АН-НАʻЙМ УЛ-КАБЙР

Арабча-ўзбекча луғат

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

АН-НА'ЙМ-УЛ-КАБИР

АРАБЧА ЎЗБЕКЧА ЛУҒАТ

(60 мингга яқин сўздан иборат)

"НАМАНГАН" нашриёти

НАМАНГАН - 2014

Удк 81374822
А- 74

Ушбу нашр забардаст олим, жон куян устоз Беруний номидаги давлат мукофоти совриндори, филология фанлар доктори проф. Исматиллох ака Абдуллаевнинг порлок хотирларига багишланади.

Ушбу "Ан-Наим-ул-кабир" арабча-ўзбекча луғати "Ан-Наим" арабча-ўзбекча луғатининг (Тошкент, Абдулла Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 2003) тўлдирилган ва тузатилган вариантидир. Луғатнинг бу нашрига аввалги нашрда мавжуд бўлмаган саккиз мингга яқин сўз ва иборалар киритилган. Шунингдек "Ан-Наим" луғати таркибига кирган етти мингга яқин сўзнинг янги маънолари кашф этилиб, луғатга киритилган, иллюстрация ҳарактердаги мисоллар билан маънолар конкретлаштирилган. Бу янги киритилган сўзларининг айрим қисмини арабий историзм ва архаизмлар, киши номлари ва географик атамалар ташкил этади.

Ушбу нашр арабшунослик ва исломшунослик соҳаларида иш олиб бораётган мутахасссислар, устозлар, таржимонлар, шу соҳада таълим олаётган талабалар билан бирга араб тили тарихи лексикаси, географик атамалари, киши номлари, араб халқи этнографияси бўйича иш олиб бораётган илмий тадқиқотчиларга мўлжалланган. Шунингдек бу луғатдан туркий тиллар тарихи, форс-тожик тиллари, хинд тили бўйича мутахассислар ҳам фойдаланишлари мумкин.

Ушбу луғатни нашр этиш Наманган Давлат университети филология факультети ўқув-услубий кенгашининг 2012 йил 29 августидаги йиғилишида маъқулланган.

Луғатни тузган ишчи гурухи:

Мухаррир: Одилжон Юсупов
Мухаррир уринбосари: Мухаммад Юсупов

Тузувчилар:

Одилжон Носиров
Мухаммад Юсупов
Юнусхон Рахматуллаев
Абдулхай Нишонов

«Ан-Наим-ул-Кабир» луғатини нашрга тайёрловчилар:

Мухаммад Юсупов
Юнусхон Рахматуллаев

Такризчилар:

Филол.ф.д. Зохиджон Содиков
Филол ф.д. Нодиржон Улуков

Ношир: Абдулмажид Тухтаров

Муаллифлар, нашрга тайёрловчилар ва ноширнинг рухсатисиз қайта нашр этишга рухсат этилмайди.

ISBN -978-9943-4049-8-4

© АБДУЛМАЖИД ОНАРБОЙ

НГ 1044-3055.0-1533750 / 1045-(70,5)-(06)

МУҚАДДИМА

Мустақиллик йилларида жамиятимизнинг барча соҳаларида бўлгани каби маънавият-маърифат жабҳасида ҳам буюк ишлар амалга оширилди. Жумладан жаҳон илм-фанига беқиёс ҳисса қўшган буюк алломаларимизнинг асарлари ўрганила бошланди, тадқиқ қилишга киришилди ва нашр этила бошлади.

Юртбошимизнинг «миллий тарихимиз ва умумбашарият тараққиёт ривожига унутилмас ҳисса қўшган олиму фузалоларимизнинг мафкура ва унинг жамият ҳаётидаги ўрни ҳақида қолдирган мероси, фалсафий қарашларини ҳар томонлама ўрганмок даркор», – деган сўзлари бу хайрли ишни амалга оширишда дастуруламал бўлиб хизмат қилмоқда (Каримов И.А., Жамиятимиз мафкураси халқни-халқ, миллатни-миллат қилишга хизмат этсин, «Тафаккур» журнали бош муҳаррири саволларига берган жавоблари. – Тошкент: Ўзбекистон, 1998, 12-б.). Маълумки, Абу Мусо Хоразмий, Абу Наср Форобий, Бурҳониддин Марғилоний, Имом Бухорий, Имом Термизий, Беруний каби алломаларимизнинг арабийзабон илмий меросини ўрганиш ва тадқиқ қилиш ўша давр араб тилидан ҳам хабардор бўлишни тақозо этади.

Бу нарсани эътиборга олиб қўлингиздаги «Ан-Наим-ул-кабир» арабча-ўзбекча луғатини нашрга тайёрлашда муаллифлар қисман тарихий ва архаик сўзларга ҳам мурожаат қилдилар. Агар «Ан-Наим» арабча-ўзбекча луғати (Тошкент, Абдулла Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 2003) араб тилининг асосан замонавий лексикасини ўз ичига олган бўлса, қўлингиздаги ушбу «Ан-Наим-ул-кабир» луғатига саккиз мингга яқин сўз ва иборалар янгидан киритилди, шунингдек етти мингдан зиёд мавжуд сўзнинг янги маънолари аниқланди, иллюстратив характердаги мисоллар билан бу маънолар конкретлаштирилди . Шу маънода ушбу «Ан-Наим-ул-кабир» луғатини юқорида зикр этиб ўтилган «Ан-Наим» луғатининг қайта ишланган ва тўлдирилган нашри деб аташ мумкин бўлади.

Таъкидлаш лозимки, араб графикасида бош ҳарф, кичик ҳарф тушунчаси мавжуд эмас ва шу сабабли атоқли отлар, географик атамалар каби кирил ёзувида бош ҳарф билан ёзиладиган сўзлар ҳам оддий сўзлар билан бир хил бошланади. Бу эса арабча матнни ўрганишда қисман чалкашлик туғдиради. Бу муаммони ҳал қилиш учун ушбу луғатга бир қатор музаккар ва муаннас киши номлари ҳамда географик атамалар ҳам киритилди. Бу географик атамалар ичида ўрта асрларди мавжуд бўлиб, кейинчалик йўқ бўлиб кеткан географик бирликларни билдирувчи атамалар ҳам мавжудки, улар бошқалардан фарқланиб туриши учун олдига «*тар.*» қисқартмаси илова этилди. Бундай атамалар араб дунёсининг тарихий географиясини яратишда ҳам манба бўлиб хизмат қилиши мумкин.

Тарихий-архаик сўзларнинг киритилиши билан мазкур луғат араб тилининг тарихий лексикологияси билан шуғулланувчи ҳамда замонавий араб тилидаги лексик бирликларнинг семантик тараққиётини ўрганаётган тадқиқотчилар учун ҳам манба бўлиб хизмат қилиши мумкин (луғатда замонавий лексик бирликлардан фарқланиб туриши учун олдига «*эск.*» қисқартмаси илова қилинди). Айрим ўринларда иллюстрация сифатида Қуръони каримдан ҳам иқтибослар бор. Бу иқтибослар «*қур.*» қисқартмаси билан ажратилди ва таржимадан кейинги рақамлар шу мисоллар олинган сура ва оят тартибларига ишорадир.

Луғат устида ишлашда Ахтарийнинг “Ахтариййи кабир” луғати (Муслихиддин Мустафо ибн Шамсиддин Ал-Қораҳисорий Ал-Ахтарий, Ахтариййи кабир, Қозон, 1913) ҳамда проф.Гиргаснинг арабча-русча луғати (Гиргас В., Словарь к арабской хрестоматии и Корану, Казань, 1881) дан кенг фойдаланилди.

Ушбу луғат устида ишлаш жараёнида жуда кўп соҳа билимдонларига мурожаат қилишга тўғри келди. Улар ичидан бу ишга астойдил ёрдам қўлини чўзган, билим ва маҳорати билан бу ишга ўз ҳиссасини қўшга ҳамюртларимизга, хусусан Ўзбекистон Мусулмонлари идорасининг Наманган вилоятидаги вакили ҳазрат Абдулҳай ҳожи Турсуновга луғатни нашрга тайёрловчилар ўзларининг чексиз миннатдорчиликларини изҳор этадилар ва келгуси ишларида омад ва ютуқлар тилайдилар.

Нашрга тайёрловчилар: Муҳаммад Юсупов

Юнусхон Раҳматуллаев.

ЛУҒАТДАН ФОЙДАЛАНИШ ҲАҚИДА

1. Луғат тузилиши учун асос қилиб ўзак системаси олинди. Сўз ўзаклари луғатда қатъий алифбо тартибида берилди.

2. Ўзак деб 1 боб феълининг ўтган замон III шахс музаккар бирликдаги шакли қабул қилинди. Агар луғатда 1 боб феъли келтирилмаса ёки 1 боб феълининг иккинчи ундоши турли ҳаракатда бўлган икки шаклга эга бўлса, бош сўздан аввал ўзак ҳаракатларсиз қавс ичида келтирилди. Масалан:

I (لقم) لَقَمَ (*у*) لَقْمٌ бекитмоқ, тўсмоқ; لَقِمَ (*а*) لَقْمٌ 1) оғизда тутмоқ, тутиб олмоқ;...

(بلط) II بَلَّطَ 1) кўприк солмоқ,...

3. Феълнинг бўлишсиз шакли ўзбек тилининг табиатидан келиб чиқиб "қилмаслик" шаклида берилди. Масалан:

I (بسط) بَسَطَ (*у*) بَسْطٌ 1) ерга ёзмоқ;... بَسُطَ (*и*) بَسَاطَةٌ содда бўлмоқ, мураккаб бўлмаслик

4. Барча боблардаги феъл, ундан хосил бўлган ҳамма муштаққотлар (сифатдошлар, масдарлар, отлар ва ҳ.з.лар) луғатда бош сўларни ташкил этади.

Семантикасига кўра аниқ бир ўзакка тааллуқли бўлмаган арабча отлар алифбо тартибида берилди ва мустақил бош сўз сифатида қаралди. Масалан:

تَنَكٌ 1) тунука; 2) тунука маҳсулотлар

تَنُّورٌ *кўп.* تَنَانِيرُ тандир; печ, домна печи

Чет тиллардан кирган сўзлар хам мустақил бош сўз сифатида алифбо тартибида берилди. Масалан:

دِيكْتَاتُورِيَّةٌ диктатура,...

دِيكْرِيتُو *кўп.* دِيكْرِيتَاتٌ декрет, фармон

دَيْكُورٌ *кўп.* اتٌ : безак; декорация

Бош сўзлар абзац билан бошланди. У ёки бу ўзакдан ҳосил бўлган сўзлар (муштаққотлар) кичик бош сўзларни ташкил этади ва уларнинг олдига тире (-) қўйилди. Булар ўзаро сўз эътибори билан алифбо тартибида берилди.

Ёзилиши бир хил, аммо ҳаракатларида фарқ бўлган сўзлар қуйидаги тартибда берилди; ْ сукун, َ фатҳа, ِ касра, ّ ташдид. Масалан:

– مُحْرِقٌ *кўп.* مَحَارِقُ *физ.* фокус

– مُحْرَقٌ ўт ёқиладиган, куйдириладиган жой...

– مُحَرِّقٌ 1) куйдирувчи...

– مُحَرَّقٌ пулсиз одам

5. Омоним сўзлар бош сўз ёки кичик бош сўз сифатида берилиб, сатр тепасида араб рақамлари билан белгиланди. Масалан:

رَهْوٌ[1] *кўп.* رِهَاءٌ *зоол.* турна

رَهْوٌ[2] тинч, осойишта

6. Луғатда бош сўз ҳақидаги маълумотлар қуйидаги тартибда берилди: арабча сўз, зарур ҳолларда ўзбек тилида мазкур сўзнинг грамматик характеристикаси, арабча сўзнинг грамматик шакллари (иккинчи ўзак ундошнинг ҳаракати,масдар, кўплик шакли ва ҳ.з.), стилистик ва махсус белгилар, ўзбек тилида таржимаси ва фразеологик материал, зарур ўринларда аниқлик киритиш мақсадида таржима ва изоҳлар қавс ичида берилди. Изоҳ сифатида ишлатилган сўз ва ҳарфлар ёзувнинг ёзма шаклида берилди.

7. Агар у ёки бу сўз араб тилида бирор бирикма ичидагина келса ёки контекстдан ташқарида таржима қилиб бўлмаса, шу сўздан кейин икки нуқта қўйилди ва бир ёки бир неча сўз бирикмаси келтирилиб, унинг таржимаси берилди. Масалан:

حَفْلَةُ تَأْبِينٍ : мотам йиғини

8. Араб мақол ва маталларининг мазмуни ўзбекча муқобиллари бор бўлган тақдирда ўшалар орқали берилди, сўнг қавс ичида уларнинг сўзма-сўз таржимаси келтирилди. Ўзбекча муқобиллари бўлмаган тақдирда эса, уларнинг бадиий таржимаси берилди.

Идиомалар ва ўз маъносига ҳеч тўғри келмайдиган бирикмалар ромб (◊) аломатидан сўнг жойлаштирилди.

9. Тильда белгиси (~) бош сўзнинг луғавий мақола ичидаги график скелетини ифодалайди, лекин сўзнинг охирги ҳаракатини ҳисобга олмайди.

10. "Қаранг (*қар.*)" белгиси қуйидаги ҳолларда ишлатилади:

а) сўз тааллуқли бўлган ўзакни кўрсатиш учун, масалан,

ابْنٌ *қар.* بنى

سُؤْدُدٌ *қар.* سود

б) мазкур сўз ёки иборанинг таржимаси келтирилган бош сўз ёки кичик бош сўзни кўрсатиш учун, масалан:

سَاقٌ...; الْحُمَامِ ~ *қар.* حَمَامٌ

I رَجَعَ...; عَلَى عَقِبِهِ (أَعْقَابِهِ) ~ *қар.* عَقِبَ;...

Тенглик аломат (=) маъноси бир-бирига мос келувчи араб сўзлари ўртасига қўйилди.

11. Географик номлар луғатнинг охирида берилди.

12. Арабча феъллар ўтган замон III шахс музаккар бирлик шаклида олинди ва ўзбек тилида феълнинг ноаниқ формаси шаклида берилди. Луғатда феъл бобларининг жорий тартиби (I, II, III ва ҳ.к.) билан берилди. Маъносига кўра бир-бирига мос келувчи боблар ўртасига тенглик аломати (=) қўйилди.

Уч ўзак ундошли феъларнинг I бобида қавсга олинган а, у ёки и ҳарфлари орқали ҳозирги-келаси замонда 2-ўзак ундошининг ҳаракати кўрсатилган, масалан:

I رَكَضَ (и) رَكْضٌ...

Иккиланган феъларда эса биринчи ҳарф I ва II шахс учун ўтган замонда 2-ўзак ундошининг ҳаракатини, иккинчи ҳарф ҳозирги-келаси замонда 2-ўзак ундошининг ҳаракатини билдиради. Масалан:

I رَبَّ (а/у)... яъни رَبَبْتُ, أَرُبُّ (I шахс бирлик); رَبَبْتَ, تَرُبُّ (II шаҳс бирлик музаккар ва ҳ.к.)

I боб феъллари ёнида энг кўп ишлатиладиган масдарлар келтирилди. Қолган масдарлар эса алифбо тартибида алоҳида келтирилди.

. Араб феъли дагы бошқарув шу сўзнинг ўзбекча маъносидан олдин қавс ичида берилди ва шу феъл ўзидан кейин талаб қиладиган предлог ўзбекча таржимадан кейин қавс ичида берилди. Масалан:

I حَرَصَ (и) حَرْصٌ 1) (*н. нидир*) қаттиқ орзу қилмоқ, истамоқ, (*н. гадир*) интилмоқ, (*н. гадир*) эришишни истамоқ (عَلَى)...

13. Арабча отлар бирликда бош келишикда ноаниқ ҳолатда берилди. Уларнинг жинси умумий қоидага мос келмаган тақдирда шу сўзлардан кейин *мз.* (музаккар) ёки *мн.* (муаннас) сўзлари ёзиб қўйилди. Масалан:

عَسَلٌ ***мз.,мн...***

فَأْسٌ ***мн...***

Отлардан кейин уларнинг синиқ кўплик шакли берилди. Масалан:

– مِرْجَلٌ ***кўп.*** مَرَاجِلُ

Агар отнинг кўплиги ـَاتٌ : қўшимчаси ёрдамида ҳосил бўлса (тўғри кўплик), у ҳам махсус кўрсатиб қўйилди. Масалан:

– مُرْتَفَعٌ ***кўп.*** ـَاتٌ...

– دَفَّةٌ ***кўп.*** ـَاتٌ...

14. Арабча сифатлар бош келишикда бирлик музаккар ноаниқ ҳолатда берилди. Уларнинг муаннас ва кўплик шакллари ички флексия йўли билан ҳосил бўлган бўлса, у ҳам келтирилди. Масалан:

– أَحْرَشُ ***мн.*** حَرْشَاءُ ***кўп.*** حُرْشٌ

– حَزِينٌ ***кўп.*** حَزَانَى, حِزَانٌ

15. Саноқ сонлар ноаниқ ҳолатда келтирилди. 3 дан 10 гача бўлган саноқ сонлар икки шаклда- музаккар ва муаннас шаклларда берилди. Уларнинг амалда қўлланиши маълум грамматик қоидалар асосида бўлади. Тартиб сонлар эса фақат музаккар шаклда берилди.

16. Олмошлар, боғловчилар, юкламалар, ундов сўзлар алифбо тартиби билан келтирилди.

17. Ўзбек тилида сифат ва равишларнинг кўриниши бир хил бўлган ҳолларда баъзан улар ҳам қавс ичида белгилаб қўйилди.

18. Луғатдан фойдаланишни осонлаштириш мақсадида ундаги арабча сўз ва ибораларнинг барча, шу жумладан тильда (~) аломатининг охири ҳам ҳаракатлар билан келтирилди. Масалан:

– حَاصِلُ... الْأَمْرِ ~ ишнинг моҳияти.

ا

(اَلِفٌ) ا алиф (*араб алифбосининг биринчи ҳарфи, «а» унлисининг чўзиқлик белгиси ёки ҳамза учун таглик бўлиб хизмат қилади, абжадда-1*)

ا[1]-ми сўроқ юкламаси; أَفَهِمْتَ هَذَا؟ сен буни тушундингми?; أَمْ ... أَ (*альтернатив саволда*) ёки... ёки; أَتَتَحَدَّثُ جِدًّا أَمْ أَنْتَ مَازِحٌ؟ жиддий гапиряпсанми ёки ҳазиллашаяпсанми?; أَوْ нахотки; أَلَا... ёки أَمَا... ёки أَفَلَا... ёки أَفَلَمْ... ёки أَفَمَا... эмасми?; أَلَا مَا رَجَعْتَ إِلَى ...؟ сен ...га қайтишинг керак эмасми?; (هِيَ) أَلَا وَ هُوَ аммо муҳими

ا[2] ундов юкламаси (*узоқда бўлмаган киши учун*) ҳой

آ ундов юкламаси (*узоқда бўлган киши учун*) ҳой

آبُ август

آجَنْدَةٌ (*мажлис*) кун тартиби

آحٌ (*тухум*) оқсили

آسٌ[1] *бот.* хушбўй бута (*ўсимлик*)

آسٌ[2] *кўп.* اتٌ *карт.* туз

آفَةٌ *қар.* اوف

آنُكٌ *эск.* қалай

آنَةٌ *кўп.* اتٌ ان (*н*) а (*рупиянинг 1/16 қисмига тенг пул қиймати*)

آهَنٌ *эск.* чўян

آيٌ, آيَةٌ *қар.* اوى

آيِنٌ *қар.* این

I أَبَّ (*а/у, и*) أَبَابَةً , أَبَابٌ (*бирор н.га*) интилмоқ (إِلَى); (*жангга ёки бирор ерга кетишга*) ҳозирланмоқ; (*бирор н.ни*) соғинмоқ (إِلَى)

– أَبٌّ *кўп.* آبَاءٌ *қар.* ابو

– أَبٌّ ўт, алаф, ўлан, майса, кўк, кўкат, гиёҳ; яйлов, ўтлоқ

– أَبَابَةٌ ватанни соғиниш, ватанни қўмсаш, соғинч

– أَبِيبٌ абиб (*қибтий тақвимнинг ўн биринчи ойи*)

أَبَاءَةٌ *кўп.* أَبَاءٌ 1) қамиш; 2) қамишзор

I أَبَتَ (*и*) *ёки* أَبِتَ (*а*) أَبْتٌ, أُبُوتٌ қаттиқ исимоқ; الْيَوْمُ ~ кун қаттиқ исиди

– أَبْتٌ : ~ يَوْمٌ қаттиқ исиган кун

– أَبْتٌ = أَبِتٌ

أُبَاجُورٌ *кўп.* اتٌ лампа қалпоғи, абажур

أَبَازِيرُ *қар.* بزر

إِمْبَرَاطُورٌ *кўп. қар.* أَبَاطِرَةٌ

أَبْجَدُ абжад ~ ، هَوَّزٌ، حُطِّي، كَلَمَنْ، سَعْفَصْ، قَرَشَتْ،ثَخَذْ،ضَظَغْ араб алифбосидаги ҳарфларнинг сон қийматини эсда сақлаб қолиш учун сунъий тузилган сўзлар; мазкур сўзларнинг биринчиси; (*луғатда ҳарфларнинг сон қиймати ўз ўрнида берилди*)

– أَبْجَدِيٌّ алифбога оид; ~ فِهْرِسٌ алифболик кўрсаткич; الْحُرُوفُ الْ~ةُ алифбо

– أَبْجَدِيَّةٌ *кўп.* اتٌ алифбо

I أَبَدَ (и, у) أُبُودٌ ёввойилашмоқ, ёввойи бўлмоқ ◊ بِالْمَكَانِ ~ (*бирор жойда*) бўлмоқ; (*бирор жойда*) қолмоқ; II أَبَّدَ абадийлаштирмоқ; V تَأَبَّدَ ёввойилашмоқ, ваҳший бўлиб кетмоқ, 2) абадийлашмоқ, абадий давом этмоқ

– أَبْدٌ ёввойи

– أَبِدَةٌ *кўп.* أَوَابِدُ 1) қандайдир ҳайрон қолдирадиган, ғайритабиий нарса; 2) ваҳший ҳайвон

– أَبَدٌ абадийлик, интиҳосизлик; ا~ абадий, мангу, доимий, ҳамма вақт, узлуксиз, ... لَا ا~ ҳеч қачон, ҳеч маҳал, тамоман; мутлақо; كَلَّا لَمْ أُشَاهِدْ ذَلِكَ ~ ا йўқ, буни мен мутлақо кўрмадим; الدَّهْرِ ~ *ёки* إِلَى الْ~ доимо, ҳамма вақт; إِلَى ~ الْأَبَدِينَ абадий, умрбод, мангу

– أَبَدِيٌّ абадий, боқий, умрбод, мангу, интиҳосиз

– أَبَدِيَّةٌ абадийлик, интиҳосизлик

– تَأَبُّدٌ ёввойилашиб, ваҳшийлашиб кетиш; ~ فِي ёввойиларча, ваҳшийларча

– مُؤَبَّدٌ абадийлаштирилган; мангу; ا~ абадий, мангу; ا~ الْأَشْغَالُ الشَّاقَّةُ умрбод қамоқ, умрбод ҳибс (каторга)

I أَبَرَ[1] (*и,у*) أَبْرٌ 1) чақмоқ, ниш урмоқ (*ари ва ҳ.к.лар ҳақида*); 2) сўкмоқ, уришмоқ, койимоқ, тергамоқ; ҳақорат қилмоқ; الْكَلْبُ ~ нон ичига игна тиқиб итга едирмоқ; أَبَرَ[2] (*и,у*) إِبَارٌ, أَبْرٌ *бот.* чанглатмоқ; эск. (*н.нидир*) керакли ҳолга келтирмоқ; II أَبَّرَ *бот.* (*ўсимликни*) чанглатмоқ; V تَأَبَّرَ *бот.* чангланмоқ

– إِبَارٌ *бот.* чанглаш, чангланиш

– أَبَارَةٌ *кўп.* اتٌ нина қутиси, нинадон

– إِبْرَةٌ *кўп.* إِبَرٌ 1) нина; الْحَاكِي ~ граммофон нинаси; الْخِيَاطَةِ ~ тикув нинаси; وَابُورِ ~ الْغَازِ примус нинаси; الْ~ أَشْغَالُ الْ~ , қўл ҳунари, каштачилик, чеварчилик; الْ~ تَكْسُو النَّاسَ وَ هِيَ عُرْيَانَةٌ мқл. бўзчи белбоққа ёлчимас (*сўзма-сўз*) нина ҳаммага кийим тикиб кийинтиради, ўзи эса ялонғоч); تَحَتَ عَنْ ~ فِي جُرْنِ مُفْعَمٍ мтл. унмайдиган (*амалга ошмайдиган*) ишга уринмоқ (*сўзма-сўз:* сув тўла ҳовуздан нина ахтармоқ), 2) мил (стрелка); ~ (الْحَقِّ) الْبُوصَلَةِ компас (қибланома) мили (стрелкаси); مَغْنَطِيسِيَّةٌ (مَغْنَاطِيسِيَّةٌ) ~ магнит мили (стрелкаси); الْ~ (حَقِّ) بَيْتُ *ёки* ~ الْمَلَّاحِينَ компас (қибланома); 3) найза, ниш (*чақадиган ҳашаротларда*); 4) *ҳарб.* боёк (замбарак, тўп) да ўққа қадалган пистонга урилувчи қисм; 5) ҳаддан ташқари, чўпдай ориқ хотин; 6) *бот.* оталиқ (*ўсимлик гулида*); 7) ҳуққа (*укол, инъекция*); ~ أُعْطِيَ унга укол қилинди

– مَأْبُورٌ 1) ичига нина тиқилган нонни еган; 2) зарб қилинган; سِكَّةٌ ~ةٌ зарб қилинган танга; 3) *қ.х.* чанглатилган; ~ةٌ نَخْلَةٌ чанглатилган хурмо дарахти

– مُؤَبَّرٌ *бот.* чанглатилган; ~ةٌ نَخْلَةٌ чанглатилган хурмо дарахти

– مِئْبَارٌ = أَبَّارَةٌ

– مِئْبَرٌ 1) = أَبَّارَةٌ; 2) жуволдиз

– مِئْبَرَةٌ *кўп.* مَآبِرُ 1) найза, ниш; 2) ғийбат, фисқ-фасод; тўҳмат

أَبْرَامِيسُ лешч (*карпсимонлар оиласига мансуб балиқ*)

إِبْرَاهِيمُ, إِبْرَهِيمُ *ат.от., мз.* Иброҳим (алайҳиссалом)

أَبْرَشِيَّةٌ, أَبْرَشِيَّةٌ *кўп.* اتٌ *мн. черк.* епархия (*христианларда: архиерей тасарруфидаги маъмурий черков округи*); қавм

أَبْرَامِيسُ = أَبْرَمِيسُ

إِبْرِيزٌ соф олтин

إِبْرِيسَمٌ, إِبْرَيْسَمٌ ипак; *қар.* برسم

إِبْرَيْسَمٌ = إِبْرِيشَمٌ

إِبْرِيقٌ *кўп.* أَبَارِيقُ кўза; идиш, الشَّايِ ~ чой идиши, чойнак; الْقَهْوَةِ ~ кофе дамлайдиган идиш; ~ الْمَاءِ сув графини, қумғон; الزَّيْتِ ~ ёғ идиши (бутилкаси)

أَبْرِيلُ апрель; كِذْبَةُ ~ биринчи апрель ҳазили

I أَبَزَ (и) أَبْزٌ, أُبُوزٌ сакрамоқ; югурмоқ; қочмоқ

إِبْزِيمٌ *кўп.* أَبَازِيمُ тўқа, камар тўқаси, илгак, тугма; қўйлакнинг илгаги (тугмаси)

أَبْزَنٌ *кўп.* أَبَازِنُ ҳовуз (бассейн)

أَبِيسٌ *миф.* Абис

إِبْسِيطٌ *кўп.* أَبَاسِيطُ ғилдиракнинг темирдан ясалган тўғини (гардиши)

I أَبَشَ (*и*) أَبْشٌ йиғмоқ, тўпламоқ

I أَبَضَ (и,у) أَبْضٌ туянинг олдинги оёғи тепа қисми билан паст қисмини қўшиб боғламоқ

– إِبَاضَةٌ туянинг оёғи боғланадиган арқон (чилвир)

أَبْضٌ *кўп.* أَبَاضٌ *анат.* тизза остидаги тақим; тизза ости чуқури

– أَبْضٌ = مَأْبِضٌ

(ابط) V تَأَبَّطَ 1) *шунингдек:* ذِرَاعَهُ ~ қўлтиқ тагидан олмоқ, қўлдан тутмоқ; 2) қўлтиқ тагидан тутиб турмоқ; فِي الصَّلَاةِ ~ кийимнинг ўнг енгига қўлни тиқиб, чап томонни елкага

ташлаб олмоқ (*намозда*); Тааббата шарран (*жоҳилиятда яшаган шоир, қўлтиғида доим қилич юргани учун шундай лақаб олган*)

– إِبْطٌ *мз. мн. кўп.* آبَاطٌ қўлтиқ; ~ه تَحْتَ қўлтиқ тагида, остида; ◊ خَفَقَ (ضَرَبَ) آبَاطَ الْإِبْلِ *қар.* إِبْلٌ; ضَرَبَ آبَاطَ الْإِبْلِ إِلَى ... туяда қаергадир жўнамоқ

I أَبَقَ (*и*) أَبَقٌ, إِبَاقٌ югуриб қочмоқ, қочмоқ; *эск.* ўз хўжайинидан қочиб кетмоқ; V تَأَبَّقَ яширинмоқ, яширин бўлмоқ; ~ الشَّيْءَ *(н.нидир)* инкор қилмоқ

~ آبِقٌ *кўп.* أُبَّاقٌ 1) қочувчи; 2) қочқин, қочоқ

– أَبَقٌ *бот.* наша, ҳинд нашаси (*усимлик*)

I أَبَلَ (*и*) أَبَالَةً жинсий алоқадан ўзини тиймоқ; أَبُلَ (*у*) أَبَالَةً туячиликдан яхши хабардор бўлмоқ; V تَأَبَّلَ = I

– إِبْلٌ *мн. жам.* туялар; ◊ خَفَقَ (ضَرَبَ) آبَاطَ الْ~ туяларни аямай ҳайдамоқ, сурмоқ

– أَبَلَةٌ зарар, зарарлик; كُلُّ مَالٍ أُدِّيَتْ زَكَاتُهُ فَقَدْ ذَهَبَتْ ~ُهُ *ҳад.* закоти берилган ҳар бир молнинг зарари кетади

– إِبِلٌ туяга тегишли, оид, алоқадор

– إِبَالَةٌ *кўп.* أَبَابِيلُ 1) одамлар тўпи; 2) гала (*қуш ҳақида*); 3) боғ, боғлам; той (*мас., пахта тойи*); ◊ ~ جَاءَ هَذَا ضِغْثًا عَلَى бу косани тўлдирган охирги томчи бўлди

– أَبِيلٌ насоро динидаги роҳиб, монах;

~ الْأَبِيلِينَ Исо алайҳиссаломнинг лақабларидан бири

– مَأْبَلَةٌ туялар *кўп* учрайдиган ер

إِبْلِيزٌ балчиқ

تَأَبْلَسَ, أَبْلَسَ иблисдек (иблисона) ҳаракат қилмоқ

– إِبْلِيسُ *кўп.* أَبَالِسَةٌ иблис, шайтон

– إِبْلِيسِيٌّ иблисга, шайтонга оид, иблисий, шайтоний; الْوَسَائِلُ الْ~ةُ шайтоний воситалар

أَبْلَكَاشٌ фанера

أَبْلَةٌ *ёки* أَبْلَه (*муомалада*) «сингилжон», «холажон», «аммажон»

ابْنٌ *қар.* بنى

I أَبَنَ (*у,и*) أَبْنٌ (*бирор нарсада*) айбламоқ, гуноҳкор қилмоқ (ب); أَبَنَ (у.и.) أَبْنٌ 1) *эск.* шубҳаланмоқ; 2) *эск.* койимоқ; أَبِنَ айбланмоқ, айб қўйилмоқ; II أَبَّنَ ўлганга йиғламоқ; вафот қилган киши ҳақида нутқ сўзламоқ; 2) *эск.* яхши ёки ёмон сифатларни санамоқ; мақтамоқ; койимоқ; بِمَقَالَةٍ ~ таъзиянома (некролог) ёзмоқ

– إِبَّانٌ вақт; الثَّوْرَةِ ~ فِي *ёки* الثَّوْرَةِ ~ революция вақтида; لِكُلِّ شَيْءٍ ~ُهُ *мтл.* ҳар нарсанинг ўз вақти бор

– أَبْنٌ адоват, келишмовчилик; ~ بَيْنَهُمْ уларнинг ўртасида келишмовчилик бор

– أَبْنَةٌ *кўп.* أُبَنٌ 1) тугун, (тахтадаги) бутоқ; 2) қаҳр, ғазаб, аччиқланиш, адоват

– أُبْنَةٌ *кўп.* أُبَنٌ ёғочнинг бутоғи

– تَأْبِينٌ (*к.нидир вафотидан сўнг*) мақташ; қабр тепасидаги нутқ; حَفْلَةُ الْ~ дафн маросими, вафот этган киши билан видолашиш

– تَأْبِينِيٌّ: حَفْلَةٌ ~ةٌ таъзия маросими

– مَأْبُونٌ 1. 1) эрка, нозик; 2) занчалиш; 3) ҳез, ҳезалак

أَبْنُوسٌ, آبَنُوسٌ қора рангли абнус дарахти

ابْنُمٌ *эск.* ўғил *қар.* ابْنٌ

I أَبَهَ (*а*) أَبْهٌ (*к.гадир, н. гадир*) эътибор бермоқ (لِ); ; унутилган нарсани эсга солмоқ; يُؤْبَهُ لَهُ *мажх.* муҳим, асосий; لَا يُؤْبَهُ لَهُ *маж.* арзимаган, аҳамиятсиз, анчайин

– أُبَّهَةٌ 1) ялтироқлик, тантанаворлик, улуғлик, ҳашаматлилик, серҳашамлилик, башанглик; 2) ифтихор, ғурур

II أَبَى (*к.гадир*) "فَدَيْتُكَ بِأَبِي" сиз учун отам фидо бўлсин" иборасини айтмоқ

أَبٌ *кўп.* آبَاءٌ, أَبُونَ ота; أَبُوهُ *б.к.* унинг отаси; أَبِيهِ *қар. к.* унинг отасининг; أَبَاهُ *туш.к.* унинг отасини; يَا أَبَتِ эй ота!, эй отажон, отахон!; بِأَبِي أَنْتَ сен менга отадан улуғсан!; أَبَوَانِ *ик.с.* ота-она; *кўп.* оталар, аждодлар; الْأَبُ نُوئِيلُ қорбобо; مِنَ الْأَبِ إِلَى الْابْنِ отадан ўғилга; أَبًا عَنْ جَدٍّ бободан отага; أَبُو سِينَاءَ Абу Сино, Абу Али ибн Сино; أَبُو بَرَاقِشَ қизил тўш (*сайроқи қуш*); أَبُو حَلْمَبُو қисқичбақа; أَبُو دَقِيقٍ капалак; أَبُو ذَنَبٍ думли юлдуз (комета); أَبُو الرُّكَبِ а) тумов (грипп); б) тропик безгак; أَبُو رِيَاحٍ флюгер (*шамол йўналишини ва кучини ўлчайдиган асбоб*), шамол ўлчагич; أَبُو شَوَارِبَ мўйловли одам; أَبُو فَرْوَةٍ каштан (*меваси*); أَبُو قَرْدَانٍ оқ лайлак; أَبُو مَغَازِلَ лайлак; أَبُو مِنْجَلٍ ибис (*лайлакка ўхшаш қушнинг бир тури*); أَبُو النَّظَّارَةِ кўз ойнакли киши, одам; أَبُو النَّوْمِ кўкнор; أَبُو الْهَوْلِ Мисрда одам бошли шер (сфинкс) ҳайкали; أَبُو الْيَقْظَانِ хўроз; أَبُو الْعَيْنَاءِ Абу-л-Айно (*топқир (доно) киши исми*)

– أُبُوَّةٌ оталик; نِظَامُ الْ~ патриархат (*ибтидоий жамоа тузумида матриархатдан кейин келган бир босқич*)

– أَبَوِيٌّ 1) отаники, отага тегишли; النِّظَامُ الْ~ патриархат; 2) отага оид

– أَبِيٌّ *ат.от, мз.* Убай

أُبُوَا *муз.* гобой (*ёғочдан ясалган сурнайнинг бир тури*)

أُبُونِيهٌ *кўп.* ~اتٌ абонемент, обуна

I أَبَى (*а*) إِبَايَةٌ, إِبَاءَةٌ 1) истамаслик, хоҳламаслик, майл, рағбат йўқлиги; қаршилик қилмоқ; ... يَأْبَى إِلَّا أَنْ нима бўлганда ҳам у хоҳлайдики, ...; у албатта хоҳлайдики, ...; 2) рад қилмоқ, қайтармоқ;3) севмаслик, яхши кўрмаслик, ёмон кўрмоқ; 4) рухсат бермаслик, имкон бермаслик; 5) кеккаймоқ, такаббур бўлмоқ; ◊ أَبَيْتَ اللَّعْنَ жоҳилиятда подшоҳ ҳузурига кирганда айтиладиган (*«сенга лаънат келтирадиган ишнинг воқеъ бўлишига йўл қўймадинг» маъносидаги*) ибора; V تَأَبَّى 1) рад қилмоқ; қайтармоқ, қабул қилмаслик; 2) фахрланмоқ, ифтихор қилмоқ; кеккаймоқ

– آبٍ *мн.* آبِيَةٌ *кўп.* أُبَاةٌ рад қилувчи, қайтарувчи, қабул қилмовчи; أُبَاةُ الضَّيْمِ адолатсизликни рад этувчилар

– إِبَاءٌ, إِبَايَةٌ, إِبَاءَةٌ 1) рад қилиш, истамаслик; 2) ифтихор, кибр, мутакаббирлик; ~ بِ гердайиб, такаббурлик билан

– أَبِيٌّ мағрур, ғурурли, такаббур, мутакаббир

– أَبِيٌّ = أَبَيَانٌ

– أَبِيَةٌ *кўп.* أَوَابٍ *эск.* ейиш ва ичишни рад қилувчи; эркак туяни яқинлаштирмайдиган урғочи туя

– تَأَبٍّ мағрурлик, такаббурлик, димоғдорлик; ~ فِي кеккайиб, такаббурона

– مُتَأَبٍّ *мн.* مُتَأَبِّيَةٌ мағрур, кибрли, такаббур, ўзига бино қўйган

أَبِيبٌ *қар.* أَبٌ

أَبِيقُورِيٌّ *кўп.* أَبِيقُورِيُّونَ, أَبَاقِرَةٌ *мз.* эпикурчи, эпикуреизм тарафдори

– أَبِيقُورِيَّةٌ *фалс.* эпикуреизм (*қадимги юнон файласуфи Эпикурнинг таълимоти*)

أَتَابِي *халқ.* гап шундаки, ...; мана шунинг учун ...

أَتَارِي *халқ.* = أَتَابِي

إِتَاوَةٌ *кўп.* إِتَاوَاتٌ, أَتَاوَى солиқ, ўлпон; хирож

إِتٌّ *кўп.* آتَابٌ 1) қўйлак; 2) фартуқ

إِتْرِيُومٌ *кимё.* иттербий (*нодир кимёвий элемент, металл*)

أُتْرُجٌّ ширин лимонлар, лимонлар, цитрон

– أُتْرُجَّةٌ *кўп.* ~اتٌ ширин лимон, лимон; цитрон

أُتْرُجٌّ = أُتْرُنْجٌ

إِتْرِيُومٌ *кимё.* иттрий (*нодир кимёвий элемент; ҳавода тез оксидланадиган металл*)

! أُتْشٌ *ундов сўз: ҳарб.* «Ўқ узилсин!» деган маънодаги ҳарбий буйруқ

– أَتْشِجِيٌّ *кўп.* أَتْشِجِيَّةٌ ўт ёқувчи, гўлахи; *сол.* عَتْشَجِيٌّ

I أَتَلَ (*и*) أَتْلٌ, أَتَلَانٌ қадамини бир-бирига яқинлаштирмоқ

I أَتَمَ (*и*) أَتْمٌ: بِالْمَكَانِ ~ бирор жойда бўлмоқ; (*бирор жойда*) истиқомат қилмоқ (яшамоқ)

– مَأْتَمٌ *кўп.* مَآتِمُ мотам йиғилиши; дафн маросими; لَيَالِي الْ~ мотам оқшомлари

أُتُومُوبِيلٌ, أُتُمُبِيلٌ автомобиль

أَتْمَتَ автоматлаштирмоқ

– أَتْمَتَةٌ 1) автоматлаштириш (*корхоналарда, ишлаб чиқариш жараёнида автоматик асбоблар, машиналар қўллаш*); 2) автоматика

– أُتُومَاتِيٌّ автоматик, автомат

– أُتُومَاتِيَّةٌ автоматика

أَتَانٌ *кўп.* أُتُنٌ *мн.* урғочи эшак; ~ الضَّحْلِ дарё, денгиз сувлари остидаги қоя тошлар

أُتُونٌ *кўп.* أَتَانِينُ, أُتُنٌ печь, кўра; ўчоқ; ~ صَهْرٍ домна (*темир рудасидан чўян эритиш учун қурилган махсус мослама*)

I (أتو) أَتَا (*у*) إِتَاوَةً пора бермоқ

– إِتَاءٌ ердан олинадиган ҳосил

– إِتَاوَةٌ *кўп.* أَتَاوٍ 1) пора; 2) хирож, солиқ

I أَتَى (*и*) إِتْيَانٌ 1) юрмоқ, келмоқ; 2) изидан (изма-из) бормоқ, эргашиб бормоқ, орқасидан бормоқ; مَا يَأْتِي навбатдаги; كَمَا يَأْتِي қуйида келтирилганидек; 3) (*н.нидир*) бажармоқ, қилмоқ (*туш.к. ёки* بِ); 4) (*к.нидир, н.нидир*) келтирмоқ, олиб келмоқ; أَتَتْ بِوَلَدٍ у аёл бола туғди; 5) (*н.нидир*) йўқ қилмоқ, битирмоқ, тугатмоқ, йўқотмоқ, қириб ташламоқ (عَلَى); ~ الْحَرِيقُ عَلَى الْأَخْضَرِ وَ الْيَابِسِ ёнғин ҳамма нарсани ёндириб битирди (*сўзма-сўз:* ёнғин хўл-қуруқнинг ҳаммасини йўқ қилди); 6) (*н.нидир*) тугатмоқ, охирига етказмоқ (عَلَى); ◊ ~ عَلَى تَفَاصِيلَ (*бирор н.нинг*) майда-чуйдасигача билмоқ (عَنْ); ~ عَلَى ذِكْرِهِ нима ҳақидадир ҳикоя қилмоқ; ~ الْمَرْأَةَ хотин билан ётмоқ; ~ عَلَيْهِمُ الدَّهْرُ улар ҳалок бўлдилар; II أَتَّى : الْمَاءَ ~ сувнинг йўлини очмоқ, сув юрадиган йўл очмоқ; III آتَى (*к.гадир*) мос келмоқ, ўхшамоқ; 2) ўнғай, ҳамроҳ бўлмоқ (*мас., шамол ҳақида*); ◊ ... لَا تَنْتَظِرْ مِنِّي أَنْ أُؤَاتِيَكَ مِنْ وَصْفٍ сенга ...ни тасвирлаб (васф қилиб) беришни мендан кутма; IV آتَى 1) бермоқ, ҳосил бермоқ (*мас., дарахт*); V تَأَتَّى 1) бўлиб ўтмоқ, келиб чиқмоқ, воқеъ бўлмоқ; 2) (*н. дандир*) келиб чиқмоқ, тарқалмоқ (مِنْ, عَنْ); 3) (*к.гадир*) мувофиқ келмоқ, мос келмоқ, муносиб бўлмоқ (لِ); 4) (*к.учундир*) мумкин бўлиб қолмоқ, (*к.нингдир*) эришмоғи (لِ); 5) (*н.гадир*) тайёрланмоқ, ҳозирлик кўрмоқ (لِ); 6) натижа олмоқ; (*н. биландир*) тугамоқ (عَنْ); 7) тайёрланмоқ; 8) осон бўлмоқ; X اسْتَأْتَى келишни сўрамоқ, келишга таклиф этмоқ

– آتٍ *мн.* آتِيَةٌ галдаги, навбатдаги, кейинги; ~ كَمَا هُوَ الْآتِي ذِكْرُهُ қуйида айтилганидек; الْآتِي بَيَانُهُ бу қуйида баён этилади; الْآتِي келгуси, келажак

– إِتَاوَةٌ *алиф.б.қ.*

– أَتِيٌّ 1) келгинди, мусофир; 2) сел, тошқин

– مُؤَاتٍ *мн.* مُؤَاتِيَةٌ 1. ўнғай, қулай, ҳамроҳ, йўлдош (*мас., шамол ҳақида*)

– مَأْتًى *кўп.* مَآتٍ 1) келиш вақти; 2) келиш жойи; 3) *куч.м.* манбаъ; 4) йўналиш, томон; 5) иш, ҳаракат, муомала, қилиқ; 6) ҳодиса, воқеа, тасодиф

– مُؤَاتَاةٌ мувофиқлик, мослик, тўғри келишлик

I أَتَّ (*а/и*) أَتَاتٌ 1) қалин бўлмоқ (*ўт-ўлан ҳақида*); 2) қалин бўлмоқ (*соч ҳақида*); II أَتَّتَ 1) тартибга келтирмоқ (*мас., яшаш жойини*); мебеллаштирмоқ; 2) тайёрлаб қўймоқ; V تَأَتَّتَ мебеллаштирилган бўлмоқ; мебеллаштирилмоқ

– أَتَاتٌ *кўп.* اتٌ 1) мебель, уйнинг жиҳоз-анжомлари; 2) уй бисотлари (*қўй, мол, туя, мол-мулк ва ҳ.к.*)

– إِتَاتَةٌ қалинлик (*ўт ёки соч ҳақида*)

– أَتِيتٌ 1) қалин (*ўт-ўлан ҳақида*); 2) ҳурпайган (*соч ҳақида*); 3) семиз; йўғон, миқти

I أَثَرَ (*у/и*) أَثَارَةً, أَثْرٌ 1) хабардор қилмоқ, гапириб бермоқ; 2) иқтибос (цитата) келтирмоқ; II أَثَّرَ 1) таъсир этмоқ; таассурот қолдирмоқ; таъсир кўрсатмоқ; (*туйғуларга*) тегиб кетмоқ, дахл қилмоқ; ~ أَثَرًا بَلِيغًا فِي ... *ёки* ~ تَأْثِيرًا كَبِيرًا عَلَى ... кучли таассурот қолдирмоқ; 2) *эл.* индукциялаштирмоқ; IV آثَرَ 1) хиллаб олмоқ; саралаб олмоқ; (*н. нидир, туш.к., н.дандир*) устун (ортиқ) деб билмоқ; 2) ҳурмат қилмоқ; эҳтиром кўрсатмоқ, зъзозламоқ; 3) альтруист (*«ўзим бўлай» демасдан, бошқаларга яхшилик қилувчи, ғамхўрлик кўрсатувчи одам*) бўлмоқ; V تَأَثَّرَ (*н.нингдир*) таъсирига тушиб қолмоқ ~ مِنَ الرُّطُوبَةِ (مِنْ); намлик таъсирида бузилмоқ; 2) (*к.нингдир, н.нингдир*) таъсирига берилмоқ (بِ); (*н.нингдир*) таъсирини ҳис қилмоқ (بِ); бирор ҳис-туйғу билан тўлиб-тошмоқ (بِ); 3) хафа бўлмоқ, ҳаяжонланмоқ, ташвишланмоқ, ташвиш тортмоқ; 4) (*н.гадир*) ўз муносабатини билдирмоқ (بِ); 5) кузатмоқ, изидан бормоқ, пойлаб бормоқ; изига тушмоқ, таъқиб қилмоқ; 8) изма-из бормоқ; 7) *эл.* индукцияланмоқ; VIII اِنْتَثَرَ (*к.нингдир*) таъсирига тушиб қолмоқ; X اسْتَأْثَرَ (*н.нидир*) қўлга киритмоқ, эгалламоқ, (*н.нидир*) ўзлаштирмоқ; (*н.гадир*) эга бўлиб қолмоқ; ◊ ~ بِهِ اللهُ *ёки* تْ بِهِ الْمَنِيَّةُ ~ у ўлди, у вафот этди, у оламдан ўтди; ~ بِالْاهْتِمَامِ катта қизиқиш уйғотмоқ; ~ تْ هَذِهِ الْمُحَادَثَاتُ بِجَلَسَاتٍ كَثِيرَةٍ бу музокаралар давомида кўп мажлислар ўтказилди

– آثَارٌ *кўп.*: الْ~ фаолият, қилмиш, амаллар; الْ~ الْمَادِّيَّةُ ашёвий далиллар; الْآثَارُ الْقَدِيمَةُ қадимий ёдгорликлар, осори атиқалар; دَارُ الْ~ археологик музей, қадимий ёдгорликлар музейи; عِلْمُ الْ~ археология; عِلْمُ الْ~ الْمِصْرِيَّةِ египтология (*Миср ва унинг осори атиқаларини текширадиган фан*), мисршунослик

– آثَارَاتٌ *кўп.* (آثَارٌ *дан. қар.* أَثَرٌ) асорат (*мас., касаллик асорати*), из, асар, қолдиқ, нишон

– آثَارِيٌّ 1) археологик, археологияга оид; 2) археолог

– أَثَارَةٌ 1) айтиб бериш; маълумотлар (фактлар) бериш; 2) асорат, из, қолдиқ

– آثَرُ анчагина афзал (ортиқ) кўрилган, энг суюкли, ёқимли

– آثِرٌ *эск.* ҳикоячи; ўтмишдаги нарсаларни етказувчи

– أَثْرٌ қиличнинг ялтираши

– أَثَرٌ *кўп.* آثَارٌ 1) из, асар, қолдиқ, нишон, белги, нишона; ~ الْجُرْحِ ямоқ, тиртиқ, чандиқ; ~ أَصْبَحَ (صَارَ) بَعْدَ عَيْنٍ *мтл.* тақ этди, қайдан билай-қаёққа кетди; ضَاعَ دُونَ ~ ном-нишонсиз йўқолмоқ, гум бўлмоқ, дом дараксиз кетмоқ; ~ هـ تَلَاهُ عَلَى ~ هـ дуо сўзларини дуочи билан бирга такрорламоқ; كَانَ فِي ~ هـ (*к.нидир*) изма-из бориб топмоқ, ялаб топмоқ, ахтариб бориб топмоқ; 2) нақл, ривоят, афсона, чўпчак; қадимият ёдгорликлари; Муҳаммад С.А.В.нинг суннатлари; 3) таъсир, таъсир этиш, таъсир ўтказиш; 4) таассурот, эффект (натижа); 5) аҳамият, муҳимлик; 6) асар (*адабий, илмий ва б.*); 7) ярақлаш, товланиш, жилва (*мас., қиличнинг ярақлаши*); ◊ ~ ذَلِكَ *ёки* ~ عَلَى ذَلِكَ *ёки* ~ فِي ذَلِكَ ундан сўнг, ундан кейин; ~ عَلَى الْ ўша заҳоти, тездан, бетўхтов

– أُثْرٌ яра тузалганидан кейин қолган из

– أَثْرٌ = أُثْرٌ

– إِثْرٌ из; ~ هـ عَلَى ~ هـ فِي *ёки* هـ ~ *ёки* ~ ذَلِكَ кимнингдир, ниманингдир изидан; ~ ذَلِكَ ундан сўнг

– أَثِرٌ ўзинигина яхши кўрадиган, худбин

– أَثَرَةٌ 1) худбинлик, эгоистлик, ўзинигина севиш; ~ الْ وَ الْإِيثَارُ худбинлик ва альтруизм; 2) манфаатпарастлик; ҳирс, тамаъ

– أَثَرِيٌّ 1) археологияга оид, археологик; 2) археолог

– أَثِيرٌ[1] 1) афзал (ортиқ) кўрилган, энг яхши, энг соз, аъло; 2) танланган, сараланган, териб олинган; 3) *ат.от, мз.* Асир, ابْنُ الْأَثِيرِ Ибну-л-Асир (*тарихшунос*)

– أَثِيرٌ[2] *радио.* эфирга (ҳаво мавжларига) оид; ~ الْ إِذَاعَةٌ عَلَى أَمْوَاجِ الْ~ эфир орқали хабар тарқатиш, радио орқали маълумот бериш; *шунингдек: кимё.* эфир (*мас., эфир мойи*)

– أَثِيرِيٌّ эфирга оид, ҳавога оид

– اسْتِئْثَارٌ 1) ўзлаштириш, эгаллаб олиш, ўзиники қилиб олиш; 2) худбинлик, эгоистлик

– إِيثَارٌ 1) афзал (ортиқ) кўриш; 2) альтруизм

– تَأَثُّرٌ 1) таъсирчанлик; ҳиссиётга берилувчанлик; ~ سَرِيعُ الْ сезгир, таъсирчан, туйғулари тез ғалаёнга келувчи; 2) кечинмалар, қайғуриш; ғамгинлик, хафалик; ~ نَفْسَانِيٌّ ҳаяжон, дилнинг тўлқинланиши

– تَأَثُّرِيٌّ импрессионист, импрессионизм тарафдори

– تَأَثُّرِيَّةٌ импрессионизм (*XIX аср ўрталарида санъат ва адабиётда пайдо бўлган оқим; бу оқим адабиёт ва санъатдан шахснинг ички кечинмалари ва кайфиятларинигина акс эттиришни талаб қилади*)

– تَأْثِيرٌ 1) таъсир, таъсир этиш, таъсир ўтказиш; ~ الْعَيْنِ кўз тегиш, кинна, кўзикиш; бузилиш; бузиш, ишдан чиқариш; 2) таассурот; 3) *эл.* индукция; ~ الذَّاتِيُّ ўз-ўзидан индукцияланиш

– تَأْثِيرِيٌّ *физ.* индукцион, индуктив; تَيَّارَاتٌ ~ةٌ индуктив ток

– تَأْثِيرِيَّةٌ импрессионизм

– مَأْثَرَةٌ, مَأْثُرَةٌ *кўп.* مَآثِرُ 1) мақтаса арзийдиган, мақташга лойиқ қилиқ, иш-ҳаракат, қилмиш; жасорат, қаҳрамонлик, мардлик; 2) хизмат, кўрсатилган хизмат; фазилат, қадр; қадр-қиймат, хислат, шаън

– مَأْثُورٌ[1] 1) биров томонидан айтиб берилган, оғиздан оғизга ўтган; ҳикоя қилинган; ... وَ مِنَ الْ~ أَنَّ айтадиларки, ..., айтишларича, ..., айтишларига қараганда, ...; 2) хотирда қоладиган; машҳур, жуда улуғ, ажойиб, фавқулодда, мисли кўрилмаган равишда; الْعِبَارَةُ الْ~ةُ *ёки* الْقَوْلُ الْ~ُ *ёки* الْكَلِمَةُ الْ~ةُ ҳикматли сўз, доно гап, ҳикмат; афоризм

– مَأْثُورٌ[2] айтишларича, жинлар ясаган қилич; қадимдан мерос бўлиб қолган қилич

– مُؤَثِّرٌ таъсир этувчи; 2) ҳис-туйғуларга таъсир этувчи, кўнгилни юмшатадиган, меҳру шафқат қўзғатадиган

– مُؤَثِّرَاتٌ *кўп.* 1) ҳолатлар, шароитлар, таъсир кўрсатувчи омиллар; 2) *физиол.* таъсир этувчилар, қўзғатувчилар

– مُتَأَثِّرٌ 1) (*бирор н.нинг*) таъсири остида турган (ب); 2) қийналаётган, азоб тортаётган, азобда қолган; مَاتَ ~ا بِجِرَاحَةٍ у яраланишдан ўлди, у жароҳатдан ўлди

I أَنَفَ (*u,y*) أَنْفٌ изидан бормоқ, эргашмоқ; II أَنَّفَ : الْقِدْرَ ~ қозонни учоққа осмоқ; V تَأَنَّفَ 1) тўпланмоқ, жамланмоқ; 2) қолмоқ; 3) *эск.* ҳайдаб юбормоқ, таъқиб қилмоқ

I أَثَلَ (*u*) أُثُولٌ 1) илдиз отмоқ, томир ёймоқ, ўрнашмоқ, қолмоқ; 2) аслзода бўлмоқ, аслзодалар авлодига мансуб бўлмоқ; II أَثَّلَ тежамоқ, иқтисод қилмоқ; (*капитални*) кўпайтирмоқ; ... الْأَمْوَالَ فِي ~ ...га ишлатмоқ, жойлаштирмоқ (*маблағ, пул, капитал ҳақида*); V تَأَثَّلَ 1) илдиз отмоқ, томир ёймоқ, мустаҳкамланмоқ, қатъий (мустаҳкам) ўрнашмоқ (шаклланмоқ); 2) (*бирор н.га*) жойлаштирилмоқ (*маблағ, пул, капитал ҳақида*); 3) *шунингдек:* الْأَمْوَالَ ~ капитал орттирмоқ, бойимоқ

– أَثَالٌ = أُثَالٌ

– أُثَالٌ мерос бойлик

– أَثْلٌ *жам. бот.* тамариск, қайнона тили (*кактуслар оиласига кирувчи ўсимлик*)

– أَثْلَةٌ *кўп.* أَثَلَاتٌ юлғун бутаси, юлғун тури

– أَثِيلٌ[1] 1) қадимий; 2) аслзода, олийнасаб; 3) *грам.* ўзакка оид; دَخِيلٌ أَمْ ~؟ (*сўз ҳақида*) четдан кирганми ёки аслида арабчами?

– أَثِيلٌ[2] *кимё.* этил

– مُؤَثَّلٌ = أَثِيلٌ[1]

I أَثِمَ (*а*) إِثْمٌ гуноҳ қилмоқ; айб (гуноҳ) иш қилмоқ, жиноят қилмоқ; أَثَمَ (*u, y*) أَثْمٌ 1) (*бирор н.да*) гуноҳкор деб ҳисобламоқ (فِي); أَثَمَهُ اللهُ فِي شَيْءٍ Аллоҳ уни гуноҳкор ҳисоблади, Аллоҳ ўни жазолади 2) гуноҳига яраша жазоламоқ; II أَثَّمَ 1) гуноҳ қилишда, жиноятда айбламоқ; IV آثَمَ гуноҳ ишга бошламоқ, ўргатмоқ, мажбур қилмоқ; V تَأَثَّمَ 1) гуноҳлигини, жиноят эканлигини эътироф этмоқ, тан олмоқ; (*н.дандир*) тавба қилмоқ, афсусланмоқ (مِنْ) 2) гуноҳ деб ҳисобламоқ; 3) гуноҳдан, ёмон ишдан ўзини тиймоқ

– أَثَامٌ гуноҳга яраша жазо

– إِثْمٌ *кўп.* آثَامٌ 1) гуноҳ; مُمِيتٌ ~ кечирилмас (жуда катта) гуноҳ; 2) айб; хато; жиноят; 3) шароб

– آثِمٌ *кўп.* أَثَمَةٌ 1) гуноҳ қилувчи; 2) гуноҳга олиб келувчи (иш); 3) гуноҳкор; жиноятчи

– أَثِيمٌ = أَثُومٌ

– أَثِيمٌ *кўп.* أُثَمَاءُ 1) гуноҳкор; айбдор; жиноятчи; 2) гуноҳ қилган; жиноят қилган

– مَأْثَمٌ, مَأْثَمَةٌ *кўп.* مَآثِمُ 1) гуноҳ; 2) жиноят; ёмон (бемаъни) ҳаракат

– مَأْثُومٌ гуноҳкор

ثني *қар.* اثْنَانِ

أَثْنُولُوجِيَا, أَثْنُولُوجِيَّةٌ этнология (*этнография маъносида қўлланадиган термин*)

(أثو) I أَثَا (*y*) إِثَاوَةٌ، أُثُوٌّ чақимчилик қилмоқ, чақиштирмоқ

I أَثَى (*u*) إِثَايَةٌ=أَثَا (*y*)

أَثِيُوبِيٌّ 1) Эфиопияга, эфиопларга оид; 2) эфиоп (*халқ*)

I أَجَّ (*а/у,u*) أَجِيجٌ ёнмоқ, куймоқ, ловуллаб (алангаланиб) ёнмоқ; أَجَّ (*а/у*) шўр бўлмоқ, таъми шўр бўлмоқ; الْمَاءُ ~ сув шўрлашди; II أَجَّجَ ёндирмоқ, алангалатмоқ; الْحَمْلَةَ ~ ... الْمُعَادِيَةَ لِـ ...га қарши душманликни алангалантирмоқ; نَارَ الْحَرْبِ ~ уруш оловини ёқмоқ; V تَأَجَّجَ ўт олмоқ, ёниб кетмоқ, ўт чиқмоқ; ёнмоқ; VIII ائْتَجَّ 1) = V ; 2) қаттиқ исимоқ, жуда исиб кетмоқ

– أَجَاجٌ тузланган балиқ

– أُجَاجٌ таъми ўткир, аччиқ, шўр, тузланган; ~ مَاءٌ намакоб, шўр, шўр сув, шўр (денгиз) суви

– أَجَّاجٌ қайноқ, оташин; қизғин, жўшқин, юрагида ўти бор, ғайратли

– أُجُوجٌ алангаланаётган, алангаланиб ёнаётган; чўғ бўлиб қизиган

– أُجُوجٌ (*сувнинг*) шўрлиги ва аччиқлиги

– أَجِيجٌ иссиқ ҳарорат; аланга, жўшқинлик

إِجِيتُولُوجِيَا, إِجِيتُولُوجِيَّةٌ египтология, мисршунослик

– إِجِيتُولُوجِيٌّ египтолог, мисршунос

أَجُدٌ кучли, бақувват; ~ نَاقَةٌ кучли туя

I أَجَرَ (*у*) أَجْرٌ ажрини бермоқ, хизмат ҳақини тўламоқ; ҳақ тўламоқ; II أَجَّرَ 1) ижарага бермоқ, кирага, ижарага қўймоқ; ~ مِنْ بَاطِنِهِ қайтадан ижарага бермоқ; кирага (ишлатиб, фойдаланиб туришга) бермоқ; ~ سَفِينَةً кемани юк ташиш учун ижарага бермоқ; 2) ёлламоқ; IV آجَرَ 1) ёлланма қилиб бермоқ; 2) = I; V تَأَجَّرَ ёлланиб берилмоқ; 2) ёлланилмоқ, ёлланмоқ; VIII ائْتَجَرَ ижара ҳақини (меҳнат ҳақини) талаб қилмоқ; X اسْتَأْجَرَ ёлламоқ, ижарага олмоқ; ёллаб олмоқ; ~ سَفِينَةً юк ташиш учун кема ёлламоқ

– آجِرٌ ёлловчи; хўжайин

– آجُرٌّ *жам.* ғишт (пиширилган ғишт)

– آجُرِّيٌّ ғиштли, ғиштин, ғиштга оид

– آجُرَّةٌ *кўп.* ـاتٌ ғишт

– إِجَّارٌ *кўп.* أَجَاجِيرُ текис том; айвон, пешайвон

– إِجَّارَةٌ *кўп.* أَجَاجِيرُ *ёки* أَجَاجِرَةٌ томнинг сатҳи, усти, том

– إِجَارَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) ижара ҳақи (тўлови); 2) ижарага бериш

– أَجْرٌ *кўп.* أُجُورٌ мукофот, мукофотлаш, тўлов, ҳақ; الْأُجُورُ عَلَى نِظَامِ الْقِطْعَةِ ишбай ҳақ тўлаш; ишбай ҳақ (тўлов); ~ (بِغَيْرِ) بِلَا беплул, текин, бекорга; ~ مِثْلٍ *қар.* مِثْلٌ

– أُجْرَةٌ *кўп.* أُجَرٌ 1) тўлов, иш ҳақи; қалам ҳақи (гонорар); ~ السَّفَرِ йўл кира; ~ الْعَمَلِ иш ҳақи; ~ يَوْمِيَّةٌ кунбай иш ҳақи; ~ بِالْ иш ҳақи олиб (ишлаш); ~ مِثْلٍ *қар.* مِثْلٌ; 2) (*бирор н.нинг*) нархи, баҳоси, қиймати; ~ نَقْلِ الْبَضَائِعِ мол ташиб келтириш нархи, ҳақи; 3) ижара ҳақи

– أَجِيرٌ *кўп.* أُجَرَاءُ 1. иш ҳақи олиб ишловчи; 2. хизматкор, ходим

– إِجَارٌ *кўп.* اتٌ 1) ёлланиш, ижара; عُرْفَةٌ لِلْـ~ хона ижарага берилади; 2) ижара ҳақи

– تَأْجِيرٌ ижарага, кирага бериш, ижарага қўйиш; قَانُونُ الْإِعَارَةِ وَ الـ~ *қар.* عور

– مَأْجُورٌ 1. 1) ҳақ тўланадиган, ёлланган; 2) *кўч.м.* сотилган (ёлланган); الصَّحَافَةُ الـ~ ةُ сотилган (ёлланган) матбуот; 2. 1) хизматчи; 2) ёлланган киши

– مُؤَاجِرٌ 1. ёлловчи, ижарага олувчи; 2.ёлловчи киши, ижарага олувчи киши, арендатор

– مُؤَجَّرٌ 1) ижарага, кирага олинган; 2) кирага, ижарага олинган нарса; لَهُ ~ ижарага олувчи

– مُؤَجِّرٌ 1) ижарага (кирага) берувчи; 2) (*бирор н.нинг*) эгаси, мулкдор

– مُؤَجَّرٌ = مُسْتَأْجَرٌ

– مُؤَاجِرٌ = مُسْتَأْجِرٌ

أَجْلٌ *қар.* أَجْرَنُّه

أَجْرُومِيٌّ грамматикага оид, грамматик; النِّظَامُ الـ~ грамматик қурилиш

– أَجْرُومِيَّةٌ грамматика

أَجْزَاجِيٌّ *кўп.* أَجْزَاجِيَّةٌ дорихона эгаси (аптекачи)

– جَزَّا *қар.* أَجْزَاخَانَةٌ

– إِجَّاصٌ *жам.* ноклар; олхўрилар (*Сурияда*)

– إِجَّاصَةٌ *кўп.* اتٌ нок; олхўри (*Сурияда*)

I أَجَلَ (*а*) أَجْلٌ кечикмоқ, кечиктирилмоқ, кейинга қолдирмоқ, кейинга қолдирилмоқ; أَجَلَ (*у*) أَجْلٌ: شَرًّا ~ ёмон ишга тортмоқ, ёмон ишга жалб қилмоқ; II أَجَّلَ кейинга қолдирмоқ, бошқа муддатга қолдирмоқ; إِلَى أَجَلٍ غَيْرِ ~ مُسَمًّى *ёки* لِأَجَلٍ غَيْرِ مُسَمًّى ~ номаълум вақтга қолдирмоқ; 2) муддатларни белгиламоқ; 3) бўйин оғриғига даво қилмоқ, бўйин оғриғини даволамоқ; V تَأَجَّلَ бошқа вақтга кўчирилмоқ, маълум муддатга кечиктирмоқ; X اسْتَأْجَلَ муддатни кечиктиришни сўрамоқ

– آجِلٌ 1) қолдирилган, вақти (муддати) ўтиб кетган; 2) кечиккан, кечки; ~ا أَوْ عَاجِلًا эртами ё кечми; ◊ الـ~ةُ у дунёдаги ҳаёт

– أَجَلٌ *кўп.* آجَالٌ 1) вақт, давр ораси; فِي الـ~ القَرِيبِ яқин келажакда, яқин келгусида; 2) чегара, муддат; ذُو الْآجَالِ *ёки* قَصِيرُ الـ~ القَصِيرَةِ қисқа муддатли; ذُو *ёки* طَوِيلُ الـ~ الْآجَالِ الطَّوِيلَةِ узоқ муддатли; بِالـ~ لِ *ёки* а) вақтга, муддатга; б) қарзга; بَقِيَ إِلَى ~ غَيْرِ مُسَمًّى узоқ (номаълум) муддатга қолмоқ; 3) (ҳаёт) охири, интиҳоси; الـ~ المَحْتُومُ муқаррар бўлган интиҳо, ўлим; ~هُ (انْقَضَى) جَاءَ унинг ажали етди

– أَجَلْ тасд *юк.* ҳа, шундай

– أَجْلَ: ~ هِ لِ уни деб; унинг учун; مِنْ ~ ذَلِكَ ўшани деб, шу сабабли; أَجْرَنُّه = (+ أَجْلِ + مِنْ) أَنَّهُ) *халқ.* у ... бўлгани учун, чунки у ...

– إِجْلٌ[1] бўйиндаги оғриқ

– إِجْلٌ[2] *кўп.* آجَالٌ ёввойи сигирлар подаси

– مُؤَجَّلٌ кечиккан, вақти ўтказиб юборилган; دَفَعَ ~ا пулни бўлиб-бўлиб бермоқ

I أَجَمَ (*и*) أَجْمٌ, أَجِيمٌ жуда исиб кетмоқ, жуда қизиб кетмоқ; النَّهَارُ ~ кун жуда исиб кетди

–أُجَامٌ безгак

– أَجَمٌ: الـ~ Шом ўлкасидаги жой номи

– أُجُمٌ *кўп.* آجَامٌ қалъа, қўрғон

– أَجَمَةٌ *кўп.* أَجَمٌ, أَجَمَاتٌ 1) чакалакзор; ўрмон, чангалзор; 2) қамишзор; 3) *эск.* ёввойи ҳайвонлар яшайдиган жой

– أَجَمِيَّةٌ безгак

I أَجَنَ (*а*) أَجَنٌ, أُجُونٌ узоқ вақт туриб қолмоқ, бузилмоқ, ҳидланмоқ (*сув ҳақида*); أَجَنَ (*и,у*) сувнинг ранги ва таъми ўзгармоқ; أَجَنَ (у) أَجْنٌ ювилган кирнинг сувини сиқиб чиқармоқ, сиқмоқ

– آجِنٌ туриб қолган, бузилиб (ҳидланиб) қолган (*сув ҳақида*)

– إِجَّانَةٌ *кўп.* أَجَاجِينُ кўрача (*куйдирилган жасаднинг кули сақланадиган идиш*); ваза; тоғора (*кир ювиш учун*)

– أَجَنَةٌ искана

أَجَنْدَةٌ, أَجَنْدَا (*мажлис*) кун тартиби

– أَجْنَسِيَّةٌ *кўп.* اتٌ бўлим, агентлик

I أَجَّ (*а/у*) أَجٌّ йўталмоқ

– أُجَاجٌ чанқоқлик, ташналик

– أُجَيْجَةٌ *ат.от, мз.* Уҳайҳа

(أحد) II أَحَّدَ қўшмоқ, бирлаштирмоқ; *сол.* وحد

– آحَادٌ *кўп.* 1) *мат.,* бирлар; 2) айрим (баъзи бир) кишилар; الـ~ النَّاسِ а) айрим (баъзи бир) кишилар; б) оддий халқ, авом

– أُحَادَ биттадан, битта-биттадан, битта-битталаб

– أُحَادِيٌّ 1) бир элементдан ташкил топган; *грам.* бир ундошдан иборат бўлган; 2) *муз.* яккахон ашулачи (созанда, раққоса); 3) соло (*якка овоз ёки якка соз учун ёзилган музика асари*); 4) солист (*музика асари,рақсни ёлғиз ўзи ижро этувчи яккахон*)

– أَحَدٌ *мн.* إِحْدَى *кўп.* آحَادٌ 1) бир; عَشَرَ ~ *ёки* إِحْدَى عَشْرَةَ ўн бир; حَادِي عَشَرَ ўн биринчи; (يَوْمُ) الـ~ *кўп.* أَيَّامُ الْآحَادِ якшанба; 2) *шунингдек:* ~ مَا кимдир; ~ لَا ҳеч ким; ~ لَا يَعْرِفُهُ *ёки* لَا يَعْرِفُهُ ~ уни ҳеч ким билмайди, танимайди

– أُحُدٌ Мадинаи мунавварадаги тоғнинг номи

– أَحَدِيٌّ якшанбага оид

– أَحَدِيَّةٌ бирлик, ягоналик

أُحَاظَةُ Уҳоза (*Ямандаги қабилалардан бирининг асосчиси*)

إِحْمَّ ҳм!

I أَحَنَ (*а*) أَحْنٌ (*бирор к.ни*) ёмон кўрмоқ, нафратланмоқ (عَلَى)

إِحْنَا *халқ.* биз

إِحْنَةٌ *кўп.* إِحَنٌ кек, адоват; ғазаб, қаҳр; нафрат, кўролмаслик

أَخٌ *қар.* أخو

إِخْ *халқ.* туф! туф-э, қуриб кетгур!

أُخْتٌ *қар.* أخو

I أَخَذَ (*у*) أَخْذٌ 1) олмоқ; (عَاتِقَه) عَلَى نَفْسِه ~ ўзига олмоқ; гарданига олмоқ, ўз устига олмоқ; مَكَانَهُ (مَجْلِسَهُ) ~ жойини банд қилмоқ, жойини эгалламоқ; مَوْقِفًا ~ маълум нуқтаи назарда турмоқ, маълум фикрда турмоқ: ~ الطَّرِيقَ йўл танламоқ; 2) қабул қилмоқ, олмоқ; حَمَّامًا شَمْسِيًّا ~ қуёш ваннаси қабул қилмоқ; 3) босиб олмоқ; ~هُ الْكِتَابُ унинг фикр-ёдини китоб эгаллаб олди; ~ تْهُ العَاصِفَةُ у бўронда қолди, уни бўрон учириб кетди; ~ تْهُ سِنَةٌ уни мудроқ босди; ~هُ عَلَى غِرَّةٍ кимнидир тўсатдан (қўққисдан) тутиб олмоқ; 4) (*н.гадир*) эргашмоқ, (*н.гадир*) суянмоқ, таянмоқ (ب); 5) (*н.гадир*) киришмоқ; (*н.нидир*) бажармоққа киришмоқ (ب); (*н.нидир*) бошламоқ, (*н.нидир*) бажаришга киришмоқ (ب, فِي); ~ فِي القِرَاءَةِ *ёки* يَقْرَأُ ~ ўқий бошламоқ; 6) (*к.нидир*) бирор нарсада айбдор қилмоқ; (*н.учундир*) қойимоқ (مِنْ, عَلَى); 7) (*к.дандир*) қабул қилмоқ, ўрганмоқ (عَنْ); (*к.ҳақидадир*) ўқимоқ (عَنْ); ... اللُّغَةَ عَنْ ~ ...дан тил ўрганмоқ; 8) (*н.дандир*) фойдаланмоқ (مِنْ); 9) أُخِذَ (*н.гадир*) қойил қолмоқ, ҳайрон қолмоқ (ب); ◊ وَ أَعْطَى مَعَهُ ~ (*к.биландир*) савдо-сотиқ олиб бормоқ; أَقْوَالَهُمْ ~ тергов қилмоқ; сўроқ қилмоқ, кўргазмалар олмоқ; أَنْفَهُ ~ ёмон ҳид бор вақтда бурунни қисмоқ, сиқмоқ; ... بَالَهُ مِنْ ~ ...га яхши қарамоқ; ~ هُ إِلَى عَلَيْهِ الطَّرِيقَ (*к.нингдир*) йўлини тўсмоқ; ... (*к.нидир*) ...нинг олдига элтиб қўймоқ, олиб бориб қўймоқ; تْهُ الحُمَّى ~ у иситма (безгак) билан касалланди; زُكَامًا ~ тумов бўлмоқ, тумов юқтириб олмоқ; ... الرَّأْيَ فِي ~ ... ҳақида фикр сўрамоқ, маслаҳатлашмоқ; رَأْيَهُ ~ фикрини (раъйини) билмоқ; صُورَةً ~ суврат олмоқ, расмга олмоқ; ~هُ العَجَبُ *ёки* ~ تْهُ الدَّهْشَةُ ҳайрон қолмоқ, ҳайратда қолмоқ, қойил қолмоқ, лол бўлиб қолмоқ, ҳайратга тушмоқ; ~هُ العَطَشُ ташналик, чанқоқлик ҳис

этмоқ; به ~ (*к.нидир*) ушлаб олмоқ, тутиб олмоқ; بِأَقْوَالِهِ ~ (*к.нидир*) тингламоқ, гапига қулоқ солмоқ, уқмоқ, диққат этмоқ; بِأَلْبَابِهِمْ ~ *ёки* بِلُبِّهِمْ ~ ўзига мафтун қилмоқ, шайдо қилмоқ, завқ-шавқини қўзғатмоқ, қойил қилмоқ; بِذَنْبِهِ ~ а) гуноҳи учун таъна қилмоқ, ўпкаламоқ, ёзғирмоқ; б) жазоламоқ; بِنَاصِرِهِ ~ *ёки* بِيَدِهِ ~ *ёки* بِظَاهِرِهِ ~ кимгадир ёрдам қилмоқ, қўлламоқ, ёрдам кўрсатмоқ; بِالْعَيْنِ ~ қойил қолдирмоқ, ҳайратга солмоқ, ҳайрон қолдирмоқ; بِخَاطِرِهِ ~ кимнидир хотиржам қилмоқ, тинчитмоқ, тинчлантирмоқ; عَلَى ~ خَاطِرِهِ хафа бўлмоқ; عَلَيْهِ ~ кимгадир ўзини яхши тутиб мурожаат қилмоқ, муомала қилмоқ; ... يُؤْخَذُ مِنْ هَذَا أَنَّ шундан билиб олиш мумкинки, ...; لاَ يَأْخُذُهُمْ حَضَرٌ уларнинг сон-саноғи (ҳисоби) йўқ; خُذْ وَ هَاتِ *спорт.* келтир!, бер!; II أَخَّذَ (*к.нидир*) сеҳрламоқ, (*к.гадир*) сеҳр (жоду) қилмоқ, (*к.нингдир*) бошини айлантирмоқ; III آخَذَ 1) танбеҳ бермоқ, койимоқ; таъна қилмоқ; 2) ҳайфсан бермоқ, койимоқ; жазоламоқ; ◊ لاَ تُؤَاخِذْنِي мени кечир, гуноҳимдан ўт, афв эт!; VIII اتَّخَذَ 1) олмоқ; ... سَبِيلَهُ إِلَى ~ қаергадир жўнамоқ, йўл олмоқ; 2) ўзига қабул қилмоқ, олмоқ; 3) чора кўрмоқ, ишга киришмоқ; ... فِرَارًا بِـ ~ қарор қабул қилмоқ, бир қароргa келмоқ; ... التَّدَابِيرَ لِـ ... учун чора кўрмоқ; 4) (*н.нидир, к.нидир н.дир, к.дир*) деб танлаб (сайлаб) олмоқ; ... نَهُ أَسَاسًا لِـ ~ниманидир ... учун асос қилиб олмоқ; الرِّيَاضَةَ مِهْنَةً ~ спортни ўз касби этиб танламоқ; 5) бажармоқ, қилмоқ, ташкил этмоқ, ўтказмоқ; ... طَعَامًا مِنْ ~ ... дан овқат тайёрламоқ

– أَخَّاذٌ мароқли, жозибали, ёқимли, қизиқарли, қизиқтирадиган, мафтун этадиган

– إِخَاذَةٌ сув тўпланадиган ҳовуз ёки кўл

– أَخْذٌ олиш, қўлга киритиш; الثَّأْرِ ~ ҳарб. реванш (*олдинги мағлубият учун ўч олиш*); ◊ وَرَدٌّ ~ баҳслар, тортишувлар, мунозаралар, музокаралар; وَعَطَاءٌ ~ савдо; савдо-сотиқ, олди-сотди

– أُخْذٌ кўз оғриғи

– إِخْذَةٌ олиш усули, тарзи, йўсини; أَخَذَ ~نَهُ кимгадир тақлид қилмоқ, кимнидир ўрнак деб билмоқ, кимгадир эргашмоқ

– أُخْذَةٌ сеҳр, жоду, афсун

– أَخِيذٌ *кўп.* أَخْذَى асир, асир туширилган

– أَخِيذَةٌ *кўп.* (*мас., китобнинг*) кучсиз, ёмон деб ҳисобланадиган ўринлари; етишмовчиликлар, камчиликлар

– مَأْخَذٌ *кўп.* مَآخِذُ 1) манбаъ; 2) аҳамият; 3) қамраб олиш, эгаллаб олиш; سَهْلُ الْ~ енгил, осон; قَرِيبُ الْ~ тушунилиши осон бўлган; وَ قَدْ أَخَذَ مِنْهُ الْإِعْيَاءُ كُلَّ ~ у тамоман ҳолдан тойди, сулайиб қолди; الْانْتِقَادِ ~ أَخَذَهُ (*н.гадир*) танқид назари билан ёндошмоқ; أَخَذَ بِهَذِهِ الْأَقْوَالِ ~ الْجِدَّ айтилган нарсани жиддий қабул қилмоқ, айтилган сўзга жиддий муносабатда бўлмоқ; 4) тарз, ҳаракат тарзи, усули; أَخَذَ ~ هُ кимгадир тақлид қилмоқ

– مَأْخُوذٌ 1) қабул қилинган; التَّعْلِيمَاتُ الْ~ ҳаракатдаги қўлланмалар, кўрсатмалар; 2) ҳайратда қолган, ҳайрон бўлган, тонг қолган, ажабланган

– مُؤَاخَذَةٌ таъна; ◊ !~ لاَ кечиринг! афв этинг!, айбга буюрманг!

(أخر) II أَخَّرَ 1) кейинга қолдирмоқ; السَّاعَةَ ~ соат милини орқага суриб қўймоқ; 2) орқага сурмоқ, кечиктирмоқ; тўхтатиб турмоқ; V تَأَخَّرَ 1) ушланиб қолмоқ, кечикиб қолмоқ, орқада қолмоқ; 3) таназзулга учрамоқ, орқага кетмоқ; ◊ وَ اللَّيْلُ قَدْ تَأَخَّرَ кеч бўлиб қолган эди, аллақачон қоронғи тушиб қолган эди; X اسْتَأْخَرَ кечиккан деб ҳисобламоқ, кимнидир кечикканлигини айтиб ўтмоқ, қайд қилмоқ; 2) секинламоқ, ушланиб (тутилиб) қолмоқ, кечикмоқ; فِي نَوْمِهِ ~ уйқудан кеч турмоқ

– آخَرُ *кўп.* آخَرُونَ *мн.* أُخْرَى *кўп.* أُخَرُ, أُخْرَيَاتٌ бошқа, ўзга, бўлак; تَارَةً ... وَ أُخْرَى баъзан, баъзида, баъзи вақтда, аҳён-аҳёнда, ондасонда, гоҳ-гоҳ ...; ... وَ ذَكَرْتُ أَنَا الْ~ أَنَّ менинг ҳам эсимга тушиб қолдики, ...; мен ҳам хотирладимки, ...

– آخِرٌ 1) охирги, сўнгги; وَ كَانَ ~ مَا قَامَ بِهِ هُوَ ... сўнгги (охирги) у бажарган иш – бу ...; الْأَمْرِ ~ охириламр, ва ниҳоят; فِي الْ~ ниҳоят, хуллас, охирида; إِلَى ~ هِـ шу кабилар; ~ ниҳоят, хуллас; دَعَاهُمْ عَنْ ~ هِمْ у ҳеч кимни (бирор кишини ҳам) қолдирмай ҳаммани таклиф этди; 2) *кўп.* أَوَاخِرُ тамом, охир натижа, пировард, охир-оқибат; أَوَاخِرُ الشَّهْرِ ойнинг охирги кунлари; أَوَاخِرُ السَّنَةِ йилнинг охирги ойлари; فِي الْأَوَاخِرِ охирида, ниҳоясида, пировардида; الْآخِرُ Сўнгги (*Аллоҳ сифатларидан бири яъни ер юзида барча нарса хотима топганидан сўнг ҳам боқий бўлувчи*)

– أُخْرٌ: جَاءَنَا ~ا олдимизга у ҳаммадан кейин келди

– آخِرَةٌ 1) *мн.* آخِرٌ *дан*; 2) тамом, охири, тугаш, пировард, охир-оқибат; ◊ الْ~ охират, у дунёдаги ҳаёт (умр)

– أُخْرَةٌ, أُخَرَةٌ, أُخْرَةٌ кечиктириш учун берилган муддат; ~ بِـ а) охирги (сўнгги) вақтда; б) ҳаммадан кейин (сўнг); в) насияга

– أُخْرَوِيٌّ охиратга оид, у дунёга оид

– أُخْرَى, الْأُخْرَى *эск.* келажакдаги ҳаёт

– أُخْوَرٌ отхона

أَخِيرٌ охирги; яқин ўтмишдаги, яқиндаги; فِي الْوَقْتِ الْ~ охирги (сўнгги) вақтда; ~ا а) ниҳоят, пировардида; б) ҳали яқингинада, охирги вақтда; وَ ~ا وَ لَيْسَ آخِرًا *ёки* لاَ ~ا ва ниҳоят, пировардида, аммо яна бир муҳими

– تَأَخُّرٌ 1) кечикиш; ~ بِدُونِ имилламасдан, орқага судрамасдан, сусткашлик қилмасдан, кечиктирмай, жуда тез; 2) қолоқлик; 3) орқага кетиш, регресс

– تَأْخِيرٌ ушлаб қолиш, секинлатиш, кечиктириш, кейинга қолдириш, кейинга суриш

– تَأْخِيرَةٌ қисқа вақт ушлаб қолиш, озгина кечикиб қолиш, бироз кечикиш, бироз тутилиб қолиш

– مُؤْخِرٌ: الْعَيْنِ ~ кўзнинг чакка томонидаги чети; الرَّجُلِ ~ةُ эгарнинг орқа томони (суянадиган томони)

– مُؤَخَّرٌ кечиктирилган; охирига қолдирилган; الصَّدَاقِ ~ сепнинг қолдиғи, қолгани; ~ا яқингинада

– مُؤَخَّرَةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) (*бирор н.нинг*) орқа томони, орқаси; الْبُنْدُقِيَّةِ ~ милтиқ қўндоғи; الْجَيْشِ ~ ҳарб. арьергард (*ҳарбий юришда ёки чекиниш маҳалида асосий кучларнинг кетидан борадиган ва уларни душмандан ҳимоя қиладиган аскарий қисм ёки флот қисми*); السَّفِينَةِ ~ кеманинг қуйруқ қисми, қуйруғи; السَّيَّارَةِ ~ автомобиль кузови, автомобилнинг юк ортиш қисми; *ҳарб.* фронт орти (орқаси)

– مُتَأَخِّرٌ 1) кечикаётган; مَبَالِغُ ~ةٌ ўз вақтида тўланмаган пул; 2) орқада қолган, қолоқ; 3) кечки, жуда кечки; ~ا кеч; ◊ ضَرَائِبُ ~ةٌ боқимонда, ўз вақтида тўланмай қолган солиқ, йиғим

– مُتَأَخِّرَاتٌ *кўп.* боқимондалар

– مُسْتَأْخِرٌ *эск.* ортда қолувчи

أُخْطُبُوطٌ *кўп.* ~اتٌ саккизоёқ (*сўргичли саккизта пайпаслагичлари бўлган денгиз ҳайвони*), осьминог

(أخو) II أَخَّى ҳайвонни бойлаш учун ерга қозиқ қоқиб арқон тайёрламоқ (*қар.* أَخِيَّةٌ); III آخَى биродарлашмоқ, дўстона муносабатда бўлмоқ, дўстона муносабат ўрнатмоқ; V تَأَخَّى 1) биродарлашмоқ, дўстона муносабатда бўлмоқ; 2) (*бирор н.ни*) мақсад қилмоқ; (*н.гадир*) интилмоқ; (*бирор н.га*) эргашмоқ, амал қилмоқ; *сол.* وَخَى *қар.* تَوَخَّى ; 2) كُلُّ رَاهِبٍ

يَتَأَخَّى الذَّهَبَ ҳар бир роҳиб олтин ишлаб олишни хоҳлайди

VI تَآخَى биродарлашмоқ, дўстона муносабатлар ўрнатмоқ

– أَخٌ[1] *кўп.* إِخْوَةٌ ака, ука, биродар; أَخُوهُ *бош.к.да:* унинг биродари; أَخِيهِ *қар.к.да:* унинг биродарининг; أَخَاهُ *туш.к.да:* унинг биродарини; ~ شَقِيقٌ туғишган биродар; ~ فِي الرَّضَاعَةِ эмишган биродар, кўкалдош; ~ مِنَ الْأَبِ (مِنَ الْأُمِّ) ~ و الزَّوْجِ ўгай биродар; ~ و الزَّوْجَةِ қайноға, қайни (*эрнинг акаси ёки укаси*); 2. худди шундай

– أَخٌ[2] *кўп.* إِخْوَانٌ 1) мурид (*диний жамоаларда*); 2) дўст, ўртоқ; ◊ أَخُو النَّوْمِ ўлим; أَخُو ثِقَةٍ *эск.* ишончга лойиқ (муносиб); أَخُو الْغَيِّ *эск.* бой; يَا أَخَا الْعَرَبِ *эск.* эй араб биродар! (*нотаниш арабга ҳурмат билан қилинадиган мурожаат*)

– إِخَاءٌ, إِخَاوَةٌ дўстлик, биродарлик, қардошлик

– أُخْتٌ *кўп.* أَخَوَاتٌ 1.сингил; ~ فِي الرَّضَاعَةِ эмишган (кўкалдош) сингил; ~ الزَّوْجِ қайинсингил (*эрнинг синглиси*); ~ الزَّوْجَةِ қайинсингил (*хотиннинг опаси ёки синглиси*); 2. у (*мн.*) ҳам шундай, шунақа; أَخَذَ السِّجَارَةَ وَ أَعْطَانِي ~هَا у ўзига сигарет олди ва шундайини менга берди

– إِخْوَانٌ[1] 1) биродарлик; الْ~ الْمُسْلِمُونَ биродар мусулмонлар, мусулмон биродарлар (*Миср ва айрим араб мамлакатларидаги сиёсий-диний ташкилот номи*); 2) ихвон (*ваҳҳобийлар уюшмаси*)

– إِخْوَانٌ[2] *кўп.* (*бирлиги* أَخٌ) *дўст–биродарларга нисбатан ишлатилади*

– إِخْوَانِيٌّ биродарликка оид

– أُخُوَّةٌ биродарлик, қардошлик

– إِخْوَةٌ *кўп.* (*бирлиги* أَخٌ) *қариндошларга нисбатан ишлатилади*

– أَخَوِيٌّ биродарликка, қардошликка оид

– أَخَوِيَّةٌ биродарлик, қардошлик

– أَخِيَّةٌ, آخِيَّةٌ, أَخِيَّةٌ, أَوَاخِيُّ, أَخَايَا, أَوَاخٍ *кўп.* 1) (*бирор н.ни боғлаб қўйиладиган*) арқон, занжир, қайиш; бош, бошлиқ; ҳалқали болт; 3) алоқа, иплар (*мас., дўстлик иплари*); ўз эркича ҳаракат қилишдан маҳрум этиш (*мас., гайка ва шайбадек*); صَدَاقَةٌ مَتِينَةُ الْأَوَاخِيِّ мустаҳкам дўстлик; 4) *тех.* чиғир ғалтак (*Сурияда*)

– أُخَيَّةٌ *кўп.* أُخَيَّاتٌ *эск.* сингилча

– تَآخٍ биродарлашиш, дўстлашиш, дўстона муносабатлар

– خُوَّةٌ 1) *халқ.* биродарлик, дўстлик, қардошлик; 2) дўстона муносабатлар учун тўлов (*бадавийларда*)

– خُوَيٌّ ука, укажон

– مُؤَاخَاةٌ биродарлашув, биродарлик, қардошлик, дўстлик

– مُتَآخٍ *мн.* مُتَآخِيَةٌ биродарлашган, биродарлик муносабатларига киришган; عَائِلَةٌ شُعُوبٌ ~ةٌ қардош халқлар оиласи

– مُتَآخِيَةٌ *қар.* مُتَآخٍ

I أَدَّ (*а/у*) أَدٌّ хафа қилмоқ, ранжитмоқ; ташвишга солмоқ, азоб бермоқ, азобламоқ

– إِدٌّ 1) одатдан ташқари, фавқулодда, мисли кўрилмаган нарса; 2) бало, офат, бахтсизлик

– إِدَّةٌ *кўп.* إِدَدٌ бало, офат, бахтсизлик

أَدَاةٌ *кўп.* أَدَوَاتٌ 1) нарса, буюм; 2) асбоб, ашё, жиҳоз; қисм; أَدَوَاتُ الْغِيَارِ эҳтиёт қисмлар; 3) қурол, асбоб-ускуна; أَدَوَاتُ الْعَمَلِ меҳнат қуроллари; أَدَوَاتُ الْقِيَاسِ ўлчов асбоблари; أَدَوَاتُ الْكِتَابَةِ أَدَوَاتُ ёзув-чизув қуроллари; الْأَدَوَاتُ الْمَنْزِلِيَّةُ الْمَطْبَخِ ошхона анжомлари; ~ اسْتَخْدَمَهُ لِ... бирор нимадан ... учун қурол сифатида фойдаланмоқ; 4) *грам.* юклама; ~ التَّعْرِيفِ аниқлик юкламаси; ~ التَّنْكِيرِ ноаниқлик юкламаси; ~ التَّصْدِيرِ префикс; ~ الْانْتِهَاءِ қўшимча (аффикс)

I (أدب) أَدُبَ (*у*) أَدَبٌ одобли бўлмоқ, тарбияли бўлмоқ, хушхулқ бўлмоқ; أَدَبَ (*и*) مَأْدَبَةٌ *шунингдек:* مَأْدُبَةٌ ~ зиёфат (банкет) уюштирмоқ; II أَدَّبَ 1) тарбияламоқ; тўғриламоқ; 2) жазоламоқ; IV آدَبَ 1) зиёфат уюштирмоқ; 2) зиёфатга таклиф қилмоқ; V تَأَدَّبَ 1) тарбияли бўлиб қолмоқ, одобли бўлиб қолмоқ, хушфеъл бўлиб қолмоқ, одоб сақламоқ; 2) (*бирор н.га*) мос ҳаракат қилмоқ (ب); بِأَدَبِهِمْ ~ улардан ўрнак олмоқ; 3) жазо олмоқ, жазоланмоқ; X اسْتَأْدَبَ = V

– آدَابٌ *кўп. шунингдек:* الْ~ адабиёт; كُلِّيَّةُ الْ~ адабиёт куллиёти (факультети); ◊ ~ السُّلُوكِ одоб, этикет; ~ الْبَدْوِ бадавийлар одоби, хулқ-атвори тартиби

– آدِبٌ *кўп.* أَدَبَةٌ 1) хушчақчақ мезбон; 2) банкет уюштирувчи киши

– آدَبٌ *кўп.* آدَابٌ 1) адабиёт; الْ~ الْمُعَاصِرُ ҳозирги замон адабиёти; الْ~ الْعَبَّاسِيُّ Аббосийлар даври адабиёти; 2) тарбия, тарбиялилик; хушмуомалалик, хушхулқлилик; яхши одоблилик; ~ فِي *ёки* ~ بِ хушмуомалалик билан, одоб билан; ~ فِي غَيْرِ одобсизлик билан, беодобона, тарбиясизларча; قَلِيلُ الْ~ а) қўпол, тарбиясиз; б) виждонсиз; بُولِيسُ الْ~ ахлоқни назорат қилувчи полиция; 3) ахлоқ, ахлоқ этикаси

– أُدَبَاتِيٌّ *кўп.* أُدَبَاتِيَّةٌ қўча бахшиси, дайдиб юрувчи бахши

– أَدَبْخَانَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ҳожатхона, таҳоратхона, туалет

– أَدَبِيٌّ 1) адабий, адабиётга оид; الْمُؤَرِّخُ الْ~ адабиёт тарихчиси; 2) адабли, хушмуомала; 3) маданиятли; الْعَلَاقَاتُ الْ~ةُ маданий алоқалар; 4) ахлоқий; ~ وَاجِبٌ ахлоқий бурч; الْفَلْسَفَةُ الْ~ةُ этика, ахлоқ ҳақидаги таълимот; ~ًا ахлоқан

– أَدَبِيَّاتٌ *кўп.* آدَابٌ

– أَدِيبٌ 1) тарбияланган, тарбия кўрган, ахлоқли, адабли; 2) маърифатли, ўқимишли; 3) *кўп.* أُدَبَاءُ ёзувчи, адабиётшунос, адабиётчи

– أَدِيبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ёзувчи аёл, адиба

– تَأَدُّبٌ тарбия кўрганлик, боодоблик; ҳурмат, эҳтиром, иззат кўрсатиш; ~ بِ хушмуомалалик билан

– تَأْدِيبٌ 1) тарбия; 2) жазо; хизмат юзасидан бериладиган интизомий жазо; مَجْلِسُ الْ~ интизомий суд; 3) интизом, тартиб

– تَأْدِيبِيٌّ интизомга солишга оид, ахлоқ тузатишга оид

– مَأْدُبَةٌ, مَأْدَبَةٌ *кўп.* مَآدِبُ зиёфат, базм, банкет

– مُؤَدَّبٌ тарбияланган, одобли, хушхулқ, хушфеъл

– مُؤَدِّبٌ тарбиячи, ўқитувчи

– مُتَأَدِّبٌ 1) маърифатли; 2) хушмуомалали, пок, одобли

مَأْدُورٌ, آدُرٌ дабба касалига чалинган киши

– أَدْرَةٌ, أُدْرَةٌ дабба

هِدْرَجٌ = أَدْرَجٌ

هِيدْرُوجِينٌ = إِدْرُوجِينٌ

إِدْرِيسُ *ат.от., мз.* Идрис

– إِدْرِيسِيٌّ 1) идрисий, Идриснинг издоши, идрисийлар тариқатидаги киши; 2) идрисийлар шажараси вакили

أَدْرِيَّةٌ *қар.* درى

إِذَلْعَدَى *халқ.* демак, шундай қилиб

I أَدَمَ (*и*) أَدْمٌ зирвак ташламоқ, қўшмоқ; ~ الْخُبْزَ بِاللَّحْمِ нонга гўшт қўшиб емоқ; أَدَمَ (*у*) أَدْمٌ яраштирмоқ, аҳил қилмоқ; ~ اللَّهُ بَيْنَهُمَا Оллоҳ у иккаловини ўзаро аҳил қилсин!; أَدُمَ (у) أُدُومَةٌ *эск.* оппоқ бўлмоқ (*оқу ҳақида*), қорамағиз бўлмоқ (*одам ҳақида*) IV آدَمَ = أَدَمَ (*у*); VIII ائْتَدَمَ нонни зиравор ёки бирор нарсага қўшиб емоқ

– آدَمُ[1] *мн.* أُدْمَانٌ, أُدْمٌ, أُدْمَاءُ қора танли, буғдойранг

– آدَمُ[2] Одам ато; ~ ابْنُ одам; ~ بَنُو одамлар, одам зоти (авлоди); ~ و حَوَّاءُ Одам ва Ҳавво; كُلُّ ~ يَجِدُ حَوَّاءَ *мтл.* ҳар бир

киши ўз жуфтини топади (*сўзма-сўз:* Ҳар бир Одам ўз Ҳаввосини топади)

– آدَمُ[3] *мн.* أَدْمَاءُ тиниқ оқ туя (*шунингдек:* ~ بَعِيرٌ)

– أَدَمَةٌ терининг ички қисми; أَحْمَدُ ~ ُ قَوْمِهِ Аҳмад ўз қавмининг пешқадамидир

– آدَمِيٌّ 1) одамий; 2) инсонпарвар, одампарвар, одамларга меҳрибон; 3) жонли хилқат, одам; نَاسٌ أَوَادِمُ авомуннос, оддий кишилар, омма

– آدَمِيَّةٌ 1) одам (инсон) табиати; 2) одам қадр-қиймати, одамлик қадри (шаъни); 3) инсоният, башарият; 4) инсонийлик, одамийлик; мурувватли, маданиятли

– إِدَامٌ, أُدَامٌ *кўп.* أُدُمٌ нонхўрак, (нонга) қўшиб ейиладиган нарса; أَكَلَ الْعَيْشَ بِلاَ ~ ноннинг ўзини емоқ

– أَدَّامٌ 1) қўнчи; 2) тери билан савдо қилувчи киши, терифуруш

– أُدْمٌ аҳиллик, иттифоқлик

– أَدَمٌ, أَدَمَةٌ тери, терининг устки қатлами

– أُدْمَةٌ терининг қора рангли бўлиши, қорачадан келганлик, буғдой ранглилик

– أَدِيمٌ *кўп.* أُدُمٌ 1) кунжутли ёки седанали нон; 2) тери; ◊ الْغَبْرَاءِ ~ *ёки* الأَرْضِ ~ ер пўстлоғи, қобиғи, устки қатлами; тупроқ; ~ السَّمَاءِ осмон, само; الصُّورَةِ ~ сувратнинг туб ранги (фон); 3) ошланган тери

I (ادو) أَدَا (у) أَدْوٌ (*к.нидир*) алдамоқ, фириб бермоқ (لِ)

إِدَاوَةٌ *кўп.* أَدَاوَى теридан ишланган сув идиши (*таҳорат қилиш учун*)

أدو *қар.* أَدَاةٌ

أَدُونٌ хўжайин

(أدى) II أَدَّى 1) ҳақ (пул) тўламоқ, ҳисоб-китоб қилмоқ; الدَّيْنَ ~ қарзни узмоқ, қарзни тўламоқ; 2) бажармоқ; амалга оширмоқ, қилмоқ; الامْتِحَانَ ~ имтиҳон топширмоқ; ~ ... حِسَابًا عَنْ ... ҳақида ҳисоб бермоқ; رِسَالَتَهُ ~ ўз ваколатини бермоқ; الْخِدْمَةَ ~ хизмат кўрсатмоқ; الْخِدْمَةَ الْعَسْكَرِيَّةَ ~ армия хизматини (аскарий хизматни) ўтамоқ; ~ الدَّوْرَ роль бажармоқ (ижро этмоқ); السَّلاَمَ ~ *ёки* التَّعْظِيمَ ~ салом бермоқ; *ҳарб.* честь бермоқ; الشَّهَادَةَ ~ гувоҳлик бермоқ; فَرِيضَةَ ~ الصُّبْحِ эрталабки фарз намозини ўқимоқ; فَرِيضَةَ الْحَجِّ ~ ҳаж фарзини адо этмоқ; ~ وَاجِبَهُ ўз бурчини бажармоқ; الْيَمِينَ ~ онт (қасам) ичмоқ, қасамёд қилмоқ; 3) (маъно-мазмунни) баён қилмоқ, билдирмоқ; 4) (*қаергадир, н.нингдир*) олдига бошлаб бормоқ (إِلَى); إِلَى عَوَاقِبَ وَخِيمَةٍ ~ таҳликали (хавфли) оқибатларга олиб келмоқ; V تَأَدَّى (*н.гадир*) етиб бормоқ (إِلَى); إِلَى الْفَنَاءِ ~ у ўлим ёқасига бориб қолди; إِلَى السَّمْعِ ~ қулоққа етиб келмоқ (*товуш ва ҳ.к.лар ҳақида*); X اسْتَأْدَى талаб қилмоқ

– أَدَاءٌ тўлов, тўланадиган сумма; الضَّرَائِبِ ~ солиқ тўлаш; 2) бажариш, амалга ошириш; حُسْنُ الْ~ яхши бажариш; الأَصْلِ ~ матн (текст) мазмунини айтиб бериш; الْقَسَمِ ~ қасамёд қилиш

– أُدْيَةٌ *ат. от, мз.* Удайя

– تَأْدِيَةٌ амалга ошириш, бажариш; شَهَادَةُ ~ الْخِدْمَةِ الْعَسْكَرِيَّةِ ҳарбий хизматни ўтаганлиги ҳақида шаҳодатнома

– مُؤَدًّى маъно, мазмун, моҳият; وَصَلَنَا خَبَرٌ ... مُؤَدَّاهُ أَنَّ ... биз шундай ахборот олдикки, унинг асосий маъноси ...дир

إِذْ шундай экан; ундай бўлганда; тўсатдан; إِذْ ذَاكَ ўшанда, ўша вақтда; إِذْ أَنَّ чунки

إِذَا ...ганда; ...ми; ...са; (*шунингдек:* ~ مَا); سَأَلَنِي ~ كَانَ هُنَالِكَ خَطَرٌ у мендан бу ишда бирор хатар йўқми эканлигини сўради; ... ~ إِلاَّ шу холосми; ~ مَا қачонки; ... ~ نَهُ وَ بِ ... бирдан у ... олдида, тўсатдан у ; إِذَا ... (*кўпинча ўзидан кейин келаётган феълга келаси замон маъносини беради*) إِذَا جِئْتَ أَكْرَمْتُكَ сен келсанг, сенга ҳурмат кўрсатаман (*баъзан* إِذْ *каби ўтган замондаги иш-ҳаракатни билдиради*); وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انْفَضُّوا إِلَيْهَا улар савдо-сотиқ ёки дилхушликни кўрганларида, уларга томон йўналдилар

إِذًا *ёки* إِذَنْ хуллас, демак, хулоса қилиб айтганда, ундай пайтда; ундай вақтда; у ҳолда; ~ وَ мана ...

آذَارُ март

أَذْرَةٌ = ذُرَةٌ

آذَرْيُونٌ *гул турларидан бири*

I (أذن) أَذَنَ[1], أَذِنَ (а) أَذَنٌ (*н.нидир*) эшитмоқ (إِلَى); 2) эшитмоқ ва итоат этмоқ (لِ); أَذِنَ[2] (а) إِذْنٌ (*к.гадир*) изн бермоқ, рухсат бермоқ (لِ); أَذُنَ[3] (а) أَذَنٌ (*бирор н.ни*) билмоқ (بِ); II أَذَّنَ азон айтмоқ (чақирмоқ), намозга таклиф этмоқ; أَذَانَ الْفَجْرِ (الصُّبْحِ) ~ эрталабки (бомдод) намозига чақирмоқ; (*н. билан*) сигнал (хабар) бермоқ (بِ); بِالرَّحِيلِ ~ жўнаш ҳақида сигнал (ишора) бермоқ; ◊ فِي مَالِطَةٍ ~ фойдасиз, бефойда иш қилмоқ; IV آذَنَ 1) (*н.ҳақдадир*) маълумот бермоқ, хабар қилмоқ; дарак бермоқ, (*н.нидир*) эълон қилмоқ (بِ); 2) азон айтиб намозга чақирмоқ; V تَأَذَّنَ (*н.ҳақдадир*) ҳаммани хабардор қилмоқ (بِ); X اسْتَأْذَنَ (*н.нидир*) қилмоққа розилик, рухсат сўрамоқ (فِي); (*к.дандир*) киришга рухсат сўрамоқ (عَلَى); (*к.дандир*) кетишга рухсат сўрамоқ (مِنْ)

– أَذَانٌ азон, намоз ўқишга чақириш

– أُذَانِيٌّ қулоғи катта, шалпангқулоқ

– آذَنٌ 1) сигнал; 2) семафор

– إِذْنٌ *кўп.* أُذُونٌ 1) изн, рухсат, розилик; بِ اللهِ ~ Оллоҳ изн берса, Оллоҳ рози бўлса, Оллоҳ хоҳласа; 2) ордер; бона (*вақтинча пул вазифасини бажарувчи қоғоз*); лицензия (*товар олиш ёки сотиш ҳуқуқини берувчи рухсатнома*); بَرِيدٍ ~ почта орқали жўнатилган пул

– أُذُنٌ[1] *мн. кўп.* آذَانٌ 1) қулоқ; الْوُسْطَى ~ الْ ўрта қулоқ; 2) қулоқ, даста (*мас., кўзанинг*); банд; ◊ أَذَانُ الْفَأْرِ бутакўз; أَذَانُ الدُّبِّ *бот.* айиқ қулоқ; إِنَّهُمْ آذَانٌ مُصْغِيَةٌ улар диққат билан қулоқ солишга тайёрдирлар; سَدَّ ~ يْهِ عَنْ أَنْ يَسْمَعَ ... *қар.* سَدَّ; صَاغِيَةٌ ~ ا أَعَارَ (*н.гадир*) қулоқ солмоқ, диққат қилмоқ, (*н.нидир*) эшитмоқ; لَمْ يَجِدْ ~ ا وَاعِيَةً унга ҳеч ким қулоқ солмади; فَتَحَ ~ يْهِ جَيِّدًا бировнинг гапига қулоқ солмоқ, маслаҳатига кирмоқ; نَامَ عَلَى ~ يْهِ ухламоқ; ҳеч нарса билан шуғулланмаслик; اسْتَغْرَقَ فِي النَّوْمِ إِلَى ~ يْهِ донг қотиб ухламоқ

– أُذُنٌ[2] *кўп.* أُذُنٌ ҳаммага қулоқ солаверадиган; رَجُلٌ ~ ҳаммага қулоқ солаверадиган одам

– أُذُنِيٌّ, أُذْنِيٌّ қулоққа оид, қулоққа тегишли

– أُذُونٌ катта қулоқли, шалпангқулоқ

– أُذُونَاتٌ *кўп.* أُذُونٌ *дан, қар.* إِذْنٌ 1) банк буйруқлари; 2) ордерлар, боналар, лицензиялар; أُذُونَاتُ التَّصْدِيرِ (الاسْتِيرَادِ) экспорт (импорт) лицензиялари

– أُذَيْنٌ *анат.* юрак бўлмаси

– أُذَيْنَةٌ кичик қулоқ, қулоқча

– إِيذَانٌ хабар (хабардор) қилиш, билдириш, эълон қилиш; ا~ (*н.ҳақдадир*) эълон қилиб (بِ)

– مَأْذَنَةٌ *кўп.* مَآذِنُ мезана, азон айтиш жойи

– مَأْذُونٌ 1) қози вакили; никоҳлаш ва уни бекор қилиш ваколатини олган шахс; 2) лицензиат

– مَأْذُونِيَّةٌ 1) рухсат, ижозат, изн; 2) йўл қўймоқлик, ижозат берилмоқлик; 3) қози фаолияти доираси, ҳудуди, чегараси; 4) мустақиллик; 5) таътил

– مُؤَذِّنٌ 1) намозга чақирувчи, ундовчи, таклиф қилувчи, даъват қилувчи; 2) муаззин

– مَأْذَنَةٌ = مَآذِنُ *кўп.* مِئْذَنَةٌ

– مُسْتَأْذِنٌ рухсат (изн) сўровчи; ◊ ~؟ кетишга рухсат (изн) берасизми? (*хайрлашув пайтида айтилади*)

I أَذَى (а) أَذًى 1) алам, азоб чекмоқ; 2) зарар

кўрмоқ; IV آذَى азобламоқ, азоб бермоқ, қийнатмоқ, азият чектирмоқ, хафа қилмоқ; V تَأَذَّى алам, азоб чекмоқ; 2) зарар кўрмоқ; 3) (*н.дандир*) хафа бўлмоқ, норози бўлмоқ (بـ)

– آذِيٌّ *кўп.* أَذَاوٍ денгиз тўлқини

– أَذًى, أَذِيَّةٌ 1) оғриқ, дард, алам, азоб, уқубат, кулфат, заҳмат, жафо, азият; хафагарчилик, дилсиёҳлик; 2) нохушлик; 3) зарар, зиён

– إِيذَاءٌ азоб (жафо, уқубат, озор) бериш, жабр-жафо қилиш

– مُؤْذٍ *мн.* مُؤْذِيَةٌ зарарли, зиён келтирувчи, غَيْرُ الـ~ـى зиёнсиз, заҳматсиз

فَرَه كوز = أَرَاجُوزٌ

آرَامِيٌّ оромийларга оид; اللُّغَةُ الـ~ـةُ *ёки* الـ~ـةُ оромий тили

أَرَاوِلَةٌ хризантема (*декоратив маданий ўсимлик ва унинг гули*)

أَرَاوِلَةٌ = أَرَاوِيَةٌ

I (أرب) أَرَبَ[1] (*а*) أَرَبٌ 1) фаҳмли бўлмоқ, идрокли бўлмоқ, зийрак бўлмоқ; 2) уста, чаққон бўлмоқ; أَرِبَ[2] (*а*) (*н.гадир*) муҳтож бўлмоқ, эҳтиёжи бор бўлмоқ (إِلَى); أَرَبَ (*и*) أَرْبٌ тугун боғламоқ; II أَرَّبَ маҳкамламоқ, мустаҳкамламоқ, кучайтирмоқ; III آرَبَ ўзаро эпчил бўлмоқ, ўзаро чаққон бўлмоқ; V تَأَرَّبَ 1) тугулмоқ, боғланмоқ; 2) мураккаблашмоқ; ~ـتْ عُقْدَةُ الحَبْلِ *маж.* масала (иш) мураккаблашди, чигаллашди; 3) овруполашмоқ, овруполаштирилмоқ; X اسْتَأْرَبَ қарз олмоқ, қарз сўрамоқ, қарздор бўлмоқ

– أَرَبٌ *кўп.* آرَابٌ 1) мақсад, хоҳиш; 2) эҳтиёж, истак

– إِرْبٌ[1] эпчиллик, малака, уқув, маҳорат

– إِرْبٌ[2] *кўп.* آرَابٌ бадан аъзоси, қисми; قَطَّعَهُ ~ـا ~ـا бирор нарсани майда-майда бўлакларга ажратиб ташламоқ; مَزَّقَهُ ~ـا ~ـا бирор нарсани майдалаб ташламоқ

– إِرْبٌ[3] = أَرَبٌ

– أُرْبَةٌ *кўп.* أُرَبٌ 1) тугун; 2) бўйинбоғ, галстук

– أُرْبِيَّةٌ чот, чов, бут

– أَرِيبٌ 1) қобилиятли, истеъдодли, зеҳни баланд, фаросатли, фаҳмли, идрокли, зийрак; 2) эпчил, чаққон; 3) ақлли, оқил

– مَأْرَبٌ *кўп.* مَآرِبُ 1) мақсад, хоҳиш, истак, майл, интилиш, иштиёқ, ният; 2) ҳожат, эҳтиёж

– مَأْرَبَةٌ, مَأْرُبَةٌ, مَأْرِبَةٌ 1) мақсад, орзу, истак; 2) эҳтиёж, муҳтожлик

– أَرْبُونٌ *кўп.* أَرَابِينُ = عُرْبُونٌ

إِرْبِيَانٌ, أُرْبِيَانٌ креветка (*денгизда яшайдиган майда қисқичбақанинг бир тури*)

أَرْتُوَازِيٌّ: بِئْرٌ ~ـةٌ артезиан қудуғи

أَرْتِيسْتٌ артист

(أرث) II أَرَّثَ ёқмоқ (*мас., ўтни, душманлик оловини*); بَيْنَ النَّاسِ ~ одамлар орасига фитна (ғулув) солмоқ; V تَأَرَّثَ алангаланмоқ, оловланмоқ, ёниб кетмоқ

– إِرَاثٌ тутатқи, олов илаштириладиган нарса, ўтқич

– إِرْثٌ *қар.* ورث

– إِرَاثٌ = أُرْثَةٌ

– إِرْثِيٌّ *қар.* ورث

أُرْثُوذُكْسِيٌّ 1. 1) православиега оид; الـ~ـةُ православие; 2) ортодоксал (*мустаҳкам эътиқодга оид*); 2. 1) ортодокс (*мустаҳкам эътиқод*); 2) ортодоксия (*мустаҳкам эътиқодлилик*)

I أَرَجَ (*а*) أَرِيجٌ, أَرَجٌ муаттар бўй таратмоқ, ёқимли бўй тараатмоқ;

V تَأَرَّجَ = I

– أَرِجٌ хушбўй, муаттар

– أَرِيجٌ *кўп.* أَرَائِجُ ёқимли бўй, муаттар ҳид

أَرْجَحَ тебратмоқ; تَأَرْجَحَ 1) тебранмоқ, омонат ҳолда турмоқ; عَلَى حَافَّةِ الحَرْبِ ~ уруш ҳолатига яқинлашиб турмоқ; 2) жасоратли бўлолмаслик; 3) ўзгармоқ (*фикр ҳақида*)

أُرْجُوَانٌ 1) тўқ қизил ранг, тўқ қизил рангли бўёқ; 2) *бот.* арғувон

– أُرْجُوَانِيٌّ тўқ қизил рангга оид, арғувоний; ~ صَخْرٌ *мин.* порфир (*қурилиш материали сифатида ишлатиладиган тоғ жинси*)

(أرخ) II أَرَّخَ 1) число (ой, кун) қўймоқ; 2) тарих ёзмоқ; لِحَيَاتِهِ ~ (*к.нингдир*) таржимаи ҳолини ёзмоқ

– تَأْرِيخٌ, تَارِيخٌ *кўп.* تَوَارِيخُ 1) число, ой-кун; ~ بِلَا числосиз; بِحَسَبِ ~ حُدُوثِهَا хронологик тартибда; 2) вақт, давр, эра; 3) тарих; الـ~ الحَدِيثُ янги тарих; الـ~ القَدِيمُ қадимий тарих; ~ الأَدَبِ адабиёт тарихи; مَا قَبْلَ الـ~ тарихгача бўлган давр; يُعِيدُ الـ~ نَفْسَهُ тарих такрорланади; يَبْقَى هَذَا مَعَ الـ~ бу тарихда қолади, бу тарихга кириб қолади; 4) хроника, солнома; ҳикоя; ~ الحَيَاةِ биография, таржимаи ҳол

– تَأْرِيخِيٌّ тарихий

– تَأْرِيخِيَّةٌ тарихийлик

– مُؤَرَّخٌ числоланган, ой-куни кўрсатилган; ... فِي الـ~ البُرُوتُوكُولُ ... куни ёзилган протокол

– مُؤَرِّخٌ тарихчи, солномачи

أَرْخَبِيلٌ архипелаг (*бир-бирига яқин турган ороллар тизими*)

أَرْدَبٌ, أَرَادِبُ, أَرْدَبٌ *кўп.* أَرَادِبُ ардибб (6 وَيْبَةً *ёки 197.75 литрга тенг бўлган Миср ўлчов бирлиги*)

أُرْدُجَا Урдужо (*татар хони хотинининг исми*)

أُرْدُنِّيٌّ 1. Иорданияга оид; *тар.* Трансиорданияга оид; 2. Иордания кишиси, иорданиялик; *тар.* Трансиорданиялик

أُرْدُو *турк.* ўрда, лагерь, қўноқ

أُرْدُوَازٌ шифер; аспидли сланец (*қатлам-қатлам қора рангли минерал тоғ жинси*); ~ لَوْحٌ тоштахта, тошлавҳа; ~ قَلَمٌ грифель, тошқалам (*тоштахтага ёзадиган қалам*)

أُرْدِيٌّ урду; اللُّغَةُ الـ~ـةُ *ёки* الـ~ـةُ урду тили

I أَرَزَ (*у, и*) أَرْزٌ, أُرُوزٌ қайтмоқ, аслига қайтмоқ; إِنَّ الإِسْلَامَ لَيَأْرِزُ إِلَى الْمَدِينَةِ كَمَا تَأْرِزُ الْحَيَّةُ إِلَى جُحْرِهَا *ҳад.* илоҳ ўз инига қайтганидек, ислом дини ҳам Мадинаи мунавварага қайтади; أَرَزَ (*а,у*) совимоқ; совуқ бўлмоқ

– أَرْزٌ *жам.* кедр (*нина баргли дарахт*); الـ~ـ السَّرْمَدُ доим кўкариб турувчи кедр; ~ لُبْنَانَ Ливан кедри; ~ الـ~ـ اخْضِرَارُ гуллаш, яшнаш

– آرِزٌ 1) мустаҳкам, пишиқ; ~ ـةٌ شَجَرَةٌ пишиқ, мустаҳкам дарахт; ~ ـةٌ نَاقَةٌ кучли туя; ~ لَيْلَةٌ совуқ тун

– أَرْزَةٌ кедр (*дарахт*)

– أَرْزِيَّةٌ тилоғоч (*нина баргилар туркумига мансуб дарахт*)

– أَرُزٌّ гуруч; ~ مُفَلْفَلٌ بِالشَّعْرِيَّةِ қалампир (гармдори), мурч солинган гуруч ва вермишелдан тайёрланган овқат; الـ~ـ الأَبْيَضُ оқланган гуруч; الـ~ـ الشَّعِيرُ шоли, янчилмаган шоли

– أَرَزَّةٌ *кўп.* ~ ـاتٌ оқушоқ (*гуручнинг майдалари, ушоқлари*)

أَرَسَ (*и*) أَرْسٌ ғаллакорлик билан шуғулланмоқ

– أَرِيسٌ *эск.*, ғаллакор (деҳқон)

أَرِسْطَالِسُ Арасту

أَرِسْطُقْرَاطِيٌّ 1) аристократияга, оқсуякларга, аслзодаларга, зодагонларга оид; 2) аристократ, оқсуяк, аслзода, зодагон

– أَرِسْطُقْرَاطِيَّةٌ 1) аристократияга оид; 2) аристократлар

(أرش) II أَرَّشَ 1) (*ўт*) ёқмоқ, ёндирмоқ; 2) (*к.ларнидир орасига*) нифоқ солмоқ (بَيْنَ)

– أَرْشٌ хун, ўлдирилган одам учун тўланган товон, бадал

أَرْشَمَنْدْرِيتٌ *кўп.* أَرْشَمَنْدْرِيتَةٌ архимандрит (*монастир руҳонийларининг олий унвони*)

أَرْشِيفٌ архив, кўҳна ҳужжатлар сақланадиган махсус муассаса, бирор идора бўлими

I أَرِضَ (*а*) أَرَضٌ (*бирор н.ни*) қурт емоқ; أُرِضَتِ الخَشَبَةُ ёғочни қурт еди, ёғочга қурт тушди; II أَرَّضَ *эл.* ерга уламоқ, ерга туташтирмоқ

– أَرْضٌ *мн. кўп.* أَرَاضٍ, أَرْضُونَ 1) ер, қуруқлик; تَحْتَ الـ~ـ а) ер остида; б) ер остига оид; ~ بِكْرٌ *ёки* عَذْرَاءُ ~ қўриқ; ҳеч ким яшамайдиган ер сатҳи, бўш жой, бўшлиқ; الـ~ـ المُقَدَّسَةُ

Фаластин; الْمِيعَاد ~ жаннатосо (бориб кўриш орзу қилинадиган жой; رُقْعَةُ الْ~ الْخَضْرَاء 1) экиладиган ер майдони; 2) ер кўрраси; 3) майдон, территория; 4) мамлакат; 5) тупроқ; الْوَطَن ~ ватан; 6) тупроқ (*шуниндек:* кўч.м.); خَصِيَّةٌ لـ... ~... учун яхши шароит; 7) пол (*мас., хонадаги*); 8) *спорт.* майдон, майдонча; مَلْعَب ~ цирк майдони; 9) *эск.* пастки қисм; ابْنُ الْ~ бегона, ёт, мусофир

– أَرَضَة *кўп.* أَرَض *зоол.* 1) термит, кир чумоли, оқ чумоли (*иссиқ мамлакатларда яшовчи зарарли ҳашарот*); 2) қурт, чувалчанг

– أَرْضِيّ 1) ерга оид; الْكُرَةُ الْ~ ер кўрраси; الْمَاءُ الْ~ тупроқости, ерости суви, сизот сувлар; 2) дунёвий (одам); 3) ерда битадиган; شَوْكِيّ ~ *бот.* овқат учун ишлатиладиган резавор ўсимлик; 4) ер устидаги; دَوْر ~ пастки қават

– أَرْضِيَّات *кўп.* 1) дунё неъматлари; 2) дунёвий фикр, ўй, хаёл

– أَرْضِيَّة 1) ер, пол; 2) сақлов учун тўланган ҳақ; 3) (*расм, суврат*) фони; 4) ўриш (*матодаги*)

– أَرِيض 1) кенг; 2) ўсимликка бой; 2) хушрўй; رَجُل ~ истараси иссиқ одам

– مَأْرُوض қурт еган, қурт тушган; خَشَبَة ~ة қурт еган ёғоч, қурт тушган ёғоч

أَرْطَاة *ат.от, мз.* Арто

– أُرْطَة = أُورْطَة

أَرْطَى (*якка оти* أَرْطَاة *кўп.* أَرَاطٍ, أَرَاطٍ, أَرَاطَى) меваси унабига ўхшаш дарахт (*баргидан терини ошлашда фойдаланилади*); أَدِيم مُرْطَى шу дарахтнинг барги билан ошланган тери

أُرْغُن *кўп.* أَرَاغِن *муз.* арғунун, орган

أُرْغُون *кимё.* орган (*газ ҳолидаги мазасиз ва ҳидсиз кимёвий элемент*)

أَرَقَ (*а*) أَرَق 1) бедор бўлмоқ, ухламаслик; бедорликдан, уйқусизликдан қийналмоқ; 2) сариқ касали билан оғримоқ, касалланмоқ; II أَرَّقَ бедорликка, уйқусизликка олиб келмоқ, сабаб бўлмоқ; ухлатмаслик, ухлашга қўймаслик, уйқу бермаслик; IV آرَقَ = II;

– أَرَق бедорлик, уйқусизлик; دَفْعُ الْ~ уйқусизликни даф қилмоқ

– أَرِق 1) бедорликдан, уйқусизликдан қийналувчи (азоб чекувчи); 2) уйқусиз

– أَرَقَان 1) *мед.* сариқ касаллиги; 2) (*ўсимликка тушадиган*) шира

– أَرَقَة *жам.* أُرَق шира, ўсимлик бити

– يَرَقَة = أَرَقَة

– مَأْرُوق сариқ касали билан оғрувчи

I أَرَكَ (у,и) أُرُوك арак дарахтининг баргини емоқ (*туя ҳақида*); أَرِكَ (а) أَرَك битмоқ, битиб кетмоқ, тузалмоқ (*яра ҳақида*)

– أَرَاك арок (*туялар ейдиган янтоққа ўхшаш бута*)

– آرِكَة *кўп.* أَوَارِك : ~ إِبِل *эск.* арака (янтоқсимон) ўсимлиги баргини ейдиган туя

أَرْكِيلَة *кўп.* أَرَاكِيل = نَرْجِيلَة

أَرِيكَة *кўп.* أَرَائِك 1) тахт; 2) диван; супа; кат; الْخَلْف ~ орқа ўриндиқ (*автомашинада*); 3) чимилдиқ

إِرْلَنْدِيّ 1. Ирландияга оид; 2. ирландиялик

I أَرَمَ (*и*) أَرْم тишламоқ, емоқ, еб қўймоқ, еб олмоқ

– إِرْم *кўп.* آرَام 1) йўл ва кўча ёқасидаги тош; 2) адашмаслик учун йўлга қўйилган тош

– أَرْم *кўп.* أُرُوم озиқ тиш; ◊ حَرَّقَ الأَرْمَ عَلَى ... ...га тиш қайрамоқ; حَرَّقَ الأَرْمَ مِنْ شِدَّةِ الْغَيْظ ғазабдан тиш ғижирлатмоқ, ғирчиллатмоқ

– أَرْمَة *кўп.* أَرَمَات лавҳа, вивеска (*идора, корхона ёки дуконнинг номи ёзилиб, осиб қўйиладиган ёзув*)

– أُرُومَة, أَرُومَة, أَرُوم 1) илдиз; тўнка; 2) келиб чиқиш, насаб, насл-насаб; بِلا فَرْقٍ فِي الْ~ келиб чиқишидан қатъий назар

أَرَمَن *жам.* арман

– أَرْمَنِيّ 1. Арманистонга оид, арманга оид; الْ~ة арман тили; 2. арман

I أَرَنَ (а) أَرَن, إِرَان қизғин, жўшқин, хушчақчақ бўлмоқ

– إِرَان[1] қизғинлик, жўшқинлик, хушчақчақлик

– إِرَان[2] *кўп.* أُرُن замбил; катафалк(а) (*дафн маросимида тобут қўйиладиган замбарак араваси;* б) *черковда тобут ўрнатиладиган супа*)

– أَرِن хушчақчақ; серҳаракат, фаол

– أُرْنَة сузма, творог

أَرْنَاط *ат.от, мз.* Арнот

أَرْنَاوُوط, أُرْنَاوُوط *жам.* албанлар, албанияликлар

– أَرْنَاوُطِيّ 1) Албанияга оид, албанларга оид; 2) *кўп.* أَرَانِطَة албанлар

أَرْنَب *кўп.* أَرَانِب: أَهْلِيّ ~ қуён; بَرِّيّ ~ қуён; رُومِيّ ~ *ёки* هِنْدِيّ ~ денгиз чўчқаси; أَجْبَنُ مِنْ ~ қуёндан ҳам қўрқоқроқ, қуёнюрак; أُذُنُ الْ~ *бот.* қуёнқулоқ; б) сомизок, қуён карами

– أَرْنَبَة урғочи қуён; ◊ الأَنْف ~ бурун учи; لا يَرَى أَبْعَدَ مِنْ ~ أَنْفِه у бурнидан нарини кўролмайди

– مُوَرْنَب қуён юнги қўшиб тўқилган; نَسِيج ~ қуён юнги қўшиб тўқилган матоҳ

أُورْنَيْك = أُرْنَيْك

أُرُوبِّيّ 1) Оврупога оид; 2) овруполик

I أَرَى (и) أَرْيٌ : أَرَتِ الدَّابَّةُ ҳайвон молхонада қолди; أَرَتِ الرِّيحُ الْمَاءَ ёмғир аралаш шамол турди, жала қуйди; II أَرَّى ёқмоқ, ёндирмоқ, илаштирмоқ (*оловни*)

– أَرًى 1) асал, бол; 2) *эск.* ёмғир

– آرِيّ[1] 1) орийларга оид; ҳинд-оврупо тиллари гуруҳига оид; اللُّغَاتُ الْ~ةُ ҳинд-оврупо тиллари; 2) орийлар; ҳинд-оврупога оид

– آرِيّ[2] *кўп.* أَوَارٍ 1) от ва шунга ўхшаш ҳайвонларни қамайдиган жой; 2) от ва бошқа ҳайвонларни боғлайдиган арқон, чилвир

أَرِيَال антенна; تِلْفِزْيُون ~ телевизион антенна, телевизор антеннаси

أَرْيَحِيَّة *қар.* روح

أَرِسْتُقْرَاطِيّ 1) аристократияга, аристократларга, оқсуякларга оид; 2) аристократ, оқсуяк, аслзода, зодагон

أَرِسْتُقْرَاطِيَّة 1) аристократия, аслзодалар, зодагонлар; 2) аристократлик, оқсуяклик, аслзодалик, зодагонлик

I أَزَّ (*а/а, и*) أَزِيز вишилламоқ, вашилламоқ; ҳуштак чалмоқ; *шовқинламоқ;* أَزَّ (а / и,у) (*бирор н.га*) ундамоқ, қистамоқ, рағбатлантирмоқ; أَزَّ (у) النَّارَ أَزًّا ~ *эск.* алангалатиб олов ёқмоқ; ~ه عَلَيْه *эск.* к. гадир қарши гиж-гижламоқ

– أَزّ 1) ҳаяжонга солиш, ҳаяжонлантириш, ҳавасни келтириш, қизиқтириш; 2) ташвиқот, тарғибот, пропаганда

– أَزِيز виш-виш қилиш, вашиллаш, вишиллаш; ҳуштак, шовқин (*мас., мотор шовқини*); момоқалдироқ овози; қозондаги сувнинг қайнагандаги овози

إِزَّى, إِزَى *халқ.* қандай?, қандай қилиб?, қанақа?

I أَزَبَ (*и*) أَزْب оқмоқ, оқиб (сизиб) чиқмоқ (тушмоқ)

– إِزَبّ[1] йўғон, миқти, бақалоқ; калтабақай

– إِزَبّ[2] 1) хасис, пасткаш; 2) калта, қисқа

– مِئْزَبّ *кўп.* مَآزِيب *ёки кўп.* مِيزَابٌ *кўп.* مَيَازِيب сувнинг пастга қараб оқиши; нов, тарнов

أَزَازَمَرْد *ат.от, мз.* Азозамард

أَزْبِسْتُوس асбест, тоштахта (*оқ қалин қоғозга ўхшаш иссиқлик ўтказмайдиган ва ўзи куймайдиган минерал*); тоғ зиғири

أُزْبَك *жам.* ўзбеклар

– أُزْبَكِيّ 1) ўзбекка оид; الْ~ةُ ўзбек тили; 2) ўзбек

(أزج) II أَزَّجَ гумбазли, тоқли, равоқли (уй) қурмоқ

– أَزَج *кўп.* آزَاج гумбаз, равоқ, қубба

I أَزَحَ (и) أُزُوح секинламоқ, орқада қолмоқ

– أَزُوح орқада қолиб кетган одам

الأَزْد 1) *ат.от, мз.* Ал-Азд; 2) Ал-Азд (*қабила номи*)

أَزْدَخْت форс сирени (*гул*)

I أَزَرَ (*и*) أَزْر 1) (*н.нидир*) ўраб олмоқ (بِ); 2) қўлламоқ, қўллаб-қувватламоқ,

ёрдамлашмоқ; II أَزَّرَ кучайтирмоқ, қувватлантирмоқ; 2) (*ёпинчиқ билан*) ёпмоқ; III آزَرَ ёрдамлашиб турмоқ, ёрдамлашмоқ, қуллаб-қувватламоқ; V تَأَزَّرَ = VIII; VI تَآزَرَ бир-бирига ёрдамлашмоқ; VIII اِئْتَزَرَ, اِتَّزَرَ эни (тахи) бузилмаган матога ўралиб олмоқ; (*бирор н.билан*) ёпиниб олмоқ (بِـ); إِزَارًا ~ изор киймоқ (*қар.* إِزَارٌ[2])

– إِزَارٌ, إِزْرٌ (*кўпинча мз.*) *кўп.* أُزُرٌ 1) (тахи бузилмаган) мато, чойшаб; 2) изор (*турсикка ўхшаш кийим*)

– آزَرُ *ат.от*, Озар (*Иброҳим алайҳиссалом оталарининг исми*)

– أَزْرٌ 1) куч, қувват; شَدَّ ~هُ кимгадир ёрдам қилмоқ; 2) орқа, елка

– تَآزُرٌ ўзаро ёрдам, бир-бирига ёрдам этиш

– مُؤَازَرَةٌ ёрдам, кўмак, ёрдамлашиш, кўмаклашиш; ёрдам (мадад, кўмак) бериш, ёрдам (мадад) кўрсатиш, ёқлаш, қуллаш, қувватлаш

– مِئْزَرٌ *кўп.* مَآزِرُ фартук, олдга тутиб олинадиган этак, пешбанд; 2) чойшаб; ~ أَبْيَضُ касалхона кийими; оқ халат

I أَزَفَ (*а*) أُزُوفٌ яқинлашмоқ, яқин келмоқ, етиб кела бошламоқ, кирмоқ; бошланмоқ (*вақт ҳақида*); V تَأَزَّفَ тор бўлмоқ, тораймоқ, сиқиқ бўлмоқ

– آزِفٌ кириб келаётган, яқинлашаётган (*вақт ҳақида*); ~ الْ а) *дин.* маҳшар, қиёмат, қиёмат-қойим, ялпи (ҳаммага тааллуқли) фалокат

– آزِفَةٌ қиёмат, маҳшар куни

I أَزِقَ (*и*) أَزَقٌ тор бўлмоқ, тангу тор бўлмоқ; V تَأَزَّقَ = I

– مَأْزِقٌ *кўп.* مَآزِقُ 1) оғир аҳвол, қийин ҳолат; ~ فِي وَقَعَ оғир (қийин) аҳволга дучор бўлмоқ, оғир аҳволда қолмоқ, боши берк кўчага кириб қолмоқ; 2) берк кўча, тупик; أَخْرَجَ الْبِلَادَ مِنْ ~هَا мамлакатни оғир аҳволдан (берк кўчадан) чиқармоқ; ~ فِي وَضَعَهُ (*к.нидир*) қийин (чорасиз) аҳволга солиб қўймоқ

I أَزَلَ (и) أَزْلٌ ҳибс этмоқ, ҳибсга олмоқ, қамамоқ

– أَزَلٌ *кўп.* آزَالٌ абадийлик, поёнсизлик, азалийлик; مِنَ الْ~ азалдан, бурундан; مُنْذُ الْ~ азалдан

– إِزْلٌ бахтсизлик, фалокат

– أَزَلِيٌّ азалий, қадимул-айёмдан

– أَزَلِيَّةٌ азалийлик

I أَزَمَ (*и*) أَزْمٌ (*бирор н.дан*) ўзни тиймоқ (عَنْ); (*бирор н.дан*) воз кечмоқ, бош тортмоқ (عَنْ); 2) тишламоқ, тишлаб олмоқ; أَزَمَ (и) أُزُومٌ, أَزْمٌ 3) эск. қурғоқчилик бўлмоқ, кам ҳосилли бўлмоқ (йил ҳақида) II أَزَّمَ танглик туғдирмоқ, танглик келтириб чиқармоқ; V تَأَزَّمَ 1) кескинлашмоқ, тангликка тушиб қолмоқ; الْمَوْقِفُ ~ вазият кескинлашиб қолди; 2) кескинлик (танглик) ни бошдан кечирмоқ

– أَزْمٌ 1) ўзини тийиш, воз кечиш, бош тортиш; 2) парҳез

– آزِمٌ *кўп.* أُزُمٌ парҳездаги одам, парҳезкор

– أَزْمَةٌ[1] *кўп.* أَزَمَاتٌ, إِزَمٌ 1) кескин, танг аҳвол; 2) танглик, кескинлик; اِقْتِصَادِيَّةٌ ~ иқтисодий танглик, кескинлик; سِيَاسِيَّةٌ ~ сиёсий танглик (кескинлик); وِزَارِيَّةٌ ~ ҳукумат танглиги; 3) хуруж, тутқаноқ; قَلْبِيَّةٌ ~ юрак касали хуружи (тутиб қолиши); 4) *эск.* қурғоқчилик, кам ҳосиллик

– أَزْمَةٌ[2] = قَزْمَةٌ

– أَزُومٌ *кўп.* أُزُمٌ *эск.* тиши билан тишловчи

– مَأْزِمٌ 1) икки тоғ ўртасидаги тор йўл; 2) уруш майдони

– مَأْزُومٌ тангликка, кескинликка учраган, тангликка тушиб қолган

إِزْمِيلٌ *кўп.* أَزَامِيلُ кесувчи, қирқувчи (*асбоб*)

أُزُوتٌ *кимё.* азот; ~ الْ أُكْسِيدُ азот оксиди; ثَانِي ~ الْ أُكْسِيدِ азот двуоксиди

– أَزُوتَاتٌ *кўп. кимё.* нитратлар, азот кислотаси тузлари

– أَزُوتِيٌّ азотга оид; азотли; أَسْمِدَةٌ ~ةٌ азотли ўғитлар

– أَزُوتِيكٌ азотга оид; азот; حَامِضُ الْ~ азот кислотаси

أَزُونٌ азон

(أَزَى) III آزَى 1) ўзаро рўпарама-рўпара турмоқ; бир-бирига тенг турмоқ

– إِزَاءٌ бошлиқ, бошқарувчи, администратор; هَؤُلَاءِ إِزَاؤُهُمْ булар уларнинг тенгдошларидир; *эск.* қарама-қарши тараф; إِزَاءُ الْحَوْضِ ҳовузнинг сув қуйиладиган қисми

– إِزَاءَ 1) қаршисида, рўпарасида, олдида; олдин; بِإِزَائِهِ а) унинг қаршисида (рўпарасида, олдида); б) унга нисбатан

(أَسَّ) II أَسَّسَ 1) асос солмоқ; 2) ўрнатмоқ, асосламоқ; V تَأَسَّسَ 1) асосланган бўлмоқ, ўрнатилган бўлмоқ; 2) (*н.гадир*) асосланмоқ, таянмоқ (عَلَى)

– أُسٌّ *кўп.* أَسَاسٌ, إِسَاسٌ 1) пойдевор, асос; 2) негиз, асос, база; 3) *куч.м.* манбаъ; 4) *мат.* даража, даража кўрсаткичи

– أَسَاسٌ *кўп.* أَسَاسَاتٌ, أُسُسٌ 1) асос; 2) негиз, база, таянч; هُوَ ~ الْأُسُسِ бу асослар асосидир; ~ا асосан, асосида; ~ عَلَى ... أَنَّ шу асосдаки, ...; لَا ~ لَهُ асоссиз, асосланмаган; التَّكَافُؤُ ~ عَلَى тенглик асосида, тенг ҳуқуқлилик асосида; ~ عَلَى مِنَ الْمُسَاوَاةِ وَ الْاحْتِرَامِ الْمُتَبَادَلِ тенглик ва ўзаро ҳурмат асосида; مَبْدَئِيٌّ ~ عَلَى принципиал асосда (равишда); مُقَابَلَةُ الْمِثْلِ بِالْمِثْلِ ~ عَلَى ўзаро келишилганлик асосида, ўзаро келишиб; عَمَلٌ عَلَى ~ الْقَطْعَةِ ишбай ҳақ олишга келишилган иш; أَعَادَ النَّظَرَ فِي ... مِنَ الْ~ бирор нарсани асос эътибори билан қайта кўриб чиқмоқ; أَخَذَهُ ~ا لِلْبَحْثِ муҳокама учун бирор нарсани асос қилиб олмоқ; خَلَقَ ~ا مَتِينًا لِـ... ... учун мустаҳкам асос яратмоқ; 3) манбаъ; 4) асосий қоида; مِنْ حَيْثُ الْ~ асосан; асос эътибори билан; *муз.* асосий овоз (тон)

– أَسَاسِيٌّ асосий, бош, муҳим; ~ قَانُونٌ асосий қонун, конституция; وَضَعَ الْحَجَرَ الْ~ пойдеворга тош қўймоқ (*қурилишда*); 5) (*бирор н.ни*) бошлаб бермоқ

– أَسَسٌ = أَسَاسٌ

– أَسِيسَةٌ инфраструктура (*саноат ва қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришига хизмат қилувчи тармоқлар тизими*)

– تَأْسِيسٌ 1) тузиш, яратиш, барпо қилиш; яратилиш, ташкил этилиш; 2) қофиядаги чўзиқлик алифи

– تَأْسِيسَةٌ *кўп.* ـاتٌ муассаса, корхона

– تَأْسِيسِيٌّ таъсисий, таъсисга оид

– مُؤَسَّسٌ таъсис этилган, тузилган, яратилган, барпо этилган, ташкил этилган

– مُؤَسِّسٌ таъсис этувчи, тузувчи, яратувчи, барпо этувчи, ташкил этувчи

– مُؤَسَّسَةٌ *кўп.* ـاتٌ муассаса, ташкилот, корхона, идора, институт

آسٌ[1] *алиф.б.қ.*

آسٌ[2] *алиф.б.қ.*

أَسَانْسِيرٌ лифт

إِسْبَاتِيٌّ *карт.* чиллик

إِسْبَارْتِيٌّ 1) Спартага оид; 2) Спарта фуқароси

سَبَانِخٌ = إِسْبَانَاخٌ, إِسْبَانَخٌ

(أَسْبَنَ) نَاسْبَنَ испанияликка ўхшаб қолмоқ, испанияликларнинг урф-одатини қабул қилмоқ

– إِسْبَانٌ *жам.* испанлар, испанияликлар

– إِسْبَانِيٌّ 1) Испания ва испанларга оид; الْ~ةُ испан тили; 2) испаниялик, испан

إِسْبَاهِيٌّ *кўп.* إِسْبَاهِيَّةٌ *мз.* сипоҳий, жангчи, солдат (*Ҳиндистонда*)

إِسْبِتَالِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ госпитал (*ҳарбий касалхона*)

إِسْبِرْتُو спирт; مَخْلُوطٌ ~ тозаланмаган спирт

إِسْبِيدَاجٌ белила (оқ бўёқ); الرَّصَاصِ ~ қўрғошинли белила (қўрғошинли оқ бўёқ)

إِسْتٌ[1] *мн. кўп.* إِسْتَاتٌ = سَتَةٌ

– إِسْتٌ[2] думба (*одамники*) *қар.* سَتَةٌ, سِتَةٌ

إِسْتَاتِيكَا *физ.* статика (*механиканинг*

жисмлар мувозанати ҳақидаги бўлими); الْمَائِيَّةُ ~ الْ гидростатика (*мувозанатдаги суюқликнинг идиш деворига ёки суюқликка туширилган жисмларга таъсирини ўрганувчи фан*)

– إِسْتَاتِيكِيٌّ статикага оид; الْكَهْرَبَاءُ الْ~ةُ статик электр

إِسْتَادٌ *кўп.* اتٌ ـَ стадион, спорт майдони; مُدَرَّجُ الْ~ стадион (*спорт ўйинлари ва намойишлар бўладиган пайтларда тамошабинлар ўтирадиган жой*)

أُسْتَاذٌ *кўп.* أَسَاتِذَةٌ 1) ўқитувчи; муаллим; мураббий, тарбиячи; устоз, устод; 2) профессор; مُسَاعِدٌ ~ профессор ассистенти, кичик илмий ходим; الْ~ الْأَكْبَرُ Қоҳирадаги Ал-Азҳар университетининг ректори; 3) мастер, уста; الرِّيَاضَةِ ~ спорт мастери (устаси); الْ~ الْكَبِيرُ الشَّطْرَنْجِ шахмат устаси; الْ~ الْكَبِيرُ гроссмейстер; 4) устод (*ҳар қандай кишига мурожаат вақтида айтилади*); ◊ دَفْتَرُ الْ~ *қар.* دَفْتَرٌ

– أُسْتَاذِيَّةٌ 1) профессорлик унвони; 2) профессорлик фаолияти; 3) маҳорат

إِسْتَبْرَقٌ кимхоб, кундал, зарбоф, парча

إِسْتُدْيُو *кўп.* إِسْتُدْيُوهَاتٌ *мн.* студия; ателье (*мас., фотоателье*)

إِسْتَرَاتِيجِيٌّ 1) стратегияга оид; 2) стратег

– إِسْتَرَاتِيجِيَّةٌ стратегия

أُسْتُرَالِيٌّ 1) Австралияга оид; 2) австралиялик

إِسْتَرْلِينِيٌّ стерлинг (*Англияда пул бирлиги*). ~ جُنَيْهٌ *қар.* جُنَيْهٌ; مِنْطَقَةُ الْ~ стерлинг минтақаси, доираси, зонаси

إِسْتِقْرَاطِيَّةٌ аристократия, зодагонлар, оқсуяклар

إِسْتِمَارَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ бланк, форма (*расмий иш қоғози варақаси*); الْمَصْرُوفَاتِ ~ счёт, ҳисоб-китоб варақаси

إِسْتَانٌ *кўп.* أَسَاتِينُ *форс. эск.* вилоят, муҳофаза

إِسْتِنْحَةٌ токоприёмник (*электровоз, трамвай, троллейбус кабиларнинг двигателига осилган электр симларидан ток олиб берувчи асбоб*); бугель (*темир чамбар, кема мачталарининг тепасига, кўприк қозиқлари бошига ва ш.к.ларга қиздириб кийдириладиган темир чамбар*)

إِسْتُدْيُو *кўп.* إِسْتُدْيُوهَاتٌ = إِسْتُدْيُو

أَسْتِيقٌ резина; каучук

أَسْتِيكٌ резина, каучук, резинка; الْ~ الْمَبْرُومُ эшилган, бураллган резина; الْ~ الْمُبَطَّطُ лентали резина

أَسْتِيكَةٌ кий (*бильярд таёғи*)

أَسْتِيلِينٌ ацетилен (*рангсиз, ҳидсиз ёнувчи газ, автоген сваркасида ишлатилади*)

إِسْحَقُ *ва* إِسْحَاقُ *ат.от, мз.* Исҳоқ

I أَسَدَ (а) أَسْدٌ 1) йўлбарсни кўриб, қўрқинчдан даҳшатга тушмоқ; 2) йўлбарс хулқли бўлмоқ, хулқан йўлбарсга ўхшамоқ; X اسْتَأْسَدَ 1) йўлбарсдай кучли, қувватли бўлмоқ; 2) *маж.* ўзини йўлбарс деб ўйламоқ; ботирлик қилмоқ

– أَسَدٌ *кўп.* آسَادٌ, أُسْدٌ, أُسُودٌ арслон; الْ~ الْهِنْدِيُّ йўлбарс; الْكُهُوفِ ~ ғор арслони; بُرْجُ الْ~ *астр.* Асад юлдузлар туркуми (буржи); الْبَحْرِ ~ *зоол.* денгиз арслони, катта қулоқли тюлень, шалпангқулоқ тюлень; ◊ الْعَدَسِ ~ *бот.* шумғия; دَاءُ الْ~ *мед.* мохов

– أَسَدِيٌّ арслонга, йўлбарсга оид

– أُسَيْدٌ 1) шернинг боласи; 2) *ат.от, мз.* Усайд

أَسِيدٌ *кимё.* кислота

I أَسَرَ[1] (и) أَسْرٌ 1) асир қилиб олмоқ, асир туширмоқ; асир қилмоқ, жазб этмоқ; юракдан урмоқ; 2) арқон билан боғламоқ, арқонга боғлаб қўймоқ; أَسَرَ[2] (и) أَسْرٌ яратмоқ, йўқдан бор қилмоқ, вужудга келтирмоқ; ~ هُ اللهُ Оллоҳ уни йўқдан бор қилди, яратди; IV آسَرَ = I ; X اسْتَأْسَرَ 1) асирга тушмоқ, (*бирор к.нинг*) асири бўлиб қолмоқ

– آسِرٌ 1) боғлаб қўювчи, кишанлаб олувчи; 2) асир қилувчи; *куч.м.* дилбар, дилрабо, гўзал, кишини мафтун (шайдо, асир) қиладиган, жазб этадиган, юракдан урадиган

– إِسَارٌ[1] 1) асир қилиб олиш, асир туширис; 2) асир тушиш, асир

– إِسَارٌ[2] *кўп.* كمар, тасма, қайиш; арқон

– أَسْرٌ[1] = إِسَارٌ[1]

– أَسْرٌ[2] *кўп.* آسَارٌ كمар, тасма, қайиш; арқон; بَاعَ الْجَمَلَ بِ~ ه туяни нўхтаси билан сотди; ◊ بِ~ ه тамоман, буткул, бутунлай; بِ~ ه الْعَالَمُ бутун дунё

– أَسْرٌ[3] уремия (*буйракнинг касалланиши орқасида организмда тупланиб қолган моддалар таъсири билан заҳарланиш*)

– أَسْرٌ *мед.* пешобнинг тутилиши

– أُسْرَةٌ *кўп.* أُسَرٌ, أُسْرَاتٌ 1) оила, фамилия, сулола; الْ~ الْعَلَوِيَّةُ *тар* Алавийлар (*Муҳаммад Алининг суполаси, авлодлари*); 2) қариндошлар, қариндош-уруғлар; ~ التِّلْفِزْيُونِ телевидение ходимлари

– أُسَرِيٌّ оила билан боғланган, оилали, бола-чақали, уй-жойли; حَيَاةٌ ~ ةٌ оилавий турмуш, оилавий ҳаёт

– أَسِيرٌ *кўп.* أُسَرَاءُ, أُسَارَى 1) асирга олинган, асирга тушган, асир қилиб олинган; 2) асир, тутқин; 3) арқон билан боғланган, арқонга боғлаб қўйилган; 4) шайдойи, мафтун; مُبَادَلَةُ الْأَسْرَى асир алмаштириш, асир айрибошлаш; الْحَرْبِ ~ ҳарбий асирлик; وَقَعَ ~ ا لَهُ (*к.гадир, н.гадир*) асир бўлиб қолмоқ

– مَأْسُورٌ асир, тутқин; шайдойи, мафтун бўлиб қолган одам

– مَأْسُورَةٌ *кўп.* مَوَاسِيرُ 1) труба, най, найча; (*ўқ отувчи қурол*) стволи

إِسْرَائِيلُ *ат.от., мз.* Исроил; ~ بَنُو *кўп.* яҳудийлар, яҳудий халқи

– إِسْرَائِيلِيٌّ 1) Исроилга, яҳудийларга оид; 2) исроиллик, яҳудий

– إِسْرَائِيلِيَّاتٌ *кўп.* яҳудий тилидан кирган сўзлар

إِسْرَافِيلُ Исрофил (*даҳшатли овоз билан сур чалиб, қиёмат-қойим бўлгани ҳақида хабар берувчи фаришта*)

أُسْرُبٌ, أُسْرُبٌ *кўп.* графит; *эск.* қўрғошин

إِسْرِنْجٌ қўрғошинли қизғиш зарғалдоқ ёки қизғиш-жигарранг бўёқ (қўрғошинли сурик)

أُسْطُبَّةٌ *мн. кўп. ўқ.* каноп лоси, зиғирпоянинг дағал толаси; الْقُطْنِ ~ пахта толаси

إِسْطَبْلٌ *кўп.* اتٌ ـَ отхона

أُسْطُرْلَابٌ *кўп.* اتٌ ـَ устурлоб, астролябия (*юлдузларнинг вазиятини белгилаш учун қўлланиб келинган бурчак ўлчаш асбоби, кейинчалик ер ўлчаш ишларида ҳам қўлланган*)

أُسْطُوَانَةٌ *кўп.* أُسْطُوَانَاتٌ, أَسَاطِينُ 1) *архит.* устун, колонна; أَهْلُ الْأُسْطُوَانَةِ *эск.* устунлар, тиркагичлар; 2) валик; ролик, цилиндр (*двигателники ҳам*); الْأُكْسِجِينِ ~ кислородли баллон; ◊ أَسَاطِينُ الْأَدَبِ буюк адиблар, ёзувчилар; أَسَاطِينُ الْعِلْمِ илм устунлари, яъни жуда катта олимлар (уламолар); أَسَاطِينُ الْاحْتِكَارِ монополия корчалонлари, хўжайинлари

– أُسْطُوَانَاتٌ *кўп.* овоз ёзувчи аппарат - фонограф валиги; патефон пластинкаси (товоғи)

– أُسْطُوَانِيٌّ цилиндрга оид; цилиндрик, цилиндрсимон, цилиндр шаклидаги

أُسْطُورَةٌ *қар.* سطر

– أُسْطُورِيٌّ *қар.* سطر

أُسْطُولٌ *кўп.* أَسَاطِيلُ флот; الْ~ الْبَحْرِيُّ денгиз флоти; الْ~ النَّهْرِيُّ даре флоти; الْ~ الْجَوِّيُّ ҳаво флоти; الْ~ التِّجَارِيُّ савдо флоти; الصَّيْدِ ~ балиқ овлаш флоти

أُسْطَى *кўп.* أُسْطَوَاتٌ 1) уста; бошлиқ; الْوَابُورِ ~ паровоз ҳайдовчиси; 2) ошпаз, пазанда

I أَسِفَ[1] (а) أَسَفٌ қайғурмоқ, ғам емоқ, хафа бўлмоқ, ачинмоқ, (*н.дандир*) афсусланмоқ (عَلَى), ... و مِمَّا يُؤْسَفُ لَهُ أَنَّ шуниси ачинарлики, ...; IV آسَفَ ачинтирмоқ, хафа қилмоқ, қайғуга солмоқ, қайғуртирмоқ; ... يُؤْسِفُنِي أَنَّ мен учун жуда ачинарли нарса шуки, ...; أَسِفَ[2] (а) أَسَفٌ (*бирор к.дан*) жаҳлланмоқ, ғазабланмоқ (عَلَى); IV آسَفَ жаҳлини келтирмоқ, ғазабга қўймоқ, ғазаблантирмоқ;

V تَأَسَّفَ қайғурмоқ, ҳасрат чекмоқ, (*н.дандир*) афсусланмоқ (عَلَى)

– إِسَافُ *эск.* Исоф (*қурайш қабиласининг Сафо тепалигидаги санами*)

– أَسِفٌ, آسِفٌ қайғирувчи, афсус чекувчи; ғам чекувчи; қайғули, ҳасратли

– أَسَفٌ ғам-ғусса, андуҳ; таассуф, ачиниш, афсус чекиш; ~ بِ ачиниш билан; афсус билан, афсусланган ҳолда; ~ بِالْ ёки ~ لِلْ ёки ~ مَعَ الْ афсуски, ...; ~ بِكُلِّ ёки ~ مَعَ شَدِيدِ الْ минг афсуски, ...; ~ عَبَّرَ عَنْ ~ ўз афсусини (таассуфини) билдирмоқ; ◊ وَا ~ اهُ يَا ~ اهُ ёки афсус!, эсизгина!

– أَسُوفٌ = أَسِيفٌ 1)

– أَسِيفٌ 1) ачинувчи, қайғирувчи, ҳасрат чекувчи; 2) ғамли, қайғули; 3) ачинарли, афсусланишга (таассуфга) лойиқ

– أَسَفٌ = تَأَسُّفٌ

– مَأْسُوفٌ عَلَيْهِ ~ ачинарли; афсусланишга (таассуфга) лойиқ

– مُؤْسِفٌ хафа (дилни сиёҳ) қилувчи, ранжитувчи, дилни оғритадиган; وَ مِنَ الْ ~ أَنَّ ... шуниси хафа қиладики, ...; шуниси ранжитадики, ...

إِسْفَنَاخٌ, إِسْفَانَاخٌ исмалоқ (*ўсимлик*)

أَسْفِكْسِيَا *мед.* асфикция, бўғилиш, нафас тиқилиб қолиш, нафас қисиш

أَسْفَلْتٌ *мз.* асфальт; بَسَطَ بِالْ ~ асфальтламоқ, асфальт ётқизмоқ

إِسْفَنْجٌ *жам. зоол.* булут (*сув жонивори*)

– إِسْفَنْجَةٌ *кўп.* اتٌ َ *зоол.* булут

– إِسْفَنْجِيٌّ булутсимон, тешик-тешик, ғовак

إِسْفَنْدَانٌ заранг (*дарахт*)

إِسْفَنْطٌ ёки إِسْفَنْطٌ (ءسفنط) узумдан олинган шароб

إِسْفَهْسَلَارٌ *форс. эск.* ҳарбий қўмондон

إِسْفِيدَاجٌ = إِسْبِيدَاجٌ

إِسْفِينٌ *қар.* سفن

إِسْقَرْبُوطٌ, أَسْقَرْبُوطٌ *мед.* искарбут, зангла, зангла касали

أُسْقُفٌ *кўп.* أَسَاقِفَةٌ *черк.* епископ (*насроний черковларида юқори лавозимли руҳоний*); رَئِيسُ الْأَسَاقِفَةِ архиепископ - епископлар бошлиғи

– أُسْقُفِيَّةٌ 1) епископлик мансаби, епископлик даражаси; епископлик мансабида ишлаш даври; 2) епархия (*насронийларда - архиерей тасарруфидаги маъмурий черков округи*)

أُسْقُمْرِيٌّ скумбрия, макрель (*денгиз балиғи*)

إِسْقَنْقُورٌ калтакесак

إِسْكَةٌ *қар.* إِسْكَتَانٌ

– إِسْكَةٌ, إِسْكَتَانٌ *дан, ик.с. анат.* аёллар аврати лаблари

إِسْكَتْشٌ *кўп.* اتٌ َ *мз.* скетч (*эстрадада курсатиладиган ҳажвий ёки кулгили пьеса*)

إِسْكُتْلَانْدِيٌّ 1. Шотландияга оид; 2. шотландиялик

إِسْكَلَةٌ *кўп.* أَسَاكِلُ кема келиб тўхтайдиган ва боғлаб қўйиладиган жой; денгиз бўйидаги шаҳар

إِسْكَمْلَةٌ *кўп.* اتٌ َ кўча, боғ каби жойларга қўйилган ўтирғич, эшак, скамейка

إِسْكَنْدَرُ *ат.от., мз.* Искандар

– إِسْكَنْدَرَانِيٌّ 1. Искандарияга оид; 2. искандариялик

إِسْكَنْدِيُومٌ *кимё.* скандий (*элемент*)

إِسْكَوَاشٌ теннисга ўхшаш тўп ўйини

إِسْكِي чанғи

إِسْكِيفٌ *мз.* ялик (*икки ёки тўрт эшкакли қайиқ*); *спорт.* скиф (*пойга қайиқларининг бир тури*)

إِسْكِيمُو *жам.* эскимослар (*халқ*)

– إِسْكِيمُوِيٌّ 1. эскимосга оид; 2. эскимос кишиси

I أَسَلَ (*у*) أَسَالَةً мулойим бўлмоқ; силлиқ бўлмоқ; чўзиқ бўлмоқ; мулойим, силлиқ юзли бўлмоқ; II أَسَّلَ чархламоқ, қайрамоқ, юпқалаштирмоқ, юпқа қилмоқ

– أَسَلٌ 1) қамиш; 2) найза; 3) япроқлари узун ва нозик ўсимлик

– أَسَلَةٌ 1) тикан, тиканак; 2) найза, ўткир уч, уч; тил учи

– أَسْلِيٌّ *фон.* апикалга оид, апикал (*тил усти билан юқори тиш ўртасида ҳосил бўладиган нутқ товушлари*); الْحُرُوفُ الْ ~ هُ апикал ундошлар (ص, س, ز)

– أَسِيلٌ 1) текис, силлиқ; 2) чўзиқ, узун

– تَأَسُّلٌ атавизм (*ҳайвон ёки кишиларнинг аждодларида бўлган, сўнг йўқолиб кетиб, кейинчалик яна пайдо бўлган жиҳатлар*)

– مُؤَسَّلٌ ўткир қилинган, ўткирлашган, ўткирлаштирилган; учи ўткир

أُسْلُوبٌ *кўп.* أَسَالِيبُ 1) услуб, усул, йўсин, йўл, равиш, тариқа, тарз; ~ الْحُكْمِ бошқариш усули; 2) услуб (*адабий*); 3) усул, шакл

– أُسْلُوبِيٌّ 1) услубий, услубга оид; 2) стилистик; 3) стилист (*услуби жуда яхши муаллиф*)

أُسَامَةُ йўлбарс; أُسَامَةُ *ат.от, мз.* Усома

اسْمٌ *қар.* سمو

إِسْمَاعِيلُ *ат.от. мз.* Исмоил

– إِسْمَاعِيلِيٌّ *дин.* 1) исмоилий; 2) исмоилийликка мансуб киши

أُسْمَانْجُونٌ ҳаворанг

أَسْمَنْتٌ, إِسْمَنْتٌ цемент; арматурали бетон; الْ ~ مُسَلَّحٌ темир-бетон

I أَسَنَ (*у,и*) أُسُونٌ бузилмоқ, ишдан чиқмоқ, чиримоқ; туриб бузилиб қолмоқ (*сув ҳақида*); أَسِنَ (а) أَسَنٌ қудуққа тушиб, у ердаги ҳаводан заҳарланмоқ; V تَأَسَّنَ 1) бир ерда узоқ туриб қолмоқ (*сув ҳақида*); 2) бузилиб қолмоқ, туриб қолмоқ (*сув ҳақида*); وُدُّهُ ~ унинг хоҳиш-истаги ўзгарди; أَبَاهُ ~ у отасининг хулқини қабул қилди (ўзига сингдирди)

– آسِنٌ туриб (оқмай) қолган; ~ مَاءٌ кўлмак сув

– أَسْنٌ *кўп.* آسَانٌ ёг ёки мойнинг чиқиндиси

أَسْنَوِيٌّ Асна шаҳрида яшовчи киши, асналик

I (أسو) أَسَا (*у*) أَسْوٌ 1) юпатмоқ, овутмоқ, овутиб қўймоқ, тинчитмоқ, тасалли (таскин, далда) бермоқ; 2) даволамоқ; 3) (*ярани, жароҳатни*) боғламоқ; 4) (*к.нидир*) ўзига намуна сифатида қабул қилмоқ (ب); II أَسَّى = I; III آسَى 1) ёрдамлашмоқ, кўмаклашмоқ, мадад бермоқ; 2) овутмоқ, юпатмоқ; ҳамдардлик билдирмоқ; V تَأَسَّى 1) (*н.биландир*) юпатилмоқ; 2) (*н.гадир*) тақлид қилмоқ; (*н.нидир*) ўрнак деб билмоқ (ب), овунмоқ; 3) (*н.нидир*) сабот билан ўтказмоқ; VI تَآسَى ўзаро бир-бирини юпатмоқ, овутмоқ, бир-бирига таскин бермоқ; VIII اِئْتَسَى (*к. нингдир*) орқасида бўлмоқ, эргашмоқ, (*к.гадир*) иқтидо қилмоқ

– آسٍ[1] *мн.* آسِيَةٌ юпатувчи, овутувчи, тасалли (таскин) берувчи; овутадиган, юпатадиган, тасалли (таскин) берадиган; *шуниндек: қар.* أَسِي

– آسٍ[2] 1) даволовчи шифокор; 2) *кўп.* أُسَاةٌ доктор, врач

– إِسَاءٌ даво, илож

– مَأْسُوٌّ = أَسِيٌّ

– أَسًى 1) ғам, ташвиш; 2) даволаниш, муолажа

– آسِيَةٌ *мн. кўп.* أَوَاسٍ 1) даволовчи аёл; 2) аёл врач, аёл доктор, аёл табиб

– أَسْوَانٌ ғамгин, ғамли, қайғули, хафа

– أُسْوَةٌ мисол, намуна; ~ بِ ... ...нинг ўхшаши

– تَأْسِيَةٌ 1) юпатиш, таскин бериш; 2) даволаш

– مَأْسُوٌّ даволанган, даволанувчи

– مُوَاسَاةٌ 1) ёрдам; хайр-саховат, хайрия, саховатлилик; 2) таъзия, ҳамдардлик билдириш; юпатиш, таскин бериш

– مُؤَسٍّ *мн.* مُؤَسُّونَ тузатувчи, шифоли, даво бўладиган

أَسَاوِرُ, إِسْوَارٌ, أَسْوَارٌ *кўп.* أَسَاوِرَةٌ (*сол.* سُوَارٌ *қар.* سور) 1) билакузук; 2) қадама енг, қайтарма енг

أَسْوَانُ: حَجَرُ ~ *мин.* сиенит (*магматик тоғ жинсларининг бинокорлик материали сифатида ишлатиладиган бир тури*)

– أَسْوَانِيٌّ 1) Асвонга оид; 2) Асвонда яшовчи, асвонлик; ◊ حَجَرٌ ~ *мин.* сиенит

أُسُوجِيٌّ 1. Швецияга оид; шведларга оид;

الْـَةُ швед тили; 2) швед, швециялик

I أَسِيَ (а) أَسًى қайғурмоқ, ҳасрат чекмоқ, ғам емоқ, куймоқ, бўзламоқ; VIII اِئْتَسَى 1) сабр-тоқат қилмоқ, чидамоқ; 2) (*бирор к.нинг*) орқасидан эргашмоқ (بِ); (*бирор к.га*) иқтидо қилмоқ (بِ); (*бирор к.нинг*) орқасида турмоқ (بِ)

– أَسٍ *мн.* آسِيَةٌ ғамга (қайғуга) соладиган, жуда қайғули; قِصَّةٌ آسِيَةٌ ғамгин, аламли қисса; *шуниндек: қар.* أَسْوٌ

– أَسًى ғам, алам; доғ; يَحُزُّ الْـَ فِي نُفُوسِنَا алам жонимизни ўртамоқда

– أُسًى сабр, сабр-тоқат, таҳаммул

– مَأْسَاةٌ *кўп.* 1) ғам, алам, изтироб; 2) драма; трагедия (фожиа)

– مَأْسَوِيٌّ фожиали, фожиона

أَسِيَوِيٌّ, أَسِيَاوِيٌّ 1. Осиёга оид; 2. осиёлик

أَسْيُوطِيٌّ *кўп.* أَسَايِطَةٌ Асютда яшовчи киши

أَشَائِرُ *кўп.* байроқлар (*қар.* شور)

أَشَاشٌ 1) фаоллик; 2) ҳордиғи чиққанлик

I أَشِبَ (а) أَشَبٌ 1) *эск.* қалин (қуюқ) бўлмоқ; 2) бир-бирига киришиб кетмоқ (*дарахт ҳақида*); II أَشَّبَ 1) ўрмоқ, тўқимоқ (*мас., сават*); аралаш-қуралаш қилиб юбормоқ; 2) (*бирор н.ни*) тушуниб бўлмайдиган қилмоқ; 3) (*металларни*) эритмоқ; V تَأَشَّبَ 1) ўрилмоқ, тўқилмоқ, аралаш-қуралаш бўлиб кетмоқ; 2) ҳар тарафдан келиб йиғилмоқ (тўпланмоқ); 3) эримоқ (*металл ҳақида*); VIII اِئْتَشَبَ аралашмоқ, аралаш-қуралаш бўлиб кетмоқ, аралашиб кетмоқ

– أَشَابَةٌ *кўп.* أَشَابَاتٌ, أَشَائِبُ 1) турли-туман оломон, қаланғи-қасанғилар; 2) қотишма; أَشَابَاتٌ فِلِزِّيَّةٌ металл қотишмалари

– أَشَبٌّ ўрмоннинг қалин жойи, чакалакзор, чангалзор

– أَشَبٌ[1] қалин, дарахтлар билан қопланган (*жой*)

– أَشِبٌ[2] *мн* أَشِبَةٌ бир-бирига киришиб кетган, бир-бирига чирмашиб кетган (*дарахт ҳақида*); غَيْضَةٌ ~ـَةٌ дарахтлари бир-бирига киришиб кетган ўрмон, чакалакзор

– مُؤَشَّبٌ эгаллаб бўлмайдиган; мустаҳкамланган, мустаҳкам

إِشْبِينٌ *кўп.* أَشَابِينُ 1) чўқинтирган ота; 2) куёвжўра (*бутхонада никоҳлаш пайтида куёв ёки келин боши устида гулчамбар тутиб турадиган киши*)

I أَشَرَ (а) أَشْرٌ 1) такаббурлик қилмоқ, кибрланмоқ, кеккаймоқ, гердаймоқ; 2) хурсанд бўлмоқ, севинмоқ; أَشَرَ (и) أَشْرٌ арраламоқ; الْأَسْنَانَ ~ тишларни ўткирламоқ; II أَشَّرَ (*н.гадир*) имзо чекмоқ, виза қўймоқ (عَلَى); عَلَى الطَّلَبَةِ ~ аризага рухсат этиб қўл қўймоқ; الْأَسْنَانَ ~ тишларнинг атрофини қириб ўткирламоқ; V تَأَشَّرَ 1) қайд қилдирмоқ; 2) виза қўйилмоқ

– أَشِرٌ *кўп.* أَشَارَى, أُشَارَى 1) хурсанд, севинган; 2) кеккайган, гердайган

– آشِرٌ гердайган, кибрланган, такаббур

– أَشْرَانٌ *кўп.* أَشَارَى = أَشِرٌ

– تَأْشِيرٌ 1) ҳужжат устига виза қўйиш; 2) виза

– تَأْشِيرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ рухсатнома, виза; ~ (مُرُور) اِجْتِيَازٍ транзит визаси; ~ دُخُولٍ бирор мамлакатга келишга рухсат берувчи виза, ҳужжат; ~ الْعَوْدَةِ қайтиб кетиш ҳақида виза, ҳужжат

– مُؤَشَّرٌ *эск.* ўткирланган, чархланган (*тиш*)

– مُؤَشِّرٌ контролёр; индикатор; (*счётчик ва ҳ.к.*) кўрсаткичи

– مِئْشَارٌ *кўп.* مَآشِيرُ *ёки* مَوَاشِيرُ арра

إِشْعَيَاءُ ат от., *мз.* Ишъаё

إِشْفًى *кўп.* أَشَافٍ бигиз

إِشْقِيلُ *бот.* денгиз пиёзи

أَشْكَنٌ йўрға

أَشْمُونِيٌّ ашмуний (*пахта нави*)

أُشْنَانٌ ишқор

أُشْنَةٌ мох, йўсин (*зах ерларда, тош, дарахт устида ўсадиган илдизсиз ўсимлик*)

أَشُورِيٌّ 1. ассурийларга оид; الْـَةُ ассурий тили; 2. ассуриялик

أَصٌّ *кўп.* أَصَاصٌ асос, илдиз, негиз, замин

– أَصِيصٌ *кўп.* أُصُصٌ гулдон, гултувак

I أَصَدَ (у) أَصْدٌ (*эшикни*) ёпмоқ; IV آصَدَ = I

– أَصْدَةٌ *кўп.* إِصَادٌ, أُصَدٌ кичкина куйлак, куйлакча

– مُوصَدٌ ёпиқ, ёпилган, беркитилган, берк; ~ ة ҳар томондан тўсилган (*олов*)

I أَصَرَ (и) أَصْرٌ 1) ҳибсга олмоқ, қамамоқ; 2) синдирмоқ; 3) (*к. гадир*) кўнгли яқин бўлмоқ, хайрихоҳ бўлмоқ

– إِصَارٌ *кўп.* أُصُرٌ чодирнинг ташқи арқони бойланадиган қозиқ

– آصِرَةٌ *кўп.* أَوَاصِرُ 1) алоқа, муносабат; أَوَاصِرُ الْأُلْفَةِ وَ الْمَحَبَّةِ дўстлик ва севги муносабатлари (алоқалари); آصِرَةٌ أَصِرٌ кўп. أَوَاصِرُ 2) эск. чодир боғлайдиган арқон

– إِصْرٌ *кўп.* آصَارٌ 1) оғир юк, вазифа; ташвиш, ғам; 2) мажбурият, берилган ваъда;

– مَآصِرُ *кўп.* مَآصِرُ 1) ғов, тўсиқ; 2) шлагбаум; застава

إِصْطَبْلٌ = إِسْطَبْلٌ

أُصْطُبَّةٌ = أُسْطُبَّةٌ

أُصْطُرْلَابٌ = أُسْطُرْلَابٌ

أَصَفٌ тиканли ўсимликларнинг бир тури

I أَصَلَ (у) أَصَالَةً 1) ўрнашиб олмоқ, томир (илдиз) ёймоқ; 2) насл-насабли аслзодалардан бўлмоқ; 3) зотли (зоти яхши) бўлмоқ; 4) оригинал, асл бўлмоқ; II أَصَّلَ 1) аслзотини (келиб чиқишини, насл-насабини) аниқламоқ; аждодларини кўрсатмоқ; 2): ~ أُصُولاً لِ... (*н.гадир*) пойдевор, асос солмоқ; IV آصَلَ аср намозидан шомгача бўлган пайтда кирмоқ *ёки* келмоқ; V تَأَصَّلَ 1) илдиз отмоқ, томир ёймоқ, ўрнашиб олмоқ; 2) (*к.нингдир*) насабидан келиб чиққан бўлмоқ (مِنْ); X اِسْتَأْصَلَ 1) илдизи билан суғуриб олмоқ, олиб (юлиб) ташламоқ, кўчириб ташламоқ; 2) бутунлай йўқ қилмоқ; ~ شَأْفَتَهُ *қар.* شَأْفَةٌ

– اِسْتِئْصَالٌ 1) таг-томири билан йўқ қилиш; илдизини (тухумини) қуритиш, битириш, барҳам бериш; 2) олиб ташлаш; ~ جِرَاحَةُ الزَّائِدَةِ الدُّودِيَّةِ аппендэктомия; жарроҳлик йўли билан кўр ичакни (аппендиксни) кесиб олиб ташлаш

– أَصَالَةٌ 1) келиб чиқиш; 2) аслзодалик; 3) ўзига хослик; асллик, оригиналлик; أَهْلُ الْـَ асл одамлар, бетакрор (ўзига хос) одамлар; 4) мустақиллик; 5) қатъийлик, мустаҳкам иродалилик, собитлик; ~ الرَّأْيِ тафаккурнинг соғломлиги; 6) *грам.* ўзакка алоқадорлилик (*ундош товуш ҳақида*); ~ التَّاءِ «اتَّقَى» فِي تَوَهُّمِ الْفِعْلِ اتَّقَى– غَلَطٌ فَاحِشٌ феълидаги ت ўзакка алоқадор деб ўйлаш қўпол хатодир; ~ وَ ◊ بِوَكَالَةِ مِنْ ... шахсан ва ...нинг топшириғига биноан; بِالْـَ عَنْ نَفْسِي وَ بِالنِّيَابَةِ عَنْهُ أَرْجُو ... шахсан ўзим ва унинг номидан сўрайманки, ...

– أَصْلٌ *кўп.* أُصُولٌ 1) илдиз; ~ وَ فَصْلٌ илдиз ва решалар; لَا ~ لَهُ وَ لَا فَصْلَ *маж.* у аслзодалардан эмас; 2) асос, замин, моҳият; لَيْسَ هَذَا مِنَ ~ الْمَوْضُوعِ бунинг масала моҳиятига алоқаси йўқ!; أُصُولٌ وَ فُرُوعٌ асосий ва иккинчи даражали қисмлар (бўлаклар); الْـَ وَ الْفَوَائِدُ асосий капитал ва фойда (процент) лар; 3) бошланиш; فِي الْـَ а) дастлаб; б) асосан; аслини олганда; ~ ه سَيَعُودُ (سَيَرْجِعُ) كُلُّ شَيْءٍ إِلَى ~ ه ҳамма нарса ўз аслига қайтади; 4) принцип; 5) келиб чиқиш; شَرِيفُ الْـَ аслзода, зодагон; هُوَ جَزَائِرِيُّ الْـَ у асли жазоирликдир; نَبَتَ الْـَ ўсимликдан олинган, келиб чиққан, пайдо қилинган; حَيَوَانُ الْـَ ҳайвондан олинган, келиб чиққан, пайдо қилинган; ا~ а) асли (*қаердандир*); عَرَبِيٌّ ا~ асли араблардан; б) мутлақо, бутунлай (*бўлишсиз маънодаги феъл билан келганда*); مَا فَعَلَهُ ا~ у буни мутлақо (бутунлай) қилмаган; لَنْ يَفْعَلَهُ ا~ у буни мутлақо қилмайди; 6) жинс; 7) сабаб;

8) асл нусха, оригинал; 9) умумий миқдор, жамъ, сумма; 1340 ~ مِنْ умумий миқдор бўлган 40 дан 13; 10) *кимё.* асос

– أَصَلَة *кўп.* ـَات бўғма илон, питон

– أَصْلِيٌّ 1) туб жойли; ерли; ~ سَاكِنُ аборигген, туб жой аҳолиси; 2) асосий; الْجِهَاتُ الْـ~ـَةُ дунё мамлакатлари; ~ عَدَدٌ саноқ сон; ~ عُضْوٌ (*қандайдир жамиятнинг*) ҳақиқий аъзоси; 3) дастлабки; 4) асосий; اللُّغَةُ الْـ~ـَةُ она тили; الْبِلَادُ الْـ~ـَةُ она ватан; 5) оригинал, асл (нусха); ~ حَرِيرٌ табиий ипак, асл ҳарир

– أَصْلِيَّة *аслига тўғрилик, аслига мослик,* асл нусхага мувофиқлик

– أُصُولٌ *кўп.* усуллар, асосий қоидалар, тартиблар; қонун-қоидалар, жорий тартиб; دَعَا إِلَى اتِّبَاعِ الْـ~ـِ тартиб-қоидага риоя қилишга чақирмоқ; حَسَبَ الْـ~ـِ طِبْقًا لِلْـ~ـِ *ёки* қоидага мувофиқ; тартибга кўра; عَلَى الْـ~ـِ ҳамма қоида бўйича; أُصُولُ التَّعْلِيمِ таълим методикаси, услубияти; عِلْمُ أُصُولِ الدِّينِ дин асослари ҳақидаги фан; ислом теологияси; الْفِقْهِ ~ мусулмон қонуншунослиги; фиқҳ илми; ... هُنَا أَنَّ الْـ~ـَ а) гап (масала) шундаки, ...; б) бу ерда одат (қоида) шундайки, ...; 2) *ҳис.* актив (*баланснинг кирим, даромад ва моддий бойликлар ёзиладиган қисми*); ~ وَ خُصُومٌ актив ва пассив (*корхонанинг қарз ёки мажбуриятлари мажмуи*)

– أُصُولِيٌّ 1) қонун-қоида билан келишилган, рози бўлган; қонуний; لَمْ يَحِلْ بَعْدُ إِلَى الْمُحَاكَمَةِ الْـ~ـَةِ у ҳали судга берилмаган; 2) *мол.* моддий актив билан боғлиқ (алоқадор); مُسْتَنَدَاتٌ ~ـَةٌ мол-мулкка, активга доир ҳужжатлар

– أَصِيلٌ[1] *кўп.* أَصَائِلُ, أُصَلَاءُ 1) аслзода, насл-насаблик; оқсуяк, зодагон; 2) зотдор, зотли; 3) асл, ҳақиқий; 4) табиий, туғма; ~ عَيْبٌ туғма айб (нуқсон); النَّزْعَةُ ~ асл нусха, кўчирилган эмас; 5) шу жойда туғилган; аслида шу ерлик; 6) ҳимоячига ўз ваколатини топширган даъвогар; الرَّأْيِ ~ фикри қатъий, қатъий фикрли

– أَصِيلٌ[2] *кўп.* أُصُلٌ, أَصَائِلُ, آصَالٌ оқшом, ғира-шира пайт; аср намозидан шомгача бўлган пайт

– أُصَيْلَانُ (*кич.* أُصَيْلَانُ *дан*) аср намозидан шомгача бўлган пайт

– أَصِيلَةٌ мол-мулк, актив

– تَأْصِيلٌ (*мас., сўзнинг*) келиб чиқишини аниқлаш; عِلْمُ الْـ~ـِ этимология (*линг.* 1) *тилшуносликнинг сўзларнинг келиб чиқишини текширадиган бўлими;* 2) *сўзнинг келиб чиқиши*)

– تَأْصِيلَةٌ келиб чиқиш; насаб, насл-насаб, *шажара́*

– مُؤَصَّلٌ наслдор, зотдор, зотли

– مُتَأَصِّلٌ 1) илдиз отиб (сингиб) кетган; 2) суякка (қонга) сингиб кетган; عَدَاوَةٌ ~ـَةٌ суякка сингиб кетган адоват (душманлик, ёвлик)

أَصِيٌّ *нисбий сифат,ат. от,мз.* Асий

أَضَاةٌ *кўп.* إِضَاءٌ *эск.* кўлмак сув

I أَطَّ (*а/и*) أَطِيطٌ 1) мунгли (ҳазин) овоз чиқармоқ (*туя ҳақида*); 2) ғижирлатмоқ; 3) қулдирамоқ, қулдур-қулдур қилмоқ (*қорин ҳақида*)

I أَطَرَ (*у, и*) أَطْرٌ эгмоқ, букмоқ; қайирмоқ; II أَطَّرَ 1) эгмоқ; 2) рамка ичига солмоқ (олмоқ) (*Сурияда*)

– إِطَارٌ *кўп.* أُطُرٌ, إِطَارَاتٌ 1) ром, *гардиш;* 2) тўғин; чамбарак, ҳалқа; الْبِرْمِيلِ ~ чамбарак; ~ الْعَجَلَةِ тўғин, ғилдирак тўғини; مِطَاطٌ ~ каучук (резина) шина; 3) бош кийим гардиши, жияги, кизаги; ◊ التَّعَاوُنُ الْاقْتِصَادِيُّ ~ فِي иқтисодий ҳамкорлик доирасида

– إِطَارَاتٌ *кўп.* кадрлар (*Шим. Африкада*)

– أَطَرٌ гуноҳ; أَخَذَنِي بِأَطَرِ غَيْرِي бошқанинг гуноҳига мени ушлади

أُطْرُغَلَّةٌ *кўп.* ـَات ـُ ғуррак, қумри, мусича

طرو *қар.* إِطْرِيَّةٌ

إِطْلٌ *ёки* إِطَلٌ *кўп.* آطَالٌ бел, биқин

أَطْلَسُ[1] атлас (*мато*)

أَطْلَسُ[2] *кўп.* أَطَالِسُ атлас (*карта, суврат, расм, жадваллар тўплами*)

– أَطْلَسِيٌّ атлантик, Атлантикага оид; الْحِلْفُ الْـ~ـِ الشَّمَالِيُّ Шимолий Атлантика блоки

أَطَامٌ *мед.* сийдик тутилиши

– أُطُمٌ *кўп.* آطَامٌ минора; қаср, сарой; истеҳком

– أُطْمٌ = أُطُمٌ

– أَطُومٌ *зоол.* дюгон (*сувда яшашга мослашган сут эмизувчи ҳайвон*)

– أَطِيمَةٌ *кўп.* أَطَائِمُ ут ёқиладиган жой

أَطَا *турк.* ота

أَغَا *кўп.* أَغَوَاتٌ 1) оғо (*феодал, ер эгасига бериладиган унвон*); жаноб; 2) ҳарам оғаси, ҳарам ходими (*бичилган қул*)

إِغْرِيقِيٌّ 1. Грецияга, грекларга оид; الْـ~ـَةُ грек тили; 2. грек

أَغُسْطُسُ август

أَغُورٌ оғур (*қадимги яҳудийлар тангасининг номи*)

(أف) II أَفَّفَ хафаликдан "уф" демоқ, уфламоқ; V تَأَفَّفَ 1) афсусланмоқ, пушаймонлик ҳис қилмоқ; 2) нафрат, жирканиш ҳис этмоқ; (*н.дандир*) ҳазар қилмоқ (ب)

– أُفٍّ: الْأُذُنِ ~ 1) қулоқ кири (*қулоқ ичидаги олтингугурт*); 2) олинган тирноқ

– أُفٍّ *ундов сўз.* туф-туф-э! (*жирканиш*): ~ لَكَ туф сенга!

– تَأَفُّفٌ нафратланиш; жирканиш; норозилик туйғуси, ҳисси

أَفَاوِيهُ *қар.* فوه

I أَفَخَ = يَفِخُ

I أَفَدَ (*а*) أَفَدٌ шошмоқ, шошилмоқ

أَفْرَاجٌ *барбарча сўз,* султон қароргоҳини ўраб турувчи темир тўсиқ; тўсиқ ичидаги нарсалар

إِفْرَنْجٌ *жам.* овруполиклар; بِلَادُ الْـ~ Оврупо

– إِفْرَنْجِيٌّ *кўп.* إِفْرَنْجِيَّةٌ 1.Оврупога оид; 2.овруполик; ◊ ~ مَرَضُ сифилис, захм (*сўзма-сўз:* Оврупо касали)

إِفْرَنْسِيٌّ 1.Францияга, французларга оид; الْـ~ـَةُ француз тили; 2. француз

إِفْرَنْكِيٌّ = إِفْرَنْجِيٌّ

أَفْرُو أَسِيَوِيٌّ Афро-Осиёга оид

أَفْرُو أَمِيرِكِيٌّ Афро-Америкага оид

إِفْرِيزٌ, أَفْرِيزٌ *кўп.* أَفَارِيزُ 1) фриз (*бино пештоқидаги, гилам, паркет четларидаги нақшли ҳошия*); карниз; 2) чет, қирғоқ; ~ الطَّرِيقِ йўл чети, қирғоғи; الْمَحَطَّةِ ~ перрон (*темир йўлларда*)

إِفْرِيقِيٌّ 1. Африкага, африкаликларга оид; 2. *кўп.* إِفْرِيقِيُّونَ, أَفَارِقَةٌ африкалик

أُفْسَتُ *полигр.* офсет; طِبَاعَةُ الْـ~ـِ офсет босмаси (*қолипдаги расмни олдин резинага кўчириб, сўнгра қоғозга босиш усули*)

إِفْسَنْتِينٌ, أَفْسَنْتِينٌ 1) шувоқ, явшон; 2) эрмон (*ўсимлик ва ундан тайёрланадиган ичимлик*)

إِفْشِينٌ *кўп.* أَفَاشِينُ 1) (*ибодат ва муборакбод қилиш*) шакли, йўли; 2. *дин.* лития (*христианларда – бутхонада қилинадиган ибодат*)

أَفْغَانُ *жам.* Афғонлар

– أَفْغَانِيٌّ 1. Афғонистонга, афғонларга оид; 2. афғонистонлик

I أَفَقَ (*и*) أَفْقٌ дунёни кезиб юрмоқ, турли жойларда тентираб, изғиб юрмоқ; أَفَقَ (*а*) أَفَقٌ сахийликда ёки илмда жуда илгарилаб кетмоқ

– آفَاقٌ 1) саёҳатчи; турист; 2) саргузаштлар орзуманди, саргузашт изловчи, авантюрист

– أُفْقٌ *кўп.* آفَاقٌ 1) уфқ, уфқ чизиғи; الْـ~ـِ الْحَقِيقِيُّ ҳақиқий уфқ; الْـ~ـِ الظَّاهِرِيُّ кўриниб турган уфқ; 2) савия, билим даражаси; سَعَةُ الْـ~ـِ кенг қамровли билим доираси; وَاسِعُ الْـ~ـِ кенг билимли; ضَيِّقُ الْـ~ـِ билим доираси тор, саёз; ضَيِّقُ الْـ~ـِ тор, саёз билим, дунёқараш; 3) *кўп.* а) *кўч.м.* (*келгусидаги*) уфқлар; فَتَحَ آفَاقًا (جَدِيدَةً) طَيِّبَةً أَمَامَهُ (*к.гадир н. дадир*) кенг уфқлар очиб бермоқ (فِي) б) الْآفَاقُ дунё, олам

– أُفُقٌ = أُفْقٌ ; الْأُفُقُ الْأَعْلَى баланд (олий) уфқ;

الأُفُقُ الْمُبِينُ кўриниб турган уфқ, шарқ

– أُفُقِيٌّ горизонтал; ~ إِحْدَاثِيٌّ *мат.* абсцисса

– أُفُقِيَّةٌ 1) горизонталлик; 2) *мат.* Абсцисса

– أَفِيقٌ : الْجِلْدُ الـ~ ошланган тери

– مِنْفَاقٌ перископ (*бекик жойдан туриб кузатилади́ган оптик асбоб*)

I أَفَكَ (*и*) أَفْكٌ 1) ёлғон гапирмоқ; туҳмат қилмоқ, бўҳтон қилмоқ; 2) йўлдан урмоқ, чалғитмоқ (عَنْ); أَفَكَ (и) أَفْكٌ (фикридан) қайтармоқ, (фикрини) ўзгартирмоқ (عَنْ رَأْيِهِ); أُفِكَ ақли паст бўлмоқ, паст ақлли бўлмоқ, фикри ожиз бўлмоқ, ожиз фикрли бўлмоқ; VIII اِئْتَفَكَ тўнтарилмоқ, ағдарилмоқ

– أَفَّاكٌ ёлғончи, туҳматчи, бўҳтончи

– إِفْكٌ ёлғон, туҳмат, бўҳтон

– أَفِيكَةٌ *кўп.* أَفَائِكُ ёлғон сўз, туҳмат, бўҳтон

– مَأْفُوكٌ 1) ақли паст, паст ақлли; 2) фикри ожиз, ожиз фикрли

– مُؤْتَفِكَاتٌ *кўп.* 1) *тар.* Оллоҳ таоло Лут аҳли устиға ағдариб ташлаган шаҳарлар; 2) йўналиши ўзгариб турадиган шамоллар

I أَفَلَ (*у*) أُفُولٌ ботмоқ (*қуёш, ой, юлдузлар ҳақида*)

– آفِلٌ *мн.* ~ـةٌ *эск.* ботувчи, кирувчи

– أُفُولٌ *мз.* ботиш (*қуёш, ой, юлдузлар ҳақида*)

– أَفِيلٌ *мн.* أَفِيلَةٌ *кўп.* أَفَائِلُ, أَفَالٌ туянинг кичкинаси

إِفْلَاطُونُ *ат.от. мз.* Афлотун

– إِفْلَاطُونِيٌّ 1) Афлотунга оид; 2) руҳий, маънавий; ~ (حُبٌّ) عَطْفٌ руҳий ишқ; маънавий муҳаббат

– الـ~ الْحَدِيثَةُ (الْجَدِيدَةُ): إِفْلَاطُونِيَّةٌ неоплатонизм, янги платонизм (*антик фалсафа: унга кўра, яшашдан мақсад руҳни танадан, гуноҳлардан озод этиб, илоҳий моҳиятга яқинлашишдир*)

I أَفِنَ (*а*) أَفَنٌ, أُفُنٌ аҳмоқ бўлмоқ, нодон бўлмоқ

– إِفَانٌ вақтида, чоғида, пайтида

– أَفِنٌ аҳмоқ, эси паст, калтафаҳм, фаросатсиз, ақлсиз

– مَأْفُونٌ аҳмоқ; أَحْمَقُ ~ қипқизил аҳмоқ

أَفَنْدِيٌّ *кўп.* أَفَنْدِيَّةٌ афанди, жаноб

أَفُوكَاتُو ҳимоячи, адвокат; الـ~ الْعُمُومِيُّ прокурор, давлат қораловчиси

أَفْيُونٌ афюн, кўкнори; صِبْغَةُ الـ~ кўкноридан тайёрланган суюқлик (ичимлик)

– أَفْيُونْجِيٌّ *кўп.* أَفْيُونْجِيَّةٌ афюн кашандаси

أَقْتَدُ Ақтуд (*жой номи*)

أُقَّةٌ *кўп.* أُقَقٌ, أُقَّاتٌ уққа (*400 дирҳамга* (*қар.* دِرْهَمٌ) *ёки 1,248 кг.га тенг оғирлик ўлчови*)

أَقَاقِيَا Миср акаси, акацияси (*оқ ёки сариқ гулли дуккакли дарахт, бута*)

أُقْحُوَانٌ *кўп.* أَقَاحٍ = فُحْوَانٌ

أَقْرَبَاذِينٌ, أَقْرَابَاذِينٌ *кўп.* اتٌ фармакология (*доривор моддаларнинг организмга таъсир этишини ўрганувчи фан*); фармацевтика (*дори-дармон тайёрлаш, сақлаш ва беморларга бериш ҳақидаги амалий фан*)

– أَقْرَابَاذِينِيٌّ фармацевтика ва фармацевтга оид

أَقْرَفُ *кўп.* أَقَارِفُ конус шаклидаги баланд қалпоқ (*Мағрибда*)

أَقْطٌ, إِقْطٌ *кўп.* أَقْطَانٌ пишлоқ, сузма

– مَأْقَطٌ *эск.* тиғиз жой; жанг майдони

أَقْلَمَ иқлимлаштирмоқ; تَأَقْلَمَ иқлимлашмоқ

– أَقْلَمَةٌ иқлимлашиш, иқлимлаштириш

– إِقْلِيمٌ *кўп.* أَقَالِيمُ 1) иқлим, пояс, область; район; ўлка; (الْجَنُوبِيُّ) الـ~ الْمِصْرِيُّ *тар.* Миср районы (БАР); (الشِّمَالِيُّ) الـ~ السُّورِيُّ *тар.* Сурия районы (БАР); الْأَقَالِيمُ провинция (*марказдан йироқдаги жойлар*); 2) иқлим

– إِقْلِيمِيٌّ 1) регионал (*бирор мустақил ўлкага, мамлакатга ёки бир неча чегарадош мамлакатларга тааллуқли*); الـ~ الْمِيثَاقُ регионал пакт (*бир неча чегарадош давлатлар ўртасида тузилган халқаро шартнома*); الـ~ـةُ الْمِيَاهُ территориал сувлар (*денгиз бўйидаги давлатларнинг ўз тупроғи бўйлаб ўтган денгиз, океан сувлари*); 2) провинцияга оид; 3) иқлимга оид

– إِقْلِيمِيَّةٌ регионал (маҳаллий) хусусият

أُقْنُومٌ эконом (*мас., монастирларда: хўжалик мудири*)

أُقْنُومٌ = أُقْيَانُوسٌ

~ الْعُلُومِ لِأُزْبَكِسْتَانَ, أَكَادِيمِيَّةٌ, أَكَادِيمِيَّةٌ академия; Ўзбекистон Фанлар Академияси; ~ الْعُلُومِ الزِّرَاعِيَّةِ Қишлоқ хўжалик Академияси; رَئِيسُ الـ~ Академия президенти; عُضْوٌ مُشَارِكٌ فِي ~ الْعُلُومِ Академиянинг мухбир аъзоси

– أَكَادِيمِيٌّ академияга оид

أُكْتُوبَرُ, أُكْتُوبَرُ октябрь

أَكْتِينِيُومٌ *кимё.* актиний (*уран рудасида бўладиган радиоактив элемент*)

(أَكَدَ) II أَكَّدَ 1) асосламоқ, қўллаб-қувватламоқ, тасдиқламоқ, тасдиқ этмоқ, тасдиқлаб бермоқ, исбот қилмоқ; 2) ишонтирмоқ; 3) *грам.* кучайтирмоқ; V تَأَكَّدَ 1) асосланмоқ, тасдиқланмоқ, исбот бўлмоқ, тўғри бўлиб чиқмоқ, иқрор қилинмоқ, қўллаб-қувватланмоқ; 2) ишонмоқ, (*н.гадир*) ишонч ҳосил қилмоқ (مِنْ); 3) (*к.гадир*) аниқ, ойдин бўлиб қолмоқ (لِ)

– أَكِيدٌ ишончли; тўғри, таянса бўладиган; қатъий, мустаҳкам

– تَأْكِيدٌ 1) ишонтириш, иноитириш; тасдиқланиш; ~ بِ албатта, шубҳасиз, муқаррар; عَلَى (وَجْهِ) الـ~ дадиллик билан, ишонч билан

– مُؤَكَّدٌ тасдиқланган, ишончли; مِنَ الـ~ أَنَّ ... эканлиги шубҳасиздир

– مُؤَكِّدٌ ишонтирувчи, исботловчи, тасдиқловчи; ~ ـةٌ بِصِفَةٍ комил ишонч билан, дадиллик билан

– مُتَأَكِّدٌ дадил, қатъий, ишончли, ишончи комил

أَكَّدِيٌّ аккадга оид; الْـ~ـةُ اللُّغَةُ *ёки* الْـ~ـةُ аккад (*Ассирия-Бобил*) тили

I أَكَرَ (*у*) أَكْرٌ ер ҳайдамоқ; (*ерга*) ишлов бермоқ; III أَكَرَ чоракорлик, корандалик қилмоқ

– أَكَّارٌ *кўп.* أَكَرَةٌ қўшчи, деҳқон

– إِكَارَاتٌ *кўп.* чоракорликка берилган ерлар

– أُكْرَةٌ *кўп.* أُكَرٌ 1) шар, тўп; 2) даста, тутқич (*эшик, деразада*); الْـ~ مَلْءُ соатни бурайдиган қулоқ; 3) чуқур, ўра

– مُؤَاكَرَةٌ чоракорлик, корандалик (*ҳосилнинг маълум қисмини бериш шарти билан ерни ижарага олиш*)

أَكَرَتَ ўрмоқ, жингалак қилмоқ (*соч ҳақида*)

– أَكْرَتَةٌ гажак, фатила, жингалак (*соч*)

أَكْزِيمَا *мед.* экзема, чилла яра (*тери касалликларидан бири*)

أَكْسِيجِينٌ = أُكْسِجِينٌ

أَكْسَدَ занглатмоқ, занглашга сабаб бўлмоқ; *кимё.* оксидламоқ; *тех.* оксидламоқ, оксидланмоқ; تَأَكْسَدَ 1) зангламоқ; *кимё.* оксидланмоқ; *куч.м.* ланж (лоҳас) бўлмоқ

– أَكْسَدَةٌ *кимё.* оксидлаш; *тех.* оксидланиш

– أُكْسِيدٌ, أُوكْسِيدٌ *кўп.* أَكَاسِيدُ занг; *кимё.* окись; ~ الْحَدِيدِ темир окиси; ~ الرَّصَاصِ қўрғошин окиси; ~ الزِّنْكِ рух окиси; ~ مَائِيٌّ гидрокись, сув окиси; ~ النُّحَاسِ мис окиси; ~ فَوْقِيٌّ *ёки* ~ فَوْقٍ перекись; أَوَّلُ ~ الْكَرْبُونِ буғувчи (заҳарловчи) газ; ~ ثَانِي двуокись; ~ الْكَرْبُونِ карбонат ангидрид гази, карбонат кислота

– تَأَكْسُدٌ занг босиш, занглаш

أَكْسُسُوَارٌ *кўп.* اتٌ жиҳоз, бирор нарсага тегишли буюмлар, қисмлар

أُكْسِجِينٌ кислород; الـ~ السَّائِلُ суюқ кислород

إِكْسِيرٌ 1) элексир, иксир; ~ السَّعَادَةِ бахт (саодат) элексири; ~ الْحَيَاةِ ҳаёт элексири; الـ~ السِّحْرِيُّ сеҳрли элексир; ~ الشَّبَابِ ёшлик элексири; 2) ал-иксир, фалсафа тоши

(أَكَفَ) IV أَكْفَ الْحِمَارَ: ~ эшакни эгарламоқ, эшакка эгар ўрнатмоқ

– أُكَافٌ *кўп.* أُكُفٌ эгар (*эшакники*)

– أُكَافٌ = إِكَافٌ

(أَكَلَ) I أَكَلَ[1] (*у*) أَكْلٌ 1) емоқ; 2) чақиб олмоқ

(*ҳашаротлар ҳақида*); 3) қармоқни туртмоқ (*балиқ ҳақида*); 4) еб битирмоқ; 5) йўқ қилмоқ; ◊ يَأْكُلُهُ الْجُوعُ унга очлик азоб бермоқда; جَوَابَ رِسَالَة ~ хатга жавоб ёзмай турмоқ; حَقَّهُ ~ кимнингдир ҳақ-ҳуқуқини бузмоқ; لَحْمَهُ ~ кимнидир сўкмоқ, ҳақорат қилмоқ; مُخَّهُ ~ кимнидир алдамоқ, лақиллатмоқ; ~ وَجْهَهُ кимдандир ўпкаламоқ, гина қилмоқ, аразламоқ; تَهُ الْغَيْرَةُ ~ унга рашк азоб берарди; عَلَيْهِ الدَّهْرُ وَشَرِبَ ~ вақт уни қаритди; أَكَلَ2 (*у*) أَكَلَانِ қичитмоқ; қичимоқ (*тери ҳақида*); يَأْكُلُهُ جِلْدُهُ унинг бадани қичимоқда; II أَكَّلَ овқат бермоқ, овқатлантирмоқ; III آكَلَ емоқ (*к.биландир*); IV آكَلَ овқатлантирмоқ; дастурхонга таклиф қилмоқ; V تَأَكَّلَ 1) ейилган бўлмоқ; 2) зангламоқ, зангдан адо бўлмоқ; 3) бузилмоқ, яроқсиз бўлиб қолмоқ (*қурт тушиб, еб ташлагани учун*); 4) эскириб, ейилиб кетмоқ; 5) битирилмоқ, йўқ қилинмоқ; 6) емирилиб кетмоқ (*қирғоқ ҳақида*); VI تَآكَلَ 1) куйиб битмоқ (*мас. рашкдан*); 2) эскириб, ейилиб битмоқ; 3) аста-секин емирилиб битмоқ (*қирғоқ ҳақида*); 4) зангламоқ, эрозияга учрамоқ; VIII اِئْتَكَلَ чиримоқ, ейилмоқ; ~ تِ الْأَسْنَانُ тишлар чириди; X اِسْتَأْكَلَ овқат ҳозирлашни талаб қилмоқ, сўрамоқ; الضُّعَفَاءَ ~ бечораларнинг бор будини тортиб олмоқ

– آكِلٌ *кўп.* أَكَلَةٌ еювчи; اللُّحُومِ ~ этхўр, йиртқич; الْحَشَرَاتِ ~ ҳашаротхўр; النَّبَاتَاتِ ~ ўтхўр; اللُّحُومِ الْبَشَرِيَّةِ ~ одамхўр

– أَكَلَةٌ 1) гангрена (*яранинг тузалмас бўлиб чириши*): 2) хавфли (хатарли) ўсимта; яра

– أَكَّالٌ ебтўймас, мечкай

– أَكْلٌ 1) овқатланиш; 2) овқат, емак; غُرْفَةُ الْ~ ошхона, емакхона

– أُكْلٌ, أُكُلٌ *кўп.* آكَالٌ 1) овқат, емак; 2) мева; آتَى ~ *куч.м.* ўз мевасини (самарасини) бермоқ; 3) мўл-кўл ризқ, кенг ризқ

– أَكَلَانٌ 1) қичима, қўтир; *жам.* тахта кана, қандала

– أَكَلَةٌ қичима, қутир; қичиш

– أَكْلَةٌ1 *кўп.* أَكَلَاتٌ 1) овқат, таом (*нонушта, тушлик ва б.*); 2) овқат, таом, емак; مِصْرِيَّةٌ ~ Миср таоми

– أَكْلَةٌ2 йўқлик, мавжуд эмаслик, ғойиблик

– أُكْلَةٌ бўлак, бурда, парча

– أُكْلَةٌ еб тўймас, очофат, юҳо, нафси ёмон (бузуқ)

– إِكْلَةٌ овқатланишдаги ҳолат, вазият

– أَكُولٌ 1) овқатхўр; 2) овқатни яхши кўрадиган; еб тўймас, юҳо, мечкай

– أُكُولَةٌ боқувга қўйилган қўй

– أَكِيلٌ1 (*овқатга*) очкўз, мечкай, еб тўймас

– مُؤَاكِلٌ = أَكِيلٌ2

– أَكِيلَةُ: السَّبُعِ ~ йиртқич ҳайвонларнинг емиши

– تَأَكُّلٌ, تَآكُلٌ эскириш, тўзиш, ейилиш, занглаш; емирилиш (эрозия)

– مَأْكَلٌ *кўп.* مَآكِلُ овқат, таом

– مَأْكُولٌ 1. 1) ейилган; 2) ейиладиган, еса (еб) бўладиган; овқат, ейиладиган нарса; 2. овқат, емак

– مَأْكُولَاتٌ *кўп.* ғамлаб қўйилган озиқ-овқат маҳсулотлари; озиқ-овқат

– مُؤَاكِلٌ бирга овқатланувчи, ҳамтовоқ, ҳамдастурхон

إِكْلِيرِيكِيٌّ, إِكْلِيرِكِيٌّ 1.1) черковга оид; 2) клерикаліларга оид; 2. 1) черковга қатновчи, черков ходими; 2) клерикал, тақводор (*руҳоний*)

إِكْلِيرُوسٌ черков руҳонийлари; ибодатхона ходимлари

إِكْلِيشَةٌ *кўп.* إِكْلِيشَيَهَاتٌ *полигр.* клишче (*суврат босиш учун тайёрланган муҳр*)

إِكْلِيلٌ *қар.* كَلٌّ

إِكْلِينِيكِيٌّ клиникага оид

إِكْمَنَّهُ *халқ.* чунки у ...

أَكَمَةٌ *кўп.* إِكَامٌ, آكَامٌ тепа, тепалик, дўнг, баландлик; ◊ يَعْرِفُ مَا وَرَاءَ الْ~ у ишнинг ҳолатини (аҳволини) яхши билади; قَدْ أَيْقَنْتُ أَنَّ وَرَاءَ ~ مَا وَرَاءَهَا бу ерда қандайдир сир борлигига ишончим комил эди; يَجْهَلُ مَا وَرَاءَ الْ~ бу ерда қандайдир сир борлигини у билмайди

– أُكَيْمَةٌ *ат.от, мз.* Укайма

أُكُونِيتٌ *бот.* аконит (*ўсимлик*)

الْ: ... الْ *грам.* аниқлик артикли

I أَلَّ (*у*) أَلٌّ 1)найза урмоқ, найза санчмоқ; 2) тиниқ бўлмоқ, ярқирамоқ (*ранг ҳақида*); 3) тезламоқ, шошилмоқ; أَلَّ (*и*) أَلٌّ, أَلَلٌ, أَلِيلٌ 1) инграмоқ, ғингшимоқ (*бемор ҳақида*) 2) шошилмоқ, тезлашмоқ

إِلٌّ: 1) الْ~ Оллоҳ таоло; 2) қариндошлик; 3) иттифоқ шартномаси; 4) нафрат, ёмон кўриш, душманлик, ёвлик, кек, хусумат; қаҳр, ғазаб; 5) *эск.* бир-бирини ҳимоя қилиш мажбурияти

أَلَا 1) ...дай эмасми(ди); (هِيَ) أَلَا وَ هُوَ *қар.* أَ1; 2) ундов: о, ...

أَلَا (لَا+أَنْ) 1) ...масин учун ...; (لِ+أَنْ+لَا) لِئَلَّا ...масин учун; يَجِبُ أَلَّا نَنْسَى هَذَا биз буни унутмаслигимиз керак; ...магани учун; نَحْزَنُ أَلَّا تَكُونَ مَعَنَا биз билан бирга бўлмаганинг учун хафа бўламиз

إِلَّا (إِنْ+لَا) 1. агар ...маса; إِلَّا تَقُمْ بِهِ أَقُمْ أَنَا агар сен қилмасанг, буни ўзим қиламан; إِنَّهُمْ يَعْرِفُونَ هَذِهِ الْحَقَائِقَ إِلَّا إِذَا كَانُوا مِنَ الْجَهَلَةِ агар (бордию) ўлар нодон бўлмасалар, бунинг ҳақиқат эканини билардилар; 2. ...дан ташқари, ...дан бошқа; قَامَ الْجَمِيعُ إِلَّا زَيْدًا Зайддан бошқа ҳамма ўрнидан турди; السَّاعَةُ الْخَامِسَةُ إِلَّا خَمْسَ دَقَائِقَ беш дақиқа кам беш; ◊ لَا ... إِلَّا ... *ёки* لَيْسَ ... إِلَّا ... *ёки* مَا ... إِلَّا фақат; шугина эмас, ...; وَ مَا ذَلِكَ إِلَّا لِأَنَّ ... фақат шунинг учун ҳам, фақат шу ...; وَ لَا ... إِلَّا *ёки* لَيْسَ ... إِلَّا وَ *ёки* مَا ... إِلَّا وَ ... йўқ; ... у ...масдан ...; لَمْ يَتْرُكْ بَابًا إِلَّا وَ طَرَقَهُ у бирор эшикни тақиллатмасдан ўтиб кетмади; مَا مِنْ إِنْسَانٍ إِلَّا وَ شَعَرَ بِـ... ...ни сезмасдан қолган бирорта ҳам одам йўқ; عَزَمْتُ عَلَيْكَ إِلَّا سَافَرْتَ ҳаммасини ташлаю жўнаб кет, деб сендан ўтинаман; أَنَّ ~ фақат; аммо; وَ إِلَّا а) бўлмаса; акс ҳолда, бошқача бўлса, бошқа ҳолда; وَ إِلَّا كَانَ الْهَلَاكُ а) бошқа (акс) ҳолда, ўлим; б) дарвоқеъ; لَيْسَ إِلَّا ундай амас; مَا هِيَ وَالَّا *халқ.* ёки; مَا إِلَّا لَحْظَةٌ حَتَّى رَأَيْتُهَا *қар.* وَالَّا فَمَنْ هِيَ شَعْرُ янгиликнинг яхшисими ёки ёмонми?; бўрими ёки тулкими? (*сўзма-сўз:* буғдойми ёки арпами?)

إِلَامَ (لِ + مَا) *нинг қисқартмаси*

فَلَاوُظٌ = أَلَاوُوظٌ

أَلَاىٌ *ёки* آلَاىٌ *кўп.* اتٌ полк (*ҳарбий қисм*)

I أَلَبَ (*у*) أَلْبٌ йиғилмоқ, тўпланмоқ, йиғилишмоқ; тўпланишмоқ; II أَلَّبَ (*к.гадир қарши*) гиж-гижлатмоқ (عَلَى); V تَأَلَّبَ 1) (*к.гадир қарши*) отланмоқ, бостириб бормоқ (عَلَى); 2) (*қаердадир*) тўпланишмоқ (فِي)

– إِلْبٌ: هُمْ ~ وَاحِدٌ عَلَى ... улар ҳаммаси бир бўлиб ...га қарши (чиқадилар, чиқмоқдалар)

– تَأَلُّبٌ тўпланиш, жам бўлиш, жамланиш

أَلَبَاسْتَرٌ алебастр (*гипсдан пишириб тайёрланган қурилиш материали*)

أَلْبَانٌ *жам.* албанлар

– أَلْبَانِيٌّ 1.Албанияга, албанларга оид; الْ~ةُ албан тили; 2. албаниялик, албан

أَلْبُومٌ *кўп.* اتٌ альбом

I أَلَتَ (*и*) أَلْتٌ 1) кам бўлмоқ, оз бўлмоқ, етмаслик, етишмаслик; 2) *эск.* (*бирор н.дан*) маҳрум қилмоқ; 3) *эск.* (*бирор н-ни*) озайтирмоқ, камайтирмоқ; حَقَّهُ ~ бирор кимнинг ҳуқуқини озайтирмоқ; 4) (*к.гадир*) киришга рухсат бермай, жўнатиб юбормоқ; 5) қасам ичмоқ ёки гувоҳликка ўтишни сўрамоқ

الَّتِي *қар.* الَّذِي

إِلْجِيٌّ *кўп.* إِلْجِيَّةٌ *эск. дип.* элчи

إِلَى آخِرِهِ *қисқ.* الخ ва ҳ.к. (ва ҳоказо), ва б. (ва бошқалар)

الَّذِى *кўп.* الَّذِين *ик.с.* اللَّذَان, الَّذَان *мн.* الَّتِى *кўп.* اللَّاتِى, الَّاتِى *ик.с.* اللَّتَان қайсики, ...ган одам; اللَّذَيْنِ *кич.* الَّذِى дан, *мн.* اللَّتَيْنِ *кич.* الَّتِى дан; ◊ بِالَّتِى هِىَ أَحْسَنُ яхшиликча; بَعْدَ اللَّتَيْنِ وَ الَّتِى ҳамма гап-сўз ва сансоларликдан сўнг; وَقَعَ فِى اللَّتَيْنِ وَ الَّتِى дилхираликни бошдан кечирмоқ

I أَلَسَ (*и*) أَلْسٌ фириб бермоқ, алдамоқ; хиёнат қилмоқ; أَلِسَ (а) أَلَسٌ мияси айнимоқ, жинни бўлмоқ

– أَلُوسٌ *турк.* улус

إِلَسْتِيكِىٌّ эластик, эгилувчан; қайишқоқ

– إِلَسْتِيكِيَّةٌ эластиклик, эгилувчанлик, қайишқоқлик

أَلْسَطَةٌ, أَلَسْطَةٌ *халқ.* (*н.гадир*) тайёр, ҳозир, шай; тайёрлик (ҳозирлик) кўрган

أَلْعَاصٌ *ат.от, мз.* Алъос

I أَلِفَ (*а*) إِلْفٌ 1) одат қилмоқ, одатланиб (ўрганиб) қолмоқ; ~ الأَرْضَ *харб.* жойга мослашмоқ; 2) дўст бўлмоқ, севмоқ, яхши кўрмоқ; II أَلَّفَ 1) ўргатмоқ, қўлга ўргатиб олмоқ, ром қилиб олмоқ; 2) бирлаштирмоқ; (*к.нидир*) келишувга, дўстликка олиб келмоқ; (*к.нидир к.билан*) яраштирмоқ (بَيْنَ); 3) тузмоқ, ташкил қилмоқ, яратмоқ; ~ وِزَارَةً вазирлик кабинети тузмоқ; 4) ёзмоқ, ижод этмоқ, яратмоқ; 5) жамламоқ, бир жойга тўпламоқ; III آلَفَ дўстлашмоқ; келишмоқ; IV آلَفَ 1) одатлантирмоқ, кўндирмоқ, мослаштирмоқ; 2) (*к.гадир*) эл бўлмоқ, аҳл бўлмоқ, (*к. биландир*) дўст бўлмоқ, бирга яшамоқ; V تَأَلَّفَ 1) (*н.дандир*) бўлмоқ, вужудга келмоқ, барпо бўлмоқ (عَلَى); (*н.дандир*) тузилмоқ (مِنْ); 2) дўстлашмоқ ва яхши муносабатга эришмоқ; 3) қўшилмоқ, бирлашмоқ, қўшилиб (бирлашиб) кетмоқ; ~ تْ قُلُوبُهُمْ уларнинг қалблари бир хил урарди; 4) дўстлашмоқ, дўст бўлмоқ, иноқ бўлмоқ; VI تَآلَفَ 1) умумий битимга, фикрга, хулосага келмоқ; 2) ўзаро, дўстона муносабатларда яшамоқ; VIII ائْتَلَفَ 1) (к. биландир) келишмоқ (مِنْ); 2) (*к. биландир*) дўстлашмоқ (ب); 3) қўшилмоқ, иттифоқ тузмоқ; X اسْتَأْلَفَ дўстлашувга эришмоқ

– آلِفٌ *кўп.* أُلَّافٌ дўст, ёр, биродар, ошна

– ائْتِلَافٌ 1) битим, келишув; 2) қўшилиш, коалиция, иттифоқ; دُوَلُ الْ~ *тар.* Антанта

– إِئْتِلَافِىٌّ 1) коалицион, коалицияга оид; 2) федерацияга оид

– أَلْفٌ *кўп.* آلَافٌ, أُلُوفٌ минг; بِالْأُلُوفِ минглаб; ~ لَيْلَةٍ وَ لَيْلَةٌ الْأُلُوفُ (الْآلَافُ) الْمُؤَلَّفَةُ «Минг бир кеча» (*асар номи*); سَمِعْتُ هَذَا ~ مَرَّةٍ وَ مَرَّةً мен буни жуда кўп марта эшитганман; هَذَا ~ مَرَّةٍ خَيْرٌ مِنْ ... бу ...дан минг марта яхши; أَلْفٌ ~ روппа-роса минг

– إِلْفٌ *кўп.* آلَافٌ 1) дўст, ўртоқ; 2) доимий қатновчи, доимий иштирокчи, доимий мижоз

– أَلِفٌ алиф (ا); ~ بَاءٍ алифбо; مِنْ ~ ه إِلَى يَائِهِ ёки مِنَ الْ~ إِلَى الْيَاءِ алифдан ё ҳарфигача; бошидан охиригача; لَا يَعْرِفُ الْ~ مِنَ الْيَاءِ у ҳеч вақони билмайди, у алифни калтак дейди

– أَلِفْبَاءٌ алифбо

– أَلِفْبَائِىٌّ алифбога оид; ~ا алифбо тартибида

– أَلْفَةٌ *мз.* = قَلْفَا

– أُلْفَةٌ 1) бирдамлик, якдиллик, ҳамжиҳатлик; 2) майл, севиш, ёқтириш, муҳаббат, дўстлик, улфатлик; 3) *кимё.* ўхшашлик, ўхшаганлик, бир хиллик; ◊ تَرْتَفِعُ الْ~ الْكُلْفَةُ *мтл.* дўстлар (улфатлар) ўртасида такаллуф бўлмайди; дўстлар (улфатлар) орасида тортинчоқлик кетмайди

– أَلْفِىٌّ мингинчи, мингга оид; ~ عِيدٌ минг йиллик тўй; минг йил тулиши муносабати билан байрам қилиш

– أَلِفِىٌّ алифга оид; ◊ الْأَشِعَّةُ الْ~ةُ алфа-нурлар

– أَلْفِيَّةٌ 1) минг мисрали достон; 2) минг дирҳам ҳажмли шиша идиш; 3) минг йиллик; الْقَاهِرَةِ ~ Қоҳиранинг минг йиллиги

– أَلُوفٌ *кўп.* яқин, фидокор, садоқатли, сирдош, дилкаш, самимий (*дўст ҳақида*)

– أَلِيفٌ 1. 1) қўлга ўргатилган; 2) қўлда ясалган; уйда ясалган; 2. *кўп.* أُلَفَاءُ, آلَافٌ дўст, ўртоқ

– إِيلَافٌ иттифоқ, келишув, бирлик

– تَآلُفٌ ўзаро келишиш, якдиллик, бирдамлик, дўстлик

– تَأْلِيفٌ *кўп.* تَآلِيفُ, تَوَالِيفُ, تَأْلِيفَاتٌ 1) қўлга ўргатиш; 2) тузиш, барпо қилиш; 3) асарлар, ижодий маҳсулот, китоб; 4) *мз.* аккорд; композиция; الْ~ الصَّامِتُ чолғу асбоблари ижросидаги композиция; الْ~ النَّاطِقُ вокал композиция

– مَأْلَفٌ *кўп.* مَآلِفُ 1) (*вақт ўтказиш*) одат бўлиб қолган, ўрганиб қолинган, кўникиб кетилган (*жой*); 2) бошпана

– مَأْلُوفٌ оддий, одатдаги; одат бўлиб қолган, одат қилинган, ўрганиб қолинган, кўникиб кетилган, синашта; ~ غَيْرُ ғайри одатий, одатдан ташқари; مِنَ الْ~ أَنْ تَرَى ... одатда сен ...ни кўрасан; عَلَى ~ عَادَتِهِ одатидагидек, ўз одати бўйича

– مُؤَالَفَةٌ дўстлик; ишонч

– مُؤَلَّفٌ 1. тузилган, ёзилган, ижод этилган; ~ مِنْ ... ...дан тузилган; الْمُؤَلَّفَةُ قُلُوبُهُمْ *кур.* диллари ошно қилинувчилар (9 – 60); 2. *кўп.* اتٌ асар (*ад. муз.*)

– مُؤَلِّفٌ муаллиф, автор, яратувчи; الْ~ الْمُوسِيقِىُّ бастакор; حَقُّ الْ~ авторлик (муаллифлик) ҳуқуқи

I أَلَقَ (*и*) أَلْقٌ ялтирамоқ, ярқирамоқ; порлаб турмоқ, порламоқ; V تَأَلَّقَ = I; ~ مُحَيَّاهَا بِابْتِسَامَةٍ унинг юзида табассум порлади; VIII ائْتَلَقَ = I

– أَلَّاقٌ ялтировчи, жилваланувчи, чақновчи, порлоқ

– أَلَقٌ ялтираш, ярақлаш; шуъла, товланиш

– تَأَلُّقٌ = أَلَقٌ

– مُتَأَلِّقٌ ялтироқ, ярқираган, тиниқ, балқиган, чақнаган, чарақлаган, ёркин

I أَلَكَ (*и*) أَلْكٌ 1) вакил бўлмоқ, элчи бўлмоқ; 2) мактубни, хатни еткизмоқ; IV أَلْكَى : أَلْكِنِى إِلَيْهِ (*аслида* أَلْكِنِى *бўлиши керак*) *эск.* менинг элчим (вакилим) бўл; менинг хабаримни унга етказ

– أَلُوكَةٌ *кўп.* أَلَائِكُ мактуб, нома, хат

– مَأْلَكٌ = مَلَكٌ

– أَلُوكَةٌ = مَأْلُكٌ *кўп.* مَأْلَكَةٌ, مَأْلُكَةٌ

إِلِكْتِرِيكٌ электрик, электрга оид

إِلِكْتِرُونٌ *кўп.* اتٌ электрон

– إِلِكْتِرُونِىٌّ электронга оид; الْجِهَازُ الْ~ электрон асбоб; الْحَاسِبُ الْ~ электрон ҳисоблаш қурилмаси; الْآلَةُ الْ~ةُ (الْحَاسِبَةُ) электрон (ҳисоблаш) машинаси; ◊ الْعَقْلُ الْ~ электрон мия

I أَلَمَ (*а*) أَلْمٌ оғриқ сезмоқ; II أَلَّمَ 1) оғритмоқ; 2) азобламоқ, азоб бермоқ, қийнамоқ, азият чектирмоқ; IV آلَمَ 1) оғритмоқ, азоб бермоқ; 2) қийинчиликка солмоқ; хафа қилмоқ, ранжитмоқ; V تَأَلَّمَ 1) оғриққа чидамоқ; 2) азоб чекмоқ, азобланмоқ

– أَلَمٌ *кўп.* آلَامٌ 1) оғриқ; ~ الرَّأْسِ бош оғриғи; 3) азоб, уқубат, кулфат, захмат, жафо; آلَامُ زَهْرَةِ النَّفْسَانِيَّةِ жон азоби, ички изтироблар; أُسْبُوعُ الْآلَامِ *бот.* пасха арафасида очиладиган гул; وَ الْ~ كُلَّ الْآلَامِ пасхадан олдинги ҳафта; ◊ فِى أَنَّ ... афсуски, ...

– أَلِيمٌ 1) оғритувчи, оғриққа сабаб бўлувчи; 2) азоб берадиган, қийнайдиган, қийнатадиган

– إِيلَامٌ 1) оғритиш; 2) қийнаш, азоб бериш

– مُؤْلِمٌ 1) қайғули, ҳасратли, ачинарли; 2) азобли, жафоли

مَاسٌ = أَلْمَاسٌ

أَلْمَانُ *жам.* немислар, олмонлар

– أَلْمَانِىٌّ 1. Германияга оид; олмон (немис) ларга оид; الْ~ةُ немис тили; 2. немис, олмон

I أَلَهَ (*а*) إِلَاهَةٌ ибодат қилмоқ, сиғинмоқ; أَلِهَ (а) أَلَهٌ ҳайрон бўлмоқ, ўзини йўқотиб қўймоқ; II أَلَّهَ 1) илоҳийлаштирмоқ, топинмоқ; кўкларга

кўтармоқ; 2) худо даражасига кўтармоқ; сажда қилмоқ; V تَأَلَّهَ 1) илоҳийлаштирилмоқ; ўзини худо деб ҳисобламоқ; 2) ўзи ҳақида юксак фикрда бўлмоқ; 3) худога ибодат қилмоқ, қуллик бажо келтирмоқ

– إِلَهٌ, إِلاهٌ *кўп.* آلِهَةٌ худо, илоҳ; ~ الْبَحْرِ *миф.* денгиз худоси, Нептун; ~ الْحُبِّ *миф.* муҳаббат, севги худоси, Купидон; ~ الْحَرْبِ *миф.* уруш худоси, Марс; ~ الْخَمْرِ вино, май худоси, Бахус (Вакх)

– إِلاهَةٌ *кўп.* ـاتٌ *мн.* маъбуда, илоҳа (хотин худо); ~ الْجَمَالِ وَ الْعِشْقِ гўзаллик ва севги маъбудаси, Венера; ~ الشِّعْرِ санъат, адабиёт ва фан маъбудалари, Муза; ~ الصَّيْدِ ов маъбудаси, Диана

– إِلاهِيٌّ 1.1) худога оид; илоҳий; 2) илоҳий, динга, черковга оид, илоҳиётга оид; 2. илоҳиётчи

– إِلاهِيَّاتٌ *кўп.* илоҳиётга оид масалалар, проблемалар; عِلْمُ الـ~ илоҳиёт, теология

– اللّٰه Оллоҳ; أَعْلَمُ ~ وَ у ёғини Оллоҳ билади (*бирор воқеанинг қандайлигига шубҳа бўлса, айтилади*); ~ وَ худо ҳаққи!; لِلّٰه қандай яхши-я!; لِلّٰهِ أَنْتَ сен қандай яхшисан; ... يَعْلَمُ ~ وَحْدَهُ كَمْ ... нинг қанчалигини Оллоҳнинг ёлғиз ўзи билади; بِـ~ عَلَيْكَ! Оллоҳ ҳақи!; لِلّٰهِ دَرُّكَ қандай яхши!; жуда соз!; اللّٰهُمَّ э худо!, эй худо-ей!; ... اللّٰهُمَّ إِلاَّ агар, башарти; ...اللّٰهُمَّ إِلاَّ أَنْ шундай эмасми...?; اللّٰهُمَّ نَعَمْ албатта; шундай; اللّٰهُ يُعْطِيكَ! *ёки* اللّٰهُ يَفْتَحُ عَلَيْكَ Оллоҳ берсин! (*гадога рад жавоби берилганда айтилади*)

– إِلاهِيٌّ = إِلَهِيٌّ

– أُلُوهَةٌ, أُلُوهِيَّةٌ илоҳийлик

– تَأْلِيهٌ илоҳийлаштириш

I (أَلْوٌ) أَلَا (у) أَلْوٌ أَلْوٌ 1) хато қилиб қўймоқ, янглишмоқ, адашмоқ, бепарволик билан қилмоқ, чала-чулпа, пала-партиш қилмоқ; ~ فِي الْأَمْرِ ишни ёмон бажармоқ; ишга аҳамият бермаслик; لَمْ يَأْلُ جُهْدًا кучни аямаслик, ҳамма имкониятни ишга солмоқ; إِنَّا لا نَأْلُو أَنْ نُؤَدِّيَهَا биз уни (*мн.*) тарбиялаш учун ҳамма нарсани қиламиз; 2) қисқартирмоқ; 3) секинлаштирмоқ; ◊ لَمْ تَأْلُ أَنْ قَبَضَتْ عَلَى يَدِهِ у (*мн.*) унинг (*мз.*) қўлидан дарров ушлади; II أَلَّى қисқартирмоқ, қисқа қилмоқ; IV آلَى қасамёд, онт ичмоқ, ... عَلَى نَفْسِهِ أَنْ ~ ... деб қасамёд қилмоқ, ... деб онт ичмоқ; V تَأَلَّى = IV; VIII ائْتَلَى = IV

–أُلْوٌ *кўп.* أَلَاوِيَةٌ тутатиб қўйиладиган чўп, тутатқи

– أَلْوٌ ато, ато этиш, инъом

– أَلُوَّةٌ *эск.* алоэ дарахти

– أَلِيَّةٌ *кўп.* أَلَايَا қасам, онт

– أَلْيَةٌ *ик.с.* أَلْيَانٌ *кўп.* أَلَايَا думба; ~ الشَّاةِ қўйнинг думбаси

– إِيلَاءٌ қасамёд қилиш, онт ичиш

– مِئْلَاةٌ *кўп.* مَآلٍ (*йиғичи аёл*) рўмолчаси

أُلُومِينْيُومٌ алюминий

إِلَّى *ёки* إِلَّى *халқ.* (у) қайсики, (*ўша*) қайсики; ...ган нарса; إِلَّى تَجْمَعُهُ النَّمْلَةُ فِي سَنَةٍ يَأْخُذُهُ الْجَمَلُ فِي حَطَّةٍ *мқл.* хивичгарнинг минг ўргани - кудунгарнинг бир ўргани (*сўзма-сўз:* чумоли йил бўйи йиққанини туя бир марта йиғади)

إِلَى (*бирикма олмошлар билан бирга келганда* إِلَيْ) 1) –га; томонга, тарафга; جَلَسَ إِلَى الطَّاوِلَةِ (менинг) олдимга кел!; стол ёнига ўтирмоқ; أَيْنَ ~ қаерга; 2) –гача; -га; -гунча; ... أَنْ ~ -магунча; ~ مَتَى қачонгача?; 3) –даги, қошидаги; مَنْدُوبُ مِصْرَ ~هَيْأَةِ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ Бирлашган Миллатлар Ташкилотидаги Миср вакили; هَذَا أَحَبُّ طَعَامٍ ~هُ бу унинг севган овқати; تَرْجَمَ ~اللُّغَةَ الْأُزْبَكِيَّةَ مِنَ الْعَرَبِيَّةِ араб тилидан ўзбек тилига таржима қилмоқ; وَ ~كَ الْبَيَانُ! Мана сенга изоҳ!; ~ وَ مَا ذَلِكَ ва шуна ўхшашлар, ва ҳоказо; ~كَ عَنِّي нари тур!, йўқол олдимдан (кўзимдан); إِلَامَ (*қисқ.* إِلَى *ва* مَا *дан*) қачонгача

– أَلَاءٌ *ёки* أَلًى доим кўм-кўк турадиган меваси аччиқ дарахт

– إِلَى, إِلْيٌ, أَلْيٌ *кўп.* آلَاءٌ яхшилик, эзгулик, хайр-саховат, меҳр-шафқат, марҳамат

– أَلًى *кўп.* آلَاءٌ неъмат, мол-мулк, бойлик

– أَلْيَةٌ *кўп.* أَلْيَاتٌ 1) дум; қуйруқ, думба; 2) орқа; *ик.с.* أَلْيَانٌ одам думбаси (орқаси)

إِلْيَاسُ *ат.от. мз.* Илёс

أَمْ ёки; أَمْ ... أَ *ёки* أَمْ ... هَلْ -ми ..., ёки

I (أَمَّ) أَمَّ[1] (а/у) أَمٌّ 1) интилмоқ, ҳаракат қилмоқ; йўналмоқ, жўнамоқ; 2) бўлмоқ; أَمَّ[2] (а/у) إِمَامَةً 1) турмоқ, олдинда бўлмоқ; раҳбарлик (бошчилик) қилмоқ; имомлик қилмоқ, имоматга ўтмоқ; ~ الْمُسْلِمِينَ мусулмонларга имом бўлмоқ; أَمَّ[3] (а/у) (*бирор к.нинг*) мия қобиғини шикастлантирмоқ, шикастламоқ; أُمَّتْ (у) أُمُومَةٌ она бўлмоқ; II أَمَّمَ национализация қилмоқ (умумхалқ мулкига айлантирмоқ); V تَأَمَّمَ национализация қилинмоқ; VIII ائْتَمَّ 1) (*имомлик қилаётган к.гадир*) иқтидо қилиб намоз ўқимоқ; 2) (*к.нидир*) имом деб тан олмоқ (ب)

–أَمٌّ *эск.* интилувчи, йўналувчи

– أُمٌّ *кўп.* أُمَّاتٌ, أُمَّهَاتٌ 1) она; يَا أُمَّاهُ эй она!, ойи!; 2) туб, асос; 3) (биринчи) манбаъ; أُمُّ اللُّغَاتِ السَّامِيَّةِ *ёки* اللُّغَةُ الْأُمُّ السَّامِيَّةُ сомий (семит) бобо тили; الْحَضَارَةُ الْإِنْسَانِيَّةُ الْأُمُّ ибтидоий маданият (цивилизация); 4) бош (асосий) бўлим (қисм); ~ الْمَسَائِلِ энг асосий масала; أُمَّهَاتُ الْمُدُنِ энг муҳим шаҳарлар; 5) *тех.* матрица, қолип; 6) бошлиқ; ~ الْقَوْمِ одамларнинг бошлиғи; ◊ ~ الطَّرِيقِ йўлнинг асосий қисми; ~ الدِّمَاغِ *қар.* دِمَاغٌ; ~ الرَّأْسِ бош мия қобиғи; ~ الْأَرْبَعِينَ *ёки* أَرْبَعٌ وَ أَرْبَعِينَ ~ қирқ оёқ (минг оёқ); ~ الْحِبْرِ *қар.* حِبْرٌ; ~ الْخَبَائِثِ *қар.* خَبِيثَةٌ; الـ~ الْحَنُونُ *анат.* миянинг юмшоқ пардаси (pia mater); ~ الْحُلُولِ чиғаноқ; ~ الرَّأْسِ бош тепаси, бош суягининг тепа қисми; ~ عَلِيٍّ а) Алининг онаси; б) *лаззатли бир овқатнинг номи*; ~ الْبَشَرِ башарият онаси (Момо Ҳавво); ~ الْقُرَى Макка шаҳри; ~ الْقُرَى ўт, олов; ~ الْمَحْصُولُ عَلَى ~هِ ялпи ҳосил, умумий ҳосил; ~ الْكِتَابِ *ёки* ~ الْقُرْآنِ Қуръони каримнинг биринчи (фотиҳа) сураси; ~ النُّجُومِ *астр.* Сомон йўли; رَأَى بِـ~ عَيْنِهِ (عَيْنَيْهِ) ўз кўзи билан кўрмоқ

– أَمَامَ олдида, қошида, иштирокида; ~هُ к.нингдир олдида; التَّقْرِيرُ ~ الْمُؤْتَمَرِ съездга қилинган доклад; سَارَبَهُ إِلَى الـ~ олдинга суриб қўймоқ; هَذَا الرَّجُلُ فَتَحَ مَكْتُوبًا ~ у хатни бу киши иштирокида (ҳузурида) очди; قَدَّمُوهُ لِلْمُحَاكَمَةِ الْمَحْكَمَةِ الْعَسْكَرِيَّةِ ~ уни ҳарбий трибунал судига беришди; ~هُ رِحْلَةٌ رَسْمِيَّةٌ إِلَى ... (*яқин орада*) ...га расмий сафарга чиқади; ~كَ! эҳтиёт бўл!

– أَمَامٌ олдинги қисм, олд; إِلَى الـ~ олға, олдинга; خُطْوَةٌ إِلَى الـ~ бир қадам олға; إِلَى الـ~ سِرْ! олға юр!, олға бос!; олға қадамла

– إِمَامٌ[1] *кўп.* أَئِمَّةٌ 1) имом, бошлиқ, доҳий; أَئِمَّةُ اللُّغَةِ тил билимдонлари; 2) имом; الـ~ الْأَكْبَرُ ал-имомул-акбар (*Ал-Азҳар шайхининг унвони*), улуғ имом; 3) шоқул, учига тош боғланган ип; режа; тик ёнбағир, тик қоя

– إِمَامٌ[2] 1) ер участкаси, ернинг бир булаги; 2) йўл; 3) китоб; *қур.* يَوْمَ نَدْعُو كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ биз борлиқ одамларни ўзларининг китоблари билан чорлаганимиз кунда...

– إِمَامَةٌ 1) имом бўлиш, бош бўлиш; 2) имомат (*шунингдек:* жой, территория); диний бошлиқ; имомлик лавозими, амали, вазифаси

– أَمَامِيٌّ олдинги, илғор; الْخُطُوطُ الـ~ةُ *ҳарб.* фронтнинг олдинги марралари; نُقْطَةٌ ~ةٌ олдинги истеҳком, олдинги пост

– أَمَمٌ *эск.* яқинлик; яхши, мос, мувофиқ; ўртача

– أُمَمِيٌّ 1. халқаро, миллатлараро;

~ النَّشِيدُ الْ интернационал (*гимн*); 2.1) интернационализм тарафдори; 2) бутпараст, мажусий

– أُمَمِيَّة[1] 1) интернационал; 2) интернационализм

– أُمَمِيَّة[2] 1) саводсизлик, билимсизлик; 2) омилик, нодонлик; жоҳиллик

أَمِيم *кўп.* أَمَائِمُ боши лат еган *(одам)*, боши шикастланган *(одам)*

– أُمَيْمَة (*кичр.* أُمّ *дан*), *ат.от, мз.* Умайма

أَمَة *қар.* أمو

– أُمَّة[1] *кўп.* أُمَم миллат, халқ; أَبْنَاءُ الْ~ ватандошлар, ҳамюртлар; مَجْلِسُ الْ~ *қар.* مَجْلِس; مُنَظَّمَة (هَيْأَة) الأُمَم الْمُتَّحِدَة Бирлашган Миллатлар Ташкилоти (БМТ); عُصْبَةُ الأُمَم *ёки* جَمْعِيَّةُ الْ~ *тар.* Миллатлар иттифоқи; مُحَمَّد ~ а) *тар.* Муҳаммад алайҳиссалом умматлари; б) мусулмонлар; مُوسَى ~ яҳудийлар

– أُمَّة[2] тариқат, дин, диёнат; فُلَانٌ لَا ~ لَهُ фалон кишининг диёнати йўқдир

– أُمَّة[3] вақт

– أُمِّيَّة онага, оналикка оид

– أُمُومَة оналик, фарзанд боқиш; نِظَامُ الْ~ матриархат (*она уруғчилигига асосланган ва аёллар ҳаётда раҳбарлик ролини ўйнаган ибтидоий жамият босқичи*)

– أُمَّهِيّ = أُمُومِيّ

– أُمِّيّ 1) онага, оналикка оид; 2) саводсиз; 3) оми, нодон, жоҳил

– تَأْمِيم национализация (қилиш), умумлаштириш, умумхалқ мулкига айлантириш; ~ الْبُنُوك банклар национализацияси

– تَأْمِيمِيّ национализация билан боғлиқ, национализацияга оид

– مَأْمُوم бошидан калтак еган, бошига зарба етган *(одам)*

أَمَا эмасми; шундай эмасми? *қар.*[1] أَمَا; أَمَا تَسْتَحْيِي مِنَ اللهِ؟ Аллоҳдан уялмайсизми?

أَمَّا: ... فَ...: ~ ... га боғлиқ нарса шуки, ...; ...га келганда, у ...; بَعْدُ ~ ундан кейин эса, кейин, сўнг

إِمَّا ёки; ... ~ (و) ... ~ *ёки* ... أَوْ ... ~ ёки ..., ёки ...; ё ..., ..., ё ...; ёхуд ..., ёхуд ...; ~ هَذَا أَوْ ذَاكَ *ёки* ~ هَذَا وَ ~ ёки бу, ёки ўша; ~أَنْ تَسْكُتَ وَ أَنَا أَتَكَلَّمُ وَ ~ أَنْ أَسْكُتَ وَ أَنْتَ تَتَكَلَّمُ ё сен жим турасан, мен гапираман, ёки мен жим тураман, сен гапирасан!

أُمَّاهُ *қар.* أُمّ

إِمْبَرَاطُور, إِمْبَرَاطُورٌ, *кўп.* أَبَاطِرَة, إِمْبَرَاطِرَة, بَرَاطِرَة император

– إِمْبَرَاطُورِيّ, إِمْبَرَطُورِيّ 1) императорга оид; 2) империяга оид

– إِمْبَرَاطُورِيَّة, إِمْبَرَطُورِيَّة *кўп.* ـاتٌ империя

إِمْبَرْيَالِيزْم империализм

– إِمْبَرْيَالِيّ 1. империализмга оид, империалистик; 2. империализм тарафдори

– إِمْبَرْيَالِيَّة империализм

أَمْبُولَة *кўп.* ـاتٌ ампула

أَمْبِير *эл.* ампер; دَقِيقَة ~ ампер-минут; سَاعَة ~ ампер-соат

أَمْت *кўп.* أُمُوت, إِمَات 1) қийшайганлик; эгилганлик; 2) кучсизлик; бўшашганлик, заифлик, ожизлик; 3) тепалик; 4) кичкина дўнглик; ◊ لَمْ نَسْمَعْ لَهُمْ عَوِجًا وَ لَا ~ биз улар ҳақида ҳеч ёмон гап эшитмаганмиз

أَمَتَى, إِمَتَى (أَيُّ مَتَى): ? ~*халқ.* қачон?

أَمَد *кўп.* آمَاد муддат, фурсат, вақт, давр; مُنْذُ بَعِيدِ ~ анчадан бери; طَوِيلُ الْ~ узоқ муддатли; قَصِيرُ الْ~ қисқа муддатли

I (أَمَر) (*у*) أَمَرَ[1] (*у*) أَمْر, إِمَارَة, إِمْرَة (*н.нидир*) буюрмоқ, амр этмоқ (ب); أَمَرَ[2] (*у*) أَمْر кўпайтирмоқ; أَمَرَ (*а*) أَمْر, إِمَارَة, إِمْرَة *ёки* أَمَرَ (*у*) أَمَارَة ҳоким, амир бўлмоқ; عَلَى الْبِلَادِ ~ мамлакатни бошқармоқ, идора этмоқ; أَمَرَ (*а*) أَمَر кўпаймоқ, кўп бўлмоқ; II أَمَّرَ 1) (*к.нингдир устидан*) амир, бошлиқ этиб тайинламоқ, ҳокимият бермоқ (عَلَى); 2) бошқармоқ, фармон бермоқ, амр қилмоқ; III آمَرَ 1) маслаҳатлашмоқ; кенгашмоқ; маслаҳат олмоқ, фикр олмоқ; 2) ёмон ният қилмоқ, қасд қилмоқ; IV أَمَرَ кўпайтирмоқ, *кўп.* қилмоқ; اللهُ ~ Оллоҳ унинг авлодини ва мол-давлатини кўпайтирсин!; V تَأَمَّرَ амр қилмоқ, ўзини амир деб ҳисобламоқ; VI تَآمَرَ 1) маслаҳатлашмоқ; ўзаро маслаҳатлашмоқ; 2) (*к.гадир қарши*) тил бириктирмоқ (عَلَى); фитна иштирокчиси бўлмоқ; VIII اِئْتَمَرَ 1) маслаҳатлашмоқ; 2) (*к.гадир қарши*) тил бириктирмоқ; гапни бир жойга қўймоқ; ёмон ният қилмоқ; (ب); 3) (*к.нингдир*) васвасаси билан ҳаракат қилмоқ (ب); (*к.нингдир ихтиёрига*) бўйсунмоқ; بِأَمْرِهِ ~ (*к.гадир*) қулоқ солмоқ, бўйинсунмоқ, итоат қилмоқ; (*к.нингдир*) буйруғини (амрини) бажармоқ; X اِسْتَأْمَرَ маслаҳатлашмоқ, маслаҳат қилмоқ

– آمِر 1. 1) амр (буйруқ) қилувчи; 2) амр (буйруқ) қиладиган; 2. *кўп.* أُمَّار амир, бошлиқ; اللِّوَاءِ ~ провинция (администрация) бошлиғи, губернатор (*Ироқда*); ◊ الْ~ وَ النَّاهِي ҳамма ҳокимият унинг қўлида

– اِئْتِمَار 1) кенгаш, кенгаш мажлиси; 2) тил бириктириш, фитна

– اِسْتِئْمَارَة = اِسْتِئْمَارَة

– أَمَّار 1) (*н.нидир*) амр этувчи, буюрувчи (ب); (*н.гадир*) даъват этувчи, йўналтирувчи (ب); جَاهَدَ النَّفْسَ الْ~ ةَ بِالسُّوءِ ёмон иш қилиб қўймаслик учун ўзи билан ўзи курашмоқ, ўз нафсонияти билан курашмоқ

– أَمَارَة *кўп.* أَمَارَات, أَمَائِر 1) белги, ишора; 2) пароль (*ҳарб. ўз одамларини топиб олиш учун айтиладиган ва олдиндан белгилаб қўйилган махфий сўз*)

– إِمَارَة 1) амирлик унвони; 2) ҳокимлик, ҳокимият; 3) *кўп.* ـاتٌ амирлик, амирга бўйсунувчи ҳудудлар

– أَمْر[1] *кўп.* أَوَامِر 1) буйруқ, амр, фармон; фармойиш; кўрсатма, йўл-йўриқ, қўлланма; ордер, ижозатнома; بِالْقَبْضِ ~ қамоққа олиш ҳақида ижозатнома; عَالٍ ~ декрет (*ҳукуматнинг қонун кучига ега бўлган қарори*), фармон; الْ~ الْعَالِي *ёки* الْ~ الْمَلَكِيُّ *ёки* الْ~ الْكَرِيمُ олий қарор, фармойиш; الْ~ الْيَوْمِيُّ *ҳарб.* буйруқ; أَوَامِرُ وَ نَوَاهِي الدِّينِ диний амру навоҳийлар (буйруқ ва чеклашлар); صَاحِبُ الْ~ وَ النَّهْيِ тўла ҳокимият соҳиби; ҳоким, ҳукмдор; подшоҳ; шоҳ, амир; بِ~ هِ унинг кўрсатмаси (буйруғи) билан; أَمْرَكَ يَا ... буйруғингизга мунтазирман!, эшитаман!; كَانَ تَحْتَ ~ هِ кимнингдир буйруғи остида бўлмоқ; кимнингдир қўмондонлиги остида бўлмоқ; تَحْتَ ~ كَ (أَنَا) (мен) хизматингга тайёрман!; 2) *грам.* буйруқ майли

– أَمْر[2] *кўп.* أُمُور иш, шароит, ҳол-аҳвол; масала; الْ~ الْوَاقِعُ воқеъ бўлган нарса (факт); الْ~ الْبَدِيهِيُّ равшан иш; очиқ-ойдин ҳолат; لَا ~ مَفَرَّ مِنْهُ бўлиши муқаррар нарса; هَذَا ~ ضَرُورِيٌّ бу зарурий нарса; وَلِيُّ الْ~ давлат вакили; ҳоким, ҳукмдор; أُولُو الْ~ *ёки* وِلَايَة الأُمُور ҳокимлик, амирлик; бошлиқлар; صَغَائِرُ الأُمُور майда-чуйда ишлар; نَحْنُ إِذَنْ أَمَامَ ~يْنِ لَا ثَالِثَ لَهُمَا демак, биз икки йўл олдида турибмиз; فِي الْ~ حَقِيقِيٌّ ҳақиқатда, ҳақиқатан, чиндан ҳам; وَ ~هُمْ إِلَى اللهِ уларнинг устидан Оллоҳ ҳукм чиқарувчидир; уларга Оллоҳ қози; لَا أَعْرِفُ شَيْئًا مِنْ ~هِمْ мен улар ҳақида ҳеч нарса билмайман; إِذَا دَعَا الْ~ қачон (агар) талаб қилинса; ◊ فِي أَوَّلِ الْ~ *ёки* أَوَّلَ الْ~ бошданоқ, дастлаб; لَا ~ مَا нима учундир, негадир; لَا ~ الْ... مَا قَالُوا إِنَّ бекорга гапиришмайди; الْ~ الَّذِي أَدَّى إِلَى ... мана шунга олиб келдики, ... (*қўшма гап таркибида*); مَاذَا فِي الْ~؟ нима гап?; قُضِيَ الْ~ ҳаммаси тамом бўлди!; قُضِيَ ~هُ унинг иши тугади, бир ёқли бўлди

– إِمَّر 1) оғирлик, вазминлик; 2) ажиб, ғалати

– إِمَّر мустақил фикрга эга бўлмаган; қатъий фикрли бўлмаган *(одам)*

– أَمْرَة *кўп.* أَمَر йўл ёқасидаги тош

– إِمْرَة 1) ҳокимият; қўмондонлик; تحت ~ه кимнингдир амри, буйруғи остида; 2) буйруқ; фармон; ~ في амр қилиб, амр (буйруқ) оҳангида; مُطَاعَة ~ мажбурий бажарилиши лозим бўлган ҳазил шарт (*ўйинда*); қуръа ташлаш асосида бирор топшириқни бажаришдан иборат ўйин

– أَمِير *кўп.* أُمَرَاء 1) бошлиқ; ~ البَحْر адмирал; ~ الآي полковник; ~ الحَجّ ҳаж вақтида Маккаи мукаррамага бораётган карвоннинг бошлиғи; 2) ҳоким; 3) шаҳзода, амир; ~ المُؤْمِنِين амирул-муъминин (*халифа унвони*); ~ الشُّعَرَاء амируш-шуаро (*шоир Шавқийнинг унвони*)

– أَمِيرَال адмирал

– أَمِيرَالِيَّة адмиралтейство (*баъзи мамлакатларда олий ҳарбий-денгиз бошқармаси*)

– أَمِيرَة ҳокимнинг хотини, бека; малика; ◊ ~ النَّحْل асаларининг урғочиси, она асалари

– أَمِيرِيّ подшоликка оид, давлат хазинасига оид; давлатга оид

– تَأْمُر фитна, тил бириктириш

– تَأْمُرِيّ 1.тил бириктириш (фитна) га оид; النَّشَاطُ الـ~ тил бириктириш, фитна ҳаракати; 2.тил бириктирувчи, фитначи

– تَأَمُّر ҳокимлик, амирлик; ~ في амирона, амирларча фармон бериб; фармон (амр) билан

– تَأْمُور *кўп.* تَآمِير 1) юракнинг олд бўлмаси; التِهَابُ الـ~ *мед.* перикардид (*юрак қопчиғининг яллиғланиши*); 2) жон, дил, юрак, қалб; 3) ҳужра, кулба

– مَأْمُور 1.амр, фармон, буйруқ олувчи; 2. 1) итоатдаги; буйсунувчи; мансабдор шахс, амалдор, бошлиқ; الـ~ المَرْكَز уезд бошлиғи; ~ السِّجْن турма бошлиғи, зиндон бошлиғи; 3) кўпаювчи, кўпайган

– مَأْمُورِيَّة *кўп.* ـاتٌ 1) мансаб, амал, вазифа, лавозим; 2) топшириқ, вазифа, бурч; 3) бирор топшириқ билан хизмат жойидан бошқа бир жойга юбориш, командировка; 4) маъмурия (*маъмурий, ҳудудий бирлик*)

– مُؤَامَرَة 1) мажлис; 2) тил бириктириш; фитна

– مُؤْتَمَر *кўп.* ـاتٌ конференция, конгресс; съезд; ~ أَنْصَار السِّلْم العَالَمِيّ Жаҳон тинчлик тарафдорларининг конгресси; الـ~ العَالَمِيّ لِلْقُوَى المُحِبَّة لِلسَّلَام тинчликсевар кучларнинг Жаҳон конгресси (القِمَّة) الذِّرْوَة ~ олий даражадаги кенгаш; ~ شَعْبِيّ ёки خِطَابِيّ ~ оммавий йиғилиш, митинг; (السَّلَام) الصُّلْح ~ тинчлик конференцияси; صُحُفِيّ ~ матбуот конференцияси; المَائِدَة المُسْتَدِيرَة ~ юмалоқ, тегарак стол атрофидаги конференция

– مُؤْتَمَر конгресс, конференция, съезд қатнашувчиси, иштирокчиси

– مُتَآمِر фитначи, тил бириктирувчи

(أَمْرِك) تَأْمْرَك америкалаштирилмоқ

– أَمْرِيكِيّ = أَمْرِيكَانِيّ

– أَمْرِيكَان *жам.* америкаликлар, америкалик кишилар

– أَمْرِيكَانِيّ 1. Америкага оид; 2. америкалик киши

أَمْس *кўп.* آمَاس 1) кечаги кун; 2) ўтган (вақт); البَعِيد الـ~ في узоқ ўтган замонда (даврда), ўтмишда

– آمَاس *кўп.* ўтган (вақт, замон)

– أَمْس кеча; الأَوَّل ~ аввал куни; بالـ~ кеча; بالـ~ القَرِيب яқиндагина, яқингинада, яқин ўтмишда; кечагина

– أُمْسِيَّة *кўп.* ـاتٌ оқшом, кеча

أَمْشِير амшир (*қибт тақвимининг 6-ойи*)

إِمَّعَة, إِمَّع *кўп.* ـاتٌ 1) арзимас одам, шароитга мослашиб олувчи, текинхўр, ҳаромтовоқ; 2) хизматкор, малай; текинхўрлик, ҳаромтомоқлик; а) малайлик, хизматкорлик; замонасозлик, шароитга мослашиш

أَمَق *кўп.* آمَاق кўзнинг ички косаси; ◊ مَاءُ الآمَاق кўз ёшлари

I أَمَل (*у*) أَمَّل умид қилмоқ, ишонмоқ; II أَمَّل 1) умид қилмоқ, кутмоқ, қараб турмоқ, интизор бўлмоқ, кўз тутмоқ; 2) умид қилдирмоқ, умидвор қилмоқ; V تَأَمَّل 1) қарамоқ, синчиклаб қарамоқ, тўла қараб чиқмоқ; тикилиб қарамоқ; 2) ўйлаб қолмоқ, чуқур мулоҳаза қилмоқ, ўйлаб кўрмоқ, ўйламоқ, фикр қилмоқ, фикр юритмоқ

– أَمَّال *халқ.* 1) демак, демакки, бас, бинобарин, шундай экан; маълумки, албатта; أَمَّالْ أَنَا اللِّي حَقُولْ لُهْ؟ демак, мен унга айтаверайми?; 2) (*фикрни кучайтириш учун*) –а; хўш; يَتَعَلَّمْ إِزَايْ أَمَّالْ؟ у ўргана олармикан, а?!

– أَمَل *кўп.* آمَال умид, орзу; истак, тилак; ~ وَ ~ ي كَبِيرٌ كَاذِبٌ ёлғон умид, алдоқчи орзу; أَنَّ ... мен шундан ғоят умидворманки, ...; أَغْرَبَ عَنْ ~ه في ... *қар.* فَقَدَ ~ه في ... ...дан умидни узмоқ; عَقَدَ ~ًا عَلَى ... ...дан умид қилмоқ; قَطَعَ الـ~ مِنْ ... ...да чорасиз қолмоқ

– تَأَمُّل *кўп.* ـاتٌ 1) қараб чиқиш, мушоҳада, кузатиш; синчиклаб қараш; фикрлаш, тафаккур қилиш; 2) кузатиш, ўйлаб кўриш, фикр юритиш; ~ مِنْ غَيْر ўйлаб кўрилмаган

– تَأَمُّلِيّ кузатувчан, хаёлчан, тамошабин бўлиб қарайдиган; ўз фикру хаёлига чўмадиган

– مَأْمَل умид, орзу, тилак; умид қилинган нарса

– مَأْمُول 1. кутилган, кутилаётган; 2. умид, орзу, тилак, истак; ◊ ... مِنَ الـ~ أَنَّ шуни умид қилиш мумкинки, ...

– مُؤَمَّل 1) умид қилиниши мумкин бўлган нарса; ... مِنَ الـ~ أَنَّ ишониш мумкинки, ...; шунга ишонч бўрки, ...; 2) орзу (истак, умид) қилинаётган нарса

– مُؤَمِّل орзу-умид қиладиган, орзулари тўла

I أَمُن (أَمْن) (*у*) أَمَانَة имонли бўлмоқ, ишончли бўлмоқ, ростгўй бўлмоқ; тўғри (ҳалол) бўлмоқ; أَمِنَ (*а*) أَمْن 1) хавфсиз бўлмоқ, тинч (омон) бўлмоқ; 2) ишончли бўлмоқ; 3) ишонмоқ, суянмоқ; II أَمَّنَ 1) хавфсиз (хатарсиз) қилмоқ; 2) таъминламоқ; таъминлашни зиммага олмоқ, кафолат бермоқ; ضِدَّ الحَرِيق ~ ёнғинга қарши кафолат бермоқ; عَلَى الحَيَاة) ~ عَلَى (الدَّار ўз ҳаётини (ёки ҳовлисини) суғурта қилдирмоқ; 3) ишонмоқ; ишониб топширмоқ; 4) «омийн!» демоқ (*ундан кейин* عَلَى); IV آمَنَ 1) (*к.гадир, шунингдек: Оллоҳга*) ишонмоқ; иймон келтирмоқ (ب); 2) хавфсизликни таъминламоқ; V تَأَمَّنَ таъминланмоқ, кафолатланмоқ, кафолат берилмоқ, таъмин этилмоқ, ҳимоя қилинмоқ; VIII ائْتَمَنَ 1) инонмоқ, ишонмоқ; ишонч билдирмоқ; ~ه عَلَى الأَسْرَار махфий сирни кимгадир ишонмоқ; 2) (*к.гадир*) ишонмоқ, ишониб топширмоқ (عَلَى); 3) ишончга сазовор бўлмоқ; 4) кредит очмоқ; X اسْتَأْمَنَ 1) ишончли, имонли деб ҳисобламоқ; ишонмоқ; 2) (*к.гадир*) ишониб топширмоқ; сақлаш учун бериб қўймоқ (عَلَى); 3) омонлик, раҳму шафқат истамоқ; (*к.дандир*) раҳм-шафқат тиламоқ (إِلَى)

– آمَن энг хавфсиз, энг тинч

– أَمْن хавфсиз бўлиш; тинч бўлиш; السُّكَّانُ الـ~ون тинч аҳоли; المُدُنُ الـ~ة тинчлик шаҳарлари

– ائْتِمَان 1) ишонч, ишониш; эътиқод; 2) *мол.* кредит; أَعْمَالُ الـ~ кредит бериш, қарз бериш; 3) содиқлик, садоқат; қонун-қоидага риоя қилиш; ~ سُوءٍ виждонсизлик, инсофсизлик, ноинсофлик

– ائْتِمَانِيّ *мол.* кредитга оид; تَسْهِيلَاتٌ ~ة енгил шартлар билан кредит бериш

– أَمَان 1) хавфсизлик, тинчлик, омонлик; 2) раҳм-шафқат, омонлик бериш

– أَمَانَة *кўп.* ـاتٌ ишончлилик, қатъийлик, содиқлик, садоқат; ростгўйлик, виждонлилик, ҳалоллик; ~ ҳалол, виждонан; عَدَمُ الـ~ ҳалол эмаслик, виждонсизлик; 2) асрашга бериб қўйилган нарса, омонат; гаровга қўйиш, гаров; *мол.* депозит (*маълум шартлар билан сақлаш учун банкка ёки омонат кассага бериб қўйилган пул ёки қимматли қоғозлар*); 3) *куч.м.* совға, ҳадя, туҳфа, армуғон; мерос; 4) котибият; الـ~ العَامَّة لِلْجَامِعَة العَرَبِيَّة Араб

давлатлари лигасининг Бош котибияти; ~ العَاصِمَة (*Ироқда*) муниципалитет (*шаҳар ёки қишлоқ бошқармаси*)

– أَمْنٌ хавфсизлик; осойишталик; مَجْلِسُ الْ~ Хавфсизлик Кенгаши; الْ~ الْجَمَاعِيُّ ижтимоий хавфсизлик; الْ~ الْعَامُّ жамоат хавфсизлиги; رِجَالُ الْ~ полиция; إِدَارَةُ الْأَمْنِيَّة = إِدَارَةُ الْ~ *қар.* عَكَرَ صَفْوَ الْ~ أَمْنِيَّة халқ тинчлигини бузмоқ, жамоат тартибини бузмоқ; ~ أَبُو الْ тўқлик, қорин тўқлиги

– أَمَنَة барчага тенг ишонадиган одам

– أُمْنَة ишонилган, ишониб топширилган, ишониб берилган

– أَمْنِيَّة 1) хавфсизлик; إِدَارَةُ الْ~ жамоат хавфсизлиги бошқармаси (*араб давлатларидаги сиёсий полиция*); 2) кафолат; 3) амнийт; ишончлилик

– أُمُونٌ юрганда қоқилмайдиган қувватли (*от ёки туя*)

– أَمِينٌ I 1) ишончли, ҳақгўй, ростгўй, имонли; 2) хавфсиз, хатарсиз; 3) ишонч қозонган; 2. *кўп.* أُمَنَاءُ 1) *шунингдек:* ~ سِرٍّ котиб; الْ~ الْعَامُّ бош котиб; ~ سِرِّ الدَّوْلَة статс-секретарь (*баъзи мамлакатларда министрлар ва олий мартаба эгаларининг унвони*); 2) омборчи, нозир, мудир;, ~ الْمَال *ёки* ~ الصُّنْدُوق хазиначи, ғазначи; ~ الْمَتْحَف музей мудири, нозири; ~ الْمَحْفُوظَات архивчи; ~ الْمَخْزَن омборчи, омбор мудири

– آمِينَ *дин.* омийн! (*"дуоларимизни ижобат қил, тилакларимизни бергин" маъносидаги сўз*)

– أَمِينٌ: الْأَحْمَاضُ الْ~ة *кимё.* аминокислоталар

– إِيمَانٌ иймон (*Оллоҳга эътиқод*)

– الْإِيمَانِيَّة *филос.* фидеизм (*диний эътиқодни бирлашмчи деб ҳисобловчи дунёқараш*)

– تَأْمِينٌ *кўп.* ~ ـاتٌ 1) кафолат; таъмин этиш; 2) гаров; نَقْدِيٌّ ~ пул гарови; 3) суғурта; ~ اجْتِمَاعِيٌّ ижтимоий суғурта; ~ ضِدَّ الْإِصَابَات (الْحَوَادِث) бахтсиз ҳодисалар суғуртаси; ~ عَلَى الْحَيَاة ҳаёт суғуртаси; الْ~ صَكُّ (بُولِيسَة) суғурта полиси (*суғурта қилдирганлик ҳақида ҳужжат*)

– مَأْمَنٌ хавфсиз жой; хилват жой; هُوَ فِي ~ مِنْ ... у ...дан ҳимоя қилинган

– مَأْمُونٌ 1) ишончга лойиқ; ишонса бўладиган; 2) хавф-хатарсиз; 3) ишончли, суянса бўладиган; الْمَأْمُونُ Ал-Маъмун (*аббосий халифа*)

– مَأْمُونِيَّة *тар.* маъмуния (*халифа Ал-Маъмун шарафига номланган мазали таом*)

– مُؤْمَنٌ ишончга лойиқ, ишончни оқлайдиган

– مُؤْمِنٌ[1] муъмин, Оллоҳга иймон келтирган; أَمِيرُ الْ~ ـِينَ *тар.* амир ул-муъминин (*халифалик унвони*)

– مُؤْمِنٌ[2] хавфсизликни таъминловчи; وَ اللهُ تَعَالَى الْ~ Оллоҳ таоло (бандаларнинг) хавфсизлигини таъминловчидир

– مُؤَمَّنٌ: عَلَيْهِ ~ суғурта қилинган; кафолат олган

– مُؤَمِّنٌ 1. суғурта қилувчи; 2. ўзини суғурта қилдирувчи

أُمْنِيبُوسٌ *кўп.* ~ ـاتٌ омнибус (*кўп ўринли извош*)

I أَمَهَ (*а*) أَمْهٌ унутмоқ, эсдан чиқармоқ; أَمَهَ (*у*) أَمْهٌ (*н. нидир*) ишониб топширмоқ. (فِي)

الْ~: أَمْهَرِيَّة амҳар тили

(أَمَا) I أَمَا (*у*) إِمَاءٌ миёвламоқ (*мушук ҳақида*)

– أَمَةٌ *кўп.* أَمٌّ, إِمَاءٌ *мн.* қул аёл, чўри, оқсоч, хизматкор аёл

– أَمَوِيٌّ أُمَوِيٌّ, *тар.* умавийларга оид; الْجَامِعُ الْ~ Умавийлар масжиди; الْأُمَوِيُّونَ умавийлар; الْ~ة умавийлар даври; عَاصِمَةُ الْأُمَوِيِّينَ Дамашқ шаҳ.

– أُمَيَّةُ *ат.от. мз.* Умайя; ~ بَنُو *тар.* Умавийлар

– أُمَيَّةٌ *кич.* кичкина чўри, қул қиз

أَمِيرِيكَانٌ *жам.* америкалик

– أَمِيرِيكَانِيٌّ 1. Америкага, америкаликларга оид; 2. америкалик

أَمِينْتٌ, أَمِينْطٌ асбест, тошпахта (*иссиқлик ўтказмайдиган ва ўзи куймайдиган минерал*)

أَنْ 1) -ки; ذَهَبَ ~ حَدَثَ шундай бўлдики, у жўнаб қолди; قَالَ هَذَا ~ سَبَقَ لَهُ у буни олдин (аввал) айтган эди; 2) -ни; أَرَادَ ~ تَكْتُبَ هَذَا у (*мз.*) унинг (*мн.*) буни ёзишини хоҳлади; عَلَى ~ ...син учун; ... مِنْ دُونِ أَنْ *ёки* مِنْ غَيْرِ ~ ...масин учун; ... إِلَى ~ ...магунча, ... магунга қадар; 3) афтидан, шекилли; فَأَجَابَ ~ نَعَمْ афтидан у ҳа деди!

إِنْ 1) агар; يَذْهَبْ أَذْهَبْ ~ агар у борса, мен ҳам бораман; ... إِنْ لَمْ ...маса; لَئِنْ агар; ~ وَ гарчи ...са ҳам; агар ...са ҳам; وَ أَنَا وَ ~ أُشَجِّعْ هَذَا الْحَرْسَ وَ لَكِنِّي... гарчи бу интилишни қувватласам ҳам, аммо мен ...; 2) ё ...-ми, ё ...-ми;, ... ~ ... أَمْ ... ,ё ... ,ё ...-ми; وَ أَنَا أَنْظُرُ إِلَيْهِ وَ لَا أَدْرِي أَنْ يَسْخَرَ مِنِّي أَمْ يَقُولُ جِدًّا унга қараб турибману, аммо у менинг устимдан кулаётирми, ё жиддий гапираётирми – тушунмайман; ... أَوْ ... ~ ё ..., ё ...; وَضَعَهُ إِنْ سَهْوًا أَوْ عَمْدًا у буни ё хато қилиб, ё атайлаб тузган; ~ ... أَوْ فِي ... فِي ундоқ ё бундоқ бўлса ҳам; 3) йўқ (бор) бўлганда; إِنْ هُوَ نَاجِحًا إِلَّا بِالْاجْتِهَاد у ғайрати бўлгандагина муваффақият қозона олади; ... إِلَّا ... إِنْ ~ يَقُولُونَ إِلَّا ...дан ўзга нарса эмас; фақат; كَذِبًا ~ هِيَ улар фақат ёлғон гапирадилар; ~ هِيَ إِلَّا أَحْلَامٌ бу орзудан ўзга нарса эмас; ... الْأَيَّامُ ثُمَّ ~ фақат бир неча кун ўтади холос, ундан кейин эса ...

إِنَّ (*отдан олдин*), إِنَّمَا (*феълдан олдин*) чиндан ҳам; ҳақиқатан; ... لَـ ... ~ *қар.* فَإِنَّ ؛لَـ чунки, шунинг учунки

أَنَّ -ки; كَأَنَّ гўё, гўёки; ... كَأَنَّ بِهِ менимча, у ...; ~ بِمَا булгани учун; ~لـ чунки; ~ إِلَّا *ёки* غَيْرَ ~ *ёки* ~ بَيْدَ *ёки* ~ عَلَى аммо, лекин, бироқ

I أَنَّ (*а\и*) أَنِينٌ инграмоқ, ўнтамоқ

– أَنَانٌ = أَنِينٌ

– أَنَّةٌ *кўп.* ~ ـاتٌ инграш, қичқириқ; أَنَّاتٌ وَ آهَاتٌ инграшлар ва оҳ тортишлар

– أَنِينٌ инграш, ўнташ

أَنَا мен; أَنَايَ менинг ўз «мен»им; أَنَاهُ унинг ўз «мен»и; ~ يَبْحَثُونَ عَنِّي улар албатта мени қидирадилар

– أَنَانِيٌّ 1. худбинликка оид; 2. худбин

– أَنَانِيَّةٌ худбинлик, ўз-ўзини севиш

أَنَامٌ одамлар; барча тирик жон; مُحَمَّدٌ = سَيِّدُ الْ~ *қар.* حمد

أَنَانَاسٌ *жам.* ананаслар (*мева*)

(أَنَبَ) II أَنَّبَ 1) ёзғирмоқ; қораламоқ; ҳайфсан бермоқ; сўкмоқ; 2) азобланмоқ (*виждон ҳақида*)

أُنْبَا *кўп.* أُنْبَاوَاتٌ отахон (*қибт черковида руҳоний шахс унвони*)

أَنْبَارٌ *кўп.* أَنَابِيرُ омбор

أُنْبَاشِيٌّ *кўп.* أُنْبَاشِيَّةٌ *эск.* ўнбоши, сержант

أَنْبَجٌ манго дарахти

أَنْبُوبٌ *қар.* نبّ

أَنْبَقٌ *қар.* نبق

أَنْتَ *мн.* أَنْتُ сен; أَنْتُمَا *ик.с., мз. ва мн.* أَنْتُنَّ сизлар; أَنْتُمْ *кўп.мн.* сиз иккингиз

I أَنَتَ (*и*) ҳасад қилмоқ, ҳасад кўзи билан қарамоқ

– مَأْنُوتٌ ҳасад қилинган, ҳасад остида қолган

إِنْتَرْنَاسْيُونَالٌ интернационал (*инқилобий гимн номи*)

أَنْثَرُوبُولُوجِيَا, أَنْتَرُوبُولُوجِيَا антропология (*одамнинг келиб чиқиши, ривожланиши, жисмоний тузилиши ва иркпари ҳақидаги фан*)

– أَنْثَرُوبُولُوجِيٌّ, أَنْتَرُوبُولُوجِيٌّ 1. антропологияга оид; 2. антрополог

إِنْتِلِجَنْسِيَّةٌ интеллигенция, зиёлилар

أَنْتِيكَخَانَةٌ *кўп.* ~ ـاتٌ музей, осори атиқахона

أَنْتِيمُونٌ сурма

I أَنُثَ (у) أَنَاثَةٌ, أُنُوثَةٌ 1) мулойим бўлмоқ; 2) нозик бўлмоқ; 3) латофатли, латиф бўлмоқ; 4) юмшоқ (қаттиқнинг акси) бўлмоқ; II أَنَّثَ 1) эркаламоқ, эркалатмоқ, эрка қилиб ўстирмоқ; 2) назокатли, латофатли қилмоқ; 3) *грам.* муаннас жинсда ёзмоқ; IV آنَثَ 1) қиз кўрмоқ, қизли бўлмоқ, қиз фарзанд кўрмоқ; ~ ـت الْمَرْأَةُ аёл қиз туғди; V تَأَنَّثَ 1) мулойим бўлмоқ, юмшамоқ, юмшоқ (мулойим, майин) бўлмоқ; 2) назокатли, латофатли бўлмоқ; назокат, латофат намоён қилмоқ; 3) аёлларга ўхшаб олмоқ, хотинчалиш, занчалиш бўлмоқ

– أُنْثَوِيٌّ 1) хотин-қизларга оид; 2) назокатлилик, латофатлилик

– أُنْثَوِيَّةٌ назокат, латофат

– أُنْثَى *кўп.* إِنَاثٌ хотин, аёл; مَدْرَسَةُ الإِنَاثِ хотин-қизлар мактаби; 2) урғочи, мода; أُنْثَيَانِ *ик.с. анат.* а) мояк, тухум; б) иккита қулоқ

– أُنُوثَةٌ 1) назокат, латофат, мулойимлик; 2) тантиқлик; 3) аёллар жинсига мансублик

– أَنِيثٌ юмшоқ (қаттиқнинг акси)

– تَأْنِيثٌ сўзни муаннас жинсда ишлатиш, муаннас жинс

– مُؤَنَّثٌ 1) назокатли, латофатли, мулойим; 2) эрка, тантиқ; 3) *грам.* муаннас жинсдаги (*сўз*)

– مَثْنَاثٌ фақат қиз туғадиган аёл, қизчи аёл

إِنْجَاصٌ = إِجَّاصٌ

أَنْجُدَانٌ *бот.* илдизидан сассиқ елим тайёрланадиган дарахт (Asa foetida)

أَنْجَدَانٌ = أَنْجُدَانٌ

أَنْجَرٌ *кўп.* أَنَاجِرُ 1) лангар; 2) мис идиш

إِنْجِلِيزٌ *жам.* инглизлар

– إِنْجِلِيزِيٌّ 1. *инглизга оид;* الـ~ـةُ *инглиз тили;* 2. англиялик

إِنْجِيلٌ *кўп.* أَنَاجِيلُ Инжил; хушхабар, мужда (*юнонча сўз*)

– إِنْجِيلِيٌّ 1. инжилга оид; 2, инжилшунос

أَنْدَلُسِيٌّ 1. Андалусияга оид; 2. андалусиялик, испаниялик

إِنْدُنِيسِيٌّ 1. Индонезияга оид; الـ~ـةُ индонез тили; 2. индонезиялик

I أَنِسَ (а) أَنَسٌ *ёки* أَنِسَ (у) أُنْسٌ 1) (*н.гадир*) одатланмоқ; урганиб қолмоқ (إِلَى); (*н. биландир*) танишиб чиқмоқ, (*н.дир*) уқиб олмоқ, ўзлаштирмоқ, эгаллаб олмоқ (ب); 2) (*к. биландир*) дўстона муносабатда бўлмоқ, дўстлашишмоқ (ب); 3) (*к.нидир*) ёқтириб, севиб қолмоқ (إِلَى, ب); 4) (*к.нидир*) ўргатиб олмоқ, қўлга ўргатиб олмоқ; ◊ ~ـنَا بِلِقَائِهِ у билан биз учрашиш шарафига муяссар бўлдик; أَنَسَ (*и*) أُنْسٌ = أَنِسَ (а) أَنَسٌ; II أَنَّسَ қўлга ўргатмоқ; III آنَسَ улфатчилик қилмоқ, суҳбатдош бўлмоқ; (*суҳбат қилиб*) кўнгил олмоқ; суҳбатдош орттирмоқ; وَحْشَتَهُ ~ ёлғиз қолган одамнинг кўнглини олмоқ (ёзмоқ); IV أَنَسَ 1) ўз иштироки билан хурсанд қилмоқ, ўз ташрифи билан бахтиёр қилмоқ; ! آنَسْتَنَا келганингиздан хурсандмиз! (*кутиб олишда айтилади*); 2) хурсанд қилмоқ, кўнглини очмоқ; 3) кўрмоқ, кўриб қолмоқ, сезмоқ; ~ مِنْهُ رُشْدًا ундан тўғри йўлни билиб олмоқ; ~ الصَّوْتَ эшитмоқ; V تَأَنَّسَ (*к. биландир*) танишмоқ, муомалада бўлмоқ (ب); VIII ائْتَنَسَ дўстлашмоқ, иноқлашмоқ; X اسْتَأْنَسَ 1) (*к. биландир*) алоқа қилмоқ, муносабатда бўлмоқ, аралашиб бирга бўлиб юрмоқ; 2) (*н. биландир*) танишмоқ (ب); 3) қўлга ўрганмоқ; боғланиб қолмоқ; 4) (*н. гадир*) қулоқ солмоқ (لِ); 5) танимоқ, билмоқ, билиб олмоқ, сезмоқ; وَ يُسْتَأْنَسُ مِنْهُ أَنَّ ... *мажх.* бундан кўриниб турибдики, ...; 6) (*н. дандир*) хурсанд бўлмоқ (ب); (*н.биландир*) хурсанд бўлишни истамоқ

– أَنَسٌ *кўп.* آنَاسٌ дўст, улфат, жўра; أَنَسٌ *ат.от, мз.* Анас

– أُنْسٌ 1) тез киришиб, улфат бўлиб кетиш; 2) одамга эл бўлишлик, дилкашлик; 3) хушчақчақлик, хурсандлик, шодлик; ~ مَجْلِسٌ وَ طَرَبٌ *ёки* ~ حَفْلَةٌ кечки зиёфат; 4) самимий суҳбат

– إِنْسٌ *жам.* инсон, инсон авлоди; الـ~ وَ الْجِنُّ *фольк.* одамлар ва жинлар; عَالَمُ الـ~ одамлар дунёси; ~ ابْنُ الـ дўст

– إِنْسَانٌ *кўп.* أَنَاسٌ, نَاسٌ инсон, одам; عِلْمُ الـ~ антропология; الـ~ الْبِدَائِيُّ ибтидоий одам; شَبِيهُ الـ~ одамсимон; الـ~ الآلِيُّ робот; ◊ بَنُو الـ~ одам авлоди; ~ الْعَيْنِ қорачиқ, кўз қорачиғи; ~ الْغَابِ орангутанг

– إِنْسَانِيٌّ 1) инсонийлик, одамийлик; غَيْرُ ~ *ёки* لَا ~ одамийликдан ташқари, ғайри одамийлик; 2) инсонпарвар; 3) гуманитар; الْعُلُومُ الـ~ـةُ гуманитар фанлар

– إِنْسَانِيَّةٌ 1) инсоният, башарият, одамзод; الـ~ التَّقَدُّمِيَّةُ илғор фикрли одамлар; инсонийлик; 2) одамийлик, инсонийлик; 3) назокат, хушмуомалалик, хушфеъллилик; одам табиати

– إِنْسَانِيَّاتٌ *кўп.* гуманитар фанлар

– أَنَسَةٌ *кўп.* أَوَانِسُ, آنِسَاتٌ ҳой, қиз!, ойим қиз! (*мурожаат*)

– أَنَسَةٌ осойишталик, тинчлик, хотиржамлик

– أَنَسِيٌّ *кўп.* أَنَاسِيُّ = إِنْسِيٌّ

– إِنْسِيٌّ[1] 1. 1) одамийлик; 2) ички; 2.*кўп.* أَنَاسٍ, أَنَاسِيُّ тирик жон; ◊ لَيْسَ هُنَاكَ ~ у ерда тирик жон йўқ; أَنَاسِيُّ الْعُيُونِ кўз қорачиғи

– إِنْسِيٌّ[2] битта инсон, битта одам

– أَنِيسٌ[1] 1. 1) дўстларга, дўстликка оид; 2) ёқимли, ёқимтой, суюмли, ширин сўз, меҳрибон; 3) қўлга оид; 2. 1) дўст; 2) суҳбатдош

– أَنِيسٌ[2] ~ مَا بِالدَّارِ ҳовлида ҳеч ким йўқ

– أَنِيسٌ[3] овози ҳукизникига ўхшаш парранда

– إِينَاسٌ 1) дўстлик, биродарлик; ~ ـ دُوسْتَنَا, дўстларча; 2) тез муомалага кириб кета олувчи, дилкаш; 3) очиқ чеҳралилик, самимият, самимийлик

– مَأْنُوسٌ одатий, одат бўлиб қолган, ўрганиб қолинган

– مُؤَانَسَةٌ 1) дўстлик, биродарлик; ўзаро суҳбат

– مُؤْنِسٌ 1) дўстларча, дўстона; 2.мунис, дўст

– مُسْتَأْنِسٌ хонаки; қўлда тайёрланган

إِنْسُولِينٌ *мед.* инсулин

إِنْسِيكْلُوبِيدِيَّةٌ энциклопедия, қомус

إِنْشٌ *кўп.* اتٌ *мз.* дюйм (*узунлик ўлчов бирлиги*)

أَنْشُوجٌ анчоус (*Ўрта Ер ва Қора денгизларда яшайдиган майда балиқ*)

I أَنَضَ (и) أَنِيضٌ айнимоқ, сасимоқ, ачимоқ (*гўшт ҳақида*); IV آنَضَ : اللَّحْمَ ~ гўштни чала пиширмоқ, чала қовурмоқ

أَنْطُولُوجِيَا онтология (*борлиқнинг умумий асослари, принциплари, структураси ва қонуниятлари ҳақидаги таълимот*)

I أَنَفَ[1] (а) أَنَفٌ (*н.дандир*) жирканмоқ, ҳазар қилмоқ (مِنْ); أَنَفَ[2] (а) أَنَفٌ бурни оғримоқ; VIII ائْتَنَفَ бошланмоқ; X اسْتَأْنَفَ қайтадан бошланмоқ, янгиланмоқ, янгидан бошланмоқ; (الدَّعْوَى) الْحُكْمَ ~ апелляция - шикоят аризаси бериб, ҳукмдан норозиликни билдирмоқ

– اسْتِئْنَافٌ 1) янгиланиш, қўзғалиш; 2) апелляция - шикоят аризаси бериш; مَحْكَمَةُ الـ~ ҳукмдан норози бўлиб берилган ариза юзасидан суд; قَدَّمَ ~ ـا ҳукмдан норозилик аризаси бермоқ

– اسْتِئْنَافٌ апелляцияга оид; ~ ـا апелляция сифатида

– أَنْفٌ *кўп.* آنَافٌ, أُنُوفٌ бурун; لَا يَرَى أَبْعَدَ مِنْ ~ ـهِ у ўз бурнидан нарини кўрмайди; ~ الْعَجْلِ *бот.* шероғиз (*ўсимлик*); ◊ ~ الْجَبَلِ а) тоғнинг туртиб чиқиб турган жойи; б) бурун (*қуруқликнинг денгизга учли бўлиб кирган жойи*); رَغْمَ ~ ـهِ унинг хоҳишига қарши; رَغْمَ أُنُوفِنَا تَكَلَّمَ مَعَهُ бизнинг хоҳишимизга қарши; مِنْ وَرَاءِ ~ ـهِ ким биландир беписанд, назарга илмай гаплашмоқ; بَلَغَتِ الرُّوحُ ~ ـهُ чарчаб, ҳориб ўлмоқ; كَسَرَ ~ ـهُ (*к.нингдир*) попугини пасайтириб қўймоқ, димоғдан туширмоқ,

танобини тортиб қуймоқ; ~ شَمَخَ بِ *қар.* شَمَخَ; ~ مَاتَ حَتْفَ *қар.* حَتْفَ

– آنِفٌ: الذِّكْرُ ~ мазкур, юқорида зикр этилган, юқорида айтилган, юқорида тилга олинган; ~ الْبَيَانِ юқорида тавсифланган; ~ا дан олдин, ҳозиргина

– أَنِفٌ бурни оғриган, бурни оғриқ

– أُنُفٌ: ~ رَوْضَةٌ қаровсиз қолган боғ; ~ غَابَةٌ теша тегмаган ўрмон; ~ كَأْسٌ ҳали ичилмаган (ишлатилмаган) қадаҳ

– أَنَفَةٌ 1) ифтихор, фахр; фахрланиш; такаббурлик; ўз қадрини билиш; 2) *эск.* жирканиш, ҳазар қилиш

– أَنْفِيٌّ бурунга оид (*шунингдек: фон.*)

– أَنُوفٌ димоғи (кибр-ҳавоси) баланд, димоғдор; такаббур, кеккайган, гердайган

– تَأَنُّفٌ нафратланиш, жирканиш

– مُؤْتَنِفٌ бошланиш

– مُئْنَافٌ мағрур

– مُسْتَأْنَفٌ янгиланаётган, қайталанаётган, қўзғалаётган; عَلَيْهِ ~ *ёки* ضِدَّهُ ~ жавобгар; айбланаётган, айбланувчи; عَنْهُ ~ апелляция (норозилик) учун асос (замин) бўлган нарса

– مُسْتَأْنِفٌ устидан шикоят қилинувчи; ~ الدَّعْوَى шикоятчи

إِنْفِلُونْزَا *шунинд ек:* مَرَضُ الْ~ тумов, грипп; الْ~ الأَسِيَوِيَّةُ Осиё тумови (гриппи)

I أَنَقَ (а) أَنَاقَةٌ чиройли бўлмоқ; гўзал (нафис, нафосатли, нозик, келишган) бўлмоқ; أَنِقَ (а) أَنَقٌ хурсанд бўлмоқ, шодланмоқ; II أَنَّقَ ажаблантирмоқ, ҳайрон қолдирмоқ; IV آنَقَ завқлантирмоқ, қувонтирмоқ, қойил қолдирмоқ; V تَأَنَّقَ 1) (*н.дандир*) ҳушёр бўлмоқ; сезгир бўлмоқ; (*кийиниш, ейиш, ичиш ва ҳ.к.ларда*) нозиктаб, дидли бўлмоқ

– أَنَاقَةٌ нафислик, нозиклик, нафосат, кўркамлик

– أَنُوقٌ калхат; қорақуш, ўлимтик

– أَنِيقٌ нафис, нафосатли, назокатли, келишган, гўзал, кўркам

– تَأَنُّقٌ назокат, нозиклик, латофат, латифлик; شَدِيدُ الْ~ فِي مَلْبَسِهِ ораста кийинувчи, башанг кийинувчи, юксак дид билан кийинувчи

– مُؤْنِقٌ чиройли, нафис, гўзал

– أَنِيقٌ = مُتَأَنِّقٌ

أَنْقَلَاءُ *эск.* анқило (*хурмо нави*)

أَنْكَلِيزٌ = أَنْقَلِيسٌ

آنَكُ *алиф.б.қ.*

إِنْكِشَارِيٌّ *тар.* 1. яничарларга оид; ваҳшийликка оид; ~ جَهَازُ قَمْعٍ халқни бостириб турадиган даҳшатли куч; 2. яничарлар (*18-19-асрларда Туркиядаги пиёда аскарлар*)

إِنْكُلُوفِيلٌ англофил (*инглизларни севувчи киши*)

أَنْكَلِيزِيٌّ *кўп.* إِنْكَلِيزٌ 1. Англияга, инглизларга оид; الْ~ةُ инглиз тили; 2. инглиз

إِنْكَلِيسٌ *зоол.* илон балиқ

أَنْلِي *барбарча сўз, эск.* тариқ

أَنَامٌ *жам эск.* одамлар, халойиқ

أَنْمُوذَجٌ *кўп.* نَمَاذِجُ *қар.* نَمُوذَجٌ

آنَةٌ *алиф.б.қ.*

أَنَّى 1) қандай?; қаерда?; қачон?; 2) ундоқ эмас, қўйсангиз-чи!; қаердан, қандай қилиб; لَهُ أَنْ يَعْلَمَ هَذَا ~ у буни қаердан ҳам билсин!; ~ لَهُ أَنْ يَكُونَ كَاتِبًا у ҳеч қачон ёзувчи бўлолмайди; 3) қаерда бўлмасин; қачон бўлмасин

I أَنَى (*и*) أَنْيٌ, إِنَاءٌ, إِنًى 1) кириб келмоқ, яқинлашмоқ (*вақт ҳақида*); 2) вақти келмоқ, етилмоқ; أَنِيَ (а) أَنْيٌ, إِنًى секинламоқ, кечикмоқ; II أَنَّى қолдирмоқ, кечиктирмоқ, секинлатмоқ, сусайтирмоқ; IV آنَى кечиктирмоқ, орқага сурмоқ; тўхтатиб турмоқ, пайсалга солмоқ; V تَأَنَّى 1) секинламоқ; 2) пухта ўйлаб қилмоқ, киришмоқ; مِنْ ~ نَالَ مَا تَمَنَّى *мтп.* шошган қиз эрга ялчимас (*сўзма-сўз:* ўйлаб иш қилган муродига етади), 3) (*н.дадир*) сабрли, чидамли бўлмоқ (عَلَى) ; X اسْتَأْنَى 1) кутиб турмоқ; 2) шошилмаслик; 3) (*н.нидир*) кечиктиришни, орқага суришни илтимос қилмоқ

– آنٍ *мн.* ~ةٌ *эск.* иссиқ, қайноқ; آنِيَةٌ қайноқ (қуйдирувчи) гап (сўз)

– إِنَاءٌ *кўп.* آنِيَةٌ, أَوَانٍ лаган, товоқ; أَوَانٍ идишлар, идиш-товоқ; صَبَّ فِي ~ بِغَيْرِ قَاعٍ тагсиз бочкага сув қуйгандек, беҳуда меҳнат қилмоқ

– أَنَاةٌ 1) чидам, бардош, тоқат; бардош беришлик; ўзини тута билиш; طُولُ الْ~ узоқ чидаш, сербардошлилик; لَا ~ لِي мен чидай олмайман; 2) кутиб туриш, кутиб тураверишш; 3) донолик, улуғворлик; мулойимлик, юмшоқлик

– أَنًى, إِنًى *кўп.* آنَاءٌ вақт; آنَاءَ اللَّيْلِ وَ أَطْرَافَ النَّهَارِ тўхтовсиз, тинимсиз; кечаю-кундуз

– تَأَنٍّ 1) секинаклик, имиллаш, шошилмаслик; ~ مِنْ غَيْرِ жуда тез, вақтни ғанимат билиб; 2) эҳтиёткорлик, ҳушёрлик; بِ~ وَ تُؤَدَةٍ эътибор ва осойишталик билан

– مُتَأَنٍّ *мн.* مُتَأَنِّيَةٌ 1) шошмайдиган, чидам билан қиладиган; 2) эҳтиёткор; مُتَأَنِّيًا эҳтиёткорлик билан; 3) чидамли, сабрли, тоқатли

– مُسْتَأْنٍ *мн.* مُسْتَأْنِيَةٌ кутиб турувчи; 2) шошилмайдиган; مُسْتَأْنِيًا аста-секин; ҳовлиқмай, шошмай, шошилмай

أَنِيسُونٌ, أَنِيسُونٌ *бот.* бодиён; ~ نَجْمِيٌّ *ёки* بَرِّيٌّ ~ арпабодиён

– أَنِيلِينٌ *кимё.* анилин

أَنِيمِيَا, أَنِيمِيَةٌ *мед.* анемия, камқонлик; الْ~ الْخَبِيثَةُ ҳалокатли, хатарли (перницио) анемия (камқонлик)

I أَهَّ (*а/у*) أَهَّةٌ оғриқдан войвойламоқ

– أَهْ ! *ёки* أَهَا оҳ!; вой!

اه *қиск.* انْتَهَى *дан.* тамом, охири (*иқтибос-цитата охирига ёзилади*)

– وَا ... أَهْ афсус, эсизгина, қандай даҳшат! (*афсусланишни билдириш учун айтилади*); وَاحَسْرَتَاهُ ! қандай хижолатчилик!

(أَهِبَ) II أَهَّبَ шайланмоқ, тайёрланмоқ; V تَأَهَّبَ (*н.гадир*) шайланмоқ, тайёрланмоқ (لِ); VIII إِتَّهَبَ =V

– إِهَابٌ *кўп.* أُهُبٌ тери; ◊ فِي غَضَاضَةِ الْ~ ёшликда; ~ الْ~ غَضُّ ёшлик; 2) ошланмаган тери

– أُهْبَةٌ 1) тайёргарлик; 2) шай туриш; عَلَى ~ (*н.нингдир*) арафасида турган; (*н.гадир*) тайёр турган; هُوَ عَلَى ~ السَّفَرِ у сафарга тайёр; كَانَ عَلَى ~ الاسْتِعْدَادِ (*н.гадир*) тайёр турмоқ (لِ); أَخَذَ ~ هُ (*н.нидир*) олишга тайёрланмоқ; 3) тайёрлаб қўйилган юк, жиҳоз; 4) *эск.* қурол, асбоб; أُهْبَةُ الْحَرْبِ ҳарбий снаряд, қурол

– مُتَأَهِّبٌ тайёрланаётган, шай бўлган

I (أَهِلَ) أَهَلَ (*у*) أُهُولٌ, 1) халқ (аҳоли) яшайдиган бўлмоқ; 2) уйланмоқ, турмуш қурмоқ; أَهِلَ (а) أَهْلٌ (*к.биландир*) яқин бўлмоқ (بِ); أَهُلَ аҳоли яшаётган бўлмоқ; II أَهَّلَ 1) (*н.гадир*) яроқли, қобилиятли бўлмоқ (لِ); (*бирор касбга*) тайёрламоқ; ~ مَكْفُوفًا مِهْنِيًّا кўрни (кўзи ожизни) бирор касбга ўргатмоқ; 2) имконият, ҳуқуқ бермоқ; 3) уйлатмоқ (хотин олиб бермоқ); 4) «أَهْلًا وَ سَهْلًا» сўзлари билан кутиб олмоқ; عَلَيْنَا بِمَقْدَمِنَا ~ у бизни етиб келганимиз билан табриклади; 5) национализация қилмоқ; IV آهَلَ уйлатмоқ, хотин олиб бермоқ; V تَأَهَّلَ 1) (*н.гадир*) яроқли бўлмоқ (لِ); 2) уйланган бўлмоқ; уйланмоқ; X اسْتَأْهَلَ сазовор, лойиқ бўлмоқ; (*н. гадир*) лойиқ, муносиб бўлмоқ

– إِهَالَةٌ думба ёғи

– آهِلٌ аҳоли яшайдиган бўлган; أَمَاكِنُ ~ةٌ بِالسُّكَّانِ аҳоли яшайдиган жой

– أَهْلٌ[1] *кўп.* أَهَالٍ, أَهْلُونَ 1) қариндошлар, туғишганлар; оила; хотин; 2) аҳоли, яшовчилар; الْبَيْتِ ~ а) уйда яшовчилар; б) أَهْلُ الْبَيْتِ *ва* أَهْلُ النَّبِيِّ *тар.* Муҳаммад алайҳиссаломнинг оила аъзолари (*хотинлари, қизлари ва куёвлари Али фарзандлари билан. Улар* آلٌ *номи билан*

машҳур бўлганлар); ~ الْبَدَاوَة бадавийлар; 3) одамлар, кишилар; ~ الْأَدَب وَ الْفَنّ адабиёт ва санъат арбоблари; ~ الْأَغْرَاض ғаразли (ёмон мақсадли) одамлар; ~ الْأَمْر бошлиқлар; ~ الْجَنَّة жаннатийлар; ~ الْحَدِيث муҳаддислар; ~ الْأَسْفَار саёҳатчилар; ~ الرَّأْي ҳурматли кишилар; زَمَانِه ~ кимнингдир замондошлари; ~ السَّلْب وَ النَّهْب қароқчилар, босқинчилар, таловчилар; ~ الضَّاد соф араб тилида гапирувчилар; араблар; ~ الْعِلْم олимлар; ~ الْوَجَاهَة وَ الْحَيْثِيَّة юқори мартабали, баланд даражали кишилар; ~ الْوِلَايَة авлиёлар, валийлар; ~ الْكِتَاب *тар.* самовий китоб нозил бўлган қавмлар (*яҳудийлар, насронийлар ва ҳ.з.*); ◊ ! ~ا وَ سَهْلًا وَ مَرْحَبًا *ёки* ~ا بِكَ хуш келибсиз!

– أَهْل[2] (*н.гадир*) муносиб бўлган (لِ); (*н.гадир*) қобилиятли бўлган (لِ); هُوَ ~ لِذَلِكَ у бунга муносиб

– أَهْلِيّ 1) хонаки, уйдаги; оилавий; ~ الْحَيَوَانَات الْـ~ة уй ҳайвони; 2) маҳаллий, ўз юртида қилинган; 3) халққа оид; миллий; фуқароларга оид; ~ بَنْك миллий банк; ~ حَرْب ~ة фуқаролар уруши; جَعَلَهُ مُلْكًا ~ا لِلشَّعْب умумхалқ мулкига айлантирмоқ; национализация қилмоқ

– أَهْلِيَّة 1) қобилият, яроқлилик; ذُو ~ қобилиятли, қобилият эгаси; عَدِيمُ الْـ~ қобилиятсиз; 2) ҳуқуқдор, қонунан балоғатга етган; 3) қариндош-уруғлар

– تَأْهِيل ўқитиш, ўргатиш

– مَأْهُول = آهِل

– مُؤَهَّل диплом, аттестат ва бошқа ҳужжатга эга бўлган; малакали; ~ عَامِل малакали ишчи

– مُؤَهِّل: دِرَاسِيّ ~ ўқув юртини тамомлагани ҳақида аттестат, диплом; маълумоти ҳақида ҳужжат

– مُؤَهِّلَات *кўп.* 1) қобилият, истеъдод; 2) малака; талаб қилинадиган асослар (белгилар); ◊ ~ التَّاخِبِينَ сайлов цензи

– مُسْتَأْهِل 1) (*н.гадир*) муносиб бўлган; 2) думба ёғи олувчи *ёки* еювчи

إِهْلِيلَج *кўп.* هَلَالِج *мат.* эллипс

– إِهْلِيلَجِيّ эллипсга оид, эллиптик (тухумсимон) шакл; ~ جِسْم эллипсоид

أَوْ 1) ёки; 2) ҳозирча ...мас; ...гани йўқ

آء *жам.* сарҳ дарахти (*қар.* سَرْح) меваси; *д.с.* آءَة

أَوَام (*сол.* قَوَام) *халқ.* тез; шошилинч, зудлик билан

أَوَانْطَة *халқ.* алдаш, фириб бериш; панд бериш

– أَوَانْطَجِيّ *кўп.* أَوَانْطَجِيَّة ўғри, товламачи; 2) муттаҳам, қаллоб, фирибгар

I (أوب) آبَ (*у*) أَوْبٌ ,إِيَابٌ қайтмоқ, қайтиб келмоқ; إِلَى رُشْدِه ~ эс-ҳушини йиғиб олмоқ; بِالْخُسْرَان ~ муваффақиятсиз тугамоқ; II أَوَّبَ 1) = I; 2) *эск.* дунёга машҳур қилмоқ, донг таратмоқ; V تَأَوَّبَ = I; VIII اِتَّابَ = I

– أَوَّابٌ тавба-тазарру қилувчи, афсусланувчи; *эск.* ҳамиша Аллоҳга қайтгувчи, тавба қилувчи

– أَوْبَة ,أَوْبٌ қайтиш, қайтиб келиш; ◊ مِنْ كُلِّ ~ (وَ صَوْب) атрофдан, ҳар ёқдан, ҳамма ердан, ҳар томондан, бутун атрофдан, атроф-жавонибдан

– إِيَابٌ қайтиш, қайтиб келиш; қайтиб келиш йўли; ذَهَابًا وَ ~ا у ёққа ва бу ёққа (ортга)

– آئِبٌ *мн.* ة ~ *кўп.* أُوَّابٌ *эск.* қайтгувчи

– مَآبٌ[1] қайтиш

– مَآبٌ[2] *кўп.* مَآوِبُ қайтиб келинадиган жой; 2) паноҳ, бошпана

أُوبِرَا *кўп.* ـَات опера; دَارُ الْـ~ опера театри

أُوبِرِيت оперетта

أُوتُوَمَاتِيكِيّ автоматикага оид, автоматик

– أُوتُوَمَاتِيكِيَّة 1) автоматизм; 2) автоматика; 3) ўз-ўзидан ҳаракатга келиш, ғайриихтиёрий ҳаракатга келиш

أُوتُوبِيس, أُوتُوبُوس *кўп.* ـَات автобус

أُوتُوسْتْرَاد *кўп.* ـَات автострада (*автомашиналар қатнайдиган катта йўл*)

أُوتُوَمَاتِيّ автоматикага оид, автоматик

– أُوتُوَمَاتِيَّة 1) автоматизм; 2) автоматика

– أُوتُوَمَاتِيكِيّ автоматикага оид

– أُوتُوَمَاتِيكِيَّة 1) автоматизм; 2) автоматика

أُوتُومُوبِيل *кўп.* ـَات автомобиль

أَوْج *шуниндек:* الْـ~ الْأَعْلَى 1) авж, олий нуқта, чўққи, апогей; 2) *астр.* апогей (*бирор осмоний жисмнинг энг баланд нуқтада бўлиши*)

وُحَاق = أُوحَاق

آح *алиф.б.қ*

I (أود) آدَ[1] (*у*) أَوْدٌ малол келтирмоқ, оғир келтирмоқ; безовта қилмоқ; آدَ[2] (*у*) أَوْدٌ 1) қайтмоқ, қайтиб келмоқ, қайтарилмоқ; 2) тегишли бўлмоқ, берилиши лозим бўлмоқ; тегмоқ; V تَأَوَّدَ 1) қийшангламоқ; эгилиб букилмоқ; 2) эгилмоқ; 3) қилиқ қилмоқ, ғайритабиий ҳаракат қилмоқ; 4) малол келмоқ

– أَوَدٌ 1) қилиқ, қийшанглаш, эгилиш, букилиш; 2) ночор аҳвол; ◊ قَوْمٌ (أَقَامَ) ~ هُ а) ўз ишини ўнглаб олмоқ; б) яшаш, кун кечириш учун маблағ бермоқ; нима учундир маблағ бермоқ

– أَوَدٌ ,أَوَدَة оғир юк, оғирлик, ташвиш; 2) *эск.* букилиш, қинғирланиш; 3) Авд (*қабила номи*)

– أُودَة *кўп.* أُوَد хона, комната

أُوَار *кўп.* أُوَر 1) ўт, олов, аланга; ёлқин; أَشْعَلَ الْحَرْبَ ~ уруш оловини ёқмоқ; 2) ташналик, чанқоқлик, чанқаш, сувсаш, чўллаш

أُورَانُوس *астр.* Уран

أُورَانِيُوم *кимё.* уран

أُورُبِّيّ I Оврупога оид; 2. овруполик

أُورْدُو *ҳарб.* отряд (бўлинма); корпус (қисм)

أُورْدِيّ الْـ~ة: урду тили

أُورْطَة *кўп.* أُورَط *ҳарб.* батальон; эскадрон; ~ بِيَادَة пиёдалар батальони

أُورْطِيّ *анат.* аорта, шотомир (*юракдаги энг катта қон томири*)

أُورْكِسْتْرَا, أُورْكِسْتْرَة оркестр; الْـ~ الْوَتَرِيَّة торли асбоблар оркестри

– أُورْكِسْتْرَالِيّ, أُورْكِسْتْرِيّ оркестрга оид; التَّوْزِيع الْـ~ оркестрлаштириш, музика асбобларига мослаш

أُورْنِيك *кўп.* أَرَانِيك 1) иш қоғози, бланк, форма; 2) ўрнак, намуна

أُورُوبِّيّ = أُورُوبَاوِيّ

(أوز) II أَوَّزَ (*к.нингдир устидан*) ҳазил (мутойиба) қилмоқ (عَلَى)

إِوَزّ *жам.* ғозлар; ◊ رِجْلُ الْـ~ шўра, олабута

– إِوَزَّة ғоз; ذَكَرٌ ~ эркак ғоз; أُنْثَى ~ урғочи ғоз; فَرْخُ الْـ~ ғоз боласи; ~ الْعِرَاق оққуш

– إِوَزِّيّ ғозга оид

أُوزُون *кимё.* озон

أُوزِيّ = قُوزِيّ

أُوزِيرِس *миф.* Озирис (*Осирис - қадимги мисрликлар илоҳларидан бири*)

أُوس 1) *ат.от, мз.* Авс; 2) Авс (*қабила номи*)

أُوصَة *кўп.* أُوَص *қар.* أُودَة

أُوفْسَت *полигр.* офсет; طَبْع بِالْـ~ офсет босма усули

I (أوف) أَيَفَ الزَّرْعُ ~ экинга офат тушди

آفَة *кўп.* ـَات офат, бало, фалокат; кушанда; жароҳат; 2) занг касали (*ўсимликдаги*)

– مَأُوف занг билан касалланган (*ўсимлик*)

I (أوق) آقَ (*у*) أَوْق бало келтирмоқ, бахтсизлик олиб келмоқ; II أَوَّقَ 1) оғир вазифа юклаб қийнамоқ, малол келтирмоқ; 2) бахтсизлик аломати бўлмоқ, бахтсизлик даракчиси бўлмоқ

– أَوْق оғирлик, юк

– أُوقَة *кўп.* ـَات уққа (*400 дирҳамга* (*қар.* دِرْهَم) *ёки 1.248 кг.* (*сол.* أُقَّة) *га тенг оғирлик ўлчови*)

– أُوقِيَّة *кўп.* أَوَاقِيّ *ёки* أُوقِيَّة *кўп.* أَوَاقِيّ уқия (*12 драҳмга* (*қар.* دِرْهَم) *ёки 37, 44 гр.га тенг*

оғирлик ўлчови)

أُوقِيَّة = أُوقِيَّة

أُوقِيَانُوس *кўп.* اتٌ океан

– أُقْيَانُوسِيٌّ океанга оид, океанга тегишли

أُوكَازْيُونَاتٌ *кўп.* أُوكَازْيُونَاتٌ сотиб тугатиш (*молларни арзон нархда сотиладиган мавсумий савдо*)

أُوكْسِيجِينٌ = أُكْسِيجِينٌ

أُكْسِيدٌ = أُوكْسِيدٌ

I (أول) آلَ (*у*) مَآلٌ, أَيْلُولَةٌ 1) қайтмоқ, қайтиб келмоқ; 2) (*н.гадир*) бориб етмоқ (إِلَى); (*н.гадир*) яқинлашмоқ (لِ); 3) (*к.нидир, н.гадир*) етаклаб, бошлаб бормоқ (إِلَى, بِ); 4) (*к.гадир*) ўтмоқ (إِلَى) (*мас., мерос*); 5) (*н.гадир*) айланмоқ (إِلَى); آلَ (*у*) сиёсат юргизмоқ, сиёсат ўтказмоқ; II أَوَّلَ 1) изоҳламоқ, шарҳламоқ, тушунтириб бермоқ; 2) *эск.* қайтишга мажбур қилмоқ; V تَأَوَّلَ тушунтирилмоқ, тушунтириб берилмоқ, шарҳ қилинмоқ, изоҳланмоқ

– آلٌ 1) оила, авлод; сулола; 2) сароб

– آلَاتِيٌّ *кўп.* آلَاتِيَّةٌ чалғувчи

– آلَةٌ[1] *кўп.* اتٌ 1) қурол, асбоб, машина; станок; аппарат; التَّصْوِير ~ расм олиш аппарати; لِلتَّسْجِيل ~ магнитофон; جَهَنَّمِيَّةٌ ~ бомба, мина; حَاسِبَةٌ ~ ҳисоблаш машинаси; الرَّادِيُو ~ радиоприёмник; رَافِعَةٌ ~ юк кўтариш машинаси; الطِّبَاعَة (الطَّبْع) ~ матбаа машинаси; كَاتِبَةٌ ~ ёзув машинкаси; مُكَبِّرَةٌ ~ لِلصَّوْت қаттиқ овоз чиқарувчи радио карнайи; الطَّرَب ~ *ёки* مُوسِيقِيَّةٌ ~ музика асбоби; 2) идора аппарати; ◊ صَمَّاءُ ~ (*к.нингдир қўлида*) қурол бўлиб қолиш (فِي يَدِه)

– آلَةٌ[2] жаноза, дафн маросими

– آلِيٌّ 1) машинага оид; механикага оид; ~ машина ёрдамида, машина билан; 2) асбобга оид; асбоб ишлаб чиқарадиган; 3) ғайриихтиёрий, ихтиёрсиз; حَرَكَة ~ة ғайриихтиёрий, бехостан; 4) الْفُوَّاتُ الْآلِيَّةُ *ҳарб.* моторлаштирилган қўшин; 5) *кимё.* органик

– آلِيَّةٌ *кўп.* اتٌ машина (механизм); машина техникаси; ذَاتِيَّةُ الْحَرَكَة ~ автоматика; ўзи ҳаракатга келувчи (юрувчи) ускуналар; إِدْخَالُ الْ~ машиналаштириш

– آيِلٌ (*н.гадир*) яқинлашиб келаётган (لِ); بَيْتٌ ~ لِلسُّقُوط оғдарилиб тушай деб турган *ёки* бузилиб кетай деб турган уй

– أَيِّلٌ ёввойи эчкининг эркаги

– أَوَّلُ[1] *кўп.* أَوَائِلُ бошланиш, ҳар нарсанинг бошланиши; أَوَائِلُ الْجَيْش *ҳарб.* авангард, илғор, етакчи, олдинда борувчи; олдинда борувчи бўлинма; مِنَ الْ~ аввал бошдан; فِي ~ *ёки* ~ه бошидан, биринчи бўлиб; مِنْ ~ه إِلَى آخِرِه бошидан охиригача; كُلُّ شَيْءٍ ~ энг аввало; ~ ~ تартиб билан, бир бошдан; ~ فَ~ кетма-кет, бирин-кетин, орқама-орқа; изчил; ~ وَ آخِرًا бошдан охиригача, бошдан-оёқ

– أَوَّلُ[2] *мн.* أُولَى *кўп.* أَوَّلُونَ биринчи; لِ~ مَرَّةٍ *ёки* لِلْمَرَّةِ الْأُولَى биринчи марта; ~ биринчидан; الْأَوَّلُونَ الْبَارِحَةَ аввалги кун, бундан уч кун бурун; الْأَوَّلُونَ وَالْآخِرُونَ ўтмишдагилар ва ҳозирдагилар

– أَلَا = أَوْلَا

– أُولَاءِ булар; أُولَائِكَ *ёки* أُولَائِكُمْ улар, анавилар

– أُولُو[1] *мн.* أُولَاتٌ (*қар.к.* أُولَى *туш.к.* أُولَى) *эск.* эгалар, соҳиблар (*ҳар доим кўплик шаклида ишлатилади*); أُولُو الْأَمْرِ амр (буйруқ) соҳиблари (ҳокимият эгалари) ~ الرَّأْيِ донишманд, ақлли одамлар; ~ الشَّأْنِ ҳурматли, обрўли, эътиборли кишилар

– أُولُو[2] *турк. эск.* улуғ, катта

– أَوَّلُونَ *кўп.* الْ~ қадимий халқлар, аждодлар

– أُولَوِيَّةٌ *қар.* ولى

أُولَى *мн. кўп.* аввалги, биринчи

– أَوَّلُ 1) аввалги, биринчи, дастлабки; энг бошдаги, илгариги; бошланғич, ибтидоий; ~ تَعْلِيمٍ бошланғич таълим; الْمَوَادُّ الْ~ةُ хомашё; ~ عَدَدٌ *мат.* оддий сон, содда сон; 2) асосий, бош, биринчи зарурат; مَطَالِبُ ~ةٌ зарурий эҳтиёжлар

– أَوَّلِيَّةٌ *кўп.* اتٌ 1) биринчилик, устунлик; 2) оддий (ибтидоий) қоида; аниқ-ойдин; равшан, муқаррар, шубҳасиз, маълум, оддий ҳақиқат, аксиома

– إِيَالَةٌ[1] *кўп.* اتٌ вилоят, маъмурий ҳудуд

– إِيَالَةٌ[2] сиёсат

– أَيْلُولَةٌ *юр.* 1) (*эгаликка, тасарруфга*) ўтиш (*мол-мулк ҳақида*); الْمِيرَاثِ ~ (*к.гадир*) мерос бўлиб ўтиш (لِ, إِلَى); الْعَيْنِ ~ мол-мулкнинг ўтиши (*н.ларнинг бошқа киши тасарруфига ўтиши*); رَسْمُ الْ~ эгалик ҳуқуқининг бошқа шахсга ўтказилгани учун олинадиган солиқ; 2) эгалик ҳуқуқи ҳақидаги ҳужжат

– تَأْوِيلٌ *кўп.* تَأْوِيلٌ изоҳ, шарҳ

– مَآلٌ[1] 1) натижа, оқибат, якун; 2) маъно, мазмун

– مَآلٌ[2] қайтиш жойи, қайтиб келинадиган жой

أُولِمْبِيٌّ олимпияга оид; олимпиадага оид; الْأَلْعَابُ الْ~ةُ олимпиада ўйинлари

– أُولِمْبِيَادٌ олимпиада

أُولَى *қар.* ولى

أُوَامٌ кучли ташналик, чанқоқлик

أُومْبَاشِيٌّ *кўп.* أُومْبَاشِيَّةٌ *ҳарб.* ўнбоши (*унвон*), капрал

I (أون) آنَ (*у*) أَوْنٌ кириб келмоқ, келмоқ, етмоқ (*вақт ҳақида*); الْأَوَانُ ~ вақт етди, фурсат келди; 2) *эск.* хотиржам бўлмоқ, ақл билан шошилмай иш қилмоқ

– آنٌ он, вақт, фурсат, кез; الْ~ энди, эндиликда, ҳозир, ҳозирги вақтда; آنَئِذٍ ўша вақтда; آنَذَاكَ ўшанда; بَعْدَ آخَرَ ~ *ёки* بَعْدَ ~ вақти-вақти билан, баъзи-баъзида; ~ وَ ~ آخَرَ ... гоҳ, ... гоҳ ...; بَعْدَ الْ~ шу кундан бошлаб, шу кундан эътиборан, ҳозирдан, бундан буён, бундан кейин; بَيْنَ ~ وَ ~ *ёки* بَيْنَ ~ وَ آخَرَ вақти-вақти билан; حَتَّى الْ~ *ёки* لِلْ~ *ёки* لِغَايَةِ الْ~ ҳозиргача, ҳанузгача, шу пайтгача, шу дамгача; وَاحِدٍ ~ فِي бир вақтнинг ўзида, айни бир пайтда; فِي كُلِّ ~ وَ مَكَانٍ ҳамма он ва маконда; مِنْ ~ لِآخَرَ *ёки* مِنْ ~ لِ~ вақти-вақти билан, дамба-дам; مِنَ الْ~ فَصَاعِدًا бугун ва бундан кейин

– آنِيٌّ оний, шу ондаги, ҳозирги, ҳозирги пайтга тегишли; шу кун учун аҳамиятли, зарурий; مِزَاجُهَا الْ~ унинг (*мн.*) ҳозирги кайфияти

– أَوَانٌ *кўп.* أَوِنَةٌ вақт, мавсум (*мас., бирор н.нинг етилган мавсуми*); قَبْلَ الْ~ вақтидан илгари; فِي ~ه ўз вақтида; فِي غَيْرِ ~ه ўз вақтида эмас; فِي الْآوِنَةِ الْأَخِيرَةِ кейинги вақтда; بَيْنَ آوِنَةٍ وَ أُخْرَى вақти-вақти билан, ҳар замон-ҳар замонда, онда-сонда, гоҳ-гоҳ, ора-сира, баъзан, аҳён-аҳёнда; كَانَ قَدْ فَاتَ الْ~ аммо кеч бўлиб қолган эди

إِوَانٌ *кўп.* أُوُنٌ супа, ўтирадиган жой; зал, сарой (*шунингдек: қар.* إِيوَانٌ)

– أَوْنٌ шошилмай юриш, секин-аста юриш

أُونْبَاشِيٌّ *кўп.* أُونْبَاشِيَّةٌ *эск. ҳарб.* ўнбоши

(أوه) II أَوَّهَ войламоқ, вой-войламоқ, оҳламоқ, оҳ урмоқ, нолимоқ; V تَأَوَّهَ оҳ тортмоқ, оҳ урмоқ, оҳ-воҳ қилмоқ, зорланмоқ, нолимоқ; хўрсинмоқ

– آهَةٌ *кўп.* اتٌ хўрсиниш, оҳ тортиш, уҳ тортиш; آهٍ *ёки* آهًا оҳ-воҳ

– أَوْهٌ = أَوَّهٌ

– أَوَّاهٌ 1) бўлар-бўлмас нарсага оҳ тортувчи, оҳ-воҳ қилувчи; 2) *эск.* доимо Аллоҳга ибодат қилувчи

– أَوْهَاهُ = أَوَّهَاهُ

– أَوْهِ вой; مِنْ كَذَا ~ ...нинг дастидан вой

– أَوْهَ = آوَهَ

– أَوْهِ = أَوَّهِ

– تَأَوُّهٌ оҳ-воҳ қилишлар

I أَوَى (*и*) إِوَاءٌ, أَوِيٌّ 1) пана жой, бошпана ахтармоқ, бошпана изламоқ; (*қаергадир*)

яширмоқ (إلى); 2) (*н.нидир*) ишга солмоқ; таянмоқ; ◊ إلى فراشه ~ ухлашга кетди; أوى (*и*) أَوْيَةً, إِيَّةً (*бирор к.га*) раҳм қилмоқ, ачинмоқ, ҳамдардлик билдирмоқ; II أَوَّى бошпана бермоқ; IV آوَى бошпана бермоқ, бошпана билан таъминламоқ, кўчириб бориб жойлаштирмоқ, яширмоқ; في مَلْجَأٍ ~ бошпанага жойлаштирмоқ

– آوَى: ابْنُ ~ (*кўп.* ~ بَنُو) чиябўри, шоқол

— آيٌ *жам.* 1) Қуръони карим оятлари; الذِّكْرِ الْحَكِيمِ ~ Қуръони карим; 2) аломат, башорат

– آيَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) белги, нишон; آياتُ الشُّكْرِ وَ الْوَلاءِ миннатдорлик ва дўстлик нишоналари; 2) муъжиза, каромат; مِنْ آياتِ الْفَنِّ ~ санъат муъжизаси; 3) Қуръони карим ояти; ◊ آياتُ الْغَدْرِ ўта сотқинлик; انْقَلَبَتْ (انْعَكَسَتْ) الْـ~ иш ўзгарди, бошқача бўлди; خَرَجَ الْقَوْمُ بِـ~هِمْ одамлар жамоа бўлиб чиқдилар

– إِيواءٌ бошпана, жой бериш

– مَأْوًى *кўп.* مَآوٍ пана жой; яширинадиган жой; турар жой, ғўша, яшаш жойи; етимхона; الْمَجانِينِ ~ ақлдан озганлар уйи, жиннихона

أَيْ[1] яъни

أَيْ[2] *мурожаат юкламаси*: ҳой!

إِيْ *қасамдан олдин келадиган юклама*: إِيْ وَ اللهِ Оллоҳ ҳаққи!, худо ҳаққи!

أَيٌّ *мн.* أَيَّةٌ 1) қандай экан-а! қойил-э!; 2) қандай бўлмасин; ким бўлмасин; ҳаммаҳаммаси; ~ كانَ *ёки* مَنْ كانَ ~ ким бўлмасин; واحِدٌ ~ кимдир, бирор киши (кимса); ~ ما *мн.* أَيَّتُما қандай, қандай бўлмасин; عَلَى ~ حالٍ нима бўлса ҳам, нима бўлганда ҳам; هُوَ رَجُلٌ أَيُّ رَجُلٍ у қандай яхши одам-а; فَفَرِحَ بِهَذا ~ ما у бунга шундай севиндики; ◊ (يا) أَيُّها *мн.* يا أَيَّتُها *чақириш, нидо қилиш юкламаси*: эй!, ҳей!, ё! (*мас., ё Зайд!*)

إِيَّا *феълдан ажратиб ёзиладиган ва тўш.к.гидаги бирикма олмош олдидан ишлатиладиган юклама*; *мас.*, إِيَّايَ менга; حُبُّها إِيَّايَ унинг менга муҳаббати; ~ كَ أَرْجُو сендан ўтинаман; сўрайман; ~ كُمْ وَهَذا الْأَمْرَ ! буни қилишдан ўзингни сақла!; бу ишни қилма; ~ كُمْ وَ أَخْلاقَ الْوَغْدِ! қўйинг, ваъдани бузманг!, ваъдани бузмасликни билиб қўйинг; ! ~ كَ أَنْ تَفْعَلَ هَذا билиб қўй, бу ишни асло қилма!

أَيارُ май (*ой*)

أَيالَةٌ *кар.* أول

أَيَّانَ 1) қачон?; 2) қаерга?

أَيْرَشِيَّةٌ = إِيَارْشِيَّةٌ

إِيتْ كُحُحُكْ *тар.* Ийт Кужужук (*татар хони қизининг исми*)

إِجِيبْتُولُوجِيا египтология, мисршунослик

إِيحاءٌ *кар.* وحي

I آدَ (*и*) أَيْدٌ, آدٌ кучаймоқ, кучли бўлмоқ; II أَيَّدَ 1) қўллаб-қувватламоқ; мустаҳкамламоқ, мададкор бўлмоқ; мадад бермоқ; 2) тасдиқламоқ; III آيَدَ кучайтирмоқ, мустаҳкамламоқ; IV آيَدَ = I ; طَعْنَةً لَمْ تُئِدْ *эск.* енгил жароҳат; V تَأَيَّدَ қўллаб-қувватланмоқ; мустаҳкамланмоқ, кучайтирилмоқ; зўрайтирилмоқ

— أَيْدٌ = آدٌ

– إِيادٌ 1) *ат.от, мз.* Иёд; 2) Иёд (*қабила номи*)

– أَيْدٌ куч, қувват

– أَيِّدٌ кучли, қувватли, бақувват

– تَأْييدٌ 1) қўллаб-қувватлаш; تَمَتَّعَ بِـ~ه (*к.нингдир*) қувватлашидан фойдаланмоқ; 2) тасдиқлаш, кучайтириш

– مُؤَيِّدٌ *кўп.* مَآوِدُ, مُؤَيِّدُ 1) улкан нарса, улкан иш, буюк иш; 2) қийинлик, заҳмат, машаққат

– مُؤَيِّدٌ қўллаб-қувватловчи; (*қандайдир, қайсидир*) партияга хайрихоҳ, тарафдор бўлувчи

إِيدْرُوجِينٌ водород

– إِيدْرُوجِينِيٌّ водородга оид; قُنْبُلَةٌ ~ هٌ водород бомбаси

إِيدْيُولُوجِيَّةٌ, إِيدْيُولُوجِيا идеология

– إِيدْيُولُوجِيٌّ *идеологияга оид, идеологик*

أَيارِيٌّ жинсий олати катта (*одам*)

– أَيْرٌ *кўп.* أُيُورٌ *анат.* аъзо (*одам аъзоси*); 2) эркакнинг жинсий олати

إِيرانِيٌّ 1. Эронга оид, эронликларга оид; 2. эронлик, форс

إِيرْلَنْدِيٌّ 1. Ирландияга оид, ирландларга оид; 2. ирландиялик

إِيرِيالٌ антенна

إِيزِيسُ *миф.* Изида (*Исида - қадимги Миср илоҳаларидан бири*)

I أَيِسَ (*а*) إِيَاسٌ умидсизланмоқ, тушкунликка тушмоқ; II أَيَّسَ умидсизликка олиб келмоқ; IV آيَسَ *ёки* أَيْأَسَ умидсизликка олиб келмоқ

— إِيَاسٌ 1) умидсизлик, чорасизлик; 2) *ат.от, мз.* Иёс

أَيْشَ (أَيُّ + شَيْءٍ) : *халқ.* нима?, бу нимаси?

إِيشارَفٌ, إِيشارْبٌ *кўп.* ـاتٌ шарф

I آضَ (*и*) أَيْضٌ қайтмоқ; إِلَى أَهْلِهِ ~ аҳли аёли олдига қайтмоқ; 2) бўлмоқ, айланмоқ

– أَيْضًا шунингдек, яна, тағин

إِيطالِيٌّ, إِيطالْيانِيٌّ 1) Италияга оид; الْـ~ةُ италян тили; 2) италиялик

إِيقُونَةٌ *кўп.* ـاتٌ икона (*христианларда: худо ёки авлиёнинг суврати*)

أَيْكٌ *жам.* чакалак, дарахтзор

– أَيْكَةٌ *кўп.* ـاتٌ ўрмон; الْخَرُّوبِ (الْخَرْنُوبِ) ~ узунчоқ мевали ўрмон дарахти

إِيلٌ Оллоҳ таолонинг исмларидан бири (*иброний тилда "кучли, қувватли" маъносида*)

– أَيِّلٌ, أَيَّلٌ *кўп.* أَيائِلُ бўғу, кийик

إِيلاءٌ *кар.* ولى

أَيْلُولُ сентябрь

I (أَيْمٌ) آمَ (*и*) أُيُومٌ (*хотини ўлиб*) тул (бева) қолмоқ; مِنْ زَوْجَتِهِ ~ у (хотинидан) тул қолди; ~ تْ مِنْ زَوْجِها у (эридан) бева қолди; II أَيَّمَ *эск.* тул қолдирмоқ, бева қолдирмоқ; V تَأَيَّمَ маълум муддат уйланмай (хотинсиз) яшамоқ

– أَيِّمٌ *мз.* ва *мн.* أَيامَى 1) тул қолган эрга *оид*; тул қолган аёлга *оид*; 2) бева эркак; бева аёл;. 3) *эск.* уйланмаган, турмушга чиқмаган, бўйдоқ

أَيْمُ: الْحَقِّ ~ дарҳақиқат, худди шундай; ~ اللهِ Оллоҳга қасамки, Оллоҳ номидан қасам ичаман

أَيْمٌ[2] *кўп.* أُيُومٌ катта илон; чипор илон

– أَيْماءُ *ат.от, мз.* Аймо

– أَيْمَةٌ бевалик, туллик

(أَيْنَ) I آنَ (и) أَيْنٌ кириб келмоқ, етиб келмоқ (*вақт ҳақида*); لَكَ ~ أَنْ تَفْعَلَ كَذا сизга ... ни қилиш вақти келди; 2) *эск.* чарчамоқ, ҳоримоқ; II أَيَّنَ ионлаштирмоқ; V تَأَيَّنَ ионизация қилинмоқ

– أَيَّانَ (*пайт маъносидаги шарт юкламаси*); تَضْرِبْ أَضْرِبْ ~ қачонки сиз урсангиз, мен ҳам ураман

– أَيْنٌ[1] вақт, муддат, пайт; ~ كَ آنَ вақтинг келди

– أَيْنٌ[2] касаллик, чарчоқлик

– إِيُونٌ *кўп.* ـاتٌ ион

– إِيُونِيٌّ ионга оид; الْغِلافُ الْـ~ (*ернинг*) ион қобиғи; ионосфера

– تَأْيِينٌ ионланиш

– مُتَأَيِّنٌ ионлаштирилган

أَيْنَ қаерда?; ~ إِلَى қаерга?; ~ مِنْ қаердан?; ~ ما қаерда бўлмасин ...; қаерга бўлмасин ...; ! ~ أَنا مِنْهُمْ улар олдида менга йўл бўлсин!

آيَةٌ 1) *мз.* расм-русум, одат, урф-одат, таомил; ойин; 2) феъл-атвор, хулқ-атвор, турқ, қилиқ; ахлоқлилик; 3) адаб, муомала қоидалари, этикет

إِيهْ *ёки* إِيهَ *эск.* бас, етар, жим бўлинг, жим туринг; إِيهَ عَنِّي *эск.*мени тинч қўйинг

إِيْهِ *ундов сўз*: хўш!, қани!; қани, сўзингда давом эт-чи!

أَيْه *халқ.* нима?

أَيْوَا *ёки* أَيْوَه *тасдиқ юкламаси, халқ.* ҳа

إِيوَانٌ *кўп.* إِيوَانَاتٌ 1) *мз.* зал, сарой, қаср; 2) устунли пешайвон

أَيُّوبُ *ат.от., мз.* Айюб; ◊ ~ صَبْرُ сабрли, қаноатли, чидамли; жуда, ғоят сабрли (*сўзма-сўз:* Айюбдай сабрли); ~ أَبُو туя

– أَيُّوبِيٌّ айюбий, айюбийларга оид

– الْأَيُّوبِيُّونَ *тар.* Айюбийлар, Айюбийлар сулоласи

ب

ب (بَاءٌ) бо (*араб алифбосидаги иккинчи ҳарф; абжадда - 2*)

ب 1) *қисқ* رَجَبٌ дан (*ҳижрий-қамарий тақвимнинг 7-ойи*); 2) жонли тилдаги *ҳозирги замон.* олд қўшимчаси; أَنَا بَاكْتُبْ мен ёзяпман; أَنَا بَارُوحْ мен боряпман

ب 1) -да; بِشَارِعِ نَوَائِي Навоий кўчасида; بِاللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ араб тилида; 2) ёрдамида, воситасида, орқали; بِالتِّلِفُونِ телефон орқали; بِالسِّكِّينِ пичоқ ёрдамида, пичоқда; يَكْتُبُ بِالْقَلَمِ у қаламда (қалам *билан*) ёзяпти; 3) билан; جَاءَ بِهِ у билан келди, уни олиб келди; ذَهَبَ بِهِ уни олиб кетди, у билан кетди; بِاللَّيْلِ وَ النَّهَارِ туну кун; وَصَلَ اللَّيْلَ بِالنَّهَارِ *маж.* туну кун ишламоқ; 4) яқинида, ёнидан; қошида, ҳузурида; مَرَّتْ بِهِ унинг ёнидан ўтди; الْإِدَارَةُ الشَّرْعِيَّةُ بِالْحَقَّانِيَّةِ юстиция вазирлиги ҳузуридаги шариат бошқармаси; 5) -га; يَعْمَلُ بِأَرْبَعِ أَرْوَاحٍ у тўрт киши ўрнига ишлаяпти; عَيْنٌ بِعَيْنٍ қонга-қон, жонга-жон (*сўзма-сўз:* кўзга-кўз); بِخَمْسَةِ قُرُوشٍ беш қиршга (пиастрга), арзон нарх (баҳо) га; 6) ҳақида, тўғрисида, борасида; أَخْبَرَهُمْ ... بِأَنْ у ... тўғрисида уларга хабар қилди; أَمَرَ بِنَفْيِهِ уни ҳайдаш тўғрисида амр (буйруқ) қилди; 7) кейин, сўнг; بِأُسْبُوعٍ بَعْدَ ذَلِكَ бир ҳафтадан кейин (*сўнг*); 8) *қасам юкламаси:*! بِاللهِ худо ҳаққи!, Оллоҳ ҳаққи!; 9) *ортиқча* ب *предлоги, бирор маънони билдирмайдиган* ب *предлоги* (بَاءٌ زَائِدَةٌ); كَفَى بِاللهِ شَهِيدًا Оллоҳ шоҳид сифатида кифоя қилади; ◊ بِالْمِرْصَادِ сергак, ҳушёр; بِالْعَرَبِيِّ арабча; بِسُرْعَةٍ тез, зудлик билан; بِوُضُوحٍ аниқ, равшан; لَيْسَ هُوَ بِرَجُلٍ طَيِّبٍ у яхши одам эмас; قَامَ بِوَعْدِهِ у ўз ваъдасини бажарди; بِإِذْنِ اللهِ ; أَبٌ *қар.* أَبٌ *дин.* Оллоҳнинг изни (иродаси) билан; خَرَجْتُ وَ إِذَا بِهِ بِالْبَابِ мен чиққач, кутилмаганда уни эшик олдида кўриб қолдим

بَائِيٌّ 1) «Б» витамини; 2) бета; أَشِعَّةٌ ~ةٌ бета нурлари بَابَا *кўп.*, بَابَاوَاتٌ بَابَوَاتٌ 1) дада, ота; ~ وَ مَامَا ота ва она; ~ مِيلَادٍ *ёки* ~ نُوئِيلٍ қорбобо; 2) Рим папаси

– بَابَاوِيٌّ папага оид

– بَابَوِيَّةٌ, بَابَاوِيَّةٌ папалик, папа ҳокимияти (ҳукмронлиги)

بَابِلُ Бобил, Вавилон; ~ بُرْجُ Бобил минораси

– بَابِلِيٌّ 1. Бобилга оид; الْ~ةُ бобил тили; السَّبْيُ الْ~ لِلْيَهُودِ *тар.* яҳудийларнинг Бобилдаги асирлиги; 2. Бобилда яшовчи, бобиллик

بَابُهُ бобиҳ (*қибт тақвимининг иккинчи ойи*)

بَابُوجٌ *кўп.* بَوَابِيجُ оёқ кийими, туфли

بَابُورٌ *кўп.* اتٌ. буғ машинаси; الْ~ بَحْرِ пароход; ~ سِكَّةِ الْحَدِيدِ паровоз; ~ الْجَازِ примус, чироқ

بَابُونَجٌ 1) мойчечак; 2) мойчечак гулидан тайёрланган дори; الْ~ الْكَبِيرُ хризантема (*чаман бўлиб очиладиган ўсимлик ва унинг гули*)

بَاتٌ *шахм.* пот

بَاتِنْجَانٌ *жам.* бақлажон

– بَاتِنْجَانَةٌ *кўп.* اتٌ. бақлажон

بَاتِيسْتَةٌ батист (*мато*)

بَاثُولُوجِيَا патология (*организмдаги касаллик жараёнларини ва организмнинг табиий ҳолатдан чиқиш сабабларини ўрганувчи фан*)

– بَاثُولُوجِيٌّ патологияга оид

بَادِشَاهٌ *кўп.* اتٌ. подшоҳ

بَادِنْجَانٌ = بَاتِنْجَانٌ

بَادْيَانٌ *бот.* бодён (*муаттар гулли, доимо кўкариб турадиган бута*)

بَاذِنْجَانٌ = بَاتِنْجَانٌ

بَارٌ *кўп.* اتٌ. бар, қаҳвахона

بَارَاشُوتٌ парашют

بَارَافَانٌ *кўп.* اتٌ. парда (*йиғиладиган*)

بَارَاكُودَا барракуда (*балиқ*)

بَارْجَةٌ *кўп.* بَوَارِجُ ҳарбий кема

بَارْكٌ парк, истироҳат боғи

بَارْنَامَجٌ *кўп.* بَرَامِجُ = بَرْنَامَجٌ

بَارَةٌ *кўп.* اتٌ. бора (пора) (*1/ 40 қирш-пиастрга тенг пул бирлиги*)

بَارُودٌ порох (милтиқдори); الْ~ إِطْلَاقُ отишма, отишиш, отиш; ~ مَخْزَنُ 1) ўқ-дори сақланадиган ертўла; 2) *кўч.м.* уруш ўчоғи

– بَارُودَةٌ *кўп.* بَوَارِيدُ қурол, милтиқ

بَارُوقٌ қўрғошинли белила

بَارُومِتْرٌ *кўп.* اتٌ. барометр

بَارُونٌ *кўп.* اتٌ. барон (*дворянларнинг графдан қуйи унвони ва шу унвон эгаси*)

بَارِيسِيٌّ Парижга оид; 2. парижлик

بَارِيُومٌ *кимё.* барий

بَازٌ *кўп.* بُزَاةٌ = بَازٌ

بَازِيٌّ *кўп.* بُزَاةٌ = بَازٌ

بَازْدَارٌ *кўп.* بَيَازِرَةٌ = بَازْدَارٌ

بَازِيلَا нўхат (*куклигида териб олингани*); الْ~ الْمُعَطَّرَةُ нўхатгул, янчилмаган мурч

بَاسَابُورْتٌ, بَاسْبُورْطٌ *кўп.* اتٌ. паспорт

بَاسْتِيلْيَا қиём

بَاسُورٌ *қар.* بسر

بَاشٌ бош, катта; ~ تَمْرَجِيٌّ бош санитар; ~ جَاوِيشٌ катта унтер-офицер; сержант (*полицияда*); фельдфебел; ~ كَاتِبٌ бош (биринчи) котиб; ~ مُحَضِّرٌ инқилобдан олдинги Россияда суд ижрочиси; ~ مُعَاوِنٌ бош ёрдамчи (*судда*); ~ مُهَنْدِسٌ бош муҳандис (*инженер*)

– بَاشٌ *кўп.* اتٌ. *картада:* король, малик, қирол

– بَاشَا *кўп.* بَاشَاوَاتٌ, بَاشَوَاتٌ пошо (*Турк султонлигида ва Мисрда генераллар ва аъёнларнинг олий унвони ва унвон эгаси*)

– بَاشَاوِيَّةٌ, بَاشَوِيَّةٌ пошолик мансаби ёки унвони

الْ~ : بَاشْتُو пушту тили

بَاشَرُوشٌ *зоол.* фламинго, қизилғоз (*буйни ва оёқлари узун оч пуштиранг сув қуши*)

بَاشِقٌ *кўп.* بَوَاشِقُ, بَاشِقٌ қиргий, қарчиғай

بَاشْكِيرٌ *кўп.* بَاشَاكِيرُ = بَشْكِيرٌ

بَاشْلُوشٌ бацилла (*таёқча шаклидаги бактерия*)

بَاشُورَةٌ *қар.* بشر

بَاصٌ *кўп.* اتٌ. автобус

بَاطِسٌ патак

بَاطُونٌ бетон; الْ~ الْمُسَلَّحُ арматурали бетон, темир бетон

بَاطِيَةٌ *кўп.* بَوَاطٍ кувача; жом; қадаҳ; коса; кўза

بَاظٌ *кўп.* اتٌ. ўтхона панжараси; ораси очиқ сўри

بَاغٌ *форс. эск.* боғ

بَاغَةٌ пластмасса, целлулоид (*ва бошқа даста, қабзалар учун ишлатиладиган материаллар*)

بَاقِلَّاءٌ, بَاقِلَّى *жам.* 1) Миср ловияси (*ўсимлиги ва дони*); 2) *эск.* турк нўхоти (ловияси)

– بَاقِلَّاةٌ ловия

بَاقَةٌ *кўп.* اتٌ. 1) гулдаста; ~ الزُّهُورِ бир даста гул; ~ الْوُرُودِ бир даста атир гул; 2) боғлам, тутам, тарам, даста

بَاكُو *кўп.* بَاكَاتٌ қути (*мас. чой, сигарет*

учун)

بَالٌ[1] кит; ~ الْ (فَكُّ) عَظْمُ кит мўйлови

بَالٌ[2] 1) ўй, фикр, хаёл; ... وَ كَ ~ فَمَا ... ганда сен нимани ҳам ўйлашинг мумкин; مَا كَ ~ احْتَمَلْتَ هَذَا ? нима учун сен чидаб турдинг? (*рози бўлдинг?*); 2) хотира, эс, ёд; ... وَ لَا يَغِيبُ عَنِ الْبَالِ بِأَنَّ шуни эсдан чиқармаслик керакки, ...; 3) кўнгил, ақл-идрок; مُنْشَغِلُ الْ ~ ташвишли, ташвишга тушган; هَادِئُ الْ ~ тинч, беташвиш, хотиржам, беозор, вазмин; طَوِيلُ الْ ~ сабр-қаноатли; طَوَّلَ ~ هُ сабр-қаноат қилмоқ; رَاحَةُ الْ ~ сукунат, хотиржамлик, осойишталик; خَطَرَ بِ ~ ى менинг эсим (ақлим) га келди; وَقَعَ مِنْهُ بِ ~ унинг калласига (эсига) келди; لَنْ يَطْمَئِنَّ لَهُمْ ~ لَا улар ҳеч тинчлана олмаяптилар; يَهْدَأَ لَنَا ~ إِلَّا بَعْدَ ... бизлар фақатгина ...да тинчланамиз; ◊ ذُو ~ муҳим; ? مَا كَ ~ сенга нима бўлди?; ! كَ ~ эҳтиёт бўл!; أَخَذَ ~ هُ مِنْ ... а) ...га яхшилаб қарамоқ, ...ни яхшилаб кузатмоқ; б) (*н. нидир*) дилга жо қилиб (*қулоққа қуйиб*) олмоқ; ... أَعْطَى ~ هُ إِلَى ёки أَلْقَى ~ ا لـ... ...га эътиборни қаратмоқ

بَالِسْتِيكٌ баллистика (*ўқ, снаряднинг ҳаракат қонунлари ҳақидаги фан соҳаси*)

– بَالِسْتِيكِيٌّ баллистикага оид, баллистик

بَالِصَةٌ *кўп* بَوَالِصُ полис (*суғурта қилдирганлик тўғрисидаги ҳужжат*); ~ التَّأْمِينِ суғурта полиси

بَالْطُو *кўп.* بَالْطُوَاتٌ, بَلَاطِي пальто; ~ مُشَمَّعٌ (*резина аралашган*) пальто, резина плашч (ёмғирпўш)

بَالَةٌ[1] кичкина шиша (флакон)

بَالَةٌ[2] *кўп.* اتٌ ـَ тугун, бўхча, той, боғлам, тахлам, тўп

بَالُو бал, рақс кечаси

بَالُوتَاجٌ овозга қўйиш (*ўз номзодини, бирор масалани*)

بَالُوظَةٌ 1) мева суви, шакар ва желатиндан тайёрланган ширин дирилдоқ овқат; 2) елимшак; ◊ بِالْ ~ مَنْشُورَاتٌ қўлда ёки машинкада ёзилган текстдан кўп нусхада кўпайтирилган ва ҳаммага маълум қилиш ва ташвиқот учун тарқатиладиган варақа

بَالُونٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) ҳаво шари, аэростат; 2) баллон

– بَالُونَةٌ ҳаво шари (*болалар ўйинчоғи*), пуфак

بَالِيَانُ *ат.от, мз.* Болён

بَالِينَةٌ кит мўйлови

بَالِيهْ балет: قَطْعُ الْ ~ концертда алоҳида ижро этиладиган балет рақслари

بَامِيَا, بَامِيَةٌ *бот.* тугмачагул, тугмагул

بَانٌ 1) Миср толи; 2) ўрмон ёнғоғи (*ўсимлиги*) حَبُّ الْ ~ ёки فُسْتُقُ الْ ~ ўрмон ёнғоғи меваси; زَيْتُ حَبِّ الْ ~ ўрмон ёнғоғи ёғи; 3) *кўч.м.* баланд, келишган қомат

بَانَسَةٌ *бот.* капалакгул

بَانَةٌ бигизтумшуқ (*чумчуқсимонларга кирувчи сайроқи қушча*)

بَانْيُو ванна (*чўмилиш ёки даволаниш учун белгиланган катта тос*)

بَاوُنْدٌ фунт стерлинг (*пул бирлиги*)

بَايٌ *кўп.* اتٌ ـَ бей, бой (*мансаб, унвон*)

بَابَا 1) «ота», «дада» сўзини (*бола томонидан*) талаффуз қилмоқ; 2) بَابَى أَنْتَ сўзини талаффуз қилмоқ; *қар.* أَبٌ; 3) тезлашмоқ, шошилмоқ

– بُؤْبُؤٌ 1) ўрта, марказ; الْعَيْنِ ~ кўз қорачиғи; هُوَ أَعَزُّ عَلَيَّ مِنْ ~ الْعَيْنِ у менинг учун дунёда ҳамма нарсадан азизроқдир; 2) олим; 3) саййид; 4) эътиборли, обрўли (*одам*); ҳукмдор

بَاجٌ *кўп.* بَاجَاتٌ 1) ўлпон, солиқ, бож; 2) хил, тур, шакл; النَّاسُ ~ وَاحِدٌ одамлар бир хилдир

I بَأَرَ[1] (*а*) بَأْرٌ қудуқ қазимоқ, ковламоқ; بَأَرَ[2] (*а*) بَأْرٌ йиғмоқ, жамғармоқ, тўпламоқ, ғамлаб қўймоқ

– بِئْرٌ *мн. кўп.* آبَارٌ қудуқ; шахта, кон; ~ أَرْتُوَازِيَّةٌ артезиан қудуғи (*суви ўз босими билан отилиб чиқиб турадиган*); الْبِتْرُولِ ~ нефть қудуғи; السُّلَّمِ ~ зина суянчиқлари (панжаралари) оралиғидаги бўш жой (*кўп қаватли биноларда*)

– بُؤْرَةٌ *кўп.* بُؤَرٌ марказ, фокус (*нурларнинг кесишган нуқтаси*); الْ ~ زَوْجِيُّ икки фокусли, бифокал; 2) манба; ўчоқ (*мас. юқумли касалликлар, инфекция ўчоғи*); التَّوَتُّرِ ~ кескинлик, нотинчлик ўчоғи; 3) чўқурлик, чуқур

– بُؤْرِيٌّ фокусга оид; الْبُعْدُ الْ ~ фокус масофаси

– بَئِرَةٌ жамғарма, йиғиб қўйилган нарса, жамланган нарса, захира

بَازٌ = بَأْزٌ

I (بأس) بَؤُسَ (*у*) بَأْسٌ кучли (қувватли, қудратли) бўлмоқ, жасур (ботир, қўрқмас) бўлмоқ; بَئِسَ *қисқ.* بَئْسَ (*а*) بُؤْسٌ бахтсиз, ночор, ожиз, фақир; ярамас, жирканч бўлмоқ; بِئْسَ هَذَا الْإِنْسَانُ бу қандай ярамас одам!; بِئْسَ مَا أَشْرَكْتُمْ بِهِ! сиз маслаҳат берган нарса нақадар ёмон (жирканчли)!; VIII ابْتَأَسَ хафа (ғамгин, маъюс) бўлмоқ; қайғурмоқ, ҳасрат (ғам, андуҳ) чекмоқ, маъюсланмоқ

– بَائِسٌ *кўп.* بُؤْسٌ бахтсиз, бечора, ожиз, фақир

– بَأْسٌ 1) қувват, куч-қудрат; 2) жасорат, ботирлик; ~ ذُو а) кучли, қудратли; б) жасур, жасоратли; 3) ёмонлик, ёвузлик, зарар келтириш, қулфат, мусибат, офат, бало; بِهِ ~ لَا а) ёмон бўлмаган (яхши); б) яхши, яхшигина, дуруст; لَا صَوْتٌ لَهَا بِهِ ~ унинг яхшигина овози бор; لَا ~ هُنَا بَعْضِ الْإِيضَاحِ бу ерда бир нечта изоҳлар (тушунтиришлар) бериш зарар қилмайди; لَا يَرَى فِيهِ ~ ا бунда у ҳеч қандай фойдасиз нарсани кўрмаяпти; 4) қўрқинчли жой; 5) *эск.* уруш; 6) *эск.* қўрқув; 7) *эск.* жазо; وَ لَا ~ مِنْ أَنْ ! ҳеч қиси йўқ!, зарари йўқ!; لَا ~ تَقُولَ сен айтсанг, ҳеч гап бўлмайди!; لَا ~ عَلَيْكَ қўрқма!

– بَأْسَاءُ 1) қийинчилик, бахтсизлик, ғам, қулфат; الْحَيَاةِ وَ ضَرَّاءَهَا ~ شَارَكَهَا ҳаёт қийинчиликларини у билан бирга баҳам кўрди; 2) муҳтожлик, камбағаллик, фақирлик

– بُؤْسٌ *кўп.* أَبْؤُسٌ камбағаллик, бахтсизлик, фақирлик; الْ ~ أَهْلُ фақир кишилар; *эск.* фалокат, бало; عَسَى الْغُوَيْرُ أَبْؤُسًا эҳтимол, кичик ғорда бахтсизлик (фалокат) бордир

– بَئْسٌ *эск.* шафқатсиз (*жазо*)

– بَئْسٌ: ~ بَنَاتُ бахтсизликлар, мусибатлар, фалокатлар, офат-балолар, фожиалар

– بَئِيسٌ *кўп.* بُؤَسَاءُ бахти қора, шўрпешона, толеи паст; 2) жафокаш, заҳматкаш, заҳмат чекувчи одам

I بَأَقَ (*у*) بُؤُوقٌ : ~ هُ الْوَيْلُ унинг бошига мусибат тушди, у оғир кунга қолди

I بَأَهَ (*а*) بَأْهٌ (*н. гадир*) эътиборни қаратмоқ

بَاوُنَةٌ бауна (*қибт тақвимининг 10-ойи*)

I بَأَى (*а*) بَأْوٌ гердаймоқ, такаббурлик қилмоқ, ўзини баланд олмоқ

بَبْرٌ *кўп.* بُبُورٌ йўлбарс

– بَبْرِيٌّ йўлбарсга оид

الْبَبَّغَا Ал-Бабағо (*шоир*)

بَبَّغَاءُ, بَبْغَاءُ *кўп.* بَبَّغَاوَاتٌ тўти; كَرَّرَ (رَدَّدَ) الْكَلَامَ ~ كَالْ тўтига ўхшаб такрорламоқ

– بَبَّغَائِيٌّ, بَبَّغَاوِيٌّ 1) тўтига ўхшаш, тўтисимон; тўтига оид; ~ بِشَكْلِ тўтидек, тўтига ўхшаб; 2) ўзгалар сўзини тўтидек такрорловчи

– بَبَّغَائِيَّةٌ калака қилиш, тақлид қилиш

– بَبَّغَاءُ = ـَ اتٌ *кўп.* بَبْغَاءُ

بِبْلِيُوجْرَافِيٌّ библиографияга оид; 2) библиограф, библиография мутахассиси

– بِبْلِيُوجْرَافِيَا библиография (*китоб ва бошқа нашрларнинг системали илмий тавсифи ва шу ҳақдаги фан; китоблар, асарлар рўйхати, кўрсаткичи*)

I بَتَّ (*а/у; и*) بَتٌّ 1) кесмоқ; ажратмоқ,

бўлмоқ, айирмоқ; 2) қарор қилмоқ, ҳал қилмоқ, муҳокамага қўймоқ; ... ~ برأى فى ... ҳақида қарор чиқармоқ; 3), қатъий ният қилмоқ; لاَ صِيَامَ لِمَنْ لَمْ يُبَيِّتِ الصِّيَامَ مِنَ اللَّيْلِ *ҳад.* тунда рўзага қатъий ният қилмаган кишида рўза бўлмайди (*фуқаҳолар фикрича, ният пешингача ҳам қилиниши мумкин*); II بَتَّتَ кўп қирқиб ташламоқ; IV أَبَتَّ = I 1); VII اِنْبَتَّ 1) бўлинмоқ, ажралмоқ; қирқилмоқ; 2) ҳал бўлмоқ, ечилмоқ; муҳокамага қўйилмоқ

– بَاتٌّ 1) қатъий, узил-кесил; 2) ҳал қилувчи, муҳим

– بَتٌّ[1] 1) кесиш, ажратиш, бўлиш; 2) ҳал қилиш, ечиш, муҳокамага қўйиш; ◊ ~ ўнгдан чапга, соат милига тескари равишда

– بَتٌّ[2] *кўп.* بُتُوتٌ дағал кийим, ридо, тўн

– بَتَاتٌ *кўп.* أَبْتَةٌ 1) уй анжомлари; لاَ يُؤْخَذُ مِنْكُمْ عُشْرُ الْـ~ *ҳад.* сизларнинг уй анжомларингиздан ушр олинмайди; 2) озиқ-овқвт; 3) асбоб ускуна; ~ узил-кесил, қатъий, қатъиян, бутунлай, мутлақо

– بَتَّاتٌ 1) кийим тикувчи; 2) кийим сотувчи, кийимфуруш

– بَتَّةٌ қарор, хулоса, фикр, тўхтам; الْـ~ узил-кесил, қатъий равишда, қатъий, батамом; ~ мутлақо қатъий

– بَتِّيٌّ мутлақ, тугал, қатъий

– بَتِّيَّةٌ *кўп.* بَتِّيَّاتٌ *эск.* бочка

– مُبَتٌّ 1) ажралган, якка қолган; узоқлашган: إِنَّ الْـ~ لاَ أَرْضًا قَطَعَ وَ لاَ ظَهْرًا أَبْقَى *мақ.* (карвондан) кечиккан киши (туя) белини аямаса ҳам, керакли масофани босиб ўтолмайди; эрта айтмаганга оқшом йўқ;2) ҳал бўлган; ҳал қилинган

بَتَّاوٌ *жам.* зоғора нон

– بَتَّاوَةٌ *кўп.* اتٌ. думалоқ зоғора нон

– بَتَّةٌ, بُتَّةٌ *кўп.* اتٌ. بَتَاتِيُّ, кичкина бочка, бочкача

I بَتَرَ (*у*) بَتْرٌ 1) ажратмоқ; кесмоқ; бўлмоқ; 2) кесиб ташламоқ, қирқиб ташламоқ; V تَبَتَّرَ олди олинмоқ, тўхтатмоқ; VII اِنْبَتَرَ бўлинмоқ, кесилмоқ, узилмоқ

– أَبْتَرُ қариндошликни узган одам

– أَبْتَرُ[1] *мн.* بُتْرٌ *кўп.* بُتْرٌ 1) чўлтоқ, думи калта; 2) бефарзанд, боласиз; 3) вафотидан сўнг эслашга арзимайдиган одам

– أَبْتَرُ[2] охири яхшиликка олиб келмайдиган иш

– بَاتِرٌ *кўп.* بَوَاتِرُ ўткир, кескир; السَّيْفُ الْـ~ ўткир (кескир) қилич

– بَتَّارٌ = بَاتِرٌ

– بَتْرٌ 1) ажратиш, алоқани узиб қўйиш; 2) кесиб ташлаш

– بُتَيْرَاءُ (بَتْرَاءُ *нинг кичрайтма шакли*) витр намозини бир ракат қилиб ўқиш

– مَبْتُورٌ 1) ажратилган, узилган, бўлинган; 2) кесиб ташланган;

(السَّاق) الْيَد ~ қўли (оёғи) кесилган; 3) узуқ-юлуқ, бир-бирига боғланмаган, чала-чулпа, тумтароқ; ◊ حَيَاةٌ ~ةٌ барбод бўлган ҳаёт

بَتْرُولٌ, بِتْرُولٌ нефть; خَامٌ ~ хом (қайта ишланмаган) нефть; آبَارُ الْـ~ нефть қудуқлари; مَنَابِعُ الْـ~ нефть манбалари (булоқлари, қудуқлари); صِنَاعَةُ الْـ~ нефть саноати

– بِتْرُولِيٌّ, بَتْرُولِيٌّ 1) нефтга оид; الْمُنْتَوَجَاتُ الْـ~ةُ нефть маҳсулотлари; 2) нефтли, нефтга бой, нефть берувчи

– صِنَاعَةٌ ~: بِتْرُوكِيمَاوِيَّاتٌ нефть-кимё саноати; нефтни қайта ишлаш саноати

I بَتَعَ (а) بَتْعٌ *(к.нингдир)* бўйни ва бўғимлари бақувват бўлмоқ

– أَبْتَعُ[1] *мн.* بُتْعٌ *кўп.* بُتْعٌ: أَجْمَعُ) *сўзидан кейин маънони кучайтириш мақсадида келтирилади*) барча, бутун, ҳамма, жами

– أَبْتَعُ[2] мн. بَتْعَاءُ *кўп.* بُتْعٌ бўйни ва бўғимлари кучли *(одам)*

– بَاتِعٌ: سِرُّهُ الْـ~ унинг ички (ич-ичидаги, яширин) сири

– بِتَاعٌ 1) (*к. гадир, н. гадир қарашли*) мол-мулк, ашё; 2) بِتَاعٌ *мн.* بِتَاعَه *кўп.* بُتُوعٌ (*жонли тилда тегишлиликни,қарашлиликни англатади*) *мас.* الثَّوْرُ ~هُ унинг буқаси; بَقَرَةٌ بِتَاعَتُهَا унинг сигири; الدَّفَاتِرُ بُتُوعُ أُخْتِهِ синглисининг дафтарлари

– بَتْعٌ куч, қудрат

– بِتْعٌ асалдан тайёрланган шароб

بَتَافُورَةٌ *кўп.* اتٌ. *дўнг.* қайиқ

I بَتَكَ (*у, и*) بَتْكٌ 1) кесмоқ, қирқмоқ, ажратмоқ; 2) қазимоқ, кавламоқ, қазиб олмоқ; II بَتَّكَ кўплаб кесмоқ, кесиб ташламоқ

– بَاتِكٌ кескир, ўткир; ~ سَيْفٌ кескир қилич

– بَتْكَةٌ *кўп.* بَتْكٌ кесилган нарса; узилган нарса; парча, бўлак

I بَتَلَ (*у, и*) بَتْلٌ 1) ажратмоқ, айирмоқ, бўлмоқ; 2) қирқмоқ, кесмоқ; II بَتَّلَ = I; V تَبَتَّلَ 1) ажралмоқ, бўлинмоқ, кўчиб кетмоқ; 2) узоқлашмоқ, бегона бўлмоқ, нари кетмоқ; алоҳида (бўлак) бўлмоқ; рўзғорни бошқа қилмоқ; وَ تَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلاً *қур.* бу дунё ташвишидан вақт ажратиб унга (*Оллоҳга*) юз тут; 2) тарки дунё қилмоқ; اللهُ ~ ўзини Оллоҳга бағишламоқ; VII اِنْبَتَلَ кесилмоқ, узилмоқ

– بَتُولٌ 1) қиз, иффатли қиз, маъсума; الْـ~ Биби Марям (*сўзма-сўз:* бокира); 2) дунёвий лаззатлардан ўзини тийиб, таркидунё қилган аёл

– بَتُولَةٌ, بَتُولاً қайин

– بَتُولِيٌّ 1) қизлик давридаги, қизларга хос бўлган; 2) иффатли, пок, киши тегмаган, бокира, иффати бутун, ўзига нуқс етмаган

– بَتُولِيَّةٌ иффатлилик, софлик, бокиралик

– بَتِيلَةٌ *кўп.* بَتَائِلُ хурмо дарахтининг ажратиб ўтқазилган новдаси, шохи

– تَبَتُّلٌ 1) тарки дунёчилик; 2) тақводорлик билан ҳаёт кечириш

– مُتَبَتِّلٌ зоҳид, тарки дунё қилган киши

I بَتَّ (*а/у*) بَتٌّ 1) сочмоқ, тарқатмоқ, сочиб ташламоқ; жойларга тарқатмоқ, юбормоқ; الْأَلْغَامَ ~ мина қўймоқ; الْعُيُونَ ~ жосуслар юбормоқ; الْخَوْفَ وَ الرُّعْبَ فِى قُلُوبِ (نُفُوسِ) النَّاسِ ~ одамларнинг кўнглига ваҳима солмоқ; بَثَّ اللهُ الْخَلْقَ Аллоҳ одамларни ер юзига сочиб юборди; 2) (*радио ва телевизор орқали*) эшиттирмоқ; 3) эълон (маълум) қилмоқ, ҳаммага билдирмоқ; 4) (*н. гадир*) иқрор бўлмоқ, (*н. нидир*) бўйинга олмоқ; ростини, очиғини айтмоқ; IV أَبَثَّ ошкор қилмоқ, фош қилмоқ; VI تَبَاثَّ 1) айтмоқ, билдирмоқ, бир-бирига хабар қилмоқ; 2) ошкор қилмоқ (*сирни, ҳис-туйғулар ва ш.к. ларни*); бир-бирига билдирмоқ; VII اِنْبَثَّ ҳамма ёққа тарқалиб кетмоқ, таралмоқ, ҳаммага маълум бўлмоқ; ~وا يَبْحَثُونَ улар қидира бошладилар

– بَثٌّ[1] 1) сочиш, тарқатиш, кенгайтириш; 2) (*радио, телевизор орқали*) эшиттириш; 3) эълон (маълум) қилиш; 4) иқрор бўлиш

– بَثٌّ[2] *кўп.* بُثُوثٌ 1) қайғу, ғам-алам, мотам; 2) ҳол, аҳвол, вазият; سَاءَ ~هُ унинг аҳволи ёмонлашди

– مُبَثٌّ тарқалувчи (*чанг, туман*)

بَثَّثَ : الْخَبَرَ ~ (*бирор*) хабарни тарқатмоқ, хабарни ошкор қилмоқ

I بَثَرَ (*у*) بُثُورٌ *ёки* بَثَرَ (*а*) بَثْرٌ серҳуснбузар бўлмоқ (*юз, тери*); II بَثَّرَ *ёки* بُثِّرَ жуда кўп ҳуснбузар тошмоқ; V تَبَثَّرَ ҳуснбузар (ғудда, бўжама) тошмоқ, ҳуснбузар (ғудда, бўжама) билан қопланмоқ

– بَثْرٌ *жам. кўп.* بُثُورٌ ҳуснбузар, ғудда, бўжама

– بَثِرٌ ҳуснбузар (ғудда, бўжама) билан қопланган, бир оз ҳуснбузар чиққан

– بَثْرَةٌ *кўп.* بَثَرَاتٌ ҳуснбузар

– بَثِيرٌ[1] = بَثِرٌ

– بَثِيرٌ[2] кўп, *кўп.* сонли; ~ كَثِيرٌ (*жуфт сўз*) кўп

– بَثْرٌ = مُبَثَّرٌ

I بَثَقَ (*у*) بَثْقٌ уриб кетмоқ, тешиб ўтмоқ; ўймоқ; йиртиб юбормоқ; ювиб кетмоқ, бузмоқ; ёриб ўтмоқ (*тусиқ, тўғон ва ш.к. ларни бузиб*); الْمِيَاهَ ~ сувни чиқармоқ; VII اِنْبَثَقَ 1) тешилмоқ; ўйилмоқ; йиртилмоқ; 2) ёрилмоқ, синмоқ, дарз кетмоқ, бузилмоқ; 3) (*н. дандир*) оқмоқ, оқиб кетмоқ, оқиб чиқмоқ (مِنْ); ◊ الْفَجْرُ ~ тонг ёришди, тонг отди

بَشَيَّةٌ Шом ўлкасида етиштириладиган буғдой нави

I بَجَّ (у) بَجٌّ ёрмоқ, урмоқ; بِالرُّمْحِ ~ ـهُ унга найза санчмоқ

– أَبَجُّ *мн.* بُجٌّ *кўп.* بُجَّاءُ кўзлари катта, катта кўзли; عَيْنٌ بَجَّاءُ катта кўз

– بَجَّةٌ бут, санам

بَجْبَجَ : الصَّبِيُّ ~ гўдакни хиргойи қилиб юпатмоқ, овунтирмоқ

– بَجْبَاجٌ семиз ва заиф *(одам)*

I بَجِحَ (а) بَجَحَ ёки بَجَحَ (а) بَجْحٌ (*н. гадир*) хурсанд бўлмоқ, (*н. дандир*) мамнун (хурсанд) бўлмоқ (ب); II بَجَّحَ 1) уяти (юзи) йўқ бўлмоқ, сурбет (безбет, беҳаё) бўлмоқ; 2) хурсанд қилмоқ, шод қилмоқ; V تَبَجَّحَ (*н. биландир*) мақтанмоқ, керилмоқ, чиранмоқ (ب)

– تَبَجُّحٌ мақтанчоқлик, манманлик, чираниш, керилиш

I بَجَدَ (у) بُجُودٌ бирор жойда ёки ҳолатда бўлмоқ, турмоқ; (*қаердадир*) яшамоқ, яшаб турмоқ

– بَجَادٌ *кўп.* بُجُدٌ бижод (*йўл-йўл газламадан тикилган кийим*)

– بَجْدَةٌ 1) боши, манбаи; 2) ер, тупроқ; هُوَ ابْنُ ~ النِّيلِ у Нил тупроғининг фарзандидир; 3) моҳият, туб маъно, мазмун; ◊ هُوَ ابْنُ ~ـهِ а) у бу ерда ўз уйидагидек; б) у ўз ишини билади; عِنْدَهُ ~ ذَلِكَ у бу ҳақда билади

بَجَاذِي *мин.* ёқут

I (بجر) بَجَرَ (а) بَجْرٌ катта қоринли бўлмоқ; بَجَرَ (у) بَجْرٌ ичак-чавоғини очиб ташламоқ

– أَبْجَرُ *мн.* بَجْرَاءُ *кўп.* بُجْرٌ қорни катта, қориндор

– بَجْرٌ қорни сувга тўлса ҳам чанқоғи босилмайдиган *(одам)*

– بُجْرٌ *кўп.* أَبَاجِرُ , أَبَاجِيرُ 1) ёмонлик, ёмон иш; 2) катта иш, улкан иш

– بُجْرَةٌ *кўп.* بُجَرٌ киндик; ◊ عُجَرٌ وَ بُجَرٌ хатолар ва янглишишлар, камчилик ва нуқсонлар

– بُجْرِيٌّ *кўп.* بَجَارِيُّ = بُجْرٌ

– بُجَيْرٌ *ат.от, мз.* Бужайр

I بَجَسَ (у) بَجْسٌ қуймоқ, тўкмоқ, оқизмоқ, ағдармоқ; II بَجَّسَ =I; V تَبَجَّسَ қуйилмоқ, тўкилмоқ, оқмоқ, томмоқ; VII اِنْبَجَسَ оқиб кетмоқ, оқиб чиқмоқ, тўкилмоқ, отилиб (қайнаб) чиқмоқ (*сув ҳақида*)

– بَجِيسٌ қиргоқлардан тошувчи, тўлиб-тошиб оқувчи

– بَجَعٌ *жам. зоол.* сақоқуш, бирқозон (*тумшуғи остида халтаси бўлган йирик сув қуши*)

– بَجَعَةٌ *кўп.* ـاتٌ сақоқуш, бирқозон

بَجَقْجِيٌّ *турк. ат.от, мз.* . Пичоқчи

(بجل) II بَجَّلَ 1) мақтамоқ, шуҳратини ёймоқ, кўкларга кўтармоқ; таъриф-тавсиф қилмоқ; 2) иззат (ҳурмат) билан эсламоқ V تَبَجَّلَ 1) шуҳрат қозонмоқ, мақталмоқ; 2) қадрланмоқ, иззат-ҳурмат билан эсланмоқ

– أَبْجَلُ *кўп.* أَبَاجِلُ *анат.* оёқ ва қўлдаги йўғон томир

– بَجَلٌ *тасд.юк.* ҳа

– بَجِيلٌ, مُبَجَّلٌ ҳурматли, муҳтарам

– بَجِيلَةُ Бажийла (*қабила номи*)

I بَجَمَ (и) بُجُومٌ, بَجْمٌ (*қўрқишдан, ҳайратдан*) жим бўлмоқ, жимиб қолмоқ, тек қолмоқ

– بَجْمٌ I. тентакнамо, аҳмоқ; эси паст, мияси йўқ; 2. анқов, меров

– بَجَامَةٌ *кўп.* ـاتٌ пижама (*куртка ва шимдан иборат уй кийими*)

(بجن) II بَجَّنَ 1) қоқмоқ, қоқиб киргизмоқ; 2) (*н. нидир*) парчинламоқ, бириктирмоқ, уламоқ, маҳкамламоқ

– بَجَّانٌ парчинловчи (*одам*)

I بَحَّ (и/а) بُحُوحَةٌ, بَحٌّ, بَحَاحٌ хирилламоқ; II بَحَّحَ хириллатмоқ, хириллашга мажбур қилмоқ; IV أَبَحَّ =II

– أَبَحُّ *мн.* بُحَّاءُ *кўп.* بُحٌّ хирилловчи, хириллайдиган

– بُحَاحٌ بُحَّةٌ хириллаш

– أَبَحُّ = مَبْحُوحٌ

بَحْبَحَ бадавлат (тўқ) яшамоқ, фаровонликда яшамоқ; фаровон турмуш кечирмоқ; بَحْبَحَ = تَبَحْبَحَ

– بَحْبَحَةٌ 1) тўқлик, таъминланганлик; фаровон ҳаёт; 2) бичими кенг (*кийим*)

– بَحْبُوحٌ 1. 1) таъминланган; ташвишсиз яшовчи; 2) вақти (кайфи, димоғи) чоғ; 2. хушчақчақ, (хуштабиат) одам; ҳазилкаш

– بُحْبُوحَةٌ *кўп.* بَحَابِيحُ 1) кенглик, эркинлик, дориломонлик; الْحُرِّيَّةِ ~ (*фаолиятда*) тўла эркин бўлиш; الدَّارِ ~ ҳовлининг ўртаси; 2) фаровонлик, ҳамма нарсанинг етарли бўлиши, комфорт (маиший қулайлик); 3) ўртачалик, мўътадил йўл

– مُبَحْبَحٌ кенг, ҳилпиллаган, катта (*кийим ҳақида*); қулай; 2) бадавлат, тўқ яшовчи

بَحْتٌ соф, ҳақиқий, чинакам, қалбаки бўлмаган; الرِّيَاضِيَّةُ الْبَحْتَةُ соф математика; الْمَسَائِلُ السِّيَاسِيَّةُ الْبَحْتَةُ чинакам сиёсий масалалар; الْمُصَادَفَةُ الْبَحْتَةُ мутлақ тасодиф; عَرَبِيٌّ ~ соф қонли араб

بَحْتَرَ 1) сепмоқ, сочмоқ, ёймоқ; 2) совурмоқ, нест-нобуд қилмоқ сол; (بَحْتَرَ); تَبَحْتَرَ тўкилган, сочилган бўлмоқ

– بُحْتُرٌ *кўп.* بَحَاتِرُ паст бўйли, пакана; чорпахил; калтабақай, миқти, бақалоқ

– بَحْتَرَةٌ 1) сепиш, сочиш, ёйиш; 2) исрофгарчилик, совуриш, нест-нобуд қилиш

– الْبُحْتُرِيُّ Ал-Бухтурий (*шоир*)

– بُحْتُورِيٌّ *қар.* بُحْتُرٌ

I بَحَثَ (а) بَحْثٌ 1) (*н. нидир*) муҳокама қилмоқ, кўтариб чиқмоқ (فِي);2) (*н. нидир*) ўрганмоқ, тадқиқ қилмоқ; текшириб (ўрганиб) чиқмоқ; 3) қидирмоқ; изламоқ (عَنْ); 4) (*к. биландир*) суҳбатлашмоқ, гурунглашмоқ (مَعَ); 5) فِي الْأَرْضِ ~ ерни кавламоқ, қазимоқ; III بَاحَثَ 1) биргаликда муҳокама қилмоқ, мубоҳаса қилмоқ; 2) музокара олиб бормоқ; V تَبَحَّثَ қидирмоқ, изламоқ (عَنْ); VI تَبَاحَثَ 1) ҳамкорликда ўрганмоқ, тадқиқ қилмоқ; 2) (*н. нидир*) биргаликда муҳокама қилмоқ, текширмоқ (فِي); VIII اِبْتَحَثَ текширмоқ, қидирмоқ; титкиламоқ, кавлаштирмоқ

– بَاحِثٌ тадқиқотчи; олим

– بَحَّاثَةٌ, بَحَّاثٌ тадқиқотчи; текширувчи (олим)

– بَحْثٌ *кўп.* أَبْحَاثٌ, بُحُوثٌ 1) баҳс, мубоҳаса, муҳокама; ўрганиш, тадқиқот, текшириш; الْأَبْحَاثُ النَّوَوِيَّةُ атом ядросини ўрганиш, тадқиқ этиш; 3) илмий текшириш, диссертация; لِلدُّكْتُورَاهِ ~ докторлик диссертацияси, ~ لِلْمَاجِسْتِيرِ магистрлик диссертацияси; 4) (*н. нидир*) қидириш, ахтариш (عَنْ)

– تَبَاحُثٌ 1) биргаликда ўрганиш; тадқиқ этиш; 2) биргаликда муҳокама қилиш; ~ فِي مُخْتَلِفِ الْقَضَايَا турли хил масалаларни биргаликда муҳокама қилиш

– مُبَاحَثَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) муҳокама, мунозара; баҳс, мубоҳаса, тортишув, мунозара; 2) музокара

– مُبَاحَثِيٌّ махфий полиция айғоқчиси

– مَبْحَثٌ *кўп.* مَبَاحِثُ 1) қидирув, тадқиқот; قَلَمُ الْمَبَاحِثِ الْجِنَائِيَّةِ а) жиноят қидирув бўлими; б) қидирув бўлими; رِجَالُ الْمَبَاحِثِ махфий полиция, қидирув бўлими айғоқчилари;2) тадқиқот объекти; 3) илмий мақола

بَحْثَرَ 1) сепмоқ, сочмоқ, ёймоқ; 2) (*пулни, мол-дунёни*) совурмоқ, исроф қилмоқ, беҳудага сарф қилмоқ; تَبَحْثَرَ сепилмоқ, сочилмоқ, ёйилмоқ, турли томонга тарқалган (сочилган) бўлмоқ

– بَحْثَرَةٌ 1) сепиш, сочиш, ёйиш; сепилган, сочилган, ёйилган;2) (*пулни, мол-дунёни*) совуриш

مُبَحْثِرٌ 1. 1) сочувчи, сепувчи, (*ёйиб, сочиб*) ташловчи; 2) (*пулни, мол-дунёни*) исроф қилувчи; 3) исрофгар

I بَحَرَ (а) بَحْرٌ ҳайрон қолмоқ; чўчимоқ, ҳуркмоқ; بَحَرَ (а) بَحْرٌ ёрмоқ, йиртмоқ; الْأَرْضَ ~ ер ҳайдамоқ; أُذُنَ النَّاقَةِ ~ 1) туянинг қулоғини тешмоқ; 2) *эск.* иккига бўлмоқ; II بَحَّرَ шимолга отланмоқ; Қуйи Мисрга жўнамоқ (الْوَجْهَ

الْبَحْرِيُّ); IV أَبْحَرَ 1) сузиб кетмоқ, денгизга чиқмоқ; 2) денгиз томон кетмоқ (*қуруқлик орқали*); الْمَاءُ ~ сув шурланди; الرَّجُلُ ~ отга минмоқ; V تَبَحَّرَ (*н. нингдир ичига*) чуқур кирмоқ; (*н. нидир*) мукаммал ўрганмоқ (في)

– بَحَّارٌ *кўп.* بَحَّارَةٌ денгизчи; كَوْنِيٌّ ~ космонавт; بَحَّارَةُ السَّفِينَةِ кема экипажи, кема командаси

– بُحَّارٌ денгиз касаллиги (*кемада юрганда қайт қилиш касаллиги*)

– بَحْرٌ *кўп.* أَبْحَارٌ, أَبْحُرٌ, بِحَارٌ, بُحُورٌ 1) денгиз; الْ~ عُرْضُ а)очиқ денгиз; б) рейд (*портга кириш олдида кемалар тўхтаб турадиган қулай жой*); الْ~ الإِقْلِيمِيُّ (الأَرْضِيُّ) территориал сувлар (*денгизнинг бирор давлат қирғоғига тутташган қисми*); الْ~ الدَّاخِلِيُّ ички сувлар; الْ~ تُوتِيَا денгиз типратикани; الْ~ حُمُولُ *ёки* الْ~ حَشِيشُ *ёки* الْ~ عُشْبُ сув ўтлари (ўсимликлари); الْ~ نَجْمُ денгиз чуқурлиги; 2) катта дарё; 3) Нил дарёси; 4) *ад.* баҳр, вазн, ўлчов; 5) катта қадам оладиган от; 6) ~ مَاءُ шўр сув, денгиз суви; 7) обру-эътиборли, ҳурматга сазовор киши; ◊ الْ~ بِنْتُ сув париси (қизи); الْ~ (فَرَسُ) حِصَانُ бегемот; الْ~ عِجْلُ тюлень (*денгиз ҳайвони*); الْ~ كَلْبُ акула, наҳанг; السَّنَةُ ~ في йил бўйи, йил давомида

– بَاحِرٌ аҳмоқ одам; қизиқувчи одам, қизиққон одам

– بُحْرَانٌ *кўп.* بَحَارِينُ 1) *мед.* кризис (*беморнинг у ёқлик ёки бу ёқлик бўлишига олиб борадиган оғир ҳолати*); 2) алаҳлаш, босинқираш

– بَحْرَانِيٌّ 1) Баҳрайнга оид; 2) Баҳрайн ороллари яшовчи; *кўп.* الْبَحَارِنَةُ баҳрайнликлар

– بَحْرَاوِيٌّ *кўп.* بَحَارِوَةٌ Қуйи Мисрда яшовчи, Қуйи Мисрлик

– بَحْرِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ ҳовуз, ҳавза; унча катта бўлмаган кўл

– بَحْرَةٌ *кўп.* بُحَرٌ, بِحَارٌ ҳовуз, ҳавза

– بَحْرِيٌّ 1. 1) денгизга оид; денгиз бўйидаги (қирғоғидаги); ~ةٌ تَيَّارَاتٌ денгиз оқимлари; الْ~ةُ الْقُوَّاتُ ҳарбий денгиз кучлари; 2) денгизда юришга (сузишга) оид, денгизчиликка оид; 4) Нилга оид; 5) Қуйи Мисрга тааллуқли; 2. *кўп.* بَحْرِيَّةٌ = بَحَّارٌ; ~ مَاهِرٌ бош матрос

– بَحْرِيَّةٌ 1) денгизчилик касби; 2) денгиз флоти; وِزَارَةُ الْبَحْرِيَّةِ денгиз флоти вазирлиги; الْ~ سَلَاحُ денгиз кучлари; الْ~ مُشَاةُ денгиз пиёда аскарлари (пиёдаларй)

– بَحِيرَةٌ[1] озод (чўри бўлмаган) аёлнинг қизи

– بَحِيرَةٌ[2] *кўп.* بَحَائِرُ, بُحَرٌ қулоғи кесилган туя (*кўп болали бўлганлиги, минмасликлари ва соғмасликлари учун эркин қўйиб юборилган туя*)

– بُحَيْرَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ кўл; شَاطِئِيَّةٌ ~ қўлтиқ (*денгиздан ажралиб ҳосил бўлган саёз кўл, кўрфаз*)

– بُحَيْرِيٌّ 1) кўлга оид; кўлда бўладиган; кўли кўп, сёркўл; 2) Буҳайра вилоятида туғилган; Буҳайра вилоятида яшовчи, буҳайралик

– تَبَحُّرٌ 1) чуқурлаштирилганлик, жиддийлик; 2) чуқурлик, теранлик; 3) билимдонлик, билимлилик, ўқимишлилик; 3) олимлик

– مُتَبَحِّرٌ 1. чуқур ўрганувчи; 2. олим

بَحْلَقَ кўзни бақрайтирмоқ, (*к. гадир, н. гадир*) тикилиб қолмоқ, қарамоқ (في); (*к. нингдир, н. нингдир олдида*) кўзни жовдиратмоқ; анқайиб (кўзни лўқ қилиб, безрайиб) қараб турмоқ (في)

– تَبَحْلَقَ кўзни бақрайтириш

I بَخَّ (*а/у*) بَخٌّ 1) хуррак отмоқ; пишқирмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); 2) (*н. нидир*) сочмоқ, сепмоқ, сачратмоқ, пуркамоқ, пуркаб сепмоқ

– بَخْ : بَخٍ بَخٍ *ёки* بَخْ بَخْ аъло!, балли!, баракалла!; қандингни ур!, яша!

– بَخَّاخٌ, بَخَّاخَةٌ *кўп.* بَخَّاخَاتٌ 1) пульверизатор, пуркагич (*суюқ ёки кукун моддаларни пуркайдиган, чангитиб сепадиган асбоб*); 2) *тех.* форсунка (*суюқ ёхуд кукун моддаларни пуркаб берувчи асбоб*)

– بُخَّاخَةٌ *кўп* اتٌ ـَ шприц (*1. баданга дори юборадиган асбоб; 2. машина қисмларини мойлайдиган асбоб*)

II بَخَّتَ сўкмоқ, уришмоқ, койимоқ, танбеҳ бермоқ

– بَخْتٌ *кўп.* أَبْخَاتٌ, بُخُوتٌ бахт, омад; سُوءُ الْ~ бахтсизлик, омадсизлик; مِنْ سُوءِ ~ـِي бахтимга қарши ...; قَلِيلُ الْ~ бахтсиз, омадсиз; فَاتِحَةُ الْ~ фолбин аёл, ромчи аёл; فَتَحَ (قَرَأَ) الْ~ фол кўрмоқ, ром очмоқ

– بُخْتِيٌّ *мн.* بَخَاتِيُّ *кўп.* بُخْتِيَّةٌ туя

– مَبْخُوتٌ, مَبْخَتٌ, بَخِيتٌ бахтли, омадли

– تَبَخْتَرَ, بَخْتَرَ виқор билан, кеккайиб юрмоқ; ўзини катта тутмоқ, кибрланмоқ, кеккаймоқ

– تَبَخْتُرٌ, بَخْتَرَةٌ виқор билан юриш; гердайиш

– بَخْتَرِيٌّ ғурурли, виқорли мутакаббир

– مُتَبَخْتِرٌ = بَخْتَرِيٌّ

I بَخَرَ (بَخْرٌ) (*а*) : الْفَمُ ~ оғиздан ёқимсиз ҳид келмоқ; بَخَرَ (*а*) بَخْرٌ : الْمَاءُ ~ буғланмоқ, буғга айланмоқ (*сув ҳақида*); ~تِ الْقِدْرُ қозондан буғ чиқяпти; II بَخَّرَ 1) буғга айлантирмоқ, буғлантирмоқ; 2) (*н. биландир ўсимликни*) дудламоқ, тутун бостирмоқ (ب); 3) (*хушбўй моддаларни, муаттар н. ларни*) тутатмоқ; V تَبَخَّرَ буғга айланмоқ, буғланмоқ; فَمُهُ ~ унинг оғзидан ёқимсиз ҳид келади;

– أَبْخَرُ ёқимсиз ҳидли (*оғиздаги*)

– بَاخِرَةٌ *кўп.* بَوَاخِرُ пароход; الْبَضَائِعِ ~ юк пароходи; السَّحْبِ ~ шатакчи, шатакка олувчи пароход; عَابِرَةُ الْمُحِيطِ ~ океан пароходи; ~ النَّقْلِ транспорт кемаси, нақлиёт

– بُخَارٌ *кўп.* أَبْخِرَةٌ буғланиш, буғ; مُشْبَعٌ ~ тўйинган буғ; مِيزَانُ ضَغْطِ الْ~ манометр (*буғ босимини ўлчайдиган асбоб*)

– بُخَارِيٌّ буғга оид, буғ кучи билан ишлайдиган; آلَةٌ ~ـةٌ *ёки* وَابُورٌ буғ машинаси; مَرْكَبٌ ~ пароход; الْقُوَّةُ الْ~ـةُ буғ қуввати; حَمَّامٌ ~ буғ (турк) ҳаммоми

– بَخِرٌ ёқимсиз ҳид (*оғиздаги*)

– بَخُورٌ *кўп.* اتٌ ـَ тутатқи (*исириқ, ладан ва ҳ. к.*); фимиам (*исириқсимон хушбўй тутатқи*); ладан (*баъзи ўсимликлардан олинадиган, насронийлар диний маросимларида ишлатиладиган хушбўй смола*); مَرْيَمَ ~ *бот.* Алп бинафшаси, цикламен; أَطْلَقَ ~ـا хушбўй нарсаларни тутатмоқ; ◊ حَرَقَ أَمَامَهُ ~ الْمَدِيحِ *ёки* حَرَقَ لَهُ الْ~ (*к. гадир*) лаганбардорлик қилмоқ, ортиқча мақтамоқ, кўкларга кўтармоқ

– بُوبُخَرَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ кичик пароход

– تَبَخُّرٌ буғланиш, буғ ҳосил бўлиши

– تَبْخِيرٌ 1) буғга айланиш (айлантириш); 2; дудлаш (мас. ўсимликларни)

– مُبَخِّرٌ *кўп.* اتٌ ـَ (*шунингдек:* الْوُقُودِ ~) карбюратор (*ички ёнув двигателларида аралашма ҳосил қиладиган жиҳоз*)

– مُبَخِّرَاتِيٌّ *кўп.* مُبَخِّرَاتِيَّةٌ (ўсимликни) дудлаётган одам

– مِبْخَرَةٌ *кўп.* مَبَاخِرُ 1) ладандон (*христианларда: ибодат вақтида ладан тутатадиган идиш*); 2) (ўсимликларни) дудлаш учун ишлатиладиган асбоб

I بَخَسَ (*а*) بَخْسٌ 1) енгиллатмоқ (*вазн*); 2) арзонлатмоқ, пасайтирмоқ (*баҳони, нархни*); 3) алдамоқ (*савдода*); حَقَّهُ ~ а) чегараламоқ, (*к. нингдир ҳуқуқини*) камайтирмоқ; б) адолатсизлик қилмоқ; مِيزَانَهُ ~ меросни бўлиш пайтида (*к. гадир*) улуш бермаслик, озроқ бермоқ; 4) кичрайтирмоқ, озайтирмоқ, камайтирмоқ, қисқартирмоқ, пасайтирмоқ

– بَخْسٌ 1. арзон; بِالْ~ بَاعَ арзон бермоқ, чақага бермоқ; 2. 1) етишмовчилик, камчилик, озлик; 2) паст баҳо, нарх; ◊ لِ~ طَالَعِي мени хафа қилиб, мени бетоле қилиб; لَا ~ فِيهِ وَ لَا شَطَطَ арзон ҳам эмас, қиммат ҳам

– مُبَاخِسٌ *кўп. эск.* лалми ер, ёмғир билан суғориладиган ер

I بَخَشَ (*а*) بَخْشٌ (*н. биландир*) қиздирмоқ, чўғ қилмоқ (ب); ◊ ... آذَانَهُمْ بِـ ~ ... гапиравериб кимнингдир қулоғини қоматга келтирмоқ

(*Сурия*)

بَخْشَش бахшиш бермоқ, чой пули бермоқ

– بَخْشِيش *кўп.* بَخَاشِيش бахшиш, чой пули, совға

بَخْشَوَانِيّ *кўп.* بَخْشَوَانِيَّة боғбон

I بَخَصَ (*а*) بَخَصَ: عَيْنًا ~ кўзни ўйиб олмоқ

– أَبْخَصُ *мн.* بُخْصَاءُ *кўп.* بُخْصٌ кўзининг устида ёки остида думалоқ ўсимтаси бор киши

– بَخَصَةٌ оёқнинг гўштли кафти; 2) *мед.* блефарит (*кўз мижжаларининг яллиғланиши*)

I بَخَعَ (*а*) بَخْعٌ 1) ўлдирмоқ; نَفْسَهُ ~ ўзини ўзи ўлдирмоқ; 2) *эск.* сўймоқ (*ҳайвонни*); بَخَعَ (а) بُخُوعٌ, بَخَاعٌ بِالْحَقِّ – ҳақиқатни тан олмоқ, ҳақиқатга бўйсунмоқ

I بَخِقَ (*а*) بَخَقٌ *ёки* بَخَقَ (*а*) بَخْقٌ, بُخُوقٌ бир кўзли бўлмоқ, кўр бўлмоқ (*одам ҳақида*)

– أَبْخَقُ *мн.* بَخْقَاءُ кўп. بُخْقٌ бир кўзли, кўр

– بَاخِقُ الْعَيْنِ ~ бир кўзли, кўр

– بَخَقٌ, بُخَاقٌ *мед.* глаукома, кўк сув (*кўз ички босимининг зўрайиши, кўк сув касаллиги*)

I بَخُلَ (*у*) بَخْلٌ *ёки* بَخَلَ (*а*) بَخَلٌ бахил бўлмоқ, қизғончиқлик қилмоқ; (*н. дандир*) кўз қиймаслик, (*н. нидир*) қизғонмоқ; لَا يَبْخَلُ أَنَا *мтл.* мен эмас, менинг уйим қизғончиқдир;

II بَخَّلَ ҳасис, бахил деб ҳисобламоқ

– بَاخِل *кўп.* بُخَّالٌ, بُخْلٌ қурумсоқ

– بَخَّالٌ ўта бахил, ўта зиқна

– بَخَلٌ, بُخْلٌ бахиллик, қурумсоқлик, ҳасислик, зиқналик

– بَخِيلٌ *кўп.* بُخَلَاءُ = بَاخِل

– مَبْخَلَةٌ ҳасислик сабаби (боиси); ~ الْوَلَدُ *ҳад.* фарзанд ҳасисликнинг сабабчисидир (*фарзандга бўлган муҳаббат тежамкорликка олиб келади деган маънода*)

(بخنق) تَبَخْنَقَ бошни боғлаб олмоқ (*рўмол билан*), (بِالْبُخْنُق)

– بُخْنُقٌ *кўп.* بَخَانِقُ рўмол, бошга ташлаб олинадиган ёпинчиқ

I بَدَّ (*а/у*) بَدٌّ 1) бўлмоқ, ажратмоқ, кермоқ, йиртмоқ, икки томонга сурмоқ; (*н. дандир*) узоқлаштирмоқ, йироқлаштирмоқ, ушлаб қолмоқ, тўхтатиб қолмоқ; بَدَّ (а) بَدَدٌ семизликдан (*к.нингдир*) оёқлари ораси кенг бўлмоқ; II بَدَّدَ 1) сочмоқ, ёймоқ, ҳар томонга сочиб ташламоқ; 2) сарфламоқ, кетказмоқ; совурмоқ, исроф қилмоқ, беҳуда сарф қилмоқ; III بَادَّ қиёслаш, солиштириш йўли билан сотмоқ, алмаштирмоқ, айрибош қилмоқ; IV أَبَدَّ 1) ҳаммага улашиб чиқмоқ, ҳаммага тарқатиб юбормоқ; أَبَدَّيْهِمْ ثَمَرَةً ثَمَرَةً *ҳад.* уларнинг ҳаммасига битта-биттадан хурмо улашгин (*мн.*); 2) узоқлатмоқ, йироқлатмоқ; V تَبَدَّدَ 1) таралмоқ, тарқалмоқ, ёйилмоқ; هَبَاءً ~ тум-тарақай бўлиб кетмоқ, ҳабада бўлмоқ; беҳуда нарсага айланмоқ; 2) (*умрни, кучни*) майда-чуйда нарсаларга сарфламоқ, бекор кеткизмоқ; X اسْتَبَدَّ (*н. нидир*) ўзича, ўз хоҳишига кўра сарф қилмоқ, тасарруф этмоқ (ب); (*н. дадир*) ўзбошимчалик қилмоқ, зулм қилмоқ, истибдодга йўл қўймоқ (فى); 2) (*к. нидир*) эзмоқ, сиқмоқ, ранжитмоқ, хафа қилмоқ, азобламоқ (ب); 3) бутунлай чулғаб олмоқ (ب) (*ҳис-туйғу ҳақида*); به الْغَضَبُ ~ уни ғазаб қамраб (чулғаб) олди; به الْخَوْفُ ~ وَ الْقَلَقُ у қўрқинч ва ҳаяжон ичида қолди, به الْفُضُولُ أَنْ ... ~ унинг қизиқиши ортиб кетди; ◊ بِرَأْيِهِ (بفكره) ~ қайсар, манман, ўзига ишонадиган бўлмоқ

– أَبَادِيدَ: ~ ذَهَبَ бутунлай ёйилиб, тарқалиб кетмоқ (мас. *қоронғулик, булут ҳақида*)

– أَبُدٌّ *мн.*, بَدَّاءُ *кўп.* بُدٌّ гавдали, баҳайбат, қўл-оёғи семиз

– اسْتِبْدَادٌ 1) истибдод, ўзбошимчалик; бебошлик; ҳаддан ошиш; золимлик, зулмкорлик; حُكْمُ الْ~ якка ҳокимлик тузуми; 2) мустабид ҳокимият, якка ҳокимиятчилик, чекланмаган монархия; ◊ بِالرَّأْيِ ~ ўжарлик

– اسْتِبْدَادِيٌّ 1) якка ҳокимликка оид; 2) якка ҳокимиятчиликка оид

– بُدٌّ[1] *кўп.* أَبْدَادٌ ҳисса, қисм, улуш

– بُدٌّ[2] йўл қўймаслик, сақланиш, олдини олиш; 2) қочиб борадиган жой, бошпана; شَرٌّ ~ مِنْهُ юз бериши муқаррар ёмонлик; لَا ~ مِنْ أَنْ ... учун зарур; ~ مِنْ كُلٍّ албатта; لَا ~ عَنْ ذَلِكَ *ёки* لَا ~ مِنْ ذَلِكَ бунинг бўлиши муқаррар, бу мутлақо муқаррар, зарур; وَ لَا ~ لَنَا مِنَ الْقَوْلِ هُنَا أَنَّ ... бу ерда биз айтишимиз керакки, ...; 3) ўрнини босувчи, эквивалент, эваз

– بُدٌّ *халқ.* بُدِّي менга керак, мен истайман; بُدُّكَ сенга керак, лозим; (بُدُّهُ) بُدُّو унга керак, лозим; (مِنْهُ) بُدُّكُمْ مِنُّو أَيْهُ (إِيشْ, شُو) ундан сизга нима керак?; ундан сиз нимани истайсиз (хоҳлайсиз)?

– بَدَادٌ тенгқур, тенгдош, қурам; لَقُوا ~ هُمْ улар ўз қурамлари билан учрашдилар

– بَدَادٌ : جَاءَتِ الْخَيْلُ بَدَادٌ *эск.* отлар тарқоқ ҳолда келдилар ёки ёрқама-ёрқа келдилар

– بِدَادٌ *кўп.* بُدُدٌ улуш, тегиш, қисм, ҳисса

– بَدَادٌ = أَبِدَّةٌ

– بَدَّةٌ[2] куч, қувват, куч-қувват

– بَدِيدٌ кенг саҳро, бепоён чўл

– تَبْدِيدٌ 1) сочиш, тарқатиш, ёйиш; ~ السُّحُبِ булутларни тарқатиш; 2) исрофгарчилик, камомад

– مُبَدِّدٌ 1. 1) тарқатувчи, сочувчи; 2) исроф қилувчи, совуриб юборувчи; 2. исрофгар

– مُسْتَبِدٌّ 1. мустабид, ўзбошимчалик билан иш тутувчи; بِرَأْيِهِ ~ қайсар, манман; السُّلْطَةُ الْ~ةُ чегараланмаган ҳокимият; 2. золим ҳукмдор, мустабид ҳоким; 3) бошлаган ишини тугатмай қўймайдиган (*одам*)

I بَدَأَ (*а*) بَدْءٌ, بَدْأَةٌ 1) (*н. нидир*) бошламоқ (فى, ب); يَقْرَأُ ~ у ўқий бошлади; бошланмоқ; кириб келмоқ; الرَّبِيعُ ~ баҳор кириб келди; 3) بُدِئَ оғримоқ; II بَدَّأَ 1) бирор нарсадан олдин бошқасини қилмоқ; 2) (*н. нидир*) бошқадан афзал кўрмоқ, яхши деб билмоқ (عَلَى); III بَادَأَ биринчи бўлиб бошламоқ, бошлаб берувчи бўлмоқ; هَا بِالْكَلَامِ ~ унга (*мн.*) у биринчи бўлиб гап бошлади; ~نَهُ بِالشَّرِّ (*к. гадир*) душманлик қила бошламоқ; IV أَبْدَأَ 1) (*н. нидир*) биринчи маротаба қилмоқ; 2) яратмоқ, ижод (*барпо*) этмоқ, тузмоқ; مَا (لَا) يُبْدِئُ وَ مَا (لَا) يُعِيدُ ноқобил, уқувсиз; қўлидан келмайдиган, ўддасидан чиқа олмайдиган; қўлидан сариқ чақалик иш келмайдиган; VIII ابْتَدَأَ (*н. дандир*) бошламоқ (ب); 2) бошланмоқ

– إِبْتِدَاءٌ 1) ибтидо, бошланиш; 2) кириш, муқаддима, аввал, бош; نُقْطَةُ الْ~ 1) бошланғич нуқта; 2) старт; ~ аввал, бошдан, илгари, олдин, олдинига; ~ مِنْ ... ... дан бошлаб

– إِبْتِدَائِيٌّ 1) ибтидоий, бошланғич; مَحْكَمَةٌ ~ةٌ биринчи босқич суд, қуйи суд; مَدْرَسَةٌ ~ةٌ бошланғич мактаб; جُمْلَةٌ ~ةٌ *грам.* 1) исмий жумла; 2) кириш, дастлабки; 3) жуда содда, жўн, оддий

– بَادِئٌ 1. бошловчи; 2. биринчи бошлаган одам, бошланишга сабабчи одам; بَادِئُ الرَّأْيِ *эск.* биринчи фикр; بِالشَّرِّ ~ адоватни бошлаган одам; أَظْلَمُ الْ~ *сўзма-сўз:* бошлаган энг кўп айбдор; ◊ فِي ~ الْأَمْرِ *ёки* ~ بَدْءٍ энг аввал, аввало; ذِي بَدْءٍ ~ ҳаммадан олдин, дастлаб

– بَادِئَةٌ *кўп.* بَوَادِئُ *грам.* олд қўшимча, префикс

– بِدَايَةٌ, بُدَاءَةٌ, بَدَاءَةٌ, بَدْءٌ 1) боши, бошланиш жойи; مُنْذُ الْبِدَايَةِ فِي бошда, бошида; مِنْ بِدَايَتِهِ إِلَى نِهَايَتِهِ энг аввал, аввал бошдан; فَعَلَهُ عَوْدًا بَدْءًا бошидан охиригача; نُقْطَةُ الْ~ старт; وَ بَدْءًا بِـ... ниманидир қайтадан, янгидан, такроран қилмоқ; بَدْءًا بِـ... وَ انْتِهَاءًا بِـ... (*н. дандир*) бошлаб (*н. билан дир*) тугатгунча; 2) ташаббус

– بَدْأَةٌ ибтидо, бошланиш

– بُدَائِيٌّ, بَدَائِيٌّ 1) бошланғич, дастлабки; 2) ибтидоий, содда, жўн; кўп нарсани тушунмайдиган, гўл; الْإِنْسَانُ الْ~ ибтидоий одам

– بَدَائِيَّةٌ 1) ибтидоийлик; 2) соддалик, ғўрлик, қадимийлик

– بَدِىءٌ ислом даврида қазилган қудуқ; حَرِيمُ الْبِئْرِ الْبَدِىءِ خَمْسٌ وَ عِشْرُونَ ذِرَاعًا *ҳад*, ислом даврида қазилган қудуқ атрофидан йигирма беш гази шу қудуққа тегишли бўлади

– بَدِيهَةٌ 1) бошланиш, пайдо бўлиш, вужудга келиш; 2) ички ҳис, сезги, сезгирлик, интуиция

– مُبَادَأَةٌ бошланиш, ташаббус; بِالشَّرِّ ~ душманлик ҳатти-ҳаракатларининг бошланиши

– مُبْتَدَأٌ 1) бош, бошланиш; حَدَّثَ عَنْ شَىْءٍ مِنَ الْـ~ إِلَى الْمُنْتَهَى нима ҳақдадир бошдан охригача ҳикоя қилмоқ, ҳаммасини батафсил сўзлаб бермоқ; 2) *грам.* (*исмий жумлаларда*) эга

– مُبْتَدِئٌ 1. бошловчи; 2. бирор соҳада янги, ёш, тажрибасиз одам

– مَبْدَأٌ *кўп.* مَبَادِئُ 1) бош; 2) асос, негиз; مَبَادِئُ الْعِلْمِ илм асослари; 3) қоида, принцип; مِنْ حَيْثُ الْـ~ қоидага кўра (*асосан*); إِنَّ هَذِهِ ~ مَسْأَلَةٌ бу принцип масаласидир!; لَا ~ لَهُ у принципсиз одам

– مُبْدِئٌ 1) асос солувчи, асословчи, бошлаб берувчи, яратувчи; الْمُبْدِئُ الْمُعِيدُ Яратувчи (одамларни яратувчи ва қиёмат куни тирилтирувчи) (*Аллоҳ сифатларидан*)

– مَبْدَئِيٌّ асосий, принципиал, муайян заминга асосланган, муҳим, жиддий; لَا (غَيْرُ) ~ ғайри принципиал; принципга алоқаси йўқ, принципсиз; ~ا асосан, умуман олганда, аслини олганда, принципга кўра

– مَبْدَئِيَّةٌ принципплилик, бир фикрда маҳкам туриш; ~ اللا принципсизлик; فِى جَوِّ الْـ~ الْعَالَمِيَّةِ юксак принципиаллик вазиятида

I بَدَحَ (а) بَدْحٌ 1) урмоқ, калтакламоқ; بِالْعَصَا ~ таёқ билан урмоқ; 2) بِالسِّرِّ ~ сирни ошкор қилмоқ, сирни тарқатмоқ, сирни фош қилмоқ

– بَدَاحٌ *кўп.* بُدُحٌ кенг ер, кенг очиқ майдон

I بَدَرَ (у) بُدُورٌ (*тўсатдан*) пайдо бўлмоқ; беҳосдан устидан чиқиб қолмоқ; 2) кутилмаганда чиқиб қолмоқ (*натижа ҳақида*), ҳал бўлмоқ (*бирор масала ҳақида*); عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدْ ~ مِنِّى مَا أَغْضَبَهُ эҳтимол, кутилмаганда оғзимдан бирор гап чиқиб, унинг ғазабини қўзғаттандир; II بَدَّرَ 1) эртаги (кечки эмас) бўлмоқ; 2) (*н. нидир*) олдин (эртароқ) қилмоқ; 3) упа (ғоза) суртмоқ, қўймоқ; III بَادَرَ (*н. гадир*) шошилмоқ, ошиқмоқ (إِلَى); (*н. гадир*) тез эришмоқ, етмоқ, бормоқ (إِلَى); 2) олдинроқ қилмоқ; (*к. нидир н. ҳақдадир*) олдиндан огоҳлантирмоқ (إِلَى); IV أَبْدَرَ نَا: ~ бизга тўлин ой кўринди, биз тўлин ойни кўрдик; VI تَبَادَرَ 1) бошқалар билан биргаликда шошилмоқ; 2) (*н. гадир*) тайёр бўлиб турмоқ; ◊ ... إِلَى ذِهْنِهِ ~ ҳаммадан олдин унинг ақлига келди; VIII اِبْتَدَرَ 1) шошилмоқ; 2) огоҳлантирмоқ; олдиндан қилмоқ, битирмоқ, қувиб узмоқ; олдиндан хабар бериб қўймоқ; ... بِالْقَوْلِ ~ نِى у мендан олдин ... деб юборди

بَادِرَةٌ[1] *кўп.* بَوَادِرُ 1) белги, аломат, нишона; даракчи, хабарчи; дастлабки хабар; биринчи қалдирғоч; 2) биринчи қадам; 3) жўшқинлик, ҳаяжон, бирдан лов этиб ёниш; 4) ўйламасдан айтилган гап, қилиқ; қаҳр-ғазаб; хато; *кўп.* بَوَادِرُ қуйилаётган кўз ёшлари; مِنْهُ ~ بَدَرَتْ унинг оғзидан ножўя гап чиқиб кетди

– بَادِرَةٌ[2] = بَدِيهَةٌ

– بَادِرَةٌ[3] *кўп.* بَوَادِرُ елка билан бўйин ўртасидаги мускул (гўшт) (*одамда*)

– بَادِرَاتٌ *кўп.* янги кўкариб чиққан экин (*кўкат*)

– بِدَارٌ шошқалоқлик, шошма-шошарлик; (*н. гадир*) тез эришиш, етишиш (إِلَى)

– بِدَارِ! ~, тезроқ, тезроқ!; ... إِلَى ~ ... га шошил!

– بَدْرٌ *кўп.* بُدُورٌ тўлин ой; *кўч.м.* гўзал, соҳибжамол; الْبَدْرُ الْخَصِيبُ *тар.* «Унумли (*Баракотли*) ой» (*Саудия, Ироқ, Сурия ва Ливанни бирлаштириш тўғрисидаги империалистик режанинг номи*); 2) *ат.от, мз.* Бадр; 3) Бадр (*қабила номи*)

– بَدْرَةٌ *кўп.* بَدَرَاتٌ, بُدَرٌ 1) ҳамён, кармон; 2) катта миқдордаги пул; *тар.* 10 000 дирҳам; 3) مِنَ الْمَالِ ~ катта бойлик

– بَدْرِىٌّ[1] ойга ўхшаш, ойга ўхшаган думалоқ

– بَدْرِىٌّ[2] эрта, эртаги (кечки эмас)

– بَدْرِيَّةٌ *кўп.* بَدَارِىُّ жўжа

– تَبَادُرٌ тайёргарлик, тайёрлик, ҳозирлик

– مُبَادَرَةٌ 1) олдинлаб кетиш; олдин қилиб қўйиш; 2) ташаббус; خَلَّاقَةٌ ~ ижодий ташаббус; فَرْدِيَّةٌ ~ якка ташаббус; шахсий ташаббус; ... مِنْ ~ بِـ (*к. нингдир*) ташаббуси билан; ... أَخَذَ الْـ~ فِى *ёки* ... أَخَذَ زِمَامَ الْـ~ فِى *маж.* (*н. дадир*) ташаббус кўрсатмоқ; مَلَكَ زِمَامَ الْـ~ فِى ... *маж.* (*н. дадир*) ташаббусни қўлга олмоқ

بَدْرُومٌ, بَدْرُونٌ *кўп.* ـَاتٌ қуйи, ярми ертўлали қават

I بَدَعَ (а) بَدْعٌ 1) ўйлаб чиқармоқ, тўқимоқ, ихтиро қилмоқ; (*қандайдир*) янги нарсани жорий қилмоқ; II بَدَّعَ бидъатчиликда айбламоқ; IV أَبْدَعَ 1) қилмоқ, яратмоқ, ташкил этмоқ, қурмоқ, тузмоқ; 2) (*н. нидир*) бенуқсон, мукаммал қилмоқ (فِى); أَبْدَعَ اللهُ الْخَلْقَ Аллоҳ ҳамма нарсани (бошқага тақлид қилмай) яратди; VIII اِبْتَدَعَ 1) ўйлаб топмоқ, ихтиро қилмоқ; 2) янгилик яратмоқ, ижод этмоқ, янгилик киритмоқ; X اِسْتَبْدَعَ яратувчи деб ҳисобламоқ, ажойиб деб билмоқ

– اِبْتِدَاعِيَّةٌ янгиликни қўллаш, жорий этиш (новаторлик), ижодий ёндошиш

– إِبْدَاعٌ 1) яратиш, тузиш, ижод этиш; 2) ижод, ижодкорлик

– إِبْدَاعِىٌّ ижодий яратувчиликка оид

– بَدْعٌ *кўп.* أَبْدَاعٌ 1) янгилик, янги расм (*одат*); 2) янгилик яратувчи, жорий этувчи, новатор

– بِدْعَةٌ *кўп.* بِدَعٌ 1) яратилган, жорий этилган янгилик; 2) *дин.* бидъат (*ҳукмрон дин ақидаларига хилоф иш ёки таълимот*)

– بَدِيعٌ[1] I. 1) ажойиб, зўр, жуда яхши, қойилмақом, аъло даражадаги; 2) бадиий сўз устаси, нотиқ; 3) кашф этилган, ихтиро қилинган; яратилган; عِلْمُ الْـ~ стилистика, услубият (*фан*); риторика (*нотиқлик санъати назарияси*); поэтика (*шеърият назарияси*) (*қар.* عِلْمُ الْبَلَاغَةِ *қар.* بَلَاغَةٌ); 2. ижодкор, яратувчи; وَاللهُ ~ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ *қур.* Оллоҳ Ер Осмонларнинг яратгувчисидир

– بَدِيعٌ[2] меш, саноч; إِنَّ تِهَامَةَ كَبَدِيعِ الْعَسَلِ حُلْوٌ أَوَّلُهُ حُلْوٌ آخِرُهُ *ҳад.* Тиҳома ўлкаси асал саноч каби боши ҳам, охири ҳам ширинлир (*Маккаи мукаррама, Мадинаи мунаввара каби муқаддас шаҳарлар жойлашганлиги учун*)

– بَدِيعَةٌ *кўп.* بَدَائِعُ 1) қандайдир янги, ажойиб нарса; камёб, нодир, камдан-кам учрайдиган нарса; 2) санъат асари

– بَدِيعِىٌّ бадиий; الْغُلُوُّ الْـ~ *ад.* гипербола, муболаға, ғулув санъати

– مُبْتَدِعٌ янгилик яратувчи; новатор; ихтирочи

– مُبْتَدَعٌ ихтиро этилган

– مُبْتَدَعَاتٌ *кўп.* ихтиролар, янгиликлар, янги киритилган, жорий қилинган нарсалар

– مُبْدِعٌ яратувчи, ижодкор

– مُبْدَعَاتٌ *кўп.* буюк (улкан) асарлар, кашфиётлар

I بَدَغَ (а) بَدْغٌ ифлос бўлмоқ, кир бўлмоқ; بِالْأَقْذَارِ ~ ёмон ишга қўшилиб қолмоқ; بِالشَّرِّ ~ ифлосланмоқ

I بَدَلَ (у) بَدْلٌ алмаштирмоқ, ўзгартирмоқ, янгиламоқ; رِيشَهُ ~ туламоқ (*қушлар ҳақида*); II بَدَّلَ 1) (*н. биландир*) алмаштирмоқ (ب); 2) алмаштирмоқ, алмашмоқ; янгиланмоқ, ўзгартирмоқ, бошқа қилмоқ; 3) ўрнига бермоқ, алмаштириб бермоқ; III بَادَلَ алмаштирмоқ, алиштирмоқ; ~ـُهُ النَّظَرَ бизлар бир-биримизга қарадик; IV أَبْدَلَ 1) (*н. гадир*)

алмаштирмоқ (ب); 2) айирбошламоқ, алиштириб олмоқ; V تَبَدَّلَ 1) алмашинмоқ, янгиланмоқ; 2) ўзгармоқ; 3) ўрнига олмоқ; VI تَبَادَلَ (*к. биландир*) ўзаро алмаштирмоқ (مَعَ); бир-бири билан алмашмоқ; ~ الأَفْكَارَ (التَّحِيَّةَ) фикр алмашмоқ, саломлашишмоқ (مَعَ); ... الزِّيَارَاتِ مَعَ ~... билан борди-келди қилмоқ; الْخُطَبَ الْوُدِّيَّةَ ~ бир-бирига дўстона гап гапирмоқ; X اسْتَبْدَلَ 1) (*н. гадир*) алмаштирмоқ (ب); 2) (*н. гадир*) айрибош қилмоқ

– اسْتِبْدَالٌ, إِبْدَالٌ 1) ўзгариш, алмашиш; اسْتِبْدَالُ الْعُقُوبَةِ *юр.* жазони юмшатиш (енгиллаштириш); 2) алмашиш, алмаштириш, алмашиниш

– بَادَلَةٌ *кўп.* بَادِلٌ қўлтиқ билан кўкрак ўртасидаги мускул (гўшт)

– بَدَالٌ ўрнига; يَارِيتَ (يَالَيْتَ) الْوَاحِدَ مَاتَ بَدَالَهَا *халқ.* унинг ўрнига бошқа киши ўлса кошки эди!

– بَدَالٌ *кўп.* اتٌ ـَ педаль (*мас. велосипед педали*)

– بَدَّالٌ баққол

– بَدَّالَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) сифон (*юқоридаги идишдан пастроқдаги идишга суюқлик ўтказадиган букик найча*); 2) шунингдек: التِّلِيفُونِ ~ коммутатор (*телефон аппаратларини узиб-улаб турадиган қурилма*); عَامِلَةُ الْ~ телефон станциясида ишлайдиган ходима

– بَدْلٌ ўзгариш; алмашиш, алмаштириш

– بَدَلٌ[1] *кўп.* أَبْدَالٌ 1) бадал, ўрнига бериладиган нарса, ўрнини босувчи, ...нинг ўрнида ишлатиладиган; الصَّابُونِ ~ совун ўрнида ишлатиладиган;2) эквивалент; 3) товон пули; 4) أَبْدَالٌ *кўп.* яхши фазилатли одамлар (*бундай аталишига сабаб: олам ҳеч қачон уларсиз бўлмайди, агар улардан бирор киши вафот этса, Оллоҳ уни бошқаси билан алмаштиради*); أَكْلٍ ~ овқат пули; الأَعْرَابِ ~ узоқ ўлкаларда, чет элларда ишлаганлиги учун тўланадиган маош; التَّعْلِيمِ ~ ўқиш ҳақи; اشْتِرَاكٍ شَهْرِيٍّ ~ (ойлик) аъзолик бадали; ◊ اسْمُ الْ~ *грам.* изоҳловчи

– بَدَلٌ[2] қўл бўғимлари ва суякларида бўладиган оғриқ (касаллик)

– بَدَلَ ўрнига; ... مِنْ أَنْ ~ ёки ... أَنْ ~ (*бирор н. қилиш*) ўрнига; ... مِنْ ~ (*н. нингдир*) ўрнига

– بَدْلَةٌ[1] алмашиш ўрнини олувчи нарса, бадал; الأَسْنَانِ ~ ясама тиш

– بَدْلَةٌ[2] *кўп.* بَدَلَاتٌ костюм, кийим, либос; تَشْرِيفَاتِيَّةٌ ~ ташриф кунларида (байрамларда) кийиладиган либос; الْ~ الرَّسْمِيَّةُ расмий кийим, мундир (формали кийим); الْعَمَلِ (الشُّغْلِ) ~ иш кийими, коржома

– بَدَلِيَّةٌ (*н. дандир*) қайтариб (*ёки* ажратиб) олганлик учун тўланадиган пул, эваз

– بَدِيلٌ *кўп.* بَدَائِلُ, أَبْدَالٌ 1) ўрнини олувчи нарса; ўрнини босувчи; الصَّابُونِ بَدَائِلُ совуннинг ўрнини босадиган нарсалар; 2) *кўп.* بُدَلَاءُ ўринбосарлар; 3) *кино.* дублёр (*бир ролни галма-гал ижро этувчи икки артистдан ҳар бири*)

– تَبَادُلٌ 1) ўзаро алмашиш; الآرَاءِ ~ *қар.* رَأْيٌ[2]; التَّجَارِبِ ~ ўзаро тажриба алмашиш; الْ~ التِّجَارِيُّ ўзаро савдо алмашинуви; التَّمْثِيلِ ~ السِّيَاسِيُّ ўзаро дипломатик ваколатхоналар очиш; الْ~ الثَّقَافِيُّ ўзаро маданий алоқа; الرَّسَائِلِ ~ ... بَيْنَ ... ўртасидаги ўзаро хат ёзишувлар; السِّلَعِ ~ товар (мол) айрибошлаш; قَرَارَاتِ الْإِبْرَامِ ўзаро ратификация (*аҳдлашувчи давлатларнинг вакиллари тузган халқаро шартноманинг олий ҳокимият томонидан тасдиқланган*) ёрлиғини айрибошлаш (бир-бирига юбориш); إِطْلَاقِ النَّارِ ~ *ёки* النِّيرَانِ ~ *ҳар.* ўзаро отишма, отишиш; الْأَسْرَى ~ ўзаро асирлар алмаштириш; 2) икки томонламалилик, икки ўртада, ўзаро; عَلَى سَبِيلِ الْ~ ўзаро дўстлик асосида; عَلَى أَسَاسِ ~ الْمَصْلَحَةِ وَ الْمَنْفَعَةِ икки томонлама манфаат асосида

– تَبَدُّلٌ 1) ўзгариш, айланиш; 2) *биол.* мутация

– تَبْدِيلٌ алмаштириш, навбат; قِطَعُ الْ~ запас (эҳтиёт) қисмлар

– مُبَادَلَةٌ 1) алмашиш, алмаштириш, айрибошлаш; 2) айрибошлаш савдоси

– مُبَدِّلٌ коммутатор

– مُتَبَادِلٌ 1) ўзаро икки томонлама; 2) ўзгарувчан; تَيَّارٌ ~ *эл.* ўзгарувчан ток

I بَدُنَ (*у*) بَدَانَةً йўғон танали бўлмоқ; тўла, семиз, йўғон бўлмоқ; II بَدَّنَ ёши қайтмоқ, ёши бир жойга бормоқ, бир оз кексаймоқ; إِنِّي قَدْ بَدَّنْتُ فَلَا تُبَادِرُونِي بِالرُّكُوعِ وَ السُّجُودِ *ҳад.* мен қартайиб қолдим, шунинг учун руку ва саждада мендан олдинга ўтиб кетманглар (*сўзма-сўз:* мени шошилтирманглар)

– بَادِنٌ тўла, семиз, йўғон

– بَدَانَةٌ тўлалик, семизлик, йўғонлик

– بَدَنٌ *кўп.* أَبْدَانٌ 1) бадан, жисм; гавда, тана, жусса; 2) фюзеляж (*самолёт танаси, корпуси*); 3) калта кўйлак

– بُدْنٌ семизлик, тўлалик

– بُدْنٌ = بُدُنٌ

– بَدَنَةٌ[1] *кўп.* اتٌ ـَ *дин.* (*мол ёки туяни*) Маккайи мукаррамада қурбонлик қилиш

– بَدَنَةٌ[2] *кўп.* بَدَنٌ қурбонлик қилинадиган туя

– بَدَنِيٌّ 1) танага (жуссага) оид; الْعُقُوبَةُ الْ~ةُ тан жазоси; 2) жисмоний; الرِّيَاضَةُ الْ~ةُ жисмоний тарбия, бадантарбия

– بَدِينٌ *кўп.* بُدُنٌ тўла, йўғон, семиз; الْجِسْمِ ~ жисми катта, басавлат, йўғон

I بَدَهَ (*а*) بَدْهٌ кутилмаганда келмоқ; бехосдан бостириб келиб қолмоқ; III بَادَهَ 1) ҳайратда қолдирмоқ, лол қолдирмоқ, ҳайрон қолдирмоқ; танг (қойил) қолдирмоқ, маҳлиё қилиб қўймоқ; 2) (*н. нидир*) кутилмаганда, тасодифан қилмоқ; VIII ابْتَدَهَ тайёргарликсиз (ижро пайтида) айтмоқ, тўқимоқ; тайёргарликсиз тўғридан-тўғри гапирмоқ

– بَدَاهَةٌ 1) аниқлик, аёнлик, маълумлик; وَ مِنَ ... الْ~ أَنَّ аниққи, ...; 2) сезги, туйғу; بِالْ~ а) ички ҳис (туйғу) билан сезиб; б) текширмай-нетмай, олдиндан; ~ а) ички ҳис-туйғу билан сезиб, сезгандай; б) бирданига;3) бадиҳа, импровизация; عَلَى الْ~ тўғридан-тўғри, тайёргарликсиз гапириш

– بُدَاهَةٌ ҳар бир нарсанинг аввали, боши; لَحِقَهُ فِي ~ جَرْيِهِ унга бир югуриб етиб олди

– بَدَهِيٌّ аниқ, равшан, аён, шубҳасиз; فَإِنَّهُ ... لَمِنَ الْ~ أَنَّ мутлақо шубҳасизки, ...

– بَدِيهٌ : ـًا *ёки* عَلَى الْ~ кутилмаганда, тўғридан-тўғри, тайёргарликсиз, бадиҳатан

– بَدِيهَةٌ *кўп.* بَدَائِهُ 1) туйғу, ички ҳис; 2) топқирлик, ҳозиржавоблик; حُضُورُ الْ~ ўта зийраклик, зеҳни ўткирлик; 3) тайёргарликсиз айтиш, гапириш, қилиш; عَلَى الْ~ тўғридан-тўғри, бирданига, бадиҳатан

– بَدَهِيٌّ = بَدِيهِيٌّ

– بَدِيهِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ аниқ, кўзга ташланиб турган ҳақиқат, аксиома; الْأَبْجَدِيَّةُ الْ~ ҳаммага маълум ҳақиқат, оддий ҳақиқат

– مُبَادَهَةٌ кутилмаганлик, тасодиф

I (بدو) بَدَا[1] (*у*) بُدُوٌّ 1) бўлмоқ; (бўлиб) кўринмоқ; кўринмоқ, (деб) танилмоқ; маълум бўлмоқ; ... لَقَدْ ~ وَاضِحًا أَنَّ аниқ бўлдики, ...; 2) ... бўлиб кўринмоқ, ... га ўхшамоқ, ...га ўхшаб кўринмоқ; وَ يَبْدُو ... أَنَّ (لِي) (менинг) фикримча; عَلَى مَا يَبْدُو афтидан, чамаси, шекилли, зоҳиран; 3) ақлга (эсга) келмоқ; بَدَا[2] (*у*) بَدَاوَةً 1)сахрода яшамоқ; 2) саҳрога чиқиб кетмоқ, саҳрога йўл олмоқ; III بَادَى кўрсатмоқ, билдирмоқ, намоён қилмоқ, ошкор қилмоқ, аниқламоқ; بِالْعَدَاوَةِ ~ душманлик қилмоқ, кўрсатмоқ; IV أَبْدَى кўрсатмоқ, намойиш қилмоқ, ошкор (маълум) қилмоқ; билдирмоқ; ифода қилмоқ, айтмоқ; أَسَفَهُ ~ афсусланганлигини ифода этмоқ; رَأْيَهُ ~ ўз фикрини айтмоқ; إِعْجَابَهُ لَهُ ~ кимгадир ўзининг қойил қолганини изҳор этмоқ; V تَبَدَّى 1) кўринмоқ, маълум

бўлмоқ;2) саҳрода яшамоқ; VI تَبَادَى бадавийларга тақлид қилмоқ, ўзини бадавий қилиб кўрсатмоқ; 2) бир-бирига душманлик қилмоқ

– بَادٍ[1] *мн.* بَادِيَةٌ аниқ, равшан

– بَادٍ[2] *мн.* بَادِيَةٌ *кўп.* بُدَاةٌ саҳрода яшовчи, кўчманчи; ◊ صَارَ حَدِيثًا لِـ~ وَ حَاضِرٍ у ҳамма ёқда дув-дув гап бўлди, у гилларда достон бўлиб кетди

– بَادِيَةٌ *кўп.* بَوَادٍ 1) саҳро, чўл; 2) бадавийлар, кўчманчилар; الـ~ وَ الْحَاضِرَةُ кўчманчи ва ўтроқ аҳоли

– بَدَاءٌ *кўп.* بَدَوَاتٌ янги фикр

– بَدَاةٌ *кўп.* بَدَوَاتٌ 1) янги фикр, янги ўй; 2) инжиқлик, хархаша, ғалати қилиқ; тантиқлик, бемаъни орзу, хаёлий ҳавас, фантазия

– بَدَاوَةٌ кўчманчилар ҳаёти; أَهْلُ الـ~ бадавийлар, кўчманчилар

– بِدَايَةٌ *қар.* بَدَأَ

– بَدْوٌ 1) саҳродаги ҳаёт; кўчманчиларнинг ҳаёт тарзи; 2) бадавийлар, кўчманчилар; الـ~ وَ الْحَضَرُ кўчманчи ва ўтроқ аҳоли

– بَدَوِيٌّ 1. бадавийларга оид; 2. бадавий

مُتَبَدٍّ *мн.* مُتَبَدِّيَةٌ 1. саҳрода яшовчи; 2. саҳройи

I (بذّ) بَذَّ[1] (*а/у*) بَذٌّ 1) ғалаба қилмоқ; забт этмоқ, босиб олмоқ, ўзига бўйсундирмоқ; 2) афзал (ортиқ, устун, кўп) бўлмоқ; بَذَّ[2] (*и/а*) بَذَاذَةٌ 1) эскирмоқ, тўзмоқ, ейилмоқ; эскирган бўлмоқ; 2) ифлос, ёқимсиз, ўзига қарамайдиган бўлмоқ; 3) аҳволи ёмонлашмоқ, ёмон аҳволга тушмоқ

– بَذٌّ, بَاذٌّ 1) кийилган, эски; 2) ифлос, ёқимсиз, ўзига қарамайдиган; أَهْيَأَةٌ ~ йиртиқ, жулдур

– بَذٌّ : ~ فَذٌّ ягона, бирдан-бир

– بَذَاذَةٌ 1) эскирганлик, чириганлик, путурдан кетганлик; 2) ёқимсизлик, ўзига қарамаслик

I (بذأ) بَذُأَ (а) بَذْءٌ 1) сўкмоқ, ҳақорат қилмоқ, уятсизларча сўкмоқ; 2) ёмон кўрмоқ, нафратланмоқ; بَذِئَ (*а*) بَذَاءٌ уятсиз, ахлоқсиз, юзсиз бўлмоқ

– بَذَاءٌ ахлоқсизлик, беномуслик; уятсизлик, шармандалик; беодоб гап, беҳаё сўкиниш

– بَذَاءَةٌ одобсизлик, бебошлик; ахлоқсизлик, бузуқлик; саёқлик, суюқоёқлик, фоҳишабозлик, фоҳишалик; اللِّسَانِ ~ беодоб гап, беҳаё сўкиниш, бузуқтиллилик

– بَذِيءٌ 1) ахлоқсиз, одобсиз, нуқсонли, уятсиз, ғарбиясиз, тартибсиз;2) шарманда, беномус, ҳаёсиз; 3) ҳақоратли, ҳақоратомуз

بَذْبَخْتْ *форс. эск.* бадбахт, бахтсиз

I بَذَحَ (а) بَذْحٌ ёрмоқ, бўлмоқ

– بَذْحٌ *кўп.* بُذُوحٌ ёрик; فِي رِجْلِهِ بُذُوحٌ унинг оёғи ерилиб кетган

I بَذَخَ (*у*) بُذُوخٌ *ёки* بَذَخَ (*а*) بَذْخٌ 1) димоғдор бўлмоқ; 2) баланд, юқори, юксак бўлмоқ; мағрур, такаббур бўлмоқ; V تَبَذَّخَ 1) кеккаймоқ, кибрланмоқ, кибр бўлмоқ; 2) кўтарилмоқ, улуғ бўлмоқ, обрўси баланд бўлмоқ

– بَاذِخٌ *кўп.* بَوَاذِخُ 1) баланд, юксак; 2) дабдабали, ҳашаматли, данғиллама

– بَذْخٌ, بَذَخٌ 1) мағрурлик, манманлик, такаббурлик; 2) дабдаба, ҳашам, зебзийнат

I بَذَرَ (*у*) بَذْرٌ 1) сепмоқ, сочмоқ, экмоқ; ~ الْبُذُورَ (الْحُبُوبَ) уруғ экмоқ (сепмоқ); 2) сочмоқ, тарқатмоқ; II بَذَّرَ совурмоқ, исроф қилмоқ; харжламоқ, сарф қилмоқ; V تَبَذَّرَ экилган, сепилган бўлмоқ; 2) сарф, харж қилинмоқ

– بَذَّارٌ 1. экувчи, тикувчи, сепувчи; 2. тарқатувчи, ёювчи

– بَذَّارَةٌ *шунингдек:* ~ آلَةٌ уруғ экадиган асбоб (*сеялка*)

– بَذْرٌ[1] экиш, сепиш; экин-тикин; أَوَانُ الـ~ экиш пайти

– بَذْرٌ[2] *жам.* بِذَارٌ, بُذُورٌ уруғ; زَرَعَ بُذُورَ التَّفْرِقَةِ بَيْنَ ... *маж.* ... ўртасига нифоқ уруғини сепмоқ

– بَذْرَةٌ *кўп.* بَذَرَاتٌ дон; уруғ, тухум

– تَبْذِيرٌ исрофгарлик, совуриш; исроф қилиш

– مُبَذِّرٌ 1. исроф қилувчи, совурувчи; 2. исрофгар

– مِبْذَرَةٌ *кўп.* مَبَاذِرُ уруғ экадиган асбоб (сеялка)

بَاذَقٌ *ёки* بَاذَقٌ узум шарбатидан тайёрланадиган маст қилувчи ичимлик

I بَذَلَ (*и, у*) بَذْلٌ 1) ҳаммасини, тўлалигича бермоқ; кўп бермоқ, саховат билан бермоқ, фидо қилмоқ; 2) исроф қилмоқ; 3) аямаслик (*кучни*); сарф қилмоқ; وُسْعَهُ ~ ёки جُهْدَهُ ~ ёки قَصَارَى جَهْدِهِ ~ барча кучларни (имкониятларни) сарф қилмоқ, ишлатмоқ; النَّفْسَ وَ النَّفِيسَ ~ ҳеч нарсани аямаслик, ҳамма нарсани қурбон қилмоқ; الْجُهْدَ ~ وَ الْعَرَقَ فِي سَبِيلِهِ бирор нарса учун терлаб-пишиб (жон куйдириб) ишламоқ; الْغَالِيَ وَ ~ الرَّخِيصَ لِـ... учун ҳамма нарсани қурбон қилмоқ; مَاءَ الْوَجْهِ ~ ўз қадр-қийматини билмаслик; الدِّمَاءَ فِي سَبِيلِهِ ~ бирор нарса учун ўз қонини тўкмоқ (аямаслик); الدِّمَاءَ ~ ... دِفَاعًا عَنْ ниманингдир ҳимояси учун қон тўкмоқ; ◊ الثَّوْبَ ~ коржомани (иш кийимини) киймоқ; V تَبَذَّلَ 1) шунчаки, енгил муносабатда бўлмоқ; (*н. гадир*) бепарво, совуққон, эътиборсиз бўлмоқ (فِي); 2) ўзини ғустоҳларча, беодоб, ҳаёсиз тутмоқ; 3) ҳаммага таслим бўлавермоқ, *осон таслим* бўлмоқ (*аёллар ҳақида*); VIII اِبْتَذَلَ 1) эҳтиёт қилмаслик, аямаслик; ҳар доим киймоқ (эскитмоқ - *кўйлакни*); 2) одми, сийқаси чиққан бўлмоқ; 3) бузмоқ, ерга урмоқ, расво қилмоқ, таҳқирламоқ, беҳурмат қилмоқ

– اِبْتِذَالٌ 1) эскилик, кийилганлик; 2) сийқаси чиққанлик, чайналганлик; қўполлик, дағаллик; 3) бепарволик, юзакилик, енгилелпи муносабат, назарга илмаслик

– بَذَّالٌ *эск.* сахий

– بَذْلٌ[1] 1) бериш, тақдим қилиш; фидойилик; الذَّاتِ ~ ўзини қурбон (фидо) қилиш; 2) саховат; الـ~ وَ الْإِمْسَاكُ саховат ва хасислик

– بَذْلٌ[2] *кўп.* بُذُولٌ инъом, совға

– بَذْلَةٌ *кўп.* بَذَلَاتٌ *ёки* بِذْلَةٌ *кўп.* بُذَلٌ кийим, костюм; رَسْمِيَّةٌ ~ расмий кийим, мундир; السَّهْرَةِ ~ кеча либоси (*кечаларда, меҳмондорчиликда, ўтиришларда кийиладиган либос*); الْعَمَلِ ~ (الشُّغْلِ) иш кийими, коржома

– بِذْلَةٌ 1) уринган кийим, эскирган кийим; 2) кунлик кийиладиган кийим

– تَبَذُّلٌ ножўя ҳаракат, беадаблик, ғустоҳлик; ~ فِي адабсизларча, ғустоҳлик қилиб, юзсизлик билан

– مَبَاذِلُ *кўп.* ярамас ҳатти-ҳаракатлар

– مُبْتَذَلٌ 1) *ҳар* кунги, доимий, одатдаги, оддий, одми; 2) кунда ишлатиладиган, истеъмолдаги, ўрганиб қолинган; 3) сийқаси чиққан, чайналган; сохта, бузилган

– مِبْذَلَةٌ *кўп.* مَبَاذِلُ бузилган, эскирган, уринган кийим

– مِبْذَلٌ, مِبْذَلَةٌ *кўп.* مَبَاذِلُ кундалик кийим; халат

– مُتَبَذِّلٌ беадаб, дағал; пасткаш, ярамас, бемаъни, тутуриқсиз, ғустоҳ

بَذَاءٌ адабсизлик, ахлоқсизлик

– بَذِيٌّ *мн.* بَذِيَّةٌ *кўп.* أَبْذِيَاءُ адабсиз, ахлоқсиз; اللِّسَانِ ~ оғзи бесар, ахлоқсиз гапларни гапирувчи

I بَرَّ[1] (*и/а*) *ёки* (*а/и*) بِرٌّ иззат (ҳурмат) қиладиган бўлмоқ, одобли бўлмоқ, меҳрибон, олийжаноб бўлмоқ; 2) диндор, тақводор, художўй, мўъмин бўлмоқ; 3) бўйсунмоқ, итоат этмоқ; 4) (*қасамни, ваъдани*) бажармоқ, устидан чиқмоқ, унга риоя этмоқ; (ب); (*н. гадир*) содиқ, ишончли, вафодор бўлмоқ (ب, فِي); I بَرَّ[2] қабул қилмоқ; اللهُ حَجَّهُ ~ Оллоҳ унинг ҳажини қабул қилсин!; II بَرَّرَ оқламоқ, гуноҳсиз деб тан олмоқ, шаънини (илгариги ҳуқуқларини, обрў-эътиборини) тикламоқ; IV أَبَرَّ 1) = II; 2) қабул қилмоқ; اللهُ حَجَّهُ ~ Оллоҳ унинг ҳажини қабул қилсин!; 3) устун бўлмоқ, юқори бўлмоқ; عَلَى أَصْحَابِهِ ~ дўстларидан (шерикларидан) аъло бўлмоқ; V تَبَرَّرَ итоат қилмоқ, қулоқ солмоқ

– بَارٌّ *кўп.* بَرَرَةٌ 1) итоаткор, хушфеъл, хушахлоқ, одобли; 2) меҳрибон, олижаноб; 3) художўй, диндор, тақводор; мўъмин; 4) ҳақиқатгўй, ростгўй, виждонли, содиқ,

вафодор

– بَرٌّ¹ кўп. أَبْرَارٌ = بَارٌّ

– بَرٌّ² кўп. بُرُورٌ материк, қуруқлик; ~ وَ بَحْرًا ۲ қуруқликда ва сувда; ◊ بَاخِرَةُ الْـ~ поезд

– بُرٌّ жам. буғдой

– بِرٌّ 1) яхшилик, асллик, меҳрибонлик, олижаноблик; севги, муҳаббат; 2) диёнат, тақводорлик, художўйлик; 3) муҳтожларга ёрдам, хайр-саховат, эҳсон; хайрия; رَجُلُ الْـ~ وَ الْإِحْسَانِ хайр-эҳсон қилувчи киши (одам)

– بَرًّا халқ. 1) ташқи, ташқарида; 2) ташқарига

– بَرَّانِيٌّ 1) ташқи, сиртқи; 2) бегона, ўзга, чет, алоқаси йўқ; 3) сохта, қалбаки, ясама, сунъий; 4) ҳовли ўртасидаги тандир, ўчоқ (печка)

– بَرَرَةٌ кўп. 1) бандаларни бало-офатлардан ҳимоя қилиш учун осмондан тушадиган фаришталар; 2) бандаларнинг қилган ишларини қайд этиш учун масъул бўлган фаришталар; 3) "ал-лавҳул- маҳфуз"ни (қар. لَوْحٌ) кўтариб турувчи фаришталар

– بَرْمَائِيٌّ 1) қуруқликда ва сувда юрувчи; ~ةٌ ҳарб. танк-амфибия (ҳам сувда, ҳам қуруқликда юрувчи танк); 2) қуруқлик ва сувда яшовчи (ҳайвонлар ҳақида)

– بُرَّةٌ¹ кўп. اتٌ. буғдой дони; ~ ابْنُ маж. Нон

– بُرَّةٌ² қар. برو

– بَرِّيٌّ 1) қуруқликка оид; 2) қуруқликдаги; 3) ёввойи (мас. ҳайвон)

– بَرِّيَّةٌ кўп. اتٌ, بَرَارِيُّ чўл, дашт, саҳро, биёбон

– مُبَرِّرٌ ўзини оқловчи, ўзини оқлаш учун баҳона кўрсатувчи; 2. 1) кўр-кўрона мақтовчи, маддоҳ; 2) оқлаш, ҳимоя қилиш; баҳона, сабаб, исбот, аргумент

– مَبَرَّةٌ кўп. اتٌ, مَبَارُّ 1) яхшилик, мурувват, ҳиммат, эзгулик, хайр-саховат; эҳсон, садақа, қурбонлик; 2) хайрия жамғармаси

– مَبْرُورٌ 1) олижаноб, яхши, мурувватли; 2) тақводор, художўй

I (برأ) بَرَأَ (а) яратмоқ, ижод этмоқ; бунёд этмоқ; بَرِئَ¹ (а) بَرَاءَةٌ 1) (н. дандир) айбсиз, гуноҳсиз бўлмоқ, (н. гадир) алоқаси йўқ, тааллуқсиз бўлмоқ (مِنْ); 2) (н. дандир) қутулмоқ, озод, халос бўлмоқ (مِنْ); بَرِئَ² (а) بُرْءٌ, بُرُوءٌ тузалмоқ, яхши бўлмоқ, соғаймоқ, битмоқ (яра ҳақида); II بَرَّأَ 1) гуноҳсиз, айбсиз деб билмоқ; (к. нидир, н. нидир) оқламоқ (مِنْ); 2) (н. дандир) халос қилмоқ, қутқармоқ (مِنْ); ~نَهُ مِنَ الْخَطِيئَةِ кимнингдир гуноҳини (хатосини) кечмоқ; ~تِ الْمَحْكَمَةُ سَاحَتَهُمْ қар. سَاحَةٌ; III بَارَأَ шеригидан ажралмоқ, айрилмоқ, бўлинмоқ; ~ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ киши хотинидан ажралди; IV أَبْرَأَ 1) даволамоқ, муолажа қилмоқ, касалдан фориғ қилмоқ; 2) баҳридан ўтмоқ, кечмоқ (қарздан); V تَبَرَّأَ 1) (н. дадир) оқланган, гуноҳсиз, айбсиз бўлмоқ (مِنْ); 2) қутулмоқ, халос бўлмоқ; (н. дандир) тонмоқ, (н. нидир) бўйнига олмаслик (مِنْ); ўзидан ҳар қандай масъулиятни олиб ташламоқ, соқит қилмоқ; X اسْتَبْرَأَ 1) (н. дандир) озод бўлмоқ (مِنْ); 2) тозаланмоқ, софланмоқ; гуноҳлардан фориғ бўлмоқ; (ҳаромликдан, булғанишдан кейин) ўзини тартибга келтирмоқ, тозаланмоқ; ; ~ الْجَارِيَةَ эск. аёл кишига яқинлашишдан ўзини тиймоқ (унинг ҳомиладор эмаслигига ишонч қилиш учун)

– إِبْرَاءٌ 1) даволаш, муолажа; 2) (қарзнинг) баҳридан ўтиш, кечиш

– بَارِئٌ Борий, халлоқ, яратувчи; ижодкор

– بَرَاءٌ¹ (ҳамма жинс ва сонларда бир хил) 1) гуноҳсиз, айбсиз; 2) озод; (н. сидир) йўқ, (н. дандир) холи (مِنْ); هُمْ ~ مِنْ تُهَمٍ улар гуноҳсиз, улар ҳар қандай шубҳадан холидир

– بَرَاءٌ² ойнинг биринчи кечаси; ; ابْنُ الْـ~ ойнинг охирги туни

– بَرَاءَةٌ 1) оқлаш, ҳақли (тўғри) деб топиш;2) айбсизлик; гуноҳсизлик, оқлик; алоқадор эмаслик, дахли йўқлик; ~ السَّاحَةِ умуман алоқаси йўқлик, гуноҳсизлик; أَثْبَتَ ~ـَهُ ўзининг ҳақлигини исботламоқ; 3) соддадиллик; بِـ~ёки ~ فِي камтарлик (сиполик) билан, ўзини катта олмай; بِـ~ الطُّفُولَةِ болаларча соддалик билан; 4) кўп. بَرَاءَاتٌ рухсат, лицензия (1. чет элдан товар олиб келиш ёки товар чиқариш учун бериладиган рухсатнома; 2. ихтиро, кашфиёт ва ш.к. лардан фойдаланиш учун берилган рухсатнома); патент (1. ихтирочига ўз ихтироси ҳуқуқини тасдиқловчи ҳужжат; 2. савдо-сотиқ ёки ҳунар билан шуғулланишга рухсат берадиган ҳужжат); ~ الْاخْتِرَاعِ ихтиро учун берилган патент; ~ الْقُنْصُلِ дип. консулнинг экзекватураси (бирор давлат ҳукумати томонидан чет эл консулига ўз вазифаларини амалга оширишга рухсат берувчи ҳужжат)

– بُرُوءٌ, بُرْءٌ даволаш, муолажа, тузатиш

– بَرِيءٌ кўп. بَرَاءٌ, أَبْرِيَاءُ 1) (н. гадир) алоқасиз, дахлсиз, (н. дадир) айбсиз, гуноҳсиз (مِنْ); ~ السَّاحَةِ маж. айбсиз; ~ بَرَاءَةِ الذِّئْبِ مِنْ دَمِ ابْنِ يَعْقُوبَ маж. мутлақо гуноҳсиз (сўзма-сўз: Яъқубнинг ўғли қонида айбланган бўридек пок, гуноҳсиз); 2) (н. дандир) озод, халос бўлган (مِنْ);3) (н. дандир) тузалган, шифо топган, даволанган (مِنْ)

– بَرِيَّةٌ, بَرِيئَةٌ кўп. بَرَايَا махлуқ; яратилган, яралган (нарса)

– تَبْرِئَةٌ 1) оқлаш; 2) кечиш (қарзни)

– مُبَارَأَةٌ шар. талоқ ҳақидаги ҳужжат; воз кечиш

بَرْأَلَ урушиш олдидан бўйнидаги патларини ҳурпайтирмоқ, тиккайтирмоқ (хўроз ва бошқа паррандалар ҳақида); تَبَرْأَلَ = بَرْأَلَ; ابْرَأَلَّ = بَرْأَلَ

بُرَائِلُ (қушларнинг) бўйнидаги патлари; – الْـ~ الْأَرْضِ ердан ўсиб чиққан ўт-ўланлар

بَرَانْتِيكَةٌ карантин (касаллик тарқалмаслиги учун вақтинча ажратиб қўйиш) ни бекор қилиш

بَرَازِيلِيٌّ 1. Бразилияга оид; 2. бразилиялик

بَرَاشُوتٌ кўп. اتٌ парашют

بَرَاطِرَةٌ қар. إِمْبِرَاطُورٌ

بَرَاغْمَاتِزْمٌ фалс. прагматизм

بَرَافِينٌ парафин; парафин ёғи

بَرْبَةٌ = بَرْبِيٌّ

بَرَابِخُ кўп. بَرْبَخٌ ишлатилган сув оқадиган ер ости қувури (трубаси); захоб сув оқадиган қувур, кульверт

بَرْبَرَ 1) шовқин-сурон (ғала-ғовур) қилмоқ, чуғурлашмоқ, чувиллашмоқ;2) минғилламоқ, тўнғилламоқ, пўнғилламоқ; 3) бемаъни гапларни вайсамоқ; 4) ғазабдан бақир-чақир қилмоқ

– بَرْبَارٌ вайсақи, сергап; бақироқ

– بَرْبَرٌ кўп. بَرَابِرَةٌ 1) варварлар, ёввойилар; маданиятсизлар, жоҳиллар, нодонлар; 2) барбарлар (Шимолий Африка ғарбий қисмининг туб аҳолиси)

– بَرْبَرٌ кўп. بَرَابِرُ қуш боласи, жўжа

– بَرْبَرَةٌ 1) шовқин-сурон, ғала-ғовур; 2) минғиллаш, ириллаш, жавраш

– بَرْبَرِيٌّ кўп. بَرَابِرَةٌ 1) варварга оид, ёввойи; 2) барбарга оид; اللُّغَةُ الْـ~ـةُ барбар тили; 2. 1) варвар, нодон, жоҳил; 2) барбар

– بَرْبَرِيَّةٌ 1) варварлик, ёввойилик; 2) қўполлик, раҳмсизлик

– بَرْبُورٌ кўп. بَرَابِيرُ бурундан чиққан шиллиқ, суюқлик, манқа

بَرْبَرِيسٌ зирк, барбарис (ўсимлиги ва меваси)

بَرْبَةٌ, بِرْبَةٌ кўп. بَرَابٌ қадимги ибодатхона (Мисрда)

بَرْبُونِيٌّ барбуний (балиқ), барабушка (балиқ)

بَرْبِيسٌ сўзон балиқ

بَرْبَشَ кўз пирпиратмоқ, тез-тез кўз очиб-юммоқ; ظَلَّ يُبَرْبِشُ بِإِحْدَى عَيْنَيْهِ طُولَ اللَّيْلِ маж. у тун бўйи кўз юммади, мижжа қоқмади

– بَرْبَشَةٌ пирпиратиш, тез-тез очиб юмиш

بَرْبَطَ чайқалмоқ, сачрамоқ, сачралмоқ, сепилмоқ

بُرْتٌ оқ қанд

– بَرِّيَّةٌ кўп. بَرَارِيتُ чўл, дашт, саҳро

– مُبْرَتٌ = بُرْتٌ

بُرُتَسْتَنْتِيٌّ дин. протестант мазҳабидаги одам

بُرْتُغَالِيٌّ 1. Португалияга, португалга оид;

الـ~ـة португал тили; 2. португалиялик

بُرْتُقَال *жам.* апельсин; يَافَاوِيّ ~ Яффа апельсини

– بُرْتُقَالَة *кўп.* ـَاتٌ апельсин

– بُرْتُقَالِيّ 1) апельсинга оид; 2) тўқ сариқ, апельсин ранг

بَرْتِيَة партия (*1*) *шахматда*: партия, дафъа, қур; 2) бир тўп мол, бир тўда товар)

بِرُوتُونٌ, بِرْتُونٌ = بُرُتُونٌ

بَرْثَنٌ *кўп.* بَرَاثِنُ 1) тирноқ, чангал; 2) оёқ, панжа (*ҳайвонларда ва қушларда*)

I بَرَجَ (а) بَرَجٌ *эск.* аниқ (яққол) бўлмоқ; V تَبَرَّجَ 1) башанг кийинмоқ, ясанмоқ, тузанмоқ, ўзига зеб (оро) бермоқ (*аёллар ҳақида*); 2) ҳусну жамолини кўз-кўз қилмоқ

– أَبْرَجُ *мн.* بَرْجَاءُ *кўп.* بُرْجٌ чиройли кўзли, кўзи чиройли

– إِبْرِيجٌ 1) жувоз, ёғ чиқариш қурилмаси; 2) қува, сепаратор, сутдан ёғ (қаймоқ) ажратадиган ускуна

– بَارِجَةٌ *кўп.* بَوَارِجُ *алиф.б.қ.*

– بَارُوجِي *турк. эск.* гўшт нимталовчи

– بُرْجٌ *кўп.* أَبْرَاجٌ, بُرُوجٌ 1) минора; ~ إِيفِيل Эйфель минораси; ~ الأَجْرَاسِ қўнғироқхона, қўнғироқлар минораси (*бутхоналарда*); ~ بَابِل *қар.* بَابِل ؛ ~ الحَمَام каптархона; ~ الدَّبَّابَة танк томи (*башняси*); электр узатиш мачтаси; ~ النَّفْط нефть минораси (вишкаси);2) қалъа, қўрғон; 3) *астр.* бурж, зодиак белгилари (*Қуёшнинг йиллик ҳаракати йўлида босиб ўтадиган ўн иккита бурждан ҳар бирининг белгиси*); юлдузлар туркуми; бурж; بُرُوجُ الفَلَك *ёки* بُرُوجُ الأَفْلَاك ўн икки юлдуз (бурж) белгилари; دَائِرَةُ البُرُوج эклиптика (*Қуёш бир йилда айланиб чиқадиган катта фазовий доира*);4) *шахм.* рух (*Шимолий Африкада*)

– بُرَيْجٌ минорача, кичкина минора

بُرْجُدٌ *кўп.* بَرَاجِدُ буржуд (*дағал ва олачипор газламадан тикилган кийим*)

بَرْجَسَ от спорти мусобақасида иштирок этмоқ; أَعْمَى وَ يُبَرْجِسُ فِي النَّخْل *мтл.* қўлингдан келмаган ишга урйнма! (*сўзма-сўз: ўзи кўру, хурмозор ичидаги от чопиш мусобақасида қатнашади*)

– بُرْجَاسٌ нишон, мўлжал, қора (*ҳаводаги*)

– بَرْجَاسٌ биржас (*от спорти мусобақаси турларидан бири*)

– بَرْجَسَةٌ от пойгаси

– بَرْجِيسُ : الـ~ـ *астр.* Юпитер

بَرْحَلَ 1) хижолат қилмоқ, довдиратмоқ, ҳаяжонга солмоқ; 2) тартибсиз ҳолга келтирмоқ, барбод қилмоқ, издан (ишдан) чиқармоқ, пучга чиқармоқ, бузмоқ (*мас.* режани)

– بَرْحَلٌ *кўп.* بَرَاحِلُ паргар, циркуль, доира чизадиган асбоб

بَرْجَمَ минғилламоқ, тўнғилламоқ; ирилламоқ, ғингшимоқ, вайсамоқ

– البَرَاجِمُ Ал-Барожим (*Тамим қабиласидаги уруғлардан бирининг номи*)

– بَرْجَمَةٌ минғиллаш, тўнғиллаш; ириллаш, ғингшиш

– بُرْجُمَةٌ *кўп.* بَرَاجِمُ бўғин (*бармоқдаги*), сустав

بُرْجُوَازِيّ буржуазияга оид

– بُرْجُوَازِيَّةٌ буржуазия; الـ~ـ الكُبْرَى йирик буржуазия; الـ~ـ الوَطَنِيَّةُ миллий буржуазия

I بَرَحَ (а) بَرَاحٌ 1) ташлаб кетмоқ, тарк этмоқ; 2) кетмоқ, йўқолмоқ; مَا ~ يَكْتُبُ ёзишда давом этяпти, у ҳамон ёзяпти; II بَرَّحَ 1) толиқтирмоқ, чарчатмоқ, куч-қувватни олмоқ, тинкамадори қуримоқ, беҳол бўлмоқ; 2) (*к. нидир*) азобламоқ, қийнамоқ; ташвишга (хавотирга) солмоқ, безовта (нотинч) қилмоқ, халал бермоқ (ب); III بَارَحَ ташлаб кетмоқ, тарк этмоқ, кетмоқ, жўнаб кетмоқ

– أَبْرَحُ қийинроқ, вазминроқ; هَذَا ~ عَلَيَّ مِنْ ذَاكَ бу менинг учун ундан кўра душворроқ

– بَارِحٌ[1] ўтган (*кун, кеча ва б. ҳақида*); الـ~ـة ёки الـ~ـة кеча; أَوَّلُ الـ~ـة кечаги кун, аввалги кун; ◊ مَا أَشْبَحَ اللَّيْلَةَ بِالـ~ـة ҳаммаси илгаригидек (*кечагидек*) қолди (*сўзма-сўз:* бу тун кечагининг худди ўзи!)

– بَارِحٌ[2] *кўп.* بَوَارِحُ иссиқ шамол, гармсел;

– بَارِحٌ[3] *кўп.* بَوَارِحُ *эск.* овчининг олдида ёки ортида йўлнинг ўнг ва чап томонига ўтиб юрувчи ҳайвон (қуш) (*бу арабларда ёмонлик аломати ҳисобланган*)

– بَرَاحٌ[1] тарк этиш, кетиш, жўнаш

– بَرَاحٌ[2] бўш ер, обод қилинмаган ер, бўм-бўш жойлар

بَرْحٌ *кўп.* أَبْرَاحٌ азоб, қийналиш, дарду алам, кулфат, жабр, жафо; الأَبْرَاحُ البَارِحَةُ ўта даҳшатли азоблар

– بُرَحَاءُ кучли оғриқ; الحُمَّى ~ иситмадаги кучли оғриқ

– تَبَارِيحُ *кўп.* : الشَّوْق ~ соғинч изтироблари

– تَبْرِيحٌ *кўп.* تَبَارِيحُ кулфат, азоб, дард, қийналиш

– مُبَارَحَةٌ жўнаш, кетиш, йўлга (сафарга) чиқиш

– مُبَرِّحٌ азоб берувчи, жуда оғритадиган, чидаб бўлмайдиган; ~ أَلَمٌ кучли дард, оғриқ

I (برد) بَرُدَ (у) بُرُودَةٌ совуқ бўлмоқ, совқотмоқ, совимоқ; بَرَدَ (у) بَرْدٌ, بُرُودٌ 1) совуқ бўлмоқ, совқотмоқ, музламоқ; совимоқ; 2) совуқ емоқ, шамолламоқ, шамоллаб қолмоқ; 3) эговлаб қўймоқ, эговлаб текисламоқ; 4) ухламоқ; 5) *эск.* ўлмоқ; ◊ ~ فِي نَفْسِهِ изза бўлмоқ, хижолат бўлмоқ, уялмоқ; II بَرَّدَ 1) совутмоқ, музлатмоқ;2) (*оғриқни*) тинчлантирмоқ, тўхтатмоқ; 3) уялтирмоқ, изза қилмоқ; 4) хафа қилмоқ; لَا تُبَرِّدْ عَنْ هَذَا الرَّجُلِ бу одамни хафа қилма; 5) дўл ёғмоқ; بُرِّدَتِ الأَرْضُ дўл ёғди; IV أَبْرَدَ 1) почта орқали жўнатмоқ; 2) ёғмоқ (*дўл, сел, жала ҳақида*); ~ تِ السَّمَاءُ дўл ёғди; V تَبَرَّدَ совумоқ, музламоқ; VI تَبَارَدَ 1) (*к. биландир*) совуқ муомала (муносабат) да бўлмоқ; 2) зериктирмоқ, юракни зиқ қилмоқ, диққатни оширмоқ; VII انْبَرَدَ эговланмоқ, эговланган бўлмоқ; VIII ابْتَرَدَ совумоқ; ҳовуридан тушмоқ; ~ تْ حَمَاسَتُهُ у ҳовуридан тушди; X اسْتَبْرَدَ 1) (*н. нидир*) совуқ деб билмоқ (ҳисобламоқ); 2) совутмоқ, музлатмоқ

– أَبْرَدُ[1] 1. салқин; муздаккина (*шамол*); الأَبْرَدَانِ *ик.с.* тонг ва оқшом; эрта ва кеч; 2. *кўп.* أَبَارِدُ қоплон

– أَبْرَدُ[2] = بَرْدٌ

– بَارِدٌ 1) совуқ; салқин; 2) ишонарли бўлмаган, кучсиз (*мас. исбот, сабаб*); 3) бўш, маъносиз, аҳмоқона, пуч; 4) зерикарли, чидаб бўлмайдиган; 5) кучсиз, унча ўткир эмас (*тамаки ҳақида*)

– بَارُودٌ *алиф.б.қ.*

– بَارُودَةٌ *алиф.б.қ.*

– بَرَّادٌ[1] чилангар, слесарь

– بَرَّادٌ[2] *шунингдек*: الشَّاي ~ чойнак

– بَرَّادَةٌ *кўп.* ـَاتٌ : музлаткич, холодильник; كَهْرَبَائِيَّةٌ ~ электр музлаткич; بَيْتِيَّةٌ ~ уй мўзлаткичи

– بُرَادَةٌ қипиқ, арратўпон, қиринди, пайраҳа

– بِرَادَةٌ чилангарлик (слесарлик) касби

– بِرَادِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ : совутиш учун фойдаланиладиган идиш

– بَرَّدَ[1] эговлаш

– بَرْدٌ[2] 1) совуқлик; салқин; шабада; الدُّنْيَا ~ ҳаво совуқ; الـ~ـ العَجُوز баҳорда совуқнинг яна қайтиши (*сўзма-сўз:* кампирча совуқ); كَانَتْ هَذِهِ الكَلِمَاتُ ~ا وَ سَلَامًا عَلَى جَمِيعِ الحَاضِرِينَ бу сўзлар ҳозир бўлганларнинг ҳаммасига далда берадиган тарзда таъсир қилди; 2) шамоллашлик; 3) уйқу; لَا يَذُوقُونَ فِيهَا ~ا *кур.* улар унда уйқу нималигини билмайдилар; 4) ўлим

– بَرَدٌ *жам.* дўл, жала; تُمْطِرُ السَّمَاءُ ~ا дўл ёғяпти; 2) *кўч.м.* тишлар

– بَرَدٌ дўлли; سَحَابٌ ~ дўлли булут, дўл ёғдирадиган булут

– بُرْدٌ *кўп.* أَبْرَادٌ, بُرُودٌ 1) йўл-йўл устки кийим, чопон; نَسَجَ أَبْرَادَ الشُّهْرَةِ لَهُ *маж.* кимнидир шон-шуҳратли, ҳаммага таниқли қилмоқ; ◊ مِلْءُ بُرْدَيْهِ صِحَّةً وَ عَافِيَةً мутлақо соғлом, куч-ғайратга тўла; 2) *ат.от, мз.* Бурд

– بُرَدَاءُ титраш, қалтираш, увишиш

– بَرْدَانٌ 1) совуқ; 2) совқотган; музлаган; ~ أَنَا мен совқотяпман

– بُرْدَايَةٌ парда

– بَرَدَةٌ[1] бир дона дўл, дўл донаси

– بَرَدَةٌ[2] ошқозонда овқатнинг ҳазм бўлмаслиги; أَصْلُ كُلِّ دَاءٍ الْـ~ *ҳад*; ҳар бир касалнинг асоси овқатнинг ҳазм бўлмаслигидир

– بُرْدَةٌ[1] *кўп.* بُرَدٌ, ~ اتٌ 1) йўл-йўл устки кийим; чопон, тун; *тар.* Муҳаммад алайҳиссаломнинг тунлари; 2) «Бурда» (*Муҳаммад алайҳиссаломнинг тунларига бағишлаб ёзилган қасиданинг номи*)

– بُرْدَةٌ[2] *муз.* бутун парда (оҳанг), тон

– بَرْدِيٌّ *бот.* папирус (*тропик мамлакатларда ўсадиган қамишсимон ўсимлик*); الْأَوْرَاقُ الْـ~ـةُ папирус қоғозлар

– بُرْدِيٌّ хурмо қоқи навларидан бири

– بَرْدِيَّةٌ титраш, қалтираш, иситма; безгак

– بَرُودٌ[1] 1) совуққа оид; 2) кўз малҳами (*дори*)

– بَارُودٌ[2] = بَرُودٌ

– بُرُودٌ 1) совуқлик; 2) совуққонлик; ~ بِـ совуққонлик билан

– بَارُودَةٌ = بَرُودَةٌ

– بُرُودَةٌ 1) совуқ; 2) совуқлик; совиш (*алоқа, муносабат ҳақида*); الْعِلَّةُ ~ кучсиз (ишонарсиз) важ, баҳона

– بَرِيدٌ *кўп.* بُرُدٌ 1) чопар; хабарчи, хат-хабар элтувчи, почтальон, почтачи; 2) почта; ~ سِيَاسِيٌّ дипломатик почта; صُنْدُوقُ الْـ~ почта қутиси; طَابِعُ الْـ~ почта маркаси; مَكْتَبُ الْـ~ почта бўлими; بِالْـ~ الْعَادِيِّ почта орқали; بِالْـ~ الْجَوِّيِّ авиапочта орқали (билан); 3) узунлик ўлчови (*12 милга тенг*)

– بَرِيدِيٌّ почтага оид

– الْبَرِيدِيُّونَ *тар.* Абу Абдуллоҳ, Абул–Ҳусайн, Абу Юсуфлардан иборат Баридийлар авлоди (*улар халифа Ар-Розий даврида катта роль ўйнаганлар*)

– تَبْرِيدٌ совутиш; بِالْمَاءِ ~ сув билан совутиш; بِالْهَوَاءِ ~ *ёки* هَوَائِيٌّ ~ ҳаво билан совутиш

– تَبْرِيدَاتٌ *кўп.* شَرِكَةُ الْـ~ музлаткичлар ишлаб чиқарувчи ширкат (*компания*)

مَبْرَدٌ *кўп.* مَبَارِدُ эгов

– مَبْرَدَةٌ совуқлик, салқинлик

– مَبْرَدَةٌ *кўп.* مَبَارِدُ токарлик дастгоҳи

– مُبَرَّدٌ совутилган, музлатилган; اللُّحُومُ الْـ~ـةُ музлатилган гўшт; الْأَسْمَاكُ الْـ~ـةُ музлатилган балиқ

– مُبَرِّدٌ 1. совутадиган, муздек қиладиган; 2. *кўп.* اتٌ ~ совуткич

– مُبَرِّدَةٌ *кўп.* اتٌ ~ совуткич, музлаткич

– مُبَرَّدَاتٌ *кўп.* совуқ (салқин) ичимликлар

– بُرْدَايَةٌ *кўп.* اتٌ ~ парда, дарпарда

بَرْدَخَ силлиқламоқ, сайқалламоқ, тарашламоқ, ишлов бермоқ, пардоз (жило) бермоқ

– بَرْدَاخٌ жило, сайқал, пардоз, оро, зеб

– بَرْدَخَةٌ силлиқлаш, сайқаллаш, ишлов бериш, жило (*сайқал*) бериш

بَرْدَعَةٌ *кўп.* بَرَادِعُ эгар (*эшакдаги*); аравали от эгари, юк эгари

– بَرَادِعِيٌّ *кўп.* بَرَادِعِيَّةٌ эгарчи

– بَرْذَعَةٌ *кўп.* بَرَاذِعُ = بَرْدَعَةٌ

– بَرَاذِعِيٌّ *кўп.* بَرَاذِعِيَّةٌ = بَرَادِعِيٌّ

بَرْذَوْنٌ *кўп.* بَرَاذِينُ 1) арғумоқ; 2) аравага қўшиладиган от; 3) юк ташийдиган от

I بَرَزَ (*у*) بُرُوزٌ 1) пайдо бўлмоқ, кўринмоқ; 2) чиқмоқ, кўзга ташланмоқ, олдинга чиқмоқ; II بَرَّزَ 1) машҳур, атоқли, таниқли бўлмоқ; 2) кўрсатмоқ, зоҳир қилмоқ; III بَارَزَ яккама-якка олишмоқ; IV أَبْرَزَ 1) ошкор этмоқ, борлигини кўрсатмоқ; 2) кўрсатмоқ, намойиш қилмоқ; 3) чиқармоқ, нашр этмоқ, чоп қилмоқ; V تَبَرَّزَ ёзилмоқ, ички бўшатмоқ; VI تَبَارَزَ муштлашмоқ

– إِبْرِيزٌ *алиф.б.қ.*

– بَارِزٌ 1) чиқиб (кўриниб, диккайиб) турувчи, бўртма, бўртиб турадиган, қабариқ, дўнг; 2) аниқ, равшан, кўзга кўринарли; حُرُوفٌ ~ـةٌ катта ҳарфлар билан; مَثَلٌ ~ аниқ мисол; 3) машҳур, атоқли; شَخْصِيَّةٌ ~ـةٌ атоқли шахс

– بَرَازٌ 1) фазо, космос 2) дарахт ўсмайдиган очиқ ҳудуд, саҳро

– بِرَازٌ 1) нажас, ахлат, тезак, бавл, сийдик; الْحَيَوَانِ ~ـةٌ гўнг; الْمَوَادُّ الْـ~ـيَّةُ нажас, ахлат, сийдик; 2) яккама-якка олишув

– بَرْزٌ ҳайбатли, савлатли; 2) эзгулик ва мардликда бошқалардан устун (*одам*)

– بُرُوزٌ 1) пайдо бўлиш, чиқиш; 2) турлиб чиққан жой, бўртиқ, дўнг, тумшуқ

– بُرَيْزَةٌ *кўп.* بَرَايِزُ бурайза (*10 пиастрга тенг пул бирлиги*)

– بَرِيزَةٌ *кўп.* بَرَايِزُ: الْمِيَاهِ ~ сув оладиган колонка (*устун шаклидаги асбоб*); الْكَهْرَبَاءِ ~ *эл.* розетка (*электр асбобларини тармоққа улаб қўйдиган мослама*)

– مُبَارِزٌ 1) жангчи, курашчи; 2) яккама-якка олишувга чиқувчи

– مُبَارَزَةٌ яккама-якка олишув

– مَبْرَزٌ таҳорат оладиган жой

– مُبَرَّزٌ улуғ, атоқли (*одам*)

بَرْزَخَ[1] *кўп.* بَرَازِخُ бўйин

بَرْزَخٌ[2] 1) икки нарса ўртасидаги тўсиқ; 2) бу дунё билан нариги дунё ўртаси; инсон вафот этган лаҳзадан қиёматгача бўлган вақт

بِرْزِيقٌ *кўп.* بَرَازِيقُ одамлар гуруҳи, одамлар тўдаси

II بَرَّسَ : الْأَرْضَ ~ ерни текисламоқ, силлиқламоқ

– بَرْسٌ, بُرْسٌ пахта; 2) *эск.* папирус дарахтидан йиғирилган тола

I (برسم) بَرْسَمَ зотилжам билан оғримоқ, зотилжам касалига мубтало бўлмоқ

– إِبْرِيسَمٌ *форс.* ипак, ипак тола

– بَرْسَامٌ плеврит, зотилжам

– مُبَرْسَمٌ зотилжамга мубтало, зотилжам билан оғриган

بِرِسْكُوبٌ перископ (*пана жойдан туриб кузатишга мосланган дурбинсимон оптик асбоб*)

بِرْسِيمٌ (*Мисрда ўсадиган*) беда, йўнғичқа; ~ حِجَازِيٌّ беда

I (برش) بَرَشَ (*у*) بَرْشٌ ишқаламоқ, уқаламоқ, суртмоқ, ишқамоқ, суркамоқ; қирмоқ (*қирғичда*); بَرَشَ (*а*) بَرَشٌ хол-хол, олачипор, доғли бўлмоқ; чипор, чавкар бўлмоқ

– أَبْرَشُ *мн.* بَرْشَاءُ *кўп.* بُرْشٌ хол-хол, олачипор, доғли; чавкар

– بَرَشٌ *бот.* 1. бангидевона; 2. *кўч.м.* банг, афъюн

– بُرْشٌ *кўп.* أَبْرَاشٌ остдаги юмшоқ тўшама, буйра, бордон; نَامَ عَلَى ~ деярли қоқ ерда ётмоқ, ухламоқ

– مَبْرُوشٌ қирилган (*қирғичда қирилган сабзавотлар ҳақида*)

برشت *халқ.* илитилган (чала пиширилган) тухум

بَرْشَمَ[1] 1) диққат билан, синчиклаб, тикилиб қарамоқ; 2) парчинламоқ, михпарчин қилиб уламоқ (бириктирмоқ, маҳкамламоқ); четларини қайтариб уламоқ; пешламоқ; чегаламоқ; 3) муҳрламоқ; қулфлаб, печатлаб қўймоқ; беркитиб ёпиштириб қўймоқ; بَرْشَمَ[2] хафаликни изҳор қилмоқ, ғам-ташвишни ўртоқлашмоқ, дилини очмоқ

– بُرْشَامٌ *жам.* 1) парчинлаш; михпарчин, чега; 2) елимли қоғоз лента; порошок, кукун

– بُرْشَامْجِيٌّ *кўп.* بُرْشَامْجِيَّةٌ парчинловчи ишчи

– بُرْشَامَةٌ *кўп.* اتٌ ~ 1) парчинлаш; михпарчин, чега; 2) елимли қоғоз лента; порошок, кукун

– بَرْشَمَةٌ 1) парчинлаш, пешлаш, чегалаш; 2) печатлаш, муҳрлаш, сургучлаш, беркитиб ёпиштириш

بُرْشَانٌ = بُرْشَامٌ

بَرَاشُوتٌ = بَرَشُوتٌ

– بَرَشُوتِيٌّ парашютчи

I بَرَصَ (*а*) بَرَصٌ мохов касали билан оғримоқ

– أَبْرَصُ *мн.* بَرْصَاءُ *кўп.* بُرْصٌ 1) мохов; мохов билан касалланган бемор; مُسْتَشْفَى الْبُرْصِ моховлар касалхонаси; 2) альбинос (*альбинизм, яъни организмда унга ўхшаш нормал ранг берувчи пигмент етишмаган одам, ўсимлик ёки жонивор*); оқариб кетиш

– بَرَصٌ мохов

– بُرْصٌ *кўп.* أَبْرَاصٌ калтакесак

بُرْصُلٌ *кўп.* بَرَاصِلُ чет, милк; қирра, ён, зиҳ, қирғоқ; ҳошия, жияк; уқа, ўров, канора, гардиш

I بَرَضَ (*у*) بُرُوضٌ ниш урмоқ, куртак чиқармоқ; V تَبَرَّضَ озгина-озгинадан олмоқ, оз-оз олмоқ

– بَارِضٌ ердан янги кўкариб чиққан ўсимлик

– بَرْضٌ = بُرَاضٌ

– بَرْضٌ *кўп.* بَرَاضٌ, بُرُوضٌ, أَبْرَاضٌ оз, озгина, оз миқдордаги

بَرْضُو *ёки* بَرْضُهْ *халқ.* ҳар ҳолда, шунга қарамай, яна, шунингдек;- ~ مُشْ ҳозирча (ҳали) йўқ

بَرْطُوزٌ *денг.* бак (*кемада юқори палубанинг тумшуқ қисми*); ~ الْبَحْرِيَّة кубрик (*кемада: команда жойлаша диган умумий хона*)

بَرْطَشَ 1) оёқ билан тақиллатмоқ, топ-топ (*ёки* гурс-гурс) қадам ташлаб юрмоқ; депсинмоқ; юрмоқ, қадам қўймоқ (босмоқ); 2) мўл, тўкин-сочин, кўп бўлмоқ; 3) кўп чайналган, сийқаси чиққан бўлмоқ (*мас. ибора ҳақида*)

– بُرْطَاشٌ *кўп.* بَرَاطِيشُ остона, бўсаға (*эшикники*)

– بَرْطَشَةٌ 1) депсиниш, оёқни тапиллатиш; 2) мўл-кўлчилик, сероблик, тўкин-сочинлик, фаровонлик, кўплик

– بَرْطُوشَةٌ *кўп.* بَرَاطِيشُ эски бошмоқ, ботинка, туфли

بَرْطَعَ сакрамоқ, ҳаккаламоқ, сапчимоқ; югурмоқ, чопмоқ, чопиб (югуриб-елиб) юрмоқ, ирғимоқ, ирғишламоқ

– بَرْطَعَةٌ сакраш, ҳаккалаш; сакраб чопиш, елиш (*от ҳақида*); югуриб-елиш, югур-югур, чоп-чоп

بَرْطَلَ пора бермоқ; пора бериб сотиб олмоқ; ўз томонига оғдирмоқ; تَبَرْطَلَ пора олмоқ; порага сотилмоқ; сотқин, хиёнаткор, сотилган бўлмоқ

– بُرْطُلٌ дўппи, қалпоқ, бош кийими

– بَرْطَلَةٌ 1) пора бериб сотиб олиш, ўз томонига оғдириш; 2) порахўрлик

– بَرْطِيلٌ[1] *кўп.* بَرَاطِيلُ пора

– بَرْطِيلٌ[2] *кўп.* بَرَاطِيلُ чўзиқ шаклдаги тош

– مُبَرْطَلٌ порага учган, сотилган

– بُرْطُلٌ митра (*епископ ва бошқа мартабали руҳонийларнинг ибодат вақтида киядиган бош кийими*)

– بُرْطُلَّةٌ шамсия; парашют

– بُرْطُلِّيٌّ парашютчи

بَرْطَمَ 1) ғазабдан ўзини йўқотмоқ, унутмоқ, жаҳли чиқмоқ, ғазабланмоқ; 2) тўнғилламоқ, мингилламоқ; жаврамоқ; بَرْطَمَ = تَبَرْطَمَ

– بِرْطَامٌ = بَرَاطِمُ

– بِرْطَامٌ лаблари қалин (*одам*).

– بَرْطَمَةٌ кучли ғазаб

– بَرْطَمَانٌ *кўп.* ـَاتٌ сопол хум, кўза

– بَرْطُومٌ, بُرْطُومٌ *кўп.* بَرَاطِيمُ 1) тўсин, устки том (*чердак*) тўсини; 2) понтон (*вақтинча қурилган кўчма кўприк*); плашкоут (*шатакка олиб юриладиган палубасиз ясси кема*)

I (برع) بَرَعَ (*а*) بَرَاعٌ моҳир, уста, билимдон бўлмоқ; بَرُعَ (*у*) بَرَاعَةٌ = بَرَعَ ;V تَبَرَّعَ 1) қурбон қилмоқ, қурбонлик қилмоқ; совға (тортиқ, ҳадя, инъом) қилмоқ; (*ўз хоҳиши билан*) бадал тўламоқ; 2) ўз хоҳиши билан иштирок этмоқ; (*н. нидир*) жон деб қилмоқ (ب)

– بَارِعٌ 1) қобилиятли, моҳир, билимдон; 2) аъло даражада; порлоқ, ёрқин

– بَرَاعَةٌ санъат, маҳорат, усталик, билимдонлик

– تَبَرُّعٌ *кўп.* ـَاتٌ қурбонлик; совға, инъом, ҳадя; бадал (*ўз хоҳиши билан берилган*)

– مُتَبَرِّعٌ 1. қурбон қилувчи; 2. инъом этувчи

بَرْعَمَ куртак (ғунча, шона) бермоқ, ғунча ёзмоқ

– بُرْعُمٌ *кўп.* بَرَاعِمُ куртак, ғунча, шона

– بَرْعَمَةٌ куртак ёзиш, шоналаш

– بُرْعُومٌ *кўп.* بَرَاعِيمُ = بُرْعُمٌ

بَرْغَتَ бургага тўла бўлмоқ

– بُرْغُوثٌ *кўп.* بَرَاغِيثُ бурга; ~ الْمَاءِ *зоол.* дафния; ~ الْبَحْرِ *зоол.* майда қисқичбақа

بِرْغَشٌ *жам.* чивин, искабтопар

– بَرْغَشَةٌ *кўп.* ـَاتٌ чивин

بُرْغُلٌ йирик қилиб тортилган буғдой; буғдой ёрмаси

بَرْغَمَاتِيٌّ *фалс.* прагматизмга асосланган

– بَرْغَمَاتِيَّةٌ *фалс.* прагматизм (*фалсафа одамлар учун кундалик проблемаларни ҳал этишга хизмат қилиши керак деб ҳисобловчи оқим*)

بَرْغِيٌّ *кўп.* بَرَاغِيُّ винт, бурама мих, болт

بَارَافَانٌ = بَرَقَانٌ

بَرْقَرٌ олранг, ғоят қизил; тўқ қизил (олранг) бўёқ

I بَرَقَ (*у*) بُرُوقٌ, بَرْقٌ 1) барқ урмоқ, ярқирамоқ, ялт этмоқ, ёрқин нур сочмоқ, чақнамоқ, жилваланмоқ, порламоқ; بَرَقَتْ فِي خَاطِرِي فِكْرَةٌ ялт этиб миямга бир фикр келди; تَبْرُقُ الدُّنْيَا (السَّمَاءُ) чақмоқ чақяпди; ~ وَ رَعَدَ ғазаб билан гапирмоқ, ғазабни сочмоқ; 2) безанмоқ, ўзига зийнат бермоқ; بَرِقَ (*а*) кўз қамашмоқ; ~ الْبَصَرُ ҳайратдан кўз бақрайиб қолди; II بَرَّقَ (*кўзни*) катта очиб тикилмоқ; IV 1أَبْرَقَ) ярқирамоқ, ёрқин нур сочмоқ, чақнамоқ, порламоқ, барқ урмоқ; 2) телеграмма юбормоқ, телеграмма бермоқ

– أَبْرَقُ[1] *мн.* بَرْقَاءُ *кўп.* بُرْقٌ гулдор, ола-була, олачипор, ола; чавкар

– أَبْرَقُ[2] *кўп.* أَبَارِقُ 1) нотекис, дўнглик жой, дўнглик; 2) қум, тош ёки лойдан иборат бўлган жой

– إِبْرِيقٌ *алиф.б.қ.*

– اسْتَبْرَقٌ *алиф. б. қ.*

– بَارِقٌ *эск.* чақмоқли булут; Борик (*Яман қабилаларидан бирининг бошлиғи*)

– بَارِقَةٌ 1) қуюқ қора булут; 2) *кўч.м.* шуъла, нур, ялт этиб кўринган ёруғлик; учқун, нишон; ~ الرَّجَاءِ *ёки* ~ الْأَمَلِ умид учқуни; بَرَقَتْ لَهُ الْـ~ унда қандайдир умид пайдо бўлди; 3) *эск.* қилич, қурол

– بَارُوقٌ *алиф.б.қ.*

– بُرَاقٌ 1) الْـ~ а) йиғи девори (*Қуддус шаҳрида*); б) Буроқ (*Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васаллам меъроржга чиққанларида минган отлари*);2) *мед.* невралгия (*асаб системасининг бирор ери касалланиши натижасида пайдо бўладиган оғриқ*)

– بَرَّاقٌ ярқироқ, ёрқин, нур сочувчи, барқ урган, кўзни олувчи, ялтироқ

– بَرَّاقَةٌ *эск.* гўзаллиги билан кўзни қамаштирувчи аёл

– بَرْقٌ[1] *кўп.* بُرُوقٌ 1) чақмоқ, яшин; بِسُرْعَةِ الْـ~ яшин тезлигида; الْـ~ الْخُلْبُ ёмғир ёғишидан дарак бермайдиган чақмоқ; *кўч.м.* ундан яхшилик кутма!; الْـ~ الْمُغِيثُ ёмғир ёғишидан дарак берувчи чақмоқ;2) бирор нарсанинг устида, юзида йилт-йилт этиб кўринган нарсалар, нуқталар, тангачалар; зар уқа, зар жияк; 3) телеграф (*алоқа тури*); ~ سِلْكِيٌّ симли телеграф; ~ لَا سِلْكِيٌّ *ёки* ~ غَيْرُ سِلْكِيٍّ симсиз телеграф; بِالْـ~ телеграф орқали; 4) булут

– بَرْقٌ[2] *кўп.* أَبْرَاقٌ, بُرْقَانٌ қўзичоқ, қўйнинг боласи

– بَرْقَاوِيٌّ киренаикалик; Киренаикада яшовчи одам

– بُرْقَةٌ *кўп.* بُرَقٌ тош, қум, тупроқ аралаш бўлган ер

– بَرْقِيٌّ телеграфга оид; ~ةٌ رِسَالَةٌ *ёки* إِشَارَةٌ ~ةٌ телеграмма

– بَرْقِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ телеграмма; шошилинч дипломатик мактуб, хат-хабар

– بَرِيقٌ ялтираш, чақнаш, нур сочиш

– مَبْرَقٌ *кўп.* مَبَارِقُ чиқиш, отиш, шафақ; ~ الْفَجْرِ тонг отиши, тонг шафаги

– مُبْرِقٌ телеграфчи

– مُبْرِقَةٌ телеграф аппарати, жиҳози

بَرْقَشَ ранг-барангқилиббўямоқ,нақшламоқ, безамоқ, безатмоқ, ясатмоқ, зийнат бермоқ, пардоз бермоқ; ола-була қилмоқ; ~ فِي الْكَلَامِ алаҳсирамоқ, босинқирамоқ

– بَرَاقِشُ Бароқиш (*мақол ва маталларда кўпланиладиган итнинг номи*); عَلَى أَهْلِهَا دَلَّتْ ~ جَنَّتْ *ёки* ~ عَلَى أَهْلِهَا *мтл.* ўз бошига бало келтирмоқ, ўзига ўзи қилмоқ (*сўзма-*

сўз: Бароқиш ўз аҳлига жафо қилди *ёки* Бароқиш. ўз аҳли турган жойни (ёвларга кўрсатиб берди)

– بَرَقْشٌ кўп بَرَاقِشُ саъва; шунингдек: أَبُو بَرَاقِشَ зяблик (*сайроқи қуш*)

– بَرْقَشَةٌ ранг-баранг қилиб бўяш, безаш, ясатиш, пардозлаш; ола-булалик

– مُبَرْقَشٌ турли рангдаги, ранг-баранг, ола-була

بَرْقَطَ майда қадам ташлаб юрмоқ, майда-майда қадам ташламоқ

بَرْقَعَ (*чойшаб, ёпинчиқ билан*) юзни ёпмоқ; تَبَرْقَعَ (*чойшаб, ёпинчиқ билан*) ёпинмоқ; إِنَّهُ هُوَ هُوَ وَ لَوْ ~ بِأَلْفِ بُرْقُعٍ *мтл.* у ўзини қанча мақтамасин, барибир ўша-ўша (*сўзма-сўз:* у мингта ёпинчиққа бурканиб олган бўлса ҳам, барибир ўша-ўша)

– بُرْقُعٌ *кўп.* بَرَاقِعُ 1) чодра, чиммат, ёпинчиқ, паранжи; чойшаб; 2) парда; ~ الجَنِين қоғоноқ, қобиқ (*она қорнидаги болани ураб олган парда*)

– بَرْقَعٌ еттинчи осмон

– بُرْقُوعٌ *кўп.* بَرَاقِيعُ = بُرْقُعٌ

بَرْقُوقٌ *жам.* олхўри (*дарахти ва меваси*)

– بَرْقُوقَةٌ *кўп.* ـَاتٌ олхўри

– بُرْقَانٌ *ат.от, мз.* Бурқон

I بَرَكَ (*у*) بُرُوكٌ чўкмоқ, чўкка тушмоқ (*туя ҳақида*); II بَرَّكَ (*туяни*) чўктирмоқ; 2) بَارَكَ اللهُ فِيكَ! сўзини талаффуз қилмоқ; بَارَكَ *га қар.*; 3) кўлмак ҳосил қилмоқ; 4) барака тилаб дуо қилмоқ; III بَارَكَ 1) (*к. нидир*) дуо қилмоқ; (*к. гадир*) худонинг марҳаматига сазовор бўлишни тиламоқ (عَلَى, فِي, بِ); ~ اللهُ فِيكَ! Оллоҳ сени ўз марҳаматига сазовор қилсин!; بُورِكَ فِيكَ! *Мажҳ.* Худо берсин! (*садақа сўраган тискинга садақа беришга қодир бўлмаган киши айтадиган жавоб*); 2) барака тиламоқ; 3) (*к. нидир*) табрикламоқ, муборакбод этмоқ (لِ); IV أَبْرَكَ (*туяни*) чўктирмоқ; V تَبَرَّكَ 1) дуо, оқ фотиҳа, розилик, ижозат олмоқ (بِ); 2) оқ фотиҳа сўрамоқ; (*бирор н. нинг*) аломатини, нишонини олдиндан кўрмоқ; VI تَبَارَكَ 1) (*к. дандир*), дуо, фотиҳа, розилик олмоқ (بِ); 2) =III; X اسْتَبْرَكَ 1) (*туяни*) чўктиришга ҳаракат қилмоқ, эришмоқ; 2) дуо, фотиҳа олишга эришмоқ; 3) бахт қидирмоқ

– بَارِكٌ кўп. بُرُوكٌ чўккалаб ўтирган туя

– بَارِكَةٌ *эск.* чодир

– بَارُوكَةٌ танга, чақа (*ёки тилла*) пул; (бахт келтирсин деб олиб юриладиган) нарса

– بَرَّاكَةٌ *кўп.* ـَاتٌ барак (*муваққат ёғоч уй*)

بَرْكٌ кўп. بُرُوكٌ 1) кўкрак, кўкс; 2) эск. ётган туялар галаси, туялар

– بَرْكٌ *эск.* саёҳат пайтида керак бўладиган нарсалар

– بَرَكَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) барака, марҳамат, тинч-омонлик; 2) худонинг марҳамати, инъоми; عَلَى ~ اللهِ Оллоҳ ҳаққи, Оллоҳ учун; قِلَّةُ ~ الـ омадсизлик; حَلَّتْ الـ~ ! биз сизни курганлигимиздан хурсандмиз! ~ الحَرَكَةِ *мтл.* ҳаракатда-баракат; 3) ўсиш-улғайиш, кўпайиш, зиёда бўлиш, ортиш; ◊ حَبَّةُ الـ~ *бот.* Седана

– بُرْكَةٌ *кўп.* بُرَكٌ, أَبْرَاكٌ, بُرْكَانٌ оқ рангли кичик сув қуши

– بِرْكَةٌ *кўп.* بِرَكٌ 1) кўлмак, кўлоб, ҳалқоб сув; 2) ҳовуз, ҳавза, сунъий кўл

– بَرِيكٌ баракотли, қутлуғ, муборак; ~ طَعَامٌ табаррук емиш (овқат)

– تَبَرُّكٌ оқ фотиҳа, ижозат сўраш; حَفْلَةُ الـ~ (*йўлга, сафарга чиқишдан олдин*) оқ фотиҳа олиш мақсадида қилинган худойи маросими

– تَبْرِيكٌ *кўп.* ـَاتٌ табрик, қутлов, бахт-саодат тилаш; табриклаш, табрик

– مُبَارَكٌ муборак, баракотли, бахтли, қутлуғ, омадли, худо марҳамат қилган, худонинг марҳаматига сазовор бўлган

– مُبَارَكَةٌ 1) бахт-саодат, яхшилик тилаш, табриклаш; 2) марҳамат, ижозат, дуо; نَظَّمَ هَذَا الأَمْرَ بِـ~ه буни унинг марҳамати (ижозати) ила қилди

– مَبْرَكٌ *кўп.* مَبَارِكُ *эск.* туялар ётадиган жой

– مَبْرُوكٌ 1. худонинг марҳаматига сазовор бўлган, баракотли, омадли, бахтли; !~ (*янги кийим ва б. н.*) муборак бўлсин!, қутлуғ бўлсин!, 2. *ат.от. мз.* Мабрук

بَرْكَارٌ циркуль, паргар

بَرْكَعَ тўрт оёқ устида турмоқ ва олдинги икки тиззаси устига чўккаламоқ; تَبَرْكَعَ орқаси билан ўтириб қолмоқ

بِرْكَالٌ перкаль (*техникада ишлатиладиган батистсимон газлама*)

بُرْكَانٌ *кўп.* بَرَاكِينُ вулқон; ~ ثَائِرٌ ҳаракатдаги вулқон; ~ خَامِدٌ ўчган вулқон; مَقْذُوفَاتُ الـ~ *ёки* مَقْذُوفُ الـ~ вулқон ҳаракати (фаолияти) натижасида ҳосил бўлган нарсалар; فُوَّهَةُ الـ~ кратер, вулқон оғзи

– بُرْكَانِيٌّ вулқонга оид; النَّشَاطُ الـ~ вулқон ҳаракати (фаолияти); ~ـَةٌ مَقْذُوفَاتٌ вулқон лаваси (*вулқонлардан оқиб, отилиб чиқадиган суюқ чўғ модда*)

بَرْكِيَّةٌ паркет

بَرْلَمَانٌ *кўп.* ـَاتٌ парламент (*қонун чиқарувчи олий ҳокимият органи*)

– بَرْلَمَانِيٌّ парламентга оид

– بَرْلَمَانِيَّةٌ парламентаризм (*бошида парламент турган давлат тузуми*)

بِرِلْيُومٌ *кимё.* бериллий (*кулранг енгил металл*)

I (برم) بَرَمَ (*у*) بَرْمٌ 1) айлантирмоқ, бурамоқ; қайирмоқ; эшмоқ, ўрамоқ; йигирмоқ, пишитмоқ; 2) санкция (розилик, рухсат) бермоқ; тасдиқламоқ; ратификация қилмоқ; (*н. нидир*) тасдиқламоқ (*мас. имзо билан*); 3) айланмоқ, буралмоқ; ҳаракатланмоқ; بَرِمَ (*а*) بَرَمٌ 1) хавотирланмоқ, ташвишланмоқ; 2) норози бўлмоқ; дили оғримоқ, жаҳли чиқмоқ, зардаси қайнамоқ (بِ); (*н. дандир*) жирканиш ҳиссини туймоқ (مِنْ); IV أَبْرَمَ 1) айлантирмоқ, бурамоқ, эшмоқ, ўрамоқ; 2) тўла ҳал қилмоқ; тасдиқламоқ; 3) (*аҳднома, иттифоқ*) тузмоқ; 4) зериктирмоқ, жонга тегмоқ, безор қилмоқ; V تَبَرَّمَ 1) қайғурмоқ, ташвишланмоқ; 2) (*н. дандир*) норози бўлмоқ; дили оғримоқ, ранжимоқ (مِنْ); (*н. дандир*) қийналмоқ, машаққат чекмоқ (بِ); 3) қайғу чекмоқ; муҳтож бўлмоқ; VII اِنْبَرَمَ 1) айланмоқ, буралмоқ, эшилмоқ, ўралмоқ; 2) тасдиқланмоқ, рухсат берилмоқ; ратификация қилинмоқ

– إِبْرَامٌ 1) бураш, эшиш, ўраш, йигириш; 2) (аҳдрашув) тузиш; 3) тасдиқлаш; санкция (розилик) бериш; ратификация қилиш; قَرَارَاتُ الـ~ ратификацион ёрлиқлар; مَحْكَمَةُ النَّقْضِ وَ الـ~ шикоят суди

– بَرْمٌ 1) бураш, эшиш, йигириш; 2) тасдиқлаш; санкция (розилик) бериш; ратификация

– بَرْمٌ[1] ўкинч, ачиниш, ранж, норозилик, мамнун эмаслик; بِـ~ норозилик билан

– بَرْمٌ[2] *кўп.* أَبْرَامٌ бахиллиги учун қимор ўйинида иштирок этмайдиган киши; *бахил, хасис*

– بَرِمٌ норози, дили оғриган, ранжиган

– بَرْمَائِيٌّ *қар.* بَرٌّ

– بَرْمَةٌ *кўп.* بَرَمَاتٌ айланиш, айлана, доира, давра

– بُرْمَةٌ *кўп.* بِرَامٌ, بُرَمٌ 1) кастрюл (*идиш*); овқат пишириш учун фойдаланиладиган идиш; 2) *шунингдек:* ~ مِسْمَارٌ винт, бурама мих, мурват

– بَرِيمٌ чилвир; арғамчи

– بَرِيمَةٌ *кўп.* ـَاتٌ بَرَارِيمُ 1) штопор (*шиша тиқинини очадиган пармасимон асбоб*); 2) парма, дастпарма; 3) бурғу; الـ~ العِمْلَاقَةُ улкан, катта бурғу

– تَبَرُّمٌ нотинчлик, хавотирлик, безовталик, ташвиш, таҳлика; 2) ўкинч, ачиниш, ранж; норозилик

– مُبْرَمٌ[1] узил-кесил ҳал қилинган; қайтариб бўлмайдиган, бўлиши аниқ (муқаррар); ўзгармас, бузилмас, қатъий; قَضَى عَلَيْهِ قَضَاءً ~ـًا ниманидир узил-кесил тугатмоқ, бартараф қилмоқ; 2) ратификация қилинган

– مُبْرَمٌ[2] 1) икки қават қилиб йигирилган; 2) кийим номи

– مِبْرَمٌ *кўп.* مَبَارِمُ дук, йиг; урчуқ

– مَبْرُومٌ 1) эшилган; 2) юмалоқ, думалоқ

– مَبْرُومَةٌ *кўп.* مَبَارِمُ бурама билакузук

بَرْمَجَ режалаштирмоқ, планлаштирмоқ; программалаштирмоқ (*ҳисоблаш машиналарини*); ҳисоблаш машинасига ишлаш учун программа бермоқ (ўрнатмоқ)

– بَرْمَجَةٌ режалаштириш, планлаштириш; программалаш; لَجْنَةُ الـ~ لِلدَّوْلَةِ давлат режалаштириш қўмитаси

مُبَرْمَجٌ режалаштирилган, режага киритилган, планли; غَيْرُ ~ الْاِقْتِصَادُ الـ~ режалаштирилмаган, плансиз; بِشَكْلٍ ~ планли (планга асосланган) хўжалик; ~ планли равишда

بَرْمَقٌ *кўп.* بَرَامِقُ 1) нақшинкор устунча (*панжара ва шк. ларда*); 2) (*ғилдиракдаги*) кегай

بَرْمَكٌ *ат.от, мз.* Бармак; بَنُو بَرْمَكٍ *ёки* بَرَامِكَةٌ *тар.* Бармакийлар (*Халифа Ҳорун даврида машҳур бўлган вазирлар сулоласи*)

– بَرْمَكِيٌّ *кўп.* بَرَامِكَةٌ 1) *тар.* Бармакий; 2) лўли

بَرْمَهَاتٌ барамҳот (*қибт тақвимининг 7-ойи*)

بَرْمُودَةٌ бармуда (*қибт тақвимининг 8-ойи*)

بَرْمِيلٌ *кўп.* بَرَامِيلُ 1) бочка (*идиш*); ~ بَارُود порох (милтиқдори) ли бочка; ضِلْعُ الـ~ бочка тахтаси; طُوقُ الـ~ бочка гардиши, чамбараги; الـ~ الْفَارِغُ يَرُنُّ саёз сув шалдираб оқади (*сўзма-сўз.* бўш бочка қаттиқроқ қалдирайди); 2) баррель (*суюқлик ўлчов бирлиги*)

– بَرَامِيلِيٌّ *кўп.* بَرَامِيلِيَّةٌ *ёки* بَرَامِيلِيَّةٌ *кўп.* بَرَامِيلِيَّةٌ бочкасоз, бочка ясовчи уста

بَرْنِيٌّ хурмо навларидан бири

بَرْنَامَجٌ *кўп.* بَرَامِجُ 1) программа (*1. бирор иш-фаолият режаси;2. бирор сиёсий арбоб ёки ташкилотнинг мақсади ифодаланган баёнот; 3. ўқув предметининг қисқа мазмуни, мундарижаси*); план; мундарижа, жадвал; دَاخِلِيٌّ ~ устав, низом; الـ~ السَّنَوَاتِ الْخَمْسِ беш йиллик план; شَفْرِيٌّ ~ (*электрон ҳисоблаш машиналари учун*) программа; زَوَّدَ بِـ~ شَفْرِيٍّ (*ҳисоблаш машинаси учун*) программа ўрнатмоқ; 2) иш тартиби, белгилаб берилган вақт;3) каталог (*алифбо тартибида тузилган рўйхат*)

بُرْنُجٌ креп (*юпқа қора ғижим газмол*)

بُرُنْزٌ бронза, бринж

– بُرُنْزِيٌّ бринждан ясалган; бронза рангли, буғдой ранг; офтобда тобланиб қорайган ранг

تَبَرْنَسَ (برنس) барнусни (*бош кийими*) кийиб

– بُرْنُسٌ *кўп.* بَرَانِسُ 1) яктак; капюшон (*устки кийим ёқасига бириктириб тикиладиган қайтарма қалпоқ*) ли плашч; ~ الْحَمَّامِ чўмилганда кийиладиган халат; 2) илк ислом даврида қаландарлар кийган чўзиқ бош кийими, кулоҳ

– بِرِنْسٌ *кўп.* اتٌ. шаҳзода, принц

– بِرِنْسِيسَةٌ, بِرِنْسِيسٌ *кўп.* اتٌ. малика, принцесса

تَبَرْنَطَ, بَرْنَطَ шляпа киймоқ

– بُرْنَيْطَةٌ *кўп.* بَرَانِيطُ шляпа; ёш болаларнинг иссиқ бош кийими;~ اللَّمْبَةِ абажур, лампа қалпоғи

– بَرَانِيطِيٌّ шляпадўз, қалпоқ тикувчи

– مُبَرْنَطٌ шляпа кийган

بَرْنُوقٌ *бот.* бурга ўт (*ўсимлик*)

بَرْنِيقٌ бегемот, сув оти

بَرْنِيَّةٌ *кўп.* بَرَانِيُّ сопол (лойдан ясалган) идиш

الْأَبْرَهَةُ *қур.* фил миниб бостириб келган жамоа ("асҳоби фил") бошлиғининг исми

بَرَاهِمَةٌ *кўп.* элчиларнинг Оллоҳ таоло томонидан юборилганли-гини инкор қилган одамлар гуруҳи

– بَرَهْمَا Браҳма (*Ҳиндистондаги қадимги дин илоҳи*)

– بَرَهْمَنٌ *кўп.* بَرَاهِمَةٌ браҳман (*Ҳиндистонда олий табақаларга мансуб киши*)

– بَرَهْمِيَّةٌ, بِرَهْمِيَّةٌ браҳманизм (*Ҳиндистондаги қадимги дин*)

بَرْهَنَ (*н. нидир*) исботламоқ, тасдиқламоқ (عَلَى); далил келтирмоқ, важ қилмоқ; تَبَرْهَنَ исботланмоқ

– بُرْهَانٌ *кўп.* بَرَاهِينُ исбот, далил; важ, сабаб, аргумент

– بَرْهَنَةٌ исботлаш, далил кўрсатиш, далиллаш

– مُبَرْهَنٌ عَلَيْهِ: ~исботланган, далилланган

بُرْهَةٌ *кўп.* بُرَهَاتٌ, بُرَهٌ қисқа вақт, кўз очиб-юмгунча ўтган вақт, лаҳза, он, фурсат, дам, нафас; ~ مِنَ الزَّمَانِ бир оз фурсатда, қисқа вақт ичида; ~ فِي كُلِّ истаган пайтда

– بَرْهُوتُ Ҳадрамавтдаги қудуқнинг номи (*айтишларича, кофирларнинг руҳи ўша қудуқдадир*); خَيْرُ بِئْرٍ فِي الْأَرْضِ زَمْزَمُ وَ شَرُّ بِئْرٍ ~ فِي الْأَرْضِ *ҳад.* ер юзидаги қудуқларнинг энг яхшиси Замзам, энг ёмони эса Бараҳутдир

– بُرْهِيٌّ оний, бир лаҳзада содир бўладиган

بَرْهِيزٌ парҳез

بُرُوبَاغَنْدَةٌ пропаганда, тарғибот, ташвиқот

بُرُوتَسْتَانْتِيٌّ 1. протестантликка оид; 2. протестант (*насронийлар-да: протестантлик мазҳабидаги одам*)

بُرُوتَسْتَاتٌ *кўп.* بُرُوتَسْتُو протест, қатъий норозилик; эътироз билдириш

بُرُوتُوبْلَازْمٌ протоплазма (*тирик организм ҳужайраларидаги ҳаётий жараёнлар учун керакли модда*)

بُرُوتُوكُولٌ *кўп.* اتٌ. протокол, қарор, бирор фактни тасдиқлаш *ёки* қандайдир битимлар ҳақидаги ҳужжат

– بُرُوتُوكُولِيٌّ протоколга оид

بُرُوتُونٌ, بُرُوتُونٌ *кўп.* اتٌ. протон (*ҳамма атомларнинг таркибида мавжуд бўлган мусбат зарядли элементар заррача*); ~ مُتَعَادِلٌ нейтрон

بُرُوجْرَامٌ программа

بُرُوجِيٌّ *кўп.* بُرُوجِيَّةٌ карнайчи

بَرْوَزَ рамкага солмоқ, ҳошияламоқ

– بَرْوَازٌ *кўп.* بَرَاوِيزُ, بَرَاوِزُ рамка, дераза, ром

– بَرْوَزَةٌ рамкага (деразага) солиш, ҳошиялаш

بُرُوسِيَانِيٌّ 1. Пруссияга ва пруссияликларга оид; 2. пруссиялик, Пруссияда яшовчи

بُرُوشٌ *кўп.* اتٌ. тўғнағич

بُرُوغْرَامٌ = بُرُوجْرَامٌ

بَرْوَفَةٌ *кўп.* اتٌ. 1) текшириб кўриш, тажриба, синов, текшириш; (*кийимни*) кийиб кўриш; 2) корректура (*босилган текстни ўқиб, хатоларини тузатиш*); صَحَّحَ بَرُوفَاتٍ корректура қилмоқ; 3) репетиция, тайёргарлик (*бирор нарсани омма олдида ижро этиш олдидан машқ қилиш*)

بُرُولِيتَارِيَّةٌ, بُرُولِتَارِيَا пролетариат

– بُرُولِتَارِيٌّ 1. пролетарга оид; 2. пролетар

بُرُومٌ, بُرُومٌ *киме.* бром

بُرُومِيدٌ бромид

بُرُومِتْرٌ *кўп.* اتٌ. барометр

بُرُونْزٌ, بُرُونْزٌ бронза, биринж

– بُرُونْزِيٌّ, بُرُونْزِيٌّ 1) бронзага оид; 2) бронза ранг

بُرَّةٌ (*аслида* بُرْوَةٌ) *кўп.* بُرًى, بُرُونٌ 1) *эск.* туя бурнига тақиладиган темир ҳалқа (*туянинг арқони шу ҳалқага боғланади*); 2) *эск.* оёқ ёки. қўлга тақиладиган ҳалқа

بَرْوَةٌ *кўп.* بَرَوَاتٌ қолдиқ; الصَّابُونِ ~ мағзава

بُرْوَةٌ бурун, тумшуқ (*кеманинг олд қисми*)

– بُرَةٌ *кўп.* بُرًى, بُرَاتٌ ҳалқа, туянинг бурнидан ўтказиладиган ҳалқа

I بَرَى (*и*) بَرْيٌ 1) ўткирламоқ, учламоқ (*қаламни*); 2) дармонни қуритмоқ; толиқтирмоқ, чарчатмоқ; 3) тирнаб (тилиб, шилиб, синдириб, қириб) юбормоқ; (*оёқни*) ишқалаб қавартирмоқ, қадоқ қилиб қўймоқ; 4) яратмоқ, бунёдга келтирмоқ, барпо қилмоқ; III بَارَى (*н. дадир*) мусобақалашмоқ; рақиб бўлмоқ, рақобат қилмоқ, баҳслашмоқ (فِي);2) тақлид қилмоқ; V تَبَرَّى (تَبَرَّأَ *билан бир хил*) (*н. дандир*) қутилмоқ, воз кечмоқ, баҳридан ўтмоқ (مِنْ); VI تَبَارَى 1) бир-бири билан мусобақалашмоқ, баҳслашмоқ, беллашмоқ; 2) (*к. гадир*) *қарши*) чиқмоқ (ضِدَّ); VII انْبَرَى 1) (*к. гадир қарши чиқмоқ* لِ); 2) бошламоқ,3) ўткирланган, учланган бўлмоқ

–بَارِيٌّ *ва* بَارِيَةٌ *кўп.* بَوَارِيُّ *форс. эск.* бўйра

(*қамишдан ишланган шолча*)

بُرَاءٌ = بُرَايَةٌ

– بَرَّاءَةٌ *кўп.* اتٌ 1) қаламтарош, пакки; 2) қалам учини йўнадиган асбоб

– بَرَّايَةٌ = بَرَّاءَةٌ

– بُرَايَةٌ қиринди, резги

– بَرًى 1) ер, тупроқ; 2) чанг, ғубор

– بَرْيٌ 1) учини очиш, чиқариш, йўниш; ўткирлаш, чархлаш, қайраш; 2) *геол.* абразия (*қирғоқларнинг денгиз томонидан емирилиш жараёни*)

– بَرِيٌّ *эск.* алоқаси йўқ , гуноҳсиз (*сол.* بَرِيءٌ)

– بَرِيَّةٌ *қар.* بَرَأَ

– بَرِيَّةٌ *қар.* بَرَّ

– مُبَارَاةٌ *кўп.* مُبَارَيَاتٌ 1) мусобақа, беллашув; الْمُبَارَيَاتُ النِّهَائِيَّةُ финал (якунловчи) мусобақалар; ... الْـ عَلَى كَأْسِ ...нинг кубоги (соврини) мусобақалари; الشِّطْرَنْجِ ~ шахмат мусобақаси; 2) тақлид қилиш, ўхшаш, ўхшатиш

– مِبْرَاةٌ *кўп.* مَبَارٍ қаламтарош, пакки

مَبْرِيٌّ - ўткирланган, учланган, йўнилган

بَرِي بَرِي *мед.* бари-бари (*Б₁ витамини етишмаслиги натижасида пайдо бўладиган касаллик, авитаминоз*)

بَرِيتُونٌ қорин пардаси; الْـ~ التِّهَابُ *мед.* перотонит, қорин пардасининг яллиғланиши

بريطَانِيٌّ 1. Британияга оид; 2. британиялик

بَرِيطُونٌ = بَرِيتُونٌ

بِرِيلْيُومٌ *кимё.* бериллий

بِرِيمُوسٌ *кўп.* اتٌ примус

بَرِيُومٌ *кимё.* барий

I بَزَّ (*а/у*) بَزٌّ 1) тортиб олмоқ, ажратиб олмоқ, ўғирламоқ, олиб қочмоқ; 2) (*к. дандир*) ғолиб бўлмоқ, устун келмоқ, енгмоқ, ортиқ бўлмоқ, ўтиб кетмоқ (عَلَى); ~ مَنْ عَزَّ *мақ.* ғолиб келган талайди; VIII ابْتَزَّ тортиб олмоқ; ўғирламоқ, олиб қўймоқ; айёрлик билан қўлга киритмоқ, алдаб-сулдаб олмоқ (*пулни*)

– ابْتَزَازٌ ўғирлаш, олиб кетиш; ўзлаштириш, эгаллаб (ўзиники қилиб) олиш; алдаб-сулдаб олиш

– بَزٌّ кўп بُزُوزٌ 1) газлама; 2) ип газлама; полотно (*газламанинг қалинроқ тури*); бўз, хом сурп; 3) каноп ёки пахтадан тикилган кийим-кечак; 4) *эск.* қилич, қурол

– بِزٌّ *кўп.* بِزَازٌ 1) (*аёлларнинг*) кўкраги; وَلَدٌ ~الْـ عَلَى эмадиган бола; 3), елин, эмчак; 3) шох, бутоқ

– بَزَّازٌ баззоз, газмол сотувчи

– بَزَّازَةٌ *кўп.* اتٌ сўрғич, эмизгич

– بِزَّةٌ *кўп.* بِزَّاتٌ 1) кийим-кечак, қуйлак, либос; رَسْمِيَّةٌ ~ расмий кийим; الْعَمَلِ ~ иш кийими, коржома; 2) ташқи кўриниш, қиёфа, шамойил, қад, қомат, жусса

– مُبَزَّزٌ сербутоқ, сершох; эгри-бугри

بَزْبَزَ 1) тез (шошилиб) кетмоқ; 2) (*н.нидир*) тез (илдамлик билан) ҳайдаб кетмоқ; 3) серҳаракат бўлмоқ

– بَزْبُوزٌ *кўп.* بَزَابِزُ 1) жўмрак (*чойнакдаги*); 2) (*сув*) чиқиб кетадиган тешик; кран, жўмрак, чумак

I بَزَخَ (а) بَزْخٌ бели ичига кириб, кўкраги олдинга чиққан бўлмоқ (*одам ҳақида*)

– أَبْزَخُ *мн..* بُزْخٌ *кўп.* بَزْخَاءُ кўкрак қафаси олдинга туртиб чиққан одам

I بَزَرَ (*и, у*) بَزْرٌ экмоқ, тикмоқ; II بَزَّرَ уруғ (дон) бермоқ (*ўсимлик ҳақида*)

– أَبَازِيرُ *кўп.* зираворлар, дориворлар

– أَبْزَارِيٌّ 1) *эск.* донфуруш; 2) *эск.* кўкат сотувчи

– بَزَّارٌ уруғфуруш, уруғ сотувчи

– بِزْرٌ *жам.* بُزُورٌ уруғ; الْكَتَّانِ ~ зиғир уруғи (*дони*); قَطُونَا ~ *бот.* баргизуб, зубтурум; أَبْزَارٌ *кўп.* (*овқатга солинадиган*) дориворлар

– بَزْرَاءُ тез-тез туғадиган аёл

– بِزْرَةٌ *кўп.* بِزَرَاتٌ уруғ, дон; الثَّمْرَةِ ~ (*мева*) уруғи; الْقُطْنِ ~ пахта уруғи (чигит)

– بُزَيْرَةٌ *кўп.* اتٌ *бот.* спора (*гулсиз ўсимликларнинг ва баъзи бир ҳужайрали жониворларнинг урчиш органи*)

بَزْرَمِيطٌ дурагай, чатишма, гибрид

I بَزَعَ (у) بَزَاعَةٌ меҳрибон, ёқимтой, одобли бўлмоқ

– بُزَاعٌ меҳрибон, ёқимтой, одобли (*бола*)

– بَزِيعٌ = بُزَاعٌ

I بَزَغَ (*у*) بُزُوغٌ чиқмоқ, кўтарилмоқ (*қуёш, ой ҳақида*); بَزَغَ (а) بَزْغٌкесмоқ (*жарроҳликда*)

– بَازِغٌ *кўп.* بَوَازِغُ *эск.* чиқувчи, кўтарилувчи

– بُزُوغٌ чиқиш (*қуёш, ой ҳақида*)

– مِبْزَغٌ жарроҳлик пичоқчаси, пичоғи

I بَزَقَ (*у*) بَزْقٌ тупурмоқ, туфламоқ; II بَزَّقَ тез-тез, кўп тупурмоқ

– بُزَاقٌ 1) тупук; 2) сўлак, сўлакай

– بَزَّاقَةٌ *кўп.* اتٌ 1) тупдон; 2) шиллиқ қурт, чиғаноқ; 3) Миср кобраси (*илон*)

– بَزْقٌ тупуриш

– بَزْقَةٌ *кўп.* بَزَقَاتٌ тупук

– مِبْزَقَةٌ, مَبْزَقَةٌ *кўп.* مَبَازِقُ тупдон, тупуриладиган жой

I بَزَلَ (*у*) بَزْلٌ тешмоқ; الزُّجَاجَةَ ~ шиша (*тиқинини, қопқоғини*) очмоқ; الْبَرْمِيلَ ~ бочкани очмоқ; نَابُ الْبَعِيرِ ~ туянинг қозиқ тиши чиқди; V تَبَزَّلَ ёрилмоқ, тешилмоқ; VII انْبَزَلَ тешилмоқ, тешик очилмоқ

– بَازِلٌ *кўп.* بُزْلٌ , بَوَازِلُ қозиқ тиши чиққан туя; شَحَّةٌ ~ةٌ қони тўхтамаган бош яраси; 2) *эск.* балоғатга етган; 3) *эск.* озиқ тиш

– بِزَالٌ 1) тешик (*бочкадаги*); 2) жўмрак (*бочкадаги*)

– بَزَّالٌ тиқинни очадиган пармасимон асбоб; дастпарма

– بَزْلٌ *мед.* сувни чиқариб ташлаш

– بِزْلَةٌ = بِسْلَةٌ

– بُزُولٌ ёрилиш, тешилиш

– مِبْزَلٌ *кўп.* مَبَازِلُ 1) *мед.* троакар (*бадандаги йирингни чиқариб ташлайдиган асбоб*); 2) кран, жўмрак; 3) суюқлик (*сув, сут, шарбат ва ҳ.з.*)ни тозалайдиган фильтр

I بَزَمَ (и,у) بَزْمٌ 1) тишламоқ, тишлаб олмоқ; النَّاقَةَ ~ туяни фақат бош ва кўрсаткич бармоқлар билан соғмоқ

– بَزْمٌ кўкатларни бойлам қилиш учун хурмо дарахтининг пўсти ёки баргидан тайёрланган бойлама

– بِزْمٌ = إِبْزِيمٌ

بِزْمُوتٌ *кимё.* висмут (*оқ-қизғиш металл*)

(بزو) IV أَبْزَى бели ичкарига кириб, кўкраги олдинга туртиб чиққан бўлмоқ (*одам ҳақида*)

– أَبْزَى *мн.* بَزْوَاءُ товуқ кўкракли

– بَزْوٌ ўхшашлик, мисл

– بَزِيٌّ эмишган ака, кўкалдош

I بَسَّ (*у*) بَسٌّ 1) : السَّوِيقَ ~ арпа унига ёғ солиб қоримоқ; 2) الإِبِلَ ~ туяни оҳиста ҳайдамоқ; туяга بَسْ بَسْ *ёки* بَسْ بَسْ демоқ; 3) *эск.* синдирмоқ, майдаламоқ; IV أَبَسَّ = I 2)

– بَسٌّ , بَسَّةٌ *кўп.* بَسَاسٌ мушук

– بَسِيسَةٌ басиса (*ёғ қўшиб буғдой ёки арпа унидан тайёрланган ширинлик*)

– بَسْ пишт!

– بَسْ 1) *халқ.* бас!, етарли!, кифоя!; 2) بَسْ بَسْ *ёки* بَسْ بَسْ *туяни ёки қўйни ҳайдашда ишлатиладиган ундов сўз*

– بَسُوسٌ яхши муомала қилингандагина сут берадиган туя

– الْبَسُوسُ *тар.* қирқ йиллик ўзаро урушга сабабчи бўлган аёл исми; ~ حَرْبُ шу аёл сабабли содир бўлган уруш; ~ أَشْأَمُ مِنَ *маж.* Басусдан ҳам ёвуз

I بَسَأَ (а) بَسْءٌ (*бирор. к. билан*) дўстлашмоқ, (*бирор. н. ни*) хуш кўрмоқ (ب)

بَسَارِيَةٌ майда-чуйдалар (*балиқ ҳақида*)

بَسْبَاسٌ *бот.* 1) пастернак (*ширин илдизли хушбўй ўт*); 2) укроп, шивит (*Марокашда*)

– بَسَابِسُ *кўп.* بَسَابِسُ : تُرْهَاتُ الْبَسَابِسِ *ёки* تُرْهَاتٌ بَسَابِسُ беҳуда оворагарчиликлар, ёлғон-яшиқ уйдирма гаплар

– بَسْبَسٌ² *кўп.* بَسَابِسُ 1) *эск.* одамсиз, ҳосил унмайдиган, сувсиз жой, саҳро; 2) *ат.от, мз.* Басбас

– بَسْبُوسَةٌ бусбуса (*буғдой унидан шакар ва*

ёғ қўшиб тайёрланган ширин овқат)

بَسْتَرَ пастеризация қилмоқ (*озиқ-овқат маҳсулотла- рини зарарли микроблардан сақлаш учун 100 градусдан юқори бўлмаган температурада қиздириш*)

– بَسْتَرَةٌ пастеризация

بُسْتَانٌ *кўп.* بَسَاتِينُ *форс.* бўстон, боғ

– بُسْتَانِيٌّ боғбон

– بَسْتَنَةٌ боғдорчилик, полизчилик

بِسْتَكٌ бифштекс (*овқат номи*)

بِسْتَمٌ *кўп.* بَسَاتِمُ *тех.* поршень

بِسْتَنٌ, بِسْتُونٌ *кўп.* بَسَاتِنُ поршень

بَسْتُونِي (*карта ўйинида*) қарға

بَسْتِيلِيَّةٌ ширин оби нон, таблеткалар

I (بسر) بَسَرَ[1] (*у*) بَسْرٌ 1) (*н. нидир*) вақтидан олдинроқ қилмоқ, айтмоқ; 2) пишиб етилмаган, лекин ранг кирган хурмо мевасини бошқа нав хурмо билан аралаштирмоқ (*хурмодан шароб тайёрлашда*); لَا تَبْسُرُوا وَ لَا تَتْحُرُوا *ҳад.* хурмо навларини аралаштира кўрманглар (*шароб тайёрламанглар маъносида*); 3) الْقَرْحَةَ ~ ярани эзиб йирингини чиқармоқ; بَسَرَ[2] (*у*) بُسُورٌ қовоғи солинмоқ, ҳўмраймоқ, пешонани тириштирмоқ; жаҳл билан қарамоқ; IV أَبْسَرَ : النَّخْلُ ~ хурмо мевасига ранг кирди; VIII اِبْتَسَرَ 1) (*н. нидир*) вақтидан олдинроқ қилмоқ, айтмоқ; 2) вақтидан олдин бўлмоқ, бевақт бўлмоқ; 3) қовоғи солинмоқ; 4) бошламоқ; 5) олмоқ

– بَاسِرٌ ҳўмрайган, қовоғи солиқ, авзойи бузуқ

– بَاسُورٌ *кўп.* بَوَاسِيرُ геморрой, бавосил; шиш, ғурра; ўсма, ўсимта, ортиқ; бўқоқ

– بَاسِرٌ = بَسْرٌ

– بُسْرٌ *жам. кўп.* بُسَارٌ пишиб етилмаган (хом) хурмолар

– بُسْرَةٌ *кўп.* بُسْرَاتٌ хом хурмо

– مُبْتَسِرٌ : الْأَسَارِيرِ ~ қовоғи солиқ, ҳўмрайган

– مُبْتَسِرٌ 1) олдиндан, вақтидан илгари; فَمِنَ الْ~ أَنْ ... ҳозир ...нинг вақти эмас; 2) хом, пишмаган, етилмаган

I (بسط) بَسَطَ (*у*) بَسْطٌ 1) ёзмоқ (тўшамоқ); очмоқ (*газетани*); 2) тарқатмоқ; 3) чўзмоқ, узайтирмоқ, йўналтирмоқ; ذِرَاعَهُ ~ қўлни узатмоқ; لَهُ يَدَ الْمُسَاعَدَةِ ~ кимгадир ёрдам қўлини чўзмоқ; 4) тозаламоқ; текисламоқ, тўғриламоқ; 5) муфассал, кенг баён қилмоқ, тушунтирмоқ; 6) хурсанд қилмоқ, мамнун қилмоқ; 7) урмоқ, жазоламоқ; 8) (*темирни*) босмоқ, болғаламоқ;9) (*к. ни, н. ни бошқасидан*) афзал кўрмоқ (عَلَى); 10) الْعُذْرَ ~ узрни қабул қилмоқ; 11) далда бермоқ; ◊ يَدَهُ ~ қисиб турган қўлни ёзмоқ (очмоқ); يَدَهُ فِي الْإِنْفَاقِ ~ сахийлик билан, қисиниб-қимтинмасдан сарф-харажат қилмоқ; نَفْسَهُ ~ вақтичоғлик қилмоқ; бирор нарса билан овунмоқ; الْمَائِدَةَ ~ дастурхон тузамоқ; بَسُطَ (*у*) بَسَاطَةٌ осон бўлмоқ; қийин бўлмаслик; II بَسَّطَ 1) соддалаштирмоқ, осонлаштирмоқ; оммабоп қилиб баён этмоқ; 2) ясси, ялпоқ қилмоқ, текисламоқ; III بَاسَطَ 1) (*к. билан дир*) оддий (бетакаллуф) муомалада бўлмоқ; 2) бирор нарса билан машғул қилиб, кўнгил очмоқ, овутмоқ; V تَبَسَّطَ 1) кенгаймоқ, тарқалмоқ; 2) (*н. дадир*) чуқурлашмоқ, ичкари кириб бормоқ (فِي); ~ فِي الْكَلَامِ гапга тушиб кетмоқ, гапга берилиб кетмоқ, узоқ суҳбатлашмоқ; 3) (*к. билан дир*) бетакаллуф муомала қилмоқ (لِ); VII اِنْبَسَطَ 1) ёзилмоқ (тўшалмоқ), чўзилмоқ, ёйилмоқ, узаймоқ; 2) кенгаймоқ, ўсиб, қалинлашиб кетмоқ; 3) хурсанд бўлмоқ, мамнун бўлмоқ; 4) очилмоқ, ёзилмоқ, керилмоқ (*"кермоқ"дан – мас. қўл ҳақида*); 5) журъатли, дадил бўлмоқ, дадилланмоқ

– إِبْسِطْ *алиф.б.қ.*

– اِنْبِسَاطٌ 1) кенгайиш; الْقَلْبِ ~ *мед.* диастола; قَابِلِيَّةُ الْ~ وَ التَّمَدُّدِ чўзилувчанлик, кенгаювчанлик; 2) хурсандлик, шодлик, хушвақтлик, қувонч; яхши кайфият

– بَسَّاطٌ кенг очиқлик ер

– بِسَاطٌ *кўп.* بُسُطٌ, أَبْسِطَةٌ гилам; الرِّيحِ ~ тобутга ёпиладиган нарса; الرِّيحِ ~ *фольк.* учар гилам; طَرَحَ (وَضَعَ) عَلَى ~ الْبَحْثِ *маж.* муҳокамага қўймоқ, муҳокамага ташламоқ

– بَسَاطَةٌ оддийлик, соддалик, соддадиллик, гўллик, анойилик; فِي ~ оддийгина, соддагина

– بَسْطٌ[1] 1) тўлиқ (*муфассал*) баён қилиш; 2) тўшаш (*ёзиш*); 3) тарқатиш, тарқаш; 4) вақтни чоғ қилиш, хурсанд қилиш; 5) *мат.* суврат; 6) баст (*наша уруғидан тайёрланган наркотик модданинг тури*); ◊ الْيَدِ ~ сахийлик, хотамтойлик; қўл очиқлиги; قَلَمُ ~ қамишдан тайёрланган қалам

– بَسْطٌ[2] : ~ يَدٍ озод этилган, қўйиб юборилган қўл

– بُسْطٌ = بَسْطٌ

– بَسْطَةٌ 1) кенглик, муфассаллик, атрофличалик; تَكَلَّمَ بِ~ тўлиқ (*муфассал*) гапирмоқ; 2) ҳажм, кўлам; 3) мўл-кўлчилик, сероблик; 4) *шунингдек*: ~ الْكَفِّ бадавлатлик, тўқлик, бойлик; حَيٌّ فِي ~ مِنَ الْعَيْشِ وَ يُسْرٍ фаровонликда, ҳамма нарса етарли шароитда яшамоқ; 5) супача (*зинапояда*);6) баста (*ёғли хамирдан сут, тухум ва шакар қўшиб пишириладиган ва устига крем қиёмларидан гул солинган ширинлик*); 7) (*н. нидир*) кенг (муфассал) ёритиш, баён қилиш (عَنْ)

– بَسْطِيٌّ наша, кўкнор каби наркотик моддаларни сотувчи

– بُسُوطَةٌ кенглик, бепоёнлик; такаллуфсизлик, соддалик

– بَسِيطٌ *кўп.* بُسُطٌ, بُسَطَاءُ 1. 1) оддий, содда, мураккаб бўлмаган; 2) ёйилган, ёзилган, тўшалган; 3) очиқ кўнгил, соддадил; 4) ўртача, муътадил (*нарх-наво ҳақида*); ~ الْيَدَيْنِ саховатли, очиқ кўнгил, олижаноб; 2. басит (*шеърий вазн номи*)

– بَسِيطَةٌ *кўп.* بَسَائِطُ, بَسِيطٌ 1. *нинг мн. шакли* ◊ الْ~ ер, олам; بَسَائِطُ الْعِلْمِ илмнинг элементар (бошланғич) масалалари

– تَبْسِيطٌ соддалаштириш, осонлаштириш; оддий, содда этиб баён қилиш

– مُبَاسَطَةٌ (*к. билан дир*) одми муомалада бўлиш; ~ فِي бемалол, тортинмай

– مَبْسُوطٌ 1) кенг, муфассал, тўлиқ; 2) хурсанд, мамнун; 3) бадавлат, тўқ

– مُنْبَسِطٌ *кўп.* اتٌ : кенглик, ялангликлик; сайҳон ер

– مُنْبَسِطٌ 1) ёзилган, тўшалган; 2) ясси, ялпоқ, текис; 3) мамнун, кайфи чоғ; 4) ширакайф, қиттак ичиб олган

بَسْطَرٌ алебастр

بَسْطَرْمَةٌ зираворлар билан қоқланган гўшт

بَسْطِيلَةٌ бастила (*хамир, товуқ гўшти, бодом, шакар ва ёғ аралаштириб тайёрланган овқат*)

I بَسَقَ (*у*) بُسُوقٌ 1) баланд бўлмоқ; (*н. дандир*) баландроқ бўлиб, кўтарилиб турмоқ (إِلَى); кўтарилмоқ; 2) (*бирор н. дан*) ортиқ бўлмоқ, устун турмоқ (عَلَى); بَسَقَ (*у*) بَسْقٌ тупурмоқ, туфламоқ; II بَسَّقَ (*н. нидир*) баланд кўтармоқ

– بَاسِقٌ *кўп.* بَوَاسِقُ юксак қад кўтарган; ~ الْأَخْلَاقِ олижаноб, виждонли, пок, яхши хулқли

– بُسَاقٌ тупук, сўлак

بِسْكُوِيتٌ *жам.* бисквит, печенье

– بِسْكُوِيتَةٌ *кўп.* اتٌ : бисквит

I بَسَلَ (у) بَسْلٌ 1) (*н.нидир*) ман қилмоқ, тўхтатиб қолмоқ, тўсиб қўймоқ; 2) ҳалол деб ҳисобламоқ, ижозат бермоқ, йўл қўймоқ, рухсат бермоқ; بَسَلَ (у) بُسُولٌ *эск.* қовоғини солмоқ, ҳўмрайиб қарамоқ; بَسُلَ (*у*) بَسَالَةٌ жасур, қўрқмас бўлмоқ; IV أَبْسَلَ 1) ҳалокатга олиб бормоқ; 2) ман қилмоқ, тақиқламоқ; 3) *эск.* гаровга қўймоқ; V تَبَسَّلَ қовоғи солинмоқ, ҳўмраймоқ; X اسْتَبْسَلَ беҳад (чексиз, катта) қаҳрамонлик кўрсатмоқ; ўлимни писанд қилмаслик; ўлимдан қўрқмаслик; فِي الْقِتَالِ ~ жангда жасур, қўрқмас бўлмоқ

– اسْتِبْسَالٌ беҳад (чексиз, катта) қаҳрамонлик; ўлимдан қўрқмаслик, ўлимни писанд қилмаслик

– بَاسِلٌ *кўп.* بَوَاسِلُ, بُسَّلٌ 1) жасур, қўрқмас,

мард, қаҳрамон; 2) *эск.* қовоғи солиқ, ҳумрайган

– بَسَالَةٌ жасурлик, жасорат, мардлик, қаҳрамонлик

– بَسْلَةٌ, بَسْلَى нўхат; حَضْرَاءُ ~ қуклигида териб олинган нўхат

– بَسِيلٌ [1] 1) ҳаром нарса; 2) бадбашара, башараси хунук

–بَسِيلٌ [2] майнинг идиш тагида қолган қолдиғи

I بَسَمَ (*и*) بَسْمٌ кулмоқ, табассум қилмоқ; кулимсираб қўймоқ; لَهُ الْحَظُّ ~ унга бахт кулиб боқди; V تَبَسَّمَ табассум қилмоқ, кулмоқ; VIII اِبْتَسَمَ = V

– اِبْتِسَامَةٌ اِبْتِسَامٌ, *кўп.* اتٌ ـَ табассум, кулги, жилмайиш; تَكَلُّفُ الْـ~ ёлғондакам кулмоқ

– بَاسِمٌ кулувчи, табассум қилувчи

– بَسَّامٌ кулаётган, табассум қилаётган; хурсанд, қувноқ, шод

– بَسْمَةٌ *кўп.* بَسَمَاتٌ кулги, табассум

– اِبْتِسَامٌ = تَبَسُّمٌ

– مُبْتَسِمٌ кулувчи, кулаётган

– مِبْسَامٌ доим кулиб турувчи

– مَبْسَمٌ *кўп.* مَبَاسِمُ оғиз; السِّجَارَةِ ~ мундштук, папиросс (сигарета) найчаси

سمو بِسْمِ اللهِ = ~ اللهِ: *қар.* بِسْمِ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ: بَسْمَلَ (*«меҳрибон ва раҳмдил Оллоҳ номи билан»*) сўзини талаффуз этмоқ (айтмоқ); بَسْمَلَ = تَبَسْمَلَ

– بَسْمَلَةٌ : بِاسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ сўзини талаффуз этиш

بِسِيكُولُوجٌ психолог, руҳшунос

– بِسِيكُولُوجِيٌّ руҳшуносликка оид

– بِسِيكُولُوجِيَا, بِسِيكُولُوجِيَّةٌ психология, руҳшунослик

إِتْبَاعٌ بَسَنَ *қар.*

بُسَيْنَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ мушукча, мушук боласи

بَيْسَانُ Шом ўлкасидаги жой номи

I بَشَّ (*а/а*) بَشٌّ, بَشَاشَةٌ кулмоқ, табассум қилмоқ; (*к. нидир*) хурсанд кутиб олмоқ (ب); (*к. гадир*) хуш муомалалик билан (очиқ чеҳра билан) муносабатда бўлмоқ (لِ)

– بَاشٌّ табассум қилувчи, кулиб боқувчи, хуш муомалали; шод, хуррам

– بَشٌّ табассум қилувчи, хуш муомалали; هَشٌّ بَشٌّ хуррам, хурсанд

– بَشَّاشٌ хушмуомала

– بَشَّاشَةٌ 1) табассум, 2) хушмуомалалик; илтифот; самимият; ширинсўзлик

– بَشٌّ = بَشُوشٌ

بَشْرُوشٌ– بَشَارُوشٌ

بِشَامِيلُ бишомил (*қайла*)

بَشْبَشَ ҳўпламоқ, намламоқ, ивитмоқ, бўктирмоқ; 2) очиқ юзли бўлмоқ, хушмуомала бўлмоқ, хушмуомала муносабатда бўлмоқ; تَبَشْبَشَ ивиган, намланган, бўктирилган бўлмоқ

– بَشْبَشَةٌ ҳўллаш, ивитиш, бўктириш

بَشْتٌ *кўп.* بُشُوتٌ 1) бишт (*чопонга ўхшаш либос*); 2) кофта

بُشْتٌ бесоқол, бачча, ҳезалак, пушти

بَشْتَخَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) пештахта, синф доскаси; кичкина кийим-кечак турадиган жавон

I (بشر) بَشَرَ [1] (*и, у*) بَشْرٌ чиқариб (кўчириб, ажратиб) олмоқ; шилмоқ, шилиб (юлиб) олмоқ (*устки қатламни, терисини*); тозаламоқ, артмоқ, арчимоқ; қириб олмоқ, қиртишлаб олмоқ; بَشَرَ (*а*) بَشْرٌ, بُشُورٌ, بَشَرَ [2] *ёки* (*у*) بَشْرٌ, بُشْرٌ (*н. гадир*) қувонмоқ (ب); II بَشَّرَ 1) хушхабар билан хурсанд қилмоқ; 2) (*н. нидир*) ҳаммага эълон қилмоқ, билдирмоқ, дарагини бермоқ (ب); بِالْخَيْرِ ~ яхшиликдан дарак бермоқ; بِالدِّينِ ~ ваъз ўқимоқ, бирор ғояни (таълиматни) тарғиб қилмоқ; III بَاشَرَ 1) олиб бормоқ, ўтказмоқ, бажармоқ, ижро этмоқ; 2) бошқармоқ; идора қилмоқ; 3) (*н. гадир*) киришмоқ; (*н. биландир*) шуғулланмоқ; (*н. нидир*) касб, ҳунар қилиб олмоқ; التِّجَارَةَ ~ савдо билан шуғулланмоқ; الصِّنَاعَةَ ~ бирон-бир касб (*ҳунар*) билан машғул бўлмоқ; التَّحْقِيقَ ~ тергов олиб бормоқ; السُّلْطَةَ ~ ҳукмронлик қилмоқ; ~ الْمَرْأَةَ аёл билан қўшилмоқ; IV أَبْشَرَ 1) хурсанд бўлмоқ; 2) (*н. биландир*) хурсанд қилмоқ (ب); VI تَبَاشَرَ хушхабарни бир-бирига айтмоқ; бир-бирини (*н. биландир*) табрикламоқ (ب); VII اِنْبَشَرَ тозаланган, пустидан ажратилган бўлмоқ; шилинган бўлмоқ; X اِسْتَبْشَرَ 1) хурсанд бўлмоқ; яхшиликни кутмоқ; (*н. дадир*) яхши нарсани кўрмоқ; بِهِ خَيْرًا ~ (*н. дадир*) яхшиликни, хайрли нарсани кўрмоқ; 2) (*к. нидир, н. биландир*) хурсанд (шод) қилмоқ (ب)

– بَاشُورَةٌ ов милтиқни ўқлаганда дори билан ўқ орасига ва ўқ устига босиб шиббаланадиган латта, жун ва *ш.к.* лар

– بَشَّارٌ *ат.от, мз.* Башшор; Башшор ибн Бурд (*шоир*)

– بَشَارَةٌ гўзаллик, чирой, ҳусн

– بَشَّارَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ капалак

– بُشَارَةٌ *кўп.* بَشَائِرُ (*хушхабар учун бериладиган*) суюнчи

– بِشَارَةٌ *кўп.* بَشَائِرُ 1) хушхабар; хушхабар учун совға, суюнчи; عِيدُ الْـ~ *дин.* хушхабар ийди (*христианларда*); хушхабар учун совға, суюнчи 2) Инжил (*Исо алайҳиссаломга нозил бўлган муқаддас китоб*); 3) қандайдир янги нарса; дастлабки янгилик; بَشَائِرُ التَّمْرِ хурмонинг биринчи ҳосили; بَشَائِرُ الْحَيَاةِ ҳаётнинг биринчи белгилари

– بُشْرٌ хушхабар

– بِشْرٌ 1) хурсандчилик, шодлик, хуррамлик; فِي ~ وَ إِينَاسٍ шодлик ва самимийлик билан; حَسَنُ الْـ~ очиқ чеҳрали, кулиб турган; 2) *ат.от, мз.* Бишр

– بَشَرٌ башар, одам; كَأَنَّهُ لَمْ يَمَسَّهُ ~ гўёки (унга) одам қўли тегмагандек; 2) инсоният, одамзод; بَنُو الْـ~ одамлар, инсонлар; أَبُو الْـ~ Одам алайҳиссалом; أُمُّ الْـ~ Момо Ҳавво; 3) *анат.* жинсий аъзо

– بَشَرَةٌ *кўп.* بَشَرٌ тери, пўст; ذَوُو الْـ~ السَّوْدَاءِ қора танлилар; ذَوُو الْـ~ الْبَيْضَاءِ оқ танлилар

– بُشْرٌ *кўп.* بُشْرَى = بَشَرٌ

– بَشَرِيٌّ 1) инсон (башарият) га оид; الْمُجْتَمَعُ الْـ~ кишилик жамияти, 2) теридан бўладиган

– بَشَرِيَّةٌ 1) башарият, инсоният, одамзод; 2) инсон табиати

– بَاشُورَةٌ = بَشُورَةٌ

– بَشِيرٌ *кўп.* بُشَرَاءُ 1) хушхабар етказувчи; 2) гўзал, чиройли, ҳуснли; الْوَجْهِ ~ чиройли, хушрўй, истараси иссиқ, ёқимтой; 2. 1) хурсандчилик даракчиси; олдиндан хабар келтирувчи; даракчи; 3) инжилчи (*христиан динининг инжилга асосланган мазҳабларидан бирига мансуб киши*); 4) *ат.от, мз.* Башир

– تَبَاشِيرُ *кўп.* 1) биринчи ҳосиллар, дастлабки натижалар; 2) ёқимли белгилар, кўринишлар; الصُّبْحِ (الْفَجْرِ) ~ тонг, субҳ даракчилари, белгилари

– تَبْشِيرٌ 1) хушхабарни айтиш, эълон қилиш; 2) ваъз айтиш, диний тарғибот фаолияти; جَمْعِيَّةُ الْـ~ диний тарғибот жамияти (*ерли халқни христиан динига ўтишга тарғиб қилиш учун ўзга юртларга тарғиботчилар-миссионерлар юборадиган ташкилот*)

– تَبْشِيرِيٌّ миссионерларга оид; الْإِرْسَالِيَّاتُ التَّبْشِيرِيَّةُ миссионерлик вазифаси; النَّشَاطُ الْـ~ миссионерлик фаолияти

– مُبَاشِرٌ 1. 1) бажарувчи, ўтказувчи; 2) тўғридан-тўғри, бевосита; غَيْرُ ~ бавосита, билвосита; 2. мубошир, бошлиқ; назоратчи

– مُبَاشَرَةٌ 1) бажариш, олиб бориш, ўтказиш; амалга ошириш; 2) (*н. биландир*) шуғулланиш; 3) қўшилиш, қовушиш, жинсий алоқа қилиш; ◊ ~ тўғридан-тўғри, бевосита

– مُبَشِّرٌ миссионер, христианлик тарғиботчиси; 2) инжилчи (*инжилга асосланган мазҳаблардан бирига мансуб киши*); 3) *ат.от, мз.* Мубашшир

– مُبَشِّرَاتٌ *кўп.* ёмғирдан дарак берувчи шамол;

– مِبْشَرَةٌ *кўп.* مَبَاشِرُ қиргич

– مُتَبَشِّرٌ *эск.* қувонаётган, хурсанд бўлаётган

بَشْرُوشٌ *зоол.* қизил ғоз (фламинго)

بَشْرَفٌ *кўп.* بَشَارِفُ *муз.* увертюра (*саҳна асари, кинофильм к. парнинг бошланиши олдидан ижро этиладиган музика*), прелюдия (*қисқароқ мусиқий асар*)

I بَشِعَ (*а*) بَشَعٌ, بَشَاعَةٌ 1) жирканч, ёқимсиз, нафратни қўзғайдиган, қабиҳ, жуда хунук, ёмон бўлмоқ; 2) (*н. гадир*) нафрат уйғотмоқ, (*н. дандир*) жиркантирмоқ (ب); بِالطَّعَامِ ~ овқатдан жирканмоқ; بِالأَمْرِ ~ бу иш унга хунук кўриниб қолди; X اِسْتَبْشَعَ жирканч, ёқимсиз, қабиҳ, ёмон деб билмоқ (ҳисобламоқ)

– بَشَاعَةٌ ёқимсизлик, жирканчлик, қабиҳлик, қабоҳат

– بَشِعٌ, بَشِيعٌ жирканч, ёқимсиз, нафратни қўзғайдиган, қабиҳ

بَاشَقٌ *алиф.б.қ.*

I بَشَكَ (*и*) بَشْكٌ алдамоқ, ёлғон гапирмоқ; 2) тезлашмоқ, шошилмоқ; 3) орасини катта-катта қилиб тикмоқ (*кийим тикишда*); فِي الْعَمَلِ ~ ишни ёмон бажармоқ; الْخَبَرَ ~ сохта хабар тарқамоқ; VIII اِبْتَشَكَ алдамоқ, ёлғон гапирмоқ; الْكَلَامَ ~ ёлғон гап қилмоқ

– بَشَّاكٌ ёлғончи, ёлғон гапирувчи

بَشَاكِرِيٌّ *кўп.* بَشَاكِرَةٌ, بُشْكَارٌ қассоб ёрдамчиси

– الذَّبَائِحِ: ~ بَشْكَرَةٌ мол суйиш ва гўштини нимталаб бўлиш

– بَشْكُورٌ *кўп.* بَشَاكِيرُ темир косов, косов

– بَشْكِيرٌ *кўп.* بَشَاكِيرُ сочиқ; дастрўмол (рўмолча), салфетка (қўлсочиқ); الْحَمَّامِ ~ ҳаммом сочиғи

بَشْلِكٌ *тар.* бешлик (*турк чақатангаси*)

بَشْلَةٌ *кўп.* اتٌ َ бацилла (*таёқча шаклидаги бактерия*)

بَشَلَّةٌ = بُشْلُومٌ

I (بشم) بَشِمَ[1] (а) بَشَمٌ 1) жуда тўймоқ, тўйиб кетмоқ; кўп еб қўймоқ, кўп овқат еб бўкиб қолмоқ; 2) меъдаси суст (овқатни ҳазм қила олмайдиган) бўлмоқ; بَشِمَ[2] (*а*) بَشَامَةٌ (*н. дандир*) нафратланмоқ, жирканмоқ (مِنْ); ~ مِنَ الأَمْرِ бу иш унинг жонига тегди; IV أَبْشَمَ кўп (керагидан ортиқча) едирмоқ; меъданинг овқат ҳазм қила олмайдиган бўлишига сабабчи бўлмоқ

– بَشَامٌ *жам. бот.* башом (*Маккаи мукаррамада ўсадиган доривор ўсимлик*); 2) мисвок учун ишлатиладиган хушбўй дарахт

– بَشَامَةٌ нафратланиш, жирканиш

– بَشَمٌ 1) жуда тўйиб кетиш; кўп еб қўйиш; 2) меъданинг сустлиги

– بَشْمَةٌ *бот.* башма (*мевасидан тасбиҳ доналари тайёрланадиган жийдасимон дарахт*)

بُشْمُلَةٌ *бот.* мушмула (*ўсимлик*)

بَشْنُسٌ башанис (*қибт тақвимининг 9-ойи*)

(بشنق) تَبَشْنَقَ ўз бошини боғлаб олмоқ

– بَشْنِيقَةٌ, بُشْنُوقَةٌ рўмол, бошни ўрайдиган ёпинчиқ

بَشْنِينٌ Миср нилуфари; сувда ўсадиган лилия (*манзарали ўсимлик*); لَا يُعْجِبُهُ الْ~ وَ مَنْ زَرَعَهُ унинг кўнглини топиб бўлмайди (*сўзма-сўз:* унга нилуфар ҳам, уни эккан ҳам ёқмайди)

I بَصَّ (*а/и*) بَصِيصٌ, بَصٌّ 1) ялтирамоқ, чақнаб турмоқ; йилтилламоқ;2) (*қаердандир*) қарамоқ, қараб турмоқ (مِنْ); II بَصَّصَ 1) кўз очмоқ (*кучук ҳақида*); الْجَرْوُ ~ янги туғилган кучукча кўзини очди; 2) думни ликиллатмоқ (*ит ҳақида*); V تَبَصَّصَ изидан кузатиб бормоқ, жосуслик қилмоқ

– بَصٌّ *кўп.* اتٌ َ автобус

– بَصَّاصٌ 1. изидан кузатиб борувчи; 2. изқувар, жосус

– بَصَّاصَةٌ *кўп.* اتٌ َ кўз; كَهْرَبَائِيَّةٌ ~ (*радиоприёмникдаги*) яшил кўзча

– بَصَّةٌ 1) *нигоҳ, қараш, боқиш;* 2) *листа кўмир, кўмир чўғи; сўхта, чала куюк, қоракуя*

– بَصِيصٌ порлаш, чақнаш; шуъла, нур, йилтираш; ◊ مِنَ الأَمَلِ ~ умид учқуни

بَصْبَصَ 1) (*думни*) ликиллатмоқ (*ит ҳақида*); 2) (*к. гадир*) кўз қисмоқ, кўз билан имламоқ; ёқимли қараш қилмоқ; بِعَيْنَيْهِ ~ ёқимли назар ташламоқ (солмоқ); 3) кунгил овламоқ, хушторлик қилмоқ; ишва (ноз-карашма) қилмоқ, қичиқ қилмоқ; تَبَصْبَصَ 1) (*к. нидир*) кузатиб юрмоқ, назар остида тутмоқ (عَلَى); 2) думини ликиллатмоқ

– بَصَابِيصُ *кўп.* чўғ бўлиб турган кўмирлар

– بَصْبَصَةٌ 1) (*думни*) ликиллатиш; 2) кўз қисиш; 2) кунгил овлаш; ноз-фироқ қилиш, қичиқ қилиш

I بَصَرَ (*а*) بَصَرٌ *ёки* بَصُرَ (*у*) بَصَارَةٌ 1) (*н. нидир*) кўрмоқ, пайқамоқ (ب); 2) фаҳмламоқ, билиб (сезиб) қолмоқ; қила олмоқ; уддасидан чиқмоқ; II بَصَّرَ 1) кўрсатмоқ, тушунтирмоқ, англатмоқ, уқдирмоқ; 2) билим бермоқ, маърифатли қилмоқ; (*н. гадир*) ўргатмоқ (ب); 3) Басрага жўнамоқ; 4) (*н. нидир*) олдиндан сезмоқ (*пайқамоқ*), ҳисобга олмоқ, (олдиндан) кўзда тутмоқ (ب); IV أَبْصَرَ 1) кўрмоқ, кўра билмоқ, сезмоқ; 2) фаҳмламоқ, англамоқ; النُّورَ فِي طَشْقَنْدَ ~ у Тошкентда туғилди; V تَبَصَّرَ 1) (*н. ҳақдадир*) ўйламоқ, фикр (мулоҳаза, муҳокама) қилмоқ, фикр юритмоқ (فِي); ақллилик, мулоҳазалилик қилмоқ (кўрсатмоқ); 2) (*н. нидир*) кўрмоқ, англамоқ, фаҳмламоқ, пайқамоқ, сезмоқ (ب); X اِسْتَبْصَرَ 1) яхшилаб қарашга, кўришга интилмоқ; 2) билишга, тагига етишга ҳаракат қилмоқ; 3) яхшилаб қараб чиқмоқ, текширмоқ, кўриб чиқмоқ, кўздан кечирмоқ; الْمَرِيضَ ~ беморни кўрмоқ, беморни текширмоқ; 4) уткир, сезгир, зийрак бўлмоқ; 5) яққол, аниқ, равшан кўринадиган бўлмоқ

– إِبْصَارٌ 1) ҳис этиш, фаҳмлаш, пайқаш; 2) кўриш қобилияти; кўриш

– أَبْصَارِيٌّ оптикага оид

– اِسْتِبْصَارٌ 1) тушуниб олишга, билиб олишга, фаҳмлашга ҳаракат қилиш; 2) кўрик, текшириш; 3) сезгирлик, зийраклик; интуиция, ички ҳис

– بَاصِرَةٌ *кўп.* بَوَاصِرُ кўз (*биттаси*)

– بَصَارَةٌ 1) ҳис этиш; 2) фаҳмлаш, (*бирор н. ни*) яхши билиш

– بَصَارَةٌ бисора (*янчилган ловия, тугмача гул, ялпиз ва б. хушбўй моддалардан тайёрланган овқат*)

– بَصَّارَةٌ *кўп.* اتٌ َ фолбин аёл, ромчи хотин

– بَصَرٌ *кўп.* أَبْصَارٌ 1) кўриш, кўриш қобилияти; الْ~ صَحِيحُ нормал, табиий кўриш қобилиятига эга (*мас. одам*); الْ~ طُولُ узоқ масофани кўра оладиганлик; الْ~ طَوِيلُ узоқ масофани кўра оладиган; الْ~ قَصَرُ яқин масофани кўра оладиганлик; الْ~ قَصِيرُ яқин масофани кўра оладиган; تَحْتَ سَمْعِهِ وَ ~ هُ *қар.* سمع; عَلَى مَدَى الْ~ кўриш мумкин бўлгани қадар; كَلَمْحِ الْ~ кўз юмиб очгунча, бир онда; كُلُّ ذِي ~ وَ بَصِيرَةٍ ҳар қандай кўзи ва ақли бор (*одам*); غَابَ عَنِ الأَبْصَارِ кўздан йўқолмоқ, кўздан яширинмоқ; ... وَقَعَ ~ ى عَلَى кўзим ... га тушди; إِنَّهُ يُرْمَى بِالأَبْصَارِ *мажх. кўч.* у анча таниқли;2) фарқланиш; 3) қабул қилиниш; 4) тушунилиш, фаҳмланиш, билиниш; رِجَالُ الْ~ الرَّأْيِ وَ ... ақлли одамлар; ... لَهُ ~ فِي ... лардан анча хабардор; 5) фаросатлилик, зеҳнлилик; 6) назар, қараш

– بَصْرَةٌ *кўп.* بِصَارٌ 1) қаттиқ тошлоқ ер; 2) шағал аралашган ёпишқоқ лой; 3) оқ ранг аралашган силлиқ тош; الْ~ Басра шаҳри

– بَصْرِيٌّ 1. басралик, Басрага оид; 2. 1) Басрада яшовчи; 2) *тар.* грамматистларнинг Басра мактаби вакили

– بَصَرِيٌّ 1) кўришга оид; кўриш орқали ҳис (қабул) қилинадиган; кўргазмали; кўрсатиладиган; الْوَسَائِلُ الْ~ кўргазмали қуроллар; 2) кўзга оид; 3) оптик, оптикага оид

– بَصَرِيَّاتٌ *кўп. шунингдек:* عِلْمُ الْ~ оптика (*физиканинг ёруғлик ҳақидаги билими*)

بَصْرَتَانِ Басра ва Куфа шаҳарлари

– بَصِيرٌ *кўп.* بُصَرَاءُ 1) кўзи равшан; кўра оладиган, кўзи очиқ; ҳаммадан яхшироқ кўриб турувчи; 2) фарқловчи; сезувчи,

билувчи; الْعَيْنُ ~ةٌ وَ الْيَدُ قَصِيرَةٌ *мкл.* кўз кўргувчидир, қўл эса калтадир; 3) сезгир, зийрак; ақлли, фаросатли, эс-ҳушли

– بَصِيرَةٌ *кўп.* بَصَائِرُ 1) ақл, идрок, фаҳм, фаросат; 2) онглилик, идроклилик; سَدَادُ الْ~ юксак онглилик; 3) зийраклик, сезгирлик; узоқни кўра билиш; ... مِنْ ~ هُوَ عَلَى у ... ҳақда (*ёки ...ни*) яхши билади; 4) = مَبْصَرَةٌ; بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ *қур.* инсон ўзининг нафсига ҳужжат ёки далилдир

– تَبَصُّرٌ 1) муҳокама, мулоҳаза; 2) ақллилик, мулоҳазалилик; эҳтиёткорлик билан (кейинни ўйлаб) иш тутиш; ~ الْبَخْتِ фол очиш, фолбинлик, парихонлик

– تَبْصِيرٌ тушунтириш, баён қилиш, шарҳлаш; الْمُسْتَقْبَلِ ~ келажакни олдиндан билиш (кўриш) ; الْبَخْتِ ~ фол очиш, фолбинлик, парихонлик

– مُبَاصَرَةٌ телевидение

– مِبْصَارٌ телевизор

– مُبْصِرٌ 1) кўриб турувчи, кўрувчи; сезувчи, билувчи, кўзи очиқ, очиқ кўз; 2) ёритувчи, ёруғ қилувчи; فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً *қур.* Бизнинг оятларимиз ёритувчи бўлиб уларга нозил бўлганида ...

مَبْصَرَةٌ ҳужжат, далил

– مُسْتَبْصِرٌ сезгир, зийрак, фаросатли, идроклй, ақлли

بَسْطَرٌ = بَصْطَرٌ

I بَصَعَ (а) بَصْعٌ тупламоқ, жамламоқ,йиғмоқ

– أَبْصَعُ[1] *мн.* بَصْعَاءُ جَمِيعٌ (*сўзига қўшилиб, таъкид учун ишлатиладиган сўз*); أَخَذَ حَقَّهُ أَجْمَعَ أَبْصَعَ у ўзининг ҳақини тўлалигича олди; رَأَيْتُ النِّسْوَةَ جُمَعَ بُصَعَ мен аелларнинг барча-барчасини кўрдим

– بَصْعٌ[2] *мн.* بَصْعَاءُ *кўп.* بُصْعٌ аҳмоқ, тентак (*одам*)

I بَصَقَ (у) بَصْقٌ тупурмоқ, туфламоқ

– بُصَاقٌ 1) тупук; оғиздан чиқадиган тупук, оғиз ичидаги тупук, сўлак (*қар.* رِيقٌ); 2) сўлак, сўлакай; балғам

– بَصَّاقَةٌ *кўп.* ـاتٌ тупдон, туфдон

– بُصَاقَةٌ : الْقَمَرِ ~ ялтироқ оқ тош

– بَصْقَةٌ тупук

– بَصَّاقَةٌ مِبْصَقَةٌ *кўп.* مَبَاصِقُ = بَصَّاقَةٌ

(بصل) II بَصَّلَ ечинтирмоқ, кийимни ечмоқ, ечиб қўймоқ

بَصَلٌ *жам.* пиёз; الزَّبَرِ ~ сунбул; مَاءُ الْ~ пиёз шарбати; ◊ مِينَاءُ الْ~ *Искандария шаҳридаги маҳалла номи*

– بَصَلَةٌ *кўп.* ـاتٌ пиёз, пиёзбош, бир бош пиёз, илдизпоя; الزَّهْرِ ~ гул пиёзи (илдизи); الْفَأْرِ ~ *бот.* оташак пиёз (денгиз пиёзи); الْحُبِّ ~ *мкл.* ҳар кимники ўзига, ой кўринар кўзига (*сўзма-сўз: маҳбубдан қолган пиёз қўйдир*); ◊ لَا يُسَوِّي الْ~ ҳеч нарсага (сариқ чақага) арзимайди

– بَصَلِيٌّ 1) пиёзли, пиёзга оид; 2) пиёзсимон

– بُصَيْلَةٌ *кўп.* ـاتٌ пиёзча, кичкина пиёз; الْ~ الْبَيْضَاءُ *бот.* анзур пиёзи; الشَّعْرِ ~ *мед.* соч (*қил*) илдизи; 2) сунбул (*Сурияда*)

I بَصَمَ (у) بَصْمٌ штемпель (*муҳр, тамға*) босмоқ, тамғаламоқ; بِخَتْمٍ ~ печать (муҳр) босмоқ; 2) (*босмахонада*) босмоқ, босиладиган нарсадан намуна олмоқ; ~ الْقِمَاشِ газламага гул босмоқ, чекмоқ; 3) имзо ўрнига бармоқ босмоқ; ◊ الدَّرْسَ ~ дарсни тушунмасдан ёдламоқ, ёдлаб олмоқ

– بُصْمٌ тўртинчи бармоқ (суфи бармоқ) билан жимжилоқнинг ораси; ◊ ~ ذُو ثَوْبٍ қалин ипдан тикилган кийим; ~ ذُو رَجُلٍ қўпол, дағал, қўрс одам

– بَصْمَةٌ *кўп.* بَصَمَاتٌ 1) муҳр, тамға; 2) босмахонада олинган намуна; الْإِصْبَعِ ~ бармоқ изи

بُصَةٌ[2] = بُصَّةٌ

بَصْوَةٌ сўхта ўтин, чала куйик; писта кўмир

I (بضّ) بَضَّ (а/и) بَضِيضٌ бармоқлар билан (*торларни*) чертмоқ, чалмоқ; (*чолғу асбобини*) созламоқ; بَضَّ 2 (а/и) بَضِيضٌ секин оқмоқ, томмоқ, таралмоқ, уфурмоқ; بَضَّ (а/а,и) بُضُوضَةٌ, بَضَاضَةٌ юмшоқ бўлмоқ, мулойим бўлмоқ, нозик бўлмоқ (*тери ҳақида*); IV أَبَضَّ оз-оздан бермоқ

– بَضٌّ нозик (нафис) терили

– بَضُوضٌ *кўп.* بَضَاضٌ суви оз бўлган қудуқ

I بَضَعَ (а) بَضْعٌ 1) кесмоқ, қирқмоқ, қиймоқ, қирқиб қўймоқ, кесиб олмоқ, кесиб (бўлиб, ажратиб) қўймоқ; 2) ампутация қилмоқ, кесиб ташламоқ; II بَضَّعَ харид қилмоқ, бозор-учор қилмоқ; III بَاضَعَ (*жинсий*) жуфтлашмоқ, қўшилмоқ; IV أَبْضَعَ товарга (сотиладиган молга) айлантирмоқ, сотувга қўймоқ; V تَبَضَّعَ = II; X اسْتَبْضَعَ 1) савдо қилмоқ; (*қаердандир*) товарлар (моллар) олиб келмоқ (مِنْ); 2) (*к. дандир*) сотиб олмоқ, харид қилмоқ (مِنْ)

– بَاضِعَةٌ *кўп.* بَوَاضِعُ 1) бадандаги яра, жароҳат; 2) *эск.* катта уюр, ҳайвонлар подасининг бир бўлаги

– بِضَاعَةٌ *кўп.* بَضَائِعُ (савдо *учун чиқариладиган*) товар, мол; بَضَائِعُ كَمَالِيَّةٌ (*сотиладиган*) зеб-зийнат буюмлари; قِطَارُ الْ~ юк поезди; ◊ هُوَ قَلِيلُ الْ~ унинг билим бойлиги оз

– بَضْعٌ 1) кесиш, қирқиш, кесиб (қирқиб) олиш; 2) кесиб ташлаш

– بُضْعٌ *кўп.* أَبْضَاعٌ аёлларнинг жинсий аъзоси

– بِضْعٌ, بِضْعَةٌ бир нечта, бир неча (*3 тадан 10 тагача*); بِضْعَةَ عَشَرَ بَيْتًا ўнтадан ортиқ уй

– بِضْعَةٌ = بَضْعَةٌ

– بَضْعَةٌ *кўп.* بَضَعٌ (*гўштнинг, ноннинг*) бўлаги

– تَبَضُّعٌ, تَبْضِيعٌ сотиб олиш, харид

– بَضِيعٌ *кўп.* بُضَعٌ *эск.* ўртоқ, биродар

– مِبْضَعٌ *кўп.* مَبَاضِعُ *мед.* ланцет (*дудама, жарроҳлар ништари*), скалпель (*жарроҳ пичоғи*)

I بَطَّ (а/у) بَطٌّ очмоқ, кесмоқ, ёрмоқ, ичак-чавоғини олиб ташламоқ; II بَطَّطَ болғаламоқ, тақаламоқ, уриб (*босиб*) япалоқламоқ, яссиламоқ, пучайтирмоқ; ◊ لَهُ رَأْسَهُ ~ (*к. нидир*) роса урмоқ, дўппосламоқ

– بَطٌّ *жам. кўп.* بُطُوطٌ ўрдаклар; بَرِّيٌّ ~ оқчорлоқлар (*Шимолда яшайдиган қуюқ патли йирик сув қуши*); شَمَالِيٌّ ~ *зоол.* шимол ўрдаги; ~ الْ فَرْخُ عَوَّامٌ эркак ўрдак; ذَكَرُ الْ~ *мтл.* устоздан шогирд ўзибди (*сўзма-сўз:* ўрдак боласи энг зўр сузувчидир)

– بَطَّةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) ўрдак; بَرِّيَّةٌ ~ *зоол.* оқчорлоқ; ذَكَرٌ ~ эркак ўрдак; أُنْثَى ~ урғочи ўрдак; 2) ўрдак шаклидаги идиш; ◊ السَّاقِ ~ *ёки* ~ الرِّجْلِ болдир; يَا ~! Азизам, хоним! (*кўпинча аёлларни эркалашда ишлатилади*)

– مُبَطَّطٌ ясси, ялпоқ, текис (*тунука ҳақида*)

– مَبْطُوطٌ ясси, ялпоқ

بَطَارِيَّةٌ, بَطَّارِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) *эл.* батарея; لِلْجَيْبِ ~ чўнтак фонари батареяси; جَافَّةٌ ~ қуруқ батарея; سَائِلَةٌ ~ суюқлик батареяси; شَمْسِيَّةٌ ~ қуёш батареяси; كَلْوَانِيَّةٌ ~ гальваник батарея; كِيمَاوِيَّةٌ ~ кимёвий батарея; 2) *харб.* батарея

بَطَاطِسُ *жам.* картошка

– بَطَاطِسَةٌ *кўп.* ـاتٌ картошка донаси, бир дона картошка

– بَطَاطَةٌ *шунингдек:* حُلْوَةٌ ~ батат, ширин картошка

– بَطُوطَةَ : ابْنُ بَطُوطَةَ Ибн Батута (*сайёҳ*)

I بَطُؤَ (у) بَطْءٌ секинак бўлмоқ; суст бўлмоқ; сусткашлик қилмоқ, чўзмоқ, кечиктирмоқ; II بَطَّأَ тўхтатиб турмоқ, кечиктириб юбормоқ, секинлатмоқ, сусайтирмоқ, чўзмоқ, пайсалга солмоқ; IV أَبْطَأَ 1) чўзмоқ, кечиктирмоқ, орқага сурмоқ; кечикиб келмоқ; кечиктириб (вақтидан ўтказиб) юбормоқ; 2) (*н. нидир*) тўхтатиб турмоқ, секинлатмоқ, сусайтирмоқ (بِ); مَا ~كَ عَنَّا؟ нима учун бизникига кечикиб келдинг?; V تَبَطَّأَ секинламоқ, тўхтамоқ, туриб (ҳаяллаб) қолмоқ, пайсалламоқ, кечикмоқ, чўзилмоқ; VI تَبَاطَأَ 1) секин ҳаракат қилмоқ,

суст (ланж, имиллаган) бўлмоқ; сусткашлик қилмоқ, чўзмоқ;2) чўзилмоқ, судралмоқ; кечикмоқ; X اسْتَبْطَأَ 1) секин, суст деб ҳисобламоқ;2) сабрсизлик билан кутмоқ

– إِبْطَاءٌ имиллаш, орқага суриш, кечиктириш, тўхтатиб (ушлаб) қолиш; сусткашлик, секинлик; ~ بِلَا (دُونَ) кечиктирмасдан; кечикмай; الْأَمْرُ لَا يَحْتَمِلُ الـ~ ишни орқага суриб бўлмайди

– بُطْآنَ مَا : нақадар секин ...

– بُطْءٌ сустлик, секинлик, имирсиганлик, имиллаганлик; ~ بِـ секинлик билан, шошилмай

– بُطُوءٌ сустлик, секинлик

– بَطِيءٌ *кўп.* بُطَاءٌ 1) секин, суръати паст; الْحَرَكَةِ ~ кам ҳаракат қиладиган; 2) дангаса, ялқов

– مُتَبَاطِيءٌ секинлашаётган, сусаяётган, пасаяётган; узоққа чўзиладиган, узун, чўзиқ, муттасил, узоқ, давомли

بَطَطَ 1) ғагилламоқ, ғақ-ғақ қилмоқ; 2) шўнғимоқ;қалқиб-қалқиб бормоқ;чайқалмоқ, шапилламоқ; сачрамоқ, сочилмоқ, шалаббо бўлмоқ

– بَطْبَطَةٌ 1) ғақ-ғақ қилиш; 2) шўнғиш, қалқиш, чайқалиш, шапиллаш (*сув ҳақида*); сочилиш, шалаббо бўлиш

I بَطَحَ (*а*) بَطْحٌ 1) катта (*кенг*) очмоқ, кермоқ, ёзмоқ, ёймоқ, чўзмоқ; ағдармоқ, тўнтармоқ, қулатмоқ;. 2) (*бошни*) яраламоқ, жароҳатламоқ; III بَاطَحَ йиқитмоқ, ағнатмоқ, ағдариб ташламоқ; V تَبَطَّحَ чўзилмоқ; чўзилиб ётмоқ, узала тушиб ётмоқ; чалқанчасига тушмоқ, юз тубан тушмоқ; VII انْبَطَحَ 1) керилган, чўзилган, ёзилган бўлмоқ; чалқанча, юз тубан ётмоқ; 2) чўзилиб ётмоқ, узала тушиб ётмоқ; عَلَى وَجْهِهِ (عَلَى بَطْنِهِ) ~ қорин билан ётмоқ (*отишма пайтида*); 3) (*бошидан*) ярадор бўлмоқ, жароҳатланмоқ

أَبْطَحُ *кўп.* أَبَاطِحُ = بَطْحَاءُ

– بُطَاحٌ 1) (*безгакдан*) алаҳлаш, босинқираш; 2) *мед.* плеврит, зотилжам

– بَطْحَاءُ *мн. кўп.* بَطَاحٌ, بَطْحَاوَاتٌ 1) оқимнинг кенг йўли; 2) водий; 3) саванна (*тропик чўл-биёбон*)

– بَطْحَجِيٌّ *кўп.* بَطْحَجِيَّةٌ сабабчи, (*бирор н. ни*) бошлаб берган киши; йўлбошчи, бошлиқ, раҳбар

– بَطْحَةٌ *кўп.* بَطَحَاتٌ 1) текислик, текис ер; 2) яра, жароҳат (*бошдаги*); إِلَّى عَلَى رَأْسِهِ يُحَسِّسُ عَلَيْهَا ~ *халқ. мтл.* азада ҳар ким ўз дардини айтиб йиғлайди (*сўзма-сўз:* кимнинг бошида жароҳати бўлса, у уни ҳар доим ҳис қилиб туради)

– بَطِيحَةٌ *кўп.* بَطَائِحُ =

– مُنْبَطِحٌ 1) керилган, чўзилган, ёзилган, чўзилиб ётган; 2) ясси, ялпоқ, текис

(بطخ) IV أَبْطَخَ тарвузи кўпаймоқ, кўп тарвузга эга бўлмоқ

– بَطِيخٌ, بِطِّيخٌ *шунингдек:* أَحْمَرُ ~ *жам.* тарвузлар; أَصْفَرُ ~ *жам.* қовунлар

– بَطِّيخَةٌ, بَطِيخَةٌ *кўп.* اتٌ : тарвуз; ◊ الْعَجَلَةِ ~ гупчак (*ғилдиракдаги*)

– مَبْطَخَةٌ *кўп.* مَبَاطِخُ полиз

I بَطَرَ (*а*) بَطَرٌ 1) норози бўлмоқ; 2) ношукур бўлмоق; لَنْ أَبْطَرَ بِنِعْمَةِ اللهِ *дин.* Оллоҳнинг неъматига ҳеч қачон ношукур бўлмайман (ق, ب) 3) такаббур (димоғдор, кибр-ҳаволи) бўлмоқ; IV أَبْطَرَ 1) эркалатмоқ, эркатой қилмоқ, бузмоқ; 2) такаббур (димоғдор, кеккайган) қилмоқ

– بَطَرٌ 1) норозилик; 2) ношукурлик; 3) такаббурлик; калондимоғлик, манманлик

– بَطِرٌ мутакаббир, димоғдор, манман, батарин

– بَطْرَانٌ 1) норози; 2) ношукур; 3) мутакаббир, кеккайган, калондимоғ, манман

بَطْرُوخٌ, بَطَارِخُ, بَطْرَخٌ уруғ, икра (*балиқники*)

– مُبَطْرَخَةٌ : ~ سَمَكَةٌ уруғли (икрали) балиқ

بُطْرُسُ *ат.от.* Пётр

بَطْرَقٌ *кўп.* بَطَارِقُ *тар.* патриарх (*қабила ёки уруғ бошлиғи*)

– بَطْرِيقٌ[1] *кўп.* بَطَارِيقُ, بَطَارِقَةٌ патриарх

– بَطْرِيقٌ[2] *кўп.* بَطَارِيقُ, بَطَارِقَةٌ 1) *тар.* патриций (*қадимги Римда оқсуяк, зодагон*); 2) *тар.* лашкарбоши; 3) *зоол.* пингвин

بَطْرَكٌ *кўп.* بَطَارِكُ, بَطَارِكَةٌ *дин.* патриарх (*православия черковининг бошлиғи, энг катта руҳонийси*)

– بَطْرَكْخَانَةٌ *кўп.* اتٌ : 1) патриарх уйи; 2) патриархия (*патриарх идора қиладиган соҳа*)

بَطْرَكٌ = بَطْرِيرَكٌ

– بَطْرِيرَكِيٌّ патриархга оид; патриархияга қарашли

I بَطَشَ (*у, а*) بَطْشٌ 1) (*к. гадир*) ҳужум қилмоқ (ب); (*к. нидир*) урмоқ (ب); 2) (*к. нидир*) ушламоқ, тутмоқ, қўлга олмоқ (ب); (*к. нидир*) ерга ташламоқ, ётқизмоқ (ب); III بَاطَشَ бир-бирига ҳужум қилмоқ

– بَطَّاشٌ 1) қудратли, кучли; 2) қаҳри қаттиқ, шафқатсиз, раҳмсиз

– بَطْشٌ қудрат, куч; مَارَسَ سِيَاسَةَ الـ~ وَ النَّهْبِ зўравонлик ва босқинчилик сиесатини олиб бормоқ

– بَطْشَةٌ 1) ҳужум; 2) зўрлик; 3) зарба

بَطَاقَةٌ *кўп.* بَطَائِقُ, بَطَاقَاتٌ 1) кичик ёзув, хат; карточка (*бирор мақсад учун берилган варақа*); гувоҳнома; الْبَرِيدِ ~ почта открткаси; الدُّخُولِ ~ кириш билети (чипта, патта); (إِثْبَاتِ) ~ الشَّخْصِيَّةِ шахсий гувоҳнома; ~ الزِّيَارَةِ الشَّخْصِيَّةِ ёки визит карточкаси (зиёрат гувоҳномаси); الْإِعَاشَةِ (التَّمْوِينِ) ~ озиқ-овқат олиш учун берилган махсус варақа, талон, карточка; 2) ёрлиқ, этикетка

I (بطل) بَطَلَ (*у*) بُطُولٌ, بُطْلٌ, بُطْلَانٌ 1) ёлғон бўлмоқ, қуруқ, бемаъни, аҳамиятсиз бўлмоқ; асоссиз, пуч бўлмоқ; ишонарли бўлмаган, қонуний кучга эга бўлмаган, бекор кетган бўлмоқ; (беҳуда) кетмоқ, (беҳуда) сарф бўлмоқ; 2) бекорчи бўлмоқ, фаолиятсиз, ҳаракатсиз, суст бўлмоқ; 3) ишсиз бўлмоқ; 4) ҳаракат қилишдан тўхтамоқ, тўхталмоқ; бекор қилинган, ўз кучини йўқотган бўлмоқ; بَطُلَ (*у*) بُطُولَةً 1) қаҳрамон бўлмоқ; *эск.* баттол бўлмоқ; 2) чемпион бўлмоқ; II بَطَّلَ 1) (*н. нингдир*) ҳаракати тўхтамоқ, бекор бўлмоқ; (*н. гадир*) барҳам бермоқ, чек қўймоқ; السِّجَارَةَ ~ сигарет чекишни ташламоқ; (*н. нидир*) тамом қилмоқ, тугатмоқ, ниҳоясига етказмоқ; الْأَكْلَ ~ овқатни еб бўлмоқ, овқат ейишни бас қилмоқ; 2) бекор қилмоқ, йўқ қилмоқ, кучдан қолдирмоқ, ноқонуний, бекор деб эълон қилмоқ; 2) (*ишни*) тугатмоқ, ниҳоясига етказмоқ; 3) ёлғон гапирмоқ; беҳуда гапларни гапирмоқ, сафсатабозлик қилмоқ; V تَبَطَّلَ 1) бекорчи бўлмоқ, ҳеч нарса қилмаслик, бекор юрмоқ, ялқовлик (танбаллик) қилиб юрмоқ; 2) бузилмоқ, ишдан чиқмоқ, ишлатишга яроқсиз бўлмоқ

– إِبْطَالٌ бекор қилиш, йўқ қилиш, кучини йўқотиш

– أَبَاطِيلُ *кўп.* أُبْطُولَةٌ ортиқча ҳаракат, беҳуда уриниш, ғимир-ғимир қилиш, югуриб-елиш, оворагарчилик; пучлик, маъносизлик; أَبَاطِيلُ الْعَالَمِ ўткинчи дунёнинг беҳуда ҳатти-ҳаракатлари (югур-югурлари)

– بَاطِلٌ 1. 1) ботил, ўткинчи, ёлғон, эътиборсиз, фоний; 2) пуч, маъносиз, беҳуда, фойдасиз; بِالـ~ а) ёлғондакам; б) барча ёлғон-яшиқлар билан; ~ـًا беҳуда, бекордан-бекорга, овора бўлиб; 2. *кўп.* بَوَاطِلُ 1) ёлғон; сохталик, сунъийлик, ғирромлик; бемаънилик, сафсата; уйдирма; тутуруқсизлик; ножўялик, келишмаганлик, ёпишмаганлик; 2) ноҳақ, нотўғри; адолатсизлик;3) иблис, шайтон, малъун; يَا ~ لَهُ مِنْ *халқ.* у қандай ярамас одам!; 4) *кўп.* بَطَلَةٌ сеҳргар, афсунгар; ◊ ذُو ~ ҳазилкаш

– بَطَّالٌ 1) беиш, бекорчи; 2) ишсиз, ишдан маҳрум қилинган; 3) ёмон, бемаъни (*одам*)

– بَطَالَةٌ қаҳрамонлик, жасурлик

– بَطَالَةٌ 1) фаолиятсизлик, бекорчилик; 2) ишсизлик; 3) таътил, каникул

– بَطَلٌ *кўп.* أَبْطَالٌ 1) қаҳрамон, қўрқмас; الْعَمَلِ ~ меҳнат қаҳрамони; الْقِصَّةِ ~ қисса (ҳикоя) қаҳрамони; 2) чемпион, ғолиб; التِّنِسِ ~ الـ теннис бўйича чемпион; الْعَالَمِيُّ ~ الـ жаҳон чемпиони

– بَطَلَةٌ *кўп.* اتٌ 1) қаҳрамон (*аёл, қиз*); 2) чемпион (*аёл, қиз*), ғолиба

– بُطْلٌ 1) ёлғон, сафсата, ботил; 2) арзимаганлик, арзимаслик; нокераклик

– بُطْلَانٌ фойдасизлик, ҳақиқат эмаслик, беҳудалик; яроқсизлик, лаёқатсизлик, ярамаслик; ночорлик, асоссизлик, пучлик

– بُطُولَةٌ 1) қаҳрамонлик, жасорат; ~ بِ қаҳрамонларча, қаҳрамонона, жасурлик билан; 2) биринчилик, чемпионат (*мусобақа*); ~ أُوزْبَكِسْتَانَ فِي ... ...бўйича Ўзбекистон биринчилиги; ~ الْعَالَمِيَّةُ فِي الْـ *ёки* الْعَالَمِ فِي ... ... бўйича жаҳон биринчилиги, ... бўйича жаҳон чемпионати

– بُطُولِيٌّ қаҳрамонликка оид; الْمَأْثُورَةُ الْـ قَةُ қаҳрамонона иш, жасорат

– تَبَطُّلٌ беишлик, бекорчилик

– مُتَبَطِّلٌ 1. бекорчи; 2. ишсиз

بَطَالِمَةٌ, بَطَالِسَةٌ *тар.* Птолемей

بُطْمٌ *жам.* нина баргли дарахтлар

– بُطْمَةٌ *кўп.* بُطْمَاتٌ нина баргли дарахт

I (بطن) بَطَنَ (у) بُطُونٌ 1) (*н. нингдир*) ичида (орасида) бўлмоқ; яширинган бўлмоқ; яширинмоқ; ~ وَ ظَهَرَ عَلِمَ بِمَا *маж.* ҳаммасини муфассал (ипидан йигнасигача) билмоқ; 2) кирмоқ; ~ الْوَادِي (*саҳродан*) водийга кирмоқ; 3) чуқур билмоқ; ~ الْأَمْرَ ишнинг ботиний жиҳатини билмоқ, ишни ботинан билмоқ; 4) ўзида мужассамлантирмоқ (ب); ~ بِزَيْدٍ Зайднинг характерини ўзида мужассамлантирмоқ; 5) بَطَنَ қорнидан шикоят қилмоқ; بَطَنَ (*а*) بَطَنٌ жуда тўқ бўлмоқ (*ошқозон қақида*); بَطَنَ (*у*) بَطَانَةٌ катта қоринли бўлмоқ; II بَطَّنَ 1) астарламоқ; 2) уя қурмоқ (*қушлар ҳақида*); الدَّابَّةَ ~ ҳайвоннинг қоринбоғини танғиб бойламоқ; IV أَبْطَنَ 1) яширмоқ, бекитмоқ; сир сақламоқ; 2) (*к. нидир*) ўзининг дўсти деб танламоқ; V تَبَطَّنَ 1) ичига кирмоқ, (ичига) чуқур кирмоқ; 2) текширмоқ; 3) астарланмоқ; 4) الْكَلَأَ ~ яйловда сайр қилмоқ; X اسْتَبْطَنَ 1) ичкарига киришга ҳаракат қилмоқ; 2) чуқур ўрганмоқ; сир тутилган, кўнглида сақлаганларни билмоқ, билиб олмоқ; 3) ўз-ўзини таҳлил қилмоқ; 4) ҳомийлик қилмоқ, ҳимоясига олмоқ

– اسْتِبْطَانٌ ўз-ўзини таҳлил қилиш

– بَاطِنٌ *кўп.* بَوَاطِنُ 1. 1) ички; 2) яширинган, сир тутилган, махфий; ~ا яширинча, махфий равишда; ~ا وَ ظَاهِرًا махфий ва очиқ равишда; 2. ботин, йч, ички томон; ўрталик, ора; ◊ الْكَفِّ ~ *ёки* الرَّاحَةِ ~ кафт; الْقَدَمِ ~ оёқнинг таги, товон; السَّهْلِ ~ текис ернинг ўртаси; بَوَاطِنُ الْأُمُورِ сиру асрорлар; فِي ~ الْأَمْرِ аслида, аслини олганда; أَجْرَ مِنْ ~ هُ асосий ижарачидан кичик ижарага бермоқ; 3. Оллоҳ сифатларидан бири (*нарсаларнинг ботиний жиҳатини билувчи маъносида*)

– بَاطِنِيٌّ 1) ботиний, ички; الْأَمْرَاضُ الْـ ةُ ички касалликлар; 2) яширин, махфий, сир тутилган; تَلَا فِي صَوْتٍ ~ آيَاتِ الْقُرْآنِ Қуръони карим оятларини ичда тиловат қилмоқ; ~ا а) ичкаридан, ички томондан; б) дилда, юракда, ич-ичда

– بَاطِنِيَّةٌ : الْـ ~ ботинийя (*Қуръони каримдаги яширин маъноларни ахтарувчи диний-фалсафий оқим*)

– بَطَانٌ *кўп.* أَبْطِنَةٌ 1) қоринбоғ, айил; ◊ الْتَقَتْ حَلْقَتَا الْـ ~ *маж.* ишнинг пачаваси чиқди (*сўзма-сўз:* камарнинг икки халқаси бир жойга келиб қолди)

— بَطَانَةٌ *кўп.* بَطَائِنُ 1) астар, таглик; *анат.* эндокардий (*юрак ички пардаси*); الْقَلْبِ ~ التِهَابُ *мед.* эндокардит (*юрак ички пардасининг яллиғланиши*); 2) яқин кишилар, яқинлар, аъёнлар; яқин муносабатдагилар; дўстлар; югурдаклар, ёрдамчилар, ҳайбаракаллачилар; 3) фон (*қутидаги қимматбаҳо нарса учун*)

– بَطَانِيَّةٌ *кўп.* اتٌ, بَطَاطِينُ адёл; кўрпа

– بَطْنٌ *кўп.* بُطُونٌ 1) қорин; ошқозон, меъда; وَلَدَتِ اثْنَيْنِ أَحَدُهُ ~ه унинг қорни оғриди; ~ وَاحِدٍ فِي у иккита (эгизак) туғди; 2) ич, ички томон; ўрталик, ора, ўрта; فِي بُطُونِ ниманингдир ичида; بُطُونُ الْمُؤَلَّفَاتِ الْقَدِيمَةِ қадимий битикларнинг турли жойларида; 3) туб, қаър, ост, таг; ~ الْأَرْضِ ер қаъри, ер ости; 4) уруғ, насл, зот; 5) (*қошиқни ва б. ни*) чуқурроқ ботириш; ◊ ~ه ابْنُ еб тўймас, мечкай, очофат; юҳо; ~ الْقَدَمِ оёқнинг таги, товон; ~ الْمَرْكَبِ трюм (*кемаининг юк ортиладиган остки қисми*); ~ا ظَهْرِ قَلَبَ ағдар-тўнтар, остин-устун қилмоқ

– بَطْنٌ қорнинигина ўйлайдиган одам

– بُطْنَانُ الْجَنَّةِ : ~ жаннатнинг ўртаси

– بَطَنَةٌ қориннинг ортиқ даражада тўйиши; очофатлик; еб тўймаслик, баднафслик, мечкайлик, юҳолик

– بَطْنِيٌّ қоринга оид; التَّكَلُّمُ الْـ ~ лабини (оғзини) қимирлатмай гапириш

– بَطِينٌ[1] қорни катта; 2. қориннинг (нафснинг) сўзига кирадиган

– بَطِينٌ[2] узоқ, узоқ масофали; ~ شَأْوٌ узоқдаги мақсад

— بُطْنٌ 1) (*юрак*) қоринчаси; 2) *ат.от, мз.* Бутайн

– مِبْطَانٌ 1. қорни катта, қориндор, қорни йўғон; 2. очофат, еб тўймас, мечкай, юҳо

– مُبَطَّنٌ яширин, сирли; ~ بِشَكْلٍ сирли равишда, яширин, махфий, хуфёна

– مُبَطَّنٌ[1] 1) астар қопланган, астарлаб тикилган; 2) уринган, кўп тутилган, тўзиган (мато билан астарланган); 3) бирор нарса билан тўшалган (*уя, ин ҳақида*)

– مُبَطَّنٌ[2] қорни ичига кирган, орик

– مُبَطَّنَةٌ *кўп.* اتٌ мубаттана (*устки кийим тури*)

– مَبْطُونٌ қорни касал, касал қоринли

– مُسْتَبْطَنٌ : الْكَلَامِ ~ сўзнинг яширин маъноси

بَاطِيَةٌ *алиф.б.қ.*

I بَظَّ (*а/у*) بَظٌّ қуйилмоқ, тўкилмоқ, оқмоқ; тўкилиб кетмоқ; II بَظَّظَ тўкмоқ, тўкиб ташламоқ, ағдармоқ; қуймоқ; ◊ عَيْنَهُ ~ кимнингдир кўзини уриб чиқармоқ

بَظْرٌ *кўп.* بُظُورٌ *анат.* клитор (*аёллар жинсий аъзосида*)

بَظْرَمَةٌ *халқ.* бекорчи гап, сафсата; !~ بَلَاشْ бекорчи сафсатани бас қил!

بَظْرَمِيطٌ дурагай, чатишма

I بَعَّ (и,у) بَعٌّ шариллатиб қуймоқ, тўкмоқ, оқизмоқ

– بَعَاعٌ 1) булутда тўпланиб турган ёмғир; أَلْقَى السَّحَابُ ~ هُ булут ўзидаги барча ёмғирни тўкди; 2) анжом-асбоб, нарса, матоҳ

بُعْبَابٌ гуруҳ, жамоа, группа; جَاؤُوا بِ ~ هِمْ улар ўз гуруҳлари билан келишди

(بظو) I بَظَا (у) بَظْوٌ сергўшт бўлмоқ, серэт бўлмоқ, семиз бўлмоқ, семирмоқ (*одам ҳақида*)

بَعْبُوصٌ *кўп.* بَعَابِيصُ *халқ.* бош бармоқни икки бармоқ орасидан чиқариб кўрсатиш; диндак

بَعْبَعَ 1) гапирмоқ, вайсамоқ, валдирамоқ, алжирамоқ; гапириб қўймоқ, сафсата сотмоқ, беҳуда гаплар гапирмоқ; 2) (*к. нидир*) қўрқитмоқ, чўчитмоқ, ҳуркитмоқ (عَلَى), 3) *халқ.* шивир-шивир, мингир-мингир қилмоқ, аллақандай товуш чиқармоқ

– بُعْبُعٌ *кўп.* بَعَابِعُ қўрқинчи; бўжи, олабўжи (*болаларни қўрқитиш учун ишлатиладиган сўз*)

– بَعْبَعَةٌ 1) бекорчи гап, сафсата; 2) чўчитиш, қўрқитиш; 3) гулдураш, шовиллаш, шовур-шувур, шилдир-шилдир

I بَعَثَ (*а*) بَعْثٌ 1) (*н. нидир*) юбормоқ, жўнатмоқ, (*к. нидир*) командировка қилмоқ (хизмат вазифаси билан бирор жойга юбормоқ (ب *ёки туш.к.*); 2) (*бирор иш қилишга*) ўндамоқ, мажбур этмоқ, гиж-гижламоқ; ғаламислик қилмоқ (عَلَى); бирор ҳис туғдирмоқ, уйғотмоқ, пайдо қилмоқ, ҳосил қилмоқ (فِي, ب); هَذَا الْوَضْعُ يَبْعَثُ عَلَى الْقَلَقِ (الْخَوْفِ) бу ҳолат хавф-хатар (қўрқинч) соляпти; 3) чиқармоқ, таратмоқ, тарқатмоқ (*товуш, ҳид ва ш.к. лар ҳақида*); ~ مِنْ فَمِهِ صَفِيرًا ҳуштак чалмоқ; 4) қўзғатмоқ, пайдо қилмоқ, тикламоқ, жонлантирмоқ, уйғотмоқ, ғайрат бағишламоқ; тирилтирмоқ, жон

киргизмоқ; ҳаётга қайтармоқ; ~ مِنَ الْمَوْتِ ўликни тирилтирмоқ; ~ مِنْ نَوْمِهِ кимнидир уйқудан уйғотмоқ; ~ النَّظَرَاتِ (*к. гадир*) назар солмоқ (إِلَى); VI تَبَاعَثَ 1) (*бирор иш қилишга*) бир-бирини мажбур қилмоқ, ундамоқ; 2) (*қаердандир*) биргаликда пайдо бўлмоқ (مِنْ); VII اِنْبَعَثَ 1) юборилган бўлмоқ; 2) қайтадан вужудга келган, тикланган бўлмоқ; тирилган, ҳаётга қайтган бўлмоқ; жонланмоқ; 3) (*қаердандир*) вужудга келмоқ, пайдо бўлмоқ (مِنْ); тарқалмоқ, (*н. дандир*) келиб чиқмоқ, чиқмоқ, таралмоқ (*ҳид ҳақида* مِنْ); 4) шошилмоқ, ҳовлиқмоқ; 5) бошламоқ; ~ يَبْكِي у йиғлай бошлади; VIII اِبْتَعَثَ 1) қандай бўлса, шундай эсга туширмоқ; тикламоқ, тирилтирмоқ, жонлантирмоқ; қайтадан юзага келтирмоқ, қўзғамоқ; 2) юбормоқ, жўнатмоқ

– اِنْبِعَاثٌ 1) тиклаш; тикланиш; уйғониш; 2) пайдо бўлиш, туғилиш, рўй бериш, 3) ўтиш, тугаш, битиш (*муддат, вақт ҳақида*)

– بَاعِثٌ *кўп.* بَوَاعِثُ 1) боис, сабаб; асос; 2) *эск.* қайта тирилтирувчи

– بَعْثٌ *кўп.* بُعُوثٌ 1) юборилган нарса; юбориш, жўнатиш; 2) вазифа, бурч, миссия; 3) тикланиш, жонланиш, тирилиш; уйғониш; ~ حِزْبُ الْ Баъс ҳизби (партияси); يَوْمُ الْ *дин.* ўлганлар қайта тириладиган кун (*қиёмат*); عَصْرُ الْ Уйғониш даври; 4) экспедицион (*махсус мақсад билан тузилган*) гуруҳ

– بَعَثٌ *кўп.* بُعُثٌ, بُعُوثٌ армия, қўшин, аскарлар

– بَعْثَةٌ *кўп.* بَعَثَاتٌ 1) жўнатилган, юборилган нарса; командировка; 2) экспедиция; қидирув гуруҳи; 3) вазифа, бурч, миссия; делегация (*вакиллар*); ~ سِيَاسِيَّةٌ (دِبْلُومَاسِيَّةٌ) дипломатик миссия; ~ تَعْلِيمِيَّةٌ чет элга ўқиш учун юборилган талабалар гуруҳи; الْ~ *дин.* Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламнинг Оллоҳ томонидан юкланган ўз бурчларини адо этишлари; عَهْدُ الْ~ Муҳаммад алайҳиссаломнинг ҳақ динга даъват этган даврлари

– مَبْعَثٌ 1) жўнатиш вақти *ёки* жойи; الْ~ Муҳаммад алайҳиссаломнинг адо этишлари лозим бўлган зиммаларидаги бурчлари (*одамларни якка Оллоҳга ибодат этишга даъват қилиш, залолат ва жаҳолатдан ҳидоятга бошлаш ва б.*); 2) пайдо бўлган, рўй берган, дунёга келган жой; манба; ~ الْوَحْيِ илҳом манбаи; 3) боис, сабаб, асос

– مَبْعُوثٌ 1) юборилган, жўнатилган, йўлланган; 2) чопар, вакил; ноиб (*депутат*); делегат; مَجْلِسُ الْ~ التُّرْكِيُّ *тар.* ноиблар (депутатлар) палатаси (*илгариги Туркияда*); 3) *эск.* қайта тирилган

بَعْثَرَ 1) сочмоқ, ёймоқ, тарқатмоқ; 2) (*пулни*) совурмоқ, беҳуда кетказмоқ; 3) тўнтармоқ, ағдармоқ, қулатмоқ, йиқитмоқ; 4) بُعْثِرَ чиқарилмоқ; إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ қабрлардаги (*жасадлар ёр юзасига*) чиқарилганда ...; تَبَعْثَرَ 1) паришонхотир, фикри тарқоқ бўлмоқ; ҳамма ёққа тарқалиб, сочилиб кетмоқ; 2) йўқолмоқ, кўздан ғойиб бўлмоқ

– بَعْثَرَةٌ 1) тарқалиш, сочилиш; сочиш, тарқатиш; 2) ағдариш, тўнтариш, қулатиш; 3) совуриш; ~ الثَّرْوَةِ бойликни совуриш

مُبَعْثَرٌ 1) паришонхотир; сочилган, ёйиқ, уюшмаган, тарқоқ; ағдарилган, тўнкарилган

I بَعَجَ (*а*) بَعْجٌ 1) очмоқ, сўкмоқ, тилмоқ, ёрмоқ; 2) (*металл буюмларни*) эзмоқ, пачоқламоқ; VII اِنْبَعَجَ 1) эзилган, пачоқланган бўлмоқ (*металл буюмлар ҳақида*);2) сиқилган, қисилган бўлмоқ, ялпоқ (ялпасқи) бўлмоқ; 3) эзилмоқ, букилмоқ

– بَعْجَةٌ *кўп.* بَعَجَاتٌ эзилган, пачоқланган жой; ўйиқ; заҳа

– بَعِيجٌ қорни ёрилган (*пичоқ билан*)

– مَبْعُوجٌ қорни чавоқланган, қорни чавоқлаб кетилган

I بَعُدَ (*у*) بُعْدٌ 1) узоқ бўлмоқ, ортда қолмоқ; (*н. дандир*) маълум масофада (узоқликда) турмоқ (مِنْ); أَبْعُدْ عَنِّي йўқол! ~ الشَّرُّ عَنْكَ! фалокатинг арисин!; 2) ақлга тўғри келмайдиган, номумкин, эҳтимолдан узоқ бўлмоқ; ... لَا يَبْعُدُ أَنَّ шуниси эҳтимолдан узоқ эмаски, ...; بَعِدَ (*а*) بَعَدٌ ҳалок бўлмоқ; ўлмоқ, вафот этмоқ; II بَعَّدَ узоқлаштирмоқ, йироқлаштирмоқ; III بَاعَدَ 1) (*к. биландир*) айрилиқда, жудоликда бўлмоқ, (*к. дандир*) йироқда, олисда, анча нарида бўлмоқ; 2) бир-биридан ажратмоқ; (*к. ларнидир*) бир-биридан жудо қилмоқ, айирмоқ (بَيْنَهُ وَ بَيْنَ ...); ~ بَيْنَ خُطَاهُ катта-катта қадам қўймоқ, ташламоқ; 3) узоқлаштирмоқ; رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا Аллоҳим, сафарларимиз орасини узоқ қилгин!; IV أَبْعَدَ 1) ажратмоқ, узоқлаштирмоқ; 2) айирмоқ, бошқалардан ажратиб (яккалаб) қўймоқ; 3) (*қаердандир*) чиқариб, ҳайдаб юбормоқ; бадарға (сургун) қилмоқ; (مِنْ); 4) (*н. дандир*) бўшатмоқ, четлаштирмоқ, ҳайдамоқ (عَنْ); узоқлатмоқ, кетказмоқ, йўқотмоқ; чиқариб ташламоқ, бўшатмоқ, ҳайдамоқ; VI تَبَاعَدَ 1) аста-секин бир-биридан узоқлаштирмоқ; (*н. дандир*) бора-бора нари кетмоқ, чиқмоқ; 2) бир-биридан узоқда бўлмоқ (турмоқ);3) ажралиб турмоқ, фарқ қилмоқ; ~ تْ طَرَائِقُنَا فِي الْحَيَاةِ бизлар турли хил (бир-биридан фарқ қилувчи) тарзда яшаяпмиз; VIII اِبْتَعَدَ (*н. дандир*) узоқлашмоқ (عَنْ); кетмоқ, ташлаб кетмоқ, тарк этмоқ; X اِسْتَبْعَدَ 1) узоқ деб ҳисобламоқ; 2) мумкин эмас, эҳтимолдан йироқ деб ҳисобламоқ; 3; (*қаердандир*) узоқлашмоқ, йўқолмоқ (عَنْ); 4) кетказмоқ, йўқотмоқ; чиқариб ташламоқ, истисно қилмоқ; ~ الْمَوْضُوعَ مِنْ جَدْوَلِ الْأَعْمَالِ масалани кун тартибидан чиқариб ташламоқ

إِبْعَادٌ 1) бартараф этиш (йўқотиш); чиқариш, чиқариб юбориш, узоқлаштириш; 2) яккаланиш, яккалаш, ажратиб қўйиш; 3) сургун, бадарға

– أَبْعَادِيَّةٌ *кўп.* أَبَاعِدُ, أَبْعَادِيَّاتٌ ферма (*хусусий деҳқончилик ва чорвачилик хўжалиги*), кичик қишлоқ

– أَبْعَدُ[1] энг узоқ, олис масофадаги; 2) мен, сен, у (*исмини айтиш ўрнига киноя, шама қилиб айтилади*)

–أَبْعَدُ[2] хоин, хиёнаткор, хиёнатчи: 2) қўрқоқ

– بَاعِدٌ *кўп.* بَعَدٌ ўлган, вафот этган, ҳалок бўлган

– بِعَادٌ айрилиқ, ҳижрон

– بَعَدٌ ҳалокат, ўлим

– أُبْعْدٌ[1] 1) олислик, йироқлик, узоқлик; هُوَ بَعِيدٌ عَنْ ... بُعْدَ السَّمَاءِ عَنِ الْأَرْضِ қанчалик йироқ бўлса, у ҳам ...дан шунчалик йироқ; 2) узоқ жой, олис; عَلَى الْ~ узоқда; عَنِ الْ~ (مِنَ) узоқдан, олисдан; ~ النَّظَرِ узоқни кўра билиш; ◊ الْ~ الْكُلِّيُّ *муз.* октава; لَهُ ~ ер ютсин уни!; ... لَا ~ йўқолсин! битсин!

– بُعْدٌ[2] *кўп.* أَبْعَادٌ 1) масофа, оралиқ; عَلَى ~ ثَلَاثَةِ أَمْيَالٍ уч мил масофада; هُوَ عَلَى ~ حَجَرٍ مِنْ ... *маж.* у ...га анча яқин масофададир (*сўзма-сўз:* у ...дан отилган тош масофасидадир); 2) ўлчам, размер; أَبْعَادُ الْحَالَةِ *мат.* координаталар; أَبْعَادُ الْبَالَةِ тўй (тугун) нинг ҳажми (буйи, баландлиги, эни); اتَّخَذَ أَبْعَادًا خَطِرَةً хатарли қўлам (*даража*) га етмоқ

– بَعْدُ сўнг, кейин; яна, ҳали; لَمْ يَبْلُغْ ~ الثَّمَانِيَةَ عَشَرَ у (*мз.*) ҳали ўн саккизга ҳам тўлмаган (кирмаган); ~ أَمَّا сўнгра; ундан кейин; ~ فِيمَا натижада, оқибатда, кечроқ, келгусида; مِنْ قَبْلُ وَ مِنْ بَعْدُ ...гача ва ...дан сўнг

بَعْدَ сўнг, кейин; ~ بُكْرَةٍ эртадан кейин, индинга; ~ الظُّهْرِ тушдан сўнг; ~ قَلِيلٍ مِنَ الزَّمَانِ *ёки* ذَلِكَ بِقَلِيلٍ ~ бир қанча вақтдан кейин; وَاحِدًا ~ الْآخَرِ биттама-битта, орқама-орқа; ~ يَوْمًا يَوْمٍ кундан кунга; مَا ~ أَنْ ... *ёки* ~ *ёки* ~ مِنْ ... أَنْ ...гандан сўнг, кейин; ~ اللَّتَيَّا وَ اللَّتِي *қар.* وُقُوعِ الْأَمْرِ ، اللَّتَيَّا ~ ўтган (ўтиб кетган) число билан; воқеа содир бўлиб ўтгандан кейин; кейинга; حَمَاقَةً لَيْسَ ~ هَا حَمَاقَةً ўта аҳмоқлик!; هُوَ فِي حِرْمَانٍ مَا ~ه حِرْمَانٌ бўлмайдиган даражада муҳтождир; ~ ثُمَّ ўшандан кейин, сўнгра, оқибатда; ◊ ~ وَ أَخْذٍ وَ رَدٍّ وَ سِينٍ وَ جِيمٍ تَبَيَّنَ أَنَّ ... турли хил савол

ва жавоблардан сўнг маълум бўлдики, ...

– بَعْدَيْنِ *халқ.* сўнг, кейин

– بُعَيْدَ ...дан кўп ўтмай, тез орада, дарров; عيد الأضحى ~ қурбон ҳайитидан кейин кўп ўтмай

– بَعِيدٌ *кўп.* بُعَدَاءُ 1) узоқ, олис, йироқ, узоқдаги, йироқдаги; ~ غَيْرُ узоқ бўлмаган, яқин; ... كُلُّ الْبُعْدِ عَنْ ~ ...дан анча узоқда бўлган; ~ الشُّقَّةِ жуда узоқ, олис; ~ النَّظَرِ узоқни кўра биладиган, ўйлаб иш тутадиган, мулоҳазали; ~ الأَثَرِ жуда таъсирли, фойдали; الْمَنَالِ ~ етиш (эришиш, қозониш) қийин бўлган; ~ مِنْ йироқдан, узоқдан; 2) бурунги, қадимги, эски; узоқ муддатли, давомли (*муддат ҳақида*); ~ مُنْذُ عَهْدٍ қадимдан бери, азалдан; 3) мумкин бўлмаган, эҳтимолдан узоқ; ... أَنْ ~ وَ غَيْرُ ва эҳтимолки, ...; 4) бегона, номаҳрам

– تَبَاعُدٌ бир-биридан узоқлашиш; фироқ, ажралиш, айрилик; ~ الشُّقَّةِ катта фарқ

– مُبْعَدٌ йироқлашган, узоқлаштирилган; сургун (бадарға) қилинган, чиқариб юборилган

– مَبْعَدَةٌ узоқлашиш, йироқлашиш; وَقَفَ ~ عَلَى مِنْ ... ...дан йироқлашиб турмоқ; يُوجَدُ عَلَى ~ كِيلُومِتْرَيْنِ у икки километрлик масофададир

– مُسْتَبْعَدٌ ақлга тўғри келмайдиган, эҳтимолдан йироқ

– مُسْتَبْعَدَاتٌ *кўп.* (*ишлов беришга*) нобоп, ноқулай ерлар

(بعر) I بَعَرَ (а) بَعْرٌ тезакламоқ (*қўй ёки туя ҳақида*); II بَعَّرَ ахлат (*тезак*) қолдирмоқ (*чорва ҳақида*)

– بَعْرٌ *жам. кўп.* أَبْعَارٌ тезак, қумалоқ, ахлат, қил, гўнг

– بَعِيرٌ *кўп.* أَبْعِرَةٌ, أَبَاعِرُ, بُعْرَانٌ 1) беш ва ундан катта ёшдаги туя (*эркаги ва урғочиси*); 2) қозиқ тиши чиққан туя; ~ أَهْلُ الْ бадавийлар

– مَبْعَرٌ *анат.* орқа чиқариш тешиги

بَعْزَقَ 1) сочмоқ, ёймоқ, тарқатмоқ; 2) совурмоқ, беҳуда кетказмоқ (сарфламоқ)

– بَعْزَقَةٌ 1) сочиш, тарқатиш; 2) совуриш, беҳуда кетказиш (сарфлаш)

– مُبَعْزِقٌ исрофгар

(بعض) II بَعَّضَ бўлакларга ажратмоқ; V تَبَعَّضَ бўлинмоқ

– بَعْضٌ *кўп.* أَبْعَاضٌ 1. қисм, бўлак; مُنْذُ سَنَةٍ ~ وَ السَّنَةِ бир йилдан кўпроқ, бундан аввал; 2. ...лардан бирор киши, ...дан бири, ...дан баъзилари, биров, қандайдир бир киши; ~ النَّاسِ а) баъзи одамлар; б) қандайдир бир киши, аллаким; ~ لِ ~ бир-бирига; بَعْضُهُمْ ~ бир-бирларини; ◊ الأَيَّامِ ~ فِي баъзи кунлари; الأَوْقَاتِ ~ баъзи вақтларда, гоҳо; الشَّيْءِ ~ маълум даражагача; озми-кўпми; فَهِمَهُ ~ ~ الْفَهْمِ ниманидир чала-чулпа (озми-кўпми) фаҳмламоқ; الْخَجَلِ ~ عَرَاهُ وَ у бир оз хижолат бўлди; ... النَّجَاحِ فِي ~ أَصَابَ у ...да баъзи бир муваффақиятларга эришди; زَيِّ بَعْضُهُ *халқ.* барибир!, фарқи йўқ!, аҳамияти йўқ!

– بَعُوضٌ *кўп.* чивинлар; искабтопарлар

– بَعُوضَةٌ *кўп.* اتٌ. чивин; искабтопар

(بعق) II بَعَّقَ ёрмоқ, ёриб ташламоқ, чавақламоқ (*ҳайвонни*); V تَبَعَّقَ гапга тушиб кетмоқ, кўп гапирмоқ, гапиравермоқ; VII انْبَعَقَ فِي الْكَلَامِ : ~ меъёрдан ортиқ гапирмоқ

– انْبِعَاقٌ: الْ~ فِي الْكَلَامِ меъёрдан ортиқ гапириш; إِنَّ اللهَ تَعَالَى يَكْرَهُ الْ~ فِي الْكَلَامِ فَرَحِمَ اللهُ عَبْدًا أَوْجَزَ فِي كَلَامِهِ *ҳад.* Оллоҳ таоло меъёридан ортиқ гапирганни ёмон кўради, сўзини қисқа қиладиган бандага марҳамат қилади

– بَعَاقٌ жала ёғдирадиган булут

V تَبَعَّلَ : ~ تِ الْمَرْأَةُ ~ аёл ўз эрига итоат этди

– بَعْلٌ кўп بُعُولٌ 1) эр (*хотиннинг эри*); 2) хўжайин; 3) Ваал (*қадимги сомийларда тупроқ ва ҳосил ҳомийси*); 4) лалмикор (баҳорикор) ерлар; 5) الْبَعْلُ Илёс алайҳиссалом даврларидаги бутнинг номи; 6) *эск.* бошлиқ, раҳбар

– بَعْلَةٌ хотин, рафиқа

– بَعْلِيٌّ табиий суғориладиган, лалмикор; الأَرْضُ الْ~ةُ лалмикор ерлар; زِرَاعَةٌ ~ةٌ лалмикор деҳқончилик

بَعْلَزَبُولُ *дин.* шайтон, иблис

(بعو) I بَعَا (у) *ёки* بَعَا (يَبْعَى) بَعْوٌ жиноят содир этмоқ, жиноят қилмоқ; 2) (*к.гадир*) ёмонлик қилмоқ (عَلَى); 3) ножўя иш қилмоқ

بَعْبَعَ босмоқ, эзмоқ, босиб ўтмоқ; الْبِسَاطَ ~ гиламни босқиламоқ

تَبَعُّلٌ эр-хотин ўртасидаги муносабат;

~ لَهَا حُسْنُ الْ аёлнинг эри билан ўзаро муносабати яхши; аёл эри билан яхши муносабатда

بَعْبَغَانٌ *кўп.* اتٌ. тути, тутиқуш

– مُبَعْبِعٌ тезкор, тез, илдам

I بَغَتَ (а) بَغْتٌ 1) тасодифан (кутилмаганда) рўй бермоқ, содир бўлмоқ; 2) ҳайратда (ҳайрон, лол) қолдирмоқ; III بَاغَتَ 1) (*н. нидир*) кутилмаганда (тўсатдан) қилмоқ (ب); 2) қўққисдан ҳужум қилмоқ, бехосдан бостириб келиб қолмоқ; VII انْبَغَتَ 1) бехосдан бостирилган бўлмоқ; 2) ҳайрон бўлиб қолмоқ, лол қолмоқ, қойил қолмоқ

– بَاغَتَ тўсатдан (қўққисдан, бехосдан) рўй берган, ногаҳоний, кутилмаган, тасодифий

– بَغْتَةً тўсатдан рўй бериш; кутилмаган воқеа; тасодифийлик; ~ кутилмаганда, тасодифан

– بَاغِتٌ = بَغْتِيٌّ

– مُبَاغَتٌ тасодифий, ногаҳоний

– مُبَاغَتَةٌ 1) қўққисдан ҳужум қилиш; 2) кутилмаганлик, тасодифийлик; сюрприз (*кутилмаган янгилик, совға*)

بُغَاثٌ *жам. кўп.* بُغْثَانٌ қушчалар, қуш болалари; الطُّيُورِ ~ кичкина қушчалар; يَسْتَنْسِرُ هُنَاكَ الْ~ у ёрда пашшадан фил ясайди (*сўзма-сўз:* у ерда қушчалар бургутга айланадилар)

– بُغَاثَةٌ қушча, қуш боласи

بَغْثَاءُ: مِنَ النَّاسِ ~ оддий халқ, авом; қаланғи-қасанғи кишилар

بُغَادَةٌ ишқорий сув

(بغدد) تَبَغْدَدَ ўзини катта тутмоқ, гердаймоқ, кеккаймоқ; кўз-кўз қилмоқ, рўкач қилмоқ, мақтанмоқ; ноз-карашма қилмоқ, ғамза (ишва) қилмоқ, сузилмоқ, қичиқ қилмоқ

– بَغْدَادِيٌّ 1. бағдодий, Бағдодга оид; 2. бағдодлик; ~ خَشَبٌ юпқа тахтача

– بَغْدَدَةٌ гердайиш, кеккайиш, кўз-кўз қилиш, рўкач қилиш; таннозлик, ишвагарлик

I بَغَرَ (у) بُغُورٌ тушмоқ, ёғмоқ; ~ تِ السَّمَاءُ ёмғир ёғди, ёмғир ёғиб ўтди; بَغَرَتِ الأَرْضُ ерни ёмғир уриб кетди, ерни ёмғир ювиб кетди

–بَغَرٌ босилмайдиган чанқоқлик, қонмас ташналик

بُغَازٌ *кўп.* بَوَاغِيزُ бўғоз

– بُغَازِيٌّ *кўп.* بُغَازِيَّةٌ лоцман (*кемаларга йўл кўрсатувчи мутахассис*)

I بَغَشَ (а) بَغْشٌ майдалаб (томчилаб, эзиб) ёғмоқ; بَغَشَتِ السَّمَاءُ الأَرْضَ майдалаб ёмғир ёғмоқ; 2) суянмоқ, таянмоқ; الصَّبِيُّ إِلَى أُمِّهِ ~ ёдак онасига суянди

– بُغَاشَةٌ *кўп.* اتٌ. буғоша (*гўштли сомса*)

–بَغْشٌ *эск.* майда ёмғирли булут

– بَغْشَةٌ майдалаб ёғаётган ёмғир

I بَغُضَ (у) بَغَاضَةٌ *ёки* بَغَضَ (а) بُغْضٌ манфур, жирканч, нафратни келтирадиган бўлмоқ; II بَغَّضَ нафратни қўзғамоқ, нафратлантирмоқ; III بَاغَضَ бир-бирини ёмон кўрмоқ; IV أَبْغَضَ жуда ёмон кўрмоқ, нафрат билан қарамоқ; V تَبَغَّضَ (*к.гадир*) душманлик қилмоқ, душман бўлмоқ (إِلَى) VI تَبَاغَضَ бир-бирини ёмон кўрмоқ

– بَغَاضَةٌ кучли нафрат, ўта ёмон кўриш

– بَغْضَاءُ, بَغْضَةٌ, بُغْضٌ нафрат, жирканиш

– بَغِيضٌ 1) манфур, жирканч, нафратни келтирадиган; жуда хунук, жуда ёмон, қабиҳ, ёқимсиз 2) *ат.от, мз.* Бағиз

– تَبَاغُضٌ бир-бирини ёмон кўриш

– بَغِيضٌ = مُبْغَضٌ

– بَغِيضٌ = مَبْغُوضٌ

بُغْطَاقٌ *эск.* конус шаклли баланд қалпоқ (*унга қимматбаҳо тошлар қадалган ва мўғул аслзодалари кийишган*)

I بَغُلَ (*у*) بُغُولَةٌ 1) ақли ноқис, мияси йўқ, эси паст, калтафаҳм бўлмоқ, аҳмоқ, тентак бўлмоқ; 2) наслсиз, зурриёт қолдирмайдиган, бепушт бўлмоқ (*урғочи жониворлар ва аёллар ҳақида*); II بَغَّلَ *биол.* 1) чатиштирмоқ, уламоқ; 2) *эск.* катта-катта қадам ташлаб юрмоқ, тез-тез юрмоқ

– تَبْغِيلٌ 1) чатиштириш, улаш (*ҳайвон ва ўсимликлар ҳақида*), дурагайлаш; 2) майда қадам ташлаб тез-тез юриш

– بَغَّالٌ хачирларни ҳайдаб борувчи одам *ёки* хачирларнинг эгаси

بَغْلٌ *кўп.* بِغَالٌ 1) хачир; 2) эси паст, калтафаҳм, аҳмоқ, тентак

– بَغْلَةُ урғочи хачир; الْقَنْطَرَةِ ~ кўприк тиргаги

I بَغَمَ (*а*) بُغَامٌ мунгли, ҳазин товушлар чиқармоқ (*оҳу ҳақида*) 2) тушуниб бўлмайдиган, тушунарсиз қилиб гапирмоқ; أَحْمَدُ صَاحِبُهُ ~ Аҳмад ҳамроҳига айтмоқчи бўлган фикрини аниқ тушунтирмади

–بُغَامٌ кийикнинг овози; النَّاقَةِ ~ тушуниб бўлмайдиган сўз (сўзма-сўз: туянинг овози)

I بَغَا (у) بَغْوٌ адолатсизлик қилмоқ; жиноят содир этмоқ, жиноят қилмоқ

I بَغَى (*и*) بُغْيَةٌ, بُغَاءٌ, بَغْيٌ 1) тиламоқ, истамоқ; қўярда-қўймай (хиралик билан) талаб қилмоқ (сўрамоқ), хиралик билан қўлга киритишга интилмоқ; 2) ўйлаб кўрмоқ, ният (қасд ёки мўлжал) қилмоқ, қўнгилга тугмоқ; 3) (*н. гадир*) қасд қилмоқ (عَلَى); 4) эзмоқ, сиқмоқ, жабрламоқ, зулм қилмоқ, (*к. нидир*) хафа қилмоқ (عَلَى); 5) бузуқлик (ахлоқсизлик) қилмоқ, саёқ юрмоқ, фаҳшга берилмоқ; фоҳишалик қилмоқ; 6) الْجُرْحُ ~ яра шишиб, йиринг йиғди; بَغَتِ السَّمَاءُ жала ёғди IV أَبْغَى 1) (*н. нидир*) топишга, қўлга киритишга ёрдам бермоқ; 2) бермоқ; тортмоқ, сузмоқ (*таомни*); V تَبَغَّى хоҳламоқ, истамоқ; VI تَبَاغَى 1) ўзаро хоҳлашмоқ, бир-бирларини исташмоқ, тусашмоқ; 2) ўзаро бир-бирига зулм қилмоқ, бир-бирига нисбатан адолатсизлик қилмоқ; VII اِنْبَغَى أَنْ يَنْبَغِي عَلَيْهِ: ... шуни қилиш зарурки, ...; يَنْبَغِي أَلَّا نَنْسَى أَنَّ ... ... у мажбурки, ...; ... бизлар эсдан чиқармаслигимиз керакки, ...; كَمَا يَنْبَغِي керак (лозим) бўлганидай; VIII اِبْتَغَى хоҳламоқ, тиламоқ, истамоқ; *эск.* қўярда-қўймай сўрамоқ, хиралик билан қўлга киритишга интилмоқ

– اِبْتِغَاءٌ тилак, истак, хоҳиш; ~ тилаб, хоҳлаб, ...га интилиб

– بَاغٍ *мн.* بُغَاةٌ *кўп.* بَاغِيَةٌ 1. жабр-зулм қилувчи; адолатсизлик қилувчи; 2. золим, шафқатсиз одам; 3) *эск.* қидирувчи, хоҳловчи; 4) *эск.* чопар

– بُغَاءٌ тилак, истак

– بِغَاءٌ бузуқлик, ахлоқсизлик; фоҳишабозлик; دَارُ الْ~ фоҳишахона

– بَغْيٌ 1) адолатсизлик, шафқатсизлик; 2) ахлоқсизлик; фоҳишабозлик; 3) *эск.* фахр; такаббурлик, мағрурлик

– بَغِيٌّ *кўп.* بَغَايَا суюқоёқ, ахлоқсиз (*аёл*); фоҳиша

– بُغْيَةٌ тилак, истак, мақсад; التَّدَخُّلِ ~ аралашиш мақсадида

– مُبْتَغًى *кўп.* مُبْتَغَيَاتٌ кутилган, кўнгилдаги, орзу қилинган мақсад

بَفْتَةٌ, بَفْتٌ коленкор (*қалин сурп*); чит

I بَقَّ (*а/у*) بَقٌّ 1) қуймоқ, тўкмоқ, оқизмоқ; 2) шариллаб отилмоқ; сачратмоқ, пуркамоқ, сепмоқ; 3) вайсамоқ, сафсата сотмоқ; II بَقَّقَ қандалага (канага) тўла бўлмоқ (*уй-жой ҳақида*); IV أَبَقَّ сергап бўлмоқ, майдагап бўлмоқ, кўп гапирмоқ

– بَقَّاقٌ = بَقَاقَةٌ, بَقَاقٌ

– بَقَّاقٌ 1. сергап, эзма, вайсақи; 2. оғзи бўш, ичида гап ётмайдиган одам

– بُقٌّ оғиз

– بَقٌّ *жам.* тахтакана, жўлак, қандала; ~ دَقِيقٍ ун митаси

– بَقَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ тахтакана, жўлак, қандала, мита; شَجَرَةُ الْ~ *бот.* қайрағоч, бужун

بَقْبَقَ 1) кўпирмоқ, кўпикланмоқ, қулт-қулт қилмоқ (*сув ҳақида*); 2) вайсамоқ, беҳуда гапларни гапирмоқ, бидир-бидир қилмоқ; 3) ғурра, пўрсилдоқ, қаварақ билан қопланмоқ

– بَقْبَاقٌ = بَقَّاقٌ

– بَقْبَقَةٌ 1) қултиллатиш; 2) сафсата; 3) ғурра, қаварақ пайдо бўлиши

– بَقْبُوقَةٌ *кўп.* بَقَابِيقُ ғурра, пўрсилдоқ, қаварақ, шиш

بُقْجَةٌ *кўп.* بُقَجٌ, بُقَجَاتٌ 1) бўғча; тугунча, ўралган нарса, ўрам; боғлам, боғ, даста, шода; пачка, бир қути; пакет, қоғозга ўралган нарса, қоғозхалта; 2) газлама (*бирор н. ни ўраш учун*)

بَقْدُونَسٌ, بَقْدُونِسٌ *бот.* петрушка (*кашничсимон кўкат*)

I بَقَرَ (*а*) بَقْرٌ 1) очмоқ, кесмоқ, ёрмоқ, тилмоқ, тилимламоқ, қиймоқ; сўкмоқ; 2) кенгайтирмоқ, кенг қилмоқ, очиб кенгайтирмоқ; V تَبَقَّرَ билими *ёки* давлати кўпаймоқ

– بَاقِرٌ [1] 1) йирик шохли чорва подаси; 2) *эск.* Изланувчи, тадқиқот олиб борувчи; 3) *тар.* Ал-Боқир (Алининг авлодларидан Муҳаммад Ибн Алининг лақаби)

بَاقِرٌ [2] диапазони кенг олим, кўп соҳаларнинг билимдони

– بَاقُورَةٌ сигир, буқа, ҳўкиз (*Яманда*); فِي ثَلَاثِينَ بَاقُورَةً *ҳад.* ўттизта ҳўкиздан битта

بَقَّارٌ *кўп.* بَقَّارَةٌ чўпон, подачи; йирик қорамол эгаси; чорвадор

– بَقَرٌ *жам. кўп.* أَبْقَارٌ (йирик) қорамол; мол; الْبَحْرِ ~ *ёки* الْمَاءِ ~ *зоол.* денгиз сигири (*йўқ бўлиб кетган денгиз ҳайвони*); الْوَحْشِ ~ ёввойи сигир; ◊ ~ أَبُو а) қўтон, қарқара; б) қизқуш (*балиқчилар туркумига оид қуш*)

– بَقَرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ сигир, буқа; سُورَةُ الْ~ *қур.* бақара сураси; الْبَحْرِ ~ *зоол.* дюгонь (*денгиз буқаси*); وَحْشِيَّةٌ ~ антилопа, кийик, оҳу

– بَقَرِيٌّ сигирга оид; ~ لَبَنٌ сигир сути; لَحْمٌ ~ мол гўшти

–بَقِيرٌ [1]: مِنَ النُّوقِ ~ боласи қорнини ёриб олинган туя

–بَقِيرٌ [2] аёллар киядиган енгсиз кўйлак

بَقْسٌ *бот.* шамшод

بُقْسُمَاطٌ *жам.* тўрғаб қотирилган нонлар, сухари, бисквит

– بُقْسُمَاطَةٌ *кўп.* ـَاتٌ бисквит

بَقْشَشَ (*к. гадир*) чой пули бермоқ

– بَقْشَشَةٌ чой пули бериш; тортиқ қилиш, совға бериш

– بُقْشَةٌ *кўп.* بُقَشٌ буқша (*Яманда қиймати 1/40 риёлга тенг пул бирлиги*)

– بَقْشِيشٌ *кўп.* بَقَاشِيشُ бақшиш, хайр-садақа; чой пули; ҳадя

I بَقَعَ (*а*) بَقَعٌ хол-хол, олачипор, доғли бўлмоқ; чавкари бўлмоқ; II بَقَّعَ доғ қолдирмоқ, доғ қилмоқ; булғамоқ, кир (ифлос) қилмоқ; V تَبَقَّعَ 1) доғ бўлмоқ, булғанмоқ, кир (ифлос) бўлмоқ; 2) хол-хол бўлмоқ; 3) баъзи жойлари ҳўл бўлмоқ

– أَبْقَعُ *мн.* بَقْعَاءُ *кўп.* بُقْعٌ хол-хол, доғли, олачипор; ~ غُرَابٌ *зоол.* ола қарға

– بَاقِعَةٌ *мз. кўп.* بَوَاقِعُ ута ақлли киши, доно, донишманд киши

–بَقْعَاءُ : ~ سَنَةٌ ҳам ҳосил яхши бўлган (унумли), ҳам ҳосил яхши бўлмаган (унумсиз) йил

– بَقْعَةٌ [1] *кўп.* بُقَعٌ доғ; хол-хол

– بَقْعَةٌ [2] *кўп.* بِقَاعٌ 1) жой, ер, макон, ўрин; 2) ер бўлаги (участкаси); 3) *эск.* вилоят, ўлка, макон

– بَقِيعٌ турли хил тўнка ва илдизлар кўп бўлган ер, жой; الْغَرْقَدِ ~ Мадинаи мунавварадаги қабристон номи

– مُبَقَّعٌ хол-хол, доғли; олачипор

I بَقَلَ (*у*) بَقْلٌ 1) ўсмоқ, унмоқ, кўкариб чиқмоқ, ниш урмоқ (*ўт-ўлан ҳақида*); 2) соқоли чиқмоқ, соқол пайдо бўлмоқ; وَجْهُ ~ الْغُلَامِ ўспириннинг соқоли чиқиб қолди; 3) чиқмоқ, кўринмоқ; نَابُ الْبَعِيرِ ~ туянинг қозиқ

тиши чиқди; IV أَبْقَلَ : ~تِ الْأَرْضُ ердан ўтўланлар чиқди; V تَبَقَّلَ термоқ, юлмоқ, узмоқ (*мас. полиз экинларини*)

– بَاقِلٌ *ат.от. мз.* Боқил (*гапини эплаб гапира олмайдиган одам исми*) ~ أَعْيَا مَنْ *маж.* мутлақо гапини эплаб гапира олмайдиган, ўта ношуд (*сўзма-сўз:* Боқилдан ҳам дудуқроқ)

– بَاقِلَّى, بَاقِلَاءُ *алиф.б.қ.*

بَاقِلَانِيٌّ баққоллик дўкони эгаси

– بَقَالَا = بَكَالَا

– بَقَّالٌ 1) баққол; 2) кўкат ва полиз экинлари билан савдо қилувчи киши, резаворфуруш, ҳўлфуруш

– بَقَّالَةٌ баққоллик; دُكَّانُ الْ~ баққоллик дўкони

– بَقْلٌ *жам. кўп.* بُقُولٌ 1) овқатга ишлатиладиган ўтлар; 2) ўт-алафлар, кўкатлар; 3) полиз экинлари

– بَقْلَةٌ полиз экини; بَارِدَةٌ ~ а) Миср ловияси; б) печак, чирмовиқ; الْ~ الْحَمْقَاءُ семизўт, гулбеор; الْ~ الْخَطَاطِيفُ кончўп; الْ~ الذَّهَبِيَّةُ ола бута, шўра; (الْيَمَانِيَّةُ) الْ~ الْعَرَبِيَّةُ қизил амарант; الْ~ الْمُبَارَكَةُ эндевий, боғда ўсадиган цикорий (*озиқ-овқатга ишлатиладиган ўтсимон ўсимлик*); الْمَلِكِ ~ бақлатул-малик (*жанубда ўсадиган кўп йиллик бута*)

– بَقْلَةٌ треска (*балиқ тури*)

– بُقُولِيٌّ доривор ўтларга оид

– مَبْقَلَةٌ *кўп.* مَبَاقِلُ полиз; полиз экинлари, сабзавот экилган жой; مَسْقُوفَةٌ بِالزُّجَاجِ ~ парник, иссиқхона

– بَقْلَاوَةٌ баклова, пахлава (*ширинлик тури*)

بَقْلُولَةٌ пуфак; кўпик; қаварик, бўртиқ

بَقَّمٌ 1) *бот.* сандал дарахти

بُقُوطِيٌّ унча катта бўлмаган сават, корзинка

I بَقَا (у) بَقَاوَةٌ : بِعَيْنِهِ ~ ...га қарамоқ; ~ه *(к.нидир)* кутмоқ

I بَقِيَ (*а*) بَقَاءٌ 1) қолмоқ, сақланмоқ; қолгани, ортгани бўлмоқ; يَبْقَى بِالْبُوسْتَةِ йўқлаб олинадиган; لَمْ تَبْقَ طِفْلًا! сен энди ёш бола эмассан!; وَ لَمْ يَبْقَ أَحَدٌ مِنْهُمْ إِلَّا شَارَكَ فِي ... уларнинг орасида ...да иштирок этмаган ҳеч ким қолмади; 2) бирор жойда ёки ҳолатда бўлмоқ, турмоқ; 3) бирор кимсанинг бўйнида (зиммасида) қолмоқ (*қарз тўғрисида* -عَلَى); I بَقِيَ (*и*) кутмоқ, интизор бўлмоқ; بَقِيَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ *ҳад.* биз Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васалламни кутдик; II بَقَّى қолдирмоқ; IV أَبْقَى 1) қолдирмоқ, сақламоқ; اللهُ حَيَاتَكَ! ~ Оллоҳ сенга узоқ умр берсин!; 2) (*к. гадир*) раҳм-шафқат қилмоқ (عَلَى); V تَبَقَّى қолмоқ; қолдиқ, қолган, ортган бўлиб чиқмоқ; X اسْتَبْقَى 1) сақлашга ҳаракат қилмоқ; 2) бутун қолдирмоқ, сақланмоқ, эҳтиёт қилмоқ; 3) (*ўзида*) тўхтатиб қолмоқ, ушлаб қолмоқ, олиб қолмоқ; асрамоқ; 4) қолишни сўрамоқ (илтимос қилмоқ)

– إِبْقَاءٌ 1) қолдириш, сақлаш; 2) (*к. гадир*) раҳм қилиш (عَلَى)

– أَبْقَى жуда мустаҳкам, бут, бехато, яхши ҳолда, бузилмаган, кафолатли; كَانَ خَيْرًا لَكُمْ ~ وَ لَوْ ... агарда ... бўлганда эди, сизлар учун ҳаммасидан яхшироқ ва ишончлироқ бўлур эди

– اسْتِبْقَاءٌ 1) сақлаш; 2) (*ўзида*) тўхтатиб қолиш, ушлаб қолиш, асраш

– بَاقٍ *мн.* بَاقِيَةٌ 1. 1) боқий, қолган; بَاقِي الْوَرَقَةِ الْمَالِيَّةِ қайтим;2) қолгани, бошқа, ортиғи; 3) бут, яхши ҳолда, бузилмаган; 4) чўзилган; абадий; الْحَيُّ الْبَاقِي Боқий (*Оллоҳнинг сифатларидан бири*); فَارَقَ الدَّارَ الْفَانِيَةَ إِلَى الدَّارِ الْبَاقِيَةِ у вафот этди (*сўзма-сўз:* у фоний дунёдан боқий дунёга кетди); الْحَيَاةُ الْبَاقِيَةُ нариги дунёдаги ҳаёт; 2. *кўп.* بَاقِيَاتٌ қолдиқ, қолгани, ортгани; الْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ хайрли ишлар

– بَاقِيَةٌ *кўп.* بَوَاقٍ қирққулоқ (*Сурияда*)

– بَقَاءٌ 1) давомлилик; давом этиш вақти; 2) абадийлик, узоққа, кўпга чидаш; طَوِيلُ الْ~ кўпга чидайдиган, пишиқ-пухта; узоқ давом этадиган, узоқ вақтга мўлжалланган; 3) бутлик, яхши сақланганлик, жойидалик; قَانُونُ ~ الطَّاقَةِ *физ.* энергия (*қувват*)- нинг сақланиш қонуни; 4) бирор жойда ёки ҳолатда бўлиш, туриш, ҳаёт кечириш; نِزَاعُ الْ~ تَنَازُعُ الْ~ *ёки биол.* яшаш учун кураш; الْأَصْلَحِ ~ ~ الْأَنْسَبِ *ёки биол.* шароитга мослашганларнинг яшаб қолиши; ◊ دَارُ الْ~ дорулбақо, у дунёдаги ҳаёт; 5) *ат.от, мз.* Бақо

– بَقْوَى *кўп.* بَقَايَا боқийлик

– بَقْوَى = بُقْوَى

– بَقَى, بَقَا *халқ.* у ҳолда, демак, бинобарин, шундай экан

– بَقْوَى = بُقْيَا

– بَقِيَّةٌ *кўп.* بَقَايَا 1) қолгани, ортиғи, қолдиқ; بَقَايَا الْمَاضِي эскилик сарқити; ~ بَاقِيَةٌ арзимаган (*озгина*) сарқитлар; أَحْمَدُ ~ قَوْمِهِ Аҳмад одамларнинг энг сарасидир 2) давоми; ~ لَهُ давоми бор; الْ~ عَلَى الصَّفْحَةِ الرَّابِعَةِ давоми тўртинчи саҳифада; الْ~ فِي ◊ حَيَاتِكَ يَا ... (худо) қолганларнинг умрини узоқ қилсин! (*яқин кишисининг вафот этганлиги тўғрисида хабар эшитилганда айтилади*); أُولُو بَقِيَّةٍ *эск.* мукаммалликка эга бўлган кишилар; اللهِ ~ *эск.* Аллоҳ асраб турган емиш

– مَبْقِيٌّ : عَلَيْهِ ~ қолдирилган

بَكٌ *кўп.* بَكَوَاتٌ бек, бей

– بَكَوِيَّةٌ беклик (бейлик) мартабаси (унвони)

I بَكَّ (у) بَكٌّ сиқмоқ, қисмоқ, эзмоқ; عُنُقَهُ ~ (*бирор к. га*) 1) жабр қилмоқ, зулм ўтказмоқ, зулм қилмоқ; 2) тиқилишмоқ, бир жойга лиқ бўлмоқ, ~ه *(к.нидир)* сиқиб қўймоқ, сиқмоқ, эзмоқ

بَكِّيٌّ : يَعْلَبَكُّ *сўзидан нисбий сифат;* баълабаклик киши

بَكَّةُ Маккаи мукарраманинг маркази

I بَكَأَ (*а*) بُكَاءٌ, بَكَاءَةٌ, بَكَاءٌ сути камаймоқ, қисир бўлмоқ (*туя ёки қўй ҳақида*)

– بَكِيءٌ *кўп.* بَكَاءٌ камгап, гапи оғзидан суғуриб олинадиган

– بَكِيئَةٌ сути камайган, қисир бўлган (*туя ёки қўй ҳақида*)

بَكَابُوتٌ туйнук, тешик, люк

بَكَارَا баккора (*карта ўйинининг бир тури*)

بَكَاشِينٌ, بَكَاشِينٌ балиқчи (*қуш*); лойхўрак (*қуш*)

بَكَالُورِيَا бакалаврлик даражаси; حَامِلُ ~ فِي الْعُلُومِ الْمَالِيَّةِ التِّجَارِيَّةِ молия-савдо фанлари бўйича бакалавр

– بَكَالُورِيُوسٌ = بَكَالُورِيُوسٌ

بَكْبَاشِيٌّ *кўп.* بَكْبَاشِيَّةٌ *эск.* бекбоши; подполковник

بَكْبَكَ бир жойга тўпланишмоқ, тиқилишмоқ, йиғилишмоқ; تَبَكْبَكَ = بَكْبَكَ

I بَكَتَ (у) بَكْتٌ 1) урмоқ, калтакламоқ, саваламоқ; 2) енгмоқ, енгиб чиқмоқ, ўзиб кетмоқ, (*баҳс-мунозарада*) ғолиб келмоқ; II بَكَّتَ 1) сўкмоқ, уришмоқ, койимоқ; танбеҳ бермоқ; гина қилмоқ, ўпкаламоқ, таъна қилмоқ, айбламоқ; 2) بِالْحُجَّةِ ~ ғолиб келмоқ, ғолиб бўлмоқ, ғалаба қилмоқ, енгмоқ

– تَبْكِيتٌ танбеҳ бериш, таъна, гина қилиш; الضَّمِيرِ ~ виждон азоби

بَكْتِيرِيَا бактериялар

I بَكَرَ (у) بُكُورٌ 1) эрта (барвақт) турмоқ; 2) (*қаергадир*) барвақт отланмоқ, жўнамоқ (إِلَى); 3) (*н. нидир*) эрта тонгда қилмоқ (ب); 4) (*н. нидир*) эрта, вақтидан илгари қилмоқ; فِي النَّوْمِ ~ эрта ётмоқ (ухламоқ); II بَكَّرَ 1) ~I; 2) шошилмоқ, тез бажармоқ, олдин бажармоқ; III بَاكَرَ (*к. нингдир ҳузурига*) барвақт келмоқ; VIII ابْتَكَرَ 1) ихтиро қилмоқ, ўйлаб топмоқ; ижод этмоқ; 2) ташаббус кўрсатмоқ; 3) биринчи ҳосилни узмоқ; 4) қизлигидан маҳрум қилмоқ; 5) бошқаларга ўхшамайдиган, бетакрор бўлмоқ

– ابْتِكَارٌ *кўп.* ـاتٌ 1) ихтиро қилиш, яратиш; ижод; 2) ташаббус; 3) бетакрорлик,

бошқаларга ўхшамаслик

– إِبْكَارٌ *эск.* тонг саҳар пайти

– بَاكِرٌ эрта, эртанги, илк, эрта бошланган, барвақт, муддатидан олдин; ~ إِنَّ الْوَقْتَ ҳали эрта; ~ مَوْتٌ бевақт ўлим; ~ا эрта, барвақт

– بَاكَرَةٌ *кўп.* بَوَاكِرُ бокира; биринчи ҳосил; биринчи белги, илк нишона

– بَاكُورٌ эртапишар, тезпишар, чиллаки, эртаги

– بَاكُورَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ بَوَاكِيرُ, биринчи ҳосил; (*қандайдир ишда*) биринчи қадам; тўнғич, энг биринчи; الصُّبْحِ ~ эрта тонг; أَعْمَالِهِ ~ меҳнатларининг биринчи меваси; 2) *кўп.* биринчи белгилар, нишоналар, даракчилар

– بَكَارَةٌ қизлик, бокиралик, маъсумалик; غِشَاءُ الْـ~ қизлик пардаси

– بَكْرٌ *кўп.* أَبْكَارٌ ,بِكَارٌ 1) кичкина туяча, бўталоқ; 2) *ат.от. мз.* Бакр; أَبُو بَكْرٍ Абубакр (*арабларнинг биринчи халифаси*)

– بَكْرٌ *эск.* эрта тонгда ишни бошловчи киши

– بِكْرٌ[1] *кўп.* أَبْكَارٌ : ~ ضَرْبَةٌ ҳал қилувчи зарба; كَانَتْ ضَرَبَاتُ عَلِيٍّ أَبْكَارًا *ҳад.* Али каррамаллоҳу важҳанинг зарбалари ҳал қилувчи эди

– بِكْرٌ[2] 1. бокира, пок, иффатли, тоза; الْـ~ الْأَرَاضِي бўз (қўриқ) ерлар; الْـ~ الْبِلَادُ киши қадами етмаган мамлакат, жой; ◊ دُهِشَ دَهْشَةً ~ا у таърифлаб бўлмайдиган даражада ҳайратда қолди; 2. *кўп.* أَبْكَارٌ 1) тўнғич, энг биринчи; биринчи насл; 2) иффатли қиз, маъсума, бокира; 3) биринчи марта кўзи ёриган аёл

– بَكْرٌ *жам.* 1) *тех.* блоклар (*бир бутун ҳолда ишланган қисмлар бирикмаси*); 2) ғалтаклар

– بَكْرَةٌ[1] *кўп.* ـَ اتٌ بَكَرٌ, 1) *тех.* блок; 2) *эск.* қудуқдан сув тортиладиган ғалтак, ғилдиракча 3) ғалтак, найча, ғалтак (*тикув ва йигирув машиналаридаги*); ~ خَيْطٍ أَسْوَدَ (أَبْيَضَ) қора (оқ) ип ғалтаги; ◊ إِنَّهُمْ (عَنْ) عَلَى ~ أَيْدِيهِمْ احْتَفُوهُ улар ҳаммаси биргаликда уни тантаналй равишда кутиб олдилар

– بَكْرَةٌ[2] ёш урғочи туя боласи, урғочи бўталоқча; ◊ جَاؤُوا عَلَى ~ أَيْدِيهِمْ уларнинг ҳаммалари келишди

– بُكْرَةٌ эрта тонг, тонг саҳар; فِي ~ النَّهَارِ эрта тонгда; ~ а) эрта тонгда; б) эртага; بَعْدَ ~ индинга, эртадан кейин

– بِكْرِيٌّ биринчи туғилган, тўнғич ўғил

– بَكْرِيَّةٌ 1) биринчи туғилган, тўнғич қиз; 2) биринчи маротаба туғаётган аёл

– بَاكُورٌ = بَكُورٌ

– بُكُورِيَّةٌ, بُكُورَةٌ тўнғичлик, биринчилик

– بَكِيرٌ эртаги, эртапишар, тезпишар, чиллаки

– مُبْتَكَرٌ бошқаларга ўхшамайдиган, бетакрор, оригинал

– مُبْتَكَرَاتٌ *кўп.* ихтиролар, тадқиқотлар

– مِبْكَارٌ эртаги

– مُبَكِّرٌ эртаги, эртапишар, тезпишар

بَكْرَجٌ *кўп.* بَكَارِجُ чойнак; кофейник (*қаҳва пишириладиган идиш*)

بَكْزٌ *эск.* чақиб олиш (*форсча* كَزِيدَنْ *чақмоқ феълидан*)

مُبَاكَسَةٌ бокс

I بَكَعَ (а) بَكْعٌ 1) (*к.нидир*) ёмон қурган нарсаси билан кутиб олмоқ; 2) (*к.нингдир*) аъзойи баданига аёвсиз урмоқ, зарба бермоқ

I بَكَلَ (*у*) بَكْلٌ 1) тўғнамоқ, тугмаламоқ, тугмаларни қадамоқ; 2) аралаштирмоқ, қориштирмоқ; II بَكَّلَ = I ; V تَبَكَّلَ аралаштирмоқ, қориштирмоқ

–بَكَالَةٌ ёғ билан аралаштирилган (қорилган) ун

– بَكْلَةٌ *кўп.* بُكَلٌ илгак, тўқа

بَكَلَا треска (*шимолий денгиздаги балиқнинг бир тури*)

– بَكَلَاه = بَكَلَا

–بَكِيلَةٌ = بَكَالَةٌ

بَكْلُورِيَا = بَكْلُورِيَّةٌ

بَكَلُورِيُوسٌ бакалавр; عُلُومٍ ~ фан бакалаври; فُنُونٍ ~ санъат бакалаври; دَرَجَةُ الْـ~ бакалаврлик даражаси

I (بكم) тўқ ранг (*а*) بَكَمٌ соқов, гунг, тилсиз бўлмоқ; بَكَمَ (*у*) بَكَامَةٌ жим бўлмоқ, овозни чиқармаслик, ҳеч нарса гапирмаслик; IV أَبْكَمَ соқов, гунг, тилсиз қилмоқ; V تَبَكَّمَ тилдан қолмоқ; қотиб, серрайиб қолмоқ, жим бўлмоқ, гапира олмай қолмоқ, сўзлай олиш қобилиятини йўқотмоқ

– أَبْكَمُ *мн.* بُكْمٌ *кўп.*, بُكْمَاءُ соқов, гунг

– بَكَمٌ соқовлик, тилсизлик, гунглик

– بَكِيمٌ *кўп.* أَبْكَامٌ соқов

I بَكَى (*и*) بُكَاءً йиғламоқ, ҳунграмоқ; (*к. гадир*) аза тутиб йиғламоқ (*ту ш к.* عَلَى *ёки*); II بَكَّى 1) кўп йиғламоқ; йиғлашга мажбур қилмоқ; IV أَبْكَى йиғлатмоқ, кўз ёшигача олиб бормоқ; кўз ёшини оқиздирмоқ; VI تَبَاكَى 1) ўзини йиғлаганга солмоқ; (*н. гадир*) ёлғон йиғи қилмоқ (عَلَى); 2) бошқалар билан биргаликда йиғламоқ; X اسْتَبْكَى йиғлашга мажбур қилмоқ, кўз ёшини оқиздирмоқ

– بَاكٍ *кўп.* بُكَاةٌ йиғлаётган, кўз ёши тўкаётган; аза тутаётган

– بَاكِيَةٌ *кўп.* بَوَاكٍ 1. йиғлаётган, кўз ёши тўкаётган; аза тутаётган (*аёл*); 2. 1) йиғичи, ғуянда (*аза қўшиқларини айтувчи аёл*); 2) *архит.* гумбаз, қубба; арка, тоқ, равоқ

– بَكَّاءٌ йиғлоқи (*одам*)

– بُكَاءٌ ,بُكًى йиғи, йиғлаш, ҳунграш; аза тутиш

– بَكِيٌّ йиғлоқи, кўп йиғлайдиган

– مُبْكٍ *мн.* مُبْكِيَةٌ кўз ёшини оқизувчи, йиғлатувчи; ўта ачинарли, қайғули, ҳасратли

– مَبْكًى *кўп.* مَبَاكٍ (*к. гадир*) йиғланадиган, аза тутиладиган жой; الْـ~ الْيَهُودِ ~ ёки حَائِطُ الْـ~ «йиғи девори» (*Қуддуси шариф ш. да*)

– مَبْكِيٌّ: عَلَيْهِ ~ йиғланадиган

بَلْ балки; аксинча, билъакс; лекин, ҳаттоки; эса, бўлса; бироқ; ...дан кўра, кўпроқ, афзалроқ; لَيْسَ هُوَ كَاتِبًا ~ طَبِيبٌ у ёзувчи эмас, балки табибдир; مَا قَالَ هَذَا عُمَرُ ~ زَيْدٌ буни Умар эмас, аксинча Зайд айтди; يُخْطِئُ ~ وَ يُصِرُّ عَلَى الْخَطَأِ у хато қиляпти, ҳаттоки хатони қаттиқ туриб маъқуллаяпти

I (بلل) بَلَّ (*а/у*) بَلَلٌ 1) ҳўлламоқ, намламоқ, ивитмоқ, ҳўллаб олмоқ; суғормоқ, сув (нам) бермоқ; الظَّمَأَ ~ томоқни ҳўлламоқ; ظَمَأَهُ ~ هَذَا لَا يَبُلُّ الرِّيقَ чанқоқни босмоқ, бостирмоқ; *маж.* бу мутлақо етарли эмас; 2) бермоқ, тақдим этмоқ, адо этмоқ; بُلُّوا أَرْحَامَكُمْ وَلَوْ بِالسَّلَامِ *ҳад.* қариндошларингизни ҳеч бўлмаганда салом билан сийлангизлар; بَلَّ (*а/и*), بَلُلَ, بَلَلَ (*н. дандир кейин*) соғаймоқ, тузалмоқ; (*н. дандир*) тузалмоқ, ўзига келмоқ, кучга кирмоқ, тикланмоқ, оёққа туриб олмоқ (مِنْ); بَلَلَ (а) بَلَّ مِنْ مَرَضِهِ у касалликдан тузалди; بَلَّ, بَلَلَ, етишмоқ, эришмоқ; إِذَا ~ تْ بِقَائِمِهِ يَدِي агар мен унга эришсам (етишсам) ... II بَلَّلَ (*н. билан дир*) кўп ҳўлламоқ, ивитмоқ (ب); ~ اللهُ ثَرَاهُ Оллоҳ унинг қабрини обод қилсин!; ~ الْفَقِيدَةَ بِدُمُوعِهِ марҳумга аччиқ йиғламоқ; IV أَبَلَّ = II; V تَبَلَّلَ суғорилмоқ, намланмоқ; ивимоқ, бўкмоқ, ҳўл бўлиб кетмоқ; بِالْعَرَقِ ~ терлаб-пишиб кетмоқ; VIII ابْتَلَّ ивилмоқ, бўкмоқ, ҳўл бўлмоқ, ҳўлланмоқ; X اسْتَبَلَّ = IV

– أَبَلُّ *эск.* қарши тура олувчи, енга олувчи

– بَلٌّ ҳўллаш

– بِلٌّ[1] соғайиш, тузалиш

– بِلٌّ[2] *жам.* ёввойи маржон дарахтининг меваси

– بِلٌّ[3] рухсат берилган, ман этилмаган; لَا أُحِلُّهَا لِمُغْتَسِلٍ وَ هِيَ لِشَارِبٍ حِلٌّ وَ ~ чўмилишга мен рухсат этмайман, уни ичиш эса ҳалол ва рухсат берилгандир (*замзам суви ҳақида*)

–بَلَلٌ = بِلَالٌ

– بَلَلٌ намлик, сувлилик, ҳўллик; сув; томоқни ҳўл қиладиган нарса (*сув, сут каби*)

– بِلَالٌ: ~ بْنُ حَمَامَةَ Муҳаммад алайҳиссалом муаззинларининг исми

–بُلَالٌ = بِلَالٌ

– بُلَالَةٌ намлик, ҳўллик

– بَلَّانٌ ҳаммом хизматчиси, ҳаммомчи

– بَلَّانَةٌ *кўп.* اتٌ 1) ҳаммом ходимаси, ҳаммомда ишлайдиган аёл; 2) уй бекасининг оқсочи (*бой хонадонларда*)

–بَلَّةٌ қирчиллама ёшлик, ёшликнинг гуркираган палласи

– بِلَّةٌ намлик, ҳўллик, заҳлик; زَادَ فِي ~ الطِّينِ оловга ёғ сепмоқ, авж олдирмоқ; гижгижламоқ

– بَلِيلٌ 1. нам, ҳўл, зах; 2. муздаккина (ёқимли) шабада

– بَلِيلَةٌ буғдой *ёки* маккажўхоридан бир оз ширин қилиб тайёрланган бутқа

– مَبْلُولٌ, مُبَلَّلٌ, مُبْتَلٌّ ҳўл

بلا (بِ + لَا) ...сиз; бе ..., но...; صُورَةٍ ~ حَائِطٌ نَافِذَةٌ ~ كَغُرْفَةٍ *мтл.* суратсиз девор деразасиз хонага ўхшайди

بلاتُونٌ *кўп.* اتٌ *ҳарб.* взвод, кичик қисм; (*қар.* فُولٌ)

بلاتِينٌ платина

بلاجٌ *кўп.* اتٌ пляж, чўмилиб ҳордиқ чиқарадиган жой

بلاجْرَا *мед.* пелагра

بلازْمَةٌ плазма (*қоннинг суюқ қисми*)

بلاسْتِيكٌ пластмасса

بَلَاشْ (بلا شَيْءٍ) *халқ.* бекорга, текинга; !~ يَا нақадар арзон!, арзимаган нарса!

بلاكٌ *кўп.* اتٌ бирор нарса ишлаб чиқариш учун тайёрлаб қўйилган ярим маҳсулот; ғўла

بَلْبَصَ ишқаламоқ; суртмоқ; артмоқ; полювгич билан супурмоқ (артмоқ)

–بُلْبَاصٌ *кўп.* بَلَابِيصُ пол ювадиган латта, полювгич

بَلْبَطَ чайқалмоқ, шапилламоқ, урилиб сачрамоқ, сочилмоқ, сепилмоқ, сепишмоқ, сочишмоқ

– بَلْبَطَةٌ чайқалиш, сачраш; сепишиш

بَلْبُوعَةٌ *кўп.* بَلَابِيعُ ҳапдори; юмалоқ дори

بَلْبَلَ 1) безовта қилмоқ, уринтирмоқ, оромини бузмоқ; ташвишга (хавотирга) солмоқ; 2) чигаллаштирмоқ, чалкаштирмоқ, айқаш-уйқаш қилмоқ; жойини, (ўрнини) ўзгартирмоқ, чалғитмоқ, адаштирмоқ; تَبَلْبَلَ 1) безовта (ороми бузилган, ташвишланган, хавотирда қолган) бўлмоқ; 2) чалкаш, айқаш-уйқаш бўлмоқ, аралашмоқ, қоришмоқ; аралаш-қуралаш бўлиб кетмоқ

– بَلْبَالٌ[1] *кўп.* بَلَابِلُ безовта бўлиш, хавотирланиш

–بَلْبَالٌ[2] 1) *бутанинг номи;* 2) кучли ғам, катта ташвиш

– بُلْبُلٌ *кўп.* بَلَابِلُ булбул; الشَّعِيرِ ~ *зоол.* деҳқончумчук; الإِبْرِيقِ ~ чойнакнинг жўмраги

– بَلْبَلَةٌ *кўп.* بَلَابِلُ 1) нотинчлик, хавотирлик, безовталик, ташвиш; قَرَّتْ بَلَابِلُهُ у хавотирланмай (ташвишланмай) қўйди; تَضَاعَفَتْ بَلَابِلُهُ унинг ташвиши ортди (кўпайди); 2) чалкашлик, тартибсизлик, парокандалик, тўс-тўполон, югур-югур, қий-чув, бесарамжонлик, беҳаловатлик; аралаш-қуралашлик;3) *кўп.* ғам-ташвишлар, ҳадиклар, хавфсирашлар, чўчишлар

– بُلْبُلَةٌ *кўп.* اتٌ 1) (*чойнакнинг*) жўмраги; 2) кран

– بُلْبُولٌ суқсур, ёввойи ўрдак

تَبَلْبُلٌ чалкашиш, айқаш-уйқаш бўлиш, қоришиш, тартибсизлик, чатоқлик; қий-чув, тўс-тўполон; الأَلْسِنَةِ ~ тилларни аралаштириб (қориштириб) юбориш

مُبَلْبَلٌ 1) хавотирланган, ташвишга тушган; 2) аралаш-қуралаш бўлиб кетган, чалкаш

I بَلَتَ (и) بَلْتٌ кесмоқ, қирқмоқ, ажратмоқ, бўлмоқ; بَلَتَ (а) بَلْتٌ бўлинмоқ, кесилмоқ, қирқилмоқ, ажрамоқ, ажралмоқ

–بَلِيتٌ *ёки* بِلِيتٌ ақлли, оқил; қобилиятли, истеъдодли, идроклі, зийрак

I (بلج) بَلَجَ (у) بُلُوجٌ 1) порламоқ, нур сочмоқ, ярқирамоқ; 2) ёришмоқ; بَلَجَ (а) بَلْجٌ нур сочмоқ, чақнамоқ, ёритмоқ; ял-ял ёнмоқ, балқиб турмоқ (*юз ҳақида*); хурсанд бўлмоқ, севинмоқ; IV أَبْلَجَ 1) порламоқ, ёрқин нур сочмоқ; 2) очмоқ, фош қилмоқ, аниқламоқ; ошкор (маълум) қилмоқ; الْحَقُّ ~ وَ الْبَاطِلُ تَلَجْلَجَ *мтл.* ҳақиқат аниқ-равшан қилади, ёлғон эса чалкаштиради (*сол.* أَبْلَجُ); V تَبَلَّجَ 1) нур сочмоқ, порламоқ, чарақлаб турмоқ; 2) тонг отмоқ, ёришмоқ; 3) қувонмоқ, севинмоқ, шод бўлмоқ; VII اِنْبَلَجَ 1) ёришмоқ; 2) қуринмоқ, чиқмоқ, пайдо бўлмоқ; ёриб ўтмоқ, ўзига йўл очмоқ (*нур ҳақида*); VIII اِبْتَلَجَ ярақламоқ, нур сочмоқ; الصُّبْحُ ~ тонг отмоқ, ёришмоқ, ёруғ бўлмоқ

– أَبْلَجُ *мн.* بَلْجَاءُ *кўп.* بُلْجٌ 1) ялтироқ, порлоқ, ёрқин; 2) шод, хурсанд, қувноқ; 3) аниқ, равшан; ойдин, соф, тоза; الْحَقُّ ~ وَ الْبَاطِلُ لَجْلَجٌ ҳақиқат аниқ, ёлғон эса ноаниқ (*дудмал*) сўзлайди; 4) қошларининг ораси очиқ (кенг) бўлган (*одам*); 5) юзи кенг ва оппоқ (*одам*) 6) *эск.* киприги ўсмаган, киприксиз

– اِنْبِلَاجٌ 1) *шунингдек:* الْفَجْرِ ~ тонг пайти, тонг ёришган пайт, тонготар пайт; 2) илк давр, боши, бошлари; الْقَرْنِ الْعِشْرِينَ ~ йигирманчи аср бошлари

– بَلَجٌ ялтираш, ярқираш, чақнаш; нур, жилва, шуъла; нур сочиш, порлаш

– مُبَلَّجٌ *эск.* порлаш, ялтираш

بَلْجِيكِيٌّ 1. Бельгияга оид; 2. бельгиялик

بَلْجَةٌ *ёки* بَلْجَةٌ икки қошнинг ўртаси

I بَلَحَ (а) بُلُوحٌ касал бўлмоқ, касалланмоқ, касалланиб нимжон бўлмоқ; بَلَحَ (а) بَلْحٌ қуримоқ, суви кетмоқ; II بَلَّحَ = I; IV: أَبْلَحَ النَّخْلُ хурмонинг меваси пишди, хурмо пишиб етилди V تَبَلَّحَ = I

– بَلَحٌ хурмолар (тоза, янги); الْبَحْرِ ~ *зоол.* денгиз чиғаноғи

– بَلَحَةٌ *кўп.* اتٌ хурмо

I بَلَخَ (а)بَلْخٌ гердаймоқ, кеккаймоқ, ўзини катта олмоқ; V تَبَلَّخَ = I

– أَبْلَخُ *мн.* بَلْخَاءُ *кўп.* بُلْخٌ такаббур, гедайган

I (بلد) بَلَدَ (у) بُلُودٌ (*қаердадир*) яшамоқ (ب); (*н. нидир*) турар жой деб танламоқ (ب); بَلُدَ (у) بَلَادَةٌ аҳмоқ, тентак, бефаҳм, эси паст, бефаросат бўлмоқ; بَلَدَ (а) بَلْدٌ икки қоши ўртаси (ораси) кенг бўлмоқ; II بَلَّدَ 1) тентак, аҳмоқ бўлмоқ; 2) янги иқлимга, шароитга ўргатмоқ, кўниктирмоқ; V تَبَلَّدَ 1) эсини йўқотмоқ, ақлини еб қўймоқ; аҳмоқлигини билдирмоқ, намоён қилмоқ; ўзини аҳмоқона тутмоқ; 2) сусаймоқ, заифлашмоқ; تْ ~ حَاسِيسُهُ унинг ҳиссиётлари сусайди; 3) янги шароитга ўрганмоқ, кўникмоқ; 4) ҳайрон бўлиб иккиланмоқ, ҳайронликда қолмоқ; VI تَبَالَدَ ўзини аҳмоқликка солмоқ

– بِلَادٌ мамлакат (*қар.* بَلَدٌ)

– بَلَادَةٌ аҳмоқлик, тентаклик, бефаҳмлик

– بَلَدٌ *кўп.* بِلَادٌ, بُلْدَانٌ 1) мамлакат; 2) вилоят, область; 3) шаҳар, жой, макон; ابْنُ ~ а) шаҳарлик; б) *халқ.* олифта, башанг, посон الْبَلَدُ الْحَرَامُ муқаддас шаҳар (*Маккайи мукаррама*)

– بُلْدَانِيٌّ топонимика билан шуғулланувчи олим

– بُلْدَانِيَّةٌ топонимика (*жуғрофий номларни ўрганувчи тилшунослик соҳаси*)

– بَلْدَةٌ *кўп.* بِلَادٌ 1) шаҳар; 2) аҳоли истиқомат қиладиган жой; 3) кўкрак, кўкс; هُوَ وَاسِعُ الْ ~ у бағри кенгдир

– بَلَدِيٌّ 1. 1) шаҳарга оид; 2) маҳаллий, шу ерлик; 3) муниципиалитетга оид, муниципиал; مَجْلِسٌ ~ муниципиалитет мажлиси; 2. ҳамшаҳар; ватандош

– بَلَدِيَّةٌ *кўп.* اتٌ шаҳар бошқармаси, муниципиалитет (*баъзи мамлакатларда маҳаллий ўз-ўзини идора қилиш органи*); رَئِيسُ الْ~ шаҳар бошлиғи, ҳокими, мери; دَارُ الْ~ шаҳар бошлиғи (ҳокими, мери) идораси

– بَلِيدٌ *кўп.* بُلَدَاءُ ривожланмаган, ақли ноқис, эси паст, аҳмоқ; الذِّهْنِ ~ зеҳни (*эси*) паст; 2. тентак, аҳмоқ

– تَبَلُّدٌ аҳмоқлик, тентаклик; мияси айниш,

гангиш, меровлик

تَبْلِيدٌ янги иқлимга ўргатиш, қўниктириш

– مُتَبَلِّدٌ ақли ноқис, калтафаҳм, тентак, бефаросат, гўл, ғўр

بُلْدُوزَرٌ *кўп.* اتٌ бульдозер

بَلَدْيُومٌ *кимё.* палладий

(بلس) IV أَبْلَسَ : 1) ~ مِنْ رَحْمَةِ اللهِ Оллоҳ раҳматидан умид узмоқ, умидсизланмоқ, ноумид бўлмоқ; 2) ~ زَيْدٌ Зайд ғамгин ҳолда сукут сақлади

– إِبْلَاسٌ маглубият; ғамгинлик

– بَلَاسٌ *кўп.* بُلُسٌ 1) дағал мато, дағал каноп мато; 2) кигиз, кийиз; палос

– بَلَسٌ 1) анжир дарахти (*Ficus palmata*); 2) анжир меваси; анжир қоқи (*Яманда*)

– مُبْلِسٌ ҳайронликда қолган, ҳайрон; умидсиз, ноумид

بَلَسَانٌ 1) бальзамли дарахт; 2) маржон дарахти; صَغِيرٌ ~ қора маржон

بَالْسْتِيكٌ = بَالْسْتِيكٌ

بَالْسْتِيكِيٌّ = بَلْسْتِيكِيٌّ

بَلْسَمٌ *кўп.* بَلَاسِمُ бальзам (*баъзи ўсимликлардан олинадиган хушбўй эфир мойи*); شَافٍ ~ *маж.* шифобахш, доривор бальзам

– بَلْسَمِيٌّ бальзамли, хушбўй, доривор, шифобахш

بُلْسُنٌ ясмиқ (*ўсимлиги ва дони*)

(بلش) II بَلْشَ бошламоқ (*Сурияда*)

بَلْشَفَ большевик қилмоқ, большевиклаштирмоқ; تَبَلْشَفَ большевик бўлмоқ, большевиклашмоқ

– بَلْشَفَةٌ 1) большевиклаштириш; 2) большевизм

– بَلْشَفِيٌّ *кўп.* بَلَاشِفَةٌ 1) большевизм ва большевикларга оид; 2) большевик

– بُلْشَفِيكٌ *жам.* большевиклар

– بَلْشَفَةٌ = بَلْشَفِيَّةٌ

بَلْشُونٌ қўтон, қарқара; ~ كُلُّ بَرَكَةٍ وَ لَهَا *мтл* бош бўлса, дўппи топилади; ўш бўлса, ейдиган топилади (*сўзма-сўз:* ҳар бир ҳовузнинг ўз қўтони бор)

I بَلَصَ (*у*) بَلْصٌ қўрқитиб (ёки дўқ-пўписа ва бошқа йўллар билан алдаб) ундирмоқ, олмоқ, товламоқ, юлмоқ; II بَلَّصَ = I; VII انْبَلَصَ алданган бўлмоқ

– بَلَّاصٌ *кўп.* بَلَالِصُ лойдан ясалган кўза

– بَلَّاصٌ = بَلَّاصِيٌّ

– بَلْصٌ 1) қўрқитиб олиш, товламачилик, юлғичлик; олиб қўйиш, тортиб олиш

– بَلْصَةٌ алдаш, фириб (панд) бериш, муттаҳамлик, қаллоблик, товламачилик

– بَلْصُوصٌ *кўп.* بَلَاصِيصُ қуш турларидан бири

(بلط) II بَلَّطَ 1) тош ётқизмоқ, тош термоқ; 2) силласи қуримоқ, ҳолдан тоймоқ, сулаймоқ; ◊ وَجْهَهُ ~ уятсиз бўлмоқ; V تَبَلَّطَ 1) тош терилмоқ (ётқизилмоқ); 2) *маж.* сандироқлаб юрмоқ, санқимоқ

– بَلَاطٌ[1] *жам.* йўлга тўшаладиган (*ётқизиладиган*) тош, плита (тоштахта), йирик тош; قَاشَانِيٌّ ~ кошин, кафель; إِسْمَنْتٌ ~ 1) цемент кошин; 2) текисланган силлиқ ер

– بَلَاطٌ[2] сарой (*шоҳларники*)

– بَلَاطَةٌ *кўп.* اتٌ тош, тоштахта (плита); ~ مُلَوَّنَةٌ кошин, кафель; الضَّرِيحِ ~ қабр устига қўйиладиган тош, сағана

– بَلَطَةٌ *кўп.* بُلَطٌ болта (*кўпроқ жангларда ишлатиладигани*)

– بُلْطِيٌّ *жам.* Нил олабуғалари (*балиқ*)

– بُلْطِيَّةٌ *кўп.* اتٌ Нил олабуғаси

– بَلُّوطٌ 1) болут, дуб, эман; 2) *шунингдек;* ~ الْ ثَمَرَةُ чўччқа ёнғоқ (*эман дарахти меваси*); ~ شَاهُ *бот.* каштан дарахти

– تَبْلِيطٌ тош ётқизиш, тўшаш, териш

– مُبَلَّطٌ тош терилган, тўшалган, ётқизилган

بَلْطَجَ 1) ўзганинг ҳисобига яшамоқ; қўрқитиб (дўқ билан) товламоқ

– بَلْطَجَةٌ шантаж, қўрқитиб товлаш

– بَلْطَجِيٌّ *кўп.* بَلْطَجِيَّةٌ 1) *харб.* сапёр;2) товламачи

– بَلْطَجِيَّةٌ товламачилик қилиш

بَلْطَحَ ўзини ерга ташламоқ, ўзини ерга отмоқ

بَلْطُو *кўп.* بَلْطُوَاتٌ = بَلَاطِي

بَالُوظَةٌ *алиф.б.қ.*

I بَلَعَ, بَلِعَ (*а*) بَلْعٌ ютмоқ, ютинмоқ, ютиб юбормоқ; ◊ رِيقَهُ ~ нафасини ростлаб олмоқ, дам олмоқ; II بَلَّعَ юттирмоқ, ютишга мажбур қилмоқ; ◊ رِيقَهُ ~ дам бермоқ; الطَّعَامَ بِالْمَاءِ ~ таом устидан (сўнгида) сув ичмоқ; IV أَبْلَعَ = I; VII انْبَلَعَ ютилган, ютиб юборилган бўлмоқ; VIII ابْتَلَعَ ютмоқ, ютиб юбормоқ, ютинмоқ

– ابْتِلَاعٌ ютиш, ютиниш, ютиб юбориш

– بَالُوعَةٌ *кўп.* بَوَالِيعُ ахлат ўра; оқова сувларни табиий сув омборларига ўтказадиган қувурлар; нов, тарнов, қувур; مَجَارٍ ~ канализация қудуғи

– بَلَاعَةٌ *кўп.* اتٌ : 1) раковина, чаноқ (*ошхонадаги*); 2) сув оқиб тушадиган қувур; ахлат, ювинди ўраси

– بَلْعَةٌ *кўп.* بَلَعَاتٌ бир ютум; ҳўплам, қултум

بُلْعَةٌ *кўп.* بُلَعٌ тегирмон тошининг ўртасидаги тешиги

– بُلْعَةٌ *кўп.* بُلَعٌ тегирмон тошининг тешиги

– بَلُّوعَةٌ *кўп.* بَلَالِيعُ = بَلَّاعَةٌ

– بَلْعَمٌ серовқат, овқатхўр

– بُلْعُمٌ *кўп.* بَلَاعِمُ томоқ, ҳалқум, бўғиз, ҳиқилдоқ; қизилўнгач

– بَلْعَمَةٌ *кўп.* اتٌ *биол.* фагоцит (*ёт зарралар ва бактерияларни ютиш ҳамда ҳазм қилиш хусусиятига эга бўлган ҳужайра*)

– بُلْعُومٌ *кўп.* بَلَاعِيمُ = بُلْعُمٌ ؛ التِّهَابُ الْ~ *мед.* фарингит (*томоқ шиллиқ пардасининг яллиғланиши*); التِّهَابُ الْ~ الْحَنْجَرِيُّ *мед.* фаринголарингит; مِنْظَارُ الْ~ фарингоскоп (*томоқ ва бўғизни махсус текширувчи асбоб*)

– بُلْعُومِيٌّ томоққа, бўғизга оид

I بَلَغَ (بلغ) (*у*) بُلُوغٌ 1) (*н. гадир*) етмоқ, эришмоқ; етиб бормоқ, кўтарилмоқ; ~ هَذَا الْخَبَرُ бу хабар унга етиб борди; 2) (*к. нидир, н. нидир қаергадир*) олиб бориб қўймоқ, етказмоқ, элтмоқ, олиб бормоқ (إِلَى, ب); 3) балоғат ёшига етмоқ; катта ёшли, буйи етган, вояга етган бўлмоқ; 4) юқори (олий) даражага етмоқ, эришмоқ; ~ الْفَيَضَانُ ذُرْوَتَهُ тошқин энг юқори нуқтага етди; 5) (*к. гадир*) таъсир қилмоқ (*ғам, сўз, гап ва б.*) (مِنْ); مَبْلَغَ (كُلَّ) مِنْهُ الْغَيْظُ أَشَدَّ ~ унинг жуда жаҳли чиқди; رِضَاهُ ~ (*кимнингдир хайрихоҳлиги* (илтифотига) эришмоқ; (*у*) بَلْغٌ بَلَاغَةٌ гапга чечан, сўзамол, нотиқ бўлмоқ; II بَلَّغَ 1) етказмоқ; элтмоқ; التَّحِيَّةَ ~ *ёки* لَهُ ~ التَّحِيَّةَ кимгадир салом айтмоқ; 2) маълум қилмоқ, хабардор қилмоқ, 3) (*ким ҳақдадир*) маълумот бермоқ, хабар қилмоқ, огоҳ қилиб қўймоқ (عَنْ); III بَالَغَ муболаға қилмоқ, орттириб (бурттириб) юбормоқ; IV أَبْلَغَ 1) етказмоқ; إِلَى مِلْيُونٍ ~ миллионга етказмоқ; 2) маълум қилмоқ, хабардор қилмоқ, билдирмоқ, етказмоқ; V تَبَلَّغَ (*н. бландир*) кифояланмоқ, қаноатланмоқ, чекланмоқ, қониқмоқ (ب); VI تَبَالَغَ сўзамоллик қиламан деб беҳуда ўринмоқ, чиранмоқ

– بَالِغٌ 1) болиғ, балоғат ёшига етган, ёши катта, вояга етган; 2) катта; улкан; қуриниб, очилиб турган (*жароҳат ҳақида*); الْأَهَمِّيَّةِ ~ ўта муҳим, улкан аҳамиятга эга; الْخُطُورَةِ ~ ҳаддан ташқари жиддий, муҳим; الصُّعُوبَةِ ~ жуда қийин; الدِّقَّةِ ~ ғоят аниқ, ғоят тўғри; يَمِينٌ بَالِغٌ *эск.* мажбурий, бузиб бўлмайдиган қасам

– أَبْلَغُ гапга жуда чечан, сўзга жуда уста

– بَلَاغٌ[1] *кўп.* اتٌ : 1) билдириш, билдирув, хабар қилиш; эълон қилиш, эълон; 2) мурожаатнома, хитобнома; 3) баённома, баёнот; مُشْتَرَكٌ ~ қўшма баёнот; أَخِيرٌ وَ نِهَائِيٌّ ~ ультиматум, қатъий (кескин) талаб

– بَلَاغٌ[2] етарлилик

– بَلَاغَةٌ 1) нотиқлик, сўзамоллик; عِلْمُ الْ~ 1) нотиқлик, сўзамоллик;

ғамгиш, меровлик

تَبْلِيدٌ янги иқлимга ўргатиш, куниктириш

– مُتَبَلِّدٌ ақли ноқис, калтафаҳм, тентак, бефаросат, гўл, ғўр

بُلْدُوزَرٌ *кўп.* اتٌ. бульдозер

بَلَدْيُومٌ *кимё.* палладий

(بلس) IV أَبْلَسَ : 1) ~ مِنْ رَحْمَةِ اللهِ Оллоҳ раҳматидан умид узмоқ, умидсизланмоқ, ноумид бўлмоқ; 2) زَيْدٌ ~ Зайд ғамгин ҳолда сукут сақлади

– إِبْلَاسٌ маглубият; ғамгинлик

– بَلَاسٌ *кўп.* بُلُسٌ 1) дағал мато, дағал каноп мато; 2) кигиз, кийиз; палос

– بَلَسٌ 1) анжир дарахти (*Ficus palmata*); 2) анжир меваси; анжир қоқи (*Яманда*)

– مُبْلِسٌ ҳайронликда қолган, ҳайрон; умидсиз, ноумид

بَلَسَانٌ 1) бальзамли дарахт; 2) маржон дарахти; صَغِيرٌ ~ қора маржон

بَالْسْتِيكٌ = بَلَسْتِيكٌ

بَالْسْتِيكِيٌّ = بَلَسْتِيكِيٌّ

بَلْسَمٌ *кўп.* بَلَاسِمُ бальзам (*баъзи ўсимликлардан олинадиган хушбўй эфир мойи*); شَافٍ ~ *маж.* шифобахш, доривор бальзам

– بَلْسَمِيٌّ бальзамли, хушбўй, доривор, шифобахш

بُلْسُنٌ ясмиқ (*ўсимлиги ва дони*)

(بلش) II بَلَّشَ бошламоқ (*Сурияда*)

بَلْشَفَ большевик қилмоқ, большевиклаштирмоқ; تَبَلْشَفَ большевик бўлмоқ, большевиклашмоқ

– بَلْشَفَةٌ 1) большевиклаштириш; 2) большевизм

– بَلْشَفِيٌّ *кўп.* بَلَاشِفَةٌ 1) большевизм ва большевикларга оид; 2) большевик

– بُلْشَفِيكٌ *жам.* большевиклар

– بَلْشَفِيَّةٌ = بَلْشَفَةٌ

بَلْشُونٌ кўтон, қарқара; كُلُّ بِرْكَةٍ وَ لَهَا ~ *мтл* бош бўлса, дуппи топилади; ош бўлса, ейдиган топилади (*сўзма-сўз:* ҳар бир ҳовузнинг ўз кўтони бор)

I بَلَصَ (*у*) بَلْصٌ қўрқитиб (ёки дўқ-пуписа ва бошқа йўллар билан алдаб) ундирмоқ, олмоқ, товламоқ, юлмоқ; II بَلَّصَ = I; VII اِنْبَلَصَ алданган бўлмоқ

– بَلَّاصٌ *кўп.* بَلَالِيصُ лойдан ясалган кўза

– بَلَّاصِيٌّ = بَلَّاصٌ

– بَلْصٌ 1) қўрқитиб олиш, товламачилик, юлғичлик; олиб қўйиш, тортиб олиш

– بَلْصَةٌ алдаш, фириб (панд) бериш, муттаҳамлик, қаллоблик, товламачилик

– بَلْصُوصٌ *кўп.* بَلَاصِيصُ қуш турларидан бири

(بلط) II بَلَّطَ 1) тош ётқизмоқ, тош термоқ; 2) силласи қуримоқ, ҳолдан тоймоқ, сулаймоқ; ◊ وَجْهَهُ ~ уятсиз бўлмоқ; V تَبَلَّطَ 1) тош терилмоқ (ётқизилмоқ); 2) *маж.* сандироқлаб юрмоқ, санқимоқ

– بَلَاطٌ[1] *жам.* йўлга тўшаладиган (*ётқизиладиган*) тош, плита (тоштахта), йирик тош; قَاشَانِيٌّ ~ кошин, кафель; إِسْمَنْتٌ ~ 1) цемент кошин; 2) текисланган силлиқ ер

– بَلَاطٌ[2] сарой (*шоҳларники*)

– بَلَاطَةٌ *кўп.* اتٌ. тош, тоштахта (плита); ~ مُلَوَّنَةٌ кошин, кафель; الضَّرِيحِ ~ қабр устига қўйиладиган тош, сағана

– بَلْطَةٌ *кўп.* بُلَطٌ болта (*кўпроқ жангларда ишлатиладигани*)

– بُلْطِيٌّ *жам.* Нил олабуғалари (*балиқ*)

– بُلْطِيَّةٌ *кўп.* اتٌ. Нил олабуғаси

– بَلُّوطٌ 1) болут, дуб, эман; 2) *шунингдек;* ~ الْ ثَمَرَةُ чучқа ёнғоқ (*эман дарахти меваси*); ~ شَاةٌ *бот.* каштан дарахти

– تَبْلِيطٌ тош ётқизиш, тўшаш, териш

– مُبَلَّطٌ тош терилган, тўшалган, ётқизилган

بَلْطَجَ 1) ўзганинг ҳисобига яшамоқ; қўрқитиб (дўқ билан) товламоқ

– بَلْطَجَةٌ шантаж, қўрқитиб товлаш

– بَلْطَجِيٌّ *кўп.* بَلْطَجِيَّةٌ 1) *харб.* сапёр;2) товламачи

– بَلْطَجِيَّةٌ товламачилик қилиш

بَلْطَحَ ўзини ерга ташламоқ, ўзини ерга отмоқ

بَلْطُو *кўп.* بَلْطُوَاتٌ, بَلَاطِي = بَالْطُو

بَالُوظَةٌ *алиф.б.қ.*

I بَلَعَ, بَلِعَ (*а*) بَلْعٌ ютмоқ, ютинмоқ, ютиб юбормоқ; ◊ رِيقَهُ ~ нафасини ростлаб олмоқ, дам олмоқ; II بَلَّعَ юттирмоқ, ютишга мажбур қилмоқ; ◊ رِيقَهُ ~ дам бермоқ; الطَّعَامَ بِالْمَاءِ ~ таом устидан (сўнгида) сув ичмоқ; IV أَبْلَعَ = I; VII اِنْبَلَعَ ютилган, ютиб юборилган бўлмоқ; VIII اِبْتَلَعَ ютмоқ, ютиб юбормоқ, ютинмоқ

– اِبْتِلَاعٌ ютиш, ютиниш, ютиб юбориш

– بَالُوعَةٌ *кўп.* بَوَالِيعُ ахлат ўра; оқова сувларни табиий сув омборларига ўтказадиган қувурлар; нов, тарнов, қувур; مَجَارٍ ~ канализация қудуғи

– بَلَّاعَةٌ *кўп.* اتٌ. 1) раковина, чаноқ (*ошхонадаги*); 2) сув оқиб тушадиган қувур; ахлат, ювинди ўраси

– بَلْعَةٌ *кўп.* بَلَعَاتٌ бир ютум; ҳўплам, қултум

بُلْعَةٌ *кўп.* بُلَعٌ тегирмон тошининг ўртасидаги тешиги

– بُلْعَةٌ *кўп.* بُلَعٌ тегирмон тошининг тешиги

– بَلُّوعَةٌ *кўп.* بَلَالِيعُ = بَلَّاعَةٌ

– بَلْعَمٌ серовқат, овқатхўр

– بُلْعُمٌ *кўп.* بَلَاعِمُ томоқ, ҳалқум, бўғиз, ҳиқилдоқ; қизилўнгач

– بَلْعَمَةٌ *кўп.* اتٌ. *биол.* фагоцит (*ёт зарралар ва бактерияларни ютиш ҳамда ҳазм қилиш хусусиятига эга бўлган ҳужайра*)

– بُلْعُومٌ *кўп.* بَلَاعِيمُ = بَلْعَمٌ ؛ التِّهَابُ الْ~ *мед.* фарингит (*томоқ шиллиқ пардасининг яллиғланиши*); التِّهَابُ الْ~ الْحَنْجَرِيُّ *мед.* фаринголарингит; مَنْظَرُ الْ~ фарингоскоп (*томоқ ва бўғизни махсус текширувчи асбоб*)

– بُلْعُومِيٌّ томоққа, бўғизга оид

I (بلغ) بَلَغَ (*у*) بُلُوغٌ 1) (*н. гадир*) етмоқ, эришмоқ; етиб бормоқ, кўтарилмоқ; ~ هُ هَذَا الْخَبَرُ бу хабар унга етиб борди; 2) (*к. нидир, н. нидир қаергадир*) олиб бориб қўймоқ, етказмоқ, элтмоқ, олиб бормоқ (إِلَى, ب) 3) балоғат ёшига етмоқ; катта ёшли, бўйи етган, вояга етган бўлмоқ; 4) юқори (олий) даражага етмоқ, эришмоқ; ~ الْفَيَضَانُ ذُرْوَتَهُ тошқин энг юқори нуқтага етди; 5) (*к. гадир*) таъсир қилмоқ (*ғам, сўз, гап ва б.*) (مِنْ); مِنْهُ الْغَيْظُ أَشَدَّ (كُلَّ) مَبْلَغٍ ~ унинг жуда жаҳли чиқди; رِضَاهُ ~ (*кимнингдир хайрихоҳлиги* (илтифотига) эришмоқ; بَلُغَ (*у*) بَلَاغَةً гапга чечан, сўзамол, нотиқ бўлмоқ; II بَلَّغَ 1) етказмоқ; элтмоқ; التَّحِيَّةَ ~ هُ *ёки* لَهُ ~ التَّحِيَّةَ кимгадир салом айтмоқ; 2) маълум қилмоқ, хабардор қилмоқ; 3) (*ким ҳақдадир*) маълумот бермоқ, хабар қилмоқ, огоҳ қилиб қўймоқ (عَنْ); III بَالَغَ муболаға қилмоқ, ортириб (бўрттириб) юбормоқ; IV أَبْلَغَ 1) етказмоқ; إِلَى مَلْيُونٍ ~ миллионга етказмоқ; 2) маълум қилмоқ, хабардор қилмоқ, билдирмоқ, етказмоқ; V تَبَلَّغَ (*н. биландир*) кифояланмоқ, қаноатланмоқ, чекланмоқ, қониқмоқ (ب); VI تَبَالَغَ сўзамоллик қиламан деб беҳуда уринмоқ, чиранмоқ

– بَالِغٌ 1) болиғ, балоғат ёшига етган, ёши катта, вояга етган; 2) катта; улкан; куриниб, очилиб турган (*жароҳат ҳақида*); الْأَهَمِّيَّةِ ~ ўта муҳим, улкан аҳамиятга эга; الْخُطُورَةِ ~ ҳаддан ташқари жиддий, муҳим; الصُّعُوبَةِ ~ жуда қийин; الدِّقَّةِ ~ ғоят аниқ, ғоят тўғри; يَمِينٌ بَالِغٌ *эск.* мажбурий, бузиб бўлмайдиган қасам

– أَبْلَغُ гапга жуда чечан, сўзга жуда уста

– بَلَاغٌ[1] *кўп.* اتٌ. 1) билдириш, билдирув, хабар қилиш; эълон қилиш, эълон; 2) мурожаатнома, хитобнома; 3) баённома, баёнот; مُشْتَرَكٌ ~ қўшма баёнот; أَخِيرٌ وَ نِهَائِيٌّ ~ ультиматум, қатъий (кескин) талаб

– بَلَاغٌ[2] етарлилик

– بَلَاغَةٌ 1) нотиқлик, сўзамоллик; عِلْمُ الْ~

– مُبَالاةٌ эътиборни қаратиш; эътибор, ташвиш; қизиқиш; ~ اللاَّ эътиборсизлик, бефарқлик, беғамлик; ~ عَدَمُ эътиборсизлик, бефарқлик, лоқайдлик, қизиқмаслик, парвои фалаклик; ~ فى غَيْر ёки ~ بلا эътиборсизлик билан, аҳамият бермай

– مُبَالِيَةٌ : ~ لاَ бефарқлик, лоқайдлик

– مُبْتَلَى (*н. дандир*) қайғурувчи,куювчи (ب); ҳайратда қолган (ب)

بُلُوتُونِيُومٌ *кимё.* плутоний

بَلْوَرَ кристалламоқ, кристалга (*биллурга*) айлантирмоқ; قَضِيَّةً ~ муаммони таърифламоқ, ифодаламоқ; تَبَلْوَرَ кристаллашмоқ, кристал ҳолига келмоқ, биллурга айланмоқ

– بَلُّورٌ, بِلُّورٌ *жам.* 1) кристаллар; 2) биллур, хрустал; صَخْرِيٌّ ~ тоғ биллури (хрустали)

– بَلُّورَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) кристал, биллур; 2) кристал, биллур парчаси

– بَلْوَرَةٌ кристаллашиш, биллур ҳолига келиш

– بَلُّورِيٌّ 1) кристалга оид; 2) биллурий, биллурга, хрусталга оид

– بَلُّورِيَّاتٌ *кўп.* биллурдан, кристалдан ясалган нарсалар

– تَبَلْوُرٌ кристал ҳосил қилиш, кристалга айлантириш (айланиш)

بَلُوزٌ, بُلُوزَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ блуза (*яктаксимон уст кийим*)

بُلُوفٌ *кўп.* اتٌ ـَ иссиш (*жун ёки пахтали*) калта кийим; қоматга ёпишиб турадиган ёқасиз, тугмасиз трикотаж кийим

بُلُوكٌ *кўп.* اتٌ ـَ рота; سُوَارِيٌّ ~ суворийлар бўлинмаси

بُلُوكٌ *тех.* блок (*бир бутун ҳолда ишланган қисмлар бирикмаси*)

بَلُّونٌ *кўп.* اتٌ ـَ ҳаво шари

بِلْيَاتْشُو мазхарабоз

بِلْيَارْدُو бильярд; عَصَا الْ~ билярд таёғи (*кий*); كُرَةُ الْ~ бильярд тоши (шари)

بَلِينٌ, بَلِينَةٌ кит мўйлови

بِلْيُونٌ *кўп.* بَلَايِينُ биллион (*Франция, Америка ҳисоб-китоби бўйича: минг миллион ёки миллиард 10^9; немис ва инглиз ҳисоб-китоби бўйича: миллион миллион ёки минг миллиард 10^{12}*)

بَمٌّ *муз.* (*уднинг*) бас овозли тори; бас овозли

بَمْبٌ *жам.* бомбалар

– بَمْبَةٌ бомба, снаряд

بِيكَبَاشِيٌّ = بَمْبَاشِيٌّ

بَمْبَاغٌ *кўп.* اتٌ ـَ бўйинбоғ, галстук

بَمْبَرَا : الْ~ бамбара (*тилнинг номи*)

بَمِّيَةٌ оч пушти, оч қизил, қизғиш

II بَنَّنَ (بِنّ) бурдоқига қўймоқ (*мас. қўйни*)

بِنْ *қар.* بنى

بُنٌّ қаҳва дони; مَسْحُوقٌ ~ янчилган (майдаланган) қаҳва

– بَنَّانٌ *кўп.* بَنَّانَةٌ қаҳва сотувчи, қаҳвафуруш

– بَنَّةٌ ҳид (*яхши ёки ёмон*)

– بُنِّيٌّ 1) қаҳвага оид; қаҳва қўшилган; 2) қаҳва тусидаги, тўқ жигарранг

– بِنِّيٌّ Нил зоғора балиғи

– بَنَانٌ *жам.* бармоқлар; бармоқ учлари; عَضَّ ~ النَّدَم *маж.* қаттиқ афсусланмоқ; يُشَارُ إِلَيْهِ بِالْ~ *мажҳ. маж.* у жуда машҳурдир

– بَنَانَةٌ бармоқ; бармоқ учи; هُوَ طَوْعُ ~ه у унинг измидаги кишидир, у унинг қўлидаги қуролдир, у унинг сўзини икки қилмайди

بَنْدُورَةٌ = بَنَادُورَةٌ

بَنَالْتِي *спорт.* ўн бир метрли жарима, пенальти

بُنْبَةٌ = بُمْبَةٌ

بِنْتٌ *қар.* بنى

بِنْتُو *кўп.* بِنْتَاتٌ, بَنَاتِيُّ бинту (*20 франклик танга*)

I بَنَجَ (*у*) بَنَجٌ илгариги (асл) ҳолатига қайтмоқ; II بَنَّجَ 1) гангитмоқ, онгини заҳарламоқ; беҳушлик ҳолати даражасига олиб келмоқ; 2) хлороформ бермоқ, хлороформ ёрдамида уйқуга кетказмоқ; беморни беҳуш ёки оғриқ сезмайдиган қилмоқ; V تَبَنَّجَ 1) гангиган, мияси заҳарланган бўлмоқ; хлороформ ёрдамида уйқуга кетказилмоқ; беҳуш ёки оғриқ сезмайдиган бўлмоқ

– بَنْجٌ 1) *бот.* мингдевона, шайтон коса; 2) хлороформ (*наркоз учун ишлатиладиган ширин ҳидли, учувчан хлорли суюқлик*); 3) наркоз

– بَنْجٌ бошланиш, келиб чиқиш

– تَبْنِيجٌ оғриқ сезиш қобилиятини йўқотиш; مَوْضِعِيٌّ ~ этни ўлдириш

بَنْجَرٌ қизил лавлаги; السُّكَّرِ ~ қанд лавлаги

بُنْجَلُو бунгало

بَنْجَةٌ : السَّبُعِ ~ *мед.* карбункул, ҳўппоз, кўк яра, чипқоннинг бийи

بَنْدٌ *кўп.* بُنُودٌ 1) банд, модда; параграф (§); 2) байроқ, туғ, банд

بَنْدَرٌ *кўп.* بَنَادِرُ 1) савдо маркази; 2) вилоятнинг бош, катта шаҳри;3) порт, бандаргоҳ

بَنْدُورَةٌ, بَنْدُورِيٌّ помидор; عَصِيرُ الْ~ томат, помидор шарбати (суви)

بَنْدِيرٌ доира, чилдирма

بَنْدِيرَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ байроқ, туғ

بَنْدَقَ отмоқ; ўқотар қурол билан ўлдирмоқ

– بَنْدَقَةٌ отишма; ўқотар қурол билан ўлдириш

– بُنْدُقٌ *жам.* 1) ўрмон ёнғоғи; 2) ўқлар

– بُنْدُقَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) ўрмон ёнғоғи; 2) ўқ

– بُنْدُقِيٌّ 1) Венецияга оид; 2) қадимги Венеция цехини (*тилла танга*)

– بُنْدُقِيٌّ *кўп.* بُنْدُقِيَّةٌ қуролсоз уста

– بُنْدُقِيَّةٌ *кўп.* بَنَادِقُ қурол, милтиқ; رَشٌّ ~ сочма ўқ отадиган ов милтиғи; سَرِيعَةُ ~ الطَّلَقَات тезотар милтиқ; صَيْدٍ ~ ов қуроли; ~ سَرِيَّةٌ أُوتُومَاتِيكِيَّةٌ ёки رَشَّاشَةٌ ~ ёки آلِيَّةٌ ~ автомат; الْبَنَادِقِ ўқчилар ротаси

– بَنْدُوقٌ *кўп.* بَنَادِيقُ никоҳсиз, никоҳсиз туғилган; *сўк.* ҳароми, ҳаромзода, пасткаш, разил

بَنْدُولٌ тебрангич, капгир; السَّاعَةِ ~ соат капгири

بَنْزَهِيرٌ 1) лимон; 2) заҳарга қарши дори; حَجَرٌ ~ заҳарланган жойга суртиладиган тош

بِنْزُولٌ *кимё.* бензол

بَنْزِينٌ бензин; الْخَفِيفُ الْ~ енгил бензин; الْ~ الثَّقِيلُ оғир бензин

I بَنَسَ (а) بَنْسٌ ёмонликдан қочмоқ

بِنْسِيلِينٌ *мед.* пенициллин

بَنْسَةٌ *бот.* капалакгул

بَنْسِيُونٌ *кўп.* اتٌ ـَ пансион (*ўқув даргоҳи*)

بَنْشٌ *кўп.* اتٌ ـَ биниш (*узун енгли байрам либоси*)

بِنْصِرٌ *мн. кўп.* بَنَاصِرُ сўфи бармоқ (*тўртинчи бармоқ*)

بُنْطٌ *кўп.* أَبْنَاطٌ, بُنُوطٌ 1) *бирж.* бирлик, пункт (*нарх даражаси*); نَزَلَ سِعْرُ الْقُطْنِ عَشَرَةَ بُنُوطٍ пахтанинг нархи ўн бирликка (пунктга) тушди (арзонлашди); 2) нуқта, жой, ўрин; 3) *спорт.* очко

بَنْطَالٌ шим; иштон; قَصِيرٌ ~ турсик; калта иштон; панталон

– بَنْطَالٌ *кўп.* اتٌ ـَ = بَنْطَلُونٌ

بَنْفَسَجٌ *жам.* бинафша, гунафша

– بَنْفَسَجَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ бинафша, гунафша

بَنَفْسَجِيٌّ - бинафшаранг, гунафшаранг; الْأَشِعَّةُ فَوْقَ الْ~ ةِ ультрабинафша нурлар

بَنِيقَةٌ *кўп.* بَنَائِقُ 1) киритма, ямоқ, улоқ; 2) ёқача, энсиз ёқа; مَقْلُوبَةٌ ~ қайирма ёқа

بَنْقُو банго (*Судандаги наркотик модданинг номи*)

بُنْكٌ 1) боши, аввали; الْعُمْرِ ~ гуллаб-яшнаш, умрнинг қирчиллаган пайти; 2) келиб чиқиш, насл-насаб; тур

بَنْكٌ *кўп.* بُنُوكٌ 1) ўтирғич, ўриндиқ; 2) пештахта; النَّجَّارِ ~ дурадгорнинг дастгоҳи; 3) банк; (الدَّوْلَةِ) الْحُكُومَةِ ~ давлат банки; الْ~ الْعَقَارِيُّ الْائْتِمَانِ ер-кредит банки; الْإِصْدَارِ ~ ер-ссуда (қарз) банки; эмиссион

банк (*қимматбаҳо қоғозлар ва қоғоз пул чиқарадиган банк*); الْأَهْلِيُّ ~ миллий банк; التَّسْلِيفَات ~ ссуда (қарз) банки; الدُّوَلِيُّ ~ халқаро банк; الرُّهُونَات ~ гаровхона, ломбард; الرُّهُونَات الْعَقَارِيَّة ~ ипотека (гаров) банки (*кўчмас мулкни гаровга олиб пул берадиган банк*)

– بَنْكِيٌّ банкка оид; الْتَّوْظِيفَاتُ الْـ~ـةُ банк инвестициялари (*бирор ишга сарфланган банк маблағлари*); الْوَدَائِعُ الْـ~ـةُ банкка қўйилган пул, омонатлар

بَنْكِرْيَاسٌ ошқозон ости бези

بَنْكْنُوتٌ *кўп.* اتٌ. банкнот, қоғоз пул

بَنْكِيرٌ *кўп.* بَنْكِيرِيَّةٌ банкир

بَنَّةٌ *кўп.* بَنَنٌ перо, риша (*ёзув қуроли*)

بَنُّورٌ (*сол.* بَلُّورٌ) хрустал, биллур

– بَنُّورَةٌ *кўп.* اتٌ. шишача, кичкина шиша

I بَنَى (*и*) بِنَاءٌ, بُنْيَانٌ 1) қурмоқ, солмоқ, ўрнатмоқ, барпо қилмоқ; فِي الْهَوَاءِ ~ хом хаёллар қилмоқ, пуч хаёл (орзу) ларга берилмоқ; 2) (*н. гадир*) қурилмоқ, ўрнашмоқ, асосланмоқ (عَلَى); ◊ ... بِـ (عَلَى) ~ ...га уйланмоқ; الْكَلِمَةَ ~ *грам.* сўзни икки келишикли шаклда қўймоқ; عَزْمَهُ ~ қарор қилмоқ, қарорга келмоқ; II بَنَّى кўп қурмоқ; V تَبَنَّى 1) ўғил қилиб олмоқ, сақлаб олмоқ; 2) қабул қилмоқ; اقْتِرَاحًا ~ таклифни (маслаҳатни) қабул қилмоқ; قَرَارًا ~ қарор қабул қилмоқ; ~ أَفْكَارَهُ кимнингдир ғоясини қабул қилмоқ; VII اِنْبَنَى 1) жойлашган, қурилган бўлмоқ; 2) (*н. гадир*) қурилмоқ, жойлашмоқ (عَلَى); VIII اِبْتَنَى 1) қурмоқ; 2) (*келинчакни*) уйга киритмоқ, олиб келмоқ; 3) никоҳланмоқ, (хотин билан) қовушишмоқ; X اِسْتَبْنَى таъмирталаб бўлмоқ (*қурилиш иншооти ҳақида*)

– اِبْنٌ (*ат. отларда* بْنٌ) (*баъзан* اِبْنَمٌ *қаратқич келишиги* اِبْنِمِ *ва х.з. шаклида ҳам ишлатилган*) *кўп.* أَبْنَاءٌ, بَنُونَ ўғил; الْـ~ الْأَكْبَرُ тўнғич ўғил; الْـ~ الْأَصْغَرُ кенжа ўғил; ~ الْابْنِ (الْبِنْتِ) невара, набира; الْأَخِ (الْأُخْتِ) ~ жиян; ~ عَمِّ (خَالِ) тоғавачча, амакивачча; ~ الزَّوْجِ (الزَّوْجَةِ) ўгай ўғил; ~ صُلْبِهِ *кар.* صُلْبٌ; ~ الْمَدِينَةِ (الْبَلَدِ) шаҳарда яшовчи, шаҳарлик; ~ الْجِنْسِ ҳамқишлоқ, ҳамшаҳар; ~ الدِّينِ диндош; ~ رُوحِهِ ҳамма нарса учун ўзидан миннатдор бўлган; мустақил равишда ўзига йўл очган; ~ السَّبِيلِ а) йўловчи; саёҳатчи, сайёҳ; 2) дарбадар, беватан, дайди; ~ عَرَبٍ араб; ~ دِمَشْقَ дамашқлик; ~ مِصْرَ мисрлик; Қоҳирада яшовчи, қоҳиралик; ~ عِشْرِينَ ... سَنَةً йигирма яшар, йигирма ёшли; ~ أَبِيهِ هُوَ الْيَوْمَ فِي... ...да, ...га янги келган; а) у бутунлай (худди) отасининг ўзи; б) номаълум отанинг ўғли; ~ نَاسٍ *ёки* ~ الذَّوَاتِ у зодагон (оқсуяк) оиладан; أَبْنَاءُ الشَّعْبِ фуқаролар, гражданлар; أَبْنَاءُ (بَنُو) وَطَنِي ҳамюртларим, ватандошларим; أَبْنَاءُ قَوْمِهِ унинг ватандошлари, ҳамюртлари; أَبْنَاءُ اللُّغَةِ бир тилда сўзлашувчилар; ватандошлар; أَبْنَاءُ الْعَرَبِيَّةِ *ёки* أَبْنَاءُ يَعْرُبَ араблар; الْأَبْنَاءُ *кўп. тар.* озод этилган (озодликка чиқарилган) араб бўлмаган қуллар; بَنُو أُمِّي оғаларим, биродарларим; ~ آدَمَ одам; بَنُو الْإِنْسَانِ *ёки* بَنُو آدَمَ одамлар, инсонят; بَنُو أُمَيَّةَ *тар.* Умавийлар; بَنُو الدُّنْيَا одамлар, одамато авлоди; بَنُو الْعَبَّاسِ *тар.* Аббосийлар; بَنُو حَرْبٍ Ҳарб қабиласи; بَنُو تَمِيمٍ Тамим қабиласи

اِبْنٌ = اِبْنَمٌ

– اِبْنَةٌ *кўп.* بَنَاتٌ 1) қиз; الْأَخِ (الْأُخْتِ) ~ (*қиз*) жиян; الْعَمِّ (الْخَالِ) ~ (*амма, амаки, тоға, холаларининг*) қизи; (الزَّوْجِ) الزَّوْجَةِ ~ ўгай қиз; 2) қиз бола

– اِبْنِيٌّ ўғил фарзандга оид

– بَانٍ *мн.* بَانِيَةٌ *кўп.* بُنَاةٌ қурувчи, лойиҳачи

– بَانَاةٌ : ~ قَوْسٍ ипи сопига тегиб турадиган камон

– بْنُ *кар.* اِبْنٌ; مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ Муҳаммад бин Аҳмад;

– كُنْتُ أَلْعَبُ الْجَوَارِيَ بِالْبَنَاتِ Мен қизлар билан ўғирчоқ ўйнар эдим (*Ҳазрати Оиша сўзларидан*)

– بِنَاءٌ 1. 1) тузилишга оид, конструктив, амалий; 2) яратувчи, ижод (бунёд) этувчи; яратган; 2. 1) ғишт терувчи, қурувчи, уста; الْـ~ الْحُرُّ *кўп.* الْبَنَّاؤُونَ الْأَحْرَارُ франкмасон, мардикор уста; 2) архитектор, меъмор

– بِنَاءٌ *кўп.* أَبْنِيَةٌ 1) қуриш, қурилиш; лойиҳа ишлаш; الْـ~ الْاقْتِصَادِيُّ وَالْعِلْمِيُّ وَالثَّقَافِيُّ иқтисодий, илмий ва маданий қурилиш; إِعَادَةُ الْـ~ қайта қуриш, қайта тиклаш; مَوَادُّ الْـ~ қурилиш ашёлари (материаллари); عَلَى هَذَا ~ ...га биноан; ... асосида; عَلَى... бу асосга кўра; 2) бино, қурилиш, иншоот, иморат; تَحْتِيٌّ ~ *фалс.* базис, асос, негиз; فَوْقِيٌّ ~ *фалс.* устқурма; 3) лойиҳа, таркиб, тузилиш; الْـ~ الْاجْتِمَاعِيُّ ижтимоий таркиб; 4) *грам.* турланмайдиган шакл; 5) *эск.* чимилдиққа кириш кечаси

– بِنَائِيٌّ 1) қурилишга оид; 3) таркибий; тузилишга оид

– بِنَايَةٌ *кўп.* اتٌ. бино, иншоот, иморат

– بِنْتٌ *кўп.* بَنَاتٌ 1) қиз; الْـ~ الْكُبْرَى катта қиз; الْـ~ الصُّغْرَى кенжа қиз; إِنَّهَا بِنْتُ أَبِيهَا а) у (*қиз*) худди отасининг ўзи; б) у номаълум отанинг қизи; 2) қиз бола; ~ حَلَالٍ номусли, иффатли, ҳалол қиз; ~ بَلَدٍ шаҳарлик аёл (қиз); ~ الْعَمِّ а) амакининг (*тоға, амма, холанинг*) қизи; б) хотин; ~ نَاسٍ зоти улуғ, олий насаб кишиларнинг қизи; ~ الْأَمْسِ яқин ўтмишдаги ишлар; ~ الشَّفَةِ сўз; (الْحَانِ) الْعِنَبِ ~ май, вино, хамр; ~ الْعَيْنِ кўз ёши; ~ الْفِكْرِ фикр, ғоя; ~ الْمَاءِ сув париси (*афсоналарда*); ~ الْيَمَنِ қаҳва; بَنَاتُ الدَّهْرِ бахтсизлик, кулфат; بَنَاتُ الصَّدْرِ ғам-ташвишлар; بَنَاتُ الظُّنُونِ ўйдирмалар, хаёллар шахобчаси, гумонлар; بَنَاتُ الطَّرِيقِ йўлнинг айрилиши (шахобчаси); айланма йўллар; بَنَاتُ اللَّيْلِ фоҳишалар; ; بَنَاتُ النَّعْشِ (*қар.* نَعْشٌ); بَنَاتُ الرُّشْدَةِ никоҳдан туғилган фарзандлар; بَنَاتُ الْهَوَاءِ ҳавойи севги эгалари

– بِنْتِيٌّ қизга оид

– بُنُوَّةٌ 1) ўғиллик; 2) ўғил

– بَنَوِيٌّ ўғилга, фарзандга оид

– بُنَيٌّ *кўп.* بُنَيُّونَ ўғлим, болам; يَا بُنَيَّ эй ўғлим!

– بِنْيَانٌ: ~ شَجَرَةُ الْـ *бот.* ҳинд анжири (*дарахти, меваси эмас*)

– بُنْيَانٌ 1) қуриш, қурилиш, барпо қилиш; 2) иморат, бино; 3) таркиб, тузилиш; الْـ~ الْاقْتِصَادِيُّ иқтисодий тизим, тузилиш; كَالْـ~ الْمَرْصُوصِ мустаҳкам (жипс) ҳолда

– بَنِيَّةٌ Каъбаи муаззама исмларидан бири

– بُنَيَّةٌ Каъба; وَرَبِّ هَذِهِ الْبَنِيَّةِ бу Каъбанинг тангриси ҳаққи (*қасам*)

– بُنَيَّةٌ *кўп.* اتٌ. қиз, қизгина; ~ يَا эй қизим!; بُنَيَّاتُ الطَّرِيقِ айланма йўллар; دَعْ بُنَيَّاتِ الطَّرِيقِ *маж.* жилпанглама!

– بُنْيَةٌ *кўп.* بُنًى 1) моддий таркиб, состав; 2) макет, намуна, нусха

– بَنِيَّةٌ *кўп.* بَنًى 1) тузилиш, таркиб; 2) гавда (қадду қомат) тузилиши, бичим, жусса, сумбат; قَوِيُّ الْـ~ зуваласи пишиқ; ضَعِيفُ الْـ~ кучсиз, нимжон, заиф; 3) яратилиш, вужудга келиш

– بَنِيَّةٌ (*гўшт сақлаш мақсадида лойдан қилинган*) кичик бино

بَنَّ 1) ўғил қилиб олиш; اِبْنٌ بِالتَّبَنِّي асранди ўғил; اِبْنَةٌ بِالتَّبَنِّي асранди қиз; 2) қабул қилиш (*мас. қарор*)

– مَبْنًى *кўп.* مَبَانٍ 1) асос солиш; қуриш; 2) бино, иморат;

حُرُوفُ الْمَبَانِي алифбо

– مَبْنِيٌّ 1) қурилган, барпо бўлган; 2) *грам.* турланмайдиган; عَلَى الْكَسْرِ ~ охирида касра ҳаракати бор бўлган, ўзгармайдиган (*сўз ҳақида, мас.* سِيبَوَيْهِ)

أَبٌ *мн.* بَهَاءٌ *кўп.* بُهٌّ = أَبَحُّ

I بَهَا (а) ва بَهِيَ (а) بَهَاءً (*бирор к. ни*) дўст тутмоқ, меҳр кўрсатмоқ (ب)

I (بهت) بَهَتَ (у) بَهْتٌ 1) ҳайратда, ҳайрон, лол қолмоқ, маҳлиё бўлмоқ; 2) *мажх.* ажабланмоқ, ҳайратланмоқ; эсанкирамоқ, саросимага тушмоқ, ўзини йўқотиб қўймоқ; بَهَتَ (а) بَهْتٌ 1) ҳайратда (ҳайрон) қолдирмоқ, лол (қойил) қолдирмоқ; 2) беҳосдан бостириб келиб қолмоқ; 3) *мажх.* шошиб қолмоқ, довдираб, ҳангу манг бўлиб қолмоқ; 4) (*к. гадир*) бўлмаган айбни қўймоқ; 5) ёлғон гапирмоқ, бўҳтон қилмоқ, ғиво қилмоқ; بَهَتَ (а) بَهْتٌ 1) оқармоқ (*юз ҳақида*); 2) айнимоқ, ўзгариб қолмоқ, ўзгариб кетмоқ; ўнгмоқ, оқармоқ, ранги ўчиб кетмоқ; ҳиралашмоқ, туси кетмоқ (*ранг ҳақида*); II بَهَّتَ ҳайратда (ҳайрон, лол) қолдирмоқ; III باهت = II; VII اِنْبَهَتَ ҳайрон (*лол*) қолмоқ

– بَاهِتٌ равшан эмас, хира, ғира-шира; аста-аста йўқолувчи; ранги ўчган, оқарган, бўзарган, хира тортган

– بُهَاتٌ туҳматчи, бўҳтончи

– بُهْتٌ бўҳтон, туҳмат, ёлғон-яшиқ

– بُهْتَانٌ = بُهْتٌ

– بَهْتَةٌ ҳайрон (лол) қолиш; ҳайрат, маҳлиёлик

– مَبْهُوتٌ 1 ҳайрон (*лол*) қолган; қойил қолган, маҳлиё бўлган

– مَبْهُوتٌ 2 бўҳтон остида қолган

I (بهج) بَهَجَ (а) بَهْجٌ хурсанд қилмоқ, шод қилмоқ, шодлантирмоқ; بَهُجَ (а) بَهَجٌ (*н. дандир*) хурсанд бўлмоқ, шодланмоқ, жуда қойил бўлмоқ, ғоятда завқланмоқ (ب); بَهُجَ (у) بَهَاجَةٌ зўр, ажойиб, келишган, гўзал бўлмоқ; IV أَبْهَجَ хурсанд қилмоқ; ғоят завқлантирмоқ, қойил қолдирмоқ; VIII اِبْتَهَجَ (*н. дандир*) шодланмоқ, завқланмоқ, қойил қолмоқ, қувонмоқ, шод-хуррам бўлмоқ

– اِبْتِهَاجٌ хурсандчилик, шодлик, шод-хуррамлик, завқ, шавқ

– بَهِجٌ, بَهْجٌ 1) шод, хурсанд, қувноқ, қувончли, шодиёна; 2) ажойиб, ёрқин, нурли; 3) зўр, гўзал, чиройли

– بَهْجَةٌ 1) хурсандчилик, шодлик, хуррамлик; 2) дабдаба, ҳашамат; гўзаллик, ажойиблик

– مَبَاهِجُ *кўп.* : الْحَيَاةِ ~ ҳаёт қувончлари

– مُبْتَهَجٌ шод, хурсанд, қувноқ (*киши*)

– مُبْهَجٌ шод, хурсанд, қувноқ

بَهْدَلَ 1) сўкмоқ, уришмоқ, койимоқ; ҳақорат қилмоқ; хафа қилмоқ; ёмон муносабатда (муомалада) бўлмоқ; ~ه بِكَلَامٍ فَارِسٍ لَاذِعٍ مَهِينٍ кимнидир дилни оғритадиган, аччиқ, ҳақоратли сўзлар билан сўкмоқ; 2) номаъқул (*нотўғри*) ҳаёт тарзида яшамоқ; تَبَهْدَلَ 1) шарманда бўлмоқ, иснодга, иснод (уят) га қолмоқ, изза бўлмоқ, бадном бўлмоқ, хижолатда қолмоқ; 2) ҳақоратланмоқ, таҳқирланмоқ

– بَهْدَلَةٌ 1) ҳақоратлаш; таҳқирлаш, ерга уриш; қўпол (илтифотсиз, тўнг) муомала (муносабат); 2) нотўғри ҳаёт тарзи; 3) пасткашлик, ярамас ҳатти-ҳаракат; 4) машмаша, жанжал; шармандалик, иснод, бадномлик; ~ الْفَقْرُ حَشَمَةٌ وَالْعِزُّ *мкл.* камбағаллик камтарлик нишонаси, бойлик эса қўрслик нишонасидир

– مُبَهْدَلٌ тартибсиз, палапартиш; ажи-бужи шаклдаги

I بَهَرَ (а) بَهْرٌ 1) порламоқ, чақнамоқ; кўзни олмоқ, қамаштирмоқ; ~ الْقَمَرُ ой порлаб турипти; 2) *мажх.* кўзи қамашган, ақли озган, эс-ҳушини йўқотган бўлмоқ; 3) оғир нафас олмоқ, сиқилмоқ, диққати ошмоқ; 4) моҳир бўлмоқ, уста бўлмоқ, қўлидан келмоқ; 5) ғолиб бўлмоқ, устун келмоқ; VII اِنْبَهَرَ 1) кўзи қамашган, ақли озган, эс-ҳушини йўқотган бўлмоқ; 2) сиқилмоқ, эзилмоқ; VIII اِبْتَهَرَ 1) тез-тез нафас олмоқ, сиқилмоқ; 2) (*н. биландир*) мақтанмоқ, катта гапирмоқ (ب)

– أَبْهَرُ *анат.* аорта, шотомир (*катта томир*)

– اِنْبِهَارٌ ҳайрон, маҳлиё бўлиш, қойил қолиш; ~ فِي (ب) ҳайрон қолиб, маҳлиё бўлиб, ҳайратда

– بَاهِرٌ ялтироқ, порлоқ, дабдабали, зўр, гўзал, ажойиб; ~ نَجَاحٌ (ажойиб) ютуқ

– بَهَارٌ *кўп.* : اتٌ 1) Ямайка гармдориси (қалампири); 2) *кўп.* зираворлар, дориворлар; 3) Нажд ўлкасида ўсадиган ўсимлик, бу ўсимлик عَيْنُ الْبَقَرِ (мол кўз) деб ҳам номланади

– بَهَارٌ[1] тозаланган пахта

– بَهَارٌ[2] оқ рангли кит

– بَهْرٌ 1) *эск.* ярақлаш, порлаш; 2) *эск.* омадсизлик; بَهْرًا ажойиб!

– بُهْرٌ нафас қисилиши, ҳарсиллаш

– بَهْرَاءُ Баҳро (*қабила номи*)

– بُهْرَةٌ марказ, ўрта; ~ الشِّتَاءِ қиш ўртаси; ~ الظَّلَامِ тим қоронғи, зимистон

– مَبْهُورٌ *шунингдек*: ~ الْأَنْفَاسِ сиқилаётган, аранг нафас олаётган

بَهْرَجَ 1) безамоқ, (кўз-кўз қилиб) ясантирмоқ; 2) қалбакиликни аниқламоқ; четламоқ, четлашмоқ, (*н.дандир*) ўзини четга олмоқ; بَهْرَجَ دَمَهُ *эск.* унинг қони ҳеч нарсага арзимайди деб ҳисобламоқ; жазосиз ўлдиришга йўл қўймоқ; تَبَهْرَجَ башанг кийинмоқ, ясанмоқ, безанмоқ

– بَهْرَجٌ *кўп.* بَهَارِجُ 1. 1) шуҳратпараст, кеккайган, мақтанчоқ; 2) қалбаки, сохта (*танга ҳақида*); 3) алоҳида ажралиб турувчи, ҳаммани ўзига қаратувчи (*ранг ҳақида*); 2. 1) ялтироқ тангачалар, нуқталар; зар ип, зар; 2) ортиқча ҳаракат, бефойда уриниш, тараддуд, оворагарчилик

– بَهْرَجَانٌ ялтироқ таначалар; зар ип, зар

– بَهْرَجَةٌ 1) *безаклар, зеб-зийнатлар;* 2) чиройлилик, кўркамлик, музайянлик; шукуҳ, дабдаба

– مُبَهْرَجٌ алоҳида ажралиб турувчи (*ранг*)

بَهْرَمَانٌ 1) *бот.* махсар; 2) *мин.* лаъл, қизил ёқут

– بَهْرَمَانِيٌّ махсар гули ранги, заъфарон ранг; ~ يَاقُوتٌ ёқут, лаъл

بَهْرَزٌ шурва, суюқ ош, обиёвғон

I بَهَزَ (а) بَهْزٌ зўрлаб даф қилмоқ, куч ишлатиб даф қилмоқ, куч билан ман этмоқ

I بَهَشَ (а) بَهْشٌ йиғлаб юборишга тайёр турмоқ, йиғлаб юборишга озгина қолмоқ (لِلْبُكَاءِ) ; 2) (*к.нингдир олдига*) хурсанд ҳолда кирмоқ (إِلَى)

– بَهْشٌ[1] фақат Ҳижозда ўсадиган ўсимлик

بَهْشٌ[2] хушмуомала, очиқ чеҳрали

– بَهْشَةٌ йиғлаб юборишга тайёрлик; وَمَا مِنْ ~ إِلَّا وَرَاءَهَا جَهْشَةٌ *мтл.* бир томчи ёшдан сўнг ёшлар уммони

بَهَطَةٌ гурунч билан сувдан тайёрланган овқат

I بَهَظَ (а) بَهْظٌ малоллик келтирмоқ, оғирлик қилмоқ, қийнаб (ташвишга солиб) қўймоқ; ҳаддан ташқари, ортиқ даражада бўлмоқ (*солиқ ҳақида*); IV أَبْهَظَ малоллик келтирмоқ, қийнаб (ташвишга солиб) қўймоқ, уринтирмоқ, юк бўлмоқ (ب)

– بَاهِظٌ оғир, қийнаб (ташвишга солиб) қўядиган; ҳаддан ташқари, юқори (*ҳақ, кира ҳақида*)

– بَهَاظَةٌ оғирлик, малоллик; ҳаддан ташқарилик; ~ الْأَتْعَابِ юқори (катта) гонорар, қалам ҳақи

أَبْهَقُ *мн.* بَهْقَاءُ *кўп.* بُهْقٌ темираткилар билан шикастланган, жароҳатланган

– بَهَقٌ, بُهَاقٌ *мед.* тери касаллиги; темиратки

I بَهَلَ (а) بَهْلٌ сўкмоқ, уришмоқ, койимоқ; بَهَلَ النَّاقَةَ *эск.* туянинг елинини боғичсиз қолдирмоқ (*боласи бемалол эмиши учун*); туяни хоҳлаган киши соғиши ва сутини олишига изн бермоқ; III بَاهَلَ бир-бири билан сўкишмоқ, бир-бирини лаънатламоқ; V تَبَهَّلَ бир-бирини сўкмоқ (*койимоқ*); VI تَبَاهَلَ = V; VIII اِبْتَهَلَ ёлвормоқ, ўтинмоқ, ялинмоқ, илтижо қилмоқ, ўтиниб сўрамоқ

– اِبْتِهَالٌ ёлвориш, ўтиниш, илтижо қилиш, худонинг зорини қилиб сўраш; илтижо, ўтинч

– أَبْهَلُ *бот.* қора арча

– بَاهِلٌ *кўп.* بُهَّلٌ 1. 1) бекорчи, доимий ишда ишламайдиган; ~ عَامِلٌ ишсиз; 2) кишансиз,

тушовсиз; 2. *эск.* елинига банд боғлаб қўйилмаган туя

– بَاهِلَةٌ Боҳила (*қабила номи*)

– بَهْلَةٌ лаънат, нафрат, қарғиш

– بَهْلَى юзи очиқ (*аёл ҳақида*); ~ عَلَى الْ а) очиқ ҳолда; б) сурбетларча, юзсиз, беорларча, суллоҳлик билан

بَهْلَلَةٌ *халқ.* масхарабозлик, майнабозлик, ҳазилкашлик; ~ بَلَاشْ майнабозлик қилманг!

بَهْلُولٌ, بُهْلُولٌ *кўп.* بَهَالِيلُ 1) қизиқчи, масхарабоз; 2) *эск.* қаҳрамон, ботир жангчи; 3) эзгуликларни ўзида мужассам этган обрўли одам

بَهْلَوَانٌ *кўп.* اتٌ паҳлавон, гимнастикачи, акробат; дорбоз

– بَهْلَوَانِيٌّ акробатик; ~ةٌ أَلْعَابُ ~ акробатик машқлар (ўйинлар)

– بَهْلَوَانِيَّةٌ 1) эквилибристика (*цирк санъати жанрининг бир тури: дор, шар ва* ш.к. *да машқ қилиш, мувозанат сақлаш санъати*); 2) *ав.* олий учувчилик санъати

– بَهْلَوَانِيَّاتٌ *кўп.* акробатлар бажарадиган мураккаб гимнастика машқлари

بَهْلَوِيٌّ паҳлавийга оид; الْ~ةُ паҳлавий тили

(بهم) IV أَبْهَمَ 1) ноаниқ, мубҳам бўлмоқ; чигал, чатоқ, тушуниб бўлмайдиган бўлмоқ; шубҳали бўлмоқ; 2) ноаниқ, мубҳам, шубҳали қилмоқ; الْكَلَامَ ~ ноаниқ, дудмал сўзламоқ; 3) ёпмоқ, беркитмоқ; الْبَابَ ~ эшикни ёпмоқ; V تَبَهَّمَ (*к. учундир*) ноаниқ, мубҳам, шубҳали бўлмоқ (عَلَى); VII انْبَهَمَ ноаниқ, қоронғу бўлмоқ; номаълум, нотаниш бўлмоқ; X اسْتَبْهَمَ (*к. учундир*) ноаниқ. дудмал, икки маъноли бўлмоқ (عَلَى)

– إِبْهَامٌ[1] ноаниқлик, мубҳамлик; чалкашлик, чигаллик, чатоқлик; шубҳалилик, даргумонлик; الْ~ الرَّمْزِيُّ рамзийлик, символизм

– إِبْهَامٌ[2] *кўп.* أَبَاهِيمُ, أَبَاهِمُ бош бармоқ

– أَبْهَمُ *кўп.* بُهْمٌ ҳеч вақосиз, ҳеч нарсаси йўқ; يُحْشَرُ النَّاسُ حُفَاةً عُرَاةً وَ بُهْمًا *ҳад.* инсонлар оёқяланг, кийим-бошсиз ва ҳеч нарсалари йўқ ҳолда тўпланадилар (*тириладил- ар маъносида*); الْيَدِ ~ қўлнинг бош бармоғи; ~ الرِّجْلِ оёқнинг бош бармоғи

– بَهَامٌ, بِهَامٌ *жам.* ёш чорва моллари

– بَهْمٌ, بِهَامٌ *жам.* بَهَامٌ, بِهَامٌ

– بَهْمَةٌ *кўп.* بَهَمَاتٌ бузоқ, қузичоқ ва *ш.к.* лар

– بُهْمَةٌ *кўп.* بُهَمٌ 1) қоя; 2) оғир масала; 3) эск. жасур, қўрқмас; 4) *эск. ҳарб.* қўшин

–بُهْمَةٌ[2] жасур, баҳодир, ботир, паҳлавон

–بُهْمَى ёввойи арпа (*майда ҳайвонлар ва туялар кўк пайтида иштаҳа билан ейдилар, қуригач эса тикон билан қоплангани учун емай қўядилар*)

– بَهِيمٌ[1] *кўп.* بُهْمٌ, بُهُمٌ сақичдек қоп-қора; зим-зиё (*тун ҳақида*)

– بَهِيمٌ[2] *жам.* ҳайвонлар, жониворлар; йиртқичлар

– بَهِيمَةٌ *кўп.* بَهَائِمُ ҳайвон; уй ҳайвони; йиртқич

– بَهِيمِيٌّ 1) молга, чорвага оид; 2) ҳайвонга оид; ҳайвоний, ҳайвонларча; 3) йиртқичларча, шафқатсиз

– بَهِيمِيَّةٌ 1) иқиртлик, нопоклик; 2) йиртқичлик, шафқатсизлик

– مُبْهَمٌ мубҳам, ноаниқ, шубҳали; عَدَدٌ ~ *мат.* мавҳум сон; الْأَسْمَاءُ الْ~ةُ *грам.* кўрсатиш олмошлари

– مُبْهَمَاتٌ *кўп.* الْقَضَايَا الْ~ символизм руҳидаги (рамзий) шеърлар

تَبَهْنَسَ ўзини катта тутмоқ, кибрланмоқ, кеккаймоқ

I بَهَا (بهو) (*у*) بَهَاءٌ чиройли, гўзал бўлмоқ

– بَهْوٌ *кўп.* أَبْهَاءٌ катта зал; холл; فِي أَبْهَاءِ هَذِهِ الدَّارِ *маж.* бу ҳовли ичида

بَهْوَرَ 1) кенгайтирмоқ (*тешик, жароҳат ҳақида*); 2) мақтанмоқ, катта гапирмоқ (*Сурия*); تَبَهْوَرَ мақтанчоқлик қилмоқ

– بَهْوَرَةٌ (*тешикни. жароҳатни*) кенгайтириш; мақтаниш

– تَبَهْوُرٌ мақтанчоқлик, катта оғизлик; ўзини кўрсатиш учун ишлатилган муболаға, ёлғон

I بَهِيَ (*а*) بَهَاءً гўзал, ажойиб, зўр бўлмоқ; III بَاهَى 1) гўзалликда рақобат қилмоқ; (*н. биландир*) мақтанмоқ (ب); VI تَبَاهَى бир-бирининг олдида (бир-бирига) мақтанмоқ; (*н. биландир*) фахрланмоқ (ب)

– بَاهٍ *мн.* بَاهِيَةٌ ажойиб, зўр, яхши; очиқ (*ранг ҳақида*)

– بَهَاءٌ гўзаллик, сулувлик, кўркамлик

– بَهَائِيٌّ *дин.* баҳоий

– بَهَائِيَّةٌ: الْ~ *дин.* баҳоийлик, баҳоизм

– بَهِيٌّ ажойиб, зўр, яхши; очиқ (*ранг ҳақида*)

– تَبَاهٍ мақтанчоқлик; фахрланиш

– مُبَاهَاةٌ гўзалликда рақобат қилиш; мақтаниш; фахрланиш

– مُتَبَاهٍ *мн.* مُتَبَاهِيَةٌ 1. мақтанувчи, мақтанчоқ; мағрур, виқорли; 2. чиранчоқ; манман, кеккайган, мутакаббир, димоғдор

بَوٌّ *кўп.* أَبْوَاءٌ қўриқчи; қўрқитиш учун восита бўладиган кимса ёки нарса; 2) бўталоқнинг шилиб олинган териси (*буни сомон билан тўлгазиб, боласини сутдан чиқарган она туя олдига қўйилса, у алданиб, яна сут бера бошлар экан*)

I بَاءَ (بوأ) (*у*) بَوْءٌ 1) (*қаергадир*) қайтмоқ (إِلَى); 2) (*н. нидир*) қайтармоқ (ب); بِالْفَشَلِ ~ а) муваффақиятсиз тугамоқ; б) муваффақиятсизлик келтирмоқ; بِالْخَيْبَةِ ~ умидсизликка тушмоқ; بِالْخُسْرَانِ ~ талафот (зарар, зиён) кўрмоқ; بِغَضَبٍ ~ ғазабни янгидан қўзғамоқ, яна жаҳлни чиқармоқ; 3) иқрор бўлмоқ, тан олмоқ (ب); أَبُوءُ لَكَ بِذَنْبِي мен қилган гуноҳимга олдингда иқрорман; II بَوَّأَ 1) қўймоқ, солмоқ, жойламоқ; 2) кўтармоқ (*мас. тахтга*); الْعَرْشَ ~ тахтга кўтармоқ, тахтга ўтқазмоқ; مَقْعَدًا ~ ўтқазмоқ, ўтишга мажбур қилмоқ; 3) ҳозирламоқ, тайёрламоқ; تُ لَهُ مَنْزِلًا ~ унга уй тайёрлаб қўйдим; IV أَبَاءَ 1) жойламоқ, қўймоқ, жойлаштирмоқ, ўрнаштирмоқ, сиғдирмоқ; 2) қайтармоқ; V تَبَوَّأَ ўтирмоқ; эгалламоқ (*ўринни*); жойланмоқ, сиғмоқ; الْعَرْشَ ~ тахтга минмоқ, ўтирмоқ; X اسْتَبَاءَ مَنْزِلًا яшаш учун жой танламоқ, اسْتَبَاءَهُ بِهِ ўзганинг қасоси учун (*к.нидир*) ўлдирмоқ

– إِبَاءَةٌ жойлаштириш, сиғдириш, қўйиш

– بَاءَةٌ[1] манзил, уй

–بَاءَةٌ[2] *эск.* қовушиш, жуфтлашиш, жинсий алоқа қилиш

– بَوَاءٌ 1) тенглик; 2) тенг, тенгдош; كَلَّمْنَاهُمْ عَنْ ~ биз уларга бир хил жавоб қилдик

– بُوَاءٌ *зоол.* боа (*буғма илон тури*)

– بِيَأَةٌ, بِيئَةٌ *кўп.* بِيَآتٌ, بِيئَاتٌ 1) ҳолат; 2) ўраб олган муҳит, шароит; атрофдаги кишилар, яқинлар; доира; жамият; 3) манзилгоҳ, ўрнашган жой, яшаш жойи

– بِيئِيٌّ давра, муҳит, шароитларга оид

– تَبَوُّءٌ (*ўринни*) эгаллаш; الْعَرْشِ ~ тахтга ўтириш

– مُبَاءَةٌ 1) манзилгоҳ, ўрнашган (турган) жой; 2) бирор нарса сақланадиган жой; 3) *кўч.м.* манба; لِكَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرَاضِ ~ هَذَا бу кўплаб касалликларнинг манбаидир

–مُبَاءَةٌ = مُبَوَّأٌ

(بوب) II بَوَّبَ 1) бобларга, қисмларга, бўлакларга, бандларга, моддаларга ажратмоқ (*мас. китобни*); 2) сортларга (навларга, хил-хилига) ажратмоқ, сараламоқ; V تَبَوَّبَ 1) бобларга, қисмларга бўлинмоқ; 2) дарвозабон этиб белгиламоқ, тайинламоқ

– بَابٌ *кўп.* أَبْوَابٌ, أَبْوِبَةٌ, بِيبَانٌ 1) эшик, кириш; дарвоза; (سَقْفِيٌّ) أَرْضِيٌّ ~ люк, қопқоқли туйнук, тешик; الْبَدَنِ ~ *анат.* орқа чиқариш тешиги; دَوَّارٌ ~ турникет (*кириш-чиқиш жойларида одамларни битта-битта ўтказиш учун ўрнатилган айланма ғов*); فَتَحَ ~ الْكَلَامِ *маж.* гап бошламоқ; فَتَحَ ~ الْمُنَاقَشَةِ *маж.* музокарани бошламоқ; فَتَحَ ~ًا جَدِيدًا فِي ... *маж.* (*н. гадир*) янги имкониятлар туғдирмоқ; أَصْبَحَ عَلَى الْ~ бўшаган, ҳайдалган бўлмоқ (*мас. ишдан*); عَلَى أَبْوَابِ الْمَعْرَكَةِ الْأَنْتِخَابِيَّةِ

сайлов компанияси арафасида; عَلَى أَبْوَابِ الْعِيْدِ ҳайит (*ийд*) дан озгина олдан, ҳайит (ийд) арафасида; سِيَاسَةُ الـ~ الْمَفْتُوح очиқ эшиклар сиёсати;2) боб, бўлим, модда, банд; 3) манба (*даромадники*); ~ جَدِيدٌ لِلثَّرْوَةِ бойишнинг янги манбаи; 4) ҳар хиллик; тур; нав, сорт; ~ ـه وَاحِدٌ فِي ўз турида яккаю ягона; 5) *грам.* феъл боби, шакли; ~ الْعَالِي *тар.* Истамбул; مِنْ بَابِ الاحْتِيَاطِ эҳтиётдан; مِنْ ~ الْمُجَامَلَةِ хушмуомалаликдан, назокатдан; مِنْ ~ الصُّدْفَةِ أَنَّ ... бехосдан, дафъатан ...; مِنْ ~ الْعَطْفِ раҳм-шафқат юзасидан, ачиниб; مِنْ ~ الاقْتِصَادِ иқтисод қилиб, тежаб; مِنْ ~ الضَّرُورَةِ заруратдан; فِي هَذَا الـ~ бу борада; бу соҳада; عَلَى ~ اللهِ Оллоҳнинг ёрдами билан; зўрга, аранг, бир амаллаб; رَجُلٌ عَلَى ~ اللهِ камбағал одам; عَائِشٌ عَلَى ~ اللهِ худонинг берганига қаноат қилиб яшовчи; جَاءَ عَلَى ~ اللهِ хайр-садақа сўрамоқ; قَعَدَ عَلَى ~ اللهِ йўқ нарсани кутиб ўтирмоқ

– بَابَةٌ *кўп.* اتٌ тур, даража, разряд; нав; هَلْ أَنْتَ مِنْ ذَى الـ~ هَذَا ◊ сен шунақамисан?; бу сенга ярайди

– بَابِيٌّ 1) равоқ (пештоқ) қа оид; порталга оид; 2) *дин.* бобийликка эътиқод қилувчи; الْوَرِيدُ الـ~ *анат.* вена, кўк томир

– بَابِيَّةٌ : الـ~ *дин.* бобийлик

– بَوَّابٌ дарбон, дарвозабон, эшик қоровули, швейцар; ҳовли тозалигига қаровчи ходим ёки хизматкор; ~ الْمَعِدَةِ *анат.* қорин бўйни (*қориннинг ўн икки бармоқли ичакка ўтадиган борадиган жойи*)

– بَوَّابَةٌ дарвоза; ~ الْفَوْزِ ғалаба арки (дарвозаси); ~ الْقَنْطَرَةِ шлюз, дарвоза (*тўғонлардаги сув дарвозаси*)

– بَوَّابَةٌ дарбонлик, швейцарлик хизмати (касби)

– بَوْبٌ тақиқлаш, ман этиш

– تَبْوِيبٌ 1) бобларга, бўлимларга ажратиш; 2) турлаш, хиллаш, навлаш; таснифлаш

– مُبَوَّبٌ 1) бобларга, бўлимларга ажратилган; 2) хилланган, таснифланган

بُوبِينَةٌ бобина, ғалтак

بُوتَاجَازٌ *кўп.* اتٌ газ плитаси (ўчоғи); ~ ذُو أَرْبَعِ شُعَلٍ тўрт горелкали газ ўчоғи

بُوتَاسَةٌ, بُوتَاسَا, بُوتَاسٌ *кимё.* ишқор, карбонат ангидрид калийси

بُوتَاسِيُومٌ *кимё.* калий

بُوتَقَةٌ *кўп.* بَوَاتِقُ, بُوتَقَاتٌ тигель (*ўтга чидамли гилдан ясалган қозон*); ~ الدَّهْرِ (*киши чиниқадиган*) ҳаёт қозони

I بَاثَ (у) بَوْثٌ баҳс этмоқ, баҳс юритмоқ, муҳокама қилмоқ; X اسْتَبَاثَ кавлаб чиқармоқ, кавлаб олмоқ (*мас. тупроқни*)

بَالِحَةٌ *кўп.* بَوَائِحُ бахтсизлик, кулфат, офат

I (بوح) بَاحَ (у) بَوْحٌ 1) фош бўлмоқ, очилмоқ; 2) (*н. нидир*) очмоқ, фош қилмоқ, (*айтиб*) ошкор қилмоқ, ҳаммага маълум қилмоқ (ب); IV أَبَاحَ 1) очмоқ, фош қилмоқ; 2) рухсат (ижозат, изн) бермоқ, йўл қўймоқ; бермоқ, топширмоқ, ҳавола қилмоқ; ... لِنَفْسِهِ أَنْ ~ (*н. нидир*) ўзига эп кўрмоқ; الأَمْوَالَ وَالْفُرُوجَ ~ талон-торож қилмоқ ва аёлларни зўрламоқ; 3) (*н. нидир*) умум мулки, бойлиги деб ҳисобламоқ; 4) ижозат этилган деб ҳисобламоқ; X اسْتَبَاحَ 1) рухсат этилган, ижозат этилган, мумкин, жоиз деб ҳисобламоқ; 2) (*н. га (да)* дир) ўзига тўла эркинлик (ҳуқуқ) бермоқ; 3) топтамоқ, оёқости қилмоқ, поймол қилмоқ; 4) мусодара қилмоқ, тортиб олиб қўймоқ; 5) илдизи билан қупормоқ, суғурмоқ

– إِبَاحَةٌ 1) очиш, фош қилиш, ошкор этиш; 2) ижозат (рухсат) этиш; 3) тўла эркинлик (*ҳаракатда*); озодлик, бемалоллик; ўта кетган бебошлик, ахлоқсизлик; ~ الْجِنْسِ жинсий бузуқлик

– إِبَاحِيٌّ ҳамма нарса мумкин деб ҳисобловчи; озод, эркин; густоҳ, манман, уятсиз, беадаб, бебош, ахлоқсиз, бузуқ

– إِبَاحِيَّةٌ *кўп.* اتٌ : 1) тўла эркинлик, бемалоллик; ахлоқсизлик; 2) ҳурфикрлилик, шаккоклик; 3) нигилизм (*ҳар қандай шакл, қонунларни инкор этиш*)

– اسْتِبَاحَةٌ мусодара қилиш

– بَاحَةٌ *кўп.* بَاحَاتٌ, بُوحٌ 1) хона, уй; ҳовли; هَذِهِ الْجَامِعَةِ ~ فِي бу университетда; 2) *спорт.* майдон

– مُبَاحٌ озод, эркин; ҳеч кимга тегишли бўлмаган; умумий; ~ الدُّخُولِ кириш бемалол (*эркин, бепул*); *кўп.* الْمُبَاحَاتُ *шар.* мубоҳ амаллар, шариатда ижозат этилган амал (иш) лар

– مُسْتَبَاحَةٌ топталаётган, оёқости қилинаётган

I (بوخ) بَاخَ (у) بَوْخٌ[1], بَوَخَانٌ тушмоқ, пасаймоқ, камаймоқ, озаймоқ; بَاخَ[2] (у) بُؤُوخٌ 1) бузилмоқ, айнимоқ, ёмонлашмоқ; эскирган (айниган бузилган) бўлмоқ (*мас. гўшт ҳақида*); 2) бемаза бўлмоқ (*овқат ҳақида*); 3) ўнгмоқ, оқармоқ, ранги ўчмоқ (*газлама ҳақида*); 4) бемаъни (ярамас, жирканч) бўлмоқ; кўп ишлатилган, чайналган, сийқаси чиққан бўлмоқ; 5) мардликни (*жасоратни*) йўқотмоқ, умидсизланмоқ, бўшашмоқ; II بَوَّخَ 1) бузмоқ, ёмонлаштирмоқ, айнитмоқ; 2) расво қилмоқ, сийқалаштирмоқ

– بَائِخٌ 1) бузилган, эски, эскиган, айниган; 2) бемаза; 3) ранги ўчган; 4) ярамас, сийқаси чиққан, чайналган; ~ اِحْتِشَامٍ юзаки (хўжакўрсинга қилинган) ҳурмат; ~ كَلَامٍ бемаъни гап, сафсата

– بُوَاخٌ буғ, буғланиш

– تَبْوِيخٌ 1) бузиш, айнитиш, яроқсиз ҳолга келтириш; 2) расво қилиш

بُودْرَةٌ пудра, упа; عُلْبَةُ الـ~ упа қутиси

بُودَقَةٌ *кўп.* بَوَادِقُ = بُوتَقَةٌ

بُوذَا Будда (*индуизм динидаги илоҳ исми*)

– بُوذِيٌّ 1. Буддага оид; 2. Будда динидаги киши

– بُوذِيَّةٌ : الـ~ буддизм

I (بور) بَارَ (у) بَوَارٌ, بَوْرٌ 1) ҳалок бўлмоқ, нобуд бўлмоқ, йўқолмоқ, ўлмоқ, тугамоқ; 2) ўтмай (*сотилмай*) ётмоқ, касод бўлмоқ, узоқ ётиб эскирмоқ, ишдан чиқмоқ, айнимоқ (*мол ҳақида*); 3) ишланмаган, ҳайдалмаган, чопилмаган, экилмай ётган бўлмоқ, шудгорлаб ташлаб қўйилган бўлмоқ; 4) яхши натижасиз, муваффақиятсиз, фойдасиз бўлмоқ (*иш ҳақида*); ~ تِ الْبِنْتُ қари қиз бўлиб қолмоқ; II بَوَّرَ шудгор ҳолда (экмай) қолдирмоқ (*ер ҳақида*); IV أَبَارَ ҳалок этмоқ, ҳалок қилмоқ, нобуд қилмоқ; VIII اِبْتَارَ жанг қилиб (урушиб) ҳалок бўлмоқ

– بَارِيَاءُ *еки* بُورِيٌّ *еки* بَارِيَّةٌ =

– بُورِيَاءُ *еки* بَارِيَاءُ буйра

– بَائِرٌ *кўп.* بُورٌ 1) ноқулай, нобоп, ишланмаган (экилмай ётган) ҳолда қолган (*ер ҳақида*); 2) узоқ ётиб эскирган (*мол ҳақида*); بِنْتٌ ~ـةٌ қари қиз; 3) ярамас, бадахлоқ; وَكُنْتُمْ قَوْمًا ~ـا *қур.* сизлар бадахлоқ одамлар эдингиз

– بَوَارٌ 1) ҳалокат; талофот; 2) касодлик (*савдода*); 3) ишланмаганлик (ҳайдалмаганлик, экилмаганлик), қаровсизлик (*ер ҳақида*); яроқсизлик (*тупроқ ҳақида*); دَارُ الـ~ жаҳаннам

– بَوْرٌ 1) ҳалокат; 2) касодлик (*савдода*); 3) экин экилмаган ер

– بُورٌ[1] 1) (*жинсда ва сонда ўзгармайди*) нобоп, ишлатилмаган ёки шудгор ҳолда ташлаб қўйилган (*ер ҳақида*); الأَرَاضِي الـ~ нобоп ерлар, ташландиқ ерлар; إِحْيَاءُ الأَرَاضِي الـ~ ташландиқ ерларни очиш (ўзлаштириш); 2) жуда ёмон, ярамас, фосид; رَجُلٌ ~ ярамас одам; ~ امْرَأَةٌ ярамас аёл; وَكُنْتُمْ قَوْمًا ~ـا *қур.* сизлар фосиқ, ярамас одамлар эдингизлар

– بُورٌ[2] *кимё.* бор (*элемент*)

– بُورْجُوَازِيَّةٌ буржуазия; الـ~ الصَّغِيرَةُ (الصُّغْرَى) майда буржуазия; الـ~ الْكَبِيرَةُ (الْكُبْرَى) йирик буржуазия;

الـ~ الْكُومْبَرَادُورِيَّةُ компрадор буржуазияси

بُورْجِيٌّ *кўп.* بُورْجِيَّةٌ *муз.* горнчи, бурғучи

بُورْخَانِي *турк. эск. таом номи*

بُورْصَةٌ *кўп.* اتٌ : биржа; ~ الأَوْرَاقِ الْمَالِيَّةِ фонд (маблағ. пул) биржаси; ~ الْعَمَلِ меҳнат биржаси; ~ الْبِضَاعَةِ товар (мол) биржаси; ~

الْغَلَّات ғалла биржаси

بُورَقٌ *кўп.* бура, танакор (*рангсиз, баъзан оқ, кулранг ёки сариқ қазилма*)

بُورِيٌّ[1] *кўп.* بَوَارِيُّ 1) бурғу (*ҳайвон шохидан ясалган чолғу асбоби*); 2) қалайлаш (кавшарлашда) ишлатиладиган трубка (асбоб)

– بُورِيٌّ[2] *жам. зоол.* зоғорабалиқлар

–بُورِي *турк. ат.от, мз.* Бўри

– بُورِيَّةٌ[1] *кўп.* اتٌ *зоол.* зоғорабалиқ

– بُورِيَّةٌ[2] *кўп.* بَوَارِيُّ буйра

بُورِيكٌ *кимё.* борга оид; الْحَامِضُ الـ~ бор кислотаси

بَازٌ *алиф.б.қ.*

(بوز) II بَوَّزَ қовоғи солиқ (*хафа, ўшшайган, аразлаган,* тумшайган дарғазаб) бўлмоқ

– بُوزٌ *кўп.* أَبْوَازٌ 1) тумшуқ (*ҳайвонларда*); 2) оғиз; مَطَّ ~ـهُ лабини чўзмоқ; 3) жўмрак (*чойнакда*). 4) тумшуқ (*пойабзалда*); 5) уч (*пичоқники*);6) чиқиш тешиги

– بُوزٌ *халқ.* музқаймоқ

– بُوزَةٌ[1] 1) пиво; 2) пивохона (*Мисрда*); 3) *турк. эск.* бўза

– بُوزَةٌ[2] *кўп.* اتٌ : гавданинг тузилиши; اتَّخَذَ ~ أَمَامَ الْمُصَوِّرِ фотоаппарат олдида ўзини бирор ҳолатда тутмоқ

– تَبْوِيزَةٌ жаҳли чиққан авзо (*турк*); жаҳли чиққанликни ифодаловчи чеҳра (*юз*)

بُوزِيتْرُونٌ позитрон (*мусбат электрон*)

(بوس) I بَاسَ (*у*) بَوْسٌ бўса олмоқ, ўпмоқ; أَبُوسُ إِيدَكْ! *халқ.* қўлингни ўпаман; VI تَبَاوَسَ бир-бири билан ўпишмоқ

– بَوْسٌ ўпишиш, ўпиш, бўса, муччи

– بَوْسَةٌ *кўп.* اتٌ : бўса, ўпич

بُوسْتَةٌ *кўп.* اتٌ : почта

– بُوسْتَجِيٌّ *кўп.* بُوسْتَجِيَّةٌ почтачи

بُوسْتُو корсет, белдамча; қуллоб

بُوسْتَةٌ = بُوسْطَةٌ

I (بوش) بَاشَ (*у*) بَوْشٌ ҳўлламоқ, намламоқ, ивитмоқ; II بَوَّشَ 1) шовқинламоқ, бақириб гапирмоқ, қичқирмоқ, қийқирмоқ, додламоқ, чинқирмоқ, 2) ҳўлламоқ, намламоқ, ивитмоқ, бўктирмоқ

بَوْشٌ *кўп.* أَبْوَاشٌ сершовқин оломон; тўда; қаланғи-қасанғилар

بُوشٌ *халқ.* бекор (*га*), беҳуда (*га*)

– بَوْشِيٌّ бола-чақаси кўп бечораҳол, серфарзанд камбағал

I بَاصَ (у) بَوْصٌ олдинламоқ, олдинлаб кетмоқ, ўзиб кетмоқ

–بَوْصٌ *кўп.* أَبْوَاصٌ орқа, кет, думба

بَوْصٌ, بَوْصٌ[1] *кўп.* أَبْوَاصٌ зиғир толасидан тўқилган *ёки* шойи (*ипак*) газлама

– بَوْصٌ[2] *жам.* 1) қамиш; هِنْدِيٌّ ~ бамбук; 2) жўхорининг қуруқ пояси

– بَوْصٌ[3] ранг, (н.нингдир) ранги; حَالَ ~ـهُ унинг ранги ўзгарди

– بُوصَةٌ[1] *кўп.* اتٌ : ингичка (*ёш*) қамиш; жўхорининг ингичка қуруқ пояси; لَيِّنُ الـ~ تَبْقَى عَرُوسَةً *мақ.* қамишни кийинтир-келинчак бўлади

– بُوصَةٌ[2] *кўп.* اتٌ : дюйм (*25, 5 мм*) лунуж

بُوصَلَةٌ, بُوصَلَّةٌ компас; буссоль (*геодезияда, артиллерияда: ўлчаш асбоби*)

بُوطٌ *кўп.* أَبْوَاطٌ этик

بُوتَاسِيُومٌ = بُوطَاسِيُومٌ

بُوتَقَةٌ = بُوطٌ *кўп.* بُوطَةٌ

I (بوظ) بَاظَ (*у*) بَوَظَانٌ 1) бузилган (*айниган, сасиган, ёмонлашган*) бўлмоқ; бузилмоқ, айнимоқ, сасимоқ, ёмонлашмоқ, уринмоқ, ишдан чиқмоқ; 2) фойдасиз, беҳуда бўлмоқ; III بَوَّظَ бузмоқ, айнитмоқ, уринтирмоқ; яроқсиз ҳолга келтирмоқ; الْبِنْتَ ~ қизлигидан маҳрум қилмоқ

– بُوظَةٌ 1) пиво (*Мисрда*); 2) пивохона; 3) музқаймоқ (*Сурияда*)

I (بوع) (*у*) بَاعَ بَوْعٌ қулочлаб сузмоқ; الْحَبْلَ ~ чилвирни қулочламоқ

– بَاعٌ *кўп.* أَبْوَاعٌ, بَاعَاتٌ 1) бо, қулоч саржини; қулоч ёзилгандаги икки қўл учлари орасидаги масофа; 4. ذِرَاعٌ مِعْمَارِيٌّ га ёки 3 м. га тенг узунлик ўлчови; 2) қулоч, қучоқ; ◊ كُولُ الـ~ а) куч, қудрат; б) қобилият, лаёқат; طَوِيلُ الـ~ а) қудратли, кучли; б) қобилиятли, лаёқатли; в) қўли очиқ, сахий, саховатли; قُطْرُ الـ~ а) кучсизлик, ожизлик; б) қобилиятсизлик, лаёқатсизлик; قَصِيرُ الـ~ а) кучсиз, ожиз; б) қобилиятсиз, лаёқатсиз; ضَيِّقُ الـ~ хасис, зиқна; كَانَ مَعَهُ بِالـ~ وَ الذِّرَاعِ ким биландир биргалашиб; бир ёқадан бош чиқариб

– بُوعٌ *кўп.* أَبْوَاعٌ *анат.* оёқнинг кафти; لاَ يَعْرِفُ الـ~ الكُوعَ مِنَ الـ~ *мтл.* У ҳеч нарса билмайди, тушунмайди

(بوغ) V تَبَوَّغَ қайнаб кетмоқ, тутатмоқ; ◊ ~ الدَّمُ بِصَاحِبِهِ дўстини ўлдирмоқ

– بَوْغٌ *кўп.* أَبْوَاغٌ *биол.* споралар (*гулсиз ўсимликларнинг ва баъзи бир ҳужайрали жониворларнинг урчиш органи*)

– بَوْغَاءُ тўзиган юмшоқ тупроқ ёки чанг

– بَوْغِيٌّ спорали, споралар орқали урчийдиган

بُغَادَةٌ = بُوغَادَةٌ

بُوغَازٌ *кўп.* بَوَاغِيزُ 1) бўғоз; ўтиш жойи; гаван, бандаргоҳ, пóрт

– بُوغَازِيٌّ *кўп.* بُوغَازِيَّةٌ лоцман (*кемаларга йўл кўрсатувчи мутахассис*)

بُوفَةٌ, بُوفِيهَةٌ *кўп.* بُوفِيهَاتٌ буфет

(بوق) II بَوَّقَ труба (*карнай, бурғу*) чалмоқ

– بَائِقَةٌ *кўп.* بَوَائِقُ бахтсизлик, кулфат

– بَوَّاقٌ труба чалувчи, карнайчи

– بُوقٌ *кўп.* أَبْوَاقٌ 1) труба, карнай, бурғу; السَّيَّارَةِ ~ машина овози; 2) овозни кучайтирувчи карнай; 3) тўлқинсимон тугмача (*молюскаларда*); ◊ أَصْبَحَ ~ـا لِـ... (*к. дир, н. дир*) жарчиси бўлмоқ; جَاءَ بِالـ~ *ёки* نَفَخَ بِالـ~ ёлғон тарқатмоқ, миш-миш тарқатмоқ

بُوقَالٌ *кўп.* بَوَاقِيلُ идиш, катта шиша

I بَاكَ (у) بَوْكٌ 1) (*урғочи ҳайвон устига*) сакрамоқ, ошмоқ, ирғимоқ; 2) семирмоқ

–بَائِكَةٌ *кўп.* بَوَائِكُ семиз урғочи туя

– بُوكْسَاتٌ ~ الْحَدِيدِ: кастет (*Ироқда, муштлашиш қуроли*)

بُولْسِيتٌ *мин.* боксит (*алюминий кони*)

بُوكَلَةٌ тўқа, илгак

I (بول) بَالَ (*у*) بَوْلٌ 1) сиймоқ, ёзилмоқ, бўшанмоқ, бавл қилмоқ; 2) тез-тез сийиш (*полиурия*) касали билан оғримоқ; II بَوَّلَ = I; IV أَبَالَ сийгисини келтирмоқ; V تَبَوَّلَ = I; عَلَى ~ نَفْسِهِ остига сиймоқ, сийиб қўймоқ (*касал ҳақида*); X اسْتَبَالَ сийгисини келтирмоқ, сийгиси келмоқ

– بَالٌ *алиф.б.қ.*

– بَوَّالٌ сийгак

– بَوَالٌ *мед.* полиурия

– بَوَالَةٌ *мед.* урология

– بَوَالَةٌ *кўп.* اتٌ : жамоат ҳожатхонаси

– بُولٌ *жам.* (*почта*) маркалари

– بَوْلٌ *кўп.* أَبْوَالٌ сийдик, пешоб; مَرَضُ الـ~ السُّكَّرِيُّ *мед.* диабет (*қанд*) касаллиги; مَجْرَى الـ~ сийдик йўли

– بَوْلِيٌّ сийдикка оид; طَبِيبُ الْمَسَالِكِ الـ~ـةِ ёки الْأَمْرَاضِ الـ~ـةِ уролог; طَبِيبُ الْأَعْضَاءِ الـ~ـةِ таносил касалликлари; الْمَجَارِي الـ~ـةُ *қар.* مَجْرَى

– تَبَوُّلٌ сийиш; عَدَمُ الـ~ сийдик тутилиши; ~ دُمُوعِيٌّ *мед.* уремия

– تَبْوِيلٌ сийиш, бавл қилиш

– مَبْوَلَةٌ сийдикни ҳайдайдиган восита, дори-дармон

– مَبْوَلَةٌ *кўп.* 1) مَبَاوِلُ тувак; 2) ҳожатхона; 3) сийдикни ҳайдайдиган восита

– مُبِيلٌ сийдирадиган

بُولَادٌ пўлат

بُولَاقُ Булоқ (*Қоҳира ш. даги ноҳиялардан бири*); رَاحَ عَلَى ~ *халқ.* унинг кўнгли айниди, у қусди

بُولُو *спорт.* поло, чавгон

بُولُونْدِيٌّ 1. поляклар ва Польшага оид; 2.

поляк, польшалик

– بُولُونِيٌّ 1. полякка оид; الْ ~ةُ поляк тили; 2. поляк, польшалик

بُولِيتِيلِينٌ полиэтилин

بُولِيسٌ 1) полициячи, миршаб; 2) полиция; الْ~ الْجِنَائِيُّ الآدَابِ ~ одоб ва ахлоқ полицияси; الْ~ السِّرِّيُّ махфий полиция; الْ~ السِّيَاسِيُّ сиёсий полиция, жандармерия; الْ~ الْمَبَاحِثِ ~ қидирув полицияси; الْ~ الْمُرُورِ йўл ҳаракатларини тартибга солувчи полиция

– بُولِيسِيٌّ 1) полицияга оид; الْ~ الْحُكْمِ полиция тартиби; ~ةٌ رِوَايَةٌ ~ةٌ ёки قِصَّةٌ ~ةٌ детектив роман; 2) полиция, миршаб, полисмен

بُولِيسَةٌ *кўп.* بَوَالِيسُ полис (*суғурта ҳужжати*); ~ السِّيكُورْتَاهِ ёки ~ التَّأْمِينِ суғурта қилдирганлик тўғрисидаги ҳужжат; ~ الشَّحْنِ الْبَحْرِيِّ юкка, товарга қўшиб юборилади ган ҳужжат

بُولِيصَةٌ *кўп.* بَوَالِيصُ = بُولِيسَةٌ

بُومٌ *кўп.* أَبْوَامٌ *жам.* бойўғлилар

– بُومَةٌ *кўп.* ~اتٌ бойқуш, бойўғли; ~ الصِّيَاحِ бойқуш, бойўғли (*қичқирадигани*)

بُومَادَةٌ помада, ёғ упа, лаб бўёғи

بَانٌ *дарахт номи* (huperanthera moringa)

–بُونٌ, بُوَانٌ *кўп.* أَبْوِنَةٌ чодирнинг олдинги қозиғи

–بَوْنٌ 1) масофа, оралиқ; 2) фарқ, тафовут; ~ شَاسِعٌ катта фарқ, катта тафовут; 3) фазилат, ижобий хусусият

بُونٌ *кўп.* ~اتٌ бона (*мувоққат қоғоз пуллар*); талон (*бирор н. олиш ҳуқуқини берувчи ҳужжат*)

بَاهٌ 1) иштиёқ, эҳтирос, ҳирс, жинсий майл; 2) ишқий лаззат

–بَاهَةٌ = بَاهٌ

–بُوهٌ 1) бойўғлига ўхшаш қуш; 2) бойўғли

–بُوهَةٌ 1) بُوهٌ *нинг мн. си*; 2) бефаросат одам

بُونِي *кўп.* بَوَانِي, خَيْلُ الْبَوَانِي пони, тўпичоқ от (*бичими кичик пастак от*)

بُويَجِيٌّ *кўп.* بُويَجِيَّةٌ 1) бўёқчи, сирчи; 2) пойабзал тозаловчи

بُويَةٌ *кўп.* ~اتٌ ранг, бўёқ; بِالزَّيْتِ ~ мой бўёқ; جَاهِزَةٌ ~ елимли бўёқ; جَزْمٍ ~ этик мойи

بَيَادَةٌ 1) пиёда аскарлар; 2) *шахм.* пиёда

– بَيَادِيٌّ пиёда аскар, пиёда қисм (*пехота*) жангчиси

بَيَّارَةٌ *кўп.* ~اتٌ боғ (*сунъий равишда суғориладиган*); плантация

بِيَانٌ, بِيَانُو *кўп.* بِيَانُوهَاتٌ пианино; рояль; الْ~ الْعَازِفُ عَلَى пианиночи

بَيَّةٌ *қар.* بَوًّا

بِيَّةٌ мундштук (*сигарет чекиладиган*)

I (بيت) بَاتَ (*и*) مَبِيتٌ, بَيْتٌ 1) тунамоқ, ётмоқ, ётиб қолмоқ, тунни ўтказмоқ; 2) турмоқ, қўнмоқ, жойлашмоқ, манзил қурмоқ, бўлмоқ; 3) бошламоқ; بَاتَ (*а*) بَيْتُوتَةٌ тунамоқ, тунни ўтказмоқ; II بَيَّتَ 1) тунамоқ, ётмоқ; 2) ётарга бошпана бермоқ; الْمَاشِيَةَ ~ подани кечқурун молхонага ҳайдаб киритмоқ; ~ الدَّجَاجَ кечаси товуқларни (*бирор жойга*) киргизиб қўймоқ; الْمَلِكَ) الشَّاهَ) *шахм.* шоҳ билан рух ўрнини алмаштириб ёнма-ён қўймоқ, рокировка қилмоқ; السَّيْفَ فِي قِرَابِهِ ~ қилични қинига солмоқ; 3) (*н. нидир*) кечаси қилмоқ; 4) (*к. гадир*) кечаси ҳужум қилмоқ, ташланмоқ (عَلَى); 5) иккинчи йилга қолмоқ, синфда қолмоқ (*ўқувчи ҳақида*); 6) (*н. нидир к. гадир қарши*) ўйлаб қўймоқ, кўнгилга тугмоқ (لِ); لَهُ غَدْرًا ~ ёки لَهُ شَرًّا ~ кимгадир қарши ёмонликни ният қилмоқ; ~الْكَيْدَ لِ... ...га қарши ҳийла-найранг ишлатмоқ; ~ مُؤَامَرَةً фитнани кўнгилга тугмоқ; 7) катак чизмоқ; IV أَبَاتَ тунашга қолдирмоқ, қўймоқ

– بَائِتٌ 1. янги бўлмаган, эски; суви қочган, қотган (*нон ҳақида*); 2. иккинчи йилга қолган (*ўқувчи ҳақида*)

– بَيَاتٌ 1) тунаш, қўниш; 2) тунги босқинчилик, ҳужум

– بَيْتٌ 1 *кўп.* بُيُوتٌ 1) уй, манзил, турар жой; الْ~ الْحَرَمُ ёки الْعَتِيقُ الْ~ Байтул Ҳарам, Каъба; الْ~ الأَبْيَضُ Оқ уй; الْ~ الأَوَّلُ ҳаммом кийимхонаси; الْ~ الأَدَبُ ёки الْخَلاَءِ ~ ёки الْمَاءِ ~ ёки الرَّاحَةِ ~ ҳожатхона, туалет; الْمَقْدِسِ ~ Қуддуси шариф; الْ ~ الْمُقَدَّسُ Қуддуси шариф; الإِسْتِحْمَامِ ~ дам олиш уйи; الإِبْرَةِ ~ *қар.* إِبْرَةٌ; الْ~ التِّجَارِيُّ савдо уйи, савдо ширкати; زُجَاجِيٌّ ~ оранжерея; الطَّاعَةِ ~ *қар.* طَاعَةٌ; الزَّوْجِيَّةِ ~, *қар.* زَوْجِيَّةٌ; الْعَنْكَبُوتِ ~ *қар.* عَنْكَبُوتٌ; اللهِ ~ а) Каъба; б) масжид; الْمَالِ ~ хазина; молия муассасаси; الْوَلَدِ ~ *қар.* وَلَدٌ; الرَّجُلِ ~ эркакнинг аҳлу аёли; الْ~ أَهْلُ уй аҳли, оила аъзолари; *тар.* Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламнинг аҳли байтлари (*оила аъзолари*); الْفَسَادِ ~ фоҳишахона; 2) *шунингдек:* شِعْرٍ ~ чодир; 3) бўлма, хона, катак; 4) *шахм.* (*шахмат тахтаси*) майдони; 5) халта, сумка; 6) қин, ғилоф; 7) аҳлу аёл; هَذَا ~ قَصِيدَنَا бу биз истаган нарсадир; биз учун энг керакли нарса мана шу; هَذَا هُوَ ~ الْقَصِيدُ! ҳамма иш мана шунда-да!; гап бу ёқда экан!; гап шунда денг!

– بَيْتٌ 2 *кўп.* أَبْيَاتٌ *шунингдек:* شِعْرٍ ~ байт (*шеърда*)

–بَيْتٌ 3 овқат, емиш; لَهُ ~ لَيْلَةٍ унинг бир кечалик овқати (емиши) бор

– بَيْتَةٌ 1 *кўп.* ~اتٌ дан, пал (*кемаларни боғлаб қўйиладиган қозиқ*)

بَيْتَةٌ 2 = بَيْتٌ

– بَيْتِيٌّ 1) уйга оид; 2) уйда (*хонада*) бўладиган, уй-рўзғор билан боғланган, хонаки; оилавий; 3) хусусий, шахсий; 4) қўлга ўргатилган; қўлда ўргатилган; қўлда тайёрланган, қўлбола

– بُيُوتَاتٌ *кўп.* 1) аслзода оилалар, олий насаблар; 2) савдо уйлари

– بُيَيْتٌ *кўп.* ~اتٌ уйча

– تَبْيِيتٌ *шахм.* шоҳ билан рух ўрнини алмаштириш (*рокировка*); الْ~ الْقَصِيرُ қисқа рокировка

– تَبْيِيتَةٌ *тех.* картер (*двигателларнинг мой тўрадиган, уларни шикастдан, ифлосликлардан сақлайдиган қутиси*)

– مَبِيتٌ 1) тунаш, қўниш; 2) тунайдиган жой, қўноқ, бошпана; 3) *тех.* қоплама, ғилоф, қути, қобиқ

بِيتُومِينٌ битум (*углеводороддан иборат смолали моддаларнинг, мас. нефть, асфальт ва ш.к. нинг умумий номи*)

بَيْجٌ сарғиш, оч жигарранг

بِيجَامَةٌ, بِيجَامَا *кўп.* بِيجَامَاتٌ пижама

I (بيد) بَادَ (*и*) بَيْدٌ ҳалок бўлмоқ; йўқолмоқ, йўқ бўлмоқ, ўлмоқ, тугамоқ, барҳам топмоқ; *маж.* ёддан кўтарилмоқ, батамом унутилмоқ; IV أَبَادَ ҳалок қилмоқ, нобуд қилмоқ, ўлдирмоқ, қирмоқ, йўқ қилмоқ, тугатмоқ, маҳв этмоқ, қирғин солмоқ, хароб қилмоқ

– إِبَادَةٌ йўқ қилиш, қириш; الْجِنْسِ ~ геноцид (*ирқий, миллий ёки диний баҳона билан аҳолининг бирор тоифасини қиришга қаратилган сиёсат*); أَسْلِحَةُ الْ~ الْجَمَاعِيَّةِ оммавий қирғин қуроллари

– بَائِدٌ ҳалок бўлган; йўқолган, ғойиб бўлган; қирилиб йўқ бўлиб кетган; الأُمَمُ الْ~ قِرِيلِيبِ, йўқ бўлиб кетган халқлар (عَادٌ, ثَمُودُ, جَدِيسُ); الْحَضَارَاتُ الْ~ةُ йўқ бўлиб кетган маданиятлар; 2) ўтган, бўлиб ўтган, ўтмиш, илгари, йўқ бўлиб кетган; الْعَهْدُ الْ~ *маж.* батамом унутилган, ёддан кўтарилган давр

– بَيْدَ أَنَّ: аммо, лекин, ...са ҳам, ...га қарамасдан

– بَيْدَاءُ *кўп.* بَيْدَاوَاتٌ, بِيدٌ чўл, саҳро

– مُبَادٌ йўқ қилинган, қириб ташланган; *маж.* батамом унутилган

– مُبِيدٌ 1. йўқ қилувчи, қирувчи; ~ حَشَرَاتٍ ўлим хавфи; 2 *кўп.* ~اتٌ . (*шунингдек:* ~ حَشَرِيٌّ) ҳашаротларни қирувчи восита; مُبِيدَاتٌ حَشَرِيَّةٌ *кимё.* инсектицидлар (*зарарли ҳашаротларга қарши моддалар, дорилар*)

بَيْدَرٌ *кўп.* بَيَادِرُ хирмон, омбор (*ғалла учун*)

بَيْدَقٌ *кўп.* بَيَادِقُ ёки بَيْذَقٌ *кўп.* بَيَاذِقُ *шахм.* пиёда

بيرا 1) пиво; ~ الْ مَصْنَعُ пиво заводи; 2) пивохона

– بيرارِيَّةٌ *кўп.* اتٌ. пивохона

– بيرَةٌ = بيرا

بيرزان *ат.от, мз.* Бирезон

بيرق *кўп.* بيارِقُ байроқ

– بيرَاقْدارٌ *кўп.* بيرَاقْدارِيَّةٌ байроқдор

بيروقراطيٌّ 1. бюрократга оид; 2. бюрократ, тўра

– بيروقراطيَّةٌ бюрократия, тўрачилик

بيزارٌ лочинли овчи

– بيزرةٌ лочин ови, лочин солиб қилинадиган ов

بيزانطيٌّ 1) Византияга оид; الْعَصْرُ ~ الْ Византия асри (*даври*); 2. византиялик; جَدَلٌ ~ фойдасиз, натижасиз баҳс

بيزونٌ бизон (*ёввойи қорамол*) : الْ ~ الأُورُبِّيُّ *зоол.* зубр

بيسارةٌ майда балиқлар, майда жониворлар, қурт-қумурсқалар

بيسونٌ бизон

بيشٌ беш (*нарда ўйинида*)

بيشٌ *бот.* айиқтовон ўсимлиги

بيشةٌ чойшаб, ёпинғич, ёпинчиқ

بيصارةٌ бисара (*таом*)

I (بيض) بَاضَ[1] (*и*) بَيْضٌ тухум қилмоқ (*товуқ ҳақида*); тухум қўймоқ (*ҳашарот ҳақида*); بالْمَكانِ ~ а) ўтириб қолмоқ; б) қаердадир яшаб қолмоқ; بَاضَ[2] (*и*) بَيَضٌ оқ бўлмоқ (*мато, газлама ва б. ҳақида*) 2) оқартирмоқ (*металл буюмлар сиртига қалай югуртириб*); 3) оққа кўчирмоқ (*хат ҳақида*); 4) арчимоқ, пўчоғини олмоқ, шилмоқ, тозаламоқ, оқламоқ (*гуруч ҳақида*); 5) кучаймоқ, шиддатли тус олмоқ; الْحَرُّ ~ жуда иссиқ бўлиб кетди, жуда исиб кетди; ◊ ~ الأَبْنُ وَجْهَ أَبِيهِ بِنَجاحِهِ ўғил ўз муваффақиятлари билан отасини хурсанд қилди; وَجْهَهُ ~ *қар.* وَجْهٌ; III بَايَضَ оқаришмоқ, оқликда бир-биридан ўзмоқ; V تَبَيَّضَ 1) оқланмоқ, оққа бўялмоқ; 2) оқармоқ; 3) оққа кўчирилмоқ; IX ابْيَضَّ 1) оқармоқ, оқариб кетмоқ, оқ бўлмоқ; 2) қалай билан оқартирилган бўлмоқ (*идиш ҳақида*); وَجْهُهُ ~ хурсанд бўлмоқ; XI ابْيَاضَّ оппоқ оқармоқ, оққа бўялиб кетмоқ

– إِبَاضَةٌ *биол.* ҳайз

– أَبْيَضُ *мн.* بِيضٌ 1. 1) оқ; نَاصِعٌ ~ қордек оқ; الْ ~ الإِرْهابُ оқлар террори (*сиёсий душманларни жазолаш, йўқ қилиш*); الذَّهَبُ ~ الْ платина (*оқ олтин*); بَيْضاءُ *муз.* ярим нота; الْبَيْضاءُ *маж.* кумуш; مَا كُلُّ بَيْضاءَ شَحْمَةٌ ҳамма олтин ҳам ялтирайвермайди (*сўзма-сўз: ҳар бир оқ нарса ҳам ёғ бўлавермайди*); 2) тоза, чин, ҳақиқий, очиқ; доғ тушмаган, беғубор; أَرْضٌ بَيْضاءُ ишланмаган, ишлов берилмаган (*шудгор қилинмаган*) ер; لا يَمْلِكُ ~ وَلا أَسْوَدَ унинг ҳеч нарсаси йўқ; الْيَدُ الْبَيْضاءُ а) раҳм, шафқат; саховат; б) тақдирлашга лойиқ иш, хизмат; سِلاحٌ ~ совуқ қурол; ثَوْرَةٌ بَيْضاءُ қонсиз революция; الْ ~ الْمَوْتُ *қар.* مَوْتٌ; وَرَقَةُ التَّصْوِيتِ الْبَيْضاءُ бўш сайлов варақаси; يَوْمٌ ~ бахтли кун; 2. *шахм.* оқлар; 3) *эск.* қилич; بَيْضاءُ *эск.* гўзал қиз

– بُوَيْضَةٌ *кўп.* اتٌ. *биол.* тухумча, мояк; тухум ҳужайра; بُوَيْضاتُ الْجَرادِ чигиртка тухуми

– بَيَاضٌ 1) оқлик, оппоқлик; بالأَصْلِ ~ аслий нусхада бўш, ҳарф ёзилмаган (*оқ*) жой (*китоб ҳақида*); الْبَيْضِ ~ тухумнинг оқи; الْعَيْنِ ~ кўзнинг оқи; النَّهارِ ~ кундузги ёруғлик; الْ ~ مَرَضُ занг касали, хина касали (*ўсимликларда*); كَسَبَ ~ الْوَجْهُ عِنْدَهُ *маж.* кимнингдир олдида ўзини оқламоқ; 2) девор оқлаш учун тайёрланган қоришма, оҳак; 3) *астр.* альбедо;4) *жам.* мерлан (*балиқ*); ~ الْوَجْهِ яхши ном; шараф; عَلَى ~ чекланмаган ваколат (*ҳуқуқ*)

– بَيَّاضٌ 1) тухум сотувчи; 2) оқартирувчи (*газмолни*)

– بَيَاضَةٌ 1) оқлик, оқ тус (*ранг*); اتٌ. *кўп.* ич кийим; чойшаб, ёстиқнинг жилди ва ҳ. к. лар; 2) мерлан (*балиқ*)

– بَيَّاضَةٌ *кўп.* اتٌ. яхши тухум қиладиган (*товуқ ҳақида*)

– بَيْضٌ *жам. кўп.* بُيُوضٌ тухумлар; بِرِشْتٌ ~ илитилган, чала пиширилган тухум; جامِدٌ ~ қаттиқ қилиб (*қотириб*) пиширилган тухум; مَقْلِيٌّ ~ оқ-сариғи аралаштирилмасдан товада пиширилган тухум; أَرادَ ~ الأُنُوقِ *маж.* анқонинг тухумини хоҳламоқ, ушалмайдиган (*амалга ошмайдиган*) нарсалар ҳақида орзу қилмоқ; ~ أَبُو бий (*ўргумчак бийи*)

– اللَّيالِي الْبِيضُ : بِيضٌ~ ойдин кечалар; الأَيَّامُ الْ ~ кечалари ой тўлин бўладиган кунлар

– بِيضانٌ *кўп.* оқ танлилар (سُودانٌ *нинг антоними*)

– بَيْضَةٌ *кўп.* اتٌ. 1) тухум; 2) *анат.* мояк; 3) шлем, темир қалпоқ, дубулға; 4) *тех.* чўяндан махсус усул билан ҳосил қилинган юмшоқ темир; 5) бутунлик; дахлсизлик; الدِّيكِ ~ анқонинг тухуми (*уруғи*); ◊ الْقَوْمِ ~ жамоанинг тақводор, художўйлари; 2) насл-насаби бетайин одам

– بَيْضاوِيٌّ чўзиқроқ, тухумсимон; эллипсга оид; مَسارَاتٌ ~ةٌ эллипс орбиталар (*самовий жисмларнинг ҳаракат йўллари*)

– بَيْضَوِيٌّ, بَيْضِيٌّ тухумсимон; الشَّكْلِ ~ тухум шаклидаги

– بَيُوضٌ *кўп.* اتٌ. тухум қиладиган (*товуқ ҳақида*)

– بُيَيْضَةٌ *биол.* тухум ҳужайра

– تَبْيِيضٌ 1) оқлаш, оқартириш (*тери, газмолни*); 2) оқлаш (*деворни*);3) оқартириш (*металларни қалай суртиб*); 4) оққа кўчириш (*хатни*)

– تَبْيِيضَةٌ *кўп.* اتٌ. оққа кўчирилган қўлёзма, тоза нусха

– مُبَيِّضٌ 1) оқловчи; 2) бўёқчи, сирчи; оқартирувчи; 3) оққа кўчирувчи

– مَبْيَضٌ, مَبِيضٌ *кўп.* مَبايِضُ *анат.* мояк

– مُبَيَّضَةٌ *кўп.* اتٌ. тоза (*оққа кўчирилган*) нусха

بَيْطَرَ тақаламоқ, нағалламоқ (*от ҳақида*)

– بَيْطارٌ *кўп.* بَياطِرَةٌ 1) байтар, ветеринар, ҳайвон доктори; отларни даволовчи табиб; 2) тақачи

– بَيْطَرَةٌ 1) тақалаш; 2) ветеринария (*ҳайвонлар касалликлари ва уларни даволаш ҳақидаги фан*)

– بَيْطَرِيٌّ ветеринарияга оид; الطِّبُّ الْ ~ ветеринария; مَدْرَسَةٌ ~ةٌ ветеринария мактаби; طَبِيبٌ ~ ҳайвонот доктори

– مُبَيْطِرٌ 1) ветеринар врач; 2) тақачи

I (بيع) بَاعَ (*и*) بَيْعٌ, مَبِيعٌ 1) савдо қилмоқ; сотмоқ; بالْمَزادِ ~ ким ошди қилиб сотмоқ; ~ بالْمُنادَاةِ кўчама-кўча кўтариб юриб сотмоқ; نَفْسَهُ ~ ўзини сотмоқ, (*к. гадир*) сотилмоқ (لِ); يُباعُ, وَيُشْتَرَى харидоргир; 2) сотиб олмоқ; الْعِرْضَ ~ а) сотиладиган, сотқин бўлмоқ; б) фаҳш ишлар билан шуғулланмоқ; II بَيَّعَ сотишга мажбур қилмоқ; بَايَعَ 1) савдо битими тузмоқ; 2) қасам (*онт*) ичмоқ; IV أَبَاعَ сотиш учун кўргазмага қўймоқ; VI تَبَايَعَ ўзаро битим тузмоқ; VII انْبَاعَ сотилмоқ, (*бозорда*) ўтмоқ (*мол ҳақида*); VIII ابْتَاعَ сотиб олмоқ, харид қилмоқ, сотиб олиб қўймоқ; X اسْتَباعَ сотишни илтимос қилмоқ

– ابْتِياعٌ сотиб олиш, харид қилиш

– بائِعٌ *кўп.* بَائِعَةٌ сотувчи; مُتَجَوِّلٌ ~ кўтариб юриб сотувчи, кўтармачи

– بَيَّاعٌ = بائِعٌ

– بِياعٌ *кўп.* اتٌ ~ сотиладиган буюм, товар

– بَيْعٌ *кўп.* بُيُوعٌ бай; сотиш, сотув; савдо-сотиқ; савдолашиш; بالتَّجْزِئَةِ ~ чакана савдо; بالْجُمْلَةِ ~ кўтара савдо; بالْمُنادَاةِ ~ кўчама-кўча кўтариб юриб қилинадиган савдо; ~ عَلَنِيٌّ кимошди савдоси; الْعَيْنَةِ ~ гаровга ёки қарзга сотиш; ~ ُ فُوبٌ *савдо.* фоб, франко, борт= (السَّفِينَةِ) تَسْلِيمُ ظَهْرِ الْبَاخِرَةِ; (سِيفٌ) كافٌ ~ *савдо.* каф (*сиф*) (*яъни: нарх, хавфсизликни таъминлаш, кеманинг кира пули* = تَسْلِيمٌ ~ مِينَاءِ الْوُصُولِ; بَيْعَانِ *ик.с.* сотувчи ва харидор; ~

النَّسِيئَة насияга сотиш; وَالشِّرَاءُ الْ~ олди-сотди; لِلْ~ сотиладиган, сотувда

– بَيْعَةٌ [1] *кўп.* اتٌ ـَ савдо ҳақидаги битим; عَلَى الْ~ ундан ташқари (*устама*), қўшимча қилиб

– بَيْعَةٌ [2] байъат, қасамёд

– بِيْعَةٌ *кўп.* بِيَعٌ черков, синагога (*яҳудийлар ибодатхонаси*)

– مُبَاعٌ сотишга оид; сотиладиган; сотқин

– مُبَايَعَةٌ [1] қасамёд, онт

– مُبَايَعَةٌ [2] *кўп.* اتٌ ـَ 1) олди-сотди ҳақида келишиб (*байлашиб*) олиш; 2) васиқа (*мол-мулкни сотиб олганлик ва унга эгалик ҳақидаги расмий ҳужжат*)

– مُبْتَاعٌ харидор

– مَبِيعٌ 1. сотилган; 2. 1) савдо-сотиқ; 2) мол, товар

– مَبِيعَاتٌ *кўп.* 1) савдо битимлари; 2) моллар, товарлар

(بيغ) V تَبَيَّغَ ғолиб келмоқ, ғалаба қилмоқ, устун келмоқ (ب)

بَيْقَرَ 1) бошини хам қилиб, тезлашмоқ; 2) боши оққан томонга кетмоқ

بَيْكٌ *кўп.* بَيْكَوَاتٌ бек, бей (*мартаба*)

– بَيْكَوِيَّةٌ беклик мансаби (*мартабаси*)

بِيك آبْ 1) пикап (*автомобиль*); ~ مُقْفَلٌ ёпиқ пикап; ~ مَكْشُوفٌ очиқ пикап; 2) пластинкадаги овозни эшитиш учун мослама, овоз олғич

بِيكَارٌ *кўп.* паргар, циркуль

بِيكْبَاشِيَّةٌ *кўп.* بِيكْبَاشِيَّةٌ бекбоши; *эск.* подполковник

بِيكَرْبُونَاتٌ бикарбонат

بَيْكَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ колба (*электр лампалари шишаси*); الْكَهْرَبَائِيَّةُ النُّورِ ~ электр лампочкаси

بِيكِينِي бикини (*чўмилганда кийиладиган кийим*)

بَيْلَسَانٌ маржон (*полиз ўсимлиги*)

بَيْلُونٌ соч ювиш учун ишлатиладиган гулнинг бир тури

بَيْلُونُ *тар.* Баялун (*татар хони рафиқаси исми*)

بِيلَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) соққа, шар; 2) биля (*болаларнинг соққа ўйини*)

بِيمَارِسْتَانٌ *кўп.* اتٌ ـَ бемористон, касалхона, ақлдан озганларни даволовчи касалхона

بِيمَةٌ *кўп.* بِيَمٌ бийма (*балиқ*)

I (بين) بَانَ [1] (*и*) بَيْنٌ, بَيْنُونَةٌ айрилмоқ, ажралмоқ, жудо бўлмоқ; (*к. биландир*) хайрлашмоқ, видолашмоқ, хайр-маъзур қилмоқ (عَنْ); بَانَ [2] (*и*) بَيَانٌ 1) аниқ, равшан бўлмоқ; 2) кўринмоқ, маълум бўлмоқ, фош бўлмоқ; II بَيَّنَ 1) баён қилмоқ, тушунтирмоқ, равшан (*аниқ*) қилмоқ; англатмоқ, уқтирмоқ; 2) кўрсатмоқ, фош қилмоқ; далолат қилмоқ; III بَايَنَ 1) (*к. нидир*) қолдирмоқ, тарк этмоқ, (*к. биландир*) хайрлашмоқ; 2) фарқ қилмоқ (*ажралиб турмоқ*); кескин қарама-қарши бўлмоқ, бир-бирининг акси бўлмоқ, зид тушмоқ; IV أَبَانَ 1) аниқ (*равшан*) гапирмоқ; 2) тушунтирмоқ, англатмоқ; баён қилмоқ; кўрсатмоқ; далолат қилмоқ; исботламоқ; далилламоқ; 3) аниқламоқ; 4) ажратмоқ, ажратиб қўймоқ; ажралишмоқ; امْرَأَتَهُ ~ хотини билан ажралишмоқ; 5) калласини узмоқ, кесмоқ, رَأْسَهُ مِنْ جَسَدِهِ ~ бошини танасидан жудо қилмоқ; V تَبَيَّنَ 1) аниқ, равшан бўлмоқ; аниқлашмоқ; 2) фарқламоқ, кўрмоқ; очиқ-ойдин билиб олмоқ; аниқлаб олмоқ; 3) билишга ҳаракат қилмоқ; аниқламоқ; VI تَبَايَنَ фарқли бўлмоқ, фарқланмоқ, ажралиб турмоқ, қарама-қарши бўлмоқ; X اسْتَبَانَ 1) аниқ, равшан бўлмоқ; аниқлашмоқ, тушунарли бўлмоқ; 2) фарқлашга, ажрата олишга ҳаракат қилмоқ; 3) аниқламоқ, ойдинлаштирмоқ

– إِبَانَةٌ тушунтириш, баён қилиш, аниқлаш; аниқлик, равшанлик, яққоллик; فِي غَيْرِ ~ ноаниқ, тушунарсиз

– أَبْيَنُ сўзга жуда уста, гапга жуда чечан

– بَائِنٌ 1) аниқ, равшан, очиқдан-очиқ; очиқ-ойдин кўриниб турган; 2) кўзга кўринарли; 3) узил-кесил (*ажралиш ҳақида*)

– بَائِنَةٌ сеп

– بَيَانٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) аниқлик, равшанлик, очиқ-ойдинлик; 2) тушунтириш, аниқлаш, баён қилиш, шарҳлаш; وَ غَنِيٌّ عَنِ الْ~ ... أَنَّ тушунтириш ортиқчаки, ...; 3) баённома, билдириш, эълон, хабарнома; رَسْمِيٌّ ~ расмий баённома; 4) баёнот; ~ وِزَارِيٌّ вазирлик баёноти; 5) мурожаатнома, хитоб, чақириқ; манифест; 6) баён қилиш, сўзлаш латофати; أَهْلُ الْ~ нотиқ, сухандон, сўзамол кишилар; حُسْنُ الْ~ гапга чечанлик, сўзамоллик, нотиқлик; عِلْمُ الْ~ стилистика (*адабиёт назариясининг тил ва бадиий асар услуби ҳақидаги бўлими*) الْ~ الْمُعْجِزُ тенги йўқ, таққослаб бўлмайдиган нотиқлик; عَطْفُ الْ~ *грам.* изоҳловчи; 7) хабар, билдирув, маъруза, маълумот; 3) программа (*бирор сиёсий арбоб ёки ташкилотнинг мақсадини ифодалайдиган баёнот*); 9) жадвал, рўйхат

– بِيَانٌ, بِيَانُو *алиф.б.қ.*

– بَيَانِيٌّ 1. 1) баёний, тушунтириб берадиган, изоҳлайдиган, шарҳлайдиган; ~ رَسْمٌ диаграмма; 2) стилистик, услубий; 2) стилист (*адабий услубни яхши эгаллаган ёзувчи*)

– بَيْنٌ [1] 1) ажралиш, айрилиш, жудо бўлиш; ҳижрон, жудолик; ذَاتُ الْ~ душмонлик, адоват, хусумат, ёвгарчилик; жанжал, келишмовчилик, низо; 2) ора, оралиқ, ўрта

– بَيْنٌ [2]: ◊ غُرَابُ الْ~ тумшуғи ва оёқлари қизил қарға

بَيْنٌ [3] алоқа, боғланиш, бирлашиш; تَقَطَّعَ ~هُمَا иккови ўртасида муносабат узилди

– بَيْنَ ўрта, ора ◊ يَدَيْهِ ~ а) унинг олдида, унинг иштирокида; б) унинг қўлларида ... бор, унда ... бор; إِنْ مَصِيرُكُمْ هُوَ ~ أَيْدِيكُمْ тақдирингиз ўз қўлларингиздадир; ~ أَيْدِيهِمْ ثَرْوَاتٌ كَبِيرَةٌ уларнинг қўлларида катта бойлик тўплангандир; وَقْتٌ وَ ~ *ёки* ساعَةٌ وَ أُخْرَى ~ آخَرَ вақт ўтган сари, соатма-соат; فِيمَا ~ ذَلِكَ шу орада, шу вақт ичида; حَالَ ~هُ وَ بَيْنَ ... кимгадир (*н. дадир*) халал бермоқ, қаршилик қилмоқ; كَانَ ~ الْغَافِي وَ الْوَاعِي у гоҳ мудрар, гоҳ сергак бўларди; وَ ~ى وَ ~كَ ўзаро айтганда, гап ўз орамизда қолсин~ى بِهِمْ كُنْتُ أُعْجَبُ وَ ~ نَفْسِي мен ичимда (*ўзимча*) уларга таҳсин ўқидим; رَاجَعَ سُؤَالَهُ ~هُ وَ ~ نَفْسِهِ у ўзига (*ичида*) саволни такрорлади; ~بَيْنَ بَيْنَ ўз ҳолига яраша, ўртача; ~ مِنْ а) ўртаси, ораси; ... مَا قَالَ إِنَّ ~ مِنْ дарвоқе, у айтдики, ... б) дан; تَخَلَّصَ مِنْ ~ ذِرَاعَيْهِ у унинг қучоғидан чиқиб кетди; ~ مَا а) тўсиқ, ғов; оралиқ, ўрта; الشَّوْطَيْنِ ~ مَا икки тайм ўртасидаги танаффус; б) фарқ, тафовут; с) нияти бузуқ сарой аъёнлари; مَا ~ *ёки* ~ ўша вақтда, шу аснода; ... ~ مَا وَ ~ *ёки* ... وَ ~ ... ~ مَا -дай, шундай қилиб, ҳам ..., ҳам ...,

– بَيِّنٌ аниқ, равшан, очиқ, ойдин

–بَيْنٌ *кўп.* بُيُونٌ кўзнинг нури етгунича бўлган ҳудуд

–بَيْنُونَةٌ = بَيْنٌ

– بَيِّنَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ аниқ ҳужжат; кўрсатма, далил, исбот; ... كَانَ عَلَى ~ مِنْ ... ҳақида яхши билмоқ, ... ҳақда хабардор бўлмоқ; سُلْطَانٌ حَرَامِيٌّ بِلَا ~ *мқл.* қўлга тушмадими ўғри эмас

– تَبَايُنٌ 1) фарқ, тафовут, кўзга ташланадиган қарама-қаршилик; фарқлаш, табақалаштириш; 2) зиддият, тескарилик, терслик

– تِبْيَانٌ баён қилиш, ифодалаш, тушунтириш

– تَبْيِينٌ тушунтириш, англатиш; изоҳ; намойиш қилиш

– تَبَايُنٌ = مُبَايَنَةٌ

– مُبَيَّنٌ тушунтирилган; кўрсатилган, ифодаланган; أَعْلَاهُ ~ юқорида кўрсатилган, зикр этилган

– مُبَيِّنٌ 1. кўрсатувчи; 2. кўрсаткич

– مُبِينٌ аниқ, равшан; очиқ-ойдин, шубҳасиз

– مُتَبَايِنٌ бир-биридан фарқ қилувчи; турли хил

بَيْكٌ = بَيْه

– بُيُورُلْدِى *тар.* фармон

بُيُورِيه пюре (*сабзавот ёки мевадан тайёрланадиган бўтқасимон таом*)

بِيُولُوجِيَا биология

– بِيُولُوجِيٌّ 1. биологияга оид; биологик; 2. биолог

(بِي) II بَيَّا мартабани улуғ қилмоқ; حَيَّاكَ اللهُ وَ ~ كَ Оллоҳ умрингни зиёда, мартабангни улуғ қилсин!

ت

ت[1] (تَاءٌ) то (*араб алифбосидаги учинчи ҳарф, абжадда - 400*); التَّاءُ الْمَرْبُوطَةُ *грам.* тойи марбута (ة *ҳарфи*); التَّاءُ الْمَمْدُودَةُ *грам.* тойи мамдуда (ت *ҳарфи*)

ت[2] 1) *қиск.* سَاعَاتٌ соатлар; 2) *қисқа* تَلْفُونٌ телефон

تَ *қасам юкламаси*; تَاللهِ Оллоҳ номи билан қасам ичаман!

تَا, تِى (*мн.* ذَا *дан*) *ик. с.* تَانِ *кўп.* أُولَاءِ бу, шу, ушбу, мана бу, мана шу (*мн.*); تَانِكَ *ик. с.* تَانُكَ анави, ўша (*мн.*)

تَابْلُو *кўп.* تَابْلُوهَاتٌ расм, сурат, табло

تَابُوتٌ *кўп.* تَوَابِيتُ 1) сандиқ; қути; ~ الْعَهْدِ *библ.* икона қутиси *ёки* рамкаси; 3) тобут; саркофаг (*қадимги тош тобут*); ~ السَّاقِيَةِ суғориш чархпалаги (*челаксиз*); ~ رَفْعِ الْمِيَاهِ Архимед винти (*суғоришда ишлатиладиган қурилма*)

تَابُورٌ *кўп.* تَوَابِيرُ отряд; саф; батальон

تَابِيرٌ *кўп.* تَوَابِيرُ *зоол.* тапир (*қисқа хартумли суті эмизувчи ҳайвон*)

تَارِيخٌ *кўп.* تَوَارِيخُ 1. туареглар (*Саҳрои Кабирнинг марказий қисмида яшовчи, барбар группасига мансуб халқ*) га оид; 2. туарег

– تَوَارِخُ туареглар

تَارَةً : ~ баъзан, баъзида, гоҳо; ... ~ ... ~ *ёки* ... وَ أُخْرَى ~ *ёки* ... وَ طَوْرًا ~ ... гоҳ ..., гоҳ ...

تَارِيخٌ 1) Кадастр (*бирор нарса ҳақидаги маълумотлар тўплами; бирор нарсанинг рўйхати*);2) марза олиш, (*ҳайдалган ерларни*) пайкаллаш; 3) *геол.* съёмка, планга олиш

تَازَةٌ, تَازِجٌ, تَازٌ янги, уринмаган, бузилмаган, айнимаган; тоза; янги, шу бугунги

تَاسُومَةٌ *кўп.* تَوَاسِيمُ туфли (*оёқ кийими*); шиппак

تَاكْسِيٌّ *кўп.* اتٌ َ такси

تَالِيُومٌ *киме.* таллий (*кўкимтир юмшоқ кимёвий модда*)

تَامُولٌ *бот.* бетел (*Pipier betle, мурчдошлар оиласига мансуб, барглари хушбўй бута ўсимлиги*)

تَانْتُورِيٌّ (*газламани*) бўёвчи

تَأْيِيرٌ, تَايُورٌ *кўп.* اتٌ َ аёллар кийими

قَصِيدَةٌ ~ةٌ: تَاوِيٌّ қофиядош сўзлари ت билан тугайдиган қасида

تَأْتَأَ «ت» ҳарфини талаффуз этишда тутилиб қолмоқ

– تَأْتَاءٌ «ت» товушини айтолмай дудуқланувчи

– تَأْتَأَةٌ «ت» ҳарфини талаффуз этишда тутулиб қолиш

وأد تُؤَدَةٌ *қар.*

I تَأَزَ (а) تَأْزٌ 1) битмоқ, битиб кетмоқ; ~ الْجُرْحُ жароҳат битиб кетди; 2) ~ الْقَوْمُ فِي الْحَرْبِ одамлар бир-бирига яқинлашмоқ (*ўрушда, жанг майдонида*)

تَئِقٌ жаҳли (аччиғи, зардаси) тез, забти тор, қизиққон, жиззаки, жиртаки, тез аччиқланадиган, дарров ғазабланиб кетадиган, сержаҳл, серзарда

(تأم) IV أَتْأَمَ эгизак туғмоқ

– تَوْأَمٌ *ик. с.* تَوْأَمَانِ *кўп.* تَوَائِمُ 1) эгизак; تَلَاثَةُ تَوَائِمَ учтали эгизак, уч эгизак (*бир йўла туғилган уч бола*); التَّوْأَمَانِ *астр.* Жавзо (*ўн икки бурждан бири*); 2) қимор ўйинида қуръа ташланадиган идишларнинг бири (*идишлар ўнта бўлади*)

–تُؤَامِيَّةٌ *кўп.* اتٌ َ марварид донаси, дур

–مَتْأَمٌ *кўп.* مَتَائِمُ доим эгизак туғадиган аёл, эгизакчи аёл

–مُتْئِمٌ эгизак туққан аёл

I تَبَّ (а/у) تَبٌّ ҳалок бўлмоқ, ўлмоқ, ажал топмоқ; II تَبَّبَ = I; X اسْتَتَبَّ нормаллашмоқ, меъёрга келмоқ; нормал ҳолга келмоқ; ўрнашмоқ, ўрнатилмоқ, қарор топмоқ, бошланмоқ; النِّظَامُ ~ тартиб ўрнатилди; 2) *эск.* босиб текисланган (силлиқ) бўлмоқ (*йўл ҳақида*)

– تَبٌّ ҳалок бўлиш, йўқ бўлиш, емирилиш, ҳалокат, ўлим, йўқолиш, битиш, завол топиш; вафот (қазо) қилиш, жон бериш, ажал, жон узилиши; ... لَكَ ~ا ер ютсин сени!, ер юткур!, қуриб кет!, қуриб кеткур!

– تَبَابٌ 1) кучсизлик, заифлик, нимжонлик, кучи (қуввати, мадори) йўқлик; ожизлик, бемажоллик, бемадорлик; сустлик; 2) ҳалок бўлиш, йўқ бўлиш; емирилиш, ҳалокат, ўлим, йўқолиш, битиш, завол топиш

تُبَّةٌ орлеан (*ярим ипакли мато номи*)

I (تبر) تَبَرَ (и) تَبْرٌ синдирмоқ, синдириб қўймоқ, чилпарчин қилмоқ; ҳалок қилмоқ, нобуд қилмоқ, ўлдирмоқ; йўқ қилмоқ, битирмоқ, тугатмоқ, йўқотмоқ, қириб ташламоқ; تَبْرٌ (а) تَبَرٌ ҳалок бўлмоқ, ўлмоқ, ажал топмоқ; II تَبَّرَ синдирмоқ; ҳалок этмоқ

– تَبَارٌ ҳалок бўлиш, йўқ бўлиш; йўқотиш, йўқ қилиб (қириб) ташлаш, тугатиш, битириш; қирилиб кетиш, йўқ қилиниш, йўқолиб (тугаб) кетиш

– تِبْرٌ руда; олтин рудаси; ~ الذَّهَبِ олтин қум

–تِبْرِيَةٌ соч кепаги, қазғоқ (*қар.* هِبْرِيَةٌ)

–مُتَبَّرٌ *эск.* чилпарчин қилинган, синдирилган; ўлдирилган

I تَبِعَ (а) تَبَعٌ, تَبَاعَةٌ 1) бирор киши ёки нарсанинг изидан бормоқ; бормоқ, келмоқ, ўтмоқ; йўл олмоқ; юрмоқ, кетмоқ, ҳаракат қилмоқ; خُطَاهُ ~ а) бирор кишининг изидан бормоқ; б) кимгадир тақлид қилмоқ, ўхшамоқ; эргашмоқ; يُتْبَعُ *мажх.* давоми бор; 2) бўйсунмоқ, бўйин эгмоқ, итоат этмоқ; тобе бўлмоқ; 3) кетидан юрмоқ, таъқиб қилмоқ, изига тушмоқ, ортидан қувмоқ, бирор кишининг изидан бормоқ; اللِّصَّ ~ ўғрининг изидан бормоқ; II تَبَّعَ (*бирор н. ни к. нингдир*) ихтиёрига бермоқ (لِ); III تَابَعَ 1) (*бирор н. га*) риоя қилмоқ, амал қилмоқ, йўлидан бормоқ; эргашмоқ; ушлаб (тираниб, таяниб) турмоқ; ушлаб бормоқ, ушлаб қолмоқ; 2) (*н. нидир*) кузатмоқ, кузатиб бормоқ (турмоқ), қараб (тамошо қилиб) турмоқ; (*н. нингдир*) изига тушмоқ, ортидан пойлаб бормоқ, таъқиб қилмоқ 3) давом эттирмоқ; (*мавзуни*) чуқурлаштирмоқ, кенгайтирмоқ; узоқ тўхталмоқ (*бирор н. устида*); IV أَتْبَعَ 1) изидан (орқасидан) жўнатмоқ; 2) бўйсундирмоқ, забт этмоқ, ишғол қилмоқ, итоат эттирмоқ, тобе қилмоқ; 3) жуфт сўз бирикмасини ишлатмоқ (*қар.* إِتْبَاعٌ); V تَتَبَّعَ 1) изига (пайига) тушмоқ, орқасидан пойлаб бормоқ, таъқиб қилмоқ; кузатмоқ (*мас., воқеаларни*), кузатиб бормоқ, хабардор бўлиб турмоқ; қизиқмоқ; 2) текширмоқ; ўрганмоқ, тадқиқ қилмоқ, текшириб (ўрганиб) чиқмоқ; кўздан кечирмоқ; VI تَتَابَعَ изма-из кетмоқ; бирин-кетин содир бўлмоқ (*воқеалар ҳақида*); VIII أَتَّبَعَ 1) (*к. нингдир ёки н. нингдир*) изидан бормоқ; ҳаракат қилмоқ; юрмоқ; سِيَاسَةً ~ сиёсат ўтказмоқ; 2) (*н. гадир*) риоя (амал) қилмоқ; (*н. нидир*) асос қилиб олмоқ, асосланмоқ; амал қилмоқ, таянмоқ, қўлланма (дастур) қилиб олмоқ, риоя қилмоқ, амал қилмоқ, бажармоқ; الْقُرْآنَ ~ Қуръони каримни дастурул амал қилиб олмоқ; الصِّدْقَ ~ ростгўйликка амал қилмоқ, ҳақиқатни ҳимоя қилмоқ, ҳақиқатгўй бўлмоқ, ҳақиқатга риоя қилмоқ; 3) таъқиб қилмоқ; X اسْتَتْبَعَ 1) ўз ортидан юришни талаб қилмоқ (*мас., маҳбусни*); 2) сабаб бўлмоқ; ... га олиб бормоқ (*келмоқ*); ضَرُورَةً ~ заруратни юзага келтирмоқ; 3) изидан пойлаб бормоқ, таъқиб қилмоқ

– إِتْبَاعٌ 1) изидан жўнатиш; 2) *грам.* маънони

кучайтириш учун биринчи ундошни ب га алмаштириш орқали жуфт сўз бирикмасини ясаш (*мас.*, حَيَّاكَ اللهُ, وَ بَيَّاكَ, كَثِيرٌ- بَثِيرٌ, حَسَنٌ- بَسَنٌ)

– اِتِّبَاعٌ 1) (*н. гадир*) риоя (амал) қилиш; эргашиш, тақлид қилиш; (*н. гадир*) эргашиш (-); 2) (*сиёсатни*) амалга ошириш; 3) тақлидчилик, эпигонлик

– إِتِّبَاعِيٌّ тақлидчиликка, эпигонликка оид; тақлидий

– إِتِّبَاعِيَّةٌ 1) классицизм (*17-18 аср охирларидаги адабиёт ва санъатда юнон ва лотин адабиёти ва санъати намуналарига тақлид қилувчи оқим; юнон ва лотин тилларини ва маданиятини ўрганишга асосланган ўқитиш системаси*); 2) классик намуналарга амал қилиш

– تَابِعٌ 1. 1) тобе, издош, изма-из борувчи, эргашувчи; ~ مَا قَبْلَهُ ҳикоянинг давоми; ~ لَهُ давоми бор; 2) (*к. гадир, н. гадир*) тегишли (қарашли) бўлган (لِ); (*бирор н. нинг*) таркибига кирувчи; مَجْلِسُ الأَمْنِ الـ~ لِمُنَظَّمَةِ الأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Хавфсизлик кенгаши; 3) қарам, тобе, эрки (*изни*) бировнинг қўлида бўлган; ~ وَ مَتْبُوعٌ ходим ва бошлиқ; الْبُلْدَانُ الـ~ةُ тобе мамлакатлар; 2. *кўп.* تَوَابِعُ, أَتْبَاعٌ, تُبَّاعٌ, تَبَعَةٌ 1) издош, мухлис, давомчи; шогирд; 2) фуқаро; 3) хизматкор, қарол, малай; вассал; 4) *грам.* изоҳловчи; 5) *астр.* йўлдош, сателлит; 6) *дин.* руҳ (*эркак кишига ўхшаган*); 4) *эск.* келинга берилган қалин

– تَابِعَةٌ[1] *кўп.* تَوَابِعُ 1) фуқаро (*мн.*); 2) оқсоч, қарол (*мн.*); малай (*мн.*);3) *дин.* руҳ (*аёл кишига ўхшагани*); 4) эск. келинган берилган қалин

– تَابِعَةٌ[2] 1) натижа, оқибат; 2) жавобгарлик, масъулият; أَلْقَى الـ~ عَلَى عَاتِقِهِ *маж.* бирор кишига жавобгарликни (масъулиятни) юкламоқ

– تَابِعِيٌّ, تَابِعٌ *кўп.* تَابِعُونَ Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васаллам сафдошларининг замондоши

– تَابِعِيَّةٌ 1) асбоб; буюм, жиҳоз; ашё, нарса; 2) мансублик, алоқадорлик; 3) қарамлик, тобелик, боғлиқлик;4) фуқаролик, гражданлик

– تَبَاعًا кетма-кет, бирин-кетин, пайдар-пай, қатóрасига, бир йўли, бир варакайига; қисман, бўлак-бўлак

– تَبَعَةٌ = تَبِعَةٌ

– أَتْبَعَ риоя (амал) қилиш; эргашиш; بِالـ~ навбатма-навбат, кетма-кет, бирин-кетин; لِـ~ ...га мувофиқ, ...га яраша, ...га биноан (لِ)

– تَبِعَ[2] 1. (*к. ёки н. гадир*) хос бўлган, мансуб бўлган, эга бўлган, тегишли бўлган; (*бирор к. ёки н. биландир*) боғлиқ бўлган, алоқадор бўлган; 2. *кўп.* أَتْبَاعٌ издош, эргашувчи, мухлис; давомчи, давом эттирувчи; كَانَ لَهُ ~ا бирор киши орқасидан изма-из бормоқ, бирор киши изидан бормоқ

– تُبَّعٌ *кўп.* تَبَابِعَةٌ *қадимги Яман подшоҳларининг унвони*

تُبَّعٌ[2] *кўп.* تَبَابِيعُ соя, (*н.нингдир*) сояси

– تَبَعَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) мансублик; қарамлик; 2) қарамлик, тобелик; боғлиқлик; 3) миллат, бир миллатга мансублик; фуқаролик; табаалик; гражданлик; 4) оқибат, натижа; 5) жавобгарлик, масъулият

– تَبِعَةٌ 1) бўйсундирилганлик; қарамлилик, тобелик; вассаллик; 2) фуқаролик, табаалик

– تَبِيعٌ[1] *кўп.* تُبَّاعٌ издош, эргашувчи, мухлис; давомчи, давом эттирувчи; ёрдамчи, ёрдам кўрсатувчи

– تَبِيعٌ[2] *мн.* تَبِيعَةٌ *кўп.* تُبَّاعٌ бир ёшли бузоқ

– تَتَابُعٌ (*изма-из*) бориш, келиш, юриш; изчиллик, кетма-кетлик, бирин-кетинлик; узлуксизлик, давомийлик, тўхтовсизлик, муттасиллик, сурункалилик; بِالـ~ бирин-кетин, изма-из, кетма-кет, пайдар-пай, қаторасига, тўхтамасдан; навбат билан, тартиб билан; 2) *спорт.* эстафета (*югуриш, сузиш ва бошқа мусобақаларнинг бир тури*), эстафета югуриши; لِلرِّجَالِ ~ ٤×١٠٠ (الْمُسَمَّدَاتِ) 4x100 метрга эркаклар (*аёллар*) эстафета югуриши

– تَتَبُّعٌ изига (пайига, кетиға) тушиш, орқасидан пойлаб бориш, таъқиб қилиш

– تَوَابِعُ *кўп.* асбоблар, буюмлар, жиҳозлар, зарурий қисмлар; 2) *астр.* йўлдошлар, сателлитлар; الشُّمُوسُ وَ ~هَا Қуёшлар ва уларнинг йўлдошлари; 3) *дин.* руҳлар (*эркак кишига ўхшагани*); أَصْحَابُ الـ~ وَ الْعَرَّافُونَ фолбинлар, ромчилар

– مُتَابَعَةٌ 1) эргашиш, изма-из бориш; риоя (амал) қилиш; 2) кузатиш; 3) давом эттириш; бирор нарсанинг давоми

– مُتَّبَعٌ 1. қабул қилинган, одат тусига кирган, ҳамма қабул қилган, ҳаммага маъқул бўлган; расм бўлиб қолган; 2. эргашиладиган (одат бўлиб қолган) нарса

– مُتَّبِعٌ 1) (*к. нингдир*) орқасидан эргашувчи; 2) давомчи, давом эттирувчи, издош

– مَتْبُوعٌ 1. орқасидан эргаштирувчи киши; бошлиқ, раҳбар, сардор; доҳий; 2. *грам.* аниқланмиш

– مُتَتَابِعٌ (*к. нингдир, н. нингдир*) ортидан изма-из борувчи, кетидан борувчи; навбатма-навбат, кетма-кет бўладиган; узлуксиз, тўхтовсиз, муттасил, доимий, сурункали бўладиган

تُبُغٌ, تَبْغٌ *кўп.* تُبُوغٌ тамаки

I تَبَلَ (*у*) تَبْلٌ қаттиқ чарчатмоқ, куч-қувватни олмоқ, тинка-мадорни қуритмоқ, ҳолдан тойдирмоқ, беҳол (бемажол) қилмоқ; бўшаштирмоқ (*касаллик ҳақида*); касалликкача олиб бормоқ (*севги ҳақида*); II تَبَّلَ бир нарса қўшиб хуштаъм (хушхўр) қилмоқ; зиравор, доривор, қайла *ва ш. к.* ларни қўшмоқ; IV أَتْبَلَ ҳолдан тойдирмоқ, беҳол қилмоқ, дармонни қуритмоқ; V تَتَبَّلَ бирор нарса қўшилиб, хуштаъм (хушхўр) бўлмоқ, зиравор, доривор, қайла *ва ш. к.* ларнинг қўшилмоғи

– تَابِلٌ *кўп.* تَوَابِلُ зиравор, доривор, қайла, овқатни хушхўр қиладиган нарсалар; маза бериш ва хушбўй қилиш учун овқатга солинадиган зиравор, доривор

– تَبَّالٌ зиравор, доривор нарсалар сотувчи киши

– تَبُولَةٌ таббула (*майдаланган буғдой, петрушка (кашничсимон кўкат) ва зайтун мойи қўшиб тайёрланган овқат*)

– تُوبَالٌ металлдан тўкиладиган қипиқ, қиринди

– مُتَبَّلٌ зираворланган, дориворланган, хуштаъм қилинган

– مُتَبَّلَاتٌ *кўп.* ўткир таъмли таомлар

I تَبَنَ (*и*) تَبْنٌ уй ҳайвонларига сомон едирмоқ; تَبِنَ (а) تَبَانَةٌ, تَبْنٌ зийрак ва ҳушёр бўлмоқ; II تَبَّنَ тикилиб қарамоқ

– تُبَّانٌ *кўп.* تَبَابِينُ калта шим, шорт (*турсиксимон калта шим*)

– تَبَّانٌ *кўп.* تَبَّانَةٌ сомон, похол сотувчи

– تَبَّانَةٌ *кўп.* ـاتٌ сомон, пичан (беда) сотадиган дўкон; ◊ دَرْبُ (سِكَّةُ) الـ~ *астр.* Сомон йўли

– تِبْنٌ сомон, похол; – حُمَّى الـ~ безгак тури (*кўпроқ тоқ туёқли ҳайвонларда*)

– تِبْنَةٌ сомон, похол донаси

– تِبْنِيٌّ 1. сомон, похолга оид; 2. сомон ранг (оч сариқ, малла)

– مَتْبَنٌ *кўп.* مَتَابِنُ сомонхона

تَتَرٌ *жам.* татарлар

وتر *қар.* تَتَرِيٌّ

– تَتَرِيٌّ 1. татарларга оид; الـ~ةُ татар тили; 2. татáр

تَتَكٌ тепки (*милтиқда*)

تُتُنٌ тамаки

تَتَانُوسٌ, تَتَنُوسٌ *мед.* қоқшол (*одамни тириштириб, қотириб қўядиган юқумли касаллик*)

وجه *қар.* تُجَاهَ

I تَجَرَ (*у*) تِجَارَةٌ (*н. биландир*) савдо қилмоқ (فِي); III تَاجَرَ = I; IV أَتْجَرَ = I; VIII اِتَّجَرَ = I

– تَاجِرٌ *кўп.* تُجَّارٌ, تِجَارٌ, تَجَرٌ савдогар, тожир; ~ الْجُمْلَةِ кўтарафуруш, кўтарачи; кўтара (улгуржи) савдо қилувчи савдогар; ~ الْمُفَرَّقِ чакана савдо қилувчи савдогар; ~ بِالْعُمُولَةِ воситачи савдогар; ~ةٌ بِضَاعَةٌ бозоргир

(бозори чаққон) мол, товар

– تِجَارَةٌ 1) тижорат, савдо-сотиқ, коммерция; الـ~ الدَّاخِلِيَّةُ ички савдо; الـ~ الخَارِجِيَّةُ ташқи савдо; الـ~ الدُّوَلِيَّةُ халқаро савдо; الجُمْلَة ~ улгуржи савдо; التَّجْزِئَة ~ *ёки* المُفَرَّق ~ чакана савдо; الـ~ الخَاصَّةُ хусусий савдо; المُرُور ~ кўчма савдо, транзит савдо; أَعْمَالُ الـ~ وَ الإِجَارَة савдо ва ижара; أَرْبَابُ الـ~ тижорат арбоблари, савдогарлар, тожирлар, коммерсантлар; 2) мол, товар (*савдодаги*)

– تِجَارِيٌّ савдо-сотиққа, тижоратга, коммерцияга оид; الاتِّفَاقِيَّةُ الـ~ةُ савдо шартномаси; ~ بَيْتٌ а) савдо уйи, савдо фирмаси; б) савдо агентлиги (*муассаса*); التَّبَادُلُ الـ~ айрибошлаш (бартер) савдоси; الرَّأْسُمَالُ الـ~ савдо капитали; شَرِكَةٌ ~ةٌ савдо ширкати (компанияси); غُرْفَةٌ ~ةٌ савдо палатаси

– مَتْجَرٌ[1] савдо-сотиқ, тижорат, коммерция

– مَتْجَرٌ[2] кўп, مَتَاجِرُ 1) савдо қилиш жойи; дўкон, магазин; 2) товар, мол (*савдодаги*)

– مَتْجَرِيٌّ савдо-сотиққа, тижоратга, коммерцияга оид

تَحْتُ (*бирор н. нинг*) остки қисми, ост

– تَحْتَ остида, тагида; остидан, тагидан; пастроқда; الأَرْضِ ~ а) ер остида; б) ерости (*сиф.*) السِّكَّةُ الحَدِيدِيَّةُ ~ الأَرْضِ метро; لـ~ пастга; ~ مِنْ остидан, тагидан; مِنْ ~ الوِسَادَة ёстиқ тагидан; الصِّفْرِ ~ нолдан паст; ~ ... عُنْوَانِ ... сарлавҳаси остида (номли); ~ الطَّبْعِ босмахонада турган; ... زِعَامَة ~ ... раҳбарлиги остида; يَدِهِ~ унинг қўл остида; تَصَرُّفِهِ ~ унинг ихтиёрида (тасарруфида); عَيْنِ ~ بَقِيَ السِّلَاحِ ҳарбий ҳолатда турмоқ; رِجَالُ البُولِيسِ ~ полиция кўз олдида (кўз ўнгида); طَيِّ الخَفَاءِ ~ сирли, яширин, пинҳоний; (أَنَا) أَمْرِكَ ~ (*мен*) хизматингга тайёрман!; ~ مِنْ يَجْرِي هَذَا مِنْ ~ لِمَا пинҳоний (яширинча) амалга ошади; تَحْتَ пастда, қуйида, тубанда

تَحْتَانِيٌّ пастки, ички; مَلَابِسُ ~ةٌ ички кийимлар

– تَحْتَرْضِيٌّ ер остидаги; ~ مَمَرٌّ ерости йўли

– تَحْتِيٌّ 1) пастки, қуйидаги; 2) қуйидан амалга ошадиган

– تَحْتَتَ *кич.* تَحْتَ *дан,* сал (бир оз) паст

(تحف) IV أَتْحَفَ (*н. нидир*) тортиқ қилмоқ, совға қилмоқ, туҳфа қилмоқ, (*н. нидир*) совға қилиб улашмоқ (ب); (*н. биландир*) хурсанд қилмоқ (ب)

– تُحْفَةٌ *кўп.* تُحَفٌ 1) туҳфа, ҳадя, совға; 2) қимматли, ноёб нарса, ажиб (ғалати) нарса; 3) бадиий асар, расм, сурат; دَارُ التُّحَفِ музей

– تُحَفِيٌّ *кўп.* تُحَفِيَّةٌ наркотик моддалар сотувчи

– مَتْحَفٌ *кўп.* مَتَاحِفُ музей; الحَضَارَاتِ ~ الشَّرْقِيَّة шарқ маданияти музейи

أَتْحَمِيٌّ гулли йўл-йўл матоҳ

I (تخ) تَخَّ (*у*) تُخُوخَةٌ ачиб қолмоқ, ачимоқ; IV أَتَخَّ (*хамирни*) кўпиртирмоқ, кўпчитмоқ

– تَخٌّ 1) кўпган хамир, кўпчиган хамир; 2) кунжут ширасы

(تخت) II تَخَّتَ мебеллар билан жиҳозламоқ, жиҳозлатмоқ

– تَخْتٌ *кўп.* تُخُوتٌ 1) курси; скамейка; 2) минбар, трибуна; 3) суянчиғи йўқ, пастак, кенг тахта каравот, кат; 4) каравот; 5) тахт; 6) (*цитра, уд, най, ғижжак асбоблари иштирокидаги*) оркестр; الثِّيَابِ ~ кийим жавони, гардероб; الغِنَاءِ ~ саҳна, эстрада; ~ المَمْلَكَة пойтахт

– تَخْتَةٌ 1) тахта; синф доскаси; 2) стол, парта

تَخْتَخَ ачимоқ, ачиб қолмоқ; чиримоқ; илма-тешик қилиб юбормоқ (*қуртлар*)

– تَخْتَخَةٌ[1] ачиб қолиш, айниш; чириш; бузилиш (*бирор н. нинг сифати*)

– تَخْتَخَةٌ[2] тутилиб-тутилиб гапириш, ёмон талаффуз қилиш

تَخْتَرَوَانٌ *кўп.* اتٌ ـَ тахтиравон

I تَخَذَ (*а*) تَخْذٌ олмоқ, тутмоқ

I (تخم) تَخَمَ[1] (*и*) تَخْمٌ чекламоқ, чегараламоқ, (*бирор н. ни*) чегаралаб қўймоқ; تَخِمَ[2] (*у*) تَخَمٌ овқатни ҳазм қила олмасликни келтириб чиқармоқ; تَخِمَ (*а*) تُخْمَةٌ овқатни ҳазм қила олмаслик касали билан оғримоқ (*сол.* وَخِمَ); III تَاخَمَ чегарадош бўлмоқ, ёндош бўлмоқ; IV أَتْخَمَ 1) овқатни ҳазм қила олмасликни келтириб чиқармоқ; 2) бўкиб қолмоқ; VIII اتَّخَمَ 1) овқатни ҳазм қила олмаслик касали билан оғримоқ; 2) бўкиб қолмоқ

– تَخْمٌ *кўп.* تُخُومٌ чегара, чек, ҳад

– تُخْمَةٌ овқатни ҳазм қила олмаслик

– مُتَاخِمٌ 1) чегарадош, қўшни, бир-бирига яқин, чегарага оид; 2) лимит (чегара) ланган, лимити (чегараси) белгиланган

– مُتْخَمٌ бўкиб қолган

– مَتْخُومٌ 1) овқатни ҳазм қила олмаслик касали билан оғриган киши; 2) касал, бемор

I تَخَنَ (*а*) تَخْنٌ семирмоқ, тўлишмоқ

– تَخْنٌ 1) йўғонлик, тўлалик (*бадан*); 2) катта ўлчам (*размер*) (*сол.* ثَخْنٌ)

– تَخِينٌ = ثَخِينٌ

تَدْرُجٌ *кўп.* تَدَارِجُ товусга ўхшаш узун думли парранда

I تَرَّ (и) تَرٌّ, تُرُورٌ узоқлашмоқ, якка қолмоқ; ~ عَنْ قَوْمِهِ ўз аҳлидан узоқлашиб яккаланмоқ; تَرَّ (и) تَرَارَةٌ семирмоқ, семириб пўк бўлиб қолмоқ; IV أَتَرَّ узоқлаштирмоқ, йироқлатмоқ; يَدَهُ ~ қўлини кесмоқ, кесиб ташламоқ

– تُرٌّ *архит.* қурилишда иморатнинг узунлигини ўлчаш учун ишлатиладиган ип

تَرَابِيزَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ (зиёфат) дастурхони (столи)

تُرَاثٌ *қар.* ورث

تَرَاجِيدْيَا трагедия, фожиа; фалокат, даҳшат

تَرَاهُومَا *мед.* трахома, шилпиқлик

تَرَامٌ трамвай

– تَرَامْوَايٌ *кўп.* اتٌ ـَ трамвай

تَرَانْزِيتٌ транзит

تَرَانْزِيتٌ = تَرَانْسِيتٌ

تَرَبَ[1] (*а*) تَرَبٌ чангли (ғуборли) бўлмоқ; 1) تَرِبَ[2] (*а*) камбағаллашмоқ, фақир бўлмоқ; ~تْ يَدَاهُ яхшилик кўрмасин (*сўзма-сўз:* икки қўли фақирликка юз тутсин!); II تَرَّبَ чангимоқ, чангитмоқ, чанг билан қопламоқ; III تَارَبَ тенгдош бўлмоқ, бир қурам бўлмоқ; IV أَتْرَبَ 1) чанг билан қопламоқ; 2) (ниманингдир устига) тупроқ тортмоқ, тупроқ ташламоқ, тупроқ билан кўммоқ; 3) бойимоқ, бадавлат бўлмоқ, давлатманд бўлмоқ; V تَتَرَّبَ 1) чанг билан қопланмоқ, чангланмоқ; 2) тўпланмоқ, жамланмоқ, йиғилишмоқ

– تَتْرِيبٌ *эск.* бойитиш

– تُرَابٌ *кўп.* أَتْرِبَةٌ 1) тупроқ, чанг, тўзон, ғубор; ~ ذَرَّةٌ чанг зарраси; 2) чанг. тўзон; хок; тупроқ; الوَطَنِ ~ она ер; она тупроқ; ватан; ~ الحَدِيدِ темир рудаси; مَعْدَنِيٌّ ~ руда; نَفْطِيٌّ ~ *мин.* озокерит, тоғ муми,

– تُرَابَةٌ цемент (*Сурияда*)

– تُرَابِيٌّ[1] 1) чангга оид, ғуборли; 2) ерга оид, тупроқдан қилинган; الأَعْمَالُ الـ~ةُ тупроқ ишлари; 3) бўзарган, оқарган, кулранг

– تُرَابِيٌّ[2] *кўп.* تُرَابِيَّةٌ ғўрков

– تَرِبٌ чанг босган, чангланган; чангли, ғуборли; ~ةٌ رِيحٌ тупроқни кўтарувчи (чангитадиган) кучли шамол

– تُرْبٌ *эск.* ер, хок, тупроқ

– تِرْبٌ *кўп.* أَتْرَابٌ тенгдош, бир қурам; ўртоқ

– تَرْبَاءُ 1) тупроқ, чанг, тўзон; 2) ер; بَيْنَهُمَا ~ مَا بَيْنَ الجَرْبَاءِ وَالـ уларнинг ораси ер билан осмонча

– تَرِبَةٌ[1] *д.с.* бармоқ учи

– تَرِبَةٌ[2] *д.с.* усимлик турларидан бири

– تُرْبَةٌ *кўп.* تُرَبٌ 1) ер, замин; тупроқ; سَوْدَاءُ ~ қора тупроқ; صَفْرَاءُ ~ *ёки* نَبَاتِيَّةٌ ~ сариқ тупроқ, соғ тупроқ; 2) қабр, лаҳад, гўр

– تَرِيبٌ *кўп.* تُرَّابٌ камбағал, фақир, бечораҳол

– تَرِيبَةٌ *кўп.* تَرَائِبُ кўкрак, кўкс, сийна

– مُتَرَّبٌ чанг билан қопланган, чанг босган, чангланган

– مَتْرَبَةٌ фақирлик, камбағаллик, бечоралик

تَرْبِيزَةٌ = تَرَبِيزَةٌ

تَرْبَسَ 1) зулфинни суриб беркитмоқ; 2) тўсмоқ, тўсиб қўймоқ; бирор нарсалар билан тўсиқ пайдо қилмоқ; цеп (баррикада) қурмоқ

– تُرْبَاسٌ *кўп.* تَرَابِيسُ 1) қулф; занжир, зулфин, тиргак; сурма зулфин, лўкидон; 2) бир тахта тунука; брус (*чорқирра ёки бошқа шаклдаги ёғоч, темир в ҳ. к.*); 3) затвор (*очиб-ёпувчи механизм - тўпда, милтиқда*)

– تُرْبُسٌ зараркунанда (*ғўзадаги*)

– تَرْبَسَةٌ 1) зулфинни суриб беркитиш; 2) баррикадалар (цеп) қўйиш

تَرْبَنَ *мед.* трепанация қилмоқ (*суякни пармалаб, касал жойини очмоқ ёки аниқламоқ ва даволамоқ*)

– تُرْبَانٌ *мед.* трепан (*даволаш мақсадида суякни пармалаб тешадиган аабоб*)

– تَرْبَنَةٌ *мед.* трепанация

تَرْبَنْتِينٌ трепантин (*нинабаргли дарахтлар танасидан олинадиган қуюқ шира*)

تُورْبِينٌ = تُرْبِينٌ

تَرْتَرَ ҳаракатга келтирмоқ, қимирлатмоқ, жилдирмоқ

– تَرْتَرٌ *жам.* ялтироқ тангачалар

– تَرْتَرَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ ялтироқ тангача

تَرْتِيُومٌ *кимё.* тритий (*водороднинг радиобактив изотопи - термоядровий реакциялар учун ишлатилади*)

تَرَجَ (*а*) تَرَجَّ (*бирор к. дан*) яширинмоқ, бекинмоқ

تَرْجَمَ 1) таржима қилмоқ (*бир тилдан бошқасига.* مِنْ لُغَةٍ إِلَى أُخْرَى); 2) изоҳламоқ, шарҳламоқ, тушунтириб бермоқ, талқин қилмоқ, очмоқ; 3) ифодаламоқ, ифода қилмоқ, айтмоқ, билдирмоқ, баён қилмоқ, кўрсатмоқ; عَنْ شُعُورِهِ ~ ўз ҳис-туйғусини ифода этмоқ; 4) (*к. нингдир*) таржимаи ҳолини ёзмоқ (لِ)

– تُرْجُمَانٌ *кўп.* تَرَاجِمَةٌ таржимон, тилмоч, драгоман (*Шарқ мамлакатларидаги Овруполе элчихоналарида*)

– تَرْجَمَةٌ *кўп.* تَرْجَمَاتٌ, تَرَاجِمُ 1) (*бир тилдан иккинчи бир тилга*) таржима; изоҳлаш, шарҳлаш, тушунтириб бериш, талқин қилиш, очиш; 3) таржимаи ҳол; الْحَيَاةِ ~ таржимаи ҳол; ذَاتِيَّةٌ ~ автобиография, бирор шахснинг ўзи ёзган биографияси, таржимаи ҳоли

– مُتَرْجَمٌ 1. (*бир тилдан иккинчи бир тилга*) таржима қилинадиган; 2. таржимаи ҳоли ёзилаётган киши

– مُتَرْجِمٌ 1. (*бир тилдан иккинчи бир тилга*) таржима қиладиган; 2. 1) таржимон; 2) биограф (*машхур шахсларнинг биографиясини тузувчи, таржимаи ҳолини ўрганувчи киши*)

I تَرَحَ (*а*) تَرَحَ хафа бўлмоқ, қайғурмоқ, ранжимоқ; II تَرَّحَ хафа қилмоқ, қайғуга солмоқ, қайғуртирмоқ; IV أَتْرَحَ = II; V تَتَرَّحَ хафа бўлмоқ, қайғурмоқ, дили оғримоқ, ранжимоқ

– تَرَحٌ *кўп.* أَتْرَاحٌ қайғу, ҳасрат, ғам-ғусса; андуҳ; дард-алам; хафалик, хафагарчилик, дилсиёҳлик

– تَرِحٌ хафа бўлган, ранжиган, дили сиёҳ бўлган

تَرْحَانٌ 1) *турк. эск.* (бож тўлащдан) солиқдан озод этилган одам; солиқдан озод этилган тураржой

I تَرَزَ (*а*) تَرَزَ 1) қуримоқ, суви қочмоқ; 2) қаттиқ бўлмоқ, қотиб қолмоқ

– تَارِزٌ 1) қуриб қолган, қовжираган, суви қочган, қуруқ, қуриган; 2) қаттиқ, қотган

تَرْزِيٌّ *кўп.* تَرْزِيَّةٌ кийим тикувчи, чевар, машиначи; إِفْرَنْجِيٌّ ~ оврупоча кийимлар тикувчи

(ترس) II تَرَّسَ 1) қалқон билан тўсмоқ; 2) тўсмоқ, тўсиб қўймоқ, ғов солмоқ, баррикадалар (цеплар) қурмоқ; V تَتَرَّسَ 1) қалқон билан ҳимояланмоқ; (*бирор н. ни*) қалқон қилиб ҳимояланмоқ; 2) (*бирор жойда*) баррикада (цеплар) қуриб ҳимояланмоқ (паналанмоқ) (فِي)

– تَارِسٌ қалқон билан қуролланган; لَا يَسْتَوِي الرَّجُلُ وَ الْفَارِسُ وَ الْأَكْشَفُ وَ الـ *мтл.* пиёда отлиққа тенг келмайди, қалқони йўқ – қалқони борга

– تُرَّاسٌ *кўп.* تَرَّاسَةٌ 1) қалқон ясайдиган уста; 2) юк ташийдиган ҳайвонларни ҳайдаб юрувчи киши

– تَرَاسَةٌ қалқон тайёрлаш (ясаш)

– تَرِسٌ бузуқ одам, ахлоқсиз одам, суюқоёқ, саёқ одам; қўшмачи, далла

– تُرْسٌ *кўп.* تُرُوسٌ, أَتْرَاسٌ қалқон; سَمَكُ الـ палтус (*балиқ камбаланинг бир тури*)

– تَرْسٌ *кўп.* تُرُوسٌ (*бирор н. нинг*) тиши; عَجَلَةٍ بِـ ~ тишли ғилдирак; صُنْدُوقُ التُّرُوسِ *тех.* ўзатмалар қутиси

– تَرْسَانَةٌ, تَرْسَانَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) арсенал, аслаҳахона, қуролхона, қурол-яроғ омбори; 2) док (*кемалар тузатадиган корхона*), верф (*кемалар қуриладиган ёки таъмир қилинадиган корхона*)

– تَرْسَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ тошбақа

– مِتْرَسٌ *кўп.* مَتَارِسُ ёки مِتْرَاسٌ *кўп.* مَتَارِيسُ 1) тупроқ девор; тупроқ тўкиб ясалган баландлик, тепалик; уюм; бруствер (*окоп тепасига уюлган тупроқ, окоп олдидаги ясама дўнглик*); 2) тўсиқ; цеп (баррикада); أَقَامَ مَتَارِيسَ цеп (баррикада) лар қурмоқ; 3) сурма зулфин, лўкидон

– مِتْرَسَةٌ 1) қалқон; 2) сурма зулфин, лўкидон; 3) тупроқ девор, уюм, кўтарма; бруствер; 4) окоп

تَرْسِينَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ айвон, пешайвон; балкон

II تَرَّصَ = IV أَتْرَصَ; IV أَتْرَصَ тўғриламоқ, тенглаштирмоқ (*тарозининг палласини*)

– تَرِيصٌ тўғри, тўғриланган; مِيزَانٌ ~ шайини тўғриланган, оғирликни тўғри кўрсатадиган тарози

I تَرَعَ (*а*) تَرَعَ тўла бўлмоқ, тўлдирилмоқ; IV أَتْرَعَ қирғоғигача тўлдирмоқ, лиммо-лим қилмоқ

– تَرَّاعٌ дарвозабон, эшик оғаси

– تَرِعٌ тўла, лиммо-лим, лим тўла; حَوْضٌ ~ тўлиб турган ҳовуз

– تَرِعٌ салга жаҳли чиқадиган, серзарда

– تُرْعَةٌ *кўп.* تُرَعٌ 1) канал; إِيرَادٍ ~ киритиш канали; تَصْرِيفٍ ~ чиқариш канали; عُمُومِيَّةٌ ~ асосий (бош) канал; فَرْعِيَّةٌ ~ канал тармоғи; канал шаҳобчаси; 2) эшик; إِنَّ مِنْبَرِي هَذَا عَلَى تُرْعَةٍ مِنْ تُرَعِ الْجَنَّةِ ~ *ҳад.* менинг бу минбарим жаннат эшикларидан бири устидадир; 3) боғ, кўкаламзор, чаманзор

– تَرِعٌ = تَرِعٌ

– مُتْرَعٌ қирғоғигача тўлдирилган, лиммо-лим қилинган

تُرْغُلَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ ғуррак, қумри

I تَرَفَ (*а*) تَرَفَ бадавлат, тўқ яшамоқ, фаровонликда яшамоқ; фаровон турмуш кечирмоқ; IV أَتْرَفَ 1) бадавлат, тўқ яшашни таъмин этмоқ; суймоқ, эркаламоқ; 2) эркаланмоқ; севилмоқ; бадавлат, тўқ яшашга ўрганган бўлмоқ; V تَتَرَّفَ бадавлат, тўқ яшамоқ, фаровон турмуш кечирмоқ

– تَرَفٌ, تُرْفَةٌ[1] 1) дабдаба, ҳашамат, ҳашам; тўқлик, фаровонлик; 2) табиати нозиклик, нозик табиатлилик

– تُرْفَةٌ[2] юқори лаб ўртасидан ўсиб чиққан туғма ўсимта

– مُتْرَفٌ 1) фаровонликда яшовчи, бекаму кўст яшовчи; 2) эрка, эркатой, тантиқ, инжиқ, талтайган; дабдабага берилган, ҳашаматли ҳаётга ўрганган

تَرْفَاسٌ трюфель (*қўзиқоринниг бир тури*)

تَرْقُوَةٌ *кўп.* تَرَاقٍ ўмров; ◊ بَلَغَتْ رُوحُهُ التَّرَاقِيَ ўлим арафасида турмоқ (бўлмоқ)

I تَرَكَ (*у*) تَرَكَ 1) тарк этмоқ, ташлаб кетмоқ; هُ وَ شَأْنَهُ ~ (*бирор к. ни*) тинч қўймоқ, ўз ҳолига қўймоқ; أَثَرًا ~ а) из қолдирмоқ; б) (*к. дадир*) таассурот қолдирмоқ, кучли таассурот қолдирмоқ (عَلَى); 2) ўзидан сўнг мерос қилиб қолдирмоқ;3) ташламоқ, отмоқ; 4) тонмоқ, воз кечмоқ, рад қилмоқ; 5) тақдим қилмоқ, бермоқ, имкон бермоқ; ҳавола қилмоқ; рухсат бермоқ; هُ يَهْرُبُ ~ у унинг қочиб кетишига имкон берди; II

تَرَّكَ турклаштирмоқ; III تَارَكَ 1) (*бирор к. ни*) ўз ҳолига қўймоқ; 2) вақтинча яраш аҳди тузмоқ; V تَتَرَّكَ турклашмоқ

– تَتْرِيكٌ турклашиш

– تَرْكٌ қолдириш, ташлаш; (*бирор н. дан*) воз кечиш, кечиш, тарк қилиш

– تُرْكٌ *жам. кўп.* أَتْرَاكٌ турклар

– تُرْكُمَانٌ *жам.* туркманлар

– تُرْكُمَانِيٌّ 1. туркманларга оид, туркманча; الـ~ـةُ туркман тили;2. туркман

– تَرِكَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) мерос; 2) = مَتْرُوكٌ

– تُرْكِيٌّ 1. туркларга оид, туркча; دَخَلَتِ الْعِبَارَةُ عَلَيْهِ بِالـ~ *қар.* دَخَلَ ; الـ~ـةُ турк тили; 2. турк

– تُرْكِيَّةٌ 1) туркий, насл-насаби турк; 2) *лингв.* туркизм (*келиб чиқиши туркча, туркий бўлган сўзлар*)

– تَرِيكَةٌ *кўп.* تَرَائِكُ 1) қари қиз, бўроз; 2) туяқушнинг ташлаб кетган тухуми; 3) *эск.* темир қалпоқ (каска)

– مُتَارَكَةٌ (*шунингдек:* الـ~ السِّلَاحِ) яраш, вақтинчали, муваққат сулҳ

– مَتْرُوكٌ ташлаб кетилган, ўз ҳолига қолдирилган

– مَتْرُوكَاتٌ *кўп.* мерос қилиб қолдирилган мол-мулк; الـ~ الرُّكَّابِ йўловчилар унутиб қолдирган нарсалар

– مُسْتَتْرِكٌ туркшунос, турколог

تَرْكَبْلِي *тар.* Таркуполий (*Сицилия князлиги қўшинларида хизмат қилган мусулмон жангчи*)

تَرَكُوتَةٌ терракота (*куйдирилган қизғиш-жигарранг гил, балчиқ*)

طُرُمْبَةٌ=تُرُمْبَةٌ

تُرُمْبِيطَةٌ *кўп.* ـاتٌ труба (*карнайсимон мусиқа асбоби*)

– تُرُمْبِيطَجِيٌّ *кўп.* تُرُمْبِيطَجِيَّةٌ трубачи, сигналчи

تُرْمُسٌ *жам. бот.* люпин, бурилўккак (*ўтсимон ўсимлик*)

– تُرْمُوسَةٌ *кўп.* ـاتٌ *бот.* бурилўккак

تَرْمُوسٌ, تِرْمُسٌ термос

تِرْمُومِتْرٌ *кўп.* ـاتٌ термометр; فَارَنْهَيْتِ ~ Фаренгейт термометри; مِئَوِيٌّ ~ Цельсий термометри

تُرُنْجٌ *жам.* лимонлар, турунж

– تُرُنْجَانٌ *бот.* лимонўт

– تُرُنْجَةٌ *кўп.* ـاتٌ лимон, турунж

I تَرَهَ (а) تَرَهٌ беҳуда, майда-чуйда, арзимас ишлар билан шуғулланмоқ

–تَرَّهَةٌ = نُرَّهٌ

– تُرَّهَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) арзимаган нарса, майда нарса; аҳамиятсиз нарса; 2) уйдирма, ёлғон-яшиқ, бўҳтон, тўқилган гап; тўқима; бемаъни нарса (иш); аҳмоқлик; 3) энг қисқа йўл; تُرَّهَاتُ الْأَمَانِيِّ беҳуда, алдоқчи умидлар

وتر *қар.* تِرَةٌ

تُرُوبٌ *кўп.* ـاتٌ ҳарб. взвод (*аскарий бўлинма*); سُوَارِيٌّ ~ отлиқ аскарлар (суворийлар) взводи

تُرُوسْتٌ *кўп.* ـاتٌ трест (*бир соҳадаги корхоналар идораси*)

تُرُولِي, تُرُولِّي 1) вагонетка; дрезина (*темир йўлда юрадиган моторли ёки моторсиз арава, вагон*); 2) *эл.* контактли ролик (*электр шнурини илиш учун ишлатиладиган чинни ғалтак*); 3) шуниндек: بَاصٌ ~ троллейбус; سَائِقُ الـ~ троллейбус ҳайдовчиси

تِرْيَاقٌ заҳарга қарши дори, тарёқ; أَبْيَضُ ~ *бот.* кучала (ҳолли); فَارُوقِيٌّ ~ *ёки* فَارُوقٌ ~ *қар.* فَارُوقٌ ; كَانَ هَذَا خَيْرَ ~ бу энг яхши дори бўлади; مَتَى يَجِيئُونَ بِالـ~ مِنَ الْعِرَاقِ يَكُونُ الْمَرِيضُ قَدْ مَاتَ *мтл.* Ироқдан заҳарга қарши дори келгунча, касал ўлиб бўлади (*талқон тиқилганда, сувга буюриш дегандек*)

– أَشْبَعَهُ ~ وَ تَرِيقَةً танбеҳ, танбеҳ бериш; تَقْرِيعًا عَلَى ... учун бирор кишига яхшигина танбеҳ бермоқ

تريكو 1) трико, тринка (*баданга ёпишиб турадиган кийим*); тўқима мато; 2) трикотаж, трикотаж моллари

تَرَجَةٌ *кўп.* تَرَجَاتٌ, تُرُجٌ дастгоҳ; поя (*баланд стол*)

تَرْدِيَّةٌ *кўп.* қизил йўлли матоҳ

تَرْكٌ *турк.* тезак

تَرْكَةٌ *кўп.* تَرَكَاتٌ, تَرَجَةٌ = تُرْكٌ

تُوزُونٌ *ат.от, мз.* Тузун

I تَسَعَ (а) تَسْعٌ тўққизинчи бўлмоқ; IV الْقَوْمُ: ~ أَتْسَعَ жамоат тўққизта бўлди

– تَاسِعٌ тўққизинчи

– تَاسُوعَاءُ, تَاسُوعَةٌ тосуа (*муҳаррам ойининг тўққизинчи куни*)

– تُسَاعٌ тўққизтадан

– تُسَاعِيٌّ тўққизтадан иборат

– تُسْعٌ *кўп.* أَتْسَاعٌ тўққиздан бир

– تِسْعٌ, تِسْعَةٌ тўққиз; تِسْعَ عَشْرَةَ *ёки* تِسْعَةَ عَشَرَ ун тўққиз

– تِسْعَةٌ *кўп.* ـاتٌ *карт.* тўққизлик

– تِسْعُونَ тўқсон

– تِسْعِينَاتٌ *кўп.* тўқсонинчи йиллар

الْأَوَّلُ: تِشْرِينُ ~ октябрь; الثَّانِي ~ ноябрь

تِشْكِيٌّ мн. تِشْكِيَّةٌ чех

– تِشْيِكٌ *жам.* чехлар

– تِشْيِكِيٌّ чехларга оид, чехча; الـ~ـةُ чех тили

تَعَ *халқ.* = تَعَالَ (*қар.* علو)

I تَعِبَ (а) تَعَبٌ 1) чарчамоқ, ҳормоқ, толмоқ, чарчаб қолмоқ; зерикмоқ, зерикиб кетмоқ; لَا يَتْعَبُ *мажх.* чарчамас, толмас, ҳормас-толмас, тинмайдиган, толиқмайдиган, серғайрат; 2) меҳнат қилмоқ, ишламоқ; مِنْ هَذَا ~ бу унинг жонига тегди; IV أَتْعَبَ 1) толиқтирмоқ, чарчатмоқ; қийнаб қўймоқ, қийин аҳволга солиб қўймоқ; уринтирмоқ, овора қилмоқ; ташвишга солмоқ; نَفْسَهُ ~ ... (*бирор н. билан*) ўзини уринтирмоқ, ўзини ташвишга солмоқ; 2) зериктирмоқ, жонга тегмоқ, безор қилмоқ; овора қилмоқ, безовта қилмоқ; уринтирмоқ

– أَتْعَابٌ *кўп.* иш ҳақи; музд, мукофот; гонорар, қалам ҳақи; مُقَدَّمُ ~ байт пули, заколат

– تَعَبٌ *кўп.* أَتْعَابٌ 1) чарчаганлик, ҳорганлик, толиққанлик, чарчаш, ҳориш; 2) зўр ғайрат, диққат-эътибор; меҳнат, иш; 3) қийналиш, сиқилиш; мушкуллик, жонсараклик, безовталик

– تَعْبَانٌ, تَعِبٌ чарчаган, ҳорган, толиққан

– مُتْعَبٌ ҳорган, толиққан, зерикган

– مُتْعِبٌ чарчатадиган, зериктирадиган, душвор, қийин, мушкул, оғир, танг; безовталик (ташвиш) келтирувчи, таҳликага солувчи; қийин, оғир, машаққатли

– مَتْعَبَةٌ *кўп.* مَتَاعِبُ қийинчилик, мушкуллик, танглик; *кўп.* ишлар, меҳнатлар, ҳаракатлар

– عَلَيْهِ ~ تَعِبٌ = مَتْعُوبٌ ; зўрлаб (ўзини қийнаб) топилган, қўлдан келса-келмаса уриниб қилинган; зўрма-зўраки (*мас., баҳона*)

تَعْتَعَ 1) қимирлатмоқ, қўзғатмоқ; жилдирмоқ, юргизмоқ; 2) шунингдек: فِي كَلَامِهِ ~ сўзида тутилиб-тутилиб қолмоқ, тили гапга келмай қолмоқ

–تَعَاتُعٌ *кўп.* миш-миш хабарлар, миш-мишлар, уйдирмалар; وَقَعُوا فِي ~ улар уйдирма хабарлар ичида қолдилар

– تَعْتَعَةٌ 1) ўзгариш, силжиш, юриб кетиш, олға босиш; 2) дудуқлик, соқовлик

I (تعس) تَعِسَ (а) تَعَسٌ бахтсиз бўлмоқ; чор-ночор аҳволда бўлмоқ; تَعَسَ (а) تَعْسٌ бахтсиз қилмоқ, ҳалок қилмоқ; фақир ҳолатга келтирмоқ; تَعَسَ (а) *ёки* تَعَسَ (а) تَعْسٌ , تَعَسٌ (*н. гадир*) қоқилиб юзи билан йиқилмоқ; 2) *эск.* ҳалок бўлмоқ; IV أَتْعَسَ = تَعَسَ

– تَعْسٌ, تَعَاسَةٌ 1) бахтсизлик; камбағаллик, бечоралик, фақирлик, бечораҳоллик; 2) *эск.* йиқилиш; ҳалок бўлиш; تَعْسًا لَهُ йиқилсин ва ҳалок бўлсин

– تَعِسٌ бахтсиз, бахти қора, толеи паст, шўрпешона; аянчли, ачинарли; ночор, ожиз

– تَعِيسٌ *кўп.* تُعَسَاءُ = تَعِسٌ

I (تفف) تَفَّ (а/у) تَفٌّ тупурмоқ; II تَفَّفَ 1) ўз нафратини «суф-е!» сўзи билан ифода этмоқ (تُفًّا لـ...); 2) оёқни тозаламоқ, тирноқни кирлардан тозаламоқ

– تُفٌّ тирноқ орасидаги кир

– تُفًّا туф, туф-е, тфу-а!

– تُفَافٌ сўлак

– تَفَافٌ *бот.* сутлама, ихрож (*заҳарли оқ шира чиқарадиган ўт*)

–تُفَفَةٌ *қурт турларидан бири*

– تَفَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ тупук, тупурик

تَفْتَا, تَفْتَةٌ тафта (*газлама нави*)

I تَفِيَ (*а*) تَفًا ғазабланмоқ, жаҳлланмоқ, жаҳли чиқмоқ

تَفْتَةٌ *кимё.* анилин (*бўёқ ва дори тайёрлашда ишлатиладиган мойсимон заҳарли рангсиз модда*); ~ مِلْحُ анилин тузи

I تَفَتَ (*а*) تَفْتٌ *эск.* (бирор сабаб туфайли сочни ювмасдан ва кестирмасдан) ифлос, кир юрмоқ

–تَفَثٌ ифлослик, кир, ифлос нарса; ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ *қур.* сўнгра улар кирларини кетказсинлар: а) соқолларини олсинлар, тирноқларини қирқсинлар ва қўлтиқ ости туклардан тозалансинлар; б) эҳромдан чиқиб, соч олдириб, тоза либосларни кийсинлар (22-29)

تُفَّاحٌ *жам.* олмалар; الـ~ الْفَارِسِيُّ шафтолилар; الـ~ شَرَابُ сидр, олма виноси (*олма шарбатидан тайёрланадиган шароб*)

– تُفَّاحَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) олма; 2) олма дарахти; ◊ آدَمَ ~ кекирдак

– تُفَّاحِيٌّ уруғхўр сайроқи қуш

– تُفَيْحَةٌ уруғхўр сайроқи қуш; حَمْرَاءُ ~ зяблик (*сайроқи қуш*)

تَفْرَةٌ устки лабнинг ўртасидаги ботиқ жой

I تَفَلَ (*у, и*) تَفْلٌ тупурмоқ; تَفَلَ (а) تَفَلٌ бадандан қўланса ҳид келмоқ (*ювинмаганликдан*)

–تُفْلٌ تُفْلٌ *ёки* تُفْلٌ *ёки* تُفْلٌ тулки

– تُفَالٌ тупук; тупуриш, тупурик

– تَفَّالٌ кўп тупурадиган одам

– تَفَلٌ ёқимсиз ҳид (*оғиздаги*)

– تَفِلٌ (*оғзида*) 1) ёқимсиз ҳиди бор (*одам*) 2) бадандан қўланса ҳид келадиган (*одам*)

– تَفْلٌ оз миқдорда, озгина

– مُتْفَلَةٌ *кўп.* مَتَافِلُ тупдон

تُفَنْكَةٌ милтиқ, тўфанг

I تَفَهَ (*а*) تَفَهَ, تَفَاهَةٌ 1) аҳамиятсиз бўлмоқ, арзимас бўлмоқ; оз миқдорда бўлмоқ, озгина бўлмоқ; 2) бемаза бўлмоқ, таъмсиз бўлмоқ (*овқат ҳақида*)

أَتْفَهُ 1) жуда ҳам оз миқдорда, энг арзимас; غَضَبَ لِـ~ *арзимас нарсага ҳам аччиқланмоқ*; 2) энг бемаза, энг таъмсиз; 3) энг оддий, энг сийқаси чиққан; ҳар куни бўлиб турадиган; одатдаги, чайналган, одми

– تَافِهَةٌ *кўп.* تَوَافِهُ жуда арзимас нарса, майда-чуйда нарса, майда нарса, арзимайдиган нарса

– تَفَاهَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) унча катта бўлмаган ўлчам, миқдор; арзимаган (аҳамиятсиз) нарса, майда-чуйдалик; 2) мазасизлик, таъмсизлик (*овқат ҳақида*)

– تَفَهٌ аҳамиятсизлик, арзимаслик, салмоқсизлик

– تَافِهٌ = تَفَهٌ

– تُفَهَةٌ, تُفَّهَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ силовсин; қора қулоқ (*йиртқич сут эмизувчи ҳайвон*)

– تَفَهٌ = تُفُوهٌ

تَفَّالَةٌ (ثقل *дан*) 1) вазн, оғирлик; 2) босма, преспапье; қоғоз бостириб қўйиладиган жиҳоз

تَفَاوَى *қар.* فَوِيٌّ

I تَفَنَ (*у*) تَفْنٌ моҳирона қилмоқ; IV أَتْفَنَ 1) (*н. нидир*) аъло даражада қилмоқ; мукаммал ўрганиб олмоқ; маҳорат, санъат кўрсатмоқ; التَّكَلُّمَ بِاللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ ~ араб *тилида эркин* гапирмоқ; كَفَاءَتَهُ (اتِّصَافَهُ) ~ ўз малакасини (маҳоратини) оширмоқ; 2) пухта иш қилмоқ, пишиқ иш қилмоқ

– إِتْقَانٌ балоғат, бекам-кўстлик, маҳорат, санъаткорлик, усталик; моҳирлик; бенуқсонлик, бежиримлик; ~ بِـ мукаммаллик билан, аъло даражада; ~ عَدَمُ 1) мукаммал (баркамол, етук) эмаслик, такомиллашмаганлик, чалалик; 2) аниқлик

– إِتْقَانَةٌ = إِتْقَانٌ

– تَقَنٌ уста, моҳир, ишбилармон, омилкор, уқувли

– مُتْقَنٌ моҳирона қилинган

– مُتْقَنٌ мукаммал, камолотга етган, баркамол, аъло, ғоят яхши

تَقْنِيٌّ техникага оид, техник

– تَقْنِيَّةٌ техника

تَقَى (*и*) تُقًى (وقى *дан*) 1) сақланмоқ, эҳтиёт бўлмоқ, ўзини эҳтиёт қилмоқ; 2) (*худодан*) қўрқмоқ

–أَتْقَى энг тақвозор, ўта художўй

– تَقًى, تَقْوَى тақво, диёнат, диндорлик, тақводорлик, художўйлик, мўминлик

– تَقِيٌّ *кўп.* أَتْقِيَاءُ تُقَاةٌ диндор, тақводор, художўй, мўмин

I تَكَّ (*а/у*) تَكٌّ 1) (*оёқ билан*) депсамоқ, эзмоқ; 2) маст қилмоқ (*май ҳақида*); 3) (*овоз*) чиқармоқ, таратмоқ, тарқатмоқ; чиқилламоқ (*соат ҳақида*); II تَكَّكَ иштонбоғ ўтказмоқ; VIII اِتَّكَّ = II

– تَكٌّ *бот.* тик (*иссиқ мамлакатларда ўсадиган кемабоп қаттиқ дарахт*)

– تَكَّةٌ[1] *кўп.* اتٌ ـَ чиқиллаш, чиқ-чиқ қилиш, тақиллаш, тиқ-тиқ қилиш

– تَكَّةٌ[2] *кўп.* تَكَكٌ скамейка, эшак, курси

– تَكَّةٌ[3] *кўп.* تَكَكٌ ип, боғич; иштонбоғ

وَكَأَ *қар.* تَكَأَ

تَكْتَكَ 1) оёқ қўймоқ, депсанмоқ, босмоқ, топтамоқ, оёқости қилмоқ; 2) чиқилламоқ; 3) қайнамоқ, қулқулламоқ; вишилламоқ, вижилламоқ

– تَكْتَكَةٌ 1) депсаш, оёқ билан босиш, оёқости қилиш; 2) чиқиллаш; 3) қайнаш, қулқуллаш; вишиллаш, вижиллаш

تَكْتِيكٌ тактика

(تكس) II تَكَّسَ такса (баҳо) белгиламоқ

– مُتَكَّسٌ белгиланган нарх (такса) бўйича ҳақ тўлаш; رِسَالَةٌ ~ةٌ буюртмали (заказ қилинган) хат

تَكْسِيٌّ *кўп.* اتٌ ـَ такси

وُكَلَةٌ *қар.* تُكَلَةٌ

تِكْنُولُوجِيَا технология

– تِكْنُولُوجِيٌّ технологияга оид, технологик

تَكْنِيكٌ техника

تَكِيَّةٌ *кўп.* تَكَايَا такия, бошпана, турар жой, манзил, мусофирхона, мискинлар уйи, ғарибхона

I تَلَّ (*у*) هُ لِلْجَبِينِ ~ (*бирор н. ни*) йиқитмоқ

– تَلٌّ, تَلَّةٌ *кўп.* تِلَالٌ, تُلُولٌ тепалик, дўнглик, баландлик, тепа; қўрғон

تُلٌّ 1) тюль (*нафис тўр тўқима*); 2) чивинлардан ҳимояланиш тўри

–تَلَالَةٌ адашиш, йўлдан озиш

– تَلِّيٌّ баландликлар билан қопланган; паст-баланд

– تَلِيلٌ бўйин

– تُلَيْلٌ кичик тепалик, дўнглик, баландлик

(تلأب) اِتْلَأَبَّ тўғри бўлмоқ, тўғриланмоқ; яроқли бўлмоқ

تِلِبَاتِيٌّ телепатия (*узоқдан туриб фикр ва туйғуларни бошқа кишига билдира олиш қобилияти*)

تَلْتَلَ 1) тўлдирмоқ, тўлғазмоқ; 2) силкитмоқ, тебратмоқ; 3) безовта бўлмоқ, хавотирга қўймоқ

– تَلْتَلَةٌ[1] тўлдириш, тўлғазиш

– تَلْتَلَةٌ[2] *кўп.* تَلَاتِلُ қийинчилик, кўнгилсизлик, кулфат, ғам-алам, бало, офат

(تلج) II تَلَّجَ = ثَلَّجَ

وَلَجَ *қар.* تُلْجٌ

I تَلَدَ (*и,у*) تُلُودٌ *эск.* авлоддан авлодга ўтиб келган бўлмоқ (*мол-мулк ҳақида*)

تَالِدٌ *кўп.* تَوَالِدُ авлоддан авлодга ўтиб келган, ирсий, суяк сурган, наслдан наслга ўтган

– مُتْلَدٌ, تَلَادٌ, تَلِيدٌ, تُلْدٌ авлоддан авлодга ўтиб келган, наслдан наслга ўтган, ирсий, суяк сурган; الطَّارِفُ وَ التِّلَادُ меросга қолган ва янгидан ва янгидан қўлга киритилган (*мол-мулк*); مَجْدٌ تَلِيدٌ собиқ ёки ўтмишдаги шон-шуҳрат

– تَلِيدٌ Ажамда туғилиб, ислом ўлкасида вояга етган

تِلِسْكُوبٌ *кўп.* اتٌ ـَ телескоп

– تِلِسْكُوبِيٌّ 1) телескопга оид; 2) телескопик

I (تلع) تَلَعَ (*а*) تَلْعٌ кўтармоқ; رَأْسَهُ ~ бошни кўтармоқ; تَلِعَ (*а*) узун бўлмоқ (*бўйин ҳақида*);

V تَتَلَّعَ ; فِي الْمَشِيَّة ~ баланд бўлиш учун бўйинни чўзиб юрмоқ

– أَتْلَعُ узун (*бўйин ҳақида*)

–تَلِعٌ серилтифот, хушилтифот

– تَلْعَةٌ *кўп.* تِلَاعٌ, تَلَعَاتٌ 1) баландлик, тепалик; кўтаринкилик, юксаклик; буюклик; 2) талвег (*водийнинг энг паст жойи*)

–تَلِيعٌ бўйни ёки бўйи узун *(одам)*

تِلِغْرَافٌ *кўп.* اتٌ 1) телеграф (*алоқа тури ва аппарати*); لَا سِلْكِيٌّ ~ симсиз телеграф, радиотелеграф; شَمْسِيٌّ ~ гелиограф (*1. Астр. Қуёшни сувратга олувчи фотоаппаратли телескоп; 2. метеор. Қуёшнинг нур сочиш вақтини автоматик равишда ёзиб борадиган асбоб*); 3) *ҳарб.* узоқ масофаларга ёруғлик сигнали берувчи асбоб); عَامُودُ الـ~ телеграф устуни; 2) телеграмма

– تِلِغْرَافِجِيٌّ *кўп.* تِلِغْرَافِجِيَّةٌ телеграфчи

– تَلْغَرَافَ телеграфга оид; ا~ телеграф орқали

– تَلْغَفَ телеграф бермоқ

– تَلْغَافٌ телеграф

I تَلَفَ (*а*) تَلَفٌ ҳалок бўлмоқ, нобуд бўлмоқ, ўлмоқ, йўқолмоқ; IV أَتْلَفَ 1) зиён (зарар) етказмоқ, бузмоқ, синдирмоқ, шикастламоқ, яроқсиз ҳолга келтирмоқ; 2) йўқ қилмоқ, ҳалок этмоқ; 3) кўп сарф этмоқ, исроф қилмоқ, совурмоқ, беҳуда кетказмоқ, нестнобуд қилмоқ

– إِتْلَافٌ 1) яроқсиз ҳолга келтириш; синдириш, шикастлантириш; 2) нобуд қилиш, йўқ қилиш, яксон қилиш

– تَالِفٌ *кўп.* تَوَالِفُ бузилган, шикастланган; яроқсиз ҳолга келган; سَنَةٌ ~ шикастланган тиш; تَوَالِفُ الْأَطْيَانِ харобаликка айланган мулклар (*к. гадир қарашли боғ. чорбоғ, қишлоқ ва б.*)

– تَلَفٌ 1) зарар, талафот, нобудгарчилик; шикастланиш, бузилиш, ишдан чиқиш; تَعَرَّضَ لِلـ~ бузилишга олиб келинмоқ 2) ҳалок бўлиш, нобуд бўлиш

– تَلْفَانٌ бузилган, яроқсиз; яроқсиз ҳолга келган

– تَلَفِيَّاتٌ *кўп.* талафотлар; зарарлар

– مِتْلَافٌ 1. 1) кўп сарф қиладиган; وَقْتٌ ~ вақтнинг қадрига етмайдиган; 2) зарар келтирувчи; 2. 1) исрофгар, исроф қилувчи; 2) зараркунанда; бузғунчи

– مَتْلَفٌ, مَتْلَفَةٌ *кўп.* مَتَالِفُ 1) ҳалокат юз берган жой; 2) чўл, дашт, саҳро, биёбон; 3) ҳалокат сабаби

– مُتْلَفٌ бузилган, шикастланган, зарарланган

– مُتْلِفٌ 1) бузувчи, шикастлантирувчи, нобуд қилувчи; 2) ҳалокатли; зарарли

– مُتْلَفٌ = مُتْلَفٌ

تِلْفَازٌ *кўп.* تَلَافِيزُ телевизор

– تَلْفَزَةٌ телевидение

– تِلِيفِزْيُونٌ, تِلِفْزْيُونٌ 1) телевидение; 2) шунингдек: جِهَازُ الـ~ *кўп.* اتٌ телевизор

– تِلِيفِزْيُونِيٌّ, تِلِفْزْيُونِيٌّ 1. телевидениега оид, телевизион, теле ~ = (*мас., телефильм, телестудия*); 2. телевидение ходими

تَلْفَنَ телефонда гаплашмоқ, телефон қилмоқ

– تَلْفَنَةٌ телефонда гаплашиш

تِلِفُونٌ, تِلِيفُونٌ *кўп.* اتٌ телефон; جِهَازُ الـ~ телефон аппарати; خَاطَبَ بِالـ~ телефонда гаплашмоқ

– تِلِيفُونِيٌّ, تِلِفُونِيٌّ телефонга оид; آلَةٌ ~ةٌ телефон аппарати; ا~ телефонда

تَلْقَائِيٌّ, تِلْقَاءٌ *қар.* لقى

تِلْكَ ўша; *қар.* ذَا

تُلْكُتُمُورٌ *турк. ат.от, мз.* Тулуктумор

I (تلم) تَلَمَ (*а*) تَلَامَةٌ уятсиз (беҳаё, сурбет) бўлмоқ, қўпол (қўрс) бўлмоқ; تَلَمَ (*и*) تَلْمٌ бадном қилмоқ, шарманда қилмоқ

–تَلَامٌ *кўп.* (*бирлиги* تَلْمٌ) бола, шогирд, ўқувчи

– تَلَامَةٌ уятсизлик, беҳаёлик, сурбетлик, қўполлик; қўрслик

– تَلْمٌ *кўп.* أَتْلَامٌ эгат, жўяк

– تَلْمٌ сурбет; қўпол, қўрс

تِلِمَتْرِيٌّ телеметрияга оид, телеметрик

– تِلِمَتْرِيَّةٌ телеметрия

تَلْمَذَ (*к. нидир*) ўқувчиликка олмоқ. (*к. нингдир*) ўқувчиси бўлмоқ (لَهُ); تَتَلْمَذَ ўқувчи бўлмоқ, (*к. нингдир қўлида*) ўқимоқ (عَلَى يَدِهِ, عَلَى)

– تَلْمَذَةٌ 1) ўқиш; 2) ўқиш даври

– تِلْمِيذٌ *кўп.* تَلَامِيذُ, تَلَامِذَةٌ 1) ўқувчи, тарбияланувчи; тингловчи; студент; مَدْرَسَةٌ حَرْبِيَّةٌ ~ ҳарбий билим юрти курсанти; خَارِجِيٌّ ~ қатнаб ўқийдиган ўқувчи; دَاخِلِيٌّ ~ интернатда яшаб ўқийдиган ўқувчи; 2) *эск.* хизматкор

تَلْمُودُ шунингдек: الـ~ Талмуд (*яҳудийларнинг муқаддас китоби*)

تُلُنَّةٌ ҳожат, зарурат, эҳтиёж

–تُلُونَةٌ = تُلُنَّةٌ

I تَلَهَ (*а*) تَلَهٌ 1) шошиб қолмоқ, ўзини йўқотиб қўймоқ; 2) эс-ҳушини йўқотмоқ, ақлдан озмоқ

– تَالِهٌ *кўп.* تُلَّهٌ шошиб қолган, ўзини йўқотиб қўйган; الْعَقْلِ ~ ақлсиз, ақлдан озган

I (تلو) تَلَا (*у*) تَلْوٌ, تَلُوٌّ 1) изидан (ортидан) бормоқ, юрмоқ; 2) келиб чиқмоқ, (*бирор н. нинг*) оқибати бўлмоқ; تَلَا (*у*) تِلَاوَةٌ (*овоз чиқариб*) тиловат қилмоқ, ўқимоқ; (*нутқни*) ўқиб бермоқ; تُلِيَ بَعْضُ آيَاتِ الْقُرْآنِ мажҳ. Қуръони каримнинг бир неча оятлари қироат билан ўқилди; IV أَتْلَى ўз ортидан (изидан) боришга мажбур қилмоқ; 2) ўзиб кетмоқ, олдинлаб кетмоқ; VI تَتَالَى алмашинмоқ; изма-из бормоқ; X اسْتَتْلَى 1) ўз ортидан (изидан) боришни талаб қилмоқ; 2) давом эттирмоқ (*мас. нутқни*)

– تَالٍ мн. تَالِيَةٌ изма-из борувчи, кейинги, сўнгги; яқиндаги; وَ بِالتَّالِي бас, шундай экан, ...; ва, демак ...; 2) пойгада қатнашаётган отларнинг тўртинчиси (*жами ўнта*); 3) *эск.* (*китоб ёки бирор н.ни*) ўқувчи

– تَتَالٍ бир-бирининг изидан бориш; кетма-кетлик; بِالتَّتَالِي бирданига, бир йўла

–تَلَاءٌ 1) *эск.* ҳимоя қилиш мажбурияти, ҳомийлик; 2) *эск.* ҳомийлик қилувчи исмини ёзиб ўз ҳомийлигидаги кишига берган камон ўқи

–تُلَاوَةٌ қолдиқ, қолган нарса; الدَّيْنِ ~ қарзнинг тўланмай қолган қисми

– تِلَاوَةٌ ўқиб бериш, тиловат қилиш (*овоз чиқариб*); ўқиш

– تَلْوٌ бориш, кетиш; келиш; риоя қилиш; ~ النَّاقَةِ туянинг боласи, бўталоқ

– تَلْوَ кетидан, орқасидан; -дан; الْوَاحِدُ ~ الْآخَرِ бирин-кетин, бири ортидан бири; جَامٌ ~ جَامٍ қадаҳ кетидан қадаҳ

– تَلِيٌّ ялтироқ тангачалар

–تَلِيَّةٌ = تُلَاوَةٌ ; ذَهَبَتْ ~ الشَّبَابِ ёшлик аллақачон орқада қолиб кетди

– مُتَتَالٍ мн. مُتَتَالِيَةٌ навбатма-навбат келувчи, изчил, тадрижий

تَلِيسٌ *кўп.* تَلَالِيسُ қоп; ◊ لَا تَجِدُ هَذَا وَ لَوْ بَذَلْتَ تَلِيسَ فِيهِ تَلَالِيسَ مِنَ الْمَالِ бутун мол-дунёингни сарфласанг ҳам, буни топа олмайсан

تِلِفِزْيُونٌ *қар.* تِلِفِزْيُونٌ

تِلِفُونٌ *қар.* تِلِيفُونٌ

I تَمَّ (*а/и*) تَمَامَةٌ, تَمَامٌ, تَمٌّ 1) том даражага кўтарилмоқ, тўла-тўкис бўлмоқ, мукаммал бўлмоқ, баркамол бўлмоқ; 2) амалга ошмоқ, юзага чиқмоқ, бажарилмоқ, ижро этилмоқ; تَمَّ فَوْقَ الْوَرَقِ فَقَطْ фақат қоғозда қолмоқ; II تَمَّمَ 1) тугатмоқ, ниҳоясига етказмоқ; бажармоқ; 2) тўлдирмоқ; IV أَتَمَّ тугатмоқ, охирига етказмоқ, тамомламоқ; دَرْسَهُ ~ ўқишни тамомламоқ; ◊ أَتَمَّتِ الْحُبْلَى ой-куни етди, ой-куни тўлди (*ҳомила ҳақида*); X اسْتَتَمَّ 1) ниҳоясига етказмоқ; тугатмоқ; 2) бир оз жун сўрамоқ

– إِتْمَامٌ тугаш, ниҳоя, охир

– تَامٌّ том, тўла, бутун; мукаммал; тугалланган, охирига етган

– تَتِمَّةٌ 1) тугатиш, тамомлаш, хотима ясаш; 2) тўлдириш, мукаммаллаштириш, қўшимча қилиш

– تَتْمِيمَةٌ = تَتِمَّةٌ

– تَمٌّ, تَمٌّ *жам.* оққушлар

– تَمٌّ *халқ.* оғиз, даҳан

– تَمَامٌ 1. тўла; мукаммал, бекаму қўст; ~ قَمَرٌ (*сол.* بَدْرٌ) тўлин ой;2. 1) тўлиқлик; мукаммаллик, тўла-тўкислик; ~ بالـ *ёки* ا~ тамоман, тамомила, батамом, бутунлай, узил-кесил; бутунлайича, тўлалигича, мутлақо; على الـ~ тўлиқ, батамом; في ~ السَّاعَة роппа-роса соат тўртда; في السَّاعَة الرَّابِعَة ا~ *ёки* الرَّابِعَة ~ هُمْ عَالِمُونَ بِوَاجِبَاتِهِمْ ~ العِلْم улар ўз вазифаларини жуда яхши биладилар; اسْتَعَدَّ الاسْتِعْدَاد ~ тўла-тўкис тайёрланмоқ; ا~ كَ ... худди айтгандай, айнан, ...га ўхшаб; ◊ وَلَدَتْ لِتَمَامٍ وَ تَمَامٍ роппа-роса ою-кунида кўзи ёриди; 2) охир, интиҳо, хотима; جَيْبُ ~ الزَّاوِيَة *мат.* косинус; ظِلُّ ~ الزَّاوِيَة *мат.* котангенс; لَيْلُ الـ~ йилнинг энг узун туни

– تِمَامٌ 1) тўлин ой; 2) охирига (поёнига, ниҳоясига) етказиш, тугаллаш, тамомлаш, битириш

– تَمَامَةٌ қўшимча, илова; тўлдириш

– تَمَامِيَّةٌ тугаллик, мукаммаллик, тугалланганлик

– تَمَّةٌ бир оз миқдордаги жун

– تَمِيمٌ 1) тўлиқ, мукаммал, такомиллашган, камолотга етган; 2) кучли, қаттиқ; 3) *ат.от, мз.* Тамим; 4) Тамим (*қабила номи*)

– تَمِيمَةٌ *кўп.* تَمَائِمُ тумор, тумор ўрнида тақиб юриладиган нарса

– مُتَمِّمٌ 1) қўшимча қилувчи, қўшимча бўлувчи; 2) қўшимча, қўшиб қўйиладиган; 3) *ат.от, мз.* Мутаммим

تُمْبَاكٌ тамаки (*чилим учун*)

تَمْتَمَ минғилламоқ, ғулдурамоқ, тушуниб бўлмайдиган тарзда сўзламоқ

– تَمْتَامٌ "т" товушини тўғри талаффуз қила олмайдиган

– تَمْتَمَةٌ ғулдураш

(تمر) IV أَتْمَرَ кўп хурмога эга бўлмоқ, хурмоси кўпаймоқ

– تَامِرٌ хурмоси бор, хурмоли

– تَمْرٌ *жам. кўп.* تُمُورٌ қуритилган хурмолар; ~ حِنَّا хина ранги; б) шунингдек: ~ حِنَّا إِفْرَنْكِيَّةٌ *бот.* резеда, саёқгул, оромгул, қалампиргул; ~ هِنْدِيٌّ *бот.* тамари ҳиндий, ҳинд хурмоси

– تَمَّارٌ хурмо сотувчи, хурмофуруш

– تَمْرَةٌ *кўп.* تَمَرَاتٌ, تَمْرَاتٌ хурмо

– تَمْرْجِيٌّ, تَمُورْجِيٌّ *кўп.* تَمْرْجِيَّةٌ кичик тиббиёт ходими, санитар, фельдшер

– تَمْرْجِيَّةٌ *кўп.* اتٌ. (тиббий) ҳамшира

– تَمْرِيٌّ хурмони яхши кўрувчи, севувчи

– مُتَمَّرٌ хурмо билан таъминланган, хурмолик

تَمُّوزُ июль

تَمْسَاحٌ *кўп.* تَمَاسِيحُ тимсоҳ; ~ أَمِيرِكِيٌّ аллигатор (*Америка ва Шарқий Осиё тимсоҳи*); ◊ ذَرَفَ دُمُوعَ الـ~ ёлғон кўз ёши қилмоқ

تُمَاضِرُ *ат.от, мз.* Тумозир

تَمْغَةٌ тамға, белги; وَرَقُ الـ~ тамғали қоғоз, гербли қоғоз; رَسْمُ الـ~ давлат йиғими, марка солиғи, тамға (*муҳр*) ҳақи

تَمْلِي *халқ.* ҳар доим, доим, доимий

تَمَّنْ *халқ.* 1) саккиздан бир қисм; 2) шаҳар ноҳияси; 3) полиция бўлими

I تَمَهَ (а) تَمْهٌ , تَمَاهَةٌ ҳидланиб қолмоқ, таъми бузилиб қолмоқ (*овқат ҳақида*)

تَنْ *халқ.* تَنَّكْ تَأْكُلْ (*мн.* تَنَّكْ تَأْكُلِي) сен еяверяпсан-еяверяпсан; تَنُّو مَاشِي (*мн.* تَنْتُهَا مَاشِيَة) у ўзича кетяпти-кетяпти

–تُنٌّ тун (*олабуғалар оиласига мансуб йирик йиртқич балиқ*)

–تِنٌّ *кўп.* أَتْنَانٌ тенг, тенгқур, тенг қурам

I تَنَأَ (а) تُنُوءٌ (*бошқа жойда*) яшамоқ, истиқомат қилмоқ

– تَانِئٌ *кўп.* تَنَاءٌ яшовчи, истиқомат қилувчи

تُمْبَاكٌ = تَنْبَكٌ, تُنْبَاكٌ

تُنْبَاكْجِيٌّ *кўп.* تُنْبَاكْجِيَّةٌ тамаки сотувчи, тамакифуруш

تَنْبَلَ танбал бўлмоқ, дангасалик қилмоқ, эринмоқ

–تَنْبَالٌ *кўп.* تَنَابِيلُ , تَنَابِلَةٌ паст бўйли, пакана, бўйи паст

– تَنْبَلٌ *кўп.* تَنَابِلَةٌ 1. танбалга оид; 2. танбал, дангаса

– تَنْبَلَةٌ танбаллик, дангасалик, ишёқмаслик, эринчоқлик

تُنْبَةٌ катта (амалдор) киши

تُنْجُسْتَنٌ *кимё.* вольфрам

تَنُوخُ Танух (*қабила номи*)

تَنْدَةٌ *кўп.* اتٌ. танда, айвон, соябон; пана жой

تُنْدُورَا тундра

تَنِسٌ теннис; مِضْرَبُ الـ~ ракетка (*теннис ўйини жиҳози*) : مَلْعَبُ (صَالَةُ) الـ~ теннис ўйиладиган майдон, корт; الْمَائِدَةِ ~ *ёки* ~ الطَّاوِلَةِ пинг-понг, стол тенниси

تَنَكَ 1) тунука; 2) тунукасозлик маҳсулотлари

– تَنَكْجِيٌّ *кўп.* تَنَكْجِيَّةٌ тунукасоз, металл оқартирувчи

– تَنَكَةٌ *кўп.* اتٌ. тунука, тунука банка; бидон; кичкина қозон, декча; قَهْوَةٍ ~ қаҳва қайнатиладиган идиш

تَنْكَارٌ *кимё.* бура, танкор (*рангсиз, баъзан оқ, кулранг ёки сариқ минерал*)

– تَنْكَارِيٌّ = تَنَكْجِيٌّ

تُنُوبٌ *жам.* қора қарағайлар

– تُنُوبَةٌ *кўп.* اتٌ. (*бир дона*) қора қарағай

تَنُّورٌ *кўп.* تَنَانِيرُ тандир, печ, печка

– تَنُّورَةٌ *кўп.* اتٌ. (*ички*) юбка (*хотин-қизлар*), ~ فَوْقَانِيَّةٌ (*ташқи*) юбка

تَنُّوطٌ, تُنَوِّطٌ *жам.* тўқувчи-қушлар

– تَنُّوطَةٌ *кўп.* اتٌ. тўқувчи-қуш

تَنُّوفَةٌ *кўп.* تَنَائِفُ чўл, биёбон, саҳро

تَنُّومٌ *жам.* таннум (*одамлар ва ҳайвонлар ейдиган қора уруғли, кам ҳосилли мева дарахти*)

تَنِّسٌ=تَنِّيسٌ

تِنِّينٌ танин (*техника ва тиббиётда ишлатиладиган, тишни қамаштирадиган модда*)

– تِنِّينٌ *кўп.* تَنَانِينُ *миф.* аждаҳо, аждар; *астр.* Аждар юлдузлар турқуми; ~ بَرِّيٌّ *ёки* ~ الْبَرِّ питон (*тропик мамлакатларда бўладиган йирик бўғма илон*); ~ النَّامُوسِ ниначи, сўзанак

تَهْتَهَ дудуқланмоқ, дудуқланиб гапирмоқ; минғирламоқ, ғудурламоқ

– تَهَاتُهٌ *кўп.* ортиқча югуриб елишлар, оворагарчиликлар, беҳуда ҳаракатлар

– تَهْتَهَةٌ ғудурланиш, дудуқланиб гапириш; минғиллаш, ғудурлаш

I (تهم) تَهِمَ (а) تَهْمٌ бузилмоқ ва ёмон ҳидли бўлиб қолмоқ, ачимоқ, айнимоқ; تَهَمَ айбламоқ (*сол.* وهم); IV أَتْهَمَ 1) шубҳаланмоқ; айбламоқ (*сол.* وهم); 2) Тиҳомага жўнамоқ; VII انْتَهَمَ (*бирор н. да*) айбланган бўлмоқ

– تِهَامِيٌّ 1. Тиҳомага оид; 2. Тиҳома фуқароси

– تَهَمٌ жазирама иссиқ, кун қизиғи

– تَهِمٌ ёқимсиз ҳидли

– تَهِمَةٌ ёмон (ёқимсиз) ҳид

– تُهْمَةٌ *кўп.* تُهَمٌ шубҳа; айблов, айблаш

– تَهِيمٌ *қар.* وهم

I تَهَنَ (а) تَهَنٌ ухламоқ, ухлоқ бўлмоқ, уйқуда бўлмоқ

تَوٌّ : إِنَّا مُسَافِرُونَ فِي الـ~ биз дарҳол жўнаймиз; ا~ *ёки* عَلَى الـ~ дарҳол, ҳозир, ҳозироқ, шу онда, шу заҳоти, бетўхтов; وَ قَدْ مَاتَ لَـ~ـهُ у тўсатдан вафот этди; انْصَرَفَ لَـ~ـهُ у дарҳол узоқлашди (кетди); أُجْبِرَ عَلَى أَنْ يُغَادِرَ الْبِلَادَ فِي الـ~ وَ الْحَالِ у мамлакатни дарҳол тарк этишга мажбур бўлди

تَوٌّ² *кўп.* أَتْوَاءٌ битта, ягона, ёлғиз, тоқ, ("жуфт"нинг акси); ا~ جَاءَ атайлаб (шунчаки ёки йўл-йўлакай эмас) келмоқ

تُوَالِيتٌ туалет

I (توب) تَابَ (у) تَوْبٌ 1) тавба қилмоқ; 2) (*н. нидир*) қилишни бас этмоқ (عَنْ); II تَوَّبَ тавба қилишга мажбур этмоқ; VI تَتَاوَبَ эснамоқ,

ҳомуза тортмоқ; (*сол.* ثَبَّ); X اسْتَتَابَ = II

– تَائِبٌ 1) тавба қилувчи; 2) кечирувчи, афв этувчи

– تَوْبَةٌ тавба қилиш, тавба

– تَوَّابٌ 1) тавба қилувчи; 2) кечирувчи, афв этувчи, гуноҳидан ўтувчи; гуноҳларни кечирувчи, тавбани қабул қилувчи, таввоб (*Оллоҳнинг сифатларидан бири*)

– تَوْبَةٌ 1) тавба қилиш, айбга иқрор бўлиш; 2) тўғрилаш, тузатиш

– تَوْبَةٌ = مَتَابٌ

تُوبَالٌ шлак, тошқол (*1. металл эритилганда қолган қотишма; 2. қаттиқ ёнилғиларнинг кулга айланмаган қолдиғи*)

تَوْبَلَ (*овқатга*) зиравор қўшмоқ (*сол.* تبل)

– تَوْبِلَةٌ (*овқатга*) зиравор қўшиш

تُوبُوغْرَافِيَا топография (*1. геодезиянинг ер сатҳини ўлчаш ҳамда уни план ва хариталарда ифодалаш ишлари билан шуғулланувчи бўлими; 2. ернинг сатҳи ва ундаги пунктларнинг қай тарзда жойлашганлиги*)

تُوتٌ[1] *миф.* Тот

تُوتٌ[2] тут (*қибт тақвимининг биринчи ойи*)

تُوتٌ[3] (أَبْيَضُ, ~ أَحْمَرُ, ~ أَسْوَدُ ~) *жам.* 1) тут дарахтлари; 2) тут мевалари; ~ فِرَنْجِيٌّ (إِفْرَنْجِيٌّ) *ёки* ~ الْأَرْضِ қулупнай; ~ أَرْضِيٌّ ертут, ер тути; ~ شَوْكِيٌّ *ёки* ~ الْعَلِيقِ малина, хўжағат (*ўсимлиги ва меваси*) : ~ وَحْشِيٌّ маймунжон, пармачак (*меваси ва бутаси*); ~ شَامِيٌّ қора тут; ~ مِصْرِيٌّ оқ тут; ~ الثَّعْلَبِ *бот.* қон ичар (*ўсимлик*); ◊ ~ الـ وَرَقَةُ ҳаё пардаси; авратпўш (*ҳайкал ёки суратларда ялангоч одамнинг олатини ёпиб турадиган барг тасвири; сўзма-сўз: анжир барги*)

– تُوتَةٌ *кўп.* اتٌ 1) тут дарахти; 2) тут меваси; ~ وَ فَرَغَتِ الْحَدُوتَةُ *халқ.* миллий эртакларнинг анъанавий тугаш қисми (*«ва муроду мақсадига етибди» каби*)

تُوتِيَا рух; ~ حَمْرَاءُ қўрғошин купороси; ~ زَرْقَاءُ мис купороси; ~ الـ حَجَرُ *мин.* каламин; ~ الْبَحْرِ *зоол.* денгиз типратикони

(توج) II تَوَّجَ тож кийдирмоқ, тахтга ўтқазмоқ; (*н. билан дир*) якунламоқ (ب); V تَتَوَّجَ тож киймоқ, тахтга ўтирмоқ; (*н. билан дир*) якунланмоқ

– تَاجٌ *кўп.* تِيجَانٌ тож; ~ الْأُسْقُفِ митра (*христиан ва католиклар да руҳонийларнинг ибодат вақтида киядиган бош кийими*); ◊ ~ السِّنِّ тиш қопламаси (қоплама тиш); ~ الْأُذُنِ қулоқ чаноғи (супраси); ~ الْعَرَبِ салла; ~ الْعَمُودِ *ёки* ~ الْعَقْدِ *архит.* устун қоши - устуннинг шипга туташган юқори қисми; ~ الـ حُرُوفُ катта (бош) ҳарфлар; التَّاجُ Ат-Тож (*аббосий халифалар қароргоҳи номи, уни халифа Муътазид Дажла дарёсининг шарқий қирғоғида қурдирган*)

– تَاجِيٌّ 1) тожга оид; 2) *мед.* юрак томирлари; ~ شَرَايِينُ ـةٌ *анат.* юрак томирлари; ~ صِمَامٌ لِلْقَلْبِ юракнинг қон йўлини тўсувчи клапани; ~ الـ الْانْسِدَادُ инфаркт (*бирор органнинг маълум қисмига қон етарли келмаслиги натижасида шу жойдаги тўқималарнинг ўлиши*)

– تَتْوِيجٌ тож кийдириш, тахтга ўтқазиш; ~ الْعَقْدِ *архит.* гумбаз (қубба) нинг юқори айланаси

– تُوَيْجٌ *бот.* гултож, гулкоса; ◊ ~ الْبِنَاءِ *архит.* чорчўп (*ёғоч уйларнинг энг юқори қисми*)

– مُتَوَّجٌ тождор, соҳиби тож, тож кийган, тахтга ўтирган; (*н. билан дир*) якунланган (ب)

I (توح) تَاحَ (*у*) تَوْحٌ тайёр бўлмоқ, тайёрланмоқ, ҳозир бўлмоқ

– مُتَاحٌ ҳамманинг қўлидан келадиган, ҳаммабоп; мавжуд бўлиш, борлиқ, мавжудлик; الْأَرْقَامُ الْـ ـةُ рақамли маълумотлари бор (мавжуд) бўлган

تَوْرٌ[1] *кўп.* أَتْوَارٌ *биол.* гормон (*ички секреция безларидан ажралиб, қонга қўшиладиган модда*);

–تَوْرٌ[2] кўп. أَتْوَارٌ суюқлик қуйиладиган идишча

–تَوْرٌ[3] элчи

تَوْرَاةٌ *кўп.* تَوْرَيَاتٌ Таврот; Библия, Бешкитоб (*яҳудий ва христиан динининг муқаддас китоблари йиғиндиси*); ~ الـ أَهْلُ яҳудийлар

تُورِبِيدُو *кўп.* تُورِبِيدَاتٌ торпедо

تُورْبِينٌ *кўп.* اتٌ турбина; ~ مَائِيٌّ сув турбинаси

تُورْمَلِينٌ *мин.* турмалин (*мураккаб таркибли, чиройли, қимматбаҳо тош*)

تُورِيُومٌ *кимё.* торий (*элемент*)

تُوفَكْجِيٌّ *кўп.* تُوفَكْجِيَّةٌ қуролсоз, қурол-аслаҳа ясовчи уста, тўфанчи

I (توق) تَاقَ (*у*) تَوْقٌ (*н. нидир*) астойдил хоҳламоқ (إِلَى); (*бирор н. га*) интилмоқ (إِلَى); ~ تْ نَفْسُهُ إِلَى ... .ни соғинмоқ

– تَائِقٌ астойдил хоҳловчи

– تَوَّاقٌ жуда-жуда хоҳловчи; (*бирор н. га*) астойдил интилувчи (إِلَى)

– تَوْقٌ, تَوَقَانٌ астойдил хоҳлаш; интилиш

تَوَكَةٌ *кўп.* اتٌ илгак, илма, тугма

I (تول) تَالَ (*у*) تَوْلٌ мафтун қилмоқ; сеҳрлаб қўймоқ, жоду қилмоқ

– تَوْلَةٌ, تُولَةٌ мафтун қилиш; сеҳрлаб қўйиш, жоду қилиш

– تُولَةٌ, تَوْلَةٌ *кўп.* اتٌ бахтсизлик

– تُولَةٌ *11, 232 гр.га тенг бўлган оғирлик ўлчови*

– مَتُولٌ сеҳрлаб қўйилган; мафтун қилинган, жоду қилинган

وج تَوْجٌ *қар.*

تُولُوِينٌ *кимё.* толуол (*суюқ, хушбўй углеводород, кимё саноатида ишлатилади*)

تُومٌ *жам. эск.* кумушдан ясалган исирға

تُومَانٌ *кўп.* اتٌ туман (*Эрон тангаси*)

–تُومَةٌ *кўп.* تُومٌ 1) кумушдан ясалган зирак, исирға; 2) зирак, исирға; 3) туяқушнинг тухуми

تُومَرْجِيٌّ = تَمْرْجِيٌّ

تُونٌ = تُونَةٌ, تُونٌ

تُونْدْرَةٌ тундра

تَوْنَسَ тунисликка айлантирмоқ

– تَوْنَسَةٌ тунисликка айлантириш, тунислаштириш

– تُونِسِيٌّ 1. Тунисга оид; 2. Тунис аҳолиси

تُونِيكٌ туника (*қадимги Римда енгсиз узун кийим*)

I (توه) تَاهَ (*у*) تَوْهٌ 1) дайдимоқ; адашмоқ, йўлдан озмоқ; 2) ҳалок бўлмоқ, ўлмоқ; II تَوَّهَ йўлдан адаштирмоқ

– تَوَهَانٌ адашиш, йўлдан озиш; дайдиш

(توى) I تَوَى (а) йўқ бўлмоқ; қирилиб кетмоқ, барбод бўлмоқ (*мол-мулк ҳақида*); III تَاوَى яширмоқ, беркитмоқ; تَاوَاهُمُ التُّرَابُ уларни ер (тупроқ) яширди; IV أَتْوَى ҳалок қилмоқ, йўқ қилмоқ

–تَوًى йўқ бўлиш, зое кетиш, йўқолиш; зарар

تِيَاتْرُو *кўп.* تِيَاتْرَاتٌ театр; ~ الـ مَسْرَحُ театр саҳнаси

– تِيَاتْرِيٌّ театрга оид

تِيتَانُوسٌ *мед.* тетанус, қоқшол (*одамни тиришириб, қотириб қўядиган касаллик*)

تِيتَانِيُومٌ *кимё.* титан (*кумушранг қаттиқ элемент, металл*)

تَيْتَلٌ кўп تَيَاتِلُ = ثَيْتَلٌ

تِيجَانٌ *ат.от, мз.* Тийжон

–تَيْجَةٌ тайга

I (تيح) تَاحَ (*и*) تَيْحٌ (*бирор н. га*) маҳкум бўлмоқ (لِ); (*н. гадир*) мўлжалланган, белгиланган бўлмоқ; (*н. учундир*) олдиндан белгилаб қўйилмоқ (لِ); ... تْ لَهُ فُرْصَةٌ ~ унга қулай фурсат келди; IV أَتَاحَ атамоқ, мўлжалламоқ; бирон кишига имкон бермоқ; рухсат этмоқ; ... الْفُرْصَةَ لِـ ~ ... учун қулай фурсатдан фойдаланиш имконини яратмоқ, бермоқ; أُتِيحَ لَهُ التَّوْفِيقُ *мажх.* унга бахт кулиб боқди

– إِتَاحَةٌ (*н. нидир*) бериш; ~ الْفُرْصَةِ қулай фурсатнинг берилиши

– تَيَّاحٌ бировлар (ўзгалар) ишига аралашувчи, қизиқувчи, тумшуғини тиқувчи

– تَيَّاحٌ = تِيجَانٌ

баргсиз шохи

IV أَتَارَ тез-тез қайтармоқ, орқама-орқа такрорламоқ;

– تَتَارٌ *кўп.* اتٌ : 1) оқим; йўналиш; الـ~ الاِسْتِوَائِيُّ экваториал оқим; الـ~ الْبَحْرِيُّ денгиз оқими; ~ هَوَاءٍ ҳаво оқими, елвизак; ~ هَوَائِيٌّ ҳаво оқими; ضِدَّ الـ~ оқимга қарши; مَعَ الـ~ оқим бўйлаб;2) оқим, йўналиш (*мас. сиёсатда. фанда ва б.*); 3) *эл.* ток, электр токи; بِالتَّأْثِيرِ ~ индукцион (индукцияланган) ток; طَرْدِيٌّ ~ тўғри ток; عَكْسِيٌّ ~ қарама-қарши (қаршидан келаётган) ток; مُتَنَاوِبٌ ~ *ёки* مُتَذَبْذِبٌ ~ *ёки* مُتَقَطِّعٌ ~ ўзгарувчан ток; ~ مُبَاشِرٌ *ёки* مُسْتَمِرٌّ ~ ўзгармас ток; عَالِي (وَاطِئُ) ~ الجُهْدِ юқори (паст) кучланишли ток

تِتْرُكْوَازٌ 1. феруза; 2. феруза (мовий) ранг

تَيَّاسٌ така эгаси, така боқадиган одам

– تَيْسٌ *кўп.* تُيُوسٌ 1) эчки; جَبَلِيٌّ ~ тоғ эчкиси; тоғ кийиги; 2) *куч. м.* аҳмоқ, тентак

– تَيَاسَةٌ аҳмоқлик

I تَاعَ (и) تَيْعٌ, تَيَعٌ 1) оғзидан қуқи келмоқ; 2) ер устида ёйилиб оқмоқ (*сув ҳақида*); IV أَتَاعَ مَا أَكَلَهُ ~ еганини қусмоқ

تِيعَةٌ қирқта совлиқ қўй; شَاةٌ فِي الـ~ *ҳад.* қирқ совлиққа бир қўчқор

تِيفُودٌ, تِيفُوئِيدٌ *мед.* қорин терламаси, ич терлама; ~ بَارَا паратиф (*ич терламага ўхшаш юқумли касаллик*)

تِيفُوسٌ шунингдек: ~ قَمْلِيٌّ *мед.* тепкили терлама

تِيكٌ *бот.* тик (*иссиқ мамлакатларда ўсадиган кемабоп қаттиқ дарахт*)

تِيكَ = تَاكَ *қар.* ذَا

تِيلٌ 1) наша ўсимлиги; 2) каноптола; 3) полотно (*газламанинг қалинроқ бир тури*)

– أَتِيلَةٌ *кўп.* اتٌ : 1) шиплинт, дарра; 2) қамчи, гаврон

– تِيلَةٌ² *кўп.* اتٌ : тола; ~ الْقُطْنِ пахта толаси; طَوِيلُ الـ~ узун толали; قَصِيرُ الـ~ қисқа толали

– تِيلِيٌّ 1) каноптолали; 2) полотнога оид

تِيلِيَا жўка дарахти

I تَامَ (تيم) (и) تَيْمٌ севги қули (асири) бўлмоқ, жуда кучли (қаттиқ) севмоқ, севги туфайли ақлдан озмоқ; II تَيَّمَ ақлдан оздирмоқ (*севги ҳақида*)

– تَيْمٌ 1) севги қули (асири); 2) *эск.* қул, хизматкор; 3) *ат.от, мз.* Тайм

— تِيمٌ *спорт* команда (жамоа)

– تَيْمَةٌ уйда (яйловда эмас) боқиладиган ва соғиладиган қўй

– تَيْمَاءُ 1) саҳро; 2) Тайма (*жой номи*)

– مُتَيَّمٌ 1. хуштор; ошиқ, жуда кучли севиб қолган; 2. севги қули (асири)

تِينٌ *жам.* 1) анжирлар (*дарахтлари*); ~ شَوْكِيٌّ кактуслар; 2) анжир қоқлари, анжир; الـ~ الْمَشْغُولُ пресланган анжир қоқлари; وَرَقَةُ ~ الـ ҳаё пардаси; авратпўш (*ҳайкал ёки суратларда яланғоч одамнинг олатини ёпиб турадиган барг тасвири - сўзма-сўз: анжир барги*)

تِينَ بَكُ *ат.от, мз.* Тийнабек

– تِينَةٌ *кўп.* اتٌ : 1) анжир (*дарахти*); 2) анжир қоқи

I (تيه) تَاهَ¹ (и) تَيْهٌ, تَيَهَانٌ 1) сарсон-саргардон юрмоқ; адашмоқ, йўлдан озмоқ; дарбадар кезмоқ, саргардон бўлмоқ; оламни кезмоқ, саёҳат қилмоқ; 2) йўқолмоқ, кўздан ғойиб бўлмоқ; адашиб қолмоқ; хароб бўлмоқ; فِي ~ الْحِسَابِ وَضَاعَ ҳисобдан бутунлай адашмоқ; تَاهَ² (и) تِيهٌ фахрланмоқ; кибрланмоқ, гердаймоқ; мақтанмоқ, керилмоқ, мақтаниб гапирмоқ; II تَيَّهَ 1) йўлдан адаштирмоқ; 2) хижолат қилмоқ, уялтириб қўймоқ; чалғитмоқ, алаҳситмоқ; IV أَتَاهَ *ёки* أَتَيَهَ *ёки* أَتَوَهَ = II; V تَتَيَّهَ сарсон-саргардон юрмоқ, адашмоқ; дарбадар кезмоқ

– تَائِهٌ 1) сарсон-саргардон юрувчи; дарбадар кезувчи; адашиб қолган киши; ~ الْفِكْرِ паришонхотир, фикри тарқоқ; الْعَصَبُ الـ~ *анат.* адашган асаб; كُلْوَةٌ ~ةٌ *мед.* кўчиб юрувчи буйрак; 2) мағрур, керик; манман, димоғдор, калондимоғ

– تَيَّاهٌ мағрур, керик, манман, димоғдор, калондимоғ, : виқорли, ғурурли

– تَيْهٌ сарсон-саргардон юриш, дарбадар кезиш, адашиш; дарбадарлик

تِيهٌ *кўп.* أَتْيَاهٌ 1) ғурур, ифтихор, фахрланиш, мағрурланиш; 2) саҳро, чўл, биёбон; 3) лабиринт (*қадимги Юнонистон ва Мисрда: хоналари чалкаш йўллар билан боғланган катта қаср*); 3) *анат.* лабиринт, қулоқнинг чиғаноқсимон ички қисми

– تَيْهَاءُ саҳро, чўл, биёбон

– تَيْهَانٌ адашиб юрадиган, дарбадар; саргардон кезувчи; кезиб юрадиган, сайёр

تَيَهَانٌ адашиб юриш; саргардон кезиш

– تَيَّهَانٌ мағрур, фахрланувчи; димоғдор, такаббур

– مَتَاهَةٌ, مَتَاهٌ *кўп.* اتٌ : 1) саҳро; чўл, биёбон; 2) лабиринт; ◊ مُغْلَقَاتُ النَّفْسِ وَ مَتَاهَاتُهَا юракнинг энг чуқур қаъри; дил тўри; غَزَا مَتَاهَاتِ الْمَجْهُولِ энг номаълум сирларни очиш

تِيُودُولِيتٌ теодолит (*бурчакларни ўлчайдиган асбоб*)

ث

(ثَاءٌ) ث се (*араб алифбосининг 4-ҳарфи, абжадда - 500*)

ثَانِيَةٌ секунд *сўзининг қисқаргани*

ثَالِيُومٌ *кимё.* таллий (*кўкимтир юмшоқ металл*)

I ثَبَّ (а) ثَبٌّ эснамоқ, эснок тортмоқ; VI تَثَابَّ = I

– أَثَابٌّ *жам.* дарахт

– أَثَابَّةٌ битта дарахт

– ثَاؤُبٌ *кўп.* ثَأْبٌ

– ثَاؤُبَةٌ = اتٌ : эснок, эснаш

– ثُؤَبَاءُ, ثَأْبٌ эснаш, эснок тортиш

ثَأْثَأَ¹ ҳимоя қилмоқ (عَنْ); تَثَأْثَأَ (*к. нингдир*) сири босмоқ (مِنْ); ثَأْثَأَ² 1) чанқоқ ҳолида қолдирмоқ, чанқатмоқ, чанқатиб қўймоқ; 2) суғормоқ, сув ичирмоқ; النَّارَ ~ оловни ўчирмоқ; الْغَضَبَ ~ жаҳлидан қайтармоқ

I ثَأَجَ (а) ثَأْجٌ маърамоқ (*қўй ҳақида*)

– ثُؤَاجٌ қўйнинг маъраши

I ثَدَّ (а) ثَأْدٌ 1) шудринг тушмоқ, шабнам тушмоқ; الرَّجُلُ ~ совқотмоқ (*одам ҳақида*); 2) *эск.* зах, нам бўлмоқ; совуқ бўлмоқ

– ثَأْدٌ зах ер

— ثَأْدٌ шудринг, шабнам

— ثَأْدَاءُ чўри аёл, чўри, жория

— ثَئِدٌ совқотган, совуқда қолган, совуқ еган

— ثَئْدٌ = ثَئِدٌ

I ثَأَرَ (а) ثَأْرٌ қасос (интиқом, ўч) олмоқ, (*к нингдир*) қилмишига яраша иш қилмоқ (لِ), (*н. нингдир*) ўчини олмоқ (بِ, مِنْ); IV أَثْأَرَ = I; VI تَثَاءَرَ бир-биридан ўч олмоқ

– إِثْآرٌ ўч олиш, қасос олиш

– ثَائِرٌ¹ 1. ўч олувчи; 2. қасоскор

ثَائِرٌ² қар ثور

– ثَأْرٌ *кўп.* ثَأْرَاتٌ, آثَارٌ, أَثْآرٌ қасос, ўч, ҳақ, жазо, ажр; أَخَذَ بِالـ~ (الـ~) منْهُ ундан қасосини олди; у реванш олди, қаримта қайтарди

– ثَأْرِيٌّ 1) қасосчи, ўч (интиқом) олувчи; 2) реваншистлик сиёсатига асосланган; الْمُبَارَاةُ الـ~ةُ матч-реванш; الأَعْمَالُ الـ~ةُ реваншистик хатти-ҳаракатлар

– ثَأْرٌ = ثُؤْرَةٌ

ثَأْطَةٌ *кўп.* ثَأْطٌ лой, балчиқ

ثُؤْلُولَةٌ, ثُؤْلُولٌ *кўп.* ثَآلِيلُ сўгал, ортиқ (*аъзо*)

I ثَأَى (а) ثَأْيٌ 1) бузмоқ, бузуқ қилиб қўймоқ, ишдан чиқармоқ; 2) йиртмоқ, сўкмоқ,

чокидан йиртмоқ (*мас. кўйлакни*)

I ثَبَّ (*у*) ثَبَابٌ *эск.* ўрнашиб (жойлашиб) олмоқ; бўлиб ўтмоқ (*иш ҳақида*)

I (ثبت) ثَبَتَ (*у*) ثَبَاتٌ, ثُبُوتٌ 1) ҳаракатсиз бўлмоқ, жим бўлмоқ, турғун бўлмоқ; 2) (*бирор н. да*) қаттиқ турмоқ, маҳкам турмоқ, собит турмоқ; 3) аниқланмоқ, исбот қилинмоқ, тасдиқланмоқ (*факт*); 4) бардош бермоқ, чидамоқ, ўзини тутиб турмоқ; ثَبُتَ (*у*) ثَبَاتَةٌ жасур бўлмоқ, дадилланмоқ, довюрак бўлмоқ; II ثَبَّتَ 1) мустаҳкамламоқ, барқарор қилмоқ; قَدَمَهُ فِي الْبَحْرِ ~ сувликда ўз ҳукмронлигини ўрнатмоқ; 2) (*бирор н. га*) маҳкамламоқ (عَلَى); ўрнатмоқ (*мас. асбобни*); 3) (*лавозимга*) тасдиқламоқ; 4) тасдиқлаб бермоқ, исботламоқ, аниқламоқ; الْوَاقِعَ ~ الذَّاتِيَّةَ (الشَّخْصِيَّةَ) шахсни аниқламоқ; фактни аниқламоқ; 5) барқарорлаштирмоқ, стабиллаштирмоқ (*мас. пул қадрини*); 6) *фото.* фиксаж билан ишлов бермоқ, фотоқоғоз ёки плёнкага олинган расмни махсус эритмада фиксажда ишлаб мустаҳкамламоқ; IV أَثْبَتَ 1) тасдиқламоқ; 2) тасдиқ қилмоқ, исбот қилмоқ, аниқламоқ; بِالْحُجَّةِ ~ (*бирор н. ни*) асосламоқ; الذَّنْبَ عَلَيْهِ ~ (*к. нингдир*) айбини исботламоқ; 3) қайд этмоқ, ёзмоқ, мустаҳкамламоқ; فِي الْمَحْضَرِ ~ протоколга киритмоқ; 4) ўрнашиб олмоқ; هُ السُّقْمُ ~ унга касаллик ёпишиб олди; V تَثَبَّتَ 1) мустаҳкамланмоқ; 2) тасдиқланмоқ; 3) (*бирор н. га*) ишонмоқ, ишонч ҳосил қилмоқ (فِي, مِنْ); 4) (*бирор н. да*) эҳтиёткорлик билан иш кўрмоқ; X اسْتَثْبَتَ 1) исбот талаб қилмоқ; 2) шошмасдан, эҳтиёткорлик билан ҳаракат қилмоқ; 3) мустаҳкамламоқ

– إِثْبَاتٌ 1) ўрнатиш (*мас. асбобни*); 2) тасдиқлаш, исботлаш, аниқлаш; الشَّخْصِيَّةِ ~ *ёки* الذَّاتِيَّةِ ~ *ёки* الْهُوِيَّةِ ~ шахсни аниқлаш; 3) исбот; قَانُونِيٌّ ~ юридик исбот; ◊ شُهُودُ الْ~ айбловчи томоннинг гувоҳлари

– إِثْبَاتِيٌّ тасдиқловчи, исбот қилувчи; маъқуллаб айтилган, тасдиқлайдиган

– تَثَبُّتٌ ишонч, дадиллик; عَنْ ~ ишонч билан

– تَثْبِيتٌ 1) маҳкамлаш, мустаҳкамлаш, стабиллаш; ўрнатиш; 2) *фото.* фиксация (*фотоқоғоз ёки плёнкага олинган расмни фиксажда ишлаш*)

– ثَابِتٌ 1) мустаҳкам, собит, барқарор; الْجَأْشِ ~ мард, жасур, вазмин, мустаҳкам; الْعَزْمِ ~ қатъий қарорли, қарори қатъий; الْقَلْبِ ~ собит, барқарор; الْقَدَمِ ~ а) собитқадам; б) ишончли; 2) қўзғалмайдиган, қимирламайдиган, турғун; 3) шубҳасиз, равшан, ишончли; 4) доимий, субутли, турғун; 5) *юр.* кўчмайдиган, кўчмас

– ثَابِتَةٌ *кўп.* ثَوَابِتُ 1) ثَابِتٌ *сўзининг мн. си*; 2) *астр.* турғун юлдуз; النُّجُومُ الثَّوَابِتُ турғун юлдузлар

– ثَبَاتٌ 1) мустаҳкамлик, собитлик, барқарорлик; сабот, матонат, қунт; الْجَأْشِ ~ мардлик, жасурлик, вазминлик; 2) қўзғалмаслик, турғунлик; 3) барқарорлик, стабиллик, доимийлик; عَدَمُ ~ омонатлик, тутуриқсизлик, саботсизлик, беқарорлик

– ثَبْتٌ собит, барқарор

– ثَبَتٌ *кўп.* أَثْبَاتٌ 1) исбот; 2) қатъий қилиб тузилган рўйхат; 3) сабот, матонат

– ثَبْتٌ, ثَبِتٌ 1) мустаҳкам, собит, барқарор; 2) шубҳасиз, ишончли

– ثُبُوتٌ 1) мустаҳкамлик, собитлик, барқарорлик, сабот; 2) маҳкамлик, чидамлилик, бардошлилик; عَدَمُ الْ~ беқарорлик, тутуриқсизлик, саботсизлик; 3) қўзғалмаслик, турғунлик, чидамлик; 4) чинлик, тўғрилик, ростлик; رَمَضَانَ ~ рамазон ойининг кириш вақтини қайд қилиш; فِي ~ тўғри, бехато

– ثُبُوتِيٌّ мустаҳкам, ишончли, асосли, ишонарли (*мас. далил*)

– ثَبِيتٌ ақли барқарор, барқарор ақл эгаси

– مُثَبَّتٌ 1) тасдиқланган, исботланган; белгиланган; 2) мустаҳкамланган

– مُثَبِّتٌ 1. 1) тасдиқловчи; исботловчи; 2) мустаҳкамловчи; 2. 1) фиксаж (*фото. олинган суратни ўчмайдиган қилувчи модда*); фиксатив (*сан. қаламда чизилган расмларга ранги ўчиб кетмаслиги учун суртиладиган рангсиз эритма*); 2) стабилизатор

I ثَبَجَ (*у*) ثُبُوجٌ, ثَبْجٌ 1) ўқиб (таниб) бўлмайдиган қилиб ёзмоқ, ажи-бужи қилиб ёзмоқ; 2) тушуниб бўлмайдиган қилиб гапирмоқ; II ثَبَّجَ = I; الرَّاعِي بِالْعَصَا ~ чўпон таёғини белига тираб, қўлларини таёқнинг орқасидан осилтирди

– أَثْبَجُ *мн* ثَبْجَاءُ *кўп.* ثُبْجٌ 1) кўкраги кенг, яғрини кенг, яғриндор (*кич.* أُثَيْبِجٌ); 2) қорни катта, катта қоринли

– ثَبَجٌ[1] 1) таниб (ўқиб) бўлмайдиган хат, ажи-бужи хат; 2) тушуниб (англаб) бўлмайдиган нутқ

– ثَبَجٌ[2] *кўп.* أَثْبَاجٌ 1) ора, ич; الْبَحْرِ ~ *ёки* أَثْبَاجُ الْبَحْرِ денгиз қаъри; 2) тананинг елкадан белгача бўлган қисми; 3) (*н.нингдир*) ўртаси

– ثَبَجٌ[3] *кўп.* ثِبْجَانٌ бойқуш, бойўғли

I (ثبر) ثَبَرَ[1] (*у*) ثَبْرٌ ҳайдамоқ, қувмоқ, қувиб чиқармоқ, қувғин қилмоқ; ثَبَرَ[2] (*у*) ثُبُورٌ ҳалок бўлмоқ, нобуд бўлмоқ; 2) ман этмоқ, (*н.нидир қилишдан*) қайтармоқ; III ثَابَرَ (*бирор н. да*) қатъият кўрсатмоқ, матонат кўрсатмоқ, ҳафсала қилмоқ (عَلَى)

– ثُبُورٌ ҳалокат, завол; ◊ نَادَى وَيْلاً وَ ~ا *ёки* نَادَى بِالْوَيْلِ وَ الْ~ وَ عَظَائِمِ الْأُمُورِ шовқин кўтармоқ, ғ тўполон, жанжал кўтармоқ (қилмоқ)

– ثَبِيرٌ Маккаи мукаррамадаги тоғ номи

– مُثَابَرٌ қатъиятли, матонатли; тиришқоқ, ҳафсалали

– مُثَابَرَةٌ қатъият, матонат; ҳафсала, иштиёқ, серҳаракатлик

– مَثْبَرٌ 1) туғруқхона; 2) туя болалайдиган капа (ёпиқ)

– مَثْبُورٌ *эск.* қувғин қилинган, ҳайдалган; лаънатланган; ҳалок бўлган

I ثَبَطَ (*у*) ثَبْطٌ (*н. дандир*) тўхтатиб қолмоқ (عَنْ); (*н. гадир*) халал бермоқ, тўсқинлик қилмоқ (عَنْ, مِنْ); II ثَبَّطَ (*н. дандир*) ушлаб қолмоқ, тўхтатмоқ, тўхтатиб қолмоқ (عَنْ); (*бирор н. га*) халал бермоқ, тўсқинлик қилмоқ (عَنْ, مِنْ); 2) чекламоқ, чек қўймоқ; ◊ الْعَزْمِ ~ ҳафсалани қайтармоқ, пир қилмоқ; V تَثَبَّطَ тўхталиб қолмоқ, ушланиб қолмоқ, тўсиққа учрамоқ

V تَثَبَّنَ қўйлакнинг этагига бирор н. солиб ташимоқ

ثَبَانٌ *кўп.* ثُبُنٌ этак, бар

– ثُبْنَةٌ *кўп.* ثُبَنٌ = ثَبَانٌ

– مَثْبَنَةٌ *кўп.* مَثَابِنُ аёллар сумкаси

ثُبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ оломон, йиғин, тўда; отряд; 2) ҳовуз ёки бассейннинг ўртаси, ўрта қисми

II ثَبَى 1) (*н.нидир*) узлуксиз қилмоқ, амалга оширмоқ; اللهُ لَهُ النِّعَمَ ~ Оллоҳ унга неъматларини бардавом қилсин!; 2) (*к.гадир*) ҳамду сано ўқимоқ, мақтамоқ (عَلَى)

I ثَجَّ (*а/у*) ثُجُوجٌ тўлиб қолмоқ, тошиб қуйилмоқ; ثَجَّ (*а/и*) ثَجَاجٌ тирқираб оқмоқ (*қон*)

– ثَجٌّ сўйилган жонликдан қоннинг тирқираб оқиши

– ثَجَّاجٌ серсув, кўп сувли, суви кўп; битмас-туганмас (*манба*)

– ثَجٌّ кенг, энли, эни кенг

ثُجَّةٌ *кўп.* ثُجَّةٌ (*бирор н.нинг*) ўртаси, ўрта қисми; الْوَادِي فِي ~ أَقَامُوا улар водийнинг ўртасида яшадилар

–ثَجِيرٌ сиқиб ёки эзиб суви олингандан кейин қолган тилп (қолдиқ)

I ثَجَلَ (а) ثَجَلٌ қорни катта бўлмоқ, катта қоринли бўлмоқ

–أَثْجَلُ *мн.* ثَجْلَاءُ *кўп.* ثُجْلٌ қорни катта (*одам*)

–ثُجْلَةٌ 1) қорни катталик, қоринни катталиги

I ثَجَمَ (и) ёмғир ёғмоқ; IV أَثْجَمَ = ثَجَمَ

I ثَجَنَ (*у*) ثَجْنٌ, ثُجُونَةٌ, ثَجَانَةٌ 1) йўғонлашмоқ,

семирмоқ; 2) қуюқланмоқ, қалинлашмоқ, зичлашмоқ; 3) қуполлашмоқ, дағаллашмоқ; IV أَثْخَنَ 1) (*н. нидир*) катта миқдорда бажармоқ; هُ ~ بِالسَّوْطِ (*к. нидир*) қамчи билан роса саваламоқ; 2) бўшаштирмоқ; заифлаштирмоқ, заифлантирмоқ; кучсизлантирмоқ; تْهُ الْجِرَاحُ ~ у яралардан бўшашиб кетди (*сўзма-сўз:* яралар уни бўшаштириб юборди)

– ثُخُونَةٌ, ثَخْنٌ, ثَخَانَةٌ 1) йўғонлик, семизлик; 2) қалинлик, қуюқлик; 3) дағаллик

– ثُخَنَاءُ, ثَخَانٌ, ثَخِينٌ *кўп* 1) қалин, йўғон, семиз; 2) қуюқ, зич; 3) дағал

I ثَدَقَ (у) ثَدْقٌ оқмоқ, тўкилмоқ; الْمَطَرُ ~ ёмғир ёғмоқ

–ثَادِقٌ : سَحَابٌ ~ ёмғир ёғаётган булут, ёмғирли булут

I ثَدَنَ (а) ثَدَنٌ сасимоқ, ҳидланмоқ, ҳиди ўзгармоқ; اللَّحْمُ ~ гўштнинг ҳиди бузилди; II ثَدَّنَ семириб вазни ошмоқ

–ثَدَنٌ семиз, бақалоқ, этли

–مُثَدَّنٌ : الْيَدِ ~ чала туғилган, муддатидан эрта дунёга келган (*одам*)

ثَدْيٌ кўп أَثْدَاءٌ, أَثْدٍ кўкрак, эмчак учи, тугмачаси (*одамда*); эмчак (*ҳайвонларда*); الْحَيَوَانِ ~ елин; ذَوَاتُ الـ~ сут эмизувчилар

– ثَدْيَاءُ кўкракдор, кўкраги катта (*аёл*)

– ثَدْيِيٌّ кўкракка оид, эмчак учига оид

– ثَدْيِيَّاتٌ *кўп.* сут эмизувчилар

I ثَرَّ (и,у) ثَرٌّ , ثُرُورٌ , ثُرُورَةٌ кенгаймоқ, кенг бўлмоқ; السَّحَابَةُ ~ت булут ёмғирга тўлмоқ; الْعَيْنُ ~ت булоқ сувга тўлмоқ

ثَرٌّ 1) сергап, маҳмадона; 2) тўла, тўлиқ; الْعَيْنُ الـ~ةُ ёшга тўлган кўз

I ثَرَبَ (*и*) ثَرْبٌ сўкмоқ, койимоқ, айбситмоқ, гина қилмоқ, ўпкаламоқ (عَلَى) II ثَرَّبَ қаттиқ сўкмоқ, ҳақоратламоқ (عَلَى)

–تَثْرِيبٌ *эск.* сўкиш, ҳақоратлаш

– ثَرْبٌ *кўп.* ثُرُوبٌ *анат.* қориннинг ёғ боғлаган қисми

– يَثْرِبُ Мадинаи мунаввранинг аввалги номи

ثَرْثَرَ кўп гапирмоқ, маҳмаданалик қилмоқ, беҳуда гаплар гапирмоқ

– ثَرْثَارٌ 1) сергап, маҳмадана, эзма; 2) ичида гап ётмайдиган, оғзи бўш

– ثَرْثَرَةٌ бемаъни гап, сафсата; الـ~ الْفَارِغَةُ қуруқ сафсата

I ثَرَدَ (*у*) ثَرْدٌ (*нонни*) майдаламоқ, бурдаламоқ, уватмоқ; II ثَرَّدَ : مِنَ الْمَعْرَكَةِ ~ жанг майдонидан олиб чиқиб кетилмоқ (*ярадор ҳақида*)

– أَثْرَدُ лабида ёриғи (тиртиғи) бор (*одам*), лаби ёрилган (тиртиқ) (*одам*)

– ثَرْدٌ лабдаги ёрик

– ثَرِيدٌ *кўп.* ثُرُودٌ оби ёвғон, ёвғон шўрва; бўктирилган нон; сутга, қатиққа тўғралган нон

– مَثْرُودٌ = ثَرِيدٌ

ثُرَقِيَّةٌ Миср зиғирпояси матосидан тикилган оқ кийим

I ثَرَمَ (а) ثَرْمٌ тишни синдирмоқ; VII اِنْثَرَمَ тиш синмоқ

أَثْرَمُ *мн.* ثَرْمَاءُ *кўп.* ثُرْمٌ синиқ тишли, тиши синиқ

I ثَرَا (ثرو) (*у*) ثَرَاءٌ кўпаймоқ, ортмоқ, ошмоқ, ўсмоқ (*бойлик*)

– ثَرْوَانُ *мн* ثَرْوَى бадавлат, давлатманд, бой

ثَرَى (*а*) ثَرًى = ثَرَا; IV أَثْرَى 1) бойимоқ, бой бўлмоқ; 2) (*бирор н. билан*) бойимоқ (ب)

– إِثْرَاءٌ бойиш; الـ~ عَلَى حِسَابِ الْآخَرِ бошқалар ҳисобига бойиш; حُبُّ الـ~ очкўзлик билан бойликка интилиш

– ثَرَاءٌ бойлик, катта бойлик; ◊ حَدِيثُ الـ~ (*кўп.* حَدِيثُ الـ~) ҳарбий таъминот ҳисобидан бойиган киши, нувориш (*уруш вақтида ва урушдан кейин чайқовчилик билан бойиган киши*)

– ثَرْوَةٌ *кўп.* ثَرَوَاتٌ = ثَرَاءٌ ؛ أَهْلُ الـ~ бадавлат одамлар; قَوْمِيَّةٌ ~ халқ бойлиги

– ثَرًى = ثَرَاءٌ

– ثَرِيٌّ *кўп.* أَثْرِيَاءُ 1) давлатманд; 2) бадавлат одам

– الـ~ ثُرَيَّا[1] *астр.* Сурайё (*Савр юлдузлар туркумидаги етти юлдуз*)

– ثُرَيَّا[2] *кўп.* ـاتٌ люстра, қандил, чилчироқ

– مُثْرٍ *мн.* مُثْرِيَةٌ 1) давлатманд; 2) бадавлат одам, миллионер

I ثَرَى (*а*) ثَرًى нам бўлмоқ, ҳўл бўлмоқ

–أَثْرَى *мн* ثَرْيَاءُ = ثَرِيٌّ[2]

– ثَرًى[1] 1) намлик, захкашлик, рутубат; 2) зах ер; طَيَّبَ اللهُ ثَرَاهُ ётган жойи обод бўлсин! (*сўзма-сўз:* ётган жойини Оллоҳ яхши қилсин!); كَالْفَرْقِ بَيْنَ الـ~ وَ الثُّرَيَّا ер билан осмонча фарқ

– ثَرًى[2] = ثَرَاءٌ *қар.* ثرو

–ثَرِيٌّ юмшоқ; ~ تُرَابٌ юмшоқ, нам тупроқ

أَثَطُّ *кўп.* ثُطٌّ эчки соқол; ~ رَجُلٌ эчки соқол одам

– ثَطٌّ *кўп.* ثِطَاطٌ = أَثَطُّ

I ثَطِئَ (*а*) ثَطَأٌ аҳмоқ бўлмоқ, тентак бўлмоқ

I ثَعَّ (*а/и*) ثَعٌّ қайт қилмоқ, қусмоқ

I ثَعَبَ (а) ثَعْبٌ оқизмоқ; الْمَاءَ ~ сувни оқизиб юбормоқ; VII اِنْثَعَبَ оқмоқ (*сув ҳақида*)

– ثَعْبٌ *кўп.* ثُعْبَانٌ водийдаги жилға

ثُعْبَانٌ *кўп.* ثَعَابِينُ илон, қора илон; الـ~ الْبَحْرِيُّ ёки الْبَحْرِ ~ *зоол.* денгиз ит балиғи; الْمَاءِ ~ ёки السَّمَكِ ~ *зоол.* илон балиқ

– ثُعْبَانِيٌّ илонга тегишли, илонга ўхшаш, илон шаклли

– مَثْعَبٌ *кўп.* مَثَاعِبُ 1) ифлос сув оқиб тушиши учун қилинган зовур, обрез; الْمَثَاعِبُ مَاءُ оқизиб юбориладиган сув; 2) сифон (*суюқликни юқоридаги идишдан пастроқдаги идишга ўтказиш учун хизмат қиладиган букик найча*)

ثَعْجَرَ *эск.* қуймоқ (*ёмғир ҳақида*); IV إِثْعَنْجَرَ *эск.* қуйилмоқ (*ёмғир ҳақида*)

–مُثْعَنْجِرٌ *эск.* қуйилувчи, оқувчи (*ёмғир*)

I ثَعَطَ (а) ثَعْطٌ айнимоқ, сасимоқ, бузилмоқ; اللَّحْمُ ~ гўшт сасиди

أَثْعَلُ *мн.* ثَعْلَاءُ *кўп.* ثُعْلٌ тишининг устидан ёки остидан яна тиш чиққан одам, суйлоқ одам

ثُعَالَةٌ тулки

– ثَعْلٌ 1) қўй елинидаги ортиқча (қўшимча) уч

– ثَعَلٌ = ثَعْلٌ

–ثَعَلٌ Суал (*ўқ отишдаги маҳорати билан машҳур бўлган қабила*)

تَثَعْلَبَ тулкидек ҳаракат қилмоқ, айёрлик қилмоқ

– ثَعْلَبٌ *кўп.* ثَعَالِبُ 1) тулки; тулки мўйнаси; الْمَاءِ ~ *зоол.* сувсар; الـ~ كَفُّ *бот.* дигаталис (*гажак гуллилар оиласига мансуб ўсимлик*); ◊ الـ~ دَاءُ соч тўкилиши, соч тушиш, сийқабош бўлиш; ~ بَنُو араб қабилаларидан бирининг номи; 2) *ат.от, мз.* Саълаб

– ثُعْلَبَانٌ эркак тулки

– ثَعْلَبَةٌ 1) ўрғочи тулки; 2) айёрлик, маккорлик; ~ بَنُو араб қабилаларидан бирининг номи; فَمَا مِنْ وَادٍ إِلاَّ وَ لِبَنِي ثَعْلَبَةَ أَثَرٌ بِكُلِّ وَادٍ أَثَرٌ مِنْ بَنِي ~ *мтл.* бундан қочиб қутулиб бўлмайди (*сўзма-сўз:ҳар бир водийда* بَنُو ثَعْلَبَةَ *қабиласининг изи бор*) فيه ёки

– ثَعْلَبِيٌّ тулкисифат, тулкига ўхшаш; тулкига оид

– مُثْعَلَبٌ : أَرْضٌ ~ةٌ тулкилар кўп учрайдиган ер

I ثَغَبَ (и) ثَغْبٌ сўймоқ; الشَّاةَ ~ қўй сўймоқ

–ثَغَبٌ *кўп.* ثُغْبَانٌ , ثُغْبَانٌ тоғнинг қуёш тушмайдиган салқин этаги

ثَغْثَغَ : الْكَلَامَ ~ чалкаштириб гапирмоқ, гапи чалкашиб кетмоқ

— ثَغْثَاغٌ чалкаш гаплар гапирувчи, гапида чалкашиб кетувчи (*одам*)

I ثَغَرَ (*а*) ثَغْرٌ тешмоқ, тешик очмоқ; IV أَثْغَرَ : ~ الصَّبِيُّ гўдакнинг сут тишлари тушиб тугади; VII اِنْثَغَرَ йиртилиб битмоқ, тўзиб битмоқ, илма-тешик бўлиб кетмоқ (*меш ҳақида*); VIII اِثَّغَرَ ёриб чиқмоқ, чиқа бошламоқ (*тиш ҳақида*); الطِّفْلُ ~ боланинг тиши чиқа бошлади

– ثُغُورٌ *кўп.* 1) олд қатор тишлар; 2) оғиз; 3) дара, дефим (*икки тоғ орасидаги йўлак, сой, оралиқ*); 4) чегарага яқин жойлар, чегара; 5) порт, гаван

– ثُغْرَةٌ *кўп.* ثُغُرَاتٌ, ثُغَرٌ 1) тешик, ёриқ; кириш йўли; ~ سَدَّ ... فِي (*н. нинг*) ёриғини тўлғазмоқ; 2) йўл, оралиқ (*мас., қаторлар ораси*); 3) чуқурлашиш, чуқурроқ қилиш; ◊ ثُغُرَاتٌ لِلرِّيَبَةِ шубҳа туғдирадиган сабаблар

ثُغَامٌ, ثُغَامٌ *жам. бот.* (Atractylis gummifera) (*оқ гулли ўсимлик*)

– ثُغَامَةٌ *кўп.* ـَاتٌ *сўзидан, д. с.*; ◊ وَكَانَ الشَّيْبُ بِشَعْرِهِ ~ унинг соч-соқоли оқарди

I (ثغو) ثَغَا (*у*) ثُغَاءٌ маърамоқ; VI تَثَاغَى қуплашиб маърашмоқ

– ثَاغٍ мн ثَاغِيَةٌ маъраётган; مَا لَهُ ~ وَ لَا رَاغٍ *мтл.* унинг ҳеч вақоси йўқ (*сўзма-сўз:* унинг на маърайдиган (қуйи), на ўкирадиган (туяси) бор)

ثُفَّاءٌ *жам. бот.* хантал (горчица)

– ثُفَّاءَةٌ 1) *бот.* бир дона хантал (горчица) меваси; 2) *бот.* крес салат (*барги ёйиладиган бир йиллик ўсимлик*)

(ثفر) IV أَثْفَرَ қуюшқон солмоқ; X اِسْتَثْفَرَ : ~بِثَوْبِهِ этакни қайириб, икки оёқ орасидан ўтказиб белга боғламоқ

– ثَفَرٌ *кўп.* أَثْفَارٌ қуюшқон

ثَفَالٌ секинюрар (*мас. туя*)

–ثُفَالٌ тегирмоннинг остки тоши

–ثَفَالٌ ун сочилмаслиги учун тегирмоннинг тагига тўшаладиган тери

– ثُفْلٌ қуйқа, қуйқум, лойқа, чўкма; қолдиқ

I ثَفَنَ (а) ثَفَنٌ дағаллашмоқ, ғадир-будур бўлмоқ; ~ تْ يَدُهُ унинг қўли меҳнатдан дағал бўлиб кетди; III ثَافَنَ 1) (*к. биландир*) яқин муносабатда бўлмоқ; 2) (*бирор к. билан*) бирга бўлмоқ, бирга ўтиришмоқ

– ثَفِنَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ~ туянинг чўккани ерга тегиб турадиган аъзоси; 2) *эск.* туянинг тиззаси ва кўкрагидаги бўртиб чиқиб турган ери; 3) *эск.* ҳайвон олдинги оёғи билан елкаси ўртасидаги бўғим

(ثفو) IV أَثْفَى учта аёлга уйланмоқ

–مُثْفَاةٌ уч ва ундан ортиқ эри ўлган бева

— مُثْفًى уч ва ундан ортиқ хотини ўлган (*одам*)

(ثفى) II ثَفَّى : الْقِدْرَ ~ қозонни учоққа осмоқ; IV أَثْفَى : الْقِدْرَ ~ қозонга қараб учоқ қурмоқ; *эск.* уч оёқли учоққа қозонни қўймоқ (осмоқ)

أُثْفِيَّةٌ *кўп.* أَثَافٍ 1) уч оёқли темир учоқ; 2) тошдан қилинган учоқ; ... وَ ثَالِثُهُ الْأَثَافِي هِيَ ёмонлар ичидаги энг ёмони бу ...

I ثَقَبَ (*у*) ثَقْبٌ 1) тешмоқ, тешик қилмоқ, ўймоқ, санчиб тешмоқ, санчмоқ, суқмоқ; пармалаб тешмоқ, кавламоқ; *тех.* бурғиламоқ, тоғпарма билан пармаламоқ; 2) ёнмоқ, илашмоқ (*олов ҳақида*); ~ تْ الرَّائِحَةُ ҳид тарқалмоқ, ёйилмоқ; ~ النَّجْمُ йилтираб кўринмоқ (*юлдуз ҳақида*) II ثَقَّبَ : النَّارَ ~ аланга олдирмоқ; IV أَثْقَبَ ёнмоқ, ёндирмоқ, туташтирмоқ, ўт олдирмоқ; V تَثَقَّبَ тешилмоқ, пармаланиб тешилмоқ, кавланмоқ; VII اِنْثَقَبَ тешилмоқ, тешик қилиб ўйилмоқ, пармаланмоқ; бурғиланмоқ

– اِنْثِقَابٌ *мед.* тешилиш, ёрилиш; ~ الْأَمْعَاءِ *ёки* فِي ~ الْأَمْعَاءِ ичак тешилиши

– ثَاقِبٌ 1) тешувчи, санчувчи, суқувчи; ~ الْفِكْرِ ◊ зеҳни ўткир; ~ النَّظَرِ ўткир кўзли; узоқни, узоқ келажакни кўра оладиган; ~ الْأُذُنِ *зоол.* уховёртка (*тўғри қанотлилар туркумига кирувчи ҳашарот*); ثَاقِبَاتُ الذَّرَّةِ *кўп.* маккажўхори зараркунандалари; 2) ёритувчи, нур сочувчи; ~ شِهَابٌ ёритувчи юлдуз

– ثُقَابٌ *кўп.* ثُقُبٌ гугурт

– ثُقْبٌ *кўп.* ثُقُوبٌ, أَثْقَابٌ тешик, ёриқ, туйнук; санчилиб тешилган жой; тутатқи, ўтқич

– ثُقْبَةٌ *ат.от, мз.* Суқба

– ثُقُوبٌ ёниш, куйиш; шуъла; ёғду, шафақ; ~ الذِّهْنِ -зеҳннинг ўткирлиги

– مِثْقَابٌ *кўп.* مَثَاقِيبُ пармалаш асбоби; дрель (*ёғочда ёки металда майда тешиклар тешиш учун кичкина пармаларни айлантирадиган асбоб*); қўл парма, пармадаста; ~ الْحَفْرِ *тех.* бурғи, тоғпарма; ~ الْحَفْرِ التُّورْبِينِيُّ *кон.* турбобур (*пармалаб кавлайдиган асбоб*)

– الْمِثْقَبُ Ал-Мусаққаб (*Кичик Осиёдаги қалъа номи*)

– مِثْقَبٌ *кўп.* مَثَاقِبُ 1) парма; 2) дрель

– مِثْقَبَةٌ *кўп.* مَثَاقِبُ пармалаш дастгоҳи (*станоги*)

– مَثْقُوبٌ тешилган, йиртиқ, тешик; тешик (*идиш*)

I (ثقف) ثَقُفَ (*у*) ثَقَافَةً ўткир ақл эгаси бўлмоқ, зеҳни ўткир бўлмоқ, зийрак бўлмоқ; ثَقِفَ[1] (*а*) ثَقَفَ = ; ثَقِفَ ثَقَفَ[2] (*а*) ثَقْفٌ топмоқ; II ثَقَّفَ 1) текисламоқ, бараварламоқ, ростламоқ, тўғриламоқ; 2) тарбияламоқ, таълим бермоқ; маълумотли қилмоқ; маданиятни кўтармоқ; 3) ингичкаламоқ, юпқалаштирмоқ; чархламоқ, ўткир қилмоқ; 4) кучайтирмоқ, юксалтирмоқ, такомиллаштирмоқ; III ~ ثَاقَفَ : بِالسِّلَاحِ қиличбозлик (найзабозлик) қилмоқ, V تَثَقَّفَ ўзини ақлан (маънан) ўстирмоқ; маълумот олмоқ; тарбияли бўлмоқ, таълим олмоқ

– تَثْقِيفٌ тарбиялаш; ривожлантириш, таълим бериш

– ثَقَافٌ фаросатли, фаҳми ўткир, зеҳнли

– ثَقَافٌ найза ўткирлайдиган, созлайдиган асбоб

– ثَقَافَةٌ 1) тушуниш; 2) маданият; маълумотлилик; таълим; ривожлантириш даражаси; الـ~ الْبَدَنِيَّةُ бадан-тарбия, физкультура

– ثَقَافِيٌّ маданий; الـ~ التَّبَادُلُ маданият соҳасидаги алмашиниш (ҳамкорлик); الْقِيَمُ الـ~ الْعَلَاقَاتُ الـ~ مَادَنِيُّ قدриятлар; الـ~ الْعَلَاقَاتُ маданий алоқалар; جَمْعِيَّةُ الصَّدَاقَةِ وَ الْعَلَاقَاتِ الـ~ дўстлик ва маданий алоқалар жамияти

– ثَقِيفٌ жуда ўткир; ~ خَلٌّ жуда ўткир сирка; Сақиф (*қабила номи*)

–ثَقِيفٌ = ثَقِيفٌ

– مُثَاقَفَةٌ қиличбозлик, найзабозлик

– مُثَقَّفٌ маълумотли, маърифатли, маданиятли; ◊ الذَّوْقِ ~ баланд дидли, диди баланд

– مُثَقَّفُونَ *кўп.* зиёлилар, интеллигенция

I ثَقُلَ (*у*) ثَقْلٌ, ثَقَلٌ 1) оғир бўлмоқ, вазмин бўлмоқ, тош босмоқ, тарози босмоқ; 2) (*к. дандир*) малолат сезмоқ, оғирлик олмоқ, машаққат чекмоқ (عَلَى), 3) (*бирор н. билан*) қийнамоқ, ташвишга солмоқ, малол келтирмоқ (ب); 4) бепарво бўлмоқ, хотиржам бўлмоқ (عَنْ); ثَقُلَ (а) ثَقْلٌ оғир касалга учрамоқ. оғир дардга мубтало бўлмоқ; ~ سَمْعُهُ унинг қулоғи оғир, у гаранг; II ثَقَّلَ 1) қийинлаштирмоқ, вазминлаштирмоқ; машаққатга солмоқ; ~ رِجْلَهُ секин юрмоқ, шошилмай қадам ташламоқ; 2) (*к. нидир*) безор қилмоқ; 3) *грам.* ундош товушни иккилантирмоқ; IV أَثْقَلَ (*бирор. н. билан*) оғирлаштирмоқ, машаққатга солмоқ (ب); ~هُ بِالْحَدِيدِ (*к. нидир*) занжирламоқ; ~ كَاهِلَهُ (*н. биландир*) бирор кишини машаққатга қўймоқ (ب); ~ تْ الْمَرْأَةُ катта бўлмоқ (*аёл ҳомиласи ҳақида*); VI تَثَاقَلَ 1) семирмоқ, шалвирамоқ, лапашанг бўлмоқ; вазминламоқ; 2) секинламоқ; 3) (*бирор н. қилишга*) эринмоқ, дангасалик қилмоқ, (عَنْ), 4) жонга тегмоқ. (*к. нидир*) безор қилмоқ (عَلَى); X اِسْتَثْقَلَ 1) оғир ҳисобланмоқ; 2) номаъқул деб билмоқ, машаққатли ҳисобламоқ; 3) вазминлашмоқ, тош босмоқ

– أَثْقَلُ оғирроқ, вазминроқ, ~ مِنَ الْهَمِّ عَلَى الْقَلْبِ *маж.* бу жуда оғир (*сўзма-сўз:* юрак учун ғамдан ҳам оғир)

– تَثَاقُلٌ 1) оғирлик, вазминлик; 2) секинлик, сустлик; ~ فِي а) вазминлик билан, секин; б) истар-истамас, хоҳламай; ~ فِي شَيْءٍ مِنَ الـ бир оз сусткашлик билан; истар-истамас

– ثَقَالَةٌ 1) вазмин нарса, юк; الـ~ الْأَرْضِيَّةُ *физ.* ернинг тортиш кучи; 2) сустлик, эпасанглик

– ثَقَلٌ *кўп.* أَثْقَالٌ 1) қимматбаҳо нарса; 2) мусофирнинг юк-тақи ва у билан келган яқинлари

– ثِقْلٌ *кўп.* أَثْقَالٌ 1) вазмин нарса, юк (*шунингдек: кўч. м.*); ~ الْبِلَادِ الدُّوَلِيُّ мамлакатнинг халқаро миқёсдаги обрўси; ~ الرَّأْسِ бошнинг оғирлиги; أَثْقَالُ الْأَرْضِ *маж.* ерости бойликлари; أَثْقَالُ الرِّيَاضَةِ *спорт.* спорт тоши, гиря; штанга; رِيَاضَةُ رَفْعِ الْأَثْقَالِ *спорт,* оғир атлетика ~ نَوْعِيٌّ салмоқ тутган ўрин; 2) юк, оғирлик, оғир юк; أَثْقَالٌ *кўп.* ерга кўмилган бойликлар ёки ердаги жасадлар; ◊ وَ أَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا *қур.* замин ўзидаги инсонлар жасадини юзага чиқарганида, ... (*сўзма-сўз:* замин ўзидаги юкларни чиқарганида, ...)

– ثَقَلٌ вазмин нарса, юк

– ثَقَلَانِ :الـ *ик. с.* шайтонлар ва одамлар

– ثَقَلَةٌ, ثُقْلَةٌ 1) вазмин нарса; 2) қийинчилик; 3) багаж

– ثِقَلِيٌّ *физ.* ернинг тортиш кучига оид

– ثَقِيلٌ *кўп.* ثِقَالٌ, ثُقَلَاءُ 1) оғир, вазмин; 2) қийин, ташвишли, вазмин; 3) жонга теккан, зерикарли, ёқимсиз; ярамас; ~ مِزَاجٍ хунук, ножўя ҳазил; 4) аччиқ (*чой*); الدَّمِ ~ ёқимсиз, ярамас, кишини ўзига тортмайдиган; ~ الرُّوحِ зерикарли, жонга тегадиган, жирканч, манфур; السَّمْعِ ~ қулоғи вазмин; الظِّلِّ ~ зерикарли, жонга тегадиган; الْفَهْمِ ~ бефаҳм, калтафаҳм, ҳафтафаҳм

– مُتَثَاقِلٌ оғир, вазмин, секин, суст; ~ا бироз сусткашлик билан, истар-истамас

– مِثْقَالٌ *кўп.* مَثَاقِيلُ 1) мисқол (*24 қирот ёки 4, 68 г. га тенг бўлган оғирлик ўлчови*); ~ الشَّيْءِ бирор нарсанинг мезони (меъёри); 2) *эск.* олтин (тилла) танга

– مُثْقَلٌ ҳомиласи вазминлашган аёл

– مُثَقَّلٌ 1) оғир, вазмин; 2) (*бирор н. билан*) оғирлаштирилган, ташвишга солинган (ب)

– مُثَقَّلَاتٌ *кўп.* гиря, спорт тоши

– مُسْتَثْقَلٌ 1) юмилиб қолган (*мас. қовоқ*); 2) тошдек қаттиқ, уйғотиб бўлмайдиган (*уйқу ҳақида*)

ثَقَةٌ *қар.* وثق

I ثَكِلَ (*а*) ثَكْلٌ, ثُكْلٌ фарзандини *ёки* маҳбубини йўқотмоқ (*аёл ҳақида*); IV أَثْكَلَ (*онадан*) фарзандни тортиб олмоқ; V تَثَكَّلَ = I

– ثَاكِلٌ[1] *кўп.* ثَاكِلَاتٌ, ثَوَاكِلُ фарзандини *ёки* маҳбубини йўқотган (*аёл*)

– ثَاكِلٌ[2] *кўп.* ثَكَالَى, ثَكْلَانُ, ثَاكِلُونَ *мз.* фарзандини йўқотган

– ثَكُولٌ = ثَاكِلٌ[1]

I ثَكَمَ (у) ثُكْمٌ: بِالْمَكَانِ ~ қаердадир яшамоқ, истиқомат қилмоқ; الطَّرِيقَ ~ йўлга тушмоқ; ~ الْأَمْرَ бирор ишга киришмоқ

ثُكْنَةٌ *кўп.* ثُكَنٌ, ثُكَنَاتٌ 1) казарма (*ҳарб. ҳарбий қисмлар жойлашган махсус бино*); 2) қўшлар галаси; 3) одамлар гуруҳи; 4) ҳайвонлар подаси; 5) маржон шодаси

I ثَلَّ (*а/у*) ثَلٌّ, ثَلَلٌ 1) бузмоқ, вайрон қилмоқ; йўқ қилмоқ, 2) тахтдан туширмоқ, ағдариб ташламоқ, йиқитмоқ, қулатмоқ (*ҳукмдорни*); ◊ اللهُ عَرْشَهُمْ ~ Оллоҳ уларнинг мол-мулкларига қирон келтирсин!; VII انْثَلَّ 1) бузилмоқ, вайрон бўлмоқ; қуламоқ, бузилмоқ; 2) тахтдан туширилмоқ

– ثَلٌّ вайронлик; йўқ қилиш, тугатиш, қириб ташлаш

– ثَلَّةٌ *кўп.* ثِلَالٌ, ثُلَلٌ 1) қўй ёки эчки подаси; 2) жун, юнг

– ثُلَّةٌ *кўп.* ثُلَلٌ 1) тумонат, йиғин; тўпланган одамлар; компания, группа, гуруҳ; 2) *ҳарб.* команда, отряд, бўлинма, ҳарбий бўлинма

– ثَلَلٌ = ثَلَّةٌ

I ثَلَبَ (*и*) ثَلْبٌ бўҳтон қилмоқ, туҳмат қилмоқ, ғийбат қилмоқ, қораламоқ, ёмонламоқ, бадном қилмоқ; шарманда қилмоқ, иснод келтирмоқ, юзини ерга қаратмоқ, номини булғамоқ

— إِثْلَبٌ *кўп.* أَثَالِبُ тош ёки кесак бўлаги, парчаси

– ثَالِبٌ туҳмат қилиб айтилган ёлғон, бўҳтон

— ثَلْبٌ *кўп.* ثَلَبَةٌ ёки أَثْلَابٌ қариликдан тишлари синиб тушган туя

– مَثْلَبَةٌ *кўп.* مَثَالِبُ 1) сўкишга қолган, ҳақоратланган; 2) нуқсон, айб, камчилик; 3) туҳмат, бўҳтон

I (ثلث) ثَلَثَ (*у*) ثَلْثٌ учдан бир қисмини олмоқ; ثَلَثَ (*а*) учинчи бўлмоқ; II ثَلَّثَ 1) уч ҳисса оширмоқ, уч баравар орттирмоқ, уч марта кўпайтмоқ; 2) уч қисмга бўлмоқ, уч баравар оширмоқ; الْفَرَسُ ~ соврин устунига учинчи бўлиб келмоқ (*от ҳақида*); 3) *геол.* триангуляцияни (*геодезия ишларида қўлланиладиган аниқ ўлчаш усули*) амалга оширмоқ; 4) *грам.* (*ҳарфнинг усти ёки остига*) уч нуқта қўйилмоқ; IV أَثْلَثَ учтадан иборат бўлмоқ

– تَثْلِيثٌ 1) уч ҳисса ошириш; 2) уч қисмга бўлиш; 3) *геод.* триангуляция

– تَثْلِيثِيٌّ тригонометрик, тригонометрияга оид

– ثَالِثٌ 1. учинчи; ... ~ةُ الْأَثَافِي هِيَ *қар.* أَثَافِيَّةٌ; ~ا учинчидан; 2. *муз.* терция (*диантоник гамманинг учинчи босқичи ва биринчи билан учинчи босқич гаммалар ўртасидаги оралиқ*)

– ثَالُوثٌ 1) триада (*бўлинмас уч қисмдан иборат бўлган бир бутун яхлит нарса*); الْفَقْرُ وَ الْجَهْلُ وَ الْمَرَضُ: ~ عَبَثَ بِهِ у уч нарсадан: қашшоқликдан, жаҳолатдан ва хасталикдан азоб чекарди; 2) (*шунингдек:* الـ~ الْمُقَدَّسُ *дин.* троица (*христианлик эътиқодига кўра, ота худо, ўғил худо ва муқаддас руҳ худодан иборат учлик*); ◊ الـ~ زَهْرَةُ *бот.* капалакгул, фаранг гунафша

– ثَلَاثٌ, ثَلَاثَةٌ уч; عَشْرَةَ ~ *ёки* عَشَرَ ~ةَ ўн уч; ~ا уч марта; الثَّلَاثَةُ трио; دُونَ أَنْ يَقُولَ ثُلْثَ الـ~ ҳеч нарса сўрамасдан

– ثُلَاثَ учтадан, уч марта, уч карра

– ثُلَاثَاءُ : ثُلَاثَاءُ *ёки* يَوْمُ الـ~ сешанба

– ثَلَاثُونَ ўттиз

– ثُلَاثِيٌّ 1) уч хил, уч турли, уч маъноли, уч томонлама; учлик, уч қисмдан иборат бўлган; الْأَرْجُلِ ~ уч оёқли; الْأَلْوَانِ ~ уч ранли; الْحُدُودِ ~ *мат.* уч ҳадли; الزَّوَايَا ~ уч бурчакли; السُّطُوحِ ~ уч қиррали, уч ёқли; الْفُصُوصِ ~ *бот.* уч уруғли; الْوَرَقَاتِ ~ уч баргли; الْهَرَمُ الـ~ *мат.* уч бурчакли пирамида; 2) *геол.* учламчи (*геологик давр*); 3) *грам.* уч ҳарфли, уч ундошли (*феъл*); 4) *грам.* уч нуқтали (*ҳарф*); 5) учлик; 6) *муз.* трио; 7) *радио.* триод (*овозни кучайтириш учун радиоприёмникларга ўрнатиладиган уч электронли лампа*)

– ثَلَاثِينَاتٌ *кўп.* ўттизинчи йиллар

– ثَلَاثِينِيَّاتٌ *кўп.* = ثَلَاثِينَاتٌ

ثُلَاثِيَّةٌ *ад.* трилогия (*умумий мазмуни бир-бирига боғланган, аммо учта мустақил асардан иборат бўлган адабий асар*)

– ثُلْثٌ уч кунлик давр; حُمَّى الـ~ *мед.* ҳар уч кунда (уч кун оралатиб) тутадиган безгак

– ثُلُثٌ[1] *кўп.* أَثْلَاثٌ учдан бир

– ثُلُثٌ[2], ثُلُثٌ сулс, сулус (*араб ёзувидаги хат турларидан бири*)

– ثُلُثِيٌّ, ثُلْثِيٌّ сулсий, сулусий (*хат турларидан бири*)

– ثَلَاثَ = مَثْلَثَ

– مُثَلَّثٌ[1] 1) уч хил, уч турли, уч маъноли; учлик; الْعَلَمُ الـ~ الْأَلْوَانِ уч рангли байроқ; 2) *грам.* уч нуқтали (*ҳарф*)

– مُثَلَّثٌ[2] *кўп.* ـاتٌ *мат.* учбурчак; ~ قَائِمُ الزَّاوِيَةِ тўғри бурчакли учбурчак; الـ~ الْحَادُّ ўткир бурчакли учбурчак; ~ مُتَسَاوِي الْأَضْلَاعِ тенг ёнли учбурчак; ~ مُخْتَلِفُ الْأَضْلَاعِ турли томонли учбурчак; الْمُثَلَّثَاتُ الْمُتَشَابِهَةُ ўхшаш учбурчаклар; حِسَابُ الْمُثَلَّثَاتِ *ёки* الْمُثَلَّثَاتُ *ёки* عِلْمُ الْمُثَلَّثَاتِ тригонометрия; الْمُثَلَّثَاتُ الْكُرَوِيَّةُ сферик тригонометрия; الْمُثَلَّثَاتُ الْمُسْتَوِيَةُ тўғри чизиқли тригонометрия; ~ الْحَضَارَةِ الْقَدِيمَةِ *тар.* қадимги цивилизация учбурчаги (*Яман ва Ҳадрамавт - учбурчакнинг юқори қисми, Нил водийси ва Месопатамия - унинг ён томонлари*)

– مُثَلَّثٌ[3] мусаллас (*шаробнинг бир тури, бундай аталишига сабаб уни тайёрлаш жараёнида хом ашёнинг учдан бири қолишидир*)

– مَثْلَثٌ *кўп.* مَثَالِثُ уч нарсадан ташкил топган, уч қисмдан иборат

– مُثَلَّثِيَّةُ النِّسْبَةِ الْـ~ тригонометрик тригонометрик функция

– مَثْلُوثٌ уч қисмдан иборат; ~ حَبْلٌ уч қаватли арқон, чилвир

I (ثلج) ثَلَجَ[1] (*у*) ثَلْجٌ ёғмоқ (*қор ҳақида*); تَثْلُجُ السَّمَاءُ қор ёғяпти; ثَلَجَ[2] (*у*) ثُلُوجٌ (*бирор н. дан*) хотиржам бўлмоқ, қониқиш ҳосил қилмоқ (إِلَى, ب); ثَلِجَ (а) ثَلَجٌ 1) янгиланмоқ, ором олмоқ; 2) хурсанд бўлмоқ, шод бўлмоқ; баҳра олмоқ, баҳри дили очилмоқ; II ثَلَّجَ музлатмоқ, совутмоқ, тунгдирмоқ; IV أَثْلَجَ ёғмоқ (*қор ҳақида*); تُثْلِجُ السَّمَاءُ қор ёғяпти; 2) совутмоқ; 3) хурсанд қилмоқ, баҳри дилини очмоқ; (الْقُلُوبَ) الصُّدُورَ ~ (*кўнгилларни*) шод қилмоқ

– تَثْلِيجٌ музлатиш, тунглатиш, совутиш

– ثَلَّاجٌ муз сотувчи, музфуруш

– ثَلَّاجَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) музхона, музшкаф; холодильник, музлатгич; ~ كَهْرَبَائِيَّةٌ рефрижератор; электр холодильник; 2) музлик; музтоғ, муз-харсанг, айсберг

– ثَلْجٌ совуқ, салқин

– ثَلْجٌ *кўп.* ثُلُوجٌ 1) қор, муз; ~ الْ أَبْرَدُ مِنَ a) унинг нафаси совуқ; б) у одамни зериктириб юборади; نُدْفَةُ الْ~ қор учқуни; زَهْرَةُ الْ~ *бот.* бойчечак; سَيِّدَةُ الثُّلُوجِ қор қиз; 2) *ат.от, мз.* Салж; 3) Салж (*қабила номи*)

– ثَلْجِيٌّ қорга, музга оид, муздан иборат, музли, қорли; عَاصِفَةٌ ~ةٌ қор аралаш бўрон; الْعَصْرُ الْ~ музлик даври

– ثَلِيجٌ 1) музлатилган, яхлатилган; 2) муздан иборат, совуқ

– مُثَلَّجٌ, مَثْلُوجٌ 1) музлатилган, яхлатилган; لُحُومٌ ~ةٌ музлатилган гўшт; ~ دَجَاجٌ музлатилган товуқ гўшти; 2) совутилган; муздек, совуқ, жуда совуқ

– مُثَلَّجَاتٌ *кўп.* яхна ичимликлар

– مَثْلَجَةٌ *кўп.* مَثَالِجُ музхона, музшкаф; холодильник, совутгич, музлатгич

– مَثْلُوجٌ музлатилган, яхлатилган; أَرْضٌ ~ةٌ музлаган ер; ~الْفُؤَادِ беақл, аҳмоқ, тентак; ◊ ~ حَلِيبٌ музқаймоқ

I ثلط (*и*) ثَلْطٌ орқасидан юмшоқ тезак (ахлат) чиқармоқ (*туя ҳақида*)

I ثَلَغَ (а) ثَلْغٌ : رَأْسَهُ ~ бошни ёрмоқ

I ثَلَغَ (а) ثَلْغٌ = ثَلَعَ

– مُثَلَّغٌ : مِنَ التَّمْرِ ~ ерга тўкилиб ёрилган (эзилган) хурмо

I ثلم (*и*) ثَلْمٌ 1) тешмоқ, ёрмоқ, тешик ҳосил қилмоқ; (*идишнинг*) четини синдирмоқ, учирмоқ; 2) ўтмас, мертик қилиб қўймоқ, дамини қайтармоқ (*мас. пичоқнинг*); 3) таҳқирламоқ, ҳақорат қилмоқ; қораламоқ, ёмонламоқ; шарманда қилмоқ, обрўсини тўкмоқ; II ثَلَّمَ 1) кўпгина тешик ҳосил қилмоқ, кўп нарсани тешиб ташламоқ; 2) жуда ўтмас қилмоқ; IV أَثْلَمَ ўтмас, мертик қилиб қўймоқ, дамини қайтармоқ (*мас. пичоқнинг*); حِدَّةَ ~ الْمَشَاعِرِ *маж.* ҳиссиётни хиралаштирмоқ, сустлаштирмоқ, пасайтирмоқ; V تَثَلَّمَ ўтмас бўлмоқ, дами қайтмоқ (*мас. пичоқнинг*); 2) ёрилмоқ, дарз бўлмоқ, ёриқ пайдо бўлмоқ; VII انْثَلَمَ 1) дами қайтмоқ, ўтмаслашмоқ; 2) булғанмоқ, доғ тегмоқ; 3) الْحَائِطَ ~ деворни дарз қилмоқ

– ثَلْمٌ (идишнинг) учган жойи; ~ فِي السَّيْفِ қиличнинг тиғи синган; ~ فِي الْإِنَاءِ идишнинг лаби учган

– ثُلْمَةٌ *кўп.* ثُلَمٌ 1) ёриқ, тешик; سَدَّ ~ёриқни тулғазмоқ, йўқотмоқ; 2) кертик, мертик, ўтмаслик

– مَثْلُومٌ қораланган, доғ тушган; ~ الْعِرْضِ таҳқирланган, жароҳатланган

I ثَمَّ (у) ثَمٌّ тузатмоқ, яроқли ҳолга келтирмоқ; ثَمَمْتُ أُمُورِي ишларимни тўғрилаб олдим, йўлга солиб олдим

–ثَمَّ *ёки* ثُمَّ *ёки* ثَمٌّ : ثَمَّ وَرَمُّهُ *ёки* هُوَ ثَمُّهُ وَرَمُّهُ *ёки* هُوَ ثَمُّهُ وَرَمُّهُ бузуғи ҳам у, тузуги ҳам у; яхшиси ҳам у, ёмони ҳам у; ози ҳам у, кўпи ҳам у; مَا لَهُ ثَمٌّ وَلَا رَمٌّ унинг ҳеч вақоси ёўқ

ثَمَّ *ёки* ثَمَّةَ 1) у ерда; 2) бор, мавжуд; ◊ ~ مِنْ шунинг учун, шу сабабдан, шунинг натижасида, шунинг орқасида

ثُمَّ *ёки* ثُمَّتَ сўнг, ундан кейин

– ثَمَّةَ бир бойлам ўт

ثُمَامٌ *жам. бот. Panicum satigerun* (*ундан арабларчодирвакапаларнингтешикларини беркитишда фойдаланадилар*); ◊ هَذَا عَلَى ~ رَأْسِ الْبَنَانِ وَ طَرْفِ *мтл.* бу ҳаммага маълум нарса; бу иш ҳамма учун осон

– ثُمَامَةٌ, ثُمَامٌ *сўзидан, д. с.* ~ الْغَرِيبُ يَتَشَبَّثُ *мтл.* чўкаётган чўпга ёпишар (*сўзма-сўз:* чўкаётган ~ ثُمَامَةً гулига ёпишар); *ат.от, мз.* Сумома

I ثَمَأَ (а) ثَمْءٌ тўйдирмоқ, овқатлантирмоқ; ~ رَأْسَهُ унга шикаст етказмоқ, майиб қилмоқ; ~ الْخُبْزَ нонни майдаламоқ

I ثَمَدَ (у,и) ثَمْدٌ : الْمَاءَ ~ сув ғамлаш учун ҳовуз ёки чуқур кавламоқ; VIII اثْتَمَدَ ёки اثْمَدَ тўпланиб қолган сувга яқин келмоқ

إِثْمِدٌ сурматош

– ثَمْدٌ, ثَمَدٌ 1) мазаси йўқ, оз миқдордаги бемаза сув; 2) ёмғир суви тўпланадиган чуқурлик

– ثَمُودُ, ثَمُودُ *кур.* самуд (*ножўя хатти-ҳаракатлари учун Оллоҳ томонидан йўқ қилиб юборилган халқлардан бири*)

I ثَمَرَ (*и*) ثُمُورٌ мева бермоқ, ҳосил бермоқ; самара бермоқ, натижа бермоқ; II ثَمَّرَ 1) мева, ҳосил беришга мажбурламоқ; 2) ишлатмоқ, фойдаланмоқ, истифода қилмоқ, ишга солмоқ; 3) сарф қилмоқ, харажат қилмоқ (*пул ҳақида*); (*бирор ишга*) капитал қўймоқ (فِي); 4) кўпайтирмоқ; IV أَثْمَرَ 1) фойда келтирмоқ, ҳосил бермоқ; 2) бойитмоқ, мол-мулки кўпаймоқ; X اسْتَثْمَرَ 1) ишлатмоқ, фойдаланмоқ, истифода қилмоқ; 2) эксплуатация қилмоқ, ишлатмоқ, фойдаланмоқ; 3) сарф қилмоқ, харажат қилмоқ (*пул ҳақида*); (*бирор ишга*) капитал қўймоқ

– اسْتِثْمَارٌ 1) эксплуатация; ~ الْإِنْسَانِ لِلْإِنْسَانِ одамнинг одам томонидан эксплуатация қилиниши; ~ الْقُوَّةِ الْعَامِلَةِ ишчи кучини эксплуатация қилиш; مَصَارِيفُ الْ~ эксплуатация харажатлари, чиқимлари; 2) инвестиция (*бирор ишга, корхонага капитал қўйиш, капитал киргизиб қатнашиш, шерик бўлиш*)

– اسْتِثْمَارَةٌ *кўп.* ـاتٌ хўжалик, мулк, ер-мулк

– اسْتِثْمَارِيٌّ 1) эксплуататорликка оид; 2) эксплуатацияга оид

– ثَامِرٌ мевали; ~ شَجَرٌ меваси пишган дарахт

– ثَمَارَةٌ қ. х. помология (*мевали дарахтлар ва буталарнинг навлари ҳақидаги назария*)

– ثَمَرٌ *жам. кўп.* ثِمَارٌ, أَثْمَارٌ 1) мевалар (*шуниндек: кўч. м.*); كَانَتْ لَهُ ثِمَارٌ مُبَارَكَةٌ унинг баракатли самараси бор эди; 2) маҳсулот; 3) фойда, наф, манфаат, ютуқ; 4) натижа; ~ السِّيَاطِ қамчи учидаги тугунлар

– ثَمَرٌ бойлик, мол-мулк

– ثَمَرَاءُ : شَجَرَةٌ ~ мевали дарахт

– ثَمَرَةٌ фарзанд, насл, келгуси авлод; ~ السَّوْطِ қамчининг учидаги тугуни

– ثَمَرَةٌ *кўп.* ـاتٌ мева

– مُثْمِرٌ 1) мева берадиган, ҳосил берадиган; أَشْجَارٌ ~ةٌ мевали дарахтлар; 2) серҳосил, ҳосилдор, унумдор; 3) серунум, самарали; 4) ўнгай, қулай, манфаатли, даромадли, сердаромад, серфойда

I ثَمَلَ (и,у) ثَمْلٌ 1) едириб-ичирмоқ, боқмоқ; йўл-йўриқ кўрсатмоқ; 2) ёрдам бермоқ, мадад қўлини чўзмоқ; ثَمِلَ (а) ثَمَلٌ, ثُمُولٌ маст бўлмоқ, кайфи ошмоқ; IV أَثْمَلَ маст қилмоқ

– ثَمَالٌ : الْقَوْمِ ~ одамларга йўл-йўриқ кўрсатувчи пешқадам, раҳбар

– ثُمَالَةٌ *кўп.* ثُمَالٌ 1) қуйқа, қуйқум, лойқа, чўкма, қолдиқ; 2) кўпик

– ثَمَلٌ мастлик, сархушлик

– ثَمِلٌ 1) маст, маст-аласт; 2) (*бирор н. га*) берилиб кетган, қизиқиб қолган, мафтун

бўлган (إلى)

– ثَمِيلَة *кўп.* ثَمِيل ، ثَمَائِل = ثُمَالَة

I (ثَمُنَ) (*у*) ثَمْنٌ саккиздан бирини олмоқ (*мас. ҳосилнинг*); ثَمَنَ (*а*) ثَمْنٌ саккизинчи бўлмоқ; ثَمُنَ (*у*) ثَمَانَة қимматбаҳо бўлмоқ, қимматлашмоқ; II ثَمَّنَ 1) баҳоламоқ, нархини аниқламоқ; нарх қўймоқ, нарх белгиламоқ; لاَ يُثَمَّنُ а) бебаҳо, баҳоси йўқ, қимматбаҳо, қадрли; б) баҳолашга арзимайдиган, иккипуллик; 2) саккиз қисмдан, саккиз бурчакдан иборат қилмоқ; IV أَثْمَنَ 1) саккизта бўлмоқ; الْقَوْمُ ~ жамоат саккизта эди; 2) нарх белгиламоқ; الْمَتَاعَ ~ товарга нарх қўймоқ

– تَثْمِينٌ баҳолаш, нарх қўйиш

– ثَامِنٌ саккизинчи; ~ا саккизинчидан

– ثَمَان, ثَمَانِيَةٌ саккиз; ثَمَانِيَةَ عَشَرَ ёки ثَمَانِيَ عَشْرَةَ ўн саккиз

– ثُمَانَ саккизтадан

– ثَمَانُونَ саксон

– ثُمَانِيٌّ 1. саккиздан, саккиз қисмдан иборат (*н.*); 2. *муз.* октет (*саккиз чолғу асбоби ёки саккиз овоз учун ёзилган мусиқа асари*)

– ثَمَانِيَةٌ *кўп.* ـَاتٌ *карт.* саккизлик

– ثَمَانِينَاتٌ *кўп.* саксонинчи йиллар

– ثَمَنٌ *кўп.* أَثْمَانٌ нарх, баҳо; қиймат; بِالـ~ الأَسَاسِيّ номинал баҳо билан, ўз баҳоси билан; بِالـ~ الأَصْلِيّ таннархи билан; أَثْمَانُ التَّجْزِئَة чакана нархлар; أَثْمَانُ الْجُمْلَة улгуржи нархлар

– ثَمَنٌ *кўп.* أَثْمَانٌ саккиздан бир

– ثُمْنٌ = ثَمَنٌ

– ثُمْنَةٌ сумуна (*1/8 قَدَح ёки 0, 26 1. га тенг бўлган ҳажм ўлчови-бирлиги*)

– ثَمِينٌ[1] қимматбаҳо

–ثَمِينٌ[2] саккиздан бир қисм

– مُثَمَّنٌ саккизтадан

– مُثَمَّنٌ 1) баҳоланган, нархи қўйилган; қимматбаҳо; 2) саккизтадан иборат; ~ُ الزَّوَايَا а) саккиз бурчакли; б) саккизбурчак; ~ُ السُّطُوح саккизоёқли, октаедр (*саккизта тўғри бурчакликдан иборат бўлган ва ҳамма бурчаклари тўғри саккизёқлик*)

– مُثَمِّنٌ нарх белгиловчи, нарх қўювчи; 2. таксатор (*такса қўювчи, баҳо кесувчи*); ~ُ الْجُمْرُك божхона нарх белгиловчиси

ثُنَّةٌ *кўп.* ثُنَنٌ отнинг тўпиғидаги попуги

ثَنْدُوَةٌ *кўп.* ثَنَادٍ кўкрак (*эркаклардаги*)

I ثَنَى (*и*) ثَنْيٌ 1) букмоқ, эгмоқ, қайирмоқ, ўгирмоқ, бурмоқ; икки букламоқ; 2) икки ҳисса оширмоқ, икки марта кўпайтирмоқ; 3) (*бирор н. дан*) тиймоқ, босмоқ, ушлаб қолмоқ, қайтармоқ, айнитмоқ (عَنْ); ... عَزِيمَةَ عَنْ ~ ниятидан қайтмоқ; II ثَنَّى 1) эгмоқ, қайирмоқ, букмоқ; ўгирмоқ; 2) иккилантирмоқ, икки ҳисса оширмоқ, икки марта кўпайтирмоқ; *грам.* а) (*бирор сўзнинг*) ик. с. нини ҳосил қилмоқ, б) (*ҳарф остига ёки устига*) икки нуқта қўймоқ; 3) (*бирор ишни*) икки марта бажармоқ, қайтармоқ, такрорламоқ (ب); (*бирор ишни*) иккинчи навбатда бажармоқ (ب); بِالْعَدُوِّ فُلاَنٌ ~ ثَنَّى сўнг у иккинчи марта фалон жанобни чақирди; 4) бурма қилмоқ, плиссировка қилмоқ (*дазмол уриб узунасига қат-қат бурма солмоқ*); 5) (*бирор к. ни*) мақтамоқ, мадҳ қилмоқ (عَلَى); IV أَثْنَى 1) (*бирор к. ни*) мақтамоқ, мадҳ қилмоқ (عَلَى); (*бирор к. га*) ташаккур билдирмоқ, раҳмат айтмоқ (عَلَى); 2) (*бирор н. дан*) қайтармоқ, айнитмоқ (عَنْ); 3) олдинги тиши тушмоқ; V تَثَنَّى 1) икки ҳисса оширмоқ; икки букламоқ; 2) такрорланмоқ; 3) эгилмоқ, букилмоқ, қайтарилмоқ; 4) ишва билан юрмоқ, нозу карашма билан юрмоқ, саллона-саллона юрмоқ; VII انْثَنَى 1) эгилмоқ, букилмоқ, қайрилмоқ; 2) бурилмоқ, орқага қайрилмоқ; 3) қайтмоқ, қайтиб келмоқ; 4) (*йўлдан*) бурилмоқ; 5) ўгирилмоқ, тескари бурилмоқ, тескари қарамоқ; 6) фикрдан қайтмоқ, йўлдан қайтмоқ, (*бирор н. дан*) бош тортмоқ, воз кечмоқ; баҳридан ўтмоқ (عَنْ); 7) бошламоқ; يَسْأَلُ ~ сўрай бошламоқ; ◊ ~ أَمَامَ الْمَصَاعِب қийинчиликлар олдида тўхтаб қолмоқ; X اسْتَثْنَى 1) ўгирмоқ, чиқармоқ, чиқариб ташламоқ; истисно қилмоқ

– أَثْنَاءٌ *кўп.* ثَنْيٌ сўзидан; أَثْنَاءَ (*бирор н.*) вақтида, давомида, асносида; أَثْنَاءَ التَّحْقِيق тергов вақтида; فِي أَثْنَاءِ ذَلِكَ ўша пайтда; فِي هَذِهِ الأَثْنَاء шу пайтда

– اثْنَان *мн.* اثْنَتَان, ثِنْتَان икки; жуфт; اثْنَا عَشَرَ ёки اثْنَتَا عَشْرَةَ ўн икки; الاثْنَا عَشَرِيُّ *анат.* ўн икки бармоқли ичак; (يَوْمُ) الاثْنَيْن душанба; ◊ لاَ يَخْتَلِفُ (لاَ يُنَاقَشُ) ~ فِي هَذَا الأَمْر бу мутлақо шубҳасиз (*сўзма-сўз:бу масалада иккиси мунозара қилиб ўтирмайди*); نَحْنُ بَيْنَ اثْنَتَيْن ... إِمَّا ... бизнинг олдимизда икки йўл бор: ё ..., ёки ...

– اثْنَيْنِيَّةٌ *фалс.* дуализм (*дунёнинг нўгизида бир-бирига боғлиқ бўлмаган икки мустақил нарса модда ва руҳ бор деб ҳисобловчи фалсафий таълимот*)

– اسْتِثْنَاءٌ истисно, мустаснолик; حَالَةُ الـ~ фавқулодда ҳолат; ~ مِنْ غَيْرِ ёки ~ بِغَيْرِ ёки ~ بِدُونِ истисносиз, беистисно

– اسْتِثْنَائِيٌّ айрим, алоҳида, махсус; фавқулодда, камдан-кам бўладиган, ҳаддан ташқари; بِصُورَةٍ ~ истисно тариқасида; جَلْسَةٌ ~ فавқулодда йиғилиш; حَالَةٌ ~ фавқулодда ҳолат, фавқулодда вазият; ~ا ниҳоятда, қўшмасдан, саноққа киргизмасдан; мутлақо

– انْثِنَاءٌ 1) эгилган, букилган жой; бурилиш, қайрилиш, муюлиш; 2) эгилувчанлик, букилувчанлик

– تَثْنِيَةٌ 1) эгиш, буклаш, қатлаш; 2) иккига кўпайтириш; такрорлаш; الاسْتِرَاعِ ~ *библ.* Второзаконие (*христианликнинг ақоидлар тўплами*); 3) *грам.* иккилик сон (*ик. с.*)

– ثَانٍ мн ثَانِيَةٌ иккинчи, бошқа; ثَانِيَ عَشَرَ ўн иккинчи; ثَانِيًا а) иккинчидан; б) иккинчи марта, такроран, қайтадан; ثَانِيَةً иккинчи дафъа, такроран, қайтадан; ثَانِيَ اثْنَيْنِ жуфтнинг тоқи; ثَانِي أُكْسِيد кимё двуоксид (*кислороднинг икки атомига бошқа элементнинг бир атоми қўшилган кимёвий бирикма*); بِالثَّانِي яна, тағин, қайтадан; إِنَّ الْجَوَابَ عَلَى هَذَا السُّؤَالِ وَاحِدٌ لاَ ثَانِيَ لَهُ бу саволнинг жавоби фақат битта

– ثَانَوِيٌّ 1) қайталанадиган, такрорланадиган, қайтадан бўладиган; 2) иккинчи босқичга тегишли, ўрта; مَدْرَسَةٌ ~ةٌ иккинчи босқич (ўрта) мактаб, ўрта мактаб; 3) иккинчи даражали

– ثَانَوِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ иккинчи босқич (ўрта) мактабни тугатганлик ҳақидаги шаҳодатнома (аттестат); حَامِلُ الـ~ иккинчи босқич (ўрта) мактабни тугатганлик ҳақида шаҳодатнома (аттестат) олган шахс

– ثَانِيَةٌ *кўп.* ثَوَانٍ сония, секунд

– ثَنَاءٌ *кўп.* ثَنَاءَاتٌ, أَثْنِيَةٌ 1) олқиш, табрик; 2) мақтов, мақташ, мадҳ қилиш; ҳамд-сано ўқиш; الـ~ عَلَى النَّفْس ўз-ўзини мақташ, мақтаниш; 3) миннатдорлик, ташаккур; 4) *эск.* туя олдинги оёғининг сони белига боғланадиган арқон

– ثُنَاءَ иккитадан; ثُنَاءَ ثُنَاءَ жуфт-жуфт

–ثَنَاءٌ 1) эшилган арқон; 2) туянинг оёғи бойланадиган арқон

– ثُنَائِيٌّ мақтаб айтилган, мақтаб ёзилган

– ثُنَائِيٌّ 1. 1) қўш, қўшалоқ; икки тарафлама, икки ёқлама; икки томонга мойил бўлган; الـ~ الاتِّفَاقُ икки ёқлама битим; الـ~ الْمُرَاقَبَةُ икки тарафлама назорат; الـ~ الْحُكْمُ *сиё.* икки ёки бир неча давлатнинг бирор территориядан ўртада фойдаланиши; 2) *геол.* қайталанадиган, такрорланадиган, қайтадан бўладиган; иккинчи, иккиламчи; 3) *грам.* икки ундошли, икки ҳарфли (*ўзак*); 2. *муз.* дуэт (*қўшовоз бўлиб куйлаш ёки чалиш*)

– ثُنَائِيَّةٌ 1) қўшалоқ, икки тарафламалик, иккиланиш; 2) *грам.* икки ҳарфлилик, икки ундошлилик (*ўзакларда*); الـ~ الْجِذْرِيَّةُ икки ундошли ўзак; 3) *спорт.* дубл (*бирор команда ёки ўйинчининг мусобақаларда алмаштириш учун ҳозирланган захирадаги команда ёки ўйинчи*)

– اثْنَان *қар.* ثِنْتَان

–ثُنْيَا = ثُنْوَى

– ثَنَوِيٌّ дуалист, дуализм тарафдори, дуализм маслагидаги киши

– ثَنَوِيَّةٌ дуализм (*қар.* اَلثَّنَوِيَّةُ)

– ثَنَى 1) тахлаш, тахлаб қўйиш, ураш, ўраб қўйиш; 2) ўзгариш, бурилиш; 3) (*бирор ишдан*) тийиш, ушлаб қолиш, қайтариш, айнитиш (عَنْ) ; ◊ ~ وَ مَرَّةً إِثْرَ أُخْرَى بَعْدَ ~ا баъзи-баъзида, гоҳ-гоҳ, ора-сира, баъзан

– ثَنِيٌّ *мн.* ثَنِيَّةٌ *кўп.* ثِنَاءٌ, ثُنْيَانٌ олдинги тиши тушган (*бу айри туёқли ҳайвонларда уч ёшда, туяларда олти ёшда содир бўлади*)

– ثَنْيٌ *кўп.* أَثْنَاءٌ 1) бурилиш, қайрилиш, муюлиш; 2) букиш, эгиш, қайириш; бурма, қат-қат, тах

– ثُنْيٌ икки марта такрорланган иш; لَا ~ فِي الصَّدَقَةِ *ҳад.* бир йилда закот икки марта олинмайди

–ثُنْيَا 1) истисно қилинган нарса, чегириб ташланган нарса; 2) суйишга мўлжалланган ҳайвоннинг калла-почаси

–ثُنْيَانٌ *кўп.* ثِنْيَةٌ 1) обру-эътиборда саййиддан (қар. سَيِّدٌ[2]) 2) кейин турадиган шахс; 2) муътабар шахс; فُلَانٌ ثِنْيَةُ أَهْلِ بَيْتِهِ фалончи хонадондагиларнинг энг ғубанидир

– ثَنْيَةٌ *кўп.* ثَنَيَاتٌ букиш, эгиш, қайириш; бурама, қат-қат, тах

– ثَنِيَّةٌ *кўп.* ثَنِيَّاتٌ, ثَنَايَا 1) резец, кесиш асбоби, кескич; олдинги тиш, курак тиш; 2) бурама, тах; فِي ثَنَايَاهُ (*бирор н. нинг*) тахларида; فِي ثَنَايَا الْكُتُبِ *маж.* китоб саҳифаларида; ثَنَايَا الْفُؤَادِ *маж.* қалбнинг тўр-тури, қаъри; 3) ёнбағирлик (*тоғдаги*); 4) довон, тоғни ошиб ўтадиган йўл, дара; 5) тешик, ёриқ, туйнук

– مَثْنَاةٌ *кўп.* مَثَانٍ мақтовга арзийдиган сифат, мақташга сазовор фазилат, хислат; اَلْمَثَانِي وَ الْمَثَالِبُ фазилатлар ва нуқсонлар

– اَلْمَثْنَاةُ Мусо алайҳиссаломдан кейин роҳиблар ва руҳонийларнинг Оллоҳ китоби ўрнига ёзишган китоби; مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ تُوضَعَ الْأَخْيَارُ وَ تُرْفَعَ الْأَشْرَارُ وَ تُقْرَأَ الْمَثْنَاةُ *ҳад.* қиёматнинг нишоналаридан бири шуки, яхши кишилар хор бўладилар, ёмонлар мартабага кўтариладилар ва اَلْمَثْنَاةُ қироат қилинади

– مَثْنَوِيٌّ 1. қўш, қўшалоқ; икки тарафлама, икки ёқлама; 2. маснавий (*ҳар икки мисраси ўзаро қофиялашган шеър*)

–مَثْنَوِيَّةٌ *эск.* истисно; يَمِينٌ غَيْرُ ذِي مَثْنَوِيَّةٍ истисно қилишга рухсат этилмаган қасам

– مَثْنًى[1] = ثُنَاءٌ

–مَثْنًى[2] : مَثْنَى الْأَيَادِي *эск.* хайрли ишнинг қайтарилиши; қимор ўйинида ўйинчилар томонидан туянинг бўлиб олинмаган ва саховатли киши уни сотиб олиб, ўйинда қатнашмаганларга тарқатадиган қисми

– مَثْنًى *кўп.* مَثَانٍ байт, икки мисра; اَلْمَثَانِي Қуръон оятлари; اَلسَّبْعُ الْمَثَانِي Қуръоннинг اَلْفَاتِحَةُ сураси

– مُثَنًّى 1. иккиланган; 2. *грам.* 1) иккилик сон; 2) икки нуқтали ҳарф; 3) *ат.от, мз.* Мусанно

– مَثْنِيٌّ 1) икки букланган, икки тахланган; ўралган; 2) *грам.* иккилик (*феъл*)

– مُسْتَثْنًى 1) мустасно, истисно қилинган; 2) *грам.* истисно қилинган (*сўз*)

I (ثوب) ثَابَ[1] (*у*) ثَوْبٌ қайтмоқ; ~ إِلَى رُشْدِهِ (صَوَابِهِ) ақл кирмоқ, эсҳушли бўлмоқ; ўзига келмоқ, эс-ҳуши ўзига келмоқ; ~تْ إِلَيْهِ نَفْسُهُ у ўзига келди, ҳушига келди; ~ إِلَى اللهِ пушаймон бўлмоқ, тавба қилмоқ; ~ إِلَى نَفْسِهِ ҳушига келмоқ, ўзига келмоқ; ~ إِلَى الْهُدُوءِ босилмоқ, тинчиб қолмоқ, жим-жит бўлмоқ, ором олмоқ, хотиржам бўлиб қолмоқ; ثَابَ[2] (*у*) ثُؤُوبٌ тўпланмоқ, йиғилмоқ; бирби-рига қўшилмоқ, оқиб келиб қуйилмоқ; ثَابَ[3] (*у*) ثَوَبَانٌ соғаймоқ, тузалмоқ, семирмоқ, тўлишмоқ; II ثَوَّبَ 1) мукофот-ламоқ; هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ *қур.* кофирлар қилмишларига яраша жазо оладиларми? (*келажакда иш-ҳаракатнинг амалга ошиши муқаррар, қатъий бўлганлигини ифодалаш учун феъл ўтган замон шаклида келган. Бу Қуръони каримнинг ўзига хос баён услубидир*); 2) қайтармоқ; қилмишига яраша иш қилмоқ, жавоб қилмоқ; қилган ишига яраша рағбатлантирмоқ; 3) бомдод намози азони ичида" اَلصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ намоз уйқудан яхшироқдир "иборасини демоқ, айтмоқ; IV أَثَابَ 1) қайтармоқ, қайтариб бермоқ; қайтариб юбормоқ; هُ إِلَى نَفْسِهِ ~ ҳушига келтирмоқ, ўзига келтирмоқ; 2) ту-залмоқ, соғаймоқ; 3) тақдирламоқ, иззатини бажо келтирмоқ; X اِسْتَثَابَ мукофотни (инъом-эҳсонни) қўлга киритмоқ

– إِثَابَةٌ 1) қайтариш, қайтариб бериш; 2) тақдирлаш, иззатини бажо келтириш, мукофот, инъом-эҳсон

– تَثْوِيبٌ бомдод намози азонига қўшилган اَلصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ «намоз уйқудан яхшироқдир» деган қисми

– ثَوَابٌ 1) мукофот, инъом-эҳсон; 2) савоб; хайрли, савобли иш

– ثَوْبٌ *кўп.* أَثْوَابٌ, ثِيَابٌ 1) кийлак; кийим, кийим-бош; اَلْحِدَادِ ~ мотам либоси; ~ تَنَكُّرٍ маскарад костюми (*маскарадда кийиладиган кийим*); أَخَذَ ~هُ فِي أَسْنَانِهِ *маж.* чопиб кетмоқ (*сўзма-сўз: кийимини тишлари орасига олмоқ*); 2) *кўч. м.* ниқоб; сохта қиёфа (кўриниш); ~ لَخَّصَ تَوْصِيَاتِهِ فِي مَكْتُوبٍ ўз тавсияларини ёзма равишда қисқа баён қилмоқ; يَتَظَاهَرُ بِـ~ الصَّدِيقِ у ўзини дўст қилиб кўрсатаётир; ◊ دَخَلَ الْجَنَّةَ بِثِيَابِهِ *маж.* тўғридан-тўғри жаннатга тушиб қолмоқ (*сўзма-сўз:* жаннатга ўз кийимлари билан тушиб қолмоқ)

– ثُوَيْبٌ *ат.от, мз.* Сувайб

– مَثَابٌ[1] тўпланиш жойи

– مَثَابٌ[2] = مَثَابَةٌ

– مَثَابَةٌ[1] *кўп.* مَثَابٌ 1) тўпланиш, учрашиш, йиғилиш, йиғин жойи; 2) муқим жой (*мас. гадоники*); 3) қайтиш жойи, қайтиладиган жой; 4) манзил, макон, туриш жойи, турар (турадиган) жой; 5) даража, нав, разряд; بِـ~ ... сифатида, ... тариқасида, ... ўрнида; худди, гўё, ўхшаш, каби, сингари, янглиғ

–مَثَابَةٌ[2] : الْبِئْرِ ~ қудуқнинг тош териб кўтарилган ғардиши

– مَثُوبَةٌ мукофот, инъом-эҳсон

I (ثوج) ثَاخَ (*у*) сувга чўкиб ғойиб бўлмоқ

I (ثور) ثَارَ (*у*) ثَوْرٌ, ثَوَرَانٌ 1) ҳаяжонланмоқ, ҳаяжонга келмоқ, ҳовлиқмоқ, безовта бўлмоқ; қаттиқ тўлқинланмоқ, мавж урмоқ; тўс-тўполон кўтармоқ; ~تْ نَفْسُهُ ғазабланмоқ, нафратланмоқ, аччиқланмоқ; туғён, ғалаён кўтармоқ; ثَائِرَةٌ ~ у аччиқланди, унинг жаҳли чиқди; унинг ғазаби қайнаб тошди; 2) бош кўтармоқ, қўзғолон кўтармоқ; 3) пайдо бўлмоқ, бошланмоқ, вужудга келмоқ; هُنَا يَثُورُ سُؤَالٌ آخَرُ бу ерда бошқа савол туғилади; 4) отилиб чиқмоқ, тошиб чиқмоқ, қайнаб чиқмоқ (*мас. ёнартоғ-вулқон*); 5) бирданига бошланиб кетмоқ, кўтарилмоқ (*мас. уруш*); II ثَوَّرَ 1) революционлаштирмоқ, революция ғояларини тарқатмоқ; 2) қўзғамоқ; ◊ اَلْقُرْآنَ ~ Қуръони каримга оид фанни ўрганмоқ; IV أَثَارَ 1) ҳаяжонга солмоқ (келтирмоқ); ҳовлиқтирмоқ, безовта қилмоқ; غَضَبَهُ ~ *ёки* سُخْطَهُ *ёки* غَيْظَهُ ~ ғазабини қўзғатмоқ, жаҳлини чиқармоқ, зардасини келтирмоқ; فُضُولَهُ ~ қизиқтирмоқ, мароқлантирмоқ; ҳавасини келтирмоқ; أَعْصَابَهُ ~ ғашига (асабига) тегмоқ, аччиқлантирмоқ, ғижинтирмоқ, жаҳлини чиқармоқ, қонини қайнатмоқ; فِتْنَةً ~ ғулғула солмоқ, ғалаён қилмоқ, низо солмоқ; ~ الْأَتْرِبَةَ чангитмоқ; ثَائِرَةً ~ аччиғини келтирмоқ, жаҳлини чиқармоқ; 2) кўтармоқ, кўтариб чиқмоқ (*мас. бирор масалани*); VI تَثَاوَرَ бир-бирига қарши кўтарилмоқ, кўтарилиб чиқмоқ; X اِسْتَثَارَ 1) қўзғатмоқ; اِهْتِمَامًا عَالَمِيًّا ~ бутун дунё эътиборини ўзига тортмоқ, бутун дунё диққатини жалб қилмоқ; 3) қўзғамоқ; ташвиқот қилмоқ, ташвиқот юргизмоқ; 3) бош кўтармоқ, қўзғолон кўтармоқ

– إِثَارَةٌ 1) ҳаяжонга солиш, безовта қилиш; 2) қўзғаш, қўзғатиш; уйғотиш

– ثَائِرٌ *кўп.* ثُوَّارٌ 1. 1) қўзғалган, бош кўтарган; 2) ғазабланган, дарғазаб, аччиғи келган; 3) кучли, шиддатли, жўшқин, тошқин; 2. 1) революционер; 2) қўзғолончи, ғалаёнчи; ~ بُرْكَانٌ ҳаракатдаги (ёниб турган) вулқон; ثَارَ ~هُمْ *қар.* ثَارَ ~هَا ; وَ إِذَا بِالْعَاصِفَةِ ثَارَ тўсатдан

бошланди

– ثَائِرَةٌ 1) ҳаяжон, тўлқин; 2) тўлиб тошган ғазаб, ғазаб пуртанаси

– ثَوَّارٌ 1) чўпон, подачи; 2) тореадор (*Испанияда: буқа билан жанг қилувчи*)

– ثَوْرٌ *кўп.* ثِيرَانٌ, ثِيرَةٌ буқа; فَحْلٌ ~ зотли, наслдор буқа; مُخْصِيٌّ ~ хўкиз; ~ الـ بُرْجُ *астр.* Савр буржи (Савр юлдузлар туркуми); كَالشَّعْرَةِ الْبَيْضَاءِ فِي الـ~ الْأَسْوَدِ *маж.* денгиздан бир қатра (*томчи*) дек (*сўзма-сўз:* қора хўкиздаги битта оқ тўкдек); الثَّوْرُ Маккаи мукаррамадаги тоғнинг номи; حَرَمٌ مَا بَيْنَ عَيْرٍ إِلَى ثَوْرٍ ثَوْرَانٌ ҳад. Мадинаи мунаввраниング Уҳуди билан Маккаи мукарраманинг Саври ўртаси ҳарам ҳисобланади

– ثَوْرَجِيٌّ 1) саросима, олаговур; ҳаяжонга келиш, изтироб; 2) (*вулқоннинг*) отилиши; 3) (*урушнинг*) бошланиши

– ثَوْرَجِيٌّ *кўп.* ثَوْرَجِيَّةٌ 1) революционер; 2) қўзғолончи, ғалаёнчи

– ثَوْرَةٌ[1] *кўп.* اتٌ ـَ 1) революция; ثَقَافِيَّةٌ ~ маданий революция; مَجْلِسُ الـ~ революцион совет; مُعَاكَسَةٌ ~ контрреволюция, аксилинқилоб; 2) қўзғолон, ғалаён; 3) (*вулқоннинг*) отилиши; 4) (*ғазабнинг*) қайнаши, тошиши; 5) *эск.* қўзғалиш; чанг, гард

– ثَوْرَةٌ[2] *кўп.* اتٌ ـَ сигир

– ثَوْرِيٌّ = ثَوْرَوِيٌّ

– ثَوْرِيٌّ 1. революцион; النِّضَالُ الـ~ революцион кураш; 2. революционер, инқилобчи

– ثَوْرِيَّةٌ революционлик, инқилобийлик

– مُثَارٌ 1) бирор нарсанинг бошланиш жойи; 2) баҳона; сабаб, манба; لِكَثِيرٍ مِنَ الصُّعُوبَاتِ ~ кўп қийинчиликларнинг сабабчиси; ~ الْجِدَالِ жанжалнинг, тортишувнинг, талашишнинг сабаби; ~ النِّزَاعِ тўқнашув, жанжалга боис мавзу; ~ الْهُمُومِ ғамхўрлик қилинадиган нарса

– مُثِيرٌ 1. 1) ҳаяжонли, ҳаяжонга солувчи; безовта қилувчи; ~ خَبَرٌ сенсация, шов-шув, ваҳима, дув-дув гап бўлган янгилик; ~ لِلْاشْمِئْزَازِ нафрат қўзғатувчи, жирканч; ~ لِلشَّفَقَةِ (*одамнинг*) раҳмини келтирувчи; 2) ғашга тегувчи, жаҳлни чиқарувчи, қонини қайнатувчи; ~ لِلْأَعْصَابِ асабга тегувчи; 2. ғаламис, ифвогар, фитначи

ثُورِيُومٌ *кимё.* торий (*кимёвий элемент*)

(ثول) V تَثَوَّلَ 1) ғуж бўлмоқ, бир уяга (*оилага*) тўпланмоқ (*асалари ҳақида*); 2) тўпланиб турмоқ, тўпланмоқ, тиқилишмоқ; V تَثَوَّلَ : عَلَيْهِ الْقَوْمُ ~ одамлар уриб-сўкиб унга қарши қўзғалдилар; VII انْثَالَ (*бирор жойга*) келиб тўпланмоқ, йиғилмоқ, келмоқ (عَلَى); 2) (*мас.* хотиралар, ҳис-туйғулар) бирин-кетин эсга келмоқ, бирдан ёдга тушмоқ (عَلَى); 3) йиғилмоқ, тўпланмоқ, жамғарилмоқ, ортттирилмоқ

– أَثْوَلُ *мн.* ثَوْلَاءُ айланма бош касалига мубтало бўлган ҳайвон

– ثَوْلٌ[1] *кўп.* أَثْوَالٌ 1. ғуж, гала; 2. оила, уя

–ثَوْلٌ[2] *кўп, бирлиги йўқ* асаларилар галаси

– ثَوْلٌ қўйларда учрайдиган айланма бош касали

–ثَوِيلَةٌ одамлар гуруҳи, жамоаси

ثُومٌ *жам.* саримсоқ пиёз

– ثُومَةٌ бир бош саримсоқ пиёз

I ثَوَى (*и*) ثَوًى, ثَوَاءٌ 1) қолмоқ, яшамоқ; 2) ётмоқ; тинч ётмоқ, қабрда тинч етмоқ (*ўлик ҳақида*); 3) *маж.* дафн қилмоқ, кўмилмоқ; IV أَثْوَى 1) яшамоқ; 2) яшаш учун жой бермоқ

–ثَاوٍ *эск.* яшаётган, истиқомат қилаётган

– ثُوَّةٌ *кўп.* ثُوًى йўл бўйидаги, йўл устидаги столб (устун), тош

–ثَوِيَّةٌ 1) аёл, хотин; هَذِهِ ~ فُلَانٍ у фалон кишининг хотинидир; 2) молхона, қўйхона

– مَثْوًى *кўп.* مَثَاوٍ манзил, макон, турар жой; ◊ ~ الْكَمَالِ утопия, хом хаёл, хаёлий фикр; أَكْرَمَ اللهُ مَثْوَاهُ ётган жойи обод бўлсин!

(ثيب) II ثَيَّبَ : ~ تِ الْمَرْأَةُ زَوْجَهَا аёл бева қолди; V تَثَيَّبَ = II

– ثَيِّبٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) жувон; бева аёл; эрдан чиққан аёл (хотин); 2) ~ رَجُلٌ уйланган, уй кўрган одам (эркак)

ثَيْتَلٌ *кўп.* ثَيَاتِلُ тоғ оҳуси (кийиги)

ثِيلٌ *жам. бот.* буғдойиқ (*ғалласимон ажриққа ўхшаш ўсимлик*)

ثِينٌ марварид қидирувчи

ج

ج[1] (جيم) жим (*араб алифбосининг бешинчи ҳарфи; абжадда - 3*)

ج[2] *қисқ.* جَوَابٌ *дан,* жавоб; 2) *қисқ.* جَمْعٌ *дан, грам.* кўплик сон; 3) *қисқ.* جُمَادَى الْآخِرَةِ *дан,* қамарий тақвимнинг олтинчи ойи; 4) *қисқ.* جِلْدٌ *дан,* жилд, том; 5) ج.م *қисқ.* جُنَيْهٌ مِصْرِيٌّ *дан,* Миср фунти; 6) ج.ع.م *қисқ.* الْجُمْهُورِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ الْمُتَّحِدَةُ *дан,* БАР (*Бирлашган Араб Республикаси*); 7) ج.م.ع. *қисқ.* جُمْهُورِيَّةُ مِصْرَ الْعَرَبِيَّةُ *дан,* Миср Араб Республикаси

جَا *қисқ.* جُمَادَى الْأُولَى *дан,* қамарий тақвимнинг бешинчи ойи

جَاتُوهٌ пирожний (*ёғли хамирдан пиширилган ва устига қиёмлардан гул солинган ширинлик*)

جَاثَلِيقٌ *кўп.* جَثَالِقَةٌ католикос (*арман ва грузин черковининг бош руҳонийси*)

جَرَجٌ جَارَاجٌ *алиф.б.қ.*

جَارَاجٌ = جَارَاشٌ

جَارُورٌ *алиф.б.қ.* جَرٌّ

جَازٌ[1] *кўп.* اتٌ ـَ 1) газ (*модда*); 2) керосин; лампамой

جَازٌ[2] газ; ҳарир газлама (*мато*)

جَازُبَنْدٌ жаз (*оркестр тури ва унга атаб ёзилган мусиқа асари*), жазбанд

جَاكِتَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ жакет; пиджак, эркаклар нимчаси, калта камзул

شَاكُوشٌ = جَاكُوشٌ

جَاكِيتٌ *кўп.* اتٌ ـَ аёллар жакети

جَالُوتٌ *библ.* Голиаф (*чексиз қудратга эга бўлган афсонавий шахс*)

جَالُوتُ *тар.* яҳудийларнинг қувғиндаги ҳаёти, диаспора (*бошқа юртларда яшовчи келгиндилар тўплами*)

جَالُوصٌ *кўп.* جَوَالِيصُ гувала, бир юмолоқ лой

جَالُونٌ уқа, галун

جَالُونٌ *кўп.* اتٌ ـَ галлон (*Англияда, АҚШ да: суюқ ва сочилма жисмлар учун 4.54 л. ли ўлчов бирлиги*)

جَامٌ *мн. кўп.* اتٌ ـَ жом, қадаҳ, коса; صَبَّ غَضَبَهُ وَ نِقْمَتَهُ (حِقْدَهُ وَ كُرْهَهُ) عَلَى... ~ *маж.* ўз қаҳр-ғазабини (нафратини) ...га тўкиб солмоқ

جَامَّا гамма (*юнон алифбосининг учинчи ҳарфи*); ◊ ~ أَشِعَّةُ *физ.* гамма нурлар

جَامَكِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ маош, мояна, ойлик, иш ҳақи

جَامُوسٌ *кўп.* جَوَامِيسُ буйвол (*буқалар кенжа оиласига мансуб ҳайвон*); бегемот, сув оти

– جَامُوسَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ урғочи буйвол

جَانْ بَكُ *ат.от, мз.* Жонибек

جَانْدَرْمَةٌ жандармерия

جَاهٌ 1) унвон, олий мартаба, мансаб; 2) қадр-қиммат, эътибор, обрў; 3) таъсир, аҳамият, куч; عَرِيضُ الـ~ катта обрўли, эътиборли

جَوْدَارٌ = جَاوَدَارٌ, جَاوْدَارٌ

جَاوَرْسٌ венгер (можар) тароғи

جَاوِيٌّ = جَاوِيٌّ 2)

جَاوِيٌّ Ява оролига, яваликларга оид; яваликлар(*лар*)га оид; 2. 1) явалик; 2) бензол смоласи; бухўр (*Осиё жанубидаги дарахтлар пўстлоғидан олинадиган хушбўй ёлим*)

جَاوِيشٌ *кўп.* جَاوِيشِيَّةٌ 1) сержант; унтер-офицер; ~ بَاشٌ катта унтер-офицер (*полицияда*); 2) жовиш (*дастурхонга охири қўйиладиган гурунчли таом номи*)

I جَابَ (а) جَابٌ мол йиғмоқ, мол дунёга эгалик қилмоқ

–جَابٌ *эск.* йўғон, семиз, улкан

–~ الْبَطْن: جَأْبَةٌ киндик

I جُثَّ (а) جُؤُوثٌ, جَأْثٌ қўрқмоқ

جَأْجَأَ : بِالإِبِلِ ~ туяни сув ичишга чақирмоқ, туяга сув тутмоқ; تَجَأْجَأَ ўзини (нафсини) тиймоқ; бетараф қолмоқ, холис турмоқ (*овоз беришда*)

– جُؤْجُؤٌ *кўп.* جَآجِئُ 1) кўкрак, тўш (*қушлардаги*); 2) тумшуқ (*кемада*)

جَئْ جَئْ туяга сув ичириш, сув тутишда ишлатиладиган ундов сўз

جُؤْذَرٌ *ёки* جُؤْذُرٌ *кўп.* جَآذِرُ кийик боласи

I جَأَرَ (а) جُؤَارٌ, جَأْرٌ маърамоқ, бўкирмоқ, ўкирмоқ; إِلَى اللهِ ~ Оллоҳга ёлбормоқ, Оллоҳдан ўтиниб сўрамоқ

–جَأْرٌ семиз баҳайбат одам

– جُؤَارٌ маъраш, бўкириш, ўкириш

I جَأَشَ (а) جَأْشٌ безовта бўлмоқ, ҳаяжонланмоқ

– جَأْشٌ 1) ҳаяжон, саросима, безовталик; أَسْكَنَ ~هُ бирор кимни тинчлантирмоқ; 2) юрак, дил; 3) ўзини тута билиш; руҳ; اسْتَرَدَّ ~هُ тинчланмоқ, ўзига келмоқ; رَابِطُ (سَاكِنُ) الـ~ хотиржам, сокин, совуққон, босиқ, оғир; رَبَاطَةُ ~ хотиржамлик, совуққонлик

I جَأَفَ (а) جَأْفٌ (ج ء ف) 1) қўрқитмоқ, ваҳима қилмоқ

I جَأَى[1] (а) جُؤَةٌ, جُؤُوَّةٌ қизармоқ, қизил рангга кирмоқ; جَأَى[2] (а) جَأْيٌ 1) тикмоқ, тикиб тузатмоқ; 2) *(н. нидир)* қамаб яширмоқ; ~ عَلَى الشَّيْءِ тишламоқ, тишлаб узиб олмоқ

–جُؤَةٌ қизиллик

I جَبَّ (а/у) جَبٌّ 1) (*қутулиш мақсадида*) кесмоқ, қирқиб ташламоқ; خُصْيَتَيْهِ ~ ахталамоқ, бичмоқ; 2) ортиқ (афзал) бўлмоқ, ошиб (ўзиб) кетмоқ; ғалаба қилмоқ; جَبَّ (у) جَبَابٌ: النَّخْلَةَ ~ хурмо дарахтининг гулини чанглатмоқ; II جَبَّبَ оёғидаги оқ ҳалқача қўл ва оёқларининг тиззасигача етмоқ (*от ҳақида*); VI تَجَابَّ: الرَّجُلَانِ ~ икки киши бир-бирининг синглисига уйланмоқ

– أَجَبُّ ўркачи кесилган туя

– جُبٌّ *кўп.* أَجْبَابٌ, جِبَابٌ 1) чуқурлик; 2) қудуқ

– جُبَّةٌ *кўп.* جُبَبٌ, جِبَابٌ 1) жубба (*узун енгли устки кийим*), чопон; 2) *эск.* совут (*майда металл ҳалқачалардан тўқиб тикилган жанг куйлаги*)

— مُجَبَّبٌ олдинги ва орқа оёқлари тиззасигача оқ ҳалқаси бор бўлган от

– مَجْبُوبٌ ҳарам оғаси; ҳарам ходими (*бичилган қул*)

I جَبَأَ (а) جُبُوءٌ, جِبَاءٌ, جَبْءٌ *(н.дандир)* қўрқиб орқага қайтмоқ; IV أَجْبَأَ: الزَّرْعَ ~ фойдаси кўринмай туриб, экинни сотмоқ; IV أَجْبَأَ: الأَرْضُ ~ تِ ерда қизил қўзиқоринлар кўпайди

– جَبْءٌ *кўп.* أَجْبُؤٌ, جِبَاءٌ 1) қизил қўзиқорин; 2) ёмғир суви тўпланадиган чуқурлик (тоғларда)

– جُبَّأٌ *эск.* қўрқоқ

– جُبَّاءٌ қўрқоқ

– مَجْبَأٌ: ~ ةٌ أَرْضٌ қизил қўзиқоринлар кўп чиқадиган жой, ер

جِبْتٌ 1) бут, санам; 2) руҳоний; 3) сеҳргар

جُبْجُبَةٌ *кўп.* جَبَاجِبُ тупроқ ташиш учун теридан ишланган замбил

جَبْحٌ *кўп.* أَجْبُحٌ, جِبَاحٌ асалари уяси (яшиғи), арихона

جَبْخَانَةٌ *кўп.* اتٌ : 1) амуниция, аскарий анжом (*аскарнинг кийим ва қуролдан бошқа барча керак жиҳозлари*); ўқ-дорилар (*ўқ, граната, снаряд, мина ва б.*); 2; қўрхона (*порох сақланадиган ертўла*); ўқ-дорилар омбори; арсенал, аслаҳахона, қуролхона

I جَبَذَ (*и*) جَبْذٌ = جَبَذَ

I جَبَذَ (*и*) جَبْذٌ 1) тортмоқ, судрамоқ; 2) = جَذَبَ (*и*)

– جَبْذَةٌ *эск.* тортиб чиқариш

I جَبَرَ (*у*) جُبُورٌ, جَبْرٌ 1) ўрнига туширмоқ, солмоқ (*суяк ҳақида*); 2) тузатмоқ, созламоқ; қайта тикламоқ; 3) ёрдам бермоқ; 4) (н. *гадир*) мажбур қилмоқ (عَلَى); 5) бойитмоқ, бой қилмоқ, бадавлат қилмоқ; ◊ خَاطِرَهُ ~ *ёки* قَلْبَهُ ~ юпатмоқ, овутмоқ; қондирмоқ, ҳузур-ҳаловат (лаззат) бахш этмоқ; II جَبَّرَ ўрнига туширмоқ, солмоқ (*суяк ҳақида*); III جَابَرَ 1) илтифот кўрсатмоқ; 2) ёқмоқ, кўнглини топмоқ; IV أَجْبَرَ мажбур қилмоқ, зўрламоқ; (н. *гадир*) буюрмоқ (عَلَى); V تَجَبَّرَ 1) ўрнига тушмоқ, солинмоқ (*суяк ҳақида*); 2) ўзини димоғдор тутмоқ, манмансирамоқ; ўзини катта (буюк) киши деб билмоқ; 3) зулм қилмоқ, азобламоқ, шафқатсиз бўлмоқ; VII اِنْجَبَرَ 1) ўрнига тушмоқ, солинмоқ (*суяк ҳақида*); 2) ёрдам олмоқ; V III اِجْتَبَرَ = VII

– إِجْبَارٌ мажбурлаш, зўрлаш; зиммасига юклаш

– إِجْبَارِيٌّ 1) мажбурий; бажарилиши шарт бўлган; 2) ноилож (*иложсизлик*)

– إِجْبَارِيَّةٌ мажбурийлик

– تَجْبِيرٌ солиш, ўрнига тушириш (*суякни*); ~لِلـ أَجْهِزَةٌ ортопедик асбоб (*суякни даволаш учун*)

– جَابِرٌ 1. (*суяк*) солувчи; 2) 1) шикастабанд, синиқчи (*чиққан, синган суякни солувчи табиб*); 2) тиран (*Юнонистонда: ҳокимиятни зўрлик билан тортиб олган шахс*); золим ҳукмдор, шафқатсиз одам; ~ أَبُو нон

– جَبَّارٌ 1. 1) кучли, қудратли; забардаст; الْقُوَّةُ الـ~ةُ жуда катта куч; ~ مَجْهُودٌ жуда зўр (қудратли) ҳаракат; 2) қаҳри қаттиқ, шафқатсиз, раҳм-шафқатни билмайдиган, бераҳм; 3) такаббур, кибр, кеккайган, гердайган; 2. *кўп.* جَبَابِرَةٌ 1) жуда улкан, девқомат одам; паҳлавон, полвон, ботир, атлет, миқти (бақувват) одам; نَخْلَةٌ ~ ةٌ баланд ўсиб кетган хурмо дарахти; الـ~ *астр.* Орион; 2) тиран, шафқатсиз одам, золим ҳукмдор

– جُبَارٌ бефойда йўқотиш, бекорданбекорга йўқотиш; ذَهَبَ دَمُهُ ~ қони бекорданбекорга тўкилди

– جَبَّارَةٌ жаббора (*кема тури*)

– جِبَارَةٌ[1] синиқчилик касби

– جَبَارَةٌ[2] = جَبِيرَةٌ

– جَبْرٌ 1) (*суяк*) солиш; لَا ~ وَلَا جَابِرَ بَعْدَ كَسْرِ عَظْمِهِ *мтл.* унга энди ҳеч нарса ёрдам бермайди; 2) мажбур қилиш, зўрлаш; жабр, зулм, зўравонлик; ~ *ёки* بِالـ мажбурият орқасида, мажбур қилиш орқали, иложсизлик орқасида; зўрлаб, зўравонлик қилиб, мажбуран; 3) *дин.* тақдир, қисмат; 4) *шунингдек*: عِلْمُ الـ~ وَالْمُقَابَلَةِ алгебра; الـ~ الْعَالِي олий алгебра; 5) *ат.от, мз.* Жабр

– جِبْرَائِيلُ *ат.от, мз.* Жаброил алайҳиссалом

– جُبْرَانُ *қиск.* جِبْرَائِيلُ *дан; ат. от. мз.* Жуброн

– جَبَرُوتٌ куч-қудрат, қувват

– جَبْرُوَّةٌ манмансираш, кибрлик, кеккайиш

– جَبْرِيٌّ 1) мажбурий, зўрланган; ноилож; قُوَّةٌ ~ةٌ мажбур қилувчи куч; 2) алгебрага оид, алгебраик; الرَّمْزُ الـ~ алгебрага оид белги, алгебраик белги; الْعِبَارَةُ الـ~ةُ алгебраик ифода; الْمُعَادَلَةُ الـ~ةُ алгебраик тенглама

– جَبْرِيٌّ 1. фаталистик, фаталистларча; الْفَلْسَفَةُ الـ~ةُ фатализм (*тақдирга ишониш, ҳамма нарса тақдирга боғлиқ деб ҳисобловчи фалсафа*); 2. *кўп.* جَبْرِيَّةٌ 1) *тар.* жабарий (*инсон хоҳиш-ихтиёрини инкор қилувчи оқим вакили*); 2) фаталист, тақдирга ишонувчи

– جَبْرِيَّةٌ 1) *тар.* жабарият (*инсон хоҳиш-ихтиёрини инкор қилувчи фалсафий оқим*); 2) фатализм

– جِبْرِيَاءُ ғурур, ифтихор, иззат-нафс, кибр

– جَبَرُوتٌ = جَبْرُوَّةٌ

–جُبَيْرٌ *ат.от, мз.* Жубайр

– جَبِّرٌ ўта кибру ҳаволи, манмансираган, кеккайган

– جَبِيرَةٌ *кўп.* جَبَائِرُ *мед.* тахтакач; шина (*синган жойни тахтакачлаб боғлайдиган жиҳоз*); ~ وَضَعَ رِجْلَهُ فِي кимнингдир оёғига

тахтакач боғламоқ

– مُجَبَّسٌ шикастбанд, синиқчи (*чиққан, сингган суякни солувчи табиб*)

– مَجْبُورٌ мажбур қилинган, зўрланган, мажбурий

جَبْرِدِينٌ габардин (*мато*)

جَبْرَائِيلُ = جِبْرِيلُ

(جبس) II جَبَّسَ 1) гипсламоқ, гипслаб қўймоқ; الْيَدَ ~ қўлни гипсламоқ; 2) сувамоқ, сувоқ қилмоқ; V تَجَبَّسَ кеккаймоқ, кибрланмоқ, такаббурлик қилмоқ; فِي الْمَشْيَةِ ~ кибрланиб юрмоқ, ғоз юриш қилмоқ

– جَبَّاسٌ сувоқчи, чилкор

– جَبَّاسَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ гипс кони

– جِبْسٌ[1] гипс; وَضَعَ رِجْلَهُ فِي الْـ~ оёқни гипсламоқ (тахтакач боғламоқ)

– جِبْسٌ[2] 1) қўрқоқ, юраксиз; 2) тентак, тутуруқсиз

– جَبَسٌ *жам.* тарвузлар

– جَبَسَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ тарвуз

– جِبْسِيٌّ гипсга оид; زَخَارِفُ ~ةٌ гипсдан ишланган нақшлар

I جَبَشَ (*и*) جَبْشٌ (*соч-соқолни*) қирмоқ, тарашламоқ

I جَبَلَ (*у, и*) جَبْلٌ 1) қилмоқ, яратмоқ, пайдо қилмоқ; 2) қуймоқ, қолипламоқ; 3) *мажх.* (*бирор н. учун*) табиатан яратилган бўлмоқ (عَلَى); 4) қормоқ, пишитмоқ; IV أَجْبَلَ тоғ томонга юрмоқ, тоғларга чиқиб кетмоқ

– جَبْلٌ 1) пайдо қилиш, яратиш; 2) қуйиш, қолиплаш; قَابِلِيَّةُ الْـ~ эгилиб-букилиш қобилияти, хусусияти; эгилиб-букилувчанлик

– جَبَلٌ *кўп.* جِبَالٌ тоғ; جَلِيدٌ ~ айсберг (*сузиб юрувчи муз тоғ*); نَارٌ ~ вулқон; الْجُلْجُثَةُ ~ *библ.* Жабал (*Голгофа – Исо алайҳиссалом қатл этилган тоғ*); ◊ بِنْتُ ~ акс садо (ёр қиз)

– جِبِلٌّ кўп, кўп сонли; مَالُهُ ~ унинг бойлиги кўп

– جِبِلٌّ одамлар гуруҳи (жамоаси)

– جِبِلَّةٌ яратилган мавжудот, хилқат

– جَبَلِيٌّ 1. 1) тоққа оид, тоғли; 2) *тех.* вулканизация қилинган (*каучукни резинкага айлантирилган*), 2. тоғлик, тоғда яшовчи (киши)

– جَبَلَاوِيٌّ *кўп.* جَبَلَاوِيَّةٌ 1. 1) тоғда яшовчи; 2; ёввойи; 2. тоғлик, тоғда яшовчи киши

– جَبَلَايَةٌ грот (*денгиз қирғоғидаги тик қояларда ҳосил бўладиган ғор, сунъий ғорлар*)

– جِبْلَةٌ протоплазма (*тирик организм ҳужайраларидаги ҳаётий жараён учун энг керакли модда*)

– جِبِلَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ жибиллий, туғма сифат, хусусият; хулқ-атвор, табиат

– جِبِلِّيٌّ 1) жибиллий, туғма, табиий; 2) жиддий, муҳим аҳамиятга эга бўлган

I جَبُنَ (*у*) جُبْنٌ, جَبَانَةٌ қўрқоқ бўлмоқ, юраксиз бўлмоқ; қўрқмоқ, ҳайиқмоқ; II جَبَّنَ қўрқоқликда айбламоқ; 2) қўрқоқ қилмоқ; إِنَّ الْخَشِيشَ يُجَبِّنُ وَالْخَمْرَ تُشَجِّعُ *мтл.* наша одамни қўрқоқ қилади, май эса - ботир; 3) (*сутни*) творогга (оғизга) айлантирмоқ; 4) ивиб қолмоқ, қуюлмоқ; IV أَجْبَنَ қўрқоқ деб билмоқ, қўрқоқ деб ҳисобламоқ; V تَجَبَّنَ = II 4)

– جَبَانٌ *кўп.* جُبَنَاءُ 1. қўрқоқ, юраксиз; иродаси суст; 2. иродаси суст одам

– جَبَّانٌ[1] *кўп.* جَبَابِينُ пишлоқ сотувчи одам, пишлоқфуруш

– جَبَّانٌ[2], جَبَّانَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) қабристон, гўристон; 2) саҳро, чўл, дашт

– جَبَانَةٌ қўрқоқлик, юраксизлик; ваҳима, ҳадиксираш; руҳий тушкунлик; иродаси сустлик

– جُبْنٌ[1] қўрқоқлик, юраксизлик; руҳий тушкунлик, иродасизлик

– جُبْنٌ[2] *кўп.* أَجْبَانٌ пишлоқ; أَبْيَضُ ~ *ёки* رَطْبٌ ~ творог (оғиз); بَلَدِيٌّ ~ маҳаллий (четдан келтирилмаган) пишлоқ; رُومِيٌّ ~ турк пишлоғи, бринза (шўртанг пишлоқ); فَلَمَنْكُ ~ голланд пишлоғи; الْـ~ الْقَرِيشُ *қар.* :مَاءُ الْـ~ قَرِيشٌ зардоб

– جُبْنَةٌ пишлоқ бўлаги; пишлоқ; بَيْضَاءُ ~ *ёки* رَطْبَةٌ ~ творог (оғиз)

– جُبَيْنٌ казеин (*сутда бўладиган оқсил модда*)

– جَبِينٌ[1] *кўп.* جُبَنَاءُ = جَبَانٌ

– جَبِينٌ[2] *кўп.* أَجْبِنَةٌ пешона, манглай; وَصْمَةُ عَارٍ لَطَّخَتْ ~هُ унинг пешонасида шармандалик тамғаси бор

– جَبِينِيٌّ 1) пешонага оид; 2) олд томонда, рўпарада жойлашган, рўпарадаги, тўппа-тўғридаги

– مَجْبَنَةٌ *кўп.* مَجَابِنُ пишлоқ пишириладиган корхона

جَبَهَ қар. وجب

I جَبَهَ (*а*) جَبْهٌ 1) юз-хотир қилмаслик, бор гапни дангал айтмоқ; 2) юзига тик қарамоқ (*мас., қўрқувнинг*); 3) بِالْمَكْرُوهِ ~ совуққонлик билан қарши олмоқ; совуқ кутиб олмоқ; السَّائِلَ ~ гадога (тиланчига) ҳеч нарса бермаслик; II جَبَّهَ ёқимсиз, ҳақоратли сўзларни гапирмоқ; уялтирмоқ; таъна қилмоқ; III جَابَهَ 1) юзига қарамоқ; (н. *нингдир олдига*) турмоқ (*туш.к. ёки* عَلَى); 2) (*бирор к. олдида*) нутқ сўзламоқ (عَلَى); 3) қарши зарба бермоқ, қайтармоқ; 4) (н. *баландир*) ҳайратга солмоқ (ب); кутилмаганда, тўсатдан, дафъатан гапириб юбормоқ, айтиб юбормоқ, айтмоқ; ~هُ بِالْقَوْلِ бирор кимнинг юзига дангал айтмоқ; V تَجَبَّهَ ягона умумий жабҳа (фронтга) бирлашмоқ

– أَجْبَهُ арслон

– جَبْهَةٌ[1] *кўп.* جِبَاهٌ, جَبَهَاتٌ 1) пешона; 2) жабҳа, (фронт); مُوَحَّدَةٌ (مُتَّحِدَةٌ) ~ ягона жабҳа фронт; الْـ~ وَالْقَاعِدَةُ фронт ва фронт орқаси; بَارِدَةٌ (حَارَّةٌ) ~ *метео.* совуқ (*иссиқ*) оқим; ◊ جِبَاهُ الْقَوْمِ وَ أَعْيَانُهُمْ оқсуяклар, зодагонлар, аслзодалар, аъёнлар

– جَبْهَةٌ[2] от (*ҳайвон*); لَيْسَ فِي الْـ~ صَدَقَةٌ *ҳад.* от-улов учун садақа берилмайди

– جَبْهَوِيٌّ жабҳа (фронтга) оид

– مُجَابَهَةٌ 1) юзма-юз тўқнашиш; бир-бирининг рўпарасида (қаршисида) туриш; 2) қарама-қаршилик, адоват

(جبو) I جَبَا (*у*) جَبًا 4) *эск.* ўзига ўзлаштириб олмоқ;

I جَبَى (и) جِبَايَةٌ (*солиқларни*) олмоқ, йиғмоқ; الْمَاءُ فِي الْحَوْضِ ~ ҳовузга сув қуймоқ, ҳовузга сув ғамламоқ; II جَبَّى 1) мукка тушмоқ; юз тубан йиқилмоқ, пешонани ерга теккизмоқ, тиззада турмоқ (*мас., саждада*); 2) совға, тортиқ қилмоқ, армуғон этмоқ; VIII اجْتَبَى танламоқ, танлаб олмоқ; сайламоқ

– تَجْبِيَةٌ тиззада туриш (*мас., сажда пайтида*)

– جَابٍ *мн.* جَابِيَةٌ *кўп.* جُبَاةٌ солиқ йиғувчи, ўлпончи, солиқчи; جَابِي التَّذَاكِرِ билет сотувчи, текширувчи; 2) *эск.* туяларга сув тайёрловчи

– جَابِيَةٌ *кўп.* جَوَابٍ 1) бассейн, сунъий ҳовуз; кўл, ҳавза, ҳовуз; 2) Дамашқдаги маҳалланинг номи

– جَبًا *халқ.* 1) тортиқ, совға, ҳадя, туҳфа, инъом, армуғон; عَاشَ ~ وَ صَاحِبُهُ яшасин совға ва совға қилувчи киши!; 2) бекорга, бепул; ~ هَذَا لَكَ бу сизга бепул (бекорга)

– جَبًا *эск.* туяларни суғориш учун олдиндан ҳовузда сув тайёрлаш

– جِبَايَةٌ йиғим, тушум (*солиқ ҳақида*)

جُبٌّ 1) пўст, пўстлоқ (*мевадаги*); 2) каротин (*оранж - сариқ рангли модда*)

I جَبَّ (*а/у*) جَبٌّ 1) илдизи билан суғурмоқ; 2) таг-томири билан йўқ қилмоқ, илдизини қуритмоқ; VIII اجْتَبَّ = I

– جَبٌّ *ёки* جُبٌّ асалари қанотидаги ёки бошқа жойдаги асалга аралашган гард, хас, қипиқ

– جُبَّةٌ *кўп.* جُبَبٌ жусса; жасад, ўлик бадан; сўйилган ҳайвоннинг (*мас., қўй ёки молнинг*) нимталанган гўшти; هَامِدَةٌ ~ ўлик бадан, жасад

– جَبِيبَةٌ *кўп.* جَبِبٌ хурмо дарахти қаламчаси; қаламчадан кўкартирилган хурмо кўчати

– مِجَبَّةٌ ўт ўриш асбоби (*ўроқ каби*)

جُثَالَة дарахтнинг сочилиб ётган барглари

– جَثْل қалин (*соч ҳақида*); ~ ةَ شَجَرَةٌ барги қалин дарахт, сербарг дарахт

– جَثْلَة *кўп.* جَثْل чумоли

جَثَالِقَة *кўп.* جَثَالِقَة католикос (*арман ва грузин черковининг бош руҳонийси*)

I جَثَمَ (*у/и*) جُثُومٌ 1) чўнқайиб ўтирмоқ, тиз чўкиб ўтирмоқ; энгашмоқ, эгилмоқ, букилмоқ, бош эгмоқ; ерга қапишмоқ; 2) қимирламасдан ётмоқ; 3) бекинмоқ, яширинмоқ; 4) ўтирмоқ (*от ҳақида*); 5) тошдек қуламоқ (*қуш ҳақида*); 6) (*бирор н. га*) таянмоқ, суянмоқ, оғирлигини солмоқ (عَلَى); 7) (к. *гадир*) тазйиқ ўтказмоқ, жабр-зулм қилмоқ (عَلَى); 8) тушмоқ, бошланмоқ (*тун, қоронғилик ҳақида*)

– جَاثِمٌ *кўп.* جُثَّمٌ *эск.* қимирламасдан ўтирган киши, ётган киши

– جَاثُومٌ, جُثَامٌ ёмон туш; босинқираш; мудҳиш воқеа, ҳодиса; ёмон аҳвол, даҳшат

– جُثْمَانٌ бадан; ~ الْمَيِّت уликнинг бадани

– جُثْمَانِيٌّ жисмоний; баданга оид

– مُجَثَّمٌ *кўп.* مَجَاثِمُ қушлар қунадиган ер; қунок; синч, ходача, таёқ

I (جثو) جَثَا (*у*) جُثُوٌّ тиззалаб турмоқ, тиззани букмоқ; ~ عَلَى رُكْبَتَيْهِ тиз чўкмоқ; VI تَجَاثَى : تَجَاثَوْا кўпчилик чўккалашиб ўтиришмоқ

– جَاثٍ *мн.* جَاثِيَةٌ *кўп.* جُثِيٌّ тиззалаб турувчи, тиз чўккан, тиз чўкиб сиғинган; الْجَاثِي *астр.* Геркулес (*осмоннинг шимолий ярим шаридаги юлдузлар туркуми*)

– جُثُوٌّ тиз чўкиш, тиз чўкиб сиғиниш

– جَثْوَةٌ *кўп.* جُثًى ғўр, ғўртепа

– مَجْثًى *кўп.* مَجَاثٍ (*намоз пайтида тизза тагига қўйиладиган*) ёстиқ

جُحٌّ тарвуз (*Нажд ш. да*)

جَحْجَاحٌ *кўп.* جَحَاجِحُ ёки جَحَاجِيحُ жаноб, саййид, эътиборли киши

جُحَا, جُحَيٌّ (*араб халқ оғзаки ижоди қаҳрамонининг исми*) Жуҳо (*Гуҳо*)

I جَحَدَ (*а*) جُحُودٌ, جَحْدٌ) инкор этмоқ; 2) воз кечмоқ, рад қилмоқ; 3) ишонмаслик; 4) кўрнамак бўлмоқ, оқибатсиз бўлмоқ; جَحِدَ (*а*) جَحَدٌ озаймоқ, оз бўлмоқ; النَّبْتُ ~ ўт (ўсимлик) ўсмади; الرَّجُلُ ~ одам яхши ишларини кўпайтирмади

– جَاحِدٌ 1) инкор этувчи; 2) динга (худога) ишонмайдиган, динсиз, даҳрий; 3) кўрнамак, оқибатсиз киши; ~ الْمَعْرُوفِ *ёки* ~ الْجَمِيلِ кўрнамак, оқибатсиз киши, яхшиликни билмайдиган киши

– جُحُودٌ, جَحْدٌ 1) инкор қилиш, тониш, тан олмаслик; 2) ишонмаслик, худосизлик, даҳрийлик; 3) *шунингдек:* ~ الْمَعْرُوفِ *ёки* ~ الْجَمِيلِ кўрнамаклик, оқибатсизлик, яхшиликни билмаслик

– مَجْحُودٌ инкор этилган, тан олинмаган

جَحْدَرٌ 1) қисқа, калта; паст бўйли; 2) *ат.от, мз.* Жаҳдар

جَحْدَلَ ағдармоқ, ағдариб ташламоқ, йиқитмоқ

I جَحَرَ (*а*) جَحْرٌ уяга (инга) бекинмоқ; VII اِنْجَحَرَ = I

– جُحْرٌ *кўп.* جُحُورٌ, أَجْحَارٌ уя, ин

– جُحْرَانٌ = جُحْرٌ

– جَحْرَةٌ *ёки* جَحَرَةٌ 1) қаттиқлик, оғирлик, қийинлик; 2) вазмин келган, оғир келган йил III جَاحَرَ итаришмоқ, туртишмоқ, турткилашмоқ

جَحْشٌ *кўп.* جِحَاشٌ хўтук, кичкина эшак; ◊ ~ خَشَبٍ ёғочдан (тахтадан) ясалган бир нарсанинг остига қўйиладиган таглик; эшак

– جَحْشَةٌ *кўп.* ـاتٌ урғочи хўтик

– جَحُوشٌ кучга тўлмаган ўсмир

– جَحِيشٌ *эск.* ён, биқин; *эск.* четлатилган, яккалаб қўйилган

– جَحْيَشٌ; وَحْدَه ~ *ёки* عُبَيْرُ وَحْدِه ўзбошимча, қайсар, ўзбилармон (*салбий маънода*)

I جَحَظَ (а) جُحُوظٌ чақчайтирмоқ, бақраймоқ, анқаймоқ (*кўз ҳақида*), VI تَجَاحَظَ Жоҳизга тақлид қилмоқ (*қар.* الْجَاحِظُ); Жоҳизга ўхшаб ёзишга ҳаракат қилмоқ

– جَاحِظٌ *кўп.* جُحَّظٌ (*шунингдек:* ~ الْعَيْنَيْنِ) кўзлари чақчайган, олакўз, бақакўз, уккикўз; ◊ ~تَانِ مِنَ الْفَرَحِ عَيْنَاهُ қувончдан ўзини йўқотмоқ (*сўзма-сўз:* қувончдан икки кўзи чақчайиб турипти); الْجَاحِظُ Жоҳиз (IX *асрда яшаган машҳур шоирнинг лақаби*); هُوَ ~ الْبَيَانِ у Жоҳизга ўхшаш (яъни тенги йўқ) сўз ўстасидир

– جُحُوظٌ кўзнинг чақчайиб (бақрайиб) туриши; الـ~ الدَّرَقِيُّ *мед.* Базедов касаллиги (*қалқонсимон без функциясининг бузилиши натижасидаги касаллик*), бўқоқ

I جَحَفَ (а) جَحْفٌ 1)олиб (оқизиб) кетмоқ (*сел ҳақида*); 2) (*бирор к. тарафига*) мойил бўлмоқ, қўшилмоқ, оғмоқ (مَعَ); جُحِفَ ич кетмоқ, ич сурилмоқ; III جَاحَفَ тиқин бўлмоқ, тиқилишмоқ, тиқилинчда қолмоқ; IV أَجْحَفَ 1) зарар (зиён) етказмоқ, талафот келтирмоқ; 2) (к. *гадир*) адолатсиз бўлмоқ (ب); 3) ўзи билан олиб кетмоқ (ب); VI تَجَاحَفَ (*бирор н. да*) ўйнамоқ (ب); بِالْكُرَةِ ~ чавгон, хоккей ўйнамоқ; 2) تَجَاحَفُوا қўлда калтак ёки қилич билан юриш қилмоқ, жанг қилмоқ

– إِجْحَافٌ 1) зиён, зарар, талафот; 2) озор, ранж; адолатсизлик, ноҳақлик

– جُحَافٌ 1) ич кетиш, ичнинг кетиши, ич сурилиши; 2) ич кетиш касалига чалинган (*одам*), ич кетар (*одам*); 3) *эск.* йўлидаги ҳамма нарсани олиб кетувчи шиддатли оқим

– جَحَّافٌ ҳалокатли, фалокатли

– جَحْفَةٌ хоккей

– جُحْفَةٌ Маккаи мукаррама билан Мадинаи мунаввара ўртасидаги жой номи (*Шом ўлкасидан келувчи ҳожилар учун мийқот*)

– جَحْفَلَ ағдармоқ, ағдариб ташламоқ, йиқитмоқ

– جَحْفَلٌ *кўп.* جَحَافِلُ катта армия, кўп сонли қўшин; ◊ ~ رَجُلٌ эътиборли одам

– جَحْفَلَةٌ туёқли ҳайвонларнинг тумшуғи; 2) отнинг лаби

I جَحَلَ (а) جَحْلٌ ағдармоқ, йиқитмоқ, қулатмоқ

– جُحَالٌ игнанинг тешиги

– جَحْلٌ *кўп.* جُحُولٌ, جِحْلَانٌ 1) эчкиэмарнинг боласи; 2) она асалари; 3) қунғиз; 4) буқаламун, хамелеон; 5) *кўп.* جِحَالٌ катта меш, саноч

I جَحَمَ[1] (а) جَحْمٌ 1) (*олов*) ёқмоқ; 2) «шайтон олсин!» демоқ, бирор ким ёки нарсани кўздан нари ҳайдамоқ, отмоқ; унча диққат-эътибор бермаслик; جَحَمَ[2] (а) جَحْمٌ ~ الْعَيْنَ кўзни очмоқ; II جَحَّمَ диққат билан қарамоқ; IV أَجْحَمَ (*бирор н. дан*) ўзини тиймоқ, бош тортмоқ (عَنْ)

– أَجْحَمُ *мн.* جَحْمَاءُ *кўп.* جُحْمٌ, جُحُمٌ, جَحْمَى 1) кўзлари қизариб кетган (*одам*); 2) кўзлари шишиб кетган (*одам*)

– جَاحِمٌ қайноқ; қизиган; тобланган, қиздирилган

– جُحَامٌ кўздаги шиш

– جَحِيمٌ *мн.* دُوزَخ ўти, дўзах; أَصْبَحَتِ الْحَيَاةُ ~اً فِي نَظَرِي ҳаёт мен учун дўзах бўлиб қолди

– جَحِيمِيٌّ дўзахга оид; дўзахий

جَحْمَرِشٌ *кўп.* جَحَامِرُ 1) ёши ўтган аёл; 2) бадбашара, ёқимсиз аёл; 3) эмизикли болалари бор қуён

جَحْنٌ секин бўй чўзаётган ўсмир, секин катта бўлаётган ўспирин

I جَخَّ (*а/и*) جَخٌّ димоғи (бурни) кўтарилиб кетмоқ; керилиб, мақтаниб гапирмоқ, мақтанмоқ, керилмоқ; جَخَّ (и) جَخٌّ 1) ётмоқ, ухлашга ётмоқ; 2) бўшашмоқ, ҳолсизланмоқ

– جَخَّاخٌ 1. мақтанувчи, манманлик қилувчи; 2. мақтанчоқ

– جَخَّةٌ мақтаниш учун ёзилган ҳикоя

جُخْجُخٌ : ابْنُ جُخْجُخٍ *тар.* Ибн Жухжух (*адиб*)

I جَخَرَ (у) جَخْرٌ: جَوْفُ الْبِئْرِ ~ қудуқнинг ичи кенгайди; II جَخَّرَ кенгайтирмоқ, кенг қилмоқ, الْبِئْرَ ~ қудуқни катталаштирмоқ;

I جَخَفَ (*и, у*) جَخْفٌ, جَخِيفٌ ҳаддан ташқари мақтанмоқ, катта (йўғон) гапирмоқ

– جُخَافٌ улуғлик васвасаси, мен улуғман деб ўйлаш, жиннилик

– جُخَّافٌ ўта мақтанчоқ

– جَخِيفٌ хириллаган овоз, хириллаган товуш; 2) қориннинг қулдураши

(جحو) II جَحَّى қоринни ердан баландда ушлаб турмоқ (*саждада*); إِنَّهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ ~ فِي سُجُودِهِ *ҳад.* пайғамбаримиз алайҳиссалом саждада қоринларини баланд тутардилар; 2) энгаштирмоқ, қиялатмоқ, қия қилмоқ

I (جدّ) جَدَّ[1] (*а/и*) جَدٌّ 1) буюк бўлмоқ; 2) эътиборли бўлмоқ; جَدَّ[2] (*а/и*) جَدٌّ 1) (*бирор н. да*) жиддийлик кўрсатмоқ, жиддий ҳаракат қилмоқ, ғайрат кўрсатмоқ (فِي); меҳнат қилмоқ, ишламоқ; وَكَدَّ ~ терлаб-пишиб ишламоқ; 2) жиддий бўлмоқ; (*бирор н. ни*) жиддий туриб бажармоқ; جَدَّ[3] (*и/и*) جِدَّةٌ янги бўлмоқ, яқингинада қилинган бўлмоқ; هَلْ لِلْأَمْرِ جَدِيدٌ؟ ~ бирон бир янгилик борми?; مَا يَجِدُّ مِنَ الْأَعْمَالِ (*кун тартибидаги*) ҳар хил масалалар; جَدَّ[4] (*и/а*) جَدٌّ *ёки* جُدٌّ *мажх.* бахтли бўлмоқ; جَدَّ (*а/у*) бичмоқ (*газламани тикиш учун*); النَّخْلَ ~ хурмони кесмоқ, қирқмоқ, каллакламоқ; جَدَّ (а) جَدَدٌ қуримоқ, қуриб қолмоқ (*кўкрак ёки елин ҳақида*); II جَدَّدَ 1) янгиламоқ; қайтадан бошламоқ; қайтадан тикламоқ; الْخِدْمَةَ فِي الْجَيْشِ ~ мажбурий муддатни адо этгач, яна ҳарбий хизматда қолмоқ; қайтадан ҳарбий хизматга кирмоқ; الشَّابَّ ~ ёшартирмоқ, ёшартмоқ; янгилик киритмоқ; 3) янгитдан (қайтадан) бошламоқ, қайтармоқ, такрорламоқ; IV أَجَدَّ 1) (*бирор н. да*) жиддийлик кўрсатмоқ (فِي); 2) янгиламоқ, қайтадан қилмоқ; النَّخْلَ ~ хурмони кесиш, қирқиш, каллаклаш вақти келмоқ; 3) буюк бўлмоқ, улуғ бўлмоқ, V تَجَدَّدَ 1) янгиланмоқ; қайтадан (янгидан) тикланмоқ;; 2) биринчи марта пайдо бўлмоқ, янги пайдо бўлмоқ; X اسْتَجَدَّ 1) янги тусга кирмоқ, тикланмоқ; қайтадан (янгидан) бошланмоқ, яна давом этмоқ; 2) яна қайтадан тикламоқ; 3) (*бирор н. ни*) биринчи марта қилмоқ; янги келган бўлмоқ (*мас., мактабга*): 4) янгилик қидирмоқ

– أَجَدُّ *мн.* جَدَّاءُ кўкраги қуриган (*одам*); елини қуриган (ҳайвон)

– أَجَدَّانِ *ик.с.:* الْـ~ кеча ва кундуз

جَدَّاءُ : ~ سَنَةٌ ҳосил битмаган йил, серобчилик бўлмаган йил

– تَجَدُّدٌ ўз-ўзини янгилаш; الْـ~ الْخُلْوِيُّ *биол.* анаболизм (*организмда ҳужайра ва тўқималар таркибий қисмлари ҳосил бўлишида моддалар алмашуви жараёни мажмуи*)

– تَجْدِيدٌ 1) янгилаш; реставрация қилиш (*эскириб ёки вайрон бўлиб кетган санъат ёдгорликларини асл ҳолига келтириб, қайта тиклаш*), қайта тиклаш; الشَّابِّ ~ ёшартириш, ёш ҳолига қайтариш; 2) янгилик киритиш

– تَجْدِيدِيٌّ янгиловчи; новаторликка ва новаторларга оид

– جَادٌّ 1) муҳим; жиддий, сипо, вазмин; 2) қунт билан ишлайдиган, тиришқоқ, ғайратли

– جَادَّةٌ *кўп.* جَوَادُّ, ـَ اتٌ кенг йўл; الْحَقِّ ~ ҳақиқат йўли; الرَّشَادِ ~ тўғри йўл; عَادَ إِلَى ~ الصَّوَابِ савоб йўлига қайтмоқ, ҳақиқат йўлига қайтмоқ; النَّهْرِ ~ фарватер (*сувнинг кемалар юра оладиган чуқур жойи, кема йўли*)

– جَدٌّ[1] *кўп.* جُدُودٌ 1) улуғлик, буюклик; салобат; 2) бахт, омад; عَاثِرُ الْـ~ а) бахтсиз, толеи паст, иши юришмаган; б) омадсиз; الْـ~ الْعَاثِرُ аччиқ тақдир, паст қисмат

– جَدٌّ[2] *кўп.* جُدُودٌ, أَجْدَادٌ 1) бобо, бува; الْـ~ لِأَبِيهِ бобо (*ота томонидан*); الْـ~ لِأُمِّهِ бобо (*она томонидан*); الْـ~ الْأَصْغَرُ бобо, бува; أَبُو الْـ~ (الْجَدَّةِ) *ёки* (الْأَعْلَى) الْـ~ الْأَكْبَرُ катта бобо, катта бува (*бобо ёки момонинг отаси*), الْـ~ катта бобонинг ёки катта бувининг отаси; 2) ота-бобо, аждод

– جِدٌّ 1) тиришиш, ғайрат қилиш, ҳаракат қилиш; 2) жиддийлик, жиддият; أَخَذَهُ مَأْخَذَ الْـ~ бирор нарсани жиддий қабул қилмоқ; مَسْأَلَةٌ ~ خَطِيرَةٌ ўта жиддий масала; ~ عَسِيرٌ жуда қийин (оғир): ~ فِي ~ كُلُّ أَفْعَالِهِ унинг ҳамма ҳатти-ҳаракатлари жиддийдир; ~ بِـ *ёки* مِنْ ~ *ёки* ~ فِي жиддий; نَظَرَ إِلَيْهِ بِعَيْنِ الْـ~ бирор кимга жиддий кўз билан қарамоқ; ◊ أَنْتَ ~ عَالِمٌ أَنَّ ... сен шуни жуда яхши биласанки, ...; النَّاسُ مُهْتَمُّونَ ~ الْاهْتِمَامِ ...га одамлар жуда қизиқаётир; ا~ жуда, ғоят

– جَدَادٌ *ёки* جِدَادٌ кесиш, қирқиш, каллаклаш

– جَدَدٌ текис ер; مَنْ سَلَكَ الْـ~ أَمِنَ الْعِثَارَ *мқл.* ким тўғри йўлдан юрса, у қоқилмайди

– جَدَّةٌ *кўп.* ـَ اتٌ буви, момо; الْـ~ لِأَبِيهِ момо (*ота томондан*); الْـ~ لِأُمِّهَا момо (*она томондан*); الْـ~ الصُّغْرَى буви, момо; (الْـ~) أُمُّ الْجَدِّ *ёки* الْـ~ الْكُبْرَى катта буви (*бобо ёки момонинг онаси*); الْـ~ ача (*катта бобонинг ёки катта бувининг онаси*)

– جُدَّةٌ *кўп.* جُدَدٌ 1) услуб, усул, восита; 2) *эск.* қирғоқ; йўлак

– جِدَّةٌ 1) янгилик; 2) *эск.* ернинг устки қисми

– جَدِّيٌّ жиддий

– جَدِّيَّةٌ жиддийлик, муҳимлик; (*бирор н. даги*) хусусият

– جَدِيدٌ[1] *кўп.* جُدُدٌ 1) янги; энг янги; яқингинадаги, охирги; ~ لَنْجٍ яп-янги; مِنْ ~ қайтадан, яна; ا~ бошқатдан; қайтадан, тағин; яқингинада; ... فِي لَا ~ ...да ҳеч қандай янгилик йўқ; ... أَتَى بِـ~ فِي ...га бирор янгилик киритмоқ; الْـ~انِ *ик.с.* кун ва тун; 2) пара (*пиастрнинг қирқдан бирига тенг бўлган пул бирлиги*); الْـ~ الْأَبْيَضُ يَنْفَعُ فِي الْيَوْمِ الْأَسْوَدِ *мқл.* бойлигингни қора кунга сақла (*сўзма-сўз:* оқ паранинг (пулнинг) нафи қора кунда тегади)

– جَدِيدٌ[2] бахтли, бахт-саодатли, омадли

– جَدِيدٌ[3] бичилган (*кийим*); ~ ثَوْبٌ кийим учун бичилган газлама

– مُجِدٌّ тиришқоқ, ҳаракатчан, серғайрат

– مُجَدِّدٌ 1. янгиловчи; التَّيَّارِ ~ *эл.* реле (*электр занжирини улайдиган ва узадиган асбоб*); 2. новатор, янгилик яратувчи

– مَجْدُودٌ[1] бахтли, саодатманд

– مَجْدُودٌ[2] кесилган, қирқилган, бўлинган

– مُسْتَجَدٌّ янги; энг янги; яқингинадаги

– مُسْتَجِدٌّ янги одам; الدِّينِ فِي ~ *дин.* прозелит (*бирор динни янги қабул қилган киши*), бирор динга янги кирган (киритилган) киши

I جَدُبَ (*у*) جُدُوبَةٌ *ёки* جَدَبَ (*и*) جَدْبٌ қуруқ бўлмоқ (*ер ҳақида*); унумсиз, ҳосилсиз бўлмоқ (*ер ҳақида*); جَدَبَ (*у*) айбламоқ, айб қўймоқ; IV أَجْدَبَ 1) қуруқ, унумсиз бўлмоқ, ориқлаб қолмоқ (*ер ҳақида*); مَنْ ~ انْتَجَعَ *мқл.* ким ҳосил ололмаган бўлса, у бошқа ёқдан яйлов қидиради; 2) унумсизликдан (ҳосилсизликдан) шикаст топмоқ, азоб чекмоқ; الْقَوْمُ ~ одамлар бошига қурғоқчилик тушди

–أَجَادِبُ *кўп.* экин битмайдиган тақир ерлар

– إِجْدَابٌ 1) қурғоқчилик; 2) муваффақиятсизлик, иш юришмаслик, ишнинг ўнгдан келмаслиги

– أَجْدَبُ *мн.* جَدْبَاءُ қурғоқ, унумсиз, ҳосилсиз (*ер ҳақида*); الْجَدْبَاءُ саҳро

– جَدْبٌ[1] 1) қурғоқ (*ер ҳақида*); 2) ҳосилсиз; 2. 1) қурғоқчилик; 2) ҳосил битмаганлик, ҳосилсизлик

– جَدْبٌ[2] айб

– جُدُوبَةٌ қурғоқчилик, камҳосиллик

– جَدِيبٌ 1) ҳосилсиз, қурғоқ (*ер ҳақида*); 2) камҳосил, ҳосил бўлмаган

– مُجْدِبٌ ҳосилсиз, қурғоқ (*ер ҳақида*)

– مَجْدُوبٌ ҳосилсиз, қаттиқ, қурғоқ (*ер ҳақида*); 2) *халқ.* телба, девона, тентак, руҳий касал (*сол.* مَجْذُوبٌ)

جَدَثٌ *кўп.* أَجْدَاثٌ гўр, қабр

جُدْجُدٌ *кўп.* جَدَاجِدُ қора чигиртка

I جَدَحَ (а) جَدْحٌ бирор нарса қўшиб қормоқ, аралаштирмоқ, қориштирмоқ, бир оз қўшмоқ (аралаштирмоқ); буғдой шавласига сув ёки сут аралаштирмоқ; IV أَجْدَحَ = I; VIII اِجْتَدَحَ = I

– مِجْدَحٌ[1] шавлани кавлаш асбоби (*капгир каби*)

– مِجْدَحٌ[2] астр. Алдебаран (*Савр юлдуз туркумининг энг катта юлдузи*)

I جَدُرَ (у) جَدَارَةٌ 1) муносиб бўлмоқ, (н. *гадир*) лойиқ (муносиб) бўлмоқ, арзимоқ (ب); يَجْدُرُ بِالذِّكْرِ эслатиб (айтиб) ўтишга муносиб, эслатишга арзирли; 2) (к. *нингдир*) қилиши, бажариши лозим бўлмоқ (ب); 3) *мажз.* чечак билан оғримоқ; II جَدَّرَ 1) *шунингдек: мажз.* чечак билан оғримоқ; 2) илдиз отмоқ (*сол.* جَذَّرَ)

– أَجْدَرُ энг керакли; энг муносиб, ...га энг сазовор; ... وَالْأَجْدَرُ أَنَّ яна ҳам яхшиси шуки, ...

– جِدَارٌ[1] *кўп.* جُدُرٌ девор; الصِّينِيُّ ~ Буюк Хитой девори; الصَّوْتِ ~ *ёки* ~ الصَّوْتِ *ав.* оддий тезлик билан товуш тезлиги орасидаги чегара; ضَرَبَ ~ا مِنَ الصَّمْتِ حَوْلَ ... ...нинг атрофига сукунат девори қурмоқ (...га мутлақо эътибор бермаслик)

– جِدَارٌ *кўп.* اتٌ асос, пойдевор, фундамент

– جَدَارَةٌ 1) мувофиқлик, муносиблик, тўғри (мос) келиш; яроқлилик; фойдалилик; қобилиятлилик, лаёқат; 2) шаён, қадр-қиммат; эътибор; яхши хислат, афзаллик; وَاسْتِحْقَاقٌ ~ عَنْ хизмати ва эътиборига яраша (лойиқ)

– جِدَارِيٌّ деворий, деворга ўрнатилган; *анат.* тана деворига (тўсиғига) яқин жойлашган (*аъзо ҳақида*)

– جَدْرٌ *кўп.* جُدْرَانٌ девор

– جِدْرٌ[1] *кўп.* جُدُورٌ *бот.* топананбур, чўчқа картошка (*Helianthus ruberosus-кунгабоқарга ўхшаш кўп йиллик туганаклик ўсимлик*)

– جِدْرٌ[2] *кўп.* جُدُورٌ илдиз

– جَدَرَةٌ *мед.* бўқоқ, Базедов касаллиги (*қалқонсимон без функциясининг бузилиши натижасидаги касаллик*)

– جُدَرِيٌّ, جَدَرِيٌّ чечак; الْبَقَرِ ~ бузоқ чечаги; الدَّجَاجِ ~ сув чечак

– جَدِيرٌ *кўп.* جُدَرَاءُ лойиқ, муносиб, (*бирор н. га*) арзийдиган (ب); بِالذِّكْرِ ~ эслатиб (айтиб) ўтишга лойиқ, эслашга арзирли; ~ بِالْاِعْتِبَارِ эътиборга арзирли, диққатга лойиқ, эътибор (диққат)га молик

– جُدَيْرِيٌّ сув чечак

– مِجْدَارٌ қуриқчи, қўрғич (*ҳосилли дала ёки боғларда*)

– مُجَدَّرٌ чечак билан оғриган касал

– مُجَدَّرَةٌ мужаддара (*гуруч, ясмиқ дони ва ёғ қўшиб тайёрланган овқат*)

– مَجْدُورٌ 1) чечак билан оғриган касал; 2) (*чечакдан*) юзи чўтир бўлиб қолган одам

حَدِيثٌ *тар.* Жадис (*Арабистондаги қадимги халқ номи*)

I جَدَعَ[1] (а) جَدْعٌ шартта кесмоқ; ажратиб (узиб, кесиб) қўймоқ, (*баданнинг бирон бир қисмини*) кесиб ташламоқ; майиб (чўлоқ) қилмоқ, ногирон қилиб қўймоқ; جَدَعَ[2] (а) جَدْعٌ ҳибсга олмоқ, қамамоқ, қамоққа ташламоқ; III جَادَعَ ўзаро сўкишиб, уришишмоқ, ўзаро хусумат қилмоқ; VI تَجَادَلَ бир-бири билан айтишмоқ, сўкишишмоқ

– أَجْدَعُ *мн.* جَدْعَاءُ *кўп.* جُدْعٌ 1) бурни кесилган (пучуқ); 2) الْأَجْدَعُ *ат.от, мз.* Ал-Ажда

– جَدْعٌ шартта кесиш, ажратиб (узиб, кесиб) қўйиш; ◊ بِ~ الْأَنْفِ қандай бўлмасин, нима қилиб бўлса ҳам; يَتَمَنَّى بِ~ الْأَنْفِ أَنْ ... ... учун қулини (*сўзма-сўз:* бурнини) кестиришга тайёр эди

– جَدَعٌ *кўп.* جُدْعَانٌ 1. довюрак, ботир; серғайрат; 2. 1) яхши йигит, йигитча; 2) ботир, мард

– جُدْعَانٌ *ат.от, мз.* Жудъон

– جَدَعَةٌ кесилган аъзонинг танада қолган қисми; *эск.* кесиб ташланган бўлакнинг қолгани; кесилган жой

– جُدَيْعٌ *ат.от, мз.* Жудай

مُجْدَعٌ эск. ушланган, ҳибсга олинган; ёмон овқатлантирилган

جَدْعَنَةٌ мардлик, ботирлик, азаматлик

I جَدَفَ (и) جُدُوفٌ кесилган қанотларни қоқмоқ; II جَدَّفَ 1) эшкак эшмоқ; 2) ҳақорат қилмоқ, ёмонламоқ, қораламоқ, урушмоқ; 3) худога шак келтирмоқ, шаккоклик қилмоқ (عَلَى اللهِ)

– تَجْدِيفٌ *кўп.* تَجَادِيفُ 1) эшкак эшиш; 2) сўкиш, ҳақорат; 3) худога шак келтириш, куфрлик (عَلَى اللهِ)

– تَجْدِيفِيٌّ худони, динни таҳқирлашга, худога, динга қаршилик қилишга оид

– جَدَفٌ[1] *кўп.* أَجْدَافٌ қабр, гўр

– جَدَفٌ[2] 1) усти ёпилмаган, беркитилмаган ичимлик; 2) егандан кейин устидан сув ичишни талаб қилмайдиган Яманда ўсадиган ўсимлик

– مِجْدَافٌ *кўп.* مَجَادِيفُ эшкак, човхода, чов; بَيْتُ الْ~ эшкак қулоғи (*қайиқ ёнида эшкак ўрнатиладиган айри ва шу айри қозиғи учун қилинган тешик*)

– مُجَدِّفٌ эшкак эшувчи, эшкакчи

I جَدَلَ (у, и) جَدْلٌ айлантирмоқ, бурамоқ; эшмоқ, ўрмоқ; тўқимоқ, ўрай (тўқий) бошламоқ; الشِّعْرَ فِي ضَفِيرَتَيْنِ ~ сочни иккита кокил қилиб ўрмоқ; جَدَلَ (у) جُدُولٌ *эск.* мустаҳкам бўлмоқ, қаттиқ бўлмоқ, кучли бўлмоқ; جَدِلَ (а) جَدَلٌ *эск.* баҳслашмоқ; V تَجَدَّلَ *эск.* ерга йиқилмоқ; II جَدَّلَ 1) тўқимоқ; ўрай (тўқий) бошламоқ; 2) ерга ағдармоқ, йиқитмоқ, қулатмоқ; III جَادَلَ бир-бирига исбот қилмоқ; (*бирор н. ҳақида*) баҳслашмоқ (فِي), VI تَجَادَلَ бир-бири билан баҳслашмоқ; музокара олиб бормоқ; VII اِنْجَدَلَ 1) эшилган (ўрилган) бўлмоқ; 2) ерга ағдарилган (йиқитилган) бўлмоқ

– أَجْدَلُ (*куч.м.*) *кўп.* أَجَادِلُ лочин

–جَادِلٌ кучли, бақувват

– جِدَالٌ баҳс; музокара; لَا يَقْبَلُ (لَا يَتَحَمَّلُ) الْ~ тортишувга (шак-шубҳага) ўрин йўқ; بِلَا ~ шак-шубҳасиз, аниқ, равшан; لَا ~ فِيهِ وَلَا مِرَاءَ бу жуда ҳам аниқ (равшан)

– جَدَّالٌ баҳсчи, баҳсни яхши кўрадиган одам

–جَدَالَةٌ ер

جَدْلٌ *кўп.* جُدُولٌ аъзо

جَدَلٌ 1) баҳс, мубоҳаса, музокара; بِغَيْرِ ~ шак-шубҳасиз; هَذَا لَا يَقْبَلُ (لَا يَتَحَمَّلُ) ~ا بِأَنَّ نَفْرِضُ (نُسَلِّمُ) бу шак-шубҳасиз; هَذَا قَدْ حَصَلَ бу содир бўлди деб фараз қилайлик; 2) *фалс.* диалектика (*ҳаракат ва ривожланишнинг умумий қонуниятлари ҳақидаги фалсафий таълимот; шунингдек: ҳаракат ва ривожланиш жараёни*)

– جَدِيلٌ *кўп.* جُدُلٌ ўрилган (эшилган) арқон

– جَدِيلَةٌ[1] *кўп.* جَدَائِلُ бир тутам соч; кокил

جَدِيلَةٌ[2] 1) қабила; 2) томон, тараф

– مُجَادَلَةٌ баҳс, мубоҳаса, тортишув; музокара

– مِجْدَالٌ[1] 1. баҳслашишни севадиган одам; 2. жанжалкаш

– مِجْدَالٌ[2] *кўп.* مَجَادِيلُ тумба, устунча; тагкурси, катта тош

– مَجْدَلٌ *кўп.* مَجَادِلُ 1) қаср, қалъа, сарой, қўрғон; 2) баҳсчи; жанжалкаш

– مَجْدُولٌ 1) айлантириб ўралган (эшилган); маҳкам қилиб эшилган; чигал, чувалган, ўралган, эшилган; 2) кучли ва чиройли; ~ الرُّقْبَةِ кучли (йўғон) бўйинли

I جَدَمَ (у) جَدْمٌ 1) кесмоқ, қирқмоқ; 2) ~تِ النَّخْلَةُ хурмо дарахти мева берди ва қуриди

– جَدَمَةٌ пакана, паст бўйли одам

I (جدو) جَدَا (у) جَدْوٌ (к. *гадир*) тортиқ қилмоқ, бермоқ (عَلَى); IV أَجْدَى (*фойда*) келтирмоқ; фахрланмоқ; هَذَا لَا يُجْدِيكَ نَفْعًا бу сенга наф бермайди; عَلَيْهِ خَيْرًا ~ кимгадир фойда келтирмоқ; هَذَا لَمْ يُجْدِ فَتِيلًا бу ҳеч қандай ёрдам келтирмади; 2) совға бермоқ, ҳадя бермоқ;

VIII اجْتَدَى 1) сўрамоқ, совға-салом талаб қилмоқ; X اسْتَجْدَى 1) сўрамоқ, сўраб олмоқ, тилаб олмоқ; الأَكُفُّ ~ хайр - эҳсон (садақа) сўрамоқ; 2) совға-салом талаб қилмоқ

– أَجْدَى энг фойдали

– جَدًا = جَدْوَى

– جَدَاءٌ фойда, манфаат

جُدَاءٌ *мат.* кўпайтма (*кўпайтириш натижаси*)

– جَدْوَى 1) совға, туҳфа; 2) фойда, манфаат; афзаллик, устунлик; عَلَى دُونَ ~ *ёки* ~ غَيْرِ ҳеч қандай фойдасиз; натижасиз; بلا ~ *ёки* عَدِيمُ ~ الْ *ёки* لا ~ مِنْهُ фойда бермайдиган, бефойда; عَدَمُ ~ фойдасизлик, бефойдалик, беҳудалик; ذَهَبَ دُونَ ~ натижасиз бўлмоқ, самарасиз бўлмоқ (*мас., бирор ҳаракат ҳақида*)

– جَدْيٌ *кўп.* جِدَاءٌ, جِدْيَانٌ 1) улоқ, эчки боласи, ширвоз; أُذُنُ ~ الْ *бот.* баргизуб, зуптурум; بُرْجُ ~ الْ *астр.* Жадий буржи; مَدَارُ ~ الْ Жадий тропиги (*Жадий буржи экватор атрофида куринади*); 2) *шунингдек:* ~ الْ *ёки* الْفَرْقَدُ ~ *ёки* الْجَدْيُ Қутб юлдузи

– جَدْيَةٌ *кўп.* جَدًى, جَدَيَاتٌ эгар остига тўшаладиган ичига нимадир тиқилган тўшама

– مُجْدٍ *мн.* مُجْدِيَةٌ фойдали

– مُسْتَجْدٍ *мн.* مُسْتَجْدِيَةٌ гадо, тиланчи; қашшоқ

جَدْوَارٌ дармана, дармана илдизи

جَدْوَلَ чизиқ(жадвал) тортмоқ, жадвалларга бўлмоқ, чизиқлаб чиқмоқ; تَجَدْوَلَ чизиқ (жадвал) тортилган бўлмоқ, жадвалларга бўлинган бўлмоқ

– جَدْوَلٌ *кўп.* جَدَاوِلُ 1) оқим; сой, анҳор; канал; 2) рўйхат, санаб чиқиш, рўйхат дафтари, жадвал; таблица; график; диаграмма; الأَعْمَالِ ~ ишлар жадвали, ишлар тартиби, кун тартиби; الْخَطَإِ وَالصَّوَابِ ~ матбаа хатолари рўйхати: الدُّرُوسِ ~ дарслар жадвали; الضَّرْبِ ~ кўпайтириш жадвали; ~ الْقَضَايَا суд ишлари рўйхати; مَنْدَلِيفَ ~ *ёки* نِظَامِ الْعَنَاصِرِ الدَّوْرِيِّ ~ Менделеев жадвали, элементларнинг даврий жадвали; جَدَاوِلُ انْتِخَابِيَّةٌ сайлов рўйхатлари

– جَدْوَلَةٌ чизиқлар тортиш, графалаш

– جَدْوَلِيٌّ жадвалга оид; رَقْمُ الْعُنْصُرِ الْ ~ элементларнинг жадвалдаги рақами

جَدُولٌ руль (*велосипеддаги*)

I جَذَّ (*а/у*) جَذٌّ кесмоқ, қирқмоқ; кесиб ташламоқ; 2) *эск.* синдирмоқ; VII انْجَذَّ кесилган (қирқилган) бўлмоқ

– جُذَاذٌ *ёки* جِذَاذٌ кесиб олинган бўлак, қисм; 2) синиқ, синган нарса

– جُذَاذَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) карточка (*мас., кутубхонада*); 2) фишка (*турли ўйинларда ютуқни ҳисоблаш учун ишлатиладиган тош, соққа ва ш.к.*)

– جُذَاذَاتٌ *кўп.* қийқимлар, қирқиндилар; бўлаклар; синиқлар, қолдиқлар; пайраҳалар; қирқинди, қипиқ

– جُذَاذٌ = مَجْذُوذٌ

I جَذَبَ (*и*) جَذْبٌ 1) судрамоқ, тортмоқ; 2) ўзига жалб қилмоқ, ўзига тортмоқ, ўзига мафтун қилмоқ; қойил қолдирмоқ; 3) чўзмоқ, ўтказмоқ; 4) суғурмоқ, ялангочламоқ (*қилични*); الشَّهْرُ ~ ой яримдан ўтди; ~ تِ النَّاقَةُ туянинг сути камайди; III جَاذَبَ 1) тортишмоқ; ҳар ким ўз тарафига тортмоқ, судрамоқ; 2) (*бирор к. билан*) мусобақалашмоқ, курашмоқ; (*бирор н. ни*) талашмоқ; ~ تُهُ حَبْلَ الْمُكَاتَبَةِ мен у билан хат ёзишиб турдим; ~ تُهُ الْحَدِيثَ мен у билан суҳбатлашдим; ~ تُهُ بِنُكْتَةٍ мен у билан ҳазиллашдим; VI تَجَاذَبَ 1) тортишмоқ; ҳар ким ўзига қараб тортмоқ; 2) бир-бирига интилмоқ; 3) *физ.* ўзаро тортишмоқ; 4) мусобақалашмоқ; курашмоқ; ◊ أَطْرَافَ الْحَدِيثِ ~ (*бирор к. билан*) суҳбатлашмоқ, гаплашмоқ (مَعَ); VII انْجَذَبَ 1) ўзига тортувчи бўлмоқ, мафтун қилувчи бўлмоқ; тортиб олиб чиқилмоқ, судраб чиқилмоқ; 2) *физ.* тортиш кучи натижасида яқинлашмоқ, тортилмоқ; 3) жазавага тушмоқ, ортиқ даражада асабий ҳолатга тушмоқ; 4) ақлдан озмоқ, телбаланмоқ; VIII اجْتَذَبَ ўзига тортмоқ, мафтун қилмоқ, кўнглини мафтун қилмоқ; الأَنْظَارَ ~ (*бирор н. га*) диққатни жалб қилмоқ (إِلَى)

– اجْتِذَابٌ 1) қизиқиш, интилиш, майл, ҳавас; 2) ёқимлилик, жозибадорлик, дилраболик, дилбарлик; 3) *физ.* ўзига тортиш, тортиш

– انْجِذَابٌ 1) жазава ҳолати, ўта асабийлашган ҳолат; завқланиш, қойил қолиш; 2) (*бирор к. га*) ихлос қўйиш; (*бирор к. ни*) ёқтириш

– تَجَاذُبٌ 1) бир-бирига (ўзаро) интилиш; дўстлик; 2) *физ.* бир-бирини ўзаро тортиб туриш; ўзаро тортишиш; الْ ~ الْمَغْنَطِيسِيُّ магнит тортишиши; туташиш, уланиш; 3) бирикиш, бирикма; كِيمِيَاوِيٌّ ~ кимёвий бирикма

– جَاذِبٌ[1] 1) жозиб, ўзига тортувчи; ўзига мафтун (*жалб*) қилувчи; الْقُوَّةُ الْـ ~ ـةُ الْمَرْكَزِيَّةُ марказга интилувчи куч; 2) мафтункор, мафтун қиладиган; таҳсинга лойиқ, чиройли

– جَاذِبٌ[2] *кўп.* جَوَاذِبُ, جِذَابٌ сути камайган туя

– جَاذِبَةٌ *кўп.* جَوَاذِبُ 1) *мн.* جَاذِبٌ *дан*; 2. жозибали хислат, жозибали жиҳат (томон); жозибадорлик, жозибалилик, гўзаллик

– جَاذِبِيَّةٌ 1) майл, ҳавас, интилиш; 2) *физ.* ўзига тортиш, тортишиш; الإِلْتِصَاقِ ~ туташиш, уланиш; бир-бирини тортиб туриш; الْ ~ الأَرْضِيَّةُ ернинг тортиши; الْ ~ الْمَغْنَطِيسِيَّةُ магнетизм (*магнит ҳодисалари ва хоссалари*); نَامُوسُ ~ الْ (قَانُونُ) ўзаро тортишиш қонуни; 3) ёқимлилик, жозибалилик, тортувчанлик, мафтункорлик, ўзига тортишлик; 4) мароқлилик, қизиқарлилик (*мас., ҳикояда*)

– جَذَّابٌ ёқимли, жозибали, мафтункор, тортувчан

– جَذْبٌ 1) тортувчи куч; ҳавас, майл; 2) жалб қилиш; 3) *физ.* тортиш, тортишиш; 4) *дин.* қандайдир бир ғойибона куч; жазава, ўзини йўқотиш даражасидаги завқланиш (ҳаяжонланиш); الْ ~ وَالدَّفْعُ мунозаралар

– جَذْبَةٌ *кўп.* جَذَبَاتٌ 1) масофа, оралиқ; 2) ҳавас, майл, интилиш; 3) жозибадорлик, мафтункорлик; 4) жазава, ўзини йўқотиш даражасидаги завқланиш (ҳаяжонланиш)

– جَذْبِيَّةٌ жозибадорлик, мафтункорлик, тортувчанлик

– مُجَاذَبَةٌ кураш, рақобат, рақиблик

– مَجْذُوبٌ *кўп.* مَجَاذِيبُ 1. 1) жазава ҳолатидаги киши, ўзини йўқотадиган даражада ҳаяжонланган киши; 2) ақлдан озган, тентак, жинни; مُسْتَشْفَى الْمَجَاذِيبِ ақлдан озганлар касалхонаси; 3) бутун вужуди билан берилган, ўта қизиққан, мафтун бўлиб қолган; 2. мажзуб (*суфийликнинг учинчи мақоми*)

– مُنْجَذِبٌ 1) мафтун бўлган; завққа тўлган; 2) *жазавага тушган киши*; 3) *ақлсиз, тентак*, жинни; 4) бутун вужуди билан берилган, ўта қизиққан, мафтун бўлган

I جَذَرَ (*у*) جَذْرٌ) илдизи билан суғурмоқ; 2) таг-томири билан йўқотмоқ; II جَذَّرَ 1) илдизи билан суғурмоқ; 2) илдиз отмоқ (ёймоқ); 3) *мат.* илдиз остидан чиқармоқ

– تَجْذِيرٌ 1) илдизи билан суғуриш; 2) илдизи билан йўқотиш; 3) *мат.* илдиз остидан чиқариш

– جِذْرٌ *кўп.* جُذُورٌ 1) *тур.м. да*, ўзак, илдиз; الْمَلِكِ ~ *бот.* ойболтирғон, оқсасир (*ўтсимон ўсимлик*); تَرْبِيعِيٌّ ~ *ёки* مُرَبَّعٌ ~ *мат.* квадрат илдиз; اسْتِخْرَاجُ ~ الْ *мат.* илдиз чиқариш; عَلَامَةُ ~ الْ *мат.* радикал, илдиз аломати (√); الْجِذْرُ الثُّنَائِيُّ *грам.* икки ундошли ўзак; 2) асос, негиз, замин

– جِذْرِيٌّ 1) туб, қатъий, кескин; تَبَدُّلَاتٌ ~ ـةٌ туб (кескин) ўзгаришлар; 2) илдизга оид

– مُجَذَّرٌ 1) қисқа, калта; 2) الْمُجَذَّرُ *ат.от, мз.* Ал-Мужаззар

I جَذَعَ (а) جَذْعٌ ем бермасдан оч сақламоқ (*ўй ҳайвонларини*), қантармоқ

– جَذَعٌ[1] *кўп.* جُذْعَانٌ 1) барваста йигит; азамат; мард; 2) (*бирон бир ишда*) янги одам

– جَذَعٌ[2] *кўп.* جِذَاعٌ ўй ҳайвонларининг кичик ёшлиги; икки ёшли қўй, уч ёшли мол ёки

бошқа туёқлилар, беш ёшли туя

– جَذَعًا ёки جَذَعَةً яна, қайтадан, тағин, янгидан; وَاللهِ لَئِنْ شِئْتُمْ لَنُعِيدُهَا جَذَعَةً худо ҳаққи, агар сизлар хоҳласангиз, биз уни (*урушни*) янгидан бошлаймиз

– جِذْعٌ *кўп.* جُذُوعٌ 1) тана. поя; тўнка; банд, даста; ёғоч, хода; رَأَى الْقَذَاةَ فِي عَيْنِ أَخِيهِ وَ نَسِيَ الْـ~ فِي عَيْنِهِ *мқл.* иштонсиз тиззаси йиртиққа қулибди (*сўзма-сўз:* бировнинг кўзидаги гардни кўради, ўзининг кўзидаги ходани ҳам кўрмайди); 2) гавда, тана; 3) хурмо дарахти танаси; 4) جِذْعٌ *ат.от, мз.* Жиз

جَذْعَمَةٌ кичик ёшли, ёши кичик

I جَذَفَ (и) кесмоқ, қирқмоқ, бўлмоқ; جَذَفَ (и) جَذْفٌ тезламоқ, тезлашмоқ; шошилмоқ; II جَذَّفَ (*эшкак билан*) эшмоқ (*сол.* جَدَّفَ)

– تَجْذِيفٌ эшкак эшиш

– مِجْذَافٌ *кўп.* مَجَاذِيفُ эшкак, човхода, чов

I جَذَلَ (*а*) جَذَلٌ хурсанд бўлмоқ, қувонмоқ, шодланмоқ, завқланмоқ; IV أَجْذَلَ хурсанд қилмоқ, қувонтирмоқ, шод қилмоқ; اجْتَذَلَ = I

– جَذَلٌ хурсандчилик, қувонч, завқ-шавқ, шодлик

– جَذِلٌ *кўп.* جُذْلَانٌ қувончли, шод-хуррам; хурсанд; бахтли, бахтиёр

– جِذْلٌ *кўп.* جُذُولٌ, أَجْذَالٌ тана, поя; тўнка

– جُذْلَانٌ қувноқ, хурсанд, шодмон

– جُذَيْلٌ *кўп.* اتٌ ـ (*туялар кепиб қашланадиган*) устун, устунча

I جَذَمَ (*и*) جَذْمٌ 1) кесиб қуймоқ, кесиб ташламоқ; 2) *мажз.* мохов касали билан оғримоқ; جَذِمَ (а) جَذَمٌ мохов касали билан оғримоқ; II جَذَّمَ тезлик билан кесиб ташламоқ, шошилинч қирқмоқ; IV أَجْذَمَ мохов касали билан оғримоқ; VII انْجَذَمَ кесилмоқ, бўлинмоқ, ажралмоқ

– أَجْذَمُ[1] *мн.* جَذْمَاءُ *кўп.* جُذْمٌ 1) мохов, мохов касаллиги билан оғриган одам; 2) майиб панжали, панжаси майиб, *ёки* майиб қўлли, қўли майиб

–أَجْذَمُ[2] *кўп.* جَذْمَى, جَذْمَاءُ қўли кесик, панжалари кесик, қўли кесилган одам; ◊ هُوَ ~ الْحُجَّةِ унинг на кўрсатишга ҳужжати, на ғапиришга тили бор

– جُذَامٌ *мед.* мохов

– جُذَامَةٌ анғиз (*экин ўриб олинган ер*); ўроқ вақти, ўрим-йиғим; 2) ҳосилнинг йиғиб олингандан кейин далада қолиб кетган қолдиғи

– جِذْمٌ *кўп.* جُذُومٌ 1) ўзак, илдиз; 2) тана, поя

–جَذِمَةٌ қамчи, қамчин; *эск.* кесилган, бўлак

–جَذِيمَةُ 1) *ат.от, мз.* Жазима; 2) Жазима (*қабила номи*)

–مِجْذَامٌ *эск.* ишларни ҳал қилувчи киши; севги ва дўстлик ришталарини осонлик билан узувчи; هُوَ مِجْذَامُ الرُّكْضِ إِلَى الرَّوْعِ у хавф-хатарга ўзини урувчи эр

– مَجْذَمٌ депрозорий, моховхона (*моховлар касалхонаси*)

– مَجْذُومٌ мохов (одам)

– جُذْمُورٌ *кўп.* جَذَامِيرُ тўнка

– جُذْوَةٌ, جَذْوَةٌ *кўп.* جُذًى ёнаётган кўмир; сўхта ўтин; сўхта, чала куюк; қоракуя

I جَذَى (*и*) جَذْيٌ (*бирор н. қилмоққа*) халақит бермоқ, тўсқин бўлмоқ (عَنْ)

I جَرَّ (*а/у*) جَرٌّ 1) судрамоқ, ташимоқ, тортмоқ; сабаб (боис) бўлмоқ; ...га олиб бормоқ (келмоқ); الْمَرْكَبَ ~ кемани шатакка олмоқ; الْمِيَاهَ إِلَى ... ~ сувни ...га олиб бормоқ; ~ قَدَمَيْهِ الْهَوَاءَ إِلَى حَوْفِهِ ҳавони сўриб олмоқ; ~ نَفْسَهُ إِلَى ... оёғини зўрға судраб босмоқ; ~ (*бирор ёққа*) судралиб (имиллаб) бормоқ (*ёки* келмоқ); كُلُّ يَجُرُّ النَّارَ إِلَى قُرْصِهِ *мқл.* ҳар ким оловни ўз кўмочига тортади; 2) ташиб юрмоқ, бошқа жойга ташимоқ; жойдан-жойга ташимоқ, кўчирмоқ; 3) (н. *гадир*) жалб қилмоқ, тортмоқ (إِلَى); ~ هُ إِلَى الْحَرْبِ кимнидир урушга тортмоқ, жалб қилмоқ; 4) (н. *нингдир ичидан*) олмоқ, чиқармоқ, (тортиб, суғуриб) олмоқ (مِنْ); 5) кавш қайтармоқ (*ҳайвон ҳақида*); 6) *грам.* сўзни қаратқич келишигида келтирмоқ; ◊ ~ شَكَلاً مَعَ ... (к. *биландир*) жанжал келтириб чиқармоқ; ~ حَرِيمَةً (к. *гадир қарши*) жиноят содир этмоқ (عَلَى); II جَرَّرَ куч билан судрамоқ, тортмоқ; IV أَجَرَّ 1) (*сақич*) чайнамоқ; 2) (*тўлов*) муддатини узайтирмоқ, кейинга қолдирмоқ; VII انْجَرَّ 1) тортувчи бўлмоқ, эргаштириб кетувчи бўлмоқ, бир жойдан иккинчи жойга ташувчи бўлмоқ; шатакка олинмоқ; ~ مَعَ التَّيَّارِ оқим бўйича бормоқ; 2) (*бирор н. га*) қўшилган (тортилган, жалб этилган) бўлмоқ (إِلَى); ◊ ~ وَرَاءَ عَجَلَةٍ аравaнинг орқа ғилдираги бўлиб судралиб бормоқ; ҳаммадан орқада қолиб кетмоқ; ~ إِلَى الْوَرَاءِ чекинмоқ, четга (нарига) сурилмоқ; انْجَرَّ قُدَّامِي олдимда юр!; انْجَرَّ مِنْ هُنَا! йўқол (кет) бу ердан!; VIII اجْتَرَّ 1) (*сақич*) чайнамоқ; 2) етакламоқ, тортиб судрамоқ; 3) етакланмоқ, тортилмоқ; ~ الْبَعِيرُ туя етакланди; X اسْتَجَرَّ 1) секин судрамоқ, тортмоқ; 2) насияга сотиб олмоқ

– اجْتِرَارٌ (*сақич*) чайнаш

– انْجِرَارٌ эргаштириш, жалб этиш, тортиш

– انْجِرَارِيَّةٌ 1) шатакка олиниш; 2) шатакка олиш кираси (ҳақи)

– جَارٌّ 1) тортувчи, судровчи; 2) *грам.* қаратқич келишиги бошқарувчиси, предлог, олд кўмакчи

– جَارَّةٌ жиловидан етакланадиган туя; юк ташийвериб қариган туя; ~ صَدَقَةٍ فِي الْإِبِلِ الْـ~ *ҳад.* етакланадиган туядан закот олинмайди

– جَارُورٌ[1] *кўп.* جَوَارِيرُ суриладиган (тортма яшиқ

–جَارُورٌ[2] дарё ўзани, селдан ҳосил бўлган сув йўли

– جَرٌّ тортув, тортиш; судраб жилдириш; шатакка олиш; الْأَثْقَالَ ~ (*оғир нарсаларни кўтариш ва жилдириш*) механикаси; 2) *грам.* сўзни қаратқич келишигига қўйиш; حَرْفُ الْـ~ *грам.* предлог, олд кўмакчи; ◊ وَ هَلُمَّ ~ қар. هَلُمَّ

–جَرَّ : فَعَلْتُهُ مِنْ جَرَّكَ *эск.* сени деб; буни сени деб қилдим

– جَرَّاءَ : ذَلِكَ ~ مِنْ бунинг оқибатида, шунинг учун; ... ~ أَنَّ مِنْ шуни назарда тутиб ...; *сол.* جَرَّاءَ *қар.* جرى

– جَرَّارٌ 1. 1) кўп сонли (*қўшин ҳақида*); 2. 1) кулол; 2) прицепли платформа; وَالْخَيْلُ عَلَى ~ الْـ ва бошқалар (ва б.)

– جَرَّارَةٌ *кўп.* اتٌ ـ 1) трактор; (ذَاتُ) ~ جَنَازِيرَ *ёки* (ذَاتُ) ~ حَصِيرَةٍ *ёки* ~ بِحَصِيرَةٍ занжирли трактор; ~ كَهْرَبَائِيَّةٌ электротрактор; 2) постромка, шатак қайиш; 3) сариқ чаён

– جَرَّةٌ[1] *кўп.* اتٌ ـ олға интилиш, сапчиш; бирданига тез қилинган ҳаракат; ~ بِـ مِنَ الْقَلَمِ қалам чизиш (тортиш) билан

– جَرَّةٌ[2] *кўп.* جِرَارٌ, اتٌ ـ кўза, хумча, тувак, хурмача; كَسَرَ الْـ~ بَيْنَهُ وَ بَيْنَهَا *маж.* у (мз.) билан унинг (мн.) ўртасидан ола мушук ўтди (*сўзма-сўз:* иккисининг ўртасидаги кўза синди); مَا كُلُّ مَرَّةٍ تَسْلَمُ الْـ~ *мқл.* Кўза ҳар куни эмас, кунида синади (*сўзма-сўз:* кўза ҳар сафар ҳам бутун қолавермайди)

– جِرَّةٌ[1] *кўп.* جُرَرٌ из; ғилдирак изи, арава изи

–جِرَّةٌ[2] *кўп.* جُرٌّ кийик овлашда ишлатиладиган ёғоч мослама

– جِرَّةٌ *кўп.* أَجِرَّةٌ 1) сақич; 2) ҳайвон кавш қайтарганда оғзига қайтадиган луқма; 3) *эск.* жуфт туёқли ҳайвон ошқозони

– جَرُورٌ чуқур, таги чуқур (*қудуқ ҳақида*);~ (جَمَلٌ) فَرَسٌ эгасига зўрға етиб юрадиган от (туя)

– جَرِيرٌ *кўп.* أَجِرَّةٌ 1) нўхта; 2) арқон; 3) *ат.от, мз.* Жарир (*шоир*)

– جَرِيرَةٌ *кўп.* جَرَائِرُ гуноҳ, айб, хато, ножўя иш; жиноят; ноўрин ҳатти-ҳаракат, хато; ◊ وَ~ ذَلِكَ бу ишнинг оқибати шуки, ...; مِنْ ~ـهِ у туфайли, унинг учун

– مُجْتَرٌّ кавш қайтарувчи; الْحَيَوَانَاتُ الْـ~ـةُ кавш қайтарувчи ҳайвонлар; الْـ~ـاتُ *кўп.* кавш қайтарувчилар

– جَرٌّ *кўп.* اتٌ ـ 1) нов, қувур, оқава сувларни

табиий сув ҳавзаларига ўтказадиган қувурлар; 2) (*бирор н.*) тортиладиган (судраладиган) жой

– مَجَرَّة узатма тасмаси (қайиши)

– مَجَرَّة: الْـ ~ *ёки* نَهْرُ الْـ ~ Сомон Йўли, Галактика (*Қуёш системасини ўз ичига олган юлдузлар силсиласи*)

– مَجَرِّيّ Сомон Йўлига оид; الْعَالَمُ الْـ ~ Галактика

– مَجْرُور[1] 1) судраладиган, судралувчи, тортиладиган, тортилувчи; шатакка олинувчи; 2) *грам.* қаратқич келишигида келган; الْجَارُّ وَالْـ ~ олд кўмакчи ва унга тобе бўлиб қаратқич келишигида келувчи сўз

– مَجْرُور[2] *кўп.* مَجَارِيرُ (*шунингдек:* الْمَنْزِل ~) сув оқиб тушадиган (кетадиган) қувур, дренаж қувури; الْمَدْخَلُ الْـ ~ люк, қопқоқли туйнук, тешик; مَجَارِيرُ канализация (*ахлат, чиқинди ва ёғин сувлари оқизиладиган қувурлар тизими*); شَبَكَةُ الْمَجَارِير канализация тармоғи

جَرَجٌ қар. جَرَجٌ

جِرَامٌ *кўп.* ـَاتٌ грамм

جِرَامُوفُونٌ *кўп.* ـَاتٌ граммофон

جِرَانِيتٌ гранит (*рангдор, қаттиқ тоғ жинси*)

– جِرَانِيتِيٌّ гранитга оид

I جَرُؤَ (*у*) جُرْأَةً, جَرَاءَةً) журъатли бўлмоқ, жасур бўлмоқ, шижоатли (қўрқмас, ботир) бўлмоқ; 2) (н. *гадир*) журъат қилмоқ, юраги дов бермоқ (عَلَى); II جَرَّأَ (н. *га ёки н. гадир қарши*) жасорат бахш этмоқ, далда бермоқ, руҳини кўтармоқ, руҳлантирмоқ (عَلَى); V تَجَرَّأَ (н. *гадир*) журъат қилмоқ, ботинмоқ (عَلَى); V III اجْتَرَأَ = V

– جَرَاءَة жасурлик, ботирлик, жасорат

– جُرْأَة 1) журъат; жасорат, дадил интилиш; ~ а) дадиллик билан, қўрқмасдан, мардона; б) дағаллик (қўрслик, қўполлик) билан

– جَرِيءٌ *кўп.* أَجْرِيَاءُ жасур, довюрак, мард, қўрқмас, журъатли, жасоратли

I جَرَبَ (*а*) جَرْبٌ 1) қичима (қутир) касали билан оғримоқ; 2) айнимоқ, ўнгмоқ, оқармоқ, тулламоқ; II جَرَّبَ 1) синаб кўрмоқ, тажриба ўтказмоқ; نَفْسَهُ ~ (н. *дадир*) ўзини синаб кўрмоқ (فِي); 2) синамоқ, тажриба қилиб кўрмоқ; V تَجَرَّبَ синалмоқ, тажриба қилиб кўрилмоқ

– أَجْرَبُ *мн.* جُرْبَاءُ *кўп.* جُرْبٌ 1) қичимага (қутирга) оид; қичима (қутир) билан оғриган касал; 2) туки тўкилган, туллаган (*мас., дум*)

– تَجْرِبَة *кўп.* تَجَارِبُ 1) тажриба, синов; التَّجَارِبُ النَّوَوِيَّةُ термоядро синовлари; أَجْرَى التَّجَارِبَ тажриба ўтказмоқ; عَرَفَهُ بِالْـ ~ тажрибадан маълумки, ...; الطَّبْعِ ~ матбаа корректураси; رَاجَعَ الْـ ~ корректура ўқимоқ (тузатмоқ); مُدَّةُ الْـ ~ синов муддати; 2) тажриба, малака, кўникма, маҳорат; 3) синов; 4) машқ, тайёргарлик, репетиция (*бирор н. ни омма олдида ижро этиш олдидан машқ қилиш, ўрганиш, тайёргарлик кўриш*); الْـ ~ الْعِنَائِيَّةُ хор репетицияси, умумий хор машқи; الْـ ~ الْمَسْرَحِيَّةُ пьеса репетицияси

– تَجْرِيبٌ эксперимент (илмий тажриба) ўтказиш; синов ўтказиб кўриш

– تَجْرِيبِيٌّ экспериментал, эксперимент (илмий тажриба)га оид

– جِرَابٌ ва جُرُبٌ *кўп.* أَجْرِبَةٌ 1) қоп, чипта; сумка, тўрва, халта, сафар халта; 3) ғилоф, қин; الْفَرْدِ (الْمُسَدَّس) ~ тўппонча қини, кобура; 3) *анат.* мояк халтаси

جُرَابٌ[1] *кўп.* جُرَابَاتٌ, جَوَارِبُ пайпоқ

– جُرَابٌ[2] Маккаи мукаррамадаги сувнинг номи

– جَرَبٌ 1) қичима, қутир; қора қутир, қотган яра; қирчанғи; الْحَلَّاقِينَ ~ *мед.* паразитар, сикоз (*тери касалликларидан бири*); қасмоқ

– جَرَبٌ *кўп.* جِرَابٌ қичима (қутир)га оид; қора қутир босган; қутир: қирчанғи, хариш; кал; ёмон, ярамас, чатоқ, расво

–جَرْبَاءُ юлдузлар чақнаб турган осмон

– جَرْبَانُ *кўп.* جَرْبَى 1) *қар.* جَرَبٌ; 2) ўнгиб кетган, айниган, оқариб кетган, ранги ўчган

– جَرْبَةٌ дала, пайкал, экин экиладиган ер

–جَرْبِيَاءُ шимол томондан эсадиган шамол ёки унинг совуғи

– جَرِيبٌ *кўп.* أَجْرِبَةٌ жариб (*100 قَصَبَةٌ مُرَبَّعَةٌ га ёки 1260 - 1592 м² га тенг майдон ўлчови*)

– جُرَيْبٌ *анат.* фолликул (*умуртқали ҳайвонлар ва одамнинг турли хил аъзоларидаги юмалоқ, тухумсимон ёки ноксимон безлар, тўқималар*)

–جُرَيْبَةٌ *ат.от, мз.* Журайба

– مُجَرِّبٌ 1. бошидан кечирувчи; 2. 1) синовчи; 2) васваса қилувчи, йўлдан оздирувчи

– مُجَرَّبٌ синалувчи, текшириладиган; тажриба учун чиқарилган, тайёрланган

جَرْبَنْدِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ ов халтаси (тўрваси), илвасин халта

جَرْبُوعٌ *кўп.* جَرَابِيعُ жарбуа (*Африка қўшоёғи*); 2) дайди, дарбадар, мискин

جِرِّيتٌ балиқ турларидан бири

جَرْثَمَ бактериялар юқтирмоқ; تَجَرْثَمَ эмбрионлик (муртаклик) ҳолатида бўлмоқ, туғилмоқ, дунёга келмоқ

– جَرْثَمَةٌ бактериялар билан заҳарланиш

– جُرْثُومَةٌ *кўп.* جَرَاثِيمُ 1) ўзак, илдиз, асос; 2) эмбрион, пушт, ҳомила; уруғ; جَرَاثِيمُ الذَّكَرِ *ёки* جَرَاثِيمُ مَنَوِيَّةٌ *биол.* эркак уруғининг ҳужайраси, сперматозоид; 3) микроб, бактерия (*микроскоп орқалигина кўринадиган жуда майда жонивор*); حَرْبُ الْجَرَاثِيمِ бактериологик уруш; عِلْمُ الْجَرَاثِيمِ бактериология (*бактериялар ҳақидаги фан*); 4) النَّمْلِ ~ чумоли уяси

– جُرْثُومِيٌّ бактерияларга оид; бактериологик; الْحَرْبُ الْـ ~ бактериологик уруш

مُجَرْثَمٌ бактериялар билан заҳарланган

I جَرَجَ (а) جَرْجٌ: الْخَاتَمُ فِي إِصْبَعِهِ ~ узук унинг бармоғига кенг келди; II جَرَّجَ (*машинани*) гаражга қўймоқ

– جَرَاجٌ *кўп.* ـَاتٌ гараж

–جَرَجٌ ғадир-будур ер, ғадир-будур йўл

جَرْجَاوِيٌّ 1. Жарж вилоятида яшовчи; 2. Жарж вилоятида яшайдиган одам, жаржлик

–جُرْجَةٌ *кўп.* جُرَجٌ сафар халта, рюкзак

جَرْجَرَ 1) гулдирамоқ; қалдирамоқ, гумбурламоқ; шовқин солмоқ; الْجَمَلُ ~ туя ғўлдиради, туя ғўлдираб овоз қилди; الْمَاءَ ~ فِي حَلْقِهِ томоқ чайқамоқ (ғарғара қилмоқ); 2) зўрға-зўрға судрамоқ, тортмоқ; قَدَمَيْهِ ~ نَفْسَهُ مِنْ شِدَّةِ الْعَنَاءِ (رِجْلَيْهِ) مِنْ شِدَّةِ الْعَنَاءِ *ёки* ~ чарчаганидан оёғини зўрға-зўрға судрамоқ; وَرَاءَهُ ~сабаб (боис) бўлмоқ; ...га олиб бормоқ (келмоқ); الْمَاءَ : تَجَرْجَرَ ~ оғизга сув олиб ғарғара қилмоқ

– جَرْجَارٌ *бот.* кресс-салат (*Zeridium safivum - ғўштли овқатларга салат тарзида ишлатилади*); الْمَاءِ ~ сув кресси; بَرِّيٌّ ~ ёввойи кресс

–جَرْجَرٌ = جَرْجَرٌ

– جَرْجَرٌ *жам.* дуккакли ўсимликлар (ловия, нўхат ва ш.к.); مِصْرِيٌّ ~ люпин, бўри дуккак (*ўтсимон ўсимлик*)

– جَرْجَرَةٌ 1) гулдураш, гумбурлаш, қалдираш; шовқин; 2) чўзиш, кирялаш (*тобора кичраядиган қатор тешиклардан ўтказиб ингичкалаш*)

– جَرْجَارٌ = جَرْجَرٌ

I جَرَحَ (а) جَرْحٌ 1) ярадор қилмоқ, жароҳатламоқ; 2) ҳақорат қилмоқ; қораламоқ, ёмонламоқ; шарманда қилмоқ; الشَّهَادَةَ ~ гувоҳ кўрсатмаларини рад қилмоқ (тан олмаслик); اسْمَهُ ~ бирор кимни обрўсизлантирмоқ; 3) амалга оширмоқ, ҳосил қилмоқ, бажармоқ; II جَرَّحَ 1) қаттиқ ярадор қилмоқ, ҳамма ёғини жароҳатлаб ташламоқ; 2) (*бирор н. нинг*) ҳақиқат эканлигига шубҳаланмоқ, ҳақиқат деб топмаслик; (*гувоҳ кўрсатмаларини*) рад этмоқ; (*гувоҳни*) рад қилмоқ, тан олмаслик;

V تَجَرَّحَ қаттиқ ярадор бўлмоқ, ҳамма ёғи жароҳатлаб ташланган бўлмоқ, VII اِنْجَرَحَ ярадор бўлмоқ, жароҳатланмоқ; VIII اِجْتَرَحَ яратмоқ, амалга оширмоқ; السَّيِّئَاتِ ~ бирор ножўя (ёмон) иш қилиб қўймоқ; الْعَجَائِبَ ~ мўъжиза яратмоқ; 2) қўлга киритмоқ; X اِسْتَجْرَحَ айбдор бўлмоқ, ёмон бўлмоқ, фосид бўлмоқ

– تَجْرِيحٌ 1) жароҳат етказиш, жароҳатлаш; 2) ҳақоратлаш; 3) (*гувоҳ кўрсатмаларини*) рад қилиш; (*гувоҳни*) рад этиш

– جَارِحٌ 1) жароҳатловчи; 2) ҳақоратли; 3) аччиқ, ўткир, ачиштирадиган; 4) йиртқич (*ҳайвонлар ва қушлар тўғрисида*)

– جَارِحَةٌ *кўп.* جَوَارِحُ 1) аъзо, орган; қисм, бўлак; بِكُلِّ جَوَارِحِهِ бутун вужуди билан, ўта даражада; 2) йиртқич қуш

– جَرَّاحٌ, جِرَاحِيٌّ 1) жарроҳ, хирург 2) *ат.от, мз.* Жарроҳ

– جِرَاحَةٌ[1] *кўп.* جِرَاحٌ, جِرَاحَاتٌ жароҳат, яра

– جِرَاحَةٌ[2] жарроҳлик (хирурглик) касби, хирургия, жарроҳлик; التَّجْمِيلِ ~ пластик жарроҳлик, қайта тиклаш жарроҳлиги; غُرْفَةُ الْ~ жарроҳлик (операция) хонаси; مَائِدَةُ الْ~ жарроҳлик (операция) столи

– جِرَاحِيٌّ 1. жарроҳликка оид; عَمَلِيَّةٌ ~ةٌ жарроҳлик операцияси; 2. жарроҳ, хирург

– جُرْحٌ *кўп.* جُرُوحٌ, جِرَاحٌ жароҳат, яра; кесилган, (тилинган) жой

– جَرِيحٌ *кўп.* جَرْحَى ярадор, жароҳатланган, яраланган

– مَجْرُوحٌ *кўп.* مَجَارِيحُ мажруҳ, ярадор

I (جرد) جَرَدَ (у) جَرْدٌ 1) яланғочламоқ, ечинтирмоқ; 2) тозаламоқ, кеткизмоқ, пўстини шилмоқ; 3) (н. *дандир*) маҳрум қилмоқ (مِنْ); 4) ҳисоб-китоб қилмоқ; рўйхат тузмоқ; инвентаризация (*бор н. ларнинг рўйхатини*) қилмоқ; جَرَدَ (а) جَرَدٌ 1) яланғоч бўлмоқ, бий дала бўлмоқ; 2) пўст ташламоқ; тулламоқ; ранги ўчмоқ; II جَرَّدَ 1) яланғочламоқ, ечинтирмоқ; السَّيْفَ ~ қилични яланғочламоқ; 2) пўстини (терисини) шилмоқ, арчмоқ; 3) (н. *дандир*) маҳрум қилмоқ (مِنْ); ~ةً مِنَ الْجِنْسِيَّةِ бирор кишини фуқаролиқдан (гражданликдан) маҳрум қилмоқ; ~ةً مِنَ الْحُقُوقِ бирор кишини ҳуқуқлардан маҳрум қилмоқ; ~ةً مِنَ الرُّتْبَةِ бирор кишини унвонидан (мавқеидан) маҳрум қилмоқ; ~ةً مِنَ السِّلَاحِ бирор кишини қуролсизлантирмоқ; ~ مِنَ الْمُلْكِ мулкдан (мулкчилик ҳуқуқидан) маҳрум қилмоқ; ~ مِنَ الْمُعِدَّاتِ демонтаж қилмоқ, бузмоқ, қисмларга ажратмоқ; ~ نَفْسَهُ مِنْ ... (*бирор н. дан*) ўзини халос (озод) этмоқ; (*бирор н. дан*) бош тортмоқ, бўйин товламоқ; 4) экспедицияни ташкил этмоқ, топшириқ билан юбормоқ, жўнатмоқ, юриш уюштирмоқ; (н. *учун ёки бирор к. га қарши*) сафарга тайёрламоқ (لِ, عَلَى); 5) абстрактлаштирмоқ, мавҳумлаштирмоқ; V تَجَرَّدَ 1) яланғочланмоқ, ечинмоқ; 2) (*бирор н. дан*) халос (озод) бўлмоқ (عَنْ, مِنْ); эга бўлмаслик, (н. *дандир*) маҳрум бўлмоқ (عَنْ); 3) (н. *гадир*) бутун борлиғини бахш этмоқ (لِ); 4) абстракцияланмоқ (н. *воқеа, ҳодисаларнинг муҳим томонларини аниқлаш учун уларнинг жузъий томонларини фикран бир чеккага қўйиб туриб қаралмоқ*); عَنْ); VII اِنْجَرَدَ 1) ўт-ўлансиз бўлиб қолмоқ; ечинтирилган, яланғочланган бўлмоқ (н. *дир ҳақида*); 2) тулламоқ (*ҳайвонлар тўғрисида*); 3) тўзимоқ, эскирмоқ (*кийим ҳақида*)

– أَجْرَدُ *мн.* جُرْدَاءُ *кўп.* جُرْدٌ 1) яланғоч, қип-яланғоч; баргсиз, ўт-ўлансиз; 2) ўсимликдан маҳрум бўлган; الْجُرْدَاءُ унумсиз ер, орик ер; 3) сочсиз, туксиз, кал

– أَجْرُودٌ *халқ.* соқол-мўйловсиз (*юз ҳақида*)

– تَجَرُّدٌ манфаатдор бўлмаслик, холислик; бетарафлик; яланғочлик

– تَجْرِيدٌ 1) яланғочлаш; 2) пўстни, пўстлоқни шилиш; 3) (н. *дандир*) маҳрум бўлиш, ажралиш (مِنْ); مِنَ السِّلَاحِ ~ қуролсизланиш; демилитаризация, қуролсизлантириш, қуролли куч ва ҳарбий саноатдан маҳрум этиш; 4) экспедицияни жўнатиш, юбориш; сафарга тайёрлаш; 5) абстрактлаштириш, мавҳумлаштириш; абстракция; مَذْهَبُ الْ~ абстракционизм (*тасвирий санъатда: реал н. ларни мавҳум шакллар билан тасвирлаш тарафдори бўлган формалистик оқим*); 6) демонтаж, бузиш, қисмларга ажратиш; 7) беғаразлик, холислик

– تَجْرِيدَةٌ *кўп.* اتٌ ҳарбий отряд (гуруҳ)

– تَجْرِيدِيٌّ абстрактликка оид; абстракт, мавҳум; абстракци-онист (*абстрактционизм тарафдори бўлган рассом*); الرَّسْمُ الْ~ абстракт расм; الْفَنُّ الْ~ абстракт санъат; لَوْحَةٌ ~ةٌ абстракт суврат

– تَجْرِيدِيَّةٌ абстракционизм

– جَارُودٌ қаҳатчилик йили, қаҳатчилик бўлган йил

– جَرَادٌ *жам.* чигирткалар; نَطَّاطٌ ~ сакровчи чигирткалар; الْبَحْرِ ~ амарлар (*катта денгиз тошбақалари*)

– جَرَادَةٌ *кўп.* اتٌ чигиртка

– جُرَادَةٌ ёғочнинг (дарахтнинг) пўстлоғи

– جَرْدٌ[1] 1) ҳисоб-китоб; тафтиш, текшириш; الْ~ السَّنَوِيُّ йиллик ҳисоб-китоб (*савдо моллари ҳақида*); قَائِمَةُ الْ~ инвентарлар рўйхати; 2) рўйхат, реестр

– جَرْدٌ[2] *кўп.* جُرُودٌ эски қалин жун рўмол (*тиззага ёпиб қўйилади*)

– جَرْدٌ *кўп.* أَجَارِدُ яланғоч, ўсимлигидан маҳрум бўлган ер, бий дала

– جَرِدٌ 1) яланғоч; 2) соқол-мўйловсиз; бий

– جَرِيدٌ *жам.* яланғоч, баргсиз хурмо шохлари

– جَرِيدَةٌ[1] *кўп.* اتٌ хурмонинг баргсиз шохи

– جَرِيدَةٌ[2] *кўп.* جَرَائِدُ 1) жарида, газета; الْ~ الرَّسْمِيَّةُ расмий орган (*расман ҳукумат органи бўлмаса ҳам, амалда унинг фикрини тарқатувчи матбуот органи*); الْ~ الشَّبِيهَةُ بِالرَّسْمِيَّةِ расмий газета; الْ~ الْيَوْمِيَّةُ кундалик жарида, газета; 2) рўйхат; 3) *эск.* отлиқлар отряди; سَارَ جَرِيدَةً у мулозимларсиз (аъёнларсиз) йўлга тушди

– مُتَجَرِّدٌ ялонғоч

– مِجْرَدٌ *кўп.* مَجَارِدُ чўтка; الْأَسْنَانِ ~ тиш чўткаси

– مُجَرَّدٌ 1) яланғоч; ~ (مَلِكٌ) شَاهٌ *шахм.* ёлғиз қолган шоҳ; 2) оддий, содда; بِعَيْنٍ ~ةٍ оддий кўз билан; التَّشَابُهِ ~ фақат ўхшашликнингтина борлиги; 3) (н. *дандир*) маҳрум бўлган, айрилган (مِنْ); مِنْطَقَةٌ ~ةٌ مِنَ السِّلَاحِ демилитаризация қилинган (*қуролли куч ва ҳарбий саноатдан маҳрум бўлган*) минтақа; 4) реал воқеликдан йироқ бўлган, мавҳум, абстракт; بِصُورَةٍ ~ةٍ абстракт равишда; 5) *грам.* бошланғич, дастлабки; ~ فِعْلٌ феълнинг биринчи боби; ◊ ~ ... а) шунга мувофиқ ..., фақат шугина, ...; б) шу заҳоти, ...дан кейинок; عَوْدَتِهِ ~ қайтиб келганидан кейинок; وَهْمٌ ~ هَذَا бу фақат хом хаёл, алданиш

– مُجَرَّدَاتٌ *кўп.* мавҳумот, мавҳумликлар

جَرْدَقٌ *кўп.* جَرَادِقُ жардақ (*юмалоқ нон*)

جَرْدَلٌ *кўп.* جَرَادِلُ челак, пақир

جَرْذٌ уй ҳайвонларининг тизза остида учрайдиган касаллик

–جُرْذٌ *мн.* جِرْذَانٌ каламушли, каламуши кўп; أَرْضٌ ~ةٌ каламуш босиб кетган ер

جِرْذَانٌ, جُرْذٌ *кўп.* جُرْذَانٌ каламуш

I جَرَزَ (у) جَرْزٌ кесмоқ, қирқмоқ, бўлмоқ; суғурмоқ; ўлдирмоқ, қатл этмоқ

–جُرَازٌ кескир қилич

جَرِزٌ *ёки* جَرْزٌ ўт чиқмайдиган ёки ўти еб тугатилган ер

– جُرُزٌ ўсимлик ўсмайдиган, битмайдиган; أَرْضٌ ~ةٌ ҳеч нарса битмайдиган ер

– جُرْزَةٌ боғ. боғлам, даста; الْحَطَبِ ~ ўтин

боғлами (боғи, дастаси)

I جَرَسَ (*и*) جَرْسٌ 1) янграмоқ, жарангламоқ, жирингламоқ; 2) яламоқ, тили билан яланмоқ; II جَرَّسَ 1) (к. *нидир*) бадном қилмоқ, шарманда қилмоқ (ب); (к. *биландир*) жанжал кўтармоқ (ب); 2) тажрибали қилмоқ, синовдан ўтган қилмоқ; IV أَجْرَسَ: الطَّائِرُ ~ қушнинг овози эшитилди; V تَجَرَّسَ бадном қилинган бўлмоқ, шарманда қилинган бўлмоқ

– جَرْسٌ[1] 1) садо, янграш; овоз; سَلِيمُ الـ~ *ёки* عَذْبُ الـ~ ёқимли, хушовоз; ~ الْمَاءِ сувнинг шилдираши; 2) жаранг, жиринг

–جَرْسٌ[2] вақтнинг кичик бир бўлаги, қисми; مَضَى ~ مِنَ اللَّيْلِ тундан бир оз вақт ўтди

– جَرَسٌ *кўп.* أَجْرَاسٌ қўнғироқ; жом; ~ الْخَطَرِ бонг садоси; ~ يَدٍ қўл қўнғироғи; ~ كَهْرَبَائِيٌّ электр қўнғироғи; أَفْعَى ذَاتُ الأَجْرَاسِ шақилдоқ илон (*тропикларда яшайдиган заҳарли илон*); عَلَّقَ الـ~ عَلَى رَقَبَةِ الْقِطِّ қўлга ўргатиб олмоқ (*ҳайвон ва қушлар ҳақида*)

– جُرْسَةٌ *кўп.* جُرَسٌ жанжал; !~ بَلَاشٌ *халқ.* жанжаллашма!

– جُرَسِيٌّ *кўп.* جُرَسِيَّةٌ жанжалкаш

– جُرْبَسَةٌ *кўп.* اتٌ *бот.* қўнғироқ гул

–جَوَارِسُ *кўп.* асаларилар

– مُجَرَّسٌ тажрибадан ўтган (*нарса*); نَاقَةٌ ~ـةٌ одамларнинг минишига кўниккан туя

جَرْسُونٌ *кўп.* اتٌ жарсун (гарсун), официант

I جَرَشَ (*у*) جَرْشٌ 1) туймоқ, янчмоқ; тортмоқ (*тегирмонда унни*); майдаламоқ; ёрма қилиб майдаламоқ; 2) қиртишламоқ, тарашламоқ; қашимоқ, қашламоқ

– جَارُوشَةٌ *кўп.* جَوَارِيشُ тош тегирмон (*донни майдалаш, тортиш учун*)

–جُرَاشَةٌ кепак, қазғоқ; ~ الْحَبِّ дон кепаги

– جَرْشٌ[1] *кўп.* أَجْرَاشٌ ғарч-ғурч, ғижирлаш; шақир-шуқур, шақирлаш

– جُرْشٌ[2] *ёки* جِرْشٌ *ёки* جُرْشٌ *ёки* = جَرْشٌ[2]

– جَرِيشٌ 1. талқон қилинган; 2. ёрма, крупа

– مِجْرَشَةٌ *кўп.* مَجَارِشُ майдалагич, майдалаш асбоби, ёрма тортадиган жувоз; жувозхона

– مَجْرُوشٌ майдаланган; талқон қилинган

I (جرض) جَرَضَ (*у*) جَرْضٌ бўғмоқ; جَرَضَ (*а*) جَرَضٌ (н. *дандир*) нафас қисилмоқ (ب); (н. *биландир*) бўғилмоқ, бўғилиб қолмоқ (ب); بريقه ~ *маж.* қаттиқ ҳаяжонланган бўлмоқ (*сўзма-сўз:* сўлакайдан бўғилмоқ); тиқилмоқ, томоққа нарса тиқилмоқ; هُوَ يَجْرَضُ بِنَفْسِهِ у ўлай деяпти; رِيقَةُ ~ ғам-ғусса билан томоғидагини ичига ютмоқ; IV أَجْرَضَ бўғмоқ

– جَرِيضٌ *кўп.* جَرْضَى 1) томоққа бир нарса туриб қолгандаги бўғилиш; حَالَ الـ~ دُونَ الْقَرِيضِ *мқл.* мен куяман десам, у куламан дейди; 2) ғамгин, хафа, диққат

جُرْضُمٌ = جُرَاضِمٌ

–جُرْضُمٌ серовқат (*киши*), ебтуймас, малах; مِنَ النُّوقِ ~ улкан туя

I جَرَعَ (*а*) جَرْعٌ *ёки* جَرَعَ (*а*) جَرْعٌ ичмоқ, ютмоқ; батамом, охиригача ичмоқ, бир кўтаришда ичмоқ, сипқармоқ; II جَرَّعَ 1) ичдирмоқ, юттирмоқ; 2) ҳўплатмоқ, ҳўплаб-ҳўплаб ичирмоқ; қултумлатиб ичирмоқ

V تَجَرَّعَ қултумлаб, ҳўплаб ичмоқ; غُصَصٌ ~ الْغَيْظِ ғазабини ичига ютмоқ; VIII اجْتَرَعَ = I; ~ غَيْظَهُ ғазабини ичига ютмоқ

– أَجْرَعُ *кўп.* أَجَارِعُ ялангоч, бий қумли ер

–جَرْعٌ *жам. эск.* қумлоқ, қумли жой

–جَرْعَاءُ *кўп.* جَرْعَاوَاتٌ = جَرَعَةٌ

– جُرْعَةٌ ,جَرْعَةٌ *кўп.* جُرَعٌ 1) қултум, ҳўплам; 2) дори дозаси, ўлчови, миқдори; تَقْدِيرُ الـ~ ўлчаш, миқдорини белгилаш, дозага ажратиш

– جَرَعَةٌ = جَرْعٌ

–جَرْعَةٌ[2] *кўп.* جَرَعٌ , جَرْعَانٌ экин битмайдиган, ўсмайдиган қумлоқ ер

I جَرَفَ (*у*) جَرْفٌ 1) кураб ташламоқ; 2) бузиб кетмоқ, олиб кетмоқ (*сув, сел ҳақида*), ювиб кетмоқ; II جَرَّفَ ўзи билан олиб кетмоқ, ювиб кетмоқ, уриб кетмоқ (*сел ҳақида*); VII انْجَرَفَ бузиб кетиладиган бўлмоқ, олиб кетиладиган бўлмоқ; VIII اجْتَرَفَ = I

–جَارِفٌ вабо, одамларга келадиган ўлат

– جَارُوفٌ *кўп.* جَوَارِيفُ 1) белкурак, курак, бел; куракча (*ахлат учун*), хокандоз; 2; ковш, чўмич (*экскаватордаги*)

–جُرَافٌ : مِنَ السَّيْلِ ~ ҳамма нарсани оқизиб кетадиган сел; ~ رَجُلٌ таомнинг тайёрига етиб келадиган одам

– جَرَّافَةٌ *кўп.* اتٌ 1) сихмола; 2) хаскаш; 3) балчиқолгич (*сув ҳавзаларини чуқурлаштириб, лойқа-балчиқларни чиқариб ташлайдиган машина*)

– جُرْفٌ *кўп.* أَجْرُفٌ ,جُرُوفٌ тик қоя; тик нишоблик; тик қирғоқ; чет; қирғоқ; الـ~ الْقَارِّيُّ континентал шельф (*денгизнинг қуруқликка яқин нисбатан саёз қисми*)

– جُرُفٌ сел олиб (ювиб) кетган жой

– جَارُوفٌ = جَرُوفٌ

– مِجْرَفَةٌ *кўп.* مَجَارِفُ 1) белкурак, курак, бел; куракча, хокандоз; 2) хаскаш

جَرْكَسٌ черкаслар

جَرَلٌ тошлоқ, сертош; тоши кўп (*ер*)

–جِرْيَالٌ 1) шароб, май, вино; 2) шаробнинг ранги

I جَرَمَ (*и*) جَرْمٌ 1) гуноҳ қилмоқ, гуноҳкор бўлмоқ; жиноят содир этмоқ; 2) эга бўлмоқ, ишлаб топмоқ, ҳосил қилмоқ; 3) кесмоқ, қирқмоқ; II جَرَّمَ 1) жиноят содир этишда айбламоқ; жиноятчи деб эълон қилмоқ; жиноятчи деб ҳисобламоқ; 2; жарима солмоқ (*сол.* غَرَّمَ); IV أَجْرَمَ жиноят содир этмоқ; жиноятчи бўлмоқ; V تَجَرَّمَ (к. *нидир*) жиноятда айбламоқ (عَلَى); 2) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ; الشِّتَاءُ ~ қиш ўтиб кетди; VIII اجْتَرَمَ жиноят содир этмоқ

– إِجْرَامٌ жиноий фаолият; жиноят; أَسْلِحَةُ الـ~ жиноят содир этилган қурол; عِلْمُ الـ~ криминалистика (*жиноий ишларни текшириш усули, тактикаси ва техникаси ҳақидаги юридик фан*)

– إِجْرَامِيٌّ жиноятга оид, жиноий, криминал; الأَعْمَالُ الـ~ـةُ жиноий ҳаракатлар

– تَجْرِيمٌ жиноятда айблаш; قَرَارُ الـ~ айблов қарори; жиноят содир этишда айблаш

–جُرَامٌ қуритилган хурмо (*меваси*)

– جَرْمٌ *кўп.* 1جُرُومٌ) кема; қайиқ; барка (*юк ташийдиган ясси дарё кемаси*); 2) ҳажм, миқёс, ўлчов

– جُرْمٌ ,جَرْمٌ *кўп.* أَجْرَامٌ гуноҳ; жиноят; وَلَا ~ أَنَّ ... ҳеч нарса эмаски, ҳеч қиси йўқки ...; ◊ لَا ~ албатта, шак-шубҳасиз

– جِرْمٌ *кўп.* أَجْرَامٌ 1) жисм; الأَجْرَامُ السَّمَاوِيَّةُ (الْفَلَكِيَّةُ) осмон жисмлари; 2) ранг (*н. нингдир*) ранги

– الْجَرْمِيُّ Абу Умар Солиҳ Жармий (*басралик филолог олим*)

– جَرَمِيٌّ жиноятга оид; жиноий; أَدِلَّةٌ ~ـةٌ далиллар, исботлар, жиноят аломатлари

– جُرُومٌ *кўп.* иссиқ ўлкалар

– جَرِيمٌ[1] 1). жуссаси катта одам; 2) бичими катта, баҳайбат; 3) айбдор, айбли; жиноий, жиноятқорона

–جُرَامٌ[2] = جَرِيمٌ

– جَرِيمَةٌ *кўп.* جَرَائِمُ жиноят; الـ~ السِّيَاسِيَّةُ сиёсий жиноят; ضِدَّ الإِنْسَانِيَّةِ ~ инсониятга қарши жиноят; ~ كُبْرَى (عُظْمَى) қаттиқ жиноят

– مُجْرِمٌ 1. жиноятга оид, жиноий; 2. жиноятчи; الحَرْبِ ~ ҳарбий жиноятчи; تَسْلِيمُ الْمُجْرِمِينَ жиноятчиларни топшириш (бериш); 3) *ат.от, мз.* Мужрим

– مُجَرَّمٌ тўла, охиригача етган, мукаммал; ~ عَامٌ тўла бир йил

جَرْمَانُ *жам.* германлар (*марказий, ғарбий ва ғарби-жанубий Оврупода яшаган*

қадимий элатларнинг умумий номи); Германия аҳолиси, немислар

– جَرْمَانِيٌّ 1. Германияга оид; немисларга оид; اللُّغَةُ الْـ~ـةُ немис тили; 2. немис, герман

جُرْمُوزٌ *кўп.* جَرَامِيزُ саккизоёқнинг пайпаслагичлари (*қўллари ёки оёқлари*)

جَرْمُونُ Дамашқ дарвозаларидан бирининг номи

جُرْمُوقٌ оёқ кийими ифлос бўлмаслиги учун енгил оёқ кийими устидан кийиладиган оёқ кийими

(جرن) II جَرَّنَ бир тўп қилиб йиғмоқ

–جَارِنٌ излар йўқолган йўл, билинмай кетган йўл

– جِرَانٌ *кўп.* أَجْرِنَةٌ (*туянинг*) кўкраги, сийнаси; ◊ أَلْقَى عَلَيْهِ ~ـهُ а) бирор нимага кўникмоқ; б) бирор нарса устига ташланмоқ; ضَرَبَ ~ мустаҳкамланмоқ, маҳкам бўлиб олмоқ

– جُرْنٌ *кўп.* أَجْرَانٌ 1) резервуар (*суюқлик ёки газ сақланадиган катта идиш*); бассейн, сунъий ҳовуз; кўл; 2) ҳовонча; 3) хирмон, омбор; усти берк хирмон

– جَرْنَةٌ *кўп.* جُرَنٌ (*Сурияда*) ёрон гул, атиршоҳ

– جَرِينٌ хирмон, омбор; усти берк хирмон

جُرْنَالٌ *кўп.* جَرَانِيلُ, جُرْنَالَاتٌ журнал; газета

جُرْهُمٌ Журҳум (*қабила номи*)

جَرْوٌ, أَجْرٍ, أَجْرِيَةٌ *кўп.* جُرُوٌّ *ёки* جِرَاءٌ кучук, 1) итнинг боласи; ҳайвонларнинг янги туғилган, онасидан ажралмаган боласи; 2) ҳар қандай нарсанинг кичкинаси

– جَرْوٌ *ёки* جَرْوَةٌ тарранинг кичкинаси

– جَرْوَةٌ Жарва (*от номи*)

جَرُوتٌ жарут (*кулолчиликда ишлатиладиган асбоб*)

جَرْوَلٌ Жарвал (*сатирик шоир*)

I **جَرَى** (*и*) جَرَيَانٌ, جَرْيٌ 1) югурмоқ; عَلَى أَرْبَعٍ ~ тўрт оёқлаб югурмоқ; 2) эсмоқ; لَا تَجْرِي الرِّيَاحُ كَمَا تَشْتَهِي السُّفُنُ *мкл.* мен қиламан ўттиз, тангрим қилади тўққиз (*сўзма-сўз:* шамол ҳеч кемалар хоҳлагандай эсмайди); 3) оқмоқ; 4) содир бўлмоқ, бўлиб ўтмоқ; كَمَا تَجْرِي الْعَادَةُ بِذَلِكَ бу одатдагидай бўлиб ўтмоқда; 5) муомалада бўлмоқ; يَجْرِي هَذَا الْمَثَلُ عَلَى أَلْسِنَةِ النَّاسِ бу мақол ҳамманинг оғзида; 6) (н. *нидир*) *қидирмоқ, қўлга киритмоқ* (عَلَى); 7) (к. *ҳақдадир*) қайғурмоқ, ғамхўрлик қилмоқ (عَلَى); عَلَى عَائِلَتِهِ ~ оила ҳақида ғамхўрлик қилмоқ; II جَرَّى 1) югуртирмоқ, югуришга мажбур қилмоқ; 2) оқизмоқ, оқтирмоқ, оқишга мажбур қилмоқ; رِيقَهُ ~ унинг сўлаклари оқиб кетди; 3) جَرَّى جَرْيًا вакил қилиб белгиламоқ, элчи қилиб жўнатмоқ; III جَارَى 1) теппа-тенг, бир вақтда кетмоқ.(*бирор к. билан*) тенглашмоқ; 2) тақлид қилмоқ, ўхшамоқ; 3) рақобат қилмоқ; мусобақалашмоқ; 4) (н. *билан*) келишмоқ (فِي); IV أَجْرَى 1) югуртирмоқ, югуришга мажбур қилмоқ; الْقَلَمَ فِي وَرَقَةٍ ~ *маж.* варақ устига ёзмоқ; 2) оқизмоқ, оқтирмоқ, оқишга мажбур қилмоқ; 3) амалга оширмоқ, ижро этмоқ; бажармоқ, ишлаб чиқармоқ; ўтказмоқ; الْمُحَادَثَاتِ مَعَ ~ ... бирор ким билан музокаралар олиб бормоқ; التَّجْرِبَةَ ~ тажриба ўтказмоқ; التَّحْقِيقَ ~ ... فِي терговни ... бўйича олиб бормоқ; عَمَلِيَّةً جِرَاحِيَّةً жарроҳлик ишини бажармоқ, операция қилмоқ; عَلَيْهِ قِصَاصًا ~ бирор кимни жазоламоқ; 4) (к. *гадир жазо*) белгиламоқ, тайинламоқ (عَلَى); (к. *гадир*) (зарар) етказмоқ, зиён келтирмоқ (عَلَى) VI تَجَارَى ўзаро рақобат қилмоқ, кимузди ўйнамоқ; X اسْتَجْرَى вакил қилиб белгиламоқ, элчи қилиб жўнатмоқ

– إِجْرَاءٌ *кўп.* إِجْرَاءَاتٌ 1) ижро этиш, бажариш; الْوَظِيفَةَ ~ ўз вазифасини бажариш; 2) процедура, бажариладиган иш тартиби; расмий маросим; 3) *кўп.* а) чоралар; тадбир; اتَّخَذَ إِجْرَاءَاتٍ чоралар кўрмоқ; б) расмиятчиликлар; قَامَ بِالْإِجْرَاءَاتِ расмиятчиликларни бажармоқ; اتَّخَذَ الْإِجْرَاءَاتِ الْقَانُونِيَّةَ жиноятни очиш ва айбдорни фош қилиш юзасидан қонунда кўрсатилган ҳаракатлар мажмуини бошламоқ

– إِجْرَائِيٌّ 1) ижрочи, ижро этувчи, амалга оширувчи, бажарувчи; السُّلْطَةُ الْـ~ـةُ ижро этувчи ҳокимият; 2) турли процедураларга оид; процессга (суд ишига) оид; процессуал

– جَارٍ *мн.* جَارِيَةٌ 1) югурувчи, югураётган; 2) жорий; السَّنَةُ الْجَارِيَةُ жорий йил; الشَّهْرُ الْجَارِي жорий (ҳозирги) ой, الْحِسَابُ الْجَارِي жорий ҳисоб; كَجَارِي الْعَادَةِ худди одатдагидек, одатдагидек

– جَارِيَةٌ[1] *кўп.* جَوَارٍ 1) жория, асира, тутқин, қул аёл, чўри; 2) хизматкор аёл, оқсоч; أَبْنَاءُ السِّتِّ وَ أَبْنَاءُ الْجَارِيَةِ *маж.* аслзодалар ва оддий халқ (*сўзма-сўз: бек ойим болалари ва хизматкор аёл болалари*); 3) қиз; 4) қўёш

– جَارِيَةٌ[2] *кўп.* جَارِيَاتٌ, جَوَارٍ кема; بِالرِّيحِ ~ елканли кема; الْجَوَارِي الْكُنَّسُ планеталар

– جِرَاءٌ *ёки* جِرَايَةٌ =

جِرَاءٌ: مِنْ جِرَاءِ ذَلِكَ бунинг натижасида, бунинг оқибатида, шу сабабли, шунинг учун; ... مِنْ جِرَاءِ أَنَّ ... бўлганлиги сабабли; *сол.* جر қар.

– جَرَّاءٌ чопувчи, югурувчи

– جِرَايَةٌ[1] *кўп.* ـَاتٌ тегиш, паёк (*маълум вақтга белгили миқдорда бериладиган озиқ-овқат*); натура (*пул ўрнига туланадиган мол, маҳсулот*) ҳақи; عَيْشٌ ~ паст навли нон; نِظَامُ الْجِرَايَاتِ عَلَى الْخُبْزِ нон олиш учун жорий қилинган карточка системаси (тизими)

– جِرَايَةٌ[2] ёшлик, йигитлик, ўспиринлик

– جَرْيٌ 1) чопиш, югуриш; ذَهَبَ ~ إِلَى ... (*бирор ёққа*) югуриб кетмоқ; عَادَ ~ إِلَى ... югуриб қайтмоқ; 2) жараён; ~ عَلَى مَا ... шунга мувофиқ, ...га кўра

– جَرِيٌّ вакил, элчи

– جَرِيٌّ кўп جَرَارِيُّ денгиз илонбалиғи

– جَرَيَاتٌ *кўп.* воқеалар, ҳодисалар

– جَرَيَانٌ жараён, оқим; سَرِيعُ الْـ~ شиддатли, тез, илдам, жадал (*оқим, жараён ва б. лар ҳақида*); الْبَطْنِ ~ *мед.* ич кетиши, ичбуруғ, дизентерия

– جَرْيَةٌ 1) ҳаракат (оқим) усули (тури); سَرِيعُ الْـ~ شиддатли, тез, илдам, жадал (*оқим, жараён ва б. ҳақида*); 2) отнинг бирор хил юриши (*мас., йўрғалаш, лўкиллаш ёки чопиш ва б. лар*)

جَرِيَّةٌ қушнинг жиғилдони

–جُوَيْرِيَةٌ 1) *кич. эск.* қизча; 2) جُوَيْرِيَةُ *ат.от, мз.* Жувайрия

– مَاجَرَيَاتٌ *кўп.* = جَرَيَاتٌ

– مُجَارَاةٌ 1) тақлид қилиш; 2) (*югуриш ва б. ларда*) мусобақалашиш; ~ لِـ... ... билан мос ҳолда; ...га мувофиқ

– مَجْرًى *кўп.* مَجَارٍ 1) ўзан, дарё йўли; йўл; оқим (*сув ҳақида*); йўналиш (*шамол ҳақида*); الْهَوَاءِ ~ дудбура кучи; елвизак; مَجَارِي الْمَاءِ дренаж қувури; الْمَجَارِي الْبَوْلِيَّةُ сийдик йўллари; مَجَارِي التَّنَفُّسِ нафас йўллари; شَبَكَةُ مَجَارٍ канализация (*ахлат, чиқинди ва ёғин сувлари оқизиладиган қувурлар тизими*); الْمَجَارِي канализация тармоғи; 2) бориш, ривожланиш (*воқеалар ҳақида*); 3) *эск.* уфқ, осмон этаги; ◊ وَمَا يَجْرِي هَذَا الْـ~ ва шу кабилар; جَرَتْ مَجْرَاهُ қиз ҳам худди ўша йигитдай иш тутди

–مُجْرًى кўп. مَجَارٍ сўзда охирги бўғиннинг шакл ўзгариши (*дамма, фатҳа ва ҳ.з.*)

– مَجْرَيَاتٌ *кўп.* = جَرَيَاتٌ; الْأَحْدَاثِ ~ воқеаларнинг бориши (ривожланиши)

جِرْيَالٌ май, шароб, вино; الْخَمْرِ ~ майнинг ранги; الذَّهَبِ ~ олтиннинг қизил ранги

I جَزَّ (*а/у*) جَزٌّ 1) қирқмоқ, кесмоқ; 2) сочини (жунини) олмоқ; 3) ўрмоқ (*буғдойни*); IV أَجَزَّ: الْبُرُّ ~ буғдой ўриш вақти бўлди; النَّخْلُ ~ хурмони буташ вақти бўлди; الْغَنَمُ ~ қўйнинг жунини олиш вақти бўлди; VIII اجْتَزَّ = I

– جَزَازٌ (*қўйнинг*) жунини олиш

– جَزَّازٌ жун (юнг) олувчи, юнгтарош, гўспантарош

– جُزَازَةٌ *кўп.* جُزَازٌ, جُزَازَاتٌ (*газетадан*) қирқиб олинган нарса; карточка (*мас., кутубхонадаги*); ўрилган буғдойнинг тушиб қолгани, териб олинадиган бошоқ

– جَزَّةٌ *кўп.* جُزَزٌ (*қўй*) жунини олиш; ~ مِنَ الصُّوفِ қирқиб олинган жун

– مِجَزٌّ *кўп.* مَجَازُّ жун (юнг) олиш қайчиси

– مَجْزُوزٌ 1) жуни олинган; 2) кесилган, қирқилган

I جَزَأَ (*а*) جَزْءٌ 1) бир қисмини ажратмоқ, жузвламоқ; бўлмоқ; 2) кифояланмоқ, қаноатланмоқ, (н. *билан*) қониқмоқ (ب); II جَزَّأَ бўлиб-бўлиб юбормоқ, жузвларга, бўлакларга ажратиб юбормоқ; майдаламоқ, парчаламоқ, майда бўлакларга ажратиб юбормоқ; дозаламоқ, дозаларга бўлмоқ; لَا يُمْكِنُ أَنْ يُجَزَّأَ бўлинмас, ажралмас; V تَجَزَّأَ 1) бўлиниб-бўлиниб кетмоқ; майдаланмоқ, майда бўлакларга ажралмоқ; لَا يَتَجَزَّأُ бўлинмас, ажралмас; وَحْدَةٌ لَا تَتَجَزَّأُ ажралмас бирлик; 2) (*бирор н. билан*) кифояланмоқ (ب); VII إِنْجَزَأَ бўлинган (ажралган) бўлмоқ; қисмларга, бўлакларга ажралмоқ; VIII اِجْتَزَأَ 1) (*бир бутундан*) бир қисмини олмоқ, ажратмоқ; 2) (н. *дандир*) қисман ўзлаштирмоқ (مِنْ); 3) (н. *биландир*) кифояланмоқ, қаноатланмоқ, қониқмоқ (ب)

– أَجْزَائِيٌّ аптекачи; фармацевт (дори тайёрловчи, доришунос)

– أَجْزَائِيَّةٌ = أَجْزَائِيَّةٌ

– أَجْزَائِيٌّ = أَجْزَاجِيَّةٌ *кўп.* أَجْزَاجِيٌّ

– أَجْزَاخَانَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ дорихона

– تَجَزُّأٌ бўлиш, ажратиш, бўлиб-бўлиб юбориш

– تَجَزُّؤٌ бўлиш, ажратиш; майдалаш, қисмларга ажратиш; قَابِلُ الـ~ бўлинадиган, ажраладиган; غَيْرُ قَابِلِ الـ~ бўлинмас, ажралмас; قَابِلِيَّةُ الـ~ бўлиниш, ажралиш қобилияти; خَاصِّيَّةُ عَدَمِ الـ~ бўлинмаслик; بَيْعٌ بِالـ~ қисмларга бўлиб сотиш; تَاجِرُ الـ~ чакана савдогар

– جُزْءٌ *кўп.* أَجْزَاءٌ жузв, бўлак, қисм; ~ لَا يَتَجَزَّأُ *ёки* لَا يَنْفَصِلُ عَنْهُ ~ 1) (н. *дандир*) ажралмас (бўлинмас) қисм (مِنْ); 2) Қуръони карим жузви (*уттиздан бир қисми*)

– جُزْئِيٌّ 1) бир оз; ~اً қисман; 2) майда, озгина, арзимас; مَوَادُّ ~ةٌ *юр.* майда иш; مَحْكَمَةٌ ~ةٌ майда ишларни кўрадиган суд (маҳкама)

– جُزْئِيَّاتٌ *кўп.* 1) жузъий жиҳатлар; майда-чуйдалар; 2) иккинчи даражали тафсилотлар

– جُزْئِيَّةٌ жузъий томон (жиҳат)

– جُزَيْءٌ *кўп.* جُزَيْئَاتٌ заррача; *физ.* молекула

– تَجْزِئَةٌ алмаштириш, алмаштириб қўйиш

– مَجْزُوءٌ қисмларга (бўлакларга) бўлинган

I جَزَحَ (а) جَزْحٌ бермоқ, хайр-садақа бермоқ, эҳсон қилмоқ; бойлигининг бир қисмини бермоқ

جُزْدَانٌ, جِزْدَانٌ *кўп.* اتٌ ـَ жуздон, ҳамён, кармон

I جَزَرَ (*у, и*) جَزْرٌ 1) сўймоқ, ўлдирмоқ, (*ҳайвонни*) сўймоқ; 2) камаймоқ, озаймоқ, пасаймоқ (*сув тўғрисида*); الْبَحْرُ ~ денгизда сув орқага қайта бошлади; VII اِنْجَزَرَ 1) сўйилган бўлмоқ, ўлдирилган бўлмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*): 2) пасаймоқ, озаймоқ (*сув тўғрисида*); الْبَحْرُ ~ денгизда сув орқага қайта бошлади; VIII اِجْتَزَرَ сўймоқ; терисини шилмоқ, ажратмоқ

– جَازِرَةٌ сув чархпалаги

– جَزَائِرِيٌّ 1. 1) оролга оид; 2) Жазоир ва жазоирликларга оид; 2. 1) ороллик, оролда яшайдиган киши; 2) жазоирлик эркак, жазоирлик

– جَزَّارٌ қассоб

– جُزَارَةٌ сўйилган ҳайвоннинг калла-почаси

– جِزَارَةٌ қассоблик касби, қассоблик; 2) (*ҳайвонни*) сўйиш, бўғизлаш

– جَزْرٌ (*ҳайвонни*) сўйиш, бўғизлаш; 2) (*денгизда*) сувнинг орқага қайтиши; оз, озгина сув

– جَزَرٌ *жам.* 1) сабзи; أَبْيَضُ ~ *ёки* رُومِيٌّ ~ пастернак (*ширин илдизли хушбўй ўт*); 2) гўшт; السِّبَاعِ ~ йиртқич ҳайвонлар ейдиган гўшт

– جَزَرَةٌ[1] *кўп.* اتٌ ـَ сабзи илдизи (ўзаги)

– جَزَرَةٌ[2] жўмрак, жўмак, кран (*кичик бочкадаги*)

– جَزْرَةٌ қурбонликка аталган ҳайвон; қурбонликка аталган қўй

– جَزَرِيٌّ 1. оролга оид; 2. орол кишиси, ороллик

– جَزُورٌ *кўп.* جُزُرٌ сўйишга мўлжалланган ҳайвон

– جَزِيرَةٌ *кўп.* جَزَائِرُ, جُزُرٌ орол; شِبْهُ ~ ярим орол

– جُزَيْرَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ оролча, кичик (майда) орол

– مَجْزَرٌ *кўп.* مَجَازِرُ кушхона, қассобхона

– مَجْزَرَةٌ, مَجْزَرَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ, مَجَازِرُ кушхона, қассобхона; қирғин, хунрезлик; қонли жанг, қирғин уруш; بَارْتَلِيمِي ~ Варфоломей кечаси (*1572 йил 24 августга ўтар кечаси Парижда католиклар томонидан гугенотларга қарши уюштирилган қирғин*)

I جَزِعَ (а) جَزَعٌ, جُزُوعٌ 1) бетоқат бўлмоқ, сабрсиз бўлмоқ; 2) (н. *дандир*) ташвишланмоқ, хавотирланмоқ; қўрқмоқ, хавфсирамоқ (مِنْ); 3) (к. *нингдир*) ғамини чекмоқ (عَلَى); نَفْسُهُ ~تْ кунгил айнимоқ (қусиб юборгудай бўлмоқ); جَزَعَ (*а*) جَزْعٌ кесиб ўтмоқ, кундаланг қилиб кесмоқ; II جَزَّعَ кесиб бўлмоқ, кесиб қисмларга ажратмоқ; кесиб бўлакламоқ; V تَجَزَّعَ синмоқ, синиб кетмоқ; узилиб кетмоқ (*арқон, арғамчи ҳақида*)

– جَازِعٌ 1) бетоқат, сабрсиз; 2) безовта бўлган, ҳаяжонланган; ташвишланган; 3) қайғу-аламли, ғамгин, ғам (алам) чекаётган

– جَزْعٌ маржон ёки мунчоқ донаси

– جَزَعٌ сабрсизлик, бетоқатлик; 2) безовталик; ташвишланганлик; 3) қўрқиш, хавфсираш; чўчиш; ваҳима; 4) қайғу, ҳасрат, ғам-ғусса, дард-алам

– جَزِعٌ 1) сабрсиз, бетоқат, тиниб-тинчимаган, жонсарак; 2) безовта бўлган, ҳаяжонланган; ташвишга тушган, ташвишланган; 3) қўрқоқ, юраксиз; 4) ғам-ғусса чекувчи, дарду аламли

– جَزْعٌ *кўп.* أَجْزَاعٌ *мин.* аникс (*ақиқнинг йўл-йўл, тарам-тарам тури*)

– جُزْعٌ ўқ; الْعَجَلَةِ ~ ғилдирак ўқи

– جِزْعٌ 1) қиялик, нишаблик; 2) даранинг тор ва энсиз жойи

– جَزْعَةٌ *кўп.* جَزْعٌ маржон мунчоқ; оқ ва қора рангли мунчоқ

– جُزْعَةٌ ёки جِزْعَةٌ *кўп.* جِزَعٌ озгина нарса, (*н. нингдир*) озгина қисми

– جِزْعَةٌ *эск.* катта бўлмаган ҳайвон тўдаси (подаси)

– جَزُوعٌ сабрсиз, бетоқат; тиниб-тинчимаган, жонсарак

– جَزِيعَةٌ *кўп.* جَزَائِعُ қўйларнинг бир қисми, бир оғар қўй

– مُجَزَّعٌ 1) ҳар хил бўлаклардан, парчалардан ташкил топган; мозаикага оид, қадама, кошинкор; мозаик; ~ رُخَامٌ мармар мозаика; 2) гулдор, ранг-баранг, рангли; ~ وَرَقٌ мармар қоғоз

I جَزَفَ (*у*) جَزْفٌ 1) кўтарасига (улгуржи) сотиб олмоқ; 2) тарозида тортмай, ўлчамай тахминлаб сотмоқ ёки сотиб олмоқ; 3) ўйламасдан ҳаракат қилмоқ; таваккал қилмоқ, хавфли (қалтис) иш қилмоқ; III جَازَفَ 1) таваккал қилмоқ, хавфли (қалтис) иш қилмоқ; (н. *нидир*) хавф остида қолдирмоқ (ب); بِنَفْسِهِ ~ ўз ҳаётини хавф остида қолдирмоқ; 2) ўйламасдан қилмоқ, таваккал қилмоқ; فِي كَلَامِهِ ~ ўйламасдан гапирмоқ

– جُزَافًا 1) бекор (га), беҳуда, ўринсиз, зоеъ, бефойда; 2) ўйламасдан, андиша қилиб ўтирмай, пала-партиш; ~ تَكَلَّمَ ўйламасдан гапирмоқ, палапартиш гапирмоқ; 3) тўғри келганича, таваккалига, ўйлаб-нетиб ўтирмай, оғизга келганини бўғизга ютмай

– جُزَافٌ ўйланмаган, таваккалига қилинган; ўйламасдан иш тутадиган, енгилтак; ўзбошимчалик билан қилинган

– مُجَازِفٌ 1. ўйламасдан иш тутадиган, енгилтак; таваккал қилишга тайёр, хавфли (қалтис) иш қилишга тайёр; 2. авантюрачи, таваккалчи

– مُجَازَفَةٌ 1) ўйламасдан иш тутиш, таваккал қилиш; хавфлилик, таҳликалик; ноумидлик кайфияти, руҳий тушкунлик; 2) хавф-хатар, таҳлика; авантюра, таваккалчилик

I جَزُلَ (у) جَزَالَةٌ 1) мўл-кўл бўлмоқ, сероб бўлмоқ; 2) катта бўлмоқ; гапга чечан (уста) бўлмоқ, нотиқ бўлмоқ; جَزَلَ (и) جَزْلٌ (н. нидир) иккига бўлмоқ; (н.нидир) икки бўлак қилмоқ; IV أَجْزَلَ (к. гадир) қизғанмасдан, сахийлик билан бермоқ (لِ); لَهُ التَّحِيَّةَ ~ бирор кишини қизғин қутламоқ; لَهُ الْعَطَاءَ ~ кимгадир сахийлик билан бермоқ

– جَزَالَةٌ 1) мўл-кўллик, сероблик, серобчилик, тўкин-сочинлик; 2) шунингдек: الْقَوْلِ ~ сўзамоллик, гапга чечанлик; 3) буюклик, катталик, улканлик, улуғлик; чексизлик

– جَزْلٌ кўп. 1جِزَالٌ) мўл-кўл, сероб, тўкин-сочин; 2) катта; аллақанча, жуда кўп; 3) гапга чечан, сўзамол

– جَزْلَةٌ кўп. جُزَلٌ бўлак, парча

– جَزِيلٌ кўп. جِزَالٌ = جَزْلٌ; الْاِحْتِرَامِ ~ катта ҳурматга сазовор; ҳурматли, муҳтарам; ~ خَيْرٌ катта эзгулик; ~ شُكْرًا катта раҳмат!; أَشْكُرُكُمْ شُكْرًا ~ сизга катта раҳмат!, сиздан жуда миннатдорман!

– جُزْلَانٌ кўп. ـَاتٌ ҳамён, кармон

I جَزَمَ (и) جَزْمٌ 1) кесмоқ; шартта кесиб қўймоқ, ажратиб (узиб, кесиб) қўймоқ; ажратмоқ, ажратиб турмоқ; 2) (н. нидир) ҳал қилмоқ, (н. ҳақдадир) қарор қабул қилмоқ (туш.к.); (н. гадир) жазм қилмоқ (عَلَى); 3) (бирор к. га) юкламоқ, топширмоқ (عَلَى); 4) (н. гадир) ишонч ҳосил қилмоқ, ишонмоқ (بِ); 5) бир кеча-кундузда бир марта овқатланмоқ; 6) грам. феълни шарт майлига қўймоқ; II جَزَّمَ тўлдирмоқ, тўлғазмоқ; الْقِرْبَةَ ~ мешни тўлдирмоқ; VII اِنْجَزَمَ кесилмоқ, синмоқ; ~ الْعَظْمُ суяк синди

– جَازِمٌ 1. 1) ҳал қилувчи; қатъий, қатъиятли; 2) (н. гадир) ишонган (بِ); 2. кўп. جَوَازِمُ грам. шарт майли талаб қилувчи юклама

– جَزْمٌ 1) кесиш, қисқартириш; 2) қарор, тўхтам; 3) жазм, жазм қилиш; 4) грам. феълни шарт майлига қўйиш; عَلَامَةُ الْـ~ёки ـَةٌ сукун белгиси

– جِزْمَانِيٌّ кўп. جِزْمَانِيَّةٌ этикдўз

– جِزْمَجِيٌّ кўп. جِزْمَجِيَّةٌ = جِزْمَانِيٌّ

– جَزْمَةٌ[1] кўп. جَزَمَاتٌ, جِزَمٌ ботинка; этик, بِرِبَاطٍ ~ ипли ботинка; مَكْشُوفٌ ~ қўнжсиз ботинка; رِبَاطُ الْـ~ ип, шнур (ботинканики)

– جَزْمَةٌ[2] бир кеча-кундузда бир марта овқатланиш; бир кеча-кундузда бир марта ейилган овқат

– جَزْمَةٌ қўй нимтаси, қўйнинг бир бўлаги

– مَجْزُومٌ 1) ҳал қилинган (فِيهِ ёки بِهِ); 2) грам. а) сукун билан ҳаракатланган (ҳарф тўғрисида); б) шарт майлидаги (феъл)

جَزُونٌ газон

I جَزَى (и) جَزَاءٌ 1) қондирмоқ, қониқтирмоқ; 2) (н. нидир) туламоқ, ўрнини тўлдирмоқ, қопламоқ (عَلَى); 3) (н. бандир) мукофотламоқ (بِ); 4) ундириб олмоқ, тўлатмоқ, (н. учундир) жазоламоқ (عَلَى, بِ); 5) (к. нингдир) ўрнини босмоқ, ўринбосарлик қилмоқ (عَنْ); III جَازَى 1) тўламоқ, ўрнини тўлдирмоқ, қопламоқ; 2) мукофотламоқ, тақдирламоқ; 3) жазоламоқ; ҳайфсан бермоқ, жарима солмоқ; IV أَجْزَى 1) етарли бўлмоқ, қониқтирмоқ; 2) қулай бўлмоқ, фойдали бўлмоқ; (к. нидир) алмаштирмоқ (عَنْ); VI تَجَازَى: دَيْنًا ~ қарзни талаб қилмоқ

– جَازٍ мукофотловчи

– جَزَاءٌ кўп. جَزَاءَاتٌ 1) жазо, ўч, қасос; هَذَا جَزَاؤُهُ ажаб бўпти-хуб бўпти! (сўзма-сўз; бу унинг жазоси!); 2) мукофот; 3) таъзир; نَقْدِيٌّ ~ жарима; قَانُونُ الْـ~ жиноят қонуни, кодекси; مِنْطَقَةُ الْـ~ спорт. жарима майдончаси; 4) санкция, розилик, рухсат; 5) شَرْطٌ وَ~ грам. шарт эргаш гапли қўшма гапдаги бош ва эргаш гап (сўзма-сўз: шарт ва жавоб)

– جَزَائِيٌّ жазога, жазолашга оид; жиноий

– جِزْيَةٌ кўп. جِزًى, جَزَاءٌ 1) жон бошидан олинадиган солиқ; ўлпон, ер солиғи; 2) тар. мусулмон юртда яшаётган номусулмон аҳолидан олинадиган солиқ

– مُجَازَاةٌ 1) жазо; қасос, ўч; بِالْمِثْلِ ~ дип. репрессалия (бир мамлакатнинг ғайриқонуний ҳаракати учун бошқа давлат томонидан ўтказиладиган таъсир чоралари); 2) товон, бадал

– مُجْزٍ мн. مُجْزِيَةٌ 1) етарли; қониқарли, тўла мувофиқ (муносиб); بِسِعْرٍ ~ арзон баҳода; 2) фойда берувчи (келтирувчи), фойдали

I جَسَّ (а/у) جَسٌّ пайпасламоқ; ушлаб кўрмоқ; النَّبْضَ ~ томирни ушлаб кўрмоқ; 2) билишга ҳаракат қилмоқ; текшириб кўрмоқ, зонд билан текширмоқ; V تَجَسَّسَ дараклаб билмоқ, суриштириб билмоқ; қидириш (қидирув) билан шуғулланмоқ; жосуслик маълумотларини тўпламоқ, жосуслик қилмоқ, айғоқчилик қилмоқ; VIII اِجْتَسَّ - I

– تَجَسُّسٌ жосуслик, айғоқчилик; الْـ~ لِحِسَابِ دَوْلَةٍ أَجْنَبِيَّةٍ ажнабий давлат фойдасига жосуслик қилиш

– تَجَسُّسِيٌّ жосус (айғоқчи) га оид; 4. شَبَكَةٌ ـَةٌ жосуслик (айғоқчилик) тармоғи

– جَاسُوسٌ кўп. جَوَاسِيسُ жосус, айғоқчи; махфий агент

– جَاسُوسِيَّةٌ жосуслик, айғоқчилик; излаш, қидириш, қидирув; قَضِيَّةُ الْـ~ юр. айғоқчилик ҳақидаги суд иши

–جَسَّاسٌ ат.от, мз. Жассос

– مِجَسٌّ кўп. مَجَاسُّ, مَجَسَّاتٌ 1) зонд (ички аъзоларни текшириш ёки даволаш учун ишлатиладиган найсимон асбоб, найча); шчуп (ер остидаги баъзи нарсаларни қидириш, топиш, синаш каби ишларда қўлланиладиган турли хил асбоблар); 2) зоол. пайпаслагич, қисқич (баъзи ҳашорот ва ҳайвонларнинг мўйловсимон қўллари ва оёқлари)

– مَجَسٌّ, مَجَسَّةٌ, مَجَسٌّ кўп. ـَاتٌ (мас., томир, юрак уришини) текшириш (синаб кўриш) жойи

I جَسَأَ (а) جُسُوءٌ, جَسْءٌ қўпол бўлиб қолмоқ, қаттиқ бўлиб қолмоқ, дағал бўлиб қолмоқ

– جَاسِئٌ қаттиқ, дағал, қўпол

– جَسَاءَةٌ, جُسْأَةٌ дағаллик, қаттиқлик, қўполлик

I جَسَدَ (а) جَسَدٌ : الدَّمُ بِهِ ~ унга қон ёпишди, унга қон чапланди; II جَسَّدَ 1) мужассамлантирмоқ, маълум бир шакл бермоқ; 2) бўртма шакл бермоқ; 3) нота белгилари билан ёзмоқ; 4) заъфарон ранг билан бўямоқ; V تَجَسَّدَ мужассамлашмоқ, гавдаланмоқ, маълум бир шаклга кирмоқ

– تَجَسُّدٌ мужассамланиш, гавдаланиш

– تَجْسِيدٌ 1) мужассамлантириш, гавдалантириш; маълум бир шакл бериш; 2) бўртма шакл бериш; 3) нота белгилари билан ёзиш; الْـ~ الْمُوسِيقِيُّ нота ёзуви; 4) заъфарон рангга бўяш

–جَسَادٌ бот. заъфарон

– جَسَدٌ[1] кўп. أَجْسَادٌ 1) жасад, тана, тан; бадан, андом; 2) бот. заъфарон; заъфарон рангли нарса; 3) эск. қотиб қолган қон

–جَسَدٌ[2] кўп. أَجْسَادٌ қотиб қолган қон

– جُسْدَانِيٌّ жисмга, жасадга оид

– جَسَدِيٌّ 1) жасадга оид; танага оид; 2) жисмоний; الْقُوَّةُ الْـ~ـَةُ жисмоний куч; ـًا жисмонан

– مُتَجَسِّدٌ мужассамлаштирилган, гавдалантирилган; мужассамлашган; гавдаланган

– مِجْسَادٌ кўп. مَجَاسِيدُ стереоскоп (иккита ясси тасвирни бир-бирига қўшиб бўрттириб кўрсатадиган оптик асбоб)

– مُجَسَّدٌ мужассамлашган, гавдаланган

– مِجْسَدٌ баданга ёпишиб турадиган кийим

– مُجَسَّدَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ *муз.* нота (*товушнинг график белгиси ва товуш*); нота (*шундай белгилар билан ёзилган мусиқий асар матни ва уларнинг туплами*); حَامِلُ الـ~ пюпитр (*нота ва китоб қўядиган қия мослама*)

– مُجَسَّدَةٌ *муз.* нота; حَامِلُ الـ~ пюпитр

– مَجْسَدٌ *кўп.* مَجَاسِدُ қўйлак

I (جسر) أَجْسَرَ (*у*) جَسَارَةٌ 1) жасур бўлмоқ, довюрак бўлмоқ; 2) (н. *гадир*) журъат қилмоқ (عَلَى); 3) ўтмоқ, кесиб ўтмоқ (*мас., саҳрони*); جَسَرَ[2] (*у*) جَسْرٌ ғов (тўсиқ) қилмоқ; тўғон, кўприк қурмоқ; II جَسَّرَ 1) жасурлик бахш этмоқ, далда бермоқ; 2) ғов (тўсиқ) қилмоқ; тўғон, кўприк қурмоқ; VI تَجَاسَرَ журъат этмоқ, (н. *дир қилиш учун*) жасорат қилмоқ, юрак қилмоқ, довюрак бўлмоқ (عَلَى); VIII اجْتَسَرَ ўтмоқ, кесиб ўтмоқ (*мас., саҳрони*)

– تَجَاسُرٌ жасорат, жасурлик, довюраклик, ботирлик

– جَسَارَةٌ жасорат, жасурлик, довюраклик, ботирлик, мардлик

– جَسَارِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ кўприкни вақтинча сувда кўтариб турувчи таги ясси қайиқ ёки кема

– جَسْرٌ катта, улкан, баҳайбат; مِنَ الرِّجَالِ ~ улкан, девқомат одам; مِنَ الإِبِلِ ~ катта туя, гавдали туя

– جِسْرٌ *кўп.* جُسُورٌ 1) кўтарма, уйиб ясалган баландлик, дамба; тўғон; ғов; 2) (*шунингдек: стоматологияда*) кўприк (сунъий милк); тўшама йўл (*шох-шабба, хода ёткизиб очилган йўл*); سِكَّةُ الحَدِيدِ ~ темир йўл кўприи; عَائِمٌ ~ сузиб юрувчи кўприк; ~ مُتَحَرِّكٌ кўтарма кўприк; مُعَلَّقٌ ~ осма кўприк; 3) тусин, балка; том; бостирма; جُسُورٌ حَدِيدِيَّةٌ тунука том; جُسُورٌ خَشَبِيَّةٌ ёғоч том

– جَسُورٌ *кўп.* جُسُرٌ жасур, ботир, довюрак; кўрс, дағал, кўпол

– مُتَجَاسِرٌ кўрқмас, довюрак; кўрс, дағал, кўпол

تَجَسْطَنَ (*қаердадир*) эркин, ўлан тўшак қилиб ётмоқ (فِي)

I جَسُمَ (*у*) جَسَامَةٌ катта бўлмоқ, баҳайбат бўлмоқ, савлатли (салобатли) бўлмоқ; II جَسَّمَ 1) гавдалантирмоқ, мужассамлантирмоқ; ~ُهُ بِالجِصِّ бирор кимнинг қиёфасини гипсда гавдалантирмоқ; 2) шакллантирмоқ, шаклга солмоқ; 3) катта қилмоқ, катталаштирмоқ; 4) орттириб (бўрттириб) юбормоқ, ошириб кўрсатмоқ; 5) бўрттирма қилмоқ; V تَجَسَّمَ 1) шаклланмоқ, шаклга (қолипга) тушмоқ; 2) мужассамлашмоқ, гавдаланмоқ; 3) катта қилинмоқ, катталаштирилмоқ; 4) орттирилган (бўрттирилган) бўлмоқ, ошириб кўрсатилмоқ; 5) бўрттирма (рельефли) бўлмоқ; 6) гавдали бўлмоқ, баҳайбат бўлмоқ, серсавлат бўлмоқ

– أَجْسَمُ баҳайбат одам, гавдали одам

– تَجْسِيمٌ 1) мужассамлантириш, гавдалантириш; 2) катта-лашиш, кўпайиш

– جَاسِمٌ[1] катта, улкан, баҳайбат

– جَاسِمٌ[2] Шом ўлкасидаги бир қишлоқнинг номи

– جَسَامَةٌ 1) катта ўлчам; катталик, улканлик; салобатлилик, барвасталик; 2) муҳимлик, жиддийлик

– جِسْمٌ *кўп.* جُسُومٌ, أَجْسَامٌ 1) жисм, бадан, тана, гавда, организм; الأَجْسَامُ الحَيَّةُ тирик организмлар; 2) корпус, тана; синч, қобирға; фюзеляж (самолёт корпуси, гавдаси); 3) масса (*механиканинг асосий катталикларидан бири - жисмдаги модда миқдорини ва унинг инерциясини белгилайди*) модда; مُوَصِّلٌ ~ *эл.* ўтказгич; ~ عَازِلٌ *эл.* диэлектрик (*электр ўтказмайдиган модда*); 4) шакл, форма

– جُسْمَانٌ тана, бадан, гавда; масса

– جُسْمَانِيٌّ 1) жисмга оид; 2) жисмоний; الْعَمَلُ الـ~ جِسْمَانِيُّ жисмоний меҳнат; ~ًا أَوْ مَعْنَوِيًّا жисмоний ёки маънавий; 3) моддага оид, моддий

– جِسْمِيٌّ 1) жисмга оид; 2) жисмоний, 3) моддий, моддага оид

– جَسِيمٌ *кўп.* جِسَامٌ 1) катта, улкан; 2) тўладан келган, жуссали; салобатли; 3) эътиборли

– جُسَيْمٌ *кўп.* اتٌ ـَ кичкина тана (гавда); заррача

– جُسَيْمَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ кичкина тана (гавда); *физ.* майда заррача, корпускула (*модда заррачаси*), الجُسَيْمَاتُ الشَّمْسِيَّةُ қуёш корпускулалари; الجُسَيْمَاتُ المُضَادَّةُ لِلْمَرَضِ *мед.* антижисмлар (*организмда антигенлар пайдо бўлиши билан юзага келадиган ва уларнинг таъсирини йўқотадиган моддалар*)

– مُجَسَّمٌ 1. 1) мужассам; катта, улкан; 2) орттириб юборилган; 3) қаварик, бўртиб турадиган; الخَرِيطَةُ الـ~ةُ қабариқ харита; 2. *мат.* уч ўлчовли геометрик жисм; ~ُ القَطْعِ الزَّائِدِ гиперболоид (*гиперболанинг айланишидан ҳосил бўладиган эгри сирт*)

I (جسو) جَسَا (*у*) جُسُوٌّ қаттиқ бўлмоқ, дағал бўлмоқ, кўпол бўлмоқ

– جَسَاوَةٌ қаттиқлик, кўполлик, дағаллик, кўрслик

I جَشَّ (*а/у*) جَشٌّ 1) босмоқ, эзмоқ; майдаламоқ, парчаламоқ; синдирмоқ; майдаламоқ; йирик қилиб янчмоқ; الْبُرَّ ~ буғдойни тегирмонга солмоқ; 2) супурмоқ, тозаламоқ

– أَجَشُّ *мн.* أَجْشَاءُ *кўп.* جُشٌّ 1) хирилдоқ, дағал (*овоз ҳақида*), паст 2) жарангли, овози баланд

– جَشَّةٌ, جُشَّةٌ хириллаш, бўғилиш

– جُشَّةٌ ёки جَشَّةٌ одамлар гуруҳи

– جَشِيشٌ майдаланган; эзилган, парчаланган; талқон қилинган; йирик қилиб майдаланган, йирик тортилган ун

– جَشِيشٌ[1] 2) *эск.* ҳарсилловчи (*от*)

– جَشٌّ[2], جَشَّةٌ *кўп.* جِشَاشٌ қўл тегирмони

– جَشِيشٌ = جَشْوَشٌ

I جَشَأَ (а) جُشُوءٌ (*қаердандир*) чиқмоқ; II جَشَّأَ кекирмоқ, ўқчимоқ; ўқчиб қайтариб чиқармоқ; V تَجَشَّأَ = II

– جُشَاءٌ, جُشَاءَةٌ кекириш, ўқчиш; ўқчиб қайтариб чиқариш

I جَشُبَ[1] (у) جَشَابَةٌ, جُشُوبَةٌ 1) кам (озгина) бўлмоқ, етарли бўлмаслик (*овқат ҳақида*); 2) қуюқ бўлмоқ, қуюқлашган бўлмоқ (*овқат ҳақида*); جَشَبَ[2] (у) جَشْبٌ ёки جَشِبَ (а) جَشَبٌ қаттиқ (юмшоқ эмас) бўлмоқ (*овқат ҳақида*)

– جَشُوبٌ : ~ طَعَامٌ қаттиқ (юмшоқ бўлмаган) таом

I جَشَرَ (*а*) جَشْرٌ хириллаган бўлмоқ, овози бўғилган бўлмоқ; جَشَرَ (*у*) جَشْرٌ ўтлатиш учун яйловга олиб чиқмоқ (*чорва ҳақида*); جَشَرَ (у) جُشُورٌ: الصُّبْحُ ~ тонг отди; II جَشَّرَ ўтлатиш учун яйловга олиб чиқмоқ (*чорва ҳақида*)

– أَجْشَرُ *мн.* جَشْرَاءُ *кўп.* جُشْرٌ хириллаган, овози бўғилган

– جَشِرٌ яйловда боқилган (*ҳайвон ҳақида*)

– جَشْرَةٌ йўтал (*касаллик*)

– مُجَشَّرٌ яйловда боқилган; خَيْلٌ ~ةٌ яйловда катта бўлган от

I جَشِعَ (а) جَشَعٌ очкўзланмоқ, очкўз бўлмоқ; V تَجَشَّعَ = I

– أَجْشَعُ *мн.* جَشْعَاءُ ўта очкўз (*одам*)

– جَشَعٌ очкўзлик, ҳирс, қурумсоқлик, зиқналик

– جَشِعٌ очкўз, ҳирс қўйган, қурумсоқ, бахил, зиқна

– مُجَاشِعٌ 1) *ат.от, мз.* Мужоши; 2) Мужоши (*Тамим қабиласи уруғларидан бирининг номи*)

I جَشَمَ (*а*) جَشْمٌ 1) ўзига оғир иш олиб қийнамоқ, ўзига меҳнат орттирмоқ; чидамоқ, бардош бермоқ; الْمَشَقَّةَ ~ машаққатларга чидамоқ; II جَشَّمَ (*бирор к. га*) оғирликни (меҳнат-машаққатни) юкламоқ; ташвиш орттирмоқ; IV أَجْشَمَ оғир юк юкламоқ, оғир иш билан қийнамоқ, машаққатга қўймоқ; V تَجَشَّمَ 1) (*бирор н. нинг*) оғирлиғини ўз елкасига олмоқ, ўзига оғирликни олмоқ; 2) (*хатарга*) рўбарў бўлмоқ, дучор бўлмоқ; 3) (*талафот*) кўрмоқ

– جَشَمٌ, جُشْمٌ : مِنَ البَعِيرِ ~ туянинг кўкраги, туши

–جُشَمٌ эск. оғирлик, қийин иш; جُشَمٌ а) ат.от, мз. Жушам; б) Жушам (*қабила номи*)

(جشى) V تَجَشَّى = V تَجَشَّأَ қар. جشأ

(جص) II جَصَّصَ гипс билан қопламоқ, гипсламоқ, сувамоқ

– جِصٌّ мин. гипс (*минерал ва ундан тайёрланган қурилиш материали*)

–جَصَّاصٌ гипс сотувчи, гипсфуруш

– جَصَّاصَةٌ кўп. اتٌ . гипс пишириш учун қилинган печ

تَجَصْطَنَ = تَجَسْطَنَ

جظ улкан одам, гавдали одам

جَعَانٌ қар. جوع

I جَعَبَ (а,и) جَعْبٌ камалак ўқлари учун ўқдон ясамоқ; II جَعَّبَ 1) ағдармоқ; авра-астарини ағдармоқ; остин-устун қилмоқ; 2) ерга ташламоқ

– جَعَّابٌ ўқдон ясовчи уста

– جَعْبَةٌ кўп. جِعَابٌ ўқдон, тирдон, садоқ; халта, тўрва, сумка; патронташ, патрон сумкаси; إِنَّ ~ي قَدْ خَوَتْ кўч.м. менда ҳеч вақо йўқ, мулло Мирқуруқман; نَفَضَ لَهُ ~ الأَخْبَار маж. ҳамма янгиликни тўкиб солмоқ; فَرَغَتِ الْجِعَابُ маж. ҳамма янгиликлар тугади; ◊ الأَخْيَار ~ плеяда (*атоқли арбоблар гуруҳи*)

–جُعْبُوبٌ кўп. جَعَابِيبُ жуда паст бўйли (ўта пакана) одам

جَعْبَرٌ Жаъбар (*Фурот дарёси бўйидаги қалъа номи*)

جَعْجَعَ 1) шовқин солмоқ (қилмоқ), авжига олмоқ, қутурмоқ; қарсилламоқ; гулдирамоқ, гумбурламоқ; 2) бўкирмоқ, ўкирмоқ (*туя ҳақида*); ғул-ғул қилмоқ (*ғулғул товуқ - курка ҳақида*); 3) жаврамоқ, вайсамоқ; тушуниб бўлмайдиган қилиб гапирмоқ, ғудурламоқ; الْبَعِيرَ ~ туяни чўктириш ёки турғизиш учун қимирлатмоқ; بِالْغَرِيمِ ~ қарздордан қарзни талаб қилиб қисталанг қилмоқ

– جَعْجَاعٌ[1] шовқинли, сершовқин; бақироқ

–جَعْجَاعٌ[2] 1) унумсиз, камҳосил ер; унумсиз тупроқ; 2) тор қаттиқ жой

–جَعْجَعٌ эск. тор жой

– جَعْجَعَةٌ бўкириш; гумбурлаш, қасирлаш, шовқин; қичқириқ; қасир-қусур қилиш; тегирмоннинг ишлаш асносидаги товуши; ~ أَسْمَعُ ~ وَلاَ أَرَى طَحْنًا بِلاَ طَحْنٍ қиск. мқл. дан: шовқини кўпу, фойдаси кам (*сўзма-сўз*: (тегирмон) овозини эшитяпману, аммо унни кўрмаяпман)

I جَعَدَ (у) جُعُودَةٌ, جَعَادَةٌ 1) жингалак соч бўлмоқ, жингалак бўлмоқ (*соч ҳақида*); 2) ажин тушган, буришган бўлмоқ (*тери ҳақида*); II جَعَّدَ 1) жингалак қилмоқ; 2) ажин пайдо қилмоқ, буришиқ ҳосил қилмоқ; V تَجَعَّدَ 1) жингалакланмоқ, фатила-фатила бўлмоқ, ҳалқа-ҳалқа бўлмоқ (*соч ҳақида*); 2) ажин тушган, буришган бўлмоқ

– أَجْعَدُ мн. جَعْدَاءُ кўп. جُعْدٌ жингалак сочли

– تَجَعُّدَاتٌ кўп. ажинлар, буришиқлар

– تَجْعِيدٌ кўп. تَجَاعِيدُ ажин, буришиқ

– جَاعِدٌ тўшалган нарса, тўшама, тўшак

– جَعْدٌ[1] кўп. جِعَادٌ 1) жингалак, фатила-фатила; 2) ат.от, мз. Жаъд

– جَعْدٌ[2] кўп. جِعَادٌ (*шунингдек:* ~ الْيَدَيْنِ *ёки* ~ الْيَدِ) бахил, хасис, зиқна, қурумсоқ; ~ الأَنَامِلِ бахил, очкўз

– جَعْدَةٌ[2] кўп. اتٌ . 1) жингалак соч, зулф, гажак; 2) ажин, буришиқ; ~ أَبُو бўри; 3) جَعْدَةُ Жаъда (*қабила номи*)

– جَعْدَةٌ[2] баҳорда ўсадиган хушбўй гулли ўсимлик номи

– جَعْدِيٌّ жингалак бўлиб турган

– جُعُودَةٌ жингалакпилик

– جُعَيْدِيٌّ кўп. جُعَيْدِيَّةٌ қўрс одам; безори, хулиган

– مُتَجَعِّدٌ 1) чирмашадиган, жингалак; 2) ажин босган, буришган

– مُجَعَّدٌ = مُتَجَعِّدٌ

I (جعر) جَعَرَ[1] (а) جَعْرٌ ёзилмоқ, ичини бўшатмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); جَعَرَ[2] (а) جَعِيرٌ бўкирмоқ, ўкирмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); II جَعَّرَ = جَعَرَ[2]

– جَاعِرَةٌ эск. ҳайвон думбаси; тамға босадиган жой (*ҳайвонларда*)

– جِعَارٌ қулаб тушмаслик учун бир учи белга ва иккинчи учи қозиққа боғланадиган арқон

– جِعَارٌ (*келишикда турланмайди*): ~أَبُو ёки ~ أُمُّ зоол. сиртлон, ёлдор бўри

– جَعَارَةٌ бақириқ-чақириқ, шовқин-сурон

– جُعْرَانٌ кўп. جَعَارِينُ қўнғиз; иссиқ мамлакатларда бўладиган гўнг қўнғизи; *қадимги мисрликларда*: қўнғизнинг расми солинган тош танга

– جعرى икки киши қўлларидан ҳосил бўлган ўриндиқ (*одамни кўтариш учун*)

– مَجْعَرٌ орқа томон, орқа, думба

– مَجْعُورٌ *халқ.* тешик, йиртилган, илма-тешик, йиртиқ-ямоқ

جَعْسٌ ахлат, чиқинди, одам ахлати

–جَعْسُوسٌ кўп. جَعَاسِيسُ эск. паст бўйли, бўйи калта

جُعْشُمٌ ат.от, мз. Жуъшум

(جعص) VII اِنْجَعَصَ ўтирғич суянчиғига суянган ҳолда виқор билан ўтирмоқ

جَعْظٌ ёки جِعْظٌ ахлоқсиз, беадаб, бадахлоқ

I جَعَفَ (а) جَعْفٌ йиқитмоқ, қулатмоқ; VII اِنْجَعَفَ суғурилиб чиқмоқ, суғурилмоқ, қўпорилмоқ

– جَعْفَرٌ кўп. جَعَافِرُ сой, анҳор, ариқ, жилға; кичикроқ дарё, дарёча; сер сут туя; أَبُو جَعْفَرٍ пашша

جَعْفَرُ ат.от, мз. Жаъфар

جَعْفِيلٌ бот. шумғия, шумгиёҳ

I جَعَلَ (а) جَعْلٌ қилмоқ; тайёрламоқ; 2) уюштирмоқ, ташкил қилмоқ, ўрнатмоқ; 3) жойлаштирмоқ, қўймоқ; 4) мажбурламоқ, зўрламоқ; لَهُ يَقْرَأُ ~ бирор кимни ўқишга мажбурламоқ; 5) (*бирор н. га*) айлантирмоқ, бошқа ҳолга келтирмоқ; 6) тайинламоқ, (к. *гадир*) тайин қилмоқ, белгиламоқ (لِ); لَهُ ~ قِيمَةً كَبِيرَةً бирор нарсага юксак баҳо бермоқ; 7) (*бирор к. га, бирор н. га*) ўхшатмоқ; деб ҳисобламоқ; 8) яратмоқ, ҳосил қилмоқ, халқ қилмоқ; الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ~ اللهُ Оллоҳ қоронғуликни ва ёруғликни яратди;

◊ يَقْرَأُ ~ ўқий бошламоқ; عَالِيَهُ سَافِلَهُ ~ оёғини осмондан қилиб ағдармоқ; III جَاعَلَ пора бериб сотиб олмоқ, ўз томонига оғдирмоқ; VII اِنْجَعَلَ қўйилган бўлмоқ, тайинланган бўлмоқ; VIII اِجْتَعَلَ = I

– جَاعِلٌ қилувчи, яратувчи

– جِعَالٌ 1) қозон ушлашда ишлатиладиган латта парчаси, енгча; 2) ат.от, мз. Жиол

– جَعَالَةٌ пора, коррупция, рашва

– جُعَالَةٌ кўп. جَعَائِلُ иш ҳақи, музд; мукофот

– جُعْلٌ кўп. جُعُولٌ, أَجْعَالٌ иш ҳақи, музд; мукофот; воситачилик ёки даллоллик ҳақи, ширинкома

– جُعَلٌ кўп. جِعْلاَنٌ қўнғиз; иссиқ мамлакатларда бўладиган гўнг қўнғизи; *қадимги мисрликларда*: қўнғиз расми солинган тош танга

– جُعَالَةٌ = جَعِيلَةٌ

– مَجْعُولٌ 1. қўйилган, тайинланган; 2. иш ҳақи, музд; мукофот

جُعِلْتُ فِدَاءَكَ! *қўйидаги гапни айтмоқ*: *сўзма-сўз*: мен сенинг фидойинг бўлай!

– جُعْلَةٌ *қўйидаги гапни айтиш*: جُعِلْتُ فِدَاءَكَ! *сўзма-сўз*: мен сенинг фидойинг бўлай!

I جَعَمَ (а) جَعْمٌ қаттиқ истамоқ, қаттиқ хоҳламоқ

جُعْمُوسٌ кўп. جَعَامِيسُ ахлат, чиқинди, одам ахлати; رَمَى بِجَعَامِيسِ الْبَطْنِ ични бўшатмоқ, ахлат чиқармоқ

جَعَانٌ қар. جوع

جِعَةٌ пиво

جُغْرَافِيَةٌ, جُغْرَافِيَا жўғрофия, география; ~ا

الاقتصاديّة иқтисодий жўғрофия; الطّبيعيّة ~ табиий жўғрофия

– جُغْرافيّ жўғрофий, географик; жўғрофияга оид

I جَفَّ (а/и) جَفَافٌ, جُفُوفٌ қуримоқ, сергимоқ, суви қочмоқ; қақраб (қовжираб) кетмоқ; ~ حَلْقُهُ унинг томоғи қуриб қолди; ~ رِيقُهُ مِنَ الْجَرْيِ югурганидан оғзи қуриб қолди; I جَفَّ (а/у) جَفٌّ йиғмоқ, тўпламоқ, жамламоқ; II جَفَّفَ 1) қуритмоқ, сергитмоқ; сувини қочирмоқ; 2) артмоқ (*мас., юзни*); عَرَقَهُ ~ терни артмоқ; عَيْنَيْهِ ~ دُمُوعَهُ ~ *ёки* кўз ёшларини артмоқ; ~ يَدَيْهِ بِالْمِنْشَفَةِ қўлини сочиқ билан артмоқ; 3) *кимё.* сувсизлантирмоқ; 4) الْفَرَسَ ~ отга совут кийгизмоқ (*жанг олдидан*); V تَجَفَّفَ қуримоқ, сергимоқ, суви қочмоқ; VIII اجْتَفَّ охиригача ичмоқ, ичиб битирмоқ

تَجْفَافٌ 1) қуритиш, сергитиш, намини қочириш; 2) артиш; 3) *кимё.* сувсизлантириш

– تَجْفَافٌ *кўп.* تَجَافِيفُ совут

– تَجْفِيفٌ = تَجْفَافٌ

– جَافٌّ қуриган, қуритилган, қуруқ

– جَفٌّ, جُفٌّ, جَفَّةٌ = جُفَّةٌ

– جُفٌّ, جُفَّةٌ[1] одамлар гуруҳи, одамлар жамоаси; جَاءَ الْقَوْمُ جُفَّةً одамлар бир гуруҳ бўлиб келишди

– جُفَّةٌ[2] катта сон, катта миқдор

– جَفَافٌ 1) қуруқлик, қуриганлик; 2) қурғоқчилик

– جُفَّةٌ 1) бир тўда одамлар; 2) кўп сонли, кўпгина; جَاءَ الْقَوْمُ ~ одамларнинг ҳаммаси келди

– جَفِيفٌ қуриган ўт-алаф, хашак

– مُجَفَّفٌ 1) қуритилган, қуруқ; حَلِيبٌ ~ сут уни (қуритилган сут); 2) қоқи қилинган, қоқланган, қуритилган

– مُجَفَّفَاتٌ *кўп.* қуруқ мевалар

I جَفَأَ (а) جَفْءٌ 1) (*чиқинди, синган, парчабурон н. ларни*) қирғоққа чиқариб ташламоқ (*сел, оқим ҳақида*); 2) энгаштирмоқ, тўнтармоқ; الْقِدْرَ ~ қозонни энгаштириб бўшатмоқ

– جُفَاءٌ 1) кўпик, сердак; 2) (*сел, оқим қирғоққа чиқариб ташлайдиган*) чиқинди, ахлат, синган, парчаланган нарсалар; 3) *эск.* яроқсиз нарса; ◊ ~اً беҳудага, бекорга; ذَهَبَ ~ беҳуда кетмоқ, бекорга кетмоқ

جِفْتٌ *кўп.* جُفُوتٌ 1) кичик омбур; кичкина қисқич; мўйчинак; пинцет, искак; исканжа; 2) *шунингдек:* صَيْدٍ ~ қўшоғиз милтиқ

جِفْتِشِي филигран, жуда нафис ишланган заргарлик буюми; хитой қоғози, сув қоғоз

جِفْتِلْكٌ мол-мулк; ферма (*чорва ёки паррандачилик хўжалиги*)

تَجَفْجَفَ тухуми устига ўтириб,уларни қанотлари остига олмоқ (*қуш ҳақида*)

–جَفْجَفٌ дўнг ер, тепалик, дўнглик

I جَفَخَ (а,и) جَفْخٌ кеккаймоқ, гердаймоқ, манмансирамоқ

– جَفَّاخٌ такаббур, кибр, кеккайган, гердайган

I جَفَرَ (у) جَفْرٌ: جَنْبَاهُ ~ катта бўлиб, онасидан ажрамоқ (*ўй ҳайвонлари ҳақида*); X اسْتَجْفَرَ катта бўлиб семирмоқ, эт олмоқ (*қўй ҳақида*)

– جَفْرٌ[1] (*ҳарфлар билан*) фол очиш, ром очиш

– جَفْرٌ[2] *мн.* جَفَرَةٌ тўрт ойлик эчки боласи

– جَفْرٌ[3] *кўп.* جِفَارٌ *эск.* тош терилмаган қудуқ

– جُفْرَةٌ *кўп.* جُفَرٌ (*н.нингдир*) ўртаси

– جَفْرَةٌ (*яширинча, махфий ёзишмалар учун*) шифр (*шартли белгилар, рақамлар ва б. лар воситаси билан ёзилган хат ва ш.к. лар*) حَلُّ كِتَابَةِ الـ~ шифрни очмоқ (ўқимоқ)

– جَفِيرٌ *кўп.* ~اتٌ қин, ғилоф

جِفْصِينٌ гипс (*минерал ва ундан тайёрланган қурилиш материали*)

I جَفَلَ (у) جَفْلٌ, جُفُولٌ 1) сесканиб кетмоқ, чўчиб тушмоқ, қўрқиб кетмоқ; 2) чопиб (югуриб) кетмоқ, (*қўрқинчдан*) ўзини бирор ёққа урмоқ; II جَفَّلَ қўрқитмоқ, ҳуркитмоқ, чўчитмоқ; IV أَجْفَلَ 1) = I; 2) қўрқитмоқ, ҳуркитмоқ, чўчитмоқ; 3) кеткизмоқ, олиб кетмоқ; ~تِ الرِّيحُ التُّرَابَ шамол тупроқни учириб кетди

– إِجْفِيلٌ қўрқоқ одам, юраксиз одам

– جَافِلٌ *кўп.* جَوَافِلُ қўрқувдан қочиб кетувчи, қўрқоқ; ҳуркак; тез югурувчи

– جُفَالٌ[1] сел оқиши жараёнида икки ёнга чиқиб қоладиган оқинди нарсалар

– جُفَالٌ[2] қалин ўсган жун

– جُفَالَةٌ қозонда қайнаётган суюқликнинг кўпиги

– جَفْلٌ[1] қўрқиш, ҳуркиш, чўчиш; ваҳима; ташвиш, хавотирлик

– جَفْلٌ[2] шаррос ёмғир ёғиб, тез ўтиб кетадиган булут

– جَفَلَى (*бирор тадбирда*) умумий таклиф асосида иштирок этиш (зидди – *қар.* نَقْرَى)

– جُفُولٌ = جَفْلٌ

جِفْتِلْكٌ = جِفْتِلْكٌ

جَفْنٌ *кўп.* أَجْفَانٌ, جُفُونٌ 1) қовоқ (*кўздаги*); دُونَ أَنْ يَطْرِفَ لَهُ نَامَ مِلْءَ الْجُفُونِ ~ бақрайиб туриб, кўзини лўқ қилганича; 2) қиличнинг қини

– جَفْنَةٌ *кўп.* جِفَانٌ 1) товоқ, лаган, катта чуқур тарелка; коса; 2) ток новдаси; 3) шароб, май; 4) Жафна (*қабила номи*)

I (جفو) جَفَا (у) جَفَاءٌ 1) дағал бўлмоқ, қаттиқ бўлмоқ, қотган бўлмоқ; 2) қаттиққўл, шафқатсиз бўлмоқ; 3) ўзини четга олмоқ, ётсирамоқ, бегонасирамоқ; 4) тарк этмоқ, ташлаб кетмоқ, қолдирмоқ; 5) *эск.* дўстлик (севги) ришталарини узмоқ; кўнгилсизликлар келтириб чиқармоқ; II جَفَّى ўзидан итармоқ, бегоналатмоқ, четлатмоқ; III جَافَى 1) кўпол (қуруқ, қаттиқ) муомалада бўлмоқ; 2) узоқлашмоқ, йироқлашмоқ, бегоналашмоқ; бегона бўлмоқ; 3) (н. *гадир*) қарши бормоқ (لِ); муносиб бўлмаслик, мос келмаслик, тўғри келмаслик; هَذَا يُجَافِي الصَّوَابَ бу ҳақиқатга тўғри келмайди; VI تَجَافَى 1) бир-биридан узоқлашмоқ; бир-бирига нисбатан совуққонлик ҳис этмоқ; 2) ўзини тиймоқ, (н. *дандир*) бош тортмоқ, воз кечмоқ (عَنْ); X اسْتَجْفَى кўпол, қаттиққўл деб билмоқ

– تَجَافٍ 1) қуруқлик, қуриганлик; шафқатсизлик, баджаҳллик, кўполлик, дағаллик; 2) тартибсизлик, ноиттифоқлик, (*алоқаларда*) совуққонлик

– جَافٍّ *мн.* جَافِيَةٌ *кўп.* جُفَاةٌ 1) кўпол, қаттиқ; الأُمُّ الْجَافِيَةُ *анат.* қаттиқ мия пўстлоғи; 2) қаттиққўл, баджаҳл, шафқатсиз

– جَفَاءٌ 1) кўполлик, дағаллик; қаттиқлик; 2) қуруқлик, қуриганлик; шафқатсизлик, бераҳмлик, баджаҳллик; ~بِ илтифотсизлик билан; 3) (*алоқаларда*) ноиттифоқлик, совуққонлик

– جَفَاءَةٌ кўполлик, дағаллик, қотганлик, суви қочганлик

– جَفْوٌ 1) кўполлик, дағаллик; қотганлик, суви қочганлик; 2) (*алоқаларда*) узоқлашиб кетганлик, совуқлик; 3) қаттиққўллик; кўпол муомала, жиддий муомала; ноҳақлик, адолатсизлик

– جَفْوَةٌ = جَفْوٌ

– جَفِيَّةٌ сақлаш панжараси, ҳимоя қилиб турадиган панжара

(جفي) IV أَجْفَى суғурмоқ, суғуриб олмоқ

I جَلَّ (а/и) جَلَالٌ 1) буюк бўлмоқ, улуғвор бўлмоқ, ҳамма нарсага қодир бўлмоқ, шуҳратли бўлмоқ; اللهُ عَزَّ وَ~ (*Оллоҳу таоло сифатларидан*) Оллоҳу азза ва жалла (*Оллоҳ ҳамма нарсага қодир ва буюкдир*); مَنْ لَا يَسْهُو وَلَا يُخْطِئُ ~ адашмайдиган ва хато қилмайдиган одам энг бахтиёр одамдир!; 2) (н. *дандир*) юқори бўлмоқ (عَنْ); هَذَا يَجِلُّ عَنِ الْوَصْفِ бу таърифлашга сиғмайди, бу таърифдан ташқари; جَلَّ (и) ёши ўтиб қолмоқ, ёши улғаймоқ; ◊ الشَّيْءُ ~ (н. *нингдир*) катта *ёки* асосий қисмини олмоқ; جَلَّ (а/у) جَلٌّ термоқ, йиғмоқ; الْبَعْرَ ~ тезак термоқ; جَلَّ (у,и)

جُلُولٌ , جَلٌّ бошқа юртга чиқиб кетмоқ; II جَلَّلَ 1) қопламоқ; الشَّيْبُ رَأْسَهُ ~ унинг сочини оқ қоплади; ~ُهُ بِالْعَار бирор кишини шармандаю шармисор қилмоқ; ~ بِالسَّوَاد қора ҳошия билан айлантириб чиқмоқ; (*мотам белгиси сифатида*) қора ҳошия боғламоқ (тақмоқ); 2) ҳурматламоқ, иззат қилмоқ; 3) от ёки бошқа ҳайвонларнинг устига ёпқич ташламоқ; الْفَرَسَ ~ от устига ёпқич ташламоқ; IV أَجَلَّ 1) (к. *нидир*) ҳурмат қилмоқ; эҳтиром кўрсатмоқ, чуқур миннатдорчилик билдирмоқ (*туш.к.*); 2) (н. *нидир*) афзал кўрмоқ, юқори қўймоқ (عَنْ); V تَجَلَّلَ (н. *биландир*) қопланмоқ (ب); بِالْعَار ~ шармандаю шармисор бўлмоқ; VI تَجَالَّ улуғланмоқ; (н. *дандир*) афзал, юқори бўлмоқ (عَنْ)

– جَلِيل Жалил (*Фаластин шимолидаги жой номи*)

– إِجْلَال ҳурматлаш, қадрлаш; чуқур миннатдорчилик, ҳурмат, иззат; ортиқ даражадаги ҳурмат; эҳтиром, иззат-икром; ~ لَهُ бирор кимга ҳурмат тариқасида, бирор кимнинг шарафига; ~ فِي ҳурмат юзасидан

– جَلَّة ҳурмат, иззат-икром, эҳтиром

جَلّ *кўп.* جُلُولٌ елкан, кема елкани

I جَلَّ (и) ёши ўтиб қолмоқ, ёши улғаймоқ;

– جُلٌّ[1] атир гул, қизил гул

– جُلٌّ[2] 1) катта бўлак; 2) энг асосийси

– جُلٌّ[3] *кўп.* أَجْلَال, جِلَال ёпқич (*от ва баъзи бошқа уй ҳайвонларининг ёпқичи*), жул

– جِلّ 1) улкан, буюк; 2) семиз, йўғон

– جَلَال улуғворлик, буюклик; кўркамлик, ҳашамат; ◊ فَعَلْتُ ذَلِكَ مِنْ ~كَ буни мен сенинг учун (сени деб) қилдим

– جِلَال *эск.* кема саҳни (палубаси)

– جَلَالَة 1) улуғворлик, буюклик; муҳташамлик, муаззамлик; ذُو الْ~ (*Оллоҳ сифатларидан бири*) зулжалол (буюклик соҳиби); 2; аъло ҳазратлари, ҳазрати олийлари (*шоҳларга, қиролларга нисбатан*); صَاحِبُ الْ~ ҳазрати олийлари; 3) катта аҳамият, аҳамият, муҳим ўрин тутиш; ◊ أَخَذَتْهُ الْ~ унинг жазаваси тутиб қолди

– جَلَالَة кўчадаги гўнгни йиғиштирадиган қиз; 2) тезак кетидан юрадиган хўкиз; 3) тезак ейдиган хўкиз

– جَلَل *кўп.* أَجْلَال 1) улкан, буюк; 2) катта, йўғон; муҳим; ~ أَمْرٌ муҳим иш; 3) *эск.* кичик, арзимаган иш

– جُلَّة[1] *кўп.* جُلَل сават, корзина; 2) граната; бомба; 3) *спорт.* ядро (чўян шар); رَمَى (قَذَفَ) الْ~ ядро ирғитмоқ

– جُلَّة[2], جِلَّة[1] тезак, ахлат, қий, гўнг; таппи, чалма

– جِلَّة[2] оқсуяклар, зодагонлар, аслзодалар, аъёнлар, киборлар

– جِلْوَى *халқ.* гўнг йиғадиган одам

– جُلَّى *кўп.* جُلَل (энг) муҳим иш;

– جَلِيل *кўп.* أَجِلَّة, جِلَّة, أَجِلَّاءُ 1) катта, буюк; муҳим; 2) улкан, улуғвор, шавкатли; ажойиб, шаввоз; 3) машҳур; ҳурматли, эътиборли; صَاحِبُ الْمَقَامِ الْ~ *қар.* مَقَامٌ

– جَلِيلَة *кўп.* جَلَائِل буюк иш, муҳим иш; 2) *ат.от, мз.* Жалила

مُجَلَّل: ~ سَحَابٌ қатта ҳудудга ёмғири ёғадиган булут; ~ أَمْرٌ кўпчиликка алоқадор иш (*нарса*)

– مَجَلَّة *кўп.* ~ ات, مَجَالّ 1) журнал, мажалла; вақтли нашрлар; شَهْرِيَّة ~ ойлик журнал; 2) *юр.* қонунлар мажмуи, кодекс

I جَلَأَ (а/у) جَلَاءً *эск.* ерга йиқитмоқ; тарк этмоқ

I جَلَبَ (*и, у*) 1جَلْب) етказиб бермоқ; олиб келмоқ; ташиб келтирмоқ, импорт қилмоқ, четдан мол келтирмоқ; 2) ўзига жалб қилмоқ; гирифтор қилмоқ; النَّظَرَ ~ диққатни ўзига тортмоқ; الضَّرَرَ ~ (к. *гадир*) зарар келтирмоқ (عَلَى), 3) (к. *учундир*) топмоқ, излаб (ахтариб) қўлга киритмоқ, сотиб олмоқ, олмоқ (لِ); 4) шовқин солмоқ, шовқин кўтармоқ, шовқин-сурон қилмоқ; 5) битмоқ (*яра ҳақида*); қўйилиб қолмоқ (*қон ҳақида*); الْجُرْحُ ~ яра битиб кетди; جَلَبَ (*у*) عَلَى الْفَرَسِ: جَلَبٌ ~ отни орқасидан чуҳлаб, ўзиб кетишга ундамоқ; IV أَجْلَبَ 1) топмоқ, излаб (ахтариб) қўлга киритмоқ, олмоқ, эга бўлмоқ, бирор ердаги нарсани топмоқ (олмоқ); 2) шовқин солмоқ; 3) қуйилиб қолмоқ (*қон ҳақида*); тўпланмоқ, йиғилмоқ, жамланмоқ; 4) тўпламоқ, йиғмоқ; VII انْجَلَبَ қўлга киритиладиган бўлмоқ, олинадиган бўлмоқ, олиб кириладиган бўлмоқ, транспорт билан келтириладиган (олиб келинадиган) бўлмоқ, импорт қилинадиган бўлмоқ; VIII اجْتَلَبَ 1) ташқаридан (четдан) олиб кирмоқ; 2) топмоқ, қўлга киритмоқ, олмоқ, эга бўлмоқ, бирор ердаги нарсани топмоқ (олмоқ); X اسْتَجْلَبَ 1) (*транспорт воситасида*) келтирмоқ; ташиб келтирмоқ, импорт қилмоқ, четдан мол келтирмоқ; 2) (*қаердандир, қаергадир*) мол чиқармоқ (إِلَى, مِنْ); 3) жалб қилмоқ, (*бошқа тарафдан*) таклиф қилмоқ

– اجْتِلَاب 1) олиб келиш, ташиб келтириш, олиб бориб бериш, етказиб бериш; 2) *куч.м.* қулоғидан (сочидан) тортиш

– اسْتِجْلَاب 1) ташиб келтирилган, импорт қилинган (*мол*); 2) жалб қилиш, (*бошқа тарафдан*) таклиф қилиш

– جَالِب 1. (*транспорт воситасида*) олиб келувчи, олиб (етказиб) берувчи; 2. импортчи; 3) *кўп.* جَوَالِبُ *эск.* битаётган ва қони қотиб қолган яра

– جَلَّاب *кўп.* جَلَّابَة 1) сотувчи; 2) *шунингдек:* الْعَبِيدِ ~ қул сотувчи

– جُلَّاب, جُلَاب 1) гулоб, атир гул суви; 2) ширин микстура, ширин суюқ дори

– جَلَابِيَّة *кўп.* جَلَابِيبُ, جَلَابِيَّات жаллабийя (*эркакларнинг узун кўйлаги*)

– جَلْب 1) олиб келинган нарса, олиб (етказиб) берилган нарса; 2) гирифтор қилиш; орттириш; зарар етказиш (келтириш); 3) етказиб бериш; топиш, излаш; ўлжа, қўлга киритилган нарса; 4) импорт, чет элдан келтирилган мол

– جَلَب[1] *кўп.* أَجْلَاب 1) олиб келинадиган (келтириладиган) маҳсулот; 2) *тар.* қуллар (*савдо-сотиқ предмети сифатида*)

– جَلَب[2] шовқин-сурон; овоз, садо

– جُلُب ёмғирсиз булут, ёмғир ёғмайдиган булут

– جَلَبَا *бот.* ялапа (*бутасимон ўсимлик*)

– جُلْبَان, جُلُبَّان *жам. бот.* ёввойи бурчоқ, маданий бурчоқ

– جَلَبَة[1] = جَلَبَا

– جَلَبَة[2] шовқин-сурон; овоз, садо; ضَوْضَاءُ ~ шовқин-сурон, қийчув; بِدُونِ ~ وَ ضَوْضَاءَ тинч, шовқин-суронсиз

– جُلْبَة *кўп.* جُلَب чандиқ, ямоқ (*битган яранинг ўрни*); الشِّتَاءِ ~ қишнинг қаҳратон кунлари

– جِلْبَة *кўп.* جِلَب, جِلْبَات втулка; шайба; чамбарак, ҳалқа, гардиш; *тех.* цилиндр, цилиндр гильзаси

– جَلُوبَة *кўп.* جَلَائِبُ = جَلِيبَة

– جَلِيب[1] *кўп.* جُلَبَاءُ, جَلْبَى *тар.* қуллар (*савдо-сотиқ предмети сифатида*)

– جَلِيب[2], جَلِيبَة *кўп.* جَلَائِبُ олиб келинган товар (маҳсулот)

– مَجَالِبُ *эск.* савдо учун келтириладиган товарлар

– مَجْلَبَة *кўп.* مَجَالِبُ сабаб, боис; важ, далил

جَلَّبَ (*бирор к. га*) жилбоб кийдирмоқ; بِالْبُرْقُعِ ~ а) ёпинчиқ билан бекинмоқ; б) ниқобланмоқ, паналанмоқ; ◊ بِجَلَابِيبِ الرَّحْمَةِ ~ ўзини беозор, қўй оғзидан чўп олмаган киши қилиб кўрсатмоқ

– جِلْبَاب *кўп.* جَلَابِيبُ жилбоб (*узун этакли эркаклар кўйлаги*); *шунингдек:* ёпинчиққа ўхшатиб тикилган аёллар кўйлаги; узун кўйлак, узун халат; أَفْرَنْجِيّ ~ овруполча кийим

– جَلْبَبَة (*бирор к. га*) жилбоб кийдириш

جُلْجُثَة: جَبَلُ الْ~ *ёки* الْ~ Жулжуса (Голгофа) тоғи (*христианликда: Исо алайҳиссалом*

ўлдирилган тоғ)

جَلْجَلَ 1) жарангламоқ; гумбурламоқ, қарсилламоқ; 2) шовқин билан жилдирмоқ (силжитмоқ); تَجَلْجَلَ қимирламоқ, ҳаракат қилмоқ; فِي الأَرْضِ ~ ерга кирмоқ

– جُلْجُلٌ *кўп.* جَلاجِلُ 1) қўнғироқча, шиқилдоқча; 2) (*кўзга чиқадиган*) говмижжа

– جُلْجُلانٌ кашнич уруғи

– جَلْجَلَةٌ жаранглаш; гумбурлаш, қасирлаш, тақиллаш

– جُلْجُلَةٌ, جَلْجَلَةٌ: جَبَلُ الـ~ *ёки* 1) Жулжула (Голгофа) (*Исо алайҳиссалом ўлдирилган тоғ*); 2) калла суяги

– مُجَلْجَلٌ жаранглайдиган; жарангдор, чинқироқ; صَوْتٌ ~ жарангдор овоз

– مُجَلْجَلٌ момақалдироқли булут

I جَلَحَ (*а*) جَلْحٌ кал (ялтирбош, тоз) бўлмоқ; бошнинг икки ёнидан соч тўкилмоқ; ~ت الأَرْضُ ердаги ўт-ўланлар еб тугатилди

– أَجْلَحُ *мн.* جَلْحاءُ *кўп.* جُلْحٌ 1) кал, ялтирбош, тоз; بَقَرَةٌ جَلْحاءُ шохи йўқ сигир; قَرْيَةٌ جَلْحاءُ қўрғони йўқ қишлоқ; 2) *ат.от, мз.* Ажлаҳ

– جالِحَةٌ: بَيْضاءُ ~ оқ кўтон

– جَلَحَةٌ бошнинг соч тўкилган қисми

– مُجَلَّحٌ *эск.* баднафс; жасур, ботир; йиртқич (*бўри*)

I جَلَخَ (*а*) جَلْخٌ 1) чархламоқ; силлиқламоқ; (*устарани*) ўткирламоқ; 2) ёймоқ, ясси қилмоқ, жўвалаб ёймоқ, ўқловлаб ёймоқ; 3) тўлдирмоқ, (*н. биландир*) тўлғазмоқ; السَّيْلُ الوَادِيَ ~ сел дарани тўлдирди, дара селга тўлди; II جَلَّخَ = I

– تَجْلِيخٌ 1) чархлаш, ўткирлаш; силлиқлаш; 2) ёйиш; عَجَلاتُ الـ~ ёйиш (яссилаш) ғилдираклари, жўвалар

– جُلاخٌ катта сел, кучли сел

– جِلاخَةٌ яссилаш; чиғирлаб ёйиш, жўвалаш, вальцовка

– جَلْخٌ 1) жўвалаш, чиғирлаб ёйиш; أُسْطُوَانَاتُ الـ~ чиғирлаб ёйиш ғилдираклари; *шунингдек:* حَجَرُ الـ~ қайроқ тош, қайроқ; 3) (*устарани ўткирлаш учун ишлатиладиган*) қайиш; ◊ الفُرْنِ ~ шлак, тошқол (*металл эритилганда қолган қотишма*)

– مُجَلَّخٌ 1) силлиқланган; 2) ёйилган, яссиланган

I (جلد) جَلَدَ (*и*) جَلْدٌ қамчиламоқ, саваламоқ (*қамчи билан*); جَلَدَ بِهِ الأَرْضَ *эск.* уни ерга йиқитди; جُلِدَ بِهِ *эск.* (*бирор н.дан*) ерга йиқилмоқ; جَلَدَ (*у*) جَلَدٌ, جَلادَةٌ сабр-тоқатли бўлмоқ, чидамли бўлмоқ; جَلَدَ (*а*) جَلْدٌ музламоқ, музга айланмоқ; II جَلَّدَ 1) музлатмоқ; 2) (*китобни*) муқоваламоқ; الحِيطانَ ~ деворни панель билан қопламоқ; 3) терини шилмоқ; الجَزُورَ ~ ҳайвоннинг терисини ажратмоқ; III جالَدَ кураш олиб бормоқ, курашмоқ, жанг қилмоқ; *эск.* қўлда қилич билан жанг қилмоқ; IV أَجْلَدَ яхламоқ, совқотмоқ; совуқ урмоқ, тўнгмоқ; V تَجَلَّدَ 1) чидамлилик кўрсатмоқ, сабр-тоқат кўрсатмоқ, чидам (сабр-тоқат) билан ўтказмоқ; чидаб турмоқ, тишни тишга қўйиб турмоқ; 2) музламоқ, музга айланмоқ; VI تَجالَدَ 1) қаршилик кўрсатмоқ; (н. *гадир*) чидамоқ, бардош бермоқ (عَلَى); 2) курашмоқ, бир-бири билан жанг қилмоқ (урушмоқ); VII اِنْجَلَدَ қамчиланган бўлмоқ, (*қамчи билан*) саваланган бўлмоқ; VIII اِجْتَلَدَ 1) ўзини ўнглаб олмоқ, оёққа туриб олмоқ; 2) чидамли (тоқатли) бўлмоқ, сабр-бардош кўрсатмоқ

– تَجَلُّدٌ сабр-бардошлилик, тоқатлилик, чидамлилик

– تَجْلِيدٌ 1) музлатиш; 2) муқова, жилд; муқоваланш; الحِيطانِ ~ деворни панель билан қоплаш

– جِلادٌ кураш

– جَلَّادٌ 1) жаллод; 2) терифуруш, тери сотувчи

– جَلادَةٌ барқарорлик, чидамлилик, бардошлилик, тоқатлилик, сабр-бардош, тоқат, чидам

– جَلْدٌ[1] қамчилаш, савалаш, дўппослаш, калтаклаш; ◊ عُمَيْرَةَ ~ онанизм, капаки

– جَلْدٌ[2] чидамли, пишиқ, қаттиқ, бардошли, тоқатли; ◊ ~ ... أَنَا عَلَى мен ...га қодирман

– جَلَدٌ 1) сабр, бардош, чидам, тоқат; 2) осмон гумбази, осмон, фалак; 3) *эск.* қаттиқ (тошли) қатлам (ер)

– جَلْدٌ = جَلْدٌ[2]

– جِلْدٌ *кўп.* جُلُودٌ, أَجْلادٌ 1) жилд, тери; пўст; الحَيَّةِ ~ илон пўсти; سَخْتِيانٍ ~ сахтиён тери; شَجَرانٍ ~ шаврон (*эчки, қўй каби ҳайвонлар терисидан ясалган, юмшоқ, ўзига хос гул ташлаб турадиган тери*); غَزالٍ ~ замша (*буғу, қўй ва бошқа ҳайвонларнинг терисидан тайёрланган юмшоқ бахмалсимон чарм*); لَمَّاعٌ ~ лакланган чарм, амиркон тери; مَدْبُوغٌ ~ ошланган тери; 2) (*китобдаги*) муқова, жилд; ◊ عَلَى عَظْمٍ ~ эти бориб суягига ёпишган, қоқ суяк; مَاتَ فِي ~ه ўлгудай қўрқиб кетмоқ; غَيَّرَ ~هُ бошқача қиёфага кириб (ниқобланиб) иш юритмоқ (гапирмоқ)

– جِلْدَةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) терининг бир бўлаги; رَأْسِ الإِنْسانِ ~ скалп (*сочлари билан шилиб олинган бош териси*); ~ه بَنُو ~ه أَبْناءُ *ёки* бир миллат, бир қабилага мансуб шахс ва бошқалар; ҳамқишлоқ, ҳамшаҳар, юртдош, ватандош; 2) пардапўст, юпқа пўст; 3) (*китобдаги*) жилд, муқова

– جَلْدَةٌ *кўп.* جَلَداتٌ қамчилаш, (*қамчи билан*) уриш

– جِلْدِيٌّ 1) терига оид; пўстга оид; терида бўладиган, теридаги, бадандаги; ~ قَفَّازٌ тери остига дори юбориш; أَمْراضٌ ~ةٌ тери касалликлари; 2) теридан (чармдан, кўндан) қилинган, ясалган; ~ قَفَّازٌ чарм қўлқоп; 3) кўнчиликка, кўн маҳсулотлари ишлаб чиқаришга оид; кўнчиликка оид; البَضائِعُ الـ~ةُ кўнчилик (чарм) маҳсулотлари

– جِلْدِيَّاتٌ *кўп.* кўн (чарм, тери) дан тайёрланган маҳсулотлар

– جَلُودٌ сабр-бардошли, чидамли, тоқатли

– جَلادَةٌ = جَلُودَةٌ

– جَلِيدٌ[1] *кўп.* جُلَداءُ, أَجْلادٌ 1) қаттиқ, мустаҳкам, пишиқ; 2) бардошли, чидамли, сабрли

– جَلِيدٌ[2] совуқ; муз; عَصْرُ الـ~ муз асри; جَبَلُ ~ айсберг (*океанларда сузиб юрувчи муз тоғ*); قِطْعَةٌ مِنَ الـ~ катта муз бўлаги; مَرْكَبَةُ ~ чана

– جُلَيْدَةٌ 1) юпқа тери, юпқагина пўст; 2) *фото.* плёнка

– جَلِيدِيٌّ 1) муздан иборат, музли; музга оид; муздек, музлаб қолган; 2) музликка оид, музликдан иборат

– مُجالِدٌ 1) курашчи; *тар.* гладиатор (*қадимги Римда: цирк майдонида кураш туширилган қул ёки ҳарбий асир*); 2) *ат.от, мз.* Мужолид

– مُجالَدَةٌ кураш, яккама-якка олишув, муборазa, жанг

– مُجَلَّدٌ 1. 1) музлатилган; 2) муқоваланган; 2. *кўп.* ~اتٌ жилд (том); китоб

– مُجَلِّدٌ муқоваловчи, муқовасоз (киши)

– مُجَلَّدَاتِيٌّ *кўп.* مُجَلِّدٌ = مُجَلَّدَاتِيَّةٌ

– مِجْلَدَةٌ *кўп.* مَجالِدُ узун қамчи, дарра, ўрма қамчи, қамчи

XIII اِجْلَوَّذَ чўзилмоқ, чўзилиб кетмоқ, اللَّيْلُ ~ тун чўзилиб кетди

–جُلْذِيٌّ *эск.* баланд ва семиз туя

I جَلَزَ (и) (جَلْزٌ 1) ўраб (йиғиштириб) қўймоқ, тахлаб қўймоқ; боғламоқ, бириктирмоқ; 2) (*узун ўрма қамчи билан*) урмоқ, саваламоқ, қамчиламоқ; II جَلَّزَ : السِّكِّينَ ~ пичоқнинг дастасини (тутқичини) маҳкамламоқ

– جِلازٌ, جِلازَةٌ (*қамчидаги*) қайиш, тасма

–جَلْزٌ : السِّنانِ~ найзанинг уч қисмидаги ҳалқа

–مَجْلُوزٌ пишиқ, пухта, мустаҳкам

I جَلَسَ (*и*) جُلُوسٌ ўтирмоқ; ~ إِلَى الطَّاوِلَةِ стол атрофида ўтирмоқ; ~ عَلَى كُرْسِيٍّ курсига (стулга) ўтирмоқ; II جَلَّسَ ўтқизмоқ, жойларига ўтқизмоқ, жойлаштирмоқ; III جَالَسَ 1) мажлис қилмоқ, кенгаш ўтказмоқ; 2) (*бирор к. билан*) ёнма-ён ўтирмоқ; 3) (*бирор к. га*) шерик (ҳамроҳ) бўлмоқ; IV أَجْلَسَ ўтқизмоқ, ўтиргизмоқ; VI تَجَالَسَ бошқалар билан бирга ўтирмоқ

– جَالِسٌ *кўп.* جُلُوسٌ, جُلَّاسٌ ўтирадиган, ўтирган

–جَلْسٌ қаттиқ ер

– جَلِيسٌ = جِلْسٌ

– جَلْسَةٌ *кўп.* جَلَسَاتٌ 1) мажлис, кенгаш, йиғин; сессия (*маълум бир вақтда ўтказиладиган мажлислар*); ~ عَامَّةٌ оммавий йиғин; ~ عَلَنِيَّةٌ очиқ мажлис; ~ عَامَّةٌ تَامَّةٌ *ёки* ~ عَامَّةٌ بِكَامِلِ الْأَعْضَاءِ ялпи мажлис; الْ~ الْمُسْتَعْجَلَةُ навбатдан ташқари (фавқулодда) мажлис; ~ مُقْفَلَةٌ *ёки* ~ مُغْلَقَةٌ *ёки* ~ سِرِّيَّةٌ ёпиқ, яширин мажлис; فَتَحَ الْ~ мажлисни очмоқ; 2) сеанс; قَرَأْتُ الْكِتَابَ ~يْنِ китобни икки ўтиришда ўқиб бўлдим

– جُلَسَةٌ уйидан ташқарига чиқмайдиган (камҳаракат) одам, танбал

– جِلْسَةٌ ўрнашув; ўтириш, ўрнашув усули, тарзи; جَلَسَ ~ التَّأَمُّرِ وَالتَّنَفُّخِ виқор билан ўтириш

– جُلُوسٌ 1) ўтириш, ўтирғич; 2) кўтарилиш, миниш, чиқиш; عِيْدُ الْ~ тахтга ўтириш (чиқиш) байрами

– جَلِيسٌ *кўп.* جُلَّاسٌ, جُلَسَاءُ 1) (*парта стол атрофида ёнма-ён ўтирган*) қўшни; 2) ўртоқ, ошна, оғайни, жўра; ҳамсуҳбат; улфат; шерик

– مَجْلِسٌ *кўп.* مَجَالِسُ 1) уриндиқ; мажлислар зали, жойи; اتَّخَذَ ~هُ الْمَأْلُوفَ у ўзининг одатдаги жойини эгаллади; أَخَذَ ~هُ حَيَالَهُمْ у уларнинг қаршисига ўтирди; 2) мажлис, йиғилиш; 3) жамият; бирлашма, уюшма; 4) маслаҳат, кенгаш, бошқарма; палата (*айрим мамлакатларда олий давлат ҳокимияти*); ~ الْقَوْمِيَّاتِ Миллатлар Кенгаши; ~ السِّلْمِ الْعَالَمِيُّ Бутунжаҳон Тинчлик Кенгаши; ~ الْأَمْنِ Хавфсизлик Кенгаши; ~ الْوُزَرَاءِ вазирлар кенгаши; ~ التَّعَاضُدِ الْاِقْتِصَادِيِّ Ўзаро Иқтисодий Ёрдам Кенгаши (*ЎИЁК*); ~ الْأُمَّةِ Миллий Кенгаш (*Миср Араб Республикасида*); الْ~ النِّيَابِيُّ парламент (*айрим мамлакатларда қонун чиқарувчи олий давлат органи*); الْ~ التَّأْسِيسِيُّ таъсис мажлиси; الْ~ التَّشْرِيعِيُّ қонун чиқарувчи мажлис; الْ~ الشُّورَى маслаҳат мажлиси (кенгаши); ~ الشُّيُوخِ оқсоқоллар палатаси, сенат (*қадимги Римда: олий ҳокимият органи*); ~ النُّوَّابِ депутатлар палатаси, вакиллар палатаси; ~ الْأَعْيَانِ *ёки* ~ اللُّوردَاتِ Лордлар палатаси (*Англияда: парламентнинг юқори палатаси*); ~ الْعُمُومِ парламентнинг қуйи палатаси (*Англияда*); ~ الدِّفَاعِ мудофаа кенгаши; ~ الْجَامِعَةِ университет кенгаши; ~ الرِّقَابَةِ назорат кенгаши; ~ الْإِدَارَةِ бошқарма, маъмурият, дирекция (*директор раҳбарлигидаги маъмурият*); ~ الْمُدِيرِيَّةِ провинциал кенгаш; الْ~ الْبَلَدِيُّ шаҳар кенгаши; ~ حَرْبِيٌّ васийлик кенгаши; 5) суд, трибунал (*фавқулодда суд органи*); ~ عَسْكَرِيٌّ ҳарбий трибунал; 6) *мед.* ич келиши, ич; ганда, нажас, ахлат

جَلَاشٌ ёғли хамир, қатлама

– جُلَّاشٌ (*қўйнори уруғи, ёнғоқ, бодом мағзи қушиб пиширилган*) сомса

جَالُوصٌ *кўп.* جَوَالِيصُ кесак, қуриган лой; дўнг ер; ўнқир-чўнқир

I جَلَطَ (*и*) جَلْطٌ 1) (*бошни*) тарашламоқ, қирмоқ; 2) суртиб ишқаламоқ; тирнаб юбормоқ, (*терини*) чақа қилмоқ, шилмоқ; V تَجَلَّطَ қуюлмоқ (*қон ҳақида*)

– تَجَلُّطٌ коагуляция; қуюлиб қолиш (*қон ҳақида*)

– جَلْطٌ суртиб ишқалаш; тирнаб чақа қилиш; (*терини*) шилиш

– جُلْطَةٌ қуюлиб қолган қон, тромб (*томирда ивиб қолган қон*); الْ~ الدَّمَوِيَّةُ *ёки* ~ الدَّمِ *мед.* эмболия (*қон томирлари касаллиги*), томирларнинг тўсилиб (бекилиб) қолиши

I جَلِعَ (а) جَلَعٌ аҳмоқона тарбияланган бўлмоқ, ёмон тарбияланган бўлмоқ; уятсиз бўлмоқ; III جَالَعَ бир-бирига уятсиз гапларни гапирмоқ; IV أَجْلَعَ = I; VII انْجَلَعَ очилмоқ, маълум бўлмоқ, кашф этилмоқ, ошкор бўлмоқ

–أَجْلَعُ *мн.* جَلْعَاءُ *кўп.* جُلْعٌ лаблари тишларини тўсиб туролмайдиган ва оғзи доим очиқ турадиган одам

–جَالِعٌ *ёки* جَالِعَةٌ уятсиз гапларни гапирадиган беҳаё аёл

I جَلَفَ (а) جَلَافَةٌ қўпол, қўрс, дағал бўлмоқ, тарбия кўрмаган, маданиятсиз бўлмоқ; جَلَفَ (у) جَلْفٌ қирмоқ, тозаламоқ, артмоқ, пўстини олмоқ; الظُّفْرَ ~ тирноқни ўйиб олмоқ, суғурмоқ

– جِلْفٌ[1] *кўп.* أَجْلَافٌ 1. қўпол, қўрс, тарбия кўрмаган, маданиятсиз; 2. қўрс (қўпол муомалали) одам, тарбиясиз одам

–جِلْفٌ[2] *кўп.* جُلُوفٌ, أَجْلَافٌ 1) боши кесилган тана; مِنَ الْغَنَمِ ~ ичак-чавоғи, калла-почаси олинган ва териси шилинган қўй

–جُلْفَةٌ : مِنَ الْقَلَمِ ~ қаламнинг тарошланган қисми

–مُجَلَّفٌ ортиқ миқдордаги (*нарса*), ортиқча (*нарса*)

جَلْفَطَ қатронламоқ, қатрон (смола) суртмоқ, бирор нарса тиқиб (*кеманинг*) тешик-тирқишларини беркитмоқ

– جَلْفَطَةٌ қатронлаш, қатрон (смола) суртиш, (*кеманинг*) тешик-тирқишларини бирор нарса тиқиб беркитиш

جَلْفَنَ гальванизация қилмоқ, гальванизацияламоқ

– جَلْفَنَةٌ гальванизация, гальванизациялаш (мед. *гальваник ток билан даволаш; тех. гальваник ток ёрдамида бирор металлнинг сиртини бошқа металл билан қоплаш*)

جِلْقٌ Дамашқ шаҳрининг яна бир номи

I جَلَمَ (*и*) جَلْمٌ қирқмоқ, кесмоқ; (*юнгни*) олмоқ; VIII اجْتَلَمَ = I

– جَلَّامٌ юнг олувчи, жун қирқувчи ишчи; гўсфантарош

– جُلَامَةٌ, جَلَامَةٌ олинган юнг (жун)

– جَلَمٌ *ёки ик.с.* جَلَمَانِ юнг (жун) оладиган қайчи

– جَلْمَةٌ *ёки* جُلْمَةٌ: ~ ه بِ أَخَذْتُ الشَّيْءَ мен бу нарсанинг ҳаммасини олдим; ~ الْجَزُورِ сўйилган ҳайвоннинг гўшт ҳисобланадиган қисми, сўйилган ҳайвоннинг юк қисми, юки

– مَجْلُومٌ юнги олинган, сочи олинган

جَلَمْبُو *қар.* أَبٌ

جَلْمَدٌ *кўп.* جَلَامِدُ 1) қоя; 2) валун (*тог жинсларининг бўлаклари; юмалоқ катта тош*); 3) туялар подаси, туялар галаси

– جُلْمُودٌ *кўп.* جَلَامِيدُ = جَلْمَدٌ

جُلَنَّارٌ анор гуллари

جَلَنْبَقٌ шовқин, тақиллаш (*эшик ҳақида*)

جَلَنْبَلَقٌ *дарвоза қаноти очилиб-ёпилганда чиқадиган овозни ифодаловчи тақлидий сўз*

تَجَلْنَزَ, جَلْنَزَ *ёки* جَنْلَزَ, جَلْنَزَ инглизлаштирмоқ, инглизларга тақлид қилмоқ

– جَلْنَزَةٌ, جَنْلَزَةٌ инглизлаштириш

I جَلَهَ (а) جَلْهٌ пешонадан соч тўкилмоқ; جَلَهَ (а) جَلْهٌ четлаштирмоқ,четга суриб қўймоқ

–جَلْهَةٌ *кўп.* جِلَاهٌ : مِنَ الْوَادِي ~ водийнинг қирғоғи, чети

جُلَاهِقٌ ўқ, отиладиган ўқ; قَوْسُ الْ~ камон, ёй

I جَلَا (جلو) (*у*) جَلْوٌ, جَلَاءٌ 1) аниқ, равшан бўлмоқ; аниқланмоқ, топилмоқ, кўринмоқ; 2) кетмоқ, узоқлашмоқ; (*қаердандир*) эвакуация қилинмоқ, хавфли жойдан кўчирилмоқ (عَنْ, مِنْ); 3) тозаламоқ, кеткизмоқ; ойнадай силлиқламоқ, сайқалламоқ, сайқал (жило) бермоқ, ялтиратмоқ; 4) узоқлаштирмоқ, (*қаердандир*) ҳайдамоқ (عَنْ); الصَّدَأَ ~ (н.

нингдир) зангини кетказмоқ, зангини қириб ташламоқ (عَنْ); 5) аниқламоқ, топмоқ, (н. *нидир*) кўрсатмоқ (*туш.к.* عَنْ); ~ بَصَرَهُ بِالْكُحْلِ кўзни равшан қилмоқ, равшанлаштирмоқ; جَلِيَ (а) جَلَى пешонадаги соч тўкилиб кетмоқ; II جَلَّى аниқ қилмоқ, аниқламоқ; кўрсатмоқ; III جَالَى (н. *ҳақдадир*) хабардор қилмоқ, (н. *нидир*) маълум қилмоқ (*туш.к.* ب); ~ هٰذَا الْكِتَابَ عَلَى النَّاسِ у бу китобни нашр қилдирди; IV أَجْلَى 1) кетмоқ, транспортда кетмоқ, (*қаердандир*) узоқлашмоқ (مِنْ); 2) узоқлатмоқ, ҳайдамоқ; эвакуация қилмоқ, хавфли жойдан кўчирмоқ; эвакуацияга мажбур қилмоқ, хавфли жойдан кетишга мажбур қилмоқ; V تَجَلَّى 1) аниқ бўлмоқ, аниқланмоқ, топилмоқ, очилмоқ; 2) (к. *нингдир олдида*) ўзини тўла намоён қилмоқ (عَلَى); VII انْجَلَى 1) аниқ бўлмоқ, равшан бўлмоқ, очиқ бўлмоқ; аниқланган бўлмоқ, топилган бўлмоқ; ойдинлашмоқ, равшан бўлиб қолмоқ, топилмоқ; 2) кетмоқ, узоқлашмоқ, ўтмоқ, босиб ўтмоқ, ўтиб кетмоқ, ортда қолдирмоқ; (*қаердандир*) эвакуация бўлмоқ, хавфли жойдан кўчиб кетмоқ; 3) сайқалланган (силлиқланган) бўлмоқ, ялтироқ бўлмоқ; 4) ниҳоясига етмоқ, (н. *биландир*) тугамоқ (عَنْ); (н. *нингдир*) натижасида ҳосил бўлмоқ (عَنْ); VIII اجْتَلَى 1) аниқламоқ, равшан қилмоқ, очмоқ, топмоқ; 2) кўрмоқ, пайқамоқ; кўриб чиқмоқ, қарамоқ; кузатмоқ; X اسْتَجْلَى аниқликка (равшанликка) эришмоқ, кўришга, билишга уринмоқ; аниқламоқ; топмоқ, кўрмоқ

– إِجْلَاءٌ кетиш; эвакуация бўлиш, хавфли жойдан кўчиб кетиш

– أَجْلَى *мн.* جَلْوَاءُ сочи тўкилиб пешонаси кенгайган одам

– اسْتِجْلَاءٌ аниқлаш, сўраб-суриштириб билиш, дараклаб билиш

– تَجَلٍّ 1) топиш, кўриш, 2) (*бирор к. олдида*) тўлалигича намоён бўлиш

– تَجْلِيَةٌ 1) аниқлаш; 2) *дин.* тажаллият (*худонинг ўзи яратган н. ларда намоён бўлиши*)

– جَالِيَةٌ *кўп.* جَوَالٍ, ـَاتٌ (*бегона шаҳарда, бегона юртда яшайдиган*) ҳамшаҳарлар, ҳамюртлар уюшмаси, ватандошлик, юртдошлик, колония (*ўзга мамлакат ёки ўлкаларга кўчиб келиб ўрнашган кишиларнинг маҳалласи, қишлоғи*)

–جَلَا: ابْنُ~ *эск.* машҳур киши

– جَلَاءٌ 1) равшанлик, аниқлик; الْـ~ الْبَصَرِيُّ олдиндан кўра билиш; بِـ~ وَوُضُوحٍ ғоят аниқ равишда, жуда аниқ; 2) кетиш; жўнаш; транспортда жўнаб кетиш; эвакуация

– جِلَاءٌ маълум қилиш, хабардор қилиш, маълум қилиш

– جَلْوٌ жило бериш, силлиқлаш

– جَلْوَةٌ 1) жилва, ялтираш, чиннидай тоза бўлиш; 2) юз очиш, ёпинчиқни очиш (*янги турмуш қурган келин куёв уйида*)

– جَلِيٌّ тушунарли, аниқ, равшан, ойдин, шак-шубҳасиз, ошкора; ~ا яққол, баралла, шубҳасиз; ... أَنَّ (تَمَامًا) مِنَ الْـ~ ҳаммага маълумки, ... жуда равшанки, ...; ~ كَالشَّمْسِ кундек (қуёшдек) равшан

– جَلِيَّةٌ *кўп.* 1(جَلَايَا) тушунарли бўлган аниқ нарса; ~ الْأَمْرِ ишнинг моҳияти (мазмуни); 2) ишончли маълумот

– مُتَجَلٍّ *мн.* مُتَجَلِّيَةٌ очиқ-ойдин кўриниб турган, аниқ, равшан

– مَجْلًى[1] *кўп.* مَجَالٍ намойиш қилиш (қилиниш); اسْتُقْبِلَ بِمَجَالِي التَّكْرِيمِ у юксак ҳурмат билан қабул қилинди (кутиб олинди)

–مَجْلًى[2] *кўп.* مَجَالٍ бошнинг соч чиқмайдиган қисми

جِلْوَازٌ *кўп.* جَلَاوِزَةٌ миршаб, полициячи

– جَلَوْزٌ *жам.* ёнғоқлар; خَازِنُ الْـ~ эт бола (*қуш*)

– جَلَوْزَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ёнғоқ

جِلُوكُوزٌ глюкоза (*узум шакари*)

جَلُونٌ *кўп.* ـَاتٌ галлон (*Англияда, АҚШда: 4, 54 литрга тенг ўлчов бирлиги*)

جَلْفَنَ = جَلْوَنَ

– جَلْوَنَةٌ = جَلْفَنَةٌ

جَلْوَنٌ полиз бўзтикони (*Sonchus oleraceus*)

I جَلَى (*u*) جَلْيٌ силлиқламоқ, пардозламоқ, ишлов бермоқ; II جَلَّى марра чизиғига биринчи бўлиб келмоқ (*от ҳақида*)

– جَلْيٌ силлиқлаш, пардозлаш, ишлов бериш

– جَلْيٌ 1) люк, қопқоқли туйнук, тешик; 2) туйнук (*ҳавони янгилаш ва ёруғлик тушиши учун чердак, минора кабиларга қурилган туйнук*)

– مُجَلٍّ марра чизиғига биринчи бўлиб етиб келган от

جَالُوتُ = جَلْيَاتُ

جَلْيَطَ ёғламоқ, ёғ билан мойламоқ, суртмоқ

– جَلْيَطَةٌ ёғ билан мойлаш, суртиш

I جَمَّ (*a/u*) جَمٌّ 1) тўла бўлмоқ, сероб, мўл-кўл бўлмоқ; кўп сонли бўлмоқ; 2) тўлдирмоқ; جَمَّ (*a/u*) جَمَامٌ дам олмоқ, ҳордиқ чиқармоқ (*от ҳақида*); جَمَّ الْفَرَسُ минмасдан дам берилмоқ (*отга*); II جَمَّمَ 1; қирғоғигача тўлдирмоқ; 2) қалин бўлиб ўсмоқ (*ўт-ўлан ҳақида*); IV أَجَمَّ дам бермоқ, дам олдирмоқ; V تَجَمَّمَ 1) қалин бўлиб ўсмоқ (*ўт-ўлан ҳақида*); 2) тўпланмоқ, йиғилмоқ; X اسْتَجَمَّ 1) дам олмоқ; куч-қувват йиғмоқ, нафасни ростлаб олмоқ; 2) тўкин-сочинликда бўлмоқ; 3) ўсимлик билан қопланмоқ (*ер ҳақида*)

– أَجَمُّ *мн.* جِمَاءٌ *кўп.* جُمٌّ шохсиз, шохи йўқ бешох, мугузсиз, тўқол

– اسْتِجْمَامٌ дам, дам олиш; دَارُ الْـ~ дам олиш уйи

– جَمٌّ 1. 1) мўл-кўл, сероб; кўп сонли; أَحَبَّ ~ا حُبًّا жуда қаттиқ севмоқ; 2) тўла; جَمُّ النَّشَاطِ тўла ғайрат; 2. мўл-кўлчилик, серобчилик, кўплик; ~ غَفِيرٍ ёки وَفِيرٍ~ а) кўп сонли; б) кўп сонли оломон

– جَمٌّ[2] *кўп.* جِمَامٌ, جُمُومٌ тўпланиб қолган сув

– جِمَامٌ мутлақ тинчлик, хотиржамлик, сукунат, дам олиб ўтириш

– جَمَّاءُ кўп сонли, кўп

–جَمَّةٌ *кўп.* جِمَامٌ 1) сув бор қудуқ, сувли қудуқ; 2) қудуқда тўпланган сув

– جُمَّةٌ *кўп.* جُمَمٌ тараб, муайян тартибга келтирилган аёллар сочи; ~ الشَّعْرِ қалин соч

– جُمُومٌ : ~ بِئْرٍ сувга тўла қудуқ

– جَمِيمٌ ўсимлик, ўт, ўт-ўлан

– مَجَمٌّ *кўп.* مَجَامُّ кўкрак, сийна

جَمْبَرِيٌّ *жам.* майда қисқичбақалар, креветкалар

– جَمْبَرِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ майда қисқичбақа, креветка

جُمْبَازٌ (*сол.* جُنْبَازٌ) гимнастика; الْـ~ عَلَى الْأَجْهِزَةِ спорт жиҳозлари устида гимнастика машқларини бажариш; الْـ~ الْفَنِّيُّ бадиий гинмастика; ~ الْقَوِيِّ атлетик гимнастика

– جُمْبَازِيٌّ 1. гимнастикага оид, гимнастик; 2. гимнастикачи

– جُمْبَازِيَّةٌ = جُمْبَازٌ

جَمْبُوزِيَا: ~ سَمَكُ гамбузия (*балиқ*)

جَمْجَمَ ноаниқ, тушуниб бўлмайдиган қилиб гапирмоқ, ғулдурамоқ; شَيْئًا فِي صَدْرِهِ ~ у дилида ниманидир яширди ва ҳеч кимга ошкор қилмади; جَمْجَمَ = تَجَمْجَمَ

– جَمْجَمَةٌ тушуниб бўлмайдиган нутқ, ғулдураш; ~ وَمُوَارَبَةٍ بِلَا жуда аниқ, тўппа-тўғри

– أَجْمُجَمَةٌ *кўп.* جَمَاجِمُ бош суяги, бош суяк косаси, чаноқ; краниология (*одам ҳақидаги фан - антропологиянинг бош суягини ўрганадиган бўлими*)

– جُمْجُمَةٌ[2] ёғочдан ишланган пиёла

– جُمْجُمِيٌّ бош суягига оид

I جَمَحَ (*a*) جَمْحٌ, جُمُوحٌ 1) ҳаддан ошмоқ, олиб қочмоқ (*от ҳақида*); ~ مِنَ الْحَرْبِ *мажз.* жанг майдонидан қочмоқ; 2) ўжарлик (қайсарлик) қилмоқ (*от ҳақида*); 3) ўз истакларига амал қилмоқ; 4) эрини ташлаб кетмоқ; جَمَحَ (а) جَمْحٌ шошилмоқ

– جَامِحٌ *кўп.* جُمَّحٌ 1) ўжар, қайсар, буйсунмас; тутган жойини кесадиган, терс; асов, бўй бермайдиган (*от ҳақида*); 2) тийиб бўлмайдиган, ғоят кучли, шиддатли; буйсунмайдиган; رَغْبَةٌ ~ة босиб (қайтариб) бўлмайдиган хоҳиш

– جِمَاحٌ 1) асов, қайсар (*от ҳақида*); 2) инжиқлик, хархаша; ◊ كَبَحَ ~ةً тиймоқ, тўхтатмоқ, жиловламоқ

– جُمَّاحٌ[1] *бот.* чангловчи, оталиқ (*ўсимлик гулида*)

–جُمَّاحٌ[2] *кўп.* جَمَامِيحُ, جَمَامِحُ учсиз, учи ўткирланмаган ўқ (*машғулотда ишлатиладиган*)

–جُمَحُ *ат.от, мз.* Жумаҳ

– جُمُوحٌ 1) = جِمَاحٌ; 2) *ат.от, мз.* Жамуҳ

I جَمَخَ (у) جَمْخٌ такаббурлик қилмоқ, кибрланмоқ, кеккаймоқ

جَمْخَانَةٌ жимхона (*от ва туя миниб иштирок этиладиган спорт мусобақалари*)

I جَمَدَ (у) جَمْدٌ, جُمُودٌ 1) музламоқ, совқотмоқ; қаттиқлашмоқ; қотмоқ; қуюқлашмоқ; қуюлиб, ивиб қолмоқ (*қон ва сут ҳақида*); 2) (*ҳаяжон ва қўрқувдан*) ўрнида таррадек қотиб қолмоқ, серрайиб туриб қолмоқ; ~ فِي مَكَانِهِ مِنَ الْخَوْفِ қўрқувдан ўз ўрнида қотиб қолмоқ; ◊ ~ تْ (كَفُّهُ) يَدُهُ хасис, зиқна, қурумсоқ; ~ فَهْمُهُ هَذَا الْكِتَابَ бу китобни у тушуна олмади; ~ تْ نَفْسُهُ عَلَى... (*бирор н. га*) бепарво қолмоқ; II جَمَّدَ 1) қаттиқ қилмоқ; музлатмоқ; 2) *ист.* ўсишни тўхтатмоқ, ишлатмасдан (тўхтатиб) қўймоқ; الأَمْوَالَ ~ капитални (сармояни) ишга солмаслик; 3) (*қоннинг, сутнинг*) ивиб, қотиб қолишига сабаб бўлмоқ; V تَجَمَّدَ 1) музламоқ, муз билан қопланмоқ; қаттиқлашмоқ, қотмоқ; 2) қуюқлашмоқ; ивиб қолмоқ, қуюлиб қолмоқ (*қон, сут ҳақида*); 3) *ист.* ўсишдан тўхтаган бўлмоқ, ўсишдан тўхтаб қолмоқ; VII اِنْجَمَدَ тўла музлаб қолмоқ, муз билан қопланмоқ (*дарё ҳақида*); 2) музга айланмоқ, музламоқ

– تَجْمِيدٌ музлатиш; الأَمْوَالِ ~ *ист.* капитални (сармояни) ишлатмаслик, тўхтатиб қўйиш

– جَامِدٌ *кўп.* جَوَامِدُ 1) қуруқ; 2) музлаган; қаттиқ; қотган; 3) пишиқ, мустаҳкам, кучли; ضَرْبَةٌ ~ةٌ кучли зарба; 4) ҳаракатсиз, қўзғалмас; 5) жонсиз, ўлик; *кимё.* анорганик; جَوَامِدُ минераллар (*ноорганик қазилма моддалар*); 6) *грам.* ўзгармас; فِعْلٌ ~ шахс ва сонда тусланмайдиган феъл (мас., نِعْمَ, عَسَى, بِئْسَ); اِسْمٌ ~ бошланғич (дастлабки) исм; ◊ الْيَدِ (الْكَفِّ) ~ хасис, зиқна

– جَمَادٌ[1] *кўп.* اتٌ ـَ минерал, ноорганик модда; عَالَمُ الْجَمَادَاتِ ноорганик моддалар олами

– جُمَادٌ[2] *кўп.* جُمُدٌ : ~ نَاقَةٌ секинак туя, секин ҳаракат қиладиган туя; ~ سَنَةٌ ёмғир ёғмаган йил; ~ أَرْضٌ ёғин ёғмаган ер

– جَمَادِيٌّ минералга оид; ноорганикликка оид; анорганик

– جُمَادَى الأُولَى ~ жумодул-аввал (*қамарий тақвимнинг бешинчи ойи - 30 кун*); ~ الآخِرَةِ жумодул-охир (*қамарий тақвимнинг олтинчи ойи - 29 кун*)

– جَمْدٌ музлаш, яхлаш, совуқ уриш; қотиш; қуюқлашиш; دَرَجَةُ الْ~ музлаш даражаси, нуқтаси

– جَمَدٌ *кўп.* أَجْمَادٌ муз, ях; катта муз парчаси

– جُمُودٌ 1) қўзғалмаслик, ҳаракатсизлик; қотиб қолганлик, тўмтоқлик, жаҳолат; турғунлик; 2) ҳаётсизлик; ўликлик, жонсизлик (*табиат, бирор жой ҳақида*); 3) қаттиқлик, пишиқлик, мустаҳкамлик

– مُتَجَمِّدٌ музлаган, яхлаган; қотиб қолган, қаттиқ; муз қоплаган; الْمِنْطَقَةُ الْـ~ةُ الشَّمَالِيَّةُ Арктика; الْمِنْطَقَةُ الْـ~ةُ الْجَنُوبِيَّةُ Антарктика

– مُجَمَّدٌ музлатилган; музлаб қолган; ~ لَحْمٌ музлатилган гўшт; أَمْوَالٌ ~ةٌ *ист.* ишлатилмаган, тўхтатиб қўйилган маблағ (капитал)

– مَجْمَدَةٌ *кўп.* مَجَامِدُ (*тоғлардаги*) музлик

I جَمَرَ (и) جَمْرٌ бирикмоқ, қўшилмоқ, йиғилмоқ, йиғилишмоқ, учрашмоқ; II جَمَّرَ 1) ёнаётган, чўғ бўлган кўмирда пиширмоқ; 2) йиғмоқ, термоқ, бирлаштирмоқ; ◊ النَّخْلَ ~ хурмо тепасидаги шох-шаббани кесмоқ; ~ الشَّعْرَ сочни йиғиб орқага турмакламоқ; IV أَجْمَرَ тўпламоқ; النَّارَ ~ оловни қаламоқ; 2) шайтонга тош отиш маросимини бажармоқ (ҳаж пайтида); 3) қадамини тезлатмоқ, тез юрмоқ; V تَجَمَّرَ бирикмоқ, қўшилмоқ; йиғилмоқ, тўпланмоқ; VIII اِجْتَمَرَ (*христианларда: ибодат вақтида*) ладан тутатмоқ (بِالْمَجْمَرَةِ); X اِسْتَجْمَرَ орқани тошга артмоқ, тош билан тозаламоқ

– جَامُورٌ *эск.* хурмо дарахтининг энг юқори ўзаги

– جُمَّارٌ *жам.* 1) ўзак (*ўсимликдаги*) 2) (*хурмонинг*) учи, тепа қисми, дарахтнинг энг тепасидаги шох; 3) хурмо дарахтидан олинадиган мой

– جِمَارٌ *кўп.* الْحَجِّ ~ шайтонга отиладиган тошлар (*ҳаж мавсумида*)

– جُمَّارَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ (*хурмонинг*) учи, тепа қисми, дарахтнинг энг тепасидаги шох

– جَمْرٌ *жам.* чўғ бўлиб турган кўмир; *маж.* قَرِقٌ عَلَى ~كَ مَاءً ўзингни бос! (*сўзма-сўз:* ёнаётган оловингга сув сеп) هُوَ عَلَى مِثْلِ الْ~ مِنَ الْقَلَقِ хавотирликдан у ўзини худди чўғ устида ўтиргандай ҳис қиляпти; ~ عَلَى أَحَرَّ مِنَ الْ~ *қар.* أَحَرُّ

– جُمَّرٌ = جُمَّارٌ

– جَمْرَةٌ[1] *кўп.* جَمَرَاتٌ 1) ёнаётган бир парча кўмир; қоракуя; لا يُمَيِّزُ بَيْنَ التَّمْرَةِ وَالْ~ *мтл.* у кўмир билан хурмонинг фарқига бормайди; لَوْ قُلْتُ تَمْرَةً لَقَالَ ~ *мтл.* мен боғдан гапирсам, у тоғдан гапиради; мен Али десам, у Вали дейди (*сўзма-сўз:* мен хурмо десам, у кўмир дейди); 2) кичкина тош, майда тош; 3) *мед.* карбункул, хўппоз, кўк яра, чипқоннинг бийи; خَبِيثَةٌ ~ а) йиринг, яра; карбункул; б) куйдирги

– جَمْرَةٌ[2] бир-бирига жипслашган элат

– مُجْمَرٌ *ёки* مُجْمَرٌ : مِنَ الْحَوَافِرِ ~ мустаҳкам ва бақувват туёқ

– مُجْمَرَةٌ *кўп.* مَجَامِرُ 1) манқал; манқалдон; кабоб қўраси; 2) тутатқи солинадиган идиш, исириқдон; ладандон (*христианларда: ибодат вақтида ладан тутатадиган идиш*)

جُمْرُكٌ *кўп.* جَمَارِكُ божхона; رَسْمُ الْ~ божх, пошлина

– جُمْرُكِيٌّ *кўп.* جُمْرُكِيَّةٌ божхона ходими

– جُمْرُكِيٌّ божхонага оид; التَّعْرِفَةُ الْـ~ةُ божхона тарифи (*олинадиган хизмат ҳақи*); الإِجْرَاءَاتُ الْـ~ةُ божхона расмиятчилиги, божхонада қилинадиган ишлар

I جَمَزَ (и) جَمْزٌ қадамини тезлатмоқ (*туя ҳақида*)

– جَمَّازٌ *ёки* جَمَّازَةٌ 1) шошилинганда миниладиган туя; 2) тезюрар туя

– جَمْزٌ туянинг юриш усулларидан бири

– جَمَزَى тезов, тезюрар (*туя ёки от ҳақида*); ~ جَمَازٌ тезюрар эшак

– جُمَّيْزٌ *жам.* тутлар оиласига кирувчи мевали дарахт; анжир

– جُمَّيْزَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ тутлар оиласига кирувчи дарахт ва унинг меваси; анжир (*дарахти ва меваси*)

جَامُوسٌ *жам.* جَوَامِيسُ буйволлар (*буқалар кенжа оиласига мансуб ҳайвонлар*); (الْبَحْرِ) النَّهْرِ ~ бегемот, сув оти; ~ أَبُو (*тўқ сариқ*) қўтон, қарқара

– جَامُوسَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ буйвол, урғочи буйвол

– جَمَّاسٌ буйвол боқувчи одам, буйволчи

– جَمِيسٌ қуруқ, нами кетган, суви қочган; دَمٌ ~ қотиб қолган қон

جَمْشَتٌ *мин.* аметист (*сафсар ёки кўкиш сафсар рангли минерал, қимматбаҳо тош*)

I جَمَشَ (у) جَمْشٌ сочни олиб ташламоқ, тукни йўқотмоқ; сочни қирмоқ; II جَمَّشَ қитиқламоқ, қитиғини келтирмоқ; эркалаб қитиқламоқ; эркаламоқ

– جَمْشٌ паст овоз, шивирлаган товуш

– جَمُوشٌ депиляторий (*сочни олиб ташлашда, тукни йўқотишда ишлатиладиган модда*)

– جَمُوشٌ = جَمِيشٌ[1]

– جَمِيشٌ[2] ўсимлик битмайдиган ер

جَمْشَتْ = جَمْشَتْ

I جَمَعَ (а) جَمْعٌ 1) йиғмоқ, тўпламоқ; 2) (*ҳосилни*) ўрмоқ, термоқ; 3) ўрамоқ, қуршаб олмоқ, бирлаштирмоқ; شَمْلَهُمْ ~ бир жойга йиғмоқ, кимларнидир бирлаштирмоқ; 4) *мат.* қўшмоқ; 5) тузмоқ; яратмоқ, ижод этмоқ; الحُرُوفَ ~ *полигр.* (*ҳарфни*) термоқ; 6) (*бирор н. га*) қўшилмоқ, бирлашмоқ (إلى); 7) солиштирмоқ, таққосламоқ, қиёсламоқ; 8) қўшмоқ, бирлаштирмоқ, (к. *биландир*) таништирмоқ (ب); 9) (*бирор ишни бошқа иш билан*) бирга қўшиб олиб бормоқ (بَيْنَ); (*кимнидир к. биландир*) бирлаштирмоқ (بَيْنَ); 10) *грам.*(*маълум бир вазнда*) кўплик сонни ҳосил қилмоқ (عَلَى); عُدَّتَهُ ~ ◊ кимгадир қарши қуролланмоқ; бирор кимга қарши пичоқ қайрамоқ; II جَمَّعَ 1) кўп миқдорда йиғмоқ; тўпламоқ, жамламоқ; 2) бир жойга йиғмоқ, тўпламоқ; қисмларни йиғиб, тайёр ҳолга келтирмоқ (*мас. бирор жиҳозни*), *монтаж* қилмоқ, йиғмоқ; 3) коллективлаштирмоқ, жамоаламоқ; 4) коллекцияламоқ, коллекция тузмоқ; 5) жума намозига келмоқ, жума намозида қатнашмоқ; III جَامَعَ 1) бирлашмоқ; 2) жинсий алоқа қилмоқ; IV أَجْمَعَ ҳал қилмоқ; (н. *биландир*) келишмоқ, (н. *ҳақдадир*) келишиб олмоқ (عَلَى); أَجْمَعُوا عَلَى القَوْلِ ҳамма бир овоздан розилигини билдирди; أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ عَلَى ... ҳаммалари бир овоздан қарор қилишдики, ...; V تَجَمَّعَ 1) йиғилмоқ, тўпланмоқ; 2) битта жамоага (гуруҳга) бирлашмоқ; 3) қўшилган бўлмоқ, жамланган бўлмоқ (*сонлар ҳақида*); 4) тўпланган бўлмоқ, бир жойга тўпланмоқ; VI تَجَامَعَ жинсий яқинлик қилмоқ; VIII اجْتَمَعَ 1) йиғилмоқ, йиғилишмоқ, тўпланишмоқ; 2) бирлашмоқ; 3) бирга қўшилмоқ, бирга бўлмоқ; 4) (к. *биландир*) учрашмоқ (ب); (*бирор масалада*) келишмоқ; (على) X اسْتَجْمَعَ 1) йиғмоқ, термоқ; 2) тайёрланмоқ, ҳозирланмоқ; قُوَاهُ ~ куч-қувватини тўпламоқ, йиғмоқ

– اجْتِمَاعٌ *кўп.* اتٌ 1) мажлис, йиғилиш; йиғин, митинг; انْتِخَابِيٌّ ~ сайловолди йиғилиши; ~ جَمَاهِيرِيٌّ митинг; الْكَامِلُ ~ الْ пленум; 2) учрашиш; 3) бирлашиш, қўшилиш; شَمْلِ الشَّعْبِ ~ халқнинг бирлашиши; النَّهْرِ ~ дарёларнинг қўшилиши (*бир-бирига қуйилиши*); الطُّرُقِ ~ йўлларнинг (*бир-бири*) билан туташиши, чорраҳа; عِلْمُ الْ ~ жамиятшунослик

– اجْتِمَاعِيٌّ 1. ижтимоий, жамиятга оид; الْحَالَةُ الْ ~ ةُ ижтимоий вазият; الْمُسَاوَاةُ الْ ~ ةُ ижтимоий тенглик; النِّظَامُ الْ ~ ижтимоий тузум; الْهَيْئَةُ الْ ~ ةُ кишилик жамияти; وَزِيرُ الشُّؤُونِ الْ ~ ةِ жамоат ишлари вазири; 2. жамиятшунослик мутахассиси, жамиятшунос, социолог

– اجْتِمَاعِيَّاتٌ *кўп.* ижтимоий масалалар; ижтимоий ҳаёт воқеалари

– اجْتِمَاعِيَّةٌ жамоатчилик; жамият

– إِجْمَاعٌ бир овоздан қабул қилинган қарор; якдиллик, бирдамлик, ҳамжиҳатлик; الْ ~ *тар.* диний масалалар бўйича имомлар фикрининг якдиллиги; بِالْ ~ бир овоздан, якдиллик билан

– إِجْمَاعِيٌّ 1) коллективга оид, биргаликдаги, умумий; السَّلَامَةُ الْ ~ ةُ коллектив (жамоат) хавфсизлиги; 2) якдиллик, бирдамлик билан; مُوَافَقَةٌ ~ ةٌ якдиллик билан маъқуллаш

– أَجْمَعُ *мн.* جَمْعَاءُ *кўп.* أَجْمَعُونَ бутун; الْعَالَمُ الْ ~ *ёки* الْعَالَمُ بِأَجْمَعِهِ бутун олам (дунё); الْمَدِينَةُ جَمْعَاءُ бутун шаҳар; بِ ~ هِمْ ҳамма биргаликда

– تَجْمِيعٌ (*бирга*) тўпланиш, йиғилиш, бирлашиш, уюшиш; 2) йиғиш; монтаж қилиш (*мас. кинони*)

– تَجْمِيعِيٌّ йиғиш учун белгиланган, йиғиладиган; монтаж қилиш билан боғлиқ бўлган; الْأَعْمَالُ الْ ~ ةُ монтаж ишлари

– جَامِعٌ[1] 1) тўпловчи, йиғувчи, тузувчи; 2) тўла, кўп нарсани ўз ичига қамраб олган, сермазмун (*нутқ ҳақида*); 3) бирлаштирувчи, боғловчи; لَا يَجْمَعُهُمْ أَيُّ ~ уларнинг ...га ҳеч қандай алоқаси йўқ; 4) жомеъ (*масжид ҳақида*); 2. 1) йиғувчи, монтажчи; 2) *шунингдек*: الْحُرُوفِ ~ ҳарф терувчи; компилятор (*ундан-бундан йиғиб асар ёзувчи*), қурамачи; ابْنُ جَامِعٍ *ат.от, мз. тар.* Ибн Жоми (*Мустаҳлиқ қабиласидаги туяси кўп кишининг исми*)

– جَامِعٌ[2] *кўп.* جَوَامِعُ жомеъ; الْأَزْهَرِ ~ *ёки* الْ ~ الْأَزْهَرُ (*Қоҳирадаги*) Ал-Азҳар жомеъ масжиди; الْ ~ الْأُمَوِيُّ (*Дамашқдаги*) Ал-Умавий жомеъ масжиди

– جَامِعَةٌ *кўп.* اتٌ 1) умумийлик, бирлик; الْ ~ مَصْلَحَةِ манфаатлар умумийлиги; 2; мустаҳкам бирлик, жипслашганлик; бутунлик, яхлитлик; 3) алоқа; 4) иттифоқ, бирлашма, лига; الْأُمَمِ ~ *тар.* Миллатлар Иттифоқи (*давлатларнинг биринчи ва иккинчи жаҳон урушлари орасида мавжуд бўлган халқаро иттифоқи*); الدُّوَلِ الْعَرَبِيَّةِ ~ Араб давлатлари Лигаси; الشُّعُوبِ الْبِرِيطَانِيَّةِ ~ *тар.* Британия халқлари ҳамдўстлиги; 5) университет; مُدِيرُ الْ ~ университет ректори

– جَامِعِيٌّ 1. университетга оид; 2. университет ходими

– جَمْعٌ 1) бир бўлиш, бирлашиш; ҳаммаси, барчаси, жами; ... وَ ~ الْقَوْلِ إِنَّ қисқа қилиб айтганда, ...; 2) жинсий алоқа қилиш; 3) етарлилик, тўлалик

– جَمَّاعٌ йиғувчи, коллекционер; الْكُتُبِ ~ китоб йиғувчи; كَهْرَبَائِيَّةٌ ~ ةٌ *эл.* аккумулятор

– جَمَاعَةٌ *кўп.* اتٌ ، جَمَاعَةٌ жамоат, бирлашма, корпорация, уюшма; 2) жамият; الْفَرْدُ لِلْ ~ وَالْ ~ لِلْفَرْدِ бир киши ҳамма учун, ҳамма бир киши учун; 3) жамоа, гуруҳ; оломон; 4) *ҳарб.* бўлим (*взводнинг бир қисми*), отделение; 5) ёмон ниятли тўда, гала, гуруҳ, нияти бузуқ кишилар; ◊ الرَّجُلِ ~ а) оила; б) хотин (эрнинг хотини)

– جَمَاعِيٌّ оммавий, коллективга оид, биргаликдаги; تَدَابِيرُ ~ ةٌ биргаликдаги тадбирлар; الْمَزْرَعَةُ الْ ~ ةُ жамоа хўжалиги; قَتْلٌ ~ оммавий қатл этиш, қатли ом

– جَمَاعِيَّةٌ умумийлик, муштараклик; الْقِيَادَةِ ~ биргаликда раҳбарлик қилиш, коллектив раҳбарлик; إِشَاعَةُ الْ ~ فِي الزِّرَاعَةِ қишлоқ хўжалигини коллективлаштириш, умумлаштириш

– جَمْعٌ[1] *кўп.* جُمُوعٌ 1) йиғиш, тўплаш, бирлашиш, бирлаштириш; كَلِمَتِهِمْ ~ *ёки* شَمْلِهِمْ ~ *маж.* мустаҳкам бирлашиш; 2) йиғилиш, тўпланиш; 3) *мат.* қўшиш; 4) мажлис, йиғилиш; 5) оломон, йиғин, тўда; 6) *грам.* кўплик сон; الْكَثْرَةِ ~ (н. *ларнинг*) кўплигини билдириш учун кўплик сон; الْقِلَّةِ ~ (н. *лар*) сонининг озроқлигини билдириш учун кўплик сон; الْ ~ ~ кўплик сонининг кўплиги; ◊ الْيَدِ ~ мушт

– جَمْعٌ[2] 1) елканли кеманинг кўндаланг ўрнатилганелкани;2)Маккаимукаррамадаги Муздалифа тоғининг иккинчи номи

– جُمْعٌ *кўп.* أَجْمَاعٌ жамлик, биргалик; бутунлик, бир бутунлик; الْكِتَابَ ~ ا قَرَأَ у китобнинг ҳаммасини ўқиб чиқди; ◊ الْيَدِ ~ (الْكَفِّ) мушт

– جُمُعَةٌ *кўп.* جُمَعٌ 1) ҳафта; *дин.* пасха арафасидаги ҳафта; 2) *шунингдек*: يَوْمُ الْ ~ жума (*кун*); يَوْمُ الْ ~ الْحَزِينَةِ *ёки* الْ ~ الْعَظِيمَةُ *дин.* пасха арафасидаги жума

– جَمْعِيٌّ жамлайдиган, тўплайдиган, умумлаштирувчи; اسْمُ الْجِنْسِ الْ ~ *грам.* турдош от

– جَمْعِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ، 1) мажлис, йиғилиш; التَّشْرِيعِيَّةُ الْ ~ қонун чиқарувчи мажлис; ~ عُمُومِيَّةٌ умумий мажлис; عَامَّةٌ ~ пленум; 2)

жамият; الْـ~ الْجُغْرَافِيَّةُ география (жуғрофий) жамияти; ~ خَيْرِيَّةٌ хайрия жамияти; 3) Иттифоқ, ассоциация, уюшма; الْـ~ الْعُمُومِيَّةُ لِمُنَظَّمَةِ الأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бош Ассамблеяси; ~ الأُمَمِ *тар.* Миллатлар иттифоқи (*давлатларнинг биринчи ва иккинчи жаҳон урушлари ўртасида мавжуд бўлган халқаро иттифоқи*); 4) кўп миқдордаги, кўплик

– جَمِيعٌ 1. жами, бутунича, бир бутун; ~اً ҳаммаси бўлиб, жамулжам, бутунлигича; 2. барча, бутун, ҳамма, бари, жами; ~ُ النَّاسِ ҳамма одамлар; ~ُهُمْ уларнинг ҳаммаси

– مُجَامَعَةٌ бирлашиш, қўшилиш

– مُجْتَمَعٌ *кўп.* ~اتٌ 1) мажлис бўладиган жой, учрашув жойи; 2) мажлис, йиғилиш; 3) жамият; коллектив, жамоа; الْـ~ الإِنْسَانِيُّ (الْبَشَرِيُّ) кишилик жамияти; الْـ~ الاشْتِرَاكِيُّ социалистик жамият; الْـ~ الشُّيُوعِيُّ коммунистик жамият; الْـ~ اللاَّطَبَقِيُّ синфсиз жамият

– مُجْتَمِعٌ мажлис қатнашчиси

– مَجْمَعٌ *кўп.* مَجَامِعُ 1) мажлис бўладиган жой, 2) мажлис; съезд, йиғин; кенгаш; الْـ~ الْعِلْمِيُّ فанлар академияси; ~ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ Араб тили академияси; 3) комплекс (*бир бутунлик ҳосил этган, воқеа-ҳодисалар, ҳаракатлар, белгилар ва б. лар мажмуи*); 4) блок, иттифоқ; ◊ أَخَذَ بِمَجَامِعِ الْقُلُوبِ ўзига тортмоқ, мафтун қилмоқ, маҳлиё қилиб қўймоқ, асир этиб олмоқ, шайдо қилмоқ; مَجْمَعُ الرِّدَاءِ *эск.* кийим (ридо) ёқаси

– مُجَمَّعٌ *кўп.* ~اتٌ 1) бирлашма; الْـ~ الاسْتِهْلاَكِيُّ матлубот жамияти (бирлашмаси); 2) комбинат (*бир-бирига боғлиқ бир неча корхонани ўз ичига олган йирик бирлашма*); ~ الْحَدِيدِ وَالصُّلْبِ металлургия комбинати

– مُجَمِّعٌ йиғувчи, тупловчи, жамловчи; ~ُ الْكَهْرَبَاءِ *эл.* аккумулятор

– مَجْمَعِيٌّ 1. академияга оид, академик; 2. академик; академия ходими

– مَجْمُوعٌ 1. жамланган, йиғилган, тупланган; ~اً أَوْ مَفْرُوقًا биргаликда ёки алоҳида-алоҳида; الْحُرُوفُ الْـ~ةُ *полигр.* терилган ҳарфлар; 2. *кўп.* مَجَامِيعُ 1) ҳаммаси, барчаси, жами; умумий сумма, умумий миқдор, жами, ҳаммаси; *мат.* йиғинди; ~ مَصَانِعِ التَّعْدِينِ металлургия комбинати; 2; коллектив, жамоа

– مَجْمُوعَةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) мажмуа, тўплам; комплекс; الْـ~ الشَّمْسِيَّةُ ёки ~ النِّظَامِ الشَّمْسِيِّ қуёш системаси (тизими) даги сайёралар; 2) коллекция (*бир турдаги н. ларнинг тизимланган (системалаштирилган) туплами*); الْـ~ الْحَشَرِيَّةُ ҳашоротлар коллекцияси; الْـ~ النَّبَاتِيَّةُ гербарий (*қуритилган ўсимликларнинг коллекцияси*); 3) гурух, тўда, группа; серия; ~ الدَّمِ қон группаси

– مَجْمُوعِيٌّ глобал, бутун дунёни қамраб олган, дунёга тарқалган; дунё миқёсидаги; умумий

جَامَكِيَّةٌ = جَوَامِكُ, ~اتٌ *кўп.*

I (جمل) جَمُلَ (у) جَمَالٌ чиройли (гўзал) бўлмоқ; وَنَجْمُلُ بِنَا أَنْ نُلْقِيَ نَظْرَةً إِلَى ... ...га эътиборни қаратсак, яхши бўлади; هَلْ يَجْمُلُ بِنَا ... шу иш бизга ярашадими?; جَمَلَ (у) جَمْلاً жамламоқ; йиғмоқ; бирлаштирмоқ, боғламоқ; қўшмоқ, йиғиндисини чиқармоқ; جَمَلَ (у) جَمْلاً эритмоқ; ~ الشَّحْمَ ёғни эритмоқ; II جَمَّلَ зеб бермоқ, безатмоқ, ясатмоқ, чиройли қилмоқ, (*овқатни зирвак билан*) чиройли қилмоқ (ب); III جَامَلَ 1) ёқмоқ, кўнглини топмоқ; 2) (*бирор к. билан*) яхши (ёқимли, одобли) муносабатда бўлмоқ; IV أَجْمَلَ 1) боғламоқ, бирлаштирмоқ; тахламоқ, тўпламоқ, жамламоқ; 2) қисқа қилиб тушунтирмоқ; маълумот тайёрламоқ; 3) (*бирор н. ни*) яхши қилмоқ; 4) الْقَوْمُ ~ одамларнинг туяси кўпаймоқ; V تَجَمَّلَ 1) безанмоқ, ясанмоқ; чиройли бўлмоқ, пардоз-андоз қилмоқ; 2) одоб сақламоқ; ~ فِي الْكَلاَمِ ёқимли (одоб билан, яхши) гапирмоқ; 3) сабр қилмоқ, бардош (чидам) билан ўтказмоқ; 4) эриган ёғ емоқ; VI تَجَامَلَ бир-бири билан яхши муносабатда бўлмоқ; X اسْتَجْمَلَ чиройли деб билмоқ (топмоқ)

– إِجْمَالٌ 1) бирикиш; қўшилиш, жамланиш; 2) қисқа баён қилиш; қисқача маълумот, маълумот; بِالْـ~ ёки ~اً умуман, умуман олганда; хулоса қилиб, лўнда қилиб, қисқача; عَلَى وَجْهِ الْـ~ ёки بِوَجْهِ الْـ~ умуман, умуман олганда

– إِجْمَالِيٌّ 1) жамланган, якуний; ялпи, жами, ҳаммаси; умумий, умумлаштирувчи; биргаликдаги, бирга қилинган; الضَّرَبَاتُ الْـ~ةُ *ҳарб.* бир ерга тўплаб берилган зарбалар; 2) қисқартирилган, лўнда

– تَجَمُّلٌ 1) (*сохта, хўжакўрсинга қилинган*) одоб, боодоблик; 2) чидам, бардош, сабр-тоқат

– تَجَمُّلٌ² *кўп.* تَجَمُّلاَتٌ *эск.* снарядлар; қўр-қут, ғамлаб қўйилган нарса

– تَجْمِيلٌ чиройли қилиш, безаш; зеб бериш, зийнатлаш; الْـ~ جِرَاحَةُ *қар.* جِرَاحَةٌ²; مُسْتَحْضَرَاتُ الْـ~ пардоз-андоз ашёлари, косметика буюмлари

– تَجْمِيلِيٌّ безашга оид; الْجِرَاحَةُ الْـ~ةُ косметик жарроҳлик

– جَامِلٌ туялар подаси (*туякаш билан бирга*)

– جَمَالٌ жамол, гўзаллик, ёқимлилик, чиройлилик; الْـ~ صَاحِبَةُ чиройли, ёқимли, гўзал (аёл ҳақида); الْـ~ (الإِلَهَةُ) رَبَّةُ гўзаллик илоҳаси, Венера (*қадимги Рим мифларида*); الْـ~ عِلْمُ эстетика (*санъат ва бадиий ижодиётдаги нафосат, табиат ва ҳаётдаги гўзалликлар ҳақидаги фан ва таълимот*)

– جَمَّالٌ *кўп.* جَمَّالَةٌ туя боқувчи, туякаш

– جَمَالُونَ *кўп.* ~اتٌ *қар.* جَمْلُونٌ

– جَمَالِيٌّ эстетикага оид, эстетик; الْمُتْعَةُ الْـ~ةُ эстетик завқ; الذَّوْقُ الْـ~ эстетик дид; الْقِيَمُ الْـ~ةُ маънавий бойликлар

– جَمَالِيَّةٌ бадиият, гўзаллик, нафосат

– جَمَلٌ *кўп.* جِمَالٌ туя; بَسَنَامٍ ~ бир ўркачли туя; ذُو سَنَامَيْنِ ~ ёки بِسَنَامَيْنِ ~ икки ўркачли туя; ◊ الْيَهُودِ ~ُ *зоол.* хамелеон, буқаламун; الْمَاءِ ~ُ сақоқуш, бирқозон (*тумшуғи остида мешкоб халтаси бўлган йирик сув қуши*); لَيْسَ لَهُمْ فِي الأَمْرِ ~ وَلاَ نَاقَةٌ уларнинг бу ишга ҳеч қандай алоқаси (дахли) йўқ; يَوْمُ الْجَمَلِ *тар.* туя куни (*Муҳаммад С.А.В. рафиқалари Ойша Ҳазрат Алига қарши иштирок этган жанг номи*)

– جُمْلٌ *ат.от, мз.* Жумл

– جُمَّلٌ¹ тўхташ жойига кемани боғланадиган йўғон арқон (*қар.* قَلْسٌ)

– جُمَّلٌ²: حِسَابُ الْـ~ ҳарфлар ҳисоби (*қар.* أَبْجَدُ)

– جُمْلَةٌ *кўп.* جُمَلٌ 1) жами, ҳаммаси, барчаси; натижа, сумма; маълум миқдор; бир қатор, қатор, бир неча; أَعْطَاهُمْ ~ مِنَ النَّصَائِحِ у уларга бир неча (қатор) маслаҳатлар берди; وَ ~ الْقَوْلِ бир сўз билан (қисқа қилиб) айтганда; بِالْـ~ а) бир сўз билан, қисқа қилиб; б) кутарасига, улгуржи; в) оммавий миқёсда; اعْتِقَالاَتٌ بِالْـ~ одамларни оммавий қамоққа олишлар; وَالْمُفَرَّقِ بِالْـ~ ёки وَالْقَطَاعِيِّ بِالْـ~ кутарасига (улгуржисига) ва чаканасига (чаканалаб); تُجَّارُ الْـ~ улгуржи савдогарлар; ~ُ бутунича; ҳаммаси бўлиб; فِي ~ِهِ وَتَفْصِيلِهِ ёки ~ُ وَتَفْصِيلاً тўла ва батафсил, умуман ва жумлатан; مِنْ ~ِهِمْ улар орасида; وَحَدَّثَنَا فِي ~ِ مَا حَدَّثَ أَنَّ ... у гап орасида айтдики, ...; 2) *шунингдек:* خَبَرِيَّةٌ ~ *грам.* жумла; اسْمِيَّةٌ ~ от кесимлиги; فِعْلِيَّةٌ ~ феъл кесимли гап; ~ مُعْتَرِضَةٌ кириш гап

– جَمْلُونٌ *кўп.* ~اتٌ иморатнинг гумбаз шаклидаги юқори қисми; икки ёққа нишаб томнинг қирраси; гумбаз, қубба; икки нишабли том; سَطْحُ الْـ~ икки ёққа нишаб томнинг тепа қирраси ва унинг устига

жойлаштирилган ёғоч

– جَمْلُونِيٌّ гумбазсимон, қуббасимон

– جَمِيل[1] 1. жамил, чиройли, ёқимли; истараси иссиқ, жозибали; 2. раҳм-шафқат; хайрли иш; илтифот, марҳамат; ~ مَعْرِفَةُ الْـ ёки نُكْرَانُ الْـ عُرْفَانُ الْـ миннатдорлик, ташаккур; ~ الْـ ношукурлик, нонтепкилик; ~ жуда соз!, жуда яхши!; 3) *ат.от, мз.* Жамил (*шоир исми*)

– جَمِيل[2] эриган ёғ, жир

– جَمِيلَة *ат.от, мн.* Жамила

– مُجَامَلَة жонкуярлик, сермулозаматлик; хушмуомалалик, илтифот, ҳурмат билан муомалада бўлиш, мулойимлик; ~ زِيَارَةٌ ҳурмат билдириш мақсадидаги ташриф (визит); عَلَى سَبِيلِ الْـ мулозамат юзасидан; ~ لَهُ бирор шахсга хушомад қилиб, унга ёқишни кўзлаб

– مُجْمَل 1. 1) якуний, умумий; 2) қисқа; 2. қисқа баён; очерк (*умумий тарзда ёзилган тасвирий-тавсифий ёки илмий асар*); схема; маълумот; (тарихий) қисқа курс; ◊ ... يَظْهَرُ مِنْ ~ حَالِهِ أَنَّ аниқ (очиқ) кўриниб турибдики, ...; فِي ~ه (~ه) وَتَفْصِيلِه тўлалигича ва майда тафсилотлари билан

– مُجَمِّل безатувчи

– مُجَمَّلَات *кўп.*(*кумушдан, қимматбаҳо тошлардан ясалган*) безаклар, зеб-зийнатлар

– جُمَان *жам.* марваридлар, дурлар, инжулар

– جُمَانَة *кўп.* ـَات марварид донаси, дурдона

– جَمْهَرَ 1) йиғмоқ, тўпламоқ; 2) (*к.гадир*) хабар бермоқ, билдирмоқ (عَلَى); تَجَمْهَرَ йиғилишмоқ, тўпланишмоқ

– تَجَمْهُر йиғин, тўда; *халқ.* йиғилиш, тўпланиш

– جَمَاهِرِيٌّ оммавий

– جَمَاهِرِيَّة оммавийлик, оммавий ҳол (ҳолат)

– جَمْهَرَة йиғилиш, тўпланиш; омма

– جُمْهُور *кўп.* جَمَاهِير 1) тўда, гуруҳ, омма; бир жойга йиғилган кишилар; халқ; الْجَمَاهِيرُ الْعَامِلَة ишчилар оммаси; الْجَمَاهِيرُ الْغَفِيرَة кўп сонли омма (халқ); кенг халқ оммаси; 2) бир жойга тўпланган қум; 3) *эск.* дўнглик, тепалик; 4) *ат.от, мз.* Жумҳур

– جُمْهُورِيٌّ[1] 1. 1) умумий, оммавий; халққа оид; 2) республикага оид; 2. республикачи, республика тарафдори

– جُمْهُورِيٌّ[2] 1) маст қилувчи ичимлик, шароб; 2) қайнатиб тайёрланган шарбат

– جُمْهُورِيَّة *кўп.* ـَات жумҳурият, республика; ~ أُوزْبَكِسْتَان Ўзбекистон жумҳурияти (республикаси)

– مُجَمْهَر 1. тўпланган, йиғилган; 2. *кўп.* ـَات тўплам; مُجَمْهَرَاتُ الْعَرَبِ ёки مُجَمْهَرَاتُ الْمُعَلَّقَاتِ (*араб шеъриятида дан сўнг ўз аҳамиятига кўра иккинчи ўринда турадиган*) исломгача бўлган етти қасида тўплами

جَمَاءٌ, جُمَاءٌ: الشَّيْءُ – бирор нарсанинг ҳажми, жуссаси, гавдаси

I جَنَّ (*а/у*) جَنٌّ 1) бекитмоқ, яширмоқ; пинҳон тутмоқ; اللَّيْلُ ~ тун чўкди, тун кирди; جُنَّ *мажх.* 1) ўсмоқ, узаймоқ; النَّبْتُ ~ ўсимлик узайди; الْأَرْضُ ـتْ ~ ердан гул униб чиқди; 2) ўсиб ғовлаб кетмоқ, тарвақайламоқ (*дарахт ҳақида*) 3) *мажх.* ақлдан озмоқ, жинни бўлмоқ; II جَنَّنَ 1) ақлдан оздирмоқ, жинни қилмоқ, жинниликкача олиб бормоқ; 2) қаҳр-ғазабини келтирмоқ; IV أَجَنَّ 1) ақлдан оздирмоқ, жинни бўлишгача олиб бормоқ; 2) бекитмоқ, яширмоқ, пинҳон қилмоқ; ~ـتْ الْمَرْأَةُ وَلَدًا ҳомиладор бўлмоқ; V تَجَنَّنَ ақлдан озмоқ, ақл-ҳушини йўқотмоқ; VI تَجَانَّ ёки تَجَانَنَ ўзини жиннликка солмоқ; VIII اجْتَنَّ беркинмоқ, яширинмоқ; X اسْتَجَنَّ 1) (н. *биландир*) ёпинмоқ (ب); 2) яширинмоқ, бекинмоқ; 3) ақлдан озган деб ҳисобламоқ

– جَانٌّ 1) иблислар, шайтонлар; жинлар, девлар (*насронийларда*); 2) жинларнинг дастлабки яратилган бобокалони; 2) оқ илон

– جِنٌّ *шунингдек:* جِنَّة *жам.* жинлар, руҳлар; шайтонлар, иблислар; عَالَمُ الْـ *миф.* руҳлар олами; جِنٌّ ёки جِنَّةٌ : مِنَ الشَّبَابِ ~ ёшликнинг илк пайти

– جَنَّانِيٌّ *кўп.* جَنَّانِيَّة = جَنَّانٌ

– جَنَان[1] *кўп.* أَجْنَان юрак; жон; ثَابِتُ الْـ ~ мустаҳкам иродали; қўрқмас, довюрак

– جَنَان[2] 1) тун, кеча; 2) тун қоронғулиги

– جُنَان, جُنَانَة қалқон

– جَنَان жиннилик, ақлдан озиш

– جَنَّان боғбон

– جَنَن *кўп.* أَجْنَان 1) қабр, гўр; 2) ўлик, жасад; 3) кафан

– جِنّ *д.с.* جِنٌّ *дан.* жин, руҳ, иблис, шайтон

– جِنِّيَّة *кўп.* ـَات (*аёл қиёфасидаги*) жин, соҳира, сеҳрлаб (мафтун қилиб) қўядиган гўзал аёл; пари; الْبَحْرِ ~ сув париси

– جَنَّة *кўп.* 1ـَات (جِنَان, ـَ) боғ; الْـ ~ жаннат; ◊ أَهْلُ الْـ ~ *дин.* аҳли жаннат, тақводорлар; أَسْكَنَهُ اللهُ فَسِيحَ جَنَّاتِهِ Оллоҳ унинг жойини жаннатда қилсин!; سَاكِنُ الْجِنَان марҳум; عُصْفُورُ الْـ ~ қалдирғоч; 2) хурмо дарахтлари

– جُنَّة *кўп.* جُنَن 1) (*бирор н. дан ҳимояланиш учун*) тўсиқ, пана; 2) қалқон

– جِنَّة 1) = جَنَان; 2) жин. руҳ, иблис, шайтон

– جُنُون 1) жунун, жиннилик, ақлсизлик, ақлдан озганлик; ... مِنَ الْـ ~ أَنَّ агар ...са, ақлсизлик бўлади; جُنَّ ~ـهُ у ақлдан озди; جُنَّ ~ هَذَا الرَّجُلِ бу одам эсини йўқотди (ақлдан озди); الْـ ~ فُنُونٌ *мтл.* ҳар ким ўз ҳолича ақлдан озади; 2) қаҳр, ғазаб; 3) васваса; ~ التَّعَاظُم улуғлик васвасаси; ~ الْحَرِيق пиромания (*ўт қўйишга мойилликдан иборат руҳий касаллик*); ~ السَّرِقَة клептомания, (*ўғирликка мойилликдан иборат руҳий касаллик*)

– جُنُونِيٌّ жиннликка, ақлсизликка оид; шайтонга, иблисга оид, шайтоний; даҳшатли, қўрқинчли

– جَنِين *кўп.* أَجِنَّة эмбрион, пушт, ҳомила; عِلْمُ الْأَجِنَّة эмбриология (*биологиянинг эмбрионлар ривожланишини ўрганадиган бўлими*)

– جُنَيْنَة *кўп.* ـَات, جَنَائِنُ боғча, кичкина боғ

– جُنَيْنَتِيٌّ *кўп.* جُنَيْنَتِيَّة боғбон

– جَنِينِيٌّ эмбрионга оид; эмбрион ҳолидаги

– جَنٌّ: أَرْضٌ ~ـةٌ жинлар макон қурган ер

– جِنَّة = جَنٌّ

– جَنَّة жиннилик, ақли озганлик; ~ بِهِ у ақлдан озган

– جَنَّة *кўп.* جَنَان қалқон; قَلَبَ ظَهْرَ الْـ ~ (*бирор к. га қарши*) қуролни қаратмоқ (тўғриламоқ); ўзгартирмоқ, бурмоқ

– مَجْنُونٌ[1] *кўп.* مَجَانِينُ жиннли, ақлдан озган; қутурган; السِّبَاقُ الْـ ~ ўта тез чопиш, пойга

– مَجْنُونٌ[2] ўсиб кетган, ғовлаб кетган; نَخْلَةٌ ~ـةٌ ўсиб баландлаб кетган хурмо дарахти

I جَنَأَ (а) جَنَأً бўйни энгашмоқ, бўйни энгашиб қолмоқ; جَنَأَ (а) جُنُوءً бирор зарбадан ҳимоялаш мақсадида (*к.нингдир устига*) энгашмоқ, эгилмоқ (عَلَى)

– أَجْنَأُ *мн.* جُنْأٌ букри

I جَنَبَ (*у*) جَنْبٌ 1) бир тарафга қўйиб турмоқ; 2; ...дан четда ушлаб турмоқ; четлаштирмоқ, йўқотмоқ; II جَنَّبَ = I; III جَانَبَ ёнида бўлмоқ; 2) ўзини четга олмоқ, ўзини олиб қочмоқ; هَذَا الرَّأْيُ لَا يُجَانِبُ الصَّوَابَ бу нуқтаи назар ҳақиқатга яқин; مِنْ ~ قَوَاعِدِ النَّحْوِ وَالصَّرْفِ грамматика қоидаларига амал (риоя) қилмаслик; IV أَجْنَبَ узоқлашмоқ, четлашмоқ, йироқлашмоқ; V تَجَنَّبَ ўзини олиб қочмоқ, ўзини четга олмоқ, ўзини четга тортмоқ; VI تَجَانَبَ 1) ўзини четга олмоқ (тортмоқ); 2) бир-бирига боғлиқ бўлмоқ; VIII اجْتَنَبَ = V,: يُجْتَنَبُ четлаб ўтиш мумкин бўлган нарса

– اجْتِنَابٌ бош тортиш, сақланиш, ўзини тийиш

– أَجْنَبُ = أَجْنَبِيٌّ[1]

– أَجْنَبُ[2] буйсунмас

– أَجْنَبِيٌّ *кўп.* أَجَانِبُ 1. 1) ажнабий, бегона, чет киши; 2) четга оид; اللُّغَاتُ الْـ~ـةُ чет тиллар; 2. бегона юртлик киши, чет эллик киши

– تَجَنَّبَ бош тортиш, бўйин товлаш; оғиш, четга чиқиш

– جَانِبٌ *кўп.* جَوَانِبُ 1) ён, ёнбош; биқин; борт, ён девор; фланг, ён томон, қанот; (*шуниндек: дип.*) томон; الْـ~ـ الْأَيْسَرِ الْمَرْكَبِ кеманинг чап борти; الْـ~ـ الْفَرَنْسِيُّ (*мас. музокараларда*) Франция томони; اتَّفَقَ الْـ~ـانِ عَلَى أَنَّ ... ҳар иккала томон келишиб олишдики, ...; مُتَعَدِّدُ الْجَوَانِبِ а) кўп томонли; кўп қиррали; б) кўп қирралилик; وَحِيدُ الْـ~ـ бир ёқлама; ~ـا четга; четда; تَرَكَهُ ~ـا бирор нимадан бош тортмоқ; كَانَ بِـ~ـهِ бирор ким тарафида бўлмоқ; وَضَعَهُ ~ـا бирор нарсани ёнга қўйиб турмоқ; بِـ~ـهِ у билан ёнма-ён; وَقَفَ بِـ~ـهِ бирор ким тарафида турмоқ; هَذَا ~ إِلَى шу билан бирликда; إِلَى ~ـهِ у билан бир қаторда; وَقَفَ إِلَى ~ـهِ бирор ким тарафига ўтмоқ; ... مِنْ ~ ... وَمِنْ ~ آخَرَ бир томондан ..., бошқа томондан ...; مِنْ ~ـهِ унинг тарафидан; الْحِيَادَ ~ التَّزَمَ бетарафликни сақламоқ, бетараф бўлиб турмоқ; التَّزَمَ ~ الصَّمْتَ сукут сақламоқ; لَاحَظَ أَنَّ ~ـهُ أَهْمَلَ у сездики, уларга эътибор беришмаяпти; لَا يُؤْمَنُ ~ـهُ у хатардан холи эмас; у омонатдир, у ишончли эмас; خَافَ ~ـهُ қўрқмоқ, бирор кимдан ҳайиқмоқ, чўчимоқ; أَعْطَى صَوْتَهُ فِي ~ у ... учун овоз берди; فَكَانَتِ النَّتِيجَةُ 61 صَوْتًا إِلَى الْمَشْرُوعِ لِصَوْتٍ وَاحِدٍ ضِدَّهُ ~ натижада лойиҳа учун 61 овоз тарафдор ва бир овоз қарши бўлди; عَلَيْنَا أَنْ نُنَاضِلَ فِي ~ قُوَّاتِ السَّلَامِ وَالْحُرِّيَّةِ биз тинчликни мустаҳкамлаш ва озодлик учун курашишимиз керак; 2) бўлак, қисм, миқдор; ... عَظِيمٌ مِنْ ~ (*бирор н. нинг*) катта қисми; هَذَا الْخَبَرُ عَلَى ~ كَبِيرٍ (عَظِيمٍ) مِنَ الْأَهَمِّيَّةِ (الْخُطُورَةِ) бу ўз аҳамиятига кўра жуда муҳим хабар; ◊ ... بِـ~ مَا шу билан биргаликда, айни замонда; سَهْلُ الْـ~ـ муомалада ёқимли; لَيِّنُ الْـ~ـ гапга кўнадиган, райиш, қобил; مَرْهُوبُ الْـ~ـ қўрқинч (ҳисси) уйғотувчи

– جَانِبِيٌّ 1) ён томондаги, ёнбошдаги; عَرَبَةٌ ~ـةٌ коляска, кажава (*мотоциклда*); *фото.* صُورَةٌ ~ـةٌ *ёки* مَنْظَرٌ ~ профил, ён томондан кўриниш; 2) қўшимча, ёрдамчи, иккинчи даражали; نَاتِجٌ ~ қўшимча маҳсулот; 3) *фон.* латерал ундошлар (*тилнинг икки ёнидан чиқадиган ҳаво оқими ёрдамида ҳосил бўлувчи ундошлар*)

– جَانِبِيَّةٌ *фото.* профил, ён томондан кўриниш

– جَنَابٌ 1) тараф, ён; 2) жаноб, жаноблари (*асосан чет эллик расмий кишиларга мурожаат*); ~ قُنْصُلِ إِنْكِلْتَرَا الْعَامُّ инглиз бош консули жаноблари; ~ كُمْ жаноб олийлари; 3) *эск.* турар жой олдидаги бўш майдонча; 4) *эск.* қўшничилик

– جُنَابٌ плеврит, зотилжам

– جَنَابَةٌ 1) лой; 2) *дин.* ҳаром бўлиш, мурдор бўлиш, булғаниш

جَنَابِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) темир йўл ёқасидаги ариқ, зовур; 2) тупроқ, шағал *ва б.* тўкиб ясалган баландлик, тепалик, дўнглик

– جَنْبٌ *кўп.* جُنُوبٌ, أَجْنَابٌ ён; ёнбош; борт, ён девор; тараф; *ҳарб.* қанот; ~ (لِ) إِلَى ~ـا ёнма-ён; بِـ~ـهِ унинг ёнида; عَلَى ~ тарафга; ~ـهُ бирор нарсанинг ёнида; бирор нарсада; فَعَدَ ~ التِّلِيفُونِ телефон ёнида ўтирмоқ; ذَاتُ الْـ~ـ плеврит, зотилжам; بَيْنَ ~ـيْهِ а) ичида; б) бирор нарсанинг ичида; بِالْـ~ـ الصَّاحِبُ; الْجَارُ الْـ~ـ ҳамроҳ, йўлдош, сафардаги шерик; ён қўшни, яқин қўшни

– جُنُبٌ 1) *дин.* ҳаром қилинган, мурдор қилинган, булғанган; 2) бегона, ёт; ~ قَرِيبٌ узоқ қариндош; الْجَارُ الْـ~ـ ўзга юртлик, ўзга юртдан келиб қолган қушни

– جَنْبَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) хуржун; 2) ён, ёнбош, тараф; بِجَنَبَاتِهِ *ёки* جَنَبَاتِهِ فِي бирор нарсанинг ичида; بِجَنَبَاتِ الْحُجْرَةِ ҳужралар ичида; بَيْنَ جَنَبَاتِ الْمَسْجِدِ масжид деворлари орасида (ичида); فِي جَنَبَاتِ هَذِهِ الْمَصَانِعِ يَعْمَلُ عَشَرَةُ آلَافِ عَامِلٍ бу заводда ўн минг ишчи ишлайди; 3) тармоқ, бирлашма

– جَنْبِيٌّ ён томондаги, ёнбошдаги

– جَنُوبٌ 1) жануб; ~ـا жанубга; жанубда; 2) жанубий шамол; ~ شَرْقِيٌّ жануби-шарқий; ~ غَرْبِيٌّ жануби-ғарбий

– جَنُوبِيٌّ жанубий; قُطْبُ الْـ~ـ Жанубий қутб

– جَنِيبٌ 1. (*ёнбошда*) етаклаб кетилаётган; 2. 1) кўнгилчан, итоаткор; 2) бегона, ёт

– مُتَجَانِبٌ чегарадош, қушни, ёнма-ён; زَاوِيَةٌ ~ـةٌ *мат.* қушни бурчак

– تَجَانَبَ ёнда борувчи

– مُجَانَبَةٌ ўзини олиб қочиш, қочиш; ~ لِلصَّوَابِ ҳақиқатдан четга чиқиш (қочиш)

– مُجَنَّبٌ кўп. кўпгина (ижобий ёки салбий нарсалар); إِنَّ عِنْدَنَا خَيْرًا ~ـا وَشَرًّا ~ـا бизда кўпгина яхши ва ёмон нарсалар бор

– مِجْنَبٌ қалқон

– مِجْنَبَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) флигель (*асосий уй ёнига қурилган бино*); қанот, томон (*бинода*); 2) *ҳарб.* фланг, ён томон, қанот

جِنْبَازِيَّةٌ *кўп.* гимнастикачилар, акробатлар (*мураккаб машқларни бажарувчи гимнастикачилар ёки цирк артистлари*)

– جِنْبَازٌ *кўп.* جَنَابِزَةٌ гимнастикачи, акробат

– جُنْبَازٌ гимнастика (*сол.* جُمْبَازٌ)

– جُنْبَازِيٌّ гимнастикага оид

– جُنْبَازِيَّةٌ = جُنْبَازٌ

جِنْتِلْمَنٌ жентльмен (*Англияда: аристократик табақаларга хос назокатли одам*); اتِّفَاقُ الْـ~ـ ўзаро жентльменларча келишув; тантилик билан тузилган ўзаро оғзаки битим

جُلْجُلٌ = جُنْجُلٌ

I جَنَحَ (*а*) جُنُوحٌ, جَنْحٌ 1) қанотни, қўлни жароҳатламоқ; 2) бошланмоқ (*тун, қоронғулик ҳақида*); 3) саёз жойга ўтириб қолмоқ (*кема ҳақида*); 4) (н. *гадир*) интилмоқ (إِلَى); (н. *нингдир*) тарафига оғмоқ (إِلَى); (н. *гадир*) майл, ҳавас, қизиқиш кўрсатмоқ (إِلَى); (н. *гадир*) кўнмоқ, унамоқ, юрмоқ; рози бўлмоқ; қабул этмоқ (إِلَى); II جَنَّحَ 1) қанот билан таъминламоқ; يَدَيْهِ ~ қўлларни силкита бошламоқ; 2) *кўч.м.* руҳлантирмоқ, руҳини кўтармоқ; 3) бирор кимсани қонунбузарликда айбламоқ; IV أَجْنَحَ 1) (н. *гадир*) унатмоқ, кўндирмоқ, рози қилмоқ; 2) саёз жойга ўтириб қолмоқ (*кема ҳақида*); VIII اجْتَنَحَ икки ёндан бири томонга эгилмоқ, оғмоқ

– جَانِحٌ 1. 1) (н. *гадир*) уновчи, рози бўлувчи (إِلَى); мойил, тарафдор; 2) ақлдан озган, тўғри йўлдан адашган; 2. 1) ён, ёнбош, ён, тараф; қирра; 2) қонунбузар

– جَانِحَةٌ *кўп.* جَوَانِحُ *анат.* қовурға; بَيْنَ جَوَانِحِهِ унинг кўнглида, унинг юрагида (қалбида)

– جَنَاحٌ *кўп.* أَجْنِحَةٌ, جَنَاحَاتٌ 1) қанот; 2) сузгич (*сув ҳайвонларининг сузиш аъзоси*); 3) қанот, томон; флигель; корпус; (*қўргазма залидаги*) бўлим, павильон; 4) ~ مِنَ الْإِنْسَانِ одамнинг қўлтиғидан қўл учигача бўлган аъзоси; 5) ён, ёнбош, тараф; *ҳарб.* фланг, қанот; 6) паррак (*мас. вентиляторлардаги*); 6) ҳимоя, ҳомийлик; فِي ~ـهِ у унинг ҳимоясида; 8) этак, бар; مُنْخَفِضُ الْـ~ـ камтар, ҳоксор; مَقْصُوصُ الْـ~ـ заиф, кучсиз; عَلَى ~ الطَّائِرِ *ёки* عَلَى ~ السُّرْعَةِ худди қаноти бордай (қанот чиқаргандай) тез, шошилинч; الْحَرْبُ عَلَى ~ السُّرْعَةِ яшин тезлигидаги уруш; 9) *эск.* қўл

– جُنَاحٌ гунох; айб, ножўя қилинган иш; жиноят; ... لَا ~ عَلَيْهِ إِنْ ... агар у ...са, ҳеч бало бўлмайди

– جُنْحٌ бир бўлак, бир қисм (*тун ҳақида*); ◊ تَحْتَ ~ الظَّلَامِ тун пардаси остида, тун қоронғилигида

– جَنْحٌ тараф, қирғоқ, чет; ёқа, қирра, чет,

чекка, лаб; مِنَ اللَّيْلِ ~ туннинг бир қисми

– جُنْحَةٌ *кўп.* جُنَحٌ айб, ноўрин иш; қонунбузарлик

– جَنُوحٌ (н. *гадир*) мойил, тарафдор (إِلَى)

– جُنُوحٌ 1) мойиллик; اللَّيْلِ ~ туннинг кириб келиши; 2) саёз жойга ўтқизиб қўйиш (*кема ҳақида*)

– جُنَيْحٌ, جُنَيْحَةٌ *кўп.* اتٌ . кичкина қанот, қанотча; *ав.* элерон (*самолёт қанотларидаги бошқариш учун хизмат қиладиган қисмлар*)

– جُنَيْحٌ = جُنَيْحٌ

– مُجَنَّحٌ 1) қанотли, қаноти бор; 2) руҳланган

(جند) II جَنَّدَ қўшинга, армияга одам олмоқ; ҳарбий хизматга чақирмоқ; сафарбар қилмоқ; نَفْسَهُ ~ (н. *гадир*) ўзини сафарбар қилмоқ (لِ); (н. *нидир*) қилишга, бажаришга чоғланмоқ (لِ); تَجَنَّدَ 1) ҳарбий хизматга кирмоқ; 2) жалб қилинган бўлмоқ, сафарбар қилинган бўлмоқ

– تَجَنُّدٌ ҳарбий хизматни ўташ

– تَجْنِيدٌ жалб қилиш, олиш; ҳарбий хизматга чақириш; сафарбар қилиш; الإِجْبَارِيُّ ~ال мажбурий ҳарбий хизмат

– جُنْدٌ *кўп.* أَجْنَادٌ, جُنُودٌ 1) аскар, лашкар, қўшин; ҳарбий қисм; جُنُودٌ نِظَامِيُّونَ мунтазам армия қўшинлари; جُنُودُ الْمِظَلَّاتِ парашютчилар; الْجُنُودُ الْمُجَنَّدَةُ битмас-туганмас қўшин, сон-саноқсиз қўшин (аскар); 2) ёрдамчи, ёрдам берувчи

– جُنْدِيٌّ *кўп.* جُنُودٌ 1) жангчи, оддий аскар, солдат, ҳарбий хизматчи; مُسْتَجَدٌّ ~ хизматга янги келган аскар, قَبْرُ الْ~ الْمَجْهُولِ номаълум жангчи қабри; 2) *шахм.* пиёда; الْمَقْثَاةِ ~ полизга қўрқитиш учун қўйилган «қўриқчи»

– جُنْدِيَّةٌ 1) ҳарбий хизмат, аскарликдаги хизмат; 2) агрессив ҳарбийлар, тажовузкор ҳарбий доиралар; 3) милитаризм (*қуролланиш ва янги уруш оловини ёқишга қаратилган реакцион агрессив сиёсат*)

–الْجُنَيْدُ *ат.от, мз.* Ал-Жунайд

– مُجَنَّدٌ ҳарбий хизматга янги келган аскар

جَنْدَارِمَةٌ жандармерия (*чет давлатларда: сиёсий полиция*)

جُنْدُبٌ *кўп.* جَنَادِبُ 1) чигиртка; 2) *ат.от, мз.* Жундуб

–جُنْدَبٌ *кўп.* جَنَادِبُ = جُنْدُبٌ

جَنْدَرَ 1) (*ювилган кирни*) ўқловлаб текисламоқ, силлиқламоқ, ғижимини ёзмоқ; 2) الْكِتَابَ ~ китобнинг ўқилган қисмига қалам юргизмоқ; الثَّوْبَ ~ ранги ўчган кийимни қайтадан бўямоқ

– جِنْدَرَةٌ ўқлов (*ювилган кирни текислаш учун*)

– جَنْدَرَةٌ 1) (*ювилган кирни*) ўқловлаб текислаш, ғижимини ёзиш; 2) ўқлов

جَنْدَارِمَةٌ = جَنْدَرَمَةٌ

– جَنْدَرْمِيٌّ 1. жандармерияга ва жандармга оид; 2. жандарм (*жандармерияда хизмат қилувчи полициячи*)

جَنْدَفْلِيٌّ *жам.* устрицалар (*еса бўладиган денгиз моллюскалари*)

جَنْدَلَ йиқитмоқ, қулатмоқ; ағдариб ташламоқ, юқоридан ташламоқ

– جَنْدَلٌ *кўп.* جَنَادِلُ тош; қоя; (*дарёдаги*) остонатош (*дарё тагидан кўтарилиб турган тош дўнглик*)

– جَنْدَلَةٌ юқоридан қулаш

– جُنْدُولَةٌ, جُنْدُولَا *кўп.* جُنْدُولَاتٌ 1) гондола (*1. венеция қайиғи; 2. ҳаво шари, дирижабль ва ш.к. ларнинг одам ўтирадиган ёки мотор ўрнатиладиган кажаваси*)

جِنْرَالٌ[1] *кўп.* جَنَرَالَاتٌ, جَنَرَالَاتٌ . генерал; كُولُونِيلٌ ~ генерал-полковник; لِيفْتِنَانْتٌ ~ генерал-лейтенант; مَاجُورٌ ~ генерал-майор

– جِنْرَالٌ[2] бош, асосий; قُنْصُلٌ ~ бош консул

– جِنْرَالِيسِيمٌ генералиссимус

(جنز) II جَنَّزَ жаноза ўқимоқ; дафн этмоқ

– جُنَّازٌ, جَنَّازٌ *кўп.* جَنَائِزُ жаноза, жаноза маросими; дафн маросими; дафн этиш

– جَنَازَةٌ *кўп.* اتٌ . جَنَائِزُ, 1) жаноза, дафн қилиш маросими; صَلَاةُ الْ~ жаноза намози; 2) тобут; катафалк (*дафн маросимида тобут қўйиладиган арава ёки машина; черковда тобут қўйиладиган супача*); 3) тобутда ётган ўлик

– جَنَائِزِيٌّ дафнга оид; اجْتِمَاعٌ ~ мотам йиғилиши, йиғини

جَنْزَبِيلٌ занжабил (*1. ўсимлик; 2. шу ўсимлик илдизидан тайёрланган зиравор, сол.* زَنْجَبِيلٌ); شَرَابُ الْ~ занжабил ичимлиги; كَعْكُ الْ~ занжабил қўшилган ширин кулча

جَنْزَرَ мис оксиди билан қопланмоқ, яшил бўёқ билан қопланмоқ

– جَنْزَرَةٌ, جِنْزَارَةٌ, جِنْزَارٌ мис оксиди, яшил бўёқ

– جِنْزِيرٌ (*сол.* زَنْجِيرٌ) *кўп.* جَنَازِيرُ 1) занжир; طَارَةُ الْ~ шестерня, тишли ғилдирак; جَنَازِيرُ لِتَوْصِيلِ الْحَرَكَةِ трансмиссия (*двигателнинг ҳаракатини ёки айланишини ғилдирак ва тасмалар орқали бошқа механизмларга узатувчи махсус қурилма*); 2) гусеница (*танк, трактор ва ш.к. ларда ғилдирак вазифасини ўтовчи кенг занжир тасма*); جَنَازِيرُ الْجَرَّارَةِ трактор гусеницаси (занжири)

– مُجَنْزَرٌ 1) мис оксиди билан қопланувчи; 2) гусеницали, занжирли

(جنس) II جَنَّسَ 1) бир жинсли қилмоқ; ўхшатмоқ; 2) натурализация қилмоқ (*бошқа давлат гражданлигига ўтказмоқ*), гражданлик ҳуқуқини бермоқ; 3) бошқа ҳолга келтирмоқ (айлантирмоқ), бошқача қилиб қўймоқ; 4) янгроқ қилмоқ, бир хил янграйдиган қилмоқ; الْكُسُورَ ~ *мат.* умумий махражга келтирмоқ; III جَانَسَ 1) ўхшаш бўлмоқ, бир хил бўлмоқ, бир хил жинсли бўлмоқ; 2) янгроқ бўлмоқ, ҳамоҳанг (оҳангдош) бўлмоқ; 3) икки хил маъноли сўзларни ишлатмоқ; 4) кўнгил очмоқ, вақтичоғлик қилмоқ; шерик бўлмоқ; V تَجَنَّسَ 1) ўхшамоқ, ўхшаб кетмоқ; *грам.* ассимиляция бўлмоқ, аралашиб (бир бўлиб ёки ўхшаб) кетмоқ; 2) натурализация бўлмоқ (*бошқа давлат гражданлигига ўтмоқ*); بِالْجِنْسِيَّةِ ~ танламоқ; гражданликка қабул қилмоқ; VI تَجَانَسَ ўхшамоқ, ўхшаб кетмоқ; бир хил бўлмоқ, бир хил жинсли бўлмоқ

– تَجَانُسٌ 1) ўхшашлик, бир хиллик; бир жинслилик, бир хилда тузилганлик; *мат.* изоформизм (*ўхшашлик*); عَدَمُ الْ~ бир хил бўлмаслик, бир жинсли бўлмаслик; 2) тўла мувофиқлик, тўла розилик

– تَجَنُّسٌ натурализация (*бошқа давлат гражданлигига ўтиш*), гражданликни қабул қилиш

– تَجْنِيسٌ натурализация, гражданлик ҳуқуқини бериш

– جِنَاسٌ 1) ўхшашлик; ҳамоҳанглик, қофиядошлик; 2) сўз ўйини; услуб. парономазия (*ўхшаш сўзлар ишлатиш*)

– جِنْسٌ *кўп.* أَجْنَاسٌ 1) *биол.* авлод; الْ~ الْبَشَرِيُّ одамзод, башарият, инсоният; 2) нав, сорт; синф, туркум; тур, хил; 3) жинс; الْ~ الْخَاشِنُ эркаклар жинси; الْ~ اللَّطِيفُ аёллар жинси; 4) зот, насл; қабила; ирқ; миллат; элат; هُوَ ~ الْ~ مِصْرِيُّ у Миср элатига мансуб; ~ه أَبْنَاءُ а) унинг (*мз.*) ватандошлари; б) эркаклар; ~ها بَنَاتُ а) унинг (*мн.*) ватандошлари; б) аёллар; ~ الْ~ أَوْلَادُ қабила, миллат ва *ш.к.* лар вакиллари; عِلْمُ أُصُولِ أَجْنَاسِ *ёки* عِلْمُ الْأَجْنَاسِ الْبَشَرِيَّةِ антропология (*одамнинг келиб чиқиши ва эволюцияси, жисмоний тузилиши ва ирқларнинг пайдо бўлиши ҳақидаги фан*); نَظَرِيَّةُ الْأَجْنَاسِ ирқий назария; 5) *грам.* жинс, род; اسْمُ الْجِنْسِ *кўп.* أَسْمَاءُ الْأَجْنَاسِ *грам.* турдош от

– جِنْسِيٌّ 1) ирқий; насабий, жинсий; миллий; 2) жинсий, сексуал; اتِّصَالٌ ~ жинсий алоқа; ~ لَا эркак ёки урғочилик аломати йўқ, жинссиз; б) апатрид (*отасиз урчийдиган жонивор ёки ўсимлик*)

– جِنْسِيَّةٌ 1) (*бирор миллатга тааллуқли*) элат; 2) фуқаролик, табаалик; гражданлик; عَدِيمُ الْ~ апатрид; اخْتَارَ الْ~ гражданликни қабул қилмоқ; أَسْقَطَ (سَحَبَ, سَلَبَ) الْ~ عَنْهُ бирор кимни гражданликдан маҳрум қилмоқ; اللَّا~ а) апатридизм; б) жинссизлик; 3) жинс

– مُتَجَانِسٌ бир хил, бир хил жинсли, гомоген (*таркиби жиҳатидан бир хил, мас. суюқлик*)

– مُجَانِسٌ бир хил, ўхшаш, худди, ...дек

– مُجَانَسَةٌ 1) (*бирор н. га*) ўхшайдиган (н. *ҳақида*); ўхшашлик, бир хиллик; бир жинслилик, бир хилда тузилганлик; 2) кўнгил очиш, вақтичоғлик

– مُجَنَّسٌ 1. тоза зотли эмас, айниган; 2. дурагай, чатишма

I جَنَفَ (*а*) جَنَفٌ 1) тўғри йўлдан адашмоқ (عَنْ); 2) эркин ҳаракат қилмоқ; (*ўз васиятларида*) адолатсизлик қилмоқ; 3) *эск.* ноҳақ иш қилмоқ; III جَانَفَ ўзини олиб қочмоқ, ўзини четлаштирмоқ; VI تَجَانَفَ (н. *дандир*) 1) ўзини четга олмоқ (عَنْ);(н. *дандир*) ўзини четга тортмоқ, бўйин товламоқ (عَنْ); (н. *гадир*) мойиллик сезмоқ (لِ, إِلَى); 2) *эск.* бир тарафга оғмоқ

– جَنَفٌ ўзбошимчалик; адолатсизлик

جُنْفِيصَةٌ, جُنْفَاصٌ дағал каноп мато; қопқанор тикиладиган мато

جَنْلَزَ *қар.* جَلْنَزَ

جُنَلَةٌ *кўп.* اتٌ юбка (*хотин-қизлар кийими*)

I (جنى) جَنَى[1] (*и*) جَنْيٌ термоқ, узмоқ (*мева ҳақида*); ҳосилни йиғмоқ; *кўч.м.* самарасини, натижасини кўрмоқ; الفَائِدَةَ ~ фойда (манфаат) кўрмоқ, наф топмоқ; جَنَى[2] (*и*) جِنَايَةٌ (к. *гадир қарши*) жиноят содир этмоқ (عَلَى); عَلَى نَفْسِهَا جَنَتْ بَرَاقِشُ *мтл.* ўз қилмишига ўзи айбдор; IV أَجْنَى термоқ, узмоқ, йиғмоқ; V تَجَنَّى (к. *нидир*) жиноятда айбламоқ (عَلَى); (*бирор к. га нисбатан*) қабиҳлик, пасткашлик қилмоқ (عَلَى); (к. *гадир*) бўҳтон, туҳмат қилмоқ (عَلَى); (к. *ҳақидадир*) ғийбат қилмоқ (عَلَى); عَلَى الحَقِيقَةِ ~ ҳақиқатга хиёнат қилмоқ; VIII اجْتَنَى (*мевани*) йиғмоқ, термоқ, узмоқ

– أَجْنَى букри (*қар.* أَجْنَأَ)

– تَجَنٍّ (к. *нидир*) жиноятда айблаш (عَلَى); (*бирор к. га*) қабиҳлик, пасткашлик қилиш (عَلَى); (к. *гадир*) бўҳтон, туҳмат қилиш (عَلَى); (к. *ҳақидадир*) ғийбат қилиш (عَلَى); مِنَ التَّجَنِّي أَنْ ... ...са, ноҳақлик бўларди

– جَانٍ *мн.* جَانِيَةٌ *кўп.* جُنَاةٌ 1. 1) (*мевани*) терувчи, узувчи, йиғиштирувчи; 2) жиноий, жиноятчи; 2. 1) (*ҳосил*) терувчи; 2) жиноятчи

– جُنَاةٌ териб (узиб) олинган мева

– جِنَائِيٌّ 1) жиноий; اتِّفَاقٌ ~ жиноий тил бириктириш; 2) жиноятчи; جَرِيمَةٌ ~ қаттиқ жиноят; القَانُونُ الـ~ *қар.* قَانُونٌ

– جِنَايَةٌ *кўп.* اتٌ жиноят; қаттиқ жиноят; مَحْكَمَةُ الجِنَايَاتِ *қар.* مَحْكَمَةٌ; كُبْرَى ~ ўлим билан жазоланадиган жиноят; 2) *эск.* хафагарчилик

– جَنَوِيٌّ генуялик, Генуяга тегишли

– جَنًى эндигина узилган мевалар (*узум, хурмо ва ш.к. лар ҳақида*)

– جَنْيٌ *кўп.* جِنَايَاتٌ йиғим-терим; ўрим-йиғим вақти, ўроқ пайти

– جَنِيٌّ янги узилган, янги терилган; رُطَبٌ ~ эндигина узилган хурмо

– مُجْتَنًى *эск.* мева йиғиладиган жой, омбор

– مَجْنًى *кўп.* مَجَانٍ 1) мева йиғиладиган (териладиган) жой; боғ; 2) *кўч.м.* манба

– مَجْنِيٌّ йиғиладиган, териладиган; йиғилган, терилган; عَلَيْهِ ~ а) жабрланувчи; б) жиноят қурбони

جُنَيْهٌ, جُنَيْهٌ *кўп.* اتٌ гиней, фунт (*пул бирлиги*); إِنْجِلِيزِيٌّ ~ инглиз фунти; مِصْرِيٌّ ~ Миср фунти; إِسْتِرْلِينِيٌّ ~ фунтстерлинг (*Англияда*)

جَهْبَذٌ, جَهْبَذٌ *кўп.* جَهَابِذَةٌ 1) буюк билимдон одам, яхши биладиган, билағон; 2) уддабурро одам, юлдузни бенарвон урадиган одам

جَهْجَهَ : بِالسَّبُعِ ~ ваҳший ҳайвонни орқага қайтариш учун бақирмоқ

I جَهَدَ[1] (*а*) جَهْدٌ 1) ҳаракат қилмоқ, интилмоқ; меҳнат қилмоқ; зўр бермоқ; куч сарфламоқ; (*қийинчиликлар билан*) курашмоқ; ... لِ جُهْدَهُ الأَقْصَى ~ ... учун бор кучи билан ҳаракат қилмоқ; 2) толиқтирмоқ, чарчатмоқ (*касаллик ва б. ҳақида*); جَهَدَ[2] (*у*) دَابَّتَهُ : جَهْدٌ ~ от-уловга меъёрдан ортиқ юк қўймоқ; III جَاهَدَ 1) зўр бермоқ; бор кучини бермоқ; 2) (н. *учундир*) курашмоқ, жанг қилмоқ (... فِي سَبِيلِ); فِي سَبِيلِ الدِّينِ ~ дин йўлида муқаддас уруш олиб бормоқ; IV أَجْهَدَ 1) уринтирмоқ, қийнаб қўймоқ; зўр бериб кучайтирмоқ; الذَّاكِرَةَ ~ хотирага зўр бермоқ; نَفْسَهُ ~ (н. *биландир*) ўзини қийнамоқ (ب); 2) толиқтирмоқ, чарчатмоқ, ҳолдан тойдирмоқ; VI تَجَاهَدَ тиришмоқ, (бирор *н. да*) жонбозлик кўрсатмоқ, ғайрат қилмоқ (فِي); VIII اجْتَهَدَ 1) (н. *нидир*) тиришқоқлик (қунт) билан қилмоқ, ғайрат (ҳафсала) билан қилмоқ (فِي); 2) *шар.* мустақил (эркин) қарор чиқармоқ (*қар.* اجْتِهَادٌ)

– اجْتِهَادٌ 1) ҳаракат қилиш, интилиш, ҳафсала, қунт, иштиёқ; 2) *шар.* олий даражада билимга эга бўлиш ва шариат соҳасидаги баъзи масалаларни мустақил ҳал қилиш ҳуқуқини олиш; الـ~ فِي الشَّرْعِ шариат қонунларини ишончли шарҳлаш; الـ~ القَضَائِيُّ *ёки* الـ~ فِي المَسَائِلِ القَضَائِيَّةِ юридик масалаларни мустақил ҳал этиш ҳуқуқи; 3) мустақил ижод, (*манбаларни*) эркин тадқиқ этиш

– اجْتِهَادِيٌّ эркин тадқиқотга асосланган (*илмий ишда*)

– إِجْهَادٌ озиб-тўзиш; чарчаш, ҳолдан тойиш, қаттиқ чарчаш

– جَهَادٌ экин битмайдиган қаттиқ тупроқ

– جِهَادٌ жиҳод, уруш, кураш; فِي سَبِيلِ الدِّينِ ~ (اللهِ) дин (Оллоҳ) йўлидаги жиҳод, уруш

– جِهَادِيٌّ 1) жиҳодга, урушга оид; 2; жанговар; 3) ҳарбий

– جِهَادِيَّةٌ ҳарбий хизмат

– جَهْدٌ *кўп.* جُهُودٌ 1) уриниш, ҳаракат қилиш, тиришиш, меҳнат; ... بَذَلَ الـ~ الجَهِيدَ فِي ...учун бор куч-ғайратни сарфламоқ; 2) машаққат, қийинчилик; 3) *эл.* кучланиш; (الـ~ المُتَوَسِّطُ, الـ~ المُنْخَفِضُ) الـعَالِي юқори (ўрта, паст) кучланиш; ◊ ... أَقْسَمَ جَهْدَ أَيْمَانِهِ أَنَّ у иймонини ўртага қўйиб қасам ичдики, ...

– جُهْدٌ куч, қувват, қобилият; зўр ғайрат, диққат-эътибор; меҳнат; الطَّاقَةِ ~ кучига қараб; кучининг борича; المُسْتَطَاعِ ~ *ёки* ~ الاسْتِطَاعَةِ имконияти борича, кучига қараб, кучи етганича

– جَهِيدٌ жуда қийин, ғоятда вазмин

– مُجَاهِدٌ мужоҳид, (*ҳақ иш учун*) курашчи; жангчи, аскар, сипоҳ

– مُجَاهَدَةٌ ҳаракат қилиш, уриниш, бор кучини сарфлаш; 2) кураш

– مُجْتَهِدٌ 1) тиришқоқ, ғайратчан, ҳаракатчан, интилувчан; 2) (*шариат илмида*) юксак чўққига эришган киши; الأَئِمَّةُ المُجْتَهِدُونَ мусулмон ҳуқуқи масалалари бўйича мустақил қарор қабул қилувчи имомлар; 3) манбаларни эркин тадқиқ қилиш асосида қарор чиқарувчи

– مُجْهَدٌ ҳолдан тойган, чарчаган, бемажол

– مَجْهُودٌ *кўп.* اتٌ ҳаракат қилиш, тиришиш; меҳнат; энергия, тоқат; بَذَلَ ~هُ ҳамма кучни сарфламоқ; فَذَهَبَتْ مَجْهُودَاتُهُمْ عَبَثًا уларнинг меҳнатлари зое кетди

I (جهر) جَهَرَ (*а*) جَهْرٌ, جَهَارٌ 1) ҳаммага эшиттириб баланд овозда гапирмоқ; 2) очмоқ, эълон қилмоқ; иқрор бўлмоқ, тан олмоқ; (н. *нидир*) очиқ-ойдин, ҳамманинг кўз ўнгида қилмоқ (*туш.к. ёки* ب); جَهُرَ (*у*) جَهَارَةٌ жарангдор бўлмоқ, баланд бўлмоқ (*товуш ҳақида*); جَهِرَ (а) جَهَرٌ қуёш нури таъсирида ҳеч нарсани кўрмай қолмоқ, кўз қамашмоқ; II جَهَّرَ *фон.* жарангли қилмоқ; III جَاهَرَ очиқ, ошкора равишда гапирмоқ, билдирмоқ, изҳор қилмоқ, айтмоқ; ~هَا بِرَأْيِهِ у қизга фикрини айтди; IV أَجْهَرَ эълон қилмоқ, овоза қилмоқ; VI تَجَاهَرَ ошкора равишда, халқ

олдида нутқ сўзламоқ

– أَجْهَرُ *мн.* جَهْرَاءُ *кўп.* جُهْرٌ 1) кундуз куни кўрмаслик касалига дучор бўлган одам; 2) қуёш нури таъсирида кўзи кўрмай қолган киши, кўзи қамашган киши; 3) узоқни кўролмайдиган, яқинни кўрувчи

– جَاهِرَةٌ микроскоп

– جَهَارٌ аниқлик, ошкоралик; ~ا аниқ, очиқ; ошкора равишда; وَنَهَارًا ~ا мутлақо ошкора; куппа-кундуз куни

– جَهْرٌ 1. аниқ, очиқ; рўйи-рост, ошкора; ~ا яширмасдан, рўйи-рост, овоз чиқариб, эшиттириб; 2. аниқлик, ошкоралик, оммавийлик

– جُهْرٌ (*ташқи*) кўриниш, сирт, тахлит, қиёфа

– جَهْرَةٌ оммавийлик, ошкоралик; ~ аниқ, ошкора, овоз чиқариб, эшиттириб

– جَهْرِيٌّ аниқ, рўйи-рост; ошкора равишда

– جَهْوَرِيٌّ янгроқ, жарангдор (*овоз ҳақида*); ~ا баланд, қаттиқ овоз билан, ҳаммага эшиттириб

– جَهِيرٌ йўғон, паст овоз; бас (*1. энг паст эркак овози ва шундай овозли ашулачи*); امْرَأَةٌ ~ ةٌ йўғон овозли аёл; *2. паст йўғон овозли мусиқий асбоблар номи*); الْـ~ الأَوَّلُ баритон (*1. тенор билан бас оралиғидаги эркаклар овози; 2. пуфлаб чалинадиган мусиқий асбоб*)

– مِجْهَارٌ *кўп.* مَجَاهِيرُ 1) баланд, қаттиқ овозли; 2) радиокарнай, репродуктор, овоз кучайтиргич

– مُجْهَرٌ баланд, йўғон, қаттиқ

– مُجَهَّرٌ *фон.* жарангли

– مِجْهَرٌ1 = مِجْهَارٌ

– مِجْهَرٌ2 *кўп.* مَجَاهِرُ микроскоп; الْـ~ الْكَهْرَبَائِيُّ электр микроскоп

– مِجْهَرِيٌّ 1) микроскопга оид; микроскопик; 2) микроскоп ёрдамида қилинадиган, микроскопик

– مِجْهَرِيَّةٌ микроскопия (*микроскопдан фойдаланиш ва унинг ёрдамида микроскопик препаратлар тайёрлаш усули*)

– مَجْهُورٌ *фон.* жарангли

I جَهَزَ (*а*) جَهْزٌ (к. *нидир*) ўлдирмоқ, йўқ қилмоқ (عَلَى); II جَهَّزَ 1) тайёрламоқ, ҳозирламоқ; жиҳозламоқ, ускуналамоқ, асбоб-ускуна билан таъминламоқ; (н. *биландир*) таъминламоқ (ب); (*келинчак учун*) сеп-сидирга тайёрламоқ; IV أَجْهَزَ = I; V تَجَهَّزَ тайёр бўлмоқ, жиҳозланган бўлмоқ, таъминланган бўлмоқ; тайёрланмоқ, отланмоқ, шайланмоқ, керакли яроғ билан таъминланиб олмоқ

– تَجْهِيزٌ тайёрланиш, тайёрлаш; жиҳозлаш, таъминлаш

– تَجْهِيزَاتٌ *кўп.* асбоб-ускуналар, жиҳозлар, аслаҳа-анжомлар

– تَجْهِيزِيٌّ тайёрлашга оид; тайёрлайдиган, тайёрловга оид

– تَجْهِيزِيَّةٌ *кўп.* اتٌ тайёрлов синфи

– جَاهِزٌ тайёр; ~ةٌ مَلَابِسُ тайёр кийимлар

– جِهَازٌ *кўп.* أَجْهِزَةٌ 1) ҳамма керакли нарсалар; жиҳозлар; асбоб-анжомлар; 2) (*келин учун*) сеп-сидирга; 3) аппарат; ~ الدَّوْلَةِ давлат аппарати; 4) асбоб, прибор; машина; механизм, қурилма; ~ الإِرْسَالِ (اللاَّسِلْكِيُّ) *радио.* передатчик (*тўлқинлар юборадиган қурилма*); ~ الاسْتِقْبَالِ (اللاَّسِلْكِيُّ) *радио.* приёмник (*тўлқин қабул қиладиган қурилма*); ~ التِّلِيفِزْيُونِ телевизор; الْـ~ الْحَاسِبُ الإِلِكْتُرُونِيُّ электрон ҳисоблаш машинаси, ЭҲМ; ~ الرَّادَارِ радар (*радиотўлқинлар ёрдамида объектларнинг турган жойини аниқловчи қурилма*); الْـ~ الرَّحَوِيُّ циклотрон (*ядро тадқиқотида зарядланган оғир микрозаррачаларни тезлатадиган қурилма*); ~ لِتَكْيِيفِ الْهَوَاءِ ҳаво намлигини бир хилда сақлаш жиҳози; 5) *анат.* аъзо, муча, система, орган, аппарат; ~ دَمَوِيٌّ қон системаси; ~ عَصَبِيٌّ асаб (нерв) системаси; ~ هَضْمِيٌّ овқат ҳазм қилиш аъзолари; ~ عُضْوِيٌّ حَيٌّ тирик организм

– مُجَهَّزٌ 1) (н. *биландир*) жиҳозланган (ب); 2) тайёр; ~ةٌ مَلَابِسُ тайёр кийимлар

I جَهَشَ (*а*) جَهْشٌ йиғламсираб мурожаат қилмоқ, йиғлай-йиғлай деб талпинмоқ (إِلَى); IV أَجْهَشَ : ~ بِالْبُكَاءِ йиғлаб юборишга тайёр бўлмоқ

– جَهْشَةٌ *кўп.* اتٌ йиғи-сиғи, йиғлаш

(جهض) IV أَجْهَضَ бола ташлашга сабаб бўлмоқ; бола олдириш муолажасини қилмоқ (бажармоқ); ~ت الْمَرْأَةُ чала туғмоқ, бола ташлаб қўймоқ, муддатидан олдин туғмоқ; ◊ مَطَالِبَهُ ~ кимнингдир талабини қондиришни рад этмоқ

– إِجْهَاضٌ аборт қилдириш, аборт

– جَهَّاضٌ хирург-гинеколог

– جَهْضٌ = إِجْهَاضٌ

– جَهْضٌ, جَهِيضٌ ўлик ҳомила, чала туғилган бола

– جُهْضٌ = جَهْضٌ

– مُجْهَضٌ абортив, ўсмай қолган, мажмағил, чала

I جَهِلَ (*а*) جَهْلٌ, جَهَالَةٌ 1) жоҳил бўлмоқ; 2) нодон бўлмоқ; 3) бемулоҳаза, мулоҳазасиз бўлмоқ, ўйламай иш қиладиган бўлмоқ; 4) билмаслик; لاَ يَجْهَلُ هَذَا إِنْسَانٌ *ёки* لاَ يَجْهَلُ هَذَا أَحَدٌ бу ҳаммага маълум; II جَهَّلَ 1) нодонликда айбламоқ; жоҳилликни, жаҳолатни ёймоқ, жоҳилликда тутиб турмоқ; VI تَجَاهَلَ 1) ўзини билмасликка, жоҳилликка солмоқ; 2) (*бирор н. билан*) ҳисоблашмаслик; назар-писанд қилмаслик, менсимаслик; X اسْتَجْهَلَ нодон, жоҳил деб ҳисобламоқ

– أَجْهَلُ *мн.* جَهْلَاءُ *кўп.* جُهْلٌ ўта кетган нодон, жоҳил

– تَجَاهُلٌ назар-писанд қилмаслик, менсимаслик; ~ عَنْ جَهْلٍ أَوْ عَنْ ё нодонликдан, ёки атайлаб

– جَاهِلٌ *кўп.* جُهَّالٌ, جُهَلَاءُ, جَهَلَةٌ 1. жоҳил, нодон; 2. 1) аҳмоқ; 2) ўқимаган (омий) одам, билимсиз одам

– جَاهِلِيٌّ 1. жоҳилий, исломгача бўлган даврда яшаган; الْـ~ الْعَصْرُ исломгача бўлган давр, жоҳилия даври; 2. мажусий, бутпараст

– جَاهِلِيَّةٌ 1) жоҳиллик, нодонлик; 2) мажусийлик, бутпарастлик; кўп худолилик; الْـ~ الْجَاهِلِيَّةُ *ёки* الْـ~ исломгача бўлган давр, жоҳилия даври

– جَهَالَةٌ 1) жаҳолат, нодонлик; аҳмоқона иш; 2) жоҳиллик

– جَهْلٌ 1) нодонлик; 2) бехабарлик, жаҳолат, зулмат; ~ عَنْ аҳмоқлик туфайли, нодонлик оқибатида; لَسْنَا مِنَ الْـ~ بِحَيْثُ نُفَكِّرُ فِي ذَلِكَ биз бу ҳақда ўйлагани унчалик аҳмоқ эмасмиз; 3) бемулоҳазалик; ўйламай қилинган иш; 4) тажрибасизлик; أَبُو جَهْلٍ Абу Жаҳл (*Қурайш қабиласидаги киши исми*)

– جَهُولٌ 1. ўта нодон, жоҳил, билимсиз; 2. зеҳни йўқ, бефаросат, бефаҳм, эси паст

– مَجْهَلٌ *кўп.* مَجَاهِلُ 1) ҳали ўзлаштирилмаган, ўрганилмаган ер; مَجَاهِلُ الصَّحْرَاءِ Саҳрои Кабирнинг ўзлаштирилмаган ерлари; 2) саҳро

– مَجْهَلَةٌ жаҳолатга олиб борадиган иш

– مَجْهُولٌ *кўп.* مَجْهُولَاتٌ, مَجَاهِيلُ 1. 1) номаълум, нотаниш; ~ الأَصْلِ келиб чиқиши номаълум; 2) *шунинг-дек:* ~ الاسْمِ номи яширинган, аноним; كَانَ ~ الْعَيْنِ وَالأَثَرِ ўта номаълум бўлмоқ; عُدَّ فِي حُكْمِ الْـ~ худди нотанишдек, номаълумдек ҳисобланмоқ; 2. 1) *грам.* мажҳул даража; صِيغَةٌ لِلْـ~ мажҳул даража шакли; فِعْلٌ مَبْنِيٌّ لِلْـ~ мажҳул даража феъли; 2) *мат.* номаълум сон; مُعَادَلَةٌ ذَاتُ عِدَّةِ مَجْهُولَاتٍ кўп номаълумли тенглама

– مَجْهُولِيَّةٌ номаълумлик, мажҳуллик, нотайинлик

I (جهم) جَهِمَ (*а*) جَهْمٌ 1) маюс қарамоқ, хафа қарамоқ; 2) (*бирор к. ни*) маюс (нохуш) қабул қилмоқ; جَهُمَ (*у*) جَهَامَةٌ, جُهُومَةٌ қовоғини солмоқ, юзда маюслик (нохушлик, ғамгин

қиёфа) ни акс эттирмоқ; V تَجَهَّمَ қовоғи солинмоқ, ҳўмраймоқ, пешонаси тиришмоқ; ғамгин бўлмоқ, кайфияти бузилмоқ; ~ الْجَوُّ а) қоронғи бўлди; б) *куч.м.* вазият кескинлашди; 2) (*бирор к. га*) ғамгин, қовоқ солиб, ҳўмрайиб қарамоқ (*туш.к. ёки* لِ)

– جَاهِمٌ ҳўмрайган, қайғули, ғамгин, маюс, хафа, нохуш

– جَهَامٌ *жам.*(*ёмғир ёғдирмайдиган*) қора булутлар

– جُهُومَةٌ, جَهَامَةٌ бадқовоқлик, қовоғи солиқлик, ғамгинлик, маюслик, хафалик, нохушлик; юзнинг жиддийлиги

– جَهْمٌ қовоғи солиқ, ҳўмрайган, хафа, ғамгин, нохуш; الْمُحَيَّا ~ ғамгин, маюс қиёфали

جَهْمِيَّةٌ *ислом динидаги оқимлардан бири.(бу оқим тарафдорлари жаннат ва дўзахни ўткинчи ҳисоблайдилар, асосчиси* جَهْمُ بْنُ صَفْوَانَ *дир*).

– جَهْمٌ = مُتَجَهِّمٌ

جُهَيْنَةُ жуҳайна (*қабила номи*); عِنْدَ ~ الْخَبَرُ الْيَقِينُ *мтл.* ишончли хабар жуҳайна қабиласидадир

(جهنم) جَهَنَّمُ *мн.* жаҳаннам, дўзах

– جَهَنَّمِيٌّ жаҳаннам (дўзах) га оид; жаҳаннамий, дўзахий; ◊ آلَةٌ ~ةٌ белгиланган пайтда портлайдиган бомба

– جَهَنَّمِيَّةٌ *бот.* бугенвиллея, жаҳаннам ўсимлиги

جِهَةٌ *қар.* وجه

جهو II جَهَى (*ярани*) катта (кенг) очмоқ, кенгайтирмоқ

– أَجْهَى *мн.* جَهْوَاءُ ялонғоч, ёпилмаган, бекитилмаган; ~ بَيْتٌ томсиз уй; ~ رَأْسٌ кал бош

جَهْوَرَ баланд овоз билан гапирмоқ, овозни баландлатмоқ

– جَهْوَرٌ *ат.от, мз.* Жаҳвар

– جَهْوَرِيٌّ баланд, юқори (*овоз ҳақида*); ~ الصَّوْتِ баланд овозли, овози баланд

جَهْوِيٌّ *қар.* وجه

جهي (а) جَهًا бузилмоқ, вайрон бўлмоқ; ~ الْبَيْتُ уй вайрон бўлди

جَوٌّ *кўп.* أَجْوَاءٌ, جَوَاءٌ 1) ҳаво, атмосфера; أَجْوَاءُ الْبِلَادِ мамлакатнинг ҳаво ҳудудлари, чегаралари; سِلَاحُ الْ~ ҳарбий ҳаво кучлари (қўшинлари); بِالْ~ ҳаво йўли билан (орқали), самолёт билан (самолётда) 2) *куч.м.* муҳит, вазият; шароит, аҳвол; فِي ~ مِنَ الْوُدِّ وَالصَّدَاقَةِ дўстлик ва қардошлик вазиятида; فِي ~ التَّفَاهُمِ الْمُتَبَادَلِ ўзаро бир-бирини тушуниш вазиятида; وَجَرَتِ الْمُنَاقَشَةُ فِي ~ مِنَ الْعَبْدَلِيَّةِ الْعَالِيَةِ музокаралар олий даражадаги жиддий вазиятда ўтди; 3) осмон; 4) кенг водий; 5) об-ҳаво; иқлим; 6) *куч.м.* қулай замин, асос, таянч; 7) *физ. тех.* (*бир*) атмосфера (*босимни ўлчашда*); ◊ الْ~ النَّفْسِيُّ кайфият; التَّحَفُّ الْ~ бошпанаси бўлмаслик (*ўўқ*); أَخْلَى الْ~ (к. *гадир*) эркин ишлашга (ҳаракатга) имкон яратиб бермоқ (لِ)

– أَجْوَائِيٌّ метеоролог (*об-ҳавони ўрганувчи мутахассис*)

– جَوًّا, جُوًّا ичида, ичкарида, ўртасида, орасида

– جَوَّانِيٌّ, جُوَّانِيٌّ ички

– جَوِّيٌّ ҳавога оид; ҳаволи; 2) ~ أُسْطُولٌ ҳаво флоти; ~ بَرِيدٌ авиапочта, ҳаво почтаси; غَارَةٌ ~ةٌ ҳаво ҳужуми; 2) атмосферага оид; ظَوَاهِرُ ~ةٌ атмосфера ҳодисалари; الْأَحْوَالُ الْ~ةُ метеорологик шароит, об-ҳаво шароити; سُوءُ الْأَحْوَالِ الْ~ةِ ёмон об-ҳаво (шароити); عِلْمُ الْأَرْصَادِ الْ~ةِ метеорология; الضَّغْطُ الْ~ атмосфера (ҳаво) босими; 3) осмонга оид, самовий; ~ حَجَرٌ метеорит (*фазодан ерга тушадиган жисм*); 4) *радио.* антенна

– جَوِّيَّاتٌ *кўп.* об-ҳаво шароитлари

جَوْشَنٌ 1) кўкрак, қалб; 2) совут

جَائِفَةٌ қоринга қадар етган тиғ

– جُوَافَةٌ *бот.* жувофа (*меваси ва дарахти*)

جُوَالٌ *қар.* جول

جُوَالِقُ *кўп.* جَوَالِقُ, جَوَالِيقُ = جُوَالٌ

جُوَانٌ *кўп.* اتٌ ـَ *тех.* қистирма (*икки н. орасига қистириб қўйилган қистирма, прокладка*)

جُوَانِتِيٌّ *кўп.* جُوَانِتِيَّاتٌ қўлқоп; қўлқоплар; ~ جِلْدٍ чарм қўлқоплар; ~ صُوفٍ жунли, жундан ясалган қўлқоплар

I (جوب) جَابَ (*у*) جَوْبٌ 1) саёҳат қилмоқ; оламни кезмоқ, айланиб юрмоқ, кезмоқ, тентирамоқ, изғимоқ; айланиб ўтмоқ; айланиб чиқмоқ; текширмоқ, ўрганмоқ; тадқиқ қилмоқ; 2) кесмоқ, қирқмоқ; бичмоқ; 3) جَابَ *халқ.* олиб келмоқ; 4) босиб ўтмоқ, кесиб ўтмоқ; III جَاوَبَ (бирор к. га) жавоб бермоқ; IV أَجَابَ 1) жавоб бермоқ; ~ه (عَلَى) عَنِ السُّؤَالِ бирор кимнинг саволига жавоб бермоқ; эътироз билдирмоқ, қаршилик қилмоқ; 2) (н. *гадир*) мос бўлмоқ, тўғри келмоқ, жавоб бермоқ (لِ); қониқтирмоқ; 3) (н. *гадир*) рози бўлмоқ, кўнмоқ (إِلَى); VI تَجَاوَبَ 1) бир-бирига жавоб бермоқ; 2) мос (мувофиқ, муносиб, лойиқ) бўлмоқ; 3) бир-бирига овоз (товуш) бериб туришмоқ, бир-бирини чақиришмоқ; 4) аксадо бермоқ; VII انْجَابَ ўтмоқ, тарқаб кетмоқ (*қўрқиш, хавотирланиш ҳақида*); VIII اجْتَابَ текширмоқ, ўрганмоқ, тадқиқ қилмоқ; الْأَرْضَ ~ дунёни айланиб (кезиб) чиқмоқ; 2) *эск.* тешмоқ; X[1] اسْتَجَابَ (*илтижони, ёлворишни*) эшитмоқ, тингламоқ; (*чақириққа*) жавоб бермоқ; (к. *нингдир*) сўзини қулоққа олмоқ, сўзига кирмоқ (لِ);(н. *нидир*) сезмоқ, (н. *дандир*) таъсирланмоқ, (н. *нингдир*) таъсирига жавоб бермоқ (لِ); X[2] اسْتَجْوَبَ 1) сўроқ қилмоқ; 2) расмий талаб, сўроқ қилмоқ (*мас. парламентда*)

– إِجَابَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) жавоб; ... عَلَى ~ жавоб бера туриб ...нинг жавоби тариқасида; 2) ижро этиш, бажариш; ... لِطَلَبِكُمْ ~ сизнинг талабингизни бажара туриб ...; 3) розилик; 4) бўйсуниш

– اسْتِجَابَةٌ 1) ижро этиш, бажариш, (*илтимосни*) қониқтириш; ... لِطَلَبِكُمْ ~ сизнинг талабингизга биноан ...; 2) (н. *гадир*) мослик, мувофиқлик (لِ); 3) таъсир, реакция

– اسْتِجْوَابٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) сўроқ қилиш; 2) расмий талаб; интерпелляция (*парламентда депутатнинг ҳукуматга берган ёзма сўрови*); 3) сўраш, бирма-бир сўраб чиқиш

– انْجِيَابٌ тарқалиб кетиш, тарқаб кетиш (*туман, булут ва б.н. лар ҳақида*)

– جَائِبَةٌ *кўп.* جَوَائِبُ янгилик, янги хабар

– جَوَابٌ *кўп.* أَجْوِبَةٌ, اتٌ ـَ 1) жавоб; 2) луқма; 3) *халқ.* хат; 4) *муз.* октава (*мусиқий гамманинг саккизинчи пардаси ва биринчи парда билан саккизинчи парда оралиғи*)

– جَوَّابٌ 1. кезиб юрувчи, сайёр; кўп (узоқ) сузиб юрувчи (*кема ҳақида*); 2. дарбадар (юртма-юрт) кезувчи; саёҳатчи; турист

– جَوَّابَةٌ буюк саёҳатчи

– جَوَابِيٌّ жавобга оид; رِسَالَةٌ ~ةٌ жавоб хати

– جَوْبٌ 1) юриш, кезиш, дайдиш; 2) ўрганиш; 3) ичига кириб бориш

– جُوبٌ *мн.* жубба, юбка (*хотин-қизлар кийими*); قَصِيرَةٌ ~ калта юбка

– جُوبَةٌ *кўп.* جُوَبٌ 1) тешик, ёриқ, тўйнук, тирқиш; 2) кесиб қўйилган жой (*аёллар кийимида*); 3) *эск.* икки чодир ўртасидаги жой; 4) *эск.* очиқ жой

– مِجْوَبٌ *кўп.* مَجَاوِبُ парма; пармадаста, дрель

– مُجِيبٌ 1) жавоб берувчи; وَلَكِنْ لَا مِنْ ~ وَلَا سَمِيعٍ ҳеч ким жавоб ҳам бермайди, ҳеч ким эшитмайди ҳам (*мос к.*: беҳуда уриниш (ҳаракат), ҳеч ким қулоқ солмайдиган гап); 2) *эск.* мукофотловчи

جُوبِلَانٌ гобелен (*1. деворга осиб қўйиладиган сувратли гилам; 2. декоратив газлама*)

– جُوتٌ жут, ҳинд канопи (*тола берадиган ўсимлик*)

جُوتَرٌ *мед.* буқоқ, қалқонсимон без

I (جوح) جَاحَ (*у*) جَوْحٌ йўқ қилмоқ, ҳалок қилмоқ, нобуд қилмоқ; яксон қилмоқ,

супуриб ташламоқ, маҳв этмоқ; IV أَجَاحَ ҳалок қилмоқ, нобуд қилмоқ; VIII اجْتَاحَ 1) йўқ қилмоқ, ҳалок этмоқ, хароб (вайрон) қилмоқ (*мас., мамлакатни*); 2) яксон қилмоқ, супуриб ташламоқ; учириб кетмоқ, олиб кетмоқ (*мас., бўрон, оқим ҳақида*); ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (*бўрон ҳақида*); 3) гулдирамоқ, гулдираб эшитилмоқ (*тўлқин, иш ташлашлар ҳақида*)

– جَائِحَةٌ *кўп.* جَوَائِحُ 1) офат, фалокат, мусибат мушкул аҳвол, бахтсизлик; 2) бўрон; 3) вабо, ўлат, тоун

جَاحَ (у) جَوْحٌ шиддат билан оқмоқ (*сел ҳақида*); السَّيْلُ الْوَادِيَ ~ сел водийни уриб (бузиб) кетди

جُوخٌ *кўп.* أَجْوَاخٌ мовут; مفرش من الـ~ الأخضر зангор мовутдан қилинган дастурхон; ◊ مَسَحَ ~ـهُ бирор ким олдида ўта лаганбардорлик қилмоқ, жилпангламоқ

I (جود) جَادَ[1] (у) جُودَةً, جَوْدَةً 1) ортиқ (афзал) бўлмоқ, ошиб кетмоқ, устун (бўлиб) чиқмоқ; 2) яхши сифатли бўлмоқ; جَادَ[2] (у) جُودٌ сахий бўлмоқ; (н. *нидир*) инъом қилмоқ, бағишламоқ (ب); (н. *нидир*) қурбон бермоқ, фидо қилмоқ; (н. *дандир*) воз кечмоқ, (н. *нидир*) тикмоқ (ب); لا يَجُودُ بِهِ الدَّهْرُ (الزَّمَانُ) бу жуда камдан-кам бўлади; ~تِ الْعَيْنُ жуда кўп кўз ёши тўкмоқ; ~تِ السَّمَاءُ жуда кўп ёғмоқ (*ёмғир ҳақида*); ~ بِنَفْسِهِ ўзини қурбон қилмоқ; ~ بِالنَّفَسِ الأَخِيرِ сўнгги нафасни чиқармоқ; ўлмоқ; جيد мажх. чанқамоқ, ташна бўлмоқ, сувсамоқ; II جَوَّدَ 1) сифатини оширмоқ; яхшиламоқ; 2) (*Қуръони каримни*) қироат билан ўқимоқ; IV أَجَادَ 1) (*бирор н. ни*) яхши, аъло даражада қилмоқ; الْمَصْنَعَ ~ яхшилаб (обдан) чайнамоқ; 2) яхши, аъло даражада гапирмоқ; اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ ~ араб тилида яхши гапирмоқ, араб тилини яхши билмоқ; 3) яхшиламоқ; V تَجَوَّدَ энг яхшисини танламоқ; VI تَجَاوَدَ (н. *дадир*) ким зўр (яхши) деб мусобақалашмоқ (في); X اسْتَجَادَ (*бирор н. ни*) яхши, аъло деб ҳисобламоқ

– إِجَادَةٌ аъло даражадаги ижро, бажариш; (н. *дадир*) комиллик, камолот, баркамоллик, мукаммаллик, бекам-кўстлик, бенуқсонлик (في)

– أَجْوَدُ *мн.* جَوْدَاءُ энг зўр, энг яхши, энг сахий

– تَجْوِيدٌ тажвид (*Қуръони каримни тўғри ўқиш қоидалари*)

– جَوَادٌ[1] *кўп.* جِيَادٌ от; зотдор (зотли) от; пойгачи от, чопқир (учқур) от, аргумоқ, йўртоқи от, йўртиб чопадиган от

– جَوَادٌ[2] *кўп.* أَجْوَادٌ, أَجَاوِدُ сахий, олий ҳиммат, қўли очиқ киши

– جَوْدٌ кучли (шаррос) ёмғир

– جُودٌ сахийлик, очиқ қўллилик, олижаноблик, феъли кенглик

– جَوْدَةٌ устунлик, афзаллик, ортиқлик; юксак сифат, фазилат, яхши хислат

– الْـ~: جُودِيٌّ пайғамбар Нуҳ алайҳиссаломнинг кемалари тўхтаган тоғнинг номи; ابْنُ الْجُودِي *ат.от, мз.* Ибн-ул-Жудий (*испаниялик жангчи шоир*)

– جَيِّدٌ *кўп.* جِيَادٌ 1) яхши, аъло, жуда яхши, жуда соз, аъло даражадаги, ажойиб; ~ عَلِمَ الْعِلْمَ аъло даражада билмоқ; ~ا яхши, аъло; جِدًّا ~ аъло, жуда яхши (*баҳо ҳақида*); 2) сахий, қўли очиқ

– مِجْوَادٌ 1) жуда сахий; 2) моҳир, ўз ишининг устаси; ~ شَاعِرٌ маҳоратли шоир

– مَجُودٌ[1] ҳалокат ёқасида турган (*одам*)

– مَجُودٌ[2] чанқоқ, сувсаган, ташна

– مُجِيدٌ моҳир, уста, билағон

جَوْدَارٌ жавдар, жавдари буғдой; خُبْزُ الْـ~ жавдари нон, қора нон

I (جور) جَارَ (у) جَوْرٌ 1) (н. *дандир*) ўзини олиб қочмоқ, узоқлашмоқ (عَنْ); ~ عَنِ السَّبِيلِ йўлдан адашмоқ; 2) (*бирор к. га нисбатан*) ноҳақ бўлмоқ (عَلَى); 3) (н. *нидир*) эзмоқ, сиқмоқ; жабрламоқ, зулм қилмоқ; (к. *гадир*) зулм ўтказмоқ (عَلَى); عَلَى الأَرْضِ ~ ўзбошимчалик билан ердан фойдаланишга киришмоқ, ерни эгаллаб олмоқ; عَنِ الطَّرِيقِ ~ йўлдан четлашмоқ, йўлдан чиқиб кетмоқ; II جَوَّرَ бирор кимни ноҳақликда айбламоқ; III جَاوَرَ 1) қўшни бўлиб яшамоқ; қўшни бўлмоқ; чегарадош бўлмоқ, ёндош бўлмоқ, туташган бўлмоқ; 2) *дин.* зоҳид бўлмоқ; الْمَسْجِدَ ~ масжидда эътикоф ўтирмоқ; فِي الأَزْهَرِ ~ Ал-Азҳар толиби (студенти) бўлмоқ; ◊ رَبَّهُ ~ ўлмоқ; IV أَجَارَ ҳомийлик қилмоқ, ҳимояга олмоқ; ёрдам кўрсатмоқ; ҳимоя қилмоқ; VI تَجَاوَرَ қўшни бўлиб яшамоқ; қўшничилик қилмоқ; VIII اجْتَوَرَ ёнма-ён яшамоқ, қўшни бўлиб яшамоқ; X اسْتَجَارَ ёрдам, ҳимоя сўрамоқ (مِنْ, ب)

– جَائِرٌ *кўп.* جَائِرَةٌ, جَوَرَةٌ 1. 1) эзувчи, сиқувчи, жабрловчи, золим; қаттиққўл, шафқатсиз, раҳмсиз; 2) ноҳақ; ўзбошимча, зўравон; мустабид; حَرْبٌ ~ـةٌ адолатсиз уруш; 2. золим ҳукмдор, мустабид ҳоким, зулмкор одам

– جَارٌ *кўп.* أَجْوَارٌ, جِيرَانٌ 1) қўшни; яқин киши, яқин таниш, қадрдон; الأَجْوَارُ الْغَرْبِيُّونَ ғарбий қўшнилар; الْـ~ جَارٌ وَإِنْ جَارَ *мкл. сўзма-сўз:* қўшни ноҳақ бўлса ҳам, барибир у қўшни бўлиб қолаверади; 2) эр

– جَارَةٌ *кўп.* ~اتٌ қўшни қиз (аёл); (*бирор к. нинг*) хотини, кундош

– جَائِرٌ қолип, шон (*этикники*)

– جِوَارٌ 1) қўшничилик; яқинлик; ~ـهِ бирор ким ёки нима билан қўшниликда; حُسْنُ الْـ~ яхши қўшничилик алоқалари; 2) ҳимоя; ◊ دَعَاهُ اللهُ إِلَى ~ـهِ ёки انْتَقَلَ إِلَى ~ رَبِّهِ ўлмоқ

– جَوْرٌ жабр, зулм:, зўравонлик; шафқатсизлик, раҳмсизлик, бераҳмлик; ноҳақлик, ўзбошимчалик

– جُورٌ қишлоқ номи

– جُورَةٌ *кўп.* جُوَرٌ, ~اتٌ 1) (*полдаги*) тешик; 2 (*сабзавотлар сақлайдиган*) ўра, чуқурча

– جُورِيٌّ *шунингдек:* ~ وَرْدٌ Дамашқ атиргули

– جِيرَةٌ қўшничилик

– مُتَجَاوِرٌ ёнма-ён жойлашган, бир-бирига туташган

– مُجَاوِرٌ 1.(н. *биландир*) чегарадош бўлган, туташган, пайваста, ёнма-ён, қўшни; الزَّاوِيَتَانِ الْـ~تَانِ *мат.* қўшни бурчаклар; 2). диний мактаб толиби (ўқувчиси); فِي الأَزْهَرِ ~ Ал-Азҳар толиби (студенти); 3) *эск.* ҳимояга муҳтож

– مُجَاوَرَةٌ 1) қўшничилик; حُسْنُ الْـ~ яхши қўшничилик алоқалари; 2) *дин.* зоҳидлик, дин йўлида риёзат чекиш билан шуғулланиш

– مُجِيرٌ 1. ҳомийлик қилувчи; ҳимояга олувчи, ҳимоя қилувчи; 2. ҳомий; ҳимоячи

جَوْرَبَ пайпоқ кийгизмоқ; تَجَوْرَبَ пайпоқ киймоқ

– جَوْرَبٌ *кўп.* جَوَارِبُ пайпоқ, чулки; قَصِيرٌ ~ калта пайпоқ; حَمَّالَةُ الْـ~ боғ, боғич (*пайпоқни тутиб турадиган резина боғич*)

جَاوَرْسٌ оқ жўхорига ўхшаш поянли ўсимлик

جُورْنَالٌ *кўп.* ~اتٌ, جَرَائِدُ журнал, ойнома

– جُورْنَالْجِيٌّ *кўп.* جُورْنَالْجِيَّةٌ журналист

I (جوز) جَازَ (у) جَوَازٌ 1) ўтмоқ; 2) (*имтиҳонлардан муваффақиятли*) ўтмоқ; 3) рухсат этилган, киритилган, қўйилган бўлмоқ; لا يَجُوزُ мумкин эмас; 4) ўнгидан келмоқ, муваффақиятли чиқмоқ, ўтмоқ; муваффақият билан тугамоқ; لَمْ تَجُزْ هَذِهِ الْحِيلَةُ عَلَيْهَا бу айёрлик унга тўғри келмади; II جَوَّزَ 1) рухсат этмоқ, йўл қўймоқ, ижозат бермоқ, имкон бермоқ; 2) вакил қилмоқ, ваколат бермоқ; 3) *халқ.* уйламоқ; эрга бермоқ (*сол.* زَوَّجَ); III جَاوَزَ 1) ошириб юбормоқ; هَذَا يُجَاوِزُ طَاقَتَهُ бунга унинг кучи (токати, қудрати) етмайди; 2) ҳаддан ошмоқ, бузмоқ (*мас., қонунни*); 3) (*бирор н. дан бирор н. га*) ўтмоқ (إِلَى); ◊ عَنْ ذَنْبِهِ ~ бирор кимни кечирмоқ; IV أَجَازَ 1) ижозат бермоқ, рухсат этмоқ, йўл қўймоқ, имкон бермоқ; 2) бермоқ; 3) (н. *биландир*) мукофотланмоқ, тақдирланмоқ (ب); 4) бажармоқ, ўтказмоқ; قَرَارًا ~ қарорни бажармоқ; 5) (*бирор к. га*) диплом бермоқ (ب, في); 6) (*нариги томонга бирор н. орқали* عَبْرَ) ўтказмоқ, олиб ўтмоқ; V تَجَوَّزَ 1)

(*бирор н. ни*) керагидан оз қилишга ўзида эрк топмоқ; فِي الصَّلَاة ~ намозни имкон қадар қисқа ўқимоқ; 2) (н. *дадир*) ғайратсизлик қилмоқ (فِي); 3) кинояли (образли) иборалар ишлатмоқ; 4) *халқ.* уйланмоқ; турмушга (эрга) чиқмоқ; уйланган бўлмоқ, турмушга чиққан бўлмоқ (*сол.* تَزَوَّجَ); VI تَجَاوَزَ 1) ҳаддан ошмоқ; ошириб юбормоқ, ошмоқ; السَّبْعِينَ ~ у етмишдан ошди; 2) айланиб ўтмоқ; ёнидан ўтмоқ; кезиб чиқмоқ, айланиб чиқмоқ; 3) у томонга ўтмоқ; кесиб ўтмоқ, кесишмоқ; ~ كُلَّ الْمَشَاكِلِ ҳамма қийинчиликларни енгмоқ; 4) ўзини тиймоқ, сабр-қаноат қилмоқ, (н. *дандир*) бўйин товламоқ, бош тортмоқ (عَنْ); 5) (н. *нидир*) кечирмоқ, афв этмоқ (عَنْ); ~ اللهُ عَنْهُ! уни Оллоҳ кечирсин!; VIII اجْتَازَ 1) ўтмоқ; у томонга ўтмоқ, (кўндаланг) кесиб ўтмоқ, оралаб (орасидан) ўтмоқ; امْتِحَانًا ~ имтиҳондан ўтмоқ; 2) бошдан кечирмоқ, тотмоқ; ташвиш тортмоқ, қайғурмоқ; ضَائِقَةً ~ кризисни бошдан кечирмоқ (ўтказмоқ); 3) (*тусиқларни*) енгиб ўтмоқ; X اسْتَجَازَ 1) рухсат (ижозат, изн) сўрамоқ; 2) (*олимлик*) дипломи берилишини сўрамоқ

– إِجَازَةٌ *кўп.* اتٌ 1) ижозат, рухсат, изн сўраш; إِجَازَاتُ التَّصْدِيرِ (الاسْتِيرَادِ) импорт ёки экспортга олинган рухсатнома; 2) аттестат; (*олимлик даражаси берилгани ҳақидаги*) диплом; ~ الْقُنْصُلِ ёки الْقُنْصُلِيَّةُ ~ экзекватура (*чет эл давлати томонидан консуллик ваколати берилгани ҳақида ҳужжат*); 3) таътил; ~ مَدْفُوعَةٌ ҳақ тўпанадиган таътил (отпуска); ~ مَرَضِيَّةٌ касаллик туфайли олинган таътил; ~ الْوِلَادَةِ ёки الْوَضْعِ ~ ёки الْحَمْلِ ~ ҳомиладорлик таътили (декрет таътили); غَائِبٌ بِالْ~ таътилдаги (*киши*); حَضَرَ إِلَى ... بِالْ~ бирор ерга таътилга бормоқ

– اجْتِيَازٌ (*бирор н. ни*) кесиб ўтиш, ўтиш жойи; ◊ الامْتِحَانِ ~ имтиҳон топшириш; ~ الْعَقَبَاتِ қийинчиликларни, тўсиқларни енгиб ўтиш

– أَجْوَزُ энг кўп мумкин бўлган

– تَجَاوُزٌ *кўп.* اتٌ 1) (*бирор н. ни*) кесиб ўтиш; 2) ортиқ, ошиқ; ҳаддан ортиқ ҳолат, сунгги чегара; 3) қонунчиликнинг бузилиши

– تَجَوُّزٌ кинояли (метафорик, образли) ибора; أُسَمِّيهِ هَكَذَا مِنْ بَابِ الْ~ (عَلَى سَبِيلِ الْ~) мен буни шунчаки киноя қилиб айтаяпман

– جَائِزٌ 1)ўтувчи, ўтаётган; 2) рухсат этилган, мумкин бўлган; ~ غَيْرُ ножўя, чакки, йўл қўйиб бўлмайдиган, мумкин (жоиз) бўлмаган, ножоиз; مِنَ الْجَائِزِ أَنْ ... бўлиши мумкин бўлган, эҳтимолдан узоқ бўлмаган (узоқ эмас); 3)тўсин, икки деворни бир-бирига боғловчи ёғоч 4) *эск.* юзланувчи, мурожаат этувчи; 5) *эск.* ҳақиқий

– جَائِزَةٌ *кўп.* جَوَائِزُ мукофот; ютуқ; қўшимча ҳақ; بِيرُونِي ~ Беруний мукофоти

– جَوَازٌ[1] 1) ўтиш, ўтиб кетиш, йўл юриш; ўтиладиган жой; 2) йўл қўйилиши мумкин бўлиш, эҳтимоллик, бўлиши мумкинлилик, имконият, мумкин бўлишлик; қонунийлик, қонунчилик; рухсат; ~ عَدَمُ йўл қўйиб бўлмаслик; الامْتِحَانِ ~ имтиҳон топшириш; 3) *халқ.* никоҳ, уйланиш

– جَوَازٌ[2] *кўп.* اتٌ 1) *шунингдек:* السَّفَرِ ~ паспорт; مَصْلَحَةُ الْجَوَازَاتِ паспорт бўлими; 2) паспортдаги виза (*ҳукуматнинг бошқа мамлакат граждани паспортига унинг келиб-кетиши ёки ўтиши учун рухсат бериб қўядиган махсус белгиси*)

– جَوْزٌ[1] *халқ.* 1) қўш, жуфт; 2) эр-хотин (*сол.* زَوْجٌ)

– جَوْزٌ[2] *кўп.* أَجْوَازٌ 1) бўшлиқ; أَجْوَازُ الْفَضَاءِ фазо бўшлиғи; 2) асосий қисм, асос, моҳият, негиз

– جَوْزٌ[3] *жам.* ёнғоқлар; الْبَلُّوطِ ~ дуб дарахти ёнғоқлари; الطِّيبِ ~ мускат ёнғоғи, мускат (*Осиёнинг иссиқ мамлакатларида ўсадиган доим яшил дарахт ва унинг хушбўй мағизли ёнғоғи*); الْقَزِّ ~ пиллалар; الْكَشْيُو ~ ҳинд ёнғоғи; الْمُقَيْءُ ~ الْ равоч; الْهِنْدِ ~ ёки الْهِنْدِيُّ ~ الْ кокос ёнғоғи (*кокос хурмосининг ёнғоғи*); خَشَبٍ ~ ёнғоқ ёғочи (*қурилиш материали сифатида*)

– جَوْزَاءُ: بُرْجُ الْ~ *астр.* Жавзо буржи; بَيْتُ الْ~ *астр.* Байтулжавзо (*Жавзо уйи*); ◊ النَّجَاحُ عَلَيْهِ أَبْعَدُ مَنَالًا مِنَ الْ~ унинг муваффақият қозонишига ҳали анча бор; 2) бел қисмида оқ ранг бор бўлган қора рангдаги қўй

جَوْزَةٌ[1] *кўп.* اتٌ ёнғоқ; الْحُلْقُومِ ~ ёки الرَّقَبَةِ ~ *анат.* кекирдак

– جَوْزَةٌ[2] *кўп.* اتٌ чилим; الْ~ شَرِبَ чилим чекмоқ; الْحَشِيشِ ~ شَرِبَ наша чекмоқ

– جَوْزِيٌّ 1) ёнғоқли; 2; жигарранг, ёнғоқ ранг; ابْنُ الْجَوْزِيِّ *ат.от, мз.* Ибн.-ул- Жавзий

– جِيزَةٌ *халқ.* никоҳ, уйланиш

– جِيزَةٌ *кўп.* جِيَزٌ, جِيَزٌ даранинг атрофи, чеккаси

– مُتَجَاوِزٌ ўтувчи, чегарадан ўтувчи

– مُتَجَوِّزٌ уйланган, оилали

– مَجَازٌ[1] 1) йўл, ўтиш жойи, ўтиб бўладиган жой, йўлак, коридор; 2) бўғоз (*денгизда*); 3) кинояли, кесатиқли, шамали (*гап*); образли ибора; истиора, киноя, мажоз, метафора; ~ ёки فِي سَبِيلِ الْ~ истиора (метафора) ларга бой, мажозий, метафорик

– مَجَازٌ[2] أَرْضٌ ~ةٌ ёнғоқзор ер, ёнғоқ дарахти кўп бўлган жой

– مُجَازٌ 1) рухсат (нома) си бор киши; 2) лиценциат, дипломи (аттестати) бор киши; الْ~ فِي الْعُلُومِ الْجُغْرَافِيَّةِ география (жўғрофия) фанлари номзоди

– مَجَازِيٌّ мажозий, метафорали

– مُجَاوَزَةٌ 1) ўтиш; 2) ошириб юбориш, ортиқ, ошиқ

جَوْزَلٌ *кўп.* جَوَازِلُ кабутар (каптар) боласи

I (جوس) جَاسَ (*у*) جَوْسٌ излаб топмоқ; қидириб топмоқ; изғимоқ, дайдимоқ, тентираб юрмоқ; VIII اجْتَاسَ = I

جَوْسَقٌ *кўп.* جَوَاسِقُ 1) дўконча; будка; киоск; 2) шийпонча; 3) қаср, қалъа, сарой, арк, қўрғон

جَوْشٌ *(н. нингдир)* ўртаси, маркази; ~ مَضَى مِنَ اللَّيْلِ тун яримдан ўтди

جَوْشَنٌ *кўп.* جَوَاشِنُ 1) = جَوْشٌ 2) *эск.* кўкрак; 3) *эск.* совут

I جَاظَ (*у*) جَوْظٌ , جَوْظَانٌ гердайиб қадам ташламоқ, кеккайиб ғозюриш қилмоқ

– جَوَّاظٌ кеккайган, такаббур, димоғдор

I (جوع) جَاعَ (*и*) جَوْعٌ оч бўлмоқ, очиқмоқ; II جَوَّعَ оч қолдириб силласини қуритмоқ, очликдан тириштирмоқ; IV أَجَاعَ = II; ~ نَفْسَهُ очиқмоқ, оч қолмоқ; V تَجَوَّعَ атайлаб оч қолмоқ, ўзини қантармоқ; X اسْتَجَاعَ ўзини ҳамиша оч ҳис қилмоқ, қорни тўймаслик

– تَجْوِيعٌ овқатдан маҳрум бўлиш

– جَائِعٌ *кўп.* جِيَاعٌ ёки جُوَّعٌ очиққан, зориққан; оч

– جَعَانٌ *кўп.* جَعَانِينُ = جَائِعٌ

– جُوْعٌ 1) очлик, қорин очган ҳолат; тўйиб овқат емаслик; الْ~ كَافِرٌ *мтл.* очлик ҳар нарсага мажбур қилади (*сўзма-сўз:* очлик – кофирдир) 2) норозилик билдириб овқатдан воз кечиш, очлик эълон қилиш; ◊ هَذَا لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ ~ бу ишга унинг ҳеч қандай ёрдами (нафи) тегмайди

– جَوْعَانُ *мн.* جَوْعَى *кўп.* جِيَاعٌ = جَائِعٌ

– جُوَعَةٌ = جُوْعٌ

– مَجَاعَةٌ = مَجْوَعَةٌ

I **جَوِفَ** (*а*) جَوَفٌ бўш бўлмоқ, ичи кавак бўлмоқ; II جَوَّفَ ичини кавак (бўш) қилмоқ; тешмоқ, ўймоқ; V تَجَوَّفَ = I

– أَجْوَفُ *мн.* جَوْفَاءُ *кўп.* جُوْفٌ бўш, кавак; الْخَدَّيْنِ ~ ботиқ юзли, юзи ичига кирган (*одам*); ~ فِعْلٌ *грам.* бўш феъл; كَلِمَاتٌ جَوْفَاءُ ёки عِبَارَاتٌ جَوْفَاءُ бўш, маъносиз сўзлар; қуруқ маҳмадоналик, сергаплик, эзмалик; ◊ الشَّاعَاتُ الْجَوْفَاءُ жимжит тун; *ик.с.* الْأَجْوَفَانِ *анат.* қорин ва жинсий олат (*аёллардаги*)

– تَجْوِيفٌ *кўп.* تَجَاوِيفُ, اتٌ 1) тешиш, ўйиш; чуқурлаш; 2) чуқур, ўйилган жой, камчак,

ичига ботган жой (ботиқ); бўшлиқ; تَجْوِيفَاتُ الْقَلْبِ юрак бўшлиқлари; الـ~ الصَّدْرِيُّ кўкрак бўшлиғи; الـ~ البريتونيُّ қорин бўшлиғи; حُقِّيٌّ ~ *анат.* бўғим чуқурчаси; 3) жар, жарлик

– جَائِفٌ ичкарига кириб борувчи (*яра ҳақида*)

– جَائِفَةٌ *кўп.* جَوَائِفُ баданнинг ич-ичига кириб борган тиғ

– جُوَافَةٌ *алиф.б.қ.*

– جَوْفٌ *кўп.* أَجْوَافٌ 1) бўшлиқ, кавак; ички томон, ич, ичкари; السَّفِينَةِ ~ трюм (*кеманинг механизмлар ўрнатиладиган ва юк ортиладиган остки қисми*); 2) қорин; ~ الإِنْسَانِ қорин; 3) ора, ўрта, туб, замин, қаър; ~ الأَرْضِ ер қаъри (ости); ~ الْخِضَمِّ океаннинг чуқур жойлари; 4) *эск.* кўкрак; ◊ فِي ~ اللَّيْلِ қоп-қоронғи тунда, зимистонда

– جَوْفِيٌّ ичкаридаги, (*ер*) остидаги (қаъридаги); الأَنْهَارُ الـ~ـةُ ер ости дарёлари; الْمِيَاهُ الـ~ـةُ ер ости сувлари; الثَّرْوَاتُ الـ~ـةُ ер қаърида яшириниб ётган бойликлар

– مُجَوَّفٌ бўш, ғовак, кавак

أَجْوَفُ *мн.* جُوْفَاءُ *кўп.* جُوْفٌ буришган, бужмайган, тиришган (*юз ҳақида*)

– جَوْقٌ *кўп.* أَجْوَاقٌ 1) йиғин, жамоат; 2) труппа (*театр ёки цирк ижодий жамоаси*); 3) оркестр; 4) хор (*ашулачилар гуруҳи*)

– جَوْقَةٌ *кўп.* ـاتٌ гуруҳ, жамоа; ансамбль; ~ مُوسِيقِيَّةٌ оркестр; مُدِيرُ الـ~ дирижёр; ~ الشَّرَفِ фахрий легион

جُوكِيٌّ *кўп.* جُوكِيَّةٌ жокей (*пойгачи-чавандоз*)

I (جول) جَالَ (*у*) جَوْلٌ, جَوَلَانٌ 1) атрофида айланмоқ, айланиб чиқмоқ; кезиб, айланиб чиқмоқ (*машинада, отда ва ҳ.к.*); 2) оламни кезмоқ, сафар қилмоқ; 3) айланиб юрмоқ, тентирамоқ, изғимоқ; у ёқ-бу ёққа юриб турмоқ, секин-аста юриб турмоқ; 4) от ўйнатиб юрмоқ, отни гижинглатмоқ, чопқир отда ўйнамоқ; ~ فِي خَاطِرِهِ *қар.* صَالَ وَصَالَ; ~ бирор нима ҳақида ўйламоқ; II جَوَّلَ = I; III جَاوَلَ бир-бирини суришмоқ, туртишмоқ, ҳайдашмоқ; IV أَجَالَ 1) айланиб келишга қўйиб юбормоқ; ~ الْكَنَّاسُونَ مَكَانَسَهُمْ عَلَى الأَرْصِفَةِ супурувчилар тушама йўлда яхши ишладилар; 2) атрофни айлантириб чиқмоқ, айлантирмоқ; IV أَجَالَ айланма ҳаракатга келтирмоқ; ~ بَصَرَهُ атрофни кўздан кечирмоқ; ~ فِيهِ الْفِكْرَ طَوِيلاً бирор нима ҳақида узоқ ўйламоқ; ~ الرَّأْيَ فِي ... (*бирор н. ни*) муҳокама қилмоқ; V تَجَوَّلَ 1) оламни кезмоқ, сафар қилмоқ; 2) *айланиб* юрмоқ, тентирамоқ, изғиб юрмоқ, сайр қилиб юрмоқ; VI تَجَاوَلَ ўзаро от солишмоқ (*урушда*)

– إِجَالَةٌ айланиш; ◊ ~ الْفِكْرِ фикр юритиш

– تَجْوَالٌ 1) оламни кезиш, саёҳат қилиш; 2) дайдиб (изғиб, тентираб) юриш; кезиб чиқиш; 3) айланиб чиқиш; айланиб ўтиш

– تَجْوِيلٌ дайдиш, изғиш, тентираш, кезиш; сайр қилиш

– جَالٌ *кўп.* أَجْوَالٌ, جُوَالٌ, جِوَالٌ қудуқ ёки қабрнинг ён деворй, ёни

– جَائِلٌ = مُتَجَوِّلٌ

– جُوَالٌ *кўп.* ـاتٌ, أَجْوِلَةٌ қоп (*сол.* شُوَالٌ *қар.* شول)

– جَوَّالٌ 1. 1) оламни кезувчи, саёҳат қилувчи; 2) саёқ, дайди, беқарор, кўчманчи; ~ بَائِعٌ кўчманчи савдогар; 2. саёҳатчи, сайёҳ; турист

– جَوَّالَةٌ 1) буюк саёҳатчи, сайёҳ; 2) *кўп.* ـاتٌ мотоцикл

– جَوْلٌ 1) оламни кезиш, саёҳат қилиш; 2) дайдиб (изғиб, тентираб) юриш, айланиб юриш; 3) айланиб чиқиш; айланиб ўтиш

– جُولٌ *кўп.* جِوَالٌ, جُوَالٌ, جُوَالَةٌ, جِوَالَةٌ, أَجْوَالٌ, مَا لَهُ جَالٌ أَوْ ~ унинг бирор қатъий фикри йўқ; الـ~ـانُ Шом ўлкасидаги тоғ номи

– جَوَلَانٌ = جَوْلٌ

– جَوْلَةٌ 1) саёҳат; турне (*доирасимон маршрут бўйлаб саёҳат қилиш, доиравий саёҳат*); туристик сафар; 2) тур, давра; айланиб ўтиш; айланиб чиқиш; рейс, қатнов (*самолёт, пароход ва ҳ. к. лар ҳақида*); 3) кезиб чиқиш, зиёрат қилиш; ҳаракат (*мас., поршенники*); 4) *спорт.* раунд (*боксда: уч минутлик бир қур олишув вақти*); رَبِحَ الـ~ الأُولَى биринчи раундни ютмоқ

– مُتَجَوِّلٌ 1) оламни кезувчи; саёҳат қилувчи; ~ بَيَّاعٌ кезиб юрувчи савдогар; ташувчи, етказиб берувчи, тарқатувчи; 2) саёқ, дайди, беқарор, кўчманчи; 3) кўчма, сайёр; походда (сафарда) ишлатиладиган; ~ وَكِيلٌ кўчиб юрувчи, сайёр вакил; ~ مُرَاسِلٌ кўчиб юрувчи, сайёр мухбир

– مَجَالٌ *кўп.* ـاتٌ 1) ўрин, жой; لَيْسَ هُنَا ~ لِلشَّكِّ бу ерда ҳеч қандай шак-шубҳага ўрин йўқ; لَيْسَ هُنَا ~ لِلْكَلَامِ عَلَى ... бу ерда ... ҳақда гапиришга ўрин йўқ; لَيْسَ هُنَا ~ لِمُنَاقَشَةِ هَذِهِ الْمَسْأَلَةِ бу ер шу масала бўйича баҳслашиш жойи эмас; 2; бўшлиқ, фазо, макон; кенглик, сайҳон ер, ялангликъ; وَاسِعُ الـ~ кенг, бепоён; الـ~ الْحَيَوِيُّ тирик жонлар яшай оладиган ҳудуд; الـ~ الْجَوِّيُّ ҳаво бўшлиғи: 3) соҳа, майдон, арена; ~ الْعَمَلِ фаолият майдони (соҳаси); ~ الْقُوَّةِ *физ.* куч майдони; الـ~ الْكَهْرَبَائِيُّ электр (токи) майдони; الـ~ الْمَغْنَاطِيسِيُّ *физ.* магнит майдони; شِدَّةُ الـ~ الْمَغْنَاطِيسِيِّ *физ.* магнит майдонининг кучланганлиги; 4) шароит, муҳит; 5) имконият; لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ ~ لِلاخْتِيَارِ унда танлашга имконият йўқ эди (бўлмади); لَا ~ لِنُكْرَانِ هَذِهِ الْحَقِيقَةِ бу ҳақиқатни инкор этиб бўлмайди

– مَجْوَلٌ *кўп.* مَجَاوِلُ 1) ҳалқа, чамбар, гардиш; осилган безак, шокила, кулон (*бўйинга тақиладиган занжирли асл тош, зийнат буюми*); 2) тумор ёки тумор ўрнида тақиб юриладиган нарса; 3) чўри аёл киядиган кўйлак; 4) қалқон

جُولْفٌ гольф (*тўп ўйинларидан бири*)

جُوَالِقٌ *алиф.б.қ.*

جَوْلَقٌ *кўп.* جَوَالِقُ гупчак; букса (*вагон, локомотив ғилдирагининг гупчаги*); втулька

جَامٌ *алиф.б.қ.*

جَوْنٌ *кўп.* جُونٌ 1. 1) қора (*от*); 2) оқ (*от*); 2. кун, кундуз куни; 3) *ат.от, мз.* Жавн

– جُونٌ *кўп.* أَجْوَانٌ қултиқ, кўрфаз

– جَوْنَةٌ ботаётган қуёш

– جُونَةٌ *кўп.* جُونٌ (*хушбўй моддалар, муаттар н. лар сақлаш учун*) чарм қопланган саватча

– جُونِيٌّ *кўп.* جُونٌ қорни ва қанотлари қора каклик

جُنَلَةٌ = جُونَلَةٌ

جَاهٌ *алиф.б.қ.*

جَوْهَرٌ *кўп.* جَوَاهِرُ 1) (*ишдаги*) моҳият, туб (асосий) маъно, мазмун, мағиз; الصُّورَةُ وَالـ~ шакл ва мазмун; 2) модда, материя; ~ فَرْدٌ а) атом; б) *фалс.* монада (*1. Пифагор фалсафасига кўра: ягоналик – яшаш принципларидан бири; 2. Лейбницга кўра: жонли атомлардан иборат маънавий ягоналик бўлиб, олам ундан тузилгандир*); 3) қимматбаҳо тошлар; жавоҳиротлар

– جَوْهَرْجِيٌّ *кўп.* جَوْهَرْجِيَّةٌ *ёки кўп.* جَوَاهِرْجِيٌّ جَوَاهِرْجِيَّةٌ заргар

– جَوْهَرَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) гавҳар, қимматбаҳо тош; 2) қимматбаҳо зийнат буюми, жавоҳирот, қимматбаҳо нарса; *кўч.м.* хазина

– جَوْهَرِيٌّ 1) жиддий, муҳим, аҳамиятли; 2) моддий

– جَوْهَرِيَّةٌ моддийлик, моддият

– مُجَوْهَرَاتٌ *кўп.* жавоҳиротлар, қимматбаҳо нарсалар

I جَوِيَ (*а*) جَوًى 1) эҳтиросли бўлмоқ; 2) ғамандуҳли бўлмоқ; VIII اجْتَوَى нафратланмоқ, жирканмоқ

– جَوٍ (الْجَوِي) сассиқ, қўланса

– جَوَاءٌ 1) кенг водий, кенг дара

– جَوَّةٌ 1) мешкобдаги ямоқ, мешкобнинг ямалган жойи; 2) *ернинг бир қисми* (участкаси); 3) кулнинг тусидаги ранг; 4) темирнинг занги

– أَجْوَى оташин (қизғин) муҳаббат;

эҳтирос, ҳирс, нафс; 2) эск. ғам, қайғу

–جَوًى[2] касалликнинг чўзилиб кетиши

–جَوًى[3] ишқ ёки ғам-ташвишдан қаттиқ таъсирланиш

–جَوِيٌّ сассиқ, қўланса ҳидли (*сув*)

–جُوَيَّةٌ *ат.от, мз.* Жуваййа

جُوَانْبِيرَة *эск.* алвасти

جُوَيْدَارٌ жавдар, жавдари буғдой

I (جيأ) جَاءَ (*и*) مَجِيءٌ 1) келмоқ, етиб келмоқ, ҳозир бўлмоқ; إِلَى الدُّنْيَا ~ туғилмоқ, дунёга келмоқ; ... نَا الْبَيَانُ الآتِي ~ бизга шундай баёнот келиб тушдики,...; ... مِنَ الْقَاهِرَةِ أَنَّ ~ Қоҳирадан шундай маълумот олиндики,...; 2) (к. *нингдир олдига*) келмоқ, яқинлашмоқ (عَلَى); 3) содир бўлмоқ, ҳосил бўлмоқ, маълум бўлмоқ; هَذَا طِبْقَ مَرَامِهِ ~ бу унинг хоҳишига биноан содир бўлди; 4) қилмоқ, бажармоқ, амалга оширмоқ; 5) (н. *нидир*) олиб келмоқ (ب); (к. *нидир*) келтирмоқ, олиб келмоқ (ب); 6) тутилмоқ, сақланмоқ, турмоқ, бўлмоқ, ҳисобланмоқ, ҳисобда бўлмоқ, (н. *дир орқали*) хабар қилинмоқ, хабар бермоқ (فِي), ... وَقَدْ ~ فِي الأَمْثَالِ أَنَّ мақолда айтилишича, ...; IV أَجَاءَ (*бирор к. ни*) олиб келмоқ, келтирмоқ

– جَاءٍ *мн.* جَائِيَةٌ келувчи; 2) содир бўлувчи

– جَيْئَةٌ келиш; تَمَشَّى ذَهَابًا (ذُهُوبًا) وَ~ олдинга ва орқага юрмоқ

– مَجِيءٌ келиш, етиб келиш

جَيَّالٌ *эск.* чия бўри

جِيبٌ *кўп.* اتٌ ـَ юбка (*хотин-қизлар кийими*)

I (جيب) جَابَ (*и*) جَيْبٌ 1) (*кўйлакда*) қирқим қилмоқ; 2) *халқ.* олиб келмоқ; II جَيَّبَ : ~ الْقَمِيصَ кўйлакка чўнтак ўрнатмоқ (қадамоқ)

– جَيْبٌ *кўп.* جُيُوبٌ 1) чўнтак, кисса; سَاعَةُ الْ~ чўнтак соати, ён соат; سِكِّينُ الْ~ чўнтак пичоғи, ёнда олиб юриладиган пичоқ; пакки; قَامُوسُ الْ~ чўнтак луғати; مَصْرُوفُ الْ~ чойчақа; кундалик майда харажатлар; وَضَعَ فِي الْ~ а) киссага (ҳамёнга) солмоқ; б) чўнтакка урмоқ, ўзиники қилиб олмоқ; أَبُو ~ مَخْرُوقٍ исрофгар, (*пул ва молни беҳуда сарф қиладиган* (*совурадиган*) одам; 2) кесма (*кўйлакдаги*); 3) *маж.* юрак, кўнгил, қалб, дил; نَاصِحُ الْ~ дили пок, қалби тоза; 4) *мат.* синус; تَمَامُ ~ الزَّاوِيَةِ *мат.* косинус; 5) (*қаршилик*) уяси, ўчоғи

– جَيْبِيٌّ чўнтакка оид, жайбий

– جَيْبِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ чўнтакда олиб юриладиган ибодат (намоз, дуолар) китоби, тўплами

I جَاحَ (и) جَيْحٌ , جَائِحَةٌ ҳалок қилмоқ, йўқ қилмоқ, қириб ташламоқ

–جَيْحَانُ 1) *ат.от, мз.* Жайҳон

I جَادَ ёки جَيِدَ (а) جَيْدٌ чиройли ва узун бўйинли бўлмоқ, бўйни чиройли ва узун бўлмоқ

أَجْيَدُ *мн.* جَيْدَاءُ *кўп.* جُودٌ чиройли ва узун бўйинли (*одам*), бўйни чиройли ва узун (*одам*)

جِيدٌ *кўп.* أَجْيَادٌ бўйин, гардан

جَيْرِ ҳа, албатта

جِيرٌ оҳак; *кимё.* кальций; حَيٌّ ~ сўндирилмаган оҳак; مُطْفَأٌ ~ сўндирилган оҳак; نَتْرَاتُ الْ~ кальций нитрати (тузи), оҳакли селитра; كَرْبُونَاتُ الْ~ кальций карбонати

– جَيَّارٌ 1) сўндирилган оҳак; 2) оҳак сотувчи, оҳакфуруш

– جَيَّارَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ оҳак пишириладиган (тайёрланадиган) хумдон

جَيْرُونُ Жайрун (*Дамашқдаги колонналар номи*)

– جِيرِيٌّ оҳакли; бўрли

جِيرُوسْكُوبٌ гироскоп (*ўз ўқи ҳолатини ўзгартмай айланиб турадиган диск, урчуқ*)

جَيْرُونٌ *Дамашқ дарвозаларидан бирининг номи*

جِيزَاوِيٌّ жизавий, Жизадан, Жиза шаҳрининг кишиси

I (جيش) جَاشَ (*и*) جَيْشٌ 1) қўзғалмоқ, уйғонмоқ; кўтарилмоқ; ҳаяжонланмоқ; 2) қайнамоқ, бурқирамоқ, жўш урмоқ; ◊ ~تْ نَفْسُهُ унинг кўнгли айниди; ~ صَدْرُهُ ғазаби қайнади; ~تِ الْقِدْرُ қозон қайнади; ~تِ الْحَرْبُ بَيْنَهُمْ уларнинг орасидаги уруш авжига чиқди; ~تِ الْعَيْنُ кўзга ёш қалқиди; II جَيَّشَ сафарбар қилмоқ; қўшин (армия) йиғмоқ; جَيَّشَ الْجُيُوشَ *маж.* (... *учун*) қўшин йиғилди (لِ); X اسْتَجَاشَ (*севги, ҳис-туйғу*) уйғотмоқ, қўзғатмоқ

– جَائِشٌ 1) ҳаяжонланган; қўзғолган, уйғонган; 2) қайнаётган, бурқираётган, жўш ураётган; ◊ ~ النَّفْسِ кўнгли айниган

– جَيَّاشٌ қайнаб тошган, пишқирган, жўшқин, қайноқ

– جَيْشٌ *кўп.* جُيُوشٌ қўшин, лашкар, армия; مَجْلِسُ الْ~ ҳарбий совет (йиғин); وَحَدَاتُ الْ~ ҳарбий (аскарий) қисмлар

– جَيَشَانٌ 1) ҳаяжонланиш, уйғониш, қўзғалиш; 2) қайнаш, бурқираш, жўш уриш; ◊ ~ النَّفْسِ кўнгил айниш

(جيص) II جَيَّصَ *халқ.* ичак газларини чиқармоқ

I (جيف) جَافَ (*и*) جَيْفٌ 1) чиримоқ, бузилмоқ, сасимоқ; 2) ёмон ҳидли бўлмоқ; II جَيَّفَ = I; V تَجَيَّفَ 1) чиримоқ, иримоқ, бузилмоқ, сасимоқ, айнимоқ; 2) мурда (ўлик) ҳиди келмоқ

– جِيفَةٌ *кўп.* جِيَفٌ , أَجْيَافٌ ўлимтик, ўлакса, ўлик, мурда

– جِيفِيٌّ ўликка (мурдага) оид; ◊ ~ زَاغٌ ёки ~ غُرَابٌ қарға

جِيلٌ *кўп.* أَجْيَالٌ 1) авлод, насл, зурриёт; сулола; ~ بَعْدَ ~ авлоддан-авлодга; ~ مِنْ ~ إِلَى насл-дан-наслга; 2) аср; عَلَى مَرِّ الأَجْيَالِ асрлар ўтиши билан; أَجْيَالاً авлодлар оша, асрлар оша, асрлар давомида

جِيلَاتِي, جِيلَاتِيَّةٌ муз қаймоқ, роҳати жон (*мороженое*)

جِيلَاتِينٌ елимшак, желатин

جِيلُوتِينٌ гильотина, бош оладиган жоди (*дастлаб 1792 йилда Францияда буржуа революцияси кунларида ишга солинган*)

جِيلِي желе (*мева суви, шакар ва желатиндан тайёрланадиган ширин дирилдоқ овқат*)

جِيمٌ 1) (ج *ҳарфининг номи*) жим; 2) гамма (*юнон алифбосининг учинчи ҳарфи*); ◊ سِينٌ ~ وَ (*қиск.* سُؤَالٌ وَ جَوَابٌ *дан*) сўроқ, сўроқ қилиш

– جِيمِيٌّ ج ҳарфи билан боғлиқ; ◊ الأَشِعَّةُ الْ~ гамма нури

جِمْخَانَةٌ = جِيمْخَانَةٌ

جِيلُوتِينٌ = جِيُوتِينٌ

جِيُوفِيزِيَا геофизика

– جِيُوفِيزِيقِيٌّ, جِيُوفِيزِيَائِيٌّ 1. геофизикага оид; 2. геофизик

جِيُوكِيمِيَائِيٌّ геокимёга оид, геокимёвий

جِيُولُوجِيَا геология

– جِيُولُوجِيٌّ 1. геологияга оид, геологик; 2. геолог

ح

ح (حَاءٌ) ҳо (*араб алифбосининг олтинчи ҳарфи, абжадда - 8*)

حَا, حَ *халқ.* رَائِحٌ сўзининг қисқартмаси; 1) (*иш-ҳаракатнинг яқин келаси замонда амалга ошишини билдирувчи сўз*); أَنَا حَاكْتُبْ ҳозир ёзаман; حَنِعْمَلْ إِيهْ؟ нима қиламиз?, нима қилсак бўларкин?; 2) хиҳ (*эшакни юргизиш учун ишлатиладиган ундов сўз*)

حَاحَه *халқ.* ваҳиллаш (*мас., ғозлар*), маъраш, баъраш (*мас., эчкилар*); كَانَتْ مُرْتَاحَه حَاتْ لَهَا ~ *мкл.* оғримаган бошга ортиқча ташвиш

حَاخَامٌ *кўп.* اتٌ ـَ *дин.* раввин (*яҳудийлар руҳонийси*); كَبِيرُ حَاخَامَاتٍ بَاشِيٌّ ~ бош раввин; إِسْرَائِيلَ Исроилнинг бош раввини (руҳонийси)

حَامٌ *дин.* Ҳом (*Нуҳ алайҳиссаломнинг ўғиллари*)

حَامُولٌ *қар.* حمل

حَامِيٌّ 1. ҳомий; Ҳомга *оид*; اللُّغَاتُ الْحَامِيَّةُ ҳомий тиллар; 2. ҳом (*Шимолий Африка халқларидан бири*)

حَانٌ май, шароб сотиладиган дўкон, қовоқхона, майхона; ◊ بِنْتُ الْـ~ май, шароб

حَانَا *ат.от, мн.* Ҳоно; كَانَ بَيْنَ ~ وَمَانَا *маж.* икки ўт орасида бўлмоқ (*сўзма-сўз:* Ҳоно билан Моно ўртасида бўлмоқ)

حَانَةٌ *кўп.* اتٌ . май, шароб сотиладиган дўкон; қовоқхона, майхона

حَانُوتٌ *кўп.* حَوَانِيتُ дўкон; май, шароб сотиладиган дўкон; қовоқхона, майхона

– حَانُوتِيٌّ *кўп.* حَانُوتِيَّةٌ 1) дўкондор, баққол, аттор; 2) тобутсоз

I حَبَّ (*а/и*) حُبٌّ 1) севмоқ, яхши кўрмоқ; қаттиқ муҳаббат боғламоқ, арзанда қилмоқ; 2) ҳоҳламоқ, тиламоқ, орзу қилмоқ; II حَبَّبَ 1)муҳаббат уйғотмоқ; севги пайдо қилмоқ; (*бирор к. кунглига*) муҳаббат солмоқ (إِلَى); (*бирор н. га*) қизиқтирмоқ (إِلَى); تَلَامِيذَهُ إِلَى اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ ~ у ўқувчиларини араб тилига қизиқтирди; 2) дон бермоқ, ҳосил бермоқ (*бошоқли ўсимликлар ҳақида*); 3) гранулламоқ (*ойна, шиша, ўғит ва б. ларни дона-дона шаклда тайёрламоқ*); IV أَحَبَّ 1) севмоқ, яхши кўрмоқ. (*бирор к. га*) мойиллик ҳис этмоқ; 2) дон бермоқ, ҳосил бермоқ (*бошоқли ўсимликлар ҳақида*); V تَحَبَّبَ 1) (*бирор к. га*) муҳаббат изҳор қилмоқ (إِلَى); 2) (*бирор к. нинг*) муҳаббатига эришмоқ; кунглини олишга интилмоқ, кўнгил овламоқ; VI تَحَابَّ *ёки* تَحَابَبَ бир-бирини севмоқ, севишмоқ, яхши кўрмоқ; дўстона муносабатда бўлмоқ; X اسْتَحَبَّ 1)севмоқ, яхши кўрмоқ; бирор нарсадан лаззатланмоқ, роҳат топмоқ; маъқул, матлуб ҳисобламоқ; 2) афзал кўрмоқ (عَلَى); 3) *мажз.* мақтовга сазовор бўлмоқ, мақташга арзимоқ; 4) ҳаммага маъқул бўлмоқ, расм-одат бўлиб қолмоқ

– أَحَبُّ энг севимли, энг севикли; ... مِنْ ... إِلَى ...га ...дан кўра маъқулроқ, афзалроқ

– تَحَابٌّ, تَحَابُبٌ ўзаро муҳаббат; дўстлик, дўстона муносабатлар

حَبٌّ *жам. кўп.* حُبُوبٌ 1) дон; уруғ; الْهَالِ ~ кардамон (*занжабилгуллилар оиласига кирадиган ўсимлик*) уруғи; الرُّمَّانِ ~ анор донаси; الْبَرَكَةِ ~ *бот.* чернушка (*ўсимлик*); الرَّأْسِ ~ *бот.* гнидник (*ўсимлик*); الرَّشَادِ ~ кресс салат (*барги ёйиладиган бир йиллик ўсимлик*); الشُّومِ ~ *бот.* қизил мевали бутанинг меваси; الْعَزِيزِ ~ *ёки* الزَّلَمِ ~ *бот.* ер бодом (*ўсимлик*); الْمُلُوكِ ~ *бот.* а) ҳаббулмалик (*ўсимлик*); б) олча (гилос); الْـ~ أَلْقَى (*тузоққа илинтириш мақсадида*) дон ташламоқ; 2) қулупнай, малина каби юмшоқ мевалар; 3) ҳапдори; 4) *кўп.* дон; ◊ الصَّبَا ~ *ёки* الشَّبَابِ ~ ғудда, ҳуснбузар; الْغَمَامِ ~ дўл

– حُبٌّ[1] муҳаббат, севиш; ҳавас, тилак, рағбат; الاسْتِطْلَاعِ ~ билишни ҳавас қилишлик, билимга қизиқишлик, илмга берилганлик; الذَّاتِ ~ (النَّفْسِ) худбинлик, эгоизм; السِّلْمِ ~ пацифизм, урушга қарши чиқиш, тинчликсеварлик; الظُّهُورِ ~ шуҳратпарастлик, манманлик, мағрурлик; الْغَيْرِ ~ альтруизм, кишиларга яхшилик (*эзгулик*) қилиш; الْوَطَنِ ~ ватанпарварлик; ~ا وَ كَرَامَةً зўр хурсандлик билан, бажону дил; ~ا ... بـ *ёки* ~ا ... لـ (*бирор н. ни*) севганидан, меҳр қўйганидан; وَقَعَ فِي الْـ~ яхши кўриб қолмоқ, ошиқ бўлиб қолмоқ

– حُبٌّ[2] *кўп.* حِبَابٌ кўза, қумғон

– حُبَّةٌ = حُبٌّ[1]

– حِبٌّ *кўп.* أَحْبَابٌ 1. севгили, ошиқ, маҳбуб, ёр; 2. дўст

– حَبَّةٌ кўп. حَبٌّ 1) саҳродаги еб бўлмайдиган дон *ёки* уруғ; 2) қуриган ўт пояси

– حَبَابٌ 1) жимирлаш, мавж уриш, мавж; сувнинг жимирлаши; (*сув юзидаги*) ҳаво пуфакчалари; 2) денгиз қаъри

– حُبٌّ[1] = حُبَابٌ[1]

– حُبَابٌ[2] илон; сувда яшайдиган майда қурт; ~ أُمِّ бу дунё, ўткинчи дунё; *ат.от, мз.* Ҳубоб

– حُبَابَةٌ *кўп.* حُبَابٌ ампула (*дори қуйиб, оғзи кавшарланган шиша идиш*)

– حَبَّابٌ кўзафуруш

– حَبَّانُ *ат.от, мз.* Ҳаббон

– حَبَبٌ[1] жимирлаш, мавж уриш, мавж; сувнинг жимирлаши; (*сув юзидаги*) ҳаво пуфакчалари

– حَبَبٌ[2] тишлар қатори, бир қатор тизилган тишлар

– حَبَّةٌ *кўп.* اتٌ . 1) уруғ донаси; حَبَّاتُ السُّبْحَةِ тасбиҳ доналари; الْبَرَكَةِ ~ *ёки* السَّوْدَاءُ الْـ~ *бот.* қора зира, чернушка (*ўсимлиги ва уруғи*); седана; الْحُلْوَةِ الْـ~ *бот.* анис, арпабодиён (*уруғидан хушбўй мой олинадиган ўсимлик*); الْقُلُوبِ ~ кўнгил хилватгоҳи; 2) қулупнай, малина каби юмшоқ меванинг донаси; 3) ҳапдори донаси; 4) ғудда (ҳуснбузар) донаси, бир дона ҳуснбузар; 5) *халқ.* озгина, арзимас; 6) ...та, дона (*нумератив*); 7) ҳабба (*1/72* فَدَّانٍ *ёки 58,345 м2 га тенг бўлган юза бирлиги*);(الشَّعِيرِ ~ *1/144* ذِرَاعٍ مِعْمَارِيٍّ *ёки 0,52l см.-га тенг бўлган узунлик бирлиги*); ◊ الْعَيْنِ ~ кўз қорачиғи; عَيْنِي يَا ~ азизим!, жоним!; الْقَلْبِ ~ юрак; جَعَلَ كُلَّ ~ قُبَّةً пашшадан фил ясамоқ (*сўзма-сўз:* кичкина уруғдан катта гумбаз ясамоқ); ~ ابْنِ الْـ нон

– حُبِّيٌّ ишқий, ошиқона; меҳрли, самимий, илтифотли; дўстона, дўстларча; тотув; ~ا меҳр билан, самимият билан, севиб

– حَبِيبٌ *кўп.* أَحْبَابٌ, أَحِبَّاءُ 1. ҳабиб (*эск.*), севгили, ошиқ, маҳбуб, хуштор, ёр; 2. 1) жонажон, азиз, манзур; الشَّعْبِ ~ халққа манзур бўлган; 2) дўст, жўра, ўртоқ, ошна; 3) *ат.от, мз.* Ҳабиб; ◊ أَبُو ~ секретарь (*Оврупо ва Россияда яшайдиган қуш*)

– حَبِيبَةٌ *кўп.* حَبَائِبُ маҳбуба, маъшуқа

– حُبَيْبَةٌ *кўп.* اتٌ . уруғ доначаси 2) *ат.от, мз.* Ҳубайба

– حُبَيْبِيٌّ донадор, дона-дона; ~ خَشَبٌ преслангган қиринди (*қурилиш материали*)

– مُتَحَابٌّ кўнгил яқинлик қилувчи ва кўнгил яқинликни хуш кўрувчи; дўстона муносабатда бўлган; الدُّوَلُ الْـ~ةُ дўст давлатлар

– مُحِبٌّ 1. муҳиб, севувчи, яхши кўрувчи, меҳрибон; لِلسِّلْمِ ~ тинчлик севар; لِلْحُرِّيَّةِ ~ эрксевар, ҳурриятпарвар; لِذَاتِهِ ~ худбин; لِلْعَمَلِ ~ меҳнатсевар; 2. ошиқ одам; ошиқ, маъшуқ, маҳбуб; мухлис, ишқибоз, ихлосманд; مُحِبُّوالْفَنِّ санъат мухлислари

– مُحَبَّبٌ[1] севимли, севикли; кўнгилга ёққан, афзал кўрилган; кўнгилдаги, хоҳишдаги

– مُحَبَّبٌ[2] дона-дона, донадор, дона-дона шаклда тайёрланган, гранулаланган

– مَحَبَّةٌ муҳаббат, севги; садоқат; меҳр, кўнгил қўйишлик

– مَحْبُوبٌ 1. севимли, севикли; кўнгилга ёққан, афзал кўрилган; кўнгилдаги, хоҳишдаги; 2. *кўп.* مَحَابِيبُ севикли, жонажон, азиз; эрка, арзанда; маҳбуб, хуштор, ёр

– مُسْتَحَبٌّ 1)севимли, севикли; 2) афзал кўрилган, яхшироқ деб билинган; 3) маъқулланган; матлуб, тилакдаги, исталган, орзу қилинган; мақташга сазовор, мақтаса арзийдиган; 4) қизиқарли, қизиқ

I حَبَجَ (а) حَبْجٌ қорин шишмоқ; بِالْعَصَا ~ урмоқ

– حَبَجٌ қорни шишган (*мас. одам, туя*)

حَبْحَبَ тизиллаб (жимирлаб) оқмоқ, оҳиста оқмоқ (*сув ҳақида*)

– حُبَاحِبٌ *кўп.* حَبَاحِبُ ялтироқ қурт (*кечаси ялтириб турадиган қурт*); ~ نَارُ الْـ а) паст олов, кичик олов; б) отнинг туёғидан чиққан учқун

– حَبْحَابٌ *кўп.* حَبَاحِبُ паст бўйли, паст

– حَبْحَبَةٌ *кўп.* حَبْحَبٌ тарвуз (*Ҳижозда*)

(حبذ) II حَبَّذَ маъқулламоқ, маъқул кўрмоқ; тақдирламоқ; жуда мақтамоқ, мадҳ қилмоқ; мадҳия ўқимоқ

– تَحْبِيذٌ маъқуллаш, маъқул кўриш; тақдирлаш; розилик, ризолик

– حَبَّذَا қандай яхши!, қандай ажойиб!; الرَّجُلُ ~ бу одам қандай ажойиб!; الْمَرْأَةُ ~ бу аёл қандай яхши!; ... لَوْ ~ агар ...са, қандай яхши бўларди!

I (حبر) حَبَرَ (у) حَبْرٌ, حَبْرَةٌ 1) безамоқ, безатмоқ, ясатмоқ, зеб бермоқ, зийнатламоқ; оро бермоқ; 2) хурсанд (мамнун) қилмоқ, севинтирмоқ, қувонтирмоқ, овутмоқ; حَبَرَ (а) حُبُورٌ хурсанд бўлмоқ, шод-хуррам бўлмоқ, шодланмоқ, қувонмоқ, завқланмоқ; II حَبَّرَ 1) безамоқ, безатмоқ, ясатмоқ; ясатиб юбормоқ, бежамаламоқ; пардоз бермоқ; гул солиб безатмоқ, нақшламоқ; 2) ёзмоқ; الْمُسَوَّدَةَ ~ қораламани (қора нусхани) ёзиб тугатмоқ; 3) сиёҳ, туш билан чизмоқ; қорайтирмоқ, қорага бўямоқ; IV أَحْبَرَ хурсанд қилмоқ, мамнун қилмоқ; V تَحَبَّرَ сиёҳ *ёки* тушга бўялмоқ (ботирилмоқ)

– حِبَارٌ *кўп.* اتٌ . حُبُرٌ, из, белги, асар; الضَّرْبِ ~ калтак изи, кўк доғ, баданнинг кўкарган жойи; яра ўрни, ямоқ, чандиқ

– حُبَارَى кўп. حُبَارَيَاتٌ *зоол.* тувдоғ, тўхтатувалоқ (*турна туркумидан бўлган улкан қанотли чўл қуши*)

– حَبْرٌ[1], حِبْرٌ *кўп.* أَحْبَارٌ, حُبُورٌ 1) олим киши; سِفْرُ الأَحْبَار *библ.* Левит; 2) попларнинг бошлиғи; юқори даражали руҳоний шахс; епископ; папа (*Римдаги*); الْـ~ الأَعْظَمُ а) олий коҳин; б) папа (*Римдаги*)

– حَبْرٌ[2] = حُبُورٌ

– حِبْرٌ *кўп.* أَحْبَارٌ, حُبُورٌ 1)сиёҳ, буёқ; ~ سِرِّيٌّ сирли (симпатик) сиёҳ (*қиздиргандан ёки махсус модда билан ҳўлпангандан кейингина кўзга кўринадиган рангсиз сиёҳ*); ~ قَلَمٌ авторучка; ~ الصِّينِ *ёки* ~ صِينِيٌّ Хитой туши; ~ مَطْبَعِيٌّ *ёки* ~ طَبَاعَةِ الصُّحُفِ босмахона буёғи; 2) ранг, тус; ~ فَوْقَ الْوَرَقِ *маж.* бир парча қоғоз (*мас., шартнома ҳақида*); لَمْ يَكُنِ الْـ~ قَدْ جَفَّ بَعْدُ ... حَتَّى ҳали сиёҳи қуримасданоқ ...; أُمُّ الْـ~ *зоол.* уммул-ҳибр (*денгиз молюскаларининг бир тури*)

– حَبَرٌ йўл-йўл газлама

– حَبَرَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ чойшаб, ёпинчиқ; мантиля (*испан аёллари ёпинадиган катта тўр рўмол*)

– حِبَرَةٌ *кўп.* حِبَرٌ, حِبَرَاتٌ йўл-йўл устки кийим

– حَبْرَوِيٌّ = حِبْرِيٌّ

– حَبْرِيٌّ, حِبْرِيٌّ 1) папага оид; 2) епископга оид

– حَبْرِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ риза (*христианларда: руҳонийларнинг ибодат вақтида киядиган либоси*)

– حُبُورٌ хурсандлик, шодлик, қувонч, завқ

– حِبَرٌ янги (*мас. либос*)

– مِحْبَرَةٌ *кўп.* مَحَابِرُ сиёҳдон

– يَحْبُورٌ хурсанд, шод, қувноқ, дилхуш, хушчақчақ; мамнун

I حَبَسَ (*и*) حَبْسٌ 1) ҳибсга олмоқ, қамамоқ, қамоққа олмоқ; 2) бекитмоқ, танбаламоқ, маҳкамлаб бекитмоқ; 3) сақламоқ, асрамоқ, қўриқламоқ; 4) тўхтатиб (тутиб) қолмоқ, тусиб қўймоқ, халал бермоқ; وَ ~ نِي الْمَرَضُ الْمُفَاجِئُ عَنْ أَنْ أَزُورَكُمْ тусатдан келган касаллик сизни зиёрат қилишимга монеълик қилди; أَنْفَاسَهُ ~ нафасини ичига ютиб турмоқ; 5) (*ҳиссиётни*) босиб турмоқ, ўзини тиймоқ; 6) (*бирор к. ёки н. олдига*) киришни тўхтатмоқ (عَنْ); 7) (*бирор н. борасида*) васият қилмоқ (عَلَى); бағишламоқ; II حَبَّسَ 1) қамоқларга солмоқ, қамоқларга тиқиб ташламоқ; 2) (*бирор н. ни*) вақф сифатида васият қилмоқ (عَلَى); IV أَحْبَسَ бахшида қилмоқ, бағишламоқ; ~ فَرَسًا فِي سَبِيلِ اللهِ Оллоҳ таоло йўлида от атамоқ; вақф қилмоқ; V تَحَبَّسَ бирор нарсага ўзини бағишламоқ, бахшида қилмоқ (عَلَى); VII انْحَبَسَ 1) маҳбус бўлмоқ, қамалмоқ, банди бўлмоқ; 2) тўхтатиб (тутиб) қолинмоқ, ушланиб қолмоқ; нафас олиши қийинлашмоқ; صَرَخْتُ وَلَكِنَّ الصَّرْخَةَ ~تْ فِي حَلْقِي арзу додимни ҳеч ким эшитмайди (*сўзма-сўз:* мен дод солдим, лекин додим оғзимда қолди); VIII احْتَبَسَ 1) ҳибсга олинмоқ, қамоққа ташланмоқ; 2) ёпилмоқ, танбаланмоқ, маҳкам беркитилмоқ; 3) тўхтатиб (тутиб) қолинмоқ, ушланиб қолмоқ; нафас олиши қийинлашмоқ; أَنْفَاسُهُ ~تْ унинг нафаси қисилди; الصَّوْتُ فِي حَلْقِهِ овози бўғзида қолди

– احْتِبَاسٌ тўхталиш, тўхтаб қолиш; ~ الْبَوْلِ *мед.* бавл (сийдик)нинг тутилиши

– انْحِبَاسٌ тўхтаб қолиш, ушланиб қолиш; ~ الْهَوَاءِ ҳавонинг димлиги, дамлиги; ~ (الأَمْطَارِ) الْمَطَرِ қурғоқчилик

– حَابِسٌ 1) ҳибсга олувчи; 2) *ат.от, мз.* Ҳобис

– حَبْسٌ[1] ҳибсга олиш, қамаш; احْتِيَاطِيٌّ ~ эҳтиёт чораси сифатида (*суддан олдин*) ҳибсга олиш; ~ انْفِرَادِيٌّ танҳо кишини алоҳида камерага қамаш

– حَبْسٌ[2] *кўп.* حُبُوسٌ қамоқ, турма, қамоқхона; зиндон

– حُبُسٌ *кўп.* أَحْبَاسٌ хайрия мақсадларида васият қилиб қолдирилган мулк; вақф қилинган (*диний муассасаларга иона қилинган*)мулк; كَانَ ~ًا عَلَى... (*бирор н. га ёки к. га*) тўлалигича тегишли бўлмоқ

– حِبْسٌ *кўп.* أَحْبَاسٌ 1) тўғон; дамба (*даре четига ва умуман сув ҳавзалари атрофига тупроқ, шағал ва ҳ.к. лардан қурилган кўтарма*), 2) чойшаб

– حَبْسَخَانَةٌ кўп. اتٌ ـَ ҳибсхона, қамоқ, турма

– حَبْسَةٌ пул тўлаб ажратиб олиш, қутқариб олиш; гаровга қўйилган нарсани пул тўлаб қайтариб олиш; тўлов, ҳақ, бадал

– حُبْسَةٌ *мед.* сўзлаш, гапириш қобилиятини йўқотиш касаллиги

– حَبِيسٌ[1] 1. 1)маҳбус; қулфланган, танбаланган; қамал қилинган, қамал ичида қолган; 2) қисилган (*нафас ҳақида*); 2. *кўп.* حُبَسَاءُ 1) маҳбус, банди, қамалган киши; 2) тарки дунё қилган одам, дарвиш

– حُبْسٌ = حَبِيسٌ[2]

– مَحْبِسٌ *кўп.* مَحَابِسُ 1) қамоқ, турма; 2) (*бирор н ни*) сақлайдиган жой; 3) резервуар (*суюқлик ёки газ сақланадиган катта идиш*); 4) тарки дунё қилган кишининг қулбаси

– مُحَبِّسٌ бекитгич жўмрак

– مُحَبَّسٌ: عَلَيْهِ ~ вақф тайин қилинган шахс *ёки* муассаса

– مُحَبِّسٌ вақф тайин қилувчи шахс

– مَحْبِسَةٌ *кўп.* مَحَابِسُ тарки дунё қилган киши мавжуд (*бор*) бўлган жой (*макон*)

– مَحْبُوسٌ 1. маҳбус, қамалган; 2. банди, банди қилинган

(حبش) II حَبَّشَ 1) (*мас., пахта билан*) тиқиб тўлдирмоқ; 2) овқатга зиравор солмоқ; V تَحَبَّشَ тўпланмоқ, жамланмоқ, йиғилишмоқ

– أَحْبُوشٌ *кўп.* أَحَابِيشُ турли қабилалардан тўпланган одамлар гуруҳи

– تَحْبِيشَةٌ *кўп.* تَحَابِيشُ 1) бирор нарсага тўлдирилган (бирор нарса) тиқилган нарса; 2) зийнат, безак, пардоз, сайқал; 3) петрушка, қуриган ялпиз, пиёз, саримсоқдан иборат қайла

– حَبَشٌ: الْـ~ *жам.* ҳабашлар; دُجَاجُ الْـ~ цесарка, қора товуқ (ҳабаш товуғи)

– حَبَشَةٌ: الْـ~ Ҳабашистон (Эфиопия)

– حَبَشِيٌّ *кўп.* أَحْبَاشٌ, حُبْشَانٌ 1. ҳабашга оид; الْـ~ةُ ҳабаш (эфиоп) тили; 2. ҳабашистонлик, эфиоп

– حَبَشِيَّةٌ келиб чиқиши ҳабаш бўлган (*мас., сўз*)

– حُبَيْشٌ *жам.* 1) цесаркалар, ҳабаший товуқлар; 2) *ат.от, мз.* Ҳубайш

– حُبَيْشَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ цесарка, ҳабаший товуқ

– مُسْتَحْبِشٌ Ҳабашистон (Эфиопия) га оид фан (ҳабашшунослик) билан шуғулланувчи олим, ҳабашшунос

I حَبَضَ (*и*) حَبْضٌ *ёки* حَبِضَ (а) حَبَضٌ: السَّهْمُ ~ камондан отилган ўқ отувчининг қўлига тушди; مَاءُ الْبِئْرِ ~ қудуқнинг суви озайди; حَقَّهُ ~ унинг ҳуқуқи асоссиз бўлиб қолди, унинг ҳуқуқи ўз кучини йўқотди

– حَبَضٌ томирнинг тез (қаттиқ) уриши

– مِحْبَضٌ *кўп.* مَحَابِضُ, مَحَابِيضُ 1) пахта титиладиган тароқ; 2) *эск.* асалари инидан асал олишда ишлатиладиган егоч куракча

I حَبَطَ (а) حُبُوطٌ муваффақиятсиз чиқмоқ, муваффақиятсизликка учрамоқ, омади кетмоқ, омади юрмай қолмоқ; I حَبِطَ (*а*) حَبَطٌ *кўп.* овқат ейишдан қорни шишмоқ (*ҳайвон ҳақида*); IV أَحْبَطَ бузмоқ, барбод қилмоқ; пучга чиқармоқ (*мас., тузилган режани*); IV ◊ ~ مَاءُ الْبِئْرِ қудуқнинг суви қочди

– حَبَطٌ[1] кўк доғ, баданнинг кўкарган жойи; яра ўрни, ямоқ, чандиқ

– حَبَطٌ[2] кўп беда еганидан туя қорнининг дамланиши

– حَبَنْطًى қорни катта пакана одам

– حُبُوطٌ омаднинг кетиши, ишнинг орқага кетиши, муваффа-қиятсизлик, омадсизлик

(حبظ) II حَبَّظَ ҳазил қилмоқ, ҳазилкашлик қилмоқ, ҳазиллашмоқ; ҳазиллашиб вақтихушлик қилмоқ, хурсандчилик қилмоқ; енгилтаклик (бачканалик) қилмоқ

I حَبَقَ (*и*) حَبْقٌ, حَبَقٌ, حُبَاقٌ орқадан қаттиқ (жартиллатиб) ел чиқармоқ (*кўпроқ туя ёки қўйга нисбатан ишлатилади*)

حَبَقٌ *бот.* гулбанд, сувялпиз; الْبَقَرِ ~ *бот.* мойчечак

– حُبَيْقٌ *кич.* хурмонинг энг сифатсиз нави

I حَبَكَ (*у,и*) 1) қалин (зич) қилиб тўқимоқ; пайпоқ тўқимоқ; арқон эшмоқ (ўрмоқ, чийрамоқ); тўқимоқ; الدَّسَائِسَ ~ фитна тўқимоқ, иғво қилмоқ; الْمُؤَامَرَةَ ~ суиқасд, фитна уюштирмоқ; السُّوءَ ~ (*бирор к. га қарши*) ёмон ният қилмоқ, қасд қилмоқ, ёмон нарсани ўйлаб қўймоқ (ضِدَّ); 2) тикмоқ, бириктириб маҳкамлаб улаб қўймоқ; полиг. (*китоб ва ш.к. ларни*) жуз-жуз қилиб тахламоқ *ёки* тикмоқ; қўшиб ўрмоқ; 3) (*бирор н. ни*) пухта, пишиқ қилмоқ; II حَبَّكَ бириктириб маҳкамлаб улаб қўймоқ; мустаҳкамламоқ, пишиқ қилмоқ; IV أَحْبَكَ (*бирор ишни*) пухта бажармоқ; VIII احْتَبَكَ 1) чирмашиб (ўралашиб) кетмоқ, тўқилиб кетмоқ,

чатишиб (чигаллашиб) кетмоқ; 2) маҳкамламоқ, яхшилаб жипс қилмоқ

– حَبَّاكٌ тўқувчи

– حِبَاكٌ *кўп.* حُبُكٌ қумлоқ *ёки* шунга ўхшаш жойдаги йўл

– حِبَاكَةٌ тўқимачилик

– حُبْكَةٌ *кўп.* حُبَكٌ 1) камар, белбоғ; бел; 2) *ад.* экспозиция (*воқеаларнинг бошланмаси*)

– حَبِيكَةٌ 1) *кўп.* حُبُكٌ (*осмон ёритгичининг*) ҳаракат йўли; 2) *кўп.* حَبَائِكُ = 3) حِبَاكٌ; حَبِيكٌ, حُبُكٌ, حَبَائِكُ 4) *эск.* совутдаги ҳалқалар қатори

– مَحْبُوكٌ пишиқ қилиб тўқилган, яхшилаб (пухта) амалга оширилган; зўр, аъло даражадаги

I حَبَلَ (حبل) (у) حَبْلٌ 1) арқон *ёки* чилвир билан маҳкамламоқ; 2) тузоқ ёрдамида ушлаб олмоқ; тутмоқ, овламоқ; حَبِلَ (а) حَبَلٌ 1) ҳомиладор (иккиқат) бўлмоқ; 2) (*бирор н. га*) тўла бўлмоқ (مِنْ); II حَبَّلَ ҳомиладор қилмоқ; уруғлантирмоқ; IV أَحْبَلَ = II; VIII اِحْتَبَلَ тузоқ ёрдамида ушлаб олмоқ, тутмоқ, овламоқ

– أُحْبُولَةٌ *кўп.* أَحَابِيلُ, ـَ اتٌ ҳалқа, илмоқ, илгак, сиртмоқ; 2) тузоқ, қопқон

– حَابِلٌ 1) тузоқ қўювчи; овчи, сайёд; 2) ўриш (*ип*), اِخْتَلَطَ الْـ~ بِالنَّابِلِ ҳамма нарса аралаш-қуралаш бўлиб кетди (*сўзма-сўз:* тузоқ қўювчи ёй отувчи билан аралашиб кетди)

– حَابُولٌ хурмо дарахтига чиқишда ишлатиладиган арқон

– حَبَّالٌ *кўп.* حَبَّالَةٌ арқон эшувчи, арқон тўқувчи

– حِبَالَةٌ *кўп.* حَبَائِلُ тўр; тузоқ, қопқон

– حَبْلٌ *кўп.* حِبَالٌ, أَحْبَالٌ 1) арқон, чилвир, йўғон арқон; الْـ~ (*шатакка олишда ишлатиладиган*) темир арқон (трос); الْـ~ الْغَسِيلِ кир ёйиладиган дор; الْـ~ غَلِيظٌ кабель; الْـ~ الْمِرْسَاةِ кема лангари занжири; الْـ~ اللهِ Оллоҳ таолонинг таноби (*ислом дини*); اِعْتَصَمَ بِـ~ اللهِ Оллоҳ таолонинг танобига ёпишмоқ (*исломга эътиқод қилмоқ*); وَضَعَ الْـ~ فِي عُنُقِهِ бирор кишининг бўйнига сиртмоқ солмоқ; شَدُّ الْـ~ тортишмачоқ (*ўйин*); لَعِبَ عَلَى حَبْلَيْنِ *маж.* мунофиқлик қилмоқ, ҳийла-найранг ишлатмоқ (*сўзма-сўз:* икки арқон устида ўйнамоқ); 2) боғлама; أَحْبَالُ الصَّوْتِ *анат.* овоз пайчалари; 3) *анат.* вена, қўктомир; الْـ~ الْوَرِيدِ бўйиндаги қўктомир; 4) оқим, жараён; 5) *эск.* севги, дўстлик ришталари; 6) *эск.* мажбурият; 7) *эск.* берилган ваъда; *эск.* ҳимоя қилиш; ◊ الْـ~ السُّرِّيُّ *анат.* киндик ичакчаси, кесилмаган киндик; الْـ~ الشَّوْكِيُّ орқа мия, *бот.* печакка, чирмовиққа ўхшаб ўсадиган ўсимлик; الْـ~ النَّوَوِيُّ *анат.* уруғ оқиб келадиган томир; الْـ~ الْأَمْنِ اضْطَرَبَ жамоат тартиби бузилди; أَلْقَى الْـ~ عَلَى الْغَارِبِ жиловини бўш қўймоқ; ҳаракат эркинлиги бермоқ; *маж.* тақдир иродасига бўйсунмоқ; أَلْقَى الْـ~ عَلَى الْأُمُورِ غَارِبَهُ ўзича бирор ишга бел боғламаслик, нофаол бўлмоқ, сустлик қилмоқ; مَدَّ إِلَيْهِ الْـ~ النَّجَاةِ бирор кишига ёрдам қўлини чўзмоқ; طَالَ الْـ~ الْمُشَاجَرَةِ жанжал чўзилиб кетди; اِنْقَطَعَ الْـ~ الْمَوَدَّةِ بَيْنَهُمَا *маж.* у иккови ўртасидаги муҳаббат ришталари узилди; الْـ~ بَيْنَهُمْ مَبْتُوتٌ улар ўртасидаги муносабатлар узилди; قَطَعَ الْـ~ الصَّمْتَ сукунатни бузмоқ; وَصَلَ الْـ~ زَيْدٌ عَمْرًا Зайд қизини Амрга хотинликка берди, Зайд Амрни ўзига куёв қилиб олди

– حَبَلٌ [1] ҳомиладор бўлиш, бўйида бўлиш; ҳомиладорлик; الْـ~ الْحَبَلَةِ эмбрион, она қорнидаги ҳомила

– حَبَلٌ [2] *кўп.* أَحْبَالٌ ток, узумнинг токи, токнинг танаси ва сурхлари

– حُبْلَةٌ олҳўрига ўхшаш бута ўсимлиги меваси

– حُبْلَى *кўп.* حَبَالَيَاتٌ, حُبَالَى ҳомиладор, иккиқат; الْـ~ الْحَالَةُ بِأَوْخَمِ الْعَوَاقِبِ *маж.* хавфли оқибатларга олиб келувчи вазият

I حَبَنَ (у) حَبَنٌ *шунингдек:* *мажх.* *мед.* бадандаги бўшлиқларга сариқ сув тўпланиш (истисқо) касали билан оғримоқ

– أَحْبَنُ *мн.* حُبْنَاءُ *кўп.* حُبْنٌ 1) баданга сариқ сув тўпланиш (истисқо) касали билан оғриган; 2) оёғининг кафти ғўштли бўлган одам 3) *кўп.* сув ичиш оқибатида шишиб кетган (қорин ҳақида)

– حَبَنٌ бадандаги бўшлиқларга сариқ сув тўпланиш (истисқо) касали

– حِبْنٌ *кўп.* حُبُونٌ йирингли чипқон, яллиғланган ғудда

حَبَّهَانٌ кардамон (*занжабилгуллилар оиласига мансуб ўсимлик*) нинг хушбўй уруғи

I حَبَا حبو (у) حَبْوٌ 1) ўрмаламоқ, судралиб юрмоқ, судралмоқ, эмакламоқ; عَلَى يَدَيْهِ وَرُكْبَتَيْهِ ~ тўрт оёқлаб эмакламоқ; 2) ҳадя этмоқ, совға қилмоқ, тортиқ қилиб бермоқ, (*бирор н. ли қилиб*) яратмоқ (ب); 3) яқинлашмоқ, яқин келмоқ; إِلَى الْعَاشِرَةِ ~ مِنَ الْعُمْرِ у ўн ёшга кирай деб қолди; 4) (*н. нидир*) ман қилмоқ (عَنْ); II حَبَّى қўриқламоқ, асрамоқ; ман этмоқ; III حَابَى 1) эҳтиёткор бўлмоқ; 2) ғаразгўйлик билан қарамоқ; бирор кишининг (нарсанинг) тарафини олмоқ; VIII اِحْتَبَى 1) тиззани букиб, сонларни қоринга қадаб ўтирмоқ; 2) тизза билан чўккалаб қўлларни тизза устига қўйиб ўтирмоқ

– حَبًا ерга яқинлашиб қоладиган қалин булут

– حِبَاءٌ *кўп.* أَحْبِيَةٌ 1) ҳадя, совға, тортиқ; 2) *эск.* никоҳ совғаси

– حَبْوٌ эмаклаш, судралиш, ўрмалаш

– حِبَاءٌ, حُبْوَةٌ, حَبْوَةٌ, حِبْوَةٌ кўп. حِبًى, حُبًى=حِبَاءٌ

– حَبْوِيَّةٌ истеъдодлилик, қобилиятлилик, истеъдод, лаёқат

– حَبًّا = حَيٌّ –

– مُحَابٍ *мн.* مُحَابُونَ ғаразли, ғаразгўй, тарафкаш, ноҳақ, холис бўлмаган, нохолис

– مُحَابَاةٌ 1) эҳтиёткорлик; 2) ғараз, ғаразгўйлик; юз-хотир қилиш, юзидан ўтолмаслик; عَدَمُ الْـ~ бетарафлик, одиллик, холислик, ҳаққонийят; بِلَا ~ холисона, беғараз, ҳаққонийят билан, одилона; юз-хотир қилмасдан

I حَتَّ (а/у) حَتٌّ 1) ювмоқ; қириб (қиртишлаб) олмоқ, қириб (қиртишлаб) ташламоқ, артмоқ, арчимоқ, тозаламоқ, артиб ташламоқ; 2) ўймоқ, кемирмоқ, ичдан бузмоқ; секин-аста емирмоқ, бузмоқ; ювиб кетмоқ, ўпириб кетмоқ, оқизиб кетмоқ; VI تَحَاتَّ 1) ейилмоқ, сийқаланиб кетмоқ, ейилиб кетмоқ (*мас., чақа, танга*); 2) қуламоқ, қулаб тушмоқ; нурамоқ, емирилмоқ; (*вақт ўтиши билан*) ишдан чиқмоқ, яроқсиз ҳолга келмоқ; майдаланмоқ, ушалмоқ, уваланмоқ, увалмоқ (*мас., тиш*)

– تَحَاتٌّ 1) ейилиш, сийқаланиш, ейилиб кетиш; 2) қулаш, нураш, емирилиш, эрозия (*мас., тупроқ эрозияси, емирилиши*)

– حَتٌّ тез, тезюрар, тезчопар; فَرَسٌ ~ чопқир от

– حُتَاتٌ 1) майда бўлаклар, бурдалар, увоқлар, урвоқлар; 2) (*н. нингдир*) сочилиб кетган, сочилиб ётган қисми

– حَتَتٌ (*касалликдан*) дарахт баргларининг тўкилиши

– حَتَّةٌ *кўп.* حَتَتٌ 1) бўлак, бурда; оз миқдор; парча, синиқ; 2) танга; 3) квартал (*шаҳарнинг бир неча кўча билан чегараланган қисми, маҳалла*)

I حَتَدَ (и) حُتُودٌ (қаердадир) яшамоқ, истиқомат қилмоқ (ب); حَتِدَ (а) حَتَدٌ 1) аслзодалардан бўлмоқ, аслзода бўлмоқ, оқсуяк бўлмоқ; 2) зотли бўлмоқ, наслдор бўлмоқ

– حُتْدٌ *ёки* حَتَدٌ : مِنَ الْعُيُونِ ~ доим ёшланиб турадиган кўз

– مُحْتَدٌ келиб чиқиш, насаб, насл-насаб; зот, насл; كَرِيمُ الْـ~ аслзодалардан келиб чиққан, келиб чиқиш оқсуяклардан, зодагонлардан

I حَتَرَ (у,и) حَتْرٌ, حُتُورٌ оз нарса бермоқ, оз нарса совға қилмоқ; مَا حَتَرْتُ الْيَوْمَ شَيْئًا бугун мен ҳеч нарса татимадим; IV أَحْتَرَ маҳкамламоқ, пишиқ-пухта бажармоқ

حَتَارٌ *кўп.* حُتُرٌ қирғоқ, лаб, чет; ён, қирра; ҳошия, жияк, зиқ, милк, мағиз

– حَتْرَةٌ бир марта эмиш, бир марта сўриш (кўкракни)

– حُتْرَةٌ 1) кичкина бўлак, увоқ, ушоқ; 2) арзимаган, бекорчи нарса; қадр-қимматсиз, беҳуда нарса

– حَتِيرَةٌ *ёки.* حَتِيرَةٌ 1) қурувчилар учун тайёрланган овқат; 2) иморатнинг битишига атаб тайёрланган овқат

حَتْرَشَ : الْجَرَادُ ~ чигиртка экинларни ёяётиб овоз чиқарди

حَتَارِشُ *кўп.* الصَّبِيِّ ~ : чақалоқнинг йўргакдаги питирлаши; مَا أَجْمَلَ ~ هَذَا الصَّبِيِّ бу чақалоқнинг питир-питири қандай чиройли!

حَتْرُوشٌ серзарда, жирттаки бола

حَتْفٌ *кўп.* حُتُوفٌ ўлим, ҳалокат; لَقِيَ ~ هُ مِنَ الرَّصَاصَةِ у ўқдан ҳалок бўлди; قَضَى ~ هُ ўлмоқ, вафот этмоқ; ◊ مَاتَ حَتْفَ أَنْفِهِ *ёки* فِيهِ ~ مَاتَ ўз ажали билан ўлмоқ

I حَتَكَ (и) حَتْكٌ, حَتَكَانٌ қадамни бир-бирига яқинлаштириб юрмоқ, бир-бирига яқин қадам ташламоқ, майда қадам ташламоқ; V تَحَتَّكَ = I

I حَتَمَ (и) حَتْمٌ 1) устига юкламоқ, вазифа топширмоқ; талаб қилмоқ; 2) узил-кесил ҳал қилмоқ; (*бирор н. ҳақида*) қўнимга келмоқ, қарор қилмоқ ب; II حَتَّمَ (*бирор к. устига*) юкламоқ, вазифа

қилиб қўймоқ (عَلَى); (*бирор к. дан*) талаб қилмоқ; (*бирор к.*) устига қўймоқ, юкламоқ (عَلَى); V تَحَتَّمَ 1) устига юкланмоқ, вазифа қилиб қўйилмоқ; (*бирор к. учун*) муқаррар бўлмоқ, албатта юз бермоқ, шак-шубҳасиз амалга ошмоқ (عَلَى); 2) идишда ортиб қолган овқатни емоқ, *(к.нингдир)* олдидан қолган овқатни емоқ;

– حَاتِمٌ[1] *ат.от.* Ҳотам; ~ أَجْوَدُ مِنْ жуда сахий (*сўзма-сўз:* Ҳотамдан ҳам сахий)

– حَاتِمٌ[2] ҳоким; қози, судя; қора қарға

– حَاتِمِيٌّ: السَّخَا الْـ~ ҳотамий саховат, жуда катта саховат; الضِّيَافَةُ الْـ~ـةُ ҳотамий меҳмондорчилик, қуюқ зиёфат

– حَتَّامَ = مَا+حَتَّى *қар.* حَتَّى.

– حُتَامَةٌ сарқит, қолдиқ; увоқ-сувоқ, увоқ-ушоқ, бурда-сурда

– حَتْمٌ[1] кўп. حُتُومٌ қатъий қарор; қарор, фармон; ~ـًا қатъиян, қатъият билан; муқаррар, шубҳасиз, иложи йўқ; узил-кесил, тамомила, тўппа-тўғри, сўзсиз

– حَتْمٌ[2] *кўп.* حُتُومٌ ҳокимлик, қозилик; 2) *эск.* зарурат; 3) *эск.* ўлим

– حَتْمِيٌّ 1) мажбурий, муқаррар, албатта юз берадиган; 2) қатъий, узил-кесил, кескин; муҳим, ҳал қилувчи

– حَتْمِيَّةٌ 1) муқаррарлик, узил-кесиллик, иложи йўқлик; 2) келишилганлик, шартлашилганлик, писанда қилинганлик

– مُحَتَّمٌ олдиндан ҳал қилинган, олдиндан белгилаб қўйилган, муқаррар, албатта юз берадиган

– مَحْتُومٌ = مُحَتَّمٌ

– حَاتِنٌ: ~ يَوْمٍ эртадан кечгача қизийдиган кун

حَتْنٌ тенгдош, тенг; баробар, баравар

حَتْنٌ = حَتْنٌ

I حَتَى *(и)* حَتْيٌ бурамоқ, эшмоқ; الْحَبْلَ ~ арқон эшмоқ; IV أَحْتَى = I

حَتَّى[1] ...гача; الصُّبْحِ ~ эрталабгача; ~ يَوْمِنَا هَذَا шу кунимизгача; حَتَّامَ؟ (مَا+~) қачонгача?; ~ الآنَ ҳозиргача, ҳали ҳам; لَعَلَّكَ لَمْ تَرَهُ ~ الآنَ؟ эҳтимол сиз уни ҳалигача кўрмагандирсиз?; 2. 1) ҳатто; 2) ...гача ...гунча, то; ...масдан; 3. учун, токи, тоинки; ~ أَنْ ...гунча; ◊ ... (لَمْ) ~ مَا ...иш биланоқ; وَمَا انْتَهَيْتُ مِنْ كَلِمَاتِي ~ ابْتَسَمَ гапимни тугатишим биланоқ, у кулиб юборди

حَاتٍ *мн.* حَاتِيَةٌ овқат пиширувчи, овқат тайёрловчи, ошпаз; حَاتِي كَبَابٍ кабоб пиширадиган одам, кабоблаз

I حَتَّ *(а/у)* حَتٌّ 1) ундамоқ, қўнгилга солмоқ, сабаб бўлмоқ; мажбур этмоқ; қўзғатмоқ, истак туғдирмоқ, рағбатлантирмоқ; (*бирор н. га*) қизиқтирмоқ, ҳавасини келтирмоқ (عَلَى); 2) қадамини илдамлатмоқ, тезроқ ҳайдамоқ, ишни жадаллаштирмоқ; خُطَاهُ ~ қадамини тезлатмоқ; II حَتَّتَ = I; VI تَحَاتَّ ўзаро бир-бирини рағбатлантирмоқ; (*бирор н. га*) кўпчилик бўлиб ундамоқ; VIII احْتَتَّ ундамоқ, қўнгилга солмоқ; X اسْتَحَتَّ = I

حُتٌّ 1) сомон қипиғи, сомон чўпаклари; 2) ялтироқ қум

حَتَاتٌ *эск.* енгил уйқу

– حَتِيتٌ *кўп.* حَتَاتٌ тез, тез бўладиган, жадал, тез юрар; ~ًا тезлик, зудлик билан, шошилиб

حَتْتَتَ = حَتْحَتَ

حَتْحَاتٌ тез, шошилинч, экспресс

حَتْحَاتٌ = حُتْحُوتٌ

I حَتَرَ *(а)* حَتْرٌ ҳусунбузар ёки ғудда (питирак) тошмоқ (баданга)

حُتَارَةٌ = حُتَالَةٌ

IV أَحْتَلَ (*чақалоқни*) ёмон овқатлантирмоқ

حُتَالَةٌ сарқит, қолдиқ; чиқит, чиқинди; қуйқа; тўппа (*сиқиб суви ёки шираси олинган н.*)

مُحْتَلٌّ ёмон овқатлантирилган (чақалоқ)

I حَتَمَ *(у)* حَتْمٌ 1) *(к. гадир)* бермоқ, ато этмоқ (لِ); 2) ишқаламоқ, ишқамоқ, ишқалаб едирмоқ

حَتْمَةٌ *ёки* حَتَمَةٌ кўп. حِتَامٌ кичик тепалик, дўмча; *ат.от, мз.* Ҳасма

I (حتو) حَتَا *(у)* حَتْوٌ (*бирор н. га*) чангитмоқ, чанг сочмоқ (عَلَى); حَتَى *(и)* حَتْيٌ *(к.гадир)* арзимас нарса бермоқ

حَتًا *ёки* حَتًى 1) тўзиган тупроқ, тупроқнинг чанги; 2) сомоннинг қипиғи, сомон донаси

حَتْوَاءُ тупроқли ер, тупроғи кўп. жой

I حَثَى *(и)* حَثْيٌ *ёки* حَثَا *(у)* حَثْوٌ сепмоқ, сочмоқ; ~ التُّرَابَ тупроқ сочмоқ; التُّرَابُ ~ тупроқ тўкилмоқ, тупроқ қуйилмоқ; حَثَا فِي وَجْهِهِ الرَّمَادَ *(к. нидир)* хижолат қилмоқ, хижолатга қўймоқ (сўзма-сўз: к.нингдир юзига кул сочмоқ); حَثَا فِي وَجْهِهِ التُّرَابَ *(к.дандир)* ўзиб кетмоқ (сўзма-сўз: к.нингдир юзига тупроқ сочмоқ)

I حَجَّ *(а/у)* حَجٌّ 1) ҳаж қилиш ниятида муқаддас қадамжоларга отланмоқ; ҳаж фарзини адо этмоқ; الْبَيْتَ الْحَرَامَ ~ Маккаи мукаррамадаги Каъбатуллоҳга бориб, ҳаж қилмоқ; 2) далилларни ишга солиб, ғолиб келмоқ; ишонтирмоқ, кўндирмоқ; II حَجَّجَ ҳаж маросимига жўнатмоқ; III حَاجَّ баҳслашмоқ; ишонтиришга, кўндиришга уринмоқ; IV أَحَجَّ ҳаж қилишга жўнатмоқ; V تَحَجَّجَ (*бирор н. билан*) ўзини оқламоқ (ب); далилларни, ҳужжатларни келтирмоқ (ب); баҳоналар топиб қутулмоқ, бекорчи важлар кўрсатиб, бирор ишдан қутулмоқ; VI تَحَاجَّ бир-бири билан баҳслашмоқ, мунозара қилишмоқ, тортишмоқ; VIII احْتَجَّ 1)далил, исбот, ҳужжат келтирмоқ, баҳона топиб қочмоқ, (*бирор н. билан*) ўзини оқламоқ; 2) (*бирор н. га қарши*) эътироз билдирмоқ, норозилик билдирмоқ, қарши чиқмоқ (عَلَى)

– احْتِجَاجٌ *кўп.* ~ـاتٌ 1) эътироз, норозилик, қаршилик; دِينُ الْـ~ протестантизм (XVI *асрдаги реформация оқибатида католикликдан ажралиб чиққан христианликнинг умумий номи*); ~ يُّ الْعَقِيدَةِ протестант, протестантликка мансуб киши; 2) далил келтириш; баҳона, важ, узр

– تَحَاجٌّ жанжаллашиш, баҳслашиш

– حَاجٌّ *кўп.* حُجَّاجٌ, حَجِيجٌ ҳожи, ҳаж ибодатини бажарган киши; الْـ~ أَحْمَدُ ошқовоқ (*Ироқда*)

– حَجٌّ, حِجٌّ ҳаж, ҳаж зиёрати, муқаддас қадамжоларни зиёрат қилиш; الْـ~ الأَكْبَرُ ҳажжи акбар (*энг катта ҳаж - зулҳижжа ойининг 9-си жума кунига тўғри келган ҳаж*)

– حَجَاجٌ *кўп.* أَحِجَّةٌ 1) кўз соққаси атрофидаги суяк; الْعَيْنِ ~ а) кўз косаси; б) қош; 2) қошнинг остидаги суяк

حَجَّاجٌ Маккайи мукаррама шаҳрига тез-тез ҳаж қилувчи; الْحَجَّاجُ Ал-Ҳажжож (халифа Абдумалик давридаги Ироқ ҳукмдорининг исми)

– حِجَاجٌ мунозара, жанжал, тортишув, баҳс, музокара

– حُجَّةٌ *кўп.* حُجَجٌ 1) ҳужжат, исбот, далил, дастак; баҳона, важ, рўкач; ... بِـ~ ...баҳонаси билан, ...ни рўкач қилиб; 2) *юр.* (*бирор н. га*) эгалик қилиш ҳуқуқини берадиган ҳужжат; ◊ ... فِي ~ هُوَ у ...да обрў-эътиборли мутахассисдир

– حِجَّةٌ[1] 1) ҳаж, ҳаж зиёрати, муқаддас қадамжоларни зиёрат қилиш; ذُو الْـ~ зулҳижжа (*ҳижрий-қамарий тақвимнинг 12-ойи, 29 кундан иборат*); 2) йил; ◊ قَبْلَ ~ الشَّمْسِ қуёш ботмасидан бурун, қуёш ботиши олдида (арафасида)

حِجَّةٌ[2] солинчак, қулоқнинг остки юмшоқ қисми

– حُجِّيَّةٌ асосли, ишонарли исбот қила олувчи куч

حَجِيجٌ *жам. эск.* ҳожилар, ҳаж зиёратидагилар

– مُحَاجَّةٌ 1) далил келтириш, асослаш; далилий ҳужжатлар, далиллар билан исбот қилиш; исбот қилиш усули; 2) *юр.* даъво, дов, даъволашиш, талашиш

– مَحَجٌّ *кўп.* مَحَاجُّ ҳаж қилинадиган, ибодат қилинадиган жой

– مُحَاجٌّ жанжалкаш; баҳсни (талашишни, тортишишни) яхши кўрадиган одам, баҳсчи

– مَحَجَّةٌ *кўп.* مَحَاجُّ 1) катта йўл (*хусусан ҳаж зиёратига олиб борадиган*); 2) ҳаж қилинадиган ибодат қилинадиган жой; الْعِلْمِ ~ *маж.* ўзига тортувчи илмий марказ; 3) ўрта; الطَّرِيقِ ~ йўлнинг ўртаси

I حَجَبَ *(у)* حَجْبٌ, حِجَابٌ 1) парда (ниқоб) билан ёпмоқ, бекитмоқ, тўсмоқ; 2) яширмоқ, беркитмоқ; 3) (*бирор жойга*) киритмаслик, ман этмоқ; بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا ~ уни ундан (*мз.*) айирмоқ, жудо қилмоқ; الْقَوْمَ عَنْ طَرِيقِ التَّقَدُّمِ ~ халқни тараққиёт йўлидан адаштирмоқ, чалғитмоқ, алаҳситмоқ; 4) киришни ман қилмоқ; II حَجَّبَ 1) ёпмоқ, бекитмоқ, тўсмоқ, (*бирор н. билан*) назардан (кўздан) яширмоқ (ب); 2) ёпинчиқ (ҳижоб, парда, ниқоб) ўратмоқ, ёпинтирмоқ; 3) тумор, кўзмунчоқ тақдирмоқ; V تَحَجَّبَ 1) ҳижоб, парда *ёки* ёпинчиққа яширинмоқ, ҳижоб, парда *ёки* ёпинчиқ ёпинмоқ; 2) (*бирор н. ни*)ёмон кўздан асрасин деб ўзи билан олиб

(quaqa n.un) qae-ыш — ыш ыш ыш

ғов солмоқ; النَّهْرَ ~ (*тўғон қуриш мақсадида*) дарёни тўсмоқ; 4) (*мол-мулкни*) хатламоқ, хатга солмоқ; (*бирор н. дан*) фойдаланиш ҳуқуқидан вақтинча маҳрум этмоқ, (*бирор н. ни*) мусодара қилмоқ (عَلَى); 5) (*жойни*) атаб, банд қилиб қўймоқ, махсус ажратиб қўймоқ (бронлаштирмоқ); IV أَحْجَزَ Ҳижозга йўл олмоқ; VII اِنْحَجَزَ 1) ушланиб қолмоқ, ушланмоқ, тутилиб қолмоқ; 2) хатланмоқ, хатга тушмоқ, мусодара қилинмоқ (*мол-мулк ҳақида*); 3) Ҳижозга келмоқ, Ҳижозга етиб келмоқ; VIII اِحْتَجَزَ 1) ўзи билан ўзи овора бўлиб қолмоқ; 2) (*бирор н. ни*) ўзида сақлаб қолмоқ, ўзи учун ушлаб қолмоқ; чиқармай ушлаб турмоқ; هُ فِي نَفْسِهِ ~ (*бирор н. ни*) яширмоқ, пинҳон тутмоқ; 3) Ҳижозга етиб келмоқ

– حَاجِزٌ[1] *кўп.* حَجَزَةٌ 1) тўсувчи, девор олувчи, ўраб олувчи; 2) хатловчи, хатга солувчи; 3) золим

– حَاجِزٌ[2] *кўп.* حَوَاجِزُ 1) тўсиқ, ғов, тўсқин, тўсқинлик, тўғоноқ; 2) шлагбаум; иҳота, тўсиқ, қўра, девор; барьер, кўтарма, тупроқдан уйиб ясалган тепалик; пардадевор; парда (экран); *ҳарб.* ўқ тегмаслиги учун окоп тепасига уйилган тупроқ; тупроққўрғон; السُّلَّمِ ~ зина (пиллапоя), кўприк панжараси, للأَمْوَاجِ ~ *ёки* الرَّصِيفِ ~ *ёки* الْمَوْجِ ~ тўлқинтўсар; (كُمْرُكِيَّةٌ) حَوَاجِزُ جُمْرُكِيَّةٌ божхона хирожлари; دَوْلَةٍ ~ بين бир-бирига душман икки давлат ўртасида қалқон бўлиб қолган давлат; اجْتَازَ الصَّوْتَ ~ шовқинни ўтказмайдиган тўсиқ; اجْتَازَ الْحَوَاجِزَ тўсиқлардан сакраб ўтмоқ (*от ҳақида*)

– حَجَازٌ баландлик, тепалик, баланд жой; ◊ هَذَا ~ يَصْعُبُ التَّغَلُّبُ عَلَيْهِ бу ўтиш қийин бўлган тўсиқдир

– حِجَازِيٌّ 1. Ҳижозга оид; 2. ҳижозлик киши; ◊ ~ سَنَا *бот.* Ҳижоз саноси (санои ҳижозий)

– حَجْزٌ 1) ушлаб қолиш, тутиб қолиш; чиқармай ушлаб туриш; хатлаш, хатга солиш; الأَمْوَالِ ~ мол-мулкни хатлаш, мол-мулкни мусодара қилиш; التَّحَفُّظِيُّ الْ~ даъвони ҳал этиш учун мол-мулкни олдиндан хатлаш; التَّنْفِيذِيُّ الْ~ сотиш учун мол-мулкни хатга солиш, хатлаш; 2) тўсқинлик, тўсқин

– حُجْزَةٌ *кўп.* حُجَزٌ, حُجُزَاتٌ камар, белбоғ; شَدِيدُ الْ~ сабрли, сабр бардошли; ... أَخَذَ بِ~ бирор кишидан ёрдам сўрамоқ, ёрдам сўраб мурожаат қилмоқ; الإِزَارِ ~ изор (*калта иштон*) нинг бойлайдиган қисми; السَّرَاوِيلِ ~ шалворнинг иштонбоғ ўтказиладиган қисми

– مُحَاجَزَةٌ тўсқинлик қилиш, йўл қўймаслик, халал, халақит, тўсқинлик

– مَحْجُوزٌ 1) ушлаб қолинган, тутиб қолинган; 2) банд қилинган, махсус ажратиб қўйилган; عَلَيْهِ ~ а) хатланган, хатга тушган; б) вақтинча таъқиқ қилиб қўйилган

حَجَفَةٌ *кўп.* حَجَفٌ ёғоч ишлатмасдан терининг ўзидан ясалган қалқон

I حَجَلَ (*u, y*) حَجْلٌ, حَجَلَانٌ 1) сакрамоқ, ҳаккаламоқ, сакраб-сакраб юрмоқ (*мас., қарға*); 2) сакраб-сакраб юрмоқ; 3) олдинги икки оёғини кўтариб турмоқ (*от ҳақида*), II حُجِّلَ оёқларида оқ ҳалқачалари бор бўлмоқ (*от ҳақида*)

– تَحْجِيلٌ отнинг оёғидаги оқ ҳалқалар (*гўзаллик рамзи сифатида*); فَلَمَّا رَأَيْتُ الْبَلْقَةَ هَانَ عَلَيَّ الْ~ *мкл.* отнинг чавкар (ола) рангини кўргач, менинг учун унинг оёғидаги оқ ҳалқачапару пешонасидаги оқ қашқаси ўз қийматини йўқотди

– حَجَلٌ, حُجُولٌ, أَحْجَالٌ *кўп.* حَجْلٌ, حَجَلٌ оёққа тақилган ҳалқа (*халхол*): отнинг оёғидаги оқлик, оқ ранг; ◊ رَبَّاتُ الْحِجَالِ (الْحُجُولِ) аёллар

– حَجَلٌ *жам.* какликлар

– حَجَلَةٌ[1] *кўп.* حَجَلٌ, حَجْلَانٌ, حِجْلَى, : اتٌ каклик

– حَجَلَةٌ[2] *кўп.* حِجَالٌ келинчакнинг безатилган уйи (хонаси)

– مُحَجَّلٌ 1) оёғига халхол таққан (*аёл*); оёқларида оқ ҳалқачалари бўлган (*от*)

I حَجَمَ (*u, y*) حَجْمٌ, حِجَامَةٌ (*банкачалар ёки зулук ёрдамида*) қон олмоқ; حَجَمَ (*y, u*) الْبَعِيرَ ~ тишламаслиги учун туянинг оғзига бирор нарсани кийгизмоқ; дўппаймоқ, дўппайиб қолмоқ (*кўкрак ҳақида*); IV أَحْجَمَ 1) (*бирор н. дан*) воз кечмоқ, бош тортмоқ, тонмоқ; тийилмоқ, нафсини тиймоқ, сақланмоқ (عَنْ); 2) кетмоқ, кетиб қолмоқ, жўнаб кетмоқ; чекинмоқ, орқага қайтмоқ; VIII اِحْتَجَمَ қон чиқариб ташлашни илтимос, талаб қилмоқ

– إِحْجَامٌ 1) кетиш, жўнаб кетиш; чекиниш, орқага қайтиш; 2) (*н. дандир*) воз кечиш, бош тортиш; (*н. дандир*) нафсни тийиш, сақланиш (عَنْ)

– حَجَّامٌ сартарош

– حِجَامٌ тишламаслиги учун туянинг оғзига кийдириладиган нарса

– حِجَامَةٌ қон олиш маҳорати; *мед.* (*зулук ёрдамида*) қон олиш

– حَجْمٌ[1] *кўп.* حُجُومٌ ҳажм, ўлчам; формат; كَبِيرُ الْ~ баҳайбат, бесўнақай, катта, беўхшов

– حَجْمٌ[2] дўнг жой; الشَّيْءِ ~ бирор нарсанинг дўнг жойи

– مِحْجَمٌ, مِحْجَمَةٌ *кўп.* مَحَاجِمُ 1) зулук; 2) *мед.* банка

– مَحْجُومٌ тишламаслиги учун оғзига бирор нарса кийгизилган

I حَجَنَ (*u*) حَجْنٌ букмоқ, эгмоқ, қайирмоқ; VIII اِحْتَجَنَ 1) (*тўловни*) кечиктирмоқ, тўхтатиб турмоқ; 2) (*бирор н.ни*) учи эгик таёқ билан ўзига тортмоқ;

– أَحْجَنُ *мн.* حُجْنٌ, حَجْنَاءُ *кўп.* حُجْنٌ эгри, букилган, қайрилган; қийшиқ, эгри-бугри; ~ أَنْفٌ қийғир бурун

حُجْنَةٌ = حَجَنٌ

حُجْنَةٌ эгрилик, қийшиқлик, ёйсимонлик

– الْ~ حَجُونٌ[1] Ал-Ҳажун (*Маккаи мукаррамадаги тоғ номи*)

حَجُونٌ[2] узун, узоқ (*мас.* йўл, дара)

– مِحْجَنٌ *кўп.* مَحَاجِنُ 1) илмоқ, илгак, чангак, чангал; букик дастали асо (ҳасса); 2) гарпун (*денгизда, катта сув ҳайвонларини овлаш учун арқонга боғлаб отиладиган найза*)

I (حجو) حَجَا (*y*) حَجْوٌ фараз қилмоқ, тахмин қилмоқ, гумон қилмоқ, ҳисобламоқ, билмоқ, мўлжалламоқ; بِهِ خَيْرًا ~ бирор кишида яхши нарсани сезиб қолмоқ; III حَاجَى топишмоқ (жумбоқ) айтмоқ, имо-ишорали (*жумбоқли*) қилиб гапирмоқ; VI تَحَاجَى ўзаро топишмоқ айтишмоқ

– أَحْجَى ақлга кўпроқ тўғри келадиган, асослироқ, бамаънироқ; қулайроқ, лойиқроқ, муносиброқ, мувофиқроқ, бопроқ; بِهِ أَنَّ ~ كَانَ ... унинг учун энг яхшиси шу бўлардики, ...

– أُحْجِيَّةٌ *кўп.* أَحَاجِ топишмоқ, жумбоқ, муаммо, бошқотирма

– حِجًا *кўп.* أَحْجَاءٌ ақл, фаҳм, идрок, зеҳн, фаросат

– حَجَاةٌ кўп. حَجًا жалада сув устида ҳосил бўладиган пуфакча

– حَجِيٌّ муносиб, мувофиқ, боп, арзигулик

– حَجًى = حِجًى

مُحْجَاةٌ (*н.гадир*) яроқли, керакли, муносиб

حَدٌّ *халқ.* бир

I (حد) حَدَّ (*a/y*) حَدٌّ 1) чекламоқ, чегараламоқ, чек қўймоқ; مِنْ حُرِّيَّتِهِ ~ бирор кишининг эркини чеклаб қўймоқ; الْمُذْنِبَ ~ гуноҳкорнинг адабини бермоқ, таъзирини бермоқ; مِنْ سُرْعَةِ الْحَرَكَةِ ~ тезликни камайтирмоқ; 2) чархламоқ, ўткирламоқ, қайрамоқ, қайраб ўткир қилмоқ; حَدَّ[2] (*a/u*) حِدَادٌ мотам тутмоқ, азадор бўлмоқ, аза тутмоқ; حَدَّ[3] (*a/u*) حِدَّةٌ қизишмоқ, бирданига аччиқланмоқ (*бирор к. дан*) жаҳли чиқмоқ (عَلَى); II حَدَّدَ 1) чекламоқ, чегараламоқ; 2) (*нарх*)таъйин қилмоқ, қўймоқ, белгиламоқ; 3) чархламоқ, ўткирламоқ, қайрамоқ; 4) темирчилик қилмоқ; III حَادَّ 1) душманлик (хусумат) қилмоқ; қаршилик қилмоқ (кўрсатмоқ); 2) умумий чегарага эга бўлмоқ; қўшни (ёнма-ён, чегарадош, ёндош) бўлмоқ; IV أَحَدَّ 1) (*бирор к. га*) мотам тутмоқ, аза очмоқ (عَلَى); 2) أَحَدَّتْ эрининг вафотидан сўнг ўзини зеб-зийнат ва пардоздан тиймоқ; 3) ўткирламоқ, учини чиқармоқ; (*устарани*) қайрамоқ; ◊ النَّظَرَ ~ (*бирор к. га*) тикилиб қарамоқ (إِلَى); V تَحَدَّدَ 1) чекланмоқ; 2) таъйинланмоқ, белгиланмоқ; таъйин бўлмоқ, аниқланмоқ, аниқ бўлмоқ, маълум бўлмоқ; VI تَحَادَّ ғазабланмоқ; бир-биридан ғазабланмоқ; VIII اِحْتَدَّ 1) (*бирор к. дан*) аччиқланмоқ, жаҳли чиқмоқ, хафа бўлмоқ (عَلَى); 2) зўраймоқ, кучаймоқ (*ҳис-туйғу ҳақида*); X اِسْتَحَدَّ 1) ўткирламоқ; учини чиқармоқ, (*устарани*) қайрамоқ; 2) бадандаги жунларни

ёки ~ بالـ аниқ, аниқ қилиб; роппа-роса, тўппа-тўғри

– حَادٌّ 1) ўткир, кескир; ~ الْبَصَر ўткир кўзли; ~ الذِّهْن зийрак, ҳушёр; زَاوِيَةٌ ~ةٌ *мат.* ўткир бурчак; 2) шиддатли, кескин; сержаҳл, жаҳли тез, жиззаки; ~ الطِّبَاع жаҳли тез; 3) (*бирор к. га*) азада (мотамда) бўлган (عَلَى)

– حَدٌّ *кўп.* حُدُودٌ 1) ҳад, ҳудуд, чек, чегера; чет, қирғоқ, қирра, лаб, этак; الـ~ الأَدْنَى минимум; الـ~ الأَقْصَى максимум; ... الـ~ الْفَاصِلُ بَيْنَ бўлиниш чизиғи; сув айирғич (*икки дарёни бир-биридан ажратиб турувчи баландлик*); ~ كَبِير إِلَى *ёки* إِلَى ~ بَعِيد хийла, анча, кўп даражада; ~ مَا إِلَى бир қадар, озми-кўпми; ~ مَعْلُوم إِلَى маълум даражада; ~ أَقْصَى إِلَى энг охиригача; ~ مَا إِلَى غَيْر чексиз, бениҳоя даражада, ҳад-ҳисобсиз; ~ سَوَاء عَلَى бир хил даражада; барибир; ~ لَهُ لا чексиз, бениҳоя, беҳисоб, ҳад-ҳисобсиз; ~ الآن لـ ҳозиргача, шу кунгача; مُتَفَائِلٌ إِلَى أَبْعَد حُدُود التَّفَاؤُل ортиқ даражада некбин; ~ الهَوَس مُوَلَّعٌ بِهِ لـ ўзини унутиш даражасида бирор нарсага қизиққан (берилган); ~ بِـ (فِي ~) ذَاتِه ўзича, аслини олганда; ~ عَلَى قَوْلِه унинг гапига кўра (қараганда); أَلْزَمَهُ حُدُودَهُ *ёки* وَقَفَهُ عِنْدَ ~ هِ бирор кишини ҳадди даражасида ушлаб турмоқ; فِي حُدُود الْقَانُون қонун доирасида (чегарасида); ~ وَقَفَ عِنْدَ тўхтамоқ, бирор жойда турмоқ; 2) чегара; تَعْيِينُ الْحُدُود чегарани аниқлаш; تَخَطَّى حُدُودَ اللِّيَاقَة адаб чегарасидан (доирасидан) чиқмоқ; ثِقَةٌ بِغَيْرِ حُدُود чексиз ишонч; 3) тиғ, бирор нарсанинг ўткир (кескир) томони; بِـ~ السَّيْف қилич билан, سِلَاحٌ ذُو ~ يْن дудама, икки томони ўткир қурол; سِكِّينَةٌ بِـ~ يْن икки томони ўткир (дудама) пичоқ; 4) ҳукмлар; қарор; *дин.* шариат ҳукмлари; шариатнинг жазо берувчи моддаси; 5) *мат.* ҳад; الـ~ ثَانِي икки ҳад, бином; 6) *фалс., мант.* асос, далил

– حِدَادٌ мотам, аза; ثَوْبُ الـ~ мотам либоси; شَرِيطُ الـ~ мотам лентаси; وَقَفَ ~ا عَلَى ... бирор кишининг хотирасини ўриндан туриш билан ҳурматламоқ

– حَدَّادٌ[1] темирчи

– حَدَّادٌ[2] дарвозабон; қамоқхона ходими

– حِدَادَةٌ темирчилик касби, темирчилик

– حَدَدٌ man этилган нарса; ... (أَنْ) أَنْ ~ا ... дан худо сақласин

– حِدَةٌ *қар.* وحد

– حِدَّةٌ 1) қизиққонлик, аччиғи тезлик, жиззакилик, тажанглик; ғазаб; ~ فِي *ёки* بِـ~ ғазаб билан, аччиғидан, аччиқланиб; 2) рашк; 3) ғайрат, иштиёқ, жаҳду жадал, жўшқинлик; 4) ўткирлик; ~ الْبَصَر кўзнинг ўткирлиги; ўткир кўз; ~ التَّوَتُّر الدُّوَلِيّ халқаро вазиятнинг кескинлашуви; 5) ҳушёрлик, закийлик, зийраклик

– حُدُودِيٌّ ҳудудий, ҳудудга, чегарага оид, чегара ёнидаги, чегарага ёпишган; чегарадош; الْمِنْطَقَةُ الـ~ةُ чегара минтақаси

– حَدِيدٌ[1] *кўп.* حِدَادٌ 1) ўткир, ўткир тиғли; 2) *шунингдек:* الْقَلْب ~ қизиққон, жаҳли тез

– حَدِيدٌ[2] 1) темир; صُلْبٌ ~ пўлат; الصَّبِّ ~ *ёки* الظَّهْر ~ чўян; الـ~ الْحُرْدَةُ *ёки* قُرَاضَةُ ~ темир-терсак; مَشْغُولٌ ~ чўкичланувчан (*болғалаганда турли шаклга кирувчи*) темир; مُرَقَّقٌ عَلَى شَكْلِ زَاوِيَة ~ *ёки* مُزَوًّى ~ бурчак темир (уголник); مَبْرُومٌ ~ урама темир; مَطْرُوقٌ ~ чўкичланган темир, прокат; ~ عُفْلٌ *ёки* خَامٌ ~ темир рудаси; سِكَّةُ الـ~ темир йўл; مَصْنَعُ الـ~ темирни қайта ишлаш *ёки* металлургия заводи; بِالـ~ وَالنَّار *маж.* шафқатсиз суратда, қиличнинг зўри билан; تَضْرِبُ فِي ~ بَارِد *мтл.* ўғирда сув туймоқ, беҳуда иш билан овора бўлмоқ (*сўзма-сўз:* сен совуқ темирни чўкичлаяпсан); لا يَفُلُّ الـ~ إِلَّا الـ~ *қар.* فُلَّ 2) *спорт.* штанга

– حَدِيدَةٌ *кўп.* حَدَائِدُ 1) темир парчаси; 2) темирдан ишланган маҳсулот; صِنَاعَةُ الْحَدَائِد темирни қайта ишлаш (темир маҳсулотлари ишлаб чиқариш) саноати; الْمِحْرَاث ~ омочнинг тиши; اللِّجَام ~ юган сувлиғи; ◊ هُوَ عَلَى الـ~ у пул масаласида қийналяпти; أَصْبَحَ عَلَى الـ~ бир тийинсиз қолмоқ

– حَدِيدِيٌّ 1) темирдан ясалган; темирга оид; سِكَّةٌ ~ةٌ темир йўл; 2) қора (металл); لا غَيْرُ ~ *ёки* ~ رنگلي (металл); ◊ السَّتَارُ الـ~ темир панжара

– مُحَدَّدٌ аччиқланган, жаҳли чиққан; اللَّهْجَة ~ дарғазаб оҳангда, ғазабли тусда; ~ا жаҳл билан, тажанг бўлиб, дарғазаб

– مَحْدَدَةٌ устахона

– مَحْدُودٌ 1) маҳдуд, чекланган, чек қўйилган, чегараланган; ~ لا чекланмаган, чексиз, чеки йўқ; الدَّخْل ~ даромади чекланган, кам даромадли; 2) аниқ, таъйин; 3) чекли, чеки (пироварди, ниҳояси) бор бўлган

– مَحْدُودِيَّةٌ чекланганлик, чегараланганлик; кичик (*ўлчов, размер*)

مُسْتَحِدٌّ *эск.* қонуний жазога лойиқ

I حَدَأَ (*а*) حَدْءٌ рад этмоқ, қайтармоқ

حَدَأَةٌ *кўп.* حِدَاءٌ, حِدَأٌ чўкич (кирка), икки бетли болта; метин; *тар.* теша

– حِدْأَةٌ кўп. حِدْآنٌ калхат

حِدَّايَةٌ *кўп.* حِدَّايَاتٌ = حِدْأَةٌ

I حَدَبَ (а) حَدَبٌ 1) букри бўлмоқ; эгри бўлмоқ, букик бўлмоқ, қаварик бўлмоқ; 3) (*бирор нинг*) тарафида турмоқ, (*бирор к.*) томонига энгашмоқ, оғмоқ; (*бирор к. ни*) қўллаб-қувватламоқ (عَلَى); II حَدَّبَ 1)букри қилиб қўймоқ; 2) эгмоқ, букмоқ, қаварик қилмоқ; IV أَحْدَبَ букри қилиб қўймоқ; V تَحَدَّبَ 1)букчаймоқ, қаддини букмоқ; 2) эгилмоқ, қайрилмоқ, майишмоқ; 3) (*бирор н. нинг*) устига энгашмоқ (عَلَى); XII احْدَوْدَبَ букчаймоқ, қаддини букмоқ; эгилмоқ

– أَحْدَبُ *мн.* حُدْبَاءُ *кўп.* حُدْبٌ 1) букри, букур; 2) эгик (*қилич, найза*); 3) қаварик, дўнг; الْحُدْبَاءُ Мосул шаҳрининг иккинчи номи

– إِحْدِيدَابٌ эгилганлик, букчайганлик

– تَحَدُّبٌ қаварақлик, дўмсалик, дўнг, бўртиб турган жой

– حَدَبٌ *кўп.* حِدَابٌ 1) нишаб, қиялик, ёнбағир; 2) майл, ҳавас, иштиёқ, яхши кўриш, муҳаббат; ◊ مِنْ كُلِّ ~ وَصَوْب ҳамма тарафдан, ҳар томондан, ҳамма жойдан

– حَدَبٌ 1) букри, букик; 2); эгри, қийшиқ; 3; қаварик, дўнг; 4) (*бирор к. га*) хайрихоҳ, мойил, илтифотли (عَلَى)

حَدْبَاءُ ориқлигидан қовурғаси саналадиган уй ҳайвони

حُدْبَانٌ *эск.* жойлашиш, боғлиқлик

– حَدَبَةٌ 1) букур; 2; дўнг, туртиб чиққан жой, дўмса; 3) баландлик, тепалик, баланд жой

– حَدُوبٌ фарзандларига меҳрибон (*она*)

– مُحَدَّبٌ 1)букур, букри; الأَنْفُ الـ~ қирғий бурун; 2) қаварик, дўнг, дўмса

– مَحْدُوبٌ букри, букик

– مُحْدَوْدِبٌ *қар.* أَحْدَبُ

حَدُوثَةٌ кўп. حَوَادِيثُ *халқ.* ҳикоя; масал

I (حدث) حَدَثَ (*у*) حُدُوثٌ воқеъ бўлмоқ, содир бўлмоқ, юз бермоқ, рўй бермоқ; пайдо бўлмоқ, вужудга келмоқ; حَدَثَ (*у*) حَدَاثَةٌ янги бўлмоқ, яқин ўтмишда бўлиб ўтмоқ; кечагина бўлиб ўтмоқ; II حَدَّثَ 1) ҳикоя қилмоқ, гапириб бермоқ, сўзлаб бермоқ, таърифлаб бермоқ; ифодаламоқ, баён қилмоқ, айтиб бермоқ; أَمَّا كَرَمُهُ فَحَدِّثْ عَنْهُ مِنَ الْيَوْمِ إِلَى الْغَدِ *маж.* унинг сахийлигига келсак, у ҳаммага маълум (*сўзма-сўз:* унинг сахийлигига келсак, уни бугундан эртагача таърифла); نَفْسَهُ ~ ўзи билан ўзи гаплашмоқ; قَلْبُهُ ~ *ёки* ~ تْ نَفْسُهُ унинг кўнглига келди (*ки,* ب); 2) замонавий қилмоқ, янгиламоқ, янги қилмоқ, замонавийлаштирмоқ; 3) *шар.* (*бирор к. дан*) ҳадисларни ўрганмоқ (عَنْ); III حَادَثَ 1) (*бирор к. билан*) суҳбат қилмоқ, гаплашмоқ; 2) интервью олмоқ, суҳбат олиб бормоқ; 3) музокара олиб бормоқ; IV أَحْدَثَ 1) яратмоқ, барпо қилмоқ, бунёдга келтирмоқ; уюштирмоқ, ташкил қилмоқ, тузмоқ; ишламоқ, бажармоқ; сабаб бўлмоқ, қилмоқ, қўзғатмоқ, туғдирмоқ; ~ ضَجَّةً шовқин қилмоқ, шовқин кўтармоқ; ~ تَأْثِيرًا عَلَى ... (*бирор н. ҳақида*) таассурот қолдирмоқ; 2) (*бирор*) янгилик киритмоқ, ихтиро қилмоқ; (*бирор н. ни*) биринчи бўлиб олиб кирмоқ (فِي); 3) ёзилмоқ,

ични бўшатмоқ; V تَحَدَّثَ нутқ сўзламоқ, гапирмоқ; гаплашмоқ, (*бирор н. ҳақида*) суҳбатлашмоқ (ب); (*бирор к. га*) гапириб бермоқ (إِلَى), (*бирор н. ҳақида*) гапириб бермоқ (عَنْ); بِهِ ~ унинг ҳақида ҳамма гапирарди; у ҳаммага танилди эди (*сўзма-сўз:* унинг ҳақида отлиқлар гапирардилар); VI تَحَادَثَ суҳбатлашмоқ, ўзаро гаплашиб ўтирмоқ; X اِسْتَحْدَثَ 1) сабаб бўлмоқ, қилмоқ, қўзғатмоқ, туғдирмоқ; هَذَا انْقِلَابَاتٍ كَبِيرَةً ~ бу катта ўзгаришларга сабаб бўлди (فِي); 2. биринчи бўлиб (янги) наслни яратмоқ; янгидан ташкил этмоқ; янгиламоқ

– إِحْدَاثِيٌّ *кўп.* اتٌ *мат.* координата; أَبْعَادٌ ~ةٌ координаталар; أُفُقِيٌّ ~ *ёки* الْـ~ السِّينُ "x"(икс) ўқи, абсцисса; رَأْسِيٌّ (عَمُودِيٌّ) ~ *ёки* الْـ~ الصَّادُ "y" (игрек) ўқи, ордината; الْـ~ الْعَيْنُ "z" (зет) ўқи; نِظَامُ الإِحْدَاثِيَّاتِ координаталар системаси; إِحْدَاثِيَّاتٌ جُغْرَافِيَّةٌ жўғрофий координатлар

– أُحْدُوثَةٌ *кўп.* أَحَادِيثُ суҳбат мавзуи; янгилик; ҳикоя, эртак, масал; أَحَادِيثُ حَدَّثَنِي бувим эртаклари; تُرْوَى ~ صَارَ هَذَا бу ҳамма ёқда дув-дув гап бўлиб кетди, бу ҳамманинг оғзида миш-миш гап бўлиб кетди

– حَادِثٌ[1] яқинда бўлиб ўтган; янги

– حَادِثٌ[2], حَادِثَةٌ кўп. حَوَادِثُ 1) ҳодиса, воқеа, жанжал (инцидент); бахтсиз ҳодиса, фалокат; كَثِيرُ الْحَوَادِثِ воқеаларга бой; حَوَادِثُ مَحَلِّيَّةٌ маҳаллий воқеалар (*газетадаги рубрика*); حَادِثَةٌ عَرَضِيَّةٌ кутилмаган ҳодиса; مَكَانُ الْـ~ воқеа содир бўлган жой; 2; *физ.* ҳодиса; 3) *театр.* парда, саҳна, кўриниш; 4) *ад.* фабула (*асарда тасвирланган воқеа, ҳодиса*)

– حَدَاثَةٌ 1) янгилик; 2) воқеаларнинг яқинлиги, яқинлашаётганлиги; 3) ёшлик; янгилик (айнимаганлик, чиримаганлик, сасимаганлик); бикрлик; السِّنِّ ~ ўсмирлик; الْعَهْدِ ~ ёшлик

– حَدَثٌ[1] *кўп.* أَحْدَاثٌ ёш йигит, ўсмир

– حَدَثٌ[2] *кўп.* أَحْدَاثٌ 1) воқеа, ҳодиса; янгилик, янги хабар; 2) кутилмаганлик, тасодиф, тасодифий ҳол; ўзгартириш, алмаштириш, ўзгариш; أَحْدَاثُ الدَّهْرِ тақдир бевафоликлари; 3) янги ҳодиса, янги воқеа; 4) *шар.* ҳаромилик, мурдорлик; 5) нажас, нажосат, ахлат

– حَدَثَانٌ[1] *ёки* حَدَثَانُ: الدَّهْرِ ~ дунё бевафоликлари

– حَدَثَانٌ[2] (*н.нингдир*) бошланиши, ибтидоси

– حَدْثَى ҳодиса, воқеа

– حُدُوثٌ келиб чиқиш; воқеа, ҳодиса; بَعْدَ ~ الأَمْرِ бирор иш (ҳол, воқеа) содир бўлиб ўтгандан кейин

– حَدِيثٌ[1] 1. янги, энг янги, яқинда бўлиб ўтган; الاسْتِقْلَالِ ~ яқинда истиқлолга эришган; التَّحَرُّرِ ~ яқинда озод бўлган; ~ا яқин ўтган кунларда; السِّنِّ ~ ўсмир, ёш; الْعَهْدِ ~ а) яқинда содир бўлган; б) ёш, ғўр; в) (*бирор н. билан*) яқинда танишган (ب); 2. мансабга асоссиз интилувчи *ёки* ўрнашиб олган киши, ўзини кўрсатишга уринувчи

– حَدِيثٌ *кўп.* أَحَادِيثُ 1) гап, сўз, суҳбат; وَلَا ~ لَهُمْ إِلَّا عَنْ... туғрисида уларда гапдан бошқа нарса йўқ; السَّاعَةِ ~ шу куннинг мавзуи; كَانَ ~ النَّاسِ ҳамма ёқда дув-дув гап бўлмоқ, ҳамманинг оғзида миш-миш бўлмоқ; 2) интервью; أَدْلَى بِـ~ интервью бермоқ; 3) ҳикоя, ривоят; 4) *шунингдек:* الْـ~ الشَّرِيفُ ҳадиси шариф (*Муҳаммад алайҳиссаломнинг айтган ва қилган аъмоллари ҳақидаги хабар*); الْـ~ ذُو شُجُونٍ *қар.* شَجَنٌ : ~ خُرَافَةٍ беҳуда гап, сафсата

– حَدِّيثٌ *кўп.* гапирувчи киши, сергап

– مُتَحَدِّثٌ 1) суҳбатлашувчи, суҳбатни олиб борувчи; ... بِاسْمِ ~ ...номидан сўзловчи; ~ رَسْمِيٌّ расмий вакил; بِلِسَانِ الْوِزَارَةِ ~ вазирлик вакили; 2) суҳбатдош, ҳамсуҳбат

– مُحَادَثَةٌ *кўп.* اتٌ 1) суҳбат, гап; ўзаро суҳбат; 2) музокаралар; أَجْرَى مُحَادَثَاتٍ (*бирор к. билан*) музокаралар олиб бормоқ (مَعَ)

– مُحَدَّثٌ софдил ва ростгўй одам

– مُحَدِّثٌ 1) ҳикоя қилувчи, суҳбатдош, ҳамсуҳбат; 2) ҳадис илми билан шуғулланувчи олим, муҳаддис

– مُحْدَثٌ 1. 1) янги; энг янги; 2) яқиндагина бойиб кетган; 2. мансабга асоссиз интилувчи *ёки* ўрнашиб олган киши, ўзини кўрсатишга уринувчи; 3. *эск.* замонавий шоир (*Муҳаммад С.А.В.га замондош бўлган ва кейин яшаган шоир*)

– مُحْدَثَاتٌ *кўп.* янгиликлар, янги тартиблар (одатлар)

– مُحْدَثُونَ *кўп.* модернистлар (*замонга мослаштирувчилар*)

– مُسْتَحْدَثٌ янги, замонавий

I حَدَجَ (*и*) حَدْجٌ (*шунингдек:* بِنَظَرَاتِهِ ~) қарамоқ, назар солмоқ, разм солмоқ; II حَدَّجَ тикилиб қарамоқ, кўз билан тешиб юбормоқ

– حِدَاجَةٌ *кўп.* حَدَائِجُ туя устига ўрнатиладиган тахти равон, маофа

– حَدْجٌ *кўп.* أَحْدَاجٌ юк, оғирлик, оғир юк

– حُدَيْجٌ: ~ أَبُو *зоол.* лайлак

I (حدر) حَدَرَ[1] (*у, и*) حُدُورٌ, حَدْرٌ 1) туширмоқ, тушириб қўймоқ; етаклаб тушмоқ; 2) тушмоқ; юмалаб тушмоқ, ғилдираб тушмоқ; сирғаниб тушмоқ; 3) = حَدُرَ (*у*); الْقِرَاءَةَ ~ *ёки* فِي الْقِرَاءَةِ ~ тез ўқимоқ, шошилиб ўқимоқ; حَدَرَ[2] (*у*) حَدْرٌ семиз бўлмоқ, йўғон бўлмоқ, тўлишмоқ; I حَدُرَ (*у*) حُدُورٌ, حَدَارَةٌ шишмоқ, шишиб кетмоқ; II حَدَّرَ 1) нишаб қилмоқ, қия қилмоқ; 2) туширмоқ, тушириб қўймоқ; V تَحَدَّرَ 1) тушмоқ; юмалаб тушмоқ, ғилдираб тушмоқ; сирғалиб тушмоқ; 2) оқиб тушмоқ, томиб тушмоқ; رَأَيْتُ الدَّمْعَ يَتَحَدَّرُ عَلَى خَدِّهِ унинг кўз ёши соқолига оқиб тушаётганини кўрдим; 3) (*бирор н.* дан) келиб чиқмоқ (مِنْ); 4) (*бирор к. дан*) туғилмоқ, тарқамоқ (مِنْ); VII اِنْحَدَرَ 1) тушмоқ; юмалаб тушмоқ, ғилдираб тушмоқ; сирғаниб тушмоқ; пастламоқ, пасаймоқ; камаймоқ, тушмоқ; 2) (*бирор жойдан*) тарқамоқ, келиб чиқмоқ (مِنْ); 3) (*бирор к. га*) мерос бўлиб ўтмоқ (إِلَى); 4) етмоқ, бориб етмоқ; етишмоқ, муяссар бўлмоқ, эришмоқ (إِلَى); 5) الْجِلْدُ ~ бадан шишмоқ, шишиб кетмоқ

– أَحْدَرُ *мн.* حَدْرَاءُ *кўп.* حُدْرٌ семиз от, семирган от

– أُحْدُورٌ қиялик, нишаблик

– اِنْحِدَارٌ 1) ёнбағир, нишаблик, қиялик, қиялама жой; 2) (*руҳий*) тушкунлик

– تَحَدُّرٌ *кўп.* اتٌ ёнбағир, нишаблик, қиялик, оғиш, оғишлик

– حَادِرٌ семиз, тўла, думалоқ, юмалоқ шаклли

– حُدُورٌ = حَدَرٌ

– حُدَارٌ шиш, қаварик, ғурра

– حُدْرَةٌ 1) оломон, халойиқ, йиғин, тўда, тумонат; 2) (*туялар*) подаси, галаси

– حَدُورٌ 1) тик қиялик, қиямалик, қияма тоғ; 2) *эск.* арик, сув оқадиган арик

– حُدُورٌ тушиш, тушириш

– حَيْدَرٌ *зоол.* арслон, шер

– مُنْحَدَرٌ *кўп.* اتٌ = تَحَدُّرٌ

I حَدَسَ (*у*) حَدْسٌ ўйламоқ, тахмин қилмоқ, чамаламоқ; гумон (фараз) қилмоқ; فِي السَّيْرِ ~ тезламоқ, тез юрмоқ; الشَّيْءَ بِرِجْلِهِ ~ (*н. нидир*) депсамоқ, босиб ўтмоқ; فِي الأَرْضِ ~ таваккал қилиб (қандай боришни билмаган ҳолда), таваккалига йўлга тушмоқ

– حَدْسٌ 1) сезгирлик, зийраклик, фаросатлилик; 2) тахмин, фараз, гумон; عَلَى الْـ~ таваккалига, чамалаб, тусмоллаб, тахминан; الْـ~ *ёки* الْـ~ النَّفْسِيُّ интуиция, фаросат; зийраклик, сезги, туйғу

– حَدْسِيٌّ интуитив, интуицияга (туйғуга) асосланган

– حَدْسِيَّةٌ *фалс.* интуитивизм (*фалсафий оқимлардан бири*)

I حَدَفَ[1] (*у*) حَدْفٌ оёқни орқага қутариб юрмоқ (*туя ҳақида*); حَدَفَ[2] (*и*) حَدْفٌ *қар.* حَذَفَ

– حَدَّافَةٌ *кўп.* اتٌ *тех.* маховик (*ўз салмоғи билан валнинг бир текис айланишини таъминлайдиган ғилдирак*)

I حَدَقَ (*и*) حَدْقٌ 1) (*бирор к. ни*) ўраб олмоқ, қуршаб олмоқ, ўртага олмоқ (ب); 2) тикилиб қарамоқ, кўз тикмоқ; ... النَّظَرَ فِي ~ ...га тикилиб қолмоқ; II حَدَّقَ 1) (*бирор жойга*) тикилиб қарамоқ (فِي *ёки* إِلَى); бирор нима билан ўраб олмоқ; 2) ҳамма томондан ўраб олмоқ (ب); ◊ الطَّعَامَ ~

овқатдан олдин шўр *ёки* нордон нарсалардан хўрак қилмоқ; IV أَحْدَقَ (*бирор к. ни*) ўраб олмоқ, қуршаб олмоқ, ўртага олмоқ (ب)

– حَادِقٌ 1) шўр, нордон (*овқат*); 2) моҳир, эпчил, уста; ажойиб қилиб ишланган

حَدَاقَةٌ = حَدَاقَةٌ

– حَدَقَةٌ *кўп.* حَدَقٌ, حَدَقَاتٌ, أَحْدَاقٌ кўз қорачиғи; حَفَظَهُ حِفْظَ ~ الْعَيْنِ *қар.* حفظ

– حَدَقِيٌّ кўзлари чақчайган, чаччайма кўз, олакўз, укки кўз

– حَدِيقَةٌ *кўп.* حَدَائِقُ боғ, парк; девор билан ўралган боғ, парк; الْحَيَوَانَاتِ ~ зоопарк, ҳайвонот боғи

– مُحْدِقٌ атрофни ўраб турган, иҳота қилиб турган; خَطَرٌ ~ қутулиб бўлмайдиган хавф, бўлиши муқаррар хатар

I (حدل) حَدَلَ[1] *и)* حَدْلٌ *ёки* حَدَلَ (а) حَدَلٌ (*бирор к. га нисбатан*) адолатсизлик қилмоқ, адолатсиз иш тутмоқ (عَلَى); حَدَلَ[2] (*и*) حَدَالَةٌ бостириб текисламоқ, ғалтак билан текисламоқ; теп текис қилиб қўймоқ; силлиқламоқ, силлиқ қилмоқ, бир текис қилмоқ

– أَحْدَلُ *мн.* حُدْلٌ *кўп.* حُدْلٌ бир елкаси иккинчисига қараганда олдинга чиқиб турган одам

– حَادِلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ бульдозер

– مِحْدَلَةٌ *кўп.* مَحَادِلُ *тех.* каток (*ер текислайдиган ва тиғизлайдиган ғалтак машина*)

(حدم); I حَدَمَ (*и*) حَدْمٌ қаттиқ қиздирмоқ, қуйдирмоқ; VIII اِحْتَدَمَ 1) ёнмоқ, куймоқ, ловулламоқ, алангаланиб ёнмоқ; 2) қизишмоқ, бирданига аччиқланмоқ, жаҳли чиқмоқ; غَيْظًا ~ ғазабдан ловуллаб ёнмоқ; 3) авжга чиқмоқ, қизимоқ (*кураш қақида*); 4) тўқ қизил рангга кирмоқ, (қон ҳақида), қорайиб кетмоқ (қон ҳақида)

– حَدَمَةٌ ёнаётган оловдан чиққан овоз, чисир-чисир

– مُحْتَدِمٌ тутоққан, жаҳли (аччиғи) чиққан, қутурган

حَدَةٌ *қар.* وحد

I (حدو) حَدَا (*у*) حَدْوٌ, حِدَاءٌ, حُدَاءٌ 1) (*туяни*) хиргойи қилиб ҳайдаб бормоқ; 2) (*бирор к. ни*) ундамоқ, мажбур қилмоқ, рағбатлантирмоқ (ب) (*бирор н. га*) ундамоқ, мажбур этмоқ, рағбатлантирмоқ (إِلَى); رَغْبَةً فِي ... ~ ...да (*бирор*) мақсадни кўзламоқ, ...га интилмоқ

– أُحْدِيَّةٌ, أُحْدُوَّةٌ туякашларнинг хиргойиси

– حَادٍ *кўп.* حُدَاةٌ туякаш

– حِدَاءٌ, حُدَاءٌ 1) туяларни тетиклантирувчи хиргойи; 2; *маж.* ундайдиган сабаб, бирор ишни кўнгилга солган нарса; истак, ният

– حَدَّاءٌ туякаш

– حَدْوَاءُ шимол томондан эсадиган шамол

– حِدْوَةٌ *кўп.* حِدَاوٌ, حِدَوَاتٌ 1) тақа; 2) нағал

I حَدَى (а) حَدْيٌ (*бирор жойда*) қолмоқ (ب); V تَحَدَّى 1) чақирмоқ, чақириб келтирмоқ; 2) уятсизлик қилмоқ, беадаблик қилмоқ; 3) (*бирор н. га*) даъвогар бўлмоқ, илинжи бор бўлмоқ (ب); (*бирор н. ни*) тортишмоқ, олишмоқ (ب); рақобат қилмоқ, кимўзди ўйнамоқ; 4) ушламоқ, тутмоқ, ушлаб бормоқ

– تَحَدٍّ *кўп.* تَحَدِّيَاتٌ уятсизлик, беадаблик; чақириш; ~ فِي уятсизларча, беадаблик билан

– حِدَّأَةٌ = حِدَّأَةٌ

I حَدَّ (*у*) حَدٌّ шартта кесмоқ, зудлик билан кесмоқ

أَحَدُّ *мн.* حِدَادٌ *кўп.* حُدٌّ тез, тезкор, шиддатли; نَاقَةٌ حِدَادٌ тезюрар туя; بَعِيرٌ أَحَدُّ думининг туки оз бўлган туя; حَاجَةٌ حِدَادٌ тез қондирилиши керак бўлган эҳтиёж

حَدَدٌ 1) ўғрилик қилиш жараёнидаги ўғрининг эпчиллиги; 2) думдаги патнинг озлиги (қушларда)

I حَذِرَ (а) حَذَرٌ (*бирор н. дан*) эҳтиёт бўлмоқ, сақланмоқ (مِنْ); II حَذَّرَ огоҳлантирмоқ; تُكَ النَّظَرَ إِلَى الْبَابِ эшикка қарамагин деб сени огоҳлантирган эдим; III حَاذَرَ (*бирор н. дан*) эҳтиёт бўлмоқ, сақланмоқ; хавфсирамоқ, хавотирланмоқ, ҳадиксирамоқ; V تَحَذَّرَ = I; VIII اِحْتَذَرَ эҳтиёт чораларини кўрмоқ; ўзини эҳтиёт қилмоқ

– تَحْذِيرٌ огоҳлантириш

– حَاذِرٌ эҳтиёткор, эҳтиётли

– حَذَارِ: مِنْ هَذَا ~ бундан эҳтиёт бўлинг; !~ эҳтиёт бўлинг!; أَنْ تَفْعَلَ هَذَا ~ эҳтиёт бўлинг, бу ишни қила кўрманг!

– حَذَارٌ эҳтиётлик, эҳтиёткорлик, хавотирланиш, хавфсираш

– حَذِرٌ, حَذْرٌ = حَذُرٌ

– حَذِرٌ, حَذْرٌ эҳтиёткор, эҳтиётли, ўйлаб иш қиладиган

– حَذَرٌ, حِذْرٌ эҳтиётлик, эҳтиёткорлик, хушёрлик; хавфсираш; كَانَ عَلَى ~ хушёр бўлмоқ, хушёр бўлиб турмоқ; أَخَذَ ~ эҳтиёт чораларини кўрмоқ, эҳтиёт бўлмоқ

– مَحْذُورٌ кўп. مَحَاذِيرُ, مَحْذُورَاتٌ 1) қўрқиладиган нарса, хавф, хатар; 2) кўнгилсиз воқеа; фалокат, бало, офат; 3) бахтсиз ҳодиса

I حَذَفَ (*и*) حَذْفٌ 1) тушириб қолдирмоқ, чиқариб ташламоқ, ўчирмоқ; 2) (*бирор н. ни*) ирғитмоқ, улоқтирмоқ, ташламоқ, отмоқ (ب); بِالْعَصَا أَوْ ~ بِالْحَجَرِ таёқ ёки тош билан урмоқ, таёқ ёки тош улоқтирмоқ; 3) *мат.* айирмоқ; II حَذَّفَ тартибга солмоқ (келтирмоқ); чиройли шакл (кўриниш) бермоқ; 2) ўстирмоқ, ўсишга имкон бермоқ; شَعْرَهُ ~ соч ўстирмоқ, соч қўймоқ; VII اِنْحَذَفَ тушиб қолмоқ, чиқариб ташланмоқ, ўчирилмоқ

– حَذْفٌ 1) тушириб қолдириш, чиқариб ташлаш, узоқлаштириш; ўчириш; 2) ирғитиш, отиш

– حَذَفٌ[1] *жам.* Ҳижозда яшайдиган қора рангли кичкина қўй

– حَذَفٌ[2] *жам.* ёввойи ўрдаклар

– حَذَفَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ёввойи ўрдак

حِذْفَارٌ *кўп.* حَذَافِيرُ томон, тараф, ён; ◊ أَخَذَهُ بِحَذَافِيرِهِ ҳаммасини тўлалигича (ҳеч нарса қолдирмай) олмоқ

حِذْفَارٌ = حُذْفُورٌ *кўп.* حَذَافِيرُ

I (حذق) حَذَقَ (а) حَذْقٌ, حَذَاقَةٌ (*бирор н. га*) уста бўлмоқ, моҳир бўлмоқ; I حَذَقَ (*и*) حَذْقٌ кесмоқ, қирқмоқ; حَذَقَ (*и*) حُذُوقٌ нордон (шўр, аччиқ) бўлмоқ; ўткир бўлмоқ, куйдирадиган, ачиштирадиган бўлмоқ (сирка ҳақида)

– حَاذِقٌ *кўп.* حُذَّاقٌ 1) моҳир, эпчил; билимдон, юқори малакали; عَامِلٌ ~ юқори малакали ишчи; 2) нордон, шўр, аччиқ

– حَذَاقَةٌ маҳорат, эпчиллик; қобилият, иқтидор; юқори малака

– حُذَاقِيٌّ[1] гапга чечан, тили бурро, нутқи бой (*одам*)

– حُذَاقِيٌّ[2] эшак боласи, кичкина эшак

– حَذَاقَةٌ = حَذَاقَةٌ

حَذِيقٌ қирқилган, кесик (нарса)

حُذَالَةٌ шолининг қипиғи, шолиқипиқ

حَذْلٌ *ёки* حَذَلٌ *ёки* حُذْلٌ қўйлак ёки чопоннинг этаги, бари; هَاتِ ~ تَجْعَلْ فِيهِ الْمَالَ этагингни (барингни) тут, унга пул ташлаймиз

حُذْلٌ ички кийимнинг резинка, ип ўтказадиган қисми, липа

I حَذْلَقَ 1) ўзини билимдон қилиб кўрсатмоқ; 2) синчков бўлмоқ, майдакаш бўлмоқ; икир-чикир расмий талабларни бажаришга зўр бермоқ; II حَذْلَقَ = تَحَذْلَقَ

– تَحَذْلُقٌ синчковлик, майдакашлик; икир-чикир расмий талабларни бажаришга зўр беришлик

– حِذْلَاقٌ 1. ўзини билимдон қилиб кўрсатувчи; 2. синчков, майдакаш одам; икир-чикир расмий талабларни бажаришга зўр берувчи одам

– حَذْلَقَةٌ синчковлик, майдакашлик; икир-чикир расмий талабларни бажаришга зўр беришлик; ўта аниқлик, пухталик

– مُتَحَذْلِقٌ = حِذْلَاقٌ

I حَذَمَ (*и*) шошилмоқ, тез бажармоқ; حَذَمَ[1] (*и*) حَذْمٌ қирқмоқ, бўлмоқ, кесмоқ; حَذَمَ[2] (*и*) حَذْمٌ, فِي مَشْيِهِ: حَذَمَانٌ ~ 1) тез юрмоқ, илдамоқ; 2) секин юрмоқ, ғимирламоқ

حَذَامِ Ҳазоми (*ғайритабиий ўткир кўз соҳибаси бўлган араб аёлининг исми*)

حِذْمٌ = حَذْمٌ

حَذْمٌ кескир қилич

حِذْمٌ = مَحْذَمٌ

I (حذو) حَذَا[1] (*у*) حَذْوٌ, حِذَاءٌ тақлид қилмоқ, бировдан ўрнак олиб, унга эргашмоқ; (*н.гадир қараб*) ўлчаб кесмоқ; (*н.дандир*) андоза олмоқ; حَذَا[2] حَذْوَهُ ~ бирор кишининг изидан бормоқ;

(*у*) рўпарада ўлтирмоқ; III حَاذَى 1) (*бирор н. нинг*) рўпарасида (қаршисида) бўлмоқ, ётмоқ; 2) параллел (ёнма-ён) юрмоқ; IV أَحْذَى бермоқ, ҳадя этмоқ, совға қилмоқ; 3) оёқ кийими кийдирмоқ; VI تَحَاذَى 1) параллел бўлмоқ; 2) бир-бирининг рўпарасида (қаршисида) турмоқ, ётмоқ; VIII اِحْتَذَى 1) оёқ кийими киймоқ; 2) тақлид қилмоқ; مِثَالَهُ ~ бирор кишига, тақлид қилмоқ, бировдан ўрнак олиб, унга эргашмоқ

– اِحْتِذَاءٌ тақлид қилиш, ўхшатиш

– تَحَاذٍ параллеллик, *ҳарб.* сафни тўғрилаш, сафнинг тўғрилиги; !~ مِنَ الْيَمِينِ "ўнг томонга қараб саф тўғрилансин" маъносидаги амр (команда)

– حِذَاءٌ[1] *кўп.* أَحْذِيَةٌ этик; шиппак; оёқ кийими; أَحْذِيَةٌ بِسَاقٍ طَوِيلٍ *ёки* طَوِيلَةٌ أَحْذِيَةٌ *ёки* قَصِيرٌ ~ қўнжсиз ботинка; اللُّبَّادِ ~ пийма, кигиз этик

– حِذَاءٌ[2]: حِذَاءَهُ *ёки* بِحِذَائِهِ унинг рўпарасида, қаршисида

– حَذَّاءٌ этикдўз

– حَذْوٌ тақлид қилиш, ўхшатиш; 2) *эск.* бичиш, ўлчам олиш; оёқ кийими кийдириш; ◊ حَذْوَهُ бирор нарсанинг рўпарасида, қаршисида

حُذْوَةٌ *ёки* حِذْوَةٌ бир бўлак гўшт, гўштнинг бир парчаси

– حَذْيَةٌ совға, ҳадя

– مُحَاذٍ *мн.* مُحَاذِيَةٌ рўпарада, қаршида турган; (*бирор н.* га) параллел (*л*); (*бирор н.* га) қарама-қарши

– مُحَاذَاةٌ рўпара, қарши томон, тараф; параллеллик; ~ بِ *ёки* ~ فِي *ёки* ~ عَلَى унинг рўпарасида, қаршисида; унга параллел ҳолда

I حَذَى (*и*) حَذْيٌ тилни ачиштирмоқ, куйдирмоқ (*сирка ҳақида*)

حُذَايَةٌ = حُذْيَا

حُذْيَا улжанинг бир бўлаги

حَذِيَّةٌ = حُذْيَا

I حَرَّ[1] (*и/а, у*) حَرَارَةٌ иссиқ бўлмоқ, қайноқ бўлмоқ; حَرَّ[2] (*а*)حَرَارٌ озод бўлмоқ, эркин бўлмоқ, эркинликка чиқмоқ; حَرَّ[3] (*а*) حَرَّةٌ чанқамоқ, ташна бўлмоқ; II حَرَّرَ 1) озод қилмоқ, озодлик бермоқ, ҳуррият эриштирмоқ; эркинликка чиқармоқ, қутқармоқ (مِنْ); 2; таҳрир қилмоқ; текширмоқ, текшириб кўрмоқ; 3) ёзмоқ, тузмоқ, ташкил этмоқ; 4) йўлламоқ, тўғриламоқ, зарур томонга йўналтирмоқ, қаратмоқ, (*тўпни*) мўлжалга тўғриламоқ; 5) бағишламоқ; V تَحَرَّرَ озод бўлмоқ, ҳуррият эришмоқ, эркинликка чиқмоқ, қутулмоқ; 2) ёзиб чиқилмоқ, тизилмоқ, ташкил этилмоқ; VIII اِحْتَرَّ исимоқ, қизимоқ, қайноқ бўлмоқ; X اِسْتَحَرَّ қизимоқ, қизиб кетмоқ (*мас., баҳс, тортишув*)

– أَحَرُّ энг иссиқ, энг қайноқ; ◊ عَلَى ~ مِنَ الْجَمْرِ типирчилаб, бетоқат бўлиб, сабрсизлик билан (*сўзма-сўз:* чўғдан ҳам иссиқ нарсанинг устида)

– أَحْرَارِيٌّ либерал, келишувчан, муросасоз, йўл қўювчи, эрк берувчи

– تَحَرُّرٌ озод бўлиш, эркинликка чиқиш, озодлик, эркинлик; الْوَطَنِيُّ ~ حَرَكَةُ миллий озодлик ҳаракати

– تَحَرُّرِيٌّ озодликка оид; حَرَكَةٌ ~ـةٌ озодлик ҳаракати

– تَحْرِيرٌ *кўп.* ـاتٌ, تَحَارِيرُ 1) озод қилиш, эркинликка чиқариш; 2) таҳрир қилиш; 3) таҳририят; إِدَارَةُ الـ~ (*газета ёки журнал*) таҳририяти; صَاحِبُ الـ~ муҳаррир; رَئِيسُ الـ~ бош муҳаррир, 4) ёзиш, тузиш, ташкил этиш; 5) хат; расмий ҳужжат; وَقَدْ يُعْرَفُ الـ~ مِنْ عُنْوَانِهِ *мкл.* сарлавҳага қараб мазмунга баҳо берилади

– تَحْرِيرِيٌّ 1) таҳририятга оид; 2) ёзма, ёзма шаклдаги; ~ا ёзма равишда; 3) озод қиладиган, озодлик келтирадиган; حَرَكَةٌ ~ـةٌ озодлик ҳаракати

– حَارٌّ 1) қайноқ, иссиқ, қизғин, оташин, жўшқин; 2) жонкуяр, ғайратли, тиришқоқ; 3) ўткир таъмли (*овқат*)

– حَرٌّ *кўп.* حُرُورٌ иссиқ, ҳарорат; илиқлик; الدُّنْيَا ~ ҳаво иссиқ; مِنْطَقَةٌ ~ـةٌ иссиқ (тропик) минтақа

– حُرٌّ[1] *кўп.* أَحْرَارٌ 1. 1) озод, ҳур, эркин; мустақил; مَدِينَةٌ ~ـةٌ эркин шаҳар; مَدْرَسَةٌ ~ـةٌ хусусий мактаб; 2) нақд, бор, мавжуд; الْمَالُ الـ~ нақд пул; 3) эрксевар, ҳуррият парвар; 4) олижаноб, яхши фазилатли; 5) соф, тоза, аралашмасиз (*мас., металл*); ذَهَبٌ ~ соф олтин; 2. 1)эркин одам; 2) олижаноб киши; 3) либерал, келишувчан, муросасоз; ◊ الْوَجْهِ ~ лунж, бет, яноқ

حُرٌّ[2] каптар боласи, каптар жўжаси; طِينٌ ~ қум аралашмаган лой; رَمْلَةٌ ~ـةٌ тупроқ аралашмаган тоза қум; الدَّارِ ~ ҳовлининг ўртаси

حُرٌّ *эск.* аёллар жинсий аъзоси

– حَرَّارٌ = حَرَارِيٌّ

– حَرَّارٌ шойи тўқувчи, ҳарир тўқувчи

– حَرَارَةٌ 1)ҳарорат, иссиқ; 2; температура; مُسَجِّلُ الـ~ термограф; مِيزَانُ الـ~ термометр; كَانَتِ الـ~ فِي الظِّلِّ 43 دَرَجَةً ҳарорат соя да 43 даража эди; 3) қизғинлик, жўшқинлик, ҳовур, тиришиш; حَيَّاهُ بِـ~ бирор кишини қизғин табрикламоқ; أَيَّدَهُ بِـ~ бирор кишини қизғин қўллаб-қувватламоқ; 4) иссиқлик, тошма, майда ҳуснбузар; 5) (*терининг*)ловуллаши, ачишиши; (*овқатнинг*) ўткир таъмлиги

– حَرَارِيٌّ иссиқликка оид; مَحَطَّةُ الْكَهْرَبَاءِ الـ~ـةِ иссиқлик электростанцияси; نَوَوِيٌّ ~ термоядровий; وَحْدَةٌ ~ـةٌ калория

– حَرَّانُ *мн.* حَرْسَى *кўп.* حَرَارَى 1) қизишиб кетган; бадани қизиб кетган; 2) қайноқ; 3) чанқоқ, сувсаган, чўллаган, ташна

– حَرَّةٌ *кўп.* ـاتٌ, حِرَارٌ вулқон ўчгандан кейин ҳосил бўлган тошлоқ жой

– حُرَّةٌ *кўп.* حَرَائِرُ *тар.* озод (чўри эмас) аёл

حِرَّةٌ чанқоқлик, ташналик

– حَرُورٌ гармсел

حَرُورِيٌّ *тар.* Ҳарурий (*олий қокимият фақат Аллоҳга тегишли деб ҳисобловчи қувғиндилар, уларнинг номи Куфа яқинидаги Ҳарур қишлоғи номи билан боғлиқ*)

– حَرِيرٌ *кўп.* حَرَائِرُ 1) ипак; مُشَاقَةٌ ~ ипак (*хомашё*); 2) ипак газлама, ҳарир; اصْطِنَاعِيٌّ (صِنَاعِيٌّ) ~ сунъий ипак; طَبِيعِيٌّ ~ табиий ипак; 3) ипакдан ишланган маҳсулот; 4) сут қўшиб пишириладиган ун овқат; ◊ صَخْرِيٌّ ~ асбест

– حَرِيرَةٌ *кўп.* ـاتٌ. *физ.* калория

– حَرِيرِيٌّ 1. ипакли, ипакка оид, ипакдан ясалган; 2) ипакфуруш, ипак билан савдо қилувчи

– حُرِّيَّةٌ ҳуррият, эрк, озодлик, эркинлик; ~ الاِجْتِمَاعِ йиғин ўтказиш эркинлиги; ~ الاِخْتِيَارِ танлаш эркинлиги; ~ الأَدْيَانِ *ёки* ~ الْعِبَادَةِ эзтиқод эркинлиги, виждон эркинлиги; ~ التِّجَارَةِ савдо эркинлиги; ~ التَّعْلِيمِ ўқитиш (таълим) эркинлиги; ~ تَنْظِيمِ الإِضْرَابِ иш ташлашни ташкил этиш эркинлиги; ~ الشَّخْصِيَّةِ шахс эркинлиги; ~ الْكِتَابَةِ *ёки* ~ النَّشْرِ *ёки* ~ الصَّحَافَةِ матбуот эркинлиги; ~ الْعَمَلِ ҳаракат эркинлиги; ~ الْفِكْرِ фикр (тафаккур) эркинлиги; ~ الْكَلَامِ *ёки* ~ الْقَوْلِ *ёки* ~ إِبْدَاءِ الرَّأْيِ *ёки* сўз эркинлиги; ~ النَّقْدِ танқид қилиш эркинлиги

– مِحْرَارٌ термометр, ҳарорат ўлчайдиган асбоб

مُحَرَّرٌ *эск.* озод қилинган; солиқлардан озод қилинган; ўзини Аллоҳга бахшида этган

– مُحَرِّرٌ 1. озод қилувчи; 2. 1) халоскор; 2) ёзувчи; журналист; мухбир; سِيَاسِيٌّ ~ сиёсий шарҳловчи; 3) муҳаррир, редактор

– مُحَرَّرَاتٌ *кўп.* расмий ёзишмалар, алоқа қоғозлари; ёзма ҳужжатлар, хабарлар, маълумотлар

– مَحْرُورٌ 1) қизишиб кетган; бадани қизиб кетган; 2) юқори ҳароратли; 3) аччиқланган, жаҳли чиққан, ғазабланган, тутоққан

I (حرب) حَرَبَ (а) حَرَبٌ ғазабга тўлмоқ, жаҳли чиқмоқ; حَرَبَ (*у*) حَرْبٌ, حَرَبٌ талон-торож қилмоқ, тортиб олмоқ; II حَرَّبَ *эск.* хафа қилмоқ, жаҳлини чиқармоқ; III حَارَبَ урушмоқ, уруш қилмоқ, урушга қатнашмоқ, олишмоқ; жанг қилмоқ, курашмоқ; VI تَحَارَبَ 1)ўзаро (бир-бири билан) урушишмоқ; 2) биргаликда уруш қилмоқ, биргалашиб курашмоқ; VIII = VI

– حَرْبٌ *мн. кўп.* حُرُوبٌ 1) уруш; ҳарбий юриш, кампания; кураш, жанг; الْكُبْرَى الأُولَى الـ~ биринчи жаҳон уруши; الْأَهْلِيَّةُ الـ~ гражданлар (фуқаролар) уруши; الْعَالَمِيَّةُ الثَّانِيَةُ الـ~ иккинчи жаҳон уруши; الْوَطَنِيَّةُ الْكُبْرَى الـ~ Улуғ Ватан уруши; عَادِلَةٌ ~ адолатли уруш; جَائِرَةٌ ~ адолатсиз уруш; قَذِرَةٌ ~ ифлос уруш; بَارِدَةٌ ~ совуқ уруш; حَامِيَةٌ ~ уруш; عُدْوَانِيَّةٌ ~ агрессив уруш; نَوَوِيَّةٌ ~ термоядро уруши; ~

كُلِّيَّة ялпи уруш; ~ الإِبَادَة қирғин уруш; حُرُوبُ الاغْتِصَاب босқинчилик урушлари, жанглари; ~ مُشْعِلُو نِيرَان غَيْرُ مُعْلَنَة эълон қилинмаган уруш; ~ الْ уруш оловини ёқувчилар; مَا بَعْدَ الْ урушдан кейинги; أَرْكَانُ الْ бош штаб (*мамлакат қуролли кучларининг марказий штаби*); فِي حَالَةِ الْ уруш ҳолатида; أَشْهَرَ الْ *ёки* أَعْلَنَ الْ уруш эълон қилмоқ, уруш очмоқ; 2) *ат.от, мз.* Ҳарб; ◊ ~ الْ دَارُ *қар.* دَارٌ

– حَرَبٌ қайғу, ҳасрат, ғам, доғ, фалокат; وَا ~اهُ оҳ-воҳ, вовайло, воҳасрато; *эск.* ўғрилик, тунаш

حَرِبٌ *кўп.* حَرْبَى ғазабланган, ғазаби қайнаган, тутоққан *(одам)*

– حِرْبَاءٌ[1] *кўп.* حِرْبَاوَاتٌ, حَرَابِيُّ *зоол.* буқаламун, хамелеон

– حِرْبَاءٌ[2] *тар.* совут тайёрлашда ишлатилган мих

– حَرْبَجِيٌّ *кўп.* حَرْبَجِيَّةٌ милитарист, урушқоқ, уруш тарафдори

– حَرْبَةٌ *кўп.* حِرَابٌ найза, учи ўткирланган темирдан ясалган уруш қуроли; похол, пичан тушириш учун ишлатиладиган паншаҳага ўхшаш асбоб

– حَرْبِيٌّ 1) ҳарбий; ~ مَجْلِسٌ ҳарбий кенгаш; مَدْرَسَةٌ ~ةٌ ҳарбий мактаб; وِزَارَةُ الْ~ةِ ҳарбий вазирлик; 2) жанговар, урушқоқ; 3) *шар.* мусулмон бўлмаган мамлакатнинг фуқароси *ёки* ўша мамлакатда яшовчи

– حَرِيبٌ таланган, талон-торож қилинган, талаб кетилган

– مُتَحَارِبٌ бошқалар билан бирга урушувчи, урушда иштирок этувчи

– مُحَارِبٌ жанг қилувчи, урушувчи; 2. 1; урушувчи томон; حُقُوقُ الْ~ урушувчи томоннинг ҳақ-ҳуқуқлари; 2) жангчи; ~ قَدِيمٌ уруш ветерани (фахрийси)

– مُحَارَبَةٌ уруш; жанг, кураш

– مِحْرَابٌ *кўп.* مَحَارِيبُ 1) ибодатхона; ~ الْمَسْجِدِ масжид меҳроби, масжиднинг қибла томонида имом учун ажратилган қисм; йиғиннинг олдинги қатори; الْكَنِيسَةِ ~ бутхонанинг асосий қисми, саждагоҳи; مِحْرَابٌ 2) йиғиннинг ўртаси (маркази), 3) уйнинг ўртаси, уйнинг энг эътиборли қисми

مَحْرُوبٌ молу давлати талон-тарож бўлган *(одам); эск.* ўғирланган, талон-торож қилинган

حِرْبِشٌ *ёки* حِرِّيشٌ *зоол.* катта илон

I حَرَثَ *(у)* حَرْثٌ қаттиқ эзмоқ, қаттиқ-қаттиқ ишқамоқ, ишқаламоқ

حَرْثٌ уй ҳайвони ўт-ўлан еганда чиқадиган кирт-кирт овоз

حَرْثَقَ жаранглатмоқ, жаранглатмоқ, шалдиратмоқ

– حَرْثَقَةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) жаранг-журунг, шарақ-шуруқ, жаранглаш; الْقُيُودِ ~ кишанларнинг шарақ-шуруғи; 2) *маж.* маҳмадоналик, сергаплик, эзмалик

I حَرَثَ *(у)* حَرْثٌ 1) чопмоқ, ҳайдамоқ *(ер)*; чопиқ қилмоқ; 2) касб-кор қилмоқ, касб-кор билан тирикчилик қилмоқ; 3) ўрганмоқ, ўрганиб чиқмоқ; أُحْرُثِ الْقُرْآنَ Қуръонни ўрган; VII انْحَرَثَ чопиқ бўлмоқ, ҳайдалмоқ, шудгор қилинмоқ; VIII احْتَرَثَ ер ҳайдамоқ, шудгор қилмоқ

– حَارِثٌ *кўп.* حُرَّاثٌ 1) қўшчи, ер ҳайдовчи, қўш ҳайдовчи, деҳқон; 2) *ат.от, мз.* Ҳорис; 3) Ҳорис *(қабила номи)*; ◊ أَبُو الْ~ арслон, шер

حَارِثَةٌ *ат.от, мн.* Ҳориса

– حَرَّاثٌ 1. ер ҳайдовчи, қўш ҳайдовчи; 2) ғаллакор *(деҳқон)*, деҳқон

– حَرَّاثَةٌ *зоол.* бузоқбоши

– حِرَاثَةٌ 1) ер ҳайдаш, шудгор қилиш; 2) ғаллакорлик, деҳқончилик

– حَرْثٌ 1) ҳайдаш *(ерни)*; آلَةُ الْ~ омоч, плуг; 2) ишланадиган, чопиқ қилинадиган ер; шудгор; 3) деҳқончилик маҳсулотлари;

– حَرْثَةٌ *кўп.* حَرَثَاتٌ ер ҳайдаш, шудгор қилиш, чопиш

الْحُوَيْرِثُ *кич. ат.от, мз.* Ҳувайрис

– مِحْرَاثٌ *кўп.* مَحَارِيثُ 1) омоч; плуг; سِلَاحُ الْ~ тиш, омоч тиши; 2) косов (тандирдаги ўтни қалаш асбоби)

I حَرَجَ (а) حَرَجٌ сиқилмоқ, қисилмоқ, тор бўлмоқ; оғир аҳволда қолмоқ; ~ صَدْرُهُ хавотирланмоқ, ножам бўлмоқ; ташвишланмоқ, тинчсизланмоқ; 2) *(бирор к. га)* ман этилмоқ, таъқиқланмоқ (عَلَى); 3) гуноҳ қилмоқ, ёмон иш қилмоқ, ножўя иш қилмоқ; II حَرَّجَ 1) сиқмоқ, қисмоқ, қийин ҳолатга солмоқ; *(бирор н. га)* мажбур қилмоқ, мажбурламоқ (فِي); 2) *(бирор к. ни)* ман қилмоқ, таъқиқламоқ (عَلَى); 3) *(вазиятни)* мураккаблаштирмоқ; 4) дарахт ўтқазмоқ, дарахтзор барпо этмоқ; IV أَحْرَجَ сиқмоқ, қисмоқ, қийин ҳолатга солмоқ; оғир аҳволга солиб қўймоқ; боши берк кўчага олиб кириб қўймоқ; 3) *(бирор к. га)* ман қилмоқ, таъқиқламоқ (عَلَى); V تَحَرَّجَ 1) қисилиб-қимтинмоқ; ўзини ноқулай сезмоқ; 2) оғирлашмоқ, қийинлашмоқ, мураккаблашмоқ *(вазият)*; 3) гуноҳ қилишдан, хато қилишдан, адашишдан ўзини тиймоқ (олиб қочмоқ)

– أَحْرَجُ энг қийин, энг хатарли, энг мураккаб

– تَحَرُّجٌ 1) уялиш, тортиниш, хижолат бўлиш, хижолат тортиш; 2) жиддий мураккаблашув *(мас., вазият)*

– تَحْرِيجٌ 1) сиқиш, қийин ҳолатга солиш, қийнаш, қийинлаштириш; 2) *(вазиятни)* мураккаблаштириш, чалкаштириш; 3) дарахт ўтқазиш, дарахтзор барпо этиш; ~ الْأَرْضِ кўчат ўтқазиш

– حَرَاجٌ очиқ савдо, кимошди савдоси, аукцион

– حَرَاجَةٌ қийинчилик, мушкуллик, танглик, оғир вазият

– حَرَاجِيٌّ ўрмонга оид; ثَرْوَةٌ ~ةٌ ўрмон бойлиги

– حَرَجٌ[1] 1) сиқилганлик, сиқиқлик, танглик, қийинчилик, мушкуллик; оғир вазият; أَوْقَعَهُ فِي ~ бирор кимни қийин ҳолатга солмоқ; 2) таъқиқлаш, таъқиқ, ман, қатағон; 3) нотўғри иш, ножўя иш, гунох; ◊ ... فَهَلْ مِنْ ~ عَلَيْنَا наҳотки ... бизга ноқулай бўлса; ... وَلَمْ نَجِدْ ~ا فِي أَنَّ биз ...ни уят деб билмаймиз; لَا ~ عَلَيْكَ! сенга ҳеч нарса қилмайди!; فَحَدِّثْ عَنْهُ وَلَا ~ *мтл.* хоҳлаганингни гапир, ишонавераман! *(сўзма-сўз: у тўғрида гапиравер, ҳеч бир ноқулай жойи йўқ; (тўла ишонч ифодаси)*

– حَرَجٌ[2] *кўп.* أَحْرَاجٌ, حِرَاجٌ ўрмон, чакалакзор, чангалзор, дарахтзор

– حَرَجٌ[3] 1) замбил, замбар; 2) тобут

– حَرِجٌ 1) сиқиқ, тор; 2) қийин, машаққатли, мушкул; دَرَجَةُ الْحَرَارَةِ الْ~ةُ ўта хавфли температура; الضَّغْطُ الْ~ ўта хавфли босим; النُّقْطَةُ الْ~ةُ энг кескин (қийин) нуқта; السِّنُّ الْ~ةُ балоғатга ета бошлаган давр

حَرَجٌ *кўп.* أَحْرَاجٌ *эск.* аёллар жинсий аъзоси

– حَرَجَةٌ[1] *кўп.* ~اتٌ = حَرَجٌ[2]

– حَرَجَةٌ[2] қўй ёки туя подаси

– حَرَجِيٌّ ўрмонга оид; الثَّرْوَةُ الْ~ةُ ўрмон бойлиги

– مُحَرِّجٌ 1) сиқувчи, қисувчи; 2) кескинлаштирувчи; 3) ман этувчи, таъқиқловчи

– مُحَرِّجَاتٌ *шунингдек:* ~ الْأَيْمَانِ кўп. қасамхўрнинг ҳолини танг қиладиган қасамлар

حَرْجَلٌ у ёқ-бу ёққа югурмоқ

حُرْجُلٌ = حُرَاجِلٌ

حُرْجُلٌ узун

حَرْجَمَ 1) *(бирор н. ни қидириб)* кезмоқ, юрмоқ (عَلَى); 2) *(подани)* ҳовлига *(қўрага)* ҳайдамоқ; احْرَنْجَمَ тўпланмоқ, жамланмоқ

– حَرْجَمَةٌ *(бирор н. ни қидириб)* кезиш, юриш

حَرْحٌ *кўп.* أَحْرَاحٌ *анат.* мойлиқ *(аёллар жинсий аъзосининг ичи)*

I حَرَدَ *(у)* حُرُودٌ 1) узоқлашмоқ, четлашмоқ, ўзини четга тортмоқ, четга чиқмоқ; 2) *эск.* интилмоқ; 3) *эск.* қаршилик кўрсатмоқ; حَرَدَ *(и)* حَرْدٌ ман қилмоқ, тақиқламоқ; حَرَدَ (а) حَرَدٌ *(бирор к. дан)* ғазабланмоқ, жаҳли чиқмоқ, аччиғи келмоқ (عَلَى); II حَرَّدَ гумбаз қурмоқ; гумбазли қилиб қурмоқ *(иморатни)*; III حَارَدَ оз бўлмоқ, қисилмоқ, ~ تِ السَّنَةُ خَيْرُهَا йил хайр-баракасиз келди; ~ الرَّجُلُ фалон киши қўли очиқ (хотам) эди, хасис бўлиб қолди

– حَارِدٌ, حَرِدٌ аччиғи чиққан, аччиқланган, жаҳлдор

حَرْدٌ *эск.* қаршилик, монелик

– حَرَدٌ 1) ғазаб, жаҳл; 2) туяларда учрайдиган касаллик *(бу касалликда туянинг олдинги оёқлари бўшашиб ерга ётиб қолади)*

– حَارِدٌ = حَرْدَانُ

حَرِيدٌ *кўп.* حُرَدَاءُ узлатга чекинган, узлатдаги *(одам)*; ёлғиз

حِرْذَوْنٌ *кўп.* حَرَاذِينُ калтакесак; калтакесакнинг эркаги

I **حَرَزَ** (*у*) حَرْزٌ сақламоқ, асрамоқ, эҳтиётламоқ, эҳтиёт қилмоқ; حَرُزَ (*у*) حَرَازَةٌ мустаҳкам бўлмоқ, мустаҳкамланмоқ, етиб бўлмайдиган бўлмоқ; IV أَحْرَزَ эгалламоқ, қўлга киритмоқ, олмоқ, етмоқ, етишмоқ; ... الأُوْلَوِيَّةَ فِي ... ~ *спорт.* ... бўйича биринчиликни қўлга киритмоқ; الهَدَفَ ~ гол урмоқ, гол (туп) киритмоқ; فَوْزاً ~ ғалаба қилмоқ, енгмоқ; نَجَاحاً ~ ютуққа эришмоқ; السَّبَقَ ~ ютиб чиқмоқ, биринчи бўлмоқ; V تَحَرَّزَ (*бирор н. дан*) эҳтиёт бўлмоқ, (*бирор н. дан*) ўзини асрамоқ, сақланмоқ, ўзини эҳтиёт қилмоқ (مِنْ); VIII اِحْتَرَزَ = V

– اِحْتِرَازٌ эҳтиёткорлик, ўзини эҳтиёт қилиш

– اِحْتِرَازِيٌّ сақлайдиган, эҳтиёт қиладиган; تَدَابِيرُ ~ةٌ эҳтиёт чоралари

– حَارِزَةٌ *зл.* сақлагич (предохранитель)

حَرَزٌ *кўп.* أَحْرَازٌ болалар ўйнайдиган ёнғоқ ўйини

– حِرْزٌ *кўп.* أَحْرَازٌ, حُرُوزٌ ҳимоя, ҳимоя қилиш, қўриқлаш, сақлаш, мудофаа; 2) қалъа, қўрғон, истеҳком; حِرْزٌ ~ ёв ололмайдиган қалъа; 3) *юр.* ашёвий далил; 4) тумор; كَانَ فِي ~ حِرْزٍ а) ҳушёр бўлиб турмоқ; б) қўл етолмайдиган, муяссар бўлолмайдиган бўлмоқ

– حَرَزَةٌ (*бирор н. нинг*) энг яхши қисми; асл нарса, қимматбаҳо нарса

– حَرِيزٌ кучли, бақувват; олиб бўлмайдиган (*мас., қалъа*); 2) эришиб бўлмайдиган, муяссар бўлмайдиган

مُحَرَّزٌ *ат.от, мз.* Муҳарраз

I **حَرَسَ** (*у*) حَرْسٌ, حِرَاسَةٌ қўриқламоқ, қўримоқ, эҳтиёт қилмоқ, сақламоқ; ҳимоя қилмоқ; حَرِسَ (*и*) حَرَسٌ ўғирламоқ, ўғирлаб кетмоқ; V تَحَرَّسَ (*бирор к. дан ёки н. дан*) эҳтиёт бўлмоқ, сақланмоқ, ўзини эҳтиёт қилмоқ (مِنْ); VI تَحَارَسَ бир-бирини қўриқламоқ; VIII اِحْتَرَسَ (*бирор к. дан ёки н. дан*) эҳтиёт бўлмоқ, сақланмоқ (مِنْ)

– اِحْتِرَاسٌ эҳтиёткорлик, эҳтиёт чораси, эҳтиёт; بِـ~ эҳтиёткорлик билан, эҳтиёткорона

– حَارِسٌ 1. 1) пойлоқчи, қўриқловчи; الْمَلَكُ الْـ~ *дин.* қўриқловчи фаришта (*малоика*); 2) ҳушёр; 2. *кўп.* حُرَّاسٌ, حَرَسَةٌ 1) ходим; васий, ҳомий; қоравул, соқчи; қўриқчи; الحُدُودِ ~ чегарачи; 2) *шунингдек:* الْمَرْمَى ~ *спорт.* дарвозабон

– حَرَّاسٌ ходим; қоравул, соқчи

– حِرَاسَةٌ сақлаш, қўриқлаш, мудофаа қилиш; назорат, назорат қилиш; қоравуллик хизмати; الحُدُودِ ~ чегарани қўриқлаш, чегара ҳимояси; *юр.* давлат фойдасига бирор мулкни хатлаш, мулкдан фойдаланишни таъқиқлаш, секвестр; وَضَعَ تَحْتَ الْـ~ а) ҳимояга олмоқ, васийликка олмоқ, васийлик белгиламоқ; б) бирор мулкни давлат фойдасига хатламоқ, мулкдан фойдаланишни таъқиқламоқ, секвестр қўймоқ

حَرْسٌ *кўп.* أَحْرَاسٌ давр, вақт; مَضَى عَلَيْهِ ~ унинг даври ўтиб кетди

– حَرَسٌ соқчилар, посбонлар, қоравул; қўриқлаб борувчи соқчилар гуруҳи, конвой; гвардия; الشَّرَفِ ~ фахрий қоравул; الْـ~ الْوَطَنِيُّ миллий гвардия

– حَرَسِيٌّ *кўп.* حُرَّاسٌ подшоҳ ёки давлат бошлиғининг шахсий қўриқчиси, гвардия

– مُحْتَرِسٌ эҳтиёткор; ҳушёр

– مَحْرُوسٌ 1. қўриқланадиган, пойланадиган; الْـ~ةُ қўриқланган, қўриқланиб турган (*Қоҳира шаҳри унвонларидан бири*); 2. ўғил; бола, фарзанд; الْمَحْرُوسُونَ оила аъзолари.

I **حَرَشَ** (*и*) حَرْشٌ 1) тирнамоқ, тимдаламоқ, таталамоқ; 2) (калтакесак ёки эчкиэмар) овламоқ; II حَرَّشَ 1) (*бирор к. га қарши*) гижгижламоқ, қўймоқ (إِلَى); (*бирор к. орасига*) низо солмоқ, нифоқ солмоқ (بَيْنَ); 2) дарахтзор барпо қилмоқ; дарахт ўтқазмоқ; الأَرْضَ ~ ◊ (*бирор н. билан*) тупроқ ҳосилдорлигини оширмоқ (ب); III حَارَشَ тегишмоқ, сўз отмоқ, тегажоғлик қилмоқ; V تَحَرَّشَ жиғига тегмоқ, аччиғини келтирмоқ, иғвогарона иш тутмоқ; (*бирор к. га*) тегишмоқ, тегажоғлик қилмоқ (ب); (*бирор к. билан*) тўқнашмоқ (ب); (*бирор к. га*) ташланмоқ, ҳужум қилмоқ (ب, عَلَى); بِهِ لِلْخِصَامِ ~ бирор ким билан жанжал ахтармоқ

– أَحْرَشُ *мн.* حَرْشَاءُ *кўп.* حُرْشٌ дағал, ғадир-будур, дағаллашган, ғудурлашган; حَيَّةٌ حَرْشَاءُ териси дағал илон

– تَحَرُّشٌ 1) жиғига тегиш, иғвогарлик ҳатти-ҳаракати; 2) тегишиш, тегажоғлик қилиш

– تَحْرِيشٌ 1) гижгижлаш, ғусғуслаш, низо чиқариш; 2) дарахтзор қилиш; الأَرْضِ ~ дарахт ўтқазиш

– حَرَّاشٌ *жам.* пишмаган, хом қовун, хамаклар

– حَرَّاشَةٌ *кўп.* اتٌ пишмаган, хом қовун, хамак

– حَرَاشَةٌ қаттиқлик; ғадир-будурлик, дағаллик

– حَرِشٌ қаттиқ, дағал; ғадир-будур, ғудурлашган

– حُرُشٌ кўп. أَحْرَاشٌ ўрмон

– حُرُشٌ = حَرِشٌ

– حَرَاشَةٌ = حُرُشَةٌ

– حَرِيشٌ *кўп.* حُرُشٌ 1) қирқоёқ, мингоёқ; 2) каркидон; الحَرِيشُ *ат.от, мз.* Ал-Ҳориш

حَرْشَفٌ *кўп.* حَرَاشِفُ 1) тангача (балиқдаги); 2) гулларининг ост қисми овқат сифатида истеъмол қилинадиган резавор ўсимлик

حَرْشَفَةٌ-танга-танга бўлиб қолишлик (*мас.*, тери); الجِلْدِ ~ *мед.* баданнинг териси қуриб, шўрлашиш натижасида балиқ терисига ўхшаб танга-танга бўлиб қолиши, ихтиоз

– حَرْشَفِيٌّ танга-танга, тангачали; тангачасимон

I **حَرَصَ** (*и*) حِرْصٌ 1) (*бирор н. ни*) ҳаддан зиёд хоҳламоқ, (*бирор н. га*) интилмоқ.(*бирор н. ни*) олишга зўр бериб интилмоқ, зўр бериб талаб қилмоқ (عَلَى); 2) (*бирор н. ни*) сақламоқ, авайламоқ, эҳтиёт қилмоқ (عَلَى); عَلَى شَيْءٍ حِرْصَ الْمَرْءِ ~ عَلَى حَدَقَةِ عَيْنِهِ бирор нимани кўз қорачиғидай асрамоқ; 3) эҳтиёт бўлмоқ, ҳушёр турмоқ, ҳушёр бўлмоқ, диққат-эътибор билан қарамоқ; حَرَصَ (*у*) حَرْصٌ : الثَّوْبَ ~ (*ювиш ёки бошқа мақсадда*) кийимни бўлакларга бўлмоқ, парчаламоқ; II حَرَّصَ қўзғатмоқ, уйғотмоқ; безовта қилмоқ

أَحْرَصُ ҳаддан зиёд хоҳловчи

– حَارِصَةٌ 1) яра, чақа; 2) ернинг устки қисмини ювиб кетадиган даражада ёмғир ёғадиган булут; 3) бошдаги яра (чақа)

– حَرْصٌ ёриш, ёриб чиқиш

– حِرْصٌ кучли орзу, катта иштиёқ, зўр ҳавас, кучли интилиш; الْـ~ عَلَى الثَّأْرِ қасос олиш ҳирси, қасос иштиёқи; 2) очкўзлик, таъмагирлик; ҳирс, ишқибозлик; 3) сақлаш, асраш, авайлаш; 4) эҳтиётлик, эҳтиёт бўлиш

– حَارِصَةٌ = حَرْصَةٌ

– حَرِيصٌ 1) орзуманд, иштиёқманд, ҳаддан зиёда хоҳловчи; 2) (*бирор н. нинг*) қадрига етувчи, (*бирор н. ни*) ардоқловчи (عَلَى); 3) очкўз, тамаъгир; ишқибоз, ҳарис; 4) исроф қилмайдиган, пишиқ, тежамкор; 5) эҳтиёткор

حَرِيصَةٌ = حَارِصَةٌ

I **حَرَضَ** (а) حَرَضٌ 1) туролмай ётиб қолмоқ; 2) *эск.* ошқозон оғримоқ; II حَرَّضَ 1) иғво қилмоқ, фитна солмоқ, ғаламислик қилмоқ; қизиқтирмоқ, қўзғамоқ, ҳавасини келтирмоқ; (*бирор к. га қарши*) ишга етакламоқ, йўлга солмоқ, қўндирмоқ (عَلَى); 2) *зл.* магнит майдони таъсирида электр энергияси ҳосил қилмоқ; IV أَحْرَضَ йиқитмоқ, ётқизмоқ; الْحُبُّ ~هُ муҳаббат уни хароб қилди; V تَحَرَّضَ 1) иғвога учрамоқ, фитнага йўлиқмоқ; 2) *зл.* магнит майдони таъсирида электр энергияси ҳосил бўлмоқ

– تَحْرِيضٌ 1) иғвогарлик, ғаламислик, фитна солиш; 2; магнит майдони таъсирида ток ҳосил бўлиш, индукция; الْـ~ الذَّاتِيُّ ўз-ўзидан индукцияланиш

– تَحْرِيضِيٌّ 1) иғвогарона, ғаламисона; 2) *зл.* индукцияга оид

– حَرَضٌ[1] *кўп.* أَحْرَاضٌ 1) ўзгариш, ёмонлашиш, оғирлашиш; 2) оғир касаллик; الأَحْرَاضُ الْفَيْرُوسِيَّةُ вирус билан боғлиқ бўлган касалликлар; 3) таназзул, ёмонлаша бориш, наслнинг айниши, наслнинг бузилиши

– حَرَضٌ[2] касал, бемор; юқумли касалга гирифтор

حَرَضٌ касал, бемор

– حُرْضٌ ва حُرَضٌ 1) ишқор, овқатдан сўнг қўл ювишда ишлатиладиган модда; 2) *эск.* таркибида ишқор бор ўсимлик

– حُرْضٌ = حُرُضٌ

– مُحَرِّضٌ 1)иғвогар, ғаламис, фитначи; 2) *эл.* индуктор, магнит майдони таъсирида ток ҳосил қилувчи

I حَرَفَ (*у*) 1حَرْفٌ) ўзгартирмоқ; 2) (*бирор н. дан*) қайтармоқ, рад қилмоқ, тойдирмоқ, оғиштирмоқ (عَنْ); عَنِ الْخَطِّ (الاتِّجَاهِ) الصَّحِيحِ ~ тўғри йўлдан чиқармоқ, тўғри йўлдан оздирмоқ; 3) бурмоқ, бурамоқ, қайирмоқ (*мас.*, *отни*); II حَرَّفَ 1) бузиб кўрсатмоқ, нотўғри талқин қилмоқ, нотўғри изоҳ бермоқ, сохталаштирмоқ; 2) (ҳарфларнинг) ўрнини алмаштирмоқ; III حَارَفَ яхши *ёки* ёмон қилмишига яраша тақдирламоқ; كَسْبُهُ: حُورِفَ ~ унинг яшаши қийинлашди; V تَحَرَّفَ 1) бузиб кўрсатилмоқ, нотўғри талқин бўлмоқ, нотўғри изоҳланмоқ; 2) (*бирор н. дан*) оғишмоқ, тоймоқ, четга чиқмоқ (عَنْ); VII اِنْحَرَفَ 1) (*бирор н. дан*) оғишмоқ, тоймоқ, четга чиқмоқ (عَنْ); бурилмоқ, қайрилмоқ; عَنِ الاتِّجَاهِ الصَّحِيحِ ~ тўғри йўлдан чиқмоқ, тўғри йўлдан озмоқ; تْ~ صِحَّتُهُ бўшашиб турмоқ, лоҳас бўлмоқ, бетоб бўлмоқ; 2; ғилай бўлмоқ (*кўз*); VIII اِحْتَرَفَ бирор касб-ҳунар қилмоқ, бирор касб-ҳунар билан шуғулланмоқ, (*бирор н. ни*) ҳунар (*касб*) қилмоқ; амалда қўлламоқ; الْمُحَامَاةَ ~ адвокатлик билан шуғулланмоқ; XII اِحْرَوْرَفَ = VII

– اِحْتِرَافٌ бирор касб-ҳунарни танлаш; ҳунар билан шуғулланиш; касбҳунарни амалиётда қўллаш

– اِنْحِرَافٌ *кўп.* اتٌ .: 1) оғишиш, тойилиш, четга чиқиш; *физ.* бурилиш, оғиш; *астр.* оғиш; *сиес.* оғмачилик; 2) бир томонга қийшайиш, бир томонга оғиш; الْمِزَاجِ ~ *ёки* الصِّحَّةِ ~ лоҳас бўлиш, бетоб бўлиш, лоҳаслик, бетоблик; زَاوِيَةُ الْ~ *мат.* оғиш бурчаги

– تَحْرِيفٌ 1) бузиб кўрсатиш, нотўғри талқин қилиш; 2) (*сўзни*) бузиш, бузиб талаффуз этиш; *сўздаги ҳарфларнинг*) ўрнини алмаштириш

– تَحْرِيفِيٌّ 1. ревизионизмга асосланган; 2. ревизионист

– تَحْرِيفِيَّةٌ ревизионизм

– حَرَافَةٌ (овқат мазасининг) аччиқлиги, ўткирлиги

– حَرْفٌ[1] *кўп.* حِرَفٌ 1) чекка, қирғоқ, қирра, ёқа; чет, ён; тиғ; лезвия (*олмос*); 2) дарёнинг сел бузиб кетган қирғоғи

– حَرْفٌ[2] *кўп.* حُرُوفٌ ,أَحْرُفٌ 1) ҳарф; ундош товуш; سَاكِنٌ ~ *ёки* صَامِتٌ ~ ундош товуш; ~ مُصَوِّتٌ *ёки* مُتَحَرِّكٌ ~ *ёки* صَوْتِيٌّ ~ унли товуш; حُرُوفُ الْعِلَّةِ *грам.* ҳарфи иллатлар (ا, و, ى); الْحُرُوفُ الْهِجَائِيَّةُ *ёки* حُرُوفُ الْهِجَاءِ *ёки* الْحُرُوفُ الْأَبْجَدِيَّةُ *ёки* حُرُوفُ الْمَبَانِي алифбо, алфавит; بِالْ~ *ёки* الْوَاحِدِ سўзма-сўз, ҳарфма-ҳарф, айнан; نَشَرَ بِـ~ـهِ тўлалигича нашр қилмоқ; لَمْ يَنْطِقْ بِـ~ у ҳеч нарса демади, у лом-мим демади; كَتَبَ الْأَرْقَامَ بِالْحُرُوفِ рақамларни ҳарфлар билан ёзмоқ; وَقَّعَ بِالْ~ الْأَوَّلِ مِنَ الْاِسْمِ исмнинг биринчи ҳарфи билан қўл қўймоқ; инициалини қўймоқ; (шартномани) тасдиқлаш учун исм ва фамилиянинг биринчи ҳарфини қўйиб, ўз розилигини билдирмоқ; 2) *грам.* юклама; التَّعْرِيفِ ~ *грам.* аниқлик артикли; الْجَرِّ ~ предлог, олд қўшимчаси; الْعَطْفِ ~ *грам.* боғловчи; الْاِسْتِفْهَامِ ~ сўроқ юкламаси; النِّدَاءِ ~ ундалмада ишлатиладиган ундов сўз; حُرُوفُ الْقَسَمِ қасамни ифодаловчи юкламалар; 3) сўз; وَضَعَ النُّقَطَ عَلَى الْحُرُوفِ ҳеч бир ноаниқ ерини қолдирмай изоҳламоқ; яна масалага қайтмайдиган қилиб охирига етказмоқ (*сўзма-сўз: ҳарфларнинг устига нуқталарни қўймоқ*)

– حُرُفٌ[1] *бот.* бўлтириқ, чачирак; чиртилқоқ (ўсимлик)

– حُرُفٌ[2] давлати кўпаймаслик, бойимаслик

– حِرْفَةٌ[1] *кўп.* حِرَفٌ машғулот; касб, касб-ҳунар; أَرْبَابُ (أَصْحَابُ) الْ~ ҳунармандлар, косиблар; يَدَوِيَّةٌ ~ қўлда бажариладиган ҳунар, қўлҳунар

– حِرْفَةٌ[2] = حُرُفٌ[2]

– حِرَفِيٌّ 1. касб-ҳунарга оид; 2. косиб, ҳунарманд

– حَرْفِيٌّ 1) ҳарфий, ҳарф билан; 2) сўзма-сўз, айнан, ҳарфма-ҳарф

– حَرْفِيَّةٌ 1) сўзма-сўз маъно; *сўзма-сўзлилик*; 2) *грам.* сўзнинг юклама сифатидаги маъноси

– حَرِيفٌ *кўп.* حُرَفَاءُ 1) ўртоқ, дўст; 2) бирга ўйновчи (*мас.*, *шахматда*), шерик, жўра, улфат; 3) мижоз, клиент

– حَرِيفٌ 1) аччиқ *ёки* ўткир (*таом қақида*); 2) билағон, моҳир, уста

– مُحَارَفٌ беризқ, бенасиб, насибаси кам

– مُحْتَرَفٌ *кўп.* اتٌ .: устахона, ижодхона (*рассомники*)

– مُحْتَرِفٌ 1. муайян бир касб билан, иш билан шуғулланувчи; 2. бирор ҳунарни ўзига касб қилиб олган ва шу касб билан шуғулланувчи, профессионал;

~ طَبِيبٌ профессионал врач (*табиб*)

– مِحْرَافٌ *кўп.* مَحَارِيفُ *ёки* مِحْرَفٌ *кўп.* مَحَارِفُ *мед.* 1) ичга юборилиадиган резинка ичак; 2) ярани ўлчаш, аниқлаш учун ишлатиладиган найсимон асбоб

– مُحَرَّفٌ бузиб кўрсатилган, нотўғри талқин қилинган

– مُنْحَرِفٌ 1) оғувчи, тоювчи, четга бурилувчи; ~ الْمِزَاجِ бемор, хаста; 2) ғилай, эгри, қийшиқ; ~ خَطٌّ эгри чизиқ; ~ (مُعَيَّنٌ) مُرَبَّعٌ *мат.* трапеция; شِبْهُ ~ *мат.* трапецоид

– حَرَقْشٌ *кўп.* حَرَافِشُ резавор ўсимлик

I حَرَقَ (*у*) حَرْقٌ 1) ёқмоқ, ёндирмоқ, куйдирмоқ, ёқиб (*куйдириб*) юбормоқ; ловуллатмоқ, ачиштирмоқ (*аччиқ таом ва ҳ.к.*); 2) (ғиштни) пиширмоқ; 3) (олов билан) зарар келтирмоқ, шикаст етказмоқ, ишдан чиқармоқ; بِالْمَاءِ الْحَارِّ ~ қайноқ сув билан куйдириб олмоқ; 4) қийнамоқ, азоб бермоқ (*очлик ҳақида*); 5) эговламоқ, ишқаламоқ; أَمَامَهُ بَخُورَ الْمَدِيحِ ~ *қар.* بَخُورٌ؛ الْأَسْنَانَ ~ тишларни ғижирлатмоқ; II حَرَّقَ 1) қаттиқ куйдирмоқ; (*урушда*) ҳаммани куйдириб йўқ қилмоқ; 2) пасаймоқ, паст бўлмоқ (*сув сатҳи ҳақида*); оз бўлмоқ, кичик бўлмоқ (*тошқин ҳақида*); ◊ الْأَسْنَانَ ~ тишларни ғижирлатмоқ; IV أَحْرَقَ куйдирмоқ, ёндирмоқ; йўқ қилмоқ (*ёнғин ҳақида*) قَلْبَهُ ~ *маж.* бирор кишининг ичини (*юрагини*) ёндирмоқ, бирор кишини катта ғамга қўймоқ; V تَحَرَّقَ ёнмоқ, куймоқ, куйиб кетмоқ, ёниб тамом бўлмоқ; ... إِلَى ~ شَوْقًا ...нинг ишқи билан (*ишқида*) ёнмоқ; VII اِنْحَرَقَ 1) куйдирилмоқ, ёндирилмоқ; 2) сув миқдори оз бўлмоқ (*Нил ҳақида*); VIII اِحْتَرَقَ алангаланмоқ, ўт илашиб кетмоқ; ёнмоқ, куймоқ

– اِحْتِرَاقٌ ёниш, куйиш; قَابِلُ الْ~ ёнадиган, ёнувчан; تِلْقَائِيٌّ ~ ўз-ўзидан ёниш; مُحَرِّكٌ بِالْ~ الدَّاخِلِيِّ ичдан ёнар двигатель

– إِحْرَاقٌ ёндириш, куйдириш

– اِنْحِرَاقٌ сув миқдорининг оз бўлиши (*Нилда тошқин пайтида*)

– مَحَارِيقُ *кўп.* 1) сувнинг энг паст сатҳи (*Нил дарёсида*); 2) (*Нилда сувнинг озойиши билан боғлиқ бўлган*) қурғоқчилик

– حَرِقٌ 1) ёниш, куйиш; 2) кучли хоҳиш, истак

– حَارِقٌ 1. ўт ёқувчи, ўт қўйиб юборувчи; 2. олов ёқувчи

– حُرَاقٌ[1] чақмоқ учқунидан ўт илаштирадиган пилик

– حُرَاقٌ[2] ўта шўр сув, намакоб

– حَرَّاقٌ 1) ёқиб юборувчи, куйдирувчи; 2; ёндирувчи; قُنْبُلَةٌ ~ـةٌ ёндирувчи бомба; 3) ўткир, аччиқ; زَيْتُ الْفُلْفُلِ ~ *халқ.* қалампир каби аччиқ

– حُرَّاقَةٌ = حُرَاقٌ

– حَرَّاقَةٌ *кўп.* اتٌ .: миноносец, ўзиюрар миналар – торпедолар билан қуролланган ҳарбий кема; душман кемаларини ёндириш учун ёнувчи моддалар билан тўлғазилган махсус кема

– حُرَّاقَةٌ *кўп.* حَرَارِيقُ ғурра, пўрсилдоқ, қаварик

– حَرْقٌ[1] 1) ёниш, куйиш; عَمْدِيٌّ ~ ўт қўйиш, ёндириш, қасддан ўт қўйиш; أَجْسَادِ الْمَوْتَى ~ кремация, жасадларни куйдириш; 2) куйдириб юбориш

– حَرَقٌ[2] ,حُرُوقٌ (*шунингдек:* اللَّهَبِ ~ куйиш, куюк

– حَرَقٌ 1) ёниш, куйиш; 2) чўғ, лахча чўғ; 3) Ҳарақ (*қабила номи*)

حَرِقٌ кучли чақмоқ келтириб чиқарадиган булут

– حَرَقَانٌ *шунингдек:* الْقَلْبِ ~ зарда, жиғилдон қайнаш

– حُرْقَةٌ, حَرْقَةٌ 1) ёниш, куйиш; ёндириш, куйдириш; қизиқиш, ҳавас; шиддат, қизғинлик; ~ الْقَلْبِ зарда, жиғилдон қайнаш; 2) ғазаб, қаҳр, жаҳл, зарда; شَتَمَهُ بِـ~ оғзига боди кириб, шоди чиқмоқ, оғзига келганни қайтармай сўкмоқ; بَكَى بِـ~ аччиқ-аччиқ йиғламоқ

– حَرِيقٌ 1. ёнувчи, ёнувчан; 2. 1) ёқилғи, ёнилғи; 2) ёнғин; ўт қўйиш, ёндириш, қасддан ўт қўйиш; ~ الْبَابُ ёнғин бўлганда *ёки* бошқа заруратда очиладиган эшик

– حَرِيقَةٌ *кўп.* حَرَائِقُ 1) гулхан; 2) ёнғин

– مُحْتَرَقٌ *физ.* фокус, нурларнинг тўпланиш нуқтаси

– مُحْرَقٌ куйдирадиган, ёқадиган жой; ~ أَجْسَادِ الْمَوْتَى *ёки* الْجُثَثِ ~ крематорий

– مُحْرِقٌ 1) ёндирувчи, куйдирувчи; 2) ловуллатадиган, ачиштирадиган; 3) ўт қўювчи, олов ёқувчи; ёндирувчи; قُنْبُلَةٌ ~ةٌ ёндирувчи бомба; قَارُورَةٌ ~ةٌ ёндирувчи аралашма солинган бутилка (шиша идиш) (*танкларга қарши*)

– مُحَرَّقٌ пули йўқ, пулсиз, чўнтаги қуп-қуруқ

– مَحْرَقَةٌ *кўп.* ـاتٌ гулхан, аланга

– مُحْرَقَةٌ[1] = مُحَرَّقٌ

– مُحْرَقَةٌ[2] *кўп.* ـاتٌ *дин.* батамом куйдирилган қурбонлик; ◊ الْـ~ (نَيْسُ) كَبْشُ ҳамма балога сабабчи қилиб кўрсатиладиган ва жазоланадиган одам (*сўзма-сўз:* қурбонлик қўйи (эчкиси)

– مَحْرُوقٌ 1) куйдириладиган, куйдириб йўқ қилинган; ◊ خَطُّ الْأَرْضِ الْـ~ةِ куйдирилган ер зонаси (*майдони*); 2) қийноқда қолган, азият чеккан; الْقَلْبِ ~ юрагида дарди бор, қалби қийноқда қолган, дили сиёҳ бўлган; يَا ~ةً يَا лаънати!; مِنْهُمْ ~ قَلْبُهُ уларда ўчи (*кеки*) бор (*сўзма-сўз:* улардан дили куйган)

– مَحْرُوقَاتٌ *кўп.* ёқилғи, ёнилғи; جَامِدَةٌ ~ қаттиқ ёқилғи; سَائِلَةٌ ~ суюқ ёнилғи; صِنَاعَةُ الْـ~ ёқилғи, ёнилғи ишлаб чиқариш

حَرْقَدَةٌ *кўп.* حَرَاقِدُ *анат.* кекирдак олмаси, қўштомоқ

حَرْقَفَةٌ *кўп.* حَرَاقِفُ қовурға, қовурға суяги

I حَرُكَ (*у*) حَرْكٌ, حَرَكَةٌ ҳаракатланмоқ, ҳаракат қилмоқ, ҳаракатга келмоқ, қимирламоқ, жойидан жилмоқ; II حَرَّكَ 1) ҳаракатга келтирмоқ, ҳаракатлантирмоқ; жойидан жилитмоқ, жойидан силжитмоқ, жилдирмоқ, суриб қўймоқ; 2) силкитмоқ, чайқамоқ, қимирлатмоқ; 3) аралаштирмоқ, кавламоқ (*овқат пишираганда*); 4) қўзғамоқ, қўзғатмоқ, уйғотмоқ; الْعَوَاطِفَ ~ таъсир қилмоқ, ҳаяжонлантирмоқ, ҳиссиётни қўзғатмоқ; الشَّهِيَّةَ ~ иштаҳани очмоқ; 5) (*бирор н. га*) қизиқтирмоқ, қўзғатмоқ, ҳавасини келтирмоқ (إِلَى); 6) *грам.* (*ҳарфларнинг*) ҳаракатини қўймоқ; ◊ لَا يُحَرِّكُ سَاكِنًا у ҳеч бир иш қилмайди; унинг парвойи палак; у эътибор бермай ўтиравераді; V تَحَرَّكَ 1) ҳаракатга келмоқ, жилмоқ, силжимоқ; ҳаракат қилмоқ; қимирламоқ; фаоллик кўрсатмоқ; 2) *грам.* (*ҳарфларнинг*) ҳаракати қўйилмоқ, ҳаракатли бўлмоқ (*ҳарфлар ҳақида*)

– تَحَرُّكٌ *кўп.* ـاتٌ 1) ҳаракат, қатнов, кўчиш, силжиш; жўнаш, жўнаб кетиш; إِدَارَةُ الـ~ـاتِ кемалар қатнови хизмати (*Сувайш каналида*); رَئِيسُ الـ~ـاتِ қатнов бошлиғи; 2) фаоллик, бирор мақсад йўлида қилинган ҳаракат; الـ~ الْيَمِينِيُّ *сиёс.* ўнг унсурларнинг фаоллиги, активлиги

– تَحْرِيكٌ 1) ҳаракатга келтириш; 2) қўзғаш, қўзғатиш; уйғотиш; 3) *грам.* (*ҳарфларнинг*) ҳаракатини қўйиш

– حَارِكٌ 1) ёл (*отларда*); 2) гарданнинг тепа қисми

– حَرَاكٌ ҳаракат; لَا يُبْدِي ~ًا у қимирламаяпти, у ўрнидан силжимаяпти

– حَرِكٌ ҳаракатчан, серҳаракат, чаққон, эпчил, тетик

– حُرْكُرُكٌ 1. серҳаракат, серғайрат; қўзғаладиган, ҳаракатланадиган, юрувчи; 2) тектурмас одам, бесаранжом, жонсарак одам; ◊ وَصَلَ عَلَى الْـ~ у ўз вақтида (*роса пайтида*) етиб келди

– حَرَكَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) ҳаракат; تَحْرِيرِيَّةٌ ~ *ёки* تَحَرُّرِيَّةٌ ~ озодлик ҳаракати; الْـ~ الْعُمَّالِيَّةُ *ёки* ~ الْعُمَّالِ ишчилар ҳаракати; الْـ~ النِّسَائِيَّةُ хотин-қизлар ҳаракати; الْمُرُورِ ~ шаҳар транспорти ҳаракати; السُّفُنِ ~ кемалар қатнови; ~ـاتٌ اخْتِيَارِيَّةٌ *ёки* دَائِرِيَّةٌ ~ـاتٌ *спорт.* асбобсиз бажариладиган эркин гимнастика машқлари; عِلْمُ الْـ~ الْمُجَرَّدَةِ *ёки* عِلْمُ الْـ~ *физ.* динамика; 2) иш, ҳаракат, динамика, амал; 3) фаолият, хизмат, машғулот; кампания, маърака; ~ انْتِخَابِيَّةٌ сайлов кампанияси; عِلْمِيَّةٌ ~ илмий фаолият; 4) ўсиш, бориш, оқим; 5) гапирганда қўл ва бошқа аъзоларнинг ҳаракати; ثَقِيلُ الْـ~ секинак, сусткаш, ланж, ивирсиган; خَفِيفُ الْـ~ ҳаракатчан, серҳаракат, чаққон, тезов; 6) қилиқ, иш, ҳаракат; ~ـاتُهُ وَسَكَنَاتُهُ унинг барча ишлари, унинг қилаётган барча ишлари; 7) *грам.*(*ҳарфларнинг*) ҳаракати, қисқа унли

– حَرَكِيٌّ ҳаракатга оид; ҳаракатга келтирувчи; динамик; قِصَّةٌ ~ةٌ сўзсиз, имо-ишоралар билан кўрсатиладиган тамоша, пантомима

– مُتَحَرِّكٌ 1. 1) ҳаракатланувчи, ҳаракатга келувчи; ўзи юрар; 2) серҳаракат, серғайрат; қўзғаладиган, ҳаракатланадиган, юрувчи; 2. *грам.* унли товуш

– مُحَرِّكٌ 1. ҳаракатга келтирувчи, ҳаракатлантирувчи; 2. 1) темир косов; 2), фитначи, ғаламис, ифвогар

– مَحْرَكٌ ҳаракат йўли, чизиғи; траектория

– مُحَرِّكٌ 1. 1) ҳаракатга келтирувчи, ҳаракатлантирувчи; الْقُوَّاتُ الْـ~ةُ ҳаракатга келтирувчи кучлар; 2) қўзғатувчи, уйғотувчи; 2. 1) *кўп.* ـاتٌ двигатель, мотор; كَهْرَبَائِيٌّ ~ электромотор; 2) қўзғовчи, қўзғатадиган; 3) бирор ишни кўнгилга (*эсга*) солган нарса

حَرَّكَ 1)ҳаракатга келтирмоқ,ҳаракатлантирмоқ; 2) силкимоқ, силкитмоқ, қоқмоқ; 3) титиб (титкилаб) чиқмоқ, кавлаб (кавлаштириб) ташламоқ (*бирор н. ни қидиришда*); 4) қўзғамоқ, уйғотмоқ, ҳаяжонга солмоқ; تَحَرَّكَ *куч.м.* (*бирор к. билан*) ёқалашмоқ, (*бирор к. га*) ёпишмоқ, муштлашишмоқ (بِـ)

– حَرْكَةٌ 1)ҳаракатга келтириш, силжитиш; 2) силкиш, силкитиш, қоқиш; 3) қўзғаш, қўзғотиш, ҳаяжонга солиш

حَرْكَشَ 1)ҳаракатга келтирмоқ,ҳаракатлантирмоқ; 2) титиб (титкилаб) чиқмоқ, кавлаб-кавлаштириб ташламоқ (*бирор н. ни қидиришда*); 3)қўзғатмоқ, уйғотмоқ, ҳаяжонга солмоқ

– حَرْكَشَةٌ 1) ҳаракатга келтириш, силжитиш; 2) қўзғаш, қўзғотиш, ҳаяжонга солиш

I حَرُمَ (*у*) حُرْمٌ, حُرْمَةٌ (*бирор к. учун*) таъқиқланмоқ, ман этилмоқ, (*бирор к. учун*) муқаддас бўлмоқ (عَلَى); حَرَمَ (*и*) حِرْمَانٌ 1)маҳрум қилмоқ; مِنَ ~ الْإِرْثِ меросдан маҳрум қилмоқ; 2) ман этмоқ, таъқиқламоқ; 3) (*бирор н. дан*) чиқармоқ, бурмоқ, четлаштирмоқ (مِنْ); II حَرَّمَ- муқаддас деб эълон қилмоқ; 2) таъқиқламоқ, ман этмоқ; 3) ташламоқ, тарк этмоқ, тўхатмоқ; عَلَى نَفْسِهِ التَّدْخِينَ ~ чекишни ташламоқ; IV أَحْرَمَ 1) чиқармоқ, бурмоқ, четлатмоқ; 2) (*ҳаж маросими пайтида ҳарамга киришдан олдин*) эҳром боғламоқ; V تَحَرَّمَ 1) таъқиқланмоқ, ман этилмоқ, ҳаром бўлмоқ; 2) муқаддаслашмоқ; VIII احْتَرَمَ ҳурматламоқ, ҳурмат қилмоқ; قَوَاعِدَ الْمُرُورِ ~ ҳаракат қоидасига риоя қилмоқ; X اسْتَحْرَمَ 1) ман этилган деб ҳисобламоқ, ноқонуний деб ҳисобламоқ; ҳаром деб ҳисобламоқ; 2) овқатланаётган бўлмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); тутмоқ, боқмоқ, кўпайтирмоқ (*ҳайвонларни*)

– احْتِرَامٌ 1) ҳурмат, эҳтиром, иззат; عَلَى مَبْدَأِ الْـ~ الْمُتَبَادَلِ لِلسِّيَادَةِ وَالْمُسَاوَاةِ فِي الْحُقُوقِ وَعَدَمِ التَّدَخُّلِ فِي الشُّؤُونِ الدَّاخِلِيَّةِ ўзаро ҳурмат, тенгҳуқуқлилик ва ички ишларга аралашмаслик принципи асосида; 2) дахлсизлик; الْمَسْكَنِ ~ мулк дахлсизлиги, ~ الْمَسْكَنِ турар жой дахлсизлиги

– احْتِرَامَاتٌ *кўп.* ҳурмат белгилари, ҳурмат рамзлари; иззат-икром

– إِحْرَامٌ *дин.* ҳаж маросимида ҳарам ҳудудига қадам босиш ва эҳром боғлаш; مَلَابِسُ الْـ~ эҳром (*ҳарамга қадам босишда кийиладиган икки қисмдан иборат игна тўғмаган оқ мато; унинг бири белга ва бўйинга ташланади, иккинчиси белга ўралади*)

– تَحْرِيمٌ таъқиқлаш, ман этиш; ~ التَّجَارِبِ النَّوَوِيَّةِ ядро синовларини таъқиқлаш

حَارِمٌ 1) *эск.* тақиқловчи, ман этувчи; 2) *ат.от,*

мз. Ҳорим

– حَرَامٌ *кўп.* حُرُمٌ 1. 1) таъқиқланган, ман этилган; 2) ҳаром; ~ مِنْطَقَةٌ *ёки* ~ شُقَّةٌ таъқиқланган *ёки* нейтрал минтақа; 3) муқаддас; بَيْتُ اللهِ الْـ~ Каъба; الْـ~ الشَّهْرُ муҳаррам (*ойи*) (*қамарий тақвимнинг биринчи ойи, 30 кун*); 4) ноқонуний, ҳаром; بِالْـ~ ноқонуний йўл билан, ҳаром йўл билан; ابْنُ~ никоҳсиз туғилган ўғил, ҳароми; ~ بِنْتٌ никоҳсиз туғилган ҳароми қиз; 2. гуноҳ; عَلَيْكَ! ~ уялинг!

– حَرَامٌ *кўп.* أَحْرِمَةٌ, حَرَامَاتٌ адёл, катта ва қалин жун рўмол

– حَرَامِيٌّ *кўп.* حَرَامِيَّةٌ ўғри; қароқчи

– حَرِمٌ *кўп.* أَحْرَمٌ 1) таъқиқланган, ман этилган жой, дахлсиз жой; 2) муқаддас жой, қадамжо, зиёратгоҳ; 3) муқаддас ҳудуд; الْـ~ان *ик с.* Маккаи мукаррама ва Мадинаи мунаввара; ثَالِثُ الْحَرَمَيْنِ Қуддуси шариф; *4*) муқаддаслик; қадамжо, зиёратгоҳ, энг муқаддас; 5) табу (таъқиқланган *бирор н.*); 6) рафиқа, хотин

– حُرْمٌ = إِحْرَامٌ

حُرُمٌ *кўп.* 1) бир одамн.инг бир неча хотинлари; الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ муқаддас ойлар (ذُو الْقَعْدَةِ ойи, ذُو الْحِجَّةِ ойи, مُحَرَّمٌ ойи ва رَجَبٌ ойи)

– حُرْمٌ *кўп.* حُرُومٌ рад қилиш, ҳайдаш; ~ كَنَائِسِيٌّ *дин.* черковдан ҳайдаш, черковдан четлатиш, лаънатлаб насроний диндан ихрож қилиш; ~ بَابَوِيٌّ папа томонидан диний маросимлардан четлатиш

– حِرْمَانٌ 1) маҳрум қилиш; الْـ~ مِنَ الإِرْثِ меросдан маҳрум қилиш; 2) (*бирор н. дан*) чиқариш, четлаштириш

– حَرْمَلِكٌ ичкари, ҳовлининг аёллар учун ажратилган қисми

– حُرْمَةٌ *кўп.* حُرُمَاتٌ, حُرَمٌ 1) таъқиқланганлик, ман этилганлик, таъқиқланган, ман этилган нарса; 2) муқаддас нарса; 3) муқаддаслик, дахлсизлик; ~ الشَّخْصِيَّةِ шахс дахлсизлиги; 4) ҳурмат, иззат, эҳтиром; 5) рафиқа, хотин; аёл

– حِرْمَةٌ шаҳват, шаҳвоний нафс

– حَرِيمٌ *кўп.* حُرُمٌ, حَرِيمَاتٌ 1) рафиқа, хотин; (*бир кишининг*) хотинлари; 2; *шунингдек:* بَيْتُ الْـ~ ҳарам; 3) ичкари, ҳовлининг аёллар учун ажратилган қисми; الْبِئْرِ ~ қудуқ атрофидаги унга тегишли бўлган ҳудуд (*территория*); الْحَرِيمُ *ат.от, мз.* Ал-Ҳарим

– حَرِيمِيٌّ аёлларга тегишли; الأَزْيَاءُ الْـ~ةُ аёлларнинг кийим-кечаги, аёллар модаси; الأَقْمِشَةُ الصُّوفِيَّةُ الْـ~ةُ аёлларнинг кийим-кечагига боп бўлган жун матолар

– مُحْتَرَمٌ муҳтарам, ҳурматли, эътиборли; кўп ҳурматли (*мактуб ёзишда*)

– مُحَرَّمٌ *кўп.* مَحَارِمُ 1. 1) таъқиқланган, ман этилган; 2) ҳарамга киришга ҳуқуқи бор, маҳрам; 2. 1) ман этилган нарса, таъқиқланган нарса; 2) қариндош

– حُرْمَةٌ *ёки* مُحْرِمَةٌ = مُحْرِمَةٌ *ёки*

– مُحْرِمٌ эҳром боғлаган ҳожи

– مُحَرَّمٌ 1. 1) ман этилган, таъқиқланган; 2) ҳаром; 2. муҳаррам (қамарий тақвимнинг биринчи ойи, 30 кун)

– مُحَرَّمَاتٌ *кўп.* 1) никоҳланиш таъқиқланган қариндошчилик; 2) ман этилган нарса, таъқиқ, ман, қатағон; حَلَّلَ جَمِيعَ الْـ~ *ёки* ارْتَكَبَ الْـ~ барча таъқиқларни бузмоқ

– مُحَرَّمَةٌ *кўп.* مَحَارِمُ рўмолча, дастрўмол

– مَحْرُومٌ 1. 1) (*бирор н. дан*) маҳрум бўлган, маҳрум (مِنْ); 2) рад этилган, четлатилган; 3) бахтсиз, бадбахт; бечора; 2. омадсиз, омади йўқ одам, иши ўнгидан келмаган одам

حَرْمَدٌ *ёки* حَرْمَذٌ 1) ранги ёки ҳиди ўзгариб турадиган (нарса); 2) қора балчиқ, қоп-қора лой

حَرْمَلٌ *бот.* жанубда ўсадиган ўсимликлардан бири (*уруғи бўёқчиликда ишлатилади*)

– حَرْمَلِكٌ *қар.* حرم

– حَرْمَلَةٌ *кўп.* حَرَامِلُ , حَرْمَلَاتٌ 1) калта чопон, елкага ташлаб юриладиган енгсиз кийим; الْحَرْمَلَةُ *ат.от, мз.* Ал-Ҳармала

I حَرَنَ (*у*) حَرْنٌ حُرُونٌ (*у*) حَرَانٌ , حُرَانٌ ; حُرُونٌ 1) ўжарлик қилмоқ, қайсарлик қилмоқ (*от ҳақида*); 2) тўхтаб қолмоқ, бузилмоқ, юрмай қолмоқ (*машина ҳақида*); حَرَنَ[2] (*у*) حُرُونٌ = حَرُنَ

– حَرُونٌ *кўп.* حُرُنٌ қайсар, ўжар, асов, терс; ён бермайдиган, гапга кўнмайдиган

حَرًا *кўп.* أَحْرَاءٌ 1) майдон; الدَّارِ ~ ҳовли саҳни; 2) овоз, садо

حَرْوَةٌ 1) зарда, жиғилдон қайнаш; 2) сассиқ ҳид, бадбўй ҳид

حَرَى (حرى) حَرَى (*и*) حَرْيٌ 1) кам бўлмоқ, чала бўлмоқ, озаймоқ, қисқа бўлмоқ; 2) *эск.* интилмоқ, ҳаракат қилмоқ; IV أَحْرَى *эск.* (*бирор н.га*) муносиб, арзийдиган бўлмоқ; V تَحَرَّى 1) ўрганмоқ, тадқиқ қилмоқ; 2) ҳар томонлама текширмоқ, текшириб кўрмоқ, қидирмоқ, қидирув ишлари олиб бормоқ, дастлабки тергов ишларини олиб бормоқ; 3) риоя қилмоқ, амал қилмоқ; أَوَامِرَ الدِّينِ ~ дин кўрсатмаларига амал қилмоқ

– أَحْرَى энг муносиб, энг мос, энг боп; ~ بِهِ أَنْ ... унинг учун энг яхшиси ...; بِالْـ~ энг яхшиси, энг тўғриси; айниқса, хусусан, ... فَمَا أَحْرَانَا أَنْ энг яхшиси биз ...имиз керак эди; فَقَدْ كَانَ ~ بِهِ أَنْ يَقُولَ ... энг яхшиси у ... дейиши керак эди; إِنْ لَمْ تَفْهَمْ هَذَا أَنْتَ فَهُوَ ~ أَنْ لَا نَفْهَمَهُ نَحْنُ агар бу нарсани сен тушунмаган бўлсанг, бизнинг тушунишимиз анча мушкул

– تَحَرٍّ куп. تَحَرِّيَاتٌ 1) қидириш, қидириб топиш, тадқиқот, тадқиқ қилиш; التَّحَرِّيَاتُ التَّارِيخِيَّةُ тарих соҳасидаги тадқиқотлар; 2) текширув, ҳар томонлама текшириб кўриш; қидирув иши, дастлабки тергов; رِجَالُ التَّحَرِّي махфий полиция агентлари; شُرْطَةُ التَّحَرِّي қидирув полицияси

حَارِيَةٌ *зоол.* илон турларидан бири

– حِرَاءٌ Ҳиро (*Маккаи мукаррамадаги тоғ номи*)

– حَرِيٌّ (*бирор н. га*) муносиб, арзигулик (ب); ~ بِالْـ أَوْ ундан яхшиси эса

I حَزَّ (*а/у*) حَزٌّ 1) кертиб белги қилмоқ, тилмоқ, чақмоқламоқ; 2) ярадор қилмоқ; ажратмоқ, кесмоқ, қирқмоқ; ◊ أَلَمٌ فُؤَادَهُ ~ оғриқ жонини қийнаб юборди; هَذَا الْمَنْظَرُ فِي نَفْسِهِ (قَلْبِهِ) ~ бу нарсага қараб турғиш унинг учун жуда оғир (*сўзма-сўз:* бу манзара унинг дилини ўртаб юборди; فِي ~ نَفْسِهِ ... عَجَزَهُ عَنْ ... қила олмаганлигидан у қанчалик азобланди (сўзма-сўз: ...дан ожизлиги уни қанчалик азобга қўйди); II حَزَّزَ кертик қилиб қўймоқ, кемтик қилмоқ; VIII اِحْتَزَّ ажратмоқ, кесмоқ, чопмоқ

– حَزٌّ[1] сал (бир оз) кесиш, андак кесиш, чақмоқлаш; 2) ярадор қилиш, яралаш

– حَزٌّ[2] *кўп.* حُزُوزٌ 1) кертиш, кесиш; кертик, белги, кесик; 2) яра; 3) керакли, зарур он (момент)

– حَزَازٌ *жам.* 1) бош кепаги, қазғоқ; 2) темиратки; 3) *бот.* Исландия йўсини

– حَزَازَةٌ[1] 1) бош кепаги, қазғоқ; 2) темиратки

– حَزَازَةٌ[2] *кўп.* اتٌ 1) душманлик, адоват; ғазаб, қаҳр, аччиқ; нафрат; 2) эски (қадимий) хусумат; кўп низо, нифоқ, тортишув; اتٌ قَبَلِيَّةٌ қабилавий (*қабилапараро*) низолар

– حَزَازَةٌ[3] юракдаги оғриқ

– حَزَّةٌ *кўп.* اتٌ 1) кертиш, кесиш, кертик, белги, кесик; 2) керакли он (момент); 3) зарда, жиғилдон қайнаши; حَسْرَةٌ ~ оғриқ (юракдаги)

– حَزَّةُ السَّرَاوِيلِ ~ лозим *ёки* бошқа ички кийимнинг бел қисми;

أَخَذَ بِـ~هِ *маж.* буйнидан олмоқ (*сўзма-сўз:* белидан олмоқ)

– مَحَزٌّ 1) кертик, белги, кесик; 2) энг нозик, энг қалтис жой, ◊ أَصَابَ الْـ~ мўлжалдаги жойга тегмоқ; нақ ўзига тегмоқ; الْيَوْمَ وَصَلَتِ السِّكِّينُ عَلَى الْـ~ бугун пичоқ бориб, суякка тақалди (сўзма-сўз: бугун пичоқ энг нозик жойга етди)

احْزَعَلَّ (حزعل) булутлардан ҳам баланд бўлмоқ (тоғ ҳақида)

I حَزَبَ (*у*) حَزْبٌ (*бирор к. га*) таъсир қилмоқ, (*бирор к. ни*) қаттиқ ранжитмоқ, ташвишга солмоқ (فِي); II حَزَّبَ (ўз атрофига одамларни) тўпламоқ, йиғмоқ (إِلَى); 2) партия ташкил этмоқ; الأَحْزَابَ ضِدَّهُ ~ (*бирор к. га қарши*) тиш қайрамоқ, ҳужум қилмоқ, жангга отланмоқ; III حَازَبَ 1) (*бирор к. билан*) бир партияга мансуб бўлмоқ; 2) (*бирор к. ни*) қўллаб-қувватламоқ; V تَحَزَّبَ 1)партия сафига кирмоқ, партия аъзоси бўлмоқ; 2) партия ташкил қилмоқ; 3) (*бирор к. нинг*) тарафида бўлмоқ (لِ); 4) (*бирор к. га қарши*) отланиб чиқмоқ, ҳужум қилмоқ (ضِدَّ)

– حَازِبٌ *кўп.* حَوَازِبُ ташвишга соладиган нарса, фалокат; ~ حَزَبَهُ унга нимадир қаттиқ азоб бермоқда

– تَحَزُّبٌ 1)партиявийлик; 2) партиявийлик руҳи; 3) ғаразгўйлик билан қараш, тарафкашлик, ғараз; عَدَمُ الـ~ бетарафлик, холислик, беғаразлик

– تَحَزُّبِيٌّ ғаразгўй, тарафкаш

حَزَابِيٌّ кўпол, дағал одам

– حِزْبٌ кўп. أَحْزَابٌ 1)партия (*сиёсий*); الأَحْزَابُ الْعُمَّالِيَّةُ ишчи партиялари; الْعُمَّالِ ~ лейбористлар партияси; الأَحْزَابُ *кўп. Қур.* Мадинаи мунаввара учун бўлган жангда Муҳаммад алайҳиссаломга қарши турган иттифоқдош қабилалар; бир фикр, бир маслакка эга шахслар гуруҳи; 2) Қуръони каримнинг олтмиштдан бир қисми; الْحُزُوبُ ~ қимматли қоғозлар баҳоси тушганда савдо қилувчилар (*биржада*)

– حِزْبِيٌّ 1. партияга оид; ~ لاَ *ёки* ~ غَيْرُ партиясиз; 2. партия аъзоси

– حِزْبِيَّةٌ партияга мансублилик, партиявийлик; اللاَّ ~ партиясизлик

– مُتَحَزِّبٌ 1) партия ҳисобидаги; 2) ўз қарашларида собит билан турувчи

I حَزَرَ (*и, у*) حَزْرٌ 1) пайқаб билиб олмоқ, тахминан аниқламоқ, тахмин қилмоқ, белгиламоқ, аниқламоқ; 2) ўйлаб топмоқ, гумон қилмоқ; حَزَرَ (*и,у*) *ёки* حَزَرَ (*у*) حَزْرٌ , حُزُورٌ нордон бўлиб қолмоқ, айнимоқ (*сут ёки вино ҳақида*)

حَازِرٌ 1) *эск.* тахминий ҳисоб юритувчи; 2) *эск.* айниб қолган, айниган, бузилган

حَزْرٌ *эск.* тахминий ҳисоб, ҳисоб-китоб

– حَزْرَةٌ *кўп.* اتٌ الْمَالِ ~ мол-мулкнинг энг яхшиси

– حُزُورَةٌ *кўп.* حَزَازِيرُ топишмоқ; жумбоқ, чистон, муаммо

– مَحْزَرَةٌ 1) аниқлаш, белгилаш; 2) пайқаш, идрок, сезгирлик; фараз, гумон

I حَزَقَ (*и*) حَزْقٌ 1) босмоқ, сиқмоқ, эзмоқ, қисмоқ; қисиб (*сиқиб*) қўймоқ, тор келмоқ (*кўйлак, оёқ кийими ва ҳ.к. ҳақида*); 2) қидирмоқ, ахтармоқ; 3) *халқ.* кучаниб қақағламоқ (*тухум қилаётган товуқ ҳақида*); زَى الْفَرَاخِ تَبِيضُ وَتَحْزِقُ бошқалар учун ишламоқ (*сўзма-сўз:* товуқ каби сотувчи учун тухум қиласан ва кучаниб қақағлайсан); II حَزَّقَ торайтирмоқ, тор қилмоқ, тиғиз қилмоқ, зич қилмоқ; торайтмоқ (*мас., шимни*); IV أَحْزَقَ ман қилмоқ, тақиқламоқ; VII انْحَزَقَ торайтмоқ

– حَازِقٌ туфлиси қисган, тор келган одам

– حَزُوقَةٌ , حَازُوقَةٌ ҳиқичоқ

– حَزْقٌ 1) босиш, сиқиш, эзиш, қисиш, қисиб қўйиш; 2) ҳиқичоқ тутиш; 3) *халқ.* кучаниб қақағлаш (*тухум қўяётган товуқ ҳақида*)

حُزُقٌ , حَزَقٌ пакана одам, лилипут

– حِزْقٌ гала, тўда, тўп

– حِزْقَةٌ = حَزْقٌ

– حَزِيقَةٌ *кўп.* حَزَائِقُ парча, лахтак, узуқ, бўлак

– مُحَزَّقٌ тор, сиқиқ (*кийим ҳақида*)

– مَحْزُوقٌ қийин вазиятга қўйилган, қийин вазиятда қолган; оғиз очолмайдиган бўлиб қолган, чурқ этолмайдиган

I حَزَكَ (и) حَزْكٌ 1)тортмоқ, тортиб боғламоқ; эзмоқ, босмоқ; ~ بِالْحَبْلِ тортиб боғламоқ

I (حزم) حَزَمَ (*и*) حَزْمٌ боғламоқ, тугмоқ, тугун тугмоқ; жойлаб саранжом қилмоқ, ўраб қўймоқ; 2) тасма тақмоқ; белбоғ боғламоқ, камар боғламоқ, белга ўрамоқ; حَزَمَ (*у*) حُزُومَةٌ, حَزَامَةٌ, حَزْمٌ 1) қатъиятли бўлмоқ, собитқадам бўлмоқ; 2) мулоҳазали бўлмоқ, доно бўлмоқ, тадбирли бўлмоқ; II حَزَّمَ 1) камар боғламоқ, белга ўрамоқ, белига белбоғ боғлаб қўймоқ; 2) боғ боғламоқ, бойламоқ, тугмоқ; V تَحَزَّمَ (*бирор н. билан*) белни боғламоқ, бойламоқ (ب); 2) эҳтиёткорлик билан ҳаракат қилмоқ; (*бирор н. да*) қатъият кўрсатмоқ (في); VII انْحَزَمَ боғланмоқ, тугилмоқ, жойланиб саранжом қилинмоқ; VIII احْتَزَمَ белни боғламоқ, бойламоқ; (*бирор н. ни*) белга бойламоқ (ب)

– أَحْزَمُ энг доно, энг тадбиркор, энг фаросатли; ... الْـ~ أَنَّ энг маъқули шуки, ...

– حَازِمٌ *кўп.* حَزَمَةٌ 1) қатъий, саботли, узил-кесил; 2) доно, тадбиркор, фаросатли, маъқул; эҳтиёткор

– حِزَامٌ *кўп.* أَحْزِمَةٌ , حِزَامَاتٌ 1) белбоғ, камар; ҳарбийлар камарининг елка тасмаси; (*шунингдек:* لِلْفَتْقِ ~ бандаж (*таннинг касал жойини танғиб қўйдиган камар, белбоғ*), қуллоб; السَّرْجِ ~ қоринбоғ, айил (*от абзали*); الأَمْنِ ~ *ёки* الأَمَانِ ~ *ёки* النَّجَاةِ ~ эҳтиёт камари, сувга чўкиб кетмаслик учун белга боғланадиган камар; الْـ~ الإِشْعَاعِيُّ مِنَ الأَرْضِ *физ.* Ернинг радиоактив минтақаси; شَدَّ ~هُ а) камарни қисиб бойламоқ, кам овқатланмоқ, ўзини қантармоқ; б) (*бирор н. га*) тайёрланмоқ, ҳозирлик кўрмоқ (لِ); وَثَّقَ اللهُ ~هُ у тўқ, бадавлат яшайди; 2) *ат.от, мз.* Ҳизом

– حِزَامِيٌّ белга (камарга) оид; айланма, ҳалқасимон; الْـ~ الْمِتْرُو خَطُّ метронинг айланма (ҳалқа) йўли

– حَزْمٌ[1] 1 1) боғлаш, бойлаш, тугиш (*тугун қилиш*); жойлаб, саранжомлаб қўйиш, ўраб қўйиш; 2) қатъият, матонат, сабот; ~ فِي *ёки* ~ بِـ қатъият билан; 3) мулоҳазалилик, тадбиркорлик, ақллилик; эҳтиёткорлик

– حَزْمٌ[2] *кўп.* حُزُومٌ 1) кўтаринкилик, юксаклик, олижаноблик, юксалиш, мартабаси ошиш; 2) الْحَزْمُ *ат.от, мз.* Ал-Ҳазм

– حُزْمَةٌ тугун; боғлам, даста, шода; той (*мас., пахта тойи*); маҳсулот жойланадиган, ўраладиган нарса; пакет, қоғоз халта; боғ, бойлам (*мас., ошкўк, редиска*); боғ (бойлам); تَأَلَّبُوا عَلَيْهِ وَاحِدَةً ~ улар ҳаммалари бир бўлиб унга қарши ҳужумга ўтдилар

– حَزِمٌ[1] *кўп.* حُزَمَاءُ қатъиятли, матонатли, собитқадам

– حَزِمٌ[2] *кўп.* حُزُمٌ , أَحْزِمَةٌ кўкрак (кўкс)нинг ўртаси; شَدَدْتُ لِهَذَا الأَمْرِ حَزِيمِي мен бу ишга тайёрман

– حَيْزُومٌ *кўп.* حَيَازِيمُ 1) кўкрак; ~ الصَّدْرِ *анат.* умуртқа билан кўкрак қафаси оралиғи; 2) кема тагёғочининг кема тумшуғига ўтган томони; кеманинг олд қисми, тумшуғи; 3) фаришталар минадиган отлардан бирининг номи

– مَحْزَمٌ مَحْزِمٌ, مَحْزِمَةٌ, *кўп.* مَحَازِمُ 1) фартуқ; камар; 2) ҳайвоннинг арқон билан тортиб бойланадиган аъзоси; 3) ўров, ўрам; ўраш; бандероль

مَحْزُومٌ боғланган, тугилган

I حَزَنَ (*у*) حَزْنٌ хафа қилмоқ, қайғуга солмоқ, ғамга солмоқ; حَزَنَ (а) حَزَنٌ (*бирор н. дан*) хафа бўлмоқ, ғам чекмоқ, қайғуда қолмоқ (لِ ,عَلَى); 2) (*бирор к. га*) аза очмоқ, мотам тутмоқ (عَلَى); II حَزَّنَ қайғуга солмоқ, ғамга қўймоқ, кулфат келтирмоқ; IV أَحْزَنَ хафа қилмоқ, қайғуга солмоқ; V تَحَزَّنَ ғамгин бўлмоқ, хафа бўлмоқ; VI تَحَازَنَ ўзини ғамгин қилиб кўрсатмоқ; VIII احْتَزَنَ = V

– قَرَأَ بِالْـ~ تَحْزِينٌ майин овоз билан ўқимоқ

حُزَانَةٌ у ёки бу эркакнинг ҳимоясида бўлган аёл ва бола-чақа

– حَزَانَى, حَزَايَى 1) ғамгин, қайғули, ҳасратли, аянч; 2) матонатга оид; ~ قُمَاشٌ мотам матоси, азада кийиладиган мато

– حَزْنٌ *кўп.* حُزُونٌ 1) нотекис қаттиқ тупроқ; 2) *ат.от, мз.* Ҳазн

– حَزَنٌ ғам, кулфат, хафалик

– حَزِنٌ ғамгин, қайғули, аянчли

– حُزْنٌ кўп. أَحْزَانٌ ғам, қайғу, ҳасрат; мотам, аза; زَادَهُ هَذَا الْـ~ عَلَى бу уни яна баттар қайғуга солди

– حَزْنَانُ *кўп.* حَزَانَى 1) ғамгин, қайғули, аянчли; 2) мотамдор, азадор

حُزْنَةٌ *кўп.* حُزَنٌ қаттиқ (тошдан иборат) тоғ

– حُزُونَةٌ нотекислик (*тупроқдаги*)

– حَزِينٌ *кўп.* حَزَانَى , حُزَنَاءُ 1) ғамдан ганғиб қолган, ғамгин, хафа, қайғули; الْقَلْبِ ~ ўксик қалбли, дили ўксик; الْجُمُعَةُ الْـ~ *қар.* جُمُعَةٌ 2) ачинарли, кишининг раҳмини келтирадиган; مَالِكُ الْـ~ *квр.* مَالِكٌ

– مَحْزُونٌ ғам-ғуссали, дард-аламли, юракни эзадиган, вазмин, фожиавий, фожиали, даҳшатли, ваҳимали; رِوَايَةٌ ~ةٌ *ад.* фожиа, трагедия

– مَحْزَنَةٌ ғам, дард, алам, қайғу; мотам, аза

– مَحْزُونٌ ғамгин, қайғули, хафа, дардли

حَزَمْبَلٌ *бот.* дастарбош, бўймодарон (*ўсимлик*)

حَازٌ тана аъзоларидаги чизиқларга қараб

башорат қилувчи *(одам)*

حَزَاءٌ *жам.* селдерейга ўхшаш резавор ўсимлик

حَزًى *жам.* = حَزَاءٌ

حُزْوَى Даҳно чўлидаги қумлоқ ер қисми

حَزِيرَانُ июнь

حَزْوَرٌ *кўп.* حَزَاوِرَةٌ кучли ва бақувват ўспирин

حَزْوَّرٌ *кўп.* حَزْوَرٌ = حَزَاوِرَةٌ

I حَسَّ[1] (*u/a*) حَسٌّ, حِسٌّ ҳис қилмоқ, сезмоқ, билмоқ; حَسَّ[2] (*u/u*) حَسٌّ (*бирор к. га нисбатан*) шафқат (меҳрибонлик) ҳис қилмоқ; (*бирор к. га*) ҳамдард бўлмоқ, раҳми келмоқ (لِ); حَسَّ[3] (*a/y*) حُسٌّ 1) йўқ қилмоқ, йўқотмоқ; 2) тозаламоқ; ~ الحِصَانَ بِالْمَحَسَّةِ қашлағич билан отни қашламоқ; ~ عَنْهُ الْغُبَارَ бирор нарсадаги чангни (ғуборни) артмоқ (кетказмоқ); ~ النَّارَ пишиши учун нон устига олов қўймоқ; ~ اللَّحْمَ чўғ устига гўшт қўймоқ; II حَسَّسَ 1) пайпаслаб юрмоқ; 2) (*бирор н. ни*) пайпаслаб ушлаб кўрмоқ, тимирскиламоқ (عَلَى); اللِّي عَلَى رَأْسِهِ بَطْخَةٌ يُحَسِّسُ عَلَيْهَا *халқ. мақ.* азага борган аёл ўз дардини айтиб йиғлайди (*сўзма-сўз*: бошида яраси бор одам доим ўшани пайпаслайди); IV أَحَسَّ ҳис қилмоқ, сезмоқ, туймоқ, эшитмоқ, эътибор бермоқ (ب); V تَحَسَّسَ 1) дараклаб билмоқ, суриштириб билмоқ, сирдан бохабар бўлмоқ, разведка қилмоқ; 2) (*муҳаббат, хайрихоҳлик ва ҳ.к. ларни*) чуқур ҳис қилмоқ (ب); 3) пайпаслаб ушлаб кўрмоқ, тимирскиламоқ, ушлаб кўриб билмоқ; VII اِنْحَسَّ: ~ تِ الْأَسْنَانُ тишлар чириб тамом бўлди, тишлар тўкилиб кетди

– إِحْسَاسٌ *кўп.* ـَاتٌ, أَحَاسِيسُ ҳис қилиш, сезиш, туйиш, ҳис; شَدِيدُ الْ~ ўта сезгир, ўта сезувчан; عَدِيمُ (فَاقِدُ) الْ~ ҳиссиз, туйғусиз; 2) кечинма, бошдан кечириш; 3) олдиндан сезиш, кўнгилга келиш

– حَاسَّةٌ *кўп.* حَوَاسُّ сезги; الْحَوَاسُّ الْخَمْسُ сезгининг беш тури; ~ُ الْبَصَرِ وَالسَّمْعِ وَالشَّمِّ وَالذَّوْقِ وَاللَّمْسِ кўриш, эшитиш, ҳид билиш, таъм билиш ва ушлаб билиш сезгиси

– حِسٌّ 1) ҳис, туйғу, идрок этиш; 2) шитирлаш; товуш; овоз; وَلَا ~ وَلَا خَبَرَ مِنْهُ ундан на хат, на хабар бор; 3) чақалоқ туғилганидан кейин аёлларда буладиган оғриқ

– حُسَامٌ *жам.* майда балиқларнинг бир тури

– حُسَامَةٌ майда балиқча

– حَسَّاسٌ ҳассос, сезгир, бир нарсани ўзига тез оладиган; نُقْطَةٌ ~َةٌ *кўч.м.* нозик, қалтис жой; مَسْأَلَةٌ ~َةٌ нозик, қалтис масала

حَسَّاسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) сезги аъзоси; 2) кармович, қисқич, муйлаб (*айрим жониворларнинг сезиш, қисиш, овқатни қамраб олиш учун хизмат қиладиган аъзолари*)

– حَسَّاسِيَّةٌ сезгирлик, таъсирчанлик; شَدِيدُ الْ~ ўта сезгир (*мас., асбоб*); مَرَضُ الْ~ *мед.* аллергия

حَسُوسٌ очарчилик ва қурғоқчилик йили

– حِسِّيٌّ 1) сезгига оид, сезиладиган, билинадиган, сезиб бўладиган; الْمَذْهَبُ الْ~ *фалс.* сенсуализм (*билишнинг ягона манбаи ҳис деб ҳисобловчи таълимот*); 2) сезиларли, кўзга кўринарли; 3) моддий

– حَسِيسٌ[1] 1. сезувчан, сезгир; 2. чирсиллаш, чарсиллаш; шитирлаш, шитирлаган овоз; ғовур-ғувур, енгилгина шовқин; паст товуш

– حَسِيسٌ[2] йўқ бўлган, ҳалок бўлган, таг-томири қирқилган

– حِسِّيَّةٌ сезгирлик, таъсирчанлик

– مِحَسَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ қашлағич

– مَحْسُوسٌ 1. 1) сезги ёрдамида билинадиган; сезиларли, кўзга кўринарли, ~ لَا билиб бўлмайдиган; 2) сезувчан, сезгир, сезиларли; очиқ-ойдин, аниқ, равшан; ~ غَيْرُ ҳис қилиб бўлмайдиган, яширин; صَادَرَاتٌ غَيْرُ ~َةٍ *савдо.* яширин экспорт; 2. *кўп.* ـَاتٌ сезиладиган, ҳис қилинадиган нарсалар

I حَسَبَ (*у*) حِسَابٌ, حُسْبَانٌ 1) санамоқ; ~ أَلْفَ حِسَابِ минг хил тахмин қилмоқ, бирор ниманинг асл моҳиятини пайқамай тараддудда қолмоқ (لِ); ~ حِسَابًا لِ... (*бирор к. билан*) ҳисоблашмоқ; لَا تَحْسُبْ حِسَابًا لِغَيْرِي! ҳисоб-китобни фақат мен билан қил!; ~ حِسَابَهُ (*бирор к. билан*) ҳисоблашмоқ; ~ لِلْعَاقِبَةِ حِسَابَهَا оқибатни ҳисобга олмоқ; (*бирор н. ни*) тушуниб олмоқ, (*бирор н. нинг*) фаҳмига етмоқ; 2) дебетга, кирим томонига ёзиб қўймоқ (عَلَى); кредитга, чиқим томонига қайд этмоқ (لِ); 3) (*бирор к. билан*) ҳисоб-китоб қилмоқ, حَسِبَ (*а, и*) حُسْبَانٌ гумон қилмоқ, фараз қилмоқ, бирор фикрга келмоқ, ўйлаб кўрмоқ; حَسُبَ (*и*) حَسَبٌ аслзодалардан (оқсуяклардан) бўлмоқ; II حَسَّبَ: ~ الْمَيِّتَ жасадни кафанлаб ёки тош ичига дафн этмоқ; III حَاسَبَ 1) (*бирор к. билан*) ҳисоблашмоқ, ҳисоб-китоб қилишмоқ, орани очиқ қилмоқ; 2) ҳисоб бермоқ, ҳисобот бермоқ; 3) (*бирор к. дан бирор н. ҳақида*) ҳисобот талаб қилмоқ; 4) (*бирор масалада*) эҳтиёт бўлмоқ, сақланмоқ (عَلَى); حَاسِبْ عَلَى نَفْسِكَ эҳтиёт бўл, ўзингни эҳтиёт қил!; حَاسِبْ! етарли!, бўлади!; V تَحَسَّبَ 1) сўраб билмоқ, суриштириб билмоқ, сиридан бохабар бўлмоқ; 2) огоҳлантирилмоқ, эҳтиёт бўлмоқ; VI تَحَاسَبَ бир-бирига ўзаро ҳисобот бермоқ; VII اِنْحَسَبَ саналмоқ, ҳисобланмоқ; VIII اِحْتَسَبَ 1) ҳисобланмоқ, саналмоқ, аниқланмоқ; 2) санамоқ, ҳисобламоқ; 3) (*қарзни, голни ва ҳ.к. ларни*) ҳисобга олмоқ, ҳисобламоқ, эътиборга олмоқ; ҳисобга ўтказмоқ; 4) (*бирор н. га. бирор н.* билан) қаноатланмоқ, чекланмоқ (ب); 5) якин кишининг вафотига (*ёки йўқотилганлигига*) сабр-тоқат билан чидамоқ; عِنْدَ اللهِ أَجْرًا ~ (*бирор н. ни*) Оллоҳ йўлида қилмоқ (*бажармоқ*) (ب)

– اِحْتِسَابٌ 1) санаш, саналиш, ҳисоблаш, ҳисобланиш; 2) қаноат; 3) сабр-тоқат қилиш

– أَحْسَبُ *мн.* حَسْبَاءُ *кўп.* حُسْبٌ альбинизмга мубтало бўлган, тук *ёки* терининг рангсизланиши (оқариб кетиши) касалига учраган

– حَاسِبٌ *кўп.* حَسَبَةٌ 1. ҳисобловчи; 2. ҳисобчи, счётчик; ~ الْأَصْوَاتِ овозларни ҳисобловчи, саноқ комиссияси аъзоси (*сайлов ёки овоз беришда*)

– حَاسِبَةٌ 1. ҳисобловчи (*мн.*); ~ آلَةٌ ҳисоблаш машинаси; арифмометр 2. кўп. ـَاتٌ ҳисоблаш машинаси; الْ~ الْإِلِكْتُرُونِيَّةُ электрон-ҳисоблаш машинаси

– حِسَابٌ[1] кўп. ـَاتٌ 1) ҳисоблаш; ~ التَّفَاضُلِ *мат.* дифференциал ҳисоблаш; ~ التَّمَامِ وَالتَّكَامُلِ *мат.* интеграл ҳисоблаш; ~ الْمُثَلَّثَاتِ тригонометрия; عِلْمُ الْ~ арифметика; ~ الْجُمَّلِ абжад ҳисоби; ~ شَرْقِيٌّ йилни ҳисоблашнинг эски усули; ~ غَرْبِيٌّ йилни ҳисоблашнинг янги усули; 2) ҳисоб, тўлов; ~ الْأَرْبَاحِ وَالْخَسَائِرِ фойда ва зарарларнинг ҳисоби; جَارٍ ~ жорий ҳисоб; فَتَحَ ~ًا جَارِيًا жорий ҳисоб (счёт) очмоқ; عَلَى ~ عَلَى الْ~ қарзга; لِ~ِهِ унинг ҳисобига, унинг мол-мулки ҳисобига; لِ~ِهِ кимнингдир фойдасига; ~ بِغَيْرِ (بِلَا) беҳисоб, кўп; سَدَّدَ (دَفَعَ) الْ~ тўламоқ, ҳақ тўламоқ; سَوَّى الْ~ ҳисобни тартибга солмоқ, тўғриламоқ; أَسْقَطَهُ مِنَ الْ~ бирор нарсани эътибордан соқит қилмоқ; أَخَذَهُ بِالْ~ бирор нарсани эътиборга олмоқ, бирор нарса билан ҳисоблашмоқ; عَمِلَ أَلْفَ ~ (*бирор масалада*); жуда кўп ҳисоб-китоб қилмоқ (لِ); 3) якун, якун ясаш, ҳисобот; رَئِيسُ الْ~ـَاتِ ҳисоботлар бошлиғи; خِتَامِيٌّ ~ сўнгги, охирги ҳисоб-китоб; ~ خِتَامِيٌّ йиллик ҳисобот; أَدَّى ~ًا عَنْ бирор масала бўйича ҳисоб бермоқ; يَوْمُ الْ~ *ёки* الْ~ *дин.* қиёмат, қиёмат куни; 4) мол олиш *ёки* жўнатиш ҳужжати

– حِسَابٌ[2] етарли, етарли миқдорда; ~ عَطَاءٌ етарли миқдорда берилган нарса

– حِسَابِيٌّ ҳисобга оид; арифметик, арифметикага оид; عَمَلِيَّةٌ ~َةٌ арифметик амал

– حَسَابَةٌ аслзодалик, оқсуяклик

– حَسْبٌ 1) ҳисоб, санаш, санаб чиқиш, санаб кўриш, саноқ; 2) фикр, муҳокама, текшириш; 3) мўллик, кифоя қиларлик, етарлилик; حَسْبُنَا اللهُ (*ҳимоячи сифатида*) Аллоҳнинг ўзи бизга етади; لَا ... فَحَسْبُ *ёки* لَيْسَ ... فَ~ بَلْ шу холос!; لَيْسَ مُهَنْدِسًا بَارِعًا فَ~ ... وَلَكِنْ ... гина эмас, балки ... وَلَكِنَّهُ خَطِيبٌ أَيْضًا у қобилиятли муҳандислигина эмас, балки аъло даражадаги нотиқ ҳамдир; ~ كَ (بِ~ِكَ) مَثَلًا أَنْ ... сенга мисол сифатида етарлидир; وَ ~ُنَا أَنْ نَقُولَ إِنَّ ... шуни айтишимиз кифоя

қиладики, ...; ~ مَا = حَسَبَمَا (қар. حَسَبٌ)

– حَسَبٌ *кўп.* أَحْسَابٌ 1) аслзодалик, оқсуяклик; الْـ~ وَالنَّسَبُ аслзодалик, оқсуяклик, ذَوُو الأَحْسَابِ аслзодалар, оқсуяклар; 2) ота-боболардан қолган фахрланишга (мақтанишга) арзигулик хусусият; 3) тақдирлашга арзийдиган иш, хизмат; ... ~ *ёки* ... بِـ~ ...га биноан, ...га мувофиқ; بِـ~ هَذَا шунга мувофиқ, шунга биноан, шунинг учун; عَلَى ~ ذَلِكَ ўшанга мувофиқ, ўша нарсага биноан; مِنْ كُلِّ ~ حَاجَتِهِ وَلِكُلِّ ~ قُدْرَتِهِ (كَفَاءَتِهِ) ҳар кимдан қобилиятига яраша, ҳар кимга эҳтиёжига яраша, مِنْ كُلِّ ~ قُدْرَتِهِ وَلِكُلِّ ~ مَا يُؤَدِّي مِنْ عَمَلٍ ҳар кимдан қобилиятига яраша, ҳар кимга меҳнатига яраша; ~ مَا ...га кўра, ...га мувофиқ; ~ مَا اتَّفَقَ палапартиш, чалакам-чатти, дуч келганича; 4) *эск.* йиғинди, сон

حُسْبَانٌ[1] *эск.* бахтсизлик, бечоралик; жазо

– حُسْبَانٌ, حِسْبَانٌ[2] 1) ҳисоб, мўлжал; هَذَا لَمْ يَكُنْ فِي الْـ~ (بِالْـ~) бу ҳисобга олинмаган эди, бу мўлжалда йўқ эди; لَمْ يَدْخُلْ هَذَا فِي ~ه бу унинг мўлжалида йўқ эди; كَانَ فِي الْـ~ أَنَّ ... ҳисобда шу нарса бор эдики, ..., шу нарса мўлжалланмоқда эдики, ...; أَخَذَهُ فِي الْـ~ бирор киши билан ҳисоблашмоқ; 2) гумон, фараз, тахмин

حُسْبَانَةٌ[1] 1) момақалдироқнинг гумбурлаши; 2) булут; 3) дўл

حُسْبَانَةٌ[2] ёстиқча, кичкина ёстиқ

حُسْبَانٌ[2] *жам.* кичкина ўқ (камонники)

– حِسْبَةٌ *кўп.* حِسَبٌ 1) ҳисоб, саноқ; ҳисоб-китоб; 2) арифметик масала; 3) мукофот, илтифот, инъом; لِلَّهِ ~ Оллоҳ йўлида; 4) *тар.* тош-тарози назоратчиси мансаби

– حُسْبَةٌ *мед.* терида ранг берувчи модданинг етишмаслиги, альбинизм, оқариб кетиш

– حَسَبِيٌّ васийликка оид; ~ قَانُونٌ васийлик ҳақидаги қонун;

الْـ~ الْمَجْلِسُ васийлик (ҳомийлик) кенгаши

– حَسِيبٌ кўп. حُسَبَاءُ 1. оқсуяклар наслига мансуб; оқсуяк, аслзода 2. 1) ҳисобловчи, ҳисобчи; 2) ҳисобот қабул қилувчи; لَا رَقِيبَ عَلَيْهِ وَلَا ~ у ўз ихтиёрича иш тутади (*сўзма-сўз: унинг устида на назоратчи бор ва на ҳисобот кутувчи бор*)

– مُحَاسِبٌ, مُحَاسِبْجِيٌّ кўп. مُحَاسِبْجِيَّةٌ бухгалтер, ҳисоб-китоб юритувчи; قَانُونِيٌّ ~ ревизор, тафтишчи

– مُحَاسَبَةٌ 1) ҳисобот; текширув, тафтиш, назорат; 2) ҳисобчилик, бухгалтерия; مُزْدَوِجَةُ ~ الْقَيْدِ қаллоблик, ҳисобда қалбакилик; قِسْمُ الْـ~ бухгалтерия бўлими; تِجَارِيَّةٌ ~ савдо-сотиқ ҳисобчилиги, тижорат ҳисобчилиги; 3) (*бирор к. га нисбатан*) эътибор, аҳамият (عَلَى); (*бирор н. ҳақида*) ғамхўрлик, ғамхўрлик қилиш (عَلَى)

– مُحْتَسِبٌ *тар.* тош-тарози назоратчиси; инспектор

– مَحْسُوبٌ 1. саноқли, саналган, ҳисобланган; 2. *кўп.* مَحَاسِيبُ ҳимоя остидаги одам, эркатой, арзанда; مَحَاسِيكُ каминаи камтарин (*хат ёзишда*)

– مَحْسُوبِيَّةٌ ҳомийлик, ҳимоя қилиш; юқори мансабдаги кишининг севгилиси сўзи билан иш кўриши натижасида шаклланган тартиб-қоида, ошна оғайнигарчилик

~ اللَّحْمَ : حَسْحَسَ (حسحس) гўштни чўғ устида у ёқ- бу ёгига ағдармоқ, гўштдан кабоб қилмоқ; تَحَسْحَسَ қўзғалмоқ, силжимоқ, қимирламоқ, жилмоқ

I حَسَدَ (*у*) حَسَدٌ 1) (*бирор н. га*) ҳасад қилмоқ, ҳасад кўзи билан қарамоқ (عَلَى); 2) суқи кирмоқ, кўзи тегмоқ, кўзиктирмоқ; VI تَحَاسَدَ ўзаро бир бирларини ҳасад қилишмоқ

– حَاسِدٌ кўп. حُسَّادٌ, حَسَدَةٌ ҳасадгўй, ҳасадчи, суқ

– حَسَّادٌ ҳасадчи, ҳасадгўй, суқ

– حَسَدٌ ҳасад

– حَسُودٌ ҳасадчи, ҳасадгўй

– مَحْسُودٌ ҳасад қилинган нарса; الْـ~ مَفْسَدَةٌ *мқп.* бировнинг молига кўз тиккан ўз молидан айрилар (*сўзма-сўз:* ҳасад қилинган нарса фасоддир)

– مَحْسُودٌ ҳасад қилинган киши *ёки* нарса

I حَسَرَ (*у*) حَسْرٌ 1) (*бирор н. ни*) очмоқ, ялангочланмоқ (عَنْ); ~ عَنْ رُؤُوسِهِمْ бошларини ялангочламоқ; 2) туширмоқ, ечмоқ, ечиб ташламоқ; ~ اللِّثَامَ ниқобни олиб ташламоқ; ~ الْقِنَاعَ عَنْ ... *куч.м.* юзидаги ниқобни олиб ташламоқ, фош қилмоқ; 3) *эск.* озаймоқ, пасаймоқ (*сув ҳақида*); حَسَرَ (*у*) حُسُورٌ 1) усти очиқ бўлмоқ; 2) чарчамоқ, толиқиб қолмоқ, ҳорғинлик сезмоқ (*мас., кўз*); حَسِرَ (*а*) حَسْرَةٌ (*бирор н. ҳақида*) қайғурмоқ, ғам емоқ, ич-этини емоқ (عَلَى); II حَسَّرَ 1) хафа қилмоқ, ҳасратга қўймоқ, ранжитмоқ, дилини сиёҳ қилмоқ; 2) туламоқ, пати тўкилмоқ (*қуш ҳақида*), V تَحَسَّرَ 1) (*бирор н. ҳақида*) қайғурмоқ, ғам емоқ, ич-этини емоқ (عَلَى); 2) тўкилмоқ (*соч ҳақида*); патлари тўкилмоқ (*қуш ҳақида*); VII انْحَسَرَ 1) очилмоқ, ялангочланмоқ, ялангоч бўлмоқ; 2) (*бирор н. дан*) четлатилмоқ, узоқлаштирилмоқ (عَنْ); لَقَدْ ~ الْقِنَاعُ عَنْ ... юздаги ниқоб олиб ташланмоқ, фош бўлмоқ; 3) пасаймоқ, камаймоқ, тортилиб қолмоқ (*сув ҳақида*); X اسْتَحْسَرَ чарчамоқ, ҳолдан тоймоқ

– أَحْسَرُ *мн.* حَسْرَاءُ *кўп.* حُسْرٌ кўзи хира, хира кўзли; яқинни кўриб, узоқни кўролмайдиган, кўзи ўтмас; (*шунингдек:* ~ الْبَصَرِ)

– انْحِسَارٌ (*сувнинг*) камайиши, қайтиши; ~ الْمَدِّ сувнинг қайтиш пайтидаги озайиши

– تَحَسُّرٌ ғам, қайғу, қаттиқ ғам-ғусса

– حَاسِرٌ 1) очиқ, ялангоч; ~ الرَّأْسِ очиқ бошли, бошига ҳеч нарса киймаган, бош яланг; ~ الْبَصَرِ кўзи хира, хира кўзли, яқинни кўриб, узоқни кўролмайдиган; 2) = حُسْرٌ

– حَسِرٌ яқинни кўриб, узоқни кўролмаслик касали

– حَسَرٌ чарчоқ, ҳорғин

حُسْرٌ қилич ва қалқонсиз қолган жангчилар (*жанг майдонида*)

– حَسْرَانُ *мн.* حَسْرَى ғамгин, хафа, қайғудаги, маъюс

– حَسْرَةٌ *кўп.* حَسَرَاتٌ бало, кулфат, ҳасрат; зориқиш, зерикиш; يَا ~ى *ёки* وَاحَسْرَتَاهُ воҳасрато!, э-воҳ, ҳайҳот!

– حُسُورٌ *мед.* узоқни яхши кўролмаслик касали, миопия

– حَسِيرٌ[1] *кўп.* حَسْرَى 1) чарчоқ, ҳорғин; ~ الطَّرْفِ қарашлари ҳорғин; 2) кучсиз, заиф, бўш, нимжон; 3) *шунингдек:* ~ الْبَصَرِ кўзи хира, хира кўзли, яқинни кўриб, узоқни кўролмайдиган

حَسِيرٌ[2] *кўп.* حَسْرَى ҳасратда қолган, ҳасратли

– حَسْرٌ, حَسَرٌ *кўп.* مَحَاسِرُ 1) моҳият, асл маъно, мағиз; 2) яширин ғузаллик (*жозибадорлик*), латофат

– مِحْسَرَةٌ супурги

مَحْسُورٌ *эск.* бечора, камбағал, фақир

I حَسَكَ (*а*) حَسَكٌ 1) ғазабланмоқ, ғазаби қўзғамоқ; адоват қилмоқ, кек сақламоқ

حَسِيكَةٌ = حُسَاكَةٌ

حَسَكٌ *жам.* тикон, тиканак; ~ السُّنْبُلَةِ ғалла қилтириғи; ~ السَّمَكِ балиқ қилтириғи

– حَسَكَةٌ *кўп.* ـَاتٌ *д.с.* тикон, тиканак; игна

– حَسَكِيٌّ тиконли

حَسِيكَةٌ[1] адоват, нафрат, кек

حَسِيكَةٌ[2] *зоол.* типратикан, кирпи

حَسْكَنِيتٌ тикон, тиканак

حُسَالَةٌ арпа ва шунга ўхшаш доннинг устидаги қипиғи, пусти

حِسْلٌ *кўп.* حُسُولٌ калтакесак боласи

حَسِيلٌ *мн.* حَسِيلَةٌ бузоқ, сигирнинг боласи

حَسِيلَةٌ *кўп.* حَسَائِلُ , حَسِيلٌ *эск.* буқа ва моллар подаси

I حَسَمَ (*и*) حَسْمٌ 1) кесмоқ, қирқмоқ, ажратмоқ, кесиб ажратмоқ; ~ الْعِرْقَ томирни қирқмоқ ва қон оқмаслиги учун уни қуйдирмоқ; 2) тўғриламоқ, йўлга қўймоқ (*жанжални*) бартараф қилмоқ; 3) чиқармоқ, чегирмоқ, айирмоқ; VII انْحَسَمَ 1) тўғриланмоқ, бартараф бўлмоқ; 2) ажратилмоқ, кесилмоқ, қирқилмоқ

– حَاسِمٌ 1) ҳал қилувчи, қатъий, узил-кесил, кескин; 2) *кўп.* حُسُومٌ *эск.* орқама-орқа борувчи

– حُسَامٌ қилич; ~ السَّيْفِ қиличнинг дами, тиғи

– حَسْمٌ 1) кесиш, қирқиш, ажратиш; 2) бартараф этиш, тўғрилаш; 3) *кўп.* حُسُومَاتٌ чегирилган

нарсалар, чиқарилган нарсалар; 4) қатъият, кескинлик; ~ بِ қатъият билан, узил-кесил

– حَسْمَى сахродаги жой номи

– حُسُومٌ[1] баҳорги кеча-кундуз бараварлиги олдидан бўладиган бир неча кунлик совуқ, ҳаво, (*қибтий тақвимдаги барамҳот ойининг биринчи етти куни*)

– حُسُومٌ[2] шумлик, бахти қаролик, машъумлик

I حَسُنَ (*у*) حُسْنٌ 1) яхшиланмоқ, яхши бўлмоқ; гўзаллашмоқ, гўзал бўлмоқ; إِذَا ~ هَذَا فِي عَيْنَيْهِ агар бу унга ёқса (*сўзма-сўз:* агар бу унинг кўзларида чиройли (яхши) бўлса); 2) ўринли бўлмоқ, жўяли бўлмоқ, ўрнида бўлмоқ; يَحْسُنُ بِي أَنْ ... менинг ...им ўринли бўлади; мен ...им керак; II حَسَّنَ 1) безамоқ; 2) яхшиламоқ, такомиллаштирмоқ; ~ لَهُ (*бирор н. га*) ҳавасини келтирмоқ, қизиқтирмоқ, (*бирор к. ни*) танлаб олмоқ; III حَاسَنَ яхшилик билан муомалада бўлмоқ, яхши муомала қилмоқ; IV أَحْسَنَ аъло қилиб бажармоқ, аъло даражада амалга оширмоқ; хайр-саховат қилмоқ; (*бирор к. га*) яхшилик қилмоқ (إِلَى); اسْتِقْبَالِي ~ мени яхши кутиб олди; اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ ~ араб тилини яхши билмоқ; الظَّنَّ بِـ ... ~ ... ҳақида яхши фикрда бўлмоқ; أَحْسَنْتَ! офарин!, балли!; V تَحَسَّنَ 1) яхшиланмоқ; тузалмоқ, соғаймоқ; 2) дурустланмоқ, яхши бўлиб қолмоқ, дуруст бўлиб қолмоқ; X اسْتَحْسَنَ 1) ажойиб деб билмоқ, маъқулламоқ; 2) керакли, жўяли деб ҳисобламоқ; мақтамоқ

– إِحْسَانٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) эҳсон, хайр-саховат; хайр-эҳсон, мурувват; جَمْعِيَّةُ الْ~ хайрия жамияти; صَاحِبُ الْ~ мурувват кўрсатувчи, валийнеъмат, олийҳиммат, соҳиби эҳсон

– أَحْسَنُ *мн.* حُسْنَى *кўп.* مَحَاسِنُ энг яхши, энг гўзал, энг чиройли; الأَسْمَاءُ الْحُسْنَى *қар.* حُسْنَى; بِالْقُوَّةِ أَوْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ мажбуран *ёки* ихтиёрий; لَنْ يَنْتَهِيَ الأَمْرُ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ! бу иш яхшилик билан тугамайди!

– اسْتِحْسَانٌ 1) маъқуллаш, мақтов; 2) *шар.* шариатга зид эмас деб эътироф этиш

– تَحَسُّنٌ яхшиланиш; الطَّقْسِ ~ об-ҳавонинг яхши бўлиши

– تَحْسِينٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) яхшилаш, такомиллаштириш; 2) тўғрилаш; التَّحْسِينَاتُ الْفَنِّيَّةُ техникавий такомиллаштиришлар

– حَسَّانٌ 1) жуда чиройли, жуда гўзал; 2) *ат.от, мз.* Ҳассон

حُسَّانٌ = حَسَّانٌ

– حَسَنٌ *кўп.* حِسَانٌ 1. 1) чиройли, гўзал; ажойиб; 2) яхши, эзгу, пок; النِّيَّةُ الْـ~ـةُ эзгу ният; ~ яхши (*равиш*); سَارَ مِنْ ~ إِلَى أَحْسَنَ аста-секин яхши бўлиб бормоқ; 2. *ат.от.* Ҳасан

– حُسْنٌ *кўп.* مَحَاسِنُ 1) ҳусн, чирой, кўрк, зийнат; 2) яхши сифат, яхши хусусият; الأَدَبِ ~ одоблилик, ахлоқлилик; хушхулқлик; أَدَبٍ وَ حَفَاوَةٍ ~ فِي ғоят хушхулқ билан, хушхулқлик билан; الْحَظِّ مِنْ ~ *ёки* الْحَظِّ لِ ~ *қар.* حَظٌّ; حَظِّي مِنْ ~ бахтимга (*кириш сўз*); الْخُلُقِ ~ одоб, ахлоқ, яхши характер; الظَّنِّ ~ а) хайрихоҳлик, илтифот; б) яхши фикр; الْبَلَاءِ ~ борасидаги матонат; النِّيَّةِ ~ *қар.* نِيَّةٌ; بِـ~ ... فِي ... эзгу, пок ниятлар билан; النِّيَّةِ ~ عَنْ эзгу, пок ниятлардан келиб чиқиб; نِيَّتِهِ ~ عَنْ تَعَاوَنَ مَعَهُ эзгу ниятлардан келиб чиқиб, у билан ҳамкорлик қилмоқ; جَمِيلٌ ~ ютуқ; السَّيْرِ وَالسُّلُوكِ ~ яхши ахлоқ; الْقَبُولِ ~ яхши қабул; الْمُعَامَلَةِ ~ яхши муомала, муносабат

– حَسْنَاءُ *кўп.* حِسَانٌ гўзал аёл, барно аёл, нозанин

– حَسَنَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) яхши иш, хайрли иш; 2) хайр-садақа; 3) (*бирор н. нинг*) яхши томони; 4) хол

– حُسْنَى 1) хайрли иш, яхшилик, эзгулик; قَابَلَ الْ~ بِالشَّرِّ яхшиликка ёмонлик қилмоқ; بِالْ~ яхшиликча, аҳиллик билан; تَسْوِيَةُ الْخِلَافَاتِ بِالْ~ ихтилофларни яхшиликча бартараф этиш; الأَسْمَاءُ الْ~ исми сифот (*Оллоҳ таолонинг* الْقَدِيرُ, الرَّحِيمُ, الْكَرِيمُ *каби 99 та исми сифоти*); 2) муваффақиятли оқибат, натижа; 3) *эск.* имон-эътиқод йўлида жон бериш; 4) *эск.* жаннат

– حَسُّونٌ *кўп.* حَسَاسِينُ олифта

حَسُّونٌ *зоол.* турли рангда учрайдиган сайроқи қуш

– حُسَيْنٌ *ат.от.* Ҳусайн

– حُسَيْنِيٌّ *халқ.* тулки

– مَحَاسِنُ *кўп.* 1) яхши сифатлар, қадр-қиймат; 2) гўзалликлар, латофат

– مُحَاسَنَةٌ яхши муомала

– مُحْسِنٌ 1. фойдали, шарофатли, нажотбахш; 2. мурувват кўрсатувчи, олийҳиммат; хайр-эҳсон қилувчи, саҳий

– مُحَسِّنٌ 1) зийнат берувчи; яхшиловчи, такомилга етказувчи; 2) *ат.от, мз.* Муҳассин

– مُحَسَّنَاتٌ *кўп.* безаклар

– مُسْتَحْسَنٌ маъқулланган; исталган, орзу этилган; ёқимли

حسو I حَسَا (*у*) حَسْوٌ майдалаб, қултумлаб ичмоқ; V تَحَسَّى қултумлаб ичмоқ, ҳўплаб ичмоқ; VIII احْتَسَى 1) қултумлаб ичмоқ, ҳўплаб-ҳўплаб ичмоқ; 2) шўрва ичмоқ

– احْتِسَاءٌ қултумлаб ичиш, ҳўплаб-ҳўплаб ичиш

– حَسَاءٌ *кўп.* أَحْسِيَةٌ, أَحْسَاءٌ шўрва; ёвғон шўрва

– حَسْوٌ = حَسَاءٌ

– حَسْوَةٌ *кўп.* حَسَوَاتٌ, حُسًى, أَحْسِيَةٌ қултум, ҳўплам

حَسْيٌ ва حِسْيٌ *кўп.* أَحْسَاءٌ *эск.* қумликдаги сув тўпланадиган жой, қумликдаги ҳовуз

– حِسْيٌ *кўп.* حِسَاءٌ, أَحْسَاءٌ қум қоплаган тошлоқ текислик жой

I حَشَّ (*а/у*) حَشٌّ 1) ўрмоқ, ўриб олмоқ; 2) ўт емоқ; الْحَرْبَ ~ уруш келтириб чиқармоқ, уруш қўзғамоқ; النَّارَ ~ олов ёқмоқ; 3) қуримоқ, қуриб қолмоқ (*ўсимлик ҳақида*); II حَشَّشَ ўрмоқ, ўриб олмоқ; 2) ўт емоқ; 3) наша чекмоқ; IV[1] أَحَشَّ ~ تِ الْمَرْأَةُ аёл қорнидаги ҳомиласи қуриб қолмоқ; IV[2] أَحَشَّ ўрмоқ, ўриб олмоқ; VIII احْتَشَّ ўтларни йиғиб-теришга уринмоқ

– إِحْشَاشٌ ўрим пайти, мавсуми; пичан ўриш пайти

– حَشٌّ[1] ўрим, ўриш, пичан ўрими

– حَشٌّ[2] *кўп.* حُشُوشٌ 1) боғ, бўстон; 2) *анат.* орқа тешик; 3) ҳожатхона

– حُشَاشَةٌ, حُشَاشٌ сўнгги нафас, ўлим олди, ◊ حُشَاشَةُ قَلْبِهِ унинг энг азиз, энг қадрлиги

– حَشَّاشٌ 1) пичанфуруш, пичан сотувчи; 2) наша чекувчи, нашаванд

حَشَاشٌ[1] ичига ўт-ўлан тиқилган хуржун

حَشَاشٌ[2] *кўп.* أَحِشَّةٌ бирор нарсанинг ёни, чети, ён томони

– حَشَّاشُونَ الْ~ кўп. *тар.* ҳашшошлар (*халқ*)

– حَشَّةٌ ўриш, ўрим

– حَشِيشٌ *жам.* кўп. حَشَائِشُ 1) ўт, ўлан, гиёҳ; ёввойи ўт; пичан, хашак; 2) наша; تَعَاطِي الْ~ наша чекмоқ; صِينِيٌّ ~ *бот.* Хитой нашаси; 3) ўлик туғилган чақалоқ; 4) ҳашиш (*ун, гўшт ва хурмодан тайёрланадиган овқат*)

– حَشِيشَةٌ *кўп.* حَشَائِشُ 1) бир туп ўт, гиёҳ; 2) чўп, хас, майса; الْبَحْرِ ~ *бот.* Исландия йўсини; الْبَرَاغِيثِ ~ бурган; الْجَبَلِ ~ *бот.* тоғ бургани; الدِّينَارِ ~ *бот.* хмель, етимак; الْقِطَّةِ ~ *ёки* الْهِرِّ ~ *бот.* валериан ўсимлиги; الْمَحْمُودِيَّةِ ~ *бот.* лолагуллиларга мансуб манзарали ўсимлик; الْهِرَّةِ ~ *бот.* ялпизнинг бир тури

– حَشِيشِيٌّ оч яшил, оч зангор

– مَحَشٌّ ўтлоқ, ўтлоқзор

– مَحَشَّةٌ, مِحَشٌّ *кўп.* ـَاتٌ 1) ўроқ; чалғи, чалғи ўроқ, белўроқ; 2) косов, оташкурак

– مَحْشَشَةٌ *кўп.* ـَاتٌ наша чекадиган жой, афюн чекадиган жой

(حشب) حَوْشَبَةٌ одамлар жамоаси, гуруҳи

I حَشَدَ (*и, у*) حَشْدٌ 1) тўпламоқ, жамламоқ, йиғмоқ; бир жойга тўпламоқ; الْجَيْشَ ~ қўшин йиғмоқ, қўшин тўпламоқ; 2) тўпланмоқ, жамланмоқ, бир жойга йиғилмоқ; II حَشَّدَ жуда кўп сонли қилиб йиғмоқ, тўпламоқ; (*қўшин*) йиғмоқ, тўпламоқ; V تَحَشَّدَ тўпланмоқ, жамланмоқ; бирлашмоқ; VIII احْتَشَدَ тўпланмоқ, жамланмоқ, бир жойга йиғилишмоқ, тўпланишмоқ

– اِحْتِشَادٌ тўпланиш, йиғилиш, жамланиш, (*қушинларнинг*) тўпланиши

– حَاشِدٌ тўпланувчи, жамланувчи, йиғилувчи; кўп сонли, кўп кишилик, (*бирор н. га*) тўла (ب); ~ جُمْهُورٌ оломон

– حَشْدٌ 1) йиғиш, жамлаш, тўплаш; 2) қабул қилиш; ~ الْجَيْشِ сафарбар қилиш, мобилизация

– حَشَدٌ жамлаш, тўплаш; 2) *кўп.* حُشُودٌ оломон

– مُحْتَشَدٌ *кўп.* اتٌ ـ (*қушин ёки бирор н. нинг*) тўпланиш жойи

I حَشَرَ (*u, y*) حَشْرٌ 1) бир жойга йиғмоқ, тўпламоқ; 2) лиқ тўлдирмоқ, лиммолим тўлдирмоқ; киргизмоқ, ниқталаб тиқмоқ, суқмоқ; ~ نَفْسَهُ а) орага тиқилмоқ, суқилиб кирмоқ (فِى, بَيْنَ); б) (*бирор н. га*) аралашмоқ, илашмоқ (فِى, بَيْنَ); ~ أَنْفَهُ فِى ...га бурнини тиқмоқ; ~ مُحَدِّثَهُ فِى الزَّاوِيَةِ *куч.м.* суҳбатдошини оғиз очолмайдиган қилиб қўймоқ (*сўзма-сўз:* суҳбатдошини бурчакка тиқиб қўймоқ); II حَشَّرَ қўшиб қўймоқ, устига қўшмоқ; V تَحَشَّرَ (*бирор н. га*) аралашмоқ, илашмоқ (فِى); VII اِنْحَشَرَ 1) қўшилмоқ, устига қўшиб қўйилмоқ, суқиб қўйилмоқ; 2) аралашмоқ, илашмоқ

– حَاشِرٌ[1] *кўп.* حُشَّارٌ 1) ўлпон (солиқ); йиғувчи; 2) гўрков

– حَاشِرٌ[2] اَلْـ (Муҳаммад алайҳиссалом исмларидан бири *(у зотнинг бешта исмлари бор: Муҳаммад, Аҳмад, Ал-Моҳий, Ал-Ҳошир, Ал-Оқиб)*

– حَشْرٌ[1] 1) йиғиш, тўплаш, йиғин, يَوْمُ الْـ~ *дин.* қиёмат; 2) киргизиш, ниқталаб тиқиш, суқиш

– حَشْرٌ[2] (*сонда, жинсда, келишикда турланмайди*) келишган, нозик, латиф

– حَشَرَةٌ *кўп.* اتٌ ـ ҳашорат; عِلْمُ الْحَشَرَاتِ энтомология; *кўп.* одамгарчиликдан чиққан кишилар, палидлар

– حَشَرِىٌّ ҳашоратларга оид, الْمُبِيدَاتُ الْـ~ةُ зарарли ҳашаротларга қарши қўлланадиган кимёвий моддалар

– حَشْرِىٌّ, حَشَرِىٌّ 1. аралашқоқ, ... илашқоқ; шилқим, пашшахўрда; қизиқувчан; 2. олғир, лочин, суллоҳ

حَشْوَرٌ қад-қомати келишган, фигурали; ~ فَرَسٌ қомати келишган от

– مُتَحَشِّرٌ аралашқоқ, илашқоқ, ҳамма нарсага бурнини суқувчи; шилқим, пашшахўрда

– مَحْشَرٌ *кўп.* مَحَاشِرُ 1) тўпланиш жойи; 2) тўпланиш, йиғилиш; оломон

– مَحْشَرَةٌ *кўп.* مَحَاشِرُ ўриб олинган ўт ўрнига ўсиб чиққан янги ўт

مَحْشُورٌ тўпланган, жамланган, йиғилган

حَشْرَجَ хирилламоқ, хиррак келмоқ (*ўлим олдидан*)

– حَشْرَجَةٌ ўлимолди хирраги

(حشف) I حَشَفَ (*u*) حَشْفٌ : الضَّرْعُ ~ елиндан сут қўтарилмоқ (қочмоқ); II حَشَّفَ : الْعَيْنَ ~ кўзни чала юмиб, киприклар орасидан қарамоқ; V تَحَشَّفَ эскирган, тўзиган кийим киймоқ; пала-партиш кийинмоқ

– حَشَفٌ *жам.* паст навли хурмо; ◊ كَالَ لَهُ شَيْئًا كَيْلَ الْـ~ бирор нимани аямай, сахийлик билан бермоқ

– حَشَفَةٌ кўп. اتٌ ـ паст навли хурмо; қуруқ хамиртуруш, қуруқ ачитқи; ◊ الْقَضِيبِ ~ *анат.* жинсий олатнинг боши

– حَشِيفٌ эскирган, тўзиган кийим

– مُتَحَشِّفٌ пала-партиш кийинган одам, пала-партиш одам

I حَشَكَ (*u*) حَشْكٌ кўп сонда йиғилмоқ, тўпланмоқ; وَقَدْ ~ الْقَوْمُ فِى الْمَسْرَحِ театрда кўп одам тўпланди; ~ تِ النَّخْلَةُ хурмо дарахти кўп ҳосил берди; ~ النَّاقَةُ елини сутга тўлгунча туяни соғмай турмоқ

– حَاشِكَةٌ *кўп.* حَوَاشِكُ : رِيَاحٌ حَوَاشِكُ ҳар томондан эсадиган шамол

حَشَاكٌ онасини эммасин учун бузоқнинг оғзига боғланадиган егоч

حُشَاكَةٌ = حَشَاكٌ

حَشَكٌ ва حَشْكٌ *эск.* ҳайвоннинг елинида йиғилиб қолган сут

حَشْكَلَةٌ *халқ.* тил ёғламалик, хушомад; !~ بَلَاشْ тил ёғламалик қилманг!

I حَشَمَ (*u*) حَشْمٌ уялтирмоқ, ўсал қилмоқ, изо бермоқ; ёмон кўрган нарсасини айтиб қийнамоқ, азоб бермоқ; II حَشَّمَ = I; IV أَحْشَمَ 1) = I; 2) озор бермоқ, қийнамоқ; 3) аччиғини чиқармоқ, жаҳлини келтирмоқ, ғазаблантирмоқ; V تَحَشَّمَ (*бирор к. дан*) уялмоқ, изо бўлмоқ, номус қилмоқ; ийманмоқ (مِنْ, عَنْ); уятчан бўлмоқ, тортинчоқ бўлмоқ; VIII اِحْتَشَمَ 1) уятчан бўлмоқ, тортинчоқ бўлмоқ; 2) одобли бўлмоқ, хушхулқ бўлмоқ; 3) ҳурмат қилмоқ, иззат қилмоқ, ҳурматламоқ

– اِحْتِشَامٌ 1) камтаринлик; уятчанлик, тортинчоқлик; ~ غَيْرَ فِى ҳеч бир уялмасдан; 2) одоблилик, хушахлоқлик; 3) ҳурмат, ҳурмат қилиш, ҳурмат кўрсатиш

– تَحَشُّمٌ камтаринлик; уятчанлик, тортинчоқлик

– حَشَمٌ мулозимлар, шотирлар, хизматкорлар

– حِشْمَةٌ 1) камтаринлик; уятчанлик, тортинчоқлик; 2) одоблилик, хушахлоқлик; 3) ҳурмат, ҳурмат қилиш, ҳурмат кўрсатиш

– حَشِيمٌ *кўп.* حُشَمَاءُ ҳурматли, ҳурматга сазовор, эътиборли

– حَشِيمٌ = مُحْتَشِمٌ

– مُحْتَشِمٌ камтарин; уятчан, тортинчоқ

– مَحْشَمٌ *кўп.* مَحَاشِمُ *анат.* мояк, тухум; *кўп.* уят жойлар (*аъзолар*)

V تَحَشَّنَ ифлос бўлмоқ, ифлосланмоқ

I (حشو) حَشَا (*y*) حَشْوٌ 1) (*бирор н. билан*) тўлғазмоқ (ب), (*бирор н. ни*) тиқиб солмоқ (ب); 2) қийма солиб пиширмоқ; 3) (*милтиқни*) ўқламоқ, ўқ солмоқ; 4) пломба қўймоқ; II حَشَّى 1) роса тўлғазмоқ, тиқиб тиқиб тўлғазмоқ; 2) (*матнга*) илова киритмоқ (*қўлёзма ҳошиясида*) изоҳ бермоқ; ~ الْكِتَابَ китоб ҳошиясига мулоҳаза ёзиб қўймоқ; VII تَحَشَّى тўлмоқ, тиқиб солинмоқ; VIII اِحْتَشَى (*бирор н. билан*) тўлғазилмоқ, тиқиб солинмоқ (ب); ~ الْحَائِضُ بِالْكُرْسُفِ ҳайз кўрган аёл қон кетмаслиги учун пахта қўймоқ

– اِحْتِشَاءٌ тўлиш, лим-лим тўлиш; *мед.* (*қон томирларининг*) тиқилиб қолиши, инфаркт

– تَحْشِيَةٌ 1) илова; илова киритиш; 2) (*қўлёзма ҳошиясидаги*) изоҳлар

– حَاشِيَةٌ *кўп.* حَوَاشٍ *шунингдек. қар.* حشى 1) (*китобнинг*) ҳошияси; 2) (*қўлёзма ҳошиясидаги*) луғат, эслатма ва изоҳлар; китоб четига ёзиб қўйилган нарса; хат охирига ёзиладиган қўшимча олдидан қўйиладиган шартли ишора; عَيْشٌ رَقِيقُ الْحَوَاشِى роҳат-фароғатдаги ҳаёт; رَجُلٌ رَقِيقُ الْحَوَاشِى суҳбати жонон одам, хушмуомала одам

– حَشًا *кўп.* أَحْشَاءٌ ич, қорин, ичак-чавоқ; ичак; أَحْشَاءُ الْأَرْضِ ◊ ер ости, замин; فِى أَحْشَائِهِ бирор нарсанинг ичида; يَأْكُلُ الْجُوعُ أَحْشَاءَهُمْ уларни очлик қийнамоқда, улар оч қолмоқдалар (*сўзма-сўз:* очлик уларнинг ичакларини еяпти); أَنَا فِى حَشَاهُ у мен ҳақимда қайғурмоқда (*сўзма-сўз:* мен унинг ичидаман)

– حَشْوٌ 1) сомса *ёки* шунга ўхшашнинг ичига солинадиган нарса, қийма; 2) бирор нарсанинг ичига тиқилган нарса; 3) (*тишдаги*) пломба; 4) қўлёзмага киритилган илова; 5) ортиқча сўз; 6) (*милтиқни*) ўқлаш

– حَشْوَةٌ *кўп.* حَشَوَاتٌ 1) сомса *ёки* шунга ўхшашнинг ичига солинадиган нарса, қийма; 2) бирор нарсанинг ичига тиқилган нарса; 3) ўқ, заряд; 4) қаланғи-қасанғилар

– حَشْوَةٌ *ёки* حِشْوَةٌ الْبَطْنِ ~ ичак-чавоқлар

حِشْوَةٌ (*н.нингдир*) сифатсизи, ярамаси; هُوَ مِنْ ~ بَنِى زَيْدٍ у Зайд авлодининг ярамасидир

– حَشًى ичак-чавоқ; ◊ مِنْ بَيْنِ الْـ~ қалбнинг тўр-тўридаги, қалб қаридаги

– حَشِيَّةٌ *кўп.* حَشَايَا 1) тўшак, кўрпа, матрас; 2) ич, ички томон, ичкари

– مَحْشُوٌّ 1) уриб тиқилган, тиқиб солинган; 2) қиймаланган; ичига бирор нарса солинган (ب); 3) ўқланган (*мас., милтиқ*)

– مَحْشِىٌّ *кўп.* اتٌ ـ, مَحَاشٍ маҳший (*майда қилиб тўғралган сабзавотдан тайёрланган овқат*)

I حَشِىَ (а) حَشًى 1) ҳансирамоқ, қийналиб нафас олмоқ; бўғилмоқ, бўғилиб қолмоқ, димиқмоқ, нафаси қисилмоқ; нафас бўғилиш касали билан оғримоқ; II حَشَّى 1) ҳошияламоқ, ҳошия солмоқ; жияк тутмоқ; 2) (*матонинг*) четини қайириб тикмоқ, босмоқ; III حَاشَى (*бирор н. нинг таркибидан*)

чиқармоқ (مِنْ), V تَحَشَّى узоқлашмоқ, четлашмоқ, қочмоқ; 2) (*бирор н. дан*) сақланмоқ, эҳтиёт бўлмоқ (مِنْ), VI تَحَاشَى (*бирор н. дан*) ўзини четга тортмоқ, ўзини эҳтиёт қилмоқ (عَنْ); (*бирор н. дан*) ўзини тиймоқ, нафсини тиймоқ, сақланмоқ (عَنْ); (*бирор н. дан*) ўзини эҳтиёт қилмоқ (عَنْ)

– تَحْشِيَةٌ *қар.* حشو

– حَاشَ, حَاشَى, حَاشَا ...дан ташқари, ...дан бўлак; ◊ لَكَ أَنْ تَفْعَلَهُ! ~буни қилишдан ўзингни тий!; لِلّٰهِ ~ *ёки* حَاشَ لِلّٰهِ худо сақласин!

– حَاشِيَةٌ *кўп.* حَوَاشٍ (*шунингдек: қар.* حشو) 1) чекка, қирғоқ; 2) ҳошия; ён, қирра; мағиз, (*кийимнинг ёки ўрмоннинг*) чети, ёқаси, этаги; 3) мулозимлар, аъёнлар; رِقَّةُ الـ~ назокат; хушмуомалалик, эҳтиром; رَقِيقُ الْحَوَاشِي *ёки* رَقِيقُ الـ~ لَيِّنُ الـ~ назокатли, хушмуомала, хушфеъл юмшоқ табиатли, табиати юмшоқ; فِي حَوَاشِي الْجَمْعِ тўпланганлар орасида

– حَشًى қийналиб олинган нафас; تَأَمَّلْتُ فِي ~ ذَلِكَ اللَّهِيبِ الْعَظِيمِ бу улкан алангага нафасимни ичимга ютиб қараб турдим

– مُحَشٍّ *мн.* مُحَشُّونَ шарҳловчи (*китобнинг, қўлёзманинг ҳошиясига изоҳ ёзувчи*)

I حَصَّ (*а,у*) حَصٌّ чекига тушмоқ; I حَصَّ (*а*) حَصَصٌ 1) соч тўкилиб юпқалашмоқ; соч бутунлай тўкилиб битмоқ; 2) кесмоқ, қирқмоқ; 3) қирмоқ (*сочни*); II حَصَّصَ аниқ бўлмоқ, очиқ-ойдин бўлмоқ; кўринмоқ, пайдо болмоқ; III حَاصَّ (*бирор к. билан*) бўлишиб олмоқ, тақсим қилмоқ, (*бирор к. га*) улуш бермоқ; IV أَحَصَّ қисмга ажратмоқ, улуш тақсимламоқ VI تَحَاصَّ улушларни бўлишиб олмоқ; VII انْحَصَّ туламоқ, тўкилмоқ; الشَّعْرُ ~ соч тўкилмоқ

أَحَصُّ *мн.* حَصَّاءُ 1) сочи сийрак одам; 2) кўкрагида туки йўқ бўлган одам; 3) қанотидан пати тўкилган қуш; سَنَةٌ حَصَّاءُ экин битмаган йил; يَوْمٌ أَحَصُّ бўлутсиз қаҳратон кун; سَيْفٌ أَحَصُّ ялтираб турмайдиган қилич

حَاصَّةٌ *мед.* соч ва соқол тўкилиш касаллиги

حُصٌّ *кўп.* أَحْصَاصٌ , حُصُوصٌ *бот.* заъфарон (*зиравор ўсимлик*)

– حُصَاصٌ 1) тез чопиш, тез югуриш, чопиб кетиш; إِنَّ الشَّيْطَانَ إِذَا سَمِعَ الْأَذَانَ مَرَّ وَلَهُ ~ *ҳад.* Шайтон азон товушини эшитгач, тез чопиб қочиб қолади, жуфтакни ростлайди; 2) орқадан ел чиқариш, орқадан чиққан ел

– حِصَّةٌ 1) ҳисса, қисм, улуш; норма, квота; الْأَسَدِ ~ энг катта улуш (*сўзма-сўз:* йўлбарснинг улуши); 2) ўқув соати; 3) (*шунингдек:* الرِّبْحِ ~) акционерлик (*ҳиссадорлик*) жамиятида умумий фойдадан пайчиларга бўлиб бериш учун ажратилган улуш; фойданинг қисми

– مُحَاصٌّ = مُحَاصِصٌ

– مُحَاصِصٌ чоракор, коранда, ҳосилнинг бир қисмини бериш шарти билан ерни ижарага олувчи; فَلَّاحٌ ~ чоракор деҳқон

– مُحَاصَصَةٌ, مُحَاصَّةٌ 1) тақсим қилиш, бўлиб бериш, бўлиш; 2) ҳамкорлик; *шунингдек:* نِظَامُ الـ~ чоракорлик, корандалик; اشْتَغَلَ (فِي) بِالـ~ *ёки* اشْتَغَلَ عَلَى أَسَاسِ الـ~ чоракорлик, корандалик асосида ишламоқ

I حَصَأَ (*а*) ёки حَصِئَ (*а*) حَصْءٌ тўлмоқ, тўйинмоқ; الرَّضِيعُ ~ чақалоқнинг қорни сутга тўлди; مِنَ الْمَاءِ ~ сувга тўймоқ, қонмоқ

I حَصَبَ (*и, у*) حَصْبٌ (*бирор н. ни*) ташламоқ, ирғитмоқ (بِ) بِالْحِجَارَةِ ~ тош ирғитмоқ; الْأَرْضَ ~ тош ётқизмоқ, тош термоқ; بِاللَّعَنَاتِ وَالشَّتَائِمِ ~ лаънатламоқ ва сўкмоқ; حَصَبَ (а) حَصَبٌ *шунингдек:* حُصَبٌ қизамиқ чиқмоқ, қизамиқ тошмоқ; II حَصَّبَ 1) *шунингдек:* حُصِّبَ қизамиқ чиқмоқ, қизамиқ тошмоқ; 2) тош ётқизмоқ, тош термоқ

– حَاصِبٌ қаттиқ бўрон, шиддатли шамол

– حَصَبٌ[1] *жам.* майда тош; шағал

– حَصَبٌ[2] ўтин

– حَصْبَاءُ майда тош; шағал

– حَصَبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ майда тош, тошча

– حَصْبَةٌ *мед.* қизамиқ; الْمَائِيَّةُ ~ *мед.* қизилча, сувчечак (*болалар касаллиги*)

حَصِبَةٌ майда тошларни учирадиган кучли шамол

– حُصَيْبَةٌ *мед.* қизилча (*болалар касаллиги*)

مَحْصَبَةٌ тошлоқ ер

– مَحْصُوبٌ қизамиқ тошган, қизамиқ билан оғриган

حَصْحَصَ 1) аниқ бўлмоқ, равшан бўлмоқ; очиқ-ойдин бўлмоқ; 2) пайдо бўлмоқ, кўринмоқ; 3) (*н.нидир*) у ёқ-бу ёққа қимирлатиб ўрнатмоқ, жойламоқ, жойлаштирмоқ

حَصْحَصٌ тош, майда тош

– حَصْحَصَةٌ 1) аниқ бўлиш, равшан бўлиш, очиқ-ойдин бўлиш; 2) аниқлик, равшанлик, очиқ-ойдинлик

I حَصَدَ (*у*) حَصَادٌ ўрмоқ, ўриб йиғиштирмоқ, ҳосилни йиғиштириб олмоқ; IV أَحْصَدَ 1) (*йиғиштириб олиш учун*) пишиб етилмоқ; 2) эшмоқ, ўрамоқ, الْحَبْلَ ~ арқон эшмоқ; X اسْتَحْصَدَ: الزَّرْعُ ~ экинни ўриб олиш пайти бўлмоқ

أَحْصَدُ[2] *мн.* حَصْدَاءُ : حَصْدَاءُ شَجَرَةٌ сербарг дарахт, барглари қалин дарахт

أَحْصَدُ[2] эшилган пишиқ арқон

– حَاصِدٌ *кўп.* حُصَّادٌ ўроқчи, ўроқ ўрувчи

– حَاصِدَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ўрим машинаси

– حَصَادٌ ўроқ (*ўрим*) маҳали, ўрим-йиғим пайти, йиғим-терим

– حَصَّادٌ ўроқчи, ўроқ ўрувчи

– حَصَّادَةٌ *кўп.* ـَاتٌ (*шунингдек:* ~ آلَةٌ) ўрим машинаси; دَرَّاسَةٌ ~ (آلَةٌ) комбайн

– حَصْدٌ йиғим-терим, ҳосилни йиғиб олиш

– حَصِيدٌ, حَصِيدَةٌ *кўп.* حَصَائِدُ ҳосил, ўриб олинган буғдой; экини ўриб олинган ер; حَصَائِدُ الْأَلْسِنَةِ ғийбат-бўҳтон гаплар

مَحْصُودٌ эшилган, ўралган; حَبْلٌ ~ эшилган арқон

– مِحْصَدٌ *кўп.* مَحَاصِدُ ўроқ; чалғи, чалғи ўроқ, белўроқ

– مِحْصَدَةٌ *кўп.* مَحَاصِدُ терим машинаси, ўрим машинаси

– مُحْصَدٌ (*йиғиб-териш учун*) етилган, пишган; رَجُلٌ ~ الرَّأْيِ соғлом фикрли одам

– مَحْصُودٌ йиғиб-териб, ўриб олинган (*буғдой*)

I حَصَرَ (*у*) حَصْرٌ 1) ўраб сиқмоқ, ўраб сиқиб олмоқ; қамрамоқ, қамраб олмоқ, ўраб олмоқ; 2) чекламоқ, чек қўймоқ; тўхтатмоқ, тўхтатиб (*ушлаб*) қолмоқ; ... (فِي) الْبَحْثَ عَلَى ~ баҳсда (*бирор н. билан*) чекланмоқ; كَلِمَةً ~ сўзни қавс ичига олмоқ; ... اهْتِمَامَهُ ~ диққат-эътиборни ...га қаратмоқ ... جَوْدَةً فِي ~ фақат ...га зўр бермоқ; ... التُّهْمَةَ فِي ~ фақат ...нингина айби эканлигини билдирмоқ; 3) қисмоқ, қисиб қўймоқ, қамал қилмоқ, ўраб олмоқ; 4) (*озиқ-овқатда*) қонуний меъёр белгиламоқ, нормаламоқ, норма қўймоқ; حُصِرَ ичи қотиб қолмоқ, қабзият бўлмоқ; 5) аниқламоқ, ҳисоблаб чиқмоқ, эътиборга олмоқ; حَصِرَ (а) حَصَرٌ 1) дудуқланмоқ, тили тутилмоқ, тили бирдан тутилиб қолмоқ; боши берк кўчага кириб қолмоқ, довдираб қолмоқ; нима дейишни билмай қолмоқ; гапиролмай қолмоқ; 2) тор бўлмоқ, қисилган бўлмоқ; الصَّدْرُ ~ юрак сиқилмоқ; III حَاصَرَ қамал қилмоқ, блокада қилмоқ; IV أَحْصَرَ ман қилмоқ, имкон бермаслик; الْمَرَضُ ~ касаллик бирор ишни амалга оширишга имкон бермади; VI تَحَاصَرَ бир-бирини қисишмоқ; VII انْحَصَرَ 1) чекланмоқ, чекланган бўлмоқ, тор бўлмоқ, энсиз бўлмоқ, камбар бўлмоқ; 2) қаратилмоқ, тўпланмоқ, бир жойга тўпланмоқ; 3) оқибатда (*бирор н. га*) айланмоқ (فِي)

– انْحِصَارٌ 1) чекланиш; чекланганлик; 2) монополия (*Сурияда*)

– حَاصِرَةٌ *кўп.* حَوَاصِرُ қавс; هِلَالِيَّةٌ ~ кичик қавс (*эгма қавс*); عَضَادَةٌ ~ квадрат қавс (*ўрта қавс*);

– حِصَارٌ қамал; حَالَةُ الـ~ қамал ҳолати (вазияти); بَحْرِيٌّ ~ денгиз томондан қуршов; ~ اقْتِصَادِيٌّ иқтисодий қамал, эмбарго; ضَرَبَ (فَرَضَ) ~ اقْتِصَادِيًّا (*бирор н. ни*) иқтисодий жиҳатдан қамал қилмоқ (عَلَى); رَفَعَ (فَكَّ) الـ~ (*бирор н. ни*) қуршовдан

бўшатмоқ (عَنْ)

– حَصْرٌ ўраш, ўраб олиш, қамраб олиш, қамров; 2) норма белгилаш, чеклаш, чеклов; غَلاَمَةُ الْـ~ а) қавс; б) қўштирноқ; الْمَعْنَى ~ بـ *ёки* بِالْـ~ аниғини айтганда ...; 3) тутилиш, тўхтаб қолиш; الْبَوْلِ ~ *мед.* пешоб (сийдик) тўхталиши; 4) қуршов, қамал, ўраб олиш; بَحْرِيٌّ ~ денгиз томондан қилинган қамал; 5) ҳисоблаш, ҳисоб-китоб; руйхат; لا يَأْخُذُهُمْ ~ уларнинг саноғини билиб бўлмайди; يَفُوقُ الْـ~ меъёрдан ошиқ; 6) монополия (*Сурияда*); التَّبْغِ وَالتُّنْبَاكِ тамаки монополияси

– حَصَرٌ 1) дудуқлик, тили тутилиш, қийналиб гапириш; 2) юрак сиқилиши

حُصُورٌ = حَصَرٌ

– حُصْرٌ *мед.* ич қотиш, қабзият

– حُصُرِيٌّ кўп. حُصُرِيَّةٌ бўйрачи

حَصُورٌ 1) юраги тор, бахил; 2) *эск.* аёл билан қовушишдан ўзини тиювчи, иффатли (маъсум); 3) *эск.* хасислиги туфайли уйинда иштирок этмайдиган, хасис

– حَصِيرٌ[1] *кўп.* حُصُرٌ, حَصَائِرُ 1) тўшама, тўшак, бўйра, бордон; 2) ён, биқин

– حَصِيرٌ[2] юраги тор, бахил

– حَصِيرٌ[3] қамоқ, қамоқхона

– حَصِيرٌ[4] подшоҳ, шоҳ

– حَصِيرَةٌ *кўп.* حَصَائِرُ бўйра, бордон; حَرَّارَةٌ ذَاتُ ~ занжирли трактор; الشُّبَّاكِ ~ бино ичига еруғлик ва ҳаво ўтказиб турадиган панжарали дарпарда; الصَّيْفِ وَاسِعَةٌ ~ *мтл.* қиш ўчоғи тор, тур уйингга бор (*сўзма-сўз:* ёзнинг пардалари кенгдир)

– مُحَاصَرَةٌ қуршов, ўраб олиш, қамал

– مَحْصُورٌ 1) чекланган, чегараланган; аниқ, тор; 2) ич қотиш касалига мубтало; қабзиятли; 3) аёлларга қарамайдиган (эътибор бермайдиган, қизиқмайдиган) одам

حِصْرِمٌ[1] *жам.* хом, пишмаган узум, ангур; الآبَاءُ يَأْكُلُونَ الْـ~ وَالأَبْنَاءُ يَضْرَسُونَ *мтл.* ҳолвани ҳоким, калтакни етим ейди (*сўзма-сўз:* пишмаган узумни оталар ейдилару, ўғилларнинг тиши қамашади); نَأْكُلُ نَحْنُ الْـ~ *маж.* биз панд еймиз; биз аҳмоқ бўлиб қоламиз

حِصْرِمٌ[2] юраги тор, бахил

I حَصُفَ (*у*) حَصَافَةٌ соғлом фикрли бўлмоқ, соғлом фикрга эга бўлмоқ; тадбирли, мулоҳазали бўлмоқ; 2) эҳтиёткор бўлмоқ, эҳтиёт бўлмоқ; IV أَحْصَفَ пишиқ қилмоқ, пишитмоқ; ~ الْحَبْلَ чилвирни пишиқ қилиб эшмоқ; X اسْتَحْصَفَ 1) (*ақлий қобилият соҳасида*) энг юқори чўққига чиқмоқ (етмоқ); етук бўлмоқ, етуклик даражасига чиқмоқ; 2) маҳкам қилмоқ, маҳкамламоқ, пишитмоқ, пишиқ-пухта қилмоқ; عَلَيْهِ الزَّمَانُ ~ унга замон қаттиқ келди, замон унинг учун оғир келди

– حَصَافَةٌ 1) соғ фикрлилик, тадбиркорлик, мулоҳаза билан иш тутиш; 2) эҳтиёткорлик

– حَصَفٌ *мед.* иссиқ (тропик) мамлакатларда бўладиган темиратки

– حَصِفٌ 1) соғ ақлли, тадбирли, мулоҳазали; зеҳни ўткир, зийрак; 2) эҳтиёткор

– حَصِيفٌ соғлом фикрли; тадбирли, мулоҳазали; зеҳни ўткир, зийрак

I حَصَلَ (*у*) حُصُولٌ 1) содир бўлмоқ, амалга ошмоқ; бўлиб ўтмоқ, содир бўлиб ўтмоқ; юз бермоқ, рўй бермоқ; (*бирор к. нинг*) бошидан ўтмоқ (لِ); 2) (*бирор н. га*) эришмоқ, етишмоқ (عَلَى); (*бирор н. ни*) олмоқ, (*бирор н. га*) эришмоқ, эга бўлмоқ (عَلَى); 3) натижада ... бўлиб қолмоқ; (*бирор н. дан*) келиб чиқмоқ (مِنْ); I حَصَلَ (*а*) حَصَلاَتٌ ўтга қўшиб тупроқ ёки майда тошни еб азият чекмоқ (*ҳайвон ҳақида*); II حَصَّلَ 1) етишмоқ, эга бўлмоқ; 2; қидириб топмоқ, қўлга киритмоқ, олмоқ; 3) йиғмоқ, тўпламоқ; ундирмоқ, тўлатмоқ (*солиқни*), 4) ўрганмоқ, ўқимоқ, таҳсил кўрмоқ, таҳсил олмоқ; الْكَلاَمَ ~ айтилганларга якун ясамоқ, хулоса қилмоқ; V تَحَصَّلَ 1) топилмоқ, ҳосил этилмоқ, ҳосил бўлмоқ, олинмоқ; (*бирор н. дан*) келиб чиқмоқ (مِنْ); 2) (*бирор н. ни*) қидириб топмоқ, ҳосил этмоқ, олмоқ (عَلَى); 3) тўланмоқ, тушмоқ (*солиқ*); X اسْتَحْصَلَ олмоқ; (*бирор н. га*) эришмоқ, етишмоқ

– تَحْصِيلٌ 1) етишиш; эга бўлиш; ҳосил этиш, қўлга киритиш; 2) йиғиш, тўплаш; олиш; 3) *шунингдек:* عِلْمِيٌّ ~ *ёки* الْعِلْمِ ~ ўқиш, ўрганиш, таҳсил олиш; سَنَوَاتُ الْـ~ ўқиш (таҳсил) йиллари

– تَحْصِيلِيَّةٌ *кўп.* تَحْصِيلِيَّاتٌ солиқ йиғувчи, ўлпон йиғувчи

– حَاصِلٌ[1] *кўп.* حَاصِلاَتٌ, حَوَاصِلُ 1) натижа, оқибат; الضَّرْبِ ~ *мат.* кўпайтма; الْجَمْعِ ~ *мат.* йиғинди; تَحْصِيلُ الْـ~ жами, ҳаммаси бўлиб; الْـ~ وَالْقَوْلُ *ёки* бир сўз билан айтганда, хулоса қилиб айтганда; 2) моҳият, асл маъно; الأَمْرِ ~ ишнинг моҳияти, гапнинг пўст калласи; 3) ҳосил; 4) маҳсул, маҳсулот, натижа, самара; 5) тушум, савдодан тушган пул; 6) омбор, сарой, омборхона; камера (*мас., омонат юкни қўйиш учун*)

– حَاصِلٌ[2] (*бирор н. ни*) олувчи, қабул қилувчи (عَلَى)

– حَصَّالَةٌ *кўп.* اتٌ ~ ақчадон (*чақа-танга йиғадиган қутича*)

– حُصَالَةٌ 1) қолдиқ, қолган-қутган, бирор нарсанинг қолдиғи; 2) тўпон, қипиқ

حَصَلٌ *жам.* пишмай туриб тупидан тўкилган хурмо меваси

– حُصُولٌ 1) келиб чиқиш; 2) (*бирор н. га*) эришиш, етишиш (عَلَى)

– حَصِيلٌ 1) олинган натижа; 2) ўт- ўлан, ўсимлик

– حَصِيلَةٌ *кўп.* حَصَائِلُ 1) даромад, кирим; келим; йиғим; савдодан тушган пул; 2) якун; النَّشَاطِ ~ фаолият якуни; 3) йиғиштирилгандан кейин хирмонда қолган-қутган қолдиқлар

– حَوْصَلٌ *алиф.б.қ*

– حُوَيْصِلَةٌ *алиф.б.қ.*

– مَحْصَلٌ натижа, якун

– مُحَصَّلٌ 1. олинган, етиштирилган, қўлга киритилган; 2. 1) натижа, якун; 2) маъно, мағиз, мазмун; ... نَبَأُ ~هُمْ أَنَّ хабарнинг мазмуни шундан иборатки, ...

– مُحَصِّلٌ 1. 1) етиштирувчи, қўлга киритувчи, олувчи; 2) йиғувчи, йиғиштирувчи; 3) *тех.* тенг таъсир этувчи; الْقُوَّةُ الْـ~ةُ тенг таъсир этувчи куч; 2. 1) ўлпон йиғиштирувчи; 2) кондуктор (*трамвай ёки автобусда*)

– مُحَصِّلَةٌ 1) *тех.* натижаловчи, якунловчи куч; натижалантирув-чи, якунлантирувчи куч; السُّرْعَةِ ~ натижалантирувчи, якунланти-рувчи тезлик; 2) *мат.* ҳосила

– مَحْصُولٌ *кўп.* مَحَاصِيلُ , اتٌ 1) ҳосил, йиғим, тушум, йиғилган нарса; 2) маҳсулот; الْمَحْصُولاَتُ الزِّرَاعِيَّةُ қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари; 3) натижа, якун, иш натижаси (ҳосили), ишлаб чиқарилган *ёки* тайёрланган маҳсулот; фойдали иш коэффициенти; الْكَلاَمِ ~ гапнинг хулосаси, индаллоси, гапнинг пўсткалласи

حَصَالِبَانٌ *бот.* баргидан ва гулидан хушбўй мой олинадиган бута ўсимлиги, розмарин

I حَصَنَ (*у*) حَصَانَةٌ 1) мустаҳкам бўлмоқ, пишиқ бўлмоқ, маҳкам бўлмоқ, ёнига бориб бўлмайдиган бўлмоқ, эгаллаб бўлмайдиган бўлмоқ; 2) иффатли бўлмоқ, покиза бўлмоқ (*аёл ҳақида*); 3) *эск.* турмушга чиқмоқ, эрга тегмоқ; II حَصَّنَ 1) мустаҳкамламоқ, пишиқ қилмоқ, пишитмоқ; ёнига бориб бўлмайдиган қилмоқ, эгаллаб бўлмайдиган қилмоқ; 2) сунъий иммунитет ҳосил қилмоқ, организмни касал юқмайдиган, заҳар таъсир қилмайдиган қилмоқ; الْحَصْبَةِ وَالْجُدَرِيِّ ضِدَّ ~ қизамиқ ва чечакка қарши иммунитет ҳосил қилмоқ; IV أَحْصَنَ мустаҳкамламоқ, маҳкамламоқ; ҳимоя қилмоқ; эҳтиёт қилмоқ; 2) иффатли бўлмоқ, ўзига доғ туширимаслик, булғанмаслик (*аёл ҳақида*); уйланмоқ; الرَّجُلُ ~ одам уйланди; V تَحَصَّنَ 1) маҳкамланмоқ мустаҳкамланмоқ; қалъа сифатида фойдаланмоқ; (*бирор н. ёрдамида*) ҳимояланмоқ (بِ); 2) *эск.* иффатли бўлмоқ, ўзини тиймоқ

– إِحْصَانٌ 1) бокиралик, иффатлилик, беғуборлик, беайблик; 2) *эск.* никоҳ, турмуш қуриш

تَحَصُّنٌ *эск.* иффатлилик, софлик

– تَحْصِينٌ 1) мустаҳкамлаш, истеҳком барпо этиш; الْـ~ خَطُّ *ҳарб.* мустаҳкамланган линия, истеҳкомли линия; 2) сунъий иммунитет ҳосил қилиш; الْفَيْرُوسَاتِ ~ ضِدَّ вирусларга қарши иммунитет ҳосил қилиш; الْبَقَرِيِّ الطَّاعُونِ ضِدَّ ~ ўлатга қарши иммунитет ҳосил қилиш; بِالْمَصْلِ ~ махсус дориворлар билан эмлаш воситасида иммунитет ҳосил қилиш

– تَحْصِينَاتٌ *кўп. ҳарб.* Истеҳкомлар

حَاصِنَةٌ *кўп.* حَوَاصِنُ эск, нафси тийиқ аёл, турмушга чиққан аёл

– حَصَانٌ *кўп.* حُصُنٌ , اتٌ ـَ иффатли аёл, бокира аёл, ўзига доғ; туширимаган аёл, шарм-ҳаёли аёл

– حِصَانٌ *кўп.* أَحْصِنَةٌ ,حُصُنٌ 1) айғир, от; ~ الْجَرِّ аравага қўшиладиган от; ~ الْحَمْلِ юк ташувчи от; ~ الأَصِيلِ зотдор (*зотли*) от; ~ الرُّكُوبِ миниладиган от; ~ السِّبَاقِ йўртиб чопадиган от; учқур от, чопқир от, арғумоқ; طَلُوقَةٌ ~ айғир; ~ مُخْصِيٌّ ахта (бичилган) от; ~ الْبَحْرِ *зоол.* отбалиқ (*боши отнинг бошига ўхшаш балиқ*); ~ طَرْوَادَةَ *маж.* Троя оти (*миф. қадимги юнон афсоналарида айтилишича, Троя шаҳрини олиш учун ёғочдан ясалган от, одатда ҳийла қилиш маъносида қўлланади*); الـ~ الطَّائِرُ а) *фолк.* учар от; б) (*чолғу асбобларидаги*) харак, эшак; 2) *тех.* от кучи; 3) *шунингдек:* ~ الْوَثْبِ *спорт.* от (*жиҳоз*) 4) *шахм.* от, асп

– حَصَانَةٌ 1) мустаҳкамлик; матонатлилик, дахлсизлилик; الـ~ الْبَرْلَمَانِيَّةِ 1) парламент дахлсизлиги; الـ~ الدِّبْلُومَاسِيَّةِ дипломатларнинг дахлсизлиги; 2) иффатлилик, бокиралик, поклик; 3) касалга чалинмаслик, иммунитет

حُصْنٌ иффатлилик, поклик, парҳезкорлик

– حِصْنٌ *кўп.* حُصُونٌ 1) қалъа, қўрғон, истеҳком; ~ السِّلْمِ тинчлик таянчи; الـ~ الْحَصِينُ эгаллаб бўлмайдиган қалъа, енгиб (олиб) бўлмайдиган қўрғон; 2) *ат.от, мз.* Ҳисн

– حَصِينٌ 1) мустаҳкамланган; мустаҳкам; ўтиб бўлмайдиган, қўлга киритиб бўлмайдиган; 2) касалга чалинмайдиган, касалга йўлиқавермайдиган (ضِدّ)

– حُصَيْنٌ *кўп.* اتٌ ـَ қўрғонча, қалъача; حُصَيْنٌ *кич. дан, ат.от, мз.* Ҳусайн; ◊ أَبُو الـ~ урғочи тулки

مُحْصِنٌ *эск.* иффатли эркак; уйланган эркак

– مُحْصَنَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) иффатли аёл, ўзига доғ туширимаган аёл; эри бор аёл, никоҳдаги аёл; шарм-ҳаёли аёл; 2) турмушга чиққан аёл, турмушли аёл, эри бор аёл

حَصَا (*у*) حَصْوٌ ман қилмоқ, тақиқламоқ

حَصْوَةٌ *кўп.* حَصَوَاتٌ ,حَصَاوَى 1) тош, майда тош; силлиқ думалоқ тош; 2) *мед.* ички аъзоларда ҳосил бўладиган тош

I **حَصَى** (*и*) حَصْيٌ тошлар ёғдирмоқ, тош ирғитмоқ; حُصِيَ ички бирор аъзодаги тошдан касал бўлмоқ; IV أَحْصَى 1) санамоқ, ҳисобламоқ, ҳисоблаб чиқмоқ, ҳисоблаб чиқармоқ; (*номмаком*) айтиб (санаб) чиқмоқ, йўқлама қилмоқ; لا يُحْصَى *ёки* لا يُحْصِيهِ الْعَدُّ сон-саноқсиз, сон-саноғи йўқ, беҳисоб, битмас-туганмас, يُحْصَى عَدَدُهُمْ عَلَى أَصَابِعِ الْيَدِ улар бармоқ билан санарли даражада, уларни бармоқ билан санаш мумкин; 2) рўйхатдан ўтказмоқ; 3) тоқат қилмоқ, бардош бермоқ; X اسْتَحْصَى ҳисоб-китоб қилмоқ

– إِحْصَاءٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) ҳисоблаш, санаш; бирор ниманинг баҳосини ҳисоблаб чиқариш; ҳисоб; 2) статистика; кўп. статистик маълумотлар; 3) (*аҳолини*) рўйхатдан ўтказиш

– إِحْصَائِيٌّ 1. 1) ҳисоб-китобга тегишли, ҳисоб-китобга оид; 2) статистикага оид; 2. статист, статистика бўйича мутахассис

– إِحْصَائِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ статистик ҳисоб-китоб; кўп статистик маълумотлар, рақамлардан иборат бўлган маълумотлар

– حَصَاةٌ *кўп.* حَصَيَاتٌ 1) майда тошлар; шағал, майда тош; 2) *мед.* тошлар; ички бирор аъзодаги тош; ~ بَوْلِيَّةٌ қовуқдаги тош; ~ صَفْرَاوِيَّةٌ ўт пуфагидаги тош, ~ كَبِدِيَّةٌ жигардаги тош; ~ كُلَوِيَّةٌ буйракдаги тош; 3) ақл, фикр

– حَصَوِيٌّ тошлоқ, тошга бой, тоши кўп (*мас., оқим, сой*)

– حَصًى *жам.* майда тош; силлиқ думалоқ тош, шағал; йирик қум; ضَرَبَ بِالـ~ тошга қараб фол очмоқ

– حَصِيٌّ тошлоқ; أَرْضٌ حَصَاةٌ тошлоқ ер

I **حَصَّ** (*а/у*) حَصٌّ (*бирор н.га*) ундамоқ, қизиқтирмоқ, (*қизиқиш*) қўзғатмоқ, ҳавасини келтирмоқ (*бирор н. қилишга*) аврамоқ (عَلَى); II حَصَّصَ қаттиқ туриб ундамоқ, роса аврамоқ; III حَاصَّ = I; VI تَحَاصَّ бир-бирини ундамоқ, рағбатлантирмоқ

تَحْصِيصٌ *эск.* қизиқтириш, қўзғаш

– حَصٌّ ундаш, қизиқтириш, ҳавасини келтириш, авраш

حُصِّيٌّ тоғ этакларида учрайдиган тош

– حَصِيصٌ 1) чекка, ниҳоя, қирғоқ, чет; чегара; ~ الْفَاقَةِ وَالْفَقْرِ муҳтожлик ва қашшоқлик чегараси; 2) (*денгизнинг*) туби, қаъри; 3) (*тоғнинг*) этаги, таги; 4) жар, чуқур жар, тик жар; 5) *шунингдек:* الـ~ الْقَمَرِيُّ *астр.* ой йўлининг Ерга энг яқин нуқтаси; الـ~ الشَّمْسِيُّ *астр.* планета ва кометаларнинг қуёшга энг яқин нуқталари

I **حَضَأَ** (а) حَضْءٌ 1) ёқмоқ (*мас., олов*); келтириб чиқармоқ (*мас., уруш*); 2) аралаштирмоқ, титмоқ (*мас., ёниб турган кўмирни*)

حَضْبٌ ўтин, ёқишга мўлжалланган ёғоч (*қар.* حَطَبٌ)

حُضْبٌ *ёки* حِضْبٌ *кўп.* أَحْضَابٌ ёйдан чиқадиган овоз

مِحْضَاءٌ = مِحْضَبٌ

I **حَضَجَ** (у) حَضْجٌ ўт ёқмоқ, олов ёқмоқ; VII انْحَضَجَ ғазаби қайнаб тошмоқ, роса жаҳли чиқмоқ

حِضَاجٌ ичи тўлдирилган катта меш, саноч

مِحْضَاجٌ кийим ювилганида кирни кеткизиш учун уриладиган таёқ

I **حَضَرَ** (*у*) حُضُورٌ 1) келмоқ, етиб келмоқ, мавжуд бўлмоқ, ҳозир бўлмоқ; 2) тайёр бўлмоқ, ҳозир бўлмоқ; 3) ўтроқ бўлмоқ, шаҳарда яшамоқ; II حَضَّرَ 1) тайёрламоқ, ҳозирламоқ, ясамоқ, тайёрлаб қўймоқ; 2) ҳозир қилмоқ; етказиб олиб келмоқ; 3) маданиятли қилмоқ, маданиятга эриштирмоқ, ўтроқ ҳаётга ўтказмоқ; III حَاضَرَ 1) маъруза қилмоқ, лекция ўқимоқ; 2) (*бирор к. билан бирор жойда*) бирга бўлмоқ (عَلَى); IV أَحْضَرَ 1) тайёрламоқ, ҳозирламоқ, ясамоқ; 2) ҳозир қилмоқ; етказиб олиб келмоқ; олиб келмоқ; қаттиқ югурмоқ, шиддат билан чопмоқ (*от ҳақида*); V تَحَضَّرَ 1) тайёр бўлмоқ, тайёрланган бўлмоқ; тайёрламоқ; 2) ўтроқ бўлиб яшамоқ; шаҳарда яшамоқ, шаҳарликка айланмоқ; 3) маданийлашмоқ, маданиятли бўлмоқ; маданиятга эришмоқ; VIII احْتَضَرَ *эск.* иштирок этмоқ; (*бирор киши*) ҳузурига келмоқ; احْتُضِرَ ўлим олдида турмоқ, ўлимолди онларини бошдан кечирмоқ, ўлмоқ, вафот этмоқ; X اسْتَحْضَرَ 1) (*бирор н. ни*) чақиртирмоқ; ~ الأَرْوَاحَ руҳларни чорламоқ; ўлганларнинг руҳлари билан сўзлашмоқ; 2) (*бирор жойдан*) олиб келмоқ, етказиб келмоқ (مِنْ); 3) тайёрланмоқ, тайёр бўлмоқ, ҳозирланмоқ; 4)хаёлан тасаввур қилмоқ, эсга олиб такрорламоқ, эсламоқ, эсга келтирмоқ; ~ مَاضِيَهُ فِي مَشَقَّةٍ ўтмишни қийинчилик билан хотирламоқ

– احْتِضَارٌ ўлиш, жон бериш, вафот қилиш, сўниш, الـ آلامُ ўлимолди талвасаси

– إِحْضَارٌ (*судга*) чақирув; مُذَكِّرَةُ ~ судга чақирув қоғози

– اسْتِحْضَارٌ чақириқ, чорлов; чақириш, чақиртириш; ~ الأَرْوَاحِ руҳларни чақириш; ўлганларнинг руҳи билан сўзлашиш

– تَحَضُّرٌ шаҳар ҳаёти, шаҳарда яшаш; маданиятлилик, маданийлик

– تَحْضِيرٌ 1) тайёрлаш, ҳозирлаш, тайёрлаб қўйиш; ҳозирлаш; 2) тайёргарлик

– تَحْضِيرِيٌّ тайёрлашга оид

– حَاضِرٌ[1] *кўп.* حُضَّارٌ 1. ўтроқ; 2. шаҳарлик, шаҳарда яшовчи; ◊ صَارَ حَدِيثًا~ وَ بَادٍ ҳамма ёқда дув-дув гап бўлмоқ (*сузма-суз:* шаҳарликнинг ҳам, саҳройининг ҳам оғзига тушмоқ)

– حَاضِرٌ[2] *кўп.* حُضُورٌ 1) ҳозир бўлувчи, ҳозир бўлган, ҳозир; 2) ҳозирги (*замон*); ҳозирги вақтдаги, жорий; الـ~ ҳозирги вақт; فِي الْوَقْتِ الـ~ *ёки* فِي الـ~ ҳозир; 3) тайёр, тахт, нақд; !~ хўп, хўп бўлади!

– حَاضِرَةٌ[1] *кўп.* حَوَاضِرُ 1) асосий шаҳар, пойтахт, марказ; الـ~ وَالْبَادِيَةُ ўтроқлар ва кўчманчилар; 2) ўйингоҳ, стадион; 3) *эск.* қайта ишланган ер

– حَاضِرَةٌ[2] *кўп.* حَوَاضِرُ филнинг қулоғи

– حَضَارَةٌ 1) ўтроқ ҳаёт, шаҳар ҳаёти; 2) маданиятлилик, маданият; 3) (моддий) маданият, цивилизация; بَائِدَةٌ ~ йўқ бўлиб кетган маданият, цивилизация

– حَضَارِيٌّ маданиятга оид, цивилизацияга оид; маданий; الـ~ الْمُؤَرِّخُ маданиятлар тарихи бўйича

мутахассис; الْقِيَمُ الْـ~ـة маданият бойликлари, маданий бойликлар; ~ تَطَوُّر маданият тараққиёти; الْمُسْتَوَى الْـ~ маданият савияси, маданий савия

– حَضَرٌ 1) ўтроқ ҳаёт, шаҳар ҳаёти; 2) ўтроқ аҳоли, шаҳар аҳолиси; 3) маданият; қайта ишланган ер

– حَضْرَةٌ[1] 1) ҳозирлик, ҳузур; ~ه في унинг ҳузурида; шаҳар (*Шимолий Африкада*); марказ; пойтахт; 3) *дин.* жума намозида иштирок этиш (*исломда*); ибодат йиғини (*христианларда*)

– حَضْرَةٌ[2] *кўп.* حَضَرَاتٌ жаноб, хоним; ~ صَاحِب الْفَخَامَة رَئِيسُ الْجُمْهُورِيَّة республика президенти жаноби олийлари; ~ صَاحِب الْفَضِيلَة مُفْتِي الدِّيَار الْمِصْرِيَّة Миср ўлкасининг муфтийси жаноби олийлари, ~ صَاحِبَة الْعِصْمَة هُدَى هَانِم الشَّعْرَاوِيُّ Худо ҳоним жаноби олиялари

– حَضَرَةٌ *эск.* қурилиш материали; ~ الْمَسْجِد масжид қурилишига кетган материал

– حَضَرِيٌّ 1. маданиятга оид; маданиятли; مَطَالِبُ ~ـة маданий талаблар; امْرَأَةٌ ~ـة замонавий (маданий, илғор) аёл; 2. ўтроқ, шаҳарлик, шаҳар одами

– حُضُورٌ 1) ҳузур; ~ه في унинг ҳузурида; عَدَمُ ~ йўқлик, мавжуд бўлмаслик, ҳозир бўлмаслик; ~ الذِّهْن ўзини йўқотмаслик, ўзини дадил тутиш; 2) келиш; ҳозир бўлиш, ҳозирлик

– حُضُورِيٌّ томонларнинг ҳозирлигида амалга ошган; ~ا юзма-юз, рўпарама-рўпара

حُضَيْرٌ *ат.от, мз.* Ҳузайр

– حَضِيرَةٌ *кўп.* حَضَائِرُ гуруҳ, группа; *ҳарб.* отряд

– مُتَحَضِّرٌ 1) ўтроқ ҳолатда яшовчи, шаҳарлик; 2) маданиятли, маданий

– مُحَاضِرٌ маърузачи, маъруза қилувчи; лектор

– مُحَاضَرَةٌ *кўп.* ~ـاتٌ (*оммабоп*) маъруза; أَلْقَى ~ маъруза қилмоқ, лекция ўқимоқ

– مُحْتَضَرٌ 1) жин йўлиққан, жинларга дучор бўлган; 2) ўлим талвасасида турган, ўлим олдидаги; 3) *эск.* бориб кўрилган, зиёрат қилинган

– مَحْضَرٌ *кўп.* مَحَاضِرُ 1) ҳозирлик, мавжудлик; 2) йиғилиш, мажлис; 3) жамият, жамоат; 4) акт, протокол, қайд

– مُحْضِرٌ 1) ҳозир қилувчи, етказувчи, тайёрловчи; 2) чорловчи, чақирувчи; ~ الْمَحْكَمَة суд ижрочиси

– مُحَضِّرٌ лаборант, ўқитувчи ёрдамчиси

– مَحْضُورٌ жин йўлиққан, жинларга дучор бўлган; жин урган

– مُسْتَحْضَرٌ *кўп.* ~ـاتٌ маҳсул, маҳсулот; *кимё. фарм.* дори, препарат

حَضْرَمِيٌّ *кўп.* حَضَارِمَةٌ ҳазрамавтлик, Ҳазрамавтда яшовчи

I حَضَنَ (*у*) حَضْنٌ, حَضَانَةٌ 1) кўкракка босмоқ, қучоқламоқ, оғушга олмоқ; 2) боқмоқ, ўстирмоқ, вояга етказмоқ, тарбияламоқ; 3) тухум босиб, бола очмоқ; VIII اِحْتَضَنَ 1) бағрига босмоқ, қучоқламоқ, кўкракка босмоқ, оғушига олмоқ; ўз ичига олмоқ; 2) боқмоқ, қарамоқ, парваришламоқ, парвариш қилмоқ, вояга етказмоқ, тарбияламоқ; 3) олмоқ; ~ نَصِيبَهُ مِنْ هَذِهِ الْحَيَاة ҳаётдан ўз насибасини териб емоқ, олмоқ

– حَاضِنٌ[1] *кўп.* حَضَنَةٌ, حُضَّانٌ тарбиячи, мураббий

– حَاضِنٌ[2] *кўп.* حَوَاضِنُ тўп ўрнатиладиган супача, лафет; ҳаракатчан, ўзи ҳаракат қиладиган таглик (*машиналар учун*)

– حَاضِنَةٌ *кўп.* حَوَاضِنُ энага

– حَضَّانٌ 1) қамраб олувчи; 2) мароқли, жозибали, қизиқарли, қизиқтирадиган

– حَضَانَةٌ 1) ўстириш, вояга етказиш, парваришлаш; тарбия; دَارُ الْـ~ ясли; ~ نَفَقَاتُ الْأَوْلَاد болаларни тарбиялаш учун тўланадиган нафақа (алимент); 2) ғамхўрлик, назорат қилиш, қараб туриш, васийлик; 3) тухум босиб, бола очиб чиқиш; 4) *мед.* касалнинг пайдо бўлганидан биринчи аломатлари кўрингунча ўтган давр

– حَضْنٌ 1) қучоқлаш, бағрига босиш; 2) тухум босиб, бола очиш

– حِضْنٌ[1] 1) кўкрак; 2) қучоқ, оғуш; أَرْمَى في ~ أَحَدٍ ...нинг қучоғига ўзини отмоқ; أَخَذَهُ ~ ... (قَبْلَهُ) بِالْـ~ (*бирор к. ни*) қучоқ очиб кутиб олмоқ; فَتَحَ أَحْضَانَهُ لِـ... (*бирор н. га*) кўксини очмоқ

– حِضْنٌ[2] *кўп.* أَحْضَانٌ, حُضُونٌ (*н.нингдир*) ёни, биқини

– حَضْنَةٌ она товуқ босадиган тухум

حَضُونٌ *мн.* кўкрагининг ёки кўкрак тугмасининг бири иккинчисидан катта бўлган (*аёл, қўй ёки туя*)

الْحُضَيْنُ *ат.от, мз.* Ал-Ҳузайн

مُحْتَضَنٌ *эск.* қучоқ

– مَحْضَنَةٌ *кўп.* مَحَاضِنُ ясли

(حضو) مِحْضَاءٌ = مِحْضَأٌ

مِحْضَاءٌ ўт қалашда ишлатиладиган ёғоч косов

I حَطَّ (*а/у*) حَطٌّ 1) қўймоқ, ўрнаштирмоқ, жойлаштирмоқ, солмоқ; 2) олмоқ, олиб қўймоқ, олиб ташламоқ; ~ عَنْهُ الْأَغْلَالَ (*бирор к. ни*) кишандан бўшатмоқ; حَطَّ عَنْهُ ذَنْبَهُ уни гуноҳдан фориғ этди; 3) тўхтамоқ; 4) қўнмоқ, тушмоқ; пастламоқ; ерга қўнмоқ (*самолёт ҳақида*); ~ الرِّحَال лагерь қурмоқ, лагерь бўлиб жойлашмоқ; (*бирор жойга*) кўчиб бориб жойлашмоқ (في); ~ رَحْلَهُ عِنْدَ (في) ... *қар.* رَحْلٌ 5) (*бирор н. ни*) камайтирмоқ, камайтириб кўрсатмоқ (مِنْ); ~ مِنْ سُمْعَتِهِ бирор кимни обрўсизлантирмоқ, эътиборини кетказмоқ; ~ مِنْ قَدْرِهِ бирор кимнинг қадр-қимматини ерга урмоқ; ~ مِنْ قِوَاهُ бирор кимни кучсизлантирмоқ; ~ مِنْ قِيمَتِهِ бирор нарсанинг баҳосини пасайтирмоқ; ~ مِنْ كَرَامَتِهِ бирор кимни ҳақорат қилмоқ, таҳқир этмоқ; 6) (*нархи*) тушмоқ, пасаймоқ; ◊ ~ عَلَيْهِ бирор кимга қарши туҳмат ёғдирмоқ; حَطَّ الْبَعِيرُ *эск.* туя тез югурди; II حَطَّطَ ўзидан соқит қилмоқ (*юкни, оғирликни*); V تَحَطَّطَ (*бирор к. га*) қарши оёқлантирмоқ, ғижғижламоқ; (*бирор к. дан*) жаҳли чиқмоқ (عَلَى); VII اِنْحَطَّ 1) пастламоқ, пастга қараб шўнғимоқ; 2) тушмоқ, пасаймоқ, (*мас., нарх-наво*); 3) таназзулга юз тутмоқ; 4) жойлаштирилмоқ; ~ تَحْتَ الْمُلَاحَظَة назорат остига олинди, у назорат остида турибди; 5) бошга тушмоқ (عَلَى - *мас., мусибат*); VIII اِحْتَطَّ бўшатмоқ, чиқармоқ, туширмоқ; қўймоқ, ўрнаштирмоқ, жойлаштирмоқ; X اِسْتَحَطَّ арзонлаштиришни сўрамоқ

– أَحَطُّ энг паст, энг тубан, ~ مِنْ ... ...дан ҳам тубан

– اِنْحِطَاطٌ 1) пастлаш, пастга қараб шўнғиш; 2) таназзул; ёмонлашиш (*мас., соғлиқ*); 3) паст даража, номукаммаллик, нотекислик

حَطَاطٌ *жам.* 1) сут устидаги кўпик; 2) юзга тошадиган ҳусунбузар, ғудда

– حَطَّةٌ 1) камайтириш, камайтириб кўрсатиш, пастлатиш; مَكَانَهُ ~ бирор нарсанинг паст мавқеи; 2) ерга уриш; менсимаслик, назарга илмаслик, писанд қилмаслик; ҳақоратлаш; 3) *эск.* гуноҳлардан фориғ қилиш

حَطُوطٌ насли тоза чопқир туя

– حَطِيطَةٌ 1) (*қарз ҳужжатларининг*) ҳисоб-китоби; 2) скидка (*нархдан ёки оғирликдан ўтиб бериш*)

– مَحَطٌّ 1) тўхтаб туриш жойи; (*юкни ёки бирор н. ни*) қўйиш жойи; тўхташ (қўниш) жойи; станция, қўналға; الْبَضَائِع ~ юк (товар) станцияси; ~ لِرِحَالِ الْقَوَافِلِ карвонларнинг қўниш жойи; 2) *муз.* каденция, хотима; ◊ آمَالُهُ ~ кимларнингдир умид қилган нарсаси; الْأَنْظَارِ ~ ҳамманинг эътибори қаратилган нарса

مَحَطٌّ терига нақш чизиш ёки пардоз бериш учун ишлатиладиган металл чўп

– مَحَطَّةٌ *кўп.* مَحَاطُّ, ~ـاتٌ тўхтаб ўтиш жойи; станция; бекат, қўналға; الْوُصُول ~ бориб етиладиган станция; نَاظِرُ الْـ~ станция бошлиғи; الْإِذَاعَة ~ радио эшиттириш станцияси; الْإِرْسَال ~ узатиш (тарқатиш) станцияси; الاسْتِقْبَال ~ қабул қилувчи радиостанция; لَا سِلْكِيَّة ~ радиостанция; تَحَكُّم رَئِيسِيَّة ~ (*энергия тизимининг*) бош диспетчерлик пункти, كَهْرَبَائِيَّة ~ электростанция; كَهْرَذَرِيَّة ~ атом электростанцияси; الْكَوْنِيَّة ~ космик станция; لِلْأَرْصَاد الْجَوِّيَّة ~ метеорологик станция; الْمُحَوِّلَات ~ трансформатор кичик станцияси; أَوْقَفَ التِّرَامَ بِلَا ~ трамвайни

бекатдан ташқарида тўхтатмоқ

– مُنْحَطّ 1) паст, қадр-қиммати паст, эътибори йўқ, номукаммал; пасткаш, тубан; 2) таназзулга юз тутган

I حَطَأَ (а) حَطْءٌ бирор кимнинг орқасига шапатилаб урмоқ; الأَرْضَ بِهِ ~ *к.нидир* йиқитмоқ, ерга йиқитмоқ

حَطِيءٌ ёмон хулқи одам

حُطَيْئَةٌ жуда паст бўйли (пакана) одам

I حَطَبَ (*и*) حَطْبٌ ўтин термоқ, ўтин ёрмоқ; ~ حَبْلَهُ فِي бирор кимга ёрдам бермоқ; II حَطَّبَ = I; VIII اِحْتَطَبَ 1) кесмоқ (*ёғочни*); ўтин ёрмоқ; 2) ўтин йиғмоқ, ўтин термоқ

حَطَبٌ *мн.* حَطَبَاءُ *кўп.* حُطْبٌ = أَحْطُبٌ

– تَحْطِيبٌ 1) ўтин ёриш; 2) таёқлар билан олишиш (*Юқори Мисрдаги спорт ўйини*); رَقْصُ الـ~ таёқ ўйини (*Юқори Мисрда таёқ ушлаб тушиладиган рақс*)

– حَطَّابٌ ўтин қилувчи, ўтинчи; дарахт кесувчи, ёғоч кесувчи, ёғоч тайёрловчи

– حَطَبٌ *кўп.* أَحْطَابٌ ўтин; ёқилғи; ◊ لِلْحَرْبِ ~ тўп еми (*қирғинга юборилиадиган солдатлар*)

حَطِبٌ *кўп.* حُطْبٌ ўта ориқ одам, қилтириқ одам

حَطِيبٌ: ~ مَكَانٌ серўтин жой; أَرْضٌ ~ ـَةٌ ўтин *кўп.* топиладиган ер

I حَطَمَ синдирмоқ, парчаламоқ; I حَطِمَ (*а*) حَطَمٌ ёши ўтиб қолмоқ, кексаймоқ, қаримоқ; II حَطَّمَ бузмоқ, майдалаб синдирмоқ, синдириб майдаламоқ; майда қисмларга бўлмоқ; الرَّقْمَ ~ الْقِيَاسِيَّ рекорд ўрнатмоқ; إِرَادَةَ الشَّعْبِ ~ халқ иродасини букмоқ; V تَحَطَّمَ майда-майда бўлиб кетмоқ, чил-чил бўлмоқ; синмоқ, синдирилмоқ; VII اِنْحَطَمَ вайрон бўлмоқ, бузилмоқ, синмоқ, синдирилмоқ: мажақланмоқ

– تَحْطِيمٌ бузиш, вайрон қилиш, тор-мор қилиш; الذَّرَّةِ ~ *физ.* атомнинг парчаланиши

– حُطَامٌ синиқ, бўлак, парча, қолдиқ; السَّفِينَةِ ~ кема парчалари; الدُّنْيَا ~ а) дунёнинг ўткинчи нознеъматлари; б) обрў-эътибор, мол-мулк, бисот

حُطَمٌ 1) *эск.* ҳамма нарсани ер билан яксон қилувчи; 2) *эск.* (*ҳайвонларига нисбатан*) берахм (бешафқат) чўпон

– حُطَمَةٌ *эск.* ҳамма нарсани куйдириб ташлагувчи олов; رَجُلٌ ~ еб туймас одам, серовқат одам; الـ~ дўзах номларидан бири

– حُطْمَةٌ *кўп.* حُطَمٌ синиқ, бўлак, парча, қолдиқ

– حَطِيمٌ[1] الـ~ ал-Ҳатим (*Каъбатуллоҳ деворларидан бир қисмининг номи*)

– حَطِيمٌ[2] вайрон бўлган, тор-мор қилинган

– مُحَطِّمٌ бузувчи, синдирувчи; الْبَاخِرَةُ الـ~ـةُ الْجَلِيدِ музёрар кема

حُطَّمٌ бўш, заиф, нимжон; камбағал, қашшоқ, бечора

I حَطَّ (*и/а*) حَطٌّ 1)бахтли бўлмоқ, бахтиёр бўлмоқ, саодатга эришмоқ; 2) ризқи баланд бўлмоқ; IV أَحَطَّ = I

– حَظٌّ *кўп.* حُظُوظٌ улуш, насиба, тақдир, қисмат; бахт, саодат, омад; муваффақият, катта ютуқ; тўқлик, бадавлатлилик, мўллик; хурсандлик, мамнунлик, шодлик; роҳат, ҳузур-ҳаловат; سُوءُ الـ~ муваффақиятсизлик, бахтсизлик, омадсизлик; مِنْ حُسْنِ الـ~ *ёки* مِنْ سُوءِ الـ~ بخ бахтга қарши; مِنْ لُحْسْنِ الـ~ *ёки* مِنْ الـ~ хайрият, яхшики, яхшиямки; الْحَسَنِ ~ـهِ унинг бахтига; حَانَهُ الـ~ ундан омад кетди; ... أَتَاحَ لَهُ الـ~ أَنْ унга ...иш муяссар бўлди; لَعَنَ الـ~ أَسْعَدَنِي لَقَدْ тақдирга лаънат ўқимоқ, ...أَنْ мен шундан бахтлиманки, ...

حَظُوظٌ *эск.* (*бирор н.да*) улушга эга бўлган (فِي)

– حَظِيظٌ бахтли, омадли, толеи ёр

– مَحْظُوظٌ 1. бахтиёр қилинган; бахтли, бахтиёр; шод, хуррам; 2. севикли, жонажон, азиз, манзур

– مَحْظُوظِيَّةٌ ҳузур-ҳаловат; шодлик, хуррамлик

I حَظَبَ (*и*) حُظُوبٌ *ёки* حَظَبَ (*а*) حَظَبٌ семирмоқ, қорин солмоқ

I حَظَرَ (*у*) حَظْرٌ 1) қўрғон қилиб ўрамоқ, девор билан ўраб олмоқ; 2) (*бирор к. га*) ман этмоқ, таъқиқламоқ (عَلَى); 3) молхонага (*қўрага*) жойламоқ (*ҳайвонларни*); II حَظَّرَ тамоман ман этмоқ, мутлақо таъқиқламоқ, VIII اِحْتَظَرَ атрофини қўра қилиб ўраб олмоқ

– حِظَارٌ қўра, ғов, тўсиқ, девор

– حَظْرٌ таъқиқ, таъқиқлаш, ман этиш; عَلَى ~ وَارِدَاتِ эмбарго, молни мамлакатга келтиришни таъқиқлаш; التَّجَارِبِ النَّوَوِيَّةِ ~ ядро синовларини таъқиқлаш

– حَظِيرَةٌ *кўп.* حَظَائِرُ қўра, ғов, тўсиқ; молхона, қўйхона; الْبَهَائِمِ ~ оғилхона; الْغَنَمِ ~ қўйхона, қўтон; لِتَرْبِيَةِ الْبَدَارِيِّ ~ паррандалар асрайдиган хона, товуқ катаги; الْمِنْطَادِ ~ азростатлар турадиган, қўнадиган жой; ◊ الْقُدْسِ ~; жаннат; ...دَخَلَ فِي ~ ...нинг таркибига кирмоқ

مُحْتَظِرٌ *эск.* тўсиқ ясоқчи

– مَحْظُورٌ 1. ман этилган, таъқиқланган; 2. *кўп.* ـَاتٌ таъқиқланган нарсалар: ـَاتٌ таъқиқлар; الضَّرُورَاتُ ضَرُورَةٌ *қар.* تُبِيحُ الـ~ ـاتِ

حَظْرَبَ камоннинг ипини таранг тортмоқ; ~ الْحَبْلَ арқонни пишиқ қилиб эшмоқ

I حَظَلَ (*у,и*) حَظْلٌ, حِظْلَانٌ (*бирор н. қилишни*) ман этмоқ, тақиқламоқ; هُوَ يَحْظَلُ حَظَلَانًا у аччиқланган одам каби юраётир

حَظَلٌ = حَظَّالٌ

حَظِلٌ қурумсоқ, ўта бахил, томсаялар

حَظَلٌ = حُظُولٌ

I (حظو) حَظَى (а) حَظْوَةٌ, حُظْوَةٌ, حَظَاةٌ) роҳатланмоқ, мазза қилмоқ, завқланмоқ; фойдаланмоқ; (*бирор н. қилиб*) ҳузур олмоқ, лаззатланмоқ(ب); بِتَأْيِيدِهِ ~ қўллаб-қувватлашидан фойдаланмоқ; بِثِقَتِهِ ~ ишончидан фойдаланмоқ, баҳраманд бўлмоқ; بِشَرَفِ التَّعَرُّفِ بِهِ ~ у билан танишиш шарафига муяссар бўлмоқ; بِمُقَابَلَتِهِ ~ у билан бўлган учрашувдан баҳраманд бўлмоқ, у билан учрашиш насиб бўлмоқ; 2) (*бирор н. ни*) олмоқ (ب) ; 3) ҳурматли бўлмоқ, эътибор эгаси бўлмоқ; VIII اِحْتَظَى = I

أَحْظَى *эск.* энг ҳурматли, энг ҳурматга сазовор

حَظْوَةٌ *кўп.* حَظَاءٌ, حَظَوَاتٌ 1) камон ўқининг кичкинаси, кичик ўқ; 2) дарахтнинг ҳали қотмаган илдиз

– حُظْوَةٌ 1) юқори даража, имтиёзли даража; мурувват, лутф, эътибор; қулайлик туғдириш; маъқуллаш; ҳурмат қилиш; عِنْدَهُ ~ نَالَ унинг мурувватига сазовор бўлмоқ; 2) бахт, толе

– حَظِيٌّ обрў-эътиборли, юқори мартабали

– حَظِيَّةٌ кўп. حَظَايَا никоҳсиз хотин, ўйнаш

حُظَيَّةٌ *кўп.* حُظَيَّاتٌ учсиз ўқ, учланмаган ўқ, камоннинг учланмаган ўқи

– مَحْظِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ = حَظِيَّةٌ

I حَفَّ (*а/у*) حَفٌّ 1) (*бирор н. билан*) ўраб олмоқ (ب); بِالْمَخَاطِرِ ~ хавф-хатарлар таҳдид қилмоқ; 2) (*бадандаги*) жунни қирмоқ; олдирмоқ (*мас., соқолни*); 3) қириб олмоқ, қиртишлаб ташламоқ; 4) бир нарсанинг ўзини жуда кўп емоқ; حَفَّ[1] (*и/и*) حُفُوفٌ қуримоқ; تِ الأَرْضُ ~ ердаги ҳамма нарса қуриди; حَفَّ[1] (*и/у*) حَفِيفٌ 1) шовқин солмоқ; шитирламоқ, шалдирамоқ, шилдирамоқ, шитир-шитир қилмоқ; 2) шир-шир қилмоқ (*арранинг овози ҳақида*); II حَفَّفَ 1) ўраб олмоқ; 2) (*бадандаги*) жунни қирмоқ, олмоқ; VIII اِحْتَفَّ (*бирор к. ни, бирор н. ни*) ўраб олмоқ; (*бирор н. атрофида*) жипслашмоқ

– حَافٌّ 1) ўраб олган, ўраб олувчи; 2) қўшиб ейдиган нарсаси йўқ (*мас., нон*)

– حَافَّةٌ *кўп.* حَوَافُّ 1) чет, қирғоқ, тўсиқ; عَلَى ~ الْحَرْبِ уруш арафасида; 2) қирғоқ, соҳил; الْقَارَّةِ ~ океан, денгизнинг қитъага туташган қисми

– حَفَافٌ *кўп.* أَحِفَّةٌ чет, қирғоқ, ён, биқин

حَفَفٌ камбағаллик, бебизоатлик, рўзғордаги торлик; ~ مَعِيشَةٌ оғир ҳаёт, оғир рўзғор; طَعَامٌ ~ оз овқат, оз миқдордаги таом

– حُفُوفٌ тукларни юлиш, олиш (*мас., юздаги*)

– حَفِيفٌ 1) шитирлаш, шалдираш, шилдираш; 2) ширилаш (*арра овози ҳақида*)

– مِحَفَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ замбил; тахтиравон, моафа; касаллар аравачаси, коляска; касаллар замбили (носилкаси)

مَحْفُوفٌ *эск.* ўраб олинган

حُفَاثٌ *кўп.* حَفَافِيثُ = حَفِثٌ

حَفِثٌ ёки حَفْثٌ *кўп.* أَحْفَاثٌ заҳарсиз илон

I حَفَدَ (*у*) حَفْدٌ ,حَفَدَانٌ (*бирор н. ни*) тез бажармоқ; IV أَحْفَدَ тезлик билан кўтармоқ, тезда кўтармоқ

– حَافِدٌ *кўп.* حَفَدَةٌ хизматкор

– حَفْدٌ тезлик, суръат

– حَفِيدٌ *мн.* حَفِيدَةٌ *кўп.* حَفَدَةٌ ,أَحْفَادٌ набира, невара

– مُحْتَفِدٌ: ~ سَيْفٌ кескир (ўткир) қилич

– مَحْفَدٌ *кўп.* مَحَافِدُ насл, зурриёт, авлод

I حَفَرَ (*у*) حَفْرٌ I) кавламоқ; кавлаб олмоқ, кавлаб чиқармоқ, кавлаб ташламоқ, кавлаб топмоқ; ~ حُفْرَةً чуқур кавламоқ; *кўч.м.* зимдан чоҳ қазмоқ; 2) маъдан, ёғоч *ёки* тошга ўйиб нақш солмоқ, ўйиб ишламоқ; عَلَى الْخَشَبِ ~ ёғочни ўйиб нақш солмоқ; عَلَى الْعِظَامِ ~ суякка нақш ишламоқ; عَلَى الْمَعْدِنِ ~ маъданни ўйиб нақш чизмоқ; 3) пармалаб кавламоқ; VIII اِحْتَفَرَ кавламоқ, қазмоқ, қазимоқ

– أُحْفُورٌ *кўп.* أَحَافِيرُ 1) кавлаб топилган нарса; археологик топилма; 2) қазилма

– أُحْفُورَةٌ = أُحْفُورٌ

– حَافِرٌ *кўп.* حَوَافِرُ 1) туёқ; ~ وَ خُفٌّ туялар ва отлар; وَقَعَ الْ~ عَلَى الْ~ бир жуфт олмадек ўхшаш бўлмоқ; жуда тўғри, ҳеч нари-бериси йўқ; 2) қазувчи, кавловчи

– حَافِرَةٌ[1] кўп. اتٌ ـَ экскаватор; غُرْفَةُ الْ~ экскаватор кабинаси

– حَافِرَةٌ[2] бидоя, ибтидо, бошланиш; رَجَعَ إِلَى ~ه бошланғич ҳолатга қайтмоқ, аслига қайтмоқ; عِنْدَ الْ~ бошланишида, дарҳол, ўша пайтнинг ўзида

– حَافِرِيٌّ 1) туёққа оид, туёқли; 2) туёқ шаклидаги

– حَفَّارٌ 1. қазувчи; ~ الْقُبُورِ гўрков; 2. 1) ер қазувчи; 2) ўймакорлик билан шуғулланувчи; 3) *зоол.* бузоқбоши

– حَفَّارَةٌ ер кавлайдиган машина; экскаватор

– حَفْرٌ 1) кавлаш, қазиш; وَرَدْمٌ ~ қазиш ишлари; 2) ўймакорлик; 3) *мед.* тиш касалланиши; тишда ҳосил бўладиган тош, дурда

– حَفَرٌ[1] *мед.* тиш касалланиши

– حَفَرٌ[2] қазилганда чиққан тупроқ

– حُفْرَةٌ *кўп.* حُفَرٌ чуқур, чоҳ

حُفْرِيٌّ *бо.* қумда ўсадиган ва ҳар доим яшил ўсимлик

– حَفْرِيَّاتٌ *кўп.* 1) қазиб олиш, қазиб (кавлаб) чиқариш; عِلْمُ الْ~ археология; қазиш пайтида топилган ашёлар

– حَفِيرٌ 1) кавлаб олинган, қазиб чиқарилган; 2) қабр

– حَفِيرَةٌ *кўп.* حَفَائِرُ 1) чуқур, чоҳ; ҳандақ, зовур; 2) қазиладиган жой; عُلَمَاءُ الْحَفَائِرِ археологлар

مُحَفَّرٌ эск. ўйиб ишланган, ўйма

I مَحَجَ (*а*) مَحْجٌ йўнмоқ, пўстини армоқ; ~ ـتِ الرِّيحُ الْأَرْضَ шамол тупроқни ер юзидан суриб кетди

– مَحْفُورٌ 1) кавланган, кавлаб ташланган, қазилган; 2) ўйиб нақш ишланган; صُورَةٌ ~ـةٌ ўйиб ишланган расм, гравюра

I حَفَزَ (*и*) حَفْزٌ 1) (*бирор н. қилишга*) ундамоқ, жалб қилмоқ, қизиқтирмоқ (عَلَى ,إِلَى); 2) санчиб олмоқ, санчиб тешмоқ; 3) орқадан келиб сурмоқ; орқадан итармоқ, туртмоқ; اللَّيْلُ النَّهَارَ ~ тун кунни суриб чиқарди (кун орқасидан тункирди); V تَحَفَّزَ (*бирор н. га*) тайёр турмоқ, ҳозир турмоқ, бўлмоқ (لِ); VIII اِحْتَفَزَ 1)= V; 2) тиззалаб *ёки* чўкка тушиб ўтирмоқ; ялпалмай, қисиниб ўтирмоқ

– حَافِزٌ *кўп.* حَوَافِزُ рағбатлантирувчи нарса, туртки, бирор ишни орзулашга бўлган сабаб

– حَفَّازٌ *кўп.* اتٌ ـَ *кимё.* катализатор (*реакцияларни юзага келтирувчи ёки тезлатувчи модда*)

الْحُوفَزَانُ *ат.от, мз.* Ал-Ҳавфазон

I حَفَشَ (*и*) حَفْشٌ 1) тўлмоқ, тўлиб тошмоқ; 2) тўлдирмоқ, тўлғазмоқ; السَّيْلُ ~ селнинг суви тўлиб тошди; السَّيْلُ الْوَادِيَ ~ сел дарани сувга тўлдирди

حَافِشَةٌ *кўп.* اتٌ ~ , حَوَافِشُ селнинг йўли, оқими

حَفْشٌ *зоол.* осётрлар оиласига мансуб балиқ тури; ~ كَبِيرٌ *ёки* أَبْيَضُ ~ катта оқ балиқ; ~ صَغِيرٌ осётрлар оиласига мансуб балиқ тури

– حِفْشٌ *кўп.* أَحْفَاشٌ, حِفَاشٌ 1) кичик уй, уйча; 2) сават, корзинка

– حُفَيْشٌ осётр, бикри (*балиқнинг бир тури*)

حَفَصَ (*и*) حَفْصٌ 1) жам қилмоқ, тўпламоқ, йиғмоқ; 2) الشَّيْءَ مِنْ يَدِهِ ~ ирғитмоқ, отмоқ, итқитиб юбормоқ

حَفْصٌ 1) шернинг боласи; 2) *ат.от, мз.* Ҳафс

حَفْصُونُ от.от,мз. Ҳафсун; ابْنُ ~ Ибн Ҳафсун (*испан қўзғолончилари раҳбари*)

مَحْفَصَةٌ *кўп.* مَحَافِصُ чармдан ишланган замбил

حَفَضَ (*у*) حَفْضٌ 1) эгмоқ, букмоқ, энгаштирмоқ; 2) ирғитмоқ, отмоқ, қўлдан ташлаб юбормоқ

حَفَضٌ *кўп.* أَحْفَاضٌ, حِفَاضٌ 1) уй анжомлари солинган (кўчиш олдидан) қоп; 2) юклаш учун (кўчиш олдидан) тайёрлаб қўйилган ун анжомлари

I حَفَظَ (а) حَفْظٌ 1) асрамоқ, сақламоқ, авайламоқ, эҳтиёт қилмоқ; риоя қилмоқ; ғамхўрлик қилмоқ, жон куйдирмоқ; ҳимоя қилмоқ; يَحْفَظُ (بِالْبُوسْتَةِ) ~ـهُ حِفْظَ حَنَفَةٍ (بِالْبَرِيدِ) йўқлаб олинадиган хат; الْعَيْنَ бирор нарсани кўз қорачиғидек сақламоқ; 2) ёддан билмоқ, ёдламоқ, ёд олмоқ, ёдлаб олмоқ, хотирда сақламоқ; 3) ғамлаб қўймоқ, ғамламоқ; консерва қилмоқ; ◊ عَلَى ظَهْرِ قَلْبٍ ~ ёдламоқ, ёдлаб олмоқ, ёддан билмоқ; II حَفَّظَ 1) (*Қуръони каримни*) ёдлаб олмоқ, ёдламоқ, хотирда сақламоқ; 2) ёдлатмоқ, ёд олишга ўргатмоқ; уқтирмоқ, тушунтирмоқ; 3) аччиғини келтирмоқ, жаҳлини чиқармоқ, ғазабини келтирмоқ, ғазаблантирмоқ; III حَافَظَ асрашга (сақлашга, эҳтиёт қилишга) уринмоқ (ҳаракат қилмоқ); риоя қилмоқ; (*бирор н. га*) ғамхўрлик қилмоқ, жон куйдирмоқ (عَلَى); ҳимоя қилмоқ, қўриқламоқ, мудофаа қилмоқ (عَلَى); IV أَحْفَظَ ғазабини қўзғамоқ, ғашига тегмоқ, аччиқлантирмоқ, жаҳлини чиқармоқ (*бирор к.ни бошқа бирор к. га қарши*) нафратини қўзғамоқ, қаҳрлантирмоқ (عَلَى); V تَحَفَّظَ 1) эҳтиёт бўлмоқ, сақланмоқ; ҳушёр бўлмоқ, ҳушёр бўлиб турмоқ; 2) ўзини тута билмоқ, вазмин бўлмоқ, сипо бўлмоқ; 3) (*бирор н. ҳақида*) ғам емоқ, қайғурмоқ (ب); 4) бирин-кетин ёд олмоқ; VIII اِحْتَفَظَ 1) ўзи учун асрамоқ (сақламоқ), тўхтатиб қолмоқ, тутиб қолмоқ (ب); ўзида сақлаб қолмоқ; حَقَّ الرَّدِّ فِيمَا بَعْدُ ~ ўзида жавоб қайтариш ҳуқуқини сақлаб қолмоқ; ~ لِنَفْسِهِ بِحَقِّهِ (*бирор н. қилиш*) ҳуқуқини ўзида сақлаб қолмоқ (عَلَى ,فِي) بِرَأْيِهِ ~ ўз фикрида қолмоқ; 2) сақланмоқ, асралмоқ; 3) (*бирор н. га*) риоя қилмоқ (ب); X اِسْتَحْفَظَ (*бирор к. дан*) сақлашни (асрашни) илтимос қилмоқ (сўрамоқ)

– تَحَفُّظٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) эҳтиёткорлик, ҳушёр туришлик; вазминлик, сиполик; ضَحِكَ فِي غَيْرِ ~ ўзини тўхтатолмай кулмоқ; ~ بِ вазминлик билан, ўзини босиб олган ҳолда; 2) консерватизм; 3) *кўп.* изоҳ, шарҳ; шарт, баҳона; دُونَ ـَ اتٍ сўзсиз, ҳеч бир шарт қўймасдан

– تَحَفُّظِيٌّ эҳтиёт шарт деб қилиб қўйилган, эҳтиёткорлик сифатидаги, олдини олиш сифатида амалга оширилган, олдиндан амалга оширилган; إِجْرَاءَاتٌ ~ـةٌ олдини олиш учун бажариладиган чоралар

– تَحْفِيظٌ ёд олиш, ёдлаш

– حَافِظٌ *кўп.* حُفَّاظٌ ,حَفَظَةٌ 1. 1) авайлаб сақловчи, эҳтиёт қилувчи; 2) ёддан билувчи; 2. 1) сақловчи, қўриқловчи; 2) *кўп.* حَوَافِظُ сақлагич; 3) Қуръони каримни ёддан билувчи қори, ҳофиз; 4) *кўп.* حَفَظَةٌ банданинг бу дунёдаги яхши ва ёмон амалларини ёзиб борувчи фаришта

– حَافِظَةٌ[1] хотира, ҳофиза

– حَافِظَةٌ[2] *кўп.* حَوَافِظُ 1) рўйхат, хотира ёзуви; 2) ҳамён, кармон; сумка; الْكُتُبِ ~ жилд, сумка; ~ الْأَوْرَاقِ *ёки* النُّقُودِ ~ ҳамён, кармон

– حِفَاظٌ[1] сақлаш, асраш, авайлаш; қўриқлаш, ҳимоя; الْ~ عَلَى السِّلْمِ тинчликни ҳимоя қилиш

– حِفَاظٌ[2] *кўп.* اتٌ ـَ қуллоб (*тананинг*

касал жойини танғиб қўядиган камар, белбоғ); бинт

– حَفْظٌ 1) асраш, сақлаш, қўриқлаш, ҳимоя; 2) ёдлаш, ёдда сақлаш, ёд олиш; 3) консервалаш, консерва қилиш; 4) риоя қилиш, амал қилиш

– حَفَظَةٌ *кўп.* одамларнинг номаи аъмолини битувчи фаришталар

– حَفْظَةٌ ғазаб, қаҳр, жаҳл, кек, адоват

– حَفِيظٌ 1. қўриқловчи, пойловчи, сақловчи; 2. пойлоқчи

– حَفِيظَةٌ *кўп.* حَفَائِظُ = حَفْظَةٌ أَثَارَ ~ـَهُ بِـ бирор кимнинг ғазабини қўзғатмоқ, жаҳлини чиқармоқ

– مُتَحَفِّظٌ оғир табиатли, вазмин, саботли, чидамли

– مُحَافِظٌ 1. 1) қўриқловчи, пойловчи; риоя қилувчи; عَلَى الْمَوَاعِيدِ ~ жуда аниқ, ўз вақтида бажарувчи; 2) консерватив, эскиликни сақлаб қолишга интилувчи; 2. 1) сақловчи, назоратчи; пойлоқчи; 2) консерватор; حِزْبُ الْـ~ِينَ консерваторлар партияси; 3) муҳофиз (*муҳофаза бошлиғи*), губернатор

– مُحَافَظَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) риоя қилиш, сақлаш, асраш, авайлаш; أَتَعَهَّدُ بِالْـ~ عَلَيْهِ ~ى عَلَى حَيَاتِي уни ўз ҳаётимдек асраш кафиллигини оламан; 2) муҳофаза (*муҳофиз бошқарадиган маъмурий-ҳудудий бирлик*)

– مَحْفَظَةٌ, مِحْفَظَةٌ *кўп.* مَحَافِظُ портфель, папка; ~ الْجَيْبِ *ёки* نَقْدِيَّةٌ ~ ҳамён, кармон; 2) ғилоф, жилд

– مَحْفُوظٌ сақланаётган, асралаётган, қўриқланаётган; بِالْبَرِيدِ (بِالْبُوسْتَةِ) ~ йўқлаб олинадиган хат; 2) ёдланган, эсда қолган; 2) консерваланган

– مَحْفُوظَاتٌ *кўп.* 1)архивдаги делолар, архив ҳужжатлари, архив; دَارُ الْـ~ архив (*идора, ташкилот*); 2) (*мактабларда*) ёд олинадиган материаллар

– مُسْتَحْفَظٌ *ҳарб.* захира, запас, резерв

I حَفَلَ (*и*) حَفْلٌ, حُفُولٌ 1) тўпланмоқ, жамланмоқ, йиғинмоқ; келиб тўпланмоқ, йиғилмоқ; 2) тўла бўлмоқ, тўлмоқ, (*бирор н. га ёки бирор н. билан*) тўлғазилмоқ (ب); 3) (*бирор н. га*) эътибор бермоқ, диққатни қаратмоқ (ب);(*бирор н. га*) аҳамият бермоқ (ب); 4) қайғирмоқ, ташвишланмоқ, жон куйдирмоқ; بِهِ مُحْفَلٌ муҳим; II حَفَّلَ 1) (*бирор н. билан*) безамоқ, зийнат бермоқ (ب); 2) йиғмоқ, тўпламоқ; النَّاقَةَ ~ сути елинда тўпланиши учун туяни соғмай турмоқ; V تَحَفَّلَ ясанмоқ, зийнатланмоқ, ўзига оро бермоқ; VIII اِحْتَفَلَ 1) тўпланмоқ, йиғилишмоқ; тантана ташкил қилмоқ, байрам қилиб ўтказмоқ; (*бирор н. ни*) нишонламоқ (ب); بِالذِّكْرَى الْخَمْسِينَ عَلَى ~ مَوْلِدِهِ бирор кимнинг эллик ёшини нишонламоқ; 2) (*бирор к. ни*) тантанали қабул қилмоқ, шарафламоқ (ب); الْوَادِي بِالسَّيْلِ ~ сел даранинг икки қирғоғини тўлдириб оқди; 3) (*бирор н. га*) эътиборни қаратмоқ; (*бирор н. ҳақида*) қайғурмоқ

– اِحْتِفَالٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) лиқ тўлганлик; 2) тантана, байрам; тантана маросими, расмий тантана тартиби; خِطَابِيٌّ ~ تَذْكَارِيٌّ ~ юбилей тантаналари; ~ـًا بِـ... ...ни байрам қила туриб, ...ни тантанали нишонлаган ҳолда

– حَافِلٌ 1) (*бирор н. га*) тўла, лиқ; кўп сонли, кўп одамли; ~ جَمْعٌ кўп сонли оломон; ~ ضَرْعٌ сутга тўла елин; ~ وَادٍ сувга тўла дара; 2) тантанали

– حَافِلَةٌ *кўп.* حَوَافِلُ, ـَاتٌ 1) вагон; 2) автобус; киракаш извош

حُفَالٌ кўп, лиқ, лиқ тўла

– حُفَالَةٌ нишхўрт, бирор ниманинг яроқсиз қисми

– حَفْلٌ 1) оломон; йиғин, ҳалойиқ; компания; 2)тантана, нишонлаш; افْتِتَاحُ الْمُؤْتَمَرِ ~ конференциянинг, конгресснинг очилиш тантанаси

– حَفْلَةٌ *кўп.* حَفَلَاتٌ тантана, байрам қилиш, байрам; тантанали йиғилиш; тантана маросими; тамоша; меҳмонлар билан ўтказиладиган кеча; الاسْتِقْبَالِ ~ қабул маросими (*мас. элчихонада*) ~ افْتِتَاحِ الْمُؤْتَمَرِ конференция, конгресснинг очилиши тантанаси; التَّأْبِينِ ~ мотам йиғилиши; خِطَابِيَّةٌ ~ митинг; ~ الْعُرْسِ *ёки* الزِّفَافِ ~ *ёки* الزَّوَاجِ ~ никоҳ маросими, тўй, никоҳ тўйи; رَاقِصَةٌ ~ рақс кечаси; الشَّايِ ~ банкет, зиёфат, чойхўрлик; تَمْثِيلِيَّةٌ ~ спектакль; سِينَمَائِيَّةٌ ~ киносеанс; سَاهِرَةٌ ~ кеча базм, гап; مُوسِيقِيَّةٌ ~ концерт; لِمَوْلِدٍ ~ туғилган кун тантаналари; الدَّفْنِ ~ дафн маросими; التَّبَرُّكِ ~ фотиҳа олиш маросими (*сафар олдидан*); جَاؤُوا بِـ ~ـهِمْ улар ҳаммалари келишди

– حَفْلَةٌ 2 жонкуйдириш, қайғуриш, ташвишланиш; رَجُلٌ ذُو ~ (бирор ишга) астойдил киришадиган одам, жиддий муносабатдаги одам

– مُحْتَفَلٌ 1. بِهِ ~ қутланувчи, нишонланувчи; 2. тўпланиш жойи

– مَحْفَلٌ *кўп.* مَحَافِلُ 1) тўпланиш жойи; 2) ячейка (*масонлар ташкилотиники*); 3) йиғин, мажлис; 4) *кўп.* доиралар; الْمَحَافِلُ الرَّسْمِيَّةُ расмий доиралар; الْمَحَافِلُ السِّيَاسِيَّةُ сиёсий доиралар; الْمَحَافِلُ الْمُطَّلِعَةُ огоҳлантирилганлар; хабардор бўлганлар доираси

– مَحْفَلَةٌ кўп. ـَاتٌ замбил, носилка

حَفْلَطَ безамоқ, зийнатламоқ, ясатмоқ

– حَفْلَطَةٌ зийнат, безак

I حَفَنَ (حَفْنٌ) 1) (*бирор н. ни*) ҳовучлаб олмоқ; 2) оз миқдорда бермоқ

– حَفْنَةٌ, حُفْنَةٌ *кўп.* حَفَنَاتٌ, حُفَنَاتٌ, حُفَنٌ ҳовуч, сиқим, кафт, чимдим; مِنْ كِبَارِ الْمَالِيِّينَ ~ бир ҳовуч йирик банкирлар

حُفْنَةٌ *кўп.* حُفَنٌ ўйилган жой, чуқур, чуқурча

حفو *қар.* حفى

I (حفو) حَفَى[1] (*а*) حَفَاوَةٌ хурсандлик билан, қизғин кутиб олмоқ, (*бирор к. ни*) ҳурматини ўрнига қўйиб қабул қилмоқ (ب); حَفَى[2] (*а*) حَفًا, حَفًى 1) ялангоёқ юрмоқ; 2) юравериб оёғи оғримоқ; (*к.дандир*) ҳол-аҳвол сўрайвермоқ (عَنْ); I حَفَا (*у*) حَفْوٌ 1) (*н.дандир*) маҳрум қилмоқ, (н.нидир) ман қилмоқ; 2) бермоқ, ато этмоқ; هُ اللهُ بِهِ ~ Оллоҳ унга карам қилсин! IV أَحْفَى 1) (*мўйловни*) яхшилаб қиртишламоқ; 2) суриштириб билмоқ, билишга уринмоқ; 3) ўрганмоқ; 4) (*н.нидир*) синчиклаб ўрганмоқ, ўсмоқчилаб билмоқ; 5) қаттиқ туриб талаб қилмоқ; V تَحَفَّى (*бирор к. га*) иззат-икром кўрсатмоқ (ب); VIII اِحْتَفَى 1) (*бирор к. ни*) тантанали равишда кутиб олмоқ; хурсандлик билан қабул қилмоқ (ب); тантанали равишда кузатиб қўймоқ (ب); шарафламоқ; (*бирор к. ни*) зиёфат қилмоқ, сийламоқ, бавлимоқ; 2) (*бирор н. га нисбатан*) эътибор бермоқ, диққатини қаратмоқ (ب)

– اِحْتِفَاءٌ 1) тантанали кутиб олиш, шодиёна учрашув; илтифот; ҳурмат, эҳтиром

– حَافٍ *мн.* حَافِيَةٌ *кўп.* حُفَاةٌ ялангоёқ, оёқ яланг

– حَافِيَةٌ *қар.* حَافٍ

– حَفَاوَةٌ 1) тантанали кутиб олиш, шодиёна учрашув; 2) самимият, илтифот; сермулозаматлик, сертакаллуфлик; بِـ самимият билан, лутфан; 3) шодлик, хурсандлик

– حَفِيٌّ *кўп.* حُفَوَاءُ, أَحْفِيَاءُ 1. 1) яхши билувчи, хабардор; 2; илтифотли.(*бирор к. га*) ҳурмат, эътибор билан қаровчи (ب); لَقِيَ ~ـًا بِهِ бирор кимни ҳурмат-эҳтиром билан қабул қилмоқ (*қарши олмоқ*); 2. 1) билимдон, олим; 2) аъзо (*мас., араб тили академиясига*)

– مُحْتَفًى بِهِ الْـ~ шарафланувчи, қутланувчи

– مُحْفًى яхшилаб, қиртишлаб олинган (*мас., мўйлов*)

I (حَقَّ) حَقَّ унинг ...и керак бўлмоқ (عَلَيْهِ, لَهُ), сенинг ...инг керак бўлмоқ (عَلَيْكَ, لَكَ), менинг ...им зарур бўлмоқ (عَلَيَّ, لِي); حُقَّ لَهُ унинг ... ишга ҳакки бор, унинг ...иши керак; 2) ҳақиқий бўлмоқ, реал бўлмоқ, II حَقَّقَ амалга оширмоқ, ҳаётга татбиқ қилмоқ, татбиқ қилмоқ; бажармоқ; (*фаразни*) исбот қилмоқ; 2) тергамоқ, тергов қилмоқ (*жиноий иш*);(*бирор к. устидан*) тергов олиб бормоқ (مَعَ) 3) ўрганмоқ, тадқиқ қилмоқ 4) текширмоқ, текшириб чиқмоқ; тасдиқламоқ; الذَّاتِيَّةَ ~ шахсни тасдиқламоқ; 5) (*товушларни*) тўғри талаффуз қилмоқ; حُرُوفَ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ ~ араб тили товушларини тўғри талаффуз қилмоқ; 6) ишонмоқ, ишонч ҳосил қилмоқ; III حَاقَّ ўзаро

ҳақиқатни даъво қилмоқ; IV أَحَقَّ 1) (*бирор н. да*) ҳақ бўлмоқ (فى); 2) вожиб қилмоқ, бажаришни буйинга юкламоқ; ◊ الْحَقَّ وَ أَبْطَلَ الْبَاطِلَ ~ ҳақиқатни аниқлаб, қаллобликни фош қилмоқ; V تَحَقَّقَ 1) амалга ошмоқ, бажарилмоқ, рўёбга чиқмоқ, тўғри бўлиб чиқмоқ (*олдиндан айтилган башорат*) 2) тасдиқланмоқ, (*бирор н. га*) ишонмоқ, ишонч ҳосил қилмоқ, (*бирор н. ни*) албатта билиб, ўрганиб олмоқ (*тушум келишигида ёки* مِنْ); 3) тергов қилинмоқ; VI تَحَاقَّ ўзаро жанжаллашмоқ; VIII اِحْتَقَّ хусумат қилмоқ, урушмоқ, жанжал бошламоқ; X اِسْتَحَقَّ 1) бирор нимага ҳақи бор бўлмоқ, бирор нимага ҳақдор бўлмоқ; қозонмоқ, лойиқ бўлмоқ, сазовор бўлмоқ, арзимоқ; يَسْتَحِقُّ الذِّكْرَ у хотирлашга арзийди; 2) (*бирор к. га*) тегишли бўлмоқ, тегиши лозим бўлмоқ (لِ); келмоқ, яқинлашмоқ (*тўлов муддати ҳақида*); تَسْتَحِقُّ كَافَّةُ الدُّيُونِ барча қарзларнинг тўлов муддати яқинлашмоқда

– أَحَقُّ энг катта ҳуқуққа эга, энг ҳақдор; энг арзийдиган, энг сазовор

– أَحَقِّيَّةٌ 1) ҳақ, ҳақ-ҳуқуқ, ҳуқуқлилик; қонунийлик, (*талабнинг*) адолатлилиги; 2) имтиёзли ҳуқуқ

– اِسْتِحْقَاقٌ 1) сазоворлик; (*бирор н. га*) ҳақи борлик; مِدَالِيَّةُ الْ~ алоҳида муваффақият медали; ~ (بِدُونِ) بِغَيْرِ ўринсиз ҳолда, нолойиқ равишда, асоссиз равишда; ~ عَنْ ўринли равишда, хизматига яраша; 2) тўлов муддатининг яқинлашиши; тўловнинг зарурлиги; يَوْمُ الْ~ тўлов муддати (*куни*) (*мас., векселларнинг*)

– اِسْتِحْقَاقَاتٌ *кўп.* мукофот, ажр, ҳақ, бадал

– تَحْقِيقٌ 1) амалга ошириш, бажариш, татбиқ қилиш; ~ الذَّاتِ *фалс.* ўзига борлиқнинг (*дунёнинг*) объективлигини рад этувчи субъект деб қараш; 2) текшириш; 3) ўрганиш, тадқиқ қилиш; 4) аниқлаш (*мас., ҳақиқатни*); тергов қилиш (*шунингдек:* ~ قَضَائِيٌّ); дастлабки тергов, тергов олиб бориш; الْ~ مَعَ الْجَانِي أَجْرَى тергов олиб бормоқ; ~ الذَّاتِيَّةِ жиноятчи устидан олиб борилган тергов; ~ الشَّخْصِيَّةِ *ёки* عَلَى الْ~ *ёки* عَلَى الْ~ شخсни аниқлаш; وَجْهُ الْ~ аниқ, рост, тўғри; ~ا аниқ, рост

– حَاقَّةٌ фалокат, офат, мусибат; الْ~ қиёмат

– حَقٌّ[1] ҳақиқий, чинакам; тўғри, адолатли (*мас., талаб, даъво*)

– حَقٌّ[2] кўп. حُقُوقٌ 1) ҳақ, ҳуқуқ; صَاحِبُ الْ~ ҳуқуқ эгаси, ҳуқуқи бор киши; الْ~ فِي (عَلَى) الْعَمَلِ (الرَّاحَةِ) меҳнат қилиш (дам олиш) ҳуқуқи; ~ الْمُلْكِيَّةِ мулкка эгалик ҳуқуқи; ~ الانْتِفَاعِ фойдаланиш ҳуқуқи; ~ الامْتِيَازِ патент; ~ الْمُؤَلِّفِ муаллифлик (авторлик) ҳуқуқи; ~ النَّقْضِ وَالإِبْرَامِ вето ҳуқуқи; ~ الاتِّفَاقِ *юр.* бировнинг мулкидан маълум даражада фойдаланиш ҳуқуқи; الْ~ الدُّوَلِيُّ халқаро ҳуқуқ; ~ الشُّعُوبِ فِي تَقْرِيرِ مَصِيرِهَا халқларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқи; حُقُوقُ الإِنْسَانِ инсон ҳуқуқлари; حُقُوقٌ مَدَنِيَّةٌ гражданлик ҳуқуқлари; حُقُوقٌ عَيْنِيَّةٌ кўчмас мулкка эга бўлиш ҳақ-ҳуқуқлари; عِلْمُ الْحُقُوقِ ҳуқуқшунослик, юриспруденция; مَجْلِسُ الْحُقُوقِ трибунал; كُلِّيَّةُ الْحُقُوقِ ҳуқуқ факультети, юридик факультет; عَنْ ~ *ёки* بِ~ ҳақли равишда, асосли равишда; بِغَيْرِ وَ مِنْ ~هِمْ ~ ҳақсиз равишда, асоссиз равишда; أَنْ يَفْتَخِرُوا مَلَكَ الْ~ улар фахрланишга ҳақлидирлар; أَعْطَى الْ~ فِي أَنْ ... ...га ҳақи бор бўлмоқ; مِنْ ~نَا أَنْ لَهُ فِي أَنْ ... ...иш ҳуқуқини бермоқ; نَقُولُ ... бизнинг ... дейишга ҳаққимиз бор; 2) адолат, одиллик, тўғрилик, ҳақиқат; الْ~ مَعَكَ! сен ҳақсан!; ~ هُوَ عَلَى у ҳақ!; الْ~ عَلَيْكَ сен ноҳақсан!; وَالْ~ يُقَالُ إِنَّ ... ростини айтганда ...; اسْتَخْلَصَ مِنْهُ بِالْ~ وَبِالْبَاطِلِ алдаб-сулдаб, авраб бировдан пул олмоқ; تَعْرِفُ زَيْدًا ~ الْمَعْرِفَةِ Зайдни у яхши танийди; عَلِمَ زَيْدًا ~ الْعِلْمِ Зайдни етарли даражада билмоқ; ~ا *ёки* بِالْ~ ростдан, чиндан, ҳақиқатда, аслида; 3) ҳақ, тегиш, бажарилиши лозим нарса, мажбурият; عَلَيْكُمْ لِلْعِلْمِ ~ илм-фан йўлида сиз ...ишга мажбурсиз; ◊ الْ~ Оллоҳ; بِ~هِ унга нисбатан, унга, унинг адресига, у ҳақда; حَرَّرَ بِ~هِ مَحْضَرٌ у ҳақда протокол тузилган; قَدَّمْتُ بِ~هِ تَقْرِيرًا (عَنْ ~هِ) мен у ҳақда баённома (доклад) тақдим этганман; جَرِيمَةٌ بِ~ الشَّعْبِ халққа қарши қилинган жиноят

– حَقٌّ[3] *кўп.* حُقُوقٌ ўлим

– حُقٌّ *кўп.* أَحْقَاقٌ 1) қути, қутича; яшик, яшикча; ~ الإِبَرِ *ёки* ~ الْمَلَّاحِينَ компас; 2) банкача; 3) чўқурча, чўнқир, ботиқ ер, ўпирилиб кетган ер, камар, ўра, уя; *анат.* тизза кўзи, тизза қопқоғи; *анат.* кўз косаси

– حِقٌّ *мн.* حِقَقٌ уч ёшдаги туя

– حَقَّانِيٌّ 1) ҳуқуқшуносликка, юриспруденцияга оид; وِزَارَةُ الْ~ *ёки* الْ~ адлия вазирлиги; 2) адолатга оид; адолатли, одил

– حُقَّةٌ *кўп.* حُقَقٌ яшик, қути, ҳуққа; (*сол. шунингдек:* حُقٌّ)

– حُقُوقِيٌّ 1. ҳуқуқий, ҳақ-ҳуқуққа тегишли; 2. юрист

– حَقِيقٌ *кўп.* أَحِقَّاءُ (*бирор н. га*) арзигулик, сазовор, лойиқ (بِ); (*бирор н. га*) ҳақи бор (بِ)

– حَقِيقَةٌ *кўп.* حَقَائِقُ 1) ҳақиқат, ҳақ, ҳаққоний; реаллик, ҳақиқийлик; مَوْضُوعِيَّةٌ ~ объектив ҳақиқат; مُجَرَّدَةٌ ~ мавҳум (*абстракт*) ҳақиқат; سَاطِعَةٌ ~ чин ҳақиқат; وَاقِعَةٌ ~ шубҳасиз (мутлақ) ҳақиқат; ~ *ёки* بِ~ ҳақиқатда ҳам, аслини олганда, аслида; ~ الْحَالِ масаланинг асл моҳияти; قَلَبَ الْ~ رَأْسًا عَلَى عَقِبٍ ҳақиқатни бузиб кўрсатмоқ; 2) моҳият, туб (асл) маъно, мағиз; فِي الْ~ ҳақиқатда, аслида; ~ الأَمْرِ масаланинг моҳияти; 3) асл қадрият

– حَقِيقِيٌّ ҳақиқий, чин, чинакам, реал; ~ أَمْرٌ амалга ошган факт, содир бўлган иш, ҳақиқий воқелик

– مُحِقٌّ ҳақ, ҳақли, тўғри, рост; 2. ҳақиқий одам, адолатли одам

– مُحَقَّقٌ 1) амалга ошган, бўлиб ўтган; 2) шак-шубҳасиз, муҳаққақ, аниқ, тўғри; ~ فَوْزُهُ унинг ғолиб келиши шак-шубҳасиз; أَنْقَذَهُ مِنَ الْمَوْتِ الْ~ бирор кимни нақд ўлимдан сақлаб қолмоқ

– مُحَقِّقٌ 1. 1) амалга оширувчи; 2) текширувчи, назорат қилувчи; 3) ўрганувчи, тадқиқ қилувчи, тадқиқот ишлари олиб борувчи; 2. 1)тадқиқотчи; ~ بَاحِثٌ фаҳм-фаросатли тадқиқотчи; 2) терговчи

– مَحْقُوقٌ 1) ноҳақ, ҳақсиз, адолатсиз; 2) (*бирор н. га*) арзигулик, лойиқ (ب, لِ); ◊ هُوَ ~ أَنْ يَفْعَلَ هَذَا у буни бажариши керак

– مُسْتَحَقٌّ *кўп.* ~اتٌ тўланиши (олиниши, берилиши) лозим бўлган маблағ

– مُسْتَحِقٌّ 1) арзийдиган, лойиқ, муносиб; тўланиши (олиниши, берилиши) лозим бўлган; пули тўланадиган; الْمَبْلَغُ الْ~ لَكُمْ сиз тўлашингиз (олишингиз, беришингиз) керак бўлган маблағ

(حقب) I حَقَبَ (*а*) حَقَبَ тўхтамоқ, тўхталмоқ, тўхтаб қолмоқ; IV أَحْقَبَ = I; VIII اِحْتَقَبَ 1) чемоданга, сумкага жойламоқ; 2) йиғмоқ, захира қилмоқ, асраб қўймоқ, ғамлаб қўймоқ; 3) (к. нидир) ўз орқасига мингаштирмоқ, миндирмоқ (туяда); X اِسْتَحْقَبَ *эск.* орқасига бирор нимани жойламоқ (*туя ёки отда кетаётганда*); эгарга сумкани боғлаб қўймоқ; ўз зиммасига олмоқ; اِسْتَحْقَبَ إِثْمًا гуноҳ қилиб қўймоқ

– أَحْقَبُ *мн.* حَقْبَاءُ *кўп.* حُقْبٌ 1) ёввойи эшак; 2) *эск.* баданида оқ доғи бор (*ёввойи эшак*)

– حِقَابٌ *кўп.* حُقُبٌ аёллар белига боғлайдиган камар

– حَقَبٌ *кўп.* أَحْقَابٌ арқон, камар; қоринбоғ, айил (*от абзали*)

– حُقْبٌ *кўп.* حِقَابٌ, أَحْقَابٌ 70 билан 80 ёш ўртасидаги давр; аср; ◊ فِي سَالِفِ الأَحْقَابِ ўтмиш замонларда

– حُقْبٌ = حُقُبٌ

– حِقْبَةٌ *кўп.* حِقَبٌ талайгина вақт, талай вақт; йил; *геол.* эра; الْ~ الأَوَّلِيَّةُ палеозой эраси; الْ~ الثَّانَوِيَّةُ мезозой эраси

– حَقِيبَةٌ *кўп.* حَقَائِبُ халта, қоп, сумка; чемодан, жомадон; ~ يَدٍ сумкача, қўл жомадони, чемоданча; ~ سَفَرٍ сафар жомадони, саквояж; حَقَائِبُ الْمَالِ бойлик, давлат, капитал; حَقَائِبُ دِبْلُومَاسِيَّةٌ дипломатик режа-ниятлар; حَقَائِبُ وِزَارِيَّةٌ вазирлик лавозимлари (*портфеллари*)

حَفْحَفَةٌ белни қаттиқ қисиб турадиган камар, тасма

I حَقَدَ (*и*) حِقْدٌ (*бирор к. га нисбатан*) кек сақламоқ; (*бирор к.* ни) ёмон кўрмоқ (عَلَى); IV أَحْقَدَ нафрат қўзғатмоқ, нафратлантирмоқ; V تَحَقَّدَ (*бирор к. дан*) нафратланмоқ, кек сақламоқ (عَلَى); VI تَحَاقَدَ бир-биридан ўзаро нафратланмоқ, бир-бирини ёмон кўрмоқ

– حَاقِدٌ *кўп.* حَقَدَةٌ 1. ёмон кўрувчи, нафратланувчи; дарғазаб; ёмон, ёвуз; 2. душман, нафрат билан қаровчи

– حِقْدٌ *кўп.* حُقُودٌ, أَحْقَادٌ нафрат, ғазаб; кек; حَمَلَ ~ (*бирор к. га қарши*) ичида кеки бўлмоқ (لِ); كَنَّ لَهُ ~ الأَسْوَدَ бирор кимга қарши қаттиқ кек сақламоқ, أَعْمَاهُ ~ُهُ لِ... ...га бўлган нафрати унинг ақлини хира қилиб қўйган

– حَقُودٌ кекчи; адоватчи, гинахон; ичиқора, бахил

– حَقِيدَةٌ *кўп.* حَقَائِدُ кек; нафрат

I حَقَرَ (*и*) حَقْرٌ жирканмоқ, ҳазар қилмоқ, ҳақорат назари билан қарамоқ; менсимай қарамоқ; эътиборсиз қарамоқ, бепарво қарамоқ, аҳамият бермай қўймоқ; حَقُرَ (*у*) حَقَارَةٌ манфур бўлмоқ, жирканч бўлмоқ, разил бўлмоқ; II حَقَّرَ қаттиқ ҳазар қилмоқ, қаттиқ жирканмоқ, ерга урмоқ; (*бирор к. га*) менсимай қарамоқ, назарга илмай қарамоқ, илтифотсизлик қилмоқ; VIII احْتَقَرَ жиркимоқ, ҳазар қилмоқ, ҳақорат назари билан қарамоқ; (*бирор к. га*) ҳурматсизлик билан муносабатда бўлмоқ; X اسْتَحْقَرَ (*бирор к. ни*) манфур (жирканч, разил) деб билмоқ; жирканмоқ, ҳазар қилмоқ

– احْتِقَارٌ нафрат, жирканиш, ҳазар қилиш; ҳурматсизлик; менсимай қараш; ~ِ *ёки* ~ فِي нафрат билан, менсимай; نَظَرَ إِلَيْهِ بِعَيْنِ الـ~ *қар.* عَيْنٌ

أَحْقَرُ энг жирканч, энг ифлос

– تَحْقِيرٌ ҳазар қилиш, жирканиш; менсимаслик

– حَقَارَةٌ пасткашлик, қабиҳлик, палидлик, ифлослик, ҳеч нарсага арзимаслик

– حَقِيرٌ пасткаш, қабиҳ, палид, ифлос, тубан, бечора, ҳеч нарсага арзимайдиган

– مُحْتَقَرٌ пасткаш, қабиҳ, тубан, палид

مُحَقَّرَاتٌ *кўп.* майда-чуйда камчиликлар, кичкина айб-нуқсонлар; майда-чуйдалар

I حَقَفَ (*у*) حُقُوفٌ оёқ-қўлларини икки буклаб ётмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*)

حِقَفٌ *кўп.* أَحْقَافٌ қум барханлари, қумдан иборат тепаликлар; Ал-Аҳқоф (*Ҳазрамавтнинг шимолидаги Ар-Рубъулхолий саҳросининг бир қисми*)

(حقل) II حَقَّلَ ерни қисмларга ажратмоқ; III حَاقَلَ ғаллани ўриб олинмаган ҳолда, кўклигича сотмоқ; IV أَحْقَلَ: الزَّرْعُ ~ экиннинг барги ёзилмоқ (*танаси қотмасдан илгари*); الأَرْضَ ~ِتْ далага айланмоқ (*ер ҳақида*)

– حَقْلٌ[1] *кўп.* حُقُولٌ 1) дала, шудгор, ҳайдалган ер; اشْتِرَاكِيُّ ~ жамоа хўжалиги даласи; ~ُ التَّجَارِبِ тажриба майдони; حُقُولُ النِّفْطِ *ёки* ~ُ الزَّيْتِ *ёки* ~ُ الْبِتْرُولِ нефть чиқадиган ер, нефтга бой ер; ~ُ الأَلْغَامِ *ҳарб.* мина қўйилган ер; إِلاَهُ الْحُقُولِ *миф.* дала ва ўрмонлар илоҳи; 2)соҳа; عَمَلَ فِي ~ِ الْعُلُومِ وَالْفُنُونِ وَالآدَابِ фан, санъат ва адабиёт соҳасидадаги фаолият; 3) стун (*газетадаги*)

– حَقْلٌ[2] барг ёзган, лекин танаси қотмаган экин

حَقْلٌ ўтга қўшиб тупроқни ҳам еб юборишдан от ёки туянинг қорнида ҳосил бўладиган оғриқ

– حَقْلَةٌ[1] *кўп.* أَحْقَالٌ шудгор, ҳайдалган ер; شَرْطُ ~ِ بِالْـ~ وَلاَ خِنَاقَ بِالْبَيْدَرِ *мкл.* хирмонда бўғишгандан шудгор вақтида келишиб олган афзал

حَقْلَةٌ[2] = حَقْلٌ

– حُقَيْلَةٌ *кўп.* ـاتٌ даланинг бир қисми

– مُحَاقَلَةٌ ғаллани ўриб олмай даланинг ўзида сотиш

حَقِيمَانِ *ик.с.* кўзнинг чакка томонидаги чети, учи

I حَقَنَ (*у*) حَقْنٌ (*бирор н. билан*) эмламоқ (بِ); ~ُهُ إِبْرَةً *мед.* бирор кимга укол қилмоқ; 2) клизма қилмоқ; 3) ушлаб қолмоқ, сақлаб қолмоқ; ~ دَمَهُ *маж.* бирор кимни ўлимдан сақлаб қолмоқ; ~ الدَّمَ қон тўкилишига мойиллик қилмоқ; 4) йиғмоқ, жамламоқ; ~ اللَّبَنَ қаймоғини олиш учун сутни идишга йиғмоқ; VIII احْتَقَنَ 1) эмланмоқ; 2) клизма қилмоқ; 3; қони кўпаймоқ, қони кўпайиб кетмоқ; ~ وَجْهُهُ унинг юзи қизариб кетди

– احْتِقَانٌ қон қуйилиши, қоннинг тўхтаб қолиши; *мед.* қон қуйилиши; ~ دِمَاغِيٌّ миянга қон қуйилиши; ~ رِئَوِيٌّ *мед.* пневмония, ўпка яллиғланиши, зотилжам; ~ مَعَوِيٌّ *мед.* ичак яллиғланиши

– حَاقِنٌ 1. 1) эмловчи; 2) (*сийдик*) тутадиган; 2. инжектор (*буғ қозонига сув чиқариб турадиган, конларни шамоллатадиган, кема трюмидан сувни чиқариб ташлайдиган асбоб*)

حَاقِنَةٌ *кўп.* حَوَاقِنُ анат. кекирдак олмасидан пастдаги чуқурча; لأُلْحِقَنَّ حَوَاقِنَكَ بِذَوَانِقِكَ кекирдагингни узиб оламан "қабилидаги" дўқ-пўписа (сўзмасўз: кекирдагингдаги чуқурчангни ияк остинг билан битта қилиб қўяман)

– حَقْنٌ 1) эмлаш; тери остига дори юбориш, инъекция; ~ُ الْـ آلَةُ *шприц*; 2) ичакларни ювиш, клизма; 3) ушлаб қолиш, тўхтатиб қолиш; ~ُ الدِّمَاءِ қон тўкишни тўхтатиб қолиш; ~ِ لِلدِّمَاءِ қон тўкмаслик мақсадида

– حُقْنَةٌ *кўп.* حُقَنٌ 1) эмлаш воситаси; 2) тери остига дори юбориш, инъекция; ~ تَحْتَ الْجِلْدِ *ёки* جِلْدِيَّةٌ ~ тери остига эмлаш; عَضَلِيَّةٌ ~ мушак ичига дори юбориш; وَرِيدِيَّةٌ ~ *ёки* ~ فِي الْوَرِيدِ вена (қон томири) га дори юбориш; 3) *шунингдек:* ~ شَرَجِيَّةٌ клизма; 4) шприц, шприц игнаси

حَقِينٌ *кўп.* حَقْنَى идишда йиғиб жамланган сут

مُحَقَّنٌ *ат.от, мз.* Маҳқан

I (حقو) حَقَا (*у*) حَقْوٌ белига шикаст етказмоқ, белини шикастламоқ; мажҳ حُقِيَ белига шикаст етмоқ; қорни оғриб қолмоқ, қорни оғримоқ

حَقْوٌ *кўп.* حِقَاءٌ 1) бел; ~ِيهِ الْمَاءُ يَبْلُغُ сув унинг белидан келади; 2) белдан пастга кийиладиган ички кийим; 3) *эск.* қад-қомат, гавда

حَقْوَةٌ *мед.* гўшт маҳсулотлари ейишдан ошқозонда ҳосил бўладиган оғриқ

I حَكَّ (*а/у*) حَكٌّ 1) суртмоқ, ишқамоқ, ишқаб едирмоқ, ишқаламоқ, уқаламоқ; 2) қирмоқ, қиртишламоқ, тарашламоқ, қириб тозаламоқ; 3) қашимоқ, қашламоқ, тирнамоқ, тимдаламоқ, таталамоқ; 4) пробани аниқламоқ, таҳриба ўтказмоқ; ◊ ~ فِي صَدْرِهِ бирор кимга таъсир қилмоқ, бирор кимнинг кўнглини юмшатмоқ; бирор кимнинг ҳиссиётига таъсир этмоқ; II حَكَّكَ 1)суртмоқ, ишқамоқ, ишқаб едирмоқ, ишқаламоқ; 2) (*қимматбаҳо тошга*) сайқал бермоқ, силлиқламоқ; IV أَحَكَّ 1)қичима (қўтир) касали билан оғримоқ; 2) қичимоқ, қичишмоқ (*тери*); V تَحَكَّكَ (*бирор н. га*) ишқаланмоқ; (*бирор к. билан*) жанжални бошламоқ; VI تَحَاكَّ (*бирор к. билан*) тўқнашмоқ, тўқнашиб кетмоқ, бир-бирига тегмоқ, бир-бирига тегиб турмоқ (بِ); VIII احْتَكَّ 1) (*бирор н. га*) суртанмоқ, ишқаланмоқ (بِ); (*бирор к. билан*) тўқнашмоқ, тўқнашиб кетмоқ; бир-бирига тегмоқ, бир-бирига тегиб турмоқ (بِ); X اسْتَحَكَّ 1) қичима бўлмоқ, қўтир бўлмоқ; 2) қичимоқ, қичишмоқ

– احْتِكَاكٌ 1) *физ.* ишқалиш, ишқаланиш; قَوَانِينُ الـ~ ишқалиш қонуни; 2) бир-бирига тегиш, тегиб туриш; 3) тўқнашув, учрашув

– احْتِكَاكِيٌّ ишқалишга, ишқаланишга оид; *фон.* сирғалувчи (*товуш*)

حَاكَّةٌ тиш, оғзидаги тиш; مَا بَقِيَ فِي فَمِهِ ~ унинг оғзида тиши қолмади

– حَكٌّ 1) ишқалаш, ишқаланиш; тирнаш, тимдалаш; 2; қириш, қиртишлаш, тарашлаш

– حُكٌّ компас

– حَكَّاكٌ 1) қирралаб силлиқловчи ишчи, сангтарош; 2) пробачи, проба олувчи (қўювчи); 3) қашлағич билан отларни қашловчи

حُكَاكَةٌ *(н.нидир)* қирганда, сидирганда, ишқалаганда тушадиган қиринди

– حَكَكٌ бўр, оқ бўр

– حَكَّةٌ *кўп.* ـاتٌ суртиш, ишқалаш, уқалаш; ~ عُودِ ثِقَابٍ гугурт чақиш

– حِكَّةٌ *мед.* қичима, қўтир; қичиш

– مَحَكٌّ *кўп.* ـاتٌ 1) олтин *ёки* кумушнинг софлик даражаси (*пробаси*) ни аниқлашда ишлатиладиган махсус тош; 2) мезон, критерий

: الْجُذُلُ الـ~ эск. қутир бўлган туялар қашланадиган устун

– مُحَكَّةٌ кўп. اتٌ қашлагич

حَكْحَكَ қаттиқ ишқамоқ, қаттиқ ишқаламоқ, роса ишқаб едирмоқ

– حَكْحَكَةٌ қаттиқ ишқаш, қаттиқ ишқалаш

I حَكَرَ (а) حَكْرٌ 1) ҳаммасини сотиб олмоқ, сотиб олиб йиғмоқ; 2) монополия қилиб олмоқ, у *ёки* бу нарсадан ёлғиз бир шахс *ёки* ҳукуматнинг ўзигина фойдаланмоқ; VIII احْتَكَرَ 1) ҳаммасини сотиб олмоқ, сотиб олиб йиғмоқ; 2) монополияга айлантирмоқ, монополия қилиб олмоқ; 3) чайқовчилик қилмоқ, чайқовчилик билан шуғулланмоқ; الطَّعَامَ ~ овқатнинг қайнашини кутиб турмоқ

– احْتِكَارٌ кўп. اتٌ 1) сотиб олиш, сотиб олиб йиғиш; 2) монополия; أَرْبَابُ الـ~ монополистлар; التِّجَارَةِ الْخَارِجِيَّةِ ~ ташқи савдо монополияси; احْتِكَارَاتُ الْبُتْرُولِ нефть монополиялари; جَعَلَهُ ~ا бирор нимани монополия қилмоқ, бирор нимани монополияга айлантирмоқ; 2) чайқовчилик билан шуғулланиш, чайқовчилик

– احْتِكَارِيٌّ 1. 1) монополияга оид; 2) монополистик; 2. монополист; الشَّكْلُ الـ~ لِلرَّأْسْمَالِيَّةِ капитализмнинг монополистик шакли

– احْتِكَارِيَّةٌ монополизм

– حَاكُورَةٌ кўп. حَوَاكِيرُ томорқа

– حُكْرٌ кўп. أَحْكَارٌ 1) ижарага бериладиган иморатлар, бинолар; 2) иморатлардан, бинолардан олинадиган ижара ҳақи

– حَكِرٌ, حُكْرٌ монополияга айлантирилган, монополия қилинган (*нарса*)

– حُكْرَةٌ монополия

– مُحْتَكِرٌ 1) монополист; 2; олибсотар, чайқовчи

حُكْلٌ 1) майда ҳашарот; майда организм; 2) овоз чиқармайдиган ҳашарот, овози эшитилмайдиган ҳашарот (чумоли, қурт каби)

I حَكَمَ (у) حُكْمٌ, حُكُومَةٌ 1) идора қилмоқ, бошқармоқ; 2) ҳукмронлик қилмоқ, ҳокимлик қилмоқ, ҳукмрон бўлмоқ, ҳукм сурмоқ; 3) суд қилмоқ, ишини судда кўрмоқ.(*бирор н. ҳақида*) ҳукм қилмоқ, ҳукм чиқармоқ (بِ); (*бирор к. нинг*) фойдасига ҳукм қилмоқ (لِ); (*бирор к. ни бирор н. га*) ҳукм қилмоқ (بِ عَلَى); عَلَيْهِ بِالْإِعْدَامِ ~ бирор кимни ўлимга ҳукм қилмоқ; بِإِدَانَتِهِ ~ бирор кимни айбдор деб топмоқ; بِبَرَاءَتِهِ ~ бирор кимни айбсиз деб топмоқ, оқламоқ; 4) ўзини тиймоқ, босмоқ, ўзини тутмоқ, тиймоқ; حَكُمَ (у) حِكْمَةٌ доно бўлмоқ, ҳаким бўлмоқ, донишманд бўлмоқ; II حَكَّمَ 1) 1) ҳакамлар судяси этиб сайламоқ; ҳоким қилиб тайинламоқ; 2) (*бирор н. ни*) ишлатишда чекланмаган ҳуқуқ бермоқ (فِي); 3) мустаҳкамламоқ, маҳкамламоқ, маҳкам қилмоқ; 4) даволамоқ, муолажа қилмоқ (*врач, табиб ҳақида*); ◊ عَقْلَهُ ~ мияни ишлатмоқ, ўйлаб кўрмоқ, ақл юритмоқ; III حَاكَمَ судлашмоқ, суд жараёнини бошқармоқ; 2) судга бермоқ, судга оширмоқ; IV أَحْكَمَ 1) мустаҳкамламоқ, маҳкамламоқ; 2) пишиқ иш қилмоқ, пухта иш қилмоқ, аниқ қилиб бажармоқ, яхшилаб бажармоқ; فَتْلَ الشَّارِبِ ~ мўйловни яхшилаб бурамоқ إِغْلَاقَ الْخِزَانَةِ ~ шкафни маҳкам беркитмоқ; 3) мукаммал даражада билмоқ; V. تَحَكَّمَ ҳукмронлик қилмоқ, ҳокимлик қилмоқ, ҳукмрон бўлмоқ; хоҳлаганча иш тутмоқ, буйруқ бермоқ, буйруқ қилмоқ, ҳужайинлик қилмоқ; ўзиники қилиб олмоқ; диктатор бўлмоқ, диктаторлик қилмоқ; VI تَحَاكَمَ судлашмоқ; (*бирор к. устидан*) судга мурожаат қилмоқ; VIII احْتَكَمَ 1) судлашмоқ; (*бирор к. га*) судяга қилгандек мурожаат қилмоқ (إِلَى); (*бирор к. га*) масалани ҳал этиш учун мурожаат қилмоқ (إِلَى)! 2) (*бирор к. ни*) ҳакамлар судьяси ўрнида қабул қилмоқ; 3) ҳукмронлик қилмоқ, ҳокимлик қилмоқ, ҳукмрон бўлмоқ; (*бирор н. ни*) бошқармоқ, ташкил қилмоқ, уюштирмоқ, бош бўлмоқ (فِي); (*бирор н. га*) эгалик қилмоқ, эга бўлмоқ (عَلَى); 4) (*бирор к. нинг*) устига юкламоқ.(*бирор к. га*) вазифа топширмоқ, буюрмоқ (إِلَى); 5) кўнглига келганини сурамоқ; X اسْتَحْكَمَ 1) мустаҳкам бўлмоқ, пишиқ (пухта) бўлмоқ, истеҳкомли бўлмоқ; 2) маҳкамланмоқ, мустаҳкамланмоқ

– إِحْكَامٌ 1) мустаҳкамлаш, маҳкамлаш; 2) пишиқлик, пухталик, матонат; بِـ~ мустаҳкам ҳолатда, қаттиқ туриб, зич ёпилган вазиятда; 3) аниқлик, мукаммаллик, бекаму кўстпик; بِالدِّقَّةِ وَ الـ~ аниқлик ва мукаммаллик билан; 4) (*бирор н. ни*) аниқ қилиб бажариш; تَطْبِيقِ الْقَانُونِ ~ қонунни аниқ татбиқ этиш

أَحْكَمُ энг билағон, ақлли, доно

– اسْتِحْكَامٌ кўп. اتٌ ҳарб. истеҳком

– تَحَكُّمٌ 1) ҳукмронлик, ҳокимлик қилиш; хоҳлаганича иш тутиш, кескин буйруқ қилиш, қатъий амр бериш; رَئِيسِيَّةٌ ~ مَحَطَّةٌ *қар.* مَحَطَّةٌ; 2) диктатура; جِهَازُ الـ~ диктатура аппарати

– تَحَكُّمِيٌّ хоҳлаганича иш тутадиган, ўзбошимчалик билан қилинган

– تَحْكِيمٌ 1) ҳакамлик; لَجْنَةُ الـ~ ҳакамлар ҳайъати, суд ҳайъати; 2) муолажа, даволаш

– تَحْكِيمَاتٌ кўп. ҳарб. истеҳкомлар

– تَحْكِيمِيٌّ ҳакамликка оид; اللَّجْنَةُ الـ~ةُ ҳакамлар ҳайъати

– حَاكِمٌ 1. ҳоким, ҳукмрон, ҳукумат одами; ҳукуматга оид; السُّلْطَاتُ الـ~ةُ ҳукумат органлари, ҳокимият; الطَّبَقَةُ الـ~ةُ ҳукмрон табақа; 2. кўп. حُكَّامٌ 1) ҳоким; губернатор; бошлиқ; الـ~ الْأَعْلَى олий ҳукмрон; بِأَمْرِهِ الـ~ тўла ҳуқуқли ҳукмрон, диктатор; عَامٌّ ~ генерал-губернатор; وَ مَحْكُومٌ ~ ҳоким ва маҳкум; бошлиқ ва тобе; 2) судя; ҳакам; الصُّلْحِ ~ чакана (*майда*) ишлар судьяси; 3) *тар. ат.от, мз.* Ҳоким (фотимий халифа)

– حَكَمٌ 1) ҳакамлар судьяси, арбитр; 2) *ат.от, мз.* Ҳакам

– حُكْمٌ кўп. أَحْكَامٌ 1) ҳукмронлик; 2) ҳокимият, бошқарув, бошқариш; الـ~ الذَّاتِيُّ ўзини-ўзи бошқариш, автономия; الـ~ الثُّنَائِيُّ икки давлатнинг бирор ҳудуддан ўртада фойдаланиши; طَرِيقَةُ الـ~ бошқарув усули (услуби); كَرَاسِيُّ الـ~ ҳукумат мансаблари; قَدَمَ إِلَى الـ~ ҳокимият тепасига келмоқ; 3) тузум, режим; الـ~ الْجُمْهُورِيُّ республика тузуми, الـ~ الْقَائِمُ амалдаги тузум; الـ~ الْمَلَكِيُّ подшолик (монархия) тузуми; الـ~ النِّيَابِيُّ парламентар тузум; 4) қарор; ҳукм; буйруқ, амр, фармон; топшириқ, бурч; *юр.* норма; نَائِبُ الْأَحْكَامِ прокурор; الْقَانُونِ ~ қонун ҳукми; إِنَّ هَذَا الْعَهْدَ لَا يَنْسَحِبُ ~هُ عَلَى ... бу аҳдлашув (келишув) нинг ...га алоқаси (тааллуқи) йўқ; الْأَحْكَامُ الْعُرْفِيَّةُ уруш ҳолати қонунчилиги; уруш ҳолати; أَعْلَنَ الْأَحْكَامَ الْعُرْفِيَّةَ уруш ҳолати эълон қилмоқ; بِـ~ الضَّرُورَةِ *ёки* الْحَاجَةِ بِـ~ зарурат юзасидан; الْقَانُونِ ~ қонунга кўра; الْحَوَادِثِ ~ вазиятга қараб; الـ~ بِالْإِعْدَامِ ўлимга қилинган ҳукм, ўлим жазоси; الـ~ بِالسِّجْنِ қамоқ жазоси, بِالْبَرَاءَةِ ~ оқлов ҳукми, оқлаш ҳукми (عَلَى); أَصْدَرَ الـ~ بِحَقِّهِ бирор кимга нисбатан ҳукм чиқармоқ; غِيَابِيٌّ ~ *юр.* сиртдан чиқарилган ҳукм; حُضُورِيٌّ ~ *юр.* томонларнинг ҳозирлигида чиқарилган ҳукм; قَرَاقُوشِ ~ адолатсиз ҳукм; 5) фикр, муҳокама, мулоҳаза; тушунча; таъриф; ◊ هُوَ فِي ~ الْمَفْقُودِ у бедарак йўқолган билан бир хилдир, у бедарак йўқолган ҳукмидадир; الدَّرَاوِيشُ وَ مَنْ فِي ~هِمْ дарвишлар ва уларга ўхшаш кишилар; كَانَ فِي ~ الْمُسْتَحِيلِ мумкин бўлмай қолмоқ, илоҳсиз даражага бориб қолмоқ

– حُكْمْدَارٌ кўп. حُكْمْدَارُونَ 1)полиция бошлиғи, миршаблар бошлиғи, полициймейстер; 2) командир

– حُكْمْدَارِيَّةٌ кўп. اتٌ полиция бошқармаси, миршабхона

– حَكَمَةٌ кўп. اتٌ сувлиш (*югандаги*), сувлиқ

– حِكْمَةٌ кўп. حِكَمٌ 1) донолик, донишмандлик; фалсафа; أَلَيْسَ مِنَ الـ~ الضَّالَّةُ *қар.* ضَالَّةٌ; أَنَّ ... أَنَّ ... оқилона эмасми?; 2) ҳикматли сўз, чуқур маъноли гап; мақол, матал; 3) оқилона исботлаш, донишмандона асослаш; мазмун, мағиз; 4) табобатдан хабардорлик, табобат билан шуғулланиш

– حُكْمِيٌّ ҳуқуққа оид, юридик; شَخْصِيَّةٌ ~ةٌ *юр.* юридик шахс

– حُكُومَةٌ кўп. اتٌ 1) бошқарма; 2) ҳукумат; маҳкама, кабинет; الْعُمَّالِ وَ الْفَلَّاحِينَ ~ ишчи-деҳқонлар ҳукумати; 3) давлат

– حُكُومِيٌّ 1) ҳукуматга оид; 2) давлатга оид;

الْمَسْرَحُ الْـ~ давлат театри

– حُكُومِيَّةٌ давлатчилик

– حَكِيمٌ *кўп.* حُكَمَاءُ 1. доно, оқил, ақлли, фаросатли; 2. 1) донишманд; *ат.от, мз.* Ҳаким; 2) файласуф; 3) табиб, ҳаким, врач, доктор; الْأَسْنَانِ ~ тиш доктори, дантист; الْعُيُونِ ~ кўз доктори, окулист; بَاشِيٌّ ~ бош табиб, бош врач

– مُحَاكَمَةٌ *юр.* судлашиш, даъволашиш; судда ишни кўриш; суд жараёни, процесс

– مُحْكَمٌ 1) яхшилаб бажарилган; мукаммал; маҳкам, пухта, пишиқ, мустаҳкам; 2) аниқ, тўғри, чин, ҳақиқий, чинакам; 3) дадил, қатъий, ишонарли (*ҳаракат*); 4) очиқ-ойдин, равшан, бешубҳа (*Қуръони карим оятлари қақида*)

– مُحَكَّمٌ ҳакамлар судьяси, ҳакам; هَيْأَةُ الْـ~ِينَ жюри, ҳайъат

– مَحْكَمَةٌ *кўп.* مَحَاكِمُ суд, трибунал; ~ ابْتِدَائِيَّةٌ биринчи босқич суди; ~ الْاِسْتِئْنَافِ шикоят (апелляцион) суди, қайта кўриб чиқувчи суд; ~ أَمْنِ الدَّوْلَةِ *ёки* الْـ~ الْعُلْيَا Олий суд; ~ أَهْلِيَّةٌ халқ суди; ~ حُرْبِيَّةٌ *қар.* حُرْبِيٌّ; ~ الْجِنَايَاتِ жиноятлар суди; ~ شَرْعِيَّةٌ шариат асосидаги суд, шаръий суд; ~ الْعَدْلِ الدُّوَلِيِّ *ёки* الْـ~ الدُّوَلِيَّةُ халқаро суд; ~ عَسْكَرِيَّةٌ ҳарбий трибунал; ~ قُنْصُلِيَّةٌ консуллик суди; ~ مُخْتَلِطَةٌ аралаш суд; ~ مَدَنِيَّةٌ гражданлик суди; ~ النَّقْضِ وَ الْإِبْرَامِ кассацион суд, қуйи суд органларининг нотўғри ҳукмини бекор қилишга ҳақли бўлган юқори суд; مَحْكَمَةٌ! суд келяпти

– مَحْكُومٌ 1) عَلَيْهِ (*кўп.* عَلَيْهِمْ ~) а) кесилган, судланган; (*бирор н. га*) ҳукм этилган (ب); الْـ~ عَلَيْهِ بِالْأَشْغَالِ الشَّاقَّةِ каторга ишларига ҳукм қилинган; б) ҳалокатга маҳкум. ҳалокатга дучор бўлиши аниқ; 2) الْـ~ لَهُ судда ғолиб чиққан; 3) الْـ~ بِهِ судда кўриладиган иш

– مَحْكُومِيَّةٌ судланганлик, суд қилинганлик, судга тушганлик; عَدَمُ الْـ~ судланмаганлик, судга тушмаганлик

مُسْتَحْكَمٌ мустаҳкам, кучли, мустаҳкамланган, маҳкамланган; ~ عَدَاءٌ ашаддий адоват, ашаддий душманлик

– مُسْتَحْكَمَاتٌ *кўп.* = اِسْتِحْكَامَاتٌ *қар.* اِسْتِحْكَامٌ

I حَكَى[1] (*u*) حِكَايَةٌ 1) ҳикоя қилмоқ, ҳикоя айтмоқ; тасвирламоқ, айтиб бермоқ, баён қилмоқ; гаплашмоқ; 2) ўхшамоқ, ўхшаш бўлмоқ; III حَاكَى 1) ўхшамоқ, ўхшаб кетмоқ; 2) тақлид қилмоқ; худди ўзига ўхшатмоқ, худди ўзи бўлмоқ; бирор нарсанинг аниқ нусхасини яратмоқ

حَكَى[2] (*u*) حِكَايَةٌ (маҳкам қилиб боғламоқ (мас. тугунни — على)

– حَاكٍ *мн.* حَاكِيَةٌ *кўп.* حُكَاةٌ ҳикоя қилувчи, ҳикоя айтувчи; 2)граммофон; фонограф; إِبْرَةُ الْحَاكِي граммофон игнаси

– حَكَّاءٌ ҳикоячи, ҳикоя қилувчи

– حِكَايَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) ҳикоя, қисса, воқеа; 2) *грам.* кўчирма гап; ◊ الْـ~ عَلَى اللهِ! ўнима бўлишини Оллоҳнинг ўзи билади!

— مُحَاكٍ *мн.*1.مُحَاكِيَةٌ) тақлид қилувчи, тақлидчи; 2) тақлидий, тақлиддан иборат бўлган

– مُحَاكَاةٌ тақлид қилиш, тақлидчилик; худди ўзига ўхшатиш, худди ўзи бўлиш, имитация

– مَحْكِيٌّ ҳикоя қилинган, баён этилган; اللُّغَةُ الْـ~ِيَّةُ жонли сўзлашув тили

I حَلَّ[1] (*a/y*) حَلٌّ 1) ечмоқ, ёзмоқ, бўшатмоқ; ~ الْعُقْدَةَ тугунни ечмоқ, тугунни ёзмоқ; ~ الظَّرْفَ конвертни очмоқ; ~ الْفَدَّانَ хўкизларни омочдан бўшатмоқ; ~ الْبَرْدَعَةَ эгарини олиб қўймоқ; 2) бураб чиқармоқ, бураб чиқариб олмоқ; ~ الْأَلْغَامَ миналарни зарарсизлантирмоқ; 3) (*бирор н. дан*) озод қилмоқ, бўшатмоқ (مِنْ); ~ مِنْ ذَنْبِهِ *дин.* гуноҳини кечмоқ, гуноҳидан ўтмоқ; 4) эритмоқ, аралаштирмоқ (*мас., сувда*); териб қўймоқ, ёйиб қўймоқ 5) тарқатмоқ, тарқатиб юбормоқ (*партияни, парламентни*); *ҳарб.* тугатмоқ, тарқатиб юбормоқ; ~ نَفْسَهُ بِنَفْسِهِ ўзидан-ўзи тарқалиб кетмоқ; 6) ечмоқ, ҳал қилмоқ (*масалани, мисолни*); шартли белгилар (шифрлар) билан ёзилган хатни ўқиб чиқармоқ; бўшатмоқ, бўшаштирмоқ; حَلَّ[2] (*a/y*); حُلُولٌ 1) (*муддатнинг, йил, фаслнинг*) вақти кирмоқ, пайти келмоқ; لَقَدْ مَضَى ~ الدَّيْنُ қарзни тўлаш пайти келди; ~ دَوْرُ الْكَلَامِ وَ دَوْرُ الْعَمَلِ сафсатабозликнинг вақти ўтиб, ишлаш навбати келди; ~ تِ الْمَرْأَةُ аёлнинг иддоси чиқди (*қар.* عِدَّةٌ); 2) банд қилмоқ, эгалламоқ (*ўринни*); ўрнашмоқ, жойлашмоқ, кўчиб келиб ўрнашмоқ, тўхтаб ўтмоқ (ب, ف); ~ مَحَلَّهُ вазифани вақтинча бажармоқ; ўрнини эгалламоқ; ~ ضَيْفًا عَلَى ... *қар.* ضَيْفٌ 3) (*бирор к. бошига*) тушмоқ (*мас. фалокат*); юз бермоқ, рўй бермоқ (ب); ~ تْ بِهِ نَكْبَةٌ у бахтсизликка учраб қолди; ~ الْفَزَعُ بِهِ уни ваҳимали қўрқинч чулғаб олди; 4) *дин.*(*бирор н. да*) намоён бўлмоқ, гавдаланмоқ, мужассам бўлмоқ (فِي); ◊ اللَّوْنُ ~ ранги ўчмоқ, хира тортмоқ, туси кетмоқ, ранги айнимоқ, حَلَّ (*u/u*) حِلٌّ, حَلَالٌ ҳалол бўлмоқ, рухсат берилмоқ, ижозат берилмоқ, йўл қўйилмоқ; қонуний бўлмоқ, қонунга мос бўлмоқ; II حَلَّلَ эритмоқ; ~ الْوَرَمَ шишни қайтармоқ; ~ الذَّرَّةَ атомни парчаламоқ; 2) ҳал қилмоқ; таҳлил қилмоқ, анализ қилмоқ; 3) рухсат бермоқ, рухсат қилмоқ, йўл қўймоқ; 4) оқламоқ, ҳалол деб ҳисобламоқ; 5) ўзини озод қилмоқ (*мас.*, қасамдан); IV أَحَلَّ 1) жойлаштирмоқ, ўрнаштирмоқ, кўчириб олиб жойламоқ; ўрнатмоқ, яратмоқ, амалга оширмоқ, барпо қилмоқ; киритмоқ; ~ بَدَلَهُ бирор кимни алмаштирмоқ; ~ مَحَلَّهُ бирор кимнинг ўрнига қўймоқ;: 2) ҳалол деб ҳисобламоқ, ижозат бермоқ, йўл қўймоқ.(*бирор к. га*) рухсат бермоқ (لِ); 3) *дин.* ҳаж маросими тугагандан сўнг одатдаги ҳаёт тарзига қайтмоқ; 4) *кўп.* худоликдан юз ўгириб, ислом динига кирмоқ; V تَحَلَّلَ 1) эримоқ; ёзилмоқ, очилмоқ, ечилмоқ, ёйиб қўйилмоқ; рухсат берилмоқ, йўл қўйилмоқ; 3) (*бирор н. дан*) озод бўлмоқ (مِنْ); ~ مِنَ الْقُيُودِ кишанлардан халос бўлмоқ; ~ مِنْ يَمِينِهِ қасамдан озод бўлмоқ; 4) бўшашмоқ, кучсизланмоқ, дармонсизланмоқ, сусаймоқ; VII اِنْحَلَّ 1) ечилмоқ, ёзилмоқ; (*бирор н. дан*) қутилмоқ, халос бўлмоқ (مِنْ); ~ تْ عُقْدَةُ لِسَانِهِ унинг жаги очилди, у гапга тушиб кетди; 2) эримоқ; тарқамоқ, тарқалмоқ; териб қўйилмоқ, ёйиб қўйилмоқ; яхши пишмоқ, ҳил-ҳил бўлиб пишмоқ (*овқат*); 3) тарқатилмоқ, тарқалиб кетмоқ; 4) ворисиз бўлмоқ, меросхўрсиз бўлмоқ; эгасиз қолмоқ (*мас., вафот этган одамнинг нафақаси*); 5) ечилмоқ, ҳал бўлмоқ (*мас., мисол ёки масала*); 6) бебош бўлмоқ, ахлоқсиз бўлмоқ, бузилмоқ; VIII اِحْتَلَّ эгалламоқ, эгаллаб олмоқ; босиб олмоқ, оккупация қилмоқ; ~ الْمَرْتَبَةَ الثَّانِيَةَ *спорт.* иккинчи ўринни эгалламоқ; X اِسْتَحَلَّ 1) ўзига эп кўрмоқ, ўзига раво кўрмоқ; ҳалол деб ҳисобламоқ, қонуний деб билмоқ; эгаллаб олмоқ, ўзиники қилиб олмоқ; 2) *эск.* номусига тегмоқ (*аёлнинг*)

– اِحْتِلَالٌ босиб олиш, оккупация; جَيْشُ (جُنُودُ) الْـ~ оккупацион қўшин

– اِحْتِلَالِيٌّ 1. оккупацияга оид; 2. оккупация қилувчи

– إِحْلِيلٌ *кўп.* أَحَالِيلُ *анат.* 1) пешоб йўлининг тешиги; 2) пешоб йўли тешиги (эркакларда); 3) пешоб йўли; 4) кўкрак *ёки* елиннинг сут чиқадиган жойи

– اِنْحِلَالٌ 1) бўлиниш, парчаланиш, йиқилиш, ағдарилиш, қулаш, бузилиш, тарқалиш; таназзул; الْـ~ الْخُلُقِيُّ маънавий бузилиш; ~ النُّورِ ёруғликнинг тарқалиши; 2) қувватнинг пасайиши (кетиши); бўшашиш; ~ الظَّهْرِ жинсий заифлик; 3) тарқалиш

– اِنْحِلَالِيٌّ тушкунликка юз тутган, тушкунликдаги

– اِنْحِلَالِيَّةٌ тушкунлик, таназзул, тушкунликдаги ҳолат

– تَحْلِلَةٌ 1) қасамдан ўзини озод этиш, назрни ўзидан соқит қилиш; 2) рухсат бериш, рухсат; *дин.* гуноҳларни кечиш

– تَحْلِيلٌ *кўп.* تَحَالِيلُ 1) тарқатиб юбориш; ~ الْوَرَمِ шишни қайтариш; 2) таҳлил, анализ; (الدَّمِ) ~ الْبَوْلِ пешоб (қон) анализи; ~ طِبِّيٌّ тиббий анализ; ~ طَيْفِيٌّ спектрал анализ; ~ كَمِّيٌّ миқдорий таҳлил (анализ); ~ كَيْفِيٌّ сифат таҳлили (анализи); ~ نَفْسِيٌّ (نَفْسَانِيٌّ) психологик таҳлил (анализ); 3) ижозат бериш; йўл бериш; ~ حَرَامٍ ҳаром нарсага ижозат бериш; لَهُ حَقُّ الْـ~ وَ التَّحْرِيمِ унда ижозат беришга ҳам, ман этишга ҳам ҳуқуқ бор

– تَحْلِيلِيٌّ таҳлилий, аналитик; таҳлилга оид, анализга оид; هَنْدَسَةٌ ~ ـَةٌ таҳлилий (аналитик) геометрия

حَالٌّ *кўп.* حُلُولٌ *эск.* (*тугунларни*) егувчи; *эск.* истиқомат қилувчи

– حَلٌّ[1] *кўп.* حُلُولٌ ечиш, ёзиш, бўшатиш; 2) озод қилиш; *дин.* гуноҳларни кечириш; 3) ҳал қилиш, ечиш (*мас., мисолни, масалани*); шифрларни очиш, расшифровка қилиш; ~ وَسَطِيٌّ *ёки* ~ الْوَسَط муросага келиш, компромисс; أَصْحَابُ (أَهْلُ) الْحَلِّ وَ الْعَقْد ишни ҳал қилувчилар, эътиборли шахслар; 4) жойлаштириш, ўрнаштириш; 5) эриш; ~ قَابِلٌ لِلْ~ эрувчан, эрийдиган; 6) тарқатиш, тарқатиб юбориш; *ҳарб.* тарқатиб юбориш; ~ نَفْسه بِنَفْسِه ўзини-ўзи тарқатиш; 7) *ад.* ечим; ~ الْ وَ الرَّبْطُ ◊ тўла ҳокимият, тўла ҳукмронлик; صَحِبَهُ فِي ~ه وَ جَعَلَهُ تَرْحَالَه ҳеч бир ажрамай ҳамроҳлик қилмоқ; ~ وَ تَرْحَالٌ بَيْنَ ҳар куйга солмоқ (*ҳаёт қақида*)

– حِلٌّ[2] кунжутдан олинган мой

– حِلٌّ 1. ижозат берилган, йўл берилган; أَنْتَ ~ لَهُ وَ هُوَ ~ لَكَ сен (*мн.*) ва у бир-бирингизга ҳалолсизлар, никоҳланишингиз мумкин; 2. 1) имкониятнинг мавжудлиги; إِنَّنَا فِي ~ مِنْ أَنْ نَتَحَدَّثَ бизнинг гапиришга ҳуқуқимиз бор; هُوَ فِي ~ مِنْ هَذَا أَصْبَحَ فِي ~ مِنْ унинг бунга алоқаси йўқ; ... ...га алоқаси йўқ бўлмоқ, ...дан озод бўлмоқ; 2) қонуний амал, қонун йўли билан бажарилган амал; 3) *қур.* яшовчи, истиқомат қилувчи; 4) *эск.* қасамдан озод бўлиш, қасам ичмаслик

حِلٌّ[2] Маккайи мукаррамадаги ҳарамнинг атрофи

– حَلَالٌ 1. 1) ҳалол, рухсат берилган, ижозат қилинган, қонуний; ابْنُ الْ~ а) никоҳдан туғилган бола; б) инсофли одам, андишали одам; в) дурустгина кийинган одам; ~ الدَّمِ وَ الْمَالِ жазоланмасдан ўлдирилиши ва мол-мулкидан маҳрум қилиниши мумкин бўлган одам; 2) тўла, тўлиқлик; ажратиб бўлмайдиган, ажралмас, узвий; 2. қонуний ҳаракат; فَالطَّلَاقُ أَبْغَضُ الْحَلَالِ عِنْدَ اللهِ Оллоҳнинг наздида қонун йўли билан (қонуний) қилинган энг ёмон иш талоқдир

– حِلَالٌ 1) уй анжомлари; 2) аёллар араваси

– حَلَّالٌ ечувчи, ёзувчи, бўшатувчи; كُلُّ عُقْدَةٍ وَ ~ لَهَا *мн.* ҳар бир қулфнинг ўз калити бор (*сўзма-сўз:* ҳар бир тугуннинг ечувчиси бор); الْخَمْرُ خَيْرُ ~ لِعَقْدِ اللِّسَانِ *мтл.* тил тугунининг энг яхши ечувчиси шаробдир

– حُلَلٌ Ямандаги салқин ҳаво

– حَلَّةٌ *кўп.* حِلَلٌ қозон, кастрюлка

– حُلَّةٌ *кўп.* حُلَلٌ 1) кийиниш; кийим; кийим-бош; ارْتَدَتِ الْمَدِينَةُ ~ هُ بَدَلَ الْعِيدِ шаҳар байрам либосини кийган; 2) тананинг барча қисмини тўсиб турадиган кийим; 3) безаш; ~ الْمَجَلَّة журнални безаш

– حَلَّةٌ *кўп.* حِلَاتٌ[1] (حِلَالٌ, حِلَالَاتٌ) манзил, манзилгоҳ; яшаш жойи, аҳоли яшайдиган пункт; 2) *дин.* назрдан ўзини озод этиш; гуноҳларни кечириш

– حُلُولٌ 1) манзил, манзилгоҳ, яшаш жойи; 2) (*бирор мавсумнинг*) кириб келиши; 3) *фалс.* зуҳур бўлиш, зоҳир бўлиш, тажассумлик; ~ الْ مَذْهَبُ *фалс.* табиат худонинг тажассумидир деб ҳисобловчи фалсафий таълимот, пантеизм

– حُلُولِيٌّ *фалс.* 1. пантеизмга оид, пантеистик; 2. пантеизм тарафдори, пантеист

– حَلِيلٌ *кўп.* أَحِلَّاءُ эр, қаллиқ

– حَلِيلَةٌ *кўп.* حَلَائِلُ хотин, қаллиқ

– مُحْتَلٌّ 1. 1) банд қилинган, босиб олинган, оккупация қилинган; ~ةٌ أَرَاضٍ босиб олинган ерлар; 2) банд қилувчи, босиб олувчи; 2. оккупант

– مَحَلٌّ *кўп.* مَحَالُّ, ~اتٌ 1) жой, ўрин; ~ حُدُوثِ الْجَرِيمَةِ жиноят содир бўлган жой; فِي ~ه а) ўз ўрнида, керак бўлган жойда; б) унинг ўрнига; فِي غَيْرِ ~ه ўз ўрнида эмас; كَانَ فِي ~ه а) ўринли бўлмоқ, жўяли бўлмоқ; б) асосли бўлмоқ, асосланилмоқ; كَانَ ~ بَحْثٍ ўрганилиш босқичида бўлмоқ; مَحَالُّ الْحَلْوَى وَ الْأَلْبَانِ қандолат ва сут маҳсулотлари сотиладиган жой; кафе; مَحَالُّ الْبَقَّالَةِ баққоллик дўконлари, озиқ-овқат сотиладиган жойлар, резаворлар сотиладиган дўконлар; 2) ширкат, муассаса; ~ تِجَارِيٌّ тижорат фирмаси; 3) *грам.*(*сўзнинг*) синтактик вазифаси; هَذَا هُوَ ~ الْجَدَلِ ◊ мунозара мавзуи мана шу; ~ الْأَدَبِ ҳожатхона

– مَحِلٌّ 1) муддат (*қарз тўлаш ёки мажбуриятни бажаришнинг*); ~ الدَّيْنِ ажал вақти; 2) *эск.* тўхташ жойи; 3) *эск.* ҳайвонлар қурбонликка олиб бориладиган жой

مُحِلٌّ рухсат берувчи; (*бирор н. қилишга*) рухсат берилган киши

مُحَلَّلٌ 1) *эск.* имкон берилган, рухсат берилган; 2) *ат.от, мз.* Муҳаллал

– مُحَلِّلٌ 1. 1) имкон берувчи, рухсат берувчи, ижозат берувчи; қонуний, қонунга мос қилиб берувчи; 2) эритувчи; 2. 1) эритувчи модда; анализатор; 2) *шар.* ҳалоллаб берувчи (*талоқ қилинган аёлнинг яна талоқ қилган эрга никоҳланиши учун вақтинчалик теккан иккинчи эри*)

– مَحَلَّةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) лагерь; 2) маҳалла, квартал

– مَحْلُولٌ 1. 1) эритилган; 2) заиф, ожиз; ~ الظَّهْرِ жинсий алоқага ожиз; 3) винтларини бўшатиб, қисмларга ажратилган; 2, *кўп.* مَحَالِيلُ эритма; настойка

– مَحَلِّيٌّ маҳаллий; ~ةٌ أَخْبَارٌ маҳаллий янгиликлар, хроника бўлими (*газетада*)

– مَحَلِّيَّاتٌ *кўп.* маҳаллий хроника бўлими (*газетада*)

– مُنْحَلٌّ ахлоқсиз, одобсиз, бузуқ, бузилган; 2) заиф

حَلَأَ I (حَلَأَ) (*а*) حَلْءٌ 1) урмоқ, савамоқ, ~ه بِالسَّوْطِ қамчиламоқ; 2) бермоқ, тақдим қилмоқ; 3) терини тозаламоқ, тозалаб олмоқ (кўнчиликда); II حَلَّأَ бермоқ, тақдим қилмоқ; 2) ~ عَنِ الْمَاءِ сувнинг йўлини тўсмоқ; 3) *эск.* (*сув ичадиган жойдан*) уриб ҳайдамоқ

حَلْوَءُ терини тозалашда чиқадиган чиқинди

I حَلَبَ (у) حَلْبٌ соғмоқ; IV أَحْلَبَ соғишга ёрдам бермоқ; V تَحَلَّبَ 1) оқиб, томчилаб турмоқ, томиб турмоқ, сизиб ўтмоқ; оқмоқ; ~ اللُّعَابُ فِي فَمِي لِلَّوْنِ الطَّعَامِ الشَّهِيِّ бу мазали таомдан оғзимдан сўлагим оқиб кетди; ~ عَرَقًا терга ботмоқ (чўмилмоқ); ~ بِقَطَرَاتِ الرُّطُوبَةِ захликдан томчи билан қопланмоқ, тер босмоқ; 2) оқизмоқ, томизмоқ; чиқармоқ (*мас., тер*); ~ الدَّهْرُ أَشْطُرَهُ *қар.* شَطْرٌ; VII انْحَلَبَ соғилмоқ, сут бермоқ; VIII اخْتَلَبَ соғмоқ, сут соғмоқ; соғ бўлмоқ; X اسْتَحْلَبَ 1) соғиб олмоқ, соғиб сутини олмоқ; 2) сиқмоқ, сиқиб сувини олмоқ; 3) эмульсия ҳосил қилмоқ

– حَالِبٌ *кўп.* حَلَبَةٌ 1. соғувчи, сут соғувчи; 2. *анат.* буйрақдан қовуққа пешоб келадиган йўл

– حَلَّابٌ сут соғувчи

– حَلَّابَةٌ сут соғувчи аёл; ~ بَقَرَةٌ соғин сигир

– حِلَابَةٌ сутчилик (*касби*)

– حَلْبٌ соғиш, соғиб бўлиш; ~ النُّجُومِ *фольк.* зрни хотинга иситадиган афсун

– حَلَبٌ сут

حُلْبٌ бот. ер бағирлаб ўсадиган ва кесилган жойидан сут чиқадиган ўсимлик

– حَلْبَةٌ[1] *кўп.* ~اتٌ бир марта соғиш

– حَلْبَةٌ[2] *кўп.* حَلَبَاتٌ, حَلَائِبُ 1) пойга, от пойгаси; отчопар, ипподром; 2) пойчада чопиш учун тўпланган отлар; 3) майдон, соҳа

– حُلْبَةٌ *кўп.* حُلَبٌ *бот.* янтоқ (*ўсимлик*)

– حَلَبِيٌّ 1. Ҳалабга оид; ~ةٌ قَرْحَةٌ *мед.* тери касилликларидан бир тури, лейшманиоз; ~ةٌ حَبَّةٌ чипқон, йиринг бойлаган яра; 2. ҳалаблик киши

– حَلُوبٌ *кўп.* حُلُبٌ соғиладиган, соғин, сутли; ~ بَقَرَةٌ соғин сигир

– حَلُوبَةٌ *кўп.* حَلَائِبُ соғиб олинадиган

– حَلِيبٌ сут; مُجَفَّفٌ ~ қуруқ (қуритилган) сут; مَسْحُوبٌ ~ қаймоғи олинган сут; مُعَلَّبٌ ~ консерва қилинган (*банкадаги*) сут; مُكَثَّفٌ ~ қуюқлаштирилган сут; ~ بَائِعُ сут сотувчи, сутфуруш; ◊ أُمُّهُ عَلَى فَمِهِ ~ онасининг сути оғзидан кетмаган

– مَحْلَبٌ *кўп.* مَحَالِيبُ сигир соғадиган идиш

– مَحْلَبٌ 1)соғиш жойи (*Ироқда*); 2) сут сотиладиган жой; 3) *бот.* шумурт (*ўсимлик*)

– مِحْلَبٌ *кўп.* مَحَالِبُ = مَحْلَبٌ

– مُسْتَحْلَبٌ эмульсия; ~ اللَّوْزِ бодом сути

حُلْبُوبٌ қора ранг, қора тус

حَلْبَلَابٌ *бот.* қўёнкарам

– حِلْبِلَابٌ *бот.* печак ва чирмовиққа ўхшаб ўсадиган ўсимлик

حَلِيتٌ муз; дўл

حَلْتِيت *бот.* сассиқ елим тайёрланадиган ўсимлик, ҳилтит

I حَلَجَ (*u,y*) حَلْجٌ 1) тозаламоқ, титмоқ, савамоқ (*пахтани*); 2) тунда юрмоқ, тунда юриб чиқмоқ; 3) الْخُبْزَةَ ~ хамирни жува билан ёйиб, нон шаклига келтирмоқ (наманган шевасида: расламоқ); VII اِنْحَلَجَ тозаланмоқ; VIII اِحْتَلَجَ олмоқ; ~ حَقَّهُ ўз ҳақини олмоқ

– حَلاَّجٌ тозаловчи (*пахтани*)

– حَلِيجٌ, حَلْجٌ, حِلاَجَةٌ тозалаш

حُلْجٌ серовқат, *кўп.* овқат ейдиган *(одам)*

حَلْجَةٌ ёки حَلَجَةٌ масофа

– مِحْلاَجٌ *кўп.* مَحَالِيجُ 1) пахта тозалаш машинаси, жун машина; 2) жува

– مِحْلَجٌ *кўп.* مَحَالِجُ = مِحْلاَجٌ

– مَحْلَجَةٌ *кўп.* مَحَالِجُ пахта тозалаш заводи

حَلْحَلَ 1) силжитмоқ, қўзғатмоқ, сурмоқ, бошқа жойга кўчирмоқ; 2) узоқлаштирмоқ, йироқлатмоқ, йироқлаштирмоқ; تَحَلْحَلَ силжимоқ, қўзғалмоқ, суриилмоқ; силжитилмоқ, қўзғатилмоқ

– حُلاَحِلٌ *кўп.* حَلاَحِلُ ҳукмдор, подшоҳ, султон, ҳоким

– حَلْحَلَةٌ жилдириш, силжитиш, қўзғатиш, суриш, бошқа жойга кўчириш

– مُحَلْحِلٌ = حُلاَحِلٌ

I حَلَزَ (у) حَلْزٌ (ёғочнинг) пустини шилмоқ, сидирмоқ; (терини) тозаламоқ

حَلَزُونٌ *кўп.* ـَاتٌ 1)*зоол.* шиллиқ қурт, чиғанок; 2) бурама сим, спираль

– حَلَزُونَةٌ бурама сим, спираль; *тех.* қўчқароқ, шестерня

– حَلْزُونِيٌّ спиралсимон; спиралга оид; винтсимон, винтга оид; *тех.* қўчқароққа (*шестерняга*) оид; ~ مُسَلَّمٌ айланма зина

I حَلَسَ (а) حَلْسٌ (*бирор жойда*) қолмоқ (فِي, بِ); 2) (*бирор н. га*) ёпишмоқ (بِ); I حَلَسَ (*u*) حَلْسٌ туянинг эгари остига таглик тўшамоқ; ~ تِ السَّمَاءُ эзиб ёмғир ёғмоқ; حَلَسَ (*u,y*) حَلْسٌ (*от ёки туяга*) тўқим ёпмоқ (тўшамоқ); X اِسْتَحْلَسَ 1) яшил рангга кирмоқ, кўм-кўк бўлмоқ (ер ҳақида); 2) *эск.* (*н. нидир*) ёпқич сифатида ишлатмоқ

– أَحْلَسُ *мн.* حَلْسَاءُ *кўп.* حُلْسٌ 1) турик; 2) сочи йўқ, сочсиз, кал; 3) ранги қора билан қизил ўртасидаги одам

حِلْسٌ = حَلْسٌ

حَلِسٌ баҳодир, қўрқмас, жасур

– حِلْسٌ *кўп.* أَحْلاَسٌ 1) ёпиқ (*от ёпиғи*), терлик (*тўқим тагига солинидиган намат*); тўшама, таглик, тагга солинадиган нарса; хонага тўшаладиган палос; زَيْدٌ ~ بَيْتِهِ таҳ. Зайд уйдан кўчага чиқмайди, Зайд уйида қудуқ қазийди (*сўзма-сўз:* Зайд уйининг тўшама палосидир); ◊~ أُمِّ урғочи эшак; 2) астойдил (берилиб) ишловчи; 3) тўртинчи ўқ (қиморда)

I حَلَفَ (*u*) حَلْفٌ, حِلْفٌ сўз бермоқ, қасам ичмоқ, (*бирор н. номи билан*) онт ичмоқ (بِ), (*бирор н. борасида*) қасам ичмоқ (عَلَى); қасамёд қилмоқ; عَلَى الْمُصْحَفِ ~ Қуръони карим билан қасам ичмоқ; الْيَمِينَ ~ қасам ичмоқ; الْيَمِينَ كَذِبًا ~ ёлғон қасам ичмоқ, ёлғондан қасам ичмоқ; II حَلَّفَ қасам ичирмоқ, қасам ичишга мажбур қилмоқ; ~ نِي بِالْحُسَيْنِ أَنَّ ... у мендан Ҳусайн номи билан қасам ичиб, илтимос қилдики, ...; III حَالَفَ иттифоқ тузмоқ, битим тузмоқ; иттифоқчи бўлмоқ, иттифоқ аъзоси бўлмоқ; ~ نِي فِي الْقِرَاءَةِ мен, каби у ҳам ўқиб чиқди (*сўзма-сўз:* ўқишда мен билан иттифоқ тузди); IV أَحْلَفَ қасамёд қилдирмоқ, қасам ичирмоқ; VI تَحَالَفَ ўзаро битим тузишмоқ, ўзаро иттифоққа аъзо бўлишмоқ; X اِسْتَحْلَفَ қасамёд қилишни, авраб афсунгарлик қилишни сўрамоқ; қасамёдга олиб келмоқ; ~ عَلَى الْقُرْآنِ Қуръони карим номи билан қасамёд қилишни сўрамоқ

– أُحْلُوفَةٌ (*дақшатли*) қасам

– تَحَالُفٌ иттифоқ, битим, бирлашма, уюшма; سَبَبُ الْ~ casus foederis (*халқаро ҳуқуқда*)

– تَحْلِيفٌ қасам ичдириш, қасамёд қилишга олиб келиш; أَعْضَاءُ لَجْنَةِ الْ~ *юр.* суд маслаҳатчилари

حَلاَّفٌ доим қасам ичувчи

– حَلْفٌ қасам, онт, қасамёд; كَاذِبٌ ~ ёлғон қасам, қасамни бузиш, онтдан қайтиш, қасамига хилоф иш қилиш

– حِلْفٌ *кўп.* أَحْلاَفٌ 1) иттифоқ; федерация; ахдлашув, шартнома, пакт وَارْسُو~ *тар.* Варшава шартномаси; عَسْكَرِيٌّ ~ ҳарбий иттифоқ; ~ الأَطْلَنْطِيِّ Шимолий Атлантика пакти, НАТО; 2) иттифоқчи; дўст; иштирокчи; ◊ أَحْلاَفُ بُؤْسٍ وَ مَتْرَبَةٍ камбағал-қашшоқлар; ~ نَسْوَةٍ хотинларнинг кунглини олувчи, хотинбоз, шилқим

– حَلْفَاءُ *жам. бот.* сув яқинида ўсадиган танаси қаттиқ ўсимлик, poa multiflora

– حِلْفَانٌ қасам, онт

حَلْفَايَةٌ *кўп.* ـَاتٌ қамишнинг танаси

– حَلْفَاءُ = حَلْفَةٌ

– حَلُوفٌ *кўп.* حَلاَلِيفُ ёввойи тўнғиз, қабон, чўчқа; مُخْصِيٌّ ~ ахта қилинган эркак чўчқа

– حَلِيفٌ *кўп.* حُلَفَاءُ 1. иттифоққа оид; 2. иттифоқдош, шерик, иттифоқчи; وَكَانَ النَّجَاحُ ~ِي *маж.* омад менинг ҳамроҳим эди; الْجَوَى~ *эск.* қаттиқ (кучли) севиб қолган

حُلَيْفَةُ *кич.* حَلْفَةُ дан: ذُو الْحُلَيْفَةِ Зулҳулайфа (Мадина аҳлининг миқоти – эҳромга кириш жойи)

– مُتَحَالِفٌ шартнома иштирокчиси, ахдлашувчи

– مُحَالِفٌ 1) иттифоққа оид; 2) иттифоқдош, шерик, иттифоқчи

– مُحَالَفَةٌ 1) иттифоқ тузиш, битим тузиш; 2) *кўп.* ـَاتٌ иттифоқ; битим, шартнома

– مُحَلَّفٌ 1. қасамёд қилишга олиб келинган; 2. суд маслаҳатчиси; هَيْأَةُ الْ~ِينَ суд маслаҳатчилари ҳайъати; маслаҳатчилар

I حَلَقَ (*u*) حَلْقٌ қирмоқ, тарашламоқ, олдирмоқ, қирдирмоқ, олдириб ташламоқ (*соч-соқолни*); ~ الْمَعْزَةَ эчкининг жунини олмоқ; ~ لَهُ عَلَى النَّاشِفِ *кўч.м.* тескари гапирмоқ, тескарисини қилмоқ (*сўзма-сўз:* қуруқ ҳолида, сув тегизмай соқолини олмоқ); II حَلَّقَ 1) парвоз қилмоқ, қанотларини кериб учмоқ, учмоқ; 2) ҳалқа қилиб ўрамоқ; 3) ўраб олмоқ, атрофни ўраб турмоқ;(*бирор к. нинг*) йўлини тўсмоқ, йўлини беркитмоқ (عَلَى); 4) *эск.* озаймоқ, йўқолмоқ (*сув ҳақида*); V تَحَلَّقَ (*бирор н. атрофига*) қўнмоқ; ҳалқа ҳосил қилмоқ; ҳалқа қилиб атрофини ўраб олмоқ; VIII اِحْتَلَقَ соч-соқолини олдирмоқ

تَحْلاَقٌ соч-соқол олиш; اللَّمَمِ ~ يَوْمُ *тар.* усган сочларни қириш куни (*Бакрит қабиласи Таглиб қабиласи билан жангда тўқнашган кун шундай аталган, чунки томонлар бир-бирларидан фарқ қилиши учун таглиблар сочларини қириб олганлар*)

– تَحْلِيقٌ 1) парвоз, парвоз қилиш, учиш; 2) *кўп.* ـَاتٌ (*мас., самолётнинг*) учиши; التَّحْلِيقَاتُ الْكَوْنِيَّةُ космик фазога парвозлар

– حَالِقٌ[1] 1) баланд тоғ; баланд жой, тепалик; أَلْقَى شَيْئًا مِنْ ~ِهِ бирор нимани юқоридан ташламоқ, ташлаб юбормоқ; 2) ~ ضَرْعٍ а) сутга тўлган елин; б) сутнинг озлигидан қоринга ёпишиб қолган елин

– حَالِقٌ[2] *кўп.* حَلَقَةٌ соч-соқолини олиб юрувчи

– حَلاَّقٌ сартарош; سَيِّدَاتُ ~ аёллар сартароши; الصِّحَّةِ ~ *ёки* صِحِّيٌّ ~ сартарош

حُلاَقٌ томоқ оғриғи

– حِلاَقَةٌ олиш, тарашлаш (*соч-соқолни*); آلَةُ الْ~ соқол олиш асбоби; قُرْشَةُ الْ~ *қар.* قَاعَةُ الْ~ِ *ёки* صَالُونُ الْ~ِ сартарошхона, сартарошлик; أَجْرُ الْ~ِ сартарош ҳақи

– حَلْقَةٌ[1] = حِلاَقَةٌ

– حَلْقٌ[2] *кўп.* حُلُوقٌ 1) ҳалқум, томоқ, бўғиз, жиғилдон; قَالَ هَذَا وَ الْغُصَّةُ فِي ~ِهِ томоғига бир нарса тиқилган ҳолда деди; كَشَوْكَةٍ فِي ~ِهِ *маж.* жонига тегиб, безор қилиб, жонидан тўйдириб (*сўзма-сўз:* томоққа санчилган қилтанақдек) (*шунингдек: қар.* شَوْكَةٌ); 2) *шунингдек:* سَقْفُ الْ~ِ танглай; ◊ الْبَابِ ~ эшик тепадори

– حَلَقٌ *жам.* балдоқ, исирға; узук, ҳалқа

حَلْقٌ 1) подшоҳлик узуги; 2) жуда *кўп.* мол-дунё, бойлик

– حَلْقَةٌ, حَلَقَةٌ *кўп.* حَلَقٌ, ـَاتٌ ҳалқа; ҳалқа шаклидаги узук; حَلَقُ *ёки* جِهَازُ الْحَلَقِ гимнастика ҳалқаси; ضَرَبُوا حَوْلَهُ ~ атрофини ҳалқа қилиб

ўраб олдилар; 2) *спорт.* ринг; لِلْمُلاكَمَة ~ бокс ринги (майдони); 3) звено, ҳалқа (*занжирдаги*); الاِنْتِقَال ~ ўтиш қисми; مُوَصِّلَة ~ *ёки* الاِتِّصَال ~ (*икки нарса ўртасидаги*) ўзаро бириктирувчи, боғловчи ҳалқа (بَيْنَ); الْ~ الْمَفْقُودَة етишмайдиган, етишмаётган қисм; فِي سِلْسِلَة ~ занжир ҳалқаси; خَلَقَاتُ دَوَرَانٍ роликли подшипниклар; 4) тўгарак, давра, гуруҳ, Ал-азҳарда устоз атрофида давра қуриб ўтирган талабалар гуруҳи; الذِّكْر ~ *қар.* ذِكْر; التَّغْيِير الذَّاتِيّ ~ ҳаваскорлик тўгараги; 5) бозор, раста; السَّمَك ~ балиқ бозори; القُطْن ~ пахта бозори; 6) ўн ёш; الْخَامِسَة مِنَ الْعُمْرِ هُوَ فِي الْ~ унинг ёши қирқдан ошди; 7) облигация (*давлат заёми серияси*); ◊ مُفْرَغَة ~ *мушкул аҳвол, ноилож* (*сўзма-сўз:* ичи бўш ҳалқа)

– حَلَقِيّ *лингв.* бўғизга оид; الأَصْوَاتُ الْـ~ـة бўғиз товушлари

– حَلَقِيّ ҳалқасимон, доирасимон, ҳалқасифат

– حَلَقِيَّة *кўп.* ـاتٌ доира, давра, айлана

– حَلِيق *кўп.* حِلاَق, حَلْقَى (*соч-соқоли*) олинган, (*соч-соқоли*) қирдириб ташланган; الشَّارِبِ وَ ~ اللِّحْيَة соқол-мўйлови олинган

– مِحْلاَق *кўп.* مَحَالِيق, مَحَالِق *бот.* жингалак, гажак (*ўсимликларда*)

– مِحْلَق, مِحْلَقَة *кўп.* مَحَالِق устара

– مُحْلَقَة *кўп.* ـاتٌ планёр, моторсиз учадиган аппарат

– حَلِيق = مَحْلُوق

حُلْقُوم *кўп.* حَلاَقِيم томоқ, бўғиз; ◊ رَاحَةُ الْ~ роҳат-лукум

I حَلَكَ (а) حُلُوكَة, حَلْك 1) қоронғи бўлмоқ, қоронғилашмоқ, ғира-шира бўлмоқ; 2) сақичдек (*зулукдек*) қоп-қора бўлмоқ; XII اِحْلَوْلَكَ 1) қоронғилашмоқ; ~ـتِ الدُّنْيَا қоронғи тушди; 2) тим қора рангга кирмоқ, қорайиб кетмоқ

– حَالِك *шунингдек:* السَّوَاد ~ сақичдек (зулукдек) қоп-қора

– حَلَك 1) қоронғулик, ғира-ширалик; 2) қоралик

– حُلْك 1) қоронғу, ғира-шира; 2) қора, қоп-қора

حَلْكَاء *зоол.* калтакесакка ўхшаш қумда яшовчи жонивор

– حُلْكَة 1) зимистон, тим қоронғулик; 2) қоп-қоралик

– حَلَكُوك тим қора, тим қоронғу

– حُلُوكَة қоронғулик, ғира-ширалик

I حَلَمَ (у) حُلْم 1) туш кўрмоқ, тушида кўрмоқ; (*бирор н. ни*) орзу қилмоқ, хаёл қилмоқ, ният қилмоқ (ب, عَنْ); 2) балоғат ёшига етмоқ, балоғатга етмоқ, бўйи етмоқ; حَلَمَ (а) حَلَمَ айниб, ичига қурт тушмоқ, қуртламоқ (*тери ҳақида*); حَلُمَ (у) حُلْم беозор бўлмоқ, юмшоқ бўлмоқ, ювош бўлмоқ, ҳалим бўлмоқ; V تَحَلَّمَ 1) ювош тортмоқ, беозор бўлиб қолмоқ, юмшамоқ; 2) *эск.* туш кўрмоқ; VI تَحَالَمَ ўзини туш кўраётганга солмоқ; VIII اِحْتَلَمَ балоғат ёшига етмоқ, бўйи етмоқ; *мед.* эҳтилом бўлмоқ, булғаниб қолмоқ, уйқуда эҳтиломланиб қолмоқ

– اِحْتِلاَم етуклик, балоғат; *мед.* булғаниб қолиш, уйқуда эҳтиломланиб қолиш, эҳтилом

– حَالُوم ҳалум (*пишлоқ навларидан бири*)

– حُلْم *кўп.* أَحْلاَم 1) туш, туш кўриш; орзу, ният; عَالَمُ الأَحْلاَمِ ширин хаёллар олами; أَضْغَاثُ أَحْلاَمٍ ўзуқ-юлуқ тушлар; 2) етуклик, балоғат, балоғат ёши; بَلَغَ الْ~ балоғат ёшига етмоқ, балоғатга етмоқ, бўйи етмоқ

– حِلْم 1) ювошлик, беозорлик; яхшилик, эзгулик, меҳрибонлик; 2) донолик, мулоҳазакорлик, оқиллик; ~ حَرَجَ مِنْ аччиқланмоқ, ғазабланмоқ; ғазабни босолмай қолмоқ

– حَلَمَة[1] *кўп.* ـاتٌ 1) эмчак учи, тугмачаси; елпиннинг соғиладиган қисми; 2; *анат.* қулоқнинг гўшти, тугмачаси; 3) паразит; ғурра, шиш, ортиқ, дўмбоқ, бўртма, бадандаги бўртиб чиққан жой

– حَلَمَة[2] *кўп.* حَلَم 1) кананинг каттаси; 2) *зоол.* терига тушиб, уни ейдиган қурт

– حَلَمِيّ 1) эмчак учига оид; эмчаксимон; ~ وَرَمٌ эмчак учидаги шиш; 2) эмчаги бор, эмчакли; 3) паразитга тегишли; ~ نَبَاتٌ паразит ўсимлик

– حَلَمِيَّات *кўп.* паразитлар; дарахтдаги бутоқлар

– حَلُوم = حَالُوم

– حَلِيم *кўп.* حُلَمَاء ювош, беозор, юмшоқ, ҳалим; бардошли, сабр-тоқатли

حَلِيمَة *ат.от, мз.* Ҳалима; ~ يَوْمُ Ҳалима куни (*Ҳирийлар бошлиғи Мунзир ибн Мунзир билан Ғассонийлар бошлиғи Ҳорис ўртасида бўлиб ўтган жанг шундай номланган, чунки Ғассонийлар бошлиғининг қизи Ҳалима отасининг барча қўшинларига хушбўй атир сепиб қўйган эди*)

– مُحْتَلِم етук, балоғатга етган, бўйга етган, катта ёшли

I (حلو) حَلاَ (у) حُلُوّ 1) ширин бўлмоқ, ёқимли, ёқимтой бўлмоқ; (*шўр эмас*) ширин (чучук) бўлмоқ (*сув ҳақида*); 2) чиройли бўлмоқ, кўркам (хушрўй, зебо, дилбар) бўлмоқ; 3) ёқмоқ, маъқул келмоқ,; حَلاَ = حَلاَوَة (а) حَلَى; ~ فِي عَيْنِي (بَعْيْنِي) у менга ёқди; ◊ مَا أَحْلاَكَ فِي هَذِهِ الْمَلاَبِسِ! бу кийим-бошда сен қанчалик гўзалсан!; كَمَا يَحْلُو لَهُ أَنْ . . . хоҳлаганича ..., кўнглига маъқул келганича ...; II حَلَّى 1) ширин қилмоқ, қанд қўшмоқ, шакар солмоқ; 2) (*бирор н.* билан) безамоқ, зийнат бермоқ, чиройли қилиб кўрсатмоқ (ب); 3) (*шўр сувни*) ичимлик (чучук) сувга айлантирмоқ; III حَالَى ширин муомала қилмоқ, ширин муомалада бўлмоқ; III حَالَى ; ~ الرَّجُلَ эркак киши билан дилхушлик қилмоқ; IV أَحْلَى ширин қилмоқ, ширинлигини оширмоқ; V تَحَلَّى 1) ширин таъмга кирмоқ, ширин бўлмоқ; 2) безанмоқ, ясанмоқ; VI تَحَالَى ўзига бино қўймоқ, ўзига-ўзи маҳлиё бўлмоқ; X اِسْتَحْلَى 1) ширин деб билмоқ (ҳисобламоқ); ёқимли деб ҳисобламоқ; чиройли (хушрўй, зебо, дилбар) деб ҳисобламоқ; 3) (*бирор н. нинг*) ширинлигидан татимоқ, татиб кўрмоқ, маза қилмоқ; XII اِحْلَوْلَى ширин таъмга кирмоқ, ширин бўлмоқ; 2) чиройли бўлиб кетмоқ, ёқимтой бўлиб кетмоқ; 3) ширинлигини билмоқ, ширин ҳисобламоқ

أَحْلَى энг ширин, энг ёқимтой

– تَحْلِيَة 1) ширинлатиш, қанд қўшиш, шакар солиш; 2) безаш, ясатиш; 3) шўрини йўқотиб, сувни ичадиган ҳолга (чучук ҳолга) келтириш

حَلاَة *кўп.* حَلاَوَى гарданнинг ўртаси, энсанинг ўртаси

– حَلاَوَات *кўп. анат.* ошқозон ости бези, қориности бези, панкреас

– حَلاَوَة *кўп.* حَلاَوَى 1) ширинлик, лаззат, ёқимлилик, ёқимтойлик, кўркамлик, хушрўйлик, зеболик; нозиклик; ~ الْعِنَبِ حَبَّة *мтп.* узумнинг лаззати донасидадир; 2) ширинлик, чучуклик, қанд-қурс, мева-чева; қанд, конфет; 3)инъом, эҳсон, чойчақа; тўлов, бадал; ◊ يُبَاعُ كَالْ~ қўл-қўлга тегмай сотилмоқда (*сўзма-сўз:* қанд-қурсга ўхшаб сотилмоқда)

حَلاَوَة[2] = حَلاَءَة

– حُلْو 1) ширин, лаззатли; ёқимли, ёқимтой; ~ الْحَدِيث суҳбати жонон; 2) шўри кетказилган, чучуклаштирилган (сув); ~ زَيْتٌ пахта ёғи; 3) чиройли, гўзал, дилбар, хушрўй, зебо; ◊ الْغُدَّةُ الْـ~ـةُ *анат.* қориности бези, панкреас

– حَلْوَاء 1) ширинлик, лаззат; 2) қанд-қурс, мева-чева; қандолатчилик маҳсулотлари; ҳолва

– حُلْوَان *кўп.* ـاتٌ совға, ҳадя; инъом, эҳсон, чойчақа

– حُلْوَان Ҳулвон (*Мисрдаги курортнинг номи*)

– حَلْوَانِيّ *кўп.* حَلْوَانِيَّة *ёки* حَلْوَائِيّ *кўп.* حَلْوَائِيَّة қандолатчи, қандфуруш, ҳолвафуруш; دُكَّانُ الْ~ қандолатчилик дўкони, қанд дўкони

– حَلْوَجِيّ *кўп.* حَلْوَجِيَّة қандолатчи

– حَلْوَى *кўп.* حَلاَوَى қанд-қурс, ҳолва, мева-чева; حُبُّ الْ~ ширинхўр, ширинтомоқ

– حَلْوِيَّات, حَلْوَيَّات кўп. ширинликлар, қанд-қурс, мева-чева; қиёмга ботириб қуритилган мевалар; устига шакар сепилган мевалар

I (حلى) حَلَى (у) حَلْيٌ (*бирор н. билан*) безамоқ, зийнат бермоқ (ب); حَلِيَ (а) حَلْيٌ безанмоқ, зийнатланмоқ; II حَلَّى безамоқ, зийнат бермоқ; V تَحَلَّى 1) қимматбаҳо тақинчоқларни тақмоқ; (*бирор н. билан*) безатилмоқ, зийнат берилмоқ (ب); 2) фарқ қилмоқ, ажралиб турмоқ (*н. си билан*); азалдан ажралиб турмоқ (ب); X اِسْتَحْلَى (*бирор н. билан*) безанмоқ, ясанмоқ, зийнатланмоқ

– تَحْلِيَة безаш, зийнат бериш

حَالٍ оро берилган, зийнатланган

– حَلْيٌ *кўп.* حُلِيٌّ зийнат асбоблари, қиммат-баҳо ашё

– حِلْيَةٌ *кўп.* حِلًى зийнат асбоблари, қимматбаҳо ашё; безак; الرَّجُل ~ одамнинг сифати

– حُلْوَةٌ *халқ.* ажойиб, қизиқарли, чиройли, гўзал; жуда соз, боп

حَمٌّ, حَمَاةٌ *қар.* حمو

I حَمَّ[1] (*u/a*) حَمٌّ 1) қайноқ бўлмоқ; 2; қораймоқ; حُمَّ 1)иситма тутмоқ, иситмаламоқ; 2) олдиндан ҳал бўлмоқ, (*муддат*) етиб келмоқ; حَمَّ[2] (*a/a*) حُمُومٌ чўмилмоқ, ванна қабул қилмоқ; حَمَّ[3] (*a/y*) حَمٌّ иситмоқ, илитмоқ, қизитмоқ, ўтин ёқиб илитмоқ (*печкага*); II حَمَّمَ 1) иситмоқ, илитмоқ, қизитмоқ; 2) чўмилтирмоқ, сувда чайқамоқ; 3) қора рангга бўямоқ; *тар.* кўчаларда сазойи қилишдан олдин, юзига қоракуя чапламоқ; IV أَحَمَّ 1) иситмоқ, илитмоқ, қизитмоқ; 2) ҳаммомда ювинтирмоқ; V تَحَمَّمَ 1) чўмилмоқ, ванна қабул қилмоқ; 2) қораймоқ, қора тусга кирмоқ; X اِسْتَحَمَّ чўмилмоқ, ванна қабул қилмоқ

– أُحُمٌّ *мн.* حَمَاءٌ *кўп.* حُمٌّ қора

– اِسْتِحْمَامٌ чўмилиш, ванна

حَامَّةٌ: الرَّجُل ~ эркакнинг хотини ва фарзандлари;

– حَمٌّ *қар.* حمو

– حَمٌّ иссиқ, ҳарорат; қаттиқ ҳарорат, саратон, иссиқ ҳаво

– حَمَامٌ *кўп.* حَمَائِمُ *жам.* каптар; الرَّسَائِلِيُّ ~ *ёки* ~ *ёки* الْبَرِيد ~ *ёки* الْمُرْسِلَة ~ مَطْوَقٌ؛ ~ *қар.* الزَّاجِل ~ سَاقُ الْ~ زَاجِل ўрмон ғурраги, тумшуғи узун ғуррак; а) *бот.* сариқ гулли аччиқ ўт; б) *бот.* тизим гул; в) *бот.* ҳўкизтил (*ўсимлик*)

– حَمَّامٌ *кўп.* اتٌ ـ ҳаммом; ванна, ваннахона; чўмиладиган жой; الْبَحْر ~ денгиз сувида қабул қилинадиган ванна; شَمْسِيٌّ ~ *ёки* الشَّمْس ~ қуёш ваннаси; السِّبَاحَة ~ чўмилиш бассейни; حَمَّامَاتٌ كَبْرِيتِيَّةٌ олтингугуртли ванна; أَخَذَ ~ا ванна қабул қилмоқ

حُمَامٌ 1) *эск.* раҳбар, бошлиқ; 2) *ат.от, мз.* Ҳумом

– حِمَامٌ ўлим, вафот топиш, вафот этиш, ажал, қазо

– حَمَّامِيٌّ *кўп.* حَمَّامِيُّونَ *ёки* حَمَّامِيَّةٌ *кўп.* حَمَّامِيَّاتٌ ҳаммомчи, ҳаммомнинг эгаси, хўжайини

– حَمَامَةٌ *кўп.* اتٌ ـ каптар (*шунингдек:* ~ ذَكَرٌ); урғочи каптар, мода каптар (*шунингдек:* ~ أُنْثَى); السَّلَام ~ тинчлик кабутари

– حَمَمٌ *жам.* 1) кўмир; 2) кул; 3) вулқондан отилиб чиқадиган суюқ чўғ, ер остидаги суюқ чўғ, лава; ~ الْقَنَابِل бомбалар уюми

– حُمَمَةٌ *д.с.* حُمَمٌ *дан*

– حَمَّةٌ *кўп.* حَمٌّ қайноқ булоқ; فَوَّارَةٌ ~ баъзан фонтан бўлиб отилиб чиқадиган қайнар булоқ, гейзер

– حَمَةٌ *қар.* حمى

– حُمَّةٌ[1] 1) қоралик, қора ранг; 2) иситмадаги ҳарорат, иситма

حُمَّةٌ[2] *кўп* حُمَمٌ, حِمَامٌ ҳар қандай нарсанинг миқдори, улчами

– حُمَّةٌ *кўп.* حُمَمٌ ўлим, ўлиш, жон бериш, қазо қилиш

– حُمُومٌ чўмилиш, ванна олиш (қабул қилиш)

– حُمَّى *мн. кўп.* حُمَّيَاتٌ иситма; безгак; ҳарорат; ~ التِّيفُوس *ёки* الْمُحْرِقَة الْ~ тепкили терлама, тошмали тиф; الْ~ التِّيفُودِيَّة *ёки* الْ~ الْمَعِوِيَّة ич терлама; الْ~ الرَّاجِعَة қайталама терлама; ~ الرُّبْع ҳар тўрт кунда қайтариладиган безгак; الْ~ الصَّفْرَاء сариқ безгак; الْغِبِّ ~ ҳар уч кунда қайтариладиган безгак; الْ~ الْقَحْمِيَّة *қар.* الْ~ الْقِرْمِزِيَّة, قَحْمِيٌّ *қар.* قِرْمِزِيٌّ ~ қоқшол; безгак; الْ~ الْقَلَاعِيَّة *қар.* قَلَاعِيٌّ; الْ~ الْمُتَرَدِّدَة الْمُخِيَّة الشَّوْكِيَّة الْ~ кун оралатиб тутадиган безгак; الْ~ الْمُسْتَنْقَعَات ~ кенг тарқаладиган менингит; الْ~ الْمَطْلِيَّة туқай иситмаси (безгаги); الْ~ الْنِّفَاسِيَّة бруцеллёз, оқсил касаллиги; ~ النِّفَاس *ёки* الْوِرْد ~ туғаётган хотинлардаги иситма; ~ ҳар куни қайталайдиган безгак

– حُمِّيٌّ безгакка оид

– حَمِيمٌ[1] 1. қайноқ, иссиқ; 2. 1) иссиқ сув; 2) тер (*бадандан чиқадиган*); 3) совуқ сув

– حَمِيمٌ[2] *кўп.* أَحْمَاءٌ жонажон дўст

حَمِيمٌ[3] *кўп.* حَمَائِمُ иссиқ ҳаводан кейинги ёмғир

حَمِيمٌ[4] дўзах

حَمِيمَةٌ *кўп.* حَمَائِمُ зотли туя

– مِحَمٌّ *кўп.* اتٌ ـ қозон, сув иситғич

– مَحْمُومٌ 1) безгакка оид; 2) безгак касалига мубтало

– مُسْتَحَمَّاتٌ *кўп.* чўмилиш жойлари (*денгиз қирғоғида*)

– يَحْمُومٌ 1) тутун; 2) *алиф.б.қ.*

I حَمَأَ (а) حَمْءٌ тозаламоқ (*канал ёки қудуқни*); حَمِئَ (а) حَمَأٌ 1) ифлосланмоқ, ифлос бўлмоқ; 2) (*бирор к. дан*) жаҳлланмоқ, ғазабланмоқ, хафа бўлмоқ (عَلَى)

حَمْءٌ ёки حَمِءٌ ёки حَمَأٌ *кўп.* أَحْمَاءٌ эрнинг акаси *ёки* дадаси

حَمَأٌ қора (сассиқ) балчиқ

– حَمَأَةٌ лой, балчиқ; *куч.м.* ботқоқ; ~ غَرِقَ فِي *куч.м.* (*бирор н. нинг*) ботқоғига ботмоқ

حَمِئَةٌ балчиқли, балчиқ тўпланган (*қудуқ, булоқ*)

I حَمَتَ (*а*) حَمْتٌ айнимоқ, бузилмоқ, сасимоқ, ачимоқ (*мева ҳақида*)

حَمْتٌ жазирама, ўта иссиқ

حَمِيتٌ 1) = حَمْتٌ ; 2) чинакам, ҳақиқий; ~ غَضَبٌ чинакам мазали хурмо; 3) кучли, ўта; ~ غَضَبٌ кучли ғазаб

II حَمَّجَ: حَمَّجَتِ الْعَيْنُ кўз киртайди; الْوَجْهُ ~ ғазаб ва ҳ. з. дан юз буришди; إِلَيْهِ ~ унга тикилиб қаради; عَيْنَهُ ~ кўзни катта очиб узоқ қараб турмоқ

حَمْحَمَ[1] жазирама иссиқ бўлмоқ; ~تِ الدُّنْيَا ҳаво жазирама бўлиб кетди

حَمْحَمَ[2] кишнамоқ; تَحَمْحَمَ = 1) حَمْحَمَ; 2) қараймоқ, қорайиб кетмоқ, қора тусга кирмоқ

حُمْحُمٌ *ёки* حِمْحِمٌ *бот.* доривор ўсимлик

– حَمْحَمَةٌ кишнаш

I حَمِدَ (а) حَمْدٌ 1) мақтамоқ; (*бирор н. учун*) жуда мақтамоқ, мадҳ қилмоқ, мадҳия ўқимоқ (عَلَى); 2) (*бирор к. га*) ҳамд айтмоқ; II حَمَّدَ 1) қаттиқ мақтаб юбормоқ, мақтовини келтирмоқ, кўкка кўтармоқ; 2; اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ Оллоҳ таолога ҳамду санолар бўлсин! иборасини талаффуз қилмоқ; IV أَحْمَدَ мақтовга сазовор деб билмоқ

– أَحْمَدُ 1. мақтовга энг сазовор, энг мақтовга арзийдиган; 2. *ат.от, мз.* Аҳмад

– أَحْمَدِيٌّ 1. мусулмонга оид, исломга алоқадор; الْ~ الشَّرِيعَةُ дини ислом шариати; 2. мусулмон киши

– حَامِدٌ 1) мақтовчи, мадҳ айтувчи, мадҳ қилувчи; 2) ҳамд айтувчи

– حَمَّادٌ 1) мақтовчи, кўкларга кўтарувчи, ҳамду сано ўқувчи; 2) *ат.от, мз.* Маҳмуд

– حَمْدٌ 1) мақтов, мадҳ, мақташ, шарафлаш, улуғлаш, кўкларга кўтариш; 2) ҳамд, ҳамду сано, миннатдорлик; الْ~ لِلّٰهِ *ёки* لِلّٰهِ ~ا Оллоҳ таолога ҳамду санолар бўлсин!

حَمْدَانُ *ат.от, мз.* Ҳамдон

– حَمْدَانِيُّونَ: الْ~ *тар.* ҳамадонийлар

– حَمْدَةٌ: رَجُلٌ ~ мақтанчоқ одам

– حَمُودٌ 1) мақтовга сазовор, мақташга лойиқ; 2) миннатдор

– حَمِيدٌ 1) мақтовга сазовор, мақтаса арзийдиган; السُّمْعَة ~ обрў-эътиборли, яхши обрўга эга; 2) хатарсиз, хавфли эмас (*касаллик ҳақида*); зиёнсиз (*шиш*); 3) *ат.от, мз.* Ҳамид

– حُمَيْدٌ *ат.от, мз.* Ҳумайд

– مُحَمَّدٌ 1) мақталган, мақтаб юборилган; 2) *ат.от, мз.* Муҳаммад

– مَحْمَدَةٌ *кўп.* مَحَامِدُ яхши хусусият, фазилат, яхши сифат; мақталадиган фазилат, мақтовга сазовор томон; мақталадиган қилиқ, муомала

– مَحْمِدَةٌ мақтов, мадҳ, шараф

– مَحْمُودٌ 1) мақталган, мадҳ этилган; мақтовга сазовор, мақташга арзигулик; السِّيرَة ~ ҳаёт тарзи мақтовга сазовор, мақташга арзийдиган ҳаёт тарзли (*инсон*); السُّمْعَة ~ яхши обрўли, обрўси яхши (*инсон*); 2) *ат.от, мз.* Маҳмуд

– مَحْمُودَةٌ *бот.* печак, ўт, печак гул, чирмовиқ

– مَحْمُودِيَّةٌ скаммоний (*ич бўшаштирадиган доривор*)

حَمْدَلَ «أَلْحَمْدُ لِلّٰه» Оллоҳ таолога ҳамду санолар бўлсин!» иборасини талаффуз қилмоқ

– حَمْدَلَةٌ «أَلْحَمْدُ لِلّٰه» Оллоҳ таолога ҳамду санолар бўлсин!»иборасини талаффуз қилиш

(حمر) I حَمَرَ (у) حَمْرٌ артмоқ, тозаламоқ; الشَّاةَ ~ қўйнинг терисини шилмоқ; حَمِرَ (а) حَمَرٌ ошқозон бузилмоқ, ошқозон ҳазм қилмай қўймоқ; II حَمَّرَ 1) қизил рангга бўялмоқ; 2) қовурмоқ, куйдирмоқ, қиздирмоқ; V تَحَمَّرَ 1) қизил рангга бўялмоқ; 2) (*лабни*) бўямоқ; 3) қовурилмоқ, куймоқ; IX اِحْمَرَّ қизил тусга кирмоқ, қизармоқ; XI اِحْمَارَّ қизармоқ, қизил тус олмоқ

– أَحْمَرُ *мн.* حُمْرٌ حَمْرَاءُ *кўп.* حُمْرٌ қизил; الرَّايَةُ الْحَمْرَاءُ қизил байроқ; ~ (دُونَ) تَحْتَ инфрақизил; الْ~ وَ الْأَسْوَدُ а) араблар ва ҳабашлар; б) барча инсонлар; الْ~ *ёки* الشِّفَاهِ ~ лабга суртиладиган ёғупа, الْخُدُودِ ~ яноқнинг қизиллиги; ~ مَوْتٌ *қар.* مَوْتٌ; سَنَةٌ حَمْرَاءُ қаттиқ (вазмин, оғир) келган йил; الْ~ان *ик.с. маж.* а) гўшт ва нон; б) гўшт ва шароб; в)олтин ва заъфарон; ◊ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ أَحْمَزُهَا ҳад. ишларнинг энг афзали пишиқ, пухта ва мустаҳкамдир

– اِحْمِرَارٌ қизариш; қизиллик

– حَمَّارٌ *кўп.* حَمَّارَةٌ эшак ҳайдовчи, эшакларни ҳайдаб борувчи

– حِمَارٌ кўп. حُمُرٌ, حَمِيرٌ, حَمِيرَةٌ эшак; الزَّرَدِ ~ зебра; ~ الْوَحْشِ ёввойи эшак; يَا لَكَ مِنْ ~! сен қанақа эшаксан ўзи!; ◊ خَشَبِ ~ эшак, чорпоя, остлик, таглик, таг курси, поя

– حِمَارَةٌ *кўп.* حَمَائِرُ урғочи эшак

– حَمَّارَةٌ жазирама иссиқ; الْقَيْظِ ~ ёзнинг энг иссиқ пайти

– حَمْرٌ қизил лойтупроқ

– حُمَرٌ битум, асфальт; тоғ смоласи (елими)

– حَمْرَاءُ занг касали, хина касали (*бошоқли ўсимликларда*); ◊ الْ~ а) Алҳамбра (*Гранададаги сарой номи*); б) Месопотамия; أَبْنَاءُ الْ~ озодликка чиққан қуллар

– حُمَرَاوِيٌّ *зоол.* ботқалдоқ, балиқчи ўрдак

– حُمْرَةٌ 1) қизиллик; юзнинг қизили; 2) қисил ранг, тус; 3) қизил ёғупа; ~ قَلَمٌ лабга суртиладиган қизил ёғупа; 4) пишиқ гўшт кукуни; 5) *мед.* сарамас касаллиги; الْخَنَازِيرِ ~ *мед.* тепки (*қулоқости безларининг яллиғланиши*)

حِمْيَرُ Ҳимяр (*жанубий араб қабилаларининг оқсоқоли*)

– حُمَيْرَاءُ *мед.* қизамиқ, қизилча (*болалар касаллиги*)

– حُمَيْرَةٌ *мед.* қизилча; қизамиқ

– مُحَمَّرٌ қовурилган, қовуриб қиздирилган

مِحْمَرٌ *кўп.* مَحَامِرُ чопқир от

– يَحْمُورٌ 1) гемоглобин; 2) ёввойи эшак

حَمْرَقَ 1) (*бирор к. нинг*) умид-орзуларини йўққа чиқармоқ; 2) (*бирор н. да*) иштирок этишдан бош тортмоқ; сўзидан (*фикридан*) қайтмоқ, айнимоқ; 3; ёпишиб олмоқ, осилиб олмоқ, чатоқ чиқармоқ, инжиқлик қилмоқ

– حَمْرَقَةٌ 1) орзу-умидларни йўққа чиқариш; (*бирор н. да*) иштирок этишдан бош тортиш

I حَمَزَ (и) حَمْزٌ (*тилни*) ачиштирмоқ, ловуллатмоқ; حَمُزَ (у) حَمَازَةٌ куч-қувватга тўлмоқ, кучли бўлиб кетмоқ

– حَامِزٌ 1) нордон, аччиқ таъмли; 2) = حَمِيزٌ

– حَمِيزٌ пухта, пишиқ, мустаҳкам; الْفُؤَادِ ~ қувноқ, хушчақчақ, ёқимтой

I حَمَسَ (у) حَمْسٌ қовурмоқ, қовуриб қизартирмоқ; حَمُسَ (у) حَمَاسَةٌ жасур бўлмоқ, жасоратли (*мард*) бўлмоқ, жасорат кўрсатмоқ; руҳланмоқ, ғайратланмоқ, жонланмоқ, илҳом олмоқ; حَمِسَ (а) حَمَسَ = 1) حَمُسَ 2) *эск.* қаттиқ бўлмоқ, кучли бўлмоқ, шиддатли бўлмоқ; II حَمَّسَ 1) руҳлантирмоқ, ғайратлантирмоқ, жонлантирмоқ, илҳом бермоқ; 2; жуда қовуриб юбормоқ; IV أَحْمَسَ *эск.* хафа қилмоқ, жаҳлини чиқармоқ; V تَحَمَّسَ 1) руҳланмоқ, ғайратланмоқ, жонланмоқ, илҳомланмоқ; 2) ҳаяжонланмоқ, изтиробга тушмоқ, ҳовлиқмоқ; X اِسْتَحْمَسَ (*бирор н. га*) қизиқтирмоқ, ҳавасини келтирмоқ (عَلَى)

– أَحْمَسُ *мн.* حَمْسَاءُ *кўп.* حُمْسٌ 1) ғайратли, тиришқоқ, серҳафсала; сабот-матонатли, сўзини ўтказадиган; ғайрат-шижоатга тўла, ташаббускор; 2) шижоатли, баҳодир, бақувват, кучли

– تَحَمُّسٌ 1) руҳланиш, ғайратланиш, илҳомланиш, ғайрат-шижоат; 2) тиришқоқлик, ғайрат, ҳафсала; сабот-матонат

– حَمَاسٌ ғайрат, ғайрат-шижоат, завқ-шавқ, сурур; وَ دَبَّ الْ~ بِهِمْ улар ғайратга тўлиб-тошиб кетдилар

– حَمَاسَةٌ 1) мардлик, жасурлик, жасорат; 2) ғайрат, ғайрат-шижоат, بِ~ ғайрат билан, ғайрат-шижоат билан. الْ~ Ҳамоса (*машҳур шеърлар тўпламининг номи*)

– حَمَاسِيٌّ оташин, астойдил, ғайрат-шижоатга тўла; завқ-шавқли, сурурли

– حَمِسٌ 1) ғайрат-шижоатга тўла; 2) ғайратли, тиришқоқ, серҳафсала

– مُتَحَمِّسٌ 1) ғайрати тўлиб-тошиб кетган; 2) ҳаяжонда қолган, изтробда қолган, ҳовлиққан

I حَمَشَ (у) حَمْشٌ хафа қилмоқ, жаҳлини чиқармоқ; қўзғатмоқ, безовта қилмоқ; таъсир қилмоқ, ҳаяжонлантирмоқ, асабийлаштирмоқ; حَمُشَ (и) ёки حَمِشَ (у) حُمُوشَةٌ ингичка бўлмоқ, нозик бўлмоқ (*болдир ҳақида*); حَمَشَ (а) حَمَشٌ, حَمَشٌ болдирлари ингичка, нозик, ориқ бўлмоқ (*одам ҳақида*); VIII اِحْتَمَشَ қаттиқ жаҳли чиқмоқ, қаттиқ ғазабланмоқ

أَحْمَشُ *кўп.* حِمَاشٌ оёғи ингичка одам, оёғи ориқ одам

حَمْشٌ *кўп.* حُمْشٌ, حِمَاشٌ السَّاقِ ~ болдири ориқ, болдири ингичка

– حَمِشٌ 1) жаҳли чиққан, безовта; ҳаяжонланган, асабийлашган; 2) = حَمْشٌ

(حمص) I حَمَصَ (у) حَمْصٌ, حُمُوصٌ ҳаракатдан тўхтамоқ, ҳаракатдан қолмоқ (*мас. арғимчоқ ҳақида*); الْجُرْحِ ~ яранинг шиши қолмоқ; II حَمَّصَ қовурмоқ, қовуриб қизартирмоқ; пиширмоқ, ёпмоқ; الْبَنَّ ~ қаҳвани қовурмоқ; V تَحَمَّصَ қовурилмоқ, қовурилиб қизармоқ

– تَحْمِيصٌ 1) қовуриш, қовуриб қизартириш; 2) қизитиш, ипитиш; عُنْبُرُ الْ~ *тех.* иситиш, қизитиш камераси

– حَمَّاصَةٌ *кўп.* اتٌ қовуриш учун тайёрланган мослама; الْخُبْزِ ~ тостер (*қарсиллама нон тайёрланадиган мослама*)

– حِمِّصٌ, حُمُّصٌ *жам.* турк (*Миср*) нўхоти

– حِمِّصَانِيٌّ *кўп.* حِمِّصَانِيَّةٌ нўхотфуруш

– حُمُّصَةٌ *кўп.* اتٌ бир дона нўхот; *анат.* ликилдоқ

– مُحَمَّصَةٌ това, сковорода (*қаҳва, нўхат ва ш. к. ларни қовуриш учун*)

I حَمَضَ (у) حُمُوضَةٌ нордон бўлмоқ, кислотали бўлмоқ; حَمَضَ (у) حَمْضٌ (*н.нидир*) тиламоқ, орзу қилмоқ, хоҳламоқ (بِ); II حَمَّضَ (*бирор н. ни*) нордон қилмоқ; кислотали қилмоқ; 2) *кимё.* оксидламоқ; кислота билан ишлов бермоқ, кислота билан заҳарламоқ; *фото.* плёнкани дорига солиб сувратини чиқармоқ, кўринадиган қилмоқ; 3) ачимоқ, ачиб қолмоқ (*сут ҳақида*)

– حَامِضٌ *кўп.* حَوَامِضُ 1. нордон, ачиган, кислотали; 2) 1) *кимё.* кислота; الْ~ الْبُولِيكِ *ёки* بَوْلِيٌّ ~ *ёки* الْ~ الْبُولِيكِ сийдик кислотаси; الْ~ الْفِنِّيكِ карбол кислота; الْ~ كَاوٍ кумуш нитрати; الْ~ الْكِبْرِيتِ *ёки* الْ~ الْكِبْرِيتِيكِ сульфат кислотаси; الْ~ اللَّبَنِيكِ сут кислотаси; الْ~ النِّيتْرِيكِ азот кислотаси; 2) лимон

– حُمَّاضٌ *бот.* шавель

– حَمْضٌ *кўп.* أَحْمَاضٌ, حُمُوضٌ 1) *кимё.* кислота; الْ~ الْأَزُوتِيكِ *ёки* الْ~ الْأَزُوتِيكِ азот кислотаси; الْ~ السُّلْفُورِ *ёки* الْ~ السُّلْفُورِيكِ сульфат кислотаси; الْ~ الْكَلُورِ *қар.* الْأَحْمَاضُ الْأَمِينِيَّةُ; الْ~ الثَّمْلِ, كَلُورٌ чумоли кислотаси; аминокислоталар; 2) *эск.* нордон таъмли ўсимлик

– حَمِضِيَّاتٌ *кўп.* цитрус мевалар

– حُمُوضَةٌ 1) кислота, нордон таъм; 2) кислота миқдори

– حُمَّيْضٌ = حُمَّاضٌ

– مُحَمَّضٌ 1) нордон; 2) *кимё.* оксидланган

حَمَاطٌ (*ўсимлик номи*) ҳамот

– حَمَاطَةٌ томоқ (бўғиз) даги оғриқ

حَمَاطَةٌ *кўп.* حَمَائِطُ, حَمَاطٌ юрак; юрак қони,

юрақдаги қон

– حُمَطَاطٌ усимликлар ичида юрадиган устида нақши бор қурт

I حَمُقَ (у) حَمَاقَةٌ 1) аҳмоқ бўлмоқ, тентак бўлмоқ; 2) жаҳли чиқмоқ; II حَمَّقَ 1) аҳмоқ (тентак) деб ҳисобламоқ; 2) аҳмоқ деб атамоқ; 3) аҳмоқ қилмоқ, лақиллатмоқ, майна қилмоқ; IV أَحْمَقَ = II; VI تَحَامَقَ ўзини гўлликка солмоқ; VII اِنْحَمَقَ 1) жаҳли чиқмоқ; қаттиқ ғазабланмоқ; 2) касод бўлмоқ; ~ تِ السُّوقُ бозор касод бўлди; X اِسْتَحْمَقَ аҳмоқ (тентак) деб ҳисобламоқ

– أَحْمَقُ мн. حَمْقَاءُ кўп. حُمْقٌ, حَمْقَى 1. аҳмоқ, тентак; жаҳлдор, сержаҳл, баджаҳл; 2. аҳмоқ одам; ◊ بَقْلَةُ الْحَمْقَاءِ ёки الْحَمْقَاءُ бот. қуёнқулоқ, семизўт, гулбеор

– حُمَاقٌ мед. сувчечак

– حَمَاقَةٌ 1) ҳамоқат, аҳмоқлик; هَذِهِ ~ لَيْسَ بَعْدَهَا ~ бу ўтакетган аҳмоқликдир; هَذِهِ ~ دُونَهَا كُلُّ ~ кар. دُونَ: ... أَنَّ مِنَ الْـ~ шу нарса тентакликки, ; 2) ножўя қилиқ; ~ اِرْتَكَبَ аҳмоқлик, тентаклик қилмоқ; 3) ғазаб, жаҳл

– حُمْقٌ 1) аҳмоқлик, тентаклик; 2) ғазаб, жаҳл

– حَمْقَانُ жаҳл чиққан; ғазабли; аччиқланган, асабийлашган, қони қайнаган, дарғазаб

– حَمَقِيٌّ серзарда, жиртаки, жиззаки

– مَحْمُوقٌ жаҳли чиққан; ғазабланган

I حَمَلَ (у) حَمْلٌ 1) олиб бормоқ, кўтариб олиб бормоқ, ташимоқ, элтмоқ; кўчирмоқ, ўтказмоқ; 2) олмоқ, кўтармоқ (*юкни*); (*бирор н. ни*) олиб ташламоқ, олиб қўймоқ, чиқариб олмоқ (عَنْ); ушлаб турмоқ, кўтариб турмоқ, тутиб турмоқ; 3) (*бирор ҳиссиётга*) эга бўлмоқ; ... الْحِقْدَ لـ ~ ёмон кўрмоқ, (*бирор к. дан*) нафратланмоқ; ~ فِكْرَةً طَيِّبَةً (*бирор к. га нисбатан*) яхши фикрда бўлмоқ (عَنْ); 4) ...да бор бўлмоқ, эга бўлмоқ; ~ الْمَقَالُ تَوْقِيعَهُ унинг имзоси бор бўлган мақола (*сўзма-сўз:* мақола унинг имзосига эга); ~ أَمْرَاضًا مُعْدِيَةً юқумли касалликларни тарқатмоқ, юқтирмоқ; ~ اسْمًا لَامِعًا ажойиб обрў-эътиборга эга бўлмоқ; ~ مُؤَهَّلًا аттестат соҳиби бўлмоқ; 5) сафарбар қилмоқ, оёққа турғизмоқ; (*бирор н. га*) қайрамоқ, ундамоқ, рағбатлантирмоқ, истак туғдирмоқ, қизиқтирмоқ, қўзғатмоқ (عَلَى); 6) (*бирор н. га*) ташланмоқ, ҳужум қилмоқ, атака қилмоқ (عَلَى); (*бирор к. га қарши*) кампания олиб бормоқ (عَلَى); ~ عَلَيْهِ حَمْلَةً شَعْوَاءَ бирор кимга қарши шиддатли атака олиб бормоқ; 7) ҳосил бермоқ (*дарахт*); 8) (*бирор к. дан*) ҳомиладор бўлмоқ (مِنْ); 9) (*бирор н. ни бирор к. га*) тааллуқли, мансуб деб ҳисобламоқ (عَلَى); ◊ ~ هُ مَحْمَلَ حُسْنِ النِّيَّةِ бирор нимага хайрихоҳлик билан қарамоқ; II حَمَّلَ 1) олиб бордирмоқ, кўтартирмоқ, оғир иш юклаб қийнамоқ, оғир юк юкламоқ; юк ортмоқ, юкламоқ (*кемага*); юкламоқ (*масъулият*); ~ الْمَسْؤُولِيَّةَ бирор кимга масъулият юкламоқ; ◊ ~ هُ الْخَسَائِرَ الْفَادِحَةَ унга жуда катта талофат етказмоқ; IV أَحْمَلَ кўтаришда ёрдам бермоқ, кўтаришмоқ; V تَحَمَّلَ 1) ўз устига юкламоқ; 2) ўз гарданига олмоқ (*масъулиятни, сарф-харажатни*); ~ الْمَسْؤُولِيَّةَ (*бирор масалада*) масъулиятни ўз елкасига олмоқ (عَنْ); 3) сабр, қилмоқ, бардош қилмоқ, чидамоқ, тоқат қилмоқ, сабр қилмоқ. 4) узоқ вақт кийилмоқ (*кийим*); 5) жўнамоқ, жўнаб кетмоқ; IV تَحَامَلَ 1) (*бирор н.* ни) ўз оғирлиги билан босмоқ (عَلَى) 2) (*бирор к. га*) ҳужум қилмоқ (عَلَى); (*бирор к. ни*) таъқиб қилмоқ (عَلَى); 3) (*бирор к. га*) нафрат, ғазаб кўзи билан қарамоқ (عَلَى) 4) хорламоқ, пастга урмоқ; 5) (*бирор н. да*) чўрткесар бўлмоқ (فِي); 6) (*бирор н. да*) қаттиқ турмоқ, сўзини ўтказмоқ (فِي) 7) (*бирор н. ни*) зўрға-зўрға бажармоқ, аранг амалга оширмоқ; оёқда зўрға турмоқ; صَارَ قَادِرًا أَنْ يَتَحَامَلَ عَلَى نَفْسِهِ بَعْدَ الْمَرَضِ касалликдан тузалгач, у ўзи оёқда тура оладиган бўлиб қолди; تَحَامَلَ عَلَى عُكَّازَيْنِ у қўлтиқтаёқда аранг ҳаракат қилади; VII اِنْحَمَلَ кўтара оладиган бўлмоқ, таший оладиган бўлмоқ; VIII اِحْتَمَلَ 1) ўз зиммасига олмоқ, гарданига олмоқ; 2) чидамоқ, тоқат қилмоқ, бардош бермоқ; لَا يُحْتَمَلُ бардош қилиб бўлмайдиган, чидаб бўлмайдиган; لَا يَحْتَمِلُ هَذَا تَأْوِيلَيْنِ буни икки хил тушунтириш мумкин эмас; لَا يَحْتَمِلُ هَذَا شَكًّا бу ҳеч қандай шак-шубҳа туғдирмайди; 3) *шунингдек:* мажҳул нисбатда ҳам; мумкин бўлмоқ, эҳтимол, бор бўлмоқ; 4) узоқ вақт кийилмоқ (*кийим*); X اِسْتَحْمَلَ 1) чидамоқ, бардош бермоқ, маҳкам турмоқ, тоқат қилмоқ; 2) узоқ вақт кийилмоқ (*кийим*); 3) кўтаришни илтимос қилмоқ, сўрамоқ

– اِحْتِمَالٌ 1) чидаш, тоқат қилиш, бардош бериш; 2) *шунингдек:* قُوَّةُ الْـ~ сабр-тоқат, чидам; شَدِيدُ الْـ~ жуда бардошли, ғоят сабр-тоқатли; 3) الْوُقُوعِ ~ содир бўлиш эҳтимоли бор; قَلِيلُ الْـ~ эҳтимолдан узоқ, унча ишониб бўлмайдиган, даргумон; نَظَرِيَّةُ الْـ~ мат. эҳтимоллик назарияси; 4) чидамлилик, пишиқлик, мустаҳкамлик (*кийим ҳақида*)

– تَحَامُلٌ чидаб бўлмаслик, тоқат қилиб бўлмаслик, нотўғри тушунча, хато фикр, адолатсизлик билан қараш, ғаразгўйлик

– تَحَمُّلٌ 1) ўз зиммасига олиш, гарданига олиш (*бирор масъулиятни*); 2) (*ғам*) чекиш, тортиш; 3) бардошлилик, сабр-тоқатлилик; 4) чидамлилик, пишиқлик, мустаҳкамлик (*кийим ҳақида*)

– تَحْمِيلٌ 1) оғир иш юклаб қийнаш, юк юклаш, машаққатга қўйиш (*бирор н. ни*), гарданига юклаш, елкасига қўйиш; 2) юклаш, юкларни жойлаш; ~ وَ تَفْرِيغُ الْبَضَائِعِ товарларни юклаш ва тушириш; ◊ ~ هُ الْمَهْبِلِ мед. бачадон йўли

– حَامِلٌ[1] кўп. حَمَلَةٌ 1. 1) кўтариб борувчи, элтувчи, ташувчи; 2) молик; ...и (...*си*) бор, ...нинг эгаси, ...нинг соҳиби; حَمَلَةُ: الْقُرْآنِ ~ Қуръонни ёддан билувчилар; حَمَلَةُ الْأَقْلَامِ маж. қалам аҳли (соҳиби), ёзувчилар; 2. 1) ташувчи одам, қийматли қоғозга эга бўлган киши; الْبُعُوضِ ~ الْمَلَارِيَا чивинлар безгак тарқатувчилардир; 2) тақдим қилувчи; ~ هَذِهِ الْوَرَقَةَ ушбу варақани тақдим этувчи; 3) учоёқ, сепоя (*рассомчиликда ишлатиладиган уч оёқли дастгоҳ*); таглик, поя, тиргак; 4) кронштейн; 5) бот. гулурин

– حَامِلٌ[2] кўп. حَوَامِلُ, حَامِلَاتٌ ҳомиладор, иккиқат; ~ مَرْأَةٌ ҳомиладор аёл

– حَامِلَةٌ кўп. ـاتٌ 1) ташувчи, элтувчи, кўтарувчи; الطَّائِرَاتِ ~ самолётлар ташувчи катта кема, авианосец; 2) ҳомиладор, иккиқат

– حَامُولٌ ҳомил (*ёсмиқ ўсимлиги касаллиги*); ~ الْكَتَّانِ бот. печак

– حَمَالٌ кўп. حُمُلٌ тўлов, ҳақ, бадал; жарима, штраф

– حَمَّالٌ ҳаммол, юккаш, юк ташувчи

– حَمَّالَةٌ[1] = 1) حَمَّالٌ; 2) кафиллик, кафилликка олиш; 3) эск. мажбурият; жавобгарлик; ўлдирганлик учун тўланадиган хун

حَمَالَةٌ[2] кўп. 2 حَمَائِلُ 1) тасма, қайиш; портупея (*қилич ёки дала сумкасининг қайиши*); 2) подтяжка (*икки елкадан тортиб қўйилган тасма*); 3) тумор; حَمَائِلُ وَ تَمَائِمُ туморлар

– حَمَّالَةٌ кўп. ـاتٌ 1) замбил, носилка; 2) подтяжка (*бундан олдинги мақола;* للصَّدْرِ ~ сийнабанд, бюстгальтер; *3*) таглик, тиргак, поя; кўприк устуни ёки тиргаги

– حَمَالَةٌ ҳаммоллик касби

– حَمْلٌ кўп. أَحْمَالٌ 1) ташиш, элтиш кўтариш; الْأَثْقَالِ ~ спорт. оғир атлетика; тош кўтариш; 2) ҳомиладор бўлиш, бўйида бўлиш; ҳомиладорлик; فِي دَوْرِ الْـ~ ҳомиладорлик даврида; 4) она қорнидаги бола; 5) ҳамл (*200 кг. га* أُقَّةٌ *ёки 249,6 кг. га тенг оғирлик ўлчови*)

– حَمَلٌ кўп. حُمْلَانٌ қўзичоқ; 2) *ат.от, мз.* Ҳамал; بُرْجُ الْـ~ астр. Ҳамал буржи

– حِمْلٌ кўп. أَحْمَالٌ юк, вазмин, оғир юк, оғирлик; ~ الْبَعِيرِ туя кўтара оладиган энг оғир юк

– حَمْلَةٌ кўп. حَمَلَاتٌ 1) ҳамла, ҳужум, атака; شَعْوَاءُ ~ шиддатли ҳамла; 2) юриш, сафар, поход, экспедиция; кампания; اِنْتِخَابِيَّةٌ ~ сайлов кампанияси; عَسْكَرِيَّةٌ ~ ҳарбий экспедиция, ҳарбий юриш; 3) ҳамла (*60* أُقَّةٌ *ёки 74,88 кг га тенг бўлган оғирлик ўлчови*)

– حَمَلِيٌّ кўп. حَمَلِيَّةٌ сувфуруш, сув сотувчи (*бозорда*)

– حَمُولٌ[1] 1 бардошли, сабр-тоқатли, чидамли

– حَمُولٌ[2] сув билан оқиб келадиган оқинди, чўкинди, ўтринди (*шамол, сув ёки муз олиб келиб қосип қилган чўкинди жинслар қатлами*)

– حُمُولٌ тепасига тахтиравон юкланган, ўрнатилган туя

– حُمُولَةٌ юк ташийдиган ҳайвон (*туя, эшак ва ҳ.к.*)

– حَمُولَةٌ 1) юк, вазмин нарса, туя кўтариши мумкин бўлган оғирлик; 2) сиғим, сиғдира олишлик, юк кўтариш имконияти; кеманинг ҳажми; 3) юк кўтара олиш қуввати

– حَمِيلٌ 1. олиб бориладиган, кўтариб бориладиган; 2. пушт, ҳомила, она қорнидаги бола; қоиндаги ҳомила; 3) сел ўзи билан оқизиб келган оқинди; 4) ташландиқ бола, топиб олинган бола

– حَمِيلَةٌ[1] 1 *кўп.* حَمَائِلُ 1) портупея (*қар.* حَمَالَةٌ[2]); 2) (*бирор к. учун*) ортиқча юк (عَلَى); боқинди, нонхўр, бировнинг қарамоғида бўлган одам; (*бирор к. нинг*) қўлига қараган, измида бўлган шахс; كَانَ ~ عَلَى ... ...нинг қўлига қараб қолмоқ, ...нинг измида бўлмоқ

– حَمِيلَةٌ[2] кўп. حَمَائِلُ уруғ (қабила) жамоаси

– مُحْتَمَلٌ эҳтимоли бор; ... مِنَ الْـ~ أَنَّ эҳтимолки, ...; ...ш (...*иш*)

эҳтимоли бор; ... مِنْ غَيْرِ الْـ~ أَنَّ мумкин эмишки, ...; ...ши (...*иши*) мумкин эмас

– مَحْمَلٌ, مَحْمِلٌ[1] *кўп.* مَحَامِلُ замбил, носилка, тахтиравон;

الْـ~ الشَّرِيفُ маҳмали шариф (*Каъбатуллога каъбапўш ва б. қадялар билан тайёрланган тахтиравон*)

– مُحَمَّلٌ[2] сифат; لَمْ آخُذْ (أَحْمِلْ) شَكْوَاهُ عَلَى ~ الْجِدِّ мен унинг шикоятига жиддий сифат деб қарамадим; حَمَلَهُ ~ الدِّعَايَةَ уни ҳазилсифат деб билмоқ; 2) баҳона, важ, сабаб; 3) асос, база; ~ كُرَيَّات шарикли подшипник

– مُحَمَّلٌ оғир юк юкланган; (*бирор н. нинг*) машаққати остида қолган, қийноғида қолган (بِ)

– مِحْمَلٌ қилич илиб қўйиладиган илгак

– مَحْمُولٌ *кўп.* ـَاتٌ 1. 1) олиб бориладиган, кўтариб бориладиган, ташиладиган; 2)моторлаштирилган; 2. 1) юк, оғир нарса; 2) сиғим, сиғдира олишлик; юк кўтариш имконияти; 4) *мант.* муҳокама предметини (*субъектини*) аниқловчи мантиқий тушунча; عَلَيْهِ ~ субъект

حِمْلَاجٌ *кўп.* حَمَالِيجُ темирчилик босқони (*оловга дам бериб, уни кучайтирадиган мослама*); кавшарлашда, қалайлашда ишлатиладиган асбоб (трубка); труба (қувур) оғзига ўрнатиладиган конуссимон найча

حَمْلَقَ 1) бақрайиб қарамоқ, кўзини чақчайтириб қарамоқ; (*бирор н. га*) ҳайрон бўлиб қарамоқ (بِ, فِي); кўзини катта очмоқ; 2) *кўч. м.* анқайиб, безрайиб қараб турмоқ

– حِمْلَاقٌ *кўп.* حَمَالِيقُ кўз қовоғининг ички томони; *анат.* кўз жилди

– حَمْلَقَةٌ ҳайрон бўлиб ташланган назар (қараш)

– حَمَاةٌ *кўп.* حَمَوَاتٌ қайнона

– حَمَاوَةٌ 1) иссиқлик, ҳарорат; 2) ўткирлик (*тамаки ҳақида*)

– حَمْوٌ, حَمٌ *кўп.* أَحْمَاءٌ қайнота, амаки; божа; حَمُوهُ (*бирор к.*) унинг қайнотаси; حَمِيهِ *қар.* к. унинг қайнотасининг; حَمَاهُ *туш.* к. унинг қайнотасини

– حَمْوٌ[2] иссиқ ҳарорат, жазирама иссиқ; ◊ ~ النِّيلِ *мед.* темиратки

– حُمُوَّةٌ 1) чўғ, лаҳча чўғ, аланга; 2) зўрайиш, кучайиш, зўриқиш; الْأَلَمِ ~ оғриқнинг кучайиши; 3) *эск.* қаҳр-ғазаб; 4) *эск.* мастлик

I (حمى) حَمَى (*и*) حِمَايَةٌ 1) ҳимоя қилмоқ, мудофаа қилмоқ, қўриқламоқ, асрамоқ; حَمَاهُ اللهُ مِنْ شَرِّ الْأَعْيُنِ! уни ёмон кўзлардан Оллоҳ асрасин!; 2) ёқламоқ, ҳомий бўлмоқ, қаноти остида сақламоқ; 3)парҳез қилдирмоқ, парҳез буюрмоқ; حَمِيَ (а) حَمْيٌ 1) қизимоқ, исимоқ, иссиқ бўлмоқ, чўғ бўлмоқ, кескинлашмоқ, жиддий тус олмоқ; авжига чиқмоқ; حَمِيَتِ الْمَعْرَكَةُ жанг авжига чиқди; الْوَطِيسُ ~ *қар.* وَطِيسٌ; 2) (*бирор к. га нисбатан*) ғазаби тошмоқ (عَلَى); II حَمَّى 1) қизитмоқ, иситмоқ; кескинлатмоқ; 2) ювмоқ, чўмилтирмоқ; III حَامَى (*бирор к. ни*) ҳимоя қилмоқ, мудофаа қилмоқ, тарафини олмоқ (عَنْ); (*бирор к. ни*) қуллаб-қувватламоқ (عَنْ); IV أَحْمَى иситмоқ, илитмоқ, қизитмоқ, кескинлаштирмоқ; الْمَكَانَ ~ жойни дахлсиз қилмоқ; V تَحَمَّى парҳез қилмоқ, парҳезда бўлмоқ; VI تَحَامَى ўзини ҳимоя қилмоқ; ўзини эҳтиёт қилмоқ, ўзини четга тортмоқ, сақланмоқ; VIII احْتَمَى 1) ўзини ҳимоя қилмоқ; пана бўлмоқ, тўсилмоқ; яширинмоқ, ўзини панага олмоқ (فِي); 2) ҳимоя қилдирмоқ; (*бирор к. нинг*) паноҳига сиғинмоқ, ҳимоя талаб қилмоқ (مِنْ); 3) парҳез қилмоқ, парҳезда бўлмоқ; XII احْمَوْمَى қораймоқ, қорайиб кетмоқ

– إِحْمَاءٌ иситиш, қизитиш, илитиш, кескинлаштириш

– تَحَامٍ ўз-ўзини ҳимоя қилиш; ...تَحَامِيًا لِـ... ...га йўл қўймаслик учун, ...нинг олдини олиш учун

– حَامٍ[1] *мн.* حَامِيَةٌ 1. 1) ҳимоя (мудофаа) қилувчи, ҳимоя қиладиган, ёқлайдиган; ҳомийлик кўрсатувчи, енгиллик туғдирадиган; ضَرِيبَةٌ حَامِيَةٌ енгиллик қилишни кўзлаб белгиланган бож; 2) иссиқ, қайноқ; الْوَطِيسِ حَامِي-кучли, шиддатли, қизғин, қайноқ (*тортишув ҳақида*); حَامِي الطَّبْعِ сержаҳл, аччиғи тез, жиззаки, тажанг; 3) аччиқ, нордон (*овқат*); аччиқ, ўткир (*тамаки*); ◊ بِالْحَامِي وَ بِالْبَارِدِ ҳам эркалаб, ҳам дўқ-пўписа билан (*сўзма-сўз*: ҳам иссиқ билан, ҳам совуқ билан); 2. *кўп.* حُمَاةٌ ҳомий, ҳимоячи; حَامِي الْمَرْمَى *спорт.* дарвозабон; حَامِي الْمَعَارِفِ маърифат учун курашувчи

– حَامٍ[2] туянинг эркаги

– حَامِيَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) гарнизон; пикет (*кичкина соқчипар отряди*); 2) ҳимоячи, ҳомий; *кўп.* حَوَامٍ туёқнинг айлан-атрофи; қоя, катта тошлар; тўсиқ, ғов

– حِمَايَةٌ 1. ҳимоя қилинувчи, ҳимоя остидаги; 2. 1) ҳимоя мудофаа; қўриқлаш, пойлаш, ҳомийлик қилиш; نَفْسِهِ ~ ўз-ўзини ҳимоя қилиш, ўз-ўзини мудофаа қилиш; الْأُمُومَةِ ~ оналикни муҳофаза қилиш; الْـ~ الْجُمْرُكِيَّةُ енгиллик қилишни кўзлаб белгиланган божлар; حَقُّ الْمُؤَلِّفِ ~ муаллифлик ҳуқуқи муҳофазаси; 2) ҳомийлик

– حُمَّةٌ 1) найза, ниш (*чақадиган ҳашоратларда*); 2) заҳар

– حُمَّى *қар.* حَمَّ

– حِمًى дахлсиз нарса; заповедник

– حَمِيٌّ таъқиқланган, ман этилган, дахлсиз; эришиб бўлмайдиган, етишиб бўлмайдиган, ёнига йўлатмайдиган.

– حُمَيَّا 1) ғайрат, куч-қувват, интилиш; 2) шиддат

– حَمِيَّةٌ парҳез

– حَمِيَّةٌ 1) ўт, олов, чўғ, ҳарорат, жиззакилик, жиртакилик, шиддат; 2) интилиш, тиришиш, энтузиазм; 3) димоғдорлик, такаббурлик, кеккайиш, гердайиш; нафрат, жирканиш

– مُحَامٍ *мн.* مُحَامِيَةٌ 1. ҳимоя қилувчи, мудофаа қилувчи; 2. ҳимоячи, адвокат, оқловчи

– مُحَامَاةٌ ҳимоя, ҳимоя қилиш, адвокатлик фаолияти, адвокатура

– مُحْتَمًى бошпана

– مَحْمِيٌّ 1. ҳимоя остига олинган, қўриқланадиган, пойланадиган; 2. ҳимояга олинган шахс, бировнинг қаноти остидаги одам

– مَحْمِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ ҳомийлик, ҳимоя

– حِمْيَرُ *тар.* Ҳимяр

– حِمْيَرِيٌّ ҳимярий, ҳимярга оид; الْـ~ ـَةُ ҳимяр тили; الْفَهْمُ الْـ~ *маж.* тушунмаслик

I. حَنَّ[1] (*а, и*) حَنِينٌ 1) (*бирор н. ни*) жуда қаттиқ тусамоқ, (*бирор н. га*) интилмоқ (إِلَى); (*бирор н. ни*) соғинмоқ, (*бирор н. га*) муштоқ бўлмоқ (إِلَى); 2) ғамгин, мунгли овоз бермоқ (*чиқармоқ*); حَنَّ[2] (*а/и*) حَنَانٌ аямоқ, раҳм қилмоқ, раҳми келмоқ; (*бирор н. га*) ғамхўрлик, меҳрибонлик қилмоқ (عَلَى); II حَنَّنَ 1) гулламоқ (*дарахт*); 2) (*бирор к. га нисбатан*) раҳмини келтирмоқ (عَلَى); ◊ اللهُ يُحَنِّنُ عَلَيْكَ! сенга Оллоҳнинг раҳми келсин!; IV أَحَنَّ хато қилмоқ, хатога йўл қўймоқ; V تَحَنَّنَ раҳм қилмоқ, раҳми келмоқ, (*бирор к. га*) юраги ачишмоқ, ичи ачишмоқ (عَلَى)

– تَحْنَانٌ соғинч, муштоқлик

– تَحَنُّنٌ меҳрибонлик, раҳм-шафқат, ачиниш; ف

~ раҳм-шафқат билан

– حِنٌّ[1] *зоол.* тоғчумчуқ

حِنٌّ[2] жинларнинг бир тоифаси

– حنًّا = حِنَّاءٌ *қар.* حنأ

– حَنَانٌ раҳм-шафқат, меҳр, меҳрибонлик; ачиниш

– حَنَّانٌ меҳрибон, раҳмдил, раҳм-шафқатли

– حَنَّةٌ 1) раҳм-шафқат, шафқат қилиш, ачиниш; ~ الرَّجُل эркакнинг хотини; 2) *эск.* қичқириқ, қийқириқ; 3) *эск.* мулойимлик

– حَنَّةٌ *қар.* حَنًّا

– حَنُونٌ раҳм-шафқатли, меҳрибон; 2) ачинарли, кишининг раҳмини келтирадиган; 3) шафқатли, ёқимли; ◊ الأُمُّ الْـ~ـةُ мия қобиғи

– حَنِينٌ 1) муштоқлик, жўшқин иштиёқ; 2) соғинч, меҳр-шафқат; 3) фиғон, нола, оҳ тортиш.

– حُنَيْنٌ *ат. от, мз.* Ҳунайн; ◊ رَجَعَ (عَادَ) بِخُفَّيْ ~ у қуп-қуруқ қайтиб келди (*сўзма-сўз:* у Ҳунайннинг туфлиси билан қайтиб келди)

– حَنِيَّةٌ меҳрибонлик, раҳм-шафқатлилик

حَنًّا *ат. от, мн.* Ҳанно

(حنأ) II حَنَّأَ (*хина қўймоқ, хина билан бўямоқ*

– حِنَّاءٌ *жам.* حُنَّانٌ, حِنَّانٌ *бот. хина;* ~ ثَمْرُ *хинанинг очилган гуллари;* إِفْرِنْكِيَّةٌ ~ ثَمْرُ *бот. саёқгул;* لَيْلَةُ (الْحِنَّة) الْحِنَّاء бўлажак келиннинг тўй олдидан соч ва тирноқларини бўяш муносабати билан бериладиган базми; ◊ أَبُو الْـ~ *зоол.* тоғчумчуқ

– حِنَّاءَةٌ кўп. ـاتٌ хина ўсимлиги

– حَنِيَّةٌ ёй, камон (*қурол*)

II حَنَّبَ энгашиб қолмоқ, букчаймоқ, эгилмоқ; ~ هُ الْكِبَرُ кексалик унинг белини букиб қўйди

حَنْبَرٌ қисқа, калта; пастбўйли одам

حَنْبَلٌ[1] 1) қорни катта паст бўйли одам 2) *ат.от, мз.* Ҳанбал

حَنْبَلٌ[2] тўзғоқ (пахмоқ) мўйна

حَنْبَلِيٌّ кўп. حَنَابِلَةٌ 1. ислом шариати кўрсатмаларига қаттиқ амал қилувчи одам; 2. *дин.* ҳанбалий (*имом ибн Ҳанбал мазҳабига мансуб*)

الْـ~ـيَّةُ: ислом шариатига имом ибн Ҳанбал таълимотига биноан амал қилиш, ҳанбалийлик

– حَنْبِيطٌ кўп. حَنَابِيطُ шавел (*кўкат - Сурияда*)

حَانُوتٌ *алиф. б. қар.*

– حَانُوتِيٌّ *алиф. б. қар.*

حَنْتَمٌ кўза

حَنْتَمَةٌ *от.от, мн.* Ҳантама

I حَنَثَ (а) حَنْثٌ хиёнаткор бўлмоқ, аҳдни бузмоқ; (*бирор н. га*) хилоф иш қилмоқ (فِي, بِ); ~ فِي يَمِينِهِ қасамини бузмоқ; ~ بِالْوَعْدِ ваъдани бузмоқ; IV ~ فِي الْيَمِينِ: أَحْنَثَ қасамдан қайтишга ундамоқ; V تَحَنَّثَ тақводорлик қилмоқ, художўйлик қилмоқ

– حَانِثٌ қасамни бузувчи, онтидан қайтган, хоин

– حِنْثٌ кўп. أَحْنَاثٌ 1) қасамни бузиш, онтдан қайтиш; 2) гуноҳ; بَلَغَ الْـ~ итоат этмай қўймоқ, буйсунмай қўймоқ

I حَنَجَ (*и*) حَنْجٌ эгмоқ, мойил қилмоқ; ~ الْحَبْلَ арқон эшмоқ

حَنْجَرَةٌ кўп. حَنَاجِرُ бўғиз, томоқ; طَبِيبُ الْـ~ қулоқ, бурун, томоқ врачи, отоларинголог; الْـ~ التِهَابُ *мед.* ларингит, томоқ яллиғланиши; مِنْظَارُ الْـ~ *мед.* ларингоскоп (*томоқ ва ҳалқумни кўрадиган асбоб*)

– حَنْجَرِيٌّ томоққа, бўғизга оид

– حَنْجُورٌ кўп. حَنَاجِيرُ = حَنْجَرَةٌ

حَنْجَلَ тисарилиб орқа оёққа турмоқ (*от ҳақида*); *гижингламоқ* (*от ҳақида*); تَحَنْجَلَ сакрамоқ, сапчимоқ, ирғиб турмоқ, ўйноқламоқ, гижингламоқ (*от ҳақида*)

– حَنْجَلٌ кўп. حَنَاجِلُ денгиз қисқичбақаси, краб

– حَنْجَلَةٌ тисарилиб орқа оёқда туриш (*от ҳақида*), ўйноқлаш, сапчиш, гижинглаш (*от ҳақида*)

حَنْدَسٌ кўп. حَنَادِسُ қоронғулик, зулмат, зимзиёлик, тим қоронғулик, тим қоронғу кеча

حَنْدَقُوقٌ, حَنْدَقُوقِيٌّ *бот.* 1) беда; 2) муаттар ҳидли ёввойи ўт

حَنْدُوقٌ *жам.* зоғора (*маккажўхори*) унидан тайёрланган бўлка нон

– حَنْدُوقَةٌ *кўп.* ـاتٌ зоғора нон

I حَنَذَ (*и*) حَنْذٌ, تَحْنَاذٌ оловда қуйдириб пиширмоқ (*ўштни*); ~ الْفَرَسَ терлатиш учун отни чоптирмоқ; IV أَحْنَذَ (шаробнинг) таркибини хилма-хиллаштирмоқ; X اسْتَحْنَذَ терлаши учун устига тўшама тўшаб, офтобда қолдирмоқ (отни)

– حَنِيذٌ қуйдириб пиширилган; ~ لَحْمٌ қуйдириб пиширилган гўшт

حَنِيرَةٌ *кўп.* حَنَائِرُ, حَنِيرٌ гумбаз, иморат гумбази

(حنس) II حَنَّسَ ғашга тегмоқ, ғашини келтирмоқ, қитиқламоқ, қўзғатмоқ; гиж-гижламоқ, қутуртирмоқ

حَنَشٌ[1] *кўп.* أَحْنَاشٌ, حُنْشَانٌ илон, сув илон; حَنَشٌ *ат.от, мз.* Ҳанаш; ◊ أَبُو ~ лайлакка ўхшаш оёқлари узун-узун қуш

حَنَشٌ[2] ов қилинган қуш; тутиб олинган ҳашорот

(حنط) II حَنَّطَ 1) мумиёламоқ; 2) препарат тайёрламоқ, тулум қилмоқ (*қушлардан*); V تَحَنَّطَ мумиёланмоқ (*жасад ҳақида*)

– تَحْنِيطٌ 1) мумиёлаш; мумиё тайёрлаш; 2) яхшилаб зираворланган овқат

– حَنَّاطٌ ҳаннот, буғдойфуруш, буғдой олиб сотувчи

– حَنَّاطَةٌ 1) мумиёлаш маҳорати; 2) ҳаннотлик, буғдойфурушлик

– حِنْطَةٌ буғдой; الْجُرْذَانِ ~ маккажўхори; ~ سَوْدَاءُ қора буғдой; ~ رُومِيَّةٌ полба (*буғдой навларидан бири*); ~ بَرِّيَّةٌ *бот.* қопчўп (*сўгалларни шуқотиш учун қўлланиладиган кўп йиллик ўсимлик*); ◊ ~ لِرَحَى الْحَرْبِ тўп еми (*қирғинга юборилиадиган аскарлар*)

– حِنْطِيٌّ буғдойранг; буғдойга оид

حَنْطُورٌ кўп. حَنَاطِيرُ (*шунингдек:* ~ عَرَبَةٌ) усти очиқ арава; киракаш арава

– حَنْطُورَةٌ = حَنْطُورٌ

– حَنُوطٌ 1) атир навларидан бири; 2) жасад бузилмаслиги учун ишлатиладиган модда, мумиё

حَنْطَأُو 1) пакана, паст бўйли; 2) қорни катта

حَنْطَأُوَةٌ = حَنْطَأُو

حِنْطِيٌّ буғдойхўр, буғдой ейдиган

حُنْظُبَاءٌ ёки حُنْظَبَاءٌ чигиртка ёки қўнғизнинг нари, эркаги

حُنْظُوبٌ бесўнақай келишмаган аёл

حَنْظَلٌ *бот.* колоквинт, заққум (*ғоят аччиқ мевали ўсимлик*); أَمَرُّ مِنَ الْـ~ *мтл.* зиғирёғдан баттар (*сўзма-сўз:* заққумдан ҳам аччиқ)

حَنْظَلَةٌ 1) *ат.от, мз.* Ҳанзала; 2) Ҳанзала (*қабила номи*)

I حَنَفَ (*и*) حَنْفٌ (*бирор н. га*) эгилмоқ, букилмоқ, энгашмоқ, оғмоқ (إِلَى); V تَحَنَّفَ 1) ислом дини ақидаларига мувофиқ иш тутмоқ; 2) хатна қилинмоқ; 3) бутлардан узоқлашмоқ; 4) ҳанафий мазҳабида бўлмоқ

– أَحْنَفُ *мн.* حَنْفَاءُ кўп. حُنْفٌ оёғи қийшиқ, қийшиқоёқ; оёғи қайрилган; ~ الْقَدَمَيْنِ қийшиқоёқ

حَنْفَاءُ *эск.* Ҳанфо (*от номи*)

– حَنَفِيٌّ 1) ҳанафийликка оид; 2. *кўп.* أَحْنَافٌ, حَنَفِيُّونَ *дин.* ҳанафий, Абу Ҳанифа раҳматуллоҳ мазҳабига мансуб, Имом Аъзам раҳматуллоҳ мазҳабидаги киши

– الْـ~ـيَّةُ[1] *дин.* ҳанафийлик таълимоти (*имом Абу Ҳанифа раҳматуллоҳ мазҳаби*)

– حَنَفِيَّةٌ[2] *кўп.* ـاتٌ жўмрак, сув жўмраги; бирор нарса чиқадиган туйнук; ~ حَرِيقٍ ўт ўчиришда сув олинадиган жўмрак

– حَنِيفٌ кўп. حُنَفَاءُ *дин.* ҳақиқий, чин, ҳаққоний; ягона Оллоҳга чин дилдан имон келтирувчи киши; الْـ~ الدِّينُ ислом дини, дини ислом; ~ الدِّينِ ҳақиқий мусулмон, чин мусулмон

حَنِيفَةُ *ат.от, мз.* Ҳанифа

– الْـ~ـيَّةُ ягона Оллоҳ таолога чин дилдан ўмон келтириш (*ислом дини*)

حَنْفٌ *ат.от, мз.* Миҳнаф

I حَنَقَ (а) حَنَقٌ 1) (*ғазабдан*) ўзини унутмоқ, ғазабдан тутоқиб кетмоқ; (*бирор к. дан*) жаҳли чиқмоқ (عَلَى); 2) (*бирор к. ни*) ёмон кўрмоқ (مِنْ) IV أَحْنَقَ 1) *ғазабини қўзғатмоқ, жаҳлини чиқармоқ;* 2) (*бирор к. га нисбатан*) ўз нафрати (ғазаби) ни ифода этмоқ; ғазабланмоқ, нафратланмоқ; 3) ~ الدَّابَّةَ ҳайвонни аввал семиртириб, сўнг емини қисқартириш йўли билан оздирмоқ

– حَانِقٌ 1) дарғазаб бўлган, ғазабдан ўзини унутган; 2) ёмон кўрувчи; عَلَى النِّسَاءِ ~ хотин-қизларни ёқтирмайдиган одам, ўзини аёллардан олиб қочадиган киши; عَلَى الْحَيَاةِ ~ ҳаётдан мамнун бўлмаган одам; яшаш жонига теккан одам

– حَنَقٌ қаттиқ ғазаб, қутурганлик; адоват, қаҳр

– حَنِقٌ дарғазаб; ғазабдан (жаҳлдан) тутуни чиққан

– مُحْنَقٌ сержаҳл, баджаҳл, ёвуз; жаҳли чиққан; ◊ الصَّدْرِ ~ ёвуз, баджаҳл

I حَنَكَ (*и*) حَنْكٌ 1) тажриба ҳосил қилмоқ, ўргатмоқ (*ҳаёт ҳақида*); الْفَرَسَ ~ отни нўхталамоқ; 2) маҳкам қилмоқ, мустаҳкамламоқ; 3) милклар билан эзиб чайнамоқ (луқмани); II حَنَّكَ = I; ишқаламоқ, ишқалаб сингдирмоқ; الْقَابِلَةُ ~ تِ الطِّفْلَ эмизишдан олдин доя янги туғилган чақалоқнинг томоғини чайди; IV أَحْنَكَ = I; VIII اِحْتَنَكَ 1) нўхталамоқ; 2) еб тугатмоқ; الْجَرَادُ ~ الأَرْضَ чигирткалар ер устидаги нарсаларни еб тугатди; 3) ғолиб бўлмоқ, қўли баланд келмоқ; *Қур.* لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ унинг (Иблиснинг) авлодлари устидан албатта ғолиб келаман

– حَنَكٌ[1] кўп. أَحْنَاكٌ қаттиқ танглай; оғиз; йиртқич ҳайвоннинг оғзи; тумшуқ; أَسْوَدُ مِثْلُ ~ الْغُرَابِ қарға тумшуғи каби қора

– حَنَكٌ[2] қора

– حُنْكٌ, حِنْكٌ, حُنْكَةٌ ҳаёт тажрибаси; тажрибалилик

– حَنَكِيٌّ *фон.* танглай товуши, палатал товуш

– مُحَنَّكٌ тажрибали, ҳаёт тажрибасига эга

حَنْكَلِيسٌ *зоол.* илон балиқ

حَنَمٌ *жам.* бойқуш, бойўғли

– حَنَمَةٌ *кўп.* اتٌ бойқуш, бойўғли

I (حنو) حَنَا[1] (*у*) حَنْوٌ эгмоқ; букмоқ, букламоқ, энгаштирмоқ; حَنَا[2] (*у*) حُنُوٌّ (*бирор к. га*) юраги ачишмоқ, раҳми келмоқ (عَلَى); حَنَى (*у*) حَنْيٌ, حِنَايَةٌ 1) эгмоқ, букмоқ, қайирмоқ, энгаштирмоқ, мойил қилмоқ; لَهُ هَامَتَهُ ~ бирор ким олдида бош эгмоқ; 2) (*бирор к. устига*) энгашмоқ, букилмоқ (عَلَى); II حَنَّى 1) хина қўймоқ, хина билан бўямоқ; 2) бўямоқ, ранг бермоқ; بِدَمٍ ~ қон билан бўямоқ; IV أَحْنَى 1) эгмоқ, букмоқ; энгаштирмоқ, мойил қилмоқ; رَأْسَهُ أَمَامَ... бирор кимга бўйин эгмоқ; 2) раҳм-шафқат қилмоқ, юраги ачишмоқ; (*бирор к. га*) ачинмоқ, раҳми келмоқ (عَلَى); V تَحَنَّى 1) ўзига хина қўймоқ; 2) бўялмоқ; VII اِنْحَنَى 1) эгилмоқ, энгашмоқ, букилмоқ; (*бирор н. устига*) қуйи солинмоқ (عَلَى); 2) қайрилмоқ, буралиб-буралиб кетмоқ, эгри-бугри бўлмоқ (*сўқмоқ йўл ҳақида*); (*бирор н. дан*) оғишмоқ, тоймоқ, четга чиқмоқ (عَنْ); тазим қилмоқ, қуллуқ қилмоқ

– أَحْنَى *мн.* حَنْيَاءُ букилган, букчайган, эгилган; رَجُلٌ ~ الظَّهْرِ бели букчайган одам

– اِنْحِنَاءٌ 1) эгилиш, энгашиш, букилиш; қайрилиш, эгри-бугри бўлиш; оғишиш, тойиш, четга чиқиш; 2) эгри-бугрилик, қийшиқлик; 3) таъзим, қуллуқ

– حَانٍ *мн.* حَانِيَةٌ эгувчи, букувчи, энгаштирувчи; ~ى الرَّأْسِ боши қуйи тушган, бошини қуйи қилган (*мвс. дафн маросимида*)

حَانِيٌّ *эск.* вино сотувчи, винофуруш

– حَنْوٌ 1) эгиш, букиш, буклаш; 2) майл, мойиллик, иштиёқ

– حُنُوٌّ ачиниш, раҳми келиш

– حِنْوٌ[1] *кўп.* أَحْنَاءٌ иланг-биланг жой, илонизи (*йўл*)

– حِنْوٌ[2] *кўп.* أَحْنَاءٌ 1) эгарнинг олд ва орқа қошлари; 2) томон тараф

– حَنْوٌ = حَنْيٌ

– حَنْيَةٌ *кўп.* اتٌ бурилиш, қайрилиш

– حَنِيَّةٌ[1] *кўп.* حَنَايَا, حَنِيَّاتٌ 1) иланг-биланг жой, илонизи (*йўл*); бурилиш, қайрилиш; 2) *архит.* гумбаз, равоқ, қубба; صَدْرِ الْكَنِيسَةِ ~ антик *ёки* христиан ибодатхоналаридаги яримдоиравий бўртма; الْقَنْطَرَةِ ~ кўприқ арки; ◊ حَنَايَا الْقَلْبِ юракнинг тўр-тўри, ич-ичи, қаъри

حَنِيَّةٌ[2] *кўп.* حَنَايَا, حَنِيٌّ ей, камон

– مَحْنِيٌّ эгик, букик, мойил

– مَحْنِيَّةٌ *кўп.* مَحَانٍ 1) иланг-биланг жой, илонизи (*йўл*); бурилиш, қайрилиш; 2) *эск.* камон (*қурол*); ابْنُ مَحْنِيَّةٍ камон ўқи

– مُنْحَنٍ 1) *мн.* مُنْحَنِيَةٌ 1) энгашувчи, букилувчи; нишаб, қия, ётиқ; 2) мойил, иштиёқи бор; майли, рағбати бор; 2. *кўп.* مُنْحَنَيَاتٌ *мат.* эгри (*чизиқ*)

– مُنْحَنًى *кўп.* مُنْحَنَيَاتٌ иланг-биланг жой, илонизи йўл; қийғир-қийшиқлик, эгри-бугрилик; дарё қайирмаси; бурилиш, қайрилиш, муйилиш

حَوَّاءُ *ат. от. мн. Ҳавво, Момо Ҳавво;* ◊ ابْنَةُ ~ *ёки* بِنْتُ ~ *аёл,* хотин киши; كُلُّ آدَمَ يَجِدُ ~ ҳар бир одам ўз Ҳаввосини топади, ҳар бир одам ўз тенгини топади

I (حوب) حَابَ (*у*) حَوْبٌ гуноҳ қилмоқ, айб иш қилмоқ, нотўғри қилиқ қилмоқ; ножўя иш қилмоқ; V تَحَوَّبَ 1) гуноҳдан қочмоқ; 2) *(н.гадир)* ачинмоқ, *(н.дандир)* хафа бўлмоқ

أَحْوَبُ *мн.* حَوْبَاءُ гуноҳкор, айбдор

– حَوْبٌ, حُوبٌ[1] гуноҳ, ножўя иш, нотўғри қилиқ

حَوْبٌ[2] *эск.* туя (*туяни* حَوْب *деб ҳайдаганлари учун у шундай номланган*)

– حَوْبَاءُ *кўп.* حَوْبَاوَاتٌ қалб, дил, жон

– حَوْبَةٌ, حُوبَةٌ[1] = حُوبٌ: التَّوْبَةُ تَغْسِلُ الْ~ *мтп,* тавба билан гуноҳ ювилар (*сўзма-сўз:* тавба гуноҳни ювади)

حُوبَةٌ[2] заиф, нимжон одам

حُوتٌ *кўп.* حِيتَانٌ 1) катта балиқ; 2) кит; ~ سُلَيْمَانَ гўшти қизил балиқ; بُرْجُ الْ~ *астр.* Ҳут буржи; 3) صَاحِبُ الْحُوتِ балиқлар эгаси (*Юнус пайғамбарнинг лақаблари*)

(حوث) IV أَحَاثَ кавламоқ (*ерни*); X اِسْتَحَاثَ = IV

– إِحَاثَةٌ кавлаш, қазиш; الأَرْضِ ~ палеонтология (*қадимда яшаган ҳайвон ва ўсимликларни уларнинг қолдиғи асосида ўрганувчи фан*)

حَيْثُ = حَوْثُ

حَوْثَاءُ жигар ва унинг енидаги аъзолар

I (حوج) حَاجَ (*у*) حَوْجٌ муҳтож бўлмоқ, эҳтиёж сезмоқ; II حَوَّجَ (*бирор н. га*) эҳтиёж туғдирмоқ, муҳтож қилмоқ (إِلَى); IV أَحْوَجَ 1) (*бирор н. га*) муҳтож бўлмоқ (إِلَى); 2) (*бирор н. га*) мажбур қилмоқ, муҳтож қилмоқ (إِلَى); 3) муҳтожликка олиб бормоқ, муҳтожликка олиб келмоқ; مَا ~ هُ إِلَى ... у ...га қанчалик муҳтож!; VIII اِحْتَاجَ (*бирор н. га*) муҳтож бўлмоқ, эҳтиёжи бор бўлмоқ, эҳтиёж сезмоқ, муҳтожлик сезмоқ (إِلَى)

– اِحْتِيَاجٌ *кўп.* اتٌ эҳтиёж, талаб

أَحْوَجُ *эск.* энг мўҳтож

– حَاجَةٌ *кўп.* حَوَائِجُ, اتٌ 1) ҳожат, эҳтиёж, талаб; حَسَبَ الْ~ эҳтиёжга қараб, эҳтиёжга кўра; عِنْدَ الْ~ зарурат бўлганида; حَاجَاتُ الْحَيَاةِ тириклик учун керак бўладиган нарсалар; كَانَ فِي (بِ) ~ إِلَى ... бирор нимага муҳтож бўлмоқ; هُوَ فِي ~ مَاسَّةٍ فِي ... унинг ... га эҳтиёжи жуда катта; هُوَ فِي أَشَدِّ ~ إِلَى ... унинг учун энг кераги ...; وَ لَا ~ إِلَى الْقَوْلِ إِنَّ ...ни гапиришга ҳожат ҳам йўқ; 2) хоҳиш, истак; قَضَى ~ هُ а) бирор кимнинг истагини бажо келтирмоқ; б) ўз хоҳшини қондирмоқ; 3) кераклилик, зарурат, даркорлик; فِي غَيْرِ ~ ҳеч бир заруратсиз; قَضَى الْ~ бўшанмоқ, ични бўшатмоқ, ошқозонни енгиллатмоқ; 4) керакли нарса; فَائِضٌ عَنِ الْ~ кераксиз, ортиқча, эҳтиёждан ташқари; 5) бирор нарса, бирор нима, нимадир; وَ ظَهَرَ أَنَّهُ لَيْسَ عَالِمًا وَ لَا ~ маълум бўлдики, у олим тугул, ҳеч нарса эмас; تُكَشِّفُ وَ ~ تُفَرِّقُ нимадир уятга қўяди, нимадир нафрат қўзғатади

– حَاجِيَّاتٌ *кўп.* 1) зарур эҳтиёжлар; 2) *шунингдек:* الضَّرُورِيَّةُ الْ~ энг керакли ашёлар

– حَوَائِجُ *кўп.* қақир-қуқир, кўч-кўрон, ашқал-дашқаллар; мулк

حَوْجٌ саломатлик, тинчлик; لَكَ ~ سِيزга тинчлик-саломатлик тилайман

– حَوْجَاءُ ҳожат, эҳтиёж

– مُحْتَاجٌ муҳтож, эҳтиёжманд, (*бирор н. га*) эҳтиёж сезувчи (إِلَى)

– مُحْوِجٌ керакли, зарурий; талаб катта нарса

حَوْجَلَةٌ, حَوْجَلَةٌ *кўп.* حَوَاجِلُ, حَوَاجِيلُ бутилка

I (حود) حَادَ (*у*) حَوْدٌ (*бирор н. дан*) оғишмоқ, тоймоқ,

четга чиқмоқ (عَنْ); II حَوَّذَ бурмоқ, қайирмоқ; حَوِّذْ عَلَى يَمِينِكَ! ўнга қайрил!

I (حوذ) حَاذَ (у) حَوْذٌ қувимоқ, қувмоқ, ҳайдамоқ, қадамини илдамлаштирмоқ; الدَّابَّةَ ~ ҳайвонни югуртириб ҳайдамоқ; IV أَحْوَذَ = I; X اسْتَحْوَذَ 1) чулғамоқ, қамрамоқ, қўлга киритмоқ, ўраб олмоқ; 2) (*мас. бозорини*) эгаллаб олмоқ (عَلَى)

أَحْوَذِيٌّ тез, тез суръатли; مَاءٌ ~ тезоқар сув

– حَاذٌ 1. ўсимлик номи; 2. бел; ◊ خَفِيفُ الْ~ мол-мулки оз, камбағал, камбизоат (*сўзма-сўз:* бели енгил)

– حَوْذٌ қувлаш, қувлашиш, кимўзди

حَوْذَانٌ сариқ майда гулли ўсимлик

– حُوذِيٌّ *кўп.* حُوذِيَّةٌ аравакаш, кучер; ~ الرُّكَّابِ одам ташийдиган аравакаш; ~ النَّقْلِ юк ташийдиган аравакаш

I (حور) حَارَ (у) حَوْرٌ 1) (*бирор н. га*) қайтмоқ (إِلَى); 2) касод бўлмоқ, касодга учрамоқ; حَوِرَ (а) حَوَرٌ қора бўлмоқ (*кўз ҳақида*); II حَوَّرَ 1) ўз шаклини ўзгартирмоқ; 2) ёймоқ (*хамирни*); 3) оқламоқ, ошламоқ, оқартирмоқ (*газламани*); 4) الأَدِيمَ ~ терини (чармни) қизил рангга бўямоқ; III حَاوَرَ 1) баҳслашмоқ; суҳбатлашмоқ, гаплашиб ўтирмоқ; 2) алдашга уринмоқ; نَفْسَهُ ~ ўзи билан ўзи гаплашмоқ; IV أَحَارَ جَوَابًا ~ жавоб қилмоқ, жавоб қайтармоқ, эътироз билдирмоқ, сўз қайтармоқ; لَمْ يُحِرْ كَلَامًا у ҳеч нарса демади; V تَحَوَّرَ ўз шаклини ўзгартирмоқ, (*бирор н. га*) айланмоқ (إِلَى); VI تَحَاوَرَ ўзаро суҳбат қурмоқ

– أَحْوَرُ *мн.* حَوْرَاءُ *кўп.* حُورٌ қора кўз, кўзи қора

– تَحْوِيرٌ ўз шаклини ўзгартириш; (*бирор н. га*) айлантириш, ўзгартириш (إِلَى); ~ الثِّيَابِ кийимларни оқартириш

– حَارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ, حَوَارَى маҳалла; тор кўча

– حَائِرٌ касодга учраган, ўтмай қолган

– حِوَارٌ, حَوَارٌ 1) жавоб, жавоб қайтариш; эътироз; 2) суҳбат; диалог; сўзлашув; 3) сценарий (*драматик асар режаси*)

– حُوَارٌ *кўп.* أَحْوِرَةٌ, حِوَانٌ бўталоқ; онасидан ажралмаган бўталоқ

– حُوَّارَةٌ, حُوَارَةٌ бўр, оқ бўр (*бўяш учун*)

– حَوَارِيٌّ 1) оқартирувчи, оқловчи, бўёқчи; 2) издош, маслакдош, мурид, шогирд; *тар.* حَوَارِيُّونَ Исо алайҳиссалом қавмлари

– حُوَارَى оқ навли ун

– حِوَارِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ савол-жавоб шаклидаги адабий асар

– حَوَرٌ[1] кўзнинг қоралиги; қора кўздаги оқ қисмнинг аниқ ажралиб туриши

– حَوَرٌ[2] *кўп.* أَحْوَارٌ ишланган (ошланган) қўй териси

– حَوْرٌ[1] *жам.* (*шунингдек:* أَبْيَضُ ~) оқ терак; ~ فَارِسِيٌّ أَسْوَدُ *ёки* ~ رُومِيٌّ қора терак; ~ قايين; ~ رَحْرَاحٌ *қар.* رَحْرَاحٌ

حَوْرٌ[2] касодлик, ишнинг орқага кетиши; نَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الْ~ بَعْدَ الْكَوْرِ омаддан кейинги касоддан Оллоҳ асрасин!

حُورٌ 1) камчилик, нуқс, етишмовчилик; 2) ҳалокат

– حَوْرَةٌ терак дарахти

– حُورِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) ҳур, пари; нимфа; ~ الْمَاءِ сув париси, русалка; 2) *кўп.* тухумдан янги чиққан ҳашоротлар; حُورِيَّاتُ الْجَرَادِ янги пайдо бўлган чигиртка

– مِحْوَارٌ *жам.* денгиз молюскаси; чиғаноқ

– مِحْوَارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) чиғаноқ; الْأُذُنِ ~ қулоқ супраси; 2) мастерок (*суваочиликда ишлатиладиган асбоб*), куракча

– مُحَاوَرَةٌ баҳс, тортишув; суҳбат, сўзлашув

– مِحْوَرٌ *кўп.* مَحَاوِرُ 1) меҳвар, ўқ, вал, стержень, таёқча; ~ الْأَرْضِ ер ўқи (*меҳвари*); ~ الدَّوَرَانِ айланиш ўқи; ~ التَّنَاظُرِ симметрия ўқи; ~ خَلْفِيٌّ орқа ғилдирак ўқи; ~ أَمَامِيٌّ олдинги ғилдирак ўқи; ~ الْأُفُقِيُّ *ёки* ~ الْإِحْدَاثِيَّاتِ الْأُفُقِيَّةِ *ёки* ~ السِّينَاتِ *мат.* абцисса ўқи; ~ الصَّادَاتِ *ёки* ~ الْإِحْدَاثِيَّاتِ الرَّأْسِيَّةِ *ёки* ~ الرَّأْسِيُّ *мат.* ордината ўқи; ~ السِّينِيُّ *мат.* икслар ўқи; ~ الصَّادُّ *мат.* игреклар ўқи. ~ الْعَيْنِيُّ *мат.* зетлар ўқи; دُوَلُ الْ~ *тар.* ўзаро битимга келган давлатлар; مَحَاوِرُ بِعَجَلٍ роликли подшипниклар; مَحَاوِرُ بِلْيَةٍ шарикли подшипниклар; 2) ўқлоқ, ўқлов, ярўба, валик; 3) *тех.* шпиндель

– مِحْوَرِيٌّ ўққа (*валга, стерженга*) оид

I (حوز) حَازَ (у) حَوْزٌ, حِيَازَةٌ эга бўлмоқ, молик бўлмоқ; қўлга киритмоқ, эгалламоқ; тасарруфига олмоқ, истило қилмоқ, олмоқ, қабул қилиб олмоқ, қидириб топмоқ, ҳосил этмоқ; V تَحَوَّزَ[1] қулча бўлиб олмоқ (*илон ҳақида*); V تَحَيَّزَ[2] 1) (*бирор к. томонига*) ўтмоқ, (*бирор к. га қўшилмоқ* (إِلَى); (*бирор к. га*) қарашли бўлмоқ, мансуб бўлмоқ, тегишли бўлмоқ (إِلَى); 2) (*бирор к. дан*) нари кетмоқ, узоқлашмоқ (عَنْ, مِنْ); VI تَحَاوَزَ бир-биридан ажралишмоқ; VIII احْتَازَ = I; X اسْتَحْوَزَ (*бирор н. ни*) қўлга киритмоқ, эгаллаб олмоқ (عَلَى)

– أَحْوَازٌ *кўп.* ~ الْمَدِينَةِ шаҳар ҳудуди

أَحْوَزُ *ат.от, мз.* Аҳваз

– اِنْحِيَازٌ (*бирор к. томонга*) ўтиш; (*бирор к. га*) қўшилиш, бирикиш (إِلَى); ~ سِيَاسَةُ عَدَمِ الْ~ (*блокларга*) қўшилмаслик сиёсати; دُوَلُ عَدَمِ الْ~ қўшилмайдиган давлатлар

– اِنْحِيَازِيٌّ 1) қўшилувчи, бирикувчи; 2) ғаразли, ғаразгўй, холис бўлмаган; سِيَاسَةٌ ~ةٌ холис бўлмаган (нохолис) сиёсат

– تَحَيُّزٌ 1) (*бирор к. ёки н. га қарши*) томонлардан бирини қўллаб-қувватлаш (ضِدَّ); 2) (*бирор партияга*) мансублик; 3) ғараз, нохолислик; دَرَجَةُ ~ بِلَا бирор нимани холислик билан (объектив) ўрганмоқ

– حَائِزٌ 1) эга, молик, соҳиб, нишондор, совриндор, лауреат; ~ عَلَى جَائِزَةِ نُوبِيلَ Нобель мукофоти соҳиби (лауреати)

– حَاوُوزٌ *кўп.* حَوَاوِيزُ-ҳовуз, шлюз

حَوَازٌ *ат.от, мз.* Ҳавоз

– حَوْزٌ 1) (*бирор н. ни*) эгаллаш, қўлга киритиш; 2) олиш, қабул қилиб олиш

– حَوْزَةٌ 1) (*бирор н. ни*) эгаллаш, қўлга киритиш; ~ جَمِيعِ الشَّعْبِ هَذَا فِي бу барча халқнинг мулкидир; ~ هَذَا فِي бу нарса унинг қўлида; ~ وَقَعَ فِي бирор кимнинг тасарруфига тушиб қолмоқ; 2) томон, тараф

– حِيَازَةٌ = حَوْزَةٌ

– حَيِّزٌ 1) макон, ҳоли жой, жой, бўшлиқ; ҳажм, қўлам; 2) соҳа, область; ~ الْإِمْكَانِ هَذَا فِي бу имконият доирасидаги нарсадир; ~ هَذَا فِي مِنْهَا бу нарса унинг ҳукми остидадир; احْتَلَّ ~ًا رَئِيسِيًّا مِنْ ... ...да асосий ўринни эгалламоқ; خَرَجَ إِلَى ~ الْوُجُودِ дунё юзини кўрмоқ (*мас., китоб*); دَخَلَ فِي ~ التَّنْفِيذِ кучга кирмоқ (*мас. қарор*) دَخَلَ ~ الْإِسْتِثْمَارِ ишга тушмоқ (*мас., завод*); نَقَلَ إِلَى ~ الْوَاقِعِ (*бирор н. ни*) ҳаётга татбиқ қилмоқ; وَضَعَ إِلَى ~ الْخِدْمَةِ ишга туширмоқ

– مُتَحَيِّزٌ ғаразли, ғаразгўй, нохолис; غَيْرُ ~ беғараз, холис, объектив

– مُنْحَازٌ (*бирор к. ёки н. га*) қўшилувчи, бирикувчи (إِلَى); الْبِلَادُ غَيْرُ الْ~ةِ қўшилмайдиган мамлакатлар (давлатлар)

V تَحَوَّسَ 1) баҳодир бўлмоқ, довюрак бўлмоқ; 2) (н. учундир) азоб чекмоқ, (н.гадир) ҳамдардлик билдирмоқ (لِ)

أَحْوَسُ *кўп.* حُوسٌ жасур, довюрак, қўрқмас

I (حوش) حَاشَ (у) حَوْشٌ 1) ўраб олмоқ, қуршаб олмоқ; тутиб олмоқ, ов қилмоқ (*ҳайвонни*); ўлжани тузоққа илинтириш учун чор атрофдан ўраб келмоқ (овда); ~ الْإِبِلَ туяларни тўплаб йўлга тушмоқ; 2) халал бермоқ, қаршилик қилмоқ; ушлаб қолмоқ, тўхтатиб қолмоқ, тутиб қолмоқ; 3) (*бирор к. нинг*) йўлини (*тарафини*) олмоқ, ҳимоя қилмоқ (عَنْ); II حَوَّشَ жамғармоқ, йиғмоқ, жамғармага қўймоқ; IV أَحَاشَ *ёки* أَحْوَشَ = I; VII انْحَاشَ (*бирор н. дан*) узоқлашмоқ (عَنْ); VIII احْتَوَشَ 1) ов қилмоқ (*ҳайвонни*); 2) (*к. нидир*) ўртага олмоқ, ўраб олмоқ (т. кел, ёки -عَلَى)

– تَحْوِيشٌ жамғариш, йиғиш, тортиш (*пулни*)

– تَحْوِيشَةٌ йиғилган, тўпланган жамғарма; ~ الْعُمْرِ умр бўйи тўпланган жамғарма

– حَاشٌ: صَلَوَاتُ الْ~ *дин.* христианларда: пасха

ийдидан олдинги сўнгги ҳафтанинг жума кунидаги ибодат; ~ الْأُسْبُوعُ пасха ийдидан олдинги сўнгги ҳафта

– حُوَاشَةٌ бир пуштдан тарқамаган қариндошлик

– حَوْشٌ *кўп.* أَحْوَاشٌ, حِيشَانٌ, حِيشَانٌ тўсиқ, девор, ғов чегара; қўтон, молхона; ~ الدَّارِ ҳовли

– حَوْشٌ оломон, тумонат, йиғин; қаланғи-қасанғилар

– حَوْشَةٌ *кўп.* اتٌ бир комплект балиқ тутиш асбоби

– حُوْشِيٌّ 1) тушуниб бўлмайдиган, тушунарсиз; 2) ғайритабиий, одатдан ташқари, ғайриоддий; ~ مِنَ اللَّفْظِ эскирган сўз *ёки* ибора, архаизм; 3) паст, тубан; 4) ёввойи; одамга қўшилмайдиган, одам иси ёқмаган; ~ رَجُلٌ бошқаларга қўшилмайдиган одам

I (حوص) حَاصَ (*у*) حَوْصٌ 1) наридан-бери тикмоқ, омонатгина тикмоқ, кўклаб тикмоқ; 2) (*бирор н. атрофида*) пириллаб учмоқ, парвоз қилмоқ (حَوْلَ); 3) (икки нарсанинг орасин) тор қилмоқ, торайтирмоқ (بَيْنَهُمَا); II حَاوَصَ кўз қири билан қарамоқ, зимдан қарамоқ

– أَحْوَصُ *мн.* حَوْصَاءُ *кўп.* حُوْصٌ, أَحَاوِصُ 1) кўзи қийиқ, қийиқ кўзли; 2) *ат.от, мз.* Аҳвас

– حِيَاصَةٌ *кўп.* اتٌ қоринбоғ, айил (*от абзали*)

حَوْصَلَ жиғилдонини тўлғазмоқ (*қушлар ҳақида*)

– حَوْصَلٌ *кўп.* حَوَاصِلُ 1) (*қушнинг*) жиғилдони; 2) сақоқуш, бирқозон (*узун тумшуғи остида мешкоби бор катта сув қуши*)

– حَوْصَلَةٌ *кўп.* اتٌ, حَوَاصِلُ 1) (*қушнинг*) жиғилдони, путанаси; 2) пуфак, қовуқ

– حُوَيْصِلَةٌ *анат. биол.* пуфак, қовуқ; пуфакча; ликул (*лимфа безларининг тугуни*); الْـ~ الْمَائِيَّةُ сув пуфаги; الْـ~ الصَّفْرَاوِيَّةُ ўт пуфаги; 2) *биол. эск.* ҳужайра; مَنَوِيَّةٌ ~ уруғ ҳужайраси

I (حوض) حَاضَ (*у*) حَوْضٌ ҳовуз кавламоқ; II حَوَّضَ бассейн барпо қилмоқ, ҳовуз кавламоқ; X اسْتَحْوَضَ тўлмоқ; الْمَاءُ ~ сув тўлди

– حَوْضٌ *кўп.* أَحْوَاضٌ, حِيَاضٌ, حِيضَانٌ 1) ҳовуз, бассейн, резервуар, ҳавза; ~ النَّهْرِ дарё ҳавзаси; 2) тоғара; чан (*катта ёғоч ёки темир идиш*); бак, сувдон; 3) кема ва пароходлар таъмир қилинадиган жой; ~ جَافٌّ қуруқ док (*кема кирганидан кейин суви чиқариб юбориладиган ҳавза*); ~ عَوَّامٌ *ёки* ~ عَائِمٌ сайёр (*кўчиб юрувчи*) бок (*сувда сузиб юрадиган кема устахонаси*); ~ لِبِنَاءِ السُّفُنِ кема қуриладиган док; 4) *анат.* тос, тос суяги; 5) пушта; жўяк, арик; ~ الزُّجَاجِ иссиқхона; ◊ ذَادَ عَنْ حِيَاضِ الْوَطَنِ ватанни ҳимоя қилмоқ; ذَادَ عَنْ حِيَاضِهِ а) бирор кимни ҳимоя қилмоқ; б) ўз-ўзини ҳимоя қилмоқ

– حَوْضِيٌّ *анат.* тос суягига оид

I (حوط) حَاطَ (*у*) حَوْطٌ, حِيَاطَةٌ 1) (*бирор н. билан*) ўраб олмоқ, иҳота қилмоқ (ب); 2) (*бирор н. дан*) эҳтиёт қилмоқ, асрамоқ, қўриқламоқ, пойламоқ (مِنْ); II حَوَّطَ 1) девор қилиб ўраб олмоқ; 2) ўраб иҳота қилмоқ, хавфсизлантирмоқ, хатарсиз қилмоқ; III حَاوَطَ алдашга уринмоқ, ҳийлакорликда енгмоқ, ҳийлада устун чиқмоқ; IV أَحَاطَ 1) ўрамоқ, ўраб олмоқ, иҳота қилмоқ; 2) (*бирор к. ни*) ўраб олмоқ, қамраб олмоқ (ب); ~ عِلْمًا (*бирор н. ҳақида*) хабардор қилмоқ, хабар бермоқ, маълумот бермоқ (ب); لَا يُحِيطُ بِهِ الْحَدُّ чек-чегарасиз; 3) билмоқ, тушунмоқ, (*бирор н. га*) фаҳми етмоқ (ب); ~ بِاللُّغَةِ тил билмоқ, тилни эгалламоқ; ~ بِهِ عِلْمًا бирор нимани яхши билмоқ; V تَحَوَّطَ 1) эҳтиёт қилмоқ, асрамоқ, авайламоқ; 2) (*бирор н. дан*) эҳтиёт чорасини кўрмоқ; VIII احْتَاطَ 1) (*бирор н. ни*) ўраб олмоқ, иҳота қилмоқ (ب); 2) (*бирор н. ҳақида*) қайғурмоқ, ташвиш тортмоқ, жон куйдирмоқ (ب, عَلَى); (*бирор н. ни*) эҳтиёт қилмоқ (عَلَى); 3) (*бирор н. дан*) ўзини эҳтиёт қилмоқ, сақланмоқ, қутқазмоқ (لِ); (*бирор н. дан*) эҳтиёт чораларини кўрмоқ (لِ); 4) эҳтиётдан, эҳтиёт учун олиб қўймоқ, запаста ажратиб қўймоқ

– إِحَاطَةٌ 1) ўраш, ўраб олиш, иҳота қилиш, ўз ичига олиш, қамраб олиш; أَحَاطَهُ إِحَاطَةَ السِّوَارِ الْمِعْصَمَ *маж.* бирор кимни билакузук билакни ўраганидек ўраб олмоқ; 2) билиш, тушуниш; (*бирор н. га*) эга бўлиш, молик бўлиш (ب); 3) хабардор қилиш, хабар бериш, маълумот бериш

– احْتِيَاطٌ *кўп.* اتٌ 1) эҳтиёткорлик, эҳтиёт чораси; *кўп.* огоҳлантириш, олдини олиш чоралари; ~ *ёки* عَلَى سَبِيلِ الْـ~ эҳтиёткорлик мақсадида, эҳтиёткорликдан; ~ دُونَ огоҳлантиришсиз, шарт қўймасдан; 2) эҳтиёт, захира, запас, резерв

– احْتِيَاطِيٌّ 1. 1) захирадаги, эҳтиётдаги, запасдаги; 2) огоҳлантириш (эҳтиёт қилиш) га оид; إِجْرَاءَاتٌ ~ةٌ эҳтиёт чоралари; ~ حَجْزٌ мол-мулкни эҳтиёт қилиш мақсадида хатлаш; الْـ~ الْجِنْسُ дастлабки қамаш, тергов учун қамаш, эҳтиёт чораси сифатида қамаш; ~ مَالٌ эҳтиёт фонди, захирадаги фонд, резерв фонд; 2) эҳтиёт, захира, запас, резерв; *спорт.* запас (*ўйинчи*)

– أَحْوَطُ ўта эҳтиёткор

– تَحَوُّطٌ *кўп.* اتٌ эҳтиёткорлик; *кўп.* эҳтиёткорлик чоралари

– تَحْوِيطَةٌ тумор

– حَائِطٌ *кўп.* حِيطَانٌ девор; тўсиқ; جَرِيدَةُ الْـ~ деворий газета; ~ الْمَبْكَى "гиря девори" (*Қуддуси шарифда*); إِنَّ لِلْحِيطَانِ آذَانًا *мтп.* деворнинг ҳам қулоғи бор

– حَائِطِيٌّ деворий, деворга оид; الْخَرِيطَةُ الْـ~ةُ деворга осиладиган харита

– حَوَّاطٌ ўғри; киссавур, алдамчи, фирибгар

– حَوَاطَةٌ[1] айёрлик, қувлик, шумлик, эпчиллик

حُوَاطَةٌ[2] озиқ-овқат ёки ғалла омбори

– حَوْطَةٌ эҳтиёткорлик

– حَوِيطٌ айёр, қув, шум

– حِيَاطَةٌ эҳтиёт қилиш, асраш, қўриқлаш, муҳофаза қилиш

– حَيْطٌ = حَائِطٌ

– حَيْطَةٌ *халқ.* девор

– حَيْطَةٌ, حِيطَةٌ 1) эҳтиёткорлик; أَخَذَ ~ةً *ёки* أَخَذَ طَرِيقَ الْـ~ *ёки* أَخَذَ لِنَفْسِهِ الْحَذَرَ و إِتَّخَذَ *ёки* ~ўзига нисбатан, ўзи учун эҳтиёт чораларини кўрмоқ, ҳушёр бўлиб турмоқ; 2) хавфсизлик борасидаги ҳаракат, эҳтиёткорлик ҳаракати (ташвиши); بِلَا ~ эҳтиёт қилмасдан, ўйламасдан, шошқалоқлик билан

– مُتَحَوِّطٌ эҳтиёткор, андишали, мулоҳаза билан иш қиладиган

– مُحِيطٌ 1. (*бирор н. билан*) ўраб турувчи (ب); 2. *кўп.* اتٌ 1) атроф, теварак; 2) муҳит; الْـ~ الْجَوِّيُّ атмосфера; 3) муҳит, океан

– مُحِيطِيٌّ 1) чеккадаги, четдаги, атрофдаги, теваракдаги; 2) муҳитга, океанга оид

(حوف) II حَوَّفَ (*бирор н. ни бирор н. нинг*) четига, қирғоғига қўймоқ

– حَافٌ *халқ.* бемаза, тузсиз (*нон*)

– حَافَةٌ *кўп.* اتٌ чекка, қирғоқ, канор; ёқа, ҳад, ҳошия, жияк, мағиз, чек; ~ الْقَارَّةِ денгиз *ёки* океаннинг қуруқлик билан туташган жойи; ~ عَلَى الْحَرْبِ уруш ёқасида (бўсағасида)

– حَوْفٌ *кўп.* أَحْوَافٌ чекка, қирғоқ, ёқа

I (حوق) حَاقَ[1] (*у*) حَوْقٌ (*бирор к. ни ёки бирор н. ни*) ўраб олмоқ, қамал қилмоқ (ب); ~ الْبَيْتَ уйни супурмоқ; حَاقَ[2] (*у*) حَوْقٌ супурмоқ, супуриб тозаламоқ; II حَوَّقَ 1) (*бирор к. ни ёки н. ни*) ўраб олмоқ, қамал қилмоқ (عَلَى); 2) (*бирор к. га*) таъсир қилмоқ (فِي)

حُوَاقَةٌ ахлат, суприндн

مُحَاوَقَةٌ *кўп.* مُحَاوِقُ супурги; хирмон супургиси

حَوْقَلَ[1] "لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ الْعَظِيمِ" "Оллоҳ таолодан бошқада ўндагичалик на куч, на қудрат бор!" иборасини талаффуз қилмоқ (*бирор н. дан кўрққанда*); تَحَوْقَلَ "لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ الْعَظِيمِ" "Оллоҳ таолодан бошқада ўндагичалик на куч, на қудрат бор!" иборасини талаффуз қила бошламоқ; *қар.* حَوْقَلَ

حَوْقَلَ[2] 1) юриб ҳолсизланмоқ; 2) ёши ўтиб, кексаймоқ; الشَّيْخُ ~ юрганда икки қўл билан белга таянмоқ (*кекса одам ҳақида*)

حَوْقَلٌ: ابْنُ ~ ибн Ҳавқал (*географ*)

– حَوْقَلَةٌ[1] «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ الْعَظِيمِ» "Оллоҳ таолодан бошқада ўндагичалик на куч, на қудрат

бор!" иборасини талаффуз қилиш, *қар* حَوْقَلَ

حَوْقَلَةٌ[2] *кўп.* حَوَاقِلُ бўғзи узун шиша идиш, бутилка

I (حوك) حَاكَ (*у*) حِيَاكَةً, حَوْكٌ тўқимоқ; ~ الْمُؤَامَرَةَ ... عَلَى *маж.* ...га қарши фитна уюштирмоқ; ~ الدَّسَائِسَ *қар.* دَسِيسَةٌ. II حَوَّكَ[1] шаробни доривор қўшиб илитмоқ; II حَيَّكَ[2] тўқимоқ

– حَائِكٌ тўқувчи

حَوْكٌ хушбўй модда олинадиган ўсимлик

– حِيَاكَةٌ тўқиш; إِبْرَةُ الْ~ тўқув нинаси (игнаси)

مَحُوكٌ тикилган, тўқилган

I (حول) حَوَلَ (а) حَوَلٌ ғилай бўлмоқ (*кўз*); حَالَ[1] (*у*) حَوْلَةً, حَيْلُولَةً, حُؤُولَةً, حَوْلٌ 1) (*бирор н. га*) халал бермоқ, тўсқинлик қилмоқ, қаршилик қилмоқ (بَيْنَ دُونَ *ёки* ... وَ بَيْنَ); 2) аралашмоқ, суқилмоқ; (*бирор к. ни*) ажратиб қўймоқ; ажратиб ташламоқ, алоҳида қилиб қўймоқ (بَيْنَ); 3) ўзгармоқ; (*бирор н. га*) айланмоқ, (*бирор н*) шаклига кирмоқ (إِلَى); 4) (*бирор н. дан*) ўгирилмоқ, юз ўгирмоқ, бош тортмоқ, бўйин товламоқ, воз кечмоқ, баҳридан ўтмоқ (عَنْ); ~ عَنْهُ تَنْأَى أَصْلِهِ таниб бўлмайдиган бўлиб кетмоқ; السَّعَادَةُ ундан бахт юз ўгирди; 5) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (*вақт*); 6) кўчмоқ, кўчиб ўтмоқ; I حَالَ[2] (*у*) кучли бўлмоқ, куч тўпламоқ; الْغُلَامُ ~ ўспирин кучга кира бошлади; II حَوَّلَ 1) суриб қўймоқ, нарироқ итармоқ, силжитмоқ; ўрнини алмаштирмоқ; *т-ў.* запасдаги йўлга ўтказмоқ; 2) бурамоқ, бурмоқ, қайирмоқ, эгмоқ; ... بِنَظَرِهِ إِلَى ~ ...га назар ташлаб чиқмоқ; ~ إِلَيْهِ بَصَرَهُ نَظَرَهُ إِلَى ... ...га назар ташламоқ; ~ طَرْفَهُ عَنْ ... ...га қарамоқ; ...дан кўзини бошқа томонга олмоқ (бурмоқ); 3) узатмоқ, топшириш (ўтказиш) ҳақида хат битмоқ (*векселга*); (*почта орқали пул*) жўнатмоқ; 4) ўзгартирмоқ, (*бирор н. га*) ўзгартирмоқ, айлантириоқ (إِلَى); *мол.* конверсия қилмоқ (*давлат заёмлари шартларини ёки унинг муддатини ўзгартирмоқ*); 5) *эл.* ўзгартирмоқ; 6) *тех.* бошқасига уламоқ, ўзгартирмоқ; 7) спиртни ичиб бўлмайдиган ҳолга келтирмоқ (денатурламоқ); қайта ишламоқ; 6) четга олиб бормоқ, бошқа томонга буриб юбормоқ; оғдирмоқ, тойдирмоқ, қайтармоқ, рад қилмоқ; (*бирор н. дан*) тиймоқ, қайтармоқ, айнитмоқ (عَنْ); III حَاوَلَ 1) хоҳламоқ, хоҳиш билдирмоқ, истамоқ; 2) уринмоқ, уриниб кўрмоқ, ҳаракат қилиб кўрмоқ; ботинмоқ, журъат этмоқ, юрак қилмоқ; 3) ранги ўзгармоқ; 4) тўғри жавобдан қочмоқ, гапни чалғитмоқ; фириб беришга уринмоқ, алдашга ҳаракат қилмоқ; IV أَحَالَ 1) (*бирор н. га*) айлантирмоқ, ўзгартирмоқ (إِلَى); ~ الْمِيَاهَ الْمَالِحَةَ إِلَى الْمِيَاهِ الْعَذْبَةِ денгиз сувини ичимлик сувига айлантирмоқ (чучуклаштирмоқ); ~ الْحَيَاةَ إِلَى جَهَنَّمَ لَا يُطَاقُ турмушни тоқат қилиб бўлмайдиган дўзахга айлантирмоқ; 2) ўтказмоқ, узатмоқ; ... الدَّيْنَ عَلَى ~ қарзни ...га ўтказмоқ; ~ُهُ عَلَى الْمَعَاشِ бирор кимни пенсияга узатмоқ; ~ُهُ عَلَى الْمَحْكَمَةِ бирор кимни судга бермоқ, бирор кимни суд жавобгарлигига оширмоқ; ~ إِلَى الْاسْتِيدَاعِ запасга (захирага) бўшатмоқ; 3) иложсиз (ноилож) қўймоқ, имконсиз қилиб қўймоқ; V تَحَوَّلَ[1] 1) ўзгармоқ, бошқа шаклга ўтмоқ; ~ وَ الْحَالُ حِينَمَا ... ...ган вақтда вазият ўзгарди; 2) (*бирор н. га*) айланмоқ, ўзгармоқ (إِلَى); 3) бурилмоқ, қайрилмоқ, эгилмоқ; 4) *кўч. м.* бурилиш ясамоқ; 5) кетмоқ, жўнатмоқ; 6) жойни ўзгартирмоқ, кўчиб юрмоқ; 7) (*бирор к. дан*) юз ўгирмоқ, воз кечмоқ, баҳридан ўтмоқ, четга чиқмоқ, четлашмоқ (عَنْ); 8) (*бирор к. га*) мурожаат қилмоқ (этмоқ) (إِلَى); 9) (*бирор к. га*) топширилмоқ, берилмоқ (إِلَى); (*бирор к.* га) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (إِلَى); V تَحَيَّلَ[2] айёрликка ўтмоқ, айёрлик қилмоқ, ҳийла ишлатмоқ; VI تَحَابَلَ (*бирор н. да*) ҳар хил ҳийла-найранг ишлатмоқ (عَلَى, فِي); эпини топмоқ, амалламоқ, уддасидан чиқмоқ; VIII احْتَالَ ҳийла-найранг қилишга ўтмоқ; (*бирор к. га нисбатан*) муттаҳамлик (қаллоблик) қилмоқ (عَلَى); *халқ.* алдамоқ, товламоқ (عَلَى); IX احْوَلَّ ғилай бўлмоқ (*кўз ҳақида*); X اسْتَحَالَ 1) (*бирор н. га*) айланмоқ, ўзгармоқ (إِلَى *ёки туш. к.*); 2) эгилмоқ, қийшаймоқ; 3) иложсиз бўлмоқ, ноилож қолмоқ, мумкин бўлмай қолмоқ, ақлга тўғри келмай қолмоқ

– إِحَالَةٌ ўтказиш, жўнатиш, бериб юбориш; قَاضِي الْ~ ишни у *ёки* бу судга ошириш ҳақида қарор қилувчи судья (қози); ... بِالْ~ إِلَى ...га асосан, ... ни ҳисобга олган ҳолда, ...ни далил қилган ҳолда

– احْتِيَالٌ айёрлик қилиш, ҳийлакорлик, найрангбозлик, алдов, муттаҳамлик, қаллоблик

– احْتِيَالِيٌّ муттаҳамларча, ҳийлакорлик (муттаҳамлик) дан иборат; الْإِفْلَاسُ الْ~ ашаддий (тўла, бутунлай) синиш, қарзга ботиш; طُرُقٌ ~ةٌ муттаҳамона, қаллоблик билан қўлланадиган йўллар (*услублар*)

– أَحْوَلُ *мн.* حَوْلَاءُ *кўп.* حُوْلٌ ғилай, ғилай кўзли, кўзи ғилай

– اسْتِحَالَةٌ 1) ўзгариш; 2) (*бошқа ҳолатга*) ўтиш, айланиш; الْقُرْبَانِ ~ *дин.* ўзгача шаклга кириш, бирор нарсага айланиш; 3) иложсизлик, имконсизлик, мумкин эмаслик

– اسْتِحَالِيٌّ ўзгарувчан, беқарор, бевафо

– تَحَايُلٌ фирибгарликка ўтиш, ҳийла, найранг, макр

– تَحَوُّلٌ *кўп.* اتٌ 1) ўзгариш, силжиш, жилиш; тўсатдан бўладиган ўзгариш; *кўп.* ислоҳот, қайта қуриш; 2) бошқа ҳолатга алмашиш, ўзгариш; الْكَمِّيَّةِ إِلَى الْكَيْفِيَّةِ نُقْطَةُ миқдорнинг сифатга ўтиши; الْ~ бурилиш, нуқтаси, бурилиш пайти

– تَحْوِيلٌ кўп. اتٌ ,تَحَاوِيلُ 1) ўзгартириш, айлантириш; буриш; четга олиб чиқиш, четга олиб бориш, буриб юбориш; ~ُ الْمِيَاهِ الْمَالِحَةِ إِلَى الْمِيَاهِ الْعَذْبَةِ денгиз сувини ичимлик сувига айлантириш (чучуклантириш); ~ مَجْرَى النِّيلِ Нил ўзанини тўсиш; قَنَاةُ الْ~ *ҳар томонга* сув берадиган канал; 2) ўзгартириш, қайта ишлаш; 3) *эл.* токни кучайтириш *ёки* пасайтириш; 4) *тех.* бошқаришга улаш, ўзгартириш; 5) узатиш, бериб юбориш, ўтказиш, жўнатиш; 6) *ист.* қайта ҳисоб-китоб қилиш, заём *шартларини ёки муддатини* ўзгартириш, конверсия; قَابِلٌ لِلْ~ асли ҳолига қайта оладиган, қайта тиклана оладиган, акси бўла оладиган; جَدْوَلُ الْ~ конверсия жадвали; 7) вексель, чек; دَفْتَرُ التَّحْوِيلَاتِ чек дафтарчаси; 8) (*бирор н. дан*)тойдириш, чалғитиш, рад этиш (عَنْ)

– تَحْوِيلَةٌ *кўп.* اتٌ *т.-ў.* запас йўл; тармоқ, шоҳобча; كُشْكُ التَّحْوِيلَاتِ *т.-ў.* бир йўлдан келаётган составни иккинчи йўлга солувчи стрелкалар назоратчиси (стрелкачи) ўтирадиган будка

– تَحْوِيلِيٌّ қайта ишловчи; الصِّنَاعَاتُ الْ~ةُ қайта ишлаш саноати

– تَحَيُّلٌ муттаҳамлик, найрангбозлик

– حَالٌ[1] *кўп.* أَحْوَالٌ ,اتٌ 1) ҳол, ҳолат, вазият, воқеа, ҳодиса; عَلَى كُلِّ ~ ҳар ҳолда; عَلَى أَيِّ ~ ҳар қандай вазиятда ҳам, нима бўлганида ҳам; فِي أَحْوَالٍ مُتَعَدِّدَةٍ кўп ҳолларда; (الْحَالَاتِ) فِي أَحْسَنِ الْأَحْوَالِ жуда деганда, нари борганда; لَا ~ (فِي ~) مِنَ الْأَحْوَالِ ... ~ بِ ... ҳеч қачон ... эмас, асло, ҳеч, сира, мутлақо; أَحْوَالُ الدَّهْرِ тақдир бевафоликлари, тақдир буқаламунлиги; 2) ҳол, вазият, иш, аҳвол; الْ~ فِي дарров, ўша пайтнинг ўзида; ~ا а) энди, ҳозир, ҳозирги онда (пайтда); б) ўша вақтнинг ўзида, дарҳол; ~ مَا биланоқ; قَانُونُ الْأَحْوَالِ الشَّخْصِيَّةِ гражданлик ҳолатлари қонуни; الْأَحْوَالُ الْجَوِّيَّةُ *қар.* جَوِّيٌّ; عَلَى ~ِهِ أَبْقَاهُ (تَرَكَهُ) бирор нимани ўзгаришсиз қолдирмоқ; تَغَيَّرَتْ بِهِ (تَحَدَّرَتْ) الْأَحْوَالُ (الْ~) ўнинг ишларига путур етди; كَيْفَ الْ~ُ ишлар қалай? عَرْضٌ الْ~ *қар.* عَرْضٌ[1]; كَيْفَ حَالُكَ؟ ишларингиз қалай?; ... خُرُوجِهِ مِنْ ~ у ... дан чиққан пайтда; وَ يَرُدُّ بِهِ الْ~ إِنَّمَا يُشْبِهُ الطُّفُولَةَ وَ у деярли гўдакка ўхшаб қолди; ... كَمَا هُوَ الْ~ بِ ... нинг аҳволи (ҳолати) каби; 3) *грам.* ҳозирги замон; ◊ لِسَانُ الْ~ لِلْحِزْبِ партиянинг матбуот органи; مَضَى فِي ~ سَبِيلِهِ у ўз юмуши билан кетди

– حَالٌ[2] балчиқ, қора лой

– حَالَاتِيٌّ мунофиқлик билан шароитга мослашувчи; бетайин одам, субутсиз одам

– حَالَةٌ *кўп.* اتٌ 1) ҳолат, вазият, ситуация; الْ~ الْحَرْبِ ҳарбий ҳолат, уруш ҳолати; الرَّاهِنَةُ الْ~ ҳозирги вазият, status quo; الطَّوَارِئِ ~ фавқулодда ҳолат; وَ الْ~ هَذِهِ бундай вазиятда; أَقْوَامٌ عَلَى الْ~ الْأُولَى ибтидоий жамиятдаги халқлар; 2) ҳол; فِي

~ هذه الـ бу ҳолда; في الـ~ العكسية акс ҳолда; في ~ ما إذا агар, агарда, мабодо, борди-ю ... бўлса; في ~ عدم الاتفاق... агар бир-бирига тўғри келмаса, ...; في ~ مرضه агар у касал бўлса, ...

– حالي ҳозирги пайтда мавжуд бўлган, ҳозирги, жорий; ~ا ҳозирги пайтда, ҳозир; جملة ~ة *грам.* ҳолат гап

– حاليات *кўп.* жорий масалалар

– حالل[1] ўзгарган, ўзгарувчан; ~ اللون ранги айниган, ранги ўчган, ранги оқарган

– حائل[2] кўп. حوائل тусиқ, тўғоноқ, ғов; لا يحول ~ دونه унга ҳеч нарса ғов солмайди (бўлмайди); 2) ниқоб, парда; 3) мева бермайдиган, ҳосили йўқ; ~ امرأة туғмас аёл; ~ نخلة ҳосил бермайдиган хурмо дарахти

– حوال қаршилик, тўсиқ, ғов; парда, ниқоб

– حوالة *кўп.* ات. пул жўнатиш, почта орқали жўнатилган пул; ~ البريد почта орқали жўнатилган нарса; ~ تلغرافية телеграф орқали жўнатилган нарса; 2) чек, вексель, ўзаро қарзлар ҳисоб-китоби

– حوالي тахминан, қарийб, ...га яқин, деярли

– حول[1] *кўп.* أحوال 1) куч, қувват, қудрат, қодирлик; في ~نا أن ... биз ...га қодирмиз, ...га кучимиз етади; لا ~ له و لا حيلة у ҳеч нарса қила олмайди, у мутлақо ожиздир; لا ~ و لا قوة إلا بالله العظيم! *қар.* حوقل 2) йил

– حول[2], حول[1] ўзгариш, алмашиш; لم يطلب عنه ~ا у буни ўзгартиришни талаб қилмади

– حول[3] ҳийла

حول[2] кўчиш, кўчиб ўтиш

– حول 1) атрофида, яқинида; من ~ه унинг атрофида; 2) ҳақида, борасида, тўғрисида

– حول кўзнинг ғилайлиги

– حُول ишнинг боришини (оқимини) тез пайқаб оладиган

– حولة ўзгариш, алмашиш; тўсатдан бўладиган ўзгариш

– حولي 1) бир яшар; 2) йиллик, бир йиллик, бир йил ичида бўладиган

– حوليات *кўп.* бир йил ичида содир бўлган воқеалар

– حولية *кўп.* ات. солнома, йилда бир чиқадиган

– حُؤول 1) ўзгариш, айланиш; 2) зоти айниш, насли бузилиш

– حيال 1) ...га нисбатан, ...га кўра, ...га қараганда; 2) қаршисида, олдида, рўпарасида; جلس ~ه бирор кимнинг рўпарасига ўтирмоқ; 3) ...га қарши, ...га қарама-қарши

– حيّال муттаҳам, қаллоб, фирибгар

– حيل куч, қудрат; شُدَّ ~كَ! ҳорманг!

– حيلة *кўп.* حيل 1) ҳийла, найранг, ҳийла ишлатиш, найранг ишлатиш; уйдирма, тўқима, ёлғон гап; эпчиллик, маҳорат, усталик, гапни айлантириш, чалғитиш; ~ حربية ҳарбий ҳийла; عديم الـ~ ожиз, ночор, чорасиз, нотавон; واسع الـ~ топқир, зийрак, ҳозиржавоб, тадбирли; تغلب القوة ~ макр куч-қувватдан ортиқ туради; جازت (انطلت) عليه الـ~ у найрангга дучор бўлди, у қармоққа илинди; 2) чора, йўл, илож, нажот; لا ~ غير الاندفاع وراء التخمين و الظن тахмин ва гумон қилишдан бошқа чорамиз йўқ; و ما ~ي في هذا؟ мен нима ҳам қила оламан?; علم الحيل ◊ бирор нарсанинг яширин томони (сири, моҳияти); ҳийла-найранглар йиғиндиси (мажмуаси)

– حيلولة 1) ажралиш, айрилиш, узилиш, фироқ; 2) (*бирор н. га*) қаршилик қилиш, тўсқинлик қилиш (دون)

– حيلي айёр, маккор, ҳийлагар; эпчил, чаққон, уддабурон

– حيلي механик

– حيليات *кўп. физ.* механика

– متحول ўзгарувчи, ўзгариб турадиган, ўткинчи

– محال 1. иложи бўлмаган, иложи йўқ, беҳуда, беъмани; муяссар бўлмайдиган, етишиб бўлмайдиган; طلب الـ~ муяссар бўлмайдиган нарсани қидириш; 2. беҳуда фикр *ёки* иш, сафсата; бўлмағур гап; و دوام الحال من الـ~ вазиятнинг ўзгаришсиз давом этиши бемаъниликдир

– محالة[1] халос бўлиш воситаси, халос бўлиш; لا ~ шубҳасиз, шак-шубҳасиз, ҳеч бир иложсиз; لا ~ منه бундан мутлақо қочиб қутулиб бўлмайди, бунинг бўлиши муқаррар

– محالة[2] *кўп.* محاول 1) ғўла, думалатғич; 2) *шунингдек:* ناعورة ~ сув чиқарадиган чиғирмашина

– محالة[3] ҳийла

– محالية иложсизлик, бемаънилик, сафсатабозлик; эришиб бўлмаслик, муяссар бўлмаслик

– محاول уриниб кўрувчи, ҳаракат қилиб кўрувчи; من غير المفيد أن يحاول ~... уриниб кўришнинг фойдаси йўқ, чунки ..., уриниб кўриш бефойда, чунки ...

– محاولة *кўп.* ات. 1) хоҳиш, истак; 2) уриниб кўриш, ботиниш, журъат қилиш; فاشلة ~ هذه бу беҳуда уриниб кўришдир; على حياته ~ бирор кимнинг ҳаётига суиқасд қилиш; لاغتياله ~ бирор кимни ўлдиришга уриниш; 3) алдашга уриниш, алдаб кўриш; эпчиллик қилиш, чаққонлик қилиш, уддабурролик

– محتال[1] ҳийла-найранг ишлатувчи, эвини қилувчи; айёр, маккор, эпчил, уддабурро; 2) ёлғончи, каззоб; фирибгар, найрангбоз, ўғри, аферист, қаллоб

محول бир ёшга тўлган (кирган) чақалоқ

– محوّل 1) узатилган, қўлма-қўл узатилган; ~ عليه له *ёки* ~ *мол.* буйруқ асосида пул жўнатиш лозим бўлган одам, трассант; 2) ичиб бўлмайдиган қилинган (*спирт*)

– محوّل 1. узатувчи, қўлма-қўл қилувчи, ўтказувчи; 2. 1) *мол.* бошқа бировга пул вексели берувчи одам, трассант; 2) *т.-й.* стрелкачи (*бир йўлдан келаётган составни иккинчи йўлга солиб юборадиган стрелкаларга қараб турувчи*); 3) *кўп.* ات. *эл.* трансформатор; ~ التيار а) тансформатор; б) коммутатор; محطة المحوّلات *қар.* محطة

– محوّلجي *кўп.* محوّلجية *т.-й.* стрелкачи

– محوّلة *кўп.* ات. 1) *т.-й.* стрелка; 2) ёндама ариқ

– محيل *мол.* трассант (*қар.* محوّل *2.1*)

– مستحيل 1) мумкин бўлмаган, иложи йўқ; ҳақиқатга тўғри келмайдиган, эҳтимолдан узоқ; ~ التنفيذ бажариб бўлмайдиган; ~ا ظنه (*бирор н. ни*) эҳтимолдан йироқ деб ҳисобламоқ; طلب الـ~ иложи йўқ нарсани талаб қилмоқ; 2) бемаъни; беҳуда фикр *ёки* иш, сафсата; ~ة أرض уйдим-чуқур ер

– مستحيلات *кўп.* иложи бўлмаган ишлар; ҳақиқатга тўғри келмайдиган, эҳтимолдан узоқ ишлар; هذا من رابع الـ~ бу қандайдир бирор ҳақиқатга тўғри келмайдиган ишдир; *шунингдек: қар.* عنقاء

حوقل = حولق

I (حوم) حام[1] (у) حوم, حومان 1) хаёл сурмоқ, хаёлга берилиб кетмоқ, хаёлга чўммоқ; учмоқ, парвоз қилмоқ; 2) (*бирор н. ҳақида*) тарқалмоқ (*гап;* حول); 3) (*бирор н. атрофида*) айланмоқ, кезмоқ (على); حام[2] (у) حوم чанқамоқ, сувсамоқ; II حوّم 1) (*бирор н. атрофида*) айланмоқ (حول); 2) (*бирор н. да*) қаттиқ турмоқ, сабот-матонат кўрсатмоқ (في); (*бирор н. ни*) қаттиқ туриб давом эттирмоқ (في)

حائم *кўп.* حوّم чанқоқ, ташна

– حوّامة *кўп.* ات. вертолёт

– حومة *кўп.* 1) гирдоб, камар; ~ الحياة ҳаёт гирдоби, қуюни; 2) қизғин пайт (палла) (*мас., жангдаги*); 3) асосий нарса, бош нарса

I حوى (и) حواية 1) йиғмоқ, термоқ, жамламоқ; 2) (*бирор н. ни*) ўз ичига олмоқ, таркибида мавжуд бўлмоқ (ل); حوت طفلها بذراعيها у (*аёл*) боласини қўлига олди; 3) сақламоқ, асрамоқ; эсламоқ, хотирламоқ, хотирада сақламоқ; 4) аврамоқ, афсунламоқ (*илонни*); حوي (а) حوّة *эск.* ям-яшил бўлмоқ, зангор бўлмоқ; V تحوّى ўралиб думалоқ бўлмоқ (*мас. арқон*); қулча бўлиб ётмоқ (*илон*); VIII احتوى ўз ичига олмоқ, (*бирор н. дан*) иборат бўлмоқ (*туш. к. ёки* على); احتواه الفصل у синфда экан, унинг синфда эканлиги маълум бўлди

– أحوى *мн.* حواء *кўп.* حُوٌّ 1) тўқ яшил; 2) тўқ қизил; 3) *эск.* тўқ кул ранг

– حَاوٍ[1] *мн.* حَاوِيَةٌ (*бирор н. ни*) ўз ичига олувчи (عَلَى);

– حَاوٍ[2] *кўп.* حُوَاةٌ 1) илон авровчи (сеҳрловчи); 2) сеҳргар, афсунгар; 3) ҳуққабоз, жонглёр

– حَوَّاءُ *алиф. б. қар.*

– حَوَّاءُ = حَاوٍ[2]

حَوَاءٌ *кўп.* أَحْوِيَةٌ бир-бирига яқин қурилган уйлар

– حَوَايَةٌ *кўп.* ـَاتٌ чамбарак (*бошда тугун кўтариш учун ишлатилади*)

– حُوَّةٌ тўқ яшил ранг; тўқ қизил, тўқ қулранг

– حَوِيَّةٌ[1] *кўп.* حَوَايَا 1) чамбарак (*бошда тугун кўтариш учун ишлатилади*); 2) тўпча (*чилвир*); кулча (*илон*); 3) ич, қорин, ичак-чавоқ

حَوِيَّةٌ[2] *кўп.* حَوَايَا ичига қуриган ут-ўланлар тиқиб, туянинг ўркачи атрофига тўшаладиган тўшама

– مُحْتَوًى *кўп.* مُحْتَوَيَاتٌ мазмун; الْـ~ وَ الشَّكْلُ мазмун ва шакл

– مُحْتَوَيَاتٌ *кўп.* 1) ичидаги нарса, ичида бор бўлган нарса; 2) мазмун, маъно, ғоя

I حَيَّ, حَيِيَ, (يَحْيَا), حَيَاةٌ, حَيَاءٌ 1) яшамоқ, ҳаёт бўлмоқ, умргузаронлик қилмоқ; لِيَحْيَ яшасин!; 2) (*бирор н. дан*) уялмоқ, ҳаё қилмоқ (مِنْ); II حَيَّا салом бермоқ; табрикламоқ; ~ كَ اللهُ وَ بَيَّاكَ! Оллоҳ таоло сизга узоқ умр берсин!; III حَايَا 1) экиб кўпайтирмоқ, ўстирмоқ, парвариш қилмоқ (*ўсимликни*); (*бирор н. га*) қарамоқ, (*бирор к. ни*) парвариш қилмоқ, боқмоқ, тарбия қилмоқ; 2) ҳаёт бахш этмоқ, жонлантирмоқ; النَّارَ ~ ўтни пуфлаб ёндирмоқ; IV أَحْيَا жонлантирмоқ, тирилтирмоқ, жон киргизмоқ; ◊ لَيْلَةً ~ кеча ташкил қилмоқ, уюштирмоқ; حَفْلَةً تَكْرِيمٍ لَهُ ~ бирор ким шарафига тантанали кеча уюштирмоқ; ذِكْرَاهُ ~ бирор кимни хотиралаб вақт ўтказмоқ, (*бирор н. билан*) бирор ким хотирасини нишонламоқ (بِ); ذِكْرَى مُرُورِ مِئَةٍ ~ عَامٍ عَلَى وَفَاةِ ... ...нинг вафотига юз йил тўлиши муносабати билан хотира йиғини ўтказмоқ; ~ مَوْلِدَ وَلِيٍّ авлиёнинг туғилган кунини нишонламоқ; X اسْتَحْيَا[1] тирик қолдирмоқ, ўлдирмай қолдириб қўймоқ; X اسْتَحَى[2] (*бирор к. дан*) уялмоқ, ҳаё қилмоқ (مِنْ); уялганидан қизармоқ

– إِحْيَاءٌ 1) жонлантириш, тирилтириш, жон киритиш; ~ الْأَرَاضِي *ёки* ~ الْمَوَاتِ яроқсиз ерларга ишлов бериш; 2) ташкил қилиш, уюштириш, ўтказиш (*кечани, тантаналарни ва ҳ.к*); ذِكْرَاهُ ~ бирор ким хотирасини нишонлаш

– أَحْيَائِيٌّ 1. биологияга оид, биологик; 2. *шунингдек:* ~ عَالِمٌ биолог

– اسْتِحْيَاءٌ хижолат бўлиш, хижолат тортиш, уялиб қолиш, уят, ҳаё

– تَحِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) салом, табрик, олқиш; ~ عَسْكَرِيَّةٌ аскарий салом, честь бериш; 2) салом, табрик, таъзим

– حُوَيِّنٌ *кўп.* ـَاتٌ микроорганизм; حُوَيِّنَاتُ الْمَلَارِيَا қонда безгак келтириб чиқарадиган энг оддий бир ҳужайрали организм; الْـ~ الْمَنَوِيُّ لِلرَّجُلِ *биол.* сперматазоид

– حُوَيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ кичик илон

– حَيٌّ[1] *кўп.* أَحْيَاءٌ 1. 1) тирик, ўлмаган, жонли; ~ الْعَالَمِ وَ الْمَوْتَى тириклар ва ўликлар; الْأَحْيَاءُ *бот.* майда қарамга ўхшаш барги қалин ўсимлик; седум; عِلْمُ الْأَحْيَاءِ биология; 2) яшовчан, яшаб турувчи, истиқомат қилувчи; هُوَ ~ يُرْزَقُ у соғ-саломатдир; 3) тирилтирилган, жонлантирилган; 2. тирик организм; الْأَحْيَاءُ الدُّنْيَا бир ҳужайрали организмлар; ◊ هُوَ مَوْسُوعَةٌ ~ـَةٌ у жонли энциклопедиядир

– حَيٌّ[2] *кўп.* أَحْيَاءٌ маҳалла, квартал

– حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ! ~ "намозга шошилинглар!" (*азоннинг бир қисми*)

– حَيًا *кўп.* أَحْيَاءٌ 1) ёмғир; 2) серҳосиллик, унумдорлик, мўл-қўллик

– حَيَاءٌ ҳаё, уят, номус; уятчанлик, ҳаёлилик; камтарлик, камсуқумлик; قَلِيلُ الْـ~ беҳаё, уятсиз; قِلَّةُ الْـ~ беҳаёлик, уятсизлик, беадаблик, ахлоқсизлик

– حَيَاةٌ *кўп.* حَيَوَاتٌ ҳаёт, турмуш, мавжудлик; الْـ~ الْاِجْتِمَاعِيَّةُ مُسْتَوَى الْـ~ турмуш даражаси; ижтимоий ҳаёт; الْـ~ الْأَدَبِيَّةُ адабий ҳаёт; الْـ~ الْخَاصَّةُ шахсий ҳаёт; عِلْمُ الْـ~ биология; فِي ~ـِهِ ҳаётида, ҳаётлиги пайтида; فَارَقَ الْـ~ вафот этмоқ; السَّعْيُ نَحْوَ ~ أَفْضَلَ энг яхши ҳаёт кечиришга интилиш; وَ ~ أَوْلَادِكَ! фарзандларнинг умри ҳаққи қасам ичаман!; ~ وَ مَوْتٌ نِضَالُ ҳаёт-мамот жанги; ◊ هُوَ عَلَى قَيْدِ الْـ~ у ҳали тирик; شَجَرُ الْـ~ *бот.* игнабаргли арчасимон дарахт; أَبُو الْـ~ - сув

– حَيَاتِيٌّ ҳаётга, турмушга, тирикчиликка оид (*Ироқда*); الظُّرُوفُ الْـ~ـَةُ турмуш шарт-шароитлари

– حَيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ илон, заҳарли қора илон; ~ سَامَّةٌ заҳарли илон; ~ الصَّخْرِ бўғувчи захарсиз илон, бўғма илон; ~ الْمَاءِ сув илон; ~ الْمَرْجَانِ денгиздаги маржонли заҳарли илон; حَيَّاتُ الْبَطْنِ ичакдаги гижжалар; ◊ ~ الْبَحْرِ сув гирдоби, сув қуюни, сув юқмаси

– حَيَوَانٌ, حَيْوَانٌ *кўп.* ـَاتٌ ҳайвон; الْحَيَوَانَاتُ الْأَلِيفَةُ уй ҳайвонлари; الْحَيَوَانَاتُ الثَّدْيِيَّةُ сут эмизувчи ҳайвонлар; الْحَيَوَانَاتُ الْمُجْتَرَّةُ кавш қайтарадиган ҳайвонлар; الْحَيَوَانَاتُ الْمُفْتَرِسَةُ ваҳший ҳайвонлар; عِلْمُ الْـ~ зоология; ◊ الْـ~ الْمَنَوِيُّ сперматазоид

– حَيْوَانِيٌّ, حَيَوَانِيٌّ 1) ҳайвонотга, ҳайвонга оид; ҳайвонот маҳсулидан ишланган; органик

– حَيْوَانِيَّةٌ, حَيَوَانِيَّةٌ 1) ҳайвонот ҳолати; ҳайвонлар табиати; 2) ҳайвонлик, ваҳшийлик

حُيُوتٌ илонларнинг эркаги, нари

– حَيَوِيٌّ 1) ҳаётга оид; الْـ~ الْمَدَى ҳаётий муҳит; 2) энг керакли, турмуш учун энг зарур, ҳаётий, муҳим

حَيَوِيَّةٌ *ат.от, мз.* Ҳайявайҳи

– حَيَوِيَّةٌ ҳаётийлик, муҳимлик, зарурлик, ҳаётий куч

– حَيِيٌّ ҳаёли, иболи, номусли

– حُيَيٌّ *кўп.* ـَاتٌ микроб

– مُحَايَاتٌ 1) *етиштириш,* парвариш қилиш, устириш (*ўсимлик ҳақида*); (*бирор к. ни*) боқиш, тарбия қилиш; 2) жонлантириш; الْـ~ رِيَّةُ қурғоқчиликдан кейинги суғориш

مُحْيِي тирилтиргувчи, ҳаёт бахш этувчи; مُحْيِي الدِّينِ динни тикловчи (*шарафли унвон*)

– مَحْيًا *кўп.* مَحَايَا ҳаёт

– مُحَيًّا афт, башара, физиономия

– مُسْتَحْيِيَةٌ *бот.* қўл тегиши билан барги шалпайиб қоладиган ўсимлик

– يَحْيَى *ат. от. мз.* Яҳё

حَيْثُ 1) ...ган жойда, ...диган жойда; ...ган жойга, ...диган жойга; مَا ~ ...ган жойда; қайда бўлмасин ...; مَا اتَّفَقَ ~ يَنَامُ қаерда бўлмасин у ухлайверади; مَا اتَّفَقَ ~ فَتَحَ الْكِتَابَ китобнинг ўнг келган (хоҳлаган) жойини очмоқ; 2) ...ган пайтда, ...диган пайтда, ...ган заҳоти; ◊ ~ بِ шунинг учун, шу сабабли, шу туфайли; ~ عَنْ ... مِنْ ...га келсак, ...га келганда эса; ~ أَنَّ ... مِنْ ...ни эътиборга олиб, ...ни назарда тутиб; чунки, зероки, негаки, шундай бўлганидан; ~ مِنْ ... нуқтаи назаридан; الْأَسَاسُ ~ مِنْ асос эътибори билан; الْمَبْدَأُ ~ مِنْ принцип нуқтаи назаридан; مِنْ الْإِدَارَةِ ~ маъмурият нуқтаи назаридан; تَنَاسُبُهُمْ مِنْ ~ الْإِقْلِيمِ هَذِهِ الْجِهَةُ бу жой уларга иқлим нуқтаи назаридан мос келади; ~ كَانَ مِنْ ҳар нима бўлганда ҳам, ҳар ҳолда, ҳар қандай шароитда; مِنْ ~ هُوَ (هِيَ) а) унинг ўзини олганда, унинг ўзича; б) ўзи, унинг ўзи

– حَيْثِيٌّ 1. хеттга, хеттларга оид; اللُّغَةُ الْـ~ـَةُ *ёки* الْـ~ـَةُ хетт типи; 2. *хетт миллатига мансуб киши*

– حَيْثِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) вазият, ҳолат; унвон, даража; ~ أَهْلُ الْـ~ *ёки* أَرْبَابُ الْـ~ юқори мартабали кишилар; 2) қобилият, иқтидор; 3) алоқа, муносабат; масала; томон, жиҳат; مِنْ هَذِهِ الْـ~ бу жиҳатдан (томондан), бу масалада; 4) мулоҳаза, ўй, фикр; асос, далил, важ, сабаб, исбот; حَيْثِيَّاتُ الْحُكْمِ ҳукмнинг жазога асос бўладиган моддалари; حَيْثِيَّاتُ الْمَشْرُوعِ лойиҳанинг изоҳ қисми

I حَادَ (حِيدَ) (у) حَيْدٌ, حَيَدَانٌ (*бирор н. дан*) бўйин товламоқ, воз кечмоқ, юз ўгирмоқ (عَنْ, مِنْ); ~ الْقِطَارُ مِنَ الْخَطِّ поезд темир йўл изидан чиқиб кетди; ~ عَنْهُ بِبَصَرِهِ бирор нимадан кўзини олиб қочмоқ, бирор кимдан кўзини бошқа томонга олиб қочмоқ (бурмоқ); II حَيَّدَ 1) қайтармоқ, рад қилмоқ; бошқа

томонга қаратмоқ, четга бурмоқ; 2) бетараф қилиб қўймоқ, нейтралитетга риоя қилдирмоқ; III حَايَدَ 1) ўзини четга олмоқ, бир чеккага чиқиб турмоқ; 2) бетараф бўлиб турмоқ, нейтрал вазиятни сақламоқ, бетараф бўлмоқ (*сайловда*); 3) холис бўлмоқ, бетараф бўлмоқ, беғараз бўлмоқ; VI تَحَايَدَ чеккада турмоқ, нейтралликка риоя қилмоқ

– تَحْيِيدٌ 1) қайтариш, рад этиш; бошқа томонга қаратиш, четга буриш; 2) нейтраллаштириш, бетарафлаштириш

– حَائِدٌ бетараф, нейтрал

– حِيَادٌ 1) бетарафлик, холислик, нейтраллик; нейтралитет; бетараф бўлиш (*овозда*); الْإِيجَابِيُّ الْـ~ ижобий нейтралитет; مِنْطَقَةُ الْـ~ нейтрал зона; هُمْ عَلَى الْـ~ улар бетараф қолдилар; لَزِمَ الْـ~ *ёки* اِلْتَزَمَ جَانِبَ الْـ~ нейтралликка риоя қилмоқ; 2) беғаразлик, холислик

– حِيَادِيٌّ 1) нейтралликка риоя қилувчи, нейтрал; 2) холис, беғараз

– حِيَادِيَّةٌ 1) бетарафлик, нейтраллик; 2) холислик, беғаразлик

– حَيْدٌ[1] бўйин товлаш, воз кечиш, рад этиш, чекиниш, тисарилиш

– حَيْدٌ[2] кўп. حُيُودٌ дўнг, туртиб чиқиб турган жой, дўмбоқ

– حَيَدَانٌ 1) четга бурилиш, чекиниш, юз ўгириш; 2) нейтраллик

– حَيْدَةٌ = حَيَدَانٌ: عَلَى ~ четда, четга, чеккада, чеккага; ~ فِي бетараф ҳолда; لَزِمَ الْـ~ нейтралликка риоя қилмоқ

– مُحَايِدٌ бетараф, нейтрал; أَرْضٌ ~ةٌ нейтрал ҳудуд

– مُحَايَدَةٌ = حِيَادٌ

– مَحِيدٌ 1) четга чиқиш, воз кечиш, юз ўгириш; 2) қочиш; لَا ~ عَنْهُ қутулиб бўлмайдиган, бўлиши муқаррар, бўлмасдан қолмайдиган, бўлмай иложи йўқ; لَمْ يَكُنْ لَهُ ~ عَنْ ... унинг албатта ...ши муқаррар эди

I (حير) حَارَ (*и*) حَيْرَةٌ ҳайрон бўлмоқ; тонг қолмоқ, тушунмай ҳайрон бўлиб турмоқ; қийин вазиятга тушиб қолмоқ; إِنَّنَا حِرْنَا جَوَابًا عَنْ هَذَا السُّؤَالِ биз бу саволга жавоб беролмай лол қолдик; فِي أَمْرِهِ ~ нима қилишни билмай қолмоқ, гангиб қолмоқ; II حَيَّرَ ҳайрон қолдирмоқ, донг қолдирмоқ; қийинлаштирмоқ, боши берк кўчага киритиб қўймоқ; ◊ الْجُرُوحَ ~ эски дардни қўзғатиб, ярага туз сепмоқ (*Шимолий Африкада*); V تَحَيَّرَ ҳайрон бўлиб қолмоқ, тушунмай ҳайрон бўлиб қолмоқ; ўзини йўқотиб қўймоқ; қатъиятсизлик кўрсатмоқ; VIII احْتَارَ = V

– تَحَيُّرٌ ҳайрон бўлиб қолиш; эсанкираб қолиш, қотиб қолиш; довдираб, ўзини йўқотиб қўйиш

– حَائِرٌ[1] довдираб қолган, ўзини йўқотган, гангиб қолган, ҳайрон бўлиб турган, боши берк кўчага кириб қолган; وَقَفَ ~ أَمَامَهُ бирор ким олдида тек туриб қолмоқ; هُوَ ~ فِي السَّبِيلِ у қаёққа боришни билмай турибди

حَائِرٌ[2] *кўп.* حُيَارَى, حِيَارٌ тўпланиб қолган сув

– حَيْرٌ боғ, парк; الْحَيَوَانَاتِ ~ зоопарк, ҳайвонот боғи

– حَيْرَانُ *мн.* حَيْرَى кўп. حَيَارَى ҳайрон бўлиб қолган

– حَيْرَةٌ ҳайрат, ҳайронлик; эсанкираш, довдираш, тушунмай ҳайрон бўлиш; саросима, ҳовлиқиш; ўзини йўқотиш; қийин вазият; فِي ~ эсанкираб, ҳайрон бўлиб; تَمَلَّكَتْهُ الْحَيْرَةُ у ўзини йўқотиб қўйди

– حِيرَةٌ: الْـ~ *тар.* Ҳиро тоғи

– مُتَحَيِّرٌ = 1) حَائِرٌ; 2) *эск.* тўлган, лиммо-лим бўлган (*идиш*)

– مُحَيِّرٌ эсанкиратувчи, довдиратиб қўювчи; гангитувчи, адаштирувчи

I (حيز) حَازَ (*и*) حَيْزٌ ҳайдамоқ (*мас. подани*); V تَحَيَّزَ кулча бўлиб олмоқ (*илон*)

– حَيْزٌ уй *ёки* ҳовлидаги ёрдамчи хоналар (*ошхона, ванна ва б.*)

– حَيْزَبُونٌ қари кампир; *сўк.* шум кампир, жодугар хотин, ялмоғиз кампир

حَيْزُومٌ *қар.* حزم

I (حيس) حَاسَ (*и*) حَيْسٌ аралаштирмоқ, қориштирмоқ

– حَيْسٌ аралашма; қуриган хурмо, ёғ ва пишлоқ қўшиб тайёрланадиган овқат

I (حيش) حَاشَ (*и*) حَيْشٌ қўрқмоқ, қўрқинч ҳис қилмоқ

– حَيْشَانٌ қўрқоқ, юраксиз

I (حيص) حَاصَ (*у*) حَيْصٌ, حَيَصَانٌ 1) ўзини четга тортмоқ, қочмоқ, бўйин товламоқ, бош тортмоқ; 2) (*бирор к. дан*) қочмоқ, қочиб кетмоқ (مِنْ, عَنْ); VII انْحَاصَ 1) ўзини четга тортмоқ, қочмоқ, бўйин товламоқ, бош тортмоқ; 2) қочмоқ, қочиб кетмоқ

– حَيْصٌ (*бирор н. дан*) бўйин товлаш, бош тортиш; (*бирор н. дан*) сақланиш, ўзини муҳофаза қилиш; қочиш; ◊ بَيْصٌ ~ وَقَعَ فِي қийин вазиятга тушиб қолмоқ

– حَيْصَةٌ = حَيْصٌ

– مَحِيصٌ бўйин товлаш, бош тортиш; (*бирор н. дан*) сақланиш, эҳтиёт бўлиш, қутилиш; қочиш; لَا ~ عَنْهَا ундан қутилиб бўлмайди; لَا ~ لَكَ عَنِ الْوُقُوعِ فِي وَرْطَةٍ сен иложсиз қийин вазиятга тушиб қоласан; لَمْ يَجِدْ ~ا مِنَ السَّفَرِ إِلَى ... у иложсиз (албатта) ...га сафар қилиши керак

I (حيض) حَاضَتْ (*и*) حَيْضٌ, مَحَاضٌ ҳайз кўрмоқ, ой кўрмоқ; V. تَحَيَّضَتْ = 1) I; 2) ҳайз кунларида намоз ўқимай ўтирмоқ; X اسْتَحْيَضَتْ бир неча кун қон кетишда давом этмоқ (*ҳайз кунларида*)

– حَائِضٌ, حَائِضَةٌ *кўп.* حَوَائِضُ ҳайз кўрган аёл, ой кўрган аёл

– حَيْضٌ ҳайз, ой кўриш

– حِيَضَةٌ аёллар ой кўрганларида ишлатиладиган латта

– حَيْضِيٌّ ҳайзга, ой кўришга оид

مَحَاضٌ : ~ بِنْتُ икки ёшли туя (*бу пайтда мазкур туянинг бнаси яна иккиқат бўлиши мумкин*)

مَحِيضٌ *эск.* ҳайз, ой кўриш

مَحِيضَةٌ *кўп.* مَحَائِضُ аёллар ҳайз кўрганида ишлатадиган латта парчаси

حَيْطَةٌ *қар.* حوط

حِيطَةٌ *қар.* حوط

I (حيف) حَافَ (*и*) حَيْفٌ (*бирор к. га нисбатан*) адолатсизлик қилмоқ (عَلَى); (*бирор к. ни*) хафа қилмоқ (عَلَى); V تَحَيَّفَ 1) секин-аста озайтирмоқ, қисқартирмоқ, камайтирмоқ; 2) зарар келтирмоқ, зарарлантирмоқ, зиён етказмоқ; 3) (*бирор к. га*) адолатсиз муносабатда бўлмоқ

– حَيْفٌ адолатсизлик, хафачилик

I (حيق) حَاقَ (*и*) حَيْقٌ 1) (*бирор к. га*) зарар етказмоқ, (*бирор к. нинг*) бошига тушмоқ (ب *мас. касаллик, бахтсизлик ва ҳ. к.*); 2) (*бирор к. ни*) ўраб олмоқ, қамал қилмоқ (ب); 3) (*бирор к. га*) таъсир қилмоқ (فِي); II حَيَّقَ зиравор солмоқ (*овқатга*); IV أَحَاقَ (*бирор к. ни*) ўраб олмоқ, қамал қилмоқ (ب)

– حَيَّاقٌ зиравор

– حَيْقٌ 1) оқибат, натижа; таъсир, фойда; 2) зиравор

(حيك) I حَاكَ (*и*) حَيْكٌ, حَيَكَانٌ гердайиб юрмоқ, кеккаймоқ, кеккайиб ғоз юриш қилмоқ II حَيَّكَ тўқимоқ (*газламани*); مُؤَامَرَةً ضِدَّهُ ~ *маж.* бирор кимга қарши фитна уюштирмоқ

– حَيَّاكٌ тўқувчи

حيل *қар* حول

I (حين) حَانَ[1] (*и*) حِينٌ, حَيْنُونَةٌ етиб келмоқ, яқинлашмоқ (*вақт*); أَمَا ~ لَهُ أَنْ ... унинг ...ш (... *иш*) вақти келмадими?; الْوَقْتُ ~ أَنْ ...иш (... *диган*) вақт етиб келди; ~تْ صَلَاةُ الْمَغْرِبِ шом намози вақти бўлди; ◊ ~تْ مِنْ (نَظْرَةٍ) إِلَى زَيْنَبَ زَيْدٍ الْتِفَانَةً Зайднинг назари тасодифан Зайнабга тушиб қолди, Зайд тасодифан Зайнабни кўриб қолди; حَانَ[2] (*и*) حَيْنٌ ҳалок бўлмоқ; II حَيَّنَ вақт белгиламоқ, вақт таъйин қилмоқ; IV أَحَانَ ҳалок қилмоқ; أَحْيَنَ: بِالْمَكَانِ ~ бир ерда бир оз муддат истиқомат қилмоқ; V تَحَيَّنَ 1) (*қулай фурсатни, имкониятни*) кутиб турмоқ; 2) бойликка эга бўлмоқ, бойликни қўлга киритмоқ; X اسْتَحَانَ *ёки* اسْتَحْيَنَ = V

– أَحَايِينُ кўп. (أَحْيَانٌ *дан*) вақтлар, пайтлар; فِي بَعْضِ الْـ~ كَثِيرَةً ~ тез-тез, бир неча марталаб; فِي بَعْضِ الْـ~ баъзан, гоҳо, гоҳида, гоҳ-гоҳда

– تَحَيُّنٌ (*қулай фурсатни, имкониятни*) кутиш

– حَانٌ, حَانَةٌ *алиф. б. қар.*

– حَانِيَّةٌ май, шароб, вино

– حَيَّانٌ пишмаган, хом, ғўра (*хурмо*); ёш, ниҳол (*хурмо дарахти*)

– حِيْنٌ *кўп.* أَحْيَانٌ 1) вақт, пайт, чоғ; بَيْنَ ~ وَ ~ آخَرَ баъзан, баъзида; ~ إِلَى ~ مِنْ аҳён-аҳёнда; ~ الْ مِنْ ذَلِكَ ўша вақтдан буён; ~ بَعْدَ ~ *ёки* ~ بَيْنَ ~ وَ ~ гоҳ-гоҳ; ~ баъзан; ~ بَعْدَ бир оздан сўнг; ~ إِلَى озгина вақтга, озгинага; ~ وَ نَوْ إِلَى ҳеч бўлмаса озгинага; ~ ثُمَّ *ёки* ~ ذَاكَ ўша пайтда; أَحْيَانًا баъзи-баъзида; فِي بَعْضِ الْأَحْيَانِ гоҳо; ~ه فِي ўз вақтида; عَلَى أَغْلَبِ (أَكْثَرِ) الْأَحْيَانِ кўпинча; ~ فِي ... أَنْ ~ *ёки* ... أَنْ ...ган пайтда, ...ар (...р) экан; ~ ... ~ ... гоҳ ..., гоҳ, ...; 2) қулай фурсат; 3) муддат

– حَيْنٌ ҳалокат, ўлим, ажал; قَدْ حَانَ ~ُهُ унинг учун ўлим вақти етиб келди

– حِينَ ...ган чоғда, пайтда; ~ وُصُولِهِ у келган пайтда; ~ مَا ...ган пайтда (*вақтда*)

حِينٌ = حِينَةٌ

– مُتَحَيِّنٌ ўзига тўқ, бадавлат, муҳтожликни

خ

(خَاءٌ) خ хо (*араб алифбосининг еттинчи ҳарфи, абжадда-600*)

خَابُورٌ *кўп.* خَوَابِيرُ 1) қозиқ; пона; таёқ, ҳода; сурма зулфин, тамба; *тех.* цапфа (*ўқнинг подшипникда айланувчи қисми, бўйни*); 2) *бот.* маржон ўсимлиги

خَابِيَةٌ *кўп.* خَوَابٍ катта кўза; хум; ёғоч бочка; ◊ بِنْتُ الْ~ вино

خَاتُونٌ *кўп.* خَوَاتِينُ бека, хонима, аслзода аёл

خَاخَامٌ *кўп.* اتٌ ـَ раввин (*яҳудийлар руҳонийси*)

خَارٌ: صِينِيٌّ ~ рух (*металл*)

خَارٌ صِينِيٌّ = خَارْصِينٌ *қар.* خَارٌ

خَازُوقٌ *кўп.* خَوَازِيقُ *қар.* خزق

خَافُورٌ сули

خَاقَانٌ *кўп.* خَوَاقِينُ 1) хоқон, подшоҳ, шоҳ; 2) *ат.от, мз.* Хоқон

خَاكِي хоки (*газлама*)

خَالٌ *кўп.* خِيلَانٌ хол, менг

خَامٌ[1] қалин сурп, хом сурп; коленкор

خَامٌ[2] 1. 1) хом, чала (*қайта ишланмаган, қўлдан чиқарилмаган*); الْ~ الْمَوَادُّ хомашё; الْ~ الْحَدِيدُ темир рудаси; 2) тажрибасиз; 2. ишланмаган, ишлов берилмаган (*мато*); ~ الْحَدِيدِ темир рудаси

– خَامَاتٌ *кўп.* хомашё; الْ~ مَوَارِدُ хомашё манбалари

– خَامَةٌ хомашё, ишлов берилмаган мато

خَانٌ[1] *кўп.* اتٌ ـَ хон, подшо

خَانٌ[2] *кўп.* اتٌ ـَ меҳмонхона; карвонсарой; الْ~ الْخَلِيلِيُّ Хон ул-Халилий (*Қоҳира ш. даги бозорнинг номи*)

– خَانَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) устун (*газет - да*); бўлим; жадвалдаги катак, хона; الْأَحَادِ ~ бирлар хонаси (графаси); 2) *шахм.* катак

خَانْقَاهٌ *кўп.* خَانْقَاهَاتٌ хонақоҳ, мискинлар уйи, ғарибхона

خَانُوقٌ *қар.* خنق

I خَبَّ (*u, y*) خَبٌّ йўртиб чопмоқ (*от ҳақида*); ◊ فِي الطِّينِ ~ лойга ботиб қолмоқ; خَبَّ[2] (*а/а*) خَبٌّ алдамоқ; خَبَّ (у) خَبٌّ[3] ўсмоқ, узаймоқ (*ўсимлик ҳақида*) II خَبَّبَ ёлғон гапирмоқ, алдамоқ; IV أَخَبَّ (*отни*) йўрттириб чоптирмоқ; VIII اخْتَبَّ йўртиб чопмоқ (*от ҳақида*)

– خَابٌّ йўртиб чопувчи; ~ جَوَادٌ йўртоқи от, йўрға

– خَبٌّ ёлғончи, фирибгар

– خَبَّابٌ йўрға, йўртоқи; 2) *ат.от, мз.* Хаббоб

– خَبَبٌ, خَبِيبٌ йўртиш, елиш (*от ҳақида*)

– خُبَيْبٌ *ат.от, мз.* Хубайб

I خَبَأَ (*а*) خَبْءٌ яшириб; II خَبَّأَ яшириб (беркитиб) қўймоқ; V تَخَبَّأَ яширинмоқ, беркинмоқ; VIII اخْتَبَأَ = V

– اخْتِبَاءٌ (*ўзини*) яшириш; бекитиш; кўздан ғойиб бўлиш, йўқ бўлиб кетиш

– تَخْبِئَةٌ яшириш, бекитиш, хаспўшлаш

– خَابِئَةٌ *кўп.* خَوَابِئُ катта кўза; хум; ёғоч бо - ка; ~ بِنْتُ الْ шароб, вино

– خَبَاءٌ *кўп.* أَخْبِيَةٌ, أَخْبِئَةٌ 1) чодир; 2) пўст, пўстлоқ, пўчоқ

– خَبْءٌ қандайдир яширин нарса, қандайдир сирли нарса; ~ السَّمَاءِ ёмғир; ~ الْأَرْضِ ўсимлик, гиёҳ

– خُبْأَةٌ қиз, кимнингдир қизи

– خَبِيٌّ (خَبِيءٌ) яширин, пинҳона

– خَبِيئَةٌ *кўп.* خَبَايَا қандайдир беркитилган, яширинган нарса, қандайдир сирли нарса; عَرَفَ ~ أَمْرِهِ кимнингдир сирларини билмоқ; خَبَايَا النَّفْسِ кўнгил тўри, дил туби; خَبَايَا الْأَرْضِ ерости бойликлари; қазилма бойликлар

– مَخْبَأٌ *кўп.* مَخَابِئُ яширин, махфий жой, пана жой, бошпана; أَرْضِيٌّ ~ ертўла; ~ لِلْوِقَايَةِ مِنْ أَخْطَارِ الْغَازَاتِ газ хавфидан сақланадиган бошпана; ~ مِنَ الْقَنَابِلِ бомбадан сақланадиган бошпана

– مُخَبَّأٌ яширинган, беркитилган; ~ةُ الْخُدُورِ *эск.* уйдан ташқарига чиқарилмаган қиз

– مُخَبَّآتٌ *кўп.* сирлар, сирру асрорлар

– مَخْبَأَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) яширин, махфий жой, пана жой; 2) хазина, дафина (*ерга кўмилган бойлик*)

– مَخْبُوءٌ = مُخَبَّأٌ

– مُخْتَبِئٌ яширириб (беркиниб) юрган

I خَبَثَ (и) خَبْثٌ номаълум бўлмоқ, мавҳум бўлмоқ; IV أَخْبَثَ итоаткор (бўйсунадиган) бўлмоқ, (*к. гадир*) бўйсунмоқ, итоат этмоқ, бўйин эгмоқ (إِلَى, لِ)

– خَبْثٌ *кўп.* أَخْبَاثٌ, خُبُوثٌ пасткашлик, п - лидлик, разиллик; тубанлик

– خَبِيثٌ пасткаш, памед; ~ الْقَلْبِ синиққўнгил, кўнгли синиқ

– مُخْبِثٌ *эск.* итоаткор, бўйсунган

I خَبُثَ (у) خُبْثٌ 1) ярамас (ёмон, хунук) бўлмоқ; ахлоқсиз бўлмоқ; 2) ёвуз (зараркунанда, бехосият, бадниятт) бўлмоқ, жуда ёмон (ярамас, зараркунанда) бўлмоқ; 3) *мед.* хавфли, хатарли, ҳалокатли бўлмоқ (*касаллик ҳақида*); 4) ёқимсиз, бадбўй бўлмоқ (*ҳид ҳақида*); IV أَخْبَثَ ёмонликка ўргатмоқ, ёмон йўлга бошламоқ; ~ الرَّجُلَ одам ёмон дўстлар орттирди; VI تَخَابَثَ ўзини ёвузларча тутмоқ; ичиқоралик қилмоқ, бировнинг бахтсизлигидан севинмоқ; X اسْتَخْبَثَ ёмон (ярамас, ёқимсиз, зарарли) деб ҳисобламоқ

– أَخْبَثُ энг ёқимсиз, жирканч; الْ~ انِ ик. *с.* сийдик ва нажас (*ахлат*)

– تَخَابُثٌ ичиқоралик; ~ فِي ичиқоралик билан

– خَبَاثَةٌ ахлоқсизлик; ярамаслик

– خَبَثٌ балчиқ; ахлат, чиқит, чиқинди; шлак, тошқол; ~ الْمَعَادِنِ металл қириндиси, тўпони; ~ الْحَدِيدِ темир чиқиндилари

– خُبْثٌ 1) ахлоқсизлик; пасткашлик; 2) ёмонлик, жоҳиллик; маккорлик, айёрлик; 3) *мед.* хавфлилик (*касаллик ҳақида*)

– خَبِيثٌ *кўп.* خُبَثَاءُ, خَبِيثَةٌ 1) ярамас, ёмон, жирканч, пасткаш; 2) ёвуз, зараркунанда, бадниятт; الْ~ الشَّيْطَانُ иблис, шайтон; 3) *мед.* хавфли, ҳалокатли; 4) ёқимсиз, бадбўй (*ҳид ҳақида*)

– الْشَّجَرَةُ الْ~ ةُ паст бўйли бута дарахти

– خَبِيثَةٌ *кўп.* خَبَائِثُ ярамас иш (қилиқ), ёмонлик; أُمُّ الْخَبَائِثِ май, хамр (*сўзма-сўз:* ёмонликлар ярамасликлар онаси)

– مَخْبَثَةٌ бемаъни иш, ярамас қилиқ, ҳийла-найранг

I خَبَجَ (у) خَبْجٌ 1) урмоқ, калтакламоқ; ~ بِالْعَصَا калтак билан саваламоқ; 2) орқадан ел чиқармоқ

I (خبر) خَبَرَ (у) خِبْرَةٌ 1) тажрибага эга бўлмоқ; 2) тажрибада кўрмоқ; 3) синаб кўрмоқ; خَبُرَ (и) خُبْرٌ яхши биладиган (билаган, хабардор) бўлмоқ; خَبَرَ (у) خُبْرٌ шудгор қилмоқ, ҳайдамоқ (*ерни*) II خَبَّرَ хабардор қилмоқ, билдирмоқ, (*н. ҳақдадир*) маълум қилмоқ (ب); III خَابَرَ 1) хат ёзишмоқ; 2) биров билан музокара олиб бормоқ; (*к. биландир*) ўзаро бир оз гапиришмоқ, гаплашиб олмоқ; 3) чоракорлик шарти билан деҳқончилик қилмоқ; IV أَخْبَرَ хабар қилмоқ, маълум қилмоқ, билдирмоқ. (*н. ҳақдадир*) ахборот бермоқ (ب); V تَخَبَّرَ 1) тажриба орқали билмоқ; 2) билиб олмоқ; VI تَخَابَرَ 1) ёзишма, музокара олиб бормоқ, бир-бирига хабар қилмоқ; 2) (*к. биландир н. ҳақдадир*) алоқа-муносабатда бўлмоқ (فِي, مَعَ); VIII اِخْتَبَرَ синамоқ, синаб кўрмоқ; тажриба қилмоқ; X اِسْتَخْبَرَ хабар олмоқ, сураб-суриштирмоқ, сўраб билмоқ, (*н. ҳақдадир*) маълумот йиғмоқ (عَنْ)

– إِخْبَارٌ 1) хабар, билдириш, маълумот, ахборот; 2) *грам.* кўчирма гап

– أَخْبَارِيٌّ тарихчи

– إِخْبَارِيٌّ ахборотга оид, информацион

إِخْبَارِيَّاتٌ *кўп.* ахборот, информация

– اِخْتِبَارٌ *кўп.* ـاتٌ 1) тажриба, синов; экспертиза; *кўп.* тестлар (*билим ва ақлий тараққиётни аниқлаш мақсадида ишлатилган стандарт топшириқлар*); أُنْبُوبُةُ عَلَى سَبِيلِ الـ~ الـ~ тажриба сифатида; пробирка (*суюқлик қуйиб, тажриба ўтказиладиган шиша най идиш*); حَقْلُ الاِخْتِبَارَاتِ الزِّرَاعِيَّةِ деҳқончилик тажриба майдони; 2) тажрибалилик; ~ عَدَمُ тажрибасизлик; قِلَّةُ الـ~ тажрибаси озлик; 3) (*к. биландир*) танишув

اِخْتِبَارِيٌّ 1. 1) синовга оид; 2) эмпирик (*тажрибага асосланган*); 2. *фалс.* эмпирик (*фақат тажриба, амалий фаолият тарафдори*)

– إِخْتِبَارِيَّةٌ *фалс.* эмпиризм

– اِسْتِخْبَارٌ *кўп.* ـاتٌ билиш, билиб олиш, текшириб билиш, сирдан бохабар бўлиш; қидириб топиш, жосуслик, айғоқчилик, разведка; الاِسْتِخْبَارَاتُ *ёки* قَلَمُ الاِسْتِخْبَارَاتِ а) жосуслик (разведка) бюроси; информацион (ахборот) бюроси; الاِسْتِخْبَارَاتُ الأَجْنَبِيَّةُ чет эл разведкаси

– خَابُورٌ *алиф. б. қар.*

خَبَارٌ юмшоқ тупроқ, тўзғоқ ер; оёқ тойиб кетадиган ер; дарахт илдизига ёпишган тупроқ

– خَبَرٌ *кўп.* أَخْبَارٌ хабар, дарак; маълумот; *шунингдек:* جَدِيدٌ ~ янгилик; хабар; миш-миш; مُثِيرٌ ~ ҳаммани ҳайратга соладиган воқеа, шов-шув, дув-дув гап; مُبَالَغٌ فِيهِ ~ *куч. м.* ёлгон хабар, уйдирма; وَكَالَةُ الأَخْبَارِ «Ахборот» агентлиги; الأَخْبَارُ солномалар, йилномалар; 2) *грам.* (*от кесимли гапда*) кесим; مَا الـ~ нима гап?; سَأَلْتَنِي عَنْ أَخْبَارِهِ у (*мн.*) у (*мз.*) ҳақда мендан маълумот олди; لاَ أَعْرِفُ شَيْئًا عَنْ أَخْبَارِهِ у (*мз.*) ҳақда мен ҳеч нарса билмайман; كَانَ صَارَ (أَصْبَحَ) فِي ~ ўтиб кетмоқ; يَا ~ أَبْيَضُ! қандай беҳуда, бемаъни гап (иш)!

– خُبْرٌ билим, тажриба

– خَبْرَاءُ лотос гули ўсадиган сувлик жой

– خَبْرَةٌ *кўп.* خُبُورٌ 1) катта саноч, катта меш; 2) сувда ўсадиган гул, лотос.

– خَبَرَةٌ *кўп.* ـاتٌ *эск.* нилуфарзор, нилуфар ўсадиган жой

خُبْرَةٌ кўпчилик бўлиб сотиб олинадиган ва сўйиб тақсимлаб олинадиган қўй

– خِبْرَةٌ *кўп.* ـاتٌ билим, тажриба; тажрибалилик; تَبَادُلُ الـ~ тажриба алмашиш; عَدَمُ الـ~ тажрибасизлик; عَدِيمُ الـ~ тажрибасиз; ذُو الـ~ тажрибали; وَاسِعُ الـ~ юксак маҳорат эгаси; تَبَادُلُ خِبْرَاتٍ тажриба алмашиш

– خَبَرِيٌّ 1) ҳикоя қилишга оид; *грам.* جُمْلَةٌ ~ـةٌ дарак гап; 2) *грам.* кесимлилик, предикатив

– خَبَرِيَّةٌ миш-миш, овоза, дув-дув гап; хабар, янгилик

– خَبِيرٌ[1] *кўп.* خُبَرَاءُ 1. яхши биладиган, билимли, билимдон, маълумотли; 2. (*қандайдир ишда, соҳада*) мутахассис (فِي), эксперт, билимдон

– خَبِيرٌ[2] ўсимлик, гиёҳ

– خَبِيرٌ[3] 1) жун, тук; 2) тўкилган соч

– مُخَابَرَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) ўзаро хат ёзишув; 2) сўзлашув; تِلِفُونِيَّةٌ ~ телефон орқали (телефонда) сўзлашув; الْمُخَابَرَاتُ жосуслик, разведка; قَلَمُ الْمُخَابَرَاتِ ахборот бюроси; жосуслик (разведка) билан шуғулланувчи бюро; 3) чоракорлик, корандалик

– مَخْبَرٌ[1] *кўп.* مَخَابِرُ лаборатория, илмий тажриба (текширув) жойи

– مَخْبَرٌ[2] тажриба *ёки* ахборот асосида (*к. нидир. н. нидир*) билиш, билиб олиш

– مُخْبِرٌ 1. хабар қилувчи; 2. 1) хабарчи, даракчи; маълумот берувчи; мухбир; 2) айғоқчи

– مَخْبَرِيٌّ лабораторияга оид

– مُخْبَرٌ *эск.* тажрибадан ўтган, синалган

– مُخْتَبِرٌ 1. синов олиб борувчи; 2. синовчи

– مُخْتَبَرٌ *кўп.* ـاتٌ (тажриба) лабораторияси; لِلْفِزْيَاءِ النَّوَوِيَّةِ ~ ядро физикаси лабораторияси

– مُخْتَبَرِيٌّ лабораторияга оид

I خَبَزَ (*и*) خَبْزٌ 1) нон ёпмоқ; 2) нон бериб тўйғазмоқ, нон едирмоқ; خَبَزَ (и) خَبْزٌ урмоқ, калтакламоқ, الْبَعِيرُ بِيَدِهِ الأَرْضَ ~ туя ер депсинди; VII اِنْخَبَزَ ёпилган бўлмоқ; ёпилмоқ; VIII اِخْتَبَزَ = I

– خَابِزٌ нони бор, нонга эга

– خَبَّازٌ нонвой, новвой

– خَبَّازَةٌ нон ёпиш

– خُبَّازَى, خُبَّازَةٌ *бот.* гулхайри; إِفْرَنْكِيَّةٌ ~ ёронгул, атиршох

– خَبْزٌ нон ёпиш

– خُبْزٌ нон; الـ~ الأَسْمَرُ қора нон; ~ التَّنُّورِ та-дир нон, оби нон;-الـ~ مِنَ الذُّرَةِ зоғора нон; الـ~ مِنَ الْقَمْحِ буғдой нон; ◊ ~ الْغُرَابِ замбуруғлар (*заҳарли қурбақасалла*); الـ~ الْيَوْمِيُّ ризқ-руз; لَيْسَ بِالـ~ وَحْدَهُ يَحْيَا الإِنْسَانُ инсон ноннинг ўзи билангина тирик эмас

– خَبْزَةٌ бир мартада ёпилган нон миқдори

– خُبْزَةٌ *кўп.* ـاتٌ катта думалоқ бўлка нон

– خَبِيزٌ 1. ёпилган; 2. пиширилган нон

– خُبَّيْزَةٌ, خُبَّيْزٌ *бот.* гулхайри

– مَخْبَزٌ, مَخْبَزَةٌ *кўп.* مَخَابِزُ новвойхона

– خَبَّاسٌ 1) (*н.нидир*) тортиб олувчи, ўлжа қилувчи; 2) шер, йўлбарс

خُبَاسَةٌ қўлга киритилган ўлжа, бойлик

– خَبُوسٌ = خَبَّاسٌ

I خَبَشَ (у) خَبْشٌ у ер-бу ердан олиб жамламоқ, ғамламоқ, йиғмоқ

I خَبَصَ (*и*) خَبْصٌ 1) (*н. нидир н. биландир*) аралаштирмоқ, қориштирмоқ, омухта қилмоқ (ب); 2) ёлғон гапирмоқ; (*бирор к. ҳақида*) ғийбат қилмоқ, гап-сўз қилмоқ (عَلَى); (*к. гадир қарши*) фитна уюштирмоқ, ғаламислик қилмоқ (عَلَى); (*к. нидир*) уриштириб қўймоқ, орага низо солмоқ (بَيْنَ); II خَبَّصَ аралаштирмоқ; чалкаштирмоқ; VII اِنْخَبَصَ аралашган бўлмоқ; чалкаш бўлмоқ

– خَبَّاصٌ 1. ўта чалғитувчи; 2. 1) чигаллаштирадиган одам; 2) ғийбатчи, ғаламис; фитначи

– خَبْصٌ аралаштириш; аралашма, қоришма; الـ~ الأَدَبِيُّ бемаъни адабий асар; بَلاَشِ خَبْصَ *халқ.* фирибгарлик қилма!, ёлғон гапирма!, тўқима!

– خَبِيصٌ *кўп.* أَخْبِصَةٌ хабис (*хурмо, қаймоқ ва крахмалдан тайёрланган ширинлик*); мармелад

– خَبِيصَةٌ, خَبِيصٌ нинг оз миқдордагиси

– مَخْبَصَةٌ *кўп.* مَخَابِصُ қозондаги қиём кавланадиган чўмич (қошиқ)

– مَخْبُوصٌ 1. 1) аралашган; 2) чалкаш; 2. қоришма

I خَبَطَ (*и*) خَبْطٌ 1) урмоқ; тақиллатмоқ; босмоқ, тепмоқ, (*оёқ билан*) эзмоқ; فُلَانٌ يَخْبِطُ خَبْطَ عَشْوَاءَ خَبْطٌ фалоний ўйламасдан иш қилади (с.-с. фалоний ерни кўзи хира туя тепганидай тепади الْبَابَ ~ эшикни тақиллатмоқ; ... رَأْسَهُ فِي الْحَائِطِ عَلَى ~ ... учун бошини деворга ўрмоқ; 2) (*гиламни*) қоқмоқ; الشَّجَرَةَ ~ дарахтнинг баргини силкиб туширмоқ; ◊ خَبَطَ الْعَشْوَاءَ ~ *ёки* ~ عَلَى الْعَمَى ўйламасдан қилмоқ, таваккалига (кўр-кўрона) ҳаракат қилмоқ; ~ فِي الظَّلَامِ ... أَمْرِ مُعَالَجَةٍ чорасиз бўлмоқ, қандай муолажа қилишни билмаслик; II خَبَّطَ урмоқ, тақиллатмоқ, қоқмоқ; узоқ тақиллатмоқ, бор кучи билан тақиллатмоқ; V تَخَبَّطَ 1) тусмоллаб (таваккал қилиб) юрмоқ; فِي قَوْلِهِ ~ *маж.* ноаниқ (чалкаш-чулкаш қилиб) гапирмоқ; 2) питир-питир қилмоқ, типирчиламоқ (فِي); فِي ~ الْبُؤْسِ وَ الْحِرْمَانِ камбағаллик ва муҳтожликда яшамоқ; فِي دَوَّامَةِ الْحَيْرَةِ وَ الْقَلَقِ ~ таажжубда ва хавотирда бўлмоқ; 3) йўлдан урмоқ, йўлдан оздирмоқ; هُ الشَّيْطَانُ ~ уни шайтон йўлдан оздирди; VIII اخْتَبَطَ = V 2) *эск.* кечирим сўрашга ҳақи бўлмаса ҳам (*к.дандир*) кечирим сўрамоқ

– خُبَاطٌ мед. жинниликка ўхшаш касаллик

– خِبَاطٌ *кўп.* خُبُطٌ юздаги доғ ёки белги

– خَبْطٌ зарба бериш; тақиллатиш; ◊ ~ عَشْوَاءَ тусмоллаб, ўйламасдан, таваккалига

– خَبْطَةٌ[1] *кўп.* خَبَطَاتٌ зарба; тақиллаш; тақ-тақ, дук-дук; ~ د *мтл.* қонга қон, жонга жон

– خَبْطَةٌ[2] *кўп.* خَبَطٌ , خُبَطٌ 1) идиш тагида қолган озгина сув ёки сут; 2) озгина нарса, жиндайгина нарса

– خَبْطَةٌ *кўп.* خَبَطٌ (*н.нингдир*) бир бўлакчаси; كَانَ ذَلِكَ بَعْدَ ~ مِنَ اللَّيْلِ бу нарса туннинг бир кичик қисми ўтганидан кейин содир бўлган эди.

– مَخْبَطٌ *кўп.* مَخَابِطُ куракча (*кир ювишда ишлатилади*)

– مِخْبَطٌ *кўп.* مَخَابِطُ = مِخْبَاطٌ

مُخْتَبِطٌ *эск.* садақа сўровчи, тиланчи

I خَبَعَ (а) خَبْعٌ 1) кирмоқ (فِي); فِي الْمَكَانِ ~ бирор жойга кирмоқ; 2) = خَبَأَ; خَبَعَ (а) خُبُوعٌ *кўп.* йиғлаганидан нафаси ичига тушиб кетмоқ (*чақалоқ ҳақида*)

خَبَقٌ чопқир от

I (خبل) خَبَلَ (*и*) خَبْلٌ 1) довдиратмоқ, шошириб қўймоқ, бетинч қилмоқ; 2) қийин аҳволга солиб қўймоқ, мушкуллаштирмоқ; тўсқинлик қилмоқ, (*ҳаракатга*) қаршилик кўрсатмоқ, ғов бўлмоқ; 3) ақлдан оздирмоқ, жинни қилиб қўймоқ, эс-ҳушини олиб қўймоқ; خَبِلَ (а) خَبَلٌ ақлдан озмоқ, эс-ҳушидан ажрамоқ; II خَبَّلَ 1) довдиратмоқ, қийин аҳволга солиб қўймоқ; 2) ақлдан оздирмоқ; V تَخَبَّلَ бузилиб кетмоқ, барбод бўлмоқ, пучга чиқмоқ; қийин аҳволга тушмоқ, тўсқинликка учрамоқ; VIII اخْتَبَلَ мияси айнимоқ, гангимоқ, ақлдан озмоқ

– أَخْبَلُ *мн.* خَبْلَاءُ *кўп.* خُبْلٌ ақлдан озган, мияси айниган, савдойи, телба

– اخْتِبَالٌ ақлан ожизлик, телбалик

– خَبَالٌ 1) шошиб қолиш, саросима, пар-кандалик, тартибсизлик; 2) ақлдан озиш, телбалик; 3) ҳалокат; 4) дўзахийлардан оқиб чиқадиган йиринг; 5) дўзахийларнинг йиринги тўпланадиган жой (*дўзахда*)

– خَبْلٌ 1) парокандалик, бузилиш; шошиб қолиш, саросима бўлиш; 2) бузилиш, ишдан чиқиш; тана аъзоларининг ишламаслиги

– خَبَلٌ 1) парокандалик, бузилиш; саросима бўлиш; 2) ақлдан озиш, телбалик; 3) беақллик, тентаклик; 4) қўл ва оёқларни кесиш

– خَبِلٌ ақлдан озган, телба

– خَبْلَةٌ = خَبْلٌ

– مُخَبَّلٌ 1) йўлдан урилган, ром қилинган, алданган; мияси гангиган; бузилган, ишдан чиққан; довдираган, шошиб қолган; 2) мияси айниган

– مَخْبُولٌ ақлдан озган, савдойи, телба

– مُخْتَبَلٌ ақлдан озган; الْعَقْلِ ~ ақлдан бегона

I خَبَنَ (и) خَبْنٌ кийимн.и бурма-бурма қилмоқ; куйлакни калта қилмоқ; خَبَنَ الطَّعَامَ у ейишга яроқли овқат тайёрлади; الثَّوْبَ ~ кийимни қатлаб тикмоқ

خُبْنَةٌ 1) кийимнинг қавати; 2) қўйинда тошиб юриладиган нарса

I (خبو) خَبَا (*у*) خُبُوٌّ ўчмоқ, сўнмоқ, тугамоқ, тамом бўлмоқ; أُوَارُ الْحَرْبِ ~ уруш тугади; X اسْتَخْبَى: الْخِبَاءَ ~ жундан *ёки* кигиздан чодир қуриб, ичига кирмоқ

– خَابٍ *мн.* خَابِيَةٌ ўчган, сўнган, нурсиз, хира; نَظْرَةٌ خَابِيَةٌ нурсиз нигоҳ (қараш)

— خَابِيَةٌ муҳаббат

(خبى) II خَبَّى : الْخِبَاءَ ~ чодир тикмоқ, чодир ўрнатмоқ

– خِبَاءٌ *кўп.* أَخْبِيَةٌ жундан *ёки* кигиздан ишланган чодир

خِبْيَارِي икра (*балиқники*); أَحْمَرُ ~ кета балиғининг икраси (уруғи)

خَبِيثٌ хасис, паст, пасткаш

I خَتَرَ (*и*) خَتْرٌ (*к. гадир*) хоинлик қилмоқ, хиёнат қилмоқ, бевафолик қилмоқ, (*к. нидир*) алдамоқ, йўлдан урмоқ

– خَاتِرٌ хиёнат қилувчи, бевафо, ўз сўзида (аҳдида) турмайдиган, маккор, мунофиқ

– خَتَّارٌ хоин, хиёнаткор, сотқин, бевафо

– خَتْرٌ сотқинлик, хиёнат, вафосизлик

I خَتَعَ (а) خَتْعٌ, خُتُوعٌ қоронғида йўл бошлаб бормоқ

– خَتِيعَةٌ *кўп.* خَتَائِعُ ўқдаги пистон, ўққа ўт берувчи

I خَتَلَ (*и, у*) خَتْلٌ алдамоқ, чалғитмоқ, ёлғон гапириб фириб бермоқ, ҳийла билан енгмоқ (устун келмоқ); III خَاتَلَ алдамоқ; ёлғон гапирмоқ; VI تَخَاتَلَ бир-бирини алдамоқ; VIII اخْتَتَلَ алдамоқ; سِرًّا ~ сирни ўсмоқчилаб б-либ олмоқ

– خَاتِلٌ алдамчи, фирибгар, ёлғончи

– مُخَاتِلٌ 1) фириб берувчи; 2) ёлғон, кишини алдайдиган, сохта, шубҳали

– مُخَاتَلَةٌ алдов, фириб, ёлғон

I خَتَمَ (*и*) خَتْمٌ, خِتَامٌ 1) (*н. гадир*) муҳр (печать) қўймоқ (босмоқ) (عَلَى); (*н. билан*) муҳрламоқ, тамғаламоқ (ب); بِخَتْمِهِ ~ ўз муҳри билан тасдиқламоқ; 2) печатламоқ, қулфлаб (муҳрлаб) қўймоқ, бекитиб (ёпиштириб) қўймоқ (عَلَى *ёки туш. к.*); عَلَى الْخِطَابِ ~ *ёки* الْخِطَابَ ~ хатни конвертга солиб ёпиштириб қўймоқ; 3) хатм қилмоқ, тугатмоқ, битирмоқ, ниҳоясига етказмоқ; الْقُرْآنَ ~ хатми Қуръон, Қуръони каримни хатм қилиб тугатмоқ; тузалмоқ, битмоқ (*яра ҳақида*); V تَخَتَّمَ узоқ тақмоқ; VII انْخَتَمَ беркитилган, ёпиштирилган бўлмоқ; VIII اخْتَتَمَ 1) битирмоқ, тугатмоқ, тамомламоқ; 2) тугамоқ, тамом бўлмоқ

– اخْتِتَامٌ хотима, якун, охир (и)

– خَاتَامٌ *кўп.* خَوَاتِيمُ 1) муҳр, муҳрли узуқ; 2) хотима, охир, якун

– خَاتَمٌ, خَاتِمٌ *кўп.* خَوَاتِمُ 1) муҳр, печать, сўгуч; муҳрли узуқ; 2) узуқ; الزَّوَاجِ ~ никоҳ узуги; الْمَلِكِ سُلَيْمَانَ ~ Сулаймон пайғамбар узуги; 3) *анат.* орқа чиқариш тешиги; ◊ النَّبِيِّينَ ~ (الْأَنْبِيَاءِ) Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи в-саллам; الْعُذْرَةِ ~ қизлик пардаси

– خَاتِمَةٌ *кўп.* خَوَاتِمُ хотима, якун, охир, п-ровард; эпилог (*бадиий асарнинг охирги қисми*); гапнинг охирги қисми; الْمَطَافِ ~ охирги натижа; الْأُمُورُ بِخَوَاتِمِهَا *мтл.* тамом, вассалом!

– خَتَّامٌ муҳр ясовчи уста

– خِتَامٌ 1) охир, ниҳоя; فِي الْ~ охирида; 2) *муз.* финал (*мусиқий асарнинг хотима қисми*)

– خَتَّامَةٌ (*муҳр учун*) ранг берадиган ёстиқча

– خِتَامِيٌّ охирги, сўнгги; ~ حِسَابٌ йиллик ҳисоб-китоб (якун); ~ جَلْسَةٌ охирги (сўнгги) йиғилиш

– خَتْمٌ[1] 1) муҳр бўсиш; بِالرَّصَاصِ ~ тамғалаб ёпиштириш, бекитиш, тамға босиш; شَمْعُ الْ~ сургуч; 2) *кўп.* أَخْتَامٌ штамп (*расмий қоғозларга босиладиган тўртбурчак муҳр*); муҳр, тамға, белги; из; بِتَارِيخٍ ~ сана (*ой, кун*) ёзилган муҳр; 3) *шунингдек:* الْبَرِيدِ ~ почта маркаси

– خَتْمٌ[2] асал

– خَتْمَةٌ *кўп.* خَتَمَاتٌ (*шогирд томонидан*) Қуръони каримнинг тўлиқ хатм қилиниши

– خَوَاتِمُ *кўп.* марҳумнинг ҳақига Қуръон т - ловат қилиш

– خَوَاتِيمُ *кўп.* охирлари; فِي ~ الْقَرْنِ الْخَامِسِ бешинчи аср охирларида

– مُخْتَتَمٌ охири, сўнги

– مَخْتُومٌ 1) узукли, (*қулида*) узуги бор (*одам*); 2) оёқларида оқ ҳалқалари бор (*от ҳақида*)

– مَخْتُومٌ 1) муҳрли; 2) муҳрланган, сургу - ланган, тамғаланган

I (ختن) خَتَنَ[1] (*и*) خَتْنٌ хатна қилмоқ, кестирмоқ; خَتَنَ[2] (*и*) خُتُونَةٌ қариндош бўлмоқ, иноқлашмоқ, яқинлашмоқ; VIII اخْتَتَنَ кестирилган, хатна қилинган бўлмоқ

– خَاتُونٌ *алиф. б. қар.*

– خِتَانٌ 1) хатна қилиш; 2) хатна (кестириш, қўлни ҳалоллаш) маросими

– خِتَانَةٌ 1) хатна қилиш; 2) хатнани амалга ошириш

– خَتْنٌ = خِتَانٌ

– خَتَنٌ *кўп.* أَخْتَانٌ қайнота; куёв (*қайнотага нисбатан*)

– خَتُونٌ куда (*куёв ёки келиннинг отаси*)

– خَتُونَةٌ қариндошлик, куда-андачилик

– خُتُونَةٌ қайнота-куёвлик

– خَتِينٌ хатна қилинган, кестирилган, қўли ҳалолланган

– خَتَنَةٌ 1) қайнона; 2) келин (*қайнонага нисбатан*)

– مَخْتُونٌ хатна қилинган, кестирилган, қўли ҳалолланган

I (ختو) خَتَا (у) خَتْوٌ (*касаллик ёки ғамдан*) ранги ўзгармоқ

خُثٌّ торф (*ботқоқ ерлардаги ўсимликларнинг чиришидан ҳосил бўлган ёқилғи*)

– مَخَثَّةٌ *кўп.* مَخَاثُّ торф қатлами, торф ботқоғи, торф кони

I خَثَرَ (*а*) خَثْرٌ қуюқлашмоқ; ивимоқ, ачиб қолмоқ; II خَثَّرَ қуюлтирмоқ; ачитмоқ; ивитмоқ; кўпчитмоқ; оғиз (творог) қилмоқ; IV أَخْثَرَ = II; V تَخَثَّرَ қуюқлашмоқ; ивимоқ, ачиб қолмоқ

– تَخَثُّرٌ қуюқлашиш, коагуляция (*эритм - лардаги модда зарраларининг қуюқлашиш жараёни*); الدَّمِ فِي وِعَاءٍ دَمَوِيٍّ ~ *мед.* тромбоз (*томирларда қонинг ивиб қолиш жараёни*)

– تَخْثِيرٌ қуюлтириш; оғиз (творог) қилиш

– خَاثِرٌ ивиган, ивиб қолган; ачиган, ачиб қолган; لَبَنٌ ~ қатиқ; чучук қатиқ; 2) қуюлган, лахта (*қон ҳақида*)

– خَاثِرَةٌ қуюлиб (қотиб) қолган қон, тромб (*томирда ивиб қолган қон*)

– خُثَارٌ 1) чўкинди, қуйқум, қолдиқ, ташландиқ; 2) тромбоз

– خُثَارَةٌ чўкинди, қуйқум, қолдиқ, ташландиқ; الْجُبْنِ ~ зардоб

– خَثْرَةٌ *кўп.* خُثَرٌ қуюлиб (қотиб) қолган қон; دَمَوِيَّةٌ ~ тромб

– مُخَثَّرٌ = خَاثِرٌ

خَثْعَمٌ Хасъам (*қабила номи*)

خَثَلَةٌ *анат.* киндикдан киндикости тукларгача бўлган қисм

I خَثَمَ (у) خَثْمٌ бурни ясси, япалоқ бўлмоқ; бурни қўпол бўлмоқ

– أَخْثَمُ *мн.* خَثْمَاءُ *кўп.* خُثْمٌ бурни ясси (япалоқ) одам

– خُثَيْمٌ Хусайм (*қабила номи*)

خُجُوجٌ ҳар томондан эсадиган иссиқ шамол

VI تَخَاجَأَ секинламоқ, секинлашмоқ

– خُجَأَةٌ 1) сергўшт (семиз) одам; 2) аҳмоқ, бефаросат одам

I خَجِلَ (*а*) خَجَلٌ уялмоқ, ўсал (изза) бўлмоқ, хижолат тортмоқ (مِنْ); (*уятдан*) қизармоқ; уятчан, тортинчоқ бўлмоқ; مِنْ نَفْسِهِ ~ у хижолат бўлди, у уялди; II خَجَّلَ хижолат қилмоқ, уялтирмоқ; IV أَخْجَلَ = II; VI تَخَاجَلَ уялмоқ, қизармоқ, хижолат бўлмоқ

– خَجَلٌ уят, уятчанлик, ибо; тортинчоқлик; بِدُونِ إِحْسَاسٍ بِالْ~ уялмай, уялмай-нетмай; وَا خَجَلَتَاهُ! ёки يَا لَلْخَجَلِ! қандай уят!, нақадар уят!, қандай шармандалик!

– خَجِلٌ[1] уятчан, иболи, ҳаёли; журъатсиз, тортинчоқ

– خَجِلٌ[2] ўтлоқ, ўт кўп ўсадиган жой

– خَجْلَانُ = خَجِلٌ

– خَجْلَةٌ уят, ибо, ҳаё

– خَجُولٌ *мн., мз.* уятчан, иболи, ҳаёли, тортинчоқ, журъатсиз

– مُخْجِلٌ иснодга қолдирадиган, уят ке - тирадиган, шармандали, одобдан ташқари, уят, нолойиқ; الْأَعْضَاءُ الْ~ةُ жинсий аъзолар

– مَخْجُولٌ ўсал (изза) бўлган, хижолат тортган

I خَدَّ (*а/у*) خَدٌّ 1) эгат (ариқ, жўяк) очмоқ; 2) ер ҳайдамоқ; II خَدَّدَ 1) уйдим-чуқур қилиб юбормоқ, из (ариқ) қилиб чиқмоқ; 2) ажин босмоқ (қопламоқ); V تَخَدَّدَ 1) ажин босган бўлмоқ; 2) буришмоқ, тиришмоқ

– أُخْدُودٌ *кўп.* أَخَادِيدُ 1) чуқур, чуқурлик, ўпирилган жой, ўйилган жой, ёриқ, тирқиш, ўйиқ; 2) хандақ, зовур, ариқ; أَصْحَابُ الْ~ хандақ эгалари (хандақдагилар) (эътиқодида маҳкам тургани учун олов тўла хандаққа ташланган эътиқодли кишилар) 3) ажин, буришиқ

– خَدٌّ[1] *кўп.* خُدُودٌ юз, бет; чеҳра, ораз; صَعَّرَ خَدَّهُ ~ *қар.* صَعَّرَ

– خَدٌّ[2] *кўп.* خِدَادٌ ажин

– خَدٌّ[3] *кўп.* أَخِدَّةٌ, خِدَادٌ, خِدَّانٌ йўл

– خُدَّةٌ *кўп.* خُدَدٌ = خَدٌّ[2]

– خُدَّةٌ[2] чўзиқ қилиб кавланган чуқур; эгат, жўякнинг эгати

– مَخَدَّةٌ *кўп.* مَخَادُّ, ـَاتٌ ёстиқ, болиш; كِيسُ الْ~ (بَيْتُ) ёстиқ жилди

I خَدَبَ (у) خَدْبٌ 1) урмоқ, بِالسَّيْفِ ~ қилич солмоқ, қилич урмоқ; 2) чақмоқ, заҳар солмоқ; تِ الْحَيَّةُ ~ илон чақди; 3) алдамоқ ёлғон гапирмоқ

– أَخْدَبُ *мн.* خَدْبَاءُ *кўп.* خُدْبٌ = خَدِبٌ

– خَدَبٌ узунлик; فِي لِسَانِهِ ~ унинг тили узун

– خَدِبٌ буйи узун, ақли калта кимса

I خَدَجَتْ (*и*) муддатидан олдин туғмоқ, бола ташламоқ; IV أَخْدَجَتْ вақти-соати етган бўлса ҳам, нуқсонли бола туғмоқ; أَخْدَجَ 2) (*н.нидир*) чала бажармоқ, чала қилмоқ; ~ الصَّلَاةَ намозни нуқсонли ўқимоқ

– خِدَاجٌ[1] вақтидан илгари туғиш

– خِدَاجٌ[2] нуқсонли, айби бор, камчилиги бор

– خَدِيجٌ, خِدْجٌ аборт қилиб олинган ҳомила; чала туғилган бола

– خَدِيجٌ *ат.от, мз.* Хадиж

– خَدِيجَةُ *ат. от. мн.* Хадича

– مُخْدَجٌ вақти-соати етган бўлса ҳам, нуқсонли туғилган бола

I (خدر) خَدَرَ (*у*) خَدْرٌ қулфланган жойда сақламоқ, устидан қулфлаб қўймоқ, (*қиз болани*) бегоналарнинг нигоҳидан яширмоқ (эҳтиёт қилмоқ); خَدِرَ (*а*) خَدَرٌ увишмоқ, увишиб (қотиб) қолмоқ; (*дардни, оғриқни*) сезмайдиган, ҳис қилмайдиган бўлмоқ, заифлашмоқ, сусаймоқ, пасаймоқ (*оғриқ ҳақида*); II خَدَّرَ 1) гангитмоқ, мияни айнитмоқ; анестезия (беҳуш, оғриқ сезмайдиган) қилмоқ, (*наркоз бериб*) ухлатмоқ, хлороформ ёрдамида уйқуга кетказмоқ; ~ هُ

بالْوُعُود кимнидир ваъдалар бериб хотиржам қилиб қўймоқ; يَقْظَتَهُ ~ кимнидир ғафлатда қолдирмоқ; 2) (*қиз болани*) қамалган ҳолда сақламоқ (кучага чиқармаслик); IV أَخْدَرَ = II;

– خَوَّاءٌ ; ~ الْفَرَسِ отнинг олдинги ва кейинги оёқлари ўртасидаги қисми (аъзоси) V تَخَدَّرَ 1) увишган бўлмоқ (*баданнинг аъзолари ҳақида*); наркозланган (оғриқ сезмайдиган) ҳолатда бўлмоқ; 2) ҳеч қаёққа (уйдан эшикка) чиқармаслик (*қиз ҳақида*)

IV أَخْدَرَ 2) бир жойда турмоқ, яшамоқ; ~ مَعَ أَهْلِهِ ўз оиласи билан яшамоқ

– تَخْدِيرٌ анестезия (беҳуш, оғриқни сезмайдиган) қилиш; (*наркоз билан*) ухлатиш; عَامٌّ ~ умумий анестезия; беҳуш қилиш; مَحَلِّيٌّ ~ *ёки* مَوْضِعِيٌّ ~ *ёки* وَضْعِيٌّ ~ этни ўлдириш, оғриқ сезмайдиган қилиш

– خَادِرٌ яширинган, беркинган; яширин, махфий, пинҳон (ий), сир тутилган; ичидаги; ◊ الْ~ шер, арслон

خَادِرٌ[2] данганса, камҳаракат, ялқов

– خُدَارٌ увишганлик, дон қотиб қолиш, мурдадек қотиш

خُدَارِيٌّ 1) қоронғи тун; 2) қора булут

خُدَارِيَّةٌ зоол. Бургут

– خِدْرٌ *кўп.* خُدُورٌ, أَخْدَارٌ 1) парда, эшик пардаси, дарпарда (*одатда оғир, қалин матодан тикилади*); 2) аёллар учун махсус хона (*жой*)

خدر رَبَّاتُ الْخُدُورِ *эск.* уйдан чиқмайдиган аёллар

– خَدَرٌ[1] 1) увишиш, ҳис қилмаслик, сезма - лик; эт (бадан) нинг жимирлашиши; ~ الرِّجْلِ оёқнинг увишиши; 2) анестезия (беҳушлик)

خَدَرٌ[2] 1) қоронғулик; 2) қоронғи

– خَدِرٌ увишган, ҳеч нарсани ҳис қилмайдиган (*мас., баданнинг қайсидир аъзоси ҳақида*)

– خُدْرَةٌ увишиш, ҳис қилмаслик; анестезия

– مُخَدَّرٌ 1) ухлатилган; маст, сархуш бўлган, гангиган; 2) ҳижобга ўралган, ниқобга ўралган

– مُخَدِّرٌ 1. сусайтирувчи, заифлаштирувчи; гангитувчи; ухлатувчи; 2. наркотик модда

– مُخَدِّرَاتٌ *кўп.* беҳуш қилувчи воситалар; наркотик моддалар; دَخَّنَ الْ~ наркотик моддаларни чекмоқ; تُجَّارُ الْ~ наркотик моддалар билан савдо қилувчилар

– مُخَدَّرَةٌ *кўп.* ـاتٌ кучага чиқиши таъқиқланган, уйда ўтирадиган аёл

خَدَرَنَقٌ *кўп.* خَدَارِنُ 1) ўргимчакнинг эркаги; 2) катта ўргимчак

I خَدَشَ (*и*) خَدْشٌ 1) тимдаламоқ, тирнаб ўтмоқ, тирнаб (тилиб, шилиб, сидириб, қириб) юбормоқ, чақа қилмоқ; 2) тегиб кетмоқ, қаттиқ тегмоқ, хафа қилмоқ, таҳқир этмоқ, камситмоқ, нафсониятига тегмоқ; شَرَفَهُ ~ бировнинг иззат-нафсига тегмоқ; الذَّوْقَ ~ ножўя иш қилмоқ; سُمْعَتَهُ ~ биро - нинг обрўсини тўкмоқ, қораламоқ, бадном қилмоқ; ◊ أُذُنَهُ ~ қулоққа малол келмоқ; II خَدَّشَ қаттиқ тирнамоқ, шилиб (сидириб) юбормоқ

– خَدْشٌ *кўп.* خُدُوشٌ тирналган, шилинган жой, чақа (*бадандаги*)

– خَدْشَةٌ *кўп.* خَدَشَاتٌ тирналган (тимдала - ган) жой, тирноқ изи, чақа

I خَدَعَ[1] (а) خَدْعٌ алдамоқ, ёлғон гапирмоқ; I خَدَعَ (а) خَدْعٌ, خِدْعٌ кирмоқ, кириб кетмоқ; ~ الضَّبُّ فِي جُحْرِهِ эчкизмар уясига кириб кетди; ~ تِ الشَّمْسُ қуёш ботди I خَدَعَ[2] (а) خَدَعٌ, خِدَعٌ 2) буйнидаги кўктомирни (венани) кесмоқ; III خَادَعَ алдашга ҳаракат қилмоқ; VI تَخَادَعَ 1) бир-бирини алдамоқ; 2) ўзини алдаганга солмоқ; VII انْخَدَعَ алданган бўлмоқ; алданмоқ

– أُخْدُعٌ *кўп.* أَخَادِعُ буйиндаги кўктомир (*вена*); ~ انِ ик. *с.* буйиндаги кўктомирлар (*икки томондаги*); ◊ أَقَامَ أُخْدُعَيْهِ (*к. нингдир*) попугини пасайтириб қўймоқ, ҳовридан туширмоқ

– أُخْدُوعَةٌ *кўп.* أَخَادِيعُ фириб (панд) бериш, алдамчилик, товламачилик, фирибгарлик; қўрқитиш ёки ўзини кўрсатиш учун ишлатилган уйдирма, ёлғон-яшиқ

– خَدَّاعٌ 1. 1) алдовчи; ўта ёлғончи; 2) к - шини алдайдиган, чалғитадиган, шубҳали; 2. ёлғончи, фирибгар, муттаҳам, муғомбир, шум

– خِدَاعٌ алдов, янглишиш, алданиш; ~ الْبَصَرِ кўз алданиши, сароб; ~ الْحَوَاسِّ хом хаёл, пуч хаёл

مِنَ السِّنِينَ خِدَاعَةٌ ~ шамол кам бўлган йил

– خِدَاعِيٌّ ишини чалғитадиган, шубҳали, сохта, хаёлий, пуч, ҳақиқатдан йироқ, туйғуларнинг хаёлийлиги

– خُدْعَةٌ кўп خُدَعٌ, خُدَعَاتٌ 1) кишини чалғитадиган, ҳақиқатдан йироқ; ҳийла, найранг, макр (қилиш, ишлатиш), луттибозлик; بَصَرِيَّةٌ ~ кўз алданиши, сароб; 2) алданган, чув тушган

– خُدَعَةٌ ўта фирибгар, ўта ёлғончи

– خَدِيعَةٌ *кўп.* خَدَائِعُ алдамчилик, фирибга - лик, ғирромлик, тирриқлик; муғомбирлик

– خَيْدَعٌ қандайдир зоҳирий, ... бўлиб кўринадиган; сароб; хом хаёл

– مُخَادِعٌ алдамчи, фирибгар

– مِخْدَعٌ *ёки* مُخْدَعٌ жавон, шкаф

– مَخْدَعٌ, مُخْدَعٌ *кўп.* مَخَادِعُ хона

مُخْدَعٌ; катта уйнинг ичига қурилган уй

– مَخْدُوعٌ алданган, панд еган

I خَدَفَ (и) خَدْفٌ тез юрмоқ, илдам қадам ташламоқ

I خَدَلَ (а) خَدَلٌ 1) увишган, қотиб қолган бўлмоқ; 2) чарчаган, толиққан бўлмоқ I خَدَلَ (а) خَدَلٌ, خَدَالَةٌ йўғон ва гўштли бўлмоқ (болдир ҳақида)

أَخْدَلُ *мн.* خَدْلَاءُ *кўп.* خُدْلٌ оёқлари семиз, гўштли (*одам*)

– خَدْلَانٌ 1) ҳис-туйғусиз, беҳуш; 2) толиққан

I خَدَمَ (*и*) خِدْمَةٌ 1) хизмат қилмоқ, ишламоқ, хизматда бўлмоқ; 2) хизматкорлик қилмоқ; ◊ الْأَرْضَ ~ ерни (*экишга*) тайёрламоқ, ҳайдамоқ; II خَدَّمَ иш бермоқ; хизматкорлик-ка олмоқ; IV أَخْدَمَ (*бирор к. ни*) хизматкор қилиб бермоқ; — إِخْوَانٌ *кўп.* (бирлиги أَخٌ) дўст–биродарларга нисбатан ишлатилади. X اسْتَخْدَمَ 1) хизматга, ишга олмоқ; 2) фойдаланмоқ, татбиқ қилмоқ, қўлламоқ, ишлатмоқ

– اسْتِخْدَامٌ 1) ишга жалб қилиш, хизматга қабул қилиш; طَلَبُ الْ~ ишга қабул қилиш тўғрисида ариза; 2) фойдаланиш, қўллаш, ишлатиш; 3) иш, хизмат

– تَخْدِيمٌ иш бериш, ишга олиш; مَكَاتِبُ الْ~ ишга ёллашда воситачилик қиладиган идо-ралар

– خَادِمٌ *кўп.* خُدَّامٌ, خَدَمٌ 1. ходим, хизматчи; 2. хизматкор; خَدَمُ الْمَنَازِلِ хизматкорлар; ~ُكُمُ الْمُطِيعُ камина қулингиз (*мактубларда*)

– خَادِمَةٌ *кўп.* ـاتٌ оқсоч, хизматкор аёл

– خَادِمِيَّةٌ хизматда бўлиш, хизматкорлик қилиш

– خَدَّامٌ хизматкор; хизмат қилувчи

– خَدَّامَةٌ *кўп.* ـاتٌ оқсоч

– خَدَمَةٌ[1] *жам.* Хизматкорлар

خَدَمَةٌ[2] *кўп.* خَدَمٌ, خِدَامٌ, خَدَمَاتٌ 1) аёллар оёғига тақадиган безак ҳалқа; болдир, тиззанинг остки қисми; одамлар давраси, халқаси

– خِدْمَةٌ *кўп* خِدَمٌ, خِدْمَاتٌ 1) хизмат, иш; ~ الْحُكُومَةِ давлат хизмати; الْ~ الْإِجْبَارِيَّةُ мажб - рий хизмат; أَدَّى الْ~ الْعَسْكَرِيَّةَ ҳарбий хизмат-ни адо этмоқ, ўтамоқ; الْ~ الْعَامِلَةُ (الْعَسْكَرِيَّةُ) ҳақиқий (*ҳарбий*) хизмат; وَضَعَهُ فِي ~ِهِ хизмат қилдирмоқ, фойдаланмоқ, ишлатмоқ; وَضَعَ مَصْنَعًا مَوْضِعَ الْ~ заводни ишга туширмоқ; 2) хизматкорлик қилиш; 3) иш; вазифа, лавозим; 4) хизмат, ёрдам; فِي ~ِكُمْ! хизматингиз-га тайёрман!; هُوَ فِي ~ِكَ у сенинг хизматингга тайёр!; ~ أَدَّى бировга хизмат кўрсатмоқ, ёрдам қилмоқ (لِ); ◊ الْأَرْضِ ~ ерни (*экишга*) тайёрлаш, ҳайдаш

خدم خُوَيْدِمٌ кич. خَادِمٌ дан, тар. ҳарам

оғаси (бичилган қул)

مُخَدَّمٌ ёки مُخَدَّمَةٌ болдирнинг халхол (қар. خَلْخَالٌ) тақиладиган қисми

– مُخَدِّمٌ иш берувчи; ишга жойлаш бўйича воситачи

– مَخْدُومٌ махдум, жаноб, хўжайин, ишга ё - ловчи

– مَخْدُومَةٌ хоним, уй бекаси, уй эгасининг хотини

– مَخْدُومِيَّةٌ хўжайиннинг мавқеи (мартабаси, ўрни)

– مُسْتَخْدَمٌ 1. 1) фойдаланиладиган, қўлланиладиган, амалдаги; 2) хизматга олинган; 2. хизматчи

(خدن) III خَادَنَ (*к. биландир*) дўстлашмоқ

– خِدْنٌ *кўп.* أَخْدَانٌ 1)дўст, ўртоқ 2) *эск.* маҳбуб, ўйнаш

– خِدْنٌ = خَدِينٌ

خَدِيوٌ *тар.* хидив (*усмонийлар империяси даврйдаги Миср ҳукмдори мартабасининг номи*)

– خَدِيوِيٌّ, خُدَيْوِيٌّ *кўп.* خَدِيوِيُّونَ = خَدِيوٌ

– خَدِيوِيَّةٌ хидивга оид

– خُدَيْوِيَّةٌ *тар.* хидивлик мартабаси

(خدى) I خَدَى (и) خَدْيٌ, خَدَيَانٌ чопмоқ; чопиб, югуриб кетмоқ (*от ёки туя ҳақида*)

I خَذَّ (у) خَذِيذٌ йиринг оқмоқ; الْجُرْحُ ~ яранинг йиринги оқди; IV أَخَذَّ = I

I خَذِئَ (а) خَذَأً (*к. гадир*) бўйсунмоқ, итоат қилмоқ (لِ); X اسْتَخْذَأَ = I

خُذْرُوفٌ *кўп.* خَذَارِيفُ пирилдоқ, пилдироқ, бизбизак, ғирғирак (*болалар ўйинчоғи*)

— خُذْرُوفِيٌّ шарсимон, соққасимон, думалоқ, юмалоқ

I خَذَعَ (а) خَذْعٌ сўймоқ, кесмоқ (*мас. ошқовоқни, гўштни*)

I خَذَفَ (а) خَذْفٌ отмоқ, ирғитмоқ, (بِ); بِالْحَصَاةِ ~ тошни икки кўрсаткич бармоқ орасидан отмоқ

خَذَفَانٌ туянинг чопиш усулларидан бири

خُذُوفٌ *кўп.* خُذُفٌ тез чопганидан туёқлари остидаги тошлар отилиб кетадиган чопқир ҳайвон

I خَذَقَ (и,у) خَذْقٌ 1) тезлатиш учун хивичламоқ, қамчиламоқ (ҳайвонни); 2) тезакламоқ, таппиламоқ (қуш ҳақида)

خَذْقٌ қушнинг ахлати, нажосати

I خَذَلَ (у) خَذْلٌ خِذْلَانٌ 1) ёрдамсиз қолдирмоқ; қаровсиз (ўз ҳолига) ташлаб қўймоқ (*ташлаб кетмоқ*); ишламай қолмоқ (*киши баданининг аъзолари ҳақида*); ~تْهُ قُوَاهُ кучи кетди, кучдан қолди, дармони қуриди; 3) *мажз.* муваффақиятсизликка учрамоқ; қўллаб-қувватланмаслик (*мас., ҳукумат ҳақида*); II خَذَّلَ 1) эсанкиратиб (довдиратиб, гангитиб) қўймоқ, саросимага туширмоқ, 2) истакни қайтармоқ (йўқ қилмоқ), ҳафсалани пир қилмоқ; 3) қўллаб-қувватлашдан маҳрум қилмоқ (*мас., ҳукумат*); 4) ҳолдан тойдирмоқ, адо қилмоқ, кучдан кетказмоқ; III خَاذَلَ ёрдамсиз қолдирмоқ; қаровсиз (ўз ҳолига) ташлаб қўймоқ; VI تَخَاذَلَ 1) (*н. нидир*) қолдирмоқ, ташламоқ (عَنْ); 2) қайтмоқ (*кучлар ҳақида*); ишламай қолмоқ (*киши баданининг аъзолари ҳақида*); 3) дармонсизланмоқ, бўшашмоқ, лоҳас бўлмоқ, заифлашмоқ, куч-қувватдан қолмоқ; 4) юраксиз, иродаси суст бўлмоқ; бўш келмоқ, ожизлик қилмоқ, (*бирор ишни*) қила олмаслик; VII انْخَذَلَ 1) муваффақиятсизликка учрамоқ; қўллаб-қувватланмаслик (*мас. ҳукумат ҳақида*); 2) ўзини ожиз деб ҳис қилмоқ; ожизлик қилмоқ

– انْخِذَالٌ мағлубият, ютқизиқ, муваффақиятсизлик

– تَخَاذُلٌ 1) ожизлик, кучсизлик; кучдан қолиш, мадорсизланиш; 2) иродаси сустлик, қўрқоқлик, юраксизлик

– خِذْلَانٌ 1) ёрдамсиз қолдириш; 2) мағлубият, ютқизиқ; ~ أَصِيبَ بِـ (*н. дадир*) муваффақиятсизликка учрамоқ (فِي)

خدل خَذُولٌ *эск.* қаровсиз қолдирувчи, ўз холича қолдириб кетувчи

– مُتَخَاذِلٌ 1) куч-қувватини йўқотган, м - дорсизланган; 2) иродаси суст, қўрқоқ, таслимчи, журъатсиз

– مَخْذُولٌ ўз ҳолига ташлаб қўйилган, ё - дамсиз қолдирилган

خَذَمَ (и) خَذْمٌ шартта кесмоқ, шартта кесиб ташламоқ,шартта қирқмоқ; II خَذَّمَ = I

خَذِمٌ кескир, ўткир; ~ سَيْفٌ ўткир қилич; ~ رَجُلٌ бағри кенг одам

– خَذُومٌ *кўп.* خُذُمٌ кескир (ўткир) қилич

خَذُومٌ = مُخَذَّمٌ
خَذُومٌ = مُخَذَّمٌ

خذم مَخْذُومٌ *эск.* кесилган, бўлиб қўйилган

خَزَمَّجٌ *форс. эск.* оқ терак

(خذو) I خَذَا (у) خَذْوٌ ёки خَذِيَ (а) خَذًى шалпаймоқ, осилиб турмоқ; X اسْتَخْذَى тубанлашмоқ, пасткашлик қилмоқ; итоаткорлик қилмоқ; (*к. гадир*) бўйсунмоқ (لِ)

أَخْذَى *мн.* خَذْوَاءُ 1) шалпангқулоқ, қулоғи осилиб турган (*одам*); 2) أُذُنٌ خَذْوَاءُ шалпайган қулоқ

– اسْتِخْذَاءٌ (*ўзини*) ерга уриш, хушомадгўйлик, лаганбардорлик; итоат қилиш, бўйсуниш

– مُسْتَخْذٍ *мн.* مُسْتَخْذِيَةٌ камситадиган, ҳақоратомуз, ерга урадиган; بِـ~ пасткашлик билан, тиз чўкиб

I (خرّ) خَرَّ[1] (а/у) خَرِيرٌ 1) шилдирамоқ, жилдирамоқ, қулқулламоқ, қулқ-қулқ қилмоқ; 2) хуррак отмоқ, хирилламоқ; خَرَّ[2] (а/и) خُرُورٌ خَرٌّ 1) (*тиз*) чўкмоқ, (*оёғига*) йиқилмоқ; ~ صَرِيعًا беҳуш бўлиб (ҳушдан кетиб) йиқилмоқ, ер тишлаб қолмоқ; خَرُّوا صَرْعَى فِي الْجِهَادِ улар жангда қирилиб кетдилар; بَيْنَ قَدَمَيْهِ ~ кимнингдир оёғига йиқилмоқ; 2) томмоқ; оқмоқ, чакка ўтмоқ

– خَرَّارٌ шалдираган, жилдираган; عَيْنٌ ~ةٌ шилдираб турган булоқ

– خَرَّارَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) дренаж (зовур) қувури; 2) ахлатхона, ахлат тўкиладиган ўра; 3) пирилдоқ, бизбизак

– خَرِيرٌ[1] 1) шилдираш, қулқуллаш; 2) хуррак отиш

خَرِيرٌ[2] *кўп.* أَخِرَّةٌ икки дўнг ўртасидаги бехатар пастлик ер

I خَرِئَ (а) خَرْءٌ, خُرُوءٌ ёзилмоқ, ични бўшатмоқ

– خُرْءٌ, خِرَاءٌ бавл, чиқаринди (*нажас, си - дик*), ахлат, тезак

– مَخْرَأَةٌ, مَخْرَأٌ *кўп.* مَخَارِئُ ҳожатхона, халожой

I (خرب) خَرَبَ (и) خَرْبٌ бузмоқ, вайрон (ҳароб) қилмоқ; қирғин қилмоқ (келтирмоқ), қириб ташламоқ, харобазорга айлантирмоқ; خَرِبَ (а) خَرَابٌ хароб (вайрон) бўлмоқ, х - робазорга айланмоқ; بَيْتِي! ~ ҳаммаси адо бўлди! (тугади!) (*сўзма-сўз: уйим бузилди!*); خَرَبَ (и) خَرَابَةٌ, خِرَابَةٌ ўғирлик қилмоқ, ўғирлик билан шуғулланмоқ II خَرَّبَ 1) бузмоқ, хароб (вайрон) қилмоқ, хонавайрон қилмоқ, қириб ташламоқ; 2) бузғунчилик қилмоқ, зарар келтирмоқ; IV أَخْرَبَ вайронага (*харобазорга*) айлантирмоқ, бузмоқ; V تَخَرَّبَ 1) бу-зилган (*хароба*) бўлмоқ; 2) бузилмоқ, қуламоқ

– إِخَادَةٌ сув тўпланадиган ҳовуз ёки кўл

– خُرُوبٌ *кўп.* خَرَابِيبُ чуқурча, ўйиқ, тешик, катак, уя, хонача

– تَخْرِيبٌ 1) хароб қилиш, бузиш, вайрон қилиш, қириш; الآثَارِ الْقَدِيمَةِ ~ вандализм (*маданий ёдгорликларни вайрон, оёқ остиқилиш, ваҳшиёна йўқотиш*); 2) бузилиш, айниш, ишдан чиқиш

– تَخْرِيبِيٌّ зараркунандаларга ва зараркунаданликка оид; الْحَرَكَاتُ الـ~ةُ зараркунандаларча, бузғунчилик ҳаракатлари

– خَارِبٌ 1. хароб (вайрон) қилувчи, бузу - чи; 2. Бузғунчи 3) ўғри, ўғрилик қилувчи 4) *эск.* қароқчи, йўлтўсар

– خَرَابٌ *кўп.* أَخْرِبَةٌ 1) хароб қилиш, бузиш, қириш; 2) ҳалокат; 3) хароба, вайрона

– خَرَابَةٌ *кўп.* ـاتٌ хароба, вайрона

– خَرْبٌ бузиш, вайрон қилиш, хароб

қилиш

– خَرِبٌ 1) бузилган, хароб (вайрон) бўлган, қирилган; 2) тузалмайдиган, шикастланган, ишдан чиққан; ◊ الذِّمَّة ~ виждонсиз, номуссиз

– خُرْبٌ *кўп.* خُرُوبٌ 1) тешик (*игнадаги*); 2) тиззанинг кўзи, тизза косаси

– خَرْبَانٌ 1) бузилган, хароб (барбод) бўлган; 2) тузалмайдиган, шикастланган, ишдан чиққан

– خَرَابَةٌ *кўп.* خَرَائِبُ = خَرَابَةٌ

– خُرْبَةٌ *кўп.* خُرَبٌ = خُرْبٌ

– خَرِبَةٌ *кўп.* خِرَبٌ = خَرَابَةٌ

– خَرُوبٌ 1) ловиясимонлар оиласига ма - суб мевали ўсимлик; 2) унинг мевалари

– خَرُوبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) خَرُوبٌ нинг мев - си; 2) харруба (*1/16 га ёки 0, 129 л. га тенг ҳажм ўлчови*)

– مُخْرِبٌ 1. хароб (вайрон) қиладиган, ем - радиган, хароб (вайрон) қилувчи, емирувчи; ҳалокатли; 2. бузувчи, хароб қилувчи

– مُخَرِّبٌ 1. хароб (вайрон) қиладиган, ем - радиган; 2. зараркунанда

خَرْبَشَ 1) бузиб қўймоқ, ишдан чиқармоқ, ёмонлаштирмоқ, айнитмоқ; буриштирмоқ; расвосини чиқармоқ; 2) тирнамоқ, тимдаламоқ, юмдаламоқ; ноаниқ, тушуниб бўлмайдиган қилиб ёзмоқ

– خَرَابِيشُ *кўп.* тирналган (тимдала - ган) жойлар, тирноқ излари, чақалар; 2) тирноқлар, чангаллар; 3) қинғир-қийшиқ ёзув, ажи-бужи хат

– خَرْبَشَةٌ 1) бузилиш, айниш, ишдан чиқиш; 2) ноаниқ, тушуниб бўлмайдиган хат, ёзув

خَرْبَصَ чигаллаштирмоқ, чувалаштирмоқ, чалғитмоқ, янглиштирмоқ, адаштирмоқ

– خَرْبَصَةٌ чигаллаштириш, алкаш-чалкаш қилиб юбориш, айқаш-уйқаш қилиб юбориш

خَرْبَطَ 1) бузиб қўймоқ, ишдан чиқармоқ; 2) (*тартибни*) бузмоқ, тартибсизлик қилмоқ; تَخَرْبَطَ ишдан чиқмоқ, бузилмоқ, яроқсиз ҳолга келмоқ

– خَرْبَطَةٌ 1) бузилиш, айниш; яроқсизлик; 2) (*интизомни*) бузиш

خَرْبَقَ 1) бузмоқ; 2) тешмоқ, ўймоқ, са - чиб тешмоқ خَرْبَقَ 2) тезлашмоқ, илдамлаб кетмоқ, тез-тез юрмоқ

– خَرْبَقٌ *бот.* маралқулоқ (*илдизи ўўғон, попукгулли кўп йиллик ўсимлик*)

– خَرْبَقَةٌ 1) бузилиш, айниш; 2) санчиб т - шиш

I خَرَتَ (*у*) خَرْتٌ санчиб тешмоқ, тешик қилмоқ

– خُرْتٌ *кўп.* خُرُوتٌ, أَخْرَاتٌ тешик; أَضْيَقُ مِنْ ~ الإِبْرَة нинанинг тешигидан ҳам торроқ

– خَرِيتٌ *кўп.* خِرَاتٌ уста, моҳир, ишбила - мон, уқувли, эпчил; тажрибакор, тажрибали; ~ دَلِيلٌ тажрибали йўл кўрсатувчи

– خَرِيتَةٌ каркидон

I خَرَجَ (*у*) خُرُوجٌ 1) (*қаердандир*) чиқмоқ (مِنْ); إِلَى الْوُجُود ~ пайдо бўлмоқ, туғилмоқ, вужудга (дунёга, юзага) келмоқ, рўй бермоқ; 2) (*н. -дандир*) оғмоқ, четга чиқмоқ (عَنْ); (*н. нингдир*) ташқарисида бўлмоқ (عَنْ); عَنِ ~ الْخَطِّ из (рельс) дан чиқиб кетмоқ (*поезд ҳақида*); عَنْ صَمْتِه ~ жимликни бузмоқ; ~ عَنْ عَادَتِه тарки одат қилмоқ; ~ عَنِ الْمَوْضُوع мавзудан четга чиқмоқ; ... عَنْ ~ مَا (*н. нидир*) давом эттирмаслик; (*н. биландир*) чегараланмоқ, кифояланмоқ; 3) натижаси чиқмоқ, ҳосил бўлмоқ; 4) (*н. нингдир*) чега - расидан чиқмоқ, ҳаддидан ошмоқ; 5) ташқи, хорижий, зоҳирий бўлмоқ; 6) (*к. нидир*) олиб чиқмоқ (ب); 7) (*н. дандир*) тонмоқ. қайтмоқ. (*н. нидир*) рад қилмоқ, инкор қилмоқ (عَنْ); 8) кўтарилмоқ, бош кўтармоқ, (*к. гадир, н. гадир қарши*) қўзғолон кўтармоқ; (عَلَى) ~ عَلَى قَوَاعِدَ қоидаларни бузмоқ; 9) тозаламоқ, дистилламоқ, софламоқ (*мас., сувни*); ◊ يَخْرُجُ مِنْ يَدِه عَمَلُ الْخَلْقِ у (*соч-соқолни*) қиришни б - лади; لأُمِّه ~ у онасининг ўзи бўлиб етишиб - ди; II خَرَّجَ 1) чиқармоқ, чиқариб ташламоқ, ўчирмоқ, чиқариб юбормоқ, ҳайдамоқ; 2) тайёрламоқ; тарбияламоқ, етиштирмоқ, би - тиртириб чиқармоқ (*ўқувчи ҳақида*); 3) машқ қилдирмоқ, ўргатмоқ; 4) хулоса қилмоқ; 5) (*сўзнинг*) келиб чиқишини, этимологиясини аниқламоқ; IV أَخْرَجَ 1) чиқармоқ; тортиб олмоқ, суғуриб (чиқариб) олмоқ; لِسَانَهُ ~ тилини чиқармоқ; 2) кўтариб олиб чиқмоқ, олиб чиқиб қўймоқ; الْمَيِّتَ ~ маййит (ўлик) ни олиб чиқмоқ; 3) чиқармоқ (*мас. китобни*); ~ رِيحًا ел чиқармоқ; 4) ҳисобламоқ; билмоқ, қўймоқ, саҳналаштирмоқ (*мас., фильм, пьесаларни*); 5) яратмоқ, пайдо қилмоқ, юза - га келтирмоқ; الصَّوْتَ ~ овоз чиқармоқ; ~ الْحُرُوفَ مِنْ مَخَارِجِهَا товушларни тўғри талаффуз қилмоқ; الصُّوَرَ ~ *фото.* олинган сувратлар - ни дори (проявител) га солиб кўринадиган қилмоқ; 6) чиқариб ташламоқ, ўчирмоқ, ҳайдамоқ, бўшатмоқ; مِنَ الْخِدْمَة ~ хизматдан (ишдан) бўшатмоқ; مِنْ جَدْوَلِ الأَعْمَالِ ~ кун тартибидан чиқармоқ; V تَخَرَّجَ 1) (*ўқув юртини*) битирмоқ, тугатмоқ; (*курсни*) битирмоқ, тамомламоқ (مِنْ, فِي); 2) қандайдир бир курсни битиргандан кейин ихтисос, унвон олмоқ; VI تَخَارَجَ (*бойликни*) ўзаро бўлишмоқ; ўзаро алоқани узмоқ, ажралишмоқ (*шериклар ҳақида*); X اسْتَخْرَجَ 1) тортиб (чиқариб, суғуриб) олмоқ, битта-битта олиб чиқмоқ; бирор ердаги нарсани олмоқ; топмоқ, из - лаб (ахтариб ёки бирор йўл билан) қўлга киритмоқ; (*қаердандир*) кўчириб олмоқ (مِنْ); الْجَذْرَ ~ *мат.* илдизни топмоқ; الْمَسْأَلَةَ ~ м - салани ечмоқ; 2) дистилламоқ, тозаламоқ, софламоқ (*сув ҳақида*)

– إِخْرَاجٌ 1) чиқариб, суғуриб олиш; 2) олиб чиқиш; 3) чиқариб юбориш; ўчириш, (*ишдан*) ҳайдаш; (*душманни*) қувиб, суриб чиқариш; 4) режиссура, (*фильм, пьесаларнинг*) қўйилишига раҳбарлик қилиш; 5) яратиш, барпо этиш

– أَخْرَبُ *мн.* خَرْبَاءُ *кўп.* خُرْبٌ қулоғи ерилган ёки тешилган одам

– اسْتِخْرَاجٌ 1) суғуриб, тортиб олиш; الْجَذْرِ ~ *мат.* илдизни топиш; 2) топиш, қўлга киритиш; 3) кўчириш, парча келтириш; 4) дистиллаш, тозалаш, софлаш (*сув ҳақида*)

– اسْتِخْرَاجِيٌّ чиқаришга (қазиб олишга) оид; الصِّنَاعَةُ الاسْتِخْرَاجِيَّةُ ер-ости бойликларини қазиб олувчи саноат, кон саноати

– تَخَرُّجٌ курсни, ўқишни тугатиш

– تَخْرِيجٌ 1) чиқариб ташлаш, олиб та - лаш; маҳрум қилиш; 2) тайёрлаш, ўқитиш, тарбиялаш; 3) (*ўқув юртини*) битириш; 4) изоҳлаш, шарҳлаш

– خَارِجٌ 1) чиқувчи; 2) (*н. нингдир чегар - сидан*) чиқадиган; 3) ташқи; الـ~ чет эл; ~ هُ ниманингдир ташқи томони; ~ الْقَانُونِ وَضْعُهُ кимнидир қонундан ташқари ҳолатга со - либ қўймоқ; 2. 1) ташқи қисм, томон; ~ ا ташқаридан; مِنَ الـ~ а) хориждан, чет элдан; б) ташқаридан; فِي الـ~ а) чет элда; б) озод - ликда (*қамоқда эмас*); إِلَى الـ~ а) чет элга; б) ташқарига; هَرَبَ إِلَى الـ~ ташқарига югуриб чиқмоқ; 2) *шунингдек*: الْقِسْمَةُ ~ бўлинма

خَارِجَةٌ *эск.* қўзғалончилар; خَارِجَةٌ *ат.от, мз.* Хорижа

– خَارِجِيٌّ[1] 1) хорижий, ташқи; 2) бегона, ёт; 3) чет элга оид;

وِزَارَةُ الـ~ *ёки* الـ~ ташқи ишлар вазирл - ги; السِّلْكُ الـ~ дипломатия хизмати; ◊ تِلْمِيذٌ ~ қатнаб ўқийдиган ўқувчи; مُمَرِّضَةٌ ~ (*касалхонага*) қатнаб ишлайдиган ҳамшира

– خَارِجِيٌّ[2] *кўп.* خَوَارِجُ 1) бидъатчи; ихт - лоф (ниҳоқ, низо) солувчи; 2) сепаратист, сепаратизм (*ажралиб чиқишга қаратилган ҳаракат тарафдори*); الْخَوَارِجُ *тар.* хорижий - лар (*оқим*)

– خَرَاجٌ 1) ер солиғи; رَأْسِيٌّ ~ жон бошидан олинадиган солиқ; خَرَاجٌ тар. номусулмонлар тўлайдиган солиқ 2) мулклар, ер-сувлар (*қишлоқлар, қўралар ва ҳ. к.*)

– خُرَاجٌ *кўп.* أَخْرِجَةٌ *ёки* خِرَاجٌ *кўп.* خَرَاجِيجُ й - рингли яра, чипқон; шиш, ғурра

– خَرَّاجٌ: وَلَّاجٌ ~ сувдан қуруқ чиқувчи; эпчил

— خَرَاجِيٌّ ер солиғи солинган

— خَرْجٌ *кўп.* أَخْرَاجٌ 1) харж, чиқим, сарф, буромад; 2) сарф-харажат учун ажратилган пул; 3) маълум вақтга мўлжалланган, ўлчанган миқдорда бериладиган озиқ-овқат (*паёк*); белгиланган, таъйинланган, тегишли, хизмат (меҳнат) қилиб эришилган; 4) солиқ, тўлов, ўлпон; 5) (*кўйлакдаги*) безак

— خُرْجٌ *кўп.* خَرَجَةٌ, أَخْرَاجٌ хуржун; ◊ (وَضَعَ) خَطَّ الْأَمْرَ إِلَى الْ~ ишни хуржун қилмоқ

— خَرْجَةٌ *кўп.* خَرَجَاتٌ 1) чиқиш; 2) (*жасадни, маййитни*) олиб чиқиш, кўтариш; дафн маросими; 3) (*бинодаги*) туртиб чиққан жой

~ الْإِنْسَانِ إِلَى الْفَضَاءِ الْكَوْنِيِّ 1) чиқиш; инсоннинг космосга чиқиши; عَنِ الطَّاعَةِ ~ гапга кирмаслик, қулоқсизлик, бўйсунмаслик; ~ عَنِ الْخَطِّ издан чиқиш; ҳалокат (*мас. поезд*); ~ الْ فَحْصُ организмдан ажралиб чиққан насаларни текшириш (*сийдик, нажас, йиринг ва ҳ. к.*); 2) киришиш, ~ الْ لِمُقَاتَلَةِ الْعَدُوِّ душман билан жангга киришиш; ~ الْ سِفْرُ *дин.* Исход (*Қадимий аҳднинг иккинчи китоби христианларнинг муқаддас китобларидан*); يَوْمُ الْ~ : ~ дин. ўликлар тириладиган кун 3) *кўп.* ~ اتٌ *шахм.* дебют (*ўйиннинг бошланиши*)

— خُرُوجَاتٌ *кўп.* 1) зийнат, безак, пардоз; 2) зарбоф, безакли, ялтироқ матолар

— خَرِّيجٌ курсни тугатган, бирор кимса ёки жой тарбиялаб етиштирган киши; ўқувчи, шогирд (*мактабда*); битирувчи, тарбияланган; ўқув даргоҳини тугатганлик тўғрисида ҳужжатга эга бўлган

— مُتَخَرِّجٌ ўқув юртини тугатган; шогирд (*мактабда*)

— مَخْرَجٌ *кўп.* مَخَارِجُ 1) чиқиш жойи; чиқиш йўли; илож; وَجَدَ ~ هُ مِنْ أَزْمَةٍ оғир аҳволдан чиқиш йўлини топмоқ; 2) чора; 3) *анат.* орқа чиқариш тешиги; 4) *линг.* артикуляция (*товушларнинг пайдо бўлиш*) ўрни; 5) *мат.* Махраж

مَخْرَجٌ чиқариш; чиқариш жойи ва вақти

— مُخْرِجٌ режиссёр; ~ سِينَمَائِيٌّ кинорежиссёр

— مُسْتَخْرَجٌ 1. қазиб олинган; қазилма; 2. *кўп.* ~ اتٌ (*ҳужжатдан*) кўчирмалар (مِنْ); бироз ўхшаган; ~ تَتَمَّمَ شَهَادَةَ الْمِيلَادِ туғилганлик тўғрисидаги шаҳодатноманинг қисман (бир бўлаги) нусхаси (копияси)

— مُسْتَخْرَجَاتٌ *кўп.* 1) экстрактлар (*кимёвий йўл билан органик тўқималардан олинган моддалар*). 2) ишлаб чиқаришдаги қўшимча маҳсулотлар (*мас. нефть*); ~ مَعْدَنِيَّةٌ қазилмалар

خَرْخَرَ 1) хуррак отмоқ; хирилламоқ, хирилаб гапирмоқ; 2) шилдирамоқ, жилдирамоқ (*сув ҳақида*)

— خَرْخَرَةٌ 1) хуррак отиш, хуррак; хириллаш, хир-хир (*мас. ўпкадаги*); 2) шилдираш

خَرْخَشَ хирилламоқ, бўғилмоқ (*касал ҳақида*)

— خَرْخَشَةٌ хириллаш, хир-хир

I خَرَدَ (*а*) خَرَدٌ иффатли, бокира, эркак кишини кўрмаган бўлмоқ; сипо, боодоб, камсуқум (камтар) бўлмоқ

— أَخْرَجُ *мн.* خَرْجَاءُ оқ ва қора рангдаги, олачипор (*ҳайвон ҳақида*)

— خُرْدَجِيٌّ *кўп.* خُرْدَجِيَّةٌ аттор

— خُرْدَةٌ *кўп.* خُرْدَوَاتٌ 1) майда-чуйда; 2) майда моллар (товарлар); *кўп.* атторлик моллари; خُرْدَوَاتٌ مِنْ قُطْنٍ ип газламадан тайёрланган майда маҳсулотлар; دُكَّانُ الْخُرْدُوَاتِ атторлик дўкони; 3) ўз хизмат муддатини ўтаб бўлган нарсалар (*касалхона ва бошқа муассасаларда сотиб юборилиадиган*); بِيعَتْ ~ الْبَاخِرَةُ لِأَنَّهَا ўз хизмат муддатини ўтаб бўлган пароход сотилди; الْحَدِيدُ الْ~ темир-терсак

— خَرُودٌ 1. боодоб, камтар (*қиз бола ҳақида*). 2. бокира, иффатли, эркак кишини кўрмаган

— خَرِيدٌ бокира, иффатли, эркак кишини кўрмаган

— خَرِيدَةٌ *кўп.* خَرَائِدُ 1) бокира; 2) тешилмаган (*ниш урилмаган*) марварид, дур

خُرْدُقٌ *жам.* сочма ўқ, питра

— خُرْدُقَةٌ *кўп.* ~ اتٌ (*бир дона*) питра (сочма ўқ)

خَرْدَلَ اللَّحْمَ ~ гўштни нимта-нимта қилмоқ, майдаламоқ;

خَرَادِلُ гўшт тўғрамчилари

خَرَادِيلُ : ~ لَحْمٍ тўғралган гўшт, тўғрамчи гўшт

خَرْدَلٌ 1) *бот.* горчица, хантал (*ўсимлик*); 2) хантал уруғлари; حَبَّةُ الْ~ хантал дони (уруғи); غَازُ الْ~ иприт (*тўккан ерни яра қиладиган ва умуман заҳарлайдиган рангсиз, мойсимон модда*); لَزْقَةُ الْ~ горчица қоғози, горчичник (*компресс учун ишлатиладиган*); ◊ لَا يَعْدِلُ هَذَا الْأَمْرُ حَبَّةَ الْ~ бу бир пулга арзимайдиган иш

— خَرْدَلَةٌ *кўп.* ~ اتٌ хантал дони (уруғи); ◊ لَا تَسْقُطُ ~ مِنْ يَدِهِ у ўтакетган хасис (қурумсоқ)

— خَرْدَلِيَّةٌ *кўп.* ~ اتٌ хантал дони, горчица идиши

خُرْدَادُ форс. Хурдод (форсларнинг шамсий тақвими бўйича 3-ой ва 6 кунинг номи)

I خَرَزَ (*и, у*) خَرْزٌ пармаламоқ, пармалаб тешмоқ; санчмоқ, санчиб тешмоқ I خَرَزَ (и,у) الْجِلْدَ ; خَرْزٌ ~ чармни тикмоқ

— خَرَزٌ *жам.* маржон, мунчоқ; дона (*тасбеҳники*); (*марварид*) тоши; ~ زُجَاجٍ шиша маржон

خَرَزَاتُ *кўп.* الْمَلِكِ ~ подшоҳ тожидаги қимматбаҳо тошлар

— خَرَزَةٌ *кўп.* ~ اتٌ бир дона маржон, мунчоқ; (*тасбеҳнинг*) бир донаси; (*марваридниг*) битта тоши; ◊ الْبِئْرِ ~ ёғоч деворли қудуқ; الرَّقَبَةِ ~ қуштомоқ, кекирдак олмаси; الظَّهْرِ ~ умуртқа суяги, умуртқа поғонаси

— مَخْرَزٌ *кўп.* مَخَارِيزُ бигиз

مِخْرَزٌ *кўп.* مَخَارِزُ тешиш асбоби, бигиз, игна

I خَرَسَ (*а*) خَرَسٌ 1) соқов (гунг) бўлиб қолмоқ, тилдан қолмоқ; عَنْ إِيضَاحِ الْمَسْأَلَةِ ~ масаланинг изоҳи ҳақида лом-мим демади; 2) жим бўлмоқ, жимиб қолмоқ, тўхтаб қолмоқ; اخْرَسْ! жим бўл!; IV أَخْرَسَ 1) тилдан қолдирмоқ, овоздан маҳрум қилмоқ; жим қилмоқ, овозини ўчирмоқ; 2) жим бўлишга мажбур қилмоқ; مَاذَا ~ كَ؟ нимага сен индамадинг?; لِسَانَهُ ~ кимнингдир овозини ўчирмоқ (гапиртирмаслик); ~ هُ بِهَذَا الْجَوَابِ ўз жавоби билан кимнидир миқ эткизмай қўймоқ; VI تَخَارَسَ ўзини соқовликка солмоқ

— أَخْرَسُ *мн.* خَرْسَاءُ *кўп.* خُرْسٌ, خُرْسَانٌ соқов; тилсиз, сўзлай олмайдиган, индамас, ювош IV أَخْرَدَ сукут сақламоқ, жим турмоқ, (хорликдан, лекин уялиб эмас) أَخْرَسُ *мн.* لَبَنٌ خَرْسَاءُ ~ қатиқ

خُرْسَةٌ = تَخْرِسَةٌ

خَرَّاسٌ қулол, хум ясайдиган уста.

— خُرَاسِيٌّ *ёки* خُرَاسَانِيٌّ = خُرْسِيٌّ

— خَرَسٌ 1) гунглик, соқовлик; 2) сукнат, сукут сақлаш, жимжитлик; *мед.* афазия (*сўзлаш ва тушуниш қобилиятини йўқотиш*)

خَرْسٌ *кўп.* خُرُوسٌ вино сақланадиган хум

— خِرْسٌ[1] ҳайдашга (деҳқончиликка) яроқсиз ер

— خِرْسٌ[2] *кўп.* خُرُوسٌ = خَرْسٌ

خَرْسَاءُ момақалдироқ ва чақмоқсиз булут

— خَرْسَانٌ *мн.* خَرْسَى = أَخْرَسُ

— خَرْسَانٌ бетон

— خَرْسَانَةٌ 1) бетон; الْ~ مُسَلَّحَةُ темир-бетон, арматурали бетон; 2) черепица (*томга ёпиладиган сопол*)

— خَرْسَانِيٌّ бетондан ишланган, бетонли; أَعْمِدَةٌ ~ ةٌ бетондан ишланган устунлар

خَرْسَةٌ аёллар туққанида истеъмол қиладиган овқат

— خُرْسِيٌّ хуросонлик, Хуросонга оид

خُرُوسٌ биринчи марта ҳомиладор бўлган жувон

I خَرَشَ (*и*) خَرْشٌ тимдаламоқ, тирнаб олмоқ; الْغُصْنَ ~ дарахтнинг шохини, илмоқ билан

ўзи томон эгмоқ; لعِيَالِهِ ~ аҳли аёли учун емиш қидирмоқ

II خَرَّشَ 1) тимдаламоқ, таталамоқ, чимдиламоқ; 2) هُ الذُّبَابُ ~ уни пашша чақди خَرَّشَ الزَّرْعُ эск. экин дон туга бошлади

خِرَاشٌ ат.от, мз. Хирош

خَرَشٌ жам. пашша

خُرْشَاءُ кўп. خَرَاشِيُّ 1) илоннинг пўсти, териси; 2) тўхумнинг пўчоғи

خَرْشَنَةٌ денгиз қалдирғочи

خُرْشُوفٌ жам. бот. хуршуф (ўтсимон ёвойи полиз ўсимлиги)

– خُرْشُوفَةٌ кўп. اتٌ хуршуф

خُرْشُومٌ кўп. خَرَاشِيمُ 1) чўққи; баланд тоғ; 2) бурчак

I خَرَصَ (у, и) خَرْصٌ 1) фараз қилмоқ, тахминламоқ, чамаламоқ; النَّخْلَ ~ хурмонинг мевасини чамалаб кўрмоқ; 2) алдамоқ, ёлғон гапирмоқ; خَرِصَ (а) خَرَصٌ 1) оч қолмоқ, очликка гирифтор бўлмоқ; 2) совуқ емоқ, совуқда қолмоқ

V تَخَرَّصَ 1) гумон қилмоқ; ўйлаб чиқармоқ, тўқимоқ (мас. бўлмағур гапларни): 2) бўлмаган айбни қўймоқ, (к. гадир) туҳмат қилмоқ (عَلَى); алдамоқ; VIII اِخْتَرَصَ (к. гадир) туҳмат қилмоқ (عَلَى)

– تَخَرُّصٌ кўп. اتٌ 1) уйдирма; 2) ёлғон-яшиқ, тўқима гап

– خَرَّاصٌ ёлғончи; туҳматчи

– خُرْصٌ кўп. خُرْصَانٌ зирак, балдоқ, исирға; узук خُرْصٌ кўп. خُرْصَانٌ 2) эск. дарахт шохи

خَرْصٌ кўп. خِرَاصٌ, أَخْرَاصٌ хурмо дарахтининг баргсиз новдаси

خَارِصِينٌ = خَرْصِينٌ

خَرِيصٌ 1) совуқ сув; дарахт илдизидаги намлик; 2) кўрфаз, бўғоз

I خَرَطَ (у) خَرْطٌ 1) (токарлик дастгоҳида) йўнмоқ, йўниб ясамоқ; 2) бўлакларга ажратмоқ, кесмоқ, қирқмоқ; 3) алдамоқ; мақтанмоқ, мақтаниб гапирмоқ; 4) (чой) дамламоқ; 5) япроқларни термоқ (новдани қўлда ушлаб туриб); الشَّجَرَةَ ~ дарахт баргларини сидириб олмоқ; II خَرَّطَ 1) майда қилиб қирқмоқ, тўғрамоқ, ушатмоқ, синдирмоқ; 2) (ичакларни) тозаламоқ (дори ҳақида); V تَخَرَّطَ тозаланмоқ (ичаклар ҳақида); VII اِنْخَرَطَ 1) йўнилган, йўниб ясалган бўлмоқ; 2) майда қилиб қирқилган, тўғралган бўлмоқ; 3) (қаергадир) кирмоқ (فِي); (н. гадир) аралашмоқ (فِي); ... فِي سِلْكِ ~ (хизматга) кирмоқ; فِي سِلْكِ الْوِزَارَةِ ~ вазирликка ишга кирмоқ (иш бошламоқ); فِي سِلْكِ الْقَضَاءِ ~ суд соҳасида иш бошламоқ; فِي سِلْكِهِمْ ~ у уларнинг тўдасига қўшилди; VII اِنْخَرَطَ ; 4) озмоқ, озиб кетмоқ, нозиклашмоқ VIII اِخْتَرَطَ (қилични) қиндан чиқармоқ; X اِسْتَخْرَطَ فِي ~ الْبُكَاءِ йиғлаб юбормоқ, ҳўнг-ҳўнг йиғламоқ

– خَارِطَةٌ кўп. اتٌ . خَوَارِطُ харита, ге - график карта

– خَرَّاطٌ 1) токарь; 2) мақтанчоқ, ёлғончи

– خَرَّاطَةٌ кўп. اتٌ пичоқ

– خُرَاطَةٌ қипиқ, қиринди; пайраҳа

– خِرَاطَةٌ токарлик касби

– خَرْطٌ 1) йўниш; токарлик касби; 2) япроқларни юлиш (узиш); الشَّجَرَةِ ~ дарахт япроқларини буташ; 3) ёлғон-яшиқ; ◊ دُونَ ذَلِكَ ~ الْقِتَادِ бу жуда қийин иш

خَرَطٌ вет. ҳайвонларнинг елинида учрайдиган касаллик

– خَرْطَةٌ кўп. خُرَطٌ карж, тилимча; япроқча; бурда, палача

خَرْطِيطٌ кўп. خَرَاطِيطُ зоол. қанотлари нақшли капалак

خُرُوطٌ кўп. خُرُطٌ арқонини узиб қочадиган ҳайвон

– خَرِيطَةٌ кўп. خَرَائِطُ 1) харита, карта; الْأَرْصَادِ الْجَوِّيَّةِ ~ метеорологик харита; 2) теридан қилинган қоп; сафар халта خَرِيطَةٌ ; чармдан сумка

– مِخْرَطٌ кўп. مَخَارِطُ токарлик устахонаси

– مِخْرَطَةٌ кўп. مَخَارِطُ токарлик дастгоҳи

– مَخْرُوطٌ кўп. مَخَارِيطُ конус; قَطْعُ ~ мат. конус кесими; الْفَخَّارِ ~ конус шаклидаги сопол идиш; اللِّحْيَةِ ~ эчки соқол; الْوَجْهِ ~ чўзиқ юз

– مَخْرُوطَةٌ махрувта (таом номи)

– مَخْرُوطِيٌّ конусга оид; конус шаклидаги; قَطْعُ ~ мат. конус кесими

خَرْطَالٌ бот. ёввойи сули; сули

خَرْطُوشٌ жам. кўп. خَرَاطِيشُ ўқлар, патро - лар; الْ~ بَيْتُ патрон солинадиган сумка; الصَّيْدِ ~ ов патронлари; ◊ تِجَارِيٌّ ~ савдо ҳисоб-китоби дафтари

– خَرْطُوشَةٌ кўп. اتٌ 1) патрон; حَيَّةٌ ~ жанг - вар патрон; خَرْسَاءُ ~ бўш патрон, пахтавон патрон; 2) жимжимадор лавҳа ёки рамка

خَرْبِيتٌ = خَرْطِيطٌ

اِخْرَنْطَمَ (خرطم) бурнини кўтармоқ, кеккаймоқ, гердаймоқ

خُرْطُمَانِيٌّ катта хартумли; бурни катта, катта бурунли

– خُرْطُومٌ кўп. خَرَاطِيمُ хартум; (чўчқанинг) тумшуғи; катта бурун; 2) шунингдек: الْمَاءِ ~ ичак, шланг, резина ичак خُرْطُومٌ кўп. خَرَاطِيمُ 3) эск. узум танасидан оқиб чиқадиган суюқлик; ўткир шароб خُرْطُومٌ ; خَرَاطِيمُ الْقَوْمِ ҳурматга сазовор обрўли одамлар

خُرْطُونٌ кўп. خَرَاطِينُ чувалчанг

I خَرُعَ (у) خُرُوعٌ ёки خَرِعَ (а) خَرَعٌ, خَرَاعَةٌ 1) қувватсиз, дармонсиз, заиф, нимжон бўлмоқ; 2) ақли кам (ақли паст) бўлмоқ; I خَرِعَ (а) خَرَعٌ ёрмоқ, бўлмоқ; VII اِنْخَرَعَ 1) заиф (нимжон) бўлмоқ; 2) ёрилмоқ, бўлинмоқ; VIII اِخْتَرَعَ ихтиро этмоқ, кашф этмоқ; ўйлаб топмоқ

– اِخْتِرَاعٌ кўп. اتٌ 1) топқирлик, ижодкорлик, тадбиркорлик; 2) ихтиро, кашфиёт

خُرَاعٌ вет. туяларда учрайдиган мия касали

– خَرَّاعَةٌ қуриқчи

– خَرْعٌ ёриш, бўлиш

– خَرَعٌ ланжлик, сустлик

– خَرِعٌ ожиз, нимжон, камқувват

خُرُوعٌ кўп. خَرَائِعُ, خُرُوعٌ ноз-карашмали аёл, ишвали аёл, ўзини эҳтиёт қилмайдиган аёл

خَرْوَعٌ خِرْعٌ эск. майин (ўсимлик); эск. канакунжут (ricinus communis)

– خَرِيعٌ = خَرِعٌ خَرِيعٌ 2) мия касали билан оғриган туя

– مُخْتَرَعٌ 1. ўйлаб топилган (чиқарилган); и - тиро этилган; 2. кўп. اتٌ ихтиро, кашфиёт

– مُخْتَرِعٌ ихтирочи, кашфиётчи

خَرْعَبٌ ва خَرْعَبَةٌ эск. дарахтнинг серсув шохи

خَرْعُوبَةٌ кўп. خَرَاعِيبُ ёш қиз

I خَرَفَ (а) خَرْفٌ 1) ақлдан озмоқ, эсини еб қўймоқ, болалиги тутмоқ, ёш боладай бўлиб қолмоқ; 2) сафсата сотмоқ, беҳуда гап қилмоқ; алаҳламоқ (касал ҳақида); خَرَفَ (у) خَرْفٌ термоқ, йиғмоқ; II خَرَّفَ = I; VIII اِخْتَرَفَ терилмоқ, йиғиштирилмоқ, йиғиб-териб олинмоқ

– تَخْرِيفٌ кўп. اتٌ аҳмоқона сафсата, беҳуда гап; كُلُّهُ ~ فِي ~ буларнинг ҳаммаси қуруқ гап

– خُرَافَةٌ кўп. اتٌ 1) хурофот, ривоят, х - рофий афсона; бидъат, таассуб; 2) эртак, чўпчак, масал, афсона; беҳуда гап, сафсата; кўп. уйдирмалар, тўқималар, ёлғон гаплар

– خُرَافِيٌّ 1) хурофий, ирим-сиримларга ишонадиган; 2) афсонавий, ҳад-ҳисобсиз, беқиёс, эртаклардагидек

– خَرَفٌ 1) ақли заифлик (қарилик туфа - ли): 2) хурофот

– خَرِفٌ, خَرْفَانٌ ақлдан озган, ёш болага ўхшаган

خُرْفَةٌ териб, узиб олинган мева

– خَرِيفِيٌّ ёки خَرَفِيٌّ =

– خَرُوفٌ кўп خِرَافٌ, خِرْفَانٌ, الْ~ қўзичоқ;

الْمَحْشِيُّ қузи қиймасидан тайёрланган (*овқат*); الْبَحْرِ ~ *зоол.* ламантин (*Африка қирғоқларига яқин сувларда яшовчи китсимонлар оиласига мансуб сув жонивори*)

– خَرِيفٌ куз

– خَرِيفِيٌّ кузги, кузда етиштирилган, кузда бўладиган

– خُرَّفٌ 1. ақлдан озган; 2. Вайсақи

مَخْرَفٌ *кўп.* مَخَارِفُ хурмонинг энг сара пишганлари териб солинадиган катта сават

– مَخْرَفَةٌ йўл

مُخَرْفَجٌ: ~ عَيْشٌ кенг, тўкин-сочин, ҳаёт; ~ سِرْوَالٌ оёқнинг бетига тушиб турадиган л - зим, иштон

خَرْفَشَ 1) аралаштирмоқ, қориштирмоқ; 2) чалкаш гапирмоқ; ноаниқ, тушуниб бўлмайдиган қилиб ёзмоқ; 3) қўпол, дағал, ғадир-будур, нотекис бўлмоқ

– خَرَافِيشُ *кўп.* шеваларга хос бўлган иф - далар

– خَرْفَشَةٌ 1) аралаштириш; 2) ноаниқ гап; 3) *радио.* шовқин, вағиллаган халақит берувчи товушлар

– خَرْقُوشٌ *жам. қарт.* майда қарталар

– خَرْقُوشَةٌ *кўп.* اتٌ *қарт.* майда қарта, ташланадиган қарта

I (خرق) خَرَقَ[1] (*и, у*) خَرْقٌ 1) тешик қилмоқ, тешмоқ; ўймоқ, тешик очмоқ; тешиб (еб) ташламоқ (*қурт-қумурсқалар ҳақида*); пармалаб (бурғулаб) тешмоқ; тешиб қўймоқ; қазимоқ, кавламоқ, ўймоқ; جَبْهَةَ الْعَدُوِّ ~ душман фронтини ёриб ўтмоқ; الْبِنْتَ ~ қизлигидан маҳрум қилмоқ; الْعَيْنَ ~ кўзга ташланмоқ, кўзга дангал ташланадиган (сезиларли) бўлмоқ; 2) кирмоқ, ичига кирмоқ, ичига ўтмоқ; 3) четга чиқмоқ, четлаб ўтмоқ (*мас. қонунни*); бузмоқ; أَدَبًا ~ тартиб-интизомни бузмоқ; الْأَمْنَ الْعَامَّ ~ жамоат хавфсизлигини бузмоқ; حُدُودَ الدَّوْلَةِ ~ давлат чегараларини бузмоқ; حُرْمَةَ الْمَعْهَدِ ~ *юр.* институт дахлсизлигини бузмоқ; الْمَدَى ~ الْجَوِّيَّ ҳаво чегараларини бузмоқ; خَرَقُوا ◊ لَهُ الْبَنِينَ وَالْبَنَاتِ *эск.* Унинг (Аллоҳнинг) ўғил қизлари бор деб билдилар (ҳисобладилар)

خَرَقَ[2] (*у*) خُرُوقٌ уйда ўтирмоқ, уйдан кўчага чиқмаслик; خَرَقَ (*у*) خَرَاقَةٌ аҳмоқ (тентак, ақлсиз) бўлмоқ; II خَرَّقَ майдалаб йиртмоқ; илма-тешик қилиб юбормоқ; V تَخَرَّقَ қазиб ичига кирмоқ; кавланмоқ, ўйилмоқ; VII انْخَرَقَ илма-тешик бўлмоқ; йиртиқ бўлмоқ; VIII اخْتَرَقَ 1) кесиб (*ўртасидан*) ўтмоқ, босиб ўтмоқ; 2) кирмоқ, ичига кирмоқ; 3) бўлиб (кесиб) ўтмоқ; ич-ичига ўтиб кетмоқ, ичига кирмоқ (сингмоқ); (*фронтни*) ёриб ўтмоқ; тешиб ўтмоқ (*ўқ ҳақида*); XII اخْرَوْرَقَ = V

– اخْتِرَاقٌ 1) ўтказиш, ўзидан ўтказиш; *физ.* ўтказгичлилик қобилияти; 2) ичига кириш, ўтиш; 3) сингиш; (*фронтни*) ёриб ўтиш; тешиб ўтиш (*ўқ ҳақида*); الرِّيَاحِ ~ шамолнинг эсиши

– أَخْرَقُ *мн.* خَرْقَاءُ *кўп.* خُرْقٌ 1) аҳмоқ, те - так, уқувсиз, овсар; 2) ножўя, келишмаган; қўпол, бесўнақай

– خَارِقٌ[1]. 1) тешувчи; бўлиб (кесиб) ўтувчи; ўювчи; 2) ажралиб турувчи; фавқулодда, одатдан ташқари; الْعَادَةِ ~ -ғайриоддий, ўзгача; ~ نَجَاحٌ ўзгача муваффақият, ~ الطَّبِيعَةِ ғайритабиий, ақл бовар қилмайдиган; мўъжиза, каромат

– خَارِقٌ[2]. *кўп.* خَوَارِقُ ғайриоддий воқеа

– خَرْقٌ 1) тешиш, қазиш, кавлаш, ўйиш; 2) бузиш; 3) *кўп.* خُرُوقٌ узилган жой, ёриқ, дарз, кавак, тирқиш, тешик; الْ~ أَكْبَرُ مِنْ إِبْرَةِ الرَّاتِقِ وَ أَطْوَلُ مِنْ خَيْطِهِ *маж.* бу ишни (нарсани) тузатиб бўлмайди; وَسَّعَ الْ~ а) тешикни кенгайтирмоқ; б) ишни мушкуллаштирмоқ; قَامَ بِـ~ أُذُنَيْهِ кимнингдир қулоқларини (*балдоқ тақиш учун*) тешмоқ 4) *эск.* кенг саҳро, чўл; اتَّسَعَ الْخَرْقُ عَلَى الرَّاقِعِ қанчалик тикилмасин йиртиқ барибир катталашаверади (бурини қанча парваришласанг ҳам у барибир ўрмонга боқаверади)

خَرِقٌ *эск.* хижолат тортган, уялган, ўзини йўқотиб қўйган; *эск.* қўрқувдан ерга ёпишиб, қочишга мажоли қолмаган (*оҳу*)

– خُرْقٌ 1) аҳмоқлик, лапашанглик; 2) уқувсизлик, овсарлик; келишмаганлик, бесўнақайлик

– خُرَقٌ (*қарғага ўхшаган*) катта бўлмаган қуш

– خَرْقٌ *кўп.* أَخْرَاقٌ 1) олийжаноб, олийҳиммат; 2) сахий, саховатли; 3) *эск.* аъло даражадаги найза

– خَرْقَاءُ *эск.* кучли (совуқ) шамол

– خِرْقَةٌ[1] *кўп.* خِرَقٌ 1) латта; парча, лахтак, бўлак, қийқим; *кўп.* латта-путталар, эски-тускилар; بَالِيَةٌ خِرَقٌ латта-путталар; جَامِعُ الْخِرَقِ эскифуруш; 2) *тар.* суфийлар хирқаси (кийими); أَصْحَابُ الْ~ суфийлар 3) *эск.* ўвада, жулдур кийим

– خِرْقَةٌ[2] газлама; مِنَ الْكَتَّانِ ~ зиғир толас - дан тўқилган мато

– خَرِيقٌ[1] кучли (совуқ)шамол

– خَرِيقٌ[2] 1) енгил эсадиган шамол, шабада, 2) водийдаги кенг, очиқ жой

– مُخْتَرَقٌ *кўп.* اتٌ йўл, ўтиш жойи

– خَرَّاقٌ[1] 1) баданга ўраш учун эшилган рўмол; 2) *эск.* болалар ўйнайдиган ёғоч қилич

– مِخْرَاقٌ[2] *кўп.* مَخَارِيقُ сахий, саховатли; 2) жуссаси келишган, келишган қоматли; 3) тажрибали, малакали; حَرْبٍ ~ هُوَ у *кўп.* урушларда қатнашган

– مُخَرَّقٌ илма-тешик

– مَخْرَقَةٌ жонглёрлик; фокус кўрсатиш; *куч. м.* фирибгарлик; найрангбозлик, лўттибозлик

– مُنْخَرَقٌ *эск.* сув оқадиган канал, сув йўли

– مُنْخَرِقٌ *эск.* тез-тез қадам ташлаб юрувчи, чопиб елувчи (*от*)

I خَرَمَ (*и*) خَرْمٌ санчмоқ, тешмоқ, тешик қилмоқ; ◊ قَوَاعِدَ النُّطْقِ ~ талаффуз қоидасини бузмоқ; II خَرَّمَ 1) кўплаб тешик қилмоқ, кўп тешмоқ; 2) тикмоқ (*мас. гул*); тўр тўқимоқ; 3) (*қаергадир*) энг қисқа йўл билан бормоқ (عَلَى); 4) уриб синдирмоқ, бузмоқ, бар-бод қилмоқ; V تَخَرَّمَ ҳалок қилмоқ; ~هُ الدَّهْرُ у ҳалок бўлди, у вафот этди; 2) узилмоқ, парчаланмоқ, синмоқ, ёрилмоқ; VII انْخَرَمَ 1) санчилган, тешилган бўлмоқ; 2) бузилмоқ, барбод бўлмоқ; VIII اخْتَرَمَ 1) ўғирламоқ, ўғирлаб кетмоқ; 2) емирмоқ, кемирмоқ, қирқмоқ; бузмоқ, барбод қилмоқ; йўқ қилмоқ; ~تْهُ الْمَنِيَّةُ *ёки* ~هُ الدَّهْرُ у ўлди

– أَخْرَمُ *мн.* خَرْمَاءُ *кўп.* خُرْمٌ бурун кавакларининг орасида (*балдоқ тақиш учун*) тешиги бор

– اخْتِرَامٌ бузилиш, ишдан чиқиш

– تَخْرِيمٌ 1) тешик очиш; ~ الْ آلَةُ *ёки* ~ الْ عُدَّةُ перфоратор (*тешик очадиган асбоб*); 2) кашта тикиш; 3) *кўп.* تَخَارِيمُ кашта, гул; тўр; تَخَارِيمُ الشُّرْفَةِ балкон панжараси

– تَخْرِيمَةٌ энг қисқа йўл

– خَرَّامٌ, خَرَّامَةٌ *кўп.* اتٌ парма; дрель

– خَرْمٌ *кўп.* خُرُومٌ 1) чўққи, тоғ чўққиси; 2) бўш қолган жой, очиқ жой, оралиқ

– خُرْمٌ *кўп.* خُرُومٌ тешик, кавак; الْإِبْرَةِ ~ нин - нинг тешиги

– خَرْمَاءُ *кўп.* خُرْمٌ *эск.* қўлоб, сув тўпланиб қолган жой (ёмғиридан сўнг)

– خَرْمَانٌ тамаки тайёрлаш бўйича мутахассис

– خُرْمَانٌ ёлғон-яшиқ, уйдирма

– خَرْمَنْجِيٌّ *кўп.* خَرْمَنْجِيَّةٌ = خَرْمَانٌ

– مَخْرَمٌ *кўп.* مَخَارِمُ тоғ устидаги йўл

– مُخَرَّمٌ 1) тешилган; 2) тикилган

– مُخَرَّمَاتٌ *кўп.* тўр

– مَخْرُومٌ тешиги бор; كَانَتْ أُذُنُهُ ~ةً унинг қулоқлари (*балдоқ тақиш учун*) тешилган эди

خَرْمَشَ 1) тирнамоқ, тимдаламоқ (ب); 2) бузмоқ, ишдан чиқармоқ

– خَرْمَشَةٌ 1) тимдалаш, чанг солиш; 2) б - зилиш, айниш, ишдан чиқиш

خَرُّوبٌ = خَرُوبٌ *қар.* خرب

خِرْنِق *кўп.* خَرَانِق қуёнча; қуёнларнинг ёши (қариси эмас)

خِرْوَع *бот.* канакунжут; زَيْتُ الْ~ канакунжут мойи

I خَزَّ (*а/у*) خَزٌّ (*н. биландир*) тешмоқ (ب); خَزَّ (у) خَزٌّ; الْحَائِطَ ~ девор устига тикан териб чиқмоқ (*устига чиқмаслик учун*); بِالرُّمْحِ ~ найза санчмоқ, найза тиқмоқ; VIII اِخْتَزَّ = I

– خَزٌّ *кўп.* خُزُوزٌ ипак газлама, ипак; ипак ва жундан ёки ипакнинг ўзидан тўқилган мато

– خَزَّازٌ *эск.* ипак материаллар билан савдо қилувчи, баззоз

– خُزَّزٌ *кўп.* خِزَازٌ, خِزَّانٌ қуён; қуённинг эрк - ги, нари

I خَزَبَ (а) خَزْبٌ оғриқсиз шишмоқ, шишиб кетмоқ (*бадан ҳақида*); تِ الشَّاةُ ~ совлиқнинг елини шишиб кетди;

– خَيْزَبٌ *жам.* янги суйилган гўшт

خَيْزَبَانٌ = خَيْزَبٌ

خَازْبَازٌ (*келишикда турланмайди*) =; خِزْبَازٌ

– خِزْبَازٌ (*келишикда турланмайди*) *зоол.* боғларда учрайдиган пашша турларидан бири

I خَزَرَ (*у*) خَزْرٌ кўз қири билан қарамоқ 2) кўзи кичикина бўлмоқ خَزِرَ (а) خَزَرٌ қисиқ кўзли бўлмоқ ғилай бўлмоқ;

– أَخْزَرُ *мн.* خُزْرٌ *кўп.* خُزْرٌ кўзи кичкина (*одам*), кўзи сузук (*одам*)

– خَازِرَةٌ *кўп.* خَوَازِرُ *эск.* кўз қири билан боқувчи, ғилай

– خَزَرٌ хазарлар (*халқ номи*)

– خَزَرٌ одамларнинг бир тоифаси; بَحْرُ الْخَزَرِ Каспий денгизи

– خَزْرَةٌ мед. бел оғриғи

– خُزْرَةٌ = خَزْرَةٌ

– خَيْزُرَانٌ *эск.* бамбук, қамиш

خَيْزُرَانَةٌ *эск.* кема рули

خَوْزَرِيٌّ = خَيْزَرِيٌّ

خَزْرَجٌ хазраж (*қабила номи*)

خَزْرَجٌ жанубдан эсадиган шамол, жануб шамоли

I خَزَعَ (а) خَزْعٌ қирқмоқ, кесмоқ عَنْ ~ قَوْمِهِ ўз элатидан ажралиб чиқмоқ; V تَخَزَّعَ : الشَّيْءُ ~ н.нидир ўзаро бўлишиб олмоқ VII اِنْخَزَعَ ёрилмоқ, парчаланмоқ; VIII *** 180

– خُزَاعَةٌ хузоа (*қабила номи*)

(خزع) خَوْزَعَةٌ катта қумликдан ажратиб олинган қум

خُزَعْبِلٌ *жам.* ривоятлар, эртаклар, уйди - малар

– خُزَعْبِلَةٌ *кўп.* اتٌ. уйдирма, тўқима; эртак

– خُزَعْبِلِيٌّ ақлга (ҳақиқатга) тўғри келма - диган, эҳтимолдан узоқ

خَزْعَلَ оқсоқланиб юрмоқ, чўлоқланмоқ

I خَزَفَ (и) خَزْفٌ қўлларини олдинга ва орқага силкиб юрмоқ (فِي مَشْيِهِ)

خَزَّافٌ 1) кулол; 2) сопол идишлар билан савдо қилувчи

– خَزَافَةٌ кулолчилик

– خَزَفٌ сопол идиш; фаянс (*ганч аралаш лой*) буюмлар; صِينِيٌّ ~ чинни; керамика 2) *эск.* кулолчилик лойи

– خَزَفِيٌّ лойдан ясалган, сопол

I خَزَقَ (*и*) خَزْقٌ 1) санчмоқ, тешмоқ, суқмоқ, тиқмоқ; 2) йиртмоқ, кавлаб (ўйиб) ташламоқ; титиб ташламоқ; 3) тезакламоқ, қумалоқламоқ (*қуш ҳақида*) II خَزَّقَ озгина йиртмоқ; кавламоқ, титмоқ; V تَخَزَّقَ 1) те- шилган бўлмоқ; 2) йиртилмоқ, кавланмоқ, титкиланмоқ; VII اِنْخَزَقَ = V

– خَازِقٌ найз г учи

– خَازُوقٌ *кўп.* خَوَازِيقُ қозиқ (*қатл қилиш а - боби*)

– خَزَقٌ *кўп.* خُزُوقٌ тешик

I خَزَلَ (*и*) خَزْلٌ кесмоқ, қирқмоқ; ажратмоқ, айирмоқ; кесиб қисқартмоқ, камайтирмоқ, калталатмоқ; VII اِنْخَزَلَ бўлинмоқ; فِي ~ كَلَامِهِ у гапираётиб, тўхтаб қолди; VIII اِخْتَزَلَ қисқартмоқ, қисқармоқ; الْكُسُورَ ~ *мат.* каср- ларни қисқартирмоқ; ◊ بِرَأْيِهِ ~ ўз фикрида қолмоқ

– اِخْتِزَالٌ қисқартириш, қисқариш; كِتَابَةُ الْ~ стенография (*матнни шартли белгилар билан тез ёзиб олиш*); كَتَبَ بِالْ~ стено- графия йўли билан ёзиб олмоқ; كَاتِبُ الْ~ стенографист; الْكُسُورِ ~ *мат.* касрларни қисқартириш

– اِخْتِزَالِيٌّ стенографияга оид

– خَيْزَلَى *эск.* вазмин ва секин юриш

– مُخْتَزَلٌ *кўп.* اتٌ. стенограмма (*стеногр - фик матн*)

– مُخْتَزِلٌ стенографист

I خَزَمَ (*и*) خَزْمٌ тизмоқ, ўтказмоқ, тақмоқ, термоқ, шода қилмоқ (*мас., ипга*); الْأَنْفَ ~ бурунга ҳалқа тақмоқ; الْمَرِيضَ ~ касални даволаш мақсадида терисини кесиб, яра ҳосил қилмоқ; ◊ أَنْفَهُ ~ кимнидир хўрламоқ, камситмоқ, ерга урмоқ; III خَازَمَ *эск.* бошқа йўлдан юриб (*к.нидир*) учратмоқ; тақлид қилмоқ

– خَازِمٌ *ат.от, мз.* Хозим

– خِزَامٌ 1) сунбул; 2) саёқгул, оромгул, қалампиргул

– خُزَامٌ қалампиргул (*Сурияда*)

– خُزَامَى *жам.* 1) лаванда (*ҳаворанг ёки бинафшаранг гулли, хушбўй, доим яшил ўсимлик*); 2) қалампиргул; 3) лолалар

– خُزَامَاةٌ лавандалар; қалампиргуллар; л - лалар

– خِزَامٌ, خِزَامَةٌ *кўп.* خَزَائِمُ 1) (*туянинг бурн - га тақиладиган*) ҳалқа; 2) (*аёллар бурнига тақиладиган*) балдоқ; 3) касални даволаш мақсадида терини кесиб яра ҳосил қилиш

– خَزُومَةٌ *кўп.* خَزَائِمُ сигир, мол

– خُزَيْمَةٌ 1) *ат.от, мз.* Хузайма; 2) Хузайма (*қабила номи*)

– مَخْزُومٌ 1) қуш; 2) тешик 3) *ат.от, мз.* Махзум; 4) (*қабила номи*)

I خَزَنَ (*у*) خَزْنٌ 1) тахлаб (териб, жойлаб) қўймоқ; ғамламоқ, захира (қўр) қилиб тайёрлаб қўймоқ; тўпламоқ, йиғмоқ, жамғармоқ; 2) сақламоқ, тутмоқ, асрамоқ, қўриқламоқ; السِّرَّ ~ сир сақламоқ; ◊ ~ الطَّرِيقَ энг яқин йўл билан кетмоқ; خَزُنَ (у) خَزَانَةً ҳидланмоқ, сасимоқ; اللَّحْمُ ~ гўшт айниди; II خَزَّنَ 1) ғамламоқ, захира (қўр) қилмоқ, жамғармоқ, орттирмоқ, тўпламоқ; йиғмоқ, жамламоқ; 2) сақламоқ, эҳтиёт қилмоқ; омборга жойламоқ, жойлаштирмоқ; омборда сақламоқ; الْقِطَارَ ~ поездни эҳтиёт (запасдаги) йўлга қўймоқ; VIII اِخْتَزَنَ (*ўзи учун*) жамғармоқ; ғамламоқ, захира (қўр) қилмоқ; 2) сақламоқ, эҳтиёт қилмоқ; *** 181

– تَخْزِينٌ 1) ғамлаш, захира қилиш; сақлаш; أُجْرَةُ الْ~ сақлаганлиги учун ҳақ (тўлов); سِكَكُ الْ~ эҳтиёт (запасдаги) йўллар

– خَازِنٌ *кўп.* خُزَّانٌ, خَزَنَةٌ 1) сақловчи, асро - чи; қўриқчи, соқчи; омборчи; 2) хазиначи, ғазначи, кассир; 3) қизилиштон

– خَزَّانَةٌ *кўп.* خَزَائِنُ, خَزَانَاتٌ 1) *нарсалар* сақланадиган жой; омбор; 2) сув омбори, ҳавза, ҳовуз, бассейн, сунъий ҳовуз; резер- вуар (*суюқлик ва газ сақланадиган катта идиш*); бак, цистерна; الْوُقُودِ ~ ёқилғи баки, ёқилғи қуйиладиган идиш; 3) тўғон, ғов

– خَزَانَةٌ *кўп.* خَزَائِنُ кичкина хона, уйча, қазноқ (*деҳқон ҳовлисида*)

– خِزَانَةٌ *кўп.* خَزَائِنُ, خِزَانَاتٌ 1) хазина, ғазна; маблағ, мол-мулк; الْ~ الْعَامَّةُ الْحُكُومِيَّةُ *ёки* الْ~ давлатга қарашли мол-мулк; 2) шкаф, жавон; الثِّيَابِ ~ *ёки* الْمَلَابِسِ ~ кийим жа- вони; الْكُتُبِ ~ а) китоб жавони; б) китоб сақланадиган жой; кутубхона; السُّفْرَةِ ~ бу- фет (*озиқ-овқат жавони*); الْ~ الْحَدِيدِيَّةُ сейф, ёнмайдиган шкаф; 3) камера, хона, бўлма; الْاِحْتِرَاقِ ~ *тех.* ёниш камераси

– خَزْنٌ сақлаш; أُجْرَةُ الْ~ сақланганлик учун тўлов

– خَزَنْدَارٌ *кўп.* خَزَنْدَارِيَّةٌ хазиначи, кассир

– خَزْنَةٌ *кўп.* خُزَنٌ 1) хазина, ғазна; 2) ж - вон, шкаф; 3) омбор, қазноқ; 4) (*ўқ отувчи қуролнинг*) ўқ турадиган қутиси (*магазин*); 5) *шахм.* рокировка; صَغِيرَةٌ ~ қисқа рокировка; كَبِيرَةٌ ~ катта (узун) рокировка

– خَزِينٌ 1. муҳофаза қилинаётган, сақланаётган, қўриқланаётган; 2. захира, қур-қут, ғамлаб қўйилган нарса; الْ~ُ خُخْرَةُ омбор, омборхона

– خَزِينَةٌ *кўп.* خَزِينَاتٌ خَزَائِنُ 1) хазина, даф - на; 2) мол-мулк; الدَّوْلَة ~ُ давлат хазинаси; 3) молия муассасаси; 4) касса (*идора ёки муассаса қўлидаги тўпланган нақд пул*)

– مَخْزَنٌ *кўп.* مَخَازِنُ 1) омбор, қазноқ; 2) сарой, парк (*мас. автобуслар, троллейбуслар ва ҳ. к. ларники*); 3) (*универсал*) магазин; 4) *ҳарб.* обойма (*отиш қуролларининг ўқ жойланадиган қисми*); 5) Махзан (*Марокашдаги ҳукумат*); ◊ مَخَازِنُ الطَّرِيق энг қисқа йўл

– مَخْزَنْجِيٌّ *кўп.* مَخْزَنْجِيَّةٌ хазиначи, омборчи, о - бор мудири

– مَخْزَنْجِيَّةٌ омборда сақланганлик учун тўланадиган ҳақ

– مَخْزُونٌ 1.омборда сақланадиган; 2. 1) захира, бойлик; النَّفْط فِي بُطُونِ الأَرْضِ ~ُ ер қаъридаги нефть бойликлари; 2) омбор

– مَخْزُونَاتٌ *кўп.* омборда сақланадиган моллар

I (خزى) خَزَى (*и*) خَزْيٌ уялтирмоқ; خَزِيَ (*а*) خَزًى, خِزْيٌ шарманда бўлмоқ, уялмоқ, х - жолат бўлмоқ; I خَزِيَ (а) خِزْيٌ 2) хўрланмоқ, хорланмоқ, хор бўлмоқ IV أَخْزَى шарманда қилмоқ, уялтирмоқ; IV أَخْزَى 2) хўрламоқ, хорламоқ, хор қилмоқ X اسْتَخْزَى уялмоқ, хижолат тортмоқ

– أَخْزَى энг шармандали, энг уятсиз

– خِزْيٌ уят, шармандалик, иснод

– خَزْيَانُ *мн.* خَزْيَا *кўп.* خَزَايَا хижолат бўлувчи, шарманда (бўлувчи)

– خِزْيَةٌ, خَزِيَّةٌ *кўп.* خَزَيَاتٌ уят иш, иснод ке - тирадиган ҳатти-ҳаракат

– مَخْزٍ *мн.* مَخْزِيَةٌ 1. 1) уятсиз, шарманда; 2) уятга қолдирадиган, иснод келтирадиган; 2. *кўп.* مُخْزِيَاتٌ иснод келтирадиган хатти-ҳаракат

– مَخْزَاةٌ *кўп.* مَخَازٍ уят иш, уятсизларча му - мала

– مَخْزِيٌّ 1. хижолатга қолган, шарма - да (*бўлган*); 2.: الْ~ُ шайтон

I (خس) خَسَّ[1] (*и/а*) خَسَاسَةٌ, خِسَّةٌ 1) хасис (пасткаш) бўлмоқ; 2) оз бўлмоқ, озаймоқ, камаймоқ; خَسَّ[2] (*а/у*) خَسُّ озайтирмоқ, камайтирмоқ; II خَسَّسَ = خَسَّ[2]; *** 197 X اسْتَخَسَّ хасис (паст) ҳисобламоқ

أَخَسُّ энг хасис, энг пасткаш

– خَسٌّ сутчўп салати

– خَسٌّ[2] *бот.* карамга ўхшаш салат қилинадиган ўсимлик

– خَسَاسَةٌ 1) ерга уриш, таҳқирлаш; 2) пас - кашлик, ярамаслик, палидлик, разиллик; 3) хасислик

– خِسَّةٌ пастлик, палидлик, разиллик; النَّفْس ~ُ маънавий тубанлик

– خَسِيسٌ *кўп.* أَخِسَّاءُ хасис, паст, пасткаш, тубан, қабиҳ, разил, ярамас, бузуқ

– خِسِّيَّةٌ 1) озайиш, камайиш; 2) пастлик, разиллик, палидлик

I (خسأ) خَسَأَ[1] (*а*) خَسْءٌ ҳайдамоқ, ҳайдаб юбормоқ, қувмоқ (*мас. итни*); اخْسَأْ! йўқол!; خَسِيَ (*а*) خَسَأٌ ҳайдалган (қувилган) бўлмоқ; خَسِئْتَ (خَسِئْتِ) (مَرْأَةً) يَا رَجُلُ бор, кет!, бор, йўқол!; إِخْسَئُوا فِيهَا у ерга (дўзахга) жўнанглар! فَلْيَخْسَأْ فُلَانٌ فَلْيَخْسَأْ فُلَانٌ! йўқолсин фалончи, яшасин фалончи!; خَسَأَ[2] (*а*) خُسُوءٌ хиралашмоқ (*кўз ҳақида*); VII انْخَسَأَ = I

– خَاسِئٌ 1) ҳайдалган, қувилган; яқин йўлатилмаётган; 2) хиралашган (*кўз ҳақида*); فَارْتَدَّ بَصَرُهُ ~ًا унинг кўзи хиралашди

خَسْتَخَانَةٌ *кўп.* اتٌ хастахона, касалхона

خَسْتَكَ хаста (касал) бўлмоқ; мазаси қочиб (лоҳас бўлиб) турмоқ

– خَسْتَكَةٌ хасталик, касаллик, касал (б - тоб) бўлиб туриш, мазаси қочиш

– مُخَسْتَكٌ носоғлом, касал, мазаси қочган, бетоб

I خَسِرَ (*а*) خُسْرٌ, خَسْرٌ 1) (*н. нидир*) йўқотмоқ; (*н. нидир*) бой бермоқ, қўлдан чиқармоқ, (*н. дандир*) маҳрум бўлмоқ; зарар кўрмоқ; خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ у бу дунёлигини ҳам, у дунёлигини ҳам йўқотди; 2) (*урушда, пулни*) ютқазмоқ; خَسِرَ (а) "ютқазмоқ"дан кейин; касодга учрамоқ, касод бўлмоқ, ўтириб қолмоқ (*савдода*); 3) йўлни йўқотмоқ, адашмоқ; 4) ҳалок (нобуд) бўлмоқ; خَسَرَ (*и*) خَسْرٌ оз келмоқ, кам келмоқ (*тарозида*); II خَسَّرَ 1) зарар (зиён, камомад) келтирмоқ; 2) бузмоқ, нобуд қилмоқ; IV أَخْسَرَ = II; X اسْتَخْسَرَ (*1*) (*н. гадир*) ҳасад қилмоқ (فِي, عَلَى) 2) ёқимсиз (номаъқул) деб ҳисобламоқ; 3) зарар (*зиён*) деб ҳисобламоқ; аямоқ, эҳтиёт қилмоқ; عَلَيْهِ الرَّصَاصَةَ ~ *маж.* у унга ўқни ҳам раво кўрмади

– أَخْسَرُ *эск.* катта зарар кўрувчи, катта талафот кўрувчи

– تَخْسِيرٌ ҳалок этиш

– خَاسِرٌ 1) йўқотувчи, ютқазувчи; 2) зарар (зиён) кўрувчи; 3) йўқолган; ҳалокатга олиб борадиган, фалокатли, бўлмагур;

– خَاسِرَةٌ : ~ كَرَّةٌ *эск.* фойдасиз қайтариш (такрорлаш); دَافَعَ عَنْ قَضِيَّةٍ ~َةً бўлмагур ишни ҳимоя қилмоқ

– خَسَارٌ зарар, зиён, йўқотиш, талофат

– خَسَارَةٌ зарар, зиён, йўқотиш, талофат; لَا تُعَوَّضُ ~ оғир, тиклаб (қоплаб) бўлмайдиган йўқотиш; 2) ҳалокат, нобудгарчилик; 3) ютқизиш, шикаст; خَسَائِرُ وَ أَرْبَاحٌ кирим ва чиқимлар, даромаду буромадлар; خَسَائِرُ فِي الأَرْوَاحِ وَ الأَمْوَالِ моддий ва жонли куч тал - фатлари; ◊ !~ًا ҳасиз!, аттанг-а!

– خُسْرٌ йўқотиш, зарар

– خَسْرَانٌ 1) йўқотадиган, зарар кўрадиган; 2) зарарланган, шикастланган; бузилган

– خُسْرَانٌ 1) йўқолган нарса; 2) талофат, н - будгарчилик; 3) зарар, зиён; وَقَعَ فِي الْ~ِ зарар (зиён) кўрмоқ

– مُخَسِّرٌ зарар (зиён) етказувчи, шикаст е - казувчи

I خَسَفَ (*и*) خُسُوفٌ 1) тушмоқ, қунмоқ, пасаймоқ; чўкмоқ; йиқилиб тушмоқ, ўпирилмоқ; 2) хиралашмоқ, тутилмоқ (*ой ҳақида*); 3) (*н. нидир*) туширмоқ, пасайтирмоқ, йиқитмоқ, ўпирмоқ, чўктирмоқ (ب); اللهُ بِهِ الأَرْضَ ~ Оллоҳ унга ўлим берсин! (*сўзма-сўз:* Оллоҳ уни ерга тиқсин!) VII انْخَسَفَ 1) тутилмоқ (*ой ҳақида*); 2) йиқилмоқ, ўпирилмоқ, йўқолмоқ; انْخَسَفْ! йўқол!

– خَاسِفٌ *кўп.* خُسْفٌ ориқ одам, касалдан эндигина тузалган одам; қорни оч одам

– خَسْفٌ камситиш, хўрлаш, ерга уриш; سَامَهُ الْ~ُ *ёки* سَامَهُ ~ًا а) хўрламоқ, камситмоқ, таҳқирламоқ, ерга урмоқ; б) кўнгилсизликка сабаб бўлмоқ

– خُسُوفٌ Ойнинг тутилиши; الْ~ُ الْجُزْئِيُّ Ойнинг қисман тутилиши; الْ~ُ الْكُلِّيُّ Ойнинг тўла тутилиши; الْكَوْكَبِ ~ Ойнинг юлдузларни тўсиб (беркитиб) қолиши

– خَسِيفٌ[1] : الْعَقْلِ ~ аҳмоқ, тентак, ақли паст

– خَسِيفٌ[2] кўп. خُسُفٌ, أَخْسِفَةٌ тошлар орасидан кавлаб чиқарилган ва суви тўхтамай чиқиб турадиган қудуқ; مِنَ النُّوقِ ~ сут берадиган туя; مِنَ السَّحَابِ ~ёмғирли булут

– مَخْسُوفٌ тутилган; الْبَدْرُ الْ~ُ тутилган ой

– خُسَّالٌ = خُسَّلٌ

– خُسَّلٌ *кўп.* заиф, нимжон одамлар

I خَشَّ (*а/у*) خَشٌّ 1) кирмоқ; 2) (*туянинг*) бурнидан калтак ўтказмоқ; II خَشَّشَ 1) (*к. нидир*) киритмоқ; 2) (*гуллар билан*) безамоқ

– خَشَّاءُ *кўп.* خَشَّاوَاتٌ, خَشَاشِيُّ лой ва тош

аралаш ер

– خُشَّاءُ *ик.с.* خُشَّاوَان *анат.* қулоқ орқасидаги туртиб чиққан суяк

– خُشَاشٌ, خَشَاشٌ *кўп.* أَخِشَّةٌ 1) судралиб юрувчилар; ҳашорат, қурт-қумурсқа 2) тоғда учрайдиган илон; 3) қушлар; 4) ғазаб жаҳл; 5) томон, тараф; ~ الشَّيْءِ н.нингдир икки томони

– خَشَاشَةٌ *кўп.* خَشَاشٌ (*туянинг*) бурнига ўтказиладиган калтак

– خَشِيشٌ[1] безак учун ишлатиладиган гу - лар

– خَشِيشٌ[2] шитир-шитир (*барглар*ники)

– خَشٌّ *эск.* жасур, ботир, қўрқмас

– مَخْشُوشٌ бурнига калтак ўтказилган (*туя ҳақида*); يَهِيجُ كَالْجَمَلِ الـ~ *мтл.* у бурнига калтак ўтказилган туя каби жиннилик қилаяпти

(خشب) II خَشَّبَ 1) ёғоч билан қопламоқ (ёпмоқ), фанер қопламоқ; 2) ёғоч каби қаттиқ бўлмоқ; V تَخَشَّبَ 1) ёғоч билан қопланган бўлмоқ, фанерланган бўлмоқ; 2) ёғоч бўлиб қолмоқ; ёғоч каби қаттиқ бўлмоқ; донг қотиб (серрайиб) қолмоқ; 3) совуққа қотиб қолмоқ; XII اِخْشَوْشَبَ даҳаллашмоқ, қаттиқлашмоқ

– أَخْشَبُ[1] улкан тоғ; الْأَخْشَبَانِ ик. с. Маккадаги икки тоғ; لَا تَزُولُ مَكَّةُ حَتَّى يَزُولَ أَخْشَبَاهَا *ҳад.* ундаги икки тоғ заволга учр - магунча, Маккаи мукаррама заволга юз тутмайди

– تَخَشُّبٌ ёғочдай қотиб қолиш; *мед.* кат - лепсия (*қаттиқ ҳаяжон ва гипноз натижасида тахта бўлиб қотиб қолиш*); қоқшол (*одамни тириштириб қўядиган юқумли касаллик*)

– تَخْشِيبٌ қоплаш, қоплама, ёғоч билан қоплаш, фанерлаш

– تَخْشِيبَةٌ *кўп.* اتٌ ёғочдан қилинган иморат

– خَشَّابٌ *кўп.* خَشَّابَةٌ ўтинчи, ўтинфуруш; خَشَّابٌ: ابْنُ الـ~ *ат.от, мз.* Ибну-л-Хашшоб

– خَشَبٌ *жам. кўп.* أَخْشَابٌ ёғоч-тахта, юпқа тахта, ўтин; أَخْشَابُ الْبِنَاءِ *ёки* أَخْشَابُ الْحَرِيقِ أَخْشَابُ الْعِمَارَةِ қурилиш ёғоч-тахталари; الْوَرْدِ ~ атиргул ўсимлиги; بَغْدَادِيٌّ ~ *ёки* سُوَيْدٌ ~ юпқа тахтача; مُعَاكِسٌ ~ фанер; ~ مُعَشَّقٌ ёнида ариқчасимон ўйиғи бор тахта; الْبُنْدُقِيَّةِ ~ (*милтиқдаги*) қундоқ; النَّبِيِّ ~ *ёки* ~ الْقُدَّيْسِينَ *бот.* темир дарахт, бакаут

– خَشَبٌ даҳаллашмоқ, қаттиқ; عَيْشٌ ~ маданиятсиз ҳаёт, тўпори ҳаёт

– خَشْبَاءُ тошлоқ қаттиқ ер

– خَشَبَةٌ *кўп.* اتٌ ёғоч бўлаги, парчаси; ёғоч, хода; тахта; الْمَسْرَحِ ~ театр саҳнаси; тахтасупа, минбар, кат; الْمَيِّتِ ~ тобут; 2) *эск.* хоч, устун

– خَشَبِيٌّ 1) ёғочга оид; مَسَامِيرُ ~ةٌ ёғочлар; 2) дарахтга оид

– خَشِيبٌ ёғоч бўтқа (*қоғоз сановатида*); ёғоч

– خَشَبِيَّةٌ *кўп.* اتٌ *муз.* ксилофон (*ёғоч чанг*)

– خَشِيبٌ ғадир-будур, дағал; 2) مِنَ ~ السُّيُوفِ а) қиличларнинг энг сайқаллиги; б) ясалиши бошланиб, охирига етказилмаган қилич

– مُتَخَشِّبٌ ёғочдай қаттиқ, қотиб қолган; музлаб қотиб қолган, совиб қолган

خُشْتٌ *кўп.* خُشُوتٌ найза

خُشْتَاشَةٌ *кўп.* اتٌ оқсоч, чўри

خَشْتَقَ санчмоқ, санчиб тешмоқ

خَشْخَشَ 1) жарангламоқ, жирингламоқ; шовқинламоқ, шовқин-сурон кўтармоқ; 2) шитирламоқ, шилдирамоқ, шалдирамоқ

– خَشْخَاشٌ *жам. бот.* кўкнор уруғи

– خَشْخَاشَةٌ[1] *кўп.* اتٌ бир дона кўкнор ўсимлиги

– خَشْخَاشَةٌ[2] *кўп.* اتٌ ер остидаги сағана (дахма)

– خَشْخَشَةٌ 1) жаранг, жиринг, жаранглаган овоз, жирингламоқ; шовқин-сурон; тарс-турс; чирс-чирс (*радиодаги*); 2) шитир-шитир, шалдир-шулдур (*кийимники*)

– خَشْخِيشَةٌ *кўп.* اتٌ шақилдоқ (*болалар ўйинчоғи*)

خَشْخَنَ 1) ойнадай силлиқламоқ, сайқалламоқ; тарашлаб (силлиқламоқ) қирра чиқармоқ; 2) милтиқ стволи ичига винт айланадиган чизиқчага ўхшаш бурма ариқчалар (нарезка) ўтказмоқ

– خَشْخَانٌ 1) қирра, бирор нарсанинг т - рашланган ёки чархланган қирраси; 2) эгатча, ариқча; рифеллар (*бирор нарса сиртидаги тарам-тарам ботиқ чизиқлар*)

– خَشْخَنَةٌ 1) силлиқлаш, сайқаллаш; т - рашлаш, қирра чиқариш; 2) нарезка (*стволдаги*)

خُشَارٌ *ёки* خُشَارَةٌ 1) (*овқат*) қолдиқлари; 2) ҳар қандай нарсанинг тагида қолган нишхўрди; 3) арпанинг мағизсиз донаси; 4) одамларнинг энг пасткаши

خَشْرَمٌ *кўп.* خَشَارِمَةٌ уя, ғуж, гала; асалари яшиги (уяси); 2) она асалари; 3) оҳак олинадиган пўкак тош

I خَشَعَ (*а*) خُشُوعٌ 1) итоат этмоқ, бўйсунмоқ; ювош, мўмин, тавозели бўлмоқ, ҳурмат (иззат) қиладиган, одобли бўлмоқ; 2) бош эгмоқ, таъзим қилмоқ, сажда қилмоқ, қойил қолмоқ; ◊ بَصَرُهُ ~ у ерга қаради; ~ تِ الْأَصْوَاتُ овозлар сўнди; فِي صَلَاتِهِ ~ итоаткорлик билан (хушу билан) намоз ўқиди; V تَخَشَّعَ итоат этмоқ, бош эгмоқ, иззат-ҳурмат қилмоқ; ортиқ даражада иззат-ҳурмат қилмоқ, эъзозламоқ; VIII اِخْتَشَعَ = I

– خَاشِعٌ 1) мўмин, итоаткор, иззат-икром қилувчи; خَاضِعًا ~ا эҳтиром билан, эъзозлаб; 2) *эск.* ерга боқувчи ва овозини пасайтиргувчи; 3) *эск.* ўт-ўлансиз (қурғоқ) (*ер*)

– خُشْعَةٌ тепалик, дўнглик

– خَشْعَةٌ онасининг қорнидан ёриб олинган чақалоқ

– خُشُوعٌ итоаткорлик, ҳурмат, иззат; азиз кўриш

I خَشَفَ (*у, и*) خُشُوفٌ музлаб қолмоқ, муз билан қопланмоқ (*сув ҳақида*); II خَشَّفَ йўл кўрсатмоқ (*йўл бошловчи ҳақида*)

– خَاشِفٌ : ~ سَيْفٌ ўткир қилич

– خُشَافٌ шарбат; компот; بَلَحٍ ~ хурмо компоти; تِينٍ ~ анжир шарбати

– خُشَّافٌ *кўп.* خَشَاشِيفُ *зоол.* жарқалдирғоч, узунқанот; اللَّيْلِ ~ қўршапалак

– خَشَفٌ 1) овоз; 2) яширин амалга оширилган ҳаракат ёки имо, шарпа

– خَشَفٌ ёмғир аралаш қор, қор тугмачаси

– خُشَفٌ *жам. зоол.* зангор пашша, ялтироқ пашша

– خَشَفٌ, خُشْفٌ *кўп.* خُشُوفٌ, خِشَفَةٌ оҳу боласи

– خَشْفَةٌ = خَشَفٌ

– خَشَفَةٌ = خَشَفٌ

– خَشُوفٌ *кўп.* خُشُفٌ 1. хира, шилқим, елим; 2) олғир (доғули, суллоҳ, муттаҳам) одам; 3) тунда юришга шай турган туя;

– خَشِيفٌ *кўп.* خُشُفٌ = خَشَفٌ

خُشْكَارٌ эланмаган ун

خَشْكَرِيشَةٌ (*тузалаётган жароҳатнинг*) қўчиб тушаётган териси

(خشم) II خَشَّمَ маст қилмоқ, бошини айлантирмоқ, гангитмоқ (*ичимлик ҳақида*)

– أَخْشَمُ ҳид билмайдиган

– خُشَامٌ бурни катта (*одам*), катта бурунли (*одам*)

– خَشْمٌ *кўп.* خُشُومٌ бурун

– خَشَمٌ *мед.* аносмия (*ҳид сезмаслик*)

– خَيْشُومٌ *кўп.* خَيَاشِيمُ бурун; бурун тешиги, каваги; خَيَاشِيمُ السَّمَكِ ойқулоқ خَيَاشِيمُ الْجِبَالِ тоғларнинг туртиб чиққан жойлари

I خَشُنَ (*у*) خُشُونَةٌ қаҳри қаттиқ, шафқатсиз, қўпол, тўнг бўлмоқ; даҳаллашмоқ, дийдаси қаттиқ бўлмоқ; II خَشَّنَ қаттиқ (даҳал, қўпол) қилиб қўймоқ; III خَاشَنَ шафқатсиз, қўпол муомала қилмоқ; V تَخَشَّنَ 1) шафқатсиз (қўпол) бўлмоқ; 2) машаққатли, оғир ҳаёт кечирмоқ; XII اِخْشَوْشَنَ 1) жуда ҳам қаҳри қаттиқ (қўпол, тўнг) бўлмоқ; 2) машаққатли (оғир) ҳаёт кечирмоқ

– أَخْشَنُ *мн.* خَشْنَاءُ *кўп.* خُشْنٌ қўпол, дағал, тўнг, хунук, шафқатсиз, жиддий оғир; كَتِيبَةٌ خَشْنَاءُ кўп қурол-аслаҳага эга бўлган батальон

– خَشَانَةٌ қўполлик, дағаллик, қаттиқлик, кескинлик

– خَشِنٌ 1) қаттиқ, дағал, қўпол, тўнг, хунук, ғадир-будир, қуруқшаган; 2) шафқатсиз, золим, қаҳри қаттиқ, раҳмсиз, оғир, машаққатли; ~ الطِّبَاعِ *ёки* ~ الأَخْلَاقِ тарбиясиз, ахлоқсиз; ~ الْجِنْسِ кучли жинс, эркаклар; 3) йирик (*туз ҳақида*)

– خُشُونَةٌ қўполлик, дағаллик, қаттиқлик

– خَشْنٌ = خَشِنٌ

I خَشِيَ (*а*) خَشْيَةٌ 1) қўрқмоқ, хавфсирамоқ, (*к. учундир*) қайғурмоқ (عَلَى); 2) билмоқ; وَ قَدْ خَشِيتُ بِأَنَّ مَنْ تَبِعَ الْهُدَى سَكَنَ الْجِنَانَ مَعَ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ ҳидоятга эришган киши пайғамбар Муҳаммад алайҳиссалом билан жаннатда яшаётганлиги менга маълум эди; II خَشَّى (*қўнгилга*) ваҳима, қўрқув солмоқ; V تَخَشَّى = I; VIII اِخْتَشَى уялмоқ, тортинмоқ, хижолат бўлмоқ

– خَاشٍ *мн.* خَاشِيَةٌ қўрқувчи, қўрқоқ; юрасиз, ҳуркович, ҳуркак, тортинчоқ, журъатсиз

– خَشْوٌ уятчанлик, номуслилик, ибо, ҳаё; юраксизлик, қўрқоқлик, журъатсизлик, тортинчоқлик

– خَشِيٌّ[1] уятчан, иболи, ҳаёли, тортинчоқ, журъатсиз

– خَشِيٌّ[2] ёки خَشٍ (الْخَشِي) қуруқ, намсиз, нами кетган (*ўсимлик ҳақида*)

– خَشْيَانُ *мн.* خَشْيَا *кўп.* خَشَايَا = خَاشٍ

– خَشْيَةٌ хавфсираш, қўрқиш; ~ مِنْ ... ... дан қўрқиб, хавфсираб; хавотирланиб; ~ أَنْ ... ... бўлади деб қўрққанлиги учун

I خَصَّ (*а/у*) خَصٌّ, خُصُوصٌ 1) (*н. си биландир*) алоҳида, махсус белгиламоқ (ب); ~ُهُ بِالذِّكْرِ махсус, алоҳида ажратмоқ, кимнидир махсус, алоҳида эсламоқ; ~ُهَا بِعِنَايَتِهِ у унинг учун махсус (алоҳида) ғамхўрлик қилди; ~ُهُ لِنَفْسِهِ ниманидир ўзи учун махсус (алоҳида) ажратмоқ; (*н. нидир*) эгаллаб (*ўзиники қилиб*) олмоқ; إِنَّ اللهَ قَدْ ~َكَ بِدَعْوَةِ نَبِيِّهِ خَصَّ Ҳақиқатда Аллоҳ Сизни пайғамбарлик даъвати билан тақдирлади; 2) улушга тўғри келмоқ; 3) (*н. биландир*) махсус боғлиқ бўлмоқ; (*н. гадир*) тааллуқли, алоқадор бўлмоқ (ب); لَا يَخُصُّكَ هَذَا бу сенга тааллуқли (алоқадор) эмас; II خَصَّصَ (*н. нидир*) таъйинламоқ, алоҳида атаб (тайинлаб, белгилаб) қўймоқ; (*н. учундир пулни*) ажратмоқ (لِ); V تَخَصَّصَ бирор соҳа бўйича мутахассис бўлиб етишмоқ, ихтисос (мутахассислик) олмоқ; қайсидир соҳада мутахассис бўлмоқ (فِي ,ب); VIII اِخْتَصَّ 1) (*н. биландир*) фарқланмоқ, бирор хусусияти билан ажралиб турмоқ (ب); 2) (*н. биландир*) алоқадор бўлмоқ, (*н. ғадир*) тааллуқли бўлмоқ (ب); 3) (*н. гадир*) тегишли, хос бўлмоқ (ب); (*к. нидир*) қарамоғига (*ихтиёрига*) кирмоқ (ب); 4) (*н. нидир*) ўз мутахассислиги бўйича танланмоқ (ب); (*н. биландир*) махсус шуғулланмоқ (ب); қайсидир соҳа бўйича мутахассис бўлмоқ (ب)

– اِخْتِصَاصٌ *кўп.* ~َاتٌ 1) вазифалар доирасси; компетенция (*бирор к. яхши хабардор бўлган соҳа ёки масала*); юрисдикция (*суд қилиш ҳуқуқи*) عَدَمُ الْ~ асоссизлик; ذُو ~ асосли, ваколатли; 2) ўзига хос хусусият; 3) вазифа; 4) ихтисослаштириш, махсус мақсад учун берилган, мослаш; соҳа, ихтисос, касб, ҳунар

– اِخْتِصَاصِيٌّ мутахассис

– أَخَصُّ ўзига хос, алоҳида, бошқача; عَلَى الْ~ *ёки* بِالْ~ *ёки* عَلَى وَجْهِ ~ хусусан, энг авал, алоҳида ҳолда, айниқса

– تَخَصُّصٌ ихтисосни (касб-ҳунарни) эгаллаш, ихтисослашиш

– تَخْصِيصٌ *кўп.* ~َاتٌ 1) таъйинлаш, ажратиш; عَلَامَةُ الْ~ қуштирноқ белгиси; 2) ажратилган, чиқарилган пул; 3) махсус мақсадлар учун ажратилган маблағ; 4) ихтисослашиш; بِالْ~ махсус, алоҳида; عَلَى الْ~ ... وَ عَلَى التَّعْمِيمِ ... қисман ... ва умуман ...

– خَاصٌّ 1) алоҳида, махсус; 2) айрим ҳолларда бўладиган; 2) шахсий, хусусий; الْحَيَاةُ الْ~َةُ шахсий ҳаёт; السِّكْرِتِيرُ الْ~ُ шахсий секретарь; الْمُلْكِيَّةُ الْ~َةُ шахсий (хусусий) мулк; 3) (*н. гадир*) тааллуқли (ب); عَرَفَ هَذَا الْ~ُ وَ الْعَامُّ бу ҳақда хосу ом (ҳамма) билди; ~ عَيْشٍ оқ нон

– خَاصَّةٌ *кўп.* خَوَاصُّ 1) ўзига хос фазилат, хусусият; хосса; ... عَامَّةً وَ ~ ... وَ умуман ... ва хусусан ...; ~ *ёки* ~ بِ айниқса, хусусан, аввало; ~ نَفْسِهِ فِي дилида, ўзича; 2) шифобахш таъсир, шифобахш куч (*мас., доридаги*); 3) шахсий (хусусий) мулк; 4) хослар, оқсуяклар, аслзодалар, зодагонлар

– خَاصِّيَّةٌ *кўп.* خَاصِّيَّاتٌ, خَصَائِصُ ўзига хос фазилат, хусусият

– خَصٌّ ўтсимон ўсимликдан тайёрланган коҳу (салат)

– خُصٌّ *кўп.* خِصَاصٌ, أَخْصَاصٌ қулба, хароба уй; қамишдан ёки шох-шаббадан тикланган уй (капа)

– خَصَاصَةٌ[1] *кўп.* خَصَاصٌ тоғнинг ёрилган жойи, тор дара, жарлик; кавак, тирқиш, ёриқ; بَدَا الْقَمَرُ مِنْ خَصَاصِ الْغَيْمِ булутлар орасидан ой кўринди

– خَصَاصَةٌ[2] муҳтожлик, камбағаллик

– خُصَاصَةٌ *кўп.* خُصَاصٌ кўп бўлмаган (оз) миқдор

– خُصُوصٌ 1) ўзига хос хусусият, фазилат; жузъий бир ҳол; ~ُ *ёки* عَلَى وَجْهِ *ёки* عَلَى الْ~ хусусан, айниқса; 2) алоқа; مِنْ ~ِهِ فِي *ёки* مِنْ ~ِهِ кимгадир, нимагадир нисбатан; مِنْ هَذَا الْ~ бу борада, бу хусусда

– خُصُوصِيٌّ 1) ўзига хос, ўзича, махсус; 2) хусусий, шахсий

– خُصُوصِيَّاتٌ *кўп.* 1) ўзига хос хусусиятлар, фазилатлар; عِلْمُ ~ِ الشُّعُوبِ этнография; 2) жузъий (алоҳида) бир ҳолатлар (ҳодисалар)

– خَصِيصٌ[1] (*н. ғадир*) хос бўлган, одат бўлган (ب); ~ُ атайлаб, жўрттага, махсус

– خَصِيصٌ[2] *кўп.* أَخِصَّاءُ 1) (*қандайдир соҳада*) мутахассис (فِي); 2) яқин дўст, ўртоқ

– خَصِيصَةٌ *кўп.* خَصَائِصُ хусусият, хосса

– مُتَخَصِّصٌ мутахассис, (*қайсидир соҳада*) ихтисос олган (فِي)

– مُخْتَصٌّ мос, мувофиқ, тўғри келадиган, алоқадор, тегишли; الْهَيْئَاتُ الْ~َةُ тегишли, алоқадор идоралар

– مُخَصَّصَاتٌ *кўп.* бирор мақсад учун ажратилган маблағлар; الْمَلِكِ ~ парламент томонидан подшо учун ажратилган маблағ

– مَخْصُوصٌ махсус, алоҳида; قِطَارٌ ~ махсус поезд

I خَصَبَ (*а*) خِصْبٌ серҳосил, унумдор бўлмоқ; сернатижа, сермаҳсул бўлмоқ; II خَصَّبَ 1) ҳосилдорликни оширишга ёрдам бермоқ; ҳосилдорликни оширмоқ; 2) ўғитламоқ, ўғит (гўнг) солмоқ; IV أَخْصَبَ 1) ҳосилдор, серунум бўлмоқ; 2) серҳосил қилмоқ; ўғитламоқ; 3) ижодий куч, ғайрат бағишламоқ, самарадор, унумли қилмоқ

– إِخْصَابٌ 1) самарадорлик, унумлилик, серҳосиллик; 2) маҳсулдор, самарали қилиш

– أَخْصَبُ энг серҳосил, унумдор

– خِصَابٌ жам. хурмо дарахтининг серҳосил тупи

– خِصْبٌ серҳосил, унумдор, самарали

– خِصْبٌ серҳосиллик, унумдорлик, мўл-кўллик; قَرْنُ الْ~ероблик, мўл-кўллик; آلِهَةُ الْ~ мўл-кўллик илоҳаси

– خُصُوبَةٌ серҳосиллик, унумдорлик

– خَصِيبٌ = خِصْبٌ; الْهِلَالُ الْ~ *тар.* Маҳсулдор

ярим ой (*Ироқ, Сурия, Лубнонда*)

– مُخْصَابٌ серҳосил

– مُخْصِبٌ 1. 1) унумдор, серҳосил; 2) уну - дорликка, ҳосилдорликка ёрдам қиладиган; 2. *кўп.* ـَاتٌ ўғит; مُخْصِبَاتٌ كِيمَاوِيَّةٌ кимёвий ўғитлар

I خَصَرَ (*а*) خَصْرٌ совқотмоқ, жунжимоқ, совуқ урмоқ; II خَصَّرَ чиппа ёпишиб турмоқ (*кийим ҳақида*); III خَاصَرَ 1) белидан олмоқ (*мас., рақс тушаётган пайтда*); V تَخَصَّرَ қўлни белга қўймоқ; VI تَخَاصَرَ бир-бирини белидан ушламоқ; бир-бирини қучоқламоқ; VIII اِخْتَصَرَ 1) қисқартирмоқ; калта қилмоқ; озайтирмоқ; 2) мазмунини қисқача (конспект тарзида) ёзиб олмоқ

– اِخْتِصَارٌ 1) қисқартириш, қисқариш; 2) қисқалик, озлик, калталик, мухтасарлик; ~بِالْ *ёки* ~بِـ а) қисқа қилиб, қисқача; б) қисқасини айтганда

– خَاصِرَةٌ *кўп.* خَوَاصِرُ бел; ён, биқин

– خَصْرٌ *кўп.* خُصُورٌ = خَاصِرَةٌ; ~ دَقِيقُ الْـ хипча белли; الْعَقْدِ ~ *архит.* ярим қисми девор ичига жойлашган, ярми ташқарида бўлган устун, колонна, пилястра

– خَصَرٌ совуқ ҳаво

– خَصِرٌ совуқ (*сифат*)

– خَصِرٌ совуқ; ~ مَاءٌ совуқ сув

– مُخْتَصَرٌ 1. 1) қисқартирилган, калта, қисқа; 2) қисқа баён этилган (ёзилган), мухтасар; 2. *кўп.* ـَاتٌ конспект

مُخْتَصَرٌ *эск.* белига тасма боғлаган

– مُخَصَّرٌ ингичка, нозик

– مِخْصَرَةٌ *кўп.* مَخَاصِرُ таёқча, дирижёрлик таёқчаси; асо, ҳасса; подшо салтанатининг ҳассаси (*скипетр*); ◊ مَخَاصِرُ الطَّرِيقِ энг қисқа йўл

I خَصَفَ (*и*) خَصْفٌ тузатмоқ, (*пойабзални*) таъмир қилмоқ (тикмоқ, ямамоқ); 2) (*бирор н.ни яна бир н.га*) ёпиштирмоқ

– خَصَفٌ оқ ва қора аралаш ранг, олачипор ранг

– خَصَفَةٌ *кўп.* خِصَافٌ, خَصَفٌ (*хурмо солиш учун*) хурмо (пальма) толаларидан тўқилган сават

– خَصِيفٌ қатиққа айланган сут

– مِخْصَفٌ *кўп.* مَخَاصِفُ бигиз

I خَصَلَ (у) خَصْلٌ *эск.* ажратиб қўймоқ, кесиб қўймоқ; VI تَخَاصَلَ ўқ узиб гаров ўйнамоқ

– خَصْلٌ келиши мумкин бўлган хавф (*уруда*); ~ هُ وَأَصَابَ هُ أَحْرَزَ ғолиб бўлмоқ, ғалаба қозонмоқ, ютиб чиқмоқ

– خُصَلٌ *кўп.* дарахтнинг ҳар томонга эгилиб турган новдалари

– خَصْلَةٌ *кўп.* خِصَالٌ 1) хислат, хусусият, ўзига хос фазилат; 2) оқилона қоида

– خُصْلَةٌ *кўп.* خُصَلٌ, خُصُلَاتٌ 1) бир тутам соч; зулф, гажак; 2) бош (*узумники*)

– مِخْصَلٌ кескир (ўткир) қилич

I خَصَمَ (*и*) خَصْمٌ 1) ғолиб бўлмоқ, (*баҳсда*) баланд келмоқ, ютиб чиқмоқ; 2) (*н. дандир*) айирмоқ, айриб (чиқариб) ташламоқ, (*н. гадир*) енгиллик бермоқ (عَلَى); 3) векселлар (қарз ҳужжатлари) ни ҳисобга олмоқ; III خَاصَمَ 1) баҳслашмоқ, тортишмоқ, айтишмоқ, гап талашмоқ; 2) жанжаллашмоқ, урушмоқ; адоват сақламоқ, душман бўлмоқ; судлашмоқ, даъволашишмоқ; VI تَخَاصَمَ 1) бир-бири билан тортишмоқ; 2) адоват сақламоқ; (*к. биландир*) судлашмоқ (مَعَ); бир-бири билан даъволашмоқ; VII اِنْخَصَمَ айрилган, олиб ташланган бўлмоқ; VIII اِخْتَصَمَ 1) тортишишни, айтишишни бошламоқ; 2) жанжалашмоқ, адоват сақламоқ

– خِصَامٌ 1) баҳс, тортишув, мунозара; беҳуда тортишув; 2) уруш, жанжал, низо, араз; адоват, хусумат; айтишиш, довлашиш, даъволашиш

– خَصْمٌ[1] 1) айириш; енгиллик; 2) *мол.* (*векселларни*) ҳисобга олиш; ~ بَنْكُ الْـ ҳисоб-китоб банки; ~ سِعْرُ الْـ ҳисоб фоизи (процентти); ◊ أُصُولٌ وَ خُصُومٌ актив ва пассив

– خَصْمٌ[2] *кўп.* خُصُومٌ, أَخْصَامٌ хасм, душман, ёв; рақиб; ёвлашаётган томон; ثَالِثٌ ~ *юр.* учинчи шахс

– خَصِمٌ қаттиқ хусуматли

– خُصْمَةٌ *кўп.* خُصَمٌ, أَخْصَامٌ 1) бурчак; 2) томон, тараф

– خُصُومَةٌ 1) тортишув, баҳс; 2) хусумат, адоват

– خَصِيمٌ *кўп.* خُصَمَاءُ, خُصْمَانٌ душман, ёв; рақиб; 2) *эск.* баҳслашувчи, тортишувчи

– مُخَاصِمٌ 1. даъволашувчи, довлашувчи, тортишувчи; 2) қарши томон (*судда*)

– مُخَاصَمَةٌ тортишув, мунозара; даъвол - шув, сўзлашув; судда иш кўрилиши, суд

I خَصَى (*и*) خِصَاءٌ, خَصْيٌ бичмоқ, ахта қилмоқ, бепушт қилмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); IV أَخْصَى (*илмнинг қайсидир соҳасини*) махсус ўрганмоқ; (*қайсидир соҳага*) ихтисослашмоқ (فِي); VII اِنْخَصَى бичилган, ахта қилинган бўлмоқ

– إِخْصَائِيٌّ мутахассис; ишнинг кўзини б - ладиган; ~ فِي أَمْرَاضِ الْعَيْنِ кўз касалликлари бўйича мутахассис

– إِخْصَائِيَّةٌ ихтисос; мутахассислик

– خِصَاءٌ ахта қилиш, бичиш (*ҳайвонлар ҳақида*)

– خَصِيٌّ *кўп.* خِصْيَانٌ 1. бичилган; 2) бепушт; ҳарам оғаси (бичилган қул)

– خُصْيَةٌ *ик. с.* خُصْيَتَانِ *кўп.* خُصًى *анат.* мояк, тухум; ◊ خُصَى الْكَلْبِ *ёки* خُصَى الثَّعْلَبِ *бот.* солиб, орхис (*илдизидан дори тайёрланадиган кўпйиллик ўт-алаф*)

– مَخْصِيٌّ ахта қилинган, бичилган; ~ حِصَانٌ ахта от

I خَضَّ (*а/у*) خَضٌّ 1) силкимоқ, қоқмоқ, силкитмоқ, қимирлатмоқ, силтамоқ; ирғитмоқ, отмоқ, ташламоқ; чайқатмоқ, чайқалтирмоқ, лойқалатмоқ; اللَّبَنَ ~ сут-ни кувлаб мой олмоқ; الزُّجَاجَةَ ~ шишадаги суюқликни чайқалтирмоқ; 2) қаттиқ қойимоқ, қаттиқ танбиҳ бермоқ; қаттиқ қўрқитмоқ (чўчитмоқ); II خَضَّضَ сочмоқ, кўмиб юбормоқ, безамоқ, ясатмоқ (*ялтироқ тангачалар, зар иплар ҳақида*); VII اِنْخَضَّ 1) силкинган, қимирлатилган, қоқилган силтанган бўлмоқ; 2) чўчиган, қўрққан, ҳаяжонланган бўлмоқ

– خَضٌّилкиш, қоқиш, қимирлатиш; اللَّبَنِ ~ кувлаш, сутдан мой олиш

خُضَّةٌ *кўп.* خُضَضٌ, أَخْضَاضٌ 1) бурчак; 2) томон, тараф

– خَضَاضٌ қиймати юқори бўлмаган тақинчоқлар; ~ رَجُلٌ аҳмоқ одам

– خَضَضٌ чўрилар тақадиган оқ рангли мунчоқ

– خَضَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) қаттиқ ҳаяжон, изтироб; ларза, тебраниш, титраш, ларзага келиш; 2) руҳий ларза, путур; қўрқув, ваҳима

– مَخْضُوضٌ[1] кувланган, ёғи олинган сут (*Ироқда*)

مَخْضُوضٌ[2]: ~ مَكَانٌ нам жой, ҳўл ер

I (خَضَبَ) خَضَبَ (*и*) خَضْبٌ бўямоқ; خَضَبَ (*а*) خُضُوبٌ зангори бўлмоқ, яшил бўлмоқ; II خَضَّبَ = I; VIII اِخْتَضَبَ бўялмоқ; XII اِخْضَوْضَبَ қўкармоқ, кўм-кўк (ям-яшил) бўлмоқ

– خَاضِبٌ *эск.* баҳорги кўк ўтларни еганидан сўнг ёки шаҳвоний мастликдан туёқлари тўқ ранг олган нар (эркак) туяқуш

– خِضَابٌ ранг, бўёқ модда

– خَضْبٌ 1) бўяш; 2) пигмент, ранг

– خَضِيبٌ бўялган, бўяб қўйилган

– مَخْضَبٌ тоғора, тос

خَضْخَضَ 1) силкимоқ, қоқмоқ, силкитмоқ, қимирлатмоқ; ирғитмоқ, отмоқ, ташламоқ; 2) шилдирамоқ, жилдирамоқ; 3) чайқамоқ, чайқаб ташламоқ, чаймоқ; تَخَضْخَضَчайқалмоқ, тўлқинланмоқ

– خُضَاخِضٌ 1) сердарахт ва серсув ер, жой; 2) қорни катта, семиз (*одам*).

– خَضْخَضَةٌ 1) силкиш, қоқиш, силкитиш, қимирлатиш; ирғитиш, отиш, ташлаш; 2)

шилдираш, жилдираш; 3) чайқаш, чайиш

I خَضَدَ (*u*) خَضْدٌ 1) синдирмоқ, парчаламоқ, бузмоқ; شَوْكَتَهُ ~ кимнингдир қудратини (*кучини*) синдирмоқ; 2) бутамоқ, кесмоқ; الشَّجَرَ ~ дарахтнинг шохларини кесмоқ; сабзига ўхшаш нами бор бирор н.ни емоқ

– خَضَدٌ[1] дарахтнинг буталган шох-шабба ва тиканлари

– خَضِيدٌ[2] = خَضِيدٌ

– خَضِيدٌ буталган, кесилган

– خَضِيدٌ=مَخْضُودٌ 1) *эск.* барглардан тозаланган шох

I خَضِرَ (*a*) خَضَرٌ кўм-кўк, ям-яшил бўлмоқ, кўкараётган бўлмоқ; II خَضَّرَ ям-яшил қилмоқ; الأَرْضَ ~ ерни экиб (сепиб) банд қилмоқ; III خَاضَرَ мевани хомлигича (пишмай туриб) сотмоқ; IX اخْضَرَّ 1) ям-яшил бўлмоқ, кўкармоқ; 2) кўкат (майса) билан қопланмоқ, кўм-кўк барг чиқармоқ; XII اخْضَوْضَرَ яшил бўлмоқ

– أَخْضَرُ *мн.* خُضْرٌ خَضْرَاءُ *кўп.* 1) яшил, зангори, кўк; 2) хом, ғўр, думбул, етилиб пишмаган; 3) тиниқ, шаффоф, соф; янги, тоза; الْمَاءُ الْعَذْبُ الْ~ тоза чучук сув; ◊ الْخَضْرَاءُ осмон; خَضْرَاءُ الدِّمَنِ гўнгқўнғиз; الأَخْضَرَانِ ик. *с.* ўтлар ва дарахтлар; اكْتَسَحَ الْ~ وَ الْيَابِسَ ҳамма нарсани йўқ (яксон) қилмоқ (*довул, бўрон ҳақида*); أَتَى عَلَى الْ~ وَ الْيَابِسِ ҳамма нарсани бутунлай йўқ қилмоқ (*ёнғин ҳақида*)

– اخْضِرَارٌ кўкариш, майса билан қопланиш; кўкат, майса

– خَضَارٌ 1) зангори, яшил, кўк ранг; кўкат; 2) полиз экинлари

– خُضَارٌ *кўп.* اتٌ ـ майса, ўт, ўсимликлар; барглар, полиз экинлари

– خَضَارٌ сув қўшилган сут

– خَضَّارٌ кўкатфуруш; кўкат, полиз экинлари сотувчи

– خُضَارِيٌّ *кўп.* خَضَارِيُّ ёввойи ўрдак

– خَضِرٌ зангори, яшил ранг, кўкат

– خَضِرٌ кўкараётган, сабза ураётган; яшил ранг, кўк

– خُضْرٌ, خُضُرٌ кўк резавор, сабзавот

– خِضْرٌ[1]: الْ~ Хизр алайҳиссалом

– خَضْرٌ[2]: ا مضرًا ذَهَبَ دَمُهُ ~ унинг қони бекордан-бекор тўкилди

– خَضْرَاءُ : الْقُبَّةُ الْخَضْرَاءُ осмон

– خُضْرَةٌ 1) яшил ранг; 2) майса, ўт-ўлан; 3) кулранг (*ҳайвонларга нисбатан*); буғдой ранг (*одамларга нисбатан*)

– خُضْرَوَاتٌ, خَضْرَوَاتٌ *кўп.* кўкатлар, сабзавотлар

– خُضَرِيٌّ *кўп.* خُضَرِيَّةٌ = خَضَّارٌ

– خَضِيرٌ = خَضِرٌ

– خُضَيْرِيٌّ *зоол.* зангори чумчуқ; ~ بَطٌّ ёвойи ўрдак

– مُخَاضَرَةٌ мева пишиб етилмай туриб, холигича савдо қилиш

– مَخْضَرَةٌ 1) кўкат; чимзор; 2) ўтлоқ, яйлов

– مُخْضَوْضَرٌ яшил, кўм-кўк; الأَوْدِيَةُ الْ~ةُ кўм-кўк водийлар

– يَخْضُورٌ хлорофил (*ўсимликка яшил ранг бериб турувчи модда*)

– يَخْضُورِيٌّ: ~ لاَ ~ةُ النَّبَاتَاتُ اللاَّ хлорофилсиз; хлорофилсиз ўсимликлар

(خضرم) تَخَضْرَمَ икки давр оралиғида яшамоқ; *фольк.* кўп даврларда яшамоқ

– خِضْرِمٌ *кўп.* خَضَارِمُ бой, сероб, мўл-кўл, саховатли; ~ بَحْرٌ сув *кўп.* бўлган денгиз

– خُضَرِمٌ эчкиэмарнинг боласи

– مُخَضْرَمٌ 1) (*исломгача бўлган даврнинг охири ва исломнинг бошларида яшаган*) шоир; 2) синфида иккинчи йилга қолган ўқувчи

I خَضَعَ (*a*) خُضُوعٌ 1) (*к. гадир*) бўйсунмоқ, итоат этмоқ (لِ); 2) қарам бўлмоқ, измида бўлмоқ, боғлиқ бўлмоқ; النَّجْمُ ~ юлдуз бота бошлади; II خَضَّعَ қарам қилмоқ, бўйсундирмоқ; IV أَخْضَعَ қарам қилмоқ; бўйсундирмоқ, тинчитмоқ, тийиб қўймоқ; VI تَخَاضَعَ итоаткорлик қилмоқ; VII انْخَضَعَ бўйсунмоқ, итоат этмоқ

– إِخْضَاعٌ итоат эттириш, бўйсундириш

– خَاضِعٌ *кўп.* خُضَّعٌ 1) итоаткор, гапга кирадиган; خَادِمُكُمُ الْ~ Сизнинг итоаткор қулингиз (*ёзишмаларда*); 2) (*к. нингдир*) қўл остидаги, қарамоғидаги (لِ); 3) қарам, боғлиқ бўлган; الأَقْطَارُ الْ~ةُ қарам мамлакатлар; *кўп.* خَوَاضِعُ *эск.* бошини қуйи солган (*туяқуш, оқу*)

– خَضْعَةٌ ёки خَضَعَةٌ қилич ёки қамчининг овози

– خُضَعَةٌ сертакаллуф, сермулозамат

– خَضُوعٌ *кўп.* خُضُعٌ итоаткор, гапга кирадган

– خُضُوعٌ 1) итоаткорлик; бўйсуниш, итоат этиш; 2) боғлиқлик

– خَضِيعَةٌ ҳайвонларнинг қорнидан чиқадиган овоз

(خضل) II خَضَّلَ ҳўлламоқ, намламоқ; ивитмоқ; IV أَخْضَلَ = II; IX اخْضَلَّ ҳўлланмоқ, ҳўл (*нам*) бўлмоқ; XI اخْضَالَّ шохлари ва барглари баравж бўлмоқ (*дарахт ҳақида*) XII اخْضَوْضَلَ = IX

– خَضِلٌ 1) нам, ҳўл; ивиган; 2) янги, тоза, сўлмаган, бокир, бикр; ~ عَيْشٌ фаровон, тўкин-сочин ҳаёт; ~ شِوَاءٌ яхшилаб пиширилган қовурдоқ; ~ سِنَانٌ қопнинг нами, ҳўли

– خَضِيلَةٌ сувликка яқин жойдаги боғ

I خَضَمَ (*u*) خَضْمٌ иштаҳа билан емоқ; оғизни тўлдириб емоқ, лаппиллатиб емоқ

– خِضَمٌّ океан; денгиз; الْكِفَاحِ ~ *маж.* кураш тўлқини; غَرِقَ فِي ~ مِنَ التَّفَاؤُلِ *маж.* ўта некбин (*оптимистик кайфиятда*) бўлмоқ

– خَضَمٌّ қўли очиқ, сахий, (*аёлларга нисбатан қўлланилмайди*)

– خُضَّمَةٌ бирор н.нинг каттаси, қўполи бесўнақайи

– خَضِيمَةٌ ўт-ўланлар кўп ўсиб ётган ер

I خَطَّ (*a/y*) خَطٌّ 1) чизиқ чизмоқ; (*н. нингдир устига*) чизмоқ (عَلَى); خَطًّا (الشَّطْرِ) تَحْتَ ~ الْعِبَارَةِ иборанинг (*сатрнинг*) остига чизмоқ; 2) ёзиб, чизиб қўймоқ; (*режани*) белгилаб олмоқ; 3) ўсиб чиқмоқ (*мўйлов ҳақида*); ◊ ~ةُ الشَّيْبُ унинг соч-соқоли оқарди; II خَطَّطَ 1) чизмоқ, чизиқ чизмоқ; 2) чегараламоқ, марза олиб ажратмоқ; белги билан (қозиқ билан) белгиламоқ; 3) режалаштирмоқ, лойиҳалаштирмоқ; 4) эгат (жўяк, ариқ) очмоқ; 5) ола-була, йўл-йўл қилмоқ (*мас., газмолни*); 6) бўямоқ; الْحَوَاجِبَ ~ қошни бўямоқ; الْوَجْهَ ~ юзни бўямоқ; V تَخَطَّطَ бўямоқ (*қошни, юзни*); VII انْخَطَّ чизилган, ёзилган бўлмоқ; VIII اخْتَطَّ 1) (*н. нидир*) ўзи учун чизмоқ, белгиламоқ; 2) марза қилиб, чегаралаб ажратиб олмоқ; 3) ўзининг режасини (*ҳатти-ҳаракатини*) белгилаб олмоқ; لِنَفْسِهِ قَاعِدَةً ~ ўзи учун қоида белгилаб олмоқ; 4) режалаштирмоқ, режа тузмоқ; қурмоқ, асос солмоқ (*мас., шаҳарга*); 5) (*қайсидир*) чизиқда, қаторда жойлашган бўлмоқ (فِي); 6) соқол-мўйлови сабза урган бўлмоқ

– تَخْطِيطٌ 1) планга (режага) олиш, ўлчаш; марза тортиш; الْبُلْدَانِ ~ жўғрофия (география); الْحُدُودِ ~ чегарани аниқлаш, белгилаш, фарқлаш, ажратиш; 2) режалаштириш; лойиҳалаштириш; الْ~ الاقْتِصَادِيُّ *ёки* ~ الاقْتِصَادِ иқтисодни режалаштириш; ~ الْمُدُنِ шаҳарни лойиҳалаштириш; 3) эгат (жўяк) олиш; ариқ очиш; 4) *кўп.* اتٌ ـ план, режа; лойиҳа; чизма; ◊ ~ الْحَوَاجِبِ қошни бўяш

– تَخْطِيطِيٌّ планга, лойиҳага тааллуқли; планли; лойиҳали

– خَطٌّ *кўп.* خُطُوطٌ 1) хат, чизиқ; الْ~ الْعَامُّ бош йўналиш (режа); الْ~ الْمُتَقَطِّعُ узуқ-узуқ чизиқ (*пунктир*); الْ~ الْمُنَقَّطُ нуқтали чизиқ; ~ الْحُدُودِ чегара чизиғи; ~ تِلِغْرَافِيٌّ телеграф линияси; الْ~ الْكَهْرَبَائِيُّ, لِنَقْلِ وَ تَوْزِيعِ الْكَهْرَبَاءِ

электр узатиш линияси; خُطُوطُ الْكَهْرَبَاءِ ذَاتُ الْجُهْدِ الْعَالِي юқори кучланишли токни уз - тиш линиялари; خُطُوطُ الْقُوَى (*магнит майдонининг*) куч чизиқлари; ~ التَّجْمِيعِ йиғиш линияси (*заводлардаги потокда*); الْخَارِجُ ~ الْأَرْضِيُّ (الْهَوَائِيُّ) الْجَوِّيُّ ~ الْ ташқи антенна; الْجَوِّيُّ (الْمُبَاشِرُ) إِلَى ... ~ الْ ерга уланган сим; ~ السَّيْرِ ~ *ёки* ~ السَّفَرِ маршрут, босиб ўтиладиган йўналиш, йўналиш; ~ سِكَّةِ الْحَدِيدِ темир йўл; ~ رَئِيسِيٌّ магистраль (*катта асосий қатнов йўли*); ~ أَنَابِيبِ النِّفْطِ нефть қувури; ~ الْاسْتِوَاءِ экватор, хатти устуво; ~ الْاعْتِدَالِ тенгкунлик чизиғи; ~ نِصْفِ النَّهَارِ ~ *ёки* ~ الزَّوَالِ *ёки* (الطُّولِ) طُولِيٌّ ~ *ёки* ~ الْهَاجِرَةِ меридиан; узунлик; ~ الْأَرْضِ параллел; кенглик; ~ الْ الْمُسْتَقِيمُ тўғри чизиқ; عَلَى مُسْتَقِيمٍ ~ бутунлай, тўлалигича, мукаммал; عَلَى طُولِ الْ ~ барча йўналишлар бўйича; ~ الْهُجُومِ *спорт.* ҳужум чизиғи; ~ الْابْتِدَاءِ *спорт.* старт (*мусобақанинг бошланиш нуқтаси, пайти, чизиғи*); ~ النِّهَايَةِ *спорт.* финиш (*мусобақанинг тугаш нуқтаси, пайти, чизиғи*); ~ تَقْسِيمِ الْمِيَاهِ сув айиргич, элиш; ~ الْمَاءِ ~ *ёки* ~ الْعَوْمِ ватерлиния (*кемаанинг сувга ботиш чизиғи*); خُطُوطُ الْكَفِّ кафт чизиқлари; خُطُوطُ الْمُوَاصَلَاتِ алоқа (коммуникация) йўллари; الْخُطُوطُ الْبَرِّيَّةُ وَ الْبَحْرِيَّةُ وَ الْجَوِّيَّةُ қуруқлик, сув ва ҳаво йўллари; الْخُطُوطُ الْأَمَامِيَّةُ *ҳарб.* олдинги (жанг бораётган) чизиқлар; 2) йўл-йўл чизиқлар; из, йўл; эгат, жўяк; йўл, катта текис йўл; رَايَةُ الْخُطُوطِ وَ النُّجُومِ АҚШ давлат байроғи; 3) қатор; саф; 4) хат, ёзув, дастхат; *шунингдек:* عِلْمُ الْ ~ хаттотлик; دَقِيقٌ ~ майда ёзув; الْ ~ الْكُوفِيُّ куфий ёзуви, хати; الْ ~ الْمِسْمَارِيُّ *ёки* الْ ~ الْإِسْفِينِيُّ миххат; ~ الْمُؤَلِّفِ автограф, муаллифнинг ўз хати; زَادَ عَلَى هَذَا الْمَكْتُوبِ بِخَطِّ يَدِهِ مَا يَأْتِي ... бу ма - тубга у ўз қўли билан қўйидагиларни илова қилди; 5) хусусият, равиш; بِخُطُوطٍ قَصِيرَةٍ қисқа равишда баён қилганда, қисқа қилиб айтганда, қисқача баён қилганда ... الْخَطُّ *ёки* الْخَطُّ Ал-Хатт (*Баҳрайндаги бандаргоҳнинг номи бу бандаргоҳ ўзининг найзалари билан ном чиқарган*)

– خُطَّةٌ *кўп.* أَخْطَاطٌ квартал; район, ноҳия, шаҳарнинг бир қисми; маҳалла

– خَطَّاطٌ 1) хаттот; 2) хаттотлик (каллигр - фия) ўқитувчиси

– خُطَّةٌ *кўп.* خُطَطٌ 1) ахлоқ доираси, ҳаракат тарзи, тактика; الْخُطَطُ الْحَرْبِيَّةُ *ҳарб.* тактика (*тайёргарлак кўриш ва жанг олиб бориш тарзи*); 2) режа, план; ~ الْعَمَلِ иш режаси; الْ ~ الْخُمَاسِيَّةُ (الْخَمْسِيَّةُ) беш йиллик режа خُطَطُ التَّعْلِيمِ الدِّرَاسَةِ *ёки* خُطَطُ التَّعْلِيمِ ўқув ражалари; 3) йўналиш; 4) усул, услуб; 5) *эск.* мансаб; 6) *эск.* қадр-қиммат 7) бир тутам соч

– خُطَّةٌ *кўп.* خُطَطٌ жой; ернинг бир қисми

– خَطَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ чизиқча, чизиқ

– خَطُوطٌ ерда оёқ изини қолдириб юрадиган (*одам*), оёғини судраб юрадиган (*одам*)

– خَطِّيٌّ[1] 1) чизиқли; 2) хаттий, ёзма, қўлёзма; ~ بَيَانٌ ёзма баён, тушунтириш хати; ~ ёзма равишда 3) *тар.* хаттий найза (*бу найза Ямандаги ясалган найзаси билан танилган Хатт шаҳри номи билан боғлиқ*)

– خَطِّيٌّ[2] Ал-Хаттий (الْخَطُّ *сўзидан нисбий сифат*); ~ رُمْحٌ Ал-Хаттий бандаргоҳидан сотиб олинган найза

– مَخَطٌّ *кўп.* مَخَاطُّ = مِخْطَاطٌ

– مِخْطَاطٌ *кўп.* مَخَاطِيطُ чизғич, жазбар

– مُخَطَّطٌ 1. 1) режали, планли; الْاقْتِصَادُ الْ ~ режали (режалаштирилган) иқтисод; 2) расм солиб безатилган, безалган; ~ رَسْمٌ чизма, тарх, схема; 3) буялган; 4) йўл-йўл, ола-була; 2. *кўп.* ـَاتٌ чизма, тарх, схема, эскиз, хомаки нусха; хомқолип; хомаки режа, лойиҳа

– مُخَطِّطٌ режалаштирувчи

– مَخْطُوطٌ, مَخْطُوطَةٌ *кўп.* ـَاتٌ қўлёзма

I خَطِئَ (*а*) خَطْءٌ, خَطَأٌ 1) хато қилмоқ, адашмоқ, хатога йўл қўймоқ, янглишмоқ; 2) гуноҳ (айб) иш қилмоқ; II خَطَّأَ хато (нотўғри) деб билмоқ; нотўғри деб айбламоқ; айбдор (гуноҳкор) деб билмоқ; IV أَخْطَأَ адашмоқ, хато қилмоқ, хатога (гуноҳга) йўл қўймоқ; (*н. нидир*) нотўғри қилмоқ; الْاسْتِعْمَالَ ~ (*сўз ва б. ларни*) нотўғри ишлатмоқ; الْغَرَضَ ~ нишонга уролмаслик; الْفَهْمَ ~ нотўғри тушунмоқ; بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ ~ бир нарсани бошқа нарса деб қабул қилмоқ; فِي الْاسْتِنْتَاجِ ~ нотўғри хулоса қилмоқ; فِي التَّرْجَمَةِ (النَّقْلِ) ~ нотўғри таржима қилмоқ; فِي الْحِسَابِ ~ нотўғри ҳисобламоқ; V تَخَطَّأَ = IV

– خَاطِئٌ 1. 1) гуноҳ қилаётган, адашаётган; 2) хато; مِنَ الْأَسَاسِ ~ هَذَا бу асос эътибори билан нотўғри; 2. *кўп.* خَطَأَةٌ 1) гуноҳкор; 2) бузувчи, бузғунчи

– خَاطِئَةٌ 1. гуноҳ қилаётган (*аёл*); адашаё - ган (*аёл*); 2. *кўп.* خَوَاطِئُ гуноҳкор (*аёл*)

– خَطْءٌ гуноҳ

– خَطَاءٌ *кўп.* أَخْطِئَةٌ *ёки* خَطَأٌ *кўп.* أَخْطَاءٌ хато, гуноҳ, янглиш; ~ تَافِهٌ арзимас хато; ~ جَسِيمٌ қўпол хато; ~ يَسِيرٌ кичик хато; ~ غَيْرُ مَقْصُودٍ тасодифий хато; ~ لَفْظِيٌّ талаффуздаги хато; ~ وَ صَوَابٌ матбаа хатолари руйхати; ~ الطَّبْعِ теришда, босишда йўл қўйилган хато; ~ فِي الْحِسَابِ ҳисобда янглишиш; ~ بِالْ ~ *ёки* янглишиб, хато қилган ҳолда

– خَطِيئَةٌ, خَطِيئَةٌ *кўп.* خَطَايَا айб; гуноҳ; ~ مُمِيتَةٌ кечирилмас гуноҳ; 2) жиноят; катта хато

– مُخْطِئٌ 1) янглишаётган, адашаётган; 2) хато, янглиш, нотўғри

I خَطَبَ[1] (خطب) (*у*) خَطَابَةً خُطْبَةً 1) нутқ сўзламоқ; 2) хутба ўқимоқ; خَطُبَ (*у*) خَطَابَةً хатиблик қилмоқ, хатиб бўлмоқ; خَطَبَ[2] (*у*) خَطْبَةً, خَطْبٌ совчи юбормоқ, қизни кели - ликка сўрамоқ; унашмоқ, нон ушатмоқ, фотиҳа қилмоқ, оқлиқ бермоқ (олмоқ); ◊ ~ وُدَّهُ кимнингдир дўстлигига (хайрхоҳлигига) эришмоқ; II خَطَّبَ 1) совчи юбормоқ; 2) эрга бермоқ; III خَاطَبَ 1) (*к. билан*) *дир*) гаплашмоқ; музокара олиб бормоқ; 2) (*к. гадир*) юзланмоқ, мурожаат қилмоқ; (*к. га - дир*) ёзмоқ; VI تَخَاطَبَ 1) ўзаро гаплашмоқ, суҳбатлашмоқ; музокара олиб бормоқ; 2) бир-бири билан хат ёзишмоқ; VII انْخَطَبَ турмушга берилган (эрга берилган) бўлмоқ (*қиз ҳақида*); VIII اخْتَطَبَ = I

– تَخَاطُبٌ суҳбат; музокаралар; ~ لُغَةُ الْ жо - ли тил

– خَاطِبٌ *кўп.* خُطَّابٌ 1. 1) гапирувчи, нутқ сўзловчи, сўзга чиққан; 2) (*аёлнинг*) кўнглини олувчи, хушторлик қилувчи; 2. 1) нотиқ, сўзамол; 2) куёв; 3) совчи, куда

– خَاطِبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) келин; 2) совчи, куда

– خِطَابٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) нутқ; الْعَرْشِ ~ подшолик сўзи; 2) хат; ёзма хабар (ахборот); اعْتِمَادٍ ~ аккредитив; تِجَارِيٌّ ~ тижорий хат; تَوْصِيَةٍ ~ тавсиянома; دَوْرِيٌّ ~ циркуляр (*юқори ташкилотлардан қуйи ташкилотларга юборилган фармойиш, кўрсатма*); الضَّمَانِ ~ кафолатнома; مَفْتُوحٌ ~ очиқ хат; مُوصًى عَلَيْهِ ~ буюртма хат; ◊ فَصْلُ الْ ~ сўнгги қарор

– خَطَابَةٌ 1) нутқ сўзлаш; 2) хутба ўқиш

– خَطَابَةٌ 1) имом-хатиблик; 2) *шунингдек:* فَنُّ الْ ~ нотиқлик санъати; нутқ; عِلْمِيَّةٌ ~ ле - ция, маъруза; دِينِيَّةٌ ~ хутба

– خِطَابِيٌّ нотиқликка оид; риторик; عِبَارَاتٌ ~ـَةٌ риторик иборалар; حَفْلَةٌ ~ـَةٌ митинг

– خَطَابِيَّةٌ хитобийлар (*шиа мазҳабидаги оқимлардан бири*)

– خُطُوبٌ *кўп.* خَطْبٌ ғам, кулфат, бахтси - лик; ◊ مَا ~ـُكَ؟ а) сенга нима қилди?; сен

нима хоҳлайсан?; مَا ~ هَذَا التَّمْزِيق нимага бу узуқ-юлуқ?; бу ўзилиш қаердан пайдо бўлди?

– خطبٌ[1] *кўп.* أَخْطَابٌ куёв

– خَطْبٌ[2] нарса; جَلِيلٌ ~ هَذَا бу шарафли нарса

– خُطْبَانٌ зангор йўлли сариқ рангдаги ўсимлик

– خُطْبَةٌ *кўп.* خُطَبٌ 1) нутқ, сўз; عِلْمِيَّةٌ ~ ле - ция, маъруза; خِتَامِيَّةٌ ~ сўнгги (охирги) сўз; *шунингдек:* دِينِيَّةٌ ~ хутба

– خطبةٌ[1] келин

– خَطْبَةٌ[2] *кўп.* خَطَبٌ совчи қўйиш (*ёки*) со - чи бўлиш; унаштириш; фотиҳа

– خُطْبَةٌ = خَطْبَةٌ[2]

– خطيبٌ *кўп.* خُطَبَاءُ 1. унаштирилган; 2. 1) нотиқ; 2) имом-хатиб; 3) куёв

– خَطِيبَةٌ, خِطْبَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ келин

– مُخَاطَبٌ 1) мурожаат қилинаётган киши; 2) *грам.* иккинчи шахс

– مُخَاطَبَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ суҳбат; музокаралар; ~ بِالْكَافِ (*к. гадир*) "сен" деб мурожаат қилиш

– مَخْطُوبٌ 1. унаштирилган, фотиҳа қилинган; 2. куёв

– مَخْطُوبَةٌ 1. унаштирилган, фотиҳа қилинган (*қиз*); 2. *кўп.* اتٌ ـَ келин

I (خطر) خَطَرَ[1] (*у, и*) خَطَرَانٌ 1) (*н. билан дир*) силкитмоқ, қоқмоқ, силтамоқ (ب); خَطَرَ (*у,и*) فِي مِشْيَتِهِ خَطَرَانٌ ~ икки қўлни юқори кўтариб ва тушириб юрмоқ; بِيَدِهِ ~ қўлни олдинга ва орқага силтаб юрмоқ; الْجَمَلُ ~ بِذَنَبِهِ туя думини онда-сонда кўтариб, сонига уриб юрди 2) силкинмоқ, тебранмоқ, чайқалмоқ, қимирламоқ; тебраниб кетмоқ; намойишкорона юрмоқ; у ёқ-бу ёққа юриб турмоқ; فِي الْغُرْفَةِ ~ хонада юрмоқ; 3) ўзини катта тутмоқ, гердаймоқ; خَطَرَ[2](*у*) خُطُورٌ (*к. дир*) эсга, каллага келмоқ (لِ); فِي بَالِهِ ~ *ёки* بِبَالِهِ ~ эсламоқ; خَطَرَتْ عَلَى ذِهْنِهِ هَذِهِ الْمُخَاطَرَةُ *ёки* خَطَرَتْ لَهُ بِبَالِ هَذِهِ الْفِكْرَةُ бу фикр унинг миясига келди; لَمْ يَخْطُرْ بِالْبَالِ ақлга келмаган, кутилмаган, тасодифий; خَطَرٌ, خَطِرٌ (*у*) خُطُورَةٌ 1) жиддий (муҳим, диққатга сазовор) бўлмоқ; 2) хатарли бўлмоқ; III خَاطَرَ 1) гаров ўйнамоқ, гаров боғлашмоқ, бас боғламоқ; 2) таваккал қилмоқ, (*н. нидир*) хавф остида қолдирмоқ, (*н. нидир*) қартага тикмоқ (ب); VI أَخْطَرَ хабар қилмоқ, билдирмоқ; огоҳ (воқиф) қилмоқ; огоҳлантирмоқ; V تَخَطَّرَ 1) виқор билан юрмоқ; 2) кеккаймоқ, гердаймоқ; фахрланмоқ; 3) отни гижинглатиб юрмоқ; 4) қимирламоқ, силкинмоқ, тебранмоқ, титрамоқ; VI تَخَاطَرَ бир-бири билан гаров ўйнамоқ; VI تَخَاطَرَ ◊ ~ تِ الْفُحُولُ بِأَذْنَابِهَا туялар бир-бирлари билан уришишга шайланиб, думларини тез-тез силкита бошладилар

– إِخْطَارٌ *кўп.* اتٌ ـَ хабар қилиш, огоҳлантириш

– تَخَطُّرٌ 1) виқор билан юриш; 2) кеккайиш; манманлик; 3) отни гижинглатиб юриш; 4) силкиниш, тебраниш

– خَاطِرٌ *кўп.* خَوَاطِرُ 1) фикр, ғоя; тушунча; سُرْعَةُ تَوَارُدِ الْخَوَاطِرِ фикрларнинг мос келиши; ~ الْ зеҳни ўткирлик, зийраклик, топқирлик; سَرِيعُ ~ الْ тез тушунадиган, зукко, идрокли; خَطَرَ لَهُ الْ ~ унинг миясига фикр келди; 2) ақл; *кўп.* ақлий қобилиятлар; لَمْ يَلُرْ بِـ ـي менинг ақлимга келмабди!, бу миямга ҳам келмабди!; 3) кўнгил, юрак; أَخَذَ بِـ ـهِ кимнидир юпатмоқ, овутмоқ, кўнглига тасалли бермоқ; أَخَذَ عَلَى ـهِ хафа бўлмоқ, кўнглига олмоқ; كَدَّرَ ـهُ кимнидир хижолатга солмоқ, кўнглига ғулғула солмоқ; كَسَرَ ـهُ кимнинг-дир дилини оғритмоқ; ~ عَنْ طِيبِ *қар.* طِيبٌ; 4) хоҳиш, истак: عَلَى ـكَ сенинг хоҳишингга кўра; ~ عَلَى غَيْرِ хоҳламасдан, истамай; لِأَجْلِ ـي мен учун; إِكْرَامًا لِـ ـكَ ёки إِرْضَاءً لِـ ـكَ сен учун, сенинг ҳурматинг учун, сени деб; 5) *халқ.* меҳмон; ◊ !ـكَ ~ кўришгунча!

– خَاطِرَةٌ *кўп.* خَوَاطِرُ хотира, фикр, хаёл, ақл

– خَطَّارٌ[1] *кўп.* اتٌ ـَ 1) палахмон; сопқон; минжаниқ (*қадимий тош отиш қуроли*); 2) тебрангич, капгир, маятник (*соатдаги*)

– خَطَّارٌ[2] силкиниб турувчи; ~ رُمْحٌ чиқиб-тушиб турган найза; بِالرُّمْحِ ~ رَجُلٌ найза тиқувчи

– خَطَرٌ *кўп.* أَخْطَارٌ 1) хатар, хавф, қалтис иш; хавотирлик, ваҳима; ~ الْحَرْبِ уруш хавфи; الْ ~ الذَّرِّيُّ атом хавфи; مُحْدِقٌ ~ хавфли хатар; إِشَارَةُ الْ ~ хавф-хатар аломати; جَرَسُ الْ ~ бонг, жом, қўнғироқ; أَوْقَعَهُ فِي ~ кимнидир хатарга гирифтор қилмоқ; عَرَّضَهُ لِلْ ~ кимнидир хатарга дучор қилмоқ; شَكَّلَ أَكْبَرَ الْ ~ عَلَى ... ... учун катта хавф туғдирмоқ; 2) дов, (*қимор да*) тикилган пул; 3) муҳимлик, аҳамиятга моликлик, нуфуз; шараф, обрў, эътибор; ~ ذُو муҳим, эътиборга молик, нуфузли

– خَطِرٌ хавфли, хатарли; صِنَاعَةٌ ~ ـةٌ зарарли ишлаб чиқариш

– خِطْرٌ *кўп.* أَخْطَارٌ 1) бўёқчиликда ишлатиладиган ўсимлик; 2) туялар тўдаси; 3) сув қўшилган сут

– خَطَرَانٌ силкиниш, тебраниш; ~ الرُّمْحِ найзанинг гоҳ кўтарилиб, гоҳ тушиши (*жангда*);

– خَطْرَةٌ *кўп.* خَطَرَاتٌ 1) лаҳза, он, пайт; гал, сафар, навбат, вақт; هَذِهِ لَيْسَتْ أَوَّلَ ~ تَسْأَلُنِي فِيهَا هَذَا السُّؤَالَ сен мендан бу саволни б - ринчи марта сўраётганинг йўқ; 2) фикрнинг ўзгариши; خَطَرَاتُ نَفْسِهِ кимнингдир ички ҳаяжони, изтироби; ◊ خَطَرَاتُ الرِّيحِ енгил шамол эсиши, шабада

– خُطَرِيٌّ *кўп.* خُطَرِيَّةٌ 1. (*н. нидир*) талабгор бўлиб, отилиб чиқиб қилувчи; 2. кўнгилли, ўз ихтиёри билан отилиб чиққан киши

– خُطُورَةٌ 1) муҳимлик, эътиборга моликлик; 2) хатарлилик

– خَطِيرٌ[1] 1) муҳим, эътиборга лойиқ; ~ الشَّأْنِ муҳим; 2) юқори, шарафли, нуфузли

– خَطِيرٌ[2] тизгин, тасма, арқон

– مَخَاطِرُ *кўп.* хавф-хатар

– مُخَاطِرٌ 1) таваккал қилувчи, хата - га йўлиқувчи, таваккалчи; 2) таҳликали, қалтис

– مُخَاطَرَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ хавф-хатар, қалтис иш; مُخَاطَرَاتٌ فِي الصَّيْدِ овдаги хавфли саргузаштлар

– مُخَطِّرٌ = خَطِرٌ

خَطْرَفَ алаҳламоқ, босинқирамоқ

– خَطْرَفَةٌ алаҳлаш, босинқираш

I خَطَفَ (*а*) خَطْفٌ 1) ушлаб (тутиб, илиб, чангаллаб) олмоқ; 2) тортиб олмоқ, (*қўлидан*) юлиб олмоқ; 3) олиб кетмоқ; ўғирлаб кетмоқ, олиб қочмоқ; зўрлаб олиб кетиб қолмоқ; ~ وَلَدًا болани ўғирлаб олиб кетмоқ; 4) (*н. н - дир*) тез қилмоқ ◊ ~ الْبَصَرَ (*ёркин нур, шуъла билан*) кўзни олмоқ, қамаштирмоқ; ~ السَّمْعَ яширинча қулоқ солмоқ, гап пойламоқ V تَخَطَّفَ 1) ушлаб олмоқ; 2) талон-торож қилмоқ, тортиб олмоқ, узиб олмоқ, юлиб олмоқ; VI تَخَاطَفَ кўтариб (*ушлаб*) олмоқ, ерга туши - май илиб олмоқ; талашиб сотиб олмоқ (*мас. сотилаётган газетани*); 2) бир-бирининг қўлидан юлиб олмоқ; VII انْخَطَفَ 1) тутилган (ушланган) бўлмоқ; 2) ўғирланган бўлмоқ; 3) завқланган, мафтун бўлган бўлмоқ, жазавага тушмоқ (*қаландарлар ҳақида*); VIII اخْتَطَفَ 1) ушлаб (тутиб) олмоқ; (*н. дандир*) тортиб (юлиб) олмоқ (مِنْ); 2) тортиб олмоқ, олиб қўймоқ; олиб қочмоқ; олиб кетмоқ; يَخْتَطِفُ هَذَا الْمَرَضُ الْأُلُوفَ مِنَ الْأَرْوَاحِ бу касаллик минглаб жонларни олиб кетади; ◊ خَطَفَ وَلَدًا = ~ وَلَدًا; خَطَفَ الْبَصَرَ = ~ الْبَصَرَ

– اخْتِطَافٌ 1) олиб қочиш; тортиб олиш; 2) юлиб олиш

– اخْتِطَافٌ завқланиш, жазава (*қаландарларда*)

– خَاطِفٌ 1. 1) ушлаб (илиб) олувчи; 2)

юлиб (тортиб) олувчи; 3) олиб (ўғирлаб) кетувчи; 4) қисқа, тез; шиддатли; الْحَرْبُ ~ةٌ шиддатли уруш; زِيَارَةٌ ~ةٌ оз муддатли (қисқа) сафар; صُورَةٌ ~ةٌ бир лаҳзада олиб бўлинадиган суврат; نَظْرَةٌ ~ةٌ назар ташлаш, бир қараб қўйиш; 2. ўғри, олибқочар

– خَطَّافٌ ўғри; босқинчи

– خُطَّافٌ *кўп.* خَطَاطِيفُ 1) илгак, чангак, чангал; ~ السَّمَكِ (*балиқ овлаш учун ишлатиладиган*) чангак, илмоқ; 2) лангарнинг оёқ кафтига ўхшаш қисми; лангар; كَانَتِ السَّفِينَةُ عَلَى الْ~ кема лангарда турган эди; 3) тирноқ, чангал, чанг; 4) қалдирғоч; ~ الْبَحْرِ денгиз қалдирғочи; جَبَلِيٌّ ~ жарқалдирғоч, узунқанот; 5) шайтон

– خَطْفٌ 1) ўғирлаб кетиш, зўрлик билан олиб кетиш; 2) ушлаб олиш; رَفَعَ بِيَدَيْهِ ~ا ٩٠ كِيلُوغْرَامًا *спорт.* у бир силташда 90 кг. ни кўтарди; ~ا тез

– خَطْفَةٌ *кўп.* خَطَفَاتٌ 1) ушлаб олиш, тез ушлаш, илиш; 2) шиддат, шижоат, тез ҳаракат ~ الْبَرْقِ في шиддат билан; 3) *эск.* Ўғирлаш

– خَطَفَى *эск.* тез юриш; ابْنُ الْخَطْفَى *ат.от, мз.* Ибну-л-Хатафа

– خَطِيفٌ шошилувчи, шошилган

– خَطِيفَةٌ *кўп.* خَطَائِفُ 1) тортиб олинган; ўғирланган; ~ أَخَذَ الْفَتَاةَ келинни ўғирламоқ

– مِخْطَافٌ *кўп.* مَخَاطِيفُ лангар

– مَخْطُوفٌ 1) тутиб олинган, ушлаб олинган; 2) тез, қисқа муддатли

I خَطَلَ (*а*) خَطَلٌ 1) беҳуда гаплари вайсамоқ; 2) мақтанмоқ, катта гапирмоқ; гердаймоқ, кеккаймоқ; IV أَخْطَلَ беҳуда гапларни вайсамоқ; V تَخَطَّلَ катта кетмоқ, кеккаймоқ, ғоз юриш қилмоқ

— أَخْطَلُ *мн.* خَطْلَاءُ *кўп.* خُطْلٌ қулоғининг юмшоқ қисми узун одам; шалпангқулоқ; الْأَخْطَلُ Ал- Ахтал (*шоир*)

– خَطَلٌ беҳуда гап, сафсата; ... مِنَ الْ~ أَنَّ ... деб ўйлаш аҳмоқликдир

– خَطِلٌ аҳмоқона, беҳуда, бемаъни; رَجُلٌ ~ جَوَادٌ қўли очиқ одам, ўта саховатли одам

خَيْطَلٌ *зоол.* 1) ит; 2) мушук; 3) ҳалокат, бахтсизлик; 4) чигирткалар галаси

I خَطَمَ (*у*) خَطْمٌ нўхта *ёки* бурундуқ тақмоқ; خَطَمَ (и) خَطْمٌ *эск.* бурнига урмоқ; ◊ بِالْكَلَامِ ~ жим бўлишга мажбур қилмоқ

– أَخْطَمُ *мн.* خَطْمَاءُ *кўп.* خُطْمٌ бурни узун одам

– خِطَامٌ *кўп.* خُطُمٌ, أَخْطِمَةٌ нўхта, жилов, ти - гин;2) *ат.от, мз.* Хитом

– خَطْمٌ *кўп.* خُطُومٌ, أَخْطَامٌ тумшуқ (*мас., и - ники*); одамнинг бурни; қушнинг тумшуғи; ҳайвонларнинг тумшуғи

خَطْمِيٌّ *бот.* тугмагул, тугмачагул (*бош ювиш учун ишлатилади*)

– خَطِمٌ 1) *эск.* бурнидан калтак еган, бурнига урилган *(одам)*; 2) *ат.от, мз.* Хатим

– مِخْطَمٌ *кўп.* مَخَاطِمُ = خَطْمٌ

I (خطو) خَطَا (*у*) خَطْوٌ қадам ташламоқ, юрмоқ, қадам босмоқ, олдинга юрмоқ; خَطَوَاتٍ ~ وَاسِعَةً في ... ...да жадал қадамлар билан олға силжимоқ; ...да катта муваффақиятларга эришмоқ; V تَخَطَّى 1) у томонга ўтмоқ, қадам қўймоқ, қадам ташламоқ, ҳатлаб ўтмоқ; عَتَبَةَ ~ في الدَّارِ уй остонасидан ҳатлаб ўтмоқ; ~ في الْغُرْفَةِ хонада юрмоқ; 2) (*қонундан*) четга чиқмоқ; 3) (*хизмат поғоналарида к. дандир*) ўтиб кетмоқ; VIII اخْتَطَى юрмоқ, олға қадам ташламоқ

– خَطْوَةٌ *кўп.* خَطَوَاتٌ 1) қадам, одим; ~ إِلَى الْأَمَامِ олдинга бир қадам; ~ إِلَى الْوَرَاءِ орқага бир қадам; قَامَ بِ~ حَاسِمَةٍ في ... ...да ҳал қилувчи қадамни қўйди; 2) *шахм.* юриш

– خُطْوَةٌ *кўп.* خُطُوَاتٌ, خُطًى = خَطْوَةٌ; اتَّخَذَ الْخَطَوَاتِ الْأُولَى في... ...да биринчи қадамни қўйди; سَارَ بِخُطًى وَاسِعَةٍ (وَاثِقَةٍ, ثَابِتَةٍ) لِأَنْ (لِأَجْلِ) ... ...га дадил (ишончли, мустаҳкам) оди - лар билан бормоқ; سَارَ بِخُطًى وَئِيدَةٍ إِلَى ... хотиржамлик билан олдинга силжимоқ

خَطِيئَةٌ = خَطِيَّةٌ *қар.* خطأ

I (خطو) خَطَا (*у*) خُطُوٌّ жамланмоқ, тўпланмоқ, йиғилмоқ; IV أَخْطَى семирмоқ, семириб кетмоқ

I خَفَّ (*а/и*) خَفَّةٌ, خَفٌّ 1) енгил, енгил вазнли бўлмоқ; خَفَّ الْمِيزَانُ тарозининг бир палласи енгил келиб юқорига кўтарилмоқ; اشْتَرَى مَا ~ حَمْلُهُ وَ غَلَا ثَمَنُهُ *мтл.* вазни енг - лу, нархи баланд нарса сотиб олди; 2) озаймоқ, камаймоқ; сусаймоқ (*мас., эпидемия ҳақида*); сийраклашмоқ (*туда ҳақида*); 3) тез, чаққон, шаҳдам бўлмоқ; (*қаергадир*) шошилмоқ (إِلَى);4) *эск.* ҳурматсиз бўлмоқ; 5) *эск.* енгилтак бўлмоқ; 6) *эск.* тирик бўлмоқ;

خَفَّ لَهُ *эск.* бўйсунган бўлмоқ; *(бирор н.ни)* чин дилдан таклиф қилмоқ

II خَفَّفَ (*к. нингдир*) юкини енгиллатмоқ, озайтирмоқ (عَنْ); هَذَا عَنَّا بَلْوَانَا ~ бу бизнинг ташвишимизни озайтирди; 2) кор қилмоқ, фойдаси (нафи, ёрдами) тегмоқ (*дори ҳақида*); عَنْ أَعْصَابِهِ ~ ўз асабларини тинчлантирмоқ; 3) юмшатмоқ; مِنْ ~ صَرَامَتِهِ қаттиққўллиги сусайган бўлмоқ; 4),(*н. нидир*) пасайтирмоқ, озайтирмоқ, камайтирмоқ (*туш. к. ёки* مِنْ); 5) (*к. гадир жазони*) ўзгартирмоқ, алмаштирмоқ (عَنْ); 6) суюлтирмоқ, сув қўшмоқ; الْحَلِيبَ بِالْمَاءِ ~ сутга сув қўшмоқ; 7) қ. -х. яганалаамоқ; ўтоқ қилмоқ; 8) *грам.* ундошни ташдидсиз талаффуз қилмоқ; ◊ عَنْهُ ~ кимнидир руҳлантирмоқ, кўнглини кўтармоқ; خَفَّفَ الْهَمْزَةَ а) *грам.* ҳамзани талаффузда тушириб қолдирмоқ; V تَخَفَّفَ 1) ботинка киймоқ; 2) (*бир қисмини бошқаларга берган ҳолда*) ўз ташвишини енгиллаштирмоқ; 3) енгил бўлмоқ, енгил тортмоқ (*мас, касал*); 4) камайтирмоқ, сийраклаштирмоқ; مِنْ ثَوْبِهِ ~ кийимини бир оз (қия, жиндак) очмоқ (*мас., иссиқда*); X اسْتَخَفَّ 1) енгил, енгил вазнли, арзимас деб ҳисобламоқ; 2) қадрламаслик, эъзозламаслик; 3) эътиборсизлик билан қарамоқ, (*к. гадир*) назарга илмасдан, илтифотсизлик билан муомала қилмоқ, (*н. гадир*) беписанд, енгил қарамоқ (بِ); 4) тўлқинлантирмоқ, қўзғамоқ, ҳаяжонлантирмоқ; ~ الطَّرَبُ мусиқа уни ҳаяжонлантириб юборди

– أَخَفُّ 1 ўта енгил, оз

– أَخَفُّ 2 *мн.* خِفَافٌ *кўп.* خُفٌّ енгилтак, тентак

– اسْتِخْفَافٌ 1) енгилтакларча муносабат; 2) илтифотсизлик, бепарволик; ҳурматсизлик; ~ في менсимай (камситиб)

– تَخْفِيفٌ 1) енгиллатиш; 2) юмшатиш; ~ مِنْ حِدَّةِ التَّوَتُّرِ بَيْنَ ... وَ بَيْنَ ... ва ... лар ўртасида кескинликни юмшатиш; 3) кичрайтириш, пасайтириш; 4) алмаштириш, ўзгартириш (*мас., жазони*); суюлтириш, чапиштириш, сув қўшиш

– تَخْفِيفَةٌ *кўп.* ـاتٌ енгил уй кўйлаги

– خُفٌّ *кўп.* أَخْفَافٌ, خِفَافٌ 1) оёқ, панжа (*ҳайвонларда ва қушларда*); товон; туёқ ботинка; туфли; ◊ رَجَعَ (عَادَ) بِخُفَّيْ حُنَيْنٍ *қар.* حُنَيْنٌ

– خِفٌّ енгил, енгил вазнли, вазни енгил

– خُفَافٌ *ат.от, мз.* Хуфоф

— خَفَّافٌ, خُفَّافٌ йўнғиртош

– خِفَّةٌ 1) енгиллик, енгилвазнлик; 2) *ш - нингдек:* ~ الْعَقْلِ калтафаҳмлик; 3) тез- лик, илдамлик, уддабурронлик; ~ الْيَدِ қўлнинг чаққонлиги; أَلْعَابُ الْيَدِ фокуслар, кўзбойлағичлар; ~ الدَّمِ илтифот, марҳамат; ~ الْحَرَكَةِ ҳаракатчанлик, қўзғалувчанлик; ~ الرُّوحِ қувноқлик, ҳаётдан мамнунлик

– خُفُوفٌ 1) тезлик; шошилинчлик; 2) ш - шилинч кетиш, жўнаш

– خَفِيفٌ *кўп.* خِفَافٌ, أَخِفَّاءُ 1) енгил, енгил вазнли; ~ وَرَقٌ папирос қоғози; ноёб, сийрак,

суюқ; الشَّعْر ~ сочи сийрак, оз; لِحْيَة ~ ـة сийрак соқол; 3) кучсиз (*чой ва тамаки ҳақида*); 4) беҳуда, бефойда; 5) *шунингдек*: الْعَقْل ~ енгилтак; 6) чаққон, шаҳдам, илдам; қувноқ; الْحَرَكَة ~ ҳаракатчан, қузғалувчан; الرِّجْل ~ илдам, тез, оёқ-қўли чаққон; الرُّوح وَ الظِّل ~ шод, ҳаётидан мамнун; ёқимли, хушбўй; 7) хафиф (*шеърий вазнининг номи*); 8) осон талаффуз қилинадиган; ◊ يَدُه ~ ـة унинг қўли енгил; ذَات الْيَد ~ қўли қисқа, камбағал

– خَفِيفَة *кўп.* خَفَائِف юпқа баргсимон тилл - лардан ясалган тақинчоқ

– مُخَفَّف енгиллашган; озайган; кичрайган; суюлтирилган

– مُخَفَّف 1. 1) юмшатувчи; لِلْجَرَبَة ~ ظَرْف айбни енгиллаштирувчи ҳолат; 2) пасайтирувчи; 2) *кўп.* ـات амортизатор

– مُسْتَخِفّ 1) жирканч, манфур, илтифо - сиз, назар-писанд қилмайдиган; 2) енгилтак

I (خفت) خَفَتَ[1] (*у*) خُفُوت тинч, сокин, осуда бўлмоқ, жим бўлмоқ, тиниб (ўчиб) қолмоқ (*овоз ҳақида*); خَفَتَ[2] (*у*) خَفْت секин гапирмоқ خَفَتَ[3] (*у*) خُفَات тўсатдан ўлиб қолмоқ; III خَافَتَ (*овозни*) пасайтирмоқ (ب) IV أَخْفَتَ қулоқни кар қилмоқ, овозни босмоқ; (*к. нидир*) жим бўлишга мажбур қилмоқ; VI تَخَافَتَ аста-секин ўчмоқ, тинмоқ; пасаймоқ; шивирлашмоқ, шивирлашиб гаплашмоқ; بِالْقِرَاءَة ~ паст овозда (шивирлаб) ўқимоқ; VII انْخَفَتَ тинч, жим, ўчган бўлмоқ (*товуш ҳақида*); VIII اخْتَفَتَ жимиб, тўхтаб, тинчиб қолмоқ

– خَافِت 1) тинчиган, ўчган (*товуш ҳақида*); الصَّوْت ~ паст овозли; 2) майин, тинч, текис, доим бир хил

– خَفْتَان *кўп.* خَفَاتِين *эск.* хафтон (*ўрта асрларда бой кишилар кийган кийим*)

– خُفُوت *радио.* фединг (*радио тўлқинларни қабул қилиш пайтида келаётган сигналларнинг вақти-вақти билан ёки бетартиб равишда ўзгариб туриши*)

I خَفَجَ (а) خَفَج титроқ (қалтироқ) касалига мубтало бўлмоқ

– أَخْفَج оёғи эгри одам, қийшиқ оёқли одам

خَفْخَفَ الْقَمِيصَ الْجَدِيدَ ~ янги кўйлакни шалдиратиб овоз чиқартирмоқ الْخِنْزِيرُ ~ овоз қилмоқ, овоз чиқармоқ (*тўнғиз ҳақида*)3) بِالْعَهْد ~ ваъдага вафо қилмоқ; 4) ваъдага хилоф иш қилмоқ, хиёнаткорона иш тутмоқ خُفْدُود *ёки* خُفْدُد қуршапалакка ўхшаш қуш

I (خفر) خَفَرَ (*и*) خَفْر 1) қоравуллик (соқчилик, қўриқчилик) қилмоқ; қўриқламоқ; ҳимоя қилмоқ; 2) соқчилик қилиб (қўриқлаб, кузатиб) бормоқ; I خَفَرَ (у,и) خَفْر 3) بِالْعَهْد ~ ваъдага вафо қилмоқ; 4) ваъдага хилоф иш қилмоқ, хиёнаткорона иш тутмоқ خَفَرَ (а) خَفَر уятчан (тортинчоқ) бўлмоқ; II خَفَّرَ қўриқчилик қилмоқ, қўриқламоқ; IV أَخْفَرَ 1) ваъдани бузмоқ, ваъдага хилоф иш тутмоқ; 2) пойлоқчи қилиб тайинламоқ; V تَخَفَّرَ 1) уялмоқ, тортинмоқ; 2) (*бирор к. дан*) пойлоқчи бўлиб туришни илтимос қилмоқ (ب)

– خَافِرَة *кўп.* خَوَافِر қўриқчи кема

– خَفَارَة кучли хаё, ўта уятчанлик

– خُفَارَة қоравуллик учун тўлов (*ҳақ*)

– خِفَارَة 1) қўриқлаш, соқчилик қилиш; ҳимоя қилиш; 2) қоравуллик касби

– خَفَر[1] уятчанлик, тортинчоқлик

– خَفَر[2] қўриқчилар, соқчилар; қоравуллар; қўриқлаб (кузатиб) борувчи соқчилар; бирор кимларни *ёки* нималарнидир кузатиб борувчи ҳарбий соқчилар

– خَفِر уятчан, тортинчоқ

– خُفْرَة ҳимоя; هُوَ فِي ~ فُلَان у фалон кишининг ҳимояси остидадир

خُفْرَة ва خُفَارَة *эск.* қўриқлаш мажбурияти, жавобгарлик

– خَفِير[1] *кўп.* خُفَرَاء 1) соқчи қоравул 2) *эск.* ҳимоячи

– خَفِير[2] = خَفَر

– مُتَخَفِّر = خَفَر

– مَخْفَر *кўп.* مَخَافِر 1) пост, кузатиш *ёки* назорат қилиш жойи; 2) қоравулхона

I خَفَسَ (*и*) خَفْس 1) масхара қилмоқ, мазах (майна) қилмоқ; калака қилмоқ, устидан кулмоқ; 2) бузмоқ (*мас., қурилишни*); IV أَخْفَسَ ёмон гапларни гапирмоқ; VII انْخَفَسَ бузилган бўлмоқ; йўқ қилинган (вайрон қилинган) бўлмоқ; ◊ انْخَفَسَ! йўқол кўзимдан!

– مُخْفِس : ~ شَرَاب мияга тез таъсир қиладиган шароб

I خَفَشَ (а) خَفْش 1) заифлашмоқ, заиф бўлмоқ; 2) кўзи туғма хира бўлмоқ; 3) кўзи кичкина бўлмоқ

– أَخْفَش *мн.* خَفْشَاء *кўп.* خُفْش шабкўр *эск.* кичик кўзли ва хира кўрадиган; الأَخْفَش Ал-Ахфаш (*филолог олим*)

– خُفَّاش *кўп.* خَفَافِيش қуршапалак

– خَفَش шапкўрлик (*касаллик*)

I (خفض) خَفَضَ (*и*) خَفْض 1) камайтирмоқ, пасайтирмоқ; الأَثْمَان ~ нархларни пасайтирмоқ; 2) хўрламоқ, камситмоқ; 3) ерга урмоқ; 4) туширмоқ; الْبَصَر ~ кўзини ерга қаратмоқ; عَيْنَيْه ~ кўзларини пастга қаратмоқ; 5) *грам.* сўзни қаратқич келишигига қўймоқ; خَفُضَ (*у*) خَفَضَ 1) тинч (хотиржам) бўлмоқ (*яшаш тарзи тўғрисида*); 2) секин (аста, зўрға) эшитиладиган бўлмоқ (*мас., овоз*); II خَفَّضَ пасайтирмоқ, озайтирмоқ; ◊ خَفِّضْ عَلَيْكَ! тинчлан!, ўзингни бос!; V تَخَفَّضَ озайтирилган, туширилган бўлмоқ; VII انْخَفَضَ пасаймоқ (*сувнинг сатҳи ҳақида*); 2) паст (арзон) бўлмоқ, тушмоқ (*нарх ҳақида*)

– انْخِفَاض 1) паст кўрсаткич, қуйи даража; النِّيل ~ Нил сувининг қуйи даражаси; 2) п - сайиш, тушиш; الْحَرَارَة ~ ҳароратнинг пасайиши (тушиши); الْقُدْرَة الشِّرَائِيَّة ~ сотиб олиш имкониятининг камайиши; الْجَوِّيّ ~ метео. Атмосфера босими паст бўлган минтақа, барометрик дипрессия (зиқлик); циклон

– تَخْفِيض пасайиш, озайиш, тушиш; السِّلَاح ~ қуролларни қисқартириш; قِيمَة الْفَرَنْك ~ франк қийматининг пасайиши (д - вальвацияси)

– خَافِض 1) пасаювчи; тушувчи; الْبَصَر ~ ерга қараган ҳолда; الْجَنَاح ~ камтар, сипо, хушхулқ; عَيْش ~ фаровон ҳаёт

– خَفْض пасайиш; 2) тушиш; 3) *грам.* сўзни қаратқич келишигида ишлатиш; حَرْف الْ~ *грам.* кўмакчи; ◊ هُوَ فِي ~ مِنَ الْعَيْش у фаровон ҳаёт кечирмоқда

– خَفِيض 1) қуйи, паст, тушган (*мас., нарх*); 2) майин, аста, секин (*мас., овоз ҳақида*); بِصَوْت ~ паст овоз билан

– مُخَفَّض пасайтирилган, туширилган; بِأَثْمَان ~ ـة арзон нархда

– مُخَفِّض 1. пасаювчи; 2, *тех.* редуктор (*б - симни пасайтирувчи асбоб*)

– مَخْفُوض 1) қуйи, паст, пасайтирилган; 2) *грам.* қаратқич келишигига қўйилган (*сўз ҳақида*)

– مُنْخَفَض *кўп.* ـات паст жой; пасттекислик; чуқур, ўпирилган жой; الْجَوِّيّ ~ الْ *метео.* атмосфера босими паст бўлган минтақа

– مُنْخَفِض 1) паст, қуйи; مُسْتَوًى ~ ثَقَافِيّ м - даний даражаси паст; 2) пастликдаги, пасттекисликдаги

I (خفق) خَفَقَ[1] (*и*) خَفْق, خَفَقَان خُفُوق 1) тепмоқ, урмоқ (*юрак, томир ҳақида*); 2) у ёқ-бу ёққа секин ҳаракат қилмоқ; 3) ҳилпилламоқ, пирпирамоқ, тебранмоқ, қимирламоқ, дукулламоқ; 4) қанотини қоқмоқ (*қушлар ҳақида*); 5) чақнамоқ (*чақмоқ ҳақида*); خَفَقَ[2] (*и*) خَفْق 1) (*н. биландир*) урмоқ (ب); 2) кўпиртириб *ёки* кувлаб олмоқ (*мас., қаймоқни*); эзиб қориштирмоқ; 3) тақиллатмоқ (*юрган пайтда этик билан*); خَفَقَ[3] (*и*) خُفُوق ботмоқ (*ёриткичлар ҳақида*); ◊ بِرَأْسِه ~ бошини осилтириб мудрамоқ

пинакка кетмоқ; II خَفَّقَ сувамоқ, сувоқ қилмоқ; IV أَخْفَقَ 1) қанотини қоқмоқ (*қуш ҳақида*); 2) ҳилпилламоқ (*байроқ ҳақида*); 3) (*н. дадир*) муваффақиятсизликка учрамоқ (فِي); чиппакка чиқмоқ, барбод бўлмоқ (*иш ҳақида*); ◊ بِرَأْسِهِ ~ бошини осилтириб мудрамоқ, пинакка кетмоқ

– إِخْفَاقٌ муваффақиятсизлик, барбод бўлиш

– خَافِقٌ 1. ураётган, дукуллаётган; 2. *кўп.* ـَاتٌ байроқлар; ◊ الخَافِقَانِ *ик. с.* ғарб ва шарқ; خَوَافِقُ السَّمَاءِ *ёки* الخَوَافِقُ дунё томонлари, д - нёнинг тўрт томони

– خَافَقَ уроқ қилиш

– خَفَّاقٌ қаттиқ ураётган, дукуллаётган (*юрак ҳақида*); الْقَلْبُ ~ қаттиқ ураётган юракли

– خَفَّاقَةٌ *кўп.* ـَاتٌ кув

– خَفْقٌ 1) уриш, дукуллаш (*юрак*); тақиллаш (*этик*), тақиллаш (*оёқ*); 2) кув қилиш

– خَفْقَةٌ *кўп.* خَفَقَاتٌ бир марта уриш, дуки - лиш, тақиллаш

– مُخَفَّقٌ ясси (энлик) қилиб ясалган қилич

– مُخَفَّقَةٌ *кўп.* ـَاتٌ чилчўп, куракча, пишкак; одамн.и уриб жазолашга мўлжалланган дарра

– مَخْفُوقٌ кув қилинган, кўпиртирилган; الْكَرِيمَةُ الْـ~ـهُ кув қилиб олинган қаймоқ

(خفى) خَفِيَ (*и*) خَفْيٌ яширмоқ, беркитмоқ, билдирмаслик, сездирмаслик; خَفِيَ[1] (*а*) خَفَاءٌ (*к. учундир*) сирли, номаълум бўлмоқ (عَلَى); لاَ يَخْفَى عَلَى أَحَدٍ أَنَّ ... сир эмаски, ...; لاَ يَخْفَى عَلَى الْعَيْنِ الْمُبْصِرَةِ أَنَّ ... кўздан шуни яшириб бўлмайдики, ...; خَفِيَ[2] (*а*) خِفْيَةٌ яширинмоқ, беркинмоқ; II خَفَّى яширмоқ, беркитмоқ, сир тутмоқ, билдирмаслик; IV أَخْفَى яширмоқ, беркитмоқ; (*к. дандир*) сир сақламоқ (عَنْ); *юр.* яширмоқ, беркитмоқ, яшириб сақламоқ; V تَخَفَّى 1) беркинмоқ, яширинмоқ; 2) (*ўз қиёфасини ўзгартириш мақсадида*) бошқача кийинмоқ; VIII اِخْتَفَى 1) яширинмоқ, беркинмоқ; йўқолмоқ, ғойиб бўлмоқ; مِنَ الْوُجُودِ ~ йўқ бўлмоқ; ўлмоқ; عَنِ ~ الأَنْظَارِ кўздан ғойиб бўлмоқ; 2) йўқ бўлмоқ, ҳозир бўлмаслик, кўринмаслик; X اِسْتَخْفَى яширинмоқ, беркинмоқ

– اِخْتِفَاءٌ йўқолиш, ғойиб бўлиш

– إِخْفَاءٌ яшириш, беркитиш; сездирмаслик, билдирмаслик; сир сақлаш; *юр.* яшириб сақлаш; الْمُجْرِمِينَ ~ жиноятчиларни яшириш; *астр.* Ой ортидаги юлдузларнинг яширини-ши (кўзга кўринмаслиги), юлдузларнинг Ой панасига ўтиши

– أَخْفَى ўта яширин, сирли

– اِسْتِخْفَاءٌ яшириш, (ўзини) пинҳон тутиш; لَعِبَ لُعْبَةَ الْـ~ беркинмачоқ ўйнамоқ

– تَخَفٍّ (*ўз қиёфасини ўзгартириш мақсадида*) бошқача кийиниш

– تَخْفِيَةٌ яшириш, беркитиш

– خَافٍ[1] *мн.* خَافِيَةٌ 1) яшираётган; 2) сирли, пинҳон; кўзга кўринмас; غَيْرُ ~ очиқ, равшан, яққол кўриниб турган; ... وَ غَيْرُ ~ أَنَّ эмаски, ...; ... لَمْ يَعُدْ هَذَا سِرًّا خَافِيًا бу энди катта сир эмас; ... وَ لَمْ يَعُدْ خَافِيًا عَلَى أَحَدٍ أَنَّ сир энди ҳеч кимга сир эмаски, ...

– خَافٍ[2] кўзга кўринмас жин; أَرْضٌ خَافِيَةٌ жинлар *кўп.* ўладиган жой

– خَافِيَةٌ[1] *кўп.* خَوَافٍ сир; الْخَوَافِي *кўп.* қуш қанотлари остидаги патлар; لَيْسَتْ بِـ~ عَلَى أَحَدٍ أَنَّ ... ҳеч кимга сир эмаски, ...; لاَ تَخْفَى عَلَيْهِ ~ ... ундан ҳеч нарсани яшириб бўлмайди

– خَافِيَةٌ[2] *кўп.* خَوَافٍ қуш қанотидаги патлар

– خَفَاءٌ 1) сирини ҳеч кимга айтмаслик, яширинлик; 2) сирлилик; 3) сир; فِي الْـ~ сирли равишда, яширинча; تَحْتَ طَيِّ الْـ~ яширинча; لاَ ~ بِأَنَّ ... сир эмаски, ...

– خَفِيٌّ ширин, махфий, ҳали аниқланмаган, сирли; ажаб, ғалати; кўзга кўринмаган, кўз илғамаган; اِسْتِيرَادٌ ~ яширин импорт; وَ غَيْرُ ~ أَنَّ ... сир эмаски, ...

– خَفِيَّةٌ *кўп.* خَفَايَا 1) сир; عَرَفَ خَفَايَا الأُمُورِ ҳамма сирини билиб олмоқ; 2) махфий полиция айғоқчиси

– خُفْيَةٌ, خِفْيَةٌ 1) сирини ҳеч кимга айтма - лик, яширинлик; 2) сирлилик; مَلْبَسُ ~ маскарад кийими (костюми); ~ сирли равишда, яширинча, билдирмасдан فِي ~ وَ حَذَرٍ билдирмасдан ва эҳтиёт бўлиб

– مُتَخَفٍّ *мн.* مُتَخَفِّيَةٌ кийинган (*ниқобланиш учун*)

– مُخْتَفٍ *мн.* مُخْتَفِيَةٌ 1) яширинаётган, берк - наётган; ... مُخْتَفِيًا تَحْتَ بُرْقَعِ امْتِيَازِ صُحُفِيٍّ журналистлик имтиёзидан фойдаланган ҳолда

– مُخْتَفًى *кўп.* مُخْتَفَيَاتٌ яширин (пинҳоний) бошпана

– مُخْفًى махфий; яширин

I خَقَّ (и) خَقٌّ, خَقَقٌ, خَقِيقٌ вақирлаб қайнамоқ (*қозондаги суюқлик ҳақида*)

أَخْقُوقٌ *ёки* إِخْقِيقٌ *кўп.* أَخَاقِيقُ ердаги дарз, ёриқ

خَلَّ (*а/у*) خَلٌّ *қ-х.* яганаламоқ, сийраклаштирмоқ; خَلَّ (у) خَلٌّ 2) *эск.* озмоқ; 3) *эск.* мухтожлик сезмоқ; 4) *эск.* тешмоқ, суқмоқ; II خَلَّلَ 1) нордон (ачитилган) бўлмоқ; 2) сиркага айлантирмоқ; 3) тузламоқ, ачитмоқ; 4) (*тишларни*) тозаламоқ; ◊ لِحْيَتَهُ ~ بِأَصَابِعِهِ бармоқлари билан соқолини таҳлил қилмоқ; III خَالَّ дўстлашмоқ; خَالَلَ маъшуқа сифатида олмоқ; IV أَخَلَّ 1) (*н. нидир*) бузмоқ, барбод қилмоқ (بِ); بِالآدَابِ ~ тартиб-интизомни бузмоқ, одобсизлик қилмоқ; بِالأَمْنِ ~ омманинг тинчлигини бузмоқ; ~ بِالْقَانُونِ қонунга риоя қилмаслик; بِوَعْدِهِ ~ ўз ваъдасини бузмоқ; 2) (*н. нидир*) ишдан чиқармоқ, шикастламоқ, зарарлантирмоқ (بِ); V تَخَلَّلَ 1) ичига кирмоқ, ичига ўтмоқ; (*н. нидир*) ичидан ўтмоқ, ич-ичига кириб кетмоқ; 2) (*кўндаланг*) кесиб ўтмоқ; 3) (*н. нидир*) (*қандайдир вақт оралиғида*) қилмоқ; галма-гал (*навбати билан*) қилмоқ, (*нутқни ҳазил-мутойиба, қочиримлар билан*) без - аб (бежаб) гапирмоқ (بِ); لِقَاءٌ تَخَلَّلَتْهُ أَحَادِيثُ وَ مُنَاقَشَاتٌ учрашув пайтида суҳбатлар баҳс ва мунозаралар билан алмашиниб тур - ди; 4) (*н. нингдир*) оралиғида (ўртасида) бўлмоқ; بَعْدَ الأَكْلِ بِالْخِلاَلِ ~ овқатдан сўнг чўтка билан тиш тозаламоқ; VIII اِخْتَلَّ 1) бу - зилган, риоя этилмаган бўлмоқ, бузилмоқ; 2) бузилган бўлмоқ, ишламайдиган, ишдан чиққан бўлмоқ, ишдан чиқмоқ; 3) нормадан ташқари (одатдагидан ташқари, одатдагига тўғри келмайдиган) бўлмоқ; тартибсиз (па - роканда) бўлмоқ; عَقْلُهُ ~ у ақлдан озди; 4) (*бирор н.* га) муҳтож бўлмоқ, эҳтиёж сезмоқ (إِلَى); ◊ جِسْمُهُ ~ у озиб қолди, у ориқлади; 4) соқолни панжалар орасига киритиб ҳўлламоқ (*таҳоратда*)

– اِخْتِلاَلٌ 1) бузуқлик, ишламаслик; 2) п - рокандалик, тўс-тўполон; нормадан (одат - дагидан) ташқарилик; тартибсизлик; الْعَقْلِ ~ *ёки* الْـ~ الْعَقْلِيُّ ақлдан озганлик

– إِخْلاَلٌ 1) бузиш, риоя қилмаслик; бажа - маслик; بِالآدَابِ ~ тартиб-интизомни бузиш, одобсизлик қилиш; 2) ишдан чиқариш, за - рар етказиш

– خَلٌّ[1] сирка; 2) *эск.* ориқ, юпқа

– خَلٌّ[2] *кўп.* خِلاَلٌ, أَخُلٌّ қумлоқ жойдаги йўл

– خَلٌّ[3] ориқ, ориқ гавдали

– خُلٌّ, خِلٌّ *мн. мз. кўп.* أَخْلاَلٌ дўст, ўртоқ; дугона; الْكِتَابُ هُوَ الْـ~ الْوَفِيُّ китоб-содиқ дўст

– خَلاَّلٌ сирка сотувчи, сиркафуруш

– خِلاَلٌ[1] дўстлик

– خِلاَلٌ[2] *кўп.* أَخِلَّةٌ 1) тиш тозалагич; 2) тўғноғич (*сочники*); 3) сих; 4) оралиқ; 5) ўрта, марказ; فِي ~ـهِ *ёки* ~ـهِ ниманингдир пайтида, ниманингдир оралиғида; مِنْ ~ـهِ орқали, орасида; مِنْ ~ الْبَابِ эшик орқали; مِنْ ~ الزُّجَاجِ ойна орасидан; ~ الْكُتُبِ кит - блар орасида; ~ الصَّحْرَاءِ саҳро орқали; ~

ذَالِكَ бу орада; الْيَوْمَ ~ فِى кун бўйи; الزِّيَارَةِ ~ فِى зиёрат пайтида

– خَلَالَةٌ дўстлик, садоқатли дўстлик

– خِلَالَةٌ[1] *кўп.* أَخِلَّةٌ тиш тозалагич

– خَلَالَةٌ[2] = خِلَالَةٌ

– خُلَالَةٌ[1] тишлар орасидаги овқат қолдиғи

– خُلَالَةٌ[2] = خَلَالَةٌ

– خَلَلٌ *кўп.* خِلَالٌ 1) бузиш, ишдан чиқариш, шикаст (зарар) етказиш; бузуқлик, ишламаслик; 2) парокандалик (*мас., руҳий ҳолатдаги*); ғайритабиийлик; فِى الْعَقْلِ ~ ақлнинг хиралашуви; 3) нуқсон, иллат, камчилик; 4) хато; 5) ора, оралиқ; раҳна, тешик; ёриқ, дарз; 6) тартибсизлик; ◊ مِنْ ~ه нимаманингдир пайтида, ичида; كَرَّرَ مِنْ ~ الدُّمُوعِ кўз ёши қилиб такрорлайвермоқ

– خَلَّةٌ[1] *кўп.* خِلَالٌ, خَلَّاتٌ ўзига хослик, сифат, хусусият; туғма (жибиллий) хусусият

– خَلَّةٌ[2] эҳтиёж, зарурат, етишмовчилик; سَدَّ ~ камчиликни тўлдирмоқ

– خَلَّةٌ[3] *кўп.* خِلَالٌ, خَلَلٌ тешик, ёриқ, дарз

– خُلَّةٌ самимий севги

– خِلَّةٌ[1], خُلَّةٌ *кўп.* خِلَلٌ, خُلَلٌ *бот.* 1) *ш-нингдек:* شَيْطَانِيَّةٌ ~ ammi majus (*туяларнинг севимли емиши бўлган ўсимлик*); 2) ammi visnaga (*тиш тозалагич қилинадиган ўсимлик*)

– خِلَّةٌ[2] *кўп.* خِلَلٌ, خِلَالٌ 1) қиличнинг теридан (чармдан) ишланган қини; 2) нақш туширилган тери (чарм); 3) *эск.* қиннинг устидан ўраладиган ҳар хил рангли чарм

– خُلُولٌ: أُمُّ الْ~ *зоол.* еса бўладиган чиғаноқча, мидия

– خَلِيلٌ *кўп.* خُلَّانٌ 1) ошиқ, маъшуқ, маҳбуб, севикли; хуштор; 2) дўст; اللهِ ~ *Қур.* Халиллуллоҳ (*Иброҳим алайҳиссалом*) 3) *ат.от, мз.* Халил; Халил Ал-Фароҳидий (*биринчи бўлиб араб шеърияти қонуниятини кашф этган олим*)

– خَلِيلَةٌ *кўп.* خَلَائِلُ, ~ ـَاتٌ маъшуқа; маҳбуба

– خُلَّةٌ дўстлик

– مُخْتَلٌّ 1) бузилган, бузуқ; 2) нормадан ташқари; الْعَقْلِ ~ *ёки* الشُّعُورِ ~ мияси айниган, ақлдан озган

– مُخِلٌّ 1) бузувчи, риоя этмовчи; بِالْأَمْنِ ~ الْعَامِّ умумий хавфсизликни бузувчи; 2) الْمُخِلُّ *ат.от, мз.* Ал-Мухилл

– مُخَلَّلٌ тузланган, шўрланган

– مُخَلَّلَاتٌ *кўп.* тузланган нарсалар (*озиқ-овқатлар*)

– مُخَلَّلَاتِيٌّ *кўп.* مُخَلَّلَاتِيَّةٌ тузланган нарсалар сотувчи;

– مَخْلُولٌ *кўп.* مَخَالِيلُ 1) шикастланган, бузуқ; 2) ақлсиз, эси паст

I خَلَأَ (а) خُلُوءٌ (*н.дадир*) давом этмоқ; (*н.нидир*) давом эттирмоқ

I خَلَبَ (*у, и*) خَلْبٌ 1) чангалламоқ, чанг солмоқ; 2) (*н. биландир*) асир, мафтун қилмоқ (ب) 3) ўзига мойил қилмоқ, йўлдан оздирмоқ; алдамоқ; аҳмоқ қилмоқ; خَلَبَتْهُ عَقْلَهُ у (аёл) уни ақлдан оздирди; III خَالَبَ алдамоқ; VIII اخْتَلَبَ 1) кимгадир мойил бўлмоқ; алданиб йўлдан озмоқ; 2) йўлдан оздирмоқ; асир қилмоқ, мафтун қилмоқ; X اسْتَخْلَبَ узмоқ, синдирмоқ

– خَالِبٌ йўлдан оздирувчи, асир этувчи; мафтункор

– خَلَّابٌ 1) алдоқчи; 2) мафтун (асир) этувчи; мафтункор, ажойиб, мақтовга лойиқ

– خَلَابَةٌ гўзаллик, мафтункорлик

– خُلْبٌ *ёки* خُلُبٌ 1) балчиқ, лой; 2) ўсимлик толаси; шу толадан эшилган арқон

– خِلْبٌ *кўп.* أَخْلَابٌ 1) чангал, тирноқ; 2) ток (узум) барги; 3) жигар пардаси, қорин пардаси; مَرَضُ الْ~ *мед.* перитонит (*қорин пардасининг яллиғланиши*); ◊ النِّسَاءِ ~ хотинларни шайдо қилувчи (офатижон) йигит

– خُلَّبٌ ёлғондакам, хаёлий ◊ بَرْقٌ ~ ёмғирсиз чақмоқ (*ваъда қилиб, уни бажармайдиганлар тўғрисида айтилади*); سَحَابٌ ~ ёмғирсиз булут

– خَلَبُوتٌ ёлғончи, фирибгар

– خَلَبِيٌّ ёлғондакам; طَلَقَةٌ ~ـةٌ пахтавон (*буш*) ўқ (патрон)

– مَخْلَبٌ *кўп.* مَخَالِبُ, مَخَالِبٌ (тирноқли) оёқ (*қушлардаги*); тирноқ, панжа, чангал; فِى مَخَالِبِ الْمَوْتِ ўлим чангалида

خُلَابِسٌ нозик суҳбат

خَلْبَصَ 1) қочиб кетмоқ; 2) шўхлик (тўполон) қилмоқ; 3) алдамоқ

– خَلْبُوصٌ *кўп.* خَلَابِيصُ шўх бола, тўполончи, зумраша

I (خلج) خَلَجَ (*и*) خَلْجٌ 1) қизиқтирмоқ, фикру хаёлини олмоқ, ҳаяжонлантирмоқ, ташвишга солмоқ; 2) ҳаракатга келтирмоқ, тараддудга солмоқ, қўзғатмоқ; خَلَجَ (и,у) خَلْجٌ, خُلُوجٌ, خَلَجَانٌ ҳаракатланмоқ, қимирламоқ; ~تِ الْعَيْنُ кўз учмоқ; خَلَجَ (*а*) خَلَجٌ чарчоқлик ҳис этмоқ; خَلَجَ (а) خَلَجٌ чарчоқдан ёки кўп юргандан суякларнинг оғриғидан нолимоқ, арз қилмоқ; III خَالَجَ 1) ташвишга (хавотирга) солмоқ; диққатни ўзига тортмоқ; 2) тушмоқ, пайдо бўлмоқ, туғилмоқ (*шубҳа ҳақида*); لَا يُخَالِجُهُ أَىُّ شَكٍّ بِأَنَّ ... у ... борасида ҳеч шубҳаланмаяпти; لَا يُخَالِجُهُ الضَّحْكُ унинг кулгиси қистади; 3) хос бўлмоқ (*н. нингдир хусусияти ҳақида*); V تَخَلَّجَ титрамоқ, титрабқақшамоқ, қалтирамоқ; ҳайратда қолган, ҳаяжонланган бўлмоқ; VI تَخَالَجَ қамраб олмоқ (*шубҳа ҳақида*); فِى صَدْرِى مِنْهُ شَىْءٌ ~мен шубҳа остида қолдим; VIII اخْتَلَجَ титрабқақшаб (бесарамжон равишда) сиқилмоқ, дард чекмоқ; тарадудланмоқ, қўзғалмоқ, титрамоқ, (бирор жойи) учмоқ; кичрайиб қолмоқ (*кўз қорачиғи ҳақида*); ◊ الْأَمْرُ فِى صَدْرِهِ ~ ташвишга солмоқ, безовта қилмоқ

– إِخْتِلَاجٌ қалтираш, титраш; *мед.* атаксия

– إِخْتِلَاجَةٌ беихтиёр ҳаракат қилиш, (*бирор жойи учиш*)

– أَخْلَجُ *кўп.* خُلْجٌ *эск.* диркиллаган (от); خُلُجُ الشَّدِّ чопқир (*отлар*)

– خَالِجَةٌ *кўп.* خَوَالِجُ ташвишли, ҳаяжонлантирувчи ҳиссиёт; ҳадик; ички изтироб; خَوَالِجُ نَفْسِهِ унинг руҳий (ички) изтироблари

– خَلْجَةٌ *кўп.* خَلَجَاتٌ ҳаяжон; خَلَجَاتُ نَفْسِهِ унинг руҳий ҳаяжони

– خَلِيجٌ *кўп.* خُلْجٌ, خُلْجَانٌ қурфаз, қултиқ; канал; 2) арқон, чилвир; 3) кичкина кема; 4) даре; النَّهْرِ ~дарёнинг икки ёни; مِنَ الْبَحْرِ ~ денгизнинг кемтик жойи

– مَخْلُوجَةٌ *эск.* ёнбошдан берилган зарба; شَكٌّ ذُو الْ~ кишини ўйлантирадиган шубҳа

خَلْخَلَ 1) тебратмоқ, тебрантирмоқ; қимирлатмоқ, чайқалтирмоқ; титратмоқ, қалтиратмоқ; ثِقَةَ الْجُمْهُورِ ~ омма ишончига дарз кетказмоқ; 2) озайтирмоқ, (*газни*) сийраклаштирмоқ; تَخَلْخَلَ 1) тебранмоқ, қимирламоқ, чайқалмоқ; бўшашмоқ; сусаймоқ, пасаймоқ; сийрак экилган бўлмоқ; сийраклашган бўлмоқ (*газ ҳақида*); 2) оёғига халхол (*қар.* خَلْخَالٌ) тақмоқ (*аёллар ҳақида*)

– تَخَلْخُلٌ сийраклик

– خَلْخَالٌ *кўп.* خَلَاخِيلُ 1) халхол (*аёллар оёқларига тақадиган безак ҳалқа*); 2) тўпиқ, тўпиқ суяги

– خَلْخَلٌ *кўп.* خَلَاخِلُ = خَلْخَالٌ

– خَلْخَلَةٌ 1) тебратиш, қимирлатиш; лиқиллатиш, шалоқ қилиш; 2) сийраклаштириш (*газ ҳақида*)

– مُتَخَلْخِلٌ сийраклашган; غَازٌ ~ сийраклашган газ

– مُخَلْخَلٌ 1) сийраклашган (*газ ҳақида*); 2) путур етган, сусайган; лақиллаб қолган, бўшашган, шалоғи чиққан; مِشْيَةٌ ~ـةٌ лақиллаб (лақиллаб) юриш 3) оёқнинг халхоли (қар. خَلْخَالٌ) тақиладиган жойи

I خَلَدَ (*у*) خُلُودٌ 1) абадий бўлмоқ, абадий чўзилмоқ; 2) (*қаердадир*) бўлмоқ, турмоқ (ب); ◊ لِلنَّوْمِ ~ ухлашга ётмоқ; 3) кеч қаримоқ; II خَلَّدَ 1) абадийлаштирмоқ; ذِكْرَاهُ ~ кимнингдир номини абадийлаштирмоқ; 2)

(*қаердадир*) бўлмоқ, турмоқ (ب); 3) узоқ (узун) ёшга бормоқ; IV أَخْلَدَ 1) (*қаердадир*) қолмоқ, бўлмоқ, турмоқ (ب); 2) (*н. гадир*) таянмоқ, суянмоқ, эгилмоқ, (*н. гадир*) батамом берилиб (ишониб) кетмоқ (إِلَى); إِلَى ~ البَطَالَة ишёқмас (дангаса) бўла бошламоқ; إِلَى السُّكُونِ ~ тинчланмоқ; إِلَى الصَّمْتِ ~ жим бўлмоқ; إِلَيْهِ بِثِقَتِهِ ~ кимгадир тўла ишонмоқ; 3) абадийлаштирмоқ; V تَخَلَّدَ абадийлашмоқ; абадий, узоқ чўзилмоқ

– تَخْلِيدٌ абадийлаштириш; ...لِ ~ ...нинг шарафига, ...ни нишонлаш муносабати билан; لِذِكْرَاهُ ~ унинг хотирасини улуғлаш мақсадида

— خَالِدٌ 1) абадий, ўлмас, 2) *ат.от, мз.* Холид; خَالِد أَبُو ит

– خُلْدٌ *кўп.* أَخْلَادٌ кўнгил; ақл; لاَ يَدُورُ فِي ~ أَحَدٍ أَنَّ ... ҳеч кимнинг ақлига келмайдики, ...

– خُلْدٌ[1] абадийлик, ўлмаслик; ◊ جَنَّةُ الْ~ *ёки* دَارُ الْ~ жаннат; 2) Хулд (*Бағдоддаги қаср номи*)

– خُلْدٌ[2]. *кўп.* مَنَاخِذُ (шунингдек: أُورُونِيٌّ ~) *зоол.* крот (*ер остида яшайдиган бир турли сут эмизувчи жонивор ва унинг мўйнаси*); ~ الْمَاءِ ўрдакбурун

–خَلَدَةٌ исирға, зирак

– خُلُودٌ тугамаслик, абадийлик, ўлмаслик; ◊ دَارُ الْ~ жаннат

– خَوَالِدُ *кўп.* абадий яшовчилар, ўлмаслар; الْ~ тоғлар

–خُوَيْلِدٌ *кич.* خَالِدٌ *дан, ат.от, мз.* Хувайлид

– مُخَلَّدٌ соч-соқоли кеч оқарган кекса *эск.* қаримайдиган, ҳамиша (абадий) ёш

خُلَّرٌ *бот.* ловия ёки мошга ўхшаш ўсимлик

I خَلَسَ (*и*) خَلْسٌ ўғирламоқ, ўғирлик қилмоқ; III خَالَسَ ниманидир яширинча (билдирмасдан) қилмоқ; ~ نَظَرَاتٍ لَهَا у унга кўз қири билан (яширинча) қаради; IV أَخْلَسَ аралашмоқ; аралаш-қуралаш бўлмоқ; ~ الرَّأْسُ бошнинг айрим қисми оқарди; تَخَلَّسَ = VIII; VI تَخَالَسَ талон-торож қилмоқ, тортиб олмоқ; هُمَا يَتَخَالَسَانِ أَنْفُسَهُمَا у иккиси бир-бирини ўлдириш пайида VIII اخْتَلَسَ ўғирлаб кетмоқ; ёлғон йўл билан ўзлаштирмоқ; моҳирлик билан ўғирламоқ; (*мансабни*) суиистеъмол қилмоқ; камомад келтирмоқ; النَّظَرَ إِلَى ~ ...га ўғринча қарамоқ ...

– اخْتِلَاسٌ *кўп.* اتٌ ўғирлаб кетиш, ўзлаштириш, ўзиники қилиб олиш, ўғирлик қилиш; суиистеъмол қилиш; камомад келтириш, хазинани ўмариш

– خَلَاسِيٌّ дурагай, мулат (*оқ ва қора тали эр-хотиндан туғилган бола*)

– خُلْسَةٌ *кўп.* خُلَسٌ қулай пайт (*он*); ~ яш - ринча; кўз қири билан

–خَلِيسٌ қора ва оқ сочлар аралаш бўлган бош

— مُخْتَلِسٌ камомадчи

–مُخَلَّسٌ сочининг ярми оқариб, ярми оқармаган ўрта ёшли одам

I خَلَصَ[1] (خلص) (*у*) خُلُوصٌ 1) қалбаки эмас, ҳақиқий, тоза бўлмоқ; ҳаққоний, холис бўлмоқ, софдил бўлмоқ; 2) озод бўлмоқ; 3) маълум, ошкор бўлмоқ; 4) натижаси чиқмоқ; 5) (*к. гадир*) насиб бўлмоқ, тегмоқ (ب),(*к. гадир*) бутунлай тегишли бўлмоқ (لِ); 8) (*н. гадир*) эришмоқ, (*н. гадир*) келмоқ (إِلَى); إِلَى حُكْمٍ آخَرَ ~ бошқача қарорга келмоқ; خَلَصَ[2] (*у*) خَلَاصٌ 1) тамом бўлмоқ, тугамоқ (*пул ҳақида*); 2) (*н. дандир*) халос бўлмоқ, қутулмоқ, озод бўлмоқ (مِنْ); II خَلَّصَ 1) халос қилмоқ, қутқармоқ, озод қилмоқ; حَقَّهُ بِيَدِهِ ~ ўз кучи билан ўз ҳақ-ҳуқуқини амалга оширишга эришмоқ; 2) (*н. дандир*) тозаламоқ, ажратмоқ (مِنْ); пул таъминотидан ажратиб қўймоқ; 3) тугатмоқ; 4) (*товарни бож тўлагач, божхонадан*) олмоқ; (*товарни*) пул тўлаб қайтиб олмоқ (عَلَى); 5 (*н. нингдир*) ҳақини (*н. биландир*) тўламоқ (عَلَى ,ب); ~ لَهُ кимдандир ўч олмоқ, қасос олмоқ, ала - дан чиқмоқ; III خَالَصَ 1) (*к. гадир нисбатан*) ҳаққоний, чин юрақдан иш қилмоқ; (*к. биландир*) орани очиқ қилмоқ, узилишмоқ; қарзлардан қутилмоқ; IV أَخْلَصَ (*к. гадир н. дадир*) самимийлигини намоён қилмоқ (لِ,ب); (*к. гадир*) содиқ, садоқатли бўлмоқ. (لِ),(*к. нингдир*) эркига дахл қилмаслик, уни эркин қўймоқ (لِ); الْحُبُّ (لَهُ) ~ هُ кимнидир самимий севмоқ; السَّمْنَ ~ ёғни қиздирмоқ, доғ қилмоқ; V تَخَلَّصَ (*к. ёки н. дандир*) ўзини олиб қочмоқ, бўйин товламоқ (مِنْ); (*н. дандир*) қутулмоқ, халос бўлмоқ, озод бўлмоқ (مِنْ); VI تَخَالَصَ бир-бири билан ҳисоб-китоб қилмоқ; X اسْتَخْلَصَ 1) халос бўлишга, қутулишга эришмоқ (муваффақ бўлмоқ); қутқармоқ, халос этмоқ; 2) тортиб олмоқ; ажратиб олмоқ; танлаб олмоқ; топиб (кавлаб) олмоқ; الْمَاءَ الْعَذْبَ مِنْ مِيَاهِ الْبَحْرِ ~ денгиз сувини чучуклаштирмоқ; فَائِدَةً مِنْ ... ~ нимадандир фойда олмоқ; 3) (*хулоса*) чиқармоқ; 4) таниб билмоқ; 5) (*бож тўлангандан сўнг товарни божхонадан*) олиб чиқиб кетишга рухсат олмоқ (عَلَى); 6) беғараз, ҳақиқий, софдил деб ҳисобламоқ

– إِخْلَاصٌ ихлос, ҳаққонийлик, очиққўнгиллик; вафодорлик, содиқлик; ~ بِ ихлос билан

– اسْتِخْلَاصٌ 1) қутулиш; 2) чиқариш; ажр - тиш; الطَّاقَةِ الذَّرِّيَّةِ ~ атом энергиясини ажратиб олиш

– تَخَلُّصٌ (*ўзини*) қутқариш; مِنَ الْعِقَابِ ~ ж - зодан қочиш

– تَخْلِيصٌ 1) қутқариш; озод қилиш; 2) тоз - лаш; 3) тугатиш; 4) пул тўплаб қайтиб олиш; عَلَى الْبَضَائِعِ ~ (*божхонадан*) товарларни пул тўлаб қайтиб олиш; يَوْمُ الْ~ (*товарларни божхонадан*) пул тўлаб қайтиб оладиган кун; 5) тўлаш, тўлов; الرُّسُومِ ~ бож тўлаш; (الْجَوَابِ) عَلَى الْخِطَابِ ~ мактуб ҳақини (*маркалар билан*) тўлаш

– خَالِصٌ[1] *кўп.* خُلَّصٌ 1) холис, тоза, қалбаки эмас, ҳақиқий, соф; حِلْيَةٌ ~ةٌ ҳақиқий (қалбаки бўлмаган) қимматбаҳо нарса; 2) (*н. дандир*) озод (مِنْ); الْأُجْرَةِ ~ пул олинмайдиган; пули тўланган; الضَّرِيبَةِ ~ солиқ солинмайдиган الْمَصَارِفِ ~ а) текин; б) чиқим-харажатлари тўланмайдиган; 3) тугатилган

خَالِصٌ[2] *кўп.* خُلَّصٌ соф, тоза, асл; ялтираб турган, ярақлаган; ~ ثَوْبٌ оппоқ ярақлаган кийим

–خَالِصٌ[3] соф, тоза, асл нарса

– خَالِصٌ *халқ.* жуда, ғоят

– خَلَاصٌ 1) (*н. дандир*) озод қилиш, х - лос қилиш, қутқариш (مِنْ); الْجُنَيْنِ ~ *анат.* йўлдош; 2) тўлов

– خَلَاصٌ *халқ.* бўлди!, етарли!; албатта!, тамом!, тамом бўлди!; !~ وَ ишлар битди (тугади)!

–خَلَاصٌ соф олтин ёки кумуш, бошқа химиявий элементлардан тозаланган олтин ёки кумуш

– خُلَاصَةٌ *кўп.* اتٌ 1) сараланган, энг яхши; хулоса; 2) натижа, мазмун; квинтэссенция (*асосий моҳият, мазмун*); қисқача мазмун; ... وَ الْ~ бир сўз билан айтганда, хулоса қилиб айтганда ...; 4) тилхат; квитанция

– خُلَصٌ *кўп.* خُلَصَاءُ чин дўст

–خُلَصَانٌ (*жинс ва сонда турланмайди*) дўст, яқин ўртоқ; هُوَ خُلَصَانِي у менинг яқин дўстимдир; هُمْ خُلَصَانِي улар менинг яқин дўстларимдир.

– خُلُوصٌ 1) тозалик, қалбаки эмаслик; 2) софдиллик 3) суюқ ёғнинг тагидаги қуйқаси

–خُلَيْصٌ Хулайс (*Маккайи мукаррама билан Мадинайи мунаввара ўртасидаги қалъа номи*)

– مُخَالَصَةٌ *кўп.* اتٌ 1) ўзаро ҳисоб; ҳисоб-китобларни тартибга солиш; 2) тилхат; кви-

танция

– مُخَلِّصٌ 1) қутқариш, чиқариш; 2) бошпана, қутқариш жойи

– مُخْلِصٌ мухлис, ҳақиқий софдил; ҳаққоний; вафодор, содиқ

– مُخَلَّصٌ 1. 1) қутқарилган, озод этилган; 2) тозаланган; 3) *шунингдек*: عَلَيْهِ ~ тўланган; 2. *кўп.* اتٌ ـَ кўчирма, парча, иқтибос, цитата

– مُخَلِّصٌ қутқарувчи, халоскор; الْبَضَائِعِ ~ (*божхонадан*) товарларни пул тўлаб олувчи

– مُسْتَخْلِصٌ 1) қутқаришга (озод этишга) эришаётган, уринаётган; 2) чиқариб олинаётган; الْبَضَائِعِ ~ = مُخَلِّصُ الْبَضَائِعِ *қар.* مُخَلِّصٌ

– مُسْتَخْلَصٌ 1. чиқариб олинган; 2. 1) хулоса; 2) *кўп.* اتٌ ـَ кўчирма, парча, иқтибос, цитата

I خَلَطَ (*и*) خَلْطٌ 1) қориштирмоқ, аралаштирмоқ; қўшмоқ, омухта қилмоқ; الْمَعَادِنَ ~ маъданларни (металларни) қориштириб эритмоқ; 2) чалкаштирмоқ, адаштирмоқ, чигаллаштирмоқ, янглиштирмоқ; لَا يَخْلِطُ بَيْنَهُمَا у уларнинг иккисини адаштириб юбормайди; فِي ~ الْكَلَامِ чалкаштириб гапирмоқ; 3) (*карт - ларни*) чийламоқ, аралаштирмоқ; II خَلَّطَ 1) аралаштирмоқ, қориштирмоқ; (*карталарни*) чийламоқ, аралаштирмоқ; 2) чигаллик (тартибсизлик) пайдо қилмоқ; 3) алаҳламоқ, босинқирамоқ (*касал ҳақида*); III خَالَطَ 1) аралашмоқ, қоришмоқ, қўшилмоқ, аралаш-қуралаш бўлиб кетмоқ, чалкашмоқ; فِي عَقْلِهِ *мажх.* у ақлдан озди; 2) йўлиқмоқ, дучор бўлмоқ; الدَّاءُ ~ هُ у касал бўлди; 3) алоқада бўлмоқ, аралашмоқ, қўшилмоқ; учрашмоқ; الْمَرْأَةَ ~ аёл киши билан қовушмоқ, қўшилмоқ; VI تَخَالَطَ бир-бири билан алоқада бўлмоқ; VIII اخْتَلَطَ 1) аралашмоқ, қоришиб кетмоқ; 2) чалкашиб кетмоқ, чигаллашиб кетмоқ; يَخْتَلِطُ عِنْدَهُمْ أَحَدُهُمْ بِالْآخَرِ улар бировни бошқасига чалкаштирадилар; عَقْلُهُ ~ унинг миясиси ачиган; ◊ النَّابِلُ بِالْحَابِلِ ~ ҳаммаси айқаш-уйқаш бўлиб кетди

– اخْتِلَاطٌ 1) аралашиш, қоришиш; 2) чалкашлик, тартибсизлик; 3) муомала, алоқа; қовушиш; муносабат; ◊ الْعَقْلِ ~ ақлдан озиш

– تَخْلِيطٌ 1) аралаштириш, қориштириш;; 2) алаҳсираш, босинқираш; الْحُمَّى ~ иситмалаб алаҳсираш

– خَلَّاطَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ аралаштирувчи, қовуштирувчи асбоб (*жиҳоз*), қорғич, чилчўп; миксер; خَرَسَانِيَّةٌ ~ бетон қорадиган машина

– خَلْطٌ [1] қориш, қўшиш; خَلْطٌ بَلْطٌ *халқ.* аралаш-қуралаш

– خَلْطٌ [2] қориш; қорилма

– خَلِطٌ олғир (муттаҳам) одам

– خِلْطٌ [1] *кўп.* أَخْلَاطٌ 1) чигаллик, чалкалик, ноаниқлик; 2) аралашма, қоришма; 3) таркибий қисм; ◊ مِلْطٌ ~ аралаш-қуралаш; أَخْلَاطُ الْإِنْسَانِ (الصَّفْرَاءُ وَ الْبَلْغَمُ وَ الدَّمُ وَ السَّوْدَاءُ) инсоннинг темпераментлари (*мижозлари-холерик-сафро, флегматик-балғам, сангвиник-қон, меланхолик-қора ўт*); أَخْلَاطُ النَّاسِ *ёки* أَخْلَاطٌ مِنَ النَّاسِ а) авом, оддий халқ; б) ҳар хил қаланғи-қасанғи кишилар

–خِلْطٌ [2] қийшиқ (қийшайган) камон; эгри (қийшиқ) ўқ

– خَلْطَةٌ 1) қоришма; 2) чалкашлик, чигалик; ◊ بَلْطَةٌ ~ тартибсиз, аралаш-қуралаш

– خُلْطَةٌ, خِلْطَةٌ муомала қилиш, қўшилиш; ўртоқлик, дўстлик

– خَلِيطٌ [1] 1. аралаштирилган; 2. қоришма; مَعْدَنِيٌّ ~ қотишма (металл)

– خَلِيطٌ [2] *кўп.* خُلَطَاءُ ўртоқ, дўст, улфат

– خَلِيطَةٌ *кўп.* خَلَائِطُ қотишма (металл)

– مُخَالَطَةٌ 1) муомала қилиш, алоқа; қўшилиш; 2) аралашиш, омухта бўлиш

– مُخْتَلَطٌ аралашган, қўшма; الْمَحْكَمَةُ الْـ ـَةُ қўшма суд

– مُخَلَّطٌ 1) аралаштириб (чалкаштириб) юборилган; 2) тартибсиз, чигал

– مَخْلُوطٌ 1. 1) қўшма, аралаш-қуралаш бўлиб кетган; 2. *кўп.* مَخَالِيطُ 1) қоришма; 2) қотишма (металл); حَدِيدِيٌّ ~ темир қотишмаси

I (خلع) خَلَعَ (*а*) خَلْعٌ 1) ечмоқ (*мас. оёқ кийимни, либосларни*); حِذَاءَهُ ~ оёқ кийимни ечмоқ; مَلَابِسَهُ ~ ечинмоқ; الْحِدَادَ ~ мотам кийимини ечмоқ; 2) (*к. гадир*) инъом (тортиқ) қилмоқ, ҳадя қилмоқ, (*к. нидир*) мукофотламоқ, сийламоқ (عَلَى); 3) сурмоқ, қўзғатмоқ; йиқитмоқ, ағдармоқ, қўпориб ташламоқ (туширмоқ); عَنِ الْعَرْشِ ~ тахтдан туширмоқ; 4) (*тишни*) олиб ташламоқ, суғурмоқ; 5) чиқармоқ, ўрнидан қўзғатмоқ; خُلِعَ: الْوَالِي ~ ҳукмдор ҳокимиятдан четлатилди; ◊ الْعِذَارَ ~ ўзини тия олмаслик, меъёрини билмаслик; أَبُوهُ ~ هُ унинг отаси ундан юз ўгирди, воз кечди; امْرَأَتَهُ ~ (*ажралиш учун қалин пули қайтарилгандан сўнг*) хотинини талоқ қилмоқ; قَلْبَهُ ~ кимнидир чўчитмоқ; يَدَهُ مِنْ طَاعَتِهِ ~ кимгадир итооат этмай қўймоқ; خَلَعَ (*у*) خَلَاعَةً 1) оғир (қийин, иложсиз, ноилож) бўлмоқ; 2) мазаси қочган (ишдан чиққан) бўлмоқ; бузилган бўлмоқ; II خَلَّعَ 1) чиқармоқ, қўзғатмоқ; 2) ишдан чиқар-моқ, бузмоқ, шалоқ қилмоқ; 3) ағдармоқ, суғурмоқ; III خَالَعَ: امْرَأَتَهُ ~ = خَلَعَ امْرَأَتَهُ *қар.* خَلَعَ; V تَخَلَّعَ 1) чиқарилган, ўрнидан қўзғатилган бўлмоқ; 2) ишдан чиққан (бузилган) бўлмоқ; فِي الْمَشْيِ ~ қинғир-қийшиқ қадам ташлаб (*гандираклаб*) кетмоқ; 3) (*н. гадир*) берилиб кетмоқ (فِي); فِي الشَّرَابِ ~ ичкиликхўрликка (шаробхўрликка) берилиб кетмоқ; VI تَخَالَعَ ўзаро ажрашмоқ (*эр-хотин*); VII انْخَلَعَ 1) чиқарилган, қўзғалган бўлмоқ; 2) (*мансабидан*) тушириган, олинган бўлмоқ; йиқитилган (ағдарилган) бўлмоқ; 3) (*н. дандир*) узоқлашмоқ, йироқлашмоқ, ажрашиб кетмоқ (عَنْ); عَنْ هَذِهِ الْجَمَاعَةِ ~ у жамоадан ажралиб кетди; ◊ قَلْبُهُ مِنَ الْهَوْلِ ~ унинг жони чиқиб кетди, у қўрқиб кетди; VIII اخْتَلَعَ 1) (*кийимни, оёқ кийимини*) ечмоқ; مَلَابِسَهُ ~ ечинмоқ; 2) تْ~ эрига маблағ бериб ўзини талоқ қилдирмоқ

–خَلَاعَةٌ ахлоқсизлик, бузуқлик, нуқсонлилик, бебошлик, саёқлик, суюқоёқлик

خَلْعٌ 1) ечиш, тушириш, пасайтириш, йиқитиш, ағдариш; 2) ўрнидан қўзғатиш; 3) (*тишни*) суғуриш (чиқариш)

– خُلْعٌ талоқ, ажралиш

– خِلْعَةٌ *кўп.* خِلَعٌ тортиқ (инъом, ҳадя) этиган кийим; ҳадя, мукофот; ~ خَلَعَ عَلَيْهِ кимгадир кийим инъом этмоқ

– خَلِيعٌ 1. 1) ишдан олинган, бўшатилган; туширилган; ағдарилган; 2) хўрланган, таҳқирланган, жамиятдан ҳайдалган (*одам*); 3) кийилган (*кийим ҳақида*); 4) ахлоқсиз, бузуқ; الْعِذَارِ ~ иложсиз; صُوَرٌ ~ـَةٌ порнографик (ахлоқсиз) сувратлар; 2. *кўп.* خُلَعَاءُ бузуқ, суюқоёқ

– مُخَلَّعٌ 1) чиқиб кетган, ўрнидан қўзғалиб қолган; 2) шол (фалаж) бўлган

– مَخْلُوعٌ 1) чиқиб қолган (*мас., қўл, оёқ*); 2) ишдан олинган, амалдан туширилган; ағдарилган, йиқитилган; ◊ الْخَاطِرِ ~ кўнгли ғаш, дили хира; الْفُؤَادِ ~ қўрқоқ, хуркак; ҳадиксировчи

خَلِيعٌ 1) заиф, нимжон; 2) енгсиз куйлак; 3) кўнгилда кечадиган қўрқинч, хавф

I خَلَفَ (*у*) خَلَافَةٌ 1) (*к. нингдир*) изидан бормоқ, орқасидан эргашмоқ; 2) ўрнини олмоқ, ўрнини босмоқ, вақтинча ўрнида ишламоқ; ўринбосар бўлмоқ; 3) ташвиш тортмоқ, қайғирмоқ; (*к. дандир*) кейин қолмоқ; 4) (*к. дандир*) орқада *қолмоқ*, (*к. нингдир*) орқасида қолмоқ (عَنْ); خَلَفَ (*у*) خُلُوفٌ айнимоқ, сасимоқ (*сут, овқат ҳақида*); فَمُ الصَّائِمِ ~ рўзадор кишининг оғиз ҳиди ўзгармоқ; ◊ اللهُ عَلَيْكَ! ~Оллоҳ сабру қаноат берсин! (*ота-онани йўқотилганда айтилади*); II خَلَّفَ 1) ўзининг вориси,

ўринбосари этиб таъйинламоқ; (*н. нидир*) ўзидан кейин қолдирмоқ; أَثَرًا جَمِيلًا ~ яхши таассурот қолдирмоқ; 3) мерос қолдирмоқ; ўзига меросхўр қилмоқ; ~ عَلَى دَارِهِ у уни ўз ҳовлисининг меросхўри этиб қолдирди; 4) қолдирмоқ, ўзи билан олмаслик; 5) туғмоқ; III خَالَفَ 1) (*н. гадир*) хилоф равишда, аксига олиб қилмоқ; гапга кирмаслик, бўйсунмаслик; қаршилик қилмоқ; (*к. гадир*) қарши сўзламоқ; خَالِفْ تُعْرَفْ! *мтл.* хилоф равишда иш тутсанг, сени билишади!; 2) фарқланмоқ, ўхшамаслик; 3) бажармаслик; وَعْدَهُ ~ ўз ваъдасини бажармаслик; IV أَخْلَفَ 1) бажармаслик; (*кутилган н. ни*) оқламаслик; وَعْدَهُ ~ ваъдасида турмаслик, ваъдани бузмоқ; الْمَطَرُ ~ ёмғир алдади, ёмғирдан кутилган нарса бўлмади; 2) (*н. нидир к. гадир*) бирор нарса ўрнига бермоқ (عَلَى); النَّبَاتُ ~ дарахтнинг ҳосили тугагандан кейин яна мева тугмоқ; ◊ اللهُ عَلَيْكَ! ~Оллоҳ сенга яна қайтиб берсин! (*мол-мулк, фарзанд ва ҳ. к. лар йўқотилганда айтилади*); 3) сув бермоқ, сув ичирмоқ; V تَخَلَّفَ 1) келмаслик, (*қаердадир*) ҳозир бўлмаслик; (*келмасдан дарсни*) қолдирмоқ (عَنْ); عَنِ ~ الْعَوْدَةِ (*базага*) қайтмаслик (*самолёт*); ~ عَنْ مَوَاعِيدِ الْعَمَلِ ишга кеч қолмоқ; 2) (*к. нин - дир*) орқасидан қолмоқ (عَنْ ,مِنْ); 3) қолоқ бўлмоқ, (*н. дадир*) орқада қолмоқ (فِي); VI تَخَالَفَ 1) келиша олмаслик, турли хил фи - рда бўлмоқ, қарашлари турли хил бўлмоқ; (*н. биландир*) мос келмаслик, ўхшамаслик, (*н. гадир*) мос, муносиб, тўғри бўлмаслик; VIII اخْتَلَفَ 1) турли хил, турли шаклда бўлмоқ; 2) (*н. биландир*) ихтилофда бўлмоқ, (*н. ҳақидадир*) ўзгача фикрда бўлмоқ (عَلَى); қарама-қарши бўлмоқ; ўхшамаслик, мос келмаслик (*фикрлар ҳақида*); مَعَهُمْ ~ *ёки* ~ وَإِيَّاهُمْ у улар билан уришиб қолди; لَا يَخْتَلِفُ فِي هَذَا اثْنَانِ бу мутлақо шаксиз; 3) кўтарилиб-пасайиб турмоқ (*нарх-наво ҳақида*); 4) (*н. дандир*) фарқланмоқ, фарқли бўлмоқ (عَنْ); 5) (*бирор ерга*) тез-тез бориб турмоқ (إِلَى); X اسْتَخْلَفَ ўзидан кейин қолдирмоқ; ўзининг ўринбосари сифатида қолдирмоқ

– اخْتِلَافٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) турли-туманлик, хилма-хиллик, ранг-баранглик; عَلَى ~ أَنْوَاعِهِمْ улар хилма-хил бўлса-да; 2) ихтилоф; фарқ; ~ الْآرَاءِ фикрларнинг турли хиллиги; ~ الْمَنْظَرِ параллакс (*кузатувчи кўзининг силжиши туфайли кузатилаётган объектнинг силжигандай бўлиб кўриниши*); 3) ўзгарувчанлик; 4) алмашинув, алмашиш; 5) келишмовчилик, нифоқ; қарама-қаршилик; норозилик; жанжал, низо; اخْتِلَافَاتٌ دَاخِلِيَّةٌ ички келишмовчиликлар

– تَخَلُّفٌ 1) қолоқлик; الْاجْتِمَاعِيُّ ~ ال ижтим - ий қолоқлик; الْعَقْلِيُّ ~ ال ақлий қолоқлик; 2) келмаслик, ҳозир бўлмаслик

– خَالِفٌ 1) орқада қолган; 2) (*к. нингдир н. нингдир*) орқасидан борувчи; эргашувчи; 3) ўрнини босувчи; 4) *эск.* урушда, ҳужумда иштирок этмаётган киши; *кўп.* خَوَالِفُ *эск.* аёллар

– خَالِفَةٌ *кўп.* خَوَالِفُ 1) чодирнинг орқа қозиғи; 2) *эск.* чодирнинг орқа қисмига ўрнатилган устун

– خِلَافٌ[1] *кўп* اتٌ ـَ хилофлик, қарама-қаршилик, нифоқ; тўқнашув, жанжал, низо; (*қарашларнинг*) турли хиллиги; لَا ~ فِيهِ шак-шубҳасиз, рад этиб бўлмайдиган; عَلَى ~ مَا ... *ёки* ~ لِمَا... ...га қарама-қарши равишда; لِ ~ ...дан фарқли равишда, ...дан фарқли ўлароқ; ~ ذَلِكَ بِـ ...ни ҳисобга олмаганда, ...дан ташқари; وَ ~ هُمْ улар иккисини ҳисобга олмаганда, бошқалар; وَ ~ هُ ва бошқалар

– خِلَافٌ[2] *бот. жам.* тол

– خِلَافَةٌ 1) ўрнини олиш, ворислик қилиш; ўринбосарлик; 2) халифалик унвони; 4) халифалар ҳукмронлик қилган давр

– خِلَافٌ баҳсли, мунозарали

– خَلْفٌ[1] *кўп.* خُلُفٌ , أَخْلَافٌ 1) орқа; 2) орқа томон; نَظَرْتُ ~ ـِي орқамга қарадим; ~ هُ унинг орқасидан; إِلَى الْ ~ орқага; فِي الْ ~ орқада; مِنَ الْ ~ орқадан; ضَرَبَهُ مِنَ الْ ~ кимгадир орқадан зарба бермоқ; أَرْسَلَ ~ هُ кимнингдир орқасидан юбормоқ; 3) кейинги авлод

– خَلْفٌ[2] ёмон сўз, хато сўз; سَكَتَ أَلْفًا وَ نَطَقَ ~ مِنْ ـِي минг сўздан ўзини тийди-ю, охири оғзидан гуллади (*сўзма-сўз:* ёмон сўз сўзлади)

– خَلْفٌ[3] *кўп.* خُلُوفٌ қовурғанинг энг қисқа суяги

– خَلَفٌ *кўп.* أَخْلَافٌ 1) ўринбосар; 2) в - рис; 3) (*йўқолган н. нинг*) ўрнини қоплаш 4) *ат.от, мз.* Халаф; خَلَفُ الْأَحْمَرِ Халаф ал-Аҳмар (*ўз хотираси билан машҳур бўлган киши*)

– خُلْفٌ[1] 1) қарама-қаршилик; хилма-хиллик; 2) фарқ

– خُلْفٌ[2] *кўп.* أَخْلَافٌ 1) ёлғон орзу; 2) ёлғон ваъда, ваъдани бажармаслик; 3) бемаънилик

– خِلْفٌ 1. турли хил; қарама-қарши; 2. *кўп.* أَخْلَافٌ эмчак учи; وَ دَرَّتْ عَلَيْهِ أَخْلَافُ النِّعَمِ *маж.* қар دَرَّ

– خَلْفَانِيٌّ орқа, орқа томондаги

– خَلْفَةٌ *кўп.* خُلَفٌ ҳомиладор (*буғоз*) туя

– خِلْفَةٌ[1] خُلْفَةٌ 1) турли хиллик, фарқ; 2) бирин-кетин бўлиш; 2) тун ва кунниг орқама-орқа келиши

– خَلْفَةٌ[2] 1) новда, шох; 2) қолдиқ; 3) тўлов; ~ الشَّجَرِ дарахтнинг ҳосили тугагандан ке - йинги туккан меваси

– خَلْفِيٌّ орқа томон; ~ (نُورٌ) مِصْبَاحٌ орқадаги чироқ (нур)

– خَلْفِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) уй орқасидаги унча ка - та бўлмаган боғча; 2) орқа кўриниш; 3) парда орқасидаги, яширин, пинҳоний томон

– خَلِيفٌ *кўп.* خُلُفٌ, خُلْفٌ, خُلَفٌ икки тоғ ўртасидаги йўл; тоғдаги йўл

– خَلِيفَةٌ *кўп.* خُلَفَاءُ 1) халифа; ўринбосар; 2) ворис; انْتَخَبَ فُلَانًا ~ لَهُ фалонийни кимгадир ворис этиб сайламоқ; 3) *ат.от, мз.* Халифа

– خِلِّيفَى = خَلَافَةٌ

– خَوَالِفُ *кўп.* 1) туққандан сўнг бўладиган оғриқлар; 2) аёллар; رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْ ~ *Қур.* улар аёллар билан бирга бўлишга рози бўлдилар

– مُتَخَلِّفٌ орқада қолган; қолоқ; الْ ~ ـَةُ الْبِلَادُ صِنَاعِيًّا (الْبُلْدَانُ) саноати орқада қолган ма - лакатлар

– مُتَخَلَّفَاتٌ *кўп.* 1) қолдиқлар, ташландиқлар; الْمَاضِي ~ эскилик сарқитлари; 2) *ҳарб.* ду - мандан қолган барча нарсалар

– مُخَالِفٌ 1. 1) мухолиф, (*н. гадир*) қарши (لِ); (*н. гадир*) мос келмовчи (لِ); қонунга хилоф, ноқонуний; ~ صَيْدٌ ноқонуний ов; (لِلْحَقِيقَةِ) لِلْوَاقِعِ ~ ҳақиқатга тўғри келмайдиган; 2) қулоқсиз, итоат этмайдиган; 2) душман

– مُخَالَفَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) мухолафат, қарама-қаршилик, зиддият; 2) (қонунни) бузиш; хато, ножўя иш; қоидани бузиш; айбдорлик, гуноҳкорлик; 3) гапга кирмаслик

– مُخْتَلَفٌ: عَلَيْهِ ~ баҳсли, мунозарали

– مُخْتَلَفٌ турли хил, ранг-баранг, (*н. дандир*) фарқ қиладиган (عَنْ)

– مَخَالِفُ[1] *кўп.* مَخَالِيفُ *тар.* ҳудудий му - клар, вилоят (*Яманда*)

– مَخَالِفُ[2] *кўп.* مَخَالِيفُ ваъдага хилоф иш қилувчи одам

– مُخَلَّفَاتٌ *кўп.* мерос; қолдиқлар

– مَخْلَفَةٌ мажнунтолзор

– مَخْلُوفَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ (*туядаги*) эгар

I (خلق) خَلَقَ (*у*) خَلْقٌ 1) халқ этмоқ, яратмоқ; 2) ўйлаб чиқармоқ, ихтиро қилмоқ; خَلَقَ (*а*) خَلْقٌ, خَلَقَةٌ қирқишдан (кесишдан) олдин ўлчамоқ, ўлчаб кўрмоқ; مَا أَخْلُقُ إِلَّا فَرَيْتُ киришдимми, абажараман (с.с. ўлчадимми, албатта бичаман) خَلِقَ (*а*) خَلَقٌ *ёки* خَلَقَ (*у*) خُلُوقٌ 1) кийилавериб эскирмоқ, тўзимоқ; خَلُقَ (*у*) خَلَاقَةٌ 1) (*н. гадир*) яроқли (мос, мувофиқ)

бўлмоқ (لِ); 2) (*н. гадир*) хос бўлмоқ (لِ); 3) (*к. гадир*) керак (лозим) бўлмоқ (ب); 4) арзийдиган (муносиб, сазовор) бўлмоқ (ب); II خَلَّقَ 1) атир сепмоқ; ~ تْ الْمَرْأَةُ بِالْخُلُوقِ аёл хушбўй нарсаларни ўзига сепди; 2) хушбўй нарсаларни ажратиб чиқармоқ; 3) синтез қилмоқ (*мас., доривор моддаларни*); IV أَخْلَقَ (*кўйлакни*) кияверіб эскитмоқ; ~ جَدِيدَهُ янгисини кияверіб тўздирмоқ; V تَخَلَّقَ 1) (*бировнинг*) қилиғини тақлид қилиб ўрганиб олмоқ; (*н. гадир мувофиқ тарзда*) ўз феълини (характерини) ўзгартирмоқ (ب); ~ بِأَخْلَاقِ الْأَطْفَالِ ўзини болаларча тутмоқ; ~ بِأَخْلَاقِ أَهْلِ الْبَلَدِ маҳаллий аҳоли одатларини ўзлаштирмоқ; 2) (*хушбўй н. ларни*) ўзига сепмоқ; ~ بِالْخُلُوقِ хушбўй нарсаларни ўзига сепмоқ; 3) (*к. гадир*) жаҳл қилмоқ (عَلَى); 4) туҳмат қилмоқ, бўҳтон қилмоқ; VIII اخْتَلَقَ 1) тайёрламоқ, ишлаб чиқармоқ, ўхшатиб (сохта н.) ясамоқ; 2) (*к. гадир*) бўлмаган айбни тўнкамоқ (عَلَى); XII اخْلَوْلَقَ 1) кийилавериб эскирмоқ; тўзиган бўлмоқ; 2) *маж.* таниш, сийқаси чиққан, кўп ишлатилган бўлмоқ; (*н. нингдир*) арафасида бўлмоқ

– اخْتِلَاقٌ 1) қалбаки, сохта; 2) уйдирма, ёлғон

– أَخْلَاقِيٌّ ахлоқий; الْفَلْسَفَةُ الْـ~ةُ этика; الْجَرَائِمُ الْـ~ةُ ахлоқий жиноятлар; لَا ~ ахлоқсиз

– أَخْلَاقِيَّةٌ 1) ахлоқийлик; لَا ~ ахлоқсизлик; 2) ахлоққа (этикага) мувофиқлик; деонтология (*этиканинг бурч проблемаси (соҳаси) билан шуғулланадиган бўлими*)

– أَخْلَاقِيَّاتٌ *кўп.* ахлоқ, этика масалалари

– أَخْلَقُ *мн.* خَلْقَاءُ силлиқ, сирпанчиқ; пишиқ

– تَخْلِيقٌ 1) атир сепиш; 2) хушбўй нарсларни ажратиш; جِهَازُ الْـ~ (*ўсимликлардан*) хушбўй ҳидларни ажратиб оладиган асбоб (қурилма); яратиш, синтез қилиш; الْـ~ الضَّوْئِيُّ фотосинтез қилиш

– تَخْلِيقِيٌّ атторликка (парфюмерияга) оид; صِنَاعَةٌ ~ـةٌ парфюмерия саноати

– خَالِقٌ, خَلَّاقٌ холиқ, халлоқ, яратган, яратувчи

– خَلَاقٌ улуш, қисм

– خَلَّاقٌ яратувчи, ижодкор

– خَلْقٌ 1) яратиш, ижод қилиш; 2) халқ, одамлар; 3) махлуқ, жонивор; 4) бўй-баст, қадди-қомат, жусса

– خَلَقٌ 1. тўзиган, эскиган, эскирган; 2. *кўп.* خُلْقَانٌ, أَخْلَاقٌ эски туски, латта-путта; эски кийим

– خُلُقٌ, خُلْقٌ *кўп.* أَخْلَاقٌ 1) хулқ, мижоз, характер, табиат, феъл-атвор; قُوَّةُ الْـ~ характер қуввати; سُوءُ الْـ~ аҳмоқона феъл (характер); سَيِّئُ الْـ~ жинни (ёмон) характерли; سَهْلُ الْـ~ хушмуомала; عِلْمُ الْأَخْلَاقِ этика; 2) кайфият; 3) ғазаб; طَلَعَ ~ُهُ ғазабланмоқ; طَلَّعَ ~ُهُ ғазабини (*к. гадир*) тўкиб солмоқ (فِي); 4) *кўп.* ахлоқий сифатлар; одоб, ахлоқ; الْأَخْلَاقُ الطَّيِّبَةُ хушфеъллик

– خُلُقَانِيٌّ *кўп.* خُلُقَانِيَّةٌ эскифуруш

– خَلَقَةٌ *кўп.* خُلَّقَانٌ, خَلَقٌ эски-туски, жулдур

– خِلْقَةٌ *кўп.* خِلَقٌ 1) табиат; 2) ташқи кўриниш; гавда тузилиши, жусса, шаклу шамойил

– خُلُقِيٌّ хулқий, ахлоқий; رَجُلٌ ذُو الصِّفَاتِ الْـ~ـةِ الْعَالِيَةِ юксак хулқий (ахлоқий) сифаларга эга бўлган киши

– خُلَقِيٌّ қизиққон, жиззаки

– خِلْقِيٌّ табиий; туғма; عَيْبٌ ~ туғма камчилик

– خُلْقِيَّةٌ одоблилик, ахлоқлилик

– خَلُوقٌ[1] хушахлоқ, хушхулқ

– خَلُوقٌ[2] хушбўй моддалар

– خَلِيقٌ *кўп.* خُلَقَاءُ (*н. гадир*) яроқли, яроқчи, мос келувчи (ب); (*н. гадир*) муносиб (ب); ~ بِهِ أَنْ ... унга ... керак

– خَلِيقَةٌ *кўп.* خَلَائِقُ 1) махлуқ, яратилган; 2) *кўп.* табиат

– مُخْتَلِقٌ уйдирмачи, ёлғончи

– مُخْتَلَقٌ ўйлаб чиқарилган, тўқилган, уйдирма

– مُخْتَلَقَاتٌ *кўп.* уйдирмалар, ёлғонлар, чўпчаклар

– مُخَلَّقٌ тўла-тўкис яратилган

– مَخْلُوقٌ *кўп.* ~ـاتٌ, مَخَالِيقُ махлуқ, яратилган

خَلْقِينٌ *кўп.* خَلَاقِينُ мис қозон

خَلْمٌ *кўп.* أَخْلَامٌ дўст

خَلَنْجٌ 1) арчагул, супургигул; 2) халанж (*ёғоч қаттиқ, ёғоч идишлар тайёрлашда ишлатиладиган дарахт*); 3) *халқ.* илгари ҳеч ким ишлатмаган янги нарса (*Сурияда*)

خُلَنْجَانٌ, خَلَنْجَانٌ *бот.* халанжон, хуланжон (*ўзидан ва илдизидан дори тайёрланадиган ўтсимон ўсимлик*)

I (خلو) خَلَا[1] (*у*) خُلُوٌّ 1) бўш (тўлдирилмаган) бўлмоқ; 2) ҳеч ким банд қилмаган бўлмоқ, вакант бўлмоқ; бўшамоқ; 3) маҳрум бўлган бўлмоқ, (*н. сидир*) йўқ бўлмоқ (مِنْ); ~ جَيْبُهُ مِنَ الدِّرْهَمِ وَ الدَّانِقِ чўнтагида бир тийин пули йўқ бўлмоқ; هَذَا لَا يَخْلُو مِنْ صِحَّةٍ бу ҳақиқатдан йироқ эмас; 4) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (*вақт ҳақида*); خَلَا[2] (*у*) خَلْوَةٌ 1) ёлғиз бўлмоқ; 2) якка қолмоқ; бошқалардан ажралиб, ўзини хилватга олмоқ; ~ بِنَفْسِهِ ўзи билан ўзи бўлмоқ; 3) чиқиб кетмоқ (*судда -маслаҳат хонасига*); 4) (*к. нидир*) ўз ҳолига ташлаб қўймоқ (ب); II خَلَّى 1) бўшатмоқ, холи қилмоқ; 2) озод қилмоқ; ~ سَبِيلَهُ кимнидир озод (холи) қилмоқ; خَلِّ عَنْكَ! ўзингни қийнама!; خَلِّيكَ تَخَافُ! *халқ.* қўрқишни бас қил!, қўрқма!; 3) биттасини қолдирмоқ; ~ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ ... (*н. нидир*) бошқаришга кигадир ижозат этмоқ; 4) тозаламоқ; эвакуация қилмоқ, хавфли жойдан кўчирмоқ; III خَالَى тинч қўймоқ, ўз ҳолига қўймоқ; IV أَخْلَى бўшатмоқ, холи қилмоқ, озод қилмоқ; ~ سَبِيلَهُ кимнидир қўйиб юбормоқ; ~ طَرْقَهُ *қар.*; طَرَفٌ; ~ مَكَانًا (*к. гадир*) жой бўшатмоқ (لِ); 3) қолдирмоқ; 4) тозаламоқ (*мас., атрофни*); эвакуация қилмоқ, хавфсиз жойга кўчирмоқ; *юр.* кўчишга мажбур қилмоқ, мажбуран кўчирмоқ; V تَخَلَّى 1) бўшамоқ, озод бўлмоқ; 2) (*к. нидир, н. нидир*) қолдирмоқ, тарк этмоқ, ташламоқ (عَنْ); 3) (*қаердадир*) ҳозир бўлмаслик, йўқ бўлмоқ (عَنْ); 4) (*н. дандир*) бош тортмоқ, бўйин товламоқ, воз кечмоқ, бахридан ўтмоқ, инкор қилмоқ, тонмоқ (عَنْ); (*н. нидир*) бермоқ; сийламоқ; ён бермоқ (عَنْ); لَمْ يَتَخَلَّ عَنْ فِكْرَةِ دُخُولِ الْجَامِعَةِ у дорилфунунга кириш фикридан қайтмади; 5) хилватда ёлғиз қолмоқ, хилватда қолмоқ; VIII اخْتَلَى 1) бошқалардан ажралиб якка қолмоқ; (*к. биландир*) учрашмоқ (ب); 2) чиқиб кетмоқ (*судда -маслаҳатлашгани*)

– اخْتِلَاءٌ хилватда бўлиш; ёлғиз қолиш

– إِخْلَاءٌ тозалаш (*мас., атроф-муҳитни*); эвакуция қилиш; *юр.* мажбурий кўчириш

– تَخَلٍّ (*н. дандир*) воз кечиш (عَنْ)

– تَخْلِيَةٌ тозалаш (*мас., атрофни*); эвакуция қилиш

– خَالٍ *мн.* خَالِيَةٌ *кўп.* خُلُوٌّ 1) холи, бўш; الْخَالِي مِنَ الضَّرَرِ зарарсиз; ~ مِنَ الْغَرَضِ қизиқмайдиган, манфаатдор эмас, خَالِي الْبَالِ беташвиш, беғам; 2) озод, ишсиз; бўш (вакант); ~ مِنَ الْعَمَلِ ишдан холи (бўш), ишламайдиган; 3) *кўп.* خَوَالٍ ўтган; خَالِيَةٌ (قُرُونٌ) ўтган асрлар; خَوَالِي الذِّكْرَيَاتِ ўтмиш ҳақидаги хотиралар; فِي الْأَيَّامِ الْخَوَالِي ўтган вақтлар; ◊ خَالِي الْوِفَاضِ бир мирисиз

خَالٍ[2] *кўп.* أَخْلَاءٌ бўйдоқ, суккабош, уйланмаган, турмушга чиқмаган

خَالَوَيْهِ *ат.от, мз.* Холавайҳи

– خَلَا (*туш. к. билан*) ташқари, истисно равишда; ~ مَا ...ни истисно этганда

– خَلَاءٌ 1) бўшлик; 2) очиқ (бўш) кенглик; 3) хилват жой; 4) дача (*шаҳар ташқарисидаги боғ-ҳовли*); қишлоқ; ◊ كَانَ ~ مِنْ ... (*н. сидир*) йўқ бўлишлик; هُوَ ~ مِنْ تِلْكَ الْمَعَارِفِ

унинг бундай билими йўқ; ~ هُوَ عَلَى الْ у оч, унинг қорни оч; ~ فِي الْ ёки ~ تَحْتَ الْ кенг осмон остида; ~ بَيْتُ الْ хало жой, ҳожатхана, туалет; ◊ ~ أَنَا مِنْكَ сенга менинг алоқам йўқ

– خُلُوٌّ 1) бўшлик; ~ الْبَالِ беташвишлик; 2) бўш (вакант) лик

– خَلْوٌ (*н. дандир*) озод, (*н. дандир*) маҳрум (مِنْ); ~ مِنْ ... (هِيَ, هُمْ) هُوَ у (*у қиз, улар*) ... дан озод

– خَلْوَةٌ *кўп.* خَلَوَاتٌ 1) хилватда, ёлғиз бўлиш; янги турмуш қурганларнинг хилватда бўлиши; ~ غَرَامِيَّةٌ севишганларнинг учрашуви; ~ عَلَى хилватда, ажралган ҳолда; 2) хилватгоҳ; бошпана; ~ الْمُتَعَبِّد зоҳиднинг хилватгоҳ (бошпанаси); 3) (*ҳаммомдаги*) ечинадиган хона; пляждаги ечиниш хоначалари (будкачалари); 4) (*театрдаги*) ложа

خَلَوِيٌّ қишлоққа оид; ~ بَيْتٌ қишлоқдаги дала ҳовли, дача; ~ مَنْظَرٌ қишлоқ кўриниши, манзараси

– خُلُوِيٌّ ичи кавак (*мас., ғишт*)

I خَلَى (*и*) خَلْيٌ узмоқ, юлмоқ, термоқ (*мас., ўтни*); IV أَخْلَى: أَخْلَتِ الْأَرْضُ ердан кўпгина ўт чиқмоқ, ерни ўт босмоқ; VIII اخْتَلَى = I

– خَلًى ҳўл (қуримаган) ўт

– خَلِيٌّ 1) холи, бўш; 2) ишсиз, банд эмас; ~ مِنْ ... (*н. дандир*) маҳрум бўлган; ~ مِنَ الثَّقَافَةِ маданиятсиз; ◊ ~ الْقَلْبِ ёки ~ الْبَالِ ташвишдан холи

– خَلِيَّةٌ[1] *кўп.* خَلَايَا 1) асалари уяси; 2) (*тақилотдаги*) бўлим, қисм, тармоқ; 3) *биол.* ҳужайра; ~ حَيَّةٌ тирик ҳужайра; ~ مُعَقَّدَةٌ мураккаб ҳужайра; ~ وَحِيدُ الْ бир ҳужайрали

– خَلِيَّةٌ[2] 1) арқони ечиб юборилган ёки қўйиб юборилган туя; ◊ !~ أَنْتَ *маж.* сен талоқсан!; 2) катта кема;

– مَخْلَاةٌ *кўп.* مَخَالٍ тўрвахалта

– مَخْلًى ўт ўриш асбоби, ўроқ

I خَمَّ[1] (خَمَّ) (*а/у*) خَمٌّ супурмоқ; ~ الْبِئْرَ қудуқни тозаламоқ; خَمَّ[2] (*и/у*) خُمُومٌ ёқимсиз ҳидли бўлмоқ, сасимоқ; нам тортмоқ, рутубатли бўлмоқ; VIII اخْتَمَّ = خَمَّ

– خَامٌّ ёқимсиз ҳидли; сасиган; намиқиб (ҳидланиб) қолган, айниган

– خُمٌّ *кўп.* أَخْمَامٌ сават, корзинка; ~ الدَّجَاجِ товуқ катаги

– خُمَامَةٌ суприндн, ахлат

– خَمَّةٌ ёқимсиз ҳид, бадбўй ҳид; нам, зах, рутубат

– خُمٌّ = خَامٌّ

– مُخَمَّةٌ *кўп.* مَخَامُّ супурги

– مَخْمُومٌ: ~ قَلْبٌ ҳасад қилмайдиган юрак, ҳасадгўй бўлмаган юрак

خَمَجَ (*а*) خَمْجٌ айнимоқ, бузилмоқ, ҳидланмоқ, палағда бўлмоқ

خَمْخَمَ (*халқ*) айнимоқ, сасимоқ, бузилмоқ;

I خَمَدَ (*у*) خُمُودٌ 1) тинчланмоқ, юпанмоқ, ўчмоқ, тинмоқ, босилмоқ; 2) сўнмоқ, тўхтамоқ; 3) кўнгил қолмоқ, умиди пучга чиқмоқ; خَمِدَ (*а*) خَمَدٌ 1) ҳушидан кетмоқ (*бемор ҳақида*); 2) вафот этмоқ, узилмоқ (бемор ҳақида) II خَمَّدَ ўчирмоқ, тугатмоқ, тўхтамоқ, бостирмоқ, тинчлантирмоқ; (*зарбанинг*) урилишини юмшатмоқ, IV أَخْمَدَ 1) тинчлантирмоқ, юпатмоқ; 2) ўчирмоқ; 3) (*чанқоқни*) бостирмоқ, қондирмоқ; 4) босмоқ, эзмоқ, бўғмоқ; ~ الْهِمَّةَ эсанкиратмоқ, гангитмоқ; 5) кўнглини қолдирмоқ, умидини пучга чиқармоқ; VI تَخَامَدَ аста-секин ўчмоқ

– إِخْمَادٌ 1) тинчлантириш; 2) ўчириш; б - стириш

– خَامِدٌ 1) осойишта, тинч; секин; ҳаракатсиз; 2) ўчган, сўнган

– خُمُودٌ 1) ўчиш, тўхташ, тиниш, тинчиш; 2) осойишталик, ҳаракатсизлик

– مُخَمِّدٌ *кўп.* اتٌ: ўчирувчи, пасайтирувчи, юмшатувчи, амортизатор

I خَمَرَ (*у*) خَمْرٌ 1) ёпмоқ, бекитмоқ, яширмоқ; 2) ачимоқ, бижғимоқ; кўпчитмоқ, оширмоқ (*хамир ҳақида*); *кимё.* ферментламоқ, ачитмоқ, бижғитмоқ; II خَمَّرَ = I; III خَامَرَ 1) пайдо бўлмоқ, туғилмоқ (*шубҳа ҳақида*); тутмоқ, тутиб қолмоқ (*мас., жиннилик*); (*н. нидир*) ташлаб кетмаслик, (*қаврдадир*) қолмоқ; ~ الْبَيْتَ уйдан чиқмаслик, уйда ўтирмоқ; 2) аралаштирмоқ, қориштирмоқ; 3) *эск.* (*бирор н. билан*) аралашиб кетмоқ, бирлашиб кетмоқ; ~ هُ الْحُبُّ уни севги қамраб олди, у севиб қолди; ~ عَلَيْهِ уни алдади, унга хиёнат қилди; IV أَخْمَرَ (*к. гадир қарши*) яширин кек сақламоқ (لِ, عَلَى); V تَخَمَّرَ 1) ачимоқ, бижғимоқ (*вино ҳақида*); кўтарилмоқ, кўпчимоқ (*хамир ҳақида*); 2) ёпинчиқ ёпинмоқ (*аёллар ҳақида*); VI تَخَامَرَ биргаликда мўлжал (ният) қилмоқ, яширин режа тузмоқ; VIII اخْتَمَرَ 1) ачимоқ, бижғимоқ (*вино ҳақида*); кўпчимоқ, тошмоқ (*хамир ҳақида*); 2) ёпинчиқ (паранжи) ёпинмоқ (*аёллар ҳақида*); ~ تْ بِخِمَارِهَا у ўз ёпинчиғини ёпиб олди; ◊ ~ تِ الْفِكْرَةُ бир фикр пайдо бўлди; X اسْتَخْمَرَ қул қилмоқ, қулга айлантирмоқ

– اخْتِمَارٌ ачиш, кўпчиш (*вино, хамир ҳақида*)

– تَخَمُّرٌ (*хамир, винонинг*) ачиши, кўпчиши

– تَخْمِيرٌ (*хамирни*) кўптириш; *кимё.* фе - ментация

– تَخْمِيرِيٌّ кўпчитадиган, ачитадиган, фе - ментлайдиган; الصِّنَاعَةُ الْ ـةُ фермент ишлаб чиқарадиган саноат

– خُمَارٌ = خُمَارٌ[2]

– خَمَّارٌ вино сотувчи, майфуруш

– خُمَارٌ[1] хумор бўлиш

– خُمَارٌ[2] одамлар гуруҳи, одамлар тиқини

– خِمَارٌ *кўп.* خُمُرٌ, خِمَارَاتٌ, أَخْمِرَةٌ паранжи, ёпинчиқ

– خَمَّارَةٌ *кўп.* اتٌ: вино (май) дўкони

– خَمْرٌ *мн.* баъзида *мз. кўп.* خُمُورٌ вино; ~ عِنَبِيٌّ ликёр; ~ السَّلَامِ *маж.* Қаҳва

– خَمَرٌ тўсиқ, парда бўлиб хизмат қиладиган дарахт ёки бирор н.; تَوَارَى الصَّيْدُ عَنِّي فِي ~ الْوَادِي ов дарадаги дарахтлар ичида мендан ғойиб бўлди

– خَمِرٌ кайфи, кайфли, маст

– خَمْرِيٌّ *кўп.* خَمْرِيَّةٌ вино сотувчи, майф - руш, вино дўкони эгаси;

– خَمْرَةٌ спиртли (*ичимлик*); вино 2) *эск.* ш - робнинг машҳур нави

– خَمْرَةٌ[2] = خُمَارٌ[2]

– خُمْرَةٌ[1] *кўп.* خُمَرٌ буйрача, кичкина бўйра; жойнамоз

– خُمْرَةٌ[2] *кўп.* خُمَرٌ ачитқи; ~ اللَّبَنِ сутга қўшиладиган оқлиқ

– خُمْرَةٌ паранжи ёпиниш услуби

– خَمْرِيٌّ 1) винога оид, майга оид; 2) вино рангидаги

– خَمْرِيَّةٌ *кўп.* اتٌ: хамрийят, хамрийя (*майга бағишланган шеърий жанр*)

– خَمُورْجِيٌّ *кўп.* خَمُورْجِيَّةٌ = خَمْرِيٌّ

– خَمِيرٌ 1. спиртли ичимликларни кўп исте - мол қилган; 2) ароқхўр, пиёниста

– خَمِيرٌ хамир

– خَمِيرَةٌ *кўп.* اتٌ: 1) хамиртуруш; ачитқи; фермент; ~ الْجِعَةِ ёки ~ الْبِيرَا пиво ачитқиси; ~ اللَّبَنِ а) сутга қўшиладиган оқлиқ; б) *бот.* гладиолус (*гул*); ~ الْ مَرَضُ қоракуя (*ўсимликлардаги касаллик*); 2) *маж.* асосий капитал, дастмоя; пул маблағи; 3) (*н. нингдир*) асосий ядроси, мояси

– خُمَيْرَةٌ *кўп.* اتٌ: фермент

– مُخْتَمِرٌ бижғиётган, кўпаётган

– مُخَمِّرٌ *кўп.* اتٌ: фермент

– مَخْمُورٌ хумор бўлган; маст бўлган, махмур

I خَمَسَ (*у*) خَمْسٌ 1) (*н. нингдир*) бешинчи қисмини (бешдан бирини) олмоқ; 2) ўзи билан бешта бўлмоқ (*одамларни санашда*); خَمَسَتِ الْإِبِلُ *эск.* туялар сувни бешинчи куни ичдилар; II خَمَّسَ беш бўлакка бўлмоқ; бешлик, беш бурчакли қилмоқ; (*сонни*) бешга кўпайтирмоқ; IV أَخْمَسَ бештадан иборат

бўлмоқ, бешта бўлмоқ; الْقَوْمُ ~ одамлар бештадан иборат бўлдилар, одамлар бешта бўлдилар

– خَامِسٌ бешинчи; الْخَامِسَ عَشَرَ ўн бешинчи

– خُمَاسَ бештадан

– خَمَّاسٌ *кўп.* خَمَامِسَةٌ бешдан бирига ишлочи деҳқон

– خُمَاسِيٌّ 1. беш (бўлак) дан иборат, бешлик; *грам.* беш ундошли; الْأَوَّلُ ~ (الْبَرْنَامَجُ) الْمِنْهَاجُ биринчи беш йиллик режа; الْأَصَابِعِ ~ беш бармоқли; الزَّوَايَا ~ беш бурчакли; السُّطُوحِ ~ беш қиррали; 2. 1) *муз.* Квинтет (*бешта музика асбобидан иборат оркестр*); 2) *радио.* пентод; 3) беш киши; غُلَامٌ ~ бўйи беш қарич бўлган бола (*бундан баланд бўй учун* سُدَاسِيٌّ, سُبَاعِيٌّ *каби сўзлар қўлланилмайди, чунки, бўйи беш қаричдан ошган бола* رَجُلٌ *гуруҳига киради*)

– خُمَاسِيَّةٌ *кўп. муз.* квинтлар (*чолғу асбоб - нинг энг ингичка тори*)

– خَمْسَةٌ, خَمْسٌ беш; خَمْسَةَ عَشَرَ *ёки* خَمْسَ عَشْرَةَ ўн беш; الْ~ кундалик беш вақт намоз

– خُمْسٌ *кўп.* أَخْمَاسٌ (*н. нингдир*) бешдан бири, бешдан бир бўлаги; ◊ ضَرَبَ أَخْمَاسًا لِأَسْدَاسٍ а) гумон (фараз) қилмоқ; б) айёрлик қилмоқ; رَجَعَ أَخْمَاسَهُ وَ أَسْدَاسَهُ ўз тахминларини текшириб кўрмоқ

– خُمْسٌ беш кунлик давр; الْ~ حُمَّى 1) кун м - байнида ора-сира такрорланиб турадиган безгак; 2) туя чанқоққа бардош бера оладиган вақт муддати

– خُمُسُونَ эллик; أَحَدُ الْخَمْسِينَ *ёки* عِيدُ الْخَمْسِينَ *дин.* пасхадан кейин эллик кун ўтказиладиган христианларнинг диний байрами, ҳайити

– خَمْسِيٌّ бешлик; الْخِطَّةُ الْ~ беш йиллик режа

– خَمْسِينَ хамсин (*шамол*); الْ~ أَيَّامُ хамсин эсадиган кунлар

– خَمْسِينِيٌّ элликка оид; элликдан иборат; الْعِيدُ الْ~ эллик ёшга бағишланган юбилей (қутлов)

– خَمِيسٌ[1] *шунингдек:* يَوْمُ الْ~ пайшанба; الْعَهْدِ ~ *ёки* الْفِصْحِ ~ *дин. христианларда*: улуғ (мусаффо) пайшанба; الْجَسَدِ ~ *дин. христианларда*: Христос жасади байрами; الصُّعُودِ ~ *дин. христианларда*: Вознесение байрами (*Исо алайҳиссаломнинг осмонга кўтарилганлари байрами*)

– خَمِيسٌ[2] *кўп.* أَخْمِسَاءُ қўшин, армия

– خَمِيسٌ[3] узунлиги беш газ бўлган кийим

– خَمِيسِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ пайшанба куни берилган ҳафталик маош

– خَمْسِينَاتٌ эллигинчи йиллар

– مُخَمَّسٌ бешталаб; ~ جَاؤُوا улар бешта-бешта бўлиб (бешталаб) келишди

–مُخَمَّسٌ *эск.* уч кундан бери сув ичмаган одам (туя); *қар.* خَمْسٌ

– مُخَمَّسٌ 1. беш бурчакли; 2. 1) *шунингдек*: الزَّوَايَا ~ бешбурчак, пентаграмма; النَّجْمَةُ الْ~ беш қиррали юлдуз: *ад.* пентаметр (*шеърий вазн*)

I خَمَشَ (*и*) خَمْشٌ тирнамоқ, таталамоқ; тимдаламоқ, юмдаламоқ; II خَمَّشَ юз-кўзларини тимдаламоқ, юз-кўзни тимдалаб чақа қилиб юбормоқ

– خُمَاشَةٌ *кўп.* ـَاتٌ тирналган жой, тирноқ изи; енгил яра (чақа); 2) хуни туланмайдиган яра

– خَمْشٌ *кўп.* خُمُوشٌ тирналган (тимдалган) жой

–خَمُوشٌ *зоол.* чивин, искабтопар

I خَمَصَ (*у*) خُمْصٌ *ёки* خَمِصَ (*а*) خَمَصٌ оч бўлмоқ (*қорин ҳақида*) خَمَصَ (у) خَمْصٌ, خُمُوصٌ шиш қайтмоқ; الْجُرْحُ ~ яранинг шиши қайтди; خَمِصَ (а) خَمَصٌ *ёки* خَمُصَ (у) خُمُوصٌ қорни кичик бўлмоқ, кичик қоринли бўлмоқ

– أَخْمَصُ *кўп.* أَخَامِصُ 1) пошна (товон) нинг ерга тегмайдиган қисми; 2) қундоқ (*милтиқдаги*); ◊ نَظَرَ مِنْ قِمَّةِ رَأْسِهِ إِلَى ~ قَدَمَيْهِ кимнингдир бошидан-оёғигача қарамоқ; هَبَطَ قَلْبُهُ إِلَى أَخْمَصَيْهِ унинг жон-пони чиқиб кетди, у жуда қўрқиб кетди

– خُمْصَانٌ *кўп.* خِمَاصٌ бўш. оч; الْبَطْنِ ~ оч қорин

– خَمْصَةٌ = مَخْمَصَةٌ

– خَمِيصٌ *кўп.* خِمَاصٌ : الْحَشَا ~ *ёки* الْبَطْنِ ~ оч, қорни оч

–خَمِيصَةٌ *кўп.* خَمَائِصُ қора катак-катак кийим

– مَخْمَصَةٌ *кўп.* مَخَامِصُ очлик

I خَمِطَ (а) خَمَطٌ *ёки* خَمَطَ (у) خَمْطٌ, خُمُوطٌ 1) хушбўй бўлмоқ, яхши ҳидли бўлмоқ; 2) ҳиди ўзгармоқ; 3) қовурмоқ, пиширмоқ; I خَمِطَ[2] (*а*) خَمَطٌ 1) ғазабланмоқ, жаҳли чиқмоқ; 2) кибрланмоқ, такаббур бўлмоқ

–خَمْطٌ[1] туя ейдиган ўт турларидан бири (*унинг ейиладиган меваси ҳам бўлади*)

–خَمْطٌ[2] ҳар бир нарсанинг нордони ёки аччиғи

–خَمْطٌ[3] тикансиз дарахт

–خَمْطَةٌ *ёки* خَمَطَةٌ сутнинг ҳиди

I خَمَعَ (*а*) خُمُوعٌ бир оз, сал оқсоқланмоқ, бироз чўлоқланмоқ

– خُمَاعٌ оқсоқланиш, чўлоқланиш

–خَمِعٌ *кўп.* أَخْمَاعٌ 1) *зоол.* бўри; 2) ўғри, қароқчи

I خَمَلَ (*у*) خُمُولٌ 1) хабарсиз (номаълум) бўлмоқ; ҳеч нарса билан кўзга кўриниб турмаслик, кўриниб турмаслик; ذِكْرَهُ ~ эсдан чиқармоқ, унутиб юбормоқ 2) *эск.* ўчиб кетган, йўқолган бўлмоқ (*из ҳақида*); IV أَخْمَلَ: *эск.* номаълум қилмоқ; نَفْسَهُ ~ билинмай (ўчиб) кетмоқ; гилам ва шу кабиларни тукли қилиб тўқимоқ

– خَامِلٌ *кўп.* خَمَلَةٌ 1) бўшашган, ланж; лоқайд, беҳафсала, ҳафсаласи йўқ; ҳаракатсиз, суст, инерт; ~ غَازٌ инерт газ; 2) фаолиятсиз, ишламайдиган, бекорчи, дангаса, беғайрат, ишёқмас; 3) шунингдек: الذِّكْرِ ~ номаълумизсиз йўқ бўлиб кетган; 4) донги чиқмаган, шуҳрат тутмаган

– خَمْلٌ, خَمْلَةٌ пат, тук; гилам; بِسَاطٌ ذُو الْ~ тукли гилам

– خَمَلٌ (*товуқлардаги*) бит, бурга каби паразитлар

– خَمْلٌ дангаса, ишёқмас, бекорчи

– خُمُولٌ 1) ланжлик, суслик; ҳафсаласизлик; бефарқлик, (*ҳеч нарсага*) қизиқмаслик; инертлик; 2) фаолиятсизлик, бекорчилик; бепарволик; ишёқмаслик, дангасалик; мақсадсиз (бемаъни) ҳаёт кечириш; 3) қотиб қолганлик, мутаассиблик; турғунлик; 4) *шунингдек*; الذِّكْرِ ~ хабарсиз, даракси бўлиб кетиш, номаълумлик

– خَمِيلَةٌ *кўп.* خَمَائِلُ чакалакзор, бутазор, чагалзор; дарахт ўсадиган қумлоқ ер

– مُخْمَلٌ мухмал, бархит, бахмал, духоба

– مُخْمَلِيٌّ мухмалга (духобага) оид

(خَمَنَ) II خَمَّنَ 1) тахмин (фараз) қилмоқ; 2) баҳо қўймоқ, баҳоламоқ

– تَخْمِينٌ 1) тахмин, тахмин қилиш; عَلَى الْ~ тахминан; 2) баҳолаш, нархни белгилаш

– خَمَّانٌ: ~ رُمْحٌ нимжон (кучсиз) найза; ~ النَّاسِ одамларнинг пасткаши

– مُخَمِّنٌ калькулятор (*ҳисоблаш машинаси*); баҳо (нарх) қўювчи (белгиловчи)

I خَنَّ (*а/и*) خَنِينٌ пўнғилламоқ, пинғилламоқ, димоғда гапирмоқ

– أَخَنُّ *мн.* خُنَّاءُ *кўп.* خُنٌّ пўнғиллаб (пинғиллаб, манқаланиб) гапирувчи

– خُنٌّ *кўп.* أَخْنَانٌ сават, корзинка; الدَّجَاجِ ~ товуқ катаги, товуқхона; ◊ الْوَرْكِ ~ чов (*қориннинг остки қисми*)

–خُنَانٌ 1) туялардаги шамоллаш касаллиги; 2) қушларнинг ҳалқумида учрайдиган касаллик

–خُنَانٌ = خُنَانٌ

– خُنَّةٌ, خَنِينٌ димоғда гапириш, пўнғиллаш, пинғиллаш, минғиллаш

–مَخَنَّةٌ бурун (*тана аъзоси*)

خَنَابٌ узун, чўзиқ

I خَنَثَ (а) خُنُوثٌ, خَنَثٌ 1) хотинларга хос нозик, латиф, мулойим, нозикойим бўлмоқ; ўзини аёллардек тутмоқ; II خَنَّثَ нозик (эрка, мулойим) қилиб юбормоқ, пуҳлуҳлаб ўстирмоқ; IV أَخْنَثَ эск. аёлларга ўхшаб юрмоқ; аёлларча қилиқ қилмоқ; V تَخَنَّثَ 1) нозик, эрка, ипакойим бўлмоқ; 2) ўзини аёллардек тутмоқ VIII اِخْتَنَثَ букламоқ, тахламоқ

–إِخْنَاثٌ аёлчасига қилиқ қилиш, ноз-карашма

– خَنِثٌ нозик, латиф, мулойим, юмшоқ

–خَنَثٌ кўп. أَخْنَاثٌ ёки خِنَاثٌ қат, тахлам, букланган жой; أَطْوِ الثَّوْبَ عَلَى خِنَاثِهِ кийимни букланган жойларидан тахланг

– خُنْثَى кўп. خَنَاثَى, خِنَاثٌ хунаса, гермо - родит

– خُنْثِيَّةٌ хунасалик, гермофродитизм

ضَرْبَةُ ~ فِي الظَّهْرِ кўп. خَنَاجِرُ ханжар; орқага ханжар (билан) уриш; ◊ ~ أَبُو бот. а) настурция, лотин чечаги; б) гулли крес (салат)

خَنْخَنَ = خَنَّ

– خُنْخُنَةٌ =

خَنْدَرِيسٌ шароб, май, вино

خَنْدَفٌ Хиндиф (қабила номи)

خَنْدَقَ хандақ қазимоқ (кавламоқ); تَخَنْدَقَ хандақ қазилмоқ

– خَنْدَقٌ кўп. خَنَادِقُ хандақ; чуқур, ўра

– خَنْدَقَةٌ қазиш, кавлаш

– مُخَنْدَقٌ хандаққа кўмилган

خَنْذِيذٌ кўп. خَنَاذِيذُ ажойиб нотиқ; шоншуҳратли шоир; 2) тоғ чўққиси

I خَنَزَ (а) خَنْزٌ сасимоқ, айнимоқ; коймоқ; ~ اللَّحْمُ гўшт айниди

خِنْزَابٌ кўп. خَنَازِيبُ ёки خَنْزَبٌ кўп. خَنَازِبُ шайтон

خُنْزُوَانَةٌ кўп. خُنْزُوَانَاتٌ ғурур, ифтихор, иззат нафс

خِنْزِيرٌ кўп. خَنَازِيرُ чўчқа; ~ الْأَرْضِ чумолихўр (ҳайвон); ~ الْبَحْرِ дельфин; بَرِّيٌّ ~ тўнғиз, ёввойи чўчқа; ~ الْ لَحْمُ чўчқа гўшти; ~ الْ لَحْمُ الْمُقَدَّدُ бекон (тузланган ёки дудланган ёш чўчқа нимтаси); فَخْذُ الْ ~ الْمُمَلَّحُ чўчқанинг дудланган сон гўшти; دَاءُ الْخَنَازِيرِ мед. ширинча (болалар касаллиги)

– خِنْزِيرَةٌ кўп. ـاتٌ (ургочи) чўчқа

– خَنَازِيرِيٌّ мед. ширинча (болалар касаллиги)

– خَنْزَرَةٌ кўп. ـاتٌ тош майдалайдиган болға

I خَنَسَ (и) خُنُوسٌ воз кечмоқ, қайтмоқ, юз ўгирмоқ, муртадлик қилмоқ, узоқлашмоқ, четлашмоқ, ўзини четга олмоқ; خَنَسَ² (и,у) خَنْسٌ, خُنُوسٌ, خِنَاسٌ яширинмоқ, беркинмоқ; ~ الْكَوْكَبُ (ўз йўналиши бўйича) юлдуз чиқди, сўнди I خَنِسَ (а) خَنَسٌ бурунниг учи бир оз кўтарилган (юқори) бўлмоқ; IV أَخْنَسَ орқада қолдирмоқ, узоқлаштирмоқ

– أَخْنَسُ мн. خَنْسَاءُ кўп. خُنْسٌ пучуқ; бурни қанқайган

– خَنَّاسٌ (Оллоҳни зикр этганда) мурта - лик қилувчи; الْ ~ шайтон

–خُنْسٌ зоол. ёввойи сигир

— خُنَّسٌ 1) сайёралар; 2) Сатурн, Юпитер, Марс, Венера ва Меркурий планеталари

–الْخَنْسَاءُ ат.от, мз. Хансо

خَنَاسِرُ кўп. бахтсизликлар, кулфатлар, фалокатлар

–خَنْسَرٌ тубан, разил, пасткаш

خَنْشَارٌ бот. қирққулоқ

خَنُّوصٌ кўп. خَنَانِيصُ чўчқа боласи, чўчқача

خُنَاصِرَةٌ Хуносира (қалъа номи)

خِنْصِرٌ, خِنْصَرٌ кўп. خَنَاصِرُ жимжилоқ; ◊ ~ الْعَرُوسِ бот. хашаки нўхот; عَقَدَ الْخَنَاصِرَ عَلَى ... ... учун кучларни бирлаштирмоқ

I خَنَعَ (а) خُنُوعٌ бўйсунмоқ, (к. гадир) итоат этмоқ (ب); (к. нингдир олдида) ўзини ерга урмоқ, ҳақоратланмоқ (لِ); IV أَخْنَعَ итоат этишга (бўйин эгишга) мажбур қилмоқ; (إِلَيْهِ) أَخْنَعَتْنِي الْحَاجَةُ لَهُ зарурат мени унга бўйин эгишга мажбур қилди

– خَانِعٌ бўйсунадиган; итоаткор; ўзини ерга урувчи; ~ةٌ مَوْجَاتٌ кучсиз тўлқин (мавж) лар

–خَنْعَةٌ шубҳа, гумон, фасодлик

– خُنُوعٌ бўйсуниш, итоаткорлик; камсити - ганлик, хўрланганлик, таҳқирланганлик

I خَنَفَ (у) خَنَفٌ = خَنَّ; خَنَفَ² (и) خَنَافٌ чопиш асносида бошини орқага бурмоқ (туя ҳақида); خَنَفَ 2) эск. олдинги туёқларни ташқарига чиқариб югурмоқ (туя ҳақида)

– أَخْنَفُ мн. خَنْفَاءُ кўп. خُنْفٌ = أَخَنُّ қар. خَنَّ

–خَانِفٌ кеккайган, бурни кўтарилган; димоғдор

–خَنُوفٌ кўп. خُنُفٌ 1) эск. югуриш пайтида туёқларни ёнга чиқариб югураётган (туя); 2) эск. бошни чавандоз томон ўгирган (от)

– خَنِيفٌ кўп. خُنُفٌ дағал каноп мато

خَنْفَرَ пишилламоқ, пиш-пиш қилмоқ

– خَنْفَرَةٌ пишиллаш

خُنْفُسٌ, خُنْفُسَاءٌ жам. гўнгқўнғизлар

– خُنْفُسَةٌ кўп. خَنَافِسُ гўнгқўнғиз

I خَنَقَ (у) خَنْقٌ бўғмоқ, эзмоқ, сиқмоқ, босмоқ; пасайтирмоқ, бўшаштирмоқ; خَنَقَتْهَا الْعَبَرَاتُ унинг кўзларига ёш келди; ◊ الرَّايَةَ ~ байроқни бир оз тушириб (энгаштириб) қўймоқ; II خَنَّقَ бирин-кетин бўғмоқ; пиширмоқ (мас., ипак пиллаларини); III خَانَقَ жанжаллашмоқ; гина қилмоқ, ўпкаламоқ, таъна қилмоқ; VI تَخَانَقَ сўкишмоқ, бир-бири билан уришмоқ, жанжаллашмоқ; VII اِنْخَنَقَ 1) димиққан (нафаси қайтган, бўғилган) бўлмоқ; 2) сиқилмоқ, эзилмоқ, диққати ошмоқ; VIII اِخْتَنَقَ 1) бўғилган (сиқилган) бўлмоқ; бўғилиб ўлмоқ, ўзини ўзи осиб ўлдирмоқ; 2) димиқмоқ, нафаси қайтмоқ (мас. тутундан); مُبْتَلِعًا ~ لُقْمَةً томоққа (бўғизга) бирор нарса тиқилиб бўғилиб қолмоқ; ~ت الْكَلِمَاتُ فِي حَلْقِهِ сўзлари унинг бўғзида қолди; 3) (бирор н. билан) лиқ тўлган бўлмоқ (ب)

– اِخْتِنَاقٌ 1) бўғиш, бўғиб ўлдириш; 2) мед. асфиксия (кислород етишмаслиги сабабли бўғилиш), нафас етишмаслик

– خَانِقٌ 1. 1) бўғувчи, бўғадиган; нафа - ни қисувчи; бўғувчи; الْ ~ الْغَازُ бўғувчи газ; 2) ҳавоси бузуқ (дим, оғир); ~ هَوَاءٌ дим ҳаво; 2. кўп. خَوَانِقُ 1) дара; 2) эл. дроссель (ток кучини тартибга солиб турувчи ғалтак); 3) тор йўл, ингичка (ёлғизоёқ) йўл ◊ الذِّئْبِ ~ бот. парпи (бир турли доривор ўсимлик); الْكَلْبِ ~ бот. савринжон; النَّمْرِ ~ бот. тоғ арникаси (бир турли доривор ўсимлик)

– خَانُوقٌ бўғма, дифтерия (асосан болалар касаллиги)

– خُنَاقٌ 1) дифтерия; шунингдек: الْ ~ الْعَشَائِيُّ ангина (томоқ шамоллаши); 2) се - сиқ (қонга кирган зарарли микроблар туфайли бутун организмнинг заҳарланиши); الْخَيْلِ ~ сақов (от ва эшакларда учра - диган юқумли касаллик); الطُّيُورِ ~ чипқон (қушларнинг тили учига чиқадиган яра)

– خِنَاقٌ 1) жанжал; 2) арқон, (бўйиндаги) сиртмоқ; أَخَذَ بِـ ~ه (بِالْ ~) бўғмоқ; бўғзидан олмоқ; 3) ёқа; ضَيِّقُ الْ ~ сиқилаётган, диққати ошган; ضَيِّقٌ عَلَيْهِ الْ ~ маж. а) ёқасидан олмоқ, (к. нидир) сиқмоқ, қисмоқ, қисиб қўймоқ; б) (к. гадир) тазйиқ ўтказмоқ; 4) бўйинбоғ

– خَنَّاقٌ 1. бўғувчи, бўғадиган; бўғиб ўлдирадиган; الْغَازَاتُ الْ ~ةُ бўғувчи газлар; 2. бўғувчи (одам), душман

– خَنَاقَةٌ кўп. ـاتٌ жанжал

– خَنْقٌ бўғиш; الْأَنْوَارِ ~ қоронғулашиш, қоронғулатиш, тусиш

– خُنْقَةٌ кўп. خُنَقٌ: الْ ~ الْيَدِ билакузук

– خَنِيقٌ бўғилган, жабру ситам кўрган; н -

фаси қайтган, бўғиб ўлдирилган

– مَخْنَقٌ кўп. مَخَانِقُ 1) пилла қайнатиб пишир - ладиган жой; 2 томоқ, бўғиз

– مَخْنَقَةٌ кўп. اتٌ ـَ маржон, шода

– مَخْنُوقٌ 1) бўғилган, бўғиб ўлдирилган; 2) бўғиқ, босиқ, паст, пасайтирилган; بِصَوْتٍ ~ خَافِتٍ паст (секин) овоз билан (овозда)

– مُنْخَنِقٌ эск. бўғилган, бўйнидан бўғилган

I (خنو) خَنَا (у) خَنْوٌ = خَنِيَ

خَنَوْصٌ кўп. خَنَانِيصُ чўчқа боласи

I خَنِيَ (а) خَنًى уят гаплар гапирмоқ; خَنِيَ (и) خَنْيٌ эск. кесмоқ; IV أَخْنَى 1) уят гаплар гапирмоқ; уят ишлар қилмоқ; 2) (*к. нидир*) бебахт қилмоқ, умрини хазон илмоқ, бахтига зомин бўлмоқ (عَلَى); (*к. гадир*) шафқатсизларча муомала қилмоқ (عَلَى -*тақдир ҳақида*); أَخْنَتْ عَلَيْهِ السِّنُونَ ёки عَلَيْهِ ~ الدَّهْرُ вақт уни қаритди; عَلَيْهِ الدَّهْرُ بِكَلْكَلِهِ ~ тақдир унга шафқатсизлик қилди

– خَنًى 1) уятсиз гаплар, ишлар; 2) жинсий ёки шаҳвоний бузуқлик; фоҳишабозлик; دَارُ الْخَنَا фоҳишахона

– خَنًى = خَنًا

خُوٌّ асал, бол

خَوْنَةٌ 1) гиёҳ ўсмайдиган ер; 2) очлик

(خوت) I خَاتَ (у) خَوْتٌ, خَوْتَانٌ 1) ташланмоқ, ўзини ташламоқ; الْبَازِيُّ عَلَى الصَّيْدِ ~ лочин ўзини ўлжа устига ташлади; الْعُقَابُ ~ бургут ўлжага ташланганида қаноти овоз чиқармоқ; خَاتَ خوت (у) خَوْتٌ ушламоқ, олиб кетмоқ V تَخَوَّتَ ўғирлаб олмоқ, тортиб олмоқ

–خَوَّاتٌ журъатли, баҳодир, қўрқмас

أَخْوَتُ мн. خَوْثَاءُ қорни тўқ, қорни тўйиб ҳузур қилаётган; қорни катта

خَوَاجَا, خَوَاجَةٌ кўп. اتٌ ـَ хожа, жаноб (*овр - поликларга мурожаат қилинганда ишлатилади*)

– خُوجَةٌ кўп. اتٌ ـَ ўқитувчи, муаллим, хожа, хўжа

(خوخ) II خَوَّخَ айнимоқ, бузулмоқ, ҳидланмоқ, ҳиди келмоқ, ачимоқ

– خَوْخٌ жам. шафтолилар (*Мисрда*); олч - лар (*Сурияда*)

– خَوْخَةٌ кўп. اتٌ ـَ 1) шафтоли; олча; 2) т - шик; йўлак; дераза; эшикча (*мас. дарвоза, катта эшик ичидаги*); السَّقْفِ ~ шифтда- ги тешик; туйнук; الْقَنْطَرَةِ ~ шлюз, дарвоза (*тўғонлардаги сув дарвозаси*)

(خود) II خَوَّدَ шошилиб йўлга тушмоқ, шошилиб (*қаёққадир*) кетмоқ

خَوْدٌ кўп. خُودٌ, خَوْدَاتٌ ёш қиз

(خوذ) III خَاوَذَ (*н.нидир н. дандир*) кейин бажармоқ; خَاوَذُونَا إِلَى الْمَاءِ биз сув олдидан кетганимиздан кейин улар келишди

خُوذَةٌ кўп. خُوَذٌ, خُوذَاتٌ темир қалпоқ, бошни зарбадан сақловчи махсус бош кийими, дубулға, шлём

(خور) I خَارَ (у) خُوَارٌ ўкирмоқ, гувилламоқ, гумбурламоқ; маърамоқ, ғўлдирамоқ; خَارَ 2 (у) خُؤُورٌ ёки خَوِرَ (а) خَوَرٌ заифлашмоқ, ҳолсизланмоқ; тинкаси қуримоқ, лоҳас бўлмоқ; ~تْ عَزِيمَتُهُ у руҳан тушиб кетди; ~تْ قُوَاهُ у қувватдан кетди, унинг мадори қуриди

– خَائِرٌ кучсиз, заиф; الْقُوَى ~ кучсиз, кучи кам, нимжон

– خُوَارٌ маъраш, бўкириш, гумбурлаш, ғўлдираш

– خَوَّارٌ 1) ҳолсиз, тинкаси қуриган, лоҳас бўлган; 2) характери бўш

– خَوْرٌ кўп. أَخْوَارٌ 1) қуриган ўзан; водий; 2) қўлтиқ; қўрфаз, дарёнинг қуйилиш жойи, мансаби, этаги

– خَوَرٌ 1) лоҳаслик, бўшашиш; (*руҳий*) беқарорлик; руҳий тушкунлик

–خَوْرَانٌ кўп. اتٌ ~, خَوَارِينُ анат. нажас йўли, нажосат йўли

خُورُسٌ хор (*ашулачилар тўрлами*)

خَوَرْنَقٌ подшоҳнинг зиёфати ўтадиган йиғин; الْ~ Ал-Хаварнақ (*ўрта асрларда Ироқда қурилган қасрнинг номи*)

خُورِيٌّ кўп. خَوَارِنَةٌ кашиш, поп, руҳоний

خُوزٌ одамларнинг авлоди, авлод

خَوْزَرَى қар. خَزَرَ

خَوْزَعَةٌ қар. خَزَعَ

خَوْزَقَ қозиққа ўтқизмоқ

– خَوْزَقَةٌ қозиққа ўтқизиш

– مُخَوْزَقٌ қозиққа ўтқизилган; الْ~ يَشْتُمُ السُّلْطَانَ мтл. у энди ҳеч нарсадан қўрқмайди (*сўзма-сўз:* қозиққа ўтқазилган одам султонни сўкаверади)

خَوْشٌ бел, ён, биқин

خَوْشَقٌ ўров қоғози, ўраш учун ишлатил - диган қоғоз

I خَوِصَ (а) خَوَصٌ чуқур, ичига ботган кўзлари бор бўлмоқ; II خَوَّصَ металл билан ёпмоқ, қопламоқ; III خَاوَصَ кўзларини қисиб қарамоқ; VI تَخَاوَصَ = III

– أَخْوَصُ мн. خَوْصَاءُ кўп. خُوصٌ кичик (ичига ботган) кўзли

– خَوَّصٌ 1) хурмо (пальма) япроқларини сотувчи; 2) (*хурмо япроқларидан сават ва шу к. ларни*) ясовчи, тўқувчи

– خُوصٌ жам. хурмо (пальма) япроқлари; بَرْدِيٌّ ~ бот. папирус (*ўсимлик*); بُرَيْطَةٌ ~ п - хол шляпа

– خُوصَةٌ кўп. اتٌ ـَ 1) хурмо (пальма) япроғи; 2) архит. (*бино ёки устуннинг*) белбоғчаси

I (خوض) خَاضَ (у) خَوْضٌ, خِيَاضٌ 1) (*сув*) кечиб ўтмоқ; 2) (*н. гадир*) киришмоқ, (*н. га- дир*) ғайрат билан киришмоқ (*туш. к. ёки* فِي); فِي الْبَحْثِ ~ баҳсга киришиб кетмоқ, кўп гапирмоқ, жаврайвермоқ, кўп муҳокама қилавермоқ; كِفَاحًا (نِضَالًا) يَائِسًا ~ жон-жаҳди билан кураш олиб бормоқ; الْمَعْرَكَةَ (غِمَارَ) ~ (الْحَرْبِ) жангга (хавфли урушга) кирмоқ; жанг (хавфли уриш) олиб бормоқ; غِمَارَ السِّيَاسَةِ ~ сиёсатга боши билан шўнғиб кетмоқ; II خَوَّضَ кечиб ўтмоқ; IV أَخَاضَ кечиб ўтказмоқ, иккинчи томонга ўтказиб қўймоқ; فِي الْمَاءِ ~ الدَّابَّةَ ҳайвонни сувнинг нариги томонига ўтказмоқ; VI تَخَاوَضَ берилиб кетмоқ, шўнғиб кетмоқ, ичига кириб кетмоқ

–خَائِضٌ суҳбатлашувчи, суҳбатдош; маҳмадона

– خَوْضٌ 1) кечиб ўтиш; 2) (*н. гадир*) кир - ишиш (فِي); олиб бориш (*мас. суҳбат, жанг*)

– مَخَاضَةٌ кўп. اتٌ ـَ, مَخَاوِضُ кечув, кечик

– مِخْوَضٌ чилчўп, куракча

خُوطٌ жам. бир йиллик қотмаган шох, новда

I (خوف) خَافَ (а) خَوْفٌ хавфсирамоқ, қўрқмоқ, ваҳимага тушмоқ, (*н. дандир*) чўчимоқ (مِنْ); (*к. учундир*) хавотирланмоқ, ташвишланмоқ (عَلَى); يَخَافُ اللهَ Оллоҳдан қўрқадиган; II خَوَّفَ ваҳима қилмоқ, қўрқитмоқ, чўчитмоқ; IV أَخَافَ чўчитмоқ, қўрқитмоқ,; V تَخَوَّفَ қўрқмоқ, хавфсирамоқ

– إِخَافَةٌ қўрқитиш, чўчитиш, даҳшат солиш

– تَخْوِيفٌ чўчитиш, қўрқитиш

–خَافَةٌ асал аричилар иш пайтида киядиган чарм кийим

– خَائِفٌ қўрқувчи; хавфсировчи (*к. учу - дир* عَلَى-); ҳадикчи, қўрқоқ, ҳурковуч

– خَوَّافٌ қўрқоқ, юраксиз, юраги йўқ

– خَوْفٌ хавф, хатар; ҳадик; مَعَ الْجَزَعِ وَ الْ~ қўрқинч ва ҳаяжон билан; ~ مِنْ ... ...дан қўрқиб

– خَوِّيفٌ қўрқоқ, ҳуркак, ҳадикли, хавфс - ровчи

– خِيفَةٌ қўрқиш, қўрқоқлик; ~ ҳавотирланган ҳолда

– مَخَافَةٌ кўп. مَخَاوِفُ қўрқиш, хавотирланиш; ~ أَنْ ... ...дан ташвишланиб (хавотирл - ниб, қўрқиб); أَظْهَرَ مَخَاوِفَهُ مِنْ ... ... ҳақдаги ўз ташвишларини изҳор қилди

– مَخُوفٌ қўрқинчли, ваҳимали; хавфли (*йўл ҳақида*)

– مُخِيفٌ хавф солувчи, ваҳимали, қўрқинчли

(خوق) I خَوِقَ (а) خَوَقٌ кенгаймоқ, кенг бўлиб кетмоқ

– أَخْوَقُ *мн.* خَوْقَاءُ *кўп.* خُوقٌ кенг, بِئْرٌ خَوْقَاءُ кенг қудуқ; مَفَازَةٌ خَوْقَاءُ бепоён саҳро

(خول) I خَالَ (у) خَيَالٌ, خَوْلٌ (*пода*) боқмоқ, подаси бўлмоқ; II خَوَّلَ ҳуқуқ бермоқ; топширмоқ, тақдим қилмоқ, ҳавола қилмоқ; ижозат бермоқ IV أَخْوَلَ *эск.* тоғалари бор бўлмоқ; V تَخَوَّلَ ўз устига олмоқ, мажбурият олмоқ

– خَالٌ[1] *кўп.* خُؤُولَةٌ, خُؤُولٌ, أَخْوَالٌ тоға (*ш - нингдек: алиф. б. қар*)

خَالٌ[2] *ҳарб.* 1) бригада; 2) бригада қўмондони

– خَالَةٌ *кўп.* ـَاتٌ хола

– خَائِلٌ *кўп.* خَوَلٌ 1) мулозим, (*бирор к. нинг*) ёнида юрувчи: 2) чўпон, подачи

– خُؤُولَةٌ қариндошлик (*тоға ва хола т - мондан*)

– خَوَلٌ[1] 1) қуллар; 2) мол, ҳайвон, чорва

– خَوَلٌ[2] *кўп.* ـَاتٌ (*аёллар кийимини кийган*) раққос

– خَوْلِيٌّ *кўп.* خَوَلٌ 1) даладаги қоравул; боғбон; 2) (*ишчиларнинг*) каттаси, ўнбоши

–مُخْوَلٌ тоғалари бор киши

خَامَةٌ юмшоқ, ҳўл гиёҳ; ҳўл (қуримаган) гиёҳнинг танаси

I (خون) خَانَ (у) خِيَانَةٌ, خَوْنٌ 1) (*к. нидир*) сотмоқ, (*к. гадир*) хиёнат қилмоқ; خَانَتْهُ الذَّاكِرَةُ хотираси унга хиёнат қилди; خَانَتْهُ رِجْلَاهُ унинг оёқларининг юргиси келмаяпти, унинг оёқлари хиёнат қилаётир; 2) алдамоқ, фириб бермоқ; 3) бажармаслик; لَا يَخُونُ عَهْدًا у аҳдини бажармайдиганлардан эмас, у аҳдига содиқ; II خَوَّنَ 1) мунофиқликда (ўз ваъдасида турмасликда, хоинликда) айбламоқ; 2) шубҳаланмоқ, ишонмаслик; V تَخَوَّنَ 1) сотқинларча иш тутмоқ; 2) путур етказмоқ, кучсизлантирмоқ, (*соғлиғига*) зарар етказмоқ لَا تَتَخَوَّنُهُ عِلَّةٌ у касал эмас; 3) озайтирмоқ, оз-оздан олиб камайтириб қўймоқ; VIII اخْتَانَ алдамоқ, сотқинларча иш тутмоқ; X اسْتَخْوَنَ (*к. гадир*) ишонмаслик, (*к. нингдир*) содиқлигига шубҳаланмоқ

– خَائِنٌ *кўп.* خَوَنَةٌ 1. хоин, сотқин; الْـ~ خَائِفٌ *мқл.* қўрққанга қўша қуринади (*сўзма-сўз:* сотқин ҳар доим хавфдадир)

–خَائِنَةُ الْأَعْيُنِ : خِيَانَةٌ = ~ тақиқланган нарсага ўғринча қараш

– خَوَّانٌ, خَوُونٌ 1. хоинликка оид; 2. хоин, сотқин

– خِوَانٌ, خُوَانٌ *кўп.* أَخْوِنَةٌ пешхон, стол (*овқатланиш учун*)

– خَوْنٌ хиёнат, сотқинлик

– خِيَانَةٌ хиёнат, сотқинлик; الْـ~ الْوَطَنِيَّةُ *ёки* الدَّوْلَةِ الْعُظْمَى ~ ватан (давлат) хоинлари; الْـ~ الْأَمَانَةِ омонатга (ишончга) хиёнат қилиш

– خِيَانِيٌّ хиёнат, хоинликка оид, хиёнатко - ликка оид

– مَخَانَةٌ хоинлик, сотқинлик

أَخْوَةٌ *қар.* خُوَةٌ

I خَوَى (*и*) خَوَاءٌ *ёки* خَوِيَ (*а*) خَوًى 1) бўш (хилват, одам яшамайдиган, чўлга ўхшаган) бўлмоқ; 2) оч бўлмоқ II خَوَّى қоринни сондан узоқлаштирмоқ, қоринни сондан узоқда тутмоқ (*саждада*); VIII اخْتَوَى 1) қорни оч бўлмоқ; 2) ақлдан озмоқ, жинни бўлмоқ; ~ الْفَرَسَ отнинг олдинги ва кейинги оёқлари ўртасига зарба (пичоқ) урмоқ

– تَخْوِيَةٌ *геол.* дефляция (*тоғ жинсларини минерал зарраларидан кучли ҳаво оқими ёрдамида тозалаш ва жилвирлаш*)

– خَاوٍ *мн.* خَاوِيَةٌ 1) бўм-бўш, чўл (саҳро) га ўхшаш; 2) оч, оч қолган; ◊ خَاوِي الْحِيلَةِ бирор нарса ўйлаб топишга қодир эмас, иложсиз; خَاوِي الْوِفَاضِ чўнтакда бир пул йўқлик

– خُوِيٌّ, خَوِيٌّ, خَوَاءٌ 1) бўшлик; 2) очлик;

– خَوِيَّةٌ кўзи ёриган аёллар ичадиган овқат

–مُخَوًّى қоринни сондан узоқлаштириб саждага борадиган (*одам*)

خَيَّةٌ *алиф. б. қар*

I (خيب) خَابَ (*и*) خَيْبَةٌ рўёбга чиқмаслик (*кутган н. лар ҳақида*), амалга ошмаслик (*орзу ҳақида*), (*н. дадир*) алданмоқ, муваффақиятсизликка учрамоқ (فِي); (*н. дадир*) хатоликка йўл қўймоқ (فِي); خَابَ سَعْيُهُ унинг ҳаракати барбод бўлди ; II خَيَّبَ 1) кўнгилни қолдирмоқ, ихлосни қайтармоқ, умидни пучга чиқармоқ; 2) (*илтимосни*) рад қилмоқ

– خَائِبٌ муваффақиятсиз; ихлосни қайтарадиган, кўнгилни совутадиган

– خَيْبَةٌ 1) *шунингдек:* الْأَمَلِ ~ ихлосни қайтариш, кўнгилни совутиш; أَنَارَ ~ أَمَلَهُ кимнингдир умидини пучга чиқармоқ; أُصِيبَ بِـ~ الْأَمَلِ (*н. дадир*) умиди пучга чиқмоқ (فِي); 2) муваффақиятсизлик; хато; بَاءَ بِـ~ муваффақиятсизликка учрамоқ

خَيْبَرُ Хайбар (*Ҳижоздаги жой номи*)

خَيْدَعٌ *қар.* خَدَعَ

I (خير) خَارَ (*и*) خَيَارٌ 1) танламоқ; афзал (яхши) деб билмоқ; 2) яхши қилмоқ, яхши бажармоқ; яхшиламоқ; اللهُ لَكَ فِي الْأَمْرِ ~ Оллоҳ ишларингни яхши қилсин (яхшиласин)!; II خَيَّرَ 1) танлатмоқ, танлаш имконини бермоқ; 2) (*н. нидир*) яхши (афзал) деб билмоқ, (*н. нидир*) танламоқ (عَلَى); III خَايَرَ танлатмоқ; IV مَا أَخْيَرَهُ! у қанчалар яхши!; V تَخَيَّرَ танламоқ, сайламоқ; (*н. нидир*) яхши (афзал) деб билмоқ (عَلَى); VIII اخْتَارَ = V; ◊ ~ اللهُ إِلَى جِوَارِهِ (جِوَارِهِ) у ўлди; VIII اخْتَارَ : وَاخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا Мусо алайҳиссалом ўз қавмидан етмиш кишини танлаб олди X اسْتَخَارَ 1) (*Оллоҳдан*) марҳамат сўрамоқ; 2) (*муқаддас китобга қараб*) фол очмоқ; بِالْمُصْحَفِ ~ Қуръони каримга қараб фол очмоқ; ~ بِالسُّبْحَةِ тасбеҳ бўйича фол очмоқ

– اخْتِيَارٌ 1) ихтиёр, танлаш; *фалс.* ирода, хоҳиш; حُرِّيَّةُ الْـ~ танлаш эркинлиги; حَقُّ الْـ~ фуқароликни танлаш ҳуқуқи; وَضَعَهُ فِي مَوْضِعِ الْـ~ بَيْنَ وَ بَيْنَ ... кимнидир ... ва ...дан бирини танлашга мажбул қилмоқ; طَبِيعِيٌّ ~ *биол.* табиий танланиш; 2) ихтиёрийлик, яхши (ззгу) ният; ~ ўз хоҳиши билан; ◊ رَجُلُ الْـ~ кекса одам

– اخْتِيَارِيٌّ 1) ихтиёрий; ~ ихтиёрий рави - да; 2) факультатив (*тинглаш учун талабалар томонидан ихтиёрий танланган фан-предмет*)

– اسْتِخَارَةٌ фол очиш, ром қуриш (*Қуръони каримга қараб ёки тасбеҳ воситасида*)

– تَخَيُّرٌ танлаш, сайлаш; دَقِيقُ الْـ~ *р - дио.* (*тўлқинларни*) яхши танлаб қабул қиладиган; دِقَّةُ الْـ~ танлаш (*ажратиш*) хусусияти; 2) селекция

– خِيَارٌ[1] 1) сайлаш, танлаш; لَيْسَ لَدَيْنَا مَجَالٌ لِلْـ~ бизнинг танлаш имкониятимиз йўқ; لَمْ يَكُنْ أَمَامَنَا ~ бизлар танлай олмадик, бизнинг бошқа имкониятимиз йўқ эди; ... وَ إِمَّا: إِمَّا أَنْ ... إِنَّهُ أَمَامَ خِيَارَيْنِ لَا ثَالِثَ لَهُمَا ... أَنْ у иккисидан фақат бирини танлаши керак: ё ...ни, *ёки* ... ни; 2) танланган, энг зўри (яхшиси)

– خِيَارٌ[2] *жам.* бодринглар; قُشَّةُ ~ тузлаш учун узилган сапча бодринглар; شُبُرُّ ~ *бот.* а) хитой долчини; б) қўзоқли кассия (*дори ва барглари сурги дори сифатида ишлатиладиган ўсимлик*)

– خِيَارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ бодринг

– خَيْرٌ *кўп.* خِيَارٌ, أَخْيَارٌ 1. 1) яхши, ажойиб, жуда яхши (соз), аъло даражадаги (*одам*); كَانَ بِـ~ муваффақиятли, кўнгилдагидек, бахайр, хайрли бўлмоқ; ~ انْتَهَى عَلَى яхши (хайрли) тугамоқ; 2) яхшироқ, афзалроқ; энг яхши, энг зўр, энг соз, энг афзал; هُوَ ~ مِنْهَا у ундан афзалроқ; ~ عَلَى وَجْهٍ энг яхши шаклда; ... إِنْ ~ الْـ وَ مِنَ agar ... бўлганда, жуда яхши бўлади; ... خَيْرٌ لَنَا أَلَّا ... бўлмаса, биз учун яхши бўлади; ~ النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ одамларнинг яхшиси одамларга манфаатлироғидир; ~ الْـ كُلُّ الْـ وَ энг яхшиси шундаки, ...; رَحَّبَ بِهِمْ ~ تَرْحِيبٍ у уларни жуда хурсанд

бўлиб олқишлади (табриклади); 2. яхшилик, эзгулик, бахт-саодат; манфаат; الْـ~ الْعَامُّ умумий (оммавий) манфаат; ~ أَهْلُ الْ яхши, солиҳ кишилар; صَبَاحَ الْـ~! тонгингиз хайрли бўлсин!; كَثَّرَ اللهُ ~كَ! (*халқ:* كَثَّرَ خَيْرَكَ) раҳмат!, ташаккур! 3) мол-дунё, бойлик

– خَيِّرٌ яхши, хайрли; бошқаларга яхшилик истовчи, хайрихоҳ

– خَيْرَةٌ яхшилик, эзгулик, бахт-саодат, м-рувват, ҳиммат, хайру саховат

– خَيْرَاتٌ *кўп.* 1) бойлик, нозу неъмат; таб-ий бойликлар; ~ الْبِلَادِ الطَّبِيعِيَّةُ мамлакатнинг табиий бойликлари; 2) мулк, мол, бисот, дунё; 3) мурувват, ҳиммат, хайру саховат

– خِيَرَةٌ, خِيرَةٌ 1) танлов, танлаш; 2) энг я-шиси, афзали, танлангани

– خَيِّرُونَ *кўп.* яхши (солиҳ) кишилар, м-рувват ва ҳимматли кишилар

– خِيرِيٌّ *бот.* шаббўй (*ўсимлик*); ~ أَصْفَرُ сариқ шаббўй

– خَيْرِيٌّ хайрия (муҳтожларга ёрдам) б-рувчи; хайрия; ~ جَمْعِيَّةٌ хайрия жамияти

– خَيْرِيَّةٌ хайру саховат, эҳсон

– مُتَخَيِّرٌ латофатли, нозик, нафис; танланган

– مُخْتَارٌ[1] 1) танланган; мухтор; الْـ~ الْمَكَانُ севимли, ёқиб қолган жой; 2) танлаш эрки эгаси; ~ا ўз хоҳиши (ихтиёри) билан

– مُخْتَارٌ[2] *кўп.* مَخَاتِيرُ (*қишлоқдаги*) оқсоқол

– مُخْتَارَاتٌ *кўп. ад.* танланган асарлар, са-ланма

– مَخْتَرَةٌ оқсоқолнинг турар жойи; دَارُ الْـ~ оқсоқол идораси

– مُخَيَّرٌ танлаш эркига эга; ~ا ўз хоҳиши б-лан; *фалс.* ҳур фикр эгаси

خَيْزُرَانٌ *жам.* 1) (*савачўп қилинадиган*) қамиш; бамбук; 2) дарахт новдаларидан бири (*қадимда ундан дурадгорликда ёғоч сифатида фойдаланилган*)

– خَيْزُرَانَةٌ[1] *кўп.* اتٌ ـَ 1) қамиш; 2) ҳасса, таёқ

– خَيْزُرَانَةٌ[2] руль, кеманинг рули

– خَيْزُرَانِيٌّ қамишга, бамбукка оид

خَيْزَرَى *қар.* خَزَرَ

I (خيس) خَاسَ (*и*) خَيْسٌ (*ўз сўзининг*) устидан чиқмаслик, ваъдасида турмаслик, ёлғончилик (алдамчилик) қилмоқ; ◊ مِيزَانٌ لاَ يَخِيسُ وَ لاَ يَشِيلُ аниқ (тўғри) тарози; II خَيَّسَ 1) ҳўрламоқ, пастга урмоқ, ерга урмоқ; 2) кам ҳисобламоқ, кам деб билмоқ; 3) *эск.* бўйсундирмоқ; 4) *эск.* мажбур қилмоқ

– خَيْسٌ *кўп.* أَخْيَاسٌ (*йиртқич, ёввойи*) ҳайвон уяси (ини)

–~ خَيْسَةٌ *кўп.* خِيسٌ 1) *эск.* чакалакзор, чангалзор; 2) шернинг ини, уяси

–~ مُخَيَّسٌ *ёки* مُخَيِّسٌ қамоқ, қамоқхона, турма

(خيش) II خَيَّشَ тилло, кумуш билан безамоқ, гул тикмоқ

– خَيْشٌ дағал каноп мато

– خَيْشَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) дағал каноп матонинг бир бўлаги; 2) чодир (*бадавийники*); 3) қоп

– مُخَيَّشٌ кимхоб, зарбоф

خَيْشُومٌ *кўп.* خَيَاشِيمُ 1) бурун, тумшуқ; бурун тешиги (каваги); 2) ойқулоқ (*балиқ жабралари*); 3) خَيَاشِيمُ الْجِبَالِ тоғ қоялари, чўққилари

(خيص) I خَاصَ (и) خَيْصٌ озаймоқ, оз бўлмоқ, оз сонли бўлмоқ

–~ خَائِصٌ (*н.нингдир*) ўнғайи, осони, қўлга илинганн

I (خيط) خَاطَ (*и*) خِيَاطَةٌ тикмоқ; чатмоқ, ямамоқ; ~ الْجَرَّاحُ الْجِرَاحَ жарроҳ жароҳатни (ярани) тикди; II خَيَّطَ = I; V تَخَيَّطَ тикилган бўлмоқ

– خَائِطٌ тикувчи, чевар

– خَائِطَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ тикувчи (чевар) аёл

– خِيَاطٌ нина

– خَيَّاطٌ тикувчи, чевар

– خَيَّاطَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ тикувчи (чевар) аёл; ~ آلَةٌ тикув машинаси, чок машинаси

– خِيَاطَةٌ тикиш; тикувчилик касби; مَاكِينَةُ الْـ~ (بِالرِّجْلِ, بِالْيَدِ, بِالْمُوتُورِ) тикув м-шинаси (*оёқ билан, қўл билан ишлайдиган, моторли*)

– خَيْطٌ *кўп.* أَخْيَاطٌ, خُيُوطٌ, خُيُوطَةٌ 1) эши-ган (йигирилган) ип; тола; الْخُيُوطُ الْاصْطِنَاعِيَّةُ (التَّرْكِيبِيَّةُ) синтетик сунъий тола; 2) ип; боғич; ~ إِشْعَالِ الْبَارُودِ бикфорд пилтаси (шнури); ~ الصُّنَّارَةِ қармоқ ипи; ~ الْقَلْبِ чизимча, каноп ип; ~ بَكَرَةِ الْـ ип ғалтаги; ~ الشَّاغُولِ *ёки* ~ الْبِنَاءِ шоқул; ~ بَاطِلٌ ўргимчак толаси, гирдоб; حَبَكَ خُيُوطَ الْمُؤَامَرَةِ фитна ипини тўқимоқ, фитна уюштирмоқ; ~ رَقَبَةٍ орқа мия; ~ بَاطِلٍ иссиқ ҳавода қуёшда ўргимчакнинг ипига ўхшаб кўринадиган чизиқча; ◊ خَيْطُ الْـ~ الْأَبْيَضُ *ёки* خَيْطُ الْفَجْرِ الْأَوَّلُ тонгнинг биринчи шуълалари; الْـ~ الْأَسْوَدُ مَعَ أَوَّلِ خُيُوطِ النَّهَارِ эрта тонгда; ~ أَمَلٍ умид учқуни

– خِيَطٌ *кўп.* خِيطَانٌ 1) гала, тўда (*мас. ч-гирткалар*); 2) туяқушлар галаси

– خَيْطِيٌّ 1) ипга оид; 2) ипдан ясалган (тўқилган), ипли

–~ خُيَيْطٌ *кўп.* اتٌ ـَ толачалар

– مُخَيَّطٌ, مَخِيطٌ тикилган

– مِخْيَطٌ = خِيَاطٌ

– مَخِيطَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ тикув машинаси

خَيْطَلٌ *қар.* خطل

تَخَيْعَلَ енгсиз куйлак кийдирмоқ; تَخَيْعَلَ енгсиз куйлак киймоқ

–~ خَيْعَلٌ 1) енги йўқ (енгсиз) куйлак; 2) *зоол.* бўри

(خيف) I خَيِفَ (а) خَيَفٌ бир кўзи қора, яна бири кўк бўлмоқ; II خَيَّفَ (*қаердандир*) узоқлашмоқ, кетмоқ (عَنْ)

– أَخْيَافٌ 1) келиб чиқиши турли хил (*ода-лар ҳақида*); 2) она бир, ота бошқа (*фарзандлар ҳақида*); ~ إِخْوَةٌ она бир, ота бошқа ака-укалар

– أَخْيَفُ *мн.* خَيْفَاءُ *кўп.* خِيفٌ бир кўзи қора, иккинчиси кўк (*тойчоқ*)

–~ خَيْفٌ 1) тоғдаги паст-баландлик; 2) сув ўзани ёнидаги тепалик; 3) елиннинг териси; 4) пичоқнинг қини

I (خيل) خَالَ (*а*) خَيْلٌ ўйламоқ, ўзича тасаввур қилмоқ; إِخَالُ мен ўйлайман (أَخَالُ *дегандан кўра чиройлироқ*); II خَيَّلَ 1) (*от*) чоптирмоқ; 2) ақлини олмоқ, ақлдан оздирмоқ; довдиратмоқ, ҳаяжонга солмоқ; خُيِّلَ إِلَيْهِ унга туйилди (бўлиб кўринди); у ўйлади; III خَايَلَ мафтун қилмоқ, сеҳрламоқ; IV أَخَالَ (*к. учундир*) шубҳали (ноаниқ) бўлмоқ (عَلَى); V تَخَيَّلَ ўйламоқ, тасаввур қилмоқ; хаёлпарастликка берилмоқ, ўйлаб чиқармоқ; VI تَخَايَلَ 1) ўзини катта тутмоқ, кеккаймоқ, гердаймоқ; 2) кўз олдига келтирмоқ, тасаввур қилмоқ; (*кўзга бўлиб*) кўринмоқ, намоён бўлмоқ (بِعَيْنَيْهِ), туғилмоқ, юзага келмоқ (*фикрлар ҳақида*); VIII اخْتَالَ = VI

– اخْتِيَالٌ фахрланиш, кеккайиш; кибру ҳаво

– أَخْيَلُ[1] 1) ўзини катта тутадиган, кекка-ган, кибрли

– أَخْيَلُ[2] *кўп.* أَخَايِيلُ 1) кўккарға; 2) қизилиштон

– أَخْيَلُ[3] серхол, холи кўп

– تَخَيُّلٌ ўйлаш, тасаввур қилиш, хаёл қилиш

– تَخَيُّلَاتٌ *кўп.* أَدَبِيَّةٌ ~ адабий (бадиий) о-разлар

– تَخَيُّلِيٌّ 1) фараз қилинган, тасаввурдаги; 2) *мат.* мавҳум

– خَالٌ[1] мағрурлик, ўзига ўта ишониб к-тиш

– خَالٌ[2] хол, менг

– خَيَالٌ *кўп.* أَخْيِلَةٌ 1) хаёл, тасаввур, ўй; хом хаёл; орзу; утопия (*амалга ошмайдиган орзу*); ~ رَكِبَ مَتْنَ الْـ *маж.* хаёлпарастлик қилмоқ; 2) соя; шарпа; акс; тасаввурдаги қиёфа, тимсол; 3) *шунингдек:* الظِّلُّ ~ экранга соялар тушириб кўрсатиладиган томоша;

4) экинзордаги қурқичи

– خَيَّالٌ *кўп.* خَيَّالَةٌ[1] отлиқ, чавандоз; кавал - риячи, отлиқ аскар

– خَيَّالَةٌ[2] кавалерия, отлиқ аскарлар

– خَيَالَةٌ *кўп.* اتٌ 1) соя; шарпа; 2) кино; ◊ خَيَالَاتٌ فِي النَّظَرِ кулимсираш

– خَيَالَاتِيٌّ 1) сояга оид; الْمَسْرَحُ الْ~ соялар театри; 2) соялар театри артисти

– خَيَالِيٌّ 1. хаёлий, тасаввурдаги; фараз қилинган; الْاِشْتِرَاكِيَّةُ الْ~ةُ хаёлий (утопик) социализм; 2) хаёлпараст

– خَيْلٌ *мн. кўп.* خُيُولٌ 1) отлар; مَصْنَعُ الْ~ от заводи; 2) отлиқ аскар; 3) отлиқлар; عَلَى الْ~ отда; وَ ~ رِجْلٌ отлиқлар ва пиёдалар; سِبَاقُ الْ~ от пойгаси

– خُيَلَاءُ = خَيَالٌ

– خَيْلُولَةٌ 1) хаёл қилиш, тасаввур; така - бурлик, кибр-ҳаво

– خَيْلِيٌّ отга оид

– مُخْتَالٌ кибрли, калондимоғ, такаббур

– مَخِيلٌ *кўп.* مَخَايِلُ, مَخَائِلُ 1) сифат, фаз - лат, хислат; 2) белги, аломат; مَخَايِلُ الْاِحْتِيَاجِ ҳаяжон аломатлари (белгилари)

– مُخَيِّلَةٌ хаёл, ўй, тасаввур; هَذَا مِنْ اِبْتِدَاعِ ~ه سَحَابَةٌ бу унинг тасаввурлари меваси; ~ ёмғирли гумон қилиш мумкин бўлган булут

خَيْلَعٌ *қар.* خلع

(خيم) خَامَ (и) خَيْمٌ, خَيَمَانٌ, خُيُومٌ қўрқиб орқага тисарилмоқ, чекинмоқ; II خَيَّمَ 1) чодир ўрнатмоқ (тикмоқ); чодирда яшамоқ; ўрнатилмоқ (*тинчлик ҳақида*); қоплаб (ўраб) олмоқ (*коронғулик ҳақида*); ўрамоқ (*н. нидир* -عَلَى); الْيَأْسُ فِي رُوحِهِ ~ *маж.* у умидсизлик гирдобига ғарқ бўлди; 2) بِالْمَكَانِ ~ бирор жойда яшамоқ, истиқомат қилмоқ; V تَخَيَّمَ чодир тикмоқ; лагерга жойлашмоқ

– خَيَّامٌ чодир тикувчи уста, чодирчи, ха - ём, хаймадўз

– خَيْمٌ 1) мойиллик, қобилияти борлик, қизиқиш; 2) мижоз, табиат, феъл-атвор; характер; 3) пинҳоний ўй-хаёллар; أَخَذَ ~هُ кимнидир синамоқ

– خَيْمَةٌ *кўп.* خِيَامٌ, خِيَمٌ чодир; павильон; б - стирма

– خَيْمُومَةٌ қўрқоқлик, юраксизлик

خَيَّامٌ = خِيَمِيٌّ - *кўп.* خِيَمِيَّةٌ

– مُخَيَّمٌ *кўп.* اتٌ лагерь

خَيَّةٌ *кўп.* اتٌ сиртмоқ, ҳалқа, тузоқ

د

د (دَالٌ) дол (*араб алифбосининг саккизинчи ҳарфи; абжадда - 4*)

د *қисқ.* الدُّكْتُورُ *дан*

دَا *халқ.мз.* бу, шу, мана бу, мана шу; دِي *мн.* бу, у, мазкур

دَاءٌ *қар.* دوأ

دَاتُورَةٌ *бот.* бангидевона

دَارْوِينِيٌّ дарвинист, дарвинчи, дарвинизм тарафдори; الْ~ةُ дарвинизм

دَاغٌ *кўп.* اتٌ доғ; белги, тамға

دَالٌ дельта (*дарёнинг тармоқланган мансаби*); ~ النَّهْرِ дарё дельтаси

دَالِيَا *бот.* картошкагул, георгин

دَامَا шашка (*ўйин*); لَوْحَةُ الْ~ шашка тахтаси; حَجَرُ الْ~ шашка тоши; ~ صَلَعَ шашка дамкага чиқди

دَانٌ катта (йирик) марварид донаси, йирик дур

دَانَةٌ *кўп.* اتٌ ядро, снаряд

دَانِقٌ *қар.* دنق

دَانِمَرْكِيٌّ 1. Данияга ва данияликларга оид; الْ~ةُ данияликлар (дат) тили; حَرَكَاتٌ ~ةٌ *спорт.* спорт гимнастикаси; 2. даниялик

دَانْيَالُ *ат.от. мз.* Дониёл, Даниил

دَاوُدُ *ёки* دَاوُودُ *ат.от. мз.* Довуд

دَايَةٌ доя; доя кампир; акушер аёл, акушерка; (*шифохонада*) беморга қаровчи, касал боқувчи аёл

I دَأَبَ (а) دَأْبٌ, دُؤُوبٌ ғайрат билан (қизғин) ишламоқ, жон-жаҳд билан ишламоқ; (*бирор н. да*) қатъият кўрсатмоқ, қунт-матонат кўрсатмоқ (فِي)

– دَائِبٌ жон-жаҳди билан ишловчи; 2) сабот-матонатли, қунтли, тиришқоқ; кетма-кет (бирин-кетин) содир бўладиган, пайдарпай келадиган; الْ~ انِ *ик. с.* кун ва тун

– دَأْبٌ 1) тиришиш, ғайрат қилиш; қунт; тиришқоқлик, қатъият, сабот; ~ِ қунт билан; кетма-кет, бирин-кетин; 2) одат, ўрганиш; ўзига хос хусусият, фазилат, хосса, хусусият; ~هُ السُّكَّرُ у тузалмайдиган (ашаддий) пиёниста

– دَأَبٌ тиришиш, ғайрат қилиш; қунт; тиришқоқлик, қатъият, сабот

– دَؤُوبٌ меҳнатсевар; серҳафсала, серҳаракат, тиришқоқ, қунт билан ишлайдиган, ғайратли; саботли, қунтли

– دَئِبٌ = دَائِبٌ

دَأْثَاءُ чўри, жория

دَأْدَأَ шиддат билан югурмоқ, тез чопмоқ

–دَأْدَاءٌ *кўп.* دَآدِئُ қоп-қоронғу, зимистон (*тун ҳақида*)

–دِيدَاءٌ тез югуриш (чопиш)

دَأَظَ (а) دَأْظٌ 1) тўлдирмоқ, тўлғазмоқ (*идишни*); 2) الرَّجُلَ ~ қорни тўқ одамга мажбурлаб овқат едирмоқ; 3) бўғмоқ, бўйнидан бўғмоқ

(دءل) I دَأَلَ (а) دَأْلٌ, دَآلٌ алдамоқ, фириб бермоқ

–دَأْلٌ чиябўри, шоқол

–دُؤُلٌ = دَأْلٌ

–دُؤُولٌ *кўп.* دَآلِيلُ офат, бало, фалокат

–دُئَلٌ = دَأْلٌ ; دُئَلٌ Дуил (*қабила номи*)

VI تَدَاءَمَ тўпланмоқ, йиғилмоқ, бир жойда ғуж бўлмоқ

–دَأْمَاءُ денгиз

I دَبَّ (*а/и*) دَبِيبٌ 1) эмакламоқ; тўрт оёқлаб эмакламоқ; إِحْشَائِهَا فِي ~ қимирламоқ (*она қорнидаги бола ҳақида*), 2) секинлик билан жилмоқ, силжимоқ; أَكْذَبُ مَنْ ~ وَ دَرَجَ ўлик-тириклар ичида ... энг ёлғончиси (*сўзма-сўз:* қимирлаган ва ўтиб кетганларнинг ... энг ёлғончиси); ~ كُلُّ مَنْ هَبَّ وَ *қар.* هَبَّ; 3) (*қаергадир*) кирмоқ, ичкарига кирмоқ, ичига ўтмоқ (فِي); فِي نَفْسِهِ ~ бирор кимни қоплаб (эгаллаб) олмоқ, бирор кимнинг юрагига яширинча кириб олмоқ (*ҳис-туйғу, шубҳа, гумон ва ш. к. лар ҳақида*); 4) тақиллатмоқ; عَلَى صَدْرِهِ ~ ўз кўкрагига (кўксига) урмоқ; II دَبَّبَ ўткирламоқ, чархламоқ, қайрамоқ, ўткир қилмоқ

– دَابٌّ судралувчи

– دَابَّةٌ *кўп.* دَوَابُّ махлуқ, ҳайвон, жонивор; миниладиган жонивор, ҳайвон; *кўп.* иш ҳайвонлари; الْأَرْضِ ~ *зоол.* термит, қирчумоли, ваҳма чумоли (*ёғоч зараркунандаси*)

– دُبٌّ *кўп.* دِبَبَةٌ айиқ; الْ~ الْأَبْيَضُ *ёки* الْ~ الْقُطْبِيُّ оқ айиқ, қутб (шимол) айиғи; ~ الْبَحْرِ денгиз мушуги (*тюленнинг бир тури*); الْ~ الْأَكْبَرُ *астр.* Катта айиқ, Катта Етти оғайни (Дубби акбар); الْ~ الْأَصْغَرُ *астр.* Кичик айиқ, Кичик Етти оғайни; رِجْلُ الْ~ *бот.* айиқтовон (*ўсимлик*); شَجَرَةُ الْ~ *бот.* дўлана (*дарахти*)

– دَبَّابٌ судралиб юрувчи

– دَبَّابَةٌ *кўп.* اتٌ 1) танк; зирҳли автомобиль; ثَقِيلَةٌ ~ оғир танк; 2) даббоба, «тошбақа» (*қадимги қамал машинаси*)

– دَبَّةٌ *кўп.* دِبَبٌ 1) қумли тепалик, қумтепа; 2) ёғ асал ва ҳ.к.лар солинадиган идиш

– دُبَّةٌ *кўп.* اتٌ урғочи айиқ

–دُبُوبٌ ҳар бир жониворнинг семизи; ~ نَاقَةٍ

семизликдан зўрга юрадиган туя

– دُبِّيٌّ айиққа оид; ~ لَيْسَ فِي الدَّارِ уйда ҳеч ким йўқ

– دَبِيبٌ 1) судралувчи; 2) ўрмаловчи; دَبِيبٌ 3) эск. оҳиста қадам; 4) эск. мастлик

– دُوَيْبَةٌ, دُوَيِّبَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ кичкина (майда) ҳайвон

– مَدَبٌّ *кўп.* مَدَابُّ сув оқиб келадиган ер; ўзан, дарё йўли; ~ ُ النَّمْلِ чумолиларнинг йўли; مَدَبٌّ *кўп.* ~ُ فُرَادَ : مَدَابٌّ арзимайдиган иш (с.с. бургалар ўзи)

– مُدَبَّبٌ ўткирланган, чархланган; ўткир, кескир; учли; қиррали; الذَّقْنِ ~ُ чўзиқ (узунчоқ) ияк; الأَنْفِ ~ُ қирра бурун

– مَدَبَّةٌ : ~ أَرْضٌ айиқлар *кўп* учрайдиган ер (макон)

I دَبَأَ (а) دَبْءٌ урмоқ, калтакламоқ; هُ ~ بِالْعَصَا калтак билан урмоқ, калтакламоқ

دُبَاخٌ тўнка-тўнка ўйини (*бир-бирининг устидан сакраб ўтиш ўйини*)

I دَبَجَ (*у*) دَبْجٌ 1) безамоқ, безатмоқ, ясатмоқ; 2) чиройли (ифодали) тил билан ёзмоқ; II دَبَّجَ 1) безамоқ, безатмоқ, ясатмоқ; 2) тузмоқ, ёзмоқ, ижод этмоқ, яратмоқ; 3) чиройли (ифодали) тил билан ёзмоқ

– دِيبَاجٌ *кўп.* دَبَابِيجُ, دَبَابِجُ ипак; кимхоб, зарбоф; зарварақ, кундал

– دِيبَاجَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ 1) дебоча, кириш, чиройли (ифодали) тил билан ёзилган нарса; муқаддима; преамбула (*халқаро битимларнинг кириш қисми*), 2) *ад.* услуб, стил; 3) *кўч. м.* юз, бет; чеҳра; афт, башара; қиёфа; ~َانِ *ик. с.* икки яноқ, яноқлар

– مُدَبَّجٌ 1) ясатилган, безатилган, безанган; 2) ифодали, ёқимли тилда ёзилган

(دبح) II دَبَّحَ белни юқори кўтариб, бошни қуйи солмоқ; إِنَّهُ نَهَى أَنْ يُدَبِّحَ الرَّجُلُ فِي الرُّكُوعِ كَمَا يُدَبِّحُ الْحِمَارُ *ҳад.* эшак бошини қуйи солгани каби рукуда белни юқори кўтариб, бошни қуйи солишни у зот ман этганлар

دَبْدَبَ 1) вазмин қадам ташламоқ, топ-топ (*ёки* гурс-гурс) қадам ташлаб юрмоқ, депсиниб юрмоқ; депсинмоқ; тепмоқ; 2) учини чиқармоқ; ўткирламоқ, қайрамоқ, чархламоқ

–دَبْدَابٌ *кўп.* دَبَادِيبُ ноғара, думбурға, барабан

– دَبْدَبَةٌ 1) депсиниш; тақиллаш; 2), ўткирлаш, чархлаш, қайраш

– دَبْدُوبَةٌ *кўп.* دَبَادِيبُ ўткир уч; уч, охир; чўққи; дам, тиғ, юз

I دَبَرَ (*у*) دُبُورٌ 1) (*бирор к. га, н. га*) орқасини ўгирмоқ; 2) кетмоқ, чекинмоқ; 3) ўтмоқ (*вақт ҳақида*); 4) ўлмоқ, ўтиб кетмоқ; ~ الرَّجُلُ одам вафот этди; ◊ ~ تِ الرِّيحُ шамол ғарб томонга ўзгарди; دَبِرَ (а) دَبَرٌ эгарнинг ботганидан орқаси яра бўлмоқ (*ҳайвон ҳақида*) II دَبَّرَ 1)юштирмоқ, ташкил қилмоқ; чора-тадбирлар кўрмоқ; олдиндан тайёрлаб қўймоқ; (*хўжаликни*) юритмоқ; бошқармоқ; ... أَمْرَهُ بِحَيْثُ ~ у ишни шундай ташкил қилдики ...; 2) пухта ўйламоқ, чуқур ўйлаб кўрмоқ, чуқур мулоҳаза қилмоқ; 3) ўйлаб қўймоқ; яширинча (ғараз билан) бирор иш қилмоқ, атайлаб бирор кўнгилсиз ҳодисани уюштирмоқ; макр қилмоқ, ҳийла-найранг ишлатмоқ; تُهْمَةً ~ туҳмат тўқимоқ, туҳмат ўйлаб топмоқ; مَكِيدَةً ~ панд (фириб) бермоқ; III دَابَرَ курашмоқ, кураш олиб бормоқ; қаршилик кўрсатмоқ, қарши турмоқ; 2) ўлмоқ, вафот этмоқ; IV أَدْبَرَ 1) (*к. гадир, н. гадир*) орқасини ўгирмоқ; орқага чекинмоқ, (*қаердандир*) кетмоқ (عَنْ); 2) ~ الْقَوْمُ одамлар ғарбдан эсадиган шамолга дуч келишди (қар.دَبُورٌ); V تَدَبَّرَ 1) ўйламоқ, фикр юритмоқ, мулоҳаза қилмоқ; муҳокама қилмоқ, текширмоқ, яхшилаб қараб (кўриб) билмоқ; 2) эҳтиёткорлик билан иш тутмоқ; (*н. нидир*) ўйлаб топмоқ, ўйлаб чиқармоқ; فِي النَّفَقَةِ ~ иқтисод қилмоқ, тежамоқ; VI تَدَابَرَ бир-бирига душман бўлмоқ; бир-бири билан келиша олмаслик; X اسْتَدْبَرَ 1) (*к. гадир, н. гадир*) орқасини ўгирмоқ; тескари ўгирилмоқ, юзини тескари ўгирмоқ; 2) чекинмоқ; هَارِبًا~ қочиб қолмоқ, тум-тарақай қочмоқ

– إِدْبَارٌ чекиниш, кетиш

– تَدْبِيرٌ[1] *кўп.* تَدَابِيرُ 1) тузилиш; бошқариш; юритиш (*мас., хўжаликни*); الْمَنْزِلِ ~ُ рўзғор; 2) тежамкорлик; тежаб-тергаш; 3) тадбир, чора; иш усули, тарзи; تَدَابِيرُ الْحِيطَةِ (*эҳтиёткорлик*) чоралари (тадбирлари); ... إِتَّخَذَ التَّدَابِيرَ ...нинг чора-тадбирларини кўрмоқ

– تَدْبِيرٌ[2] қулни сиртдан озод этиш

– دَابِرٌ 1. 1) охирги, сўнгги; 2) ўтган, тамом бўлган, тугаган; ذَهَبَ كَأَمْسِ ~ *маж.* йўқолмоқ, йўқ бўлмоқ; 2. *кўп.* دَوَابِرُ 1) қолдиқ; قَطَعَ هُمْ ~ ҳаммасини охиригача ўлдирмоқ (йўқ қилмоқ); 2) илдиз

– دَابِرَةٌ *кўп.* دَوَابِرُ (*қушлардаги*) пих; оёқнинг кафти билан болдир ўртаси

– دَبَارٌ ҳалокат

– دَبَارٌ[1]: زَيْدٌ يَأْتِي الصَّلَاةَ ~ Зайд намозга вақти ўтганидан кейин киришади

–دَبَارٌ[2] *кўп.* экин майдони атрофидаги ариқлар

– دُبَارَةٌ 1) ип, боғич, чизимча, каноп, каноп ип, арқон; 2) алдаш, фириб (панд) бериш; алдов; ҳийла-найранг, макр, лўттибозлик

دَبْرٌ кўп. دُبُورٌ эск. чигиртка боласи

– دَبْرٌ, دُبْرٌ, دُبُرٌ *кўп.* أَدْبَارٌ 1) орқа томон, сирт, орқа тараф: ~ مِنْ орқадан; ~ه فِي бирор кишининг изидан, орқасидан; أَدْبَارُ النُّجُومِ бомдоддан илгари адо этиладиган икки ракатли намоз; أَدْبَارُ السُّجُودِ шом намозидан кейин адо этиладиган икки ракатли намоз; 2) думба; وَلَّى ~ه тум-тарақай қочмоқ; وَلَّى الْأَدْبَارَ чекинмоқ, қочмоқ; أَلْقَى ~ أُذُنَيْهِ بِنَصَائِحَ маслаҳатларга қулоқ солмаслик, маслаҳатларни қулоқнинг бу ёғидан кириб, у ёғидан чиқиб кетиши

–دِبْرٌ 1) *кўп* сонли, кўпгина (*сон ва жинсда турланмайди*); ~ مَالٌ *кўп* мол-дунё; ~ أَمْوَالٌ *кўп* мол-дунёлар; 2) دَبْرٌ = [2] دِبْرٌ

– دَبْرٌ *кўп.* أَدْبُرٌ , دُبُورٌ уя, кўч, оила (*ариники*)

– دَبَرَانٌ الـ~: *астр.* Алдебаран (*Савр юлдуз туркумининг 1-катталикдаги юлдузи – алфаси, ранги қизил, кузда ва қишда кўринади*)

– دَبْرَةٌ[1] ари; қовоқ ари, қизил ари

– دَبْرَةٌ[2] *кўп.* دِبَارٌ мағлубият; тақдирнинг бевафолиги (ўзгарувчанлиги, хиёнати)

–دِبْرَةٌ бирор н.нинг бет томони, ўнги; لَيْسَ لِهَذَا الْأَمْرِ قِبْلَةً وَلَا ~ бу ишнинг боши-учи йўқ

– دَبَرِيٌّ сўнгги, охирги; кечиккан, вақти ўтган, кеч; орқадаги; ~ رَأْيٌ кечикиб келган фикр

– دَبُورٌ ғарбий шамол

– دَبُّورٌ *кўп.* دَبَابِيرُ 1) ари; қовоқ ари, қизил ари; 2) юлдузча (*иқтибосларни ажратиш, фарқлаш белгиси*)

– دَبُّورَةٌ 1) (*ғишт терувчи уста ишлатадиган*) болға; الـ~ فِرْقَةُ қояларда портлатиш ишларини олиб борадиган ишчилар бўлинмаси; юлдузча (*иқтибосларни ажратиш, фарқлаш белгиси*)

– دَبِرٌ орқадаги нарса; ◊ لَا يُفَرِّقُ بَيْنَ قُبُلِهِ وَ ~ه у қип-қизил аҳмоқ (*сўзма-сўз:* у ўз олди ва орқасини фарқлай олмайди)

– دُبَارَةٌ = دُبَارَةٌ

–مُدْبِرٌ эск. орқага ўгирилган (қараган)

– مُدَبَّرٌ олдиндан тайёрлаб қўйилган

– مُدَبِّرٌ 1. тежамкор, аяб (тежаб) ишлатадиган, режали; 2. ташкилотчи, уюштирувчи; хўжалик ишларини бошқарувчи, хўжалик мудири; хўжаликда омилкор (тежамкор) одам, эконом (хўжалик бошлиғи);

бошлиқ, раҳбар; المَكَايِد ~ фитначи, қутқу солувчи, ғаламис أَمْرًا فَالْمُدَبِّرَاتِ *қур.* ишларни бошқарувчи (ишларнинг тартибини қилувчи) фаришталар номи билан қасам ичаман

(دبس) II دَبَّسَ 1) қадамоқ (*мас., нишонни*): ~ الأَوْرَاقَ қоғозларни бириктирмоқ, маҳкамламоқ (*қисқич билан*); 2) қуюқ шиннига (қиёмга) айлантирмоқ IV أَدْبَسَ ўт-ўлан ўсиб чиқмоқ (*ер ҳақида*); IX اِدْبَسَّ қиём (шинни) рангини олмоқ, қиём (шинни) рангига кирмоқ

–أَدْبَسُ узум ва ҳ.з.лар қиёми рангидаги нарса, буюм

– دَبَّاسٌ асал, шинни, қиём сотувчи

– دَبَّاسَةٌ *кўп.* ـاتٌ қисқич (*скрепка*)

– دِبْسٌ қуюқ шинни, қиём

– دُبْسَةٌ қорақизиллик, қорага мойил қизил ранг

– دَبُّوسٌ *кўп.* دَبَابِيسُ 1) тўғнағич, брошка; ~ إِنْكِلِيزِيٌّ инглиз тўғнағичи; ~ الرَّسْمِ канцелярия қисқичи (*скрепка*); ~ الشَّعْرِ сочтўғнағич, шпилка; ~ الغَسِيلِ ювилган кирларни илиш қисқичи; 2) йўғон таёқ, сўйил, тўқмоқ, гаврон

– مَدْبَسَةٌ *кўп.* مَدَابِسُ тўғнағич учун ёстиқча

I دَبَشَ (у) دَبْشٌ емоқ, еб тугатмоқ; دُبِشَتِ الأَرْضُ ердаги ўт-ўланлар еб тугатилди

دَبَشٌ эски-туски, лаш-луш, латта-путта; ахлат, чиқинди

– دَبْشٌ шағал (майдаланган тош ёки ғишт); харсанг; ~الـ قِطْعَةُ йирик тош, чағиртош, йўлга ётқизиладиган тош

–مَدْبُوشٌ еб тугатилган; ~ مَكَانٌ ўтларини чигирткалар еб тугатган жой

دَبْشَكٌ қўндоқ; ~ البُنْدُقِيَّةِ милтиқ қўндоғи

I دَبَغَ (а) دَبْغٌ (*терини*) ошламоқ, (*терига*) ишлов бермоқ; VII اِنْدَبَغَ ошланмоқ

– دَبَّاغٌ ошловчи, ишлов берувчи

– دِبَاغَةٌ ошлаш

– دَبْغٌ *кўп.* أَدْبَاغٌ *ёки* دِبْغَةٌ *кўп.* دِبَغٌ тери ошланадиган модда

– مَدْبَغَةٌ *кўп.* مَدَابِغُ тери ошлайдиган жой; тери ошлаш заводи, қўнчилик корхонаси

I دَبَقَ (а) دَبْقٌ (*бирор н. га*) ёпишмоқ, ёпишиб қолмоқ (ب); II دَبَّقَ 1) (*қушларни елим ёрдамида*) ушламоқ, тутмоқ; 2) (*н. нидир*) топмоқ, излаб (ахтариб ёки бирор йўл билан) қўлга киритмоқ (عَلَى *ёки туш. к.*); V تَدَبَّقَ (*елимга ёпишиб қолиб*) ушланмоқ, тутилмоқ (*қушлар ҳақида*); 2) (*н. нидир*) ўзи учун топмоқ, излаб қўлга киритмоқ; VII اِنْدَبَقَ ёпишмоқ, ёпишиб қолмоқ

– دَابُوقٌ, دِبْقٌ *кўп.* أَدْبَاقٌ елим (*қуш тутиш учун*)

– دَبِقٌ 1) ёпишқоқ, елимшак, ширадор; 2) ёпишадиган, ёпишиб қоладиган

– دِبْقٌ *бот.* (*оқ*) омела (*дарахтларга ёпишиб чирмашиб яшайдиган доим яшил бута*)

– دِبْقَةٌ ишқибозлик, қизиқиш, иштиёқ, ҳавас, майл, (кучли) одат

I دَبَكَ (*и*) 1 دَبْكٌ) оёқ билан тақиллатмоқ; 2) дабка рақсига ўйинга тушмоқ

– دَبْكَةٌ 1) тақиллаш; шовқин; 2) *шунингдек*: ~ رَقْصُ الـ дабка (*ливанча рақс*)

I دَبَلَ (*у, и*) دَبْلٌ ўғитламоқ, ўғит солмоқ; ~ تَهُمُّ الدُّبَيْلَةُ уларнинг бошига фалокат тушди

– دُبَالٌ *кўп.* أَدْبِلَةٌ ўғит, гўнг, чиринди

– دَبْلٌ[1] *кўп.* دُبُولٌ 1) сой, анҳор, ариқ, жилға; 2) *мед.* бубон (*лимфа безларининг шишуви – қўлтиққа, чов орасига без келиши*)

–دَبْلٌ[2] *кўп.* دُبُولٌ фалокат, бахтсизлик

–دَبْلٌ[3] *ёки* دُبُولٌ сув оқадиган ариқ

– دَبُلَانٌ оқ чит

–دُبْلَةٌ *кўп.* دُبَلٌ, دُبْلٌ катта луқма, катта ютум

– دِبْلَةٌ *кўп.* دِبَلٌ ҳалқа, узук; *шунингдек*: ~ الزَّوَاجِ никоҳ узуги

– دُبْلَةٌ фалокат, бахтсизлик, офат

دَبْلَجَ *кино.* дубляж (*фильмни бир тилдан иккинчисига таржима*) қилмоқ

– دُبْلَاجٌ дубляж қилинган фильм

– دَبْلَجَةٌ дубляж қилиш, дубляж

دِبْلُومٌ, دِبْلُومَةٌ *кўп.* ـاتٌ диплом; аттестат

– دِبْلُومَاسِيَّةٌ, دِبْلُومَاسِيٌّ, دِيبْلُومَاسِيٌّ *кўп.* دَبَالِسَةٌ 1. дипломатия ва дипломатларга оид, дипломатик; ~ مُحَرِّرٌ дипломатик шарҳчи; 2. дипломат

– دِبْلُومَاسِيَّةٌ дипломатия (*ҳукуматнинг халқаро муносабатларда тутган йўли ва фаолияти*); дипломатия ва дипломатларга оид, дипломатик

دُبَّاءٌ *жам.* ошқовоқ

– دَبًى *жам.* ёш (кичик) чигирткалар

– دَبَاةٌ *кўп.* دَبَيَاتٌ ёш (кичик) чигиртка

– مَدْبِيَّةٌ ~ أَرْضٌ ўт-ўланларини чигирткалар еб тугатган ер

دَتٌّ *ёки* دَتَّةٌ кучсиз ёмғир, озгина ёққан ёмғир

–دَتٌّ = دِتَاتٌ

–دُتَّةٌ енгилгина тумов ёки енгил грипп

I دَثَرَ (*у*) دُثُورٌ ўчмоқ, ўчиб (йўқ бўлиб) кетмоқ, йўқолмоқ; эскирмоқ, истеъмолдан чиқмоқ; II دَثَّرَ 1) артмоқ, ўчирмоқ, артиб (ўчириб) ташламоқ; 2) ҳалок қилмоқ, нобуд қилмоқ; 3) ёпмоқ, қопламоқ бекитмоқ, ёпиб (бекитиб) қўймоқ, ўрамоқ, ўраб (чулғаб) қўймоқ; V تَدَثَّرَ ёпинмоқ, ўранмоқ, бурканмоқ, (*н. биландир*) ўралмоқ (ب, فِي); ~ الفَرَسَ отга бир сакраб миниб олмоқ; VI تَدَاثَرَ = I; VII اِنْدَثَرَ 1) ўчирилмоқ, йўқолмоқ, мавжуд бўлишни бас қилмоқ; 2) бутунлай ўчмоқ, батамом сўнмоқ; 3) босиб ўтмоқ, орқада қолдирмоқ; халос бўлмоқ; тамом бўлмоқ; 4) эскирмоқ; кексаймоқ, қаримоқ; VIII اِدَّثَرَ ўраниб олмоқ, бурканиб олмоқ; ~ بِالثَّوْبِ кийимга бурканиб олмоқ

– اِنْدِثَارٌ 1) йўқолиш, йўқ бўлиш; мавжуд бўлишни бас қилиш; 2) бутунлай ўчиш, батамом сўниш; 3) эскириш; кексайиш, қариш

– دَاثِرٌ 1) йўқолган, йўқ бўлиб кетган; 2) эскирган; кексайган, қариган

– دِثَارٌ *кўп.* دُثُرٌ устки кўйлак; ёпқич; аёлларнинг енгил халати

– دَثْرٌ бойлик; тўкин-сочинлик

– دُثُورٌ йўқолиш, йўқ бўлиш, ҳалок бўлиш; аннагляция (*зарра ва антиларнинг тўқнашуви оқибатида уларнинг бошқа заррага айланиши*); *биол.* метаболизм (*тирик ҳужайраларда содир бўладиган кимёвий реакциялар мажмуи*)

مُدَّثِّرٌ эск. устки кийимга ўраниб олган (ўранган)

(دجّ) II دَجَّجَ: بِالسِّلَاحِ ~ тиш-тирноғигача қуролланмоқ; ~ تِ السَّمَاءُ осмонни булут босмоқ, булутли бўлмоқ (*осмон ҳақида*); V تَدَجَّجَ: بِالسِّلَاحِ ~ тиш-тирноғигача қуролланмоқ

– دَاجٌّ *кўп.* 1) ёрдамчилар, дастёрлар; 2) ҳожиларга хизмат қилиш учун бораётган киши

– دُجٌّ қораялоқ

– دَجَاجٌ *жам.* уй паррандалари; товуқлар; ~ الهِنْدِ *ёки* الحَبَشِ ~ куркалар; ~ الوَادِي *ёки* ~ السُّودَانِ *ёки* ~ فِرْعَوْنَ цесаркалар (*товуқсимонлар туркумидаги паррандалар*); ~ الأَرْضِ лойхўраклар; ~ الغَابَةِ ўрмон лойхўраклари, якантовуқлар

– دَجَاجَةٌ *кўп.* ـاتٌ товуқ, ◊ الـ~ *астр.* осмоннинг шимолий яримшарига жойлашган салибсимон юлдузлар туркуми; ~ لَهُ унинг аҳли аёллари бор

– دَجَاجِيٌّ 1. товуққа оид; 2. уй паррандаларини сотувчи киши

– دُجَّةٌ тим қоронғулик, зимистон, зим-зиёлик

– دَجُوجِيٌّ қоронғу; қоронғулик (зулмат) босган; ~ أَسْوَدُ тундай қоп-қора

– دَيْجُوجٌ *кўп.* دَيَاجِيجُ 1) қоронғу, зулумот; 2) қоронғи тун

– مُدَجَّجٌ 1: بِالسِّلَاحِ ~ тиш-тирноғигача қуролланган; بِاللَّحْمِ وَالشَّحْمِ ~ гўштли ва семиз; 2. *зоол.* қораялоқ (*қуш*)

I دَجَرَ (*а*) دَجْرٌ хижолат бўлмоқ; қийин аҳволда қолмоқ, саросима бўлмоқ, шошиб қолмоқ

– دَيْجُورٌ 1. қоронғулик, 2. қоронғу; ~ لَيْلَةٌ қоронғу тун

I دَجَلَ (*у*) دَجْلٌ 1) алдамоқ, ёлғон гапирмоқ; 2) ҳайвон терисига суюқ модда чапламоқ; II دَجَّلَ 1) бўямоқ, ранг бермоқ, зарҳалламоқ; ~ الْأَرْضَ ерни ўғитламоқ; 2) (*к. нидир*) алдамоқ (عَلَى)

– دَجَالٌ ўғит

– دَجَّالٌ[1] *кўп.* دَجَاجِلَةٌ дажжол; алдамчи, ёлғончи; товламачи, фирибгар, лўттибоз; ~ طَبِيبٌ товламачи (ёлғон) табиб, лўттибоз табиб; ◊ ~ الْمَسِيحُ الـ *ёки* الـ~ дажжол; иблис

– دَجَّالٌ[2] 1) суюқ олтин; 2) юпқа зарварақ

– دُجَالَةٌ елим, қатрон, смола

– دَجْلٌ алдаш, фириб бериш; алдамчилик, фирибгарлик, лўттибозлик

–مُدَجَّلٌ тилло суви юритилган, тилло суви чапланган; ~ سَيْفٌ зарҳал қилич

I دَجَنَ (*у*) دُجُونٌ 1) қўлга ўргатилган бўлмоқ, хонакилаштирилган бўлмоқ; 2) қора бўлмоқ, қорамтир бўлмоқ; الْيَوْمُ ~ бугун ҳаво булутли ва ёмғирли бўлди; 3) бир жойда муқим яшамоқ; II دَجَّنَ ўргатмоқ, қўлга ўргатиб олмоқ, хонакилаштириб олмоқ; III دَاجَنَ хушомад (лаганбардорлик) қилмоқ, тилёғламалик қилмоқ; илтифот (меҳрибонлик) билан таъсир қилмоқ; IV أَدْجَنَ қопқоронғу бўлмоқ (*тун ҳақида*); 2) *эск.* ёмғирли бўлмоқ (*булут, кун*)

– أَدْجَنُ *мн.* دَجْنَاءُ *кўп.* دُجْنٌ қоронғу, зим-зиё, зимистон

– دَاجِنٌ *кўп.* دَوَاجِنُ 1. ўргатилган, қўлга ўргатилган, хонакилаштирилган; 2. уй ҳайвони; уй паррандаси; الْحَيَوَانَاتُ الـ~ةُ уй ҳайвонлари; الطُّيُورُ الـ~ةُ уй паррандалари; تَرْبِيَةُ الدَّوَاجِنِ паррандачилик

–دَاجِنَةٌ: مِنَ السَّحَابِ ~ ёмғирли булут

–دُجَانَةٌ *ат.от, мз.* Дужона

– دَجْنٌ *кўп.* دُجُونٌ, أَدْجَانٌ 1) кучли ёмғир, жала; 2) булутнинг осмонни қоплаб олиши; ~ يَوْمٌ булутли кун

– دَجْنَةٌ *кўп.* ـاتٌ ўйғон таёқ, суйил, тўқмоқ, гаврон

– دُجْنَةٌ қоронғулик, зим-зиёлик, зимистон

– دُجُنَّةٌ ёмғирсиз қора булут; ~ يَوْمٌ булутли кун

–مُدْجِنٌ: مِنَ السَّحَابِ ~ *кўп.* ёмғирли булут

– مُدَجَّنٌ ўргатилган, қўлга ўргатилган, хонакилаштирилган; ◊ الْمُدَجَّنُونَ *тар.* Испанияда қолиб кетиб, X-XII асрлардаги реконкиста -озодлик ҳаракатидан сўнг христианликни қабул қилган араблар

–مُدْجَنَةٌ *кўп.* ـاتٌ . *эск.* ёмғирли булут

I (دَجَوَ) دَجَا (*у*) دَجْوٌ 1) қоронғу бўлмоқ, зим-зиё бўлмоқ, зимистон бўлмоқ; 2) тарқалмоқ; ёйилиб (кенгайиб) кетмоқ; الْإِسْلَامُ ~ ислом дини кучга тўлиб, ҳамма томонни қамраб олди; III دَاجَى 1) тилёғламалик (икки-юзламачилик, мунофиқлик) қилмоқ, риёкорларча иш тутмоқ, хушомадгўйлик қилмоқ; 2) бекитмоқ, яширмоқ, яширин сақламоқ (*қаҳр-ғазабни*); IV أَدْجَى = I; V تَدَجَّى = I

– دَاجٍ *мн.* دَاجِيَةٌ қоронғу, қоронғулик (зулмат) босган, зимистон, зим-зиё; مُسْتَقْبَلٌ ~ зимистон келажак

– دَجْوَةٌ тим қоронғулик, зимистонлик, зулмат

– دُجًى = دَجْوَةٌ

–دُجْيَةٌ *кўп.* دُجًى 1) қоронғулик, зулмат; 2) овчи ўлжага кўринмаслик учун яширинган паноҳ

– دَيَاجِي: اللَّيْلِ ~ туни қоронғулик, тун қоронғулиги

– مُدَاجَاةٌ хушомадгўйлик қилиш, мулозамат қилиш, ялтоқланиш

I دَعَّ (*а/и*) دَعٌّ яширмоқ, бекитмоқ

(دَحْدَحَ) تَدَحْدَحَ оқсоқланмоқ, судралмоқ, каловланиб (оқсаб-оқсаб) зўрға юрмоқ, оёқларни судраб (аранг, битта-битта) қадам босмоқ

– دَحْدَحٌ *кўп.* دَحَادِحُ *ёки* دَحْدَاحٌ *кўп.* دَحَادِيحُ пакана, паст бўйли, бўйи паст, миқти, бақалоқ

دَحْدَرَ думалатиб (ғилдиратиб) туширмоқ, пастга қулатмоқ; تَدَحْدَرَ йиқилмоқ, ағдарилмоқ, пастга қуламоқ

– دَحْدَرَةٌ думалатиб (ғилдиратиб) тушириш

– دَحْدُورَةٌ *кўп.* دَحَادِيرُ қиялик, ёнбағир, нишаб

– دَحْدُورَةٌ = ـاتٌ *кўп.* دُحْدُرِيَّةٌ

I دَحَرَ (*а*) دَحْرٌ, دُحُورٌ 1) мағлубиятга учратмоқ, яксон (тор-мор) қилмоқ, енгмоқ; 2) *мажх.* мағлубиятга учрамоқ; 3) қувмоқ, ҳайдамоқ, узоқлаштирмоқ; VII اِنْدَحَرَ яксон (тор-мор) қилинган бўлмоқ, енгилган бўлмоқ, мағлубиятга учрамоқ

–أَدْحَرُ *эск.* ўта қабиҳлик билан ҳайдаб юборилган, қувғин қилинган

– اِنْدِحَارٌ мағлубият, енгилиш

– اِنْدِحَارِيٌّ таслимчи, мағлубиятчи, таслим бўлиш (мағлуб бўлиш) тарафдори

– اِنْدِحَارِيَّةٌ таслимчиликка (мағлубиятчиликка) оид

–دَاحِرٌ *эск.* қувиб юборувчи, ҳайдаб юборувчи, узоқлаштирувчи

–دُحُورٌ *эск.* қувиш, ҳайдаш, узоқлаштириш

– مَدْحُورٌ енгилган, тор-мор этилган

تَدَحْرَجَ думалатмоқ, пастга туширмоқ; تَدَحْرَجَ думалаб (ғилдираб) тушмоқ, пастга тушмоқ

– دَحْرَجَةٌ ўраш, юмалоқлаш; думалатиб (ғилдиратиб) тушириш; думалаб (сирпаниб) тушиш

– دُحْرُوجٌ *жам.* хашаки нўхат (вика)

– مُدَحْرَجٌ юмалоқ, думалоқ

I دَحَسَ (*а*) دَحْسٌ маддаламоқ, йирингламоқ, фасод боғламоқ (*бармоқ, тирноқ ҳақида*); دَحَسَ (*а*) دَحْسٌ қўйининг териси билан эти орасига қўлни тиқмоқ (*терини шилиш учун*)

– دَاحِسٌ, دَاحُوسٌ 1) *мед.* милкак (*тирноқ остининг яллиғланиб йиринг боғлаши*); 2) Доҳис (*чавандоз одамн.инг исми*)

–دَحَّاسٌ *кўп.* ـاتٌ ~, دَحَاحِيسُ *зоол.* тупроқ остида учрайдиган сариқ қурт

I دَحَشَ (*а*) دَحْشٌ итариб-итариб киргизмоқ, ниқтаб-ниқтаб тиқмоқ, ниқталамоқ; VII اِنْدَحَشَ куч билан киргизилган бўлмоқ; куч билан суқилиб кирмоқ, тиқилиб-суқилиб кириб олмоқ, сиқилишиб (тиғизланиб) кирмоқ

I دَحَصَ (*а*) دَحْصٌ оёғини типирлатмоқ, типирчиламоқ (*сўйилаётган ҳайвон ҳақида*)

I دَحَضَ (*а*) دَحْضٌ 1) рад қилмоқ, нотўғрилигини исбот қилмоқ; لَا يُدْحَضُ *мажх.* рад (инкор) қилиб бўлмайдиган, шак-шубҳасиз; 2) сирғалмоқ, тойилмоқ; ~تْ رِجْلُهُ оёғи тойиб кетди; ~تِ الشَّمْسُ қуёш ғарб томонга оғди; қуёш заволга юз тутди; II دَحَّضَ = I; IV أَدْحَضَ 1) = I; 2) тойдирмоқ, сирғатмоқ

–دَاحِضٌ *эск.* беҳуда, пуч, фойдасиз

– دَحْضٌ рад этиш, раддия; لَا يُقْبَلُ الـ~ أَنَّ ... шуни рад этиш мумкин эмаски, ...

دَحُولٌ кийикка қўйилган ёғоч тузоқ (*овда*)

–دَحَاضٌ *кўп.* دَحَاضٍ сирпанчиқ, тайғилдоқ

–مُدْحَضٌ *эск.* мағлуб

–مَدْحَضَةٌ *кўп.* مَدَاحِضُ сирпанчиқ жой, сирғанчиқ ер

I دَحَقَ (*а*) دَحْقٌ ҳайдамоқ, ҳайдаб юбормоқ, узоқлаштирмоқ, йироқлатмоқ; IV أَدْحَقَ ҳайдамоқ, узоқлаштирмоқ, йироқлаштирмоқ

–دَحِيقٌ узоқ, йироқ

دَاحُولٌ *кўп.* دَوَاحِيلُ кийик овлаш учун қўйилган тузоқ

–دَخْلٌ *кўп.* دُخْلَانٌ чуқур, ўра; *эск.* сув тўпланиши учун қилинган ҳовуз

–دَحْلٌ қорни чиққан семиз пакана *(одам)*

–دَخْلٌ = دُخْلٌ

I دَخَمَ (а) دَخْمٌ итармоқ, сурмоқ

دُخَامِسٌ 1) буғдойрангдан қорароқ *(одам)*; 2) семиз бабашара *(одам)*; 3) шижоатли, баҳодир *(одам)*

دَخْمَسٌ 1) ҳар қандай н.нинг қора ранглиси; 2) тим қора, қопқора; ~ لَيْلٌ тим қоронғи тун

دَخْمَسٌ = دُخْمُسٌ

(دحو) I دَحَا (у) دَحْوٌ отмоқ, ирғитмоқ; ~ الْحَجَرَ بِيَدِهِ тошни ирғитмоқ

I دَحَى (а) دَحْيٌ думалатмоқ (*мас., соққани*); 2) текис қилмоқ, (*йўлни босиб ёки шиббалаб*) текисламоқ

– أُدْحِيٌّ : 1) ~ النَّعَامَةِ туяқушнинг бола очадиган уяси; 2) туяқушнинг қумга кўмилган тухуми

– دَحْيَةٌ: *ат.от, мз.* Диҳя; ~ الْكَلْبِيُّ *ат.от. мз.* Диҳятул калбий (*Жаброил алайҳиссалом Муҳаммад алайҳиссалом ҳузурларига шу киши қиёфасида тушар эдилар*)

– مِدْحَاةٌ *кўп.* مَدَاحٍ соққача, шарик, шарча (*ўйин учун*); 2) *тех*, ғалтак машина (*ер текислайдиган ва тиғизлайдиган машина*); каток

– مَدْحًى: ~ النَّعَامَةِ туяқушнинг тухум қўйган уяси

دُخٌّ тутун

دَخْنُوسٌ *ат.от, мн.* Дахтанус

I دَخَرَ[1] *қар.* دَخَرَ ; دَخَرَ [2] (а) ёки دَخِرَ (а) دَخْرٌ, دُخُورٌ 1) хўрланмоқ, хор бўлмоқ, залил бўлмоқ; 2) *эск.* пасткаш бўлмоқ, нафратланарли бўлмоқ

–دَاخِرٌ *эск.* пасткаш, жирканч, манфур

دَخْرِيصٌ *кўп.* دَخَارِيسُ ёқа; ~ الْقَمِيصِ қўйлак (сорочка) ёқаси

دَخَاسٌ *кўп*, кўп сонли

–دَخَسٌ *вет.* ҳайвонларнинг туёғида учрайдиган шиш

دُخَسٌ дельфин

دَخِيسٌ 1) семиз, сергўшт, миқти; 2) *кўп* сонли, кўп

I دَخَلَ (у) دُخُولٌ 1) кирмоқ; 2) (*қаергадир*) суқилиб кирмоқ (فِي); 3) (*қаергадир*) кирмоқ, қадам қўймоқ (*туш. к. ёки* فِي); (*н. нидир*) асосий қисми бўлмоқ, (*қайгадир*) киритилган, қўшилган бўлмоқ (فِي); ~ الْجَمْعِيَّةِ жамоага аъзо бўлмоқ; ~ الْجَامِعَةَ университетга ўқишга кирмоқ; ~ عَلَى عَامِهِ الْعَاشِرِ у ўн ёшга кирди; ~ مَعَهُ فِي مُفَاوَضَاتٍ бирор ким билан музокараларга киришмоқ; 4) (*к. никигадир*) кирмоқ (عَلَى), (*к. нингдир*) олдига келмоқ (عَلَى); 5) (*к. нидир*) киргизмоқ, киритмоқ, олиб кирмоқ, дохил қилмоқ, бошлаб кирмоқ (ب); ◊ ~ هُ الشَّكُّ унда шубҳа пайдо бўлди; ~ ت الْعِبَارَةُ عَلَيْهِ بِالتُّرْكِيِّ у ҳеч нима тушунмади (*сўзма-сўз:* ибора унга туркча айтилгандай бўлиб туюлди); دُخِلَ فِي عَقْلِهِ мажж, унинг ақли (*мияси*) айниб қолди; ~ عَلَى زَوْجَتِهِ эр-хотинлик вазифаларини бажаришга киришмоқ; ~ فِيدَ الْخِدْمَةِ (الْعَمَلِ) ишга тушмоқ (*мас., завод ҳақида*); II دَخَّلَ 1) киритмоқ; қўшмоқ; 2) жойлаштирмоқ, жойламоқ (*билим юртига*); ~ هُ أَبُوهُ فِي الْمَدْرَسَةِ ота уни мактабга жойлади (берди); III دَاخَلَ қўшилиб (аралашиб) кетмоқ, аралашмоқ; 2) аралаштирмоқ, қўшмоқ; 3) қамраб (эгаллаб) олмоқ (*хоҳиш, истак ҳақида*); пайдо бўлмоқ, туғилмоқ (*шубҳа ҳақида*); ~ هُ بِالشَّكِّ бирор кимда шубҳа уйғотмоқ; IV أَدْخَلَ киритмоқ; олиб кирмоқ; ташиб келтирмоқ; қўшмоқ; ◊ ~ فِي الْأَذْهَانِ أَنَّ ... ни миясига қуймоқ; V تَدَخَّلَ 1) аралашмоқ; сўзламоқ (*мас. музокарада*); 2) (*асосий қисм, бўлак сифатида*) кирмоқ; VI تَدَاخَلَ 1) бошқалар билан бирга бирга кирмоқ; 2) орага тушмоқ, ўртага тушмоқ; 3) пайдо бўлмоқ, туғилмоқ (*шубҳа, гумон ва ҳ. к. лар ҳақида*); 4) биргаликда кирмоқ, бир-бирига кирмоқ; (*н. гадир*) аралаштирмоқ, (*н. нидир*) қўшмоқ, қўшиб қўймоқ (فِي); 5) чатишиб (чирмашиб) кетмоқ; ўрилмоқ; қисман тўғри (мос) келмоқ; VIII اِدَّخَلَ = I

– إِدْخَالٌ киритиш; ташиб келтириш; (*бирон-бир руҳатга*) киритиш; (*бирон-бир руҳатга*) қўшиб қўйиш

– أَدْخَلُ қулайроқ, муносиброқ, лойиқроқ

– تَدَاخُلٌ 1) (*бировнинг ишига*) аралашиш; интервенция (*ўзга давлат ерига қурол, куч билан бостириб кириш, унинг ички ишларига зўравонлик билан аралашиш*); 2) бир-бирига ўтиш; бир-бирига сингиш (киришиш); қисман тўғри келиш; *физ.* ўтказувчанлик, ўтказиш қобилияти; интерференция (*товуш, ёруғлик ва ҳ. к. тўлқинларининг устма-уст келганда, қўшилганда бир-бирини кучайтириши ёки сусайтириши*)

– تَدَخُّلٌ дахл қилиш, аралашиш; интервенция, босқинчилик; عَدَمُ الـ~ فِي الْأُمُورِ الدَّاخِلِيَّةِ ички ишларга аралашмаслик; الـ~ الْمُسَلَّحُ қуролли интервенция

– دَاخِلٌ 1. 1) кирувчи; 2) ички; ичкаридаги, ичидаги; 2. ички томон, هُ ~ бирор ниманинг ичи; ظَرْفٌ ~ конвертда; مِنْ الـ~ ичкаридан; اً ~ а) ичига, ичкарига, ичкари томонга; б) ичида, ичкарида; ўртасида, орасида

– دَاخِلَةٌ *кўп.* دَوَاخِلُ 1) ички, ичкаридаги (қаъридаги); *кўп.* (*мамлакатдаги*) ички вилоятлар; 2) ички кечинма; 3) *эск.* каска

– دَاخِلِيٌّ дохилий, ички, ичкаридаги; تِجَارَةٌ ~ ةٌ ички савдо; حَرْبٌ ~ ةٌ ички урушлар, фуқаролар (*гражданлар*) уруши; ~ طَالِبٌ интернатда ўқийдиган талаба; مَلَاحَةٌ ~ ةٌ дарё кемачилиги; مَدْرَسَةٌ ~ ةٌ *қар.* مَدْرَسَةٌ ; وِزَارَةُ الـ~ ةِ *ёки* الـ~ ةُ ички ишлар вазирлиги

– دَاخِلِيَّةٌ ички томон, ич, ичкари; дохилият; ~ الْبِلَادِ мамлакатнинг ички вилоятлари

– دَخْلٌ[1] *кўп.* دُخُولٌ 1) фойда, кирим, даромад; الـ~ الْقَوْمِيُّ (الْوَطَنِيُّ) миллий даромад; دُخُولٌ ثَابِتَةٌ собит (ўзгармас, барқарор) даромадлар; ضَرِيبَةُ الـ~ даромад солиғи; صَاحِبُ الـ~ судхўр, рантье; أَصْحَابُ الدُّخُولِ الْكَبِيرَةِ катта (кўп) фойда олувчилар (кўрувчилар); 2) аралашиш, дахл қилиш; 3) дахлдорлик, алоқадорлик; كَانَ لَهُ ~ فِي هَذَا و مَا ~ هُ فِي هَذَا؟ Ўнинг бунга қандай дахли бор?; 4) шубҳа, гумон; ◊ دَخْلَكَ! марҳамат! бемалол!

– دَخْلٌ[2] 1) айб, нуқсон; 2) шубҳа 3) алдов, фириб, макр

– دَخَلٌ 1) ақлнинг хираланиши, эснинг оғиши; 2) нуқсон, қусур, айб, камчилик, иллат

–دُخْلُلٌ *кўп.* وُنَ . *эск.* самимий дўст, ўртоқ

– دِخْلَةٌ, دَخْلَةٌ[1] яширин (махфий) ниятлар (фикрлар); ният, ўй, хаёл, фикр; طَاهِرُ الـ~ тоза (*соф*) виждонли

– دَخْلَةٌ[2], دُخْلَةٌ кириш йўли; ◊ لَيْلَةُ الـ~ никоҳнинг биринчи кечаси

– دُخَّلَةٌ *зоол.* қорамтир (кулранг) патли сайроқи қушча

– دُخُولٌ 1) кириш йўли; رَسْمُ الـ~ четдан келтирилган мол солиғи; 2) кириш; 3) ичига кириш; 4) *эск.* бирлашиш, қовушиш, жуфтлашиш

– دُخُولِيَّةٌ шаҳар (га кириш) божи

– دَخِيلٌ *кўп.* دُخَلَاءُ 1. 1) чет киши, бегона, ёт, ўзга; 2) ҳомийликдан фойдаланувчи; 2. 1) келгинди (мусофир, бегона) одам; 2) *грам.* (*араб тилига*) четдан кирган сўз; ◊ كَانَتْ ~ ةً فِي كُلِّ بَيْتٍ у қиз ҳар бир уйга бемалол кириб-чиқаверарди, у қиз хар бир хонадонга азиз эди

– دَخِيلَةٌ *кўп.* دَخَائِلُ яширин маъно (мазмун), сир; ~ نَفْسِي менинг ички сирим; دَخَائِلُ (الْأَمْرِ)

الْمَسْأَلَة масаланинг (ишнинг) ички жиҳати (моҳияти)

– مُتَدَاخِلٌ 1) қўшиб қорилувчи, қориштирилувчи; 2) чуқурлашувчи

– مُتَدَخِّلٌ 1. қўшиб қорилувчи, қориштирилувчи; 2. интервент

– مُدَاخَلَةٌ мудохала, аралашиш

– مَدْخَلٌ *кўп.* مَدَاخِلُ 1) кириш, ўтиш йўлаги; эшик; подъезд (*бинога кириладипан катта асосий эшик*); 2) кириш, муқаддима, сўз боши; 3) ҳаракат тарзи, юриш-туриш

–مُدْخَلٌ *эск.* киритиш (киргизиш) вақти, жойи; رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ қур. Раббим, мени (Мадинайи-мунавварага) муносиб тарзда кирадиган қилгин

– مَدْخُولٌ 1. одатдагидай бўлмаган, одатдан (нормадан) ташқари; فيه ~ сохталаштирилган, қалбакилаштирилган; الضَّمِيرِ ~ нопок виждон; 2. *кўп.* مَدْخُولاتٌ, مَدَاخِيلُ даромад, кирим

دَخْمَسَ алдамоқ

– دَخْمَسَةٌ алдов, алдамчилик

I دَخَنَ (*а*) دَخَنٌ 1) тутамоқ, буруқсимоқ, тутун ҳиди келмоқ; II دَخَّنَ 1) (*тамаки*) чекмоқ; ~ الْحَشِيشَ наша чекмоқ; ~ السِّيجَارَةَ сигарета (папирос) чекмоқ; 2) (*ўштни, балиқни*) дудламоқ; 3) тутатмоқ (*мас., ўсимликни туш. к. ёки* عَلَى); IV أَدْخَنَ тутун чиқармоқ, тутамоқ, буруқсимоқ; VIII اِدَّخَنَ = I

– أَدْخَنُ *мн.* دُخْنٌ *кўп.* دُخْنَاءُ кулранг, сурма ранг, кўкиш; қора рангли

– تَدْخِينٌ 1) чекиш; أُوضَةُ الـ~ чекиш хонаси; 2) дудлаш; 3) тутун билан дудлаш, тутатиш

– دَاخِنٌ тутаётган; тутунли

– دَاخِنَةٌ *кўп.* دَوَاخِنُ мўри

– دَخَاخِنِيٌّ *кўп.* دَخَاخِنِيَّةٌ тамаки сотувчи, тамакифуруш

– دُخَانٌ, دُخَّانٌ *кўп.* أَدْخِنَةٌ 1) тутун, ис, буғ; لاَ ~ بِلاَ نَارٍ وَ لاَ خَبَرَ بِلاَ أَصْلٍ мтл. олов бўлмаса, тутун бўлмайди; асоссиз миш-миш бўлмайди (*шамол бўлмаса, дарахтнинг учи қимирламайди*); 2) тамаки

— دَخَنٌ 1) тутун; 2) фасод, нафрат, ёмонлик, қабоҳат

– دُخْنٌ тариқ

– دُخْنَةٌ кулранг, сурма рангли; қора ранг

– دَخِينَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ папирос

– مُدَخِّنٌ чекувчи

– مَدْخَنَةٌ *кўп.* مَدَاخِنُ (*уй, паровоз ва ш. к. лардаги*) мўри, дудбурон, мўркон

–مِدْخَنَةٌ *кўп.* مَدَاخِنُ тутатқи солинадиган идиш, исириқдон

دَدٌّ *ёки* دَدٌّ ўйин, эрмак

–دَدًّا = دَدٌّ

دَدَانٌ ўтмас қилич

دَدَنٌ шўхлик, ҳазилкашлик

(ددى) III دَادَى (*болани*) эркаламоқ; ёш болага қарамоқ, бола боқмоқ; (*болаларни*) тарбия қилмоқ

– دَادَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ энага, болага қаровчи аёл; тарбиячи; мураббия, тарбиячи хотин (*зодагонлар оилаларида ёш болалар тарбияси учун махсус ёлланган аёл*)

I دَرَّ (*а/и*) دَرٌّ, دُرُورٌ 1) мўл-кўл (сероб) бўлмоқ, тўлиб оқмоқ (*мас., сут, кўз ёши ҳақида*); ~ لاَ ~ُهُ унинг сути сероб бўлмасин яъни унинг бойлиги мўл-кўл бўлмасин, унинг бойлигига бойлик қўшилмасин (с.- с. унинг сути сероб бўлмасин); 2) (*фойда*) келтирмоқ, (*к. гадир н. нидир*) кўп миқдорда бермоқ (عَلَى); ~تْ السَّمَاءُ بِالْمَطَرِ кучли (шаррос) ёмғир бошлади; الْخَيْرُ الْوَافِرُ~ мўл-кўл (кўп) яхшилик келтирмоқ (олиб келмоқ); ~تْ عَلَيْهِ أَخْلاَفُ النِّعَمِ *куч. м.* у фаровон яшамоқда; ~ تِ النَّاقَةُ بِلَبَنِهَا туя кўп сут берди; IV أَدَرَّ 1) (*шаррос*) қуймоқ; кўпгина (мўл) сут бермоқ (*мас., сигир ҳақида*); 2) (*мўл-кўл фойда*) келтирмоқ; (*к. гадир н. нидир*) катта миқдорда бермоқ (عَلَى); ... دَخْلاً كَبِيرًا عَلَى ~ бирор кимга катта фойда келтирмоқ; X اِسْتَدَرَّ 1) соғиб олмоқ; тўлиб оқишга мажбур этмоқ; الدُّمُوعَ ~ кўп (шашқатор) кўз ёши оқизмоқ; 2) (*бирор н. ни*) катта миқдорда олишга интилмоқ; عَطْفَهُ ~ бирор кимдан меҳр-шафқатли бўлишни илтимос қилмоқ; 3) ~ تِ الرِّيحُ السَّحَابَ шамол булутни олиб келди

– إِدْرَارٌ 1) мўл-кўл ёғиш (оқиш, оқизиш); 2) тез айланиш (*мас., пир-пир айланувчи бизбизак*)

– إِدْرَارَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ маош, ойлик, иш ҳақи, мояна

– دَرٌّ сут; ◊ لِلَّهِ~ كَ а) офарин сенга!; б) сен буни аъло даражада бажардинг!; لِلَّهِ ~ الْعُلَمَاءِ الَّذِينَ ...ган олимлар қандай яхшики ...

– دُرٌّ *жам.* дурлар

–دَرٌّ эсиш; الرِّيحِ ~ шамолнинг эсиши

– دُرَّةٌ[1] *кўп.* دُرَرٌ марварид донаси, дур, инжу; يَتِيمَةٌ ~ нодир марварид донаси

– دُرَّةٌ[2] *кўп.* دُرَرٌ тўтиқуш

– دَرَّةٌ *кўп.* دِرَرٌ 1) елин, эмчак; 2) сутнинг кўп қанлиги, кўплиги, сутнинг тўлиб оқиб тушиши; 3) ўрма қамчи

– دُرِّيٌّ ёруғ; ялтироқ; тиллоранг; кўзни қамаштирувчи; الْكَوَاكِبُ الـ~ةُ ёруғ юлдузлар

–دَرِيرٌ *эск.* тез, илдам

– مُدِرٌّ 1) (*бирор н. нинг*) кучли ажралишини юзага келтирувчи; لِلْبَوْلِ~ сийдирадиган, сийдик ҳайдайдиган, сийдик ажратадиган; لِلْعَرَقِ ~ терлатадиган, терлатувчи, тер ҳайдайдиган; 2) мўл-кўл, сероб

– مِدْرَارٌ кўп миқдорда қуювчи; кўп қуюлувчи; ~ مَطَرٌ жала, шаррос ёмғир; ~سَمَاءٌ кучли ёмғирдан дарак берувчи ҳаво

دَرْبَزِينٌ, دَرَابَزِينٌ, دَرَبْزِينٌ *кўп.* دَرَبْزِينَاتٌ суянчиқ, тўсиқ, панжара; нақшинкор панжара

دِرَامَا دِرَامَةٌ, دِرَامَاتٌ *кўп.* دِرَامَاتٌ драма

– دِرَامِيٌّ драмага оид, драматик

I دَرَأَ[1] (*а*) دَرْءٌ (*ўзидан нарига*) итармоқ; четлатмоқ, суриб ташламоқ; (*н. дандир*) қайтармоқ, ажратиб олмоқ (عَلَى); دَرَأَ[1] (*а*) دُرُوءٌ тўсатдан пайдо бўлмоқ, тўсатдан ҳозир бўлмоқ; I دَرَأَ[2] (*а*) دُرُوءٌ ёритмоқ; الْبَدْرُ ~ тўлин ой балқиб чиқди; II دَرَّأَ 1) қайтармоқ, бартараф эттирмоқ; 2) узоқлаштирмоқ, йироқлаштирмоқ; III دَارَأَ туртмоқ, итармоқ; III دَارَأَ; 2) ўзаро юмшоқ муносабатда бўлишмоқ; бир-бирларига лутф кўрсатишмоқ; V تَدَرَّأَ зулм қилмоқ, ташланмоқ, ҳужум қилмоқ, (*к.гадир*) қарши бормоқ (عَلَى); VI تَدَارَأَ *ёки* اِدَّارَأَ бир-бирини итармоқ; жанжаллашмоқ; VII اِنْدَرَأَ (*бирор к. га қарши*) қуролланмоқ, (*бирор к. га*) ташланмоқ (عَلَى); ҳужум қилмоқ; VIII اِدَّرَأَ ўлжани алдаш учун яширинмоқ (*овда*)

– دَرْءٌ 1) итариш, суриш; бартараф этиш; даф қилиш; 2) куч (*мас., оқимдаги*), босим; 3) *эск.* ёқтирмаслик, нафрат

– دَرِيئَةٌ *кўп.* دَرَائِئُ 1) тўсиқ; қалқон; 2) нишон, мўлжал; 3) ўлжадан яширениш учун қўйиладиган қурилма (*ов пайтида*)

–مِدْرَأٌ *эск.* кема ва шунга ўхшаш нарсаларни суриб жилдирадиган мослама

I دَرَبَ (*а*) دَرَبٌ (*н. гадир*) ўргатилган бўлмоқ, (*бирор н. ни*) яхши ўрганган бўлмоқ (ب); II دَرَّبَ (*бирор н. ни*) ўргатмоқ (عَلَى); машқ қилдирмоқ, (*бирор н. да*) кўрсатма бермоқ, (*н. биландир*) муомала қилишни ўргатмоқ (عَلَى); V تَدَرَّبَ ўрганмоқ; машқ қилмоқ; (*бирор н, га*) кўникма ҳосил қилмоқ (عَلَى)

– تَدَرُّبٌ ўрганганлик, таълим олганлик; машқ қилганлик; маҳорат

– تَدْرِيبٌ *кўп.* اتٌ ـَ ўрганиш, тайёргарлик кўриш; машқ қилиш; عَسْكَرِيٌّ~ ҳарбий тайёргарлик

– تَدْرِيبِيٌّ ўргатишга (машққа) оид

–دَارِبٌ *кўп.* دَوَارِبُ *эск.* маҳоратли, моҳир; ўргатилган

– دَرْبٌ *кўп.* دُرُوبٌ 1) тоғ йўлаги, сўқмоқ,

ёлғизоёқ йўл; 2) йўл; دُرُوبٌ مُلْتَوِيَةٌ эгри-бугри йўл; ... خَطَّ ~هُ لِنَفْسِهِ إِلَى ...да ўзига шароит (имконият) яратмоқ; ~ التِّبَانَة *қар.* تَيَّانَةٌ 3) кўча; 4) катта дарвоза; йўлларга қўйиладиган кенг дарвоза

– دُرْبَةٌ 1) тажриба, маҳорат; билим, таълим, малака, машқ; 2) интизомлилик, тартиблилик

– مُتَدَرِّبٌ ўргатилган; ўрганган, таълим олган, ўқиган; яхши ўргатилган, яхши машқ қилган

– مُدَرَّبٌ ўргатилган; ўрганган; маҳоратли, тажрибали; машқини (ҳавосини) олган

– مُدَرِّبٌ бошлиқ, раҳбар; устоз

دَرَابَزُونٌ *қар.* دَرَبْزِينٌ

دَرْبَسَ зулфинни суриб беркитмоқ

– دِرْبَاسٌ *кўп.* دَرَابِيسُ 1) шер, арслон; 2) сурма, лўкидон, зулфин; 3) қўриқчи (пойлоқчи) ит

– دَرْبَسَةٌ зулфинни суриб беркитиш

دَرْبَكَ шовқин солмоқ; тақиллатмоқ

– دَرْبَكَةٌ шовқин; тақиллаш

– دَرْبَكَةٌ *кўп.* ـاتٌ унча катта бўлмаган ноғора, тамбурин (*баъзи Овруп мамлакатларида: ноғорага ўхшаш мусиқа асбоби*)

I (درج) دَرَجَ[1] (*у*) دُرُوجٌ 1) аста-секинлик билан юрмоқ; доим ҳаракатда бўлмоқ; юра бошламоқ (*бола ҳақида*); 2) ўсмоқ, улғаймоқ, ривожланмоқ; فِي بِيئَةٍ عَرَبِيَّةٍ صَافِيَةٍ ~ у ҳақиқий араб муҳитида тарбияланди; 3) муомалада бўлмоқ; расмда (*модада*) бўлмоқ; 4) босиб ўтмоқ, ортда қолдирмоқ; йўқолмоқ, йўқ бўлмоқ; دَرَجَ[2] (*у*) دَرْجٌ 1) ўрамоқ, эгмоқ, тахламоқ; 2) жойлаштирмоқ, киритмоқ, тиқмоқ; солмоқ, қўймоқ; دَرَجَ (*а*) دَرَجٌ аста-секин ҳаракатланмоқ; (*н. гадир*) поғонама-поғона кўтарилмоқ (إِلَى); II دَرَّجَ 1) аста-секин жилдирмоқ (қўзғатмоқ); муомалага киритмоқ; 2) ажратиш чизиқлари тортмоқ; 3) гуруҳларга, навларга ажратмоқ; сараламоқ, хилламоқ; 4) бўй-бўйига қараб термоқ; 5) одатлантирмоқ, кўниктирмоқ; 6) эгмоқ, ўрамоқ; 7) (*н. нидир*) одат тусига киритмоқ (عَلَى); 8) илмий даража (унвон) бермоқ; IV أَدْرَجَ 1) киритмоқ; қўшиб қўймоқ (*мас., руйхатга*); ~ فِي جَدْوَلِ الأَعْمَالِ кун тартибига киритмоқ; 2) жойлаштирмоқ (*газетага*); V تَدَرَّجَ 1) аста-секин жилмоқ, қўзғалмоқ; (*н. гадир*) поғонама-поғона кўтарилмоқ (إِلَى); 2) (*н. дадир*) кетма-кетликка риоя қилмоқ (فِي); (*бирор н. дан*) аста-секин ўтмоқ (مِنْ); (*бирор н. га*) аста-секин ўтмоқ (إِلَى); 3) илмий даража (*унвон*) олмоқ; VII اِنْدَرَجَ 1) киритилган (жойлаштирилган) бўлмоқ; 2) қирилиб (йўқолиб) кетган бўлмоқ; X اِسْتَدْرَجَ 1) (*бирор томонга*) аста-секин ҳаракатланмоқ (қўзғалмоқ); 2) (*бирор н. га*) келтирмоқ; 3) аста-секин қўзғатмоқ, (*бирор к. ни*) юқорилатмоқ, кўтармоқ; 4) қизиқтириб ўзига тортмоқ, жалб қилмоқ, (*қаергадир*) оғдармоқ, тортмоқ (إِلَى); 5) йўлдан урмоқ, аврамоқ; ~ الْمُحْرِمَ (*тергов давомида*) жиноятчидан аста-секин маълумотларни олмоқ

– إِدْرَاجٌ киритиш, қўшиб қўйиш; руйхатга киритиб қўйиш

– تَدْرُجٌ *жам. кўп.* تَدَارِجُ қирғовуллар, тустовуқлар

– تَدْرُجَةٌ қирғовул, тустовуқ

– تَدَرُّجٌ 1) аста-секин ўсиш (кўтарилиш); градация (*бир босқич ёки ҳолатдан иккинчи босқич ёки ҳолатга ўтишдаги изчиллик*); ~ بِالـ *ёки* ~ا аста-секин; бора-бора, тобора; поғонама-поғона; 2) ўқувчилик, шогирдлик

– تَدْرِيجٌ 1) аста-секин кўтарилиш; ошириш, кучайтириш; ~ بِالـ *ёки* ~ا аста-секин, бора-бора, тобора; 2) даражалаш, даражаларга бўлиш, чизиқ тортиш; 3) бўй-бўйига қараб териш, жойлаштириш; 4) ўрганиш, одатланиш

– تَدْرِيجَةٌ тараб поғона шаклига келтирилган соч

– تَدْرِيجِيٌّ тадрижий, секин-аста; кетма-кет содир бўладиган; ~ا аста-секин, тобора

– دَارِجٌ 1) юришни бошловчи; ~ طِفْلٌ юришни ўрганаётган бола; 2) муомаладаги, кенг тарқалган, кенг истеъмол қилинадиган; кўп учрайдиган; 3) замонавий; 4) оддий, содда; 5) оммавий; اللُّغَةُ الـ~ةُ омма тили, шева

– دَارِجَاتٌ *кўп.* омма тилидан (шевадан) олинган сўзлар

– دَرَّاجٌ ғилдирак; 2) ғалтак машина (*ер текислайдиган ва тиғизлайдиган, шиббалайдиган машина*), каток; 3) велосипедчи

– دُرَّاجٌ *жам. кўп.* دَرَارِيجُ *зоол.* булдуруқлар (*қушлар*)

– دُرَّاجَةٌ *кўп.* ـاتٌ булдуруқ (*қуш*)

– دَرَّاجَةٌ *кўп.* ـاتٌ болаларни юришга ўргатадиган ғалтак арава; 2) велосипед, самокат (*болаларнинг бир оёқлаб ер тепиб юргизадиган аравачаси*); ~ بُخَارِيَّةٌ *ёки* ~ نَارِيَّةٌ мотоцикл

– دَرْجٌ *кўп.* دُرُوجٌ 1) ўроғлиқ қоғоз; 2) руйхат; 3) тах, қат, бурма; 4) таркиб (*сўздаги*); ◊ ~ فِي الْكِتَابِ китоб ичида, китобда; ~ فِي الْكَلَامِ нутқ (сўз) давомида

– دَرْجٌ *кўп.* أَدْرَاجٌ 1) нарвон, зина, шоти; ~ حَلَزُونِيٌّ айланма (бурама) зина; 2) йўл; رَجَعُوا (عَادُوا) أَدْرَاجَهُمْ улар орқаларига қайтдилар; ارْتَقَى أَدْرَاجَ السَّمَاءِ осмон баравар юқориликка кўтарилмоқ; أَدْرَاجَ الرِّيَاحِ бекор (*га*), беҳуда (*га*), ўринсиз, зоеъ, бефойда

– دُرْجٌ *кўп.* أَدْرَاجٌ сурма (*жиладиган*) ғаладон

– دَرَجَةٌ *кўп.* دَرَجٌ, ـاتٌ 1) даража (*шунингдек: илмий унвон*); ~ كَبِيرَةٌ فِي кўп даражада; مُعَادَلَةٌ مِنَ الـ~ الأُولَى (الثَّانِيَةِ) биринчи (иккинчи) даражали тенглама; الانْتِخَابُ عَلَى الـ~يْنِ икки поғонали сайлов; ~ جَامِعِيَّةٌ илмий даража; ~ الدُّكْتُورَاهِ докторлик (илмий) даражаси; ظَفَرَ بِـ~ الْمَاجِسْتِيرِ магистрлик (илмий) даражасини олмоқ; 2) мартаба, унвон; малака, маҳорат (*мас., ишчидаги*); يَعْمَلُ بِـ~ مُهَنْدِسٍ у муҳандис бўлиб ишлайди; 3) даража, градус; ~ الطُّولِ узунлик даражаси; ~ الْعَرْضِ кенглик даражаси; ~ الْحَرَارَةِ ҳарорат даражаси; ~ الْغَلَيَانِ қайнаш нуқтаси (даражаси); ~ التَّجَمُّدِ музлаш нуқтаси (даражаси); 4) класс (*поезд, кема ва б. лардаги*); عَامَلَهُ مُعَامَلَةَ ~ бирор ким билан аъло даражада муомалада бўлмоқ; 5) поғона, босқич, палла; навбат; بِالـ~ الأُولَى биринчи навбатда; 6) (*мактабдаги ўзлаштириш*) баҳоси; جَيِّدٌ جِدًّا بِـ~ «аъло» баҳо билан, «аъло» баҳода

– دَرُوجٌ тез эсадиган шамол

– مُتَدَرِّجٌ ўқувчи, шогирд

– مَدْرَجٌ *кўп.* مَدَارِجُ 1) йўл; 2) бошланиш; 3) *ав.* учиш-қўниш йўли

– مُدَرَّجٌ *кўп.* ـاتٌ 1) амфитеатр (*1. Юнонистон ва қадимги Римда очиқ тамошагоҳ ва унинг доиравий ва яримдоиравий, баландлаб борувчи ўринлари; 2. Ҳозирги тамоша залларида партердан кейинги, баландлаб борувчи ўринлар*), трибуналар (*стадион ёки тамошагоҳларда тамошабинлар ўтирадиган жой*); 2) шкала (*1. ўлчов асбобларининг даража кўрсаткичи; 2. тадрижий равишда ўсиб ёки камайиб борувчи рақамлар сираси*). 3. *шунингдек:* الـ~ الْمُوسِيقِيُّ *муз.* мусиқа шкаласи, нота шкаласи; гамма (*бир пардадан кўтарилиб ёки тушиб борувчи товушлар мажмуи*), 4) *кўп.* ўйиқ жойлар, камарлар; поғоналар

– مَدْرَجَةٌ маслак, оқим, мазҳаб

– مُدْرَجَةٌ *кўп.* مَدَارِجُ қоғоз ўрами

– مُنْدَرَجَاتٌ *кўп.* мундарижалар, (*мас., китоб*) ичидаги нарсалар

دِرْخَمَةٌ дирахма (*танга*)

I دَرَدَ (*а*) دَرَدٌ тишсиз бўлмоқ, кемшик бўлмоқ

– أَدْرَدُ *мн.* دَرْدَاءُ *кўп.* دُرْدٌ тишсиз, кемшик

– دُرْدٌ чўкинди, қуйқа, лойқа, чўкма

– دُرْدِيٌّ қуйқа, қолдиқ, ювинди

دَرْدَارٌ қайрағоч, бужун; шумтол, шунг (*дарахт*)

دَرْدَبِيسٌ қари хотин, кампир; *сўк.* қари жодугар, шум кампир; 2) бало, офат; 3) кекса одам

دُرْدُرٌ *кўп.* دَرَادِرُ 1) милк; 2) чақалоқнинг чиқадиган тишлари ўрни, милк

– دُرْدُورٌ уюрма, қуюн, гирдибод, гирват, довул, уюрмали қаттиқ шамол (бўрон)

دَرْدَشَ валдирамоқ, алжирамоқ, вайсамоқ, бидир-бидир қилмоқ; сафсата сотмоқ, беҳуда гап қилмоқ; ~ مِنَ الْفَاضِي وَ الْمَلْيَان гап (сафсата) сотмоқ; бекорчи ишлар билан шуғулланмоқ

– دَرْدَشَةٌ бекорчи гап, сафсата; бемаъни гап

دَرْدَمَ тупроқ солиб (ташлаб, тўкиб) тўлдирмоқ

– دَرْدَمَةٌ тупроқ солиб (ташлаб, тўкиб) тўлдириш

I دَرَزَ (*у*) دَرْزٌ 1) майда қилиб қавимоқ; қавимоқ; баҳялаб тикмоқ; чок тикмоқ; 2) *мед.* ярани (жароҳатни) тикмоқ; 3) тўлдирмоқ, тўлатмоқ

– دَرْزٌ[1] *кўп.* دُرُوزٌ 1) чок тикилган жой; 2) кийим; ◊ بَنَاتُ الدُّرُوزِ бит, сирка (*битнинг тухуми*)

– دَرْزٌ[2] *кўп.* دُرُوزٌ бу дунёнинг ноз-неъматлари

– دَرْزَةٌ *кўп.* دَرَزَاتٌ чокнинг (қавиқнинг) бир йўли; ~ أَوْلَادُ тикувчилар, чеварлар

– دُرْزِيٌّ *кўп.* دُرُوزٌ *этн.* дурзий (*элат*)

I (درس) دَرَسَ[1] (*у*) دُرُوسٌ ўчиб кетмоқ, доғ-дуғи кетмоқ; йўқолмоқ, тугамоқ; ~ الثَّوْبُ кийим эскирди, тўзиди; دَرَسَ[2] (*у*) دَرْسٌ 1) ўқимоқ, ўрганмоқ; (*бирор к. да*) дарс тингламоқ (عَلَى); 2) текисламоқ, силлиқламоқ; دَرَسَ[3] (*у*) دَرْسٌ, دِرَاسٌ янчмоқ; II دَرَّسَ 1) ўргатмоқ, ўқитмоқ, дарс бермоқ, ўқитувчилик қилмоқ; 2) диққат билан ўрганмоқ; III دَارَسَ (*к. биландир биргаликда*) ўрганмоқ, ўқимоқ; IV أَدْرَسَ ўргатмоқ, ўқитмоқ, дарс бермоқ; VI تَدَارَسَ биргаликда ўрганмоқ, ўқимоқ; VII اِنْدَرَسَ 1) ўчирилган бўлмоқ; ўчиб кетмоқ, йўқолиб (йўқ бўлиб) кетмоқ; 2) янчилган бўлмоқ

– إِدْرِيسُ *алиф. б. қар.*

– تَدْرِيسٌ дарс бериш, ўқитиш, ўргатиш; هَيْأَةُ الـ~ (هَيْئَةُ) ўқитувчилар ҳайъати

– دَارِسٌ[1] *кўп.* دَوَارِسُ йўқ бўлувчи, йўқолувчи, ўчиб кетувчи, ўчувчи; الـ~ و الْحُوشِيُّ و الْمَجْهُورُ *грам.* муомаладан чиққан, эскирган ва тушуниб бўлмайдиган сўзлар, архаизмлар

– دَارِسٌ[2] ўқувчи

– دَارِسٌ[3] ғалла янчувчи

– دَرَّاسٌ тиришқоқ, ғайратли, сарҳаракат, қунтли (*ўқувчи ҳақида*)

– دَرَّاسٌ хирмон (ғалла янчиш) вақти; آلَةُ الـ~ الْعَادِيَةُ янчиш машинаси; آلَةُ الْحَصَادِ وَ الـ~ комбайн (*ғаллани ўриб янчадиган машина*)

– دَرَّاسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ. 1) занжирли ғаллаянчгич, ғаллаянчгич тўқмоқ; 2) янчиш машинаси; ~ حَصَّادَةٌ комбайн *қар.* حَصَّادَةٌ

– دِرَاسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ. 1) ўқиш, ўрганиш, дарс; الـ~ الْعَالِيَةُ олий ўқув юртида ўқиш; أَتَمَّ ~ـَهُ ўқишни тугатмоқ; مَعْهَدُ الدِّرَاسَاتِ الشَّرْقِيَّةِ الْعِلْمِيُّ لِلْمَجْمَعِ الْعِلْمِيِّ Фанлар Академиясининг Шарқшунослик институти; 2) этюд (*кичикроқ илмий ёки бадиий асар*)

– دِرَاسِيٌّ дарсга оид; سَنَةٌ ~ـَةٌ ўқув йили; رُسُومٌ ~ـَةٌ ўқиш учун тўлов, ўқиш ҳақи

– دَرْسٌ[1] хирмон (ғалла янчиш) вақти

– دَرْسٌ[2] 1) ўқиш, ўрганиш; 2) *кўп.* دُرُوسٌ дарс, лекция

– دَرْسٌ[2] *кўп.* دُرُوسٌ махфий йўл, яширин йўл

– دَرَسَةٌ, دُرَّسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ. *зоол.* деҳқончумчуқ; ~ الثَّلْجِ чумчуқсимонлар оиласига кирувчи кичкина қушча

– دَرْوَاسٌ *кўп.* دَرَاوِسُ *алиф. б. қар.*

– دَرُوسٌ йўқолиш, барҳам топиш, ғойиб бўлиш

– دَرِيسٌ[1] пичан; хашак; қуруқ беда; ◊ حُمَّى الـ~ беда гуллайдиган вақтда қўзғайдиган безгак

– دَرِيسٌ[2] *кўп.* دَرْسَانٌ эскирган кийим, тўзиган кийим

– دَرِيسَةٌ (*темир йўллардаги*) таъмирлаш гуруҳи (бригадаси); عَسَاكِرُ الـ~ ёки عُمَّالُ الـ~ таъмирлаш гуруҳининг ишчилари; أُوسْطَى الـ~ (أُسْطَى) таъмирлаш гуруҳининг бошлиғи (устаси)

– مِدْرَسٌ Таврот ўқиб ўрганиладиган жой (*яҳудийларда*)

– مُدَرِّسٌ мударрис, ўқитувчи, педагог

– مِدْرَسٌ *кўп.* مَدَارِسُ ўқув қўлланмаси

– مَدْرَسَةٌ *кўп.* مَدَارِسُ 1) мадраса, мактаб; ~ ابْتِدَائِيَّةٌ «ابْتِدَائِيٌّ» *га қар.*; ~ ثَانَوِيَّةٌ иккинчи босқич мактаб; ~ جَامِعَةٌ университет, дорилфунун; ~ تِجَارِيَّةٌ тижорат (савдо) мактаби; ~ حَرْبِيَّةٌ ҳарбий билим юрти; ~ خَارِجِيَّةٌ қатнаб ўқийдиганлар мактаби; ~ دَاخِلِيَّةٌ мактаб-интернат (*ўқувчилари давлат таъминотида бўлган мактаб*): ~ صِنَاعِيَّةٌ техник ўқув юрти; ~ عَالِيَةٌ олий мактаб (ўқув юрти); ~ الْمُعَلِّمِينَ педагогика ўқув юрти, педагогика институти; ~ الْمُوسِيقَى الْعَالِيَةُ консерватория (*олий мусиқа билим юрти*); رَفِيقُ الـ~ мактабдош ўртоқ, синфдош ўртоқ; 2) (*фан, санъат ва б. лардаги*) мактаб, йўналиш; الـ~ الْوَاقِعِيَّةُ الطَّبِيعِيَّةُ *ад. ва санъатда.* реализм (*ижодий метод*)

– مَدْرَسِيٌّ 1) мадрасага (мактабга) оид; 2) ўқувга оид; ~ كِتَابٌ дарслик; ўқув қўлланмаси; ~ عَامٌ ўқув йили; 3) схоластикага оид, схоластик

– مَدْرَسِيَّةٌ 1) дарслилик хусусияти (*мас., бирор китобнинг*); 2) схоластика (*қуруқ, онгсиз ёдлашга асосланган ўқиш системаси*); қуруқ сафсата, пуч илм, амалиётга асосланмаган сохта билим

– مَدْرُوسٌ ўрганилган, таниш, маълум; غَيْرُ ~ ўрганилмаган, нотаниш, номаълум

أُدْرَاسٌ : ~ أُمُّ офат, бало, фалокат

– دَرْسٌ *кўп.* أَدْرَاسٌ, دِرَسَةٌ сичқон, мушук, қўён ва шу кабиларнинг боласи

– دَرْسٌ *кўп.* أَدْرَاسٌ, دِرَسَةٌ = دَرْسٌ

(درع) II دَرَّعَ 1) зирҳ билан қопламоқ, зирҳламоқ; 2) (*к. гадир*) совут кийдирмоқ; V تَدَرَّعَ ҳимояланмоқ; 2) (*н. биландир*) қуролланмоқ (بِ); بِالصَّبْرِ ~ сабрли бўлмоқ; 3) ўзига совут киймоқ; VII اِنْدَرَعَ : الْعَظْمُ ~ гўштдан ажратиб олинмоқ (суяк ҳақида); ~ الْبَطْنُ (бирор н. билан) тўлмоқ (қорин ҳақида); VIII اِدَّرَعَ кийинмоқ, кийим киймоқ; ~ تِ الْمَرْأَةُ аёл кийинди

– أَدْرَعُ *мн.* دَرْعَاءُ *кўп.* دُرْعٌ боши қора ва қолган аъзоси оқ рангдаги (*от ҳақида*)

– دَارِعٌ зирҳланган

– دَارِعَةٌ *кўп.* دَوَارِعُ броненосец (*зирҳли катта ҳарбий кема*); линия кемаси, сафдаги кема, линкор

– دَرَّاعَةٌ *кўп.* ـَاتٌ. = دَارِعَةٌ

– دُرَّاعَةٌ *кўп.* دَرَارِيعُ калта камзул, куртка

– دُرْعٌ ёки دَرْعٌ *кўп.* ҳижрий тақвим бўйича ҳар ойнинг 16-,17-,18- кечалари

– دِرْعٌ *мн.* мз, *кўп.* أَدْرُعٌ, دُرُوعٌ 1) зирҳ, брон; 2) совут; 3) кўйлак; الْمَرْأَةُ ~ аёлнинг кийим-кечаги

– دَرْعَاءُ *кўп.* دُرْعٌ ой тонгда чиқадиган (кўтариладиган) тун

– دُوَيْرِعٌ *зоол.* темиртан (*зирҳли сут эмизувчи ҳайвон*), شَعْرَانِيٌّ ~ дағал тукли темиртан

– مُدَرَّعٌ зирҳланган; سَيَّارَةٌ ~ـَةٌ зирҳли автомобиль; قُوَّاتٌ ~ـَةٌ бронетанк қўшинлари

(*танклар ва ўзиюрар артиллерия билан қуролланган қўшинлар*); 2. *зоол.* темиртан (*зирҳли сут эмизувчи ҳайвон*)

– مِدْرَعٌ *ёки* مِدْرَعَةٌ жубба (*енги кенг устки кийим*)

– مُدَرَّعَةٌ *кўп.* اتٌ броненосец (*зирҳли катта ҳарбий кема*); линия кемаси, сафдаги кема, линкор

دَرَفٌ тараф, ёнбош, биқин, ён

– دَرَفَةٌ *кўп.* دُرَفٌ 1) ярим, яримта, нарсанинг ярми, (*эшикдаги*) тавақа; 2) дераза *ёки* дарча эшиги

دَرْفَلَ (*метални*) прокат қилмоқ, чиғирламоқ, чиғирлаб ёймоқ

– دَرْفَلَةٌ прокат қилиш, чиғирлаш, чиғирлаб ёйиш; ◊ مِنْ جَانِبٍ إِلَى جَانِبٍ ~ ёнлама чайқалиш, кеманинг икки ёнга чайқалиши

– مُدَرْفَلٌ прокатланган, чиғирланган, чиғирлаб ёйилган; ~ حَدِيْدٌ прокат, прокатка йўли билан ясалган нарса, металл

– مُدَرْفَلَاتٌ *кўп.* прокатлар (*метал маҳсулотлари*)

– دَرْفِيلٌ *кўп.* دَرَافِيلُ 1) дельфин; ~ رُوسِيٌّ бакрабалиқ, бикри (*балиқ*); 2) *шунингдек:* ~ أُسْطُوَانِيٌّ (*оғир юкларнинг тагига қўйиб думалатиш учун ишлатиладиган*) ғўла; *кўп.* ғалтакмашина, каток; жувалаш машинаси

دُرَّاقٌ, دُرَاقِيٌّ *жам.* шафтолилар (*Сурияда*)

دَرَقٌ *жам. кўп.* أَدْرَاقٌ чарм қалқон

– دَرَقَةٌ *кўп.* اتٌ 1) қалқон; 2) коса (*тошбақадаги*); ~ أَبُو зоол қалқонтумшуқ (*заҳарли илон тури*)

– دَرَقِيٌّ қалқонсимон; الْغُدَّةُ الـ~ـةُ *анат.* қалқонсимон без; الْعُضْرُوفُ الـ~ـ қалқонсимон тоғай

(درك) II دَرَّكَ тўхтовсиз ёғмоқ (*ёмғир ҳақида*); III دَارَكَ 1) қувиб етмоқ, етиб олмоқ; 2) (*бирор н. га*) амал қилмоқ, риоя қилмоқ; IV أَدْرَكَ 1) етмоқ, эришмоқ; (*бирор н. ёки оқибатга*) етиб келмоқ; қувиб етмоқ; ~ـهُ الْمَوْتُ унинг ажали етди; 2) эришмоқ, олмоқ, қўлга киритмоқ; 3) тўхтовсиз (*бирор н. қилишни*) давом эттирмоқ; 4) тушуниб етмоқ, тушунмоқ; لَا يُدْرِكُ *мажз.* а) эришиб бўлмайдиган, амалга ошириб бўлмайдиган; б) ақл етмайдиган, ақлга сиғдириб бўлмайдиган; 5) (*кўз қараши билан*) қамраб олмоқ (*шунингдек: оғриқ ҳақида*); بِبَصَرِهِ ~ кўрмоқ; تَهُ نَوْبَةُ السُّعَالِ ~ уни йўтал тутди; 6) балоғат ёшига етмоқ, тўлишмоқ, балоғат ёшидаги киши бўлмоқ; VI تَدَارَكَ *ёки* اِدَّارَكَ 1) тўғриламоқ, ўнглаб қўймоқ, (*ишни*) йўлга қўймоқ; النَّقْصَ ~ камчиликларни тўғриламоқ (тузатмоқ); 2) эҳтиёткорлик чораларини кўрмоқ, огоҳлантирмоқ, олдиндан хабар бериб (огоҳлантириб) қўймоқ; 3) бир-бирини қувиб етмоқ; бошқалар билан бирга шошилмоқ; أَنْفَاسُهَا تَتَدَارَكُ у қиз тез-тез нафас олмоқда; 4) олдиндан, аввалдан тушунмоқ; 5) жамланмоқ, тўпланмоқ, йиғилмоқ; إِذَا اِدَّارَكُوا فِيهَا агар унда жамлансалар,...; X اِسْتَدْرَكَ 1) етиб олишга ҳаракат қилмоқ, қувиб етмоқ; қамраб олмоқ; (*кетаётган поездга*) етиб олмоқ; 2) тўғриламоқ, тузатмоқ; тўлдирмоқ

– إِدْرَاكٌ 1) (*бирор н. да*) ютуқ, муваффақият; 2) пайқаш, фаҳмлаш, англаш, тушуниб етиш; зеҳн, идрок; идрок қилиш; ~ نَفْسِهِ ўз-ўзидан идрок қилиш; الـ~ الْحِسِّيُّ *псих.* перцепция (*реал борликдаги нарса ва ҳодисаларнинг инсон сезги аъзоларига таъсир этиб акс этиши*); الْقُدْرَةُ عَلَى الـ~ зеҳни ўткирлик, идроклилик; таъсирланувчанлик, берилувчанлик; 3) ақл, фаҳм, идрок; онг, шуур; эс, ҳуш; 4) онглилик; 5) етилиш, вояга (балоғатга) етиш; балоғат, етилганлик, етуклик

– إِدْرَاكِيٌّ 1) билишга оид, идрокка оид; 2) *дин.* идрокийлик (*суфийлардаги тўртинчи поғона*); I الْمُرِيدُ; II السَّالِكُ; III الْمَجْذُوبُ

– اِسْتِدْرَاكٌ 1) тузатиш, ўзгартириш; 2) тўлдириш; қўшимча; حَرْفُ الـ~ *грам*, чекловчи юклама (إِلَّا, إِنَّ, أَنَّ, لَكِنَّ, بَلْ, غَيْرُ *ва б. лар*)

– دَارِكٌ таянч; таянч нуқтаси

– دَرَاكَ = أَدْرِكْ (أَدْرَكَ *феълининг буйруқ майли*)

–دَرَّاكٌ идрок этувчи

– دَرَّاكٌ тўхтовсиз; ~ кетма-кет, бирин-кетин

– دَرَكٌ[1], دَرْكٌ *кўп.* دَرَكَاتٌ кўриб чиқиш, кўрик, назорат; رِجَالُ الـ~ـ а) қоравул, соқчи, посбон; б) жандармерия (*чет элларда: сиёсий полиция*)

– دَرْكٌ[2] қувиб етиш

– دَرْكٌ[3] *кўп.* أَدْرَاكٌ 1) чекка, ниҳоя; ҳад, меъёр; وَصَلَ إِلَى الـ~ الْأَسْفَلِ сўнгги чегарасигача етмоқ, охиригача етмоқ; هَبَطَ إِلَى هَذَا الـ~ـحَتَّى ... у шунчалик паст кетдики ...; 2) таг, туб, ост

– دَرَكَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ босқич, даража (*пастга қилинган ҳаракатдаги*); هُوَ فِي أَقْصَى دَرَكَاتِ الشَّقَاءِ وَ الْفَاقَةِ у жуда ҳам муҳтож, у жуда ҳам қашшоқ; انْهَارَ إِلَى هَذِهِ الـ~ у жуда ҳам паст кетди; ◊ دَرَكَاتُ النَّارِ дўзахийларнинг макон ва мақомлари

– دَرَكِيٌّ жандарм (*жандармерияда хизмат қилувчи полициячи*), полициячи, миршаб

– مُتَدَارِكٌ 1. тўхтовсиз; 2. мутадорик (*аруздаги шеърий вазнлардан бири*)

– مَدَارِكُ *кўп.* ақл, онг, тафаккур; руҳий, маънавий кучлар; الْمَدَارِكُ الْخَمْسُ беш туйғу (сезги)

– مُدْرَكٌ 1. ақл билан билиб бўладиган; 2. *кўп.* اتٌ ـَ тушунча

– مُدْرِكٌ 1) қувлаб етувчи; 2) тушунувчи; ақлли, онгли; عَامِلٌ ~ онгли ишчи; الْقُوَى الـ~ـةُ ақлий қувват (қобилият), ақлий етуклик; 3) етук, вояга етган, болиғ

– مُدْرَكَاتٌ *кўп.* билим, маълумот

دَرْكَلَةٌ рақс турларидан бири

I دَرَمَ (а) دَرْمٌ 1) тушмоқ (*тиш ҳақида*); 2) бадандаги гўшт суякни ўраб олмоқ; دَرَمَ (и) دَرْمٌ, دَرَمَانٌ 1) шошилиб юрганда қадамлари (оёқлари) бир-бирига яқинлашмоқ; II دَرَّمَ олмоқ (*тирноқларни*)

– دُرْمٌ[1] *мн.* دَرْمَاءُ *кўп.* دُرْمٌ тишсиз

– دُرْمٌ[2] тўпиқларидан гўшт униб, тўпиғи билинмай қолган одам

– تَدْرِيمٌ (*тирноқларни*) олиш; ~ الْأَظْفَارِ وَ الْعِنَايَةُ بِالْأَيْدِي маникюр

–دَارِمٌ Дорим (*Тамим қабиласидаги уруғ номи*)

– دَرَّامٌ майдақадам (*одам*), қадамни майда ташлайдиган (*одам*),

–دَرْمَاءُ *бот.* қизил баргли ўсимлик

دَرْمَكٌ 1) юмшоқ тупроқ; 2) оқ навли ун

I دَرَنَ (а) دَرَنٌ кир бўлмоқ, ифлосланган бўлмоқ; II دَرَّنَ сил касали билан оғриган бўлмоқ, сил касал бўлмоқ; IV أَدْرَنَ = I; V تَدَرَّنَ сил касалига дучор бўлмоқ, сил касали билан оғримоқ

– تَدَرُّنٌ[1]. сил касаллиги, туберкулёз; ~ الرِّئَتَيْنِ ўпка (сили) касаллиги

– دَرَنٌ[1] *кўп.* أَدْرَانٌ ифлослик, ифлос

– دَرَنٌ[2] *жам. мед.* бўртмачалар, бўртмалар; الـ~ الرِّئَوِيُّ ўпка сили (касаллиги)

– دَرِنٌ ифлос, озода эмас

– دَرَنَةٌ *кўп.* اتٌ . 1) *мед.* бўртмача, бўртиқ; 2) туганак

– دَرْنِيٌّ 1) силга, сил касалига оид; 2) ғадир-будир

–دَرِينٌ яйловда қолиб чириб кетган хашак

– مُتَدَرِّنٌ сил касали билан оғриган бемор

دُرْنُوكٌ *кўп.* دَرَانِيكُ гилам турларидан бири

I دَرَهَ (а) دَرْهٌ ҳимоя қилмоқ (عَنْ); к.нингдир номидан гапирмоқ (عَنْ) *эск.* (к.дандир) узоқлаштирмоқ (عَنْ)

مَدْرَهٌ *кўп.* مَدَارِهُ нотиқ, нутқ сўзловчи, ваъзхон; ҳимоячи, адвокат *эск.* бошлиқ, сардор, ҳимоячи

اِدْرَهَمَّ 1) узоқ (кўп) яшамоқ, узоқ умр кўрмоқ; 2) қариликдан тишлари тўкилмоқ

دِرْهَمٌ– *кўп.* دَرَاهِمُ 1) дирҳам, драҳма (*1/144 Миср ратл* (رَطْل) *ига ёки* 16 *қирот* (قِيرَاط) *га ёки* 3. 12 *гр, га тенг оғирлик ўлчови*); 2) дирҳам (*кумуш танга, Ироқ ва Қувайтда 100 филсга тенг*); 3) *кўп.* пул; دَرَاهِمُ مَعْدُودَةٌ пул, ақча; خَالِي الْوِفَاضِ مِنَ الْ~ وَ الدَّانِق ҳамёнда бир пул ҳам йўқ, пулсиз, ақчасиз; ◊ لَا ~ لَهُ وَ لَا دِينَار ... فِي унинг бу ...га ҳеч қандай алоқаси йўқ

– دُرَيْهِمَاتٌ *кўп.* ақчалар, тангалар, тийинлар, чақалар; اكْتَسَبَ بَعْضَ الْ~ пул ишламоқ

دِرْوَاسٌ *кўп.* دَرَاوِسُ 1) булдог (*тумшуғи тўмтоқ, жағи кучли ит*), 2) арслон, шер

دُرُوبَاكٌ 1) скидка (*камайтирилган нарх ёки оғирлик миқдори*); 2) қайтиб бериладиган бож

دِرْوَةٌ *кўп.* دَرَاوَى, ـَاتٌ 1) бошпана, пана жой, паноҳ; 2) бруствер (*окоп тепасига уйилган тупроқ, окоп олдидаги ясама дўнглик*); 3) ҳимоя қилувчи (сақловчи) нарса, қалқон; хандақ

تَدَرْوَشَ дарвиш бўлмоқ

– دَرْوِيشٌ *кўп.* دَرَاوِيشُ 1) дарвиш; 2) кўнгли очиқ одам

I دَرَى (*и*) دِرَايَةً билмоқ, хабардор бўлмоқ (*туш. к. ёки* بِ); إِنَّهُ لَا يَدْرِي مَا يَفْعَلُ у нима қилишини билмайди; عَلَى التَّحْقِيقِ ~ аниқ билмоқ; II دَرَّى 1) билдирмоқ, хабар бермоқ; 2) (*донни*) елпиб тозаламоқ (*сол.* ذَرَّى *қар.* ذرو); III دَارَى 1) яширмоқ, яшириб қўймоқ; ниқобламоқ; муғомбирлик қилмоқ, ўзини бирор қўйга (ҳолга) солмоқ; خَجَلَهُ ~ ўз уятганини (хижолатини) яширмоқ; 2) тилёғламалик қилмоқ, хушомад қилмоқ; бировга ёқадиган иш тутмоқ; кўнгил овламоқ, кўнгил топмоқ; IV أَدْرَى билдирмоқ, (*н. ҳақдадир*) хабар бермоқ (بِ); فَمَا أَدْرَاكَ مَاذَا يَمْنَعُهُمْ уларга нима халақит бераётганини сен қаёқдан биласан?

– أَدْرَى энг кўп билувчи, яхши биладиган, билимдон; صَاحِبُ الْبَيْتِ ~ بِمَا فِيهِ *мтп.* уй эгаси уйда нима борлигини яхши билади

– أَدْرِيَّةٌ *фалс.* гностицизм (*I-III асрларда Рим империясида тарқалган диний-фалсафий оқим*); اللَّا~ агностицизм (*дунё ва унинг қонуниятларини билиш мумкинлигини инкор этувчи фалсафий таълимот*)

– دَارٍ *мн.* دَارِيَةٌ (*н. нидир*) биладиган; билагон, билимдон, (*н. дадир*) билимдон, билимли (بِ)

– دِرَايَةٌ билим, яхши билиш, хабардорлик;-, ~ عَنْ ишни (аҳволни) яхши била туриб

– مُدَارَاةٌ бекитиш, беркитиш, яшириш; муғомбирлик, айёрлик; 2) хушомад, тилёғламалик, мақтов; хушомадгўйлик, лаганбардорлик

– مِدْرَاةٌ 1) *кўп.* مَدَارٍ тароқ; 2) *кўп.* مِدْرَيَاتٌ айри, паншаха; ˚ (*дон*) шопириш учун ишлатиладиган паншаха (*сол.* مِذْرَاةٌ *қар.* ذرو)

– مِدْرَةٌ айри, паншаха; الْمَرَاكِبِيُّ ~ узун дастали илгак, чангак, лангарчўп

– مِدْرًى *кўп.* مَدَارٍ, مَدَارَى 1) тароқ; 2) узун дастали илгак, чангак, лангарчўп; 3) шоҳ (*ҳайвондаги*)

دِرْيَاقٌ заҳарга қарши дори, зиддизаҳар, тарёқ (*сол.* تِرْيَاقٌ)

دُرَّيْنَةٌ *кўп.* ـَاتٌ дюжина (*ўн икки дона*)

I دَسَّ (*а/у*) دَسٌّ 1) (*к. гадир қарши*) фитна уюштирмоқ, ғаламислик қилмоқ (عَلَى); الدَّسَائِسَ ~ фитна (иғво) уюштирмоқ; 2) билдирмай қўймоқ, сездирмай қўйиб (қистириб) кетмоқ, бермоқ, (*к. гадир*) яширинча бермоқ (لِ) ... السَّمَّ ~ яширинча ...га заҳар солиб қўймоқ; 3) яширмоқ, кўмиб қўймоқ; ◊ أَنْفَهُ فِي كُلِّ أَمْرٍ ~ ҳар бир ишга бурнини суқмоқ; II دَسَّسَ = I 2); V تَدَسَّسَ яшириниб (ўғринча) кирмоқ, (*қаергадир*) суқилиб кирмоқ (فِي); VII انْدَسَّ 1) яширинча суқилиб кирмоқ; (*к. ларнингдир*) ичига аралашиб (*қаергадир*) кириб кетмоқ (إِلَى, بَيْنَ); (*қаергадир*) суқилиб кирмоқ, хиралик билан кириб олмоқ (فِي); فِي مِعْطَفِهِ ~ пальтони шошилиб киймоқ; تَحْتَ اللِّحَافِ ~ кўрпа остига кирмоқ; 2) кўмилмоқ, дафн этилмоқ

– دَسَّاسٌ 1) фитначи одам, фитначи, қутқу солувчи, ғаламис; жосус, шпион; الْعِرْقُ ~ *мтп.* таппи таппидан узоққа тушмайди (*сўзма-сўз:* насл-насаби билдириб қўяди); 2) заҳарли илон

– دَسَّاسَةٌ *кўп.*, ـَاتٌ заҳарли илон

– دَسِيسٌ яширинча юборилган киши, айғоқчи, жосус, разведкачи, шпион

– دَسِيسَةٌ *кўп.* دَسَائِسُ фитна, ёмонлик, фириб, панд; *кўп.* кирдикорлар, ҳийла-найранглар; حَاكَ (دَسَّ) الدَّسَائِسَ (*к. гадир қарши*) фитна уюштирмоқ, ғаламислик қилмоқ (ضِدَّهُ)

– مَدْسُوسٌ 1) яширинча суқиб қўйилган; (*к. гадир*) сепиб (солиб) қўйилган (عَلَيْهِ, *мас., заҳар ҳақида*); 2) (*к. гадир*) ёлғон ёзилган (عَلَيْهِ) *мас., шеър ҳақида*)

دَسْتٌ *кўп.* دُسُوتٌ 1) қозон; 2) ҳукумат лавозими; وِزَارَةُ الدَّاخِلِيَّةِ ~ ички ишлар вазирлиги лавозими; تَرَبَّعَ فِي ~ السُّلْطَةِ ёки تَرَبَّعَ عَلَى ~ الْحُكْمِ ҳокимият тепасида бўлмоқ (турмоқ); 3) кресло (*суянчиқли кенг юмшоқ курси*), 4) гарнитур (*н. ларнинг тўпа мажмуаси*); 5) *шахм.* партия (ўйин); لِي ~ الْ мен ютдим; عَلَيَّ ~ الْ мен ютқаздим; 6) ҳийла, найранг; 7) ёстиқ; 8) кийим; ◊ يَا ~ ' ўйин номи

دَسْتَانٌ *кўп.* دَسَاتِينُ *муз.* парда; гриф (*чолғу асбоблари дастасига ёпиштирилган пластинка, парда*); клавиатура (*клавишлар мажмуи*)

دَسْتَةٌ *кўп.* دُسَتٌ, ـَاتٌ дюжина (*ўн икки дона*), даста (*ёзув қоғозининг ўлчов бирлиги*); бир даста (*қоғоз*); نِصْفُ ~ ярим дюжина (*олти дона*); وَرَقُ اللَّعِبِ ~ бир даста карта (ўйналадиган)

دَسْتَجَةٌ *кўп.* دَسَاتِجُ шишадан ишланган катта идиш

دُسْتُورٌ *кўп.* دَسَاتِيرُ 1) дастур, асосий қонун, конституция; 2) рухсат, рухсат бериш; بِلَا ~ рухсатсиз, ўз-ўзича, ўзбошимчалик билан; ~ كَ сизнинг рухсатингиз билан!; 3) тартиб, қоида, норма; намуна; ◊ حَجَرٌ ~ йўнилган (тарашланган) тош; ثَقِيلٌ زَيِّ الْ~ *халқ.* жуда оғир; !~ эҳтиёт бўл

– دُسْتُورِيٌّ 1) дастурга (асосий қонунга, конституцияга) оид; 2. конституционалист, конституционализм тарафдори

– دُسْتُورِيَّةٌ конституционализм (*сиёсатда ва давлат ҳуқуқида конституцион монархияни ҳимоя қилувчи оқим*)

I دَسَرَ (*у*) دَسْرٌ сурмоқ, итармоқ; қўзғатмоқ, жилдирмоқ

– دَاسِرٌ *кўп.* دَوَاسِرُ 1) винт, паррак (*кемада*); 2) двигатель; мотор; пропеллер, ҳаво винти

– دَسَارٌ *кўп.* دُسُرٌ 1) қозиқ; мих; 2) *эск.* хурмо дарахти толасидан эшилган арқон (*кемаларнинг ёғоч қисмини боғлашда ишлатилади*); 3) кема елканларини бир-бирига боғлайдиган канап арқон

–دَوْسَرٌ 1) улкан, баҳайбат туя; 2) шер

I دَسَعَ (а) دَسْعَةً бермоқ, ато этмоқ, тақдим этмоқ; دَسَعَ (а) دَسْعٌ оғизни тўлдириб қусмоқ, қайт қилмоқ; الْبَعِيرُ ~ туя ковуш қайтарди

–دَسِيعٌ *зоол.* туянинг қизилўнгачи

–دَسِيعَةٌ *кўп.* دَسَائِعُ инъом-эҳсон, совға, ҳадя; 2) хулқ – атвор, феъл, табиат

I دَسَقَ (а) دَسْقٌ тўлиб-тошиб кетмоқ

–دَيْسَقٌ[1] сувга тўла ҳовуз

دَيْسَقٌ[2] 1) узун йўл, узоқ масофа: 2) оқлик, оқ ранг

دَسْكَرَةٌ *кўп.* دَسَاكِرُ 1) қўрғонча, қишлоқча; шаҳар типидаги қишлоқ, қишлоқ; عُمَّالِيَّةٌ ~ ишчилар шаҳарчаси (посёлкаси); 2)

қаҳвахона, кафе; ~ بِنْتُ шароб, вино

I دَسَمَ (а) دُسُومَةٌ دَسَمٌ семирмоқ, ёғи кўпаймоқ, думба солмоқ دَسَمَ (у,и) دَسْمٌ (мас. бутилканинг) оғзини беркитмоқ, ёпмоқ; ~ الْبَابَ эшикни ёпмоқ; الْمَطَرُ ~ ёмғир бир оз сийпалаб ўтди; II دَسَّمَ қорайтирмоқ, қора рангга киргизмоқ

– أَدْسَمُ мн. دَسْمَاءُ кўп. دُسْمٌ 1) ёғли, семиз; 2) маъноли, чуқур маъноли, сермаъно

– دِسَامٌ қулф, занжир; тиқин, қопқоқ; жўмрак, винтил

– دَسَامَةٌ ёғлилик (мас., овқат)

– دَسَمٌ 1) ёғ, мой; دَسَّ السَّمَّ فِي الـ~ бир қошиқ мой бир бочка асални бузади (сўзма-сўз: мойга заҳар қўшмоқ); 2) ёғли доғ, ёғ аралашган кир, ифлослик

– دَسِمٌ = أَدْسَمُ; اللُّقْمَةُ الـ~ ةُ кўч. м. ёғли луқма

– دُسُومَةٌ 1) тўлалик, барвасталик, семизлик; 2) мазмундорлик, маънодорлик, чуқур маънолилик

–دَيْسَمٌ 1) қоралик, қора ранг; 2) ўсимлик номи

دِسَمْبَرُ декабрь

(دسو) II دَسَّى бузмоқ, ёмон йўлга бошламоқ; الرَّجُلَ ~ одамни тўғри йўлдан оздирмоқ

(دسى) V تَدَسَّى (қаергадир) яширинча (ўғринча) кирмоқ (إِلَى)

I دَشَّ (а/у) دَشٌّ 1) майдаламоқ, бурдаламоқ, увоқламоқ; парчаламоқ; янчмоқ; ◊ مَنْ رَشَّ ~ мтл. эккан ўради; 2) беҳуда гапларни гапирмоқ, сафсата сотмоқ, жавраб ўтирмоқ

– دُشٌّ кўп. أَدْشَاشٌ душ (чўмиладиган, ювинадиган)

– دَشَّاشٌ эзма, сафсатабоз

– دَشِيشٌ 1. майдаланган, янчилган; أَرُزٌّ ~ янчилган гуруч, оқшоқ; الذُّرَةُ ~ янчилган маккажухори; 2. 1) янчилган дон; 2) дашиша (янчилган дондан тайёрланган овқат)

– دَشِيشَةٌ қар. دَشِيشٌ 2.

دَشْتٌ 1) дашт; чўл, саҳро; 2) тартибсиз, бесаранжом; 3) чиқиндилар, ахлатлар; эски-туски, лаш-луш; темир-терсак

دَشْدَشَ чил-чил қилиб синдирмоқ, майда-майда қилмоқ, янчмоқ; تَدَشْدَشَ майдаланмоқ, чил-чил бўлиб синмоқ, янчилмоқ

– دَشْدَشَةٌ майдаланиш, чил-чил бўлиб синиш

– دِشْدَاشَةٌ кўп. اتٌ ـَ дищдаша, узун кўйлак (Ироқда)

(دشر) II دَشَّرَ 1) қолдирмоқ, тарк этмоқ; 2) қўйиб юбормоқ

– دَشْرَةٌ қишлоқ (шимолий Африкада)

دَشْمَةٌ кўп. دُشُمٌ ҳарб. мустаҳкамланган нуқта (жой)

(دشن) II دَشَّنَ 1) бағишламоқ; муқаддаслаштирмоқ; 2) тантанали равишда очмоқ; 3) далолат бермоқ; إِنَّ اسْتِقْلَالَ أُزْبَكِسْتَانَ قَدْ ~ عَهْدًا جَدِيدًا Ўзбекистон мустақиллиги янги давр бошланганидан далолат берди

– تَدْشِينٌ 1) бағишлов; муқаддаслаштириш; 2) тантанали равишда очилиш

(دشو) V تَدَشَّى кекирмоқ, ўқчимоқ

دَعَّ (а/у) دَعٌّ итариб юбормоқ; ҳайдамоқ, нари кеткизмоқ

–دَعٌّ итариш, ҳайдаш, қувиш

I دَعَبَ (а) دَعْبٌ ўйнашмоқ, ҳазиллашмоқ; III دَاعَبَ 1) ҳазилона муносабатда бўлмоқ, ҳазиллашмоқ; енгил ҳазил қилмоқ; 2) ошиқлик қилмоқ; VI تَدَاعَبَ бир-бири билан ҳазиллашмоқ, ҳазиллашишмоқ

– دَاعِبٌ шўх, қувноқ; ҳазилкаш

– دَعَّابٌ жуда қувноқ, шўх, ўйноқи, ҳазилкаш

– دَعَّابَةٌ ҳазилкаш, қизиқчи

– دُعَّابَةٌ кўп. اتٌ ـَ 1) ҳазилкашлик; 2) ўйин; ҳазил; سَخِيفَةٌ ~ ёмон (бемаза) ҳазил

– دَعْبٌ қувноқ, шўх, ўйноқи, ҳазилкаш

–دُعْبُوبٌ мазаҳга мавзу бўладиган ҳақир одам

– مُدَاعَبَةٌ 1) ўйинга берилиб кетиш; ҳазиллашиш; 2) ҳазил

دُعْبُوسٌ = دُعْبُوثٌ

دُعْبُوسٌ ақли паст, ақли заиф кимса

دَعْبَلَ 1) ифлос қилмоқ; 2) бузмоқ

– دِعْبِلٌ жам. қурбақа тухуми (уруғи)

–دِعْبِلَةٌ ёки دِعْبِلٌ кучли, бақувват туя

– مُدَعْبَلٌ 1) нохуш, ғамгин; 2) кайфияти ёмон, хафа

I دَعَثَ титрамоқ, қалтирамоқ, ичига титроқ кирмоқ

–دَعْثٌ касалликнинг дастлабки белгиси

–دَعْثٌ[1] кўп. أَدْعَاثٌ, دِعَاثٌ нафрат, жирканиш, ҳазар

–دَعْثٌ[2] кўп. أَدْعَاثٌ, دِعَاثٌ сувнинг қолдиғи

دَعْثَرَ бузмоқ, вайрон қилмоқ, харобага айлантирмоқ

– دَعْثَرَةٌ хароблик, вайронлик

–دُعْثُورٌ кўп. دَعَاثِيرُ бузиб ташланган ҳовуз

I دَعَجَ (а) دَعَجٌ қора бўлмоқ (кўз ҳақида); II دَعَّجَ суртмоқ, бўямоқ, қора сурмоқ (кўз ҳақида)

– أَدْعَجُ мн. دَعْجَاءُ кўп. دُعْجٌ қоракўз

–دَعْجَاءُ ҳижрий тақвим бўйича ҳар ойнинг 28-кечаси

–دَعْجَةٌ кўзнинг катта ва қоралиги

دَعْدَعَ 1) энгашиб, букилиб секинлик билан югурмоқ; 2) лаганни тўлдирмоқ

–دَعْدَاعٌ паст бўйли (одам)

–دَعْدَعٌ ёки دَعْدَعًا (жинс ва сонда ўзгармайди) туринг ва тикланинг! (қоқилиб йиқилган одамга айтилади)

I دَعَرَ (а) دَعَرٌ 1) ахлоқсиз бўлмоқ; бузуқлик (ахлоқсизлик) қилмоқ, фаҳш йўлига кирмоқ; 2) ёнмасдан тутайвермоқ (ўтин ҳақида)

– دَاعِرٌ кўп. دُعَّارٌ ахлоқсиз; бузуқ, фоҳиша

– دَعَارَةٌ ахлоқсизлик; фоҳишабозлик, жинсий ёки шаҳвоний бузуқлик; ғарлик; بَيْتُ الـ~ фоҳишахона

– دَعَرٌ бузуқлик; бадахлоқлик

– دَعِرٌ = دَاعِرٌ

I دَعَسَ (а) دَعْسٌ 1) тепмоқ, эзмоқ, топтамоқ; эзиб кетмоқ; 2) зичлаб тиқмоқ, тўлатмоқ II دَعَّسَ тегажоқлик қилмоқ, хушомад қилмоқ; الْمَرْأَةَ ~ аёл кишига тегишмоқ

– دَعْسَةٌ кўп. دَعْسٌ из, оёқ изи; طَرِيقٌ دَعْسٌ кўп оёқ излари қолган йўл

–مِدْعَاسٌ кўп. مَدَاعِيسُ кўп юрилганидан тупроқлари кўпчиб кетган йўл

– مَدْعُوسٌ кўп. مَدَاعِيسُ топталган ер

–مُدَعَّسٌ тар. 1) кўчманчи бадавий арабларнинг нон пиширадиган тандири; 2) иссиқ кул устида гўшт пишириладиган ўчоқ

دُعْسُوقَةٌ кўп. اتٌ ـَ зоол. хонқизи, тугмача қўнғиз

I دَعَصَ (а) دَعْصٌ ўлдирмоқ, қатл этмоқ; ~ بِالرُّمْحِ найза санчмоқ, тиқмоқ; IV أَدْعَصَ = I

–دَعْصٌ кўп. دِعَصٌ, أَدْعَاصٌ

–أَدْعَاصٌ қум тепа

–دَعْصَاءُ бошқа жойга нисбатан тез қизийдиган қумлоқ ер

–دِعْصٌ кўп. دِعَصٌ = دَعْصٌ

I دَعَقَ[1] (а) دَعْقٌ сўкмоқ, қарғамоқ; دَعَقَ[2] (а) دَعْقٌ босмоқ, депсамоқ, тепкиламоқ; (йўлни)

دَعْقٌ тепкилаган йўл, депсалган йўл

دَعِقٌ тепкилаган (йўл), депсалган (йўл)

– مَدْعُوقٌ лаънати, лаънатланган

I دَعَكَ (а) دَعْكٌ 1) артмоқ, ишқаламоқ (кўз ҳақида); қиртишламоқ, тозаламоқ; 2) ғижимламоқ; 3) эзмоқ VI تَدَاعَكَ ўртадаги ихтилоф (низо) кучаймоқ, шиддатли тус олмоқ

–دَعْكٌ 1) бўшашган, ланж; заиф, нимжон

I دَعَمَ (а) دَعْمٌ тирамоқ, суямоқ, қўлламоқ;

маҳкамламоқ, мустаҳкамламоқ; II دَعَّمَ 1) тирамоқ, суямоқ, қўлламоқ; маҳкамламоқ, мустаҳкамламоқ; 2) ўрнатмоқ, (*н. нингдир устига*) қўймоқ (عَلَى); V تَدَعَّمَ таянмоқ, суянмоқ, қўллаб-қувватланмоқ; VIII اِدَّعَمَ суянмоқ, қўллаб-қувватланмоқ

– دِعَامَةٌ *кўп.* دَعَائِمُ 1) таянч, суянч, асос; ~ السُّلَّم зинапоя панжараси; 2) тиранчиқ, тиргак; 3) устун, столба; 4) арбоб, бошлиқ; دَعَائِمُ الدَّوْلَة давлат арбоблари, давлат устунлари

–دِعْمَةٌ *кўп.* دِعَمٌ *эск.* тиркагич, тиргак; *эск.* устун

–دُعْمِيٌّ йўлларнинг энг каттаси, энг катта йўл

دَعْمَصَ қуртламоқ, қурти кўпаймоқ (сув ҳақида)

–دُعْمُوصٌ *кўп.* دَعَامِيصُ; دَعَامِصُ суви қочган ҳовуз ва кўлларда бўладиган қора рангли қурт, итбалиқ

دَعَةٌ *қар.* ودع

I (دعو) دَعَا (*у*) دُعَاءٌ 1) (*н. гадир*) даъват қилмоқ, чақирмоқ (لِ); қаттиқ чақирмоқ, чорламоқ, даъват қилмоқ, таклиф қилмоқ; ~ اللّٰه Оллоҳга дуо қилмоқ; إِذَا مَا دَعَتِ الضَّرُورَةُ إِلَى ذَلِكَ агар бунда бирор зарурат пайдо бўлса (туғилса); ~ إِنْ الأَمْرُ إِلَى ذَالِكَ агар бу зарур бўлса; رَقَمٌ يَدْعُو إِلَى السُّخْرِيَّة кулгили (масхараомуз) рақам; 2) (*н. гадир*) таклиф қилмоқ (إِلَى); 3) атамоқ, номламоқ; دَعَاهُ (بِزَيْد) زَيْدًا у уни Зайд деб атади; 4) *мажҳ.* аталмоқ, номланмоқ; 5) (*н. гадир*) ундамоқ, қўзғатмоқ, қизиқтирмоқ (إِلَى); талаб қилмоқ; 6) (*к. нидир*) дуо қилмоқ, (*бирор к. га*) фотиҳа бермоқ, тилак қилмоқ (لِ); (*к. гадир*) тиламоқ (*яхшилик, муваффақият* – لِ بِ); ~ لَهُ بِطُولِ (الْعُمْرِ) الْبَقَاءِ бирор кимга узоқ умр тиламоқ; ~ لَهُ بِسَفَرٍ سَعِيدٍ бирор кимга оқ йўл тиламоқ; 7) (*к. гадир*) ёрдамлашмоқ, кўмаклашмоқ (لِ); 8) (*к. нидир*) қарғамоқ, лаънатламоқ (عَلَى); III دَاعَى 1) баҳслашмоқ; 2) суд тергови бошламоқ; 3) бузмоқ; VI تَدَاعَى 1) бир бирини таклиф қилмоқ; (*н. гадир*) биргаликда чақирмоқ (إِلَى); 2) бирлашмоқ (*бирор гоя атрофида*); 3) бузилиш арафасида бўлмоқ; қуламоқ, ағдарилмоқ; ажралмоқ, бўлиниб кетмоқ; 4) (*бирор к. га қарши*) биргаликда ташланмоқ, ҳужум қилмоқ (عَلَى); VIII اِدَّعَى 1) даъво қилмоқ; 2) даъвогар бўлмоқ; (*к. дандир*) талаб қилмоқ; (*к. гадир, бирор н. да*) айб қўймоқ (عَلَى بِ); 3) ўзини (*бирор к. деб*) кўрсатмоқ (بِ);4) ўзини ёлғондан бирор кўйга солмоқ ..., деб кўрсатмоқ (بِأَنَّ); X اِسْتَدْعَى 1) ўз олдига чорламоқ; чақирмоқ; чақириб олмоқ (*мас., элчини*); ~ هَذَا إِلَى ذِهْنِهِ ... أَنَّ бу унга шуни эслатдики ...; 2) (*бирор жойдан*) таклиф қилмоқ; 3) сўрамоқ, талаб қилмоқ

– اِدِّعَاءٌ *кўп.* اِدِّعَاآتٌ, ـَ اتٌ 1) тасдиқлаш, таъйинлаш; 2) даъво қилиш, талаб қилиш; шикоят; суд қидируви; 3) *шуниингдек*: الـ~ الْعَامُّ прокуратура; 4) сохталик, қалбакилик; ◊ !~ بِغَيْرِ кеккайманг!, мақтанманг!

– أَدْعَى ортиқ даражада даъво қилувчи; ~ إِلَى الْفَشَلِ ... муваффақиятсизликнинг асосий сабабчиси шуки ...

–أُدْعِيَّةٌ *кўп.* أَدَاعٍ даъво

– اِسْتِدْعَاءٌ *кўп.* اِسْتِدْعَاآتٌ, اِسْتِدْعَاءَاتٌ чақириқ, чақирув, таклиф; أَوْرَاقُ الـ~ *дип.* чақириб олиш ҳақидаги ёрлиқ

– تَدَاعٍ 1) (*бир-бирини*) даъват қилиш; تَدَاعِي الأَفْكَارِ бир-бирини эслатадиган фикрларнинг ўзаро боғланиши; 2) бузилиш, емирилиш хавфи (*бино ҳақида*)

– دَاعٍ[1] *мн.* دَاعِيَةٌ *кўп.* دُعَاةٌ 1. даъват қилувчи, чорловчи; 2. 1) ташвиқотчи, тарғиботчи, агитатор, пропагандист; 2) курашчи; دُعَاةُ السَّلَامِ тинчлик учун курашувчилар; دُعَاةُ الْحَرْبِ уруш тарафдорлари, милитаристлар; الدَّاعِي لَكُمْ Сизнинг итоаткор қулингиз (*одатда мактублар охирида ёзилади*)

– دَاعٍ[2] *кўп.* دَوَاعٍ 1) даъват, чақириқ; 2) сабаб, баҳона; истак, майл, хоҳиш; ~ قَهْرِيٌّ қаттиқ зарурат (эҳтиёж), force majeure; مِنْ دَوَاعِي الأَسَفِ أَنَّ ... шу нарса одамни қаттиқ афсуслантирадики ...

– دَاعِيَةٌ[1] *кўп.* دَوَاعٍ 1) сабаб, баҳона; истак, майл; нуқтаи назар, фикр; 2) ташвиқотчи, агитатор; тарғиботчи, пропагандист; 3) дин тарғиботчиси, динни тарғиб қилувчи

– دَاعِيَةٌ[2]: اللَّبَنِ ~ соғмай елинда қолдирилган сут

– دُعَاءٌ *кўп.* أَدْعِيَةٌ 1) даъват, чақириқ; 2) илтижо, ўтинч; илтимос; 3) дуо; хат битилган тумор; لَهُ ~ уни дуо қилиш; عَلَيْهِ ~ уни қарғаш, лаънатлаш

– دُعَائِيٌّ 1) дуога оид; ибодатга оид; 2) истакка оид; جُمْلَةٌ ~ةٌ *грам.* истак гап (*мас.*, أَدَامَ اللّٰهُ بَقَاءَهُ! *Оллоҳ унинг умрини узоқ қилсин!*)

– دِعَائِيٌّ ташвиқотга оид, ташвиқий; тарғиботга оид, тарғибий

– دِعَايَةٌ ташвиқот, агитация; тарғибот, пропаганда; نَشْرُ الـ~ ташвиқот (тарғибот) олиб бормоқ

– دَعْوَةٌ *кўп.* دَعَوَاتٌ 1) даъват; زِيَارَةٌ بِـ~ مِنْ ... (*к. нидир*) таклифига биноан қилинган ташриф (зиёрат); 2) чақириқ; 3) тарқалиш, ёйилиш; 4) ташвиқот, агитация; тарғибот, пропаганда; 5) вазифа, мужодала; الـ~ الدِّينِيَّةُ диний тарғибот (мужодала) фаолияти; 6) юр, (*судда кўриладиган*) иш

–دُعْوَةٌ *эск.* зиёфат, катта базм

– دَعْوَةٌ = دَعْوَى

– دَعْوَى *кўп.* دَعَاوَى, دَعَاوٍ 1) даъво қилиш, талаб қилиш; ~ بِـ أَنَّ ...нинг баҳонаси билан ..., ни баҳона қилиб; 2) даъво; 3) шикоят -даъво; даъволашув, судлашиш, тортишув; *юр.* (*судда кўриладиган*) иш; ~ التَّعْوِيضِ (*кўрилган зарарларни*) ундириб олиш даъвоси; رَفْعُ الـ~ даъво аризаси бермоқ; أَقَامَ الـ~ عَلَى ... (*бирор к. га*) даъво қилмоқ

– دَعِيٌّ *кўп.* أَدْعِيَاءُ 1. (*ўзини бирор к. қилиб*) кўрсатувчи; 2. 1) даъвогар; 2) бировнинг номи ёки унвонини ўзлаштириб олган, ўзини бошқа биров қилиб кўрсатган одам, қаллоб; أَدْعِيَاءُ الْعِلْمِ илм-фандаги қаллоблар; 3) асраб олинган ўғил; 4) *эск.* таклиф қилинган; 5) *эск.* (*бирор к. билан*) қариндош

– مُتَدَاعٍ *мн.* مُتَدَاعِيَةٌ бузилиб кетувчи, бузилишга тайёр бўлган

– مُدَعٍّ *мн.* مُدَعِّيَةٌ (*ҳаж мавсумида зиёратчиларга*) ҳаж ибодатини ўргатувчи

– مُدَّعٍ 1. муддаи, талабгор; ~ ى الْعِلْمِ илм-фандаги қаллоб; 2. 1) муддаий, даъвогар, ҳақ талаб қилувчи, шикоятчи; айбловчи, қораловчи; الـ~ى الْعُمُومِيُّ жамоатчи қораловчи; 2) прокурор; الـ~ ى الْعَسْكَرِيُّ ҳарбий прокурор

– مَدْعَاةٌ 1) даъватнома, таклифнома; чақириқ, даъват; 2) баҳона, сабаб

– مَدْعُوٌّ 1. таклиф қилинган; 2. меҳмон

– مُدَّعًى (*суд орқали*) даъво қилинган (*нарса*); даъво (*предмети*); بِهِ ~ даъво предмети; عَلَيْهِ ~ жавобгар, айбланувчи

– مُدَّعَيَاتٌ *кўп.* даъволар

– مُسْتَدْعٍ *мн.* مُسْتَدْعِيَةٌ 1. суровчи, талаб қилувчи; 2. арзгўй; илтимос қилувчи

– مُسْتَدْعًى *кўп.* مُسْتَدْعَيَاتٌ талабнома

دَغْدَغَ 1) қитиқламоқ, қитиғини келтирмоқ; 2) тўлқинлантирмоқ, ҳаяжонлантирмоқ; 3) янчмоқ, майдаламоқ; тиш билан синдирмоқ, бўлмоқ, майдаламоқ

– دَغْدَغَةٌ 1) қитиқлаш, қитиғини келтириш; 2) тўлқинланиш, ҳаяжонланиш; 3) майдалаш, янчиш, майда бўлакларга бўлиш; тиш билан синдириш, бўлиш, майдалаш, узиб олиш

– مُدَغْدَغٌ майдаланган; алоҳида-алоҳида;

зич, қалин

I دَغَرَ (а) دَغْرٌ 1) ҳужум қилмоқ, ташланмоқ; 2) даф этмоқ, қайтармоқ; 3) кирмоқ

– دَغْرٌ, دَغْرَى ҳужум қилиш, ташланиш

– دَغْرَةٌ бирор нимани ўғирлик билан ўзлаштириш

دُغْرَى халқ. тўғри, тўппа-тўғридан, тиккасига

I دَغَشَ (а) دَغْشٌ қоронғида кириб келмоқ; عَلَيْهِمْ ~ уларга у ҳужум қилди; IV أَدْغَشَ قورонғулашмоқ; ~ت الدُّنْيَا қоронғулик тушди

– دَغَشٌ, دَغِيشَةٌ ғира-шира пайт, қош қорайган пайт

I دَغَصَ (а) دَغْصٌ 1) қорни тўйгунча емоқ, тўйиб овқат емоқ; 2) тў-

либ-тошмоқ, лиммо-лим бўлмоқ; غَضَبًا ~ ғазабга тўлиб-тошмоқ

– دَاغِصَةٌ[1] кўп. دَوَاغِصُ анат. тизза косаси

–دَاغِصَةٌ[2] кўп. دَوَاغِصُ тоза тиниқ сув

I دَغَفَ (а) دَغْفٌ тортиб олмоқ, олмоқ, هُمْ ~ الْحَرُّ улар иссиқда қолдилар

دَغْفَلٌ зоол. фил ёки бўрининг боласи

–دَغْفَلِيٌّ кенг; ~ عَيْشٌ тўкин-сочин ҳаёт; عَامٌ ~ серунум йил, баракотли йил

I دَغَلَ (а) دَغْلٌ ғулғула солмоқ

–دَاغِلٌ бузилган, айниган; ахлоқсиз, одобсиз

–دَغَاوِلُ эск. фалокат, бахтсизлик

– دَغَلٌ[1] кўп. أَدْغَالٌ ахлоқсизлик, одобсизлик; камчилик, нуқсон, айб, иллат

– دَغَلٌ[2] кўп. أَدْغَالٌ қалин ўрмон, чангалзор

– دَغِلٌ 1) бузилган, айниган; ахлоқсиз, одобсиз; 2) сердарахт, ўрмонли, дарахтзорли

– دَغْلَةٌ кўп ـَاتٌ кичкина ўрмон

–دَغِيلَةٌ = دَغَلٌ

–مُدْغَلٌ 1) сердарахт, дарахт билан қопланган; 2) жуда ёмон, ярамас, ғирт зарарли, ичи қора, зараркунанда

I دَغَمَ (а) دَغْمٌ, دَغَمَانٌ бошга тушмоқ, пешонада бор бўлмоқ, насиб қилмоқ الْحَرُّ ~ иссиқ ҳавога дуч келмоқ; الْبَرْدُ ~ совуқ ҳавода қолмоқ; IV أَدْغَمَ 1) қўшмоқ, қўшиб қўймоқ; 2) бирлаштирмоқ, бирга қўшмоқ; 3) грам. иккилантирмоқ, ассимиляциялаштирмоқ; 4) юганламоқ, юганни оғизга кийдирмоқ; VII اِنْدَغَمَ 1) қўшилган бўлмоқ, бирлашган бўлмоқ; бир-бирига қўшилмоқ; 2) грам. иккиланмоқ, ассимиляциялашмоқ; VIII اِدَّغَمَ 1) қўшмоқ, қўшиб қўймоқ; 2) бирлаштирмоқ, бирга қўшмоқ; таркибга киритмоқ; инкорпорация қилмоқ (ўз таркибига киритмоқ); 3) грам. иккилантирмоқ, ассимиляциялаштирмоқ

– إِدْغَامٌ 1) қўшиш; 2) инкорпорация (ўз таркибигакиритиш),3)грам,иккилантириш, ассимиляция (аралаштириб, бир қилиб юбориш); الْ ~ التَّقَدُّمِيُّ (الرَّجْعِيُّ) олдинги товушга қўшиладиган (кейинги товушга қўшиладиган) ассимиляция

– إِدْغَامِيٌّ грам. идғомий, ассимиляцияга оид

–أَدْغَمُ кўп. دُغْمٌ тумшуғи қора бўлиб, бадани бошқа рангда бўлган (от)

–مُدَغَّمٌ эск. қўшиб (битта қилиб) ёзиладиган (ҳарф)

دَغْمَرَ 1) айбламоқ, айб қўймоқ; 2) ёмон хулқли бўлмоқ; 3) аралаштирмоқ, қориштирмоқ, қоримоқ.

(دغى) III دَاغَى фирибгарлик (алдамчилик) қилмоқ (мас., шашка ўйинида)

– مُدُوغِيٌّ фирибгарлик (алдамчилик) қилувчи (мас., шашка ўйинида)

I دَفَّ (и) دَفٌّ, دَفِيفٌ 1) енгил қадам ташлаб юрмоқ; 2) ерда туриб қанотларини силкитмоқ (қуш ҳақида); 3) учишга тайёрланиб қанотларини қоқмоқ; қанотларини ёйиб ер устида югурмоқ II دَفَّفَ 1) шошилмоқ; 2) тамбурин (баъзи Оврупо мамлакатларида: ноғорага ўхшаш мусиқа асбоби) чалмоқ; III دَافَّ уриб ўлдирмоқ; X اِسْتَدَفَّ тайёр бўлган бўлмоқ; осонгина эришадиган бўлмоқ; لَهُ ~ الْمُلْكُ ҳокимият унга тўлалигича ўтди

–دَافَّةٌ душман томонга ҳаракат бошлаган қўшин

– دَفٌّ кўп. دُفُوفٌ 1) даф, тамбурин (юқоридаги мақолага қар.); 2) ён тараф (томон)

– دُفٌّ = دَفٌّ 1)

– دَفَّافٌ даф, тамбурин чаладиган киши

– دَفَّةٌ кўп. ـَاتٌ 1) рул, кема рули; الْحُكْمِ ~ кўч. м. давлат (ҳокимият) жилови; ذِرَاعُ الْ ~ (يَدُ) румпел (рул дастаги); مُدِيرُ الْ ~ рулда турувчи, рулни бошқарувчи, дарға; هُوَ لِلْ ~ у рулни бошқаради; أَدَارَ الْ ~ (рулни) бошқармоқ; 2) (эшик ёки деразадаги) тавақа; 3) (муқовадаги) устки қисм; бочка тахтаси; 4) н.нингдир ёни; ◊ مِنَ الْ ~ لِلشَّابُورَةِ охиригача, ниҳоясигача

(دفأ) I دَفِئَ (а) دَفَاءَةٌ иссиқ бўлмоқ, исимоқ; II دَفَّأَ 1) иситмоқ; 2) қизитмоқ; IV أَدْفَأَ 1) қизитмоқ; 2) (к. гадир иссиқ кийим) кийдирмоқ; V تَدَفَّأَ исинмоқ, илимоқ; VIII اِدَّفَأَ исимоқ; X اِسْتَدْفَأَ (бирор н. билан) исинмоқ, илимоқ, қизимоқ (ب)

– تَدْفِئَةٌ исиш, илиш; иситиш қурилмаси, иситғич; الْ ~ الْبُخَارِيَّةُ буғли иситиш қурилмаси; الْ ~ الْمَرْكَزِيَّةُ марказий иситиш қурилмаси

– دَافِئٌ иситилган, илиқ, иссиқ; الْبِحَارُ الْ ~ ةُ иссиқ денгизлар

– دِفْءٌ[1] 1) иссиқлик; 2) исиш, илиш; иситиш қурилмаси; 3) эск. туя жуни (ундан иссиқ куйлак тикилади)

–دِفْءٌ[2] туядан келадиган даромад, манфаат

– دِفَاءٌ (бирор н. ни иситиш ёки қуритиш учун мўлжалланган) печ

– دَفْآنُ мн. دَفَاءٍ кўп. دِفَاءٌ 1) иситилган; 2) иссиқ кийинган

– دَفَاءَةٌ иссиқлик; жазирама

– دَفَّايَةٌ кўп. ـَاتٌ печ, печка, камин (ўчоқсимон уй печкаси); ўчоқ; كَهْرَبَائِيَّةٌ ~ электр печка

– دَفِيءٌ, دَافِئٌ иситилган, илиқ

– دَفِيئَةٌ кўп. دَفِيئَاتٌ иссиқхона, теплица, оранжерея

– مِدْفَأَةٌ, مِدْفَاةٌ кўп. مَدَافِئُ печ, печка, камин (ўчоқсимон уй печкаси); مِدْفَأَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ электр печка

–مُدْفِئَةٌ : ~ إِبِلٍ сержун ва семиз туя

دَفْتَرٌ кўп. دَفَاتِرُ 1) дафтар; 2) ёзиб қўйиладиган дафтар, журнал; تِجَارِيٌّ ~ тижорат дафтари; التَّشْرِيفَاتِ ~ ташриф этувчилар дафтари; مَسْكُ التِّلِيفُونِ телефон китобчаси (справочник); الدَّفَاتِرِ ҳисобхона, бухгалтерия (ҳисоб-китоб юритиш бўлими); الْأُسْتَاذِ ~ бухг. гроссбух, катта дафтар (ҳамма маълумотларни ўз ичига олган дафтар): الْحِسَابِ ~ бухг. ҳисоб-китоб дафтари; الْخَرْطُوشِ ~ бухг. мемориал (кундалик кирим-чиқим дафтари) الشُّرُوطِ ~ шартлар дафтари (етказиб беришда, концессия ва бошқаларда юритилади); الصُّنْدُوقِ ~ касса (хазинахона) дафтари; النُّفُوسِ ~ туғилганлик тўғрисида гувоҳнома; الْيَوْمِيَّةِ ~ кундалик дафтар; الدَّوَامِ ~ ишга келиб-кетишни қайд этиш дафтари; دَفَاتِرُ النُّوطَةِ ноталар (музика ёзуви) дафтари

– دَفْتَرْخَانَةٌ кўп. ـَاتٌ архив

– دَفْتَرْدَارٌ 1) ҳисобчи; 2) тар. дафтардор (қадимги Туркияда: молия вазири лавозими)

دِفْتِرِيَا дифтерия, бўғма (асосан болалар касаллиги)

دَفْدَفَ ер бағирлаб учмоқ (қушлар ҳақида)

– دَفْدَفَةٌ ер бағирлаб учиш

I (دفر) دَفَرَ (и) دَفْرٌ сурмоқ, итармоқ; اللَّحْمُ ~ гўштга қурт тушди, гўшт қуртлади; دَفِرَ (а) دَفَرٌ, دَفْرٌ 1) чиримоқ, иримоқ; 2) ёмон ҳидли бўлмоқ; دَفِرَ (а) دَفَرٌ, دَفْرٌ жирканч бўлмоқ, хор бўлмоқ, хўрланмоқ; IV أَدْفَرَ: الرَّجُلُ ~ одамнинг

қултиғидан сассиқ ҳид келмоқ

– أَدْفَرُ мн. دُفْرٌ кўп. دُفْرٌ сассиқ, сассиқ ҳидли

– دَفَار (*сонда, келишикда турланмайди*) чўри (*таҳқирлаш маъносида мурожаатда ишлатилади*)

– دُفْرٌ[1] итариш, суриш

– دُفْرٌ[2] ёқимсиз ҳид, сассиқ (бадбўй, қўланса) ҳид; ◊ ~ أُمُّ дунё, олам

– دَفِرٌ 1) чириш, айниш, ириш; 2) кўзнинг яллиғланиши (*ҳайвонларда*); 3) ёқимсиз (бадбўй, қўланса) ҳид; ◊ ~ أُمُّ дунё, олам

– دَفِرٌ ёмон ҳидли, бадбўй, сассиқ, қўланса

– دِفْرَانٌ арча, қора арча

– دِفْرَةٌ *қурилиш.* белча (*сувоқчи белчаси*), мастерок

I دَفَسَ (*у*) دَفْسٌ яширмоқ, бекитмоқ

I دَفَشَ (*у*) دَفْشٌ итармоқ, сурмоқ

– دَفَّاشٌ итарувчи, сурувчи; ~ مَرْكَبٌ парракли кема

I دَفَعَ (*а*) دَفْعٌ 1) итармоқ, сурмоқ; بِنَفْسِهِ ~ (*бирор ерга*) ўзини отмоқ, отилмоқ (فِي); 2) қайтармоқ, даф қилмоқ; 3) (*бирор н. дан*) четлатмоқ (عَنْ); 4) (*н. гадир*) мажбур қилмоқ, зўрламоқ (إِلَى); 5) (*к. дандир*) ҳимоя қилмоқ (عَنْ); 6) тўламоқ; قِيمَتَهُ نَقْدًا وَعْدًا ~ бирор нарса қийматини нақд пул билан тўламоқ; 7) (*к. гадир*) бермоқ, узатмоқ (إِلَى, لِ); 8) (*бирор жойгача*) етиб бормоқ, олиб бормоқ (إِلَى – *йўл ҳақида*); II, دَفَّعَ тўлашга мажбур қилмоқ مُخَالَفَةً ~ هُ бирор кимга жарима солмоқ; III دَافَعَ 1) (*к. нидир*) ҳимоя қилмоқ (عَنْ); (*к. нидир, судда*) ҳимоя қилмоқ (عَنْ); 2) рад этишга мажбур қилмоқ, (*н. дандир*) жиркантирмоқ, нафратлантирмоқ (مِنْ); V تَدَفَّعَ шиддат билан оқмоқ (қуйилмоқ) (*мас., оқим, сел*); VI تَدَافَعَ 1) бир-бирини сурмоқ (суришмоқ), итаришмоқ; тиқилишмоқ; 2) (*қаергадир*) итариб-суриб ўтмоқ (عَلَى); 3) (*қаергадир*) тез ҳаракат қилмоқ, интилмоқ (إِلَى); 4) *физ.* ўзаро итаришмоқ; VII اِنْدَفَعَ 1) четга сурилмоқ, сиқиб қўйилмоқ; бир-бирини итармоқ, бир-биридан қочмоқ; 2) ғалаёнга келмоқ қўзғалмоқ; шиддатланмоқ, шиддаткор бўлмоқ;3) жуда тез ҳаракат қилмоқ, олдинга интилмоқ, (*қаергадир*) ташланмоқ (إِلَى); 4) (*қаердандир*) ёриб чиқмоқ, ёриб ўтмоқ, қутилиб чиқмоқ (مِنْ); 5) (*н. гадир*) берилмоқ, берилиб кетмоқ (لِ, إِلَى); (*н. гадир*) бормоқ (لِ); فِي السَّيْرِ ~ жадал ҳаракат қилмоқ; فِي عِبَارَاتٍ ~ сўзлашишда ўзига ортиқча эрк бермоқ;6) (*бирор н. қилишни*) бошламоқ; X اِسْتَدْفَعَ суришга (итаришга, четлатишга) ҳаракат қилмоқ

– اِنْدِفَاعٌ 1) шиддатлилик, жадаллик, интилиш, шижоат; نُمُوُّ الْقُطْنِ ~ пахтанинг тез бўй чўзиши; 2) эҳтиросслилик, жўшқинлик, қизғинлик, оташинлик, қутаринкилик; 3) беақллилик, аҳмоқлик, тентаклик; ◊ وَرَاءَ ~ الذَّهَبِ олтин кетидан қувиш; الدَّمِ ~ қон қуйилиши; طَائِرَةٌ ذَاتُ ~ نَفُورِيٌّ реактив тайёра (самолёт)

– تَدَافُعٌ бир-бирини суриш (итариш); тиқилинч, тўполон

– دَافِعٌ 1) итарувчи, сурувчи; الْقُوَّةُ الـ~ـةُ қўзғатувчи куч; الْقُوَّةُ الْمَرْكَزِيَّةُ الـ~ـةُ *физ.* марказдан қочирма куч; 3) (*пул*) тўловчи. 2. 1) тўловчи; الضَّرَائِبِ ~ солиқларни тўловчи; 2) *кўп.* دَوَافِعُ интилиш, отланиш; баҳона; сабаб

–دُفَّاعٌ тўлқин ёки селнинг кучи, қуввати, ваҳшати

– دِفَاعٌ 1) ҳимоя; الـ~ مُحَامِي *юр.* ҳимоячи, адвокат; 3) мудофаа; *кўп.* ـاتٌ *харб.* мудофаа истеҳкомлари; الـ~ عَنِ النَّفْسِ *ёки* الـ~ مِنْ نَفْسِهِ *ёки* الـ~ الذَّاتِيُّ *ёки* الـ~ عَنِ النَّفْسِ ўзини-ўзи ҳимоя (мудофаа) қилиш; الـ~ خَطُّ мудофаа чизиғи; الـ~ مَجْلِسُ мудофаа совети; الـ~ وَزِيرُ мудофаа вазири (министри); 3) *спорт.* ҳимоя; الـ~ الصِّقِلِّيُّ *шахм.* сицилианча ҳимоя; الـ~ الْفَرَنْسِيُّ *шахм.* французча ҳимоя

– دِفَاعِيٌّ 1) ҳимояга оид; 2) мудофаага оид; الْحَرْبُ الـ~ـةُ мудофаа уруши

– دِفَاعِيَّةٌ *сиёс.* ҳимоячилик

– دَفْعٌ 1) ирғитиш; суриш; кўтариш; رَفَعَ بِيَدَيْهِ الـ~ 120 كِيلُوغْرَامًا *спорт.* у (икки қўли билан) 120 кг ни кўтарди; 2) қайтариш, даф қилиш; 3) эътироз, қаршилик; 4) узоқлаштириш, четлатиш; 5) тўлов; бировга етказиш, топшириш, узатиш; ◊ الـ~ (*бирор н. нинг*) ҳимояси учун, ҳимоя қилиб (لِ)

– دَفْعَةٌ *кўп.* دَفَعَاتٌ 1) туртки; 2) тўлов, тўланадиган сумма; 3) марта, дафъа; عَلَى دَفَعَاتٍ واحِدَةً бир мартада, бир дафъада; عَلَى دَفَعَاتٍ бир неча мартада; 4) (дафъа-дафъа) ўқ узиш (*мас., пулемётдан*); 5) бир тўп, бир тўда (*товар, мол ҳақида*); 6) (*ўқув юртини*) битирувчилар гуруҳи

– دُفْعَةٌ *кўп.* دُفَعٌ 1) тўлов, тўланадиган сумма; 2) марта, дафъа; 3) бир марта ёғиб ўтган ёмғир

– مُدَافِعٌ 1. ҳимоя қилувчи; 2. ҳимоячи

– مُدَافَعَةٌ мудофаа, ҳимоя

–مَدْفَعٌ *эск.* бартараф қилиш, рад қилиш; *кўп.* مَدَافِعُ эск. водийнинг сув келиб тўпланадиган паст ери

–مُدَفَّعٌ итариб ташланадиган, нафратланиладиган

– مِدْفَعٌ *кўп.* مَدَافِعُ тўп, замбарак; مَائِلٌ ~ гаубица; ضِدَّ الطَّائِرَاتِ ~ *ёки* مُضَادُّ لِلطَّائِرَاتِ ~ *қар.* مُضَادُّ الدَّبَّابَاتِ ; ضِدَّ الدَّبَّابَاتِ ~ *ёки* مُضَادُّ لِلدَّبَّابَاتِ ~ *қар.* مُضَادُّ; (الْهَوْنِ) الْهَاوُنِ ~ *қар.* هَاوُنٌ *ёки* هَوْنٌ; رَشَّاشٌ ~ пулемёт; ~ عَرَبَةُ лафет (*тўп ўрнатилган арава*)

– مِدْفَعِيٌّ 1. артиллерияга оид; 2. тўпчи, артиллерист

– مِدْفَعِيَّةٌ артиллерия (*тўп, замбарак каби қуроллар*); الـ~ الثَّقِيلَةُ оғир артиллерия; الـ~ الْخَفِيفَةُ енгил артиллерия; الْمَيْدَانِ ~ дала артиллерияси

– مَدْفُوعٌ тўланадиган; إِلَيْهِ ~ (*пулни*) олувчи; إِجَازَةٌ ـةُ الأَجْرِ пул тўланадиган таътил (отпуска)

– مَدْفُوعَاتٌ *кўп.* тўловлар; бадаллар

I دَفَقَ (دفق)[1] (*у, и*) دَفْقٌ қуймоқ, тўкмоқ; ёғмоқ; دَفَقَ[2] (*и*) دُفُوقٌ оқмоқ, қуйилмоқ; (*н. дандир, оқиб*) келмоқ (مِنْ); اللهُ رُوحَهُ ~ Оллоҳ жонини олсин! (*қарғиш*); V تَدَفَّقَ 1) оқмоқ, қуйилмоқ; 2) (*қаергадир*) интилмоқ (إِلَى); VII اِنْدَفَقَ = V

– تَدَفُّقٌ 1) тўкилиш, оқиш, оқим (*сув ҳақида*); 2) ёғилиб келиб тўпланиш (*омма ҳақида*)

– دَافِقٌ қуйилувчи, тўкилувчи; الـ~ـةُ الصِّحَّةُ (*гуркираб турган*) саломатлик

– دَفَّاقٌ, دُفَاقٌ 1) шариллаб оқаётган (оқувчи) (*мас., қон*); 2) тез, шиддатли, жадал; ~ سَيْلٌ дарани тўлғазиб оқадиган сел; ◊ ~ الْحَيَوِيَّةِ гуркираб (гуллаб) турган (*мас., ёш йигит*)

– دُفْقَةٌ *кўп.* دُفَقَاتٌ, دُفَقٌ 1) (ёруғлик, нур) йўли, ялт этиб кўринган нур (ёруғлик); 2) марта, дафъа; ~ дафъатан, бирданига; бир мартада; ◊ الـ~ الدَّمِ қон қуйилиши; الـ~ الرِّيحِ шамолнинг бирданига кучайиши

دَفْلَى, دِفْلَى самбитгул; олеандр, тол гул

I دَفَنَ (*и*) دَفْنٌ 1) кавламоқ, (чуқур) қазимоқ; 2) дафн этмоқ, кўммоқ;3) яширмоқ; الـ~ الرَّأْسَ (الرَّمْلِ) فِي الرِّمَالِ реал ҳаётдан узоқ (кўр-кўрона) сиёсат ўтказмоқ (*сўзма-сўз:* бошини қумга яширмоқ - *туяқуш каби*); VI تَدَافَنَ кўздан ғойиб бўлмоқ, яширинмоқ; VII اِنْدَفَنَ 1) кавланган бўлмоқ; 2) дафн этилган бўлмоқ; 3) яширинган бўлмоқ; VIII اِدَّفَنَ = VII

– دَفَّانٌ 1) бойлигини ерга кўмадиган одам; 2) гўрков

–دَفَانٌ *кўп.* دُفُنٌ *эск.* қум ёки тупроқ билан кўмилган

– دَفْنٌ 1) кавлаш; 2) кўмиш; 3) яшириш, беркитиш

دَفِينٌ = دَفْنٌ–

دَفِينٌ = دِفْنٌ–

– دَفِينٌ 1) *кўп.* دُفُنٌ, دُفَنَاءُ кўмилган; 2) кавланган; 3) яширинган; ~ دَاءٌ (مَرَضٌ) яширин (пинҳоний) касаллик

– دَفِينَةٌ *кўп.* دَفَائِنُ дафина, хазина (*ерга кўмилиб яширилган бойлик*)

– مَدْفَنٌ *кўп.* 1) кўмиш жойи; қабристон, гўристон; 2) қабр; مَدَافِنُ الْفِرْعَوْنِ Фиръавн дахмаси (саганаси, мақбараси)

–مُنْدَفِنٌ *эск.* яширинган, беркитилган, яширин

دِفْنَاسٌ ақлсиз пасткаш тубан одам

دِفْنَاسٌ = دِفْنَسٌ–

(دفو) IV أَدْفَى уриб ўлдирмоқ; ~ الْجَرِيحَ ярадорни ўлдириб қўймоқ

–أَدْفَى қаноти узун, узун қанотли (*қуш*)

–دَفًا эгилиш, эгрилик, букилиш

– دَفْوَاءُ катта дарахт; ~ نَاقَةٌ бўйни узун туя, узун бўйинли туя; ~ عُقَابٌ тумшуғи қайрилган бургут

(دق) II دَقَّ (*сол.* دَقَأَ) иситмоқ, илитмоқ, қизитмоқ; IV أَدْقَى иситмоқ, илитмоқ; X اسْتَدْقَى исимоқ, илимоқ, қизимоқ

–أَدْقَى *мн.* دَفْوَاءُ узун шохли, шохи узун (*ҳайвон*)

– دَفَايَةٌ *қар.* دفأ

– دَفَّايَةٌ *кўп.* ـَاتٌ деҳқон тўни (чопони)

I (دق) دَقَّ[1] (*а/у*) دَقٌّ 1) урмоқ, тақиллатмоқ; ~ الْبَابَ эшикни тақиллатмоқ; ~ عَلَى الْآلَةِ الْكَاتِبَةِ ёзув машинкасида чиқиллатмоқ (тақиллатмоқ - *ёзмоқ*); ~ الْجَرَسَ жарангламоқ, жирингламоқ (*қўнғироқ ҳақида*); ~ تِ السَّاعَةُ ... вақти бўлди; ~ الْجَرَسُ қўнғироқ чалинди; ~ جَرَسَ الْخَطَرِ хавф-хатар ҳақида бонг урмоқ; ~ يَدَه عَلَى صَدْرِه ўз кўкрагига қўли билан урмоқ; ~ التِّلِيفُونَ қўнғироқ (телефон) қилмоқ; 2) майдаламоқ, толқон қилмоқ; 3) қоқмоқ (*михни*);4) (*бирор мусиқа асбобини*) чалмоқ (عَلَى); 5) (танга) зарб қилмоқ; 6) эмламоқ, ёймоқ; 7) шиббаламоқ, зичламоқ; 8) *шунингдек:* ~ عَلَى جِلْدِه татуировка қилмоқ (*баданга игнада туш билан нақш солмоқ*); ◊ ~ النَّبَاتُ илдиз отмоқ (*ўсимлик ҳақида*); دَقَّ[2] (*а/у*) 1دَقَّةٌ) майда бўлмоқ;2) аҳамиятсиз (кўримсиз) бўлмоқ; 3) юпқа (нафис, нозик, параш) бўлмоқ; II دَقَّقَ 1) майдаламоқ; унга, кукунга айлантирмоқ; 2) (*н. дадир*) аниқ, тўғри бўлмоқ (فِي); (*н. нидир*) аниқ, диққат билан бажармоқ; 3) аниқламоқ; ~ الْبَحْثَ атрофлича аниқламоқ (текшириб кўрмоқ); ~ النَّظَرَ диққат билан қарамоқ; 4) аниқликни талаб қилмоқ (فِي); III دَاقَّ (*н. дадир*) аниқлик кўрсатмоқ (намоён қилмоқ) (فِي); IV أَدَقَّ майда қилмоқ, майдаламоқ, кукунга айлантирмоқ; VII انْدَقَّ юпқа (нафис) бўлмоқ; майдаланган (парчаланган) бўлмоқ; X اسْتَدَقَّ 1) юпқа (нафис, параш) бўлмоқ, майда бўлмоқ; нозиклашмоқ, ингичкалашмоқ; 2) нафис (юпқа, параш, майда) деб ҳисобламоқ

– تَدْقِيقٌ 1) тадқиқ, тадқиқ қилиш, батафсил ўрганиш; 2) аниқлик; ~ عَلَى الْ ёки عَلَى وَجْهِ الْ~ аниқроқ (қилиб айтганда); بِالْ~ аниқ, роппа-роса

– دَقٌّ 1) янчиш, туйиш; ушатиш, тўғраш, майдалаш; 2) тақиллатиш; 3) қўнгироқ, бонг (*соатники*); 4) татуировка қилиш; ~ عَلَى الْجِلْدِ бадан терисига қилинган татуировка

– دِقٌّ 1. 1) юпқа, нафис, параш, нозик; 2) майда, кичкина, увоқ; 2. оз миқдорли, оз сонли; ~ الْحُمَّى (*сил касаллигидаги*) кундалик иситма; ~ الشَّجَرِ ўрмондаги (*ёш*) буталар, етилмаган дарахтлар

– دُقَاقٌ 1) кукун; 2) бўри лўккак кукуни (*совун ўрнида ишлатилади*)

– دَقَّاقٌ 1) тақиллатадиган нарса; ~ةُ الْبَابِ эшик тақиллатадиган болға, ёғоч болға; ~ةُ سَاعَةٍ қўнғироқли соат (*будилник*); 2) ўғир дастаси, ўқловсимон таёқ; ~ مُورْسٍ клопфер (*Морзе алифбоси товушини қабул қилишга мўлжалланган аппарат*)

– دَقَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ зарба, уриш; دَقَّاتُ الْقَلْبِ юрак уриши; دَقَّاتُ النَّبْضِ томир уриши; ◊ ~ قَدِيمَةٌ эскирган, расмдан қолган, модадан чиққан

– دُقَّةٌ 1) кукун; 2) майдаланган зираворлар; 3) (*нонга қўшиб ейиш учун ишлатиладиган*) туз *ёки* қуруқ ялпиздан тайёрланадиган нонхўрак;4) дуққа (*сабзавотли овқат номи*)

– دِقَّةٌ 1) аниқлик, тўғрилик; ~ عَلَى وَجْهِ الْ ёки ~ بِ худди ўзи, айнан; ~ الْ وَ الْإِحْكَامُ аниқлик ва бекаму-кўстлик; 2) пухталик, ҳушёрлик, зийраклик; ~ النَّظَرِ диққат билан кўриб чиқиш (текшириш, назардан ўтказиш); 3) тартибга аниқ риоя қилиш, батафсиллик; аниқлик; بِالْ~ аниқ, изчил; 4) нафислик, нафосат, нозиклик, назокат

– دَقِيقٌ[1] *кўп.* دِقَاقٌ 1) майда, кичик, кичкина; 2) аниқ, ишончли; 3) батафсил, мукаммал; диққат-эътиборли; 4) қалтис, нозик; 5) нафис, нозик, нафосатли, назокатли; 6) нозик табиатли, инжиқ, нозик

– دَقِيقٌ[2] ун; ~ الْحِنْطَةِ буғдой уни; ~ الذُّرَةِ зоғора ун, маккажўхори уни; ◊ ~ أَبُو *қар.* أَبٌ

– دَقِيقَةٌ[1] *кўп.* دَقَائِقُ 1) дақиқа, минут; 2) зарра, бўлак, парча; *физ.* молекула; 3) нозиклик; دَقَائِقُ اللُّغَةِ тилнинг назокати, нозиклиги

– دَقِيقَةٌ[2] қўй, қўй-қўзи; كَمْ ~ كَ؟ қўй-қўзингиз нечта?

– دَقِيقِيٌّ 1. унга оид; унли, ундан қилинган; 2. ун сотувчи, унфуруш

– دَقِّيَّةٌ дақкия (*майдаланган сабзавотлардан тайёрланадиган таом номи*); ~ كُوسَةٍ кабачкали дақкия; ~ سَبَانِخَ исмалоқли дақкия; ~ الْفُولِ الْمُدَشَّسِ بِالْبَيْضِ тухум ва бўрилўккак солиб тайёрланган дақкия

– مَدَقٌّ[1] *кўп.* ـَاتٌ сўқмоқ йўл, йўлак

– مَدَقٌّ[2] *кўп.* مَدَاقُّ 1) болға; ёғоч тўқмоқ, қўлоғоч; 2) ўғир дастаси, келидаста

– مُدَقِّقٌ диққат билан (батафсил) ўрганувчи; ~ بَاحِثٌ синчков (зийрак) текширувчи, мудаққиқ тадқиқотчи

– مَدَقَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) ўғир дастаси, келидаста; шиббалағич; ~ الْحِنْطَةِ янчиқдаста (*қабзасига қайиш боғланган ғалла янчишда ишлатиладиган ёғоч калтак*); 2) *бот.* (*гуллардаги*) оналик; ~ الْ رَأْسُ гултумшуқ (*гулнинг уруғланадиган оғзи*)

– مَدْقُوقٌ майдаланган, янчилган, талқонланган; ~ةُ الْ الْقِرْفَةُ янчилган долчин; ~ الْ اللَّوْزُ янчилган бодом

– مُسْتَدَقٌّ нафис, юпқа, параш; майда

دَقْدَقَ: ~ تِ الدَّوَابُّ ҳайвонлар туёғининг овози (дўпир-дўпири) эшитилмоқ

–دَقْدَقَةٌ тақиллаш, тақиллатиш

دَقْرَارَةٌ *кўп.* دَقَارِيرُ ғийбат, иғво, фисқу фасод; ~ رَجُلٌ чақимчи, иғвогар, ғийбатчи одам

دَقْشُومٌ *жам.* майдаланган тош, янчилган ғишт

– دَقْشُومَةٌ *кўп.* ـَاتٌ кичкина (майда) тош

I دَقَعَ (*а*) 1دَقْعٌ) (*тирикчилик учун нон қидириб*) ўзини ҳўрламоқ; 2) чор-ночор яшамоқ; IV أَدْقَعَ 1) = I; 2) хор қилмоқ (*камбағаллик ҳақида*)

–دَقْعٌ хорлик, муҳтожлик, бебизоатлик

– دَقَعَاءُ тупроқ

–دَقْعُوعٌ қаттиқ очлик

– مُدْقِعٌ ҳўрловчи, камситувчи; ~ فَقْرٌ фақирлик, бечораҳоллик, камбағаллик

دَقَلٌ[1] *кўп.* أَدْقَالٌ ғрот-мачта (*елканли кемада: ўртадаги энг баланд мачта*)

– دَقَلٌ[2] қуриган сифатсиз хурмо (*мева*)

I دَقَمَ (*а*) دَقْمٌ олдинги (курак) тишлари тушмоқ; دَقَمَ (*у,и*) دَقْمٌ 1) кўкрагидан итармоқ; 2) (*к.нингдир*) тишлари синмоқ

–أَدْقَمُ мн. دُقْمَاءُ кўп. دُقْمٌ = دقمٌ

–دقمٌ олдинги (курак) тишлари тушган (одам)

–دَقَمَةٌ оғизнинг лабга яқин (олд)қисми

دُقْمَاقٌ кўп. اتٌ َ тўқмоқ, ёғоч болға

دَقْنٌ мн. кўп دُقُونٌ соқол (сол. دَقْنٌ)

I دَكَّ (а/у) دَكٌّ 1) парчаламоқ, янчмоқ; 2) бузмоқ; йиқитмоқ; ағдармоқ; тўзитмоқ; мажж. бузилмоқ, емирилмоқ; 3) текисламоқ, босиб текисламоқ;4) тўлдирмоқ, тўлатмоқ; ўқламоқ (мас., қуролни); 5) (н. нингдир ичига) тиқмоқ, ниқтаб киргизмоқ, ниқталамоқ (بَيْنَ); 6) заифлаштирмоқ, бўшаштирмоқ, кучдан қолдирмоқ; ~هُ الْمَرَضُ касаллик уни ҳолдан тойдирди, II دَكَّكَ 1) аралаштирмоқ, қориштирмоқ; 2) ип (иштонбоғ) ўтказмоқ; VII اِنْدَكَّ 1) эзилган, янчилган, майдаланган бўлмоқ; бузилмоқ, емирилмоқ; ~تْ نَفْسُهُ مِنْ هَذِهِ الأَحْوَالِ даҳшатлар уни чуқур ларзага солди; 2) текисланган бўлмоқ, теп-текис бўлмоқ

–أَدَكُّ мн. دُكٌّ, دُكُكٌ, دَكَّاءُ кўп. 1) калта бўйли бели кенг (йўғон) от; 2) майдаланган; текис

– دَكٌّ текис, текисланган

– دَكَّاكِيٌّ кўп. دَكَّاكِنَةٌ дўкончи, сотувчи

– دَكَّاكَةٌ кўп. اتٌ َ (канап билан тикиладиган) игна, жуволдиз

– دُكَّانٌ мз. мн. кўп. دَكَاكِينُ 1) дўкон; 2) устахона; التَّجْلِيدِ ~ муқовалаш устахонаси

– دُكَّانِجِيٌّ кўп. دُكَّانِجِيَّةٌ дўкончи, дўкондор

– دَكَّةٌ 1) синдирилган тош, майдаланган ғишт; балласт (т, -й, шпаллари остига ётқизиладиган қум ёки шағал); текис ер

– دَكَّةٌ[1] кўп. دَكَكٌ иштонбоғ (сол. دَكَّةٌ[3])

– دَكَّةٌ[2] кўп. دَكَكٌ, دِكَاكٌ скамейка, курси, эшак

–دَكِيكٌ бутун, тўла, роса; ~ يَوْمٌ тўла бир кун; ~ شَهْرٌ бутун бир ой

– مِدَكٌّ кўп. اتٌ َ 1) сумба, шомпол; 2) шиббалағич, шиббалайдиган жиҳоз ёки машина

دِكْتَاتُورٌ кўп. اتٌ َ диктатор, ўз амрини ўтказувчи, ўз амри билан иш юритувчи, якка ҳоким, ҳукмдор

– دِكْتَاتُورِيٌّ 1. диктаторликка оид, якка ҳокимиятчиликка (диктаторликка) асосланган; 2. диктатор, якка ҳоким

– دِكْتَاتُورِيَّةٌ диктатура; الْبُرُولِيتَارِيَا ~ пролетар диктатураси; الْعَسْكَرِيَّةُ الـ~ ҳарбий диктатура

دُكْتُورٌ кўп. دَكَاتِرَةٌ 1) доктор, врач, табиб; 2) доктор (илмий даража); فِي الآدَابِ ~ филология фанлари доктори; فِي الْعُلُومِ ~ الزِّرَاعِيَّةِ қишлоқ хўжалиги фанлари доктори; فِي الطِّبِّ ~ тиббиёт (медицина) фанлари доктори

– دُكْتُورِيَّةٌ, دُكْتُورَاةٌ, دُكْتُورَاهُ докторлик даражаси; رِسَالَةُ الـ~ докторлик диссертацияси

دَكْدَكَ тўлдирмоқ, тўлғазмоқ; ~ الْحُفْرَةَ чуқурни тупроқ билан тўлдирмоқ; تَدَكْدَكَ : ~ الْجَبَلُ тоғ емирилиб қулаб тушди

دَكَرٌ кар. دَكَرٌ; وَ ~ نِتَايَةٌ тиш ва чуқурча (шестернялардаги)

–دَكْدَاكٌ = دَكْدَكَةٌ

– دَكْدَكَةٌ кўп. دَكَادِكُ қумли текислик

دَكْرِيتُو кўп. دَكْرِيتَاتٌ декрет (қонун кучига эга бўлган қарор, фармойиш, фармон)

دَاكِسٌ аксирганда оғиздан сачрайдиган сачрама

–دُكَاسٌ уйқу, ухлаш, мудроқлик

–دُوكَسٌ 1) шер; 2) қўй-қўзилар

دَكْشٌ темир косов, косов

V تَدَكَّلَ ўзини юқори тутмоқ, ўзини баланд олмоқ, кибрланмоқ

–دَكَلَةٌ[1] лой, суюқ лой

–دَكَلَةٌ[2] кибрланиб бошлиқларига бўйсинмай қўйган гуруҳ, жамоа

I دَكَنَ (у) دَكْنٌ тахламоқ, тойламоқ, термоқ; دَكِنَ (а) دَكَنٌ қора рангга кирмоқ, қорага мойил бўлмоқ; II دَكَّنَ = I

– أَدْكَنُ мн. دُكْنَاءُ кўп. دُكْنٌ қорамтир, қўнғир, тўқ жигарранг

– أَدْكَنُ = دَاكِنٌ

– دُكَّانٌ[1] кар. دَكٌّ

– دُكَّانٌ[2] ўриндиқ, курси, стул

– دُكْنَةٌ қорамтир, тўқ жигарранг; اللَّيْلِ ~ тунги қоронғулик

–دُكَيْنٌ am.от, мз. Дукайн

I (دل) دَلَّ[1] (а/у) دَلَالَةٌ 1) (н. гадир) далолат қилмоқ (عَلَى); (فَإِنَّمَا) وَ إِنْ دَلَّ هَذَا عَلَى شَيْءٍ فَإِنَّهُ يَدُلُّ عَلَى أَنَّ ... агар бу бирор нарсага ишорат қилаётган бўлса, у ҳолда у ...; 2) (бирор н. ҳақида) гувоҳлик бермоқ (عَلَى); 3) йўл кўрсатмоқ, (қаергадир) йўналтирмоқ (إِلَى); دَلَّ[2] (а/и) دَلٌّ, دَلَالٌ ноз-карашма қилмоқ, ғамза қилмоқ, сузилмоқ; II دَلَّلَ 1) исботламоқ, исбот қилмоқ; далилламоқ, асослаб бермоқ; (н. гадир) далиллар келтирмоқ (عَلَى); 2) дазмолламоқ, текисламоқ; эркаламоқ, силаб-сийпамоқ; суймоқ; 3) (н. нидир) кимощди савдосида сотмоқ (عَلَى); IV أَدَلَّ 1) ўзига эркин (бетакаллуф) муомала қилишга рухсат этмоқ, (к. биландир) бетакаллуф муомала қилмоқ (عَلَى); 2) (бирор к. га) ишонмоқ (ب); V تَدَلَّلَ 1) ноз-карашма қилмоқ, сузилмоқ; 2) ўйнамоқ, эрмак қилмоқ, овунмоқ; X اسْتَدَلَّ 1) (к. дандир) йўл-йўриқ олмоқ, кўрсатма олмоқ (مِنْ); 2) (н. дандир) хулоса чиқармоқ (مِنْ); كَمَا يُسْتَدَلُّ مِنْ هَذَا бундан шундай хулоса чиқадики, ...; 3) топмоқ, қидирмоқ, излаб топмоқ, (н. нидир) билмоқ, билиб олмоқ (عَلَى); 4) фикр қилмоқ, мулоҳаза юритмоқ, (бирор н. фойдасига) далил қидирмоқ; важ қилмоқ, (н. нидир) исботламоқ (عَلَى); (н. дандир) далил сифатида фойдаланмоқ (ب); 5) (бирор н. бўйича) йўналишни аниқламоқ (عَلَى); 6) (йўл) кўрсатишни сўрамоқ (عَلَى)

— أَدَلُّ 1) энг ишончли, энг исботли (далиллар); ... وَ لاَ ~ عَلَى ذَلِكَ مِنْ أَنَّ ...дан кўра ишончлироқ нарса йўқ; 2) эск. йўлни яхши биладиган

– إِدْلَالٌ эркин (бетакаллуф) муомала, бетакаллуфлик

– اسْتِدْلَالٌ кўп. اتٌ َ 1) хулоса, натижа, якун; фикр, мулоҳаза; 2) дедукция (умумий ҳолатлардан хусусий хулосалар чиқариш)

– اسْتِدْلَالِيٌّ дедукцияга оид, дедукцияга асосланган, дедуктив; الطَّرِيقَةُ الـ~ دَةُ дедуктив йўл (метод)

– تَدَلُّلٌ таннозлик, ишвагарлик, қичиқлик; ~ فِي таннозлик билан, ишва билан, ғамза, қичиқ билан

– تَدْلِيلٌ 1) исботлаш, асослаш, далиллаш; далил, исбот, асос; 2) тантиқлик, инжиқлик, талтайганлик; эркалатиш

– تَدْلِيلاَتٌ кўп. далиллар, исботлар, асослар

– دَالٌّ 1. кўрсатувчи; 2. кўрсаткич

– دَالَّةٌ[1] 1) одобсизлик, бетакаллуфлик, сурбетлик, бетакаллуф муносабат; ~ بِ такаллуфсизлик билан; 2) яқин ошначилик, яқин танишлик; 3) сўзлаш. суянчиқ, ҳомий

– دَالَّةٌ[2] кўп. اتٌ َ, دَوَالٌّ мат. функция (бирор миқдорнинг ўзгариши натижасида ўзгарувчи бошқа миқдор); الْجَبْرِيَّةُ الـ~ алгебраик функция; جَامَا ~ гамма-функция

– دَلٌّ, دَلَالٌ 1) таннозлик, ишвагарлик, қичиқлик, ноз-карашма, қилиқдорлик; فِي ~ танноз, ишвагарлик билан; юмшоқлик, майинлик, мулойимлик билан

– دَلَّالٌ 1) жарчи, удайчи, хабарчи; 2) даллол; 3) аукциончи, кимощди савдоси олиб борувчи ваколатли киши

– دَلَّالَةٌ кўп. اتٌ َ ўртачи аёл

– دَلَالَةٌ[1] 1) далолат, кўрсатма, кўрсатиш;

2) далил. исбот, асос; لا ~ ولا صَرَاحَةَ на очиқ-ойдин эмас, на исботли эмас

– دَلَالَةٌ[2] *кўп.* دَلَائِلُ 1) белги; تَدُلُّ الدَّلَائِلُ عَلَى ... أَنَّ ҳамма белгилар шуни кўрсатаётирки, ...; 2) аломат, индекс; الـ~ الرَّقْمِيَّةُ рақамли индекс; 3) (*сўздаги*) маъно, мазмун; عَمِيقُ الـ~ (شَدِيدُ) кўп маъноли, чуқур маъноли

– دِلَالَةٌ 1) даллоллик учун тақдирлаш; ширинкома, даллоллик (воситачилик) ҳақи; 2) аукцион, кимошди савдоси; بَيْعٌ بِطَرِيقِ الـ~ аукционда (кимошдида) сотиш; 3) даллоллик, воситачилик

– دَلِيلٌ[1] *кўп.* أَدِلَّةٌ, دَلَائِلُ 1) далил, белги, ишорат; عَلَى مَا تَدُلُّ عَلَيْهِ كُلُّ الدَّلَائِلِ бу далилларга (белгиларга) қараганда; 2) кўрсаткич; аломат, белги, индекс; 3) далил, исбот, асос; أَقَامَ بِـ~ исботламоқ, асос келтирмоқ, далилламоқ; وَ هَذَا بِـ~ أَنَّ ... бу шуни кўрсатяптики, ...; 4) жиноят аломати

– دَلِيلٌ[2] *кўп.* أَدِلَّاءُ 1) йўл кўрсатиб борувчи; гид (*сайёҳларга тушунтиришлар берувчи киши*); кузатувчи, бошлаб борадиган одам; боцман (*кемаларда ҳўжалик бўйича кичик командир*); 2) йўл кўрсаткичи (*йўллар ҳақидаги маълумотнома*); الـ~ الهَاتِفِ телефон маълумотномаси (справочниги); ~ مِصْرَ Миср ҳақидаги маълумотнома (справочник)

– مُدِلٌّ кўркмас, довюрак, жасур

– مُدَلَّلٌ тантиқ, инжиқ, талтайган

– مَدْلُولٌ *кўп.* مَدَالِيلُ, ـاتٌ : маъно, мазмун; لَهُ رَمْزِيٌّ ~ унинг рамзий маъноси бор

دُلْبٌ *кўп.* دُلْبَاتٌ чинор, платан

– مَدْلَبَةٌ чинорзор, чинорлар кўп экилган жой

دَلْبُوثٌ декоратив ўсимликлардан бири

دِلْتَا дельта (*дарёнинг тармоқланган мансаби*); النِّيلِ ~ Нил дельтаси

دِلَاثٌ *кўп.* دُلْثٌ, دُلُثٌ тез, тезкор, экспресс; ~ رَجُلٌ тезюрар одам; ~ نَاقَةٌ тезюрар туя

I **دَلَجَ** (*у, и*) دُلُوجٌ ботириб олмоқ (*мас., қудуқдан сувни*) IV أَدْلَجَ тунда йўлга тушмоқ; VIII اِدَّلَجَ тун охирида йўлга тушмоқ

– دَلَجٌ туннинг сўнгги қисми

– دَلَجَانٌ = دَلَجٌ

– دَلْجَةٌ = دَلَجٌ

– دَوْلَجٌ ваҳший ҳайвонларнинг ини

– مُدْلِجٌ 1) *эск.* тунда сайр қилувчи; Мудлиж (*канъоний уруғлардан бирининг номи*)

– مِدْلَجَةٌ *кўп.* مَدَالِجُ челак, пақир; ~ اللَّبَنِ қопқоқли кўзача, кўза, сут бидони

دُلُوجٌ *кўп.* دُلْجٌ серёмғир булут

دَلْدَلَ 1) осилтирмоқ, осилтириб туширмоқ; туширмоқ; 2) осиб қўймоқ, илиб қўймоқ; 3) юрганда бошни ёки бошқа аъзоларни силкитиб юрмоқ; تَدَلْدَلَ 1) осилиб турмоқ, осилмоқ; сўлжаймоқ, силқимоқ; 2) тебранмоқ, дирилламоқ

– دُلْدُولٌ *кўп.* دَلَادِيلُ *зоол.* жайра

– دُلْدُولَةٌ илгак, илмоқ

(دلس) II دَلَّسَ алдамоқ; қалбакилаштирмоқ, сохталаштирмоқ; فِي الْبَيْعِ ~ товар (мол) нинг нуқсонини харидордан яширмоқ (*савдода*); III دَالَسَ алдамоқ; V تَدَلَّسَ : الطَّعَامَ ~ овқатни оз-оздан емоқ, овқатни чимчиб емоқ

– تَدْلِيسٌ алдамчилик, товламачилик, фирибгарлик; بِالـ~ алдамчилик билан, алдамчилик қилиб

– تَدْلِيسِيٌّ муттаҳамликдан (қаллобликдан) иборат бўлган

– دَلْسٌ *кўп.* أَدْلَاسٌ кеч ёзда барг ёзадиган ўсимлик

– دَلْسٌ[2] қоронғулик, зулмат

– دُلْسَةٌ = دَلْسٌ

– مُدَلَّسٌ ясама, сохта, қалбаки

– مُدَلِّسٌ 1. алдамчи, фирибгар, қаллоб, ёлғончи; ~ إِفْلَاسٍ қасддан синдириш (банкрот қилиш); 2. алдамчи, алдоқчи

II دَلَّصَ силлиқламоқ, ялтиратмоқ; السَّيْلُ ~ الحَجَرَ сел тошларни силлиқ қилиб қўйди; ~ الجَبِينَ пешонадаги тукларни юлмоқ; VII اِنْدَلَصَ (*н.дир*) қўлидан тушиб кетмоқ

– دِلَاصٌ ялтироқ, юмшоқ; ~ دِرْعٌ ялтироқ ва юмшоқ совут

– دِلَاصَةٌ зарҳаллаш

I **دَلَظَ** (*и*) دَلْظًا кўкрагидан итармоқ; فِي سَيْرِهِ ~ шошилинч ўтиб кетмоқ

I **دَلَعَ** (*а*) دَلْعٌ (*тилни*) чиқармоқ; 2) эркаламоқ, суймоқ; II دَلَّعَ 1) эркалатмоқ, паҳпаҳлаб ўстирмоқ, нозик қилиб юбормоқ; 2) ёмон тарбияламоқ, бузмоқ; IV أَدْلَعَ (*тилни*) чиқармоқ; ◊ النَّفْسَ ~ кунгилни айнитмоқ, беҳуд қилмоқ; V تَدَلَّعَ 1) эрка (тантиқ) бўлиб кетмоқ; 2) қайсар бўлмоқ; VII اِنْدَلَعَ 1) чиқарилган (осилган) бўлмоқ (*тил ҳақида*); 2) ловулламоқ, алангаланмоқ (*олов ҳақида*); 3) ёмон тарбияланган бўлмоқ; эрка (тантиқ) бўлмоқ

– تَدَلُّعٌ 1) тантиқлик, талтайганлик; қайсарлик, инжиқлик; 2) таннозлик, ишвагарлик

– دُلَّاعٌ, دَلَّاعٌ *жам.* тарвузлар (*Марокашда*)

– دَلْعٌ 1) таннозлик, ишвагарлик, қичиқлик; 2) эркалаш, суйиш; اسْمُ الـ~ эркалатиб айтилган исм; ҳазиллашиб ишлатилган лақаб

– دَلْعٌ таъмсиз, мазасиз, ёқимсиз, бемаза; қўланса

– دَلُوعٌ[1] 1) тантиқ, инжиқ, талтайган; 2) танноз, ишвали

– دَلُوعٌ[2] *кўп.* دَلَائِعُ 1) кенг йўл; 2) осон йўл

– دَلِيعٌ *кўп.* دَلَائِعُ = دَلُوعٌ[2]

– مُدَلَّعٌ нозик, эрка, талтайиб кетган

دَلْعَسٌ = دُلَاعِسٌ

– دَلْعَسٌ = دِلْعَاسٌ

– دَلْعَسٌ *ёки* دِلْعَسٌ миниладиган туя

– دَلْعَسٌ = دِلْعَوْسٌ

دِلْغَانٌ лой, гил, тупроқ

I **دَلَفَ** (*и*) دُلُوفٌ, دَلَفَانٌ 1) майда қадам ташлаб юрмоқ, бедана юриш қилмоқ; астасекин ҳаракатланмоқ (*мас., автомобилда*); 2) (*бирор к. га*) ҳурмат билан яқинлашмоқ (إِلَى); 3) (*бирор ерга*) етиб келмоқ, бормоқ (إِلَى);4) (*тарновдан*) оқмоқ, қуйилмоқ; VII اِنْدَلَفَ (*к. нингдир*) олдига кирмоқ (إِلَى)

– دَالِفٌ *кўп.* دُلُفٌ *ёки* دَالِفَةٌ *кўп.* دَوَالِفُ рикошет (*отилган тош, ўқ кабиларнинг теккан жойидан сапчиб, сакраб нари кетиши*)

دَرْفَلَ = دَلْفَنَ

– مُدَلْفَنَاتٌ *кўп.* прокат, прокатка йўли билан ясалган нарса, металл

– دُلْفِينٌ *кўп.* دَلَافِينُ дельфин; رُوسِيٌّ ~ бакрабалиқ, бикри, осётр

I **دَلَقَ** (*у*) دَلْقٌ 1) (*қилични*) суғирмоқ, чиқармоқ, яланғочламоқ; 2) қуймоқ, тўкмоқ, оқизмоқ; ағдармоқ; (*мас., унни қопга*) солмоқ; عَلَيْهِ سَطْلًا مِنَ الْمَاءِ الْبَارِدِ ~ бирор ким устига бир сатил совуқ сув қуйиб юбормоқ; VII اِنْدَلَقَ 1) қуйилмоқ, тўкилмоқ; (*қопга*) солинмоқ (*мас., ун*); 2) бошқалардан ажралиб турмоқ, ажралиб чиқиб турмоқ; VII اِنْدَلَقَ (*турган ёки ўтирган ўрнидан*) чиқмоқ; السَّيْلُ عَلَيْهِ ~ сел унинг устига ёпирилиб келди

– دَالِقٌ = دَلُوقٌ

– دَلُوقٌ = دَلْقٌ

– دَلُوقٌ : ~ سَيْفٌ қинидан осон чиқадиган қилич; ~ غَارَةٌ шиддатли босқин; ~ نَاقَةٌ қариб тишлари тушган туя

– دَلْقٌ сувсар

I (دلك) **دَلَكَ**[1] (*у*) دَلْكٌ ишқаламоқ, суркамоқ; ишқалаб ёдирмоқ (*мас., бадангa*); دَلَكَ[2] (*у*) دُلُوكٌ ботишга яқинлашмоқ, ботмоқ (*қуёш ҳақида*); II دَلَّكَ массаж қилмоқ, силамоқ, уқаламоқ; V تَدَلَّكَ баданни ишқаламоқ (*ювинганда*)

– تَدْلِيكٌ массаж, силаш, уқалаш; قَاعَةُ الـ~

массаж хонаси

– دَلَّاكٌ массаж қилувчи киши, массажист, силовчи, уқаловчи

– دلاكة массажистлик касби

–دَلَكٌ мўртлик, мўртликдан қирсиллашлик; ~ في رُكْبَتِه унинг тиззаси қирсиллайди

– دَلُوكٌ баданга суркаладиган мой, малҳам

– دُلُوكٌ қуёшнинг ботиши;أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ *қур.* сиз намозингизни қуёш оғишидан тун қоронғусигача мукаммал адо этинг

–دليكٌ шамол тўзғитадиган тупроқ, чанг-тўзон

– مُدَلِّكٌ массажист, силовчи, уқаловчи

– مُدَلِّكَةٌ массажчи (силовчи, уқаловчи) аёл

أَدْلَمُ *мн.* دُلْمَاءُ 1) узун ва қора (*буйин ҳақида*); 2) қоп-қоронғи

–دَيْلَمٌ[1] асли курд бўлган элат

–دَيْلَمٌ[2] 1) чумоли ва кана тўпланган жой; 2) бахтсизлик, фалокат, мусибат; 3) булдуруқ қушнинг нари, эркаги

دَيْلَمِيٌّ дайлам элатига мансуб (*киши*) (*қар.* أَدْيَلَمُ)

دُلَامِصٌ ялтироқ, юмшоқ нарса (دلاص *каби*)

–دُلَامِصٌ = دُلْمِصٌ

(دله) II دَلَّهَ (*севгидан*) ақлдан оздирмоқ; V تَدَلَّهَ ақлдан озмоқ; ақлини еб қўймоқ; إِنَّهَا قَدْ تَدَلَّهَتْ فِي حُبِّهِ у қиз уни ҳаддан ташқари севиб қолди

–دَلَّهٌ ғам ва ҳ.к. лардан ўзни йўқотиш, ақлдан озиш; ~ ذَهَبَ دَمُهُ унинг қони бекорга оқди, унинг қони беҳуда кетди

– مُدَلَّهٌ ҳаддан ташқари севиб қолган

دُلْهَاتٌ = دُلَاهِتٌ

–دُلْهَاتٌ 1) журъатли, баҳодир (*одам*); 2) *зоол.* шер

(دلهم) اِدْلَهَمَّ қоп-қоронғу бўлмоқ (*тун ҳақида*), зимистон бўлмоқ

– دَلْهَمٌ ҳаддан ташқари қоронғу, зимистон

– مُدْلَهِمٌّ = دَلْهَمٌ

دُلْهَاتٌ[1] = دُلْهَمَسٌ

–دُلْهَمَسٌ[2] тим қоронғи кеча

I (دلو) دَلَا (*у*) دَلْوٌ 1) (*челак билан*) ботириб олмоқ; 2) шафоат қилишни сўрамоқ, ҳомийлик қилишни сўрамоқ, тарафини олишни сўрамоқ; II دَلَّى туширмоқ, осилтириб туширмоқ; IV أَدْلَى (*челакни, пақирни*) туширмоқ, (*н. нидир*) пастга туширмоқ (ب); ~ بِنَظَرِهِ لِـ... ...га назар ташламоқ (туширмоқ); ~ بِدَلْوِهِ فِي ... *ёки* ~ بِدَلْوِهِ بَيْنَ الدِّلَاءِ *мажз.* бирор нарсага ўз ҳиссасини қўшмоқ; 2) далил-исботлар келтирмоқ; (*н. биландир*) асосламоқ (ب);3) таклиф қилмоқ, (*н. нидир*) бермоқ (ب); ~ إِلَيْهِ بِمَالٍ мол-дунёни бермоқ, топширмоқ; ~ بِالْاِعْتِرَافَاتِ эътироф қилмоқ; ~ بِحَدِيثِهِ интервью бермоқ; ~ بِرَأْيِهِ ўз фикр-мулоҳазаларини айтмоқ; ~ بِسَبَبِهِ бирор нима сабабини кўрсатмоқ; ~ بِشَهَادَتِهِ (بِأَقْوَالِهِ) кўрсатма бермоқ; ~ بِصَوْتِهِ овоз бермоқ; ~ إِلَيْنَا بِمَا يَأْتِي ... у бизга қуйидагиларни деди: ... V تَدَلَّى 1) осилиб турмоқ, осилиб тушмоқ; 2) пасаймоқ, пасайиб бормоқ (إِلَى)

– إِدْلَاءٌ бериш; ~ بِالشَّهَادَةِ кўрсатма бериш; ~ الرَّأْيِ фикр-мулоҳазаларни айтиш; عَدَمُ الـ~ بِسِرِّهِ сирларни очмаслик

– دَالِيَةٌ *кўп.* دَوَالٍ 1) ток новдаси; 2) суғориш чархпалаги; 3) чархпалак ёрдамида суғориладиган ер бўлаги; 4) *мед.* вена қон томири (кўк томир)нинг кенгайиши

–دَلَاةٌ *кўп.* دِلًى, دَلَوَاتٌ челакча, пақирча, кичкина пақир

–دَلَّايَةٌ *кўп.* اتٌ занжир (*соатдаги*); жевак, жевакча; илмоқ, илгак

– دَلْوٌ *муз. мн. кўп.* دِلَاءٌ 1) челак, пақир; қовға, пастак ёғоч пақир; 2) туянинг белгиси; 3) бахтсизлик, кулфат, офат; ~ بُرْجُ الـ *астр.* Далв буржи; أَدْلَى (أَلْقَى) بِـ~ـهِ فِي ... ...да иштирок этмоқ, ...га ўз ҳиссасини қўшмоқ

– مُتَدَلٍّ *мн.* مُتَدَلِّيَةٌ осилиб турувчи, тушувчи; осма, осилиб турадиган, муаллақ

– دَلْوَقْتَ *халқ.* энди, ҳозир

(دلى) V تَدَلَّى (*к.гадир*) яқин бўлмоқ, яқинлашмоқ (ب)

I دَمَّ[1] (*а/у*) دَمٌّ 1) бўямоқ; (*н. биландир*) чапламоқ (ب); 2) (*ерни хаскаш билан*) текисламоқ; دَمَّ[2] (*у*) دَمَامَةٌ *эск.*бадбашара, хунук бўлмоқ; II دَمَّمَ чапламоқ; бўямоқ

– دَمٌّ буёқ

– دِمَامٌ 1) *шунингдек:* ~ الْوَجْهِ қизғиш пуштиранг ёғупа (помада); 2) авиация локи

– دَمَامَةٌ хунуклик, бадбашаралик

–دُمَّةٌ *кўп.* دُمَمٌ тариқат, йўл, услуб

–دِمَّةٌ қўйхона, оғил

– دَمِيمٌ *кўп.* دِمَامٌ 1. жуда хунук, бадбашара; 2. жуда паст бўйли (ўта пакана) одам

– مِدَمَّةٌ *кўп.* اتٌ хаскаш

— مَدْمُومٌ 1) қизил рангдаги; бўялган, чапланган 2) ўта семиз (ҳайвон)

I دَمُثَ (*у*) دَمَاثَةٌ юмшоқ бўлмоқ, ювош бўлмоқ; гапга кўнадиган бўлмоқ; دَمَثَ (а) دَمَثٌ , دَمَاثَةٌ = دَمُثَ; II دَمَّثَ юмшатмоқ, тинчитмоқ

– دَمَاثَةٌ ювошлик, беозорлик, мўминлик, ройишлилик; ~ الْأَخْلَاقِ беозор характер, юмшоқ феъл

–دَمَثٌ *кўп.* دِمَاثٌ юмшоқ қумлоқ жой

–دَمِثٌ *эск.* текис, юмшоқ

I دَمَجَ (*у*) دُمُوجٌ (*қаергадир, н. гадир*) киритилган (кирган) бўлмоқ (فِي); IV أَدْمَجَ 1) (*қаергадир, н. гадир*) киритмоқ, қўшиб қўймоқ, қўшмоқ (فِي); 2) (*н. нидир*) мустаҳкам (чидамли) қилмоқ; 3) бирлаштирмоқ, бирга қўшмоқ; ассимиляция қилмоқ, аралаштириб, бирлаштириб юбормоқ; 4) кийимга ўрамоқ, кийимнинг орасига олмоқ; 5) *эск.* бурилмоқ; VI تَدَامَجَ ўзаро бир-бирига ёрдам бермоқ, бир-бирини қўлламоқ; VII اِنْدَمَجَ 1) киритилган бўлмоқ, қўшилган бўлмоқ, (*қаергадир, н. гадир*) қўшилмоқ, аралашмоқ (فِي); 2) яхши мосланган бўлмоқ, яхши мувофиқлаштирилган бўлмоқ; 3) бирлашмоқ, бирга қўшилмоқ; ассимиляция бўлмоқ; 4) аралашмоқ, қўшилмоқ; VIII اِدَّمَجَ = VII

– إِدْمَاجٌ 1) (*таркибга*) қўшиш, киритиш; 2) ассимиляция

– اِنْدِمَاجٌ таркибга кириш (қўшилиш); бирлашиш, аралашиш

– اِنْدِمَاجِيٌّ бирлашиш (аралашиш) га оид; وَحْدَةٌ ~ـةٌ аралашиш (бирлашиш) натижасида юзага келган бутунлик (яхлитлик)

–دَامِجٌ қоронғи; ~ لَيْلٌ қоронғи кеча

–دُمَاجٌ маҳкам, мустаҳкам, зич

– دَمَجَانَةٌ *кўп.* اتٌ атрофи похол, четан билан тўқилган (*шиша*) идиш

– مُدْمَجٌ[1] 1) зич, ихчам, ғуж; 2) *эск.* яхши шаклланган; 3) *эск.* ўткир (найза); 4) *эск.* думалоқ (*кўза*)

— مُدْمَجٌ[2] ўқ, камоннинг ўқи

الدَّمَدِيرُ *ат.от, мз.* Ад-Дамадир (Дмитрий)

دَمْدَمَ 1) минғирламоқ, жаврамоқ, ғўлдирамоқ, тушуниб бўлмайдиган тарзда сўзламоқ; (*к. нидир*) койимоқ, уришмоқ, танбеҳ бермоқ (عَلَيْهِ); 2) гулдирамоқ, гумбирламоқ, қалдирамоқ; 3) ҳалок қилмоқ, йўқ қилиб юбормоқ (عَلَى) 4) ерга ёпиштирмоқ; ер билан битта қилмоқ; فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ илоҳлари уларни йўқ қилди

– دَمْدَمَةٌ 1) минғирлаш, жавраш, ғўлдираш; 2) момақалдироқ, гумбирлаган овоз; гумбирлаш

I دَمَرَ (*у*) دَمَارٌ 1) йўқ бўлмоқ, битмоқ, қирилиб кетмоқ, ҳалок бўлмоқ; бузилиб кетмоқ, емирилмоқ, вайрон бўлмоқ; 2) берухсат кирмоқ; II دَمَّرَ йўқ қилмоқ, қириб юбормоқ, ҳалок этмоқ, вайрон қилмоқ, бузмоқ; хароб қилмоқ, вайрон-талқон қилмоқ

– تَدْمِيرٌ йўқотиш, битириш, қириб юбориш,

ҳалок қилиш, вайрон қилиш, бузиш

– تَدْمِيرِيٌّ вайрон қиладиган; вайрон қилувчи

– دَمَارٌ ҳалок (нобуд) бўлиш, ҳалокат; хонавайрон бўлиш, хароб бўлиш, вайрон бўлиш

– دَمَّرٌ даммар смоласи (елими)

– دُمُورٌ даммур (*арзон газлама тури*)

– دَمِيرَةٌ (*Нил дарёсининг*) тошиш даври

– دُمَيْرَى думайра (*қовун нави*)

– مُدَمِّرٌ 1. вайрон қиладиган, емирадиган; 2. вайрон қилувчи, емирув чи, бузувчи, хароб қилувчи; مُدَمِّرُو آثَارِ الْحَضَارَةِ вандаллар (*Рим империясининг бир қисмини босиб олиб, уни ваҳшийларча вайрон қилган қадимги герман қабиласи, бу ерда кўч.м.*)

– مُدَمِّرَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) қирувчи (*самолёт*); 2) эскадра миноносеци (*торпедалар билан қуролланган ҳарбий кема*)

I (دمس) دَمَسَ[1] (*у*) دَمْسٌ қўшиб қўймоқ; 2) яширмоқ, беркитмоқ; دَمَسَ[2] (*и*) دُمُوسٌ қоп-қоронғу бўлмоқ; қуюқлашмоқ (*қоронғулик ҳақида*); II دَمَّسَ 1) кўмиб қўймоқ; 2) яширмоқ, бекитмоқ; 3) қайнатмоқ, пиширмоқ, дамлаб (димлаб) пиширмоқ; ёпмоқ

– أُدْمُوسٌ қоронғи

– دَامِسٌ[1] қоп-қоронғу; ~(حَلَكٌ) ظَلَامٌ тим қороғулик, зимистон

– دَامِسٌ[2] *кўп.* دُمْسٌ: أُمُورٌ دُمْسٌ буюк ишлар, улуғ ишлар

— دَمَاسَةٌ қоронғулик

دَمْسٌ *эск.* яшириш; аниқланмаган шакл (*узоқдан қаралганда*), шарпа

– دِمْسٌ кул

– دِمَاسٌ *кўп.* دَيَامِيسُ 1) ерости қамоқхонаси, зиндон; 2) ертўла; 3) ер остидаги сағана (*дахма*)

– مُدَمَّسٌ қайнатилган, пиширилган; ~ فُولٌ пиширилган (қайнатилган) ловия, мудаммас (*овқат номи*)

دِمَشْقِيٌّ 1. Дамашққа оид; 2. Дамашқ кишиси

أَدْمَصُ *мн.* دُمْصٌ *кўп.* دُمْصٌ 1) сочи сийрак одам; 2) қошининг учи сийраклашиб, бош қисми қуюқ бўлган одам

I دَمَعَ (*а*) دَمْعٌ, دَمَعَانٌ кўз ёши тўкмоқ; ~تِ الْعَيْنُ кўздан ёш қуйилди (тўкилди); II دَمَّعَ йиғламоқ

–دَامِعَةٌ *кўп.* دَوَامِعُ *эск.* ёшли (ёш оқаётган) кўз

– دَمَّاعٌ йиғлоқи, йиғлоқиликка оид

دُمَّاعٌ 1) қарилик ёки касаллик натижасида кўздан оқадиган сув (ёш); 2) кесилган новдадан чиқадиган сув

– دَمْعٌ *жам. кўп.* دُمُوعٌ кўз ёши; دُمُوعُ الرِّيَاءِ ёлғон йиғи, шайтон йиғи

– دَمَّاعٌ = دَمُوعٌ, دَمِعٌ

– دَمْعَةٌ кўз ёши, ёш

– دُمْعَةٌ сердак, зиравор, қайла, соус

– مَدْمَعٌ *кўп.* مَدَامِعُ 1) *анат.* ёш (*кўз ёши*) йўли; кўз бези; 2) кўз ёши; 3) *кўп.* кўз ёши оқиб чиқадиган кўз бурчаги

I دَمَغَ (*у*) دَمْغٌ 1) бошга урмоқ; майдаламоқ, янчмоқ; йўқ қилмоқ, қириб ташламоқ, нобуд қилмоқ; 2) асоссиз эканлигини исботламоқ (*мас., далиллар билан*); 3) тамғаламоқ, муҳр босмоқ; 4) проба (тамға) қўймоқ; 5) *эск.* енгмоқ; пастга урмоқ; VII اِنْدَمَغَ лаънатланган бўлмоқ; ~ بِعَارِ الْعَدَاءِ لـ... у худди душмандек лаънатланган эди

– دَامِغٌ ишончли, рад этиб бўлмайдиган (*мас., далиллар*); حُجَّةٌ ~ةٌ ишончли асос; الْحَقِيقَةُ الـ~ةُ рад этиб бўлмайдиган ҳақиқат

–دَمَّاغٌ *эск.* бошни янчувчи, бошни ёрувчи

– دِمَاغٌ *кўп.* أَدْمِغَةٌ 1) бош мия; أُمُّ الـ~ бош мия пардаси; نَزْفٌ فِي الـ~ мияга қон қуйилиши; التِّهَابُ الـ~ энцефалит (*бош миянинг яллиғланиши*); 2) бош мия

– دِمَاغِيٌّ мияга оид; سَكْتَةٌ ~ةٌ *ёки* احْتِقَانٌ ~ мияга қон қуйилиши

– دَمْغَةٌ *кўп.* دَمَغَاتٌ 1) тамға, муҳр; белги, аломат; رُسُومُ الـ~ давлат йиғими, муҳр ҳақи; قَانُونُ الـ~ давлат йиғими (муҳр ҳақи) тўғрисида қонун; وَرَقُ الـ~ гербли варақа; 2) проба (*анализ учун олинган*) намуна; (*қиммат баҳо металларнинг*) проба тамғаси

– مَدْمُوغَاتٌ *кўп.* тамға урилган маркалар (*почтадаги*)

I دَمَقَ (у) دُمُوقٌ (*к: нингдир олдига*) рухсатсиз кирмоқ (عَلَى); VII اِنْدَمَقَ 1) чиқмоқ; 2) عَلَيْهِ ~ (*к.нингдир олдига*) рухсатсиз кирмоқ

–دَمَقٌ қор аралаш эсадиган кучли шамол

دَمْقَرَطَ демократлаштирмоқ, демократия асосида қайта қурмоқ

– دَمْقَرَطَةٌ демократизация, демократлаштириш, демократлашиш

دَمَقْسٌ хом ипак

I دَمَكَ (*у*) دَمْكٌ айлантирмоқ, бурамоқ, сиқиб бурамоқ

–دَامِكَةٌ *кўп.* دَوَامِكُ кулфат, бахтсизлик

–دَمُوكٌ тезюрар, тезов, тезкор; ~ رَحًى тез айланадиган тегирмон

– مِدْمَاكٌ *кўп.* مَدَامِيكُ 1) қатлам, қават, қатор; 2) бинокорлар ва дурадгорлар ишлатадиган пишиқ ип

– مُدْمَكٌ зич, қалин

–مِدْمَكٌ *кўп.* مَدَامِكُ жўва, хамирни ёйиш асбоби

– مُدْمُوكٌ = مَدْمُوكٌ

دَمَكْمَكٌ кучли, қувватли, шиддатли

I (دمل) دَمَلَ (*у*) دَمْلٌ гўнгламоқ, гўнг солмоқ; دَمِلَ (*а*) دَمَلٌ битмоқ (*яра ҳақида*); V تَدَمَّلَ гўнг солиб қайта ишланмоқ (*дала ҳақида*); VII اِنْدَمَلَ ямоқ (чандиқ) қолдириб битмоқ

– دُمَّلٌ *кўп.* دَمَامِلُ чипқон; яллиғланган ғудда, бўжама; ҳуснбузар; говмичча

دُمْلُجٌ *кўп.* دَمَالِجُ (*тирсакдан юқорига тақиладиган*) билакузук

– مُدَمْلَجٌ шиша бутилкасимон тегарак

دَمْلَقَ силлиқламоқ, сайқал бермоқ,

دُمْلُوكٌ думалоқ силлиқ тош

I دَمَنَ (*у*) دَمْنٌ гўнгламоқ, ўғитламоқ; IV أَدْمَنَ (*н. гадир*) берилмоқ, берилиб кетмоқ (عَلَى, بِ); (*н. билан*) доимо шуғулланмоқ (عَلَى, بِ)

– إِدْمَانٌ (*бирор н. га*) қизиқиш, ишқибозлик, майл, иштиёқ; ~عَلَى الشُّكْرِ (الْكُحُولِ) алкоголизм (*майпарастлик касаллиги*)

– دَمَنٌ, دِمَنٌ гўнг, ўғит; خَضْرَاءُ الدِّمَنِ гўнг қўнғиз

– دُمَانٌ *қар.* دُومَانٌ

–دِمْنٌ, دِمَانٌ = دَمْنٌ

– دِمْنَةٌ[1] *кўп.* دِمَنٌ маълум муддат яшаб, кўчиб кетганларидан сўнг одамлардан қолган ҳаёт изи, олдинги яшаш жойи қолдиқлари

–دِمْنَةٌ[2] *кўп.* دِمَنٌ, دِمْنٌ кўнгилнинг энг тўрида қадимдан қолган кек, адоват; ~ فِي قَلْبِهِ унинг эскидан кеки бор

– مُدْمِنٌ (*бирор н. га*) ишқибоз, қизиқувчи, берилган; ~ التَّدْخِينِ ашаддий кашанда; ~ الْكُحُولِ ашаддий алкогол, майпараст, ичувчи

I دَمِيَ (*а*) دَمًى қонаб турмоқ, қон кетмоқ; II دَمَّى қон кетишига сабаб бўлмоқ, қонатмоқ; IV أَدْمَى = II; ~ أَحَاسِيسَهُ الْوَطَنِيَّةَ кимнингдир ватанпарварлик туйғуларига тегиб кетмоқ (жароҳатламоқ)

– اسْتَدْمَاءٌ қон пайдо бўлиш

– دَامٍ *мн.* دَامِيَةٌ 1) қонга оид, қонли; ~ جُرْحٌ қонли яра; الْإِرْهَابُ الدَّامِي қонли террор; 2) кўп қон тўкиладиган

– دَمٌ *кўп.* دِمَاءٌ қон; الـ~ الْأَزْرَقُ *ёки* الـ~ الْوَرِيدِيُّ *ёки* الـ~ الْأَسْوَدُ вена (қўктомир) қони; الـ~ الْأَحْمَرُ а) артерия қони; б) мен-струация (ҳайз) қони; الـ~ الشَّرْيَانِيُّ артерия қони; ضَرْبَةُ الـ~ аполепсия, сакта (*мияга қон қуйилиши ёки мия қон томирларининг беркилиши натижасида ҳушдан кетиш ёки фалаж бўлиш*); فَقْرُ الـ~ анемия, камқонлилик; مُعْطِي الـ~ анемияга оид, камқонликка оид; وَلِيُّ الـ~ донор (*қон берувчи*); وُلِدَ الـ~ ўлдирилган кишининг энг яқин кишиси, қариндоши,

хунталаб қасоскор; الْغَزَالِ ~ ёки الأَخَوَيْنِ ~ а) илондарахт (*субтропик минтақаларда ўсадиган бутасимон ёки дарахтсимон қалин баргли доимий яшил ўсимлик*); б) илондарахт елими; شَجَرَةُ الـ~ *бот.* қизил (чувалчангсимон) илдиз; حَجَرُ الـ~ *мин.* гематит (қизил темир рудаси); ◊ خَفِيفُ الـ~ а) қувноқ, серғайрат; б) илтифотли, назокатли; ёқимтой, хушбичим; ثَقِيلُ الـ~ а) шалвираган, лапашанг; б) ёқимсиз, бадбўй

– دَمَوِيٌّ 1) қонли, қонга оид; الْمَجَارِي الـ~ةُ қон томирлари; 2) қони оқиб турган; қонли (*жанг ҳақида*); ~ غَيْرُ қонсиз; ~ انْقِلَابٌ غَيْرُ қонсиз (қон тўкмасдан) амалга оширилган инқилоб: ◊ الْمِزَاجِ ~ а) сангвиник, қизиққон, питрак, серҳаракат, серғайрат; б) тез таъсирланадиган одам

– دَمَوِيَّةٌ аполепсия, сакта (*мияга қон қуйилиб, фалаж бўлиш*)

– دَمَوِيٌّ = دَمِيٌّ

– دُمْيَةٌ *кўп.* دُمًى, اتٌ : 1) тасвир, картина, расм, суврат; 2) санам, манот (*мажусийларда*), бут; 3) ҳайкал; صِنَاعَةُ الدُّمَى الشَّمْعِيَّةِ мумдан шакллар ишлаш саноати; 4) манекен (*кийимларни намойиш қилиш ёки ўлчаб кўриш учун гавда қолипи*); رَجُلُ ~ одам манекени; 5) қўғирчоқ; *шунингдек:* الـ~ الْمُتَحَرِّكَةُ ҳаракатланадиган (ўйинчи) қўғирчоқ; تِيَاتْرُو لِلدُّمَى қўғирчоқ театри; حُكُومَةُ الدُّمَى қўғирчоқ ҳукумат

— مُدَمًّى 1) қонга беланган ўқ, қон теккан ўқ; 2) тўқ қизил рангли от

دِمْيَاطِيٌّ *кўп.* دَمَايِطَةٌ 1. Думётга оид; 2. Думёт фуқароси

I دَنَّ[1] (*а/у*) دَنِينٌ, دَنٌّ ғувилламоқ, ғунғилламоқ, визилламоқ; دَنَّ[2] (а) دَنٌّ мункайган бўлмоқ, энгашиб қолган бўлмоқ; энгашиб қолмоқ; II دَنَّنَ = I

أَدَنُّ *мн.* دُنٌّ *кўп.* دُنٌّ бели букик, бели букчайган

– دَنٌّ *кўп.* دِنَانٌ 1) (*вино сақланадиган*) катта кўза (хум); 2) бочка

– دَنٌّ *халқ.* = تَنٌّ

I (دنأ) دَنَأَ (а) دَنَاءَةٌ пасткаш бўлмоқ, қабиҳ (ярамас) бўлмоқ; دَنُؤَ (у) دُنُوءَةٌ = دَنَأَ ; دَنِئَ (а) دَنَأً гардани олдинга туртиб чиққан бўлмоқ

–أَدْنَأُ *мн.* دَنْأَى гардани олдинга туртиб чиққан *(одам)*

– دَنَاءَةٌ пасткашлик, разиллик, қабиҳлик, ярамаслик

– دَنِيءٌ *кўп.* أَدْنِيَاءُ разил, пасткаш, қабиҳ; паст, тубан

–دَنِيئَةٌ айб, нуқсон, камчилик *эск.* пасткашлик; разилона қилинган иш

دَنَّبَ = دَنَّأَ

–دَنَّبَ паст бўйли одам

–دَنَّبَ = دَنَّأَ

دَنْتَلًا тўр (*матоларга солинган*), кружева

– مُدَنْتَلٌ тўр қилиб тикилган; тўр (*кружева*) га оид

– دَنْجٌ *шунингдек:* عِيدُ الـ~ *дин.* чўқинтириш, христиан динига киритиш байрами

دَنْجَى دَنْجَةٌ (*шунингдек:* حُمَّى الـ~) данге (Африка) безгаги

دُنْجُلٌ *кўп.* دَنَاجِلُ ўқ (*мас., икки ғилдиракни бирлаштириб турадиган*): صَنَادِيقُ الدَّنَاجِلِ *т.-й.* вагон, локомотив ғилдиракларининг гупчаги; أَمَامِيٌّ ~ олдинги ўқ; خَلْفِيٌّ ~ орқа ўқ

(دنخ) II دَنَّخَ бўйсундирмоқ, бўйнини эгмоқ; ҳўрламоқ, пастга урмоқ

دَنْدٌ *зоол.* кротон (*ер остида яшайдиган сут эмизувчи жонивор*)

دُنْدُرْمَةٌ музқаймоқ, мороженое, дўндурма

دَنْدَشَ 1) жирингламоқ, жарангламоқ; 2) қимматбаҳо шақилдоқлар билан безамоқ

– دَنْدَشَةٌ 1) жиринглаш, жаранглаш; 2) қимматбаҳо шақилдоқлар билан безаш

دَنْدَنَ 1) гувилламоқ, ғўнғилламоқ, визилламоқ; 2) паст овоз билан айтмоқ, ярим овоз билан айтмоқ, минғиллаб (паст овоз билан) айтмоқ; 3) тушуниб бўлмайдиган тарзда сўзламоқ; ғудурламоқ, ғудур-ғудур қилмоқ (*одам ҳақида*)

– دَنْدَنٌ[1] гувиллаш, ғовур-ғувур (*овоз*)

–دَنْدَنٌ[2] қуриб қорайиб қолган ўт

– دَنْدَنَةٌ[2] 1) ғувиллаш, гувиллаш, висиллаш; 2) паст овозда айтиш, минғиллаб айтиш

دَنْدُونٌ курка (*нари, хўрози*); لَحْمُ الـ~ курка гўшти

دَنْدِيٌّ *кўп.* دَنَادِيُّ курка (*нари, хўрози*)

(دنر) II دَنَّرَ 1) (*танга, пул*) зарб қилмоқ; 2) وَجْهُهُ ~ унинг юзи яшнаб кетди, порлади

– دِينَارٌ *кўп.* دَنَانِيرُ, اتٌ : 1) динор (*а/ қадимги олтин танга; б/ Ирок, Қувайт, Иордания, Тунис, Ливия мамлакатларининг асосий пул бирлиги*);2) *кўп.* пул, ақча; حَشِيشَةُ الـ~ *бот.* қулмоқ, хмел (*тутгуллилар оиласига мансуб кўп йиллик чирмашиб ўсадиган ўсимлик*)

I دَنِسَ (а) دَنَسٌ 1) ифлосланган бўлмоқ, кир бўлмоқ; 2) таҳқирланган бўлмоқ, хор бўлмоқ; II دَنَّسَ 1) ифлос қилмоқ, булғамоқ, кир қилмоқ; 2) ҳаром қилмоқ, мурдор қилмоқ; таҳқирламоқ, ҳўрламоқ; الْعِرْضَ ~ шарманда қилмоқ, бадном қилмоқ, номини булғамоқ; V تَدَنَّسَ 1) ифлос бўлмоқ, булғанмоқ, кир бўлмоқ; 2) таҳқирланмоқ, ҳўрланмоқ

– تَدْنِيسٌ 1) ифлосланиш, булғаниш, кир бўлиш; 2) таҳқирланиш, ҳўрланиш; булғаш, бузиш, оёқости қилиш

– دَنَاسَةٌ 1) кир, ифлослик; 2) ифлосланганлик, булғанганлик

– دَنَسٌ *кўп.* أَدْنَاسٌ 1) ифлослик, разиллик, нопоклик; 2) ифлосланганлик, булғанганлик

– دَنَسٌ 1) ифлос, кир; 2) ҳаром қилинган, булғанган

I دَنَعَ (а) دَنَعٌ ярамас бўлмоқ, жирканч бўлмоқ, пасткаш бўлмоқ

–دَانِعٌ = دَنِعٌ

–دَنَعٌ, دَنِعٌ ярамас, пасткаш, манфур

–دَنِيعٌ = دَنِعٌ

I دَنَفَ (а) دَنَفٌ қаттиқ (оғир) касал (бемор) бўлмоқ; 2) ботишга яқин бўлмоқ (*қуёш ҳақида*), 3) (*к. гадир, н. гадир*) яқинлашмоқ (مِنْ); IV أَدْنَفَ оғир касал (бетоб) бўлмоқ

– دَنَفٌ *мед.* (*сон ва жинсда ўзгармайди*) кахексия (*ҳаддан ташқари озғинлик, чўп-устухон бўлиб кетиш*)

– دَنِفٌ *1) кўп.* أَدْنَافٌ оғир касал (бетоб); озиб-тўзиб кетган, орик, озғин; 2) тез ботадиган (*қуёш ҳақида*)

(دنق) II دَنَّقَ 1) ўта хасис бўлмоқ; 2) яқинлашмоқ; لِلْمَوْتِ ~ ўлим тўшагида ётмоқ; تِ الشَّمْسُ الْغُرُوبَ ~ қуёш ботиш арафасида

– دَانِقٌ *кўп.* دَوَانِقُ 1) доник (*а/ 1/144 фаддон ёки 29, 172 м2. га тенг бўлган юза* (*майдон*) *ўлчови: б/ 1/6 дирҳамга тенг бўлган пул бирлиги*); 2) майда пул (*танга*); 3) бир дирҳамнинг олтидан бири

دَنْقَسَ кўз қири билан қарамоқ, кўзнинг қири тушиб қолмоқ

دَنَكَ тўқмоқ, таёқ, сўйил

I (دنو) دَنَا (у) دُنُوٌّ яқин бўлмоқ, яқинлашмоқ, (*бирор к. ёки н. нинг*) яқинига, олдига келмоқ (مِنْ, لِ); دَنِيَ (а) دَنَايَةٌ (*сол.* دَنَأَ) паст бўлмоқ, пакана бўлмоқ; II دَنَّى яқинлаштирмоқ; олиб бормоқ *ёки* олиб келмоқ, яқинига келтирмоқ, ёнига келтирмоқ; III دَانَى 1) (*бирор н. га*) яқин бўлмоқ;2) яқинлаш (тир) ишга ҳаракат қилмоқ, яқинлаш (тир) моқ; 3) рақобат қилмоқ, баҳслашмоқ; тенглашмоқ; لَا يُدَانَى энг биринчи, энг яхши, энг мукаммал, ҳеч ким (ҳеч нарса) олдига тушолмайдиган, тенг келолмайдиган; بَيْنَ وَ بَيْنَ ~ солиштирмоқ, тенглаштирмоқ; IV أَدْنَى 1) = II; 2) пастга туширмоқ; V تَدَنَّى 1) оҳиста (аста, секин) яқинлашмоқ; пасаймоқ, озаймоқ; тушмоқ (*нарх-наво ҳақида*); 3) (*маънавий*) тубанлашмоқ, разиллашмоқ; VI تَدَانَى 1) ўзаро (бир-бири билан) яқинлашмоқ; (*бирор*

к. га, н. га) аста-секин яқинлашмоқ (مِنْ); 2) секин-аста озаймоқ; (*бирор н. олдида*) хира тортмоқ, хиралашмоқ (أَمَامَ); X اسْتَدْنَى 1) яқинлаштирмоқ; 2) яқинлашишни сўрамоқ, ўзига чорламоқ (чақирмоқ)

– أَدْنَى *кўп.* أَدَانٍ, أَدْنَوْنَ *мн.* دُنْيَا *кўп.* دُنًى, دُنْيَوَاتٌ 1) яқиндаги, яқин орадаги; مِنْ أَدْنَاهُ إِلَى أَقْصَاهُ бошидан охиригача (у бошдан бу бошгача) الشَّرْقُ الـ Яқин Шарқ; الْمَغْرِبُ الـ Жазоир; 2) кичкина, жажжи; энг кичик, энг оз, минимал; الْحَدُّ الـ минимум, энг оз миқдор; لَمْ يَبْقَ ~ مُوجِبٌ أَنْ ... ...га ҳеч қандай сабаб (асос) қолмади; 3) тубан; الْحَيَوَانَاتُ الدُّنْيَا тубан ҳайвонлар; مَذْكُورٌ أَدْنَاهُ тубанда (қуйида) зикр этиладиган (айтиладиган); 4) паст, пасткаш, тубан, разил

– دَانٍ *мн.* دَانِيَةٌ *кўп.* دُنَاةٌ яқин, қадрдон; يَعْرِفُهُ الْقَاصِي وَ الدَّانِي уни ҳамма билади ва ҳаммага қадрдон

– دَنَاوَةٌ 1) яқинлик; 2) пасткашлик, тубанлик, қабиҳлик, рази ллик

– دُنُوٌّ яқинлашиш; яқинлик

– دَنِيٌّ *кўп.* أَدْنِيَاءُ 1) яқин, яқин ўртадаги, яқиндаги; 2) паст, пасткаш, тубан, разил (*сол.* دَنِيءٌ)

– دُنْيَا *мн. кўп.* دُنْيَوَاتٌ, دُنًى 1) дунё; الـ~ الْقَدِيمَةُ қадимги дунё; الـ~ الْجَدِيدَةُ янги дунё; 2) кундалик ҳаёт; فَارَقَ الـ~ ўлмоқ, вафот этмоқ, қазо қилмоқ, дунёдан ўтмоқ; 3) об-ҳаво; الـ~ بَرْدٌ ҳаво совуқ; الـ~ حَرٌّ ҳаво иссиқ; الـ~ شَابُورَةٌ ҳаво туманли; الـ~ شِتَاءٌ (*ташқарида*) қиш; الـ~ عَتْمَةٌ (*ташқарида*) қоронғу; الـ~ نُورٌ (*ташқарида*) ёруғ, ёруғлик; الـ~ غَيْمٌ ҳаво булутли; الـ~ مَطَرٌ ҳаво булутли; الـ~ تُشْتِي *ёки* وَ كَانَ الـ~ صَيْفًا ёмғир ёғмоқда; اسْوَدَّتِ (أَظْلَمَتِ) الـ~ فِي ◊ бу ёзда бўлган эди; وَجْهِهِ унинг кўз олдида дунё қоронғулашди; تَدُورُ الـ~ بِهِ унинг боши айланди; ضَاقَتْ الـ~ فِي وَجْهِهِ унинг аҳволи мушкуллашди; لَمْ تَنْقَلِبِ الـ~ ҳеч нарса бўлгани йўқ, (*сўзма-сўз*: дунё ағдарилгани йўқ); 4) *эск.* яқин қариндош; هُوَ ابْنُ عَمِّهِ دُنْيَا у яқин қариндош амакисининг ўғлидир

–دُنْيَا амакининг ўғли, отанинг инисининг ўғли

– دُنْيَاوِيٌّ 1) оламга, коинотга оид; 2) дунёвий; кундалик, ҳар кунги маиший; لَا ~ дунёвий бўлмаган, ғайри дунёвий

– دَنِيَّةٌ *кўп.* دَنَايَا ножўя ҳаракат, чакки иш, хунук қилиқ; 2) = دَنِيئَةٌ

– دُنْيَاوِيٌّ = دُنْيَوِيٌّ

– دُنْيَوِيَّةٌ 1) дунёвийлик, шу дунёга оид; 2) зодагонларга (аслзодаларга) хослик, зодагонларга (аслзодаларга) хос фазилат

I دَهَبَ (а) *халқ.* (*кўйлакни*) киявериб эскитмоқ

دَهْدَأَ кичкина туя, туяларнинг кичиги

–دَهْدَاءٌ = دَهْدَأَ; هُوَ ~ الـ مَا أَدْرِي أَيُّ унинг қандай одам эканлигини билмайман

دَهْدَهَ 1) тебратмоқ, чайқатмоқ, силкитмоқ; 3) думалатмоқ, ғилдиратмоқ, сирпантирмоқ; تَدَهْدَهَ ғилдирамоқ, юмаламоқ, юмалатилмоқ

– دَهْدَهَةٌ 1) тебратиш, чайқатиш, силкитиш; 2) думалатиш, ғилдиратиш, сирпантириш

دَهْدَى *мс.* دَهْدَاةٌ (*мас. тошни*) думалатиб туширмоқ; تَدَهْدَى *эск.* пастга думалаб тушмоқ; қулаб тушмоқ

I دَهَرَ (а) دَهْرٌ тушмоқ, нозил бўлмоқ

–دَهَارِيرُ *кўп.* мозийнинг (ўтмишнинг) энг қадимги пайтлари; كَانَ ذَلِكَ فِي دَهْرِ الـ ~ бу жуда қадим замонларда бўлиб ўтган эди

– دَاهِرٌ узоқ давом этадиган; مُنْذُ الدَّهْرِ الـ~ қадимдан, азалдан, кўпдан бери, рўзи азалдан

–دَهْرٌ *кўп.* دُهُورٌ, أَدْهُرٌ 1) даҳр, давр, замон, аср; *геол.* давр; الـ~ الإِنْسَانِ инсон асри; الـ~ الأَوَّلُ палеозой даври; الـ~ الثَّانِي мезазой даври; الـ~ الثَّالِثُ учламчи даври; الـ~ الرَّابِعُ тўртламчи даври; مَا كَذَبَ ~ هُ у ҳеч қачон алдамаган; الـ~ الدَّاهِرِينَ *ёки* إِلَى ~ бир умрга, умрбод; عَلَى مَدَى الدُّهُورِ асрлар оша, абадий; يَبْقَى الـ ~ у абадий қолади; 2) тақдир, қисмат, ёзмиш, пешонадаги; يَدُ الـ~ тақдир тақозоси; بَنَاتُ الـ~ *маж.* бахтсизлик, мусибат; تَصَرُّفَاتُ الـ~ *ёки* تَصَارِيفُ الـ~ صُرُوفُ الـ~ тақдирнинг бевафолиги (буқаламунлиги); أَكَلَ عَلَيْهِ الـ~ وَ شَرِبَ *маж.* ҳаёт уни қаритди; 3) *эск.* мақсад; одат, ўрганиб қолинган нарса

– دَهْرِيٌّ 1. 1) асрга (даврга) оид; 2) даҳрий, шаккоқ; даҳрийларча, атеистларча; 2) 1) материалист, материализм тарафдори; 2) даҳрий, худосиз, атеист

– دُهْرِيٌّ 1. 1) жуда эски, азалий, қадимги, қадимий; 2) даҳрийларча, атеистик; الْعَالَمُ ~ ◊ узундан-узоқ; 2. даҳрий, худосиз, атеист; 3. узоқ яшаган, узун умр кўрган

الـ~: دُهْرِيَّةٌ, دَهْرِيَّةٌ даҳрийлик, худосизлик, атеизм

I دَهَسَ (а) دَهْسٌ эзмоқ, эзиб юбормоқ, пачақ қилмоқ; (*бирор к. ни*) босиб кетмоқ (*мас., трамвай ҳақида*); دَهَسَ (а) دَهْسٌ юмшоқ бўлмоқ, оёқ ботиб кетадиган бўлмоқ (*тупроқ ёки ер ҳақида*); VII انْدَهَسَ эзилган, пачақланган бўлмоқ; (*мас., трамвай*) остида қолмоқ

–دَهْسٌ *эск.* текис қумли ер, ер

–دُهْسَةٌ қора қизил ранг, қора қизиллик

I دَهَشَ (а) دَهَشٌ *ёки мажх.* دُهِشَ ҳайрон қолган бўлмоқ, (*н. дандир*) лол қолган бўлмоқ (مِنْ); II دَهَّشَ ҳайрон қолдирмоқ, лол қолдирмоқ; IV أَدْهَشَ = II; VII انْدَهَشَ ҳайрон қолмоқ, маҳлиё бўлиб қолмоқ, лол қолмоқ; ҳайратда қолган бўлмоқ; боши қотган бўлмоқ

– انْدِهَاشٌ маҳлиё бўлиб қолиш, лол қолиш; ҳайрон қолиш, нима қилишни билмай қолиш

– دَهَشٌ ҳайрон (маҳлиё, қойил) бўлиш; فِي ~ ҳайрон қолиб, маҳлиё бўлиб, ҳайрат билан, ҳайратда

– دَهِشٌ ҳайрон (қойил, тонг) қолган, маҳлиё бўлган

– دَهْشَةٌ даҳшат, ҳайрат, ажабланиш, ҳайратда қолиш; ҳайронлик; إِنِّي فِي ~ مِنْ أَنْ ... мен шунга қаттиқ ҳайратландимки ...; اسْتَوْلَتْ عَلَيْهِ ~ بَالِغَةٌ уни ғоят даражадаги ҳайратланиш қамраб олди

– مُدْهِشٌ ажойиб, ҳайратланарли, ҳайрон (тонг) қолдирадиган

– مُدْهِشَاتٌ *кўп.* ажойиб нарсалар, муъжизалар

– مَدْهُوشٌ ҳайрон қолган, маҳлиё (бўлган)

– مُنْدَهِشٌ ҳайрон қолган, нима қилишини билмай қолган, гаранг

I دَهَقَ[1] (а) دَهْقٌ 1) қуймоқ, тўлдирмоқ, солмоқ, тўлатмоқ; 2) ҳаммасини бирданига тўкмоқ; دَهَقَ[2] (а) دَهْقٌ кесмоқ, бўлмоқ, синдирмоқ; IV أَدْهَقَ қирғоғигача тўлдирмоқ

–دَاهِقٌ лим-лим, лиммо-лим, лим тўла

– دِهَاقٌ тўла, лиммо-лим (*коса ҳақида*)

– دَهِقٌ ёғочкишан, тахтакач (*қийнаш қуроли*)

– دِهْقَانٌ *кўп.* دَهَاقِنَةٌ, دَهَاقِينُ доҳий, пешво, йўлбошчи, раҳнамо; буюк одам; الْقَرْيَةِ ~ қишлоқ оқсоқоли

I دَهَكَ (а) دَهْكٌ туймоқ, (*ун*) тортмоқ; эзиб қориштирмоқ, пишитмоқ

– مَدْهُوكٌ пюре (*гўштли овқатларга қўшиб тортиладиган сабзавот ёки мевадан тайёрланадиган бутқа*)

دَهْلَةٌ гувала

دِهْلِيزٌ *кўп.* دَهَالِيزُ даҳлиз, йўлак, коридор, галерея (*хоналарни бирлаштирувчи узун тор йўлак*); ابْنُ الـ~ ◊ ташландиқ бола; топиб олинган бола ابْنُ الدَّهَالِيزِ ўғри

I دَهَمَ (а) دَهْمٌ 1) кутилмаганда келмоқ, бехостан келиб қолмоқ; 2) (*бирор к. га*) ҳужум (ҳамла) қилмоқ; 3) (*бирор к. ни*) босиб кетмоқ

(*трамвай ҳақида*); دَهَمَ ва دَهَمَ (а) دَهْمٌ қора бўлмоқ, қораймоқ; II دَهَّمَ қора қилмоқ, қурум билан қопланмоқ (*мас., тутун ҳақида*); III دَاهَمَ 1) кутилмаганда бостириб бормоқ, (*к. гадир*) ташланмоқ, ҳамла қилмоқ; 2) тўсатдан келиб қолмоқ, устига келиб қолмоқ; яқинлашмоқ (*хавф-хатар ҳақида*) IX اِدْهَمَّ қоп-қора бўлмоқ, қораймоқ; XI اِدْهَامَّ қораймоқ, қора тусга кирмоқ

– أَدْهَمُ[1] *мн.* دُهْمٌ *кўп.* دُهْمٌ қоп-қора; қоронғу; қора (*от*); دَاهِيَةٌ دَهْمَاءُ чексиз ғам-алам

–أَدْهَمُ[2] *кўп.* أَدَاهِمُ 1) кишан; 2) *ат.от, мз.* Адҳам

–دَهْمٌ *кўп.* دُهُومٌ кўп сон, кўп рақам

–دُهْمٌ *кўп.* қамарий тақвим бўйича ойнинг сўнгги уч кечаси

– دَهْمَاءُ[1] тим қора; ~ال омма, оломон; *таҳқ.* қора халқ

–دَهْمَاءُ[2] қозон

– دُهْمَةٌ 1) қоралик; 2) қорамтир ранг

–دُهَيْمَاءُ *кич.* أَدْهَمُ *дан*

–مُدْهَامٌّ ям-яшил (*боғ*)

دَهْمَجَ оёғи кишанланган каби зўрға юрмоқ

I دَهَنَ (*у*) دَهْنٌ 1) ёғламоқ; хушбўй моддалар (ёғлар) суртмоқ; 2) бўямоқ, бўёқ бермоқ; II دَهَّنَ ёғламоқ, мойламоқ, енгил-елпи ёғламоқ; III دَاهَنَ 1) тилёғламалик қилмоқ; 2) эркалатиб юбормоқ; IV أَدْهَنَ *эск.* мулойим муносабатда бўлмоқ, эркаламоқ; V تَدَهَّنَ пардоз-андоз қилмоқ; ўзига (баданига) хушбўй ёғлар суртмоқ; VIII اِدَّهَنَ *эск.* эркаланмоқ, эрк берилган бўлмоқ, эрка бўлмоқ

– دَهَّانٌ 1) бўёқчи; 2) ёғ сотувчи

– دَهَّانٌ[1] тилёғламачи, хушомадгўй, лаганбардор

– دَهَّانٌ[2] *кўп.* اتٌ 1) бўёқ; 2) ёғ, мой; 3) этикмой, вакса; 4) баданга суркаладиган мой (дори, малҳам); 5) *эск.* қизил сахтиён; ~ مِنَ الزِّنْكِ рухли малҳам

–دَهَّانٌ[3] қизил тери, қизил чарм

–دَهْنٌ *кўп.* دُهُونٌ, دِهَانٌ ернинг усти нам бўларли даражадаги ёмғир, сийпаб ўтган ёмғир, шивалаб ўтган ёмғир

– دُهْنٌ *кўп.* أَدْهَانٌ ёғ, мой; ~ الْحَرُّ сариқ ёғ, сарёғ (*Ироқда*)

– دَهْنَاءُ саҳро; ~ال Даҳно (*Ар-Рубъул-Холий саҳросининг бир қисми*)

– دُهْنِيٌّ ёғ (мой) га оид; ёғли, мойли, ёғ теккан, ёққа беланган; таркибида ёғ бўлган; غُدَّةٌ ~ёғ бези

– دُهْنِيَّاتٌ *кўп.* ёғлар, мойлар

–دَهِينٌ ёғланган, ёғ сурталган; ~ نَاقَةٌ сути озайган туя

– دَهِينَةٌ ёғупа, мой, помада

– مُدَاهِنٌ 1. тилёғламачи; 2. хушомадгўй одам, лаганбардор, ялтоқи

– مُدَاهَنَةٌ хушомад, тилёғлама мақтов; хушомадгўй қилиқ, ялтоқланиш, хушомадгўйлик

–مُدْهُنٌ *кўп.* مَدَاهِنُ ёғ идиши, ёғ шишаси, ёғ бутилкаси

– مُدْهُنٌ 1) мой бўёқ билан ишланган; 2) ёғли, серёғ, ёғи кўп; 3) *эск.* менсимайдиган, рад этувчи

دَهْنَجٌ малахит (*яшил рангли тош*)

دَهْوَرَ ташламоқ, ирғитмоқ; تَدَهْوَرَ 1) қуламоқ, йиқилмоқ, ағнамоқ, тушиб кетмоқ; бирданига пастламоқ; 2) таназзулга юз тутмоқ, заифлашмоқ

– تَدَهْوُرٌ 1) қулаш, йиқилиш, ағнаш, ағдарилиш; 2) заифлашиш, тушкунлик, инқироз

دَهْوَلَ эътиборсиз бўлмоқ, пала-партиш иш қилмоқ

– دَهْوَلَةٌ бепарволик, эътиборсизлик, совуққонлик

I (دهى) دَهَى (*а*) دَهْيٌ (*к. нингдир устига*) қуламоқ, ағдарилмоқ; шикастланмоқ; (*мас., касалга*) йўлиқмоқ, дучор бўлмоқ; دَهِيَ (*а*) دَهَاءٌ айёр (маккор, устамон) бўлмоқ, уддабурро (топқир) бўлмоқ; II دَهَّى = I دَهَى

– أَدْهَى *мн.* دَهْيَاءُ оғир (машаққатли), жуда қўрқинчли; жуда оғир, нобуд қилувчи, ҳалокатли (*бахтсизлик ҳақида*)

– دَاهٍ *мн.* دَاهِيَةٌ *кўп.* دُهَاةٌ айёр, маккор, устамон, уддабурро, топқир

– دَاهِيَةٌ[1] *кўп.* دَوَاهٍ бахтсизлик, кулфат, фалокат; دَهْيَاءُ ~ катта бахтсизлик, фалокат

– دَاهِيَةٌ[2] ақлли одам; доҳий, буюк одам; ~ السِّيَاسَةِ буюк сиёсатчи

– دَهَاءٌ ўткирлик, зийраклик, сезгирлик; идроки зўрлик; айёрлик; ~ الثَّعْلَبِ тулкининг айёрлиги

دُو икки (*нарда ўйинида*)

دَوٌّ *эск.* сувсиз саҳро

دَاوِيَةٌ *ёки* دَوِيَّةٌ эск. сувсиз саҳро

(دوء) I دَاءَ (а) دَاءٌ, دَوْءٌ касал бўлмоқ, касалланмоқ, касалга дучор бўлмоқ; IV أَدْوَأَ касал қилмоқ, касалга гирифтор қилмоқ

(دوأ) دَاءٌ *кўп.* أَدْوَاءٌ касаллик; لَا ~ شِفَاءَ مِنْهُ тузалмайдиган касаллик; ~ الْأَغْنِيَاءِ *ёки* ~ الْمُلُوكِ подагра (*модда алмашувининг бузилиши туфайли юз берадиган, бўғинларни зирқиратиб оғритадиган касаллик*), الثَّعْلَبِ ~ *қар.* ثَعْلَبٌ; الْجُمُودِ ~ каталепция (*асабий ёки қаттиқ ҳаяжон ёки гипноз натижасида тахта бўлиб қолиш*); қоқшол (*одамни тириштириб, қотириб қўядиган юқумли касаллик*); الْفِيلِ ~ филлашув, йириклашув (*тери ва териости ҳужайраларининг кескин қалинлашуви туфайли бирор аъзонинг, кўпинча оёқларнинг ғоят катта бўлиб кетиши касаллиги*); الْكَلْبِ ~ қутуриш (*касаллик*); الْمَفَاصِلِ ~ бод, ревматизм; أَدْوَاءُ الْعَصْرِ аср касаллиги

(دوب) I دَابَ (*сол.* ذَابَ) эримоқ; II دَوَّبَ 1) эритмоқ; 2) кияверіб эскитмоқ; кияверіб йиртмоқ

– دُوبْ: ~يَا *халқ.* а) деярли, қарийб; б) аранг, базўр, зўрға; энди, эндигина

دُوبَارَةٌ *қар.* دبر

دُوبَيَا *шунингдек*: حِسَابُ الـ~ 1. икки ёқлама ҳисоб-китоб (*корхонанинг даромад ва сарфларини ҳисобга олиш услуби*), 2. *кўч. м.* иккиюзламачилик, қинғирлик, тили бошқа, дили бошқалик

دُوتَا сеп, сеп-сидирға

دُوجٌ *кўп.* اتٌ : дож (*XVIII асргача бўлган Венеция ва Генуя республикалари бошлиғининг унвони*)

(دوح) I دَاحَ (*у*) دَوْحٌ катта (улкан) бўлмоқ (*мас., дарахт*); VII اِنْدَاحَ 1) чўзилмоқ, ёйилмоқ, тарқалмоқ; 2) катта бўлиб қолмоқ; тўкилиб кетмоқ (*суюқлик ҳақида*)

– دَاحَةٌ 1) бу дунё, дунё; 2) силкитиб (ҳилпиратиб) чақалоқ овунтириладиган расм (нақш); ~ الدُّنْيَا бу дунё овунчоқдир

– دَوْحَةٌ *кўп.* أَدْوَاحٌ катта дарахт

I (دوخ) دَاخَ (*у*) دَوْخٌ 1) ўзига бўйсундирмоқ; 2) бўйсунмоқ, тобеъ бўлмоқ; ўзини хўрламоқ; 3) айланмоқ (*бош ҳақида*); бош айланишини ҳис қилмоқ; II دَوَّخَ 1) (*мамлакатни*) хароб қилмоқ; забт қилмоқ, ўзига бўйсундирмоқ; 2) бош айланишини келтириб чиқармоқ, денгиз касаллиги (*кемадаги кўнгил айниши*) келтириб чиқармоқ; ~ الرَّأْسَ а) бош айланишини келтириб чиқармоқ; б) *кўч. м.* аврамоқ, бошни айлантирмоқ, йўлдан урмоқ; II دَيَّخَ танишиш мақсадида шаҳар кезмоқ; IV أَدَاخَ ғолиб келмоқ, қўли баланд келмоқ

– دَائِخٌ кўнгли айниётган, боши айланаётган, денгиз касалига йўлиққан

– دَوَخَانٌ бош айланиши; ~ الْبَحْرِ денгиз касаллиги

– دَوْخَةٌ бош айланиши; ~ الْبَحْرِ денгиз касаллиги; ~ الْهَوَاءِ (самолётда) учишдаги кўнгил айниш, учиш касаллиги (ҳаво

касаллиги)

دَاوُدُ *ат.от. мз.* Довуд; دَاوُدُ سِيَاهُ *ат.от, мз.* Довуд Сиёҳ

(دود) I دَادَ (а) دَوْدٌ қуртламоқ, қурт тушмоқ; II دَوَّدَ қуртлар билан тўлиб тошмоқ; қуртламоқ, қурт босмоқ

– دُودٌ *жам.* қуртлар; тухумдан чиққан қурт (*мас., капалак, чивин, чувалчанг ва б.*); الْأَحْمَرُ ~ чивин (пашша) ғумбаги (*балиқ озиқлантиришда берилади*); الْمِعْدَةِ ~ гижжа; ◊ عَلَى عُودٍ ~ қуруқ тери ва суяк, тери ва суякдан иборат

–دُودَانُ Дудон (Асад қабиласидаги уруғлардан бирининг номи)

–دَوْدَاةٌ *кўп.* دَوَادٍ арғимчоқ, ҳайинчалак

– دُودَةٌ *кўп.* دِيدَانٌ, ـَ اتٌ қурт, чувалчанг, тухумдан чиққан қурт (*мас., капалак, чивин, чувалчанг ва б. ларники*); الْأَرْضِ ~ ер чувалчанги; الْحَرِيرِ ~ *ёки* الْقَزِّ ~ ипак қурти; ~ الْجَيْنِ пишлоқ чивини қурти; الْخَضْرَاءُ~ال зангори қурт, пахта қурти; خَيْطِيَّةٌ ~ аскарида (*юмалоқ гижжа*); الشَّرِيطِ ~ *ёки* الْوَحِيدَةُ~ال тасмасимон гижжалар, солитёр; الْعَلَقِ ~ зулук; الْقَارِضَةُ~ال кемирувчи қурт (*пахта кушандаси*);~ قَرْنْفُلِيَّةٌпуштиранг қурт (*пахта кушандаси*); الْقُطْنِ ~ пахта қурти; الْقِرْمِزِ ~ кошенил (*қизил бўёқ берадиган ҳашорот*); اللَّوْزِ ~ қўсак қурти (*пахтада*); مَعِوِيَّةٌ ~ гижжа

– دُودِيٌّ 1) чувалчангсимон; الزَّائِدَةُ~ال *анат.* қўричак ўсимтаси; аппендикс; التِّهَابُ الزَّائِدَةِ~ال аппендицит, қўричак касаллиги; 2) *тех.* кўчқароққа (*червякка*) оид, червякли

– مُدَوَّدٌ, مَدُودٌ 1) қуртлаган, қурт босган; 2) қуртлар еб илма-тешик қилиб ташлаган

– مِدْوَدٌ *кўп.* مَدَاوِدُ тоғора, тегана, охур (*сол.* مِدْوَدٌ)

دَاذَوَيْه *ат.от, мз.* Дозавайҳи

I (دور) دَارَ (*у*) دَوْرٌ, دَوَرَانٌ 1) айлантирмоқ, бурмоқ, бурилмоқ, ўгирилмоқ, айланмоқ; (*н. нингдир атрофида*) айланиб юрмоқ (حَوْلَ) ; دُرْ!«орқага бурил!» маъносидаги буйруқ; 2) (*бирор жойни*) айланиб ўтмоқ, четлаб ўтмоқ; 3) айланиб юрмоқ; عَلَى أَلْسِنَةِ~ النَّاسِ ҳамманинг оғзида бўлмоқ; 4) амалга ошмоқ; 5) ишламоқ, ҳаракат қилмоқ, ишлаб (юриб) турмоқ; 6) (*к. нидир*) айлантириб чиқмоқ (ب); بَالُهُ إِلَى ... ~ диққатини ...га қаратмоқ; بِنَظَرَاتِهِ حَوْلَهُ ~ ўз атрофига қараб олмоқ; رَأْسُهُ ~унинг боши айланди; مَعَ ~ الزَّمَنِ шароитга мослашмоқ, ҳар нарсага тайёр турмоқ; II دَوَّرَ 1) доира (айлана) қилмоқ; юмалоқламоқ; 2) ўгирмоқ, орқага бурилмоқ; айлантирмоқ; 3) ҳаракатга келтирмоқ; муомалага чиқармоқ (қўймоқ); ~ السَّاعَةَ соатни бурамоқ; 4) бош айланишини келтириб чиқармоқ; бошни айлантирмоқ, гангитмоқ; 5) (*н. нидир*) қидирмоқ (عَلَى); бухг. ўтказмоқ, кўчирмоқ; الْمَبْلَغَ لِلْعَامِ ~ الْمُقْبِلِ маблағни келаси йилга ўтказмоқ (кўчирмоқ); III دَاوَرَ 1) (*бирор н. устида*) ишламоқ, бош қотирмоқ, жон куйдирмоқ; 2) (*к. нингдир атрофида*) гирдикапалак бўлмоқ; (*к. билан дир*) ҳазиллашмоқ, ўйнашмоқ; муғамбирлик (айёрлик) қилмоқ, айёрлик билан ўз томонига оғдириб олмоқ; алдамоқ; фириб бермоқ; (*к. нидир*) йўлдан урмоқ, лақиллатмоқ; IV أَدَارَ 1) айлантирмоқ, бурамоқ; орқага бурмоқ, ўгирмоқ; الْحَدِيثَ ~ حَوْلَ ... ...ҳақида сўз юритмоқ; الرَّأْسَ ~ а) бош айланишни келтириб чиқармоқ; б) *кўч. м.* бошини айлантирмоқ, гангитмоқ; عَنْهُ وَجْهَهُ ~ бирор нарсадан юз ўгирмоқ; فِي ذِهْنِهِ ~ пухта ўйламоқ, чуқур мулоҳаза қилмоқ; 2) юргизмоқ, юритиб юбормоқ; ~ الْمُحَرِّكَ моторни юргизмоқ; 3) бошқармоқ, раҳбарлик қилмоқ; 4) (*к. нидир, н. дандир*) бенасиб қолдирмоқ, қатордан қолдирмоқ (عَلَى); V تَدَوَّرَ 1) юмалоқ, доира шаклида бўлмоқ; X اسْتَدَارَ 1) доира шаклида, тегарак бўлмоқ; 2) (*бирор н.*) атрофида юрмоқ, давра айланмоқ; اسْتَدَارُوا حَوْلَ الْمَائِدَةِ стол атрофида (га) ўтирдилар; 3) орқага қайтмоқ, қайтиб келмоқ; 4) бурилмоқ, айланмоқ; عَلَى عَقِبَيْهِ ~ у орқасига бурилди; ...لِ ~ ...га ўгирилмоқ, қайрилмоқ, бурилмоқ; 5) (*н. нидир*) айлантирмоқ, ўгирмоқ (ب)

– إِدَارَةٌ *кўп.* اتٌ . 1) идора; бошқарма; дирекция; مَرْكَزِ~ال бош (марказий) бошқарма; تَحْرِيرِ الْجَرِيدَةِ ~ газета таҳририяти; مَجْلِسُ الْبَنْكِ ~ банк бошқармаси; 2) ташкилот, муассаса

– إِدَارِيٌّ 1. идорага оид, идоравий; ~ا маъмурий йўл билан; 2. маъмурият бошлиғи, администратор

– اسْتِدَارَةٌ 1) доирасимонлик, думалоқлик, юмалоқлик; 2) *кўп.* اتٌ ـَ айланиш, бурилиш

– دَارٌ *мн. кўп.* دِيَارٌ, دُورٌ 1) маскан; уй, бино, хона, иморат; الْآثَارِ ~ музей; الْبَرِيدِ ~ почтамт, почтахона; التَّمْثِيلِ ~ театр, тамошахона; الْحَضَانَةِ ~ ясли (*болалар учун*); دُورُ الْحُكُومَةِ ҳукумат бинолари; الرَّاحَةِ وَ الِاسْتِجْمَامِ ~ дам олиш уйи; الرِّئَاسَةِ ~ бошқарув биноси; штаб; السِّينِمَا ~ *ёки* الصُّوَرِ الْمُتَحَرِّكَةِ ~кинотеатр; ~ الصِّنَاعَةِ а) арсенал (*қурол-яроғ ва ўқ-дори ишлаб чиқарадиган ёки таъмирлайдиган корхона*), б) завод; фабрика; الضَّرْبِ ~ *ёки* ~ الْمَسْكُوكَاتِ зарбхона (*танга-чақа ва ш. к. лар зарб қилинадиган жой*), الْعُلَمَاءِ ~ академия; الْعُلُومِ ~ университет; الْقَضَاءِ ~ суд маҳкамаси (идораси); الْكُتُبِ ~ халқ кутубхонаси; النَّدْوَةِ ~ парламент (*АҚШ да*); النَّشْرِ ~ нашриёт; 2) *кўп.* دِيَارٌ диёр, юрт, ўлка, мамлакат; الْإِسْلَامِ ~ ислом давлатлари, мусулмон давлатлар; ~ الْحَرْبِ мусулмон бўлмаган давлатлар; الـ~ان *ик. с.* а) мусулмон ва мусулмон бўлмаган давлатлар (*яъни* دَارُ الْإِسْلَامِ *ва* دَارُ الْحَرْبِ); б) бу дунё ва нариги (*у*) дунё; اخْتِلَافُ الـ~يْنِ *шар.* яшаш жойига нисбатан ажратиш, фарқлаш (*мас., меросхўрлар тўғрисида гапирилганда, мусулмон ва мусулмон бўлмаган давлатлар деб ажратиш*); الصُّلْحِ ~ *тар.* мусулмон мамлакатларда яшайдиган мусулмон бўлмаган халқлар; 3) майдон (*мас., шахмат тахтасидаги*), الـ~ الْأُخْرَى *ёки* الْآخِرَةِ *дин.* нариги (*у*) дунё; الـ~ الْأُولَى *ёки* الدُّنْيَا~ال *дин.* дунё, ердаги ҳаёт; ~ الْبَقَاءِ *ёки* الْبَاقِيَةُ~ال нариги (*у*) дунё, дорилбақо; فَلَكِ، осмон; الْبَيْضَاءُ~ال Касабланка; ~ السَّعَادَةِ Доруссаодат (*Константинополь ш. нинг сифати, мажозий номи*); ~ السَّلَامِ Доруссалом (*Бағдод ш. нинг сифати, мажозий номи*), الْفَنَاءِ ~ дунё; الْفَنَاءِ ~ *дин.* фоний дунё, бу дунё; الدِّيَارُ الْمِصْرِيَّةُ Миср, Миср диёри; دِيَارُنَا диёримиз, мамлакатимиз, ватанимиз; الْهِجْرَةِ ~ Мадина ш.; صِينِيٌّ ~ долчин

–دَارَا Доро (*Эрон шоҳининг исми*)

– دَارَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) ёруғлик гардиши, ёруғлик берувчи доира, ореол, (*ёритқич атрофидаги чамбар*); 2) *радио.* контур, электр занжири; *эл.* занжир; 3) дашт (*Арабистон*)

–دَارِيٌّ 1) ташқарига чиқмай доим уйда ўлтирадиган (*одам*); 2) чорва эгаси

– دَاوِرِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ назорат, патрул; пост (*кузатиш жойи*)

– دَائِرٌ 1) ўраб турувчи; 2) айланувчи; الْمَسْرَحِ~ال айланувчи саҳна; 3) ишлаб турувчи, ишдаги, ҳаракатдаги, ҳаракатланиш ҳолатидаги; 4) *мат.* даврий

– دَائِرَةٌ *кўп.* دَوَائِرُ 1) доира, айлана; مُحِيطُ الـ~ доиравийлик, тегараклилик, атроф-муҳит; الطُّولِ ~ *геогр.* узунлик; الْعَرْضِ ~ *геогр.* кенглик; الْقُطْبِيَّةُ~ال *ёки* الْقُطْبِ ~ *геогр.* Қутб

доираси; كَهْرَبَائِيَّة ~ *радио.* электр занжири, контур; *эл.* занжир; الـ~ الْمُفْرَغَة бош-учи йўқ (чигал) калава, иложсиз аҳвол; 2) округ; الـ~ الْانْتِخَابِيَّة *ёки* الْانْتِخَابِيَّة сайлов округи; 3) доира, бўлим, соҳа; كُلُّ فِي ~ عَمَلِه ҳар ким ўз фаолияти доирасида; الدَّوَائِرُ الرَّسْمِيَّة расмий доиралар; الدَّوَائِرُ الْمُطَّلِعَة хабардор доиралар; الْمَعَارِف ~ қомус, энциклопедия; الْمَعَارِف الْإِسْلَامِيَّة Ислом қомуси (*энциклопедияси*) الْمَعَارِف الْقَانُونِيَّة ~ ҳуқуқ қомуси (юридик энциклопедия); 4) атроф, муҳит, доира; 5) сессия (*маълум бир вақтларда ўтказиладиган мажлислар*); الـ~ لِمَحْكَمَة أَمْن الدَّوْلَة давлат хавфсизлиги маҳкамасининг сессияси (мажлиси); 6) ташкилот; бошқарма; муассаса; الْبُولِيس ~ полиция бошқармаси; الـ~ الْحُكُومَة ҳукумат ташкилоти (муассасаси); الـ~ الْاسْتِخْبَارَات السُّنِّيَّة давлат ер муассасаси; الـ~ الْمَرْكَزِيَّة الْأَمِيرِكِيَّة АҚШ нинг Марказий Разведка Бошқармаси (*МРБ*); 7) ер-мулк; 8) тақдир буқаламунлиги (бевафолиги), кулфат; تَرَبَّصَ بِه الدَّوَائِرَ а) кимгадир зарар етказиш учун қулай фурсатни кутмоқ; б) кимнингдир бошига кулфат тушишини кутмоқ; دَارَتْ عَلَيْه الـ~ унга бахт кулиб боқди; 9) мусибат, оғирлик, фалокат; دَارَتْ عَلَيْهِمُ الدَّوَائِرُ уларнинг бошига мусибат тушди; 10) эск. мағлубият; كَانَتْ لَهُ الـ~ мағлубият унинг чекига тушди

– دَائِرِيّ доиравий; айланадиган, айланма; ҳалқа; الـ~ خَطُّ الْمِتْرُو метронинг ҳалқаси; الـ~ الطَّرِيق айланма йўл, ~ مَدَارٌ شِبْهُ ҳалқа шаклига яқин орбита (*самовий жисмларнинг ҳаракат йўли*)

– دُوَارٌ бош айланиши; кўнгил айниши; الْبَحْر ~ денгиз касаллиги (*кемада кўнгил айниши*)

– دَوَّارٌ[1], دُوَّارٌ *кўп.* دَوَاوِيرُ қўра, қўтон, молхона, ферма; шаҳар типидаги қишлоқ, посёлка

– دَوَّارٌ[2] 1. 1) доимий айланувчи; الـ~ـَة الْآلَة центрифуга (*марказдан қочирма куч таъсирида қоришмани механик равишда ажратувчи аппарат*); 2) айланадиган, айланма; айлантирувчи; 3) кезиб юрувчи, сайёр; ~ بَائِعٌ айланиб сотиб юрувчи, сайёр сотувчи; 2. *тех.* ротор (*машиналарнинг айланадиган қисми*); ◊ الشَّمْس ~ қунгабоқар

– دَوَّارَة *кўп.* ـاتٌ ـَ 1) пилдироқ, пирилдоқ, бизбизак, ғирғирак; الْمَاء ~ гирдоб; الْهَوَاء ~ (الرِّيح) *флюгер* (*шамолнинг йўналиши ва тезлигини аниқлайдиган асбоб*); меҳмондорчиликка боришни яхши кўрадиган аёл; 3) паргар, циркул

– دَوْرٌ *кўп.* أَدْوَارٌ 1) айланиш; 2) давр; لَقَدْ مَضَى ~ الْكَلَام وَ حَلَّ ~ الْعَمَل сўздан ишга ўтиш вақти келди; 3) давра; 4) *шахм.* партия; 5) галма-галлик; тутқанок (*бирор касалликнинг қаттиқ тутиб қолиши ёки хуруж қилиши*); 6) навбат; بِـ~ـِه ўз навбатида; بِالـ~ навбати билан; 7) (*ишлаб чиқаришдаги*) смена, ўрин алмашиш; 8) сессия (*маълум вақтларда ўтказиладиган мажлислар*), ~ انْعِقَاد الْبَرْلَمَان парламент сессияси; 9) цикл (*маълум давр ичида такрорланиб турадиган ҳаракатлар мажмуи*); 10) босқич, палла; 11) қават, этаж; 12) қўшиқ, ария (*бир овоз учун ёзилган мусиқа асари - опера, оратория, мусиқий драма ва ш.к. ларда*); (*концертдаги*) номер; 13) рол; ... لَعِبَ ~ (كَبِيرًا) ...да (катта) рол ўйнамоқ; ... قَامَ بِـ~ حَاسِمٍ فِي ...да ҳал қилувчи рол ўйнамоқ; أَعْجَبَهُ الْمُمَثِّلُ فِي ~ عُطَيْلَ унга Отелло ролида ўйнаган артист жуда ёқди

– دَوَرَانٌ 1) айланма ҳаракат; айланиш; муомала; бурилиш, қайрилиш; 2) маросим

– دَوْرَة *кўп.* دَوَرَاتٌ 1) айланиш; муомала, муносабат; رَأْس الْمَال ~ капитал обороти (айланиши); الـ~ الدَّمَوِيَّة қон айланиши; الـ~ الدَّمَوِيَّة الْكُبْرَى (الصُّغْرَى) катта (кичик) қон айланиш давраси; 2) давра; الـ~ الْجَلِيدِيَّة муз даври; 3) цикл; 4) навбат; 5) (*ишлаб чиқаришдаги*) смена, ўрин алмашиш; 6) сессия; اسْتِئْنَافِيَّة ~ фавқулодда сессия; 7) алмашлаб экиш; ثُلَاثِيَّة ~ уч далали алмашлаб экиш; رُبَاعِيَّة ~ тўрт далали алмашлаб экиш; وَ ~ الْقُطْن دَائِمًا بِرَسِيمٍ пахтадан сўнг ҳар доим унинг ўрнига беда экилади; 8) курс (*баъзи ўқув муассасаларининг номи*); 9) макр, айёрлик; кутилмаган қилиқ; 10) *спорт.* давра; раунд; الـ~ الْأُولِمْبِيَّة олимпиада; ◊ ~ (الْمِيَاه) الْمَاء унитазли ҳожатхона; الـ~ الشَّهْرِيَّة ҳайз кўриш, ой кўриш, менструация

– دَوْرِيّ 1) даврий; نَشْرَة ~ـَة вақтли матбуот (нашр); الرِّيح الـ~ـَة муссон (*қишда денгиз томон, ёзда денгиздан эсадиган шамол*); الْحُمَّى الـ~ـَة қурма-қур (такрорланиб турадиган) безгак; 2) циркулярга оид, циркуляр

– دُورِيّ *шунингдек:* ~ عُصْفُورٌ чумчуқ

– دَوْرِيَّة *кўп.* ـاتٌ ـَ 1) кўриб чиқиш, кўрик, назорат, айланиб чиқиш 2) (*ишлаб чиқаришда*) смена алмашинуви

– دَيَّارٌ *эск.* уйда яшайдиган (яшовчи) (*бирор киши*); кимдир, аллаким

– دِيرَة яшаш жойи; келиш жойи

– مَدَارٌ *кўп.* ـاتٌ ـَ 1) ўзак, ўқ; الْخِصَام ~ баҳслашув предмети; الْمُفَاوَضَات ~ музокаралар предмети; 2) муҳит, доира, соҳа; الـ~ السَّرَطَان *астр.* Саратон (*Рак*) доираси (тропиги); الـ~ الْجَدْي Жадий (Козерог) тропиги (*доираси*); 3) *астр.* орбита (*самовий жисмларнинг ҳаракат йўли*); الْأَرْض ~ Ер орбитаси; الـ~ الْمَحْسُوب ҳисобланган (ҳисоблаб чиқилган) орбита; 4) устида бирор нарса айланиб турувчи (мослама); ◊ عَلَى ~ السَّنَة йил бўйи, йил давомида

– مَدَارِيٌّ орбитага оид; قَذَائِفُ ـَةٌ орбитал снарядлар

– مُدَاوَرَة *кўп.* ـاتٌ ـَ алдов, фириб, панд; абжирлик (эпчиллик) билан қилинган ҳаракат; ҳийла, найранг; مُبَاشَرَةً أَوْ ~ тўғридан ёки айланма йўлдан

– مُدَوَّرٌ юмалоқ, думалоқ; юмалоқ шаклли

– مُدِيرٌ *кўп.* مُدَرَاءُ 1) мудир; бошқарувчи; директор; التَّشْرِيفَات ~ протокол бўлимининг мудири; عَامٌّ ~ бош бошқарувчи, бош директор; الْجَوْقَة ~ капелмейстер, дирижёр (хор ёки оркестр раҳбари); 2) ректор (*олий ўқув юрти раҳбари*); 3) мудир (*чекка, пойтахтдан узоқ ерлардаги бошлиқ*); 4) *эск.* доирасимон ҳаракатга келтирувчи; 5) *эск.* айлантирувчи

– مُدِيرِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ ـَ 1) мудирийя (*чекка, пойтахтдан узоқдаги ер*); 2) департамент, маъмурий-территориал округ, бошқарма (*Ироқда*); التَّرْبِيَة وَ التَّعْلِيم ~ таълим ва тарбия департаменти; السُّجُون ~ қамоқхона бошқармаси

– مُسْتَدَارٌ *кўп.* ـاتٌ ـَ орбита (*самовий жисмларнинг ҳаракат йўли*)

– مُسْتَدِيرٌ юмалоқ, думалоқ; тухумсимон (овал) шаклдаги, чўзиқ

– مُسْتَدِيرَة *кўп.* ـاتٌ ـَ *муз.* бутун нота

– دَوَرَقٌ *кўп.* دَوَارِقُ 1) графин; 2) ичимликни ўлчайдиган идиш

– دَوْزَنَ (*асбобни*) созламоқ

– دَوْزَنَة, دُوزَانٌ созлаш; الـ~ (مِفْتَاحُ) شَوْكَة камертон (*мусиқий асбобларни созлашда ишлатиладиган овоз бериб турувчи асбоб*)

دُوزِينَة (*сол.* دُزِّينَة) *кўп.* ـاتٌ ـَ дюжина, ўн икки дона

دَاسَ[1] (دوس) (у) دِيَاسَةٌ, دَوْسٌ 1) босмоқ, босиб эзмоқ, пайхон қилмоқ; оёқ қўймоқ; بِالْأَقْدَام ~ оёқ билан эзмоқ, пайхон қилмоқ, топтамоқ; 2) эзмоқ, босиб-янчиб кетмоқ; رَأْسَ الْأَفْعَى ~ ўз *ва кўч. м.* заҳарли илоннинг бошини янчмоқ; 3) янчмоқ; دَاسَ[2] (у) دِيَاسٌ, دَوْسٌ сайқалламоқ, жило бермоқ, жилоламоқ; السَّيْفَ ~ қилични силлиқламоқ

– دَوَّاسٌ 1) қизил ғоз, фламинго (*бўйни ва оёқлари узун, оч пушти рангли сув қуши*); 2) шер, арслон

– دَوَّاسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ тепки, педал

– دَوْسٌ 1) босиш, эзиш, пайхон қилиш; топташ, оёқ билан пайхон қилиш; 2) ялтираш, чақнаш; сайқаллаш; 3) янчиш

– دَوْسَةٌ давса (*Ливандаги рақс номи*); 2) *тар.* диний маросим (*Қоҳира ш. да*)

– دِيَاسَةٌ хирмон (ғалла янчиш) вақти, янчиш

– دِيسَةٌ *кўп.* دِيَسٌ чакалакзор, бутазор, қалин ўрмон

– مَدَاسٌ *кўп.* ـَاتٌ, أَمْدِسَةٌ 1) бошмоқ, ботинка; 2) оёқ қўйғич (*мас., этик ёғловчида*)

– مُدَاسٌ 1) эзилган, янчилган; топталган; 2) босиб кетилган

– مِدْوَاسٌ *кўп.* مَدَاوِيسُ *ёки* مِدْوَسٌ *кўп.* مَدَاوِسُ 1) ғалла янчғич; 2) тепки, педал

– مُدُوسٌ = مُدَاسٌ

دَوْسَرْ қар. دسر

دُوسِنْطَارِيَا ичбуруғ, дизентерия

دُوشِيَةٌ *кўп.* ـَاتٌ, دُوشِيَهَاتٌ бирор иш (масала ёки шахс) га доир ҳужжатлар тўплами

I دَوَشَ(а) دَوَشَاتٌ касалланмоқ, фасодланмоқ; ~ تْ عَيْنُهُ унинг кўзи касалланди

– أَدْوَشُ *мн.* دَوْشَاءُ *кўп.* دُوشٌ кўзи касал одам; عَيْنٌ دَوْشَاءُ касалланган, касалга дучор бўлган кўз

دُوشٌ *кўп.* ـَاتٌ душ; أَخَذَ ~ا بَارِدًا совуқ душга тушмоқ, совуқ душ қабул қилмоқ

I دَوَشَ *халқ.* шовқин солмоқ; қулоқни битирмоқ, батанг қилмоқ

– دَوْشَةٌ шовқин-шурон; тартибсизлик, тўс-тўполон

مَدْوُوشٌ 1) шовқин-суронга тўлган; 2) қулоқни кар қиладиган

دُوطَةٌ сеп, сеп-сидирға

(دوغ) II دَوَّغَ тамғаламоқ, белги қўймоқ

– دَاغٌ *кўп.* ـَاتٌ тамға, белги

I (دوف) دَافَ (у) دَوْفٌ 1) урмоқ, тепмоқ, уриб чиқармоқ; (*дори ва ш. к. ларни*) тайёрламоқ; الدَّوَاءَ ~ дорини сувда эритмоқ ёки майдалаш учун н биландир урмоқ (туймоқ); 2) ҳўлламоқ, намламоқ

I (دوق) دَاقَ (у) دَوْقٌ (*сол.* ذَوْقٌ); (*мазасини*) татиб кўрмоқ; دَاقَ (у) دُؤُوقٌ аҳмоқ бўлмоқ, аҳмоқлик қилмоқ

– دَوْقٌ таъм, маза, тот, лаззат

– دُوقٌ *кўп.* ـَاتٌ герцог (*ғарбий Оврупода: юқори табақа князларга ва дворянларга бериладиган унвон*)

– دُوقِيٌّ тур. *эск.* арпа навларидан бири

– دُوقِيٌّ герцогларга оид

– دُوقِيَّةٌ герцоглик (*герцог бошчилигидаги давлат*)

I (دوك) دَاكَ (у) دَوْكٌ шовқин-сурон билан тортишмоқ, олишмоқ; دَاكَ (у) دَوْكٌ, مَدَاكٌ майдаламоқ, янчмоқ, янчиб талқон қилмоқ

— دَوَكَةٌ 1) бетартиб ҳаракат, қий-чув, югур-югур, тўс-тўполон; 2) ёмонлик, хусумат, уруш-жанжал

–مِدْوَكٌ (*н.нидир*) янчиш учун ишлатиладиган тош

دَوْكَسٌ қар. دكس

دُولْ *халқ.* булар, мана булар

I (دول) دَالَ (у) دَوْلَةً, دَوْلٌ 1) ўтмоқ; 2) йўқ бўлмоқ, фаолиятини тугатмоқ; ~تْ هٰذِهِ الدَّوْلَةُ бу давлат йўқ бўлди (ўз фаолиятини тўхтатди); 3) алмашиниб турмоқ, навбатма-навбат бўлмоқ; ~تْ لَهُ (عَلَيْهِ) الدَّوْلَةُ бахт унга кулиб боқди (бахт ундан юз ўгирди); 4) яқинлашмоқ, бошланмоқ; 5) *эск.* доира шаклида айланмоқ; II دَوَّلَ 1) интернационаллаштирмоқ; халқаролик тусини бермоқ; 2) давлатлаштирмоқ; III دَاوَلَ 1) муҳокама қилмоқ; музокара олиб бормоқ; 2) алмаштирмоқ, айирбошламоқ; 3) галма-гал қилмоқ, алмашлаб турмоқ; ~ بَيْنَ ..., وَ ... (*бирор н, ни бирор н. дан сўнг*) навбатма-навбат қилмоқ; ~هُ بَيْنَ يَدَيْهِ бир қўлдан иккинчи қўлга олмоқ (қўймоқ); ~ بَيْنَ أَصَابِعِهِ حَبَّاتِ السُّبْحَةِ тасбеҳ ўгирмоқ; IV أَدَالَ 1) (*к. ғадир бирор к. га қарши*) куч-қувват бермоқ (бағишламоқ, ато қилмоқ) (مِنْ); (*бирор к. устидан*) ғалабани таъминламоқ (مِنْ); 2) к. ғадир (*бирор н.ни олиш, қўлга киритиш, душманни енгиш*) имконини бермоқ; ~هُ اللهُ مِنْ عَدُوِّهِ Аллоҳ унга душмани устидан ғалаба келтирсин; 3) (*қўлдан қўлга*) бермоқ; 4) (*н. нингдир*) фаолиятини тугатмоқ; 5) муомалага киритмоқ; VI تَدَاوَلَ 1) истеъмолда бўлмоқ, ишлатилмоқ (*пул ҳақида*); 2) фикр алмашмоқ; (*н. нидир*) муҳокама қилмоқ (فِي); (*к. биландир*) музокаралар олиб бормоқ (مَعَ); ~ فِي مَشْرُوعِ قَانُونٍ қонун лойиҳасини муҳокама қилмоқ; 3) бир-бирига узатмоқ; қўлма-қўл қилмоқ; 4) (*бирор н. ни*) навбати билан қилмоқ, галма-галдан қилмоқ; галма-гал дам у ишни, дам бу ишни қилмоқ; تَدَاوَلَتْهُ الأَيْدِي қўлдан қўлга ўтмоқ; تَدَاوَلَتْهُ الأَلْسُنُ оғиздан-оғизга ўтиб юрмоқ, тилдан-тилга кўчмоқ

– إِدَالَةٌ ғалаба, зафар, ютуқ

– تَدَاوُلٌ 1) ишлатилиш, муомалада бўлиш (*пул ҳақида*); 2) смена; بِالـ~ навбатма-навбат, орқама-орқа, кетма-кет бирин-кетин

– تَدْوِيلٌ 1) интернационаллаштириш, халқаролик миқёсини бериш; 2) давлатлаштириш

– دَوَالَيْكَ 1) навбати билан, галма-гал; 2) даврий, вақти-вақти билан (ўқтин-ўқтин) бўладиган; ~ وَ هَكَذَا ва ҳоказо, ва шу каби, ва шунга ўхшаш

– دَوْلٌ ўзгарувчанлик, ўзгариб туриш

– دَوْلَةٌ *кўп.* دُوَلٌ 1) давлат; империя (*йирик монархистик давлат*); ~ تَعَاهُدِيَّةٌ *ёки* ~ اتِّحَادِيَّةٌ *ёки* مُتَعَاهِدَةٌ ~ федератив (*ўзаро иттифоқ тузиб бирлашган*) давлат; ~ دَاخِلَ (ضِمْنَ) ~ давлат ичидаги давлат; الدُّوَلُ غَيْرُ الْمُنْحَازَةِ қўшилмаслик сиёсатини юргизувчи давлатлар; الدُّوَلُ الْكُبْرَى (الْعُظْمَى) буюк давлатлар; الـ~ الْعَلِيَّةُ Истамбул; أَرْكَانُ الـ~ аркони давлатлар, давлат устунлари; رَجُلُ ~ давлат арбоби; صَاحِبُ الـ~ *тар.* соҳиби давлат (*бош министр-вазир унвони*); 2) ҳокимлик, ҳукмронлик; 3) сулола, династия; 4) бевафолик, буқаламунлик, ўзгарувчанлик (*тақдир ҳақида*); كَانَ الـ~ لَهُ бахт унга кулиб боқди; كَانَتِ الـ~ عَلَيْهِ бахт ундан юз ўгирди (омади кулиб боқмади); الأَيَّامُ دُوَلٌ вақт ўзгармоқда; 5) *эск.* алмашиниш; 6) *эск.* бахтнинг ёлғонлиги; 7) *эск.* енгиш, ғалаба қилиш

–دُوَلَةٌ гоҳ унга – гоҳ бунга, гоҳ у томонга – гоҳ бу томонга ўтиб турадиган нарса (*мас. мол-дунё, ғалаба, омад*)

– دَوْلِيٌّ давлатга оид, давлатга тегишли (қарашли)

– دُوَلِيٌّ халқаро, интернационал

– دُوَلِيَّةٌ интернационализм; الـ~ الثَّالِثَةُ учинчи интернационал

– دُوَيْلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ кичик давлат, унча катта бўлмаган давлат

– مُتَدَاوَلٌ муомаладаги; ишлатиладиган

– مُدَاوَلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) муҳокама; мунозара; музокара; غُرْفَةُ الـ~ *юр.* кенгаш (маслаҳат) хонаси (*судда*); 2) смена, алмашиниш; ўзгариш

دُولَابٌ *кўп.* دَوَالِيبُ 1) машина; ғилдирак; ~ الْكَوْتْشُوكِ шина (*автомобилдаги*), ~ الْمَاءِ сув чархпалаги; 2) шкаф, буфет; жавон; ~ الْكُتُبِ китоб жавони; ~ الْمَلَابِسِ кийим жавони; 3) ҳийла, найранг; ҳазил, шўхлик; ◊ أَدْخَلَ الْمَصْنَعَ ~ الْعَمَلِ заводни ишга туширмоқ; وَضَعَ الْعَصَى (تَعَطَّلَ) وَقَفَ ~ الأَعْمَالِ иш тўхтади;

فِي دَوَالِيبِ عَجَلَةٍ ... *маж.* ...нинг ғилдирагига тўғаноқ қўймоқ (...га халақит бермоқ, тўсқинлик қилмоқ) وَ جَرَى ~ الزَّمَانُ аммо вақт ўтиб борарди

دَوْلَجٌ қар. دلج

دُولَارٌ *кўп.* اتٌ : доллар (*АҚШ ва б. айрим давлатларда пул бирлиги*)

دُولْمَةٌ дўлма (*овқат номи*)

دُولُومِيتٌ *мин.* доломит

I (دوم) دَامَ (*у*) دَوَامٌ, دَيْمُومَةٌ давом этмоқ, чўзилмоқ; حَيًّا ~ مَا ҳозирча у тирик экан, ...; II دَوَّمَ 1) (*к. ёки н. нингдир устида*) айланмоқ; 2) айлантирмоқ (فَوْقَ); 3) الْقِدْرَ ~ совуқ сув қуйиб, қозондаги қайнашни тўхтатмоқ; ~ الطَّائِرُ қуш ҳавога (осмонга) учди, парвоз қилди; III دَاوَمَ 1) давом этмоқ, чўзилмоқ; 2) (*н. дадир*) сабот (қатъият, сабр-тоқат, кунт, матонат) кўрсатмоқ (عَلَى); 3) иложсиз, ҳеч қаерга чиқмай турмоқ, (*қаердадир*) вақт ўтказмоқ (فِي); IV أَدَامَ доимий (давом этадиган) қилмоқ, муддатини узайтирмоқ (чўзмоқ); النَّظَرَ ~ (*н. гадир*) узоқ қарамоқ (إِلَى); اللّٰهُ ~ بَقَاءَكُمْ! Оллоҳ умрингизни узоқ қилсин!; X اسْتَدَامَ давом этмоқ, чўзилмоқ

— تَدْوِيمٌ 1) айланиш; حَالَةُ الـ~ *ав. олий учиш санъатида*: самолётнинг пастга қараб буралиб шўнғиши; 2) *эск.* бош айланиши

— دَائِمٌ доим; доимий; абадий; *бот.* кўпйиллик; ~ونَ عُمَّالٌ доимий (вақтинча эмас) ишчилар; ~ًا доим, ҳар доим; ~ًا أَبَدًا ҳар доим, тўхтовсиз, бирдай; الـ~ ُ абадий қолувчи (*Аллоҳ сифатларидан бири*); ◊ قَهْوَةٌ ~ةٌ! *қаҳва билан меҳмон қилинганда ташаккур сифатида айтилади*

— دَائِمِيٌّ доимий (*Ироқда*)

— دَوَامٌ 1) давом, давом этиш (чўзилиш) муддати, узунлик, узоқлик; узлуксиз, сурункали; доимийлик, ўзгармаслик; 2) ишда бўлиш вақти; دَفْتَرُ الـ~ ишга келиш-кетиш вақтини қайд қилиш дафтари; خَارِجَ أَوْقَاتِ الـ~ ишдан ташқари пайтда; أَضْرَبَ عَنِ الـ~ киришни (иштирок этишни) тўхтатмоқ (*мас., дарсларга, машғулотларга*); ◊ عَلَى الـ~ *ёки* ~ًا ҳар доим, ҳамма вақт, ҳамиша; لِلّٰهِ يَا الـ~ ...! фақат Оллоҳгина абадийдир! (*жон таслим қилаётган кишига айтиладиган таскин сўзи*)

— دُوَامٌ бош айланиши; ~ أَخَذَهُ унинг боши айланди, у гандираклади

— دَوَامَةٌ давомлилик, давом этиш вақти; вақтнинг ўтиши; فِي ~ الْمُنَاقَشَاتِ музокаралар вақтида

— دُوَّامَةٌ, دَوَّامَةٌ *кўп.* اتٌ пирилдоқ, пилдироқ; الْمَاءِ ~ *ёки* الْمَائِيَّةُ الـ~ гирдоб; الْهَوَائِيَّةُ الـ~ қуюн, уюрма; الذِّكْرِ ~ зикрга тушаётганлар давраси (*қар.* ذِكْرٌ)

— دَوْمٌ[1] давомлилик; давом этиш вақти (муддати); доимийлик, ўзгармаслик; абадийлик, абадият, азалийлик, мангулик; ~ًا доимо, ҳамма вақт, ҳар доим, ҳамиша

— دَوْمٌ[2] *жам. бот.* 1) давм (*хурмонинг бир тури*); 2) давмнинг меваси

— دَوْمَةٌ *кўп.* اتٌ : 1) давм (*хурмо*); 2) давм меваси

— دِمَّةٌ *кўп.* دِمَمٌ узоқ муддат ёғадиган ёмғир

— دَيْمُومَةٌ[1] давом этиш муддати, давомлилик

— دَيْمُومَةٌ[2] *кўп.* دَيَامِيمُ саҳро

— مُدَامٌ, مُدَامَةٌ шароб, май, вино

— مُسْتَدِيمٌ 1) доимий, узоқ муддатли; 2) сурункали, тўхтамайдиган, хроник

دُوْمَانٌ рул; рул чамбараги

— دُومَانِجِيٌّ *кўп.* دُومَانِجِيَّةٌ рулни бошқарувчи; дарға

دُومِسٌ кеманинг сув остидаги қисми

دُومِنْيُونٌ *кўп.* اتٌ : доминион (*1947 йилгача бўлган Британия империясига кирган, формал жиҳатдан мустақил бўлган давлатлар*)

دُومِينٌ давлат ери; давлат мулки

دُومِينُو домино (*ўйин*)

(دون) I دَانَ (*у*) دَوْنٌ пасткашланмоқ, ярамас бўлмоқ; II دَوَّنَ ёзмоқ, ёзиб олмоқ, (*китобга*) қайд қилмоқ; регистрация қилмоқ, рўйхатга олмоқ, ёзиб бормоқ; شَرْطًا ~ шарт қўймоқ; V تَدَوَّنَ ёзилган бўлмоқ, (*китобга*) қайд қилинган (киритилган) бўлмоқ, рўйхатдан ўтган бўлмоқ

— تَدْوِينٌ ёзув, қайд, рўйхат қилиш, рўйхатдан ўтказиш

— دُونَ 1) олдида, олдига, тарафи, ёни; حَالَ ~ هُ (*к. нингдир*) олдида турмоқ; (*к. гадир*) халақит бермоқ; قَامَ ~ هُ (*к. нингдир*) ёнини олмоқ, ҳимоя қилмоқ; فَأَغْلَقَ ~ هَا بَابَ الْعَفْوِ وَ الْغُفْرَانِ *маж.* у у қиз учун раҳм-шафқат эшигини беркитди; 2) қуйида, пастда, тубанда, остида, тагида; камроқ, озроқ, кам, оз; لَيْسَتِ الْمَرْأَةُ ~ الرَّجُلِ فِي الْكَفَاءَةِ аёллар ўз қобилиятига кўра эркаклардан кам эмас; لَمْ يَكُنْ ~ هَا دَهْشًا لَدَى رُؤْيَةِ هَذَا буни кўриб у у қиздан кам ҳайратга тушгани йўқ; هُوَ ~ عِشْرِينَ سَنَةً у ҳали йигирма ёшга ҳам кирган эмас; هَذِهِ حَمَاقَةٌ ~ هَا كُلُّ حَمَاقَةٍ бу жуда катта аҳмоқлик (*сўзма-сўз:* бу шундай аҳмоқликки, бунинг олдида барча аҳмоқликлар оз); الْأَشِعَّةُ الْبَنَفْسَجِيَّةُ ~ ультрабинафша нурлар; الْمَوْجَاتُ الْقَصِيرَةُ ~ ултрақисқа тўлқинлар, ўта қисқа тўлқинлар; 3) ёмонроқ, бадтарроқ, ярамас роқ; ёмон, бадтар, ярамас; إِنَّهُ ~ نَا فِي أَكْثَرَ مِنْ نَاحِيَةٍ кўп жиҳатларда у биздан ёмонроқ; 4) мустасно, қилганда; ... дан ташқари ..., дан бошқа; йўқлик, камлик *каби маъноларни билдиради*; -сиз, но-; кам, йўқ; أَدْنَتَأَخِّرٍ ~ ҳеч кечиктирмасдан; ... أَيِّ اعْتِبَارٍ لِـ... ~ ... га ҳеч эътибор бермасдан; أَيِّ مُبَرِّرٍ ~ ҳеч қандай баҳонани эътиборга олмай, ҳеч қандай баҳонасиз; ~ مِنْ *ёки* ~ بِ йўғида, йўқлигида, йўқ бўлганда, йўқ эканида, -сиз, -дан ташқари, -дан бошқа; ~ أَنْ ...нинг бўлмаслиги ...; ~ بِ شَكٍّ шак-шубҳасиз; ~ مَا (*бирор н.*) – сиз; ~ كَ а) мана сенга!; ма, ол!; б) эҳтиёт бўл!; إِنَّ لَهُ ~ غَيْرَهُ التَّصَرُّفَ فِي هَذَا бунга фақат угина эгалик қила олади, бошқа ҳеч ким эмас; يَتَكَشَّفُ هَذَا لِلْقَلْبِ ~ الْعَقْلِ буни ақл билан эмас, фақат юрак билангина билиш мумкин; مَاتَ ~ أَنْ يَكْتُبَ الْوَصِيَّةَ васият ёзиб қолдирмай ўлиб кетди

— دُونٌ 1) паст, тубан; қуйи; النَّاسُ الـ~ қуйи табақадан чиққан одамлар; 2) пасткаш, ярамас; ~ شَيْءٍ арзимас нарса

— دُونِيَّةٌ ҳақ-ҳуқуқдан маҳрумлик ҳолати

— دُونَيْنِ бир оз паст, яқинроқ, озроқ; كَانَ ذَلِكَ ~ بَدْرٍ ўша нарса Бадрдан бир оз пастроқда бўлган эди

— دِيوَانٌ[1] *кўп.* دَوَاوِينُ, دَيَاوِينُ 1) девон (*шеърлар тўплами*); ~ مُوسِيقِيٌّ *муз.* жуда паст йўғон товуш (овоз); 2) идора, канцелярия; давлат ташкилоти; маҳкама, бошқарма, муассаса; رَئِيسُ الـ~ канцелярия бошлиғи; الـ~ الْمَلَكِيُّ (*шимолий Африкада*) қирол канцеляриясы; ~ التَّفْتِيشِ *тар.* инквизиция (*католик черкови асоратига қарши кишиларни таъқиб ва суд қилиш учун XIII-XIX асрларда таъсис этилган суд-полиция ташкилоти*)

— دِيوَانٌ[2] *кўп.* اتٌ, دَوَاوِينُ : 1) диван; 2) купе (*вагон хоналари*); الْحَرِيمِ ~ аёллар ҳарами, аёллар купеси

— دِيوَانَةٌ божхона

— دِيوَانِيٌّ девоний (*хат турларидан бири*)

— دِيوَانِيَّةٌ бюрократизм

— مُدَوَّنَاتٌ *кўп.* хотира дафтаридаги ёзувлар, хотиралар, эсдаликлар

دُونَانَةٌ *кўп.* اتٌ : флот (*маълум соҳа ёки жой ва ё мамлакатга тегишли кемалар мажмуи*)

دُونْكِيشُوتِيٌّ донкихотликка оид, донкихотларча

(*испан ёзувчиси Сервантеснинг «Дон Кихот» романи қаҳрамони номидан*), хом хаёлликка оид

– دُونْكِيشُوتِيَّةٌ донкихотлик, хом хаёллик

دُونَمٌ *кўп.* اتٌ дунум (*910 м² га тенг майдон ўлчови*)

دُونَاتَمَةٌ = دُونَنْمَةٌ

I (دوى) دَوَى (*и*) دَوِيٌّ 1) гувулламоқ, ғувулламоқ; гулдирамоқ, гумбурламоқ; шовқин солмоқ; янграмоқ, эшитилмоқ; 2) (*н. биландир*) овоза бўлиб кетмоқ (ب); دَوَى (*а*) دَوًى оғримоқ, касал (бемор) бўлмоқ; II دَوَّى 1) увилламоқ, гувилламоқ; шовқин солмоқ; 2) жарангламоқ, янграмоқ; III دَاوَى даволамоқ; парвариш қилмоқ, касалга қарамоқ; IV أَدْوَى касал қилмоқ; VI تَدَاوَى даволанмоқ, дори ичмоқ

– دَاءٌ *қар.* دوا

– دَاوٍ[1] *мн.* دَاوِيَةٌ шовқин-суронли; жуда қаттиқ, қулоқни битирадиган (*овоз ҳақида*)

– دَاوٍ[2] *кўп.* دَاوِيَةٌ *тар.* тамплиер (*1119 йилда Қуддусда ташкил этилган ўрта аср католик руҳонийлари ташкилоти аъзолари*)

–دَاوِيَةٌ сувсиз саҳро (*қар.* دَوٌّ)

– دَوٍ *мн.* دَوِيَةٌ хатарли, ёмон (*касаллик ҳақида*); ёмон ишиш, рак

– دَوٌّ чўл, саҳро

– دَوَاءٌ *кўп.* أَدْوِيَةٌ даво, дори, медикамент (дори-дармон); халқ тиббиётида қўлланадиган дори-дармон; مَوْضِعُ الأَدْوِيَةِ дорихона

– دَوَائِيٌّ 1) даволашга оид; 2) дори-дармонга оид; صِنَاعَةٌ ـَةٌ фармацевтика саноати

– دَوَاةٌ *кўп.* دَوَاةٌ давот, сиёҳдон; қалам-давот

– دَوَايَةٌ *кўп.* اتٌ сиёҳдон, давот

–دُوَايَةٌ *ёки* دَوَايَةٌ сут ёки шўрва устида ҳосил бўладиган юпқа парда

– دَوًى касаллик

– دَوِيٌّ 1) шовқин-сурон, гумбурлаган овоз; 2) акс садо; 3) момақалдироқнинг овози

– دَوٌّ = دَوِيَّةٌ

– دَوٌّ = دَوِيٌّ

– مُدَاوٍ *мн.* مُدَاوِيَةٌ 1. даволовчи; 2. врач, доктор, табиб

– مُدَاوَاةٌ даволаш; беморга қараш

– مَدْوِيٌّ қаттиқ, баланд (*овоз ҳақида*), янгроқ; التَّصْفِيقُ الـ~ гулдурос қарсаклар; شُهْرَةٌ ـَةٌ юксак шон-шуҳрат, донг

دُوَيْرِعٌ *қар.* درع

دِيَالَكْتِيكٌ диалектика

– دِيَالَكْتِيكِيٌّ диалектикага оид, диалектик; الطَّرِيقَةُ الـ~ـَةُ диалектик метод; الْمَادِّيَّةُ الـ~ـَةُ диалектик материализм

دِيَالُوجٌ *кўп.* اتٌ суҳбат, сўзлашув, диалог

دِيلُومَاسِيٌّ = دِيبْلُومَاسِيٌّ

– دِيلُومَاسِيَّةٌ = دِيبْلُومَاسِيَّةٌ

دَيُّوثٌ даюс, қўшмачи, далли

دَيْجَاةٌ *кўп.* دَيَاجٍ тим қоронғулик, зимистон, зим-зиё (*сол. шунингдек:* دجو)

دَيْجُورٌ *кўп.* دَيَاجِيرُ зим-зиё қоронғулик, зимистон, зулмат

– دَيْجُورِيٌّ қоронғу, зулмат, зим-зиё

(ديخ) I دَاخَ (и) دَيْخٌ хор бўлмоқ, хўрланмоқ, залил бўлмоқ

دَيْدَبَانٌ *кўп.* اتٌ соқчи; *спорт.* дарвозабон; ~ الْمَرْكَبِ лоцман (*кемаларга йўл кўрсатувчи мутахассис*)

– دَيْدَبَانِيَّةٌ соқчиликда туриш; вахта (*муҳим объектлардаги соқчилик, навбатчилик*)

دَيْدَنٌ, دَيَدَانٌ одат, ўрганиш, расм, урф

– دَيَّارٌ 1) роҳиб, монах; монастирда яшовчи киши; 2) кимдир, аллаким

دَيْرٌ *кўп* دُيُورٌ, دُيُورَةٌ, أَدْيِرَةٌ, أَدْيَارٌ, دِيَارَاتٌ монастир; الرُّهْبَانِ ~ эркаклар монастири; ~ الرَّاهِبَاتِ аёллар монастири; رَئِيسُ الـ~ игумен (*эркаклар монастирининг бошлиғи*); رَئِيسَةُ الـ~ игуменья (*хотинлар монастирининг бошлиғи*)

– دَيْرٌ *кўп.* أَدْيَارٌ роҳиблар яшайдиган макон (*насронийларда*)

– دَيْرَانِيٌّ[1] 1. монастирга оид; 2. 1) Дайрул-Камар фуқароси; 2) роҳиб, монах

– دَيْرَانِيٌّ[2] роҳиблар яшайдиган жойнинг эгаси

– ديرة *қар.* دور

– دَيْرِيٌّ монастирга оид

– دِيرِكْسِيُونٌ рул. рул бошқаруви (*автомобилда*)

دَيْزَجٌ *кўп.* دَيَازِجَةٌ форс. *эск.* қашқа (*от ва бошқа ҳайвонлар*)

دِيزَلٌ дизел; مَرْكَبَةٌ الـ~ автомотриса (*мустақил моторли т, -й, вагони*); مُحَرِّكُ الـ~ дизелли двигатель, дизел

دَيْسٌ *бот.* қамиш

دَيْسَقٌ сувга тўла ҳовуз

دَيْسَمٌ[1] қар. دسم

–دَيْسَمٌ[2] *бот.* гул ҳусни Юсуф, гултожихўроз

دِيسَمْبَرُ декабрь

I (ديص) دَاصَ (и) دَيْصَانٌ қўлдан сирғалиб чиқиб кетмоқ; ~ تِ الْغُدَّةُ بَيْنَ الْجِلْدِ وَاللَّحْمِ тери билан эт орасида без у ёқ-бу ёққа лиқилламоқ; VII انْدَاصَ қўлдан сирғалиб тушиб кетмоқ, қўлдан сирғалиб чиқиб кетмоқ

–دَاصٌ *кўп.* دَاصَّةٌ ўғри

دَيْقُوعٌ қар. دقع

دِيكٌ *кўп.* دُيُوكٌ, دِيَكَةٌ хўроз; بَرِّيٌّ ~ қирғовул, тустовуқ; حَبَشِيٌّ ~ *ёки* رُومِيٌّ ~ *ёки* هِنْدِيٌّ ~ курка (*хўрози*); ~ الـ بَيْضَةِ *қар.* بَيْضَةٌ; وَزْنُ الـ~ *қар.* وزن

دِيكَارْتِيٌّ (файласуф) Декарт издошлари (тарафдорлари)

دِيكْتَاتُورِيَّةٌ диктатура; الْبُرُولِيتَارِيَا ~ пролетар диктатураси

دِيكْرِيتُو *кўп.* دِيكْرِيتَاتٌ декрет (*қонун кучига эга бўлган қарор, фармойиш*)

دَيْكُورٌ *кўп.* اتٌ безак, декорация (*умумий кўриниш*);~ مُهَنْدِسُ безакчи муҳандис, декоратор

دَيْلَمٌ қар. دلم

دَيْمَا, دَيْمِيٌّ йўл-йўл мато

دِيمَاغُوغِيٌّ 1. сафсатабозликдан (*демагогиядан*) иборат; 2. сафсатабоз, демагог

– دِيمَاغُوجِيَّةٌ демагогика, сафсатабозлик

دِيمَاغُوجِيٌّ = دِيمَاغُوغِيٌّ

دَيْمَاسٌ *қар.* دمس

دِيمُوطِيقِيٌّ демотикага оид, демотик; الْكِتَابَةُ الـ~ـَةُ демотик ёзув

دِيمُوقْرَاطِيٌّ 1. демократияга оид, демократияга асосланган, демократик; لا ~ антидемократик, демократияга қарши; 2. демократ

– دِيمُوقْرَاطِيَّةٌ 1) демократия, халқ ҳокимияти; 2) демократизм (*демократия принципининг амалга ошуви*)

دَيْمُومَةٌ *қар.* دوم

I (دَيْنَ) دَانَ[1] (*и*) دَيْنٌ (*к. гадир*) бўйсунмоқ, бўйин эгмоқ, итоат этмоқ (لِ); 2) (*пул*) қарз олмоқ; 3) қарзга бермоқ; 4) (*к. дандир*) қарздор бўлмоқ (لِ); دَانَ[2] (*и*) دَيْنٌ (*к. нидир*) айбламоқ; دَانَ[3] (*и*) دِيَانَةٌ (*қандайдир бирор динга*) эътиқод қилмоқ (ب); بِدِينِ الإِسْلَامِ ~ ислом динига эътиқод қилмоқ; I دَانَ[4] (*и*) دَيْنٌ қилган ишига яраша мукофотламоқ; كَمَا تَدِينُ تُدَانُ қилмишингга яраша жазо оласан; III دَايَنَ қарз бермоқ, қарз бериб турмоқ; IV أَدَانَ 1) айбламоқ, судга бермоқ; (*н. дадир*) айбдор деб ҳисобламоқ (فِي); айбламоқ; (*н. гадир*) ҳукм қилмоқ; (*н. гадир*) ҳукм чиқармоқ, мустаҳиқ қилмоқ (ب); 2) қарзга (қарз) бермоқ; V تَدَيَّنَ 1) (*бирор динга*) эътиқод қилмоқ (ب);

тақводор бўлмоқ, диндор бўлмоқ; 2) қарзга ботмоқ; VI تَدَايَنَ бир-биридан (*пул*) қарз олмоқ; қарзга ботмоқ; VIII اِدَّانَ қарз сўрамоқ, қарз кўтармоқ; X اِسْتَدَانَ 1) (*пул*) қарз олмоқ; қарздор бўлмоқ; 2) қарзга сотиб олмоқ

– إِدَانَةٌ 1) айблаш, қоралаш; ҳукм қилиш, жазо бериш; (*н. гадир қилинган*) ҳукм (ب); айбдорлик, гуноҳкорлик

– تَدَيُّنٌ диндорлик, художўйлик, тақводорлик; диёнат

– دَائِنٌ кредитор (*қарз берувчи*)

– دَائِنِيَّةٌ *бух.* кредит, қарз, насия

– دَيَّانٌ *дин.* дайён (*ҳисоб-китоб куни - қиёмат*)

– دِيَانَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) диёнат; диний эътиқод; 2) диний таълимот, дин ақидалари; дин

– دَيْنٌ *кўп.* دُيُونٌ 1) қарз; بِالْ~ қарзга, кредитга; أَصْحَابُ الدُّيُونِ أَرْبَابُ الدُّيُونِ ёки قَضَى ~هُ *маж.* қазоси етди, у ўлди; 2) заём; الْ~ الْمُوَحَّدُ давлат заёми; عَقَدَ ~اً заём чиқармоқ

– دِيْنٌ[1] *кўп.* أَدْيَانٌ дин, имон; الْ~ الْحَنِيفُ ислом; أُصُولُ الْ~ катехизис (*диний ақидаларнинг савол-жавоб тарзида қисқача баёни*); رَجُلُ ~ибодат қилувчи, диндор, руҳоний; ◊ يَوْمُ الْ~ *дин.* қиёмат куни

– دَيْنٌ[2] мукофот, қилинган ишга яраша берилган ҳақ (ажр)

– دَيِّنٌ диндор, руҳоний, тақводор

– دَيُّونَةٌ *дин.* қиёмат, қиёмат куни

– دِينِيٌّ диний; динга оид; диндор, тақводор; ~ لا а) диний бўлмаган; б) худосиз, даҳрий, худога ишонмайдиган, атеист; لا ~ةٌ даҳрийлик, атеизм

– مُتَدَيِّنٌ =دَيِّنٌ; ~ غَيْرُ даҳрий, худосиз, динсиз

– مُدَانٌ ҳукм қилинган

– مُدَايِنٌ кредитор, қарз берувчи

مَدَنِيٌّ *қар.* مدن

– مَدِينٌ 1) (*к. дандир*) миннатдор (لِ); هِيَ ~ةٌ لَهُ у қиз ундан миннатдор; 2) қарздор; 3) қул; 4) *эск.* мукофотланувчи; мукофотланган; 5) *эск.* буйсунган, тобе

– مَدِينَةٌ[1] *қар.* مدن

– مَدِينَةٌ[2] чўри

– مَدِينٌ= مَدْيُونٌ

– مَدْيُونِيَّةٌ қарз; қарздорлик; *бухг.* дебит

دِينَارٌ *қар.* دنر

دِينَامُو динамо-машина, ўзгармас ток генератори

دِينَامِيتٌ динамит (*портловчи модда*)

دِينَامِيكَا динамика; الْ~ الْحَرَارِيَّةُ термодинамика (*физикада: иссиқликнинг бошқа хиллардаги энергияга айланишини ўрганувчи бўлим*); الْ~ الْمَائِيَّةُ гидродинамика (*гидромеханиканинг суюқликлар қонунлари ҳақидаги қисми*)

دِينَامِيكِيٌّ динамикага оид, динамик; الْكَهْرَبَائِيَّةُ ~ةُ *қар.* كَهْرَبَائِيَّةٌ

– دِينَامِيكِيَّةٌ динамиклик

– دِينَامِيَّةٌ динамика

دِيَةٌ *кўп.* دِيَاتٌ (*ўлдирилган учун*) товон, хун, ҳақ; *қар.* ودى

دِيُورِيتٌ *мин.* диорит

ذ

ذ (ذَالٌ) зол (*араб алифбосининг тўққизинчи ҳарфи, абжадда-700*)

ذَا *мн.* تَا *ёки* ذِى *кўп.* أُولَاءِ бу, шу; مَا ~؟ нима ахир? لِمَا ~؟ нимага, нима сабабдан, нима учун?; مَنْ ~؟ ким ахир?; ~ بِ ؟ *ёки* ~ لِ шунинг учун, шу сабабдан; ~ كَ шундай, шунақа, мана шунақа; ~ كَ ~ وَ ва ҳоказо, ва ҳоказо, у эди- бу эди, фалон-писмадон; анча-мунча; هَكَ~ шундай қилиб; هَا أَنَا ~! мана, мен!; هَا ~! هُوَ мана, у!; هَا هِيَ ذِى мана у (*мн*)!; ~ كَ *мн.* تَاكَ *кўп.* أُولَئِكَ у, ўша, нариги; ~ إِذْ ...ган вақтда, ...ган пайтда; ذَلِكَ *мн.* تِلْكَ *кўп.* أُولَئِكَ у, ўша, нариги; بَعْدَ ذَلِكَ ундан кейин, ундан сўнг; مَعَ ذَلِكَ шу билан бирга, шунга қарамай; وَ عَلَى ذَلِكَ шунинг учун; كَذَلِكَ шундай, шу каби, шунга ўхшаш; وَ ذَلِكَ أَنَّ ва хусусан; وَ ذَلِكَ لِأَنَّ ... ва бу шунинг учунки,...; ~هَ *мн.* هَذِهِ *кўп.* هَؤُلَاءِ бу, шу

ذَاتٌ *кўп.* ذَوَاتٌ (*қар.* ذُو) 1) (*н. нингдир*) эгаси, соҳиби; 2) эгалик қилинган нарса, эгалик қилинадиган нарса; 3) зот, шахс, киши, субъект; ذَوَاتُ *шунингдек:* ذَوَاتُ الْحَيْثِيَّةِ атоқли кишилар, номдор кишилар; (بِنْتُ) ابْنُ الذَّوَاتِ атоқли кишиларнинг ўғли (қизи); أَوْلَادُ الذَّوَاتِ машҳур кишиларнинг фарзандлари (авлодлари); эркатойлар, арзандалар; 4) моҳият, туб мазмун, туб маъно, мағиз; 5) (...*нинг*) ўзи, ўз; ◊ حُسْنُ ~ гўзал қиз, гўзал аёл; الْفَتَاةُ ~ الشَّعْرِ الرَّمَادِيِّ қўнғир сочли қиз; تَذْكِرَةٌ ~ الْقَرْشِ бир қиршли (пиастрли) патта; الْقِطْعَةُ ~ عَشَرَةَ قُرُوشٍ ўн қиршли танга, чақа; مَدْرَسَةٌ ~ فَصْلَيْنِ икки синфдан иборат мактаб; فِى طَبَقَةٍ ~هَا *фалс.* синф ўзида; طَبَقَةٌ لِ ~هَا *фалс.* синф ўзи учун; ~هُ ўзи, шахсан ўзи; بِ ~هِ а) ўзича, ўзини олганда; б) ўзи, шахсан ўзи; قَائِمٌ بِ ~هِ а) ўзига мустақил; б) ўзига хос бўлган; بِالْ~ а) хусусан; б) аслида; в) шахсан; ~اً шахсан; مَرَّةً ~ *ёки* يَوْمٌ ~ *ёки* يَوْمٌ فِى ~ кунлардан бир кун, бир куни, кунларнинг бирида; فِى ~ يَوْمٍ جَمِيلٍ бирда эмас бирда, кунлардан бир куни; صَبَاحٌ ~ бир кун эрталаб; فَجْرٌ ~ бир кун тонгда; صَيْفٌ ~ ёз кунларининг бирида; عَامٌ ~ қайсидир бир йили; الْيَمِينِ ~ ўнгда, ўнг томонда; الشِّمَالِ ~ чапга, чап томонга, сўлга, сўл томонга; نُفُوسٍ ~ *ёки* صُدُورٍ ~ фикрлар, ўйлар, хаёллар; الْجَنْبِ ~ зотилжам, ўпка пардасининг яллиғланиши, плеврит; الرِّئَةِ ~ ўпканинг яллиғланиши; الْبَيْنِ ~ низо, нифоқ, душманлик; ихтилоф; الْيَدِ ~ бойлик, мол-мулк; الْإِعْجَابُ بِالْ~ ўзига бино қўйиш, ўзини яхши кўриш, худбинлик; إِنْكَارُ الْ~ ўзини унутиб қўйиш, ўзини аямаслик, (حُبُّ) مَحَبَّةُ الْ~ худбинлик, манманлик, эгоизм; ذَوَاتُ الْفَقَرَاتِ الْأَرْبَعِ умуртқали ҳайвонлар; ذَوَاتُ الْحَيَوَانَاتِ الْمَكَانِ بِ ~ ўша жойнинг ўзида; وَ فِى الْيَوْمِ ~هِ ўша куни, ўша куннинг ўзида; فِى الْوَقْتِ ~ ўша вақтнинг ўзида; ўша вақтда

– ذَاتِيٌّ 1) шахсий, хусусий; الْ~ الْحُكْمُ автономия, ўзини ўзи бошқариш; 2) субъектив; ~اً а) шахсан; б) бир ёқлама, субъектив; 3) автоматик; ~ التَّفْرِيغِ ўзи ағдарадиган; ~ الْحَرَكَةِ ўзи юрар

– ذَاتِيَّةٌ 1) шахс, шахсият; ўзига хослик; تَحْقِيقُ الْ~ шахсини аниқлаш; 2) ўзига хослилик, мустақил ҳолда иш кўришлик; 3) субъективлик; 4) асллик, тўғрилик; 5) субъективизм

ذَاكَ *қар.* ذَا

I ذَأَبَ (*а*) ذَأْبٌ 1) қорайтирмоқ, хавф солмоқ; 2) қаттиққўл бўлмоқ, шиддаткор бўлмоқ; 3) ҳайдамоқ, ҳайдаб чиқармоқ, ҳайдаб юбормоқ; 4) хўрламоқ, таҳқирламоқ; ذُؤُبَ бўрига ўхшамоқ, бўри каби феъла эга бўлмоқ; X اِسْتَذْأَبَ бўри каби ваҳшийлашмоқ, бўри каби иш тутмоқ

– ذُؤَابَةٌ *кўп.* ذَوَائِبُ 1) кокил, зулф; пешонадан қўйилган соч, ёл; بَرْبِيقِيَّةٌ ~ الْ~ *ёки* ~ *астр.* Бегемот (сув оти) ёли (*осмондаги чўзиқ изнинг йўли*); 2) ҳар қандай нарсанинг энг яхшиси, аълоси; هُوَ ~ قَوْمِهِ у ўз одамларининг пешқадамидир; 3) қиличнинг белга осадиган тасмаси; ◊ ذَوَائِبُ الْأَمْوَاجِ тўлқинлар ўркачи

–ذُئَيْبٌ 1) бўри боласи; 2) *ат.от, мз.* Зуайб

– ذِئْبٌ *кўп.* ذِئَابٌ, ذُؤْبَانٌ бўри; ذُؤْبَانُ الْعَرَبِ араб ўғрилари, араб дайдилари; ~ دَاءُ الْ *мед.* тери сили; ◊ ~ الْبَحْرِ денгиз олабуғаси

– ذِئْبَةٌ *кўп.* ـاتٌ урғочи бўри

– ذِئْبَةٌ *вет.* ҳайвонларнинг томоғида учрайдиган касаллик

– مَذْأَبَةٌ бўри кўп учрайдиган жой

I ذَئَرَ (а) ذَأْرٌ ўжарлик қилмоқ, қайсарлик қилмоқ, терслик қилмоқ; III ذَاءَرَ ёмон кўрмоқ, нафратланмоқ; ~ تِ الْمَرْأَةُ عَلَى رَجُلِهَا аёл ўз эрини ёмон кўрди

ذَأَطَ (а) ذَأْطٌ 1) к.нидир сўймоқ; 2) тили осилиб қолгунча бўғмоқ, бўғиб турмоқ

I ذَأَلَ (а) ذَأَلَانٌ 1) енгил қадам ташламоқ, юрмоқ; 2) *эск.* (у ёқ – бу ёққа) тебраниб югурмоқ (*туя ҳақида*)

–ذَأَلَانٌ енгил ва тез ташланган қадам

I ذَأَمَ (а) ذَأْمٌ 1) гина қилмоқ, таъна қилмоқ, ўпкаламоқ; таҳқирламоқ; 2) ҳазар қилмоқ

– ذَأْمٌ 1) камчилик, нуқсон; 2) шармандали (*уятли*) иш (*қилиқ*)

– مَذْؤُومٌ танбеҳ олган, сўкиш эшитган

I ذَبَّ (а/у) ذَبٌّ 1) ҳайдамоқ, ҳайдаб чиқармоқ, қувламоқ; 2) (*к. нидир, н. нидир*) ҳимоя қилмоқ (عَنْ); I ذَبَّ (и) ذَبٌّ, ذَبَبٌ иссиқдан ёки чанқоқликдан қуриб қолмоқ (мас. томоқ)

– ذَبٌّ ёввойи ҳўкиз

– ذُبَابٌ[1] *кўп.* أَذِبَّةٌ тиғ; устара; ~ السَّيْفِ қилич тиғи

– ذُبَابٌ[2] *жам. кўп.* ذِبَّانٌ пашшалар; ~ الْخَيْلِ сўналар; ~ مَرَضُ الْ *мед.* трапаносомоз; ~ الْعَيْنِ кўз қорачиғи; هُوَ أَعَزُّ مِنْ ~ الْعَيْنِ у кўз гавҳаридан ҳам азиз

– ذُبَابَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) пашша; ~ الْخَيْلِ сўна, сўна пашша; ~ هِنْدِيَّةٌ *зоол.* тилла қўнғизнинг бир тури; 2) тиғ (*қиличдаги*)

– مَذَبَّةٌ пашша кўп бўлган жой

– مِذَبَّةٌ *кўп.* ـاتٌ, مَذَابُّ катта елпиғич; пашша қўриғич

ذُبَّانَةٌ, ذِبَّانَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) пашша; 2) мушка (*милтиқ ва ш.к. лардаги нишонга олишда фойдаланиладиган қисм*)

I ذَبَحَ (а) ذَبْحٌ, ذِبَاحٌ 1) ўлдирмоқ; бўғизламоқ; сўймоқ; 2) (*ҳайвонни*) қурбонликка сўймоқ, қурбонлик қилмоқ; II ذَبَّحَ жуда кўплаб сўймоқ, хунрезлик қилмоқ, қирғин қилмоқ; VI تَذَابَحَ бир-бирини сўйишмоқ, бўғизлашмоқ

– تَذَابُحٌ бир-бирини сўйиш, қирғинлик, хунрезлик

– ذَبْحَةٌ = ذُبَاحٌ

– ذَبَّاحٌ қассоб, ҳайвон сўювчи

–ذَبْحٌ *ёки* ذَبَحٌ қўзиқорин навларидан бири

– ذَبِيحٌ қурбонлик қилишга мўлжалланган ҳайвон

– ذُبْحَةٌ, ذَبْحَةٌ ангина, томоқ шамоллаши; ~ صَدْرِيَّةٌ стенокардия, юрак касаллиги

– ذَبِيحٌ 1) сўйилган, бўғизланган; сўйишга (бўғизлашга) мўлжалланган; ~ الْ حَيَوَانَاتُ сўйиладиган моллар (сўқимлар); 2) қурбон, қурбонлик, қурбон қилинган ҳайвон

– ذَبِيحَةٌ *кўп.* ذَبَائِحُ қурбон, қурбонлик қилинган ҳайвон; қурбонликка тайёрланган ҳайвон

– مَذْبَحٌ *кўп.* مَذَابِحُ 1) сўйиш, бўғизлаш; 2) қурбонлик қилинадиган жой; тахт; меҳроб

– مَذْبَحَةٌ *кўп.* مَذَابِحُ катта жанг, қирғин уруш; қириб ташлаш, йўқ қилиб юбориш; сўйиш, пичоқбозлик

ذَبْذَبَ 1) тебратмоқ, дириллатмоқ, ҳилпиратмоқ; 2) тебранмоқ, дирилламоқ, ҳилпирамоқ; تَذَبْذَبَ 1) тебранмоқ, дирилламоқ, ҳилпирамоқ; титрамоқ; 2) қатъиятсизлик кўрсатмоқ, ботинолмай қолмоқ, иккиланмоқ

– ذَبْذَبٌ *кўп.* ذَبَاذِبُ эркакларнинг жинсий олати

– ذَبْذَبَةٌ 1) тебраниш, титраш, дириллаш; ҳилпираш; 2) *кўп.* ذَبَاذِبُ попук, гажим; полукли жияк, шокила; 3) туя устидаги маҳофага илиб қўйилган шокилалар, попуклар

– ذَبْذَبِيٌّ тебранма, тебранишга оид

– مُتَذَبْذِبٌ тебранувчи, тебраниб турган, титраб турган; ~ تَيَّارٌ *қар.* تَيَّارٌ

– مُذَبْذَبٌ иккиланувчи, иккиланиб турган (*бирор ишда*)

I ذَبَرَ (у) ذَبْرٌ ёзмоқ; нуқталарини қўймоқ

I ذَبَلَ (у) ذَبْلٌ, ذُبُولٌ сўлмоқ, сўлиб қолмоқ, шалпаймоқ, қовжирамоқ; қуриб қолмоқ

– ذَابِلٌ *кўп.* ذُبَّلٌ 1) сўлган, сўлиб қолган, қуриган, шалпайган; 2) беҳафсала, ўта кетган ланж, чарчаган, ҳориган

– ذَابُولٌ зобул (*касаллик номи, қичимага ўхшаш касаллик*)

– ذُبَالَةٌ *кўп.* ذُبَالٌ пилик

– ذَبْلٌ қалқон, тошбақанинг косаси; ~ صِنَاعِيٌّ сунъий тошбақа косаси; пластмасса

– ذُبُولٌ сўлиш, шалпайиш; مَرَضُ الْ ~ الْمُتَأَخِّرِ *маккажўхори ва пахта таъсирида ҳосил бўладиган қичимага ўхшаш касаллик*

ذُبْيَانُ 1) *ат.от, мз.* Зубён; Зубён (*қабила номи*)

ذَحْلٌ *кўп.* أَذْحَالٌ, ذُحُولٌ *ёки* ذَحَلٌ *кўп.* أَذْحَالٌ 1) қасос, ўч, интиқом; 2) нафрат, ўч олиш иштиёқи

I ذَخَرَ (а) ذَخْرٌ жамғармоқ, йиғмоқ, тўпламоқ, йиғиб кўпайтирмоқ; жамлаб қўймоқ; II ذَخَّرَ жамғармоқ, йиғмоқ, тўпламоқ; ғамлаб қўймоқ; VIII اِدَّخَرَ *ёки* أَدَّخَرَ эҳтиёт қилмоқ, сақламоқ; жамлаб қўймоқ; مَا ~ جُهْدًا فِي ... مَا ~ وُسْعًا فِي ... *ёки* سَبِيلِ ... учун кучини аямай турмоқ

– اِدِّخَارٌ *ёки* أَدِّخَارٌ сақлаш, эҳтиёт қилиш; жамлаш

– إِذْخِرٌ *бот.* хушбўй қамиш

– ذُخْرٌ *кўп.* أَذْخَارٌ 1) жамғарма, эҳтиёт; 2) *кўч. м.* ҳисса; أَضَافَ بِهِ ~ا جَدِيدًا إِلَى الْعِلْمِ бу билан у илм-фанга янги ҳисса қўшди

– ذَخِيرَةٌ *кўп.* ذَخَائِرُ 1) дурдона, бебаҳо нарса; ذَخَائِرُ الْأَدَبِ الْعَرَبِيِّ الْقَدِيمِ қадимги араб адабиёти дурдоналари; 2) табаррук саналган нарса; الْ ~ الْمُقَدَّسَةُ *черк.* диний маросимлардан бирида истеъмол қилинадиган вино ва нон; 3) келажакда фойдаланиш учун жамланган нарса; озиқ-овқат; الْ ~ اللُّغَوِيَّةُ луғат заҳираси, лексик запас; 4) *кўч.м.* ҳисса; 5) ўқ, патрон, снаряд; ўқ-дорилар; ~ حَيَّةٌ жанговар снарядлар

–مَذَاخِرُ *кўп.* 1) ичак-чавоқлар; 2) томирлар, қон томирлари

– مَذْخَرٌ *кўп.* مَذَاخِرُ омбор, омборхона

– مُذَخِّرٌ жамғарувчи, тўпловчи

– مُذَخَّرٌ (*шунингдек:* مُدَخَّرٌ) жамғарилган, тўпланган, ғамланган, эҳтиёт қилинган

– مُذَخَّرَاتٌ (*шунингдек:* مُدَخَّرَاتٌ) *кўп.* жамғарма нарсалар, жамғармалар

– مَذْخُورٌ захира, запас

I (ذَرَّ) ذَرَّ[1] (а/у) ذَرٌّ сачратмоқ, пуркамоқ, сепмоқ; сочмоқ, сочиб ташламоқ; ~ ... الْخِلَافَ بَيْنَ ... орасига низо солмоқ; ~ الرَّمَادَ (التُّرَابَ) *маж.* мақтаб алдамоқ; فِي الْعُيُونِ ذَرَّ[2] (а/у), ذُرُورٌ 1) чиқмоқ, кўтарилмоқ (*қуёш ҳақида*); 2) пайдо бўлмоқ, кўринмоқ, туғилмоқ, бунёд бўлмоқ; ~ قَرْنُ الْخِلَافِ ихтилоф пайдо бўлмоқ; ~ قَرْنُ الْأَزْمَةِ الْاِقْتِصَادِيَّةِ иқтисодий кризис (бўҳрон) бошланди; 3) ўсиб чиқмоқ, ердан ниш урмоқ

–أُذْرَةٌ а) кукун, порошок; сепки, сепиладиган нарса; б) упа

– ذَرٌّ[1] *жам.* қумурсқалар

– ذَرٌّ[2] *жам.* чанг зарралари, гардлар

– ذَرَّةٌ[1] қумурсқа

– ذَرَّةٌ[2] *кўп.* ـاتٌ 1) зарра, заррача; ذَرَّاتُ الْعَرَقِ тер томчилари; 2) чанг зарраси, гард; 3) атом; ~ الْ بِنْيَةُ атом тузилиши; ~ الْ حَرْبُ

атом уруши; ~ الـ مُحَطِّمَةُ циклотрон; ◊ ~ مِثْقَالُ заррача, зарра миқдорича; жуда оз, озгина; қиттак; ◊ فَقَدَ كُلَّ ~ مِنَ الْحَيَاءِ у шарму ҳаёни буткул унутган

– ذُرُورٌ кукунланган, майда зарраларга айлантирилган;

– ذُرُورِيٌّ кукунсимон, кукунга ўхшаш

– ذَرِّيٌّ 1) атомга оид; радиоактив; خَطَرٌ ~ атом хавф-хатари; الرُّؤُوسُ الـ~ـةُ атом каллаклари; الطَّاقَةُ الـ~ـةُ атом энергияси; الْعَدَدُ الـ~ـةُ атом тартиб рақами; الْغُبَارُ الـ~ـةُ радиоактив чанг; الْقُنْبُلَةُ الـ~ـةُ атом бомбаси; النَّظَرِيَّةُ الـ~ـةُ атом назарияси; 2) атом билан шуғулланувчи олим, атомчи

–ذَرِيرَةٌ атир турларидан бири

– ذَرِّيَّةٌ элементнинг нечта атом билан қўшила олиши, атомлилик

– ذُرِّيَّةٌ *кўп.* ذَرَارِيُّ зурриёт, авлодлар

–مَذْرَةٌ паншаха

I **ذَرَأَ** (*а*) ذَرْءٌ яратмоқ, йўқдан бор қилмоқ, халқ қилмоқ; الْأَرْضَ ~ ерга дон сепмоқ

–أَذْرَأُ *мн.* ذَرْءَاءُ ёки ذَرْآءُ икки чаккасидан сочи оқара бошлаган *(одам)*

–ذُرْأَةٌ икки чаккада эндигина кўрина бошлаган оқ сочлар

– ذَرْآنِيٌّ *ёки* ذَرَآنِيٌّ оппоқ, оқ рангдаги; مِلْحٌ ~ оқ (оппоқ) туз

I **ذَرَبَ** (*а*) ذَرَبٌ 1) ўткир бўлмоқ; لِسَانُهُ ~ тили ўткир бўлмоқ, уятсиз гаплар гапирмоқ; 2) йирингламоқ, яллиғламоқ (*яра ҳақида*); ~ـتِ الْمَعِدَةُ ошқозон бузилмоқ; II ذَرَّبَ ўткирламоқ, чархламоқ, ўткир қилмоқ

–ذَرَابَةٌ кескинлик, ўткирлик, аччиқлик

– ذَرَبٌ 1) бедаво дард; 2) ич кетиш касали; 3) уятсиз гаплар; 4) занг (*металлдаги*)

– ذَرِبٌ 1) ўткир; 2) заҳарли, аччиқ; اللِّسَانُ ~ уятсиз гапларни гапирувчи

I **ذَرَحَ** (*а*) ذَرْحٌ овқатга заҳар солмоқ, овқатни заҳарламоқ

–ذُرَّاحٌ *кўп.* ذَرَارِيحُ *мед.* испанча зурроҳ (*даволаш учун баданга қўйиладиган малҳамли мато*)

–ذَرَارِيحُ *кўп.* овқатга солишга мўлжалланган заҳар

ذَرْذَارٌ сергап, маҳмадона, вайсақи

I (ذرع) **ذَرَعَ** (*а*) ذَرْعٌ тирсак билан ўлчамоқ, тирсак билан газламоқ; ◊ بِعَيْنِهِ ~ *ёки* بِنَظَرِهِ ~ а) тикилиб қарамоқ, синчиклаб қарамоқ; б) кўз билан қидирмоқ; الشَّوَارِعَ عَلَى قَدَمَيْهِ ~ кўчаларда кезиб юрмоқ, кўчаларни кезмоқ; кўчаларда санғиб юрмоқ; الْغُرْفَةَ ذَهَابًا وَ جَيْئَةً ~ хонада у ёқ-бу ёққа юрмоқ (бориб-келмоқ); ذَرْعٌ (*а*) ذَرَعٌ (*к. гадир*) тавсия қилмоқ, (*к. нингдир олдида*) илтимос қилмоқ, сўрамоқ (عِنْدَ *ёки* إِلَى); II ذَرَّعَ 1) к.нидир орқадан келиб тирсак билан бўғмоқ; 2) қулочни катта қилиб (қулочкашлаб) сузмоқ; 3) тирсакни у ёқ- бу ёққа қилиб юрмоқ; 4) огоҳлантириш ёки билдириш маъносида қўлларни кўтармоқ; V تَذَرَّعَ 1) (*н. нидир*) восита сифатида ишлатмоқ, (*н. нидир*) баҳона қилмоқ (ب); ~ بِحُجَّةِ أَنَّ ... ... ишдан далил сифатида фойдаланмоқ; 2) (*бирор н. билан*) қуролланмоқ (ب); ~ بِالصَّبْرِ لِـ... учун сабр-тоқат (қунт) қилмоқ; 3) (*н.нидир*) зиролаб (*қар.* ذِرَاعٌ) ўлчамоқ; 4) (*н. нидир*) ишга солмоқ (ب); (*н. дандир*) фойдаланмоқ (ب); 5) (*н. нидир*) баҳона қилиб ўзини бирор ишдан олиб қочмоқ, ўзини оқламоқ (ب); ~ فِي الْكَلَامِ сергап бўлмоқ, кўп гапирмоқ, вайсамоқ; VII انْذَرَعَ олдинга интилмоқ, олға юрмоқ, олд томон юрмоқ

– أَذْرِعَاتٌ Шомдаги жой номи (*бу жой ўз шароби билан машҳур*)

–ذَارِعٌ *эск.* жуда яхши туя

– ذِرَاعٌ *мн.мз. кўп.* أَذْرُعٌ, ذُرْعَانٌ 1) қўл (*бармоқдан елкагача бўлган қисм*); тирсак, билак; (*ҳайвондаги*) қўл-оёқлар; билак суяги; ذُو ~ وَاحِدَةٍ бир қўлли; ضَيِّقُ الـ~ заиф, лаёқатсиз; وَاسِعُ الـ~ кучли; عَلَى ~ـهَا طِفْلٌ صَغِيرٌ унинг (*мн.*) қўлида имирғаси (гўдаги) бор; فَتَحَ (مَدَّ) ذِرَاعَيْهِ لِـ... ...га қучоғини очмоқ; 2) *тех.* даста, банд, тутқа; ричаг; стрела (*юк кўтарадиган кранларда*); التَّوْصِيلِ ~ шатун; الْإِدَارَةِ ~ кривошип; 3) чўзим, газ (*узунлик ўлчови*) إِسْتَنْبُولِيٌّ ~ 0,66 *м.га тенг узунлик ўлчови*; بَلَدِيٌّ ~ 0,58 *м.га тенг узунлик ўлчови* (*савдода*); مِعْمَارِيٌّ ~ 0,75 *м.га тенг узунлик ўлчови* (*архитектурада*); مِعْمَارِيٌّ مُرَبَّعٌ 0,5625 м^2.*га тенг юза ўлчови* (*қурилишда*); مِعْمَارِيٌّ مُكَعَّبٌ ~ 0,4218 м^3.*га тенг ҳажм ўлчови*; هَاشِمِيٌّ ~ 0,64 м.*га тенг узунлик ўлчови*; هَنْدَسَةٌ ~ 0,65 *м.га тенг узунлик ўлчови*

– ذَرْعٌ 1) чўзилган қўлнинг узунлиги; 2) куч; ضَعِيفُ الـ~ камқувват, кучсиз; وَاسِعُ الـ~ кучли, бақувват; ضَاقَ ~ـهُ кучсизланмоқ, қувватдан қолмоқ; ضَاقَ بِالْأَمْرِ ~ـهُ а) у бунга чидаб туролмади; б) унинг бунга кучи етмади; لَقَدْ ضِقْتُ بِهِمْ ~ـًا улар менинг жонимга тегишди; 3) қўли очиқлик, сахийлик

–ذَرْعٌ[1] *кўп.* ذِرْعَانٌ *зоол.* ёввойи молнинг боласи

–ذَرْعٌ[2] *кўп.* ذِرْعَانٌ 1) кучли истак; 2) очкўзлик, қизғончиқлик

– ذَرِيعٌ 1) тез, шошилинч; 2) муқаррар, бўлмасдан қолмайдиган, қутилиб бўлмайдиган, бўлмай иложи йўқ; خَطَرٌ ~ келиши муқаррар бўлган хавф; 3) воситачи, ўртада турувчи, битиштирувчи; 4) ҳимоячи, илтимос қилувчи

– ذَرِيعَةٌ *кўп.* ذَرَائِعُ баҳона, важ, рўкач; восита; 2) овчи ов пайтида орқасида туриб яширинадиган туя

– ذَرَائِعِيٌّ 1) бирор масала ёки назарияни ҳимоя қилувчи; 2) бирор масала ёки назарияни ҳимоя қилишга оид

–مُذَرَّعٌ онаси отасидан кўра аслзода бўлган *(одам)*

I **ذَرَفَ** (*и*) ذُرُوفٌ 1) оқмоқ, оқиб тушмоқ (*кўз ёши ҳақида*); 2) тўкмоқ, оқизмоқ (*кўз ёши ҳақида*); عَيْنُهُ الدُّمُوعَ ~تْ кўзларидан ёш қуйилиб кетди; ذَرَفَ (*и*) ذَرَفَانٌ зўрға-зўрға юрмоқ, зўрға қадам ташламоқ; II ذَرَّفَ 1) тўкмоқ, оқизмоқ (*кўз ёши ҳақида*); 2) (*н. нидир*) ошириб юбормоқ, ҳаддан оширмоқ (عَلَى); عَلَى الْخَمْسِينَ ~ у эллиқдан ошган; VII انْذَرَفَ оқмоқ, оқиб тушмоқ, қуйилмоқ (*кўз ёши ҳақида*)

–ذَارِفٌ *кўп.* ذَوَارِفُ оқувчи, қуюлувчи, оқиб турган (*кўз ёши*)

–مَذْرَفٌ *кўп.* مَذَارِفُ кўз ёши оқиб тушадиган кўз бурчаги

I **ذَرَقَ** (*и*) ذَرْقٌ ахлат чиқармоқ, тезакламоқ (*қушлар ҳақида*); IV أَذْرَقَ = I

– ذَرْقٌ қушларнинг ахлати (гўнги); الطَّيْرِ ~ *бот.* ёввойи беда

– ذُرَقٌ = ذُرَقُ الطَّيْرِ *қар.* ذَرْقٌ

ذُرَةٌ маккажўхори, жўхори; عُوَيْجَةٌ ~ *ёки* ~ رَفِيعٌ *ёки* بَلَدِيٌّ ~ тариқ; бир йиллик донли ўсимлик, сорго; بَيْضَاءُ ~ тариқ; شَامِيٌّ ~ *ёки* شَامِيَّةٌ ~ *ёки* مِصْرِيَّةٌ ~ *ёки* صَفْرَاءُ ~ жўхори, маккажўхори

I (درو) **ذَرَا** (*у*) ذَرْوٌ 1) учириб кетмоқ (*шамол ҳақида*); тўзитиб юбормоқ, тўзғитиб юбормоқ; 2) шопирмоқ, елпиб тозаламоқ, эламоқ (*дон ҳақида*); ذَرَى (*и*) ذَرْيٌ = ذَرَا; II ذَرَّى = I; الشَّاةَ ~ қуйнинг жунини олаётганда, белги сифатида орқадан озгина жун қолдирмоқ; IV أَذْرَى 1) тўзитмоқ, тўзитиб юбормоқ, тўзғитмоқ; 2) ечиб ташламоқ, олиб улоқтириб ташламоқ; 3) ёш тўкмоқ, кўз ёши тўкмоқ; V تَذَرَّى 1) шопирилмоқ, елпиб тозаланмоқ (*дон ҳақида*); 2) (*чўққига*) кўтарилмоқ; 3) (*н. нингдир воситасида, н. биландир*) яширинмоқ, беркинмоқ, ҳимояланмоқ (ب); X اسْتَذْرَى ҳимоя изламоқ; ҳимоя қидирмоқ; بِظِلِّ الشَّجَرَةِ ~ дарахт соясига ўтмоқ; بِفُلَانٍ ~

фалончидан бошпана изламоқ

– تَذْرِيَةٌ *геол.* жинсларнинг емирилиши; абляция (*1. музлик массасининг эриш, буғланиш ва механик парчаланиш натижасида камайиши; 2. нураган тоғ жинсларининг оқар сув, муз ва шамол таъсирида кўчиши*)

– ذَارِيَاتٌ *кўп.* шамоллар

– ذَرَّايَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ (*шунингдек:* ~ آلَةٌ) шамол машина, дон совурадиган машина

–ذَرْوٌ *эск.* совуриш, учириш, сочиб юбориш

– ذَرْوَةٌ, ذُرْوَةٌ *кўп.* ذُرًى 1) чўққи, уч, бош; 2) *кўч.м.* тепалик, юқори (юксак) даража; مُؤْتَمَرُ الـ~ *дип.* олий (юксак) даражадаги музокара; هِيَ فِي ~ جَمَالِهَا у (*мн.*) мисли кўрилмаган даражада гўзал; بَلَغَ الـ~ ... ...да юқори чўққига кўтарилмоқ; بَلَغَ الـ~ الْكُبْرَى فِي تَطَوُّرِهِ у ўз тараққиётида юқори чўққига эришди; ارْتَفَعَ إِلَى ~ سَامِقَةِ بُطُولَتِهِ у ўзининг қаҳрамонлиги билан ажралиб турарди; 3) Зирва (*Мисрдаги қишлоқ номи*)

– ذُرًى 1) бошпана; ҳимоя; 2) *эск.* уйнинг ҳовли қисми, уйдаги ҳовли

–مِذْرَوَانِ *ик.с.* 1) бошнинг икки ёни, чакка; 2) (*одам*) думбасининг икки ёни

– مِذْرَاةٌ, مِذْرًى *кўп.* مَذَارٍ қурак шаклидаги дон совургич

ذَعَاعٌ *кўп.* гуруҳ, жамоа, коллектив

ذَعْذَعَ тарқатиб юбормоқ, сочиб юбормоқ; ажратмоқ, айирмоқ; ~ تَهُمُ النَّوَائِبُ тақдир уларни ҳар томонга тарқатиб юборди

I ذَعَرَ (а) ذَعْرٌ 1) қўрқитмоқ, хавф солмоқ, даҳшат солмоқ, ваҳима солмоқ; 2) ذُعِرَ қўрқувга тушмоқ, ваҳимага тушмоқ; IV أَذْعَرَ қўрқитмоқ, ваҳимага солмоқ (қўймоқ); VII انْذَعَرَ ваҳимага тушмоқ, қўрқмоқ, даҳшатга тушмоқ

– ذُعْرٌ, ذَعَرٌ 1) хавф, хатар, даҳшат, ваҳима; 2) саросима

– ذُعَرَةٌ *зоол.* жиблажибон

–ذَعُورٌ қўрқоқ, ваҳимачи

– مَذْعُورٌ даҳшатда қолган, ваҳимага тушган

I ذَعَطَ (а) ذَعْطٌ бирданига сўйиб юбормоқ, шартта сўйиб юбормоқ

I ذَعَفَ (а) ذَعْفٌ заҳарламоқ, заҳар ичирмоқ; الطَّعَامَ ~ овқатга заҳар қўшмоқ

–ذُعَافٌ *кўп.* ذُعُفٌ одамни ўлдирадиган заҳар; ◊ ~ مَوْتٌ кутилмаган (тўсатдан келган) ўлим

ذُعَاقٌ: ~ دَاءٌ заҳарлайдиган дори, ўлдирадиган дори, заҳар

I ذَعَنَ (а) ذَعْنٌ (*к. гадир*) итоат қилмоқ, бўйсунмоқ (لِ); IV أَذْعَنَ = I

– إِذْعَانٌ итоат қилиш, қулоқ солиш, мутеълик, итоатгўйлик, итоаткорлик

– مِذْعَانٌ итоатгўй, итоаткор, мутеъ

– مُذْعِنٌ итоат қилувчи, итоатгўй, итоаткор, мутеъ

I ذَفَّ (и) ذَفٌّ, ذَفَفٌ (*к.нидир*) ўлдирмоқ (عَلَى); عَلَى الْجَرِيحِ ~ ярадорни ўлдирмоқ; II ذَفَّفَ ҳозирламоқ, тайёрламоқ, тайёр қилмоқ

–ذُفٌّ озгина сув

–ذَفَافٌ *кўп.* ذُفُفٌ, أَذِفَّةٌ тез таъсир қиладиган заҳар

–ذَفِيفٌ тезкор, илдам, эпчил, енгил; طَاعُونٌ ~ енгил ўтган вабо

I ذَفَرَ (а) ذَفَرٌ кучли (яхши ёки ёмон) ҳид тарқатмоқ

–أَذْفَرُ *мн.* ذَفْرَاءُ ҳиди ўткир, ўткир ҳидли (*хушбўй* ёки *қўланса*)

ذَفَرٌ 1) кучли қўланса ҳид, сассиқ ҳид; 2) кучли ёқимли (хушбўй) ҳид

– ذَفِرٌ сассиқ, қўланса

–ذَفْرَى *кўп.* ذَفَارَى, ذِفْرَيَاتٌ *анат.* қулоқнинг орқасидаги суяк

أَذْفَنُ *мн.* ذَفْنَاءُ *кўп.* ذُفْنٌ ияги узун, узун иякли (*одам*)

–ذَافِنَةٌ *кўп.* ذَوَافِنُ 1) скрипканинг иякка қўйиладиган қисми; 2) иякнинг орқа томони, бўйиннинг тепа қисми

– ذَفْنٌ, ذَقَنٌ *кўп.* ذُقُونٌ, أَذْقَانٌ ияк, энгак; خَرُّوا لِأَذْقَانِهِمْ энгаклари ерга теккунича бош эгдилар; ◊ ... غَرِقَ حَتَّى الْأَذْقَانِ فِي ...га қаттиқ берилиб кетмоқ

– ذَقْنٌ *мн. кўп.* ذُقُونٌ соқол; ~ التِّيسِ эчки соқол; ◊ ~ رَخْوَةٌ у бўшанг (ғайратсиз, ландавур, лапашанг); تَحْتَ ذُقُونِ فُلَانٍ фалончининг кўз ўлдида (тумшуғининг осткинасида); ضَحِكَ عَلَى ~ه (ذُقُونِهِمْ) (ذُقُونِهِنَّ) кимнингдир (*кимларнингдир*) устидан билдирмай кулмоқ

I ذَكَرَ (у) ذِكْرٌ, تَذْكَارٌ 1) эсламоқ, эслаб ўтмоқ; ҳикоя қилмоқ, гапириб бермоқ, сўзлаб бермоқ; хотирламоқ; عَدَدٌ يُذْكَرُ каттагина миқдор, талайгина сон (адад); وَ هَذَا الْأَمْرُ لَا يُذْكَرُ а) бу айтишга ҳам арзимайдиган ишдир; б) буни эслаб ўтиш жоиз эмас; الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ يُذْكَرُ гапдан гап чиқади; بِالسُّوءِ ~ ёмонлаб эсга олмоқ, ғийбат қилмоқ; 2) зикр тушмоқ; 3) зикрда иштирок этмоқ (қатнашмоқ) (*қар.* ذِكْرٌ); II ذَكَّرَ 1) эслатмоқ, эсга солмоқ; 2) ўргатмоқ, насиҳатомуз гап қилмоқ; 3) бойитмоқ; 4) *грам.* музаккарга айлантирмоқ (*сўз ҳақида*); III ذَاكَرَ 1) муҳокама қилмоқ; 2) (*дарсни*) ёд олмоқ, ёдламоқ; IV أَذْكَرَ эслатмоқ, эсга солмоқ; V تَذَكَّرَ эсламоқ; VI تَذَاكَرَ 1) биргалашиб муҳокама қилмоқ; 2) биргалашиб хотирламоқ; 3) биргалашиб ёд олмоқ, ёдламоқ; VIII اذَّكَرَ *ёки* اذْكَرَ эсламоқ, хотирламоқ, эсга олмоқ, хотирга келтирмоқ; X اسْتَذْكَرَ 1) эсламоқ, хотирламоқ, эсга туширишга уринмоқ, эслашга ҳаракат қилмоқ; 2) ёдламоқ, ёд олмоқ; эсда тутмоқ, хотирда сақламоқ; دَرْسَهُ ~ дарсни ёдламоқ, ёд олмоқ

– تَذْكَارٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) хотира; ~ لَهُ унинг хотираси сифатида; сувенир

– تَذْكَارِيٌّ хотирага бағишланган, эслашга бағишланган; эсдаликка оид; хотирага (ёдгорликка) оид; ~ احْتِفَالٌ юбилей; الطَّوَابِعُ الـ~ـةُ эсдалик маркалари; اللَّوْحَةُ الـ~ـةُ ёдгорлик тахтаси, ёдгорлик лавҳаси

– تَذْكَرْجِيٌّ *кўп.* تَذْكَرْجِيَّةٌ паттачи, патта сотувчи, кондуктор (*автобус, трамвай ва б. ларда*)

– تَذْكِرَةٌ *кўп.* تَذَاكِرُ 1) билдиришнома, хабарнома; 2) ўгит панд-насиҳат; 3) патта, чипта, билет, карточка; ~ الْبَرِيدِ *ёки* ~ الْبُوسْتَةِ очиқ хат, открытка; ~ الدَّعْوَةِ таклифнома; ~ ذَهَابٍ وَ إِيَابٍ бориш ва келиш паттаси; ~ الرَّصِيفِ перронга, вокзалга кириш паттаси; ~ السَّفَرِ бирор транспортда юриш паттаси; ~ الْعِلَاجِ касалхона карточкаси; ~ الْمُرُورِ паспорт; кириш (ўтиш) учун рухсатнома; ~ النُّفُوسِ метрика; шахсни тасдиқловчи ҳужжат; ~ الْهُوِيَّةِ шахсни тасдиқловчи ҳужжат; شُبَّاكُ التَّذَاكِرِ паттахона, чиптахона, патта (чипта) сотиладиган жой (касса)

– تَذْكَرِيٌّ чипта (патта) фуруш, кондуктор (*автобус, трамвай ва б. ларда*)

– تَذْكِيرٌ 1) эслатиш; 2) бойитиш; 3) *грам.* сўзни музаккар жинсга қўйиш

–ذَاكِرٌ *эск.* ҳикоя қилувчи, эслатувчи; мадҳ этувчи

– ذَاكِرَةٌ эс, хотира, ёд; سَيَبْقَى فِي ~ه إِلَى الْأَبَدِ бу унинг хотирасида абадий қолади

– ذَكَرٌ[1] ўткир, кескир (*қилич ҳақида*)

– ذَكَرٌ[2] *кўп.* ذُكُورٌ, ذُكُورَةٌ а) эркак, нар; ~ النَّحْلِ эркак асалари; وَ أُنْثَى ~ *ёки халқ.* ذَكَرٌ وَ نَعَايَةٌ а) эркак ва урғочи, нар ва мода; б) турум ва тирқиш; 2) эр киши, эркак; 3) *кўп.* ذُكُورٌ, مَذَاكِيرُ *анат.* эркакларнинг жинсий олати

–ذَكَرٌ[3] *кўп.* ذُكُورٌ, ذُكُورَةٌ темирнинг энг сифатлиси, пўлат

– ذِكْرٌ *кўп.* أَذْكَارٌ 1) эслаш, хотирлаш; الـ~

(سَالِفُ) مُتَقَدِّمُ юқорида эслаб ўтилган (зикр қилинган); ... هَذَا الْعَمَلِ نَقُولُ ~ وَ عَلَى бу иш юзасидан гапириб деймизки, ... 2) хотира; 3) эслаш; ~ال سَعِيدُ *ёки* ~ال طَيِّبُ ёркин хотира қолдирган (*вафот этган киши ҳақида*); 4) шон-шуҳрат; 5) зикр (*Аллоҳи Таборакнинг муборак исмини кўпчилик бўлиб такрорлашдан иборат бўлган ибодат*); ~ال حَلَقَةُ зикр қатнашчилари ҳалқаси (давраси); ~ال الْحَكِيمُ Аз-Зикрул Ҳаким, яъни Қуръон

– ذُكْرَانِيٌّ эркакларга оид

– ذُكْرَةٌ ўткирлик, кескирлик; ذَهَبَتْ ~ السَّيْفِ қилич ўтмасланди; ذَهَبَتْ ~ الرَّجُلِ одам шаштидан қайтди (ҳовуридан тушди)

– ذِكْرَةٌ, ذُكْرَةٌ 1) эслаш, хотирлаш; 2) хотира; 3) шон-шуҳрат, машҳурлик

– ذُكْرَانِيٌّ = ذَكَرِيٌّ

– ذِكْرَى *мн. кўп.* ذِكْرَيَاتٌ 1) хотира; ذِكْرَيَاتُ الْمَاضِي ўтмиш хотиралари; ~ال الثَّالِثَةُ уч йиллик маросим; ~ال الْمِئَوِيَّةُ юз йиллик юбилей; (*к. нингдир*) хотираси; إِحْيَاءُ ذِكْرَاهُ кимнингдир хотирасига бағишланган кеча ўтказиш; 2) *эск.* ҳикоя; эслатиш

– ذُكُورَةٌ эркак жинсига мансублик; баҳодирлик, йигитлик

– مُذَاكَرَةٌ 1) музокара, муҳокама; суҳбат; 2) анжуман, конференция; 3) ёд олиш, ёдлаш

–مَذَاكِرُ *қар.* ذَكَرٌ

–مِذْكَارٌ фақат ўғил туғадиган аёл; фақат ўғил туғадиган аёлнинг эри

– مُذَكِّرٌ *грам.* музаккар, музаккар жинсдаги

– مُذَكِّرٌ кундирувчи, панд-насиҳат қилувчи; эслатувчи; эс-ҳушини йиғиб олган

– مُذَكَّرَاتٌ *кўп.* эсдаликлар, хотиралар, мемуарлар; кундалик (*мас., дафтар*)

– مُذَكَّرَةٌ *кўп.* اتٌ 1) ёзма изоҳ, ахборот, меморандум, нота; ~ شَفَهِيَّةٌ *дип.* оғзаки (имзосиз) нота; 2) ёзма доклад; 3) ён дафтар, блокнот; ◊ ~ التَّوْقِيفِ қамоққа олиш ҳақидаги буйруқ варақаси

– مَذْكُورٌ 1) эсланган, эслаб ўтилган, зикр этилган, мазкур бўлган; ~ أَدْنَاهُ қуйида кўрсатиб ўтиладиган (мазкур бўладиган); ~ أَعْلَاهُ юқорида эслатиб ўтилган (мазкур бўлган); 2) катта аҳамиятга эга бўлган

I (ذكو) ذَكَا (у) ذُكُوٌّ 1) ловуллаб (алангаланиб) ёнмоқ; 2) хушбўй ҳид таралмоқ; ذَكَا (у) ذَكَاءً, ذَكَاةً сўймоқ, қурбонлик қилмоқ, қурбонлик сўймоқ; ~ فُلَانٌ الشَّاةَ фалончи қўй сўйди; ذَكِيَ (а) ذَكَاءٌ закий бўлмоқ, зийрак (зеҳнли) бўлмоқ; II ذَكَّى 1) ловуллатмоқ, алангалатмоқ; кескинлаштирмоқ, жиддийлаштирмоқ; 2) ёши ўтиб қолмоқ, қариликка ўтмоқ; тана қуймоқ; 3) (*қурбонликка мўлжалланган ҳайвонни*) сўймоқ; IV أَذْكَى 1) алангалатмоқ, ёқмоқ; ~ الْحَمَاسَ فِي النُّفُوسِ одамларда иштиёқ уйғотмоқ; مُسَدَّسًا ~ тўппончадан ўқ узмоқ; 2) ўткирлаштирмоқ; ривожлантирмоқ; X اسْتَذْكَى ловуллаб (алангаланиб) ёнмоқ

–ذَكًا сўйиш, қурбонлик қилиш, қурбонлик

– ذَكَاءٌ 1) зеҳн, заковатлилик, зеҳни ўткирлик, зако; ~ال سُرْعَةُ жуда зеҳни ўткирлик, ўта зийраклик

–ذَكَاةٌ = ذَكًا

–ذُكَاءٌ қуёш, офтоб; ~ طَلَعَتْ қуёш чиқди, ~ ابْنُ тонг , эрталабки пайт

– ذَكِيٌّ[1] *кўп.* أَذْكِيَاءُ 1) ҳушёр, зийрак; 2) ақлли; қобилиятли; 3) хуштаъм, ширин, мазали

– ذَكِيٌّ[2] хушбўй; ~ الرَّائِحَةِ хушбўй

– مُذْكٍ *ёки* مُذَكٍّ *кўп.* مَذَاكٍ *ёки* مُذْكِيَاتٌ: خَيْلٌ ~ улғайиб куч-қувватга тўлган от; ~ سَحَابٌ серёмғир булут

–مُذَكِّيَةٌ *эск.* балоғат ёшига етган; зотли от; جَرْيُ الْمُذَكِّيَاتِ غِلَاءٌ зотдор отлар бир неча ўқнинг етиб бориш масофасигача чопиб боради

I ذَلَّ (*а/и*) ذُلٌّ манфур бўлмоқ, жирканч бўлмоқ; II ذَلَّلَ 1) кимнингдир қадрини ерга урмоқ, пасайтирмоқ; الْفَقْرُ يُذَلِّلُ كُلَّ جَبَّارٍ *мтл.* қашшоқлик ҳар қандай димоғдорнинг ҳам попугини пасайтиради; 2) енгиб ўтмоқ, бартараф этмоқ; уддасидан чиқмоқ, устун чиқмоқ, йиқитмоқ; ~ الصُّعُوبَاتِ қийинчиликларни енгиб ўтмоқ; 3) бўйсундирмоқ, тобе қилмоқ; 4) (*отни*) қўлга ўргатмоқ; IV أَذَلَّ 1) таҳқирламоқ, ерга урмоқ; 2) ғолиб келмоқ; 3) (*отни*) қўлга ўргатмоқ; V تَذَلَّلَ 1) хор бўлмоқ, таҳқирланмоқ; лаганбардорлик қилмоқ, хушомад қилмоқ, тилёғламалик қилмоқ; 2) тобе бўлмоқ, бўйсунмоқ, итоат этмоқ; X اسْتَذَلَّ 1) обрўсини тўкмоқ, беобрў қилмоқ; разил ҳисобламоқ, жирканч деб ҳисобламоқ

–أَذَلُّ энг пасткаш, манфур; таҳқирланган

– إِذْلَالٌ таҳқирлаш, ерга уриш

– تَذَلُّلٌ ўзини хўрлаш, тиз чўкиб сажда қилиш, хушомадгўйлик қилиш, ўта кетган лаганбардорлик

– تَذْلِيلٌ 1) таҳқирлаш, ерга уриш; 2) бўйсундириш, тобе қилиш; 3) енгиш, бартараф этиш

– ذُلٌّ 1) хорлик, хўрлик, камситилганлик, таҳқирланиш; 2) итоаткорлик, мутеълик, шикастанафслик; лаганбардорлик, хушомадгўйлик, кўр-кўрона сажда қилиш; 3) мулойимлик, ювошлик

– ذَلَالَةٌ 1) таҳқирланиш, хорлик; 2) пастлик, тубанлик, пасткашлик

– ذِلَّةٌ шармандалик, иснод, номус

– ذَلُولٌ[1] *кўп.* ذُلُلٌ миниладиган туя

–ذَلُولٌ[2] 1) ювош, юмшоқ, мулойим; 2) *эск.* бўйсунган, таҳқирланган; итоаткор

– ذَلِيلٌ *кўп.* أَذِلَّاءُ, أَذِلَّةٌ 1) таҳқирланган, хўрланган, хор бўлган; 2) итоатгўй, шикастанафс; 3) пасткаш, қабиҳ, разил; ~ كَلْبٌ *сўк.* ярамас ит

– مَذَلَّةٌ 1) хорлик, хўрланиш; уят, шармандалик; 2) пасткашлик, разиллик

ذُلْذُلٌ *ёки* ذِلْذِلٌ *кўп.* ذَلَاذِلُ куйлакнинг этаги, таг қисми; شَمِّرْ ذَلَاذِلَكَ لِهَذَا الْأَمْرِ қани, бу ишга енгни шимаринг (сўзма-сўз: бу ишга этагингизни кўтаринг)

I ذَلَفَ (а) ذَلَفٌ кичик бўлмоқ, кичкина бўлмоқ (*бурун ҳақида*)

–أَذْلَفُ *мн.* ذَلْفَاءُ *кўп.* ذُلْفٌ бурни кичкина, кичик бурунли; бурнининг учи кичкина одам

I ذَلَقَ (у) ذَلْقٌ чархламоқ, ўткир қилмоқ, ўткирламоқ; ўткир бўлмоқ, учли бўлмоқ; *эск.* хавотирланмоқ; II ذَلَّقَ чархламоқ, ўткирламоқ, ўткир қилмоқ; ~ الصَّبَّ ташқарига чиқсин учун эчкиэмарнинг инига сув қуймоқ; IV أَذْلَقَ хавотирга солмоқ; ҳолдан тойдирмоқ; ~ بِالضَّرْبِ уриб азобламоқ

– ذَلَاقَةٌ 1) равонлик, силлиқлик (*нутқ ҳақида*); ~ال حُرُوفُ силлиқ, равон талаффуз қилинадиган ундошлар (ف, ل, م, ن, ر, ب булардан, ر, ل, ن ҳарфлари тилнинг учида ҳосил бўлади (ذَوْلَقِيَّةٌ) ва ب, و, م ҳарфлари лаб товушлари (شَفَوِيَّةٌ)дир); 2) эпчиллик, ҳаракатчанлик; ~ اللِّسَانِ нутқнинг ўктамлиги

– ذَلِقٌ 1) ўткир, кескир; 2) равон, силлиқ (*нутқ ҳақида*); 3) ўктам, дадил, дангал (*нутқ*)

– ذُلُقٌ (*тилнинг*) учи; ~ال حُرُوفُ *грам.* = حُرُوفُ الذَّلَاقَةِ *қар.* ذَلَاقَةٌ

– ذُلُقٌ[1] = ذَلِقٌ

–ذُلُقٌ[2] гапга чечан, бурро, хушнутқ

– ذَوْلَقٌ = ذُلُقٌ

– ذَوْلَقِيٌّ тилга оид; *грам.* равон, силлиқ; حُرُوفُ الذَّلَاقَةِ = الْحُرُوفُ الذَّلْقَةُ *қар.* ذَلَاقَةٌ

–مُذَلَّقٌ чеккаси ўткирланган, ёни ўткир қилинган (*асбоб*)

ذُلْذُلٌ *кўп.* ذَلَاذِلُ (*кийимдаги*) этак, бар

ذَا ذَلِكَ *қар.* ذَا

I ذَمَّ (*а/у*) ذَمٌّ айбламоқ, ёмонламоқ; қораламоқ, ёмонга чиқармоқ; ذَمَّ (у) ذَمٌّ, مَذَمَّةٌ

оқмоқ, оқиб ўтмоқ; الأَنْفُ ~ бурун оқмоқ; II ذَمَّمَ 1) қаттиқ қораламоқ, роса ёмонга чиқармоқ; сўкмоқ; 2) насияга сотмоқ; V تَذَمَّمَ жирканмоқ, ҳазар қилмоқ, ор қилмоқ, номус қилмоқ; VI تَذَامَّ бир-бирини ёмонламоқ; X اسْتَذَمَّ бадном бўлиб келмоқ

– ذِمَامٌ *кўп.* اتٌ 1) мажбурият; бурч; حُسْنُ الـ~ виждонлилик; 2) хизмат, лавозим

– ذَمٌّ *кўп.* ذُمُومٌ номаълум деб ҳисоблаш; таъна қилиш, таъна; гина

– ذِمَّةٌ *кўп.* ذِمَمٌ 1) кафиллик, кафолат, гарантия; زَيْد ~ عَلَى الْبِنْتُ қиз Зайднинг кафолатидадир; 2) ҳимоя; 3) шартнома; 4) қарз; في ~ه бўйнидаги, зиммасидаги (*қарз ҳақида.*); ... ~ عَلَى بَاعَهُ ниманидир ...нинг ҳисобидан сотмоқ; 5) виждон; عَدِيمُ الـ~ виждонсиз; ~ي! (عَلَيَّ) في сўзимга ишон! чин сўзим!; 6) ҳалоллик, виждонлилик; 7) масъулият; 8) бирор киши яхши хабардор бўлган соҳа; ҳуқуқ ёки вазифа доираси; ◊ أَهْلُ الـ~ *тар.* мусулмонлар ҳимояси остидаги яҳудий ва насронийлар; بِالـ~ وَ الصِّدْقِ виждонан ва чиндан; اعْتُقِلَ عَلَى ~ التَّحْقِيقِ у тергов қилиш мақсадида ҳибсга олинган; أَصْبَحَ فِي ~ التَّارِيخِ тарихга айланмоқ, ўтмиш бўлиб қолмоқ; هُوَ عَلَى ~ التَّحْقِيقِ у тергов қилинмоқда; هُوَ فِي ~ الْمَنُونِ у вафот этган

– ذِمِّيٌّ *тар.* мусулмонлар ҳимояси остидаги

– ذَمِيمٌ[1] шармандали; таъна остида қолган, таъна қилишга лойиқ; ярамас, бемаъни

–ذَمِيمٌ[2] *кўп.* ذِمَامٌ 1) бурун суви, бурундан оқадиган суюқлик; 2) макруҳ, ифлос сув; 3) юзга тошадиган ғудда, ҳуснбузар

– مَذَمَّةٌ *кўп.* مَذَامُّ 1) ярамас (салбий) хусусият; 2) бемаъни қилиқ

– مَذْمُومٌ таъна (мазаммат) остида қолган

I ذَمَأَ (а) ذَمْءٌ қийин бўлмоқ, машаққатли бўлмоқ (عَلَى); الأَمْرُ عَلَيْهِ ~ бу иш унга қийинлик қилди

ذَمَاءٌ сўйилган ҳайвоннинг танасида қолган жон

I ذَمَرَ[1] (у) ذَمْرٌ бўкирмоқ, ўкирмоқ, наъра тортмоқ; ذَمَرَ[2] (у) ذَمْرٌ таҳдид қилмоқ, дўқ қилмоқ; عَلَى الأَمْرِ ~ бирор ишга дўқ билан ундамоқ, ёмон ишга ундамоқ, гижгижламоқ; V تَذَمَّرَ ҳасрат қилмоқ, нолимоқ, зорланмоқ, шикоят қилмоқ; VI تَذَامَرَ бир-бирини гижгижламоқ

– تَذَمُّرٌ ҳасрат, шикоят, нола, норозилик

– ذِمَارٌ 1) (*ҳимоя қилинадиган*) энг азиз нарса; 2) шараф, шаън, виждон

–ذَمْرٌ *ёки* ذَمِرٌ *ёки* ذِمْرٌ *кўп.* أَذْمَارٌ баҳодир, жасур, шижоатли

–ذَمْرَةٌ *кўп.* ذَمَرَاتٌ бақириш, шовқин

–ذَمِيرٌ *кўп.* أَذْمَارٌ = ذِمْرٌ

– مُتَذَمِّرٌ норози, норизо

–مُذَمَّرٌ бўйин ва унинг атрофи; بَلَغَ الأَمْرُ الـ~ иш жуда кучайиб (кўпайиб) кетди

ذَمِيلٌ туянинг секин йўрғалаши, секин юриш йўсини

I ذَمَى (и) ذَمْيٌ сўнгги нафасни олмоқ, жон чиқар пайти келмоқ; ذَمَى (и) ذَمَيَانٌ шошилмоқ, тезлашмоқ, шошмоқ; ذَمَتْنِي الرِّيحُ шамол мени қийнади

– ذَمَاءٌ сўнгги нафас, жон талвасаси, ўлим талвасаси

I ذَنَّ (и) ذَنِينٌ, ذَنٌّ оқмоқ, оқиб келмоқ; ~ الْمُخَاطُ бурун оқмоқ, бурундан сув келмоқ

–أَذَنُّ *мн.* ذُنَّاءُ *кўп.* ذُنٌّ бурни доим оқиб турадиган одам, мишиқи

–ذُنَانٌ бурундан оқадиган сув, манқа

–ذُنَانَةٌ н. нингдир қолдиғи, қолган қисми

–ذَنِينٌ = ذُنَانٌ

(ذَنَبَ) II ذَنَّبَ 1) жазоламоқ, жазо бермоқ; 2) дум уламоқ (*мас., варракка*); ~ت الْبُسْرَةُ хурмонинг мевасига сув кира бошлади; II ذَنَّبَ ; الْعِمَامَةَ ~ салланинг бир учини осилтирмоқ; IV أَذْنَبَ 1) гуноҳ қилмоқ, бирор айб иш қилмоқ; 2) хато иш қилиб қўймоқ, жиноят қилмоқ; V تَذَنَّبَ салланинг бир учини осилтириб юрмоқ; X اسْتَذْنَبَ 1) гуноҳкор ёки айбдор деб ҳисобламоқ; 2) бирор жиноят устида тутиб олмоқ, бировнинг айбини очмоқ

– تَذْنُوبٌ пишмаган хурмо

–ذُنَابَةٌ *ёки* ذَنَابَةٌ: الْوَادِي ~ даранинг (водийнинг) сув бориб тўпланадиган жойи

–ذُنَابَى 1) қушнинг думи; 2) *ҳарб.* самолётнинг думидаги қаноти

– ذَنْبٌ *кўп.* ذُنُوبٌ 1) гуноҳ; 2) айб, ёзиқ; وَ ~ي؟ أَنَا مَا менинг эса айбим нима?; 3) хато, ножўя иш, ноўрин қилиқ; жиноят

– ذَنَبٌ *кўп.* أَذْنَابٌ 1) дум, қуйруқ; 2) ҳамтовоқ, тарафдор, шерик, малай; 3) *эск.* сўнгти, охирги, пастки қисм; ◊ الثَّعْلَبِ ~ *бот.* тулкиқуйруқ (*бошоқлилар оиласига мансуб ўт*); ~ أَبُو *ёки* ~ ذُو نَجْمٍ думли (қуйруқли) юлдуз, комета; الخَيْلِ ~ ўт турларидан бири

– ذَنَبِيٌّ думли, қуйруқли

– ذَنُوبٌ[1] тўла суви бор челак

–ذَنُوبٌ[2] думбадаги эт, гўшт

–ذَنُوبٌ[3] *кўп.* ذَنَائِبُ, ذَنَابٌ, أَذْنِبَةٌ думи узун от

– ذُنَيْبٌ *бот.* баргнинг чўпи

– ذُنَيْبَةٌ зунайба (*тариқнинг бир тури*)

– مُذْنِبٌ 1) гуноҳкор; 2) айбдор

– مُذَنَّبٌ *кўп.* اتٌ думли (қуйруқли) юлдуз, комета; رَأْسُ الـ~ комета ядроси (боши)

–مَذْنَبٌ *кўп.* مَذَانِبُ кенг бўлмаган сув йўли, ариқ

I ذَهَبَ (а) ذَهَابٌ, ذُهُوبٌ 1) юрмоқ; (*қаергадир*) жўнамоқ, йўл олмоқ, бормоқ, кетмоқ (إِلَى); كَأَمْسِ الدَّابِرِ ~ изсиз йўқолмоқ, бедарак кетмоқ; مَعَ الرِّيحِ ~ *маж.* йўққа чиқмоқ, йўқ бўлмоқ, ҳабада бўлмоқ; أَبْعَدَ مِنْ ذَلِكَ ~ янада узоқ кетмоқ; إِلَى الْقَوْلِ ~ гапиришга (дейишга) журъат этмоқ; سُدًى ~ *ёки* عَبَثًا ~ бекор кетмоқ, беҳуда кетмоқ; أَدْرَاجَ الرِّيَاحِ ~ *ёки* مَعَ الرِّيَاحِ ~ бефойда (беҳуда) кетмоқ; ~ مَذْهَبًا а) бирор таълимотга амал қилмоқ; б) ўзини тутмоқ, одоб сақламоқ; الْعُلَمَاءُ فِي ~ ذَلِكَ مَذَاهِبَ شَتَّى олимлар бу масалада турли хил фикрларни билдирдилар; 2) йўқ (ғойиб) бўлмоқ; ҳалок бўлмоқ; ضَيَاعًا ~ йўқолиб (йўқ бўлиб, ғойиб бўлиб) кетмоқ; ضَحِيَّةً ~ الانْفِجَارِ портлашнинг қурбони бўлмоқ; 3) олиб кетмоқ (ب); 4) қириб ташламоқ, қириб юбормоқ (ب); 5) ишонч билан гапирмоқ, (*н. нидир*) таъкидламоқ, тасдиқламоқ (إِلَى); II ذَهَّبَ олтин қоплатмоқ, олтин суви юритмоқ; IV أَذْهَبَ 1) бартараф қилмоқ, барҳам бермоқ, четлатмоқ; 2) олиб кетмоқ

–أَذْهَبُ *эск.* тез узоқлашувчи; тез олиб кетувчи

– تَمَذْهَبَ *қар.* مَذْهَبَ

– ذَاهِبٌ кетувчи; йўқолувчи; الصَّبْرِ ~ сабр косаси тўлган, бардоши тугаган; اللَّوْمِ ~ ранги ўчган, оқариб кетган, бўзарган

– ذَهَابٌ жўнаш, кетиш, бориш; وَ إِيَّابًا ~ا бориш-келиш, у ёққа ва бу ёққа; 2) *эск.* ҳалок бўлиш, йўқолиш

–ذَهَّابٌ *эск.* олиб кетувчи; ҳалок қилувчи

– ذَهَبٌ олтин, тилла; خَالِصٌ ~ соф олтин; ◊ الـ~ الأَسْوَدُ қора олтин (*кумир ёки нефть*); الـ~ الأَبْيَضُ оқ олтин (*платина, пахта ёки каучук*); الـ~ مَاءُ зарҳал, ҳал, югуртирилган олтин қатлами; الـ~ الْمَيَّالُ нефть; وَقْتُهُ مِنْ ~ унинг вақти жуда қиммат (*сўзма-сўз: унинг вақти – олтиндандир*)

ذَهَبَةٌ *кўп.* ذَهَابٌ , أَذْهَابٌ ёмғир томчиси, ёмғир қатраси

– ذَهَبِيٌّ 1) олтинга оид; 2) олтинсимон, олтинранг, тиллоранг, олтин тусли, олтиндан тайёрланган

– ذَهَبِيَّةٌ *кўп.* ـَ اتٌ даҳабийя (*Нил дарёсида яшаш учун мўлжаллаб ясалган кема*)

– مَذْهَبٌ *кўп.* مَذَاهِبُ 1) йўл; феъл-атвор, ҳатти-ҳаракат, тутган йўл, юриш-туриш; 2) мазҳаб, диний таълимот; маслак; 3) илмий *ёки* фалсафий назария, мафкура; назария; мактаб, йўналиш; الْـ~ الْعَقْلِيُّ рационализм; ~ الْفَرْدِيَّة индивидуализм; الْـ~ الْمِثَالِيُّ идеализм; ~ النِّسْبِيَّة нисбийлик назарияси; الْـ~ النَّقْدِيُّ эмпириокритицизм; الْـ~ الْوَاقِعِيُّ реалистик йўналиш

– مُذَهَّبٌ олтиндан ишланган; олтин суви юритилган; ◊ الْمُعَلَّقَاتُ الْـ~اتُ Заррин муаллақот (*исломдан олдин-жоҳилия даврида*ги арабларда энг машҳур бўлган етти қасида)

– مَذْهَبِيٌّ 1) мазҳабга оид, мазҳабий; диний маслакка оид; 2) назарияга, илмий ёки фалсафий мактабга оид; мафкуравий, ғоявий; الْـ~ الصِّرَاعُ ғоявий кураш

– مَذْهَبِيَّةٌ диний мазҳабларга бўлиниш, тарқалиш, келишмовчилик руҳи

– مَذْهُوبٌ: بِهِ ~ эс-ҳушини йўқотган, ақлдан озган

I (ذهل) ذَهَلَ (*а*) ذُهُولٌ, ذَهْلٌ (*н. нидир*) унутмоқ, эсдан чиқармоқ (عَنْ); ذَهِلَ (*а*) ذُهُولٌ ўзини йўқотмоқ, эсанкирамоқ, шошиб қолмоқ, саросимага тушмоқ; IV أَذْهَلَ 1) таажжубга солмоқ, ҳайратда қолдирмоқ, қойил қолдирмоқ; ҳаяжонга солмоқ, ғулғула солмоқ; 2) (*н. нидир*) унуттирмоқ; VI تَذَاهَلَ ўзини (*н. нидир*) унутганга солмоқ (عَنْ); VII انْذَهَلَ ҳайратга тушмоқ, қойил қолмоқ; ўзини йўқотмоқ

– ذَاهِلٌ ўзини йўқотиб қўйган, эсанкираган, саросимага тушган

–ذَهْلٌ *ёки* ذُهْلٌ туннинг кичик бир қисми, бўлаги

–ذُهْلٌ 1) *ат.от, мз.* Зуҳл; 2) Зуҳл (*қабила номи*)

– ذَهْلَةٌ (*н. дир*) ёддан чиқиб турган дақиқа

–ذُهُولٌ *кўп.* ذَهَالِيلُ 1) пойгачи от, учқур от; 2) олийҳиммат, қўли очиқ одам

– ذُهُولٌ эсанкираш, саросима; хаёл қочганлик, фикри тарқоқлик; донг (тонг) қолиш

– مُذْهِلٌ ҳайрон қолдирган, қойил қолдирган, ғайритабиий, камдан-кам учрайдиган, фавқулодда

– مُنْذَهِلٌ ўзини йўқотиб қўйган, саросимада қолган, довдираган

I ذَهِنَ (а) ذَهَنٌ зеҳнли, идрокли, ақлли бўлмоқ

–ذَهِنٌ зеҳнли, идрокли, ақлли

–ذِهْنٌ *кўп.* أَذْهَانٌ 1) зеҳн, ақл, идрок; حُضُورُ الـ~ зеҳни ўткирлик, зийраклик; 2) эс, хотира; فَلَوْ عُدْنَا أَعَادَ إِلَى الْأَذْهَانِ эсга солмоқ; بِأَذْهَانِنَا إِلَى ... агар биз ...ни хотиримизга келтирганимизда эди, ...

– ذِهْنِيٌّ зеҳний, ақлий, зеҳнга (ақлга) оид

– ذِهْنِيَّةٌ 1) зеҳн (ақл) нинг хусусияти; фикр юритиш тарзи; 2) ақл савияси, ақлий савия, ақлий ўсиш

ذُو (*қар. к.* ذِى, *туш, к.* ذَا) *мн.* ذَاتٌ (*алиф. б. қар.*) *кўп.* ذَوُو (*қар. ва туш к.* ذَوِى) 1) эга, соҳиб, молик; أَجْنِحَة ~ қанотли, қанот эгаси, қанотлари бор; ضَمِير حَيّ ~ виждонли, инсофли; عَقْل ~ оқил, ақлли; عَيْنَيْن ~ кўзли, кўзи бор; قَدَم خَشَبِيَّة ~ رَجُل ёғоч оёқли одам; لِحْيَة ~ соқолли, соқоли бор; مَال ~ бой, бадавлат; الْمُحَرِّكُ ~ الْاحْتِرَاقِ الدَّاخِلِيِّ ичдан ёнар двигатель; مَعْرِفَة ~ билимдон; غَيْرُ ذِى مَعْرِفَة билимсиз; ذَوُو الْإِقْطَاعِ феодаллар; ذَوُو السُّمْعَةِ السَّيِّئَةِ ёмонлик билан ном чиқарган одамлар; ذَوُو الشَّأْنِ манфаатдор шахслар; ذَوُو الْكَلِمَةِ нуфузли (эътиборли) одамлар; ~ الْقُرْبَى қариндош; ذَوُوهَا унинг (*мн.*) қариндошлари; وَاد غَيْرُ ذِى زَرْعٍ مِنْ ذِى نَفْسِهِ ўз хоҳиши билан; وَاضِحٌ لِكُلِّ ذِى عَيْنَيْنِ *мтл.* бу нарса ҳар бир кўзи бор одам учун аниқ; 2) хўжайин; ذُو الرُّقَيْبَة *ат.от, мз.* Зу-р-Руқайба; ذُو الرُّمَّة Зу-р-Румма (*шоир исми*); ذُو يَزَنَ Зу Язан (*Яман шоҳининг исми*)

– أَذْوَاءٌ: ذُو *дан кўп. тар.* номлари ذُو билан бошланган Яман подшолари

I (ذوب) ذَابَ (*у*) ذَوَبَانٌ эримоқ, эриб кетмоқ; суюқ ҳолатга келмоқ; ◊ يَذُوبُ قَلْبُهُ أَلَمًا لِرُؤْيَةِ ... ...ни кўрганда юраги тортиб кетади; يَذُوبُ لَهُ الْقَلْبُ مِنْ كَمَدٍ ғамдан унинг юраги эзилиб кетмоқда; كَمَدًا ~ ғам тортганидан озиб кетмоқ; II ذَوَّبَ 1) эритмоқ, суюқ ҳолатга келтирмоқ; 2) йўқ қилмоқ, йўққа чиқармоқ; IV أَذَابَ эритмоқ, суюқ ҳолатга келтирмоқ; 2) (*к.нингдир устига*) бостириб келмоқ (عَلَى); X اسْتَذَابَ эритма ҳосил қилмоқ

– إِذَابَةٌ эритиш, суюқ ҳолатга келтириш; эритма

– إِذْوَابٌ *ёки* إِذْوَابَةٌ сариёғ олиш учун идишга солиб қўйилган қаймоқ

– تَذْوِيبٌ 1) эритиш, эритма; ~ الْمَعَادِنِ металларни эритиш; 2) йўқ қилиш, бартараф этиш

– ذَائِبٌ 1) эритилган, эриган; 2) эриган масса

– ذَائِبِيَّةٌ эрувчанлик

– ذَوْبٌ суюқ асал

– ذَوَبَانٌ суюқ ҳолатга ўтиш, эриш; قَابِلٌ لِلْـ~ а) эрувчан; б) эрийдиган

–ذُوَيْبٌ: ~ أَبُو Абу Зувайб (*шоир исми*)

– مُذَابٌ эритилган, эритиладиган

– مُذِيبٌ эритувчи

(ذوح) I ذَاحَ (*у*) ذَوْحٌ шиддат билан юрмоқ, шахдам қадам ташлаб юрмоқ

I (ذود) ذَادَ (*у*) ذَوْدٌ 1) (*бирор н. дан*) ҳайдамоқ, суриб чиқармоқ (عَنْ); 2) ҳимоя қилмоқ, мудофаа қилмоқ; عَنْ حَوْضِهِ ~ кимнидир ҳимоя қилмоқ

– ذَائِدٌ *кўп.* ذَادَةٌ 1) ҳимоячи, ҳимоя, ҳимояга олувчи; 2) *эск.* ҳайдаб чиқарувчи, суриб чиқарувчи

– ذَوْدٌ[1] (*к. нидир*) ҳимоя қилиш (عَنْ)

– ذَوْدٌ[2] *мн. кўп.* أَذْوَادٌ учтадан ўнтагача туядан иборат бўлган пода; ◊ إِلَى الـ~ إِبِلٌ *мкл.* тома-тома кўл бўлур (*сўзма-сўз:* оз туяга оз туя қўшилса, пода бўлади)

– ذِيَادٌ[1] = ذَوْدٌ[1]

–ذِيَادٌ[2] *ат.от, мз.* Зиёд

– مِذْوَدٌ *кўп.* مَذَاوِدُ охур, емохур; 2) тил أَذْوَطُ ияги кичик, кичик иякли одам

I (ذوق) ذَاقَ (*у*) ذَوْقٌ 1) татимоқ, татиб кўрмоқ; طَعْمَهُ ~ ниманингдир таъмини татиб кўрмоқ; !ذُقْ تَشْتَهِ татиб кўр, *иштаҳанг очилади*; 2) бошдан кечирмоқ, (*ҳаёт аччиқ-чучугини*) тотмоқ, тортмоқ; الْأَمَرَّيْنِ ~ жуда кўп ташвиш тортмоқ, кўп ғам чекмоқ; حُلْوَ الْحَيَاةِ وَ مُرَّهَا ~ ҳаётнинг аччиқ-чучугини татимоқ; مُرَّةً وَ ~ حَنْظَلَةً оғир кулфатларни бошдан кечирмоқ; 3) хабар бермоқ; IV أَذَاقَ татиб кўришга бермоқ; X اسْتَذَاقَ синамоқ, татимоқ, тотмоқ, тотиб кўрмоқ

– ذَائِقٌ татиб кўрувчи; мазасини тотувчи; كُلُّ نَفْسٍ ~ةُ الْمَوْتِ ҳар бир жон ўлимни тотувчидир (*Қуръон*)

– ذَائِقَةٌ маза, таъм

– ذَوَاقٌ маза, таъм

– ذَوَّاقٌ таъмни яхши билувчи; ~ الْخُمُورِ шаробни татиб кўрувчи (дегустатор)

– ذَوَّاقَةٌ ширинтомоқ, мазахўрак, (*н. нингдир*) ишқибози

– ذَوْقٌ *кўп.* أَذْوَاقٌ 1) таъм (маза) ни сезиш, дид; الْـ~ الْحَسَنُ яхши таъм; الْـ~ السَّلِيمُ мазани тўғри сезиш; الْـ~ الرَّفِيعُ нозик дид; حَاسَّةُ الـ~ таъм билиш сезгиси; كُلٌّ وَ ~هُ! ҳар кимнинг ўз диди бор!; 2) мойиллик, майли борлик; 3) назокат, хушмуомалалик, одамлар билан

муомала қила билишлик; ~ بِ а) дид билан; б) назокат билан, хушмуомалалик билан; قِلَّةُ ~ الـ одобсизлик; قَلِيلُ ~ الـ одобсиз

– ذَوْقِيٌّ таъмга оид

– مُتَذَوِّقٌ маза қилувчи, роҳат қилувчи; مُتَذَوِّقُو الْآدَابِ адабиётдан завқ олувчилар

– مَذَاقٌ таъм, маза; حُلْوُ الـ~ мазаси ширин, ширин мазали, тотли; طَيِّبُ الـ~ таъми ёқимли

ذَوْلَقِيٌّ *қар.* ذلق

I ذَوَى (*а*) ذَوًى, ذُوِيٌّ сўлмоқ, сўлиб (қовжираб) қолмоқ, заифлашмоқ; қуримоқ, қуриб қолмоқ; IV أَذْوَى сўлитмоқ, қовжиратмоқ, сувини қочирмоқ

– ذَاوٍ *мн.* ذَاوِيَةٌ сўлган, қовжираган, қуриган

– ذَاوٍ = ذَوَاءٌ

ذَا ذَيَّا *сўзидан, кичр.* бу, шу

– ذَاكَ ذَيَّاكَ *сўзидан, кичр.* у, ўша

ذَيْتَ: كَيْتَ وَ كَيْتَ = ~ وَ ~

ذِيخٌ *кўп.* أَذْيَاخٌ, ذُيُوخٌ 1) *зоол.* ҳурпайган сертук сиртлоннинг эркаги; 2) *астр.* қизил қуринадиган юлдуз

(ذود) I ذَادَ (*у*) ذَوْدٌ, ذِيَادٌ рад этмоқ, қайтармоқ, ҳайдамоқ, ман этмоқ

I (ذيع) ذَاعَ (*и*) ذُيُوعٌ ёйилмоқ, тарқалмоқ, таралмоқ; маълум бўлмоқ, машҳур бўлмоқ, фош бўлмоқ (*сир ҳақида*); IV أَذَاعَ 1) (*мас., янгиликларни*) тарқатмоқ, ёймоқ; 2) (*мас., фармонни*) жўнатмоқ, юбормоқ, тарқатмоқ; 3) нашр қилмоқ, эълон қилмоқ, халққа билдирмоқ, босиб чиқармоқ; 4) (*сирни*) фош қилмоқ, ошкор қилмоқ; 5) тарқатмоқ, узатмоқ, эшиттирмоқ (*радиостанция ҳақида*)

– إِذَاعَةٌ 1) тарқатиш, ёйиш; لَا ~ سِلْكِيَّةٌ радиоэшиттириш; 2) халққа билдириш, халққа эълон қилиш

– إِذَاعِيٌّ 1) радиоэшиттиришга оид; الشَّبَكَةُ الـ~ـةُ радиоэшиттириш тармоғи; ~ خَبِيرٌ радиоэшиттириш мутахассиси; حَمْلَةٌ ~ـةٌ радио орқали олиб борилган компания; 2) радиожурналист; радиоэшиттириш ходими, ишчиси

– ذَائِعٌ 1) ёйилаётган, тарқалаётган, тарқатилаётган; 2) маълум, машҳур; ~ الصِّيتِ жуда машҳур, донгдор, атоқли, донги кетган

– مِذْيَاعٌ *кўп.* مَذَايِيعُ 1) одамга эл бўладиган, дилкаш; сергап, вайсақи, эзма; 2) *шунингдек:* ~ كَهْرَبَائِيٌّ микрофон; 3) мегафон

– مُذِيعٌ диктор, радио орқали матн ўқувчи

ذِيفَانُ *ёки* ذِيفَانٌ, ذَيَفَانٌ заҳар, заҳри қотил

(ذيل) I ذَالَ (*и*) ذَيْلٌ пасткаш, манфур бўлмоқ; II ذَيَّلَ 1) тугатмоқ, ниҳоясига етказмоқ; 2) (*н. биландир*) тўлдирмоқ, тўлғазмоқ (ب), (*н. нидир*) охирига илова қилмоқ, қўшиб қўймоқ (ب); (*н. нидир*) хулоса қилиб гапирмоқ (ب); 3) *эск.* узайтирмоқ (*куйлакни*); IV أَذَالَ ерга урмоқ, таҳқирламоқ

– ذَائِلٌ ғдумли, думи бор; ~ دِرْعٌ этаги узун куйлак, узун барли куйлак

– ذَيْلٌ *кўп.* ذُيُولٌ, أَذْيَالٌ 1) дум, қуйруқ; ~ الْحِصَانِ а) отнинг думи; б) *кўч.м.* аёлларнинг узун сочи; 2) ниҳоя; 3) этак, бар; аёллар кўйлагининг судралиб юрадиган этаги; 4) илова; 5) оқибат; فِي ~ـهِ бевосита шундан кейин; طَاهِرُ الـ~ طَوِيلُ الـ~ бадавлат; أَذْيَالُ النَّاسِ қаланғи-қасанғилар; حُرُّ أَذْيَالِ الْخَيْبَةِ кунгли қолмоқ, ихлоси қайтмоқ; خَرَجَ مِنْهُ طَاهِرَ الـ~ سَحَبَ сувдан қуруқ чиқмоқ; أَذْيَالُ الْخَيْلَاءِ а) таваккалчилик билан юрмоқ; б) ўзини катта олмоқ, гердаймоқ; لَاذَ بِأَذْيَالِ الْفِرَارِ қочмоқ, қочиб қолмоқ; هَرَبَ يَجُرُّ أَذْيَالَ الْخِزْيِ وَ الْعَارِ шармандаларча қочиб қолмоқ; حَطَّ ~ـهُ فِي أَسْنَانِهِ олди-орқасига қарамай қочмоқ

– تَذْيِيلٌ илова қилиш, илова, тўлдириш, тўлғазиш

– ذَيْلِيٌّ думга оид, думдаги

– مُذَيَّلٌ 1) илова қилинган (*мас., китоб* – ب); 2) *эск.* аёллар кўйлагининг узайтириб тикилган орқа этаги

I (ذمم) ذَامَّ (*и*) ذَمٌّ танбеҳ бермоқ, койимоқ; айбламоқ, ҳўрламоқ, камситмоқ, таҳқирламоқ

– ذَمٌّ айб, нуқсон

– ذَامٌّ = ذَمٌّ; لَا تَعْدَمُ الْحُسْنَاءُ ~ـهَا *мқл.* гўзалларнинг айби бўлмайди

– مَذْمُومٌ, مَذِمٌّ танбеҳга муносиб, танбеҳ эшитган, койилган

– ذَمِيمٌ айб, нуқсон, камчилик

ر

ر (رَاءٌ) ро (*араб алифбосининг ўнинчи ҳарфи; абжадда-200*)

رَاتِينَجٌ смола, дарахт елими

رَاجَا *кўп.* رَاجَوَاتٌ рожа (*Ҳиндистондаги зодагонлар унвони*)

رَادَارٌ *радио.* радар, радиолокацион қурилма

– رَادَارِيٌّ радиолокацияга оид

رَادِيَتِيرٌ *кўп.* ـَاتٌ радиатор

رَادِيكَالِيٌّ 1) радикал; 2) радикал партия аъзоси

رَادْيُو 1) радио; الـ~ التَّلْفُونِيُّ радиотелефон; ~ تَلْفُونِيٌّ радиотелефонга оид; آلَاتُ الـ~ радиожиҳозлар; 2) *кўп.* رَادِيُوهَاتٌ радиоприёмник

رَادِيُومٌ *кимё.* радий; الْمُعَالَجَةُ بِالـ~ радиотерапия

– رَادِيُومِيٌّ радийга оид; الْإِشْعَاعُ الـ~ радиоактивлик

رَاشِيتَةٌ *кўп.* ـَاتٌ рецепт

رَافِيَا рофиё (*хурмо навларидан бири*)

رَامِي ромий, хитой нашаси

رَهْنَامَجٌ = رَاهْنَامَجٌ

رَاوَنْدٌ реванд, ровоч

رَايٌ рой (*майда балиқ турларидан бири*)

I رَأَبَ (*а*) رَأْبٌ 1) тузатмоқ, таъмир қилмоқ, тўғриламоқ; 2) йўлга қўймоқ, келиштирмоқ

– رُؤْبَةٌ[1] *кўп.* ـَاتٌ, رِئَابٌ ивиган сут, қатиқ, *сол.* رَوْبٌ

– رُؤْبَةٌ[2] *кўп.* ـَاتٌ, رِئَابٌ 1) таъмир ишларида фойдаланиладиган ёғоч парчаси; 2) *ат.от, мз.* Руъба; Руъбату бну -л -Ажжож (*шоир исми*)

– مَرْأَبٌ *кўп.* مَرَائِبُ 1) таъмирлаш устахонаси, ремонтхона; 2) гараж

رَأْبَلَ юравериб чарчаган одамдек юрмоқ

– رِئْبَالٌ *ёки* رِيبَالٌ *кўп.* رَآبِيلُ, رَآبِلُ зоол. 1) арслон; 2) бўри

رَأْدٌ[1], رُؤْدٌ *кўп.* أَرْآدٌ бўйга етган қиз

– رَأْدٌ[2]: ~ الضُّحَى қуёш кўтарилаётган пайт

– رَأْدٌ[3] иякнинг (жағнинг) қулоқ остида туртиб чиққан суяги

– رَائِدٌ =[2] رَأْدٌ

رَأْرَأَ 1) кўзларини ола-була қилмоқ, кўзларини. пирпиратмоқ (بِعَيْنِهِ); رَأْرَأَ 2) думини ликиллатмоқ (ит ҳақида); 3) ялтирамоқ, ярақламоқ (булут ёки сароб ҳақида); 4) ўқиганда ёки гапирганда "р" товушини бураб талаффуз қилмоқ

– رَأْرَأَةٌ 1) кўзларини ола-була қилиш, кўзларини пирпиратиш (بِعَيْنِهِ); 2) *мед.* нистагм (*кўз соққасининг айланиб туриш касаллиги*)

I رَأَسَ (*а*) رِئَاسَةٌ, رِيَاسَةٌ бошчилик қилмоқ; раислик қилмоқ; رَؤُسَ (*у*) رَئَاسَةٌ бош бўлмоқ; II رَأَّسَ бошлиқ (*раис*) қилиб тайинламоқ; бошчи қилиб қўймоқ; V تَرَأَّسَ бош бўлмоқ, бошчилик қилмоқ; бошқармоқ, раислик қилмоқ; VIII ارْتَأَسَ бош бўлиб турмоқ

– أَرْأَسُ *мн.* رُؤَسَاءُ калласи катта, боши катта (*одам*)

– تَرْوِيسَة *кўп.* تَرَاوِيس сарлавҳа

– رِئَاسَة, رِيَاسَة 1) бошчилик, бошчилик қилиш; раислик қилиш, президентлик; مَنْصِبُ ~ الْجُمْهُورِيَّة республика президенти мансаби (лавозими); شَغَلَ كُرْسِيَّ الـ~ раис ўрнини эгалламоқ; 2) президиум; ذُو الرِّئَاسَتَيْن *тар.* ҳарбий ва ноҳарбий ҳокимият эгаси (*подшоҳ вазирларга бериладиган унвон*)

رِئَاسِيّ раисликка оид; президентликка الْمَقَرُّ ا президент резиденцияси

– رَأْس *мз. гоҳида мн. кўп.* أَرْؤُس, رُؤُوس 1) бош; جِلْدَةُ الـ~ бош териси; сочлари билан шилиб олинган бош териси; مَرْفُوعُ الـ~ боши кўтарилган; مُطْرَقُ الـ~ боши қуйи эгилган, боши қуйи солинган; مُنَكَّسُ الـ~ боши эгик; وَضَعَهُ عَلَى ~ه кимгадир ҳурмат кўрсатмоқ, кимнидир бошга кўтармоқ, عِشْرُونَ ~ا مِنَ الْغَنَم йигирма бош қўй; 2) бошлиқ; عَلَى ~ ... ...нинг бошчилигида; 3) бошланиш; ~ الْجِسْر *ҳарб.* а) кўприк олдидаги истеҳком; б) плацдарм; ~ السَّنَة янги йил; ~ السُّلَّم зина олдидаги очиқ жой; ~ الشَّهْرِ الْقَمَرِيّ ой боши, янги ой, ҳилол; янги ой кўринган кун; ~ الْقَرْن аср боши; 4) баландлик, чўққи; бирор нарсанинг калласи (боши); ~ الزَّاوِيَة *мат.* бурчакнинг баландлиги; ~ الْعَمُود *архит.* устун қоши, устуннинг шипга туташган қисми; 5) қирра, тиғ; ~ الْحَرْبَة найзанинг учи; 6) бурун, қуруқликнинг денгизга учли бўлиб кирган жойи; ◊ ~ بِـ~ا а) бошма-бош, устига қўшмасдан; б) *спорт.* баравар, қатор, қолишмасдан; عَلَى رُؤُوسِ الْأَشْهَاد гувоҳлар олдида; ҳамманинг кўз олдида; ҳаммага эшиттириб; очиқдан-очиқ; عَلَى رُؤُوسِ الْمَلَأ очиқдан-очиқ, ошкора; عَلَى الـ~ عَلَى ~ي! و الْعَيْن! бажони дил!, бош устига!; عَلَى ~ي! жоним билан!; مِنَ الـ~ لِلْقَدَم бошдан оёқ; ~ا بَعْدَ ~ا бевосита, тўғридан тўғри; ~ا عَلَى عَقِب а) думбалоқ ошириб, чирпирак қилиб. оёғини осмондан келтириб, остин-устун; б) тескарисига, чаппасига; ~ أَسْوَد хуснбузар, пўрсилдоқ (*юздаги*); ~ السُّكَّر бир калла қанд; ~ الْمَال (*кўп.* رُؤُوسُ الْأَمْوَال) капитал; ~ الْمَال الْاِحْتِكَارِيّ монополистик капитал; ~ الْمَال الْأَصْلِيّ الْمَال الْأَسَاسِيّ асосий капитал; ~ الْمَال الثَّابِت доимий капитал; (التِّجَارِيّ) ~ الْمَال الصِّنَاعِيّ саноат (савдо) капитали; ~ الْمَال الْفَرْدِيّ хусусий капитал; ~ الْمَال الْمُتَبَدِّل الْمَالِيّ молиявий капитал; ~ الْمَال الْمُتَدَاوِل (الْمُتَحَرِّك) айланувчи (оборотдаги) капитал; ~ الْمَال الْمَصْرَفِيّ банк капитали; ~ الْمَال النَّقْدِيّ пул шаклидаги капитал; ~ الْمَال الْوَهْمِيّ фиктив капитал

– رَئَاس каллафуруш

– رَأْسُ الْمَال = رَأْسَمَال *қар.* رَأْس

– رَأْسَمَالِيّ 1) капиталистик; الْمُجْتَمَعُ الـ~ капиталистик жамият; غَيْرُ ~ *ёки* لَا ~ нокапиталистик; طَرِيقُ التَّطَوُّرِ (غَيْرُ الـ~) اللا~ нокапиталистик тараққиёт йўли; 2) капиталист

– رَأْسَمَالِيَّة капитализм

– رَأْسِيّ 1) бошга (каллага) оид; 2) тик, тикка, тикка кўтарилган, тикка тушган; вертикал; перпендикуляр; ~ إِحْدَاثِيّ *мат.* ордината

– رَأْسِيَّة вертикаллик; перпендикулярлик

– رَئِيس *кўп.* رُؤَسَاء 1) бошлиқ; 2) раҳбар, раис; бошқарувчи; *шунингдек:* رَئِيس (*кемадаги*) капитан; *ҳарб.* капитан; ~ أَرْكَان الْحَرْب бош штаб бошлиғи; ~ أَوَّل майор; ~ مَجْلِس الْمَدِينَة *ёки* الْبَلَدِيَّة шаҳар бошлиғи, мэр; ~ الْجُمْهُورِيَّة республика президенти; ~ التَّحْرِير бош муҳаррир; ~ فَخْرِيّ фахрий раис; ~ عَامِل амалдаги (ҳақиқий) раис; ~ اللَّجْنَة التَّنْفِيذِيَّة ижроия қўмитаси раиси; ~ مَجْلِس الْوُزَرَاء *ёки* الْوُزَرَاء вазирлар маҳкамаси раиси, бош вазир, бош министр; ~ الْأَسَاقِفَة архиепископ; ~ الدَّيْر эркаклар монастирининг бошлиғи (*черковда*): رُؤَسَاءُ رُوحَانِيُّون диний арбоблар, дин пешволари; ~ عِصَابَة الْمَلَائِكَة фаришталар мутасаддиси; قِبْلَةُ ~ قُطْبُ الْمَلَائِكَة қотиллар ва босмачилар тўдаси бошлиғи

– رَئِيسِيّ 1) бошчилик қилувчи; 2) асосий, бош; الْأَعْضَاءُ الـ~ة тананинг энг муҳим аъзолари; مَقَالَةٌ ~ة бош мақола

– رِئَاسَة = رِيَاسَة

– رَئِيس = رَيِّس

– مَرْؤُوس 1) қарам, қўл остидаги; 2) тобе; ~ وَ رَئِيس раҳбар ва қўл остидаги одам

I (رأف) رَأَفَ (*а*) رَأْفَة, رَآفَة (*к. нидир*) аямоқ, (*к. гадир*) раҳми келмоқ (بِـ); (*к. гадир*) раҳм қилмоқ, раҳми келмоқ (بِـ); رَؤُفَ (*у*) رَأْفَة, رَآفَة = رَأَفَ; V تَرَأَّفَ = I

– رَأْفَة раҳми келиш, раҳм қилиш, ачиниш

– رَآفَة = رَأْفَة

– رَؤُوف меҳрибон, раҳмдил

رِئْلَان, أَرْؤُل, رِئَال *кўп.* رُؤَال туяқушнинг боласи

– رُؤَال от оғзидаги кўпик

I رَئَمَ (*а*) رِئْمَان, رَأْم 1) (*боласини*) қизғанмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); 2) севмоқ, яхши кўрмоқ

– رَائِم *кўп.* رِئَام *эск.* бегона бўталоқни эмизувчи она туя

– رَائِمَة *кўп.* رَوَائِم 1) *эск.* ёпишувчи; 2) *эск.* устига қозон қўйиладиган тош (*овқат пишириш учун*)

– رَئْم *кўп.* آرَام, أَرْآم оқ кийик

– رَؤُوم 1) сермеҳр, ишқ-муҳаббатда қайнаб-тошган; الْأُمُّ الـ~ меҳри дарё она; 2) қўлга ўрганган, қўлга ўргатилган

I رَأَى (*а*) (يَرَى) رُؤْيَة, رَأْي 1) кўрмоқ, кўриб қолмоқ; 2) *шунингдек:* ~ فِي نَوْمِهِ тушида кўрмоқ; 3) зарур ёки мақсадга мувофиқ деб ҳисобламоқ; 4) эҳтиётлик билан қарамоқ, диққат қилиб боқмоқ; 5) бирор фикрда турмоқ; أَتَرَانِي نَسِيتُكَ؟ мени унутдинг деб ўйлайсанми?; ... نَرَى مِنَ الْوَاجِبِ أَنَّ... ни бурчимиз деб ҳисоблаймиз; وَ لَا أَرَانِي أُفْشِي سِرًّا إِذَا قُلْتُ ... мен ... десам, сирни ошкор қилиб қўйдим деб ҳисобламайман; رَآهُ رَأْيَ الْعَيْن *ёки* رَآهُ بِعَيْنِهِ кимнидир ўз кўзи билан кўрмоқ; مَنْ يَعِشْ يَرَهُ ҳаёт бўлсак кўрармиз (*сўзма-сўз:* кимки яшаса, кўради); رُئِيَ أَنَّ ... мақсадга мувофиқ деб топилди; ◊ ~ نُورَ الدُّنْيَا туғилмоқ, дунёга келмоқ; III رَاءَى 1) риёкорлик (иккиюзламалик) қилмоқ, мунофиқлик қилмоқ; муғомбирлик қилмоқ, ўзини бирор кўйга солмоқ; 2) (*н. нидир*) хўжакўрсинга қилмоқ; 3) бир-бири билан кўришмоқ; IV أَرَى 1) кўрсатмоқ; 2) أَرَى хаёл қилмоқ, гумон қилмоқ, ... деб ҳисобламоқ; فَأَيْنَ هُوَ يَا تُرَى؟ айтинг-чи (жавоб беринг-чи) у қаерда?; تُرَى مَاذَا نَفْعَلُ بِـ... айтинг-чи, ... ни нима қиламиз?; ... يَا تُرَى *ёки* (هَلْ) تُرَانَا يَا تُرَى ... билиб қўйиш қизиқ бўларди; ◊ أُرِيهِ نُجُومًا خَضْرَاءَ فِي عِزِّ الظُّهْرِ! мен унинг суробини тўғрилаб қўяй, унинг адабини бериб қўяман! (*сўзма-сўз:* куппа-кундузи унга қип-қизил юлдузларни кўрсатаман!); V تَرَأَّى ҳисобламоқ, ўйламоқ, гумон қилмоқ; VI تَرَاءَى 1) бир-бири билан кўришмоқ; 2) кўринмоқ. намоён бўлмоқ; кўринарли бўлмоқ; 3) муайян кўринишга эга бўлмоқ, тус олмоқ; 4) риёкорлик (иккиюзламалик) қилмоқ; 5) ойна (кўзгу)га қарамоқ; VIII ارْتَأَى 1) ўйламоқ; ўйлаб топмоқ; 2) ният қилмоқ, қасд қилмоқ; 3) мақсадга мувофиқ ҳисобламоқ; кимнингдир фикрига қўшилмоқ

– رَاءٍ *кўп.* رُؤَاة 1) кўрувчи; ... فَإِذَا رَأَى ~ أَنَّ

агар ...ни бирор киши кўрса; 2) томошабин; кузатувчи, назорат қилувчи

– رَائِيَةٌ *мн.* 1) кўрувчи аёл; 2) *кўп.* اتٌ َ а) томошабин аёл; б) *фото.* сувратга олинадиган кўринишни кичикроқ акс эттириб ростлайдиган асбоб

– رَأْيٌ[1] кўриш; رَأْيُ الْعَيْنِ ~ ўз кўзи билан кўрмоқ

– رَأْيٌ[2] *кўп.* آرَاءٌ 1) фикр; ~ى فى менимча, менинг фикримча; ~ عَلَى الْمَثَلِ мақолда айтилганидек; ~ الْعَامُّ жамоатчилик фикри; ذُو رَأْيَيْنِ تَبَادُلُ الْآرَاءِ ўзаро фикр алмашиш; ~ الْ صُلْبُ қайсар; لَسْنَا مِنْ ~ه أَنَّ ... у шундай фикрдаки, ~ه وَ لَكِنْ ... биз унинг фикрини қуллаб-қўлтиқламаймиз, лекин, ...; وَ هَلْ مِنْ رَأْيِكَ أَنْ أَبْدِى ~كَ فى ... сен ... деб ўйлайсанми?; ... ҳақида ўз фикрини баён (ифода) қилмоқ; 2) ақл, идрок, тафаккур; *шар.* мустақил фикр; ~ الْ أَصْحَابُ *ёки* أَهْلُ الْ~ донишманд кишилар; 3) (*сайловдаги*) овоз; ~ اسْتِشَارِيٌّ маслаҳат овози; إِبْدَاءُ الْ~ بِالنِّدَاءِ номма-ном овоз бериш (сайлаш); أَخَذَ الْ~ овоз бермоқ

– رَايَةٌ, رَآيَةٌ *кўп.* اتٌ َ байроқ

– رِئْيٌ = رُؤَاءٌ

– رُؤْيَا *мн. кўп.* رُؤًى 1) кўриш; ~ إِلَاهِيَّةٌ илоҳий кашфиёт, илоҳий руё; ~ سِفْرُ الْ *дин.* Апокалипсис (*христианликдаги муқаддас китоблардан бири*), 2) туш, уйқуда кўриладиган туш

– رُؤْيَةٌ 1) руё, кўриш, кўриниш; ~ الْقَاصِى телевидение; 2) кўриниш, кўз кўра оладиган нарса; ~ تَعَذُّرُ الْ хира (ёмон) кўринишлик, яхши кўринмаслик

– رِئَاءٌ, رِيَاءٌ риё, риёкорлик, мунофиқлик; носамимийлик

– رِئَةٌ, رِيَةٌ *ик. с.* رِئَتَانِ *кўп.* رِئَاتٌ, رِئُونَ *анат.* ўпка; ~ ذَاتُ الْ *ёки* الْتِهَابُ الْ~ ўпканинг яллиғланиши; ~ طَاعُونُ الْ ўпка тоуни (ўлати)

– رِئَوِىٌّ ўпкага оид; ~ الْتِهَابُ ўпка яллиғланиши

– رَئِيٌّ шарпа, руҳ, руё

– رِئْيٌ *ёки* رُئِيٌّ манзара, кўриниш, чиройли манзара

– رِئِيٌّ = رِئْيٌ

– مُرَاءٍ мн مُرَائِيَةٌ мунофиқ, иккиюзламачи

– مُرَاءَاةٌ мунофиқлик, иккиюзламалик

– مَرْأَةٌ чиройли кўриниш; ~ الْ امْرَأَةٌ حَسَنَةُ гўзал юзли аёл; تَخْبُرُ عَنْ مَجْهُولِهِ ~هُ *мқп.* башарасидан тайин (*сўзма-сўз:* унинг номаълум томонини шакл-шамойили айтиб туради)

– مِرْآةٌ *кўп.* مَرَايَا, مَرَاءٍ ойна, кўзгу, миръот

– مِرَايَةٌ *кўп.* اتٌ َ ойна, кўзгу, миръот

– مَرْأًى *кўп.* مَرَاءٍ кўриниш, манзара; ~ عَلَى النَّاسِ одамларнинг кўзида, ҳамманинг олдида; ~ مِنْهُ عَلَى унинг кўз олдида

– مَرْئِيٌّ кўринадиган, назорат қилинадиган; ~ غَيْرُ *ёки* لَا ~ кўзга кўринмайдиган; الْجَانِبُ غَيْرُ الْ~ مِنَ الْقَمَرِ (الشَّطْرُ) Ойнинг кўринмас (орқа) томони

– مَرْئِيَّاتٌ *кўп.* кўз илғайдиган нарсалар, кўзга кўринадиган нарсалар; عِلْمُ الْ~ оптика

I رَبَّ (*а/у*) رَبٌّ 1) тарбияламоқ, тарбия бермоқ; 2) боқмоқ, семиртирмоқ, суқимга боқмоқ; II رَبَّبَ =I; IV أَرَبَّ *эск.* қолмоқ (ب); яқинлашмоқ; V تَرَبَّبَ =I

– إِرْبَابٌ *эск.* риоя қилиш; эргашиш

– رَابٌّ 1) тарбиячи, мураббий; 2) ўгай ота

– رَابَّةٌ *кўп.* اتٌ َ 1) мураббия; 2) ўгай она, кичик она

– رَبٌّ *кўп.* أَرْبَابٌ 1): ~ الْ тангри, парвардигор, худо; رَبَّاهُ! эй тангрим!; ~ الْجُنُودِ раббулжунуд (*миф. Саваоф номли худо*); ~ الْعَالَمِينَ барча борлиқ тангриси (*Оллоҳ*); 2) жаноб; 3) подшоҳ. шоҳ; 4) соҳиб, хўжайин, бошлиқ; ~ الْعَائِلَةِ оила бошлиғи; ~ الْعَمَلِ иш берувчи; أَرْبَابُ الْأَقْلَامِ ёзувчилар, адиблар, қалам аҳллари; أَرْبَابُ الْأَمْلَاكِ мулкдорлар; أَرْبَابُ الْبُنُوكِ банк эгалари, банкирлар; أَرْبَابُ الْحَيْثِيَّاتِ юқори лавозимдаги одамлар; أَرْبَابُ الدُّيُونِ қарз берувчилар, кредиторлар; أَرْبَابُ الصَّنَائِعِ *ёки* أَرْبَابُ الْحِرَفِ ҳунармандлар; أَرْبَابُ الْمَالِ капиталистлар; أَرْبَابُ الْمَصَانِعِ завод эгалари; أَرْبَابُ الْمَعَاشَاتِ пенсионерлар, нафақахўрлар; أَرْبَابُ الْمَعَامِلِ фабрика эгалари, фабрикантлар

– رُبٌّ кўп رُبُوبٌ мева қиёми, сироп; мураббо; хурмо ёки узумдан қайнатиб тайёрланган шарбат; ◊ ~ الْوَرَقِ қоғоз бўтқаси

– رُبَّ ёки رُبْ 1) тез-тез; ҳарчанд, бир неча бор; 2) эҳтимол, бўлиши мумкин; ~ مَا а) эҳтимол, бўлиши мумкин; б) баъзан, нариги сафар; ... قَائِلٌ يَقُولُ إِنَّ ~ وَ эҳтимол, бирор киши ... дер; 3) оз; رُبَّ رَجُلٍ لَقِيْتُ мен учратган оз ёки кўп кишилар; ◊ ~ ضَارَّةٍ نَافِعَةٌ ҳар бир ёмонликнинг яхши томони бор

– رَبَابٌ[1], رَبَابَةٌ *кўп.* اتٌ َ рубоб (*камончали мусиқий асбоб*)

– رَبَابٌ[2] оқ булут, кўриниб турган булут

– رَبَابٌ[3] аёл, хотин киши

– رِبَابٌ = رَبَابٌ[3]

– رِبَابَةٌ ваъда, келишув, аҳд, шартлашув

– رِبَابَةٌ ҳукмронлик

– رَبَابَةٌ[2] *эск.* бир қийқим материал *ёки* чарм (*қимор ўйинида ўқлар унинг ичига қўйилади*)

– رُبَّانٌ *кўп.* رَبَابِنَةٌ (*кемадаги*) капитан; дарға

– رَبَّانِيٌّ 1) соддадил, дарвешнамо; 2) илоҳий, динга оид, раббоний; 3) *эск.* қонунни билувчи, қонуншунос

– رَبٌّ 1) кўпгина сув; 2) ичимлик суви

– رَبَّةٌ *кўп.* اتٌ َ 1) хоним, бека, ойим; ~ الْبَيْتِ уй бекаси; уй соҳибаси; ~ الشِّعْرِ илҳом париси; 3) эга, соҳиба; ~ الْجَمَالِ (فِينُوسُ) гўзаллик илоҳаси (Венера); ~ الْحُسْنِ а) гўзал, чиройли; б) гўзал қиз (аёл)

– رِبَّةٌ *кўп.* رُبَابٌ партия, отряд, одамлар тўдаси; الرُّبَابُ *тар.* иттифоқчилар (Дабба, Тайм, Адий, Укл ва Саур қабилалари ўзаро тузган иттифоқ)

– رِبَّةٌ *кўп.* رِبَبٌ 1) кўкат, майса; ~ الْبَرْسِيمِ беданинг иккинчи ўрилгани; 2) иссиқлик, тошма (*бадандаги қизил тошмалар*); 3) *кўп.* رِبَبٌ, أَرِبَّةٌ *бот.* рибаб *ёки* арибба (*ловиядошлар оиласига мансуб доимо кўкариб турадиган шохчасимон мевали дарахт*); 4) ўн минг

– رُبُوبٌ ўгай ўғил, ўгай бола

– رُبُوبَةٌ ҳукмронлик, раҳбарлик, бошлиқлик

– رُبُوبِيَّةٌ = رُبُوبَةٌ

(رب) رُبِّيَ янги туққан совлиқ, боласи эндигинада туғилган совлиқ

– رَبِّيٌّ *кўп.* رَبِّيُّونَ *Қур.* жуда кўп одамлар

– رَبِيبٌ *кўп.* أَرْبَاءٌ 1) тарбияланувчи, биров боқиб ўстирган, асранди; 2) ўгай ўғил, ўгай бола; 3) ўгай ота; 4) *эск.* иттифоқчи

– رَبِيبَةٌ *кўп.* رَبَائِبُ тарбияланувчи қиз; 2) ўгай қиз; 3) ўгай она

– مَرَبٌّ 1) тухташ жойи; ут -ўланлар кўп жой, ўтлоқ; 2) яшаш жойи, истиқомат жойи; 3) одамларнинг тўпланадиган (йиғиладиган) жойи

– مُرَبَّةٌ *кўп.* اتٌ َ мураббо; ~ مَايِعَةٌ мармелад

I رَبَأَ (*а*) رَبْءٌ (*яхшироқ кўриш учун*) бўйни чўзмоқ; 2) (*н. нидир*) кузатмоқ, кўздан кечирмоқ (ب); 3) (*н. нидир*) қидирмоқ, ахтармоқ (ب) 4) (*н. дандир*) баланд кўтарилмоқ, баланд турмоқ (عَنْ, عَلَى); 5) (*н. нидир*) тўғриламоқ (ب); 6) (*н. нидир*) кўтармоқ; 7) (*к. нидир, н. нидир*) қаттиқ ҳурмат қилмоқ, жуда қадрламоқ (ب); أَرْبَأُ بِنَفْسِى عَنْ عَمَلِ كَذَا мен бу ишни ўзимга ор деб биламан; أَرْبَأُ بِنَفْسِكَ (بِكَ) مِنَ الْجَوْرِ сизни адолатсиз деб ўйлашдан мен ўзимни сақлайман (эҳтиёт қиламан); نَرْبَأُ بِأَنْفُسِنَا

أَنْ نَرُدَّ عَلَيْهِ بِالْمِثْلِ биз унга ўшандай жавоб қайтаришдан ор қиламиз

– رَبِيئَةٌ *кўп.* رَبَايَا 1) *ҳарб.* қўшиннинг авангард қисми 2) *эск.* кузатувчи; *эск.* баланд жойда туриб кузатувчи

– مَرْبَأٌ *ёки* مَرْبَأٌ *кўп.* مَرَابِئُ кузатиш (назорат қилиш) нуқтаси

– مَرْبَأٌ = مُرْتَبَأٌ

I رَبَتَ (*и*) رَبْتٌ урмоқ, зарба бермоқ; урриб-уриб қўймоқ, қоқиб-қоқиб қўймоқ; силаб қўймоқ, уқалаб қўймоқ; عَلَى الْكَتِفِ ~ елкага уриб-уриб қўймоқ; II رَبَّتَ =I

– رَبْتَةٌ уриб қўйиш, қоқиб қўйиш, силаш, уқалаш

I رَبَثَ (*у*) رَبْثٌ (*бирор н. дан*) қайтармоқ, ушлаб (тутиб) қолмоқ, тиймоқ (عَنْ); IX اِرْبَثَّ кучсизланмоқ, заифлашмоқ

– رَبِيثَةٌ *кўп.* رَبَائِثُ ушлаб қоладиган нарса, қайтарадиган нарса, тийиб қоладиган нарса

I رَبُجَ (у) رَبَاجَةً *ва* رَبَجَ (а) رَبَاجَةً эси паст бўлмоқ, ақли ноқис бўлмоқ

I رَبَحَ (*а*) رِبْحٌ 1) фойда чиқармоқ, даромад олмоқ, даромад қилмоқ; 2) ютмоқ, ютуққа эришмоқ; الْوَقْتُ ~ вақтдан ютмоқ; II رَبَّحَ 1) даромад олишга имкон бермоқ; 2) ютишга имконият яратмоқ; IV أَرْبَحَ =I

– اِسْتِرْبَاحٌ *кўп.* اتٌ хари, тўсин

– رَابِحٌ 1) даромад келтирадиган, фойдали; صَفْقَةٌ ~ةٌ фойда келтирадиган битим; 2) ютуққа эришувчи; الْأَرْقَامُ الـ~ةُ ютуқ чиққан номерлар (*мас., лотереяда*)

– رَبَاحٌ[1] ютуқ, даромад; ◊ وَ الصَّبَاحُ ~ ўшанда кўрамиз; тонг ишни ўнгидан келтиради

– رَبَاحٌ[2] кофур (камфара) олиб келинадиган жойнинг номи

– رَبَّاحٌ *кўп.* رَبَابِيحُ *зоол.* руббоҳ (*маймун турларидан бири*); ~ زُرَيْقَاءُ *зоол.* йиртқич сут эмизувчиларнинг бир тури, генетта

– رِبْحٌ *кўп.* أَرْبَاحٌ 1) фойда, даромад; الـ~ الصَّافِي соф даромад; ~ الْمَالِ сармоя (капитал) дан тушган фойда; الـ~ الْمُرَكَّبُ мураккаб фойда; الـ~ الْبَسِيطُ оддий фойда; ~ السَّهْمِ дивиденд (*олинган фойдадан пайчиларга уларнинг киритган маблағларига қараб бўлиб бериш учун ажратилган ҳисса;* الْأَرْبَاحُ الْأُسْطُورِيَّةُ ҳаддан ортиқ (*ақлга сиғмайдиган*) фойдалар; الْأَرْبَاحُ الْحَرَامُ ноқонуний (ҳаром) фойдалар; الْأَرْبَاحُ الْفَاحِشَةُ ҳаддан зиёд (ортиқ даражадаги) фойдалар; 2) ютуқ

– مُرَابَحَةٌ 1) мол ёки қимматбаҳо қоғозлар нархини сунъий равишда ошириш; 2) биржа чайқовчилиги (ўйини); олиб сотиш, чайқовчилик

– مَرْبَحٌ *кўп.* مَرَابِحُ ютуқ, даромад; фойда

– مُرْبِحٌ фойдали, даромадли, даромади бор

(ربخ) V تَرَبَّخَ ҳоли қуримоқ, бўшашмоқ, беҳол бўлмоқ

– رَبِيخٌ катта ҳажмдаги эгар, катта эгар

I رَبَدَ (*у*) رُبُودٌ (*қаердадир*) қолмоқ, турмоқ, бўлмоқ (ب); V تَرَبَّدَ булут босиб қоронғулашмоқ (*осмон ҳақида*); 2) бадқовоқ бўлмоқ, қовоғини солмоқ; IX اِرْبَدَّ кулранг бўлмоқ

– أَرْبَدُ *мн.* رُبْدَاءُ *кўп.* رُبْدٌ кулранг

– رُبْدَةٌ кулранг

– مُرْبَدٌّ кулранг; السَّحْنَةِ ~ бадқовоқ, қовоғи солиқ

– مِرْبَدٌ *кўп.* مَرَابِدُ 1) туяларни қамайдиган оғил; 2) хурмо мевасини қуритиш учун ажратилган ер

I رَبَذَ (а) رَبْذٌ юрганда оёғи, меҳнатда қўли эпчил бўлмоқ

– رَبِذٌ *эск.* енгил, эпчил, илдам, чаққон

– رَبَذَةٌ[1] *кўп.* رِبَذٌ, رِبَاذٌ туянинг бўйнидаги *ёки* қулоғидаги тук

– رِبْذَةٌ *ёки* رَبَذَةٌ[2] туянинг терисига суюқ мод-да сурганда фойдаланиладиган юнг латта

رَبْرَبٌ *кўп.* رَبَارِبُ (*ёввойи кийик ёки сигирларнинг*) подаси

رَبِيزٌ келишган, чиройли, гўзал

I رَبَسَ (*у*) رَبْسٌ (*к. нидир*) қўл билан урмоқ; ~هُ بِيَدَيْهِ кимнидир уриб-уриб қўймоқ; ²رَبَّسَ(у) رَبْسٌ тўлдирмоқ, тўла қилмоқ; الْقِرْبَةَ ~ мешни тўлғазмоқ; VIII اِرْتَبَسَ чирмашмоқ, чирмашиб кетмоқ (*ток новдаси ҳақида*)

– رَبْسَاءُ қаттиқ қулфат, қаттиқ мусибат

– رَبِيسٌ 1) бахтсизлик, қулфат; 2) бахтсиз-ликка гирифтор бўлган, қулфатга дучор бўлган; 3) баҳодир, жасур

– رِبَاسٌ лавлагига ўхшаш ўсимлик

I رَبَصَ (*у*) رَبْصٌ (*к. нидир*) пистирмада ётиб пойламоқ, пойлаб туриб қўлга туширмоқ (ب); V تَرَبَّصَ (*к. нидир*) пистирмада туриб пойламоқ (ب, لِ); بِهِ شَرًّا ~ кимгадир ёмонликни мақсад қилмоқ; بِهِ الدَّوَائِرَ ~ *қар.* دَائِرَةٌ

– تَرَبُّصٌ *эск.* кутиш, пойлаш

– مُتَرَبِّصٌ пойлаб ётувчи, пистирмада ётиб пойлаётган; كَانَ ~ا لـ... хушёр бўлмоқ, хушёр бўлиб турмоқ

I رَبَضَ (*и*) رَبْضٌ, رُبُوضٌ 1) чўзилиб (узайиб) ётмоқ, ястанмоқ; ётмоқ; 2) чўккаламоқ, чўкка тушмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); 3) пойлаб туриб қўлга туширмоқ; IV أَرْبَضَ: الدَّوَابَّ ~ ҳайвонларни қўрага қамамоқ

– رَبَضٌ *кўп.* أَرْبَاضٌ 1) қўра, оғил (*ҳайвонлар учун*); шаҳар атрофи, шаҳар ташқариси; أَرْبَاضُ الْقَرْيَةِ қишлоқ атрофи

– رُبْضٌ ҳар қандай нарсанинг ўртаси

– رُبُوضٌ *кўп.* رُبْضٌ катта, улкан; شَجَرَةٌ ~ азамат дарахт. ~ قِرْبَةٌ катта меш, саноч

– رَبِيضٌ қуйлар подаси, суруви

– رُوَيْبِضَةٌ пасткаш, иқирт одам

– مَرْبَضٌ *кўп.* مَرَابِضُ 1) қўра, оғил; 2) ин, уя, ғор

I رَبَطَ (*и, у*) رَبْطٌ 1) бойламоқ, боғламоқ, тугмоқ, бириктирмоқ, маҳкамламоқ; ~هُ بِقَيْدٍ (بِشَرْطٍ) бирор чеклов (шарт) билан кимнидир тутиб турмоқ; لَا يُرْبَطُ وَ لَا يُحَلُّ унда ҳеч бир куч-қудрат, ҳокимият йўқ; جَأْشَهُ ~ ўзини оғир тутмоқ; لِسَانَهُ ~ кимнидир гапиртирмай қўймоқ; صَمَتُوا كَأَنَّ أَلْسِنَتَهُمْ رُبِطَتْ إِلَى أَوْتَادٍ *қар.* وَتَدٌ 2)(*мас., ярани*) боғламоқ, бойламоқ; 3) (*маош, ойлик ёки бюджетдан маблағ*) ажратмоқ, белгиламоқ, тайинламоқ;4) (*мас., жарима*) солмоқ, (*к. нидир*) тўлашга мажбур қилмоқ (عَلَى); 5) (*лавозимни*) эгалламоқ, банд қилмоқ; 6) رَبَطَ (*сеҳргарлик оқибатида*) эркакликни йўқотмоқ; II رَبَّطَ 1) кўп жойдан тугмоқ, тугиб-тугиб ташламоқ; 2) (*ярани*) қайта боғламоқ; III رَابَطَ 1) *ҳарб.* жойлашмоқ, ўрнашмоқ; 2) (*пистирмада*) писиб ётмоқ; 3) матонатли, чидамли бўлмоқ, вазмин бўлмоқ, оғир бўлмоқ; VI تَرَابَطَ 1) ўзаро боғлиқ бўлмоқ; 2) (*к. биландир*) тил бириктирмоқ, ваъдалашмоқ, гапни бир жойга қўймоқ (مَعَ); VII اِنْرَبَطَ боғланмоқ, тугилмоқ; VIII اِرْتَبَطَ (*бирор н. билан*) боғланган бўлмоқ, бириктирилган бўлмоқ, боғлиқ бўлмоқ (ب)

– اِرْتِبَاطٌ *кўп.* اتٌ 1) боғлиқлик, алоқадорлик; алоқа; خَطُّ الـ~ алоқа линияси; ضَابِطُ الـ~ алоқа зобити (офицери); ~ الـ عَنِ *ёки* ~ بِالـ *юр.* (*жиноий ҳаракатларнинг*) ҳаммаси бўйича; 2) мажбурият

– تَرَابُطٌ 1) ўзаро алоқадорлик. боғлиқлик; жипслик; 2) ўзаро муносабат (алоқа)

– رَابِطٌ 1) боғловчи, бириктирувчи; ~ الْجَأْشِ босиқ, вазмин, оғир; 2) алоқа; 3) *эск.* қуриқчиликда турувчи, посбон

– رَابِطَةٌ *кўп.* رَوَابِطُ 1) алоқа, муносабат; боғлаб турувчи нарса; وَاحِدَةٌ ~ تَضُمُّهُمْ уларни битта нарса боғлаб туради; 2) иттифоқ; уюшма, жамият; الـ~ الشَّرْقِيَّةُ *тар.* Шарқий лига; 3) *кўп.* а) боғланиш; رَوَابِطُ لَا تَنْفَصِمُ عُرَاهَا узилмайдиган яқинлик; رَوَابِطُ الصَّدَاقَةِ дўстлик ришталари; б) *анат.* пай, пайча; 4) *эск.*

монастир

– رِبَاطٌ[1] *кўп.* أَرْبِطَةٌ, رِبَاطَاتٌ 1) алоқа; ~ الزَّوْجِيَّة эр-хотинлик муносабатлари; 2) чилвир, арқон; ~ لِلأَحْذِيَة туфлининг ипи (шнури), 3) қисқич, скрепка; 4) *шунингдек*: ~ الرَّقَبَة *ёки* ~ الْعُنُق галстук; 5) *шунингдек*: ~ الْجَوَارِب пайпоқбоғич;. 6) бинт; тананинг касал жойини танғиб қўядиган камар, бандаж;

رِبَاطٌ[1] *эск.* қуриқлаш; чегарани қуриқлаш

– رِبَاطٌ[2] *кўп.* رُبُطٌ, رِبَاطَاتٌ мискинлар уйи, ғарибхона; карвонсарой; *кўп.* رُبُطٌ *тар.* суфийлар қароргоҳи

– رِبَاطٌ[3] бешта от (*миниладиган*)

– رَبَاطَةٌ боғлиқлик; ~ الْجَأْش вазминлик, босиқлик, оғирлик, чидамлилик

– رَبْطٌ 1) боғлаш, тугиш, бириктириш; боғлам, даста, шода; ~ الْ بِالْفِيل *шахм.* фил билан боғлаб қўйиш; 2) тайинлаш, ажратиш, белгилаш ~ الأُجْرَة маош белгилаш; ~ الأَمْوَال солиқ солиш; ~ الْمِيزَانِيَّة бюджетдаги маблағни тармоқлар бўйича тақсимлаш; 3) *халқ.* эркакликни йўққа чиқарадиган афсунгарлик ҳаракатлари; ◊ ~ وَ حَلٌّ а) ман этиш ва рухсат бериш; б) ҳокимият; д) интизом

– رَبَطٌ *кўп.* ـَاتٌ (*шаҳардаги*) квартал, маҳалла; шаҳар атрофидаги яшаш жойи (*Тунисда*)

– رِبْطَةٌ *кўп.* رُبَطٌ, رِبَطَاتٌ 1) жойлаш, ураш; 2) маҳсулот ураладиган, жойланадиган нарса; тугун, тугунча, уралган нарса; ~ النُّقُود ҳамён, кармон, катмон; 3) боғ (*белбоғ, пешонабоғ*); ~ الْجَوَارِب пайпоқбоғич; ~ الرَّقَبَة *ёки* ~ الْعُنُق галстук

– رَبِيطٌ *кўп.* رُبُطٌ, رِبَاطٌ *эск.* боғланган; *эск.* хавфли ҳудудларда миниладиган от

– مُتَرَابِطٌ 1) ўзаро боғлиқ бўлган; 2) бир-бирига боғланган равон

– مُرَابِطٌ 1) ҳимоя қилувчи, қуриқловчи, соқчиликда турган; ~ الْجَيْش қарам бўлган жой халқидан тузилган армия; 2) муробит; ◊ ~ الْ ـُونَ *тар.* муробитлар; دَوْلَةُ الْ ـِينَ муробитлар давлати

– مَرْبَطٌ *кўп.* مَرَابِطُ 1) бойлаш (тугиш) жойи; молхона, оғилхона; отхона; 2) *эск.* қуриқчилик пости

– مِرْبَطٌ *кўп.* مَرَابِطُ арқон, қайиш

– مَرْبُوطٌ 1) бойланган, тугилган; 2) бюджетда қайд қилинган маблағ маош; 3) *халқ.* афсунгарлик билан эркаклигини йўқотган одам

– مُرْتَبِطٌ (*н. биландир*) боғланган, бириктирилган (ب)

I رَبَعَ (*а*) رَبْعٌ 1) (*баҳорда чиққан ўтлар билан*) ўтламоқ; 2) от йўрттириб юрмоқ; 3) тўртинчи бўлмоқ; 4) тўртдан бирини олмоқ; 5) уч кундан кейин қайтавурланмоқ (*безгак ҳақида*); 6) тўхтамоқ, тўхтаб ўтмоқ; турмоқ, яшамоқ; кутмоқ; 7) *спорт.* тош *ёки* штанга кўтармоқ; 8) *эск.* (*қаер. дадир*) баҳорни ўтказмоқ (ب): 9) *эск.* ўйлаб иш кўрмоқ; II رَبَّعَ 1) тўрт баравар оширмоқ, тўрт марта кўпайтирмоқ; 2) *мат.* квадратга кўтармоқ, соннинг квадратини чиқармоқ; 3) тўртбурчак ясамоқ; 4) тўрт букламоқ, тўрт қават қилмоқ; III رَابَعَ ҳосилнинг тўртдан бири учун меҳнат қилмоқ, чоракорлик қилмоқ; IV أَرْبَعَ 1) олдинги тишлар билан озиқ тиш ўртасидаги тиш тушмоқ (*ҳайвонларда*);2) إِبِلَهُ ~ туясини баҳорда ўтлатмоқ; 3) *эск.* баҳор фаслига етиб келмоқ; баҳорги қуриш (тўхташ) жойида қолмоқ; V تَرَبَّعَ 1) (*н. нингдир устига*) ўтирмоқ, ўтириб олмоқ, ўрнашиб ўтириб олмоқ عَلَى الْعَرْش (عَلَى): ~ тахтга ўтирмоқ (чиқмоқ); ~ فِي زَعَامَتِهِ ниманингдир устидан раҳбарлик қилишга етишмоқ; 2) оёқни чалиштириб ўтирмоқ; чордана қуриб ўтирмоқ; 3) баҳорги ўтлар билан ўтламоқ; VIII اِرْتَبَعَ 1) (*баҳорда чиққан ўтлар билан*) ўтламоқ; 2) (*қаердадир*) жойлашмоқ, ўрнашмоқ (فِي); 3) кўтармоқ (*мас., тошни*); 4) баҳор фаслини ўтказмоқ; اِرْتَبَعْنَا بِمَوْضِعِ كَذَا баҳорни фалон жойда ўтказдик; X اِسْتَرْبَعَ оёқни чалиштириб ўтирмоқ

– أَرْبَاعٌ *кўп.* ~ النَّاسِ оломон, тўда

– أَرْبَعٌ, أَرْبَعَةٌ тўрт; أَرْبَعَ عَشْرَةَ *ёки* أَرْبَعَةَ عَشَرَ ун тўрт; يَوْمُ الْ ـِ~ ذَوَاتِ тўртоёқлилар; يَوْمُ الْ ـِ~ чоршанба

– أَرْبِعَاءُ, أَرْبَعَاءُ. يَوْمُ الْ ـِ~ чоршанба

– أَرْبَعُونَ қирқ; الْ ـِ~ а) қирқинчи; б) вафотдан кейинги қирқинчи кун; حَفْلَةُ الأَرْبَعِينَ вафотнинг қирқинчи куни ўтказиладиган маросим; عِيدُ الأَرْبَعِينَ *дин.* (*христианларда*) Вознесение байрами; ◊ أُمُّ أَرْبَعٍ وَ أَرْبَعِينَ *зоол.* қирқоёқ

– أَرْبَعِينَاتٌ қирқинчи йиллар

– تَرْبِيعٌ 1) тўрт марта кўпайтириш; 2) *мат.* квадратга кўтариш, тўртга кўпайтириш; 3) *астр.* чорак (*Ой фазаси*); 4) *кўп.* تَرَابِيعُ тўртбурчак тош

تَرْبِيعَةٌ *кўп.* تَرَابِيعُ 1) квадрат; 2) кошин, нақшли (*рангли*) ғишт плитка, кафел; 3) дераза ойнаси

– تَرْبِيعِيٌّ *мат.* квадратга оид; الْجِذْرُ الْ ـِ~ квадрат илдиз

– رَابِعٌ тўртинчи; الْ ـِ~ عَشَرَ ун тўртинчи; ~ا тўртинчидан

– رَبَاعٌ олдинги тишлар билан қозиқ тиши ўртасидаги тиши тушган (*ҳайвон*)

– رُبَاعٌ тўрттадан; тўрт марта, тўрт карра

– رَبَّاعٌ оғир атлетикачи, штангист

– رِبَاعَةٌ йўртиш, йўртиб чопиш

– رُبَاعِيٌّ 1) тўртлик, тўрттадан иборат; ~ الأَحْرُفِ тўрт ҳарфдан иборат; ~ الأَضْلَاعِ *мат.* тўрттомонли; ~ الأَرْجُلِ тўртоёқли; الْ ـُ~ هَرَمُ тўрт бурчакли пирамида; 2) *геол.* тўртламчи; الْ ـُ~ الدَّوْرُ тўртламчи давр; 3) *муз.* квартет; шеър, рубоий

– رَبَاعِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) олдинги тиш, курак тиш; 2) олдинги тишлар билан озиқ тиш ўртасидаги тиш

– رُبَاعِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ *муз.* квартет; шеър, рубоий; *мат.* кватернион (*комплекс сонларни умумлаштириш натижасида ҳосил бўлган сон*)

– رُبْعٌ тўрт кунлик давр; ~ الْ ـِ~ حُمَّى кун оша тутадиган безгак

– رَبْعٌ[1] оғир атлетика билан шуғулланиш, оғир атлетикачининг машғулоти

– رَبْعٌ[2] *кўп.* رِبَاعٌ, رُبُوعٌ 1) яшаш жойи, қурилган уй-жой; 2) катта гуруҳ, компания; 3) *кўп.* ер, ҳудуд; رُبُوعُ الْبِلَادِ мамлакат ҳудуди; رُبُوعُ الْيَمَنِ Яман; رُبُوعُ الْعَالَمِ الْعَرَبِيِّ араб. мамлакатлари ери (ҳудуди)

– رَبْعٌ[3] رَبْعَةٌ *шунингдек*: ~ الْقَامَةِ ўрта бўйли

– رُبْعٌ *кўп.* أَرْبَاعٌ 1) чорак, тўртдан бир; ~ الدَّائِرَةِ *астр. мат.* квадрант; 2) квартал (*йилнинг чораги*); ~ سَنَوِيٌّ кварталга оид, уч ойлик; руб (*4 қадаҳ ёки 8, 25 литрга тенг суюқлик ўлчов бирлиги*)

– رَبْعٌ *эск.* баҳорда туғилган ёш бўталоқ

– رَبْعَةٌ[1] 1) атторнинг халтачаси; 2) *кўп.* رَبَعَاتٌ Қуръон сақланадиган қутича (сандиқча)

– رَبْعَةٌ[2] ўрта бўйли; ~ رَجُلٌ ўрта бўйли одам

– رُبْعَةٌ *кўп.* رُبَعَاتٌ чорак, тўртдан бир; руба (*1/4 قَدَحٌ ёки 0. 5l56 литрга тенг суюқлик ўлчов бирлиги*)

– رُبْعِيٌّ кварталга оид; مَجَلَّةٌ ـَةٌ уч ойда бир чиқадиган журнал

– رِبْعِيٌّ 1) баҳорги, баҳорий; 2) *ат.от, мз.* Рибъий

– رَبِيعٌ *кўп.* رِبَاعٌ, أَرْبِعَةٌ 1) баҳор, баҳор пайти; ~ الأَوَّلُ раби-ул-аввал (*ҳижрий тақвимнинг учинчи ойи*): ~ الثَّانِي раби-ус-соний (*ҳижрий тақвимнинг тўртинчи ойи*); أُمُّ الرَّبِيعَيْنِ Уммур-рабиайн (*Мосул шаҳри номларидан бири*); ~ الْ زَهْرَةُ *бот.* наврўзгул; 2) ўт, майса; 3) ўрток, улфат; шерик, ҳамтовоқ; 4) *ат.от, мз.* Рабиъ

– رَبِيعَةٌ *кўп.* رَبَائِعُ динамометр; 2) *ат.от, мз.*

Рабиа; 3) Рабиа (*қабила номи*)

– رَبِيعِيٌّ баҳорги, баҳорий; الاعْتِدَالُ الـ~ баҳорги кеча-кундуз баравар пайт

– مُرَابِعٌ чоракор, ҳосилнинг чорагига ишловчи; ~ فَلَّاحٌ ҳосилнинг чорагини олиш шарти билан ишловчи деҳқон

– مُرَابَعَةٌ ҳосилнинг чораги учун ишланган иш, чоракорлик; نِظَامُ الـ~ чоракорлик тартиботи

– مُرْبَاعٌ тўртдан бир

– مَرْبَعٌ *кўп.* مَرَابِعُ 1) кўчманчиларнинг баҳорги кўчиб юрадиган ери, кўчманчилар баҳорда қуниб ўтадиган жой; الْوَطَنُ ~ жонажон тупроқ, жонажон (қадрдон) ерлар; 2) зал, жой, макон; 3) кўкаламзор, кўкаламайдон; 4) *эск.* баҳорги ёмғир

– مُرَبَّعٌ 1) квадрат шаклидаги; тўртбурчакли; 5; *кўп.* ـاتٌ квадрат; тўртбурчак; *шахм.* тахта; قَائِمُ الزَّاوِيَةِ ~ тўғрибурчак; شِبْهُ ~ трапецоид; مُنْحَرِفٌ ~ *мат.* трапеция; *полигр.* ҳарф ораларига қўйиб тириладиган материал; ◊ سِحْرِيٌّ ~ сеҳрли (магияли) квадрат

– مُرَبَّعَةٌ *кўп.* ـاتٌ (*шаҳардаги*) квартал, маҳалла

– مَرْبَعَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) юк кўтарувчи кран; 2) *спорт.* штанга

– مَرْبُوعٌ *шунингдек:* الْقَامَةِ ~ ўрта бўйли

– مُرْتَبَعٌ кўчманчилар баҳорда қуниб ўтадиган жой

يَرْبُوعٌ *алиф. б.* қар.

I رَبَغَ (*а*) رَبْغٌ роҳат-фароғатда яшамоқ

– رَابِغٌ роҳат-фароғатли, омон-эсон; عَيْشٌ ~ бахтли ҳаёт

– رَبَاغَةٌ роҳат-фароғат, ҳузур, ҳузур-ҳаловат

I رَبَقَ (*у*) رَبْقٌ арқон (лассо) ташламоқ; VIII ارْتَبَقَ (*мас. қопқонга*) илинмоқ, тушмоқ

– رِبْقٌ *кўп.* رِبَاقٌ, أَرْبَاقٌ арқон, арғамчи, лассо

– رِبْقَةٌ *кўп.* رِبَقٌ, رِبَاقٌ 1) арқон, арғамчи, сиртмоқ, лассо; 2) арқондаги илмоқ, сиртмоқ; ◊ حَرَّرَ الْاقْتِصَادَ مِنْ ~ الْقُيُودِ الاسْتِعْمَارِيَّةِ иқтисодни империализм кишанларидан озод этмоқ; خَلَعَ ~ الطَّاعَةَ لِـ... кимгадир қарши қўзғолонга кўтарилмоқ; هُوَ فِي ~ الْحَيَاةِ у ҳали тирик

– رَبِيقٌ сиртмоққа илинган, сиртмоққа тушган

I رَبَكَ (*ربك*) رَبْكٌ (*у*) رَبَكَ 1) мураккаблаштирмоқ, чалкаштирмоқ, қийинлаштирмоқ; 2) тинчини бузмоқ, нотинч қилмоқ; 3) мазасини кетказмоқ, мазасини қочирмоқ; رَبِكَ (*а*) رَبَكٌ 1) мураккаблашмоқ, чалкашмоқ; 2) тинчи бузилмоқ, нотинч бўлмоқ; IV أَرْبَكَ саросимага солмоқ, нотинч қилмоқ; VIII ارْتَبَكَ 1) чалкашиб кетмоқ, қийналмоқ; 2) тинчи бузилмоқ; саросимага тушмоқ; 3) барбод бўлмоқ, издан чиқмоқ; 4) (*бирор ишга*) аралашиб қолмоқ, қўшилиб қолмоқ, тушиб қолмоқ (فِي الْأَمْرِ)

– ارْتِبَاكٌ 1) чалкашлик; мураккаблик, қийналиш; 2) нотинчлик; саросима, ўзини йўқотиш; барбод бўлиш

– رَبَكٌ 1) қийинчилик; 2) саросимага солиш

– مُرْتَبِكٌ, رَبِكٌ 1) чалкашиб кетган; 2) саросимага тушган; қўрқоқ, юраксиз; 3) мазаси қочган

– رَبَكَةٌ саросима, барбодлик

– رَبِيكَةٌ 1) лойга аралашган (лойга қорилган)сув; 2) сутга аралашган (сут қўшилган) қаймоқ

رِبَالَةٌ тўлалик, барвасталик, норғиллик

– رَبْلٌ *кўп.* رُبُولٌ кўкат, майса, ўриб олинган ўт ўрнига ўсиб чиққан янги ўт

– رَبَلٌ тўла, барваста, норғул

– رَبْلَةٌ *кўп.* رَبَلَاتٌ болдир; сон (*оёқдаги*)

– رَبِيلٌ[1] тўла, барваста, норғил, семиз, миқти

– رَبِيلٌ[2] кўпчиликка бас кела оладиган қароқчи, ўғри

– رَبِيلَةٌ семизлик, норғуллик, тўлалик

– رِبَالٌ *кўп.* رَبَابِيلُ арслон

رَبْوٌ *алиф. б.* қар.

I رَبَا (رَبو) (*у*) رَبْوٌ ўсмоқ, улғаймоқ, ортмоқ, кўпаймоқ; (*н. дандир*) ошириб юбормоқ, орттириб юбормоқ, ошиб кетмоқ (عَلَى); رَبَا (у) رَبَاءٌ رَبْوٌ н.дандир баланд бўлмоқ, юқори бўлмоқ; الرَّابِيَةِ ~ адирдан баланд бўлмоқ; رَبَا (*у*) رَبْوٌ ҳансираб нафас олмоқ; II رَبَّى 1) тарбияламоқ, тарбия бермоқ; 2) (*мас., экинни, ҳайвонни*) кўпайтирмоқ, ўстирмоқ; ◊ الْفَوَاكِهَ بِالسُّكَّرِ ~ мураббо тайёрламоқ; III رَابَى катта фоиз ҳисобига пул қарз бермоқ, судхўрлик қилмоқ; IV أَرْبَى кўпайтирмоқ, оширмоқ; (*н. дандир*) ошириб юбормоқ, орттириб юбормоқ (عَلَى); V تَرَبَّى 1) тарбияланмоқ, тарбия олмоқ; 2) кўпаймоқ, ошмоқ

– أَرْبَى *эск.* кўп сонли, ортиқча, сероб

– أُرْبِيَّةٌ *алиф. б.* қар.

– تَرْبَوِيٌّ тарбиявий, тарбияга оид

– تَرْبِيَةٌ 1) ўстириш, кўпайтириш; الزُّهُورِ ~ гулчилик; النَّبَاتَاتِ ~ ўсимликшунослик; الْمَوَاشِي ~ чорвадорлик; الدَّوَاجِنِ ~ паррандачилик; 2) ривожлантириш; الـ~ الْبَدَنِيَّةُ жисмоний тарбия, физкультура; 3) тарбия; таълим; عِلْمُ الـ~ педагогика; 4) тарбияланганлик; мулойимлик, одоблилик; قَلِيلُ الـ~ тарбиясиз, тарбияси ёмон

– تَرْبَوِيٌّ тарбиявий

– رَابٍ *мн.* رَابِيَةٌ 1) баланд, катта; 2) кўпайиб борувчи, кўтарилиб борувчи (*кўпик*); أَخْذَةٌ رَابِيَةٌ кучли (оғир) жазо

– رَابِيَةٌ *кўп.* رَوَابٍ тепалик, қир, баландлик

– رِبًا 1) порахўрлик; 2) судхўрлик; التَّعَامُلُ بِالـ~ судхўрлик билан шуғулланиш, судхўрлик қилиш; 3) (Қуръонда رِبًوا) *эск.* ортиқчалик; қўшимча

– رِبَاءٌ 1) порахўрлик; 2) судхўрлик; أَقْرَضَ النَّاسَ ~ الْفَاحِشَ ҳаддан зиёда фоизлар; بِالـ~ катта фоиз тўлаш шарти билан қарз бермоқ

– رُبَاوَةٌ *кўп.* ـاتٌ баландлик, тепа, тепалик

– رَبْوٌ *кўп.* أَرْبَاءٌ 1) *шунингдек:* دَاءُ الـ~ *мед.* нафас қисилиш касали, астма; الـ~ الشُّعَبِيُّ бронхиал астма; الْخَرِيفِ ~ безгак; 2) ҳансираб олинган нафас

– رَبْوَةٌ, رَبْوَةٌ *кўп.* رُبًى тепалик, қир, адир

– رِبْوَةٌ *кўп.* رِبْوَاتٌ, رِبًى юз минг; ўн мингга яқин одам

– رَبَوِيٌّ 1) порага оид, порахўрликка оид; 2) судхўрликка оид

– رَبِّيَةٌ *кўп.* رَبًّا ҳашоратлардан бирининг номи

– مُرَابٍ *мн.* مُرَابِيَةٌ 1) порахўр; судхўр

– مُرَابَاةٌ судхўрлик

– مُرَبٍّ *кўп.* مُرَبُّونَ тарбиячи, мураббий, устоз, раҳбар

– مُرَبِّيَةٌ *кўп.* ـاتٌ мураббия, устоз аёл

– مَرْبًى *кўп.* مَرَابٍ кўчатзор, ниҳолхона, парваришхона; سَمَكِيٌّ ~ балиқ кўпайтиришга ихтисослашган парваришхона

– مُرَبًّى *кўп.* مُرَبَّيَاتٌ 1) мураббо, қиём; 2) мармелад (*сол. шунингдек:* مُرَبَّاةٌ; *қар.* رُبٌّ)

رِبُورْتَاجٌ *кўп.* ـاتٌ репортаж

رِبْوَنٌ 1) қаров, кафиллик, кафолат; 2) заколат, аванс (*сол. шунингдек:* أُرْبُونٌ *ва* عُرْبُونٌ)

I رَتَّ (*и/а*) رَتَّ тили тутилмоқ, дудуқланмоқ, соқовланмоқ

– رَتٌّ *кўп.* رُتُوتٌ 1) одамларнинг бошлиғи, одамларнинг пешқадами; 2) ёввойи чўчқа

– أَرَتُّ *мн.* رُتٌّ *кўп.* رُتٌّ 1) дудуқ, соқов; 2) الْأَرَتُّ *ат.от, мз.* Ал -Аратт

– رَتَّةٌ дудуқланиш, тутилиб гапириш

I رَتَبَ (а) رَتْبٌ, رُتُوبٌ 1) қимирламайдиган қилиб қотирмоқ, маҳкамламоқ; 2) турмоқ,

тик турмоқ; II رَتَّبَ 1) тартибга келтирмоқ, тартибга солмоқ; тартиб билан қўймоқ; عَلَى ~ الْحُرُوفَ الأَبْجَدِيَّةَ алифбо тартиби билан қўймоқ (жойлаштирмоқ); 2) яхши тайёрламоқ, яхши ҳозирламоқ; 3) тайин қилмоқ. тайинламоқ; ~ الْمَسْؤُولِيَّةَ масъулият юкламоқ, жавобгарликни бўйнига қўймоқ; 4) (*н. гадир*) сабаб бўлмоқ (عَلَى); V تَرَتَّبَ 1) тартиб билан терилмоқ, яхши тайёрланмоқ; тартиб билан қўйилмоқ; صُفُوفًا ~ сафланмоқ, сафларга тизилмоқ;2) (*н. нингдир*) натижаси бўлмоқ (عَلَى), (*н. дандир*) келиб чиқмоқ (عَلَى)

– تَرْتِيبٌ *кўп.* ـاتٌ 1) тайёрлаш; ташкил этиш; 2) тартиб; жойлашиш; режа, план; بِالـ~ тартиб билан; ~ عَلَى غَيْرِ тартибсиз ҳолда, тартибсиз равишда; هِجَائِيٌّ ~ алифбо тартиби; ~ الـ عَدَمُ тартибсизлик; ~ الـ عَدِيمُ бетартиб; ~ الـ التَّزَمَ الَّذِي ...ган тартибга риоя қилмоқ; 3) *кўп.* а) жиҳозлаш, жиҳоз; б) чора, тадбир

– تَرْتِيبِيٌّ тартибли, тартибий; ~ عَدَدٌ *грам.* тартиб сон

– رَاتِبٌ[1] бир текис, бир ўлчовдаги, бир маромдаги; бир хил, бир турдаги; 2) *эск.* доимий, кўзғалмас, мустаҳкам

– رَاتِبٌ[2] 1) белгиланган, ўрнатилган: 2) *кўп.* رَوَاتِبُ белгиланган нарса; الرَّوَاتِبُ *ёки* رَوَاتِبُ الْقُرْآنِ Қуръони карим поралари; белгиланган кун ва соатда ўқиладиган намозлар; намозлар тўплами; 2) маош, ойлик, мояна, иш ҳақи; تَقَاعُدِيٌّ ~ нафақа, пенсия; إِمَامُ الـ~ доимий (штатли) имом; 3) маълум вақтга мўлжаллаб бериладиган озиқ-овқат

– رَتَابَةٌ 1) қотиб қолганлик, мутаассиблик, қолоқлик; 2) бир хиллик, бир тарзлик

– رَتَبٌ 1) қийинчилик, душворлик; 2) тўртинчи бармоқ билан жимжалоқнинг ўртаси; тўртинчи бармоқ билан ўрта бармоқнинг ўртаси

– رَتَبَةٌ *кўп.* رَتَبٌ (*зина ёки нарвоннинг*) поғонаси

– رُتْبَةٌ *кўп.* رُتَبٌ 1) даража; الـ~ الْجَامِعِيَّةُ илмий даража; 2) қадр қиймат; унвон; мартаба; مَنْ نَالَ ~ تَغَيَّرَ سَرِيعًا *мтл.* мартабага эришган одам тез ўзгаради; 3) нав, сифат, сорт; 4) *мат.* хона; الْعَشَرَاتِ ~ ўнлар хонаси; الْمِئَاتِ ~ юзлар хонаси

– رَتَابَةٌ = رُتُوبَةٌ

– رَتِيبٌ 1) қотиб қолган, мутаассиб, қолоқ; 2) бир хил, бир тарздаги; бир текис, бир ўлчовдаги, бир маромдаги; ~ عَيْشٌ бир хил ўтаётган ҳаёт

– مُرَتَّبٌ 1) тайёрланган; тартибга келтирилган; 2) *кўп.* ـاتٌ маош, мояна, ойлик, иш ҳақи; شَهْرِيٌّ لِلطَّالِبِ ~ стипендия; تَقَاضَى الـ~ маош олмоқ, мояна олмоқ; 3) *эск.* ҳарбий қисмларга жойлаштирилган

– مَرْتَبَةٌ *кўп.* مَرَاتِبُ 1) даража; поғона; 2) *мат.* хона; الآحَادِ ~ бирлар хонаси; الْعَشَرَاتِ ~ ўнлар хонаси; الْمِئَاتِ ~ юзлар хонаси; 3) қадр-қиймат; الـ~ الثَّالِثَةُ *тар.* учинчи табақа (сословие); 4) ўрин, мартаба, аҳвол; احْتَلَّ الـ~ الأُولَى а) (*мас., сифат жиҳатидан*) биринчи даражали бўлмоқ (*товар ҳақида*); б) *спорт.* биринчи ўринни эгалламоқ; 5) матрас, курпа; 6) скамейка, ўриндиқ

I (رتج) رَتَجَ (*у*) رَتْجٌ (*эшикни*) ёпмоқ, беркитмоқ; رَتَجَ (*а*) رَتَجٌ қийналиб гапирмоқ, тутилиб гапирмоқ; дудуқланмоқ; عَلَيْهِ الأَمْرُ ~ қийин вазиятда қолмоқ; IV أَرْتَجَ ёпмоқ, беркитмоқ; أُرْتِجَ عَلَيْهِ الْكَلَامُ қийналиб (тутилиб) гапирмоқ; أُرْتِجَ عَلَى الْقِرَاءَةِ ~ у ўқий олмади; VIII ارْتَتَجَ = IV

– رَتَاجٌ *кўп.* رُتُجٌ дарвоза, ёпиқ дарвоза

– رِتَاجٌ = رَتَجٌ

– مِرْتَاجٌ *кўп.* مَرَاتِيجُ ёғоч тамба, ёғоч лукидон

رِتَاجٌ *эск.* эшик; الْكَعْبَةِ ~ Каъба эшиги

رُتُوشٌ туш билан сувратнинг кам-кўстини тўғрилаш, ~ بِلَا муболағасиз, гапга тўн кийгизмасдан

I رَتَعَ (*а*) رُتُوعٌ 1) бемалол ўтлаб юрмоқ; 2) эркин яшамоқ; ҳузур қилмоқ; маза қилмоқ; ўйноқламоқ (*болалар ҳақида*); IV أَرْتَعَ ўтлатмоқ, ўтлатиб юрмоқ; الدَّوَابَّ ~ ҳайвонларни ўтлатмоқ

– مَرْتَعٌ *кўп.* مَرَاتِعُ 1) яйлов, ўтлоқзор; 2) кенглик, яланглик, бепоёнлик; 3) *шунингдек.* خِصْبٍ ~ (*бирор н. учун*) замин, шароит (لِ)

I رَتَقَ (*и, у*) رَتْقٌ тузатмоқ. ямоқ қилмоқ, ямамоқ; тикмоқ, чокламоқ; VIII ارْتَتَقَ битмоқ, битиб кетмоқ, тузалмоқ; кавшарланмоқ

– رَاتِقٌ 1) ямоқчи, ямоқ солувчи

– رَتْقٌ 1) тикилган, чокланган; 2) бир бутун, яхлит

I رَتَكَ (*у*) رَتْكٌ йўрғалаб чопмоқ

– رَتْكٌ йўрғалаш, йўрға

– مُرَتَّكٌ *кимё.* қўрғошин оксиди; *тех.* глет (*қўрғошин оксидининг техникадаги номи*)

I رَتَلَ (*а*) رَتْلٌ, текис бўлмоқ; бир текисда жойлашган бўлмоқ (*тиш ҳақида*); II رَتَّلَ куйламоқ, ашула айтмоқ, (*Қуръони карим оятларини*) оҳангга солиб куйлагандек *ёки* қироат билан ўқимоқ; 2) равон сўзламоқ; وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا Қуръонни " тартил " билан (дона - дона қилиб тиловат қилинг! (73 -4)

– تَرْتِيلٌ 1) куйлаш; 2) *эск.* аниқ (равон) талаффуз қилиш

– تَرْتِيلَةٌ *кўп.* تَرَاتِيلُ ашула; гимн, нашида

– رَتْلٌ *кўп.* أَرْتَالٌ қатор, саф, қатор-қатор; ~ الدَّبَّابَاتِ танклар колоннаси

– رُتَيْلَاءُ *кўп.* رُتَيْلَاوَاتٌ заҳарли ўргимчак; фаланга; ўргимчак бийи

– رُتَيْلِيٌّ = رُتَيْلَاءُ

– مُرَتِّلٌ куйловчи, хонанда, ҳофиз; сайроқи

I رَتَمَ (*и*) رَتْمٌ синдирмоқ, майдаламоқ;مَا ~ بِكَلِمَةٍ: у бир сўз ҳам айтмади, у оғиз очмади IV أَرْتَمَ бирор нарсани унутмаслик учун бармоққа ип ўраб олмоқ

– رَتَمٌ[1] *бот.* сариқ ёки оқ гуллайдиган ловиядошлар оиласига кирувчи бута

– رَتَمٌ[2] ратам (*сафар олдидаги одат. Қадимда сафар олдидан эркаклар бу бутанинг икки новдасини бир-бирига чирмаб кетар эканлар. Сафардан келганларида новдалар ўша ҳолатда турган бўлса, демак, аҳли аёли унга хиёнат қилмаган, акс ҳолда эса хиёнат қилган деб ҳисобланар экан*)

– رَتِمَةٌ *кўп.* رَتَمٌ *ёки* رَتِيمَةٌ *кўп.* رَتَائِمُ хотирадан чиқармаслик учун бармоққа ўралган ип

I رَتَنَ (*у*) رَتْنٌ қоримоқ, аралаштирмоқ, қориштирмоқ

رَتِينَةٌ *кўп.* رَتَائِنُ *эл.* қизитиш сеткаси, чўғлаш сеткаси

I (رنو) رَنَا (*у*) رَنْوٌ қадам қўймоқ, қадам ташламоқ

– رَنْوَةٌ қадам

I رَثَّ (*и/а*) رَثَاثَةٌ эскимоқ, тўзимоқ, йиртилмоқ (*кийим ҳақида*); IV أَرَثَّ эскиртмоқ, эскитмоқ; VIII ارْتَثَّ ўлар ҳолатда жанг майдонидан олиб чиқилмоқ

– رَثٌّ эски, тўзиган, тулаган, эскирган; *шунингдек:* الْهَيْأَةِ ~ йиртиқ, жулдур

– رَثَاثَةٌ тўзиганлик, эскирганлик

– رِثَّةٌ *қар.* ورث

– رِثَّةٌ *кўп.* رِثَاثٌ 1) эскирган нарса, йиртилган нарса; 2) ишга яроқсиз одамлар, шарти кетиб парти қолган одамлар

– رَثَاثَةٌ = رُثُوثَةٌ

– رَثِيثٌ[1] = رَثٌّ

– رَثِيثٌ[2] ярадор

I رَثَدَ (*у*) رَثْدٌ н.ларнидир устма -уст қилиб термоқ

– رَثْدٌ тахлаб, териб, устма -уст қўйилган уй анжомлари

– رِثْدٌ бирга истиқомат қиладиган одамлар жамоаси

– رَنْدَةٌ = رَنْدٌ

– مَرْنَدٌ 1) *эск.* олиҳиммат, феъли кенг; 2) *ат.от, мз.* Марсад

– مَرْنُودٌ = رَنِيدٌ

I رَنَعَ (а) رَنَعٌ очкўз ва ёвуз бўлмоқ

I رَنَمَ (и) رَنْمٌ синдирмоқ; الأَنْفَ ~ бурунни қон оқадиган қилиб яраламоқ

– أَرْنَمُ *мн.* رُنْمٌ *кўп.* رُنْمٌ устки лаби оқ рангли бўлган от

– رَنَمٌ от тумшуғининг бир четидаги оқлик

– رَنَمَةٌ = رُنْمٌ

I (رنو) رَنَا (у) رَنْوٌ, رَنَاءٌ ўлганга йиғламоқ; (*к. нидир*) аямоқ, (*к. гадир*) раҳм қилмоқ, шафқат қилмоқ (لِ); الْمَيِّتَ ~ ўлган одамга йиғламоқ; ~ بِمَرْثَاةٍ мунгли шеър билан (*марсия билан*) кимнингдир ўлганига йиғламоқ; رَنَى (и) رَنَاءٌ ўлганга йиғламоқ; (*к. нидир*) аямоқ, (*к. гадир*) раҳм (шафқат) қилмоқ (لِ); فِي حَالٍ يُرْثَى لَهُ аянчли, ачинишга лойиқ ҳолатда; II رَنَّى аза тутиб йиғламоқ

– رَنَاءٌ 1) ўлганга йиғлаш; 2) таъзиянома; 3) марсия

– رَنْيٌ ўлганга йиғлаш; 2) ачиниш

– رَنْيَةٌ *мед.* бўғин яллиғланиши, артрит; бўғин оғрийдиган касаллик, подагра

– مَرْثَاةٌ, مَرْثِيَةٌ *кўп.* مَرَاثٍ марсия; (*к. нидир деб*) йиғлаш

I رَجَّ (а/у) رَجٌّ силкитмоқ, қоқмоқ, силкимоқ; титратмоқ, чайқамоқ; رُجَّ титрамоқ, чайқалмоқ; VIII ارْتَجَّ 1) силкинмоқ, қоқилмоқ; қалтирамоқ; 2) тебранмоқ; чайқалмоқ, тўлқинланмоқ

– ارْتِجَاجٌ силкиниш, қалтираш, тебраниш; الْمُخِّ ~ الْمُخِّ *ёки* ~ *мед.* миянинг чайқалиб лат ейиши

– رَجٌّ силкитиш, қоқиш, тебратиш

– رَجَّاجٌ : الْغَنَمِ ~ қўйларнинг энг нимжони, ўлимтиги; النَّاسِ ~ одамларнинг энг заифи

– رَجَّاجٌ қалтироқ

– رَجَّةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) зарба, зарб, уриш, урилиш; (*вагондаги*) силкиниш; 2) ларза, путур; 3) (*момақалдироқнинг*) гулдираши

– مُرَجِّجٌ силкинувчи, қалтироқ; ~ صَوْتٌ қалтироқ овоз

(رجأ) IV أَرْجَأَ (*бирор н. бўлгунча*) кечиктириб (орқага суриб, қолдириб) турмоқ, кечиктирмоқ (إِلَى); ◊ أَرْجَأَتِ النَّاقَةُ туянинг туғиш вақти келди; ~ الضَّائِدُ овчи ҳеч нарса овламади, ови бароридан келмади

– إِرْجَاءٌ орқага суриш, кечиктириш; الْـ~ *тар.* Муржийлар таълимоти (*нажот учун эътиқоднинг ўзи кифоя, хайрли ишларни эса орқага суриб туриш мумкин*)

– مُرْجِئٌ орқага сурувчи, кечиктирувчи; الْـ~ *жам. тар.* муржийлар

I رَجَبَ (у) رُجُوبٌ (*к. дандир, н. дандир*) қўрқмоқ (*туш. к. ёки* مِنْ); к.нидир улуғламоқ, шарафламоқ, мақтамоқ; رَجَبَ (а) رَجَبٌ қўрқмоқ, ҳайиқмоқ; II رَجَّبَ улуғламоқ, шарафламоқ, ҳурматини жойига қўймоқ; ~ النَّخْلَةَ хурмо дарахтига тиргак қўймоқ

– رَاجِبَةٌ *кўп.* رَوَاجِبُ (*бармоқдаги*) бўғим

– رَجَبٌ 1) ражаб (*қамарий тақвимнинг еттинчи ойи; 30 кун*) (*бу ой исломда муқаддас ҳисобланади*) ان ~ ; ражаб ва шаъбон ойлари; 2) жаннатдаги дарёнинг номи

– رُجْبَةٌ овчилар ов қилиш учун ясайдиган қурилма

– مُرَجَّبٌ 1) ҳайбатли, баҳайбат; улуғвор, муаззам; 2) *эск.* ҳурматли, қадрли

I رَجَحَ (а) رُجُوحٌ 1) босиб кетмоқ, оғир келмоқ; 2) (*н. нингдир*) вазнини қўлда чамалаб кўрмоқ, тахмин қилмоқ (بِيَدِهِ); II رَجَّحَ 1) оғир келтимоқ; 2) тахмин қилмоқ; ўз тахминини айтмоқ; ... يُرَجِّحُ أَنَّ ... бўлса керак, ... эҳтимол; 3) (*н. нидир*) афзал кўрмоқ (عَلَى); 4) (*болани*) тебратмоқ тебратиб ухлатмоқ; IV أَرْجَحَ тарози палласини босиб турмоқ; V تَرَجَّحَ 1) тебранмоқ, силкинмоқ, чайқалмоқ; 2) энг кўп эҳтимоли бор бўлмоқ; 3) (*бирор жойга*) зўрға айланиб қайтиб келмоқ (إِلَى); VIII ارْتَجَحَ тебранмоқ, силкинмоқ, гоҳ орқага, гоҳ олдинга бориб-келиб турмоқ; X اسْتَرْجَحَ тахминан (*н. -нингдир даврига*) мансуб деб билмоқ (عَلَى)

– أَرْجَحُ оғир келадиган, вазмин келадиган, тош босадиган, энг яхши энг, қулай; энг мумкин бўладиган, энг эҳтимоли кўп: ~ وَ ... الظَّنُّ أَنَّ ... бўлса керак, ... эҳтимоли бор; ... عَلَى ~ الْ وَ أَنَّ энг эҳтимоли кўпи шуки, ...; الْـ~ бўлса керак, эҳтимол

– أَرْجَحِيَّةٌ тошнинг босиб кетиши, ортиқлик, кўплик, устунлик; афзаллик

– أُرْجُوحَةٌ *кўп.* أَرَاجِيحُ 1) арғимчоқ, ҳайинчалак; 3) бешик, беланчак; 3) *спорт.* икки учига арқон боғлаб осиб қўйилган темир таёқ, гимнастика асбоби

– تَرْجِيحٌ 1) афзал кўриш, устун кўриш; 2) эҳтимоллик

– رَاجِحٌ тош босадиган, ортиқ келувчи, афзал, имкони бор, эҳтимоли бор; وَ الْـ~ أَنَّ ... эҳтимолки, ...; ~ عَقْلٌ кучли ақл, катта ақл

– رَجَاحَةٌ беозорлик, мулойимлик; вазминлик, босиқлик; жиддийлик; الْعَقْلِ ~ мулоҳазалилик, бамаънилик

– رُجَّاحَةٌ 1) арғимчоқ, ҳайинчалак; 2) бешик; 3) дам олиш учун қилинган осма тўр беланчак, гамак

– رُجْحَانٌ вазмин келиш, тош босиш; устун келиш, афзал бўлиш

– رُجْحَانِيَّةٌ : الْـ~ *фалс.* пробабилизм (*диний-фалсафий таълимот*)

– رَجِيحٌ аъло даражадаги, зўр, ҳаммадан устун келадиган; ~ عَقْلٌ соғлом ақл

– مُرَجَّحٌ тош босишига олиб келадиган, вазмин келтирадиган, оғир қиладиган; صَوْتٌ ~ ҳал қилувчи овоз

– رُجَّاحَةٌ = مَرَاجِيحُ *кўп.* مُرْجِيحَةٌ, مَرْجُوحَةٌ

ارْجَحَنَّ *эск.* эгилмоқ, букилмоқ, оғмоқ

I رَجَدَ (у) رَجَادٌ бойлам нарсаларни (боғламларни) хирмонга ташимоқ

رَجْرَجَ 1) титрамоқ, тебранмоқ; 2) тез ҳаракат қилмоқ; تَرَجْرَجَ титрамоқ, тебранмоқ; 2) ҳаракатланмоқ. қимирламоқ; келиб чиқмоқ

– رَجْرَاجٌ 1) қалтировчи, тебраниб турган; ~ حُورٌ тоғтерак; 2) ҳаракатланаётган, қимирлаётган; ~ بَحْرٌ тўлғаниб турган денгиз

– رَجْرَجٌ чўл зоналарида ўсувчи ўсимлик

– رَجْرَجَةٌ қалтираш, титраш; тебраниш

– رَجْرَجَةٌ 1) меш *ёки* ҳовуз тагида қолган сув; 2) жанг майдонида уруш олиб бораётган жангчилар

(رجز) III رَاجَزَ ражаз (*қар.* رَجَزَ) вазнидаги шеър билан мушоира қилмоқ; VIII ارْتَجَزَ 1) ражаз вазнида шеър ўқимоқ *ёки* шеър хиргойи қилмоқ; 3) (*момақалдироқ*) гумбирламоқ

– أَرْجَزُ *мн.* رَجْزَاءُ ражаз (қар. رَجَزٌ[2]) касали билан оғриган; ~ بَعِيرٌ *ёки* نَاقَةٌ رَجْزَاءُ ражаз касали билан оғриган туя

– أُرْجُوزَةٌ *кўп.* أَرَاجِيزُ ражаз вазнида ёзилган шеър

– رَاجِزٌ ражаз вазнида шеър битувчи

– رِجَازَةٌ аёллар туяда юришлари учун туя устига ўрнатиладиган қурилма

– رَجَزٌ[1] ражаз (*шеър вазни номи*)

— رَجَزٌ[2] туяларда учрайдиган касаллик

– رُجْزٌ, رِجْزٌ *кўп.* أَرْجَازٌ тангри томонидан юборилган жазо; 2) ифлослик, бузуқлик; 3) бутларга чўқиниш; 3) *эск.* ярали касаллик; 4) *эск.* ўлат

I (رجس) رَجَسَ (а) رَجْسٌ *ёки* رُجْسٌ (и) رَجَاسَةٌ ўзига доғ туширмоқ, ўзини бадном қилмоқ; ифлос

бўлмоқ, мурдор бўлмоқ, ҳаром бўлмоқ; رَجَسَ (*у*) رَجْسٌ 1) ўкирмоқ, бўкирмоқ (*туя ҳақида*); 2) шовулламоқ, шалдирамоқ (*ёмғир ҳақида*); 3) гумбурламоқ (*момақалдироқ ҳақида*)

– رَجَّاسٌ ўкираётган; гумбурлаётган; шариллаётган

– رَجْسٌ гумбурлаган овоз, қаттиқ овоз

– رَجَسٌ ифлослик, бузуқлик; ҳаромлик, мурдорлик

– رِجْسٌ *кўп.* أَرْجَاسٌ 1) ифлослик; ифлос нарсалар, қабоҳат, мурдорлик, қабиҳ ҳаракат; аблаҳлар, ифлослар; 2) жиноят; 3) қабиҳ ҳаракатнинг жазоси

– مِرْجَاسٌ *кўп.* مَرَاجِيسُ *ден.* лот (*денгиз чуқурлигини ўлчайдиган асбоб*)

I رَجَعَ (*и*) رُجُوعٌ 1) қайтмоқ, қайтиб келмоқ; ~ إِلَى صَوَابِهِ кўриб хато йўлдан қайтмоқ; ~ عَنِ الذَّنْبِ гуноҳларига тавба қилмоқ; гуноҳлардан фориғ бўлмоқ; ~ بِخُفَّيْ حُنَيْنٍ икки қўлни бурунга тиқиб қайтмоқ (*сўзма-сўз:* Ҳунайннинг икки ботинкаси билан қайтмоқ); 2) (*н. нидир*) тикламоқ, янгиламоқ (إِلَى); (*н. нидир*) қайтармоқ, орқасига қайтармоқ (ب); 3)(*к. гадир. н. гадир*) мурожаат қилмоқ (إِلَى); (*н. нидир*) далил қилиб кўрсатмоқ (إِلَى); 4) (*н. гадир*) бориб тақалмоқ. мансуб бўлмоқ (إِلَى); 5) (*н. нидир*) тарк этмоқ, ташламоқ, ташлаб юбормоқ (عَنْ); ~ عَنْ عَزْمِهِ ўз қароридан қайтмоқ; ~ فِي كَلَامِهِ ваъдага хилоф иш қилмоқ, гапирган гапидан қайтмоқ;((أَعْقَابِهِ ~ عَلَى عَقِبِهِ *қар.* عَقِبٌ; 6) (*к. гадир*) яхши таъсир этмоқ (فِي); (*к. гадир*) даво бўлмоқ. фойдаси бўлмоқ (*дори ҳақида*-فِي); II رَجَّعَ 1) қайтармоқ, қайтариб юбормоқ; 2) қайтармоқ, такрорламоқ; акс-садо бермоқ; 3) куйламоқ, жўр бўлиб ашула айтмоқ, ашулага қўшилмоқ; 4) мусибат тушганда إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ иборасини айтмоқ; III رَاجَعَ 1) яна қайтмоқ; қайтармоқ, такрорламоқ; ~ دُرُوسَهُ дарсларни такрорламоқ; ~ سُؤَالَهُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ نَفْسِهِ ўзига-ўзи савол бермоқ, ўзига савол бермоқ; 2) (*н. нидир*) яна қайтармоқ, қайтариб бермоқ; 3) (*к. гадир*) мурожаат қилмоқ; (*бирор н. ҳақида*) маслаҳат сўраб мурожаат қилмоқ (فِي); رَاجِعْ (шунингдек: يُرَاجَعُ қаралсин (*бирор манбага мурожаат қилинганида*); 4) текширмоқ (*мас., бирор жойга кираётганда билетни*); солиштириб чиқмоқ; назорат қилмоқ, контрол қилмоқ; 5) (*справочникка*) қарамоқ; (*бирор н. ҳақида*) маълумот бермоқ (فِي); 6) қараб чиқмоқ, кўриб чиқмоқ, кўздан кечирмоқ (*цензура ҳақида*); 7) *юр.* ишни кўриб чиқмоқ; 3) акс-садо бермоқ; IV- أَرْجَعَ 1) қайтармоқ, орқага қайтармоқ; ~ الشَّيْءَ إِلَى أُصُولِهِ таҳлил қилмоқ, анализ қилмоқ; 2) (*вақт нуқтаи назаридан бирор н. га*) мансуб деб билмоқ (إِلَى); 3) (*н. дандир*) қайтармоқ, қайтишга кўндирмоқ (عَنْ); ~ عَنْ قَرَارِهِ қароридан қайтармоқ; 4) ахлат чиқармоқ; VI تَرَاجَعَ 1) орқага қайтмоқ, чекинмоқ; 2) таназзулга (инқирозга) юз тутмоқ; VIII ارْتَجَعَ 1) орқага юрмоқ; (*н. дандир*) чекинмоқ (عَنْ); 2) орқага қайтармоқ; ўзига яна қайтармоқ, яна қайтариб олиб келмоқ; X اسْتَرْجَعَ 1) қайтаришни талаб қилмоқ; чақириб олмоқ; қайтармоқ, орқага қайтармоқ; ~ ذِكْرَيَاتٍ хотираларни тикламоқ; ~ عَافِيَتَهُ касалликдан сўнг тузалмоқ, ўзига келмоқ; ~ دُرُوسَهُ дарсларини қайтармоқ; 2) қайтариб олмоқ; ~ نَفَسَهُ (*қўрқувдан кейин*) ҳушига (ўзига) келмоқ; إِنَّا لِلَّهِ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ «биз Оллоҳга тегишлимиз ва унинг даргоҳига қайтамиз» иборасини талаффуз қилмоқ

– ارْتِجَاعٌ 1) орқага қайтиш; 2) *сиёс.* реакция

– ارْتِجَاعِيٌّ 1) реакцион; 2) реакционер

– اسْتِرْجَاعٌ (*н. нидир*) қайтиб беришни талаб қилиш; тортиб олиш

– تَرَاجُعٌ чекиниш, орқага қайтиш; خَطُّ ~ чекиниш чизиғи

– تَرْجِيعٌ 1) нақарот; 2) қайтариш, такрорлаш; 3) (*н. нидир*) қайтариш

– رَاجِعٌ 1) қайтувчи, қайтарилувчи; такрорланадиган, қайтарма; إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ ~ وُنَ қур. ҳақиқатда биз Аллоҳга тегишлимиз ва биз унинг ҳузурига қайтамиз; الْحُمَّى الـ~ةُ такрорланиб турадиган безгак; 2) эри вафот этгач, қизликдаги уйига қайтган аёл

– رَجْعٌ[1] 1) қайтиш, орқага қайтиш; 2) қайтариш, такрорлаш, орқага қайтариш; ~ الصَّوْتِ акссадо; ◊ فِي ~ الْبَصَرِ кўз очиб-юмгунча, бир лаҳзада

– رَجْعٌ[2] ёмғир; وَ السَّمَاءِ ذَاتِ الـ~ *қур.* ёмғир ёғаётган осмонга қасамки, ...

رَجْعٌ[3] нажосат, ахлат

– رَجْعَةٌ 1) қайтиш, орқага қайтиш; لَا ~ له ёки ~ إِلَى غَيْرِ ёки ~ بلا қайтмайдиган бўлиб; 2) (*мас., қушларнинг*) чекиниши; ~ خَطُّ чекиниш чизиғи; 3) *сиёс.* реакция; 4) тилхат. квитанция; 5) *биол.* атавизм, қадимги белгиларнинг кейинчалик яна пайдо бўлиши; 6) баъзи динларда: инсон ўлганидан кейин руҳ бошқа одамга ўтади деган таълимот

– رُجْعَةٌ *кўп.* رُجَعَاتٌ тилхат

– رِجْعَةٌ *шар.* талоқ қилинган хотин билан яна никоҳланиш

– رَجْعٌ = رُجْعَى[1]

– رَجْعِيٌّ 1) орқага қайтувчи; регрессив; 2) *сиёс.* реакцион; 3) эълон этилмасдан олдинги ишларга жорий этиладиган (*қонун ҳақида*); ~ أَثَرٌ *юр.* эълон этилмасдан олдинги ишларга жорий этилиши; قَانُونٌ ذُو ~ أَثَرٍ эълон қилинишидан олдинги ишларга жорий этиладиган қонун;3) реакционер

– رَجْعِيَّةٌ 1) реакционлик; 2) *сиёс.* реакция; ~ الـ غُلَاةُ ўта реакционерлар; 3) *юр.* эълон этилишидан олдинги ишларга жорий қилиниш

– رُجُوعٌ қайтиш, орқага қайтиш; (*бирор н. га*) мурожаат қилиш (إِلَى) ◊ ~ فَحْمٍ кул, хок, чиқит

– رَجِيعٌ 1) қайтарилган, қолдиқ бўлиб қолган; ~ فَحْمٍ кул, хок, чиқит; 2) ахлат, чиқинди, нажас, нажосат

– مُرَاجِعٌ ревизор; назоратчи

– مُرَاجَعَةٌ 1) муҳокама қилиш, кўриш; кўриб текшириб чиқиш; 2) солиштириш, солиштириб кўриш; 3) (*бирор н. га*) мурожаат қилиш; консультация; كِتَابُ الـ~ справочник, маълумотнома; 4) *юр.* (*ишни*) қайта кўриш; 5) назорат, контроль, ревизия

– مَرْجِعٌ *кўп.* مَرَاجِعُ 1)бир-бирига бўйсунадиган идора босқичи; الْمَرَاجِعُ الرَّسْمِيَّةُ идораларнинг расмий босқичи; مَرَاجِعُ الْاِخْتِصَاصِ масалани ҳал қилишда тўла ҳуқуққа эга бўлган идоралар; 2) паноҳ, бошпана, бекиниш жойи; 3) эътиборли манба; қўлланма, справочник (*маълумотнома*); فِي الْحِسَابِ ~арифметика бўйича қўлланма; فِي الْجَبْرِ (الْهَنْدَسَةِ) ~ алгебра (геомотрия) бўйича қўлланма; ◊ الـ~ الْأَخِيرُ (*қутилиш учун қўлланадиган*) сўнгги восита

– مَرْجُوعٌ *эск.* қайтариладиган нарса; жавоб

I رَجَفَ (*у*) رَجْفٌ, رَجَفَانٌ 1) силкитмоқ, тебратмоқ; 2) силкинмоқ, тебранмоқ; қалтирамоқ; رَجَفَ الْقَوْمُ жангга тайёрланиш жараёнида одамлар бесаранжом бўлишди; IV أَرْجَفَ 1) ташвишли овозалар тарқатмоқ; ғулғула солмоқ; عَلَيْهِ بِالْمَوْتِ ~ مَرَضٌ унга ўлим билан таҳдид қилган касаллик; 2) (*бирор н. га*) киришиб кетмоқ (فِي), (*бирор н. га*) берилиб кетмоқ (فِي); VIII ارْتَجَفَ силкинмоқ, тебранмоқ, титрамоқ, қалтирамоқ; مِنَ الْبَرْدِ ~ совуқдан қалтирамоқ

– إِرْجَافٌ[1] миш-мишлар тарқатиш

– إِرْجَافٌ[2] *кўп.* أَرَاجِيفُ миш-мишлар, ташвишли ёлғон-яшиқ гаплар, уйдирмалар

– رَاجِفٌ силкитувчи, қалтироқ солувчи;

الْحَمَّى الـ~ة қайталаниб турадиган безгак

– راجِفَةٌ. الـ~ а) *дин.* (*қиемат кунида*) сурнинг биринчи чалинган овози; يَوْمَ تَرْجُفُ الـ~ةُ қур. сур биринчи чалинган кунда; б) *кўч. м.* ҳамманинг бошига тушган кулфат

– رَجَفَانٌ кучли силкиниш

– رَجْفَةٌ 1) титраш, қалтираш; титроқ, ларза; 2) *эск.* зилзила

– مُرْجِفٌ 1) миш-миш тарқатувчи; 2) ваҳимачи

I رَجَلَ (*а*) رَجْلٌ (*у*) رَجَلٌ пиёда юрмоқ; رَجْلٌ буталоқни хоҳлаганича эмсин учун онасига қўшмоқ (الفَصِيل); II رَجَّلَ (*сочни*) тарамоқ, тараб силлиқламоқ; V تَرَجَّلَ 1) (*отдан*) тушиб пиёда юрмоқ; (*машинадан*) тушмоқ; 2) балоғатга етмоқ; 3) ўзини эркакча тутмоқ (*аёл ҳақида*); 4) الْبِئْرَ ~ *ёки* فِي الْبِئْرِ ~ бирор н.га осилмасдан қудуққа тушмоқ, қудуққа тушиб кетмоқ; VIII اِرْتَجَلَ тайёргарликсиз гапирмоқ *ёки* шеър ўқимоқ; X اِسْتَرْجَلَ 1) балоғатга етмоқ, йигит ёшига етмоқ; 2) ўзини эркакча тутмоқ (*аёл ҳақида*)

– اِرْتِجَالٌ тайёргарликсиз гапириш *ёки* шеър ўқиш; ~ا тайёргарликсиз, қўққисдан, тўғридан-тўғри

– أَرْجَلُ *мн.* رَجْلَاءُ 1) оёғидан бирида оқ ёли бор от; 2) оёғи катта одам

– راجِلٌ 1) пиёда; ~ا пиёда юриб; 2) *кўп.* رَجَّالَةٌ йўловчи

– رَجَاجِيلُ *кўп.* пиёда аскарлар

– رِجَالَاتٌ *кўп.* арбоблар

– رَجَّالَةٌ *кўп.* пиёдалар, йўловчилар

– رَجَالَى эркакларга оид (*кийим ҳақида*)

– أَرْجُلٌ пиёда; *жам.* пиёдалар; 2) йўловчи; *жам.* йўловчилар

– رَجْلٌ², رَجِلٌ жингалак. тарам-тарам (*соч ҳақида*)

– رَجُلٌ *кўп.* رِجَالٌ 1) эркак киши; эр; 2) одам; الـ~ العَدِيُّ содда одам; الـ~ القَوِيُّ кучли одам; الـ~ المَرِيضُ *эск.* касал одам (*эски Туркия ҳақида*); دَوْلَةٌ ~ давлат арбоби; رِجَالُ الإِذَاعَةِ وَ السِّينِمَا وَ التِّلِفِزْيُونِ радио, кино ва телевидение ходимлари; رِجَالُ الأَعْمَالِ савдогарлар, ишбилармонлар, бизнесменлар; رِجَالُ البُولِيسِ полиция; رِجَالُ التَّعْلِيمِ ўқитувчилар, педагоглар; رِجَالُ السُّلْطَةِ ҳокимият вакиллари; رِجَالُ السِّلْكِ الدِّبْلُومَاسِيِّ дипломатлар, дипло-матик корпус; رِجَالُ السِّيَاسَةِ сиёсатдонлар, сиёсатшунослар; رِجَالُ الصَّحَافَةِ журналистлар; رِجَالَاتٌ *кўп.* арбоблар, ходим-лар; رِجَالُ الفِكْرِ وَ العِلْمِ وَ الأَدَبِ мутафаккирлар, олимлар ва адиблар; رِجَالُ اللَّاهُوتِ дин арбоблари (пешволари); رِجَالٌ نَكِرَاتٌ номи чиқмаган одамлар; 3) карт. корол; ◊ وَاحِدٌ قَلْبٌ ~ وَ جَمِيعُهُمْ عِنْدَ الشَّدَائِدِ барчалари оғир кунда бир жон-бир тандирлар

رِجْلٌ¹ *кўп.* أَرْجُلٌ оёқ; кейинги оёқ, орқа оёқ (*ҳайвонларда*); رِجْلَا البَنْطَلُونِ шимнинг почалари; ◊ الأَرْنَبِ ~ *бот.* беда, йўнғичқа; الجَوْزَاءِ ~ *астр.* Жавзо (Регел); الدُّنْيَا وَاقِفَةٌ عَلَى ~ (قَائِمَةٌ) ҳамма оёққа турган; وَقَفَ عَلَى رِجْلَيْهِ *маж.* оёққа турмоқ, куч тўпламоқ, кучга кирмоқ; وَقَطَعَ ~هُ مِنْ بَيْنِهِمْ уларнинг уйидан оёғини тортди, уларникига бормай қўйди; ~هُ وَ القَبْرَ бир оёғи гўрда

– رِجْلٌ² *кўп.* أَرْجَالٌ 1) (*чигиртка*) галаси, тўдаси; 2) (*балиқлар*) тўдаси, галаси

– رَجْلَانٌ *кўп.* رَجْلَى пиёда, пиёда юрувчи

– رَجْلَةٌ аёл киши; ўзини эркакча тутадиган аёл; كَانَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ~ الرَّأْيِ وَالتَّدْبِيرِ Оллоҳ рози бўлгур Оиша фикрлаш ва тадбирда ўзларини эркакча тутар эдилар

– رَجْلَةٌ юришга етадиган қувват, юришга етарли ҳол

– رَجْلَةٌ *бот.* семизўт, гулбеор; итқулоқ; ◊ هُوَ أَحْمَقُ مِنْ ~ у қип-қизил аҳмоқ (*сўзма-сўз:* у итқулоқ ўсимлигидан ҳам аҳмоқ)

– رُجُولَةٌ, رُجُولِيَّةٌ 1) эркаклик ғурури, йигитлик ҳамияти; 2) балоғатга етганлик, вояга етганлик; بَلَغَ دَرَجَةَ الـ~ йигит ёшига етмоқ, вояга етмоқ; 3) мардлик, жасурлик, ботирлик, мардонаворлик

– رَجِلٌ *кўп.* رَجْلَى, رَجَالَى пиёда, пиёда юрувчи; юришга қуввати етадиган, юра оладиган

– مُرْتَجَلٌ тайёргарликсиз, тайёргарлик кўрилмаган (*иш*)

– مُرَجَّلٌ *эск.* таралган, тарашланган, силлиқланган (*соч*)

– مِرْجَلٌ *кўп.* مَرَاجِلُ қозон; كَهْرَبَائِيٌّ ~ электр қозони; لِلصَّهْرِ ~ мартен печи; ~ا الـ غُرْفَةُ қозонхона; ◊ يَغْلِي ~هُ *ёки* بَيْنَ جَنْبَيْهِ ~ يَحْتَدِمُ у ғазабдан қайнаб тошмоқда

I رَجَمَ (*у*) رَجْمٌ 1) (*шайтонни, бузуқ аёлни*) тошбўрон қилмоқ; 2) лаънатламоқ; رَجَمَ² (*у*) رَجْمٌ 1) сўкмоқ, ҳақоратламоқ; ҳайдамоқ, қувмоқ; القَبْرَ ~ қабр устига белги сифатида тош ўрнатмоқ, қўймоқ; ◊ بِالغَيْبِ ~ а) гумон қилмоқ, фараз қилмоқ; б) (*н. нидир*) таваккалига (ўйламасдан) қилмоқ; II رَجَّمَ 1) гумон (тахмин) қилмоқ, (*н. нидир*) чамалаб кўрмоқ (ب); 2) тош тўплаб (*қабрни*) дўмса қилмоқ; VI تَرَاجَمَ ўзаро бир-бирига тош отишмоқ

– رَجْمٌ¹ 1) тошбўрон қилиш; 2) тахмин, фараз; بِالغَيْبِ ~ гумон (фараз) қилиш, гумон, фараз; بِالغَيْبِ ~ا ўйламасдан, таваккалига; قَذَفَ حَصَاةً ~ا بِالغَيْبِ тошларни мўлжалламай, таваккалига ирғитмоқ (отмоқ)

– رَجْمٌ² *кўп.* رُجُومٌ отиладиган (ирғитиладиган) снаряд

– رَجْمٌ³ *кўп.* رُجُمٌ учар юлдуз, метеор

– رَجْمَةٌ тош зарбаси, тош билан уриш; ◊ ~ بِالغَيْبِ ўйламасдан, таваккалига

– رَجْمَةٌ *кўп.* رِجَامٌ, رُجَمٌ 1) тош уюми; 2) қабр тоши

– رَجِيمٌ 1) тошбўрон қилинган; 2) лаънати. малъун (*шайтоннинг лақаби*); الـ~ الشَّيْطَانُ шайтони ражим, лаънати шайтон

– مُرَجَّمٌ шубҳали, амалга ошиш эҳтимоли оз бўлган; ~ حَدِيثٌ ҳақиқатга тўғри келмайдиган гап, ёлғон гап, асоссиз гап; مُرَجَّمَاتُ الظُّنُونِ шубҳали тахминлар

– مَرْجُومٌ тошбўрон қилинган, ўлдирилган

رَجِيمٌ режим; парҳез

(رجن) VIII اِرْتَجَنَ 1) (*қаердадир*) истиқомат қилмоқ, яшамоқ (ب); 2) аралашмоқ, қўшилиб кетмоқ

–رَجِينَةٌ *кўп.* رَجَائِنُ дарахт елими, елим

– مَرْجُونَةٌ *кўп.* مَرَاجِينُ, ـاتٌ сават, кажава

I (رجو) رَجَا (*у*) رَجَاءٌ 1) умид қилмоқ, умид боғламоқ, умидвор бўлмоқ; 2) илтимос қилмоқ, ўтинмоқ, рижо этмоқ; يُرْجَى إِرْسَالُ الْمَوَادِّ إِلَى ... материалларни ...га жўнатиш сўралади; 3) (*к. гадир*) тиламоқ, хоҳламоқ (لِ); لَهُ ~ خَيْرًا кимгадир эзгулик тиламоқ; 4) қўрқмоқ, ҳайиқмоқ; مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلّٰهِ وَقَارًا қур. Сизларга нима бўлдики, Аллоҳни улуғлашни ўйламайсизлар!? (71 -13); رَجَى (*а*) رَجًا овози ўчмоқ, гапдан тўхтамоқ, (الْكَلَامُ) رَجَى عَلَيْهِ у ортиқ гапира олмади; II رَجَّى = VIII; IV أَرْجَى кечга сурмоқ, кечиктирмоқ; V تَرَجَّى 1) умид қилмоқ, умид боғламоқ, умидвор бўлмоқ; 2) ўтинмоқ, илтимос қилмоқ; VIII اِرْتَجَى (*н. нидир к. дандир*) олишга умид боғламоқ (مِنْ)

– أُرْجُوَانٌ *эск. форс.* тўқкизил ранг; тўқкизил қирмизи рангли кийим

– رَاجٍ *мн.* رَاجِيَةٌ 1) умид қилувчи, умидвор; 2) الرَّاجِي *ат.от, мз.* Ар -Рожий

– رَجًا *кўп.* أَرْجَاءٌ 1) томон, чекка тараф; 2) бурчак; وَاسِعُ الأَرْجَاءِ кенг, бепоён, поёни йўқ; فِي أَرْجَاءِ البِلَادِ бутун мамлакат бўйлаб,

мамлакатнинг барча жойида; 3) *ат. от,мз.* Ражо

– رَجَاءٌ *кўп.* رَجَوَاتٌ 1) умид; قَطَعَ الـ~ умид узмоқ; 2) илтимос, рижо; عَدَمُ التَّخَلُّفِ لأَهَمِّيَّةِ الـ~ ... ...ни эътиборга олиб ... ҳозирбўлиш сўралади; نَزَلَ عَلَى ~ه кимнингдир илтимосига сабаб бўлмоқ

– رَجَاةٌ умид, умидворлик

– رَجْوٌ қўрқиш, ҳайиқиш

– رَجِيَّةٌ умид қилинган нарса, кутилган нарса

– رَجَاةٌ = مَرْجَاةٌ

– مَرْجُوٌّ 1) умид қилинаётган, кутилаётган; 2) илтимос қилинаётган; ... الـ~ أَنَّ ... илтимос қилинмоқда; ... فِي ~نَا أَنَّ умид қиламизки, ...

– مُرْجًى *кўп.* مُرْجَوْنَ *эск.* кечиктирилган, қол-дирилган

I رَحَّ (а) رَحَحَ оёғининг таги (кафти) ясси бўлмоқ

أَرُحٌّ *мн.* رَحَّاءُ *кўп.* رُحٌّ оёғининг таги (кафти) ясси одам

I (رحب) رَحُبَ (у) رُحْبٌ *ёки* رَحِبَ (а) رَحَبٌ кенг бўлмоқ, кенгаймоқ, бепоён бўлмоқ; II رَحَّبَ (*к. нидир*) табрикламоқ, олқишламоқ, (*к. гадир*) салом бермоқ (ب); بِالضُّيُوفِ بِلِسَانِ الشَّعْبِ ~ меҳмонларни халқ номидан олқишламоқ, табрикламоқ; IV أَرْحَبَ кенгаймоқ, кенг бўлмоқ; V تَرَحَّبَ = II; VI تَرَاحَبَ аста-секин кенгаймоқ

– خِطَابُ الـ~ تَرْحِيبٌ, تَرْحَابٌ 1) олқиш, табрик; табрик нутқи; 2) хурсандлик; بِ~ хурсандлик билан

– تَرْحِيبِيٌّ табрикка оид; خُطْبَةٌ ~ةٌ табрик нутқи

– رَحَابَةٌ кенглик, бепоёнлик, чексизлик; أَرْضِيَّةٌ ~ сайҳон ер; الصَّدْرِ ~ бағри кенглик; хушмуомалалик, меҳрибонлик; очиқ кўнгиллик; ◊ عَلَى الـ~ وَ السَّعَةِ! хуш келибсиз!

– رَحْبٌ 1) кенг, бепоён; 2) *шунингдек:* ~ الْبَاعِ сахий, қўли очиқ; *шунингдек:* ~ الصَّدْرِ а) бағри кенг, хушмуомала; б) сабр-тоқатли, бардошли; ~ الذِّرَاعِ а) сахий, қўли очиқ; б) сабр-тоқатли, бардошли

– رُحْبٌ = رَحْبٌ

– رُحْبٌ кенглик, бепоёнлик; ◊ عَلَى الـ~ وَ السَّعَةِ! хуш келибсиз!; اسْتَقْبَلَهُ عَلَى ~ وَ سَعَةٍ кимнидир қучоқ очиб қутиб олмоқ, қабул қилмоқ

– رَحَبَةٌ *кўп.* رَحَبَاتٌ, رِحَابٌ 1) бўш жой, бўшлиқ, очиқлик, очиқ жой; رِحَابُ (الْفَضَاءِ) الْكَوْنِ олам бўшлиғи, космик фазо; 2) майдонча, майдон; (*машиналар*) парки (саройи); 3) (*масжиддаги*) саҳн, ҳовли; ~ الْكَنِيسَةِ черковнинг ўртаси, ўрта қисми; ◊ فُتِحَتْ لَهُ الرِّحَابُ الْفَسِيحَةُ унинг олдида кенг истиқболлар очилди

– رَحْبٌ = رَحِيبٌ[1]

– رَحِيبٌ[2] серовқат (*одам*), ебтўймас (*одам*)

– مَرْحَبٌ кенглик, бепоёнлик; ~ بِكَ! *ёки* أَهْلاً وَ سَهْلاً وَ ~ بِالصَّدِيقِ! хуш келибсиз!; хуш келибсиз, биродар!

رَحْرَحَ ёймоқ, юпқалатмоқ, парашламоқ (*хамирни*); ◊ بِالْكَلَامِ ~ шама қилиб гапирмоқ, киноя қилиб гапирмоқ, қочирим қилиб гапирмоқ

– رَحْرَاحٌ 1) текис; нишаб, қиялаб борадиган (*мас., қирғоқ*); 2) хотиржам, дориломон (*ҳаёт*); 3) кенг

– رَحْرَحٌ = رَحْرَاحٌ

– رَحْرَحَةٌ 1) (*мас., хамирни*) ёйиш; 2) текислик, усти силлиқ текислик; ◊ ~ بِالْكَلَامِ киноя ли гап, қочирим гап, тушуниб бўлмайдиган нутқ

– مُرَحْرَحٌ 1) силлиқ, текис, яланг; нишаб, қия; ~ بَتَّاوٌ зоғора нон; 2) ингичка, нозик

I رَحَضَ (а) رَحْضٌ ювмоқ; чаймоқ, чайимоқ, чайқамоқ

– رُحَضَاءُ иситмадаги тер, баданни ҳўл қиладиган даражадаги тер

– رَحِيضٌ ювилган, чайилган, чайқалган

– مِرْحَاضٌ *кўп.* مَرَاحِيضُ ҳожатхона

رَحَقَ رَحِيقٌ, رُحَاقٌ 1) етилган, узоқ сақлаб чиниқтирилган шароб; 2) *шунингдек:* ~ الزَّهْرِ нектар, гулкосадаги ширин модда; ◊ امْتَصَّ ~ الْحَيَاةِ эзиб сувини ичмоқ

– رُحَاقِيٌّ шира йиғадиган (*гул*)

– رُحَاقٌ = رَحِيقٌ

– رُحَاقِيٌّ = رَحِيقِيٌّ

– مَرْحَقَةٌ *бот.* гулнинг шира (*нектар*) йиғадиган бези

I رَحَلَ (а) رَحِيلٌ (*қаердандир*) жўнамоқ, жўнаб кетмоқ, йўлга тушмоқ (عَنْ, مِنْ); ~ مِنَ الْوَطَنِ (عَنِ) чет мамлакатга кўчиб кетмоқ; ◊ ~ عَنَّا رِحْلَةَ مَنْ لَا يَعُودُ *ёки* عَنْ هَذَا الْعَالَمِ (الدُّنْيَا) вафот этмоқ; رَحَلَ (а) رَحْلٌ эгарламоқ; II رَحَّلَ 1) сафарга отлантирмоқ, жўнатмоқ; 2) кўчириб юбормоқ; 3) (*банкдаги маблағни*) кўчирмоқ, ўтказмоқ; IV أَرْحَلَ туя бермоқ, миниладиган туя тақдим қилмоқ; V تَرَحَّلَ (*бир жойдан бошқа жойга*) кўчиб юрмоқ, кўчманчилик қилмоқ; VIII ارْتَحَلَ 1) жўнамоқ, жўнаб кетмоқ; 2) чет мамлакатга кетмоқ; ◊ ~ إِلَى رَحْمَةِ رَبِّهِ вафот этмоқ

– ارْتِحَالٌ 1) жўнаш, жўнаб кетиш; 2) чет элга кўчиб кетиш

– أَرْحَلُ усти (тепаси) оқ бўлган (*от ёки қўй*)

– تَرَاحِيلُ *кўп.* бир жойдан бошқа жойга кўчириш; أَعْمَالُ الـ~ чет элга кетиб бажариладиган ишлар; عُمَّالُ الـ~ бир иш жойидан бошқасига кўчирилиши мумкин бўлган ишчилар

– تَرْحَالٌ жўнаш, жўнаб кетиш; ◊ هَذَا جَعَلَهُ ~ بَيْنَ حَلٍّ وَ ~ бу нарса бир жойдан бошқасига кўчишга мажбур қилди

– تَرْحِيلٌ *кўп.* تَرَاحِيلُ жўнатиш; ~ الْحِسَابَاتِ *мол.* ҳисоб-китобларни ўтказиш

– رَاحِلٌ[1] 1) вафот этган, ўлган; 2) кетган, ўтиб кетган; 3) эмигрант

– رَاحِلٌ[2] *кўп.* رُحَّالٌ, رُحَّلٌ кўчманчи; الْعَرَبُ الرُّحَّالُ кўчманчи араблар

– رَاحِلَةٌ *кўп.* رَوَاحِلُ минишга ажратилган урғочи туя

– رَحَّالٌ *кўп.* رَحَّالَةٌ 1) кўчиб юрувчи; 2) кўчманчи; баҳорда ва кузда учиб келадиган *ёки* кетадиган (*қушлар*); 3) жуда кўп сафарда юрувчи; 4) сайёҳ

– رَحَّالَةٌ (*тадқиқотчи*) сайёҳ

– رَحَالَةٌ *кўп.* رَحَائِلُ чармдан ёғоч ишлатилмай тикилган эгар, эгар

– رَحْلٌ *кўп.* رِحَالٌ 1) эгар; شَدَّ ~هُ (رِحَالَهُ) (*бирор жойга*) жўнамоқ (إِلَى); حَطَّ ~هُ (رِحَالَهُ) ... қаергадир етиб келмоқ; حَطَّ ~هُ (أَلْقَى) عِنْدَ ... (رِحَالَهُ) (*қаердадир*) тўхтаб ўтмоқ, тўхтамоқ; 2) юк, багаж; 3) анжомли уй

– رَحْلَةٌ *кўп.* رَحَلَاتٌ парта (*Сурияда*)

– رُحْلَةٌ 1) сафардан кўзланган мақсад; 2) кўзланган мақсад; 3) сафардан кўзда тутилган тараф; دِمَشْقُ ~نَا Дамашқ борадиган жойимиздир; بَعِيرٌ ذُو ~ кучли туя, бақувват туя

– رِحْلَةٌ *кўп.* رِحَلٌ, ~اتٌ саёҳат, сафар; бориш; *шунингдек:* ~ قَصِيرَةٌ экскурсия; ~ جَوِّيَّةٌ ҳавода (*мас., тайёра, дирижаблда*) саёҳат қилиш; учиш

– رَحُولٌ кўчманчи, кўчиб юрувчи, те -тез яшаш жойини ўзгартирувчи, қунимсиз

– رَحِيلٌ 1) жўнаш; 2) *шунингдек:* ~ عَنِ الْحَيَاةِ ўлим, ўлиш

– مُرَحِّلٌ *мол.* қолдиқ (*бухгалтерияда*)

– مُرَحِّلٌ *кўп.* ~اتٌ реле

– مَرْحَلَةٌ *кўп.* مَرَاحِلُ 1) марҳала, мароҳил, босқич, давр; 2) (*қурилиш*) навбати, босқичи; фаза; даража; صَرُوخٌ مُؤَلَّفٌ مِنْ أَرْبَعِ مَرَاحِلَ турт босқичли ракета; 3) *эск.* бекат, станция; ◊

بِمَرَاحِلَ анча, бирталай, кўпгина

– مَرْحَلِيٌّ босқичли, навбатчи

I رَحِمَ (*а*) رَحْمَةً раҳм қилмоқ; ачинмоқ, шафқат қилмоқ; кечирмоқ; لَا يَرْحَمُ қаҳри қаттиқ, тошбағир, бераҳм, бағри тош, қаҳрли; رَحِمَهُ اللهُ худо раҳмат қилсин!, худо раҳматига олсин!; II رَحَّمَ 1) меҳр-шафқат кўрсатмоқ; 2) (*к. гадир*) раҳм қилишни сўраб ёлбормоқ (عَلَى); V تَرَحَّمَ (*к. нидир*) аямоқ, (*к. гадир*) раҳми келмоқ (عَلَى); رَحِمَهُ اللهُ عَلَيْهِ! иборасини такрорлаб (*к. гадир*) раҳмат тилаб ибодат қилмоқ; VI تَرَاحَمَ бир-бирига раҳм-шафоат қилмоқ; X اِسْتَرْحَمَ раҳм-шафқат сўрамоқ; ялиниб-ёлбормоқ

– أَرْحَمُ энг раҳм -шафқатли

– رَاحِمٌ раҳм -шафқат қилувчи

– رَحِمٌ, رَحْمٌ, رَحَمٌ *мз. мн. кўп.* أَرْحَامٌ 1) *анат.* бачадон; عُنُقُ الـ~ бачадон бўғзи; حَمْلُ خَارِجَ الـ~ бачадондан ташқаридаги ҳомиладорлик;2) қариндошлик; صِلَةُ الـ~ қон-қариндошлик; ذُو الـ~ (*она томондан*) қариндош; 3) (*н. нингдир*) ички қисми; *кўп.* ич, ичи, ўзак

– رُحْمٌ *ёки* رُحُمٌ раҳм-шафқат

– رَحْمَانُ, رَحْمٰنُ меҳрибон, раҳмдил (*Оллоҳ таоло исми сифатларидан бири*)

– رَحُوتٌ шафқат, раҳм-шафқат

– رَحْمَةٌ (*қуръонда баъзан* رَحْمَتٌ) 1) меҳрибонлик, ачиниш, қайғуриш; меҳр-шафқат; بِلَا ~ وَ لَا شَفَقَةٍ раҳмсизларча; هُوَ تَحْتَ ~ الـ عَدَمِ бераҳм, бешафқат; ... ~ تَحْتَ هُوَ у ...нинг ҳукми остидадир, у ...га қарамдир; الْفَلَّاحُ تَحْتَ ~ السَّمَاءِ деҳқон об-ҳавога (*сўзма-сўз:* осмонга) қарамдир; تَرَكَهُمْ تَحْتَ ~ الْجُوعِ وَ الْفَاقَةِ у уларни озиқ овқатсиз ва бошпанасиз ташлаб кетди; بِسَاطُ الـ~ тобут устига ёпилган мато; 2) *эск.* озиқ -овқат

– رَحُومٌ[1] меҳрибон, раҳмдил, шафқатли

رَحُومٌ[2] туққандан кейин бачадонидаги оғриқдан шикоят қилувчи аёл

– رَحِيمٌ *кўп.* رُحَمَاءُ 1) меҳрибон, раҳмдил, шафқатли; 2) марҳум, раҳматли; 3) الـ~ раҳмдил (*Аллоҳ таоло сифатларидан бири*)

– مَرْحَمَةٌ *кўп.* مَرَاحِمُ меҳрибонлик, раҳмдиллик, раҳми келиш, ачиниш

– مَرْحُومٌ 1) раҳм-шафқат кўрсатилган киши; 2) марҳум, вафот этган

رَحَايَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ қўл тегирмон (*сол.* رَحًى)

– رَحًى *кўп.* أَرْحِيَةٌ 1) қўл тегирмон; حَجَرُ الـ~ тегирмон тоши; دَارَتْ ~ الْمَصْنَعِ *маж.* завод тўла ишга тушди; دَارَتْ ~ الْحَرْبِ уруш бошланиб кетди; 2) озиқ тиш; ◊ ~ الْقَوْمِ одамларнинг энг эътиборлиси, пешқадами; ~ الْحَرْبِ урушнинг энг шиддатли палласи

– رَحَوِيٌّ айлантирадиган, айлантирувчи (*куч*); айланиш йўли билан ишлайдиган, ротацион

– رَحَوِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ *тех.* чиғир ғалтак, чархпалак

I رَخَّ (*а/у*) رَخٌّ сув қўшмоқ, сув аралаштирмоқ; رَخَّتِ السَّمَاءُ шаррос ёмғир қуйди

– رُخٌّ *кўп.* رَخَخَةٌ, رِخَاخٌ 1) *шунингдек:* طَائِرُ الـ~ рух (*афсонавий қуш номи*); ~ مِصْرِيٌّ *зоол.* калхат, қорақуш; 2) *шахм.* рух

– رَخَاخٌ 1) қулай; эркин, озод, ҳур; 2) юмшоқ

– رَخَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ жала, шаррос ёққан ёмғир

رَخَرٌ, رَاخَرٌ *мн.* رُخْرٌ *халқ.* бошқа, ўзга; هُوَ رَاخَرٌ у ҳам; هِيَ رُخْرَى у (*мн.*) ҳам

رَخْرَخَ бўшаштирмоқ, бўш қўймоқ; تَرَخْرَخَ бўшашиб кетмоқ, бўшашмоқ

– رَخْرَخَةٌ бўшашиш

– مُرَخْرَخٌ бўш, таранг эмас, тортилмаган

I رَخُصَ (*у*) رُخْصٌ , رَخَاصَةٌ , رُخُوصَةٌ 1) арзон бўлмоқ, арзонламоқ, арзонлашмоқ; тушмоқ. тушиб кетмоқ (*нарх ҳақида*); 2) янги бўлмоқ, тоза бўлмоқ; 3) паст (сифатсиз) бўлмоқ; 4) юмшоқ бўлмоқ, мулойим бўлмоқ; II رَخَّصَ 1) арзонлаштирмоқ, арзон қилмоқ; 2) рухсат бермоқ, ваколат бермоқ; (*к. гадир н. нидир қилишга*) рухсат (ижозат) бермоқ (ب, ل, فِي); IV أَرْخَصَ 1) арзонлаштирмоқ, нархни туширмоқ; 2) (*н. нидир*) аямоқ, қизғанмай қўймоқ; V تَرَخَّصَ 1) арзон бўлмоқ, арзонлашмоқ; 2) рухсат берилмоқ, имкон берилмоқ; 3) (*к. гадир н. дадир*) мурувват кўрсатмоқ, марҳамат қилмоқ; жоиз деб ҳисобламоқ, ўринли деб ҳисоблатмоқ; 4) (*н. нингдир*) баҳридан ўтмоқ, (*н. дандир*) воз кечмоқ (فِي), VIII اِرْتَخَصَ 1) арзонлашмоқ, арзон бўлмоқ; 2) арзон нархда сотиб олмоқ; X اِسْتَرْخَصَ 1) арзон деб ҳисобламоқ; ~ الْأَنْفُسَ وَ الْمَالَ فِي سَبِيلِهِ бирор нарса учун молининг ҳам, жонининг ҳам баҳридан ўтмоқ; 2) рухсат сўрамоқ, жавоб сўрамоқ

– تَرَخُّصٌ 1) арзонлик, арзонгарчилик; 2) такаллуфсизлик, муомалада эркинлик

– تَرْخِيصٌ 1) арзонлаштириш; 2) *кўп.* تَرَاخِيصُ рухсатнома, лицензия; ~ الْبِنَاءِ қурилиш қилиш учун рухсатнома

– رَخَاصَةٌ нозиклик, қўркамлик

– رَخْصٌ 1) тоза, янги (*мас., гўшт*); 2) нозик, назокатли

– رُخْصٌ 1) арзонлик, арзонгарчилик; 2) сифати пастлик, паст сифатлилик

– رَخَصَةٌ *ат.от, мз.* Рахаса

– رُخْصَةٌ *кўп.* رُخَصٌ 1) рухсат, рухсат бериш; ~ الْقِيَادَةِ ҳайдовчилик рухсатномаси (гувоҳномаси); 2) рухсатнома; лицензия; 3) енгиллик, осонлик, ўнғайлик

– رَخَاصَةٌ = رُخُوصَةٌ

– رَخِيصٌ *кўп.* رِخَاصٌ 1) янги, тоза; 2) нозик, назокатли; 3) арзон, арзонбаҳо; паст навли; 4) сифати паст, паст сифатли; رَجُلٌ ~ пасткаш одам

– مُرَخَّصٌ арзон, арзон нархдаги; بَذَلَ كُلَّ ~ وَ غَالٍ فِي سَبِيلِ شَيْءٍ *маж.* бирор нарсани деб бор-будини сарфламоқ

– مُرَخَّصٌ рухсат олган, рухсат этилган

رَخْفٌ *кўп.* رِخَافٌ 1) суюқ хамир; 2) суюқ қаймоқ

– رَخْفَةٌ *кўп.* رِخَافٌ, رَخَفٌ = رَخْفٌ

رِخْلٌ *ёки* رَخْلٌ *кўп.* أَرْخُلٌ, رِخَالٌ , رِخْلَانٌ урғочи қўзичоқ, совлиқча

I (رخم) رَخُمَ (*у*) رَخَامَةً оҳангдор, ёқимли бўлмоқ, юмшоқ (майин) бўлмоқ (*овоз ҳақида*): رَخَمَ (*у*) رَخْمٌ (*тухум*) босиб жўжа очмоқ (*туш. к. ёки* عَلَى); II رَخَّمَ 1) (*овозни*) юмшоқ (майин) лаштирмоқ; бир пардадан бошқа пардага ўтмоқ (*муз.*); 2) *грам.* сўзнинг охирини қисқартирмоқ; 3) мармар қопламоқ, мармар қоплатмоқ

– أَرْخَمُ *мн.* رَخْمَاءُ *кўп.* رُخْمٌ боши оқ ва танасининг қолган қисми қора бўлган от

– تَرْخِيمٌ 1) овозни майин қилиш; 2) *грам.* (*сўзни*) қисқартириш; 3) мармар билан қоплаш, мармар қоплама

– رُخَامٌ мармар; سُمَاقِيٌّ ~ *мин.* қурилишда ишлатиладиган тош жинси

– رُخَامَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ мармар тахта; мармар парчаси

– رَخَامَةٌ (*овознинг*) майинлиги, оҳангдорлиги

رُخَامَى рухомо (*қумлик ерда ўсадиган ва ҳайвонлар озиқланадиган ўсимлик*)

– رُخَامِيٌّ мармардан ишланган, мармарга оид

– رَخَمٌ *жам. зоол.* жўрчилар, йиртқич қушлар

– رَخَمَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ жўрчи, йиртқич қуш

– رَخِيمٌ майин, оҳангдор, юмшоқ (*овоз*)

– مُرَخَّمٌ *эск.* охири қисқартирилган (сўз)

I (رخو) رَخُوَ (*у*) رَخَاوَةً 1) сусаймоқ, ланж бўлмоқ, бўшашмоқ; 2) осилиб турмоқ, пастга қараб осилиб турмоқ; ◊ (رَخَا) رَخُوَ عَيْشُهُ бадавлат яшамоқ, фаровонликда яшамоқ; رَخِيَ (*а*) رَخَاءً, رَخًا = رَخُوَ; IV أَرْخَى 1) бўшаштирмоқ, ланж қилмоқ, сусайтирмоқ; 2) осилтирмоқ, пастлатмоқ, туширмоқ ~

اللَّيْلُ سُدُولَهُ عَلَى الْقَافِلَةِ *маж.* карвон тун қўйнига сиғиб кетди; 3) (*соқол*) қўйиб юбормоқ, қўймоқ; VI تَرَاخَى 1) заифлашмоқ, ҳоли қуримоқ, нозиклашмоқ, эрка табиат бўлмоқ; бепарволик қилмоқ, совуққонлик қилмоқ; 2) (*н. дандир*) узоқлашмоқ, узоқда бўлмоқ (عَنْ); لَمْ يَتَرَاخَ أَمَدُهُ яқингинада, боягина; 3) пасаймоқ, тушмоқ (*нарх*); 4) (*н. дадир*) сust ҳаракат қилмоқ, шошилмай иш кўрмоқ (عَنْ); VIII ارْتَخَى ҳоли қуримоқ, заифлашмоқ; ланж бўлмоқ; X اسْتَرْخَى 1) ҳоли қуримоқ, беҳол бўлмоқ, бўшашмоқ; ўзини эркин (бўш) қўймоқ; 2) пўк бўлиб қолмоқ, уқаланадиган бўлиб қолмоқ

– ارْتِخَاءٌ заифлик, ҳолсизлик; сустлик; беҳоллик; الْعِظَامِ ~ рахит; 2) кескинликнинг юмшаши

– أُرْتِخِيَّةٌ *кўп.* أَرَاخِيُّ (ҳаётдаги) мўл -кўллик, бекаму кўстлик, кенгчилик

– اسْتِرْخَاءٌ = ارْتِخَاءٌ

– تَرَاخٍ 1) заифлик, ҳолсизлик; ўзини эркин қўйиш; чарчоқлик; дармонсизланиш, мадори қуриш; қувватнинг кетиши; 2) пўклик, уқаланишлик; 3) бепарволик, эътиборсизлик; 4) вақти ўтганлик, эскирганлик; عَلَى تَرَاخٍ بِتَرَاخِي الزَّمَنِ (الأَحْقَابِ) узоқ муддатдан кейин; الْعُصُورِ асрлар оша, асрлар ўтгач

– رَخَاءٌ 1) мўл-кўллик; 2) фаровонлик, фароғат; омад

– رُخَاءٌ шабада

– رَخَاوَةٌ 1) заифлик, сустлик, бўшашганлик; الْعُودِ ~ бўшанглик, ландовурлик; 2) пўклик, уқаланиб кетишлик, юмшоқлик; الأَرْضِ ~ тупроқнинг юмшоқлиги, бўшлиги (*қурилиш қилишда*)

– رِخْوٌ, رُخْوٌ, رَخْوٌ 1) бўшашган, заиф; кучсиз; رِيحٌ ~ةٌ секин эсган (*кучсиз*) шамол, шабада; 2) пўк, уқаланиб кетадиган; 3) осилиб тушган, сангиллаган; 4) фон. сирғалувчи

– رَخَاوَةٌ, رُخْوَةٌ, رِخْوَةٌ, رَخْوَةٌ حُرُوفُ الـ~ *фон.* сирғалувчи ундошлар (ث, ح, خ, ذ, ز, س, ش, ظ, ص, ض, غ, ف, ه)

– رَخْوِيَّاتٌ *кўп.* моллюскалар (*юмшоқ танли умуртқасиз жонивор*)

– رَخِيٌّ 1) заиф, ланж; 2) пўк, уқаланиб кетадиган, юмшоқ; 3) қулай, эркин, *озод*, ҳур; 4) тўкин – сочин (*ҳаёт*); عَيْشٌ ~ фаровон (тўқ) ҳаёт; الْبَالِ ~ ғамсиз, қайғусиз

– مُتَرَاخٍ *мн.* مُتَرَاخِيَةٌ 1) заиф, беҳол, бедармон; сust; бўшашган; 2) бепарво, совуққон

I رَدَّ (*а/и*) رَدٌّ 1) қайтармоқ, орқага юргизмоқ; (*нур ёки овозни*) қайтармоқ; الدَّيْنَ ~ қарзни қайтармоқ; الاعْتِبَارَ ~ оқламоқ, пок номини қайтармоқ; الْعَدْلَ إِلَى نِصَابِهِ ~ адолатни қайта тикламоқ, ҳақиқатни тикламоқ; مَا يَرُدُّ هَذَا عَلَيْكَ شَيْئًا бу сенга ёрдам бермайди, бунинг сенга фойдаси йўқ; الْبَابَ ~ эшикни ёпмоқ; النُّورَ ~ нурни қайтармоқ; 2) итариб юбормоқ, итармоқ; рад қилмоқ, қайтармоқ; ~هُ عَنِ الْحُكْمِ кимнидир суддан қайтариб олмоқ; ~ فِي قَضِيَّةٍ кимнингдир қўлини қайтармоқ; يَدَهُ عَنِ الْعَزْمِ ~ (*бирор ишдан*) айнитмоқ, чалғитмоқ; 3) уриб қайтармоқ, даф қилмоқ, қайтармоқ; (أَعْقَابِهِ) ~هُ عَلَى عَقِبِهِ кимнидир қувиб ҳайдамоқ, қувмоқ; الْعَدُوَّ إِلَى أَعْقَابِهِ ~ душманни қувиб ҳайдамоқ; 4) эътироз билдирмоқ; 5) (*кимгадир*) жавоб қайтармоқ (عَلَى); بِالْمِثْلِ ~ ўша нарсанинг ўзи билан қайтармоқ, жавоб бермоқ; السَّلَامَ ~ саломга алик олмоқ; 6) (*н. нидир бошқа бир н. га*) нисбат бермоқ, мансуб деб ҳисобламоқ (إِلَى); 7) (*н. нидир*) рад қилмоқ, инкор қилмоқ (عَلَى); لَا يُرَدُّ рад этиб бўлмайдиган, инкор қилинмайдиган; II رَدَّدَ қайтармоқ, такрорламоқ; жўр бўлиб ашула айтмоқ, ашулага қўшилмоқ; فِي ~ سِرِّهِ ўзича такрорламоқ, ичида қайтармоқ; V تَرَدَّدَ 1) иккиланмоқ, тараддудга тушмоқ; 2) (*н. гадир*) шубҳа қилмоқ, шубҳа билан қарамоқ (فِي); 3) қайтмоқ (*акссадо ҳақида*); 4) галма-галдан бўлмоқ, навбатлашмоқ; 5) (*к. нингдир олдига*) қатнамоқ, бормоқ, зиёрат қилмоқ (إِلَى, عَلَى); 6) ўзгарувчан бўлмоқ, беқарор бўлмоқ (*тақдир ҳақида*); VIII ارْتَدَّ 1) қайтмоқ, қайтиб келмоқ; 2) *шунингдек*: عَلَى ~ (إِلَى) أَعْقَابِهِ орқага қайтмоқ, чекинмоқ; 3) (*н. дандир*) қайтмоқ, чекинмоқ (عَنْ); (*н. нидир*) тарк этмоқ, ташламоқ, ташлаб юбормоқ (عَنْ); 4) муртад бўлмоқ, қайтганлардан бўлмоқ, хоин бўлмоқ; 5) қайтарилмоқ, даф этилмоқ; 6) (*бирор жойдан*) келиб ирғиб қайтмоқ, сачраб қайтмоқ (*ўқ ҳақида*); X اسْتَرَدَّ 1) қайтиб олмоқ, қайтариб олмоқ; 2) уриб қайтармоқ, даф этмоқ; 3) қайтиб беришни сўрамоқ (талаб қилмоқ); ◊ أَنْفَاسَهُ ~ нафасни ростлаб олмоқ

– ارْتِدَادٌ 1) чекиниш; 2) бекорга чиқиш, пучга чиқиш, ҳабада бўлиш; 3) муртадлик, хоинлик, қайтганлик; عَنِ الدِّينِ ~ диндан қайтиш; 4) орқага қайтиш, регресс

– اسْتِرْدَادٌ 1) қайтиб олиш, тортиб олиш, қайтариб олиш; رُسُومُ الـ~ қайтиб бериладиган божлар; 2) қайтаришни сўраш, қайтиб беришни талаб қилиш; الْحِيَازَةِ ~ دَعْوَى эгалик қилиш ҳуқуқини тиклаш ҳақидаги даъво

– تَرْدَادٌ 1) қайтариш, такрорлаш; 2) тез-тез зиёрат қилиш

– تَرَدُّدٌ 1) тараддуд, иккиланиш, қатъиятсизлик; беқарорлик, субутсизлик; ~ فِي غَيْرِ иккиланмасдан, қатъият билан; 2) такрорланиш; *тех.* частота; الـ~ عَالِي *эл.* юқори частотали (*ток ҳақида*)

– تَرْدِيدٌ 1) қайтариш, такрорлаш; 2) ашулага жўр бўлиш

– رَادٌّ даф этувчи, қайтарувчи; لَا ~ لَهُ олдини олиб бўлмайдиган, рад этиб бўлмайдиган, даф этиб бўлмайдиган

– رَادَّةٌ фойда, наф

– رَدٌّ[1] *кўп.* رُدُودٌ қайтиш, қайтиб келиш; الاعْتِبَارِ ~ олдинги обрўсини тиклаш, реабилитация; الْفِعْلِ ~ *кўп.* رُدُودُ الْفِعْلِ бир руҳий ҳолатдан қарама-қарши руҳий ҳолатга ўтиш, реакция; 2) акс этиш; الصَّوْتِ ~ акссадо; 3) жавоб; صَاعِقٌ مَا~حِقٌ яшин тезлигидаги ва ҳал қилувчи (қақшатқич) жавоб; بَعْدَ أَخْذٍ وَ ~ узоқ тортишувлардан кейин; عَلَى كِتَابِهِ~ا унинг хатига жавобан; الـ~ بِالْمِثْلِ *юр. дип.* реторция (*халқаро ҳуқуқда бир давлат қўллаган тадбирга қарши иккинчи давлатнинг жавоб тадбири*); 4) *эск.* қайтариш, рад этиш

– رَدٌّ[2] ёмон

– رَدَّةٌ 1) қайтариш; الْفِعْلِ ~ бир руҳий ҳолатдан қарама-қарши руҳий ҳолатга ўтиш, реакция; 2) нақарот; 3) кепак; 4) организмда илгари мавжуд бўлган белгиларнинг кейинчалик яна пайдо бўлиши, атавизм

– رِدَّةٌ 1) бекорга чиқиш, пучга чиқиш, ҳабада бўлиш; 2) диндан қайтиш, куфр, муртадлик; الـ~ حُرُوبُ *тар.* Муҳаммад алайҳиссалом вафотларидан кейинги диндан қайтганларга қарши олиб борилган урушлар; 3) акссадо; 4) орқага қайтиш, реакция; الـ~ قُوَى қайтиш кучлари

– رَدِيدٌ қайтариш, рад этиш

– مُتَرَدِّدٌ тебранувчи, титровчи; الْفِكْرِ ~ қатъиятсиз, ланж, дадил эмас

– مُرْتَدٌّ 1) диндан қайтган, кофир, муртад; 2) хоин

– مَرَدٌّ 1) қайтиш жойи; 2) даф этиш, қайтариш; لَهُ ~ لَا кочиб қутулиб бўлмайдиган, қайтариб бўлмайдиган; يَوْمٌ لَا ~ لَهُ қайтариб бўлмайдиган (келиши муқаррар бўлган) кун; ◊ ... إِلَى ~ه бу ... деб изоҳланади

– مُرْدٌّ *кўп.* مُرَادُّ 1) узоқ муддат уйланмаган бўйдоқ (суккабош); 2) жаҳли чиқиб турган, ғазаби қайнаб турган (*одам*)

– مُرَدِّدٌ қайтарувчи, такрорловчи, ака-садо

берувчи

– مَرْدُودٌ 1) қайтариладиган, даф этилган; 2) қайтиб келган, қайтувчи; 3) ёпиқ, берк; بَابٌ ~ شَرٌّ مَطْرُودٌ *мтл.* ёпиқ эшик-ҳайдалган ёвузликдир; 4) фойда, ютуқ, даромад; 5) ҳосилдорлик; 6) фойдали иш коэффициенти; (*маҳсулотнинг*) чиқарилиши, ишлаб чиқарилиши; الْعَمَلِ ~ меҳнат самарадорлиги; الْمَاكِنَةِ ~ машинанинг унумдорлиги; رَفِيعُ الـ~ унумдорлиги юксак; 7) мардуд, рад этилган

I (ردأ) رَدَأَ (*а*) رَدْءٌ 1) тиргак қўймоқ. тираб қўймоқ (*мас., деворга*); 2) қўлламоқ, қўллаб-қувватламоқ, ёрдам бермоқ; رَدُؤَ (*у*) رَدَاءَةٌ ёмонлашмоқ, ёмон бўлмоқ; IV أَرْدَأَ 1) ёмонлаштирмоқ, баттар қилмоқ; 2) ёрдам бермоқ, ёрдам кўрсатмоқ; V تَرَدَّأَ ёмонлашмоқ, баттар бўлмоқ

– رَدَاءَةٌ 1) ёмон ҳолат, ёмон вазият, ёмон сифат; الطَّقْسِ ~ ёмон ҳаво, ёмон об-ҳаво; 2) ёмонлик, нияти бузуқлик

– رِدْءٌ *кўп.* أَرْدَاءٌ 1) тиргак, тутқа, ёрдам; 2) ёрдамчи

– رَدِيءٌ *кўп.* أَرْدِيَاءُ 1) ёмон, ярамас, хунук, расво; бемаъни; التَّرْبِيَةِ ~ тарбиясиз, тарбияси бузуқ; الطَّبْعِ ~ феъли бузуқ, табиати ярамас; нияти бузуқ

رَدْبٌ *кўп.* رُدُوبٌ берк кўча, тупик

I رَدَحَ (*а*) رَدْحٌ сўкмоқ, койимоқ, ҳақорат қилмоқ; таъна қилмоқ, ўпка қилмоқ, айбситмоқ; III رَادَحَ гап қайтармоқ, гап билан тузламоқ; курашмоқ, қаршилик қилмоқ

– رَدَاحٌ *эск. кўп.* сонли қўшин

– رَدَّاحٌ оғзи бесар. кўп сўкадиган (сўкинадиган)

– رَدْحٌ нохушлик, лоҳаслик, дармонсизлик

– رَدَحٌ маълум вақт давом этган муддат; ~ا مِنَ الدَّهْرِ *ёки* طَوِيلاً анча вақт, анча маҳал

– رِدْحَةٌ чодирда ухлаш хонасини ажратиб турувчи парда (тўсиқ)

I رَدَسَ[1] (*у, и*) رَدْسٌ 1) тепкилаб зичламоқ, шиббаламоқ; 2) *эск.* янчмоқ, эзмоқ; رَدَسَ[2] (и,у) رَدْسٌ тош отмоқ, тош ирғитмоқ; III رَادَسَ ўзаро тош отишмоқ

– مِرْدَاسٌ *кўп.* مَرَادِيسُ *ёки* مِرْدَسٌ *кўп.* مَرَادِسُ 1) шиббаламоқ, шиббалайдиган асбоб; 2) ичида сувнинг бор -йўқлигини билиш учун қудуққа ташланадиган тош; 3) *ат.от,мз.* Мирдос

I رَدَعَ (*а*) رَدْعٌ 1) тўхтатиб (ушлаб) қолмоқ; (*н. дандир*) тутиб (сақлаб) қолмоқ, тиймоқ (عَنْ); жиловламоқ; 2) (*н. дандир*) итариб ташламоқ, итариб юбормоқ (عَنْ); 3) қаршилик кўрсатмоқ; VIII ارْتَدَعَ 1) (*н. дандир*) ўзини иҳота қилмоқ, ўраб олмоқ (عَنْ); 2) ўзини тиймоқ; тўхтамоқ, босилмоқ; (*н. дандир*) тўхтатиб (ушлаб) қолинмоқ (عَنْ); 3) (*н. дандир*) қайтмоқ, (*н. нидир*) рад этмоқ, қайтармоқ (عَنْ); 4) (*к.дандир*) ортда қолмоқ (عَنْ)

– رَادِعٌ тўхтатиб турувчи бош сабаб; لا ~ لَهُمْ ولا زَاجِرَ уларни тўхтата оладиган ҳеч нарса йўқ; ~ يَعْبُرُ ўзини ҳеч тўхтата олмай; ҳеч бир виждони қийналмай

– رُدَاعٌ[1] бадандаги ёқимли ҳид, хушбўй ҳид

– رُدَاعٌ[2] касалликнинг қайтовурланиши, қайтарилиши

– رَدْعٌ ушлаб (тутиб) туриш, тийиш; سِيَاسَةُ الـ~ тутиб туриш сиёсати

رَدْغَةٌ, رَدَغَةٌ *кўп.* رِدَاغٌ лой

– رَدِيغٌ аҳмоқ, ақлсиз

– مَرْدَغَةٌ *кўп.* مَرَادِغُ елка суяги билан бўйин -нинг ўртаси

I رَدَفَ (*у*) رَدْفٌ 1) (*к. нингдир*) орқасидан (изидан) бормоқ; 2) *эск.* орқасига мингашиб юрмоқ; III رَادَفَ орқага мингашмоқ; синоним бўлиб келмоқ, маъноси бир хил бўлмоқ; IV أَرْدَفَ 1) (*к. нидир*) ўзининг орқасига мингаштирмоқ; 2) (*н. нидир*) илова қилмоқ, қўшимча қилмоқ (بِ); (*н. нидир*) қўшимча қилмоқ, қўшмоқ (بِ); VI تَرَادَفَ 1) бир-бирининг орқасидан бормоқ, бир-бирига эргашмоқ; 2) синоним бўлмоқ, маъноси бир бўлмоқ; VIII ارْتَدَفَ 1) (*к.нингдир*) изидан бормоқ; 2) (*к.нидир*) ўзининг орқасига мингаштирмоқ (*от ёки туя устида*)

– تَرَادُفٌ маънодошлик, синонимлик

– رَادِفٌ (*к. нингдир. н. нингдир*) орқасидан (изидан) борувчи; ◊ الـ~ةُ сурнинг иккинчи чалиниши (*қиёматда*)

– رَدَافٌ сағри, отнинг сағриси

– رَدِفٌ *кўп.* أَرْدَافٌ 1) орқага оид, орқа томондаги; 2) бирор ҳайвонга орқа томондан мингашган киши; 2) орқа томон, орқа, сағри, от сағриси; 3) бирор ниманинг кетидан келган нарса; ◊ الـ~انِ кун ва тун

– رَدِيفٌ *кўп.* رُدَافَى 1) (*н. нингдир*) орқасидан юрувчи (لِ); ~ا (*н. нингдир*) орқасидан (لِ); 2) бирор ҳайвонга орқа томондан мингашган киши; 3) *ҳарб.* заҳира, эҳтиёт, запас, резерв; 4) *шеър.* радиф

– مُتَرَادِفَةٌ, مُرَادِفٌ *кўп.* اتٌ : синоним, маънодош сўз

– مُرْدِفٌ (*к.нингдир*) кетидан эргашувчи

I (ردم) رَدَمَ (*и/у*) رَدْمٌ 1) кўммоқ, кўмиб тўлдирмоқ, (*мас., чуқурни*) тупроқ билан тўлдирмоқ (тўлғазмоқ); 2) тузатмоқ, ясамоқ, ямоқ солмоқ; 3) *эск. (бирор н.га)* тиқин тикмоқ, тешикни беркитмоқ; IV أَرْدَمَ чўзилиб кетмоқ, чўзилмоқ, узлуксиз бўлмоқ; V تَرَدَّمَ 1) эскирмоқ, эскимоқ, ямоқ солиш керак бўлмоқ; 2) ямамоқ, ямоқ солмоқ

– رَدْمٌ[1] тўлдириш, тўлғазиш, (*чуқурни*) тупроқ солиб текислаш

– رَدْمٌ[2] *кўп.* رُدُومٌ 1) кавланганда чиққан тупроқ; 2) синиқ, парча, бўлак; ахлат, суприндси, хас-чўп; 3) хароба, вайрона, харобазор; 4) *эск.* тўсиқ

– رَدِمٌ 1) уйиб ташланган, кўмиб ташланган; الْقَدِمُ عَلَيْهِ الـ~ ўтдинг-кетдинг, ўтиб кетган нарса унутилмай қолмайди; 2) эскирган, чириган, тўзиган (*кийим ҳақида*)

– مُتَرَدِّمٌ тузатишга (ямашга) муҳтож (*кийим ҳақида*); ◊ هَلْ غَادَرَ الشُّعَرَاءُ مِنْ ~؟ ҳамма нарса олдин қилиб (айтиб) бўлинган (*сўзма-сўз:* ямашга муҳтож нарсани шоирлар қолдиришганми?)

I رَدَنَ (*и*) رَدْنٌ 1) йигирмоқ; 2) миёвламоқ, минғирламоқ; 3) (*к. гадир*) ирилламоқ, бидирламоқ (عَلَى); II رَدَّنَ : الْقَمِيصَ ~ қўйлакка енг ўрнатмоқ, енг қадамоқ

– أَرْدَنُ ипак газламанинг бир тури

– رَادِنٌ *бот.* заъфарон

– رَدَنٌ ҳарбий қуролларнинг бир -бирига теккандаги чиққан овоз, қуролларнинг тарақ -туруқи

– رَدَنٌ *кўп.* أَرْدَانٌ 1) йигириш, ип йигириш; 2) ипак

– رُدْنٌ *кўп.* أَرْدَانٌ енг (*кийимдаги*)

رُدَيْنِيٌّ *эск.* рудайний яъни тўғирланган найза (бу жой номи ёки Рудайна исмли аёл номи билан боғлиқ, чунки найзаларни у ерда шу аёл тўғирлар эди)

– مِرْدَنٌ *кўп.* مَرَادِنُ урчуқ, чарх

رَدْهَةٌ *кўп.* رَدَهَاتٌ 1) зал; вестибюл; фойе; 2) тоғлардаги ёмғир суви тўпланадиган чуқурлик

I رَدَى (*а*) رَدًى 1)ҳалок бўлмоқ; رَدَى[1] (и) رَدْيٌ, رَدَيَانٌ тушмоқ, тушиб кетмоқ; فِي الْبِئْرِ ~ қудуққа тушиб кетмоқ; رَدَى[2] (*и*) رَدْيٌ, رَدَيَانٌ юриш билан чопишнинг ўртаси даражасида ҳаракатланмоқ (*от ҳақида*); بِالْحِجَارَةِ ~ тош отмоқ; فِي الْبِئْرِ ~ қудуққа тушиб кетмоқ; رَدَى (и) رَدْيٌ *эск.* тош билан майдаламоқ ; 2) юз тубан йиқилмоқ رَدَى (*и*) رَدَيَانٌ *эск.* югуриш пайтида туёғини ерга урмоқ; йўртиб чопмоқ (*от ҳақида*); II رَدَّى 1) қулатмоқ, ағдармоқ, йиқитмоқ; 2) курашиб йиқитмоқ, зарб билан йиқитмоқ; IV أَرْدَى 1) қулатмоқ, ағдармоқ, йиқитмоқ; 2) уриб йиқитмоқ, курашиб йиқитмоқ; ҳалок қилмоқ; أَرْدَاهُ قَتِيلاً уриб чўзилтириб қўймоқ. бир уришда ўлдирмоқ;

V تَرَدَّى 1) қуламоқ, ағдарилмоқ, йиқилмоқ; فِي الْهُوَّةِ مِنَ الْقِمَارِ وَ الْخَمْرِ ~ *маж.* ичкиликка ва қиморга ружу қилмоқ; 2) (*кийим*) киймоқ; بِسَيْفِهِ ~ у қиличини тақди; 3) ёмонлашмоқ. ёмон даражага етмоқ (*сол.* تَرَدًّا); VIII اِرْتَدَى кийинмоқ, кийим киймоқ; кийинган бўлмоқ; киймоқ; ◊ أَهَمِّيَّةً كُبْرَى ~ катта аҳамиятга молик бўлмоқ; طَابِعًا مُهِمًّا ~ жиддий характер касб этмоқ; مُخْتَلِفَ الْأَشْكَالِ ~ ҳар хил шаклга эга бўлмоқ (*мас., фитна ҳақида*)

– رَدٍ *мн.* رَدِيَةٌ ҳалок бўлаётган, ҳалокат ёқасидаги

– رِدَاءٌ *кўп.* أَرْدِيَةٌ ёмғирпўш, плашч; кийим

— رَدًى ҳалокат

– مُتَرَدٍّ *эск.* йиқилиб ўлган ҳайвон

– مِرْدَاةٌ *кўп.* مَرَادٍ тошни майдалашда ишлатиладиган харсанг тош

– مُرْدٍ *қар.* مرد

I رَذَّ (у) رَذَاذٌ : ~تِ السَّمَاءُ ёмғир ёғяпти, ёмғир шивирлаяпти; IV أَرَذَّ ~تِ السَّمَاءُ = I

— رَذَاذٌ ёмғир, кучсиз ёмғир

I (رذل) رَذُلَ (у) رَذَالَةً разил бўлмоқ, разиллашмоқ, паст кетмоқ, пастлашмоқ; رَذَلَ (у) رَذْلٌ 1) рад этмоқ, инкор этмоқ; маъқулламай қўймоқ; 2) ёмон кўрмоқ, нафратланмоқ; 3) сўкмоқ, уришмоқ, қарғамоқ; II رَذَّلَ танбиҳ бермоқ, койимоқ; уришмоқ, сўкмоқ; IV أَرْذَلَ = II; VI تَرَاذَلَ паст кетмоқ, ўзини ерга урмоқ; сурбетлик қилмоқ, безбетлик қилмоқ; X اِسْتَرْذَلَ разил (пасткаш) ҳисобламоқ; нафратланмоқ

– أَرْذَلُ *кўп.* أَرَاذِلُ энг пасткаш, ўта разил الْعُمْرِ ~ узоқ яшалган умр; кексайиб, ожизликда ўтказилган умр

– رَذَالَةٌ 1) пастлик, пасткашлик, сурбетлик; 2) бузилганлик, айниганлик

– رَذْلٌ 1) паст, пасткаш, сурбет; 2) бузилган, айниган,

– رَذَالَةٌ = رُذُولَةٌ

– رَذِيلٌ *кўп.* رُذَلَاءُ = رَذْلٌ

– رَذِيلَةٌ *кўп.* رَذَائِلُ 1) камчилик, нуқсон; 2) бемаза қилиқ

– مَرْذُولٌ паст, пасткаш, сурбет; 2) бузилган, нуқсонли

I رَذَمَ (и,у) رَذْمٌ, رَذَمَانٌ *ёки* رَذَمَ (а) رَذَمٌ тўлиб тошиб кетмоқ (*мас. идишдаги сув*)

I رَذِيَ (а) رَذَاوَةٌ (*касаллик туфайли*) ҳолдан тойган бўлмоқ, дармонсиз бўлмоқ

– رَذِيٌّ *кўп.* رَذَايَا ориқ, нимжон, кучсиз, ҳолдан тойган, ҳорғин, дармонсиз

I رَزَّ (а/у) رَزٌّ суқмоқ, тиқмоқ; киргизиб ўрнатмоқ; тухум қўйиш учун орқа қисмини тупроққа тиқмоқ (*чигиртка ҳақида*); II رَزَّزَ 1) силлиқламоқ, сайқал (жило) бермоқ, ялтиратмоқ, оҳор бермоқ, пардоз бермоқ; 2) (*овқатга*) гуруч солмоқ; IV أَرَزَّ қўнғироқ қилмоқ, телефон қилмоқ; VIII اِرْتَزَّ маҳкам ўрнашиб қолмоқ, бир жойда қарор топмоқ; السَّهْمُ فِي الْحَائِطِ ~ камоннинг ўқи деворга санчилиб қолди

— إِرْزِيزٌ[1] 1) телефон; 2) *эск.* санчиш, тиқиш; 3) *эск.* титраш, қалтираш

– إِرْزِيزٌ[2] қорга ўхшаш майда дўл

– رَزٌّ гуруч (*сол.* أُرُزٌّ); دَفِينٌ ~ *ёки* مُفَلْفَلٌ ~ палов; بَلَنِ ~ ширгуруч; عُصْفُورُ الـ~ гуруч чумчуқ

– رِزٌّ 1) момақалдироқнинг гумбурлаши; 2) узоқдан келган овоз; 3) қориннинг қулдураши; 4) овоз, товуш

– رَزَّازٌ гуручфуруш

– رِزَّةٌ *кўп.* رُزَزٌ ҳалқали бурама мих; (*эшикнинг*) ошиқ-маъшуғи; зулфин, эшикнинг қулф осадиган ҳалқаси; مُغْلَقٌ بِأَلْفِ ~ *куч. м.* мингта қулф билан беркитилган

– رَزَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ бир дона гуруч, гуруч донаси

– رَزِيزٌ бўёқчиликда ишлатиладиган ўсимлик

– رِزٌّ = رِزِّيزَى

I رَزَأَ (а) رُزْءٌ , مَرْزِئَةٌ дучор бўлмоқ, бошга тушмоқ (*фалокат ҳақида*); *(бирор н.нинг)* бир қисмини олиб қўймоқ; رُزِئَ (*к. дандир, н. дандир*) жудо бўлмоқ, айрилмоқ (ب); رُزِئْتُ أَخًا дўстдан айрилдим

– رُزْءٌ *кўп.* أَرْزَاءٌ кулфат, офат, бало, бахтсизлик; катта зарар

– رَزِيئَةٌ ,رَزِيَّةٌ *кўп.* رُزْءٌ = رَزَايَا

– مُرَزَّأٌ фалокатга учраган, бахтсиз

– مَرْزِئَةٌ *кўп.* مَرَازِئُ катта зарар; офат. бало; هَبْنِي مَا لَا ~ عَلَيْكَ فِيهِ! сенга зарари тегмайдиган нарсани менга бер!

I رَزَبَ (у) رَزْبٌ жойида қолмоқ, ўрнида қолмоқ

– إِرْزَبٌّ[1] 1) калта, қисқа; 2) семиз, бўйи паст одам

– إِرْزَبَّةٌ темир таёқ

– مِرْزَابٌ *кўп.* مَرَازِيبُ 1) ариқ, нов, тарнов; انْتَقَلَ مِنْ تَحْتِ الدَّلْوِ لِتَحْتِ الـ~ *сол.* қордан қутулиб, ёмғирга учрамоқ (*сўзма-сўз:* тешик пақир остидан тарнов тагига ўтмоқ); 2) узун кема

– مَرْزُبَانٌ *кўп.* مَرَازِبَةٌ 1) *тар.* вали, ҳоким (*Эронда*), сатрап; 2) *форс. тар.* чегара ҳудуди бошлиғи

– مِرْزَبَةٌ ,مِرْزَبَّةٌ *кўп.* مَرَازِبُ 1) сим қамчи, хивич; 2) кели (ўғир) дастаси; 3) болға, бозғон, кувалда

I رَزَحَ (а) رُزُوحٌ 1) ҳолдан кетмоқ, қаттиқ чарчамоқ, (*бирор юк остида*) азоб чекмоқ, қийналмоқ; تَحْتَ نِيرِ الْاِسْتِعْمَارِ ~ империализм зулми остида азоб чекмоқ; 2) эўрайтирмоқ, оғирлаштирмоқ, босмоқ

– رَازِحٌ 1) ҳолдан кетган, қаттиқ чарчаган; 2) оғир, қийин; ~ كَابُوسٌ қайғули туш, алаҳсираш

– مِرْزَحٌ *кўп.* مَرَازِحُ ток новдаларини ердан ишкомга олишда ишлатиладиган ёғоч (ходача)

رُزْدَاقٌ қишлоқ ва унинг теварак-атрофи

– رَزْدَقٌ одамлар сафи, бир саф одамлар

I رَزَعَ (а) رَزْعٌ 1) йиқитмоқ, ағдармоқ, қулатмоқ; 2) тақиллатмоқ; الْبَابَ ~ эшикни тақиллатиб ёпмоқ

(رزغ) IV أَرْزَغَ ҳўл қилмоқ, ивитмоқ; الْمَطَرُ ~ الْأَرْضَ ёмғир тупроқни лой қилди

– رَزَغَةٌ *кўп.* رَزَغٌ юмшоқ лой

I رَزَقَ (у) رَزْقٌ бермоқ, ато этмоқ, ҳадя қилмоқ; ризқ бермоқ, қути лоямут бермоқ; ◊ رَزَقَ مِنْهَا وَلَدًا у ундан *м.з* фарзандли бўлди; هُوَ حَيٌّ يُرْزَقُ у ҳаёт, у эсон-омон; VIII اِرْتَزَقَ 1) тирикчилик учун ишлаб топмоқ; ризқни териб емоқ; 2) маълум миқдордаги овқатни (емишни) олмоқ; X اِسْتَرْزَقَ 1) ризқ қидирмоқ, ризқни териб емоқ; 2) бахт изламоқ

– أَرْزَقُ *турк. ат.от, мз.* Арзақ

– رَازِقٌ ризқ берувчи, инъом этувчи

– رَزَّاقٌ ризқ берувчи; الـ~ раззоқ (*Оллоҳ таолонинг исми сифатларидан бири*)

– رِزْقٌ *кўп.* أَرْزَاقٌ 1) ризқ, кунлик овқат, кунлик озиқ-овқат; нафақа, мояна; улуш; الـ~ يُحِبُّ الْخِفَّةَ *мтл.* сендан ҳаракат, мендан баракат-(*сўзма-сўз:* ризқ чаққонликни ёқтиради); 2) инъом, инъом-эҳсон; кўчмас мулк (*Сурияда*); *кўп.* паёк; أَرْزَاقٌ نَاشِفَةٌ қуруқ (*янги пиширилмаган*) паёк; ◊ الْيَوْمَ ~ ризқи рўз;قَفَلَ بَابَ الـ~ فِي وَجْهِهِ кимнидир ризқини териб ейишдан маҳрум қилмоқ; 3) ёмғир

– رَزَقَةٌ *кўп.* رَزَقَاتٌ аскарларга ҳар ойнинг бошида бериладиган ҳақ

– رِزْقَةٌ *кўп.* رِزَقٌ *шар.* даромади масжид-мадрасаларга ва уларнинг ходимларига сарф қилинадиган кўчмас мулк

– مُرْتَزِقٌ тирикчилик манбаи

– مُرْتَزِقٌ паёк олувчи, паёк билан кун кўрувчи; ~ جُنْدِيٌّ ёлланган аскар, ёлланма солдат

– مُرْتَزَقَةٌ *кўп.* 1) *шунингдек:* ~ جُنُودٌ ёлланган

аскарлар, ёлланган солдатлар; ~ الاسْتِعْمَار империализм малайлари; 2) авантюристлар, авантюрачилар

– مَرْزَقٌ ризқ манбаи

– مَرْزُوقٌ 1) ҳеч нарсага муҳтож бўлмаган, ҳамма нарсаси етарли; 2) бахтли, саодатли; 3) *ат.от, мз.* Марзуқ

رَزِيكٌ *ат.от, мз.* Раззик

I رَزَمَ (у) رَزْمٌ رَزَّمَ (*кийимни*) тахламоқ; 2) той қилиб ўрамоқ, той қилиб бойламоқ; رَزَمَ (у) رُزُومٌ, رُزَامٌ ориқлигидан ўрнидан туролмайдиган бўлиб қолмоқ (*ҳайвон ҳақида*); II رَزَّمَ тугун-тугун қилиб боғламоқ, тугмоқ; III رَازَمَ 1) ҳар куни ҳар хил таом емоқ; 2) овқат шукронасини айтиб туриб емоқ; IV أَرْزَمَ ғувилламоқ, шовилламоқ (*шамол ҳақида*); 2) гумбурламоқ (*момоқалдироқ ҳақида*): 3) ирилламоқ (*ит ҳақида*); 4) оғзини очмаган ҳолда бўғзидан овоз чиқариб бўталоғини чақирмоқ (*туя ҳақида*);

– إِرْزَمَّةٌ = إِرْزَبَّةٌ

– رَزَمَةٌ 1) кучли овоз; боланинг овози; 2) туянинг боласини эркалатиб ёки қизғониб томоғидан чиқарадиган ғўр -ғўри

– رِزْمَةٌ *кўп.* رِزَمٌ халта, пакет, ўрам; бойлам, боғлам; боғ; тугун; той; бир даста

I (رزن) رَزُنَ (у) رَزَانَةٌ беозор бўлмоқ, оғир бўлмоқ, вазмин бўлмоқ, жиддий бўлмоқ; жиддийлашмоқ; رَزَنَ[1] (у) رُزُونٌ (*қаергадир*) ўрнашмоқ, жойлашмоқ (ب); رَزَنَ[2] (у) رَزْنٌ қўлга кўтариб чамалаб кўрмоқ; V تَرَزَّنَ ювош бўлиб қолмоқ, босиқлашмоқ

– أَرْزَنُ қаттиқ ва пишиқ ёғоч (*ундан асо ясалади*)

– رَزَانٌ : ~ امْرَأَةٌ бамаъни (сипо) аёл

– رَزَانَةٌ 1) вазминлик, оғирлик, босиқлик; жиддийлик; أَخْرَجَهُ مِنْ ~ه кимнидирмувозанатдан чиқармоқ, руҳий осойишталикдан чиқармоқ; 2) сипогарчилик, улуғворлик

– رَزْنٌ *ёки* رِزْنٌ *кўп.* رُزُنٌ, رِزَانٌ, أَرْزَانٌ сув босмайдиган тепалик ер

رِزْنَةٌ *кўп.* رِزَانٌ ботқоқ жой, ботқоқлик жой

– رَزِينٌ[1] *кўп.* رُزَنَاءُ, رِزَانٌ 1) вазмин, босиқ; жиддий; 2) сипо, улуғвор

– رَزِينٌ[2] оғир, вазмин

رُوزْنَامَةٌ = رُوزْنَامَةٌ

رَزِيَّةٌ *кўп.* رَزَايَا = رَزِيئَةٌ қар رَزَأَ

(رسّ) VIII ارْتَسَّ тарқалмоқ, ёйилмоқ; فِي-الْخَبَرُ النَّاسَ бу хабар одамлар орасида тарқалиб кетди

–رَسٌّ[1] 1) асос, бош, бошланиш; الـ~ الثُّنَائِيُّ *грам.* икки ундошдан иборат бўлган ўзак, икки ундошли ўзак (*феъларда*); ~ الْحُمَّى безгакнинг бошланиши; 2) оз, озгина, бир оз; بَلَغَنِي ~ مِنَ الْخَبَرِ менга озгина хабар етиб келди

– رَسٌّ[2] 1) атрофига тош терилган қудуқ; 2) *тар.* Самуддан қолган кишиларга тегишли қудуқнинг номи

– رُسٌّ жам. *эск.* руслар (*халқ номи*)

– رَسَّةٌ ўрнатилган столб, ўрнатилган ёғоч устун

– رَسِيسٌ[1] 1) қаттиқ, пишиқ; 2) негиз, асос, бошланиш; ~ الْحُمَّى = رَسُّ الْحُمَّى

رَسِيسٌ[2] 1) ёлғон хабар, нотўғри маълумот; 2) асар, оқибат; ~ الْحُبِّ севгининг охири, оқибати

I رَسَبَ (у) رُسُوبٌ 1) чўкмоқ, чўкиб кетмоқ, ғарқ бўлмоқ; 2) пастга томон юрмоқ, пасаймоқ; тоб ташламоқ, ўтирмоқ; رَسَبَ (у) *ёки* رَسَّبَ (у) رُسُوبٌ , رَسَبٌ киртаймоқ (*кўз ҳақида*); ◊ ~ فِي الامْتِحَانِ имтиҳондан йиқилмоқ; II رَسَّبَ тагига чўктирмоқ; V تَرَسَّبَ тагига чўкмоқ, тагига йиғилмоқ, қуйқум бўлмоқ, чўкинди бўлмоқ

– تَرَسُّبَاتٌ *кўп.* қолдиқ, қуйқум, эскилик сарқитлари; ~ الْعَهْدِ الْمُبَادِ эски тузум қолдиқлари

– تَرْسِيبٌ чўктириш, тагига йиғиш; тиндириш; ~ إِنَاءُ *ёки* ~ وِعَاءُ الـ тиндирадиган идиш ёки ҳовуз

– رَاسِبٌ *кўп.* رَوَاسِبُ қуйқум, қолдиқ, қуйқа, чўкма, чўкинди; *кўп. геол.* чўкинди, қатлам; уюм; رَوَاسِبُ فَحْمٍ حَجَرِيٌّ тошкўмир қатламлари; رَوَاسِبُ مَعْدَنِيَّةٌ руда қатламлари; رَوَاسِبُ مِنَ الإِمْلَاحِ *мед.* туз йиғилиши

– رَسُوبٌ *кўп.* رُسُبٌ 1) чўкма, чўкинди, қуйқа, қуйқум; 2) *эск.* баданга тез кириб борувчи ўткир қилич

– رَسُوبِيٌّ чўкмага оид, қуйқумга оид

– رَوَاسِبُ *кўп.* қолдиқлар, сарқитлар: ~ الإِقْطَاعِيَّةِ (الرَّأْسْمَالِيَّةِ) феодализм (капитализм) сарқитлари, асоратлари; ~ الْمَاضِي ўтмиш сарқитлари

رَسْتَقَ яхши ўрнаштирмоқ, жойлаштирмоқ; керакли шаклга келтирмоқ; تَرَسْتَقَ ободон бўлмоқ, мукаммал бўлмоқ; тўкин-сочин бўлмоқ, ҳамма нарсаси етарли бўлмоқ

– رُسْتَاقٌ *кўп.* رَسَاتِيقُ 1) қора ранг, қоралик; 2) *форс. эск.* маъмурий ҳудуд

– رَسْتَقَةٌ мўл-кўллик, тўкин-сочинлик, тўқлик, фаровонлик

– مُرَسْتَقٌ мўл-кўл, тўкин-сочин, тўқ, фаровон, обод

رُسْتُمُ *ат.от, мз.* Рустум

I رَسَحَ (а) رَسْحٌ озмоқ, озиб кетмоқ (*оданинг сонлари ҳақида*)

– أَرْسَحُ *мн.* رَسْحَاءُ *кўп.* رُسْحٌ думба ва сонларида гўшт қолмаган, орқ *(одам)* ; *эск.* ёқимсиз, жирканч

مَرْسَحٌ *кўп.* مَرَاسِحُ 1) театр; 2) саҳна, эстрада, тўгарак жой

I رَسَخَ (у) رُسُوخٌ 1) маҳкамланмоқ, мустаҳкамлаб қўйилмоқ; мустаҳкам ўрнашиб олмоқ, маҳкам жойлашиб олмоқ; томир еймоқ, чуқур ўрнашиб олмоқ, суякка сингиб кетмоқ; 2) ёдда қолмоқ, эсда қолмоқ, таъсир қолдирмоқ; 3) (*бирор соҳанинг*) билимдони бўлмоқ (فِي); II رَسَّخَ мустаҳкамламоқ, чидамли қилмоқ, барқарор қилмоқ; пишитмоқ, пишиқ қилмоқ; ~ه فِي الأَذْهَانِ *ёки* ~ه فِي الذِّهْنِ ниманидир мияга қуймоқ; IV أَرْسَخَ мустаҳкамламоқ, пишитмоқ; V تَرَسَّخَ мустаҳкамланмоқ, пишиқ бўлмоқ, маҳкам бўлмоқ

– تَرْسِيخٌ мустаҳкамлаш, пишитиш, чиниқтириш; пухталаш

– رَاسِخٌ 1) чиниққан, пухталашган; 2) пишиқ, пухта, мустаҳкам; 3) (*бирор ишни*) тагтагигача билувчи (فِي); ~ فِي الْعِلْمِ ута билимдон; فَنَّانٌ ~ الْقَدَمِ ажойиб санъаткор

– رُسُوخٌ мустаҳкамлик; пухталик, пишиқлик, барқарорлик

رُسْتَاقٌ = رُسْدَاقٌ

رَسْرَاسٌ 1) косиблар ишлатадиган елим; 2) *бот.* пиёздошлар оиласига кирувчи ўсимлик

I رَسَعَ (а) رَسْعٌ ҳолсизланмоқ, шалпаймоқ, касалланмоқ (тана аъзолари ҳақида); ~ الْعَيْنُ кўзнинг мижжалари бир -бирига ёпишмоқ II رَسَّعَ кўзнинг атрофи (мижжаси) зарарланмоқ, оғримоқ

I رَسَغَ (а) رَسْغٌ (*лойга*) ботмоқ, ботиб қолмоқ; II رَسَّغَ : الْعَيْشَ ~ рўзғорни тўкин - сочин қилиб қўймоқ; VIII ارْتَسَغَ : عَلَى عِيَالِهِ ~ аҳли аёлига нисбатан бағри кенг бўлмоқ

– رِسَاغٌ ҳайвон бойланадиган арқон, чилвир

– رَسَغٌ *вет.* ҳайвоннинг қўл-оёқларида бўладиган бўшашиш, заифлик

– رُسْغٌ *кўп.* أَرْسَاغٌ 1) *шунингдек:* ~ الْيَدِ *анат.* билак; 2) *шунингдек:* ~ الرِّجْلِ тўпиқ, тўпиқ суяги; ~ الْقَدَمِ товон орқаси, товон орқасининг суяги

I رَسَفَ (у) رَسْفٌ 1) кишанланган (занжирланган) ҳолда юрмоқ; 2) кишанлангандек (занжирлангандек) юрмоқ; VIII ارْتَسَفَ баланд бўлмоқ, юқори бўлмоқ

I رَسَلَ (а) رَسْلٌ 1) осилиб турмоқ (*соч ҳақида*); 2) *эск.* оғир, вазмин қадам ташламоқ (*туя ҳақида*); II رَسَّلَ (*Қуръони каримн.и*) қироат билан ўқимоқ; товушларни артикуляциясига

(махражига) эътибор бериб талаффуз қилмоқ; III رَاسَلَ 1) хат-хабар жўнатмоқ, (*к. гадир*) хат ёзмоқ; (*бирор к. билан*) хат ёзишмоқ; 2) мухбир бўлмоқ, мухбирлик қилмоқ; IV أَرْسَلَ 1) юбормоқ, жўнатмоқ, ~ حُكْمًا ўз фикрини айтмоқ, ҳукм чиқармоқ; الصَّوْتَ ~ овоз чиқармоқ, бақирмоқ; ~ الدُّخَانَ тутун чиқармоқ (*чекишда*); فِي طَلَبِهِ ~ кимнингдир орқасидан жўнатмоқ; نَظْرَةً ~ إِلَى ...га назар ташламоқ; 2) эфирга узатмоқ; 3) (*соч-соқол*) қўймоқ; 4) (*к. гадир*) эрк бермоқ, ўз ҳолига қўймоқ; الْخَيَالَ ~ хаёлга берилиб кетмоқ; V تَرَسَّلَ 1) эҳтиёт бўлиб, оҳиста ҳаракат қилмоқ; 2) (*н. дандир*) таралмоқ (مِنْ *нур ҳақида*); 3) (*к. нинг ёки н. нинг олдига*) олиб келмоқ; (*к. гадир, н. гадир*) етиб бормоқ (*мас., овоз ҳақида* إِلَى); 4) мактуб ёзмоқ; шеър, қофиясиз (оқ) шеър ёзмоқ; VI تَرَاسَلَ бир-бирига хат ёзишмоқ; X اسْتَرْسَلَ 1) ўзига эрк бермоқ, ўз меъёрини билмай қолмоқ; ~تْ فِي أَفْكَارِهَا у (*мн.*) чуқур ўйга толди; ~تِ الدُّمُوعُ مِنْ عُيُونِهَا унинг (*мн.*) кўзларидан ёш қуйилиб кетди; 2) (*бирор н. ҳақида*) муфассал гапирмоқ, (*гап*) тарқалмоқ, ёйилмоқ (فِي); ~ فِي الْكَلَامِ гап сотишга тушмоқ, сафсатабозликни бошламоқ; 3) туширилиб юрмоқ, бемалол осилиб турмоқ, сочилиб силкиллаб турмоқ (*соч ҳақида*)

– إِرْسَالٌ жўнатиш, юбориш; 2) *радио.* эшиттириш; ~ لَا سِلْكِيَّةٌ آلَةُ радиоузатқич, радиоэшиттириш жиҳози

– إِرْسَالِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) *дип.* миссия, делегация; 2) экспедиция; 3) посилка

– تَرَاسُلٌ ўзаро (бир-бири билан) хат ёзишиш

– تَرَسُّلٌ 1) қофиясиз (оқ) шеър ёзиш; بَرَعَ فِي الشِّعْرِ وَ الـ~ қофияли ҳам, қофиясиз ҳам шеър ёзишга моҳир бўлмоқ; 2) мактуб ёзиш, мактуб тузиш; أَدَبُ الـ~ мактуб ёзиш одоби (қонун-қоидаси)

– رَاسِلٌ жўнатувчи, юборувчи

– رِسَالَةٌ *кўп.* ـاتٌ, رَسَائِلُ 1) топшириқ, вазифа; صَاحِبُ الـ~ Муҳаммад алайҳиссалом; أَدَّى ~هُ ўз вазифасини бажармоқ (адо этмоқ); 2) мактуб, хат; غَرَامِيَّةٌ ~ ишқий мактуб; 3) рисола, тадқиқот; маъруза; диссертация; الدُّكْتُورَاهِ ~ докторлик диссертацияси; 4) *дип.* нота, норозилик мактуби; 5) хабар, хат-хабар, мақола; 6) маълумот, хабар; تِلِغْرَافِيَّةٌ ~ ёки بَرْقِيَّةٌ ~ телеграмма; 7) посилка

– رَسْلٌ тинч, ювош, беозор; 2) ёйилган (*соч*), паришон (*соч*)

– رَسَلٌ *кўп.* أَرْسَالٌ 1) жамоа, гурух; 2) пода, сурув

– رِسْلٌ[1] 1) секинлик, ювошлик; 2) беозорлик; عَلَى ~كَ أَيُّهَا الصَّدِيقُ! секинроқ, биродар!

– رِسْلٌ[2] сут

– رِسْلَةٌ сокинлик, осойишталик; оғирлик, вазминлик

– رَسُولٌ *кўп.* رُسُلٌ 1) элчи, вакил; 2) *шунингдек:* سِرِّيٌّ ~ махфий топшириқ билан бошқа мамлакатга юборилган киши, эмиссар; 3) даракчи, олдиндан хабар берувчи; اللهِ ~ Оллоҳнинг элчиси (расули) (*Муҳаммад алайҳиссалом*)

– رَسُولِيٌّ элчига оид, расулга оид; الْقَاصِدُ الـ~ *қар.* قَاصِدٌ

– رَسِيلٌ *мз. мн. кўп.* 1) жўнатилган, юборилган; 2) элчи, вакил; югурдак, хабар элтувчи; 3) жўнатувчи, юборувчи; 4) (*уйиндаги*) шерик; жўр бўлувчи; 5) *кўп.* أَرْسُلٌ хабар, малумот, билдириш

– رُسَيْلَةٌ *кўп.* ـاتٌ . , رِسْلَةٌ *сўзидан кич. от;* أَلْقَى الْكَلَامَ عَلَى ~هِ *маж.* асоссиз гапирмоқ

– مُرَاسِلٌ мухбир; репортаж олиб борувчи; حَرْبِيٌّ ~ (عَسْكَرِيٌّ) ҳарбий муҳбир; خَاصٌّ~ўз мухбир

– مُرَاسَلَةٌ *кўп.* ـاتٌ : 1) хат-хабар, расмий ёзишма; الْمُرَاسَلَاتُ التِّجَارِيَّةُ савдо-сотиққа алоқадор ёзишмалар; الْمُرَاسَلَاتُ الصَّادِرَةُ жўнатилаётган ёзишмалар; الْمُرَاسَلَاتُ الْوَارِدَةُ келаётган ёзишмалар; التَّعْلِيمُ بِالـ~ сиртдан таълим олиш, сиртдан ўқиш; تَعَلَّمَ بِالـ~ сиртдан ўқимоқ; 2) хат ташувчи, хабарчи, чопар; югурдак, офицернинг шахсий хизматини қиладиган аскар, адъютант

– مُرْسَالٌ[1] *кўп.* مَرَاسِيلُ элчи, вакил; хат ташувчи, хабарчи; 2) *тех.* датчик

– مُرْسَالٌ[2] *кўп.* مَرَاسِيلُ кичик ўқ, кичкина ўқ (*камонники*)

– مُرْسَلٌ 1) жўнатилган, юборилган; إِلَيْهِ ~ жўнатилган нарсани қабул қилиб олувчи, адресат; مِنْهُ ~ экспедитор, жўнатувчи; 2) *ад.* қофиясиз ёзилган; ~ شِعْرٌ қофиясиз (оқ) шеър; ~ نَثْرٌ наср; 2) махфий топшириқ билан бошқа мамлакатга жўнатилган киши, миссионер

– مُرْسِلٌ 1) жўнатувчи; узатувчи (*станция, аппарат*); ~ جِهَازٌ узатувчи аппарат, передатчик;

– مُرْسَلَاتٌ *кўп.* 1) шамоллар; 2) фаришталар

– مُرْسِلَةٌ *кўп.* ـاتٌ : *радио.* передатчик, узатувчи

I (رسم) رَسَمَ[1] (*у*) رَسْمٌ чизмоқ, шакл чизмоқ; расм солмоқ; тасвирламоқ; بِالْأَلْوَانِ ~ ранглар билан бўямоқ; 3) белги қўймоқ, белги солмоқ; 4) тасвирламоқ, тавсифламоқ; 5) (*н. нидир к. гадир*) тайинламоқ, айтмоқ (لِ, بِ); رَسَمَ[2] (*у*) رَسَامَةً бирор юқори лавозим (мартаба) бермоқ (*черковда*); رَسَمَ (и) رَسِيمٌ юрганида ерда изи қолмоқ, бақувват бўлмоқ, кучли бўлмоқ (*туя ҳақида*); II رَسَّمَ 1) безамоқ, зийнат бермоқ; гул солиб безамоқ, нақшламоқ; 2) (*мас., китобнинг*) режасини тузмоқ (لِ); 3) расмий эълон бермоқ, расмий деб эълон қилмоқ; V تَرَسَّمَ 1) (*н. нидир*) ўзи учун чизмоқ; خُطَّةً ~ ўзи учун бирор нарсанинг режасини тузмоқ; 2) издан бормоқ, кузатиб юрмоқ; الْآثَارَ ~ издан бормоқ, изма-из бориб топмоқ; خُطُوَاتِهِ ~ кимнингдир изидан бориб топмоқ; 3) (*н. нидир*) ўзи учун мажбурий ҳисобламоқ (لِ);(*к. гадир*) бўйсунмоқ (لِ); لِلْقَوَاعِدِ ~ қонун-қоидага риоя қилмоқ; خُطَّاهُ~ кимгадир эргашмоқ; VIII ارْتَسَمَ 1) чизилмоқ, расм чизилмоқ, тасвирланмоқ, тавсифланмоқ, акс этилмоқ, гавдаланмоқ; 2) тамға қўйилмоқ, белги солинмоқ; пайдо бўлмоқ, кўринмоқ (*табассум ҳақида*); 3) бирор юқори лавозимга эришмоқ (*черковда*); 4) крест ишорасини қилмоқ; 5) бўйсунмоқ, итоат қилмоқ, бўйин эгмоқ; 6) Оллоҳни улуғламоқ ва дуо қилмоқ

– اِرْتِسَامٌ тасвирланиш, тавсифланиш, гавдаланиш

– رَاسِمٌ[1] чизмачи, чизмакаш

– رَاسِمٌ[2] оқар сув, оқаётган сув

– رَسَّامٌ 1) чизмачи, чизмакаш, рассом; 2) тасвирчи; النُّقُوشِ ~ наққош-рассом

– رَسَامَةٌ юқори лавозим бериш (*черковда*)

– رِسَامَةٌ чизмачилик касби, чизмачилик ҳунари

– رَسْمٌ[1] чизмачилик, расмчилик, расм; عِلْمُ الْخَرَائِطِ ~ картография, хариташунослик

– رَسْمٌ[2] *кўп.* رُسُومٌ , رُسُومَاتٌ 1) чизма, режа, план; أَوَّلِيٌّ ~ этюд; بَيَانِيٌّ ~ диаграмма; مُجْمَلٌ ~ хомаки план, хомаки суврат; 2) чизилган суврат; картина; портрет; тасвир; *шунингдек:* شَمْسِيٌّ ~ фотография هَزْلِيٌّ ~ карикатура; الرُّسُومُ الْمُتَحَرِّكَةُ мультипликация; 3) из, белги; رُسُومٌ عَافِيَةٌ зўрға билинадиган, билинар-билинмас излар; رُسُومٌ وَ أَطْلَالٌ харобазор, вайроналиклар; ◊ ~هِ بِـ унга, унинг номига, унинг адресига; بَضَائِعُ بِـ~ التَّصْدِيرِ экспортга мўлжалланган товарлар; ...تِلِغْرَافَاتٌ بِـ~ ...га жўнатишга мўлжалланган телеграммалар; 4) бож; солиқ; пул билан тўланадиган бадал;

(العُضْوِيَّة) الاشْتِرَاك ~ азъолик бадали; истеъмол молларига солинадиган солиқ; الرُّسُومُ الجُمْرُكِيَّة божхона солиғи; الدُّخُول ~ четдан олиб кириш учун тўланадиган бож; الدَّعْوَى ~ суд жараёни учун тўланадиган тўлов; المُرُور ~ бирор жойдан ўтиш учун тўланадиган бож; قِيمَة ~ қиймат пошлинаси; 5) расм-русум, урф-одат; رُسُومٌ دِينِيَّةٌ диний расм-русумлар

– رَسْمِيٌّ 1) расмий, қонуний; ~ شَبِيهٌ بِالْ ёки ~ شِبْهُ الْ ёки ~ نِصْفُ الْ ярим расмий; ~ غَيْرُ ғайрирасмий; 2) формали; ~ ةٌ لِبَاسٌ بَلْدَةٌ ёки ~ формадаги кийим; ~ا а) расмий равишда; б) формал, шаклан

– رَسْمِيَّاتٌ *кўп.* 1) расмий нарсалар; 2) ҳужжатлар; 3) расмиятчиликлар

– رَسُومٌ юрганда ерда изи қоладиган, кучли, бақувват (*туя ҳақида*); *кўп.* رُسُمٌ *эск.* туну кун юраётган (*туя*)

– رَسِيمٌ туянинг катта-катта қадам ташлаб юриши

– رَوْسَمَ *алиф. б.* қар.

– مُتَرَسِّمٌ *эск.* излар билан қопланган

– مَرَاسِمُ *кўп.* маросим, урф-одатлар, расм-русумлар; الاسْتِقْبَال ~ (*мас., эътиборли меҳмонни*) кутиб олиш маросими; (إِدَارَة) مُدِيرُ بِوَزَارَةِ الخَارِجِيَّة الْ~ ташқи ишлар вазирлиги протокол бўлими мудири

– مَرَاسِيمُ *кўп.* тартиб, маросим, тартиб-қоида

– مَرْسَمٌ рассомлик устахонаси; السِّينَمَا ~ киностудия

– مِرْسَمَةٌ қайд қиладиган, ёзадиган аппарат; الضَّغْطِ الجَوِّيِّ ~ ҳавонинг босимини ўлчайдиган асбоб, борограф; الطَّيْفِ ~ спектрограф

– مَرْسُومٌ 1) чизилган, устига чизилган; 2) эътиборга олинган, кўзда тутилган; 3) белгилаб қўйилган, белги қилиб қўйилган; ... الْكِتَابُ الْ~ بِاسْمِ ... номли китоб; 3) *кўп.* مَرَاسِيمُ декрет; фармон; манифест

رَسْمَلَ 1) маблағ билан таъминламоқ, маблағ ажратмоқ, сармоя қўймоқ; 2) капитализация қилмоқ, қўшимча қийматни капиталга айлантирмоқ

– رِسْمَالٌ, رَسْمَالٌ *кўп.* رَسَامِيلُ сармоя, капитал; (*сол.* رَأْسُ المَالِ *қар.* رَأْسٌ)

I رَسَنَ (*у*) رَسْنٌ бойламоқ, арқонламоқ; الفَرَسَ ~ отни арқонламоқ; IV أَرْسَنَ = I

– رَسَنٌ *кўп.* أَرْسَانٌ арқон, арғамчи; жилов, тизгин; нўхта

– مِرْسَنٌ ёки مَرْسَنٌ *кўп.* مَرَاسِنُ от тумшуғининг нўхта (тизгин) бойлайдиган қисми

I (رسو) رَسَا (*у*) رُسُوٌّ 1) мустаҳкам турмоқ, қимирламай турмоқ; маҳкамланмоқ; 2) лангар ташлаб тўхтаб турмоқ; 2) (*к. гадир ўтган*) ҳисобланмоқ (*кимошдида сотилган н. ҳақида* – عَلَى); عَلَيْهِ التَّوْرِيدُ ~ таъминлаш унинг чекига тушди; عَلَيْهِ المَزَادُ ~ нарса унда қолди; IV أَرْسَى 1) лангар ташламоқ; лангар ташлаб тўхтаб турмоқ,. سَفِينَةَ الفَضَاءِ عَلَى القَمَرِ ~ космик кемани Ойга қўндирмоқ; الحَجَرَ الأَسَاسِيَّ ~ ёки حَجَرَ الأَسَاسِ ~ ниманингдир негизини қурмоқ (қўймоқ); 2) мустаҳкамламоқ, пишитмоқ; ~ قَوَاعِدَ тартиб қоида жорий қилмоқ; قَوَاعِدَهُ ~ ниманингдир мустаҳкам асосини қурмоқ (қўймоқ)

– رَاسٍ[1] *мн.* رَاسِيَةٌ қўзғолмайдиган; барқарор; лангарда турган

– رَاسٍ[2] *кўп.* رَوَاسٍ тоғ

– رَسْوٌ ёки رُسُوٌّ келиб тўхташ (*кема ҳақида*); кетиб қолмайдиган қилиб боғлаб қўйиш (*кемани*)

– مَرْسَاةٌ кема тўхтайдиган ва уни боғлаб қўйиладиган жой

– مَرْسَاةٌ лангар

– مَرْسًى *кўп.* مَرَاسٍ 1) лангар ташлаб тўхтайдиган жой, пристань; الفَحْمِ ~ кўмир ташиладиган пристань;

– مُرْسًى амалга ошиш ўрни ёки вақти; يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا *қур.* қиёматнинг қачон содир бўлиши ҳақида Сиздан сўрайдилар

I رَشَّ (*а/у*) رَشٌّ 1) сачратмоқ; сепмоқ, пуркамоқ; (*кучага*) сув сепмоқ; 2) (*ун, шакар*) сепмоқ; сочиб юбормоқ; ◊ رَشَّتِ السَّمَاءُ ёмғир эзиб ёғаяпти; IV أَرَشَّ: تِ السَّمَاءُ ~ ёмғир эзиб ёғаяпти; V تَرَشَّشَ устига қуйилмоқ, сочилмоқ (عَلَى)

– رَشٌّ[1] сепиш, сочиш, суғориш; عَرَبَةُ الْ~ сув сепадиган машина

– رَشٌّ[2] 1) *жам.* сочма ўқ; الصَّيْدِ ~ овда ишлатиладиган сочма ўқ; 2) *эск.* майда ёмғир

– رَشٌّ[3] *кўп.* رِشَاشٌ озгина ёққан ёмғир

– رَشَاشٌ томчи (қатра) сачраган нарса

– رَشَّاشٌ пуркагич; ~ مِدْفَعٌ пулемёт

– رَشَّاشَةٌ *кўп.* اتٌ 1) тешик-тешик жўмракли челакча, лейка (*гулларга сув қуйиш учун*); 2) пулемёт; 3) пуркагич, пульверизатор

– رَشَّةٌ[1] *кўп.* اتٌ 1) эзиб ёққан ёмғир; 2) *ҳарб.* пулемёт *ёки* автоматдан тепкини бир босишда қаторасига узилган ўқ, очеред; ~ كَامِلَةٌ مِنَ الرَّصَاصِ тепкини бир босганда ҳамма ўқни отиб тугатиш

– رَشَّةٌ[2] *кўп.* اتٌ сочма милтиқ ўқига солинадиган майда питра донача

– رَشُوشٌ 1) упа; 2) порошок, сепки, сепиладиган нарса

– رَشِيشٌ *кўп.* اتٌ пулемёт

– مَرَشَّةٌ *кўп.* اتٌ тешик-тешик жўмракли челакча, лейка (*гулларга сув сепиш учун*)

– مَرْشُوشٌ *эск.* сепилган, суғорилган

رَشَأَ *кўп.* أَرْشَاءٌ кийик боласи, оҳунинг боласи; кийикнинг энди юра бошлаган боласи

رِشْتَةٌ[1] сутда қайнатиб пиширилган макарон

رِشْتَةٌ[2] *мед.* ришта (*дракункулёз-нематодаларга мансуб чувалчанг* (*ришталар қўзғатадиган касаллик*)

I رَشَحَ (*а*) رَشْحٌ 1) томиб турмоқ, сизиб турмоқ, тўлиб турмоқ (*суюқлик ҳақида*); 2) терламоқ; 3) томмоқ, оқмоқ, оқиб турмоқ (*идишдан*); ◊ لَمْ يَرْشَحْ لِزَيْدٍ بِشَيْءٍ у Зайдга ҳеч нарса бермади; II رَشَّحَ 1) сизмоқ, сузғичдан ўтказмоқ. фильтрламоқ; 2) (*бирор н. га*) тайёрламоқ, ҳозирламоқ (لِ); 3) (*к. нингдир*) номзодини қўймоқ; (*к. нидир*) олдинга сурмоқ; ... نَفْسَهُ فِي ~ ўз номзодини қўймоқ;4) шамоллаб қолмоқ, совуқ тегизмоқ; V تَرَشَّحَ 1) фильтрланмоқ;. 2) (*бирор. н. га*) тайёрланмоқ (); 3) ўз номзодини қўймоқ; 4) тошлар орасидан сизиб чиқмоқ (*сув ёки ёғ ҳақида*); 5) *эск.* терламоқ; VIII اِرْتَشَحَ томиб турмоқ, сизиб турмоқ

– اِرْتِشَاحٌ *мед.* яллиғланиш туфайли организмда ёт моддаларнинг тўпланиши, инфильтрация

– تَرْشِيحٌ 1) фильтрлаш; 2) номзод таклиф қилиш; 3) номзодлик; نَفْسِهِ ~ سَحَبَ ўз номзодини қайтиб олмоқ; نَفْسِهِ ~ قَبِلَ ўз номзодини қўйишга рози бўлмоқ

– رَاشِحٌ[1] *кўп.* رَوَاشِحُ филтр, сузғич

– رَاشِحٌ[2] *кўп.* رَوَاشِحُ онасидан ажратилган ва юра оладиган бўталоқ

– رُشَاحَةٌ *мед.* транссудат (*қон плазмаларининг майда қон томирларидан сизиб чиқиб, тўқималарда тўпланиб қолиши натижасида пайдо бўладиган касаллик*)

– رَشْحٌ 1) томиб туриш, сизиб туриш; 2) буғланиш, парланиш; тер; 3) шамоллаш; 4) тупроқнинг шўрлашиши; 5) тер, бадандан чиқадиган тер

– رَشْحِيَّاتٌ *кўп.* ҳар қандай фильтрдан ҳам ўтиб кетувчи вируслар

– رُشُوحَاتٌ *кўп.* шамоллашга қарши воситалар

– رَشِيحٌ тер, бадандан чиқадиган тер

– مُرَشَّحٌ 1) шамоллаган; 2) номзод, кандидат

– مُرَشِّحٌ *кўп.* اتٌ ـَ фильтр, сузғич

I رَشَدَ (*у*) رُشْدٌ 1) тўғри йўлдан бормоқ (юрмоқ); 2) балоғат ёшига етмоқ; II رَشَّدَ 1) тўғри йўлга бошламоқ (солмоқ); 2) балоғат ёшида деб эълон қилмоқ; IV أَرْشَدَ 1) тўғри йўл кўрсатмоқ, тўғри йўлга йўналтирмоқ-; 2) кўрсатма бермоқ; бошламоқ, раҳбарлик қилмоқ, насиҳат қилмоқ; 3) (*кемани*) сувликнинг чуқур жойидан олиб юрмоқ (*лоцман ҳақида*); X اسْتَرْشَدَ 1) кўрсатма сурамоқ; 2) (*бирор н. га*) амал қилмоқ, таянмоқ (ب); (*бирор н. га қараб*) иш қилмоқ (ب)

– إِرْشَادٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) раҳбарлик; кўрсатма, йўлланма, йўл-йўриқ; инструкция; 2) (*кемани*) етаклаб бориш

– أَرْشَدُ тўғри йўлдан борувчи; энг ақлли

– أَرْشَدِيَّةٌ балоғатга етганлик, балоғат ёшига етиш

– رَاشِدٌ 1) онгли; 2) ақлли, фаросатли; 3) балоғат ёшига етган, бўйга етган; 4) тўғри йўлдан борувчи; الـ~ونَ الْخُلَفَاءُ الـ~ونَ *ёки* *тар.* чаҳор ёрлар (أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ، عُمَرُ الْعَادِلُ، عُثْمَانُ ذُو النُّورَيْنِ، عَلِيٌّ كَرَّمَ اللهُ وَجْهَهُ)

– رَاشِدَةٌ: لا ~ سِلْكِيَّةٌ радиопеленгатор

– رَشَادٌ 1) онг; онглилик; 2) соғлик, ақллилик; 3) тўғрилик; 4) *бот.* салат тайёрланадиган гулли крес; بَرِّيٌّ ~ салат тайёрланадиган сув кресси

– رَشَدٌ 1) онг; онглилик; 2) ақллилик, донолик; 3) *эск.* ҳақиқат йўли, тўғри йўл; ҳалоллик, яхшилик; 4) *бот.* салат тайёрланадиган гулли крес

– رُشْدٌ 1) онг; سِيَاسِيٌّ ~ сиёсий етуклик; سِنُّ الـ~ балоғат ёши, етуклик; بَلَغَ ~هُ балоғат ёшига етмоқ; 2) ақллилик, донолик; فَقَدَ ~هُ а) ҳушидан кетмоқ, ўзини ташлаб юбормоқ; б) ақлини йўқотмоқ; ثَابَ إِلَيْهِ ~هُ *ёки* ثَابَ إِلَى ~هِ а) у ўзига келди; б) унинг ақли кирди; 3) тўғри йўлдан бориш, тўғри йўлдан юриш; ابْنُ رُشْدِهِ ҳалолдан туғилган, ҳалолзода

– رَشْدَةٌ, رِشْدَةٌ қонуний никоҳ; وَلَدُ ~ никоҳдан туғилган бола

– رَشِيدٌ 1) тўғри, бехато, хатоси йўқ; 2) соғ, соғ-саломат, ақлли, фаросатли; балоғатга етган, балоғат ёшида; 3) тўғри йўлдан борувчи, тўғри йўлда турган; الـ ~ Ар-Рашид (*аббосий халифа*)

– مُرْشِدٌ 1) раҳбар, йўл бошловчи; устоз, мураббий, муршид; 2) йўлчи, йўл кўрсатиб борувчи; *шунингдек:* السُّفُنِ ~ кемаларга йўл кўрсатувчи мутахассис, лоцман, الـ~ اللا سِلْكِيُّ радиопеленгатор

رَشْرَشَ сачратмоқ, сочмоқ, пуркамоқ; суғормоқ, сув қўймоқ

– رَشْرَاشٌ юмшоқ, мулойим (*нон*)

– رَشْرَاشٌ = رَشْرَشٌ

– رَشْرَشَةٌ сачратиш, сочиш, пуркаш; суғориш, сув қуйиш

I رَشَفَ (*у/и*) رَشْفٌ, رَشِيفٌ 1) сўрмоқ, шиммоқ, шимилмоқ; 2) қултумлаб ичмоқ, майда-майда ҳўплаб ичмоқ; V تَرَشَّفَ аста-секин ичмоқ, сўрмоқ; VIII ارْتَشَفَ 1) сўрмоқ, шиммоқ; ичига тортмоқ; 2) қултумлаб ичмоқ, майда-майда ҳўплаб ичмоқ; ◊ سَلْسَبِيلَ الْعِرْفَانِ ~ илм булоғидан ичмоқ

– رَشْفٌ қултум-қултумлаб ичиш; الـ~ أَنْقَعُ *мқл.* қултумлаб ичиш чанқоқни тезроқ босади

– رَشْفَةٌ *кўп.* رَشَفَاتٌ қултум, ютум, ҳўплам; رَشَفَ ~ مِنَ الشَّايِ у бир қултум чой ичди

I (رشق) رَشَقَ (*у*) رَشْقٌ ирғитмоқ, отмоқ, улоқтирмоқ; (*н. биландир*) кўмиб юбормоқ (ب); رَشُقَ (*у*) رَشَاقَةٌ гўзал бўлмоқ, кўркам бўлмоқ, хушбичим бўлмоқ; IV أَرْشَقَ ўқни мўлжалдаги томонга отмоқ; ~ت الطِّيَّةُ кийик бўйнини чўзиб тикилиб қаради; VI تَرَاشَقَ (*н. нидир*) бир-бирига қараб отишмоқ

– رَشَاقَةٌ 1) гўзаллик, кўркамлик, хушбичимлик, латифлик, нозиклик; 2) ҳушёрлик, зийраклик

– رِشْقٌ *кўп.* أَرْشَاقٌ отилган ўқ

– رَشِيقٌ 1) гўзал, кўркам, хушбичим, сарвқомат, нозик, латиф; 2) чаққон, илдам

رَشْلٌ *халқ.* тентаклик, аҳмоқлик; الـ~ يَجْلِبُ الْفَشْلَ *мтл.* аҳмоқнинг оёғи тинмас (*сўзма-сўз:* аҳмоқлик омадсизликка олиб келади)

– رَشَالَةٌ *жам.* رَشَالٌ *зоол.* Нил дарёсида учрайдиган балиқнинг бир тури

I رَشَمَ (*у*) رَشْمٌ 1) белги қўймоқ, белгилаб қўймоқ; بَيْدَرَ الْحِنْطَةِ ~ буғдой хирмонига белги қўймоқ; 2) муҳрлатмоқ, тамғаламоқ; رَشَمَ (а) رَشْمٌ овқатни ҳидини билиб егиси келмоқ

– أَرْشَمُ 1) баданида татуировка йўли билан нақш ва чизиқ чизилган киши; 2) ейдиган овқатни ҳидлаб кўрадиган одам; ~ غَيْثٌ озгина ёққан ёмғир

– رَوْشَمٌ = رَاشُومٌ

– رَشَمٌ ўсимликнинг эндигина униб чиққан ниши

– رَشْمَةٌ кўп, رُشَمٌ жилов; нўхта

– رَوْشَمٌ хирмонга ўрнатиладиган (қўйиладиган) белги

I رَشَنَ (у) رَشْنٌ, رُشُونٌ овқат ейишга суқилиб кирмоқ; الْكَلْبُ فِي الْإِنَاءِ ~ ит тумшуғини идишга суқди

رَاشِنٌ[1] *кўп.* رَوَاشِنُ совға, ҳадя, тортиқ

– رَاشِنٌ[2] келгинди, чақирилмаган меҳмон

I (رشو) رَشَا (*у*) رَشْوٌ пора бермоқ, пора бериб сотиб олмоқ; IV أَرْشَى 1) пора бериб сотиб олмоқ; 2) арқон бойламоқ; الدَّلْوَ ~ челакка арқон бойламоқ; VIII ارْتَشَى пора олмоқ, порага сотилмоқ; порахўр бўлмоқ; X اسْتَرْشَى пора талаб қилмоқ, пора сўрамоқ

– إِرْشَاءٌ пора билан сотиб олиш

– رَشَا оҳу боласи (қар رَشَأٌ)

– رِشَاءٌ *кўп.* أَرْشِيَةٌ қудуқдан сув тортадиган арқон

– رَشَاوِيَّةٌ порахўрлик

– رَشْوٌ пора билан сотиб олиш

– رَشْوَةٌ *кўп.* رَشَوَاتٌ, رَشَاوَى *ёки* رُشْوَةٌ *кўп.* رُشًا, رَشَاوَى *ёки* رِشْوَةٌ *кўп.* رِشًى, رَشَاوَى пора; пора билан сотиб олиш; الـ~ مُقَدِّمُ пора берувчи; الـ~ قَابِلُ пора олувчи, порахўр

– مُرَشَّشٌ *мн.* مُرَشَّشِيَّةٌ 1) сотқин, хоин; 2) порахўр

I رَصَّ (*а/у*) رَصٌّ 1) бириктирмоқ, бир қилиб маҳкамламоқ; 2) бир-бирининг устига тахламоқ, териб қўймоқ; қатор қилиб термоқ, тартиб билан териб қўймоқ; 3) маҳкам қилмоқ, қаттиқ сиқмоқ; шиббаламоқ; қатор қилиб қоқмоқ (*мас., қозиқни*); ~ صُفُوفَهُمْ ўз сафларини жипслаштирмоқ; II رَصَّصَ 1) қўрғошин билан қопламоқ; 2) тахламоқ; 3) маҳкамламоқ, жипс қилмоқ; الْأَسْنَانَ ~ тишга пломба қўймоқ; V تَرَصَّصَ жипс бўлмоқ, (*бирор н. га*) маҳкам тиркалмоқ; бир-бирига жипс ёпишмоқ; VI تَرَاصَّ 1) маҳкам жипслашмоқ, туташ бўлиб кетмоқ, зич бўлмоқ; 2) зич қилиб тахланмоқ (*мас., китоблар*); VIII ارْتَصَّ зич қилиб тахланмоқ, жипслашмоқ, маҳкам бўлмоқ; فِي ~ صُفُوفِهِ кимнингдир сафига қўшилмоқ, ким биландир жипслашмоқ

– أَرْصُوصَةٌ *кўп.* أَرَاصِيصُ 1) қуёш нурини тўсадиган қалпоқ; 2) *радио.* қулоққа тутиб эшитиладиган асбоб, наушник

تَرَاصٌّ - жипслик, мустаҳкам бирлашганлик

– رَصَاصٌ 1) қўрғошин; *эск.* қалай; ~بالـ خَتَمَ пломбаламоқ, пломба билан тамғаламоқ; 2) *шунингдек:* ~ قَلَمٌ қалам; الـ~ الْأَسْوَدُ графит; ~ أَحْمَرُ қўрғошинли бўёқ; 3) ўқ; الـ~ أَطْلَقَ ўқ узмоқ; ◊ الـ~ مِيزَانُ (خَيْطُ) учига тош боғланган ип, шоқул

– رَصَاصَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ ўқ

– رَصَاصِيٌّ 1) қўрғошинга оид; 2) қўрғошин рангдаги

– رَصَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ саф, қават, қатлам; тўп,

тахлам (*мас., қоғоз*), уюм (*мас., тахта*)

– رَصِيصٌ маҳкамланган, жипсланган; зич, ғуж, сиқиқ

– مَرْصُوصٌ маҳкамланган, жипслашган, зич, ғуж, сиқиқ

I رَصَدَ (*у*) رَصْدٌ 1) кузатмоқ, текширмоқ; ~ الْجَوَّ السِّيَاسِيَّ сиёсатнинг боришини кузатиб турмоқ; ~ النُّجُومَ юлдузларни кузатмоқ; 2) диққат билан қарамоқ, синчиклаб қарамоқ, (*к. нидир*) пойламоқ. кутиб турмоқ (لِ); 3) (*даромадни к. гадир*) банд қилмоқ (عَلَى); ~ الْمَبْلَغَ пул жанғармаси ташкил этмоқ; 4) ёзиб олмоқ, қайд қилмоқ; 5) (*к. гадир*) белгиламоқ, тайин қилмоқ (لِ); 6) жодугарлик қилмоқ, сеҳргарлик қилмоқ; ◊ وا لَهُ الْعَيْنَ ~ унинг орқасидан жосус қўйилган; II رَصَّدَ 1) қайд қилиш дафтарига тиркамоқ; 2) баланслaмоқ, баланс чиқармоқ; 3) (*мас., полиция отрядларини*) жой-жойига қўймоқ; IV أَرْصَدَ 1) (*пул*) ажратмоқ, маълум миқдорда маблағ ажратмоқ; 2) (*пул*) жамғармоқ; ~ جُهُودَهُ عَلَى ... бор куч-қувватини ...га сарф қилмоқ; 3) (*бирор н. га*) тайёрламоқ (لِ); 4) (*к. гадир*) пистирма ташкил қилмоқ (لِ); V تَرَصَّدَ 1) пойлаб туриб тутиб олмоқ, қўлга туширмоқ, (*к. нидир*) пойламоқ, пойлоқчилик қилмоқ (*туш. к. ёки* لِ); пистирмада пойлаб ўтирмоқ (فِي); 2) кузатмоқ, назорат қилмоқ, текширмоқ; VIII اِرْتَصَدَ кузатмоқ, назорат қилмоқ, текширмоқ

– إِرْصَادٌ кузатиш, пойлаш

– رَاصِدٌ *кўп.* رُصَّادٌ, رُصُدٌ кузатувчи; ~ الطَّقْسِ синоптик; 2) жосус, айғоқчи

– رَاصِدَةٌ *кўп.* رَوَاصِدُ узоқни кўрсатадиган труба, дурбин

– رَصَّادٌ кузатувчи; *шунингдек* ~ جَوِّيٌّ метеоролог

– رَصْدٌ[1] *кўп.* أَرْصَادٌ кузатиш, назорат қилиш; الْأَرْصَادُ الْعِلْمِيَّةُ илмий кузатишлар; الْأَرْصَادُ الْجَوِّيَّةُ метеорология; آلَاتُ الـ~ астрономик асбоб-ускуналар; مَكْتَبُ الْأَرْصَادِ الْجَوِّيَّةِ об-ҳавони ўрганиш маркази

– رَصْدٌ[2] *кўп.* أَرْصَادٌ 1) озгина ёғиб ўтган ёмғир; 2) озгина ўт -ўлан

– رَصَدٌ[1] пистирма

– رَصَدٌ[2] *кўп.* أَرْصَادٌ 1) тумор; 2) жосус, айғоқчи; 3) *фольк.* хазинани қўриқлайдиган дев

– رَصَدْخَانَةٌ *кўп.* اتٌ обсерватория, расадхона

– رَصْدَةٌ *кўп.* رِصَادٌ бир марта ёғиб ўтган ёмғир

– رُصْدَةٌ қилич осиладиган қайишнинг (тасманинг) ҳалқаси

– رَصِيدٌ *кўп.* رَصَائِدُ, أَرْصِدَةٌ 1) нақд пул *ёки* нақд товар; жамғарма, фонд; банкда сақланаётган сармоя; ~ الذَّهَبِ олтин заҳираси; سَحْبُ الْأَرْصِدَةِ الْمَالِيَّةِ مِنَ الْبُنُوكِ пулларни(пулжамғармаларини)банклардан йиғиб олмоқ; 2) *бухг.* баланс, салдо, қолдиқ

– مِرْصَادٌ[1] *кўп.* مَرَاصِيدُ 1) пистирма; لَهُ بِالْـ~ (وَقَفَ) كَانَ ким учундир пистирма ташкил қилмоқ; 2) обсерватория, расадхона

– مِرْصَادٌ[2] йўл

– مَرْصَدٌ *кўп.* مَرَاصِدُ 1) кузатиш жойи, назорат пункти; 2) فَلَكِيٌّ ~ обсерватория, расадхона

– مِرْصَدَةٌ *кўп.* مَرَاصِدُ узоқни кузатадиган труба, дурбин

– مَرْصُودٌ сеҳргар, муъжизакор; сеҳрланган, афсунланган

رَصْرَصَ пломба қўймоқ, пломбаламоқ

– رَصْرَاصَةٌ булоқ кўзининг атрофига қўйилган тош

– رَصْرَصَةٌ пломба қўйиш, пломбалаш

I رَصَعَ (а) رَصْعٌ (*б.нарсага*) ёпишмоқ; رَصَعَ (а) رَصْعٌ (*к.гадир ёки н. гадир*) тегажаклик қилмоқ (ب); урмоқ, саваламоқ; ~ بِالرُّمْحِ найзани шиддат билан суқмоқ; II رَصَّعَ (*қимматбаҳо тошларни*) қадамоқ, ўрнатмоқ, қимматбаҳо тошлар қадаб нақш солмоқ; (*бирор н. билан*) қопламоқ (ب)

– رَصِيعَةٌ *кўп.* رَصَائِعُ қилич, эгар кабиларга зийнат сифатида осилган ҳалқа; *эск.* ўрилган қайиш, безак учун қилич қинига ёки унинг тасмасига осиладиган қайиш; медалъон

– مِرْصَاعٌ *кўп.* مَرَاصِيعُ пилдироқ, бизбизак

– مُرْصَعٌ *кўп.* مَرَاصِعُ *эск.* хурмо дарахтининг бачкиси (*ёнидан, илдизидан чиққани*)

– مُرَصَّعٌ[1] 1) (*бирор н. билан*) қопланган, (*бирор н.*) териб ташланган (ب); 2) қимматбаҳо тошлар қадалган

– مُرَصَّعٌ[2] *кўп.* مَرَاصِعُ медалъон

I (رصف) رَصَفَ (*у*) رَصْفٌ 1) тош термоқ, тош ётқизмоқ; ~ بِالْأَسْفَلْتِ асфальт қилмоқ, асфальт ётқизмоқ, асфальтламоқ; ◊ قَدَمَيْنِ ~ оёқни бир бирига ёпиштириб (жўфтлаб) турмоқ; هَذَا الْأَمْرُ لَا يَرْصُفُ بِكَ бу иш сизга ярашмайди; رَصُفَ (*у*) رَصَافَةٌ тўғри қўйилган бўлмоқ, тўғри терилмоқ; жипс қўйилган бўлмоқ; II رَصَّفَ тош термоқ, тош ётқизмоқ; VI تَرَاصَفَ саф тортмоқ, сафланмоқ

– رَصَافَةٌ пишиқлик, мустаҳкамлик, маҳкамлик

– رَصْفٌ 1) тош териш, тош ётқизиш; 2) *эск.* тўғри жойлашиш, тўғри тақсим қилиш

– رَصَفٌ *қар.* رَصِيفٌ[1]

– رَصَفَةٌ *д.с.* сув йўлини тўсиш учун терилган тош

– رَصِيفٌ[1] *кўп.* رُصُفٌ, أَرْصِفَةٌ 1) кемалар тўхтайдиган махсус жой; соҳил; ~ بَحْرِيٌّ денгизда кемалар тўхтайдиган жой; ~ نَهْرِيٌّ дарёда кемалар тўхтайдиган жой; عُمَّالُ الْأَرْصِفَةِ портда ишлайдиган ишчилар; عَوَائِدُ الـ~ портда олинадиган бож; 2) сув ҳавзалари атрофига қурилган кўтарма, дамба: ~ الْأَمْوَاجِ тўлқинқайтарғич; 3) йўловчилар учун махсус йўлак (*темир йўл станцияларида*); станцияларда одамлар турадиган махсус жой; 4) тош кўча, тош терилган йўл; тротуар, йўлак

– رَصِيفٌ[2] *кўп.* رُصَفَاءُ ҳамкасаба, касбдош, шерик, коллега

– رَصِيفٌ[3] пишиқ, мустаҳкам, маҳкам

– مُتَرَاصِفٌ *эск.* ёнма -ён ёки бирин -кетин жойлашган

– مِرْصَافَةٌ *кўп.* مَرَاصِيفُ ёғоч тўқмоқча; болға

– مَرْصُوفٌ тўғри терилган, тўғри тартибланган; жипс қилиб терилган

I رَصُنَ (*у*) رَصَانَةٌ қаттиқ бўлмоқ, пишиқ бўлмоқ; тинчланмоқ, чидамли бўлмоқ; жиддий бўлмоқ, вазмин бўлмоқ; رَصَنَ (у) رَصْنٌ охирига етказмоқ; якунламоқ; II رَصَّنَ 1) *шунингдек:* ~ مَعْرِفَةً (*н. нидир*) аниқ билмоқ, яхши билмоқ; 2) мустаҳкамламоқ, чиниқтирмоқ; IV أَرْصَنَ = II 2)

– رَصَانَةٌ жиддийлик, чидамлилик, вазминлик, босиқлик; сиполик, улуғворлик

رَصِينٌ - вазмин, босиқ, жиддий, сипо, улуғвор

I رَضَّ (*а/у*) رَضٌّ 1) майдаламоқ, парчаламоқ, қисмларга бўлмоқ; 2) уриб олиб лат едирмоқ, уриб олиб майиб қилмоқ; контузия қилмоқ, шикаст етказмоқ; II رَضَّضَ = I 1); V تَرَضَّضَ 1) майдаланмоқ, парчаланмоқ, қисмларга бўлинмоқ; 2) шикастланмоқ

– رَضٌّ[1] майдалаш, талқон қилиш

– رَضٌّ[2] *кўп.* رُضُوضٌ шикаст; шилинган жой; контузия

– رَضٌّ[3] данаги олиниб сутга бўктирилган хурмо меваси

– رُضَاضٌ майда; ~ الشَّيْءِ бирор нарсанинг майдаланган қисми

– رَضِّيٌّ шикастга оид

– رَضِيضٌ[1] шикастланган, шилинган; контузияга учраган

– رَضِيضٌ[2] талқон, майдаланган нарса

– رَضٌّ[3] = مِرَضَّةٌ *ёки*

– رَضِيضٌ[2] = رَضِيضٌ[1] = مَرْضُوضٌ

رَاضِبٌ 1) ёғаётган ёмғир; 2) гулнинг бир тури

– رُضَابٌ сўлак, тупук, тупуруқ

I رَضَخَ (а) رَضْخٌ майдаламоқ, қисмларга бўлмоқ; бўлиб ташламоқ, эзиб (босиб) қўймоқ, босмоқ

– رَضِيخٌ майдаланган, қисмларга бўлинган; эзиб ташланган, босиб ташланган

I (رضخ) رَضَخَ (а) رُضُوخٌ кўнмоқ, рози бўлмоқ; (*бирор н. га*) итоат қилмоқ, бўйсунмоқ (لِ); لِلأَمْرِ الْوَاقِعِ ~ содир бўлган (воқеъ бўлган) ишга кўнмоқ; رَضَخَ (а) رَضْخٌ (*к. гадир*) нафақа бермоқ, нафақа ажратмоқ (لِ); 2) (*мас., ёнғоқни, бодомни*) чақмоқ; I رَضَخَ (а,и) رَضْخٌ (шох билан) ўзаро сузишмоқ; III رَاضَخَ ўзаро бир -бирига тош отишмоқ; VI تَرَاضَخَ кўпчилик бўлиб ўзаро тош отишмоқ; VIII ارْتَضَخَ. (أَعْجَمِيَّةً) لُكْنَةً فَارِسِيَّةً ~ форсий (ажнабий) талаффуз билан арабча гапирмоқ

– رَضِيخَةٌ, رَضْخَةٌ, رَضِيخٌ 1) арзимаган совға; 2) чойчақа, садақа

– رُضُوخٌ кўниш, рози бўлиш; итоатгўйлик

– مِرْضَاخٌ *кўп.* مَرَاضِيخُ ёнғоқ ва ҳ. к. ларни чақишга мўлжалланган асбоб (*омбурга ўхшаш*)

رَضْرَضَ майдаламоқ, парчаламоқ, қисмларга бўлмоқ

– رَضْرَاضٌ[2] майда тош, чақиртош

– رَضْرَاضٌ[2] *мн.* رَضْرَاضَةٌ семиз одам

I رَضَعَ (а) رَضَاعٌ (*кўкрак*) эммоқ (*гўдак ҳақида*); تِ الْغَنَمُ فِي الْمَهْدِ ~ таннозлик унга (*мн.*) сут билан кирган; II رَضَّعَ эмизмоқ, кўкрак тутмоқ; IV أَرْضَعَ = II; VIII ارْتَضَعَ эммоқ (*гўдак ҳақида*); مِنْ لِبَانِهَا ~ (*к. нидир*) эммоқ, (*к. нингдир*) кўкрагини эммоқ; X اسْتَرْضَعَ энага қидирмоқ (изламоқ)

– رَاضِعٌ[1] *кўп.* رُضَّعٌ эмадиган (*гўдак ҳақида*)

– رَاضِعٌ[2] *кўп.* رَوَاضِعُ сут тиши

– رَاضِعٌ[3] тубан, разил, қурумсоқ

– رَضَاعٌ эмизиш; وَلَدٌ فِي عَهْدِ الـ~ эмадиган чақалоқ, кўкракдан чиқмаган гўдак; أُمُّ الـ~ энага

– رَضَاعَةٌ эмизиш; эмиш, кўкрак эмиш; أَخٌ لَهُ بِالـ~ унинг эмишган биродари (*акаси ёки укаси*)

– رَضَّاعَةٌ *кўп.* ـاتٌ сўрғич, ичига сут қуйилган (сутли) сўрғич

– رَضْعَةٌ бир марта эмизиш

– رَضِيعٌ *кўп.* رُضَّاعٌ, رُضَعَاءُ 1) эмадиган гўдак; гўдак; 2) эмишган биродар (*ака ёки ука*); 3) биров боқиб катта қилган, асранди

– رَضِيعَةٌ *кўп.* رَضَائِعُ эмадиган, кўкракдан чиқмаган гўдак қиз

– مُرْضَعٌ эмизикли бола

– مِرْضَعٌ, مُرْضَعَةٌ *кўп.* مَرَاضِعُ 1) кўкрак тутувчи, эмизувчи; 2) энага; 3) *эск.* ёмғирли булут

رَضَفَةٌ[1] *анат.* тизза кўзи, тизза қопқоғи

– رَضْفَةٌ[2] *д.с.* ўт ёқиб қиздирилган тош

– رَضِيفٌ 1) = رَضْفَةٌ[2]; 2) қиздирилган тошда пиширилган гўшт ёки қайнатилган сут

– مَرْضُوفٌ қиздирилган тошда пиширилган гўшт

I رَضَمَ (и) رَضْمٌ катта харсанг тошлардан (*мас., уй*) қурмоқ

– رَضَمٌ, رَضْمٌ, رِضَامٌ катта қоятошлар

– رَضِيمٌ: ~ بَيْتٌ тошларни териб қурилган уй, тошлардан қурилган уй

رضه Оллоҳ ундан рози бўлсин رَضِيَ اللهُ عَنْهُ *иборасидан қисқ. қар.* رَضِيَ

I رَضِيَ (а) رِضْوَانٌ, رِضًى 1) (*н. дандир*) рози бўлмоқ, қониқмоқ (ب, عَنْ); اللهُ عَنْهُ! ~ Оллоҳ ундан рози бўлсин!; 2) келишмоқ, кўнмоқ; لَنْ يَرْضَى بَدِيلاً عَنْ ذَلِكَ буни бошқа нарсага алиштиришга у мутлақо кўнмайди; 3) хоҳламоқ, истамоқ; أَمْ أَبَى ~ أَمْ لَمْ يَرْضَ *ёки* ~ хоҳласа-хоҳламаса, истар-истамас, чор-ночор; تَرْضَى لَكَ مِنَ الْغَنِيمَةِ بِالْإِيَابِ *мқл.* бошинг омон бўлса бўлди (*сўзма-сўз:* сенга ўлжадан кўра эсон-омон қайтишни тилаймиз); 4) йўл қўймоқ, ижозат бермоқ; (*бирор н. га*) чидамоқ (لِ); II رَضَّى қониқтирмоқ, рози қилмоқ; товон тўламоқ, бадалини бермоқ; III رَاضَى (*к. нидир*) рози қилишга интилмоқ; яраштирмоқ; IV أَرْضَى рози қилмоқ, хурсанд қилмоқ; V تَرَضَّى ёқишга уринмоқ; (*к. нидир*) ўзига оғдирмоқ, мойил қилмоқ, жалб қилмоқ; VI تَرَاضَى (*бирор масала юзасидан*) ўзаро келишмоқ, бир фикрга келмоқ (عَلَى); VIII ارْتَضَى 1) қониқарли деб тан олмоқ, маъқулламоқ; (*н. дандир*) қаноат ҳосил қилмоқ, қониқмоқ (ب); 2) келиштирмоқ, (*н. нидир ўзи учун*) танламоқ, ихтиёр қилмоқ (لِنَفْسِهِ); 3) хоҳламоқ, истамоқ; 4) (*озиқ-овқат*) истеъмол қилмоқ, емоқ; X اسْتَرْضَى 1) (*к. нингдир*) мурувватига эришмоқ, розилигига етишмоқ; 2) ёқмоқ, кўнглини топмоқ, рози қилмоқ; 3) келиштирмоқ, яраштирмоқ; ярашмоқ

– إِرْضَاءٌ ёқиш, рози қилиш, кўнглини топиш; لَهُ ~ кимнингдир кўнглига қараб, кимгадир хуш келсин деб

– أَرْضَى *эск.* энг ёқимтой, энг севимли

– اسْتِرْضَاءٌ 1) ёқиш, рози қилиш; لَهُ ~ кимнингдир кўнглига қараб, кимгадир хуш келсин деб; 2) келишиш, ярашиш

– تَرَاضٍ келишиш, иттифоқ тузиш, шартнома; بِالتَّرَاضِي аҳиллик билан, иноқлик билан

– تَرْضِيَةٌ қониқтириш, қаноатлантириш; товон тўлаш; ... نَالَ ~ مِنْ ...дан қаноат ҳосил қилмоқ

– رَاضٍ *мн.* رَاضِيَةٌ *кўп.* رُضَاةٌ, رَاضُونَ 1) рози, рози бўлган, мамнун; 2) ёқимли, фароғатли; عَيْشَةٌ رَاضِيَةٌ ҳузур-ҳаловатли ҳаёт; الرَّاضِي *ат.от, мз.* Ар -Розий

– رِضًا = رِضَاءٌ; عَبَّرَ عَنْ رِضَاهُ (*н. дандир*) ўз мамнунлигини изҳор қилмоқ (ب); بِرِضَاهُ *ёки* عَنْ رِضَاهُ وَ رَغْبَةٍ مِنْهُ ўз инон-ихтиёри билан; رِضَا النَّاسِ شَيْءٌ لاَ يُنَالُ! ҳаммани рози қилиб бўлмайди! (*сўзма-сўз: одамларнинг розилиги етишиб бўлмайдиган нарсадир*)

– رِضَاءٌ 1) розилик, қониқиш, қаноат ҳосил қилиш; мамнунлик, мамнуният; الـ~ عَنِ الذَّاتِ мағрурлик, ўзига бино қўйиш; عَدَمُ الـ~ норозилик, рози эмаслик; 2) тотувлик, иноқлик; عَنْ طَرِيقِ الـ~ яхшилиқча, яхшилик билан, ўз ихтиёри билан; 3) мурувват, марҳамат, хайрихоҳлик, лутф; نَظَرَ إِلَيْهِ بِعَيْنِ الـ~ кимгадир меҳр кўзи билан қарамоқ; ◊ وَلَدٌ ~ никоҳсиз туғилган бола, ҳаромдан бўлган (ҳаромизода) бола

– رِضْوَانٌ 1) = رِضَاءٌ. اللهُ عَلَيْهِ ~ Оллоҳ ундан рози бўлсин!; 2) Ризвон (*жаннат эшигида посбон фариштанинг исми*)

– رَضْوَى Мадинаи мунавварадаги тоғнинг номи

– رِضًى = رِضَاءٌ : ~ رَجُلٌ муносиб эркак; عَنْ ~ غَيْرٍ хоҳламай, ўз ихтиёридан ташқари

– رَضِيٌّ *кўп.* أَرْضِيَاءُ 1) ёқимли, маъқул, рози; 2) мамнун; 3) кўнгилга хуш ёқадиган, ёқимли

– مَرْضَاةٌ (*қур.да* مَرْضَاتٌ) яхшилик, раҳмдиллик, шафқат; لَهُ ~ кимнингдир розилигини деб

– مُرْضٍ 1) қониқарли, рози бўларли даражада; маъқул; بِحَالَةٍ مُرْضِيَةٍ қониқарли даражада; 2) ёқимли, яхши

– مَرْضِيٌّ қониқарли, маъқуллаган, муносиб ҳисобланган

رَطْطٌ *кўп.* رِطَاطٌ аҳмоқ, тентак

رَطًّا аҳмоқлик, тентаклик

– رَطِيءٌ *кўп.* رِطَاءٌ аҳмоқ, тентак

I رَطُبَ (у) *ёки* رَطِبَ (а) رَطَابَةٌ, رُطُوبَةٌ 1) ҳўл бўлмоқ, нам бўлмоқ, зах бўлмоқ; 2) янги бўлмоқ; II رَطَّبَ 1) ҳўлламоқ, намламоқ, ивитмоқ; 2) янгиламоқ, тозаламоқ; 3) юмшатмоқ; 4) пишмоқ, пишиб етилмоқ, серсув бўлиб пишмоқ (*хурмо ҳақида*); 5) (*бирор к. га*) пишган хурмони едирмоқ; IV

أَرْطَبَ ҳўлламоқ, намламоқ, ивитмоқ; الْبُسْرُ ~ пишиб етилмоқ (*хурмо ҳақида*); V تَرَطَّبَ ҳўлланмоқ, намланмоқ

– رَطْبٌ, رَطِبٌ *кўп.* رُطُبٌ 1) ҳўл, нам; 2) янги; الْعُود ~ кичик ёшдаги, ёш; 3) сувли, нозик, юмшоқ

– رُطْبٌ *кўп.* رِطَابٌ, أَرْطَابٌ *жам.* янги пишиб етилган хурмо мевалари

– رُطْبٌ ўт-ўлан

– رَطْبَةٌ *кўп.* رَطَبَاتٌ 1) *эск.* янги пишган; 2) *эск.* ям -яшил ўт; 3) бинафшаранг гуллайдиган, уч баргли ўсимлик

– رُطَبَةٌ, رُطْبَةٌ *жам.* رُطَبٌ хурмо меваси

– رُطُوبَةٌ намлик, ҳўллик, захлик; مِقْيَاسُ الـ~ гигрометр (*намликни ўлчайдиган асбоб*)

– رَطِيبٌ 1) ҳўл, нам, зах; 2) салқин, янги, тоза; 3) нозик; сувли, ҳалим, юмшоқ

– مُرَطِّبٌ юмшатувчи; тозаловчи, янгиловчи

– مُرَطِّبَاتٌ *кўп.* салқин ичимликлар

I رَطَسَ (и,у) رَطْسٌ шапати урмоқ, шапатиламоқ, кафт билан урмоқ

I رَطَلَ (*у*) رَطْلٌ (*н. нингдир*) вазнини қўлда чамалаб кўрмоқ; II رَطَّلَ : الشَّعْرَ ~ а) сочга ёғ суртиб юмшатмоқ; б) сочни тараб орқага ташламоқ

– رَطْلٌ *кўп.* أَرْطَالٌ ратл (*449. 28 гр. ёки 144 дирҳамга тенг оғирлик ўлчови*): بِالـ~ *халқ.* кўп ва арзон

I رَطَمَ (*у*) رَطْمٌ 1) кўнгилсиз воқеага аралашмоқ; қийин вазиятга туширмоқ, қийин ҳолатга солмоқ; 2) (*кемани*) саёз жойга ўтказмоқ; VIII اِرْتَطَمَ 1) қийин вазиятга тушиб қолмоқ, мушкул аҳволда қолмоқ; 2) лойга ботиб қолмоқ; мушкул аҳволга тушмоқ; 3) тўқнашмоқ, дуч келмоқ; بِعُقْبَاتٍ ~ қийинчиликларга дуч келмоқ; 4) (*бирор н. га*) урилмоқ (ب *тўлқин ҳақида*)

– مُرْطِمٌ тўлқинқайтарғич

I رَطَنَ (*у*) رَطَانَةٌ тушуниб бўлмайдиган хорижий тилда гапирмоқ; III رَاطَنَ бирор ким билан ёт тилда гаплашмоқ; VI تَرَاطَنَ ўзича тушуниб бўлмайдиган тилда гапирмоқ, ғулдирамоқ

– رَطَانٌ ёт тил, чет тил; بِالـ~ ضَرَبَ хорижий тилда гапирмоқ

– رَطَانَةٌ *кўп.* اتٌ : тушуниб бўлмайдиган ёт тил; жаргон

– رُطْبَنِيٌّ нотаниш тил, ёт тил

رُعٌ Ра (*қадимги мушрикларда қуёш худоси*)

رُعَاعٌ, رَعَاعٌ оддий халқ, авом, қора халқ

رُعَامٌ *вет.* манқа (*отларда бўладиган юқумли касаллик*)

I رَعَبَ (*а*) رَعْبٌ 1) қўрқитмоқ, хавф солмоқ; 2) тўлдирмоқ; الْإِنَاءَ ~ идишни (*н. билан дир*) тўлғазмоқ; II رَعَّبَ қўрқинч солмоқ, қўрқитмоқ; IV أَرْعَبَ = I; VIII اِرْتَعَبَ қўрқмоқ, хавфсирамоқ, хавфланмоқ

– رَاعِبٌ қўрқитувчи, қўрқинчли; سَيْلٌ ~ ваҳимали сел, даҳшатли сел

– رَعْبٌ сеҳр, жоду, афсун

– رُعْبٌ қўрқинч, хавф, хатар, ваҳима, даҳшат; أَلْقَى الـ~ فِي قُلُوبِ النَّاسِ одамларнинг қалбига ваҳима солмоқ;

– رَعِيبٌ ёғи оқиб турган, ёғи томиб турган; سَنَامٌ ~ ёққа тўлган ўркач

– رَاعِبٌ = مُرْعِبٌ

– رَعْبُوبٌ *кўп.* رَعَابِيبُ 1) ёш қиз, бўйга етган қиз; 2) гўзал қиз; 3) қўрқоқ

رَعْبَلَ *эск.* кесмоқ, бўлакларга бўлмоқ

– مُرَعْبَلٌ *эск.* бўлакларга бўлинган, бўлак -бўлак қилинган

رَعْثٌ *ёки* رَعَثٌ маҳофага осиб қўйиладиган турли рангларга бўялган юнг; الرُّمَّانِ ~ анор гули

– رَعْثَاءُ қулоғининг бир учи кесилиб, осилиб турадиган совлиқ қўй

– رَعْثَةٌ *ёки* رَعَثَةٌ *кўп.* رِعَاثٌ хўрознинг тожи

I رَعَجَ (а) رَعْجٌ, رَعَجٌ: الْبَرْقُ ~ чақмоқ орқама -орқа чақди, чақмоқ бир -бирига уланиб кетди; VIII اِرْتَعَجَ кўпаймоқ; مَالُهُ ~ унинг мол -давлати кўпайди; الْبَرْقُ ~ орқама -орқа чақнамоқ (*яшин ҳақида*)

I رَعَدَ (а) رَعْدٌ 1) гумбурламоқ, қалдирамоқ; (الدُّنْيَا) السَّمَاءُ تَرْعَدُ момақалдироқ гумбурлаяпти; ~ وَ بَرَقَ *қар.* بَرَقَ; 2) (*к. гадир*) таҳдид қилмоқ, таҳдид солмоқ (لِ); IV أَرْعَدَ 1) титратмоқ, қалтиратмоқ; 2) أَرْعَدَ қўрқувга тушмоқ, даҳшатга тушмоқ; VIII اِرْتَعَدَ қалтирамоқ, титрамоқ; خَوْفًا ~ қўрқувдан қалтирамоқ; فَرَائِصُهُ ~تْ *қар.* فَرِيصَةٌ

– رَاعِدَةٌ *кўп.* رَوَاعِدُ момақалдироқли булут

– رَعَّادٌ *жам. зоол.* думи ингичка ялоқ балиқлар, скатлар

– رَعَّادَةٌ[1] *кўп.* اتٌ : *зоол.* думи ингичка ялоқ балиқ

– رَعَّادَةٌ[2] сергап, маҳмадана, кўп гапирадиган одам

– رَعْدٌ *кўп.* رُعُودٌ момақалдироқ

– رَعْدَةٌ[1] *кўп.* رَعَدَاتٌ момақалдироқнинг гулдураши

– رَعْدَةٌ[2], رِعْدَةٌ қалтираш, титраш, титроқ; الْخَوْفِ ~ қўрқувдан қалтираш; сесканиш, сапчиш

– رَعْدِيٌّ момақалдироққа оид; عَاصِفَةٌ ~ момақалдироқли бўрон

– رِعْدِيدٌ *кўп.* رَعَادِيدُ 1) қўрқоқ; 2) аҳмоқ, тентак

رَعْزَعَ 1) ўстирмоқ, етиштирмоқ; 2) янги бўлмоқ, тоза бўлмоқ; الْمَاءُ ~ сув ер устида ёйилиб оқди; تَرَعْزَعَ ўсмоқ, бўйга етмоқ; ривожланмоқ; гуллаб-яшнамоқ; الصَّبِيُّ ~ ўсмир вояга етди, ўсмир йигит бўлди

– رَعْزَاعٌ 1) қомати келишган, хушқомат; 2) гуллаб-яшнаётган;3) *бот.* қамиш (Inila arabika); أَيُّوبَ ~ *бот.* бурган (*ўсимлик*)

– رَعْزَعٌ 1) қомати келишган; 2) гуллаб-яшнаётган

مِرْعِزَّى = مِرْعِزَاءُ

– مِرْعِزَّى эчкининг жуни остидаги майин тук

I رَعَسَ (а) رَعْسٌ ҳолсизликдан (касалликдан) зўрға -зўрға юрмоқ; VIII اِرْتَعَسَ = VIII اِرْتَعَشَ

– رَعُوسٌ бошини сарак -сарак қилиб юрадиган *(одам)*

I رَعَشَ (а) رَعْشٌ титрамоқ, қалтирамоқ; титроқ босмоқ; IV أَرْعَشَ титратмоқ, қалтиратмоқ; титроқ босмоқ; VIII اِرْتَعَشَ титрамоқ, қалтирамоқ; مِنَ الْبَرْدِ ~ совуқдан титрамоқ

– اِرْتِعَاشٌ қалтираш, қалтироқ; شَيْخُوخِيٌّ ~ кексалиқдаги қалтираш; هَذَيَانِيٌّ ~ ичкиликдан келиб чиқадиган касаллик

– رَعَّاشٌ 1) қаттиқ қалтираётган; 2) *зоол.* думи ингичка ялоқ балиқ

– رُعَاشِيٌّ: ~ هَذَيَانٌ ичкиликдан келиб чиқадиган касаллик

– رَعْشٌ, رَعَشٌ қалтироқ, қалтираш

– رَعْشَةٌ қалтираш, қалтироқ; الْحُمَّى ~ иситма қалтироғи

– مُرْتَعِشٌ қалтираётган, титраётган

– مَرْعَشٌ *ёки* مُرْعَشٌ баланд учадиган оқ кабутар

– مُرْتَعِشٌ қалтираётган, титраётган

رَعْشَنٌ титроқ, қалтироқ

I رَعَصَ (а) رَعْصٌ силкитмоқ, титратмоқ; ҳаракатга келтирмоқ; V تَرَعَّصَ эгилмоқ, букилмоқ, тўлғанмоқ; буралмоқ, ўралмоқ; VIII اِرْتَعَصَ =V

I رَعَظَ (а) رَعْظٌ 1) камоннинг ўқи учига тиғ ўрнатиладиган жой қилмоқ; 2) ўқ учига тиғ ўрнатиладиган жойни синдириб қўймоқ; II رَعَّظَ 1) шошилтирмоқ, тезлатмоқ; 2) бўшаштирмоқ, ҳолсизлантирмоқ; الْوَتَدَ ~ понани чиқариш учун у ёқ - бу ёққа ҳаракатлантирмоқ

I (رعف) رَعَفَ (а) رَعْفٌ *ёки* رَعَفَ (*у*) رَعْفٌ,

رُعَافٌ (*бурундан*) қон келмоқ (кетмоқ)

– رَاعِفٌ[1] *кўп.* رَوَاعِفُ бурунинг учи

– رَاعِفٌ[2] *кўп.* رَوَاعِفُ отларнинг олдида чопадиган от

– رَاعُوفَةٌ қудуқ бошига қўйилган тош (*унинг устига оёқ қўйиб сув олинади*)

– رُعَافٌ, رَعِيفٌ (*бурундан*) қон оқиши

– مَرْعُوفٌ бурундан қон оқиш касалига мубтало бўлган

رَعْلَةٌ[1] *кўп.* رِعَالٌ, أَرْعَالٌ, أَرَاعِيلُ туя ёки қўй қулоғининг ярми кесиб, осилтириб қўйилган қисми

– رَعْلَةٌ[2] *кўп.* رِعَالٌ, أَرْعَالٌ, أَرَاعِيلُ отлар ёки молларнинг олдида юрадиган галаси, суруви

رُعْلَةٌ *кўп.* رُعْلٌ гулчамбар, чамбарак; гул урами (*гирлянда*)

– رَعِيلٌ *кўп.* رِعَالٌ, أَرْعَالٌ 1) гуруҳ, группа; 2) бир қатор; 3) *ҳарб.* взвод; эшелон; 4) отларнинг, одамларнинг, қушларнинг олдинда турадиган галаси; 5) *эск. ҳарб.* авангард

I رَعَمَ (а) رُعَامٌ *ёки* رَعَمَ (у) رُعَامَةٌ озиб бурни оқмоқ (қўй ҳақида); رَعَمَ (у) رَعْمٌ назорат қилмоқ, кузатмоқ; الشَّمْسَ ~ қуёшнинг ботишини кузатиб турмоқ

–رُعَامٌ *кўп.* أَرْعِمَةٌ 1) *вет.* манқа (*отларда учрайдиган юқумли касаллик*); 2) шиллиқ, шилимшиқ; 3) бурундан оқадиган мишиқ

– رَعُومٌ бурни оқадиган орик (*қўй*)

I (رعن) رَعُنَ (у) رُعُونَةٌ анқов бўлмоق, овсар бўлмоق, бефаҳм бўлмоق, бефаросат бўлمоق; رَعَنَ (у) رُعُونَةٌ 1) *қар.* رَعُنَ; 2) офтоб урмоق; الشَّمْسُ уни офтоб урди

– أَرْعَنُ[1] *мн.* رُعْنٌ, رَعْنَاءُ *кўп.* رُعْنٌ анқов, овсар, бефаҳм, бефаросат; ўйлаб қилинмаган

– أَرْعَنُ[2] 1) бурни узун, узун бурунли; 2) учли тоғ; учи бурун шаклидаги тоғ

– رَاعِنَا бизга эътибор беринг (*бу ибора муфассирларнинг фикрича, қуръонда (сура II, 104 ва сура IV. 46) яҳудийлар томонидан пайғамбаримиз С.А.В. га масхараомиз қараб, " رُعُونَةٌ – овсарлик, анқовлик " – маъносида ишлатилган (қар.* رَاعِنَا*)*

– رَعْنٌ, رُعْنٌ *кўп.* رُعُونٌ 1) офтоб уриши; 2) тоғ чўққиси

– رُعُونَةٌ анқовлик, овсарлик, бефаҳмлик, бефаросатлик; тентаклик; бесабрлик; ~ الْعَاصِفَةِ *маж.* алғов-далғов, тўс-тўполон

I (رعو) رَعَا (у) رَعْوًى 1) тавба қилмоق, пушаймон бўлмоق; тўғриланмоق, тузатилмоق; 2) *эск.* ўзини тиймоق, тўхтатмоق; IX ارْعَوَى 1) ақл кирмоق, эс-ҳушли бўлмоق; тўғриланмоق, тузатилмоق; тавба қилмоق, надомат қилмоق; 2) ўзини эҳтиёт қилмоق; (*н. дандир*) ўзини тиймоق (عَنْ, مِنْ)

– رَعْوَى тавба қилиш, ўзини тўғри йўлга солиш; яхши томонга бурилиш

I رَعَى (а) رَعْيٌ, رِعَايَةٌ 1) ўтламоق, боқилмоق; 2) ўтлатмоق; ҳайвонга қарамоق. ҳайвонни парвариш қилмоق; 3) ғамхўрлик қилмоق, жон куйдирмоق; сақламоق, эҳтиёт қилмоق, асрамоق; 4) кузатмоق, назорат қилмоق, асрамоق; кузатиб турмоق; 5) риоя қилмоق; حُرْمَةً ~ ҳурмат қилмоق; (*к. гадир*) ҳурмат кўрсатмоق; الْخَوَاطِرَ ~ юксакэҳтиром кўрсатмоق; ҳимоя остига олмоق; II رَعَّى ўтлатмоق; III رَاعَى 1) риоя қилмоق; эҳтиёт қилмоق, сақламоق, асрамоق, қўриқламоق; الْحِيَادَ ~ бетарафликка риоя қилмоق; 2) ҳурмат қилмоق, ҳурмат (эҳтиром) кўрсатмоق; 3) эътиборга олмоق, ҳисобга олмоق, назарда тутмоق; IV أَرْعَى ҳайвонни яйловга ҳайдаб чиқармоق; ◊ أَرْعَتْنِي نَظَرَهَا менга назар ташлади; ◊ سَمْعًا ~ қулоق солмоق, қулоق тутмоق; أَرْعَتْنِي سَمْعَهَا у (*мн.*) менга қулоق солди; اللهُ الْمَاشِيَةَ ~ Оллоҳ қўй-қўзиларнинг ризқини берсин (*сўзма-сўз:* Оллоҳ қўй-қўзилар учун озиқланадиганини ўстирсин); VIII ارْتَعَى ўтламоق, боқилмоق; X اسْتَرْعَى (*диққатни, эътиборни*) жалб қилмоق; انْتِبَاهَ (اهْتِمَامَ) الْعَالَمِ ~ ҳамманинг эътиборини ўзига жалб қилмоق; النَّظَرَ ~ ўзига қаратмоق

– ارْعِوَاءٌ *эск.* узоқлашиш

– رَاعٍ *мн.* رَاعِيَةٌ *кўп.* رُعَاةٌ, رِعَاءٌ, رُعْيَانٌ 1) подачи, чўпон; رَاعِي الْبَقَرِ молбоқар, подачи, чўпон; 2) руҳоний (*христианларда*); رُعَاةُ الْكَنَائِسِ черков руҳонийлари; 3) васий, мутаваллий; ◊ إِبْرَةُ الرَّاعِي *бот.* геран (*гул*); شُرَّابَةُ الرَّاعِي *бот.* доим кукариб турадиган тиконбаргли қизил заҳарли мевали бута

– رَعَاوَى, رَعَاوَى одамларнинг яқинида (кўзи ўнгида) боқиладиган чорва

– رَعَاوِيٌّ подачи (чўпон) га оид

– رِعَايَةٌ риоя; эътибор; асраш, боқиш; васийлик; ҳомийлик, оталиқ, оталиққа олиш; تَحْتَ ~ه унинг ҳомийлиги остида; الدَّوْلَةُ الْأَكْثَرُ ~ *дип.* катта имтиёзлар олган мамлакат; وَضَعَهَا تَحْتَ ~ه ниманидир оталиққа ола бошламоق; أَحَاطَهَا بِ ~ه унга (*мн.*) ғамхўрлик қилмоق; اللهُ ~ *дин.* тақдири илоҳий

– رَعَوِيٌّ 1) руҳонийга оид (*христианларда*); رِسَالَةٌ ~ةٌ руҳонийлик миссияси (вазифаси); 2) чўпон (подачи) га оид

– رَعَوِيَّةٌ 1) фуқаролик, гражданлик; 2) руҳонийлик (*христианларда*);

– رَعْيٌ 1) мол боқиш, пода боқиш; йилқичилик; 2) риоя қилиш; асраш, сақлаш; اللهُ ~ له! уни Оллоҳ асрасин!

– رَعِيٌّ ҳайвон ейдиган ўт-ўлан

– رَعِيَّةٌ *кўп.* رَعَايَا 1) пода; 2) қавм, масжид қавми; 3) фуқаролар; аҳоли, одамлар

– مُرَاعٍ *мн.* مُرَاعُونَ риоя қилувчи; مُرَاعِي الْمَوَاعِيدِ пухта бажарувчи, ўз вақтида бажарувчи

– مُرَاعَاةٌ 1) риоя қилиш; эътибор; 3) ҳурмат, ҳурмат-этибор; الْخَوَاطِرِ ~ жуда ҳурмат қилиш; ҳомийлик; фаворитизм; قَاعِدَةُ أَوْلَى الدُّوَلِ بِالْ~ кўпроқ имтиёзлар бериш принципи; 4) авайлаб сақлаш, эҳтиёт қилиш; ~ لِ... (*н. нидир*) эътиборга олиб; ~ لِصِحَّتِهِ ўз соғлиғини эҳтиёт қилиб

– مَرْعًى *кўп.* مَرَاعٍ 1) яйлов, ўтлоқзор; كَانَ ~ لِلْقَلَقِ ҳавотирликнинг сабабчиси бўлмоق; 2) ўт, ўт-ўлан

– مَرْعِيٌّ риоя қилинадиган; қабул қилинган, рисоладаги; حَسَبَ الْعَادَةِ الْ~ةِ қабул қилинган одатга кўра

I رَغِبَ (а) رَغْبَةٌ 1) хоҳламоق, истамоق; 2) (*н. нидир*) ёмон кўрмоق, (*н. дандир*) ўзини олиб қочмоق (عَنْ); 3) (*н. дандир*) жирканмоق, нафратланмоق (عَنْ); 4) (*н. нидир*) афзал кўрмоق (بِ), (*н. дандир*) афзал кўрмоق (عَنْ); 5) (*к. дандир*) илтимос қилмоق, ўтинмоق, сурамоق (إِلَى); II رَغَّبَ қизиқтирмоق, қизиқиш уйғотмоق, мойил қилмоق; рағбатлантирмоق; (*бирор н. га*) ҳавасини келтирмоق (فِي); (*бирор к. ёки н. га нисбатан*) нафрат уйғотмоق, нафрат қўзғамоق (عَنْ); IV أَرْغَبَ қизиқтирмоق; VIII ارْتَغَبَ = I

– تَرْغِيبٌ тарғиб, қизиқтириш, рағбатлантириш; بِوَسَائِلِ الْ~ وَ التَّرْهِيبِ тилёғламалик ва қўрқитиш йўли билан

– رَاغِبٌ *кўп.* رَغَبَةٌ хоҳловчи, талабгор

– رَغْبٌ хоҳиш, хоҳиш-истак; ~ًا وَ رَهْبًا ўз хоҳишича ва қўрқанидан

– رَغْبٌ *кўп.* رُغُبٌ: ~ طَرِيقٌ кенг йўл

– رَغْبَةٌ *кўп.* رَغَبَاتٌ хоҳиш, хоҳиш-истак; ихтиёр; ~ عَلَى غَيْرِ ўз ихтиёрига қарши; بِالْ~ لَا بِالرَّهْبَةِ қўрқанидан эмас, ўз ихтиёрига кўра

– رَغِيبٌ 1) ичи кенг, ички томони кенг; حَوْضٌ ~ ичи кенг ҳовуз; ~ سِتَاءٌ ичи кенг меш; فَرَسٌ ~ الْخَطْوَةِ катта қадам ташлаб юрадиган от; ~ النَّفَسِ серовқат, кўп овқат ейдиган (*одам*); 2) *эск.* қулай; кўпсонли

– رَغِيبَةٌ *кўп.* رَغَائِبُ 1) орзу, истак; хоҳиш, истак; орзу қилинган нарса; 2) *кўп.* миқдордаги инъом, туҳфа

– مُرْغِبٌ ўзига тортувчи, жалб қилувчи,

ҳавасини келтирадиган

– مَرْغُوبٌ. فيه ~ а) хоҳланган, исталган, кўнгилга ёқадиган;

فيه ~ شَخْصٌ *дип.* бир мамлакатнинг бошқа мамлакатга юборган ва у ерда қабул қилинган вакили (*элчиси*), персона грата; б) эҳтиёж катта бўлган, талаб катта бўлган; فيه ~ غَيْرُ а) кўнгилга ёқмайдиган, маъқул бўлмайдиган; فيه ~ أَمْرٌ غَيْرُ ~ عَنْهُ *ёки* أَمْرٌ кўнгилга ёқмайдиган иш; فيه ~ شَخْصٌ غَيْرُ а) *дип.* бир мамлакатнинг иккинчи мамлакат қабул қилмаган ёки чақириб олинишини талаб қилган вакили (*персона нонграта*); б) эҳтиёж бўлмаган (*н.*) талаб тушмайдиган (*н.*)

I رَغَثَ (*а*) رَغْثٌ эммоқ, сўрмоқ (*гўдак ҳақида*)

– رُغَثَاءُ кўкрак безларидан сут келадиган томир

– رَغُوثٌ *кўп.* رِغَاثٌ эмадиган бола, кўкракдан чиқмаган бола

I (رغد) رَغَدَ (*а*) رَغَدٌ *ёки* رَغُدَ (*у*) رَغَادَةٌ мўҳтожлик кўрмай яшамоқ; тўқлик, тўкин-сочинликда ўтмоқ (*ҳаёт ҳақида*); XI اِرْغَادَّ аралашмоқ, қоришмоқ; اللَّبَنُ ~ сут ачитқи билан аралашди, лекин ҳали ивигани йўқ

– رَغَادَةٌ, رَغَدٌ тўкинлик, тўкин-сочинлик, фаровонлик; бойлик; الْعَيْشِ ~ фаровон ҳаёт

– رَغِيدٌ хотиржам; мўҳтожлик кўрмаган; фаровон (*ҳаёт*)

– رَغِيدَةٌ қайнатиб ун аралаштирилган сут

رَغْرَغَ 1) тўқ яшамоқ, мўл-кўл ҳаёт кечирмоқ, тўқликда яшамоқ; 2) (*томоқни*) чаймоқ, ғарғара қилмоқ (*сол.* غَرْغَرَ); تَرَغْرَغَ (*кўз ёшидан*) жиққа ҳўл бўлмоқ, нам бўлмоқ (بِ)

I رَغَسَ (*а*) رَغْسٌ кўпайтирмоқ, кучайтирмоқ, барака бермоқ; IV أَرْغَسَ = I; اللهُ مَالاً وَ وَلَدًا ~ молу жонига Оллоҳ барака ато этсин!

– رَغْسٌ *кўп.* أَرْغَاسٌ 1) ноз -неъмат; 2) барака, баракот; 3) ўсиш -улғайиш

I رَغَفَ (*а*) رَغْفٌ хамир қормоқ (қоримоқ)

– رَغِيفٌ *кўп.* أَرْغِفَةٌ обинон; катта думалоқ бўлка нон; رَقِيقٌ ~ юпқа обинон

– أَرْغَلُ : مِنَ الْعَيْشِ ~ ҳузур -ҳаловатдаги ҳаёт

– رُغْلٌ *кўп.* أَرْغَالٌ *бот.* аччиқ тамли ўт

I رَغَمَ (*а*) رَغْمٌ 1) мажбур қилмоқ, зўрламоқ, мажбурламоқ; 2) ҳазар қилмоқ, жирканмоқ; хоҳламай қўймоқ; رَغِمَ (*а*) = رَغَمَ (*а*); II رَغَّمَ хўрламоқ, таҳқирламоқ, ерга урмоқ; III رَاغَمَ 1) қочмоқ, ўзини четга олмоқ, ўзини олиб қочмоқ; 2) қарши чиқмоқ, қарама-қарши бўлмоқ; 3) бирор кимга қарши ғазабланмоқ; IV أَرْغَمَ 1) мажбурламоқ, зўрламоқ; (*бирор н. қилишга*) мажбур қилмоқ (عَلَى); 2) ерга урмоқ, ерга ирғитмоқ, тупроққа отмоқ; ~ أَنْفَهُ *куч. м.* (*к. дандир*) устун келмоқ. ғолиб келмоқ, (*к. нидир*) ерга урмоқ, хўрламоқ; V تَرَغَّمَ ғазабланмоқ, жаҳли чиқмоқ

– إِرْغَامٌ мажбурлаш, мажбур этиш (қилиш)

– إِرْغَامِيٌّ 1) мажбурий; 2) ночор, ночорликдан қилинган

– تَرْغِيمٌ хўрлаш, мажбурлаш; шарманда қилиш

– رَاغِمٌ 1) хоҳламаётган; ... أَنَّ ~ أَنْفُكَ وَ сенга шу нарса мутлақо ёқмайдики,...; 2) ночорликдан қилинган, мажбуран қилинган

– رَغَامٌ чанг, ғубор, гард; أَلْقَاهُ فِي الـ~ *ёки* هَبَطَ إِلَى الـ~ به кимнидир йўқ қилмоқ; кимнидир хўрламоқ, ерга урмоқ

– رُغَامٌ бурундан оқадиган мишиқ, манқа

– رُغَامَى нафас олиш бўғзи; кекирдак, трахея

– رَغْمٌ 1) мажбурлаш, мажбур оилиш; 2) хоҳламаслик; ҳазар қилиш, жирканиш; ~ أَنْفِهِ عَنْهُ *ёки* عَنْ أَنْفِهِ *ёки* مِنْ أَنْفِهِ عَلَى الـ~ *ёки* عَنْ أَنْفِهِ ўз ихтиёрига қарши ўлароқ, хоҳламасдан, истамасдан; ~ ذَلِكَ шунга қарамай; عَنْ ~ ...га қарамасдан; ... مِنْ أَنَّ ~ بالـ қарамай; ... عَلَى الـ~ مِنْ ...га хилоф равишда

– مَرْغَمَةٌ *кўп.* مَرَاغِمُ мажбурлаш, мажбур қилиш

– مُرَاغَمٌ борадиган жой, қочиб борадиган жой

– مُرَاغِمٌ ўзини олиб қочувчи; ~ أَوْ رَاغِبًا чор-ночор, истар-истамас

– مُرَاغَمَةٌ, ~ فِي ~ه қасдма-қасд, жўрттага, атайин

I رَغَنَ (а) رَغْنٌ қулоқ солмоқ, қулоқ солиб эшитмоқ; IV أَرْغَنَ (*к.гадир, н.гадир*) қулоқ солмоқ, эшитмоқ (إِلَى)

I (رغو) رَغَا[1] (*у*) رَغْوٌ кўпикламоқ, кўпик билан қопланмоқ; тердан кўпирмоқ (*от ҳақида*); رَغَا[2] (*у*) رَغْوٌ, رُغَاءٌ 1) бўкирмоқ, ўкирмоқ (*туя ҳақида*); 2) ҳўнграб йиғламоқ, ўкириб йиғламоқ; رَغَى (*а*) رَغْيٌ вайсамоқ, жаврамоқ; валдирамоқ, валақламоқ; II رَغَّى кўпикланмоқ, кўпикламоқ; 2) ғазаблантирмоқ, дарғазаб қилмоқ; IV أَرْغَى 1) кўпикламоқ; мавж урмоқ, тўлқинланмоқ; 2) *шунингдек:* ~ وَ أَزْبَدَ ғазабдан қалтирамоқ, ғазабдан қайнаб-тошмоқ; 3) эск бўкиришга, ўкиришга мажбур қилмоқ, бўкиртирмоқ, ўкиртирмоқ (туяни); VI تَرَاغَى бири у ёқда, бири бу ёқда бўкирмоқ (*туя ҳақида*); VIII اِرْتَغَى сутнинг устидаги қаймоғини олмоқ; ~ الرُّغْوَةَ сутнинг қаймоғини ичмоқ

– رَاغِيَةٌ бўкираётган (*туя*); ~ لَا لَهُ ثَاغِيَةٌ وَ ما шипшийдон (*сўзма-сўз: унинг на туяси бор, на қўй-қўзиси*)

– رَغَّاءٌ вайсақи, маҳмадона, сергап

– رُغَاءٌ ўкириш (*туяники*)

– رُغَاوَةٌ *кўп.* رَغَاوَى 1) кўпик; الصَّابُونِ ~ совун кўпиги; طَلَّى وَجْهَهُ بِالـ~ кимнингдир юзига совун сўртмоқ (*сартарош ҳақида*); 2) қайнаб чиққан кўпик; 3) қасмоқ (*қизитилган металл юзида пайдо бўладиган*); шлак

– رُغْوَةٌ[2] = رَغَايَةٌ

– رُغْوَةٌ[1], رَغْوَةٌ *кўп.* رُغًى, رِغًى, رَغَاوَى = رُغَاوَةٌ

– رُغْوَةٌ[2] *ёки* رَغْوَةٌ сариёғ, қаймоқ

– رَغَوِيٌّ кўпиксимон

– رَغْيٌ қуруқ гап, вайсаш, сафсатабозлик, пуч гап

– مِرْغَاةٌ *кўп.* مَرَاغٍ 1) капгир; 2) сутнинг қаймоғини устидан олиш учун ишлатиладиган идиш

I (رفّ) رَفَّ[1] (*а/и, у*) رَفٌّ, رَفِيفٌ 1) ҳилпилламоқ, ҳилпирамоқ, типирчиламоқ; قُلُوبُنَا جَمِيعًا تَرُفُّ مَعَكُمْ *маж.* бутун қалбимиз билан сизлар билан биргамиз (*сўзма-сўз:* барчамизнинг қалбларимиз сизлар билан бирга урмоқда); 2) (*мас., қовоғи*) учмоқ; 3) қанотини ёзмоқ (ёймоқ) (*қушлар ҳақида*); (*қанотларини*) силкитмоқ; пириллаб учмоқ, парвоз қилмоқ; شَفَتَيْهِ ~ ўзининг лабларини сўрмоқ; 4) эсмоқ (*шамол ҳақида*); 5) الْبَيْتَ ~ уйга токча ясамоқ;уйни токчали қилиб қурмоқ; ◊ ~ عَلَى ذَاكِرَتِهِ эсига тушиб қолмоқ, хаёлидан ўтмоқ; ~تْ عَلَى شَفَتَيْهِ ابْتِسَامَةٌ лабларига табассум қуниб ўтди; رَفَّ[2] (*а/и*) رَفِيفٌ 1) кўзни пирпиратмоқ, кўзни юмиб-очмоқ; قَالَ دُونَ أَنْ يَرِفَّ لَهُ جَفْنٌ кўзини тикиб туриб деди; 2) ялтирамоқ, ярқирамоқ, ялтилламоқ; IV أَرَفَّ қанотларини ёзмоқ (ёймоқ); 2) ҳилпирамоқ, ҳилпилламоқ (*байроқ ҳақида*)

– رَفٌّ *кўп.* رُفُوفٌ, رَفَافٌ 1) токча; (الشُّبَّاكِ) ~ النَّافِذَةِ дераза токчаси (*рафи*); 2) гала, тўда; ◊ ~ عَلَى الـ وَضَعَ ишни орқага сурмоқ (*пайсалга солмоқ*)

– رَفَّافٌ 1) ҳилпираб (липиллаб) турадиган; 2) ялтироқ, ялтиллаб турган

– رَفِيفٌ ҳилпираш, ҳилпиллаш

I رَفَأَ (*а*) رَفْءٌ 1) ямамоқ, ямоқ солмоқ (*мас., пайпоққа*) тўрлаб ямоқ солмоқ; 2) (*кемани*) қирғоққа яқин олиб келмоқ; 3) *эск.* тинчлантирмоқ; II رَفَّأَ куёв-келинни بِالرَّفَاءِ وَ الْبَنِينَ! деб табрикламоқ, олқишламоқ (*қар.* رِفَاءٌ); IV أَرْفَأَ бандаргоҳга кирмоқ (*кема*

ҳақида)

– رَفَّاءٌ 1) ямоқчи, ямоқ солувчи; 2) тўрловчи

– رِفَاءٌ тотувлик, иноқлик (*куёв-келинларга нисбатан*); аҳилликда кечган умр; бахт; بالـ~ وَ الْبَنِينَ бахт ва ўғиллар (*тилаймиз*)! (*куёв-келинларга айтиладиган тилак*)

– مَرْفَأٌ *кўп.* مَرَافِئُ кемалар тўхтайдиган жой, бандаргоҳ; порт

I رَفَتَ (*у*) رَفْتٌ 1) майдаламоқ, талқон қилмоқ, тўғрамоқ, ушатмоқ; 2) бўшатмоқ, озод қилмоқ, чиқариб ташламоқ; VIII اِرْتَفَتَ бўшамоқ, озод бўлмоқ, чиқарилмоқ

— رُفَاتٌ 1) жасад, ўлик жасади, мурда; 2) эски -туски; парча -бурда; 3) *эск.* майдаланган, тўғралган; 4) синиқ бўлаклари

– رَفْتٌ бўшатиш, озод этиш; دَفْتَرُ الْأَمَدِ وَ الـ~ёллаш ва озод қилиш дафтари

– رَفْتِيَّةٌ *кўп.* اتٌ : (*божхонадаги*) гувоҳнома

I (رفث) رَفَثَ (*у*) رَفْثٌ , رُفُوثٌ *ёки* رَفَثَ (*а*) رَفَثٌ 1) сўкинмоқ, беадаб гаплар гапирмоқ; 2) *эск.* (*аёлга*) номақбул таклиф айтмоқ, (*аёлни*) номаъқул ишга ундамоқ; VI أَرْفَثَ = I

— رَفْثٌ , رَفَثٌ 1) сўкиниш, беадаб гап; 2) бузуқлик, бузуқилик

I رَفَدَ (*и*) رَفْدٌ 1) совға қилмоқ, ҳадя қилмоқ; 2) қўлламоқ, қўллаб-қувватламоқ; IV أَرْفَدَ мукофотламоқ; 2) ёрдамлашмоқ, ёрдам бермоқ; VI تَرَافَدَ ўзаро ёрдамлашмоқ, ёрдам қўлини чўзмоқ; X اِسْتَرْفَدَ ёрдам сўрамоқ, қўллашни илтимос қилмоқ

– رَافِدٌ *кўп.* رَوَافِدُ 1) ёрдам қилувчи, ёрдамчи; 2) ирмоқ, жилға; ◊ الـ~ انِ *ик. с.* Дажла ва Евфрат дарёлари; بِلَادُ (أَرْضُ) الـ~ يْنِ Месопотамия; وِسَامُ الـ~ يْنِ Дажла ва Евфрат ордени (*Ироқдаги орденлардан бири*)

– رَافِدَةٌ *кўп.* رَوَافِدُ 1) таянч, тиргак, қўллаш; 2) стропил, тусин

– رِفَادَةٌ *кўп.* اتٌ : тананинг касал жойини танғиб қўядиган камар (тасма); тананинг бирор жойига боғланадиган боғ (белбоғ, пешонабоғ ва ҳ. к.); ◊ الْحُجَّاجِ ~ *тар.* ҳаж маросими кунларида ҳожиларнинг озиқ-овқатидан хабардор бўлиш учун белгиланган эътиборли лавозим

– رَفْدٌ *кўп.* أَرْفَادٌ, رُفُودٌ катта қадаҳ, катта бокал

– رِفْدٌ *кўп.* أَرْفَادٌ 1) совға, ҳадя, тортиқ; 2) ёрдам, қўллаш, қўллаб-қувватлаш

– رِفْدَةٌ *кўп.* رِفَدٌ *эск.* одамлар гуруҳи (тўдаси)

– رُفَيْدَةُ *ат.от, мз.* Руфайда

– مِرْفَدٌ *кўп.* مَرَافِدُ қадаҳнинг каттаси, катта рюмка

– مَرْفُودٌ *эск.* совға қилинган; ёрдам олувчи

رَفْرَفَ 1) қанот қоқмоқ, қанот силкитмоқ; 2) парвоз қилмоқ (*қуш ҳақида*); 2) ҳилпилламоқ, ҳилпирамоқ; 3) (*н. нингдир устида*) айланиб юрмоқ, самовий хаёлларга берилмоқ (عَلَى); 4) (*бирор н. га*) салгина тегиб ўтмоқ, сал (*бир оз*) тегиб кетмоқ (إِلَى); 5) дукулламоқ, дук-дук урмоқ (*юрак ҳақида*); 6) ўрамоқ, бойламоқ; الْعَيْنَ ~ кўз бойламоқ

– رَفْرَفٌ[1] қаландарлар киядиган яшил кийим

– رَفْرَفٌ[2] *кўп* رَفَارِفُ 1) токча, полка; карниз; الـ~ الْقَارِّيُّ денгизнинг қитъага чегараланиб турадиган қисми (*континентал шелф*); 2) (*автомобилнинг*) қаноти; 3) кўзбойлағич; 4) гилам; 5) ёстиқ; тўшак

– رَفْرُوفٌ *кўп.* رَفَارِيفُ кўзбойлағич

I رَفَسَ (а, *у*) رَفْسٌ , رَفَسٌ 1) тепмоқ, тепиб юбормоқ; 2) кўкракка урмоқ (*тўғри маънода*)

– رَفَّاسٌ 1) тепувчи; 2) паррак; 3) парракли пароход (*кема*)

– رَفْسَةٌ *кўп.* اتٌ : тепки, тепиш

I رَفَشَ (*у*) رَفْشٌ майдаламоқ, талқон қилмоқ, туймоқ, янчмоқ; II رَفَّشَ : اللِّحْيَةَ ~ соқолни тарамоқ, соқолни тараб силлиқламоқ

– رَفْشٌ *кўп.* رُفُوشٌ курак, белкурак

— مِرْفَشَةٌ курак, белкурак, лопатка

I رَفَصَ (*и*) رَفْصٌ тепмоқ, туртиб (итариб) юбормоқ; II رَفَّصَ (*оёғини*) типирчилатмоқ (بِالرِّجْلَيْنِ ~ (*гўдак ҳақида*); VI تَرَافَصَ : الْمَاءَ ~ навбат билан сув олмоқ, сувга навбатда турмоқ

– رَفَّاصٌ = رَفَّاسٌ

– رَفْصَةٌ *кўп.* اتٌ : тепки, тепиш

– رُفْصَةٌ сув олиш навбати, сув ичиш навбати

I رَفَضَ (*и, у*) رَفْضٌ 1) рад этмоқ, қайтармоқ; инкор қилмоқ; الدَّعْوَى الْقَضَائِيَّةَ ~ судда кўрилаётган ишни тўхтатмоқ; كَمْبِيَالَةً ~ *савдо.* вексел бўйича тўлашдан воз кечмоқ; 2) *эск.* қолдирмоқ, ташлаб кетмоқ; V تَرَفَّضَ мутаассиб бўлмоқ, хурофотга қаттиқ берилмоқ; IX اِرْفَضَّ 1) (*мас., мажлисдан кейин*) тарқалишмоқ; ёпилмоқ, тугамоқ (*мажлис ҳақида*); 2) оқмоқ, томмоқ (*кўз ёши, тер ва ҳ. к. ҳақида*)

– تَرَفُّضٌ мутаассиблик, таассуб

– رَافِضٌ *кўп.* رُفَّاضٌ *эск.* қолдириб кетувчи, ташлаб кетувчи; *тар.*рофиз (*Али тарафдори*)

– رَافِضَةٌ *кўп.* رَوَافِضُ *тар.* рофизийлар (*шиа мазҳабидаги оқимлардан бири*)

– رَافِضِيٌّ 1)мутаассиб, хурофотга берилган; 2) муртад, қайтган, хоин; 3) *тар.* рофизий (*рофизийлар оқимига мансуб киши*)

– رُفَاضٌ = رَفَضٌ 2)

– رَفْضٌ рад этиш, қайтариш, инкор этиш; حَقُّ الـ~ вето ҳуқуқи

– رَفَضٌ *кўп.* أَرْفَاضٌ 1) тарқалиб кетган гуруҳ; 2) парчаланиб, сочилиб кетган нарса; 3) озгина нарса; مِنَ الْمَاءِ ~ فِي الْقِرْبَةِ мешда озгина сув бор

– رَفَضِيٌّ 1) хурофотга оид; хурофотга қаттиқ берилган; 3) муртад, қайтган, хоин

– رُفُوضٌ *тар.* рофизий (*Али тарафдори*)

– رُفُوضٌ турли -туман ўтлар, ўт -ўланлар; ~ النَّاسِ одамлар жамоалари; الْأَرْضِ~ эгасиз ер

– رَفِيضٌ рад этилган, мардуд

I رَفَعَ (*а*) رَفْعٌ 1) кўтармоқ, тепага кўтармоқ, юқорига кўтармоқ; صَوْتَهُ ~ овозини кўтармоқ; صَوْتَهُمْ عَالِيًا احْتِجَاجًا عَلَى ... ~ ...га қарши норозилик билдириб овоз кўтармоқ; عَيْنَيْهِ ~ إِلَى ... га қарамоқ. кўз ташламоқ; الْأَثْقَالَ ~ *спорт.* штанга кўтармоқ; إِلَى الْقُوَّةِ ~ *мат.* даражага кўтармоқ, даражага кўпайтирмоқ; الدَّعْوَى ~ даъво қўзғатмоқ, иш қўзғамоқ; رَفَعَ لَهُ кимнингдир олдида пайдо бўлмоқ, кўринмоқ; الْعَلَمَ ~ байроқни кўтармоқ; ~ مَكَانَتَهُ (شَأْنَهُ) من ниманингдир эътиборини (аҳамиятини) кўтармоқ; 2) (*қаердандир*) четлатмоқ, олиб ташламоқ, узоқлаштирмоқ (عَنْ); ارْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ عَنْ ...! ...дан қўлингни торт!; الْحَظْرَ عَنْ ~ тақиқни бекор қилмоқ, эмбаргони олиб ташламоқ; 3) (*н. дандир*) халос қилмоқ, озод қилмоқ, енгиллатмоқ (عَنْ); رُفِعَ عَنْهُ у соғайди, кучга кирди, ўзига келиб қолди; 4) (*қаергадир*) тақдим қилмоқ, бермоқ (إِلَى); الْعَرِيضَةَ ~ (*к. гадир*) ариза бермоқ, арз қилмоқ (لِـ إِلَى); شَكْوَى ~ (*к. гадир*) шикоятнома тақдим қилмоқ (إِلَى); الْحَدِيثَ إِلَى قَائِلِهِ ~ *шар.* ҳадиснинг биринчи ровийсини аниқламоқ; 5) ёпмоқ, тўсмоқ, тугатмоқ, бас қилмоқ; الْجَلْسَةَ ~ йиғилишни ёпмоқ; 6) *грам.* бош келишикка солмоқ, бош келишикка қўймоқ; الزَّرْعَ ~ йиғиштирилган ҳосилни хирмонга олиб бормоқ, ҳосил кўтармоқ; II رَفَّعَ 1) юқорига кўтармоқ; 2) (*мас., мансабни*) кўтармоқ; رُتْبَةَ لِوَاءٍ (أَعْلَى) إِلَى رُتْبَةِ لِوَاءٍ (أَعْلَى) кимгадир бригада командири (*юқори*) унвони бермоқ; 3) ингичкалаштирмоқ, ингичка қилмоқ; 4) карнавал ташкил этмоқ; III رَافَعَ *юр.* (*к. нидир*) ҳимоя қилмоқ (عَنْ); V تَرَفَّعَ фахрланмоқ, мағрурланмоқ; (*к. гадир*) кеккайиб қарамоқ; назарга илмай қарамоқ; ўзига муносиб кўрмай қўймоқ; (*н. дандир*) юқори турмоқ, баланд турмоқ (عَنْ); (*к. гадир*) илтифотсизлик қилмоқ, эътиборсиз қарамоқ (عَنْ); (*н. нидир*) назарга илмай

рад этмоқ (عَنْ); VI تَرَافَعَ судга мурожаат қилмоқ; (*к. нидир*) судда ҳимоя қилмоқ, (*к. нингдир*) судда тарафини олмоқ (عَنْ); иш олиб бормоқ; VIII اِرْتَفَعَ 1) кўтарилмоқ, юқориламоқ; (*н. дандир*) тепада (баландда) турмоқ (عَنْ); عَلَيْهِ أَنْ يَرْتَفِعَ عَنِ الشَّتَائِمِ у ҳар қандай ҳақоратдан устун туриши керак; 2) (*н. нидир*) кўтармоқ, юқорига олиб чиқмоқ (ب); 3) йўқолмоқ, кетмоқ, қайтмоқ (*ишш ҳақида*); бартараф бўлмоқ; 4) (*к. гадир*) етиб бормоқ (إِلَى) (*хабар ҳақида*); 5) жаранглмоқ, жангиллаб кетмоқ

– اِرْتِفَاعٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) кўтарилиш; тепалик; баландлик; الـ~ عَنْ سَطْحِ الْبَحْرِ денгиз сатҳига нисбатан баландлик; ~ ضَغْطِ الدَّمِ *мед.* қон босимининг баландлиги (юқорилиги); مِقْيَاسُ الـ алтиметр (*баландликни ўлчайдиган асбоб*); 2) *эск.* ер, уй ва бошқалардан тушган даромад

– تَرَفُّعٌ 1) кеккайиш, димоғдорлик; кибрланиш, гердайиш; ~ بِـ димоғдорлик билан, кеккайиб; 2) менсимаслик, назарга илмаслик

– تَرْفِيعٌ (*юқори лавозимга*) кўтариш; даража (мансаб) бериш

– رَافِعٌ 1) кўтарувчи; الْأَثْقَالِ ~ *спорт.* штангачи (штангист); 2) *кўп.* رَوَافِعُ лифт; кўтаргич; 3) *ат.от, мз.* Рофи

– رَافِعَةٌ *кўп.* رَافِعَاتٌ, رَوَافِعُ 1) лифт; кўтаргич; 2) ричаг; الصَّوْتِ ~ *радио.* овоз кучайтиргич; الْأَلْغَامِ ~ мина тутадиган кема

– رَفَّاعٌ кўтаргич

– رَفَّاعٌ, رِفَاعٌ 1) карнавал; баҳор байрами (*христианларда*); 2) (*ҳосилни*) йиғиб-териш; ҳосилни хирмонга элтиш

– رَفَاعَةٌ 1) юқори мансаб (даража); қадр-қиймат; 2) жаранг, жарангдорлик, овознинг баландлиги

– رِفَاعَةٌ *ат.от, мз.* Рифоа

– رَفْعٌ 1) кўтариш, баландга олиб чиқиш; юқорилатиш; عَلَامَةُ الـ~ *муз.* овозни ярим парда кўтариш учун қўйилган белги; إِلَى ~ الْقُوَّةِ *мат.* даражага кўтариш, даражасини топиш; 2) олиб ташлаш, бекор қилиш; бартараф қилиш; ... بِـ~ النَّظَرِ عَنْ (*н. нидир*) ҳисобга олмай, (*н. нидир*) чегириб ташлаб; 3) *грам.* сўзни бош келишикда қўйиш; حَالَةُ الـ~ бош келишик

– رِفْعَةٌ 1) кўтариш; баландга олиб чиқиш; 2) юқори мансаб, юқори лавозим; 3) жаноби олийлари (*бош вазирга нисбатан қўлланилади*)

– رَفِيعٌ баланд, юқори; қаттиқ (*овоз*), 2) атоқли, номдор, донгдор; الْقَدْرِ ~ қадри баланд, машҳур; صَاحِبُ الْمَقَامِ الـ~ (*бош вазирнинг номига қўшиб айтиладиган сўз*); الـ~ وَ الْوَضِيعُ оқсуяк ва авом; 3) нозик, ингичка; 4) майда; الرَّشُّ الـ~ майда каср

– مُتَرَفِّعٌ димоғи баланд, кеккайган, кибрли

– مُرَافَعَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) суд ишларини кўриш, ҳал қилиш; قَانُونُ الْمُرَافَعَاتِ гражданлик ишлари юритиш қонуни; 2) суд жараёни, судда ишни ҳал қилиш; 3) ҳимоячи (адвокат)нинг нутқи

– مُرْتَفَعٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) кўтарилиш; 2) тепалик; баландлик, дўнглик

– مُرْتَفِعٌ кўтарилаётган; баланд, юқори, юксак; бироз кўтарилган

– مِرْفَاعٌ *кўп.* مَرَافِيعُ кўтаргич, домкрат

– مَرْفَعٌ *кўп.* مَرَافِعُ 1) карнавал; 2) баҳорги байрам (*христианларда*)

– مُرَفَّعٌ *эск.* кўтарилган, баланд

– مِرْفَعَةٌ *кўп.* مَرَافِعُ кўтаришда ишлатиладиган асбоб, кўтаргич; юк кўтарадиган кран

– مَرْفُوعٌ 1) кўтарилган; 2) *грам.* бош келишикдаги (сўз)

I رَفَغَ (у) رَفَاغَةٌ мўл -кўлчилик бўлмоқ, серобчилик бўлмоқ (*ҳаётда*); V تَرَفَّغَ тўкин -сочинликда умр ўтказмоқ

– رَافِغٌ мўл -кўл, сероб, ~ عَيْشٌ тўкин -сочин ҳаёт

– رَفْغٌ *кўп.* أَرْفَاغٌ, رُفُوغٌ ҳаётдаги кенгчилик, мўл -кўлчилик

I رَفَقَ (у) رِفْقٌ 1) ёрдам бермоқ; фойда келтирмоқ, манфаат келтирмоқ; 2) (*бирор_к. билан*) юмшоқ муомалада бўлмоқ (عَلَى, ب); яхшилик қилмоқ; III رَافَقَ 1) ҳамроҳлик қилмоқ, ҳамроҳ бўлмоқ; *муз.* жўр бўлмоқ; ~ تَطَوُّرَاتِ الْحَوَادِثِ عَنْ كَثَبٍ воқеалар ривожини яқиндан туриб кузатмоқ; 2) дўст бўлмоқ; IV أَرْفَقَ (*н. нидир*) илова қилмоқ, қўшмоқ (ب); 2) ёрдам қилмоқ, ёрдами тегмоқ; V تَرَفَّقَ 1) (*к. гадир*) меҳрибон бўлмоқ (ب); (*к. гадир*) раҳми келмоқ, раҳм қилмоқ, ачинмоқ (ب); 2) (*н. нидир*) шошилмай бажармоқ (ق); VI تَرَافَقَ бир-бирига ҳамроҳлик қилмоқ; VIII اِرْتَفَقَ 1) (*н. дандир*) фойдаланмоқ; (*бирор н. дан*) фойда олмоқ, фойда чиқармоқ (ب); 2) тирсакка таянмоқ;

– اِرْتِفَاقٌ 1) фойдаланиш; حَقُّ الـ~ *юр.* умумий фойдаланишдан келиб чиқадиган ҳақ-ҳуқуқ; бировнинг мулкидан фойдаланиш ҳуқуқи; 2) мажбурият; 3) *анат.* симфиз (*думғаза суякларининг туташган жойи*)

– تَرَفُّقٌ меҳрибонлик, раҳмдиллик, меҳрибонларча муносабат; بِلَا ~ وَ لَا رَحْمَةٍ раҳмсизларча, бераҳмлик билан

– رَافِقٌ *эск.* қулай, яроқли

– رِفَاقِيٌّ дўстона, ўртоқларча

– رِفْقٌ 1) яхшилик, пок ниятлилик; юмшоқсўзлик; بِـ~ юмшоқлик билан; جَمْعِيَّةُ الـ~ بِالْحَيَوَانَاتِ ҳайвонларни ҳимоя қилиш жамияти; 2) мурувват, шафқат, марҳамат; ачиниш

– رِفْقَةٌ *эск.* отлар подаси (галаси)

– رُفْقَةٌ 1) ҳамроҳлик қилиш, ҳамроҳлик; йўлдош бўлиш, бирга бўлиш; 2) жамият, ўртоқлик

– رِفْقَةٌ = رُفْقَةٌ

– رَفِقٌ[1] 1) юмшоқ, яхши, мулойим; 2) секин, оҳиста (*ҳаракат*)

– رَفِيقٌ[2] *кўп.* رُفَقَاءُ, رِفَاقٌ 1) йўлдош; الـ~ الْأَعْلَى *дин.* Оллоҳ таоло; 2) ошна, шерик; ўртоқ; ~ الْمَدْرَسَةِ мактабдош; 3) дўст; 4) ўйнаш, ошиқ

– رَفِيقَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) йўлдош аёл; 2) дугона; 3) ўйнаш, машуқа

– مُرَافِقٌ 1) ҳамроҳлик қилувчи; 2) ошналик қилувчи; الْمَرْأَةِ ~ аёллар билан ишқий муносабатда бўлган

– مُرَافَقَةٌ ҳамроҳлик, йўлдошлик

– مُرْتَفَقٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) таянч, тиргак; 2) ҳожатхона; 3) *эск.* кўрпа, тўшак

– مُرْتَفِقٌ *юр.* бировнинг мулкидан фойдаланувчи

– مِرْفَقٌ, مَرْفَقٌ *кўп.* مَرَافِقُ 1) тирсак, чаканак; ~ الْمَقْعَدِ креслонинг тирсак қўядиган ёндори; 2) шоҳобча, тармоқ, муассаса; اسْتِغْلَالُ ~ عَامٍّ жамоатчилик муассасасидан фойдаланиш; 3) *эск.* фойда (қулайлик) келтирадиган нарса; وَزِيرُ الْإِسْكَانِ وَ الْمَرَافِقِ тураржой қурилиши ва коммунал хизмати вазири; ~ نَقْلِ الْمَدِينَةِ шаҳар нақлиёти (*транспорти*); مَرَافِقُ الْحَيَاةِ ҳаётдаги қулайликлар; مَرَافِقُ الدَّارِ уйдаги ёрдамчи хоналар (*ошхона, қазноқ ва ҳ. к.*); مَرَافِقُ الدَّوْلَةِ давлат аҳамиятига молик бўлган муассаса ва хўжалик тармоқлари (*темир йўл, телеграф, конлар ва ҳ. к.*); مَرَافِقُ عَامَّةٌ инфраструктура; مَرَافِقُ الْمَدْرَسَةِ الصِّحِّيَّةُ мактабнинг санитария хизмати; مَرَافِقُ الْمَدِينَةِ шаҳардаги хўжалик тармоқлари ва муассасалар (*водопровод, канализация ва ҳ. к.*); مَرَافِقُ الْعَالَمِ олимнинг ишлаши учун керак бўладиган қулайликлар (*кутубхона ва ҳ. к.*); الْمَرَافِقُ الْعِلْمِيَّةُ илмий фаолиятга бўлган иқтидор

– مُرْفَقٌ илова қилинган, қўшилган, қўшиб қўйилган; ... بِـ~ ...га илова сифатида

– مُرْفَقَاتٌ *кўп.* илова қилинган нарсалар

– مرفقة ёстиқ, болиш

I رَفَلَ (у) رَفْلٌ 1) (*кийимнинг этагини*) ерда судраб юрмоқ; 2) ғоз юриш қилмоқ, гердаймоқ, олифта бўлиб юрмоқ; ~ فِي نِعْمَةٍ *маж.* кимнингдир хайру саховатидан кенг фойдаланмоқ; II رَفَّلَ (*к.нидир*) улуғламоқ, шарафламоқ, ҳурматини жойига қўймоқ; IV أَرْفَلَ : ~ فِي ثِيَابِهِ кийимларини узайтириб судраб юрмоқ; V تَرَفَّلَ 1) керилмоқ, такаббурлик қилмоқ; 2) виқор билан юрмоқ

– رِفْلٌ = رِفْلٌ

– رِفْلٌ *кўп.* رُفُولٌ, أَرْفَالٌ аёллар кўйлагининг орқадан судралиб юрадиган этаги; шлейф

– رَفْلٌ 1) узун (*кўйлак ҳақида*); 2) думи узун (*ҳайвон ҳақида*); 3) сергўшт, этли, семиз

I رَفَهَ (а) رَفْهٌ роҳат-фароғатда яшамоқ, ҳузур-ҳаловат кўрмоқ; ~ تِ الْإِبِلُ хоҳлаган пайтида сув ичгани бормоқ (*туя ҳақида*); رَفُهَ (у) رَفَاهَةً, رَفَاهٌ, رَفَاهِيَةً тўқликда ўтмоқ (*ҳаёт ҳақида*); ~ عَنْ نَفْسِهِ вақтичоғлик қилмоқ, кўнгилхушлик (дилхушлик) қилмоқ; II رَفَّهَ 1) ҳузур-ҳаловатда яшашга одатлантирмоқ; 2) енгиллатмоқ, енгиллик бермоқ; турмуш шароитини яхшиламоқ; ~ عَنْ نَفْسِهِ а) кўнгилхушлик (дилхушлик) қилмоқ, вақтичоғлик қилмоқ; б) кимнингдир кўнглини кўтармоқ, вақтини хуш қилмоқ; ~ عَنْ أَصْحَابِهِ дўстларини хурсанд қилмоқ; IV أَرْفَهَ ҳузур-ҳаловатда яшамоқ; V تَرَفَّهَ тўқликда яшамоқ, дабдабали кун кечирмоқ, бекаму кўст дабдаба билан яшамоқ (еб-ичмоқ)

– تَرْفِيهٌ 1) дабдабага ўргатиш; 2) (*турмуш шароитини*) яхшилаш; الـ~ عَنِ النَّفْسِ кўнгилхушлик, дилхушлик, вақтичоғлик

– تَرْفِيهِيٌّ дабдабага оид; 2) кўнгил (дил) очувчи

– رَفَاهٌ, رَفَاهَةٌ, رَفَاهِيَةٌ 1) муваффақият, ютуқ; фаровон турмуш; гуллаб-яшнаш, гуркираб ўсиб-униш, омад; رَفَعَ ~ الشَّعْبِ халқнинг фаровонлигини ошириш; 2) ҳаётдаги қулайликлар, комфорт; дабдаба; رَفَاهَةُ الذَّوْقِ диднинг нозиклиги

رَفَاهِيَةٌ = رَفْهِيَةٌ

I (رفو) رَفَا (у) رَفْوٌ (*сол.* رَفَأَ) 1) ямамоқ, тузатмоқ; тўрлаб ямамоқ; 2) таскин бермоқ, кўнглини тинчитмоқ; II رَفَّى. الْعَرِيسَ ~ بِالرَّفَاءِ وَ الْبَنِينَ куёвга ҳаёт бўлиб, ўғилларга эга бўлишингизни тилайман деган маънодаги истак); IV أَرْفَى (*бирор н. га*) таянмоқ, (*н. нидир*) ишга солмоқ (إِلَى); (*н. нидир*) яширмоқ, ниқобламоқ (إِلَى)

I (رقّ) رَقَّ[1] (а/и) رِقَّةً 1) нозик бўлмоқ, нозиклашмоқ, ингичкалашмоқ; 2) хушмуомала бўлмоқ, мулойим бўлмоқ; 3) юмшамоқ; (*н. дандир*) таъсирланмоқ, тўлқинланмоқ (لِ); ◊ حَالُهُ ~ қашшоқлашмоқ, камбағаллашмоқ; رَقَّ[2] (а/у) رَقٌّ нозиклаштирмоқ, ингичкалаштирмоқ; رَقَّ[3] (и) رَقٌّ *эск.* қул бўлмоқ; II رَقَّقَ 1) юмшатмоқ; حَوَاشِيَهُ ~ кимнингдир феълини юмшатмоқ, кимгадир хуш муомала қилмоқ; الْحَوَاجِبَ ~ қошга ўсма қўймоқ; 2) ингичкалаштирмоқ, ингичка қилмоқ; كَلَامَهُ ~ чиройли гапирмоқ; 3) ёймоқ, ёйиб юпқаламоқ; яссиламоқ, япалоқламоқ; ўқловлаб текисламоқ, силлиқламоқ; IV أَرَقَّ ингичкалаштирмоқ; 2) юмшатмоқ, юмшоқ қилмоқ; V تَرَقَّقَ (*к. гадир*) ҳамдардлик билдирмоқ; 2) юмшамоқ; X اسْتَرَقَّ қул қилмоқ, қулликка солмоқ; 2) юмшамоқ

– أَرَقُّ ўта нозик, юмшоқ, майин

– اسْتِرْقَاقٌ қул қилиш, қулга айлантириш

– رَقٌّ[1] *кўп.* رُقُوقٌ 1) аъло нав қоғоз, пергамент; 2) кинолента; фильм; 3) *зоол.* тошбақа

– رِقٌّ[1] 1) қуллик, эрксизлик, тутқунлик; نِظَامُ الـ~ الْأَرْضِ ёки крепостнойчилик, крепостной ҳуқуқ; 2) *кўп.* رُقُوقٌ доира, чилдирма

– رَقٌّ[2] 1) юмшоқ ер, юмшоқ тупроқ; 2) оқ саҳифа; 3) дарахт барги

– رَقَاقٌ 1) тупроғи юмшоқ ер; сув сингиб кетадиган ер; 2) саҳро, чўл

– رُقَاقٌ *жам.* 1) обинон, нон; 2) вафли

– رُقَاقَةٌ *кўп.* اتٌ 1) обинон, нон; 2) вафли

– رَقَقٌ заифлик, сустлик

– رَقَّةٌ *эск.* қирғоқ, соҳил

– رِقَّةٌ 1) нозиклик; 2) ингичкалик; 3) юмшоқлик.; الْقَلْبِ ~ кўнгли юмшоқлик; الطَّبْعِ ~ мулойим табиатлик; яхшилик; 4) хушмуомалалик, назокат; 5) *эск.* раҳми келиш; 6) *эск.* камбағаллик, бечоралик

– رَقِيقٌ[1] *кўп.* رِقَاقٌ 1) нозик, ингичка; 2) юмшоқ, мулойим; 3) нафис; 4) хушмуомала; ~ غَيْرُ кўпол, тўнг; الْحَالِ ~ камбағал, бечора; الْحَوَاشِي ~ яхши; الشُّعُورِ ~ сезгир, зийрак, ҳушёр; кўнгли юмшоқ, раҳмдил, шафқатли

– رَقِيقٌ[2] *кўп.* أَرِقَّاءُ қул, қуллар; الْأَرْضِ ~ крепостной деҳқон; الْأَبْيَضُ الـ~ оқ танли чўрилар; تِجَارَةُ الـ~ қул савдоси

– رَقِيقَةٌ *кўп.* رَقَائِقُ 1) фотоплёнка, фототасма; 2) *полигр.* териладиган ҳарфларнинг сатрлари орасига қўйиладиган юпқа металл

مَرَاقُّ : الْبَطْنِ ~ қориннинг нозик ва юмшоқ қисми

– مِرْقَاقٌ *кўп.* مَرَاقِيقُ ўқлов, жўва

– مَرْقُوقٌ 1) нозик, ингичка; 2) ширин пирог, пирожний

I رَقَأَ (а) رَقْءٌ оқишдан тўхтамоқ (*мас., кўз ёши ҳақида*); IV أَرْقَأَ (*мас., қоннинг*) оқишини тўхтатмоқ

– رَقُوءٌ 1) қон оқишини тўхтатадиган; 2) қонни тўхтатадиган восита

– مِرْقَأَةٌ *кўп.* مَرَاقِئُ қон оқишини тўхтатишда ишлатиладиган резина

I رَقَبَ (у) رَقْبٌ, رُقُوبٌ, رَقَابَةً 1) кузатмоқ, кузатиб турмоқ, назорат қилмоқ; 2) контрол қилмоқ, текширмоқ; 3) кутмоқ; 4) сақланмоқ, эҳтиёт бўлмоқ; 5) худодан қўрқмоқ; III رَاقَبَ 1) кузатмоқ, кузатиб турмоқ, назорат қилмоқ; 2) текширмоқ, контрол қилмоқ; кўздан кечирмоқ;. 3) худодан қўрқмоқ; 4) кутмоқ; IV أَرْقَبَ бермоқ, ато этмоқ, тақдим қилмоқ; ~ُهُ الدَّارَ унга ҳовли ато этмоқ; V تَرَقَّبَ кутмоқ, кутиб турмоқ; қоровуллик қилмоқ, пойламоқ; VIII ارْتَقَبَ кутмоқ, кутиб турмоқ

– ارْتِقَابٌ кутиш, кутиб туриш

— أُرْقُبٌ *мн.* رُقْبَاءُ бўйни йўғон, йўғон бўйинли

– تَرَقُّبٌ кутиш, кутиб туриш

– رَاقِبٌ *эск.* қўриқловчи, кузатувчи, кутувчи

– رِقَابٌ кузатиш, назорат

– رَقَابَةٌ 1) кузатиш, орқасидан қараб юриш; назорат; قَضَائِيَّةٌ ~ суд назорати, 2) контроль; цензура; لَجْنَةُ الـ~ тафтиш комиссияси

– رَقَبَةٌ *кўп.* اتٌ, رِقَابٌ 1) бўйин; رِبَاطُ الـ~ галстук, бўйинбоғ; عَلَى ~ِهِ خَمْسُ بَنَاتٍ *маж.* унинг гарданида бешта қиз бор; 2) (*идишнинг*) оғзи (бўғзи); 3) қул; 4) *муз.* чолғу асбобларидаги парда; ◊ غَلِيظُ الـ~ қайсар, қаттиқ турувчи; مُلْكِيَّةُ الـ~ ёки мулк ҳуқуқи, эгалик қилиш ҳуқуқи

– رِقْبَةٌ кузатиш, назорат; диққат, эҳтиёткорлик; بِغَيْرِ ~ وَ لَا حِسَابٍ назоратсиз

– رُقْبَى 1) кутиш; 2) *шар.* вафот этгандан кейин ўзаро келишувга мувофиқ бошқа одамга ўтадиган кўчмас мулк; 3) "агар сендан илгари вафот этсам, сеники; агар сен мендан илгари вафот этсанг, менга қайтади" деган шарт билан кўчмас мулкни к.гадир бериш

– رَقَبَةٌ *кўп.* اتٌ бўйинча, хомут

– رَقُوبٌ 1) мерос олиш мақсадида эрининг ўлимини кутаётган хотин; 2) фарзанди турмайдиган аёл

– رُقُوبٌ кутиш, кутиб туриш

– رَقُوبَةٌ *кўп.* اتٌ жазлик (*от, эшак эгари остига қўйиладиган юмшоқ мато*)

– رَقِيبٌ *кўп.* رُقَبَاءُ 1) қоровулликда турувчи,

посбон; السَّارِيَة ~ вахтада турувчи; 2) кузатувчи, нозир; цензура қилувчи, цензор; жосус, айғоқчи; لَا ~ عَلَيْهِ وَ لَا حَسِيبَ *қар.* حَسِيبٌ; 2) инспектор; назоратчи بِلَا ~ وَ لَا حَسِيب назоратсиз, назорат қилмай; دُونَمَا ~ назоратчисиз; назоратсиз ҳолда; 3) *ҳарб.* сержант; ◊ الشَّمْس ~ *бот.* кунгабоқар

– مُرَاقِبٌ 1) нозир, назоратчи; 2) инспектор; контролёр; 3) *шунингдек:* الْمَطْبُوعَات ~ цензура қилувчи, цензор; 4) тафтиш комиссияси аъзоси

– مُرَاقَبَة 1) кузатиш, назорат қилиш, назорат; инспекция; 2) текширув, контроль; لَجْنَةُ الْ~ тафтиш комиссияси; بُرْجُ الْ~ текширув нуқтаси, контроль қилиш пункти; 3) цензура

– مُرْتَقَبٌ кутилган, кутилаётган; бўлажак

– مُرْتَقِبٌ кузатувчи, пойлаб турувчи, кутувчи

– مِرْقَابٌ *физ.* одамга зарар келтирадиган нурланишларнинг бор-йўқлигини текширадиган асбоб, монитор

– مَرْقَبٌ *кўп.* مَرَاقِبُ 1) кузатиш нуқтаси, контроль пункти; الرُّبَّان ~ капитан кўприкчаси (*кемада*); 2) расадхона, обсерватория

– مِرْقَبٌ *кўп.* مَرَاقِبُ телескоп; بَصَرِيٌّ ~ оптик телескоп; شُعَاعِيٌّ ~ радиотелескоп

– مَرْقَبَةٌ *кўп.* مَرَاقِبُ = مَرْقَبٌ

(رقح) II رَقَّحَ яхшиламоқ, яроқли қилмоқ

– رَقَاحَةٌ касб, тирикчилик; савдо -сотиқ

I رَقَدَ (*у*) رَقْدٌ, رُقَادٌ 1) ухламоқ; ётмоқ; чўзилмоқ; فِي الْمُسْتَشْفَى ~ касалхонада ётмоқ; ~تِ الدَّجَاجَةُ عَلَى الْبَيْض товуқ тухум босиб ётибди; 2) тинчимоқ, босилмоқ (*шамол ҳақида*); қайтмоқ, пасаймоқ (*иссиқ ҳақида*); ◊ ~تِ السُّوقُ бозор касод; رَقَدَتْهُ الْأَبَدِيَّةُ ~ *ёки* بِالرَّبِّ ~ вафот этмоқ, абадий уйқуга кетмоқ; II رَقَّدَ ухлатмоқ, ётқизмоқ; عَلَى الْبَيْض ~ тухум бостирмоқ; 2) (*кўчат*) ўтқизмоқ; IV أَرْقَدَ 1) ухлатмоқ, ётқизмоқ; 2) тинчитмоқ, босмоқ; الْأَعْصَابَ ~ асабларни тинчитмоқ

– رَاقِدٌ *кўп.* رُقَّدٌ, رُقُودٌ ухлаётган, мудраётган, мудроқ

– رَاقُودٌ *кўп.* رَوَاقِيدُ катта кўза

– رُقَادٌ 1) уйқу, ҳордиқ чиқариш, дам олиш; 2) (*касалхонада*) ётиш; الْ~ فَوْقَ (عَلَى) الْبَيْض тухум босиш

– رَقْدَةٌ уйқу; қисқа уйқу. қуш уйқуси

– رُقُودٌ = رُقَادٌ

– تَرْقِيدَةٌ *кўп.* ـَاتٌ кўчат; янги новда, ниҳол; қаламча

– مَرْقَدٌ *кўп.* مَرَاقِدُ 1) тўшак, ётиш ўрни; 2) дахма, мақбара; الْ~ الْأَخِيرُ қабр, гўр

– مُرْقِدٌ уйқу дори

– مُرَقِّدٌ 1) уйқу келтирадиган; 2) ухлатадиган дори, уйқу дори

رَقْرَقَ 1) (*шаробни*) суюлтирмоқ; الْخَمْرَ ~ بِالْمَاءِ шаробга сув қўшмоқ; 2) жилдирамоқ, секин-аста шилдирамоқ (*сув ҳақида*); تَرَقْرَقَ 1) суғорилмоқ, ёш билан намланмоқ (ب *кўз ҳақида*); жилдираб оқмоқ (*сув ҳақида*); 2) ялтирамоқ, ялтилламоқ; милтилламоқ, йилтилламоқ

– تَرَقْرُقٌ ялтираш, милтиллаш

– رَقْرَاقٌ саёз, юза, чуқур бўлмаган

– رَقْرَاقٌ ялтираб турган, ялтиллаган; السَّحَابُ ~ тез келиб, тез кўздан ғойиб бўлган булут, бир ярқираб кўриниб ўтган булут

– رَقْرَقَةٌ 1) (*шаробни*) суюлтириш; 2) шилдираш, жилдираш

I رَقَشَ (*у*) رَقْشٌ гул солиб безамоқ, нақшламоқ; II رَقَّشَ ранг-баранг қилиб бўямоқ, безаб ташламоқ; V تَرَقَّشَ безанмоқ, нақшлар билан безатилмоқ, нақшланмоқ

– أَرْقَشُ *мн.* رَقْشَاءُ *кўп.* رُقْشٌ олачипор, доғ-дуғ; ола-була, хол-хол

– رَقَاشٌ 1) *ат.от, мз.* Рақош; 2) Рақош (уруғ номи)

– رَقْشَاءُ оқ ёки қора нуқталари бор илон

I رَقَصَ (*у*) رَقْصٌ рақс тушмоқ, ўйнамоқ, ўйин тушмоқ; الشَّرَابُ ~ шароб қайнай бошлади; الْجَمَلُ ~ туя югуриб кетди; مِنَ الْفَرَحِ ~ хурсандликдан ўйин тушмоқ; II رَقَّصَ 1) рақс тушишга мажбур қилмоқ, ўйин туширмоқ, ўйинга тортмоқ; طِفْلًا ~ болага қарамоқ (боқмоқ); 2) (*мас., юракни*) дукиллатмоқ; қалтиратмоқ; III رَاقَصَ (*к. биландир*) рақс тушишмоқ; IV أَرْقَصَ = II, VI تَرَاقَصَ сакрамоқ, гаплашмоқ (*мас., ўқиганда ҳарфлар ҳақида*); VIII ارْتَقَصَ урмоқ, дукилламоқ (*юрак ҳақида*)

– رَاقِصٌ 1) рақс тушувчи; 2) рақсга оид; حَفْلَةٌ ~ـةٌ рақс кечаси, бал; ~ خَيَالٌ соялар театри; مُوسِيقَى ~ـةٌ рақс учун ёзилган мусиқа; 3) раққос, ўйинчи; ◊ الْ~ *астр.* шимолий ярим шардаги юлдузлар туркуми номи

– رَاقِصَةٌ *кўп.* ـَاتٌ раққоса; الْبَالِيه الْأَحَادِيَّةُ ~ балет солисткаси

– رَقَّاصٌ 1) раққос, ўйинчи; 2) соат капгири; посанги, балансир; الْ~ الْمُوسِيقِيُّ *муз.* ҳар тебранишда овоз чиқариб қисқа вақтни билдирувчи асбоб, метроном

– رَقَّاصَةٌ *кўп.* ـَاتٌ раққоса, ўйинчи аёл, балерина

– رَقْصٌ рақс, ўйин; الْ~ الْغَرْبِيُّ Ғарб рақслари; حَفْلَةُ الْ~ рақс кечаси, бал; عِلْمُ الْ~ хореография; مُعَلِّمُ الْ~ рақс ўқитувчиси, ўйин ўргатувчи; دَاءُ الْ~ *мед.* хорея (*асаб системаси касаллиги бўлиб, беморнинг ғайриихтиёрий ҳаракатларида намоён бўлади*)

– رَقْصَةٌ *кўп.* رَقَصَاتٌ ўйин, рақс

– مُرَاقَصَةٌ *кўп.* ـَاتٌ кимгадир қўшилиб рақс тушувчи аёл

– مَرْقَصٌ *кўп.* مَرَاقِصُ рақс тушадиган жой, рақс майдони; 2) рақс кечаси, бал

I (رقط) رَقَطَ (*у*) رَقْطٌ олачипор қилмоқ, доғ-дуғ қилмоқ; رَقِطَ (*а*) رَقَطٌ олачипор бўлмоқ, доғ-дуғли бўлмоқ; II رَقَّطَ 1) доғ-дуғ билан қопламоқ, хол-хол қилмоқ, доғ-дуғ қилмоқ; 2) ҳамма жойга сочиб ташламоқ; V تَرَقَّطَ олачипор бўлмоқ, хол-хол бўлмоқ; IX ارْقَطَّ қора нуқталари бор оқ ёки оқ нуқталари бор қора рангда бўлмоқ

– أَرْقَطُ *мн.* رَقْطَاءُ *кўп.* رُقْطٌ 1) хол-хол, доғ-дуғ, олачипор; 2) хол -хол нуқталари бор илон; 3) ~ نَمِرٌ қоплон

– رُقْطَةٌ *кўп.* رُقَطٌ доғ, кир; майда хол, зирахол

– مُرَقَّطٌ хол-хол, холи кўп; بِالنُّجُومِ ~ юлдузлар билан қопланган

I (رقع) رَقَعَ (*а*) رَقْعٌ 1) ямамоқ, ямоқ солмоқ; 2) урмоқ; (*эшикни*) қарсиллатмоқ; رَقُعَ (*у*) رَقَاعَةً тентак бўлмоқ, бемани бўлмоқ; 2) енгилтаклик қилмоқ, ўйламай иш қилмоқ; II رَقَّعَ ямамоқ, ямоқ солмоқ; ◊ الْحَقْلَ ~ униб чиқмаган жойга қайтадан экмоқ; الْعَيْنَ ~ *мед.* кўз соққасининг тиниқ пардасини кўчириб ўрнатмоқ; IV أَرْقَعَ аҳмоқлик қилмоқ, тентаклик қилмоқ; X اسْتَرْقَعَ ямаш вақти келмоқ; الثَّوْبُ ~ кийимни ямаш вақти етди

– أَرْقَعُ *мн.* رُقْعَاءُ *кўп.* رُقْعٌ тентак, ақлсиз

– تَرْقِيعٌ 1) тузатиш, ямаш, бутлаш; 2) *мед.* кўчириб ўрнатиш; جِرَاحَةُ الْ~ касал терини олиб ташлаб, соғ тери ямаш операцияси, пластик операция (жарроҳлик)

– تَرْقِيعِيٌّ 1) ямашга оид; 2) кўчириб ўтказишга оид; جِرَاحَةٌ ~ـةٌ касал терини олиб ташлаб, соғ терини ямаш операцияси (жарроҳлиги); ◊ حَلٌّ ~ охирига етказилмаган чора, вақтинча тадбир

– رَاقِعٌ *эск.* тузатувчи, уста

– رَقَاعَةٌ 1) аҳмоқлик, тентаклик, ақлсизлик; бефаҳмлик, анқовлик; мулоҳазасизлик, шошқалоқлик

– رُقْعَةٌ *кўп.* رُقَعٌ, رِقَاعٌ 1) ямаш, ямоқ; 2) узун, йўл-йўл нарса; 3) кенглик, бўшлиқ, майдон; жой, макон; الْ~ الْأَرْضِ ер участкаси الْ~ الزِّرَاعِيَّةُ экин майдони; الْخِلَافِ ~ ихтилоф даражаси;

الدَّامَا ~ шашка доналари қутиси; الشَّطْرَنْج ~ шахмат тахтаси; وَسَّعَ ~ الحَرْب урушни кенгайтирмоқ; 4) хат ёзилган қоғозча, мактубча; 5) карточка; الدَّعْوَة ~ таклифнома; الزِّيَارَة ~ ташрифнома, визит карточкаси; 6) *шунингдек*: خَطُّ الـ~ руқъа (*хат турларидан бири*); ◊ عَارٍ فِي ~ ...даги шармандалик доғи; الثَّوْب ~ кийимнинг таги, материали

– رُقْعَة руқъа (*хат турларидан бири*)

– رُقْعِيٌّ маҳаллий

– رَقِيعٌ[1] *кўп.* رُقَعَاءُ, أَرْقِعَة 1) аҳмоқ, ақлсиз; 2) саёқ, бебош 3) тентак

– رَقِيعٌ[2] осмон; осмоннинг биринчи қавати, биринчи қават осмон

– مُرَقَّعٌ ямалган, ямоқ тушган

– مُرَقَّعَة уйма андоза, трафарет (*ёзиш учун*)

– يَرْقُوعٌ: ~ جُوعٌ қаттиқ очлик, қорни жуда оч бўлган ҳолат

(رقل) IV أَرْقَلَ тез юрмоқ, шошилмоқ, шошилиб тез юрмоқ

رَقْلَة *кўп.* رَقَلٌ, رِقَالٌ хурмонинг узайиб кетган танаси

I رَقَمَ (*у*) رَقْمٌ 1) ёзмоқ; белгиларни (*нуқталарни*) қўймоқ; 2) рақамлар билан ёзмоқ; (*мас., ҳужжатларга*) номер қўймоқ; номерламоқ; 3) бирор нарсанинг аниқ вақтини ёзиб қўймоқ; 4) қуйдириб тамға босмоқ; ~ ... المَاءَ فِي бирор нарсада устаси фаранг бўлмоқ, бирор нарсанинг ҳадисини олмоқ; II رَقَّمَ 1) ёзмоқ, тиниш белгиларини қўймоқ; 2) номерламоқ, рақам қўймоқ; ҳисобламоқ, санамоқ; 3) даража (градус) ларга бўлмоқ

— أَرْقَمُ *кўп.* أَرَاقِمُ ола-чипор илон, оқ-қора илон; الأَرْقَمُ Ал-Ароқим, Тағлиб қабиласидан бўлган Бакр ибн Ҳубайба ўғиллари (*уларнинг кўзларини илон кўзига ўхшатиб шундай ном берилган*)

– تَرْقِيمٌ 1) пунктуация; طَرِيقَةُ الـ~ пунктуация қоидалари; عَلَامَاتُ الـ~ тиниш белгилари; 2) номерлар қўйиш, нумерация; ҳисоблаш, санаш; نِظَامُ الـ~ саноқ системаси

– تَرْقِيمِيٌّ нумерацияга оид; النِّظَامُ الـ~ саноқ системаси

– رَاقِمٌ 1) ёзувчи; 2) сановчи, ҳисобловчи; السَّيَّارَة ~ автомобиль счётчиги, спидометр

– رَقْمٌ *кўп.* أَرْقَامٌ 1) рақам; сон; الأَرْقَامُ الغُبَارِيَّةُ араб рақамлари; الأَرْقَامُ الهِنْدِيَّةُ араб-ҳинд рақамлари; الأَرْقَامُ الرُّومَانِيَّةُ Рим рақамлари; الأَرْقَامُ الفَلَكِيَّةُ астрономик рақамлар; الأَرْقَامُ السِّرِّيَّةُ *ёки* الأَرْقَامُ الاصْطِلَاحِيَّةُ шифр; ~ قِيَاسِيٌّ рекорд; ضَرَبَ (سَجَّلَ) الـ~ القِيَاسِيَّ العَالَمِيَّ жаҳон рекордини қўймоқ (ўрнатмоқ), صَاحِبُ الـ~ القِيَاسِيِّ العَالَمِيِّ жаҳон рекорди соҳиби; 2) номер; القَيْدِ ~ *ёки* السِّجِلِّ ~ кирим қоғозларининг номери, الإِفَادَة ~ чиқиш қоғозларининг номери; المَلَفِّ ~ дело номери; التِّلِيفُون ~ телефон номери; الـ~ الذَّرِّيُّ атом номери; 3) *эск.* йўл -йўл материал, бақасам

– رَقَمٌ бало, офат, фалокат; جَاءَ بِالـ~ фалокат олиб келмоқ

– رَقْمَةٌ 1) водий (*воҳа*) нинг бир томони; 2) боғ; 3) *эск.* кулоб, сув тўпланган жой

– رَقْمِيٌّ 1) рақамга оид, сонга оид

– رَقْمِيَّةٌ миқдор, сон миқдори

– رَقِيمٌ 1) число қўйилган, числоланган; ١٥ نُوفَمْبَرَ ~ 15 ноябрдаги, 15 ноябр числоси қўйилган; 2) мактуб, хат; 3) *тар.* Асҳоби каҳфнинг исмлари ва ривоятлари битилган лавҳа (*битик*)

– مِرْقَمٌ *кўп.* مَرَاقِمُ номер урадиган машина; 2) рассомликда ишлатиладиган юмшоқ қаламлар

– مَرْقُومٌ 1) ёзилган; рақамлар билан ёзилган; مَبْلَغٌ ~ рақамлар билан ифодаланган маблағ; 2) ... номерли; ... بِشَارِعِ ... رَقْمِ ~ ... кўчасидаги ... номерли

(رقن) II رَقَّنَ 1) штрих чизмоқ; тагига чизмоқ; 2) зичлаштириб чиройли қилиб ёзмоқ; 3) араб ҳарфлари усти ёки остидаги диакритик белгиларни (ҳаракатларни) қўймоқ; 4) китобни турли ранглар билан безамоқ, нақш бермоқ; IV أَرْقَنَ хина қўймоқ; لِحْيَتَهُ ~ соқолини хина билан бўямоқ; V تَرَقَّنَ хина қўймоқ, хина билан бўянмоқ; VIII ارْتَقَنَ = V; X اسْتَرْقَنَ = V

– تَرْقِينٌ 1) штрих чизиқ чизиш; тагига чизиш; 2) ҳуснихат; 3) араб ҳарфлари усти ва остидаги диакритик белгиларни (ҳаракатларни) қўйиш

– رِقَانٌ хина *ёки* заъфарон

–رَقُونٌ[1] қуриниши айиққа ўхшаш ўрмонда яшовчи ҳайвон

رَقُونٌ[2] = رِقَانٌ

تَرْقُوَةٌ *анат.* бўйиннинг олдинги қисмидан елка томон кетган суяк

–رَقْوَةٌ *кўп.* رَقًا 1) авраш, жоду қилиш; 2) сеҳр, жоди, афсун

– رَقْوَانِيٌّ *кўп.* رَقْوَانِيَّةٌ авровчи, жодугар, сеҳргар, афсунгар

رَقِيٌّ тарвуз (*Ироқда*)

I (رقي) رَقِيَ (*и*) رَقْيٌ, رُقْيَةٌ (*илон ва ҳ. к. лар чаққанда*) аврамоқ; رَقِيَ (*а*) رُقِيٌّ 1) кўтарилмоқ, чиқмоқ; 2) олдинга ҳаракат қилмоқ, олдинга интилмоқ, олдинга силжимоқ; II رَقَّى 1) кўтармоқ, чиқармоқ; 2) олдинга силжитмоқ, ривожлантирмоқ; яхшиламоқ; 3) (*навбатдаги юқори лавозимга*) тайинламоқ; даражасини (унвонини) кўтармоқ; ~ بَيْدَقًا إِلَى الفِرْزَانِ *шахм.* пиёдани фарзинга айлантирмоқ; 4) *мат.* даражага кўтармоқ; V تَرَقَّى 1) кўтарилмоқ; 2) олдинга ҳаракат қилмоқ, силжимоқ; ривожланмоқ, ўсмоқ; 3) (*хизматда*) даражаси (унвони) ошмоқ; VIII ارْتَقَى 1) кўтарилмоқ; 2) мунтазам равишда ривожланмоқ, секин-аста ривожланмоқ; X اسْتَرْقَى аврашни (*афсунлашни, сеҳрлашни, дам солишни*) сўрамоқ (илтимос қилмоқ)

– ارْتِقَاءٌ мунтазам ривожланиш, ўсиш, эволюция

– تَرَقٍّ олдинга ўсиш, тараққий қилиш, тараққиёт, прогресс

– تَرْقِيَةٌ 1) яхшилаш; 2) олдинга суриш, ҳаракатлантириш; ривонлантириш; 3) хизмат лавозимини кўтариш; мансаб бериш, даражасини ошириш; تَرْقِيَةُ بَيْدَقٍ إِلَى فِرْزَانٍ *шахм.* пиёдани фарзинга айлантириш, 4) *мат.* даражага кўтариш

– رَاقٍ[1] *кўп.* رُقَاةٌ (*илон*) авровчи, авроқчи

– رَاقٍ[2] *мн.* رَاقِيَةٌ 1) кўтарилувчи, чиқувчи; 2) олдинга ҳаракат қилувчи; ривожланган; маданиятли

– رُقَاءٌ авровчи, сеҳргар

– رُقِيٌّ, رَقْيٌ 1) кўтарилиш; олдинга силжиш, олдинга интилиш, прогресс, тараққиёт; 2) авраш; 3) тумор

– رُقْيَةٌ *кўп.* رُقًى 1) авраш; بِسْمِ اللهِ أَرْقِيكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ وَ مِنْ كُلِّ عَيْنِ حَاسِدٍ اللهُ أَرْقِيكَ وَ اللهُ يَشْفِيكَ مِنْ كُلِّ نَفْسٍ وَ عَيْنٍ *ёки.* بِسْمِ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ وَ مِنْ كُلِّ عَيْنِ حَاسِدٍ каби ибораларр билан афсунгарлик қилиш; 2) сеҳр, жоду, афсун

– رُقَيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ *ат.от. мн.* Руқайя; قَيْسُ الرُّقَيَّات Қайс Руқайёт (*шоир исми, шу исм билан аталган бир неча аёлларнинг давомчиси бўлганлиги учун шундай аталган*)

– مُرْتَقٍ *мн.* مُرْتَقِيَةٌ баланд, юқори; ривожланган, тараққий қилган, маданиятли

– مِرْقَاةٌ *кўп.* مَرَاقٍ 1) даража, поғона; зина, пиллапоя, шоти, нарвон; 2) лифт

I (رك) أَرَكَ (*и/и*) رَكٌّ 1) заиф бўлмоқ, оз бўлмоқ, тахчил бўлмоқ; 2) нотўғри бўлмоқ, хато бўлмоқ (*нутқ ҳақида*); бузилган бўлмоқ (*мас., тил ҳақида*); رَكَّ (*а/у*) رَكٌّ (*н. нидир, бирор н. га*) юкламоқ; الأَمْرَ فِي عُنُقِهِ ~ ишни кимгадир юкламоқ, кимнингдир гарданига қўймоқ; VIII ارْتَكَّ изтиробга тушмоқ, иккиланмоқ, хавотирланмоқ; X اسْتَرَكَّ заиф деб ҳисобламоқ

– رُكْنٌ асос, пойдевор; таянч, тиргак; ~ك عَلَى الْفُلُوسِ! сенинг тиргагинг фақат пулдир; иш фақат пулга боғлиқ бўлиб қолди!; حَطَّ ~ه عَلَى ... ...га ишонмоқ, орқа қилмоқ

– رِكٌ *кўп.* أَرْكَاكٌ, رِكَاكٌ секинлаб ёғадиган ёмғир

رِكِيكٌ = رِكَاكٌ

– رِكَاكَةٌ[1] 1) заифлик, ожизлик, озлик, камлик, етишмаслик, тахчиллик; 2) (*нутқдаги*) нотўғрилик, хато

– رِكَاكَةٌ[2] *ёки* رُكَاكَةٌ хотинини рашк қилмаслик, хотинини бошқалардан қизғанмаслик

– رِكَّةٌ *кўп.* ـاتٌ ип йигирадиган оёқ чархи; ~ طِبُّ الـ *халқ.* авраб даволаш; дуохонлик, эмчилик

– رَكِيكٌ 1) заиф, бўш, ожиз; ёмон; ачинарли; 2) нотўғри (*нутқ*) бузиб гапирилган (*тил*)

– مُرْتَكٌ гапини тушуниб бўлмайдиган; ~ سَكْرَانُ гапини тушуниб бўлмайдиган даражада маст

I رَكِبَ (*а*) رُكُوبٌ 1) минмоқ, (*бирор жойга бориш учун н. гадир*) чиқмоқ, ўтирмоқ (*мас., машинага, поездга ва ҳ. к.*): (*бирор н. га тушиб ёки ўтириб*) йўл юрмоқ; (*н. нингдир устига*) ўтирмоқ; رَكِبَ : اللَّيْلُ ~ у тунда йўлга тушди; 2) (*гуноҳ ёки жиноят*) қилмоқ; ◊ ~ُهُ بِالدِّعَايَةِ الْقَاسِيَةِ кимгадир қаттиқ ҳазил қилмоқ; ~ُهُ الْحُزْنُ ~ البَحْرَ денгиздан сузиб ўтмоқ; زَيْدًا الذُّعْرُ (الْقَلَقُ) уни ташвиш ўраб олди; ~ رَأْسَهُ (الْخَوْفُ) Зайдни қўрқинч ўраб олди; ~ رَأْسَهُ а) боши оққан томонга кетмоқ; б) ўйламай иш қилмоқ, ўйламай ҳаракат қилмоқ; эс-ҳушини йўқотмоқ, йўқотиб қўймоқ; ўзбошимчалик қилмоқ; ~ الشَّطَطَ ҳаддан ошмоқ; ~ الْغَرَرَ хавф-хатарга дучор бўлмоқ; ~ الْغُرُورُ رَأْسَهُ кеккаймоқ, кибрланмоқ, гердаймоқ; ~ الْمُغَامَرَاتِ саргузаштни бошидан ўтказмоқ (кечирмоқ); ~ الْهَوَاءَ тайёра (самолёт) да учмоқ; ~ هَوَاهُ кўнглига келган ишни қилмоқ; رَكِبَ (а) رَكَبٌ (*к.нингдир*) тиззасига урмоқ; II رَكَّبَ 1) ўтирғизмоқ, ўтқизмоқ, ўтқазмоқ; (*мас., дастгоҳни*) ўрнатмоқ; 2) (*н.нидир*) устма -уст қилиб қўймоқ, жойлаштирмоқ; 3) йиғмоқ, тўпламоқ, монтаж қилмоқ; 4) икки ёки бир неча нарсадан ҳосил қилмоқ; 5) қурмоқ; тузмоқ, ташкил қилмоқ; 6) (*қиммат баҳо тош ёки кўзни*) қўймоқ, солмоқ; ўрнатмоқ; 7) (*торни*) таранг қилиб тортмоқ; IV أَرْكَبَ ўтқизмоқ, ўтирғизмоқ; V تَرَكَّبَ (*н. дандир*) таркиб топмоқ (مِنْ); VI تَرَاكَبَ 1) сиқилишиб ўтирмоқ, *кўч. м.* бир-бирининг устида ўтирмоқ; 2) устма-уст қалашиб кетмоқ; қаватланмоқ, қават-қават бўлмоқ; VIII ارْتَكَبَ (*гуноҳ ёки жиноят*) қилмоқ; ~ عَمَلاً شَائِنًا уят иш қилмоқ; X اسْتَرْكَبَ олиб бориб қўйишни сўрамоқ (илтимос қилмоқ)

– ارْتِكَابٌ (*гуноҳ ёки жиноят*) қилиш

– أَرْكَبُ тиззаси катта; ~ بَعِيرٌ бир тиззаси иккинчисидан катта бўлган туя

– تَرَاكُبٌ устма-уст қалашиб кетиш, қават-қават бўлиш

– تَرْكِبٌ *эск.* кўп қисмларни биттага йиғиш

– تَرْكِيبٌ *кўп.* تَرَاكِيبُ 1) йиғиш, монтаж қилиш; ўрнатиш; 2) таркиб, тузилиш, қурилиш; ~ الذَّرَّةِ атом тузилиши (таркиби); 3) сўз таркиби, сўз бирикмаси; ~ إِسْنَادِيٌّ предикатив бирикма, эга-кесим муносабатидаги бирикма, гап; 4) тузилиш; ~ الْجِسْمِ қадди-қомат, бўй-баст;5) синтез; 6) *шахм.* комбинация (*бирор мақсадни кўзда тутиб қилинган бир неча юриш*)

– تَرْكِيبَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) таркиб, қурилиш, тузилиш, конструкция; *кўп.* қатламлаш, қават-қават қилиб тахлаш; تَرْكِيبَاتٌ جُيُولُوجِيَّةٌ геологик қатламлар; 2) (*мас., ҳукумат таркиби*)

– تَرْكِيبِيٌّ 1) конструктив, структуравий; 2) синтетик; الأَلْيَافُ الـ~ةُ синтетик тола

– رَاكِبٌ *кўп.* رُكَّابٌ, رُكْبٌ, رُكْبَانٌ 1) (*н. нингдир устида*) кетаётган, бораётган; ~ دَرَّاجَةٍ велосипедчи, велосипедист; ~ دَرَّاجَةٍ نَارِيَّةٍ мотоциклчи, мотоциклист; 2) чавандоз, суворий; 2) отлиқ, йўловчи, пассажир

– رَكَابٌ[1] *кўп.* رُكُبٌ, رَكَائِبُ 1) юк ёки одам ташийдиган туялар, 2) юриш, тантанали юриш; намойиш; سَارَ فِي ~ه кимнингдир орқасидан судралиб бормоқ

– رَكَابٌ[2] *ик. с.* رِكَابَانِ *кўп.* رُكُبٌ узанги; *анат.* ўрта қулоқнинг овал шаклидаги тешигига ёпишган суяги; ◊ شَدَّ ~ َهُ إِلَى ... (*қаергадир*) жўнамоқ, йўл олмоқ; حَطَّ ~ َهُ فِي مَكَانٍ қаердадир тўхтамоқ, кўчиб бориб ўрнашмоқ, жойлашмоқ

– رِكَابِيٌّ узангига оид; الْعَظْمُ الـ~ *анат.* қулоқнинг тешигига ёпишган суяги

– رَكَّابٌ чавандоз, пойгачи, отлиқ, суворий

– رَكْبٌ *кўп.* أَرْكُبٌ 1) карвон; бир тўда отлиқ; ~ الْحَجِيجِ Маккаи мукаррамага йўлга чиққан ҳожилар карвони; 2) юриш, тантанали юриш, намойиш; تَخَلَّفَ عَنْ ~ الْحَضَارَةِ илғор мамлакатлардан маданият соҳасида орқада қолмоқ; 3) (*тайёра, танк ва ҳ. к.*) экипажи

– رُكْبَانٌ отлиқлар; карвон; ◊ يُسِيرُ بِذِكْرِهِ الـ~ у ҳақда ҳамма гапирмоқда

– رُكْبَةٌ *кўп.* رُكَبٌ тизза, тиз; ~ أَبُو *бот.* шолғомкарам, тошкарам; أَبُو الرُّكَبِ *мед.* 1) Денге безгаги; 2) тумов, грипп

– رَكْبَةٌ миниш усули

– رُكُوبٌ миниш, бориш, юриш, сафар; ~ الْخَيْلِ от миниб юриш; ~ الْبَحْرِ денгиз сафари, денгизда юриш; ~ الْهَوَاءِ осмонда учиш, ҳаво сафари

– رَكُوبَةٌ *кўп.* رَكَائِبُ минишга мўлжалланган ҳайвон

– مُتَرَاكِبٌ ёнма -ён ёки бирин -кетин жойлашган (*бошоқдаги дон каби*)

– مَرَاكِبِيٌّ *кўп.* مَرَاكِبِيَّةٌ қайиқчи, қайиқ ҳайдовчи

– مَرْكَبٌ *кўп.* مَرَاكِبُ 1) ҳаракат (юриш) воситаси; 2) кема, пароход; миниладиган ҳайвон; ~ بُخَارِيٌّ пароход, буғ кемаси; ~ جَوَّالٌ сайёҳкема, маълум бир рейс (йўналиш)га эга бўлмаган кема; ~ حَرْبِيٌّ ҳарбий кема ~ خَطِّيٌّ йирик тўплар билан қуролланган катта ҳарбий кема, линкер; ~ دَوْرِيٌّ қўриқчи кема; ~ سَاحِبٌ шатакчи кема; ~ سَرِيعُ الْعَدْوِ тезюрар кема; ~ شِرَاعِيٌّ елканли кема; ~ الصَّيْدِ балиқчи кема; ~ النَّقْلِ нақлиёт (*транспорт*) кемаси; ◊ رَكِبَ ~ أَقْبَحَ одобсизлик қилмоқ; رَكِبَ ~ الْحَمَاقَةَ аҳмоқлик қилмоқ; رَكِبَ ~ الطَّيْشَ енгилтаклик қилмоқ; رَكِبَ ~ الْهَوَسَ وَ الْجُنُونَ телба-тескари иш қилмоқ, аҳмоқлик қилмоқ; رَكِبَ مَرَاكِبَ الزَّلَلِ тез-тез хатога йўл қўймоқ

– مُرَكَّبٌ 1) мураккаб; (*н. дандир*) ташкил топган, тузилган; ~ رِبْحٌ мураккаб процентлар (*даромад*); ~ عَدَدٌ а) *мат.* комплекс сон; б) мураккаб сон; 2) ўрнатилган. ўтқазилган; 3) йиғилган. монтаж қилинган; ◊ ~ جَهْلٌ мутлақ жаҳолат, мутлақ билимсизлик; 4) *кўп.* ـاتٌ а) мураккаб таркиб, мураккаб бирикма; б) мураккаб жисм; комплекс; 3) дори бўладиган таркиб, доривор таркиб, тиббий таркиб; ~ كِيمِيَائِيٌّ кимёвий таркиб

– مَرْكَبَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) арава, фойтун, енгил арава; ~ الْفَضَاءِ космик кема; ~ الْقَمَرِيَّةُ الـ ойга қўнадиган космик кема, луноход; 2) вагон; ~ الْأَمْتِعَةِ (الْعَفْشِ) багаж (*юк*) юкланадиган вагон

– مُرَكِّبَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) бириктирувчи, ташкил этувчи; 2) асосий қисм, асосий унсур, асосий элемент (бўлак); компонент

– مَرَاكِبِيٌّ *кўп.* مَرَاكِبِيَّةٌ = مَرْكَبِيٌّ

– مَرْكُوبٌ *кўп.* مَرَاكِيبُ этик; деҳқонлар оёқ кийими; ~ أَبُو лайлак

رُكْحٌ *кўп.* أَرْكَاحٌ, رُكُوحٌ асос; тоғнинг таги, асоси; тоғли зона

– رُكَحَةٌ *кўп.* رُكَحٌ ҳовли саҳни

I رَكَدَ (*у*) رُكُودٌ 1) узоқ туриб қолмоқ; узоқ туриб қолиб айнимоқ (*сув ҳақида*); 2) сустлашмоқ, бўшашмоқ (*савдо ҳақида*); 3) секинламоқ, тўхтамоқ (*шамол ҳақида*); 4) ~ الْمِيزَانُ тарозининг шайини тенг келмоқ; II رَكَّدَ *эск.* мустаҳкам, қимирламайдиган қилмоқ

– رَاكِدٌ 1) суст (*савдо*); 2) туриб қолган (*сув*)

– رُكُودٌ серсут туя, сутдан қолмайдиган туя

– رُكُودٌ турғунлик, депрессия

I رَكَزَ (*у*) رَكْزٌ 1) тиқмоқ, суқмоқ, санчмоқ; ўрнатмоқ, ўрнатиб мустаҳкамламоқ; биркитмоқ, маҳкамламоқ, маҳкамлаб қўймоқ; 2) тушмоқ, қунмоқ. манзил қурмоқ; II رَكَّزَ 1) тўпламоқ, йиғмоқ, жамламоқ; اهْتِمَامَهُ ~ (*бирор н. га*) диққатни тўпламоқ (عَلَى); 2) (*сутни*) қуюқлаштирмоқ; 3) (*рудани*) бойитмоқ; IV أَرْكَزَ 1) қўймоқ, ўрнатмоқ; 2) (*таркибида*) олтин ёки кумуш мавжуд бўлмоқ; 3) жоҳилия даври аҳли мурдасини топиб олмоқ; V تَرَكَّزَ тўпланмоқ, жамланмоқ, йиғилмоқ; VI تَرَاكَزَ умумий марказга эга бўлмоқ; умумий марказ атрофида тўпланмоқ; VIII إِرْتَكَزَ 1) (*бирор н. га*) суянмоқ, таянмоқ, тиралмоқ (عَلَى); 2) (*қаердадир*) тўпланмоқ (فِي); 3) (*қаердадир*) тўхтаб ўтмоқ, тўхтамоқ (فِي)

– اِرْتِكَازٌ тиргак, таянч, суянч, тиргович; نُقْطَةُ الْ~ таянч нуқтаси

– تَرَاكُزٌ умумий марказга эга бўлганлик

– تَرْكِيزٌ 1) йиғиш, тўплаш, жамлаш; 2) (*сутни*) қуюқлаштирриш; 3) (*рудани*) бойитиш

– رَاكِزٌ собит, оғир, вазмин

– رَكَازٌ *кўп.* أَرْكِزَةٌ, رِكْزَانٌ 1) олтин, кумуш ёки уран рудаси; 2) кон; 3) жоҳилия даври аҳлининг дафн этилган мурдаси

– رُكْزٌ собитлик, қаттиқлик; вазминлик, осойишталик

– رِكْزٌ *кўп.* أَرْكَازٌ, رُكُوزٌ паст овоз, шарпа

– رَكْزَةٌ *кўп.* رَكَزَاتٌ тўхташ, тўхтаб ўтиш; вақт, пауза

– رَكِيزَةٌ *кўп.* رَكَائِزُ 1) тиргак, суянч, таянч, устун; زَعْزَعَ رَكَائِزَهُ ниманингдир устунларини қимирлатмоқ (силкитмоқ); 2) тамба, таглик, поя; 3) (*мебель ва х. к. нинг*) оёғи; 4) қозиқ; 5) кон; 6) *ҳарб.* тўп ўрнатиладиган таглик

– مُتَرَاكِزٌ марказ атрофида тўпланган

– مُرْتَكَزٌ *кўп.* ـاتٌ 1) тиргак, таянч; таянч нуқтаси; 2) асос, пойдевор

– مَرْكَزٌ *кўп.* مَرَاكِزُ 1) марказ; الثِّقْلِ ~ оғирлик маркази; الدَّائِرَةِ ~ доира маркази; الْجَذْبِ ~ тортиш маркази; الْإِدَارَةِ ~ бош бошқарма; كَهْرَبَائِيٌّ ~ электроцентрал; كَهْرَحَرَارِيٌّ ~ теплоэлектроцентрал; كَهْرَمَائِيٌّ ~ гидроэлектроцентрал; مَائِيٌّ ~ гидроцентрал; هَاتِفِيٌّ ~ телефон станцияси; اهْتِمَامِ الرَّأْيِ الْعَامِّ الْعَالَمِيِّ ~ فِي هَذَا الْوَاقِعُ бу воқеа дунё жамоатчилигининг диққат марказида турибди; 2.) ниманингдир турган жойи; الدَّاءِ ~ касаллик учоғи; الرِّيَاسَةِ ~ *ҳарб.* штаб; 3) вазият; *ҳарб.* мавқе, позиция; 4) жой, пост, пункт; لِلْاِسْتِعْلَامِ ~ маълумотхона, справка (маълумот)лар бериш пункти; الْإِسْعَافِ ~ тез ёрдам пункти; الْبُولِيسِ (الشُّرْطَةِ) ~ полиция участкаси; السِّكَّةِ الْحَدِيدِيَّةِ ~ темир йуллари кесишиб ўтган станция; الْقِيَادَةِ ~ бошқаришнинг марказий пункти; 5) *грам.* диакритик белгилар (ҳаракатлар), остига қўйиладиган ҳарф; 6) марказ (*Мисрдаги маъмурий бирлик*); الْ~ مَأْمُورُ марказ бошлиғи

– مُرْكَزٌ тўпланган, йиғилган; жамланган; 2) қуюқлаштирилган (*сут*); 3) бойитилган (*руда*)

– مُرَكِّزٌ тўпловчи, йиғувчи, жамловчи; النُّورِ ~ прожектор

– مَرْكَزِيٌّ марказий; اللَّجْنَةُ الْ~ةُ марказий қўмита; لَا ~ маркази йўқ, умумий марказга эга бўлмаган; марказлаштирилмаган

– مَرْكَزِيَّةٌ 1) марказийлик, марказда туриш; 2) централизм, марказлаштириш; لَا ~ марказлаштирмаслик

I رَكَسَ (*у*) رَكْسٌ 1) ағдармоқ, тўнтармоқ; IV أَرْكَسَ 1) =I; 2) эски ҳолатга келтирмоқ, қайтармоқ; الْجَارِيَةَ ~ ـتِ қизнинг кўкраги дўппайиб қолди; VIII اِرْتَكَسَ 1) (*қийин вазиятга*) яна тушиб қолмоқ; 2) ағдарилмоқ, тўнтарилмоқ, 3) (*олдинги вазиятга*) яна қайтмоқ; орқага улоқтириб ташланмоқ

– رِكْسٌ 1) ярамас нарса, жирканч (разил, ёмон) нарса; 2) нажосат, нажас, ахлат; ◊ ~ مِنَ النَّاسِ одамлар гуруҳи, жамоаси

I رَكَضَ (*у*) رَكْضٌ 1) югурмоқ, чопмоқ; пойга чопмоқ; الْفَرَسَ بِرِجْلِهِ ~ оёқ билан ниқтаб отни юргизмоқ; 2) *эск.* оёқ билан тепмоқ; ~ الْبَعِيرُ туя тепди; قَلْبُهُ بَيْنَ جَنْبَيْهِ ~ унинг юраги орзиқиб кетди; III رَاكَضَ ўзаро чопишмоқ, югуриш бўйича мусобақалашмоқ; VI تَرَاكَضَ 1)= III; 2) биргалашиб югуришмоқ; (*н. нингдир олдига*) ҳамма ёқдан югуриб келмоқ (إِلَى); VIII اِرْتَكَضَ 1) ҳаракатланмоқ; қимирламоқ (*шунингдек, она қорнидаги ҳомила ҳақида*); 2) ҳаяжонланмоқ

– رَاكِضٌ тепувчи

– رَكَّاضٌ чопағон, тез югурувчи

– رَكْضٌ 1) югуриш; чопиш; сакраб чопиш; أَتَاهُ ~ ـًا кимнингдир олдига югуриб келмоқ; الْ~ وَرَاءَ الْأَرْبَاحِ ◊ фойда кетидан чопиш; الْ~ وَرَاءَ التَّسَلُّحِ қуролланиш пойгаси; 2) *эск.* оёқ билан ниқташ (тепиш)

– رَكْضَةٌ *эск.* тепки, тепиш

– رَكُوضٌ тез чопадиган, тез югурувчи

I رَكَعَ (*а*) رُكُوعٌ икки букилиб таъзим қилмоқ; тиз чўкмоқ; рукуга бормоқ; أَمَامَهُ ~ кимнингдир олдида бош эгмоқ; أَمَامَ جَبَرُوتِهِ ~ кимнингдир куч-қудрати олдида тиз чўкмоқ; عَلَى الرُّكَبِ ~ أَمَامَهُ кимнингдир олдида лаганбардорлик қилмоқ, жилпангламоқ; II رَكَّعَ тиз чўкишга мажбур қилмоқ, тиз чўктирмоқ; IV أَرْكَعَ тиз чўктирмоқ

– رَاكِعٌ *кўп.* رُكَّعٌ рукуга борувчи, руку қилувчи; ибодат қилувчи

– رَكْعَةٌ *кўп.* رَكَعَاتٌ 1) рукуга бориш, руку қилиш; таъзим; أَدَّى رَكْعَتَيْنِ икки марта руку қилмоқ; 2) ракат (*намознинг бир қисми*)

– رُكُوعٌ руку, тиз чўкиш, таъзим қилиш

I رَكَلَ (*у*) رَكْلٌ тепмоқ, оёқ билан тепмоқ; тепиб юбормоқ; II رَكَّلَ 1) = I ; 2) депсинмоқ; ـتِ الْخَيْلُ ~ от ер депсинди; VI تَرَاكَلَ ўзаро тепишмоқ, бир-бирини тепмоқ

– رَكْلَةٌ *кўп.* رَكَلَاتٌ тепиш, тепки

– مَرْكَلٌ *кўп.* مَرَاكِلُ йўл; 2) чавандознинг икки тарафдан оёғи осилиб турадиган жой; فَرَسٌ نَهْدُ الْمَرَاكِلِ келишган чиройли от

I رَكَمَ (*у*) رَكْمٌ 1) бир жойга тўпламоқ; 2) йиғмоқ, жамғармоқ, уймоқ; VI تَرَاكَمَ тўпланмоқ, жамланмоқ; уюлмоқ; қуюқлашмоқ (*туман ҳақида*); VIII اِرْتَكَمَ тўпланмоқ, йиғилмоқ

– تَرَاكُمٌ тўпланиш, йиғилиш, жамланиш; الْ~ الْمَالِيُّ ~ الثَّرْوَةِ бойликларнинг тўпланиши; молиявий жамғарма

– رُكَامٌ 1) тўда, уюм; тўпланиш; *геол.* тоғ жинсларининг емирилишидан ҳосил бўлган уюм, шағал; النَّاسِ ~ тўда, оломон; ~ـهَا انْبَعَثَتِ الْمَدِينَةُ مِنْ шаҳар харобаликдан тикланди; 2) булутлар; тўп-тўп булутлар

– رُكَامِيٌّ : ~ مُزْنٌ жала ёғадиган булутлар, жалали булутлар

– رَكْمٌ паға-паға булутлар

– رُكْمَةٌ тўпланиб турган балчиқ

– مَرْكَمٌ *кўп.* مَرَاكِمُ *эл.* Аккумулятор

– مَرْكُومٌ *эск.* жамланган, тўпланган, устма-уст қилиб жойланган

I رَكَنَ (*у*) رُكُونٌ *ёки* رَكَنَ (*а*) رَكْنٌ 1) суянмоқ, таянмоқ; 2) (*к. -гадир*) ишонмоқ, орқа

қилмоқ, ишонч билдирмоқ (إلى); 3) (*н. гадир*) берилиб кетмоқ, мойил бўлмоқ (إلى); إلى ~ الْهُدُوء тинч томонга ўтиб олмоқ; осойишта бўлиб қолмоқ; 4) (*бирор жойда*) яшириниб ётмоқ; (*бирор ерга*) узоқлашиб кетмоқ (إلى); فى الْمَنْزِل ~ ташқарига чиқмай уйда ўтирмоқ; يُرْكَنُ إِلَيْهِ ишонса бўладиган, ишончли; 5) четга суриб қўймоқ, чеккага қўйиб қўймоқ; ~ على الرَّفّ токчага суриб қўймоқ; ишни орқага сурмоқ, чўзмоқ; II رَكَّنَ 1) қулфламоқ. қулфлаб беркитмоқ; 2) (*кийимни*) гардеробга илмоқ (*қўймоқ*); IV أَرْكَنَ (*к. гадир*) ишонмоқ, орқа қилмоқ, ишонч билдирмоқ (إلى); 2) (*н. гадир*) таянмоқ (إلى); إلى ~ الْفِرَار қочиб қолмоқ; VIII اِرْتَكَنَ (*бирор н. га*) суянмоқ, таянмоқ (إلى)

– إِرْكَانٌ (*бирор н. га*) ишонч, ишониш, иймони комиллик (إلى)

– رَكَانَةٌ улуғворлик, жиддийлик, салобат, басавлатлилик, савлатлилик; жиддий қиёфа

– رُكْنٌ *кўп.* أَرْكَانٌ 1) колонна; устун, столб, таянч, тамба; 2) бурчак; 3) асосий, таркибий қисм; 4) асос; أَرْكَانُ الْحَرْب *ҳарб.* бош штаб رَئِيسُ (هَيْأَة) أَرْكَانِ الْحَرْب бош штаб бошқармаси бошлиғи; أَرْكَانُ الْحَرْبِ لِلْقُوَّاتِ الْمُسَلَّحَة қуролли кучлар штаби; أَرْكَانُ الْمُفَوَّضِيَّة элчихона вакиллари; أَرْكَانُ الْحَيَاةِ الْاِقْتِصَادِيَّة иқтисодий ҳаёт асослари; أَرْكَانُ الْبِلَاد мамлакат ҳаётининг негизлари; أَرْكَانُ الدِّين дин арконлари; 5) рубрика, бурчак (*газета, журнал ёки радио-телеэшиттиришларда*); الرُّكْنُ الْأَسْوَدُ *ёки* الرُّكْنُ Каъбанинг шарқий бурчаги; الرُّكْنُ الْيَمَانِيُّ Каъбанинг жанубий бурчаги; 6) *эск.* ҳарбий қўшин; فَتَوَلَّى بِرُكْنِهِ у ўз қўшинлари билан кетди; 7) *эск.* қариндош, уруғ; тарафдор; куч; қалъа; муҳим иш

– رُكْنَةٌ бурчак, муйлиш

– رُكْنِيٌّ бурчакка оид; ضَرْبَةٌ ~ـَة *спорт.* бурчакдан туриб тепиш

– رُكُونٌ ишонч

– رَكِينٌ 1) пишиқ, мустаҳкам, қаттиқ; 2) жиддий, басавлат, савлатли, виқорли, пурвиқор; 3) асосий

– مُرَاكَنَةٌ унаштириш, унаштириб қўйиш (*Жазоирда*)

– مَرْكَنٌ *кўп.* مَرَاكِنُ кир ювадиган тоғора

I (ركو) رَكَا (*у*) رَكْوٌ 1) кавламоқ; 2) (*қаердадир*) қолмоқ, бўлмоқ, турмоқ; (فى, ب); 3) қўшиб қўймоқ, қўпайтирмоқ, зиёда қилмоқ; الْحَمْلَ ~ عَلَى الْبَعِير туяга ҳаддан зиёд юк юкламоқ; II رَكَى суямоқ, тираб ўрнатмоқ; ... مِرْفَقَيْهِ عَلَى ... га тирсак билан таянмоқ, ...га тираб турмоқ; VI تَرَاكَى тўхташ жойига яқинлашмоқ, келиб тўхтамоқ

– رَكْوَةٌ *кўп.* رَكَوَاتٌ 1) қаҳва идиши; қаҳва қайнатгич; 2) сув ичишга мўлжалланган чарм идиш

– رَكِيَّةٌ *кўп.* رَكَايَا қудуқ

I (رم) رَمَّ[1] (*а/у*) رَمٌّ тузатмоқ, ремонт қилмоқ, таъмирламоқ; لَا يُرَمُّ тузатиб бўлмайдиган, тўғрилаш мумкин бўлмаган; رَمَّ[2] (*а/и*) رَمٌّ чиримоқ, иримоқ, айнимоқ, бузилмоқ, сасимоқ; I رَمَّ (*у*) رَمٌّ, مَرَمَّةٌ шох-шаббани оғзига олиб емоқ (*ҳайвон ҳақида*); II رَمَّمَ 1) = رَمَّ[1]; 2) шаффоф қоғоз қўйиб нусха кўчирмоқ; калкага нусха олмоқ; IV أَرَمَّ = رَمَّ[2]; V تَرَمَّمَ таъмирланмоқ, тузатилмоқ; VIII اِرْتَمَّ ўтламоқ, ўт - алафни териб емоқ; X اِسْتَرَمَّ таъмир талаб бўлмоқ, ремонтга муҳтож бўлмоқ

– تَرْمِيمٌ 1) тузатиш, таъмир қилиш, таъмир; 2) нусха олиш, калкага нусха тушириш

– تَرْمِيمَاتٌ *кўп.* таъмирлаш ишлари

– رَمٌّ чириш, бузилиш

– رُمٌّ 1) бойлик, давлат; جَاءَ بِالطُّمِّ وَ الـ~ катта бойлик билан келмоқ; 2) ер, зах ер

– رَمَامٌ чириган, ириган; чириб битган

– رَمَّةٌ *кўп.* رُمَمٌ, رِمَامٌ 1) арқон, чилвир; 2) эскирган, чириган арқоннинг бир бўлаги; 3) мажму, жам, тўплам; بِـ~ـهِ барчаси, ҳаммаси, тўлалигича

– رِمَّةٌ *кўп.* رِمَامٌ, رِمَمٌ 1) чириган суяклар; 2) жасад, мурда; ўлимтик, ўлакса

– رَمِيمٌ 1) чириган; чириб битган; 2) чириган суяклар

– مُرَمِّمٌ 1) таъмирловчи, таъмир ишларини олиб борувчи; 2) таъмир ишларида ишловчи

– مَرَمَّةٌ[1] таъмир, ремонт

– مَرَمَّةٌ[2] *ёки* مَرِمَّةٌ туёқли ҳайвонларнинг оғзи

I رَمَثَ (*у*) رَمْثٌ 1) тузатмоқ, таъмир қилмоқ; 2) қўл билан силамоқ, силамоқ

رَمَثٌ[1] *кўп.* أَرْمَاثٌ, رِمَاثٌ сол (*дарё ва сувлардаги*)

– رَمَثٌ[2] *кўп.* أَرْمَاثٌ, رِمَاثٌ туянинг соғилгандан кейин елинида қолган сут

– رِمْثٌ тиканли ўсимлик тури

I رَمَحَ (*а*) رَمْحٌ 1) найза отмоқ, найза санчмоқ, найза ирғитмоқ; 2) тепмоқ, тепиб юбормоқ; 3) сакраб чопмоқ (*от ҳақида*); 4) (*бирор жойга*) интилмоқ, ҳаракат қилмоқ, шитоб билан ёпирилмоқ (إلى); 5) тезлашмоқ, шиддатли бўлмоқ; الْفَرَسُ ~ от тепди; II رَمَّحَ 1) (*отни*) югуртириб чоптирмоқ, чоптириб ҳайдамоқ; 2) найза ясамоқ; وَ ~ صَفَّحَ *маж.* қурол-яроқ ясамоқ

– رَامِحٌ найзали, найзаси (*қурол*) бор; السَّمَكُ الـ~ *астр.* Арктур (*Ҳўкизбоқар юлдуз туркумининг энг равшан 0-катталикдаги юлдузи*) (*шунингдек, қар.* سِمَاكٌ)

– رِمَاحٌ *кўп.* رِمَاحَةٌ найза билан қуролланган; *тар.* найза билан қуролланган аскар

– رَمَّاحَةٌ қопоғич, тишлоғич; دَابَّةٌ ~ тишлоғич ҳайвон

– رِمَاحَةٌ чопиш, югуриш; сакраб чопиш

– رُمْحٌ *кўп.* رِمَاحٌ, أَرْمَاحٌ найза

– رَمُوحٌ = رَمَّاحَةٌ

– مِرْمَاحٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) саҳна, арена, цирк; 2) отчопар, ипподром

– مَرْمَحٌ = مِرْمَاحٌ

(رمخ) VIII اِرْتَمَخَ тугамоқ, тамом бўлмоқ (*куч ҳақида*)

I رَمِدَ[1] (*а*) رَمَدٌ 1) кўзи оғримоқ; 2) кўз оғриғига мубтало бўлмоқ; رَمِدَ[2] (*а*) رَمَدٌ: ~ عَيْشُ الْقَوْمِ одамлар ҳалок бўлдилар; رَمَدَ (*и*) رَمْدٌ совуқдан ҳалок бўлмоқ; II رَمَّدَ кулга (чўққа) қуммоқ; 2) ёқмоқ, куйдирмоқ, кулга айлантирмоқ; الْجُثَّةَ ~ жасадни куйдирмоқ; IV أَرْمَدَ 1) кўзи оғримоқ; 2) камбағаллашмоқ, фақир бўлмоқ; V تَرَمَّدَ кулга айланмоқ, кул бўлмоқ; 2) кул билан қопланмоқ, устини кул босмоқ; 3) кўзи оғримоқ

– أَرْمَدُ[1] *мн.* رَمْدَاءُ *кўп.* رُمْدٌ 1) кўзи оғриган, кўзи оғриқ; 2) кулли; 3) кулранг

— أَرْمَدُ[2] *мн.* رَمْدَاءُ 1) кўзи оғриган одам; 2) кўзи қуриб қолган одам

– إِرْمِدَاءٌ кул

– تَرْمِيدٌ ёқиш, кулга айлантириш; (الْجُثَث) ~ الْمَوْتَى мурдаларни куйдириш

– رَمَادٌ *кўп.* أَرْمِدَةٌ кул; ذَرِّيٌّ ~ радиоактив кул; الْجُثَّةُ الْمَحْرُوقَةُ ~ куйдирилган жасаднинг хоки; مَاءُ الـ~ кул суви (*кир ювиш учун ишлатиладиган ишқор*); ◊ ذَرَّ الـ~ فِي الْعُيُون мақтаб алдамоқ; تَنْفُخُ فِي الـ~ *мқл.* зиёнингга иш қиляпсан (*сўзма-сўз:* сен кулга қараб пуфлаяпсан)

– رَمَادَةٌ ҳалокат, ҳалок бўлиш

– رَمَادِيٌّ кулранг, кулга оид; حُزْنٌ ~ *маж.* қаттиқ ғам, изтироб

– رَمَدٌ *мед.* кўз оғриғи; الـ~ الْحُبَيْبِيُّ юқумли кўз оғриғи, трахома

– رَمِدٌ, رَمْدَانٌ кўзи оғриган, кўзи касал

– رِمْدٌ *эск.* майин (*мас. кул*)

– رَمْدَاءُ = رَمَادٌ

– رَمَدِيٌّ *шунингдек:* طَبِيبُ ~ кўз доктори, окулист

رَمْرَمَ танламасдан овқатланмоқ, ўнг-тесига қарамай емоқ; تَرَمْرَمَ гапирмасдан оғзини гапираётган қилиб кўрсатмоқ, ўзига -ўзи гапирмоқ

– رَمْرَمَةٌ танламай (ўнг-тесига қарамай) овқатланиш

– رَمْرَامٌ танламай (ўнг-тесига қарамай) овқатланувчи

I رَمَزَ (у, и) رَمْزٌ (*бирор н. га*) ишора қилмоқ, имо қилмоқ (ب); 2) (*н. нидир*) рамзий ифодаламоқ (لِ, إِلَى), (*н. нингдир ёрдамида*) рамзий ифодаламоқ (ب); 3) англатмоқ, далолат бермоқ; белги (*ишора ёки рамз*) ёрдамида ифода қилмоқ; VIII اِرْتَمَزَ (*н. нингдир ёрдамида*) рамзий ифодаланмоқ (ب)

– رَامُوزٌ *кўп.* رَوَامِيزُ намуна. нусха; (*н. нингдир*) айнан нусхаси, факсмиле

– رَمَّازَةٌ пасткаш аёл, тубан аёл, зинокор аёл

– رَمْزٌ *кўп.* رُمُوزٌ 1) белги, рамз; 2) имо, имо-ишора; 3) тахаллус, яширин ном

– رَمْزِيٌّ 1) рамзий, символик; هَدِيَّةٌ ~ـةٌ рамзий ҳадя (совға); 2) шифрланган шартли белгилар билан ёзилган

– رَمْزِيَّةٌ : الـ~ символизм

I رَمَسَ[1] (у) رَمْسٌ 1) кўммоқ, дафн қилмоқ; кўмиб қўймоқ, кўмиб ташламоқ; 2) беркитмоқ, яширмоқ; رَمَسَ[2] (у,и) отмоқ, ирғитмоқ; ~هُ بِالْحَجَرِ унга тош отмоқ; IV أَرْمَسَ = I; VIII اِرْتَمَسَ чўкмоқ, ботмоқ, чўктирилмоқ (*сувга*)

– رَامِسَاتٌ *кўп.* атрофни чанг -тўзонга тўлдирадиган кучли шамол

– رَامُوسٌ *кўп.* رَوَامِيسُ қабр, гўр

– رَمْسٌ *кўп.* رُمُوسٌ, أَرْمَاسٌ қабр, гўр, гўр дўнги

– مَرْمَسٌ қабр ўрни

I رَمَشَ (у) رَمْشٌ 1) бармоқлар учида ушламоқ; 2) кўз қисмоқ; киприк қоқмоқ

– رَمْشٌ қовоқнинг яллиғланиши, кўз терисининг яллиғланиши, конюктивит

– رِمْشٌ *кўп.* رُمُوشٌ киприк

– رَمْشَةٌ *кўп.* رَمَشَاتٌ кўз қисиш, киприк қоқиш; ◊ بِـ ~ الْعَيْنِ кўз юмиб-очгунча, жуда тез

I رَمِصَ (а) رَمَصٌ йиринглашмоқ (*кўз ҳақида*)

– أَرْمَصُ *мн.* رَمْصَاءُ *кўп.* رُمْصٌ кўзида йиринги бор, йиринглаган кўзли

– رَمَصٌ 1) кўзнинг йиринги; 2) салқиганлик, кўп ухлаб шишганлик

رَمِضَ (а) رَمَضٌ қизимоқ, қизиб чўғ бўлмоқ; IV أَرْمَضَ 1) қизитмоқ, куйдирмоқ, жазирама бўлмоқ; 2) оғритмоқ, азоб бермоқ; 3) ҳалокатга олиб борадиган иш қилмоқ; ◊ ~هُ الثَّعْبُ у жуда қаттиқ чарчаган

– أَرْمَضُ *мн.* رَمْضَاءُ *кўп.* رُمْضٌ жазирама иссиқда қолган

– رَمَضٌ 1) *мед.* офтоб уриш; 2) юқори ҳарорат; кучли иссиқ

– رَمِضٌ жазирама иссиқда қолган

– رَمْضَاءُ 1) жазирама иссиқ; كَالْمُسْتَجِيرِ مِنَ الـ~ بِالنَّارِ *маж.* қордан қутулиб ёмғирга тутилмоқ (*сўзма-сўз:* жазирамадан қутулишни сўраб оловга мурожаат қилган киши каби); 2) қуёшда қаттиқ қизиган ер

– رَمَضَانُ рамазон (*ҳижрий-қамарий тақвимнинг 9-ойи, 30 кун*)

I رَمَعَ (а) رَمَعَانٌ ғазабдан ёки кексаликдан қалтирамоқ, титрамоқ; V تَرَمَّعَ ғазабдан титрамоқ, қалтирамоқ; қаттиқ ғазабланмоқ

رَمَاعٌ, ~ الـ دَاءُ консизлик, камқонлик касали

– رَمَّاعَةٌ 1) чақалоқ калласининг юмшоқ қисми; 2) думба (*одамники*)

I رَمَقَ (у) رَمْقٌ қарамоқ, боқмоқ; тикилиб қарамоқ; ~هُ بِنَظَرَاتٍ سَيِّئَةِ النِّيَّةِ кимгадир ёмон назар ташламоқ; II رَمَّقَ 1) узоқ вақт тикилиб қарамоқ; 2) бир илож қилиб бажармоқ, йўлга қўймоқ, йўлга солмоқ; ~ الْعَيْشَ аранг тирикчилик ўтказмоқ; III رَامَقَ кимнингдир изидан бора туриб ўзини эҳтиёт қилмоқ; XI اِرْمَاقَّ заифлашмоқ, кучсизланмоқ; ингичкалашмоқ (*ип ҳақида*)

– تَرْمِيقٌ наридан-бери қилинган иш, чала-чулпа иш

– رِمَاقٌ[1] 1) нифоқ, келишолмаслик

– رِمَاقٌ[2] тор, кам -кўстли; ~ عَيْشٌ қашшоқ рўзғор, қўл учида тутилган рўзғор

– رَمَقٌ[1] *кўп.* أَرْمَاقٌ жони узилаётган кишининг сўнгги нафаси; ~ عَلَى آخِرِ сўнгги нафасда; ~ دَافَعَ عَنْهُ حَتَّى آخِرِ сўнгги нафасгача кимнидир ҳимоя қилмоқ (*мудофаа қилмоқ*); ◊ أَمْسَكَ ~هُ (*н. нидир*) еб қувватланиб олмоқ (ب); سَدَّ (أَقَامَ) بِهِ الـ~ нима биландир ҳаётнинг сўнишига йўл қўймай турмоқ

– رَمَقٌ[2] қўй подаси, суруви

– مُرَمَّقٌ ёки مُرْمَقٌ ярамас, қийин, оғир; ~ الْعَيْشِ ҳаёти оғир, ҳаёти вазмин (*одам*)

– مَرْمُوقٌ ўзига эътиборни тортувчи; муҳим, эътиборли; ҳавас қилса арзийдиган (арзигули)

I رَمَكَ (у) رُمُوكٌ (*қаердадир*) яшамоқ, истиқомат қилмоқ; IV أَرْمَكَ (*қаердадир*) яшаш имконини бермоқ (ب)

أَرْمَكُ *мн.* رَمْكَاءُ кулранг тусли (*туя ҳақида*)

رَامِكٌ ёки رَامَكٌ мушк тайёрлашда ишлатиладиган қора рангли модда

رَمَكَةٌ *кўп.* ـَاتٌ, رَمَاكٌ бия, байтал; *шахм.* от, асг

I رَمَلَ (رمل) (у) رَمْلٌ, رَمَلَانٌ югурмоқ, чопмоқ; ~ بَيْنَ الصَّفَا وَ الْمَرْوَةِ Сафо ва Марва ўртасида югурмоқ (*ҳаж ибодати вазифаларидан*); رَمَلَ (у) رَمْلٌ: النَّسِيجَ ~ газламани юпқа, нозик қилиб тўқимоқ; رَمِلَ (а) رَمَلٌ бева қолмоқ; II رَمَّلَ 1) сиёҳдаги ёзув устига қум сепиб қуритмоқ; 2) бева (тул) қолдирмоқ; 3) қон сачратмоқ; ~ الثَّوْبَ بِالدَّمِ кийимни қонга беламоқ; IV أَرْمَلَ 1) тул (бева) қолмоқ; 2) озиқ -овқати тугамоқ, емиши тугамоқ; камбағаллашмоқ, фақир бўлмоқ; V تَرَمَّلَ =IV

– أَرْمَلُ *кўп.* أَرَامِلُ, أَرَامِلَةٌ бева, тул (*эркак*);

– أَرْمَلُ *кўп.* أَرَامِلُ *эск.* муҳтож, бечора, камбағал; ~ عَامٌ ёки سَنَةٌ رَمْلَاءُ ёмғир кам ёққан йил, ёғинсиз йил

– أَرْمَلَةٌ *кўп.* أَرَامِلُ тул аёл

– تَرَمُّلٌ бевалик, туллик

– رَمَّالٌ қумга қараб фол очувчи фолбин

– رَمْلٌ[1] югуриш, чопиш

– رَمْلٌ[2] рамал (*аруз баҳрларидан бири*)

– رَمْلٌ *кўп.* رِمَالٌ қум; أُمُّ رِمَالٍ сиртлон, ёлдор бўри; ~ الـ الْبَوْلِ *мед.* қовуқдаги қум (тош), тош келиш касали; أَخْفَى (وَضَعَ) رَأْسَهُ فِي الـ~ (كَالنَّعَامَةِ) *маж.* (*туяқуш каби*) бошини қум остига яширмоқ; ~ بَنَاهُ عَلَى الـ~ *кўч. м.* хом хаёл қилмоқ, хом хаёлларга берилмоқ; أَسَّسَهُ عَلَى الرِّمَالِ *кўч. м.* ниманидир хом хаёл асосида бажармоқ; ضَرْبُ (عِلْمُ) الـ~ қумга қараб фол очиш; ~ ابْنَةُ الـ илон

– رَمْلَةٌ қумлоқ тупроқ; ернинг қумлоқ қисми

– رِمْلَةٌ *кўп.* رِمَالٌ, أَرْمَالٌ қора рангли чизиқ, қора йўл -йўл чизиқ

– رَمْلِيٌّ 1) қумли, қумга оид; سَاعَةٌ ~ـةٌ қум соат; الْعَاصِفَةُ الـ~ـةُ қумли бўрон

مُرْمَلٌ *кўп.* مَرَامِيلُ, مَرَامِلُ *эск.* озиқ-овқатга муҳтож

– مِرْمَلَةٌ қумдон, қум идиши

رُمَّانٌ *жам. бот.* анорлар (*дарахти ва меваси*)

– رُمَّانَةٌ *кўп.* ـَاتٌ анор (*дарахти ва меваси*): 2) (*мих ва ҳ. к. нинг*) қалпоқчаси; шиш, ғудда, ғурра, думалоқ тутқа (*мас., ҳассадаги*); 3) (*катта. жин тарозулардаги*) вазн ўлчовчи сурма тош; 4) *ҳарб.* граната; حَيَّةٌ ~ жанговар (ҳақиқий) граната; خَرْسَاءُ ~ ўқув гранатаси; يَدَوِيَّةٌ ~ қўлда ирғитиладиган граната; 5) киндик

– رُمَّانِيٌّ анор рангли, анорранг, оч қизил; ~ يَاقُوتٌ *мин.* ёқут

I رَمَى (и) رَمْيٌ 1) ирғитмоқ, отмоқ; ирғитиб ташламоқ, ташлаб юбормоқ; 2) отмоқ, ўққа

тутмоқ, (*н. биландир*) отмоқ (ب); 3) (*бирор н. да*) айбламоқ (ب); رَمَتْنِي بِدَائِهَا وَ انْسَلَّتْ *мқп.* гуноҳсизнинг елкасига осмоқ; 4) (*бирор н. га*) интилмоқ, (*н. нидир*) мақсад қилиб қўймоқ. нишонга (мўлжалга) олмоқ (إلى); بَيْنَهُمْ ~ орасига нифоқ солмоқ; بِسَهْمٍ ~ (*бирор н. га*) ўз улушини қўшмоқ. ҳиссасини қўшмоқ (في); ◊ بِخَيْلِهِ عَلَى غَارِبِهِ ~ *маж.* ўз ҳолича ташлаб қўймоқ, инон-ихтиёрни қўлига топширмоқ; III رَامَى бир-бирига отишмоқ; IV أَرْمَى ирғитмоқ; أَرْمَاهُ عَنْ فَرَسِهِ отидан қулатмоқ; VI تَرَامَى 1) (*к. нингдир устига*) қўплашиб ташланмоқ (عَلَى); (*к. гадир*) ташланмоқ (عَلَى); ~ بَيْنَ ذِرَاعَيْهِ кимнингдир қучоғига отилмоқ (ташланмоқ); ~ بَيْنَ قَدَمَيْهِ кимнингдир оёқлари остига тиз чўкмоқ; 2) сочилиб (тарқалиб) кетмоқ, бир-биридан узоқлашиб кетмоқ; ёйилиб кетмоқ; чўзилиб кетмоқ; 3) (*н. нидир*) бир-бирига ташламоқ (оширмоқ) (ب); 4) (*к. гадир. н. гадир*) етиб бормоқ (إلى); ... إِلَيْهِ أَنَّ ~ у билдики,...; إِلَى أُذُنَيْهِ ~ унинг қулоғига етиб бордики, ...; VIII ارْتَمَى 1) ташланмоқ, ташлаб юборилмоқ; 2) ётмоқ, чўзилиб ётмоқ; 3) (*к. гадир*) ташланмоқ, ёпирилмоқ (عَلَى); 4) қуламоқ, йиқилмоқ; عَلَى الْأَرْضِ ~ ерга қуламоқ (*йиқилмоқ*); عَلَى قَدَمَيْهِ ~ оёқларига ташланмоқ (йиқилмоқ)

– أَرْمَى энг моҳир мерган

– تَرَامٍ сочилишлик, сочилиб ётишлик; تَرَامِي الْأَطْرَافِ бепоёнлик, кенглик

– رَامٍ *мн.* رَامِيَةٌ *кўп.* رُمَاةٌ 1) ирғитувчи, нишонга олувчи; رَامِي الْقُرْصِ *ёки* رَامِي الْمِطَّةِ *спорт.* диска ирғитувчи, дискобол; 2) ўқчи, мерган; الرَّامِي *астр.* Қавс (*юлдузлар туркуми*); سَهْمُ الرَّامِي *астр.* Қавс ўқи (*Ёй*)

– رَامِيَةٌ *кўп.* رَوَامٍ *эск.* йўналувчи, интилувчи

– رَمَايَةٌ отиш, ўқ отиш; الـ~ عَلَى الْأَطْبَاقِ *спорт.* ликопчаларга отиш

– رَمْيٌ 1) отиш, ирғитиш; الـ~ الْمِطَّةِ (الْقُرْصِ) *спорт.* диск ирғитиш; الـ~ الرُّمْحِ найза ирғитиш (отиш); 2) отиш, отишиш, ўқ отиш; ~ا قَتْلٌ بِالرَّصَاصِ (إِعْدَامٌ) отиб ўлдириш

– رَمِيٌّ *кўп.* رَمَايَا, أَرْمِيَةٌ, أَرْمَاءٌ ёмғир ёғадиган қалин булут

– رَمْيَةٌ *кўп.* رَمَيَاتٌ ирғиш, човут, бир ташланиш; حُرَّةٌ ~ эркин тепиш; 2) ўқ отиш, ўқ узиш; سَهْمٌ مِنْهُ ~ عَلَى отилган ўқ масофасича; رُبَّ ~ مِنْ غَيْرِ رَامٍ *мқп.* баъзан эшак ҳам отнинг қилиғини қилади (*сўзма-сўз:* мерган бўлмаган одам ҳам баъзан яхши отади)

– رَمِيَّةٌ *кўп.* رَمَايَا 1) ёввойи қуш, ҳайвон; 2) отиб қўлга киритиладиган ов, ўлжа

– مُتَرَامٍ *мн.* مُتَرَامِيَةٌ 1) (*к. дандир. н. дандир*) узоқдаги, узоқлашган (مِنْ); 2) кенг тарқалган (ёйилган); مُتَرَامِي الْأَطْرَافِ кенг, бепоён; شَجَرَةٌ مُتَرَامِيَةُ الْأَغْصَانِ шохлари тарвақайлаб кетган дарахт

– مِرْمَاةٌ 1) камалакнинг кичкина ўқи; 2; туёқ

– مَرْمًى *кўп.* مَرَامٍ 1) эришиб бўладиган даража, қўлга киргизиб бўладиган даража; ўраб олиш; النَّظَرِ ~ кўриш майдони. кўриш мумкин бўлган масофа; بَعِيدُ الـ~ узоққа отадиган (*қурол ҳақида*); لَمَحْنَاهُ عَلَى ~ الْعَيْنِ у назаримиз остида эди (*сўзма-сўз:* уни назаримиз тушиши мумкин бўлган жойда кўрдик); كَانَ عَلَى ~ حَجَرٍ *маж.* у жуда яқинда эди (*сўзма-сўз:* у тош ирғитиш мумкин бўлган жойда эди); 2) нишон, мўлжал; *кўч. м.* хоҳиш, истак; الْمَدَافِعِ ~ тўп (қурол) отишни машқ қиладиган жой, полигон; 3) *спорт.* дарвоза; أَنْقَذَ مَرْمَاهُ مِنْ كُرَتَيْنِ у ўз дарвозасини икки тўпдан сақлаб қолди; 4) отадиган жой, тир

– مَرْمِيٌّ ирғитиладиган, отиладиган

– مَرْمِيَّاتٌ *кўп. спорт.* ирғитиш асбоб-анжомлари

I رَنَّ (*а/и*) رَنِينٌ, رَنٌّ 1) жирингламоқ; жарангламоқ; гумбурламоқ; (*мас., қўлда тангаларни*) жирингламоқ, шилдиратмоқ; الْبَرْمِيلُ الْفَارِغُ يَرُنُّ *мқп.* қуруқ қошиқ оғизни йиртади (*сўзма-сўз:* бўш бочка қалдирайди); 2) йиғлаб овоз чиқармоқ; 3) қичқирмоқ; ~تِ الطُّيُورُ қушлар сайради; II رَنَّنَ 1) бақирмоқ, ҳайқирмоқ; الْقَوْسُ ~ камондан (ёйдан) овоз чиқармоқ; IV أَرَنَّ овоз чиқармоқ, жирингламоқ, жарангламоқ; 2) бақирмоқ (عَلَى); ўнтамоқ, ўкириб йиғламоқ; ~تِ الْقَوْسُ ёй овоз чиқарди

– رَنٌّ жаранг, жиринг, жаранг-журунг

– رَنَّانٌ 1) жарангдор, жангиллаган; дабдабали (тантанавор) (*нутқ*); 2) хотин-қизларнинг энг паст (йўғон) овози

– رَنِّنٌ ёз кунларида сувда чириллайдиган жонлик

– رَنَّةٌ[1] *кўп.* اتٌ ـَ жаранг, жаранглаган овоз; узоқдан янграган товуш; шикоятомуз товуш (овоз)

– رَنَّةٌ[2] *кўп.* اتٌ ـَ оҳу, кийик

– رَنِينٌ 1) жаранглаш, жиринглаш; шикоятомуз товушлар; 2) гумбурлаш, қалдираш; 3) аксадо; резонанс

– رَنِينِيٌّ резонансга олд

– مُرِنٌّ жарангдор; жаранглаган, ўткир, оҳангдор

– مِرْنَانٌ жарангдор

مَرْنَبٌ *кўп.* مَرَانِبُ (*Европада қироллар кийган узун, ерда судралиб юрадиган*) пар чопон

رِنْجَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ сельд (*балиқнинг тури*); الـ~ النَّرْوِيجِيَّةُ Норвегия сельди; الـ~ الرُّوسِيَّةُ рус сельди

(رنح) II رَنَّحَ 1) силкитмоқ, тебратмоқ, чайқалтирмоқ, ликиллатмоқ; الْعَجَبُ بِنَفْسِهِ أَعْطَافَهُ ~ ўзидан мағрурланиш ҳисси димоғини шишириб юборди (*сўзма-сўз:* ўзидан мағрурланиш ён-атрофини тебратиб юборди); 2) бош айланишига сабаб бўлмоқ; V تَرَنَّحَ 1) силкинмоқ, тебранмоқ, чайқалмоқ, ликилламоқ; 2) зўрға оёқда турмоқ; ◊ رَهْوًا ~ وَ تِيهًا керилмоқ, чиранмоқ

– مُتَرَنِّحٌ 1) силкинувчи, силкиниб турган, тебранувчи; таги маҳкам ўрнатилмаган, ликиллаб турган; الْأَعْطَافِ ~ шодликдан ичига сиғмай кетган; жуда қаттиқ хурсанд; 2) ширакайф, озгина кайфи бор

– مَرْنَحَةٌ *кўп.* مَرَانِحُ (*кеманинг*) олд қисми, бурни

(رنخ) II رَنَّخَ بِالْمَكَانِ ~ ўрнида қолмоқ. ўз жойида қолмоқ; *кўч. м.* диккайиб турмоқ, тиккайиб турмоқ

رَنْدٌ ранд (*Наждда ўсадиган ўсимлик*); дафна дарахти, лавр

رَنْدَحَ куйламоқ, мадҳия ўқимоқ

– رَنْدَحَةٌ куйлаш, мадҳ қилиш, мадҳия ўқиш

رَنْزٌ гуруч

مَرَنَّةٌ серҳосиллик, унумдорлик, унумлилик

(رنف) IV: أَرْنَفَ بِأُذُنَيْهَا: ~تِ النَّاقَةُ туя чарчоқнинг зўридан қулоқларини осилтирди

– رَانِفَةٌ *кўп.* رَوَانِفُ 1) қулоқнинг кемирчак қисми; 2) қўй думбасининг ўтирганда ерга тегиб турадиган қисми; 3) енгнинг бир учи

I رَنَقَ (*а*) رَنَقٌ лойқаланмоқ, булғанмоқ (*сув*); II رَنَّقَ 1) тикилиб қарамоқ; النَّظَرَ إِلَيْهِ ~ кимгадир тикилиб қараб турмоқ; 2) лойқалатмоқ, булғамоқ; بِالْمَكَانِ ~ ўз жойида қолмоқ, ўрнида қолмоқ; *кўч. м.* диккайиб турмоқ, тиккайиб турмоқ; 3) парвоз қилмоқ (*қуш ҳақида*); 4) лойқалатмоқ (*мас., сувни*); 5) (*тинчини*) бузмоқ; جِسْمُهُ ~ унинг организми ҳолсизланди, унинг ҳоли қуриди, у бўшашди; IV أَرْنَقَ (*мас., сувни*) лойқалатмоқ

تُرْنُوقٌ *ёки* تَرْنُوقٌ 1) дарё остидаги лой, балчиқ; 2) суви ерга сингиб кетган ўзан

– رَنَقٌ, رَنِقٌ лойқа

رَنُوكٌ *кўп.* رَنْكٌ герб

– رَنْكَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ сельд (*балиқ тури*)

I رَنَمَ (*а*) رَنِيمٌ куйламоқ, ашула айтмоқ; II

رَنَّمَ чириллаб куйламоқ (сайрамоқ); V تَرَنَّمَ 1) тараннум қилмоқ, куйламоқ; (*н. нидир*) куйлагандек гапирмоқ (ب); 2) *эск.* титратиб (титроқ) овоз чиқармоқ

– تَرْنِيمَةٌ *кўп.* تَرَانِيمُ, ـَ اتٌ қушиқ, ашула; нашида, гимн; تَرَانِيمُ *кўп.* тантанали рухда ёзилган қўшиқ

– رَنَمٌ овоз, товуш

– رَنِمٌ тўхтовсиз овоз чиқарувчи; жарангдор

I (رنو) رَنَا (*у*) رُنُوٌّ 1) (*к. гадир*) тикилиб қарамоқ, (*к. гадир*) назарини (кўзини) тикмоқ (إِلَى); 2) *эск.* меҳр билан, ҳавас билан қарамоқ; II رَنَّى 1) хурсанд қилмоқ, севинтирмоқ, қувонтирмоқ; 2) тараннум қилмоқ, куйламоқ, ашула айтмоқ

– رَانِيَةٌ *кўп.* رَوَانٍ *эск.* ҳавас (меҳр) билан боқувчи (аёл)

I رَهِبَ (*а*) رَهَبٌ қарамоқ, хавфсирамоқ; II رَهَّبَ қўрқитмоқ, даҳшат солмоқ; IV أَرْهَبَ қўрқитмоқ, қўрқитиб юбормоқ; жабр ўтказмоқ, жисмоний зўрлик қилмоқ, террор қилмоқ; V تَرَهَّبَ 1) дўқ (пўписа) қилмоқ, таҳдид қилмоқ, хавф туғдирмоқ, қўрқитмоқ; 2) роҳиб бўлмоқ, монах бўлмоқ; VI تَرَاهَبَ бир-биридан қўрқмоқ, хавфсирамоқ; X اِسْتَرْهَبَ = IV

– إِرْهَابٌ 1) қўрқитиш, хавф солиш; 2) *шунингдек:* قُوَّةُ الـ~ террор; الـ~ الْأَبْيَضُ оқ террор; الـ~ الْأَسْوَدُ қонли (қора) террор

– إِرْهَابِيٌّ 1) террорга оид, террористик; الْإِجْرَاءَاتُ الْـ~ـيَّةُ террористик ҳаракатлар (фаолиятлар); 2) террорист

– تَرْهِيبٌ 1) қўрқитиш, дўқ (пўписа) қилиш; 2) роҳибликни (монахликни) қабул қилиш; عَيْشَةُ الـ~ роҳибий ҳаёт, монахлик ҳаёти; حَدِيثُ الـ~ шогирд роҳиб, роҳибликка тайёрланаётган одам

– تَرْهِيبٌ қўрқитиш, хавф солиш, даҳшат солиш

– رَاهِبٌ *кўп.* رُهْبَانٌ 1) роҳиб, монах; 2) *эск.* қўрқувчи; إِبْرَةُ الـ~ *бот.* геран

– رَاهِبَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ роҳиба, монах аёл

– رَهَابَةٌ, رَهَابَةٌ *кўп.* رَهَابٌ *анат.* кўкрак суягининг пастки қисми

– رَهْبٌ[1] *кўп.* رِهَابٌ тиғ, қирра, дам

– رَهْبٌ[2] *кўп.* رِهَابٌ 1) юриб (чопиб) чарчаган туя; 2) куйлакнинг енги

– رَهْبٌ[3] *ва* رَهَبٌ қўрқинч, хавф, хавотир

– رَهْبَةٌ хавф, қўрқиш, ҳадик, қўрқув; ~ـَ أَوْ رَغْبَةٌ қўрқувдан *ёки* ихтиёрий равишда; ноилож, истар-истамас

– رَهْبَى, رُهْبَى қўрқиш, қўрқув, ҳадик

– رَهَبُوتٌ қўрқинч, ваҳима, даҳшат

– رَهِيبٌ қўрқинчли, даҳшатли, ваҳимали; إِيفَانُ الـ~ *тар.* Иван Грозний

رَهْبَلَةٌ югуриш; юриш турларидан бири

(رهبن) تَرَهْبَنَ роҳиб бўлмоқ, монах бўлмоқ

– رَهْبَانِيٌّ роҳиб (монах)га оид, роҳиб (монах) ликка оид

– رَهْبَانِيَّةٌ роҳиблик, монахлик

– رَهْبَنَةٌ 1) роҳиб (монах)ликни қабул қилиш; монахлик, роҳиблик

(رهج) IV أَرْهَجَ 1) чангитмоқ, тўзитмоқ, чанг кўтармоқ; 2) (*к. ларнингдир орасига*) низо солмоқ, низо уруғини сепмоқ (بَيْنَ)

– رَهَجٌ, رَهَجٌ 1) гард, чанг, тўзон; 2) қаватқават булутлар; 3) низо, ғавғо, ғулғула

رِهْدَنٌ *кўп.* رَهَادِنُ, رَهَادِنَةٌ чумчуқдан каттароқ қуш

تَرْهَرَ ялтиращда давом этмоқ (*сароб ҳақида*)

I رَهَزَ (а) رَهْزٌ, رَهَزَانٌ қимирламоқ, ҳаракатланмоқ

I رَهَسَ (а) رَهْسٌ қаттиқ депсамоқ, қаттиқ босиб ўтмоқ

(رهش) VIII اِرْتَهَشَ *вет.* елиб бораётганда отнинг оёқлари чалишиб яраланмоқ

– رَاهِشٌ, رَاهِشَةٌ *кўп.* رَوَاهِشُ қўлдаги томир (*юракнинг уришини билиш учун ушланадиган қисми*)

– رَهِيشٌ енгил ва нозик ўқ

I رَهَصَ[1] (*а*) رَهْصٌ асос солмоқ, пойдевор қўймоқ; رَهَصَ[2] (а) رَهْصٌ (*н.нидир*) қаттиқ эзмоқ, сиқмоқ; IV أَرْهَصَ 1) асос солмоқ; 2) асосламоқ; 3) тайёрламоқ, ҳозирламоқ; имконият туғдирмоқ, имкон бермоқ, енгиллик туғдирмоқ; 4) (*бирор н. дан*) далолат бермоқ, дарак бермоқ, (*бирор н. ҳақида*) олдиндан башорат қилмоқ (ب)

– إِرْهَاصٌ 1) асос, пойдевор; 2) шарт-шароит, замин; 3) *кўп.* ـَ اتٌ дарак, далолат, башорат, олдиндан башорат қилиш

– إِرْهَاصَاتٌ *кўп.* заколат

– رَاهِصَةٌ *кўп.* رَوَاهِصُ *геол.* жинс; брекчия (*бирор минерал модда билан боғлиқ тоғ жинслари парчалари*) بُرَكَانِيَّةٌ ~ ҳар хил тоғ жинсларининг қоришмаси

– رَهَّاصٌ девор қурувчи уста

– رَهْصٌ деворнинг таги

– مَرْهَصَةٌ *кўп.* مَرَاهِصُ даража, мартаба

I رَهَطَ (*а*) رَهْطٌ очкўзлик билан емоқ, ютмоқ

– رَاهِطَاءُ *кўп.* رَهَاطَى = رُهَطَةٌ

– رَهْطٌ[1] رَهْطٌ *кўп.* أَرْهَاطٌ 1) бир неча, бир нечта (*ўнгача*); оломон, тўда; гуруҳ, группа; 3) қариндош

– رَهْطٌ[2] *кўп.* қовурға устига боғланадиган боғич

– رَهَطَاءُ *кўп.* رَهَاطَى = رُهَطَةٌ

– رُهَطَةٌ *кўп.* رَهَاطَى Африка қўшоёғининг тупроғи чиқариб ташланган ини, уяси

I (رهف) رَهَفَ (*а*) رَهْفٌ чархламоқ, ўткирламоқ; رَهُفَ (*у*) رَهَافَةٌ 1) ўткирлашмоқ, ўткир бўлмоқ; 2) юпқа бўлмоқ, ингичка бўлмоқ; 3) кескинлашмоқ, таранглашмоқ; IV أَرْهَفَ чархламоқ, ўткирламоқ; 2) (*қулоқни*) динг қилмоқ, диққат билан тинглаб турмоқ; ~ـُ أُذُنَيْهِ қулоқни динг қилмоқ, диққат билан тингламоқ; V تَرَهَّفَ юпқалашмоқ, нозиклашмоқ, ингичкаланмоқ

– رَهَافَةٌ 1) ўткирлик; 2) кескинлик, кескирлик; ~ الْحِسِّ сезгининг ўткирлашиши

– رَهِيفٌ 1) ўткир. кескир; 2) нозик, юпқа, ингичка; 3) қомати келишган

– مُرْهَفٌ 1) ўткир, ўткирланган, ўткирлашган; 2) кескинлашган, кучайган; الْحِسُّ الـ~ـُ кучайган сезги; 3) сезгир, ўткир, зийрак

I رَهَقَ[1] (*а*) رَهَقٌ 1) жабр қилмоқ, зулм ўтказмоқ, адолатсизлик қилмоқ; 2) қувиб етмоқ, етиб олмоқ; رَهِقَ[2] (а) رَهَقٌ ақлсиз бўлмоқ, ақли кетмоқ, аҳмоқ бўлмоқ; II رَهَّقَ ёмон деб ўйламоқ, айб қўймоқ, айбламоқ; III رَاهَقَ балоғат ёшига етмоқ, балоғатга етмоқ; IV أَرْهَقَ 1) қийнамоқ, ташвишга солмоқ, машаққатга қўймоқ; эзмоқ, қисмоқ, зулм ўтказмоқ, зулм қилмоқ; 2) *эск.* етиб олишга имкон бермоқ; عُسْرًا ~ оғир вазифани юкламоқ; қийин ишни талаб қилмоқ; الْأَعْصَابَ ~ асабга тегмоқ, таъсир қилмоқ; الذَّاكِرَةَ ~ хотирага зўр бермоқ

– إِرْهَاقٌ жабр қилиш, зулм ўтказиш; қийнаш

– رَهَقٌ 1) зулм, гуноҳ, аҳмоқлик; туҳмат айб; 2) *эск.* ноҳақлик

– رَهَقَانٌ *мед.* анкилостома, Миср камқонлиги

رَيْهُقَانٌ *бот.* заъфарон

– مُرَاهِقٌ ўсмир, бўйга етган йигит

– مُرَاهِقَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ бўйга етган қиз

– مُرَاهَقَةٌ етуклик, балоғат, балоғатга етишлик

– مُرْهَقٌ ёмон деб билинган, ёмон гумон қилинган; رَجُلٌ ~ ёмон гумон қилинган одам

– مُرْهِقٌ машаққатга солувчи, ташвишга қўювчи; зулмкор, зулм қилувчи

I رَهَلَ (*а*) رَهَلٌ бўшашмоқ, шалпаймоқ, дармонсизланмоқ; шишган жойи халта бўлиб осилиб қолмоқ; V تَرَهَّلَ 1) бўшашмоқ, шалпаймоқ, дармонсизланмоқ; шишган жойи халта бўлиб осилиб қолмоқ; 2)

сўлишмоқ, буришмоқ; осилиб тушмоқ, сангилламоқ; шалвираб осилиб турмоқ

– تَرَهُّلٌ 1) бўшашганлик, дармонсизлик; ~ الرُّوحِيُّ руҳий тушкунлик; 2) шалпайиш

– رَهِلٌ бўшашган, шалпайган

– مُتَرَهِّلٌ салқиган, осилиб халта бўлиб қолган, сўлғин

رُهْمٌ *ат.от, мз.* Руҳм

– رُهْمَةٌ *кўп.* رِهَامٌ, رُهَمٌ майда ёмғир

– مَرْهَمٌ *кўп.* مَرَاهِمُ малҳам, суркайдиган малҳам дори, помада, крем; пластир; ~ بِنْسِلِينٍ пенициллин мази; 2) балзам

– مَرْهُومٌ ~ مَكَانٌ майда ёмғир ёққан жой

I رَهَنَ (*а*) رَهْنٌ, رُهُونٌ чўзилмоқ, муддати узаймоқ, чўзилиб кетмоқ; 2) (*қаердадир*) тўхтаб турмоқ, қўниб ўтмоқ (ب); 3) гаровга қўймоқ, гаровга қўйиб қарз олмоқ; رَهَنَ² (а) رُهُونٌ озимоқ, озиб кетмоқ, ориқламоқ; III رَاهَنَ гаров ўйнамоқ, гаров бойламоқ, гаров-боғламоқ; ~ ... عَلَى ...га умид боғламоқ, ...га ишонмоқ; IV أَرْهَنَ 1) гаровга бермоқ, гаровга қўймоқ; 2) тайёрламоқ; أَرْهَنْتُ لَهُمُ الطَّعَامَ وَ الشَّرَابَ 3) мен уларга ейиш-ичишни тайёрлаб қўйдим; VI تَرَاهَنَ ўзаро гаров ўйнамоқ; VIII ارْتَهَنَ 1) (*н. нидир қилишни*) бўйинга олмоқ (ب); 2) гаров сифатида олмоқ; 3) гаровга қўймоқ; 4) ارْتُهِنَ гаровга қўйилмоқ; гаров ҳисобланмоқ; 5) (*к. гадир, н. гадир*) боғлиқ бўлмоқ (ب, عَلَى); X اسْتَرْهَنَ гаров талаб қилмоқ

– رَاهِنٌ¹ ниманидир гаровга қўйиб пул олувчи

– رَاهِنٌ² 1) замонавий; ҳозирги, ҳозирда мавжуд бўлган; الْحَالَةُ الرَّاهِنَةُ ҳозирги вазият; فِي الظُّرُوفِ الرَّاهِنَةِ ҳозир мавжуд бўлган шароитда; 2) ҳақиқий, реал; 3) доимий, мустаҳкам; тайёр, тайёр ҳолатдаги; 4) ўзгармас, ўзгармайдиган, бўлиши муқаррар, шубҳасиз, бегумон; асосли, қатъий, далилли; حَقِيقَةٌ رَاهِنَةٌ чин ҳақиқат

– رَاهِنٌ³ ориқ, озиб кетган (*одам ёки туя*)

– رِهَانٌ гаров ўйнаш; гаровга қўйиш; كَسَبَ رِهَانًا гаровда ютиб олмоқ; ◊ ~ خَيْلٍ чопқир от; مَحَلُّ الرِّهَانِ отчопар, ипподром; ~ هُمَا كَفَرَسَيْ у иккиси мутлақо бир хил, мутлақо тенг; (*сўзма-сўз:* у иккиси чопқир отлар кабидир); وَ قَدْ كَانَ وَ إِيَّاهُ كَفَرَسَيْ ~ у иккиси беллашувда бир хил ютуққа эришишди

– رَهْنٌ 1) тобе; 2) *кўп.* رُهُونٌ, رُهُونَاتٌ, رِهَانٌ 1) гаров; 2) гаровга ушлаб турилган одам

– رَهْنَ (*н. нингдир*) мақсадида; ...гача; ...да, (*н. нингдир*) остида; ...га боғлиқ равишда; ...дан бери, ...дан буён; بَقَاءُ الْكُتُبِ رَهْنَ مَا حَوَتْ مِنْ مَنْفَعَةٍ ~ китобларнинг умри унинг қанчалик фойдали эканлигига боғлиқдир الْبَحْثُ ~ لَا تَزَالُ هَذِهِ الْمَسَائِلُ бу масалалар ҳали ҳам мунозарага (баҳсга) мавзу бўлиб турибди; نَضَعُ أَنْفُسَنَا ~ أَوَامِرِكَ биз сенинг ихтиёрингдамиз; إِشَارَتِكَ ~ إِلَيَّ менга битта ишора қилсанг бас (ва мен хизматингга тайёрман); التَّحْقِيقِ ~ هُوَ у ҳозир терговда; هُمْ الْاعْتِقَالِ ~ улар ҳозир ҳибсда ётишибди; وَضَعَ شَيْئًا ~ مَا يَتَطَلَّبُهُ ниманидир талаб қилинган нарсага боғлиқ қилиб қўймоқ

– رَهْنِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ гаров хати, тилхат

– رَهِينٌ 1) гаровга қўйилган;2) қарам, тобе; 3) гаровга қўйилган нарса; قَضَى نِصْفَ عُمْرِهِ ~ أَسْوَارِ السِّجْنِ *маж.* у умрининг ярмини қамоқда ўтказди; أَعْمَالِهِ ~ الرَّجُلُ *мқл.* одамга қилган ишига қараб баҳо берадилар

– رَهِينَةٌ *кўп.* رَهَائِنُ 1) гаров, гаровга қўйилган нарса; 2) гаров сифатида ушлаб турилган одам; ◊ رَهَائِنُ الْمَلَاجِئِ ғарибхоналар масокинлари; ~ الْمَطْبَخِ كَانَتْ қозон, товоққа ўралишиб қолган эди (*сўзма сўз: у ошхонада гаровга ушлаб турилган эди*)

– مُرَاهَنَةٌ *кўп.* ـَاتٌ гаров, гаров ўйнаш, баҳслашиш

– مُرْهِنٌ гаровга қўйилган нарсани олувчи киши

– مَرْهَنٌ *кўп.* مَرَاهِنُ гаровхона, ломбард (*нарсаларни гаровга олиб пул қарз берувчи жой*)

– مَرْهُونٌ 1) гаровга қўйилган; 2) (*бирор н. га*) тобе, (*н. биландир*) боғлиқ (ب); جَلَّ الْوَقْتُ الْأُمُورُ ~ لِلْاتِّفَاقِ иттифоқ тузиш вақти келди مَرْهُونَةٌ بِأَوْقَاتِهَا ҳар нарсанинг ўз вақти бор

رَهْنَامَجٌ кема журнали (кундалиги)

I رَهَا (رهو) (*у*) رَهْوٌ 1) йўрғаламоқ, йўрғалаб юрмоқ; 2) кермоқ بَيْنَ الرِّجْلَيْنِ ~ иккала оёғини кермоқ; 3) тинчимоқ, сокин бўлмоқ; الْبَحْرُ ~ денгиз тўлқинланишдан тўхтади (тинчиди)

– رَاهٍ сокин, босиқ, вазмин; ~ عَيْشٌ тинч, осуда ҳаёт

– رَاهَوَيْهِ *ат.от, мз.* Роҳавайҳи

– رَهَاءٌ кенг, белоён ер

– رَهْوٌ¹ *кўп.* رَهَاءٌ *зоол.* турна

– رَهْوٌ² оғир, босиқ, вазмин, ўзини босиб олган

– رَهْوٌ³ 1) ёмғир ёки бошқа бирор сувнинг оқиб кетадиган йўли; 2) *эск.* бир текис қадам; 3) *эск.* оралиқ

مُرْهٍ (الْمُرْهِي) *кўп.* مَرَاهٍ (الْمَرَاهِي) тезчопар от, чопқир от

رَهْوَنَ йўрғаламоқ, йўрғалаб юрмоқ (югурмоқ)

– رَهْوَانٌ йўрға от; ◊ ~ كَالْ يَعْمَلُ жуда қаттиқ (ҳўкиздек) ишлайди (*сўзма-сўз:* у йўрға от каби ишлайди)

– رَهْوَنَةٌ йўрғалаб чопиш, йўрғалаш

رَهْيَأَ заифлашмоқ, бўшашмоқ, сустлашмоқ; تَرَهْيَأَ тинимсиз бўлмоқ, бетиним бўлмоқ, ~ السَّحَابُ ёмғир ёғай -ёғай деб турмоқ (*булут ҳақида*)

(روء) II رَوَّأَ (*бирор н. га*) шошилмай қараб турмоқ (فِي)

– رَوِيَّةٌ шошилмай қараб туриш

I (روب) رَابَ (*у*) رَوْبٌ ивимоқ (*сут ҳақида*); II رَوَّبَ сутни ивитмоқ, қатиқ қилмоқ; IV أَرَابَ =II;

– رَائِبٌ қуюлган, ивиган (*сут*); қатиққа айланган сут

– رَوْبٌ қуюлтирилган (ивиган) сут

– رُوبٌ *кўп.* أَرْوَابٌ, ـَاتٌ қўйлак, кийим, устки кийим; الْمُحَامَاةِ ~ адвокатлик кийими, адвокатлар киядиган кийим (*мантия -форма*)

– رَوْبَانُ *кўп.* رَوْبِي ачитқи ёки томизғи ичиб маст бўлган

– رَوْبَةٌ томизғи, оқлик

– رُوبَةٌ 1) томизғи, оқлик; 2) унумдор ер участкаси

– رَائِبٌ = مُرَوَّبٌ

— مِرْوَبٌ *кўп.* مَرَاوِبُ қатиқ ивитиладиган идиш

رَوْبَصَةٌ ухлаётган кишининг ўзи сезмаган ҳолда ўрнидан туриши, баъзи бир ишлар қилиши

– مُتَرَوْبِصٌ ухлаётган ҳолда ўрнидан туриб, баъзи ишини бажарувчи киши

رُوبِلٌ *кўп.* ـَاتٌ рубль (*Россиядаги пул бирлиги*)

رُوبُوطٌ работ, ровот

رُوبِيرٌ *геод.* ернинг паст-баландини аниқлаш учун қўйиладиган белги, репер

رُوبِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ рупия (*пул бирлиги*)

رُوتِينٌ эски урф-одатларга кўр-кўрона эргашиш, рутина

– رُوتِينِيٌّ эскиликка берилган, қолоқ; بِصُورَةٍ ~ـَةٍ эскиликка берилган ҳолда, қолоқларча

I (روت) رَاتَ (*у*) رَوْتٌ таппиламоқ, тезакламоқ (*ҳайвон ҳақида*)

– رَوْتٌ *кўп.* أَرْوَاتٌ тезак, таппи

– رَوْتَةٌ 1) тумшуқ; 2) бурунниг учи

I (روج) رَاجَ (*у*) رَوَاجٌ 1) тарқалмоқ, ёйилмоқ, кенгаймоқ; 2) сотилиб битмоқ. бозори чаққон бўлмоқ; 3) юрмоқ, муомалада бўлмоқ (*пул ҳақида*); 4) қизимоқ, қайнамоқ, жўнашмоқ

(*бозор ҳақида*); II رَوَّجَ 1) ёймоқ, кенгайтирмоқ, тарқатмоқ; 2) сотмоқ, ўтказмоқ; 3) муомалага киритмоқ; 4) олдинга сурмоқ; ташвиқот қилмоқ, пропаганда қилмоқ

– تَرْوِيجٌ 1) кенгайтириш, тарқатиш; 2) сотиш, ўтказиш; 3) муомалага киритиш; 4) олдинга суриш, ривожлантириш

– رَائِجٌ 1) кенгайган, тарқалган; 2) бозори илдам (чаққон), харидоргир; 3) тез, чаққон (*бозор*); أَحْوَالُهُ سَائِرَةٌ унинг ишлари жойида (маромида)

– رَوَاجٌ 1) кенгайиш, тарқалиш; 2) сотиш, ўтказиш; 3) айланиш, циркуляция; 4) *шунингдек*: تِجَارِيٌّ ~ молга бўлган талаб

رُوجٌ қизил ёғ упа, қизил бўёқ

I (روح) رَاحَ (*у*) رَوَاحٌ 1) кетмоқ, жўнамоқ, жўнаб кетмоқ; юрмоқ; 2) кечқурун қайтмоқ; غَدًا وَ ~ эрта кетиб, кеч келмоқ; 3) бошламоқ; (*н. нидир*) қилишга тайёр турмоқ; رَاحَ يَكْتُبُ ёза бошламоқ; رَاحَ يَمُوتُ *халқ.* у ҳозир ўлади; ◊ رَاحَ ضَحِيَّتَهُ ~ ниманингдир қурбони бўлмоқ; رَاحَ (а/и) ҳид билмоқ, ҳидини топмоқ (олмоқ); رَاحَ (а,у) رَوْحٌ 1) *эск.* шабадали, салқин бўлмоқ, мароқли бўлмоқ (*кун ҳақида*); رَاحَ (а) رَاحٌ бардам бўлмоқ, қувноқ бўлмоқ; (*бирор н.дан*) ҳузур -ҳаловат топмоқ; II رَوَّحَ 1) уйга қайтмоқ, уйга қайтиб келмоқ; 2) дам бермоқ, ором бермоқ, тинчлик бермоқ; енгиллатмоқ; 3) салқин қилмоқ, салқинлатмоқ, ҳавосини тозаламоқ (янгиламоқ); بِالْمِرْوَحَةِ ~ елпиғич билан елпимоқ; وَجْهَهُ بِمِنْدِيلٍ ~ рўмолча билан бетни елпимоқ; عَنْ نَفْسِهِ ~ *ёки* عَنْ صَدْرِهِ ~ кўнгилхушлик (дилхушлик) қилмоқ, вақтичоғлик қилмоқ, дам олмоқ, роҳатланмоқ; ; بِالْجَمَاعَةِ ~ жамоа билан таровиҳ намозини ўқимоқ; тозаланмоқ, ҳавоси янгиланмоқ; 4) шамоллатмоқ, шабадалатмоқ; II رَيَّحَ[2] 1) тинчлик бермоқ, ором бермоқ, дам бермоқ; 2) ўтирмоқ, пасаймоқ, тоб ташламоқ (*иморат ҳақида*); III رَاوَحَ 1) (*н. нидир*) галма-гал қилмоқ. навбати билан қилмоқ (بَيْنَ); فِي مَكَانِهِ ~ депсинмоқ, оёқларни галма-галдан кўтариб босмоқ; ўрнида туриб депсинмоқ (қадамламоқ); عَادَى ~ وَ орқага ва олдинга юрмоқ; بَيْنَ رِجْلَيْهِ ~ гоҳ у ёқда, гоҳ бу ёқда турмоқ; 2) (*к. нингдир олдига*) кечқурун бормоқ; أَغَادِيهِ وَ أُرَاوِحُهُ унинг олдига эрталаб ва кечқурун бораман; III رَاوَحَ الْقِتَالَ : *эск.* жангга кечқурун кирмоқ; IV أَرَاحَ[1] дам бермоқ, тинчлик бермоқ; енгиллик келтирмоқ; (*н. дандир*) қутқазмоқ, халос этмоқ (مِنْ, عَنْ); رَأْسَهُ عَلَى ... ~ бошини ... устига қўймоқ; ...га бош қўймоқ; نَفْسَهُ ~ (*к. дандир*) тинчимоқ (مِنْ) لَمْ يُرِحْ أَحَدًا وَ لَمْ يَسْتَرِحْ ҳеч кимга дам бермади, ўзи ҳам дам олмади; IV[2] أَرْوَحَ сасимоқ, сассиқ ҳид чиқармоқ; V تَرَوَّحَ ҳидланмоқ, ҳидланиб қолмоқ; 2) елпинмоқ; بِالْمِرْوَحَةِ ~ елпиғич билан елпинмоқ; الْمَاءُ ~ сувнинг ҳиди ўзгармоқ; VI تَرَاوَحَ 1) тебранмоқ, силкинмоқ, ҳилпирамоқ; 2) (*н. нидир*) галма-галдан бажармоқ (عَلَى); VIII ارْتَاحَ 1) (*мас., дам олиш уйида*) дам олмоқ; тинчланмоқ, хотиржам бўлмоқ; мамнун бўлмоқ, қониқиш ҳосил қилмоқ, қониқмоқ; (*бирор н. дан*) хурсанд бўлмоқ (لِ); لِلْمَعْرُوفِ ~ мамнуният билан яхшилик қилмоқ; ضَمِيرُهُ ~ унинг виждони қийналмаяпти; X[1] اسْتَرَاحَ 1) дам олмоқ, истироҳат қилмоқ; 2) хотиржамлик сезмоқ, хотиржам бўлмоқ; 3) (*қаергадир н. нидир*) ишонмоқ, ишониб топширмоқ (فِي, إِلَى); (*к. гадир бирор н. да*) орқа қилмоқ, суянмоқ (فِي, إِلَى); اسْتَرِحْ *ҳарб.* эркин бўл! Вольно! (*команда*); X[2] اسْتَرْوَحَ 1) ҳидни сезмоқ, ҳид билмоқ; ҳиддан билмоқ; 2) нафас олмоқ, ҳаво олмоқ

– ارْتِيَاحٌ қониқиш; мамнунлик, мамнуният; шодлик, хурсандлик; عَدَمُ الـ~ норозилик, маъқулламаслик; أَدْخَلَ الـ~ إِلَى قُلُوبِ النَّاسِ одамларнинг қалбига хурсандлик бахш этмоқ, одамларнинг кўнглини шод қилмоқ

— أَرْوَحُ *мн.* رَوْحَاءُ *кўп.* رُوحٌ икки соннинг ораси (чоти)кенг (*одам*)

– أَرْيَحِيٌّ сахий, саховатли, бағри кенг; яхшилик ишларида фаол одам

– أَرْيَحِيَّةٌ сахийлик, саховат, бағри кенглик

– اسْتِرَاحَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) дам, ҳордиқ чиқариш, истироҳат; 2) тинчлик, хотиржамлик; 3) тўхташ, пауза; танаффус; антракт; 4) сайёҳлар учун карвонсарой, меҳмонхона

– تَرْوِيحٌ шабадалатиш, шамоллатиш, вентиляция; елпиш; النَّفْسِ ~ дам, ҳордиқ чиқариш, сайр

– تَرْوِيحَةٌ *кўп.* تَرَاوِيحُ 1) истироҳат, роҳат, ором; 2) *шунингдек*: صَلَاةُ التَّرَاوِيحِ рамазон ойида адо этиладиган қўшимча намоз (ибодат); 3) таровиҳ намозининг ҳар тўрт ракати; 4) таровиҳ намозида ҳар тўрт ракатдан кейин ўқиш

– تَرْيِيحٌ (*мас., иморатнинг*) чўкиши

– رَاحٌ[1] *мн.* шароб, вино; نَعِبَتِ الـ~ بِرَأْسِهِ فِي (رَأْسِهِ) шароб унинг миясига таъсир қилди

– رَاحٌ[2] шамолли; ~ يَوْمٌ шамолли, шамол эсиб турган кун; ~ ةٌ لَيْلَةٌ шамолли, шамол эсиб турган тун

– رَائِحٌ 1) кетувчи, кетаётган; ўтиб кетувчи; 2) навбатдаги, галдаги; كُلَّ ~ وَ غَادٍ ҳар қандай ўткинчи; дуч келган тасодифий киши; مِنَ الْيَوْمِ وَ ~ا бугундан бошлаб ҳар доим

– رَايِحٌ 1) келувчи, келаётган; 2) айрим феълларда келаси замонни билдирувчи ва юкламага айланиб кетган сўз; أَنَا ~ أَكُلُ *ёки* أَنَا حَاكُلُ овқатланаман

– رَائِحَةٌ *кўп.* رَوَائِحُ ҳид, бўй, ёқимли ҳид (*бўй*); ~ الـ ذَكِيَّةُ хушбуй ҳидли; ~ الـ خَبِيثُ сассиқ, қўланса; ~ الـ عَدِيمُ ҳиди йўқ, ҳидсиз; رَوَائِحُ (عِطْرِيَّةٌ) атир-упалар, духи

– رَاحَةٌ 1) роҳат, осойишталик, хотиржамлик; дам, ҳордиқ олиш; ~ الْبَالِ хотиржамлик; مَعَ ~ الـ *ёки* بِالـ~ хотиржамлик билан; осонгина; أَسْبَابُ الـ~ *қар.* سَبَبٌ : دَارُ الـ~ дам олиш уйи; وَفَّرَ سُبُلَ الـ~ дам олиш учун зарур бўлган барча нарсаларни муҳайё қилмоқ; 2) қулайлик, ◊ ~ الْيَدِ кафт; ~ الْقَدَمِ товон, оёқнинг таги; ~ الْحُلْقُومِ роҳат-луғум; بَيْتُ الـ~ ҳожатхона; الرَّئِيُّ بِالـ~ қўлда суғориш

– رَوَاحٌ 1) кетиш, жўнаш; кечқурун жўнаш, кечқурун қайтиш; 2) оқшом, оқшом пайти; 3) тинчлик, осойишталик, хотиржамлик

– رَوَاحَةٌ *ат.от, мз.* Равоҳа

– رُوحٌ *мн. баъзан мз. кўп.* أَرْوَاحٌ 1) рух; الـ~ الْعَامَّةُ кўпчиликнинг руҳияти; ~ الْعَصْرِ давр руҳи; الـ~ الْمَعْنَوِيُّ кайфият; ~ الْانْتِقَامِ реваншизм; الـ~ سَادَتِ الْمُؤْتَمَرَ ~ التَّعَاوُنِ وَ الْمَادَّةُ руҳ ва модда; ~ الْقُدُسِ а) Исойи Руҳуллоҳ; б) муқаддас руҳ; б) *шунингдек*: الـ~ الْأَمِينُ Жаброил алайҳиссалом (*фаришта*); 2) қалб, юрак, кўнгил; خَفِيفُ الـ~ хушчақчақ, хурсанд; طَوِيلُ الـ~ сабрли, бардошли; سَلَّمَ ~ هُ لِخَالِقِهِ у вафот этди, у яратганига жонини таслим қилди; 3) арвоҳ, ажина; ~ شَرِّيرٌ дев, иблис; ~ بِهِ жинни, савдойи; اسْتِحْضَارُ (مُخَاطَبَةُ) الْأَرْوَاحِ арвоҳлар билан сўзлашиш, спиритизм; 4) ҳаёт; خَسَارَةٌ فِي الْأَرْوَاحِ қурбонлар, (*урушда*) йўқотилган жонлар, уруш қурбонлари; قَتَلَ ~ هُ у ўзини ўзи ўлдирди; 5) *спирт.* спиртли ичимлик; эссенция; ~ الْأَفْيُونِ қора дори эритмаси; ◊ ابْنُ ~ هِ ҳамма нарсани ўз қўли билан бажарувчи, ўз куни ўзига қолган; بِـ~ يْنِ بُنْدُقِيَّةٌ икки стволли милтиқ; فَرْدٌ بِسَبْعَةِ أَرْوَاحٍ етти зарядли револьвер; عَمِلَ بِـ~ يْنِ икки киши ўрнида ишламоқ

– رَوْحٌ[1] 1) роҳат, дам, ҳордиқ чиқариш; тинчлик; 2) шодлик, хурсандлик

– رَوْحٌ[2] меҳрибонлик

– رُوحَانِيٌّ 1) руҳонийликка оид. диний; 2) руҳоний, руҳоний одам

– رُوحَانِيَّةٌ руҳонийлик, диндорлик, диний томон; жонлилик, жонлантирилган, руҳлантирилган, илҳомлантирилган

– رَوْحَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) кечқурун қайтиш, қайтиб келиш; رَافَقَهُ فِي غَدَوَاتِهِمْ وَ رَوْحَاتِهِمْ кимгадир ҳар доим ва ҳар жойда ҳамроҳлик қилмоқ; 2) *эск.* экспедиция

– رُوحِيٌّ 1) руҳий, маънавий; سُلْطَةٌ ~ـةٌ диний ҳокимият; 2) спиртли, спирт қўшилган; مَشْرُوبَاتٌ ~ـةٌ спиртли ичимликлар

– رُوحِيَّةٌ 1) руҳонийлик, диндорлик, диний томон; 2) руҳий ҳолат, руҳий кайфият; 3) ўлганларнинг руҳи билан сўзлашиш мумкин деган фикр;4) *фалс.* руҳни реал деб билувчи фалсафий оқим

– رِيَاحٌ *кўп.* ـَاتٌ бош канал, суғориш магистрали

– رِيحٌ *кўп.* رِيَاحٌ 1) шамол, шабада; الْمَرَاكِبُ الَّتِي فَوْقَ الـ~ يَجِبُ أَنْ تُخَلِّيَ الطَّرِيقَ لِلْمَرَاكِبِ الَّتِي تَحْتَ الـ~ шамол эсаётган тарафдан келаётган кемалар шамол кетаётган тарафдаги кемаларга йўл беришлари керак; دَوَّارَةُ الـ~ шамол кучини ва йўналишини ўлчайдиган асбоб, флюгер; طَاحُونُ الـ~ шамол тегирмони; ذَهَبَ عَلَى مَتْنِ الـ~ у тайёрада учиб кетди; أَبُو رِيَاحٍ а) шамол кучини ва йўналишини ўлчайдиган асбоб, флюгер; б) қўриқчи; в) ҳид, бўй; 3) куч, куч-қувват, қудрат; دَهَبَتْ ~ـُهُ الدَّوْلَةَ давлат ўз куч-қудратини йўқотди; 4) ел, орқадан чиққан ел, бод; أَخْرَجَ ~ـًا орқадан ел чиқармоқ

– رِيحٌ шамолли, шамол бўладиган (*мас., об-ҳаво*)

– رَيْحَانٌ[1] *жам. кўп.* رَيَاحِينُ *бот.* 1) хушбўй ўсимлик; 2) райҳон; شَامِيٌّ ~ жамбил райҳон, Шом райҳони; хушбўй бута ўсимлиги; 3) *ат.от, мз.* Райҳон; ◊ قَلَمُ الـ~ хатти райҳоний (*ёзув турларидан бири*)

– رَيْحَانٌ[2] 1) меҳрибонлик; 2) ризқ

– رِيحَةٌ ҳид, бўй

– مَرَاحٌ 1) кечқурун кўнгил очиш учун бориладиган жой (*мас., кино, меҳмондорчилик ва х. к., сол.* مَغْدًى); 2) оқшом, оқшом пайти

– مُرَاحٌ *кўп.* مُرُحٌ отхона; оғилхона, молхона; الْغَنَمِ ~ қўра

– مُرْتَاحٌ мамнун, рози, кўнгил тўқ, хотиржам, кўнгли таскин топган; الْبَالِ ~ кўнгли тинч; الضَّمِيرِ ~ виждони пок

– مِرْوَاحٌ *кўп.* مَرَاوِيحُ елпиғич, буклама елпиғич

– مُرَوَّحٌ яхшилаб ишланган; دُهْنٌ ~ хушбўй қилиб тайёрланган

– مَرْوَحَةٌ *кўп.* مَرَاوِحُ чўл, саҳро

– مِرْوَحَةٌ *кўп.* مَرَاوِحُ елпиғич, буклама елпиғич; الْخَيْشِ ~ канопдан ясаладиган ва осилиб турадиган катта елпиғич; 2) вентилятор; كَهْرَبَائِيَّةٌ ~ электр елпиғич, вентилятор; 3) паррак, пропеллер; кеманинг парраги

– مُرِيحٌ ички дам қиладиган, қоринда ел ҳосил қиладиган

– مُرِيحٌ 1) қулай, бадастир, шинам, комфортли; 2) дам бўлган (*корин*), ел йиғилган

– مَرْيُوحٌ жин урган, тентакроқ, тентакнамо, жиннироқ, савдойи

– مُسْتَرَاحٌ *кўп.* ـَاتٌ ҳожатхона, водопроводли ҳожатхона

– مُسْتَرِيحٌ олувчи, дам олаётган; 2) *шунингдек*: الْبَالِ ~ хотиржам, кўнгли таскин топган

I (رود) رَادَ (*у*) رِيَادٌ 1) ўрганмоқ, текширмоқ, тадқиқ қилмоқ; 2) қидирмоқ, изламоқ; 3) у ёқ-бу ёққа юрмоқ; III رَاوَدَ 1) ўтиниб сурамоқ, қаттиқ туриб илтимос қилмоқ; 2) ўзига оғдирмоқ. шайдо қилмоқ; عَنْ نَفْسِهَا ~ аёл кишининг бошини айлантирмоқ, хотин кишини авраб ўзига оғдирмоқ; 3) бутун вужудини қамраб олмоқ; إِنَّ أَفْكَارًا مُبْهَمَةً تُرَاوِدُهُ ~ـُهُ الشُّعُورُ بِالنَّدَمِ عَلَى ... ... дан афсусланиш ҳисси уни бутунлай ўраб олди; IV أَرَادَ[1] 1) хоҳламоқ, истамоқ, хоҳиш билдирмоқ; أَمْ لَمْ يُرِدْ ~ хоҳлаб-хоҳламай; بِهِ ~ خَيْرًا кимгадир яхшилик тиламоқ; 2) назарда тутмоқ, эътиборда тутмоқ; 3) (*к. нидир н. гадир*) ундамоқ (عَلَى); IV أَرْوَدَ[2] эҳтиёт бўлмоқ, оҳиста ҳаракат қилмоқ; فِي السَّيْرِ ~ эҳтиёт бўлиб (шошилмай) юрмоқ; VIII ارْتَادَ 1) ўрганмоқ, текширмоқ, тадқиқ қилмоқ; билиб олмоқ, суриштирмоқ, суриштириб билмоқ; 2) қидирмоқ, изламоқ; 3) келмоқ, келиб тушмоқ; 4) юрмоқ, зиёрат қилмоқ, ташриф буюрмоқ; X اسْتَرَادَ бирор нарсага интилмоқ, бирор нарсага уринмоқ

– إِرَادَةٌ 1) мақсад, ният; хоҳиш, истак, ирода; яхши истак; الطَّيِّبَةُ ~ الـ яхши истак; حَسَبَ الـ~ хоҳишича, кўнглига қараб; تَغَلَّبَ عَلَى ... بِقُوَّةِ ~ لَا تَنْثَنِي енгиб бўлмас ирода билан нимадандир ғолиб келмоқ; 2) фармон, буйруқ; مَلَكِيَّةٌ ~ подшоҳ фармони

– إِرَادِيٌّ 1) кўнгилли, ихтиёрий; 2) эркин, ихтиёрий равишдаги; ~ لَا *ёки* ~ غَيْرُ ихтиёрсиз, ғайриихтиёрий, ихтиёрдан ташқарида бўладиган

– ارْتِيَادٌ 1) ўрганиш, тадқиқ қилиш; билиб олиш, суриштириш *ҳарб.* разведка; 2) қидириш, ахтариш, излаш; 3) зиёрат; الْمَخَازِنِ ~ дўконма-дўкон кезиш; الْمُحِيطِ ~ океан оша сузиш

– أَرْوَدُ шошилмай ўз билганича иш қилувчи; الدَّهْرُ ~ ذُو غِيَرٍ *маж.* вақт шошилмай, билиб ишини қилади

– تَرْوِيدَةٌ *кўп.* تَرَاوِيدُ ашула, қўшиқ

– رَائِدٌ *кўп.* رُوَّادٌ 1) тадқиқотчи, изланувчи; пионер; бошловчи, бошлаб берувчи; ~ سَبَّاقٌ (*н. нингдир*) биринчи тадқиқотчиси; الْفَضَاءِ ~ фазогир, космонавт; 2) қидирувчи; разведкачи; 3) зиёратчи; 4) раҳбар, йўл бошловчи; 5) йўл-йўриқ; дастур, раҳбар ғоя; 6) *ҳарб.* майор; 7) *эск.* яшаш учун (кўчиб бориш учун) қулай жой қидирувчи; ◊ قُوَّةٌ ~ـةٌ раҳбар куч, етакчи (етакловчи) куч

– رِوَادٌ *ат.от, мз.* Раввод

– رَوْدٌ[1] енгил (*мас., шамол*)

– رَوْدٌ[2] 1) ўрганиш, тадқиқ қилиш; 2) қидириш, излаш

– رُوَدٌ секинлик, аста-секинлик, оҳисталик; عَلَى الـ~ секин!, шошилма!

– رُوَيْدًا секин-аста, секинлик билан

– رِيَادَةٌ 1) ўрганиш, тадқиқ қилиш; тадқиқот мақсадида қилинган саёҳат; 2) қидирув, қидириш; رُوحُ الـ~ қидирувчанлик кайфияти

— مَرَادٌ 1) кенглик, бўшлиқ, майдон; соҳа; 2) туялар ўтлайдиган яйлов

– مُرَادٌ 1) кўзланган нарса, хоҳланган нарса; 2) мурод, хоҳиш, истак, ният; 3) *ат.от, мз.* Мурод

– مُرْتَادٌ 1) тадқиқ этувчи, ўрганувчи; 2) зиёратчи; кўнгилдан (чин юракдан) зиёрат қилинадиган жой

– مِرْوَدٌ *кўп.* مَرَاوِيدُ, مَرَاوِدُ 1) кўзни бўяш учун ишлатиладиган қалам; 2) илгак, тўғнағич; 3) ўқ, ўқ таёқча; مِحْوَرِيٌّ ~ шарнирли бирикма

– مُرِيدٌ 1) издош, шогирд; 2) аспирант; 3) *дин.* пирнинг муриди (шогирди, издоши); (*суфийлик тариқатининг биринчи босқичи*)

I (روز) رَازَ (*у*) رَوْزٌ кўз билан чамалаб кўрмоқ, кўтариб чамалаб кўрмоқ, тортмоқ, тортиб кўрмоқ; 2) *эск.* синаб кўрмоқ (ب); II رَوَّزَ = I

– رَائِزٌ меъмор, архитектор

– رَازٌ *кўп.* رَازَةٌ ғишт терувчиларнинг бошлиғи; қурувчи

– رِيَازَةٌ 1) ғишт *ёки* тош териш усули; 2) қурилишга раҳбарлик

رُزْنَامَجَةٌ *кўп.* اتٌ тақвим, календар

رُوزْخَارِي форс. *эск.* кунбай ишчи

رُوزْنَامَةٌ *кўп.* اتٌ тақвим, календар

رَوْزَنَةٌ дарча, кичкина дераза

(روس) II رَوَّسَ руслаштирмоқ

– رَوِيسَةٌ *қар.* رأس

– رُوسٌ *жам.* руслар

– رُوسِيٌّ 1) русий, русча, русларга оид; الـ~ـةُ рус тили; 2) рус кишиси

رُوسْتُو ковурма, қовурдоқ, жаркоп

رَوْسَمٌ[1] *кўп.* رَوَاسِمُ клишче

رَوْسَمٌ[2] *кўп.* رَوَاسِمُ ўғирлангани билиниб турсин учун хирмондаги буғдой устига қўйилган ёзувли ёғоч лавҳа

رُوشَتَةٌ *кўп.* اتٌ рецепт, дори олиш учун ёзиб берилган қоғоз

رَوْشَمٌ қар. رشم

رَوْشَنٌ *кўп.* رَوَاشِنُ чердак дарчаси, ёруғ тушиб турадиган тешик

I (روض) رَاضَ (*у*) رِيَاضَةٌ 1) айланиб ўтмоқ; (*отни*) ўргатмоқ, қўлга ўргатмоқ; 2) машқ қилдирмоқ, чиниқтирмоқ; II رَوَّضَ = 1) I; 2) боғ-бустонга айлантирмоқ; الفَرَاخَ ~ чўлни бустонга айлантирмоқ; المُهْرَ ~ отни қўлга ўргатмоқ III رَاوَضَ лаганбардорлик қилмоқ, хушомад қилмоқ; алдамоқ, алдаб ўтмоқ; V تَرَيَّضَ 1) сайр қилмоқ, кезмоқ; عَلَى الجَلِيدِ ~ муз устида учмоқ; 2) машқ қилмоқ, чиниқтирмоқ; спорт билан шуғулланмоқ, бадантарбия қилмоқ; VI تَرَاوَضَ 1) мусобақалашмоқ; 2) савдолашмоқ, нархини талашмоқ; VIII ارْتَاضَ 1) сайр қилмоқ, кезмоқ; 2) машқ қилмоқ, чиниқмоқ; X اسْتَرَاضَ 1) сайр қилмоқ, кезмоқ; 2) (*бирор н. га*) хурсанд бўлмоқ; (*н. дандир*) роҳат қилмоқ (بِ)

– تَرْوِيضٌ 1) ўргатиш, қўлга ўргатиш; 2) машқ қилдириш, чиниқтириш

– تَرَيُّضٌ 1) сайр, сайр қилиш, кезиш; 2) машқ қилиш, чиниқиш; бадантарбия билан шуғулланиш; الـ~ أُرْجُوحَةُ *спорт.* трапеция (*гимнастика қурилмаси*)

– رَائِضٌ *кўп.* رُوَّاضٌ 1) отни айланиб ўтувчи; 2) устоз, тренер

– رَوْضَةٌ *кўп.* رِيَاضٌ, رَوْضٌ кўкаламзор, чаманзор; боғ; ◊ الأَطْفَالِ ~ болалар боғчаси

– رِيَاضَةٌ *кўп.* اتٌ 1) (*гимнастик*) машқ; 2) машқ қилиш, тренировка; 3) сайр, томошо; 4) *спорт.* бадантарбия; гимнастика; الـ~ـةُ البَدَنِيَّةُ бадантарбия, физкультура; الـ~ـةُ الرُّوحِيَّةُ *дин.* руҳий чиниқиш; 5) математика; الـ~ـةُ البَحْتَةُ соф математика; الـ~ـةُ التَّطْبِيقِيَّةُ *ёки* الـ~ـةُ العَمَلِيَّةُ амалий (татбиқий) математика; الـ~ـةُ العَالِيَةُ олий математика

– رِيَاضِيٌّ 1) математикага оид; المُعَادَلاتُ الـ~ـةُ математик тенгламалар; 2) спортга оид; الأَلْعَابُ الـ~ـةُ спорт ўйинлари; спорт; 3) математик; 4) спортсмен

– رِيَاضِيَّاتٌ *кўп.* математик фанлар; математика

– رَيِّضٌ мз, *мн.* яхши машқ қилмаган, машқи қиёмига етмаган

– مَرُوضٌ машқ қурган, чиниққан, ўргатилган; ~ـةٌ نَاقَةٌ ўргатилган туя

– مُرَوِّضٌ 1) отни айланиб ўтувчи; 2) от ўйнатувчи, дрессировкачи; الوُحُوشِ ~ йиртқич ҳайвонларни ўргатувчи; 2) устоз, тренер

I (روع) رَاعَ (*у*) رَوْعٌ 1) қўрқитмоқ, қўрқувдан титроқ бостирмоқ; 2) ларзага келтирмоқ, қалтиратмоқ; 3) завқ-шавқини қўзғатмоқ, қойил қилмоқ; ёқмоқ, маъқул тушмоқ; رِيعَ қўрқиб кетмоқ, ваҳимага тушмоқ; رِيعَ العَالَمُ بِوَفَاتِهِ унинг вафотидан бутун дунё ларзага тушди; لا تُرَاعِي يَا بِنْتُ! қўрқма, қизалоқ!; II رَوَّعَ қўрқитмоқ, ваҳима солмоқ; ларзага келтирмоқ; даҳшат солмоқ; V تَرَوَّعَ қўрқмоқ, қўрқувдан қалтирамоқ; VI أَرَاعَ қўрқитмоқ; VIII ارْتَاعَ қўрқмоқ, даҳшатга тушмоқ, ваҳимага тушмоқ

– ارْتِيَاعٌ ҳавф, қўрқинч

– أَرْوَعُ *мн.* رَوْعَاءُ *кўп.* رُوعٌ хурсандликка сабаб бўлувчи, завқ-шавқ олиб келувчи; ажойиб, аъло даражадаги

– رَائِعٌ 1) даҳшатли, қўрқинчли, ваҳимали; 2) ажойиб, олий даражада; بِصُورَةٍ ~ـةٍ аъло даражада

– رَائِعَةٌ *кўп.* رَوَائِعُ 1) намунали асар; رَوَائِعُ الأَدَبِ العَرَبِيِّ араб адабиётининг энг яхши намуналари; رَوَائِعُ الفَنِّ саънат асари дурдоналари; 2) *эск.* ҳавфсираш, эҳтиётлик; ◊ النَّهَارِ ~ فِي куппа-кундузи

– رَوْعٌ ҳавф, хатар, даҳшат; 2) *эск.* уруш, жанг

– رَوْعٌ гўзаллик, савлат, кўркамлик

– رُوعٌ қалб, юрак; أَدْخَلَ فِي ~ـهِ أَنَّ ... кимгадир ишонтирмоқ, кимнингдир кўнглига солмоқ, талқин қилмоқ; أَفْزَعَ فِي ~ـهِ *ёки* أَفْرَخَ فِي ~ـهِ *қар.* فرخ (IV); وَقَعَ (خَطَرَ) فِي ~ـهِ أَنَّ ... *ёки* أُلْقِيَ فِي ~ـهِ أَنَّ ... унинг миясига шундай фикр келдики, ...; اسْتَرَدَّ ~ـهُ *ёки* سَكَنَ ~ـهُ тинчланмоқ, хотиржам бўлмоқ; مَلَكَ ~ـهُ ўзини қўлга олмоқ, ўзини ушлаб олмоқ

– رَوْعَةٌ 1) ҳавф, хатар, даҳшат; 2) иззат-икром қилиш, ҳурмат қилиш

– رَوْعَةٌ ғайриоддий гўзаллик, жозибадорлик, латофат

– مُرَوَّعٌ қаттиқ қўрққан, зада бўлган, чўчиган

– مُرْتَاعٌ қўрқиб кетган, қўрқиб қолган

– مُرَوِّعٌ 1) қўрқитувчи, даҳшат, солувчи, ваҳимачи; 2) қўрқинчли, даҳшатли

– مُرِيعٌ қўрқинчли, даҳшатли, ваҳимали

I (روغ) رَاغَ (*у*) رَوَغَانٌ 1) чап бериб қутулмоқ, айёрлик қилмоқ, чап бериб ҳаракат қилмоқ; عَنِ الطَّرِيقِ ~ йўлдан четга бурилмоқ; 2) (*к.нингдир томон*) яширинча эгилмоқ (إِلَى); 3) *эск.* бир тарафга оғмоқ; (*бирор н.дан*) қайтмоқ (عَنْ); 4) *эск.* яширинча қайтмоқ (إِلَى); رَاغَ إِلَى أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ у ўз оиласига яширинча қайтди ва ўзи билан семиз бузоқ олиб келди; III رَاوَغَ айёрлик қилмоқ, фириб бермоқ, ғирромлик қилмоқ; кўз бўямачилик қилмоқ; فِي الكَلَامِ ~ пичинг қилмоқ, киноя билан гапирмоқ; فِي الإِجَابَةِ ~ мужмал (муҳмал) жавоб бермоқ; IV أَرَاغَ хоҳламоқ, истамоқ; қидирмоқ, етишмоқ; VIII ارْتَاغَ хоҳламоқ, истамоқ

– رَائِغٌ: ~ طَرِيقٌ эгри йўл

– رَوَاغٌ ҳийла, найранг; айёрлик

– رَوَّاغٌ айёр, қув, муғомбир, олғир

– رَوَغَانٌ найранг, луттибозлик; عَنِ الطَّرِيقِ ~ йўлдан четга чиқиш

– رَوَّاغٌ = رَوِيغَةٌ

– مُرَاوِغٌ устамон, қув, туллак, олғир, суллоҳ; كَرَنْبَقٍ ~ *мтл.* думини тутқазмайдиган, ҳар йўл билан қўлдан чиқиб кетадиган

– مُرَاوَغَةٌ чап бериш, гапни чалғитиш, гапни айлантириш

رَأْفَةٌ = رَوْفَةٌ

I (روق) رَاقَ (*у*) رَوْقٌ 1) тиниқлашмоқ, соф бўлмоқ, тозаланмоқ; 2) топ-тоза бўлмоқ, ялтирамоқ, ялтираб кўринмоқ; 3) (*к. нидир*) қойил қилмоқ, мафтун қилмоқ, шайдо қилмоқ; (*к. гадир*) маъқул (мақбул) тушмоқ, ёқмоқ (لِ); رَاقَ (يَرُوقُ) رَوْقٌ юқори тишлар пастки тишлардан узун бўлмоқ; II رَوَّقَ тозаламоқ, покламоқ; ялтирамоқ, ярақламоқ; фильтрламоқ, филтрдан ўтказмоқ; ◊ البِضَاعَةَ ~ товарни сотиб тугатмоқ; بَالَهُ ~ хотиржам бўлмоқ, таскин топмоқ; IV أَرَاقَ оқизмоқ, тўкмоқ; ... دِمَاءَهُ فِي سَبِيلِ ~ ... учун қон тўкмоқ; V تَرَوَّقَ нонушта қилмоқ

– إِرَاقَةٌ тўкиш, оқизиш; الدِّمَاءِ ~ қон тўкиш

– أَرْوَقُ *мн.* رُوقٌ *кўп.* رُوقٌ устки тишлари пастки тишларидан узун бўлган одам

– تَرْوِيقٌ фильтрлаш, фильтрдан ўтказиш; ёритиш, ялтиратиш

– تَرْوِيقَةٌ *кўп.* اتٌ енгилгина нонушта

– رَائِقٌ *кўп.* رُوقٌ, رُوقَةٌ 1) тоза, соф, шаффоф, ярқираган; 2) ажойиб, аъло, зўр; 3) кайфи чоғ; 4) *ат.от, мз.*Роиқ

– رَاقٌ *кўп.* ـاتٌ قатлам, қават

– رَاوُوقٌ *кўп.* رَوَاوِيقُ 1) фильтр; 2) коса, чинни, идиш

– رَوَاقٌ, رُوَاقٌ *кўп.* أَرْوِقَةٌ 1) пешайвон, айвон; 2) чодир, тахтиравон; 3) коридор, йўлак; 4) ложа; 5) *кўп.* ён томондаги хоналар

– رُوَاقِيٌّ *фалс.* материализм билан идеализм ўртасида иккиланиб турган оқимга (стоицизмга) оид; الـ~ـةُ стоицизм; 2) стоицизмга мансуб киши, стоик

– رَوْقٌ *кўп.* أَرْوَاقٌ 1) пешайвон, айвон; 2) шох; 3) чодир; ضَرَبَ ~ـهُ بِمَنْزِلِ كَذَا у фалон жойга чодир тикди; ~ مِنَ اللَّيْلِ туннинг бир қисми

– رُوقَةٌ жуда ажойиб, жуда зўр, аъло даражада (*жинс ва сонда ўзгармайди*)

– مُرَوَّقٌ шаффоф, ялтироқ, ярқироқ; тоза, пок, соф

– مُرَوِّقٌ *кўп.* ـاتٌ тозалагич

– رِيقٌ *эск.* (*ёшликнинг ёки ёмғирнинг*) энг зўр қисми

رَوْكٌ жамоатчилик мулки; عَلَى الـ~ биргаликда, биргалашиб

رُوكَامَةٌ кашта тикиш, кашта

(رول) II رَوَّلَ оғзидан кўпик чиқармоқ, оғзи кўпикламоқ (*от ҳақида*); 2) الْخُبْزَةَ ~ нонни юзига ёғ суртамоқ, суркамоқ

– رُوَالٌ *кўп.* رَوَاوِيلُ тупук

– رُولٌ *юр.* суд ҳал қилиши керак бўлган ишлар руйхати

رُولْمَانٌ подшипник; بِلْيٍ ~ шарикли подшипник

رُولِيتٌ рулетка

I (روم) رَامَ (*у*) رَوْمٌ хоҳламоқ, истамоқ; عَلَى غَيْرِ مَا يُرَامُ кўнгилдагидек, яхши; عَلَى غَيْرِ مَا يُرَامُ номақбул (номаъқул) вазиятда

– رَوْمٌ хоҳиш, истак

– رُومٌ[1] *жам. кўп.* أَرْوَامٌ румликлар, византияликлар, юнонлар, греклар

– رُومٌ[2] ром, спиртли ичимликларнииг бир нави

– رُومَانٌ *жам.* 1) римликлар; 2) руминлар; 3) *ат.от, мз.* Румон

– رُومَانِيٌّ 1) Римга оид; лотинга оид, лотинча; романга оид; الـ~ القَانُونُ *қар.* (الأَعْدَادُ) الأَرْقَامُ الـ~ـةُ ; قَانُونٌ رُومَانِيٌّ рим рақамлари; اللُّغَاتُ الـ~ـةُ роман тиллари; 2) Руминияга оид; الـ~ـةُ а) лотин тили; б) румин тили; 3) а) римлик; б) румин

– رُومِيٌّ 1) византиялик, грециялик; ~ دِيكٌ курка хўроз; ~ دَجَاجٌ курка товуқ

– مَرَامٌ *кўп.* ـاتٌ хоҳиш, истак, рағбат, интилиш

رُومَاتِزْمٌ бод, ревматизм

– رُومَاتِزْمِيٌّ бод (ревматизм) га оид

رُومَانْسِيٌّ романтик

الـ~: رُومَانْسِيَّةٌ романтизм

رُومَانْطِيقِيٌّ романтик, романтикага оид

– رُومَانْطِيقِيَّةٌ романтизм

رُومِسٌ *кўп.* رَوَامِسُ сол; тахта супача

رَانٌ *форс.* 1) *эск.* товони йўқ оёқ кийими; 2) *эск.* эркакларнинг боғичли оёқ кийими

رَوْنٌ вилоят, область; ҳудуд, майдон, территория

رَاوَنْدٌ = رَوَنْدٌ

رَوْنَقٌ қўркамлик, савлат, сулувлик

رُونِيُو. الـ~ آلَةُ нусха кўпайтирадиган асбоб

(روى) I رَوَى (*и*) رِوَايَةٌ 1) ривоят (ҳикоя) қилмоқ, дарак бермоқ, хабар бермоқ; (*к. нингдир. тилидан*) нақл қилмоқ (عَنْ); 2) сувга қондирмоқ, сувга тўйдирмоқ; суғормоқ, сув қўймоқ; (*н. нидир*) ичирмоқ (بِ); رَوَى (*а*) رَيٌّ, رَيًّا 1) сувга қонмоқ, суғорилмоқ; 2) чанқоқни босмоқ, чанқоқни қолдирмоқ; II رَوَّى 1) тўйғизиб (тўйдириб) ичирмоқ; 2) сув чиқармоқ, сув қўймоқ; 3) қараб туриб тафаккур қилмоқ (فِي); IV أَرْوَى суғормоқ, сув қўймоқ; V تَرَوَّى 1) сувга қонмоқ (тўймоқ), суғорилмоқ; 2) тафаккур қилмоқ; яхшилаб ўйлаб кўрмоқ; VIII ارْتَوَى 1) сувга қонмоқ (тўймоқ); шимиб олмоқ, жиққа ҳўл бўлмоқ; суғорилмоқ; 2) чанқоқни босмоқ

– إِرْوَاءٌ суғориш, сув қуйиш; بِالرَّاحَةِ ~ қўл билан суғориш

– إِرْوَائِيٌّ суғоришга оид

– أُرْوِيَّةٌ ёввойи эчкининг урғочиси

– تَرَوٍّ 1) тафаккур қилиш, фикр қилиш, яхшилаб ўйлаб кўриш; 2) мулоҳазакорлик, донолик

– تَرْوِيَةٌ сув таъминоти; сув билан таъминлаш; الـ~ يَوْمُ зулҳижжа ойининг 8-куни

– رَاوٍ *мн.* رَاوِيَةٌ *кўп.* رُوَاةٌ *мн.* رَاوِيَاتٌ ҳикоя қилувчи, ривоят қилувчи, ровий; (*афсона ёки шеър*) нақл қилувчи

– رَاوِيَةٌ *кўп.* رَوَايَا 1) ҳикоя қилувчи, ривоят қилувчи, ровий, нақл қилувчи; 2) *шунингдек:* الْمَاءِ ~ ичимлик, ичиладиган нарса, сувли йўлдош; 3) сув ортилган туя, от *ёки* эшак

– رَايَةٌ *қар.* رأى

– رَوَاءٌ чучук сув, шўр бўлмаган сув

– رُوَاءٌ ҳашаматли ташқи кўриниш, чиройли кўриниш; бичими чиройли

– رِوَاءٌ *кўп.* أَرْوِيَةٌ ҳайвонга юк юклашда боғланадиган арқон

– رِوَائِيٌّ 1) ривоятга оид; طَرِيقَةٌ ~ـةٌ ривоят усули (йўли); 2) роман ёзувчи. романчи; 2) драматург

– رِوَايَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) ҳикоя, қисса, повесть; роман; афсона; بُولِيسِيَّةٌ ~ жосуслар, жиноятчилар ҳақидаги роман, детектив роман; تَمْثِيلِيَّةٌ غِنَائِيَّةٌ ~ (قَصَصِيَّةٌ) خَيَالِيَّةٌ ~ роман; 2) пьеса; تَمْثِيلِيَّةٌ غِنَائِيَّةٌ ~ опера; هَزْلِيَّةٌ غِنَائِيَّةٌ ~ оперетта; مُضْحِكَةٌ ~ *ёки* هَزْلِيَّةٌ ~ комедия; مَسْرَحِيَّةٌ ~ спектакль, пьеса; مُحْزِنَةٌ ~ фожиа, трагедия; драма; سِينِمَائِيَّةٌ ~ кинокартина; نَاطِقَةٌ ~ овозли фильм; 3) нақл, ривоят, янги таъбир, янги нақл

– رَوِيٌّ 1) лим-лим, лим тўла; 2) чанқоқни босадиган, қолдирадиган (*сув ҳақида*); 2) шъер, қофиядаги ундош товуш, равий; 5) ваҳшат билан келадиган ёмғирли булут

– رَوِيَّةٌ[1] 1) фикр, тафаккур, ўй; ихтиёр, мулоҳаза; 2) англаш, фаҳмлаш; ~ فِي *ёки* عَنْ ~ яхшилаб ўйлаб кўриб, онгли равишда; عَنْ غَيْرِ ~ ўйламай, ўйлаб кўрмасдан

– رَوِيَّةٌ[2] 1) эҳтиёж, зарурат; 2) қарз ва шу кабиларнинг қайтарилмаган қисми

– رَيٌّ суғориш, ирригация; الـ~ بِالرَّاحَةِ *қар.* رَاحَةٌ ; الـ~ بِالْآلَاتِ механизмлар ёрдамида суғориш; الْحِيَاضِ ~ ҳовуз *ёки* қўлдан суғориш

– رَيٌّ[1] 1) чанқоқни босиш; 2) = رَيٌّ

– رَى[2] *қар.* رأى

– رَيَّا яхши (ёқимли) ҳид (бўй)

– رَيَاءٌ *қар.* رأى

– رَيَّانُ *мн.* رَيَّا *кўп.* رِوَاءٌ 1) бостириб суғорилган; сувга тўйдирилган; 2) сув ичиб қонган одам; 3) сувли, ҳил-ҳил, лим-лим; 4) رَيَّانُ Раййон (Мадинайи *мунаввара якинидаги қаср*)

– رَيَّةٌ[1] *кўп.* ـاتٌ сув қуйиш, сув бериш; ~ الْمَحَايَاةِ الزِّرَاعَةِ экилгандан кейинги суғориш; ~ қуруқшаб қолган тупроқни (ерни) суғориш (*экилгандан 20-25 кун ўтгач*)

– رَيَّةٌ[2] серсув, суви сероб; عَيْنٌ ~ серсув булоқ

– رِيَّةٌ = رِيَةٌ *қар.* رأى

– مَرْوًى *кўп.* مَرَاوٍ суғориш йўли, ариқ

– مَرْوِيٌّ 1) суғориладиган; أَرَاضٍ ~ـةٌ суғориладиган ерлар; أَرَاضٍ ~ـةٌ بَعْلِيَّةٌ лалмикор ерлар; 2) оғзаки, оғиздан-оғизга ўтиб келувчи3) *кўп.* ـاتٌ оғиздан оғизга ўтиб келган эртаклар, қиссалар, хабарлар

I (ريب) رَابَ (*и*) رَيْبٌ, رِيبَةٌ 1) шубҳа туғдирмоқ, шубҳалантирмоқ; 2) бетинч қилмоқ, ғулғула солмоқ; الـ~ـةُ (бирор н.га) шубҳа

қилмоқ, ишончсизлик билдирмоқ (ب ,ق); VIII ارْتَابَ 1) (*бирор н. га*) шубҳа қилмоқ (ق); (*бирор н. га*) ишончсизлик билан қарамоқ (ق); 2) тинчсизланмоқ, нотинчланмоқ, ғулғулага тушмоқ; X اسْتَرَابَ (*бирор н. га*) шубҳаланмоқ (ب)

– ارْتِيَابٌ 1) шубҳа; ишончсизлик; 2) нотинчлик, ғулғула

– ارْتِيَابِيٌّ 1) ҳар нарсага шубҳа билан қарашга *оид, скептицизмга оид*; 2) ҳар нарсага шубҳа билан қаровчи, скептик

– ارْتِيَابِيَّةٌ ҳар нарсага шубҳа билан қараш, скептицизм

– رَيْبٌ 1) шубҳа, ишончсизлик; بِلَا ~ шубҳасиз; لَا ~ فِيهِ шубҳасиз ҳолда; لَا ~ فِي ... أَنَّ шубҳасизки, ...; مَسْلَكُ الـ~ وَ الشَّكِّ ҳар нарсага шубҳа билан қараш, скептицизм; أَثَارَ ~ هُ кимдадир шубҳа уйғотмоқ; 2) *ат.от, мз.* Райб; ◊ الزَّمَانِ (الْمَنُونِ) ~ тақдир бевафоликлари

– رِيبَةٌ = رَيْبَةٌ

– رِيبَةٌ *кўп.* رِيَبٌ шубҳа, ҳадик, гумон, хавф-хатар

– مُرْتَابٌ 1) шубҳаланувчи. шубҳага тушувчи, шубҳалантирувчи; 2) шубҳали; 3) ёмон, ёвуз, ножўя

– مُرِيبٌ *эск.* шубҳа уйғотувчи

رِيبُورْتَاجٌ *кўп.* اتٌ : репортаж

رَيْتْ *халқ.* =يَا لَيْتَ! ~ кошки эди, кошки!

I (ريث) رَاثَ (*и*) رَيْثٌ секинламоқ, секинлашмоқ; V تَرَيَّثَ пайт пойламоқ, қулай фурсатни кутмоқ

– رَيْثٌ 1) кичик муддат, вақтнинг қисқа бўлаги; *ат.от, мз.* Райс

– رَيِّثٌ секинак, секин ҳаракатланувчи

– رَيْثَمَا ... магунча

رِيجِي монополия

رِيحٌ *қар.* روح

I (ريخ) رَاخَ (и) رَيْخٌ, رَيَخَانٌ, رُيُوخٌ хор бўлмоқ, тубан бўлмоқ; заиф бўлмоқ, ожиз бўлмоқ

رَيْدٌ *кўп.* رُيُودٌ (*тоғнинг*) чўққиси, том, томнинг энг юқори қисми

(ريس) I رَاسَ (и) رَيْسٌ, رَيَسَانٌ такаббурланиб юрмоқ, гердаймоқ, кеккаймоқ

رَيْسٌ *кўп.* رُؤَسَاءُ 1) бошлиқ; 2) (*кема*) капитани

I (ريش) رَاشَ (*и*) رَيْشٌ 1) пат чиқармоқ (*қуш қақида*); 2) пат ёпиштирмоқ, пат қўшмоқ; 3) бойимоқ, бойиб кетмоқ; ◊ هُوَ لَا يَرِيشُ وَ لَا يَبْرِي *мақ.* на раҳмонга чироғу, на шайтонга кўсов; на бўтдой, на somon (*сўзма-сўз: у на пат чиқаради, на унинг учини тараштлайди*)

II رَيَّشَ 1) пат чиқармоқ (*қуш ҳақида*); 2) пат қўшмоқ, пат ёпиштирмоқ; IV أَرَاشَ (*мас., камон ўқига*) пат ёпиштирмоқ; V تَرَيَّشَ бойиб кетмоқ; ҳашаматли (дабдабали) ҳаёт кечирмоқ

– رَائِشٌ учига пат ёпиштирилган ўқ (*камонники*)

– رِيَاشٌ[1] 1) *кўп.* бой уй анжомлари, мебель; 2) *ат.от, мз.* Риёш

– رِيَاشٌ[2] = رِيشٌ[2]

– رِيشٌ[1] *жам.* патлар; пат чиқариш; ~ النَّعَامِ туяқуш пати

– رِيشٌ[2] 1) ҳашаматли кийим; 2) бойлик, тўқ яшаш, мўл-кўллик, серобчилик

– رِيشَةٌ *кўп.* اتٌ : (*қуш*) пати, ёзиш учун ишлатиладиган пат; расм чўтка, мўйқалам; ~ الْمِحْرَاثِ омоч қабзаси; 2) *муз.* нохун, медиатор; 3) *шунингдек*: فَصَادَةٌ ~ ништар, жарроҳликда қон олиш (оқизиш) учун ишлатиладиган пичоқча, ланцет; 4) (*мас., турбинанинг, пропеллернинг*) парраги

– رِيشِيٌّ 1) патланишга оид; 2) патли, пати бор; 3) *бот.* тукли

– رُيُوشٌ *бот.* чалов

رِيضٌ *қар.* روض

رَيْطَةٌ *кўп.* رِيَطٌ, رِيَاطٌ чойшаб; 2) чойшабга ўхшаш кийим; 3) кафан; 4) *эск.* ёпинчиқ

I (ريع) رَاعَ (*и*) رَيْعٌ, رُيُوعٌ, رِيَاعٌ ўсмоқ, катталашмоқ, катта бўлмоқ; II رَيَّعَ ўстирмоқ, даромад учун (*пул*) бермоқ; V تَرَيَّعَ ҳамма ёққа оқиб кетмоқ

– تَارِيعٌ *алиф. б. қар.*

– رَيْعٌ 1) энг яшнаган пайт; 2) ўсиш, кўтарилиш; 3) ўсиш, даромад; рента; الْـ~ الْمُطْلَقُ абсолют рента; 4) ғалла

– رِيعٌ 1) тепалик жой, дўнглик; 2) тоғ

– رَيَعَانٌ, رَيْعَانٌ 1) (*тананинг*) соғлом ҳолда тўлалиги; энг яшнаган пайт; فِي ~ الشَّبَابِ ёшлик пайтида

– مَرِيعٌ серҳосил; أَرْضٌ ~ةٌ серҳосил ер

– مُرِيعٌ 1) ҳосил келтирадиган, ҳосил берадиган; 2) даромад келтирадиган, даромад берадиган, рентабел

(ريف) I رَافَ (и) رَيْفٌ қишлоққа келмоқ

رِيفٌ *кўп.* أَرْيَافٌ 1) қирғоқ, соҳил; қирғоқдаги унумдор ер; 2) қишлоқ, провинция

– رِيفِيٌّ 1) қишлоққа оид; ~ بَيْتٌ дача, дала ҳовли; 2) қишлоқи, қишлоқ одами

I (ريق) رَاقَ (*и*) رَيْقٌ 1) оқмоқ, қуйилмоқ; 2) ялтирамоқ, яракламоқ, ялтилламоқ; IV أَرَاقَ оқизмоқ, қуймоқ, тўкмоқ

– إِرَاقَةٌ тўкиш, оқизиш, қуйиш; أَدَّى إِلَى ~ الدِّمَاءِ қон тўкишга олиб келмоқ

– رَائِقٌ *қар.* روق

– رَيِّقٌ, رَيْقٌ 1) гуллаш, барқ уриш, гуллаб-яшнаш; الْعُمْرِ ~ فِي гуркираган йилларда; 2) ялтираш, яраклaш; 3) гўзаллик, жамол

– رِيقٌ тупук. сўлак; ◊ عَلَى الـ~ наҳорга, оч қоринга; أَجْرَى الـ~ иштаҳани қўзғамоқ, сўлакни оқизмоқ; ازْدَرَدَ ~ هُ فَرْقًا *маж.* қаттиқ қўрқиб кетмоқ; بَلَعَ ~ هُ *қар.* جَرَى ~ هُ عَلَيْهِ; بَلَعَ ~ هُ уни кўриб сўлаги оқиб кетди; جَفَّ لَهُ ~ هُ оғзи қуруқшаб қолди; غَيَّرَ ~ هُ عَلَى ... (*бирор н. билан*) тамадди қилиб олмоқ كَسَرَ الـ~ тишламоқ, тишлаб олмоқ; тамадди қилмоқ, бир оз овқатланиб олмоқ

– رِيقَةٌ тупук, сўлак

– مُرَاقَةٌ теридан юлиб олинган жун

– مُرَيِّقٌ *ёки* مُرَيْقٌ махсар (*бўёқ тайёрланадиган ўсимлик*)

I (ريل) رَالَ (*и*) رَيْلٌ тупурмоқ, сўлак чиқармоқ; II رَيَّلَ = I

– رِيَالٌ[1], رِيَالَةٌ тупук, сўлак

– رِيَالٌ[2] *кўп.* اتٌ : риёл (*Мисрда 20 киршга тенг пул бирлиги*), مَارِيَا تَرِيزَا ~ Мария Тереза тангаси

I (ريم) رَامَ (*и*) رَيْمٌ (*н. нидир*) қолдирмоқ, тарк этмоқ (*туш. к, ёки* مِنْ); فِرَاشَهُ ~ مَا тўшакка ёпишиб қолмоқ (*бемор ҳақида*); مِنْ مَكَانِهِ ~ مَا ўрнида қимирламай турмоқ; 2) эгилмоқ, энгашмоқ, мойил бўлмоқ; 3) *эск.* узоқ бўлмоқ, узоқлашмоқ; II رَيَّمَ (*қаердадир*) қолмоқ, қолиб кетмоқ (ب); 2) (*к. нингдир*) бошини қотирмоқ, миясини ачитмоқ (айнитмоқ عَلَى); (*к. нидир*) алдамоқ, лақиллатмоқ (عَلَى)

رَيْمٌ[2] узоқ вақт, узоқ муддат; قَدْ بَقِيَ ~ مِنَ النَّهَارِ куннинг кеч бўлишига маълум муддат бор

– رَيْمٌ[1] 1) қабр, гўр; 2) дўнглик, тепалик

– رَيْمٌ[2] узоқ вақти, узоқ муддат; قَدْ بَقِيَ ~ مِنَ النَّهَارِ куннинг кеч бўлишига маълум муддат бор

– رِيمٌ[1] оқ кийик, оҳу

– رِيمٌ[2], رِيمَةٌ 1) кўпик; 2) қизитилган металлнинг юзида пайдо бўладиган қасмоқ, шлак; 3) ошиқлик, ортиқлик, зиёдалик; فِي هَذَا الْعَدْلِ ~ عَلَى الْآخَرِ хурҳуннинг бу кўзи наригисидан оғирроқ (кенгроқ, каттароқ)

– رِيمَةٌ *ат. от. мн.* Рима; رَجَعَتْ (عَادَتْ) ~ إِلَى عَادَتِهَا الْقَدِيمَةِ *мақ.* Рима ўзининг эски бемаъни одатини бошлади

I (رين) رَانَ (*и*) رَيْنٌ (*н. нингдир устини*) қопламоқ (*туш. к. ёки* عَلَى); 2) (*н. нидир*) ~ الصَّمْتُ ураб олмоқ, эгаллаб олмоқ (عَلَى);

сукунат бошланди; عَلَى جَفْنِهِ الْكَرَى فَنَامَ ~ унинг қовоқларини мудроқлик эгаллади ва ухлаб қолди

رَهْقَانٌ қар. رهق

(ربى) IV أَرْبَى байроқ ўрнатмоқ

– رَايَةٌ *кўп.* اتٌ байроқ; *сол. шунингдек:* رَأْيَةٌ

ز

ز (زَاءٌ *ёки* زَايٌ) *зо* (араб алифбосининг ўн биринчи ҳарфи, абжадда - 7)

زَاجٌ купорос (*сулфат кислота тузларининг техникадаги номи*); ~ الْبَيْضِ рух купороси (*оқ купорос*); ~ أَزْرَقُ мис купороси (*кўк купорос*), тутиё; ~ أَخْضَرُ темир купороси (*яшил купорос*); ~ الـ زَيْتُ олтингугурт кислотаси, купорос ёғи

زَاجُورَةٌ зожура, зогура (*пахта нави*)

زَارٌ 1) шайтоний куч; 2) аёллар томонидан қилинадиган жинлар ҳайдаш, қувиш маросими (*Мисрда*)

زَاقُولٌ *кўп.* زَوَاقِيلُ ўғри

زَانٌ қора қайин, қора қайин дарахти; أَخْشَابُ ~ الـ қора қайин дарахти тахта-ёғочлари; ثَمَرُ ~ الـ қорақайин ёғочлари; بِعَصَا الـ~ الْقَفْزُ الْعَالِي *спорт.* лангарчўп билан сакраш

زَانَةٌ *кўп.* اتٌ қора қайиндан ясалган ходачалар, ходалар, ~ بالـ (الْوَثْبُ) الْقَفْزُ *спорт.* лангарчўп билан сакраш

زَاوُوقٌ, زَاوُوقٌ симоб

زَايِرْجَا, زَايِرْجَةٌ фол (ром) очиш тахтачаси (*юзта катакдан иборат бўлиб, ҳар бири ҳарф билан белгилаб қўйилади*)

زَبَرَ тарашламоқ, пахмоқ қилмоқ, тукли қилмоқ (*мас., матони*)

– زِبْرٌ тук, пахмоқ

– زَبْرَةٌ тараш, пахмоқлаш

زَبَقَ симоб аралашмаси қотишмасини суртмоқ, симоб суртмоқ

– زِئْبَقٌ симоб

– زِئْبَقِيٌّ 1) симобга оид; ~ تَرْمُومِتْرٌ симоб термометри; 2) симобга ўхшаш, симобсимон, симобий

– مُزَبَّقٌ симобли, симобий; ~ دِرْهَمٌ симобли дирҳам (*танга*)

I زَأَدَ (а) زَأْدٌ, زَأَدَ қўрқитмоқ

– زُؤْدٌ *ёки* زُؤَدٌ хавф, хатар: қўрқинч , қўрқув

I زَأَرَ (а) زَئِيرٌ бўкирмоқ; наъра тортмоқ, ўкирмоқ; V تَزَأَّرَ ўкирмоқ الأَسَدُ ~ йўлбарс ўкирди

– زَأْرَةٌ ўрмон, чакалакзор, бутазор

– زَئِيرٌ бўкириш, ўкириш, наъра тортиш; ~ الْمَدَافِعِ *маж.* тўплар наъраси

I زَأَطَ (а) زَئْطٌ шовқинламоқ, бақирмоқ

زَأَمَ (а) زَأْمٌ, زُؤَامٌ тўсатдан ўлмоқ, бирданига ўлмоқ; IV أَزْأَمَ мажбурламоқ, зўрламоқ, ундамоқ

– زَأْمَةٌ[1] 1) зарурат, эҳтиёж, зарурият, 2) шо-шилиб овқатланиш, шошилиб ичиш

– زَأْمَةٌ[2] кучли овоз, қаттиқ бақириқ

– زُؤَامٌ: ~ مَوْتٌ кутилмаганда, тўсатдан келган ўлим; қатл, ўлдириш, ғайритабиий (мажбурий) ўлим

زُؤَانٌ *жам.* бегона ўтлар, мастаклар; ёввойи сули

– زِئْنٌ *қиск.* ~ كَلْبٌ кичкина (паст бўйли) ит

I زَبَّ (а) زَبٌّ сертук бўлмоқ, сержун бўлмоқ; II زَبَّبَ қуритмоқ (*узумни*), майиз қилмоқ; ◊ تَكَلَّمَ زَيْدٌ حَتَّى ~ شَدْقَاهُ Зайд оғзидан кўпик чиққунча вайсади; V تَزَبَّبَ қуритилмоқ, майизга айланмоқ (*узум ҳақида*)

– أَزَبُّ *мн.* زُبَّاءُ *кўп.* زُبٌّ жунли, пахмоқ

– زُبٌّ *кўп.* أَزْبَابٌ *анат.* олат, эркакларнинг жинсий аъзоси

– زَبَابَةٌ *зоол.* 1) кўрсичқон; 2) каламуш; أَسْرَقُ ~ مِنْ ўта олғир, учига чиққан ўғри (*сўзма-сўз:* каламушдан ҳам олғир)

– زَبِيبٌ 1) *жам.* майиз; رُومِيٌّ ~ қора кишмиш, румий кишмиш; 2) *шунингдек:* ~ عِرَاقِيٌّ маҳаллий ароқ, кишмишдан тайёрланган маҳаллий (қўлбола) ароқ

– زَبِيبَةٌ *кўп.* اتٌ кичкина майиз, бир дона майиз; عَمَلَ مِنَ الـ~ خَمَارَةً пашшадан фил ясамоқ (*сўзма-сўз:* бир дона майиздан май дўкони очмоқ); ~ نَانٍ илоннинг икки кўзи устидаги икки қора нуқта; ذَاتُ الـ~ يْنِ илон

I زَبَدَ (у) زَبْدٌ 1) сутни кувлаб мой олмоқ; 2) (*бирор к. ни*) сариёғ бериб боқмоқ (*туш. к.*); I زَبَدَ (и) زَبَدٌ (*бирор к. га*) ўз ёнидан маблағ ажратмоқ, ёрдам бермоқ; II زَبَّدَ қаймоқламоқ, устида қаймоқ ҳосил бўлмоқ (*сут ҳақида*); IV أَزْبَدَ кўпикланмоқ, кўпик чиқармоқ; мавжланмоқ, кўпирмоқ, қайнамоқ; أَرْغَى وَ ~ ғазабдан кўпирмоқ, қайнамоқ, ўзини йўқотиб қўймоқ; حِقْدًا ~ нафратдан тошиб кўпирмоқ

– زَبَادٌ мушк, анбар; ~ قِطُّ الـ *зоол.* Африка ва Жанубий Осиёда тарқалган кичик ёввойи ҳайвон бўлиб мушк, анбар ҳиди тарқатади

– زُبَّادٌ[1] ўсимлик номи

– زُبَّادٌ[2] яхшилик ёки фойда чиқмайдиган нарса (иш)

– زَبَادِيٌّ *шунингдек:* ~ لَبَنُ الـ қатиқ

– زَبْدٌ ёрдам, иона

– زَبَدٌ *кўп.* أَزْبَادٌ 1) кўпик; 2) шлак, тошқол; металл заки, тўпон; ~ الْجِبَالِ (*тоғдан келган оқим томонидан*) кўпириб келинган жинслар; ~ الْبَحْرِ *мин.* денгизнинг ғалвирак тоши; жилвиртош, кўпиктош, пемза

– زَبَدٌ *жам.* сариёғ

– زُبْدَةٌ 1) сариёғ; طَازَةٌ ~ янгигина олинган сариёғ, бикр сариёғ; مُسَيَّحَةٌ ~ эритилган ёғ (мой); مُمَلَّحَةٌ ~ тузланган ёғ (мой); صِنَاعِيَّةٌ ~ сунъий ёғ (мой, маргарин); 2) қаймоқ; 3) моҳият, мағиз; энг қуюқ мазмун, мағиз

– زُبْدَةٌ *кўп.* زُبَدٌ (*н.нингдир*) энг сараси, энг афзали, энг аъзоси

– زَبَدِيَّةٌ, زَبْدِيَّةٌ, زَبَادِيٌّ *кўп.* اتٌ чапия (*қаймоқ, қатиқ, сут ва б. лар идиши*)

– زُبَيْدَةٌ 1) *бот.* гулҳамишабаҳор; 2) *ат.от. мн.* Зубайда

– مُزْبِدٌ кўпикли; ~ بَحْرٌ тўлқинлари кўпик сочиб турган денгиз

I زَبَرَ (у,и) زَبْرٌ 1) ёзмоқ, кучириб ёзмоқ; 2) сўкмоқ, ҳақорат қилмоқ; бақириб (сўкиб) ҳайдамоқ (*мас., гадони*); الْبِئْرَ ~ қудуқнинг атрофини тош билан қўтармоқ; II زَبَّرَ = I

– زَبْرٌ кучли, бақувват

– زُبٌّ = زُبٌّ

– زِبْرٌ[1] *кўп.* زُبُورٌ китоб

– زِبْرٌ[2] ақл, фаҳм, фаросат; ~ مَا لَهُ у бефаросатдир

– زَبَرٌ = زِبْرٌ

– زُبْرَةٌ[1] *кўп.* زُبَرٌ *шунингдек:* ~ الْحَدِيدِ темир хода; إِرَادَةٌ مِنْ زُبَرِ الْحَدِيدِ темир ирода

– زُبْرَةٌ[2] *кўп.* زُبَرٌ, زُبُرٌ арслоннинг икки елкаси ўртасидаги ёли

– زَبُورٌ псаломлар (*диний қўшиқлар ёки оятлар*); забур, псаломлар китоби (*инжилнинг тўрт китобидан бири*)

– زَبِيرٌ 1) фалокат, ҳалокат, бахтсизлик; 2) ~ الـ Мусо алайҳиссалом Ҳақ билан гаплашганлари тоғ номи

– زُبَيْرٌ *ат.от, мз.* Зубайр

– مِزْبَرٌ қалам

– مَزْبَرَةٌ: ~ أَرْضٌ арилар кўп тўпланадиган жой

– مَزْبُورٌ эсланган, эслатилган, хотирланган

زَبَرْجَ *кўп.* زَبَارِجُ 1) безак, нақш, гул (*расм, кашта ёки олтин буюмлар сифатида ишланган*); 2) олтин; 3) қизғиш тусли оқ булут

زَبَرْجَدٌ *кўп.* زَبَارِجُ *мин.* забаржад, хризолит; ~ زَيْتُونِيٌّ зайтуний, забаржад, оливин (*сарғиш яшил ёки сариқ рангли минерал*)

زَبَرَقَ қизил ёки сариқ рангга бўямоқ

– زِبْرِقَانٌ 1) ой (*осмондаги*); 2) *ат.от. мз.* Аз-Зиброқон

زَبَزَبٌ *кўп.* زَبَازِبُ кема турларидан бири

I زَبَطَ (*и*) زَبَطٌ, زَبِيطٌ ғағилламоқ, ғағ-ғағ қилмоқ (*ўрдак ҳақида*)

– زُبَاطَةٌ *кўп.* اتٌ бош, шокила (*хурмоники*)

– زَبَطٌ лой, балчиқ (*кўчада*)

(زبع) V تَزَبَّعَ *эск.* (*бирор к.дан*) хафа бўлмоқ (عَلَى) ; *эск.* (жаҳлдан) қутурмоқ

زِبْعَرَى 1) ёмон хулқли, хулқи ярамас; 2) юзи ва қошлари сертук (*одам*); 3) тимсоҳнинг урғочиси

I زَبَقَ (*и, у*) زَبْقٌ (*к. нингдир сочини, соқолини*) юлиб олмоқ; VII اِنْزَبَقَ сездирмай (билинтирмай, хуфёна) кирмоқ (кириб бормоқ)

(زبل) II زَبَّلَ гунгламоқ, гунг солмоқ (*ерга*)

– زَبِيلٌ *ёки* زَابِلٌ қисқа бўйли, пакана

– زِبَالٌ *ёки* زُبَالٌ чумоли тишлаб ташиган нарса

– زَبَّالٌ фаррош, ахлатчи, супуриб-сидирувчи; кўча супурувчи

زُبَالَةٌ 1) ахлат; صُنْدُوقُ الـ~ (*кўчадаги*) ахлат ташланадиган қути (яшиқ); عَرَبَةُ الـ~ ахлат ташийдиган арава; مِجْرَفَةُ الـ~ ахлат кураги; 2) нарса, бирор нарса; مَا فِي الْبِئْرِ ~ қудуқда ҳеч нарса йўқ

– زَبِيلٌ, زَبَلَةٌ гунг, ахлат, таппи

– مِزْبَلَةٌ *кўп.* مَزَابِلُ ахлат тўпи, тўппаги, ахлат чуқури

I زَبَنَ (и) زَبْنٌ итармоқ, туртмоқ; ~ تِ النَّاقَةُ соғаётган пайтда ерни тепмоқ, депсинмоқ (*туя ҳақида*)

–زَبَانٌ *ёки* زُبَانَى *кўп.* زُبَانَيَاتٌ ниш (*ҳашаротники*); زُبَانَيَا الْعَقْرَبِ *ик.с.* чаён ниши

– زَبَانَةٌ мижозлар, клиентлар

– زَبَانِيَةُ النَّارِ: ~ *ёки* جَهَنَّمَ ~ 1) *Қур.* жаҳаннам лашкарлари, шайтонлар; *кўп.* аҳли дўзахларни азоблаш вазифаси юклатилган фариштa; 2) *кўч.м.* жосуслар, югурдаклар, малайлар, хизматкорлар; ~ الْاِسْتِعْمَارِ империализм малайлари; 3) *эск.* жандарм

– زَبْنٌ қайтариш, даф қилиш (этиш)

زُبْنِيَةٌ *кўп.* زَبَانِيَةٌ қаттиққўл, бир сўзли

– زَبُونٌ[1] 1.1) даҳшатли, қирғин (*уруш ҳақида*); 2) забун, ақли қисқа, калтабин, нодон; 2. аҳмоқ, жинни

– زَبُونٌ[2] *кўп.* زُبُنٌ, زَبَائِنُ (*капа ва б. жойларга*) доимий келиб турувчи, қатновчи; харидор; мижоз, клиент; меҳмон (*меҳмонхонадаги*)

– زَبُونٌ[3] ~ نَاقَةٌ тепоғич туя, соғаётганда тепадиган туя

– مَزْبَنَةٌ ҳали дарахтдан узиб олинмаган ҳўл мевани сотиш

زُبْيَةٌ *кўп.* زُبًى 1) сув босмаган жой; 2) бўри ини (уяси); йўлбарсни тутиш учун кавланган чуқур; ◊ بَلَغَ السَّيْلُ الزُّبَى иш хатарли йўлга тушиб қолди

I زَجَّ (*а/у*) زَجٌّ (*к. нидир, н. нидир*) отиб юбормоқ, ташлаб юбормоқ (*туш.к.ёки* بِ); زَجَّ بِهِ فِي السِّجْنِ кимнидир қамоққа ташламоқ; ~ نَفْسَهُ а) (*қаёққадир*) ташланмоқ (فِي); б) (*бирор н. га*) аралашмоқ, суқилмоқ (فِي); II زَجَّجَ 1) қошга (*бирор н.*) суртмоқ; 2) ойнага (шишага) айлантирмоқ; VII اِنْزَجَّ (*қаергадир*) ташланган (отилган) бўлмоқ (فِي)

– زُجٌّ *мн.* زِجَاجٌ *кўп.* زُجُجٌ 1) қоши узун ва ингичка, узун ва ингичка қошли; 2) болдири узун, узун болдирли (*одам*)

– زُجٌّ *кўп.* زِجَاجٌ, أَزْجَاجٌ металл чамбарак, гардиш; (*калтакнинг*) металл учи, ниши, найзаси

– زَجَّاجٌ ойнасоз, ойна солувчи; ~ الـ Аз-Зажжож (*басралик филолог олим*)

– زُجَاجٌ *жам.* ойна, шиша; الـ~ الْمُلَوَّنُ *ёки* الـ~ الْمُعَشَّقُ *ёки* الـ~ الْمُعَشَّقُ بِالرَّصَاصِ витраж (*сурат солинадиган рангли ойна*)

– زُجَاجَةٌ шиша (ойна) ишлаб чиқариш

– زُجَاجَةٌ *кўп.* اتٌ 1) шиша (*ойна*) парчаси; 2) шиша идиш (*кўзача; бутилка; фляга*); ~ الرَّوَائِحِ бир флакон атир; 3) (*керосин чироғи*) шишаси; 4) *фото.* пластинка (*тасвир туширилaдиган шиша, мослама*)

– زُجَاجِيٌّ *1 шиша* (ойна) га оид; ~ أَوَانٍ шиша идиш; ~ بَيْتٌ *ёки* ~ غُرْفَةٌ оранжерея (*ойналар билан ёпилган иситиладиган гулхона*); *2. шишафуруш; ойнасоз, ойна солувчи*

– زَجَجٌ узун ва ингичка (*қош ҳақида*)

– مِزَجٌّ кичкина найза, найзача

I زَجَرَ (*у*) زَجْرٌ 1) (*к. гадир*) бақирмоқ, бақириб бермоқ, бақириб ҳайдамоқ; 2) (*н. дандир*) қайтармоқ, тўхтатмоқ (عَنْ); тўсқинлик, монелик қилмоқ; VI تَزَاجَرَ ўзаро бақиришиб (*н. нидир*) ман қилмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) бир-бирини тўхтатмоқ (عَنْ); VII اِنْزَجَرَ (*к. томонидандир*) тўхтатилмоқ, тўхтатиб қолинмоқ; VIII اِزْدَجَرَ ўзини тўхтатмоқ, тўхтатилмоқ

– زَاجِرٌ[1] (*қушнинг учишига қараб*) фол (ром) очувчи

– زَاجِرٌ[2] 1) тутиб қолувчи, тўхтатиб қолувчи; الْأَحْكَامُ الـ~ةُ (*қонуннинг*) огоҳлантирувчи моддалари; اتَّخَذَ التَّدَابِيرَ الـ~ةَ (*бирор н. нинг*) олдини олувчи тадбирлар (чоралар) қўлламоқ; 2) *кўп.* زَوَاجِرُ хабар; 3) *эск.* қичқирувчи, бақирувчи; الزَّاجِرَاتُ *қур.* булутларни ҳайдовчи фаришталар (37 -2)

– زَاجِرَةٌ *кўп.* زَوَاجِرُ тўхтатувчи (тўхтатиб турувчи) асос, манбаъ

– زَجَرٌ *кўп.* زُجُورٌ осётрларга мансуб балиқ

– زَجْرٌ дўқ-пўписа; бақириқ; бақир-бақир; ◊ سِيَاسَةُ الـ~ дўқ-пўписа сиёсати

– زَجْرَةٌ *кўп.* زَجَرٌ 1) дўқ, пўписа; бақириқ; 2) *эск.* бир марталик қичқириқ (қийқириқ); 3) (*қуш учишига қараб*) фол (ром) (*очган фолбин томонидан кўрсатилган*) нишона, белги

– زَجْرِيٌّ тўхтатувчи, тутиб (ушлаб) турувчи; тақиқловчи, ман қилувчи; تَدَابِيرُ ~ةٌ огоҳлантирувчи чоралар (тадбирлар)

– مُزْدَجَرٌ *эск.* қаршилик, тўсқинлик; қўрқитиш, таҳдид

I زَجَلَ (*у*) زَجْلٌ отмоқ, отиб (ирғитиб) юбормоқ; чиқармоқ, чиқариб юбормоқ (*каптарларни*); زَجَلَ (а) زَجَلٌ *эск.* овоз чиқармоқ, қичқирмоқ

– زَاجِلٌ: حَمَامُ الـ~ почта каптарлари (*хат ташувчи, хабарчи каптарлар*)

– زَجَّالٌ *кўп.* زَجَّالَةٌ шеърий халқ қўшиқлари яратувчиси, бахши, халқ шоири

– زَجَلٌ[1] *кўп.* أَزْجَالٌ шеърий халқ қўшиғи

– زَجَلٌ[2] *халқ.* ёлғон, алдов

– زَجَلٌ[3] овоз, товуш; ~ سَحَابٌ ذُو момақал-дироқли булут

– زَجِلٌ овозли, товушли; ~ سَحَابٌ момақал-дироқли булут

– زَجَلِيَّةٌ шеърий халқ қўшиғи

– مِزْجَلٌ кичкина найза, найзача

I زَجَمَ (у) زَجْمٌ демоқ, айтмоқ, талаффуз қилмоқ; яширин сўз айтмоқ

– زَجُومٌ: ~ قَوْسٌ овози чиқмайдиган ёй

I (زجو) زَجَا (*у*) زَجْوٌ 1) юрмоқ, ҳаракатланмоқ, ҳаракат қилмоқ; 2) ҳаракатлантирмоқ, юрдирмоқ, итармоқ, сурмоқ, ҳаракатга келтирмоқ; 3) мулойимлик билан юргизмоқ, сурдирмоқ, ҳаракатга келтирмоқ; II زَجَّى 1) ҳаракатлантирмоқ, юрдирмоқ, итармоқ, сурмоқ, ҳаракатга келтирмоқ; 2) (*вақт*) ўтказмоқ; أَزْجَى 1) юрдирмоқ, ҳаракатга келтирмоқ; 2) келтирмоқ (فَائِدَةً *фойда*); 3) етакламоқ, ҳайдамоқ; الْإِبِلَ ~ туяни етакламоқ;4) (*мақтов, ташаккур ва б. ларни к. гадир*) айтмоқ, юбормоқ, билдирмоқ; ~ الثَّنَاءَ мақтамоқ, мақтов айтмоқ; ~ تَهَانِيَهُ الْقَلْبِيَّةَ إِلَى ... кимнидир чин қалбдан табрикламоқ; ~ الشُّكْرَ إِلَى ...га ташаккур билдирмоқ; V تَزَجَّى (*бирор н. билан*) кифояланмоқ (بِ)

– تَزَجِّيَةٌ (*вақт*) ўтказиш, ...дам олиб

(фароғат қилиб) вақт ўтказиш

– مُزْجٍ (الْمُزْجِي) мн. مُزْجَاةٌ оз нарса, озгина нарса, арзимас нарса

– مُزْجًى мн. مُزْجَاةٌ 1) кичик, майда, унча катта бўлмаган, аҳамиятсиз; 2) эск. секинлик билан ҳайдаб бориладиган

I زَخَّ (у) زَخٌّ 1) зудлик билан узоқлаштирмоқ ёки яқин келтирмоқ; 2) эск. олиб ташламоқ, четлатмоқ

I زَحَرَ (а) زُحَارٌ, زَحِيرٌ инграмоқ; I زَحَرَ (а ёки и) زُحَارٌ, زَحِيرٌ, زُحَارَةٌ 1) туғмоқ, кўзи ёримоқ; ~ تْ الْمَرْأَةُ عِنْدَ الْوِلَادَةِ кўз ёриш чоғида инграмоқ, энтикиб нафас олмоқ (аёл ҳақида); 2) ичкетар; ичбуруғ бўлиб қолмоқ, дизентерия билан касалланмоқ

– زُحَارٌ 1) инграш; 2) ичкетар, ичбуруғ; дизентерия

– زَحِيرٌ 1) мед. ич кетиш; 2) ҳансираб нафас олиш

زَحْزَحَ 1) жилдирмоқ; сурмоқ, силжитмоқ; 2) олиб ташламоқ , четлатмоқ; 3) узоқлаштирмоқ; жилдирилмоқ, сурилмоқ; сурилган бўлмоқ; нарироқ жилмоқ; تَزَحْزَحَ олиб ташланмоқ, четлатилмоқ

– زَحْزَاحٌ йироқ, узоқ, узоқдаги

– زَحْزَحَةٌ 1) жилиш; сурилиш; 2) узоқлашиш

– مُزَحْزِحٌ 1) эск. узоқлаштирувчи; 2) эск. четлатувчи

I زَحَفَ (а) زُحُوفٌ, زَحْفٌ 1) судралмоқ, судралиб юрмоқ; عَلَى بَطْنِهِ ~ қорин билан судралмоқ; ер бағирлаб ёйилмоқ (тарвуз, ошковоқ кабиларнинг палаги ҳақида); 2) ўлтирган ҳолда ёки тиззалари билан эмакламоқ; 3) бостириб келмоқ (қўшин ҳақида); (н. нингдир, к. нингдир) устига бостириб бормоқ (إِلَى); II زَحَّفَ (ерни, тупроқни) текисламоқ, шихмола қилмоқ; V تَزَحَّفَ (к. нингдир олдида) хушомадгўйлик (лаганбардорлик) қилмоқ, жилпангламоқ (لِدَى); VI تَزَاحَفَ эск. жанг қилиш учун бир ерга тўпланмоқ

– زَاحِفٌ 1) судралувчи; 2) ер бағирлаб ўсувчи; 2. кўп. زَوَاحِفُ зоол. судралиб юрувчилар

– زَحَّافٌ судралувчи

– زَحَّافَةٌ кўп. اتٌ 1) зоол. судралиб юрувчилар; 2) белкурак, курак, мола (ер текислаш ёки қор кураш учун ишлатиладиган); 3) чана

– زَحْفٌ 1) судралиш; 2) бостириб кириш, бостириб бориш, кириб келиш; 3) кўп. زُحُوفٌ бостириб келаётган қўшинлар

I زَحَكَ (а) زَحْكٌ касал бўлмоқ, ҳормоқ

I زَحَلَ (а) زُحُولٌ, زَحْلٌ бошқа жойга ўтмоқ (кўчмоқ); (қандайдир жойни) ташлаб кетмоқ (عَنْ); II زَحَّلَ 1) бошқа жойга ўтказмоқ (кўчирмоқ); 2) узоқлаштирмоқ; أَزْحَلَ II; V تَزَحَّلَ бошқа жойга кўчмоқ, узоқлашмоқ

– زَاحِلٌ узоқ, йироқ, узоқдаги

– زَحِلٌ = زَاحِلٌ

– زُحَلُ астр. Зуҳал (Сатурн)

– زَحْلَةٌ сурилиш; الْأَرْضِ ~ тупроқ (ер) сурилиши

– زَحْلِيلٌ сирпанчиқ тор жой

زُحْلُوفَةٌ кўп. زَحَالِيفُ болалар тепадан ғилдираб (думалаб) тушадиган жой

زَحْلَقَ 1) думалатмоқ, сирпантирмоқ; 2) сурилишга мажбур қилмоқ; تَزَحْلَقَ 1) думаламоқ; сирпанмоқ; 2) сурилмоқ; сурилиб кетмоқ

– تَزَحْلُقٌ (муз ёки қор устида) конькида учиш, чанғида юриш; الـ~ الْفَنِّيُّ (конькида) фигурали учиш

– زَحْلَقَةٌ 1) (коньки ёки чанғида) учиш; 2) сирғаниш, сирпаниш, тойиш, тойиб кетиш; مَرْكُوبُ الـ~ قَبْقَابُ ғилдиракли коньки; عَلَى الـ~ الثَّلْجِ чанғи; مَيْدَانُ الـ~ музда учиш майдони (жойи)

– زُحْلُوقَةٌ кўп. زَحَالِيقُ тойғончоқ жой

I زَحَمَ (а) زَحْمٌ 1) қисмоқ, сиқмоқ; بِمَنْكِبَيْهِ ~ ўз елкалари билан қисмоқ (сиқмоқ); 2) босмоқ, босиб турмоқ; III زَاحَمَ 1) қисмоқ, сиқмоқ, сиқиб чиқармоқ; 2) рақиб бўлмоқ, рақобат қилмоқ; IV أَزْحَمَ = VIII; VI تَزَاحَمَ 1) қисишмоқ, босишмоқ, сиқишмоқ; 2) (н. учундир курашда) рақобатлашмоқ (عَلَى); VIII ازْدَحَمَ 1) сиқилишмоқ; ур-йиқит қилишмоқ; 2) тўпланишмоқ, тўпланмоқ; (н. биландир) тўлиб-тошиб кетмоқ (ب)

– ازْدِحَامٌ 1) босди-босди, тиқилинч; тангу торлик; 2) ийманиш, ботинолмаслик; қийинчилик, қийинчиликда қолиш; 3) оламон; 4) кўп, кўпгина, кўпчилик, тўп; ~ كُتُبٍ бир тўп китоб, кўпгина китоб

– زَحْمَةٌ эск. қисилиш, сиқилиш

– مُزَاحِمٌ 1) рақиб, рақобатчи, рақобат қилувчи; 2) ат.от, мз. Музоҳим

– مُزَاحَمَةٌ 1) суриб (сиқиб) чиқариш; рақиблик, рақобат; 2) босди-босди, тиқилинч, тангу торлик

– مُزْدَحِمٌ (бирор н. билан) тўлган, тўлиб-тошган (ب)

– مُزْدَحَمٌ босди-босди, тиқилинч; тангу торлик

I زَخَّ (زخ) زَخٌّ[1] (а/и) زَخِيخٌ 1) қизиган, тобланган, чўғланган бўлмоқ; 2) куйиб-ёнмоқ, қаттиқ ҳаяжонга келмоқ, дарғазаб бўлмоқ; زَخَّ[2] (а/у) زَخٌّ 1) ёғмоқ, қуймоқ (ёмғир ҳақида); 2) ирғитмоқ, отиб юбормоқ, ташламоқ

– زَخَّةٌ 1) қаттиқ (пақирдан қуяётгандай) ёмғир; қаҳр, ғазаб

– زَخِيخٌ қаттиқ (ўта) иссиқлик; чўғланиш; чўғнинг ловуллаб ялтираши

I زَخَرَ (а) زُخُورٌ 1) кўтарилмоқ, тошмоқ (мас., дарё); 2) (бирор н. нинг) сероб (мўл) бўлмоғи; (н. нингдир) тўла бўлмоғи (ب); ~ النَّبَاتُ ўсимлик узайиб кетди; 3) (н. биландир) фахрланмоқ, мақтанмоқ (ب); V تَزَخَّرَ I; VIII ازْدَخَرَ тўлиб тошган бўлмоқ

– تَزْخَارٌ тўлиб-тошиш

– زَاخِرٌ 1) тўлиб-тошган, суви мўл, суви тўла (дарё ҳақида); 2) шарафли, шуҳратли

– زَخَّارٌ тўлиб-тошувчи; бой (мас., булоқ ҳақида)

– زُخَارِيٌّ: ~ نَبَاتٌ яшнаб, гуллари очилиб турган бута, кўчат

زَخْرَفَ тартибга келтирмоқ, супуриб-сидирмоқ, безамоқ, ясантирмоқ; الْقَوْلَ ~ бежамадор қилиб гапирмоқ; زَخْرَفَ الْكَلَامَ нутқни ёлғон билан безамоқ

– زَخَارِفُ кўп. кемалар; сув устида учиб юрадиган қанотли ҳашоратлар

– زَخْرَفَةٌ, زُخْرُفٌ кўп. زَخَارِفُ 1) безак, безанганлик, тартибга келтирилганлик, ясантирилганлик; 2) орнамент, нақш, زُخْرُفٌ عَرَبِيٌّ ёки الزَّخَارِفُ الْعَرَبِيَّةُ арабий нақшлар (гуллар); زَخَارِفُ الدُّنْيَا а) декорация (театрда); زَخَارِفُ الْمَاءِ сув тўлқини устидаги чизиқлар (излар); б) дунё ҳою ҳаваслари; дунё оворагарчиликлари; 3) олтин, тилло; 4) эск. қалбаки (алдамчи) ялтироқ

– زُخْرُفٌ безак учун хизмат қиладиган, манзарали, декоратив

– مُزَخْرَفٌ безатилган, ясатилган, безакли

I (زخم) زَخَمَ (а) زَخْمٌ итариб юбормоқ, туртиб юбормоқ, отиб юбормоқ, итқитмоқ; сурмоқ, силжитмоқ; زَخِمَ (а) زَخَمٌ ачимоқ; ёқимсиз ҳидли бўлмоқ; сасимоқ (гўшт ҳақида)

– أَزْخَمُ мн. زُخْمٌ кўп. زُخْمٌ бузилган, ҳидланган (гўшт ҳақида)

– زَاخِمٌ кучли, қудратли

– زَخَمٌ 1) қизғишлик; тезкорлик; 2) физ. энергия; куч моменти

– زَخِمٌ = أَزْخَمُ

– زَخَمَةٌ бузилганлик, айниганлик; ёқимсиз ҳид; сассиқ ҳид

– زُخْمَةٌ кўп. زُخَمٌ 1) камар; қамчи; 2) ноғора чўплари; 3) муз. ноҳин (медиатор)

زَدَبَ кўп. أَزْدَابٌ улуш, ҳисса, насиба

I زَدَا (у) زَدْوٌ (زدو) ёнғоқни ирғитиб чуқурчага тушириш ўйнамоқ (بِالْجَوْزَةِ ёки الْجَوْزَةَ)

زَدْوَارٌ *бот.* дармана илдизи

I زَزَّ (*а/и*) زَزٌّ 1) (*тугмаларни*) қадаб олмоқ; 2) (*кўзларни*) юммоқ; 3) босмоқ, бўғмоқ; زَزَّنِي الضَّحْكُ мен кулгидан бўғилиб қолдим; زَزَّ (и) زَرِيرٌ ярақламоқ, ялтирамоқ, ёниб турмоқ; زَرَّ عَيْنَاهُ унинг кўзлари ёниб турипти; زَزَّ (*у*) زَزٌّ: ~ الْمَتَاعَ нарсаларни силкитмоқ, чангини қоқмоқ; ~ الشَّعْرَ сочни ёки юнгни олмоқ; ~ الرَّجُلَ одамни ҳайдаб кетказмоқ; II زَزَّرَ (*тугмаларни*) қадаб олмоқ; V تَزَزَّرَ тугма ўрнатмоқ, тугма қадамоқ

– زِرٌّ *кўп.* أَزْرَارٌ 1) тугма; илгак; 2) (*қўнғироқ*) тугмаси (*кнопкаси*); ~ كَهْرَبَائِيٌّ электрни учириб-ёқадиган тугма (кнопка); 3) ғунча; ◊ ~ الْعَيْنِ *мед.* стафилома

– زَرَّارٌ *кўп.* زَرَارِيرُ тугма

– زُرَارَةُ *ат.от, мз.* Зурора

– زَرِيرٌ ҳушёр, зийрак

I زَرَبَ (а) زَرْبٌ 1) оқмоқ, тўкилмоқ (*сув ҳақида*); 2) енгиллаб олмоқ бўшашиб олмоқ; II زَرَّبَ 1) қўрага ҳайдаб киритмоқ (*ҳайвонларни*); 2) тўсиқ қўймоқ, ёпмоқ (*қамиш, похол, сомон, маккажўхори пояси ва б. лар билан сабзавот экинларини совуқдан сақлаш учун ёпиқ қилмоқ*)

– زَارُوبٌ *кўп.* زَوَارِيبُ узун кўча; хиёбон

– زَرَابِيُّ 1) ёстиқча, болишча; 2) гилам

– زَرَبٌ *кўп.* زُرُوبٌ 1) тўсиқ, четан (*сабзавот экинларини совуқдан сақлаш учун қилинади*): 2) *эск.* ҳайвонлар қамаладиган қўра, оғил

– زَرْبٌ *кўп.* زُرُوبٌ қўйхона, оғил, четан

– زَرْبَةٌ 1) пода; 2) кўпгина (бир тўп) (*болалар*)

– زَرِيبَةٌ *кўп.* ـاتٌ тўсиқ, четан

– زُرْبِيَّةٌ *кўп.* زَرَابِيُّ остга қўйиладиган ёстиқ; гилам

– زَرَبَانٌ суюлтирилган олтин (*олтин юғуртириш учун*)

– زَرِيبَةٌ *кўп.* زَرَائِبُ қўра, тўсиқ (*ҳайвонот учун*); لِلْخَنَازِيرِ ~ чўчқахона, чўчқа қўраси

– مِزْرَابٌ *кўп.* مَزَارِيبُ тарнов

زَرْبُولٌ *кўп.* زَرَابِيلُ баланд пошнали этик

(زربن) تَزَرْبَنَ 1) ғазабга келмоқ; 2) қўполлик қилмоқ, қўрслик қилмоқ

– زَرْبُونٌ *кўп.* زَرَابِينُ қўпол, қўрс (*одам*)

زَرْجُونٌ 1) май, шароб, бода; 2) ток новдаси; 3) тилла рангдаги буёқ, қизил буёқ

زَرِيحٌ *ат.от, мз.* Зариҳ

زَرْحٌ зирх; ~ سَفِينَةٌ зирҳли кема

I (زرد) زَرَدَ (*у*) زَرْدٌ бўғмоқ, босмоқ; ғазийиқ ўтказмоқ; زَرَدَ (а) زَرْدٌ, زَرَدٌ ютмоқ, ютиб юбормоқ; VIII اِزْدَرَدَ = زَرَدَ

– زَرَّادٌ совут ясовчи уста

– زَرْدٌ совут ҳалқаларини бир-бирига киритиш

– زَرَدٌ *кўп.* زُرُودٌ совут, зирҳ; ◊ حِمَارُ الـ~ *қар.* حِمَارٌ

– زَرَدَةٌ *кўп.* ـاتٌ совут ҳалқаси

– زَرْدَةٌ зарда (*гуруч ва асалдан тайёрланган ширин овқат*)

– زَرَدِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ қисқич; оғзи текис омбур

– مِزْرَدٌ *кўп.* مَزَارِدُ бўғиз; томоқ

زَرْدَبَ бўғмоқ

زَرْدَمَ = زَرْدَبَ

زَرْدَمَةٌ лаклук, кичик тил

زَرْدَنَ чириқламоқ, чақилламоқ (*чуғурчиқ ҳақида*)

– زُرْزُورٌ, زُرْزُرٌ *кўп.* زَرَازِيرُ чуғурчиқ

– زَرْزَرَةٌ чириқлаш, чақиллаш (*чуғурчиқ ҳақида*)

I زَرَعَ (а) زَرْعٌ, زِرَاعَةٌ 1) экмоқ, тикмоқ; ўтқазмоқ; парвариш қилмоқ; ~ الشِّقَاقَ بَيْنَ ... وَ بَيْنَ ... *кўч.м.* ... билан ...нинг орасига душманлик уруғини экмоқ; ~ الرُّعْبَ وَ الْخَرَابَ ... *кўч.м.* ...да қўрқув ва харобалик уруғини экмоқ; ~ الشُّكُوكَ وَ الظُّنُونَ بَيْنَ ... *кўч.м.* ...лар ўртасида шубҳа ва ишончсизлик уруғини экмоқ; ~ الْأَلْغَامَ *ҳарб.* миналар жойлаштирмоқ, миналаштирмоқ; 2) ишламоқ, ишлов бермоқ (*ерга*); 3) қучириб ўрнатмоқ (*инсон аъзоларини*); ~ الْقَلْبَ юракни қучириб ўрнатмоқ; II زَرَّعَ қишлоқ хўжалиги ишларига жалб қилмоқ; деҳқончилик билан шуғулланишга мажбур қилмоқ; III زَارَعَ ерни биргалашиб ишламоқ; ерни бошқа бировга чоракорликка (корандаликка) бермоқ; VII اِنْزَرَعَ экиб тўлдирилган бўлмоқ (*ернинг маълум бир қисми ҳақида*) ишланган бўлмоқ; VIII اِزْدَرَعَ 1) (*микробларни сунъий равишда*) етиштирмоқ, парваришламоқ; 2) (*ерга*) ишлов бермоқ; X اِسْتَزْرَعَ 1) экмоқ; 2) экишга яроқли қилмоқ; 3) ишлов бериш ва экишни талаб қилмоқ (*ноқулай ер ҳақида*)

– اِسْتِزْرَاعٌ ишлов бериш ва экиш зарурияти; مَنَاطِقُ اسْتِصْلَاحِ الْأَرَاضِي الْبُورِ وَ اسْتِزْرَاعِهَا ерлари ноқулай ва мелиорация, ишлов бериш ва экишга муҳтож бўлган ноҳиялар

– زَارِعٌ 1. экувчи; қишлоқ хўжалиги билан машғул бўлувчи; 2. *кўп.* زُرَّاعٌ экувчи; деҳқон; фермер

– زَرَّاعٌ 1. қишлоқ хўжалиги билан машғул бўлувчи (шуғулланувчи); ~ الْأَرُزِّ шоли етиштирувчи, шоликор; 2. *кўп.* زَرَّاعَةٌ *деҳқон, фермер*

– زِرَاعَةٌ 1) деҳқончилик; ~ وِزَارَةُ الـ қишлоқ хўжалиги вазирлиги; 2) ишлов бериш; экиш; етиштириш, парвариш қилиш; ~ اللَّا أَرْضِيَّةِ гидропоника (*минераллар билан бойитилган сувда ўсимлик ўстириш*); ~ الْبَسَاتِينِ боғдорчилик; ~ التُّفَّاحِ олма ўстириш (етиштириш); ~ صِنْفٍ وَاحِدٍ бирор экиннинг якка ҳокимлиги; قَابِلٌ لِلْـ~ ишлов беришга яроқли; عِلْمُ الـ~ агрономия; 3) الـ~ الْخَفِيفَةُ экстенсив қишлоқ хўжалиги (*сифатга эмас, миқдорга эътибор берибгина деҳқончилик юритиш*); الـ~ الْكَثِيفَةُ интенсив қишлоқ хўжалиги (*серунум тезкор деҳқончилик юритиш*); 4) қучириб ўрнатиш (*тана аъзолари ҳақида*); ~ الْقَلْبِ юракни қучириб (*бошқа кишига*) ўрнатиш

– زِرَاعِيٌّ 1.2) деҳқончиликка оид; أَرْضٌ ~ـةٌ ҳайдаладиган (экиладиган) ер; 2) қишлоқ хўжалигига оид; عُمَّالٌ زِرَاعِيُّونَ қишлоқ хўжалиги соҳасида ишлайдиганлар; 3) аграр, қишлоқ хўжалигига оид; الْمَسْأَلَةُ الـ~ـةُ аграр масала, қишлоқ хўжалиги масаласи; 2. *шунингдек:* مُهَنْدِسٌ ~ агроном

– زَرْعٌ[1] 1) ўтқазиш, экиш; وَ ~ ضَرْعٌ ер ва ҳайвонлар, хўжалик; ~ رِيبَةٌ بَيْنَ ... وَ بَيْنَ ... ...билан ...нинг орасига ишончсизлик уруғини экиш; 2) етиштириш, ишлов бериш; قَابِلٌ لِلْـ~ ишлов беришга яроқли; 3) қучириб ўрнатиш (*тана аъзолари ҳақида*); ~ الْقَلْبِ юракни (*бошқа кишига*) қучириб ўрнатиш

– زَرْعٌ[2] *кўп.* زُرُوعٌ ўсимлик

– زَرْعَةٌ[1] *кўп.* زَرَعَاتٌ = زَرْعٌ[2]

– زَرْعَةٌ[2] *ёки* زَرْعَةٌ *ёки* زِرْعَةٌ экинзор, экин экиладиган ер

– زَرِيعَةٌ 1) ниш, куртак; кўчат; 2) майда балиқчалар

– مُزَارِعٌ бошқа кишига қарашли ерда деҳқончилик қилувчи, чоракор, коранда; фермер

– مُزَارَعَةٌ чоракорлик, корандалик

– مَزْرَعَةٌ *кўп.* مَزَارِعُ 1) экиладиган ер, дала; 2) ферма; الـ~ التَّعَاوُنِيَّةُ қишлоқ хўжалиги кооперацияси; ~ تَرْبِيَةِ الدُّيُوكِ الرُّومِيَّةِ ғулғултовуқ (*курка*) фермаси

– مَزْرُوعٌ экилган, экиб қўйилган; ◊ وَقَفَ ~ا فِي مَكَانِهِ у қоққан қозиқдай туриб қолди, у серрайиб туриб қолди

– مَزْرُوعَاتٌ *кўп.* экилган, (экин қилинган) далалар; плантациялар

زَغْرُودَةٌ *кўп.* زَغَارِيدُ = زَرْغُودَةٌ

I زَرَفَ (а) زَرْفٌ қайталанмоқ, такрорланмоқ;

الْجُرْحُ ~ жароҳат қайталанди

زَرَافٌ тез, тезкор, илдам, чаққон

– زَرَافَةٌ , زَرَافَةٌ أَ زَرَافٌ , زَرَافٌ *кўп.* اتٌ : жираф (*жанубий мамлакатларда, мас., Африкада, яшайдиган ҳайвон*)

– زَرَافَةٌ² *кўп.* اتٌ : оламон; гуруҳ, тўп; جَاؤُوا زَرَافَاتٍ وَ وُحْدَانًا улар гуруҳ-гуруҳ (тўп-тўп) ва якка-якка бўлиб келишди

– زَرُوفٌ тезюрак (*туя*)

– زَرُوفٌ = زَرُوفٌ

– مِزْرَافٌ = زَرُوفٌ

زُرْفِينٌ *кўп.* زَرَافِينُ балдоқ, исирға, ҳалқа

I (زرق) زَرَقَ (*и/у*) زَرْقٌ 1) тезак (қумалоқ) қолдирмоқ (*қушлар ҳақида*); 2) тез ўтиб кетмоқ, чопиб кетмоқ; 3) суқмоқ, тиқмоқ; ~ مِسْمَارًا فِي ... (*н. гадир*) мих қоқмоқ; زَرِقَ (*а*) زَرَقٌ кўк (мовий) бўлмоқ; حَتْ عَيْنُهُ نَحْوِي унинг назари мен томонга тушди; II زَرَّقَ = I 3); IX ازْرَقَّ кўк (мовий) бўлиб қолмоқ; кўкармоқ, кўкариб кетмоқ

– أَزْرَقُ *мн.* زُرْقٌ *кўп.* زُرْقٌ 1) кўк; мовий; الزَّرْقَاءُ кўк (*осмон*); سَمَاوِيٌّ ~ ҳаворанг; زَرْقَاءُ الْيَمَامَةِ Ҳазоми исмли аёлнинг лақаби (*қар.* حَذَامِ); أَبْصَرُ مِنْ زَرْقَاءِ الْيَمَامَةِ кўзи Зарқоу -л -Йамоманикидан ҳам ўткир; ◊ ~ حَوْفٌ ўлим хавфи; ~ عَدُوٌّ ашаддий душман; عَرَقٌ ~ совуқ тер (*кўрқув вақтидаги*); الْمَاءُ الـ~ *ёки* الْمَائِيَّةُ الزَّرْقَاءُ глаукома, кўксув (*кўз ички босимининг зўрайиши, кўксув касаллиги*); ~ نَصْلٌ ярақлаб турган тиғ; 2) кўр, кўзи кўр, кўзи ожиз; وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا кўр. Биз гуноҳкорларни ўшанда кўзлари кўр бўлгани ҳолда тўплармиз

– ازْرِقَاقٌ 1) кўк ранг, кўкимтир, ҳаворанг; 2) *мед.* مَرَضُ الـ~ кўкариқ, бадандаги кўкариб қолган жой, сианоз

– زَرَقٌ , زَرَاقٌ кўкимтир, кўк ранг, ҳаворанг

– زَرْقٌ қумалоқ тезак (*қушники*)

– زُرَقٌ *кўп.* زَرَاقٌ овчи қуш (*лочин, қирғий каби*)

– زُرْقَانٌ *ат.от, мз.* Зурқон

– زُرْقَةٌ 1) кўкимтир, мовий ранг, ҳаворанг; 2) *мед.* кўкариқ

– زُرَيْقٌ 1) *шунингдек:* ~ أَبُو *зоол.* хўжасавдогар, сойка (*қуш*); 2) *ат.от, мз.* Зурайқ

– زُرَيْقَاءُ сут ва ёғ қўшиб пиширилган суюқ овқат

– مِزْرَاقٌ *кўп.* مَزَارِيقُ найза

زُرْقُمٌ *кўп.* زَرَاقِمُ 1) тўқ кўк, жуда кўк; *кўп.* زَرَاقِمُ илонлар

زِرْقُونٌ *мин.* сиркон (*сариқ, қизил ва қулранг тусдаги ялтироқ минерал*); гиацинт (*қимматбаҳо тош*)

زِرْقُونِيُومٌ *кимё.* сирконий

زَرْكَشَ 1) кашта тикмоқ; зар уқа (жияк) ёпиштириб тикмоқ; 2) зарҳал суртмоқ, зарҳал билан қопламоқ

– زَرْكَشَةٌ 1) кашта, кашта тикиш, каштачилик; зар уқа (жияк) ёпиштириб тикиш; 2) зарҳал суртиш, зарҳал билан қоплаш

– زَرَّاكَشَةٌ *кўп.* زَرَاكِشَةٌ каштачи; зар уқа (жияк) тайёрловчи, қопловчи

– مُزَرْكَشٌ кашта қилинган, кашталанган; зар уқа (*жияк*) ёпиштириб тикилган

زِرْكُونِيُومٌ *кимё.* цирконий

I (زرم) زَرَمَ (*а*) زَرْمٌ узилмоқ, тўхтаб қолмоқ; VIII ازْدَرَمَ ютмоқ, бўғиздан ўтказмоқ, томоқдан ўтказмоқ (*овқатни*)

– ازْدِرَامٌ ютиш, томоқдан ўтказиш

زُرْمَانِقَةٌ жундан тикилган устки кийим

زِرْنِيخٌ маргимуш; أَحْمَرُ ~ *мин.* реалгар (*қизил рангли минерал*); أَصْفَرُ ~ аурингмент

– زِرْنِيخِيٌّ маргимушга оид, маргимушли

زُرْنُوقٌ кичик дарё, анҳор

– زِرْنِيقٌ = زِرْنِيخٌ

I زَرَى (*и*) زَرْيٌ қойимоқ, танбеҳ бермоқ, қораламоқ, айбламоқ, маъқулламаслик; (*к. нидир*) сўкмоқ, (*к. гадир*) таъна қилмоқ (*туш. к. ёки* عَلَى); IV أَزْرَى 1) (*к. нингдир*) устидан кулмоқ, майна (*масҳара*) қилмоқ (عَلَى , بِ);(*к. нингдир*) шаънига тил тегизмоқ (عَلَى , بِ); 2) (*к. дандир*) нафратланмоқ, (*к. нидир*) обрўсизлантирмоқ, таҳқирламоқ (*туш.к. ёки* بِ); V تَزَرَّى (*к. нидир*) қораламоқ, сўкмоқ (عَلَى); VIII ازْدَرَى 1) (*к. дандир*) нафратланмоқ, (*к. нидир*) эътиборга олмаслик, писанд қилмаслик (*туш.к. ёки* بِ) 2) (*к. нингдир*) устидан кулмоқ; (*к. нидир*) майна, мазах, масхара қилмоқ (*туш.к. ёки* بِ); X اسْتَزْرَى 1) (*к. дандир*) нафратланмоқ (بِ); 2) (*к. нингдир*) устидан кулмоқ (بِ)

– ازْدِرَاءٌ 1) нафрат; эътиборсизлик, эътибор бермаслик, ҳисобга олмаслик, писанд қилмаслик; ~ الْخَطَرِ хавф-хатарга эътибор бермаслик, хавф-хатарни писанд қилмаслик; 2) таҳқир, таҳқирлаш; устидан кулиш, мазах қилиш, мазах

– إِزْرَاءٌ ҳурматсизлик; нафрат; эътиборсизлик, эътибор бермаслик, ҳисобга олмаслик, писанд қилмаслик

– زَرَايَةٌ 1) нафрат; эътиборсизлик, эътибор бермаслик, ҳисобга олмаслик, писанд қилмаслик; 2) таҳқир, таҳқирлаш

– زَرِيٌّ манфур, жирканч, разил; ёқимсиз, хунук, совуқ; тубан, арзимас, бир пулга қиммат

– مُزْدَرٍ *мн.* مُزْدَرُونَ 1. нафратланувчи, эътибор (писанд) қилмовчи; 2. нафратли, нописанд

– مُزْرٍ *мн.* مُزْرُونَ 1) жирканч, қабиҳ, разил, манфур, жиркантирадиган, нафратни қўзғайдиган; 2) ҳурлайдиган, камситадиган, обрў-эътиборни ерга урадиган, обрў-эътиборни туширадиган

زِرْيَابٌ *қар.* زَرَبٌ

زُطٌّ *жам.* лўлилар

– زُطِّيٌّ лўли

I زَعَبَ (а) زَعْبٌ 1) тўлдирмоқ, тўлғазмоқ; 2) бўлмоқ, тақсимламоқ, тақсим қилмоқ

– زُعْبُوبٌ пасткаш, ярамас, тубан

زُعْبُوبَةٌ , زَعْبُوبَةٌ қуюн, гирдибод, уюрма, довул, уюрмали қаттиқ шамол, бўрон

زَعْبَرَ (*к. нидир*) алдамоқ, гел қилмоқ (عَلَى)

– زَعْبَرَةٌ 1) ёлғон, алдов, ёлғончилик, алдамчилик, фирибгарлик: гел қилиш; 2) кўз бойлаш (фокус), кўзбўямачилик (*циркда*)

– مُزَعْبِرَاتِيٌّ *кўп.* مُزَعْبِرَاتِيَّةٌ кўз бойловчи (фокусчи), жонглёр (*циркда*)

زَعْبُوطٌ *кўп.* زَعَابِيطُ деҳқонлар киядиган чопон, деҳқон чопони

زَعْبَلٌ *кўп.* زَعَابِلُ қорни катта бўйни ингичка (*одам*)

زَعْتَرٌ *бот.* тошчўп

I زَعَجَ (а) زَعْجٌ безовта қилмоқ, тинчни бузмоқ; IV أَزْعَجَ = I; ~هُ مِنْ مَكَانِهِ кимнидир ўз жойидан (ўрнидан) сиқиб чиқармоқ; VII انْزَعَجَ безовта қилинмоқ, хавотирланмоқ, тинчи бузилмоқ; тинчлиги йўқолмоқ, хотиржамликни йўқотмоқ

– انْزِعَاجٌ безовталик, хавотирлик, хотиржам эмаслик, ташвиш, ваҳим; аяжон, ҳаяжонланиш

– زَعَجٌ ташвиш, ваҳима, ҳаяжон, ҳаяжонланиш

– مِزْعَاجٌ бир жойда қўним топмайдиган (ўтира олмайдиган) аёл

– مُزْعَجٌ безовта бўлган, хавотирланган, ташвишланган, хотиржам бўлмай қолган

– مُزْعِجٌ нотинч, безовта (*мас., уйқу ҳақида*)

أَزْعَرُ *мн.* زُعْرٌ *кўп.* زُعْرٌ 1) яккам-дуккам сочи бор, туклари жуда кам; 2) думсиз, думи йўқ; 2. *кўп.* زُعْرَانٌ безори, хулиган, қўлидан кўп ёмонликлар келадиган одам, олчоқ; разил, қабиҳ одам, ярамас, аблаҳ, нобакор

– زَعَارَةٌ безорилик, қилинган ёмон ишлар; шўхлик, шумлик, бебошлик

– زَعَارَةٌ = زَعَارَةٌ

– زَعَرٌ камсочлик, сочи юпқалик

– زَعِرٌ яккам-дуккам сочи бор, туклари жуда кам

– زَعْرَةٌ *зоол.* жиблажибон

– زَعْزُورٌ *кўп.* زَعَارِيرُ 1. баджаҳл, жаҳлдор, жаҳли тез, жоҳил; қаҳрли, ёвуз; ёмон хулқли, хулқи ёмон; 2. *бот.* 1) дўлана; الأَوْدِيَة ~ дўлана; جَبَلِيٌّ ~ меҳригиё; 2) ирғай, мушмула (*жанубда ўсадиган бир турли бута ёки дарахт*); بُسْتَانِيٌّ ~ ирга (*мушмуланинг бир тури*); 3) ёввойи олҳўри

زَعْزَعَ тебратмоқ; титратмоқ; ҳаракатга келтирмоқ, ҳаракатлантирмоқ; تَزَعْزَعَ тебранмоқ; ҳаракатланмоқ; титрамоқ; لاَ يَتَزَعْزَعُ оғишмайдиган, қайтмайдиган, собит, барқарор, иккиланмайдиган, титраб-тебранмайдиган

– تَزَعْزُعٌ тебраниш; титраш, чайқалиш

– زَعْزَاعٌ, زَعْزَعٌ кучли шамол, бўрон, довул; пўртана, шторм

– زَعْزَعٌ, زُعْزُعٌ кучли, қудратли (*шамол ҳақида*)

– زَعْزَاعٌ = زَعْزَعَانٌ

– زَعْزَعَةٌ *кўп.* زَعَازِعُ 1) титраш, титроқ; ҳаракат; 2) бўрон; 3) шакарқамишнинг учи, қоқ учи

– زَعْزُوعٌ 1) ингичка оёқли, оёқлари ингичка; 2) узун бўйли, новча ориқ (*одам*), чўпдай узун (*одам*)

– زَعْزُوعَةٌ *кўп.* زَعَازِيعُ шакарқамишнинг учи, қоқ учи; ~ إِنَّهَا كَ *маж.* у (*мн.*) ориқ (ингичка), у (*мн.*) чўпдай ориқ

– مُتَزَعْزِعٌ, مُزَعْزِعٌ лиқиллаб турган, омонат, омонат турган, турғун эмас, ноустувор; ўзгарувчан; иккиланиб турган, иккиланувчи; тебранувчи, тебраниб турган

I زَعَطَ (*а*) زَعْطٌ 1) бўғмоқ, бўғиб ўлдирмоқ; 2) қисиб (сиқиб) чиқармоқ

– زَعِيطٌ: وَ مَعِيطٌ وَ نَطَّاطُ الحِيطِ ~ рўбарў келадиган аллакимлар, ҳар бир дуч келган одам

I زَعَفَ (*а*) زَعْفٌ ўрнида тамом (адо) қилмоқ; ўлдирадиган таъсир қилмоқ, ўлдирмоқ (*заҳар ҳақида*); II زَعَّفَ (*хурмо шохлари билан*) супурмоқ, супуриб-сидирмоқ, тозаламоқ

– زُعَافٌ ўлдирувчи; ~ سَمٌّ ўлдирувчи заҳар

– زَعَافَةٌ *кўп.* اتٌ хурмо шохи

– زَعَفٌ *жам.* хурмо шохлари

– زَعَفَةٌ *кўп.* اتٌ хурмо шохи, хурмо барги

– زُعُوفٌ ҳалокат, ўлим, мамот

– مُزْعِفٌ ўлдирувчи, ўлим келтирувчи, ҳалок қилувчи

زَعْفَرَ заъфарон рангга бўямоқ; تَزَعْفَرَ заъфарон билан ўзини хушбўй қилмоқ, ўзига заъфарон суртамоқ

– زَعْفَرَانٌ *бот.* заъфарон (*зиравор ўсимлик*)

I (زعق) زَعَقَ (*а*) زَعْقٌ 1) бақирмоқ, қичқирмоқ, оҳ-воҳ қилмоқ; بِمِلْءِ صَوْتِهِ ~ бор овоз билан бақирмоқ; 2) қақағламоқ (*товуқ ҳақида*); 3) шўр қилиб қўймоқ (*овқатни*); زَعُقَ (*у*) زَعَاقَةً, زُعْقَةً шўртангроқ бўлмоқ (*овқат, сув ҳақида*); II زَعَّقَ узоқ, кўп, қаттиқ бақирмоқ, қичқирмоқ

– زُعَاقٌ 1) шўртанг, шўрроқ (*овқат, сув ҳақида*); 2) ичиб бўлмайдиган аччиқ сув

– زَعْقٌ бақир-чақир, бақириқ, оҳ-воҳлар

– زَعْقَةٌ *кўп.* زَعَقَاتٌ бақириқ, бақирилган, чақирилган овоз, чинқириқ

– زَعِيقٌ = زَعْقٌ: مَلأَ الدُّنْيَا ~ *маж.* (*н. ҳақдадир*) ҳаммага (*бутун дунёга, бутун оламга*) жар солмоқ (ب)

I زَعِلَ[1] (*а*) زَعَلٌ аччиқланган (ғазабланган, ғаши келган) бўлмоқ; афсусланиш (кўнгил тўлмаслик, норозилик) ҳис қилмоқ; زَعِلَ[1] (а) زَعَلٌ фаоллашмоқ, фаол бўлмоқ, фаол ҳаракат қилмоқ; II زَعَّلَ аччиқлантирмоқ, ғазаблантирмоқ; ғашни келтирмоқ; 2) зериктирмоқ, жонга тегмоқ; безор қилмоқ; IV أَزْعَلَ аччиқлантирмоқ, ғазаблантирмоқ; ўзни унуттирмоқ; ғашни келтирмоқ

– زَعَلٌ 1) аччиқланиш, ғазабланиш; ғазаб, афсус; норозилик; 2) *эск.* илдамлик, шаҳдамлик

– زَعِلٌ аччиқланган, ғазабланган, ғазабнок

– زَعْلاَنُ аччиқланган, ғазабланган; ғаши келган; кайфияти бузилган (бузуқ), кайфяти ёмон

زَعْلَفَةٌ *кўп.* زَعَالِفُ тошбақа

I زَعَمَ (*у*) زَعْمٌ ишонтирмоқ, ... деб ҳисобламоқ, тасдиқ этмоқ; ...деб ўйламоқ, ... деб фикр бермоқ; 2) (*к. гадир*) кафолат бермоқ (ب); V تَزَعَّمَ 1) (*к. ларнингдир орасида*) миш-миш тарқатмоқ (بَيْنَ); 2) раҳбарликка (бошлиқликка) давогар бўлмоқ; ўзини раҳбар деб эълон қилмоқ; 3) бошлиқ (етакчи) бўлмоқ; бош бўлмоқ, етакчилик қилмоқ

– زَعَامَةٌ етакчилик, бошчилик, бошлиқлик; етакчи рол, гегемония (ҳокимлик, бошчилик)

– زَعْمٌ ишонтириш, ишонч, ... деб ҳисоблаш, тасдиқ этиш; ... деб ўйлаш, ... деб фикр юритиш; بِـ~ه унинг тасдиқлашича, унинг фикрига кўра; унинг ўйлашича

– زَعِيمٌ 1. кафолат берувчи; ... بِـ~ أَنَا ... га мен кафолат бераман; 2. *кўп.* زُعَمَاءُ 1) етакчи, бошчи, доҳий; *ҳарб.* полковник (*Ливанда*); бригадир, бригада генерали; 2) бошлиқ, етакчи

– مَزَاعِمُ *кўп.* 1) даъволар, даъвогарликлар; 2) қуп-қурук, асоссиз, заминсиз даъволар, асоссиз ғойдалар

– مَزْعَمٌ ишониб бўлмайдиган, асоссиз; أَمْرٌ ~ асоссиз иш

– مَزْعُومٌ 1) ишонтирилаётган, ... деб ҳисобланаётган; 2) асоссиз, шубҳали, заминсиз; 3) ёлғон, сохта

زَعْنَفَ безамоқ, зийнатламоқ, пардоз бермоқ; تِ الْمَاشِطَةُ الْعَرُوسَ ~ пардозчи энага келинга пардоз берди

زَعْنَفَةٌ, زَعْنَفٌ *кўп.* زَعَانِفُ 1) сузгич, юзғич; сузиш пардаси (*мас., ўрдак, ғоз панжалари орасидаги*); куракоёқ (*сувда сузиш учун оёқлар учига кийиладиган мослама*); الطَّائِرَةِ ~ *ав.* самолётнинг дум қаноти; 2) қаланғи-қасанғи, тайинсиз (*одамлар*); 3) терининг бир парчаси (*қўп, оёқ каби*); 4) бирор қабиладан ажралиб чиққан ёки бошқа қабилага қўшилиб кетган одамлар гуруҳи; 5) бир насабдан бўлмаган одамлар жамоаси; 6) *эск.* тери ёки пўстакнинг яроқсиз қисми

أَزْغَبُ *мн.* زُغْبَاءُ *кўп.* زُغْبٌ майин мўй билан қопланган, майин мўйли

– زُغَابَةٌ майин мўй, майин тук, пар

– زَغَبٌ мўй, тук

– زَغَبٌ = أَزْغَبُ

– الزُّغْبَاءُ *ат.от, мз.* Аз -Зағбо

– زُغْبَةٌ *зоол.* ўрмон ёнғоқзори ухлоқиси (*олмахонга ўхшаш ёввойи жонивор*)

– زُغْبُرٌ, زُغَبِرٌ, زُغَبَرٌ пахмоқ бўлиб ўсган тук, пахмоқ

I زَغَدَ (*а*) زَغْدٌ 1) босмоқ, эзмоқ, эзғиламоқ; السِّقَاءَ ~ саночни оғзидан кўпик келгунича эзмоқ; 2) туртмоқ, нўқимоқ; الْبَعِيرُ ~ туя ўкирди; VII اِنْزَغَدَ туртилмоқ, нўқилмоқ, енгил зарба олмоқ

– زَغْدَةٌ *кўп.* زَغَدَاتٌ туртки, нўқиш, енгил зарба

I زَغَرَ (*а*) زَغْرٌ (*к. гадир*) диққат (эътибор) билан тикилиб қарамоқ (إِلَى) (*к. гадир*) қарамоқ, назар ташламоқ (لِ)

– زَغْرَةٌ қараш, назар ташлаш, боқиш, назар

زَغْرَدَ хурсандликдан қичқирмоқ, қичқириб юбормоқ, хурсандликдан қулоқни батанг қилиб қичқирмоқ (*аёллар ҳақида*)

– زَغْرَدَةٌ *кўп.* زَغَارِدُ 1) қулоқни батанг қилувчи шодона титроқ қичқириқ; 2) *муз.* овознинг титраб чиқиши

– زَغْرُودَةٌ *кўп.* زَغَارِيدُ = زَغْرَدَةٌ; زَغَارِيدُ الْفَرَحِ (*аёлларнинг*) қулоқни батанг қилувчи шодона қичқириғи; تَنْطَلِقُ الزَّغَارِيدُ шодона қичқириқлар тарқалади (эшитилади)

زَغْرَطَ = زَغْرَدَ

– زَغْرُوطَةٌ *кўп.* زَغَارِيطُ = زَغْرُودَةٌ

زَغْزَعَ 1) яшириб, беркитмоқ; 2) қитиқламоқ;

◊ به ~ бирор киши устидан кулмоқ

– زُغْزُغ 1) паст бўйли кичкина нарса; 2) қуш турларидан бири

– زَغْزَغَة 1) яшириш, беркитиш; 2) қитиқлаш, қитиқ

I زَغَطَ (у) زَغْطٌ ютмоқ, ютиб юбормоқ; II زَغَّطَ едирмоқ, овқатлантирмоқ, боқмоқ, тўйдирмоқ, юттирмоқ

– زُغَطَة ҳиқчоқ

زَغَفَة *ёки* زَغَفَة кенг ва пишиқ қилиб тўқилган совут

I زَغَلَ (а) زَغْلٌ 1) оз-оздан қуймоқ; 2) сохталаштирмоқ, қалбакилаштирмоқ, қалбаки қилмоқ; ёмонлаштирмоқ (*бирор н. сифатини*); 3) гоҳ у, гоҳ бу нарсага қарамоқ; سَتْ عَيْنَاىَ кўзларим ўйнаб кетди; IV أَزْغَلَ оз-оздан қуймоқ

– زَغْلٌ 1. сохта, қалбаки, ёлғондакам; 2. ёлғон, алдамчилик, фириб сохта

– زُغْلَة оғизга олиб, чиқариб ташланган суюқлик (*чой, сув ва ҳ.з*)

– مِزْغَل *кўп.* مَزَاغِل шинак, тўйнук, амбразура (*истеҳкомларда*)

زَغْلُوطَة *кўп.* زَغَالِيط шодон қичқириқ

زَغْلَلَ (*кўзни*) қамаштирмоқ; عَيْنَيْه ~ кимнингдир кўзларини қамаштирмоқ (*кучли, ёрқин нур ҳақида*)

– زَغْلَلَة қамашиш (*кўз ҳақида*)

– زُغْلُول, زُغْلُولٌ *кўп.* زَغَالِيل 1) бола, гўдак; 2) қуш боласи (*жўжаси*), ёш каптар, каптар боласи; 3) *шунингдек:* الْبَلَحُ ~ зуғл (*Мисрда ўсадиган хурмо дарахтининг бир хили*)

– زَغْلَتْ *жам. бот.* дала айиқтовони (*заҳарли ўт*)

(زغم) V تَزَغَّمَ *эск.* тўхтовсиз бўкирмоқ (*туя ҳақида*)

I (زفّ) زَفَّ[1] (а/и) زَفَّ, زَفَافٌ 1) (*келинчакни куёвникига*) тантанали равишда олиб бормоқ (عَلَى), келин туширмоқ; 2) (*к. гадир*) ҳозир қилмоқ, рўбарў қилмоқ, келтирмоқ, тақдим қилмоқ, топширмоқ (إِلَى); الْبُشْرَى ~ ҳаммага шодиёна хабар етказмоқ (тарқатмоқ, эълон қилмоқ); ... الْخَبَرَ إِلَى ~ кимгадир хабар келтирмоқ, хабар олиб келмоқ; 3) шошмоқ, югурмоқ, чопмоқ; زَفَّ[2] (а/и) زَفِيفٌ юрмоқ, шошмоқ, шошилмоқ; 2) эсмоқ (*шамол ҳақида*); IV أَزَفَّ = I زَفَّ (а/у); VIII اِزْدَفَّ = I زَفَّ (а/у)

– زِفٌّ кичкина пат, патнинг кичкинаси, патча

– زِفَاف қиз (*никоҳ*) тўйи, қиз тушириш, зифоф, никоҳ; مَلَابِسُ الـ~ тўй либоси (*келинники*)

– زَفَّة *кўп.* ـَات тўй (никоҳ) тантанаси; أَقَامَتْ لِزَوْجِهَا الـ~ *маж.* у (*мн.*) эри билан жанжаллашди, у (*мн.*) эрига катта «тўй» кўрсатди

– زَفَّةً бир марта, бир бор; زَفَّتَيْنِ икки марта, икки бор

– زِفَّة 1) оломон, тўп-тўп одамлар; 2) тўп, тўппак, уюм; بَاعَ حَبَّ الْعَزِيزِ بِالـ~ ербодомни тўп-тўп ҳолича бермоқ (сотмоқ)

– زَفُوفٌ тез, тезкор, шошилинч

– زَفِيفٌ 1) тез, тезкор, шошилинч, шошаётган, шошилаётган; 2) эсиш (*шамол ҳақида*)

– مِزَفَّة *кўп.* ـَات келин олиб бориладиган соябонли арава (*ҳозир: махсус енгил машина*)

– مَزْفُوفٌ *эск.* куёвнинг уйига олиб келинган (*келинчак*)

(زفت) II زَفَّتَ 1) елим сурмоқ (суртамоқ), елим билан қоплаб бўямоқ; смола сурмоқ (*суртамоқ*); 2) асфальтламоқ, асфальт ётқизмоқ, асфальт қуймоқ; 3) доғ қолдирмоқ, ифлос қилмоқ, бўяб қуймоқ (*мас., кийимни, қўлни*)

– زِفْتٌ 1) елим, смола; زَيِّ الـ~ *халқ.* ёмон!, бемаъни!; 2) асфальт *шунингдек:* مَعْدَنِيٌّ ~

I زَفَرَ (и) زَفِيرٌ чуқур (оғир) нафас олмоқ ва чиқармоқ; нафас чиқармоқ; инграмоқ, оҳ урмоқ; زَفَرَ (и) زُفْرٌ юкламоқ, юк кўтармоқ; II زَفَّرَ 1) (*нонга*) ёғ суртмоқ; (*тайёрланаётган овқат учун*) ёғ солмоқ; 2) (*беморга бирор*) ёғли нарса бермоқ

– زَافِرَة *кўп.* زَوَافِر шерик, ёр, биродар; الرَّجُلِ ~ инсоннинг улфати, ҳамсуҳбати

– زَفَارَة 1) ёғлилик; 2) ахлоқсизлик, одобсизлик, беҳаёлик

– زُفْرٌ 1) ёғ, мой; 2) гўштли овқат ейиш, истеъмол қилиш

– زَفِرٌ 1) ёғли, мойли; 2) ифлос; 3) ахлоқсиз, одобсиз, беҳаё; 4) тахир, какра, ачиган; 5) ҳиди келадиган, сасиб турган, сассиқ; ◊ شَبَّةٌ ~ آءٌ аччиқтош

– زَفِرٌ улуғ киши, одамларнинг улуғи

– زِفْرٌ *кўп.* أَزْفَار меш, мешкоб

– زَفْرَة[1] *кўп.* زَفَرَات чуқур нафас олиш ва чиқариш; оҳ уриш, инграш

– زَفْرَة[2] *ёки* زُفْرَة (*н.нингдир*) ўрта қисми, ўртаси

– زَفِيرٌ 1) нафас олиш; нафас чиқариш; 2) эшак ҳанграшининг бошланиши; 3) фалокат, ҳалокат, мусибат; 3) *эск.* чирсиллаш (*олов ҳақида*)

زَوَافِرُ *кўп.* тар. саночда сув ташийдиган чўрилар

زَفْزَفَ 1) қаттиқ эсмоқ, чийилламоқ (*шамол ҳақида*); 2) ҳаракатга келтирмоқ, ҳаракатлантирмоқ; الطَّائِرُ ~ қуш қанотларини ёзди

– زَفْزَفَة қаттиқ эсиш, чийиллаш, шиддат, кучайиш (*шамол ҳақида*)

I زَفَنَ (и) زَفْنٌ рақс тушмоқ, ўйнамоқ

(زفى) I زَفَى (и) زَفْيٌ, زَفَيَانٌ шиддат билан эсмоқ, кучли эсмоқ; زَفَتِ الرِّيحُ السَّحَابَ وَالتُّرَابَ шамол қаттиқ эсиб булутларни тарқатиб юборди, чанг -тўзон кўтарди

– زَفَيَانٌ 1) енгил шамол; 2) енгиллик;3) енгил; نَاقَةٌ ~ тезюрар туя

I زَقَّ (а/у) زَقٌّ 1) боқмоқ (*қуш ўз боласини*); الطَّائِرُ فَرْخَهُ ~ қуш боласига тумшуғида овқат берди; 2) туртмоқ, нўқимоқ, суқмоқ; сурмоқ, жилдирмоқ (*ўрнидан*); نَهَرَتْهُ أُمُّهُ وَ زَقَّهُ أَبُوهُ فِي كَتْفِهِ وَ لَسَعَهُ عَمُّهُ عَلَى قَفَاهُ *мкл.* ҳалвони ҳаким, калтакни етим ейди; VII اِنْزَقَّ (*жойидан*) сурилган (*жилдирилган*) бўлмоқ

– زِقٌّ *кўп.* زِقَاقٌ, أَزِقَّاقٌ меш; саноч

– زُقَاقٌ *мз., мн. кўп.* أَزِقَّة кўча, тор (кичик) кўча

– زَقَّة *кўп.* ـَات туртки, туртиш, итариш, силкиниш

– زَقَّة *зоол.* зуққа (*анхинга-сувда яшайдиган қуш*)

– زَقَّيَّة *зоол.* тоғ чумчуғи, нашахўр (*уруғхўр сайроқи қуш*)

زَقْزَقَ 1) чириқламоқ; 2) жаврамоқ (*аёл киши ҳақида*); 3) боқмоқ (*қуш ўз боласини*); 4) бола боқмоқ (*парвариш қилмоқ*), тарбиялаб ўстирмоқ, вояга етказмоқ, қўлда аллалаб тебратмоқ

– زَقْزَاقٌ *зоол.* зақзоқ (*иссиқ мамлакатларда тарқалган, лойхўраклар туркумига мансуб қуш*); қизқуш (*балиқчилар туркумига мансуб қуш*)

– زَقْزَقَة 1) чириқлаш; 2) сафсата, гапдонлик; 3) болани ўйнатиш, болага қараш, болани парваришлаш

– زَقْزُوقٌ *кўп.* زَقَازِيقُ кичик қушча *ёки* балиқ

زُقْطَة (*сол.* زُغْطَة) ҳиқчоқ

I زَقَعَ (а) زَقْعٌ, زُقَاعٌ 1) қичқирмоқ (*хўроз ҳақида*); الْحِمَارُ ~ эшак орқасидан ел чиқарди

I زَقَفَ (у) زَقْفٌ тез ушлаб (илиб, тутиб) олмоқ; V تَزَقَّفَ = I

I زَقَلَ (у) زَقْلٌ ирғитиб (итқитиб, ташлаб) юбормоқ; (*к. гадир*) тош отмоқ; тошбўрон қилмоқ; VII اِنْزَقَلَ ирғитиб (*итқитиб, ташлаб*) юборилган бўлмоқ

– زَقْلَة *кўп.* زُقَلٌ сўйил, тўқмоқ, йўғон таёқ; гаврон

– زَقْلِيَّة *кўп.* زَقْلِيَّاتٌ = زَقْلَة

زَوْقَلَ : الْعِمَامَةَ ~ салланинг икки учини икки ёндан туширмоқ

– زَوَاقِلُ *кўп.*: الْعِمَامَةِ ~ салланинг остидан чиқиб турган сочлар

I زَقَمَ (у) زَقْمٌ ютмоқ, ютиб юбормоқ; II زَقَّمَ юттирмоқ, ютиб юбортирмоқ; боқмоқ (*қуш ўз боласини*); IV أَزْقَمَ юттирмоқ, юттириб юбормоқ; V تَزَقَّمَ тезгина ютиб юбормоқ; VIII ازْدَقَمَ = I

– زَقُّومٌ 1) *дин.* заққум (*дўзахийлар емиши*); 2) *бот.* ёввойи зайтун; 3) заҳар овқат; еганни ўлдирадиган овқат

I زَقَنَ (у,и) زَقْنٌ юкламоқ, кўтармоқ; юк юкламоқ

I (زقو) زَقَا (у) زَقَاءٌ қичқирмоқ (*бойўғли ҳақида*); қичқирмоқ (*хўроз ҳақида*); қаттиқ (қичқириб) йиғламоқ (*гўдак, бола ҳақида*)

I زَكَّ (а/и) زَكٌّ 1) гандираклаб юрмоқ, оқсоқланмоқ, оқсоқланиб юрмоқ, чўлоқланмоқ; 2) нимжонликдан майда -майда қадам ташламоқ; 3) сайраб (қақағлаб) макиённи чақирмоқ (*қушлар ҳақида*)

– زُكٌّ *зоол.* қумрининг жўжаси, ғурракнинг жўжаси

– زُكَّةٌ 1) ғазаб, жаҳл; 2) ғам, ташвиш, ғусса

– زَكَّةٌ қурол, қурол - аслаҳа

I زَكَا (а) زَكْءٌ 1) нақд пул тўламоқ,нақд пул бермоқ; 2) пулни қистамоқ, пул тўлашни тезлатмоқ

I زَكَبَ (у) زَكْبٌ тўлдирмоқ; тупроқ билан тўлдириб қўймоқ (*кўммоқ*)

– زَكِيبَةٌ *кўп.* زَكَائِبُ *қоп, тўрва; халта*

V (زكر) تَزَكَّرَ тўлиб-тошмоқ, тўлмоқ; بَطْنُ ~ الصَّبِيِّ чақалоқнинг қорни тўйди

– زُكْرَةٌ *кўп.* زُكَرٌ шароб *ёки* шунга ўхшашлар учун теридан ишланган саноч, меш

– زَكَرِيَّا *ат.от, мз.* Закарийё

I زَكَمَ[1] (у) زَكْمٌ 1) шамоллатмоқ, шамоллаб қолмоқ, тумов бўлмоқ; юқтирмоқ; 2) *шунингдек*: бурунга урилмоқ (*ҳид ҳақида*); 3) *мажз.* шамолламоқ, шамоллаб қолмоқ; زَكَمَ[2] (у) زَكْمٌ: تْ به أُمُّهُ ~ онаси уни туғди, дунёга келтирди; IV أَزْكَمَ 1) (*бирор к. ни*) шамоллатмоқ, шамоллатиб қўймоқ; 2) = زَكَمَ[2]

– زُكَامٌ шамоллаш, тумов

– زُكْمَةٌ = زُكَامٌ

– زُكْمَةٌ кенжа фарзанд

– مَزْكُومٌ шамоллаган, шамоллаб қолган

زَكَنَ (а) زَكْنٌ тушунмоқ, фаҳмламоқ; II زَكَّنَ 1) ўйламоқ, гумон қилмоқ, фараз қилмоқ; 2) (*н.нидир*) чигаллаштирмоқ, мураккаблаштирмоқ (عَلَى)

– تْ لَيْلَةٌ = عَلَقَ

– زَكَانَةٌ фаросатлилик, ақлнинг ўткирлиги; сезгирлик

I (زكو) زَكَا (у) زَكًى 1) ўсмоқ, кўпаймоқ; ривожланмоқ; муваффақият қозонмоқ; гуллаб-яшнамоқ; 2) (*к. гадир*) тўғри (мос) келмоқ, ярамоқ (ب); زَكَا (а) زَكَاءٌ соф (мусаффо) бўлмоқ; II زَكَّى 1) парваришламоқ; ўстирмоқ, улғайтирмоқ, тарбияламоқ; 2) тозаламоқ, покламоқ; оқламоқ, гуноҳсиз деб билмоқ; 3) мақтамоқ; 4) (*к. нингдир*) номзодини қўймоқ, (*к. нидир*) тавсия қилмоқ; 5) *юр. шар.* (*қашшоқ, камбағалларга*) закот бермоқ; 6) (*бирор к. нинг*) закотини олмоқ; 7) чанқамоқ, ташна бўлмоқ; IV أَزْكَى кўпайтирмоқ, орттирмоқ, кучайтирмоқ; V تَزَكَّى 1) *дин.* фориғ бўлмоқ; 2) оқланмоқ; 3) хайр-садақа бермоқ

– أَزْكَى *эск.* энг тоза, мусаффо; энг ҳосилдор

– تَزْكِيَةٌ 1) парваришлаш, парвариш қилиш; ўсиш, улғайиш; тарбиялаш; тарбияланиш, тарбия; 2) покланиш, тозаланиш; оқланиш, гуноҳсиз деб топилиш; 3) мақташ, мадҳ қилиш; 4) (*к. нингдир*) номзодини қўйиш, (*к. нидир*) тавсия қилиш; 5) *юр. шар.* молдунёдан (*қашшоқ, камбағалларга*) закот бериш

– زَكَاءٌ 1) ўсиш, катталашиш, кўпайиш; 2) софлик, мусаффолик

– زَكَاةٌ *кўп.* زَكَوَاتٌ 1) софлик, мусаффолик, тозалик; 2) хайру садақа; 3) закот; *маж.* хирож

– زَكِيٌّ *кўп.* أَزْكِيَاءُ 1) мусаффо, оппоқ, гуноҳсиз, айбсиз; الدَّمُ الـ~ الْمَسْفُوكُ бегуноҳ тўкилган қон; 2) ўткир, кескир

I زَلَّ[1] (и/а) زَلَلٌ *ёки* زَلَّ (а/и) زَلٌّ; 1) тойиб (*тойилиб*) кетмоқ; تْ به الْقَدَمُ ~ *маж.* у янглишди (тойилди, хато қилди, адашди), у тўғри йўлдан тойди; 2) (*н. дандир*) тойиб тушмоқ (عَنْ); 3) янглишмоқ, хато қилмоқ; زَلَّ[2] (и) زُلُولٌ тарозида енгил келмоқ; IV أَزَلَّ 1) тойдирмоқ, тойишга мажбур қилмоқ; 2) бермоқ, тақдим этмоқ; إِلَيْهِ نِعْمَةً ~ унга ризқ бермоқ, унга ноз-неъмат ато этмоқ; X اسْتَزَلَّ йўлдан урмоқ, (*к. нидир*) хато қилдирмоқ, янглиштирмоқ, янглишишга мажбур қилмоқ

– أَزَلُّ *мн.* زُلَّاءُ *кўп.* زُلٌّ 1) ёнбоши енгил, чаққон, эпчил; 2) *эск.* чайир, қотма; қовурғалари ва думбаси орик

– زَالٌ *кўп.* زَوَالٌ тарозида енгил (оз) келган нарса

– زُلَالٌ 1) зилол сув, тоза булоқ суви; 2) албулин (*сувда эрийдиган энг содда оқсил модда*), оқсил; الْبَيْضِ ~ (*тухум*) оқсили; 3) *мед.* Брайт касаллиги; مُصَابٌ بـ~ Брайт касаллиги билан оғриган бемор

– زُلَالِيٌّ оқсилли, оқсилга оид; الْمَوَادُّ الـ~ оқсилли моддалар; مَرَضُ الْبَوْلِ الـ~ *мед.* Брайт касаллиги

– زُلَالِيَّاتٌ *кўп.* оқсил моддалар

– زَلَلٌ хато, янглишиш; فِي مِيزَانِهِ ~ унинг тарозиси нотўғри ишлайди

– زَلَّةٌ *кўп.* زَلَّاتٌ 1) қоқилиш; 2) хато, янглишиш; الْقَلَمِ ~ ёзувдаги (ёзувда йўл қўйилган) хато, дағал (қўпол) хато (янглишиш, саҳв); اللِّسَانِ ~ янглиш айтилган сўз, саҳв, хато (*гапираётгандаги*)

– مَزَلَّةٌ *кўп.* مَزَالُّ 1) тайғончоқ жой; 2) хато, саҳв, янглиш

ازْلَأَمَّ тик турмоқ,турмоқ; تِ الضُّحَى ~ кун ёйилди, қуёш кўтарилди

زَلَابِيَةٌ оладя (*товада пиширилган қалин қуймоқсимон нон*)

– زَلَبَانِيٌّ *кўп.* زَلَبَانِيَّةٌ оладя пиширувчи *ёки* сотувчи

I (زلج) زَلَجَ (у) زَلْجٌ (*эшикни*) тамбаламоқ, лўкидон билан беркитмоқ; زَلَجَ (а) زُلُوجٌ 1) (*н. дандир*) сирғаниб тушмоқ, сирғаниб тушиб кетмоқ (عَنْ); 2) (*конькида*) учмоқ, тайғанмоқ; V تَزَلَّجَ = زَلَجَ; VII انْزَلَجَ = V

– زِلَاجٌ лўкидон, ғалақа

– زَلْجٌ сирғаниш; (*н. дандир*) сирғаниб тушиб кетиш (عَنْ)

– زَلَجٌ сирғанчиқ

– زَلِيجٌ сирғанчиқ

– زَلْجٌ сирланган андалус сополи; кафел

– زَلْجِيٌّ кафелли, кафел қопланган; кафелга оид

– مُتَزَلِّجٌ 1. (*конькида*) учаётган, сирғанаётган; 2. (*конькида*) учувчи, сирғанувчи киши

– زِلَاجٌ *кўп.* مَزَالِيجُ = مِزْلَاجٌ

– مِزْلَجٌ *кўп.* مَزَالِجُ (*ёрма қулфда*) калит тушадиган тешикли темир пластинка, лўкидон тешиги

– مِزْلَجٌ *кўп.* مَزَالِجُ коньки, ғилдиракли коньки (*сирғаниш, учиш учун*)

– مَزْلَجَةٌ конькида сирғаниш, учиш учун махсус тайёрланган жой

– مِزْلَجَةٌ *кўп.* مَزَالِجُ чана

I زَلَحَ (а) زَلْحٌ татиб кўрмоқ (*овқатни*); ◊ تْ ~ رَأْسُهُ унинг сочлари тушиб кетди, у кал бўлиб қолди

– أَزْلَحُ *мн.* زَلْحَاءُ *кўп.* زُلْحٌ кал

زَلْحَفَةٌ, زَلَحْفَةٌ *кўп.* زَلَاحِفُ тошбақа

زَلَحَةٌ *зоол.* дюгон (*сувда яшайдиган сут эмизувчи ҳайвон*)

زَلْحَةٌ *мед.* бел оғриғи, бел санчиғи

– زَلُوحٌ тез, тезов; بِئْرٌ ~ атрофи сирғанчиқ бўлган қудуқ

زُلَيْخَا *ат. от, мн.* Зулайхо

زَلْزَلَ титратмоқ, силкимоқ; жилдирмоқ, тебратмоқ; تَزَلْزَلَ титрамоқ, силкинмоқ

– زَلَازِلُ *кўп.* хавф -хатар, бало, офат

– زَلْزَلٌ уй анжомлари

– زِلْزَالٌ *кўп.* زَلَازِلُ 1) зилзила, силкиниш; مِقْيَاسُ الزِّلْزَالِ (جِهَازُ) сейсмограф (*ер қимирлашни ва унинг кучини қайд қиладиган ўлчов асбоби*); 2) *шунингдек:* ~ الأَرْضِ зилзила, ер қимирлаши

– زِلْزَالِيٌّ зилзилага (сейсмикага) оид; التَّنْقِيبُ الـ~ сейсмик тадқиқот (*разведка мас., нефть қидираётганда*); النَّشَاطُ الـ~ сейсмик ҳаракат

– زِلْزَلَةٌ = زِلْزَالٌ

– مُزَلْزَلٌ титраган, силкинган, тебранган

– زَلْزَخَتْ = زَنْزَخَتْ

زَلِزَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ меҳмонга боришни яхши кўрадиган аёл

I زَلَطَ (*u*) زَلْطٌ 1) тез юрмоқ, югурмоқ, чопмоқ; 2) ютмоқ; هُوَ يَزْلَطُ وَلَا يَمْضَغُ у чайнамай ютади; II زَلَّطَ ечинтирмоқ, яланғочламоқ; ◊ ~ الأَرْضَ йўлга (ерга) тош термоқ (бостирмоқ); V تَزَلَّطَ ечинмоқ, яланғочланмоқ

– زُلْطٌ яланғочлик, қип-яланғочлик, яланғоч (*яланг*) жой; بِالـ~ яланғоч ҳолда; ~ رَأْسُهُ у мутлақо кал

– زَلَطٌ *жам.* тош; шағал, майдаланган тош; وَابُورُ الـ~ йўл текислайдиган машина, каток

– زَلَطَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ тош; 2) танга-чақа; майда пул

– زَلِيطٌ сочлари (туклари) юлинган, ялтирбош, кал, тоз

I زَلَعَ (а) زَلْعٌ, زُلُوعٌ йирингламоқ, йиринг бойламоқ, йиринглаб кетмоқ (*яра ҳақида*); V تَزَلَّعَ 1) = زَلَعَ ; 2) ёрилмоқ, ёрилиб кетмоқ (*қўл, оёқнинг териси ҳақида*)

زَلَعَةٌ, زَلْعَةٌ *кўп.* زَلَعٌ 1) хум (*сув учун*); 2) йирингли, йиринглаб кетган яра (жароҳат)

زُلْعُومٌ *кўп.* زَلَاعِيمُ томоқ, ҳалқум; бўғиз

I زَلَفَ (*у*) زَلْفٌ 1) (*к. нингдир олдига*) келмоқ, яқинлашмоқ (إِلَى); 2) (*к. гадир*) ялтоқланмоқ, мулозамат (лаганбардорлик, хушомад) қилмоқ; II زَلَّفَ (*бирор хабарни*) муболаға қилиб (шишириб, пуфлаб) айтмоқ (етказмоқ); IV أَزْلَفَ 1) яқинлаштирмоқ; 2) жамламоқ, тўпламоқ, йиғмоқ; V تَزَلَّفَ (*к. гадир*) хушомад (ялтоқлик) қилмоқ (إِلَى); (*к. нингдир*) меҳр-шафқатини қозонмоқ (إِلَى); 2) яқинлашмоқ; VIII ازْدَلَفَ 1) = V; 2) олдинга силжимоқ, олдинга юрмоқ; яқинлашмоқ, яқин бўлмоқ

– تَزَلُّفٌ 1) ялтоқланиш, хушомад, тилёғламачилик, ёлғон мақтов; 2) саждакорлик, сажда қилиш, тиз чўкиб сажда қилиш; хушомадгўйлик, лаганбардорлик

– زُلْفٌ юксак қадр-қиймат

– زَلَفٌ, زُلْفَى ялтоқилик, ялтоқланиш, хушомад; бировнинг меҳр-шафқатини қозониш; тилёғламали, ёлғон мақтов; лаганбардорлик, югурдаклик, малайлик

– زُلْفَةٌ *кўп.* زُلَفٌ 1) даража, мавқе; 2) яқинлик; *кўп.* кун тугаб, тун бошланадиган пайт

– زَلْفَى = زُلْفَةٌ

– مُتَزَلِّفٌ 1) хушомадгўй, тилёғламачи, ёлғондан мақтовчи; 2) саждакор, сажда қилувчи, тиз чўкиб (букиб) сажда қилувчи; 3) ювиндихўр, текинхўр, хушомад (тилёғламачилик) билан кун кечирувчи

I زَلَقَ (*а*) زَلَقٌ *ёки* زَلِقَ (*у*) زَلَقٌ сирғанмоқ, тойиб кетмоқ, сирпанмоқ, жилмоқ; ~ قَدَمُهُ у сирғаниб (тойиб) кетди; زَلِقَ (*и*) زَلَقٌ: رَأْسُهُ ~ соч олдирмоқ, II زَلَّقَ 1) сирғанчиқ (тойғоқ) қилмоқ; 2) رَأْسَهُ ~ соч олдирмоқ, сочни тап -тақир қилмоқ; IV أَزْلَقَ сирғантирмоқ; V تَزَلَّقَ сирғанмоқ, тойиб кетмоқ, учмоқ; عَلَى الثَّلْجِ ~ (*конькида*) учмоқ, тойғонмоқ; VII انْزَلَقَ 1) сирғаниб (тойиб) кетмоқ; 2) (*музда*) сирғанмоқ, учмоқ, яхмалак отмоқ; 3) (*бирор н. нинг олдига, ёнига*) сурилиб, сирпаниб бормоқ; (*бирор н. томон*) оғмоқ; 4) (*бирор н. устидан*) сурилиб (сирғаниб) тушмоқ (عَنْ); السَّيْرُ عَنِ الطَّارَةِ ~ тасма шкив (ғилдирак) дан чиқиб кетди

– انْزِلَاقٌ сурилиш, сирғаниш, сирпаниш, тойиб кетиш; جُنُودُ الـ~ *харб.* чанғичилар, чанғичи қисм

– زَلَاقَةٌ 1) тайғоқ, тайғанчоқ, сирғанчоқ жой; 2) силлиқлик, равонлик; اللِّسَانِ ~ нутқ равонлиги, равон нутқ

– زَلَّاقَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ чана; 2) *тех.* сурилма (*машина ва механизмларнинг тўғри чизиқ бўйича сирғалиб ҳаракат қилувчи қисми*); силжима (*баъзи машина ва механизмларда*); 3) *кўп.* زَلَالِقُ балиқчилик аслаҳа-анжомлари

– زَلَقٌ 1) лой, лойгарчилик; 2) тайғоқ, тайғончоқ, сирғанчоқ жой

– زَلِقٌ тайғончоқ, сирғанчоқ

– زَلْقَةٌ 1) сирғаниш, сирпаниш, жилиш, сурилиш; қоқилиш, қоқилиб кетиш; тайғоқ, тайғанчоқ, сирғанчоқ жой

– زَلِيقٌ чала туғилган бола

– زُلَيْقٌ шафтоли навларидан бири

– مِزْلَقٌ *кўп.* مَزَالِقُ чана

– مَزْلَقٌ *кўп.* مَزَالِقُ қиялик, сирғанадиган жой; مَزَالِقُ تَدْشِينِ السُّفُنِ кемалар қуриладиган, таъмир қилинадиган ва сувга туширилиладиган қия супа стапел

– مَزْلَقَانٌ *кўп.* اتٌ ـَ қиялик. сирғанадиган жой; рампа (*юкларни жилдиришда фойдаланиладиган жиҳоз*); 2) дамба, кўтарма; (*бирор н. тўкиб*) кўтарилган (ясалган) тепалик (дунглик); 3) *т.й.* темир йўлни кесиб ўтиш жойи

– مَزْلَقَةٌ 1) сирғанчиқ, тайғоқ, тайғончоқ жой; 2) яхмалак учадиган (конькида учадиган) жой

– مِزْلَقٌ = مَزْلَقَةٌ

– مُنْزَلَقٌ 1) сирғанчоқ (тайғоқ, тайғанчоқ) жой; 2) жилиб (сурилиб) турадиган даража кўрсаткичи; 3) *кўч. м.* қийин (оғир) аҳвол (шароит)

– مُنْزَلِقٌ сирғаниб (жилиб, сурилиб) турадиган; عُقْدَةٌ ~ةٌ сурилиб (жилиб) турувчи тугун; بَابٌ ~ ёнига сурилиб (жилиб) очилиб-ёпиладиган эшик, сурма эшик; ~ صِمَامٌ *тех.* суюқлик ва газ кабиларни тақсимловчи жиҳоз

(زلم) II زَلَّمَ 1) юмшатмоқ, юмшоқ қилмоқ; 2) тенг қилмоқ, баробарлаштирмоқ, баробар қилмоқ; الرُّحَى ~ қўл тегирмонни айлантирмоқ

– أَزْلَمُ *мн.* زَلَمَاءُ қулоғининг учи кесик (*туя ёки қўй*)

– زَلَمٌ *кўп.* أَزْلَامٌ камон ўқи (*бошоқсиз-фол очиш, ўйин учун ишлатилади*); ◊ حَبُّ الـ~ *бот.* ер ёнғоқ, ербодом

– زُلَمٌ = زَلَمٌ

– زَلَمَةٌ[1] *кўп.* زَلَمٌ одам; шахс; *кўп.* олчоқлар, малайлар

– زَلَمَةٌ[2] ташқи кўриниш, қиёфа, афт, афтангор, жусса

– زَلُومَةٌ *кўп.* زَلَالِيمُ хартум; хартумча (*асаларилар да*); الإِبْرِيقِ ~ чойнакнинг бурни (тумшуғи)

I زَمَّ (*а/у*) زَمٌّ боғламоқ; тугмоқ; боғлаб қўймоқ; маҳкамламоқ, тортиб боғламоқ, тортиб боғламоқ, сиқмоқ; شَفَتَيْهِ ~ лабларни қисмоқ; الْبَعِيرَ ~ туяга тизгин (жилов) тақмоқ (осмоқ); بِأَنْفِهِ ~ бурун кўтармоқ, кеккаймоқ, керилмоқ; الْقَوْمَ ~ одамларнинг олдига ўтмоқ (*юриш давомида*); II زَمَّمَ 1) (*ҳайвонларга*) жилов (нўхта) осмоқ; 2) хатламоқ, рўйхатга олмоқ; VII انْزَمَّ боғланган, боғлаб қўйилган бўлмоқ

– زِمَامٌ *кўп.* أَزِمَّةٌ 1) тизгин, жилов, нўхта; тасма; 2) тугун, ип (*мас., пойабзалдаги*); 3) деҳқончилик қилинадиган ер; ер заҳираси; أَرْضٌ فِي ~ الْحُكُومَةِ ҳукумат фойдаланадиган (*ҳукуматга қарашли*) ер; زِرَاعَةُ الْقُطْنِ ~ пахта экиладиган ер майдони, пахтазор; الْقَرْيَةِ ~ жамоа ери; ~ قَانُونُ ثُلُثِ الـ *тар.* экин ерларининг учдан бир қисмига пахта экиш ҳақида қонун; ◊ الْحُكْمِ ~ الْأَمْرِ وَ النَّهْيِ *ёки*

ёки أَزِمَّةُ الأُمُور ҳокимлик асоси; بَعِيدُ مَنَالِ ~ الـ қулетмас; تَسَلَّمَ ~ السَّيَّارَةِ автомобилни бошқаришни (ҳайдашни) ўзига олмоқ; مَلَكَ ~ الْمُبَادَرَةَ ташаббусни қўлга олмоқ, эгалламоқ; لَا يَمْلِكُ ~ إِرَادَتَه ўзини бошқара олмаслик, ўз иродасини бўйсундиролмаслик; иродасиз бўлмоқ, ирода кучига эга бўлмаслик; أَفْلَتَ ~ الْوَقَارِ مِنْهُ у ўз қадр-қийматини билиш туйғусини йўқотди, у ўз қадр-қийматини (виқорини) йўқотди

– زَمَامَاتٌ *кўп.* зиммага олинган нарсалар, мажбуриятлар

– زَمَّةٌ кўз қисиқлиги

– مَزْمُومٌ *эск.* жиловланган, тизгинланган, нўхталанган

زَنْبَارٌ = زَمْبَارٌ

زَنْبَلَكٌ *қар.* زَمْبَلَكٌ

I زَمُتَ (у) زَمَاتَةً жиддий бўлмоқ; вазмин (пинагини бузмайдиган, тепса-тебранмас) бўлмоқ; ўта расмиятчи, расмиятпараст бўлмоқ; ясама (зўрма-зўраки, носамимий) бўлмоқ) وَقَدْ ~ وَجْهُهُ унинг юзи жиддийлашди; V تَزَمَّتَ 1) жиддий (расмий, вазмин) қиёфага кирмоқ; 2) (*бирор н. га*) жиддий (қатъий) амал қилмоқ, (*н. дандир*) синчков (*майда-чуйдаларгача диққат қиладиган*) бўлмоқ لَا يَتَزَمَّتُ بِاسْتِعْمَالِ كَلِمَاتٍ مِنَ اللُّغَةِ الدَّارِجَةِ (ب, فى); у шевадаги сўзларни ҳам хижолат тортмай (уялмай) ишлатаверади

– تَزَمُّتٌ 1) вазминлик, тепса-тебранмаслик; 2) ўта расмиятчилик; синчковлик, майда-чуйдаларгача диққат қилишлик

– زَمَاتَةٌ жиддийлик; вазминлик, тепса-тебранмаслик; ясамалик, зўрма-зўракилик, носамимийлик

– زُمَّتٌ қарға

– زَمِيتٌ жиддий; вазмин, тепса-тебранмас; ясама, зўрма-зўраки; носамимий

– زَمِيتٌ = زَمِّيتٌ

– مُتَزَمِّتٌ 1.1) ўта расмиятчи, синчков, майда-чуйдаларгача диққат қилувчи; 2) вазмин, тепса-тебранмас; 2. шаклбоз; синчков, майдакаш

I زَمَجَ (у) زَمْجٌ тўлдирмоқ, тўлғазмоқ; الْقِرْبَةَ ~ мешни тўлдирмоқ; زَمَجَ (а) زَمَجٌ ғазабланмоқ, жаҳли чиқмоқ

– زَامِجٌ : جَاءَ الْقَوْمُ بِ ~ هِمْ одамларнинг барчаси келди

– زَمَّجٌ *кўп.* زَمَامِيجُ, زَمَامِجُ лочин; الْمَاءِ ~ чайка, балиқчи (*қуш*)

– زَمْجَى қушнинг дум чиқадиган жойи

زَمْجَرَ бўкирмоқ; ўкирмоқ; жаврамоқ

– زَمْجَرَةٌ *кўп.* زَمَاجِرُ, زَمَاجِيرُ сурнай, бурғуча

– زَامِجٌ чипқон

– زَمَّجٌ бахил, пасткаш одам

– زَمَّجٌ = زَوْمَجٌ

I زَمَخَ (а) زَمْخٌ кеккаймоқ, гердаймоқ, такаббурлик қилмоқ

– زَامِخٌ *кўп.* زَمَّخٌ такаббур, кибр, мутакаббир

I زَمَرَ (у/и) زَمْرٌ, زَمِيرٌ най (сурнай, бурғуча) чалмоқ; زَمَرَ النَّعَامُ туяқуш қичқирди; زَمِرَ (а) زَمَرٌ 1) камсоч бўлмоқ, сочи юпқа бўлмоқ; 2) каммурувват бўлмоқ; II زَمَّرَ = I

– زَامِرٌ най (сурнай, бурғуча) чалувчи

– زَامُورٌ (*автомобиль*) гудоги, сигнали

– زَمَّارٌ *мн.* زَامِرَةٌ най (*сурнай, бурғуча*) чаладиган машшоқ; الرَّمْلِ ~ *зоол.* қумчумчуқ (*уруқхўр қуш*)

– زَمَّارَةٌ *кўп.* زَمَّارَاتٌ, زَمَامِيرُ най, сурнай; бурғуча; الْإِنْذَارِ ~ ҳаво тревогаси; التَّرَامِ ~ трамвай сигнали; ◊ الزَّوْرِ ~ ёки الرَّقَبَةِ ~ томоқ, бўғиз, ҳалқум; رَقَبَتِه أَمْسَكَ مِنْ ~ кимнингдир томоғидан олмоқ (бўғмоқ, тутмоқ)

– زَمْرٌ[1] (най, сурнай, бурғуча) чалиш

– زَمْرٌ[2] *кўп.* زُمُورٌ 1) қамиш сурнай; 2) гудок

– زَمِرٌ камсоч, камжунли, камсочли; каммурувват, муруввати оз; عَطِيَّةٌ ~ ةٌ оз миқдордаги туҳфа

– زَمْرَةٌ *кўп.* زُمَرٌ тўда, гуруҳ; гала, ёвуз ниятли кишилар тўпи

– زَمِيرٌ (най, сурнай, бурғуча) чалиш

– زُمَيْرٌ *бот.* ёввойи сули

– زَمِيرٌ зиммир (*майда балиқ*)

– مِزْمَارٌ *кўп.* مَزَامِيرُ 1) най; қамишсурнай; кларнет; 2) *анат.* ҳалқум (бўғиз) йўли (тешиги); الزَّوْرِ ~ ҳиқилдоқ, бўғиз; لِسَانُ الـ~ *анат.* ҳалқум (бўғиз) даги тилча, лаклук; ◊ الرَّاعِي ~ *бот.* баргизуб, зуптурум

– مَزْمُورٌ *кўп.* مَزَامِيرُ псалом (*христианларда: диний қўшиқ ёки оятлардан бири*)

زُمُرُّدٌ *жам.* زُمُرُّدٌ зумрад, зумуррад; أَصْفَرُ ~ *мин.* гелиодор (*сариқ рангли минерал*); رَيْحَانِيٌّ ~ аквамарин (*яшил-ҳаворанг қимматбаҳо тош*); مِصْرِيٌّ ~ берил (*қимматбаҳо тош*)

– زُمُرُّدِيٌّ зумрадга оид, зумраддан қилинган

زُمُرُّدٌ = زُمُرُّدٌ

زَمْزَمَ 1) ғудурламоқ; 2) гувиллаб овоз чиқармоқ; 3) тарақа-туруқ қилмоқ; تَزَمْزَمَ : 1) الْجَمَلُ ~ туя бўкирди, туя ўкирди; 2) تْ بِهِ ~ شَفَتَاهُ унинг лаблари қимирлади

– زَمْزَمٌ 1) мул, мўл-кўл, сероб, тўкин-сочин, бой, баракали; 2) Замзам (*Каъбатуллоҳдаги муқаддас сув*)

– زَمْزَمَةٌ 1) ғудурлаш; 2) гувиллаб овоз чиқариш; 3) тарақа-туруқ қилиш

– زَمْزَمَةٌ *кўп.* زَمَازِمُ гуруҳ, тўда, тўп

– زَمْزَمِيٌّ сув ташувчи, оби худойи ташувчи (*Маккаи мукаррамада*)

– زَمْزَمِيَّةٌ *кўп.* زَمَازِمُ, ـاتٌ 1) сувдон, сув идиши, фляга; 2) термос

– زُمْزُومٌ *кўп.* زَمَازِيمُ сара туя, туяларнинг сараси

– زُمْزِيمٌ *кўп.* زَمَازِيمُ = زُمْزُومٌ

I زَمَطَ (у) زَمْطٌ югуриб кетмоқ, қочмоқ, қочиб кетмоқ; чап бермоқ, шамғалат қилмоқ

I (زمع) زَمَعَ (а) زَمْعٌ ҳадиксирамоқ, қўрқканидан уйда ўтирмоқ; даҳшатга тушмоқ; II زَمَّعَ (*н. нидир*) ҳал қилмоқ, бир ёқли қилмоқ (*туш.к.* عَلَى, ب); IV أَزْمَعَ (*н. нидир қилишга*) азм этмоқ, қарор қилмоқ (*туш.к.* عَلَى, ب)

– زَمَعٌ ҳайронлик, ажабланиш, ҳайратланиш

– زَمْعَةٌ *кўп.* أَزْمَاعٌ, ـاتٌ арзимаслик, тубанлик, пастлик, тубан шахс; زَمَعَةٌ *ат.от, мз.* Замаа

– زَمْعَةٌ[2] *кўп.* زَمَعٌ, زَمَاعٌ қўй туёғининг орқасидан чиқадиган ўсимта

– زَمِيعٌ = زَمُوعٌ

– زَمِيعٌ *кўп.* زُمَعَاءُ шошқалоқ, шошилган

– مُزْمَعٌ : عَلَيْهِ ~ ҳал қилинган, олдиндан ҳал қилиб (белгилаб) қўйилган

– مُزْمِعٌ азм этган, қарор қилган; 2) (*хавф-хатар ҳақида*) таҳдид солаётган

I زَمَقَ (у,и) زَمْقٌ очмоқ (мас. *қулфни*); اللِّحْيَةَ ~ соқолни юлмоқ

– زَمِيقٌ юлинган, юлиб олинган, юлиб ташланган

– زَمِيقٌ = مَزْمُوقٌ

زَمِكَى 1) қушнинг думи; 2) қушнинг дум чиқадиган жойи (қар. زَمْجَى)

I زَمَلَ (у) زُمُولٌ (*к. нингдир ортидан*) эргашмоқ, юрмоқ, бормоқ; زَمَلَ (у) زَمْلٌ мингашмоқ; الرَّقِيقَ ~ дўстни ўз орқасига мингаштириб олмоқ (*улов минганда*); II زَمَّلَ ўраб олмоқ, орасига тиқиб ўраб олмоқ; ~هُ فِي ثَوْبِهِ бирор кимни кийимига ўраб олмоқ; III زَامَلَ 1) ҳамроҳ бўлиб бормоқ (келмоқ, юрмоқ), биргалашиб юрмоқ, ҳамроҳ бўлмоқ, йўлдош бўлмоқ; 2) ҳамкасаба бўлмоқ, ҳамкасб (касбдош) бўлмоқ; 3) (*к. нидир*) кузатиб юрмоқ, кузатмоқ, текширмоқ; 4) الرَّقِيقَ ~ уловнинг бир томонига ўзи миниб, иккинчи томонига дўстини ўтқазмоқ ва шу билан посангини тўғриламоқ; V تَزَمَّلَ (*н. гадир*) ўралиб олмоқ, ўралиб (бурганиб) олмоқ (فى); (*н. билан дир*) ёпинмоқ (ب), ёпиниб олмоқ; VIII اِزْدَمَلَ юк кўтармоқ, (*юкни*) бир мартада

кўтармоқ, даст кўтармоқ

– أَزْمُلٌ *кўп.* أَزَامِلُ, أَزَامِيلُ (*у ёки бу нарсанинг*) барчаси, ҳаммаси; أَخَذَ الشَّيْءَ بِـ~ه нарсанинг ҳаммасини олмоқ

– أَزْمَلٌ *ва* أَزْمَلَةٌ *эск.* паст, эшитилар -эшитилмас овоз; шовқин

– إِزْمِيلٌ *алиф.б.қар.*

– زَامِلَةٌ *кўп.* زَوَامِلُ юк ортиладиган туя, юк ташийдиган туя

– زُمَّالٌ = زَمْلٌ

– زَمَالَةٌ ўртоқлик, ўртоқларча муносабат

– زَمْلٌ *ёки* زُمَّلٌ ожиз, қўрқоқ, қўрқоқ одам

– زُمْلَةٌ *кўп.* زُمَالَاتٌ улфатлар; гуруҳ, тўп

– زَمِيلٌ *кўп.* زُمَلَاءُ йўлдош, ҳамроҳ; шерик, биродар; ҳамкасаба, касбдош; бирга ишлайдиган; (*қандайдир жамиятга*) аъзо; рақиб (*бирор ўйинда*); ~ مَدْرَسَةٍ мактабдош, синфдош

– زُمَيْلٌ = زَمْلٌ

– زَمِيلَةٌ *кўп.* ـاتٌ йўлдош, ҳамроҳ (*аёл*); дугона; ҳамкасаба (касбдош) аёл, бирга ишловчи аёл; (*бирор ўйинда*) рақиб(а)

– مُتَزَمِّلٌ кийимларга ўраниб (бурканиб) олган киши; *маж.* беҳафсала, бепарво киши

– مُزَمَّلٌ *эск.* ўранган, бурканган

زُمْلُكٌ *кўп.* زَمَالِكُ кулба

I زَمَنَ (*а*) زَمْنٌ сурункали касалликдан азоб чекмоқ; IV أَزْمَنَ 1) (*қаердадир*) узоқ вақт қолмоқ, қолиб кетмоқ (ب); 2) узоқ давом этмоқ, сурункали бўлмоқ (*касаллик ҳақида*); VI تَزَامَنَ синхронлик, бир вақтда бир хил иш бажармоқ, ҳаракат қилмоқ

– تَزَامُنٌ бир вақтда бир хил иш бажариш хусусияти, синхронлик

– تَزَامُنِيٌّ синхронликка оид; синхрон равишда

– تَزَامُنِيَّةٌ синхронлик, синхронлилик

– زَمَانٌ *кўп.* أَزْمِنَةٌ 1) замон, вақт; давр; إِلَى ~ قَرِيبٍ яқин вақтгача, яқингача; مِنْ ~ аллақачон; مِنْ غَابِرِ الـ~ аллақачонлардан бери; ҳамма даврларда, доимо; أَهْلُ ~ه кимнингдир замондошлари; تَصَارِيفُ الـ~ тақдир ўйинлари; 2) мавсум, фасл, давр, сезон; 3) *грам.* замон; ◊ نَزَلَ بِهِ الـ~ тақдир унга жабру жафолар қилди, тақдир (қисмат) уни аямади (унга раҳму шафқат қилмади)

– زَمَانَةٌ[1] сурункали касаллик

– زَمَانَةٌ[2] ҳайвонларга келадиган офат

– زَمَانِيٌّ 1) вақтинча; 2) дунёвий; бу дунёга оид

– زَمَانِيَّةٌ пайт (замон) келишини кутиш

– زَمَنٌ *кўп.* أَزْمَانٌ 1) замон, вақт; إِلَى آخِرِ الـ~ абадий, мангу, охир замонгача, қиёматгача; مَعَ الـ~ *вақти-вақти* билан вақти келганда; مُنْذُ ~ طَوِيلٍ аллақачон, узоқ вақтлардан бери; عَلَى تَبَاعُدِ الـ~ узоқ замонлар ўтиб кетган бўлса-да; فِي ~ الحَرْبِ уруш даврида (вақтида); ~ا бир оз (озгина) вақт мобайнида (давомида); 2) *грам.* замон

– زَمِنٌ сурункали касалликдан азоб чекувчи

– زَمْنَةٌ вақт ораси, фурсат, вақт ичи, вақт қисми

– زَمَنِيٌّ 1) вақт (пайт) да чегараланган, вақтинча, муваққат; فَتْرَةٌ ~ةٌ вақтнинг маълум бир қисми; قُنْبُلَةٌ ~ةٌ белгиланган вақтдагина портлайдиган бомба; 2) хронологияга оид, хронологик (*ҳодиса-воқеаларнинг вақт жиҳатдан кетма-кетлиги*); ~ تَرْتِيبٌ хронологик тартиб; 3) дунёвий; бу дунёга оид; سُلْطَةٌ ~ةٌ дунёвий ҳокимият (салтанат)

– مُتَزَامِنٌ синхронликка оид

– مُزَامِنٌ синхронизатор (*бир вақтда бир хил иш ёки ҳаракат қилишни таъминловчи жиҳоз-асбоб*)

– مِزْمَانٌ синхро(*но*)скоп (*синхронликни ёзиб борувчи, текширувчи асбоб*)

– مُزْمِنٌ 1) узоқ вақт (сурункали) давом этадиган; 2) эски, тузалмас; сурункали

زَمْهَرَ қизармоқ, шамолламоқ; ازْمَهَرَّ (*ғазабдан*) қонга тўлмоқ (*кўз ҳақида*)

– زَمْهَرِيرٌ 1) замҳарир, қаттиқ совуқ, аёз, буюк; 2) (*осмондаги*) ой

– مُزْمَهِرٌّ ғазабга тўлган, жаҳли чиққан, ғазаби қайнаган

I زَنَّ (*а/у*) زَنٌّ ғувилламоқ, ғинғилламоқ, гувилламоқ

– زَنٌّ ғувиллаш, ғинғиллаш, гувиллаш; шовқин

I زَنَأَ (*а*) زَنْءٌ 1) (*сийдикни*) тутиб турмоқ; 2) (*бирор н. га*) кўтарилмоқ (فِي); 3) шошилмоқ, тезлашмоқ; 4) (*бирор к. олдига*) қочмоқ (إِلَى); (*бирор к. дан*) паноҳ қидирмоқ (إِلَى); II زَنَّأَ (*к. нидир*) қисиб (қийнаб) қўймоқ, қисмоқ (قِيَامَ) (عَلَى), имкониятларини чекламоқ (عَلَى)

– زَنَاءٌ[1] = زَنْءٌ

– زَنَاءٌ[2] паст бўйли, пакана; тор, қисқа энли

– زَنَأَةٌ тутиб туриш; ~ البَوْلِ сийдикни тутиб туриш

زَنْبَرَ (*бирор к. га нисбатан*) ўзини баланд (такаббурона) тутмоқ (عَلَى)

– زَنْبَارٌ, زَنْبُورٌ *кўп.* زَنَابِيرُ ари

– زَنْبَرٌ эпчил, чаққон; ҳозиржавоб

زَنْبَرَكٌ, زَنْبَرَكٌ, زَنْبَرَكٌ 1) пружина (*мас., соатдаги*); لَوْلَبِيٌّ ~ спирал пружина; 2) рессор (*мас., автомобилдаги*)

– زَنْبَرَكِيٌّ пружинага оид, пружинали

زَنْبَاعٌ *ат.от, мз.* Зимбо

زَنْبَقٌ *жам.* сунбул; лилия; гулсапсар; ясмин (ёсамин); ~ الـمَاءِ сув лилияси, оқ нилфия

– زَنْبَقَةٌ *кўп.* زَنَابِقُ сунбул; лилия; гулсапсар; ясмин (ёсамин) гули

زَنْبَلَكٌ = زَنْبَرَكٌ

زَنْبِيلٌ, زَنْبَلٌ *кўп.* زَنَابِيلُ 1) катта сават; 2) занбил (*ҳажм ўлчови*); ~ كَبِيرٌ занбили кабир (*катта занбил-115,5 литрга тенг*); ~ صَغِيرٌ занбили сағир (*кичик занбил-57.75 литрга тенг*)

(زنتر) زَنْتَرَ 1) кеккайиб (мағрурона) юрмоқ; 2) ўзни баланд тутмоқ, мағрурланмоқ, кеккаймоқ, беписанд бўлмоқ

– زَنْتَرَةٌ мағрурлик, гердайиш, беписандлик

زَنْجٌ *жам. кўп.* زُنُوجٌ занжийлар, негрлар

– زِنْجِيٌّ занжийга оид; 2, занжий, негр

زَنْجَبِيلٌ 1) *бот.* занжабил; ~ بَلَدِيٌّ ~ *ёки* ~ شَامِيٌّ *бот.* Шом занжабили, девасил; 2) май, шароб

زَنْجَرَ (*танга, чақанинг четлари, қирғоқларини*) ўйиб-чизмоқ

– زِنْجَارٌ чети ўйилган (чизилган) чақа-танга

– زَنْجَرَةٌ (*танга, чақаларнинг четлари, қирғоқларини*) ўйиб-чизиш

– زَنْجِيرٌ *кўп.* زَنَاجِيرُ занжир; гусеница (*танк ва трактор кабиларда ғилдирак вазифасини бажарувчи занжир*); ◊ حِسَابُ الـ~ иккиюзламачилик, ҳар икки рақиб томонларга хизмат қилиш, қўшкетлик

– زِنْجِيرَةٌ тирноққа тушадиган оқ доғ

زِنْجِفْرٌ, زِنْجُفْرٌ киновар (*қизил рангли минерал, шу минералдан тайёрланган қизил бўёқ*)

زِنْجِيَّةٌ жаз-банд (*мусиқий ансамбл*)

I زَنَخَ (*а*) زَنْخٌ тахир бўлиб қолмоқ, ачиб (бузилиб) қолмоқ; димиққан (ҳидланган) бўлмоқ; II زَنَّخَ = I

– زَنَاخَةٌ тахир бўлиб қолишлик, димиқиш, ҳидланиш

– زَنِخٌ айниган, бузилган, ўчган (*ранг ҳақида*)

(زند) II زَنَّدَ : فِي الأَمْرِ ~ юраги сиқилмоқ, диққат бўлмоқ; عَلَى أَهْلِهِ ~ аҳлу аёлига нисбатан қаттиққўл бўлмоқ

زَنَادٌ *кўп.* ـاتٌ أَزْنِدَةٌ, чақмоқтош; حَجَرُ الـ~ чақмоқтош; 2) тепки (*мас., милтиқда*); إِبْرَةُ الـ~ баёк (*тўп, милтиқ кабиларда ўқ снарядаги пистонга урилади ган қисм*); 3) الزَّنَادُ *ат.от, мз.* Аз -Зинод; ◊ (ذِهْنَهُ) قَدَحَ فِكْرَهُ ~ фикр юритмоқ, каллани ишлатмоқ,

мияни ишлатмоқ

– زَنْدٌ *кўп.* زُنُودٌ, زِنَادٌ, أَزْنَادٌ 1) *анат.* тирсак суяги; билак; 2) чақмоқтош; زِنْدَانٌ *ик.с.* чақмоқ ва чақмоқтош; 3) тепки (*милтиқда*); ~ حَشَبٍ тўнка, тўнгак

– مُزَنَّدٌ эни тор, тор энли; ~ ثَوْبٌ тор энли кийим

(زندق) تَزَنْدَقَ кофир бўлмоқ, худосиз бўлмоқ

– زَنْدَقَةٌ куфрлик, имонсизлик

– زِنْدِيقٌ *кўп.* زَنَادِقَةٌ, زَنَادِيقُ кофир, худосиз

(زنر) II زَنَّرَ белбоғ (камар) боғламоқ, белни боғламоқ; ... بِعَيْنَيْهِ إِلَى ~ ...га диққат билан (тикилиб) қарамоқ, ...дан кўз олмаслик; V تَزَنَّرَ белга белбоғ (зуннор) боғламоқ

– زُنَّارٌ *кўп.* زَنَانِيرُ зуннор; белбоғ

زِنْزَانَةٌ *кўп.* زَنَازِينُ, ـَاتٌ хона, камера (*қамоқхонада*)

زَنْزَلَخْتٌ *бот.* занзалахт (*донасидан тасбиҳ қилинадиган дарахт*)

زَنْطَرَ манманлик қилмоқ, чиранчоқ бўлмоқ, такаббурлик қилмоқ

– زَنْطَرَةٌ манманлик, чиранчоқлик, такаббурлик, кибру ҳаволилик

I زَنَقَ (*и*) زَنْقٌ 1) қисмоқ, эзмоқ, исканжада сақламоқ, босмоқ, сиқмоқ; عَلَى عَائِلَتِهِ ~ оиласини қисувда (қашшоқлик исканжасида) тутмоқ (*қашшоқлик ёки камбағаллик туфайли*); 2) бўйинбоғ боғламоқ (*ҳайвонларга*) II زَنَّقَ қаттиқ сиқмоқ, қисмоқ, эзмоқ; қисувда (исканжада) сақламоқ; сиқиб тортиб боғламоқ; VII اِنْزَنَقَ қисилган (сиқилган) бўлмоқ

– زِنَاقٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) бўйинбоғ; ёқача, энсиз ёқа; (*шляпадаги*) ип, шнур; 2) бўйинга тақадиган маржон *ёки* марварид шодаси

زَنَقٌ аёллар бўйнининг олд қисми, марварид ёки маржон тақиладиган жой

– زَنَقَةٌ 1) сиқилиш, қисилиш, эзилиш; ҳожат, ҳожатмандлик; ~ الْبَوْلِ *мед.* сийдик тутилиши; 2) тор кўча

– زَنِقٌ маҳкам, мустаҳкам, пишиқ, ~ رَأْيٌ қатъий фикр

– مُزَنَّقٌ сиқилган; ~ كِتَابَةٌ қисиб (жипслаштириб, майда қилиб) ёзилган хат, дастхат, ёзув

– مِزْنَقَةٌ *кўп.* مَزَانِقُ 1) маржон, шода; 2) (*шляпадаги*) ип, шнур

– مِزَنَّقَةٌ *халқ.* икки ип шода, икки қатор шода

– مَزْنُوقٌ қисилган, сиқилган; ~ أَنَا мен сиқилган ҳолатдаман; менда бир чақа ҳам йўқ

زَنْقُورٌ *кўп.* زَنَاقِيرُ бурчак; токча, тахмон

زِنْكٌ рух (*металл*)

– زِنْكِيٌّ *ат.от, мз.* Занкий

أَزْنَمُ *мн.* زُنَامٰى *кўп.* زَنَمٌ қулоғининг бир чети қирқилиб, осилтириб қўйилган (*туя ёки қўй*)

– زَنِمٌ[1] табаррук, бағри кенг, саховатли, сахий

– زَنِمٌ[2] қулоғининг бир қисми кесилиб, осилтириб қўйилган туя ёки қўй

– زَنَمَةٌ 1) туя *ёки* қўй қулоғининг кесиб осилтириб қўйилган бир қисми (*эътиборли, обрўли туя ёки қўйларда*); 2) эчкининг қулоғига осиб қўйилган шокила

– زَنِيمٌ 1) ғайриқонуний (никоҳсиз) туғилган, ҳароми, ҳаромизода; 2) аблаҳ, тубан; ёт, суқилиб кириб олган

– مُزَنَّمٌ аблаҳ; ~ نَاقَةٌ ـَةٌ қулоғининг бир қисми кесиб осилтириб қўйилган туя

زَنَةٌ *қар.* وزن

I زَنَى *кўп.* زِنًى, زِنَاءٌ зинокорлик (зино) қилмоқ, фоҳишабозлик қилмоқ; эр-хотинликка хиёнат қилмоқ; II زَنَّى *(к.нидир)* фоҳиша ёки зинокор деб ҳисобламоқ, *(к.нидир)* фоҳиша ёки зинокорга чиқармоқ; *(к.гадир)* "сен зинокорсан" демоқ

– زَانٍ *кўп.* زُنَاةٌ зинокор, фоҳишабоз; эр-хотинликка хиёнат қилувчи

– زَانِيَةٌ *кўп.* زَوَانٍ 1) зинокор аёл; 2) фоҳиша, жалаб, бузуқ аёл

– زِنَاءٌ 1) зино; фаҳш, бузуқлик; ~ ابْنُ зинодан туғилган бола; баччағар; *қўпол,* ҳаромизода, разил, тубан; 2) зинокорлик, фоҳишабозлик

– زِنًى = زِنَاءٌ

I زَهَدَ, زَهِدَ (*а*) زَهَدَ (*у*) زُهْدٌ, زَهَادَةٌ 1) ҳеч қандай истакларга эга бўлмаслик; (*н. дандир*) воз кечмоқ, юз ўгирмоқ (عَنْ, فِي); ~ تُ فِي هَذَا *ёки* ~ تُ نَفْسِي فِي هَذَا бу менинг жонимга тегди; 2) мустақиллик, парҳезкорлик кўрсатмоқ, мўътадил, парҳез билан яшамоқ; 3) (*жамиятдан, одамлардан*) четда узилиб яшамоқ, узлатда яшамоқ; 4) имонли бўлмоқ; дин йўлида фидойи (риёзат чекувчи) бўлмоқ; ~ فِي الدُّنْيَا зоҳид бўлмоқ, дунёдан воз кечмоқ (юз ўгирмоқ); II زَهَّدَ (*н. дандир*) тутиб (тўхтатиб) турмоқ, тутиб (тўхтатиб) қолмоқ; (*н. гадир бўлган*) истакни сўндирмоқ, йўқотмоқ (عَنْ); V تَزَهَّدَ 1) дунёдан воз кечмоқ (*юз ўгирмоқ*), зоҳидликда яшамоқ; 2) бирор соҳада ишламоқ (фаолият кўрсатмоқ)

– زَاهِدٌ 1. имон-эътиқодли, художўй, тақводор; 2. *кўп.* زُهَّادٌ зоҳид, дин йўлида фидойилик қилувчи (риёзат чекувчи)

– زُهْدٌ = زَهَادَةٌ

– زُهْدٌ 1) парҳезкорлик, ўзини тутиб туриш; 2) тақводорлик, художўйлик; зуҳд, зоҳидлик

– زُهْدِيٌّ зоҳидликка оид, зоҳидий, зуҳдий

– زَهِيدٌ 1) мўътадил, ўртамиёна, парҳезкорона; кичик, аҳамиятсиз, аҳамияти йўқ, муҳим бўлмаган, номуҳим; 2) оз, озгина; ~ الْعَيْنِ озга қаноат қилувчи; ~ الْأَكْلِ оз овқат ейдиган

– مُزْهِدٌ камбағал, маблағи оз, камхарж; ~ أَفْضَلُ النَّاسِ مُؤْمِنٌ *ҳад.* одамларнинг энг афзали камбағал, камхарж мўмин одамдир

زَهْدَمٌ *ат.от, мз.* Заҳдам

I زَهَرَ (а) زَهْرٌ ярақламоқ, чарақламоқ, нур сочмоқ, ялтираб турмоқ; II زَهَّرَ гулламоқ, очилмоқ, гул очмоқ; III زَاهَرَ гуллаб-яшнамоқ; гуллаб кетмоқ; IV أَزْهَرَ 1) ялтилламоқ, нур сочмоқ; ёнмоқ, оловланмоқ (*мас., кўз*); 2) гулламоқ; VIII اِزْدَهَرَ 1) ярақламоқ, нур сочмоқ; 2) гулламоқ; гуллаб кетмоқ; 3) (*бирор н. ни*) сақламоқ, эҳтиёт қилмоқ (بِ)

– اِزْدِهَارٌ гуллаб-яшнаш, гуллаб кетиш

– زَهَارٌ أَزْهَارٌ (*кўп.* زَهْرٌ *дан*) *кўп.* أَزَاهِيرُ гуллар, чечаклар

– أَزْهَرُ *мн.* زَهْرَاءُ *кўп.* زُهْرٌ 1) ялтироқ, ялтилловчи, ярақловчи, чарақловчи, нур сочувчи; ёрқин; ~ الْجَامِعُ الـ *ёки* ~ الـ Ал-Азҳар (*Қоҳирадаги масжид ва университет*); 2) Ой (*осмондаги*); الْأَزْهَرَانِ *ик.с. мз.* Ой ва Қуёш (*осмоний жисмлар сифатида*); الْأَزْهَرَانِ *ик.с.мн.* Қуръони каримнинг иккинчи ва учинчи суралари; الزَّهْرَاوَانِ аз-Заҳро (*Испаниядаги Кордово ш. яқинидаги сарой*); 3) юзи ярақлаб турган, оқ рангли; ~ رَجُلٌ оқ юзи кулиб турган одам; 4) ёввойи ҳўкиз; 4) *ат.от, мз.* Азҳар

– أَزْهَرِيٌّ 1) ал-Азҳарга оид; 2) ал-Азҳар талабаси *ёки* у жойни ўқиб тугатган киши

– أَزْهَرِيَّةٌ олимлик; ал-Азҳарда ўрганилган билимлар (илмлар)

– تَزْهِيرٌ гуллаш, гулларнинг очилиши

– زَاهِرٌ 1) ялтироқ, нур сочиб турувчи; ёрқин; 2) гуллаётган, гуллаб турган; гўзал, чиройли

– زَهَّارٌ гул сотувчи, гулфуруш

– زَهْرٌ *кўп.* أَزْهَارٌ, زُهُورٌ 1) гуллар, чечаклар; ~ الرَّبِيعِ *бот.* наврўзгул; ~ الْعَسَلِ *бот.* шилви, учқат (*бута ўсимлик*); ~ مَاءُ الـ норанжали сув (*норанжа – Жанубий Осиёда ўсадиган дарахт, унинг апельсинга ўхшаш хушбўй меваси*); 2) ошиқ (*қимор ва бошқа ўйинларда*); ~ طَاوِلَةُ الـ нарда; 3) *шунингдек:* ~ الْحَدِيدِ чўян

– زَهْرَاوِيٌّ 1. хушчақчақ, шод-хуррам юрадиган; 2. *тар.* заҳровий (*турк тангаси*)

– زَهْرَةٌ *кўп.* أَزَاهِيرُ, زَهَرَاتٌ 1) ранг; ~ الْعَسَلِ синка (*кўк порошок*); 2) гул; ~ الْبَلْحِ *ёки* ~ اللَّبَنِ бойчечак, мойчечак; ~ الثَّالُوثِ капалак гул,

фаранг бинафша; الرِّيح ~ қарғатуёқ (*ёввойи гул*); اللُّؤلُؤ ~ дасторгул; الْبَابَان ~ гортензия (*гул*); 3) *кўч.м.* гул; شَبَابِ الْقَاهِرَة ~ қоҳиралик ёшларнинг гули; 4) энг яхши давр, энг гуллаган (яшнаган) давр; الْعُمْر ~ *ёки* الْحَيَاة ~ умр (ҳаёт) нинг энг яхши (гуллаган) даври; 5) гўзаллик, чирой

– زَهْرَة яшнаш, яшнаганлик; гўзаллик, чирой

– زُهْرَة: ~ بَنُو Бану Зуҳра (*уруғ номи*)

– الزُّهْرَة: *астр. миф.* Зуҳра юлдузи; Венера

– زَهْرِيّ *бот.* гулли; ~ لاَ гулсиз, яширин кўпаядиган (кўпаювчи)

– زُهْرِيّ, زُهَرِيّ 1.1) Зуҳра юлдузига (*Венерага*) оид; طُولُ السَّنَةِ الزُّهْرِيَّة Зуҳра (*Венера*) даги йил узунлиги; 2) таносил касаллигига оид; الأَمْرَاضُ الزُّهْرِيَّة таносил касалликлари; 2. *шунингдек:* مَرَضُ الـ~ захм, сифилис

– زَهْرِيَّة, زَهَرِيَّة *кўп.* اتٌ: гулдон, гул вазаси

– زُهَيْر *ат.от, мз.* Зуҳайр

– الزُّهَيْرِيّ Аз -Зуҳайрий (*от номи*)

– مِزْهَر меҳмонлар келганда уларни олов ёқиб кутиб оладиган киши

– مِزْهَر *кўп.* مَزَاهِرُ *эск.* тўрт торли чолғу асбоби

زَهَفَ (а) زُهُوفٌ (*н. гадир*) яқин бўлмоқ (إِلَى, لِ); لِلْمَوْت ~ ўлимга яқинлашмоқ, ўлим олдида бўлмоқ; IV أَزْهَفَ кетказмоқ, кеткизмоқ, олиб кетмоқ

I زَهَقَ (а) زُهُوقٌ 1) кетмоқ; йўқолмоқ; ҳалок бўлмоқ; (رُوحُهُ) ~تْ نَفْسُهُ у ўлди; 2) чарчоқлик ҳис этмоқ; кучдан қолмоқ, дармондан кетмоқ; 3) (*н. дандир*) жирканиш (безиш, жонга тегиш) ҳис этмоқ (مِنْ); زَهِقَ (а): ~ السَّهْمُ ўқ нишонга тегмай ўтиб кетди; II زَهَّقَ жонга тегмоқ, зериктирмоқ; IV أَزْهَقَ 1) йўқ қилмоқ, бартараф қилмоқ; رُوحَهُ ~ кимнидир ўлдирмоқ; 2) чиқармоқ, чиқариб ташламоқ

زَاهِق эск. кетувчи, йўқолувчи, ҳалок бўлувчи

– زَهْقَان 1) чарчаган, ҳолдан тойган; 2) (*н. дандир*) жирканадиган (مِنْ); (*н. биландир*) тўйинган (مِنْ)

– زَهُوق ҳалок бўлаётган; муваққат, ўтиб кетувчи, вақтинчалик

I زَهَلَ (а) زَهْل (*н.дандир*) узоқлашмоқ

– زُهْلُول *кўп.* زَهَالِيلُ 1) силлиқ,сирпанчиқ; 2) *эск.* майин, юмшоқ, калта жунли

زَهْلُوق семиз, семирган

I زَهَمَ (а) زَهْم семирмоқ, ёғи кўпаймоқ, серёг бўлмоқ; III زَاهَمَ 1) айрилишмоқ, ажралишмоқ; 2) яқинлашишмоқ, ўзаро яқин бўлишмоқ

– زَهِم 1) ачиган, сасиган, сассиқ ҳидли; 2) ёғли, мойли

– زَهْم ёғ, мой

– زُهُومَة, زَهْمَة ачиганлик, сасиганлик, сассиқ ҳид

I (زهو) زَهَا (у) زَهْو 1) нур сочмоқ, порламоқ; ярақлаб турмоқ; гуллаб-яшнаб ўсмоқ; ўсмоқ, ривожланмоқ, тараққий этмоқ; мевага ранг кира бошламоқ; النَّخْلُ ~ хурмо мевасига ранг кира бошлади; 2) *шунингдек: мажз.* (*н. дандир*) фахрланмоқ, ифтихор қилмоқ (ب); 3) эсмоқ; زَهَتِ الرِّيحُ шамол эсди; زَهَتِ الرِّيحُ النَّبَاتَ шамол ўт -ўланларни тебратди, силкиди; IV أَزْهَى 1) гуллаб-яшнаб ўсмоқ; гуллаб-яшнамоқ; 2) (*н. дандир*) фахрланмоқ, ифтихор қилмоқ (ب); VIII اِزْدَهَى 1) қойил қолдирмоқ, завқ-шавққа келтирмоқ, ғоят хурсанд қилмоқ; 2) (*н. дандир*) фахрланмоқ, ифтихор қилмоқ (ب); 3) *эск.* ҳаракатга келмоқ, титрамоқ; عَنِّي شَبَابِي ~ менинг ёшлигим ўтиб кетди

– زَاهٍ *мн.* زَاهِيَة 1) гуллаётган; 2) порлоқ; 3) очиқ, шўх, фараҳбахш (*куриниш, ранглар ва ҳ.к. ҳақида*); الزَّاهِي Аз -Зоҳий (*Севильядаги қаср номи*)

– زُهَاءَ 1) маълум бир миқдор; ساعة ~ тахминан бир соат, бир соатча; 2) ялтираш, чақнаш, шуъла, жилва, барқ уриш, балқиш, яшнаш

– زَهْو[1], زُهُوّ 1) мақтанчоқлик; такаббурлик, кеккайиш; ифтихор, фахрланиш; ~ لاَ يَأْخُذُهُ у такаббур эмас; 2) жилва, балқиш, ҳашамат, кўркамлик

– زَهْو[2] ранг кира бошлаган хурмо (*мева*)

– زَهْو[3] ёлғон, ёлғон сўз

– زَهْوَة ҳашамат, барқ уриш, балқиш, гуллаб-яшнаш; الشَّبَاب ~ فِي ёшликнинг барқ урган (гуллаб-яшнаган) палласида

– زُهًى ҳашамат, барқ уриш, балқиш, гуллаб-яшнаш

– زَهِيّ порлоқ; ёрқин

– مَزْهُوّ (*н. дандир*) фахрланувчи, ифтихор қилувчи (ب); такаббур, кеккайган; мағрур, ғурури баланд

زَوْبَعَة *кўп.* زَوَابِعُ момақалдироқ; бўрон, довул; ~ أُمُّ гирдибод, чанг-тўзонни тик ушлаб турадиган кучли шамол; فِي فِنْجَان ~ *маж.* арзимас сабаб билан пайдо бўлган можаро (ғавғо, жанжал) (*сўзма-сўз* стакан ичидаги довул)

– زَوْبَعِيّ бўронли, бўронга оид

(زوج) II زَوَّجَ I) (*к. гадир*) хотин олиб бермоқ (ب); (*к. нидир*) эрга бермоқ, турмушга чиқармоқ (ب); 2) *биол.* чатиштирмоқ; III زَاوَجَ 1) жуфтлаб бирлаштирмоқ, жуфтламоқ; никоҳлаб қўймоқ; 2) (*н. нидир н. биландир*) қўшиб олиб бормоқ (بَيْنَ ... وَ بَيْنَ); ~ بَيْنَ الْعَمَلِ وَبَيْنَ الْعِلْمِ ишни ўқиш билан қўшиб олиб бормоқ; 3) *шеър.* оҳангдош (издивож) қилмоқ; 4) *биол.*(*қандайдир ҳайвон билан бошқа бир ҳайвонни*) чатиштирмоқ, жуфтлаштирмоқ (بَيْنَ ... وَ بَيْنَ); IV أَزْوَجَ уйлантирмоқ, хотин олиб бермоқ; эрга бермоқ, турмушга чиқармоқ; V تَزَوَّجَ (*к. гадир*) уйланмоқ (ب); (*к. гадир*) турмушга чиқмоқ (ب); VI تَزَاوَجَ 1) қайта уйланмоқ ўзаро никоҳ тузмоқ (*мас., икки қабила ўртасида*); 2) (*бирор н. билан*) қўшиб олиб борилмоқ (مَعَ); VIII اِزْدَوَجَ 1) ўзаро жуфт (тенг) бўлмоқ, мос бўлмоқ, мослашишмоқ; 2) иккила(*н*)моқ, қўшалоқла(*н*)моқ, такрорла(*н*)моқ; *шахм.* бир хил донанинг бир вертикалда остин-устин бўлиб турмоғи (қаторланмоғи), қаторлашмоқ; الخَطَّ ~ икки изли (икки томонлама) йўл чиқармоқ

– اِزْدِوَاج 1) жуфтлаштириш, ўхшатиб такрорлаш; жуфтлик; 2) *эл.* туташиш; *шахм.* қаторлашиш

– اِزْدِوَاجِيَّة жуфтланганлик, иккиланганлик; اللُّغَة ~ икки тиллилик

– تَزَوُّج уйланиш; турмушга чиқиш; (فِي آنٍ وَاحِدٍ) بِامْرَأَتَيْنِ ~ қўшхотинлилик, икки хотинлилик; (فِي آنٍ وَاحِدٍ) بِرَجُلَيْنِ ~ икки эрлилик

– زَوَاج 1) никоҳ, никоҳланиш; эр-хотинлилик; حَفْلَةُ الـ~ тўй, никоҳ тўйи; خَاتَمُ الـ~ никоҳ узуги; وَحْدَةُ الـ~ моногамия, якканикоҳлилик 2) *биол.* чатиштириш

– زَوَاجِيّ никоҳга оид

زَوْج *кўп.* أَزْوَاج 1) жуфт; أَرْبَعَةُ أَزْوَاجٍ (*бирор н. дан*) тўрт жуфт (مِنْ); 2) эр; زَوْجَانِ *ик с.* эр-хотин; الابْنَة ~ куёв; الأُمّ ~ ўгай ота; ~ أُمّ қайнона (*эрнинг онаси*); تَعَدُّدُ الأَزْوَاجِ полиандрия (*кўп эрлилик*); 3) хотин, рафиқа; ~ أَمْ فَرْدٌ? жуфтми-тоқми?

– زَوْجَة *кўп.* اتٌ: хотин, рафиқа, завжа; ~ الأَبِ ўгай она; الابْن ~ келин; تَعَدُّدُ الزَّوْجَاتِ полигиния, кўп никоҳлилик, кўп хотинлилик

– زَوْجِيّ 1) эр-хотинликка оид; 2) жуфт; жуфт ҳолдаги

– زَوْجِيَّة эр-хотинлилик; أَوَاصِرُ الـ~ никоҳ ришталари; بَيْتُ الـ~ *юр. шар.* маҳр қилиб берилган уй

– زَيْجَة *кўп.* اتٌ: никоҳ

– زَيْجِيّ 1) никоҳга оид; 2) эр-хотинликка оид

– مُتَزَوِّجٌ хотинли, хотин олган, уйланган, оилали

– مُزَاوَجَةٌ 1) никоҳ, никоҳ маросими; 2) *биол.* чатишиш, жуфтлашиш; 3) бирлашиш, қўшилиш

– مُزْدَوِجٌ 1) иккиланган, икки баравар; иккиланган. ҳолдаги; икки хиллилик; жуфт, жуфтланган; الطَّبِيعَةُ الـ~ةُ икки хил табиатли, табиати икки хил; عَانَالنِّيرَ الـ~ икки томонлама зулм кўрмоқ; 2) қўш = икки; بُنْدُوقِيَّةٌ ~ةُ الْمَأْسُورَةِ қўшоғиз (*милтиқ*); اللُّغَةُ ~ қўштилли, икки тилли; اللَّوْنُ ~ икки (қўш) рангли; الْقِطَعُ الـ~ةُ дублетлар (*иккинчи ўхшаш нусхалар*)

– مِزْوَاجٌ тез-тез хотин қўйиб, бошқасига уйланадиган одам

I (زوح) زَاحَ (у) زَوْحٌ 1) кетмоқ, узоқлашмоқ, йироқлашмоқ; الْإِبِلُ ~ а) туяларни бир -биридан ажратмоқ; б) туяларни бир -бирига қўшиб, жамламоқ; 2) четлатилмоқ, битирилмоқ; IV أَزَاحَ 1) узоқлаштирмоқ, кетказмоқ, йироқлатмоқ, четлатмоқ; 2) жилдирмоқ, сурмоқ; السِّتَارَ عَنْ التِّمْثَالِ ~ ҳайкал устидаги чойшабни туширмоқ (олмоқ); السِّتَارَ عَنْهُ ~ *маж.* кимнидир фош қилмоқ, унинг ниқобини олиб ташламоқ; VII اِنْزَاحَ 1) кетмоқ; 2) узоқлаштирилган (четлаштирилган, четлатилган) бўлмоқ; 3) жилдирилган (сурилган) бўлмоқ

– إِزَاحَةٌ узоқлаштириш, четлатиш, битириш, йўқотиш; жилдириш, суриш

I زَادَ (у) زَوْدٌ озиқ -овқат ғамламоқ; II زَوَّدَ (*бирор н. билан*) таъминламоқ (ب); (*бирор н. билан*) жиҳозламоқ (ب); (*к. гадир*) озиқ-овқат бермоқ; IV أَزَادَ озиқ-овқат билан таъминламоқ; V تَزَوَّدَ таъминланмоқ; (*бирор н. билан*) ўзини таъминлаб қўймоқ (ب); ўзи билан (*мас., йўлга*) озиқ-овқат олиб кетмоқ

– تَزْوِيدٌ таъминлаш, таъминот, жиҳозлаш

– زَادٌ *кўп.* أَزْوَادٌ озиқ-овқат, емиш; قَلِيلُ الـ~ *кўч.м.* оз билимли; الْعَقْلِيُّ الـ~ *кўч.м.* маънавий озуқа, руҳий озуқа

زَادَه *ат.от, мз.* Зода

– زَوَادَةٌ, زُوَّادَةٌ йўл учун олинган озиқ-овқат, емиш

– مِزَادٌ 1) = زَوَادَةٌ; 2) *эск.* озиқ -овқат солинадиган чарм халта (*сафарга чиқилганда*)

– مَزَادَةٌ *кўп.* مَزَادٌ *эск.* сув ташиладиган чарм халта, мешкоб

– مَزْوَدٌ *кўп.* مَزَاوِدُ йўл халтаси, йўл сумкаси

I (زور) زَارَ (у) زَوْرٌ, زِيَارَةٌ зиёрат қилмоқ, кўргани келмоқ (бормоқ), ташриф буюрмоқ; زَوِرَ (а) زَوَرٌ 1) қинғир (эгилган) бўлмоқ; 2) тиқилиб қолмоқ (*мас., овқатдан*)); II زَوَّرَ 1) сохталаштирмоқ, қалбакилаштирмоқ, тўқиб чиқармоқ; 2) ёлғонни бежаб -безаб рост кўрсатмоқ; II زَيَّرَ[2]: الْفَرَسَ ~ отни тақалаш пайтида қисиб ушлаб туриш учун оғзига махсус мосламани ўрнатмоқ; III زَاوَرَ (*к. дандир*) юз ўгирмоқ (عَنْ); IV أَزَارَ меҳмонга таклиф қилмоқ; (*к. нидир*) меҳмонга бошлаб (етаклаб) бормоқ; VI تَزَاوَرَ 1) ўзаро ташриф буюришмоқ; бир-бирларинникига меҳмонга бормоқ; бир-бирларини зиёрат қилмоқ; 2) (*к.дандир*) юз ўгирмоқ (عَنْ), (*к.дандир*) ўзини тортмоқ, четлашмоқ (عَنْ); VIII اِزْدَارَ = I; IX اِزْوَرَّ (*к. дандир*) юз ўгирмоқ (عَنْ); (*к. дандир*) ўзини тортмоқ, четлашмоқ (عَنْ); به ~ кимнидир (*бирор н. дан*) четга тортмоқ (عَنْ); X اِسْتَزَارَ ўз уйига меҳмонга таклиф қилмоқ; XI اِزْوَارَّ = VI

– أَزْوَرُ *мн.* زَوْرَاءُ *кўп.* زُوْرٌ 1) эгилган, қинғир; الزَّوْرَاءُ аз-Завро (*Бағдод ш. нинг сифатларидан бири*); 2) кўкраги (олд қисми) нозик, юмшоқ бўлган (*от ҳақида*); 3) кўкрагининг бири наригисидан дўппайганроқ одам; زَوْرَاءُ *эск.* камон (*қурол*)

– تَزْوِيرٌ 1) сохта, қалбаки; 2) сохта (қалбаки) нарсалар ясаш, ёлғон, алдамчилик

– زَائِرٌ *кўп.* زُوَّارٌ мижоз; меҳмон; 2) зиёратчи

– زَوَّارٌ тез -тез зиёрат қилувчи

– زَوَارٌ *кўп.* أَزْوِرَةٌ туянинг кўкрагидан ўтказилган арқон билан белидан ўтказилган арқонни тортиб турувчи арқон

– زَوْرٌ *кўп.* أَزْوَارٌ 1) кўкракнинг юқори қисми; 2) бўғиз, томоқ; 3) *эск.* зиёрат қилиш; йўналиш; қаъиятлик

– زَوِرٌ 1) эгилган, яндама; 2) қинғир боқиш, қинғир кўз билан қараш

– زُوْرٌ[1] 1) сохта (қалбаки) нарсалар ясаш; 2) алдамчилик, ёлғончилик; сохта нарса; ёлғон; الـ~ нотўғри, ноҳақиқат, ёлғон; شَاهِدُ الـ~ сохта (ёлғон) гувоҳ; شَهَادَةُ الـ~ сохта (ёлғон) гувоҳлик бериш

– زُوْرٌ[2] зўрлик (куч) ишлатиш; بالـ~ куч ишлатиб, зўрлик қилиб, зўрлик билан

– زُوْرٌ[3] Оллоҳга ширк келтириш,Оллоҳдан бошқа ҳам илоҳ бор деб эътиқод қилиш

– زَوِرٌ тез юриш, шиддат билан юриш, шаҳдам юриш

– زَوْرَاءُ: الـ~ Дажла дарёсининг Бағдоддан ўтадиган қисми

– زَوْرَاءُ[2] 1)чуқур қудуқ; 2) қадаҳ, бокал

– زَوْرَانُ тиқилиб қолган

– زَوْرَةٌ[1] *кўп.* زَوَرَاتٌ зиёратга келиш, ташриф буюриш

– زَوْرَةٌ[2] узоқлик, йироқлик

– زَوِيرٌ *ёки* زُوَيْرٌ ҳурматга сазовор, улуғ киши

– زِيَارٌ тақачи отни тақалаётганда от оғзини қисиб ушлаб турадиган мослама

– زِيَارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) зиёратга келиш, ташриф буюриш; قَامَ بِـ~ رَسْمِيَّةٍ (*к. нингдир олдига*) расмий ташриф билан келмоқ (لِ); 2) зиёрат

– زِيرٌ[1] *кўп.* أَزْوَارٌ, زِيَرَةٌ аёл билан рақс тушадиган *ёки* унинг вақтини чоғ қилиб турадиган йигит, хуштор, аёлларга мулозамат қилувчи эркак

– زِيرٌ[2] ингичка тор, ингичка сим

– مَزَارٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) зиёрат қилинадиган жой; 2) (*қандайдир авлиёнинг*) қабри, мозори; 3) ибодат қилинадиган хона

– مُزَوَّرٌ сохта, қалбаки; ёлғондакам

– مُزَوِّرٌ 1) сохтакор, сохталаштирувчи; مُزَوِّرُو التَّارِيخِ тарихни сохталаштирувчилар; 2) муқаддас жойларга, зиёратгоҳларга бошлаб юрувчи киши

زَوْرَقٌ *кўп.* زَوَارِقُ қайиқ, шлюка; баркас, катер (*моторли кичик кема*); النَّجَاةِ ~ қутқазувчи қайиқ (кема); بُخَارِيٌّ ~ моторли қайиқ; ~ شِرَاعِيٌّ елканли қайиқ (кема); الصَّيْدِ ~ балиқ овлаш кемаси

زَوْزَغَ (*уйинда*) товламачилик қилмоқ (فِي)

– زَوْزَغَةٌ товламачилик

(زوع) I زَاعَ (у) زَوْعٌ олдинга итармоқ, олдинга туртмоқ; الدَّابَّةَ ~ ҳайвонни тизгинидан тортиб тез юришга мажбурламоқ

زُوعَةٌ *кўп.* زُوَعٌ 1) бурда, парча; 2) қуриб қолган новда; جَوْعَةٌ عَلَى جَوْعَةِ تُخْلِي الصَّبِيَّةَ ~ *мқл.* очлик ҳеч кимга ярашмайди, очлик кишини чиройли кўрсатмайди (*сўзма-сўз.* очлик устига очлик ёш қизни ҳам қуриган новдага айлантиради)

I (زوغ) زَاغَ (у) زَوَغَانٌ 1) (*бирор н. дан*) четга чиқиб кетмоқ, четга бурилиб кетмоқ (عَنْ); عَنِ الطَّرِيقِ ~ йўлдан четга чиқиб кетмоқ; 2) (*н. дандир*) бўйин товламоқ, четлашмоқ (مِنْ); (*бирор н. га*) парвосиз (бепарво, эътиборсиз) бўлмоқ, эътибор қилмаслик (مِنْ); مِنَ الْمُحَاضَرَاتِ ~ лекцияларга бепарво (эътиборсиз) бўлмоқ; ~تْ عَيْنُهُ унинг кўзлари ўйнаб кетди; ... ~تْ عَيْنَاهُ إِلَى ...га қинғир кўз билан қарамоқ; II زَوَّغَ 1) (*н. дандир*) қатъий четланмоқ, ўзини четга олмоқ (عَنْ); (*бирор н. га*) кўпинча эътиборсиз (бепарво) бўлмоқ (مِنْ); III زَاوَغَ бўйин товламоқ

– تَزْوِيغٌ (*бирор н. га*) эътиборсиз (бепарво, парвосиз) бўлиш (مِنْ); қолдириш (*мас., дарсларни*), келмаслик (*мас., ишга*)

– مُزَوِّغ бепарво (парвосиз) киши; (*дарсларни*) қолдирувчи

I (زوف) زَافَ (*у*) زُوفٌ 1) судралмоқ, зўрға (зўр-базўр) юрмоқ; 2) туртмоқ, сурмоқ; жилдирмоқ; четга сурмоқ, четга чиқариб қўймоқ; 3) (*макиённи чақириб*) сайрамоқ (*қушлар ҳақида*)

– زُوفَاءُ, زُوفَى, زُوفَا *бот.* зувфо (*гулидан хушбўй модда олинадиган кўпйиллик ўтсимон ўсимлик*)

– زُوفَةٌ: بالـ~ *халқ.* пуд-пудлаб, кўп ва арзон (*мас., олди-сотдида*)

(زوق) II زَوَّقَ безатмоқ, ясатмоқ; чиройли қилмоқ; V تَزَوَّقَ безанмоқ, ясан-тусан қилмоқ

– تَزْوِيقٌ 1) безак.; 2) нақш, гул (орнамент); 3) безаш

– زَاوُوقٌ симоб

– زَوَاقٌ безак, кийим, либос; зар ип, зар

– زُوَيْقَةٌ *кўп. карт.* сувратли карта

مُزَوَّقٌ 1) безатилган; ясан-тусан қилган, гўзал, чиройли; 2) сувратли; وَرَقَةٌ ~ةٌ *карт.* сувратли карта

– زِيقٌ: الْقَمِيصِ ~ кўйлак ёқаси

زَوْقَلَ *қар.* زقل

I (زول) زَالَ (*у*) زَوَالٌ 1) ботмоқ, заволга кетмоқ (*ой, қуёш, юлдузлар ҳақида*); 2) йироқлашмоқ; йўқолмоқ; завол топмоқ, батамом битирилмоқ; مِنَ الْوُجُودِ ~ *қар.* وُجُودٌ; III زَاوَلَ 1) тугатмоқ, тугалламоқ, охирига етказмоқ (*ишни*); (*н. биландир*) машғул бўлмоқ, шуғулланмоқ; 2) даволамоқ, муолажа қилмоқ; 3) ёрдам бермоқ, ёрдам кўрсатмоқ; IV أَزَالَ битирмоқ, йўқотмоқ; йўқ қилмоқ, завол топтирмоқ; VI تَزَاوَلَ шуғулланмоқ (*бирор н. устида*) ишламоқ; VIII ازْدَالَ = IV

– إِزَالَةٌ битириш, йўқотиш, завол топтириш

– زَائِلٌ ўткинчи, ўтиб кетувчи; вақтинчалик, муваққат; заволи яқин

– زَوَالٌ 1) туш пайти; 2) қуёш ботиш олди; оқшом; 3) йўқолиш, битирилиш, завол топиш; ҳалокат; 4) арвоҳ, шарпа; ◊ خَطُّ الـ~ меридиан

– زَوْلٌ[1] *кўп.* أَزْوَالٌ 1) шахс; 2) шаклу шамойил; 3) арвоҳ; шарпа

– زَوْلٌ[2] *кўп.* أَزْوَالٌ зийрак, хушёр; ёқимтой; ажойиб

– زَوَلَانٌ завол топиш, йўқолиш; битирилиш, битирилиб кетиш

– زَوْلِيَّةٌ гилам (*Ироқда*)

– مُزَاوَلَةٌ 1) иш бажариш; 2) амалиёт, амалий фаолият

– مِزْوَلٌ *кўп.* مَزَاوِلُ лаппак, тўгарак, диск; ~ التِّلِيفُونِ телефон лаппаги (диски)

– مِزْوَلَةٌ *кўп.* مَزَاوِلُ 1) *шунингдек:* شَمْسِيَّةٌ ~ қуёш соати; 2) квадрант (*астрономик асбоб*)

زُولُوجِيَا зоология

– زُولُوجِيٌّ зоологияга оид, зоологик

I (زوم) زَامَ (*у*) زَوْمٌ 1) инграмоқ; 2) ирилламоқ, жаврамоқ; 3) ғудурламоқ; II زَوَّمَ юзни тириштирмоқ, буриштирмоқ

– زَوْمٌ *кўп.* أَزْوَامٌ шарбат, шира, мева ва бошқа сабзавотларнинг шарбати (суви)

زَوْمَحَ қар. زمح

– زَوَانٌ[1] *ёки* زُوَانٌ *ёки* زُؤَانٌ = زِوَانٌ

– زُوَانٌ[2] бегона ўтлар

– زُونٌ 1) бут, санам; 2) бутлар ўрнатилиб безатилган жой

I زَوَى (*и*) زَيٌّ 1) (*н. нидир*) бурчакка қўймоқ; 2) ташлаб қўймоқ, қолдирмоқ, бошқа вақтга қолдирмоқ; 3) яширмоқ; 4) тўпламоқ, жамламоқ, жам қилмоқ; 5) қўлига олмоқ, ушламоқ; II زَوَّى яширмоқ, беркитмоқ; شَبَابَهُ ~ ёлғиз яшамоқ, ҳаёт кечирмоқ; 2) букмоқ, тахламоқ; حَاجِبَيْهِ ~ *ёки* مَا بَيْنَ عَيْنَيْهِ ~ қош кермоқ; وَجْهَهُ ~ важоҳатини бузмоқ, юз буриштирмоқ; V تَزَوَّى яширинмоқ, беркинмоқ; ёлғизланмоқ, ёлғиз бўлмоқ; VII انْزَوَى 1) узоқлашмоқ, йироқлашмоқ; яширинмоқ, беркинмоқ; ёлғизланмоқ, ёлғиз бўлмоқ; انْزَوَتِ الْجِلْدَةُ فِي النَّارِ тери оловда бужмайиб қолди; 2) жамланмоқ, жипслашмоқ

– انْزِوَاءٌ ёлғизлик, ёлғиз яшаш; одамовилик, димдузлик

– زَاوِيٌّ, زَوَوِيٌّ бурчақдаги, бурчакка оид

– زَاوِيَةٌ *кўп.* زَوَايَا 1) *шунингдек: мат.* бурчак; *тех.* ғуния, учбурчак линейка; قَائِمَةٌ ~ тўғри бурчак; حَادَّةٌ ~ ўткир бурчак; مُنْفَرِجَةٌ ~ ўтмас бурчак, خَارِجَةٌ ~ ташқи бурчак; دَاخِلَةٌ ~ ички бурчак; قَائِمُ الـ~ тўғри бурчакли; مُتَسَاوِي الزَّوَايَا тенг бурчакли; مُتَعَدِّدُ الزَّوَايَا кўп бурчакли; 2) бўлим (*газетада*); سِيَاسِيَّةٌ ~ сиёсатга бағишланган бўлим, сиёсий бўлим; 3) ибодатхона, кичик масжид; 4) монастр; *эск.* ҳужра; حَجَرُ الـ~ туб, негиз, замин; асосий фикр, асосий ғоя, тамал тоши; عَاشَ فِي زَوَايَا الرِّيفِ чет (пастқам) жойларда яшамоқ; عَاشَ مُهْمَلاً فِي زَوَايَا النِّسْيَانِ ҳамма томондан унутилган бўлиб яшамоқ; يَجِبُ النَّظَرُ إِلَى ... مِنْ هَذِهِ الـ~ ...ни шу нуқтаи назардан муҳокама қилиш керак

– مِزْوَاةٌ *кўп.* مَزَاوِيَاتٌ теодолит, бурчак ўлчайдиган асбоб

زَيَّ *қар.* زيي

أَزْيَبُ жанубдан эсган шамол

– زَيَبٌ шамолнинг шиддати, тезлиги

زَيْبَقٌ = زِيبَقٌ

I (زيت) زَاتَ (*и*) زَيْتٌ ёғламоқ, мойламоқ, ёғ (мой) суртмоқ; الْقَوْمَ ~ одамларга ёғ едирмоқ; II زَيَّتَ 1) ёғламоқ, мойламоқ, ёғ (мой) суртмоқ; 2) ёғламоқ, ёғ (мой) бермоқ (*мас., қуролга*); X اسْتَزَاتَ ёғ беришни илтимос қилмоқ, ёғ тиламоқ (сўрамоқ)

– زَيَّاتٌ ёғфуруш, мойфуруш

– زَيْتٌ *кўп.* زُيُوتٌ 1) (*ўсимликдан олинадиган*) мой, ёғ; الْبَتْرُولِ ~ *ёки* الْحَجَرِ ~ нефть; بِذْرِ ~ الْقُطْنِ *ёки* الْحُلْوَ ~ пахта ёғи (*мойи*); التَّشْحِيمِ ~ ёғлаш учун ишлатиладиган мой; (بِزْرِ) بِذْرِ ~ الْكَتَّانِ *ёки* حَارٌّ ~ каноп ёғи; الْحَمْضِيَّاتِ ~ эфир мойи; الْحُوتِ ~ *ёки* السَّمَكِ ~ балиқ мойи (ёғи); الْخُرُوعِ ~ канакунжут мойи; الْخَشْخَاشِ ~ кўкнор мойи; الزَّيْتُونِ ~ *ёки* الطِّيبُ ~ *ёки* الْعَذْبُ ~ зайтун ёғи (мойи) السِّمْسِمِ ~ кунжут ёғи (мойи); الصَّخْرِ ~ *ёки* الاسْتِصْبَاحِ ~ керосин; عَبَادِ الشَّمْسِ ~ кунгабоқар (писта) ёғи; الْفُولِ ~ ер ёнғоқ ёғи; كَافُورِيٌّ ~ кофурий мой (камфара мойи); مَعْدَنِيٌّ ~ минерал мой (ёғ); الْمُقَدَّسُ ~ *черк.* христианларда: чақалоқни чўқинтириш, подшога тож кийдириш каби маросимларда суртиладиган хушбўй мой; النَّفْضِ ~ скипидар; 2) техникада: асбоблар ва машина, дастгоҳ ва бошқа нарсаларга суртиладиган мой *ёки* кукун

– زَيْتُونٌ *жам.* мой олинадиган (мой берадиган) дарахтлар, ўсимликлар; зайтун дарахтлари ва меваси; الـ~ عُصْنُ *кўч.м.* зайтуннинг барглари новдаси (*одатда каптар тумшуғида қилиб тасвирланади*); أَحَدُ الـ~ *дин.* христианларда: пасхадан бир ҳафта олдин якшанба куни ўтказиладиган байрам маросими

– زَيْتُونَةٌ *кўп.* ـَاتٌ зайтун дарахти; 2) зайтун меваси; ◊ جَامِعُ الـ~ аз-Зайтуна жоме масжиди (*Тунис ш. да*)

– زَيْتُونِيٌّ 1) зайтунга оид; 2) зайтун рангли, зайтуний

– زَيْتِيٌّ 1) ёғ (мой) га оид; 4. لَوْحَةٌ ~ةٌ *ёки* صُورَةٌ ~ةٌ бўёқ билан ишланган расм (сурат), мойбўёқ расм; 2) ёғли, серёғ, ёғи кўп; ёғлилик хусусияти бор (*н.*); ёғга оид, ёғли, ёғ берадиган (ёғ олинадиган); الْبُذُورُ الـ~ةُ ёғли (ёғ берадиган) уруғлар, донлар; النَّبَاتَاتُ الـ~ةُ ёғ берадиган (ёғ олинадиган) ўсимликлар

– زَيْتِيَّاتٌ *кўп.* нефть қазиб чиқарувчи корхоналар

– مَزِيتٌ ёғли, ёғланган, ёғ қўшилган; طَعَامٌ ~ ёғли овқат

– مَزِيتَةٌ *кўп.* مَزَايِتُ мой (ёғ) идиши; *тех.* мойдон (*машина, механизм ва б. парда*)

– مَزِيتٌ = مَزْيُوتٌ

زِيجٌ *кўп.* زُيُوجٌ, زِيجَةٌ, أَزْيَاجٌ астрономик тақвим, маълумотнома; астрономик жадваллар; ~ الْبَنَّاءِ шоқул (*тиклик даражасини ўлчайдиган мослама*)

– زِيجَةٌ *қар.* زوج

I (زيح) زَاحَ (*и*) زَيْحٌ, زَيَحَانٌ узоқлаштирилган (четлатилган, сиқиб чиқарилган) бўлмоқ; 2) кетмоқ, узоқлашмоқ; IV أَزَاحَ узоқлаштирмоқ, четлатмоқ; ўрнидан олиб ташламоқ; сиқиб чиқармоқ; ... اللِّثَامَ عَنْ ~ ниқобни йиртиб ташламоқ, фош қилмоқ, сирларини ошкор қилмоқ; *VII* أَنْزَاحَ *1)* ўрнидан олиб ташланмоқ, узоқлаштирилмоқ; 2) кетмоқ; 3) кўтарилган бўлмоқ (*парда ҳақида*)

– تَزَيُّحٌ параллакс (а) *кузатилаётган объектнинг силжигандай бўлиб кўриниши*; б) *астр. кузатувчининг фазода бир нуқтадан иккинчи нуқтага кўчиши ёки ўтиш вақтида ёритғичлар силжишини ўлчайдиган бурчак)*

– إِزَاحَةٌ узоқлаштириш, сиқиб чиқариш, ўрнидан олиб ташлаш; ~ السِّتَارِ عَنِ التِّمْثَالِ ҳайкал устидаги ёпиқни туширириш, ҳайкални очиш, ҳайкални очиш маросими

– زَيَّاحٌ *кўп.* اتٌ ـَ диний тантанали юриш, маросим

– زِيحٌ *кўп.* أَزْيَاحٌ 1) чизиқ, хат, йўл, чегара, чек; 2) йўл-йўл чизиқ; қийқим, резги, парча лахтак

(زيح) I زَاخَ (*и*) زَيْخٌ, زَيَخَانٌ зулм қилмоқ, зулм кўрсатмоқ, зулм бермоқ; эзмоқ, сиқмоқ, жабрламоқ

I (زيد) زَادَ (*и*) زِيَادَةٌ 1) катталашмоқ, катта бўлмоқ, катта бўлиб қолмоқ; ўсмоқ, кўпаймоқ, ортмоқ, ортиб бормоқ; ~تِ الْحَالَةُ حِدَّةً аҳвол ҳаддан ташқари оғирлашди; ~ دَهْشَةً ғоят (ҳаддан ташқари) ҳайратланмоқ (ҳайрон қолмоқ); 2) ...дан ортмоқ, ...дан ортиб кетмоқ (عَلَى, عَنْ); مُنْذُ عَشْرِ سَنَوَاتٍ أَوْ ~تْ мана ўн йил *ёки* ундан ортиқдирки, ...; 3) орттирмоқ; қўшмоқ, қўшиб қўймоқ; кўпайтирмоқ, орттирмоқ; ~وهُ ضَرْبًا улар уни яна ҳам кўпроқ урдилар; ~هُمْ ذَلِكَ مِنْ حِيرَةٍ وَ اضْطِرَابٍ бу нарса уни яна ҳам ортиқроқ хижолатга солди ва ҳаяжонга келтирди; زِدْ عَلَى هَذَا айтилганларга яна шуни қўшиб қўйки, ...; ундан ташқари ...; ◊ ~ فِي الطِّينِ *қар.* بَلَّةٌ; II زَيَّدَ ортмоқ, кўпаймоқ; III زَايَدَ кўпроқ бермоқ (*кимошди савдосида*); V تَزَيَّدَ 1) ортмоқ, кўпаймоқ; кўтарилмоқ, баландламоқ; 2) (*н. нидир*) орттириб (ошириб) кўрсатмоқ, пудамоқ (шиширмоқ) (فِي); (*бирор н. ни ҳикоя қилаётганда*) қўшиб-чатимоқ, ўзидан қўшмоқ (فِي ,ب); VI تَزَايَدَ 1) ортиб (баландлаб) бормоқ; аста-секин катталашмоқ, ортмоқ, ортиб бормоқ; 2) (*кимошди савдосида*) нархни кўтармоқ (орттирмоқ, баландлатмоқ); VIII ازْدَادَ ортмоқ, ўсиб бормоқ, баландламоқ, юқориламоқ, ошиб бормоқ, ошмоқ; ~ سُوءًا ёмонлашмоқ; ~ حِدَّةً янада кучлироқ ортмоқ. янада муҳимлашмоқ, янада аҳамиятлироқ бўлмоқ, янада ўткирлашмоқ (*мас., бирор масала*); (*н. ҳақдадир*) янада кўпроқ билмоқ (ب); X اسْتَزَادَ истамоқ, изламоқ, қидирмоқ, сўрамоқ, илтимос қилмоқ, кўпайтиришга (оширишга) эришмоқ, оширишга (кўпайтиришга) ҳаракат қилмоқ

– ازْدِيَادٌ ортиш, кўпайиш, ўсиш, баландлаш, қўшилиш; кучайиш; ~ حِدَّةِ التَّوَتُّرِ الدُّوَلِيِّ халқаро кескинлашувнинг янада кучайиши (ортиши)

– أَزْيَدُ тортиқ, ортиқроқ, кўп, кўпроқ; مِنْ ~ ...дан кўпроқ (ортиқроқ); ~ كَسَبَ الْقِرْشَ الـ кўпроқ қирш (*пиастр-пул бирлиги*) ишлаб олмоқ

– تَزَايُدٌ 1) ўсиб бориш, ортиб бориш, кўпайиш; 2) (*кимошди савдосида*) нархни орттириш (кўпайтириш)

– تَزَيُّدٌ 1) кўпайиш, ўсиш, ортиш, кўп бўлиш; ~ الْإِنْتَاجِ أَزْمَةٌ ортиқча ишлаб чиқариш бўҳрони; 2) орттириш, орттириб (кўпайтириб) кўрсатиш, пудаш (шиширириш; тўқиб чиқариш, ўзидан қўшиш)

– زَائِدٌ *1.1)* ўсиб (кўпайиб) борувчи; 2) қўшилган, қўшиб қўйилган; 3) *шунингдек*: ~ عَنِ الْحَاجَةِ ортиқча, ҳожатдан ташқариси; 4) катта; ортиқ даражада, зиёда; ~ بِسُرُورٍ катта хурсандлик билан, қаттиқ хурсанд бўлиб, жуда катта хурсандлик билан; 2.1) ортиқча; 2) қўшув, плюс (+); إِنَّ وَاحِدًا ~ وَاحِدًا يُسَاوِي اثْنَيْنِ бир қўшув (плюс) бир икки (*бўлади*)

– زَائِدَةٌ *кўп.* زَوَائِدُ 1) ортиқча; ортиқ; зиёд; ~ جِلْدِيَّةٌ сўгал; ортиқ (*мас., панжалардаги*); الـ~ الدُّودِيَّةُ *анат.* кўричак, аппендикс; الـ~ التِّهَابُ الدُّودِيَّةِ *мед.* аппендицит, кўричак касаллиги; 2) *грам.* олд қўшимчаси (префикс); қўшимча (суффикс); завоидлар (*сўз ўзагига олдинда ёки ўртада ва ёки охирда қўшилиб келадиган ҳарфлар* (ء, ا, ت, س, ل, م, ن, ه, و, ى -*ёдда сақлаш учун шакли*: سَأَلْتُمُونِيهَا); 3) *ат.от, мз.* Зоида

– زِيَادٌ *ат.от, мз.* Зиёд

– زِيَادَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) зиёдалик, ўсиш, ортиб бориш; 2) қўшилиш, қўшимча қилиш; қўшиб бериш; ўсиш, ўстириш; ортиқча, ортиқ; بِالـ~ етарли; ортиқ даражада; الْإِيضَاحِ ~ لِ янада аниқроқ бўлсин учун, тағин ҳам ойдинроқ бўлсин учун; عَلَى ذَلِكَ ~ бунга қўшимча қилиб, яна шу ҳам қўшилиши керак, бунинг устига; أَسْهَبَ فِي هَذَا الْمَوْضُوعِ بِمَا لَا يَتْرُكُ ~ لِمُسْتَزِيدٍ у бу ҳақда шу қадар батафсил сўзлаб бердики, бошқа (ортиқча) гапга ўрин (ҳожат) қолмади (тўлдиришга эҳтиёж қолмади); ابْتَدَأَ النَّهْرُ فِي الـ~ дарёдаги сув кўпая бошлади; ~ حُرُوفِ الـ = الزَّوَائِدُ *қар.* زَائِدَةٌ 3) *мат.* прогрессия; ~ حِسَابِيَّةٌ арифметик прогрессия; ~ هَنْدَسِيَّةٌ геометрик прогрессия; 4) *грам.* аффикс; ~ سَابِقَةٌ префикс (олд қўшимчаси); ~ لَاحِقَةٌ суффикс (қўшимча); ~ وَسَطِيَّةٌ инфикс (сўз ўртаси қўшимчаси)

– زَيْدٌ *ат.от.мз.* Зайд; يُؤَثِّرُ هَذَا فِي ~ وَ عَمْرٍو *маж.* бу ҳаммага истисносиз таъсир қилади; فَمَنْ يَمْدَحُ ~ا قَدْ يَعْتَبُ بَكْرًا *мқл.* Зайдни мақтаган, Бакрни ёмонлаши мумкин

زَيْدُونُ *ат.от, мз.* Зайдун; Ибн Зайдун (*андалуслик шоир*)

– زَيْدِيٌّ *дин.* 1. зайдийларга (зайдийликка) оид; 2. зайдий; الـ~ةُ *дин.* зайдийлик

– زُيُودٌ *кўп. дин.* зайдийлар

– مُتَزَايِدٌ муттасил ўсиб борувчи, ортиб борувчи

– مَزَادٌ *кўп.* اتٌ ـَ кимошди қилиб сотиш, кимошди; عَلَنِيٌّ ~ очиқ кимошди; بَيْعٌ بِالـ~ кимошди қилиб сотиш, кўтарганига сотиб юбориш; بَاعَ بِالـ~ кимошди қилиб сотмоқ; طَرَحَ شَيْئًا لِلـ~ *ёки* عَرَضَ شَيْئًا لِلـ~ кимошди қилиб сотиш учун бирор нарса бермоқ (қўймоқ)

– مُزَادَةٌ саноч, меш, сув ташиладиган чарм қоп

– مُزَايِدٌ 1) кимошди савдоси билан шуғулланувчи; 2) кимошдида нархга қўшувчи (нархни орттирувчи)

– مُزَايَدَةٌ 1) кимошдида нархга қўшувчи (нархни орттирувчи); 2) кимошди қилиб сотиш, кимошди (савдоси); طَرَحَ شَيْئًا فِي الـ~ кимошди қилиб сотиш учун бирор нарса бермоқ (қўймоқ); فَتَحَ الـ~ кимошди савдосини очмоқ (бошламоқ)

– مَزِيدٌ[1] ўсиш, ошиш; қўшилиш, ортиш; қўшиб қўйиш, орттириб қўйиш, кўтариб (баландлатиб) қўйиш; بِـ~ الْأَسَفِ катта афсус (таассуф) билан, ғоят афсусланган ҳолда; بِـ~ السُّرُورِ катта хурсандлик (мамнуият) билан; طَلَبَ الـ~ ортиқча, каттароқ (*н. лар*) талаб қилмоқ; مَا عَلَيْهِ مِنْ ~ бундан зиёд

бўлиши мумкин эмас, ортиқча сўрашга (орзу қилишга) ҳожат йўқ; تَكَلَّمَ عَنْهُ بِـ~ مِنَ التَّقْدِيرِ وَ الثَّنَاءِ бирор киши ҳақида катта мақтов ва ҳурмат (эҳтиром) билан сўзламоқ; لَيْسَ لَهُ ~ ортиқча гапга ҳожат йўқ; لَا حَاجَةَ بَعْدَهُ إِلَى ~ бундан сўнг бошқа гапга ҳожат йўқ

– مَزِيدٌ[2] ўзган, ортган; қўшилган, орттирилган; қўшимчаси бор бўлган; فِعْلٌ ~ فِيهِ *грам.* ҳосила феъл

– يَزِيدُ *ат.от.мз.* Язид

– يَزِيدِيٌّ *дин.* язидийлик тарафдори, язидийликка эътиқод қилувчи

– يَزِيدِيَّةٌ: الـ~ *дин.* язидийлик (*таълимот*)

زِيَارٌ 1) *вет.* даҳанбанд; 2) қопмаслиги (тишламаслиги, бақирмаслиги) учун оғизга тиқиб қўйиладиган латта *ёки* ёғоч

– زِيرٌ[1] *кўп.* زِيَرَةٌ, أَزْيَارٌ сув тозалаш ва сақлаш учун ишлатиладиган катта кўза, хум

– زِيرٌ[2] *кўп.* أَزْيَارٌ *муз.* ми товуши чиқарадиган тор, сим

– زِيرٌ[3] *кўп.* زِيرَةٌ, أَزْيَارٌ, أَزْوَارٌ аёлларга хушомад қилувчи, хушомадгўй

– زَيْرُو зеро (*ўйинларда*), ноль

زَازِيَةٌ *кўп.* زَيَازِيُ = زَيْزَاءُ

– زِيزٌ[1] *бот.* денгиз пиёзи

– زِيزٌ[2] *кўп.* زِيزَانٌ чирилдоқ (*ҳашарот*)

– زَيْزَاءُ *ёки* زِيزَاءُ *кўп.* زَيَازٍ кичкина тепалик, дўнглик, дўмса

– زَيْزَى *кўп.* زَيَازٍ = زَيْزَاءُ

زَيْزَفُونٌ 1) жўка дарахти, липа; мева бермайдиган четан (*дарахт*); هُوَ كَالـ~ يُزْهِرُ وَ لَا يُثْمِرُ у дарё, лекин қирғоғига сув бермайди *ёки* савлати бору, сояси йўқ (*сўзма-сўз:* у четанга ўхшаб гуллайди, аммо мева бермайди)

I (زيط) زَاطَ (*и*) زِيَاطٌ бақирмоқ; шовқинламоқ, шовқин-сурон қилмоқ; II زَيَّطَ = I

– زَيَّاطٌ бақироқ; шовқин-сурон қилувчи

– زَيْطَةٌ шовқин, бақир-бақир; тартибсизлик, бетартиблик; !~ بِلَا *халқ.* шовқин солинмасин!, шовқин қилманг!

– زِيطَةٌ *зоол.* жиблажибон (*қуш*)

I (زيغ) زَاغَ (*и*) زَيَغَانٌ 1) (*н. дандир*) четга ўзини олмоқ, бўйин товламоқ (عَنْ); 2) четга чиқиб кетмоқ; (*йўлдан*) адашмоқ, бошқа ёққа кетиб қолмоқ (عَنْ); حَتْ عَيْنُهَا إِلَيْهِ ~ у (*мн.*) унга зимдан кўз ташлади; بَصَرُهُ يَزِيغُ унинг кўзлари ўйнаб туради; 3) синмоқ, бурилмоқ (*нур ҳақида*); IV أَزَاغَ 1) (*н. дандир*) юз бурмоқ, юз ўгирмоқ (عَنْ); رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا қур. Аллоҳимиз, юракларимизни тўғри йўлдан оздирма; ~ بَصَرُهُ عَنْهَا у ундан (*мн.*) кўзини олди (олиб қочди); 2) синдирмоқ, бурмоқ (*нур ҳақида*); V تَزَيَّغَ безанмоқ, зийнатланмоқ, ўзига зеб бермоқ; VI تَزَايَغَ эгилмоқ, мойил бўлмоқ; н.дандир четлашмоқ, четга чиқмоқ

– زَائِغٌ 1) ўзини четга олган, бўйин товлаган; 2) ғилай; نَظَرَاتٌ ~ةٌ кўз олайтириш, олайиб қараш, ёмон ният билан қараш, қинғир (эгри) қараш

– زَاغٌ *кўп.* زِيغَانٌ зоғ; حِيفِيٌّ ~ қарға

– زَيْغٌ[1], زَيَغَانٌ 1) четлашиш, четга чиқиш, бурилиш; 2) қийшайиб йўналиш, бурилиш, синиш; *физ.* аборрасия (*оптик асбобларда ҳосил бўлган тасвирнинг ноаниқлиги ёки бузилиши*)

– زَيْغٌ[2] шубҳа, шак -шубҳа

I (زيف) زَافَ[1] (*и*) زُيُوفٌ сохта (ясама, қалбаки) бўлмоқ (*тангалар ҳақида*); زَافَ[2] (*и*) кеккайиб юрмоқ, савлат тўкиб юрмоқ; II زَيَّفَ сохта қилиб ясамоқ, тўқиб чиқармоқ; сохталаштирмоқ; النُّقُودَ ~ сохта (қалбаки) пул ясамоқ; الوَقَائِعَ ~ воқеликни (фактларни) сохталаштирмоқ (қалбакилаштирмоқ)

– زَائِفٌ ясама, сохта, қалбаки

– تَزْيِيفٌ ясама (қалбаки, сохта) нарса

– زَيْفٌ[1] *кўп.* زُيُوفٌ 1. сохта, ясама, қалбаки; 2. ясамалик, сохталик, қалбакилик

– زَيْفٌ[2] *кўп.* زُيُوفٌ, زِيَافٌ *архит.* карниз, араки

– مُزَيَّفٌ сохта, қалбаки, ясама; сохталаштирилган, қалбакилаштирилган

– مُزَيِّفٌ сохтакор, сохталаштирувчи; ~ النُّقُودِ сохта (қалбаки) пул ясовчи

(زيق) II زَيَّقَ 1) ғижирлатмоқ, чийиллатмоқ (*эшик ҳақида*); 2) чийиллаб овоз чиқармоқ (*ўпка ҳақида*); 3) ёқа қадамоқ

– زِيقٌ *кўп.* أَزْيَاقٌ 1) йўл (*йўл-йўлнинг бир йўли*); чет, жияк, ҳошия, мағиз; 2) ёқа (*мас., кўйлакдаги*); 3) дарз, ёриқ (*эшик, деваза кабиларнинг ярим ёки чала очилгандаги кесаки ва тавақа орасидаги ёриқ*)

زِيكٌ қимматбаҳо тош атрофидаги майда жавоҳиротлар

I (زيل) زَالَ (*а*) زَيْلٌ тўхтамоқ, тўхтатмоқ; لَمْ يَزَلْ لَا (مَا) يَزَالُ يَعْمَلُ *ёки* مَا زَالَ يَعْمَلُ *ёки* يَعْمَلُ *ёки* يَعْمَلُ хамон ишлаётир, у бетўхтов (поёнсиз) ишламоқда, у ҳали ҳам ишни давом эттираётир; II زَيَّلَ 1) қочмоқ, тарқатмоқ; 2) *эск.* ажратмоқ, бўлмоқ; III زَايَلَ ташлаб кетмоқ, қолдирмоқ, қолдириб кетмоқ; айрилмоқ, ажралмоқ; V تَزَيَّلَ тарқалмоқ, тарқалиб кетмоқ; VI تَزَايَلَ 1) тарқалмоқ, тарқалиб кетмоқ, аста-секин йўқолмоқ, йўқ бўлиб кетмоқ; 2) ажратмоқ, айрилмоқ, узоқлашмоқ, йироқлашмоқ, (*н. нидир*) ташлаб кетмоқ (عَنْ)

زَيْمٌ Зиям (*от, туя номи*)

I (زين) زَانَ (*и*) زَيْنٌ безамоқ, зийнатламоқ; саришталамоқ, йиғиштирмоқ; II زَيَّنَ 1) безамоқ, зийнатламоқ, безатмоқ; декорация ўрнатмоқ; чизиб бўямоқ; чиройли (гўзал) қилмоқ; بِالْأَنْوَارِ ~ чароғбозлик (иллюминация) ташкил қилмоқ; 2) (*к. гадир*) яхши қилиб (яхши томондан) кўрсатмоқ (لِ); لَهُمُ الْحَيَاةَ فِي ... ~ у ...да яхши ҳаёт бор деб уларни қизиқтирди (мафтун қилди); IV أَزْيَنَ = V; V تَزَيَّنَ *ёки* زَيَّنَ 1) безанмоқ, безалмоқ, зийнатланмоқ; 2) соқол олмоқ, соч олмоқ; VIII ازْدَانَ безатилган (безалган) бўлмоқ, зийнатланмоқ; (*н. биландир*) безалмоқ (безанмоқ, зийнатланмоқ بِ)

– تَزْيِينٌ безак, зийнат, декорация, чизиб бўялган нарса; безаш

– زَيْنٌ 1) безак, зийнат; الْحَكِيمِ صَمْتٌ ~ донишманднинг зийнати сукут; زَيْنُ الْعَابِدِينَ ибодат қилувчиларнинг зийнатлиси (*халифа Али авлодларидан бирининг лақаби*); 2) гўзаллик

– زَيْنٌ! яхши!, соз!, гўзал!

– زِينَةٌ *кўп.* زِينٌ, ـَاتٌ 1) безак, зийнат; لَفْظِيَّةٌ ~ сўз зийнати; غُرْفَةُ الـ~ ясан-тусан қилинадиган хона; زِينَةُ الْأَرْضِ ер зийнати (*ўсимликлар*); 2) чароғбозлик (иллюминация); يَوْمُ الـ~ байрам, ҳайит

– مُزْدَانٌ безатилган, зийнатланган; супуриб-сидирилган, ороийшланган

– مُزَيِّنٌ 1) декорация қилувчи, декоратор; 2) сартарош

زَيْنَبُ *ат.от.мн.* Зайнаб

(زيى) II زَيَّا, زَيَى (*к. нидир*) кийинтирмоқ; V تَزَيَّى *ёки* تَزَيَّا кийинмоқ, (*бошқа н. ни*) киймоқ (بِ); بِزَيِّ الصَّدِيقِ تُجَاهَهُ ~ *маж.* ўзини кимнингдир дўсти деб кўрсатмоқ

– زِيٌّ *кўп.* أَزْيَاءٌ 1) кийим, либос; костюм; кўйлак; 2) шакл, кўриниш, шамойил; фасон; 3) мода; عَارِضَةُ الْأَزْيَاءِ манекенчи аёл (*тайёр кийимларни кийиб кўрсатувчи аёл*)

– زَى *шунингдек:* إِزَى *халқ.* қандай, қалай (*ҳаракат белгиси*); إِزَيْكَ؟ қандай яшаётирсан?, ишларинг қалай?; زَى الزِّفْتِ *қар.* زِفْتٌ; زَى بَعْضُهُ ўхшаш, бир хил; барибир

س

س (سِينٌ) син (*араб алифбосининг ўн иккинчи ҳарфи, абжадда - 60*)

س 1) سُؤَالٌ савол *сўзидан қисқ.*; 2) سَلَامٌ салом *сўзидан қисқ*; 3) سَهْمٌ сахм (*ер майдони улчов бирлиги*) *дан қисқ.*; 4) سَطْرَةٌ сатр *сўзидан қисқ.*; 5) سِينٌ *мат.* "X" (*икс*) *сўзидан қисқ.*

سَ سَ *грам.* келаси замон юкламаси; سَيَكْتُبُ у ёзади

سَاتَانٌ сатин (*мато*)

سَاجٌ *кўп.* ـَ اتٌ, سِيَاجٌ *бот.* сож (*иссиқ мамлакатларда ўсадиган баланд бўйли дарахт*); ҳинд эмани

– سَاجَاتٌ *кўп.* кастаньета (*рақсда ва музикада: қайроққа, қошиққа ўхшаш асбоб*)

سَادَةٌ 1) содда, оддий; 2) бир хил рангдаги, сийдам (*газлама*); қандсиз, қанд қўшилмаган (*қаҳва*)

سَادِيَّةٌ садизм (*бировни азоблаб лаззатланиш, бировнинг озор чекишидан лаззат олиш*)

سَارُوخٌ *кўп.* سَوَارِيخُ 1) ракета; 2) фейерверк, мушакбозлик; 3) рангбаранг бўлиб ёнадиган мушак (*сол.* صَارُوخٌ)

سَارِي сари (*ҳинд аёлларининг кийими*)

سَاسَانُ *ат. от. мз.* Сосон; ~ بَنُو а) *тар.* сосонийлар; б) *кўч. м.* лўлилар

– سَاسَانِيٌّ *тар.* 1. сосонийларга оид; 2. сосоний

– سَاسَانِيُّونَ *кўп.* 1) *тар.* сосонийлар; 2) *кўч. м.* лўлилар

سَاطُورٌ *кўп.* سَوَاطِيرُ катта пичоқ, ошпичоқ, чопқи

سَالْمُونٌ лосось (*балиқнинг бир тури*); ~ أَحْدَبُ лосослар оиласига мансуб балиқ; ~ سِيبِرْيَا кета (*лосослар оиласига мансуб балиқ*)

سَالْنَامَةٌ календарь, тақвим, йилнома, солнома

سَامُ *библ.* Сом (*Нуҳ алайҳиссаломнинг ўғиллари*)

– سَامِيٌّ 1. сомий; اللُّغَاتُ السَّامِيَّةُ сомий тиллар; اللُّغَةُ الْسَّامِيَّةُ الأُولَى сомий тилларга асос бўлган тил (*бобо тил*); عِلْمُ السَّامِيَّاتِ семитология (*сомийлар тили ва маданияти ҳақидаги фан*); عَالِمُ السَّامِيَّاتِ семитолог (*сомийлар тили ва маданияти билан шуғулланувчи олим*)

– سَامِيَّةٌ 1) *лингв.* семитизм (*сомий тилларнинг биридан олинган сўз ёки ибора*); ~ لَا антисемитизм (*сомий халқларга нисбатан миллий, ирқий низо ва душманлик ҳаракатларини олиб бориш сиёсати*); الـ~ الأُمُّ сомий тилларга асос бўлган тил (*бобо тил*)

– مُسْتَسِمٌ семитолог (*сомийлар тили ва маданияти билан шуғулланувчи олим*)

سَامِرِيَّةٌ 1) *библ.* диний жамоага бирлашган ва Фаластинда этник гуруҳни ташкил этган қадимги Исроил яҳудийлари вакиласи; 2) *кўч. м.* оқ кўнгил аёл

I سَأَبَ (а) سَأْبٌ бўғмоқ; السِّقَاءَ ~ мешкобни кенгайтирмоқ

– سُؤْبَانٌ назоратчи, назорат қилиб турувчи; нозир

– مِسْأَبٌ улкан меш, катта ҳажмли саноч

I سَأَتَ (а) سَأْتٌ бўғмоқ

سُؤْدُدٌ *қар.* سود

I سَئَرَ (а) سَأْرٌ қолмоқ; IV أَسْأَرَ қолдирмоқ, тагида қолдирмоқ

– سَائِرٌ 1. 1) қолган; қолгани, қолмиши, бошқаси; 2) ҳар турли, ҳар хил; 2. барча. ҳамма

– سُؤْرٌ *кўп.* أَسْآرٌ (*овқатнинг, ичимликнинг*) қолдиғи

– سَئِرٌ тагида қолдирилган (*мас., сув*)

– مُسْأَرٌ = سَئِرٌ

سَأْسَأَ 1) ботириб (ҳўллаб) олмоқ, ҳўлламоқ; 2) (*жаркоп ёки қовурмага ёғ ёки сув*) қўшмоқ; 3) (*мас. эшакни*) сув ичириш ёки етаклаш учун чақирмоқ (ب); 4) сув ичирмоқ (*мас. эшакка*)

I سَأَلَ (а) سُؤَالٌ 1) сўрамоқ, савол бермоқ; (*бирор н. ҳақида*) сўраб билмоқ, суриштирмоқ (عَنْ); ~ عَنْ أَخْبَارِهِ бирор киши ҳақида сўраб билмоқ; хабар олмоқ, қараб кўрмоқ; ~ سُؤَالاً савол бермоқ; ... وَ قَدْ يَسْأَلُ سَائِلٌ эҳтимол бирор ким ...ни сўраб қолар; 2) (*бирор н. ни*) илтимос қилмоқ (сўрамоқ); III سَاءَلَ савол билан мурожаат қилмоқ, сўроққа тутмоқ; IV أَسْأَلَ: سُؤْلَهُ ~ бирор кимнинг хоҳишини бажармоқ; V تَسَوَّلَ, تَسَأَّلَ гадойлик (тиланчилик) қилмоқ, тиланмоқ; садақа сўрамоқ; VI تَسَاءَلَ бир-бирига саволлар бермоқ, бир-биридан сўрамоқ

– تَسَاؤُلٌ *кўп.* ـَ اتٌ сўраш, суриштириш; сўроқ-савол

– تَسَوُّلٌ тиланчилик, гадойлик

– سَائِلٌ *кўп.* سُؤَّالٌ 1. сўровчи, савол берувчи; ~ سَائِلِي мендан кимдир сўради ...; 2. гадой тиланчи; девона; ◊ !~ مَا بِـ ҳечқиси йўқ, майли, арзимайди!

– سَأَّالٌ кўп савол берадиган. кўп савол берувчи; сўраб-суриштирувчи

– سُؤَالٌ *кўп.* أَسْئِلَةٌ 1) савол, сўроқ; 2) илтимос

– سُؤْلٌ, سُؤْلَةٌ 1) илтимос; 2) хоҳиш, хоҳиш-истак, кўнгил тусаган нарса

– سُؤَلَةٌ серсавол, саволи кўп; ~ رَجُلٌ кўп савол берувчи одам

– سَأَّالٌ = سَؤُولٌ

– مُتَسَوِّلٌ гадой, тиланчи, девона

– مُسَاءَلَةٌ сўроққа тутиш, савол бериш; сўроқ, сўроқ қилиш

– مَسْأَلَةٌ[1] *кўп.* مَسَائِلُ 1) масала, муаммо; (*муҳокама*) мавзуи; الـ~ الْوَطَنِيَّةُ миллий масала; الـ~ الشَّرْقِيَّةُ *тар.* Шарқ мамлакатлари масаласи; ~ حَيَاةٍ أَوْ مَمَاتٍ ҳаёт-мамот масаласи; ~ حَسَّاسَةٌ دَقِيقَةٌ қалтис масала, нозик масала; ؟~ مَا الـ нима гап?, нима бўлди?; 2) *мат. шахм.* масала; ~ جَبْرِيَّةٌ алгебраик масала

– مَسْأَلَةٌ[2] илтимос

– مَسْئُولٌ, مَسْؤُولٌ 1. 1) (*бирор н. га*) жавоб берувчи, жавобгар, масъул (عَنْ); 2) ҳисоб берувчи; 2. масъул шахс

– مَسْئُولِيَّةٌ, مَسْؤُولِيَّةٌ 1) масъулият; خَالِي الـ~ масъулиятсиз, жавобгарликни ҳисқилмайдиган; ~ حَمَّلَهُ бирор кимга жавобгарликни юкламоқ; 2) (*бирор ким олдида*) ҳисоб беришлик (عَنْ)

I سَئِمَ (а) سَأْمَةٌ 1) (*бирор н. дан*) зерикмоқ (مِنْ); ~ تُ مِنْ هَذَا бу менинг жонимга тегди; 2) (*бирор к. дан*) нафратланмоқ, ҳазар қилмоқ (مِنْ); IV أَسْأَمَ 1) зериктирмоқ, жонга тегмоқ; 2) нафратлантирмоқ, нафратини қўзғамоқ

– سَأْمَةٌ, سَآمَةٌ 1) зерикиш; 2) нафрат, нафратланиш

– سَئِمٌ зерикувчи, зериккан

– سَؤُومٌ 1) зерикувчи, зериккан; 2) нафратланувчи; 3) жирканч, ифлос, нафратлангудек

– مَسْؤُومٌ *эск.* нафратлантирувчи нарса, ғазблантирувчи нарса

سَبَّةٌ *кўп.* سَبَّاتٌ = سَبَّةٌ

سَأْوٌ 1) ватан; 2) бориш ният қилинган томон, тараф; 3) ғайрат, ҳафсала; هُوَ بَعِيدُ الـ ~ у ўта тиришқоқ ва ғайратлидир

I سَبَّ (а/у) سَبٌّ 1) сўкмоқ, таҳқирламоқ, ҳақорат қилмоқ, ёмонламоқ; 2) узмоқ, қирқмоқ, кесмоқ; II سَبَّبَ (*бирор н. га*) сабаб бўлмоқ; الْخَسَائِرَ ~ талафот етказмоқ, талафотга сабаб бўлмоқ; 2) сабаб кўрсатмоқ, асос (далил) келтирмоқ, асосламоқ; III سَابَّ (*бирор к. ни*) сўкмоқ; ўзаро сўкишмоқ; бир-бирини ҳақоратламоқ; V تَسَبَّبَ 1) сабаб бўлмоқ; (*бирор н. да*) айбдор бўлмоқ (ب, فِي); 2) (*бирор н. дан*) келиб чиқмоқ. содир бўлмоқ воқе бўлмоқ (مِنْ, عَنْ); 3) майда-чуйда

билан савдо-сотиқ қилмоқ; VI تَسَابَّ бир-бири билан сўкишишмоқ; VIII اسْتَبَّ сўкмоқ, ҳақоратламоқ

– أُسْبُوبَةٌ *кўп.* أَسَابِيبُ жанжал кўтариш учун баҳона

– سَبٌّ сўкиш, ҳақоратлаш

– سِبٌّ *кўп.* سُبُوبٌ салла, амома

– سِبَابٌ ҳақоратлашиш, сўкишиш; كَالَ الـ~ لَهُ бирор кимни ҳақоратга кўмиб ташламоқ, бирор кимга ҳақоратни ёғдириб юбормоқ

– سَبَّابٌ 1. ҳақоратли, сўкиб айтилган; 2. оғзи бузуқ, ҳадеб сўкинаверадиган, ҳақорат қилувчи

– سَبَّابَةٌ *кўп.* ـَاتٌ кўрсаткич бармоқ

– سَبَبٌ *кўп.* أَسْبَابٌ 1) сабаб; баҳона, важ, боис; ~ وَ لَغْوٌ لِ~ сабабли ва сабабсиз; بِ~ ذَلِكَ шунинг учун, шу сабабдан, бинобарин; يَعُودُ الـ~ إِلَى ... бунинг сабаби ...дир; ~ التَّخَالُفِ мухолифлик сабаби; ~ الْحَرْبِ уруш очиш сабаби, уруш очиш учун баҳона бўлган нарса; أَسْبَابُ الْحُكْمِ ҳукм чиқариш учун асос бўлган далиллар, исботлар; 2) усул, услуб; восита; أَسْبَابُ الْعَيْشِ яшаш учун зарур бўлган маблағ, восита; 3) предмет, нарса; бирор нарсага тегишли жиҳоз, асбоб, ашё; أَسْبَابُ الرَّاحَةِ қулайликлар; 4) арқон, чилвир; 5) алоқа, муносабат; قَطَعْتُ مَا بَيْنَهُ وَ ~ بَيْنِي مِنْ мен у билан ҳар қандай алоқани уздим; أَخَذَ بِأَسْبَابِ ...га амал қилмоқ, ...ни асос қилиб олмоқ; 6) *кўп.* алоқалар, муносабатлар; إِحْكَامُ أَسْبَابِ الصَّدَاقَةِ дўстлик ришталарини мустаҳкамлаш; ◊ أَسْبَابُ السَّمَاءِ осмоннинг чор атрофи

– سَبَبِيٌّ сабабга оид, сабабий; ~ نَعْتٌ *грам.* сабабдан келиб чиққан сифат, сабабни билдирувчи сифат

– سَبَبِيَّةٌ сабабият, бир-бирига сабаб бўлиш

– سُبَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ муддат, вақт, давр, мобайн; ~ الْبَرْدِ ҳаво совиб кетган пайт, совуқ оқим

– سَبَّةٌ таҳқирлаш, сўкиш, ҳақорат

– سِبَّةٌ = سَبَّابَةٌ

– سُبُّوبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ иш, юмуш, фаолият

– سَبِيبَةٌ *кўп.* سَبَائِبُ 1) кокил, зулф; бир тутам соч; 2) от ёлининг ёки думининг туки (қили); 3) *эск.* газламанинг чўзинчоқ бир қисми; 4) *эск.* ёпинчиқ, парда

– مُسَبِّبٌ 1) сабабчи, сабабкор; 2) айбдор; 3) майда-чуйда билан савдо қилувчи, майдафуруш

– مُسَابَّةٌ ҳақорат, сўкиш, таҳқир

– مُسَبَّبٌ 1) (*бирор н. нинг*) сабабчиси; 2) айбдор, (*бирор ёмон н. ни*) бошлаб берувчи; яратувчи, барпо қилувчи; ~ الْأَسْبَابِ бош сабаб, биринчи сабаб; 3) *дин.* худо, тангри

– مَسَبَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) ҳақорат, сўкиш, таҳқир; 2) ҳақоратли сўз

سَبَا *жам. тар.* сабейлар (*жанубий араблар*); ~ بَلْقِيسُ مَلِكَةُ сабейлар қироличаси (маликаси) Балқис; ◊ تَفَرَّقُوا (ذَهَبُوا) أَيْدِي ~ улар тарқалиб кетдилар, улар турли томонларга тарқаб кетдилар

I سَبَأَ[1] (*а*) سَبْءٌ шароб сотиб олмоқ, шароб ғамламоқ; سَبَأَ[2] (а) سَبْءٌ шилмоқ, шилиб олмоқ; الْجِلْدَ ~ терини шилмоқ; IV أَسْبَأَ бўйсунмоқ; لِأَمْرِ اللهِ ~ Оллоҳнинг буйруғига итоат этмоқ

–سَبَأُ *ат. от, мн.* Саба; ~ بِلَادُ مَلِكَةِ *тар.* сабейлар қироличаси (маликаси) юрти; ~ ... تَفَرَّقُوا (ذَهَبُوا) أَيْدِي *қар.* سَبَا

– سَبَاءٌ шароб, ароқ, вино, спиртли ичимлик

– سَبَئِيٌّ, سَبَائِيٌّ 1. Сабага оид; الـ~ة саба тили; 2. сабей, сабейлик

– مَسْبَأٌ 1) йўл; 2) тоғдаги йўл

سَبَاتِيٌّ *карт.* чиллик

سَبَانِخُ, سَبَانَخٌ *бот.* исмалоқ

سَبَاهِي *тар.* сипоҳ (*Британия Ҳиндистонидаги мустамлака қўшинларининг аскари*)

I (سبت) سَبَتَ[1] (*у*) سَبْتٌ 1) ҳаракатсиз бўлмоқ, дам олмоқ, ҳордиқ чиқармоқ; 2) *дин.* шанбачи бўлмоқ (*яъни яҳудийлар динига амал қилмоқ*); سَبَتَ (*и*) سَبْتٌ доҳий фармони билан қўзғалмоқ (ўрнидан турмоқ); سَبَتَ[2] (и,у) سَبْتٌ кесмоқ, қирқмоқ; ~ الرَّأْسَ соч олдирмоқ; ~ الْعُنُقَ бўйинга урмоқ; ~ الشَّعْرَ сочни узун қилиб ташлам олмоқ; IV أَسْبَتَ 1) шанба куни бўлмоқ, шанба куни бошланмоқ; 2) уйқу келтирмоқ, ухлатмоқ

– سُبَاتٌ 1) жимлик, осудалик; 2) фаолиятсизлик, ҳаракатсизлик; ~ الشِّتَاءِ баъзи ҳайвонларнинг қишда уйқуга кетиши; 3) қотиб қолганлик, ғафлат; 4) *мед.* летаргия, сакта касали (*узоқ уйқу касали*); 5) *мед.* ҳушдан кетиш; 6) роҳат, роҳат -фароғат; وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ ~ًا қур. ва уйқунгизни роҳат қилиб қўйдик

– سَبَاتِيٌّ *алиф. б. қар.*

– سُبَاتِيٌّ 1) сакта касалига оид; 2) уйқуга оид; الشَّرَيَانُ الـ~ *анат.* уйқу артерияси (*бўйин бўйлаб кетган катта қўш артерия*)

– سَبْتٌ *кўп.* سُبُوتٌ (*шунингдек:* يَوْمُ الـ~) 1) шанба; ~ الثَّوْرِ *дин.* пасхадан олдинги ҳафта; 2) ҳордиқ, дам; 3) вақт, даҳр; 4; сочни олдириш; 5) бўйинга (гарданга) уриш; доҳийларининг фармони билан яҳудийларнинг қўзғалиши

– سَبَتٌ *кўп.* أَسْبَتَةٌ сават, кичик корзина; ~ الْغَسِيلِ ювиш учун тўпланган кирлар савати (корзинаси); ~ الْجَوَّالَةِ мотоцикль кажаваси

– سُبْتٌ *бот.* тугмачагулга ўхшаш ўсимлик

– سِبْتٌ ошланган тери, чарм

– مُسَبِّتٌ ухлатувчи, уйқу келтирувчи

– مَسْبُوتٌ 1) летаргия ҳолатидаги, узоқ уйқу касали ҳолатидаги; 2) ҳушидан кетган, беҳуш; 3) ўлик, ўлик ҳолатдаги

سِبْتَمْبَرُ сентябрь

سَبَجٌ 1) кўмирнинг сайқал берганда ялтироқ тус оладиган нави; 2) қора мунчоқ

– سُبْحَةٌ *кўп.* سُبَحٌ қора рангли либос

I (سبح) سَبَحَ (*а*) سِبَاحَةٌ 1) сузмоқ, сузиб ўтмоқ, сувда сузмоқ; 2) *куч. м.* хаёлга чўммоқ, хаёл денгизига ботмоқ; سَبَحَ (*а*) سَبْحٌ 1) узоққа кетиб қолмоқ; ◊ الْقَوْمُ ~ одамлар тарқалиб кетишди; 2) бекорчи бўлмоқ, бўш бўлмоқ, бўш ўтирмоқ; 3) тирикчиликни деб сарф-харажат қилмоқ; سَبَحَ (а) سُبْحَانٌ "субҳоналлоҳ" демоқ; Оллоҳни улуғламоқ, шарафламоқ; II سَبَّحَ 1) мақтамоқ, мадҳ қилмоқ, шарафламоқ; بِحَمْدِ اللهِ ~ Оллоҳга ҳамд айтмоқ, Оллоҳга ҳамд ўқимоқ; بِحَمْدِهِ ~ بُكْرَةً وَ أَصِيلاً *ёки* بِحَمْدِهِ لَيْلَ نَهَارَ ~ бирор кимни ўта мақтаб юбормоқ; 2)» سُبْحَانَ اللهِ Оллоҳга ҳамду санолар бўлсин!» иборасини такрорлаб тасбеҳ ўгирмоқ

– تَسْبِيحٌ *кўп.* تَسَابِيحُ 1) ҳамду сано ўқиш, мақташ, мадҳия ўқиш; ортиқ даражада мақташ; 2) тасбиҳ

– تَسْبِيحَةٌ *кўп.* تَسَابِيحُ диний мазмундаги ашула; تَسَابِيحُ الْقَبَرَاتِ суфитўрғайларнинг сайраши

– سَابِحٌ *кўп.* سُبَّاحٌ 1) сузувчи, сувда сузувчи; 2) учқур (*от*)

– سَابِحَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1. сувда сузувчи аёл (қиз); 2. *ав.* планёр (*ҳавода моторсиз учадиган аппарат*)

– سَابِحَاتٌ *кўп.* 1) кемалар; 2) *Қур.* учқур отлар; 3) осмондаги ёритқичлар; 4) малоикалар, фаришталар

– سَبَّاحٌ сувда сузувчи

– سَبَّاحَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) сувда сузувчи аёл (қиз); 2) кўрсаткич бармоқ; 3) *архит.* модильон (*устунларнинг остки қисмидаги карниз*) безаги

– سِبَاحَةٌ сувда сузиш; حُرَّةٌ ~ эркин сузиш; عَلَى الصَّدْرِ ~ кўкракда (пастга қараб) сузиш;

الْمَاءِ ~ ёки الْبَحْرِ ~ денгиз шери (*шалпанг қулоқ денгиз жонивори*); الْجَبَلِ ~ пума (*тоғ арслони, мушуксимонлар оиласига кирувчи йирик ваҳший ҳайвон*); اللَّيْلِ ~ ит

– سَبْعٌ² ёки سَبْعَةٌ 1) етти; 2) еттовлон; ~ عَشَرَ ёки ~ عَشْرَةَ ўн етти; ◊ ابْنُ سَبْعَةٍ жаҳли тез, сержаҳл, жиззаки; الـ~ الْمَثَانِي Қуръони каримнинг биринчи сураси; 3) يَوْمُ الـ~ қиёмат куни, маҳшар куни

– سُبْعٌ *кўп.* أَسْبَاعٌ 1) еттидан бир; 2) Каъба атрофини етти марта айланиш, тавоф қилиш

– سَبْعَةٌ *кўп.* سَبَعَاتٌ *карт.* еттилик

– سَبْعُونَ етмиш; الـ~ етмишинчи

– سَبْعِينِيٌّ, سَبْعُونِيٌّ 1) етмишдан иборат бўлган; 2) етмиш йиллик; حَرْبٌ ~ةٌ *тар.* етмиш йиллик уруш

– سَبْعِينَاتٌ *кўп.* етмишинчи йиллар

– سَبُوعٌ фарзанд туғилган еттинчи кун ёки бу билан боғлиқ бўлган маросим

– سُبَيْعٌ *ат. от, мз.* Субай

– مُسَبَّعٌ 1. етти бурчакли; 2. *кўп.* ~ ـَاتٌ еттибурчакли шакл

– مَسْبَعَةٌ йиртқич ҳайвонлар кўп учрайдиган жой (ер)

I سَبَغَ (*у*) سُبُوغٌ 1) муфассал бўлмоқ, тўла бўлмоқ, мукаммал бўлмоқ; узун бўлмоқ, узаймоқ; 2) мўл-кўл (фаровон) бўлмоқ; ~ـَتِ النِّعْمَةُ ноз-неъмат мўл-кўл бўлди; IV أَسْبَغَ 1) (*бирор к. га*) саховат қилмоқ, ҳадя қилмоқ (عَلَى); 2) (*мас., бирор н. га шакл*) бермоқ, киритмоқ (عَلَى); ~ عَلَيْهِ صِفَةً شَرْعِيَّةً бирор нимага қонунийлик тусини бермоқ; ~ وُضُوءَهُ *дин.* таҳорати комил қилмоқ, таҳоратни ниҳоясига етказмоқ; 3) (*н.нидир*) тўла -тўкис қилмоқ, бажармоқ, мукаммал қилмоқ

– سَابِغٌ тўла, мукаммал, муфассал; катта; узун

– سَابِغَةٌ кенг тайёрланган совут

– سَبُوغٌ *кўп.* سُبُغٌ *эск.* узун (кенг) совут

اسْتَبْغَلَ ҳўл бўлмоқ, нам бўлмоқ

I سَبَقَ (*и*) سَبْقٌ 1) олдин бўлмоқ, илгари бўлмоқ; أَلَمْ يَسْبِقْ لَكَ أَنْ قَرَأْتَ هَذَا الْكِتَابَ؟ бу китобни илгари ўқиш сенга насиб қилмаганмиди?; ... لَقَدْ ~ لَنَا أَنْ حَدَّدْنَا مَوْقِفَنَا إِزَاءَ ...га муносабатимизни анча илгари аниқлаб олганмиз; ... سَبَقَ أَنْ أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ сизларга ...ни аллақачон жўнатиб бўлганмиз; 2) олдинга ўтмоқ, олдинламоқ, ўзмоқ, ўзиб кетмоқ, биринчиликни қўлга киритмоқ; لَا تَسْبِقِ الزَّمَنَ! вақтдан олдинлаб кетма!; II سَبَّقَ олдинламоқ, олдиндан иш кўрмоқ, олдини олмоқ; ~ـُهُ فِي الْكَلَامِ бирор кимнинг сўзини бўлмоқ, бирор кимнинг гапини бўлмоқ (кесмоқ); III سَابَقَ мусобақалашмоқ, кимўзди (кимўзиш) қилмоқ; конкурсда иштирок этмоқ; الرِّيحَ ~ *маж.* тез югурмоқ, тез чопмоқ, шамол бўлмоқ; VI تَسَابَقَ мусобақалашмоқ, кимўзди (кимўзиш) қилмоқ; конкурсда бирга иштирок этмоқ; فِي الْقَوَارِبِ ~ эшкак эшишда мусобақалашмоқ; VIII اسْتَبَقَ 1) шошилмоқ; (*бирор н. томон*) бир-биридан ўзишга ҳаракат қилиб югурмоқ (إِلَى); 2) илгарилаб кетмоқ, илгарига ўтиб кетмоқ; الزَّمَنَ ~ ўз вақтидан (муддатидан) олдин амалга оширмоқ (бажармоқ)

– أَسْبَقِيَّةٌ 1) биринчилик, биринчи навбатдагилик; 2) бирор нимани амалга оширишда вақт жиҳатидан биринчилик; 3) (*бирор н. да*) катталик, юқорилик (فِي)

– اسْتِبَاقٌ олдинга ўтиш, ўзиб кетиш

– اسْتِبَاقِيٌّ эҳтиёткорона, эҳтиётий чора сифатидаги

– تَسْبِيقٌ олдинлаш, олдин кетиш, ўзиб кетиш

– سَابِقٌ 1. 1) ўзиб кетувчи; 2) олдинги, илгариги; ~ًا ўтган; الْأَجْيَالُ الـ~ـةُ илгариги (олдин ўтган, олдинги, ўтган) авлод; أَعْدَادٌ ~ـةٌ (*газета ва б. ларнинг*) олдинги (ўтган) сонлари; 3) собиқ, аввалги; لَا ~ لَهُ мисли (тенги) йўқ; ~ هُجُومٌ олдиндан қилинган ҳужум; الـ~ فِي аввал, ўтмишда, илгари; ~ عَنْ لَأْوَانِهِ *қар.* قَصْدٌ ؛قَصْدٌ كَـ~ الْعَادَةِ одатдагидек; ~ الْوَزِيرُ الـ~ ўз вақтидан (муддатидан) олдинги; собиқ вазир, экс-министр; илгари, олдин; ~ًا وَلَاحِقًا илгари ва кейин, олдину кейин; 2. 1) ўтмишдош, илгари ўтган, салаф; 2) маррага биринчи бўлиб етиб келган от

– سَابِقَةٌ *кўп.* سَوَابِقُ 1) *юр.* ўзидан кейин содир бўладиган шу турдаги воқеаларга ўхшаш воқеа-ҳодиса, прецедент; ~ سَجَّلَ бирор воқеа-ҳодисага ўхшайдиган воқеа-ҳодисани аниқламоқ; 2) такрорланган жиноят; أَصْحَابُ السَّوَابِقِ такрор жиноят қилувчилар; 3) *грам.* олд қўшимча, префикс

– سَابِقِيَّةٌ: الْقَصْدِ ~ атайлаб қилинганлик, қасддан қилинганлик

– سَبَّاقٌ 1. олдинда юрувчи, ўзиб кетувчи, ўзувчи; فِي الْمُغَامَرَاتِ ~ кўп саргузаштларни бошидан кечирган одам; 2) (*мусобақадаги*) ғолиб

– سِبَاقٌ *кўп.* ~ ـَاتٌ мусобақа, беллашув; чопиш, югуриш; الْخَيْلِ ~ пойга, отчопар; ~ الضَّاحِيَةِ кросс; الْقَوَارِبِ ~ қайиқлар пойгаси, регата; الْمَارَاثُونِ ~ марафонча югуриш; الْمَرَاحِلِ ٤ بِـ ١٠٠ ~ *спорт.* 4 та 100 метрли эстафета югуриши; حِصَانُ الـ~ пойгачи от; الـ~ (خَلْبَةُ) مَيْدَانُ отчопар, ипподром; ◊ التَّسَلُّحِ ~ қуролланиш пойгаси

– سَبَاقَةٌ биринчилик, биринчи ўрин

– سَبْقٌ 1) олдинлаш, ўзиб кетиш, олдинга ўтиш; الْإِصْرَارِ وَ التَّرَصُّدِ ~ مَعَ атайлаб (қасддан) қилинган (*жиноят ҳақида*); عَنْ إِصْرَارٍ ~ атайлаб, қасддан, ғараз билан; 2) биринчилик, бирор нимани амалга оширишда вақт жиҳатидан биринчилик; حُبُّ الـ~ олдинда бўлиш истаги; ~ صَاحِبُ (*бирор н. ни*) бошлаб берувчи, (*бирор н. нинг*) ташаббусчиси, ташаббускори (فِي); لَهُ فَضْلُ الـ~ فِي ...да биринчилик уникидир; قَصَبُ الـ~ *қар.* قَصَبٌ

– سَبَقٌ, سُبْقَةٌ *кўп.* أَسْبَاقٌ мукофот, соврин; (*югуриш мусобақасида*) дов, ганак

– سَوَابِقُ *кўп.* тўхтатиб бўлмайдиган кўз ёшлари

– مُسَابِقٌ = مُتَسَابِقٌ

– مُسَابِقٌ 1) мусобақалашувчи; 2) мусобақа иштирокчиси, конкурс қатнашчиси

– مُسَابَقَةٌ *кўп.* ~ ـَاتٌ мусобақа, конкурс; امْتِحَانُ الـ~ конкурс имтиҳони; ~ نَظَّمَ конкурс ташкил этмоқ

– مُسَبَّقٌ олдинги, дастлабки, барвақт амалга ошган; ~ًا олдинроқ кечикмасдан, барвақт, олдиндан; دُونَ ~ـةِ شُرُوطٍ олдиндан қўйилган шартларсиз, олдиндан шарт қўймасдан

– مَسْبُوقٌ 1) ўзиб кетилган, орқада қолган, иккинчи бўлиб келувчи; ~ سَابِقٌ وَ ўтмишдош (салаф) ва издош (халаф); 2) (*бирор н. билан*) олдиндан маълум қилинган (بِ); ~ غَيْرَ а) (*бирор н. билан*) олдиндан хабар берилмаган (بِ); б) тенги йўқ, кўз кўрмаган; بِصُورَةٍ ~ـةٍ غَيْرِ الْمُنْحَرِفَاتِ кўз кўрмаган ютуқлар; ~ـةٍ غَيْرِ ғайритабиий услуб билан, одатдан ташқари йўл билан

I سَبَكَ (*и*) سَبْكٌ 1) қуймоқ, қолипга қуймоқ, қуйиб тайёрламоқ; 2) эритмоқ; II سَبَّكَ = I; 2) (*мас., гўштни*) димламоқ, димлаб пиширмоқ; VII انْسَبَكَ қуйилмоқ, бирор шаклга кирмоқ, қолипга қуйилмоқ

– سَبَّاكٌ 1) қуювчи, дегрез; бирор шаклга киритувчи; 2) металл эритувчи; 3) водопровод ишларида ишловчи ишчи

الْمَاءِ ~ёки الْبَحْرِ ~ денгиз шери (*шалпанг қулоқ денгиз жонивори*); الْجَبَلِ ~ пума (*тоғ арслони, мушуксимонлар оиласига кирувчи йирик ваҳший ҳайвон*); اللَّيْلِ ~ ит

– سَبْعٌ² ёки سَبْعَةٌ 1) етти; 2) еттовлон; ~ عَشَرَ ёки ~ عَشْرَةَ ўн етти; ◊ ابْنُ سَبْعَةٍ жаҳли тез, сержаҳл, жиззаки; الـ~ الْمَثَانِي Қуръони каримнинг биринчи сураси; 3) يَوْمُ الـ~ қиёмат куни, маҳшар куни

– سُبْعٌ *кўп.* أَسْبَاعٌ 1) еттидан бир; 2) Каъба атрофини етти марта айланиш, тавоф қилиш

– سَبْعَةٌ *кўп.* سَبَعَاتٌ *карт.* еттилик

– سَبْعُونَ етмиш; الـ~ етмишинчи

– سَبْعِيٌّ, سُبْعُونِيٌّ 1) етмишдан иборат бўлган; 2) етмиш йиллик; حَرْبٌ ~ةٌ *тар.* етмиш йиллик уруш

– سَبْعِينَاتٌ *кўп.* етмишинчи йиллар

– سُبُوعٌ фарзанд туғилган еттинчи кун ёки бу билан боғлиқ бўлган маросим

– سُبَيْعٌ *ат. от, мз.* Субай

– مُسَبَّعٌ 1. етти бурчакли; 2. *кўп.* ~اتٌ еттибурчакли шакл

– مَسْبَعَةٌ йиртқич ҳайвонлар кўп учрайдиган жой (ер)

I سَبَغَ (*у*) سُبُوغٌ 1) муфассал бўлмоқ, тўла бўлмоқ, мукаммал бўлмоқ; узун бўлмоқ, узаймоқ; 2) мўл-кўл (фаровон) бўлмоқ; ~تْ النِّعْمَةُ ноз-неъмат мўл-кўл бўлди; IV أَسْبَغَ 1) (*бирор к. га*) саховат қилмоқ, ҳадя қилмоқ (عَلَى); 2) (*мас., бирор н. га шакл*) бермоқ, киритмоқ (عَلَى); عَلَيْهِ صِفَةً شَرْعِيَّةً ~ бирор нимага қонунийлик тусини бермоқ; ~ وُضُوءَهُ *дин.* таҳорати комил қилмоқ, таҳоратни ниҳоясига етказмоқ; 3) (*н.нидир*) тўла -тўкис қилмоқ, бажармоқ, мукаммал қилмоқ

– سَابِغٌ тўла, мукаммал, муфассал; катта; узун

– سَابِغَةٌ кенг тайёрланган совут

– سُبُوغٌ *кўп.* سُبُغٌ *эск.* узун (кенг) совут

اسْتَبْغَلَ ҳўл бўлмоқ, нам бўлмоқ

I سَبَقَ (*и*) سَبْقٌ 1) олдин бўлмоқ, илгари бўлмоқ; أَلَمْ يَسْبِقْ لَكَ أَنْ قَرَأْتَ هَذَا الْكِتَابَ؟ бу китобни илгари ўқиш сенга насиб қилмаганмиди?; ... لَقَدْ ~ لَنَا أَنْ حَدَّدْنَا مَوْقِفَنَا إِزَاءَ ...га муносабатимизни анча илгари аниқлаб олганмиз; ... سَبَقَ أَنْ أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ сизларга ...ни аллақачон жўнатиб бўлганмиз; 2) олдинга ўтмоқ, олдинламоқ, ўзмоқ, ўзиб кетмоқ, биринчиликни қўлга киритмоқ; لَا تَسْبِقِ الزَّمَنَ! вақтдан олдинлаб кетма!; II سَبَّقَ олдинламоқ, олдиндан иш кўрмоқ, олдини олмоқ; ~هُ فِي الْكَلَامِ бирор кимнинг сўзини бўлмоқ, бирор кимнинг гапини бўлмоқ (кесмоқ); III سَابَقَ мусобақалашмоқ, кимўзди (кимўзиш) қилмоқ; конкурсда иштирок этмоқ; الرِّيحَ ~ *маж.* тез югурмоқ, тез чопмоқ, шамол бўлмоқ; VI تَسَابَقَ мусобақалашмоқ, кимўзди (кимўзиш) қилмоқ; конкурсда бирга иштирок этмоқ; فِي الْقَوَارِبِ ~ эшкак эшишда мусобақалашмоқ; VIII اسْتَبَقَ 1) шошилмоқ; (*бирор н. томон*) бир-биридан ўзишга ҳаракат қилиб югурмоқ (إِلَى); 2) илгарилаб кетмоқ, илгарига ўтиб кетмоқ; الزَّمَنَ ~ ўз вақтидан (муддатидан) олдин амалга оширмоқ (бажармоқ)

– أَسْبَقِيَّةٌ 1) биринчилик, биринчи навбатдагилик; 2) бирор нимани амалга оширишда вақт жиҳатидан биринчилик; 3) (*бирор н. да*) катталик, юқорилик (فِي)

– اسْتِبَاقٌ олдинга ўтиш, ўзиб кетиш

– اسْتِبَاقِيٌّ эҳтиётқорона, эҳтиётий чора сифатидаги

– تَسْبِيقٌ олдинлаш, олдин кетиш, ўзиб кетиш

– سَابِقٌ 1. 1) ўзиб кетувчи; 2) олдинги, илгариги; ~ ўтган; الْأَجْيَالُ الـ~ةُ илгариги (олдин ўтган, олдинги, ўтган) авлод; أَعْدَادٌ ~ةٌ (*газета ва б. ларнинг*) олдинги (ўтган) сонлари; 3) собиқ, аввалги; لَا ~ لَهُ мисли (тенги) йўқ; ~ هُجُومٌ олдиндан қилинган ҳужум; الـ~ فِي аввал, ўтмишда, илгари; ~ عَنْ قَصْدٍ *қар.* قَصْدٌ; كَـ~ الْعَادَةِ одатдагидек; ~ لِأَوَانِهِ ўз вақтидан (муддатидан) олдинги; الْوَزِيرُ الـ~ собиқ вазир, экс-министр; илгари, олдин; الـ~ وَلَاحِقًا илгари ва кейин, олдину кейин; 2. 1) ўтмишдош, илгари ўтган, салаф; 2) маррага биринчи бўлиб етиб келган от

– سَابِقَاتٌ *кўп.* отлар (*ҳайвон*); السَّابِقَاتُ *қур.* мўминларнинг руҳини жаннатга олиб борувчи фаришталар (79 - 4)

– سَابِقَةٌ *кўп.* سَوَابِقُ 1) *юр.* ўзидан кейин содир бўладиган шу турдаги воқеаларга ўхшаш воқеа-ҳодиса, прецедент; ~ سَجْلٌ бирор воқеа-ҳодисага ўхшайдиган воқеа-ҳодисани аниқламоқ; 2) такрорланган жиноят; أَصْحَابُ السَّوَابِقِ такрор жиноят қилувчилар; 3) *грам.* олд қўшимча, префикс

– سَابِقِيَّةٌ الْقَصْدِ ~ атайлаб қилинганлик, қасддан қилинганлик

– سَبَّاقٌ 1. олдинда юрувчи, ўзиб кетувчи, ўзувчи; فِي الْمُغَامَرَاتِ ~ кўп саргузаштларни бошидан кечирган одам; 2) (*мусобақадаги*) ғолиб

– سِبَاقٌ *кўп.* ~اتٌ мусобақа, беллашув; чопиш, югуриш; الْخَيْلِ ~ пойга, отчопар; ~ الضَّاحِيَةِ кросс; الْقَوَارِبِ ~ қайиқлар пойгаси, регата; الْمَارَاثُونِ ~ марафонча югуриш; الْمَرَاحِلِ ٤ بِـ ١٠٠ ~ *спорт.* 4 та 100 метрли эстафета югуриши; حِصَانُ الـ~ пойгачи от; الـ~ مَيْدَانُ (حَلْبَةُ) отчопар, ипподром; ◊ التَّسَلُّحِ ~ қуролланиш пойгаси

– سَبَاقَةٌ биринчилик, биринчи ўрин

– سَبْقٌ 1) олдинлаш, ўзиб кетиш, олдинга ўтиш; مَعَ ~ الْإِصْرَارِ وَ التَّرَصُّدِ атайлаб (қасддан) қилинган (*жиноят ҳақида*); عَنْ إِصْرَارٍ ~ атайлаб, қасддан, ғараз билан; 2) биринчилик, бирор нимани амалга оширишда вақт жиҳатидан биринчилик; حُبُّ الـ~ олдинда бўлиш истаги; ~ صَاحِبُ (*бирор н. ни*) бошлаб берувчи, (*бирор н. нинг*) ташаббусчиси, ташаббускори (فِي); لَهُ فَضْلُ ~ فِي ...да биринчилик уникидир; قَصَبُ الـ~ *қар.* قَصَبٌ

– سُبْقَةٌ, سَبَقٌ *кўп.* أَسْبَاقٌ мукофот, соврин; (*югуриш мусобақасида*) дов, ганак

– سَوَابِقُ *кўп.* тўхтатиб бўлмайдиган кўз ёшлари

– مُسَابِقٌ = مُتَسَابِقٌ

– مُسَابِقٌ 1) мусобақалашувчи; 2) мусобақа иштирокчиси, конкурс қатнашчиси

– مُسَابَقَةٌ *кўп.* ~اتٌ мусобақа, конкурс; امْتِحَانُ الـ~ конкурс имтиҳони; نَظَّمَ ~ конкурс ташкил этмоқ

– مُسَبَّقٌ олдинги, дастлабки, барвақт амалга ошган; ~ олдинроқ кечикмасдан, барвақт, олдиндан; دُونَ شُرُوطٍ ~ةٍ олдиндан қўйилган шартларсиз, олдиндан шарт қўймасдан

– مَسْبُوقٌ 1) ўзиб кетилган, орқада қолган, иккинчи бўлиб келувчи; ~ سَابِقٌ وَ ўтмишдош (салаф) ва издош (халаф); 2) (*бирор н. билан*) олдиндан маълум қилинган (بِـ); ~ غَيْرِ а) (*бирор н. билан*) олдиндан хабар берилмаган (بِـ); б) тенги йўқ, кўз кўрмаган; الْمُنْجَزَاتُ غَيْرُ الـ~ةِ кўз кўрмаган ютуқлар; بِصُورَةٍ غَيْرِ ~ةٍ ғайритабиий услуб билан, одатдан ташқари йўл билан

I سَبَكَ (*и*) سَبْكٌ 1) қуймоқ, қолипга қуймоқ, қуйиб тайёрламоқ; 2) эритмоқ; II سَبَّكَ = I; 2) (*мас., гўштни*) димламоқ, димлаб пиширмоқ; VII انْسَبَكَ қуйилмоқ, бирор шаклга кирмоқ, қолипга қуйилмоқ

– سَبَّاكٌ 1) қуювчи, дегрез; бирор шаклга киритувчи; 2) металл эритувчи; 3) водопровод ишларида ишловчи ишчи

– سَبَاكَةٌ 1) эритиш; 2) қуйиш; қуювчилик иши, дегрезчилик

– سَبْكٌ 1) қуйиш; 2) эритиш; ~ الْمَعَادِنِ металларни эритиш

– سَبِيكَةٌ *кўп.* سَبَائِكُ қуйма металл бўлаги, ёмби; қотишма; سَبَائِكُ ذَهَبِيَّةٌ олтин қуймалари

– مَسْبَكٌ *кўп.* مَسَابِكُ 1) қуймачилик ишхонаси (цехи); ~ الْحُرُوفِ *полигр.* ҳарфхона, ҳарф қуядиган цех; 2) металл эритадиган жой (*цех*)

(سبل) II سَبَّلَ хайрия мақсадида бирор нимани қурбон қилмоқ, бирор нимани кўпчиликнинг фойдаланиши учун ажратиб қўймоқ; III سَابَلَ айирбошлаш йўли билан савдо-сотиқ қилмоқ, бартер йўли билан савдо қилмоқ; IV أَسْبَلَ 1) туширмоқ, пастлатмоқ, пасайтирмоқ; ~ السِّتَارَ пардани туширмоқ; ~ أَهْدَابَهُ қовоқни осилтирмоқ, ерга қарамоқ; 2) тўкмоқ, тўкиб юбормоқ; ~ الدَّمْعَ кўз ёши тўкмоқ, йиғламоқ; أَسْبَلَ الْمَطَرُ ёмғир шаррос қуйди; 3) бошоқ чиқармоқ, бошоқ олмоқ

– سَابِلٌ из солинган, юриб текисланган; ~ سَبِيلٌ ёки ~ةٌ سَبِيلٌ юриб текисланган йўл, текис йўл

– سَابِلَةٌ *жам. кўп.* سَوَابِلُ ўткинчилар, йўловчилар, қатновчилар

– سَبَلٌ 1) ёмғир; ҳали ерга тушиб улгурмаган ёмғир; 2) кўзнинг хиралашиши; 3) бошоқлар

– سَبْلَةٌ тўнг, маҳаллий ўғит

– سَبَلَةٌ[1] *кўп.* ـاتٌ бошоқ

– سَبَلَةٌ[2] *кўп.* سِبَالٌ мўйлов

– سَبِيلٌ *мз. мн. кўп.* سُبُلٌ 1) йўл; ~ ابْنُ сайёҳ, юртма-юрт кезувчи; ~ فِي هَذَا الـ бу йўлда, бу йўналишда; ~ الْمَوْتِ كُلُّ حَيٍّ ўлим ҳар бир тирик жонзотнинг охирги йўлидир, ҳар бир тирик жон ўлимга маҳкумдир; أَخَذَ (اتَّخَذَ) ~ةً إِلَى ... бирор томонга йўл олмоқ, бирор томонга отланмоқ; ذَهَبَ (رَاحَ) فِي حَالِ ~ه келган жойига қайтиб кетмоқ; 2) имконият, восита; ... لاَ ~ إِلَى نُكْرَانِ أَنَّ ...ни инкор қилишнинг иложи йўқ; ... وَجَدَ ~ًا إِلَى (*бирор н. қилишга*) имконият топмоқ; ... مَهَّدَ ~ًا إِلَى ...га имконият ҳозирламоқ; فَالْعَفَارِيتُ لاَ ~ لَهَا عَلَى مَنْ يُدَرِّعُ بِآيَاتِ اللهِ *фольк.* кимки Каломулло оятлари билан қуролланган бўлса, жинлар унга яқин йўлай олмайдилар; 3) *кўп.* أَسْبِلَةٌ жамоатга тегишли, (умумий) қудуқ, булоқ; ◊ عَلَى ~ التَّجْرِبَةِ тажриба тариқасида; عَلَى ~ الْمَثَلِ мисол сифатида; عَلَى ~ التَّرَنْزِيتِ транзит орқали; فِي ~ أَنَّ ...-иш мақсадида, ...-иш учун; فِي ~ الدِّفَاعِ мудофаа мақсадида, ҳимояни деб; ~ الْحُرِّيَّةِ النِّضَالُ فِي озодлик учун кураш; أَنَابِيبُ النِّفْطِ بِ~ الإِنْشَاءِ ётқизилаётган нефть қувурлари; ~ التَّسْوِيَةِ الْخِلاَفَاتُ فِي ихтилофлар ҳозир бартараф қилинмоқда; إِنِّي فِي ~ إِلَى الْقِيَامِ (لِلْقِيَامِ) بِـ... мен ҳозир ...ишга киришмоқдаман; كَانَ هَذَا فِي ~ه бу унга керак бўлиб қолди; كَانَ مِنَ النَّاسِ بِ~ одамларга керак бўлмоқ; وَ هَذَا لَيْسَ مِنْ ~نَا أَنْ نُعْنَى بِبَحْثِهِ хусусан биз бу нарсани ўрганиш билан шуғулланмаслигимиз керак; نَحْنُ بِ~ه биз унинг устида ишламоқдамиз, биз у билан шуғулла-наяпмиз; كَرَامَةً فِي ~ اللهِ хайр қилинг!, садақа қилинг!; أَخْلَى ~هُ бирор кимни озод қилмоқ, қўйиб юбормоқ

– مُسْبِلٌ *эск.* ёмғирли булут

سَبَنْتَى *кўп.* سَبَانْتُ, سَبَاتٌ мард, жасур, қўрқмас

سَبِنْتَةٌ *кўп.* ـاتٌ сўнгги вагон; тўхтатувчи (тормозлайдиган) вагон

I سَبَهَ (а) سَبْهٌ қариб ақли заифлашмоқ; II سَبَّهَ = I

– سَبَهٌ қариликдаги ақли заифлик

– مُسَبَّهٌ қариликдан ақли заифлашган (*одам*)

– مَسْبُوهٌ = مُسَبَّهٌ

سَبْهَلَلَ бирор мақсадсиз бўлмоқ; беҳудага ҳаракат қилмоқ

– سَبَهْلَلٌ 1) бефарқ, бепарво, беэътибор, лоқайд; ~ًا лоқайдлик билан, бепарволик билан, беэътиборона; 2) мақсадсиз, бемақсад, беҳуда, бемаъни

– سَبَهْلَلِيَّةٌ бефарқлик, бепарволик, лоқайдлик

سَبَاهِيٌّ *тар.* сипоҳилик

سَابَاءَ болалатиш (*ҳайвонларни,*), болалаш (*ҳайвонларда*); تِسْعَةٌ

~ أَعْشَارِ الْبَرَكَةِ فِي التِّجَارَةِ وَ عُشْرٌ فِي الـ *ҳад.* бараканинг ўндан тўққизи савдода, ўндан бири эса ҳайвонларни болалатишдадир

I سَبَى (*и*) سَبْيٌ 1) асир қилиб олмоқ, асир қилмоқ; 2) мафтун қилмоқ, шайдо қилмоқ; 3) сургун қилмоқ, сургунга жўнатмоқ; VIII اسْتَبَى 1) асир олмоқ, қўлга туширмоқ; 2; мафтун қилмоқ, шайдо қилмоқ

– سَبًا *ва* سَبَا Сабо (Яман*даги қабила номи*)

– سَبَاءٌ = سَبًا

– سَبْيٌ асир қилиш. асир қилиб олиш; الـ~ الْبَابِلِيُّ لِلْيَهُودِ *тар.* яҳудийларнинг бобилийлар томонидан асир қилиниши

– سَبِيٌّ *кўп.* سَبَايَا асир, асир бўлиб тушган, асир тушган

سَبِيدَاجٌ қўрғошин белиласи, қўрғошинли оқ бўёқ

سِبِرْتُو спирт

(سَتَّ) سَاتٌ олтинчи

– سِتٌّ[1] *кўп.* ـاتٌ 1) хоним, бека, ойим; ~ي бекам, хоним афандим!; 2) буви; 3) уй бекаси; ◊ ~ الـ أَبْنَاءُ эркатойлар, тантиқвойлар; ~ الْحُسْنِ *бот.* белладонна (*тиббиёт ва косметикада ишлатиладиган заҳарли ўсимлик*); ~ الـ الْمُسْتَحِيَةُ *бот.* қўл тегиши билан барги сўлиб қоладиган ўсимлик, тегсатовон

– سِتٌّ[2] *ёки* سِتَّةٌ олти عَشْرَةَ ~ *ёки* سِتَّ عَشْرَةَ ўн олти

– سِتَّةٌ *кўп.* ـاتٌ *карт.* олтилик

– سُتُّونَ олтмиш; ~ الـ олтмишинчи; ◊ قَالَ وَاحِدٌ وَ سِتِّينَ *мтл.* бор кучи билан чопмоқ, оёқни қўлга олиб югурмоқ, зинғиллаганича кетмоқ

– سُتُّونِيٌّ 1) олтмишдан иборат; 2) олтмиш ёшли

– سِتِّينَاتٌ *кўп.* олтмишинчи йиллар

– سُتُّونِيٌّ = سِتِّينِيٌّ

– سِتِّينِيَّاتٌ *кўп.* олтмишинчи йиллар

سَتَاتِيكُو статус-кво, маълум бир пайтда мавжуд бўлган вазият

سَتَادٌ *шунингдек:* رِيَاضِيٌّ ~ ўйингоҳ, стадион

I سَتَرَ (*у*) سَتْرٌ 1) ёпмоқ, бекитмоқ; пана қилмоқ, бекитиб (яшириб) қўймоқ; عَلَيْهِ ~ бирор кимни яшириб (бекитиб) қўймоқ; 2) яширмоқ; II سَتَّرَ = I; III سَاتَرَ яширишга уринмоқ, беркитишга ҳаракат қилмоқ; (*мас., ёвузликни*) сир сақламоқ; V تَسَتَّرَ 1) яширинмоқ, бекинмоқ; 2) (*бирор н. ёрдамида*) ниқобланмоқ (بِ), ниқоб киймоқ; ~ بِسِتَارِ السِّيَاسَةِ сиёсат ниқобига ўранмоқ (бурканмоқ); 3) (*бирор к. учун*) ниқоблик вазифасини бажармоқ (عَلَى); 4) (*бирор к. ни*) яширмоқ (عَلَى); VIII اسْتَتَرَ яширинмоқ, беркинмоқ, ниқобланмоқ, ниқоб остига кирмоқ

– إِسْتَارٌ 1) тўрт; 2) тўрт мисқол (*оғирлик ўлчови*)

– أَسْتَرُ зўр яширувчи, энг сир сақловчи

– تَسَتُّرٌ 1) яшириниш, бекиниш; 2) сир бой бермаслик, сир яширишлик, ёрилмаслик; ~ الـ تَحْتَ طَيِّ ҳеч кимга билдирмасдан, яширинча, пинҳона, махфий равишда

– سَاتِرٌ *кўп.* سَوَاتِرُ 1) пана, пана жой; 2) ниқоб, парда

– سَتَّارٌ 1) яширувчи, беркитувчи; 2) кечирувчи (*Оллоҳнинг сифатларидан бири*); ◊ يَا ~! *эркак киши бегона хонадонга кираётганда, аёллар ўзини четга олиши учун айтиладиган ибора,* пўшт-пўшт!

– سِتَارٌ *кўп.* سُتُرٌ 1) парда, ниқоб; ~ مِنَ الدُّخَانِ *харб.* дудниқоб, тутунпарда; 2) дераза пардаси, дарпарда; *фото.* ёруғлик фильтри, маълум бир тусдаги нурларни ўтказиб, бошқа тусдагиларни ўтказмайдиган рангли шиша; وَرَاءَ الـ~ яшириқча, зимдан, махфий равишда; حَدِيدِيٌّ ~ *сиёс.* темир парда (*мамлакатнинг гражданларга ташқи алоқаларни, четдаги одамларга мамлакат ичкарисига киришларини қаттиқ тақиқлаш сиёсати*); اتَّخَذَهُ ~ الـ бирор нимани ... учун ниқоб сифатида танламоқ; أَسْدَلَ الـ~ مِنَ الصَّمْتِ *маж.* (*бирор н. ни*) ошкор қилишдан бош тортмоқ (عَلَى); أَسْدَلَ الـ~ пардани туширмоқ; رَفَعَ الـ~ пардани кўтармоқ; عَمِلَ تَحْتَ الـ~ бирор нарсани ниқоб қилиб иш кўрмоқ; كَشَفَ (أَزَاحَ) الـ~ عَنْهُ *куч. м.* бирор кишининг ниқобини олиб ташламоқ, бирор кимнинг ҳақиқий башарасини фош қилмоқ; 3) экран; فِضِّيٌّ ~ киноэкран

– سَتَارَةٌ *кўп.* سَتَائِرُ 1) пана, пана жой; парда; 2) дераза пардаси, дарпарда

– سِتْرٌ *кўп.* سُتُورٌ, أَسْتَارٌ 1) чойшаб; парда; 2) пана, пана жой; ниқоб; ҳимоя; أَهْلُ الـ~ *эск.* инсофли одамлар

– سُتْرَةٌ *кўп.* سُتُرَاتٌ, سُتَرٌ 1) эркакларнинг устки кийими; пиджак; 2) *эск.* қалқон; 3) *эск.* овчининг ўлжа пойлайдиган чайласи: فِي ~ ниқоб остида, яширинча

– سُتْرَةٌ = سِتْرَةٌ *кўп.* سُتُرَاتٌ, سُتَرٌ

– سُتْرِيٌّ пиджак, жакет

– سُتْرِيٌّ қизиқчи, масхарабоз

– سَتِيرٌ 1) фазилатли, ҳимматли, софдил, камтар, камтарин; 2) ҳаёли, иболи

– مُسَاتَرَةٌ яшириш, бекитиш, сир сақлаш; فِي ~ яширинча, билдирмасдан

– مُسْتَتِرٌ 1) яширинувчи, беркинувчи; 2) яширин; ضَمِيرٌ ~ *грам.* яширинган олмош, кўзда тутилаётган олмош

– مَسْتُورٌ[1] яширинган, яширий қўйилган, ёпиқ; яширин, махфий

– مَسْتُورٌ[2] *кўп.* مَسَاتِيرُ 1) соф, иффатли, покиза; 2) софдил, виждонли

سِتْرَاتِيجِيٌّ 1) стратегик; 2) стратег, раҳбар, доҳий

– سِتْرَاتِيجِيَّةٌ стратегия

سِتْرُونْتِيُومٌ *кимё.* стронций

(ستف) II سَتَّفَ (*юкларни, товарларни*) тахламоқ, термоқ, тахлаб қўймоқ, жойламоқ

– تَسْتِيفٌ (*юкларни*) тахлаш, жойлаш, териб қўйиш

سَتُّوقٌ *ёки* سُتُّوقٌ қалбаки, сохта, ҳийлаки; ~ دِرْهَمٌ кумуш қопланган қалбаки танга

I سَتَلَ (у) سَتْلٌ битта -биттадан чиқмоқ, орқама -орқа чиқмоқ; تَسَاتَلَ бирин -кетин (орқама -орқа) чиқмоқ; VII انْسَتَلَ = I; VIII اسْتَتَلَ = I

– سُتَالَةٌ ҳар бир нарсанинг ярамаси, сифатсизи

– سَتَلٌ *кўп.* سُتْلَانٌ, سِتْلَانٌ бургутга ўхшаш қуш

أَسْتَنٌ = أَسْتَانٌ

– أَسْتَنٌ қуриган дарахтнинг илдизи, тўнка

I سَتَهَ (а) سَتْهٌ *(к.нингдир)* кетига, думбасига урмоқ

– أَسْتَهُ *мн.* سَتْهَاءُ *кўп.* سُتْهٌ, سُتْهَانٌ думбаси катта, катта думбали *(одам)*

– أَسْتَهُ = سُتَاهِيٌّ *кўп.* سُتَاهِيٌّ

– سَتَهٌ , سَتَهٌ *мн. кўп.* أَسْتَاهٌ 1) думба, одамнинг думбаси; 2) орқа чиқариш тешиги

سِتُودِيُو *кўп.* سِتُودِيُوهَاتٌ студия; الأَفْلَامِ ~ киностудия; الأَفْلَامِ الوَثَائِقِيَّةِ (التَّسْجِيلِيَّةِ) ~ ҳужжатли фильмлар студияси

سِجَارَةٌ *кўп.* سَجَائِرُ папирос, сигарет

I سَجَّ (у) سَجٌّ сувамоқ, сувоқ қилмоқ

– سَجَاجٌ *кўп.* сув қўшилган сут

– سَجَّةٌ = سَجَاجٌ

– مَسَجَّةٌ қурувчилар ғишт терганида лойни (растворни) ғиштлар орасига қуядиган чўмичсимон идиш

I سَجَحَ (а) سَجَاحَةٌ 1) ювош бўлмоқ, беозор бўлмоқ, мулойим бўлмоқ; 2) бичими тўғри, чиройли юзга эга бўлмоқ; IV أَسْجَحَ 1) тилни ширин қилмоқ, ширинсўз бўлмоқ, тили ширин бўлмоқ; 2) *эск.* кечирмоқ

– أَسْجَحُ *мн.* سَجْحَاءُ *кўп.* سُجْحٌ бичими тўғри, мутаносиб (*юз тузилиши ҳақида*)

– سَجَاحَةٌ ювошлик, беозорлик, мулойимлик; الخُلُقِ ~ табиатнинг ювошлиги

– سُجُحٌ 1) даража, миқдор; بُيُوتُهُمْ عَلَى ~ وَاحِدٍ уларнинг уйлари бир хил қурилган; 2) *эск.* мулойим беозор, ювош, вазмин

– سَجِيحٌ юмшоқ, мулойим

– سَجِيحَةٌ миқдор

I سَجَدَ (у) سُجُودٌ 1) таъзим қилмоқ, қуллуқ қилмоқ; сажда қилмоқ, мукка тушмоқ; 2) топинмоқ, сиғинмоқ, ибодат қилмоқ; IV أَسْجَدَ *эск.* таъзим қилишга (юз тубан ерга йиқилишга) мажбур қилмоқ

– سَاجِدٌ *кўп.* سُجَّدٌ сиғинувчи, ибодат қилувчи, сажда қилувчи

– سَجَّادٌ[1] серсажда одам

– سَجَّادٌ[2] *жам.* гиламлар

– سَجَّادَةٌ *кўп.* سَجَاجِيدُ гилам; وَضَعَ الْمُشْكِلَةَ تَحْتَ الـ~ *маж.* муаммони орқага сурмоқ, масалани пайсалга солмоқ, масалани эътиборсиз қолдирмоқ; الصَّلَاةِ ~ жойнамоз, намоз ўқиладиган гиламча

– سَجْدَةٌ 1) таъзим, қуллуқ; 2) сажда

– سَجْدَةٌ таъзим, қуллуқ, эгилиш; сажда

– سُجُودٌ 1) *эск.* таъзим, қуллуқ; 2) *эск.* юз тубан ерга йиқилиш

– مَسْجَدٌ одамнинг сажда изи қолган пешонаси

– مَسْجِدٌ *кўп.* مَسَاجِدُ масжид, ибодатхона; الـ~ الحَرَامُ Маккаи мукаррамадаги ҳарами шариф; الـ~ الأَقْصَى Қуддуси шарифдаги ал-Ақсо масжиди

I سَجَرَ[1] (у) سَجْرٌ 1) ўт ёқмоқ, олов ёқмоқ (*ўчоққа, печкага*); 2) тўлдирмоқ (*мас., сувга*); النَّهْرَ ~ дарёни сувга тўлғазмоқ; البَحْرُ ~ денгиз суви тошди; سَجَرَ[2] (у) سَجْرٌ итнинг бўйнига сожур (*қар.* سَاجُورٌ) солмоқ; II سَجَّرَ 1) (*сув билан*) тўлдирмоқ; 2) التَّنُّورَ ~ тандирга ўт қаламоқ; 3) سُجِّرَ البَحْرُ денгиз тўлқинланиб, тепага кўтарилди

– أَسْجَرُ *мн.* سَجْرَاءُ кўзи қизарган одам

– سَاجِرٌ 1) кучли сел; 2) сел келиб оқизиб кетган жой

– سَاجُورٌ *кўп* سَوَاجِيرُ итнинг бўйнига боғланадиган ёғоч; سَوَاجِيرُ فِي أَعْنَاقِهِمْ бўйинларига кишан солинган

– سُجْرٌ : ~ بِئْرٌ сув тўла қудуқ

– سُجْرَةٌ *кўп.* سُجَرٌ дарёда тўлиб оқадиган сув

– سَجُورٌ косов, тандирга ўт қалайдиган узун ёғоч *ёки* темир

– سَجِيرٌ *кўп.* سُجَرَاءُ садоқатли дўст

– مَسْجُورٌ сувга тўлган, сув тўлдирилган

– مُسَوْجَرٌ бўйнига ёғоч боғланган; كَلْبٌ ~ бўйнига ёғоч бойланган ит

– مُنْسَجِرٌ осилиб турган, узайиб осилиб турган; شَعْرٌ ~ осилиб турган соч

I سَجَسَ (а) سَجْسٌ лойқаланмоқ, хира рангли бўлмоқ (*сув ҳақида*); II سَجَّسَ 1) (*сувни*) лойқалатмоқ; 2) тўлқинлантирмоқ, ҳаяжонга солмоқ

– سَجْسٌ *ёки* سَجِسٌ лойқа, хира рангли (*сув*)

– سَجِيسٌ[1]: اللَّيَالِي ~ *ёки* الدَّهْرِ ~ ҳеч қачон

سَجْسٌ = سَجِيسٌ[2]

سَجْسَجٌ[1] муътадил, ўртамиёна (*об-ҳаво*)

سَجْسَجٌ[2] *кўп.* سَجَاسِجُ, سَجَاسِيجُ тонг ёришган пайтдан қуёш чиққунгача бўлган вақт

I سَجَعَ (а) سَجْعٌ 1) ғув-ғувламоқ, ғурилламоқ (*каптар ҳақида*); 2) қофияли насрда ёзмоқ, саж билан ёзмоқ (гапирмоқ); الحَمَامَةُ ~

каптар ғув-ғув қилди (ғувиллади); ~ت النَّاقَةُ туя бир томонга қараб овозини чўзди; II سَجَّعَ қофияли насрда (сажда) гапирмоқ

– أُسْجُوعَةٌ *кўп.* أَسَاجِيعُ қофияли насрий (сажли насрий) асардан парча

– سَاجِعٌ тўғри сўзлайдиган ва тўғри юрадиган одам

– سَجْعٌ саж, қофияли наср

– أُسْجُوعَةٌ = سَجْعَةٌ

– مَسْجُوعٌ 1) сажда (қофияли насрда) айтилган; 2) ғув-ғувловчи, ғуриллoвчи (*каптар ҳақида*); вазнли, ритмли, бир ўлчовдаги

I سَجَفَ (*у*) سَجْفٌ 1) парда ҳосил қилмоқ; 2) дарпардани туширмоқ; II سَجَّفَ = I; IV أَسْجَفَ туширмоқ, осилтирмоқ; السِّتْرَ ~ пардани осилтириб тутмоқ

– سِجَافٌ *кўп.* سُجُفٌ 1) парда, дарпарда; 2) (*аёллар кўйлагига тикилган*) безак, зийнат

– سِجْفٌ *кўп.* سُجُوفٌ 1) парда; 2) дарпарда, дераза пардаси; 3) (*аёллар кўйлагига тикилган*) безак, зийнат

– سُجْفَةٌ туннинг бир қисми; مَضَتْ ~ مِنَ اللَّيْلِ туннинг бир қисми ўтди

سُجُقٌ, سُجُوقٌ колбаса; сосиска

I سَجَلَ (и) سَجْلٌ *эск.* ёғмоқ, шаррос қуймоқ; II سَجَّلَ 1) қайд қилмоқ, тиркамоқ, орасига ёзиб қўймоқ; қайдномага *ёки* катта дафтарга ёзиб қўймоқ; (*овоз ёзиш асбобида*) ёзиб олмоқ; 2) рўйхатдан ўтказмоқ, белгиламоқ; 3) ўз ҳисобида (*бирор н. си*) бўлмоқ; 4) *спорт.* натижа кўрсатмоқ, натижага эришмоқ; ~ دَقِيقَةً وَ ثَمَانِيًا وَ أَرْبَعِينَ ثَانِيَةً وَ تِسْعَةً مِنْ عَشَرَةٍ فِي سِبَاقِ ثَمَانِمِئَةٍ وَ ثَمَانِينَ يَارْدَةً у 880 ярдга югиришда 1 минут 48, 9 секундлик натижага эришди; ◊ الاخْتِرَاعَ ~ кашфиётни рўйхатдан ўтказмоқ, ихтирога патент олмоқ; إِصَابَةً ~ *спорт.* гол урмоқ; انْتِصَارَاتٍ ~ ўз ҳисобига ғалаба келтирмоқ; الخِطَابَ ~ буюртма хат жўнатмоқ; الرَّقْمَ الْقِيَاسِيَّ ~ рекорд қўймоқ; ~ صَفَحَاتٍ جَلِيلَةً فِي التَّارِيخِ тарихга шонли саҳифалар киритмоқ; عَلَى أُسْرَتِهِ خِزْيًا ~ оиласига иснод келтирмоқ; ~ نَجَاحًا فِي ... (*бирор н. да*) ютуққа эришмоқ; III سَاجَلَ 1) (*бирор н. ни*) навбатма-навбат (галма-гал) бажармоқ; 2) мусобақалашмоқ, рақобатлашмоқ; баҳслашмоқ; VI تَسَاجَلَ 1) (*бирор н. ни*) биргалашиб бажармоқ; 2) (*бирор н. ни*) галма-галдан бажармоқ; 3) мусобақалашмоқ; VII انْسَجَلَ тўкилмоқ, қуйилмоқ

– تَسْجِيلٌ 1) ёзиш, ёзиб олиш; الأَصْوَاتِ ~ овоз ёзиш, овозни ёзиб олиш; آلَةُ ~ الصَّوْتِ *ёки* جِهَازُ الـ~ овоз ёзиб олиш аппарати, магнитофон; 2) рўйхат қилиш, рўйхатдан ўтказиш

– تَسْجِيلِيٌّ ҳужжатли, хроникал; فِلْمٌ ~ ҳужжатли фильм

– سَجْلٌ *кўп.* سِجَالٌ (*қудуқдан сув олиш механизмининг*) челаги; ◊ كَانَتِ الْحَرْبُ بَيْنَهُمْ سِجَالاً жангда ғалаба гоҳ у томон, гоҳ бу томонда бўлиб турди

– سِجِلٌّ *кўп.* ـاتٌ 1) рўйхат, реестр; 2) рўйхат қилинадиган дафтар (журнал); *кўп.* архив; أَمِينُ السِّجِلَّاتِ архивчи, архивариус; ◊ هُمْ فِي هَذَا الْمَيْدَانِ نَاصِعُ ~ бу соҳадаги уларнинг фаолиятлари жуда яхши (соз); 3) *шар.* одамларнинг номаи аъмолини қайд қилувчи фаришта

– سَجْلَاءُ: ~ نَاقَةٌ елини катта туя

– سَجِيلٌ қаттиқ, пишиқ, мустаҳкам

– سِجِّيلٌ *Қур.* қотиб қолган лой, қотган лой; ~ حِجَارَةٍ مِنْ дўзахдаги оловда пиширилган тош *ёки* ғишт

– مُسَاجَلَةٌ 1) мусобақа; баҳс, мунозара, тортишув; 2) бадиий асар шаклларидан бири

– مُسَجَّلٌ 1) ёзилган, ёзиб олинган; أَقْرَاصٌ ~ةٌ граммпластинкалар; الذَّرَّاتُ الـ~ةُ нишонланган атом зарралари; 2) рўйхатга олинган, рўйхатга киритилган; 3) буюртма (*хат*)

– مُسَجِّلٌ 1. 1) ёзиб, олувчи, ёзувчи; ~ الأَصْوَاتِ овоз оператори, овоз созловчи; الزَّلْزَالِ ~ сейсмограф (*ер қимирлашини қайд қилувчи асбоб*); الْعُقُودِ ~ нотариус; 2) рўйхат қилувчи, рўйхатга киритувчи; 2. 1) регистратор; 2) *кўп.* ـاتٌ магнитофон (*шунингдек:* الصَّوْتِ ~)

I (سجم) سَجَمَ[1] (*у*) سُجُومٌ оқмоқ, қуйилмоқ; سَجَمَ[2] (*и*) سَجْمٌ қуймоқ, оқизмоқ; IV أَسْجَمَ = سَجَمَ[2]; VII انْسَجَمَ 1) оқмоқ, қуйилмоқ; 2) равон бўлмоқ, текис бўлмоқ, хушоҳанг бўлмоқ (*нутқ ҳақида*)

– انْسِجَامٌ уйғунлик, ҳамоҳанглик, равонлик; товушларнинг оҳангдошлиги; أَصْوَاتِ اللِّينِ ~ *фон.* унли товушларнинг уйғунлашуви, сингармонизм

– سَجَامٌ оқиш (*кўз ёши*)

– سَجْمٌ *кўп.* أَسْجُمٌ оқаётган кўз ёши

– سَجُومٌ ёш оқиб турган, жиққа ёшли; عَيْنٌ ~ ёш тўлиб турган кўз

– مُنْسَجِمٌ 1) осон қуйиладиган; 2) равон, текис, хушоҳанг, мутаносиб

I سَجَنَ (*у*) سَجْنٌ қамамоқ, қамоққа тиқмоқ, қамоққа жўнатмоқ; VII انْسَجَمَ қамоққа тушмоқ, қамалмоқ, банди бўлмоқ

– سَجَّانٌ *кўп.* سَجَّانَةٌ қамоқ назоратчиси, қамоқ ходими

– سَجْنٌ қамаш, қамоққа жўнатиш; مُؤَبَّدٌ ~ умрбод қамоқ жазоси; مَعَ الأَشْغَالِ الشَّاقَّةِ ~ каторгадаги мажбурий меҳнат

– سِجْنٌ *кўп.* سُجُونٌ қамоқ, қамоқхона, турма; ◊ حُمَّى السُّجُونِ терлама, тиф

– سَجِينٌ *кўп.* سُجَنَاءُ маҳбус, қамалган, қамоқдаги (*одам*); سِيَاسِيٌّ ~ сиёсий маҳбус

– سِجِّينٌ 1) кофирларнинг битиги турган жой; 2) кофирлар битилган тўплам

– مَسْجُونٌ *кўп.* مَسَاجِينُ = سَجِينٌ

سَجَنْجَلٌ *кўп.* سَنَاجِلُ 1) ойна, кўзгу; 2) кумуш парчаси, кумуш қуймаси

I (سجو) سَجَا (*у*) سُجُوٌّ 1) босиқ бўлмоқ, оғир бўлмоқ, беозор бўлмоқ; 2) хумор бўлмоқ, сузук бўлмоқ (*кўз ҳақида*); 3) сокин бўлмоқ, осуда бўлмоқ; (*тун ҳақида*); 4) *эск.* қоронғи бўлмоқ (*тун ҳақида*); II سَجَّى 1) (*маййит устини*) бирор нарса билан ёпмоқ, (*маййит устига*) бирор нарса ташламоқ (ب); аёл киши дафни чоғида номаҳрамнинг назари тушмаслиги учун қабрни тўсиб турмоқ; 2) (*бирор к. нинг айбини*) яширмоқ, беркитмоқ, тўсмоқ; IV أَسْجَى = II 1); V تَسَجَّى (*бирор н. га*) ўранмоқ, бурканмоқ (ب)

– سَاجٍ *мн.* سَاجِيَةٌ 1) босиқ, мулойим, беозор; 2) хумор, сузук (*кўз*); 3) сокин, осуда; ~ لَيْلَةٌ тинч,осуда кеча, тун

– سَجِيَّةٌ *кўп.* سَجَايَا туғма сифат (табиат), туғма хусусият; табиат, феъл, хулқ

– مُسَجًّى усти ёпиб қўйилган, устига бирор нарса ташланган (*маййит*)

I (سحّ) سَحَّ[1] (*а/у*) سَحٌّ қуймоқ,оқизмоқ;(*томдан, идишдан ва б. дан*) сизмоқ, сизиб томмоқ; ~ مِئَةَ سَوْطٍ урмоқ; سَحَّتْ عَيْنُهُ кўзидан ёш оқмоқ; سَحَّ[2] (*у*) سَحٌّ семириб кетмоқ, роса семирмоқ; سَحَّ (*и/а*) سُحُوحٌ қуйилмоқ, оқмоқ; عَرَقًا ~ терга пишиб кетмоқ, терга ботмоқ

– سَحٌّ ёмғир

– سَحَّاءُ : ~ غَارَةٌ шиддат билан қилинган ҳужум, босқин

– سَحَّاحٌ тўлиб-тошиб оқувчи (*кўз ёши*), шаррос қуювчи (*ёмғир*)

– سَحَّاحَةٌ *шунингдек:* الْقِيَاسِ ~ даражаларга бўлинган шиша найча

– سَحِّيٌّ кўздан ёш оқизувчи

– مِسَحٌّ *эск.* чопқир, тез югурувчи (*от*)

I سَحَبَ[1] (*а*) سَحْبٌ 1) тортмоқ, тортиб олмоқ, судрамоқ; шатакка олмоқ, шатакка олиб тортмоқ; тортиб чиқармоқ, судраб чиқармоқ; 2) узоқлаштирмоқ, йироқлаштирмоқ; (*қўшинни*) олиб чиқиб кетмоқ; (*вакилни*

бирор ердан) чақириб олмоқ (مِنْ); 3) (*номзодини*) олиб ташламоқ; 4) (*бирор н. ни бирор к. дан*) қайтариб олмоқ, тортиб олмоқ (مِنْ); (*кассага ёки банкка*) қўйилган пулни қайтиб олмоқ; اقْتِرَاحًا ~ таклифни олиб ташламоқ; التَّحْوِيلَةَ ~ *ёки* الحَوَالَةَ ~ чек ёзиб бермоқ; كَمْبِيَالَةً ~ бошқа бировга чек ёзиб бермоқ; 5) (*қонуннинг таъсир кучини бирор к. га*) жорий қилмоқ (عَلَى); 6) (*мас., лотерея*) ўйинини (тиражини) ўтказмоқ; 7) (*мас., сим*) ясамоқ; ◊ لَهُ نَاعِمًا ~ бирор ким билан юмшоқ муомалада бўлмоқ; سَحَبَ ² (а) سَحْبٌ *кўп.* емоқ, *кўп.* ичмоқ; V تَسَحَّبَ 1) (*бирор жойга*) суқилиб кирмоқ, суқилиб кириб олмоқ (إِلَى); 2) (*к.гадир*) ноз қилмоқ, нозланмоқ, эркаланмоқ (عَلَى); VII انْسَحَبَ 1) кетмоқ, узоқлашмоқ; чекинмоқ, орқага қайтмоқ, орқага сурилмоқ; اللَّيْلُ ~ тун ниҳоясига етди; 2) (*мас., қўшинлар*) олиб чиқиб кетилмоқ; 3) (*қонуннинг таъсир кучи бирор к. га*) жорий қилинмоқ (عَلَى); 4) ерда судралмоқ; VIII اسْتَحَبَ (*бирор н. ни*) кўп амалга оширмоқ (бажармоқ); суиистеъмол қилмоқ; الكَسَلَ ~ дангасалик қилмоқ

– انْسِحَابٌ кетиш, узоқлашиш; чекиниш; (*мас., урушдан*) чиқиш ◊ قَابِلُ الـ~ чўкичланувчан (*болғалаганда истаган шаклга кирадиган*); б) муомалага юрадиган, гапга кирадиган

– سَاحِبٌ 1) тортувчи, судровчи; ~ المَرَاكِبِ кемаларни тортувчи, бурлоқ; 2) *мол.* бошқа биров номига чек берувчи, трассант

– سَاحِبَةٌ *кўп.* اتٌ : 1) سَاحِبٌ *сўзининг мн. си*; 2) *шунингдек*: بُخَارِيَّةٌ ~ шатакчи автомобиль (трактор)

– سَحَابٌ *жам. кўп.* سُحُبٌ булут; السُّحُبُ الرُّكَامِيَّةُ тўп-тўп булутлар, парча-парча булутлар; السُّحُبُ الطَّبَقِيَّةُ қават-қават булутлар; السُّحُبُ العَالِيَةُ баланд-баланд булутлар; السُّحُبُ المُنْخَفِضَةُ ерга яқин булутлар, пастдаги булутлар; مَوَاقِعُ الـ~ ёмғир билан суғориладиган (лалми) ерлар

– سَحَابَةٌ *кўп.* سَحَائِبُ 1) булут; 2) тортиш, чўзиш; فِي ~ اليَوْمِ *ёки* اليَوْمِ ~ кун бўйи, кун давомида, кун мобайнида

– سَحَابَةٌ *кўп.* اتٌ : кийим-кечак турадиган жавон

– سُحَابَةٌ *мед.* кўзга тушадиган оқ, лейкома; кўз доғи

– سَحْبٌ 1) олиб кетиш, олиб чиқиб кетиш; 2) чиқариш, истисно қилиш, истеъмолдан чиқариш; тортиб олиш, қайтариб олиш; الجِنْسِيَّةِ عَنْهُ ~ бирор кимни фуқароликдан (гражданликдан) маҳрум қилиш; 3) (*мас., хатларни почта қутисидан*) йиғиштириб олиш; 4) (*мас., газета, лотерея*) тиражи

– سَحْبَانُ *шунингдек*: وَائِلٍ ~ Саҳбон (*гапга чечанлиги, нотиқлиги билан машҳур бўлган одамнинг исми*); لَهُ بَلَاغَةٌ ~ *ёки* لَهُ لِسَانٌ ~ у жуда гапга чечан, у гапга жуда уста

– أَهْوَاءِ مَسْحَبٌ ~ ҳавони тортиш (*мўри ёки печларда*), елвизак

– مَسْحُوبٌ 1) тортилаётган; шатакка олинган; 2) чиқариб олинган, тортиб чиқарилган; عَلَيْهِ ~ *мол.* бошқа одамга чек ёзиб бериш

سَحْبَلٌ 1) кенг водий, кенг воҳа: 2) челак, меш ва шу кабиларнинг каттаси

I سَحَتَ¹ (а) سَحْتٌ ҳаром йўл билан бойлик орттирмоқ; سَحَتَ² (а) سَحْتٌ 1) ҳалок қилмоқ, илдизи билан йўқотмоқ; 2) сўймоқ, бўғизламоқ; II سَحَّتَ = I; IV أَسْحَتَ 1) ҳаром йўл билан даромад олмоқ; فِي التِّجَارَةِ ~ савдо-сотиқда ҳаром даромадга эга бўлмоқ; 2) илдизи билан суғурмоқ; 3) йўқ қилмоқ, халок қилмоқ

– سُحْتٌ, سُحُتٌ *кўп.* أَسْحَاتٌ 1) ноқонуний, қонундан ташқари; man этилган; 2) ноқонуний йўл билан қўлга киритилган нарса

— مُسْحَتٌ: ~ مَالٌ йўқ бўлиб кетган бойлик, совурилган бойлик

سَحْتُوتٌ *кўп.* سَحَاتِيتُ 1) майда танга, чақа, қора чақа; لَا يَمْلِكُ الدَّانِقَ وَ لَا الـ~ унда ҳе мири (сариқ чақа) ҳам йўқ, унинг бир тийини ҳам йўқ; 2) саҳтут (*1/13824 фаддонга ёки 0, 304 м2 га тенг бўлган юза бирлиги-қар.* فَدَّانٌ)

I سَحَجَ (*и*) سَحْجٌ 1) тирнамоқ, тимдаламоқ, таталамоқ; ишқалаб қизартирмоқ, қавартирмоқ; 2) қириб олмоқ, қиртишламоқ; рандаламоқ, йўнмоқ; II سَحَّجَ = I; VII انْسَحَجَ териси шилинмоқ

– سَحْجٌ 1) тирнаш, тимдалаш, (*қирғичда*) қириш; 2) қиртишлаш; 3) *геол.* тўлқиннинг уриши натижасида денгиз қирғоғининг емирилиб (ювилиб) кетиши

– سَحْجَةٌ *кўп.* سَحَجَاتٌ тирналган жой, чақа, тирноқ изи

– سَوَاحِجُ *кўп.* машина қисмларини ва бошқа буюмларни чархлаш (силлиқлаш, пардозлаш) учун ишлатиладиган материаллар, абразив

– مِسْحَاجٌ *кўп.* مَسَاحِيجُ ранда

– مِسْحَجٌ *кўп.* مَسَاحِجُ = مِسْحَاجٌ

– مِسْحَجَةٌ *кўп.* مَسَاحِجُ рандалаш дастгоҳи

I سَحَرَ (*а*) سَحْرٌ 1) сеҳрламоқ, сеҳрлаб қўймоқ, сеҳрлаб олмоқ, мафтун қилмоқ; 2) шайдо қилмоқ, қойил қилмоқ; 3) алдамоқ, ёлғон гапирмоқ; 4) *эск.* (*н.дандир*) бошқа томонга (четга) бурилмоқ (عَنْ); II سَحَّرَ саҳарлик қилиш вақти бўлганини эълон қилмоқ; IV أَسْحَرَ саҳар вақтида юрмоқ (кезмоқ); V تَسَحَّرَ саҳарлик қилмоқ, саҳар пайтида овқатланмоқ (*рамазон ойида*); VIII اسْتَحَرَ: الدِّيكُ ~ хўроз саҳар вақтида қичқирди

– سَاحِرٌ 1) сеҳрли; 2) *кўп.* سَحَرَةٌ, سُحَّارٌ сеҳргар, жодугар, афсунгар

– سَاحِرَةٌ *мн. кўп.* سَوَاحِرُ сеҳргар, дилрабо

– سَحَّارٌ 1) жодугар, афсунгар, сеҳргар; 2) *шунингдек*: إِفْرِنْكِيٌّ ~ фокусчи, фокус кўрсатувчи

– سَحَّارَةٌ¹ *мн. кўп.* اتٌ : сеҳргар, дилрабо

– سَحَّارَةٌ² *кўп.* اتٌ : газли ичимликлар сақланадиган идиш, сифон

– سَحَّارَةٌ³ *кўп.* سَحَاحِيرُ ичида махфий (бекитиқча) қисми мавжуд бўлган қути *ёки* қутича

– سَحْرٌ, سُحْرٌ *кўп.* سُحُورٌ, أَسْحَارٌ *анат.* ўпка; ◊ انْتَفَخَ ~ُهُ у қўрқиб кетди

– سَحَرٌ *кўп.* أَسْحَارٌ саҳар, саҳар вақти

– سِحْرٌ 1) мафтункорлик; 2) сеҳргарлик; شَيْطَانِيٌّ ~ жодугарлик; سَاحِرٍ ~ِ сеҳргарлик билан, сеҳргарлик йўли билан, сеҳргарлик қилиб

– سَحَرٌ = سَحْرَةٌ

– سِحْرِيٌّ сеҳрли; ~ بِسَاطٌ *фольк.* учар гилам; الـ~ُ العَيْنُ сеҳргаркўз; ~ فَانُوسٌ сеҳрли чироқ (фонус); ~ مُرَبَّعٌ *мат.* сеҳрли квадрат

– سَحُورٌ, سُحُورٌ саҳарлик таом ейиладиган пайт (*рамазон ойида*); مَوَائِدُ الـ~ *ёки* طَعَامُ الـ~ саҳарлик қилиш, саҳар вақтидаги таомни ейиш

— مُسَحَّرٌ 1) организмида ўпкаси мавжуд бўлган (*ҳайвон*); 2) = مَسْحُورٌ

– مُسَحِّرٌ саҳарлик таом вақти келганлигини бақириб билдирувчи киши; *қар.* سُحُورٌ

– مُسَحِّرٌ = مُسَحِّرَاتِيٌّ *кўп.* مُسَحِّرَاتِيَّةٌ

– مَسْحُورٌ сеҳрланган, афсунланган, мафтун бўлган; الـ~ُ القَصْرُ тилсимли (сеҳрли) қаср

سَحْسَحَ 1) тепадан оқиб тушмоқ; 2) пешоб қилмоқ

– سَحْسَاحٌ 1) ҳовли саҳни, ҳовли ўртаси; 2) кучли ёмғир

– سَحْسَحٌ = سَحْسَاحٌ

I سَحَطَ (*а*) سَحْطٌ сўймоқ, бўғизламоқ

I سَحَفَ (а) سَحْفٌ: الشَّعْرَ عَنِ الجِلْدِ ~ юнгни олмоқ, жун қирмоқ; الرَّأْسَ ~ сочни олмоқ; ~ الرِّيحُ السَّحَابَ ت шамол булутларни олиб

кетди

– سُحَافٌ *мед.* сил касаллиги

– سَحْفَةٌ *кўп.* سِحَافٌ гардандаги ёғ, ҳайвоннинг орқасидаги ёғи

– سَحِيفَةٌ *кўп.* سَحَائِفُ теридан сидириб олинган ёғ

– مَسْحُوفٌ *мед.* сил касаллигига дучор бўлган *(одам)*

I (سحق) سَحَقَ *(а)* سَحْقٌ 1) талқон қилмоқ, майдаламоқ, янчмоқ; 2) йўқ қилмоқ; эзмоқ, босмоқ; *ҳарб.* қаршиликни енгмоқ, тор-мор қилмоқ; ◊ الثَّوْبَ кийимни эскитмоқ (*тўзитмоқ*); سَحُقَ *(у)* سُحْقٌ узоқда бўлмоқ, узоқлашмоқ; IV أَسْحَقَ 1) узоқлаштирмоқ, узоқ қилмоқ; 2) эскимоқ, уринмоқ; الثَّوْبَ ~ кийим эскирди; VII انْسَحَقَ 1) талқонга айланмоқ, талқон бўлмоқ, янчилмоқ; 2) йўқ бўлмоқ, тор-мор бўлмоқ, вайрон бўлмоқ; 3) қайғурмоқ, ғам чекмоқ; пушаймон бўлмоқ, ўкинмоқ, афсус қилмоқ

– إِسْحَقُ ва إِسْحَاقُ *ат. от, мз.* Исҳоқ

– انْسِحَاقٌ 1) тор-мор бўлиш, вайронлик; 2) ўкинч, пушаймонлик; الْقَلْبِ ~ қайғу, ғам-ташвиш; афсус-надоматли қиёфа

– سَاحِقٌ 1) тор-мор қилувчи, қақшатқич, ер билан яксон қиладиган; قُنْبُلَةٌ ~ةٌ катта кучга эга бўлган бомба; 2) кўп сонли, кўпчиликни ташкил этувчи, энг кўп

– مُسَاحَقَةٌ = سِحَاقٌ

– سُحَّاقَةٌ *кўп.* ـاتٌ аёллар билан ғайритабиий жинсий алоқа қиладиган аёл

– سُحْقًا لَهُ *эск.* узоқлик; Аллоҳ уни бахтдан йироқ қилсин!

– سَحُوقٌ *кўп.* سُحُقٌ баланд хурмо дарахти, узун бўйли хурмо дарахти

– سَحِيقٌ 1) узоқ, йироқ; 2) *эск.* тор -мор қилинган; узоқлашган, узоқлаштирилган

– سَوْحَقٌ узун, узун бўйли, узун бўйли одам

– مُسَاحِقٌ *ат. от, мз.* Мусоҳиқ

– مُسَاحَقَةٌ трибадизм, аёллар билан аёл кишининг ғайритабиий жинсий алоқа қилиши

– مَسْحُوقٌ 1) янчилган, талқон қилинган, кукун қилинган; 2) *кўп.* مَسَاحِيقُ талқон, кукун, порошок; الْبَيْضِ ~ тухум порошоги; اللَّبَنِ ~ қуруқ сут; مَسَاحِيقُ التَّجْمِيلِ пардозда ишлатиладиган упалар

– مُنْسَحِقٌ: الْقَلْبِ ~ ғамда қолган, ташвиш тортган; афсусланувчи, надомат чекувчи

I سَحَلَ[1] *(а)* سَحْلٌ 1) тозаламоқ, артмоқ, артиб тозаламоқ; кесмоқ, қирқмоқ; (*эгов билан*) силлиқламоқ; қирмоқ, рандаламоқ, йўнмоқ, рандалаб ташламоқ; 2) ташимоқ, судрамоқ (*Ироқда*); سَحَلَ[2] *(а)* سَحْلٌ : الْخَيْلَ ~ арқонни бир қават қилиб эшмоқ; سَحَلَ (а,и) سَحِيلٌ, سُحَالٌ ҳанграмоқ (*эшак ҳақида*); III سَاحَلَ қирғоқ томон жўнамоқ, соҳилга яқин келмоқ

– سَاحِلٌ *кўп.* سَوَاحِلُ қирғоқ; сув бўйи; қирғоқдаги ерлар; مِدْفَعِيَّةُ السَّوَاحِلِ қирғоқ артиллерияси

– سَاحِلِيٌّ 1) соҳилдаги, қирғоқдаги; 2) қирғоққа (соҳилга) оид

– سُحَالَةٌ қиринди, қипиқ; қийқинди, резги

– سَحْلٌ саҳл (*яманликларнинг пахтадан тикилган оқ кийими*)

– سَحْلِيَّةٌ *кўп.* سَحَالٍ 1) калтакесак; 2) *полигр.* пўлатга ўйилган бўртма қолип (*ҳарф қуйишда ишлатилади*)

– سَحِيلٌ *эск.* бўкириш, ҳанграш (*эшак*)

– سَوَاحِلِيٌّ қирғоқдаги, соҳилдаги; ◊ اللُّغَةُ ~ةُ савоҳилий тили

– مُسَاحَلَةٌ денгиз қирғоғидан узоқлашмайдиган кемаларнинг қатнови, каботаж

– مِسْحَلٌ[1] *кўп.* مَسَاحِلُ 1) ранда; 2) эгов

– مِسْحَلٌ[2] *кўп.* مَسَاحِلُ 1) тил; 2) нўхта, жилов

– مِسْحَلٌ[3] *эск.* ёввойи эшак

– مَسْحُولٌ ҳолсиз, бедармон, заиф, ориқ, нимжон

سَحْلَبٌ 1) саҳлаб *а) орхис ўсимлиги илдизидаги қуриган тугунчак; б) шу тугунчакдан тайёрланган шарбат*); 2) *бот.* орхис ўсимлиги

(سحم) IV أَسْحَمَ майда ёмғир ёғмоқ

– أَسْحَمُ *мн.* سُحْمٌ *кўп.* سُحْمٌ қора

– سُحْمَةٌ, سَحَمٌ, سُحَامٌ қора ранг, қоралик

– سَحَمٌ темир

– سُحْمٌ темирчининг болғаси

I سَحَنَ *(а)* سَحْنٌ майдаламоқ, бўлмоқ; талқон қилмоқ; янчмоқ, кукун қилмоқ; майда зарраларга айлантирмоқ; III سَاحَنَ яхши муносабатда бўлмоқ, дилкаш бўлмоқ, дилхуш бўлмоқ

– سَحْنَاءُ қиёфа, чеҳра, келбат

– سَحْنَةٌ *кўп.* سُحَنٌ ташқи кўриниш, қиёфа, чеҳра, афт-ангор, келбат

– مِسْحَنَةٌ *кўп.* مَسَاحِنُ 1) келининг дастаси, ўғир сопи; 2) тош майдалайдиган дастгоҳ

I (سحو) سَحَا *(у)* سَحْوٌ 1) тозаламоқ; тўдаламоқ, тўдалаб қўймоқ, уймоқ; 2) қирмоқ, қиртишламоқ; VIII اسْتَحَى қирмоқ, қиртишламоқ

– سَحَاةٌ, سَحَايَةٌ *кўп.* أَسْحِيَةٌ, سَحَايَا бош мия пўстлоғи

– سَحَائِيٌّ бош мия пўстлоғига оид; مَرَضٌ ~ الْالْتِهَابُ *мед.* менингит

– مِسْحَاةٌ *кўп.* مَسَاحٍ курак, белкурак, лопата

I سَحَّ *(а/у)* سَحٌّ урмоқ, қоқмоқ, савамоқ

– سَحَّاحٌ юмшоқ, иссиқ ер

سَحَابٌ *кўп.* سُحُبٌ қалампир, мурч ва шу кабиларнинг ипга ўтказилган шодаси

سَحْتٌ шиддатли, қаттиқ

– سُحْتٌ туёқли ҳайвонларнинг ахлати, тезаги

– سَحْتٌ = سُحْتٌ

سَحْتِيَانٌ *шунингдек:* ~ جِلْدٌ сахтиён, сахтиён тери

I (سخر) سَخَرَ *(а)* سُخْرِيٌّ ишлатмоқ, ишлашга мажбур қилмоқ; ҳақсиз ишлатмоқ; سَخِرَ *(а)* سُخْرٌ (*бирор к. устидан*) кулмоқ (مِنْ ,ب); масхараламоқ, мазах қилмоқ; II سَخَّرَ 1) жамоат ишларига жалб қилмоқ (*сафарбар қилмоқ*); ҳақсиз ишлатмоқ; эксплуатация қилмоқ, бировнинг меҳнатидан фойдаланмоқ; фойдаланмоқ; 2) (*бирор н. ни бирор к. га*) буйсундирмоқ, хизмат қилдирмоқ (لِ); V تَسَخَّرَ мажбурий меҳнатга жалб этилмоқ; X اسْتَسْخَرَ *эск.* (*бирор к. устидан*) кулмоқ (مِنْ)

– تَسْخِيرٌ бепул ишга жалб этиш; ҳақсиз ишлатиш; 2) буйсундириш

– سَاخِرٌ 1) масхара қилувчи, мазах қилувчи; 2) ҳазилкаш, қизиқчи, қизиқ; ضَحِكَ ~ا заҳархандалик билан кулмоқ

– سُخْرَةٌ 1) мажбурий меҳнат; ҳақ олмай бажарилган иш; أَعْمَالُ الـ~ мажбурий хизмат; عَمِلَ بِالـ~ ҳақ олмасдан (бепул) ишламоқ; 2) меҳнат мажбурияти; вазифасига кўра бажарилган иш; 3) мазах қилинадиган нарса, мазах объекти

– سُخْرِيٌّ[1] ҳақ тўланмайдиган меҳнат; мажбурий меҳнат

– سُخْرِيٌّ[2] 1) кулгили, кулги келтирадиган, кулдирадиган, кулги қўзғатадиган; 2) бемаъни, беҳуда, келишмаган

– سُخْرِيَّةٌ 1) мазах қилинадиган нарса, мазах объекти; 2) мазах қилиш, масхаралаш, таҳқирлаш; الْقَدَرِ ~ مِنْ фалакнинг гардиши билан, тақдирнинг ғаврғоси билан

– مُسَخَّرٌ *эск.* мажбурлаб ишлатиладиган; буйсундирилган, мажбурлаб ўргатилган

– مَسْخَرَةٌ *кўп.* مَسَاخِرُ 1) мазах қилинадиган нарса, мазах объекти; 2) ниқоб, маска; 3) маскарад, карнавал

سَخْسَخَ хушидан кетмоқ, хушини йўқотмоқ, беҳуш бўлмоқ, ўзини ташлаб юбормоқ; ◊ ~ مِنَ الضَّحِكِ ичаги узилиб кулмоқ, кула-кула

ўлмоқ

– سَخْسَخَةٌ беҳушлик, ўзидан кетиш, беҳуш бўлиш

I (سخط) سَخَطَ (а) سَخْطٌ (*бирор н. га*) айлантирмоқ, (*бирор н. га*) айлантириб юбормоқ; سَخِطَ (а) سَخَطٌ 1) ғазабланмоқ, аччиқланмоқ, ғазаби келмоқ; (*бирор к. га нисбатан*) кек сақламоқ (عَلَى); 2) эск. норози бўлмоқ, ноўрин деб ҳисобламоқ; IV أَسْخَطَ аччиғини келтирмоқ, жаҳлини чиқармоқ, хафа қилмоқ; V تَسَخَّطَ (*бирор к. дан*) аччиқланмоқ, ғазабланмоқ, хафа бўлмоқ (عَلَى)

– أَسْخَطُ эск. ўта норози, энг қаҳрли

– سَاخِطٌ ғазабланган, аччиқланган, ғазабли, қаҳрли; норози, рози эмас, мамнун эмас, доманғир

– سَخَطٌ, سُخْطٌ ғазаб, ғазабланиш, аччиқланиш; норозилик, мамнун эмаслик; صَبَّ سَخَطَهُ عَلَى ... ғазабини ...га тўкиб солмоқ

– سُخْطَةٌ тўлиб-тошган ғазаб, ғазабнинг ошиб-тошиб кетиши; норозиликнинг зоҳир бўлиши

– مَسْخَطَةٌ *кўп.* مَسَاخِطُ ғазабини қўзғатадиган иш, ҳаракат

– مَسْخُوطٌ 1) айланган, ўзгарган, бошқа қиёфага кирган; 2) жирканч, ярамас, қабих; 3) *кўп.* مَسَاخِيطُ а) майиб; б) бут, санам

I سَخُفَ (у) سَخَافَةٌ 1) тентак бўлмоқ, аҳмоқ бўлмоқ, ақли калта бўлмоқ; 2) йўқ даражада оз бўлмоқ, жиндаккина бор бўлмоқ, жуда кам бўлмоқ; 3) пасткашлик қилмоқ, разил бўлмоқ, ярамас бўлмоқ; II سَخَّفَ тентак ҳисобламоқ, аҳмоқ деб ўйламоқ; бесўнақай деб ҳисобламоқ, бемаъни ҳисобламоқ; X اِسْتَسْخَفَ 1) тентак деб билмоқ, аҳмоқ деб билмоқ; бемаъни деб билмоқ, бесўнақай деб билмоқ; 2) йўқ даражада оз ҳисобламоқ, жуда оз деб билмоқ, арзимас деб ҳисобламоқ

– سَخَافَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) тентаклик, аҳмоқлик, ақли калталик, бемаънилик, бемазагарчилик, ақлга тўғри келмайдиган нарса; 2) пасткашлик, тубанлик

– سَخْفٌ, سُخْفٌ 1) тентаклик, аҳмоқлик, ақли калталик; бемаънилик, бемазагарчилик, ножўялик, мантиқсизлик; 2) жуда озлик, камлик

– سَخِيفٌ *кўп.* سُخَفَاءُ тентак, аҳмоқ, ақли заиф; 2) жуда оз, йўқ даражада оз, жуда кам; 3) пасткаш, разил; 4) паст навли, нави паст, ёмон

سَخْلٌ *кўп.* سِخَالٌ *эск.* қўзичоқ, улоқча

– سَخْلَةٌ *кўп.* سِخَالٌ, سَخْلٌ қўзичоқ

(سخم) II سَخَّمَ 1) қора қилмоқ, қорага бўямоқ; 2) ифлос қилмоқ, қоракуя суртамоқ, қорақурум чапламоқ; V تَسَخَّمَ 1) қорага беланмоқ, қорага бўялмоқ; 2) ифлос бўлмоқ, куя сурталмоқ, қорақурумга беланмоқ; 3) (*бирор к. га нисбатан*) кек сақламоқ (عَلَى)

– أَسْخَمُ *мн.* سُخْمٌ *кўп.* سَخْمَاءُ қора

– سُخَامٌ 1) қора ранг, қоралик; 2) куя, қурум, қорақурум; дуд, ис; 3) қулоқ ичидаги кир

– سُخَامِيٌّ ичилиши осон бўлган шароб, ютуми осон шароб

– سُخَامِيَّةٌ = سُخَامِيٌّ

– سَخَمٌ 1) қора ранг, қоралик; 2) кек, адоват; нафрат

– سُخْمَةٌ қора ранг, қоралик

– سَخِيمَةٌ *кўп.* سَخَائِمُ ғазаб; кек, адоват; нафрат; яширин душманлик, сир тутилган адоват, дилдаги кек

سَخْمَطَ 1) қора қилмоқ, қорага бўямоқ; 2) ифлос қилмоқ

– سَخْمَطَةٌ 1) қора қилиш, қорага бўяш; 2) ифлос қилиш

I سَخُنَ (у) سُخُونَةٌ *ёки* سَخِنَ (а) سَخَانَةٌ *ёки* سَخَنَ (у) سُخْنٌ 1) исимоқ, иссиқ бўлмоқ, илимоқ, илиқ бўлмоқ; 2) қизишмоқ, қизишиб кетмоқ, тутақиб кетмоқ, қони қайнаб кетмоқ; 3) иситмаси чиқмоқ, безгак тутмоқ; II سَخَّنَ 1) иситмоқ, илитмоқ; 2) سُخِّنَ бемор бўлмоқ, тоби қочмоқ, касалланмоқ; IV أَسْخَنَ = II; IV أَسْخَنَ ~ الْعَيْنَ йиғлатмоқ, хафа қилмоқ; V تَسَخَّنَ илимоқ, исимоқ, қизимоқ, қайноқ бўлмоқ

– تَسْخِينٌ илитиш, қизитиш, иситиш; تَمَارِينُ لِلـ~ *спорт.* қизиб олиш учун, баданни қизитиш учун қилинадиган машқлар

– سَاخِنٌ 1) қайноқ, иссиқ, ҳароратли; илиқ; حَرْبٌ سَـ~ةٌ уруш (*сол.* حَرْبٌ بَارِدَةٌ); 2) қизиққон, қизиқиб кетган, тутақиб кетган; 3) иситма касалига мубтало бўлган

– سَخَانَةٌ 1) илиқлик; 2) иссиқлик, қайноқлик, ҳарорат

– سَخَّانٌ, سَخَّانَةٌ *кўп.* ـَاتٌ иситгич, иситиш асбоби; (*ваннахонадаги*) газ колонкаси; ~ الْمِيَاهِ сув иситгич

– سُخْنٌ қайноқ, иссиқ; илиқ

– سَخْنَانٌ 1) қизишиб (тутақиб) кетган, ҳаяжонланган, ҳовлиққан; 2) иситма тутган, иситмадаги, иситмада ётган

– سُخْنَةٌ: ~ الْعَيْنِ хафалик, хафагарчилик

– سُخُونَةٌ 1) (*мас., овқатнинг*) иссиқ ҳолати, иссиқ пайти; илиқлик; 2) иссиқлик, ҳарорат, иситма

– سَخِينٌ қизишиб (тутақиб) кетган, ҳаяжонланган, ҳовлиққан; ~ الْعَيْنِ хафа, ғамгин

– سَخِينَةٌ 1) ундан тайёрланадиган таом; 2) иссиқ таом

– مُسَخِّنٌ *кўп.* ـَاتٌ иситгич, иситиш асбоби; электроплитка

– مِسْخَنَةٌ *кўп.* مَسَاخِنُ қозон

I (سخو) سَخَا[1] (у) سَخَاءٌ сахий бўлмоқ, қўли очиқ бўлмоқ; бағри кенг бўлмоқ, ҳимматли (мурувватли) бўлмоқ; سَخَا[1] (у) سَخْوٌ *ёки* سَخَا (а) سَخْوٌ: النَّارَ ~ тагидаги кулни олиб, оловнинг ёнишини тезлаштирмоқ; ~ الْقِدْرَ қозон тагидаги оловнинг ёнишини тезлатмоқ; سَخَى (а) سَخْيٌ = سَخَا; V تَسَخَّى 1) саховат кўрсатмоқ, сахийлигини изҳор қилмоқ; 2) саховатли бўлишга интилмоқ; VI تَسَاخَى = V 2)

– سَخَاوَةٌ, سَخَاءٌ сахийлик, саховат, қўли очиқлик; мурувват, олижаноблик, тантилик; ~ بِـ сахийлик билан; ~ الْيَدِ сахийлик, қўли очиқлик

– سَخَاوَاءُ *кўп.* سَخَاوَى, سَخَاوٍ: أَرْضٌ ~ юмшоқ ер

– سَخِيٌّ *кўп.* أَسْخِيَاءُ (*шунингдек:* الْكَفِّ ~) сахий, саховатли, қўли очиқ; ҳимматли, мурувватли; هُوَ ~ بِالْكَلَامِ شَحِيحٌ بِالْعَمَلِ *мақ.* гап деса қоп-қоп, иш деса Учқўрғондан топ (*сўзма-сўз: сўзга сахий, ишга хасис*)

I (سدّ) سَدَّ (а/у) سَدٌّ 1) беркитмоқ, тўсмоқ, ёпмоқ, жипслаб бекитмоқ, тиқиб бекитмоқ; ~ أُذُنَيْهِ عَنْ أَنْ يَسْمَعَ ... ...ни эшитмаслик учун қулоқларини бекитмоқ; эшитишни ёмон кўрмоқ; أَنْفَهُ ~ бурнини беркитмоқ; ~ ثُغْرَةً (ثُلْمَةً) فِي ... ...даги тешикни тўлғазмоқ, ...даги ёриқни тўлғазмоқ; الْفِرَاغَ ~ бўшлиқни тўлғазмоқ, нуқсонни бартараф қилмоқ; ~ خَانَاتِ الدَّفْتَرِ журнал катак (*хона*) ларини тўлғазмоқ; 2) қулфламоқ, қулфлаб бекитмоқ; الْبَابَ بِوَجْهِهِ ~ бирор кимга эшикни ёпмоқ; 3) тўсмоқ, тўсиб қўймоқ, тўсиб бекитмоқ; الطَّرِيقَ عَلَيْهِ ~ бирор кимнинг йўлини тўсмоқ (йўлини бекитмоқ); 4) (*эҳтиёжни*) қопламоқ, таъмин этмоқ, қаноатлантирмоқ; حَاجَاتِ الشَّعْبِ الْمُتَزَايِدَةَ ~ халқнинг ўсиб бораётган эҳтиёжини қондирмоқ; النَّفَقَاتِ ~ харажатларни қопламоқ; 5) тўламоқ, қайтармоқ, қайтиб бермоқ; دَيْنَهُ ~ қарзини тўламоқ (қайтармоқ, қайтиб бермоқ); ◊ ~ الرَّمَقَ (*бирор н. воситасида*) зўрға-зўрға кун кўрмоқ, зўрға яшамоқ (بِـ); ~ رَمَقَهُ بِشَيْءٍ مِنَ الْأَكْلِ озгина овқат еб олмоқ, тамадди қилмоқ; ~ مَسَدَّهُ бирор кимнинг ўрнини алмаштирмоқ, бирор кимнинг ўрнини босмоқ; سَدَّ (а/и) سَدَادٌ тўғри йўл тутмоқ, тўғри иш қилмоқ; бирор нимани аниқ бажармоқ, бирор нимани

усталик билан боплаб амалга оширмоқ; II سَدَّدَ (*бирор н. ни*) нишонга олмоқ (إلى), (*бирор н. га*) йўналтирмоқ, йўлламоқ (إلى); тўғри йўлга бошламоқ, тўғри йўлга йўналтирмоқ; 2) тўламоқ, узмоқ; حِسَابًا ~ ҳисобга (счётга) мувофиқ пул тўламоқ; IV أَسَدَّ нишонга тегмоқ; VII اِنْسَدَّ берк бўлмоқ, беркитилган бўлмоқ, жипс маҳкамланган бўлмоқ; 2) ёпиқ бўлмоқ, маҳкам ёпиқ бўлмоқ; 3) тўсилган бўлмоқ, тўсиб қўйилган бўлмоқ; VIII اِسْتَدَّ 1) тўғри бўлмоқ, рост бўлмоқ, ўрганиб қўли келиб қолмоқ; 2) (*бирор н. нинг*) кўзи тўлиб қолмоқ

– اِنْسِدَادٌ жипслик, маҳкам берклик; бекилиш; وِعَاءٌ دَمَوِيٌّ ~ ёки الْعِرْقِ ~ *мед.* томирларда қоннинг тиқилиб (ивиб, бекилиб) қолиши; эмболия; الـ~ التَّاجِيُّ *мед.* тож томирларнинг бекилиб қолиши

– تَسْدِيدٌ 1) нишонга олиш, мўлжалга олиш; 2) тўлаш, тўлаб қўйиш; الـ~ تُحَتَ тўланмаган, тўланиши керак бўлган

– سَدٌّ[1] *кўп.* سُدُودٌ 1) тўсиқ; ғов; барьер; 2) тўғон; أَسْوَانَ الْعَالِي ~ Асвон бош тўғони (*Асвонда қурилган тўғоннинг номи*); وَقَفَ ~ا مَنِيعًا فِي وَجْهِهِ бирор ким олдида девордек турмоқ; ◊ ~ حَارَّةٍ ёки ~ طَرِيقٍ берк кўча, тупик

– سَدٌّ[2] *кўп.* أَسِدَّةٌ айб, нуқсон, инсондаги физиологик нуқсон (мас. кўрлик)

– سُدٌّ 1) тоғ; 2) тўсиқ

– سَدَادٌ 1) тўғрилик, соғломлик; соғлом фикр; الرَّأْيِ ~ мулоҳазакорлик, донолик, ақллилик; 2) тўлаш, тўлов; (*облигацияларнинг*) пулини тўлаш; ~ا لـ... ...га (учун) тўлов сифатида

– سُدَادٌ 1) бекилиш (*бурун ҳақида*); 2) *мед.* бурун-томоқ атрофидаги лимфатик безлар, адеоидлар; 3) *мед.* бурундаги ҳидни сезмаслик касаллиги

– سِدَادٌ *кўп.* أَسِدَّةٌ ,اتٌ ,َ тиқин, пўкак, пробка; тўсиқ, иҳота; *мед.* эмболус (*қон томирларининг беркилиб қолиши*)

– سِدَادَةٌ *кўп.* اتٌ ,َ 1) тиқин, пўкак, пробка; 2) қопқоқ; 2) қопқоқча; 4) *мед.* инфаркт

– سَدَدٌ тўғрилик, ростлик, чинлик

– سَدَّةٌ *кўп.* اتٌ ,َ 1) тўғон, тўсиқ, ғов; 2) *мед.* эмболия (*қон томирларининг беркилиб қолиши*)

– سُدَّةٌ *кўп.* سُدَدٌ 1) эшик; 2) остона; 3) тахт; 4) ўриндиқ; رِئَاسَةُ الْجُمْهُورِيَّةِ ~ республика президенти мансаби; (رَسُولِيَّةٌ) بَابَوِيَّةٌ ~ папа ложаси (тахти); تَسَلَّمَ ~ الْحُكْمِ ҳокимият тепасига келмоқ; وَضَعَهُ فِي ~ الْحُكْمِ бирор кимни ҳокимият тепасига қўймоқ

– سَدِيدٌ 1) тўғри, рост, чин, мулоҳазакор, доно, ақлли; 2) хато кетмайдиган, тўппа-тўғри бориб тегадиган; 3) арзирли, арзигулик

– مَسَدٌّ тўсиқлар ўрнатилган жой

– مُسَدَّدٌ *эск.* тўғри йўлга йўналтирилган; *эск.* тўғри иш юритувчи

– مَسْدُودٌ 1) беркитилган, ёпилган, тиқиб беркитилган; 2) тўсилган, тўсиб қўйилган, тўсиқли; ~ طَرِيقٍ берк кўча, тупик

– سِدَابَةٌ *кўп.* اتٌ ,َ тиқин, пўкак, пробка

– سَدَبٌ *бот.* жанубда ўсадиган сариқ гулли бута ўсимлик (*сол.* سَدَابٌ)

I سَدَجَ (у) سَدْجٌ ёлғон сўзламоқ, ёлғон гапирмоқ

– سَدَّاجٌ ёлғончи, алдоқчи, ёлғон гапирувчи

I سَدَحَ[1] (а) سَدْحٌ 1) (*н.нидир*) сўйиб ерга чўзиштириб қўймоқ; 2) (*к.нидир*) йиқитмоқ, қулатмоқ; I سَدَحَ[2] (а) سَدْحٌ : الْقِرْبَةَ ~ мешни тўлдирмоқ, тўлғазмоқ; سَدَحَ[3] (а) سَدْحٌ яшамоқ, истиқомат қилмоқ, умргузаронлик қилмоқ

I سَدَرَ (у,и) سَدْرٌ осилтирмоқ; الشَّعْرَ ~ сочни осилтириб (ташлаб) юрмоқ; سَدِرَ (*а*) سَدَرٌ 1) туриб турмоқ, бўлмоқ, бўлиб турмоқ; (*бирор н. га*) ботиб қолмоқ, ботиб кетмоқ, тиқилиб қолмоқ (فِي); فِي غَيِّهِ ~ ёки فِي غُلْوَائِهِ ~ адашиб қолмоқ, адашмоқ, довдираб қолмоқ; 2) ўзини йўқотмоқ, ўзини йўқотиб қўймоқ, ҳаяжонда қолмоқ, ғулғулада қолмоқ; بَصَرُهُ ~ (*кучли нурдан*) кўзи тинмоқ, кўзи тиниб кетмоқ; 3) бефарқ бўлмоқ, лоқайд бўлмоқ; VII اِنْسَدَرَ шошилмоқ, тезлашмоқ; الشَّعْرُ ~ соч ўсиб осилиб тушмоқ (*аёлларда*)

– سَادِرٌ 1) бефарқ, лоқайд; тарқоқ (*мас., фикр*); 2) *эск.* кўзи қамашган, ўзини йўқотган; *эск.* ўйламасдан иш тутувчи

– سَدَارَةٌ *кўп.* سَدَائِرُ форма фуражкаси (*мас., ҳарбийларда*); кепка

– سَدَرٌ 1) *шунингдек:* النَّظَرِ ~ кўзнинг тиниши; 2) саросима, саросималик, парокандалик, ғулғула

– سَدِرٌ ўзини йўқотиб қўйган, ҳаяжонда қолган, саросимада қолган; юрагига ғулғула тушган

– سِدْرٌ *жам. кўп.* سُدُورٌ 1) сувда ўсадиган гул, лотос; 2) *бот.* лотус; меваси овқат учун ишлатиладиган тиконли бута ўсимлик (*сол.* نَبْقٌ)

– سِدْرَةٌ *кўп.* اتٌ ,َ سِدَرٌ, 1) сувда ўсадиган гул, лотос; 2) лотус; ◊ أَصَابَ ~ الصَّوَابَ мўлжалланган жойга бориб тушмоқ; الْمُنْتَهَى ~ *Қур.* арши аълонинг ўнг томонидаги хушбўй гул

– سَدْرِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ,َ (*идиш-товоқни чайишга мўлжалланган*) катта идиш

– سَدِيرٌ 1) дарё; 2) қаср

– سَيْدَارَةٌ = سِدَارَةٌ

I سَدَسَ (سدس) (*и*) سَدْسٌ олтинчи бўлмоқ; سَدَسَ (*у*) سَدْسٌ олтидан бирини олмоқ; الْقَوْمَ ~ одамлар мол-мулкининг олтидан бирини олди; II سَدَّسَ 1) (*бирор н. ни*) олти марта бажармоқ; 2) *мат.* олтига кўпайтирмоқ; 3) (*бирор н. ни*) олти бурчакли қилмоқ; IV أَسْدَسَ: الْقَوْمُ ~ одамлар олтита бўлишди

– سَادِسٌ олтинчи; الـ~ عَشَرَ ўн олтинчи

– سُدَاسٌ олтитадан, олтита-олтитадан

– سُدَاسِيٌّ 1) олтиталик, олтитадан иборат; الْأَرْكَانِ ~ олти бурчакли;. 2) *муз.* олти кишилик (мусиқий) даста; олти овоз ёки олти соз учун ёзилган музика асари, секстет

– سُدْسٌ *кўп.* أَسْدَاسٌ олтидан бир қисм; الـ~ ёки الـ~ آلَةُ *тех.* бурчак ўлчаш асбобларидан бири

– سَدُوسٌ ёки سُدُوسٌ 1) ридо, тўн , чопон; 2) *ат. от, мз.* Садус

– سُدْسٌ = سَدِيسٌ

– مَسْدَسٌ олтитадан, олтита-олтитадан

– مُسَدَّسٌ[1] 1) олти қисмдан, олтитадан иборат; 2) олти ...ли; الْأَرْكَانِ ~ а) олти бурчакли; б) олти бурчак

– مُسَدَّسٌ[2] *кўп.* اتٌ ,َ тўппонча, револьвер

(سدف) IV أَسْدَفَ : الْفَجْرُ ~ тонг ёришди; ~ السِّتْرَ пардани кўтармоқ, очмоқ; أَسْدِفِ الْبَابَ ~ (ёруғлик кирсин учун) эшикни очинг!

– سَادِفٌ содиф (*кулолчилик асбобларидан бири*)

– سُدْفَةٌ, سَدَفٌ 1) кечқурунги ғира-шира пайт; 2) тонгдаги ғира-шира пайт

– سَدِيفٌ *кўп.* سِدَافٌ, سَدَائِفُ туя ўркачидаги ёғ

I سَدَكَ (а) سَدْكٌ, سَدَكٌ бирга бўлмоқ,бирга юрмоқ, (*н.нидир*) бирга бажармоқ

I سَدَلَ (*у*) سَدْلٌ 1) (*сочни*) осилтириб (ташлаб) юбормоқ, (*сочни*) ёзмоқ; 2) (*дарпардани*) туширмоқ, тушириб қўймоқ; II سَدَّلَ (*сочни*) осилтириб (ташлаб) юрмоқ; IV أَسْدَلَ туширмоқ, осилтирмоқ; ~ سِتَارًا مِنَ النِّسْيَانِ أَسْدَلَ عَلَيْهِ бирор нимани унутиб юбормоқ; السِّتَارُ عَلَيْهِمْ أَسْدَلَ улар унутилиб кетдилар, улар унут бўлиб кетдилар; V تَسَدَّلَ осилиб турмоқ, осилиб тушмоқ; VII اِنْسَدَلَ туширилмоқ, тушириб (*осилтириб*) қўйилмоқ

– سَدْلٌ[1] маржон ёки марварид шодаси

– سَدْلٌ[2] *кўп.* سُدُولٌ ,أَسْدَالٌ 1) чойшаб; 2) дарпарда, парда

– سَدِيلٌ кўп. سُدُلٌ, أَسْدَالٌ, سَدَائِلُ туя устидаги тахтировонга тўшаладиган тўшама

– مُتَسَدِّلٌ осилиб тушган; ~ شَعْرٌ орқага ташлаб юборилган соч

I سَدَمَ (а) سَدَمٌ 1) ғамда қолмоқ, хафа бўлмоқ, қайғуда қолмоқ, изтироб чекмоқ; 2) афсусланмоқ, надомат қилмоқ

– سَادِمٌ афсусланувчи, надоматда қолган

– سَدَمٌ ғам, ташвиш, қайғу, алам

– سَادِمٌ = سَدْمَانُ

– سَدِيمٌ кўп. سُدُمٌ, أَسْدَامٌ 1) туман; норавшанлик, хиралик; 2) астр. астрономик объектларнинг тўпланиб туриши; ~ حَلَزُونِيٌّ ёки لَوْلَبِيٌّ астрономик объектларнинг спиралсимон (бурама) бўлиб тўпланиб туриши; السُّدُمُ اللاَّ مَجَرِيَّةُ Somon йўли туркумидан ташқаридаги объектларнинг тўпланиб туриши

– سَدِيمِيٌّ астр. туманликлардан иборат бўлган

I سَدَنَ (у) سَدَانَةٌ 1) (ибодатхонада) хизмат қилмоқ, ходим бўлмоқ; 2) (мас., табаррук н. ларни) асрамоқ, сақламоқ, авайламоқ

– سَادِنٌ кўп. سَدَنَةٌ 1) (ибодатхона) ходими, хизматкори; (муқаддас қадамжолардаги) назоратчи; (табаррук н. ларнинг) қўриқловчиси, сақловчиси; ~ الْكَعْبَةِ Каъбатуллоҳ нозири; سَدَنَةٌ لِلتَّمَدُّنِ маж. цивилизация ва маданият ҳимоячилари; 2) кўп. (самолёт ёки танкнинг) экипажи; тўпни бошқарувчи аскарлар гуруҳи

– سَدَانَةٌ (ибодатхонадаги) хизмат

(سدو) I سَدَا (у) سَدْوٌ 1) (н.гадир томон) қўл чўзмоқ, қўл узатмоқ; 2) эск. қаровсиз ташқарида юрмоқ (туя ҳақида); II سَدَّى 1) бермоқ, ато этмоқ; ҳадя қилмоқ, тортиқ қилмоқ, совға қилмоқ; 2) (газламанинг) ўришини (ипини) тайёрламоқ; IV أَسْدَى (қўл) чўзмоқ, узатмоқ; ~ الأَيَادِيَ الْبَيْضَاءَ хайр-эҳсон қилмоқ, иона қилмоқ, садақа қилмоқ; ~ خِدْمَةً (бирор к. га) хизмат қилмоқ, хизмат кўрсатмоқ (إِلَى); ~ شُكْرًا ташаккур билдирмоқ, раҳмат айтмоқ; ... الْعَوْنَ إِلَى ~ (бирор к. га) ёрдам қўлини чўзмоқ, ёрдам қилмоқ; ~ مَعْرُوفًا (бирор к. ёки н. учун) яхшилик қилмоқ, хайрли иш қилмоқ (إِلَى); ~ النَّصِيحَةَ маслаҳат бермоқ

– سَدَاةٌ кўп. أَسْدِيَةٌ 1) (газламанинг) ўриши; 2) бот. оталиқ (ўсимлик гулида)

سَدًى кўп. أَسْدِيَةٌ = سَدَاةٌ

– سُدًى[1] бекорга, бекордан-бекорга

– سُدًى[2] ташландиқ, эътибордан ташқаридаги; ~ إِبِلٌ эътиборга кирмаган туя

(سدى) I سَدِيَ (а) سَدًى шудринг тушмоқ; ~ تِ الأَرْضُ ерга шудринг тушди; ~ تِ اللَّيْلَةُ тунда шудринг тушди

– سَدًى шудринг, шабнам

سَدَابٌ = سَذَابٌ; سَدَبٌ; الْبَرِّ ~ бот. ёввойи рута (кўп йиллик ўт ва чала бута)

سَاذَجٌ, سَاذِجٌ кўп. سُذَّجٌ 1) гўл, содда, соддадил; соддароқ, гўлроқ, анойи; 2) соддадил одам, гўл киши

– سَذَاجَةٌ соддалик, гўллик, соддадиллик

سَرْ 1) бош; عَسْكَرٌ ~ ёки دَارٌ ~ сардор, сараскар, бош қўмондон; مُهَنْدِسٌ ~ бош муҳандис; 2) бошлиқ; تُجَّارٌ ~ савдогарлар бошлиғи

I سَرَّ (а/у) سُرُورٌ 1) хурсанд қилмоқ, шод қилмоқ; вақтини чоғ қилмоқ, севинтирмоқ, овунтирмоқ, овунмоқ; ... يَسُرُّنِي أَنْ ...дан хурсандман; 2) سُرَّ (бирор н. дан) хурсанд бўлмоқ, шод бўлмоқ (بِ); 3) киндигини кесмоқ; الصَّبِيَّ ~ боланинг киндигини кесмоқ; II سَرَّرَ хурсанд (шод) қилмоқ; мамнун қилмоқ; III سَارَّ сирга ошно бўлмоқ, сирдан воқиф бўлмоқ; ҳеч кимга билдирмаслик шарти билан хабардор қилмоқ; IV أَسَرَّ 1) хурсанд (шод) қилмоқ; 2) сир сақламоқ, яширин ҳолда сақламоқ; 3) ҳеч кимга билдирмаслик шарти билан хабардор қилмоқ, (бирор к. га) шивирламоқ (إِلَى); 4) ичида ўқимоқ, шивирлаб ўқимоқ; V تَسَرَّرَ ўйнаш тутмоқ, ўйнаши бор бўлмоқ; VI تَسَارَّ ўзаро шивирлашмоқ, хуфя гаплашмоқ, бир-бирларининг сиридан воқиф қилишмоқ; X اسْتَسَرَّ 1) яширинмоқ, беркинмоқ; писиб юрмоқ, яширинган ҳолда мавжуд бўлмоқ; 2) ўйнаш тутмоқ, ўйнаши бор бўлмоқ

– أَسَارِيرُ кўп. қар. سِرَارٌ

– اسْتِسْرَارٌ эркак билан аёлнинг ғайриқонуний бирга яшаши, никоҳсиз бирга яшаш

– إِسْرَارٌ яширин суҳбат

– اسْتِسْرَارٌ = تَسَرُّرٌ

– سَارٌّ хурсанд қилувчи, шодлантирувчи; хурсанд, шод

– سُرٌّ кўп. أَسِرَّةٌ киндик; янги туғилган чақалоқнинг кесиб ташланган киндиги

– سِرٌّ[1] кўп. أَسْرَارٌ 1) асрор, сир, сир-асрор; الْـ الْبَائِعُ ёки الْـ الْمَصُونُ ўта махфий тутилган сир; الْـ كَلِمَةُ ёки الْـ اللَّيْلِ ўз одамларини таниб олиш учун олдиндан белгилаб қўйилган махфий сўз, пароль; ~ الْـ ёки فِي ~ яширин ҳолатда, хуфёна, махфиёна; ~ا مَكْتُومًا ظَلَّ номаълумлигича қолмоқ; ~ا عَلَى أَحَدٍ أَنْ لَمْ يَبْقَ ... ҳеч кимга сир эмаски, ...; ~ه تَلاَ فِي ичида тиловат қилмоқ, шивирлаб тиловат қилмоқ; ~ه لَعَنَهُ فِي ичида бирор кимни лаънатламоқ; 2) (авлиё) қабри, мақбараси; قَدَّسَ اللهُ ~هُ Оллоҳ Таоло унинг қабрини табаррук қилсин!, Оллоҳ Таоло унинг сирларини табаррук қилсин!; 3) кўнгил, қалб, юрак; أَتْبَعَ ~هُ бирор кимни ташвишга қўймоқ, хавотирга солмоқ, хавотирлантирмоқ; وَ قَالَتْ فِي (~هَا) ~هَا у (мн.) ўзича деди ..., у (мн.) ўзича хаёл қилди; هَذَا مَا جَالَ فِي ~هَا кўнглида (мн.) рўй берган нарса мана шу; 4) ички қисм; ич; (н.нингдир) ички қисми; 5) шунингдек: الْـ الْمُقَدَّسُ дин. диний маросимларнинг бирида истеъмол қилинадиган вино ва нон (христианларда); 6) сир тутилган нарсани билиш; فُلاَنٌ ~ هَذَا الأَمْرِ фалончи ишдан хабардор; фалончининг бу ишдан хабари бор; 7) эск. никоҳ, қўшилиш, бирлашиш; эск. водийнинг энг паст ери; ◊ كَاتِبُ الأَسْرَارِ котиб, секретарь; ~ كُمْ! ~ بِـ соғлиғингиз учун! شَرِبَ ~هُ бирор кимнинг соғлиғи учун ичмоқ; الْوَلَدُ ~ أَبِيهِ бола отасининг худди ўзи

– سِرٌّ[2] кўп. أَسْرَارٌ, أَسَارِيرُ = سِرَارٌ

– سَرَّاءُ хурсандлик. хушчақчақлик; хушхабар; ~ عَيْشِهِ وَ ضَرَّاءَهُ شَاطَرَهَا у хурсандлик кунларини ҳам, аламли кунларини ҳам у (мн.) билан бирга ўтказди

– سَرَارٌ эск. энг яхши қисм; эск. олижанобликнинг энг юқори нуқтаси

– سِرَارٌ[1] кўп. أَسِرَّةٌ, أَسَارِيرُ 1) (мас. қўлдаги, пешонадаги) чизиқлар; أَسَارِيرُ الْوَجْهِ юз тузилиши, юз бичими; 2) (мия) бурмалари

– سَرَرٌ[2] = سِرَارٌ

– سَرَارَةٌ кўп. سَرَارٌ : الْوَادِي ~ водийдаги энг яхши жой

– سَرَرٌ: الشَّهْرِ ~ ойнинг охирги туни

– سُرٌّ 1) (мас., қўлдаги, пешонадаги) чизиқ; 2) чақалоқнинг кесилган киндиги

– سُرَّةٌ кўп. سُرَرٌ 1) киндик; 2) марказий пункт, марказ; الْبَلَدِ ~ шаҳар маркази; 3) (ғилдиракнинг) ғупчаги, ступицаси

– سُرُورٌ хурсандлик, шодлик, мамнунлик; ~ بِـ хурсандлик билан, мамнуният билан; وَجَدَ فِيهِ ~ا لاَ يُعَادِلُهُ ~ бирор нимага жуда хурсанд бўлмоқ

– سُرِّيٌّ 1) киндикка оид; الْـ الْحَبْلُ киндик ичакчаси, кесилмаган киндик الْـ الْفَتْقُ мед. киндик даббаси; 2) السُّرِّيُّ ат. от, мз. Ас-Суррий

– سِرِّيٌّ 1) яширин, махфий; الْـ الأَمْرَاضُ таносил касалликлари; 2) сирли, тилсимли;

~ بُولِيسٌ изқувар, изтопар, махфий агент; ~ حِبْرٌ қиздирганда *ёки* махсус модда билан ҳўллагандагина кўринадиган рангсиз сиёҳ; جَلْسَةٌ ~ـةٌ яширин йиғилиш, ёпиқ мажлис; مُحَاكَمَةٌ ~ـةٌ ёпиқ эшиклар ортидаги муҳокама (музокара)

– سَرِيرٌ *кўп.* سُرُرٌ, أَسِرَّةٌ 1) каравот; (*касалхонадаги*) койка; 2) *эск.* тобут; ◊ الْمُلْكِ ~ тахт

– سَرِيرَةٌ *кўп.* سَرَائِرُ сир, дилдаги яширин фикр, хаёл

– سَرِيرِيٌّ 1) каравотга оид; 2) клиникага оид, клиник

– سَرِيرَةٌ *кўп.* سَرَائِرُ 1) ақл; қалб, жон; طَيِّبُ الـ~ очиққўнгил, соддадил, софдил; فِي ~ نَفْسِهِ қалбининг тўр-тўрида; 2) махфий тутилган фикр, сир; 3) ернинг силлиқ устки қатлами

– سَرِّيَّةٌ 1) махфийлик, (*бирор н. нинг*) яширин характери; فِي ~ تَامَّةٍ мутлақо махфий ҳолда, ўта махфиёна; 2) сирлилик, махфийлик

– سُرِّيَّةٌ ўйнаш, никоҳсиз хотин

– مُسِرٌّ хурсанд қилувчи, хурсандлик олиб келувчи; хурсанд, хушчақчақ

– مَسَرَّةٌ *кўп.* ـاتٌ шодлик, хуррамлик, хурсандлик; мамнуният, мамнунлик; كَانَ هَذَا ~ لِخَاطِرِهِ бу унинг учун катта хурсандлик эди

– مَسَرَّةٌ *кўп.* مَسَارُّ 1) овозни кучайтириб берувчи карнай; 2) телефон

– مَسْرُورٌ 1) хурсанд бўлган, шод бўлган; шод, хуррам, хушчақчақ; 2) مَسْرُورٌ 2) *ат. от, мз.* Масрур

سِرْطَاطٌ ун, сув ва асал қориб тайёрланган ширинлик

سِيرَامِيكٌ сопол, керамика

سَرَايٌ, سَرَايَةٌ *кўп.* ـاتٌ сарой, қаср; ~ الثَّقَافَةِ فِي نَمَنْغَانَ Наманганда маданият саройи (уйи)

I سَرَأَ (*а*) سَرْءٌ уруғ сочмоқ, уруғ ташламоқ (*балиқ ҳақида*); тухум қўймоқ (*чигиртка ҳақида*); II سَرَّأَ = I

– سِرْءٌ *жам.* 1) икра (*балиқники*); 2) тухум (*чигиртканики*)

– سِرْأَةٌ 1) икранинг бир донаси (*балиқники*); 2) бир дона тухум (*чигиртканики*)

– أَرْضٌ ~ـةٌ مَسْرُوءَةٌ чигиртка тухум тўккан ер

سِرْبٌ *жам.* серблар

– سِرْبِيٌّ серб миллатига мансуб киши; الـ~ـةُ серб тили

I (سرب) سَرَبَ (*у*) سُرُوبٌ 1) очиқликда (кенгликда) ўтлаб юрмоқ; 2) оқмоқ, оқиб ўтмоқ; سَرَبَ (*а*) سَرْبٌ 1) оқмоқ, оқиб кетмоқ, сув ўтказиб юбормоқ; 2) ҳеч кимга билдирмай кетиб қолмоқ; II سَرَّبَ 1) ўтлатиш учун очиқликка олиб чиқмоқ; الإِبِلَ ~ туяларни пода -пода қилиб ҳайдамоқ; 2) ҳеч кимга билдирмай ичкарига ўтказиб юбормоқ; 3) ҳеч кимга билдирмай жўнатиб юбормоқ; V تَسَرَّبَ 1) сизиб кирмоқ, сизиб ўтмоқ, сизмоқ; 2) ҳеч кимга билдирмай кирмоқ; 3) адашмоқ, у ёқ-бу ёққа юрмоқ, адашиб тентирамоқ; VII انْسَرَبَ ҳеч кимга билдирмай кирмоқ, суқулиб кирмоқ, ўрмалаб кирмоқ, ўтиб олмоқ

– أَسْرُبٌ *алиф. б. қар.*

– تَسَرُّبٌ сизиш, сизиб оқиш, оқиб кетиш

– سَارِبٌ 1) аниқ, равшан; 2) *эск.* кўрсатиладиган, жўнатиб юбориладиган

– سَرَابٌ 1) сароб, хаёлий кўриниш; 2) *шунингдек: кўп.* ـاتٌ ахлат, нажас, оқава сув, оқизиб юбориладиган сув

– سَرَابُ *ёки* سِرَابُ Сароб (*туя номи*)

– سَرَابَاتِيٌّ *кўп.* سَرَابَاتِيَّةٌ 1) ахлат тозаловчи, ахлатларни тозалаб юрувчи; 2) ассенизатор

– سَرْبٌ *кўп.* سُرُوبٌ 1) йўл; 2) *эск.* ўтлаб юрган ҳайвон (*туя ва бошқ.*)

– سَرَبٌ[1] *кўп.* أَسْرَابٌ 1) ер ости йўли, лаҳм; туннель; 2) сув йўли

– سَرَبٌ[2] ер остидаги уй, хона

– سِرْبٌ *кўп.* أَسْرَابٌ 1) пода; гала; ғуж; 2) оломон, тўда; гуруҳ, группа; 3) флотилия; ~ (الطَّيَّارَاتِ) الطَّائِرَاتِ эскадрилья; 4) қалб, юрак, жон; آمَنَ الـ~ хотиржам, кўнгил таскин топган ҳолда; فِي ~ ичида, ўзича

– سَرَبَاتِيٌّ *кўп.* سَرَبَاتِيَّةٌ = سَرَابَاتِيٌّ

– سُرْبَةٌ *кўп.* سُرَبٌ 1) пода; гала; ғуж; 2) диапазон, доира, минтақа

– مَسْرَبٌ *кўп.* مَسَارِبُ 1) йўл, йўлак, йўлка; مَسَارِبُ الْحَدِيقَةِ боғдаги ариқ, ўқариқ; 2) сув оқизиб (тўкиб) юборишга мўлжалланган қувур (труба)

– مَسْرَبَةٌ *ёки* مَسْرُبَةٌ *кўп.* مَسَارِبُ 1) ўтлоқ, ўт -ўланлар кўп ўсадиган ер; 2) икки кўкрак ўртасида қорингача ўсадиган жун

سَرْبَخٌ кенг майдон; очиқ, кенг ер

سَرْبَعَ шошилмоқ, ҳовлиқмоқ

– سَرْبَعَةٌ шошилиш, шошилганлик

سَرْبَلَ киймоқ, кийим киймоқ; تَسَرْبَلَ (*бирор н.*) киймоқ (ب), (*бирор н.*) кийиб ясанмоқ (ب)

– سِرْبَالٌ *кўп.* سَرَابِيلُ кийим, кийим-бош, кўйлак

سَرْبَنْدٌ сарбанд, пешонабоғ, бош боғлайдиган матоҳ

I سَرَجَ (*у*) سَرْجٌ (*сочни*) ўрмоқ, ўриб қўймоқ; II سَرَّجَ 1) эгарламоқ, эгар урмоқ; 2) ўрмоқ, ўриб қўймоқ; 3) қавимоқ, сирмоқ, кўклаб қўймоқ, кўклаб чиқмоқ; ◊ اللهُ أَمْرَكَ ~ Оллоҳ сенинг ишингни ўнгласин ва қутлуғ қилсин!; IV أَسْرَجَ 1) эгарламоқ, эгар урмоқ; 2) ёқмоқ, олов ёқмоқ; شَمْعَةً ~ шам ёқмоқ

– سِرَاجٌ *кўп.* سُرُجٌ чироқ, лампа; اللَّيْلِ ~ *зоол.* ялтироқ қурт

– سَرَّاجٌ эгарчи, тўқимчи

– سِرَاجَةٌ 1) эгарчилик; 2) *вет.* манқа (*отларда бўладиган юқумли касаллик*); 3) *эск.* чодир атрофидаги тўсиқ

– سَرْجٌ *кўп.* سُرُوجٌ эгар

– سُرُوجِيٌّ *кўп.* سُرُوجِيَّةٌ = سَرَّاجٌ

– سُرُوجِيَّةٌ эгарчилик

– سَرَّجَ *алиф. б. қар.*

– مُسَرَّجٌ эгарланган

– مَسْرَجَةٌ *кўп.* مَسَارِجُ чироқни ўрнатишга мўлжалланган таглик, чироқпоя

– مِسْرَجَةٌ *кўп.* مَسَارِجُ = سِرَاجٌ

سَرْجَنَ ҳайдаб чиқармоқ, қувиб чиқармоқ; сургун қилмоқ, бадарға қилмоқ

– سَرْجِينٌ гўнг, ўғит

I (سرح) سَرَحَ (*а*) سَرْحٌ, سُرُوحٌ ўтламоқ, ўтлаб юрмоқ; 2) ўтлаш учун қўйиб юбормоқ; 3) (*армияни*) тарқатиб юбормоқ; ◊ بِالْبَصَرِ ~ *ёки* الْبَصَرَ ~ қарамоқ, назар ташламоқ; وَ فَرَحَ ~ очиқ ҳавода бемалол сайр қилиб юрмоқ; عَلَى هَوَاهُ وَ مَرَحَ ~ ўз билганича (*ўзбилармонлик билан*) иш тутмоқ, ҳўжайинлик қилмоқ; عَقْلَهُ ~ ўйланиб қолмоқ, чуқур ўйга толмоқ; سَرَحَ (а) سَرْحٌ ўз иши билан машғул бўлмоқ, ўзининг ишини қилмоқ; II سَرَّحَ 1) ўтлаш учун қўйиб юбормоқ; 2) озодликка чиқармоқ, қутқазмоқ; тарқатиб юбормоқ; демобилизация қилмоқ; 3) эркинлик бермоқ, озодлик бермоқ; 4) талоқ қилмоқ; 5) (*бирор к. нинг ташвишини*) кетказмоқ, тарқатмоқ (عَنْ); 6) тарамоқ; شَعْرَهَا ~ сочини тарамоқ, таранмоқ; شَعْرُهُ ~ ўрилган сочни ёзмоқ; ◊ ... فِي الْبَصَرِ ~ *ёки* ... فِي الطَّرْفِ ~ (*бирор н. га*) бошдан-оёқ тикилиб қарамоқ; V تَسَرَّحَ таранмоқ, сочини тарамоқ; VII انْسَرَحَ 1) озодликка (эркинликка) чиқарилмоқ; 2) ўз оқими билан оқмоқ, қуйилмоқ; 3) бемалол ҳаракат қилмоқ; 4) (*бирор н. га*) чулғанмоқ, кўмилмоқ, берилиб кетмоқ (فِي); 5) бошламоқ; يُفَكِّرُ ~ у ўйлай бошлади, у ўйга толди; ... بِهِ الْفِكْرُ فِي ~ хаёлан у ...га бориб қолди, унинг хаёли ... ларда кеза бошлади

– تَسْرِحَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) соч тараш, тараш, причёска; 2) пардоз буюмлари турадиган стол

– تَسْرِيحٌ *кўп.* ـاتٌ 1) оммавий бўшатиш, оммавий озодликка чиқариш; *ҳарб.* тарқатиб юбориш; демобилизация; تَعْوِيضَاتُ الـ~ ишдан бўшаганда бериладиган ёрдам пули;

2) соч тараш; ~ عَادِمٌ таранди, тараганда чиқадиган соч; 3) *эск.* хотинни талоқ қилиш (қўйиб юбориш)

– سَارِحٌ 1) ўтлатиб юрувчи; 2) ўтлаб юрган; ◊ الْفِكْرِ ~ ўйга толган, хаёли паришон, ўйчан

– سَرَاحٌ 1) озод қилиш, озодликка чиқариш; أَطْلَقَ ~ (*маҳбусни*) озод қилмоқ, очиқликка чиқармоқ; مُطْلَقُ الـ~ озод, эркин, ҳур; 2) талоқ қилинган хотинни онасиникига жўнатиб юбориш

– سَرْحٌ *кўп.* سُرُوحٌ 1) ўтлаб юрган пода; 2) *эск.* чўзилиб ўсадиган ёки тикансиз дарахт

– سُرُحٌ : ~ خَيْلٌ тезюрар от; ~ نَاقَةٌ тезюрар туя

– سَرْحَانُ *шунингдек:* الْفِكْرِ ~ хаёлга ботган, хаёлга чўмган; орзуманд, ҳавасманд, орзу-ҳавас қилган

– سِرْحَانٌ *мн.* سِرْحَانَةٌ *кўп.* سَرَاحِينُ, سَرَاحٌ бўри

– سَرَحَانٌ хаёлга чўмиш, хаёлга толиш; орзу-ҳавас қилиш, орзумандлик, ҳавасмандлик

– سَرْحَةٌ[1] *кўп.* ـَاتٌ бўш жой, бўшлик; кенглик, бепоёнлик; جَبِينٌ ~ кенг пешона; пешона тарафдаги каллик (*соч тўкилган жой*)

– سَرْحَةٌ[2] *д. с.* катта дарахт, улкан дарахт; тикансиз дарахт

– سَرَحَّاتٌ *кўп.* хаёллар парвози

– سَرِيحٌ[1] 1) енгил; 2) тез, шошилинч

– سَرِيحٌ[2] (*оёқ кийимини оёқда маҳкам ушлаб турадиган*) қайиш, (*туянинг туёқларини асраш учун кийдириладиган*) қайиш туфли, сандал

– سَرِّيحٌ *кўп.* سَرِّيحَةٌ 1) тарқатувчи, ташувчи; 2) *шунингдек:* بَائِعٌ ~ *кўп.* بَائِعَةٌ ~ـَةٌ кўтариб юриб сотувчи

– سِرْبَاحٌ тезчопар от, тез югурадиган от; ~ رَجُلٌ новча одам

– مُسَرَّحٌ демобилизация қилинган (қўшинлар сафидан бўшатилган)

– مَسْرَحٌ *кўп.* مَسَارِحُ 1) *шунингдек:* التَّمْثِيلِ ~ театр; الْخَيَالَاتِيُّ ~ الـ соялар театри; 2) *шунингдек:* الدُّوَلِيُّ ~ الـ خَشَبَةُ الـ саҳна; الـ~ الـ халқаро соҳа, халқаро ҳаракатлар майдони; 3) *шунингдек:* الْأَحْدَاثِ ~ воқеалар содир бўлган жой

– مَسْرَحِيٌّ 1) театрга оид; саҳнага оид, саҳнавий; 2) драматик; التَّأْلِيفُ الـ~ драматургия; ~ (كَاتِبٌ) مُؤَلِّفٌ драматург

– مَسْرَحِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ драма, драматик асар, пьеса

– مُنْسَرِحٌ 1) эркин, озод, ҳур, ихтиёри чекланмаган; ~ خَيَالٌ эркин хаёл, эркин фантазия; الْفِكْرِ ~ хаёлга ботган, хаёлга чўмган; 2) тез, тезкор, шошилинч; 3) мунсариҳ (*шеърий вазн номи*); ◊ الْقَامَةِ ~ сарвиқомат, қадди-қомати келишган, хушбичим

سُرْحُوبٌ *кўп.* سَرَاحِيبُ чиябури, шақол

سَارُوخٌ *алиф.* б. *қар.*

سَرْخَسٌ *бот.* папоротник

I سَرَدَ (*у*) سَرْدٌ 1) санчиб тешмоқ, тешиб ўтказмоқ; 2) (*терини*) тикмоқ; 3) санаб чиқмоқ, ҳисоблаб чиқмоқ; (*бирор к. нинг сўзини*) келтирмоқ, иқтибос (цитата) келтирмоқ; الْحَدِيثَ ~ ҳикоя қилишда давом этмоқ; الصَّوْمَ ~ рўза тутишда давом этмоқ; 4) чиройли, таъсирчан (қоидасини келиштириб) гапирмоқ ёки ўқимоқ; II سَرَّدَ 1) санчиб тешмоқ, тешиб ўтказмоқ; 2) (*терини*) тикмоқ; VII انْسَرَدَ иқтибос (цитата) олинмоқ, иқтибос (цитата) келтирилмоқ

– مِسْرَدٌ = سِرَادٌ

– سَرْدٌ[1] иқтибос (цитата) олиш, иқтибос (цитата) келтириш, (*ҳикоя ва ҳ. к. ларни*) нақл қилиш

– سَرْدٌ[2] 1) тешик, ҳалқанинг тешиги; ◊ ثَلَاثَةُ ~ урушиш ман қилинган ва орқама -орқа келадиган уч ой (*зулқаъда, зулҳижжа ва муҳаррам ойлари*)

– مَسْرَدٌ *кўп.* مَسَارِدُ рўйхат, жадвал; сарлавҳа

– مِسْرَدٌ бигиз, тешиш асбоби

– مَسْرُودَةٌ тешилган, тешик очилган

سِرْدَابٌ *кўп.* سَرَادِيبُ 1) ер ости йўли, туннель; 2) ертўла; ғор, ер остидаги уй; подвал

– سِرْدَاحٌ *кўп.* سَرَادِحُ, سَرَادِيحُ текис ер, текисланган ер

– سِرْدَاحَةٌ *кўп.* سَرَادِحُ, سَرَادِيحُ узун бўйли туя

سِرْدَارٌ, سِرْدَارٌ сардор, бош қўмондан

– سِرْدَارِيَّةٌ 1) сардорлик унвони; 2) сардорлик (бош қўмондон) бошқармаси

سُرَادِقٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) чодир, ҳовли саҳни устига ёпиладиган пахтадан ишланган матоҳ; капа, палатка; 2) павильон, шийпон, айвон; 3) тахтиравон

– مُسَرْدَقٌ устига чодир тортилган

سَرْدِينٌ *жам.* сардина (*сельдлар оиласига мансуб балиқ*)

سَرِيسٌ *бот.* сачратқи, талха

سَرْسَبَ сачратмоқ, сепмоқ, пуркамоқ

– سِرْسَابٌ руҳий эзилганлик, руҳий тушкунлик; касаллик васвасаси; тушкунлик, умидсизлик

– سَرْسَبَةٌ сачратиш, сепиш, пуркаш

سُرْسُورٌ фаросатли, зийрак, зеҳнли

سَرْسَعَ чирилламоқ (*қора чигиртка ҳақида*)

– سَرْسَعَةٌ чириллаш, чиғирлаш

سِرْسَامٌ *мед.* менингит, бош ва орқа мия қобиқларининг яллиғланиши

I سَرَطَ (*а*) سَرْطٌ ютмоқ, томоқдан ўтказмоқ, ютиб юбормоқ; V تَسَرَّطَ = I; VIII اسْتَرَطَ = I

– سِرَاطٌ = صِرَاطٌ

– سُرَاطِيٌّ кескир қилич

سِرْطِمٌ серовқат, ебтўймас

سَرَطَانٌ *кўп.* ـَاتٌ қисқичбақа; *мед.* рак (*ўсимта касаллиги*); краб (*денгиз қисқичбақаси*); بُرْجُ الـ~ *астр.* Саратон буржи; ~ بَحْرِيٌّ денгизда яшовчи катта қисқичбақа; ~ الدَّمِ қон раки, оққон касаллиги; الْعِظَامِ ~ суяк раки; إِحْصَائِيُّ الـ~ рак касаллиги бўйича мутахассис доктор (*онколог*); مَعْهَدُ الـ~ онкология институти; مَاتَ بِالـ~ рақдан вафот этмоқ

– سَرَطَانِيٌّ қисқичбақага оид; ракка оид; النُّمُوُّ الـ~ ракнинг катталашуви; خَلَايَا ~ـَةٌ рак ҳужайралари; ~ وَرَمٌ ракка оид ўсма (ўсимта)

I سَرُعَ (*у*) سُرْعَةٌ 1) тезлашмоқ, тез бўлмоқ, тезламоқ; 2) шошилмоқ; II سَرَّعَ тезлатмоқ, шошилтирмоқ, тез амалга оширмоқ; III سَارَعَ 1) шошилмоқ; 2) чопиш бўйича мусобақалашмоқ, ким ўзди ўйнамоқ; IV أَسْرَعَ 1) шошилмоқ; 2) шошилтирмоқ, тезлатмоқ; فَمَا ~ أَنْ أَتَى طَبِيبٌ ва тезда табиб (врач) етиб келди; V تَسَرَّعَ шошилмоқ; VI تَسَارَعَ 1) бошқалар билан биргаликда шошилмоқ; 2) тезлашмоқ, тезлашиб кетмоқ

– أَسْرَعُ энг тез

– أُسْرُوعٌ *кўп.* أَسَارِيعُ *зоол.* капалак қурти

– تَسَارُعٌ *физ.* тезланиш

– تَسَرُّعٌ шошилганлик, ҳовлиққанлик, ҳовлиқмалик; шошилиш, шошиш, шошма-шошарлик

– تَسْرِيعٌ тезлатиш, шошилтириш; илдамлаштириш

– سُرْعٌ *кўп.* أَسْرَاعٌ тизгин, жилов

– سُرْعَانَ *ёки* سِرْعَانَ: مَا ~ тезда, бир зумда, ҳозироқ; مَا تَغَيَّرَتِ الْحَالَةُ ~ лекин бир зумда вазият ўзгарди

– سُرْعَةٌ 1) тезлик, суръат, илдамлик; الـ~ الْحَرَجَةِ хатарли тезлик, хавфли тезлик; الـ~ الزَّاوِيَةِ бурчак тезлиги; الـ~ الصَّوْتِ товуш тезлиги; الـ~ فَوْقَ الصَّوْتِيَّةِ товуш тезлигидан юқори тезлик; بِـ~ тезда, илдамлик билан; بِـ~ الْبَرْقِ *ёки* بِـ~ خَاطِفَةٍ яшин тезлигида; عَلَى وَجْهِ الـ~ жуда тез, жуда илдам; шошилишлик, шошма-шошарлик

– سَرِيعٌ *кўп.* سِرَاعٌ 1) тез, илдам; шошилган, шошма-шошар; ~ـًا тезда, яқин кунларда; ~

الأَثَر тез таъсир қилувчи, тез кор қилувчи (*мас., заҳар*); التَّأَثُّر ~ тез таъсирланувчи, таъсирга (таассуротга) тез берилувчи; الاِلْتِهَاب ~ тез ёниб кетадиган, тез алангаланадиган; التَّصْدِيق ~ тез ишонувчан, лақма; (الْعَطَب) التَّلَف ~ тез бузиладиган, тез айнийдиган; الْخَاطِر ~ топқир, зийрак, зукко; الْغَضَب ~ қизиққон, сержаҳл, баджаҳл; 2) сариъ (*шеър вазнларидан бирининг номи*)

– مُتَسَرِّع шошилган, шошма-шошарлик қилган, ҳовлиққан

– مُسَارَعَة шошилганлик, шошма-шошарлик, ҳовлиқмалик

– مُسْرِع тез, тезкор, жадал; шошилган, шошма-шошарлик қилган, ҳовлиққан

– مِسْرَع метроном (*ҳар тебранишида овоз чиқариб турадиган, музикачилар кўп ишлатадиган, тезлигини ўзгартириш мумкин бўлган механик асбоб*)

– مُسَرِّع 1) тезлатувчи, илдамлатувчи; 2) *кўп.* ـات *физ.* тезлатгич, тезлатувчи, ускоритель; الذَّرِّيّ ~ الْ атом тезлатгичи, атом ядросини таркибий қисмларга ажратадиган қурилма, циклотрон,

سُرْعُوف *кўп.* سَرَاعِيف 1) *эск.* баланд от; 2) *эск.* қадди қомати келишган новча аёл

I سَرَفَ (у) سَرْف емоқ; ~ت السُّرْقَةُ الشَّجَرَةَ (سرف) қурт дарахт барларини еб тугатди; سَرِفَ (а) سَرَف 1) хато қилмоқ, нотўғри қилмоқ; 2) *эск.* билмасвой бўлмоқ, диққат - эътиборсиз бўлмоқ, пала -партиш бўлмоқ; IV أَسْرَفَ 1) исроф қилмоқ, меъёридан ошиқ сарф қилмоқ; 2) (*бирор н. га*) ҳаддан ошмоқ (فى), (*бирор н. ни*) ҳаддан оширмоқ (فى); (*бирор н. ни*) жуда ошириб юбормоқ (فى); 3) қонунни бузмоқ

– إِسْرَاف 1) исрофгарчилик; исрофгарчилик қилиш; 2) (*бирор н. да*) меъёрдан ошиб кетиш (فى); ҳаддан ошиш, ҳаддан ошиб кетиш, чегарадан чиқиб кетиш

– سَرَف 1) ҳаддан ташқарилик, ортиқчалик; ~ فِغَيْر меъёрида, меъёри билан, исроф қилмасдан; 2) қонхўрлик, ёвузлик

– سُرْفَة *кўп.* سُرَف *зоол.* 1) капалак, чивин ва ҳ. к. ларнинг тухумидан янги чиққан қурт; 2) қир чумоли, термит (*иссиқ мамлакатларда яшовчи зарарли ҳашарот*)

– سَرِيف *кўп.* سَرَائِف лойдан қурилган кулба (*Ироқда*)

– مِسْرَاف беҳуда сарф қилувчи, исрофгар, нобудгар

– مُسْرِف 1) исрофгар, нобудгар, исроф қилувчи; 2) меъёрдан чиқиб кетувчи, чегарадан ўтиб кетувчи; فِى ~ ўта нозик, ўта ингичка

سَرَافِيل Сарофил (*қиёмат куни сур чалувчи фаришта*) қар. إِسْرَافِيل

I سَرَقَ (*и*) سَرَقَة, سَرِقَة ўғирламоқ, ўғирлик қилмоқ; ўғирлаб кетмоқ, ўғри уриб кетмоқ; олиб қочмоқ; يَسْرِقُ الْكُحْلَ مِنَ الْعَيْنِ *мтл.* оғзингдаги сақични ҳам ўғирлаб олади (*олғир ўғрилар ҳақида*) (*сўзма-сўз:* кўздаги сурмагача ўғирлайди); II سَرَّقَ ўғирликда айбламоқ; III سَارَقَ (*бирор н. ни*) яширинча бажармоқ; ~ه النَّظَرَ *ёки* النَّظَرَ إِلَيْه ~ бирор кимга яширинча қарамоқ; السَّمْعَ ~ сездирмай (ўғринча) қулоқ солмоқ; VII انْسَرَقَ 1) заифлашмоқ, кучсизланмоқ, кучи кетмоқ; 2) ўғирланмоқ; йўқолмоқ; ... فى ~ *ёки* ~ ... إِلَى (*бирор жойга*) ҳеч кимга билдирмай кирмоқ; VIII اسْتَرَقَ 1) = III; 2) ўғирламоқ

– سَارِق *кўп.* سُرَّق, سَرَقَة ўғри; الْمُؤَلَّفَات ~ кўчирмачи, адабий ўғри, плагиатор

– سَارِقَة ўғри аёл (хотин)

– سَرَّاق 1) қаллоб, фирибгар, қув, тиррик, ғирром; 2) ўғри; 3) дастарра, қўларра

– سُرَاقَة *ат. от, мз.* Суроқа

– سَرْق = سَرَقَة

– سَرَقَة, [1]سَرَقَة = سَرِقَة

– [2]سَرَقَة *кўп.* سَرَق ипакнинг бир қатими, бир қатим ипак

– سِرْقَة *кўп.* ـات ўғрилик, ўғирлик; بِإِكْرَاه ~ талончилик, босқинчилик, талаш; أَدَبِيَّة ~ адабий ўғирлик, кўчирмачилик, плагиаторлик; جُنُونُ الـ~ ўғирликка мойилликдан иборат руҳий касаллик

– سَرِيقَة ўғирланган нарса

– مُسَارَقَة: فِى ~ وَ تَلَصُّص ҳеч кимга билдирмасдан, яширинча, ўғринча, ўғриларча, пинҳона

– مُسْتَرِق 1) кучсиз, заиф, беҳол; 2) нуқсонли; الْعُنُق ~ бўйни калта, калта бўйинли

– مَسْرُوقَات *кўп.* ўғирланган нарсалар

– مُنْسَرِق кучсизланган, ҳолдан тойган; ~ الْقُوَى кучдан қолган

سِرْقِين гўнг, ўғит

سِرْك *кўп.* أَسْرَاك цирк

سَرْكَال *кўп.* سَرَاكِيل ўнбоши, ишбоши, оқсоқол, бошлиқ, саркор (*Ироқда*)

سَرْكِيّ *кўп.* سَرَاكِيّ 1) тўлов ҳақидаги фармон; 2) даллол хат ёзиб берган қоғозча; 3) ҳисоб-китоб дафтарчаси; الْعَمَل ~ бажарилган ишлар ҳисоб-китоби ёзилган дафтарча

سُرْم *кўп.* أَسْرَام *анат.* тўғри ичак; орқа чиқариш тешиги

سَرْمَدِيّ, سَرْمَد абадий, абадулабад, умрбод, мангу; ~ لَيْل узун тун

– سَرْمَدِيَّة абадийлик, умрбодлик, мангулик

سَرْمُوز *эск. форс.* туфли

سَرْوَمَط ҳар қандай нарсанинг узуни, узун нарса

سَرْمَق барги салат қилиб ейиладиган резавор ўсимлик

سِرِنْجَة *кўп.* ـات шприц

سَرْهَدَ боқмоқ; боқиб ўстирмоқ, боқиб катта қилмоқ, боқиб тарбияламоқ

– سَرْهَد туя ўркачидаги ёғ; ~ مَاء тўлиб оқаётган сув

– سَرْهَدَة боқиш, ем бериб боқиш, овқат бериб боқиш

I (سرو) [1]سَرَا (у) سَرَاوَة, سَرْو (у) ечмоқ, ечиб ташламоқ; [2]سَرَا (у) سَرْو ечмоқ, ечиб ташламоқ; الثَّوْبَ عَنْهُ ~ кийимни ечмоқ; سَرْو (у) = سَرَا (у); II سَرَّى 1) (*ғам-ташвишни*) нарига кетказмоқ, (*ғамни*) узоқлаштирмоқ; 2) (*бирор к. га*) тасалли бермоқ; (*бирор к. ни*) кўнглини очмоқ, вақтини чоғ қилмоқ; سُرِّيَ عَنْهُ у ўзига келди, у ҳушига келди; унинг кўнгли таскин топди, унинг кўнгли тинчиди; ~ بِ ... عَنْ نَفْسِه бирор нима билан овунмоқ, бирор нима билан вақтини чоғ қилмоқ; 3) ечмоқ, ечиб ташламоқ; IV أَسْرَى ечмоқ, ечиб ташламоқ; V تَسَرَّى ўйнаш тутмоқ, маъшуқаси бор бўлмоқ; VII انْسَرَى узоқлаштирилмоқ, четлаштирилмоқ; عَنْهُ ~ = سُرِّيَ عَنْهُ *қар.* سَرَّى; 2) четлашмоқ, узоқлашмоқ; عَنْهُ الْغَمُّ ~ унинг ташвиши ўтиб кетди; VIII اسْتَرَى танламоқ, танлаб олмоқ, сараламоқ

– تَسْرِيَة тасалли бериш, кўнгилни очиш, вақтни чоғ қилиш; لِلتَّسْلِيَة وَ الـ~ роса вақтичоғлик қилиш учун; мазза қилиб, кўнгил очиш учун

– سَرَاة *кўп.* سَرَوَات 1) орқа, елка; (*бирор н. нинг*) юқори қисми, тепаси; 2) ўрта қисм; 3) доҳий; ◊ يَوْمِه ~ кун бўйи

– سَرَاوَة ақлзодалик, мартабаси улуғлик, машҳурлик

– [1]سَرْو *бот. жам.* сарв дарахтлари

– [2]سَرْو саховат, сахийлик

سَرْوَة *кўп.* سَرَوَات 1) сарв дарахти; 2) кичик ўқ, камондан отиладиган ўқнинг кичкинаси

– سِرْوَة чигиртканинг тухуми

– [1]سَرِيّ *кўп.* أَسْرِيَاء, سُرَاة 1) ақлзода, мартабаси улуғ, машҳур, эътиборли; 2) оқсуяклар вакили, дворян; 3) *ат. от, мз.* Сарий

– [2]سَرِيّ жилға, ариқ, анҳорча

– سُرِّيَّة *қар.* سرّ

سَرْوَل лозим (иштон, шалвар) кийгизмоқ;

تَسْرُوْل лозим (иштон, шалвор) киймоқ

– سِرْوَالٌ *мз. мн. кўп.* سَرَاوِيلُ, سَرَاوِيلَاتٌ лозим, иштон, шалвор, кальсон, панталон

– مُسَرْوَلٌ: حَمَامَةٌ ~ةٌ оёғида пати бор каптар, пайпоқли каптар

سَرْوَمَطٌ қар. سرمط

I سَرَى (*и*) سُرًى, سَرَيَانٌ 1) тунда юрмоқ, кечаси йўл юрмоқ; 2) оқмоқ, айланмоқ (*мас., қон ҳақида*); 3) ҳаракатда бўлмоқ, мажбурий кучга эга бўлмоқ; (*бирор к. га*) тааллуқли бўлмоқ (عَلَى), (*бирор к. га*) татбиқ (жорий) қилинмоқ (عَلَى); يَسْرِي الْقَانُونُ عَلَى الْمَاضِي *юр.* қонун эълон қилинмасдан илгариги ишларга ҳам татбиқ (жорий) этилади; IV أَسْرَى 1) кечаси йўл юрмоқ, кечаси саёҳатга чиқмоқ, кечаси саёҳат қилмоқ; 2) (*бирор н. ни бирор томонга*) кечаси кўчирмоқ, олиб ўтмоқ (إِلَى, بِ)

– إِسْرَاءٌ тунги саёҳат; الْ~ исро (*Муҳаммад алайҳиссаломнинг Маккаи мукаррамадан Қуддуси шарифга қилган тунги сафарлари*)

– سَارٍ *мн.* سَارِيَةٌ *кўп.* سُرَاةٌ 1) сафар қилувчи, саёҳат қилувчи, юрувчи; 2) амалдаги, амалда қўлланадиган; سَارِي الْمَفْعُولِ *қар.* مَفْعُولٌ

– سَارِيَةٌ *кўп.* سَوَارٍ 1) тундаги булут, тун булути; 2) кемада елканларни осиб қўйиш учун қилинган устун, дор, мачта; ~ الْبَرْقِ радиомачта; 3) ёғоч устун, столб

– سُرًى *мн. мз.* тунги саёҳат, тунги сафар; عِنْدَ الصَّبَاحِ يَحْمَدُ الْقَوْمُ الْ~ *мкл.* кечаси ётиб уйла-эртаси туриб сўйла (*сўзма-сўз:* тонг отгач, одамлар тунги саёҳатни мақтайдилар)

– سَرِيٌّ *кўп.* سُرْيَانٌ, أَسْرِيَةٌ сой, анҳор, жилға, ариқ

– سَرِيَّةٌ *кўп.* سَرَايَا 1) отряд; рота; 2) *шунингдек:* الْخَيْلِ ~ *ёки* خَيَّالَةٌ ~ отлиқ отряд, отлиқ эскадрон

– مَسْرًى 1) (*мас., қоннинг*) оқиши, юриши, айланиши; 2) тунги саёҳат, тунги сафар; مُحَمَّدٍ ~ *дин.* Муҳаммад алайҳиссаломнинг Маккаи мукаррамадан Қуддуси шарифга қилган тунги сафарлари (*сол.* إِسْرَاءٌ)

سُرْيَانٌ оссурийлар

سُرْيَانِيٌّ 1) оссурийларга (*сурёнийларга*) оид; الْ~ةُ ўрта оссурий (сурёний) тили; 2) оссурий (сурёний) киши

سِرْيَاحٌ қар. سرح

أَسَطُّ оёқлари узун одам

– سُطُطٌ *кўп.* золимлар, жабрловчилар, қаттиққўл кишилар

أُسْطُبَّةٌ *алиф. б. қар.*

مَسْطَبَةٌ *кўп.* مَسَاطِبُ 1) сабзавот экиш учун ажратилган ер майдони, томорқа; 2) мастаба, тошдан қилинган супа; уй деворига туташтириб тупроқдан қилинган супа

I سَطَحَ (*а*) سَطْحٌ 1) ёймоқ, ёзмоқ, ёзиб юбормоқ; 2) (*хамирни*) ёймоқ; 3) текисламоқ, бараварламоқ, тўғриламоқ; 4) тушамоқ, қопламоқ, ётқизмоқ; 5) ерга қулатмоқ, ерга ағдармоқ, ерга йиқитмоқ; II سَطَّحَ тенглаштирмоқ, тенг қилмоқ; 2) текисламоқ, силлиқламоқ; 3) баравар қилиб қўймоқ, тушамоқ, ётқизмоқ; *тех.* сатҳни текисламоқ; ◊ ~هُمْ عَلَى مُسْتَوًى وَاحِدٍ ҳаммани тенглаштириб қўймоқ, ҳаммани бир хил даражага келтирмоқ; V تَسَطَّحَ 1) тушалмоқ, ёйилмоқ, ёзилмоқ; 2) ёйилиб кетмоқ; 3) текисланмоқ, бараварлашмоқ, тўғриланмоқ; 4) тепага қараб ётмоқ; VII انْسَطَحَ 1) текисланмоқ, тўғриланмоқ; 2) кенг ёзилмоқ, кенг ёйилмоқ; тепага қараб ётмоқ

– تَسْطِيحٌ 1) текислаш, тенглаштириш; 2) сатҳни текислаш; проекция

– سُطَّاحٌ ер бағирлаб ўсадиган ўсимлик

– سَطْحٌ *кўп.* سُطُوحٌ, أَسْطُحٌ 1) юза, уст, устки қисм; текислик, яссилик, ялпоқлик; ~ الْأَرْضِ ер юзаси, ернинг устки қисми; ~ الْبَحْرِ денгиз сатҳи, денгизнинг устки қисми; ~ الْبَاخِرَةِ палуба, пароход *ёки* кеманинг устки қисми (сатҳи); 2) *шунингдек:* الْبَيْتِ ~ текис том, уйнинг текис томи; 3) терраса, текис жой; 4) *мат.* текислик; مَائِلٌ ~ қия текислик

– سَطْحِيٌّ 1) текис, текисликка (сатҳга) оид, сатҳий; 2) юзаки, саёз, чуқур бўлмаган; ~ا юзаки равишда

– سَطْحِيَّةٌ юзакилик, саёзлик, енгил-елпилик

– سَطِيحٌ 1) текис, ўнқир-чўнқир бўлмаган, силлиқ, кафтдек (текис); ясси, ялпоқ; 2) ястаниб ётган; 3) (*касалликдан сўнг*) нимжон заиф бўлиб қолган; 4) Сатиҳ (*пайғамбаримиз Муҳаммад С.А.В.нинг дунёга келишларини олдиндан башорат қилган киши*)

– سَطِيحَةٌ[1] (*касалликдан сўнг*) жуда нимжон бўлиб қолган

– سَطِيحَةٌ[2] *эск.* сув ташийдиган кичик ҳажмли идиш, мешкоб

– مِسْطَاحٌ 1) хурмо мевалари ёйиб қўйилган очиқ текислик; 2) хурмо меваси сотиладиган бозор

– مَسْطَحٌ *кўп.* مَسَاطِحُ 1) юза, уст, устки қисм, сатҳ; 2) қуритиш учун хурмо ёйиладиган текис жой

– مُسَطَّحٌ 1) текисланган, силлиқланган; текис; عَرَبَةٌ ~ةٌ очиқ вагон, вагон-платформа; 2) *кўп.* ~اتٌ майдон, очиқлик, очиқ майдон; ◊ الْمِتْرُ الْ~ квадрат метр

– مِسْطَحٌ чодирнинг устуни

I سَطَرَ (*у*) سَطْرٌ 1) чизмоқ, чизиқ тортмоқ, чизиқ ўтказмоқ; 2) ёзмоқ, хат ёзмоқ; II سَطَّرَ 1) чизмоқ, чизиқ чизмоқ, чизиқ ўтказмоқ; 2) жуда кўп ёзмоқ, ёзавермоқ; тез ёзмоқ, апил-тапил ёзмоқ; V تَسَطَّرَ 1) чизилмоқ, чизиб ташланмоқ; 2) ёзилавериб ишдан чиқмоқ; VIII اسْتَطَرَ = I

– أُسْطُورِيٌّ афсонавий, афсонага асосланган, эртаксимон, асотирий

– أُسْطُورَةٌ = إِسْطَارَةٌ

– أُسْطُورَةٌ *кўп.* أَسَاطِيرُ 1) нақл, ривоят, чўпчак; афсона, асотир, миф; 2) эртак; масал; ҳикоя; тарих

– أُسْطُورِيٌّ афсонавий, ақлга сиғмайдиган, мифга оид, мифологик, эртаксимон; ثَرَوَاتٌ ~ةٌ афсонавий бойлик

– سَاطُورٌ *кўп.* سَوَاطِيرُ катта пичоқ, ошпичоқ

– سَطْرٌ *кўп.* سُطُورٌ, أَسْطُرٌ 1) чизиқ, линия; 2) сатр; حَيَاةُ الْفَقِيدِ فِي سُطُورٍ марҳумнинг ҳаёти ҳақида икки оғиз сўз (*сўзма-сўз:* марҳумнинг ҳаёти сатрларда); ◊ فَهِمَ مِنْ بَيْنِ سُطُورٍ ёзилган нарсанинг асл маъносини тушуниб етмоқ

– مُسْتَطَرٌ = مَسْطُورٌ

– مِسْطَارٌ[1] 1) куракча, белча, белкуракча, мастерок; 2) чизмачиликда туш *ёки* сиёҳ билан чизадиган асбоб

– مِسْطَارٌ[2] шаробнинг бир тури

– مُسَطَّرٌ чизиқ тортилган, тўғри чизиқли (*дафтар*)

– مَسْطَرَةٌ, مِسْطَرَةٌ *кўп.* مَسَاطِرُ 1) чизғич, линейка; حَاسِبَةٌ ~ логарифмик ҳисоб линейкаси; 2) намуна, нусха; 3) (*мас., кулёзмадаги*) сатрлар сони

– مِسْطَارٌ = مَسْطَرَةٌ

– مَسْطُورٌ чизилган, ёзилган

شَطْرَنْجٌ = سَطْرَنْجٌ

I سَطَعَ (*а*) سُطُوعٌ 1) кучли ёритмоқ, қамашадиган тарзда ялтирамоқ; 2) кўтарилмоқ (*мас., чанг*); 3) тарқалмоқ, босмоқ (*мас., ҳид*); 4) аниқ бўлмоқ, равшан бўлмоқ; دَكِيكٌ бутун, тўла, роса; ~ يَوْمٌ тўла бир кун; ~ شَهْرٌ бутун бир ой

– أَسْطَعُ *мн.* سَطْعَاءُ бўйни узун одам, узун бўйинли одам

– سَاطِعٌ 1) ёруғ, кўзни қамаштирадиган; 2) жуда қаттиқ, жуда кучли, тешиб юборадиган; 3) аниқ, равшан

– سِطَاعٌ *кўп.* أَسْطِعَةٌ, سُطُعٌ туянинг бўйнига ёки биқинига қўйилган белги

– سَطْعٌ 1) чапак чалиш, қарсак чалиш; 2) (*тушиб кетган н. дан чиққан*) товуш

– سُطُوعٌ ярқираш, ялтираш, равшанлик; ~ بِ равшан ҳолатда

I سَطَلَ (*у*) سَطْلٌ гангитмоқ, бошни

айлантирмоқ, маст қилмоқ; VII اِنْسَطَلَ 1) гангимоқ, бош айланмоқ, маст бўлмоқ; 2) наша чекиб олмоқ, наша чекмоқ

– أَسْطُولٌ *алиф. б. қар.*

– سَطْلٌ *кўп.* سُطُولٌ, أَسْطَالٌ пақир, челак, қовға, ёғоч пақир; (*экскаватор ва ҳ. к. нинг*) чўмичи, ковш

– سَطْلَةٌ *кўп.* سُطَلٌ нашанинг ясси қилиб тайёрланган ҳабдориси

– مَسْطُولٌ *кўп.* مَسَاطِيلُ 1) ширакайф, сархуш; маст; наша *ёки* қорадори ичиб кайфи ошган

I سَطَمَ (*у*) سَطْمٌ 1) ёпмоқ, беркитмоқ; тиқмоқ, тиқиб бекитмоқ; 2) тўсмоқ, тўсиқ ҳосил қилмоқ; 3) سُطِمَ битиб қолган бўлмоқ (*бурун ҳақида*)

– إِسْطَامٌ оташкурак, косов

– أُسْطُمَّةٌ *ёки* أُسْطُمٌّ 1) (*бирор н.нинг*) ўртаси; 2) сув тўпланадиган жой

– سِطَامٌ[1] тиқин, тиқилинч; пўк (*шишадаги*)

– سِطَامٌ[2] қиличнинг тиғи (дами)

(سطو) I سَطَا (*у*) سَطْوٌ, سَطْوَةٌ бостирмоқ, бостириб кирмоқ; ҳужум қилмоқ, (*бирор к. га*) ташланмоқ (عَلَى, بِ); (*бирор жойга*) зўрлик билан бостириб кирмоқ (عَلَى); (*у*) سَطَا ~ الْفَرَسُ от оёқларини керди; الْمَاءُ ~ сув кўпайди

– سَاطٍ 1) қадамларининг ораси узоқ (*от*); 2) думини кўтариб югурадиган (*от*)

– سَطْوٌ 1) ҳужум, ҳужум қилиш, тажовуз, босқин; 2) куч, қувват; қудрат

– سَطْوَةٌ *кўп.* سَطَوَاتٌ 1) ҳужум, ҳужум қилиш, тажовуз, босқин; 2) куч, қувват; қудрат; 3) ҳукмронлик; таъсирлилик, эътиборлилик, муътабарлик

زَعْتَرَ = سَعْتَرَ

I سَعِدَ (*а*) سَعَادَةٌ бахтли бўлмоқ, бахт-иқболли (саодатли) бўлмоқ; омади чопмоқ, муваффақият қозонмоқ, муваффақиятга эришмоқ; وَ لَقَدْ ~ تُ بِالْاِسْتِمَاعِ إِلَيْهِ мен шахсан уни эшитиш бахтига муяссар бўлганман; III سَاعَدَ ёрдам бермоқ, ёрдами тегмоқ, нафи тегмоқ; имкон бермоқ, имконият туғдирмоқ; қўллаб-қувватламоқ, қўлламоқ; IV أَسْعَدَ 1) бахтли (саодатли) қилмоқ, бахтиёр қилмоқ; وَ ... كَمْ يُسْعِدُنِي أَنْ أُصَرِّحَ ...ни маълум қилишдан қанчалар бахтлиман; 2) бойитмоқ; 3) (*бирор масалада*) ёрдам бермоқ, ёрдам кўрсатмоқ (عَلَى); X اِسْتَسْعَدَ бахтли деб ҳисобламоқ

– إِسْعَادٌ ёрдам, кўмак, ҳамкорлик, ёрдамлашиш, кўмак бериш

– أَسْعَدُ энг бахтли, энг саодатли

– سَاعِدٌ *кўп.* سَوَاعِدُ 1) қўл; билак; *анат.* билак суяги; 2) *эск.* (*қўлга солинадиган*) кишан, зирҳ (*қўлни ёпиб турадиган*); ◊ اشْتَدَّ ~ُهُ ўсиб катта бўлмоқ. кучга кирмоқ, кучли бўлиб етишмоқ; فَتَّ فِي ~ِهِ *қар.* فَتَّ; ~ الطَّيْرِ қушнинг қанотлари

– سَاعِدَةٌ *кўп.* سَوَاعِدُ 1) ирмоқ (*дарёдаги*); 2) *ат. от, мз.* Соида

– سُعَادُ *ат. от, мн.* Суод

– سَعَادَةٌ 1) бахт, саодат, иқбол; омад, ютуқ, муваффақият; دَارُ الـ~ Дорус-саодат (*Бахт уйи –Истамбул шаҳрининг фахрий номларидан бири*); 2) *тар.* жаноби олийлари (*Туркия ва Мисрдаги олий унвонли амалдорларга-пошоларга мурожаатда, уларга нисбатан ишлатилган*); صَاحِبُ الـ~ ҳазрати олийлари

– سُعْدَى, سُعْدٌ *бот.* 1) қиёқ, барди; саломалайкум (*ўт-алаф*)

– سَعْدٌ *кўп.* سُعُودٌ 1) бахт, саодат, иқбол; омад, ютуқ, зафар, муваффақият; 2) *ат. от, мз.* Саъд; 3) (*қабила номи*); 4) Саъд (*санам номи*); 5) *кўп.* سُعُودٌ Саъд (*бахт келтирадиган бир неча юлдузлар исми*)

– سَعْدَانٌ[1] *кўп.* سَعَادِينُ маймун

– سَعْدَانٌ[2] туялар яхши кўриб ейдиган ўсимлик

– سَعْدَانَةٌ *кўп.* اتٌ 1) (*кўкракнинг*) тугмаси; 2) (*эшикнинг*) думалоқ тутқичи (дастаси, қабзаси)

– سَعْدَنَةٌ 1) кўр-кўрона тақлид қилиш, маймундек тақлид қилиш; 2) *кўп.* اتٌ найранг, ҳийла, ҳийла-найранг; ҳазил

– سُعْدَى *ат. от, мн.* Суъдо

– سُعُودَةٌ бахтлилик, саодатлилик

سَعُودِيٌّ - 1) Саудияга оид, саудий; 2) Саудия Арабистонида яшовчи

– سَعِيدٌ *кўп.* سُعَدَاءُ 1) бахтли, саодатли, иқболли, омадли; وَ إِنِّي لَسَعِيدٌ بِأَنْ أُقَدِّمَ لَكُمْ ... мен сизга ...ни тақдим этиш билан бахтиёрман; 2) соғ-саломат, бардам, бехатар; 3) *ат. от, мз.* Саид; ◊ ~ حَادِثٌ кутилаётган чақалоқнинг туғилиши

– سُعَيْدٌ *ат. от, мз.* Суайд

– مُسَاعِدٌ 1) ёрдам берувчи, ёрдам кўрсатувчи, ёрдамчи; қулай, ўнғай; 2) бирга борадиган, ҳамроҳ; 3) иккинчи даражали; 3) ёрдамчи, ўринбосар; ~ أُسْتَاذٌ доцент, кичик илмий ходим, адъюнкт

– مُسَاعَدَةٌ 1) ёрдам, ёрдам кўрсатиш, қўллаб-қувватлаш; مَالِيَّةٌ ~ ёрдам учун бериладиган пул, молиявий ёрдам, субсидия; عِلْمِيَّةٌ ~ илм-фанни ривожлантириш учун бериладиган ёрдам, субсидия; مَدَّ يَدَ الـ~ ёрдам қўлини чўзмоқ; 2) ўзаро ёрдам, ҳамкорлик

– مُسْعَدٌ бахтли, саодатли, иқболли

– مَسْعُودٌ 1) бахтиёр қилинган, бахтли қилинган; бахтли, бахтиёр, масъуд; 2) *ат. от, мз.* Масъуд

I سَعَرَ (*а*) سَعْرٌ 1) ёндирмоқ, гуруллатиб ёқмоқ, алангасини осмонга чиқармоқ, ўт ёқмоқ; 2) سُعْرٌ қутурмоқ (*ит ҳақида*); II سَعَّرَ 1) ўт ёқмоқ, олов ёқмоқ, гуруллатиб ёқмоқ, алангасини осмонга чиқармоқ; الْحَرْبَ الْبَارِدَةَ ~ совуқ урушни бошламоқ, совуқ урушни авж олдирмоқ; 2) баҳо қўймоқ, нарх белгиламоқ, нарх қўймоқ; *мол.* курсни белгиламоқ, чет эл пуллари ва ҳ. к. ларнинг биржадаги қийматини аниқламоқ; III سَاعَرَ савдолашмоқ, савдо-сотиқ қилмоқ; IV أَسْعَرَ (*олов*) ёқмоқ, ёндирмоқ; V تَسَعَّرَ 1) алангаланмоқ, ёнмоқ, ловилламоқ; 2) баҳоланмоқ, нархи қўйилмоқ, нархи белгиланмоқ; VII اِنْسَعَرَ қутурмоқ (*ит ҳақида*); VIII اِسْتَعَرَ ёнмоқ, ўт олмоқ, гуруллаб ёна бошламоқ; алангаланиб ёнмоқ

– اِسْتِعَارٌ *эск.* алангаланиш, ёниш

– تَسْعِيرٌ 1) ўт (олов)> ёқиш; 2) нарх белгилаш (қўйиш); *мол.* чет эл пулларининг биржадаги қийматини белгилаш

– تَسْعِيرَةٌ *кўп.* اتٌ белгиланган нарх миқдори, тариф; нарх белгилаш, нарх, қиймат, такса

– سَاعُورٌ тандир

– سَعَّارٌ нарх белгиловчи

– سُعَارٌ 1) илиқлик. иссиқлик; 2) ўта очлик, ўта қорни очлик; 3) қутуриш, қутурганлик

– سِعْرٌ *кўп.* أَسْعَارٌ нарх, баҳо, қиймат, курс; بِـ~ ... баҳосида, ... нархида; الْيَوْمَ ~ بِـ бугунги нарх билан (нархда); أَصْلِيٌّ ~ ўз баҳоси, номинал баҳо; الْبَيْعِ ~ сотув нархи, сотувдаги нарх; التَّعَادُلِ ~ қимматбаҳо қоғозлар таннархининг биржадаги нарх-навога учма-уч тенг келиши; التَّكْلِفَةِ ~ таннарх, алпари курси; ثَابِتٌ ~ қатъий баҳо (нарх); جَارٍ ~ бозор нархи (баҳоси), прейскурант; الْخَصْمِ *ёки* الْقَطْعِ ~ векселларнинг биржадаги қиймати; ҳисоб ставкаси; الشِّرَاءِ ~ сотиб олиш нархи (баҳоси); الصَّرْفِ ~ айирбош қилиш курси, алмаштириш курси; أَسْعَارُ الْعُمْلَةِ валюта қиймати; الْفَائِدَةِ ~ фойда қиймати; الْمُبَادَلَةِ ~ кундалик нарх (баҳо); أَسْعَارُ الْجُمْلَةِ улгуржи нархлар; أَسْعَارُ الْمُفَرَّقِ *ёки* أَسْعَارُ الْقِطَاعِيِّ чакана нархлар; بَيَانُ الـ~ нарх-наво жадвали;, الْبِضَاعَةِ بِمَا فِيهِ التَّأْمِينُ وَ النَّوْلُونُ ~ *савдо.* сиф (*товарнинг суғурта пули қўшиб ҳисоблангандан кейинги нархи*); الْكَمْبِيُو ~ *қар.* كَمْبِيُو

– سَعْرٌ *кўп.* سَعْرَى ақлдан озган, тентак, телба, савдойи

– سُعْرٌ 1) қутурганлик; ақлдан озганлик, телбалик, савдойилик; 2) иссиқлик; 3) ўта қорин очлик; 4) *шунингдек:* حَرَارِيٌّ ~ *физ.* калория;5) *эск.* бошга бало, дардисар

– سَعْرَانٌ қутурган, қутириб қолган

– سَعْرَةٌ қутуриш, қутурганлик

– سُعْرَةٌ *кўп.* سُعَرٌ 1) *физ.* калория (*Ироқда*); 2) қораликка яқин бўлган ранг қорамтир ранг

– سُعْرِيَّةٌ калориялилик

– سَعِيرٌ *кўп.* سُعُرٌ олов, ўт, аланга; дўзах

– مُسْتَعِرٌ гуриллаб ёнаётган, алангаланаётган; ~ حِقْدٌ кучли нафрат

– مِسْعَارٌ *кўп.* مَسَاعِيرُ 1) темир косов; 2) ўт қўювчи, олов ёқувчи; васваса солувчи, иғвогар, фитначи; مَسَاعِيرُ الْحَرْبِ уруш оловини ёқувчилар

– مِسْعَرٌ[1] *кўп.* مَسَاعِرُ = مِسْعَارٌ

– مِسْعَرٌ[2] узун бўйин

– مُسَعِّرٌ 1) ўт қўювчи, олов ёқувчи; مُسَعِّرُو الْحَرْبِ уруш оловини ёқувчилар

سَعْرَانٌ = مَسْعُورٌ

سَعْسَعَ *эск.* қариликдан қалтирамоқ, қалтироқ бўлмоқ, хароб ҳолга келмоқ; تَسَعْسَعَ қаримоқ, қари бўлмоқ, мункилламоқ, кексаймоқ; майдақадам бўлиб қолмоқ

I سَعَطَ (у/а) سَعْطٌ *эск.* дори қўймоқ, бурунга дори томизмоқ; IV أَسْعَطَ бурунга (*дори*) томизмоқ, бурунга (*дори*) қуймоқ; VIII اِسْتَعَطَ 1) бурнаки тамаки чекмоқ, тамаки ҳидламоқ; 2) = IV

– سَعُوطٌ бурнаки тамаки; عُلْبَةُ الـ~ тамакидон

– سَعِيطٌ майдан келадиган хушбўй ҳид

– مِسْعَطٌ тамакидон

– مُسْعُطٌ бурунга дори томизиш асбоби

I سَعَفَ (а) سَعْفٌ ёрдам қилмоқ, ёрдам кўрсатмоқ, ёрдам қўлини чўзмоқ; қўлламоқ; سَعِفَ (а) سَعَفٌ тирноқ атрофи ёрилмоқ (*бармоқларда*); III سَاعَفَ ёрдам қилмоқ, кўмаклашмоқ; IV أَسْعَفَ 1) ёрдам кўрсатмоқ, биринчи ёрдамни кўрсатмоқ

– إِسْعَافٌ ёрдам қилиш, ёрдам кўрсатиш; الـ~ الْأَوَّلُ биринчи ёрдам кўрсатиш; الـ~ جَمْعِيَّةُ тез ёрдам жамоаси; الـ~ عَرَبَةُ *ёки* مَرْكَبَةُ الـ~ *ёки* سَيَّارَةُ الـ~ тез ёрдам машинаси; رِجَالُ الـ~ (*тез ёрдам машинасидаги*) санитарлар

– إِسْعَافَاتٌ *кўп.* дори-дармонлар

– إِسْعَافِيٌّ санитар

– أَسْعَفُ *мн.* سُعْفٌ *кўп.* سُعْفٌ оғзи касалланган (*туя*)

– سَعْفٌ ёрдам

– سَعَفٌ[1] *кўп.* سُعُوفٌ хурмо дарахтининг узун барглари; الـ~ أَحَدُ (*христианларда*) пасха ҳафтасидан олдинги якшанба куни бўладиган сайл, маросим

– سَعَفٌ[2] *вет.* туянинг оғзида учрайдиган касаллик

– سَعَفِيٌّ хурмо дарахтининг узун барглaридан ишланган

– سَعْفَةٌ (*чақалоқ бошидаги*) чақа, яра, қасмоқ, қора қўтир

– مُسَاعَفَةٌ *эск.* ҳамкорлик, ёрдам

– مُسْعِفٌ ишга ёрдам берадиган; фойдали, манфаатли

I سَعَلَ (у) سُعَالٌ йўталмоқ; سَعِلَ (а) سَعَلٌ *эск.* бардам бўлмоқ, тетик бўлмоқ, шаҳдам бўлмоқ

– سُعَالٌ йўтал; الـ~ الدِّيكِيُّ *мед.* кўкйўтал; ◊ ~ الْخَيْلِ жўткирув (*отларда бўладиган нафас қисилиши*); الـ~ حَشِيشَةُ *бот.* кўка, туятовон (*катта барғли ва сариқ гулли кўп йиллик ўсимлик*)

– سَعْلٌ бардамлик, тетиклик, шаҳдамлик

– سَعْلَى , سَعْلَاةٌ, سِعْلَاءٌ *кўп.* سَعَالَى 1) шаллақи хотин, манжалақи; 2) иблис, шайтон, ажина; ажинанинг урғочиси

– سُعْلَةٌ йўтал; الـ~ حُبُوبُ йўталга қарши ҳабдори, йўталдори

– سِعْلَى = سِعْلَاءٌ

– مَسْعَلٌ 1) ҳалқум; 2) ҳалқумнинг йўтал тутадиган жойи

سَعَنَةٌ, أَسْعَانٌ *кўп.* سُعْنٌ теридан ишланган идиш, саноч, меш; ◊ ~ أَبُو *зоол.* марабу (*лайлаксимонлар оиласига мансуб катта қуш*): ҳинд марабуси; жиғилдони катта ҳинд лайлаги

سَعَةٌ *қар.* وسع

سَعْوٌ *ёки* سِعْوٌ *кўп.* أَسْعَاءٌ тунги пайт, туннинг бир қисми ; مَضَى ~ مِنَ اللَّيْلِ туннинг бир қисми ўтди

– سَعْوٌ = سُعْوَاءٌ *ёки* سِعْوَاءٌ

I سَعَى (سعى)[1] (а) سَعْيٌ 1) интилмоқ, шитоб билан ёпирилмоқ, югурмоқ, чопмоқ; ~ حَوْلَ الْكَعْبَةِ *дин.* Каъба атрофида югурмоқ, саъй (тавоф) қилмоқ; ~ بَيْنَ الصَّفَا وَ الْمَرْوَةِ *дин.* (*ҳаж вақтида*) Сафо ва Марва тепаликлари ўртасида югурмоқ; 2) жўнамоқ, кетмоқ; ~ عَلَى قَدَمَيْهِ пиёда юрмоқ; ~ بِخُطًى وَاسِعَةٍ катта-катта қадам ташлаб юрмоқ; 3) (*бирор н. га*) интилмоқ (إِلَى); 4) ҳаракат қилмоқ, уринмоқ; (*бирор н. устида*) ишламоқ; (*бирор н. га*) эришмоқ, етишмоқ (فِي); ~ جُهْدَهُ فِي ... (*бирор н. га*) қаттиқ ҳаракат қилмоқ; 5) (*к. нингдир олдида к. учундир*) илтимос қилмоқ (لَدَى); 6) (*бирор к. га. қарши*) фитна (найранг) ишлари олиб бормоқ (عَلَى); سَعَى[2] (а) سِعَايَةٌ 1) (*бирор к. ҳақида*) чақимчилик қилмоқ (ب); 2) (*бирор к. га*) туҳмат қилмоқ, бўҳтон қилмоқ, ғийбат қилмоқ (ب)

– سَاعٍ *мн.* سَاعِيَةٌ *кўп.* سُعَاةٌ 1) чопар, хат олиб борувчи вакил, курьер; سَاعِي الْبَرِيدِ почтачи, почтальон; سَاعِي الْتِّلِغْرَافِ телеграммаларни тарқатувчи; 2) чақимчи, гап ташувчи; ғийбатчи

– سِعَايَةٌ 1) чақув, махфий маълумот; 2) ғийбат, туҳмат, бўҳтон

– سَعْيٌ 1) чопиш, югуриш; الـ~ *дин.* Сафо ва Марва тепаликлари орасида югуриш; 2) интилиш, уриниш, ҳаракат қилиш; 3) тиришиш, меҳнат; 4) кирдикор, фитна, макр, ҳийла-найранг

– مَسْعًى *кўп.* مَسَاعٍ 1) тиришиш, ҳаракат қилиш, интилиш, ғайрат; *кўп.* кирдикорлар, ҳийла-найранглар; 2) *эск.* югуриш жойи

– مَسْعَاةٌ *кўп.* مَسَاعٍ мақтовга арзийдиган амал, мақтаса бўладиган иш

I سَغَبَ (а) سَغَبٌ оч қолмоқ, қорни очмоқ

– سَغَابَةٌ очлик, қорни очлик

– سَغَبٌ қорни очлик

– سَغْبَانُ *мн.* سَغْبَى *кўп.* سِغَابٌ оч, қорни оч

– سَاغِبٌ *мн.* سَغْبَى *кўп.* سِغَابٌ оч, қорни оч

– سَغَبٌ = سُغُوبٌ

– مَسْغَبَةٌ = سَغَابَةٌ; دَفَعَ بِهِ الـ~ бирор нима билан очликни кеткизмоқ

سَغْسَغَ 1) ёғ суртмоқ, ёғламоқ, ёғ чапламоқ; 2) ҳўлламоқ, сингдирмоқ, шимдирмоқ; 3) кўммоқ, кўмиб яширмоқ; ~ هُ فِي التُّرَابِ н.нидир тупроққа кўммоқ

– سَغْسَغَةٌ ёғ суртиш, ёғ чаплаш

I سَغَلَ (а) سَغْلٌ 1) озиб -тўзиб кетмоқ; 2) буришиб кетмоқ; эт салқи бўлиб қолмоқ

I سَفَّ (и/а) سَفٌّ 1) (*дорини, талқондорини*) оғизга солмоқ (ютмоқ, қабул қилмоқ); 2) тўқимоқ, тўқиб ясамоқ; ~ الْحَصِيرَ бўйра тўқимоқ; IV أَسَفَّ 1) тикилмоқ, бақраймоқ; ~ النَّظَرَ إِلَى ... ...га тикилиб қарамоқ, кўз тикмоқ; 2) пастлаб учмоқ, париллаб учмоқ (учиб ўтмоқ -*қуш ҳақида*); ер бағирлаб учмоқ (*самолёт ҳақида*); 3) ахлоқан тубанлашмоқ (пастлашмоқ); ~ إِلَى أَسْفَلِ دَرْكٍ مِنَ الرَّذِيلَةِ бузуқлик ботқоғига ботиб кетмоқ; 4) (*бирор н. ни*) юзаки, бачканалик билан бажармоқ; 5) (*мас., дорини*) ичиш учун тавсия қилмоқ, буюрмоқ; ~ هُ السُّفُوفَ бирор кимга талқондори бермоқ; 6) тўқимоқ, тўқиб ясамоқ; ~ الْحَصِيرَ

бўйра тўқимоқ; IV أَسَفَّ ранги ўзгармоқ; VIII اسْتَفَّ = I 1)

– إِسْفَافٌ 1) юзакилик, бачканалик; 2) пастлаб учиш, ер бағирлаб учиш; 3) ахлоқий тубанлик, الشَّرَفُ لاَ يُصَانُ بِالْـ~ وَ الاسْتِهَانَةِ пастлик ва тубанлик билан ор-номусни сақлаб бўлмайди

– سَفَّافٌ *халқ.* порахўр, пора олувчи

– سُفَّةٌ чангал, ҳовуч; ~ مِنَ الْقَمْحِ бир чангал буғдой

– سَفُوفٌ *жам.* кукун ҳолатидаги дори, талқондори, порошок

– سَفِيفٌ[1] ориқ, қотма; ҳолсиз, нимжон, заиф, бедармон, ожиз

– سَفِيفٌ[2] туянинг белидан боғланадиган арқон, туя устига тахтиравон ўрнатиш учун боғланадиган арқон

– سَفِيفَةٌ *кўп.* سَفَائِفُ хурмо дарахти баргидан тўқилган бўйра

سُفْتَجَةٌ *кўп.* سَفَاتِجُ қарз ҳужжати, вексел; чек

I سَفَحَ (а) سَفْحٌ (*кўз ёши. қон*) тўкмоқ, оқизмоқ; سُمْعَتَهُ ~ бирор кимнинг обрўсига доғ туширимоқ, бирор кимнинг обрўсини кетказмоқ; III سَافَحَ (*эр хотинига ёки хотин эрига*) хиёнат қилмоқ, бузуқлик қилмоқ, бузуқилик қилмоқ; VI تَسَافَحَ = III

– سَفَّاحٌ қонхўр, қон тўкувчи; الـ~ Ас-Саффоҳ (*Қонхўр*) (*халифалардан бирининг лақаби*); السَّفَّاحُ *ат. от, мз.* Ас - Саффоҳ

– سِفَاحٌ зино (*эр хотинига ёки хотин эрига*) хиёнат қилиш, бузуқлик; وُلِدَ ~ا *ёки* وُلِدَ مِنَ الـ~ никоҳсиз туғилмоқ

– سَفْحٌ *кўп.* سُفُوحٌ қиялик, ёнбағир, нишаб; (*тоғнинг*) таги, этаги, пастки қисми

– سَفِيحٌ камоннинг тўққизинчи ўқи (*қимор ўйинида*)

– مُسَافِحٌ *эск.* зинокор

– مَسْفُوحٌ *эск.* тўкилган (*қон ҳақида*)

I سَفَدَ (*и*) سِفَادٌ 1) (*молни*) қочирмоқ; 2) сихга термоқ, сихга ўтказмоқ, сихга киритмоқ; II سَفَّدَ сихга термоқ, сихга ўтказмоқ, сихга киритмоқ; III سَافَدَ = I

– سِفَادٌ (*молни*) қочириш, чоптириш, буқага қўйиш

– سَفُودٌ *кўп.* سَفَافِيدُ сих, кабоб сихи

I (سفر) أَسْفَرَ (*и*) سَفْرٌ 1) йўлга тушмоқ, йўлга отланмоқ; 2) жўнатмоқ, юбормоқ; 3) ёзмоқ, хат битмоқ; 4) супурмоқ; الْبَيْتَ ~ уйни супурмоқ (*супуриб-сидирмоқ*); ◊ ~ بَيْنَهُ وَ بَيْنَهُ бирор кимни бошқа бирор ким билан яраштирмоқ; سَفَرَ[2] (*и*) سُفُورٌ 1) ниқобни олмоқ, юзини очмоқ (*аёллар ҳақида*), очиққа чиқмоқ (*аёллар ҳақида*); 2) порламоқ, ялт этмоқ, ялтираб чиқмоқ (*тонг ҳақида*); II سَفَّرَ (*бирор жойга*) жўнатмоқ, юбормоқ (إِلَى); III سَافَرَ (*бирор жойга*) жўнамоқ, бормоқ, сафар қилмоқ; саёҳат қилмоқ, кезмоқ; بَحْرًا ~ денгиз бўйлаб саёҳат қилмоқ; بَرًّا ~ қуруқлик жойларга сафар қилмоқ; جَوًّا ~ самолётда сафар қилмоқ; IV أَسْفَرَ 1) ярқирамоқ, ялтилламоқ, жимирламоқ; الْفَجْرُ ~ тонг отди; 2) юзини очмоқ, ниқобини олмоқ, ёпинчиғини олмоқ (*аёллар ҳақида*); 3) (*бирор н. ни*) очмоқ, кашф қилмоқ, кўрсатмоқ (عَنْ); 4) натижада (*бирор н.*) бермоқ, (*бирор хил*) натижа бермоқ, (*бирор н. билан*) тугамоқ (عَنْ); VII اِنْسَفَرَ очиқ бўлмоқ, очилиб қолмоқ, яланғоч бўлмоқ, яланг бўлмоқ

– تَسْفِيرَةٌ *кўп.* تَسَافِيرُ, ـَاتٌ медальон

– سَافِرٌ[1] 1) йўлга тушган, саёҳатга чиққан, саёҳат қилувчи; 2) ёзувчи, хат битувчи; 3) *кўп.* سَفَرٌ, سُفَّارٌ йўловчи, сафарчи, сайёҳ; 4) *кўп.* سَفَرَةٌ котиб, мирза, мунший

– سَافِرٌ[2] 1) очиқ, усти ёпилмаган; مَرْأَةٌ ~ـَةٌ (*кўп.* نِسَاءٌ سَوَافِرُ) очиққа чиққан аёл, чачвон тутмай, юзини очиб юрадиган аёл; 2) очиқ-ойдин, аниқ-равшан, кўриниб турган; بِالْقُوَّةِ الـ~ـَةِ очиқ-ойдин зўравонлик билан; بِصِفَةٍ ~ـَةٍ очиқ-ойдин тарзда, ошкора равишда

– سِفَارٌ *кўп.* أَسْفِرَةٌ, سُفُرٌ, سَفَائِرُ туянинг тумшуғи устидан ўтказиб боғланадиган чарм ёки темир мослама (*отнинг югани каби*)

– سِفَارَةٌ, سَفَارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) воситачилик, ўртачилик; 2) элчихона

– سُفَارَةٌ суприндн, супуриб тўпланган ахлат

– سَفْرٌ *кўп.* йўловчилар, сайёҳлар

– سَفَرٌ *кўп.* أَسْفَارٌ 1) сафар, саёҳат; бирор жойга бориш, бориб-келиш; نَفَقَاتُ الـ~ йўл харажатлари; 2) йўл юриш, рейс; 3) *ҳарб.* юриш; 4) тонг

– سِفْرٌ *кўп.* أَسْفَارٌ китоб; الأَسْفَارُ الْمُنَزَّلَةُ нозил бўлган муқаддас китоблар; أَسْفَارُ مُوسَى الْخَمْسَةُ беш муқаддас китоб (*сўзма-сўз:* Мусо алайҳиссаломнинг беш китоби)

– سُفْرَجِيٌّ *кўп.* سُفْرَجِيَّةٌ официант; ресторан хизматчиси

– سَفَرَةٌ *кўп.* котиблар, мирзалар, муншийлар

– سَفْرَةٌ *кўп.* سَفَرَاتٌ 1) саёҳат, сайр; бориб-келиш; 2) рейс

– سُفْرَةٌ *кўп.* سُفَرٌ 1) йўлда ейиш учун олинган озиқ-овқат; 2) овқатланиш столи (пешхони), дастурхон; رَئِيسُ الـ~ меҳмонхона ва ресторанларда бош официант; فَضَّاتُ الـ~ кумуш идиш-товоқлар

– سَفَرِيٌّ 1) саёҳатга оид, йўлга чиқишга оид; йўлга оид; ~ شَطْرَنْجٌ йўлда ўйнаб кетишга мўлжалланган шахмат; ~ سَرِيرٌ йўлда ётиб кетишга мўлжалланган каравот

– سَفَرِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) бориб-келиш, саёҳат, сафар; экскурсия; 2) (*самолётнинг*) учиши; 3) маршрутдаги поезд

– سُفُورٌ очиқ юзлар, ниқоби олинган юзлар; ~ مَسْأَلَةٍ чачвонни ташлаш масаласи

– سَفِيرٌ[1] *кўп.* سُفَرَاءُ 1) элчи, вакил; الـ~ الْبَابَوِيُّ Рим папасининг бирор давлатдаги элчиси; الـ~ فَوْقَ الْعَادَةِ وَ الْمُفَوَّضُ фавқулоддда ва мухтор элчи; الـ~ الْمُتَنَقِّلُ *ёки* الـ~ الْمُتَجَوِّلُ сайёр элчи, юртма-юрт юрадиган элчи; 2) воситачи, ўртачи

– سَفِيرٌ[2] 1) бошдан тўкилган соч; 2) дарахтдан тўкилган барг

– سَفِيرٌ *мин.* кўк ёқут (*кўк тусли қимматбаҳо тош*)

– مَسَافِرُ *кўп.* ~ الْوَجْهِ (*аёлларда*) юзнинг очиқ турадиган қисми

– مُسَافِرٌ 1) сайёҳ, саёҳатчи, сафарда юрувчи, мусофир; 2) пассажир; 3) меҳмон

– مُسْفِرٌ *эск.* ялтирайдиган, жимирлайдиган

– مَسْفَرَةٌ супурги

سَفَرْجَلٌ *кўп.* سَفَارِجُ *бот. жам.* беҳи

– سَفَرْجَلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ беҳи (*меваси*)

سُفْرُوخٌ *ат. от, мз.* Суфрух

سَفِيرٌ *кўп.* سَفَائِرُ, سَفَارِيرُ даллол, савдодаги ўртачи

سَفْسَطَائِيٌّ сафсатабоз, софизм тарафдори, софист

– سَفْسَطَةٌ 1) сохта хулосаларга асосланиш, софистика; сафсата; 2) қуруқ гап, бекорчи гап

سَفْسَطِيٌّ 1) сохта хулосаларга асосланган; 2) софизм тарафдори, софист, сафсатабоз

– مُتَسَفْسِطٌ софизм тарафдори, софист, сафсатабоз

سَفْسَافٌ ҳар бир нарсанинг энг ёмони

– سَفَاسِفُ *кўп.:* الأُمُورِ ~ тентаклик, бемаъ-нилик, бемазагар-чилик; اشْتَغَلَ بِـ~ الأُمُورِ бемаъни (бемаза) ишлар билан шуғулланмоқ

سَفْسَقَةٌ *кўп.* سَفَاسِقُ қиличнинг ялтираши, ялтиллаши

I سَفَطَ (*у*) سَفْطٌ (*балиқни*) тозаламоқ

– سَفَطٌ 1) (*балиқ*) тангачаси; 2) (*қаҳва донасининг*) чиқиндиси

– سَفَطٌ *кўп.* أَسْفَاطٌ 1) сават, саватча, корзинка; 2) қутича; нафис қилиб ишланган чиройли сандиқча

– سَفِيطٌ бағри кенг, очиқ кўнгилли

I سَفَعَ (а) سَفْعٌ 1) урмоқ, саваламоқ, савамоқ; 2) куйдирмоқ, баданни офтобда қорайтирмоқ; بالنَّاصِيَة ~ пешонадаги сочдан ушламоқ; II سَفَّعَ эск. юз тузилишини тубан ўзгартириб юбормоқ; баданни офтобда яхшилаб қорайтирмоқ

– أَسْفَعُ мн. سَفْعَاءُ кўп. سُفْعٌ қора, қора рангли; тўқ, тўқ рангли; офтобда қорайган

– سُفْعَةٌ кўп. سُفَعٌ 1) доғ, хол, қашқа, тўқ рангли доғ; 2) тўқ қизиллик, қора қизиллик; қорага ўхшаш қизиллик

– مُسَفَّعٌ эск. қуролнинг занглашидан қорайган (нарса)

I سَفَقَ (у) سَفْقٌ 1) урмоқ, саваламоқ, савамоқ; 2) (мас., эшикни) қаттиқ уриб ёпмоқ, қарсиллатиб ёпмоқ; II سَفَّقَ эсмоқ (шамол ҳақида): IV أَسْفَقَ туртмоқ, итармоқ; الْبَابَ ~ эшикни итармоқ; VII انْسَفَقَ итармоқ; الْبَابُ ~ эшик туртилди

– سَفِيقٌ 1) қалин; ~ ثَوْبٌ қалин қилиб тикилган кийим; 2) الْوَجْهِ ~ сурбет, бети қаттиқ, бети қалин

I سَفَكَ (и) سَفْكٌ тўкмоқ, оқизмоқ, тўкиб юбормоқ; VII انْسَفَكَ оқизилмоқ, тўкилмоқ; оқмоқ, тўкилиб кетмоқ

– سَفَّاكٌ қонхўр, золим, ёвуз, қотил

– سَفْكٌ оқизиш, тўкиш; الدِّمَاءِ ~ қон тўкиш, қон оқизиш

I سَفَلَ (а) سَفَلٌ пасткаш бўлмоқ, паст бўлмоқ; разиллашмоқ; V تَسَفَّلَ 1) пасткашлик қилмоқ, разиллик қилмоқ; 2) туширилмоқ, паст қилинмоқ; разилона иш тутмоқ, ярамас иш қилмоқ

– أَسْفَلُ мн. سُفْلَى кўп. أَسَافِلُ 1) энг паст, жуда паст, ниҳоятда паст, тубан, энг тубан; 2) шунингдек: السَّافِلِينَ ~ энг разил, энг тубан; 3) ост, туб, остки қисм, (бирор н. нинг) таги

– تَسَفُّلٌ пастлик, пасткашлик, разиллик, тубанлик

– سَافِلٌ кўп. سَفَلَةٌ, سُفَّالٌ 1) паст, пастдаги; пасткаш, разил

– سَافِلَةٌ 1) орқа томон; ўлтирадиган жой; 2) найзанинг уч томони

– سَفَالٌ пасткашлик; камситиш

– سُفَالَةٌ 1) ост, туб, таг, остки қисм; асос, пойдевор; 2) база, негиз

– سُفْلٌ, سِفْلٌ 1) таг, ост, туб; асос, пойдевор; 2) пол билан девор орасига қоқиладиган ингичка узун тахта, плинтус; 3) тублик, чуқурлик

– سَفَلَةٌ = تَسَفُّلٌ

– سِفْلَةٌ: الْقَوْمِ ~ одамларнинг пасткаши, тубани

– سِفْلَةُ الْقَوْمِ = الْقَوْمِ : سِفْلَةٌ

– سُفْلِيٌّ 1) пастки, остки; 2) пасткаш, разил; 3) дунёвий

– سَفِيلٌ 1) пасткаш, разил; 2) бот. чирмовиқгул

(سفلق) تَسَفْلَقَ паразит (текинхўр) бўлиб яшамоқ, (бирор к. нинг) ҳисобига кун кўрмоқ (عَلَى)

– سَفْلَقَةٌ = تَسَفْلُقٌ

– سَفْلَاقٌ паразит, текинхўр, ҳаромтомоқ

– سَفْلَقَةٌ текинхўрлик, ҳаромтомоқлик, паразитлик

I سَفَنَ (и) سَفْنٌ арчмоқ, пўстини ажратмоқ, пўстини олмоқ; سَفَنَ (у) سَفْنٌ: الرِّيحُ ~ шамол ер бағирлаб эсди; II سَفَّنَ пона тиқмоқ (қоқмоқ)

– إِسْفِينٌ кўп. أَسَافِينُ пона (... وَ ... بَيْنَ) دَقَّ ~ا ف маж. (бирор н. га ёки бирор н. билан бошқа н. ўртасига) пона қоқмоқ, (к. ларнидир бир-биридан) ажратмоқ

– سَافِنَةٌ кўп. سَوَافِنُ ер бағирлаб эсадиган шамол

– سَفَّانٌ 1) кемасоз, кема қурувчи; 2) кема эгаси (хўжайини, соҳиби)

– سَفَانَةٌ кемасозлик

– سَفَنٌ 1) жилвир, қайроқ қумли, наждак, жилвир қоғоз; 2) зоол. думи ингичка япалоқ денгиз балиғи, скат; 3) қаттиқ (дағал)чарм

– سَفْنَةٌ пўст, пўстлоқ, чулуқ, шелуха

– سَفُونٌ кўп. سَوَافِنُ = سَافِنَةٌ

– سَفِينٌ = إِسْفِينٌ

– سَفِينَةٌ кўп. سُفُنٌ, سَفَائِنُ, سَفِينٌ кема; تِجَارِيَّةٌ ~ савдо кемаси; حَامِلَةٌ لِلطَّائِرَاتِ ~ авианосец, самолётлар учиб қўнадиган кема; حَرْبِيَّةٌ ~ ҳарбий кема; الشَّحْنِ ~ юк ташийдиган кема, юк кемаси; فَضَاءٍ ~ ёки كَوْنِيَّةٌ ~ космик кема; مُحَطَّمَةُ الْجَلِيدِ ~ музёрар кема; نُوحٍ ~ Нуҳ алайҳиссалом кемалари; وَاضِعَةُ ~ الْأَلْغَامِ денгизда миналардан тўсиқ қўювчи ҳарбий кема; ~الـ جَوْفُ ёки ~الـ عَنْبَرُ кеманинг юк ортиладиган таг хонаси, трюм; مُقَدَّمُ ~الـ кеманинг олд қисми (бурни); مُؤَخَّرُ ~الـ кеманинг қуйруқ қисми (қуйруғи); ~الـ астр. Аргонавтлар кемаси; سَفَائِنُ الْبَرِّ маж. саҳро кемалари (туялар); ◊ الدَّجَاجَةِ ~ туртиб чиққан кўкрак қафаси

– مَسْفَنٌ кўп. مَسَافِنُ кемасозлик корхонаси

سَفْلٌ дурадгорлик асбобларидан бири

سَفَنْجٌ зоол. булут (сув жонивори)

– سَفَنَّجَةٌ мн. سَفَنَّجَةٌ тез, тезкор, экспресс

إِسْفَنْطٌ шароб турларидан бири

I سَفِهَ (а) سَفَهٌ ёки سَفُهَ (у) سَفَاهَةٌ 1) аҳмоқ бўлмоқ, тентак бўлмоқ, бемаъни бўлмоқ; 2) қўпол (сурбет, безбет) бўлмоқ; 3) исрофгар бўлмоқ, исрофгарчилик қилмоқ; II سَفَّهَ аҳмоқ ҳисобламоқ, тентак ҳисобламоқ, бемаъни ҳисобламоқ; (бирор н. ни) тентаклик деб атамоқ; نَفْسَهُ ~ ўзини ўзи койимоқ, ўзига ўзи танбиҳ бермоқ; III سَافَهَ сўкишмоқ, сўкишишмоқ; V تَسَفَّهَ ўзини қўполликка солмоқ, ўзини қўпол кўрсатмоқ; VI تَسَافَهَ ўзини гўлликка солмоқ, ўзини жинниликка олмоқ

– سَفَاهَةٌ 1) ақли пастлик, ақли заифлик, тентаклик, аҳмоқлик; 2) безбетлик, сурбетлик, қўполлик, уятсизлик, бетамизлик; 3) исрофгарчилик, исрофкунандалик

– سَفَهٌ = سَفَاهَةٌ

– سَفِيهٌ кўп. سُفَهَاءُ, سُفَّهٌ мн. سَفِيهَةٌ кўп. سَفَائِهُ 1) тентак, аҳмоқ, ақли паст, ақли заиф; 2) безбет, сурбет, бетамиз; 3) исрофгар; 4) паст навли, сифати паст, ёмон

(سفو) I سَفَا (у) سُفُوٌّ тез юрмоқ, тез учмоқ, юришда ёки учишда тезлашмоқ

–سَفًا жам. (ғалпанинг) қилтириқлари; сомон, тўпон, қипиқ

– سَفَاةٌ (ғалпанинг) қилтириғи

– سَفْوَاءُ: ~ رِيحٌ шиддатли шамол, кучли шамол

I سَفَى (и) سَفْيٌ (чанг-тўзон) кўтармоқ (шамол ҳақида); IV أَسْفَى 1) эсмоқ (шамол ҳақида); 2) эск. ёмонлик қилмоқ (ب)

— أَسْفَى мн. سَفْوَاءُ тезюрар

– سَافِيَاءُ чанг-тўзон

– سَافِيَاتٌ кўп.: الرِّمَالِ ~ шамолда кўчиб юрган қум

– سَفِيٌّ тўзиган, тўзғиган (мас., қум)

– سُفْيَانُ ат. от, мз. Суфён

I سَقَبَ (а) سَقْبٌ, سُقُوبٌ яқин бўлмоқ, яқинлашмоқ; IV أَسْقَبَ 1) = I; 2) яқинлаштирмоқ, яқин қилмоқ

–سَقْبٌ кўп. سُقْبَانٌ, سُقُوبٌ 1) бўталоқ, кичкина туя, туяча; 2) бўталоқнинг эркаги, ўғил бўталоқ; 3) эск. чодирни ушлаб турувчи устун

– سَقْبٌ яқинлик, жипслик; الْجَارُ أَحَقُّ بِـ~ه ҳад. қўшни ўзининг яқинлиги билан ҳақдордир

– سَقِيبَةٌ чодирга ўрнатилган устун

– مِسْقَابٌ сурункасига ўғил туғадиган аёл

سَقَّارٌ кўп. سَقَّارَةٌ ноҳақ лаънат ўқийдиган (одам)

–سَقَرٌ мн. дўзах, жаҳаннам, сақар

سَفْسَق 1) ивитмоқ, шимдирмоқ, (*бирор суюқликка*) ботирмоқ; 2) чирилламоқ, чирқилламоқ (*кушлар ҳақида*)

– سفْسَاقَة *зоол.* патлари сариқ, қорни қора қушча, сулихўр

– سَفْسَقَة 1) ивитиш, шимдириш, ҳўллаш; 2) чириллаш, чирқиллаш

I سَقَطَ (у) سُقُوطٌ 1) тушмоқ, тушиб кетмоқ; тўкилмоқ, ағанаб (ағдарилиб) тушмоқ; 2) сусаймоқ, пасаймоқ (*мас., ҳарорат*); 3) узилмоқ, узилиб тушмоқ; тамом бўлмоқ, кетмоқ (*ҳуқуқ ҳақида*); кучини йўқотмоқ, бекор бўлмоқ, бекор қилинмоқ; 4) хато қилмоқ, адашмоқ, хатога йўл қўймоқ; 5) қолоқ бўлмоқ, орқада қолмоқ (*ўқувчи ҳақида*);6) тўкиб юбормоқ, тўкмоқ (*мевани*); ◊ لِيَسْقُطْ! йўқолсин!; ... رَأْسُهُ ~ ...да туғилди; فِي الْامْتِحَانِ ~ имтиҳонда йиқилмоқ; فِي ~ قَبْضَتِهِ бирор кимнинг қўлига тушиб қолмоқ; مِنْ عَيْنِي ~ мен уни ҳурмат қилмай қўйдим, у менинг назаримдан тушиб қолди; لِي ~ كِتَابٌ نَادِرٌ қўлимга ноёб китоб тушиб қолди; بِهِ ~ бирор нимани тушириб юбормоқ; سَقَطَ فِي يَدِهِ а) у нима қилишини билмай қолди; б) *кўч. м.* у оғиз очолмай қолди, у чурқ этолмай қолди; II سَقَّطَ 1) ташламоқ, ағдармоқ, тўкмоқ; 2) (*имтиҳонда*) йиқитмоқ; 3) бола туширмоқ, аборт қилмоқ; III سَاقَطَ устма-уст ташламоқ (*мас., дарахтдан хурмони*); الْحَدِيثَ ~هُ галма-гал бир-бирига гапирмоқ; IV أَسْقَطَ 1) туширмоқ, тушириб юбормоқ; уриб туширмоқ; ағдармоқ, ташлаб юбормоқ; йиқитмоқ, ағнатмоқ, қулатмоқ; الْأَسْنَانَ ~ тишларни уриб синдирмоқ; طَائِرَةً ~ самолётни уриб туширмоқ; 2) (*ҳуқуқдан*) маҳрум бўлмоқ; 3) ҳисобдан (қатордан) чиқармоқ, ҳисобга олмай қўймоқ; чегирмоқ, чегириб чиқармоқ, айирмоқ; 4) (*мас., матндаги парчани*) тушириб қолдирмоқ; 5) бола туширмоқ, аборт қилдирмоқ; 6) (*меваларни*) тўкиб (тушириб) юбормоқ; ◊ حِصْنًا ~ қалъани қўлга киритмоқ, қўлга олмоқ; الدَّعْوَى ~ даъвони бас қилмоқ, даъво қилишни тўхтатмоқ (*мас., суд орқали*); عَنْهُ الْجِنْسِيَّةَ ~ фуқаролиқдан (гражданликдан) маҳрум қилмоқ; فِي قَوْلِهِ ~ хато гапирмоқ, гапда хатога йўл қўймоқ; أَسْقَطَ فِي يَدِهِ а) нима қилишни билмай қолмоқ; б) *кўч. м.* у оғиз очолмай қолди, у чурқ этолмай қолди; كَلَامُهُ قَلْبِي بَيْنَ جَنْبَيَّ ~ унинг гапларидан қўрққанимдан жоним чиқаёзди; V) تَسَقَّطَ 1) бузилмоқ, айби бор бўлмоқ, нуқсонли бўлмоқ; 2) секин-аста (маълумот) йиғмоқ; VI تَسَاقَطَ 1) кўп миқдорда тушмоқ; бошқалар билан бирга тушмоқ; тушмоқ, тўкилмоқ (*соч ҳақида*); сочилмоқ, сочилиб кетмоқ; 2) бўлиниб кетмоқ, парчаланмоқ; عَلَى نَفْسِهِ ~ вайрон бўлмоқ, парчаланмоқ; таркибий қисмларга ажралмоқ; 3) ёмғир ёғиб ўтмоқ, ёмғир ёғмоқ; 4.) оқиб турмоқ, томиб турмоқ (*қон ҳақида*); X اسْتَسْقَطَ (*бирор к. нинг бошига*) бало (офат, касаллик) келтирмоқ (عَلَى رَأْسِهِ)

– إِسْقَاطٌ 1) чегириш, берилаётган пулдан ушлаб қолиш; нархдан *ёки* вазндан чегириш (камайтириш); مَعَ ~ (*бирор н. нинг*) чегирмаси билан; 2) ағдариш, қулатиш, ағанатиш; 3) аборт; 4) проекциялаш, ◊ الْجِنْسِيَّةِ عَنْهُ ~ бирор кимни фуқаролик (гражданлик) дан маҳрум қилиш

– تَسَاقُطٌ қадду қоматнинг нозиклиги (мулойимлиги)

– تَسْقِيطٌ (*отлардаги*) қутуриш касаллиги

– سَاقِطٌ 1) нуқсонли, нуқсони бор, камчиликли бор; الْخُلُقِ ~ хулқи бузуқ, ёмон хулқли, бадхулқ; مِنَ الْحُقُوقِ الْمَدَنِيَّةِ ~ фуқаролик (гражданлик) ҳуқуқларидан маҳрум бўлган; مَرْأَةٌ ~ةٌ бузуқ аёл, фоҳиша; 2) йиқилувчи, тушувчи

– سُقَاطٌ тўкилма (*тоғ ёнбағирларидаги тоғ жинсларининг емирилмасидан ҳосил бўлган тош парчалари уюми*)

– سَقَّاطٌ қорин, ичак-чавоқларни сотувчи одам

– سَقَّاطَةٌ, سَقَّاطَةٌ *кўп.* اتٌ : лўкидон, эшик тамбаси; сурма зулфин; *тех.* вални тескари томонга айланишига йўл қўймайдиган механизм, храповик

– سَقَطٌ 1) нуқсонли, айбли, айби бор; яроқсиз; етарли эмас; 2) *кўп.* أَسْقَاطٌ а) нуқсон, айб; нуқсони бор (нуқсонли) маҳсулот, брак маҳсулот; أَسْقَاطُ الْمَخْطُوطِ қўлёзманинг тушиб қолган саҳифалари; б) ташландиқ, чиқит, чиқинди; الْأَثْمَارِ ~ бузилган (айниган) мевалар; الْكَلَامِ ~ ҳақорат, ҳақоратли сўзлар; 3) ичак-чавоқ, калла-поча; خَسِرَ الْجِلْدَ وَ الـ~ *мтл.* эски ҳаммом, эски тос (*сўзма-сўз:* теридан ҳам, калла-почадан ҳам айрилмоқ); 4) ёзиш *ёки* ҳисоб-китобда йўл қўйилган хато

– سَقْطٌ 1) ёғин-сочин; 2) учқун (*чақмоқтошдан чиқадиган*); 3) чала туғилган бола

– سِقْطٌ, سُقْطٌ *кўп.* أَسْقَاطٌ чала туғилган бола

– سَقْطَةٌ *кўп.* سَقَطَاتٌ 1) тушиш, тушиб кетиш; 2) хато

– سَقَطِيٌّ эскифуруш, эски-туски билан савдо қилувчи

– سُقُوطٌ 1) тушиш, тушиб кетиш; 2) ажралиб тушиш, узилиш;(مُضِيِّ الْمُدَّةِ) الْحَقِّ ~ (*муддати ўтганлиги сабабли*) ҳуқуқдан маҳрум бўлиш; الدَّعْوَى ~ (*даъвонинг тўхтатилиши* (судда)

– سَقِيطٌ 1) дўл; 2) қиров; қор

– مَسْقَطٌ, مَسْقِطٌ *кўп.* مَسَاقِطُ 1) тушиш жойи; الْمِيَاهِ ~ шалола, шаршара; 2) проекция, план; أُفُقِيٌّ ~ горизантал проекция; جَانِبِيٌّ ~ ён томон, ён томон сатҳи; رَأْسِيٌّ ~ олд томоннинг чизмаси; السَّمْتِيُّ الـ~ азимутал проекция; ◊ الرَّأْسِ ~ туғилган жой, ватан

– مُسْقِطٌ 1) тушириб юборувчи; 2) абортга оид

– مُسْقِطَاتٌ *кўп.* аборт қилишга керак бўладиган нарсалар

– مَسْقَطَةٌ: هَذَا الْفِعْلُ ~ لِزَيْدٍ مِنْ أَعْيُنِ النَّاسِ бу ҳатти-ҳаракат Зайднинг одамларнинг назаридан қолдиради

I سَقَعَ (а) سَقْعٌ урмоқ, шапалоқ солмоқ, шапати урмоқ, шапатиламоқ; ◊ مَا أَدْرِي أَيْنَ ~ мен унинг қаерга кетганини билмайман

– سِقَاعٌ 1) ёпинғич, ҳижоб, парда; 2) туянинг тумшуғидан бойлаш учун ишлатиладиган бойлама

– سُقْعٌ *кўп.* أَسْقَاعٌ 1) жой, ўрин, макон; 2) томон, тараф

– مِسْقَعٌ гапга чечан (уста), чиройли гапирадиган

– مُسَقَّعَةٌ бақлажон ва гўштдан тайёрланган овқат

I (سقف) سَقَفَ (у) سَقْفٌ устини ёпмоқ, том ёпмоқ, том қилиб ёпмоқ; I سَقَفَ (а) سَقَفٌ узоқ энгашиб турмоқ; الرَّجُلُ ~تْ оёқ ўнг томонга энгашиб турди; II سَقَّفَ 1) томни ёпмоқ; 2) шифт қилмоқ; 3) чапак чалмоқ, чапак урмоқ

– أَسْقَفُ *мн.* سَقْفَاءُ *кўп.* سُقْفٌ 1) энгашиб турган, эгилиб турган; 2) суяклари узун ва бесўнақай одам

– أُسْقُفٌ *алиф. б. қар.*

– تَسْقِيفَةٌ *кўп.* اتٌ : айвон, шийпон; сарой, ёғоч уй

– سَقَّافٌ том ёпувчи уста, томга тунука қоқувчи

– سَقْفٌ *кўп.* أَسْقُفٌ, سُقُوفٌ 1) том; 2) шифт; الـ~ ثُرَيَّا шифтга осиладиган қандил; ◊ الْحَلْقِ ~ танглай

– سَقَفٌ энгашиб узоқ туриб қолиш, эгилиб узоқ вақт туриш

– سَقِيفَةٌ *кўп.* سَقِيفَاتٌ, سَقَائِفُ 1) айвон, шийпон; 2) қўра, молхона; ёпиқлик; 3) самолёт, дирижабль ва ҳ. к. лар турадиган махсус бино, ангар; 4) павильон; 5) сербар (энли) тахта; 6) ясси (япалоқ) тош; 7) плита

– مُسَقَّف усти ёпилган, усти ёпиқ; ~ سُوق усти ёпиқ бозор, тим

سَقَالَة, سِقَالَة *кўп.* سَقَائِل 1) осма кўприк; кичкина кўприк; тахта зина; тахта супа; сўри; 2) (*қурилишда ишлатиладиган*) ёғоч; 3) зина, пиллапоя (*сол.* صَقَالَة)

سَقْلَب ағдармоқ, тўнтармоқ, тўнтариб юбормоқ

– سَقْلَبَة ағдариш, тўнтариш

– سَقْلَبِيّ 1) славянга оид; 2) *кўп.* سَقَالِبَة славян киши

I سَقِمَ (*а*) سَقَمٌ касал бўлмоқ, касалланмоқ, заифланмоқ, бемор бўлмоқ; озмоқ, озиб кетмоқ; II سَقَّمَ касал қилмоқ; IV أَسْقَمَ дармонсизликни келтириб чиқармоқ, лоҳас қилмоқ; ҳолдан тойдирмоқ, тинкани қуритмоқ, қаттиқ чарчатмоқ

– سَقَام *кўп.* أَسْقَام касаллик; беморлик, беҳоллик; оғриқ

– سَقَم *кўп.* أَسْقَام = سَقَام

– سُقْم *кўп.* أَسْقَام 1) касаллик, беморлик; ҳолдан тойиш, қаттиқ чарчаш; заифлик, беҳоллик; оғриқлик; 2) етишмовчилик, камлик; الذَّوْق ~ (*мас., бирор н. ни танлашдаги*) диднинг пастлиги

– سَقِيم *кўп.* سُقَمَاء *мн.* سَقِيمَة *кўп.* سَقَائِم 1) бемор, касал, бетоб; заиф, беҳол; оғриқ, озғин; 2) *кўп.* سُقْم нотўғри (*ибора*)

– مِسْقَام дардчил, касалманд, хаста, бемор

سُقْمُرِيّ денгиз балиғи, макрель, скумбрия

I سَقَى (*и*) سَقْيٌ 1) сув бермоқ, сув ичирмоқ; 2) суғормоқ, сув қуймоқ; ~ اللهُ ضَرِيحَهُ وَ نَوَّرَهُ Оллоҳ унинг қабрини нурга тўлдирсин! (*сўзма-сўз: Оллоҳ унинг қабрини сув билан суғорсин ва уни мунаввар қилсин*) 3) (*пўлатни*) тобламоқ, пишитмоқ, (*пўлатга*) сув бермоқ; 4) қоринда сув тўпланмоқ; II سَقَّى ҳўлламоқ, намламоқ, ивитмоқ; III سَاقَى (*бирор к. билан*) биргаликда ичишмоқ; IV أَسْقَى 1) сув бермоқ, сув ичирмоқ; 2) суғормоқ, сув қуймоқ; VI تَسَاقَى бир-бирига сув бермоқ, бир-бири билан биргаликда ичишмоқ; VIII اِسْتَقَى 1) ботириб олмоқ. сузиб олмоқ; 2) олмоқ; X اِسْتَسْقَى 1) ёмғир сўраб ибодат қилмоқ, ёмғир тилаб намоз ўқимоқ; 2) бирор организмда сув тўпланмоқ

– اِسْتِسْقَاء *мед.* бадандаги бўшлиқларга сариқ сув тўпланиш касаллиги, ассит

– اِسْتِسْقَائِيّ бадандаги бўшлиқларга сариқ сув тўпланиш касаллигига оид

– سَاق *кўп.* سُقَاة соқий, косагул, май қуйиб берувчи

– سَاقِيَة 1) соқий (косагул) аёл; 2) *кўп.* سَوَاقِي сув чиқарадиган чархпалак; 3) (*револьвердаги*) барабан; 3) ариқ, жилға; зовур

– سِقَاء *кўп.* أَسْقِيَة меш, мешкоп, саноч

– سَقَّاء мешкопчи, сув ташиб тарқатувчи

– سَقَاوَة: الـ~ الرَّوِيَّة *вет.* манқа (*отларда бўладиган юқумли касаллик*); الـ~ الْجِلْدِيَّة тери касаллиги

– سِقَايَة 1) сув бериш, сув ичириш; 2) суғориш, сув қўйиш; الـ~ الحَاجّ *ёки тар.* Маккада ҳожиларни сув билан таъминлашга алоқадор бўлган фахрий мансаб

– سَقْي 1) суғориш; сув қўйиш; 2) сунъий йўл билан суғориладиган ер; 3) (*пўлатни*) пишитиш, тоблаш, (*пўлатга*) сув бериш, сув югуртириш

– سَقْي суғориш учун олинадиган сувнинг улуши (ҳиссаси)

– سَقِيّ 1) сунъий йўл билан суғориладиган (*ўсимлик ёки ер*); 2) ёмғирли булут

– سُقْيَا ичиш; آنِيَة الـ~ 1) ичимлик сув тўлдирилган идиш; 2) *эск.* суғориш; 3) *эск.* ҳайвонларга бериладиган сув миқдори

– مَسْقَاة ичиладиган жой

– مِسْقَاوِيّ, مِسْقَوِيّ сунъий йўл билан суғориладиган

– مَسْقِيّ 1) суғорилган, сув қўйилган; 2) тобланган, пишиган, сув югуртирилган (*пўлат ҳақида*)

– مَسْقًى *кўп.* مَسَاقٍ ариқ, зовур

I (سَكَّ) سَكّ (*а/у*) سَكّ 1) беркитмоқ, ёпмоқ, қулфламоқ; 2) (*танга*) зарб қилмоқ; ◊ ~ الْمَسَامِعَ босиб кетмоқ (*шовқин ҳақида*); سَكِكَ (*а*) سَكَك 1) кар бўлмоқ, карқулоқ бўлмоқ; 2) қулоғи кичкина бўлмоқ; кичкина қулоқли бўлмоқ; 3) *эск. (кимнингдир)* қулоғини кесмоқ; VII اِنْسَكَّ берк бўлмоқ, қулфланган бўлмоқ (*эшик ҳақида*); VIII اِسْتَكَّ кар бўлиб қолмоқ, қулоғи битмоқ

– أَسَكّ *мн.* سُكّ، سَكَّاء *кўп.* سُكّ 1) кар, қулоғи битган; 2) қулоғи кичкина одам, кичик қулоқли одам

أَسَكّ *кўп.* سُكّ 2) *эск.* шалпангқулоқ (туяқуш)

– سَكّ[1] зарб қилиш; دَارُ الـ~ зарбхона (*танга чиқариладиган жой*)

– سَكّ[2] *кўп.* سُكُوك 1) мих, қозиқ; қалпоқчасиз мих, металл ўзакча; 2) илмоқ, илгак

– سُكّ[1] атирнинг бир тури

– سُكّ[2] *кўп.* سُكُوك, سِكَاك тор кавланган қудуқ, ичи тор қудуқ

– سَكَّاء қулоқсиз яратилган ҳайвон, қулоғи йўқ ҳайвон

– سُكَاك атмосферанинг юқори қатлами, стратосфера

– سِكَّة *кўп.* سِكَك 1) танга; 2) йўл; زِرَاعِيَّة ~ дала йўли; سُلْطَانِيَّة ~ катта йўл, бош йўл; 3) қўча; ◊ الْفَلَّاح ~ *ёки* الْمِحْرَاث ~ омоч тиши; الْحَدِيد ~ *ёки* الْحَدِيدِيَّة الـ~ темир йўл; عَامِلُ الْحَدِيد темирйўлчи; 4) тангага чекилган нақш; 5) омоч

– مَسْكُوكَات *кўп.* тангалар; ضَرْبُ الـ~ танга зарб қилиш; عِلْمُ الـ~ тангаларни ўрганадиган фан, нумизматика

I سَكَبَ (*у*) سَكْب қуймоқ, оқизмоқ, тўкмоқ, тўкиб юбормоқ; الْحَدِيدَ الصَّبّ ~ чўян қуймоқ; ◊ قَلْبَهُ ~ кўнглини ёзмоқ, дардини айтмоқ; VII اِنْسَكَبَ 1) қуйилмоқ, оқмоқ, тўкилмоқ; 2) ёмғир ёғмоқ

– أَسْكُوب қуйилувчи, қуйилган; ~ مَاء қуйилиб турган сув; оқиб турган сув

– تَسْكَاب тўкиш, оқизиш

– سَاكِب тўкувчи, қуювчи, оқизувчи; الْمَاء ~ *астр.* Қовға (Далв) юлдузлар туркуми

– أَسْكُوب = سَكُوب[1]

– سَكُوب[2] чопқир, тезюрар; ~ فَرَس чопқир от

– سَكُوب[3] кийим турларидан бири

– سَكَبَة *бот.* пуфанак (*оёқтовон гуллилар оиласига мансуб ўсимлик*)

– سَكِيب = سَكُوب

– سَكِيب тўкилган, оқизилган, қуйилган

– مَسْكَبَة *кўп.* مَسَاكِب кўчатзор, ниҳолхона, парваришхона, питомник; жўяк; مَسَاكِب بَقْدُونِس петрушка экилган жўяклар

– مَسْكُوب қуйилган, тўкилган, қуйилиб турган

سِكْبَاج (*гўшт, сирка, пиёз, асал ва ҳ. к. лардан тайёрланган*) овқат, рагу

I سَكَتَ (*у*) سُكُوت 1) жим турмоқ, гапирмай турмоқ, сукут сақламоқ, индамай турмоқ, сукут қилмоқ; 2) (*бирор н. тўғрисида*) индамай кетмоқ, айтмай ўтмоқ, оғиз очмай ўтирмоқ (عَنْ); 3) тинчланмоқ, тинмоқ, тинчимоқ; الْغَضَبُ عَنْهُ ~ у тинчиб қолди, у ҳовуридан тушди, у жаҳлидан тушди; 4) سُكْت жазаваси тутмоқ, талвасага тушмоқ, тўлиб-тошмоқ; мияга қон қуйилмоқ; II سَكَّتَ гапирмасликка мажбур қилмоқ, гапиртирмай қўймоқ; الطِّفْلَ ~ болани тинчлантирмоқ (тинчитмоқ); III سَاكَتَ биргаликда жим турмоқ IV أَسْكَتَ 1) гапирмасликка мажбур қилмоқ, гапиртирмай қўймоқ; جَوْعَتَهُ بِقُضْمَة ~ бир тишлам билан нафсини ўлдирмоқ; ~ مَدْفَعِيَّةَ الْعَدُوّ душман артиллериясини даф қилмоқ; 2) жим бўлиб қолмоқ, тўхтамоқ, ўчмоқ

– إِسْكَات гапирмасликка мажбур қилиш,

гапиртирмай қўйиш; (*артиллерия ўтини*) даф қилиш

– سَاكِتٌ 1) жим турувчи, сукут сақловчи; 2) камгап, оз гапирадиган; 3) тинч, ювош, индамас

– سَكِيتٌ = سَاكُوتٌ

– سُكَاتٌ 1) жим туриш, гапирмай туриш, сукут сақлаш; 2) ювошлик, камгаплик

– سُكَاتَةٌ ишонарли жавоб

– سَكْتٌ жим туриш, гапирмай туриш, сукут сақлаш; عَلَى الـ~ индамай, жим туриб, жимлик билан

– سَكْتَةٌ 1) жим туриш, гапирмай туриш; пауза; 2) *мед.* касалликнинг қаттиқ тутиб қолиши, фалаж; قَلْبِيَّةٌ ~ юракнинг қаттиқ тутиб қолиши, юрак хуружи; دَارُ الـ~ мияга қон қуйилиши, апоплексия; الـ~ الدِّمَاغِيَّةُ *ёки* الـ~ الْمُخِّيَّةُ инсульт

– سُكْتَةٌ йиғлаётган чақалоқни тинчлантириш учун ишлатиладиган восита

– سُكُوتٌ 1) сукут қилиш, жим туриш, гапирмай туриш; ... الْتَزَمَ الـ~ تُجَاهَ ... масаласида индамай турмоқ; لَا تَتَحَمَّلُ الْحَالَةُ الـ~ бу вазият индамай туришни тақозо қилмайди, бу вазиятда индамай туриб бўлмайди; 2) ювошлик, камгаплик; بِـ~ индамай, жимлик билан, жим туриб

– سَكِيتٌ, سَكُوتٌ камгап, оз гапирадиган

– سُكَيْتٌ пойгада энг орқада қолган от

– سَكِيتٌ доим сукут сақловчи

– مُسْكِتٌ ишонарли (*жавоб*)

مُسَكَّجٌ *халқ.* қониқарли; ўрта, ўртача, чидаса бўладиган

I (سكر) سَكِرَ (*а*) سَكَرٌ ширакайф бўлмоқ, маст бўлмоқ; سَكَرَ (*у*) سَكْرٌ (*эшикни*) ёпмоқ, беркитмоқ; تِ الرِّيحُ ~ шамол тинди, тўхтади; II سَكَّرَ (*мас., эшикни*) ёпмоқ, беркитмоқ; 2) ... الْمِيَاهَ فِي ~ (*бирор жойда*) водопровод сувини беркитмоқ; 2) маст қилмоқ; 3) шакар сепмоқ, шакар қўшмоқ; 4) (*мевани*) қиёмда қайнатмоқ; 5) қумоқлашиб қолмоқ, шакар бойлаб қолмоқ; سُكِّرَ بَصَرُهُ рангларни бир-биридан фарқлолмай қолмоқ; қизил рангни фарқ қилолмай қолмоқ; кўриш қобилияти сусаймоқ; IV أَسْكَرَ маст қилмоқ; VI تَسَاكَرَ ўзини мастликка солмоқ

تَسْكِيرٌ *мед.* қизил рангни фарқ қила олмаслик, қизил ва яшил рангларни ажратиш қобилиятини йўқотиш, дальтонизм

– سَاكِرٌ тинч, осуда; لَيْلَةٌ ~ـةٌ жимжит тун

– سَكَّارٌ шароб тайёрловчи; шароб сотувчи, шаробфуруш, арақфуруш

– سَكَاكِرُ *кўп.* ширинликлар, қандолатчилик маҳсулотлари; шаффоф конфет; қиёмда қайнатилган мевалар, устига шакар сепилган мевалар

– سَكَرٌ 1) маст қилувчи ичимлик; 2) хурмодан тайёрланадиган шароб

– سَكِرٌ маст, кайфи бор, кайфи ошган

– سُكْرٌ 1) маст бўлиш, мастлик, мастлик ҳолати; 2) ичкилик қилиш

– سُكَّرٌ шакар, оқ қанд; الـ~ الْأَحْمَرُ сариқ шакар; ~ الْبَنْجَرِ лавлагидан олинган шакар; ~ الشَّعِيرِ ундирилган буғдой ва арпадан олинган шакар; ~ الْعِنَبِ глюкоза; ~ الْفَاكِهَةِ мевадан олинган шакар, мева қанди; ~ الْقَصَبِ шакарқамишдан олинган шакар; الـ~ اللَّبَنِ сутдаги шакар моддаси, лактоза; الـ~ الْأَبْيَضُ *ёки* الـ~ الْمُكَرَّرُ рафинад қанд; ~ نَاعِمٌ шакар; ~ نَبَاتٍ шаффоф конфет; قَالِبُ الـ~ бир калла қанд; قَصَبُ الـ~ шакарқамиш; الـ~ *шунингдек:* مَرَضُ الـ~ қанд касали, диабет

– سِكْرٌ тўғон, дамба

– سَكْرَانُ *мн.* سَكْرَى سُكَارَى, سُكَارَى маст, кайфи ошган; ◊ طِينَةٌ ~ *қар.* طِينَةٌ

– سَيْكَرَانُ = سَكْرَانُ

– سَكْرَةٌ *кўп.* سَكَرَاتٌ 1) ичкиликка берилиб кетиш, ичкиликка мубтало бўлиш касали; ичкиликбозлик; 2) завқ, лаззат, роҳат; маст бўлиш, мастлик; ◊ الْمَوْتِ ~ жон талвасаси; الشَّبَابِ ~ ёшлик бевошликлари

– سُكَّرَةٌ *кўп.* ـاتٌ бир чақмоқ қанд

– سُكَّرِيٌّ ичкиликбоз, пиёниста

– سُكَّرِيٌّ қандга оид; الْمَوَادُّ الـ~ـةُ қанд моддалари; الـ~ (الشُّوَنْدَرُ) الْبَنْجَرُ қанд лавлаги; مَرَضُ الْبَوْلِ الـ~ қанд касали, диабет

– سُكَّرِيَّاتٌ *кўп.* ширинликлар, қандолатчилик маҳсулотлари

– سُكَّرِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ қанддон, қанд солинадиган идиш

– سَكُورٌ ғирт маст

– سِكِّيرٌ маст, ичкиликбоз, пиёниста

– سَيْكَرَانُ *алиф. б. қар.*

– مَسْكَرٌ ичкилик, ичкиликбозлик

– مُسْكِرٌ маст қиладиган, кайф қиладиган; 2) *кўп.* ـاتٌ спиртли ичимлик

– مُسَكَّرٌ қиёмда қайнатиб олинган, қиёмга ботириб олинган; فَوَاكِهُ ~ـةٌ қиёмда қайнатилган мевалар

– مُسْكِرَاتٌ *кўп.* спиртли ичимликлар

– مِسْكِيرٌ кўп ичувчи, ичкиликбоз

سِكُرْتَاه суғурта, страхование

سِكْرِتَارِيَّةٌ 1) котибият, секретариат; 2) секретарлик, котиблик

– سِكْرِتِيرٌ секретарь, котиб; عَامٌّ ~ бош секретарь, бош котиб

سُكُرُّجَةٌ, سُكْرُجَةٌ *кўп.* سَكَارِجُ лаган; ликопча, тарелка

سَكَرِينٌ сахарин (*қанд суррогати, ширин оқ порошок*)

سَكْسُوفُونٌ *кўп.* ـاتٌ *муз.* саксофон

(سَكْسَكَ) تَسَكْسَكَ итоаткор бўлмоқ, бўйсунмоқ, бўйин эгмоқ; ◊ عَلَى أَقْدَامِهِمْ ~ оёқлари тагида ўрмаламоқ, лаганбардорлик қилмоқ

– تَسَكْسُكٌ итоаткорлик, бўйсуниш, бўйин эгиш, хушомадгўйлик, лаганбардорлик

– سُكْسُكَةٌ *зоол.* амиркон товуқ, амиркон хўроз; қичитқи ўт капалаги

– سَكْسُوكَةٌ чўққи соқол

سَكْسُونِيٌّ 1) Саксонияга оид; 2) саксониялик

I سَكَعَ (*а*) سَكْعٌ 1) тентирамоқ, дайдимоқ; бирор мақсадсиз таваккалига (таваккал қилиб) юрмоқ; шапалоқ солмоқ, тарс-турс туширмоқ, тепмоқ; V تَسَكَّعَ 1) пайпаслаб юрмоқ, пайпасламоқ, пайпаслаб етиб олмоқ; 2) тентирамоқ, сандирақлаб юрмоқ

سَكَعْكَعٌ *зоол.* жиблажибон

إِسْكَافٌ, إِسْكَافَةٌ *кўп.* أَسَاكِفَةٌ этикдўз

– أُسْكُفَّةٌ 1) *шунингдек:* الْبَابِ ~ остона; 2) *шунингдек:* الشُّبَّاكِ ~ дераза токчаси

– سَاكِفٌ *кўп.* سَوَاكِفُ тепадор, эшик тепадори; эшик *ёки* дераза роминнинг тепа ёғочи

– سَكَّافٌ этикдўз

– سَكَافَةٌ этикдўзлик, этикдўзлик касби

سَكَلَارِيدِسُ сакелларидис (*пахта навининг номи*)

I (سكن) سَكَنَ[1] (*у*) سُكُونٌ 1) тинч бўлмоқ, тинчимоқ, беозор бўлмоқ, оғир-вазмин бўлмоқ; 2) тинчиб қолмоқ; الْأَلَمُ ~ оғриқ тўхтади; غَضَبُهُ ~ жаҳлидан тушди; تْ ~ رِيحُهُ уни унутиб юбордилар, у эсдан чиқиб кетди; إِلَيْهِ ~ бирор кимга ишонмоқ, бирор кимга ишонч билдирмоқ; إِلَى الصَّمْتِ ~ жим бўлмоқ, жим турмоқ, гапирмай турмоқ; 3) *грам.* ҳаракатсиз (*зер-забарсиз*) бўлмоқ (*ҳарф ҳақида*); سَكَنَ[2] (*у*) سُكْنًى яшамоқ, ҳаёт кечирмоқ, истиқомат қилмоқ; обод қилмоқ, аҳоли яшайдиган жойга айлантирмоқ; II سَكَّنَ 1) тинчитмоқ, тинчлантирмоқ; юмшатмоқ; جَأْشَهُ ~ *ёки* رُوعَهُ ~ *ёки* خَاطِرَهُ ~ бирор кимнинг кўнглига таскин бермоқ, хотиржам қилмоқ; 2) *грам.* ҳаракатсиз (*зер-забарсиз*) қолдирмоқ, (*ҳарфдаги*) ҳаракатларни (*зер-забарларни*) олиб ташламоқ; сукун қўймоқ; 3) кўчириб жойлаштирмоқ, ўрнаштирмоқ; III

سَاكَنَ (*бирор к. билан*) бирга яшамоқ, ҳамхона бўлмоқ; IV أَسْكَنَ кўчириб жойлаштирмоқ (ўрнаштирмоқ); *ҳарб.* жойлаштирмоқ; ~ه الله فسيح جنانه! Оллоҳ унга жаннатидан насиб этсин! (*вафот этган киши ҳақида*) V تَسَكَّنَ қашшоқлашмоқ, камбағаллашмоқ, мискинга айланмоқ; VI تَسَاكَنَ бирга яшамоқ, биргаликда яшамоқ; VIII اسْتَكَنَ 1) (*бирор к. га*) тобе бўлмоқ, бўйсунмоқ, итоат этмоқ (لِ); 2) тинчимоқ, тинчиб қолмоқ

– إِسْكَانٌ 1) ўрнаштириш, кўчириб жойлаштириш, тураржой бериш; *ҳарб.* жойлаштириш; مُشْكِلَةُ الـ~ тураржой муаммоси; 2) *грам.* унли товушни тушириб қолдириш, сукун ҳаракатини қўйиш

– تَسْكِينٌ 1) тинчитиш; юмшатиш; 2) *грам.* сукун ҳаракатини қўйиш

– سَاكِنٌ[1] 1) тинч, сокин; 2) ҳаракатсиз, беҳаракат, ҳаракат қилмайдиган; мувозанатдаги, тинч ҳолатдаги; 3) *грам.* ундош; ◊ لَا يُحَرِّكُ ~ا لِ ... у ... учун ҳеч нарса қилмайди, у ... учун ҳеч бир ҳаракат қилмайди; 4) *кўп.* سُكَّانٌ *эл.* статор

– سَاكِنٌ[2] *кўп.* سُكَّانٌ, سَكَنَةٌ 1) яшовчи, истиқомат қилувчи; 2) аҳоли; كَثِيرُ السُّكَّانِ кўп аҳолили, аҳолиси кўп; سُكَّانُ الْمَدِينَةِ шаҳар аҳолиси; السُّكَّانُ الْمَدَنِيُّونَ ҳарбий бўлмаган аҳоли; السُّكَّانُ الْأَصْلِيُّونَ шу ерли аҳоли, тубжой кишилар; ◊ الْجِنَانِ ~ марҳум, раҳ-матли, худо раҳмати, вафот этган

– سَاكِنَةٌ *кўп.* سَوَاكِنُ истиқомат қилувчи аёл

– سَكَاكِينِيٌّ пичоқ ясайдиган уста, пичоқчи

– سَكَّانٌ = سَكَاكِينِيٌّ

– سُكَّانٌ *кўп.* اتٌ ـَ руль

– سُكَّانِيٌّ аҳолига оид; الْمُشْكِلَةُ الـ~ةُ аҳолига оид муаммо

– سَكَنٌ ҳовли аҳли, ҳовлида яшовчилар

– سَكَنٌ[1] 1) яшаш, истиқомат қилиш, 2) тураржой, яшаш жойи; بُيُوتُ الـ~ кишилар яшайдиган уй أَزْمَةُ الـ~ тураржой кризиси; قَابِلُ الـ~ яшашга яроқли, яшаса бўладиган; 3) *эск.* хотин; 4) *эск.* меҳрибонлик

– سَكَنٌ[2] олов, ўт, аланга

– سَكَنٌ[3] кўнгилга таскин берувчи нарса

– سَكْنَةٌ[1] *кўп.* اتٌ ـَ ҳаракатсиз туриш, тўхтаб туриш, тўхташ

– سَكْنَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ тураржой, яшаш жойи

سَكْنَةٌ[2] *кўп.* اتٌ ~ бошнинг бўйинга туташган жойи; ◊ تَرَكْتُهُمْ عَلَى سَكَنَاتِهِمْ мен уларни ўз ҳолига ташлаб қўйдим

– سُكْنَى яшаш, истиқомат қилиш; مَحَلُّ الـ~ яшаш жойи

– سَكَنِيٌّ яшашга (истиқомат қилишга) мўлжалланган; مَنَاطِقُ ~ةِ тураржой районлари (мавзелари); أَحْيَاءُ ~ةِ маҳаллалар

– سَكُونٌ Сакун (*Ямандаги қабила номи*)

– سُكُونٌ 1) жимжитлик, осойишталик, ором; тинчлик, сукунат; 2) *грам.* сукун, сокин

– سُكُونِيٌّ мувозанатдаги, статик

– سَكِينٌ *мз. мн. кўп.* سَكَاكِينُ пичоқ; ~ الْمَطْبَخِ овқат тайёрлашда ишлатиладиган пичоқ, ошпичоқ

– سَكِينَةٌ *кўп.* سَكَاكِينُ = سِكِّينٌ

– سَكِينَةٌ 1) хотиржамлик, осудалик; жимжитлик, сокинлик; فِي ~ وَ هُدُوءٍ астагина ва хотиржамлик билан; مَلَكَ ~ نَفْسِهِ хотиржамликни сақламоқ; 2) тинч ҳаво, шамолсиз вақт (*денгиз, дарё ва кўлларда*); 3) улуғлик, виқор, ҳайбат

– مَسْكَنٌ, مَسْكِنٌ[1] *кўп.* مَسَاكِنُ тураржой, яшаш жойи; квартира

– مَسْكَنٌ *ёки.* مُسَكِّنٌ *грам.* унлисиз (*ҳарф ёки товуш*)

– مُسَكِّنٌ *кўп.* اتٌ ـَ *мед.* тинчлантирувчи, оғриқни қолдирувчи дори-дармонлар (препаратлар)

– مَسْكَنَةٌ камбағаллик, бечоралик, фақирлик

– مَسْكُونٌ 1) одам яшайдиган, одамзод турадиган; 2) жинни, тентак, эси паст; 3) жинлар кириб олган, ажиналар макон қилиб олган (*уй*)

– مَسْكُونَةٌ; الـ~ ер, ер шари

– مَسْكُونِيٌّ *дин.* дунёдаги черковларнинг ҳаммасини бирлаштирадиган (*мас., қурултой, йиғин*); غِبْطَةُ (قَدَاسَةُ) الْبَطْرِيَرْكِ الـ~ дунёдаги черковларнинг ҳаммаси учун бўлган патриарх ҳазрати олийлари

– مِسْكِينٌ *кўп.* مَسَاكِينُ бечора, фақир, камбағал, мискин; бадбахт, бебахт

سَكَنْجَبِينٌ сирка ёрдамида аччиқтам қилинган асал (*ичимлик*)

سَكَنْدَرِيٌّ Искандария шаҳрида яшовчи, искандариялик

I سَلَّ (*а/у*) سَلٌّ 1) тортиб *ёки* судраб чиқармоқ; суғуриб олмоқ, тортиб олмоқ, чиқариб олмоқ; ташиб кетмоқ, ўғирламоқ, ўғирлаб кетмоқ; 2) суғуриб олмоқ (*тилни*); سَلَّ السَّيْفَ қилични яланғочламоқ; 3) سُلَّ сил бўлмоқ, сил касали билан оғримоқ; IV أَسَلَّ = I; V تَسَلَّلَ (*бирор ерга*) суқулиб кирмоқ (кириб олмоқ), билдирмай кириб олмоқ (إِلَى); сизиб кирмоқ, сизиб ўтмоқ; ~ مِنْ بَابٍ خَلْفِيٍّ (*бирор ерга*) орқа эшикдан кириб олмоқ (إِلَى); VII انْسَلَّ 1) (*бирор ерга*) кириб олмоқ, билдирмай кирмоқ (إِلَى);(*бирор ердан*) ҳеч кимга билдирмай кетиб қолмоқ (مِنْ); ~ مِنَ الْجَوَابِ жавоб беришдан ўзини олиб қочмоқ; 2) сил касали билан оғримоқ; 3) (*мас. қилич*) қинидан чиқмоқ; VIII اسْتَلَّ 1) чиқармоқ, суғуриб чиқармоқ, суғуриб тортмоқ; ~ سَيْفَهُ қиличини суғурмоқ (яланғочламоқ); 2) тортиб олмоқ, олиб қўймоқ; ~ الْمَرَضُ صِحَّتَهُ касаллик унинг соғлиғини олиб қўйди

– تَسَلُّلٌ 1) ҳеч кимга билдирмай кириб олиш; 2) *муз.* бир темани бир неча ижрочи томонидан ҳар хил овоз билан кетма-кет такрорлаш, фуга; 3) *спорт.* ўйиндан ташқарида, офсайд; 4) *мед.* яллиғланиш туфайли ҳужайраларда моддаларнинг тўпланиши, инфильтрация

– سَالٌ *кўп.* سُلَّانٌ, سِوَالٌ жилға, ингичка сув йули

– سُلٌّ, سِلٌّ *шунингдек:* تَدَرُّنِيٌّ ~ сил; رِئَوِيٌّ ~ ўпка сили; الْعِظَامِ ~ суяк сили

– سَلٌّ *кўп.* سِلَالٌ унча катта бўлмаган сават

– سَلَّالٌ сават тўқийдиган уста, саватчи уста

– سُلَالَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) авлод, насл, уруғ; 2) авлод, авлодлар; 3) оила, аймоқ, зурриёт, сулола; 4) зот, жинс; келиб чиқиш; عِلْمُ السُّلَالَاتِ الْبَشَرِيَّةِ этнология; 5) *биол.* штамм (*вакцина тайёрлаш учун бирор касал организмидан ажратиб олинган соф микроорганизм*); 6) мед. эссенция, экстракт (*химиявий йўл билан органик тўқималардан олинган модда*)

– سُلَالِيٌّ 1) оилага (сулолага) оид; 2) этнологияга оид, этнологик

– سَلَّةٌ[1] *кўп.* اتٌ ـَ, سِلَالٌ саватча. корзинка; كُرَةُ الـ~ баскетбол; ~ الْمُهْمَلَاتِ саватча (*қоғоз бурдаларини ташлайдиган*)

– سَلَّةٌ[2] *кўп.* سِلَالٌ 1) яширин ўғирлик; 2) *эск.* суғуриш, қилични яланғочлаш

– سَلُولُ Салул (*қайс уруғларидан бирининг номи*)

– سَلِيلٌ[1] 1) чиқариб олинган, тортиб чиқарилган, ажратиб олинган; 2>) (*бирор к. дан*) ўз насл-насабини давом эттирувчи; 3) *кўп.* سُلَّالٌ ўғил фарзанд; 4) сув ўзани

– سَلِيلٌ[2] сил, сил касалига мубтало бўлган

– سَلِيلَةٌ 1) чиқариб олинган, тортиб чиқарилган, ажратиб олинган; 3) (*бирор к. дан*) ўз насл-насабини давом эттирувчи; 3) *кўп.* سَلَائِلُ қиз фарзанд

– مِسَلَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ, مَسَالُّ 1) жуволдиз; *архит.* гумбаз, минора устига ўрнатилган найза; 2) ёдгорлик, обелиск

– مَسْلُولٌ 1) чиқариб олинган, тортиб чиқарилган, ажратиб олинган; яланғоч (суғурилган) қилич; 2) силга (*сил*

касаллигига) оид

I سَلَأَ (*а*) سَلْءٌ 1) (*мойни, ёғни*) эритмоқ, эритиб олмоқ; 2) тозаламоқ, оқламоқ; VIII اِسْتَلَأَ = I

– سَلِيءٌ эритилган мой (ёғ)

– سُلَأٌ *жам.* (*хурмо дарахтининг*) тиканаклари

– سُلَأَةٌ *кўп.* اتٌ َ, (سُلَأَآتٌ) (*хурмо дарахтининг тиканаги;* ◊ — خَيْرٌ لِي أَنْ أُخِيطَ ثَوْبِي وَ لَوْ بِـ яхшиси бунга ўзим бажара қоламан (сўзма-сўз: кийимимни хурмо дарахтининг тикони билан бўлса ҳам ўзим тикканим яхши)

– سُلَأَةٌ سَلَأَةٌ *кўп.* اتٌ َ *халқ.* = سَلَأَةٌ

– سَلَأٌ = مَسْلِيٌّ, مُسَلًّى

I (سلب) سَلَبَ (*у*) سَلْبٌ 1) талон-торож қилмоқ; тортиб олмоқ; маҳрум қилмоқ, ҳақсиз қилмоқ; الْجِنْسِيَّةَ عَنْهُ ~ бирор кимни фуқароликдан маҳрум қилмоқ; 2) (*ўлжани*) қўлга киритмоқ, босиб олмоқ; 3) инкор қилмоқ; ◊ الْعَقْلَ ~ ақлидан бегона қилмоқ, асир қилмоқ, мафтун қилмоқ; سَلَبَ (*а*) سَلْبٌ (*бирор к. га*) мотам тутмоқ (عَلَى); V تَسَلَّبَ = سَلَبَ (а); VII اِنْسَلَبَ талон-торож қилинмоқ, хонавайрон бўлмоқ; VIII اِسْتَلَبَ талон-торож қилмоқ, хонавайрон қилмоқ; тортиб олмоқ, уриб олмоқ

– اِسْتِلَابٌ талон-торож қилиш, хонавайрон қилиш

– أُسْلُوبٌ *кўп.* أَسَالِيبُ услуб, метод; ҳаракат *ёки* иш услуби, одат; форма, шакл; стил; اِسْتَعْمَلَ أَسَالِيبَ الْإِبَادَةِ оммавий қирғин қилиш воситаларини ишга солмоқ

– تَسَلُّبٌ *эск.* аза либосини кийиш; мотам

– سَالِبٌ манфий, салбий; 2) *фото.* негатив

– سِلَابٌ *кўп.* سُلُبٌ мотам либоси, мотамий либос; мотам

– سَلَّابٌ[1] арқон эшувчи, арқон тўқувчи

– سَلَّابٌ[2] босқинчи, ўғри, таловчи

– سَلَّابَةٌ босқинчи, ўғри, таловчи; босқинчи аёл, ўғри хотин, таловчи аёл

– سَلْبٌ 1) талон-торож, хонавайронлик, босқинчилик; 2) манфийлик, салбийлик; 3) инкор этиш; ~ا салбий равишда; عَلَامَةُ الـ~ *мат.* минус

– سَلَبٌ[1] *кўп.* أَسْلَابٌ талон-торож қилинган, таланган, ўлжа

– سَلَبٌ[2] *жам.* 1) йўғон арқонлар, сим арқонлар; سَلْبٌ "1)"дан олдин 1) Яманда ўсадиган бир дарахтнинг пўстлоғи (ундан арқон, эшилади); 3) (*хурмо толасидан эшилган*) арқонлар; 2) калла-поча (*сўйилган ҳайвонники*)

– سَلَبَةٌ *кўп.* اتٌ َ йўғон арқон, сим арқон; (*хурмо толасидан эшилган*) арқон

– سَلْبِيٌّ 1) салбий, манфий; 2) негатив; 3) пассив, заиф; الْمُقَاوَمَةُ الـ~ةُ пассив қаршилик, заиф қаршилик; 4) *кўп.* اتٌ َ негатив томон; *фото.* негатив

– سَلْبِيَّةٌ *кўп.* اتٌ َ 1) салбийлик, манфийлик; 2) негативлик; 3) баъзи бир руҳий касалликлар аломатларидан бири, негативизм; 4) *фото.* негатив

– سَلُوبٌ *кўп.* سُلُبٌ, سَلَائِبُ қорнидаги боласи муддати етмай ўлиб қолган ёки тушиб кетган туя

– سَلِيبٌ[1] 1) талон-торож қилинган, хонавайрон қилинган, таланган; 2) тортиб олинган, тортиб олиб қўйилган

– سَلِيبٌ[2] *кўп.* سُلْبٌ 1) ~ شَجَرَةٌ шох -шаббалари буталган дарахт; 2) = سَلُوبٌ; 3) *эск.* боласидан айрилган (*туя*); 4) *эск.* ақлсиз

– مَسْلُوبٌ 1) талон-торож қилинган, хонавайрон қилинган, таланган; 2) ақлдан озган; ◊ الْقُوَّةِ ~ заифлашган; заиф, нимжон

سَلْبَنْدٌ, سَلْبَنْدٌ отнинг бошини тўғри ушлаб туриш учун югандан айилгача тортиб қўйилган қайиш

I سَلَتَ (*и*) سَلْتٌ чиқариб олмоқ, тортиб чиқармоқ, суғуриб чиқармоқ; ечиб олмоқ, тортиб олмоқ; مَلَابِسَهُ ~ кийимларини ечиб ташламоқ; II سَلَّتَ (*бирор н. ни*) кўп марта чиқариб олмоқ, тортиб олмоқ; VII اِنْسَلَتَ 1) чиқариб олинмоқ, тортиб чиқарилмоқ, суғурилиб чиқмоқ; 2) яширинмоқ, яширинча кетмоқ, яширинча кетиб қолмоқ

– أَسْلَتُ *мн.* سَلْتَاءُ *кўп.* سُلْتٌ 1) бурни тўлалигича кесилган одам

– سُلْتٌ арпа навларидан бири (*бу навнинг устки пўстлоғи бўлмайди*)

– مَسْلُوتٌ қиртишланган; ~ رَأْسٌ сочи олинган бош

I سَلَجَ (*а*) سَلْجٌ, سَلَجَانٌ ютмоқ, томоқдан ўтказмоқ, ютиб юбормоқ

– سُلَّجٌ ич суриш хоссасига эга бўлган ўсимлик

سَلْجَمٌ *жам.* 1) шолгом; 2) ёввойи шолғом; рапс, уруғидан ёғ олинадиган ўсимлик; زَيْتُ الـ~ рапс ўсимлигидан олинган ёғ

– سَلْجَمَةٌ *кўп.* اتٌ َ бир дона шолғом

سَلْجُوقِيٌّ *кўп.* سَلَاجِقَةٌ *тар.* салжуқий

I سَلَحَ (*а*) سَلْحٌ тезакламоқ (*қуш ҳақида*); II سَلَّحَ қуроллантирмоқ, қурол билан таъминламоқ; V تَسَلَّحَ (*бирор н. билан*) қуролланмоқ (ب)

– تَسَلُّحٌ қуролланиш; السِّبَاقُ لِلـ~ қуролланиш пойгаси

– تَسْلِيحٌ *1*) қуроллантириш, қурол билан таъминлаш; 2) ҳарбийлаштириш

– سَالِحٌ қуролли; ~ رَجُلٌ қуролли одам

– سُلَاحٌ ғўнг, ахлат

– سِلَاحٌ *мз. мн. кўп.* أَسْلِحَةٌ 1) қурол, аслаҳа; الـ~ الْأَبْيَضُ совуқ қурол; بِالـ~ الْأَبْيَضِ қўл яроғи билан, найзабозлик билан; الـ~ الْجَرْثُومِيُّ бактериологик қурол; الـ~ الدِّفَاعِ мудофаа қуроли; الـ~ الذَّرِّيُّ атом қуроли; الـ~ النَّارِيُّ ўт очиш қуроли; الـ~ النَّوَوِيُّ ядро қуроли; الـ~ الرُّوحِيُّ руҳий (маънавий) қурол; رَفِيقُ الـ~ қуролдош дўст, қуролдош ўртоқ; 2) қўшин тури; қуролли кучлар; الـ~ الْبَحْرِيُّ ҳарбий денгиз кучлари, الـ~ الْجَوِّيُّ *ёки* الـ~ الْجَوِّيُّ ҳарбий ҳаво кучлари; الطَّيَرَانِ ~ авиация; الْفُرْسَانِ ~ кавалерия; الْمُشَاةِ ~ пиёдалар, пехота; الصِّيَانَةِ ~ *ҳарб.* таъмирлаш хизмати; 3) қуролланиш; تَخْفِيضُ الـ~ қуролларни қисқартириш; نَزْعُ الـ~ қуролсизланиш; أَلْقَى ... أَمَامَهُ ~ـهُ *ёки* سَلَّمَ ~ـهُ таслим бўлмоқ; 4) *шунингдек*: الْمِحْرَاثِ ~ плуг *ёки* омочнинг тиши; тиғ; السِّكِّينِ ~ пичоқнинг тиғи; ◊ تَحْتَ الـ~ ҳарбий хизматда, армия сафида

– سِلَاحْدَارٌ *кўп.* سِلَاحْدَارِيَّةٌ қурол-яроғни кўтариб юрувчи йигит, қуролбардор

– سِلَاحْلِيكٌ милтиқларни қўйиш учун ясалган эшик *ёки* чорпоя

– سِلَاحِيٌّ қурол ясовчи уста, қуролсоз

– سَلْحٌ ғўнг, тезак (*қушники*)

– مُسَلَّحٌ қуролли, қуролланган; بِالْقُوَّةِ الـ~ـةِ қуролли куч ёрдамида; ◊ الْأَسْمَنْتُ الـ~ арматурали бетон, темирбетон

– سِلَاحِيٌّ = مُسَلَّحٌ

– مَسْلَحَةٌ *кўп.* مَسَالِحُ 1) аслаҳахона, қурол-яроғ омбори; 2) гарнизон, чегара қўшинлари; 3) қоравулхона, қоравулхона будкаси; 4) назорат пункти, атрофни кузатиш учун танланган думса (дўнглик ер); 5) *эск.* душман (дўст бўлмаган тараф) ҳудуди

مُسْلَحٌ тўғри (эгри эмас); ~ طَرِيقٌ тўғри узун йўл

سُلَحْفَاةٌ *кўп.* سَلَاحِفُ тошбақа; الْبَحْرِ ~ـةُ денгиз тошбақаси; سَارَ سَيْرَ الـ~ـةِ тошбақа юриш қилмоқ, имилламоқ; بِبُطْءِ الـ~ـةِ жуда секин, жуда секинлик билан

– سُلَحْفَائِيٌّ тошбақага оид; ◊ سُرْعَةُ الـ~ـةِ тошбақа тезлиги каби суръат

– سُلَحْفَائِيَّةٌ 1) тошбақа қадами билан юриш; 2) секин амалга ошадиган иш

I (سلخ) سَلَخَ (*а*) سَلْخٌ 1) терини шилмоқ, терини бадандан ажратмоқ; (*мас., оёқни*) шилиб юбормоқ, сидириб юбормоқ, чақа қилмоқ; الثُّعْبَانُ ~ илон пўст ташлади; 2)

(*бирор ҳудудни*) ажратмоқ, тортиб олмоқ, зўрлик билан тортиб олмоқ, босиб олмоқ, зўрлик билан ажратиб олмоқ; (*бирор н. -дан*) ажратиб ташламоқ (مِنْ, عَنْ); ~ النَّهَارَ مِنَ اللَّيْلِ (Аллоҳ) кундузни кечасидан ажратиб қўйди; 3) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (*вақт ҳақида*); 4) (*вақт*) ўтказмоқ; ~ الشَّهْرَ бир ой ўтиб кетди; ~ الرَّجُلُ الشَّهْرَ одам бир ойни ўтказди; سَلَخَ (*у*) سَلَاخَةً мазасиз бўлмоқ, бемаза бўлмоқ; ◊ ~ فِي الْحُكْمِ ҳокимият тепасига биринчи марта чиқмоқ; V تَسَلَّخَ шилинмоқ, шилиниб тушмоқ, шўрлашмоқ, пўсти тушмоқ (*тери ҳақида*); 2) беихтиёр оғзидан чиқиб кетмоқ, ўйламасдан айтиб юбормоқ (*ҳайқириқ, қичқириқ ва ҳ. к.* مِنْ); VII اِنْسَلَخَ 1) пўст ташламоқ (*илон ҳақида*); 2) (*бирор н. дан*) ажралиб чиқмоқ, ажрамоқ (مِنْ, عَنْ); ~ الْجِلْدُ *мед.* шилинмоқ, шилиниб тушмоқ, пўсти тушмоқ (*тери ҳақида*);3) (*бирор н. дан*) келиб чиқмоқ, пайдо бўлмоқ (مِنْ); 4) тортиб олинмоқ, ажратиб олинмоқ (*ер ҳақида*); 5) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ, тугамоқ (*вақт ҳақида*); ~ الشَّهْرُ бир ой ўтди

– اِنْسِلَاخٌ *эск.* шилинган (тимдаланган, сидирилган, қирилган) жой, чақа (*бадандаги*)

– تَسَلُّخٌ *кўп.* اتٌ шилинган жой, тимдаланган жой

– سَلَّاخٌ тери шилувчи

– سَلَّاخَةٌ тери шилувчилик касби

– سَلَاخَةٌ бемазалик, мазанинг йўқлиги

– سَلْخٌ 1) терини шилиш; 2) *кўп.* أَسْلَاخٌ, سُلُوخٌ шилиб олинган тери; илоннинг ташлаган пўсти (териси); ~ الشَّهْرِ ойнинг (*тақвимдаги*) охири

– سِلْخٌ *кўп.* أَسْلَاخٌ, سُلُوخٌ шилиб олинган тери; илоннинг ташлаган пўсти (териси)

– سَلْخَانَةٌ *кўп.* اتٌ кушхона

– سَلْخَانَةٌ = سَلَخَانَةٌ

– سَلْخَةٌ бир парча, бир бўлак (*ер*)

– سَلِيخٌ 1) шилинган, шилиниб тушган, шилиб олинган; 2) бемаза, мазасиз; 3) ишланмаган ер

– سَلِيخَةٌ 1) долчин; 2) мускат ёғи

– مِسْلَاخٌ *кўп.* مَسَالِيخُ 1) тери, бадан; 2) пишмай туриб меваси тўкилиб кетган хурмо дарахти; 3) *кўч. м.* ниқоб, сохта қиёфа; ~ مَلَكٌ فِي إِنْسَانٍ *маж.* инсон қиёфасидаги фаришта

– مَسْلَخٌ *кўп.* مَسَالِخُ = سَلَخَانَةٌ

I سَلِسَ (*а*) سَلَسٌ 1) ювош бўлмоқ, итоатгўй бўлмоқ; 2) мулойим бўлмоқ, муомалага юрадиган бўлмоқ; سُلِسَ мияси айнимоқ, жинни бўлмоқ; II سَلَّسَ итоатгўй қилмоқ, ювош қилмоқ, муте қилмоқ; ~ اللُّغَةَ тилни яхши эгалламоқ; IV أَسْلَسَ 1) ювош қилмоқ, итоатгўй қилмоқ; ~ قِيَادَتَهُ бирор кимни мутлақ бўйсундирмоқ; ~ لَهُ قِيَادَهُ бирор кимга бўйсунмоқ) ~ الْعِنَانَ (*бирор к. га*) тобе бўлмоқ, бўйсунмоқ (لِ);2) юмшоқ қилмоқ, юмшатмоқ, енгиллатмоқ

– أَسْلَسُ *мн.* سَلْسَاءُ *кўп.* سُلْسٌ 1) ювош, итоаткор; 2) муомалага юрадиган, гапга кўнадиган; 3) силлиқ, текис, оҳиста

– سَلَاسَةٌ 1) ювошлик, мутелик, итоаткорлик; 2) муомалага юрадиганлик; ~ الْكَلَامِ нутқнинг равонлиги

– سَلْسٌ *кўп.* سُلُوسٌ мунчоқ ўтказишга мўлжалланган ип, мунчоқ ўтказилган ип

– سَلَسٌ[1] *мед.* пешобни (сийдикни) ушлаб туролмаслик

– سَلَسٌ[2] ювошлик, қобиллик, мўминлик

– سَلِسٌ 1) ювош; 2) юмшоқ; 3) равон (*нутқ ҳақида*)

– مَسْلُوسُ الْعَقْلِ ~ мияси айниган, ақлидан бегона бўлган

سَلْسَبِيلٌ 1) *дин.* Салсабил (*жаннатдаги булоқнинг номи*); 2) *кўч. м.* жаннат ичимлиги, нектар

سَلْسَلَ 1) занжир қилиб боғламоқ; бириктирмоқ, уламоқ; 2) занжир билан боғламоқ, занжирбанд қилмоқ; ◊ ~ النَّسَبَ зотини аниқламоқ, зотини суриштирмоқ, келиб чиқишини аниқламоқ; ~ الْمَاءَ сув қуймоқ; تَسَلْسَلَ 1) тирқалмоқ, уланмоқ, маташмоқ; 2) тўхтовсиз орқама-орқа келмоқ; 3) (*бирор к. дан*) келиб чиқмоқ, тарқалмоқ (مِنْ); 4) оқмоқ, жилдираб оқмоқ, жилдирамоқ (*сув ҳақида*)

– تَسَلْسُلٌ 1) орқама-орқалик, кетма-кетлик, муттасиллик; изчиллик, пайдар-пайлик, тадрижийлик; ~ بالـ *ёки* ~ عَلَى سَبِيلِ الـ орқама-орқа, кетма-кет; الـ~ التَّارِيخِيُّ а) хронологик тартиб; مِنْ حَيْثُ الـ~ التَّارِيخِيُّ хронологик тартиб билан, хронологик тартибда; б) тарихий воқеа-ҳодисаларнинг кетма-кетлиги; сериялилик, серияларга бўлиш; حَسَبَ الـ~ الْهِجَائِيِّ алифбо тартиби бўйича; نُجُومُ الـ~ الْأَكْثَرُ бош изчил юлдузлар; 2) келиб чиқиш, зот

– تَسَلْسُلِيٌّ кетма-кет, орқама-орқа; серияли; ~ بِشَكْلٍ кетма-кет равишда, орқама-орқа, тартиб билан; الرَّقْمُ الـ~ серия номери

– سُلَاسِلُ ширинлигидан томоқдан жуда осон ўтадиган (*сув*)

سَلْسَلٌ, سَلْسَالٌ муздек, салқин (*сув*); жуда осон ичиладиган (*ичимлик*); ширин, мазали

– سِلْسِلَةٌ *кўп.* سَلَاسِلُ 1) занжир, цепочка; ~ الدَّبَّابَةِ танк занжири (гусеницаси); 2) тизма, қатор, сира; серия; ~ الْمَقَالَاتِ мақолалар серияси; ~ الْجِبَالِ тоғ тизмаси, тизма тоғлар; ~ فِقْرِيَّةٌ *ёки* ~ الظَّهْرِ умуртқа поғонаси; ~ الْمَسَّاحِ чегараларни белгилаш учун ишлатиладиган занжир; ~ النَّسَبِ насабнома, шажара, насл-насаб тарихи; ~ الْأَكَاذِيبِ найранглар занжири (силсиласи)

– مُتَسَلْسِلٌ 1) кетма-кет, орқама-орқа; بِصُورَةٍ ~ кетма-кет равишда; ~ التَّفَاعُلُ الـ *физ.* занжирли реакция; الْجَرَائِمُ الـ~ кетма-кет қилинган қатор жиноятлар; 2) тартибга оид; ~ رَقْمٌ *ёки* نُمْرَةٌ ~ тартиб номери

– مُسَلْسَلٌ 1) занжирбанд қилинган, занжир билан боғланган; 2) орқама-орқа, кетма-кет; тартибга оид; الْأَرْقَامُ الـ~ тартиб номерлари; بِتَرْتِيبِ الْأَرْقَامِ الـ~ тартиб номери билан; رِوَايَةٌ ~ матбуотнинг келгуси сонларида давоми мавжуд бўлган роман; ◊ الْمَرْأَةُ الـ~ *астр.* Андромеда

– مُسَلْسَلَةٌ *кўп.* اتٌ серия

I سَلَطَ *ёки* سَلِطَ (*у, а*) سَلَاطَةً 1) гапга чечан бўлмоқ, гапга уста бўлмоқ, нотиқ бўлмоқ; тили заҳар бўлмоқ; 2) *эск.* бардош бермоқ, енгиб чиқмоқ, устун келмоқ; II سَلَّطَ 1) эрк бермоқ, эркинлик бермоқ; (*бирор н. устидан*) ҳукмронлик қилиш ҳуқуқини бермоқ (عَلَى); ~ حِرْبَتَهُ عَلَيْهِ *маж.* бирор кимга ҳужум қилмоқ; ~ الْأَضْوَاءَ ойдинлаштирмоқ, ёритмоқ, очиқ-ойдин қилиб қўймоқ (عَلَى); 2) (*бирор к. га қарши*) гиж-гижламоқ (عَلَى); ~ عَلَيْهِ الْكِلَابَ (*бирор к. га*) итларни қўйиб юбормоқ; V تَسَلَّطَ 1) (*бирор н. устидан*) ҳукмронликни қўлга киритмоқ; (*бирор н. ни*) эгаллаб олмоқ, эгалламоқ (عَلَى); 2) (*бирор н. устидан*) ҳукмронлик қилмоқ (عَلَى); буюрмоқ, буйруқ бермоқ, кўрсатма бермоқ

– تَسَلُّطٌ ҳокимият, ҳукмронлик; чекланмаган ҳокимият

– تَسَلُّطِيَّةٌ империализм

– تَسَلُّطِيٌّ империалистик

– سَلَاطَةٌ[1] ҳозиржавоблик, жавоб беришга тайёрлик; тилнинг заҳарлиги, тилнинг аччиқлиги; 2) андишасизлик, ҳаёсизлик, уятсизлик

– سَلَاطَةٌ[2] *кўп.* اتٌ салат, аччиқ-чучук

– سَلَاطَةٌ[3] бўйсундириш, тобе қилиш

– سَلَطَةٌ *кўп.* اتٌ = سَلَاطَةٌ[2]

– سَلَطَةٌ *кўп.* سُلَطٌ куртка

– سُلْطَةٌ *кўп.* سُلُطَاتٌ, سُلَطٌ, سُلْطَاتٌ хукмронлик, ҳокимият; الـ~ الْأَبَوِيَّةُ ота ихтиёри; الـ~

التَّشْرِيعِيَّةُ қонун чиқарувчи ҳокимият; الـ~ التَّنْفِيذِيَّةُ ижро этувчи ҳокимият, ижроия ҳокимияти; الـ~ الْحَاكِمَةُ ҳукмронлик қилувчи ҳокимият; الـ~ الرُّوحِيَّةُ диний ҳокимият; الـ~ الْعُلْيَا олий ҳокимият; الـ~ الْقَضَائِيَّةُ суд органлари (ҳокимияти); الـ~ الْمُطْلَقَةُ мутлақ ҳокимият, мутлақ ҳукмронлик; السُّلْطَاتُ الْمَدَنِيَّةُ *ёки* السُّلْطَاتُ الأَهْلِيَّةُ гражданлик (ҳарбий бўлмаган) ҳокимият; السُّلْطَاتُ الدِّينِيَّةُ диний ҳокимият органлари; السُّلْطَاتُ الزَّمَنِيَّةُ дунёвий ҳокимият органлари; السُّلْطَاتُ الْعَسْكَرِيَّةُ ҳарбийлар ҳукмронлиги; السُّلْطَاتُ الْمَحَلِّيَّةُ маҳаллий ҳокимият; السُّلْطَاتُ الْمَرْكَزِيَّةُ марказий ҳокимият органлари; الـ~ عَصَا асоси салтанат (*подшолик салтанати аломати бўлган ҳасса*)

– سَلْطَةٌ *кўп.* سِلَطٌ, سِلَاطٌ камоннинг узун ингичка ўқи

– سَلِيطٌ[1] 1) шиддатли, кучли, зўр; 2) топқир, ҳушёр, зийрак; заҳарли, аччиқ; ~ اللِّسَانِ тили заҳар, тили ўткир; 3) уятсиз, андишасиз, сурбет, безбет; مَرْأَةٌ ~ةٌ бақироқ аёл, вайсақи хотин; 4) *эск.* қаттиқ; 5) *ат. от, мз.* Салит

– سَلِيطٌ[2] зайтун ёғи, зайтун мойи; кунжут ёғи (*Яманда*)

– مُتَسَلِّطٌ ҳукмрон, ҳокимият тепасидаги; буйруқ берувчи, фармон берувчи

– مِسْلَاطٌ *кўп.* مَسَالِيطُ калитнинг тиши

سَلْطَحَةٌ, سُلَطْحَةٌ ҳеч нарса битмайдиган қаттиқ ер; سِيخُكَ وَ الـ~ *мтл.* сих бор, ер бор, лекин кабоб қиладиган нарса йўқ

سَلْطَنَ султон (подшоҳ) деб эълон қилмоқ; تَسَلْطَنَ султон (подшоҳ) бўлмоқ; мутлақ ҳокимликни қўлга киритмоқ

– سُلْطَانٌ[1] ҳокимият, ҳукмронлик, салтанат

– سُلْطَانٌ[2] *кўп.* سَلَاطِينُ султон; подшоҳ, шоҳ; олий ҳукмрон; ◊ إِبْرَاهِيمَ ~ барабулка балиғи

– سُلْطَانٌ[3] ҳужжат, исбот, далил

– سُلْطَانِيٌّ 1) султонга (подшоҳга, шоҳга) оид; 2) ҳокимиятга (давлатга) оид; ◊ سِكَّةٌ ~ةٌ *ёки* طَرِيقٌ ~ туппа-тўғри йўл, шоҳқўча

– سُلْطَانِيَّةٌ *кўп.* ~اتٌ, سَلَاطِينُ коса, идиш; жом, жомча

– سَلْطَنَةٌ *кўп.* ~اتٌ салтанат (давлат)

سَلْطَعُونٌ *кўп.* ~اتٌ денгиз қисқичбақаси, краб

سَلْطِيهُ *ат. от, мз.* Салтиҳ

I سَلَعَ (*а*) سَلْعٌ 1) ёрилмоқ, ёрилиб кетмоқ (*қўл-оёқнинг териси ҳақида*); бўлиниб кетмоқ, бўлинмоқ; 2) мохов бўлмоқ, мохов касалига мубтало бўлмоқ; II سَلَّعَ бўлмоқ, бўлиб юбормоқ, кесиб бўлакламоқ, уриб ёрмоқ; VII انْسَلَعَ ёрилмоқ, бўлинмоқ, бўлиниб кетмоқ

– أَسْلَعُ *мн.* سُلْعٌ *кўп.* سَلْعَاءُ 1) (*оёғи, қўли*) ёрилиб кетган; 2) мохов; 3) الأَسْلَعُ *ат. от, мз.* Ал -Аслаъ

– سَلْعٌ *кўп.* سُلُوعٌ 1) ёриқ, дарз; узун кавак; 2) тоғдаги ёриқ, дарз

– سَلْعٌ кактусга ўхшаш ўсимлик

– سِلْعٌ *кўп.* سُلُوعٌ, أَسْلَاعٌ тоғнинг ёрилган жойи, тоғдаги ёриқ

سَلَعَةٌ *ёки* سَلْعَةٌ *кўп.* ~اتٌ, سِلَاعٌ баданга тошадиган яра

– سِلْعَةٌ *кўп.* سِلَعٌ 1) савдо-сотиқ предмети, товар; السِّلَعُ الاسْتِهْلَاكِيَّةُ *ёки* سِلَعُ الاسْتِهْلَاكِ кундалик эҳтиёж моллари; السِّلَعُ الإِنْتَاجِيَّةُ ишлаб чиқарилган товарлар; ~ تُبَاعُ وَ تُشْرَى сотиш ва харид қилиш мумкин бўлган товар; السِّلَعُ الصِّنَاعِيَّةُ саноат моллари; السِّلَعُ الْكَمَالِيَّةُ зийнат буюмлари; تَحَوَّلَ إِلَى ~ تُبَاعُ وَ تُشْرَى бузилиб кетмоқ, бузуқ йўлга кирмоқ, номусини сотувчи одамга айланмоқ; 2) *мед.* без, ёғли ўсма, ёғ тўқимасидан иборат ўсма

– سِلَعِيٌّ товарга оид; صَادِرَاتٌ ~ةٌ экспорт қилинадиган товарлар

I سَلَغَ (*а*) سَلْغٌ тимдаламоқ, юмдаламоқ, тирнамоқ

I (سلف) سَلَفَ[1] (*у*) سُلُوفٌ, سَلَفٌ (*бирор н. дан*) олдин бўлмоқ, олдинда бўлмоқ, ўтмишда бўлиб ўтмоқ; ~ فِيمَا ўтмишда, ўтган замонда; илгари; қачонлардир; سَلَفَ[2] (*у*) سَلْفٌ молаламоқ, мола босмоқ. мола бостирмоқ; ерни экишга тайёрламоқ; II سَلَّفَ бирор иш юзасидан олдиндан пул бериб қўймоқ, аванс тариқасида бирор нарса бермоқ; (*бирор н. га ишлатиш учун*) қарз бермоқ (عَلَى); IV أَسْلَفَ 1) (*бирор н. дан*) олдин қилмоқ; олдиндан айтиб ўтмоқ, кириш сўзи билан бошламоқ; юқорида келтириб ўтмоқ; 2) аванс, заколат, қарз сифатида бермоқ; 3) молаламоқ, мола босмоқ, мола бостирмоқ, ерни экишга тайёрламоқ; V تَسَلَّفَ қарз олмоқ; ссуда олмоқ, аванс олмоқ; VIII اسْتَلَفَ қарз олмоқ; аванс сифатида олмоқ, (*гаров асосида*) ссуда олмоқ (عَلَى); X اسْتَسْلَفَ (*бирор к. дан*) қарз сўрамоқ (مِنْ)

– تَسْلِيفٌ олдиндан пул бериб қўйиш; ссуда бериш; қарз бериш; بَنْكُ الـ~ الزِّرَاعِيِّ ерни қарзга бериш банки; عَمَلُ الـ~ عَلَى الرُّهُونَاتِ ҳар хил нарсаларни гаровга олиб пул қарз берувчи жой (муассаса), ломбард

– سَالِفٌ олдинги, олдиндаги, муқаддам, ўтган замондаги; الذِّكْرِ ~ юқорида эслаб ўтилган; الزَّمَانِ ~ فِي эски вақтларда, қадимда; ~ا илгари, муқаддам; ◊ الْعَرُوسِ ~ *бот.* мачин, қизилқуйруқ, зулфи хубон, амарант; ~ان *ик. с.* икки чаккада ўсган соч

– سَالِفَةٌ *кўп.* سَوَالِفُ буйиннинг маржон ёки марварид турадиган қисми; الـ~ الأُمَمُ ~ةً қадимда яшаб ўтган (йўқ бўлиб кетган) миллатлар

– سُلَافَةٌ, سُلَافٌ сулоф (*олий навли шароб*); узумнинг эзмасдан олдинги чиққан шарбати (*суви*)

– سِلَافِيٌّ 1) славянларга оид; 2) славян киши

– سُلَافٌ *жам.* славянлар

– سَلَفٌ *кўп.* أَسْلَافٌ 1) ота-боболар, аждодлар; илгари яшаган одамлар; ~ا илгари, олдин, олдиндан; 2) ссуда, қарз, аванс; ~ عَلَى الأُجْرَةِ ойлик устидан олинган аванс

– سَلْفٌ = سَلَفٌ

– سِلْفٌ *кўп.* أَسْلَافٌ қайноға, қайни; божа

– سَلْفَةٌ *кўп.* سَلَائِفُ келин; қайинсингил; куёвнинг қайинсинглиси

– سُلْفَةٌ *кўп.* سُلَفٌ, سُلُفَاتٌ 1) аванс; ссуда, қарз; 2) патак; 3) тушликда овқатдан илгари ейиладиган хўрак

– سَلَفِيٌّ аждодлар анъанасига содиқ, аждодлар анъанасини давом эттирувчи

– سَلَفِيَّةٌ *кўп.* ~اتٌ аванс, заколат; ссуда, қарз

– سَلُوفٌ *кўп.* سَلَفٌ туялар суғорилганда энг аввал ичадиган туя

– سَلِيفٌ *кўп.* سُلَفَاءُ ўтмишдош, илгари ўтган

– مِسْلَفَةٌ *кўп.* ~اتٌ борона, мола; أَسْنَانُ الـ~ борона тишлари

سُلْفَاتٌ *кимё.* сульфат; الْحَدِيدِ ~ темир купороси; الرَّصَاصِ ~ қўрғошин купороси, сульфат кислотали қўрғошин, англезит; الزِّنْكِ ~ рух купороси, оқ купорос; الصُّودَا ~ натрий сульфат, глаубер тузи; الْمَانِيزَ ~ *ёки* (الْمَغْنِيسِيَا) الْمَانِيزِيَا ~ сульфат кислотали магний, аччиқ туз; النُّحَاسِ ~ мис купороси, кўк купорос; النُّشَادِرِ ~ сульфат кислотали аммоний

سَلْفَتَ асфальт қилмоқ (ётқизмоқ), асфальтламоқ

– سَلْفَتَةٌ асфальт қилиш (ётқизиш), асфальтлаш

– مُسَلْفَتٌ асфальт қилинган (ётқизилган), асфальтланган; ~ طَرِيقٌ асфальт йўл

سُلْفِيدٌ *кимё.* сульфид

I سَلَقَ (*у*) سَلْقٌ 1) қайнатмоқ, қайнатиб пиширмоқ; қайноқ сув билан ювмоқ; 2)

ранжитмоқ, дилини оғритмоқ, ёмонлик қилмоқ; ҳақорат қилмоқ; بِالْكَلَامِ ~ тил билан озор бермоқ; بِالرُّمْحِ ~ هُ к.гадир найза тиқмоқ; اَللَّحْمَ عَنِ الْعَظْمِ ~ гўштни суякдан ажратмоқ, суякдаги гўштни шилиб олмоқ; 3) *куч. м.* қизимоқ, қизиб кетмоқ (*жанжал ҳақида*); ◊ الْحَرُّ النَّبَاتَ ~ иссиқ ўсимликларни қуйдириб юборди; اِنْتَخَابَاتٌ ~ сайлов ўтказмоқ, сайлов ўйлаб топмоқ; 4) *эск.* ағдармоқ, орқаси билан буриб қўймоқ; V تَسَلَّقَ чиқмоқ, кўтарилмоқ, ўрмалаб (эмаклаб, тирмашиб) чиқмоқ; юқориламоқ, юқорига интилмоқ; чирмашмоқ (*ўсимлик ҳақида*); VII اِنْسَلَقَ қайнамоқ, қайнаб пишмоқ; XV اِسْلَنْقَى тепага қараб ухламоқ, орқани ерга қўйиб (осмонга қараб) ухламоқ

– تَسَلُّقٌ кўтарилиш, юқорига чиқиш; الْجِبَالِ ~ альпинизм

— سُلَاقٌ 1) *мед.* қовоқларнинг яллиғланиши; 2) тишнинг илдизига чиқадиган яра

– سُلَّاقٌ: الـ~ *дин.* Исо алайҳиссаломнинг кўкка кўтарилиши билан боғлиқ бўлган байрам (*христианларда*)

– سَلَّاقٌ қайнатувчи, ошпаз

– سَلَاقَةٌ 1) нутқнинг кескирлиги; 2) ҳаёсизлик, бетамизлик, сурбетлик

سَلْقُونٌ = سَلَاقُونٌ

– سَلَاقِيٌّ този итга (овчи итга) оид

– سَلَاقِيٌّ този ит, овчи ит, ов ити

– سَلْقٌ[1] қайнатиш, қайнаш

– سَلْقٌ[2] سِلْقٌ 1) қанд лавлаги; 2) хашаки шолғом, эркак шолғом (*ҳайвонларга овқат учун экилади*)

– سَلْقٌ[3] *ёки* سَلَقٌ яра ёки жароҳатдан қолган из

– سَلَقٌ *кўп.* أَسْلَاقٌ, سُلْقَانٌ текислик, текис ер

– سَلْقَةٌ *кўп.* سِلَقٌ, سُلْقٌ 1) урғочи бўри; 2) беандиша вайсақи аёл

– سَلُوقِيٌّ салуқий совут (*бу совут ишлаб чиқарилган ер номи билан боғлиқ*)

– سَلَاقِيٌّ = سِلُوقِيٌّ, سُلُوقِيٌّ

– سَلُوقِيَّةٌ капитан қўприкчаси (*кема палубасида капитан кемани бошқариб бориши учун ажратилган баланд жой*)

– سَلِيقٌ қайнатилган, қайнатиб пиширилган

– سَلِيقَةٌ[1] қайнатма шўрва, қайнатиб пиширилган овқат

– سَلِيقَةٌ[2] *кўп.* سَلَائِقُ 1) табиат; мойиллик; туғма ақл; خَطِيبٌ بِالـ~ туғма нотиқ; 2) фаҳм, фаросат; зийраклик, сезги, туйғу

– سَلِيقِيٌّ туғма, табиатан; خَطِيبٌ ~ туғма нотиқ

– مُتَسَلِّقٌ 1) юқорига кўтарилувчи, тепага чиқувчи; 2) юқорида ишловчи (*ишчи, ўқувчи ва ҳ. к.*)

– مُسَلَّقٌ гапдон, гапга чечан, гапни қойиллатиб қўядиган

– مَسْلُوقٌ қайнатилган, қайнатиб олинган; الْفَوَاكِهُ الـ~ةُ компот

– مَسْلُوقَةٌ қайнатиб пиширилган гўшт

سَلْقُونٌ қўрғошинли сурик, қўрғошинли симоб, сульфиддан тайёрланган бўёқ

I سَلَكَ (*у*) سُلُوكٌ, سَلْكٌ 1) йўлдан бормоқ, издан бормоқ; ... سِيَاسَةً ~ сиёсатини олиб бормоқ; 2) кирмоқ; киришмоқ, бошламоқ, қадам қўймоқ, қадам босмоқ; 3) ўзини тутмоқ, амал қилмоқ, иш кўрмоқ; 4) ўтказмоқ, тизмоқ, ипга ўтказмоқ; ўрамоқ, калава қилмоқ; II سَلَّكَ 1) тозаламоқ, тоза қилмоқ (*ўпакни, ўпни*); الْأَسْنَانَ ~ тишларни тозаламоқ; صَوْتَهُ ~ томоқни қирмоқ; 2) (*ипнинг, масаланинг*) чигалини ёзмоқ, ечмоқ; 3) (*бирор н. ни*) ўтказмоқ, тақмоқ, киргизмоқ (*туш. к. ёки* بِ); IV أَسْلَكَ киргизмоқ, ўтказмоқ, тақмоқ, ўтказиб чиқармоқ; VII اِنْسَلَكَ (*бирор н. га*) кирмоқ (فِي); (*бирор н. нинг тешигидан*) ўтмоқ (*мас., игнанинг*)

– تَسْلِيكٌ 1) тозалаш, тозалов; 2) киргизиш, ўтказиш

– سَالِكٌ 1) борувчи, юрувчи; 2) очиқ, эркин ҳаракат қиладиган (*ўпл*); қатналадиган (из тушган) (*ўпл*); 3) солик (*суфийликда-учинчи мақомга етган киши*)

– سَلَّاكَةٌ *кўп.* ~ الْأَسْنَانِ: اتٌ тиш тозалагич, мисвок

– سَلْكٌ қатнов, қатнаш, ҳаракат; الْبَحْرِ ~ денгиз қатнови; الْهَوَاءِ ~ ҳаво орқали қатнов

– سُلُكٌ *кўп.* سُلْكَانٌ какликнинг нари

– سِلْكٌ *кўп.* أَسْلَاكٌ, سُلُوكٌ 1) ип; 2) сим; ~ كَهْرَبَائِيٌّ электр сими; أَسْلَاكٌ شَائِكَةٌ тиконли сим; أَسْلَاكٌ مَفْتُولَةٌ кабель; ~ بَحْرِيٌّ сув остидан ўтган кабель; ~ بَرْقِيٌّ телеграф линияси; الـ~ الْأَرْضِيُّ *радио.* ерга уланган сим; ~ هَوَائِيٌّ антенна; 3) шахсий состав, персонал; الـ~ التَّعْلِيمِيُّ ўқитувчилар состави; 4) вазифа; الـ~ السِّيَاسِيُّ *ёки* الـ~ الدِّبْلُومَاسِيُّ дипломатик вазифа; رِجَالُ الـ~ السِّيَاسِيِّ (الدِّبْلُومَاسِيِّ) дипломатлар, дипломатик корпус; الـ~ الدَّرْكِ (الشُّرْطَةِ) миршаблар корпуси, жандармерия корпуси; اِنْتَظَمَ فِي ~ الْوِزَارَةِ вазирликка ишга кирмоқ, вазирликда ишламоқ; 5) қушинлар тури; الضُّبَّاطُ مِنْ أَيِّ ~ كَانُوا يَجِبُ عَلَيْهِمْ أَنْ... қайси қўшин турига мансуб бўлишларидан қатъий назар, зобит (офицер)лар ... қилишлари керак; الْأُدَبَاءُ وَ الشُّعَرَاءُ وَ مَنْ يَنْخَرِطُ فِي ~هِمْ адиблар, шоирлар ва шу кабилар; б) *бот. зоол.* чирмовиқларнинг томири (*шохларга ураладиган томири*); мўйловча (*бўғим-оёқлилар турига кирувчи жониворларнинг мўйлови*); ўқиш пайти

– سُلْكَةٌ *ат. от, мз.* Сулака

– سِلْكَةٌ *кўп.* سُلُوكٌ, سِلَكٌ ип; шнур

– سُلْكِيٌّ: ~ طَعْنَةٌ юзга (башарага) қаратилган (йўналтирилган) зарба; ~ أَمْرٌ яхши йўлга қўйилган иш; ~ أَجْمَعُوا بِقَتْلِي улар мени ўлдиришга қатъий жазм қилдилар

– سَلَكِيٌّ 1) симли, симдан ишланган; ~ لَا симсиз; رِسَالَةٌ لَا ~ةٌ радиограмма; 2) радио; 3) *шунингдек:* ~ عَامِلٌ لَا радист

– سُلُوكٌ 1) *шунингдек:* السَّيْرُ وَ السُّلُوكُ ҳаёт тарзи, турмуш тарзи, ахлоқ, одоб, иш-ҳаракат услуби; الـ~ قَوَاعِدُ ахлоқ қонун-қоидалари; الـ~ حُسْنُ яхши хулқ; الـ~ حَسَنُ *ёки* ذُو الـ~ الْحَسَنِ яхши хулқли, яхши хулқ эгаси; хушмуомала, андишали; الـ~ سُوءُ ёмон хулқ; ذُو الـ~ السَّيِّئِ *ёки* الـ~ سَيِّئُ ёмон хулқли, ёмон хулқ эгаси; 2) ўзни тута билиш; 3) ахлоқ, одоб; الـ~ آدَابُ мулозамат-муомала

– سُلُوكِيٌّ 1) ҳаёт тарзига оид, ахлоққа оид; الـ~ الْمَذْهَبُ *ёки* النَّظَرِيَّةُ الـ~ةُ бихевиоризм (*ахлоқ ҳақидаги назариялардан бири*); 2) бихевиорист, бихевиоризм тарафдори

– سُلُوكِيَّةٌ: الـ~ бихевиоризм

– سُلَيْكٌ *ат. от, мз.* Сулайк; Сулайк Ибн Сулака (*машҳур чопқир*)

– مَسْلَكٌ *кўп.* مَسَالِكُ 1) йўл; бориш йўли, борадиган йўл, маршрут; الْمَسَالِكُ الْبَوْلِيَّةُ сийдик йўли; 2) иш-ҳаракат услуби, ахлоқ; سَلَكَ ~هُ бирор кимнинг изидан бормоқ, бирор кимга тақлид қилмоқ

– مُسَلَّكَاتٌ *кўп.* مُسَلَّكَاتِيَّةٌ труба (мўри) тозаловчи, най ёки чилим найининг ичини тозаловчи

– مِسْلَكَةٌ йигирилган ипни ўрайдиган асбоб, ғалтак

سِلْكَا *кимё.* кремнекислота (*кремний билан кислороднинг кўпгина минерал ва тоғ жинслари билан таркибига кирадиган бирикмаси*)

– سِلِيكَا кремний

– سِلِيكُونٌ = سِلِيكَا

I سَلِمَ (*а*) سَلَامَةً 1) соғ-саломат бўлмоқ, бехатар бўлмоқ; безарар (бешикаст) қолмоқ; сақланмоқ, асранмоқ;2) қутулмоқ, қутулиб қолмоқ, жон сақламоқ; (*бирор н. дан*) халос бўлмоқ, нажот топмоқ (مِنْ); 3) (*бирор н. дан*) озод бўлмоқ, эркин бўлмоқ (عَنْ); سَلَّمَ (и) سَلْمٌ

қайта ишламоқ, ошламоқ (*терини*); II سَلَّمَ 1) (*бирор к. ни*) олқишламоқ (عَلَى); (*бирор к. га.*) салом бермоқ (عَلَى; *қар.* صلو); 2) (*бирор к. га*) узатмоқ, топширмоқ, тақдим қилмоқ (إِلَى); ~ أَمْرَهُ إِلَى اللهِ Оллоҳ ихтиёрига ўзини топширмоқ; سَلِّمْ لِي عَلَيْهِ! мендан унга салом айтинг!; ~ نَفْسَهُ الأَخِيرَ жон таслим қилмоқ, вафот этмоқ; ~ نَفْسَهُ إِلَيْهِ бирор кимнинг қўлига тушмоқ, бирор кимга таслим бўлмоқ; ~ سِلَاحَهُ қурол-яроғни топширмоқ, таслим бўлмоқ; 3) етказиб бермоқ; 4) (*жиноятчини*) тутиб бермоқ; 5) (*бирор н. ни*) тан олмоқ, фараз этмоқ, эҳтимол тутмоқ, гумон қилмоқ (ب *қар.* جَدَلَ); (*бирор н. га*) кўнмоқ, унамоқ, рози бўлмоқ (ب); ~ لَهُ бирор кимга (*бирор н. га*) ён бермоқ (فِي); ~ بِالْقَضَاءِ وَ الْقَدَرِ қазойи-қадарга тан бермоқ, қазойи-қадарга рози бўлмоқ; 6) (*бирор н. дан*) халос (озод) қилмоқ, қутқазмоқ (مِنْ); ◊ فَطَارَ يُسَلِّمُ لِلرِّيحِ سَاقَيْهِ орқа-олдига қарамай қочмоқ, жони борича югурмоқ; III سَالَمَ ярашмоқ, сулҳ тузмоқ; 2) бир-бири билан ўзаро тинч яшамоқ; IV أَسْلَمَ 1) бўйсунмоқ, тобе бўлмоқ. қарам бўлмоқ; ~ رَأْسَهُ إِلَى رُكْبَتَيْهِ бошини тиззалари орасига қўймоқ; ~ نَفْسَهُ إِلَى مَقْعَدٍ у беҳолгина ўриндиққа чўкди; أَسْلَمُوا عُيُونَهُمْ لِلنَّوْمِ улар уйқуга чўмишди; 2) (*асирларни, жиноятчиларни*) топширмоқ, элтиб бермоқ, қўлга бермоқ; тутиб бермоқ, тутиб топширмоқ; ўз ҳолига ташлаб қўймоқ, қаровсиз ташлаб қўймоқ; 3) ислом динини қабул қилмоқ, исломга кирмоқ, мусулмон бўлмоқ; 4) (*бирор к. ни бирор н. олдига*) олиб бормоқ, олиб келмоқ (إِلَى, ب); ◊ ~ الرُّوحَ *ёки* ~ النَّفْسَ жон таслим қилмоқ; ~ فِي الطَّعَامِ овқатланишга бошқалардан олдин киришмоқ; V تَسَلَّمَ олмоқ, қабул қилмоқ, қабул қилиб олмоқ; ~ مَقَالِيدَ الْحُكْمِ ҳокимиятни идора қилиш ишини ўз қўлига олмоқ; VI تَسَالَمَ бир-бири билан ўзаро ярашмоқ; VIII اِسْتَلَمَ 1) олмоқ; қабул қилмоқ, қабул қилиб олмоқ (*шунингдек: радио орқали ҳам*); 2) ўпмоқ, бўса олмоқ; (*бирор табаррук н. ни*) ҳурмат юзасидан ўпиб қўймоқ; 3) Каъбатуллоҳдаги қора тошни ўпмоқ ёки силаб қўймоқ; X اِسْتَسْلَمَ таслим бўлмоқ, тан бермоқ, енгилганликни бўйинга олмоқ; (*бирор к. га ёки бирор н. га*) тобе бўлмоқ (бўйсунмоқ) (لِ); ~ أَمَامَ الْمَصَاعِبِ қийинчиликлар олдида чий деди (таслим бўлди); ~ لِلْغَضَبِ ғазаби қайнамоқ, ғазабланмоқ, жаҳли чиқмоқ

– اِسْتِسْلَامٌ 1) таслим бўлиш, енгилганликни бўйинга олиш, капитуляция; 2) тобелик, бўйсуниш; ~ بِ итоаткорона, ожизона, итоаткорлик билан

– اِسْتِسْلَامِيٌّ 1) капитуляцияга оид; капитуляция қилувчи

– اِسْتِسْلَامِيَّةٌ капитуляция қилиш

– اِسْتِلَامٌ 1) олиш, қабул қилиш, қабул; 2) ўпиш, (*бирор табаррук н. ни*) ўпиш

– إِسْلَامٌ 1) ўзини тангри ихтиёрига топшириш; итоаткорлик, мутелик; ислом динини қабул қилиш, мусулмон бўлиш; 2) الْ~ ислом дини; 3) мусулмонлар; دِينُ الْ~ ислом дини, мусулмонлик

– إِسْلَامِيٌّ 1) исломий, исломга оид; 2) мусулмонликка оид; الْأُمَّةُ الْ~ةُ мусулмон уммати, аҳли ислом; التَّشْعِيرُ الْ~ мусулмон қонуншунослиги, ислом шариати; الدِّينُ الْ~ ислом дини, дини ислом; 3) исломий даврга (мусулмонлик даврига) оид; 4) исломнинг биринчи асрида яшаган шоир

– إِسْلَامِيَّةٌ 1) мусулмонлик; ислом; 2) мусулмонликка хос хусусият (*мас., архитектурада*); 3) ислом даври

– أَسْلَمُ 1) энг ишончли, бехатар; 2) *ат. от, мз.* Аслам

– أُسْلُومٌ *ат. от, мз.* Услум

– أُسَيْلِمٌ тўртинчи бармоқ билан жимжилоқ ўртасидаги томир

– تَسَلُّمٌ олиш, қабул қилиш

– تَسْلِيمٌ 1) олқишлаш, салом бериш; 2) ён бериш; 3) тақдим этиш, топшириш; бериб юбориш, жўнатиб юбориш; 4) (*жиноятчиларни*) тутиб бериш; 5) таслим бўлиш, капитуляция; 6) (*бирор н. ни*) тан олиш (ب); 7) етказиб бериш, таъминлаш; ~ وَ اسْتِلَامٌ *савдо.* бериш ва олиш; ~ مِينَاءِ الْوُصُولِ *савдо.* сиф (*португалча келтириб бериш шарти билан товар сотиш*); ~ ظَهْرِ الْبَاخِرَةِ (السَّفِينَةِ) *савдо.* фоб (*кемага келтириб бериш шарти билан қилинган савдо*): تَسْلِيمُ رَصِيفِ مِينَاءِ التَّصْدِيرِ *савдо.* фас; ~ مَوَانِئِ بَيْرُوتَ *савдо.* франко-Байрут (*Француз портидан Байрутга келтириб бериш шарти билан қилинган савдо*); ◊ الْ~ *дин.* таслим (*азондан кейинги чорлов, такбир*)

– سَالِمٌ[1] 1) бутун, бус-бутун; ~ جَمْعٌ *грам.* тўғри кўплик; 2) соғлом, нормадаги; ~ فِعْلٌ *грам.* солим феъл; 3) хавфсиз, бехатар, соғ-саломат, тинч, эсон-омон; ~ا эсон-омонлик билан, тўлалигича, бус-бутун ҳолда; ~ا غَانِمًا соғ-саломат ва тирик вазиятда; 4) *ат. от, мз.* Солим

– سَالِمٌ[2] терининг кўз билан бурун ўртасидаги қисми

– سَلَامٌ *кўп.* ~اتٌ 1) тинчлик хавфсизлик; эсон-омонлик; ~ بِ эсон-омонликда, эсон-омонлик билан; الْ~ الْعَامُّ умумий хавфсизлик; رُسُلُ الْ~ тинчлик элчилари; مَدِينَةُ الْ~ тинчлик шаҳри (*Бағдод шаҳрининг фахрий номларидан бири*); عَلَيْهِ الْ~! унга тинчлик-омонлик бўлсин!, у тинч-омон бўлсин!, унга саломлар бўлсин, алайҳиссалом; عَلَيْكُمُ الْ~ сизга тинчлик бўлсин!; وَ عَلَيْكُمُ الْ~ сизга ҳам тинчлик бўлсин!; 2) салом, саломлашув; بَلَّغَ الْ~ (*бирор к. га*) салом айтмоқ, салом демоқ (إِلَى); ~ عَسْكَرِيٌّ честь, ҳарбийларча саломлашув; أَدَّى ~ا عَسْكَرِيًّا честь бермоқ; 3) нашида, гимн; الْ~ الْمِصْرِيُّ Мисрнинг миллий нашидаси; 4) поклик, айб ва нуқсонлардан холилик; ◊ يَا ~ا қандай мўъжиза!; ёпирай; воажаб; ажабо!; يَا ~ عَلَيْهِ қандай ажойиб одам-а!; وَ الْ~ вассалом, иш тамом; хайр, кўришгунча; ~ دُورٌ *ҳарб.* (*милтиқни маълум вазиятда тутиб табриклаш учун бериладиган команда*); دَارُ الْ~ жаннат; осмон; نَهْرُ الْ~ Дажла дарёси

– سَلَامَلِكٌ меҳмонхона, меҳмон қабул қилинадиган хона; ~ التَّشْرِيفَاتِ қабулхона

– سَلَامَةٌ[1] 1) хавфсизлик; бутунлик; омадлилик, соғ-саломатлик; ~ عَلَى соғ-саломатликда, соғ-саломатлик билан; 2) нажот, қутулиш, халос бўлиш; 3) ақллилик, зеҳнлилик; ~ الْعَقْلِ ақли расолик; ~ الْقَلْبِ самимийлик, қалби поклик; ~ الذَّوْقِ яхши дид; ~ النِّيَّةِ а) пок ният, оқ ният; б) макрсизлик, софдиллик; ◊ مَعَ الْ~! оқ йўл!, хайр!, кўришгунча!

– سَلَامَةٌ[2] салома (*колбасанинг бир тури*)

– سُلَامَى, سُلَامِيَّةٌ *кўп.* سُلَامِيَّاتٌ *анат.* бармоқдаги бўғим, бармоқ суяги

– سَلَامِيٌّ тинчликка оид

– سَلْمٌ *кўп.* أَسْلُمٌ, سِلَامٌ 1) челак, пақир; 2) *ат. от, мз.* Салм

– سَلَمٌ[1] = سَلَفٌ

– سَلَمٌ[2] олхўрига ўхшаш мевали дарахт; 2) иссиқ ўлкаларда ўсадиган дарахт (*унинг барглари тери ошлашда ишлатилади*)

– سِلْمٌ[1], سَلْمٌ тинчлик, омонлик; أَنْصَارُ الْ~ тинчлик тарафдорлари; حَالَةُ اللَّا سِلْمِ وَ اللَّا حَرْبِ на уруш, на тинчлик бўлмаган вазият

– سِلْمٌ[2] бошқалар билан аҳиллиқда яшовчи

– سُلَّمٌ *кўп.* سَلَالِمُ, سِلَامٌ 1) зина, пилапоя; поғона; даража, палла; ~ الْعَرَبَةِ вагон *ёки* аравaнинг зинапояси; ~ لَوْلَبِيٌّ бурама зина, айланма зина; ~ نَقَّالٌ нарвон, шоти, кучма

зина; икки оёқли нарвон; مِيكَانِكِيٌّ ~ *ёки.* ~ مُتَحَرِّكٌ эскалатор; صَدَفَةُ الـ~ зинапоя супачаси, шикан; الـ~ الْمُوسِيقِيُّ *муз.* бир-бирига нисбатан оҳангдош бўлган товушлар мажмуи, гамма; الـ~ الزَّنْجُوُ энгармоник гамма; الـ~ الْقَوِيُّ *муз.* бутун ва ярим тонлардан иборат тадрижий овозлар сираси, диатоник гамма; الـ~ الْمُلَوَّنُ хроматик гамма (тизма); 2) *куч. м.* (*бирор н. га етишдаги*) восита, қурол; اسْتَعْمَلَ هَذَا كـ~ لِلْوُصُولِ إِلَى ... бундан у ...га етишиш воситаси сифатида фойдаланди

– سَلْمَانُ *ат. от, мн.* Салмон

– سَلَمَةُ ва سَلِمَةُ[1] *ат. от, мн.* Салама ва Салима

– سَلِمَةٌ[2] *кўп.* سِلَامٌ тош, тош бўлаги

– سُلَّمَةٌ *кўп.* سُلَّمٌ зина, зинапоя, поғона

– سَلْمَى *ат. от, мн.* Салмо;

– سُلْمَى *ат. от, мн.* Сулмо

– سُلَمِيٌّ сулайм қабиласига мансуб

– سِلْمِيٌّ 1) тинчликка оид; بِالطُّرُقِ الـ~ةِ тинч йўл билан; 2) ҳар қандай урушга қарши чиқувчи киши, пасифист

– سِلْمِيَّةٌ ҳар қандай урушга қарши чиқувчи ҳаракат

– سَلِيمٌ *кўп.* سُلَمَاءُ 1) соғ, соғлом, саломат; меъёрдаги, нормал; бус-бутун, камчиликдан холи; الْعَقْلُ الـ~ فِي الْجِسْمِ الـ~ соғ танда соғ ақл; 2) ҳақиқий, чин, қалбаки эмас; соғ, соғлом; (*бирор н. дан*) холи, озод (مِنْ); бенуқсон, ҳалол, қораланмаган; الْقَلْبِ ~ самимий, қалби пок; النِّيَّةِ ~ пок ниятли, софдил, макрсиз; 3) илон чақиб олган, илон чаққан (*киши*); оғир ярадор, яраси оғир; 4) *ат. от, мз.* Салим

– سُلَيْمٌ 1) *ат. от, мз.* Сулайм; 2) Сулайм (*қабила номи*)

– سُلَيْمَى *кич.* سَلْمَى *дан; ат. от, мз.* Сулаймо

– سُلَيْمَانُ *ат. от., мз.* Сулаймон, Соломон; ◊ ~ أُمُّ *зоол.* сувсарлар оиласига кирувчи кичик йиртқич ҳайвон; ~ حُوتٌ *қар.* أَبُو حُوتٍ; سُلَيْمَانُ хўроз

– سُلَيْمَانِيٌّ *кимё.* симоб хлориди, ниҳоятда заҳарли оқ порошок, сулема

– مُتَسَلِّمٌ 1) олувчи, қабул қилувчи, қабул қилиб олувчи; 2) *тар.* ҳоким; الْبَصْرَةِ ~ *тар.* Басра ҳокими

– مُسَالِمٌ 1) тинч, тинчликка оид; الْمُدُنُ وَ الْقُرَى الـ~ةُ тинч шаҳар ва қишлоқлар; غَيْرُ ~ муросасиз, муросага келмайдиган, яраштириб бўлмайдиган; 2) илтифотли, мурувватли, ўзганинг раъйига юрадиган; 3) муросачи, келишувчи

– مُسَالَمَةٌ тинчлик, яраштиш, келишиш; عَدَمُ ~ муросасизлик, келишиб бўлмаслик

– مُسْتَسْلِمٌ *эск.* ўзини топширган, таслим бўлган

– مُسْتَلِمٌ 1) олувчи, қабул қилувчи, адресат

– مُسْلِمٌ 1) ислом динини қабул қилган (*киши*), муслим бўлган; 2) мусулмон киши, муслим

– مُسَلَّمٌ[1] *тар.* солиқдан озод бўлгани учун қўшинда хизмат қилишга мажбур бўлган деҳқон аскар

– مُسَلَّمٌ[2]: بِهِ ~ имкони бор бўлган, мумкин бўлган, иложи бор бўлган; ... مِنَ الـ~ بِهِ أَنَّ ... нинг жуда иложи бор; وَ مِنْ غَيْرِ الـ~ بِهِ أَنَّ ...нинг бўлиши мумкин эмас

– مَسْلَمَةٌ *ат. от, мз.* Маслама

– مُسَلَّمَةٌ *кўп.* ـاتٌ дастлабки шарт-шароит, замин; *маж. фалс.* исботсиз асос қилиб олинадиган қоида, постулат

سَلْمَنٌ гўшти қизил балиқнинг бир тури, лосось

– سَلْمُونٌ 1) гўшти қизил балиқнинг бир тури, лосось; أَحْدَبُ ~ лосось оиласига мансуб балиқ, سِيبِرِيَا ~ лосослар оиласига мансуб балиқ, кета; مُرَقَّطٌ ~ хонбалиқ, форель; 2) лосось балиғининг гўшти

سِلِنْدَرٌ *кўп.* ـاتٌ цилиндр

سَلْهَبٌ *кўп.* سَلَاهِبُ, سَلَاهِبَةٌ 1) баланд, баланд бўйли, қомати келишган; 2) баланд бўйли от

I (سلو) سَلَا (*у*) سُلْوَانٌ юпанмоқ, овунмоқ, тасалли топмоқ, таскин топмоқ, тинчиб қолмоқ; (*бирор н. ни*) унутмоқ, эсидан чиқармоқ (عَنْ); سَلِيَ (*а*) سُلِيٌّ = سَلَا; II سَلَّى юпатмоқ, овутмоқ, тасалли бермоқ, таскин бермоқ; кўнглини ёзмоқ, юракнинг чигилини ёзмоқ; завқлантирмоқ, хурсанд қилмоқ, кулдирмоқ; IV أَسْلَى = II; V تَسَلَّى тинчланмоқ, хотиржам бўлмоқ; тасалли топмоқ; юракнинг чигили ёзилмоқ, завқланмоқ; VI تَسَالَى кўплашиб хурсандчилик қилмоқ, кўнгилларни ёзишмоқ

– تَسْلِيَاتٌ *кўп.* тасалли, эрмак, кўнгил очадиган нарса, сайр-томоша

– تَسْلِيَةٌ *кўп.* تَسَالٍ вақтичоғлик қилиш, томоша қилдириш, ўйнатиш, овутиш

– سَالٍ *мн.* سَالِيَةٌ юпанувчи, овинувчи, тасалли топувчи

– سُلْوَانٌ[1] тасалли, эрмак, таскин; نَسْأَلُ لِعَائِلَةِ الْفَقِيدِ الصَّبْرَ وَ الـ~ марҳумнинг оиласига сабр-тоқат тилаймиз (*христианларда таъзия ифодаси*)

– سُلْوَانٌ[2] 1) маржон *ёки* мунчоқ донасига ёққан ёмғир суви (*бу сувни ошиқ ичса, кўнгли таскин топар эмиш*); 2) ғамгин одам ичса, ғами тарқайдиган дори

– سُلْوَانَةٌ маржон *ёки* мунчоқ донаси (*бу дона устига ёққан ёмғир сувини ошиқ ичса, кўнгли таскин топар эмиш*)

– سَلْوَاةٌ бедана

– سَلْوَةٌ, سُلْوَةٌ тасалли, эрмак, овунчоқ; вақтичоғлик; طَلَبَ الـ~ فِي قِرَاءَةِ الْكُتُبِ китоблар ўқишдан ўзига тасалли қидирмоқ

– سَلْوَى[1] тасалли, овунчоқ; بَحَثَ عَنِ الـ~ (*бирор н. дан*) ўзига тасалли қидирмоқ (فِي)

– سَلْوَى[2] *жам. кўп.* سَلَاوَى бедана

– سَلْوَى[3] асал

– سَلًى *кўп.* أَسْلَاءٌ *анат.* қоғоноқ (*она қорнидаги болани ўраб олган парда*); ◊ انْقَطَعَ الـ~ فِي الْبَطْنِ! ҳамма нарса барбод бўлди!

– مَسْلَاةٌ *кўп.* مَسَالٍ хурсандчилик қиладиган жой

– مِسْلَاةٌ ўйинчоқ

مَسْلِيٌّ - эритилган ёғ

سم *қиск.* с. سَنْتِيمِتْرٌ *дан* сантиметр

I سَمَّ[1] (*а/у*) سَمٌّ заҳарламоқ, заҳар солмоқ; سَمَّ[2] (у) سَمٌّ 1) ёпмоқ, беркитмоқ; الْقَارُورَةَ ~ бутилканинг оғзини маҳкамламоқ; 2) (*н.нидир*)тузатмоқяроқлиҳолгакелтирмоқ;3) ўзаро яраштирмоқ (بَيْنَهُمَا); II سَمَّمَ заҳарламоқ, заҳар солмоқ, (*бирор жойга*) заҳар қўймоқ; V تَسَمَّمَ (*бирор н. дан*) заҳарланмоқ (بِ); VII انْسَمَّ 1) заҳарланмоқ; 2) аччиқланмоқ, ғазаби қайнамоқ, асабийлашмоқ, қони қайнамоқ

– تَسَمُّمٌ юқиш; заҳарланиш; الـ~ الدَّمَوِيُّ қоннинг заҳарланиши; الـ~ الْبَوْلِيُّ *мед.* буйракнинг касалланиши орқасида организмда тўпланиб қолган моддалар таъсири билан организмнинг заҳарланиши, уремия

– سَامٌّ заҳарли, заҳарловчи; ◊ أَبْرَصُ ~ *зоол.* чекко (*калтакесак*)

– سَامَّةٌ хослик, хусусийлик, махсуслик

– سَمٌّ, سُمٌّ *кўп.* سُمُومٌ 1) заҳар; الْفَأْرِ ~ маргимуш; 2) (*игнанинг*) тешиги

– سَمَامَةٌ *кўп.* سَمَائِمُ тухумини одам қўли етмайдиган жойга қўядиган қуш; كَلَّفْتَنِي بَيْضَ السَّمَائِمِ сиз менга бажариб бўлмайдиган ишни юкладингиз (*сўзма -сўз: сиз менга самоманинг тухумини олиб келишни топширдингиз*)

– سَمُومٌ *кўп.* سَمَائِمُ самум (*иссиқ шамолнинг номи*); ◊ تَخْتَرِقُ سَمَائِمُ سُخْطِهِ у ғазабдан ёнаяпти

– سَمِّيٌّ заҳарли; مَوَادُّ ~ةٌ заҳарли моддалар

– سَمِّيَّاتٌ *кўп.* заҳарли моддалар, заҳарлар

– سَمِّيَّةٌ заҳарлилик

– مَسَامُّ *жам.* 1) *анат.* тешикчалар (*теридаги тер безларининг майда тешикчалари*); 2) *физ.* модда заррачалари орасидаги кавакчалар

– مَسَامِّيٌّ кавак-кавак, кавакчалари кўп, ғовак, илма-тешик; الْأَحْجَارُ الـ~ـةُ ғовак, серғовак, серкавак тошлар

– مَسَامِّيَّةٌ ғоваклик, илма-тешиклик, каваклик

– مُسِمٌّ заҳарловчи, заҳардек таъсир қилувчи

– مَسْمُومٌ = مُسَمَّمٌ

– مَسْمُومٌ заҳарланган

سَمَافُورٌ *кўп.* اتٌ семафор

سَمَاوَرٌ *кўп.* اتٌ самовар; شَجِيرُ الـ~ самоварнинг вишиллаб қайнаши

اِسْمَأَلَّ озмоқ, ориқ бўлмоқ

سِمْبَاتِيٌّ, سِمْبَاوِيٌّ, سِمْبَطَاوِيٌّ симпатик, симпатияга оид; الْأَعْصَابُ الـ~ـةُ нафас олиш, овқат ҳазм қилиш ва қон айланиш жараёнини бошқарадиган асаблар

I سَمَتَ *эск.* тўғрига қараб йўл олмоқ, юрмоқ; II سَمَّتَ 1) (*бирор н. устида*) Оллоҳ Таоло номини зикр этмоқ (عَلَى); ◊ لِلْعَاطِسِ ~ аксирган одамга يَرْحَمُكَ اللهُ иборасини демоқ; III سَامَتَ 1) осмоннинг энг юқори нуқтасида бўлмоқ, бош устида бўлмоқ (*қуёш ҳақида*); 2) параллель бўлмоқ, параллель юрмоқ

– تَسَامُتٌ азимут

– تَسَامُتِيٌّ азимутга оид; خَرِيطَةٌ ~ـةٌ азимутли карта

– سَمْتٌ *кўп.* سُمُوتٌ 1) йўналиш; йўл; мақсад, ният; ... إِلَى ~ـهُ (اتَّخَذَ) أَخَذَ (*бирор томонга*) йўл олмоқ, жўнамоқ; السُّمُوتُ ~ *ёки* الـ~ *астр.* азимут; الْقَدَمِ ~ *ёки* نَظِيرُ الـ~ *астр.* надир (*зенитга диаметрал қарама-қарши вертикал чизиқнинг горизонтдан пастда осмон сфераси билан кесишган нуқтаси*); ~ الرَّأْسِ зенит; الْاِعْتِدَالِ ~ тенгкунлилик доираси; الْاِنْقِلَابِ ~ қуёш туриши колюри (доираси); 2) қиёфа; хушбичимлилик, истараси иссиқлик, салобат; زَيْنُ الـ~ хотиржам, табиати яхши, хулқи яхши; هُوَ مِنْ ذَوِي الـ~ وَ السِّنِّ وَ الْوَقَارِ у истараси иссиқ, салобатли, кўркам муйсафиддир

– مُسَامَتَةٌ қуёшнинг зенитда туриши ҳолати

I سَمَجَ (*у*) سَمَاجَةً, سُمُوجَةً 1) қўпол бўлмоқ; бадбашара бўлмоқ, ярамас (жирканч) бўлмоқ, қабиҳ бўлмоқ; X اِسْتَسْمَجَ 1) қўпол деб ҳисобламоқ; 2) бадбашара (ярамас, жирканч) ҳисобламоқ

– سَمَاجَةٌ 1) қўполлик; бемаънилик, ярамаслик, жирканчлик; 3) ёқимсизлик, бемазалик, ёмонлик

– سَمَجٌ таъми бузилган ёғли сут

– سَمِجٌ, سَمَجٌ 1) қўпол; 2) бадбашара, ярамас, жирканч; 3) ёқимсиз, бемаза, ёмон

– سَمَجٌ = سَمِجٌ

I (سمح) سَمُحَ (*у*) سَمَاحَةً сахий (қўли очиқ, саховатли, бағри кенг) бўлмоқ; سَمَحَ (а) سَمَاحٌ (*бирор н. га*) рухсат бермоқ. имкон бермоқ (ب); йўл қўймоқ, бепарво қарамоқ; لِنَفْسِهِ ~ ... أَنْ ...ни ўзига эп кўрмоқ, ...ни ўзига раво кўрмоқ; ◊ اللهُ ~ Ўхудо кўрсатмасин!; III سَامَحَ кечирмоқ, афв этмоқ, гуноҳидан ўтмоқ; илтифот кўрсатмоқ, мурувват қилмоқ; ~ـهُ اللهُ уни Оллоҳ ўзи кечирсин!; IV أَسْمَحَ = سَمَحَ; VI تَسَامَحَ 1) (*бирор к. га нисбатан бирор н. да*) мурувватли бўлмоқ, илтифот кўрсатмоқ (فِي, مَعَ); йўл қўймоқ. бепарво бўлмоқ, бепарво қарамоқ; 2) эҳтиёткор бўлмоқ; X اِسْتَسْمَحَ 1) узр сўрамоқ, кечирим сўрамоқ; 2) рухсат (изн) сўрамоқ

– إِسْمَاحٌ бағри кенглик, яхшилик

– أَسْمَحُ *мн.* سُمْحَاءُ *кўп.* سُمْحٌ сахий, саховатли, бағри кенг, яхши, кўнгли очиқ; الشَّرِيعَةُ السَّمْحَاءُ = الْمِلَّةُ السَّمْحَاءُ; الشَّرِيعَةُ الْغَرَّاءُ мусулмонлар

– تَسَامُحٌ 1) мурувват, шафқат; илтифот, риоя, риоягарчилик; йўл қўйиб бериш, бепарволик; الـ~ الدِّينِيُّ дин эркинлиги, дин эркинлигини эътироф этиш; 2) *тех.* машина қисмларини тайёрлашда йўл қўйиладиган ўпчамлар айирмаси, қўйим

– تَسَامُحِيَّةٌ мурасасозлик, келишувчилик

– سَمَاحٌ сахийлик, саховат, яхшилик, бағри кенглик; 2) кечиришлик; 3) рухсат бериш, изн бериш, илтифот кўрсатиш, мурувват; عَدَمُ ~ ман этиш; أَيَّامُ الـ~ қарздор кишига қарзини қайтариш учун берилган муддат кунлари

– سَمَاحَةٌ 1) сахийлик, саховат, қўли очиқлик, бағри кенглик; 2) олийлик, улуғлик; 3) ҳазрати олийлари (*унвон, мас.*, الْمُفْتِي ~ *ёки* صَاحِبُ الْمُفْتِي ~ *муфтий ҳазрати олийлари*); 4) чидамлилик, бардошлилик

– سَمْحٌ *кўп.* سُمَحَاءُ 1) қўли очиқ, сахий, саховатли, бағри кенг, яхши; 2) юқори, кучли, пок (*эътиқод*);2. 1) сахийлик, саховат, бағри кенглик; 2) чидамлилик, бардошлилик

– سَمْحَةٌ *кўп.* سَمَاحٌ *мн.* سَمْحٌ *нинг* 1. 2) *дан*; الشَّرِيعَةُ الْغَرَّاءُ = الشَّرِيعَةُ الـ~ـةُ *қар.* شرع

– سَمُوحَاتٌ *кўп.* солиқдан озод қилинган товарлар (моллар)

– سَمِيحٌ *кўп.* سُمَحَاءُ сахий, саховатли, қўли очиқ, бағри кенг

– مُسَامَحَةٌ 1) кечириш, афв этиш; 2) илтифот

– مُسَامَحَاتٌ *кўп.*: أَيَّامُ الـ~ байрам кунлари, таътил; таътил кунлари

– مِسْمَاحٌ сахий, саховатли, қўли очиқ, бағри кенг

– مَسْمُوحٌ рухсат берилган, имкон берилган, рухсати бор, рухсатли

– مَسْمُوحَاتٌ *кўп.* = سُمُوحَاتٌ

سَمْحَجٌ узун белли, бели узун (*от, эшак*)

سَمْحَاقٌ *кўп.* سَمَاحِيقُ *биол.* тўқима; الْعِظَامِ ~ суяк пардаси, суяк устидаги парда

– سَمَاحِيقُ *кўп.* патсимон булутлар, барра булутлар

I سَمَدَ[1] (*у*) سُمُودٌ бошни мағрур кўтармоқ; سَمَدَ[2] (*у*) سُمُودٌ ҳайратдан лол қолмоқ, ҳайратланмоқ, эсанкирамоқ; سَمَدَ[3](*у*) سُمُودٌ 1) *эск.* пала партиш бўлмоқ; 2) *эск.* уялиб қолган бўлмоқ; II سَمَّدَ (*ерни*) ўғитламоқ, (*ерга*) ўғит солмоқ; V تَسَمَّدَ ўғитланмоқ, ўғит тушмоқ

– تَسْمِيدٌ ўғит солиш, ўғитлаш

– سَامِدٌ 1) *шунингдек*: الرَّأْسِ ~ бошини мағрур кўтарган; 2) *эск.* пала -партиш иш қилувчи; 3) *эск.* уялиб қолган

– سَمَادٌ *кўп.* أَسْمِدَةٌ ўғит; صِنَاعِيٌّ ~ сунъий йўл билан ҳосил қилинган ўғит; عُضْوِيٌّ ~ органик ўғит; الْأَسْمِدَةُ الْآزُوتِيَّةُ азотли ўғитлар; الْأَسْمِدَةُ الْفُوسْفَاتِيَّةُ фосфатли ўғитлар; الْأَسْمِدَةُ الْمَعْدَنِيَّةُ минерал ўғитлар

– سَمِيدٌ *ёки* سَمِيذٌ *жам.* 1) оқ ун; 2) тешик кулча, ўрама нон, калава нон (*сол.* سَمِيطٌ)

سَمَيْدَعٌ *кўп.* سَمَادِعُ жаноб; обрў-эътиборли; баҳодир

I (سمر) سَمَرَ (*у*) سُمْرَةٌ тўқ бўлмоқ, жигарранг бўлмоқ, қорача рангда бўлмоқ, буғдойранг бўлмоқ; سَمَرَ (*у*) سَمْرٌ, سُمُورٌ 1) кечқурун гурунглашиб ўтирмоқ, кечқурунги пайтни гурунглашиб ўтказмоқ; кечаси бедор бўлмоқ, туни билан ухламай чиқмоқ; 2) мих қоқмоқ, михламоқ; II سَمَّرَ 1) михлаб бекитмоқ, михлаб ташламоқ; مِسْمَارًا ~ мих қоқмоқ; 2) қоқиб ёпиштирмоқ, қоқиб уламоқ, михлаб ташламоқ; عَيْنَهُ بِهِ ~ бирор нимага тикилиб қарамоқ; لَمْ يَتَحَرَّكْ كَأَنَّ قَدَمَيْهِ سُمِّرَتَا إِلَى الْأَرْضِ *маж.* у ўрнидан жилмади; у михлаб қўйилгандек қимирламай турди; 3) жўнатмоқ, юбормоқ; السَّهْمَ ~ ёйдан ўқ узмоқ; III سَامَرَ ўзаро суҳбатлашмоқ, ўзаро гаплашмоқ (гурунглашмоқ); V تَسَمَّرَ 1) михлаб ташланмоқ; қоқиб ташланмоқ; 2) михлаб қўйилмоқ; VI تَسَامَرَ ўзаро суҳбатлашмоқ (суҳбатлашиб ўтирмоқ); IX اِسْمَرَّ тўқ бўлмоқ, буғдойранг бўлмоқ, тўқлашмоқ; офтобда

қораймоқ; XI اسْمَارَّ = IX

– أَسْمَرُ *мн.* سُمْرٌ *кўп.* سُمْرٌ тўқ; буғдойранг; жигарранг; ~ الجِلْد қора танли, буғдойранг; ~ان *ик. с.* сув ва буғдой *ёки* сув ва шамол

– سَامِرٌ[1] гап, гап-гаштак; ўйин-кулги кечаси; أَحْيَا الـ~ гап бермоқ, гурунг ташкил этмоқ, гап-гаштак қилиб ўтказмоқ

– سَامِرٌ[2] *кўп.* سُمَّارٌ 1) гап-гаштак қатнашчиси ҳамсуҳбат; 2) қаҳвахонага кечаси келувчи; қаҳвахонанинг тунги мижози; 3) қўшиқчи, хонанда; الـ~ الشَّعْبِيُّ халқ ҳофизи

– سَامِرَةٌ сомарролик (*қар.* سَامِرَاءُ)

– سَامِرِيٌّ Сомаррога тегишли (қар. سَامِرَاءُ)

– سَامِرِيَّةٌ *алиф. б. қар.*

– سُمَارٌ[1] тўқ ранг, қорамтир ранг; қорачалик, қорача рангда

– سُمَّارٌ қамиш; ~ الخُضْر қўлда ўсадиган қамиш

– سُمَارٌ[3] кўп сув қўшилган сут

– سُمَارِيَّةٌ *кўп.* اتٌ - кема тури

– سَمَرٌ *кўп.* أَسْمَارٌ 1) гап, гап-гаштак, йиғин; أَقَامَ ~ حَفْلَةً гап-гаштак бермоқ, йиғин ўтказмоқ; 2) (*кечқурунги*) суҳбат, гаплашиб ўтириш; 3) тунги зулмат

– سَمُرٌ акас дарахтлари турларидан бири

– سَمْرَاءُ буғдой

– سُمْرَةٌ тўқ ранг, қорамтир ранг; қорачалик, қорача рангда бўлиш

– سَمُورٌ *кўп.* سَمَامِيرُ *зоол.* сувсар; ~ فَرْوُ сувсар мўйнаси

– سَمِيرٌ *кўп.* سُمَرَاءُ ҳамсуҳбат; ҳикоя айтувчи

– سُمَيْرِيَّةٌ кема турларидан бири

– مُسَامَرٌ ҳамсуҳбат, суҳбатдош

– مُسَامَرَةٌ *кўп.* اتٌ : 1) суҳбат; суҳбатлашиш; кечки (оқшомги) йиғин (йиғилиш); 2) оммабоп маъруза

– مِسْمَارٌ *кўп.* مَسَامِيرُ мих, қозиқ; ~ بِطَاسَةٍ катта қалпоқли мих; ~ البُرْشَمَةِ михпарчин, чега; ~ بِصَامُولَةٍ гайкали болт; ~ الفَلَنْكَات *т. й.* рельсни шпалга маҳкамлайдиган Т шаклли мих; ~ قَبَاقِيٌّ кнопка; ~ لَوْلَبِيٌّ винт; ~ مَقْلُوظٌ винт, шуруп; ◊ ~ القَدَمِ қадоқ, оёқдаги қадоқ; ~ اللَّبَنِ оғизсут; ~ جُحَا Жуҳо латифаларининг энг муҳим жойи (мағзи, ўзаги) (*Жуҳо-араб латифаларининг қаҳрамони; сол. туркий халқлардаги Насриддин афанди каби*); (*тез-тез кириб келиш учун ишлатиладиган*) баҳона; لَيْسَ لَهُ شَيْءٌ حَتَّى وَ لَا ~ جُحَا (*мас., бирор кимникига бориш учун*) унда ҳеч қандай баҳона йўқ

– مِسْمَارِيٌّ 1) мих шаклидаги, михсимон; 2) пона шаклидаги; الكِتَابَةُ الـ~ةُ миххат

– مُسَمَّرٌ 1) михлаб ташланган, михлар қоқиб ташланган; 2) михи чиқиб кетган (*оёқ кийими*)

سَمْرَمَرٌ *зоол.* тўққизил чуғурчиқ

سَمْسَرَ даллоллик қилмоқ, ўртачилик қилмоқ, ўртада турмоқ

– سِمْسَارٌ *кўп.* سَمَاسِرَةٌ даллол; айғоқчи, агент; комиссионер; ◊ سَمَاسِرَةُ السُّوءِ ёвузлик тарқатувчилар

– سَمْسَرَةٌ 1) даллоллик, ўртачилик; 2) даллоллик учун тўланган ҳақ, даллолга тўланган ҳақ, ширинкома

سَمْسَقٌ *ёки* سَمْسَقٌ *ёки* سُمْسُقٌ *ёки* سُمْسَقٌ жасмин ўсимлиги, жасмингул

سَمْسَمٌ 1) тулки; 2) бўри

– سُمْسُمٌ *кўп.* سَمَاسِمُ 1) қизил чумоли; қизил рангли чумоли; 2) кичкина чумоли

– سِمْسِمٌ *жам.* кунжут; симсим (*эртакларда: тилсимли хазина*); زَيْتُ الـ~ кунжут ёғи; ◊ افْتَحْ يَا ~! *фольк.* симсим, очил!

– سُمْسُمَانٌ эпчил, чаққон, енгил одам

– سُمْسُمَانِيٌّ = سُمْسُمَانٌ

I (سَمَطَ)[1] سَمَطَ (*у*) سَمْطٌ 1) қайноқ сувга ботириб олмоқ, қайноқ сув билан ювмоқ, қайноқ сув билан чаймоқ; қайнатмоқ; 2) ~ الجَدْيَ эчки боласи устидан иссиқ сув қуйиб жунини олмоқ; سَمَطَ[2] (*у*) سُمُوطٌ жим турмоқ, сукут сақламоқ; II سَمَّطَ эгар устидаги қайишга осиб қўймоқ (илиб қўймоқ)

– سِمَاطٌ *кўп.* سُمُطٌ, أَسْمِطَةٌ 1) дастурхон; 2) стол; 3) дастурхон ёзилган хон

– سَمْطٌ *кўп.* سُمُوطٌ маржон *ёки* марварид шодаси; 2) мунчоқ *ёки* маржон ўтказилган ип; 3) *кўп.* سُمُوطٌ эгардан осилиб тушган чарм камар

– مُسَمَّطٌ = سَمْطِيٌّ

– سَمِيطٌ[1] *жам.* тешик кулча, ўрама нон, калава нон

– سَمِيطٌ[2] устидан иссиқ сув қуйиб жуни олинган (*ҳайвон*)

– سُمَيْطٌ *кўп.* اتٌ : дастурхонча, кичкина дастурхон

– سَمِيطَةٌ тешик кулча, ўрама нон, калава нон

– مَسْمَطٌ *кўп.* مَسَامِطُ қўйнинг калла-почаси сотиладиган жой (бозор)

– مُسَمَّطٌ: ~ شِعْرٌ аруз вазнидаги қофияланиши ўзига хос шеър жанри

– مَسْمُوطٌ = سَمِيطٌ

I سَمِعَ (*а*) سَمْعٌ, سَمَاعٌ эшитмоқ, қулоғига кирмоқ; қулоқ солмоқ; بِأُذُنِهِ ~ ўз қулоғи билан эшитмоқ (*кўп.* سَمِعُوا بِآذَانِهِمْ); كَانَ يَسْمَعُ وَ لَا يُرَى у ҳақда эшитиларди, лекин кўрилган эмас; لَمْ يَسْمَعْ بِهِ қулоқ эшитмаган; وَ لَيْسَ مَنْ كَمَنْ رَأَى ~ *мтл.* юз марта эшитгандан бир марта кўрган афзал (*сўзма-сўз:* эшитган кўргандек бўлмас); 2) қулоқ солмоқ, итоат қилмоқ, бўйин эгмоқ, сўзига кирмоқ; II سَمَّعَ 1) эшиттирмоқ; ҳикоя қилмоқ, гапириб бермоқ; (*маъруза*) ўқимоқ, декламация қилмоқ; 2) (*бирор к. нинг*) обрўсини туширмоқ, (*бирор к. га*) доғ туширмоқ, (*бирор к. ни*) бадном қилмоқ, беобрў қилмоқ, (*бирор к. га*) иснод келтирмоқ (ب); IV أَسْمَعَ 1) эшиттирмоқ. 2) гапирмоқ, гапириб бермоқ; хабар бермоқ, (*радиодан*) эшиттирмоқ; أُغْنِيَةً ~ ашула ижро этмоқ; ~هُ مُرَّ الكَلَامِ бемаъни гапларни гапириб жаврамоқ; دَرْسَهُ ~ а) дарсда жавоб бермоқ; б) дарсни ёд олмоқ, ёдла-моқ; V تَسَمَّعَ *ёки* اسْتَمَعَ қулоқ солмоқ; охиригача қулоқ солмоқ, (*бирор н. га диққат билан қулоқ солмоқ*) (لِ, عَلَى, إِلَى); VI تَسَامَعَ бир-биридан эшитмоқ, орқаворотдан эшитмоқ; (*бирор н. ҳақида*) гап-сўздан билиб қолмоқ (ب); (*бирор н. ни*) бир-бирига билдирмоқ (ب); VIII اسْتَمَعَ қулоқ солмоқ; эшитмоқ; (*бирор н. ни*) билдирмай эшитиб олмоқ

– اسْتِمَاعٌ қулоқ солиш; тинглаш, эшитиш; قَاعَةُ الـ~ аудитория

– تَسْمِيعٌ 1) айтиб бериш, ҳикоя қилиш; (*маъруза*) ўқиш; шеър ўқиш; ~ا оғзаки; 2) обрўни тўкиш, таҳқирлаш

– تَسَمُّعٌ 1) қулоқ солиш; тинглаш, эшитиш; 2) *мед.* аускультация (*тиббий текшириш усули, бунда ўпка, юрак товушларини бевосита ёки бавосита эшитиш*)

– سَامِعٌ эшитувчи, тингловчи, қулоқ солувчи; ◊ الـ~ان қулоқлар

– سَمَاعٌ 1) қулоқ солиш, тинглаш; سَمَاعِ! қулоқ сол!, эшит!; 2) ҳамоҳанглик, оҳангдошлик, хушовозлик, хушнаволик; عِلْمُ الـ~ акустика; 3) жонли нутқ (*лексикани ўрганишнинг манбаи сифатида*)

– سَمَّاعَةٌ *кўп.* اتٌ : 1) телефон трубкаси (гўшаги); эшитиш трубкаси; *радио.* қулоққа тутиб эшитиладиган асбоб, наушник; 2) *мед.* стетоскоп (*юрак ва ўпкани эшитиш учун ишлатиладиган асбоб*); ◊ ~ البَاب эшикка ўрнатилган болғача (*эшикни тақиллатиш учун*)

– سَمَاعِيٌّ 1) *грам.* амалиётда, нутқ жараёнида қонунийлашган (*сўз, ибора, шакл*), ёзма нутқда учрамайдиган, оғзаки; 2) *юр.* тўла кучга эга бўлмаган (*гувоҳ ёки гувоҳлик*); ~ شَاهِدٌ гувоҳлиги тўлиқ исбот сифатида ўтмайдиган, билвосита исбот

ҳисобланадиган гувоҳ

– سَمَاعِيَّاتٌ *кўп.* акустика

– سَمْعٌ *кўп.* أَسْمَاعٌ 1) эшитиш, қулоқ солиш, тинглаш; ~ بالـ овоз чиқариб, эшитиладиган қилиб; حَاسَّةُ الـ~ эшитиш сезгиси; ثَقِيلُ الـ~ қулоғи вазмин, қулоғи оғир; جِهَازُ الـ~ эшитиш асбоби; بَلَغَ الْخَبَرُ أَسْمَاعَهُ бу хабар унгача етиб борди; تَحْتَ سَمْعِهِ وَ بَصَرِهِ *ёки* تَحْتَ أَسْمَاعِهِ وَ أَبْصَارِهِ бирор кимнинг қулоғи ва кўзи ўнгида; 2) қулоқ; 3) ашула айтиш, сайраш; ◊ لَهُ ~ وَ طَاعَةٌ хўп бўлади, жоним билан, бош устига; كَانَ لَهُ ~ فِي الْحَدِيثِ суҳбат у бор вақтда (унинг иштирокида) бўлган эди

– سَمْعٌ[1] бўри билан сиртлоннинг чатишмаси

– سَمْعٌ[2] обрў, эътибор

– سُمْعَةٌ шуҳрат, обрў, эътибор, донг, ном; ~ حَمِيدَةٌ яхши ном, яхши обрў; ~ رَدِيئَةٌ ёмон ном; حَسَنُ الـ~ эътиборли, ном қозонган, яхши деб ном чиқарган; فَعَلَ الشَّيْءَ لِـ~ه бирор нимани одамлар эшитсин учун қилмоқ

– سَمْعِيٌّ 1) қулоқ билан эшитиладиган; صَدْمَةٌ ~ةٌ эшитиш аъзоларининг шикастланиши, қулоқнинг шикастланиши; 2) акустикага оид, акустик

– سَمْعِيَّاتٌ *кўп.* سَمَاعِيَّاتٌ; عِلْمُ الـ~ акустика (*физиканинг бир бўлими*)

– سَمِيعٌ *кўп.* سُمَعَاءُ эшитувчи, тингловчи; الـ~ ҳамма нарсани эшитувчи (*Оллоҳ Таолонинг сифатларидан бири*)

– مُسْتَمِعٌ тингловчи, эшитувчи

– مِسْمَاعٌ *кўп.* مَسَامِيعُ *мед.* юракнинг уришини, ўпкани эшитиб кўриш учун ишлатиладиган асбоб, стетоскоп

– مَسْمَعٌ овоз етадиган жой, эшитиш мумкин бўлган жой; سَأَلَهُ بِـ~ مِنِّي *ёки* سَأَلَهُ عَلَى ~ مِنِّي менга овози етадиган жойдан туриб уни сўради

– مُسْمَعٌ: ~ وَاسْمَعْ غَيْرَ эшитиш имконинг бўлмаса ҳам эшит

– مُسْمِعٌ хонанда, ашулачи

– مِسْمَعٌ *кўп.* مَسَامِعُ 1) эшитиш аъзоси, қулоқ; 2) *ат. от, мз.* Мисма

– مَسْمُوعٌ эшитилган; эшитиш мумкин бўлган, равшан, очиқ-ойдин; غَيْرُ ~ эшитиб бўлмайдиган; الْكَلِمَةُ ~ эътиборли, обрўли

– مَسْمُوعَاتٌ *кўп.* қулоққа чалинган гаплар

– مَسْمُوعِيَّةٌ эшитиш мумкинлик, эшитишлик

اسْمَغَدَّ шишиб яллиғланмоқ (*яра ҳақида*)

سِمْفُونِيَّا симфония

I سَمَقَ (*у*) سُمُوقٌ, سَمْقٌ баланд бўлмоқ, баландда бўлмоқ; новча бўлмоқ, бўйи узун (баланд) бўлмоқ; VI تَسَامَقَ кўтарилмоқ, юқориламоқ, чўққига кўтарилмоқ

– سَامِقٌ новча, найнов, баланд, бўйи узун

– سُمَّاقٌ соф, тоза, тиниқ; أُحِبُّكِ حُبًّا ~ تًا сизни соф муҳаббат -ла севаман

– سُمَّاقٌ *бот.* суммоқ (*тери ошлашда ишлатиладиган модда берувчи ўсимлик*)

– سُمَّاقِيٌّ: ~ حَجَرٌ *ёки* ~ رُخَامٌ порфир (*минерал*)

– سَمْقٌ новча, найнов, баланд, бўйи узун

– سَمِيقٌ *кўп.* أَسْمِقَةٌ хўкизнинг бўйнига осиладиган ёғоч, бўйинтуруқ (*ер ҳайдашда*)

I (سمك) سَمُكَ (*у*) سُمُوكٌ 1) баланд бўлмоқ, новча бўлмоқ; 2) семиз (йўғон) бўлмоқ; سَمَكَ (*у*) سَمْكٌ кўтармоқ, юқорига кўтармоқ; II سَمَّكَ семиртирмоқ, йўғонлаштирмоқ

– سَمَاكٌ: الـ~ *ёки* الـ~ الرَّامِحُ *астр.* Арктур (*Ҳўкизбоқар юлдузлар туркумида*); الـ~ الأَعْزَلُ *астр.* Спика (*Дева юлдузлар туркумида*); الـ~انِ *ик. с.* Арктур ва Спика; رَفَعَهُ إِلَى الـ~يْنِ *маж.* бирор кимни етишиш мумкин бўлмаган чўққига кўтармоқ; رَفَعَ الـ~ اسْمَهُ *маж.* бирор кимнинг номини осмонга кўтармоқ

– سَمَّاكٌ 1) балиқчи, балиқфуруш, балиқ сотувчи; 2) балиқ тутувчи

– السِّمَاكُ 1) *астр.* шимолий ярим шардаги энг ёруғ юлдузлардан бири; السِّمَاكُ الأَعْزَلُ ва السِّمَاكُ الرَّامِحُ паризод юлдузлар буржи. Октябрь ойида биринчи юлдузнинг пайдо бўлиши ёмғир бошланишидан дарак беради; 2) *ат. от, мз.* Симок

– سَمَاكَةٌ 1) баландлик, тепалик; (*қатламнинг*) қалинлиги; 2) қалинлик, зичлик

– سَمَاكَةٌ балиқчилик, балиқ овлашлик

– سُمْكٌ, سَمْكٌ 1) баландлик, тепалик; қалинлик; чуқурлик; 2) шифт; 3) осмон гумбази

– سَمَكٌ *жам. кўп.* أَسْمَاكٌ балиқ; ~ بَحْرِيٌّ ден-гиз балиғи; ~ نَهْرِيٌّ дарё балиғи; ~ الأَمِيرِ хонбалиқ, форель; ~ الثُّعْبَانِ *зоол.* илон балиқ; ~ قَدِيدٌ қизил балиқнинг тузланган ва қоқилган орқа гўшти; ~ مُوسَى камбала (*балиқ тури*); الأَسْمَاكُ الطَّازِجَةُ янги тутилган балиқ; الأَسْمَاكُ الْمُجَمَّدَةُ الْمُجَفَّفَةُ қуритилган балиқ; الأَسْمَاكُ الْمُحْفُوظَةُ (الْمُعَلَّبَةُ) балиқ консерваси; الأَسْمَاكُ الْمَمْلُحَةُ шўр балиқ; تَرْبِيَةُ الـ~ балиқчилик; صَيَّادُ الـ~ балиқчи; صَيْدُ الـ~ балиқ тутиш; كَـ~ غَاضَ بَحْرُهُ *мтл.* сувсиз балиқ каби; اشْتَرَى ~ًا فِي الْبَحْرِ (الْمَاءِ) *маж.* тишини кўрмай от олмоқ (*сўзма-сўз:* денгиздаги (сувдаги) балиқни сотиб олмоқ)

– سَمَكَةٌ *кўп.* ~اتٌ балиқ, бир дона балиқ; ~ إِبْرِيلَ биринчи апрель хазили; الـ~ الذَّهَبِيَّةُ *фольк.* олтин балиқ; الـ~ *астр.* Ҳут юлдузлар туркуми

– سَمَكِيٌّ балиққа оид, балиқдан қилинган; ~ةٌ ثَرْوَةٌ балиқ заҳираси, балиқ бойлиги

– سَمِيكٌ 1) баланд, юқори; 2) семиз, бақалоқ; қалин

– مِسْمَاكٌ чодирнинг (ўтовнинг) устуни; ~ الْكَرْمِ ток, ишком

– مَسْمَكَةٌ *кўп.* ~اتٌ сувнинг балиқ овлаш учун қулай, кенг ва тинч жойи; 2) аквариум

سَمْكَرِيٌّ *кўп.* سَمْكَرِيَّةٌ тунукачи, тунукасоз; металлардан ясалган буюмлар сиртига қалай югуртириб оқартирувчи мисгар уста; مِكْوَاةُ الـ~ кавшарлагич; қалайлаш (кавшарлаш) асбоби

– سَمْكَرَةٌ, سَمْكَرِيَّةٌ тунукасозлик, тунукачилик

I سَمَلَ (*у*) سَمْلٌ 1) (*кўзни*) ўйиб олмоқ; 2) яраштирмоқ, муросага келтирмоқ; 3) ~ الْحَوْضَ ҳовузни қўлмак сувдан тозаламоқ; سَمَلَ (*у*) سُمُولٌ эскирмоқ, тўзимоқ, увадага айланмоқ; IV أَسْمَلَ эскирмоқ, йиртилмоқ; VIII اسْتَمَلَ = I

– سَمْلٌ ўйиш, ўйиб олиш; الْعَيْنَ ~ кўзни н. биландир ўйиб олиш

– سَمَلٌ *кўп.* أَسْمَالٌ 1) йиртиқ кийим-бош, увада; 2) қолдиқ

– سَمَلَةٌ *ёки* سُمْلَةٌ ҳовуз тагида қолган озгина сув

– سَوْمَلَةٌ пиёланинг кичкинаси, кичкина пиёла, пиёлача

سَمَلَّجٌ = سُمَالِجٌ

– سَمَلَّجٌ серқаймоқ мазали сут

سَمْلَقٌ *кўп.* سَمَالِقُ бўм -бўш текис ер

I سَمَنَ (*у*) سَمْنٌ ёғ билан аралаштирмоқ, ёғ (мой) қўшиб қоримоқ (аралаштирмоқ, қориштирмоқ); IV أَسْمَنَ ёғли қилмоқ, семиз қилмоқ; X اسْتَسْمَنَ 1) ёғ сўрамоқ, ёғ беришларини сўрамоқ; 2) *(н. нидир)* ёғ деб ҳисобламоқ

– سَمْنٌ доғ қилинган (қиздирилган) ёғ

– سَمَنٌ семизлик, тўлалик, барвасталик, норғиллик

– سُمَانَى = سُمَّانٌ

– سَمْنَانٌ семиз, тўла, барваста, норғил, ёғли

– سُمْنَةٌ[1] *кўп.* سُمَانٌ сайроқи майна

– سُمْنَةٌ[2] семиртирадиган дори

– سُمْنَةٌ *кўп.* سُمُنٌ, سَمَامِنُ = سُمْنَةٌ

– سَمْنٌ = سُمْنَةٌ

– سُمَنِيَّةٌ бутга чўқинувчиларнинг бир тоифаси

– سَمِينٌ *кўп.* سِمَانٌ = سَمْنَانٌ

– مُسَمَّنٌ ёғли, серёғ; боқиб семиртирилган, бўрдоқига боқилган

– مَسْمُونٌ ёғ (мой) қўшилган, ёғ (мой) қўшиб қорилган; ~ طَعَامٌ ёғ (мой) қўшиб тайёрланган овқат

سَمْنْتُو, سَمَنْتُ цемент

سَمَنْجُونِيٌّ мовий, ҳаворанг, ложувард, осмоний ранг

سَمَنْدَرٌ[1] *зоол.* самандар (*ҳам қуруқликда, ҳам сувда яшайдиган калтакесакка ўхшаш жонивор*), саламандра; ~ الْمَاءِ *зоол.* сувда яшайдиган калтакесак

– سَمَنْدَرٌ[2] ўзидан ўтни ўчирувчи модда чиқарадиган жонивор (*шунинг учун ўтда куймайдиган жонивор ҳисобланади*)

سَمَنْدَلٌ = سَمَنْدَرٌ

سُمَانَاةٌ *д.с.* سُمَانَى *дан кўп.* سُمَانَيَاتٌ бедана

I سَمَهَ (а) سُمُوهٌ у ёқ -бу ёққа беихтиёр югурмоқ (*от ҳақида*)

– سُمَّهَى 1) ер билан осмон ўртасидаги бўшлиқ; 2) қуёш гардишидан кўринадиган тарам -тарам нурлар, нур чизиқлари

اِسْمَهَرَّ кучли бўлмоқ, шиддатли бўлмоқ, кучаймоқ; الشَّوْكُ ~ тикан қуриди ва қотди; الظَّلَامُ ~ қоронғилик қуюқлашди

سَمْهَرِيٌّ қаттиқ, пишиқ, мустаҳкам; رُمْحٌ سَمْهَرِيٌّ пишиқ қилиб ишланган найза; ~ قَدٌّ келишган қомат

– سَمْهَرِيَّةٌ пишиқ, қаттиқ ишланган найза

سَمَةٌ *қар.* وسم

I (سمو) سَمَا (у) سُمُوٌّ 1) баланд бўлмоқ, юқорига кўтарилмоқ; (*бирор н. дан*) юқори бўлмоқ (عَنْ); (*бирор н. гача*) кўтарилмоқ (إِلَى); 2) (*бирор н. ни*) зўр бериб олишга интилмоқ, зўр бериб талаб қилмоқ (إِلَى); 3) (*бирор н. ни*) кўтармоқ (ب); بِنَظَرِهِ ~ (*бирор к. га*) қарамоқ, кўз ташламоқ (إِلَى); 4) بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ иборасини айтмоқ; II سَمَّى 1) (*бирор н. ни деб*) атамоқ (*туш. к. ёки* ب); (بِمُحَمَّدٍ) سَمَّاهُ مُحَمَّدًا уни у Муҳаммад деб атади; مَا يُسَمَّى *ёки* كَمَا يُسَمُّونَهُ ب... деб аталадиган; 2) (*бирор иш олдидан*) Оллоҳнинг номини зикр этмоқ, ёдга олмоқ; III سَامَى шон-шуҳратда, қўлда тутиб турган мавқеда ким ўзарлик қилмоқ; ўзиб кетишга интилмоқ; (*бирор к. билан.*) тенглашишга интилмоқ; IV أَسْمَى 1) (*бирор н. деб*) атамоқ, ном бермоқ, исм қўймоқ (*туш. к. ёки* ب); 2) юқорига кўтармоқ; V تَسَمَّى (*деб*) аталмоқ, (*қандайдир*) номга эга бўлмоқ (ب); VI تَسَامَى 1) юқорига кўтарилмоқ, баланд парвоз қилмоқ; 2) шон-шуҳратда ким ўзди ўйнамоқ, мақтанмоқ; ўзини юқори ҳисобламоқ, ўзини баланд олмоқ; 3) (*бирор н. ни*) кўтармоқ

– اسْمٌ *кўп.* أَسْمَاءٌ, أَسَامٍ 1) ном, исм, атама; فُلَانٌ بِـ~ фалон киши номидан; ~ الشَّخْصِ исм, ном, от; ~ الْعَائِلَةِ фамилия; ~ مُنْتَحَلٌ *ёки* ~ مُسْتَعَارٌ ўйлаб топилган исм, тахаллус, лақаб; سِرِّيٌّ~ лақаб; ~اً ном билан, номда; б) номигагина, фақат қоғозда; كَانَ ~اً مِنْ غَيْرِ مُسَمًّى номи бору ўзи йўқ бўлмоқ; عُرِفَ بِالـ~ فَقَطْ номигина маълум бўлмоқ; أَسْمَاءُ اللهِ الْحُسْنَى *ёки* الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى *дин.* Оллоҳ Таолонинг 99 та исми сифати (*сўзма-сўз:* Оллоҳнинг гўзал исмлари); بِـ~ اللهِ Оллоҳ номи билан; ~ اللهِ عَلَيْهِ! уни Оллоҳ ўзи асрасин!; ~ اللهِ عَلَيْكَ! уялсанг-чи!; 2) обрў, донг, ном; 3) (*мас., китобнинг*) номи, сарлавҳаси; 4) *грам.* от; عَلَمٌ ~ атоқли от; الْعَيْنِ ~ конкрет от; الْمَعْنَى ~ мавҳум от, абстракт от; الْفَاعِلِ ~ аниқ нисбат сифатдоши; الْمَفْعُولِ ~ мажҳул нисбат сифатдоши

– أَسْمَاءٌ *ат. от. мн.* Асмо

– أَسْمَى энг юқори, энг олий, энг баланд

– اسْمِيٌّ 1) отга оид; جُمْلَةٌ ~ةٌ *грам.* от кесимли гап; ~ عِيدٌ исм байрами (*христианларда*); 2) исми бору, ўзи йўқ; номи бору, ўзи йўқ; турдош

– اسْمِيَّةٌ 1) *грам.* отнинг отлик хусусияти, отлик; 2) *фалс.* номинализм (*ўрта аср ғарб фалсафаси. Унга кўра оламда фақат якка нарсалар, предметлар мавжуд, умумий тушунчалар эса фақат нарсаларнинг номларидангина иборат*)

– تَسْمِيَةٌ *кўп.* ~اتٌ аташ. номлаш; ном, исм; تَسْمِيَاتٌ اصْطِلَاحِيَّةٌ номенклатура

– سَامٍ *мн.* سَامِيَةٌ *кўп.* سُمَاةٌ 1) баланд, юқори; улуғ, улуғ даражали; 2) олий; энг олий; الْمَنْدُوبُ السَّامِي олий комиссар; الْأَمْرُ السَّامِي фармон, олий фармон

– سُمًا шон-шуҳрат, донг, яхши ном

– سَمَاءٌ *мн. кўп.* سَمَاوَاتٌ, سَمَاوَاتٌ 1) осмон, самовот; أُمُّ الـ~ *астр.* Сомон Йўли; صَبَّتْ (هَمَّتْ) الـ~ الْمَاءَ بِالدِّلَاءِ пақирлаб қуйгандек ёмғир ёғмоқ; تُمْطِرُ الـ~ ёмғир ёғаяпти; تُمْطِرُ الـ~ بَرَدًا дўл ёғаяпти; 2) уйнинг шифти; 3) ёмғир; 4) булут

– سَمَائِيٌّ 1) осмонга (самога) оид; самовий; 2) ҳаворанг, мовий

– سَمَاوَةٌ 1) саҳронинг шаҳарга туташган, яқин қисми; 2) айвон, уйнинг айвони

– سَمَاوِيٌّ 1) осмонга (самога) оид, самовий; الْأَجْرَامُ الـ~ةُ осмон жисмлари; 2) ҳаворанг, мовий; 3) очиқликда турган, осмон тагида турган; 4) осмондан нозил бўлган, илоҳий; ~ كِتَابٌ илоҳий китоб; الشَّرَائِعُ الـ~ةُ *қар.* شَرِيعَةٌ

– سُمُوٌّ 1) баландлик; 2) олийлик; 3) аълоҳазрат; صَاحِبُ الـ~ жаноби олийлари

– سَمِيٌّ[1] баланд, юқори

– سَمِيٌّ[2] *кўп.* أَسْمِيَاءُ адаш, отдош, исми бир-бирига ўхшаган

سُمَيَّةُ *ат. от, мз.* Сумаййа

– مُسَامَاةٌ эгаллаб турган амал билан *ёки* шон-шуҳрат билан ким ўзиш ўйнаш; ўзиб кетишга интилиш

– مُسَمًّى 1) аталган. ном берилган, ном қўйилган; كَثْرَةُ الْأَسْمَاءِ تَدُلُّ عَلَى شَرَفِ الـ~ отнинг кўплиги унинг аслзодалигидан далолат беради; 2) маълум; أَجَلٌ غَيْرُ ~ номаълум муддат; 3) *кўп.* مُسَمَّيَاتٌ а) ном қўйилган предмет; الـ~ وَ اسْمُهُ предмет ва унинг номи; б) ном, исм; سَمَّى أَشْيَاءَ بِمُسَمَّيَاتِهَا нарсаларни ўз номи билан атамоқ; ~ اسْمًا بِلَا (أَصْبَحَ) ظَلَّ қоғозда (оғизда) қолиб кетмоқ; 4) тушунча; مُسَمَّيَاتٌ عِلْمِيَّةٌ илмий тушунчалар

سَمَوْءَلُ *ат. от, мн.* Самавъал (*Самуил, Самуэл*) Самуил ибн Адй (*яҳудийлар раҳбари, у берган ваъдасига вафоси билан машҳур бўлган*)

سُمُوكِنٌ қайтарма ипак ёқали узун қора мовут пиджак, смокинг

سَمَيْدَعٌ 1) сахий, саховатли, қўли очиқ; 2) *кўп.* سَمَادِعَةٌ жасур, баҳодир, ботир, мард

I سَنَّ (а/у) سَنٌّ 1) ўткирламоқ, ўткир қилмоқ; عَيْنَيْهِ ~ диққат билан қарамоқ, тикилиб қарамоқ; 2) (*қонун*) чиқармоқ, жорий қилмоқ; (*қоида*) чиқармоқ; 3) сепмоқ, сочмоқ; الْمَاءَ ~ сув сепмоқ, التُّرَابَ ~ тупроқ сепмоқ, солмоқ; 4) *эск.* (*бирор нарсага*) шакл бермоқ; سَنَّ سُنَّةً одам (қонун) жорий қилмоқ; سَنَّ الْإِبِلَ туяларни ҳайдамоқ; II سَنَّنَ 1) ўткирламоқ, ўткир қилмоқ, чархламоқ; 2) қараб туриб ёшни айтиб бермоқ; ◊ الْوَلَدُ ~ чақалоқнинг тиши чиқди; IV أَسَنَّ кекса ёшли бўлмоқ, кексаймоқ; الْوَلَدُ ~ = سَنَّنَ الْوَلَدُ ... أَنْيَابَهُ لِأَنْ ~ ... учун тиш қайрамоқ; VIII اسْتَنَّ 1) қонунлаштирмоқ, қонун тусига киритмоқ; (*қонун*) чиқармоқ, (*қоида*) жорий қилмоқ; (*одат*) тусига киритмоқ; ~ بِالسُّنَّةِ суннатга мувофиқ иш тутмоқ; 2) тишни тозаламоқ, мисвок қилмоқ; 3) *эск.* сакрамоқ, шўхлик қилмоқ; сайр томоша қилмоқ

– أَسَنُّ энг ёши улуғ, энг қари

– أَسْنَانِيٌّ *фон.* тиш (*товуши*); شَفَوِيٌّ ~ лаб-тиш (*товуши*) (ذ, ظ, ث)

– تَسْنِينٌ 1) тиш чиқиши, тиш пайдо бўлиши; 2) қараб туриб ёшни айтиб бериш

– سَنٌّ (*қонунлар*) чиқариш; ~ الشَّرَائِعِ *ёки* ~ القَوَانِينِ қонунлар чиқариш

– سِنٌّ[1] *мн. кўп.* أَسْنَانٌ 1) ёш (*яшалган умрнинг йилдаги ҳисоби*); ~ الرُّشْدِ балоғат ёши; ~ الـ حَدِيثُ ёш (*кексанинг акси*); طَاعِنٌ فِي الـ~ ёши ўтган, кексайган; صَغِيرُ الـ~ кичик ёшли; كَبِيرُ الـ~ кекса; مُتَقَدِّمُ الـ~ ёши ўтган, муйсафид; هُوَ ~ مُحَمَّدٍ у Муҳаммаднинг тенгдошидир

– سِنٌّ[2] *мн. кўп.* أَسِنَّةٌ, أَسْنَانٌ 1) тиш; ~ طَاحِنَةٌ озиқ тиш; ~ قَاطِعَةٌ олдинги тиш, курак тиш; ~ الفِيلِ а) фил тиши; б) фил суяги; طَاقِمُ أَسْنَانٍ صِنَاعِيَّةٍ сунъий тиш, протез; طَبِيبُ الأَسْنَانِ тиш табиби, дантист, стоматолог; فُرْشَةُ الأَسْنَانِ тиш чўткаси; ~ الكَلْبِ а) қозиқ тиш, ит тиш; б) *архит.* ганжбанд безак; 2) *архит.* дентикула (*тишлатиб бириктириш*); 3) тиш; ~ المِسْلَفَةِ омоч (*борона*) тиши; ~ المِنْشَارِ арра тиши; ~ الثَّوْمِ саримсоқпиёзнинг бир парраги (тиши); 4) ўткир қирра, ўткир уч; ~ القَلَمِ қаламнинг (ўткир) учи; 5) қўзоқ, пўчоқ; ~ الفُولِ фул (ловия) қўзоқлари; ~ العَدَسِ ёсмиқ қўзоқлари; 6) тоғ чўққиси; ◊ هُمْ كَأَسْنَانِ المُشْطِ улар ўзаро иноқдирлар, аҳилдирлар (*сўзма-сўз:* улар тароқнинг тишлари кабидирлар); السِّنُّ بِالسِّنِّ وَ العَيْنُ بِالعَيْنِ қонга қон, жонга жон (*сўзма-сўз:* тишга тиш, кўзга кўз); ~ الأَسَدِ момақаймоқ, қоқи ўт; ~ المِنْخَلِ читтак; عَيْشٌ ~ иккинчи нав нон; ذَاتُ الـ~ *муз.* (*нотада*) саккиздан бир; ثُنَائِيَّةُ الأَسْنَانِ *муз.* (*нотада*) ўн олтидан бир; رُبَاعِيَّةُ الأَسْنَانِ *муз.* (*нотада*) ўттиз иккидан бир

– سِنَانٌ[1] *кўп.* أَسِنَّةٌ 1) тиғ, (*бирор н. нинг*) тиғи, дами; (*бирор н. нинг*) учи; 2) *ат. от, мз.* Синон

– سِنَانٌ[2] тиғни ўткирлайдиган тош, қайроқ тош

– سَنَّانٌ қайровчи, чархчи

– سَنَنٌ *кўп.* سُنَنٌ услуб, йўл, метод; امْضِ عَلَى ~ كَ ўз йўлингдан юр! مَرَّ السَّهْمُ فِي ~ هِ ўқ тўғри кетди (ўз йўлидан оғмади)

– سُنَّةٌ *кўп.* سُنَنٌ 1) одат, урф-одат; амалиёт, практика; 2) ривоят; ~ الرَّسُولِ *ёки* ~ النَّبَوِيَّةُ الـ сунна (*ҳазрати Муҳаммад алайҳиссаломнинг айтган сўзлари ва бажарган ишлари ҳақидаги ҳадислар мажмуаси*); أَهْلُ الـ~ суннийлар; 3) қонун; ~ الطَّبِيعَةِ табиат қонуни; 4) юз, бет; юз тузилиши

– سِنَّةٌ 1) туғ; 2) *архит.* дентикула (*тишлатиб бириктириш*)

– سَنُونٌ тиш порошоги

– سُنِّيٌّ 1) сунний; الْمُسْلِمُونَ السُّنِّيُّونَ сунний мусулмонлар; сунний ислом

– سُنِّيَّةٌ сунний ислом, суннийлик, суннизм

– مِسَنٌّ *кўп.* اتٌ чарх, катта қайроқтош, қайроқ, қумқайроқ; ~ المُوسَى қайроқ, қайроқтош

– مُسِنٌّ ёши ўтган, кексайиб қолган, кексайган; *кўп.* مَسَانُّ: الْمَسَانُّ مِنَ الإِبِلِ қари туялар

– مُسَنَّنٌ кунгирали (*девор*)

– مُسَنَّنَةٌ *кўп.* اتٌ тишли ғилдирак, шестерня

– مَسْنُونٌ[1] 1) чархланган, ўткирланган; ўткир; 2) силлиқ, текис; الوَجْهِ ~ юзи чўзиқ, чўзиқ юзли; الأَنْفِ ~ узун бурунли, бурни узун 3) *эск.* бирор -бир шаклга кирган

– مَسْنُونٌ[2] сассиқ, қўланса ҳидли; ~ حَمَأٌ сассиқ ҳидли балчиқ

سِنْسِنٌ *ат. от, мз.* Синбис

– سَنَبٌ вақтнинг бир бўлаги; مَضَى ~ مِنَ الدَّهْرِ бир оз вақт ўтди

– سَنِبٌ *кўп.* سُنُوبٌ *кўп.* югурадиган, чопқир; ~ فَرَسٌ чопқир от

– سَنَبٌ = سَنْبَةٌ

سُنْبَادَجٌ *мин.* жилвиртош, жилвир, қайроқ қуми

– سُنْبَاذَجٌ = سُنْبَادَجٌ

سَنَبِكٌ *кўп.* سَنَابِكُ қайиқча, кичкина қайиқ

– سُنْبُكٌ *кўп.* سَنَابِكُ 1) туёқнинг олдинги қисми, туёқнинг учи; 2) металл, девор ва шу кабиларни тешадиган асбоб, парма; 3) қайиқча

سَنْبَلَ бошоқламоқ, бошоқ чиқармоқ, бошоқ олмоқ

– سُنْبُلٌ *жам. кўп.* سَنَابِلُ 1) бошоқлар; 2) лолалар; ~ بَرِّيٌّ *бот.* сунбул; ~ هِنْدِيٌّ нард, нардин (*хушбўй ўсимлик*); ~ رُومِيٌّ нардин (*хушбўй ўсимлик*)

– سُنْبُلَةٌ *кўп.* اتٌ 1) бошоқ; 2) лола; ~ بَرِّيَّةٌ *бот.* сунбул; بُرْجُ الـ~ *астр.* Сунбула буржи

– سُنْبُلِيٌّ бошоқ шаклидаги, бошоқсимон

سَنْبُوسَكٌ = سَنْبُوسَقٌ

سَنْبُوسَكٌ *жам.* сомсалар

– سَنْبُوسَكَةٌ *кўп.* اتٌ сомса

سَنْبُوقٌ, سُنْبُوقٌ *кўп.* سَنَابِيقُ қайиқча, кичкина қайиқ

سَنْبُوكٌ *кўп.* سَنَابِيكُ = سُنْبُكٌ = سَنْبُوقٌ

(سنت) IV أَسْنَتَ қурғоқчиликни (хазонрезгиликни) бошдан кечирмоқ

سَنْتٌ цент (*долларнинг юздан бири*)

سَنُّوتٌ *ёки* سَنُّوتٌ *бот.* Зира

– حَلْقُونُ الأُوتُومَاتِيكِيُّ سنترال марказ. централ; الْحَلْقُ الأُوتُومَاتِيكِيُّ = حَلْقُ الـ~ марказий автоматик телефон станцияси

سَنْتِي *қисқ.* сантиметр

سَنْتِيجْرَادٌ юз градусли (*термометр*); مِقْيَاسُ ~ Цельсий термометри

سَنْتِيغْرَامٌ *кўп.* اتٌ сантиграм

سَنْتِيمِتْرٌ *кўп.* اتٌ сантиметр

سَنَاجٌ қурум, қоракуя

– سَنْجَةٌ *кўп.* سِنَجٌ, سُنَجٌ 1) кўтарадиган тош; 2) найза

– سَنَجَةٌ *кўп.* اتٌ ~ тарозининг тоши

– سِنْجَةٌ *кўп.* سِنَجٌ 1) найза; 2) трамвайнинг юқоридаги симдан ток оладиган қисми, ток қабул қилғич, токоприёмник

سِنْجَابٌ *кўп.* سَنَاجِبُ, سَنَاجِيبُ олмахон

– سِنْجَابِيٌّ 1) олмахонга оид; 2) кулранг

سَنْجَقٌ *кўп.* سَنَاجِقُ 1) байроқ; 2) санжақ (*Туркиядаги маъмурий бирлик*)

I سَنَحَ (*а*) سُنُوحٌ 1) (*к. нингдир*) эсига тушмоқ (لِ), (*к. нингдир*) хаёлига келмоқ (لِ), миясига келмоқ (لِ); 2) пайти келмоқ; سَنَحَ[2] (*а*) سُنُوحٌ одамнинг чап томонидан ўнг томонига ўтмоқ (*кийик ёки қуш ҳақида*); 3) (*ҳайвон*) ўзини овчига тутиб бермоқ; ◊ ~ عَنْ رَأْيِهِ бирор кишини бир ишдан қайтармоқ, айнитмоқ; عِنْدَ سُنُوحِ الفُرْصَةِ пайти келганида, қулай фурсат келганида; II سَنَّحَ (*бирор н. да*) ўзини катта олмоқ (لِ); (*н. дадир*) эътиборсиз бўлмоқ (عَنْ); III سَانَحَ = سَنَحَ[2]

– سَانِحٌ *кўп.* سَوَانِحُ ўнг томондан келувчи (*кийик ёки қуш, араблар ўнг томондан келган кийик ёки қушни яхшилик аломати ҳисоблайдилар*)

– سَانِحَةٌ *кўп.* اتٌ, سَوَانِحُ қулай фурсат; الـ~ الفُرْصَةُ ўзи келган қулай фурсат; سَوَانِحُ الظُّرُوفِ қулай шарт-шароит; 2) тасодифан мияга келган фикр

I سَنِخَ (*а*) سَنَخٌ, سَنَاخَةٌ аччиқтам бўлмоқ, тахир бўлмоқ (*ёғ ҳақида*); 2) сасимоқ, айнимоқ (*овқат ҳақида*); سَنَخَ (*а*) سُنُوخٌ фаннинг бирор соҳасида билимдон бўлмоқ, пешқадам бўлмоқ (فِي العِلْمِ);

– سَنَخٌ, سَنَاخَةٌ (*ёғнинг*) тахирлиги, аччиқлиги

– سَنِخٌ тахир (ёғ)

– سَنْخٌ *кўп.* سُنُوخٌ 1) илдиз; асос, пойдевор; 2) *анат.* кавак, катак, тиш жойлашган кавакча

– سِنْخِيٌّ *мед.* линг. алвеоляр (*тиш жойлашган катакчага оид*)

I سَنَدَ (*у*) سُنُودٌ 1) (*к. гадир. н. гадир*)

суянмоқ, тиралмоқ (إلى); 2) (*н. нидир*) қўллаб-қувватламоқ (ب), тираб қўймоқ, тиргак қўйиб мустаҳкамламоқ (ب); 3) ёрдам бермоқ; إلى الخمسين ~ яқинда у элликка киради; II سَنَّدَ қўллаб-қувватламоқ; тирамоқ, тираб қўймоқ; III سَانَدَ қўллаб-қувватламоқ, ёрдам бермоқ; IV أَسْنَدَ 1) қўллаб-қувватламоқ, тираб қўймоқ; ظَهْرَهُ ~ (*н. гадир*) суянмоқ (إلى); 2) (*к. гадир*) мансуб деб билмоқ, тўнкамоқ, нисбат бермоқ; 3) (*мас., к. гадир иш*) тақдим қилмоқ (إلى); 4) (*к. нингдир*) гарданига юкламоқ (إلى); 5) *шар.* ҳадиси шарифларда нақл қилувчиларнинг биринчисигача олиб бормоқ; VI تَسَانَدَ 1) бир-бирини қўллаб-қувватламоқ; (*н. гадир*) биргалашиб суянмоқ (عَلَى); 2) бир-бирига ёрдам бермоқ; VIII اسْتَنَدَ 1) (*н. гадир*) суянмоқ, таянмоқ (عَلَى);(*н. гадир*) суяниб турмоқ (إلى); 2) (*к. гадир. н. гадир*) ишонмоқ (عَلَى), (*к. нидир, н. нидир*) орқа қилмоқ (عَلَى)

– إِسْنَادٌ *кўп.* أَسَانِيدُ 1) тиргак, суянчиқ; 2) тирговуч, тамба; 3) исбот; 4) (*мас., адабий*) манба; 5) *шар.* ҳадиси шарифни ривоят қилувчиларнинг силсиласи; 6) *грам.* эга-кесим муносабати, эга-кесимлик, предикатив боғланиш

– اسْتِنَادٌ қўллаб-қувватлаш, тиргак, таянч, суянч; بالـ~ إلى ...га асосланган ҳолда

– إِسْنَادِيٌّ *грам.* эга-кесим муносабатига оид, предикатив; الـ~ الْمُرَكَّبُ предикатив бирикма, гап

– تَسَانُدٌ бир-бирини қўллаб-қувватлаш

– سَانِدَةٌ *кўп.* سَوَانِدُ тиргак, тамба

– سَنَادٌ[1] (*скамейка*) суянчиғи

– سَنَادٌ[2]: ~ نَاقَةٌ оёқлари узун бақувват туя

– سَنَادَةٌ *кўп.* اتٌ таянч, суянч, тирговуч

– سَنَدٌ *кўп.* أَسْنَادٌ таянч, суянч; 2) тиргак, тамба; 3) тоғ ёнбағри

– سَنَدٌ[2] *кўп.* اتٌ. 1) тилхат; ҳужжат; вексель; пул тилхати; إِذْنٌ ~ оддий вексель; لحامله ~ тақдим қилувчига берилган вексель; 2) облигация; *кўп.* қимматбаҳо қоғозлар

– سَنِدٌ таянч, суянч, тирговуч

– مُسْتَنَدٌ 1) (*н. гадир*) суяниб, тиралиб турувчи; 2) (*к. гадир, н. гадир*) ишонувчи

– مُسْتَنَدٌ *кўп.* اتٌ. 1) таянч, суянч, тирговуч; 2) тилхат; ҳужжат; 3) манба

– اعْتِمَادٌ مُسْتَنَدِيٌّ ҳужжатли, ҳужжат асосида; ~ *ёки* ~ تَسْلِيفٌ *савдо.* ҳужжат асосидаги қарз, ҳужжат асосидаги кредит

– مَسْنَدٌ *кўп.* مَسَانِدُ ўриндиқ, кресло; ~ الْخَدِيوِيَّةِ хедив (*турк султонининг Мисрдаги ҳокими*) тахти; مَسَانِدُ الدِّيوَانِ диваннинг тирсак қўядиган ёндори

– مُسْنَدٌ 1) суяниладиган нарса; тиргак, суянч, тирговуч; 2) *грам.* от кесим; إِلَيْهِ ~ от кесимли гапнинг эгаси; الـ~ الْحِمْيَرِيُّ *тар.* муснад (*ҳимярий ёзув*)

– مُسَنَّدٌ *эск.* тираб қўйилган, тиргак қўйилган (*нарса*)

– مِسْنَدٌ *кўп.* مَسَانِدُ 1) ёстиқ; 2) (*ўриндиқнинг*) тирсак қўядиган жойи; (*стулнинг*) суянадиган қисми

سَنْدَالٌ *кўп.* سَنَادِيلُ сандон

سَنْدَانٌ *кўп.* سَنَادِينُ 1) сандон; 2) *анат.* қулоқнинг ўрта қисмидаги суяклардан бири

سَنْدَرَةٌ тезлик, суръат

سَنْدَرُوسٌ 1) *бот.* сандарак (*игнабарглилар оиласига кирувчи ўсимлик бутаси*); 2) лак ишлаб чиқаришда ишлатиладиган хушбўй модда

سَنْدِرِيلَّا *фольк.* искирт қиз, золушка (*мас., русларда*)

سُنْدُسٌ шойи, нафис ипак газлама

– سُنْدُسِيٌّ нафис ипак газламадан тикилган; بِسَاطُ الْأَرْضِ الـ~ *маж.* ўт-ўлан, майса

سَنْدِيَانٌ *жам. бот.* синдиён (*тикон баргли, заҳарли данаги бор доимий кукариб турувчи бута*)

سِنْدِيكَالِيزْمٌ синдикализм; الـ~ الْفَوْضَوِيُّ анархосиндикализм

سَنَّارَةٌ, سُنَّارَةٌ *кўп.* سَنَانِيرُ, سُنَّارَاتٌ, سَنَّارَاتٌ илмоқ, илгак; қармоқ; شُغْلُ الـ~ وَ الْإِبْرَةِ тўқиш, тўқилган нарса; трикотаж

سَنَامَكِيٌّ *бот.* санойи макка, сурги дори

سَنَامُورَةٌ 1) *жам.* Ўрта ва Қора денгизларда яшайдиган майда балиқлар; 2) шўр сув, намакоб

سَنْسْكْرِيتِيَّةٌ *шунингдек:* اللُّغَةُ الـ~ санскрит (*Ҳиндистондаги қадимий ўлик тил*)

سَنْسَنٌ *кўп.* سَنَاسِنُ кўкрак қафасининг олд қисми қовурғанинг бош томони

سَنَاطٌ *ёки* سُنَاطٌ соқоли йўқ *ёки юзида* туки кам бўлган одам

– سَنْطٌ *бот.* Нил акас дарахти

– سَنْطَاوِيٌّ *жам.* сантовий (*қовун навларидан бири*)

– سَنْطَةٌ *кўп.* اتٌ сўгал, ортиқ

– سَنُوطٌ *ёки* سَنُوطِيٌّ = سَنَاطٌ

سَنْطِيرٌ, سُنْطُورٌ, سِنْطِيرٌ сантур (*қонунга ўхшаш чалғу асбоби*)

I سَنَعَ (*у*) سَنَاعَةٌ, سُنُوعٌ чиройли бўлмоқ, гўзал бўлмоқ, чирой очмоқ

– سَانِعٌ чиройли, гўзал

– سَنِيعٌ = سَانِعٌ

(سنف) IV أَسْنَفَ маҳкам қилмоқ, мустаҳкам қилмоқ, мустаҳкамламоқ

– سَنَافٌ *кўп.* سُنُفٌ, سُنْفٌ ~ الْبَعِيرِ أَسْنِفَةٌ туянинг бўйнидан боғланадиган арқон, қайиш

سُنْفٌ *жам.* пўст, қипиқ, кепак

– سُنْفَةٌ *кўп.* سُنُوفٌ пўст, доннинг устидаги қипиғи, кепак

سَنْفَرَ жилвирламоқ, жилвир билан тозаламоқ, сайқал (жило) бермоқ

– سَنْفَرَةٌ жилвирлаш; ~ وَرَقٌ жилвир, жилвир қоғоз

سِنْكْرُوفَازُوتْرُونٌ синхрофазотрон

سَنْكَرِيٌّ *кўп.* سَنْكَرِيَّةٌ тунукасоз, тунукачи; мисгар уста

سِنْكَسَارٌ *черк.* азиз-авлиёларнинг черковда ўқиладиган таржимаи ҳоли мажмуаси

سَنَكَةٌ *кўп.* سَنَكٌ 1) найза; 2) ток қабул қилувчи, трамвайдаги ток қабул қилғич, токоприёмник

– سِنْكِيٌّ, سُنْكِيٌّ найза

I سَنَمَ (*а*) سَنَمٌ букри бўлмоқ, букчаймоқ; II سَنَّمَ: الْقَبْرَ ~ қабрни дўмса қилмоқ; V تَسَنَّمَ 1) чиқмоқ, кўтарилмоқ; الْعَرْشَ ~ тахтга чиқмоқ, тахтни эгалламоқ; 2) (*мансабни*) эгалламоқ

– تَسْنِيمٌ 1) жаннатда оқадиган сувнинг номи; الْقَبْرَ ~ қабрни дўмса қилиш; الـ~ жаннатда юқориликдан тушиб турадиган сув

– تَسْنِيمَةٌ икки томонга нишаб томнинг тепадаги қиррасига қўйилган сарроф (хари)

– سَنَامٌ *кўп.* أَسْنِمَةٌ ўркач; ◊ أَحْمَدُ ~ قَوْمِهِ Аҳмад ўз қавмининг улуғидир

– سَنِمٌ ўркачи катта (*туя*), катта ўркачли (*туя*)

– سَنِيمٌ эътиборли, обрўли; ~ رَجُلٌ обрўли одам

سِنَمَا кино

سَنَمَّارُ 1) Ой (*Ернинг йўлдоши*); 2) ўғри; 3) кечаси ухламайдиган одам; 3) *ат. от. мз.* Синиммар; ◊ ~ جَزَاءُ яхшиликка ёмонлик

سَنَامَكِيٌّ = سَنَمَكِيٌّ

سَنَامُورَةٌ = سَنَمُورَةٌ

I سَنَهَ (*а*) سَنَهٌ айнимоқ, ўзгармоқ, бузилмоқ (*мас., овқат*); III سَانَهَ = سَانَى; V تَسَنَّهَ пўпанак босмоқ, пўпанакламоқ

سَنَةٌ *қар.* وسن

سَنَةٌ *кўп.* سَنَوَاتٌ, سُنُونَ 1) йил; دِرَاسِيَّةٌ ~ ўқув йили; شَمْسِيَّةٌ ~ қуёш йили; قَمَرِيَّةٌ ~ ой йили; كَبِيسَةٌ ~ кабиса йили; مَالِيَّةٌ ~ молия йили; مِيلَادِيَّةٌ ~ мелодий йил; هِجْرِيَّةٌ ~ ҳижрий йил; رَأْسُ الـ~ а) йилнинг бошланиши; б) янги йил;

~ بَعْدَ ~ ёки بَعْدَ أُخْرَى ~ ёки مِنْ ~ إِلَى أُخْرَى ҳар йили, йилдан йилга; 2) қаҳатчилик, қурғоқчилик

– سَنَوِيٌّ йиллик, йилга оид; ا~ а) ҳар йил; б) йилига

I (سنو) سَنَا (у) سَنَاءٌ ярқирамоқ, ялтирамоқ, ярақламоқ; سَنِيَ (а) سَنَاءٌ олий мартабали бўлмоқ, улуғвор бўлмоқ, дабдабали бўлмоқ, савлатли бўлмоқ, савлати зўр бўлмоқ; II سَنَّى 1) енгиллаштирмоқ, енгиллатмоқ; 2) юқорига кўтармоқ; III سَانَى (*к.биландир*) бир йил муддатга шартнома тузмоқ ёки ижарага қўймоқ; IV أَسْنَى 1) юқори кўтармоқ, юқорига олмоқ; 2) бир жойда бир йил қолиб кетмоқ, бир жойда йиллаб яшамоқ; V تَسَنَّى 1) енгиллашмоқ, енгил бўлмоқ; (*к. гадир*) муяссар бўлмоқ (لِ); 2) юқорига кўтарилмоқ; 3) ўзгармоқ

– سَانِيَةٌ[1] *кўп.* سَوَانِيُّ мевали боғ (*Тунисда*)

– سَانِيَةٌ[2] *кўп.* سَوَانٍ қудуқдан сув тортадиган туя; сув ташийдиган туя

– سَنًا шуъла, товланиш, жилва; ◊ ~ مَكِّيٌّ ёки ~ حِجَازِيٌّ *бот.* кассия (*ловиядошлар оиласига кирувчи бута*)

– سَنَاءٌ шуъла, товланиш, жилға; 2) ҳашамат, дабдаба, улуғлик; юксаклик

– سَنِيٌّ 1) баланд, юқори, тепа; 2) ҳашаматли, дабдабали, улуғ; 3) энг олий мартабали

– مُسَنَّاةٌ *кўп.* مُسَنَّيَاتٌ, مُسَنَّوَاتٌ тўғон, дамба, ғов

سِنُودُسُ синод

سَنَوَّرٌ *кўп.* سَنَانِيرُ теридан ишланган зирҳли кийим

– سِنَّوْرٌ *кўп.* سَنَانِيرُ 1) мушук; 2) жаноб, юқори мартабали киши; 3) думнинг асоси; 4) умуртқанинг бўйин қисми

سَنُوسِيٌّ 1) санусий; الطَّرِيقَةُ السَّنُوسِيَّةُ санусийлик тариқати; السَّنُوسِيَّةُ *жам.* санусийлар

سُنُونُو *жам.* қалдирғочлар

– سُنُونَةٌ *кўп.* اتٌ. қалдирғоч

سِنْيُورٌ сеньор (жаноб)

(سهب) IV أَسْهَبَ маҳмадоналик қилмоқ, кўп гапирмоқ; (*н. нингдир*) икир-чикиригача таърифламоқ (فِي)

– إِسْهَابٌ нутқнинг тўлалиги (*муфассаллиги*), сергаплик; ~ بِ батафсил

– سَهْبٌ[1] чўл, саҳро

– سَهْبٌ[2] катта қадам ташлаб чопадиган от

– سُهُوبٌ *кўп.* سُهُوبٌ кенг текис йўл, катта текислик

سَهْبَةٌ: ~ بِئْرٍ чуқурлигидан сувига етиб бўлмайдиган қудуқ

– مُسْهَبٌ[1] кенг, чўзилган, чўзилиб кетган; муфассал

– مُسْهَبٌ[2] сергап, кўп гапирадиган, майдагап, вайсақи

I سَهَجَ (а) سَهْجٌ 1) сайр қилмоқ, кезмоқ; ~ الْقَوْمُ لَيْلَتَهُمْ одамлар тунда сайр қилдилар; 2) кучаймоқ, шиддатли бўлмоқ (*шамол ҳақида*); 3) (*мас. хушбўй моддани*) янчиб кукун қилмоқ, талқон қилмоқ

– سَهُوجٌ = سَيْهُوجٌ

– سَهْجٌ = سَيْهُوجٌ

– سَيْهُوجٌ қаттиқ шамол, кучли шамол

سَانَهَ = سَانَى

I سَهِدَ (а) سَهَدٌ бедор бўлмоқ, уйқуси қочмоқ, уйқусизлик касалига учрамоқ; II سَهَّدَ уйқуни қочирмоқ, уйқудан қолдирмоқ; IV أَسْهَدَ = II; V تَسَهَّدَ = I

– سَاهِدٌ уйқуси қочган, ухламаган

– سُهَادٌ уйқусизлик, бедорлик

– سُهْدٌ = سُهَادٌ

I سَهِرَ (а) سَهَرٌ 1) уйғоқ турмоқ, уйғоқ бўлмоқ, уйқуни тарк этмоқ; ... اللَّيَالِي فِي قِرَاءَةٍ ~ ни ўқиб кечалари ухламай чиқмоқ; 2) қўриқламоқ, посбонлик қилмоқ, ҳимоя қилмоқ; 3) (*н. нидир*) сақламоқ, (*н. гадир*) риоя қилмоқ (عَلَى); (*н. нидир*) кузатиб юрмоқ; ~ عَلَى الأَمْنِ الْعَامِّ жамоат хавфсизлигини сақламоқ; 4) (*қаердадир, бирор к. никида*) йиғин ўтказмоқ (عِنْدَ, فِي); عِنْدَهُ ~ бирор кишиникида ўйин-кулги ташкил этмоқ; اللَّيْلَةَ فِي الْقَهْوَةِ ~ қаҳвахонада хурсандчилик қилиб кечани ўтказмоқ; II سَهَّرَ ухлатмай қўймоқ; IV أَسْهَرَ = II

– سَاهِرٌ *кўп.* سُهَّارٌ 1) бедор, уйқуни тарк этган; 2) ҳушёр

– سَاهِرَةٌ ер юзи, ернинг устки қисми

– سُهَارٌ бедорлик, уйқусизлик

– سَهَّارٌ туни билан ухламай чиқувчи

– سَهَّارَةٌ *кўп.* اتٌ. тунда ёқиб ётиладиган чироқ

– سَهَّارِيٌّ тонггача очиқ турадиган қаҳвахона; ◊ ~ مِصْبَاحٌ тунда ёқиб ётиладиган чироқ

– سَهَرٌ бедорлик, тунни бедор ўтказиш; уйқусизлик; الـ~ فِي الْقَهْوَةِ қаҳвахонада ўйин-кулги ўтказиш

– سَاهِرٌ = سَهْرَانُ

– سَهْرَةٌ *кўп.* سَهَرَاتٌ базм, гап, гап-гаштак; меҳмонларга махсус бериладиган базм; لِبَاسُ الـ~ ёки ثِيَابُ الـ~ базм ва тантаналарда кийиладиган либос

– سُهَرَةٌ тунда кўп бедор бўладиган; ~ رَجُلٌ тунни бедор ўтказадиган одам

– مَسْهَرٌ *кўп.* مَسَاهِرُ оқшомда ўйин-кулги қилинадиган жой; қаҳвахона

– مُسْهِرٌ *ат. от, мз.* Мусҳир

I سَهِفَ[1] (а) سَهَفٌ қаттиқ чанқамоқ, ташна бўлмоқ; سَهِفَ[2] (а) سَهَفٌ ҳалок бўлмоқ, ҳалокатга дучор бўлмоқ; سَهَفَ (а) سَهْفٌ жон талвасасида бўлмоқ

– سُهَافٌ қаттиқ чанқаш, ташналик

I سَهَكَ (а) سَهَكٌ сассиқ ҳидли бўлмоқ, қўланса бўлмоқ; سَهَكَ (у) سُهُوكٌ чаққонлик билан чопмоқ, югурмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*)

– سَهَكٌ темирнинг занги

– سُهْكَةٌ одам терлаганда келадиган сассиқ ҳид; гўштнинг сассиқ ҳиди; балиқ ҳиди

– سَهُوكٌ: ~ رِيحٌ кучли бўрон

– سُهُوكَةٌ = سُهْكَةٌ

– سَيْهَكٌ: ~ رِيحٌ кучли бўрон, шиддатли шамол

– سَهُوكٌ = سَيْهُوكٌ

– مَسْهَكٌ шамол кучли эсадиган жой

– مِسْهَكٌ 1) гапга чечан, гапга уста; тез гапирувчи; 2) чопқир от

– مَسْهَكَةٌ 1) = سَهُوكٌ; 2) = مَسْهَكٌ

I سَهُلَ (у) سُهُولَةٌ 1) осон бўлмоқ, осонлашмоқ; 2) текис бўлмоқ, силлиқ бўлмоқ; II سَهَّلَ 1) осонлаштирмоқ, осон қилмоқ, енгиллаштирмоқ, енгил қилмоқ; 2) текисламоқ, ростламоқ, тўғриламоқ; 3) « أَهْلاً وَ سَهْلاً وَ مَرْحَبًا (« хуш келибсиз») сўзлари билан саломлашмоқ; 4) *фон.* (*бирор сўзни*) ҳамзасиз ўқимоқ; ~ الْهَمْزَةَ *фон.* ҳамза товушини билинар-билинмас талаффуз қилмоқ; III سَاهَلَ илтифот кўрсатмоқ, мурувватли бўлмоқ; IV أَسْهَلَ 1) ич сурмоқ, ични кетказмоқ; 2) чўлга отланмоқ, чўл томонга кетмоқ; أُسْهِلَ ичи кетмоқ; 3) (*н.нидир*) осон ҳисобламоқ; V تَسَهَّلَ енгил бўлмоқ, осон бўлмоқ, енгиллашмоқ; VI تَسَاهَلَ 1) (*н. нидир к. гадир*) осонлаштирмоқ, енгил (*осон*) қилиб бермоқ (مَعَ); 2) илтифот кўрсатмоқ, мурувватли бўлмоқ; ён бермоқ; 3) қобил (ройишли) бўлмоқ, гапга кўнмоқ; VII انْسَهَلَ ич кетиш касали билан оғримоқ; X اسْتَسْهَلَ 1) осон ҳисобламоқ, енгил ҳисобламоқ, арзимас ҳисобламоқ; 2) (*бирор н. га*) ножиддий муносабатда бўлмоқ

– إِسْهَالٌ ич кетиш

أَسْهَلُ энг енгил

– تَسَاهُلٌ 1) илтифот кўрсатиш, ён бериш; دُونَ ~ أَوْ لِينٍ шафқатсизларча; 2) бепарволик, бепарво қарашлик ортиқча риоя қилиш, йўл қўйиш; 3) чидаб туриш; 4) ён бериш, ён

босиш

– تَسَاهُلِيٌّ муросачига оид, келишувчиликка оид

– تَسْهِيلَاتٌ *кўп.* 1) (*бирор н. ни*) енгиллаштириш (осонлаштириш) чоралари; 2) нафақа; имтиёз

– سَهْلٌ[1] *кўп.* سُهُولٌ 1) пасттекислик, текис жой; 2) харобазор жой, бўш ётган жой; 3) *ат. от, мз.* Сахл

– سَهْلٌ[2] 1) осон, енгил; ~ الْاِسْتِعْمَالِ осон ишлатиладиган, қулай; ~ الْهَضْمِ осон ҳазм бўладиган (*овқат*); ... مِنَ الـ~ أَنْ ...иш қийин эмас, ...иш осон; لَيْسَ مِنَ الـ~ عَلَيْهِ أَنْ ... унинг ...(*и*)ши осон эмас; 2) юмшоқ, майин (*тупроқ*); 3) текис, силлиқ; ~ الْوَجْهِ камгўшт юз; ~ الْخُلُقِ юмшоқ табиатли; ◊ ~ الْجَانِبِ хушмуомала; !~ أَهْلًا وَ سَهْلًا хуш келибсиз!, марҳабо!

– سَهْلٌ сув билан оқиб келадиган лой, лойқа

– سَهْلَةٌ *кўп.* سَهْلَاتٌ *полигр.* тахтакач (*босмахонада терилган ҳарфларни текислайдиган тахтача*)

– سُهْلِيٌّ чўлга оид, саҳровий

– سَهُولٌ 1) ич сурадиган; 2) ич сурадиган дори

– سُهُولَةٌ осонлик, енгиллик; ~ الْخُلُقِ юмшоқ феъллилик; ~ بِـ осонлик билан, осонгина

– سُهَيْلٌ *астр.* Суҳайл (*Канопус*); أَنَّى يَلْتَقِي بِالسُّهَى! ~ *маж.* туянинг думи ерга текканда (*сўзма-сўз:* Суҳайл Суҳо билан қайдан учрашсин! - *иложи йўқ нарсага нисбатан айтилади; қар.* سُهَا)

– مُتَسَاهِلٌ 1) мурувватли, илтифотли; ён берувчи; 2) чидамли

– مُسْتَهِلٌّ ичи кетган

– مُسْهِلٌ *кўп.* اتٌ ич сурадиган дори

– مُسَهَّلٌ 1) енгиллаштирилган; 2) имтиёзли

– مَسْهُولٌ *шунингдек:* مُسْهَلٌ = ~ الْبَطْنِ

I سَهُمَ (*у*) سُهُومَةً, سُهُومٌ 1) ранги бўзармоқ, ранги оқармоқ, ҳолдан тоймоқ, ҳолдан кетмоқ; 2) жиддийлашмоқ, жиддий бўлмоқ; ўйчан бўлиб қолмоқ, хафа бўлмоқ, дили қоронғи бўлмоқ; 3) ўйга толмоқ; سَهَمَ (а) سُهُومٌ *эск.* озган (озғин) бўлмоқ; III سَاهَمَ 1) ҳиссадор бўлмоқ; 2) (*н. гадир*) ўз ҳиссасини қўшмоқ (فِي); ~ فِي تَنْظِيمِ الْحِزْبِ партияни ташкил этишда ўз ҳиссасини қўшмоқ; III سَاهَمَ ўқ отишда мусобақалашмоқ; VI تَسَاهَمَ 1) биргалашиб қуръа ташламоқ; VIII اِسْتَهَمَ 1) (*н. дадир*) иштирок этмоқ (فِي), (*н. дадир*) ўз ҳиссасига эга бўлмоқ (فِي); 2) қуръа ташламоқ

– أَسْهَمَ بِهِ إِسْهَامًا مَرْمُوقًا فِي ... бу билан у ...га катта ҳисса қўшди

– سَاهَمَ: الْوَجْهُ ~ юзи бўзарган, юзи оқарган; عَيْنَاهَا سَاهِمَتَانِ унинг (*мн.*) кўзлари ўйчан

– سَاهِمَةٌ *кўп.* سَوَاهِمُ ориқ, ингичка туя

سَهَامٌ 1) иссиқ шамол (гармсел)нинг ҳаророти; 2) учиб юрувчи ўргимчак ипи (толаси)

– سَهْمٌ[1] *кўп.* أَسْهُمٌ, سِهَامٌ 1) ўқ; انْطَلَقَ كَالـ~ ўқдек учиб кетди; طَاشَ ~ُهُ хато қилмоқ, ўқи хато кетмоқ; ارْتَفَعَ ~ُهُ *маж.* (*н. дадир*) таъсирчан бўлмоқ, эътиборли бўлмоқ (فِي); الرَّامِي ~ *астр.* Қавс (*юлдузлар туркуми*); 2) кўрсаткич, стрелка; 3) *мат.* косинус; 4) *кўп.* أَسْهُمٌ мушак, мушакбозлик; أَطْلَقَ الْأَسْهُمَ النَّارِيَّةَ мушак отмоқ, мушакбозлик қилмоқ; 5) қимор ўйинида қуръа ташланадиган идиш; ◊ نَفَذَ الـ~ُ! вассалом, тамом, масала ҳал!

– سَهْمٌ[2] *кўп.* أَسْهُمٌ 1) ҳисса, улуш; ضَرَبَ بِـ~ وَافِرٍ فِي ... (*н. гадир*) катта улуш қўшмоқ; 2) ҳиссадорлик жамияти чиқарган пай қоғози; حَمَلَةُ الْأَسْهُمِ ҳиссадорлар, акционерлар; 3) саҳм (*1/24 қирот ёки 7. 293 м2 га тенг бўлган майдон ўлчови бирлиги*); 4) *ат. от, мз.* Саҳм; 5) Саҳм (*қабила номи*)

– سُهْمَةٌ яқинлик, яқин бўлиш

– سَهْمِيٌّ ўқсимон, ўққа ўхшаган

– مُسَاهِمٌ 1) ҳиссадорликка оид; شَرِكَةٌ ~َةٌ ҳиссадорлик уюшмаси; 2) ҳиссадор, акционер

– مُسَاهَمَةٌ иштирок, иштирок этиш; شَرِكَةُ الـ~ ҳиссадорлик уюшмаси

– مُسَهَّمٌ йўл-йўл матодан тикилган устки кийим

I سَهَا (سهو) (*у*) سَهْوٌ унутмоқ, эсдан чиқармоқ; бепарво бўлмоқ; хатога йўл қўймоқ, хато қилмоқ; кўрмай қолмоқ, пайқамай қолмоқ, эътибор бермай қўймоқ; (*н. нидир*) қасддан (атайлаб) эътиборсиз қолдирмоқ (عَنْ); III سَاهَى (*к. нингдир*) хатосидан фойдаланиб қолмоқ

– سَاهٍ *мн.* سَاهُونَ (*н. нидир*) эътиборсиз қолдирувчи; бепарво, хаёли паришон, эътиборсиз

– سُهَا *ёки* الـ~: سُهَى Суҳо (*Катта айиқ туркумидаги энг хира юлдуз*); ◊ فَوْقَ الـ~ وَ الثُّرَيَّا жуда баландда, етиб бўлмас баландликда; أَنَّى يَلْتَقِي سُهَيْلٌ بِالـ~ *қар.* سُهَيْلٌ

– سَهْوٌ 1) эътиборсизлик, хаёли паришонлик; хатога йўл қўйишлик; яхшилаб қарамаслик; хато; ~ًا а) эътиборсизлик билан; б) хатога йўл қўйиб; ~ًا وَ لَهْوًا ўйлаб кўрмасдан, шошқалоқлик билан, шоша-пиша; 2) *эск.* ювош бўлиб қолган, ройиш (*от*)

– سَهْوٌ туннинг бир қисми

– سَهْوٌ = سَهْوَاءُ

– سَاهٍ = سَهْوَانُ

– سَهْوَةٌ *кўп.* سَهَاءٌ 1) уйнинг усти ёпилган олд қисми, устирмаси; 2) *эск.* йўл қўйилган хато, эътиборсизлик

– سُهَيَّةُ *ат. от, мз.* Суҳайя

I سَاءَ (سوء) (*у*) سَوْءٌ 1) ёмон бўлмоқ, ёқимсиз бўлмоқ, бемаъни бўлмоқ; ёмонлашмоқ; 2) ёвуз бўлмоқ, ёвузлашмоқ; бахтсиз (бадбахт) бўлмоқ; кўргиликка сабаб бўлмоқ; хафа қилмоқ; ◊ ظَنًّا ~ (*бирор к. ҳақида*) ёмон фикрда бўлмоқ (بِـ); ... يَسُوءُنِي أَنْ أَقُولَ ...ни дейиш менинг учун жуда оғир; II سَوَّأَ (*к. нидир*) койимоқ (عَلَى), (*к. гадир*) танбеҳ бермоқ (عَلَى); IV أَسَاءَ 1) бузмоқ; ёмонлаштирмоқ; 2) (*к. гадир*) ёмонлик қилмоқ (إِلَى); 3) хафа қилмоқ, ҳақорат қилмоқ, таҳқирламоқ; 4) (*н. нидир*) хато қилмоқ, нотўғри қилмоқ; الْاِسْتِعْمَالَ ~ а) нотўғри истеъмол қилмоқ, нотўғри ишлатмоқ; б) суиистеъмол қилмоқ; الظَّنَّ ~ а) (*бирор к. ҳақида*) ёмон фикрга бормоқ (بِـ); б) (*к. гадир*) ишончсизлик билдирмоқ (بِـ); الْفَهْمَ ~ нотўғри тушунмоқ; مُعَامَلَتَهُ ~ бирор ким билан ёмон муомалада бўлмоқ; V تَسَوَّأَ ёмонлашмоқ; бузилмоқ. айнимоқ; VIII اِسْتَاءَ (*н. дандир*) хафа бўлмоқ. (*к. дандир*) аччиқланмоқ (مِنْ); 2) (*к. дандир*) кўнгли қолмоқ (مِنْ), (*к. дир томонидан*) таҳқирланмоқ (مِنْ)

– إِسَاءَةٌ *кўп.* إِسَاءَاتٌ, إِسَاآتٌ 1) ёмонлаштириш, бузиш; 2) ёмонлик қилиш; قَابَلَ الـ~ بِالـ~ ёмонликка ёмонлик қилмоқ; 3) хафа қилиш; 4) нотўғри амалга ошириш; الْاِسْتِعْمَالِ ~ а) нотўғри истеъмол қилиш; б) суиистеъмол қилиш

– اِسْتِيَاءٌ кўнгил қолиш, кўнгли тўлмаслик, аччиқланиш, норозилик; أَثَارَ الـ~ ғазаблантирмоқ, аччиғини келтирмоқ

– أَسْوَأُ энг ёмон, энг расво; تَطَوَّرَتِ الْحَالَةُ مِنْ سَيِّئٍ إِلَى ~ вазият баттар ёмонлашди

– سَوْءٌ: ~ امْرُءٍ ёмон эр; ~ الـ دَائِرَةِ тақдирнинг аҳмоқона қилиғи, ҳалокат, бало, офат

– سُوءٌ *кўп.* أَسْوَاءٌ 1) ёмонлик; хафалик, хафа қилиш; 3) *шунингдек:* الْحَظِّ ~ бахтсизлик, офат, фалокат; مِنْ ~ الْحَظِّ لـ *ёки* الْحَظِّ ~ أَنْ ... бахтга қарши ...; ◊ الْإِدَارَةِ ~ ёмон идора қилиш (*бошқариш*); الْاِسْتِعْمَالِ ~ а) нотўғри фойдаланиш; б) суиистеъмол, (суиистеъмол) қилиш; اسْتِعْمَالِ الْحَقِّ ~ ҳақ-ҳуқуқни суиистеъмол қилиш; الْحَالِ ~ бахтсизлик, муваффақиятсизлик,

машъумлик; ~ الْبَخْت бахти қоралик, шўр пешоналик; ~ التَّغْذِيَة қорин тўйиб овқат емаслик; ~ التَّفَاهُم бир-бирини тушуниб етмаслик; англашилмовчилик; ~ التَّقْدِير камситиш, етарли баҳо бермаслик, қадрига етмаслик; ~ حَالَة الرُّؤْيَة кўриш қийинлашган ҳолат; ~ الْخُلُق ёмон хулқлилик, бадхулқлилик; ~ السُّلُوك одобсизлик, ахлоқсизлик; ~ الظَّنّ а) ёмон фикр; б) ишончсизлик; ~ الْعَاقِبَة ёмон оқибат (натижа); ~ الْفَهْم нотўғри тушуниш; ~ الْقَصْد ёвуз ният; ~ الْمَصِير қора тақдир, шум тақдир; ~ الْمُعَامَلَة ёмон муносабат (муомала); ~ الْهَضْم овқатнинг ҳазм бўлмаслиги; أَهْلُ ~ال ёмон (ёвуз) одамлар; رُفَقَاءُ ~ال ёмон дўстлар; ~ا زَادَهُ ниманидир баттар қилмоқ, ниманидир ёмонлаштирмоқ; ~ا عَلَى ازْدَادَ баттар ёмонлашмоқ

– سَوْأَة *кўп.* سَوْءَات 1) ярамас қилиқ, жирканч қилиқ, аблаҳлик, разиллик, қабиҳлик; 2) жинсий аъзолар; 3) *эск.* ўлик, жасад; ◊ وَا سَوْأَتَاهُ! қандай уят!; оҳ, шармандалик!

– سُوءَى 1) энг ёмон, энг ёвуз; 2) *Қур.* дўзах; олов

– سَيِّئ, سَيِّئ 1) ёмон, бемаъни; ~ التَّرْبِيَة тарбиясиз, тарбия кўрмаган; ~ الْخُلُق ахлоқсиз, хулқи бузуқ, бадахлоқ; ~ السَّمْعَة ёмон номли, ёмон отли; ~ الطَّالِع *ёки* ~ الْحَظّ бахтсиз, бадбахт; ~ النِّيَّة ёмон ниятли, нияти бузуқ, бадниятли; ~ سَارَ مِنْ إِلَى أَسْوَأ тинмай ёмонлашавермоқ, дамбадам баттар бўлмоқ; 2) қўпол (*мас., хато*)

– سَيِّئَة *кўп.* ـَات ёмон қилиқ (иш); гуноҳ, айб; ёмон хусусият, камчилик

– مَسَاءَة *кўп.* مَسَاوِئ 1) ёмон (қабиҳ) иш; 2) ҳақорат қилиш, таҳқирлаш; 3) суиистеъмол қилиш; 4) ёмонлик, ёқимсизлик; 5) офат, фалокат; 6) *кўп.* камчиликлар, айблар, нуқсонлар

– مُسْتَاءٌ (*н. дандир*) хафа бўлган (مِنْ)

– مُسِيءٌ 1) ёмонликка олиб келувчи, ёмон ишга сабаб бўлувчи; 2) жиноятчи, ярамас

سُوتِيَان сийнабанд, кўкракбоғич, бюстгальтер

سَاجٌ *кўп.* سِيجَان 1) дарахтнинг бир тури; 2) яшил рангдаги устки кийим

سَوْجَر = سَجَر[2]

I (سوح) سَاحَ (*у*) саёҳат қилмоқ, кезмоқ, сафар қилмоқ; V تَسَوَّحَ = I

– سَاحَة *кўп.* سُوح, سَاح, سَاحَات 1) очиқлик жой; бепоён кенгликлар; 2) ҳовли; 3) майдон; ~ الاسْتِقْلَال Мустақиллик майдони; ~ الشُّهَدَاء Шаҳидлар майдони (*Дамашқда*); ~ الأَلْعَاب الرِّيَاضِيَّة спорт майдони (*арена*); ~ الْقِتَال *ёки* ~ الْوَغَى *ёки* ~ الْمَعْرَكَة жанг майдони; بَرَّأَتِ الْمَحْكَمَةُ ~هُمْ суд уларни оқлади; بَرِيءُ ~ال айбсиз, гуноҳсиз, бегуноҳ

– سَوَّاح сайёҳ, саёҳатчи, турист

– سَوَّاح = مُتَسَوِّح

سحق *қар.* سَوْحَق

I (سوخ) سَاخَ (*у*) سَوْخَان, سَوْخ 1) ботмоқ, чўкмоқ, чўммоқ, чўкиб кетмоқ; 2) *шунингдек:* سَاخَتْ رُوحُهُ ҳушидан кетмоқ, беҳуш бўлмоқ, ҳушидан айрилмоқ

I (سود) سَادَ (*у*) سِيَادَة 1) бош бўлмоқ, бошлиқ бўлмоқ; бошқармоқ, бошқариб турмоқ, раҳбар бўлмоқ; 2) ҳукмронлик қилмоқ; ҳокимият тепасига чиқмоқ; فَرْقٌ تَسُدْ! парчалаб ташла, ҳукмронлик қил!; 3) *кўч. м.* سَوَد (*а*) سَوَدٌ қора бўлмоқ, қораймоқ; II سَوَّدَ 1) (*к. нидир*) бош қилмоқ, (*к. нингдир устидан*) бошлиқ қилиб қўймоқ (عَلَى); 2) қора қилмоқ, қорайтирмоқ; لَمْ تُسَوِّدْ صَفْحَتَهُ نُقْطَةٌ وَاحِدَةٌ *маж.* унинг номи ҳеч бир қора бўлмаган (*сўзма-сўз:* унинг саҳифасини бирор нуқта ҳам қора қилмаган); 3) қорада ёзмоқ, қораламада ёзмоқ; 4) қора чапламоқ, бўҳтон қилмоқ; IX اسْوَدَّ қораймоқ, қора тусга кирмоқ; XI اسْوَادَّ = IX

– أَسْوَدُ[1] *мн.* سُودٌ, سَوْدَاءُ *кўп.* سُودٌ 1) қора; тўқ ранг, хира ранг; مَآرِبُ سُودٌ қора ниятлар; ~ فَاحِمٌ сақичдек қоп-қора, қозонқуядек қоп-қора; الْحَيَّةُ السَّوْدَاءُ *қар.* حَيَّة: السُّودُ *шахм.* қора доналар; 2) негр; 3) *ат. от, мз.* Асвад; Абу -л -Асвад (*араб тилининг биринчи тилшунос олими*); ◊ الأَسْوَدَان *ик. с. маж.* а) хурмо ва сув; б) илон ва чаён; حِقْدٌ ~ қаттиқ нафрат тутақтирадиган нафрат; الرُّؤُوسُ السُّودُ (*юздаги*) ҳуснбузар, пўрсилдоқ; (سَوْدَاءُ) ~ سُوقٌ қора бозор, чайқов бозор; عَدُوٌّ ~ ашаддий душман; ~ فَقْرٌ ўта қашшоқлик, гадолик; ~ اللَّوْحُ ال синф доскаси (тахтаси); ~ مُسْتَقْبَلٌ номаълум (қоронғи, бадбахт) келажак (истиқбол); أَظْهَرَ الـ~ عَلَى أَنَّهُ أَبْيَضُ қорани оқ демоқ

– أَسْوَدُ[2]: ... مِنْ ~ ...дан шавкатлироқ (шуҳратлироқ)

– أَسْوَدُ[3] катта илон

– أَسْيَدُ *ёки* أُسَيْوِدُ қорамтир, қора рангга яқин

– تَسْوِيدَة *кўп.* تَسَاوِيد 1) хомаки текст, оққа кўчирилмаган матн; 2) *полигр.* хатоларни тузатиш учун бостирилган нусха

– سَائِدٌ 1) ҳукмрон; 2) устунлик қилувчи, устун бўлган; 3) *кўп.* سَادَة 1) бошлиқ; 2) жаноб

– سَوَادٌ *кўп.* أَسْوِدَة 1) қоралик; 2) қора кийим; 3) қора (*узоқдаги н.*); кўпчилик; ~ال النَّاس жуда кўпчилик; 5) оломон; ~ الأَعْظَمُ *ёки* ~ الشَّعْب авом, авом халқ; ◊ ~ الْعَيْن кўзнинг қорачиғи; ~ الْمَدِينَة шаҳар чеккаси, шаҳар атрофи; ~ الْوَجْه уят, шарманда; بَقِيَ ~ا عَلَى بَيَاض қоғозда қолиб кетмоқ (*сўзма-сўз:* оқ устида қора бўлиб қолиб кетмоқ); ~ الأَمِير амирнинг қимматбоҳо нарсалари; ~ الْبَصْرَة وَ الْكُوفَة Басра ва Куфа атрофидаги қишлоқлар; 6) мол -дунё, бойлик; 7) *ат. от, мз.* Савод

– سَوْدَاءُ 1) қора жигар, ўт; 2) руҳий сиқилиш, ғамгинлик, меланхолия; 3) *муз.* чорак такт (*нотада*)

– سُودَانٌ қора одамлар, негрлар

– سُودَانِيٌّ 1) суданлик; Суданга оид; ◊ ~ *ёки* ~ فُولٌ ер ёнғоқ

– سُودَانِيَّة *зоол.* узумхўр ва хурмохўр қуш

– سَوْدَاوِيٌّ 1) руҳий сиқилишга оид, меланхолияга оид; 2) руҳий сиқилувчи, ғамгин

– سَوْدَة *ат. от, мз.* Савда

– سُؤْدُدٌ 1) раҳбарлик, раҳбарлик қилиш; 2) бошчилик, ҳукмронлик

– سُوَيْدٌ *ат. от, мз.* Сувайд

– سُوَيْدَاءُ 1) қора жигар; 2) руҳий сиқилиш, ғамгинлик; ◊ ~ الْقَلْب кўнгил хилватгоҳи

– سُوَيْدِيٌّ 1) Швецияга оид; 2) швед, швециялик киши; ~ الـ~ة швед тили

– سِيَادَة 1) ҳукмронлик; 2) бошчилик, бошлиқлик; гегемония; 3) суверенитет; ذُو ~ суверен, ўзига мустақил; 4) саййидлик ўтабақаси, хўжа табақасига мансублик (*қар.* سَيِّد[2]); 5) жаноблари, ҳазратлари (*мас.,* ~ الإِمَام يَحْيَى *Имом Яҳё ҳазратлари*); 6) жаноб (*мурожаатда*); يَا ~ الرَّئِيس! жаноб президент (раис)!; يَا ~ السَّفِير! жаноб элчи!

– سَيِّدٌ[1] суверен, ўзига мустақил; دُوَلٌ مُسْتَقِلَّةٌ ~ةٌ мустақил (суверен) давлатлар

– سَيِّدٌ[2] *кўп.* سَادَاتٌ, أَسْيَادٌ, سَادَةٌ 1) жаноб; يَا سَيِّدَاتِي وَ سَادَتِي! жаноблар ва хонимлар!; سَيِّدُنَا! жаноб муаллим!, домла! (*бошланғич синфларда ўқувчиларнинг ўқитувчига мурожаати шакли*); أَصْبَحَ ~ نَفْسِهِ у ўзига ўзи хўжайин бўлиб қолди; 2) саййид, хўжа (*насл-насабини жаноб пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломнинг авлодларидан деб ҳисобловчи мусулмон*); ◊ ~ الْمُطْرِبِينَ уста санъаткор, санъаткорларнинг моҳири; ~ الْوُحُوش арслон, шер; أَنْتَ ~ الْعَارِفِينَ بِهِ сен

буни ҳаммадан ҳам яхши биласан

– سَيِّدٌ[3] қари, кекса; ثَنِيُّ الضَّأْنِ خَيْرٌ مِنَ الـ~ مِنَ الْمَعْزِ *ҳад.* олдинги тиши тушган қўй эчкининг қарисидан яхшироқдир

– سيد *кўп.* سِيدَانٌ 1) бўри; 2) йўлбарс

– سَيِّدَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ хоним, бекам, бекач, مَجِلَّةُ السَّيِّدَاتِ хотин-қизлар саҳифаси (*журналда*); 3) *зоол.* хонқизи, тугмача қўнғиз

– سَيْدُودَةٌ улуғлик, обрулилик, саййидлик

– مَسُودٌ тобе, бўйсунувчи; ~ سَيِّدٌ وَ ҳоким ва тобе, хўжайин ва хизматкор

– مُسَوَّدٌ *эск.* қора (мотам) либосини кийган; الْمُسَوَّدَةُ *тар.* аббосийлар тарафдорлари

– مُسَوَّدَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ 1) хомаки битик, бирор ёзувнинг хомакиси; الطَّبْعِ ~ *полигр.* терилган ҳарфдан қоғозга туширилган нусха, оттиск; 2) лойиҳа (*мас., шартноманики*)

– مُسْوَدَّةٌ *кўп.* ـَ اتٌ = مُسَوَّدَةٌ

سَوْدَقٌ лочин, қирғий

سَوْدَنَ суданлаштирмоқ

– سَوْدَنَةٌ суданлаштириш

سَوْذَقٌ = سَوْدَقٌ

سَوْذَقٌ = سَوْدَنِيقٌ

سَوَارِسُ қадимги усти ёпиқ арава

I (سور) سَارَ (*у*) سَوْرٌ 1) тепага кўтарилмоқ; 2) (*к. гадир*) ташланмоқ; 3) бошга таъсир қилмоқ, мияга урмоқ, кайф қилмоқ, маст қилмоқ (*шароб ҳақида*); 4) қайнаб-тошмоқ (*ғазаб ҳақида*); II سَوَّرَ 1) девор билан ўрамоқ, девор қилиб тўсмоқ; 2) (*бошқа кишига*) билакузук тақиб қўймоқ; III سَاوَرَ 1) ҳужум қилмоқ; 2) қамраб олмоқ, ўраб олмоқ (*мас. қўрқув ёки шубҳа*); 3) сакрамоқ, сапчимоқ; ~ ت الْحَيَّةُ الرَّاكِبَ илон йўловчига ўзини отди; V تَسَوَّرَ 1) тирмашиб чиқмоқ, тирмашмоқ, чиқмоқ (*деворга-туш. к. ёки* عَلَى); 2) девор билан ўралмоқ

– أَسَاوِرَةٌ, أَسَاوِرُ, أَسْوِرَةٌ *кўп.* سِوَارٌ, سُوَارٌ, إِسْوَارٌ 1) билакузук; سَاعَةِ الْيَدِ ~ қўл соати тасмаси; أَحَاطَ بِهِ إِحَاطَةَ الـ~ بِالْمِعْصَمِ *маж.* ниманидир маҳкам қисиб олмоқ (*сўзма-сўз:* ниманидир билакузук билакни ўраганидек ўраб олмоқ; 2) енг қайтармаси; манжета

– سَوَّارٌ 1) мияга тез таъсир қилувчи, тез маст қилувчи; 2) тез таъсир қилувчи; ~ أَلَمٌ қаттиқ оғриқ; نَزْوَةٌ ~ةٌ (*ҳис-туйғу*) шиддати

– سِوَارٌ *кўп.* أَسْوِرَةٌ , أَسَاوِرُ *эск.* билагузук, браслет

– سُوَارِيٌّ *кўп.* أَسَاوِرَةٌ 1) отга оид, отли, отлиқ; 2) отлиқ аскар, чавандоз; 3) отлиқ қўшинлар, кавалерия

– سُورٌ[1] *кўп.* أَسْوَارٌ 1) девор; тусиқ; ғов, тахтадевор; صِينِيٌّ ~ Хитой девори; 2) қалъа девори

– سُورٌ[2] туянинг энг мўътабари; عِنْدَهُ ~ مِنَ الْإِبِلِ унинг эътиборли туяси бор

– سُورَةٌ *кўп.* سُوَرٌ 1) сура (*Қуръони каримдаги*); الْحَمْدِ ~ Қуръони каримнинг биринчи-Ал-ҳамду сураси, Фотиҳа сураси; 2) *эск.* девордаги ғишт ёки тош қатори

– سَوْرَةٌ 1) куч-қувват; интилиш, эпчиллик, чаққонлик; الشَّبَابِ ~ *маж.* ёшликка хос бўлган эпчиллик; 2) тутақиш; الْغَضَبِ ~ ғазабнинг қайнаб-тошиши; الْبَرْدِ ~ совуқнинг зўрайиши; الشَّرَابِ ~ майнинг мияга уриши; 3) *эск.* ташланиш, ҳужум; 4) *эск.* қаҳр -ғазаб; السُّلْطَانِ ~ султон (подшо)нинг қаҳри ва адовати

– سُورِيٌّ 1) Сурияга оид; 2) суриялик киши

– سُورِيَّةٌ *кўп.* سَوَارِيُّ қуйлак (*Тунисда*)

– مُسَاوٌ *ат. от, мз.* Мусовир

– مُسَوَّرٌ билакнинг билагузук тақиладиган қисми

سُرْيَانُ = سُورْيَانُ

– سُرْيَانِيٌّ = سُورْيَانِيٌّ

سُورَنْجَانٌ *бот.* заъфаронга ўхшаш ўсимлик

I (سوس) سَاسَ (*у*) سِيَاسَةٌ 1) бошқармоқ, идора қилмоқ; раҳбарлик қилмоқ; олиб бормоқ; 2) (*отни*) бошқариб бормоқ; 3) (*ҳайвонга*) қарамоқ, қараб турмоқ; 4) отбоқар бўлмоқ, отбоқарлик қилмоқ; I سَاسَ (*а*): الطَّعَامَ ~ овқатга қурт тушмоқ; سَوِسَ (*а*) سَوَسٌ қурт еганидан шада-поча (илма-тешик) бўлиб кетмоқ; II سَوَّسَ 1) қурт еганидан шада-поча бўлиб кетмоқ; куя еганидан илма-тешик бўлмоқ; 2) (*тишни*) қурт емоқ; III سَاوَسَ мослашмоқ, мувофиқ келмоқ, мос келмоқ; IV أَسَاسَ = II; V تَسَوَّسَ = II

– تَسْوِيسٌ, تَسَوُّسٌ тишнинг қурт ейиши, тишнинг чириши

– سَائِسٌ *кўп.* سَاسَةٌ, سُوَّاسٌ бошқарувчи, бошқарма бошлиғи; администратор; الطَّائِرَةِ ~ учувчи; 2) сиёсатчи, сиёсатдон; 3) отбоқар

– سَوَّاسٌ 1) ҳоким, бошлиқ; 2) сиёсатчи, сиёсатдон

– سُوسٌ[1] *жам.* 1) қуртлар; الْخَشَبِ ~ *зоол.* ёғоч қурти; الْحِنْطَةِ ~ *зоол.* узунтумшуқ қўнғиз; 2) куя (*кийимни ейдиган*); ◊ عِرْقُ الـ~ *бот.* қизилмия илдизи

– سُوسٌ[2] табиат, феъл; ـه ~ مِنْ الْفَصَاحَةُ ширинзабонлик унинг табиатида бор

– سُوسَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ қурт

– سِيَاسَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ 1) бошқариш, бошқарув; 2) сиёсат; خَارِجِيَّةٌ ~ ташқи сиёсат; دَاخِلِيَّةٌ ~ ички сиёсат; الْبَابِ الْمَفْتُوحِ ~ очиқ эшиклар сиёсати; الْاِقْتِصَادِيَّةُ الـ~ иқтисодий сиёсат; التَّعَايُشِ السِّلْمِيِّ ~ тинч-тотув яшаш сиёсати; عَدَمِ الْانْحِيَازِ ~ қўшилмаслик сиёсати; الْقُوَّةِ ~ куч ишлатиш сиёсати; إِمْلَاءِ الْأَوَامِرِ ~ إِزَاءَهُ кимгадир куч ишлатиш (зўравонлик) сиёсати; التَّأْرُجُحِ عَلَى حَافَّةِ الْحَرْبِ ~ уруш ёқасида бўлиш сиёсати; سَلْمِيَّةٌ ~ عَلَى سَارَ тинчлик сиёсатини олиб бормоқ; اشْتَغَلَ بِالـ~ сиёсат билан шуғулланмоқ; 3) дипломатия

– سِيَاسِيٌّ 1. 1) сиёсий, сиёсатга оид; الدَّوَائِرُ الـ~ةُ сиёсий доиралар; عِلْمُ الْاِقْتِصَادِ الـ~ сиёсий иқтисод; 2) дипломатияга оид, дипломатик; ~ مُمَثِّلٌ дипломатик вакил; ~ لَا сиёсий ҳаётдан (сиёсатдан) четда турувчи, сиёсатга аралашмовчи; 3) кишилар билан муомала қилишга уста, нозик муомалали; 2. *кўп.* سَاسَةٌ 1) давлат арбоби; 2) сиёсатчи, сиёсатдон; 3) дипломат

– سِيَاسِيَّةٌ: اللَّا ~ сиёсатдан четда туришлик, сиёсатга аралашмаслик

سَوْسَنٌ *жам.* савсан, нилуфар; أَبْيَضُ ~ оқ нилуфар; الْوَادِي ~ марваридгул; مُعَمَّمٌ ~ лола

– سَوْسَنَةٌ лола

I (سوط) سَاطَ (*у*) سَوْطٌ 1) саваламоқ, қамчиламоқ; 2) (*суюқликни*) аралаштирмоқ; II سَوَّطَ аралаштирмоқ, қориштирмоқ

– سَوْطٌ *кўп.* سِيَاطٌ, أَسْوَاطٌ қамчи, қамчин

– سَوِيطٌ *мн.* سَوِيطَةٌ аралаш, аралаш -қуралаш; أَمْوَالُهُمْ ~ةٌ بَيْنَهُمْ уларнинг мол -мулклари аралаш -қуралашдир

– مُسَاوِطٌ *кўп.* مَسَاوِيطُ аралаштирғич

I (سوع) سَاعَ[1] (*у*) 1) жойлаштирмоқ, сиғдирмоқ; 2) қамрамоқ, қамраб олмоқ (*сол.* وَسُعَ); سَاعَ[2] (у) سَوْعٌ йўқ бўлиб кетмоқ, тарқалиб, йўқолиб кетмоқ; III سَاوَعَ соатбай ижарага олмоқ

– سَاعَاتِيٌّ *кўп.* سَاعَاتِيَّةٌ соатсоз, соат тузатувчи

– سَاعَةٌ *кўп.* سَاعٌ, سَاعَاتٌ 1) соат, пайт, вақт; سَاعَاتُ الْعَمَلِ иш вақти (соатлари); الـ~ ҳозир; سَاعَتَهَا ўша пайтда; مِنْ ~ـه ёки لِـ~ـه ёки فِي ~ـه дарҳол, дарров, ўша заҳоти, ўша онда; إِلَى الـ~ ҳозиргача; مِنَ الـ~ ҳозирдан бошлаб; لِلـ~ (*қиск.* لِلسَّا) ҳалигача, ҳали; سَاعَتَئِذٍ ўша пайтда, ўша онда; الصِّفْرِ ~ *харб.* (*харбий амалларни* (ҳаракатларни) *бошлаш учун*) келишиб олинган вақт; الـ~ *дин.* қиёмат; ابْنُ ~ субутсиз (*бесубут*) одам, ҳардамхаёл одам;

~ رَجُلُ الـ бугунги кун (замона) қаҳрамони; ~ كِتَابُ الـ кенг тарқалган китоб, расм бўлган китоб; ~ مُشْكِلَةُ الـ кўпчиликни қизиқтирадиган муаммо; ~ مَوْضُوعُ الـ энг муҳим мавзу; 2) соат; ~ الْجَيْبِ чунтак соати; ~ الْحَائِطِ девор соати; ~ الْمِعْصَمِ қўл соати; ~ رَمْلِيَّةٌ қум соати; ~ شَمْسِيَّةٌ қуёш соати; ~ السِّبَاقِ секундомер; ~ُهُ مَضْبُوطَةٌ унинг соати тўғри юряпти; ~ى مُتَقَدِّمَةٌ соатим олдин (кетяпти); سَاعَتُهَا مُتَأَخِّرَةٌ унинг (*мн.*) соати орқада (қоляпти)

– سَاعِيٌّ : ~ كِيلُوَاطٌ киловатт-соат

– سُوَاعٌ[1] Нуҳ алайҳиссалом даврларида одамлар топинган бут номи

– سُوَاعٌ[2] туннинг бир қисми

– سُوَيْعَةٌ *кўп.* ـَاتٌ бир соатгина; қисқа вақт

I (سوغ) سَاغَ (*у*) سَوْغٌ, سَوَغَانٌ 1) имкони бўлмоқ, рухсат бермоқ; 2) ютими осон бўлмоқ; 3) ёқимли бўлмоқ (*ичимлик, шарбат ҳақида*); 4) *эск.* рухсат этилган бўлмоқ; 5) *эск.* қонуний бўлмоқ; II سَوَّغَ 1) рухсат бермоқ, имкон бермоқ, йўл қўймоқ; 2) оқламоқ; ~ُهُ بِالْعُذْرِ турли важ-корсон билан бирор нарсани оқламоқ; 3) осон ютиладиган қилмоқ; 4) (*бинони*) ижарага бермоқ; ~ُهُ ثَانِيًا субарендага бермоқ; IV أَسَاغَ осонлик билан ютмоқ, ҳазм қилмоқ (*овқатни*); X اسْتَسَاغَ 1) йўл қўймоқ, рухсат бермоқ; 2) осон ўзлаштирмоқ, ҳазм қилмоқ; 3) яхши ҳисобламоқ, маъқул ҳисобламоқ; ярокли деб билмоқ

– اسْتِسَاغَةٌ бўлиши мумкинлик, жоизлик; ~ عَدَمُ ножоизлик, номаъқуллик

– إِسَاغَةٌ (*овқатнинг*) ҳазм бўлиши

– سَائِغٌ 1) бўлиши мумкин, ўринли, раво, жоиз, ярокли; 2) осон ютиладиган, ютими осон; 3) мазали, лазиз; ◊ ~ةٌ لُقْمَةٌ ҳавасни келтирадиган (суқлантирадиган) нарса

– سَائِغٌ = سَيِّغٌ

– مَسَاغٌ 1) (*овқатнинг*) осонлик билан ютиши; 2) имконият

– مُسَوَّغٌ *кўп.* ـَاتٌ қонунуй асос; узрли баҳона (сабаб); مُسَوِّغَاتُ التَّعْيِينِ (*мас., мансабга*) тайинлаш учун қонунуй асос

(سوف) I سَافَ (у) سَوْفٌ ҳидламоқ, искамоқ; II سَوَّفَ 1) кейинга қолдирмоқ, орқага сурмоқ; 2) секинлаштирмоқ, сусайтирмоқ; IV أَسَافَ 1) мол -мулки йўқ бўлмоқ; 2) фарзанди ўлиб қолмоқ; VIII اسْتَافَ (*н. нидир*) ҳидламоқ, искамоқ, исқамоқ

– تَسْوِيفٌ орқага суриш, кейинга қолдириш

– سَافٌ , سَافَةٌ *кўп.* ـَاتٌ (*мас. девор уришдаги*) қатор, қатлам

– سُوَافٌ *ёки* سُوَافٌ чорванинг касалланиб қирилиб кетиши; ~ وَقَعَ فِي الْمَالِ ҳайвонларга қирон келди

– سَوْفَ *грам.* келаси замон феъли юкламаси; أَكْتُبُ ~ мен (*энди*) ёзаман

– مَسَافَةٌ *кўп.* ـَاتٌ масофа, оралиқ йўл

– مُسَوَّفٌ 1) кечга чўзилган, чўзиб юборилган; 2) секинлик билан бажариладиган; تَلْغِرَافَاتٌ ~ةٌ оддий телеграммалар

– يَسَافُ *ат. от, мз.* Ясоф

سُوفْخُوزٌ *кўп.* ـَاتٌ совхоз

سُوفِسْطَائِيٌّ 1) софистик, софизмга асосланган, нотўғри хулосаларга асосланган; 2) софист, софизм тарафдори; сафсатабоз

– سُوفِسْطَائِيَّةٌ софистика, сохта хулосаларга асосланиш

سُوفْيَاتٌ 1) совет (*ҳокимият органи*); حُكُومَةُ الـ *тар.* Совет ҳукумати; 2) *тар.* совет халқи, совет гражданлари

– سُوفْيَاتِيٌّ советга оид

– سُوفْيَاتٌ = سُوفْيَيْتٌ

– سُوفْيَاتِيٌّ = سُوفْيَيْتِيٌّ

I (سوق) سَاقَ (*у*) سَوْقٌ, مَسَاقٌ, سِيَاقٌ, سِيَاقَةٌ 1) ҳайдамоқ, ҳайдаб чиқармоқ; қадамини илдамлатмоқ, тезроқ ҳайдамоқ; ~ قَدَمَيْهِ سُوقًا оёғини аранг судраб босмоқ; سَاقَتِ الرِّيحُ السَّحَابَ шамол булутни ҳайдади; 2) (*қаергадир*) жўнатмоқ, олиб бормоқ, етказмоқ (إِلَى); 3) бош бўлиб бормоқ; ~هُمْ بَيْنَ يَدَيْهِ у уларни унинг олдига бош бўлиб олиб борди; الْحَدِيثَ ~ суҳбат олиб бормоқ; مَثَلًا ~ мисол келтирмоқ; 5) бошқармоқ, ҳайдамоқ; سَيَّارَةً ~ машинани бошқармоқ (ҳайдамоқ); 6) хотиннинг маҳрини тўламоқ, бермоқ (مِنْ امْرَأَتِهِ); II سَوَّقَ 1) бозорга ташимоқ (жўнатмоқ), (*товарни*) сотмоқ, ўтказмоқ; 2) (*дарахтнинг*) танаси йўғон бўлмоқ; 3) الْمَاشِيَةَ ~ чорвани орқада туриб олдинга ҳайдамоқ, юришга мажбур қилмоқ; III سَاوَقَ (*к. нингдир*) орқасидан бормоқ, (*к. гадир*) ҳамроҳ бўлмоқ; V تَسَوَّقَ 1) майда-чуйда билан савдо қилмоқ, майдафуруш бўлмоқ; 2) сотиб олмоқ, харид қилмоқ; VI تَسَاوَقَ 1) ёнма-ён юрмоқ, баравар қадам ташламоқ, бирга бормоқ; бир-бирининг изидан бормоқ; 2) мос келмоқ, мувофиқ келмоқ; уйғунлаштирмоқ, мувофиқлаштирмоқ; VII انْسَاقَ 1) ҳайдаб борилмоқ, ҳайдаб келинмоқ; مَعَ التَّيَّارِ ~ оқим билан (ихтиёрсиз) сузмоқ; 2) етакланиб бормоқ, олиб борилмоқ; بِقَدَمَيْهِ ~ إِلَى ... оёқлари уни ...га етаклади (олиб кетди); 3) қўзғалмоқ, рағбатлантирилмоқ; 4) бўйсунмоқ; VIII اسْتَاقَ (*ҳайвонларни*) ҳайдамоқ, ҳайдаб кетмоқ, ҳайдаб олиб келмоқ; 2) (*мас., судланувчини қамоқхонага*) жўнатмоқ, юбормоқ

– أَسْوَقُ *мн.* سَوْقَاءُ *кўп.* سُوقٌ болдири узун одам, узун болдирли одам

– انْسِيَاقٌ бўйсуниш, бўйин эгиш, итоат этиш, сўзга кириш

– تَسَاوُقٌ 1) (*к. билан*) ёнма-ён юриш, ҳаракатда бўлиш; 2) мос (мувофиқ) келиш, уйғунлик; الـ~ وَ الْانْسِجَامُ уйғунлик ва мутаносиблик

– تَسْوِيقٌ сотиш, сотиб бўлиш; ~ مَوَانِئُ الـ сотув (*савдо*) портлари

– تَسْوِيقَةٌ фойда келтирадиган харид

– سَائِقٌ 1) ҳайдаб борувчи; 2) етакловчи, етаклаб борувчи; 3) *кўп.* سَائِقَةٌ , سُوَّاقٌ а) ҳайдовчи, шофёр; ~ التِّرَامِ трамвай ҳайдовчиси; ~ الْجَرَّارَةِ тракторчи; ~ الرَّافِعَةِ кранда ишлайдиган ишчи; ~ السَّيَّارَةِ шофёр; ~ الطَّائِرَةِ учувчи; ~ الْقِطَارِ поезд ҳайдовчиси, машинист; б) аравакаш, арава ҳайдовчи; в) мол ҳайдовчи, ҳайвон ҳайдовчи

– سَاقٌ *мн. кўп.* سُوقٌ, سِيَاقٌ 1) болдир, сон; оёқ; ~ عَظْمُ الـ *анат.* болдир суяги; 2 тана, поя; 3) *мат.* томон; مُتَسَاوِي السَّاقَيْنِ тенг ёнли, тенг томонли; ◊ ~ أَبُو акатка (*қуш*); ~ حُرٌّ қумрининг эркаги (*нари*); ~ الْحَمَامِ *қар.* حَمَامٌ; رَبْطَةُ الـ~ пайпоқбоғич; وَقَفَ عَلَى قَدَمٍ وَ ~ الْعَمَلِ جَارٍ иш мукаммал суръатда бормоқда, иш қизигандан қизимоқда; وَقَفَ عَلَى ~ الْجِدِّ لـ... أَتَرَدَّدُ وَ أُقَدِّمُ ~ا وَ أُؤَخِّرُ ~ا ...га жиддий киришмоқ; мен иккиланмоқдаман ва ўрнимдан жилмаяпман; أَطْلَقَ ~يْهِ طَارَ يُسَلِّمُ لِلرِّيحِ ~يْهِ *ёки* رَكْضًا оёқни қўлга олиб югурмоқ, орқа-олдига қарамай қочмоқ; كَشَفَ الْأَمْرَ عَنْ ~ِهِ иш шиддатли тусга кирди, иш улуғворлик касб этди; كَشَفَ عَنْ ~ِهِ бирор хатарга ўзини тайёрлади (сўзма -сўз: у оёғини тиззага ялангочлади); قَامَتِ الْحَرْبُ عَلَى ~ِ уруш кучайиб кетди

– سَاقَةٌ орқа, орқа томон; ~ الْجَيْشِ арьергард (*авангарднинг акси -қўшиннинг, ҳарбий колоннанинг орқа қисми*)

– سَوَّاقٌ 1) шофёр, ҳайдовчи; ~ التِّرَامْوَايِ трамвай ҳайдовчи; 2) аравакаш

– سُوقٌ *мн. мз. кўп.* أَسْوَاقٌ 1) бозор; الـ~ الْعَالَمِيَّةُ الْمُشْتَرَكَةُ الْأُورُبِّيَّةُ жаҳон бозори; ~ حُرَّةٌ эркин бозор; ~ دَوْرِيَّةٌ *ёки* إِحْسَانٍ ~ хайрия бозори; ~ سَنَوِيَّةٌ *ёки* ~ ярмарка; ~ الْمَالِ зираворлар ва сабзавотлар бозори; ~ سِعْرُ الـ бозор нархи; ◊

سَوْدَاءُ ~ қора бозор, чайқов бозори; 2) *эск.* бозор майдони; 3) *эск.* кўча

– سَوْقٌ ҳайдаб бориш, ҳайдаш; (*машинани*) ҳайдаш (бошқариш)

– سُوقَةٌ *жам.* авом халқ, халқ; оддий халқ

– سُوقِيٌّ 1) бозорга оид, ярмаркага оид; قِيمَةٌ ~ةٌ бозор нархи (баҳоси); 2) авомга оид

– سَوْقِيٌّ стратегик

– سَوْقِيَّةٌ стратегия

– سَوِيقٌ *кўп.* أَسْوِقَةٌ 1) арпадан *ёки* буғдойдан пиширилган шавла; 2) маст қиладиган ичимлик; 3) *эск.* майин янчилмаган арпа ёки буғдой уни

– سُوَيْقَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) чўп. банд, поя; 2) бозорча

– سِيَاقٌ 1) (*ҳикоянинг*) оқими, бориши; ~ الْكِتَابِ китоб мазмунининг кейинги баёни; فِي ~ تَارِيخِهِ الطَّوِيلِ унинг узоқ (*узун*) тарихи давомида; 2) *шунингдек*: ~ الْكَلَامِ контекст; 3) жонни олиш

– سِيَاقَةٌ (*машинани*) бошқариш

– مَسَاقٌ 1) (*мас. мисоллар ёки сўз*) келтириш; بِالْكَلِمَاتِ الْمُقَابِلَةِ ~ қиёсланаётган сўзлар руйхати (*саноғи*); 2) етаклаш, олиб бориш; ҳаракат

I (سوك) سَاكَ (*у*) سَوْكٌ 1) артмоқ; 2) (*тиш*) тозаламоқ; II سَوَّكَ 1) артмоқ; (*тиш*) тозаламоқ; V تَسَوَّكَ (*тиш*) тозаламоқ; VI تَسَاوَكَ зўрға -зўрға юрмоқ, заифликдан зўрға қадам ташламоқ; VIII اسْتَاكَ 1) = I; 2) мисвок қилмоқ, мисвок билан тишларни ишқаламоқ

– سِوَاكٌ *кўп.* سُوكٌ тишкавлагич, тиштозалагич

– مِسْوَاكٌ *кўп.* مَسَاوِيكُ = سِوَاكٌ

سَوْكَرَ сақламоқ, эҳтиёт қилмоқ, амин қилмоқ, олдини олмоқ; خِطَابًا ~ почта орқали буюртма қилиб хат жўнатмоқ

سَوْكَرَةٌ, سُوكَرْتَاهٌ суғурта (*страхование*) қилиш, олдини олиш, сақлаш

– مُسَوْكَرٌ 1) олди олинган, эҳтиёт чораси кўрилган, суғурта қилинган; 2) буюртма қилиб жўнатилган (*хат*)

I سَوَلَ (*а*) سَوَلٌ ич юмшамоқ,ич юмшоқ бўлмоқ; II سَوَّلَ 1) васвасага солмоқ, йўлдан оздирмоқ, ёмон йўлга солмоқ; (*к. нидир*) ёмон хаёлга олиб келмоқ, (*к. дадир*) ёмон фикр уйғотмоқ (لِ); ... ~تْ لَهُ نَفْسُهُ أَنَّ унда ...дек ёвуз фикр пайдо бўлди; كَيْفَ ~تْ نَفْسُكَ هَذَا الْعَبَثَ؟ қандай қилиб сен бундай бемаъниликни ўзингга эп (раво) кўрдинг?; 2) ҳавасини келтирмоқ, қизиқтириб қўймоқ, аврамоқ; V تَسَوَّلَ тиланчилик қилмоқ, тиланмоқ, гадолик қилмоқ (*сол.* سَأَلَ)

– أَسْوَلُ *мн.* سُوَلَاءُ *кўп.* سُولٌ ичи кетган одам, ичи сурилган одам

– تَسَوُّلٌ тиланчилик, гадолик

– مُتَسَوِّلٌ тиланчи, гадо

سُولَارٌ ёқилғи, ёнилғи, соляр

I (سوم) سَامَ[1] (*у*) سَوْمٌ 1) яйловда ўтламоқ, яйловда ўтлаб юрмоқ; 2) бўйнига қўймоқ, устига юкламоқ; 3) сабаб (боис) бўлмоқ; ~ الْمَذَلَّةَ وَ الْهَوَانَ таҳқирламоқ, ҳақорат қилмоқ; ~ُهُ خَسْفًا бирор кишига нисбатан адолатсизлик қилмоқ; سِيمَ الْأَذَى унга зарар етказилди; 4) (*товарни*) сотувга чиқармоқ; بِسِلْعَتِهِ كَذَا ~ وَكَذَا товарнинг нархини оширмоқ, кўтармоқ; سَامَ[2] (*у*) سِيَامَةٌ *дин.* муридликка ўтказмоқ, (*христианларда*) диний мансабга ўтказмоқ; II سَوَّمَ 1) бўйнига қўймоқ, устига юкламоқ; 2) нарх қўймоқ, баҳосини тайинламоқ (тайин қилмоқ);3) тамғаламоқ, тамға босмоқ; ~ الْخَيْلَ فِي ... ...ни жўнатмоқ, ...ни юбормоқ; III سَاوَمَ (*к. биландир н. дадир*) савдолашмоқ, нархини талашмоқ (فِي, عَلَى); IV أَسَامَ яйловга ҳайдамоқ. яйловга ҳайдаб юбормоқ; ◊ إِلَيْهِ ~ بَصَرَهُ кимгадир назар солмоқ; V تَسَوَّمَ бирор нарсани белги қилиб олмоқ, бирор нарсани белги сифатида қабул қилмоқ; VI تَسَاوَمَ ўзаро нарх талашмоқ, савдолашмоқ; VIII اسْتَامَ савдолашмоқ; مَا اسْتَمْتُ أُنْثَى نَفْسَهَا ҳеч бир аёлга ўзини сотишни тавсия қилмаганман

– سَائِمٌ 1) яйловда ўтловчи; 2) дайди. саёқ; ~ كَلْبٌ дайди (*эгасиз*) ит

– سَائِمَةٌ *кўп.* سَوَائِمُ ўтлаб юрган пода; ҳайвон; ~ قَطِيعٌ مِنَ الـ ҳайвонлар подаси

– سَامٌ[1] *жам. геол.* ер қобиғининг томирсимон ёриқлари

– سَامٌ[2] ўлим

– سَامَةٌ ер қобиғининг томирсимон ёриғи; ~ الذَّهَبِ олтин кони; ~ الْفِضَّةِ кумуш кони

– سَوَامٌ[1] = سَامٌ[2]

– سَوَامٌ[2] *кўп.* سَوَائِمُ ўтлоқда ўтлаб юрган чорва ёки туялар; қўйиб юбориб боқиладиган ҳайвон

– سُومَةٌ 1) қўй *ёки* эчкига босилган тамға (белги); 2) тамға (белги)

– سِيمٌ тамға, белги, нишон, аломат

– سِيمَاءٌ 1) белги; 2) тамға, аломат; 3) башара, юз тузилиши

– سِيمَةٌ = سِيمٌ

– سِيمَى = سِيمَاءٌ

– مُسَاوَمَةٌ савдолашиш, нарх борасидаги тортишув; ◊ ~ بِ ўзаро келишиб, ўзаро келишилган ҳолда

– مُسَوَّمٌ: خَيْلٌ ~ ةٌ 1) саҳрога ўтлаш учун қўйиб юборилган от; 2) *эск.* тамғаланган, белгиланган

– مُسَوِّمٌ *эск.* тамғаловчи, белги қўювчи

سُومَرِيٌّ *тар.* сумерга оид; الـ~ةُ сумер тили; 2. сумер кишиси

سَوْمَلَةٌ *қар.* سمل

سُونَاتَةٌ *кўп.* ـَاتٌ *муз.* соната (*мусиқий асар*)

سُونْكِيٌّ найза

سُونَةٌ суна (*бошоқли ўсимликлар зараркунандаси номи*)

I سَوَى (*а*) سَوًى 1) (*фалон сўм*) турмоқ; лойиқ бўлмоқ, муносиб бўлмоқ; 2) тенг бўлмоқ, қиймати бир хил бўлмоқ, тенг баҳоли бўлмоқ; II سَوَّى 1) тенглаштирмоқ, тенг қилмоқ, текисламоқ; ~ الصُّفُوفَ сафларни, қаторларни тенглаштирмоқ; ~ الْبِنَاءَ بِالْأَرْضِ иморатни ер билан тенг қилиб текисламоқ (бузмоқ); 2) тўғриламоқ, тузатмоқ, йўлга қўймоқ, мувофиқлаштирмоқ; ~ بَيْنَهُمَا кимнидир ким биландир яраштирмоқ, муросага келтирмоқ; 3) (*қарзни*) тўламоқ; 4) ташкил қилмоқ, яратмоқ, қилмоқ; ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا сўнг у сени эркак сифатида мукаммал қилди; 5) қайнатмоқ; 6) етилтирмоқ; ◊ سُوِّيَتْ عَلَيْهِ (بِهِ) الْأَرْضُ у вафот этди (*сўзма-сўз:* унинг устига тупроқ текисланди); III سَاوَى 1) тенглаштирмоқ, текисламоқ; 2) тенглашмоқ, мос келмоқ, тўғри келмоқ, муносиб келмоқ; 3) арзимоқ, турмоқ (*нарх*), лойиқ бўлмоқ; 4) бир хил қилмоқ; بَيْنَهُمَا ~ кимнидир ким биландир яраштирмоқ. муросага келтирмоқ; VI تَسَاوَى 1) тенг бўлмоқ, бир хил бўлмоқ; 2) (*бирор н. хусусида*) келишиб олмоқ (عَلَى); VIII اسْتَوَى 1) теп-текис бўлмоқ, силлиқ бўлмоқ; 2) тенг бўлмоқ. бир хил бўлмоқ; 3) адолатли бўлмоқ; 4) тўғриланмоқ; 5) ўтирмоқ; (*н. гадир*) жойлашмоқ, ўрнашмоқ (عَلَى); 6) (*бирор н. томонга*) йўналмоқ (إِلَى); 7) (*н. нингдир*) устига ўрнашган бўлмоқ, устида турмоқ (عَلَى); 8) қайнаб пишмоқ; 9) пишмоқ, етилмоқ (*мева ҳақида*); ~ إِلَى السَّمَاءِ осмонга йўл олмоқ; ~ الرَّجُلُ одамнинг ёшлиги ўтиб кетди

– اسْتِوَاءٌ 1) тенглик; ~ الْحُقُوقِ тенг ҳуқуқлилик; 2) теп-текислик, силлиқлик; 3) бир хиллик; ◊ خَطُّ الـ~ экватор, хаттил устуво; خَطُّ الـ~ السَّمَاوِيِّ *астр.* осмон сфераси экватори

– اسْتِوَائِيٌّ 1) экваторга оид. экваториал; 2) тропик; الْمِنْطَقَةُ الـ~ةُ тропик минтақа

– تَسَاوٍ 1) тенглик; ~ى الْحُقُوق тенг ҳуқуқлилик; بالـ~ى баб-баравар, тенг баравар; 2) бир хиллик

– تَسْوِيَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) текислаш, ернинг пастбаландлигини бирор нуқтага нисбатан аниқлаш; 2) мувофиқлаштириш, мослаш; (*масалани*) ҳал қилиш; 3) тўлов, тўлаш; орани очиқ қилиш; الـ~ تَحْتَ ҳақи тўланмаган; 4) (*овқат*) тайёрлаш, қайнатиш, пишириш

– سَوَاءٌ *кўп.* سَوَاسِيَةٌ 1) теп-текис; 2) тенг, баравар; ~ السَّبِيل тўғри йўл; عَلَى الـ~ *ёки* عَلَى حَدٍّ الـ~ бир хил, бир хил даражада; ~ ~ بِ роппа-роса бир хил; عَلَيْهِمْ ~ улар учун барибир; ... أَمْ ... ~ ...ми-йўқми - барибир; 3) тенглик; 4) бир хиллик; هُمَا(هُمْ) ~ у иккиси (улар) тенгдир; ~ الشَّيْءِ нарсанинг ўртаси; فِي ~ الْجَحِيم дўзахнинг ўртасида; لَيْلَةُ الـ~ бўйнинг ўн учинчи ёки ўн тўртинчи кечаси (*қамарий тақвимда*)

– سَوَائِيَّةٌ ярамаслик, ёмонлик, қабиҳлик;

– سِوَى ...дан ташқари, ...дан бўлак, ...дан бошқа; سِوَاهُ ундан бошқа(*си*); ~ ... لا *ёки* ... ~ ... لَيْسَ ...дан бошқа нарса эмас

– سَوِيٌّ *кўп.* أَسْوِيَاءُ 1) текис, теп-текис, силлиқ; 2) тўғри; الـ~ الطَّرِيقُ тўғри йўл; الصِّرَاطُ الـ~ = الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ (*қар.* صِرَاط); ~ غُلَامٌ соғлом ва бенуқсон ўспирин; الـ~ а) роппа-роса, тўппа-тўғри; б) узлуксиз, тўхтамасдан

– سُوًى бир хил, баравар; бир текис

– سَوِيَّةٌ[1] тенглик; ~ биргаликда, биргалашиб; بالـ~ бир хил равишда (ҳолда); теппа-тенгдан

– سَوِيَّةٌ[2] *кўп.* سَوَايَا (*камбағал одамлар эгар қилиб ишлатадиган*) ичига хашак тиқилган ёстиқ

– سِيٌّ бир хил, бир хил шаклдаги; тенг; سِيَّان عِنْدِي бу икки нарса менинг учун барибир; ◊ لا سِيَّمَا ҳусусан, хусусан олганда

– مُتَسَاوٍ *мн.* مُتَسَاوِيَةٌ 1) теп-текис, силлиқ; 2) тенг, бир хил; ~ى الْحُقُوق тенг ҳуқуқли; ~ى الْأَضْلَاع тенг томонли; ~ى الزَّوَايَا тенг бурчакли; ~ى السَّاقَيْن *мат.* тенг-ёнли

– مُسَاوٍ *мн.* مُسَاوِيَةٌ тенг, бир хил

– مُسَاوَاةٌ тенглик; ~ الشُّعُوب وَ الْأَجْنَاس миллат ва ирқлар тенглиги; عَلَى مَبْدَإِ الـ~ тенглик асосида, тенг ҳуқуқлилик асосида; عَلَى أَسَاسِ الـ~ التَّامَّة *ёки* عَلَى قَدَمِ الـ~ тўла тенглик асосида, тўла тенг ҳуқуқлилик асосида

– مُسْتَوٍ *мн.* مُسْتَوِيَةٌ 1) текис, теп-текис, силлиқ; الْهَنْدَسَةُ الـ~ *мат.* планиметрия; 2) қайнатилган, қайнатиб пиширилган; 3) етук, пишган, пишиб етилган; 4) *грам.* ҳам музаккар, ҳам муаннас жинсда ишлатилувчи (*сўзлар ҳақида*)

– مُسْتَوًى *кўп.* مُسْتَوَيَاتٌ 1) даража; ~ الْمَاءِ (فِي الْبَحْرِ) فِي النَّهْرِ дарёдаги (*денгиздаги*) сувнинг сатҳи; ~ الْاقْتِصَادِ الْوَطَنِيِّ миллий иқтисод даражаси; الـ~ الثَّقَافِيُّ маданий савия; ~ الْحَيَاة *ёки* ~ الْمَعِيشَة *ёки* الـ~ الْمَعِيشِيُّ яшаш даражаси; الـ~ السِّيَاسِيُّ сиёсий даража; عَلَى أَعْلَى الْمُسْتَوَيَات энг юқори даражада, олий даражада; عَلَى جَمِيعِ الْمُسْتَوَيَات барча даражаларда, барча табақаларда; وَضَعَ عَدُوَّهُ وَ صَدِيقَهُ عَلَى ~ وَاحِد *маж.* дўсту душманни баравар кўрмоқ; 2) кўтарилиш баландлиги, кўтарилиш даражаси; 3) *мат.* текислик

سُوَيْدِيٌّ 1) Швецияга оид; الـ~ة швед тили; 2. швециялик одам

سُوِيسْرِيٌّ 1. Швейцарияга оид; 2. швейцариялик одам

سُوَيْسِيٌّ 1. Сувайшга оид; 2. сувайшлик одам

سِي سَيِّدٌ = سَيِّدِي *ёки*

سِيٌّ *қар.* سِوًى

سَيْءٌ *кўп.* سُيُوءٌ соғмай туриб елиндан чиқиб кетган сут

– سَيِّءٌ *кўп.* سُيُوءٌ = سَيْءٌ

I (سيب) سَابَ (*и*) سَيْبٌ 1) оқмоқ, қуйилмоқ, томмоқ (*мас., кўз ёши*); 2) ҳаракат қилмоқ, қимирламоқ; 3) қочмоқ, қочиб кетмоқ; қаровсиз юрмоқ; тентирамоқ, дайдиланмоқ, дайди бўлмоқ; 4) ташламоқ, тарк этмоқ, қолдирмоқ; боқимсиз ташлаб қўймоқ; қаровсиз қолдирмоқ; II سَيَّبَ ташламоқ, тарк этмоқ; қаровсиз қолдирмоқ, боқимсиз ташлаб қўймоқ; V تَسَيَّبَ ташланди бўлмоқ, ташлаб кетилмоқ; қаровсиз бўлмоқ; VII انْسَابَ 1) оқмоқ, қуйилмоқ; 2) югурмоқ, интилмоқ; 3) берилиб кетмоқ, қизиқиб кетмоқ; 4) (*қаергадир*) кирмоқ, кириб бормоқ, етиб бормоқ (إِلَى); 5) бошламоқ; ~ يَتَصَفَّحُ الْكِتَابَ у китобни варақлай бошлади; 6) тез юрмоқ, тез ўтиб кетмоқ; 7) *эск.* сездирмасдан кетиб қолмоқ

– انْسِيَابِيٌّ юрганда ҳавонинг қаршилигига кам учрайдиган шаклли

– تَسَيُّبٌ совуққонлик, бепарволик

– سَائِبٌ 1) ташландиқ, қаровсиз ташлаб қўйилган; эгасиз, қаровсиз, тасарруфсиз; 2) адашиб юрган; الْأَوْصَالِ ~ йиртилган, ситилган, тутдек тўкилиб кетган (*мато ҳақида*); ضِلْعٌ ~ етим қовурға; 3) эркин, бўш, очиқликда турган, ихтиёри ўзида; الْمَالُ الـ~ يُعَلِّمُ السَّرِقَةَ *мкл.* ўзингга эҳтиёт бўл, қушнингни ўғри қилма (*сўзма-сўз:* очиқликда турган (яшириб қўйилмаган) мол ўғирлашни ўргатади); 4) оқиб турувчи; 5) *ат. от, мз.* Соиб

– سَائِبَةٌ *кўп.* سَوَائِبُ 1) уй ҳайвони; 2) назр қилиш *ёки* бошқа мақсадда ташлаб қўйилган туя (*жоҳилият даврида*); 3) қул, банда; 4) орқама -орқа ўнта урғочи бўталоқ туққан туя (*жоҳилиятда бундай туяга минилмаган, сути ичилмаган, ўз ҳолига ташлаб қўйилган*)

– سَايِبٌ *халқ.* (*тарозида*) тортиб сотиладиган, қадоқланмаган

– سَيَّابٌ хурмонинг янги пишган меваси

– سَيْبٌ *кўп.* سُيُوبٌ 1) оқиб турган ёмғир; 2) ато, инъом; 3) *эск.* инъомларни совуриш

– سِيبٌ *кўп.* سُيُوبٌ сув ўзани, сув оқадиган жой

– سِيبَةٌ сепоя, уч оёқли столча, таг курси

– سِيَبَانٌ *кўп.* сирка, бит уруғи (*сол. кўп.* صِئْبَانٌ *қар.* صُوَابَةٌ

– مُسَيَّبٌ *ат. от, мз.* Мусайяб

سِيبَرْنِيتِيكٌ кибернетика

سِيبَوَيْهِ Сибавайҳи (*филолог олим*)

(سيج) II سَيَّجَ қўрғон қилиб ўрамоқ, девор билан ўрамоқ

– سِيَاجٌ *кўп.* سِيَاجَاتٌ, أَسِيجَةٌ девор, тўсиқ, қўра, ғов

– سِيجَةٌ шашка; لَعْبُ الـ~ шашка ўйини

سِيجَارٌ сигара

– سِيجَارَةٌ *кўп.* سَجَائِرُ папирос

I (سيح) سَاحَ[1] (*и*) سِيَاحَةٌ саёҳат қилмоқ, сафар қилмоқ, кезмоқ, кезиб чиқмоқ; سَاحَ[2] (и) سَيْحٌ, سَيَحَانٌ, سِيَاحَةٌ тарки дунё қилиб, ибодат учун ер остига кириб кетмоқ سَاحَ[3] (*и*) سَيْحٌ, سَيَحَانٌ 1) эримоқ; эритилмоқ; 2) оқмоқ, тўкилмоқ, қуйилмоқ, тошмоқ; II سَيَّحَ 1) эритмоқ, мойни эритмоқ; 2) оқизмоқ; ◊ دَمَهُ ~ кимнидир ярадор қилмоқ, кимнидир қора қонига беламоқ; IV أَسَاحَ оқизмоқ, тўкмоқ; VII انْسَاحَ кенгаймоқ, кенгайиб кетмоқ

– سَاحِينُ Басрадан ўтадиган дарёнинг номи

– سَائِحٌ[1] 1) оқувчи; 2) эритилган

– سَائِحٌ[2] *кўп.* سُيَّاحٌ сайёҳ, саёҳатчи; турист

– سَيَّاحٌ = سَائِحٌ[2]

– سِيَاحَةٌ *кўп.* ـاتٌ ботқоқлик

– سِيَاحَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) сафар, саёҳат; бориб келиш; 2) туризм

– سُيَّاحِيٌّ, سِيَاحِيٌّ саёҳатга оид, сафарга оид, туристик; رِحْلَةٌ ~ةٌ туристик саёҳат (сафар); وَفْدٌ ~ туристик делегация, туристлар делегацияси

– سِيَاحِيَّةٌ туризм

– سَيْحٌ *кўп.* سُيُوحٌ, أَسْيَاحٌ оқин сув

– سَيْحَانُ Шомдаги дарёнинг номи

– مَسَائِحُ *кўп. эск.* разведкачилар

– مُسَيَّحٌ 1) эритилган, эритиб олинган; زُبْدَةٌ ~ـةٌ эритилган сариёғ 2) йўл-йўл, йўли бор; بَلْوَةٌ ~ـةٌ оғир мусибат

I (سيخ) سَاخَ (*и*) سَيَخَانٌ ботиб қолмоқ, тиқилиб қолмоқ (*оёқ ҳақида*)

– سِيخٌ *кўп.* أَسْيَاخٌ 1) сих; 2) сим чивиқ, сим хивич

سود *қар.* سيد

– سِيدٌ *кўп.* سِيدَانٌ *эск.* бўри

سَيْدَكَارٌ (*мотоцикль*) кажаваси, коляскаси

I (سير) سَارَ (*и*) مَسَارٌ, مَسِيرٌ, سَيْرٌ 1) юрмоқ, қатнамоқ, бормоқ; қимирламоқ, ҳаракат қилмоқ, силжимоқ; саф тортиб юрмоқ; жўнамоқ, жўнаб кетмоқ; فِي ~ كِبَابِهِ кимнингдир орқасидан эргашмоқ; كَتْفًا لِكَتْفٍ ~ ёнма-ён (елкама-елка) юрмоқ; وَرَاءَهُ ~ кимнингдир орқасидан бормоқ; شَوْطًا وَاسِعًا ~ (*н. дадир*) катта ютуққа эришмоқ (فِي); إِلَى (نَحْوَ) التَّحَسُّنِ ~ яхшиланмоқ, яхшилана бормоқ; مِنْ سَيِّئٍ إِلَى ~ ... أَسْوَأَ ёмонлаша бошламоқ, ёмон томонга силжимоқ; 2) (*н. нидир*) олиб бормоқ (عَلَى); ~ ... عَلَى سِيَاسَةٍ ... сиёсатини олиб бормоқ; 3) ҳаракат қилмоқ, ишламоқ; 4) амалда бўлмоқ, муомалада бўлмоқ; қатнамоқ; тарқалмоқ, тарқоқ бўлмоқ; 5) (*н. нидир*) етказиб бермоқ, етказмоқ, олиб бормоқ (بِ); II سَيَّرَ (*қаергадир*) жўнатмоқ, юбормоқ (إِلَى); 2) ишга солмоқ, ишлатмоқ, ҳаракатга келтирмоқ; 3) муомалага киритмоқ; 4) жўнатмоқ, юбормоқ; (*мас., машинани*) бошқармоқ; أُمُورَ الْحُكْمِ ~ бошқармоқ, бошқарувни амалга оширмоқ; 5) (*иш*) олиб бормоқ; 6) йўл очмоқ, ҳаракатни йўлга қўймоқ; الْبَرِيدَ ~ (... *оралиғида*) почта хизматини йўлга қўймоқ (بَيْنَ); السَّيَّارَاتِ ~ (... *оралиғида*) автомобиль ҳаракатини жорий қилмоқ (بَيْنَ); 7) (*мас., газламага*) йўл-йўл чизиқлар тортмоқ, (*газламани*) йўл-йўл қилиб чизмоқ; III سَايَرَ 1) биргалашиб юрмоқ; бир-бирига етиб юрмоқ; 2) ҳамроҳлик қилмоқ; *муз.* жўр бўлмоқ; 3) мос келмоқ, мувофиқ келмоқ, муносиб келмоқ; 4) (*н. гадир*) мослашмоқ, мувофиқлаштирилмоқ, уйғунлаштирилмоқ; (*н. гадир*) йўл қўймоқ; эркалатмоқ; الظُّرُوفَ ~ шароитга мослашмоқ; 5) (*кемани*) йўналтирмоқ; IV أَسَارَ ҳаракатга келтирмоқ, ишга солмоқ; VI تَسَايَرَ : عَنْ وَجْهِهِ ~ الْغَضَبُ унинг юзидан ғазабланиш аломати йўқолди, у ҳовуридан тушди

– أَسْيَرُ энг тез юрадиган, учар, чаққон, энг кўп тарқалган

– تَسْيَارٌ 1) юриш; 2) саёҳат; ◊ وَ فِيهَا أَلْقَى عَصَا الـ~ унда у ўтроқ бўлиб қолди, у ерда у доимий яшаб қолди (*сўзма-сўз:* у ерда у кезиб юриш таёғини ташлади)

– سَائِرٌ[1] 1) юрувчи, ҳаракатланувчи, ҳаракат қилувчи; 2) тезюрар, чаққон; 3) юрувчи, одатдаги, таомилдаги, одатга кирган; الْمَثَلُ الـ~ мақол, матал

– سَائِرٌ[2] *қар.* سئر

– سَيَّارٌ 1) тинмай ҳаракат қилувчи, бетиним; جَرَائِدُ ~ـةٌ *ёки* صُحُفٌ ~ـةٌ жорий (кундалик) матбуот; 2) сайёр. кўчма; مُسْتَشْفًى ~ кўчма шифохона; 3) *ат. от, мз.* Сайёр

– سَيَّارَةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) сайёра, планета; 2) автомобиль, автомашина, машина; الرُّكَّابِ ~ *ёки* الرُّكُوبِ ~ енгил машина; الشَّحْنِ ~ *ёки* النَّقْلِ ~ юк машинаси, юк ташувчи машина; الإِسْعَافِ ~ тез ёрдам машинаси; ثَلَّاجَةٌ ~ авторефрижератор, музлатгичли машина; قَلَّابَةٌ ~ юкни ўзи ағдарувчи машина, самосвал; عُمُومِيَّةٌ ~ автобус; مُدَرَّعَةٌ ~ зирҳли машина, броневик; سَائِقُ الـ~ ҳайдовчи, шофёр; 3) карвон

– سَيْرٌ[1] 1) юриш, ҳаракат қилиш, ҳаракат; саф бўлиб юриш; қатнаш; الْحَوَادِثِ ~ *ёки* الأَحْدَاثِ ~ воқеаларнинг оқими (бориш жараёни); سَرِيعُ الـ~ тез юрадиган, тезюрар; 2) ахлоқ, иш-ҳаракат усули

– سَيْرٌ[2] *кўп.* سُيُورٌ камар, тасма, чарм камар; узатма қайиш, ҳаракатни узатиш учун ишлатиладиган тасма

– سِيرَةٌ *кўп.* سِيَرٌ 1) ҳаёт йўли, таржимаи ҳол, биография; 2) яшаш тарзи, ҳаёт тарзи; حُسْنُ الـ~ яхши хулқ, хуш хулқ; حَسَنُ الـ~ وَ السُّلُوكِ яхши хулқли, хушхулқ, хуш хулқли; فِي نَقَاءِ الـ~ وَ السَّرِيرَةِ *маж.* маънавий поклик; 3) обрў, шуҳрат, донг; 4) ҳикоя, қисса; إِذَا جَاءَتْ ~ـهَا гап у қиз ҳақида борганида ...; الـ~ *ёки* رَسُولِ اللهِ жаноб пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломнинг таржимаи ҳоллари

– سَيْرُورَةٌ ҳаракат, юриш, қатнаш; (*мас., адабий асарнинг*) тарқалганлиги, ёйилганлиги

– مَسَارٌ *кўп.* ~اتٌ 1) йўналиш, йўл; ҳаракат чизиғи, траектория; 2) ҳаракат, йўналиш; فِي اتِّجَاهَيْنِ ~ (*автомобилнинг*) икки томонлама ҳаракати (йўналиши)

– مُسَايَرَةٌ 1) қадамига тенглаб юриш. (*к. билан*) тенг ҳаракат қилиш; 2) ҳамроҳлик қилиш, ҳамроҳлик; *муз.* жўр бўлиш; 3) мослик, мувофиқлик; مُقْتَضَيَاتِ الزَّمَنِ ~ замон талабига мос ҳолда; 4) мослаштириш, мувофиқлаштириш

– مَسِيرٌ юриш, қадам босиш; ҳаракат қилиш; оқим; سَاعَةٌ عَلَى الْحِمَارِ ~ эшакда бир соатлик йўл; سَارَ ذِكْرُهُ كُلَّ ~ унинг шуҳрати ҳамма ёққа кетган

– مُسَيِّرٌ 1) ҳаракатлантириладиган, бошқариладиган; قَذِيفَةٌ ~ـةٌ бошқариладиган снаряд; بِالرَّادْيُو ~ радио орқали бошқариладиган; 2) *фалс.* эркин бўлмаган, ихтиёри ўзида бўлмаган (*сол.* مُخَيِّرٌ); 3) йўл-йўл, чизиқ-чизиқ; 4) йўл -йўл чизиқли кийим

– مُسَيِّرٌ штурман

– مَسِيرَةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) ҳаракат, йўл; 2) юриш, поход, марш; السِّلْمِ وَ الصَّدَاقَةِ ~ тинчлик ва дўстлик юриши (марши); قَامَ بِـ~ (شَعْبِيَّةٍ) احْتِجَاجًا عَلَى ...ga қарши халқ юриши ўтказмоқ, ...га норозилик сифатида халқ юриши ўтказмоқ;; 3) масофа, оралиқ; بَيْنَهُمْ ~ يَوْمٍ улар орасида бир кунлик йўл бор

الـ~ سَيْرِ сер (жаноб)

سِيرَجٌ кунжут ёғи

سِيرْكٌ цирк

سِيرِينُ *ат. от, мз.* Сирин

سِيسَالٌ сийсол (*ўсимлик барглaридан тайёрланадиган тўпори арғамчи, арқон*)

سِيسَبَانٌ *бот.* ихрож (*заҳарли оқ шира чиқарадиган ўт*)

سِيسِيٌّ *кўп.* سَيَاسِيُّ тоти от, пони (*жуссаси кичик от*)

سَيْطَرَ (*н. нингдир устидан*) ҳукмронлик қилмоқ, раҳбарлик қилмоқ (عَلَى); تَسَيْطَرَ = سَيْطَرَ

– سَيْطَرَةٌ ҳукмронлик, ҳокимият; бошқарув, зўравонлик; الْبَحْرِ ~ денгиздаги (сувдаги) ҳукмронлик

سَيْطَلٌ = سَطْلٌ

I سَاعَ (и) سُيُوعٌ, سَيْعٌ ер устида шалдираб оқмоқ (сув ҳақида); II سَيَّعَ (*н. нидир*) деворга чапламоқ (суркамоқ) (بِ); ◊ الشَّيْبُ رَأْسَهُ ~ соч-соқоли оқармоқ

– سَيَّاعٌ сомонли лой

– مِسْيَعَةٌ лой сувоқда ишлатиладиган асбоб

(سيغ) I سَاغَ (и) سَيْغٌ = (سوغ) سَاغَ (у)

I (سيف) سَافَ (*и*) سَيْفٌ қилич билан урмоқ, қиличдан ўтказмоқ, қиличламоқ; III سَايَفَ қиличбозлик (найзабозлик) қилмоқ; VI تَسَايَفَ қиличбозлик қилишмоқ

– سَيَّافٌ жаллод; ◊ الْبَحْرِ ~ найзабалиқ

– سَيْفٌ *кўп.* أَسْيَافٌ, سُيُوفٌ қилич, шамшир; لَعْبُ الـ~ қиличбозлик; ◊ أَبُو ~ *ёки* الْبَحْرِ ~

найзабалиқ; سَبَقَ الـ~ الْعَدْلَ вақти ўтди, энди кеч; لا لِلـ~ وَ لا لِلصَّيْفِ *мтл.* на раҳмонга чироғу, на шайтонга косов *ёки* на дон, на сомон (*сўзма-сўз:* қиличга ҳам эмас, ёзга ҳам эмас)

– سيفٌ[1] *кўп.* أَسْيَافٌ 1) қирғоқ, соҳил, сув бўйи; 2) чет, қирғоқ; ёқа, этак

– سيفٌ[2] *савдо.* сиф

– مُسَايَفَةٌ қиличбозлик

– مُسيفٌ қилич таққан киши, қиличли киши

سَيْفُونٌ, سِيفُونٌ 1) газли ичимликларни сақлаш учун мўлжаллан-ган махсус идиш *ёки* бутилка, сифон; ~ زُجَاجَةٌ газли ичимликларни сақлашга мўлжалланган махсус шиша идиш; 2) *тех.* сифон; «N" га ўхшатиб букилган труба

سِيكَارٌ сигара

– سِيكَارَةٌ *кўп.* سَكَائِرُ сигарета, папирос

– سَيْكَرَانٌ *бот.* мингдевона, эшакмия

سِيكْلُوتْرُونٌ *физ.* циклотрон

سِيكَةٌ шашка (*ўйин*) (*сол.* سِيجَةٌ)

سِيكُوبَاتِيَّةٌ психопатия

سِيكُورْتَاهٌ хавфсизликни таъминлаш, суғурта, страхование; ~ الْحَرِيقِ ёнғинга қарши суғурта қилиш; ~ الْحَيَاةِ ҳаётни суғурта қилиш

سِيكُوزٌ руҳий касаллик, эсини йўқотиш, психоз

سِيكُولُوجِيٌّ 1) психологик; 2) психолог

– سِيكُولُوجِيَا, سِيكُولُوجِيَّةٌ психология

I (سيل) سَالَ (*и*) سَيْلٌ, سَيَلَانٌ 1) суюқ бўлмоқ, суюлмоқ; 2) оқмоқ, оқиб кетмоқ; سَالَ ² (и) سَيْلٌ, سَيَلَانٌ, مَسِيلٌ отнинг пешонасига тушиб турадиган гажаги (ёли) ўсмоқ, узаймоқ; يَسِيلُ عَلَيْكَ الرِّجَالُ сенга қарши эркаклар оқиб келмоқда; II سَيَّلَ 1) оқизмоқ, оқтирмоқ, тўкмоқ, қуймоқ; 2) суюлтирмоқ, суюқ ҳолатга келтирмоқ; ~ الْغَازَ газни суюлтирмоқ; IV أَسَالَ 1) оқизмоқ, оқтирмоқ, тўкмоқ, қуймоқ; 2) суюқлаштирмоқ; қоримоқ, қориштирмоқ; эритмоқ; VI تَسَايَلَ дув-дув оқмоқ (*кўз ёши*); ҳамма ёққа оқиб кетмоқ, ёйилиб кетмоқ

– إِسَالَةٌ 1) оқизиш, тўкиш; ~ الدَّمِ қон тўкиш, қон оқизиш; ~ الْمَاءِ водопровод суви ўтказиш; 2) эритиш

– سَائِلٌ 1) суюқ, суюқ ҳолатдаги, оқадиган; гидравлик; ~ الْغَازُ الـ суюқ газ; 2) *кўп.* سَوَائِلُ а) шарбат, сок; б) суюқлик; سَوَائِلُ الْوُقُودِ суюқ ёнилғи

– سَائِلَةٌ отнинг бурнигача ўсиб тушган гажаги

– سَائِلِيَّةٌ суюқ ҳолат

– سَيَالٌ оқ тиканли ўсимлик

– سَيَّالٌ 1) суюқ, суюқ ҳолатдаги, оқадиган; 2) *кўп.* ـَاتٌ а) суюқлик; б) оқим; ~ قَلَمٌ тез ёзадиган қалам, ҳар нарса ҳақида тезгина асар битадиган ёзувчи

– سَيَّالَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) нов, тарнов, сув оқадиган ариқ; анҳор; 2) чўнтак, кармон

– سَيْلٌ *кўп.* سُيُولٌ оқим, оқиш; анҳор; ~ الْعَرِمِ *тар. Қур.* Сава подшолиги даврида Маъриб тўғонини бузиб кетган сув тошқини

– سَيَلَانٌ 1) оқиш, оқиб ўтиш; ذَاتِيُّ ~ ўзи оқар, ўзи оқиб турадиган; سَتَسِيرُ الْمِيَاهُ فِي هَذِهِ الْقَنَاةِ بِالـ~ الذَّاتِيِّ бу каналда сув ўзи (ўз оқими билан) оқади; 2) *мед.* сўзак касаллиги, триппер

– سِيلَانٌ[1] *мин.* ёқут

– سِيلَانٌ[2] пичоқ *ёки* қиличнинг қинга кириб турадиган қисми

– سَيْلَةٌ анҳорча, жилғача

– سُيُولَةٌ 1) суюқ ҳолат, оқишлик; 2) суюқлик; 3) *мол.* дарҳол пулга айлантириш мумкин бўлган қоғозлар; النَّقْدِيَّةُ الـ~ мавжуд бўлган нақд пул

– مُسَيِّلٌ оқизувчи, оқизиб юборувчи; الْغَازَاتُ الـ~ـَةُ لِلدُّمُوعِ кўздан ёш оқизувчи газлар

– مَسِيلٌ *кўп.* مَسَايِلُ 1) ариқ, нов, тарнов; 2) сув йўли, ўзан

– مِسْيَلٌ ареометр (*суюқликнинг солиштирма оғирлигини ўлчайдиган асбоб*)

سِيلُو *кўп.* سِيلُوَاتٌ 1) силос; 2) силос минораси

سِيلُوفَانٌ *шунингдек:* ~ وَرَقٌ целлофан

سَلْقُونٌ = سَيْلَقُونٌ

سَيْلُو виолончель (*музика асбоби*)

سِيلِيسْيُومٌ *химе.* кремний, силиций

سِيلِيكُونٌ силикон, кремний

سِيمٌ *қар.* سوم

– سِيمَةٌ, سِيمَا, سِيمَاءُ *қар.* سوم

سِيَّمَا *қар.* سِيَّ (سوى)

سِيمَافُورٌ *кўп.* ـَاتٌ семафор

سِيمْفُونِيٌّ симфоник; ~ أُورْكِسْتْرَا симфоник оркестр

– سِيمْفُونِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ симфония

سِيمَنْتُو цемент

سِيمِيَا *шунингдек:* عِلْمُ الـ~ дуохонлик

سِيمِيَاءُ белги, аломат, нишон; التَّزَامُنِيُّ الـ~ *лингв.* синхроник семантика; الْمَعَانِي ~ *лингв.* диахроник семантика; عِلْمُ الـ~ семантика, семасиология

سِيمَاوِيٌّ, سِيمِيَائِيٌّ - сехргарликка (жодугарликка) оид; الْأَلْعَابُ الـ~ـَةُ кўзбўяма ўйинлар, фокуслар

~ وَ جِيمٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) син (*ҳарфнинг номи*); سِينٌ *маж.* савол ва жавоб وَ كَانَ مَعَهُ تَحْقِيقٌ وَ ~ وَجِيمٌ (جَوَابٌ–ج, سُؤَالٌ– س) ; *маж.* терговда бўлди ва савол-жавоб (*сўроқ*) қилинди; 2) *мат.* икс (x); مَحْوَرُ السِّينَاتِ икс ўқи, абцисса ўқи

– سِينِيٌّ икс (x)га оид; الْأَشِعَّةُ الـ~ـَةُ x нурлар, рентген нурлари; — الْمَحْوَرُ الـ~ икс ўқи, абцисса ўқи; الْإِحْدَاثِيُّ الـ~ абцисса

– سِينَارِيسْتٌ сценарист (*кинофильм матнини ёзувчи*)

سِينَارْيُو *кўп.* سِينَارِيَاتٌ, سِينَارْيُوهَاتٌ сценарий

– سِينْفُونِيٌّ = سِيمْفُونِيٌّ

سِينْفُونِيَّةٌ = سِيمْفُونِيَّةٌ

سِينْكْرُوتْرُونٌ *физ.* синхротрон

سِينِمَا, سِينَمَا *кўп.* ـَاتٌ кино; النَّاطِقَةُ الـ~ *ёки* الـ~ الصَّائِتَةُ овозли кино; الـ~ الصَّامِتَةُ овозсиз кино; دَارُ الـ~ кинотеатр

– سِينِمَائِيٌّ 1) кинематографик, кинематографияга оид; رِوَايَةٌ ـَةٌ кинофильм; الْفَنُّ الـ~ кино санъати; 2) кино арбоби, киношунос, кино билан шуғулланувчи

سِينُودُسٌ синод (*диний истилоҳ*)

سِيهْ 3 (*уч*)(*нард ўйинида*)

سَيْهُوجٌ қар. سهج

سَيْهَكٌ қар. سهك

– سَيْهُوكٌ қар. سهك

سِيَةٌ *кўп.* سِيَاتٌ ёйнинг (камоннинг) томонларидан бири; سَيَتَانِ *ик. с.* ёй, камон

سُيُوطِيٌّ 1) Асют шаҳрига оид; 2) Асютда яшовчи, асютлик

ش

ش (شِينٌ) шин (*араб алифбосининг ўн учинчи ҳарфи, абжадда-300*)

ش 1) شَعْبَانُ шаъбон (*ой номи*) *сўзининг қисқ.*; 2) شَكْلٌ шакл, чизма *сўзининг қисқ.*; 3) شَمْسِيٌّ шамсий сўзининг *қисқ.*; 4) شَارِعٌ кўча *сўзининг қисқ.*

شَاءٌ *кўп.* شَاةٌ *сўзидан, қар.* شوه

شَابُورَةٌ 1) туман; 2) (*кема*) тумшуғи; ◊ مِنَ الـ~ الدَّفَّةِ لِلـ~ истисносиз ҳамма, битта қолмай ҳамма

شَادِرٌ *кўп.* شَوَادِرُ чодир

شَادُرْوَانٌ фаввора, фонтан

شَاسِيٌّ, شَاسِيَةٌ *кўп.* شَاسِيَهَاتٌ шасси (*самолёт оёғи; турли машина ва механизмларнинг асосий рамаси*)

شَاشٌ 1) муслин (*юпқа газлама тури*);

2) дока, шоша дока; бинт; مُعَقَّم ~ стериллаштирилган дока (бинт)

– شَاشَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ экран; الـ~ الْبَيْضَاءُ *ёки* ~ الْعَرْض *ёки* الـ~ الْفِضِّيَّةُ кино экрани; الـ~ الْعَرِيضَةُ кенг экран; ~ التِّلِفْزِيُون телевизор экрани

– شَاشِيَّةٌ *кўп.* شَوَاشِيُّ 1) шошия (*салла учун ишлатиладиган мато*); 2) телпакча

شَاغُولٌ елкан арқони

شَاكُوشٌ *кўп.* شَوَاكِيشُ болғача; ~ الأُذُن *анат.* қулоқ пардаси ичидаги болғача

شَالٌ *кўп.* شِيلَانٌ шол, катта рўмол, шол рўмол; ~ كَشْمِير кашмирий шол (рўмол)

شَالِيَةٌ[1] *кўп.* شَالِيَاتٌ шолия (*унча катта бўлмаган қишлоқдаги ёки дала ховлисидаги уй*)

– شَالِيَةٌ[2] *кўп.* شَالِيَاتٌ, شَوَالِي гул туваги, сопол коса; ~ النَّار минқал, кабоб қўраси

شَامِيٌّ 1. Шом (*Сурия*) га оид; دَرَةٌ ~ـَةٌ мекка-жўхори; 2. *кўп.* شَوَامٌ шом (*сурия*) лик

شَامَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ хол; туғма хол

شَانْطَةٌ *қар.* شَنْطَةٌ[2]

شَاةٌ *қар.* шоҳ

شَاةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1. шоҳ; 2) *шахм.* шоҳ; ~ مَاتٌ шоҳ ва мот

– شَاهَانِيٌّ шоҳга, султонга оид, шоҳона; الـ~ـَةُ الْحَضْرَةُ шоҳ (султон) ҳазратлари; الـ~ـَةُ الإِرَادَةُ шоҳ (султон) фармони (фармойиши)

– شَاهَنْشَاهٌ шаҳаншоҳ

– شَاهَنْشَاهِيٌّ шаҳаншоҳга оид

شَاهْبَلُوطٌ *бот.* каштан (*қорақайинлар оиласига мансуб дарахт*)

شَاهْبَنْدَرٌ ўнбоши, старшина

شَاهْتَرَجٌ табобатда ишлатиладиган бир йиллик ўсимлик

شَاهِيٌّ[1] шойи, йўл-йўл ипак мато; بُلُوزَةٌ مِنَ الـ~ йўл-йўл ипак матодан тикилган блуза (кўйлак); ~ـَةٌ йўл-йўл ипак мато ўрами

– شَاهِيٌّ[2] чой; حَفْلَةُ الـ~ бир пиёла чой, чойхўрлик

شَاوِيشٌ унтер-офицер; сержант

شَايٌ чой; الـ~ الأَخْضَرُ кўк чой; الـ~ الأَسْوَدُ қора чой; إِبْرِيقُ الـ~ чойнак

شُؤْبُوبٌ *кўп.* شَآبِيبُ кучли ёмғир, жала; жала қуядиган булут; ◊ اسْتَمْطَرَ الرَّحْمَةَ شَآبِيبَ (*к. гадир*) шафқат тиламоқ

شَأْزٌ дағал, қаттиқ (*жой ҳақида*)

شَأْسٌ қаттиқ, ғадир-будур (*жой ҳақида*)

شَأْشَأَ чудамоқ, чуҳ-чуҳламоқ (*қўй ёки эшакни*)

شَأَفَةٌ 1) илдиз; اسْتَأْصَلَ ~ـَهُ бирор нарсани илдизи (таг-томири) билан суғуриб ташламоқ; 2) оёқнинг тагида пайдо бўладиган яра; اسْتَأْصَلَ اللهُ ~ـَهُ! *мтл.* Оллоҳ уни кўздан йироқ қилсин!

I شَأَمَ (*а*) شَأْمٌ (*к. нингдир бошига*) бахтсизлик (фалокат, шумлик) келтирмоқ (*туш. к. ёки* عَلَى); (*к. гадир*) фалокат бўлмоқ (*туш. к. ёки* عَلَى); IV أَشْأَمَ Шом (Сурия) га жўнамоқ; V تَشَأَّمَ Шом юртига мансуб бўлмоқ; VI تَشَاءَمَ 1) (*н. нидир*) ёмон фол деб ҳисобламоқ, ёмонлик келтирувчи деб ҳисобламоқ (بِ, مِنْ); 2) бадбин, пессимист (келажакдан умидсиз) бўлмоқ; 3) чапга олмоқ (бурмоқ,ўтмоқ); X اسْتَشْأَمَ (*н. нидир*) ёмон фол деб ҳисобламоқ (بِ)

– أَشْأَمُ *мн.* شُؤْمَى *кўп.* أَشَائِمُ 1) энг фалокатли, энг шум; مَا أَشْأَمَهُ қанчалар у бахтсиз; 2) сўлдаги, сўлга оид; ~ طَائِرٌ *ва* ~ طَيْرٌ ёмонлик аломати

– تَشَاؤُمٌ бадбинлик, пессимизм

– تَشَاؤُمِيٌّ пессимистик; пессимизмга оид; 2. бадбин, пессимист

– شَأْمَةٌ 1) сўл (чап) томон; 2) ёмон аломат

– شَأْمِيٌّ Шом (Сурия) га оид; 2. *кўп.* شَوَامٌ шомлик (суриялик)

– شَائِمٌ машъум, фалокатли, ёмонлик келтирувчи

– شُؤْمٌ машъумлик, фалокат, бахтсизлик; إِنَّ الـ~ التَّشَاؤُمُ *мқл.* ёмон аломатларга ишонишнинг ўзи фалокатдир

– شُؤْمِيٌّ машъум, фалокатли, фалокатга оид

– شِئْمَةٌ *кўп.* شِئَمٌ 1) табиат, феъл-атвор; 2) хусусият, сифат

– مُتَشَائِمٌ 1. бадбинликка (пессимистликка) оид; 2. бадбин, пессимист

– مَشْأَمَةٌ 1) сўл (чап) томон; 2) фалокат, бахтсизлик, бадбахтлик

– مَشْؤُومٌ машъум, бахтсизлик келтирувчи, фалокатли

شَأْمَلٌ шимолдан эсадиган шамол

شَأْنٌ *кўп.* شُؤُونٌ, شُئُونٌ 1) иш; وَزَارَةُ الشُّؤُونِ الْخَارِجِيَّةِ ташқи ишлар вазирлиги; وَزَارَةُ الشُّئُونِ الاجْتِمَاعِيَّةِ ижтимоий ишлар вазирлиги; كَاتِبُ شُؤُونِ الأَفْرَادِ шахсий состав бўйича котиб; وَ الـ~ أَنَّ ... гап шундаки, ...; تَرَكَ لِـ~ـِهِ *ёки* تَرَكَ ~ـَهُ ўз ҳолига ташлаб қўймоқ, кимнидир бутунлай ташлаб қўймоқ; (*к. нидир*) тинч қўймоқ; أَنْتَ وَ شَأْنُكَ хоҳлаган ишингни қил!; ~ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي *қур.* ҳар куни у (Аллоҳ) бирор н. яратади, ҳар куни у (Аллоҳ) н. биландир банд;(55-29); مَا شَأْنُكَ? сенинг ишинг нима?; شَأْنَكَ ишингни қил; 2) муносабат, алоқа; لَا ~ لَهُ بِالْجَرِيمَةِ унинг жиноятга ҳеч қандай алоқаси йўқ; بِـ~ـِهِ *ёки* فِي ~ـِهِ бирор нарсага келганда, бирор масалага келганда; يَجْرِي التَّحْقِيقُ بِشَأْنِهِ бу иш бўйича тергов ишлари олиб борилмоқда; فِي هَذَا الـ~ бу жиҳатдан, шу муносабат билан; عَلَى ~ *шунингдек*: *халқ.* عَلَشَانْ *ёки* عَشَانْ ... бўлсин учун, ... син деб, учун; 3) қадр-қиммат; муҳимлик, аҳамият; ذُو ~ муҳим, аҳамиятли; عَظِيمُ الـ~ жуда муҳим, катта аҳамиятли; أَظْهَرَ ~ تَجَارِبِ الْحَيَاةِ ҳаёт тажрибаси аҳамиятини кўрсатмоқ; 4) хусусият, хослик; 5) манфаатдорлик; صَاحِبُ الـ~ манфаат эгаси, манфаатдор; أُولُو الـ~ лозим (керак бўлган) шахслар; манфаатдор шахслар; 6) калла суяги ичидаги кўзга ёш келтирадиган аъзо; 2. ... лар каби, ...ларга ўхшаб, ...лар сингари; كَمَا هُوَ الـ~ فِي ... ...никига ўхшаб; مِنْ ~ـِهِ учун, ...ни деб, ...син учун; ... شَأْنَ ... одатда ... бўлиб юрганидай; ◊ مِنْ ~ـِهِ أَنَّ ... бунинг хусусияти шундайки, ...; у шундайки, ...; бу шунга олиб келадики, ...; مِنْ ~ هَذِهِ الْمُعَاهَدَةِ ... مِنْ ~ هَذِهِ الْمُعَاهَدَةِ مُسَاعَدَةُ أَنْ تُسَاعِدَ *ёки* ... бу шартноманинг мақсади ...га ёрдам кўрсатишдан иборатдир

I شَأَى[1] (*у*) شَأْوٌ олдинга ўтмоқ, олдин бўлмоқ, илгари бўлиб ўтмоқ; شَأَى[2] (*у*) شَأْوٌ қудуқдаги тупроқни чиқариб ташламоқ

– شَأْوٌ[1] чек, чегара; охир; мақсад; بَلَغَ ~ـًا بَعِيدًا فِي ... ...да юксак даражага кўтарилмоқ

– شَأْوٌ[2] қудуқдан қазиб олинган тупроқ

– مِشْأَةٌ *кўп.* مَشَاءٌ 1) қудуқдан қазиб чиқарилган тупроқ; 2) замбил

I (شبّ) شَبَّ[1] (*а/u*) شَبَابٌ ўсмоқ, ўспирин (йигит) бўлмоқ; عَنِ الطَّوْقِ ~ болалик ёшидан ўтмоқ; ... وَ شَابَ عَلَى (*бирор н. билан*) узоқ вақт шуғулланмоқ; مَنْ ~ عَلَى شَيْءٍ شَابَ عَلَيْهِ *мтл.* букрини гўр тузатади; شَبَّ[2] (*а/u*) شُبُوبٌ ёнмоқ, алангаланмоқ; ўт олмоқ; ~ـَتِ الْحَرْبُ уруш олови ёқилди, уруш бошланди; شَبَّ[3] (*а/у*) شَبٌّ (*ўт*) ёқмоқ, ўт олдирмоқ; شَبَّ[4] (*а/u*) شَبِيبٌ 1) *шунингдек*: عَلَى ~ أَطْرَافِ (أَمْشَاطِ) قَدَمِهِ бир оз кўтарилмоқ, бўй чўзмоқ, оёқ учида турмоқ; 2) орқа оёқларда (кўтарилиб) турмоқ (*от ҳақида*); II شَبَّبَ 1) шеърда (*аёл кишини*) васф қилмоқ (بِ); 2) ёшартирмоқ; IV أَشَبَّ ёшармоқ, куч-қувват ва саломатликни қайта тикламоқ; V تَشَبَّبَ 1) шеърда (*аёл кишини*) васф қилмоқ (بِ);

2) ёшармоқ

– تَشْبِيبٌ 1) қасиданинг бошланиш қисми; 2) ҳар бир нарсанинг бошланиш қисми

– شَابٌّ *кўп.* شُبَّانٌ, شَبَابٌ йигит, ўспирин

– شَابَّةٌ *кўп.* شَابَّاتٌ, شَوَابُّ қиз, ўспирин қиз

– شَبٌّ[1] *шунингдек:* حَجَرُ الـ~ аччиқтош

– شَبٌّ[2] *кўп.* شُبَّانٌ = شَابٌّ ; اللَّيْلِ ~ *бот.* намозшомгул

– شَبَابٌ[1] 1) ўспиринлик, йигитлик; تَجْدِيدُ الـ~ ёшартириш; 2) ёшлар

– شَبَابٌ[2] *кўп.* ўспиринлар, ёшлар, йигитлар; مَاءُ الـ~ гўзаллик; дуркун ёшлик

– شَبَّابَةٌ най

– شَبَابِيٌّ йигитликка (ўспиринликка) оид

– شَبَبٌ буқача; барча тишлари чиқиб бўлган ҳўкиз

– شَبَّةٌ *кўп.* شَبَابُّ 1) ўспирин қиз; جَامُوسٌ ~ урғочи буйвол; 2) аччиқтош

شَبَّةُ *ат. от, мз.* Шабба

– شَبُوبٌ тутатқи, ўтқич

– شُبُوبٌ тўсатдан пайдо бўлиш (*юзага чиқиш, тарқалиш*); الحَرْبِ ~ тўсатдан урушнинг бошланиши; الحَرِيقِ ~ тўсатдан ўт кетиш

– شَبِيبٌ *ат. от, мз.* Шабиб

– شَبِيبَةٌ ёшлик, ўспиринлик; ёшлар; اتِّحَادُ الـ~ ёшлар иттифоқи

– مَشْبُوبٌ[1] 1) ёқилган, алангалатилган; 2) иссиқ, чўғ бўлиб турган

– مَشْبُوبٌ[2] ғайратли, матонатли; ҳушёр, зийрак

شَبَتَ = شَبَثَ[2]

I شَبِثَ (*а*) شَبَثٌ (*н. гадир*) ёпишиб олмоқ, (*н. нидир*) ушлаб (тутиб) олмоқ (ب); V تَشَبَّثَ 1) (*н. гадир*) ёпишиб олмоқ, боғланиб олмоқ; (*н. нидир*) қаттиқ тутмоқ (ب); 2) (*н. дадир*) сабот кўрсатмоқ; (*н. гадир*) қаттиқ ёпишиб олмоқ; (*н. нидир*) қатъий талаб қилмоқ (ب); 3) ташаббус кўрсатмоқ

– تَشَبُّثٌ 1) ёпишиб олишлик; 2) собитлик, саботлилик; 3) ташаббус, ташаббускорлик

– شَبَثٌ[1] 1) ёпишиб олиш, маҳкам ушлаш; 2) أَشْبَاثٌ *кўп.* شِبْثَانٌ ўргимчак; *шунингдек:* أَبُو ~ бий (*ўргимчак бийи*)

– شَبَثٌ[2] шивит, укроп

– شَبِثٌ ёпишиб оладиган, ушлаб (тутиб) оладиган; رَجُلٌ ~ ёпишиб оладиган (елим) одам

– شَبَثٌ, شَبْثٌ = شَبَثٌ[1]

I شَبَحَ (*а*) شَبْحٌ (*н. нидир к. гадир*) узатмоқ, чўзмоқ; қўл чўзмоқ (узатмоқ); II شَبَّحَ 1) қўл узатмоқ (чўзмоқ); (*қўлни*) қилич-қилич қилмоқ; 2) (*н.нидир*) кенг, энли қилмоқ

– تَشْبِيحٌ қўлни қилич-қилич қилиш, қўл силташ (*гапирганда*)

– شَبَحٌ *кўп.* أَشْبَاحٌ 1) арвоҳ, (*хаёлда*) кўриниш; 2) жусса, ноаниқ кўринаётган нарса; 3) шарпа, арвоҳ; ◊ بَلَا رُوحٍ ~ кўриниши қолмоқ (*мас., кўриниши қўлибди холос*)

– شَبْحَانٌ узун

– شَبْحَةٌ кишан

– شَبَحَةٌ объектив (*фотоаппарат ва унга ўхшаш асбобларнинг олд томонидаги шишали қисми*)

– مِشْبَاحٌ стереоскоп (*оптик асбоб*)

شِبْدِعٌ *ёки* شِبْدَعٌ *кўп.* شَبَادِعُ 1) чаён; 2) бало, офат, кулфат

– شِبْدِعَةٌ *кўп.* شَبَادِعُ = شِبْدِعٌ

I شَبَرَ[1] (*у*) شَبْرٌ қарич билан ўлчамоқ, қаричламоқ; شَبَرَ[2] (и,у) شَبْرٌ бермоқ, ато этмоқ; II شَبَّرَ 1) қарич билан ўлчамоқ, қаричламоқ; 2) қўл силтамоқ; қўлни қилич-қилич қилмоқ; VI تَشَابَرَ бир-бирига юзма-юз келмоқ (*жангда, урушда*)

– شَابُورَةٌ *алиф. б. қар.*

– شَبَّارَةٌ *эск.* қайиқ, кема

– شَبْرٌ 1) келинга бериладиган маҳр; 2) уйланиш, турмушга чиқиш, турмуш қуриш

– شِبْرٌ *кўп.* أَشْبَارٌ 1) қарич; 2) шибр, қарич (*22, 5 см. га тенг узунлик ўлчови*)

– شَبُورٌ *кўп.* شَبَابِيرُ = شَبُّورٌ

– شُبُّورٌ *кўп.* شَبَابِيرُ бурғу

– شَبُّورَةٌ = شَابُورَةٌ

شَبْرَقَ 1) узмоқ, узиб ташламоқ; 3) *эск.* (кийимни) қийма-қийма қилмоқ, парчабурда қилмоқ; 2) *халқ.* меҳмон қилмоқ; ◊ ~ عَيْنَيْهِ (*қараб*) лаззатланмоқ, яйраб тамоша қилмоқ; تَشَبْرَقَ *халқ.* меҳмон қилинмоқ; зиёфатда бўлмоқ, маишат қилмоқ

– شَبْرَقَةٌ[1] 1) узилиш; 2) енгилгина овқат (*писта, салат, нўхат ва ш. к. лар билан*)

– شَبْرَقَةٌ[2] *кўп.* شَبَارِقُ чойчақа, майда сарфлар пули

شَبْشَبَ (*к. нидир*) шиппак (туфли) билан урмоқ

– شِبْشِبٌ *кўп.* شَبَاشِبُ шиппак, туфли

– شَبْشَبَةٌ шиппак (туфли) зарбаси

I شَبَطَ (*у*) شَبْطٌ 1) (*к. гадир*) боғланиб қолмоқ, боғланмоқ; 2) (*н. биландир*) қизиқиб қолмоқ, қизиққан (берилган) бўлмоқ; 3) (*н. гадир*) эргашмоқ, (*н. нингдир*) йўлидан юрмоқ (فِي)

– شُبَاطُ февраль

– شَبُّوطٌ *кўп.* شَبَابِيطُ зоғора балиқ

I شَبِعَ (*а*) شَبَعٌ 1) тўқ бўлмоқ, (*бирор н. га*) тўйган бўлмоқ (مِنْ) тўйиб-тўйиб кулмоқ; 2) тўйинган бўлмоқ; II شَبَّعَ 1) тўйинтирмоқ; 2) шимдирмоқ; IV أَشْبَعَ 1) тўйинтирмоқ; қониқтирмоқ; қаттиқ тўйдирмоқ, тўйгунча едирмоқ; مِنْ جُوعٍ ~ очликдан қутқармоқ; رَغْبَتَهُ ~ кимнингдир (*н. гадир бўлган*) орзусини (эҳтиёжини) қондирмоқ (فِي); ~ ذَمًّا وَ قَدْحًا кимнидир боплаб сўкмоқ; ~ ضَرْبًا кимнидир қаттиқ урмоқ, калтакламоқ; الْمَوْضُوعَ دَرْسًا (بَحْثًا) وَ تَمْحِيصًا ~ предметни ипидан-игнасигача чуқур ўрганмоқ; فُضُولَهُ ~ ўз қизиқишини қондирмоқ; الْكَلَامَ فِيهِ ~ бирор нарса ҳақида жуда батафсил сўзламоқ; بِالْكَهْرَبَاءِ ~ электр токи билан тўйинтирмоқ (*мас., аккумляторни*); الْمَطَالِبَ الْمُتَزَايِدَةَ ~ لِلشَّعْبِ халқнинг тўхтовсиз ўсиб бораётган эҳтиёжларини қондирмоқ; 2) шимдирмоқ, сингдирмоқ; V تَشَبَّعَ (*н. биландир*) тўйинмоқ, тўймоқ (ب); 2) (*н. нидир*) шиммоқ, (*н. биландир*) тирикчилик қилмоқ; 3) ўзини тўйган каби кўрсатмоқ

– إِشْبَاعٌ 1) тўйинтириш; қониқтириш; 2) шимдириш

– تَشَبُّعٌ тўйинганлик

– شَبَعٌ 1) тўқлик; 2) тўйинганлик; 3) қониққанлик

– شِبَعٌ 1) тўқлик; тўйиниш

– شِبْعٌ тўйишга кифоя қиладиган овқат миқдори

– شَبْعَانُ *мн.* شَبْعَى *кўп.* شِبَاعٌ 1) тўқ; 2) тўйинган; 3) қониққан, қондирилган; رَجُلٌ ~ бой (*ўзига тўқ*) одам

– شُبْعَةٌ *кўп.* شُبَعٌ тўйишга кифоя қиладиган овқат миқдори

– مُتَشَبِّعٌ эрати нарсалар билан безанган

– مُشَبَّعٌ (*бирор н. га*) тўйинган

– مُشْبِعٌ 1) тўйинтирадиган; 2) қониқарли, қониқтирадиган, қаноатлантирадиган; 3) муҳим

I شَبِقَ (*а*) شَبَقٌ шаҳвоний, шаҳватпараст бўлмоқ

– شَبَقٌ 1) шаҳвонийлик, шаҳватпарастлик; 2) жинсий интилиш (*ҳайвонларда*)

– شَبِقٌ шаҳвоний, шаҳватпараст

– شُبُقٌ, شُبُوقٌ чилим найи, узун трубка

– شَبَقَةٌ *кўп.* ـاتٌ тўсин; тахта (*мас., темир, тунука тахтаси*)

– شَبَقِيٌّ шаҳвоний, шаҳватпараст

I شَبَكَ (*и*) شَبْكٌ чигаллаштирмоқ, аралаштирмоқ, аралаштириб (чигаллаштириб, адаштириб) юбормоқ; 2) ўрмоқ; уламоқ, бириктирмоқ, бирлаштирмоқ; 3) (*н. гадир*) матамоқ, уламоқ, маҳкамламоқ (ب); ~

... بِدَبَابِيسَ عَلَى бирор нарсани ...га игна-тугма билан матаб (бириктириб) қуймоқ; 4) мураккаблаштирмоқ; 5) никоҳламоқ; ~ الأَصَابِعَ بَعْضَهَا فِي بَعْضٍ бармоқларни бир-бирига кириштирмоқ; II شَبَّكَ 1) чигаллаштирмоқ, аралаштирмоқ, чалкаштирмоқ; 2) чатиштирмоқ, бирлаштирмоқ; ўрмоқ; يَدَيْهِ (ذِرَاعَيْهِ) عَلَى صَدْرِهِ ~ қўлни кўкракда чалмаштириб турмоқ; V تَشَبَّكَ 1) аралашиб (чалкашиб) кетмоқ; 2) ўрилмоқ; бирлашмоқ, маталмоқ; 3) мураккаблашмоқ; VI تَشَابَكَ 1) чалкашиб кетмоқ, янглишиб кетмоқ; 2) чалмашмоқ (*мас., қўллар*); VIII اشْتَبَكَ 1) чалкашиб (аралашиб) кетмоқ; 2) ўрилмоқ; бирлашмоқ, маташмоқ; 3) (*н. гадир*) ботиб (аралашиб, домига тушиб) қолмоқ (فِي); (*уруш ёки жанжални*) келтириб чиқармоқ; (*рақиб, душман билан*) дуч келишмоқ, аралашиб кетмоқ; (*к. биландир*) урушган бўлмоқ, урушмоқ, жанг қилмоқ; فِي حَدِيثٍ ~ гап бошламоқ; 4) мураккаблашмоқ

– اشْتِبَاكٌ *кўп.* اتٌ ـَ жанг, тўқнашув; (*душман билан*) учрашиш, тўқнашиш; жанг бошланиши

– تَشَابُكٌ 1) ўрилиш, ўрилганлик (*мас., ип*); тўқилиш; чалмашиб кетиш; 2) чалкашлик, чалкашилганлик

– تَشْبِيكٌ: الأَصَابِعِ ~ бармоқларни бир-бирига киритиш

– شَابِكٌ *кўп.* شَوَابِكُ чигалланган, аралашиб, чигаллашиб кетган; أُمُّ النُّجُومِ الشَّوَابِكِ *астр.* аралашган юлдузлар онаси (*қуёш ёки сомон йули*)

– شُبَّاكٌ дераза; (*касса, чиптахона ва б. ларнинг*) тўйнуги, ойначаси

– شُبْكٌ = شُبُكٌ

– شُبْكِيٌّ *кўп.* شُبْكِيَّةٌ *ёки* شُبْكُشِيٌّ *кўп.* شُبْكُشِيَّةٌ най (найча) ясайдиган уста ёки най (найча) сотувчи

– شَبَكَةٌ (*куёв томонидан қилинган*) тўй совғаси, туёна; تَقْدِيمُ الـ~ тўй совғасини топшириш тантанали маросими

– شَبَكَةٌ *кўп.* شِبَاكٌ, شَبَكٌ 1) тўр; балиқ овланадиган тўр; نَطَّاطَةٌ ~ *ёки* هَزَّازَةٌ ~ *спорт.* батуд (батут) (*устида сакраладиган тўр*); 2) ов тўри (*қушларни тутиш учун*); 3) *радио.* тўр; сетка (*радиолампада*); ◊ الْعَنْكَبُوتِ ~ ўргимчак тўри; الإِحْدَاثِيَّاتِ ~ координатлар тўри (сеткаси); التَّمْوِيهِ ~ маскировка тўри; ~ التَّجَسُّسِ *ёки* الْجَاسُوسِيَّةِ ~ жосуслар тармоғи; ~ السِّكَكِ (الْخُطُوطِ) الْحَدِيدِيَّةِ темир йўл тармоғи; الْقَوَاعِدِ الْعَسْكَرِيَّةِ ~ ҳарбий базалар тармоғи; الْكَهْرَبَاءِ ~ электр тармоғи; لاَ سِلْكِيَّةٌ ~ радио тармоғи

– شَبَكِيٌّ тўрли, тўрсимон, тўрга ўхшаш

– شَبَكِيَّةٌ *анат.* тўрпарда (*кўзда*); ◊ الصِّمَامِ ~ радиолампа тўри (сеткаси)

– شَبِيكَةٌ панжара, тўр

– مُشَبَّكٌ 1. ўрилган, тўқилган; панжарасимон; 2. 1) (*урама қилиб пиширилган*) ширин овқат; 2) *архит.* (*гумбаз ва деразалардаги*) панжарали безак, безак панжара

– مَشْبَكٌ *кўп.* مَشَابِكُ 1) илгак, илмоқ, тўғнағич; 2) қистирғич; 3) қисқич; клемма; 4) сочтўғнағич

– مُشْتَبَكٌ *эск.* аралашиб, чигаллашиб кетган; чамбарчас боғланган

شِبْلٌ *кўп.* أَشْبَالٌ шер боласи

– مُشْبِلٌ : ~ لَبُوءَةٌ урғочи шер ёнида болачалари билан

I شَبَمَ (*а*) شَبَمٌ совимоқ, совуқ бўлмоқ

– شِبَامٌ онасини эммасин учун эчки боласи оғзига боғланадиган ёғоч тўсиқ

– شَبَمٌ совуқ, совуқ ҳаво

– شَبِمٌ совуқ еган, совқотган, совуқ ҳолатдаги شَبَانٍ = أَشْبَانٍ

– شَبَانٍ *ёки* شَبَّانِيٌّ юзи қизил (*одам*), қизил юзли (*одам*)

– شَبِينٌ *кўп.* إِشْبِينٌ = شَبَانٍ

– شَبِينَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) келинчакнинг дугонаси; 2) чўқинтирган она (*чўқинтирилган болага нисбатан*)

I شَبَهَ (а) شَبْهٌ ўхшаш бўлмоқ, ўхшамоқ; II شَبَّهَ 1) (*бирор н. га*) ўхшатмоқ; 2) (*н. биландир*) қиёсламоқ, солиштирмоқ (ب); 3) *мажх.* (*к. гадир*) ноаниқ (қоронғу) кўринмоқ, тасаввур қилинмоқ (عَلَى); III شَابَهَ (*к. гадир*) ўхшатилмоқ, ўхшаган бўлмоқ; IV أَشْبَهَ = I; وَ مَا ~ ذَلِكَ ва ҳоказо, ва шунга ўхшаш, ва шу каби; مَا أَشْبَهَ اللَّيْلَةَ بِالْبَارِحَةِ *мтл.* дунёдаги ҳамма нарса бир-бирига ўхшаш!; مَنْ ~ أَبَاهُ кимки отасига ўхшаса, у ҳақдир; V تَشَبَّهَ (*к. гадир*) ўхшаш бўлмоқ, тақлид қилмоқ (ب); VI تَشَابَهَ 1) бир-бирига ўхшаш бўлмоқ; 2) шубҳали, ноаниқ, туманли бўлмоқ; VIII اشْتَبَهَ 1) (*н. гадир*) шубҳа билан қарамоқ (ب, ف); (*н. дадир*) шубҳаланмоқ (فِي); اشْتَبَهَ فِي أَمْرِهِ *мажх.* у шубҳа остига олинган эди; 2) (*к. гадир*) ўхшамоқ; 3) (*к. учундир*) шубҳали (ноаниқ) бўлмоқ (عَلَى); عَلَى حَسَنٍ بِرَجُلٍ آخَرَ ~ у Ҳасанни бошқа одам деб ўйлади

– أَشْبَهُ кўпроқ (анча) ўхшаш; مِنَ الْمَاءِ ~ بِالْمَاءِ икки томчи сувдай ўхшаш

– اشْتِبَاهٌ иштибоҳ, ҳайрат, тушунмаслик; шубҳаланиш

– تَشَابُهٌ 1) ўхшашлик; 2) ноаниқлик, туманлилик

– تَشْبِيهٌ *кўп.* اتٌ ـَ, تَشَابِيهُ 1) ташбиҳ, ўхшатиш; 2) қиёслаш; 3) ўхшашлик; қиёфа, образ; 4) *дин.* антроморфизм (*худони одам қиёфасида тасаввур қилиш*); 5) *адаб.* аллегория, киноя, мажоз; 6) *кўп.* аломатлар

– شَبَهٌ 1) ўхшашлик; قَرِيبُ الـ~ жуда ўхшаш; مَا أَبْعَدَ الـ~ بَيْنَ اللَّيْلَةِ وَ الْبَارِحَةِ! *маж.* улар орасидаги фарқ қандай катта!, улар бир-бирларига сира ўхшамайдилар-а!; 2) образ, қиёфа, кўриниш; عَرَفَهُ ~ًا кимнидир ташқи кўринишидан танимоқ (билмоқ); 3) сариқ мис, латунь

– شِبْهٌ *кўп.* أَشْبَاهٌ, مَشَابِهُ 1. ўхшаш, симон; أَشْبَاهُ الإِنْسَانِ инсонга ўхшашлик, одамсимонлик; 2. 1) ўхшашлик; جَزِيرَةٌ ~ яриморол; رَسْمِيٌّ ~ ярим расмий; مُسْتَعْمَرَةٌ ~ ярим мустамлака; مُعَيَّنٌ ~ *мат.* ром боид; مُنْحَرِفٌ ~ *мат.* трапеция; ~ مَهْجُورٍ ярим ташландиқ; عَارٍ ~ ярим яланғоч; 2) образ, қиёфа, кўриниш

– شَبَهَانٌ, شِبْهَانٌ сариқ мис, латунь

– شُبْهَةٌ *кўп.* شُبُهَاتٌ, شُبَهٌ 1) ўхшашлик; 2) шубҳа; تَحْتَ الـ~ шубҳа остидаги, шубҳа остига олинган

– شَبَهِيٌّ сариқ мисдан ясалган, латундан ясалган, латунга оид

– شَبِيهٌ ўхшаш, ўхшайдиган; 2. мутлақо ўхшаш (*иккита бир-бирига ўхшаш одам ёхуд нарсаларнинг ҳар бири*)

– مُتَشَابِهٌ 1) ўхшаш, ўхшайдиган; 2) бир хил, бир-бирига ўхшайдиган; 3) шубҳали, қоронғу, туманли

– مُتَشَابِهَاتٌ *кўп. дин.* Қуръони Каримнинг қоронғу, тушунарли бўлмаган оятлари

– مَشَابِهُ *кўп.* ўхшашлик аломатлари

– مُشَابِهٌ ўхшаш, ўхшайдиган

– مُشَابَهَةٌ ўхшашлик

– مُشَبَّهٌ ноаниқ, оғир (*бирор масала ҳақида*)

– مَشْبُوهٌ ~ فِيهِ: *қар.*

– مَشْبُوهٌ *шунингдек:* بِهِ ~ шубҳали, шубҳа остидаги

– شَبَاةٌ *кўп.* شَبًا, شَبِي 1) (*қилич, қалам ва б. ларнинг*) учи; 2) тикан; 3) найза, ниш (*мас., чаёнда*)

I شَتَّ (*а/у*) شَتَاتٌ 1) тарқалган (ёйилиб кетган) бўлмоқ; 2) умумлашмаган (узилишиб кетган) бўлмоқ; II شَتَّتَ 1) тарқатмоқ, (*ҳар томонга*) сочиб юбормоқ; شَمْلَهُمْ ~ (*турли томонга*) сочиб (тарқатиб) юбормоқ; айирмоқ; 2) бир-биридан айириб ташламоқ; 3) ҳар хиллаштирмоқ; IV أَشَتَّ сочиб юбормоқ, тарқатиб (тўзғитиб) юбормоқ; 2) (*турли томонларга*) ташлаб (отиб) юбормоқ; V تَشَتَّتَ 1) сочилмоқ, тарқатилмоқ,

тарқалиб кетмоқ; 2) (*турли томонларга*) ташлаб (отиб) юборилмоқ; ◊ أَيْدِى السَّبَا ~ турли томонларга тарқалмоқ; X اسْتَشَتَّ = V

– تَشَتُّتٌ тарқатилганлик, сочилганлик; ~ الأَفْكَارِ паришонлик, паришонхотирлик

– تَشْتِيتٌ 1) тарқалиш, сочилиш; 2) *эск.* ажратиш, сочиш, ёйиш

– أَشْتَاتٌ *кўп.* شَتٌّ 1) паришон, паришонхотир; умумлашмаган, бирлашмаган; أَشْتَاتًا айрим-айрим олинган; қисм-қисм (бўлак-бўлак) қилиб олинганда; 2) хилма-хил, турли-туман; قَصَّ عَلَيْهِ أَشْتَاتًا مِنَ الأَضَاحِيكِ кимгадир турли-туман қисса (ҳикоя) лар айтиб бермоқ

– شَتَاتٌ 1) тарқалганлик, сочилганлик; ~ الْيَهُود диаспора (*бошқа мамлакатларда тўп бўлиб яшаётган ўзга юртдан келганлар*); جَمَعَ شَتَاتَهُمْ *ёки* لَمَّ ~ بِهِمْ бир жойга тўпламоқ, бирлаштирмоқ, жипслаштирмоқ

– شَتَّانَ қандай ўхшамайди-я!; қандай фарқли-я!; ~ مَا بَيْنَ ...лар ўртасида қандай катта фарқ бор-а!

– شَتًّى 1) айрим; тарқалган; ҳар хил, турли-туман; 2) *бирликдаги ва кўпликдаги отларни билдириш учун, шунингдек, равиш сифатида қўлланади*; فِى ~ الْبُلْدَانِ турли мамлакатларда; ~ قَامُوا بِهَذَا جَمَاعَاتٍ وَ улар бу ишни жамоат бўлиб ҳам, якка-якка бўлиб ҳам қилишган

– شَتِيتٌ *кўп.* شَتَى 1. 1) сочилган, тарқалган; алоҳида; 2) ҳар хил, турли-туман; 2. алоҳида жамоат (гуруҳ)

– مُشَتَّتٌ 1. паришон, паришонхотир; 2) ҳар хил, турли-туман

I (شتر) **شَتَرَ** (*u*) شَتْرٌ кесмоқ; узмоқ; شَتَرَ (*у*) شَتْرٌ кесмоқ, бўлмоқ; йиртмоқ; ~ الْعَيْنَ кўзнинг қовоғини ташқарига ағдармоқ; شَتِرَ (а) شَتَرٌ пастки лаби ёрилмоқ; شُتِرَ пастки қовоғи салқи бўлмоқ; II شَتَّرَ айбламоқ, (*н.нидир*) нуқсонли деб ҳисобламоқ; VII انْشَتَرَ қовоқлари салқиган бўлмоқ ёки қовоқлари ёрилган бўлмоқ

– أَشْتَرُ *мн.* شَتْرَاءُ *кўп.* شُتْرٌ 1) пастки лаби ёриқ (*одам*); 2) устки қовоғи осилиб тушган ёки ёрилган (*одам*)

I شَتَعَ (а) شَتَعٌ очлик *ёки* оғриқдан бетоқат бўлмоқ

I **شَتَلَ** (*у*) شَتْلٌ бошқа жойга кўчириб ўтказмоқ; кўчириб ўтказмоқ

– شَتْلٌ *кўп.* أَشْتَالٌ кўчат, ниҳол

– شَتْلَةٌ *кўп.* اتٌ . кўчат; резавор экинлари кўчати

– مَشْتَلٌ *кўп.* مَشَاتِلُ кўчатхона, ниҳолхона, питомник

I **شَتَمَ** (*у, и*) شَتْمٌ сўкмоқ, ҳақорат қилмоқ; شَتُمَ (у) شَتَامَةً бадбашара бўлмоқ, хунук юзли бўлмоқ, юзи хунук бўлмоқ; II شَتَّمَ қаттиқ сўкмоқ, қаттиқ ҳақорат қилмоқ; III شَاتَمَ = I; VI تَشَاتَمَ ўзаро сўкишмоқ; (*бирор к. билан*) сўкишишмоқ (مَعَ)

– شَتَّامٌ = شَاتِمٌ

– شَتَّامٌ 1. доим сўкинаверадиган; 2. сўкувчи

– شَتْمٌ сўкиш, ҳақоратлаш

– شَتِيمٌ 1) жирканч, бадбашара; 2) сўкиш (ҳақорат) остида қолган, сўкилган

– شَتِيمَةٌ *кўп.* شَتَائِمُ сўкиниш; сўкиш, ҳақорат қилиш; قَذَفَ بِالشَّتَائِمِ сўкиш, ҳақорат ёғдирмоқ; هَطَلَتِ الشَّتَائِمُ عَلَيْهِ كَالْمَطَرِ *маж.* ҳақорат унинг бошига дўлдай ёғилди

– مُشَاتَمَةٌ сўкиш, ҳақорат

I (شتو) **شَتَا** (*у*) شَتْوٌ 1) қишламоқ, қишни ўтказмоқ; 2) *эск.* ўта совуқ бўлмоқ (*кун ҳақида*); II شَتَّى 1) қишламоқ; 2) ёғмоқ (*ёмғир ҳақида*); شَتَّتِ الدُّنْيَا ёмғир ёғди; 3) қиш фасли учун кифоя қилмоқ; هَذَا الشَّيْءُ يُشَتِّى бу нарса менга қиш фаслига етади; IV أَشْتَى қиш фаслига етиб келмоқ, қишга кирмоқ; V تَشَتَّى = I

– إِشْتَاءٌ қишки курортда бўлиш; қишки курорт мавсуми

– شَاتٍ *мн.* شَاتِيَةٌ қишки, қишга оид

– شِتَاءٌ *кўп.* أَشْتِيَةٌ 1) қиш; 2) ёмғир

– شِتَائِيٌّ, شَتَوِيٌّ 1) қишки; 2) кузги (*мас., кузги буғдой*)

– مَشْتَاةٌ *кўп.* مَشَاتٍ 1) қишлаш жойи, қишда яшаладиган жой; هَذِهِ مَشَاتِينَا وَمَصَايِفُنَا وَمَرَابِعُنَا бу бизнинг қишни, ёзни ва баҳорни ўтказадиган жойимиздир; 2) *эск.* қиш, қишлаш, қишлайдиган

– مَشْتًى *кўп.* مَشَاتٍ 1) қишлаш, қишлаб қолиш; қишланадиган жой, қишлов; 2) қишки курорт

شَتٌّ терини ошлашда ишлатиладиган хушбўй, аччиқ таъмли ўсимлик

I شَثَلَ (а) شَثْلٌ *ёки* شَثُلَ (у) شُثُولَةً дағал ва қўпол бўлмоқ (*бармоқлар ҳақида*)

– شَثْلٌ дағаллик, қўполлик; رَجُلٌ ~ الأَصَابِعِ бармоқлари дағал ва қўпол киши

I شَثَنَ = شَثِلَ

– شَثْنٌ дағал, қўпол

I **شَجَّ** (*а/у*) شَجٌّ 1) ёрмоқ, уриб ёрмоқ; қон чиқадиган қилиб яраламоқ; 2) *эск.* бошни ёрмоқ; 3) тўлқинларни ёриб ўтмоқ (*кема ҳақида*); 4) *эск.* кесиб ўтмоқ (*саҳрони*); ~ الشَّرَابَ *эск.* шаробга сув аралаштирмоқ; II شَجَّجَ бошидан жуда кўп ярадор бўлмоқ

– أَشَجُّ *мн.* شَجَّاءُ *кўп.* شُجٌّ пешонасида яра изи бор бўлган

– شَجَّةٌ *кўп.* شَجَاجٌ бошдаги яра

– شَجِيجٌ = مَشْجُوجٌ

– مَشْجُوجٌ бошидан яраланган

I (شجب) **أَشْجَبَ** (*у*) شُجُوبٌ ғамга солмоқ, ғамгин қилмоқ, хафа қилмоқ, кўнглини оғритмоқ; شَجَبَ[2] (*у*) شَجْبٌ ҳайфсан эълон қилмоқ, танбеҳ бермоқ, айбламоқ; ҳалок қилмоқ, ўлдирмоқ; II شَجَّبَ = شَجَبَ[2]; IV أَشْجَبَ ғамга солмоқ (қўймоқ), ғамгин қилмоқ

– تَشْجِيبٌ ҳайфсан, танбеҳ, айблаш

– شَاجِبٌ : ~ غُرَابٌ қаттиқ қақағлайдиган (қақиллайдиган) қарға

– شِجَابٌ *кўп.* شُجُبٌ илгак (*кийим илиб қўйиладиган*), вешалка; 2) бутилка ёки шиша банканинг қопқоғи

– شَجْبٌ *кўп.* شُجُوبٌ, أَشْجَابٌ устун, уйнинг устуни

– شَجَبٌ ғам, ғамгинлик; алам

– مِشْجَبٌ *кўп.* مَشَاجِبُ = شِجَابٌ; التَّجْمِيعِ ~ 1) йиғувчи дастгоҳ, йиғувчи қурилма; 2) *эск.* кийим ёйиб қуритишда фойдаланиладиган уч оёқли сепоя

(شجذ) IV أَشْجَذَ *эск.* эзиб ёғмоқ, тинимсиз ёғмоқ; ёғишдан тўхтамоқ (*ёмғир ҳақида*)

I **شَجَرَ** (*у*) شَجْرٌ 1) таянтириб қўймоқ; 2) чиқмоқ, бўлиб ўтмоқ (*к. ларнингдир ўртасидаги тортишув ҳақида*-بَيْنَ); II شَجَّرَ кўчат ўтказмоқ; III شَاجَرَ 1) тортишмоқ, айтишмоқ; ўзаро уришиб (жанжаллашиб) қолмоқ; 2) уришмоқ, муштлашмоқ; VI تَشَاجَرَ тортишмоқ, ўзаро уришмоқ; VIII اشْتَجَرَ тортишмоқ, мунозара қилмоқ; уришмоқ, жанжаллашмоқ

– أَشْجَرُ *мн.* شَجْرَاءُ *кўп.* شُجْرٌ дарахтлар ўсиб ётган (*жой*)

– تَشْجِيرٌ дарахтзор, ўрмонзор пайдо (барпо) қилиш (яратиш)

– شِجَارٌ[1] тортишув; жанжал, уришиш, ёвлик

– شِجَارٌ[2] *кўп.* شُجُرٌ 1) 1) лўкидон, эшик беркитадиган сурма жиҳоз; 2) замбар; 3) қудуқ устига ўрнатиладиган тахта; 4) *эск.* аёллар ўтирадиган тахтиравоннинг бир тури; тахтиравоннинг асосий қисми

– شَجْرٌ танглай билан тил орасидаги бўшлик

– أَشْجَرُ = شَجْرٌ

– شَجَرٌ *жам.* дарахтлар

– شَجَرَةٌ *кўп.* اتٌ . أَشْجَارٌ, дарахт; رَأْسِ (عِيدِ) ~ السَّنَةِ янги йил арчаси; عِيدِ الْمِيلَادِ ~ рождество (янги йил) арчаси; ◊ النَّسَبِ ~ шажара, насл-насаб шажараси; اللهِ ~ кедр дарахти

– شَجَرِيٌّ *грам.* тилга оид, танглайга оид (*товушлар*); الْحُرُوفُ (ج, ش, ض, ى) الشَّجَرِيَّةُ

танглай ундошлари

– شَجَرِيَّةٌ дарахтзор

– شَجِيرٌ сердарахт, дарахтлари кўп; أَرْضٌ ~ةٌ сердарахт жой, дарахтзор

– شُجَيْرَةٌ *кўп.* ~اتٌ дарахт бутача, кичик бута

– مُشَاجَرَةٌ 1) жанжал, фитна-фасод; 2) муштлашув

– مَشْجَرٌ[1] *кўп.* مَشَاجِرُ ўрмонли (сердарахт) жой

– مَشْجَرٌ[2] *кўп.* مَشَاجِرُ 1) туя тахтиравонининг ёғоч қисми; 2) *тар.* тахтиравондан кичикроқ усти очиқ транспорт воситаси

– أَشْجَرُ = مُشْجِرٌ

– مُشَجَّرٌ дарахт сувратлари билан безатилган (қопланган); қисмлари икки томонга ажраладиган

– شَجَرَانٌ шаврон

I شَجُعَ (*у*) شَجَاعَةٌ шижоатли, ботир, қўрқмас, дадил бўлмоқ; II شَجَّعَ 1) шижоатли қилмоқ, шижоатлантирмоқ, далда бермоқ, руҳлантирмоқ; 2) рағбатлантирмоқ; (*н. нидир*) қўллаб-қувватламоқ (عَلَى); манфаатдор қилмоқ; V تَشَجَّعَ шижоатли (дадил) бўлмоқ; далда олмоқ, руҳланмоқ

– أَشْجَعُ *кўп.* أَشَاجِعُ *эск.* бармоқ бўғинлари

– إِشْجَعُ кафтдаги кўриниб турадиган томир

– تَشْجِيعٌ 1) дадиллашиш, руҳланиш; 2) рағбатланиш, қўллаб- қувватлаш, яхши шароит яратиш

– تَشْجِيعِيٌّ ~ةٌ جَائِزَةٌ рағбатлантирувчи мукофот

– شُجَاعٌ[1] *кўп.* شُجْعَانٌ шижоатли, жасоратли, дадил, қўрқмас, ботир

– شُجَاعٌ[2] *ёки* شِجَاعٌ *кўп.* شُجْعَانٌ, أَشْجِعَةٌ илон турларидан бири

– شَجَاعَةٌ шижоатлилик, жасорат, қўрқмаслик, мардлик, дадиллик

– شُجَيْعٌ *кўп.* شُجَعَاءُ = شُجَاعٌ

– مُشَجِّعٌ 1. рағбатлантирувчи, далда берувчи; 2. *спорт.* ишқибоз

I (شجن) شَجَنَ (*а*) شَجَنٌ хафаланмоқ, қайғу чекмоқ; شَجَنَ (*у*) хафа қилмоқ, ғамга қўймоқ; II شَجَّنَ хафа қилмоқ, қайғу солмоқ; IV أَشْجَنَ = I شَجَنَ

– شَاجِنَةٌ *кўп.* شَوَاجِنُ йўл, сўқмоқ; водийдаги ёлғизоёқ йўл

– شَجْنٌ *кўп.* شُجُونٌ йўл, сўқмоқ; شُجُونُ الأَوْدِيَةِ водийдаги сўқмоқ йўллар

– شَجَنٌ *кўп.* شُجُونٌ, أَشْجَانٌ 1) ғам; қайғу, хафагарчилик, хафалик; مُثِيرُ الشُّجُونِ таъсирли, ҳис-туйғуга таъсир қиладиган, тўлқинлантирадиган; 2) йўл; وَ الْحَدِيثُ ذُو شُجُونٍ! а) суҳбат вақтида нималар тўғрисида гапирилмайди (дейсиз); б) ҳодиса-воқеалар турлича изоҳланади; هُمْ فِي شُجُونٍ مِنَ الأَحَادِيثِ улар бўлар-бўлмас гап билан овора; 3) *эск.* бахтсиз муҳаббат

– شَجِنٌ ғамгин, ҳазин, хафа

– شَجَنَةٌ дарахтнинг бир-бирига киришиб кетган илдизлари; بَيْنِي وَ بَيْنَهُمْ ~ رَحِمٌ *маж.* улар билан мен ўжуда қалин чатишиб кетганмиз

I (شجو) شَجَا (*у*) شَجْوٌ хафа қилмоқ, ғамга солмоқ; شَجِيَ (*а*) شَجًا ғам чекмоқ, хафа бўлмоқ; II شَجَّى таъсирлантирмоқ, кўнгилни бузмоқ; IV أَشْجَى = شَجَا

– شَجٍ *мн.* شَجَايَا ғамгин; алам чекаётган; аянчли (*товуш ҳақида*)

– شَجًى = شَجًا

– شَجْوٌ ғам; хафалик; алам

– شَجَوِيٌّ ғамгин, хафа бўлган; аламли

– شَجًى 1) ташвиш; 2) (*бўғизда тўхтаб қолган*) суяк, парча; ◊ كَانَ ~ فِي حَلْقِهِ у унинг жонига тегиб кетди

– شَجِيٌّ ғамгин, хафа; аянчли

I شَحَّ (*а/у, и*) شُحٌّ қизғанчиқ (хасис) бўлмоқ; (*н. дадир*) хасислик қилмоқ (بِ, عَلَى); ◊ ~تِ الأَمْطَارُ ёмғир ёғмади; III شَاحَّ (*к. гадир нисбатан н. дадир*) хасислик кўрсатмоқ (بِ, عَلَى); 2) тортишмоқ, довлашмоқ; VI تَشَاحَّ = III

– شُحٌّ 1) хасислик, қизғанчиқлик; етишмовчилик, қашшоқлик; فِي حَالَةِ ~ الْوُفُودِ ёқилғи етмай қолган ҳолда

– شَحَاحٌ 1) қизғончиқ, хасис, бахил; 2) сув сингиб кетадиган ер

– شَحَائِحُ: ~ أَيَّامُ الـ (*Нилда*) сув оз бўладиган вақт (мавсум)

– شَحِيحٌ *кўп.* شِحَاحٌ 1) хасис, қизғончиқ; 2) қурғоқ, (сув) етишмайдиган; ... ~ةٌ سَنَوَاتٌ қурғоқчилик йиллари

– مُشَاحَّةٌ: لَا ~ فِي أَنَّ ... шубҳасизки, ...; шу нарсага шубҳа йўкки, ...

I شَحَبَ (*у*) شُحُوبٌ, شُحُوبَةٌ юзи оқарган (ҳолдан кетган) бўлмоқ; касалликдан ёки очликдан ўзгармоқ, оқармоқ (*ранг ҳақида*)

– شَاحِبٌ юзи оқарган ва мадорсиз, ҳолдан кетган

I شَحَتَ (*а*) شَحْتٌ хайр-садақа сўрамоқ; гадолик қилмоқ, тиланчилик қилмоқ

– شَحَّاتٌ гадо; тиланчи; ◊ الْعَيْنِ ~ говмичча

– شَحَاتَةٌ гадолик, тиланчилик

– شَحْتَةٌ хайр-садақа

I شَحَجَ (и,а) شَحِيجٌ ҳанграмоқ (*хачир ҳақида*); қағқағламоқ, қақилламоқ (*қарға ҳақида*); *эск.* бўкирмоқ, ҳанграмоқ (*эшак*)

– شَاحِجٌ ёввойи эшак; ~ بَنَاتُ хачирлар

– شَحَّاجٌ = شَاحِجٌ; ~ بَنَاتُ хачирлар

– شَحِيجٌ = شُحَاجٌ

– شَحِيجٌ бўкириш, бўкирик

I شَحَذَ (*а*) شَحْذٌ 1) қайрамоқ, ўткирламоқ; (*устарани қайишга*) ишқаламоқ; 2) гадолик (тиланчилик) қилмоқ

– شَحَّاذٌ гадо; тиланчи (*сол.* شَحَّاتٌ); ◊ ~ الْعَيْنِ говмичча

– شَحَاذَةٌ = شَحَاتَةٌ

– شَحْذَانٌ *ёки* شَحَذَانٌ қорни оч, очиққан, оч қолган (*одам*)

– مِشْحَذٌ қайроқтош, қайроқ, қумқайроқ

– مِشْحَذٌ, مِشْحَذَةٌ *кўп.* مَشَاحِذُ қайроқ тош, чархтош

(شحر) II شَحَّرَ қурум суртмоқ, қурум билан қорайтирмоқ

– شُحَارٌ *мед.* токсемия (*қонга тушган заҳарли моддалардан заҳарланиш*)

– شُحَّارٌ қурум

– شُحْرُورٌ *кўп.* شَحَارِيرُ қораялоқ (*қуш*)

– الشَّحِرُ *ат. от, мз.* Аш-Шаҳир

– مُشَحَّرٌ қурум суркалган, қурум билан бўялиб (чапланиб) кетган, қурум босган

شَحْشَحَ тез учмоқ, тез учиб кетмоқ (*қушлар ҳақида*)

– شَحْشَحٌ 1) шижоатли, жасоратли; 2) рашкчи, рашк қиладиган

I شَحَطَ[1] (*а*) شُحُوطٌ узоқда (узоқлашган) бўлмоқ; شَحَطَ[2] (*а*) شَحْطٌ 1) саёзликка ўтириб қолмоқ (*кема ҳақида*); 2) ёқмоқ (*гугурт ҳақида*); II شَحَّطَ 1) саёзликка ўтириб қолмоқ (*кема ҳақида*); 2) (*к.нидир*) қонга беламоқ, ҳамма ёғини қон қилмоқ; IV أَشْحَطَ (*қаердандир*) четлатмоқ, узоқлаштирмоқ (عَنْ); V تَشَحَّطَ : بِالدَّمِ ~ қонга беланмоқ, ҳамма ёғи қон бўлмоқ

– شَاحِطٌ 1) узоқ; узоқлаштирилган; 2) саёзликка ўтириб қолган

– شَحَّاطَةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) гугурт донаси; 2) шиппак

– شَحْطٌ *кўп.* شُحُوطٌ 1) новча (дароз) одам; давангир; 2) узоқлик, йироқлик

– شُحَيْطَةٌ, شُحَّيْطَةٌ *кўп.* ~اتٌ гугурт донаси

I (شحم) شَحَمَ (*у*) شَحَامَةٌ семиз бўлмоқ, семирган бўлмоқ; семириб кетмоқ; شَحَمَ (*а*) شَحْمٌ ёғ едирмоқ; زَيْدٌ أَصْحَابَهُ ~ Зайд шерикларига ёғ едирди; II شَحَّمَ ёғ (мой) суртмоқ

– تَشْحِيمٌ ёғлаш, ёғ (мой) суртиш; ёғлаб қўйиш; زُيُوتُ الـ~ суртиладиган ёғ (мой) лар

– شَحَّامٌ ёғфуруш, мойфуруш, ёғ (мой) сотувчи

– شَحْمٌ *кўп.* شُحُومٌ ёғ, мой; *тех.* ёғлашда ишлатиладиган мой; ~ الْبَقَرَة мол ёғи; ◊ ~ الثَّمَر мева эти (гўшти)

– شَحِمٌ 1) ёғли; 2) этли, гўштли (*мева*)

– شُحُومَاتٌ *кўп.* ёғлар, мойлар

– شَحْمَجِيٌّ *кўп.* شَحْمَجِيَّةٌ ёғловчи, мойловчи

– شَحْمَةٌ *кўп.* شَحَمَاتٌ 1) ёғ (мой) бўлаги (парчаси); 2) мева эти (гўшти); ◊ ~ الأُذُن солинчак (*қулоқнинг остки юмшоқ қисми*); ~ الأَرْض тупроқ остида ўсадиган қўзиқоринининг бир тури; ~ الْعَيْن кўз соққаси; ~ حَجَرُ الـ мармар; ~ الْمَال *эск.* бойликнинг энг яхши бўлаги

– شَحْمِيٌّ 1) серёғ; 2) мойли

– شَحِمٌ = شَحِمٌ

– شَحِيمَةٌ *черк.* дуо китоби, ибодат китоби

– مُشْحَمٌ[1] = شَحِمٌ

– مُشْحَمٌ[2] уйида ёғи кўп; ~ رَجُلٌ уйида ёғи кўп одам

– مُشَحَّمٌ ёғли, мойли

– مِشْحَمَةٌ *кўп.* مَشَاحِمُ ёғ идиш (*мойлаш учун ишлатиладиган*)

I (شحن) شَحَنَ (*а*) شَحْنٌ 1) тўлдирмоқ; юкламоқ; (*товарни*) ортмоқ; 2) *эл.* зарядламоқ; 3) йўқ қилмоқ, ҳайдамоқ; ◊ ~ بِهِ دِمَاغَهُ кимнингдир калласини нималар биландир банд қилмоқ; شَحَنَ (*а*) شَحْنٌ ёмон кўрмоқ, нафратланмоқ; (*к. гадир*) ёмонлик туймоқ (عَلَى); III شَاحَنَ урушмоқ, жанжаллашмоқ, душманлик қилмоқ; IV أَشْحَنَ 1) тўлдирмоқ; юкламоқ; ортмоқ; 2) йўқотмоқ, йўқ қилмоқ, ҳайдамоқ; ~ الصَّبِيُّ гўдак йиғлашига сал қолди, гўдак йиғлашга чоғланди, гўдак йиғлаб юборай деди; VI تَشَاحَنَ ўзаро жанжаллашмоқ, ёвлашмоқ; VII اِنْشَحَنَ тўлдирилган (юкланган) бўлмоқ

– شَاحِنٌ 1) тўлдирилувчи, юкланувчи; 2) юкланган, ортилган

– شَاحِنَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ (*юк*) вагони; юк автомобили; ~ قَلَّابَةٌ самосвал (*юкни ўзи ағдарадиган автомобиль*)

– شَحْنٌ 1) юклаш, ортиш; 2) юк, кемада ташиладиган юк (фрахт); ~ الـ سَيَّارَةٌ юк автомобили; ~ الـ بُولِيصَةُ юкка қўшиб юбориладиган ҳужжат; 3) *эл.* зарядлаш

– شَحْنَاءُ кек, ёмонлик, ғазаб; нафрат

– شَحْنَةٌ *кўп.* شَحَنَاتٌ 1) юк, кемада ташиладиган юк (*фрахт*); 2) *эл.* заряд; ~ كَهْرَبَائِيَّةٌ سَالِبَةٌ (إِيجَابِيَّةٌ) манфий (мусбат) электр заряди

– شَحْنَةٌ[1] *кўп.* شَحَنٌ 1) отряд; полиция; رِجَالُ الـ~ полиция агентлари; 2) ёвлик, душманлик; 3) кек, ёмонлик

– شَحْنَةٌ[2] уй ҳайвонининг бир кеча-кундуз ейишга етадиган ўт-алафи

مُشَاحِنٌ *эск.* адоватда бўлувчи, нафратланувчи, ёмон кўрувчи

– شَحَنِيٌّ полиция агенти

– مُشَاحَنَةٌ 1) кек, ёмонлик; нафрат; 2) жанжаллар, уриш-талашлар

– مَشْحُونٌ 1) тўлдирилган, юкланган; الْكِتَابُ بِأَغْلَاطٍ مَطْبَعِيَّةٍ ~ китобда хато босилган (ўрин) лар жўда кўп; 2) *эл.* зарядланган

– مَشْحُونَاتٌ *кўп.* юклар, кемада ташиладиган юклар (фрахтлар)

I (شحو) شَحَا (у) شَحْوٌ оғизни очмоқ; الْفَمُ ~ оғиз очилди

– شَحْوَةٌ қадам, қадам ташлаш; فَرَسٌ بَعِيدُ الـ~ катта қадам ташлаб юрадиган от

شَحْوَرَ қурум билан қорайтирмоқ (қопламоқ); бўямоқ, чапламоқ

– شُحْوَارٌ, شِحْوَارٌ қурум; الْمِصْبَاحِ ~ чироқ қуруми

– شَحْوَرَةٌ қорайиш; чапланган (ажи-бужи қилиб бўялган) нарса

I شَخَّ (*а/у*) شَخِيخٌ, شَخٌّ 1) сиймоқ, бавл қилмоқ, сийдик чиқармоқ; 2) хуррак отмоқ; II شَخَّخَ (*болани*) тувакка ўтқазмоқ

– شَخٌّ, شُخَاخٌ сийдик, бавл

– شَخَّاخٌ жойига (кўрпасига) сийиб қўядиган одам, сийгак одам

– شَخَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) табиий заруратларни бажариш; 2) *мед.* стул

– مَشَخَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ жамоат ҳожатхонаси (халохонаси)

I شَخَبَ (*а*) شَخْبٌ оқмоқ, оқиб кетмоқ; VII اِنْشَخَبَ соғилмоқ; ~ تْ عُرُوقُهُ دَمًا томирлари ёрилиб, қон тирқираб чиқди

– أُشْخُوبٌ *кўп.* أَشَاخِيبُ = شُخْبٌ

– شَخْبٌ соғилган сутнинг идишга тизиллаб тушиши

– شُخْبٌ 1) = شَخْبٌ ; 2) соғиш жараёнида елинни бир сиққанда чиққан сут

شَخْبَطَ 1) чапламоқ, чаплаб ташламоқ, кир (ифлос) қилмоқ; 2) ажи-бужи қилиб ёзмоқ; تَشَخْبَطَ 1) чапланган (ифлосланган) бўлмоқ; 2) ажи-бужи қилиб ёзилган бўлмоқ

– شَخْبَطَةٌ *кўп.* شَخَابِيطُ 1) чапланганлик, ифлосланганлик; 2) ажи-бужи қилиб ёзилиш; 3) ифлос, кир доғ

I شَخَتَ (у) شَخُوتَةٌ орик, қотма бўлмоқ, чайир бўлмоқ

– شَخْتٌ *ёки* شَخَتٌ *кўп.* شِخَاتٌ орик, қотма, чайир; الْعَطَاءِ ~ кам эҳсон қиладиган, эҳсони кам; الْخُلُقِ ~ хулқи ёмон, ёмон хулқли

شَخْتُورَةٌ *кўп.* شَخَاتِيرُ юк ташийдиган ясси дарё кемаси; катта юк кемаси

I شَخَرَ (*и*) شَخِيرٌ 1) кишнамоқ (*от ҳақида*); ҳанграмоқ (*эшак ҳақида*); 2) томоғи аралаш бурнидан овоз чиқармоқ, ирилламоқ; ~ الْفَرَسُ от кишнади; ~ الْحِمَارُ эшак ҳангради; II شَخَّرَ қаттиқ кишнамоқ; қаттиқ хуррак отмоқ

– شَخَّارٌ қаттиқ хуррак отадиган одам; хурракчи

– شَخْرَةٌ *кўп.* شَخَرَاتٌ хуррак, хуррак отиш

– شَخِيرٌ томоқдан *ёки* бурундан чиққан овоз; хирилдоқ, хириллаш

I شَخَسَ (а) شَخْسٌ иккиланмоқ, тараддудланмоқ; VI تَشَاخَسَ бўлиниб кетмоқ, тарқалиб кетмоқ; ~ تِ الْأَسْنَانُ қарилиқдан тишларнинг айримлари қийшайиб, айримлари тўкилиб кетмоқ

شَخْشَخَ гулдирамоқ; жарангламоқ; жангилламоқ, шовулламоқ, шовқин қилмоқ

– شُخْشُيْخَةٌ[1] *кўп.* شَخَاشِيخُ шақилдоқ

– شُخْشُيْخَةٌ[2] *кўп.* اتٌ ـَ шипдаги дераза; люк

I شَخَصَ (*а*) شُخُوصٌ 1) кўтарилмоқ, баландламоқ, юксалмоқ; 2) пайдо бўлмоқ, зоҳир бўлмоқ; 3) қаратилмоқ (*назар ҳақида*); (*к. гадир, н. гадир*) тикилиб (диққат билан) қарамоқ (إِلَى); 4) (*қаергадир*) жўнамоқ (إِلَى); кетмоқ, (*н. нидир*) ташламоқ, ташлаб кетмоқ (مِنْ); بِهِ ~ бошига ташвиш тушмоқ; безовта қиладиган, тинчини бузадиган бирор ишга дучор бўлмоқ; II شَخَّصَ 1) шахснинг кимлигини аниқламоқ; 2) мужассамламоқ, мужассамлаштирмоқ; 3) *театр.* ижро этмоқ, ўйнамоқ; 4) касални аниқламоқ, диагноз қўймоқ; 5) ишорат қозиғи ўрнатмоқ (қоқмоқ); IV أَشْخَصَ 1) юбормоқ, жўнатиб юбормоқ; 2) ўқ нишоннинг устидан ўтиб кетмоқ; 3) (*к.нидир*) ёмонламоқ, ғийбат қилмоқ; V تَشَخَّصَ 1) аниқламоқ; 2) танитмоқ, кўринмоқ, пайдо бўлмоқ

– تَشْخِيصٌ 1) *театр.* ижро, ижро этиш, тамоша кўрсатиш; 2) ташхис, диагноз

– تَشْخِيصِيٌّ актёрга (ижрочига) оид; 2) диагностикага оид, диагностик, ташхисий; ~ طَبِيبٌ ташхис (диагноз) қўйган табиб (врач), диагноз (ташхис) қўюувчи

– شَاخِصٌ[1] тикилиб (диққат билан) қараётган; бир жойда тўхтаб турган (*назар ҳақида*)

– شَاخِصٌ[2] *кўп.* شَوَاخِصُ узун таёқ, хода, қозиқ; ишорат қозиғи

– شَخْصٌ *кўп.* شُخُوصٌ, أَشْخَاصٌ 1) шахс, киши; ~ مَعْنَوِيٌّ юридик шахс; ~ طَبِيعِيٌّ физик шахс; 2) *кўп. театр.* қатнашувчилар (*пъесада*

иштирок этувчи образлар); 3) одамнинг узоқдан кўринган қораси; ◊ ~ه في унинг қиёфасида; مَرْغُوبٌ فيه ~ *дипл.* персона грата, расмий вакил (*бир мамлакатнинг бошқа мамлакатга юборган ва у мамлакат қабул қилган вакили*)

– شَخْصِيٌّ 1) шахсий, шахсга оид; قَانُونُ الأَحْوَالِ الـ~ة гражданлик ҳолати ҳақида қонун; مَحْكَمَةُ الأَحْوَالِ الـ~ة гражданлик ҳолатлари ҳақидаги ишни кўриб чиқувчи суд; البِطَاقَةُ الـ~ة шахсий гувоҳнома (*ҳужжат*); ~ شخصان шахсан; 2) субъектив; 3) хусусий

– شَخْصِيَّةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) шахсият, шахс, одам, киши; индивидуал (*шахсий*) хусусият; تَحْقِيقُ الـ~ شахсни аниқлаш; ~ بَارِزَةٌ буюк (улкан) шахс; شَخْصِيَّاتٌ اجْتِمَاعِيَّةٌ жамоатчилик вакиллари; 2) персонаж; 3) *кўп.* хусусий ҳолатдаги фикр-мулоҳазалар

– شَخِيصٌ гавдали, жуссали, баҳайбат

– مُشَخِّصٌ актёр, ижрочи

– مُشَخِّصَةٌ *кўп.* ~اتٌ артистка, ижрочи аёл

– مُشَخِّصَاتٌ характерли хусусиятлар (белгилар)

I شَخَطَ (*а*) شَخْطٌ қичқирмоқ, (*к. гадир*) бақирмоқ (في)

– شَخَّاطَةٌ *кўп.* شَخَّاطٌ гугурт донаси (*Ироқда*); شَخَّاطٌ أَمِينٌ хавфсиз гугурт

– شَخْطَةٌ *кўп.* ~اتٌ удағайлаш, бақириқ, дағдаға

شَخْطُورَةٌ = شَخْطَةٌ

شَخْلَعَ тебранмоқ (*миллий рақс ижро этаётганда*)

– شَخْلَعَةٌ танани (баданни) тебратиш (*рақс пайтида*)

شَخْلَلَ жарангламоқ, жирингламоқ

– شُخْلُلَةٌ жаранг, жиринг овози

I شَخَمَ (у) *ёки* شَخِمَ (а) *ёки* شَخُمَ (у) شُخُومٌ, شَحْمٌ айнимоқ, бузилмоқ (*овқат ёки гўшт ҳақида*); IV أَشْخَمَ = I; الفَمُ ~ оғиз ҳидланди

I (شدّ) شَدَّ[1] (*а/и*) شِدَّةٌ кучли (мустаҳкам, қаттиқ) бўлмоқ; ~ مَا أَخْطَأَ في ... ...да қандай қаттиқ янглишган эканман; لَشَدَّ مَا يَحْزُنُنِي هَذَا! бу мени қаттиқ хафа қилади-я!; شُدَّ حَيْلُكَ! ўзингни тут!, маҳкам бўл!; شَدَّ[2] (*а/у*) شَدٌّ 1) судрамоқ, эргаштирмоқ, ўзига тортмоқ; ~ انْتِبَاهَ العَالَمِ жаҳон жамоатчилиги эътиборини (диққатини) тортмоқ; 2) чўзмоқ, узайтирмоқ; شَدَّ به إِلَى الوَرَاءِ ~ أُذُنَهُ кимнидир орқага тортмоқ; ~ кимнингдир қулоғини чўзмоқ; 3) таранг қилмоқ (*торни, арғамчини*); شُدَّتْ أَعْصَابُهُ *мажх.* унинг асаблари таранглашиб турибди; 4) (*н. биландир*) боғламоқ (ب); мустаҳкамламоқ, жипслаштирмоқ (*мас., сафларни*); (*н. гадир*) маҳкамламоқ, боғламоқ (إلى); العُقْدَةَ ~ тугунни қаттиқ боғламоқ; ◊ الحِمَارَ ~ эшакни эгарламоқ; أَزْرَهُ ~ кимгадир ёрдам (кўмак) бермоқ; ~ عَضُدَهُ кимнидир қўллаб-қувватламоқ; الرِّجَالَ ~ (*қаергадир*) жўнамоқ (إلى); ~ عَلَى كَلِمَةٍ сўзга урғу бермоқ; شَدَّ عَلَيْهِ а) кимгадир тазйиқ ўтказмоқ; б) бирор нарсани таранг қилиб тортмоқ; в) кимгадир ҳамла қилмоқ; ~ عَلَى الأَيْدِي (*бировнинг*) қўлларини қисмоқ; ~ عَيْنَيْهِ إِلَى ... ўз назарини ...га ташламоқ; 5) *эск.* сақрамоқ, сакраб югурмоқ; II شَدَّدَ 1) кучайтирмоқ, шиддатли қилмоқ; 2) *грам.* ҳарф устига ташдид қўймоқ; ундош товушни иккилантириб талаффуз қилмоқ; اللَّامَ ~ ل ни иккилантириб талаффуз қилмоқ; 3) куч (қатъият) кўрсатмоқ, қаттиққўл (талабчан) бўлмоқ; 4) (*к. нидир*) қаттиқ жазоламоқ (عَلَى); 5) (*н. гадир*) тазйиқ ўтказмоқ (عَلَى); III شَادَّ айтишмоқ; урушмоқ; V تَشَدَّدَ 1) кучаймоқ; 2) қаттиққўл (талабчан) бўлмоқ; (*н. дадир*) куч, қатъият, талабчанлик кўрсатмоқ (في); VI تَشَادَّ тортишмоқ, ўзаро урушмоқ, жанжаллашмоқ; VIII اشْتَدَّ 1) кучли бўлмоқ, кучаймоқ, мустаҳкамланмоқ; ~ سَاعِدُهُ *қар.* سَاعِدٌ 2) ёмонлашмоқ; (*к. учундир*) оғир (ёқимсиз) бўлмоқ (عَلَى)

– اشْتِدَادٌ 1) кучайиш, мустаҳкамланиш; 2) ёмонлашиш

– أَشَدُّ энг кучли, энг шиддатли; энг қаттиққўл (талабчан); энг шафқатсиз, раҳмсиз; اعْتِدَالاً ~ энг муътадил, حُمْرَةً ~ энг қизил, қип-қизил; حُمْرَةً مِنْ ... ~ ...дан қизилроқ; مَا يَكُونُ ~ бор куч билан; ўта, жуда, энг юксак даражада, энг; هُوَ ~ مَا يَكُونُ حَذِرًا у ўта (жуда) эҳтиёткор

– أَشُدٌّ 1) етуклик, балоғатга (вояга) етганлик; بَلَغَ (أَدْرَكَ) ~هُ тўла балоғатга) вояга етмоқ; ◊ و ~ه كَانَ الشِّتَاءُ في ~ه шиддатли қиш чилласи эди; و ~ه كَانَ الخِلَافُ عَلَى ~ه بَيْنَ ...وَ بَيْنَ ... ... билан ...нинг ўртасидаги келишмовчилик энг юқори даражага кўтарилди; 2) 18 ёшдан 30 ёшгача бўлган давр

– تَشْدِيدٌ 1) кучайиш, мустаҳкамланиш; 2) тазйиқ; саботлилик, матонатлилик; 3) *грам.* Ташдид

– شَادٌّ *эск.* чопқир, чопағон

– شَدٌّ[1] тортиш (*мас., арғамчини*); لُعْبَةُ شَدِّ الحَبْلِ ким кимни торта олади (*ўйин*); وَ الـ~ الحَزْبُ *маж.* кураш, тортишув;

– شَدٌّ[2] белбоғ, камар

– شَدَّادٌ *ат. от, мз.* Шаддод

– شَدَّةٌ 1) тугун, боғлам, даста; ~ وَرَقِ اللَّعِبِ (*ўйналадиган*) карта дастаси; ~ أَسْنَانٍ тиш протези (*сунъий тишлар*); 2) *грам.* ташдид; 3) *эск.* чопқирлик; ҳамла қилиш, ташланиш

– شِدَّةٌ 1) куч, қувват; шиддат; بِ~ кучли равишда, гайрат (шиддат) билан; ~ ازْدَادَ кучаймоқ, шиддатли бўлмоқ; 2) қаттиққўллилик; шафқатсизлик, бераҳмлик; 3) камбағаллик; 4) бахтсизлик, ғам, алам, фалокат; إِلاَّ وَ بَعْدَهَا الفَرَجُ ~ وَ مَا (مِنْ) *мтп.* ўзидан кейин енгиллик келмайдиган ғам йўқ

– شَدِيدٌ *кўп.* أَشِدَّاءُ, شِدَادٌ 1) кучли, мустаҳкам, қудратли; ~ الاهْتِمَامِ анчагина манфаатдор; ~ البَأْسِ жасур, жасоратли; ~ الخُطُورَةِ жуда жиддий; ~ الشَّكِيمَةِ чидамли, саботли; ~ المِرَاسِ қайсар, қайтмас, саботли; 2) оғир, чидаб бўлмайдиган, машаққатли; ~ الوَطْأَةِ а) оғир, қийин; б) золим, шафқатсиз; 3) қаттиққўл; бераҳм, раҳмсиз; 4) *фон.* портловчи (*ундош*)

– شَدِيدَةٌ *кўп.* شَدَائِدُ бало, офат, бахтсизлик; عِنْدَ الشَّدَائِدِ يُعْرَفُ الإِخْوَانُ *мкл.* ака-укалар қийинчиликда билинади

– مُتَشَدِّدٌ (*кучли*) иродали, собит; қаттиққўл, талабчан

– مُشَادَّةٌ жанжал; ўзаро урушиш; беҳуда тортишув; кураш

– مَشَدٌّ *кўп.* ~اتٌ 1) боғлайдиган нарса; 2) корсет, белдамча

– مُشَدَّدٌ 1) кучайтирилган; махсус диққат қилинган; أَلْفَاظٌ ~ةٌ (*талаффуз пайтида махсус оҳанг билан*) диққат қилиб айтилган сўзлар; 2) *грам.* ташдидли; الـ~ القَافُ (ة) ташдидли қоф (ق)

– مُشَدِّدٌ 1) кучайтирувчи; оғирлаштирувчи; ظُرُوفٌ ~ةٌ оғирлаштирувчи ҳолатлар; 2) қаттиққўл, талабчан; اتَّخَذَ تَدَابِيرَ ~ةً қатъий чоралар кўрмоқ

– مَشْدُودٌ 1) таранг, тортилган; 2) маҳкам боғланган; 3) эгарланган

(شدح) VII انْشَدَحَ чалқанчасига йиқилмоқ, орқа билан йиқилмоқ

I شَدَخَ (*а*) شَدْخٌ синдирмоқ; майдаламоқ; бўлак-бўлак қилиб синдирмоқ (ёрмоқ); ~تْ غُرَّةُ الفَرَسِ ◊ отнинг пешонасидаги оқ холи катталашиб бурнигача ёйилди; II شَدَّخَ =I; VII انْشَدَخَ синдирилган бўлмоқ, синдирилмоқ

– شَادِخٌ янги, юмшоқ, мулойим

– شَادِخَةٌ отнинг пешонасидан бурнигача чўзилган оқ холи

شَادِرٌ *кўп.* شَوَادِرُ 1) чодир; 2) омбор

I **شَدَفَ** (*и*) شَدْفٌ шодуф ёрдамида сув чиқармоқ, олмоқ (*қар.* شَادُوفٌ), II شَدَّفَ = I

– شَادُوفٌ *кўп.* شَوَادِيفُ шодуф (*қудуқдан суғориш мақсадида сув олишга мўлжалланган махсус қурилма*); пайлак

– شَدَّافٌ шодуф ёрдамида сув чиқарувчи (*қар.* شَادُوفٌ)

– شَدَفٌ *кўп.* شُدُوفٌ н.нингдир узоқдан кўринган шарпаси

I **شَدِقَ** (а) شَدَقٌ оғизнинг икки чеккаси (чети) кенг (катта) бўлмоқ; V تَشَدَّقَ 1) тез (шиддат билан) гапирмоқ; бекордан бекорга гапирмоқ, жаврамоқ; 2) нутқ сўзламоқ, нотиқлик қилмоқ, тантанавор қилиб гапирмоқ; 3) (*бирор н. билан*) мақтанмоқ (ب); 4) мазах қилиб лабини бурмоқ, мазах қилмоқ, масхараламоқ

– أَشْدَقُ *мн.* شَدْقَاءُ *кўп.* شُدْقٌ оғзи катта, катта оғизли, катта оғзи бор

– شِدْقٌ *кўп.* أَشْدَاقٌ 1) оғиз чети; 2) жаг; ◊ ضَحِكَ بِمِلْءِ ~يْهِ оғизни катта очиб кулмоқ; نَفَخَ ~يْهِ (*такаббурлик билан*) ўзини тутмоқ, қовоқни осилтириб турмоқ

– شِدْيَاقٌ *кўп.* شَدَايِقَةٌ иподякон (*православ черковида архиепископга хизмат қилувчи ходим*)

شَدْقَمٌ = شُدَاقَمٌ

– شَدْقَمٌ оғзининг икки чети кенг (*одам*)

I **شَدَنَ** (*и*) شُدُونٌ кучга тўлиб онасидан ажралмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*)

– شَادِنٌ кучга тўлиб онасидан ажраган (*ҳайвон*)

– مُشْدِنٌ *кўп.* مَشَادِينُ, مَشَادِنُ боласи қувватга кириб ажралган (мустақил бўлган) кийик

I **شَدَهَ** (а) شَدْهٌ 1) ҳайрон (қойил) қолдирмоқ; 2) *мажз. кўч. м.* лол қолмоқ, тилдан қолмоқ, қотиб қолмоқ

– شَدَهٌ донг қолиш, довдираш, серрайиб туриб қолиш

– مَشْدُوهٌ лол қолган, ҳайратга тушган; бир нуқтага тикилиб қолган; маъносиз (*қараш, боқиш ҳақида*)

I (شدو) **شَدَا** (*у*) شَدْوٌ 1) қўшиқ (ашула) айтмоқ; куйламоқ; الإِبِلَ ~ хиргойи қилиб туяни етаклаб бормоқ; 3) *эск.* (*туяни*) ҳайдамоқ; 2) унча катта бўлмаган билим олмоқ

– شَادٍ *кўп.* شُدَاةٌ, شَادُونَ қўшиқчи, ашулачи, декламация қилувчи

– شَادِيَةٌ қўшиқчи (ашулачи) аёл

– شَدْوٌ ашула (қўшиқ) айтиш

I **شَذَّ**[1] (*а/у, и*) شُذُوذٌ 1) кам учрайдиган, фавқулодда, (*ўз тури орасида*) ягона бўлмоқ, мустасно бўлмоқ; (*н. дадир*) четга чиқмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) фарқланмоқ, ажралиб турмоқ (عَنْ); 2) (*н. нингдир*) устидан тушмоқ (عَنْ); شَذَّ[2] (у) شَذٌّ (*к.лардандир*) ўзини четга олмоқ, (*к.ларгадир*) аралашмай қўймоқ (عَنْ); II شَذَّذَ ажратиб курсатмоқ, айирмоқ, истисно (мустасно) қилмоқ; IV أَشَذَّ = II

– شَاذٌّ[1] 1. *кўп.* شُذَّاذٌ 1) кам учрайдиган, фавқулодда, ғайритабиий; камёб; 2) одатдан ташқари, ғайриоддий; аномал, табиий бўлмаган; شُذَّاذُ النَّاسِ ёт (четдаги, ўзга) одамлар; ёт кишилар; شُذَّاذُ الآفَاقِ авантюрачилар (*реал куч, шароит ва имкониятларни ҳисобга олмай, таваккалига иш тутувчи одамлар*); 3) ғалати, ажойиб; الطَّبْعِ ~ жуда қизиқ, ғалати; 2. *кўп.* شَوَاذٌّ 1) *шунингдек:* شَاذَّةٌ истисно; لِكُلِّ قَاعِدَةٍ شَوَاذٌّ *мтл.* ҳар бир қоидада истисно бор; 2) истисно (мустасно) қилиш

– شُذُوذٌ, شَذٌّ истисно; нотўғрилик, аномалия; شُذُوذٌ مَغْنَاطِيسِيٌّ магнит аномалияси

I **شَذَبَ** (*и, у*) شَذْبٌ қирқмоқ, қирқиб ташламоқ (*дарахтнинг ортиқча новдалари ҳақида*); شَذَبَ (а) شَذْبٌ (*қаердандир*) ҳайдамоқ, ҳайдаб чиқармоқ (عَنْ); II شَذَّبَ 1) қирқмоқ, қирқиб ташламоқ (*дарахтнинг ортиқча новдалари ҳақида*); 2) жилвирламоқ; V تَشَذَّبَ жилвирланмоқ

– شَذَبٌ *кўп.* أَشْذَابٌ дарахтларнинг шохшаббалари

– شَذَبَةٌ дарахтнинг қирқиб олинган новдаси

– شَوْذَبٌ яхши хулқли қадбаланд одам

– مُشَذَّبٌ: ~ فَرَسٌ жуссаси ориқ узун бўйли от

– مِشْذَبٌ боғбонлар ишлатадиган пичоқ (пакки)

(شذر) V تَشَذَّرَ 1) сочилиб (тарқалиб) кетмоқ, турли томонларга тарқалмоқ; 2) (*бирор ёмон ишга ёки урушга*) ҳозирланмоқ, тайёргарлик қилмоқ

– شَذَرَ: مَذَرَ ~ бетартиб, қандай тўғри келса;, ҳамма ерда; тарқоқ ҳолда

– شَذْرٌ марвариднинг майдаси (кичкинаси)

– شَذْرَةٌ 1. *кўп.* شَذَرَاتٌ 1) (*олтин*) зарраси; 2) майда пул, танга-чақа; 2) бир оз, бир қисм, парча; مِنْ تَارِيخِ حَيَاتِهِ ~ бирор киши биографиясидан парча

– شَوْذَرٌ *кўп.* شَوَاذِرُ чойшаб, ёпинғич

شَذَامٌ 1) ари ёки чаённинг ниши, найзаси; 2) туз, ош тузи

I (شذو) **شَذَا** (*у*) شَذْوٌ бўй тарқатмоқ, ҳид чиқармоқ; IV أَشْذَى узоқлаштирмоқ, йироқлаштирмоқ

– شَذًا[1], شَذًى хушбўй (муаттар) ҳид

– شَذًا[2] ёвузлик, ёмонлик; азият

– شَذَاةٌ 1) эски нарса, увада нарса, тўзиган нарса; 2) инсондаги кучнинг қолган-қутгани

– شَذِيٌّ хушбўй, муаттар

I (شرّ) **شَرَّ**[1] (*и/а*) شَرٌّ ёвуз (бадхулқ, баджаҳл) бўлмоқ; شَرَّ[2]. (*и/а*) شَرِيرٌ сачрамоқ, томмоқ, оқиб турмоқ; شَرَّ[3] (у) شَرٌّ (*гўшт ёки кийимни*) офтобга ёйиб қуритмоқ; II شَرَّرَ : اللَّحْمَ أَوِ ~ الثَّوْبَ гўшт ёки ювилган кирни қуритиш учун офтобга қўймоқ; III شَارَّ (*к. гадир*) ёмон муомала қилмоқ, ёмонлик қилмоқ

– إِشْرَارَةٌ *кўп.* أَشَارِيرُ очиқ ҳавода қуритиш учун устига гўшт ёки бошқа нарса ёйиб қўйиладиган сават ёки қоп

– شَرٌّ[1] *кўп.* شُرُورٌ 1) бадхулқлик, баджаҳллик; 2) зарар, ёмонлик, ёвузлик; 3) *эск.* ноҳақлик; 4) *эск.* камбағаллик; 5) *эск.* бахтсизлик; *кўп.* أَشْرَارٌ *эск.* ҳақ бўлмаган; *эск.* аҳмоқона; *эск.* айниган

– شَرٌّ[2]. *кўп.* شِرَارٌ 1) ёмон; ёвуз; 2) энг (жуда) ёмон; ўта ёвуз; النَّاسِ ~ одамларнинг энг ёмони; ... مِنْ ~ ...дан ёмонроқ

– شَرٌّ, شِرٌّ *зоол.* кичкина балиқчи қуш

– شَرَّارٌ учқун (шарора) чиқарувчи, учқунли (шарорали)

– شَرَارَةٌ *кўп.* شَرَارٌ, اتٌ : учқун, шарора; ~ تُحْرِقُ الْحَارَةَ *мқл. сўзма-сўз*: учқундан маҳалла ёнади

– شَرَّانٌ тез жаҳли чиқадиган, жаҳлдор; ёвуз

– شَرَرَةٌ *кўп.* شَرَرٌ учқун, шарора

– شِرَّةٌ ғазаб; жаҳл; жаҳлдорлик, сержаҳллилик; الشَّبَابِ ~ ёшлиқдаги тиниб-тинчимаслик

– شَرِيرٌ ёвуз

– شِرِّيرٌ *кўп.* أَشْرَارٌ 1. 1) ўта ёвуз; ёвузлик, ёмонлик қилувчи; 2) ашаддий; 3) ёвуз, қароқчи; الـ~ дев, шайтон

(شرأب) اشْرَأَبَّ 1) бўйин чўзмоқ; бошни кўтармоқ; 2) бошни бурмоқ

– اشْرِئْبَابٌ 1) бўйин чўзиш, бошни кўтариш; 2) бошни буриш

I شَرِبَ (а) شُرْبٌ 1) ичмоқ; 2) сўрмоқ, тортмоқ; دُخَانًا ~ (*папирос, сигарет*) чекмоқ (тортмоқ); ◊ أَكَلَ عَلَيْهِ الدَّهْرُ وَ ~ у ўлди, у кўз юмди; أَكَلَ أَحْمَدُ مَالِي وَ ~ هُ Аҳмад молмулкимни адойи тамом қилди; II شَرَّبَ 1) ичирмоқ; 2) (*бирор н. билан*) тўйинтирмоқ); نَشَاءً ~ крахмалламоқ; III شَارَبَ (*к. биландир*) бирга ичишмоқ; IV أَشْرَبَ 1) ичирмоқ, ичириб тўйдирмоқ; أَشْرَبَنِي مَا لَمْ أَشْرَبْ *маж.* менда йўқ айбни у менга ёпиштирди; 2) шимдирмоқ,

туйинтирмоқ; أُشْرِبَ فِى قَلْبِهِ حُبُّ الْوَطَنِ *мажх.* унинг қалби ватан муҳаббати билан тўлиб-тошган эди; V تَشَرَّبَ 1) (*бирор н. билан*) туйинтирилган, шимдирилган бўлмоқ; ~ وَجْهُهَا بِحُمْرَةِ الْخَجَلِ унинг юзи хижолатдан қизариб кетди; 2) (*бирор. н. ни*) чўқур ҳис қилмоқ (ب); X اسْتَشْرَبَ суриб олмоқ, шимиб олинган бўлмоқ

– شَارِبٌ[1] *кўп.* شُرَّبٌ, شَرْبٌ ичувчи

– شَارِبٌ[2] *кўп.* شَوَارِبُ мўйлов, мўйлаб; ~ السَّمَكِ кит мўйлови; أَبُو شَوَارِبَ мўйловли, мўйловдор

شَارِبَةٌ кўп. ~ اتٌ, شَوَارِبُ сувлик (дарё,денгиз) қирғоғида яшовчи одам

– شَرَابٌ *кўп.* أَشْرِبَةٌ 1) ичимли, ичиладаган нарса; 2) сироп; 3) шароб, май, вино; ~ التُّفَّاحِ сидр (*олма виноси*)

– شَرَّابٌ кўп ичувчи, кўп ичадиган

– شُرَّابٌ *кўп.* ~ اتٌ пайпоқ (*сол.* جُرَابٌ)

– شَرَابَانِيٌّ *кўп.* شَرَابَانِيَّةٌ шарбатфуруш

– شَرَّابَةٌ, شُرَّابَةٌ *кўп.* شَرَارِيبُ кокилча; попук (*гиламники*); الرَّاعِى ~ *бот.* падуб (*найзабаргли дарахтнинг бир тури*)

– شَرْبٌ *эск.* ичкиликбозлар гуруҳи

– شُرْبٌ 1) ичимлик; 2) ютиш; суриш

– شِرْبٌ 1) сувдан теккан улуш; 2) ичилган ёки ичиладиган сув; 3) ичиш вақти

– شَرْبَاتٌ шарбат

– شَرْبَةٌ 1) бир ютум (*ичимлик*), ютум; 2) ични бўшаштира-даган (*дори*)

– شَرَبَةٌ ўсимлик ўстириладиган дарахтлар-сиз текис ер

– شُرْبَةٌ *кўп.* شُرُبَاتٌ 1) бир ютум (*ичимлик*); 2) шўрва; 3) микстура; ~ دَوَاءٍ суюқ дори дозаси; микстура дозаси; زَيْتُ خِرْوَعٍ ~ канакунжут мойи, касторка дозаси; 4) сув танқислиги (етишмаслиги) (*Макка ш. да*)

– شُرَبَةٌ=شَرِبٌ

– شَرُوبٌ ичишга ишқибоз (ружу қўйган) киши

– شَرِيبٌ 1) ичишга яроқли, ичса бўладиган; 2) к.гадир шерик бўлиб ичувчи

– شَرِّيبٌ кўп ичувчи, ичкиликбоз

– شَوَارِبُ *кўп.* 1) бўғиздаги томирлар; 2) бўйиндаги сув йўли

– شُورَبَا, شُورْبَةٌ шўрва

– مَشْرَبٌ *кўп.* مَشَارِبُ 1) шаробхона, ичиладиган жой; الْقَهْوَةِ ~ қаҳвахона, кафе; الْبِيرَةِ ~ пивохона; 2) мойиллик, феъл-атвор; дид; 3) йўналиш, мўлжал, ориентация; сиёсий руҳ

– مَشْرَبَةٌ *кўп.* مَشَارِبُ шаробхона, ичиладиган жой; сув ичиладиган кичкина фонтанча

– مِشْرَبَةٌ *кўп.* مَشَارِبُ коса; жом

– مَشْرَبِيَّةٌ *кўп.* ~ اتٌ 1) уйнинг ташқарига чиқиб турадиган панжарали ойнаси; 2) ойна панжараси

– مَشْرُوبٌ *кўп.* ~ اتٌ ичимлик, ичиладаган нарса; مَشْرُوبَاتٌ مُرْطِبَاتٌ (*алкоголсиз*) салқин ичимликлар; مَشْرُوبَاتٌ رُوحِيَّةٌ *ёки* مَشْرُوبَاتٌ كُحُولِيَّةٌ спиртли ичимликлар; مَشْرُوبَاتٌ رُوحَانِيَّةٌ *маж.* маънавий озуқа

شَرْبَكَ чалкаштирмоқ

– شَرْبَكَةٌ чалкашув, саросима, саросималик

– مُشَرْبَكٌ чалкаш, чалкашган, саросимага тушган

شَرْبِينٌ *бот.* Ливан кедри (*дарахт*)

شُرْتُونِيَّةٌ *черк.* юксак лавозимдаги руҳонийнинг динни қабул қилувчининг бошига қўлини қўйиб, уни динга киритиш маросими

I شَرَثَ (*а*) شَرَثٌ ёрилмоқ, ёрилиб кетмоқ (*кўп, оёқ териси ҳақида*); ~ تِ النَّعْلُ шиппак йиртилди, эскирди

– شَرَثٌ эски оёқ кийими, эски шиппак

I شَرَجَ (*у*) شَرْجٌ кўкламоқ, кўклаб олмоқ; омонат, амал-тақал қилиб, наридан-бери чатиб олмоқ; жамламоқ, тўпламоқ, йиғмоқ; II شَرَّجَ 1) =I; 2) الْحِجَارَةَ ~ тош термоқ, тошларни кириштириб теріб чиқмоқ

– شَرْجٌ *кўп.* شِرَاجٌ, شُرُوجٌ нав, тур, хил; ~ هُمَا وَاحِدٌ иккови бир хилдир

– شَرَجٌ *кўп.* أَشْرَاجٌ, شُرُوجٌ 1) илмоқ, сиртмоқ; 2) *анат.* орқа чиқариш тешиги

– شَرْجَةٌ *кўп.* شَوَارِجُ пастлик томон оқадиган сув йўли, дара

– شَرَجِىٌّ *анат.* орқа чиқариш тешигига оид; الْقَنَاةُ الشَّرَجِيَّةُ ~ حُقْنَةٌ ~ клизма, орқа чиқариш тешигига қилинган ҳуқна

شَرْجَبٌ 1) зотли от, зотдор от; 2) оёқлари узун (*ҳайвон*)

I شَرَحَ (*а*) شَرْحٌ 1) очмоқ, ёрмоқ; اللهُ صَدْرَهُ ~ *Қур.* Оллоҳ унинг (*Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламнинг*) кўкрагини (*ҳақиқатларни қабул қилиш учун*) очди; 2) щарҳламоқ, ёритмоқ, тушунтирмоқ; 3) бўлак-бўлак қилиб кесмоқ; ◊ صَدْرَهُ ~ *ёки* خَاطِرَهُ ~ кимнидир шод (хуррам, хурсанд) қилмоқ; II شَرَّحَ 1) бўлакларга ажратиб кесмоқ; 2) ёрмоқ, ёриб кўрмоқ (*ўлган одам танаси ҳақида*); VII انْشَرَحَ 1) очилмоқ; кенгаймоқ; 2) шарҳланмоқ, тушунтирилмоқ, изоҳланмоқ, маъноси очилмоқ; 3) хурсанд (хуррам, шод) бўлмоқ, роҳат (фароғат) қилмоқ; ◊ خَاطِرًا ~ *ёки* صَدْرًا ~ хурсанд бўлмоқ, қониқмоқ

– انْشِرَاحٌ шодлик, хурсандлик; қониқиш; ~ بِ хурсандлик билан

– تَشْرِيحٌ (*ўлган киши танасини*) очиш (ёриш); عِلْمُ الـ~ анатомия

– تَشْرِيحَةٌ (*ўлган киши танасини*) қисман очиш (ёриш)

– تَشْرِيحِىٌّ анатомик, анатомияга оид

– شَارِحٌ *кўп.* شُرَّحٌ 1. изоҳловчи, тушунтирувчи; 2. шарҳловчи; шарҳчи, комментатор

– شَرِحٌ шодон, очиқ (*мас., қараш, юз ҳақида*)

– شَرْحٌ *кўп.* شُرُوحٌ 1) тушунтириш; изоҳлаш; шарҳ, комментарий; тавсиф; 2) изоҳ, эслатма; ~ُهُ مَا قَبْلَهُ юқорида айтилгандек (кўрсатилгандек)

– شَرْحَةٌ *кўп.* شَرَحَاتٌ бўлакча, бурда

– شَرْحِىٌّ шарҳий, шарҳга (тушунтиришга) оид

– شَرِيحَةٌ *кўп.* شَرَائِحُ 1) бўлакча, бурда; гўшт парчаси, бир бўлак гўшт; 2) (*металл*) пластинка, (*бирор н. устига қоплaнган*) йўл-йўл металл; 3) (*жамият*) қатлами

– مُشَرِّحٌ анатом (*анатомия билан шуғулланувчи киши*), ўлган кишини ёрувчи одам

– مَشْرَحَةٌ *кўп.* مَشَارِحُ жарроҳлик хонаси

– مَشْرُوحٌ шарҳланган, изоҳланган, тушунтирилган

– مُنْشَرِحٌ الصَّدْرِ ~ хурсанд, шод, щодон; қониққан, мазза қилган

شُرَحْبِيلُ *ат. от, мз.* Шураҳбил

شَرَاحِيلُ *ат. от, мз.* Шароҳил

I (شرخ) شَرَخَ (*а*) شُرُوخٌ ўсмоқ, катта бўлмоқ, улғаймоқ; شَرَخَ[2] (*а*) شَرْخٌ чақмоқ, ёрмоқ, майдаламоқ; ◊ قَلْبَهُ ~ кимнингдир юрагини (ўтакасини) ёрмоқ (*чинқириқ, бақириқ, товуш ҳақида*); صَوْتَهُ ~ қаттиқ овоз чиқармоқ (*ўтал ҳақида*); V تَشَرَّخَ ёрилмоқ, ушалмоқ, чақилмоқ, майдаланмоқ, дарз кетмоқ

– شَارِخٌ *кўп.* شُرَّخٌ ёш йигит; اقْتُلُوا شُيُوخَ الْمُشْرِكِينَ وَ اسْتَحْيُوا شَرْخَهُمْ *ҳад.* мушрикларнинг кексаларини ўлдиринглар, лекин ёшларини тирик қолдиринглар

– شَرْخٌ *кўп.* شُرُوخٌ 1) дарз, ёрик; ◊ الشَّبَابِ ~ дуркун ёшлик, ёшликнинг гуллаган чоғи; الْأَمْرِ ~ ишнинг бошланиши; 2) ҳар қандай ишнинг бошланиши, ибтидоси; 3) томир; ◊ الرَّحْلِ ~ эгарнинг олди ва орқа томони

– مَشْرُوخٌ синган, ёрилган, дарз кетган

I شَرَدَ (*у*) شُرُودٌ 1) қочмоқ, кетмоқ; ~ مِنَ الْمَوْتِ و وَقَعَ فِى حَضْرَمَوْتَ *мкл.* ёмғирдан қочиб, қорга дуч келмоқ; 2) дарбадар кезмоқ, сарсон-саргардонликда юрмоқ; 3) *эск.* қўрқмоқ; 4)

эск. қўрқиб қочиб кетмоқ; II شَرَّدَ 1) қочирмоқ, қочишга мажбур қилмоқ; қувмоқ, ҳайдамоқ; 2) бошпанасиз қолдирмоқ, уйдан ҳайдаб чиқармоқ; ◊ شَمْلَهُمْ ~ тарқатиб юбормоқ, тум-тарақай қилмоқ; بِفُلَانٍ ~ к.нингдир айбини одамларга ошкор қилмоқ, эшиттирмоқ; V تَشَرَّدَ 1) бошпанасиз қолмоқ, бошпанасидан ажралмоқ, уйсиз бўлиб қолмоқ, қаровсиз қолмоқ; 2) сарсон-саргардон бўлмоқ., дарбадар кезмоқ; дайдилик қилмоқ

– تَشَرُّدٌ дайдилик, сарсон-саргардонлик

– تَشْرِيدٌ ҳайдалиш, қувғин қилиниш, бошпанасиз қолиш

– شَارِدٌ кўп. شُرَّدٌ 1. 1) кезиб юрувчи, сайёҳ; الْبَالِ ~ ёки الْفِكْرِ ~ тарқоқ фикрли, фикри тарқоқ, паришон; 2) юзаки қараш, ялт этиб қараш; 2. қувғинди

– شَارِدَةٌ кўп. شَوَارِدُ 1) эътибор қилинмаган (бирор н); وَ ~ وَارِدَةً а) маълум бўлган ва эътибордан четда қолган; б) эски ва янги; в) икир-чикиригача; г) фавқулодда (бирор н.), камёб (н.); شَوَارِدُ اللُّغَةِ тилда (нуткда) кам учрайдиган ифода; أَقَامَ عِنْدَنَا أُسْبُوعًا فَعَدَدْنَاهُ مِنْ شَوَارِدِ الزَّمَانِ у бизникида ўтказган бир ҳафтани замонанинг бизга берган хурсандлиги деб ‘ҳисоблардик; 3) мияга ялт этиб келган фикр; 4) бир лаҳзалик, ўткинчилик, бебақолик

– شَرْدٌ гармсел

– شَرُودٌ дайди, уй-жойсиз, бошпанасиз, беватан

– شُرُودٌ 1) қочиш, қочиб кетиш; 2) тентираш, тентираб юриш, адашиш, адашиб юриш; ~ فِي сочилган (тарқалган) ҳолда; ~ الْفِكْرِ (الذِّهْنِ) паришонлик, эътиборсизлик

– شَرِيدٌ 1. 1) қочиб юрган; 2) адашиб (кезиб, дарбадар) юрган; 2. қочқин; сургун қилинган, чиқариб юборилган; дайди; طَرِيدٌ ~ уйсиз, бошпанасиз, беватан

– مُتَشَرِّدٌ 1. қаровсиз, уйсиз, бошпанасиз; 2. сарсон-саргардон юрган одам, дайди

– مُشَرَّدٌ қочқин, қочиб чиққан, қочиб келган

شِرْدَاحٌ семиз, сергўшт

تَشَرْدَقَ, شَرْدَقَ томоғига тиқилмоқ, тиқилиб қолмоқ

تَشَرْدَمَ гуруҳларга ажралмоқ, гуруҳ-гуруҳ бўлиб ажралиб кетмоқ

– تَشَرْدُمٌ ажралиш, бўлиниш, гуруҳларга бўлиниш

– شِرْدِمَةٌ кўп. شَرَادِمُ гуруҳ; отряд; тўп; оломон; ثِيَابٌ شَرَادِمُ ўвада кийим- бош; йиртиқ, йиртилган кийимлар

I شَرَزَ (у) شَرْزٌ кесмоқ, қирқмоқ,бўлмоқ; III شَارَزَ 1) ёмон хулқли бўлмоқ, ёмон хулқ эгаси бўлмоқ; 2) (к.билан дир) тортишишмоқ, жанжаллашмоқ

– شِيرَازٌ кўп. شَرَارِيزُ, شَوَارِيزُ сузма, қатиқнинг сузмаси

شَرْزَمَ (ярани) очмоқ, тимдалаб очмоқ, ёрмоқ; تَشَرْزَمَ очилган (тимдаланган, ёрилган) бўлмоқ (яра ҳақида)

I شَرَسَ (а) شَرَاسَةٌ 1) баджаҳл (қаҳрли, ёвуз) бўлмоқ; 2) ўзига хос феъл-атвор эгаси бўлмоқ; VI تَشَارَسَ бир-бирига (ўзаро) ёвузлик қилмоқ, жаҳл қилмоқ; жанжаллашмоқ, ўзаро ёвлик қилмоқ

– شِرَاسٌ оёқ кийими сирачи (клейи)

– شَرَاسَةٌ 1) жаҳл; жаҳллилик; 2) қуполлик

– شَرَسٌ ёки شَرْسٌ ёки شِرْسٌ тиканли дарахт турларидан бири

– شَرِسٌ жаҳлдор, баджаҳл

– مُشْرِسَةٌ: أَرْضٌ مُشْرِسَةٌ шарас дарахти кўп учрайдиган ер

شُرْسُوفٌ кўп. شَرَاسِيفُ қовурға кемирчаги (тоғайи)

– شَرَاسِيفِيٌّ анат. ошқозон устига оид; الْقِسْمُ الـ~ ошқозон усти жойлари

(شرش) II شَرَّشَ 1) илдиз отмоқ; 2) ўрнашиб олмоқ

– شَرْشٌ кўп. شُرُوشٌ илдиз,, реша; ~ النَّحِيلِ бот. бўғдойиқ (ғалласимон алаф); ◊ اللَّبَنِ ~ зардоб

شَرْشَحَ обрўсини тўкмоқ, обрўсизлантирмоқ, беэътибор қилмоқ; تَشَرْشَحَ обрўни йўқотмоқ, обрўсизланмоқ, ўз обрўсини туширмоқ; шарманда (шармсор) бўлмоқ

– شَرْشَحَةٌ обрўсизлантириш, обрўни тушириш

شَرْشَرَ[1] 1) қайрамоқ; 2) тишли қилмоқ; 3) томмоқ, томиб кетмоқ, оқиб турмоқ; شَرْشَرَ[2] бўлмоқ, кесмоқ, ёрмоқ

– شَرَاشِرُ 1) жон; 2) гавда жусса; أَلْقَى عَلَيْهِ ~ه к. нидир жуда қаттиқ севмоқ; ~ الذَّنَبِ думнинг попуги

– شَرْشَرَةٌ[1] 1) (личоқларни) қайраш; 2) томиш, оқиб кетиш

– شَرْشَرَةٌ[2] ўроқ

– شُرْشُورٌ кўп. شَرَاشِيرُ сайроқи қушларнинг бир тури, зяблик

– شَرْشِيرٌ ёввойи ўрдак

– مُشَرْشَرٌ тишли, тиши бор; ~ سِكِّينٍ,(нон кесадиган) пичоқ

شَرْشَفٌ кўп. شَرَاشِفُ чойшаб

I شَرَطَ (у) شَرْطٌ 1) (бирор н. ни) шарт қилиб қўймоқ, (бирор н. га) боғлиқ қилиб қўймоқ; 2) қон олмоқ, қон чиқармоқ, қон чиқариб ташламоқ; II شَرَّطَ 1) кесмоқ, тилмоқ, андак кесиб қўймоқ, ўймоқ, кесиб из қилмоқ; 2) тасма (лахтак) қилиб йиртмоқ; III شَارَطَ 1) шартлашмоқ, келишиб олмоқ; 3) (н. нидир қўйиб) гаров боғламоқ (ўйнамоқ); (н. нидир) тикмоқ (гаровда - عَلَى); أَنَا أُشَارِطُ عَلَى طَرْبُوشِي بِأَنَّكَ ... ҳожидўппимни гаровга қўйиб айтаманки, сен ...; IV أَشْرَطَ 1) тайёрламоқ, ҳозирламоқ; نَفْسَهُ لِأَمْرٍ كَذَا ~ бирор нарсага ўзини тайёрламоқ; ◊ مِنْ إِبِلِهِ ~ туялардан бирини сотишга ажратмоқ; V تَشَرَّطَ 1) (к. гадир) оғир шарт қўймоқ; 2) кесилмоқ, тилинмоқ, андай кесиб қўйилмоқ, ўйилмоқ, из қолдирилмоқ; ◊ فِي عَمَلِهِ ~ ишни қунт билан яхши адо этмоқ; VIII اشْتَرَطَ = I

– اشْتِرَاطٌ боғлиқлик, боғлиқ бўлганлик

– تَشْرِيطٌ кесик, ўйма, из

– شَرْطٌ кўп. شُرُوطٌ шарт; қилинадиган талаб, қоида, низом; شُرُوطُ الْاتِّفَاقِ битим шартлари (қоидалари); ~ بِلَا شак-шубҳасиз, сўзсиз; مِنْ دُونِ ~ وَ قَيْدٍ ҳеч қандай шартсиз, сўзсиз; لَا ~ بُدَّ مِنْهُ қатъий, зарурий шарт, conditio sine qua non; وَضَعَ الـ~ لِ... ... учун шарт қилмоқ; أَدَوَاتُ الـ~ грам. шарт юкламалари; جَوَابُ الـ~ грам. (шарт эргаш гапдаги) бош гап; ~ ... أَنَّ ёки ~ ... عَلَى أَنَّ шу шарт биланки, ...; ~ عَلَى ... أَلَّا ... бўлмаслиги шарти билан; الـ~ عِنْدَ الْحَرْثِ وَ لَا الْقِتَالُ فِي الْحَصِيدَةِ мтл. сўзма-сўз: ҳосил талашиб уришмаслик учун ерни ҳайдаётган вақтдаёқ шартлашиб олмоқ

– شَرْطٌ[1] кўп. أَشْرَاطٌ белги, аломат, нишона; أَشْرَاطُ السَّاعَةِ соатнинг рақам ва миллари

– شَرْطٌ[2] кўп. أَشْرَاطٌ 1) бойликнинг ярамаси, нави паст бойлик; 2) одамларнинг ярамаси, пасткаши

– شَرْطَةٌ кўп. شُرَطٌ тире, чизиқ; نُقَطٌ وَ شُرَطٌ нуқта ва тире (телеграфда); чизиқча; ~ قَصِيرَةٌ дефис

– شُرْطَةٌ полиция; الـ~ الْعَسْكَرِيَّةُ (الْحَرْبِيَّةُ) ҳарбий полиция; كَلْبُ الـ~ полиция ити, изтопар ит; ~ النَّجْدَةِ қўчма полиция

– شَرْطِيٌّ шартли; جُمْلَةٌ ~ةٌ грам. шарт гап

– شُرْطِيٌّ, شُرَطِيٌّ полицияга оид; (الْمُرُورِ) ~ السَّيْرِ қўча ҳаракати бошқарувчиси (тартиботчиси)

– شَرْطِيَّةٌ кўп. ـاتٌ шартнома, контракт

– شَرِيطٌ кўп. شَرَائِطُ, أَشْرِطَةٌ 1) лента, тасма; йўл-йўл қилиб тайёрланган нарса; ип (боғлайдиган, мас., оёқ кийимдаги); ~ قَصِّ الْمَعْرِضِ кўргазма очилиш пайтида лентани қирқмоқ; الْآلَةِ الْكَاتِبَةِ ~ ёзув машинкаси

лентаси; ~ الأُنْبُوب электрон трубка сеткаси ёки катод лампа сеткаси; ~ التَّخْزِين *т-й.* захира (запас) йўл; ~ سِكَّة الحَدِيد темир йўл полотноси; ~ السِّينَمَا кинолента, кино тасмаси; ~ القِيَاس ўлчов тасмаси (*мас., тикувчиларда*); ~ النَّار бикфорд пилтаси, (*узоқдан туриб портлатишда ишлатилади*); ناطِق ~ овозли фильм; ~ الـ دُودَةُ тасмасимон гижжа, солитёр; رَايَةُ الأَشْرِطَة وَ النُّجُوم АҚШ давлат байроғи; 2) кесик ўйма; 3) *ҳарб.* ҳарбий унвонларнинг погонга тикиб қўйилган белгиларидан бири

– شَرِيطَة *кўп.* شَرَائِط шарт-шароит; شَرِيطَةَ أَنَّ ... ... бўладиган бундай шароитда

– مُشَارَطَة битим, шарт, шартнома, келишув

– مِشْرَاط *кўп.* مَشَارِيط (*жарроҳлар*) ништари, дудамаси, ланцет; скальпель

– مِشْرَط *кўп.* مَشَارِط = مِشْرَاط

– مُشَرَّط кесикли, ўймали

– مَشْرُوط боғланган; шартли; ~ انْعِكَاس шартли рефлекс; ~ غَيْرُ ҳеч қандай шартсиз, сўзсиз; مُسَاعَدَةٌ غَيْرُ ~ة сўзсиз ёрдам, шарт қўйиб ўтирилмайдиган (шартсиз) ёрдам

شَرْطَن *дин.* (*диний*) рутбага ўтқазиш учун бирор руҳоний бошига қўл қўймоқ

– شَرْطَنَة рутбага ўтқазиш маросими

شَرْطَنَة = شِرْطُونِيَّة, شِرْطُونِيَّة

– شَرْطُوطَة *кўп.* شَرَاطِيط 1) латта, латта-путта; 2) бузуқ (сую-қоёқ) аёл

I (شرع) **شَرَعَ**[1] (*а*) شَرْع 1) тўғри йўналтирмоқ (мўлжалламоқ); الحَبْل ~ арғамчини тортмоқ (тарангламоқ); 2) қонунлар чиқармоқ; شَرَعَ[2] (*а*) شُرُوع 1 бошламоқ; киришмоқ; فِي الكِتَابَة ~ *ёки* يَكْتُب ~ у ёза бошлади; مَشْرُوعًا ~ режа (план) тузмоқ; 2) (*н. гадир*) қасд (жазм) қилмоқ (فِي); 3) сувга тушмоқ; 3) ҳовучлаб сув ичмоқ; 4) *эск.* сувга тушиб ича бошламоқ (*ҳайвон*); II شَرَّع 1) қонунлар чиқармоқ; 2) ~ ه فِي المَاء к.нидир сувга туширмоқ, сувга пишмоқ, ботирмоқ; IV أَشْرَع йўналтирмоқ, мўлжалламоқ; (*найза*) ўқталмоқ; الحَبْل ~ арғамчи тортмоқ; ~ عَيْنَه إِلَى ... ...га қарамоқ; назарини ...га ташламоқ; ~ الحَرْبَة فِي البُنْدُقِيَّة найзани милтиққа ўрнатмоқ; ~ البَاب إِلَى الطَّرِيق йўл очмоқ; ~ فِي المَاء сувга ботирмоқ, туширмоқ; VIII اشْتَرَع = II

– اشْتِرَاع қонун чиқариш; حَقُّ الـ~ қонун чиқариш ҳуқуқи; *библ.* Второзаконие (*Библиянинг қонунларни ўз ичига олган қисми*)

– اشْتِرَاعِيّ қонун чиқарувчи

– تَشْرِيع *кўп.* تَشَارِيع қонунчилик; кодекс тузишлик; حَقُّ الـ~ қонун чиқариш ҳуқуқи; الـ~ الدُّوَلِيّ халқаро қонунчилик

– تَشْرِيعِيّ қонун чиқарувчи; السُّلْطَةُ الـ~ة қонун чиқарувчи ҳокимият; الجَمْعِيَّةُ الـ~ة қонун чиқарувчи мажлис

– مُشَارِع[1] қонун чиқарувчи

– مُشَارِع[2] *кўп.* شَرَاع, شُرُع شَوَارِع 1) кўча, хиёбон; ~ رَئِيسِيّ бош (асосий) кўча; رَجُل الـ~ одми одам; 2) эск сувга тушаётган (*ҳайвон*); 3) *эск.* сув бетида пайдо бўлаётган (*балиқ*); 4) *эск.* тўғрига йўналтирилган (*қилич*)

– شِرَاع *кўп.* أَشْرِعَة, شُرُع елкан

– شِرَاعِيّ: ~ رُمْح узун найза

– شِرَاعِيّ елканга оид; السَّفِينَةُ الـ~ة елканли кема; الـ~ المَرْكَب елканли кема; شِرَاعِيَّة *ёки* طَيَّارَة (طَائِرَة) ~ة планёр (*моторсиз учадиган аппарат*)

– شَرْع диний (черков) қонунлар; шариат; ~ا шаръан, шариатга кўра; النَّاسُ فِي هَذَا ~ وَاحِد бу соҳада ҳамма одамлар бир хил

– شَرْع = شُرُوع

– شُرُوع = شَرْع

– شَرْع чолғу асбоби симлари

– شَرْعَة[1], شِرْعَة *кўп.* شَرَع, شِرَع 1) камон (камалак) ипи; тасмача; 2) тор (*музика асбобидаги*)

– شَرْعَة[2] *кўп.* شِرَع 1) қонун; хартия; ~ الأُمَم халқлар хартияси; ~ حُقُوق الإِنْسَان Инсон Ҳуқуқлари Декларацияси; 2) шариат; 3) *эск.* сувга олиб борадиган йўл

– شَرْعَة[3] *кўп.* شِرَع, شَرَع, شَرَاع сувга олиб борадиган йўл

– شُرْعَة *кўп.* ~ات (*эшик тепасидаги*) елпиғичсимон дераза

– شَرْعِيّ 1) қонунга (шариатга) оид; ~ا қонунан, шаръан, қонун бўйича, шариат бўйича; ~ًا وَ فِعْلًا де-юре ва де-факто (*қонунан ҳам, ҳақиқатда ҳам*); ~ طِبّ суд тиббиёти (медицинаси); ~ طَبِيب суд табиби (врачи); 2) қонуний, қонунан ижозат қилинган; очиқ, очиқ-ойдин, легал; ~ ابْن қонуний ўғил (*қонуний никоҳдан туғилган*); ~ غَيْرُ ғайриқонуний; ~ ابْن غَيْرُ ғайриқонуний (никоҳсиз туғилган) ўғил; ~ وَارِث қонуний ворис (мерос эгаси); 3) шариатга оид; الأَحْكَام الـ~ة шариат ҳукмлари, шариат; القَاضِي الـ~ шариат қозиси; المَحْكَمَةُ الـ~ة шариат қозилиги; шариат қозилиги маҳкамаси

– شَرْعِيَّة қонунийлик, легаллик (рухсат берилганлик, очиқ-ойдинлик)

– شُرُوع 1) бошланиш, бошлаш; ибтидо; أَفْعَال الـ~ *грам.* иш-ҳаракатнинг бошланишини билдирувчи кўмакчи феъллар (طَفِقَ, أَخَذَ *ва б.*); 2) (*н. гадир*) тажовуз қилиш (فِي)

– شَرِيعَة *кўп.* شَرَائِع шариат, диний қонунлар; الـ~ الغَرَّاء *ёки* الـ~ السَّمْحَة *ёки* الـ~ الإِسْلَامِيَّة *ёки* الـ~ المُحَمَّدِيَّة мусулмонлик қонуни, шариат; الشَّرَائِع السَّمَاوِيَّة самовий (илоҳий) қонунлар; ◊ الغَابَة (الغَاب) ~ жунгли қонунлари (*ёввойи қонунлар яъни кучлилар истаги қонундир деган ақида*)

– مُتَشَرِّع қонуншунос, юрист; адвокат

– مُشْتَرِع қонун чиқаручи

– مَشْرَع, مَشْرَعَة *кўп.* مَشَارِع ҳайвонлар суғориладиган жой

– مُشْتَرَع = مُشَرَّع

– مَشْرُوع[1] очиқ, қонуний, қонунан рухсат этилган, легал; ~ حَقّ қонуний ҳуқуқ; ~ غَيْرُ а) ғайриқонуний, яширин, нолегал; рухсат этилмаган; б) ножўя, хунук; ~ لا қонунсиз; ножўя, хунук

– مَشْرُوع[2] *кўп.* ~ات режа, лойиҳа, план; схема; سَنَوِيّ ~ йиллик режа (план); قَانُون ~ қонун лойиҳаси; مُضَادّ (مُعَارِض) ~ қарши (зиддий, муқобил) лойиҳа

– مَشَارِيع *кўп. икт.* тадбир; الـ~ الإِنْشَائِيَّة конструктив (*фойдаси аниқ кўриниб турган*) тадбирлар

– مَشْرُوعِيَّة 1) қонунийлик; қонунчилик; 2) тадбир, ташаббус

– شَرْعَب н.нидир узунасига кесмоқ, қирқмоқ

– شَرْعَب узун

– شَرْعَبِيّ устдан кийиладиган йўл-йўл кийим турларидан бири

I (شرف) **شَرُفَ** (*у*) شَرَف олий табақадан бўлмоқ; 2) олийжаноб бўлмоқ; شَرَفَ (*а*) юксак бўлмоқ, кўтарилмоқ; (*н. нингдир устидан*) ҳоким бўлмоқ, буйруқ қиладиган бўлмоқ; II شَرَّف 1) юксак қўймоқ, баландлатмоқ, юксакка кўтармоқ; 2) ҳурмат қилмоқ, иззат-ҳурматини жойига қўймоқ; эҳтиром кўрсатмоқ; شَرَّفْتَنَا сен бизга иззат-ҳурмат кўрсатдинг; III شَارَف 1) (*бирор к. га*) яқин бўлмоқ, яқинлашмоқ; ~ الأَرْبَعِين у қирқ ёшга яқинлашиб қолди; 2) шуҳратда (оқсуякликда) (*ўзини устун қўйиш учун*) тортишишмоқ; IV أَشْرَف (*н. гадир*) яқин бўлмоқ; (*н. нингдир*) арафасида бўлмоқ (عَلَى); (*н. гадир*) яқинлашмоқ, яқинлашиб қолмоқ (عَلَى); 2) кузатмоқ; (*н. нидир*) назорат қилмоқ (عَلَى); 3) (*н. нидир*) бошқармоқ, (*н. гадир*) раҳбарлик қилмоқ, буйруқ қилмоқ (عَلَى); *ҳарб.* ҳукмронлик қилмоқ (*мас., шароитга*),

(*н. нингдир устидан*) командирлик қилмоқ (عَلَى); 5) чиқмоқ; (*қандайдир томонга*) бурилган (қараган) бўлмоқ (عَلَى); V تَشَرَّفَ 1) (*н. нидир қилмоқ*) шарафига муяссар бўлмоқ (ب); ... أَتَشَرَّفُ بِأَنْ ... шарафига муяссарман; تَشَرَّفْنَا! биз сиздан жуда хурсандмиз!, бизни жуда хурсанд қилдингиз!; бизни шарафга муяссар қилдингиз!; 2) шараф деб билмоқ, шараф деб ҳисобламоқ; X اِسْتَشْرَفَ 1) (*яхшироқ кўриш учун*) кўтарилмоқ; 2) (*н. гадир*) интилмоқ (إِلَى); X يَسْتَشْرِفُ الْأَوَاخِرُ الْأَوَائِلَ ортдагилар (отлар) олдиндагиларга етиб олаяпти; 3) (*қуёшдан*) кўзни қўл билан (ب) тўсиб (*бирор н. га*) қарамоқ (لِ); (*қаергадир ёки к. гадир, н. гадир*) назар ташламоқ, қарамоқ; узоқларга (олдинларга) қарамоқ; қараб чиқмоқ, кўриб чиқмоқ

– إِشْرَاف 1) кузатиш, назорат; لَجْنَةُ الْ~ назорат комиссияси; 2) раҳбарлик, етакчилик; تَحْتَ ~ه кимнингдир раҳбарлиги остида; кимнингдир етакчилигида

– أَشْرَف энг шарафли, энг олижаноб, энг аслзода

– تَشْرِيف *кўп.* تَشَارِيفُ ҳурмат, эҳтиром, тантанали маросим

– تَشْرِيفَاتِيّ церемониймейстер (*тантанали маросимларни тузувчи ва ўтказувчи*); *дипл.* протокол бўлими мудири

– تَشْرِيفَة *кўп.* ـَات (*саройдаги*) тантанали қабул маросими; *кўп.* церемониал; بَابُ التَّشْرِيفَات ташрифот (тантанали маросим) га кириладиган эшик (йўл); رَئِيسُ (مُدِيرُ) التَّشْرِيفَات протокол бўлими бошлиғи (мудири)

– شَارِف *кўп.* شَوَارِفُ, شَارِفَات қари урғочи туя

– شُرَافَة балкон, айвон; галерея (*биноларни бирлаштирувчи узун тор йўлак*)

– شَرَف 1) шараф, ҳурмат, эҳтиром; عَلَى ~ه кимнингдир шарафига; ~ حَفْرَةُ фахрий қоровул; ~ رَئِيسُ фахрий раис; ~ عُضْوُ фахрий аъзо; ... إِنَّهُ لِي لَـ ёки لِي عَظِيمُ الْ~ بِأَنْ ... ~ كَبِيرٌ بِأَنْ менинг учун катта шарафдир; ~ كَلِمَةُ ёки بِالشَّرَفِ! ёки بِشَرَفِ! чин сўз! рост гап!, виждон ҳурмати! худо ҳаққи!; 2) олий табақадан келиб чиққанлик, олий зотлилик, шон-шараф; олийжаноблик; 3) баланд, юқори, тепаликдаги жой, баландлик, тепалик

– شَرْف шарф

– شُرْفَة *кўп.* ـَات *архит.* йирик бино ёки қалъа девори устига қуриладиган кунгурасимон қурилма

– شُرْفَة *кўп.* شُرَفَات, شُرُف 1) балкон, айвон; كِبَارُ الزُّوَّارِ ~ фахрий меҳмонлар учун ажратилган балкон (*парламентда*); 2) (*театрдаги*) ложа; 3) ойна, дераза

– شَرَفِيّ фахрий, ҳурматли; مَرَاتِبُ ~ـَة фахрий унвон (мартаба) лар

– شَرِيف *кўп.* أَشْرَاف, شُرَفَاءُ 1. 1) аслзодаликка оид; الْأَشْرَافُ аслзода, аслзодалар; 2) олийжаноб, виждонли; 2. шариф (*пайғамбар саллаллоҳу алайҳи васаллам авлодлари унвони*) شَرِيف 3) *ат. от, мз.* Шариф

– مُسْتَشْرَف айвон, балкон

– مَشْرَف, مُشْرَف *кўп.* مَشَارِفُ тепалик, баландлик; *ҳарб.* тепалик; ◊ مَشَارِفُ الْمَدِينَةِ шаҳар остоналари; шаҳар атрофлари; هُوَ عَلَى مَشَارِفِ الثَّلَاثِينَ у ўттиз (*ёшга*) яқинлашиб қолди

– مُشْرِف 1) (*бирор н. га*) раҳбарлик (мудирлик) қилувчи (عَلَى); (*бирор н. нинг*) бошида (тепасида) турувчи (عَلَى); 2) раҳбар, бошлиқ; 3) баланд; ~ جَبَلٌ баланд тоғ

– مُشَرَّف ҳурматли, иззат-икромга сазовор, фахрий; بِصُورَةٍ ~ـَة шараф билан

– مُشْرَق سَيْفٌ ~ Машориф қиличлоғида тайёрланган қилич

– مُشْرَقِيَّة Машориф қишлоғида тайёрланган қиличлар (*бу қишлоқ ўз қиличлари билан машҳур*)

I شَرَقَ[1] (*у*) شُرُوق 1) чиқмоқ, кўтарилмоқ (*ёритгичлар ҳақида, мас., Қуёш*); 2) нур сочмоқ, ёритмоқ; 3) сўриб олмоқ, ичига тортмоқ; I شَرِقَ[2] (*у*) شَرَق ёрмоқ, бўлмоқ; ~ الشَّاةُ қуйининг қулоғини узунасига қирқмоқ; شَرَقَ (*а*) (*томоққа*) тиқилиб қолмоқ (ب); ~ بِالْبُكَاءِ кўз ёшини ичига ютмоқ (зўрлик билан тўхтатиб турмоқ); ~ الْجُرْحُ بِالدَّمِ яра қонга беланди, яра қонади, яра қонаб кетди; II شَرَّقَ 1) шарққа жўнамоқ; 2) қуруқ (қуриган, намсиз) бўлмоқ (*ер, тупроқ ҳақида*); 3) гўшт бўлакларини офтобда қуритмоқ; IV أَشْرَقَ 1) чиқмоқ (*ёритгичлар ҳақида*); 2) ялтилламоқ (ب); ёришмоқ; وَجْهُهُ ~ унинг юзи ёришиб кетди; V تَشَرَّقَ 1) Шарқ кишисига (шарқликка) ўхшаб қолмоқ (ўхшамоқ); 2) офтобда ўтирмоқ (*қиш кунларида*); X اِسْتَشْرَقَ Шарқни ўрганмоқ, шарқшунос бўлмоқ

– اِسْتِشْرَاق шарқшунослик

– إِشْرَاق 1) ёғду; 2) *эск.* эрталабдан тушгача бўлган пайт

– إِشْرَاقَة 1) ёғду, ёришиш; 2) бошланиш; ~ 1994 عَامِ йилнинг бошланиши

– إِشْرَاقِيّ ёришган; *филос.* иллюминизм вакили, иллюминат; الْمَذْهَبُ الْ~ иллюминатлар таълимоти (мазҳаби)

– إِشْرَاقِيَّة: الْ~ *филос.* иллюминизм; فَلْسَفَةُ الْ~ иллюминатлар фалсафаси

– تَشْرِيق қуриш, қуритиш; қуёшда гўшт бўлакларини қуритиш (қоқлаш); أَيَّامُ الْ~ зулҳижжа ойининг учинчисидаги қурбонликдан кейинги уч кун

– شَرَاق[1] осонгина алангаланадиган (*ёғли, елимли*) дарахт

– شَرَّاق[2] *кўп.* ـَات шогирд, дастёр; ёлланиб ишловчи хизматчи

– شَرَاقِيّ Нил дарёси тошган вақтда унинг суви босмайдиган (етиб бормайдиган) ерлар

– شَرَق[1] қурғоқчилик

– شَرَق[2] ғам, ғусса, ташвиш

– شَرْق 1) Шарқ; الْ~ الْأَدْنَى Яқин Шарқ; الْ~ الْأَقْصَى Узоқ Шарқ; الْ~ الْأَوْسَطُ Ўрта Шарқ; ~ا шарқда; шарққа; 2) қуёш; طَلَعَ الْ~ қуёш чиқди

– شَرْقَاءُ қулоғи узунасига қирқилган қўй

– شَرْقَاوِيّ 1. Шарқия музофотига оид; 2. *кўп.* شَرَاقِوَةٌ Шарқия музофотида яшайдиган киши (*Мисрда*)

– شَرْقِيّ 1. шарқий, шарққа оид; الْمَدِينَةِ ~ шаҳарнинг шарқ тарафида; ~ جَنُوبَ жанубишарқий; الدِّرَاسَاتُ الْ~ـَة шарқшунослик; 2. Шарқда яшайдиган киши, шарқлик

– شَرْقِيَّات *кўп.* шарқшунослик, ориенталистика

– شُرُوق чиқиш, кўтарилиш; الشَّمْسِ ~ қуёш чиқиши

– شَرِيق *ат. от, мз.* Шарқ

– مُسْتَشْرِق шарқшунос, ориенталист

– مُشْرِق 1) чиқаётган, кўтарилаётган (*қуёш ҳақида*); بِلَادُ الشَّمْسِ الْ~ـَة кун чиқиш мамлакати; 2) нур сочиб турган; ёрқин; нурли; ёғдули; ~ مُسْتَقْبَلٌ ёрқин келажак, истиқбол

– مَشْرِق *кўп.* مَشَارِقُ машриқ, кун чиқиш; шарқ; فِي مَشَارِقِ الْأَرْضِ وَ مَغَارِبِهَا кунчиқишдан кунботишгача, машриқдан мағрибгача, шарқдан ғарбгача, бутун дунёда; الْ~ان *ик. с.* 1) шарқ ва ғарб, машриқ ва мағриб; 2) ёз фаслида қуёш чиқиш ўрни ва қиш фаслида қуёш чиқиш ўрни

– مَشْرِقِيّ шарқий; 2. *кўп.* مَشَارِقَة шарқ кишиси, шарқда яшовчи киши

– مُشْرِقِيّ *филос.* иллюминаторларга оид; الْحِكْمَةُ الْ~ـَة иллюминаторлар фалсафаси, иллюминизм; 2. *филос.* иллюминат (*қар.* إِشْرَاقِيّ)

شَرْقَرَق = شَرْقَارَق

– شَرْقَرَق = شَرْقَارَق

شَرْقَرَق *зоол.* яшил рангли қизилиштон (*қуш*)

شَرْقَطَ бирдан ёнмоқ (ўт олмоқ)

– شَرْقَطَةً бирдан ёниб кетиш (ўт олиш)

I شَرَكَ (а) شَرِكَةً шерик бўлмоқ, биргалашмоқ, компаньон бўлмоқ; II شَرَّكَ шнур боғламоқ, نَعْلَهُ ~ туфлисига шнур ўтказмоқ; III شَارَكَ 1) шериклик қилмоқ, ҳамдард бўлмоқ (*мас., ғамда-туш. к. ёки* فى *-к. ғадир туш. к. ёки* مَعَ); 2) (*н. дадир*) муштаракликка эга бўлмоқ (*туш. к. ёки* فى *-к. биландир, н. биландир. туш. к. ёки* مَعَ); биргаликда иштирок этмоқ; ҳамкорлик қилмоқ; إِنَّ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ تُشَارِكُ الْعِبْرَانِيَّةَ فَأُصُولَهَا араб тили қадимги яҳудий тили (иврит) билан муштарак илдизга эга; IV أَشْرَكَ 1) иштирокчи қилмоқ, иштирок эттирмоқ, шерик қилиб қўшиб олмоқ; хизмат вазифасига қўшиб юбормоқ; 2) тасма билан таъминламоқ (*мас., ботинка, шиппак кабиларни*); ◊ بِاللهِ ~ мушрик (кўпхудолик) бўлмоқ; VI تَشَارَكَ (*к. биландир н. дадир*) бирга иштирок этмоқ, тўдада бўлмоқ (فى ,مَعَ); VIII اِشْتَرَكَ 1) (*к. биландир н. дадир*) шерик бўлиб қатнашмоқ, иштирок этмоқ (فى ,مَعَ); 2) ўзаро (*н. дадир*) муштарак бўлмоқ; 3) (*жамият*) аъзоси бўлмоқ; 4) (*н. нингдир*) обуначиси бўлмоқ (فى); 5) бирлаштирмоқ; 6) *дин.* христианларнинг диний маросимлардан бири-муштараклик (*причастие*) маросимларида иштирок этмоқ

– اِشْتِرَاكٌ *кўп.* اتٌ 1) бирлашиш, бирикиш; 2) муштараклик, умумийлик; ~ الْمَصَالِحِ манфаатларнинг муштараклиги (умумийлиги); الْ~ اللَّفْظِيُّ *грам.* омонимия; 3) (*шерик бўлиб*) иштирок этмоқ; بالْ~ шерик бўлиб, биргалашиб; 4) обуна; 5) аъзолик бадали, пай тўлови (*шунингдек* رُسُومُ الْ~) христианларнинг муштараклик (*причастие маросимида*) истъемол қилинадиган бир хил вино ва нон

– اِشْتِرَاكِيٌّ 1. социализмга оид, социалистик; النِّظَامُ الْ~ социалистик тузум

– إِشْرَاكٌ мажусийлик, кўпхудолилик, мушриклик

– تَشَارُكٌ шериклик, бирга қўшилиб иштирок этиш

– شِرَاكٌ *кўп.* أَشْرَاكٌ ,شُرُكٌ (*шиппакдаги*) ип, тасма

– شِرَاكَةً бирга қўшилиб иштирок этиш

– شِرْكٌ 1) (*биргалашиб*) иштирок этиш; 2) *халқ.* ҳаммага тегишли бойлик *ёки* нарсалар; 3) ширк, мажусийлик, кўпхудолилик, бутпарастлик, أَهْلُ الْ~ ширк келтирганлар, мажусийлар

– شَرَكٌ *кўп.* أَشْرَاكٌ тўр, тузоқ, қопқон

– شُرُكٌ 1) зарарли; бузилган, айниган, яроқсиз ҳолга келган (*мас., мевалар ҳақида*); 2) асл нархидан (баҳосидан) паст

– شَرَكَةً тузоқ

– شَرِكَةٌ *кўп.* اتٌ 1) ширкат, жамият; агентлик; التَّأْمِينِ ~ суғурта жамияти; ذَاتُ مَسْؤُولِيَّةٍ ~ مُحَدَّدَةٍ чекланган масъулиятли (масъулияти чекланган) компания (*ЛТД*); الشَّرِكَاتِ ~ трест; مُسَاهَمَةٍ ~ акционерлик (ҳиссадорлик) жамияти; مُغْفَلَةٍ ~ *савдо.* яширин жамият; الْمِلَاحَةِ ~ денгизчилар жамияти; الْهِنْدِ الشَّرْقِيَّةِ ~ *тар.* Остиндия компанияси (жамияти); 2) муштарак бойлик (мулк); умумхалқ мулки

– شِرْكَةً = شَرِكَةً

– شِرْكِيَّاتٌ *кўп.* мажусийлик одатлари (феъл-атворлари)

– شَرِيكٌ *кўп.* شُرَكَاءُ 1) ҳамкорлик килувчи, шерик, компаньон; партнёр; бирга иштирок этувчи; 2) (*бирор жиноий ишда*) шерик; 3) *ат. от, мз.* Шарик

– شُرَيْكٌ чурак, нон

– شَرِيكَةٌ *кўп.* شَرَائِكُ 1) шериклик қилувчи аёл (қиз), партнёр аёл (қиз); فى الْحَيَاةِ ~ рафиқа, хотин; 2) (*бирор жиноий ишда*) шерик аёл (қиз)

– مُشَارِكٌ иштирокчи; шерик бўлиб қатнашувчи

– مُشَارَكَةٌ 1) муштараклик, умумийлик; биргалашиб (*шерик бўлиб*) қатнашиш; алоқадорлик, боғлиқлик; 3) ҳамкорлик; ◊ بالْ~ чоракорлик шарти билан

– مُشْتَرَكٌ 1) муштарак, умумий; бирлашган; қўшма; حُدُودٌ ~ةٌ умумий чегаралар; 2) икки томонлама, ўзаро; مَصْلَحَةٌ ~ةٌ икки томонлама фойдали (манфаатли)

– مُشْتَرِكٌ обуначи, муштарий

– مُشْرِكٌ мушрик, кўпхудоли, мажусий, бутпараст

شَرْكَلَ 1) қийнамоқ, қийинчиликка солмоқ, қийин қилиб қўймоқ, чалкаштирмоқ, йўлдан адаштирмоқ; 2) оёқдан чалмоқ, чалиб йиқитмоқ

شَرْكَسِيٌّ *кўп.* شَرَاكِسَةٌ черкас

I شَرَمَ (*и*) شَرْمٌ чақмоқ, ёрмоқ, кесмоқ, тилмоқ; شَرَمَ[2] (а) شَرْمٌ бермоқ, ато этмоқ, инъом этмоқ; لِزَيْدٍ مِنْ مَالِهِ ~ Зайдга ўз бойлигидан озгина берди; II شَرَّمَ ёрмоқ, бўлмоқ; V تَشَرَّمَ ёрилмоқ, бўлинмоқ; VII اِنْشَرَمَ чақилган (ёрилган, тилинган, бўлинган) бўлмоқ

– أَشْرَمُ *мн.* شُرْمٌ *кўп.* شُرْمَاءُ 1) бурни мажақланган; 2) лаблари йиртиқ; 3) ифлос, иқирт, пала-партиш, ислиқи

– شَارِمٌ нишонни ёриб ўтган ўқ

– شَرْمٌ *кўп.* شُرُومٌ 1) тилим, ёриқ; 2) тешик, ковак; тоғ (*тепалик ер*) ёриғи; раҳна, тешилган жой; 3) унча катта бўлмаган қўлтиқ, кўрфаз

شَرْمِيطَةٌ катта жанг, қирғин, олишув, тўқнашув

شَرْمَطَ парча-бурон қилиб йиртмоқ

– شَرْمَطَةً парча-бурон қилиб йиртиб ташлаш

– شَرْمُوطَةٌ *кўп.* شَرَامِيطُ 1) латта; парча-бурон; 2) фоҳиша, бузуқ аёл, суюқоёқ аёл

شَرَنْبَثٌ кафти ғадир-будур ва томирлари бўртиб чиққан (*одам*)

شَرَنْبَثٌ = شَرَنْبَذٌ

شَرْنَقَةٌ *кўп.* شَرَانِقُ пилла (*ипак қуртиники*)

– شَرَانِقُ *кўп.* 1) илоннинг (*ташлаган*) пўсти; 2) наша уруғи

I شَرَهَ (а) شَرَهٌ 1) (*н. ғадир*) ўч бўлмоқ (عَلَى, إِلَى); 2) нафси бузуқ бўлмоқ, малах бўлмоқ, юҳо бўлмоқ

– شَرَاهَةٌ 1) қизғончиқлик, очкўзлик, кўзи очлик; بِ~ қизғончиқлик билан; 2) нафси бузуқлиқ, малахлик, юҳолик

– شَرَهٌ=شَرَاهَةٌ

– شَرِهٌ 1) қизғончиқ, очкўз; 2) нафси бузуқ, малаҳ, юҳо

شَرْوٌ асал, бол

– شَرْوٌ=شَرْوٌ

شِرْوَالٌ *кўп.* شَرَاوِيلُ шаровар, пойжома, иштон

شَرْوَى ўхшаш, ўхшайдиган; ◊ لَا يَمْلِكُ ~ نَقِيرٍ унинг сариқ чақаси (бир тийини) ҳам йўқ

شَرْوِيطَةٌ *кўп.* شَرَاوِيطُ латта

I (شرى) شَرَى (*и*) شِرًى ,شِرَاءٌ 1) сотиб олмоқ; 2) сотмоқ; وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ қур. ва улар уни арзимаган пулга сотдилар (12-20); شَرِيَ (а) شَرًى ҳуснбузар тошмоқ, ғудда чиқмоқ, ғудда тошмоқ; الْأَمْرُ ~ иш ёмонлашди; II شَرَّى сотиш учун қўймоқ, териб қўймоқ; III شَارَى биргаликда савдолашмоқ; IV أَشْرَى (*к. ларнингдир*) ўртасида душманлик ўтини ёқмоқ (بَيْنَ); (*н. биландир*) тўлдирмоқ; الْحَوْضَ~ ҳовузни тўлғазмоқ; VIII اِشْتَرَى сотиб олмоқ; لَا يُشْتَرَى وَ لَا يُبَاعُ сотилмайдиган; X اِسْتَشْرَى 1) аччиқланмоқ, ғазабланмоқ; 2) мураккаблашмоқ, қийинлашмоқ; кучаймоқ; жиддий бўлиб қолмоқ, хавфли (хатарли) бўлиб қолмоқ (*аҳвол, касаллик ва б. ҳақида*); 3) ҳамма ёққа тарқалмоқ (тарқалиб кетмоқ)

– اِسْتِشْرَاءٌ мураккаблашиш, кучайиш, ўсиш; الْبَطَالَةِ ~ ишсизликнинг кучайиши (ўсиши)

– شَارٍ *мн.* شَارِيَةٌ *кўп.* شُرَاةٌ 1) сотиб оладиган; 2) харидор, сотиб олувчи; ◊ شَارِي الصَّوَاعِقِ яшинқайтаргич; الشُّرَاةُ *тар.* хорижийлар мазҳабларидан бири

– شِرَاءٌ *кўп.* أَشْرِيَةٌ сотиб олиш, харид қилиш; بِالتَّقْسِيط ~ насияга сотиб олиш; بِالنَّقْد ~ нақд пулга сотиб олиш; عَلَى الْحِسَابِ ~ кредитга сотиб олиш

– شِرَائِيٌّ сотиб олишга (харид қилишга) оид; قُوَّةٌ ~ةٌ харид қилиш қуввати (кучи)

– شَرْوَةٌ 1) харид; сотиб олинган (харид қилинган) нарса; 2) савдо-сотиқ иши

– الشَّرْوَى *ат. от, мз.* Аш-Шараво

– شَرْوَى = الْحُمَّى الـ:شَرْوَى

– شَرًى 1) тошма, эшак еми, тошмали безгак; 2) қизамиқ тошмаси

– شَرًى[1] *жам.* колоквинт

– شَرْيٌ[2] данагидан ўсиб чиққан хурмо дарахти

– شَرِيٌّ зотдор от, зотли от, сара от

– شَرًى *кўп.* أَشْرِيَةٌ сотиб олиш, харид қилиш

– شَرْيَانٌ, شِرْيَانٌ, شَرَيَانٌ *кўп.* شَرَايِينُ артерия; ~ تَصَلُّبُ الشَّرَايِين тож (*коронар*) қонтомири; تَاجِ *мед.* артериосклероз; مِلْقَطُ الشَّرَايِين жарроҳлик қисқичлари

– شَرْيَانِيٌّ, شِرْيَانِيٌّ артерияга оид, артериал; الْالْتِهَابُ الـ~ *мед.* артериит

– مُشْتَرٍ *мн.* مُشْتَرِيَةٌ сотиб олувчи, харидор; ◊ الْمُشْتَرِي *астр.* Муштарий (Юпитер) сайёраси

– مُشْتَرًى *кўп.* مُشْتَرَيَاتٌ, مُشْتَرَوَاتٌ сотиб олиш, харид қилиш; مَكْتَبُ الْمُشْتَرَوَاتِ харид қилиш муассасаси

I شَزَّ (и) شَزَازَةٌ қаттиқ қуримоқ, қуриб қотиб кетмоқ

شَازِبٌ *кўп.* شُزَّبٌ, شَوَازِبُ ориқ, қотма; رَجُلٌ ~ شَاحِبٌ юзининг ранги ўзгариб турадиган қотма одам

I شَزَرَ (*и*) شَزْرٌ ер остидан қарамоқ; норозилик ифодаси сифатида ёки ғазабдан кўз қири билан қарамоқ

– شَزْرٌ ғаразли қараш, кўз олайтириш

– شَزْرًا 1) ер остидан; ёндан; 2) чапдан ўнгга; соат йўналиши бўйича

– شَزْرَاءُ ғилай; серзарда, ғазабли, ёвуз

(شزن) V تَشَزَّنَ 1) қийинлашмоқ, оғирлашмоқ, вазминлашмоқ; لَهُ فِي الْخُصُومَةِ ~ к.гадир қўполлик қилмоқ, қўпол муносабатда бўлмоқ; لِلسَّفَرِ ~ сафарга ҳозирлик кўрмоқ

– شَزْنٌ *ёки* شُزُنٌ 1) қаттиқ ер; 2) томон, тараф

شَسٌّ *кўп.* شُسُوسٌ, شِسَاسٌ тош каби қотиб кетган ер

I شَسَبَ (а) *ёки* شَسُبَ (у) شَسْبٌ , شُسُوبٌ ориқламоқ, озиб кетмоқ, озиб қотиб қолмоқ

– شَسْبٌ ёғочи қуриб қотиб кетган ёй

– شَسُوبٌ боласи ўлганидан кейин соғилмаган она туя

– شَسِبَ = شَسْبٌ

شَسْتٌ حَجَرٌ ~: *мин.* шифер, сланец

I شَسَعَ[1] (*а*) شُسُوعٌ 1) узоқда (узоқлашган) бўлмоқ; 2) кенг (бепоён) бўлмоқ; شَسَعَ[2] (а) شَسْعٌ шиппакка боғич ўтказмоқ; II شَسَّعَ = [2] شَسَعَ; IV أَشْسَعَ = شَسَعَ[2]

– شَاسِعٌ 1) узоқ; عَلَى بُعْدٍ ~ узоқ масофада; 2) кенг, бепоён, катта,; فَرْقٌ ~ катта фарқ

– شَسَاعَةٌ 1) узоқлик; кенглик, бепоёнлик

– شِسْعٌ *кўп.* أَشْسَاعٌ шиппак боғичи (ипи, тасмаси)

– شَاسِعٌ= شُسُوعٌ

شَاسِفٌ ориқ, қотма; қуп-қуруқ

شَشْخَانَةٌ, شَشْخَانٌ ичи ўйилган ствол

– شَشْخَنَةٌ ўйма, ўйилган (*ствол*)

– مُشَشْخَنٌ ўймали, ичи ўйилган (*ствол ҳақида*)

شَشْمٌ кўзга суртиладиган малҳам (*дори*); сепки, сепиладиган дори

– شَشْمَةٌ *кўп.* شَشَمٌ ҳожатхона

شَشْنٌ *кўп.* شَشَانٌ намуна, нусха; татим, татиб кўриш, синаб кўриш, синаш

– شَشَنْجِيٌّ *кўп.* شَشَنْجِيَّةٌ татиб кўрувчи, синаб кўрувчи

I شَصَّ (а,и) شُصُوصٌ сути озаймоқ, оз сут берадиган бўлмоқ (*туя ҳақида*)

– شَصٌّ, شِصٌّ *кўп.* شُصُوصٌ балиқ тутадиган қармоқ

– شُصُوصٌ *кўп.* شُصُصٌ, شَصَائِصُ оз сут берадиган туя ёки қўй

I شَصَبَ (у) شُصُوبٌ *ёки* شَصِبَ (а) شَصَبٌ қийин бўлмоқ, оғир бўлмоқ, вазмин бўлмоқ (*ҳаёт ҳақида*); IV أَشْصَبَ қийинлаштирмоқ, қийин қилмоқ, оғирлаштирмоқ; اللهُ عَيْشَهُ ~ Оллоҳ уни қийин кунга қолдирсин!

– شَاصِبٌ қийин, машаққатли, вазмин; عَيْشٌ ~ машаққатли ҳаёт

– شَصْبٌ *кўп.* أَشْصَابٌ 1) шиддат қаттиқлик, қурғоқчилик; 2) ҳисса, улуш, насиба

– شُصُوبٌ қаттиқлик; оғирлик, вазминлик, қийинлик

I شَصَرَ (у) شَصْرٌ катта-катта чок қилиб тикмоқ, кўкламоқ (*мас . кийимни*)

– شَاصِرٌ *кўп.* شَوَاصِرُ = شَصَرٌ

– شَصْرٌ *мн.* شَصَرَةٌ *кўп.* أَشْصَارٌ кийикнинг кучга кириб ҳаракат қила бошлаган боласи, кийикча

(شصو) I شَصَا (у) شُصُوٌّ 1) қаратилмоқ, йўлантирилмоқ (*назар ҳақида*); 2) кўтарилмоқ (*булут ҳақида*); الْمَيِّتُ ~ мурда шишиб оёқ-қўли кўтарилиб қолди; بِرِجْلِهِ ~ у оёғини кўтарди

I شَطَّ (*а/и, у*) شَطٌّ, شُطُوطٌ 1) чегарадан чиқмоқ, ҳаддан ошмоқ; 2) (*н. дандир*) узоқ бўлмоқ, узоқлашмоқ, четлашмоқ (مِنْ); 3) (*бирор к. га нисбатан*) адолатсиз бўлмоқ (عَلَى); (*к. нидир*) хафа қилмоқ, сиқмоқ (عَلَى); IV أَشَطَّ 1) ғоят аччиқланмоқ, тутаб (тутақиб) кетмоқ; 2) *эск.* узоққа кетмоқ, узоқлаб кетмоқ; 3) *эск.* (*к. гадир нисбатан*) адолатсиз бўлмоқ, ноҳақ бўлмоқ (إِلَى); VIII اشْتَطَّ 1) ҳаддан ошмоқ; وَ لاَ أَشْتَطُّ إِذَا قُلْتُ ... ...деган тақдиримда ҳам ҳаддан ошмаган бўламан; شَطَطًا (أَشْطَاطًا) كَبِيرًا ~ (*н. дадир*) катта гуноҳ (хато) қилмоқ, ҳаддан ошишга йўл қўймоқ (فِي); 2) (*бирор к. га нисбатан*) адолатсиз бўлмоқ

– شَاطٌّ *мн.* شَاطَّةٌ қомати келишган, сарвқомат

– شَطٌّ[1] адолатсизлик кўрсатиш (қилиш); сиқиш, зулм қилиш

– شَطٌّ[2] соҳил, қирғоқ

– شَطٌّ[3] *кўп.* شُطُوطٌ (туя) ўркачининг бир томони

– شَطَاطٌ *ёки* شِطَاطٌ қоматнинг чиройлилиги ва келишганлиги

– شَطَطٌ 1) гуноҳ, хато иш, айб; 2) ҳаддан ошиш, чегарадан чиқиш; керагидан ортиқчалик

– شَطَّةٌ қалампир, янчилмаган (бутун) қалампир, гармдори; ◊ الْقَلَمِ ~ жимжима, гажак (*имзодаги*)

– شُطُوطٌ узоқлик, йироқлик

– شَطِيطَةٌ = شَطَّةٌ

I شَطَأَ (а) شَطْءٌ зурриёт бермоқ, зурриёт қолдирмоқ; IV أَشْطَأَ шохламоқ, новда чиқармоқ

– شَاطِئٌ *кўп.* شَوَاطِئُ, شَطْآنٌ қирғоқ

– شَاطِئِيٌّ қирғоқдаги, қирғоққа оид

– شَطْءٌ[1] *кўп.* شُطُوءٌ = شَاطِئٌ

– شَطْءٌ[2] новда, шох; الزَّرْعِ ~ экиннинг новдаси; النَّبَاتِ ~ ўсимлик новдаси (шохи)

I شَطَبَ (*у*) شَطْبٌ 1) қисмларга (тасмаларга) ажратиб қирқмоқ; 2) ўчириб ташламоқ, бекор қилмоқ; 3) руйхатдан чиқариб ташламоқ; ~ الدَّعْوَى (*суддаги, терговдаги*) ишни тўхтатмоқ; II شَطَّبَ 1) тасма қилмоқ, нақш қилмоқ; اللَّحْمَ ~ гўштни бўлтак-бўлтак (тасма-тасма) қилиб кесмоқ; 2) ўймоқ, чизмоқ, чуқурча қилмоқ; 3) кетма-кет ўчириб чиқмоқ; 4) (*н. нидир*) тугалламоқ, тамомламоқ, охирига етказмоқ (*туш. к. ёки* عَلَى); (*н. нидир*) пардозламоқ, ошламоқ; (*н. гадир*) сўнгги ишловни бермоқ,

битган ҳолатга келтирмоқ (*туш. к. ёки* عَلَى); عَلَى); الحِسَابَ ~ *бухг.* ҳисоб-китобни бош бухгалтерга ўтказмоқ; 5) (*мол, товарни*) сотиб тугатмоқ, сотиб бўлмоқ; VII اِنْشَطَبَ оқмоқ (*сув ёки бирор н.*)

– تَشْطِيبٌ 1) бўлтак-бўлтак қилиб кесиш; 2) ўйма чизиқ қилиш; 3) ўчириб ташлаш; 4) тугаллаш; охирги ишлов (пардоз) бериш; الـ~ شَقَّةٍ تَحْتَ охирги пардоз жараёнидаги квартиралар

– تَشْطِيبَاتٌ *кўп.* охирги ишлов (пардозлаш) ишлари

– شَطْبٌ[1] 1) тасма-тасма қилиб кесиш; 2) ўчириб ташлаш; 3) рўйхатдан чиқариб ташлаш

– شَطْبٌ[2] баланд бўйли ва келишган

– شُطْبَةٌ *ёки* شُطَبَةٌ *кўп.* شُطَبٌ қилич ва шунга ўхшашларнинг бетига, ўйиб тортилган чизиқ

– شَطِيبَةٌ *кўп.* شَطَائِبُ туянинг узунасига кесиб олинган ўркачи

– مُشَطَّبٌ 1) нақшланган; ~ سَيْفٌ бетида ўйма чизиқлари бор қилич; ~ رَجُلٌ юзида қилич зарбининг изи қолган одам; 2) *эск.* нотекслик билан қопланган, текис бўлмаган, ғадир-будур

مَشْطُوبٌ 1) *эск.* Ийл-йўл, ола-була; 2) *ат.от,мз* . Маштуб

I **شَطَحَ** (*а*) شَطْحٌ 1) қочиб кетмоқ; кетмоқ; 2) (*қаердадир*) адашмоқ (فِي); ... فِي اخْتِيَارِهِ ~ у ...ни танлашда иккиланди (тараддудланди); بِالْقَلَمِ ~ ёзмоқ, тез ёзмоқ

– شَطْحَةٌ *кўп.* شَطَحَاتٌ 1) сайр; экскурсия; 2) бир маромдан (мўътадилликдан) чиқиб кетиш; ҳушдан кетиш, ўзни унутиш; (*суфийларда*) шатҳа (*ҳушдан кетиш, беҳуш бўлиш они*); ~ فِي إِغْرَاقٍ шатҳага (беҳушликка) ғарқ бўлиш

I (شطر) **شَطَرَ** (*у*) شَطْرٌ 1) бўлмоқ, кесмоқ, иккига ажратиб кесиб ташламоқ; 2) (*н. дандир*) қутулмоқ, ажралмоқ (عَنْ); شَطُرَ (*у*) شَطَارَةٌ 1) айёр (эпли, чаққон) бўлмоқ; фаросатли (ақлли) бўлмоқ; 2) *эск.* бузуқ бўлмоқ, ахлоқсиз бўлмоқ; III شَاطَرَ 1) (*к. гадир*) ҳамдард бўлмоқ; (*меҳнатини*) енгиллаштирмоқ; ҳамдардлик қилмоқ (билдирмоқ); 2) тақсим қилмоқ, бўлиб олмоқ, бўлишиб олмоқ, бўлишмоқ; V تَشَطَّرَ чаққонлик (эпчиллик) кўрсатмоқ; VII اِنْشَطَرَ тенг бўлинмоқ, икки қисмга бўлинмоқ

– اِنْشِطَارٌ бўлиниш; الـ~ وَالْاِنْدِمَاجُ النَّوَوِيُّ *физ.* ядронинг парчаланиши ва синтези

– شَاطِرٌ *кўп.* شُطَّارٌ 1) чаққон, моҳир, эпли; 2) айёр; 3) фаросатли, ақлли; 4) *кўп.* شُطَّارٌ *эск.* ахлоқсиз; 5) *эск.* кўча боласи, дайди; 6) *эск.* товламачи, фирибгар; 7) *эск* ўғри

– شَطَارَةٌ 1) чаққонлик, моҳирлик, эпчиллик, санъаткорлилик; 2) айёрлик; 3) фаросатлилик, ақллилик

– شَطْرٌ *кўп.* شُطُورٌ, أَشْطُرٌ 1) (*бирор н. нинг*) ярми; қисм, парча; 2) томон, йўналиш; وَلَّيْنَا وُجُوهَنَا شَطْرَ الْجَنُوبِ *маж.* биз жануб томонга йўл олдик; 3) (*шеърдаги*) мисра; 4) (*туя*) змчагининг бир жуфт сўрғичи; ◊ حَلَبَ الدَّهْرُ أَشْطُرَهُ у аччиқниям, чучукниям кўрган

– شُطْرٌ узоқ, йироқ

– شَطْرَةٌ ярим, н.нингдир ярми; ~ أَوْلَادُ فُلَانٍ фалончи фарзандларининг ярми ўғиллар, ярми қизлардир

– شَطُورٌ[1] узоқ, йироқ; ~ دَارٌ бошқаларидан узоқда жойлашган бино ёки ҳовли

– شَطُورٌ[2]: елинининг бир қозиғи иккинчисидан узун бўлган туя ёки қўй; 2) елинининг бир қозиғи қуриб қолган туя ёки қўй

– شَطِيرٌ *кўп.* شُطَرَاءُ, شُطُرٌ 1) узоқ, йироқ; ~ بَلَدٌ узоқ юрт; 2) ёлғиз, ҳеч кими йўқ; ~ رَجُلٌ ҳеч кими йўқ одам, ғариб

– شَطِيرَةٌ *кўп.* شَطَائِرُ бурда, сандвич

– مُشَاطِرٌ қўшни; (*бирор ишда*) шерик

– مُشَاطَرَةٌ 1) бирга иштирок этиш, иштирок этиш, қатнашиш; 2) ҳамдардлик

شِطْرَنْجٌ, شَطْرَنْجٌ шахмат, шатранж; أَحْجَارُ الـ~ *ёки* قِطَعُ الـ~ шахмат доналари; (رُقْعَةُ) لَوْحَةُ الـ~ шахмат тахтаси; أُولَئِكَ الَّذِينَ يُحَرِّكُونَ قِطَعَ الـ~ а) шахмат доналари сураётганлар; а) *маж.* (*қандайдир*) яширин ниятни амалга оширувчилар; تَحَوَّلَ إِلَى بَيْدَقٍ ~ فِي يَدِهِ *куч. м.* кимларнингдир қўлида ўйинчоқ бўлмоқ

– شِطْرَنْجِيٌّ 1. шахматга оид; وَضْعِيَّةٌ ~ةٌ шахмат вазияти (позицияси); 2. шахматчи

I **شَطَفَ** (*у*) شَطْفٌ 1) ювмоқ, ювиб ташламоқ, (*ювилган кирни*) чайқамоқ, (*идишни*) чайқамоқ, чаймоқ; 2) синдириб (*ушатиб*) олмоқ; 3) рандаламоқ, тарашламоқ, йўнмоқ; *тех.* қиррали қилиб тарашламоқ, йўнмоқ; II شَطَّفَ тозалаб ювмоқ

– شُطْفَةٌ *кўп.* شُطَفٌ синиб чиққан парча; қирқиб олинган нарса; пайраҳа; 2) чақмоқтош парчаси

– مَشْطُوفٌ 1) ювилган, чайқалган; 2) қиррали қилинган, қийшайтириб қирраланган; حَافَّةٌ ~ةٌ фаска (*тиғи қийшайтириб чиқарилган асбоб*)

I **شَطَنَ** (*у*) شَطْنٌ арғамчи (арқон) билан боғламоқ; IV أَشْطَنَ узоқлаштирмоқ, йироқлатмоқ

– شَطَنٌ арғамчи, арқон

– شَطُونٌ 1) узоқ, узоқдаги; 2) чуқур

شَطَا Мисрдаги қишлоқнинг номи (*кийимлари билан машҳур*)

– ثِيَابٌ ~ةٌ: شَطَوِيٌّ Шатода тикилган кийим

I **شَطَّ** (*у*) الْجَوَالِقَ: شَطٌّ ~ хуржун кўзидаги ёғочни тортиб қўймоқ; IV أَشَطَّ الْجَوَالِقَ: ~ хуржуннинг кўзига эгри ёғоч киритиб қўймоқ

– شِطَاطٌ хуржуннинг кўзига киритиб қўйиладиган эгри ёғоч

I **شَظَفَ** (*у*) شَظَافَةٌ оғир (қашшоқ) бўлмоқ (*ҳаёт ҳақида*); شَظَفَ (а) شَظَفٌ эт билан тери ўртасига кирмоқ (*ўқ ҳақида*)

– شَظَافٌ торлик, қаттиқлик, шиддат

– شَظِفٌ *эск.* баланд ва кучли (туя)

I **شَظَى** (*а*) شَظًا синмоқ, парчаланиб кетмоқ, бўлакларга бўлиниб кетмоқ; II شَظَّى парчаламоқ, (пайраҳа қилиб) майдалаб ташламоқ; V تَشَظَّى =I

– تَشْظِيَةٌ пайраҳаларга ажратиш, пайраҳалаш

– شَظًى болдир суягига тегиб турадиган унча катта бўлмаган суяк (*тўрт оёқли ҳайвонларда баьзан у чиқиб қолади*)

– شَظِيَّةٌ *кўп.* 1شَظَايَا. (*снаряд*) парчаси; 2) пайраҳа; 3) *анат.* болдир (илик) суяги

I **شَعَّ** (*а/и*) شَعٌّ, شَعَاعٌ 1) тарқамоқ, тарқалмоқ; 2) нур тарқатмоқ, нурланмоқ; IV أَشَعَّ нур чиқармоқ, нур бермоқ; V تَشَعَّعَ нур чиқармоқ, нур бериб турмоқ

– إِشْعَاعٌ *кўп.* ~اتٌ нурланиб туриш, нурланиш, нур чиқариш; радиация; الـ~ الذَّرِّيُّ атом радиацияси; (بِيتَا) جَامَا ~ гамма (бета) нурлари чиқариш; إِشْعَاعَاتُ الشَّمْسِ السَّيْنِيَّةُ қуешнинг х- нурлар тарқатиши

– إِشْعَاعِيٌّ нурланувчи, нурланиб турган; нурли; ~ نَشَاطٌ *ёки* فَاعِلِيَّةٌ ~ةٌ радиоактивлик; ذُو نَشَاطٍ ~ радиоактив, радиоактивликка эга; الْخَامَاتُ الـ~ةُ радиоактив моддалар (хомашё); الـ~ الْمَرَضُ нурланиш касаллиги

– إِشْعَاعِيَّةٌ радиоактивлик

– تَشَعُّعٌ нурланиш; радиация; الـ~ الشَّمْسِيُّ қуёш радиацияси

– شُعٌّ *кўп.* 1شَعَاعٌ) нур; 2) ўргимчак уяси ва унинг ҳар толаси

– شُعَاعٌ *кўп.* أَشِعَّةٌ 1) нур; нур тасмаси; أَشِعَّةٌ رُونْتْجِن Рентген нурлари; أَشِعَّةٌ أَلْفِيَّةٌ وَبَائِيَّةٌ وَ جَامَا *ёки* أَشِعَّةُ أَلْفَا وَ بِيتَا وَ جَامَا جِيمِيَّةٌ алфа-, бета- ва гамма нурлари; الْأَشِعَّةُ الْكَوْنِيَّةُ космик нурлар; الْأَشِعَّةُ تَحْتَ الْحَمْرَاءِ инфрақизил нурлар; الْأَشِعَّةُ فَوْقَ الْبَنَفْسَجِيَّةِ ультрабинафша нурлар; الْمُعَالَجَةُ بِالْأَشِعَّةِ *мед.* радиотерапия; بَعَثَ ~ الْأَمَلِ فِي نُفُوسِ النَّاسِ *маж.* одамлар қалбида умид нурларини

ёқмоқ; 2) (*ғилдиракдаги*) кегай; 3) қилтириқ, қилтанок (*бошоқдаги*); 4) радиус

– شَعَاعٌ тарқалиш; ёйилиш, сочилиш; تَطَايَرَتِ الشَّظَايَا ~ا парчалар ҳар томонга сочилиб кетди; طَارَ قَلْبُهُ ~ا унинг миясига ҳар хил фикрлар келиб кетди; ◊ طَارَتْ نَفْسُهُ ~ا (مِنَ الْخَوْفِ)у қаттиқ қўрқиб кетди, унинг жони ҳалқумига келди

– شَعَاعَةٌ фотография қилиш

– شُعَاعِيٌّ 1) нурга оид; (عِلْمُ) الْفَلَكِ الـ~ радиоастрономия; الْفَلَكِيُّ الـ~ радиоастроном; 2) шуъласимон; خُطُوطُ الْمِتْرُو الـ~ة метронинг шуъласимон (ҳар томонга тарқалган) йўллари

– شُعَاعِيَّةٌ *астр.* нуркуприк

– مُشِعٌّ 1. нур чиқарувчи; радиоактив; الْمَوَادُّ الـ~ة радиоактив моддалар; 2. *тех.* радиатор

I شَعَبَ (*а*) شَعْبٌ 1) бўлиб ташламоқ, ажратмоқ; 2) жамламоқ, бириктирмоқ; 3) тузатмоқ, яроқли ҳолга келтирмоқ; II شَعَّبَ шаҳобчалаштирмоқ; бўлмоқ, бўлимларга ажратмоқ; V تَشَعَّبَ 1) шаҳобчаланмоқ; бўлинмоқ; (*н. дандир*) тарқалмоқ, шаҳобча бўлиб чиқмоқ (عَنْ); 2) ҳар хил бўлмоқ (*мулоҳазалар ҳақида*); VII اِنْشَعَبَ шаҳобчаланмоқ; ажралиб чиқмоқ; 2) (*н. дандир*) узоқлашмоқ VIII اِشْتَعَبَ ҳар томонга йўналтирмоқ, айрилмоқ (*йўл ҳақида*)

– أَشْعَبُ бахил, хасис, зиқна, қурумсоқ; тамаъгир; الْمَطَامِعُ الـ~ة тамаъгирликка интилиш; الْأَطْمَاعُ الـ~ة тамаъгирлик истаклари

– تَشَعُّبٌ иккига ажралиш, шаҳобчаланиш, бўлиниш

– شَعْبٌ *кўп.* شُعُوبٌ 1) халқ, миллат; حِزْبُ الـ~ *тар.* Халқ партияси (*Мисрдаги сиёсий партиянинг номи*); 2) қабила; 3) Шаъб (*Ҳамадон қабиласи уруғларидан бирининг номи*)

– شِعْبٌ *кўп.* شِعَابٌ 1) дара; 2) сувости тоши, риф

– شَعْبَانُ шаъбон (*қамарий тақвимнинг 8-ойи, 29 кун*)

– شُعْبَةٌ *кўп.* شُعَبٌ 1) соҳа; 2) шох, шаҳобча; *т.-й.* шаҳобча; 3) шуъба, бўлим; 4) *биол. бот.* тип; 5) тиш, тишча (*мас., арра, ғилдирак ва б. лардаги*); شُعَبُ الرِّئَةِ *анат.* бронхлар (*нафас йўллари*); اِلْتِهَابُ الشُّعَبِ *мед.* бронхит (*нафас йўлларининг яллиғланиши*); 6) сув йўли, жилға; الْفَرَسِ ~ отнинг олдинга туртиб чиққан аъзолари (*калласи, бўйни ва х.з.*); مَآرِبُ شُعَبٍ ҳар хил хоҳишлар; 7) *ат.от,мз* . Шуъба

– شَعْبِيٌّ халққа оид, миллий; الْأَدَبُ الـ~ халқ оғзаки ижоди, фольклор; لا ~ халққа қарши, ватанпарварликка карши; السِّيَاسَةُ اللاَّ ~ةُ халққа қарши сиёсат

– شُعَبِيٌّ бронхга (нафас олиш йўлларига) оид, бронхиал; الْاِلْتِهَابُ الـ~ *мед.* бронхит (*нафас олиш йўлларининг яллиғланиши*)

– شَعْبِيَّةٌ оммавийлик; عَدَمُ ~ оммавий бўлмаганлик; يَتَمَتَّعُ بِالـ~ у жуда шуҳратлидир, омма орасида жуда таниқли; أَكْسَبَهُ هَذَا ~ бу унга шуҳрат келтирди, бу уни халққа танитди

– شَعُوبٌ ўлим, ўлиш

– شُعُوبِيٌّ 1) *тар.* шуъубия ҳаракатининг вакили (*қар.* شُعُوبِيَّةٌ); 2) космополитликка оид, миллийликка (ватанпарварликка) қарши бўлишга оид; 3. космополит, ватанпарвар бўлмаган одам

– شُعُوبِيَّةٌ 1) *тар.* шуъубия (*исломда бўлган халкларнинг тенглиги ҳақидаги ақидани ҳимоя қилувчи, арабларнинг мумтозлигини тан олмовчи ҳаракат*); 2) космополитизм, антинационализм, антипатриотизм

– شَعِيبٌ *кўп.* شُعُبٌ сув (сут) ташиладиган саноч, мешкоб

– شُعَيْبٌ *ат.от,мз* . Шуайб (*Мусо алайҳиссаломнинг қайноталари исми*)

– مَشْعَبٌ *кўп.* مَشَاعِبُ йўл (*кучма маънода ҳам*); هَذَا ~ الْحَقِّ бу ҳақиқат йўлидир

– مُنْشَعَبٌ ажралиш, айрилиш (*мас., йўл ҳақида*); иккига ажралиш, бўлиниш

شَعْبَذَ 1) шуъбадабозлик, фокуслар (кўзбойлағич) кўрсатмоқ; 2) айёрлик қилмоқ,. алдамоқ, алдамчилик қилмоқ

– شَعْبَذَةٌ 1) шуъбадабозлик қилиш, фокус кўрсатиш; 2) ёлғончилик, алдамчилик, айёрлик, мўлтонилик

– شَعْبَطَ кўтарилмоқ, тирмашмоқ; تَشَعْبَطَ 1) кўтарилмоқ, осилмоқ, осилиб олмоқ (*мас., трамвай зинапоясига*)

– تَشَعْبُطٌ осилиб олиш (*мас., трамвай зинапоясига*)

– شَعْبَطَةٌ кўтарилиш, (*юқорига*) чиқиш

I شَعَثَ (*а*) شُعُوثَةٌ, شَعَثٌ 1) пахмайган (ҳурпайган, диккайган) бўлмоқ (*соч ҳақида*); 2) сочилиб ётган бўлмоқ, бетартиб ҳолда бўлмоқ; II شَعَّثَ 1) пахмайтирмоқ, ҳурпайтирмоқ, диккайтирмоқ (*соч ҳақида*); 2) сочиб ташламоқ; тарқатмоқ, сочмоқ; V تَشَعَّثَ 1) сочилиб тарқалмоқ; сочилиб кетмоқ; 2) тартибсиз ҳолга келмоқ

– أَشْعَثُ *мн.* شُعْثٌ, شُعَثَاءُ *кўп.* 1) ҳурпайтирилган, тўзғитилган, пахмайтирилган (*соч ҳақида*) 2) сочиб ташланган, сочилиб ётган; 3) *ат.от,мз* . Ашъас

– شَعَثٌ сочиб ташланганлик, сочилиб ётганлик; 2) бир-биридан ажралганлик, бирлашмаганлик; لَمَّ ~هُمْ бирлаштирмоқ, бир ерга тўпламоқ

– شَعِثٌ 1) ҳурпайган, пахмайган, тўзғиган (*соч ҳақида*); 2) тартибсиз, бетартиб ҳолда турган

– شَعْثَاءُ *ат.от,мн.* Шаъсо

شَعْثَمٌ *ат.от,мз.* Шаъсам

I شَعَرَ (*у*) شُعُورٌ (*н. нидир*) ҳис қилмоқ, сезмоқ, қабул қилмоқ (ب); (لَمْ يَشْعُرْ) إِلاَّ وَ . . .) ~ مَا у ҳис қилишга улгурмасданоқ; ва кутилмаганда ...; 2) (*н. нидир*) фаҳмламоқ, билмоқ, тушунмоқ, сезмоқ (ب); ◊ شِعْرًا ~ шеър ёзмоқ; 3) *эск.* талаффуз қилмоқ; شَعِرَ (а) شَعَرٌ сочи пахмоқ бўлмоқ, сочи таралмаган бўлмоқ; III شَاعَرَ мушоира қилмоқ; IV أَشْعَرَ 1) (*н. нидир*) ҳис қилдирмоқ, сездирмоқ, туйдирмоқ (ب); 2) (*н. нидир*) билдирмоқ, хабар қилмоқ; хабардор қилмоқ, маълум қилмоқ (ب); الْهَدْيَ ~ қурбонлик қилинган туянинг ўнг томонидан қон оқизиб унинг қурбонликка аталганлигини белгиламоқ; 3) (*к.гадир*) куйлак кийгизмоқ, кийдирмоқ; V تَشَعَّرَ сочи ўсмоқ; VI تَشَاعَرَ ўзини шоир деб ҳисобламоқ (фаҳмламоқ, билмоқ); X اِسْتَشْعَرَ 1) ҳис қилмоқ, туймоқ; 2) фаҳмлаб қолмоқ; деб билмоқ; билиб қолмоқ

– إِشْعَارٌ *кўп.* ـَاتٌ хабар қилиш, маълум қилиш

– أَشْعَرُ *мн.* شُعْرَاءُ *кўп.* شُعْرٌ жун (тук) босган, жун (тук)ли; 2) энг билағон; 3) энг зўр шоир; 4) *ат.от,мз* . Ашъар; 5) Ашъар (*қабила номи*)

– أَشْعَرِيٌّ ашъарий (*Ашъар қабиласига мансуб*)

– شَاعِرٌ *кўп.* شُعَرَاءُ 1) шоир; الشُّعَرَاءُ الرُّحَّلُ сайёр (*кезиб юрувчи*) шоирлар; الْقُطْرَيْنِ ~ икки мамлакат шоири (*шоир Халил Мутроннинг унвони*); 2) ҳикоячи, ҳикоя қилувчи (айтувчи)

– شَاعِرَةٌ *кўп.* شَوَاعِرُ шоира

– شَاعِرِيٌّ шеърий, шоирга оид, шоирона

– شَاعِرِيَّةٌ 1) шоирлик иқтидори; 2) шоиронали́к

– شَعَارٌ 1) дарахт; 2) серсоя дарахт; 3) дарахтзор

– شِعَارٌ *кўп.* ـَاتٌ أَشْعِرَةٌ 1) шиор; чақириқ; الْجَبْهَةِ الْمُتَّحِدَةِ ~ бирлашган жабҳа (фронт) шиори; 2) тамға, белги; марка; герб, эмблема; 3) *эск.* куйлак; 4) пароль, ўз одамларини таниб олиш учун айтиладиган махфий сўз

– شَعَارَةٌ *д.с.* شَعَارُ الْحَجِّ ҳаж маросимлари

– شِعْرٌ *кўп.* أَشْعَارٌ шеър, шеърият, поэзия; ~ غِنَائِيٌّ лирик шеърият; ~ قَصَصِيٌّ эпик шеърият; ~ حُرٌّ эркин шеър; رِبَّةُ الـ~ *ёки* عَرُوسُ الـ~ илҳом париси (*муза*); ◊ لَيْتَ ~ о, билганимда эди!

– شَعْرٌ, شَعَرٌ *жам. кўп.* شُعُورٌ соч; مُسْتَعَارٌ ~ *ёки* عَارٍ ~ ясама соч; парик; حِصَانٌ ~ от қили; ~ خَشِنٌ *ёки* حَلُوفٌ ~ қаттиқ тук

– شَعْرَاءُ[1] дарахтлар

– شَعْرَاءُ[2] *кўп.* شُعْرٌ 1) шафтоли навларидан бири; 2) сўна пашша

– شَعْرَانِيٌّ = أَشْعَرُ

– شَعْرَةٌ *кўп.* شَعَرَاتٌ 1) соч донаси, қил; 2) тола; الْقُطْنِ ~ пахта толаси; الأَرْضِ ~ *бот.* ерсоч (*қирққулоқлар оиласига кирувчи ўсимлик -Adiantum capillus veneris*); الْعَيْنِ ~ *мед.* трихиазис (*кўз касалликларидан бири*); ◊ خَرَجَ مِثْلَ الـ~ مِنَ الْعَجِينِ сувдан қуруқ чиқмоқ; تَعَلَّقَ بِـ ~ омонат турмоқ

– شُعْرُورٌ *кўп.* شَعَارِيرُ ночор (кучсиз) шоир, бемаъни шоир, бемаъни шеър тўқувчи

– شِعْرَى: الـ~ *ёки* الْيَمَانِيَّةُ الـ~ *астр.* Сириус; الـ~ الشَّامِيَّةُ *астр.* Просион

– شِعْرِيٌّ шеърий, шеърга оид; шеъриятга оид

– شَعْرِيٌّ 1) жунли, тукли; 2) капиллярга оид; الأَوْعِيَةُ الـ~ـةُ капилляр томирлар

– شَعْرِيَّةٌ[1] капиллярлик

– شَعْرِيَّةٌ[2] *кўп.* ـاتٌ тўр. панжара; ёғоч (*чий*) дарпарда; ◊ مِيزَانُ الـ~ аптека (*шунингдек*, заргарлик) тарозиси

– شَعْرِيَّةٌ вермишель (*майда макарон тури*)

– شُعُورٌ 1) шуур, сезги, ҳис; 2) ички кечинма; 3) онг, ақл; بِلَا ~ онгсиз равишда; اللاَّ ~ ғайришуурийлик, ҳали ўйлаб етилмаганлик; حُسْنُ الـ~ одоб; الْوَطَنِيُّ الـ~ ватанпарварлик, патриотизм; فَقَدَ الـ~ *ёки* غَابَ عَنِ الـ~ ҳушни йўқотмоқ; فَقَدَ ~ الْوَاقِعِ ҳақиқат туйғусини йўқотмоқ; 4) туйғу, сезги, ҳиссиётлилик; عَدِيمُ الـ~ сезгисиз, туйғусиз, ҳиссиз; ◊ أُمُّ الـ~ *бот.* мажнунтол

– شُعُورِيٌّ 1) туйғуга (ҳушга) оид; онгли; لَا ~ а) онгсиз; б) ғайришуурийликка оид; 2) ҳиссиётли, таъсирланувчи

– شُعُورِيَّةٌ ҳиссиётлилик, таъсирчанлик

– شَعِيرٌ *жам.* арпа; لُؤْلُؤِيٌّ ~ арпа ёрмаси; الـ~ الأُرُزُّ шоли қипиғи; مُحَمَّصُ لِصُنْعِ الْبِيرَةِ ~ *ёки* الْبِيرَا ~ *ёки* مُنَبَّتٌ ~ ундириб янчилган арпа ёки буғдой; الـ~ بُلْبُلُ *зоол.* деҳончумчуқ

– شَعِيرَةٌ[1] *кўп.* ـاتٌ 1) бир дона арпа; 2) *шунингдек:* الْجَفْنِ ~ говмичча; 3) мушка, қоравул (*отиш қуролларидаги нишонга уриш мосламаси*)

– شَعِيرَةٌ[2] *кўп.* شَعَائِرُ маросим; دِينِيَّةٌ ~ диний маросим; شَعَائِرُ الْحَجِّ ҳаж маросими; إِقَامَةُ الشَّعَائِرِ маросимларнинг адо этилиши (бажарилиши); 2) белги, аломат

– شُعَيْرَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) қил (тук); 2) ип (*электр лампаси ичидаги*)

– شَعِيرِيٌّ арпафуруш, арпа сотувчи

– شُعَيْرِيَّةٌ = شَعْرِيَّةٌ

– شُوَيْعِرٌ = شُعْرُورٌ

– مُشَاعَرَةٌ мушоира

– مَشْعَرٌ *кўп.* مَشَاعِرُ 1) ҳис, туйғу; تَلَقَّى هَذَا الْخَبَرَ بِمَشَاعِرِ الْفَرَحِ وَ الْابْتِهَاجِ у бу янгиликни катта ҳурсандлик ва шодлик билан қабул қилди; 2) (*ҳаж мавсумида бажариладиган*) маросим; 3) ҳаж амаллари бажариладиган жой

– مَشْعُورٌ 1) сезиладиган, ҳис қилинадиган; 2) дарзли, дарз кетган (*идиш ҳақида*); 3) *шунингдек:* الْعَقْلِ ~ ақлдан озган, ақлига дарз кетган

شَعْشَعَ 1) ялтирамоқ, ялтилламоқ; 2) (*май, винога*) сув қўшмоқ, сув аралаштирмоқ

– شَعْشَعٌ = شَعْشَاعٌ

– شَعْشَعٌ *ёки* شُعْشُعٌ 1) ~ ظِلٌّ қуюқ бўлмаган соя, қўланка; 2) узун, узун бўйли

– شَعْشَعَانٌ = شَعْشَاعٌ; ~ رَجُلٌ қоматли кўркам киши

– شَعْشَعَانِيٌّ = شَعْشَعَانٌ

– شَعْشَعَةٌ 1) ялтираш; 2) (*май. винога*) сув қўшиш, сув аралаштириш; 3) енгил маст (кайф) бўлиш

– مُشَعْشَعٌ 1) сув қўшилган, сув аралаштирилган (*май, вино ҳақида*); 2) енгил маст (кайф) бўлган

I شَعَطَ (*а*) شَعْطٌ куйдирмоқ, пиширмоқ (*мас., ғиштни*)

– شَعْطَةٌ жиғилдон қайнаши

I شَعِفَ (*а*) شَعَفٌ (*к. гадир*) муҳаббат қўйган бўлмоқ (ب); شَعَفَ (а) شَعْفٌ юракни буткул эгаллаб олмоқ (*муҳаббат ҳақида*) شُعِفَ فُلَانٌ фалон кишини қаттиқ севиб қолмоқ

– شَعْفَةٌ 1) ёмғирнинг бир томчиси; 2) ернинг уст қисмини ҳўллаб ўтадиган ёмғир

– شَعَفَةٌ *кўп.* شَعَافٌ, شُعُوفٌ чўққи, энг баланд жой, уч; الْجَبَلِ ~ тоғ чўққиси; الرَّأْسِ ~ (*бирор н. нинг*) учи, боши, энг тепаси (учи); 2) бошдаги бир тутам соч

I شَعَلَ (*а*) شَعْلٌ ёқмоқ, ўт ёқмоқ; II شَعَّلَ ёқмоқ, алангалатмоқ, шуълалантирмоқ; IV أَشْعَلَ ёқмоқ, ёндирмоқ, алангалатмоқ, шуълалантирмоқ; (سِجَارَةً) كِبْرِيتَةً ~ гугурт донасини (папиросни, сигаретани) илаштирмоқ, ёндирмоқ; النَّارَ ~ ўт ёқмоқ; ... فِي (النِّيرَانَ) النَّارَ ~ ниманидир ёқиб юбормоқ; ◊ نِيرَانَ الْحَرْبِ ~ уруш оловини ёқмоқ; نَارَ الْفِتْنَةِ ~ исён кўтармоқ; VIII اشْتَعَلَ алангаланмоқ, ёнмоқ; ◊ غَضَبًا ~ ғазаб билан ёнмоқ, ғазаб ўтида ёнмоқ; رَأْسُهُ شَيْبًا ~ сочи оқармоқ

– اشْتِعَالٌ ёниш, ёниб битиш; алангаланиш; الـ~ قَابِلُ аланга олувчи, ёнувчи

– إِشْعَالٌ ёқиш, ёндириш; ... النَّارِ فِي ~ (*бирор н. ни*) ёқиб юбориш

– أَشْعَلُ *мн.* شُعْلَاءُ *кўп.* شُعْلٌ 1) қизғиш кўзли, кўзи қизғиш; 2) пешонасида (энсасида ёки думида) оқ қашқаси бор (*от, каптар ҳақида*)

– شَعْلٌ шаҳдам, чаққон, уддабурон, эпчил, ишбилармон

– شَعَلٌ отнинг пешонасидаги ёки думидаги оқ ранг

– شُعْلَةٌ *кўп.* شُعَلٌ 1) аланга; 2) сўхта ўтин, чала куюк; 3) машъала; 4) газ ўчоғининг горелкаси, конфоркаси

– شَعْلَلَةٌ *кўп.* شَعَالِيلُ, شَعْلِيلَاتٌ гулхан

– شَعْلَلَةٌ = شَعْلَلَةٌ, شَعْلَلِيَّةٌ

– مَشَاعِلِيٌّ *кўп.* مَشَاعِلِيَّةٌ 1) машъал кўтариб юрувчи; 2) жаллод

– مِشْعَالٌ *кўп.* مَشَاعِيلُ машъала, машъал

– مَشْعَلَةٌ, مَشْعَلٌ *кўп.* مَشَاعِلُ машъал, машъала; чироқ

– مُشْعِلٌ 1. ўт (олов) ёқадиган; 2. ўт (олов) ёқувчи; مُشْعِلُو نِيرَانِ الْحَرْبِ уруш оловини ёқувчилар

شَعْلَقَ осмоқ, осиб қўймоқ; تَشَعْلَقَ чиқмоқ, чиқиб олмоқ; осилмоқ, осилиб турмоқ

شُعْنُونٌ *кўп.* شَعَانِينُ енгилтабиат; ақли пастроқ, нодоннамо

– شَعْنِينَةٌ *кўп.* شَعَانِينُ хурмо шохи (новдаси); ◊ أَحَدُ الشَّعَانِينِ *ёки* عِيدُ الشَّعَانِينِ *дин.* христианларда пасхадан бир ҳафта олдинги якшанба куни ўтказиладиган байрам маросими (*самбиттол ҳафтаси ҳам дейилади*)

شَعْوَاءُ қатъиятли, ғазабнок; қирғин келтирувчи, қирғинли; ~ حَرْبٌ қонли (қирғин) уруш; ~ حَمْلَةٌ ғазабнок ҳамла (ҳужум); ~ غَارَةٌ қирғин келтирувчи ҳужум, ғоратли босқин; ~ شَجَرَةٌ шохлари ҳар томонга тарвақайлаган дарахт

شَعْوَذَ шуъбадабоз қилмоқ, фокус кўрсатмоқ, кўзбўямачилик қилмоқ; жонглёрлик қилмоқ

– شَعْوَذَةٌ 1) шуъбадабозлик, фокусчилик; жонглёрлик қилиш; 2) алдамчилик, лўттибозлик

– مُشَعْوِذٌ 1) шуъбадабозлик, фокусчи; жонглёр; 2) алдамчи, лўттибоз

شَعْوَطَ = شَعْطَ

I شَغَبَ (*а*) شَغْبٌ 1) ғалаён уруғини сепмоқ, аччиқлантирмоқ; 2) шовқин кўтармоқ,

бақирмоқ, қичқирмоқ; III شَاغَبَ ғалаён уруғини сепмоқ, норозилик келтириб чиқармоқ; (*к. гадир қарши*) исён кўтармоқ (عَلَى)

– شَغَّابٌ ғалаён (жанжал) чиқарувчи одам; исёнчи

– شَغَبٌ ғалаён; 2) шовқин, шовқин-сурон; бетартиблик; муштлашув; أَحْدَثَ ~ا шовқин-сурон кўтармоқ

– شَغُوبٌ ғалаён (жанжал) чиқарувчи одам; жанжалчи

– شَغَّابٌ = مُشَاغِبٌ

– مُشَاغَبَةٌ 1) ғалаён; уруш-жанжал; 2) тартибсизлик; 3) обструкция (*шовқин-сурон кўтариб онгли равишда атайлаб бирор тадбирни бузишга ёки тўхтатишга мўлжалланган ҳаракат*)

– شَغَّابٌ = مُشَغِّبٌ

شَغَتٌ паст навли гўшт

I شَغَرَ[1] (*у*) شُغُورٌ бўш (банд қилинмаган, вакант) бўлмоқ (*лавозим ҳақида*) شَغَرَ (*а*) شَغْرٌ бўш (холи) бўлмоқ, ҳеч ким йўқ бўлмоқ; شَغَرَ[2] (*а*) شَغْرٌ бир оёғини кўтариб бавл қилмоқ (*ит ҳақида*)

– شَاغِرٌ 1) бўш, банд қилинмаган, вакант; أَرْضٌ ~ةٌ وَظِيفَةٌ ~ةٌ бўш (вакант) лавозим; ҳимоячисиз ва бошлиқсиз қолган ҳудуд; 2) *кўп.* شَوَاغِرُ бўш ўрин, бўш лавозим

– شَاغُورٌ *кўп.* شَوَاغِيرُ поғонали шаршара, шаршара, шалола

– شغارٌ *жоҳилият давридаги никоҳнинг бир тури* ("Мен қизимни ёки қиз қариндошимни сенга хотинликка бераман, эвазига сен қизингни ёки қиз қариндошингни менга хотинликка маҳрсиз берасан" қабилидаги келишув)

– شُغُورٌ бўш ўрин, вакансия

شَغْرَبَ оёқдан чалмоқ

– شَغْرَبَةٌ (*к. нингдир*) оёғини оёқ билан чалиш

– شَغْرَبِيَّةٌ *кўп.* اتٌ оёқдан чалиш

شَغْرَبَ = شَغْرَبَ

شَغْشَغَ суқиб олмоқ, тиқиб олмоқ; الطَّاعِنُ ~ қотил (совуқ қуролни) суқиб олди, тиқиб олди

I (شغف) شَغَفَ (*а*) شَغَفٌ эҳтирос билан севмоқ, (*бирор н. га*) қизиқмоқ (ب); شُغِفَ بِهِ *мажҳ.* кимнидир эҳтирос билан севган бўлмоқ; شَغَفَ (*а*) شَغْفٌ эгаллаб олмоқ, бутунлай ўраб олмоқ (*севги ҳақида*) جَمَالُهَا ~ كَثِيرِينَ حُبًّا у қизнинг жамоли ҳаммани асир қилган эди; حُبُّ التَّعَلُّمِ ~هُ ўқишга бўлган муҳаббат уни эгаллаб (ўраб) олди; VII اِنْشَغَفَ (*к. гадир*) ошиқ бўлмоқ, (*н. гадир*) қизиқмоқ

– شَغَافٌ *анат.* юрак олдидаги халта, перикард; ◊ لَمَسَ (مَسَّ) الأَفْئِدَةَ ~ юракларни эгалламоқ (забт қилмоқ) (*нутқ, сўз ва б. лар ҳақида*)

– شُغَافٌ перикардит (*юрак касаллиги*)

– شَغَفٌ 1) ишқ, муҳаббат, эҳтирос, кучли қизиқиш; 2) *анат.* перикард, юрак олдидаги халта; الجَوِّ ~ ҳаво қобиғи

– شَغُوفٌ (*к. нидир, н. нидир*) севадиган,, (*к. биландир, н. биландир*) қизиққан (ب); ~ بِالحُرِّيَّةِ эрксевар

– مَشْغُوفٌ (*к. гадир, н. гадир*) эҳтиросли муҳаббат қўйган; (*к. биландир, н. биландир*) қизиққан (ب)

I شَغَلَ (*а*) شَغْلٌ, شُغْلٌ 1) эгалламоқ (*бинони, жойни, лавозимни*); 2) (*қандайдир*) ишни (машғулотни) топширмоқ (*бермоқ*); (*бирор иш билан*) банд қилмоқ; نَفْسَهُ ~ ўзини (*бирор н. билан*) банд қилмоқ (ب); 3) безовта қилмоқ; البَالَ ~ ақлни (фикрни) банд (безовта) қилмоқ (эгалламоқ); بَالَ الرَّأْيِ العَامِّ ~ омма фикрини эгалламоқ (банд қилмоқ); 4) (*н. дандир*) четга тортмоқ (عَنْ); (*н. гадир н. биландир*) халақит бермоқ, тўсқинлик қилмоқ (ب, عَنْ); II شَغَّلَ (*н. нингдир*) устида ишлатишга жалб қилмоқ (ب); (*қандайдир*) иш (машғулот) бермоқ; ишга жойлаб қўймоқ; 2) ишга солмоқ (*мас., фабрикани*), ҳаракатга келтирмоқ (*мас., машинани*); 3) (*н. гадир, мас., маблағни*) ишлатмоқ, солмоқ (فِي); 4) фойдаланмоқ, эксплуатация қилмоқ (*мас., машинани*); 5) қайта ишламоқ; الخَشَبَ ~ ёғочни қайта ишламоқ; III شَاغَلَ вазифа бермоқ, банд қилмоқ, (*гўдакни н. биландир*) банд қилиб ўйнатиб турмоқ (ب); IV أَشْغَلَ 1) (*жойни*) эгалламоқ; 2) (*қандайдир*) иш (машғулот) топширмоқ; 3) (*н. дандир*) четга тортмоқ (عَنْ); VI تَشَاغَلَ 1) (*н. биландир*) машғул бўлмоқ (ب); (*н. дандир*) фикри бошқа нарсага тортилмоқ (عَنْ); 2) ўзини (*н. биландир*) машғул бўлгандай қилиб кўрсатмоқ (ب); (*н. дир*) қилаётгандай этиб кўрсатмоқ (ب); VII اِنْشَغَلَ 1) (*бирор н. билан*) машғул бўлмоқ, шуғулланмоқ (ب); 2) (*н. биландир, н. дандир*) фикрни четга тортган бўлмоқ (ب, عَنْ); 3) (*н. дандир*) четланиб, (*н. биландир*) банд бўлмоқ (ب, عَنْ); VIII اِشْتَغَلَ 1) банд бўлмоқ; (*н. биландир*) машғул бўлмоқ 2) ишлаётган, ҳаракатланаётган бўлмоқ (*машина ҳақида*); 3) (*н. дандир*) фикрни четлатиб, (*н. биландир*) банд бўлмоқ (ب, عَنْ); ◊ قَلْبُهُ ~ ташвишланмоқ

– اِشْتِغَالٌ 1) бандлик, машғуллик; 2) (*машина*) иши, ҳаракати; الذَّاتِيُّ ~ا автоматика; 3) *грам.* содда гапнинг махсус тури, иштиғол; *мас.*, الأُمُّ يُحِبُّهَا الابْنُ ўғил онани севади; أَحْمَدُ كِتَابُهُ Аҳмаднинг китоби

– إِشْغَالٌ 1) ишғол қилиш, оккупация; 2) (*бирор ишни ёки машғулотни*) топшириш

– أُشْغُولَةٌ *кўп.* أَشَاغِيلُ иш, машғулот

– اِنْشِغَالٌ бандлик, машғуллик; البَالِ ~ ташвиш; жонсараклик

– تَشْغِيلٌ 1) иш, машғулот билан таъминлаш; (*ишга*) мажбур қилиш; الحَبْسُ مَعَ الـ~ мажбурий меҳнатли қамоққа олиш; 2) ишга тушириш; الوَرْشَاتِ الجَدِيدَةِ ~ янги цехларни ишга тушириш

– شَاغِلٌ 1. шуғулланаётган; الشُّغْلُ الـ~ асосий (муҳим) ташвиш (иш); هُوَ فِي شُغْلٍ ~ у жуда банд; 2. *кўп.* شَوَاغِلُ иш, машғулот, муаммо, масала; شَوَاغِلُ الحَيَاةِ ҳаётий масалалар (*муаммолар*, ташвишлар); شَغَلَنِي ~ мени энг кўп ташвишлантирган нарса ...

– شَاغُولٌ *ден.* елкан арқони (арғамчиси)

– شَغَّالٌ 1. кўп машғул бўлувчи, жуда банд; ҳаракатчан, ғайратли; النَّحْلُ الـ~ةُ ишчи асаларилар; 2. *кўп.* شَغَّالَةٌ, شَغَّالُونَ ишчи

– شُغْلٌ, شُغُلٌ *кўп.* أَشْغَالٌ машғулот, иш; أَشْغَالٌ يَدَوِيَّةٌ қўлҳунар; وِزَارَةُ الأَشْغَالِ العَامَّةِ ижтимоий ишлар вазирлиги; الـ~ الشَّاغِلُ *қар.* أَشْغَالٌ شَاغِلٌ; شَاقَّةٌ каторга ишлари, қийин (оғир) ишлар; ... بِ ~ فِي كَانَ бирор нарса билан машғул бўлмоқ; الزَمْ ~كَ! бошқанинг ишига аралашма! (бурнингни, тумшуғингни тиқма)

– شُغْلَانَةٌ иш, машғулот

– شَغْلَةٌ *кўп.* اتٌ иш, машғулот

– شَغُولٌ меҳнатсевар

– شَغِيلٌ *кўп.* شَغِيلَةٌ ишчи, меҳнаткаш, ходим, хизматчи, хизматкор

– مَشْغَلٌ *кўп.* مَشَاغِلُ 1) иш, машғулот; 2) ишхона, корхона; цех; أَفْرَانِ مَرْتَانَ ~ мартен цехи; السِّبَاكَةِ ~ қуюв цехи; مِيكَانِيكِيٌّ ~ механика цехи

– مَشْغَلَةٌ *кўп.* مَشَاغِلُ иш, машғулот

– مَشْغُولٌ 1) машғул, банд, шуғулланаётган; لَحَدِّ الرَّأْسِ ~ бўғзигача ишга ботган, иши бошидан ошиб ётган; (النَّفْسِ) البَالِ ~ (*бирор н. билан*) банд бўлган, ташвишланган; ташвиш чекаётган; 2) болғаланган; حَدِيدٌ ~ болғаланган темир; прокат

– مَشْغُولَاتٌ *кўп.* мол, ясалган нарса, буюм

– مَشْغُولِيَّةٌ машғуллик, бандлик; 2) ташвишлилик; жонсараклик

شُغْمُومٌ *кўп.* شَغَامِيمُ қадбаланд, келишган, хушбичим

– شُغْمِيمٌ *кўп.* شَغَامِيمُ = شُغْمُومٌ

I (شغو) شَغَا (*у*) شُغُوٌّ ва شَغِيَ (*а*) شَغًا ~تْ سِنُّهُ: бир тиши бошқа тишларига қараганда ўсиб кетмоқ; IV أَشْغَى : فَأَمْرُهُ ~ унинг масаласида ихтилоф пайдо бўлди

– أَشْغَى *мн.* شَغْوَاءُ *ёки* شَغْيَاءُ *кўп.* شُغْوٌ бир тиши бошқаларидан ўсиб кетган (*одам*)

– شَغْوَاءُ бургут

I شَفَّ (*а/и*) شُفُوفٌ 1) юпқа (шаффоф) бўлмоқ; ёруғлик ўтказмоқ; 2) (*н. нингдир орасидан*) кўрмоқ, кўринмоқ (عَنْ); 3) кўрсатмоқ, намоён қилмоқ; شَفَّ (*у*) شَفٌّ ориқлатмоқ, нимжон қилмоқ; شَفَّهُ الْهَمُّ ғам уни беҳол қилди, ғам уни эгиб қўйди; شَفَّ (и) شَفِيفٌ: الْفَمُ ~ совуқдан тиш ва милклар оғриққа турмоқ; II شَفَّفَ юпқа (шаффоф) қилмоқ; VI تَشَافَّ : مَا فِي الْإِنَاءِ ~ идишдагининг барчасини ичиб тугатмоқ, тагигача ичмоқ; VIII اشْتَفَّ: الْإِنَاءَ ~ охиригача (*ҳеч қолдирмай*) ичмоқ; X اسْتَشَفَّ 1) (*н. нингдир орасидан*) кўрмоқ; 2) (*сирни*) билиб олмоқ, олдиндан билмоқ (кўрмоқ)

– اسْتِشْفَافٌ 1) (*бирор н. орасидан*) кўриш; 2) (*сирни*) билиб олиш; олдиндан кўриш; зийраклик

– اشْتِفَافٌ идишнинг тагигача (охиригача) ичиш, симириш, сипқариш

– شَفٌّ, شَفٌّ *кўп.* شُفُوفٌ шаффоф мато; газ; юпқа, шаффоф; юпқа кийим

– شَفَّافٌ 1. шаффоф, нур ўтказувчи; юпқа; ~ شَيْءٌ ярим шаффоф; 2. *шунингдек*: ~ وَرَقٌ шаффоф қоғоз, калька

– شُفَافَةٌ қолдиқ (*ичимликники*)

– شَفَّافِيَّةٌ шаффофлик; нафислик, турсимонлик

– شَفَّانٌ ёмғир аралаш эсадиган совуқ шамол

–شَفَايِفُ кўп, *халқ.* лаблар (*қар.* شَفَةٌ); قَلْمُ الـ~ лаб бўёғи

– شَفَفٌ, شُفُوفٌ шаффофлик, юпқалик

– شَفُوفَةٌ вуал (*аёллар юзига ёпиб юришадиган тўр парда*)

– شَفِيفٌ шаффоф, нур ўтказувчи; тўрсимон

شَفْتٌ *кўп.* شُفُوتٌ 1) қисқич; 2) пинцет (*тиббиётдаги қисқич*)

شَفْتَرَ лабларни чўччайтирмоқ; (*н. гадир*) лаб чўччайтирмоқ; хафа бўлмоқ; اشْفَتَرَّ тарқалиб кетмоқ, ҳар томонга тарқаб кетмоқ

– شَفْتُورَةٌ *кўп.* شَفَاتِيرُ (*пастки*) қалин лаб

– مُشَفْتَرٌ лаблари қалин, қалин лабли

شَفْشَفَ заргарлик (нозик ишланган) буюмлар

I شَفَرَ (*и*) شَفْرٌ сукмоқ; танбеҳ (дакки) бермоқ

– شَفْرٌ, شُفْرٌ *кўп.* أَشْفَارٌ 1) чегара, охир; чек, чекка, борт; ~ الْعَيْنِ қовоқнинг ички четлари; 2) *анат.* аёл аврати лаблари

– شَفْرَةٌ=شَفْرٌ

– شَفْرَةٌ *кўп.* شَفَرَاتٌ, شَفَارٌ 1) тиғ, дам; 2) ханжар; катта пичоқ; 3) этикдўзнинг чарм қирқиш асбоби; ~ مَا فِي الدَّارِ ҳовлида ҳеч ким йўқ

– شِفْرَةٌ шифр (*яширин ёзув*); مِفْتَاحُ الـ~ шифр калити (очқичи); بَرْقِيَّةُ الـ~ шифрли телеграмма; خَبَرُ الـ~ шифрланган ахборот

– شِفْرِيٌّ шифрланган

– شَفِيرٌ *кўп.* أَشْفَارٌ (*бирор н. нинг*) чети, охири; чекка; ~ الْجُفْنِ (*кўз*) қовоқлари чети; عَلَى ~ حَرْبٍ مُدَمِّرَةٍ вайронгарчилик келтирувчи уруш арафасида; وَقَفَ عَلَى ~ الْهَاوِيَةِ жарлик ёқасида турмоқ

– مِشْفَرٌ *кўп.* مَشَافِرُ лаб (*ҳайвондаги*), кўпроқ туянинг лаби

شَفْشَفَ қуритмоқ, қоқлаб қўймоқ (*касал, иссиқлик ва б. ҳақида*); الضَّرْعَ ~ сут соғмоқ; الْهَمُّ فُلَانًا ~ ғам фалончини еб қўйди; ғам фалонийни эзиб ташлади

– شَفْشَافٌ 1) дўл аралаш ёмғир; 2) совуқ шамол, изғирин

– شَفْشَفَةٌ қурутиш, қоқ қилиб қўйиш

– مُشَفْشَفٌ *ёки* مُشَفْشَفٌ ёмон хулқли, хулқи ёмон

شَفْشَقٌ *кўп.* شَفَاشِقُ графин

I شَفَطَ (*и*) شَفْطٌ сўрмоқ, эммоқ; ичга тортмоқ; сўриб олмоқ; (*н. нингдир ичидан*) сўриб олмоқ (مِنْ); II شَفَّطَ = I; VII انْشَفَطَ сўрилмоқ

–شَفَّاطَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ сифон; ~ الْغُبَارِ чангютгич, пилесос

– شَفْطَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ сўриш, эмиш; кичик ҳўплам; ~ شَرِبَ الْقَهْوَةَ қаҳвани кичик ҳўплам билан ичмоқ, қаҳвани сўриб ичмоқ

I (شفع) شَفَعَ[1] (*а*) شَفَاعَةٌ 1) (*к. нидир*) ҳимоя қилмоқ, тарафини олмоқ (لِ); 2) *юр.* бошқаларга нисбатан имтиёзи бўлгани ҳолда сотиб олмоқ; شَفَعَ[2] (*а*) شَفْعٌ 1) (*н. билан*) кузатиб бормоқ (ب); 2) жуфтламоқ, жуфт қилмоқ; كَانَ وِتْرًا فَشَفَعَهُ زَيْدٌ тоқ эди, уни Зайд жуфт қилди; II شَفَّعَ шафоат қилмоқ, қўлламоқ; V تَشَفَّعَ (*к. учундир*) сўрамоқ, илтимос қилмоқ, ҳаракат қилмоқ (لِ); X اسْتَشْفَعَ 1) кимнингдир тарафини олмоқ (لِ); 2) шафоат сўрамоқ, раҳм-шафқат (ҳимоя) сўрамоқ

– شَافِعٌ 1) шафе, ҳомий, ҳимоя қилувчи, ўртада турувчи; 2) совлиғ қўзичоғи билан; 3) *эск.* қайтарувчи, такрорловчи

– شَافِعَةٌ ҳомий оёл, ҳимоя қилувчи аёл; ◊ لَا تَشْفَعُ بِهِمْ ~ уларга энди ҳеч нарса ёрдам қилолмайди

– شَافِعِيٌّ *кўп.* شَافِعِيَّةٌ *дин.* 1. шофиийликка оид; 2. шофиий (*имом Шофиий мазҳабига мансуб киши*)

– شَفَاعَةٌ шафоат, ҳимоя қилиш; далолат қилиш

شَفَائِعُ *кўп.* жуфт бўлиб ўсадиган ўсимликлар

– شَفْعٌ *кўп.* أَشْفَاعٌ жўра; жуфт, жуфт сон; 2) *эск.* қурбонлик қилинадиган кун

– شَفَعٌ *мед.* диплопия (*бир нарсани иккита қилиб кўрсатадиган кўз касаллиги*)

– شُفْعَةٌ *шунингдек*: حَقُّ الـ~ *юр.* сотиб олишнинг имтиёзли ҳуқуқи

– شَفْعِيٌّ жуфтга оид; жуфт (*сон*)

– شَفِيعٌ[1] *кўп.* شُفَعَاءُ ҳомий, тарафдор; ҳимоячи, шафиъ, воситачи

– شَفِيعٌ[2] жуфт, тоқнинг акси

I شَفَقَ (*а*) شَفَقٌ 1) (*к. гадир*) ҳамдард бўлмоқ, (*к. гадир*) раҳм (шафқат) қилмоқ (عَلَى); 2) эҳтиёт бўлмоқ, хавотирланмоқ; IV أَشْفَقَ (*к. гадир*) раҳм (шафқат) қилмоқ, ҳамдард бўлмоқ (عَلَى); (*к. гадир*) ҳамдардлик билдирмоқ (عَلَى); 2) (*к. учундир*) хатарнок бўлмоқ (عَلَى); (*к. дандир, н. дандир*) қўрқмоқ; (*бирор н. олдида*) қўрқувда турмоқ, қўрқув босмоқ (مِنْ)

– إِشْفَاقٌ 1) раҳм, шафқат, шафқат кўрсатиш; 2) хавф-хатар

– شَفَقٌ[1] 1) ғира-шира пайт; 2) шафақ (*кечкиси*); ◊ الـ~ الْقُطْبِيُّ (الشَّمَالِيُّ) қутб (шимол) ёғдуси; الـ~ الْجَنُوبِيُّ жануб ёғдуси

– شَفَقٌ[2] *кўп.* أَشْفَاقٌ қўрқув, қўрқиш

– شَفَقَةٌ ачиниш, раҳм-шафқат (*қилиш*); раҳмдиллик; عَدِيمُ الـ~ шафқатсиз; أَخَذَتْهُ الـ~ عَلَيْهَا унга (*мн,*) унинг раҳми келди

– شَفُوقٌ, شَفِيقٌ шафиқ, шафқатли, раҳмдил

– مُشْفِقٌ 1) хавотирланувчи, қўрқувчи; 2) раҳм-шафқат қилувчи; 3) *ат.от,мз* . Мушфиқ

I شَفَنَ (*и*) شُفُونٌ кўз қири билан қарамоқ, ер остидан қарамоқ

– شَافِنٌ кўз қири билан қараётган, юзини буриб қараётган

– شَفُونٌ = شَافِنٌ

شِفْنِينٌ *кўп.* شَفَانِينُ *зоол.* 1) *шунингдек*: ~ بَحْرِيٌّ скат (*думи ингичка, яп алоқ денгиз балиғи*); 2) мусича

(شفه) III شَافَهَ (*к. биландир*) суҳбатлашмоқ, гаплашмоқ (*туш.к.*)

– شَفَاهَةٌ сўзлашув, гаплашув, суҳбат; ~ا оғзаки, сўз билан

– شَفَاهِيٌّ оғзаки, сўзга оид; ~ا оғзаки, сўз билан, сўзда

– شَفَةٌ *кўп.* شِفَاهٌ, شَفَوَاتٌ, شَفَهَاتٌ *халқ.* شَفَايِفُ 1) лаб; 2) чет, чегара, охир, милқ, қирғоқ; ◊ ~ الثَّوْرِ *бот.* наврўзгул; ~ الـ بِنْتُ сўз; مَاءُ الـ~ ичимлик суви; ~ هَذَا عَلَى كُلِّ бу ҳамманинг оғзида (гап-сўз бўлиб кетган)

– شَفَوِيٌّ, شَفَهِيٌّ 1) оғзаки, сўзга оид; ~ا оғзаки, сўз билан, сўзда; 2) оғзаки (*мас., нота*); 3) лабланган; الـ~ـةُ الْحُرُوفُ *фон.* лабланган ундошлар

– مُشَافَهَةٌ оғзаки нутқ; суҳбат, гаплашиш; ~ оғзаки, сўз билан

(شفو) IV أَشْفَى 1) (*бирор н. нинг*) четида (*охирида*) бўлмоқ, (*н. гадир*) яқин бўлмоқ (عَلَى); عَلَى الْغَرَقِ ~ у чўкиб кетай деди, унинг чўкиб кетишига (гарқ бўлишига) озгина қолди; عَلَى الْيَأْسِ ~ умидсизликка (чорасизликка) етиб келмоқ, чорасиз аҳволга тушиб қолмоқ 2) (*к. нидир н. нингдир*) охирига келтирмоқ (олиб келмоқ, етказмоқ) (عَلَى ,ب); ~ـهُ عَلَى الْمَجَاعَةِ кимнидир очлик эълон қилишгача олиб келмоқ

– شَفًا *кўп.* أَشْفَاءٌ чегара, охир; كَانَ (الْكَارِثَةِ) عَلَى ~ الْمَوْتِ ўлим ёқасида бўлмоқ, фалокат чегарасида бўлмоқ; ◊ مَا بَقِيَ مِنْهُ إِلَّا ~ жони узилай деяпти (*ўлим олдидаги одамга нисбатан*); ботай деяпти (*ботаётган қуёш ёки ойга нисбатан*)

I شَفَى (*и*) شِفَاءٌ 1) (*бирор н. билан*) шифоламоқ, даволамоқ, тузатмоқ; شَفَاهُ بِالْإِيحَاءِ кимнидир таъсир қилиб (таъсир, дуо билан) тузатмоқ; شَفَاهُ اللهُ! Оллоҳ шифо берсин!; 2) *мажх.* шифоланмоқ, даволанмоқ, тузалмоқ, ◊ ~ (غَلِيلَهُ) غُلَّتَهُ а) ўз истакларини қондирмоқ; б) ўч олиш истагини қондирмоқ; IV أَشْفَى бирор нимага яқинлашмоқ, бирор нимага яқин қолмоқ (عَلَى); الْمَرِيضُ عَلَى الْمَوْتِ ~ беморнинг ўлими яқинлашди; V تَشَفَّى 1) даволанмоқ; 2) қасд (ўч) олмоқ; (*н. дир қилгани учун*) энди ундан устун келмоқ, қасос олмоқ (مِنْ); (*к. гадир*) ғазабини тўкмоқ (مِنْ); VIII اشْتَفَى 1) (*бирор н. билан*) даволанмоқ, шифоланмоқ (ب); 2) бировнинг бошига тушган ёмон кундан хурсанд бўлмоқ (шодланмоқ); 3) (*бирор н.* дан) қониқиш олмоқ, қониқмоқ (مِنْ) X اسْتَشْفَى даво (шифо) изламоқ; (*бирор н. билан*) даволанмоқ (ب)

– اسْتِشْفَاءٌ саломатликни тиклаш, даволаниш, шифо топиш; ~ الـ آلَاتُ даволаш асбоблари (аппаратураси); دَارُ الـ~ санаторий; مَدِينَةُ الـ~ курорт шаҳари; مِيَاهُ الـ~ шифобахш сувлар

– إِشْفَى *кўп.* أَشَافٍ *алиф. б. қар.*

– تَشَفٍّ бировнинг бахтсизлигидан хурсандлик; ~ فِي бахтсизликдан хурсанд бўлиб

– شَافٍ *мн.* شَافِيَةٌ 1. 1) шифоли, шифобахш хусусиятга эга бўлган, шифобахш; 2) ишончли, ишонтирадиган; 3) узил-кесил; 2. шифо берувчи, даволовчи; الشَّافِي هُوَ اللهُ *дин.* Оллоҳ унга шифо берувчидир

– شِفَاءٌ[1] даволаниб кетиш, тузалиш; قَابِلُ الـ~ даволанадиган, даволаса бўладиган; هَذِهِ الْإِصَابَةُ لَا تَقْبَلُ الـ~ бу дард бедаводир, бу дардни даволаб бўлмайди

– شِفَاءٌ[2] *кўп.* أَشْفِيَةٌ дори, дори-дармон

– شِفَائِيٌّ шифобахш

– شِفَاخَانَةٌ *кўп.* ـاتٌ ветеринария шифохонаси

– مُسْتَشْفًى *кўп.* مُسْتَشْفَيَاتٌ шифохона, касалхона; госпитал; الرَّمَدِ ~ кўз шифохонаси; الـ~ الْعَسْكَرِيُّ ҳарбий госпитал; ~ الْمَجَاذِيبِ *ёки* الْأَمْرَاضِ الْعَقْلِيَّةِ ~ ақлдан озганлар уйи, жиннихона; الْمَيْدَانِ ~ дала госпитали

– مَشْفًى *кўп.* مَشَافٍ шифохона, госпитал, касалхона

I شَقَّ (*а/у*) شَقٌّ синдирмоқ, кесмоқ; (*тешик*) очмоқ, бузмоқ; узмоқ, узиб ташламоқ; الْأَرْضَ ~ ер ҳайдамоқ; التُّرْعَةَ ~ канал қазимоқ; الْحَنَاجِرَ ~ (*бирор н. билан*) томоқ қирмоқ, бақирмоқ (ب); السُّكُونَ ~ сукунатни (жимликни) бузмоқ; الشَّوَارِعَ ~ кўчалар ўтказмоқ (чиқармоқ); طَرِيقًا ~ йўл ўтказмоқ (чиқармоқ); الْمَنْجَمَ ~ конни қазимоқ; بِهِ ~ نَوْبَةً бирор нарсани иккига бўлмоқ; ~ حَسْرَةً عَلَى ... ...нинг ғамида ўз кийимларини йиртмоқ; صُفُوفَ الْعُمَّالِ ~ ишчилар сафини бузмоқ; عَنَانَ السَّمَاءِ ~ ҳавони титратмоқ (*бақириқ ҳақида*); 2) чиқмоқ (*тиш ҳақида*); ердан униб чиқмоқ (*ўсимлик ҳақида*); ~ النَّهَارُ тонг отди, кун ёйилди; 3) (*н. учундир*) оғир (қийин, машаққатли) бўлмоқ (عَلَى); 4) (*к. нингдир*) олдига кирмоқ, (*к. нидир*) зиёрат қилмоқ, кўриб келмоқ (عَلَى); ◊ لَا يَشُقُّ لَهُ غُبَارٌ ... فِي *мажх.* (*н. дадир*) унинг тенги йўқ, унга етиб бўлмайди; عَصَا الطَّاعَةِ ~ (*к. гадир қарши*) исён қилмоқ (عَلَى); (*к. гадир*) итоат қилишдан (бўйсунишдан) тўхтамоқ (عَلَى); عَصَا الْقَبِيلَةِ ~ қабила орасида душманлик уруғини сепмоқ; II شَقَّقَ 1) парчаламоқ, бўлак-бўлак қилмоқ; 2) аниқ талаффуз қилмоқ; III شَاقَّ қаршилик қилмоқ, қарши бўлмоқ, қарши чиқмоқ; V تَشَقَّقَ синмоқ, дарз кетмоқ; дарзли (дарз кетган, ёрилган, ёриқ) бўлмоқ (*ёғоч, дарахт, хода ҳақида*); синмоқ (*мас., стакан ҳақида*); VI تَشَاقَّ ўзаро ихтилофда бўлмоқ; تَشَاقُّوا ثِيَابَهُمْ жанжаллашиб бир-бирининг кийимини йиртмоқ; VII انْشَقَّ 1) синмоқ, синиб кетмоқ; ёрилмоқ; узилмоқ, узилиб кетмоқ; الْأَرْضُ ~تِ ер ёрилди; 2) (*н. дандир*) ажралмоқ, бўлинмоқ (عَنْ); ◊ ~ النَّهَارُ тонг отди, кун бошланди; VIII اشْتَقَّ 1) (*н. дандир*) ишламоқ, ясамоқ, пайдо қилмоқ (مِنْ); 2) (*н. дандир*) келиб чиқмоқ (مِنْ); 3) ўзига (*йўл*) очмоқ; طَرِيقًا جَدِيدًا فِي الْبَحْثِ ~ тадқиқот соҳасида янги йўллардан бормоқ; 4) *эск.* (*н.нингдир*) ярмини олмоқ; 5) *грам.* янги сўз ҳосил қилмоқ

– اشْتِقَاقٌ 1) (*сўз*) ясаш, яратиш; 2) келиб чиқиш; *грам.* этимология; сўз ясаш, сўз яратиш

– اشْتِقَاقَاتٌ *кўп. грам.* ясама сўзлар

– انْشِقَاقٌ бўлиниш; рози бўлмаслик, оранинг бузилиши, узилиш

– انْشِقَاقِيٌّ бузғунчиликка оид; عَمَلِيَّاتٌ ~ـةٌ бузғунчилик ҳаракатлари; 2. бузғунчи

– تَشَقُّقَاتٌ ёриқлар, дарзлар

– شَاقٌّ қийин; машаққатли; чарчатадиган, оғир; أَشْغَالٌ ~ـةٌ оғир (каторгадагидек) ишлар, қийин (машаққатли) меҳнат

– شَقٌّ[1] синиш, кесилиш; узилиш; الـ~ الْقَيْصَرِيُّ *мед.* кесар жарроҳлиги (*ҳомиладор аёллар жарроҳлиги*); الذَّرَّةِ ~ атом бўлиниши; بِـ~ الْأَنْفُسِ (النَّفْسِ) қаттиқ машаққат билан, қийинчилик билан

– شَقٌّ[2] *кўп.* شُقُوقٌ 1) дарз, ёриқ; тешик, ковак; 2) (*бирор н. нинг*) ярми; қисм; 3) тонг, эрталабки пайт

– شِقٌّ 1) ярим, бир томон; 2) ўхшаш; ◊ بَيْنَ ~ـَيِ الرَّحَى қор билан ёмғир ўртасида, болғи билан сандон ўртасида (орасида); 3) тоғнинг бир томони; 4) = مَشَقَّةٌ; 5) Шиқ (*Муҳаммад С.А.В гача даврда яшаган ва инсонлик қиёфасини йўқотган башоратчининг исми*)

– شُقَاقٌ уй ҳайвонларида учрайдиган касаллик

– شِقَاقٌ 1) бузғун, ўзаро ёвлик; بَثَّ (أَحْدَثَ) ~ الـ بَيْنَ ... ...нинг ўртасига ёвлик (бузғунчилик) уруғини сепмоқ; 2) қарама-қаршилик, келишмовчилик, ихтилоф

– شَقَّةٌ *кўп.* شُقَقٌ квартира, хона; مَفْرُوشَةٌ ~ мебеллар билан жиҳозланган (мебеллаштирилган) квартира (хона)

– شُقَّةٌ *кўп.* شُقَقٌ узоқ ва машаққатли йўл; ~ بَعِيدَةٌ жуда узоқ масофа; بُعْدُ الـ~ а) узоқлик, жуда узоқ масофа; б) катта фарқ; 2) *эск.* газлама қийқимининг бир бўлаги; 3) *эск.* бориладиган жой

– شَقَّةٌ *кўп.* شَقَقٌ 1) узилиш; дарз, ёриқ; مَا أَشَدَّ الْخُلْفَ بَيْنَنَا وَ بَيْنَكُمْ! ~ орамиздаги қарама-қаршилик қанчалик катта-я!; وَسَّعَ (ضَيَّقَ) ~ الْخِلَافَ بَيْنَ ... ...лар ўртасидаги ихтилофни чуқурлаштирмоқ (*пасайтирмоқ*); 2) қисм, бўлак; 3) *эск.* майда тараша; пайраха; 4) *эск.* қийқим, бўлак; 5) участка, бўлим; مِنَ ~ الْأَرْضِ ер участкаси; الْحَرَامِ ~ таъқиқланган зона, участка; سَاعِيَّةٌ ~ *астр.* соат пояси; 6) квартира, хона; 7) машаққат, қийинчилик

– شَقِيقٌ *кўп.* أَشِقَّاءُ 1) (*бирор н. нинг*) ярми; 2) туғишган ини; 4) *эск.* самимий дўст; 3) *бот.* анемон (*айиқтовонлилар оиласига мансуб ўт, алаф*); الـ~ الْأَصْفَرُ айиқтовон (*заҳарли ўт, алаф*)

– شَقِيقَةٌ[1] *кўп.* شَقَائِقُ туғишган сингил; الْأَحْزَابُ الـ~ қардош партиялар; الْبِلَادُ (الْأَقْطَارُ) الـ~ қардош мамлакатлар; ◊ شَقَائِقُ النُّعْمَانِ *бот.* а) айиқтовонлар (*ўт*); б) саллагул, пионгул

– شَقِيقَةٌ[2] *кўп.* شَقَائِقُ қаттиқ бош оғриғи, мигрен; 2) қаттиқ ер

– مُتَشَقِّقٌ ёриладиган, бўлинадиган; дарзли, дарз кетган; الْحَلْقِ ~ овози бўғилган

– مُشْتَقٌّ ясалган, ҳосил бўлган

– مَشَقَّةٌ *кўп.* مَشَاقُّ, ـاتٌ машаққат, қийинчилик; меҳнат, оғирлик; تَحَمَّلَ (كَلَّفَ) نَفْسَهُ ... ~ الذَّهَابِ إِلَى қаергадир бориш машаққатини ўз устига олмоқ

– مَشْقُوقٌ дарзи бор, ёриғи бор, дарзли

I شَقَأَ (а) شَقْءٌ, شُقُوءٌ чиқмоқ, пайдо бўлмоқ (*янги тиш ҳақида*); شَعْرُ الرَّأْسِ ~ тароқ билан ярма (фарқ)очмоқ; тароқ билан сочни тарамоқ

(شقح) II شَقَّحَ гулламоқ, гуркирамоқ; IV أَشْقَحَ 1) =II; النَّخْلُ ~ хурмо гуллади; 2) узоқлаштирмоқ, четлаштирмоқ, олиб ташламоқ

شَقْدَفَ бирин-кетин улоқтириб ташламоқ, улоқтирмоқ

– شُقْدُفٌ *кўп.* شَقَادِفُ زамбил; شَقَادِفُ الْجِمَالِ туя устига ўрнатилган тахтиравон

– شَقْدَفَةٌ бирин-кетин улоқтириш

I شَقَذَ (а) شَقَذٌ 1) кетмоқ, узоқлашмоқ; 2) тез кўз тегадиган бўлмоқ, кўз тегмоқ

– شَقَذٌ *ёки* شُقَذٌ *ёки* شِقَذٌ *кўп.* شُقْذَانٌ буқаламун (хамелеон)нинг боласи

– شَقَذَانٌ 1) ухлаб олиши қийин одам, ухлай олмайдиган одам; 2) кўзи тегадиган одам; кўзлик одам

I شَقَرَ (у) شُقْرَةٌ *ёки* شَقِرَ (а) شَقَرٌ оқ-малла (малла) бўлмоқ; оқ-малла сочли (сариқ сочли) бўлмоқ; II شَقَّرَ (*к. никигадир*) келмоқ, зиёрат қилмоқ, кирмоқ (عَلَى); IX اشْقَرَّ оқ-малла (сариқ сочли) бўлмоқ

– أَشْقَرُ *мн.* شُقْرٌ, شَقْرَاءُ *кўп.* شُقْرٌ 1. оқ-малла; малла; сариқ; 2. оқ-малла соч

– شُقَارٌ *бот.* пўфанак, қарғатуёқ (*ёввойи гул*), айиқтовон; الْبَحْرِ ~ *зоол.* актиния (*денгиз жонивори*)

– شُقَارَى = شُقَارٌ

– شَقْرٌ *кўп.* شُقُورٌ кўнгилга алоқадор бўлган (боғлиқ бўлган) нарса ёки иш

– شَقَرٌ, شُقْرَةٌ сочнинг очиқ, оқиш ранги (туси)

– الْمُشَقَّرُ Ал-Мушаққар (*Баҳрайндаги қалъа номи*)

شَقْرَقَ хушчақчақ бўлмоқ, хурсандчилик қилмоқ

– شَرْقَرَقَ = شَقْرَقَ

– شَقْرَقٌ, شِقْرَاقٌ *зоол.* яшил қизилиштон

– شَقْرَقَةٌ хурсандлик (шодлик, шодонлик, хушчақчақлик) билан вақт ўтказиш

شَقْشَقَ 1) чириқламоқ, чийилламоқ, сайрамоқ (*қушлар ҳақида*); 2) бўкирмоқ (*туя ҳақида*); 3) чирилламоқ (*қўнғиз ҳақида*) 4) жаврамоқ, бақир-бақир қилиб гапирмоқ; 5) пайдо бўлмоқ, кўринмоқ, кириб келмоқ (*ёруғлик ҳақида*)

– شَقْشَقَةٌ 1) сергаплик, мағзавалик, эзмалик; 2) сафсата, бекорчи гап, сафсата сотиш; ◊ النَّهَارِ ~ тонг

– شَقْشَقَةٌ *кўп.* شَقَاشِقُ танглай тўсиғи (*туяларда*) ◊ هَدَرَتْ ~ُهُ у чиройли (*ифодалар билан*) гапиради; هَدَرَتْ ثُمَّ قَرَّتْ ~ *мтл.* гап кўпу, умр оз; арзимаган нарсага шунча ғавғо

شِقْصٌ ернинг бир қисми, бир парча ер

– شَقِيصٌ шерик, ҳамфикр, ҳамдам

– مِشْقَصٌ *кўп.* مَشَاقِصُ энли тиғ; тиғли ўқ

I شَقَعَ (а) شُقْعٌ устма-уст қилмоқ (*мас., ғиштни*), бир-бирининг устига қалаштириб ташламоқ

شَقَفَةٌ, شَقَفٌ *кўп.* شَقَفٌ сопол буюмлар синиғи

– شَاقُوفٌ *кўп.* شَوَاقِيفُ болға, тўқмоқ, ёғоч тўқмоқ

– شُقَافَةٌ сопол синиқлари

I شَقَلَ (у) شَقْلٌ 1) тортмоқ (*тарозида тангани*); 2) шодуф билан қудуқдан сув олмоқ (*қар* شَادُوفٌ)

– شَاقِلٌ *тар.* сиқл, сиқил, шиқил (*оғирлик ўлчови, шунингдек, қадимги Исроил давлатидаги кумуш танга*)

– شَاقُولٌ *кўп.* شَوَاقِيلُ шоқул; лот (*чуқурликни ўлчайдиган асбоб*)

– شَاقُولِيٌّ тиккаликка оид, тик, вертикал

– شَقْلٌ 1) тортиш (*тарозида*); 2) суғориш; ~ُهُ عَلَى قَدِّ بَقْلَةٍ халқ *мтл.* у энг зарур ишни қилади холос (*сўзма-сўз:* у экинга яраша сув беради холос)

شَقْلَبَ тўнтармоқ, ағдармоқ, думбалоқ ошмоқ; ағдариб ташламоқ; تَشَقْلَبَ тўнтарилмоқ, ағдарилмоқ, думбалоқ ошмоқ

– شَقْلَبَةٌ, شُقْلُبَةٌ тўнтариш, ағдариш; думбалоқ ошиш

– مُشَقْلَبٌ тўнтарилган, ағдарилган; ◊ بِالـ~ оёғини осмондан келтириб, остин-устин, тескарисига

I شَقَنَ (у) شَقْنٌ (*н.нидир*) оз бермоқ, оз ато этмоқ

– شَقْنٌ *ёки* شَقِنٌ оз, оз миқдордаги, озгина

– شَقِنٌ = شَقْنٌ

(شقو) I شَقِيَ (а) شَقَاوَةٌ, شَقَاءٌ, شَقْوَةٌ *эск.* бечора бўлмоқ, камбағал бўлмоқ; شَقِيَ (а) شَقَاءٌ оғир, машаққатли аҳволда бўлмоқ, бахтсиз бўлмоқ; азоб чекмоқ, машаққат чекмоқ; IV أَشْقَى машаққатларга гирифтор қилмоқ; бахтсиз қилмоқ; VI تَشَاقَى ўзини эркин (ҳеч нарсага бўйсунмайдиган қилиб) тутмоқ

– أَشْقَى *эск.* энг бахтсиз, ўта машаққатга учраган, энг бечора

– شَاقٍ *мн.* شَاقِيَةٌ *кўп.* شُقَاةٌ бахтсиз, бадбахт, бахти қора, бечора

– شَقَاءٌ оғир (машаққатли) аҳвол, бахтсизлик, азоб (машаққат) чекиш; الْعَيْشِ ~ машаққатли (оғир) ҳаёт

– شَقَاوَةٌ 1) оғир (машаққатли) аҳвол; бечоралик, қашшоқлик, бало, офат; 2) ўзбилармонлик, бебошлик, шумтакалик; 3) босқинчилик, бандитизм

– شَقْوَةٌ бечоралик, машаққатли аҳвол; бахтсизлик

– أَشْقِيَاءُ *кўп.* شَقِيٌّ 1.1) бечора, бахтсиз, бахти қора; 2) уятсиз, номуссиз; 3) ўзбилармон, бебош, шумтака; 4) золим; разил, қабиҳ, жиноятчи, қароқчи, бандит; 5) *эск.* қийноққа маҳкум этилган

– مِشْقَاءٌ = مِشْقًى

– مِشْقًى тароқ

I شَكَّ (а/у) شَكٌّ 1) шак келтирмоқ, ишонмаслик, (*бирор н. га нисбатан*) шубҳада бўлмоқ (فِي); 2) (*игна билан*) санчмоқ (بِ); тешмоқ; тиқмоқ; ◊ فِي ~ السِّلَاحِ кучли қуролланган бўлмоқ; II شَكَّكَ 1) шубҳалантирмоқ, шубҳали қилмоқ; 2) насияга сотиб олмоқ (сотмоқ); 3) кўп марта

санчмоқ, санчиб-санчиб олмоқ; V تَشَكَّكَ (*н. дадир*) шубҳаланмоқ (فى); VII اِنْشَكَّ санчилган бўлмоқ

– شَاكٌّ шак келтирувчи, шубҳаланувчи; ◊ السِّلَاحِ ~ *ёки* فِى السِّلَاحِ ~ яхши қуролланган, тиш-тирноғигача қуролланган

– شَكٌّ *кўп.* شُكُوكٌ 1) шак, шубҳа; لَا ~ шубҳасиз, шаксиз, шак-шубҳасиз; مِنْ دُونِ ~ *ёки* دُونَمَا ~ *ёки* بِلَا ~ шаксиз, шубҳасиз; مَا ... (لَيْسَ) مِنْ ~ فِى أَنَّ ... шунга ҳеч шубҳа йўқки, ...; шу ҳеч шубҳасизки, ...; أَبْدَى ~ فِى (ب) ... га (...*да*) шубҳа билдирмоқ; زَرَعَ الشُّكُوكَ حَوْلَ ... ...га нисбатан шубҳа уруғини сепмоқ; سَاوَرَهُ الـ~ ...да у шубҳага тушиб қолди; 2) ишонмаслик, ишончсизлик; шубҳаланиш, шубҳага тушиш, ишончсизлик

– شَكٌّ катта (қайрилма) мих (*мас., темир йўлларни мустаҳкамлаш учун қоқиладиган*)

– شَكَّاكٌ 1) шубҳа остидаги, ишончсиз; 2) ҳар нарсага ишончсизлик билан қаровчи, скептик

– شُكْكٌ насияга (*бериш*), қарзга (*бериш*); الـ~ يُفْلِسُ التَّاجِرَ الْأَلْفِيَّ *мтл.* насияга савдо мингминги бор савдогарни ҳам хароб қилади

– شَكَّةٌ *кўп.* اتٌ укол

– شَكَّةٌ *кўп.* شَكَكٌ болта ёки кетмоннинг дастаси қимирламаслиги учун қўйиладиган поначa

– شَكُوكٌ = شَكَّاكٌ

– شَكِّيَّةٌ ҳар нарсага ишончсизлик билан қараш, спектицизм

– مُتَشَكِّكٌ шак келтирувчи, шубҳаланувчи; نَظَرَ إِلَى ... نَظْرَةَ ~ ...га шубҳа билан қарамоқ

– مَشْكُوكٌ: فِيهِ ~ шубҳали, ишончсиз; مِنْ ... الـ~ فِيهِ أَنَّ ... бўлиши шубҳали; فِى أَمْرِهِ ~ шубҳали, ишончсиз

I شَكَرَ (*у*) شُكْرٌ 1) шукр қилмоқ, раҳмат айтмоқ, миннатдорлик билдирмоқ; يَشْكُرُ عَلَيْهِ миннатдорлик билдиришга арзийдиган; 2) мақтамоқ; 3) (*к. дандир*) миннатдор бўлмоқ (لِ); 4) ҳайвоннинг елини сутга тўлмоқ; 5) ~ تِ الشَّجَرَةُ дарахтнинг илдизидан янги новдалар ўсиб чиқмоқ; V تَشَكَّرَ (*н. учундир*) раҳмат айтмоқ, ташаккур билдирмоқ (عَلَى)

– شَاكِرٌ шукр қилувчи, раҳмат айтувчи, миннатдорлик билдирувчи

– شَاكِرِيٌّ *кўп.* شَاكِرِيَّةٌ мардикор

– شَاكِرِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ханжар

– شَكَارَةٌ *кўп.* شَكَائِرُ 1) раншер; 2) қоп, халта

– شُكَارَةٌ *кўп.* شَكَائِرُ шукрона совға (*миннатдорчилик белгиси сифатида қилинган*)

– شُكْرٌ *кўп.* شُكُورٌ 1) мақтов; 2) миннатдорчилик билдириш; لَكَ ~ ! сиз (сен)га раҳмат!; сиз (сен) дан миннатдорман!; сиз (сен) га ташаккур!; أَشْكُرُكَ ~ جَزِيلًا сиз (сен) дан жуда миннатдорман!; لَا ~ لِلْـ~ لَا دَاعِىَ *ёки* لَا يَسْتَحِقُّ الْـ~ عَلَى الْوَاجِبِ! арзимайди! (*раҳмат, ташаккур эшитганда айтилади*)

– شُكْرَانٌ *шунингдек:* الْجَمِيلِ ~ миннатдорлик, миннатдорчилик

– شَكْرَى тўлган, тўлиб-тошган (*кўз ёшлари, молнинг елини ҳақида*)

– شَكُورٌ шукр айтган, ташаккур билдирган

– شُكُورٌ шукр айтиш, миннатдорлик

– مُتَشَكِّرٌ ташаккур билдирувчи; ташаккур!, раҳмат!

– مَشْكُورٌ ташаккурга сазовор, мақталадиган

– يَشْكُرُ 1) *ат.от,мз.* Яшкур; 2) Яшкур (*қабул номи*)

I شَكَسَ (*а*) شَكْسٌ *ёки* شَكُسَ (*у*) شَكَاسَةٌ саркаш (қилиқдор) бўлмоқ, бадфеъл бўлмоқ; жирттаки бўлмоқ; III شَاكَسَ ғашига тегмоқ; аччиғини чиқармоқ, пичинг қилмоқ, нозик жойига тегмоқ, тирноқ остидан кир қидирмоқ, майдакашлик қилмоқ; VI تَشَاكَسَ 1) (*к. биландир*) келишолмайдиган бўлмоқ; ўзаро ёмон муносабатда бўлмоқ; жанжаллашмоқ, сўкишмоқ; 2) *эск.* бир-бири билан баҳслашмоқ

– شَكَاسَةٌ 1) саркашлик, терслик, аччиқсўзлик, бадфеъллилик, қайсарлик, қилиқдорлик; 2) жирттакилик; 3) (*бошқалар билан*) келишиб яшай олмаслик; ўзбилармонлик, гап уқмаслик

– شَكَاسَةٌ = شَكَسٌ, شَكْسٌ

– شَكْسٌ 1) қайсар, саркаш, терс, қилиқдор; 2) жирттаки; 3) гапуқмас

– مُتَشَاكِسُونَ *эск.* қаршилик кўрсатувчилар; бир-бири билан баҳслашувчилар

– مُشَاكِسٌ тирноқ орасидан кир қидирувчи, майдакаш, пичингчи; қайсар, саркаш, қилиқдор, қийиқ, бўйсунмас

– مُشَاكَسَةٌ пичинг, тирноқ остидан кир қидириш, майдакашлик; бир-бирини ғажиш

شَاكُوشٌ=شَكُوشٌ

I شَكَعَ (а) شَكْعٌ (оғриқдан) инграмоқ, инқилламоқ; IV أَشْكَعَ 1) ғазабга келтирмоқ, ғазабини қўзғамоқ; 2) безовта қилмоқ, хавотирга қўймоқ

شُكَاعَى *эск.* тиконли ўсимлик (*туяларнинг озуқаси*)

I شَكَلَ (*у*) شَكْلٌ 1) шубҳали (ноаниқ, чигал) бўлмоқ; 2) *грам.* (*матн ёки сўзга*) ҳаракат белгиларини қўймоқ; 3) (*ҳайвонларни*) тушовламоқ, боғламоқ; боғлаб қўймоқ; قَمِيصَهُ بِالدَّبَابِيسِ ~ кўйлакни игна-тугма (илгак) билан боғлаб қўймоқ; الْأَمْرَ ~ ишни чигаллаштирмоқ (мураккаблаштирмоқ); II شَكَّلَ 1) чигаллашган (қоронғи, ноаниқ) бўлмоқ; 2) ташкил қилмоқ, шакллантирмоқ; тузмоқ; ўзини намоён килмоқ; ... خَطَرًا عَلَى ~ кимгадир хавф-хатар бўлиб намоён бўлмоқ, хавф-хатар бўлмоқ; 3) ҳархиллаштирмоқ; 4) навларга (сортларга) ажратмоқ; хилламоқ; 5) *грам.* ҳаракатлар қўймоқ; 6) (*ҳайвонларни*) тушовламоқ; III شَاكَلَ 1) ўхшамоқ, ўхшаш (ўхшаган) бўлмоқ; мос бўлмоқ, мувофиқ бўлмоқ; وَ مَا ~ ذَلِكَ ва шунга ўхшаш; 2) (*к. биландир*) жанжал чиқармоқ, курашмоқ; IV أَشْكَلَ (*к. учундир*) мушкул бўлмоқ, қийин (оғир) бўлмоқ; الْكِتَابُ ~ китобга ҳаракатлар қўймоқ; V تَشَكَّلَ 1) бирор нарсанинг шаклини (формасини) олмоқ (ب); بِأَشْكَالِ الدِّيَكَةِ ~ хўрозларга айланиб қолмоқ (*эртакларда*); 2) шаклланмоқ, ташкил бўлмоқ; 3) ноз қилмоқ (*аёл ҳақида*): VI تَشَاكَلَ 1) ўхшамоқ, ўхшашмоқ, шаклан ўхшаш бўлмоқ; 2) (*бирор н. да*) бир хил фикрда бўлмоқ; 3) ўзаро урушмоқ, жанжаллашмоқ; VII اِنْشَكَلَ қизармоқ (*кўзнинг оқ жойлари ҳақида*); X اِسْتَشْكَلَ 1) шубҳали деб билмоқ; 2) мушкул, қийин деб ҳисобламоқ; فِى شَىْءٍ ~ бирор нарсадан муаммо ясамоқ (келтириб чиқармоқ); 3) (*к. учундир*) шубҳали бўлмоқ (عَلَى); 4) (*к. учундир*) мушкул бўлмоқ (عَلَى)

– إِشْكَالٌ *кўп.* اتٌ мушкуллик, қийинчилик, қийинлик; *филос.* мушкул мантиқий муаммолар (апория)

– أَشْكَلُ *мн.* شُكْلٌ *кўп.* شُكْلٌ қизғиш оқ ёки оқиш қизил; رَجُلٌ ~ الْعَيْنِ кўзи қизарган одам; 2) ўхшаш, ўхшаган; هَذَا ~ بِهِ бу унга ўхшашдир

– أَشْكَلَةٌ эҳтиёж, ҳожат; لَنَا عِنْدَهُ ~ бизда унга эҳтиёж бор, биз унга муҳтожмиз

– تَشَاكُلٌ ўхшашлик, мослик; *кимё. мат.* изоморфизм (*икки ёки ундан ортиқ модданинг бир хил шаклда кристаллашуви; ўхшаш шакллилик*)

– تَشْكِيلٌ *кўп.* اتٌ 1) қурилиш, шаклланиш; 2) таркибий қисм; 2) *ҳарб.* бўлим; саф; 4) ташкилот; таркиб; الْمَحْكَمَةِ ~ суд таркиби; ~ سِرِّىٌّ яширин ташкилот

– تَشْكِيلَةٌ *кўп.* اتٌ 1) (*дўкондаги*) ҳар хил моллар ассортимент; (*сотиш учун тайёрлаб қўйилган ҳар хил товарлар*) йиғиндиси; 2) таркиб (*мас., ташкил этилаётган ҳокимиятда*); 3) гулдаста; 4) *ҳарб.* бўлим; саф; *ав.* олий учиш шакли, олий пилотаж

– تَشْكِيلِىٌّ пластик (*рақс ҳақида*): الْفُنُونُ الـ~ةُ

пластик санъатлар

– شَاكِلَةٌ *кўп.* شَوَاكِلُ 1) ён, ён томон, биқин; 2) тур, жинс, нав; هُوَ عَلَى ~ه у у билан бир хил, иккови бир гўр; 3) услуб, ўзига хослик

– شِكَالٌ *кўп.* شُكُلٌ 1) занжирлар, кишанлар, боғловлар; 2) ҳайвоннинг оёқлари боғланадиган арқон; ~ فِي الْخَيْلِ отнинг уч оёғи боғланиб, бирининг бўш қолиши

– شِكْلٌ, شَكْلٌ *кўп.* أَشْكَالٌ, شُكُولٌ 1) шакл, тур; ~ مَا بِـ ~ قандайдир шаклда; هَذَا الـ~ أَوْ بِذَاكَ у ёки бу шаклда; اتَّصَلَ بِـ~ أَوْ بِآخَرَ بِـ... бирор киши билан у ёки бу шаклда боғлиқ бўлмоқ; عَلَى ~ الْمَرْوَحَةِ سَافِرْ بِـ~ очиқ шаклда; елпиғичга ўхшаш, елпиғичсимон; ~ًا а) шаклан; б) шаклдаги; أَشْكَالُ الْقَمَرِ *астр.* Ой фазалари; الـ~ وَ الْمُحْتَوَى *ёки* الـ~ وَ الْمَوْضُوعُ *ёки* الـ~ وَ الْمَضْمُونُ шакл ва мазмун; كُرَوِيُّ الـ~ юмалоқ (курравий) шаклдаги; مُسْتَدِيرُ الـ~ айлана шаклдаги; 2) йўл, усул, ҳолат; لَا يَعْنِي هَذَا بِـ~ مِنَ الْأَشْكَالِ أَنَّ ... ҳар қандай ҳолатда ҳам бу ... дегани эмас; هَذَا الـ~ шундай қилиб; 3) шакл, чизма, диаграмма, расм, суврат; 4) ўхшашлик; هُمْ وَ أَشْكَالُهُمْ улар ва уларга ўхшашлар; الطُّيُورُ عَلَى أَشْكَالِهَا تَقَعُ *мқл.* кўр кўрни узоқдан танийди; 5) жинс, тур, нав; 6) одат, ўзни тутиш; 7) *грам.* ҳаракатлар қўйиш

– شِكْلٌ 1) ноз-карашма; 2) бежиримлик

– شَكْلٌ ур-йиқит; сўкишиш, жанжал, тортишув

– شَكْلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ноз- карашмали аёл

– شُكْلَةٌ кўзлардаги қизиллик

– شَكْلِيٌّ 1. 1) шаклий; шаклга оид; 2) расмиятга оид; إِجْرَاءَاتٌ ~ـةٌ расмиятлар; 3) пластик, пластикага оид; 2. шаклбоз, формалист

– شُكَلِيٌّ *кўп.* شُكَلِيَّةٌ 1. 1) хушчақчақ; 2) жанжалкаш, асаббузар; 2. кеккайиб юрувчи, такаббур

– شَكْلِيَّاتٌ *кўп.* расмиятлар; قَانُونِيَّةٌ ~ юридик расмиятлар

– شَكْلِيَّةٌ расмият, шаклбозлик, формализм

– مُتَشَاكِلٌ ўхшаш, ўхшайдиган, аналогик

– مُشَاكَلَةٌ ўхшашлик

– مُشَكَّلٌ 1) турли хил, хилма-хил; 2) безатилган; 3) *грам.* ҳаракатлар қўйилган

– مُشْكِلٌ 1. мушкул, ноаниқ, чигал; 2) мушкуллик, қийинлик; муаммо, проблема

– مُشْكِلَةٌ *кўп.* مَشَاكِلُ, ـَاتٌ мушкуллик, қийинлик, муаммо, проблема, вазифа

– مَشْكُولٌ тушовланган, жиловланган, оёғи боғлиқ (*ҳайвон*)

I شَكَمَ (*у*) شَكْمٌ 1) сотиб олмоқ, сирни айтмагани учун мукофот (ҳақ) бермоқ; 2) нўхталамоқ, нўхта солмоқ; тутиб турмоқ

– شَكْمَجِيَّةٌ қути, қутича

– شَكِيمٌ *жам.от.* 1) *эск.* бўйсунмаслик, қаршилик; 2) *эск.* қатъийлик

– شَكِيمَةٌ *кўп.* شَكَائِمُ 1) сувлиқ (*нўхтанинг от оғзидаги темир қисми*); 2) куч, ғайрат; شَدِيدُ الـ~ кучли, ғайратли; тинмас; қайтмас, бир сўзли; قَوِيُّ الـ~ кучли, ғайратли; 3) қеккайганлик, мутакаббирлик, такаббурлик

– مَشْكُومٌ *эск.* мукофотланган

(شكه) III شَاكَهَ ўхшамоқ, ўхшаш бўлмоқ

I (شكو) شَكَا (*у*) شَكْوٌ, شَكْوَى 1) (*к. дандир*) шикоят қилмоқ (مِنْ); шикоят олиб келмоқ; 2) касал бўлмоқ; مَرَضًا ~ касалликдан шикоят қилмоқ; IV أَشْكَى шикоят қилишга мажбур этмоқ, шикоят қилишга ундамоқ; V تَشَكَّى = I; VI تَشَاكَى бир-бири устидан шикоят қилмоқ; бирлашиб (бир ёқадан бош чиқариб) шикоят қилмоқ; VIII اشْتَكَى = I

– تَشَكٍّ нола, ҳасрат, ғам, қайғу, шикоят

– شَاكٍ мн شَاكِيَةٌ 1. шикоят қилувчи; 2. шикоятчи; ◊ شَاكِي السِّلَاحِ яхши қуролланган, тиш-тирноғигача қуролланган (*қар.* شَكٌّ)

– شَكَاءٌ 1. доимий шикоят қиладиган; 2. йиғлоқи одам, инжиқ, мижғов, минғир-минғир

– شَكَاةٌ, شَكَاوَةٌ, شِكَايَةٌ шикоят, айблов, айблаш

– شَكْوَةٌ 1) = شَكَاةٌ; 2) *кўп.* شِكَاءٌ кичик меш, меш

– شَكْوَى *кўп.* شَكَاوَى шикоят, шиква; 2) оғриқ, дард; 3) қайғу, ғам

شَكِيَّةٌ *кўп.* شَكَايَا шикоят, шиква

– مُشْتَكًى *мн.* مُشْتَكَيَاتٌ = شَاكٍ

مُشْتَكًى шикоят қилинадиган жой

– مَشْكَاةٌ 1) токча, меҳроб; 2) чироқ ўрнатиладиган жой; 3) чироқ

– مَشْكُوٌّ: مِنْهُ ~ *ёки* عَلَيْهِ ~ устидан шикоят қилинган одам; жавобгар

شَكُورِيَّةٌ цикорий

شَكُوشٌ *қар.* شَاكُوشٌ

شُكُولَاتَةٌ шоколад

شَكُونِيَّةٌ мато (*читнинг бир нави*)

I (شل) شَلَّ[1] (*и/а*) شَلٌّ, شَلَلٌ 1) шол (фалаж) қилмоқ; 2) шол бўлиб қолмоқ; لَا شَلَّتْ يَمِينُكَ! жуда яхши!, аъло! (*сўзма-сўз:* илоҳим қўлларинг шол бўлмасин!); شَلَّ[2] (*а/у*) شَلٌّ 1) ҳайдамоқ, ҳайдаб юбормоқ; 2) кўкаламоқ, катта-катта чок билан тикмоқ; II شَلَّلَ кўкаламоқ, кўкалаб қўймоқ; IV أَشَلَّ шол қилмоқ, фалаж қилмоқ; VII انْشَلَّ шол бўлиб қолмоқ, ҳаракатсиз бўлиб қолмоқ

– أَشَلُّ *мн.* شُلٌّ, شَلَّاءُ *кўп.* شُلٌّ шол бўлиб қолган, фалаж бўлиб колган, ҳаракатдан қолган

– شَلَّالٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) шалола, шаршара; 2) остонатош (*дарё тагида кўндаланг кўтарилиб турган тош дўнглик*)

– شَلَالَةٌ кўкалаш

– شَلَلٌ 1) шол, фалаж; фалажлик; الـ~ الْإِهْتِزَازِيُّ *ёки* الـ~ الرَّعَّاشُ титроқ фалаж; الـ~ الطِّفْلِيُّ *ёки* الـ~ الْأَطْفَالِ полиомиелит; الـ~ النِّصْفِيُّ бир томонлама фалаж; 2) куйлак ёки материалдаги ювса кетмас доғ

– شَلَّةٌ[1] *кўп.* شُلَلٌ, ـَاتٌ 1) тўп, тўпча (*ипники*); 2) тўда; гуруҳ; команда (*мас., болалар уйинида*)

– شَلَّةٌ, شِلَّةٌ[2] (*узоқ йўлнинг*) нияти, мақсади, мўлжали

– شَلِيلٌ[1] *кўп.* أَشِلَّةٌ эгарнинг орқасидан тўшаладиган тўшама

– شَلِيلٌ[2] *кўп.* أَشِلَّةٌ жилға, тоғлар орасидаги сув йўли

– مَشْلُولٌ шол, фалаж бўлган, фалажликка (шолликка) оид

شَلَاضِيمُ *кўп.* лаблар

شَلْبٌ шоли, оқланмаган гурунч (*Ироқда*)

– شَلْبَةٌ лешч (*балиқ*)

– شَلْبِيٌّ 1. бежирим кийинган; 2. олифта

(شلبن) تَشَلْبَنَ бежирим кийинган бўлмоқ

(شلت) II شَلَّتَ оёқ билан тепмоқ, тепанғич бўлмоқ

– شَلْتَةٌ, شِلْتَةٌ *кўп.* شُلَتٌ юпқа кўрпа; кичик кўрпача

– شَلُّوتٌ *кўп.* شَلَالِيتُ нўқиш, оёқда тепиш, тепки; أَعْطَاهُ ~ًا кимнидир тепмоқ

– شَلِيتَةٌ *кўп.* ـَاتٌ қоп

شَلْتَتَ юпқа, ясси қилмоқ (*мас., нонни*)

– شَلْتُوتَةٌ *кўп.* شَلَاتِيتُ (*артадиган*) латта

– مُشَلْتَتٌ юпқа, ясси (*мас., нон*); قَطِيرَةٌ ~ـةٌ юпқа патир

شَلْجَمٌ 1) шоғлом; 2) хашаки шолғом, рапс, сурениса (*уруғидан мой олинадиган ўсимлик*)

I شَلَحَ (*а*) شَلْحٌ олмоқ, олиб ташламоқ; ثِيَابَهُ ~ ечинмоқ; الْكَاهِنَ ~ диний унвондан маҳрум қилмоқ; II شَلَّحَ 1) қип-яланғоч қилиб ечинтирмоқ, фош қилмоқ; 2) таламоқ, талаб кетмоқ; X اسْتَشْلَحَ устидаги кийимларини ечмоқ, ечинмоқ

– مَشْلَحٌ *кўп.* مَشَالِحُ чопон, пальто

– مُشَلَّحٌ кийим осиб қўйиладиган жой, гардероб (*хона*)

تَشَلْشَلَ ёйилмоқ, таралмоқ, тарқалмоқ; الْمَاءُ ~ сув ёйилди, таралди; السَّيْفُ بِالدَّمِ ~ қилич қон оқизди, тўкди; جَاءَ وَجُرْحُهُ يَتَشَلْشَلُ دَمًا у ярасидан қон томиб кириб келди

شِلْشٌ *кўп.* شُلُوشٌ илдиз

شَلْشَلَ томиб тушмоқ, томмоқ

شَلْجَمٌ = شَالَمٌ

شَلْفَطَ 1) чапламоқ, кир қилиб суртамоқ; ажи-бужи қилиб ёзмоқ; 2) шимдирмоқ (*шимувчи қоғоз ёрдамида*)

– شَلْفَطَةٌ чаплаш, чапланиш, ажи-бужи ёзув

I **شَلَقَ** (*у*) شَلْقٌ 1) синдирмоқ, ёрмоқ; 2) (*н.нидир*) узунасига ёрмоқ ёки тешмоқ

– شُلُوقٌ шалуқ (*хурмо нави*)

– شُلُوقٌ иссиқ шамол, гармсел

شَيْلَمٌ қар

شَالَمٌ 1) арпа; 2) фигурали қавс; ~ان *ик.с.* фигурали қавслар

شِلِنٌّ *кўп.* ـَاتٌ шиллинг (*пул бирлиги ва пул*)

(شلى) IV أَشْلَى чақирмоқ; الْكَلْبَ ~ итни чақирмоқ; IV أَشْلَى الْكَلْبَ итни ов орқасидан чопишга ундамоқ

– شِلْوٌ *кўп.* أَشْلَاءٌ 1) аъзо, тана аъзоси (қисми) (*танадан ажратиб олинган*); 2) қолдиқ

شُلَيْكٌ *жам.* ертут (земляника); қулупнай

I (شمّ) **شَمَّ**[1] (*а/у*) شَمٌّ ҳидни сезмоқ, ҳидламоқ; الْهَوَاءَ ~ тоза ҳаво олмоқ; شَمَّ[2] (*и/а*) شَمَمٌ кеккайган, такаббур бўлмоқ; شَمَّ[3] (*а*) شَمَمٌ *эск.* катта ва қирра бурунли бўлмоқ; II شَمَّمَ ҳидлатмоқ; IV أَشَمَّ 1) = II; 2) (*фон.*) сукунли ҳарфдан кейин бош ёки қаратқич келишигини билдирувчи "у" ёки "а" товушини овоз чиқармасдан лабларнинг ҳаракати билангина ифодаламоқ; V تَشَمَّمَ ҳид билмоқ, ҳидламоқ; сезмоқ; الْأَخْبَارَ ~ янгиликнинг ҳидини сезмоқ; VI تَشَامَّ бир-бирини ҳидламоқ, ўзаро ҳидлашмоқ; VII انْشَمَّ ҳидланадиган (сезиладиган); бўлмоқ; VIII اشْتَمَّ 1) ҳидни сезмоқ; ҳидламоқ; 2) сезилмоқ, билинмоқ (*ҳид ҳақида*); X اسْتَشَمَّ ҳис қилмоқ, сезмоқ

– أَشَمُّ *н.* شَمَّاءُ *кўп.* شُمٌّ 1) баланд, юксак; 2) такаббур, кеккайган; رَجُلٌ ~ الْأَنْفِ қирғийбурун одам, дўнгбурун одам

– إِشْمَامٌ *фон.* "у", "и" товушларини кучли лаблаштириб талаффуз қилиш

– شَامَّةٌ ҳид билаш

– شَمٌّ 1) ҳид билиш; حَاسَّةُ الـ~ ҳид билиш сезгиси; حَاسَّةُ الـ~ السِّيَاسِيِّ сиёсий сезгирлик; 2) ҳидлаш; ◊ النَّسِيمِ ~ عِيدُ баҳорни кутиб олиш байрами (*Мисрда*)

– شَمَّامٌ[1] 1. (*тамаки*) ҳидлаб юрувчи; 2. ҳидловчи

– شَمَّامٌ[2] *жам.* (ҳидли) қовунлар

– شَمَّامَةٌ *кўп.* ـَاتٌ қовун; ◊ مِصْبَاحٍ ~ чироқ пиликдони (горелкаси)

– شَمَمٌ 1) баландлик, тепалик; 2) бурун қаншари; 3) кеккайиш, такаббурлик, мутакаббирлик

– شَمَّةٌ (*бир чимдим*) тамаки, (*бир чимдим*) ҳидланадиган тамаки

– شَمِّيٌّ ҳид билишга (сезишга) оид

– شَمِيمٌ ёқимли ҳид (бўй)

– مِشَمٌّ *кўп.* مَشَامِيمُ ҳид билиш аъзоси, бурун

– مَشْمُومٌ 1. ҳидланадиган; 2. 1) ҳид, бўй; 2) мушк

– مَشْمُومَاتٌ *кўп.* хушбўй гуллар

(شمأز) اشْمَأَزَّ (*к. дандир, н. дандир*) жирканмоқ, нафратланмоқ (مِنْ); (*н. дандир*) титроққа (ҳаяжонга) тушмоқ (مِنْ); (*н. дандир*) хафа бўлмоқ, аччиқланмоқ (مِنْ)

– اشْمِئْزَازٌ жирканиш, нафратланиш, нафрат

– مُشْمَئِزٌّ 1) (*бирор н. га*) нафрат сабабли титрайдиган (مِنْ); 2) жирканч

شَمْأَلٌ шимолдан эсадиган шамол (*сел* شَامَلٌ)

اشْمَأَنَّطَ норози бўлмоқ, аччиқланмоқ

– اشْمِئْنَاطٌ норозилик, қониқмаслик

شَمَاشِيرُ ич кийим, чойшаб, ёстиқ жилди *ва б.* лар

– شَمَاشِيرْجِيٌّ *кўп.* شَمَاشِيرْجِيَّةٌ 1. ич кийим, чойшаб, ёстиқ жилди *ва б.* ларни ювувчи; 2. хизматкор, малай

شَمْبَانِيَةٌ, شَمْبَانْيَا шампан виноси

I **شَمَتَ** (*а*) شَمَاتَةٌ бошқанинг бошига тушган кулфатдан хурсанд бўлмоқ, яйрамоқ (بِ), ичқоралик қилмоқ; II شَمَّتَ 1) ичқоралик қилдирмоқ; 2) (*акса урган кишига*) "Саломат бўлинг" деб айтмоқ, соғлик тиламоқ; 3) хайр-барака тилаб дуо қилмоқ; IV أَشْمَتَ = II

– تَشْمِيتٌ *эск.* оқ фотиҳа сўраш

– شَامِتٌ *кўп.* شَمَاتٌ ичқоралик қиладиган

– شَامِتَةٌ *кўп.* شَوَامِتُ 1) ичқоралик қиладиган аёл; 2) ҳайвоннинг оёғи (туёғи)

– شَمَاتٌ, شَمَاتَةٌ ичқоралик, кўролмаслик

– شَمْتَانٌ ичқоралик қиладиган; зараркунанда

– مَشْمَتٌ ичқоралик қиладиган жой ва пайт, ичқоралик

I **شَمَجَ** (у) شَمْجٌ чокларини катта-катта қилиб тикмоқ, кўкламоқ

– شَمَاجٌ узум ейилганидан кейин қоладиган банди, пўчоғи

– شَمْجِيٌّ ~ نَاقَةٌ тезюрар туя

شَمَحَطٌ ўта узун, ҳаддан зиёд узун

– شَمْحَطٌ = شَمَحَطٌ

– شَمْحُوطٌ = شَمَحَطٌ

I **شَمَخَ** (*а*) شَمْخٌ, شُمُوخٌ 1) баланд бўлмоқ; кўтарилмоқ, баландламоқ; 2) такаббур бўлмоқ; بِأَنْفِهِ ~ кеккайиб қарамоқ, бурунни кўтармоқ; 3) юксакликка (*бирор н. томон*) интилмоқ (إِلَى); II شَمَّخَ юксалтирмоқ, баландлатмоқ, юксакка кўтармоқ; VI تَشَامَخَ (*к. дандир*) баландроқ (ортиқроқ) бўлмоқ (عَلَى); (*к. дандир*) юксакроқда бўлмоқ (عَلَى); 2) кеккаймоқ, фахрланмоқ; такаббурлик кўрсатмоқ (қилмоқ)

– تَشَامُخٌ кеккайиш, такаббурлик, мағрурлик

– شَامِخٌ 1) баланд; юксакка (юқорига) кўтариб туриш; кўтарилаётган; 2) такаббур, мағрур

– شَمَّاخٌ *1) эск.* кўкларга кўтарувчи, мақтовчи; 2) *ат.от,мз.* Шаммох (*шоир исми*)

– شَمَخَةٌ ғурур, жиззакилик, ўзбилармонлик; ~ وَ نَفْخَةٌ وَ بَصَلَةٌ فِي الْجَيْبِ *мтл.* савлатидан туя ҳуркади, уйида сичқон ҳасса тутади

– شُمُوخٌ 1) баландлик; 2) такаббурлик, мағрурлик

– مُتَشَامِخٌ такаббур, мағрур

(شمخر) اشْمَخَرَّ 1) баланд, катта бўлмоқ; юксалиб (кўтарилиб) турмоқ; (*тоғ ҳақида*); 2) мағрур (кеккайган, такаббур) бўлмоқ, жиззаки бўлмоқ; мағрурланмоқ, жиззакилик қилмоқ

– شَمَخْرَةٌ мағрурлик, кеккайиш, жиззакилик

– مُشْمَخِرٌّ 1) баланд кўтарилган, баланд, юксак; катта, улкан; الْجَهْلُ الـ~ ўта жоҳиллик, саводсизлик; 2) мағрур; الْأَنْفِ ~ бурнини кўтарадиган, кеккайган

شَمَذَرٌ эпчил ўсмир бола, чаққон ўсмир

I **شَمَرَ** (*у*) شَمْرٌ 1) шошмоқ, шошиб турмоқ; 2) (*енг*) шимармоқ; 3) кеккайиб ўтмоқ, гердайган ҳолда ўтиб кетмоқ; 4) *эск.* (*н.дир*) йиғмоқ, сиқмоқ; II شَمَّرَ 1) (*енгни*) шимармоқ; شَمَّرُوا عَنْ زُنُودِهِمْ وَ أَخَذُوا ... улар енгни шимардилар ва ...ни бошладилар; عَنْ ~ سَاقَيْهِ иштоннинг (*почасини*) кўтармоқ (*мас., сувдан ўтиб олиш учун*); 2) *бирор н.* га) қўл урмоқ, киришмоқ; عَنْ سَاعِدِ الْجِدِّ وَ الْكَدِّ ~ ғайрат билан ишлай бошламоқ; عَنْ سَاعِدِهِ ~ енг шимармоқ, ишга киришмоқ; 3) жўнатмоқ; السَّهْمَ ~ камондан ўқ отмоқ; الْإِزَارَ ~ иштонни

кўтармоқ; V تَشَمَّرَ (*н. гадир*) киришмоқ (ب); иш бошламоқ; 2) иштоннинг почасини кўтармоқ, енгни шимармоқ; VII اِنْشَمَرَ 1) шошилиб ёки гердайиб ўтиб кетмоқ; 2) (*бирор н.га*) тайёрланмоқ, ҳозирлик кўрмоқ; VIII اِشْتَمَرَ тайёрланмоқ, ҳозирлик кўрмоқ

– شَمَارٌ, شَمَرٌ, شُمْرَةٌ *бот.* шивит, укроп

– شِمَارٌ *кўп.* اتٌ ـَ подтяжка (*шимни кўтариб тутиб туриш учун икки елка оша тортиб қўйиладиган тасма*)

– شَمَرٌ ~ شَرٌّ ўта емонлик, ўта ёвузлик

شَمْرَجَ сифатсиз тикмоқ, чокларини каттакатта қилиб тикмоқ (кийимни)

– شَمَارِيجُ *кўп.* қуруқ сафсата

– شَمْرَجٌ *кўп.* شَمَارِيجُ ёлғон аралаштириб айтилган гап, ёлғон-япилдоқ гап

– شُمْرُجٌ нафис газламадан тикилган кийим

شَمْرَاخٌ, شُمْرُوخٌ *кўп.* شَمَارِيخُ 1) узумли ток новдаси; 2) мевали хурмо новдаси; 3) (*баргсиз*) хурмо новдаси, хивчин; 4) тоғ чўққиси

– شُمْرُوخَةٌ калтак

I **شَمَزَ** (*у*) شَمْزٌ (*н. дандир*) жирканмоқ (مِنْ); (*н. дандир*) сесканмоқ, титрамоқ (مِنْ); (*н. дандир*) хафа бўлмоқ, ғазабга келмоқ (مِنْ); ғазабланмоқ, аччиқланмоқ; V تَشَمَّزَ қовоқ солмоқ, аччиқланиб қарамоқ

I **شَمَسَ**[1] (*у*) شُمُوسٌ 1) ёруғ (қуёшли) бўлмоқ; 2) қаршилик қилмоқ; терслик қилмоқ; شَمَسَ[2] (*у*) شُمُوسٌ устига одам минишига ёки эгар уришига қаршилик қилмоқ (*от ҳақида*); II شَمَّسَ қуёшга (офтобга) қўймоқ; қуёш (офтоб) да товламоқ; IV أَشْمَسَ ёруғ бўлмоқ, қуёшли бўлмоқ; V تَشَمَّسَ қуёш (офтоб) да ётмоқ, қуёш (офтоб) да исинмоқ; офтобда сайр қилмоқ

– شَامِسٌ *1)* қуёшли, ёруғ; 2) қуёшдек қиздирувчи; 3) биркесар, айтганидан қайтмайдиган, терс

– شَمَّاسٌ *кўп.* شَمَامِسَةٌ 1) *дин.* дьякон (*православ черковида руҳонийларнинг қуйи унвони*); 2) *ат.от,мз* . Шаммос

– شَمْسٌ *мн. кўп.* شُمُوسٌ қуёш, офтоб, شُرُوقُ الـ~ қуёш чиқиши; غُرُوبُ الـ~ қуёш ботиши; ضَوْءُ الـ~ қуёш нури (ёруғи); عَابِدُ الـ~ қуёшга чўқинувчи; 2) *ат.от,мз.* Шамс; ◊ عَبَّادُ الـ~ а) кунгабоқар; б) ҳаворанггул; هَذَا وَاضِحٌ وُضُوحَ الـ~ *ёки* هَذَا وَاضِحٌ وُضُوحَ الـ~ رَابِعَةِ النَّهَارِ бу кундай равшан, бу мутлақо аниқ (равшан)

– شَمْسٌ[2] 1) соч турмагининг бир тури; 2) бўйинга тақиладиган тақинчоқ шодасининг бир тури

– شَمْسِيٌّ қуёшли, қуёшга оид; بَطَّارِيَّةٌ شَمْسِيَّةٌ қуёш батареяси; سَنَةٌ شَمْسِيَّةٌ қуёш йили; شَهْرٌ ~ қуёш йили ойи; حُرُوفٌ شَمْسِيَّةٌ қуёш ҳарфлари, шамсий ҳарфлар; التَّصْوِيرُ الـ~ фотография; صُورَةٌ شَمْسِيَّةٌ фотосуврат

– شَمْسِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ, شَمَاسِيُّ шамсия, зонтик; ~ الشُّبَّاكِ дарпарда

– شَمُوسٌ 1) қийиқ, терс; *кўп.* شُمُسٌ *ёки* устига одам миндирмайдиган ёки эгарлашга унамайдиган (*от*)

– شَمْسَةٌ қуёшжон

– مُتَشَمِّسٌ 1) оиласини (мол-мулкини) ҳимоя қилувчи; 2) *эск.* жиловлаб бўлмайдиган, асов, бўйсунмас

– مُشْمِسٌ = شَمْسِيٌّ

– مَشْمَسَةٌ солярий (*қуёш ваннаси қабул қилинадиган жой*)

– مَشْمُوسٌ офтоб урган, офтоб уриб кетган

شَمْشَمَ 1) ҳидламоқ; 2) (*бирор н. ни*) андиб билмоқ, билиб олмоқ; искаб топмоқ (*ков-ков қилиб юрувчи одам ҳақида*)

(شمص) VII اِنْشَمَصَ қўрқмоқ

I (شمط) **شَمَطَ** (*а*) شَمْطٌ соч оқармоқ, оқ соч билан қопланмоқ; شَمَطَ (*и*) شَمْطٌ 1) олиб кетмоқ, ўғирламоқ; 2) олиб қўймоқ; уриб кетмоқ (*мас., пуп ҳақида*), юлғичлик билан олмоқ

– أَشْمَطُ *мн.* شُمْطٌ *кўп.* شُمْطٌ сочи оқариб кетган; оқсоч

– شَمَطَةٌ шовқин, шовқин-сурон

– شُمْطُوطٌ *кўп.* شَمَاطِيطُ одамлар гуруҳи, бир гуруҳ одамлар; جَاءَ النَّاسُ شَمَاطِيطَ одамлар бўлиниб-бўлиниб келишди

– شَمِيطٌ[1] аралаш, аралаш-қуралаш

– شَمِيطٌ[2] тонг, тонг пайти

شَمَعَ *халқ.* эшитмоқ, қулоқ солмоқ

I **شَمَعَ** (*а*) شَمْعٌ ҳазил қилмоқ, кўнгил очмоқ, ўйнамоқ; II شَمَّعَ мум билан қопламоқ, мумламоқ; ◊ الفَتْلَةَ ~ қочмоқ, шамғалат қилмоқ; V تَشَمَّعَ мум билан қопланган (мумланган) бўлмоқ

– شَمَّاعٌ 1) шам ясовчи (тайёрловчи); 2) шам сотувчи

– شَمَّاعَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ вешалка (*кийим осиб қўйиладиган жой*)

– شَمْعٌ 1) мум; الخَتْمِ ~ *ёки* أَحْمَرُ ~ сургуч (*мас., конвертлар устидаги*) мумли муҳр; النَّحْلِ ~ *ёки* العَسَلِ ~ мум; 2) шам; الشَّحْمِ ~ мой шам, мум шам

– شَمْعَدَانٌ *кўп.* اتٌ ـَ шамдон, устига шам қўйиладиган буюм, жиҳоз (подсвечник)

– شَمْعَةٌ *кўп.* شُمُوعٌ, شَمَعَاتٌ шам; شَرَارَةٍ ~ *тех.* свеча (*мас., автомобилдаги*)

– شَمْعِيٌّ мумга оид; التَّمَاثِيلُ الـ~ مُمْدَانِ ясалган ҳайкаллар, мум фигуралар (*мас., музейларда*)

– شُمْعَةٌ *ат.от,мз.* Шумайъа

– مُشَمَّعٌ[1] мумланган

– مُشَمَّعٌ[2] *кўп.* اتٌ ـَ: 1) ёмғир ўтказмайдиган плашч, ёмғирпўш; 2) *шунингдек:* ~ قُمَاشٌ клеёнка; الأَرْضِ ~ линолеум

– مَشْمَعَةٌ[1] ҳазиллашиш, ҳазил-ҳузил, мазах

– مَشْمَعَةٌ[2] шам ишлаб чиқариладиган ёки шам сотиладиган жой

شَمْعَلَةَ شَمْعَلَةً *эск.* тарқалган бўлмоқ; اِشْمَعَلَّ 1) тарқалиб кетмоқ, ёйилиб кетмоқ; 2) *эск.* шошилмоқ

– مُشْمَعِلٌّ *эск.* тез, чаққон, шаҳдам

I **شَمَقَ** (*а*) شَمْقٌ шўхлик қилмоқ, чопқилламоқ, серҳаракат бўлмоқ شَمْقَمَقَ 1) фаол, ҳаракатчан, серҳаракат; 2) узун, узун бўйли

I **شَمَلَ** (*у*) شَمْلٌ, شُمُولٌ *ёки* شَمِلَ (*а*) شَمَلٌ 1) ўрамоқ; кучоқламоқ, бағрига олмоқ; شَمَلَنِي فَرْحَةٌ мени шодлик туйғуси ўраб олди; بِالعِنَايَةِ ~ иноят (ғамхўрлик) қилмоқ; 2) ўз ичига олмоқ, қамраб олмоқ; 3) умумий (ҳар нарсага мос, универсал) бўлмоқ; ~ت الرِّيحُ шамол шимол томондан эсди; II شَمَّلَ тарқатмоқ (*мас., қонун кучини*) (عَلَى); IV أَشْمَلَ шимол томондан эсадиган шамол ўртасида қолмоқ; V تَشَمَّلَ ўралмоқ, ўралиб олмоқ; VIII اِشْتَمَلَ 1) (*н. гадир*) ўралмоқ, ўралиб олмоқ (*туш. к. ёки* ب); 2) ўзига (*н. нидир*) қамраб олмоқ, сақламоқ (عَلَى)

– اِشْتِمَالٌ: الصَّمَّاءِ ~ гавданинг барча қисмини кийим билан тўсиб, ўраб олиш

– شَامِلٌ кенг қамровли, тўла; умумий, ҳамма нарсага мос келувчи, универсал

– شَمَالٌ[1], شَمَالٌ 1) шимол; ~ا شимолда, шимолдан; شَرْقِيٌّ ~ шимоли-шарқ; غَرْبِيٌّ ~ шимоли-ғарб; كَوْكَبُ الـ~ Қутб юлдузи; 2) *мн.* шимол шамоли; 3) хулқ, хулқ-атвор, табиат

– شِمَالٌ[2] 1. чап, сўл; 2. 1) *мн.* чап қўл; 2) чап (сўл) томон; ~ا *ёки* ذَاتَ الـ~ чапга; чапдан; 3) *сиёс.* сўллар

– شِمَالِيٌّ, شَمَالِيٌّ[1] 1) шимолий, шимолга оид

– شِمَالِيٌّ[2] чап томонда ўтирувчи (турувчи); чапга оид; الشِّمَالِيُّونَ *сиёс.* сўллар

شَمَالٌ *ёки* شَمَالٌ *кўп.* شَمَالَاتٌ шимол томондан эсадиган шамол, шимол шамоли

– شَمْلٌ[1] 1. бирлашганлик, тўпланганлик, қўшилганлик; бутунлик; تَشَتُّتُ الـ~ бўлинганлик, бўлиниб кетганлик, тарқоқлик; ажралиш; تَفَرُّقُ الـ~ هُمْ فِي البِلَادِ улар мамлакат бўйлаб тарқалиб кетишди; 2) иттифоқ, бирлашиш; جَمَعَ (لَمَّ) الـ~ هُمْ

иттифоқ қилмоқ, бирлаштирмоқ, кимларнидир бирлаштириб тўпламоқ; بَدَدَ ~هُمْ кимларнидир ажратмоқ (тарқатиб юбормоқ); اجْتَمَعَ الـ~ الْعَرَبِيُّ فِي هَذَا الْمُؤْتَمَرِ бу конгрессга бутун араб дунёси йиғилди; 3) *эск.* бошбошдоқлик, уюшмаганлик, тарқоқлик

– شَمْلٌ² шимолдан эсадиган шамол

– شَمْلٌ¹ = شَمْلٌ²

– شَمْلٌ¹ *кўп.* أَشْمَالٌ (*одамларнинг ёки ёмғирнинг*)ози, озгинаси

– شِمْلٌ *эск.* тезчопар (*туя*)

– شِمِلٌّ тезюрар, чаққон, енгил; тезюрар туя

– شَمْلَةٌ *кўп.* شَمْلَاتٌ чопон, плашч; مِنَ الْقُمَاشِ ~ латта; ~ أُمِّ қуёш

– شِمْلِيلٌ = شِمْلَالٌ

– شَمُولٌ 1) шимолий шамол; 2) совутилган вино

– شُمُولٌ қамров, умумийлик

– شُمُولِيٌّ қамрови кенг, ҳар томонлама, ҳар нарсага мос, универсал

– شُمُولِيَّةٌ ҳар нарсага мослик, универсаллик

– شُمَيْلٌ *ат.от,мз.* Шумайл

– شِمْلَةٌ *кўп.* شَمَائِلُ шамойил, хусусият, кўриниш; фазилат, яхши хислат, қадр-қиммат

– مُشْتَمِلَاتٌ *кўп.* ўзида бор нарса

– مُشْمُلَةٌ мушмула

– مَشْمُولٌ 1) қамраб олинган; ҳимоя қилинган; بِالْحِمَايَةِ ~ ҳимоя остида турган, ҳимояда бўлган; بِرِعَايَتِهِ ~ кимнингдир ҳимояси (васийлиги) остида турган (бўлган); 2) шимол шамоли таъсирида қолган (таъсирига учраган); 3) кучсиз, енгил; خَمْرٌ ~ةٌ таъми енгил шароб (май); ◊ نَوًى مَشْمُولَةٌ *эск.* (дўстларни бир-биридан ажратадиган) узоқ йўл

شَمْلَقٌ: ~ امْرَأَةٌ бузуқ аёл, ёмон хулқли аёл

شَمْلَلَ чаққон (тезкор) бўлмоқ

– شُمْلُولٌ¹ чаққон, тезкор

– شُمْلُولٌ² *кўп.* شَمَالِيلُ унча катта бўлмаган миқдор

– شَمَنْدَرٌ, شَمَنْدُورٌ лавлаги; الـ~ السُّكَّرِيُّ қанд лавлаги

– شَمَنْدُورَةٌ *кўп.* ـاتٌ буй, бакен (*дарё ва бошқа сув йўлларида саёзлик, йўл ва ҳ ларни кўрсатиб турувчи белги*)

I شَنَّ (*а/у*) қуймоқ, қуйиб қўймоқ; (*вино устига сув*) қуймоқ; ◊ الْغَارَةَ ~ (*к. гадир*) босқин (ҳужум) қилмоқ (عَلَى); شَنَّ الْغَارَةَ *эск.* у чавандозларни босқинга (ҳужумга) юборди; (*к. гадир қарши*) юриш уюштирмоқ (عَلَى); حَرْبًا ~ уруш олиб бормоқ (*бошламоқ*); ~ (هُجُومًا) حَمْلَةً ҳамла (ҳужум) қилмоқ; عُدْوَانًا ~ (*к. гадир қарши*) агрессия ташкил қилмоқ (*уюштирмоқ* عَلَى ,ضِدَّ); IV أَشَنَّ ~ الْغَارَةَ = الْغَارَةَ; V تَشَنَّنَ қуриб қавжирамоқ, бужмаймоқ; جِلْدُ الْإِنْسَانِ ~ қарилиқдан одамнинг териси тиришди; X اسْتَشَنَّ 1) эскирмоқ, ишдан чиқмоқ; 2) озиб кетмоқ, озғин бўлиб кетмоқ, озмоқ

– شَنٌّ *кўп.* شِنَانٌ эски меш; لَا يُقْعَقُ لِي بِالشِّنَانِ мқл. мени қуруқ дўқ билан қўрқитиб бўлмайди *сўзма-сўз*: эски мешни менга қалдиратиб бўлмайди. (*Араблар туя қадамини тезлатмоқчи бўлсалар, унинг ёнбошига эски қуриган меш осиб қўйганлар ва туя юрганида меш шалдираб овоз чиқарган ва туяни қўрқитиб, тез юришга ундаган*)

– شَنَانٌ ёмон кўриш, нафрат

– شُنَانٌ совуқ сув; ~ مَاءٌ сочилган сув, сепилган сув

– شَنَّةٌ = شَنٌّ

– شَنُونٌ 1) қорни оч (*туя*); 2) орик (*туя*); 3) семиз (*туя*)

– شَنِينٌ сув томчиси, сув қатраси

– مِشَنَّةٌ *кўп.* ـاتٌ саватчи

I شَنِئَ (*а*) شَنْءٌ, شَنَأَةٌ *ёки* شَنَأَ (*а*) شَنَآءٌ қаттиқ ёмон кўрмоқ, нафратланмоқ, ичқоралик қилмоқ; VI تَشَانَأَ бир-бирини (қаттиқ) ёмон кўрмоқ

– شَانِئٌ *кўп.* شُنَّاءٌ ёмон кўрувчи, нафратланувчи

– شَانِئَةٌ *кўп.* شَوَانِئُ ёмон кўрувчи аёл, нафратланувчи аёл

– شَنْآنُ 1. нафратланадиган, ёмон кўрадиган; 2. ёмон кўрувчи, нафратланувчи

– شَنَآنٌ кучли (*қаттиқ*) нафрат

– مَشْنَأَةٌ, شَنَأَةٌ, شَنَاءَةٌ нафрат

– مَشْنُوءٌ *эск.* нафратланадиган, ёмон кўриладиган

I شَنَبَ¹ (*а*) شَنَبٌ салқин, совуқ бўлмоқ; شَنَبَ² (*а*) شَنَبٌ тишлари оппоқ бўлмоқ, оппоқ тишли бўлмоқ (*одам ҳақида*)

– أَشْنَبُ *мн.* شُنْبٌ *кўп.* شُنْبٌ оппоқ тишли, тиши оппоқ

– شَنَبٌ салқин, совуқ

– شَنَبٌ¹ тишларнинг оқ ранги; 2) тишнинг ўткирлиги

– شَنَبٌ² *кўп.* أَشْنَابٌ мўйлов; فَرْدَةٌ مِنَ الـ~ мўйлов тукининг бир донаси (қили); ~ أَبُو мўйловли, мўйловдор شَنْبَةٌ алоқа

شَنْبَرٌ *кўп.* شَنَابِرُ 1) ҳалқа, чамбар, гардиш; шайба; 2) яшиқларга қоқиладиган металл тасма

شَنْتَرَ йиртмоқ, парча-бурда қилмоқ; ثَوْبَهُ ~ кийимини йиртмоқ

– شُنْتُرَةٌ *кўп.* شَنَاتِرُ бармоқ, панжа

شِنْتِيَانٌ *кўп.* شَنَاتِينُ кенг иштон

I شَنَجَ (*а*) شَنْجٌ тиришмоқ, бужмаймоқ, буришмоқ, қисқармоқ; V تَشَنَّجَ қисқармоқ; титраб бужмаймоқ; титрамоқ, қақшамоқ; тиришиб-буришмоқ

– تَشَنُّجٌ пайларнинг тиришиши; тиришиб-буришиш; спазма; конвульсия

– تَشَنُّجِيٌّ тиришишга оид, спазмага оид

– شَنِجٌ тиришган, бужмайган, буришган, қисқарган

– شَنْجَانَةٌ *кўп.* ـاتٌ лўли аёл

شَنْحَابٌ *кўп.* شَنَاحِيبُ тоғнинг энг тепа қисми, чўққиси

شَنْخَفٌ узун, узун бўйли

(شنر) II شَنَّرَ обрўсизлантирмоқ, шарманда қилмоқ

– شَنَارٌ обрўсизлантириш, обрўсизлик, шармандалик

– شُنَارَى *зоол.* илвирс (*тоғ йўлбарси*)

شَنْشَنَ тасур-тусир, шовқин, шилдираш овозини чиқармоқ

– شَنْشَنَةٌ тасир-тусир, шовқин, шилдир-шилдир

– شِنْشِنَةٌ *кўп.* شَنَاشِنُ одат, феъл-атвор, табиат, характер; таъб, кўникма; أَعْرِفُهَا مِنْ ~ أَخْزَمَ *мтл.* бу Дақюнусдан қолган (*сўзма-сўз:* бу феъл-атворнинг Ахзамдан қолганлигини биламан)

شَنَاصٌ: ~ فَرَسٌ узун бўйли келишган от

– شُنَاصِيٌّ *ёки* شَنَاصِيٌّ = شَنَاصٌ

I شَنَطَ (*у*) شَنْطٌ тугун қилмоқ, тугун қилиб боғламоқ; тугмоқ; بُنْدُقِيَّتَهُ فِي كَتِفِهِ ~ елкага милтиқ осмоқ; II شَنَّطَ (*гўштни*) бир оз қовурмоқ

– شَنْطَةٌ¹ тугун

– شَنْطَةٌ² *кўп.* شُنَطٌ, شَنَطَاتٌ 1) қоп, қопчиқ, сумка; الْيَدِ ~ аёллар сумкаси; الْكِتَابِ ~ ўқувчиларнинг елкага осиб юрадиган сумкаси; 2) жомадон

– شَنِيطَةٌ сиқиб боғланадиган тугун

شَنْطَرٌ *кўп.* شَنَاطِرُ ёмон хулқли (*одам*), хулқи ёмон (*одам*)

شُنْطُوَةٌ *кўп.* شَنَاظِ: الْجَبَلِ ~ тоғнинг юқори қисми, чўққиси

I شَنَعَ (*у*) شَنَاعَةٌ нафратлантирувчи (хунук, иркит, аблаҳ) бўлмоқ; شَنَعَ (*а*) شَنْعٌ *эск.* сўкмоқ, ҳақорат қилмоқ, обрўсини тўкмоқ; II شَنَّعَ 1) нафрат қўзғатмоқ; 2) обрўсизлантирмоқ,

сўкмоқ, ҳақорат қилмоқ; X اسْتَشْنَعَ нафратлантирувчи (хунук, иркит, аблаҳ) деб ҳисобламоқ

– أَشْنَعُ мн شَنْعَاءُ *кўп.* شُنْعٌ иркит, уятли, шармандали; аблаҳона, тубан, нафратлантирувчи

– شَانِعٌ *эск.* ҳақорат қилувчи, сўкувчи, обрусизлантирувчи, шарманда қилувчи

– شَنَاعَةٌ аблаҳлик, тубанлик, қабиҳлик, ифлослик

– شَنِعٌ шармандали, тубан, нафратлантирувчи; аблаҳ, тубан, даҳшатли

– شُنْعَةٌ *кўп.* شُنَعٌ тубанлик, аблаҳлик, пасткашлик, қабиҳлик

– شَنِيعٌ = شَنِعٌ

شَنْعَافٌ 1) тоғ чўққиси, тоғнинг юқори қисми; 2) баланд тоғ; 3) узун бўйли одам

– شُنْعُوفٌ = شَنْعَافٌ

I شَنَفَ (*и*) شَنْفٌ 1) (*к. гадир*) кеккайиб қарамоқ (إِلَى); شَنِفَ (а) شَنَفٌ *эск.* ёмон кўрмоқ; II شَنَّفَ исирға, тақинчоқлар билан безатмоқ; ◊ الْأَذَانَ ~ қулоққа лаззат бермоқ (*музика, мақтов сўзи ва ҳ.к. ҳақида*); V تَشَنَّفَ исирға. шокилалар билан безанмоқ (зийнатланмоқ)

– شَنْفٌ *кўп.* شُنُوفٌ исирға, балдоқ; зеб-зийнат, тақинчоқ

– شَنَفٌ *эск.* адоват, хусумат, кўролмаслик, ёмон кўриш

الشَّنْفَرَى Аш-Шанфаро (*исломгача яшаган шоир, чопқирлиги билан ҳам машҳур бўлган*)

I شَنَقَ (*у*) شَنْقٌ 1) осмоқ, осиб ўлдирмоқ; 2) ~ الْبَعِيرَ туяга минган ҳолда жиловидан тортмоқ, туяга минган ҳолда жиловидан тортиб бошини кўтармоқ; 3) الْقِرْبَةَ ~ мешнинг оғзини беркитиб, икки қўл билан туриб боғламоқ; VII اِنْشَنَقَ осилган бўлмоқ

– أَشْنَقُ *мн.* شَنْقَاءُ *кўп.* شُنْقٌ боши чўзиқ (*одам*), чўзиқ бошли (*одам*)

– شَنَاقٌ *кўп.* أَشْنِقَةٌ, شُنُقٌ 1) мешнинг оғзини бойлайдиган ип; 2) жилов, тизгин

– شَنَقٌ ўлдирганлик учун олинадиган тўлов (бадал)

– مَشْنَقَةٌ *кўп.* مَشَانِقُ дор

– مَشْنُوقٌ осилган

شُنْقُبٌ лойхўрак (*қуш*)

شَنْكٌ *кўп.* شَنَانِكُ мушакбозлик билан ўтказиладиган халқ байрами (сайли)

شَنْكَارٌ рейсмас, рейсмус (*маҳсулотга чизиқ тортадиган дурадгорлик асбоби*)

شَنْكَلَ 1) илинтирмоқ; чалмоқ, чалиб йиқитмоқ; تَشَنْكَلَ 1) илинтирилган бўлмоқ; 2) қоқилиб йиқилмоқ, қоқилмоқ

– شَنْكَلٌ *кўп.* شَنَاكِلُ илмоқ, илгак; ~ وَ رَزَّةٌ илмоқ ва сиртмоқ

– شَنْكَلَةٌ 1) илиш; 2) оёқдан чалиш (*мас., ўйин вақтида*)

شَنْهَفَ ҳиқилламоқ, ҳиқиллаб йиғламоқ

– شَنْهَفَةٌ ҳиқиллаш, ҳиқиллаб йиғлаш

شَنْهَقَ ҳанграмоқ (*эшак ҳақида*)

– شَنْهَقَةٌ ҳанграш

I شَهَبَ (*у*) شُهْبَةٌ кулранг бўлмоқ; XI اشْهَابَّ қора аралаш оқ рангга кирмоқ, мош-гуруч рангда бўлмоқ; الرَّأْسُ ~ бошдаги сочнинг қорасидан кўра оқи кўпаймоқ; الزَّرْعُ ~ экиннинг кўп қисми қуриб қолмоқ

– أَشْهَبُ *мн.* شَهْبَاءُ *кўп.* شُهْبٌ кулранг; الشَّهْبَاءُ кулранг (*Ҳалаб ш. нинг сифати-* حَلَبُ الشَّهْبَاءُ)

– شَهَابٌ *ёки* شَهَابَةٌ сув қўшилган сут, сув аралаштирилган сут

– شِهَابٌ *кўп.* شُهُبٌ 1) учар юлдуз, метеор; 2) оловнинг ярқираган шуъласи (алангаси); 3) *ат.от,мз.* Шиҳоб

– شَهْبٌ кулранг

– شَهْبَاءُ: ~ كَتِيبَةٌ *эск. ҳарб.* зўр ёки қуролланган отряд

– شُهْبَةٌ 1) оқ ранг кўп бўлган оқ-қоралик; 2) *эск.* сочдаги оқнинг кўплиги, мош-гуруч соч

I (شهد) شَهِدَ[1] (*а*) شُهُودٌ (*н. дадир*) бўлмоқ, қатнашмоқ; شَهِدَ[2] (а) شُهُودٌ (*бирор н.да*) қатнашмоқ, иштирок этмоқ; شَهِدَ الْحَرْبَ урушда қатнашмоқ; (*бирор н. нинг*) шоҳиди (гувоҳи) бўлмоқ; شَهِدَ[3] (*а*) شَهَادَةٌ 1) (*н. тўғрисидадир*) гувоҳлик бермоқ (ب); 2) (*к. гадир қарши*) (*к. нингдир тарафини олиб*) гувоҳлик бермоқ (لِ, عَلَى); 3) (*н. нидир*) ёзма тасдиқламоқ (عَلَى); ◊ بِاللهِ ~ Оллоҳ номи билан онт (қасам) ичмоқ; II شَهَّدَ гувоҳлик (шоҳидлик)ка чақирмоқ; III شَاهَدَ 1) кўрмоқ, кузатмоқ, қарамоқ; بِأُمِّ عَيْنَيْهِ ~ ўз кўзи билан кўрмоқ; شَاهَدُوا بِأَعْيُنِهِمْ هَذَا улар буни ўз кўзи билан кўрдилар; 2) қатнашмоқ, иштирок этмоқ; IV أَشْهَدَ 1) гувоҳликка олмоқ, гувоҳ қилмоқ; 2) *мажз.* шаҳид бўлмоқ; IV أَشْهَدَ : *мажз.* أَشْهَدَ дин йўлида ўлдирилган бўлмоқ (шаҳид бўлмоқ); V تَشَهَّدَ исломда эканлигини ёки уни қабул қилганлигини билдирувчи қуйидаги гапни айтмоқ; لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ Оллоҳдан бошқа илоҳ йўқ, Муҳаммад унинг расулидир; X اسْتَشْهَدَ 1) (*к. нидир*) гувоҳликка жалб қилмоқ, гувоҳликка олмоқ (ب); гувоҳ (исбот) сифатида (*н. нидир* - ب *к. гадир н гадир қарши* عَلَى) гувоҳликка олиб келмоқ; 2) (*н. нидир*) исботловчи мисол тариқасида келтирмоқ; (*н. гадир*) мурожаат этмоқ, (*н. нидир исбот сифатида*) иқтибос қилиб келтирмоқ (ب); 2) мажз. (*дин йўлида*) шаҳид бўлинмоқ; (*ҳаққоният учун*) урушда ҳалок бўлмоқ, шаҳид бўлмоқ

– اسْتِشْهَادٌ *кўп.* اتٌ 1) (*бирор н. ни*) исбот сифатида келтириш, (*бирор н. га*) мурожаат қилиш; иқтибос келтириш; 2) (*ғоя, дин, ҳақиқат йўлида*) ҳалок (шаҳид) бўлиш

– شَاهِدٌ *кўп.* أَشْهَادٌ, شُهَّادٌ, شُهُودٌ 1) шоҳид, гувоҳ; الْإِثْبَاتِ ~ *кар.* رَأْسٌ؛ عَلَى رُؤُوسِ الْأَشْهَادِ айблов гувоҳи; عَدْلٌ ~ тўла ҳуқуқли гувоҳ; عَيْنٍ *ёки* عِيَانٍ ~ ўз кўзи билан кўрган, бирор нарсанинг бевосита шоҳиди бўлган киши; الْمُبَارِزِ ~ секундант (*1. дуэлда томонлар вакили; 2) боксда, шахматда томонлар вакили ва ердамчиси*); الْمَلِكِ ~ тождор гувоҳ, бош (асосий) гувоҳ; النَّفْيِ ~ ҳимоя гувоҳи; 2) кузатувчи; 3) қабр устига қўйилган тош; 4) нотариус (*Тунисда*)

– شَهَادَةٌ *кўп.* اتٌ 1) гувоҳлик, кўрсатма бериш (*судда*); 2) ёзма гувоҳнома; аттестат; диплом; الْاخْتِرَاعِ ~ ихтиро гувоҳномаси (патент); الدِّرَاسَةِ الثَّانَوِيَّةِ (الْإِعْدَادِيَّةِ) ~ икки (бир) босқичли мактабни тамомлаганлиги ҳақида аттестат; تَحْقِيقِ شَخْصِيَّةٍ ~ шахсий гувоҳнома; تَلْقِيحِ (تَطْعِيمِ) ضِدَّ الْجَدَرِيِّ ~ чечакка қарши эмланганлик ҳақида гувоҳнома; حُسْنِ السَّيْرِ ~ وَ السُّلُوكِ ишончлилиги ҳақида гувоҳнома; الدُّكْتُورَاةِ ~ фан доктори аттестати; عَالِيَةٌ ~ олий мактаб дипломи; عَدَمِ الْمَحْكُومِيَّةِ ~ судланмаганлиги ҳақида гувоҳнома; الْمِيلَادِ туғилганлик тўғрисида гувоҳнома (метрика); الْوَفَاةِ ~ вафот (ўлганлик) ҳақида гувоҳнома; 3) шаҳидлик; 4) динда эканлигини кўрсатувчи сўзлар (*кар.* تَشَهَّدَ); ~بِالْ نَطَقَ динда эканлигини кўрсатувчи сўзларни айтмоқ (*мас., ўлим хавфи келиб қолган пайтда*)

– شَهْدٌ, شَهَدٌ *кўп.* شِهَادٌ асал, бол, шаҳд

– شَهْدَةٌ[1] *мед.* карбункул, ҳўппоз, кўк яра, чипқоннинг бийи; 2) *ат.от,мз* . Шаҳда

– شَهِيدٌ *кўп.* شُهَدَاءُ 1. жангда ўлган (шаҳид бўлган, ўлдирилган); 2. 1) шаҳид;2) қурбон; الْوَاجِبِ ~ масъулият (вожибият) қурбони; 3) *эск.* гувоҳ; 4) *эск.* билағон, билувчи

– مُشَاهِدٌ кузатувчи, томошабин

– مُشَاهَدٌ кузатилаётган, кўриниб турган

– مُشَاهَدَةٌ 1) кузатиш; кўриб чиқиш, мушоҳада қилиш; 2) кўрик; 3) кўришиш, учрашиш; الْمُكَاتَبَةُ نِصْفُ الْ~ *мтл.* ўзаро хат ёзишиш ярим кўришиш (дийдор)

– مَشْهَدٌ *кўп.* مَشَاهِدُ 1) мажлис, тўпланиш;

2) дафн маросимидаги юриш; 3) тамошо, кўриниш; 4) *театр.* кўриниш, парда; номер (*концерт дастурида*); 5) ёдгорлик; диққатга сазовор жой (нарса); مَشَاهِدُ الْمَدِينَةِ шаҳарнинг диққатга сазовор жойлари; 6) авлиёнинг қабри (*зиёратгоҳ сифатида*); 7) *эск.* кичик ибодатхона; ◊ عَلَى ~ مِنَ النَّاسِ ҳаммага кўриниб турган

– مَشْهُودٌ ёдгорликка оид, диққатга сазоворликка оид, диққатга сазовор; لَهُ ~ بِالْكَفَاءَةِ иқтидорли, қўлидан иш келадиган, эпли; عَائِلَةٌ ~ لَهَا بِالْوَطَنِيَّةِ وَ الْأَخْلَاقِ الْعَالِيَةِ ўз ватанпарварлиги ва юксак ахлоқлилиги билан машҳур оила; يَوْمٌ مَشْهُودٌ кўп одамлар йиғиладиган кун

– مَشْهُودَاتٌ *кўп.* (*саёҳат вақтида*) кузатилган нарсалар

I شَهَرَ (*а*) شَهْرٌ 1) маълум (машҳур) қилмоқ; 2) тарқатмоқ, халққа билдирмоқ, эълон қилмоқ; فِي الْمِزَادِ ~ кимошди савдосига қўймоқ; الْحَرْبَ ~ (*к. гадир*) уруш эълон қилмоқ (عَلَى); 3) яланғочламоқ (*мас., қилични*); ~ لِبُنْدُقِيَّةٍ (*к. нидир*) мўлжалга олмоқ (عَلَى); 4) *мажх.* (*н. биландир*) шуҳратланмоқ, шуҳрат топмоқ; II شَهَّرَ 1) тарқатмоқ; 2) (*к. нидир*) обрусизлантирмоқ, қораламоқ (ب); (*к. ҳақдадир*) бемаъни (ёмон) миш-мишлар тарқатмоқ (ب); (*к. нидир*) эътиборсизлантирмоқ (ب); 3) *эск.* машҳур қилмоқ; III شَاهَرَ ойбай ишга олмоқ; IV أَشْهَرَ шуҳратли қилмоқ; 2) эълон қилмоқ, халққа маълум қилмоқ; الْحَرْبَ ~ уруш эълон қилмоқ; 3) яланғочламоқ (*мас., қилични*); 4) бир ой истиқомат қилмоқ; VIII اشْتَهَرَ 1) тарқалмоқ; 2) машҳур (таниқли) бўлмоқ, (*н. биландир*) шуҳрат топмоқ (ب); ... عَنْهُ أَنَّ ~ у ҳақда шу нарса маълумки, ...

– اشْتِهَارٌ 1) шуҳратлилик, шон-шуҳрат, таниқлилик; 2) обрў-эътибор

– إِشْهَارٌ эълон қилиш, халққа маълум қилиш; ~ الْإِفْلَاسِ синганликни эълон қилиш

– أَشْهَرُ (анчагина) шуҳратлироқ; هُوَ ~ مِنْ نَارٍ عَلَى عَلَمٍ *маж.* у жуда шуҳратли (*сўзма-сўз: у тоғдаги ўтдан кўра шуҳратлироқ*)

– شَهْرٌ *кўп.* شُهُورٌ, أَشْهُرٌ ой (*30 кун маъносида*); الـ~ الْحَالِي жорий (ҳозирги) ой; الـ~ الْقَادِمُ кириб келаётган ой; الـ~ الْمُنْصَرِمُ (الْمَاضِي) ўтган (ўтиб кетган) ой; ◊ الْعَسَلِ ~ *қар.* عَسَلٌ

– شُهْرَةٌ 1) шуҳрат (*ҳаммага*) таниқлилик, маълумлик; عَالَمِيَّةٌ ~ жаҳонга таниқлилик; شَعْبِيَّةٌ ~ оммага (халққа) таниш бўлиш, халқ орасида шуҳратлилик; ؟ مَا ~ هَذِهِ الْمَدِينَةِ бу шаҳар нимаси билан шуҳрат тутган?; طَبَّقَتْ ~ُهُ آفَاقَ الْمَغَارِبِ وَ الْمَشَارِقِ унинг шуҳрати бутун оламга тарқалди; 2) обрў-эътибор

– شَهْرِيٌّ ойлик, ойга оид, ойма-ойликка оид; ~ ойма-ой; نِصْفُ ~ икки ҳафталик (ярим ойлик) (*матбуот ҳақида*)

– شَهْرِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ ойлик маош

– شَهِيرٌ машҳур, таниқли, шуҳратли

– مُشَاهَرَةٌ 1) ойлик маош; стипендия; ~ бир ойда, ҳар ойда, ойма-ой; 2) сутнинг қочиши, йўқолиб қолиши (*янги туққан аёл ҳақида*), аёлнинг туғмаслик касалига дучор бўлиши (*халқ эътиқодида*)

– مُشَهَّرٌ *эск.* машҳур, шуҳрат қозонган, донгдор

– مَشْهُورٌ *кўп.* مَشَاهِيرُ 1. машҳур, шуҳратли, донг таратган, таниқли; ... مِنَ الـ~ أَنَّ яхши маълумки, ...; الـ~ عَلَى одатдагидай; 2. машҳур одам; مَشَاهِيرُ الشَّرْقِ Шарқнинг машҳур одамлари

I شَهِقَ (*а*) شَهِيقٌ, شُهَاقٌ 1) сиқтамоқ, йиғламоқ; 2) (*чуқур*) хўрсинмоқ; 3) инграмоқ, хирилламоқ (*ўлаётган одам ҳақида*); 4) ҳиқ тутмоқ; 5) ҳанграмоқ (*эшак ҳақида*); IV أَشْهَقَ йиғламоқ; بِالْبُكَاءِ ~ йиғлаб юбормоқ

– شَاهِقٌ баланд, юксак, улкан; ~ عُلُوٌّ бош айланадиган баландлик

– شَاهِقَةٌ *кўп.* شَوَاهِقُ 1. юксак, баланд, улкан; юксак тоғлар; 2. осмонўпар (*бино*)

– شَهْقَةٌ *кўп.* شَهَقَاتٌ 1) инграш, оҳ-воҳ, бақириқ; 2) ҳиқчоқ; الدِّيكِ ~ *мед.* кўкйўтал; 3) оҳ уриш

– شَهِيقٌ 1) инграш, йиғлаш, йиғи; 2) хириллаш; 3) ҳанграш; 4) эшак ҳанграшининг охирги қисми

شَاهِكٌ *ат.от,мз* . Шоҳик

(شهل) II شَهَّلَ 1) шошилинч юбормоқ (жўнатмоқ); 2) шошилтирмоқ; тезлатмоқ, шошмоқ; IV أَشْهَلَ тезлатмоқ

– أَشْهَلُ *мн.* شَهْلَاءُ *кўп.* شُهْلٌ кўккўз, шаҳло кўз

– تَشْهِيلٌ шошилинч жўнатиш (жўнатма)

– تَشْهِيلَاتٌ *кўп.* ~ مَأْمُورٌ транспорт (нақлиёт) бошқарувчиси

– شَهْلٌ, شِهْلٌ тез, чаққон

– شُهْلَةٌ кўзларнинг кўк ранги

I شَهُمَ (*у*) شَهَامَةً қўрқмас (жасоратли, жасур, матонатли) бўлмоқ; синчков бўлмоқ; شَهَمَ (а, у) شَهْمٌ : الرَّجُلُ ~ бирор одамни қўрқитмоқ, қўрқитиб юбормоқ

– شَهَامَةٌ 1) қўрқмаслик, жасурлик; ғайрат, мардлик, қаҳрамонлик; 2) олижаноблик, яхши хулқлилик; 3) синчковлик

– شَهْمٌ *кўп.* شِهَامٌ 1) матонатли, ғайратли; қўрқмас, жасур; 2) синчков

– مَشْهُومٌ 1) довюрак, баҳодир; 2) *эск.* қўрққан, чўчиган

I (شهو) شَهَا (*и*) شَهْوَةً 1) хоҳламоқ, истамоқ; 2) иштаҳаси бор бўлмоқ; شَهِيَ (а) شَهْوَةً = شَهَا II شَهَّى хоҳиш пайдо қилмоқ; иштаҳа очирмоқ; V تَشَهَّى эҳтиросни қўзғатмоқ, эҳтирос билан хоҳламоқ; 2) роҳат қилиб емоқ, (*овқатдан*) роҳатланмоқ, лаззатланмоқ, ҳузур олмоқ; VIII اشْتَهَى хоҳламоқ, истамоқ

– اشْتِهَاءٌ 1) истак, майл; 2) иштаҳа

– أَشْهَى энг хоҳланган, исталган, энг ширин

– شَهْوَانُ *мн.* شَهْوَى *кўп.* شَهَاوَى 1) қаттиқ (астойдил) хоҳловчи, (*бирор н. га*) кўзи оч; 2) ҳиссиётли, шаҳватпараст

– شَهْوَانِيٌّ эҳтиросли, ҳиссиётли, шаҳватпараст

– شَهْوَةٌ *кўп.* شَهَوَاتٌ 1) кучли истак (*хоҳиш*); 2) эҳтирос, шаҳват, шаҳвоний нафс

– شَهْوِيٌّ ҳиссиётлиликка (*шаҳватпарастлиликка*) оид

– شَهِيٌّ 1) орзу қилинган, хоҳланган; 2) иштаҳа очувчи, мазали, ёқимли

– شَهِيَّةٌ = اشْتِهَاءٌ؛ مَفْتُوحَةٌ ~ ى менинг иштаҳам бор

– مُشْتَهٍ жуда-жуда хоҳловчи

– مُشْتَهًى *кўп.* مُشْتَهَيَاتٌ исталган, хоҳланган; хоҳиш (истак) предмети; тилак, орзу

– مُشَهٍّ *мн.* مُشَهِّيَةٌ иштаҳа очувчи

– مُشَهِّيَاتٌ *кўп.* иштаҳа очувчи овқат; газак (закуска)лар; иштаҳа очувчи нарсалар

؟ شُو *халқ.* нима: (*Сурияда*)

I (شوب) شَابَ (*у*) شَوْبٌ 1) аралашмоқ, аралашиб кетмоқ; 2) аралаштирмоқ, омухта қилмоқ; 3) доғ қилмоқ, чапламоқ; لَا تَشُوبُهُ شَائِبَةٌ унинг камчилиги йўқ; الْخَجَلُ خَدَّيْهَا ~ у (*мн*) хижолатдан қизариб кетди; 4) *эск.* (*бирор н.ни*) қалбаки қилмоқ; الْحَقَّ الْبَاطِلُ ~ ҳақиқатга ёлғон аралашди

– شَائِبَةٌ *кўп.* شَوَائِبُ 1) камчилик, айб, доғ; 2) аралашма; 3) ифлослик, нопоклик

– شَوْبٌ 1) аралашма; 2) гармсел; 3) иссиқлик

– شَوْبَةٌ 1) иссиқ, иссиқлик; 2) ёлғон, алдаш, алдамчилик

– مَشُوبٌ доғ тушган; бузилган; бирор нарса аралашиб колган, аралашмали; ~ غَيْرُ соф, аралашмасиз, омухта бўлмаган

شَوْبَقٌ *кўп.* شَوَابِقُ ўқлоқ, жўва

شَوْبَكٌ *кўп.* شَوَابِكُ; شَوْبَقٌ = الشَّوْبَكُ Аш-Шавбак (*Фаластиндаги қалъа*)

I (شوت) شَاتَ (*у*) شَوْتٌ *спорт.* урмоқ, тепмоқ

(*тўпни*)

(شوح) II شَوَّحَ 1) қўлни қилич-қилич қилмоқ, имо-ишора қилмоқ; 2) қовурмоқ; ق السَّمَكَ ~ الشَّمْسِ балиқни ёғда қовурмоқ; 3) рад қилмоқ

– تَشْوِيحٌ имо-ишора; الأَيْدِي ~ қўлни қилич-қилич қилиш

– شُوحٌ арча

– شُوحَةٌ калхат, сор

– شُوحِيٌّ, ـَ اتٌ *кўп.* شَوَاحِيُّ тўсин

شَوْحَطٌ *жам. бот.* шавҳат (*иссиқ мамлакатларда ўсадиган танаси қаттиқ арчасимон ўсимлик*)

شَاذِي *ат.от,мз* . Шозий

مَشْوَذٌ *кўп.* مَشَاوِذُ салла

شَوْذَبٌ *қар.* شذب

شَوْذَرٌ *кўп.* شَوَاذِرُ қар. شذر

I (شور) شَارَ (*у*) شَوْرٌ 1) асал тўпламоқ (йиғмоқ); 2) кўрсатмоқ; 3) маслаҳат бермоқ; II شَوَّرَ (*бирор н. га*) ишора қилмоқ (إِلَى); 2) (*к. гадир*) имо-ишора қилмоқ (إِلَى); 3) миниб кўрсатмоқ (*эшак ёки отни-даллол ҳақида*); III شَاوَرَ 1) маслаҳат, кўрсатма сўрамоқ; маслаҳатлашмоқ, консультация олмоқ; 2) (*к. гадир н. биландир*) имо-ишора қилмоқ (ب, لِ); IV أَشَارَ 1) (*н. нидир*) кўрсатмоқ (إِلَى); يُشَارُ إِلَيْهِ بِالْبَنَانِ *қар.* بَنَانٌ; 2) (*к. гадир*) имо-ишора қилмоқ (إِلَى); 3) (*н. нидир*) белгиламоқ (إِلَى); 4) (*н. гадир*) ишора, қочирим қилмоқ (إِلَى); (*к. гадир*) маслаҳат бермоқ (عَلَى); V تَشَوَّرَ сайр қилмоқ, сайр қилиб келмоқ; VI تَشَاوَرَ маслаҳатлашишмоқ; VIII اشْتَارَ асал йиғмоқ, асал тўпламоқ; X اسْتَشَارَ (*н. дадир*) маслаҳат (кўрсатма, консультация) сўрамоқ (ق); (*н. нидир*) маслаҳатлашмоқ (ق)

– اسْتِشَارَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ маслаҳат (консултатция) учун мурожаат этиш

– اسْتِشَارِيٌّ 1) маслаҳатлашишга оид; 2) консультацияга оид; رَأْيٌ ~ маслаҳат овози; الْمَجْلِسُ الْ~ а) маслаҳат мажлиси; палата; б) консультатив совет

– إِشَارْجِيٌّ *кўп.* إِشَارْجِيَّةٌ сигналчи; алоқачи

– إِشَارَةٌ[1] *кўп.* ـَ اتٌ 1) ишорат, кўрсатма; اسْمُ الْ~ *грам.* кўрсатиш олмоши; ... إِلَى بِالْ~ ... га мурожаат қилган ҳолда, ...; هُوَ رَهْنُ ~هَا у ҳамма вақт у (*аёл*) нинг кўрсатмаларини бажаришга тайёр; 2) маслаҳат, кўрсатма; 3) кўрсаткич, белги, сигнал; имо-ишора, қочирим; بَرْقِيَّةٌ ~ телеграмма; الْ~ الْحَمْرَاءُ (الْخَضْرَاءُ) қизил (яшил) чироқ (*сигнал - светофордаги*) الْخَطَرِ ~ хатар сигнали, тревога; الصَّلِيبِ ~ *дин.* (*бутга*) чўқиниш ишораси; الصَّلِيبِ الْأَحْمَرِ ~ Қизил хоч белгиси; لَا سِلْكِيَّةٌ ~ радиосигнал; الْمُرُورِ الضَّوْئِيَّةُ ~ светофор сигнали; الْمَسَافَةِ ~ масофа белгиси; الْوَقْتِ ~ (*радиодан берилaдиган*) вақтни текшириш сигнали; الْيَدِ ~ қўл ишорати; ~الْ قُوَّاتُ алоқа қўшинлари; كُشْكُ الْإِشَارَاتِ كُشْكُ إِشَارَاتِ الْمُرُورِ сигнал будкаси; йўл ҳаракати назоратчисининг будкаси; كَانَ بِمَثَابَةِ ~ لِ... ... учун ишорадай бўлмоқ

– إِشَارَةٌ[2] *кўп.* أَشَائِرُ байроқ

– إِشَارِيٌّ кўрсатишга оид; نُقْطَةٌ ~ةٌ ориентир (*бирор н. нинг шу атрофда эканини кўрсатувчи аломат, белги*)

– إِشَارْجِيٌّ = أَشَرْجِيٌّ

– تَشَاوُرٌ жам бўлиб маслаҳатлашиш, консультация

– شَارَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ 1) белги, аломат, символ; الصَّلِيبِ الْأَحْمَرِ ~ Қизил хоч белгиси (аломати, символи); 2) *ҳарб.* ҳарбий унвонларни фарқлаб турувчи белги; 3) значок; герб, тамға; 4) кийим-кечак; 5) гавда, қомат

– شَاوَرُ *ат.от,мз* . Шовар

– شَوَارٌ 1) уй анжомлари; 2) юк-тақ

– شُوَارٌ сеп

– شَوَّارٌ жокэй (*пойгачи-чавандоз*)

– شُورَى шўро, мажлис, маслаҳат мажлиси, палата; الْقَوَانِينِ ~ مَجْلِسُ қонун чиқарувчи мажлис; الدَّوْلَةِ ~ مَجْلِسُ давлат мажлиси (совети)

– شُورِيٌّ 1) маслаҳат беришга оид; 2) шўрога оид, маслаҳат мажлисига оид

– مُسْتَشَارٌ 1) маслаҳатчи, консультант; السِّفَارَةِ ~ قَضَائِيٌّ элчихона маслаҳатчиси; ~ *ёки* ~ قَانُونِيٌّ адлия масалалари бўйича маслаҳатчи, юристконсультант; عَسْكَرِيٌّ ~ ҳарбий маслаҳатчи; مَالِيٌّ ~ молия маслаҳатчиси; 2) канцлер (*баъзи мамлакатларда мартабали амалдор унвони*)

– مُسْتَشَارِيٌّ канцлерга оид

– مُسْتَشَارِيَّةٌ канцлерлик

– مُسْتَشِيرٌ маслаҳат сўраб мурожаат қилувчи, маслаҳат сўровчи

– مُشَارٌ : إِلَيْهِ ~ юқорида айтилган, юқорида зикр қилинган, юқорида кўрсатиб ўтилган

– مُشَاوَرَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ машварат мажлиси, мажлис

– مِشْوَارٌ[1] *кўп.* مَشَاوِيرُ *қар.* مشور

– مِشْوَارٌ[2] ҳайвонни сотиш мақсадида кўрикка қўйиладиган жой

– مُشَوَّرٌ ҳайвонни сотиш топширилган киши (*қар.* II شَوَّرَ)

– مَشُورَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ машварат, маслаҳат, кўрсатма; الْأَطِبَّاءِ ~ بِ табиб (врач) лар маслаҳати билан; غُرْفَةُ الْ~ маслаҳат хонаси (*судда*)

– مُشِيرٌ 1. кўрсатувчи, кўрсатиб берувчи; 2. 1) индикатор, кўрсаткич; 2) маслаҳатчи; 3) (*фельд*) маршал; بَحْرِيٌّ ~ адмирал

– مُشِيرَةٌ кўрсаткич бармоғи

شُورْبَةٌ шўрва

– شَوْرَمَةٌ қовурдоқ, қовурма, қўй гўштидан тайёрланган қовурма

(شوس) I شَاسَ (а) *ёки* شَوِسَ (а) شَوَسٌ такаббурлик билан кўз учида қарамоқ; II شَوَّسَ 1) бузмоқ, ишдан чиқармоқ; чигаллаштирмоқ, издан чиқармоқ, (*н. нидир*) тушуниб бўлмайдиган ҳолга келтирмоқ (ق); бузмоқ (*мас., матнни*); радиошовқин яратмоқ; 2) юқтирмоқ (*касаллик ҳаўида*); V تَشَوَّسَ 1) ишдан чиқмоқ, бузилмоқ; чигаллашмоқ, тартибсиз бўлмоқ; 2) бемаъни, янглиш бўлиб қолмоқ (*фикр ҳақида*); 3) захм юқтириб олмоқ; VI تَشَاوَسَ 1) такаббурланиб кўз қияси билан боқмоқ; 2) яхшироқ кўриш мақсадида кўзни қисиб қарамоқ

– أَشْوَسُ калондимоғ, кибр, кеккайган

– أَشْوَسُ *мн.* شَوْشَاءُ *кўп.* أَشَاوِسُ, شُوسٌ 1. қўрқмас, баҳодир, мард الْفُرْسَانُ الْأَشَاوِسُ мард баҳодир чавандозлар; 2. қаҳрамон

– تَشَوُّسٌ издан чиқиш, бузилиш

– تَشْوِيسٌ *кўп.* ـَ اتٌ ишдан чиққанлик, тартибсизлик, издан чиққанлик; *радио.* шовқинлар; 2) касаллик; захм

– شَاشٌ *алиф. б. қар*

– شَاشَةٌ *алиф. б. қар*

– شُوشَبَرَكٌ, شُشْبَرَكٌ чучвара

– شُوشَةٌ *кўп.* شَوَاشِيُّ, ـَ اتٌ 1) кокил, қўйилган соч, бош тепасидаги соч; тож (*мас., хўроздаги*); 2) боғлам, ип боғлами; боғламга ўхшашроқ; ~ كُرَّاثٌ *бот.* кўк пиёз (*пиёзнинг яполоқ барги бир тури*); شَوَاشِيُّ الذُّرَّةِ сўта, маккажўхорининг энг учидаги кокили; ◊ مَدْيُونٌ لِلْ~ қулоғигача қарзга ботган

– مُشَوَّشٌ 1) ташвишланган, издан чиққан, бузилган, чигаллашган; пахмайган (*соч ҳақида*); издан чиқарилган; бузиб қўйилган; الْفِكْرِ ~ фикрдан чалғитилган; 2) бемор; захм билан касалланган бемор

شَوْشَرَةٌ шовқин, шовқин-сурон; тартибсизлик, ҳаяжонга келиш

I (شوص) شَاصَ[2] (*у*) شَوْصٌ ювмоқ, тозаламоқ; شَاصَ[2] (у) شَوْصٌ, شَوَصٌ (*к.нингдир*) озиқ тиши ёки қорни оғримоқ

– شَوْصَةٌ мед. кўкрак-қорин пардаси (*диафрагма*)да учрайдиган шиш

I (شوط) شَاطَ (у) شَوِيطٌ 1) куйиб кетмоқ; куйиб қолган бўлмоқ; 2) эск. бир томонга чопиб (югуриб) бормоқ; II شَوَّطَ 1) куйиб кетишга йўл қўймоқ (мас., овқатни); الْقِدْرَ ~ қозонни қайнатмоқ; اللَّحْمَ ~ гўштни пиширмоқ; ~ الصَّقِيعُ النَّبَاتَ экинни қиров уриб кетди; 2) узоққа саёҳат қилмоқ; الْكُرَةَ ~ тўпни узоққа ташламоқ (отмоқ)

– شَائِطٌ куйиб кетган

– شَوْطٌ кўп. أَشْوَاطٌ 1) масофа, дистанция; قَطَعَ (سَارَ) ~ا (كَبِيرًا, وَاسِعًا, طَوِيلًا) ...да катта муваффақиятларни қўлга киритмоқ; قَطَعَ أَشْوَاطًا جِسَامًا فِي طَرِيقِ الاسْتِقْلَالِ истиқлол (мустақиллик) учун узоқ йўлни босиб ўтмоқ; 2) спорт. пойга; бир паккага бориб келиш; тайм (мусобақанинг бир қисми); الْـ~ الأَوَّلُ ўйиннинг биринчи қисми (ярми), биринчи тайм; Каъбатулло атрофида бир марта айланиш (тавоф пайтида); 3) тех. такт (бирор механизм иш циклининг бир қисми)

– شَوْطَةٌ эпидемия, юқумли касалликларнинг тарқаб кетиши

شِوَاظٌ, شُوَاظٌ аланга, ўт, олов; тутунсиз олов, тутамай ёнаётган олов; ◊ الْحَفِيظَةِ ~ ғазаб ўти (алангаси)

شُوعٌ кўп. شِيَاعٌ ўрмон ёнғоғи дарахти

I (شوف) شَافَ (у) شَوْفٌ 1) кўрмоқ; қарамоқ, қараб чиқмоқ; 2) (н. билан дир) чапламоқ, сувамоқ (ب); зеб бермоқ, ясатмоқ, зийнатламоқ; شَوَّفَتِ الْمَرْأَةُ аёл ўзига зеб берди; ◊ الْبَخْتَ ~ фол очмоқ; II شَوَّفَ 1) кўрсатмоқ; 2) безатмоқ; V تَشَوَّفَ 1) баландликдан қарамоқ; 2) (н. гадир) интилмоқ; (н. нидир) талаб қилмоқ, қўлга киритишга интилмоқ (إِلَى); (н. нидир) сабрсизлик билан кутмоқ (إِلَى); (н. нингдир моҳиятини) ақл кўзи билан кўрмоқ; 3) безанмоқ, ясанмоқ, ўзига оро бермоқ

– تَشَوُّفٌ 1) (бирор н. нинг ичига) кириб кетиш; 2) кучли истак; ~ فِي لَهْفَةٍ وَ кучли эҳтирос билан

– شَائِفٌ кўрувчи; (رُوحِهِ) ~ نَفْسِهِ мағрур, кеккайган, худбин

– شَوْفٌ[1] сихмола

– شَوْفٌ[2], شَوَفَانٌ кўриш, кўриб чиқиш

– شُوفَانٌ сули; بَرِّيٌّ ~ ёввойи сули; طَحِينُ الـ~ сули уни

– شَوْفَةٌ кўп. ـَاتٌ манзара, кўриниш

شُوفِيرٌ кўп. شُوفِيرِيَّةٌ шофёр

شُوفِينِيٌّ 1. шовинистликка оид; 2. шовинист

– شُوفِينِيَّةٌ шовинизм (бирор миллатни мумтоз деб ҳисоблаб, бошқа миллатни камситишга асосланган миллатчилик)

I (شوق) شَاقَ (у) شَوْقٌ истак (эҳтирос) қўзғатмоқ; жуда ёқмоқ; II شَوَّقَ қизиқиш (истак, шавқ) қўзғатмоқ, (н. гадир) интилтирмоқ, (н. билан дир) қизиқтирмоқ, хурсанд қилмоқ (إِلَى, لِ); V تَشَوَّقَ 1) қаттиқ хоҳламоқ, ташналик билан хоҳламоқ; 2) қизиқарли (қизиқтирарли) бўлмоқ; VIII اشْتَاقَ 1) (н. гадир) интилмоқ (إِلَى); 2) қаттиқ хоҳламоқ; 3) (к. нидир) соғинмоқ (إِلَى)

– اشْتِيَاقٌ иштиёқ, интилиш

– تَشْوِيقٌ қизиқиш, интилиш уйғотиш (қўзғатиш); қизиқарлилик (мас., фильм)

– شَائِقٌ қизиқ, чиройли; аъло, юксак; ажойиб, ёркин, қизиқарли; 2) хоҳиш, истак уйғотувчи (қўзғотувчи)

– شَوْقٌ кўп. أَشْوَاقٌ 1) шавқ, эҳтирос, кучли хоҳиш; 2) соғинч

– شَيِّقٌ 1) хоҳланган, соғинилган; 2) гўзал, нозик; 3) қизиқарли, қизиқ, юксак (даражадаги)

– مُشْتَاقٌ 1) мушток, қаттиқ хоҳловчи; 2) соғинган, соғиниб юрган

– مَشُوقٌ (н. гадир) истак (эҳтиросдан) эзилаётган (إِلَى)

– مُشَوِّقٌ қизиқтирувчи, қизиқ, ўзига тортувчи, ажойиб

– مَشُوقٌ эҳтироси (иштиёқи) уйғонган, эҳтиросли ошиқ

– مُشَوِّقَاتٌ кўп. (ҳикоядаги) қизиқарли нарса

I (شوك) شَاكَ (у) شَوْكٌ санчадиган бўлмоқ, санчмоқ; II شَوَّكَ 1) санчадиган бўлмоқ, тиконли бўлмоқ, санчмоқ; 2) санчадиган қилмоқ; IV أَشَاكَ тикон билан (игна билан) санчмоқ

– شَائِكٌ 1) санчадиган, учли, ўткир; тиканли, тиканлари бор; الأَسْلَاكُ الـ~ةُ тиконсимли тўсиқ; тиконсим; 2) оғир, қийин, нозиқ; الْمَسَائِلُ الـ~ةُ оғир (қийин) нарсалар (муаммолар)

– شَوَّاكٌ санчоқ (вилка) тайёрловчи уста

– شَوْكٌ жам. кўп. أَشْوَاكٌ 1) тиконлар, игналар; الْجَمَالِ ~ бот. янток; الْجَمَلِ ~ бот. қушқўнмас (тиконли ўсимлик); الْوَرْدِ ~ мед. гул (айрим касалликлар пайтида терида пайдо бўладиган тўқ қизил тошма); الْيَهُودِ ~ бот. айиқтовон; تَاجُ الـ~ тиконли тож (азоб-уқубат чекиш ёки ўз-ўзини қийнаш рамзи); كَانَ طَرِيقُهُ مَزْرُوعًا بِالأَشْوَاكِ маж. у босиб ўтган йўл ғоят машаққатли, қийинчиликларга тўла эди; 2) санчоқ (вилка); 3) балиқ суяклари; ◊ عَلَى الـ~ игна устида турғандай

– شَوِكٌ санчадиган, тиконли

– شَوْكَةٌ кўп. ـَاتٌ 1) тикон, игна; уч, ўткир уч, найза; الْحَرْبِ ~ уч айрили (бешликка ўхшаш) найза; الدِّيكِ ~ хўроз пихи; الْعَقْرَبِ ~ чаён ниши; الْقُنْفُذِ ~ типротикон игнаси; 2) санчоқ (вилка - шунингдек: шахм.) 3) балиқ суяги; كَانَ ~ مُؤْلِمَةٌ فِي حَلْقِهِ маж. томоққа тиқилиб қолган суяк бўлмоқ, дардисар бўлмоқ; 4) куч, қувват, қудрат; كَسَرَ ~ـَهُ кимнингдир куч-қудратини синдирмоқ; 5) эск. қурол; 6) эск. жасорат, жасурлик; 7) эск. жангдаги ҳужум шавқи; 8) эск. қон тўкиш; 9) эск. мағлубият; كَانَتِ الشَّوْكَةُ فِي بَنِي شَيْبَانَ Шайбонийлар мағлубиятга учрадилар, мағлубият Шайбонийларда эди; ◊ جَدِيدٌ بِـ~ـِهِ янги, янги тикилган

– شَوْكِيٌّ тикон билан қопланган; тиконли; ◊ أَرْضِيٌّ ~ артишок (ўтсимон полиз ўсимлиги); تِينٌ ~ кактус, ғуманжир; الْـ~ الْجَبَلُ ёки النُّخَاعُ الْـ~ орқа мия; الْـ~ الْعَمُودُ умуртқа суяги; الْحُمَّى الْمُخَيَّةُ الـ~ـةُ қар. حُمَّى

شَوْكَرَانٌ бот. бодиёни румий, зангпоя

شُوكُولَاتَةٌ, شُوكُولَاتَا шоколад

I (شول) شَالَ (у) شَوْلٌ, شَوَلَانٌ 1) кўтарилмоқ; бир оз кўтарилмоқ; юксалмоқ, юқориламоқ; الْمِيزَانُ ~ тарозининг бир палласи кўтарилмоқ; 2) (н. нидир) кўтармоқ (туш. к. ёки ب); 3) олиб бормоқ, олиб қўймоқ (қар. شيل); ~تْ نَعَامَتُهُ у ўлди; II شَوَّلَ оз миқдорда бўлмоқ (мас., сут, сув ҳақида); IV أَشَالَ кўтармоқ, кўтариб бормоқ; VII انْشَالَ кўтарилмоқ, ташилмоқ

– أَشْوَلُ мн. شَوْلَاءُ кўп. شُوْلٌ чапақай

– شَالٌ алиф. б. қар

– شَائِلٌ кўтарилувчи, юқорига чиқувчи

– شُوَالٌ кўп. أَشْوِلَةٌ қоп

– شَوَّالٌ шаввол (қамарий тақвимнинг 10-ойи-29 кун)

– شَوَّالَةٌ кўп. ـَاتٌ 1) ғийбатчи аёл; 2) сайроқи қуш; 3) чаён

– شَوْلٌ кўп. أَشْوَالٌ челак ёки бошқа идиш тагида қолган сув

– شَوِلٌ тезкор, чаққон

– شَوْلَةٌ кўп. ـَاتٌ вергул; مَنْقُوطَةٌ ~ нуқтали вергул

– مِشْوَلٌ кўп. مَشَاوِلُ кичик ўроқ, ўроқча

– شَوْلَقِيٌّ ширинтомоқ, ширинхўр

شَيْلَمٌ = شَوْلَمٌ

شَوَامُّ алиф. б. қар.

– شُومٌ[1] кўп. ـَاتٌ 1) қайроғоч, бужун (шунингдек: мато); عَصَا الـ~ асо, ҳасса,

калтак; тўқмоқ; 2) хурмо новдаси; الضَّرْبُ بِالـ~ калтак билан уриш, хурмо новдаси билан уриш; حَبُّ الـ~ *бот.* қизил (*бута*)

– شُؤْمٌ шумлик, ёмонлик (*شُؤْمٌ дан*); يَا ~ مَا عَمِلَ! У нима қилиб қўйди, у қандай ёмон иш қилиб қўйди-я!; يَا عَيْبَ الـ~ а) *халқ.* кечирасиз, узр!; б) ташаккурга арзимайди!, арзимайди!; يَكْسِبُ الـ~ فِي الْيَوْمِ унинг маоши (иш ҳаққи) ёмон

– شُومَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) калтак; 2) калтаклаш, калтак билан уриш

(شون) II شَوَّنَ омборхонага (омборга) жойламоқ (жойлаштирмоқ); тўпламоқ, омборхонада сақламоқ; V تَشَوَّنَ омборхонага (омборга) жойланмоқ, тўпланмоқ, омборхонада (омборда) сақланмоқ

– شُونَةٌ, شَوْنَةٌ *кўп.* شُونٌ омборхона, омбор

شَوَنْدَرٌ, شَوَانْدَرٌ = شَمَنْدَرٌ; الـ~ السُّكَّرِيُّ қанд лавлаги

شُونِيزٌ, شَوْنِيزٌ *бот.* седана

I شَوَهَ (*а*) شَوْهٌ *ёки* شَاهَ (*у*) شَوْهٌ хунук (ёқимсиз) бўлмоқ; бузилган (дабдаласи чиққан) бўлмоқ; شَاهَتِ الْوُجُوهُ уларнинг башараси қурсин! II شَوَّهَ 1) дабдаласини чиқармоқ; майиб қилмоқ; 2) (*к. нингдир номини*) булғамоқ; обрўсизлантирмоқ; ~ سُمْعَتَهُ кимнингдир эътиборини туширмоқ; 3) бузмоқ, бузиб кўрсатмоқ; 4) *тех.* шаклини ўзгартирмоқ, деформация қилмоқ; V تَشَوَّهَ 1) хунук (дабдаласи чиққан) бўлмоқ, майиб қилинган бўлмоқ; 2) бузилмоқ, бузиб кўрсатилган бўлмоқ; 3) шарманда бўлмоқ; обрўсизланмоқ; 4) шаклини ўзгартирган бўлмоқ, деформацияланган бўлмоқ; 5) ~ الشَّاةَ қўй овламоқ

– أَشْوَهُ мн شَوْهَاءُ *кўп.* شُوْهٌ дабдаласи чиқарилган, майиб қилинган; хунук, ёқимсиз; فَرَسٌ شَوْهَاءُ оғзи катта от (*бу белги отлар учун яхши сифат ҳисобланмайди*)

– تَشَوُّهٌ хунуклик, майиблик

– شَائِهٌ хунук, ёқимсиз

– شَاهٌ *ёки* شَاهٌ: رَجُلٌ شَاهُ الْبَصَرِ *ёки* رَجُلٌ شَاهِي الْبَصَرِ уткир кўзли одам, кўзи ўткир одам

– شَاةٌ *кўп.* شَاءٌ, شِيَاهٌ 1) қўй; қўчқор; 2) эчки; така

– شَوْهٌ хунуклик, бузилиш, бузиш, бузиб кўрсатиш

– شَوْهَاءُ: ~ مَرْأَةٌ а) хунук, ёқимсиз аёл; б) гўзал, чиройли аёл

– شُوهَةٌ 1) хунуклаштирилганлик, хунук (бузилган) кўриниш (манзара); 2) бузилганлик

– شُوَيَّةٌ *кўп.* شُوَيْهَاتٌ *кич.* شَاةٌ *сўзидан*

– شُوَيْهَةٌ *кўп.* شُوَيْهَاتٌ = شُوَيَّةٌ

– مُشَوَّهٌ 1) хунуклаштирилган, майиб қилинган; الْحَرْبِ ~ уруш майиби (инвалиди); 2) бузилган, бузиб кўрсатилган; 3) *тех.* шакли ўзгарган (деформация қилинган)

I شَوَى (*и*) شَيٌّ 1) (*сихда*) пиширмоқ; ёпмоқ (*тандирда, печкада*); 2) қуйдирмоқ, ёндирмоқ (*қуёш ҳақида*); IV أَشْوَى қовурма бериб боқмоқ, қовурма едирмоқ; VII انْشَوَى пишмоқ; ёпилмоқ; VIII اشْتَوَى 1) қовурма тайёрламоқ; 2) қовурилмоқ

– شِوَاءٌ, شَوَاءٌ қовурилган гўшт, қовурма

– شَوَّاءٌ қовурмафуруш, қовурма сотувчи

– شَوَاةٌ *кўп.* شَوًى бош териси

– شَوَايَةٌ *кўп.* ـَاتٌ (*гўшт пишириладиган*) бешликсимон сих, панжара; това

– شَوًى қовуриш; пишириш, ёпиш (*мас., тандирга, печкага*)

– شَوًى инсоннинг икки қўли, икки оёғи

– شَوًى қовурма, қовурдоқ

– شَوِيَّةٌ *кўп.* شَوَايَا ҳалокатга учраган элат ёки бойликнинг қолган- қутгани

– شُوَيَّةٌ *қар.* شيأ

– مَشْوَاةٌ *кўп.* شَوَايَةٌ=مَشَاوٍ

– مَشْوِيٌّ. қовурилган; 2. қовурма, қовурдоқ

I شَاءَ (شيأ) (а) مَشِيئَةٌ хоҳламоқ, истамоқ; إِنْ ~ اللهُ иншоолло, худо хоҳласа; ~ الْقَدَرُ أَنَّ худо хоҳласа; ~ ـَتِ الْمُصَادَفَاتُ أَنَّ ... бўлиши тақдирда бор экан, ... бўлиши тасодиф экан; ... *ёки* ◊ اللهُ ~ إِلَى مَا абадий, доимо; ~ مَا اللهُ! қандай яхши-я; ~ أَمْ أَبَى хоҳласа ҳам, хоҳламаса ҳам; ~ اللهُ أَجَّلَ الْعَمَلَ إِلَى مَا ишни орқага чўзмоқ, чексиз орқага суравермоқ; وَ ~ اللهُ لَهُ أَنْ يَعِيشَ قَدْ عَاشَ مَا у Оллоҳ хоҳлаган муддат умргузаронлик қилди

– شُوَيَّةٌ *халқ.* озгина, бир озгина, салгина

– شَيْءٌ *кўп.* أَشْيَاءُ 1. нарса, предмет; ~ كُلُّ ҳамма нарса, ҳар қандай нарса; ~ نَفْسُ الـ~ ўша нарсанинг ўзи, худди ўша; ~ وَ مَا تُرِيدُهُ آخَرُ ~ مَا أُرِيدُهُ сенинг хоҳлаганинг у бўлса, мен хоҳлаганим бошқа; ~ وَ هُوَ ~ وَ لَكِنْ أَنَا آخَرُ! лекин мен бошқаман, у ҳам бошқа! 2. кимдир, нимадир, бирор нарса (*инкор маънодаги феълдан кейин*); бир оз; بَعْضُ الـ~ маълум даражада; ~ لَا ҳеч нарса; ~ا оз-оздан; ~ا فَ~ا оз-оздан, аста-секин; هُوَ ~ بَيْنَ بَيْنَ бу қандайдир ўртача нарса; ~ مِنْ бир оз, оз-моз; هُوَ عَلَى ~ مِنَ الْقَلَقِ у бир оз ташвишда (ҳаяжонда); فِي ~ مِنَ الْاقْتِصَادِ маълум даражада иқтисод қилиб; لَا يَفْهَمُ ~ا у ҳеч нарсани фаҳмламайди (тушунмайди); ~ لَا أَفْضَلُ مِنْ ~ ҳеч нарса йўқлигидан кўра бирор нарсанинг бўлгани яхши

– شَيْئِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ объектив

– شَيْءٌ бир оз, оз-моз, озгина; 2. кичик буюм (нарса)

– مَشِيئَةٌ истак, хоҳиш; ~ اللهِ Оллоҳ хоҳиши билан

I (شيب) شَابَ (*и*) شَيْبٌ 1) сочи оқарган бўлмоқ, мўйсафид бўлмоқ; شَابَتْ لِحَانَا وَ الْعَقْلُ مَا حَانَا *халқ. мтл.* соқолинг оқарибди-ю, ақлинг кирмабди; II شَيَّبَ сочни оқартирмоқ; IV أَشَابَ = II

– أَشْيَبُ *мн.* شُيْبٌ *кўп.* شِيَابٌ сочи оқарган, оқсоч, мўйсафид; بَيْنَ الشِّيبِ وَ الْوِلْدَانِ ёшлар ва кексалар орасида

– شَائِبٌ = أَشْيَبُ

– شَايِبٌ *карт.* корол, қирол, подшо, шоҳ

– شَيْبٌ 1) оқ сочлар; 2) қарилик, мўйсафидлик

– شَيْبَانُ Шайбон (*қабила номи*)

– شَيْبَةٌ *1) бот.* шувоқ, ёвшан; الْعَجُوزِ ~ йўсин, мох; 2) *эск.* мўйсафидлик, соч-соқоли оқлик; 3) شَيْبَةٌ *ат.от,мз* . Шайба

– مَشِيبٌ 1) соч оқи; 2) кексалик даврига ўтиш

شِيتٌ чит, гул босилган мато

I (شيح) شَاحَ (*и*) شَيْحٌ 1) (*н. дадир*) ғайрат (куч) сарф қилмоқ (عَلَى); 2) (*к. дандир, н. дандир*) юз ўгирмоқ (عَنْ); 3) *эск.* эҳтиёт бўлмоқ; IV أَشَاحَ 1) (*к. дандир*) юз ўгирмоқ (عَنْ); бошқа ёққа бурмоқ (*мас., кўзни* – بِ); 2) *эск.* эҳтиёт бўлмоқ (مِنْ); 3) *эск.* ҳаракат қилмоқ; 4) *эск.* яқинлашмоқ; أَشَاحَ بِذَنَبِهِ у думини туширди, осилтирди (*от ҳақида*)

– شِيحٌ *бот.* шувоқ, ёвшан

– شَيْحَانُ *эск.* эҳтиёткор, оқилона иш тутувчи, узоқни ўйлайдиган

– مُشِيحٌ яқинлашувчи

– مَشْيُوحَاءُ шувоқ (ёвшан) ўсадиган жой

I (شيخ) شَاخَ (*и*) شَيْخٌ, شَيْخُوخَةٌ 1) кексаймоқ, кекса бўлмоқ, қаримоқ, эскириб колмоқ; 2) пишиб (етилиб) ўтиб кетмоқ (*сабзавот ҳақида*); II شَيَّخَ 1) қариган (кексайган) бўлмоқ; 2) шайх этиб тайинланмоқ; 3) يَا شَيْخُ деб (*к. гадир*) мурожаат этмоқ; 4) пишиб (етилиб) ўтиб кетмоқ; V تَشَيَّخَ = I

– شَائِخٌ 1) қариб қолган, кексайиб қолган; эскириб қолган; 2) қари, кекса; қадимги; 3) пишиб (етилиб) ўтиб кетган

– شَيَاخَةٌ 1) шайхлик унвони; 2) *кўп.* ـَاتٌ шайхлик(*раҳбарлигишайхбўлганадминистратив бирлик*); الْخَفَرِ ~ соқчиларнинг бошқаруви; قَلَمُ

الشَّيَاخَات жойлар ва қабилалар, оқсоқоллар, шайхлар таъйинлаш билан шуғулланадиган идора ёки бўлим; لَجْنَةُ الشَّيَاخَات шайхликлар билан шуғулланувчи комиссия

– شَيْخٌ *кўп.* مَشَايِخُ, مَشْيَخَةٌ, أَشْيَاخٌ, شُيُوخٌ 1) чол, муйсафид; 2) шайхлар палатаси аъзоси, сенатор; مَجْلِسُ الشُّيُوخ шайхлар палатаси, сенат; 3) шайх, бошлиқ, қабила оқсоқоли; 4) бошлиқ (*мас., коллективда, цехда*); ~ الْبَلَد қишлоқ оқсоқоли; 5) маънавий етакчи, муршид, шайх; ~ الإِسْلَام шайхул-ислом (*ислом ақидаларининг энг эътиборли тафсирчиси*); ~ الأَكْبَر ал-Азҳар университетининг ректори; ~ السَّجَّادَة дарвешлар сулукининг бошлиғи; 6) олим; 7) ўқитувчи, устоз; ~ الشُّيُوخ Шайху-шшуюх (*Наждда ҳоким унвони*); ◊ ~ الْبَحْر *зоол.* тюлень, нерпа (*тюленлар оиласига кирувчи сут эмизувчи жонивор*)

– شَيْخَةٌ *1)* кампир; 2) маълумотли аёл

– شَيْخُوخَةٌ қарилик, кексалик; ~ فِي اللَّيْل *маж.* ярим кечада

– شَيْخُوخِيٌّ қариликка, кексаликка оид

– مَشْيَخَةٌ 1) шайхлик (*шайхнинг руҳоний сифатидаги унвони, лавозими*); 2) *кўп.* ـَات: шайхга қарашли ҳудудлар (*қабила оқсоқоли сифатида*)

I (شيد) شَادَ (*у*) شَيْدٌ 1) қурмоқ, тикламоқ, кўтармоқ; 2) сувамоқ, сувоқ қилмоқ; II شَيَّدَ қурдирмоқ, тиклатмоқ, кўтартирмоқ; ~ الْقُصُورَ عَلَى الْعَوَالِي хом хаёл, пуч хаёл қилмоқ; ~ قَصْرًا عَلَى الرِّمَال қум устига қаср қурмоқ, омонат иш қилмоқ; IV أَشَادَ 1) (*бино*) тикламоқ; 2) овозни кўтармоқ (баландлатмоқ); 3) (*к. нидир*) мақтамоқ, (*к. ҳақдадир*) мақтаб фикр айтмоқ (ب); ~ بِذِكْرِهِ кимнидир кўкларга кўтармоқ (мақтамоқ); ~ بِاسْمِهِ кимнингдир номини улуғламоқ (мақтамоқ)

– تَشْيِيدٌ қурилиш, бино

– شِيدٌ гипс, оҳак; сувоқ

– مُشَيَّدٌ, مُشِيدٌ[1] 1) қурилган, тикланган; *эск.* мустаҳкам қурилган; 2) сувалган, сувоқ қилинган

– مُشِيدٌ[2] = مُشَيَّدٌ; ~ قَصْرٌ юксак қилиб қурилган қаср (сарой)

– مُشَيَّدٌ[2] баланд, юксак, юқори

شِيرَكُوهُ *ат.от,мз* . Ширакуҳ

شِيرَةٌ ширин ичимлик, сироп

شِيرَجٌ кунжут ёғи (мойи)

شِيزٌ товоқ ясаладиган қора тусли ёғоч

– شِيزَى = شِيزٌ

شِيشٌ *кўп.* شِيَاشٌ 1) рапира (*қиличнинг бир тури*); ~ لَعْبُ الـ қиличбозлик; 2) кабоб сихи; ~ الشُّبَّاك дарпарда

– شَيْشٌ олти хол, очко (*нард ўйинида*); ~ بَيْشٌ нард

– شِيشَةٌ *кўп.* شِيَشٌ чилим; شَرِبَ الـ~ чилим чекмоқ

(شيص) V تَشَيَّصَ данаги юмшоқ бўлмоқ (*хурмо*)

– شِيصٌ данаги қотмаган хурмо (*меваси*)

– شِيصٌ = شَيْصَاءُ

I (شيط) شَاطَ (*и*) شَيْطٌ 1) куймоқ, куйиб қолмоқ, куйиб кетмоқ; 2) ҳалок бўлмоқ; II شَيَّطَ ўтда куйдирмоқ, куйдириб юбормоқ; (*овқатни*) куйдириб юбормоқ; IV أَشَاطَ 1)= II; 2) ҳалок қилмоқ, ҳалок этмоқ; 3) оқизмоқ (*қон ҳақида*); ~ دَمَ الْجُزُورِ ҳайвонни суймоқ; ~ السُّلْطَانُ دَمَهُ султон уни ўлимга рўпара қилди, дучор қилди; V تَشَيَّطَ куйиб кетмоқ, куйиб қолмоқ, куйдирилмоқ, куйдириб юборилмоқ; X اسْتَشَاطَ ёниб кетмоқ; ~ غَضَبًا қизишмоқ, ғазаби (жаҳли) қайнамоқ

– شَايِطٌ куйган, тагига олган; أَمْسَخُ مِنَ الطَّبِيخِ الـ~ куйиб кетган, тагига олган овқатдан ҳам бемаза

– شَيَاطٌ куйган нарсанинг ҳиди

(شيطن) تَشَيْطَنَ 1) ёмон (шайтон каби) иш қилмоқ; 2) шўхлик (шумлик) қилмоқ

– شَيْطَانٌ *кўп.* شَيَاطِينُ 1) шайтон; ~ وَلَدُ شَيْطَانٍ; ~ بِهِ а) васвос бўлиб қолган (*одам ҳақида*); б) шайтон оралаган (*хонадон ҳақида*); لِيَذْهَبْ إِلَى الـ~! шайтон олсин уни!; كَأَنَّمَا مَسَّهُ الـ~ унинг юрагига шайтон ўрнашиб олгандай

– شَيْطَانِيٌّ шайтоний; шайтонга оид; дўзахий, дўзахга оид

– الـ~ِيَّةُ: شَيْطَانِيَّةٌ шайтонлик, шайтонлар кучи билан боғлиқ бўлганлик

– شَيْطَنَةٌ шайтоний ишлар

I (شيع) شَاعَ (*и*) شُيُوعٌ 1) тарқалмоқ; маълум бўлиб қолмоқ; (*н. нидир*) тарқатмоқ (ب); 2) умумники (ҳамманики) бўлмоқ, ҳаммага қарашли бўлмоқ; 3) *эск.* эримоқ, аралашмоқ (*суюқлик*); кузатиб бормоқ, ортидан бормоқ; II شَيَّعَ жўнатмоқ, кузатмоқ, хайрлашмоқ; ~ـُهُ بِصَيْحَاتِ السُّخْرِيَّةِ кимнидир масхаралаб кулиб кузатмоқ (жўнатмоқ); ~ جَنَازَةَ الْمَيِّتِ ўлганнинг тобутини кузатмоқ, (жўнатмоқ); ~ النَّارَ ўтни (ўчирмай) сақлаб турмоқ; III شَايَعَ 1) (*к. гадир*) қўшилмоқ, эргашмоқ; (*к. нингдир*) тарафига ўтмоқ; (*к. нингдир*) изидан бормоқ; (*к. нингдир фикрига*) қўшилмоқ; 2) *эск. (к.гадир)* ёрдам бермоқ; 3) бақирмоқ, ҳайқирмоқ; ~ بِالْإِبِلِ туяни чақирмоқ; IV أَشَاعَ (*миш-мишлар*) тарқатмоқ, ўйлаб чиқармоқ; V تَشَيَّعَ 1) (*к. нингдир*) тарафини олмоқ; 2) шиа бўлмоқ; VI تَشَايَعَ (*бирор н. ҳақида*) тил бириктирмоқ

– إِشَاعَةٌ *кўп.* ـَات: миш-миш

– تَشَيُّعٌ кимнингдир тарафини олиш; الـ~ *дин.* шиалик

– شَائِعٌ 1) тарқалаётган; ... أَنَّ الـ~ (مِنْ) миш-миш юрибдики, ...; 2) *шунингдек:* ~ الإِسْتِعْمَال умум истеъмолдаги, ҳамма томонидан қабул қилинган, (*кенг*) тарқалган; 3) умумий, ижтимоий; ~ مُلْكٌ ижтимоий мулк

– شَائِعَةٌ *кўп.* شَوَائِعُ, ـَات миш-миш

– شَيَّاعٌ[1] чўпон (подачи)нинг найи ёки овози

شَيْعٌ *кўп.* أَشْيَاعٌ миқдор; маълум миқдор; أَقَمْتُ عِنْدَهُ شَهْرًا أَوْ ~ شَهْرٍ мен уникида бир ойча яшадим; كَانَ مَعَهُ مِئَةُ رَجُلٍ أَوْ ~ ذَلِكَ унинг юзтача одами бор эди; نَزَلُوا مَوْضِعَ كَذَا أَوْ ~ـَهُ улар фалон жойга ёки унинг яқинига тушишди; آتِيكَ غَدًا أَوْ ~ـَهُ олдинга эртага ёки индинга келаман

– شَيَعَانٌ қуйикиш (*ҳайвонларда*)

– شِيعَةٌ *кўп.* شِيَعٌ, أَشْيَاعٌ партия, тарафдорлар; сулук; мазҳаб الـ~ شиалар; الْإِسْلَامُ الـ~ *ёки* الْمُسْلِمُونَ الـ~ شиа мусулмонлар

– شِيعِيٌّ шиавий, шиаликка оид; 2. шиа, шиалик тарафдори

– شُيُوعٌ 1) кенг тарқалганлик, машҳурлик; таниқлилик; 2) умумийлик; عَلَى الـ~ биргалашиб, бирлашиб

– شُيُوعِيٌّ коммунистликка оид; الْحِزْبُ الـ~ الشُّيُوعِيُّ коммунистик партия; الدَّوْلِيَّةُ الـ~ *тар.* Коммунистик интернационал; 2. коммунист

– شُيُوعِيَّةٌ: الـ~ коммунизм

– مُشَاعٌ 1. умумий, ижтимоий, ҳаммага тегишли; عَلَى الـ~ биргалашиб, бирлашиб; 2. жамоа

– مُشَاعِيَّةٌ 1) жамоа; الـ~ الْبَدَائِيَّةُ (الْإِبْتِدَائِيَّةُ) ибтидоий жамоа; 2) коммуна

– مُشَايِعٌ тарафдор, издош

– مُشَايَعَةٌ (*к. гадир*) тарафдорлик; кимнингдир манфаати тарафини олиш

– مُشْتَاعٌ мулкдош, шерик

– مُشَيَّعٌ мард, қўрқмас, довюрак; 2) *эск.* кузатилувчи, кузатилиб борувчи

– شَيَّاعٌ[2] *эск.* маънонинг умумийлиги

شِيقٌ а) тоғнинг энг юқори чўққиси; б) тоғнинг юриш энг қийин бўлган қисми

شَيْكٌ *кўп.* ـَات: чек; ~ لِحَامِلِهِ кўрсатувчи олишга ҳуқуқдор чек; دَفْتَرُ الشِّيكَات чек

дафтарчаси

أَشْيَكُ жуда келишган, ғоят назокатли

– شَيَاكَةٌ келишганлик, ярашимлилик

– شَيْكٌ, شيكٌ келишган, назокатли

شكارة = شيكارة

شَيْكَرَانٌ *бот.* бодиёни румий, зангпоя

I (شيل) شَالَ (у) شَيْلٌ 1) кўтарилмоқ; 2) (*н. нидир*) кўтармоқ (ب) 3) (*н. нидир*) ташимоқ, ташиб қўймоқ (ب); 4) (*н. нидир*) йўқотмоқ, йўқ қилмоқ (ب) II شَيَّلَ кўтарилмоқ, кўтаришга мажбур қилмоқ; юкламоқ; IV أَشَالَ кўтармоқ (*қар* حيس); VII انْشَالَ 1) кўтарилган бўлмоқ; 2) ташиб қўйилмоқ, бошқа жойга ўтказилмоқ

– شَالِيَةٌ *кўп.* اتٌ. тувак, гултувак

– شَيَّالٌ ҳаммол

– شِيَالَةٌ 1) шимни кўтариб турадиган елка оша тасма; 2) бирор нарсанинг остига қўйиладиган таглик

– شَيْلَةٌ *кўп.* شَيَلَاتٌ юк, кўтариб борилаётган юк

– مَشَالٌ 1) олиб ўтиш; 2) олиб ўтилгани учун тўлов, ҳақ

– بِالْـ~: مُشَايَلَةً 1) улгуржисига; 2) ишбай

شِيللو виолончел (*музика асбоби*)

شَيْلَمٌ *бот.* рандак (*сариқ гулли ўт*)

I (شيم) شَامَ[1] (и) شَيْمٌ кўрмоқ, деб ҳисобламоқ; сезмоқ, олдиндан кўрмоқ, (*бирор н. да н. нидир*) кўрмоқ (في); شَامَ[2] (и) شَيْمٌ: السَّيْفَ ~ 1) а) қилич яланғочламоқ; б) қилични қинига солмоқ; 2) *эск.* яширмоқ, беркитмоқ; شَامَ الْبَرْقَ қаерда ёмғир ёғишини билиш мақсадида чақмоқни, булутларни кузатмоқ; VII انْشَامَ (*н. нингдир ичига*) кирмоқ (في)

– أَشْيَمُ *мн.* شَيْمَاءُ *кўп.* شِيَمٌ 1) холли, холи бор; 2) терисида доғлари бор ҳайвон; 3) *ат.от,мз* . Ашям

– شَائِمٌ 1) (*бирор хусусият*) эгаси; 2) чақмоқни, булутни кузатувчи (*қаерга ёмғир ёғишини билиш учун*)

– شَامَةٌ *алиф. б. қар*

– شِيَامٌ *кўп.* شِيَمٌ тупроқ, қазиб олинган тупроқ

– شِيمَةٌ *кўп.* شِيَمٌ 1) сифат, хусусият, характер; النِّسْيَانُ مِنْ شِيَمِ الإِنْسَانِ инсонга унутиш хусусиятй хосдир; 2) туғма характер

– شِيمِيَّةٌ *кўп.* شِيَامِي ўпқон

– مُشِيمٌ холли, холи бор

– مَشِيمَةٌ *кўп.* مَشَائِمُ 1) *анат.* йўлдош, ҳамроҳ; 2) экилган кучат, ўтказилган кучат

– مَشْيُومٌ 1) = مُشِيمٌ; 2) = أَشْيَمُ

شِيمَنْتُو цемент

I (شين) شَانَ (и) شَيْنٌ (*кимнингдир номини*) булғамоқ, қораламоқ

– شَائِنٌ уятли, шармандали, исноли

– شَيْنٌ шармандалик, орсизлик, беорлик, виждонсизлик, шармисорлик

– شِينِي *кўп.* شَوَانِي *эск.* елкансиз кўп эшкакли қайиқ

– مَشَايِنُ *кўп.* айблар, камчиликлар

– مَشِينٌ = شَائِنٌ

شِيَاهُ *кўп.* شَاهٌ *дан, қар.* شوه

وشى شِيَةٌ *қар.*

ص

ص[1] (صَادٌ) сод (*араб алифбосининг ўн тўртинчи ҳарфи; абжадда - 90*)

ص[2] 1) *қисқ.* صَفَرٌ *дан*, сафар (*ой номи*); 2) *қисқ.* صَحِيفَةٌ *дан*, саҳифа, бет; 3) *қисқ.* صَادٌ *дан, мат.* у (*игрек*) 4) *қисқ.* صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ (*қар.* صلو) *дан;* 5) *қисқ.* صُنْدُوقُ الْبُوسْطَةِ ص. ب почта кутиси

صَابُورَةٌ *қар.* صبر

صَابُونٌ *қар.* صبن

صَاجٌ тунука; (مُمَوَّجٌ) مُضَلَّعٌ ~ қат-қат, новановa қилинган тунука

صَاحِ: !~ يَا *қисқ.* يَا صَاحِبِي *дан*, о, дўстим!

صَادٌ *кўп.* اتٌ 1) *қар.* ص[1]; 2) *мат.* У (*игрек*); مَحْوَرُ الصَّادَاتِ игреклар ўқи

– صَادِيٌّ: الْمِحْوَرُ الـ~ *мат.* игреклар ўқи; *мат.* ордината

صَارُوخٌ *қар.* صرخ

صَاعٌ[1] 1) соғ, соғлом; 2) ҳақиқий, соф, ясама бўлмаган, қалбаки эмас, чинакам; 3) тўла, талабга тўла жавоб берадиган, сифатли, мукаммал, бекаму-кўст, тугал, эътиборга лойиқ, инобатли, асосли; قَرْشٌ ~ *қар.* قَرْشٌ; 4) ўз баҳосидаги, номинал

– صَاعٌ[2] *кўп.* اتٌ. майор

صَالَةٌ *кўп.* اتٌ. 1) *шунингдек:* الاسْتِقْبَالِ ~ (*уйдаги*) меҳмонхона; 2) (*томошахонадаги*) зал; الْمُطَالَعَةِ ~ ўқув (мутолаа) зали; الْجُمْبَازِ ~ гимнастика зали; الرَّقْصِ ~ рақс зали

صَالُونٌ *кўп.* اتٌ. صَوَالِينُ, 1) зал; меҳмонхона (*уйдаги*); салон; أَدَبِيٌّ ~ адабиёт салони; الْحِلَاقَةِ ~ сартарошхона, сартарошлик салони; 2) вагон-салон

صَامُولَةٌ *қар.* صمل

صَايَةٌ соя (*аёллар кийимининг, шунингдек, эркаклар кўйлагининг бир тури*)

I صَبَّ (а) صَابَّ: الرَّأْسَ ~ бош сиркаламоқ. бошга сирка. ораламоқ; IV أَصَابَ: الرَّأْسَ ~ бошнинг сиркаси кўпаймоқ

– صُوَابَةٌ *кўп.* صُبَبٌ сирка (*бит тухуми*)

صَاصَا чийиллаган (чиқиллаган) овоз чиқармоқ; зўрга кўзини очмоқ, кўзини очай-очай демоқ (*ҳайвонларнинг янги туғилган боласи ҳақида*)

– صَاصَاةٌ чийиллаш, чирқиллаш

– الدِّيكُ: صِيصَةٌ ~ хўрознинг пихи

I صَكَّ (а) صَاكَّ *эск.* қуюқ бўлмоқ (*қон*); *эск.* ёпишмоқ, ёпишиб қолмоқ

– صَائِكٌ *эск.* қадалиб турган (*қилич*)

I صَوَّلَ (у) صَالَةً: الْبَعِيرُ ~ туя одамларга ташланди (одамларни ҳалок қилди)

– جَمَلٌ ~: صَوُولٌ одамларга ташланадиган туя

I صَأَى (и, а) صَئِيٌّ чийилламоқ, чирқилламоқ

I (صبّ) صَبَّ[1] (а/у) صَبٌّ 1) тўкмоқ, оқизмоқ, тўкиб ташламоқ; عَلَيْهِ سَوْطَ النِّقْمَةِ ~ *маж.* кимгадир ўз ғазабини тўкиб солмоқ; جَامَ ~ عَلَيْهِ اللَّعْنَةَ (اللَّعَنَاتِ)؛ جَامَ ~ عَلَيْهِ غَضَبَهُ عَلَى ... *қар.* кимнидир лаънатламоқ, кимгадир лаънат ўқимоқ; 2) қуймоқ, қолипга қуймоқ, қолипламоқ; صَبَّ[2] (а/и) صَبِيبٌ оқмоқ, оқиб кетмоқ; оқиб тушмоқ (*дарё ҳақида*); صَبَّ[3] (и/а) صَبَابَةً севмоқ, яхши кўрмоқ; ◊ الزَّيْتَ ~ عَلَى النَّارِ ёниб турган ўтга ёғ қуймоқ (сепмоқ); الْمَاءَ فِي طَاحُونَتِهِ ~ кимнингдир тегирмонига сув қуймоқ, кимнингдир манфаати учун хизмат қилмоқ, унинг манфаатини кузламоқ, ҳимоя қилмоқ; الْغَلَالَةَ عَلَى الْجِسْمِ ~ ўз устига кўйлак киймоқ, кўйлак киймоқ; عَلَيْهِ الْغَلَالَةَ ~ бирор кишига кўйлак кийдирмоқ; V تَصَبَّبَ 1) (*н. дандир*) оқиб тушмоқ, оқиб кетмоқ (مِنْ); عَرَقًا ~ терга пишмоқ, тер босиб кетмоқ; 2) (*к. гадир*) мафтун бўлмоқ; (*к. нидир*) севиб (яхши кўриб) қолмоқ; VII انْصَبَّ 1) оқиб тушмоқ, қуйилмоқ (*дарё ҳақида*) 2) баланддан оқиб тушмоқ, юқоридан оқмоқ (*сув ҳақида*); 3) оқмоқ, оқиб кетмоқ; 4) (*к. гадир*) ташланмоқ (عَلَى); عَلَى الدِّرَاسَةِ ~ дарсларга берилиб кетмоқ; اهْتِمَامُ النَّاسِ ~ عَلَى... *маж.* одамларнинг диққат-эътибори ...га қаратилган эди; 5) қандайдир маънога эга бўлмоқ; 6) (*н. гадир*) қаратилган (йўналтирилган) бўлмоқ (عَلَى)

– صَبٌّ[1] қуйилиш; 2) қуйиш; حَدِيدُ ~ чўян; الْفُولَاذِ ~ مَصْنَعُ пўлат қуйиш заводи

– صَبٌّ[2] севувчи, муҳаббат қўйган, ошиқ, ошиқ бўлган

– صُبَابٌ *кўп.* اتٌ. 1) сув (ҳаво ёки буғ) йўлини очиб-беркитиб турадиган жиҳоз, клапан; 2) *эск.* оз миқдор, бўлак, қолдиқ

– صَبَابَةٌ севги, муҳаббат, кучли эҳтирос, иштиёқ

– صُبَابَةٌ *кўп.* اتٌ : (*сув ёки шунга ўхшаганларнинг идишдаги*) қолдиғи; ◊ لَا تَرْوِى ~ وَ ثُمَالَةٌ لَا تُغْنِى бу мутлақо етарли эмас

– صَبَبٌ *кўп.* أَصْبَابٌ ёнлама, қиялик

– صُبَّةٌ 1) от, қўй ёки туянинг подаси; 2) идиш тагида қолган сув ёки сут

– صَبِيبٌ 1. тўкилган; тўкиб юборилган; 2. тер

– مَصَبٌّ *кўп.* مَصَابُّ ,اتٌ : қуйилиш жойи, мансаб (*дарё ҳақида*); охирги марра (*мас., нефть ҳайдаладиган қувурнинг*)

– مَصْبُوبٌ 1) тўкилган, тўкиб юборилган; 2) қуйилган, қолипланган; ~ سَوْطٌ ичига қўрғошин қуйилган қамчи, дарра; ◊ صَمْتٌ ~ мажбуран жим туриш, гапирмаслик, мажбурий сукут

– مَصْبُوبَاتٌ *кўп.* қуйма, қуйма металл буюмлар (товарлар, моллар)

I صَبَأَ (*а*) صُبُوءٌ 1) куриниб колмоқ, чиқмоқ (*мас., тиш, ўсимлик ҳақида*); 2) (*бирор н дан*) кечмоқ, воз кечмоқ, тонмоқ (عَنْ); ~ عَنِ الدِّينِ диндан воз кечоқ, диндан тонмоқ (чиқмоқ); 3) (*қаердандир*) مِنْ қаергадир) إِلَى) жўнамоқ; ~ مِنْ تَمْنَغَانَ إِلَى طَشْقَنْدَ Намангандан Тошкентга жўнамоқ; 4) собиийлар қавмига (ёки динига) кирмоқ

– صَابِئٌ 1. юлдузларга топинувчи (чўқинувчи); 2. *кўп.* صَابِئُونَ собиий динидаги (*исломгача Қуйи Месопотамияда яшаган осмон ёритувчиларига топинган одамлар ҳақида*); 3) *эск.* ўз динидан воз кечган, тонган

– صَابِئَةٌ *жам.* собиийлар; مَذْهَبُ الـ~ *ёки* الـ~ собиийлик

I (صبح) صَبَحَ (*а*) صَبْحٌ 1) эрталаб (субҳ пайтида) келмоқ. эрталаб (субҳ пайтида) турмоқ; تَصْبَحُ عَلَى خَيْرٍ! эрталаб соғ-омон кўраман деб умид қиламан!; эрталабгача соғ-омон бўлинг!; тунингиз хайрли бўлсин! 2) *эск.* эрталаб ичирмоқ; ~ هُ صُبُوحًا уни эрталабги (сут) билан сийлади; 3) *эск.* эрталаб ҳужум қилмоқ;فَصَبَحْنَا بَنِي جُحْرٍ بِضَرْبٍ биз Бужайрийларга эрталаб зарба бердик; صَبُحَ (*у*) صَبَاحَةٌ тароватли (гўзал, ёқимли) бўлмоқ; ёниб турмоқ; II صَبَّحَ 1) тонгда (субҳидамда) келмоқ; (*к. гадир*) хайрли тонг тиламоқ, (*к. биландир*) саломлашмоқ (عَلَى); III صَابَحَ 1) тонгда (субҳидамда-*к. нингдир олдига*) келмоқ, кўргани келмоқ, хизмат юзасидан келмоқ; صَابِحِ الْقَوْمَ وَ لَا تُمَاسِهِمْ! *мтл.* қавмингни кечқурун эмас, тонгда (субҳидамда) кўргани бор; 2) тонгда (субҳидамда) кутиб олмоқ; IV أَصْبَحَ 1) бўлиб қолмоқ, қилинмоқ; ~ مَرِيضًا касал бўлиб қолмоқ; ~ مُعَلِّمًا ўқитувчи (муаллим) бўлмоқ; ~ يَقْرَأُ ўқий бошламоқ; ~ الصَّبَاحُ тонг отди; 2) тонгда (субҳидамда) турмоқ; тонгда (субҳидамда) бўлиб ўтмоқ; 3) аниқ (ойдин) бўлмоқ, ёришмоқ, ёритилмоқ; ~ الْحَقُّ ҳақиқат ойдин бўлди; V تَصَبَّحَ 1) эрталаб (субҳидамда) (*к. нидир*) кутиб олмоқ (ب); 2) нонушта қилмоқ; 3) эрталаб ухлаб ётмоқ; VIII اصْطَبَحَ эрталаб емоқ-ичмоқ, нонушта қилмоқ; 2) тонгни (*н. биландир*) бошламоқ (ب); X اسْتَصْبَحَ ёқмоқ (*чироқни, шамни, электрни*), ёритмоқ, ёруғ қилмоқ

– اسْتِصْبَاحٌ ёритиш, ёруғ қилиш; غَازُ الـ~ газ чироқ

– إِصْبَاحٌ эрта тонг, субҳидам

– أَصْبَحُ *мн.* صَبْحَاءُ *кўп.* صُبْحٌ қизил аралаш оқ сочли одам

– أُصْبُوحَةٌ *кўп.* أَصَابِيحُ тонг, субҳидам

– صَابِحٌ тароватли, янги

– صَبَاحٌ *кўп.* أَصْبَاحٌ 1) тонг, субҳидам, тонг отаётган пайт; ~ مَسَاءٍ эртаю кеч, доимо, ҳамма вақт; ~ا эрталаб; صَبَاحَ الْيَوْمِ бугун эрталаб; ◊ ~ الْخَيْرِ! *ёки* ~ النُّورِ! *ёки* ~ا! عَمْ хайрли тонг!, субҳингиз хайрли бўлсин! (*эрталаб бериладиган салом*); ~ يَا ا! *эск.* ҳужум! (*душман ҳужум қилганда арабларнингёрдамсўрабёкиогоҳлантириб қичқириши, чунки, кўпинча улар тонг саҳарда ҳужумга дучор бўлардилар*); 2) الصَّبَاحُ *ат.от,мз.* Ас-Сабоҳ

– صَبِيحٌ = صُبَاحٌ

– صَبَاحَةٌ тароватлилик, гўзаллик, ёқимлилик

– صَبَاحِيٌّ эрталабки, сабоҳий, тонгги; الْجَرَائِدُ الـ~ةُ эрталабки газеталар

– صَبَاحِيَّةٌ *кўп.* اتٌ : туйнинг эртасига тонгда эр томонидан хотинга қилинадиган совға (ҳадя)

– صُبْحٌ *кўп.* أَصْبَاحٌ тонг; ~ الـ *ёки* فَرِيضَةُ الـ~ *ёки* صَلَاةُ الـ~ бомдод намози; ~ ابن ҳаромзода

– صُبْحَانُ *мн.* صَبْحَى *кўп.* صُبَاحَى гўзал, чиройли, ёқимли

– صَبْحَةٌ эрталабги уйқу

– صُبْحَةٌ 1) эрталабки пайт, субҳидам; 2) нонушта; 3) (*от пешонасидаги*) қашқа (юлдузча)

– صَبُوحٌ 1) тароватли; 2) гўзал, ғоят чиройли; ~ الْوَجْهِ юзлари чиройли, гўзал; 3) эрталабки ичимлик

– صَبِيحٌ *кўп.* صِبَاحٌ гўзал, ёқимли

– صَبِيحَةٌ тонг; صَبِيحَتَئِذٍ ўша тонгда

– صُبَيْحَةٌ *кич.* صُبْحَةٌ *дан*

– مِصْبَاحٌ *кўп.* مَصَابِيحُ чироқ, лампа, фонус; фара, ёритқич; ~ عَلَاءِ الدِّينِ *фольк.* Алоуддиннинг чироғи; ~ كَهْرَبَائِيٌّ (يَدَوِيٌّ) электр чироғи; ~ بَتْرُولِيٌّ керосин лампаси (чироғи); ~ كَشَّافٌ прожектор

– مُصْبَحٌ ,مَصْبَحٌ субҳ, тонг пайти, тонг; قَضَى ~ هُ تَمْسَاهُ *қар.* تَمْسَى

I صَبَرَ (*и*) صَبْرٌ 1) сабрли (тоқатли, чидамли) бўлмоқ; сабр қилмоқ, тоқат қилмоқ, чидамоқ; (*бирор н. ни*) сабр билан ўтказмоқ (عَلَى); 2) (*н. нидир*) кутмоқ (لِ); 3) (*н. дандир*) воз кечмоқ, ўзини тиймоқ (عَنْ); 4) ҳибсга олмоқ, қамамоқ, қамоққа ташламоқ; II صَبَّرَ 1) сабр (тоқат) ҳиссини уйғотмоқ; тинчлантирмоқ, кўнгил олмоқ; 2) тулум ясамоқ (тайёрламоқ); балзамламоқ; 3) консерва қилмоқ; вақтинча тўхтатиб қўймоқ; 4) (*кемага*) посонги юк юкламоқ; ~ بَطْنَهُ енгилгина овқатланиб олмоқ, нафсни тинчитмоқ; III صَابَرَ 1) (*бирор н. ни*) сабру тоқат билан қилмоқ; сабр (сабот, қунт) кўрсатмоқ; сабру тоқат қилмоқ, чидамоқ; 2) (*к. нидир*) тинкасини қуритиб қўлга олмоқ, ҳол-жонига қўймаслик; 3) сабр-тоқатда (*к. биландир*) синашмоқ; IV أَصْبَرَ сабр-тоқат қилишга ундамоқ; сабр-тоқат уйғотмоқ; V تَصَبَّرَ 1) сабр (тоқат, қунт) кўрсатмоқ; 2) келишмоқ, бўйсунмоқ; (*н. биландир*) овунмоқ; VIII اصْطَبَرَ *ёки* اصْتَبَرَ чидамоқ, сабр-тоқат қилмоқ; (*н. нидир*) сабру тоқат (сабот) билан бошдан кечирмоқ (ўтказмоқ)

– اصْطِبَارٌ сабр, чидам, сабот; чидамлилик

– تَصْبِيرَةٌ енгил овқат

– صَابِرٌ сабрли, бардошли; чидамли, саботли; ~ أَبُو туз

– صَابُورَةٌ посанги юк; خَرَجَتِ السُّفُنُ عَلَى الـ~ кемалар пасанги юк билан йўлга чиқдилар

– صَبَّارٌ[1] кучли (катта) сабр эгаси, узоқ чидай оладиган, бардошли

– صَبَّارٌ ,صُبَّارٌ[2] *бот.* кактус, қуманжир, опунсия (*қайнона тили*)

– صَبَارَةٌ[1] кафолат, гарантия

– صُبَارَةٌ[2] *ёки* صُبَارَةٌ тош, силлиқ тош

– صَبْرٌ[1] *бот.* олой, сабур

– صَبْرٌ[2] сабр, тоқат; бардош, чидамлилик; ~ بِ сабр билан; ~ فِي جَلَدٍ катта (кучли) сабр билан; ~ (الـ) بِفَارِغِ الـ~ *ёки* بِفَارِغِ الـ~ *ёки* نَافِذِ ~ بِ *ёки* بِذَاهِبِ الـ~ бесабрлик (сабрсизлик) билан, бетоқатлик билан; قِلَّةُ

~ال сабрсизлик, бетоқатлик, чидамсизлик; ~ أيُّوب قَلِيلُ الـ бесабр, сабрсиз, тоқатсиз; узоқ вақт сабру тоқат қилиш (*сўзма- сўз:* Айюбий (Айюбга ўхшаш) сабр; هُمْ فِي ~ كَالْجِمَالِ улар ғоят сабрлидирлар (*сўзма-сўз: улар туялар каби сабрлидирлар*); إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لاَ تُطِيقُ ~ سَاعَةً масалани кечиктириб бўлмайди (кейинга қолдириб бўлмайди); ~ا ضَاقَ сабрсизлик қилмоқ, сабрни йўқотмоқ; قَلَّ ~ُهُ ёки فَرَغَ ~ُهُ ёки نَفِدَ ~ُهُ ёки عِيلَ ~ُهُ унинг сабру тоқати тугади; 2) кутиш, кутиб туриш; сабр қилиб туриш; ◊ جَمِيلٌ ~ йўқотилган нарсага қаттиқ бардош қилиш (*сўзма-сўз: туядек чидамлилик*); ~ا قَتَلَهُمْ у ўзини ҳимоя қилолмайдиганларни ўлдирди; у уларни шафқатсизларча қириб ташлади

– صَبِرٌ аччиқ дори

– صَبِرٌ, صُبْرٌ *кўп.* أَصْبَارٌ охир, тугаш, чек; ◊ أَخَذَهُ بِأَصْبَارِهِ бирор нарсани ҳеч қолдирмай, бутунлай, охиригача олмоқ; مَلأَ الْكَأْسَ إِلَى أَصْبَارِهَا қадаҳни тўлғазиб қўймоқ, қадаҳга лабидан қилиб қуймоқ

– صَبْرَةٌ қаттиқ совуқ, изғирин, буюк; ~ُ الشِّتَاءِ қиш ўртаси, чилла, қиш чилласи

– صُبْرَةٌ[1] = صَابُورَةٌ

– صُبْرَةٌ[2] *кўп.* صُبَرٌ туп (тўпланган нарса), уюм, қучоқ (*мас., бир қучоқ*), тўплам; ~ُ الطَّعَامِ ҳисобсиз кўп овқатлар

– صَبُورٌ катта (кучли) сабру тоқат эгаси; катта (кучли) сабрли, чидамли, бардошли

– صَبِيرٌ[1] *кўп.* صُبُرٌ оқ булутлар; ~ سَحَابٌ булутлар тизмаси, тизма булутлар

صَبِيرٌ[2] *кўп.* صُبَرَاءُ кафил, кафилликка олувчи

– صُبَّيْرٌ *жам. бот.* кактуслар, қуманжирлар, опунция (қайнона тили)

– صُبَّيْرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ *бот.* кактус, қуманжир, опунция (қайнона тили)

– مُصَبَّرَاتٌ *кўп.* консервалар; ~ُ الأَسْمَاكِ балиқ консерваси; ~ُ الْخُضَرِ сабзавот консерваси; ~ُ الْفَوَاكِهِ консерва қилинган мевалар, мева консерваси

I صَبَغَ (*а*) صَبْغٌ 1) (*н. нидир*) бармоқ билан курсатмоқ (عَلَى); 2) (*бирор н. сотиб олаётганда*) бармоқлар билан пайпаслаб, силаб кўрмоқ

– أَصْبَعٌ, أُصْبُعٌ, إِصْبَعٌ *кўп.* أَصَابِعُ 1) бармоқ; ~ُ الإِشَارَةِ (*йўналишни кўрсатиб турадиган*) йўл бўйига қўйилган белги (устун); ~ُ الأَحْمَرِ лаб бўёғи (*помада*); ~ُ طَبَاشِيرٍ бўр парчаси, бир парча бўр; ~ُ الْمَوْزِ банан меваси; بَصْمَةُ الأَصَابِعِ бармоқлар изи; أَصَابِعُ الْعَذْرَاءِ *бот.* дигиталис (*доривор ўсимлик*); غَادَرَ الْمَكَانَ عَلَى أَطْرَافِ أَصَابِعِهِ оёқ учида кетмоқ (узоқлашмоқ); 2) исба (*3,125 см га тенг узунлик ўлчови*); ◊ لَهُ ~ فِي هَذَا у бунга аралашиб қолган (унинг ҳам бунда қули бор); وَضَعَ ~َهُ عَلَى مَوْضِعِ (مَكْمَنِ) الأَلَمِ (الدَّاءِ) кимгадир ёрдам бермоқ; кимнидир қўлламоқ; لَمْ يَجْرُؤْ عَلَى رَفْعِ ~ِهِ ضِدَّهُ у унга бармоғини теккизгани ҳам ҳад қилолмади; لاَ يَزِيدُ عَلَى أَصَابِعِ الْيَدَيْنِ عَدًّا саноғи (ҳисоби) ундан ортиқ эмас; لاَ يَتَجَاوَزُ عَدَدُهُمْ أَصَابِعَ الْيَدِ уларнинг адади бешдан ортиқ эмас, улар бешдан ортиқ эмас; أَصَابِعُهُ تَلْعَبُ وَرَاءَ السِّتَارِ ... فِي ... ...да у яширин (пинҳоний) ҳаракат қилади; ~ا لَمْ يَتَقَدَّمْ الأَمْرُ иш бир қарич ҳам олға силжимади

– صَابِغَةٌ кўзи ожизларнинг бармоқ билан ўқиладиган алифбоси, Брайл ёзуви

– صُبَاغٌ *кўп.* صَوَابِغُ бармоқ, ~ُ الْعَرُوسَةِ *бот.* хашаки нўхот

– مُصَبَّغٌ *кўп.* ـَاتٌ рашпер

– مُصَبَّغَاتٌ *кўп.* (*шунингдек:* ~ُ النَّارِ) ўтхона панжараси

I صَبَغَ (*а*) صَبْغٌ 1) бўямоқ, ранг бермоқ; 2) (*н. гадир*) чўктирмоқ (فِي); بِالْمَاءِ ~ *дин.* (*христианларда*) сувга чўмилтирилиб, чўқинтирмоқ; IV أَصْبَغَ ранг бермоқ, рангламоқ; صِبْغَةً شَرْعِيَّةً عَلَى ... ~ бирор нарсага қонун тусини (йўсинини) бермоқ; VII انْصَبَغَ (*бирор н. билан*) бўялмоқ (ب); VIII اصْطَبَغَ 1) бўялмоқ, ранг олмоқ; 2) бўямоқ, ранг бермоқ

– أَصْبَغُ *мн.* صَبْغَاءُ *кўп.* صُبْغٌ 1) думи оқ рангда бўлган (*қуш ёки кўй*); 2) пешонаси ёки қулоқларининг ёни оқ бўлган (*от*)

– صَابِغٌ 1. буёвчи, ранг берувчи; 2. бўёқчи

– صِبَاغٌ *кўп.* أَصْبِغَةٌ 1) бўёқ; 2) косметик моддалар

– صَبَّاغٌ бўёқчи; يُوحَنَّا الـ~ Иоанн чўқинтирувчи (*христиан авлиёларидан бири*)

– صِبَاغَةٌ бўяш, бўёқчилик касби

– صِبْغٌ[1] *кўп.* أَصْبَاغٌ 1) бўёқ; أَصْبَاغٌ كِيمِيَائِيَّةٌ кимёвий бўёқлар; 2) рангнинг нозик фарқи, тусдаги нозик фарқ, ранг

– صِبْغٌ[2] *кўп.* صِبَاغٌ қайла

– صِبْغَةٌ *кўп.* صِبَغٌ 1) бўёқ; 2) ранг, тус, рангдаги, тусдаги нозик фарқ; 3) хусусият, характер; جَرِيمَةٌ ذَاتُ ~ سِيَاسِيَّةٌ сиёсий характердаги (тусдаги) жиноят; ~ُ التَّقْرِيرِ доклад хусусияти (характери); ~ُ الـ سِرِّيٌّ яширин (сирли, махфий) тусдаги (характердаги); 4) фикр; йўналиш; маҳзаб, эътиқод, дин, маслак; 5) димлама; бирор суюқликка бошқа бирор нарсани аралаштириб дамлангани, тиндирма; ~ُ الأَفْيُونِ афюн тиндирмаси, димламаси (настойкаси); ~ُ الْيُودِ йод тиндирмаси (настойкаси); 6) *дин.* ~ُ اللهِ Оллоҳнинг дини

– صِبْغِيٌّ *кўп.* ـَاتٌ *биол.* хромосомлар

– صَبُوغَةٌ тузланган балиқ, шўр балиқ

– صَبِيغٌ бўялган, ранг берилган

– مَصْبَغَةٌ *кўп.* مَصَابِغُ 1) бўёқ қилинадиган жой; 2) тери ошлайдиган жой, кунчилик корхонаси (цехи)

I صَبَنَ (*и*) صَبْنٌ 1)(*бирор н. ни олишга*) йўл қуймаслик; عَنْهُ الْهَدِيَّةَ ~ кимнингдир ҳадя олишига тўсқинлик (монелик) қилмоқ; 2) шошқолдан ғирромлик билан фойдаланмоқ (*мас., ўйинда*); II صَبَّنَ совун билан ювмоқ, совунламоқ; *кимё.* совунламоқ (*органик бирикмаларни сувда ёки ишқорда парчаламоқ*); V تَصَبَّنَ совунлаб ювинмоқ, совунламоқ

– صَابُونٌ совун; ~ عَادِّيٌّ оддий совун; ~ عَطْرِيٌّ атир совун; ~ُ الْغَسِيلِ кир совун

– صَابُونَةٌ *кўп.* ـَاتٌ совун парчаси; ◊ ~ُ الرَّجُلِ тиззанинг кўзи

– صَابُونِيٌّ 1. совунли, совунга оид; 2. совунгар

– صَابُونِيَّةٌ *бот.* совунак (*илдизи совун ўрнида ишлатиладиган ўтсимон ўсимлик, ишқор ўсимлиги*)

– صَبَّانٌ совунгар, совунчи

– مَصْبَنَةٌ *кўп.* مَصَابِنُ совун заводи

I (صبو) صَبَا (*у*) صُبُوٌّ, صَبْوٌ 1) (*к. гадир*) интилмоқ, севги (муҳаббат) билан талпинмоқ (إِلَى); (*н. гадир*) мойиллик ҳис этмоқ (إِلَى); 2) соғинмоқ, орзу қилмоқ; صَبِيَ (*а*) صَبًا, صَبَاءٌ болаларча (гўдакларча) иш қилмоқ; II صَبَّى ёш қилмоқ, ёшартирмоқ; IV أَصْبَى 1) фарзанд кўрмоқ, фарзандли бўлмоқ; 2) *эск.* севги-муҳаббат уйғотмоқ; V تَصَبَّى 1) ёшармоқ, ёш бўлмоқ; 2) мулозамат қилмоқ, хушторлик қилмоқ, кунгил олмоқ; севгига (муҳаббатга) сазовор бўлмоқ; VI تَصَابَى 1) ўзини ножиддий (болаларча) тутмоқ; 2) (*бирор н. ни*) ножиддий (болаларча) деб билмоқ; 3) севги (муҳаббат) га эришмоқ; ўзини севишга мажбур қилмоқ; 4) الْمَرْأَةَ ~ аёл кишини алдамоқ, бошини айлантирмоқ

– تَصَابٍ *эск.* болалик, ёшлик; севги ўйини; қизғин, жўшқин, эҳтиросли севги

– صَابٍ *эск.* ўйламай иш қилувчи, енгилгелпи иш қилувчи

– صَبًى, صِبًى *мн.* сабо, шарқ шамоли, шарқий шамол

– صِبًا[1], صَبَاءٌ мойиллик; севги, муҳаббат

– صِبًا[2], صِبًى ёшлик, навраслик; فِي شَرْخِ الـ~ ёшлик даврида, ёшликнинг гуллаган чоғида,

навраслиқда

– صَبْوَةٌ 1) ёшлик, навраслик; 2) соғинч, орзу; 3) *кўп.* صُبُوَاتٌ ёшлик завқи, иштиёқи, қизиқишлари, ишқибозлиги; ёшлик шижоати, жўшқинлиги

– صُبُوَّةٌ ёшлик, навраслик

– صِبْيَانِيٌّ болаларга (ўғил болаларга) оид

– صِبْيَانِيَّاتٌ *кўп.* болалик (гўдаклик) қилиш; болаларча (гўдакларча) қилиқ

– صَبِيٌّ *кўп.* صِبْيَةٌ, صِبْيَانٌ 1) ўғил бола, йигитча; йигит; 2) югурдак бола, дастёр, шогирд, ўқувчи; ◊ أُمُّ الصِّبْيَانِ ялмоғиз, жодугар кампир

– صَبِيَّةٌ *кўп.* صَبَايَا қизча, ёш киз

– مُصْبِيَةٌ: ~ امْرَأَةٌ фарзандли аёл, болалик хотин

I صَتَّ (у) صَتٌّ даф қилмоқ, қайтармоқ

– صَتٌّ *ёки* صِتٌّ гуруҳ, группа, ~ مِنَ النَّاسِ одамлар гуруҳи, бир гуруҳ одамлар

– صَتٌّ = صُتَّةٌ

– صَتِيتٌ овоз, шовқин-сурон

(صتم) II صَتَّمَ (*н.нидир*) охирига етказмоқ, (*н.нидир*) бутламоқ, кам-кўстини тугатмоқ

– صَتَمٌ *ёки* صَتْمٌ 1) қўполлик, дағаллик, гадир-будурлик; 2) қўпол, дагал, ғадир-будур

I صَحَّ (*а/и*) صِحَّةٌ, صَحَاحٌ 1) соғ (соғлом) бўлмоқ, касалдан тузалмоқ; битмоқ (*яра ҳақида*); صُومُوا تَصِحُّوا! *халқ. мтл.* руза тутинг-соғ бўласиз!; 2) яхшилик билан тугамоқ; муваффақиятли бўлмоқ, ўнгидан келмоқ; 3) рост, тўғри, соғлом бўлмоқ; ҳақиқий (тўғри, чинакам) бўлмоқ; ~ت النِّيَّةُ *ёки* يَصِحُّ الْقَوْلُ ...га ният яхши эди; ~ الْعَزِيمَةُ عَلَى... إِنَّ ... шуни айтиш тўғри бўладики, ...; ~ التَّعْبِيرُ (إِنْ) إِذَا агар таъбир жоиз бўлса, шундай дейиш жоиз бўлса; 4) йўл қўйилмоқ, рухсат берилмоқ; II صَحَّحَ 1) тўғриламоқ, хатоларни йўқотмоқ, корректура қилмоқ; 2) соғломлаштирмоқ, даволамоқ, касални тузатмоқ; 3) таодиқламоқ; имзоламоқ (*ҳужжатни*); IV أَصَحَّ соғаймоқ (*касалликдан кейин*); V تَصَحَّحَ 1) тўғриланмоқ, яхшиланмоқ; 2) соғломлашмоқ, даволанмоқ, касалдан тузалмоқ; X اسْتَصَحَّ касалдан тузатмоқ, даволамоқ, даволанмоқ; 2) (*бирор н. ни*) тўғри деб билмоқ (ҳисобламоқ)

– أَصَحُّ энг (жуда) тўғри, ҳаққоний, энг яхши; ~ الْ عَلَى тўғрироқ (*қилиб айтганда*), рости (*ни айтганда*)

– أَصْحَاحٌ, إِصْحَاحٌ *кўп.* اتٌ : боб (*муқаддас китобга оид*)

– تَصْحِيحٌ *кўп.* اتٌ : тўғрилаш, тасҳиҳ қилиш, корректура қилиш; ~ الْ جَمْعُ *грам.* тўғри кўплик

– صَحٌّ 1. тўғри, ҳаққоний; хат охирига ёзиладиган қўшимчадан олдин қўйиладиган белги (*P.S.*), қўшимча

– صِحَّةٌ 1) сиҳат, саломатлик, гигиена; ~ (اجْتِمَاعِيَّةٌ) عُمُومِيَّةٌ умумий (ижтимоий) гигиена, жамоат гигиенаси; ~ الْ عِلْمُ гигиена (*илм, фан*); ~ الْ مَصْلَحَةُ соғликни сақлаш бўлими; ~ الْ وِزَارَةُ соғлиқни сақлаш вазирлиги; 2) чинлик, ҳақиқийлик, ростлик, тўғрилик, асллик, ҳаққонийлик; ~ الرَّأْيِ фикр (қараш) нинг тўғрилиги (ҳақиқийлиги)

– صِحِّيٌّ 1) сиҳатга (саломатликка) оид; حَالَتُهُ الصِّحِّيَّةُ кимнингдир саломатлиги (сиҳати, аҳволи); 2) санитарга (санитарияга) оид; غَيْرُ ~ соғлом бўлмаган, санитария ҳолати ёмон, ~ مَحْجَرٌ *қар.* مَحْجَرٌ; 3) гигиенага оид

– صَحِيحٌ *кўп.* أَصِحَّاءُ, صِحَاحٌ 1) соғлом, соғломликка оид; مُعَافًى ~ мутлақо соғлом, бутунлай соғлом, соппа-соғ; ~ الْجِسْمِ соғлом, тандуруст ҳолатда бўлган (*киши*); 2) чин, ҳақиқий, асл; тўғри, аниқ; воқеликка мос келувчи (мувофиқ); қонуний; ~ أَنَّ ... ҳақиқатдирки, ...; ~ غَيْرُ нотўғри, гайриҳаққоний; ~ فِعْلٌ *грам.* солим феъл; 3) бутун, майдаланмаган; ~ عَدَدٌ *мат.* бутун сон

– مَصَحٌّ *кўп.* اتٌ : санаторий

– مُصَحِّحٌ 1. мусаҳҳиҳ, хатоларни тўғриловчи; 2) имзо чеккан (*киши*); 3) корректор, мусаҳҳиҳ

– مَصَحَّةٌ[1] *кўп.* اتٌ : шифохона, касалхона, клиника, санаторий

– مَصَحَّةٌ[2] саломатлик учун фойда бўлган ҳамма нарса

I صَحِبَ (*а*) صُحْبَةٌ 1) дўст бўлмоқ; 2) бирга юрмоқ, йўлдош (ҳамроҳ) бўлмоқ; 3) *эск.* ҳимоя қилмоқ; III صَاحَبَ 1) дўстлашмоқ; 2) бирга юрмоқ, ҳамроҳ (йўлдош) бўлмоқ; 3) ошиқ (ўйнаш) бўлмоқ; 4) қўшиқчига куй чалиб бермоқ; IV أَصْحَبَ 1) (*к. нидир*) йўлдош (ҳамроҳ) қилиб бермоқ; 2) қўшиб қўймоқ, илова қилмоқ; V تَصَحَّبَ (*к. нингдир*) тарафида бўлмоқ (турмоқ), (*к. нингдир*) тарафини олмоқ (لِ); тарафида бўлмоқ (لِ); VI تَصَاحَبَ ўзаро дўстлашмоқ; VIII اصْطَحَبَ 1) йўлдош (ҳамроҳ) бўлмоқ; 2) (*н. нидир*) ўзи билан бирга олиб кетмоқ; X اسْتَصْحَبَ 1) йўлдош (ҳамроҳ) қилиб олмоқ; 2)(*н. нидир*) ўзи билан олиб кетмоқ

– اصْطِحَابٌ йўлдош (ҳамроҳ) бўлиш

– صَاحِبٌ 1. *кўп.* أَصْحَابٌ, صِحَابٌ, صَحْبٌ 1) йўлдош, ҳамроҳ; 2) ўртоқ, дўст, улфат, шерик; يَا صَاحِ! *ёки* يَاصَاحِ! эй, дўстим!, о, дўстим!; 3) эга, ҳўжайин; соҳиб (*бирор н. нинг эгаси*); ~ الْاِسْمِ исм соҳиби; ~ الْاِقْتِرَاحِ таклиф эгаси, бирор таклиф билан чиққан киши; ~ الْاِمْتِيَازِ корхона, концессия соҳиби, концессионер; ~ الْأَمْرِ тўла ҳуқуқли хўжайин, шароит эгаси (бошқарувчиси); ~ التَّرْجَمَةِ таржимаи ҳоли ёзилган (ёзилаётган) киши, таржимаи ҳол соҳиби; ~ التَّوْقِيعِ қуйида имзо чеккан; ~ الْحَدِيثِ *ёки* ~ نَا ҳикоя қаҳрамони *ёки* бизнинг қаҳрамон; ~ الدَّعْوَةِ мезбон; ~ الدَّيْنِ қарз берувчи киши; ~ الشَّكْوَى шикоятчи, шикоят эгаси; ~ الصُّورَةِ а) суврат (портрет) эгаси; б) суврати чизилган киши; ~ الطَّلَبِ талабгор, талаб эгаси (соҳиби), талаб қилувчи; ~ الْفِكْرِ фикр берган киши, ташаббускор; ~ الْكِتَابِ китоб муаллифи; ~ الْكَرَامَاتِ каромат кўрсатувчи; ~ الْمَدْرَسَةِ الْعِلْمِيَّةِ илмий мактаб яратган киши, илмий мактаб асосчиси; ~ الْمَشْرُوعِ тарх, йўналиш (проект) муаллифи; ~ الْمِلْيُونِ миллионер; أَصْحَابُ الْأَطْيَانِ ер эгалари; أَصْحَابُ الْأَمْلَاكِ мулк эгалари, помешчиклар; أَصْحَابُ الْحَقِّ *юр.* қонуний ҳуқуқ субъектлари; أَصْحَابُ الْحَلِّ وَ الْعَقْدِ ҳокимлар, ҳукумат эгалари; أَصْحَابُ الْعِلْمِ وَ الْفَضْلِ илм ва фазилат соҳиблари (эгалари); أَصْحَابُ الْعَمَلِ *ёки* أَصْحَابُ الْأَعْمَالِ ишбилармонлар, омилкорлар, иш берувчилар, иш билан таъминловчилар; أَصْحَابُ الْمُخْتَرَعَاتِ ихтирочилар, ихтиро эгалари; أَصْحَابُ الْمَذَاهِبِ الْفَلْسَفِيَّةِ фалсафий йўналиш (мактаб) яратувчилар; أَصْحَابُ النُّفُوذِ нуфузли (обрў-эътиборли) кишилар; 4) издошлар, бирор мазҳабдагилар; أَصْحَابُ أَبِي حَنِيفَةَ *дин.* имом Абу Ҳанифа раҳматуллоҳ алайҳ мазҳабидагилар; 2) жаноб (*бирор кишининг унвонини айтилган вақтда келтирилади*); ~ الْجَلَالَةِ буюк (улуғ) жаноб; ~ السَّعَادَةِ саодатли (саодатманд) жаноб; ~ الْعِزَّةِ ҳурматли жаноб

– صَاحِبَةٌ *кўп.* صَوَاحِبُ дугона, қиз ёки аёл ўртоқ

– صَحَابَةٌ: الْ- *дин.* саҳобалар; Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васаллам билан Мадинага ҳижрат қилган кишилар

– صَحَابِيٌّ: الْ- *дин.* Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васапламнинг саҳобаси

– صُحْبَةٌ 1) бирлашганлик, тўда, уюшма, уюшганлик; ذَهَبَ ~ هُمْ у улар билан бирга жўнади; 2) бирга (ҳамнафас) бўлиш, дўстлик; الْ- الرُّوحِيَّةُ маънавий дўстлик; 3) улфатлар; ◊ زُهُورٌ ~ гулдаста, букет

– صُوَيْحِبٌ дўстим, ўртоқжон (*эркалатиб*

айтилганда)

– صُوَيْحِبَةٌ *кўп.* اتٌ дугонажон (*эркалатиб айтилганда*)

– مُصَاحِبٌ дўст, сирдош; ўйнаш

– مُصَاحَبَةٌ 1) йўлдош, (ҳамроҳ) бўлиш; 2) чолғу асбобида қўшиқчига жўр бўлиш; 3) дўстлик

– مَصْحُوبٌ йўлдош, (ҳамроҳ) бўлиб борилувчи; илова қилинувчи; ا~ (*н. нингдир*) биргалигида (ب); (*н. нингдир*) илова этилиши (ب);

(صحر) IV أَصْحَرَ саҳрога жўнамоқ; XI اِصْحَارَّ қизил рангга кирмоқ, қизармоқ, қизариб кетмоқ

– أَصْحَرُ *мн.* صُحْرٌ *кўп.* صُحْرٌ қизил сочли (*одам*), қизил тукли (*ҳайвон*)

– صَحْرَاءُ *кўп.* صَحَارَى, صَحْرَاوَاتٌ саҳро, қақроқ чўл

– صَحْرَاوِيٌّ саҳрога оид, саҳровий

– صَحِرَةٌ қайнатиб, ёғ ва ун қўшиб ичиладиган сут

صَحْصَحٌ = صَحْصَاحٌ

– صَحْصَحٌ *кўп.* صَحَاصِحُ унумсиз ер, экин битмайдиган ер

– صَحْصَحَانٌ 1) = صَحْصَحٌ ; صَحْصَحَانٌ саҳро, текислик, текис ер

(صحف) II صَحَّفَ 1) нотўғри талаффуз қилмоқ; нотўғри ёзмоқ; хато қилиб ёзмоқ; 3) бузмоқ, бузиб кўрсатмоқ; 4) *полигр.* стереотип қилмоқ; V تَصَحَّفَ 1) нотўғри талаффуз қилинмоқ, 2) нотўғри ёзилган бўлмоқ; X اِسْتَصْحَفَ *полигр.* стереотип қилмоқ

– تَصْحِيفٌ 1) хато (нотўғри) ёзилиш; 2) нотўғри талаффуз; 3) бузилиш, бузиб кўрсатилиш; 4) *полигр.* стереотип (*кўп нусхада нашр этиш учун терилган ҳарфлар ёки расмлардан қуйилган форма ва босиш усули*)

– صَحَّافٌ газетачи, газетафуруш, газета сотувчи

– صِحَافَةٌ журналистика; матбуот; رِجَالُ الـ~ журналистлар, матбуот вакиллари, мухбирлар

– صِحَافِيٌّ 1) матбуотга оид; 2) журналист; матбуот ходими; репортёр, репортаж ёзувчи (берувчи)

– صُحُفٌ *кўп.* газеталар, матбуот

– صَحْفَةٌ *кўп.* صِحَافٌ товоқ, коса; صِحَافُ الطَّعَامِ турли-туман таомлар

– صُحُفِيٌّ 1. журналистикага оид, газетага оид; الـ~ الْمُؤْتَمَرُ *қар.* مُؤْتَمَرٌ; 2. журналист; матбуот ходими; репортёр

– صَحِيفَةٌ *кўп.* اتٌ, صُحُفٌ, صَحَائِفُ 1) саҳифа, варақ; الدَّعْوَى ~ (*судга берилган*) даъво; ~ الْوَجْهِ юз териси; رُخَامٌ ~ мармар тахта (плита); صَحَائِفُ مِنَ الْفُخَّارِ ёзувли сопол тахтачалар; وَجْهُ الـ~ варақнинг юз (олд) томони; ظَهْرُ الـ~ варақнинг орқа томони; 2) газета, бюллетень; ~ الصَّبَاحِ эрталабки газета; 3) қиёфа, турқ

– صُحَيْفَةٌ *кўп.* اتٌ товоқча, ликопча, тақсимча

– مُصْحَفٌ *кўп.* مَصَاحِفُ 1) ўроғлиқ хат (нома, мактуб); 2) китоб; الـ~ الشَّرِيفُ *ёки* الـ~ Қуръони каримнинг қўлёзма нусхаси; Қуръони карим; أَحْلِفُ لَكَ عَلَى الـ~! Қуръони карим билан онт ичаман!

I صَحَلَ (а) صَحَلٌ хирилламоқ, хириллаган бўлмоқ (*овоз ҳақида*)

أَصْحَلُ *мн.* صُحْلٌ *кўп.* صُحْلٌ овози бўғиқ, овози хириллаган, хириллаган овозли

– صَحَلٌ овознинг бўғилиши (хириллаши)

– أَصْحَلُ = صَحِلٌ

(صحم) VIII اِصْطَحَمَ тик турмоқ, типпа-тик турмоқ XI اِصْحَامَّ сарғая бошламоқ (*кўкариб турган экин ҳақида*)

أَصْحَمُ *мн.* صُحْمٌ *кўп.* صُحْمٌ 1) тўқ-сариқ рангли; 2) буғдойранг

I صَحَنَ[1] (а) صَحْنٌ янчмоқ, майдаламоқ; (*н биландир*) кукунга (порошокка) айлантирмоқ (ب); صَحَنَ[2] (у) صَحْنٌ яраштирмоқ, муросага келтирмоқ (икки томонни) (بَيْنَ)

– صَحْنٌ *кўп.* صُحُونٌ 1) товоқ, ликоп, ликопча; الْفِنْجَالِ ~ ликопча, тақсимча; 2) овқат; 3) *кўп.* идиш; ◊ الدَّارِ ~ уй саҳни; الْمَسْجِدِ ~ масжид саҳни; الْكَنِيسَةِ ~ черковнинг эн қисми

– صَحْنَاةٌ сардина (*балиқ тури*)

– صِحْنَاءٌ балиқдан тайёрланган газак, хўрак

I (صحو) صَحَا (у) صَحْوٌ 1) тиниқ, мусаффо, соф бўлмоқ, булутсиз бўлмоқ; 2) кўз очмоқ; ўзига келмоқ, ҳушига келмоқ; مِنْ عَفْوَتِهِ ~ ҳушдан кетаётганликдан ўз ҳолига қайтмоқ; 3) уйғонмоқ; مِنْ نَوْمِهِ ~ уйқудан уйғонмоқ; 4) ҳушёрликка қайтмоқ (*мастликдан*); 5) ҳушёр бўлмоқ; صَحِيَ (а) صَحَا = صَحَا; II صَحَّى 1) уйғотмоқ; 2) мастликдан ҳушёрликка қайтармоқ; IV أَصْحَى 1) очилиб (яхшиланиб) кетмоқ (*об-ҳаво ҳақида*); أَصْحَيْنَا бизга ҳаво очиқ бўлиб берди; 2) уйғотмоқ; 3) мастликдан ҳушёрликка қайтмоқ

– صَاحٍ *мн.* صَاحِيَةٌ 1) очилган, яхшиланган, тиниқ, мусаффо, булутсиз; 2) ўзига келган, ҳушига қайтган, уйғоқ; 3) ҳушёр; 4) ҳушёр (маст эмас)

– صَحْوٌ 1. очиқ, мусаффо, тиниқ; 2. 1) очиқлик, мусаффолик; тиниқли; 2) очиқ ҳаво; أَيَّامُ الـ~ очиқ ҳаволи кунлар; 3) эс, ҳуш, ақл

– صَحْوَةٌ 1) ҳушига келиш, уйғониш; 2) эс, ҳуш, онг, ақл; 3) ақллилик, тушунганлик, онглилик

مِصْحَاةٌ ичимлик ичиладиган жом (коса, қадаҳ)

I صَحَّ (а/у) қаттиқ бақирмоқ, гумбурламоқ, қарсилламоқ; الصَّوْتُ الْأُذُنَ ~ овоз (*кучлилигидан*) қулоқни кар қилди

– صَاخَّةٌ 1) гумбирлаш, қулоқни қоматга келтирувчи шовқин, шовқин-сурон; 2) бахтсизлик, қулфат, фалокат; ◊ الـ~ *дин.* қиёмат

I صَخَبَ (а) صَخْبٌ шовқинламоқ, бақирмоқ, бўкирмоқ; VI تَصَاخَبَ шовқин кўтармоқ, шовқин-сурон қилмоқ; бақир-бақир қилмоқ; VIII اِصْطَخَبَ=I

– اِصْطِخَابٌ бақириқ, шовқин

– صَاخِبٌ шовқинловчи; шовқинли

– صَخَّابٌ шовқинли; шовқинловчи, шовқин чиқарувчи

– صَخَبٌ шовқин, ғовур-ғувур, (*машиналар*) тарақ-туруғи; 2) қичқириқ

I صَخَدَ (а) صَخْدٌ қуйдирмоқ, ёндирмоқ; صَخِدَ (а) صَخَدٌ, صَخَدَانٌ исимоқ, қизимоқ, исиб кетмоқ (*кун ҳақида*)

– صَخَدَانٌ *ёки* صَخَدَانٌ қизиган кун, исиб кетган кун, қуёш ҳарорати кўтарилган кун

– صَيْخُودٌ *кўп.* صَيَاخِيدُ ўта иссиқ, жазирама; ~ يَوْمٌ жазирама кун

صَخْرٌ[1] *жам.* 1) қоялар; الـ~ حَيَّةُ *зоол.* питон (*бўғма илон*) 2) *ат.от,мз.* Сахр;

صَخْرٌ[2] Сулаймон пайғамбарнинг узукларини ўғирлаган шайтоннинг исми

- صَخْرٌ қояли, тошли

– صَخْرَةٌ *кўп.* صُخُورٌ қоя; قُبَّةُ الـ~ Қуббат ус-сахра (*Қуддуси шариф масжиди якинидаги қадимий бино*); 2) катта қаттиқ тош; 3) *геол.* тоғ жинси; صُخُورٌ رُسُوبِيَّةٌ чўкма (чўкинди) жинслар; صُخُورٌ طِينِيَّةٌ тупроқли жинслар; صُخُورٌ مُتَصَدِّعَةٌ қат-қат тоғ жинслари; صُخُورٌ نَارِيَّةٌ *ёки* صُخُورٌ بُرْكَانِيَّةٌ вулканли тоғ жинслари; عِلْمُ صُخُورٍ петрография (*геологиянинг тоғ жинсларини ўрганадиган бўлими*)

– صَخْرِيٌّ қояли, қояга оид; ~ حَرِيرٌ *қар.* حَرِيرٌ

– صَخْرِيَّاتٌ *кўп.* الـ~ петрография

(صخى) I صَخِيَ (а) صَخًا ифлосланмоқ, кир бўлмоқ, кирланмоқ (*кийим ҳақида*)

I (صدّ) صَدَّ[1] (а/у) صَدٌّ 1) тўхтатмоқ; тўсқинлик қилмоқ; 2) қайтармоқ, даф қилмоқ; қисмоқ, қисиб бормоқ; (*н. дандир*) ортига қайтармоқ, четлантирмоқ (عَنْ); олдини олмоқ; (*н. гадир*) яқин келтирмаслик; (*н. дандир*)

узоқлаштирмоқ (عَنْ); 3) (*н. дандир*) маҳрум қилмоқ (عَنْ); صَدَّ[2] (*а/и*) صُدُودٌ (*к. дандир*) юз ўгирмоқ, воз кечмоқ (عَنْ, مِنْ); صَدَّ[3] (*а/у, а/и*) صَدِيدٌ шовқин солмоқ, бақирмоқ; II صَدَّدَ 1) йирингламоқ (*жароҳат ҳақида*); 2) *эск.* қарсак чалмоқ; сол. صَدَّى; IV أَصَدَّ =II; V تَصَدَّدَ мурожаат қилмоқ, юзланмоқ (لِ); бирор нарса сўрамоқ *сол.* تَصَدَّى; VII اِنْصَدَّ қайтарилган, даф қилинган бўлмоқ;

– صَدٌّ[1] 1) тўхтатиш, тўхтатиб туриш; 2) қайтариш, даф қилиш; 3) тўсқинлик қилиш; 4) (*н. дандир*) воз кечиш (عَنْ, مِنْ); 5) *эск.* оғиш, узоқлашиш

– صَدٌّ[2] *ёки* صُدٌّ *кўп.* أَصْدَادٌ, صُدُودٌ тоғ

– صَدَّاءُ қудуқнинг номи

– صُدَّادٌ[1] *кўп.* صَدَادِدُ *зоол.* чекко (*калтакесакнинг бир тури*)

– صُدَّادٌ[2] *кўп.* صَدَائِدُ сувлик жойга олиб борадиган йўл

– صَدَدٌ 1) муносабат, алоқа; فِي هَذَا الـ~ *ёки* بِهَذَا الـ~ шу муносабат билан, шунга боғлиқ ҳолда, бунга алоқали равишда, бу масалада; فِي ~ هَذِهِ الْمَادَّةِ бу моддага келганда; бу модда муносабати билан; هُوَ بِـ~ـهِ у худди мана шу масала билан шуғулланмоқда; 2) яқинлик, қўшнилик; 3) рўпарасида, қаршисида, олдида; صَدَدَهُ унинг қаршисида, рўпарасида, унинг олдида

– صُدُودٌ 1) сув чархпалаги устуни; 2) *эск.* юз ўгириш; (*бирор н. дан*) қочиш, юз ўгириш

– صَدِيدٌ йиринг

– صَدِيدِيٌّ йирингли, йирингланган, йирингга оид

– مِصَدٌّ *кўп.* ـَاتٌ 1) тўсиқ; 2) амортизатор; буфер, бампер (*икки нарсанинг, мас., вагоннинг бир-бири ўртасида қўйилган, яқинлашганда ўзаро зарбани камайтиришга хизмат қилувчи мослама*)

I صَدِئَ (*а*) صَدَأً *ёки* صَدُؤَ (*у*) صَدَاءَةً занг қопламоқ, зангламоқ; II صَدَّأَ 1) занг бостирмоқ; 2) занг пайдо қилмоқ, занглантирмоқ; V تَصَدَّأَ (*к.гадир*) дуч келмоқ, рўпара келмоқ, кўринмоқ (لِ)

– صَدَأٌ 1) занг; غَيْرُ قَابِلٍ لِلـ~ зангламайдиган; يَأْكُلُ الـ~ الْحَدِيدَ занг темирни ейди (ишдан чиқаради); 2) *бот.* қоракуя (*бошоқли ўсимлик касаллиги*)

– صَدَاءَةٌ занг

– صَدِئٌ зангланган, занглаб кетган; зангли, занг босган

– مُصْدَأٌ занг билан қопланган, зангли

– مُصْدِئٌ кислород

I صَدَحَ (*а*) صَدْحٌ 1) сайрамоқ (*қуш ҳақида*); 2) чалинмоқ, гумбурламоқ (*музика ҳақида*)

– صَادِحٌ *кўп.* صَوَادِحُ 1. 1) куйловчи, қушиқ (ашула) айтувчи; 2) сайроқи; طُيُورٌ صَوَادِحُ сайроқи қушлар; 2. тенор (*овози энг баланд эркак ашулачи*)

– صَدَّاحٌ 1) бақир-бақир қилувчи, сершовқин; хушовоз, ёқимли овозли; 2) жарангдор

– صَدْحَةٌ *кўп.* صَدَحَاتٌ сайраш (*қушники*)

I صَدَرَ (*у*) صَدْرٌ, صُدُورٌ, مَصْدَرٌ 1) чиқмоқ, келиб чиқмоқ; пайдо бўлмоқ, эълон қилинган бўлмоқ, чиқарилган бўлмоқ (*мас., буйруқ*); 2) (*қаергадир*) жўнамоқ, кетмоқ (إِلَى); 3) صَدَرَ عَنِ الْمَاءِ сувдан қайтмоқ; 4) *мажх.* кўкракда оғриқ бор бўлмоқ; II صَدَّرَ 1) олиб чиқиб кетмоқ; экспорт қилмоқ, жўнатмоқ; 2) (*н. биландир*) бошламоқ (بِ); الْكِتَابَ ~ китобга бош сўз ёзмоқ; 3) (*к. нидир*) бошлиқ (раҳбар, бошчи) қилиб қўймоқ; марказга ўтказмоқ; III صَادَرَ 1) мусодара қилмоқ; الْحُقُوقَ ~ ўзгалар ҳуқуқларини ўзлаштирмоқ, ўзиники қилиб олмоқ; اجْتِمَاعًا ~ мажлисни ёпмоқ, мажлисга йўл қўймаслик; 2) ўз фикрини қатъий ўтказишга уринмоқ, қаршилик кўрсатмоқ; ўзгалар фикрига қарши чиқмоқ; 3) тўсқинлик (монелик) қилмоқ, халақит бермоқ; IV أَصْدَرَ 1) босиб чиқармоқ, нашр этмоқ; الْحُكْمَ ~ ҳукм чиқармоқ; أَمْرًا ~ буйруқ чиқармоқ; ~ أَزِيزًا вишиллаган овоз (шовқин) чиқармоқ; 2) олиб чиқиб кетмоқ, экспорт қилмоқ; 3) эмиссия (*қимматбаҳо қоғозлар, қоғоз пуллар*) чиқармоқ; 4) қайтармоқ, қайтариб олиб келмоқ; 5) қайтишга мажбур қилмоқ; қайтариб суғуриб олмоқ; V تَصَدَّرَ 1) марказда, ўртада турмоқ (бўлмоқ); 2) шарафли (ҳурматли) ўрин эгалламоқ, марказда жойлашмоқ; бошда турмоқ, раҳбарлик (раҳнамолик) қилмоқ; раислик қилмоқ; 3) (*н. гадир*) қўл урмоқ (بِ); 4) (*қаердандир*) чиқарилмоқ, экспорт қилинмоқ (مِنْ) 5) (*н. гадир*) қаршилик қилмоқ (لِ); X اسْتَصْدَرَ нашр этишга (чиқаришга) эришмоқ (*мас., китобни*)

– إِصْدَارٌ 1) чиқариш, нашр қилиш, нашр; 2) эмиссия; بَنْكُ (مَصْرَفُ) الـ~ эмиссион банк

– أَصْدَرُ кўкракли, кўкраги кенг одам

– أَصْدَرَانِ *ик.с. анат.* кўз билан қулоқ ўртасидаги (чаккадаги) томир; ◊ جَاءَ يَضْرِبُ أَصْدَرَيْهِ қуп-қуруқ келмоқ, қуруқ қўл билан келмоқ, ҳеч нарса олиб келмаслик

– تَصْدِيرٌ 1) олиб чиқиб кетиш, экспорт; رُؤُوسِ الْأَمْوَالِ ~ капиталлар экспорти; إِعَادَةُ الـ~ қайтарилган экспорт; 2) ташаббус, бошланиш; 3) (*китобдаги*) кириш, муқаддима; 4) туянинг кўкрагидан ўтказиб тортилган арқон

– صَادِرٌ чиқувчи, чиқарилган; قَرَارٌ ~ فِي ١٢ ... 12- ...да чиқарилган қарор; الـ~ وَ الْوَارِدُ экспорт ва импорт; ◊ مَا لَهُ ~ وَ لَا وَارِدٌ унинг ҳеч нарсаси (вақоси) йўқ

– صَادِرَاتٌ *кўп.* олиб чиқиб кетилаётган, экспорт қилинган товарлар, экспорт; الـ~ وَ الْوَارِدَاتُ экспорт ва импорт

– صَدَارٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) хотин-қизлар кўйлагининг белдан юқори қисми; камзул; 2) боғич; сийнабанд (лифчик)

– صَدَارَةٌ 1) биринчи, марказий ўрин; احْتَلَّ الـ~ مَرْكَزَ биринчи ўринни эгалламоқ, энг катта (марказий) аҳамиятга эга бўлмоқ; 2) бош бўлиб туриш; تَحْتَلُّ (تَشْغَلُ) هَذِهِ الْمَسْأَلَةُ الـ~ فِي ... бу масала ...лар орасида (ўртасида) биринчи ўринни эгаллайди; 3) вазири аъзам мансаби (*қадимги Туркияда*)

– صَدْرٌ сувлоқдан (*ҳайвонот сув ичадиган жойдан*) қайтиш

– صَدْرٌ *кўп.* 1صُدُورٌ) кўкрак, юрак; ضَرَبَ ~ـَهُ بِيَدِهِ (*ҳайратдан*) кўкракка урмоқ; فَتَحَ ~ـَهُ لِـ... (*к. гадир*) бағрини (кўксини, кўкрагини) очмоқ, қучоғини очмоқ; أَثْلَجَ هَذَا ~ـَنَا бу бизни (юрагимизни) шод қилди; 2) олд, олд томон; 3) ўрта, марказ; 4) иззат-ҳурматли киши ўтирадиган жой, уйнинг тўри; 5) бошланиш; *грам.* префикс, олд қўшимчаси; 6) байтнинг биринчи мисраси; ◊ الْإِسْلَامِ ~ исломнинг илк даври, бошланғич даври; الـ~ الْأَعْظَمُ *тар.* вазири аъзам; بَنَاتُ الصُّدُورِ ташвиш, ғам, бошқалар ғамини ейиш, ғамхўрлик қилиш; ذَاتُ الـ~ кўкракдаги оғриқ; ذَاتُ الصُّدُورِ юрақдаги фикрлар (ўйлар, яширин ниятлар); رَحَابَةُ الـ~ а) очиқ чеҳралилик, хушмуомалалилик, меҳрибонлик; б) олижаноблик; رَحْبُ الـ~ олижаноб; سَعَةُ الـ~ кенг фикрлилик, тафаккурнинг чуқурлиги; ضِيقُ الـ~ а) *мед.* астма (*нафас қисиш касаллиги*); б) зерикиш; مُنْقَبِضُ الـ~ ضَيِّقُ الـ~ оғир феъл-атворли, юраги тор; الـ~ эзилган, юраги сиқилган, оғир руҳий аҳволдаги

– صُدْرَةٌ *кўп.* صُدَرٌ 1) камзул; 2) сийнабанд (лифчик)

– صَدْرِيٌّ кўкракка (сийнага) оид; أَمْرَاضٌ ~ـَةٌ ўпка касалликлари

– صَدْرِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ сийнабанд (лифчик)

– صُدُورٌ *эск.* қайтиш, чиқиш

– صُدَيْرِيٌّ 1) камзул; 2) аёллар кийимининг белдан юқори қисми; сийнабанд (*каттаси*)

– صُدَيْرِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) камзул; 2) сийнабанд (лифчик)

– مُصَادَرَةٌ мусодара, конфискация; олиб қўйиш, мулкдан маҳрум қилиш

– مَصْدَرٌ *кўп.* مَصَادِرُ 1) манба; الثِّقَة ~ асосли (ишончли) манба; الرِّزْق ~ ризқи рўз манбаи; 2) келиб чиқиш; 3) *грам.* масдар, ўзак مَصَادِرُ الأَفْعَال феъл масдарлари (ўзаклари); 4) *эск.* қайтиб бориладиган жой

– مُصَدِّرٌ 1. олиб чиқиб кетувчи; 2. 1) жўнатувчи; 2) экспорт қилувчи

– مَصْدُورٌ ўпка касали билан оғриган одам

I صَدَعَ (*а*) صَدْعٌ ёрмоқ, бўлиб ташламоқ; 2) (*к. гадир, н. гадир*) бўйсунмоқ (ب, ل); (*н. нидир*) ижро этмоқ (*туш. к. ёки* ب); بِالأَمْرِ ~ *ёки* ~ الأَمْرَ буйруққа бўйсунмоқ (итоат қилмоқ); 3) бош оғриғидан азоб чекмоқ; بِالْحَقِّ ~ очиқдан-очиқ (қўрқмай) ҳақиқатни гапирмоқ; رَأْسَهُ ~ ... فِي (*бирор н. устида*) бош қотирмоқ; II صَدَّعَ 1) бош оғриғи келтириб чиқармоқ, бош оғритмоқ; 2) безовта қилмоқ; жонга тегмоқ; зериктирмоқ; خَاطِرَهُ ~ кимнингдир жонига тегмоқ, жонидан тўйдирмоқ; 3) бузиб (вайрон қилиб) ташламоқ; الأُسُسَ ~ асосини (заминини) бузмоқ; 4) *маж.* бош оғриғидан азоб чекмоқ; IV أَصْدَعَ (*бирор н. ҳақида*) очиқ-ойдин гапирмоқ (ب); V تَصَدَّعَ 1) ёрилмоқ, дарз кетмоқ; бузилмоқ, йиқилмоқ (*мас., девор*); 2) бўлиниб кетмоқ, тарқалишмоқ, майда гуруҳларга бўлинишмоқ; 3) ҳаяжонга (ташвишга) тушмоқ; ◊ الصَّبَاحُ ~ тонг ёришди; VII اِنْصَدَعَ бўлиниб (кесилиб) кетган бўлмоқ; ◊ الصَّبَاحُ ~ тонг отган бўлмоқ

– تَصَدُّعٌ ажралиш; бўлиниб кетганлик

– تَصْدِيعٌ қаттиқ бош оғриғи

– صُدَاعٌ бош оғриғи; الْمُزْمِنُ ~ الـ *мед.* мигрен (*вақти-вақти билан тутадиган қаттиқ бош оғриғи касаллиги*)

– صَدْعٌ *кўп.* صُدُوعٌ ёриқ; дарз

– صِدْعٌ (*синган н. ларнинг*) ярми, ярим, иккинчи бўлаги

– صَدِيعٌ = صَدْعَةٌ

– صَدِيعٌ *кўп.* صُدُعٌ 1) бир тўп қўй, бир тўплам қўй; 2) *эск.* ёриладиган, дарз кетадиган, ёрилган, дарз кетган

– مُتَصَدِّعٌ *эск.* ёрилган, дарз кетган

– مَصْدُوعٌ 1) ёрилган, дарз кетган; 2) бош оғриғидан азоб чекаётган (*киши*)

(صدغ) II صَدَّغَ жонга тегмоқ, сурбет бўлмоқ

– صَدَاغَةٌ 1) жонга тегиш, сурбетлик; 2) ожизлик, заифлик, кучсизлик

– صُدْغٌ[1] *кўп.* أَصْدَاغٌ 1) чакка; 2) чаккада осилиб турган соч, гажак

– صُدْغٌ[2] осилиб турган соч; مُعَقَّرٌ ~ жингалак соч

– صَدْغٌ *халқ.* жонга тегувчи, сурбет

– صُدْغِيٌّ чаккага оид

– صَدِيغٌ ожиз.заиф

– مَصْدَغَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ مَصَادِغُ, ёстиқ, болиш

I صَدَفَ (*и*) صُدُوفٌ, صَدْفٌ 1) (*н. дандир*) кўнгил қолмоқ (عَنْ); 2) (*н. дандир*) юз ўгирмоқ, воз кечмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) жирканмоқ, ҳазар қилмоқ (عَنْ); 3) тасодифан (кутилмаганда) воқе бўлмоқ (юз бермоқ); أَنْ قَابَلْتُهُ ~ мен уни кутилмаганда (тасодифан) учратиб қолдим; III صَادَفَ 1) тўқнаш келиб қолмоқ, тасодифан учратмоқ, топиб олмоқ; 2) ўхшамоқ, мос келмоқ, ...га бориб тақалмоқ; мос келмоқ; 3) йўлда турмоқ (*тўсиқлар ҳақида*); IV أَصْدَفَ бурмоқ, қайирмоқ, қайириб олмоқ (عَنْ); V تَصَدَّفَ (*н. дандир*) юз ўгирмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) ўзни олиб қочмоқ (عَنْ); VI تَصَادَفَ 1) ўзаро учрашмоқ, учрашишмоқ; 2) ўхшаш бўлмоқ, мос келмоқ

– أَصْدَفُ икки сони бир-бирига яқин бўлиб, туёқларининг ораси кенг бўлган (*от*)

– تَصَادُفٌ ўхшаш, мос келиш; بِطَرِيقِ الـ~ тасодифан, тўсатдан, кутилмаганда, тасодифий ҳолда (равишда)

– صَدَفٌ[1] *жам. кўп.* أَصْدَافٌ 1) садаф, перламутр; شُغْلُ الـ~ садаф безаклар; ~ الدُّرَّةِ дур (марварид) қобиғи

– صَدَفٌ[2] *ёки* صُدَفٌ тоғнинг қўчган юқори чўққиси

– صَدَفَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ садаф; ◊ الأُذْنِ ~ қулоқ супраси; السُّلَّمِ ~ юқори қаватларга кўтарилган пиллапоялар ўртасидаги кичик майдонча, шикан (*бурилиш*)

– صُدْفَةٌ *кўп.* صُدَفٌ тасодифият, тасодиф, кутилмаганлик; ~ тасодифан, кутилмаганда; بِالـ~ тасодифан, кутилмаганда; لَمْ يَكُنْ مِنْ بَابِ الـ~ (الصُّدَفِ) أَنَّ ... тасодифий эмасдики, ...

– صُدَفِيٌّ тасодифий

– صَدَفِيٌّ садафга оид; الْحَيَوَانَاتُ الـ~ـَةُ садаф ичида яшайдиган жониворлар

– مُصَادَفَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) тасодифий учрашув; 2) тасодиф; тўғри келиб қолмоқлик; عَنْ طَرِيقِ الـ~ *ёки* مِنْ بَابِ الـ~ *ёки* بِالـ~ тасодифан, кутилмаганда; شَاءَتِ الـ~ أَنَّ ... тасодифан шу тўғри келиб қолдики, ...; وَ لَيْسَ مِنَ الـ~ وَ مِنَ (مُصَادَفَاتِ) أَنَّ ... тасодифий эмаски, ...; الْمُصَادَفَاتِ الْبَحْتَةِ أَنَّ ... ...экани (бўлганлиги) мутлақо тасодифдир

I صَدَقَ (*у*) صِدْقٌ 1) чин (рост) гапирмоқ, ростгўй бўлмоқ; сидқидил бўлмоқ; أَصْدَقُ الْقَوْلِ ... ростини айтсам, ростини айтганда ...; النُّصْحَ ~ـَهُ кимгадир сидқидилдан маслаҳат бермоқ; الْوَعْدَ ~ ваъдани бажармоқ; 2) рост чиқмоқ (*гумон, тахмин ҳақида*); II صَدَّقَ 1) рост деб билмоқ; ишонмоқ; لَا يُصَدِّقُ مَا يَرَى *ёки* (أُذُنَيْهِ) لَا يُصَدِّقُ عَيْنَيْهِ кўзларга (қулоқларга) ишонмаслик; ... صَدِّقْ أَوْلَا تُصَدِّقْ فَإِنِّي хоҳ ишон, хоҳ ишонма, аммо мен ...; الأَعْمَالَ ~ وَ لَا الأَقْوَالَ сўзга эмас, ишга (амалга) ишонмоқ;2) тасдиқ қилмоқ, ишонтирмоқ; тасдиқлаб бермоқ; ратификация қилмоқ; тасдиқламоқ (*мос., ҳужжатни-*عَلَى); 3) садақа олмоқ, хайр-садақа олмоқ; III صَادَقَ 1) дўстона муносабатда бўлмоқ, ҳурмат кўрсатмоқ; дўст бўлмоқ; 2) (*н. нидир*) маъқулламоқ (عَلَى); (*н. гадир*) рози бўлмоқ; 3) (*имзо чекиб*) тасдиқлаб бермоқ; (*н. гадир*) гувоҳлик бермоқ, рухсат (санкция) бермоқ (عَلَى); IV أَصْدَقَ қалин (сеп) белгиламоқ (тайин қилмоқ); V تَصَدَّقَ (*к. гадир*) садақа (хайр-садақа) бермоқ (عَلَى); VI تَصَادَقَ 1) ўзаро дўстлашмоқ, дўстлашишмоқ, дўстлик алоқаларини (ипларини) узмаслик; 2) тасдиқламоқ, гувоҳлик бермоқ

– أَصْدَقُ энг ростгўй, энг сидқидил, энг содиқ; صَدِيقٌ ~ энг содиқ дўст

– تَصَادُقٌ ўзаро дўстлик; дўстона муносабат; ўзаро ишонч; ҳамфикрлик

– تَصْدِيقٌ 1) ишонч; سُرْعَةُ الـ~ енгилтаклик; лақмалик, ортиқ даражада ишонувчанлик; سَرِيعُ الـ~ лақма, ишонувчан; 3) тасдиқлаш, гувоҳлик бериш; тасдиқ этиш, ратификация

– صَادِقٌ 1) содиқ, ростгўй, ҳақиқатгўй, сидқидил; 2) ҳаққоний, ҳақиқий; чинакам; 3) кучли; مُقَاوَمَةٌ ~ـَةٌ кучли қаршилик; 4) *эск.* жангдаги жасур киши

– صَدَاقٌ *кўп.* صُدُقٌ, أَصْدِقَةٌ сеп (*келинники*), مُؤَخَّرُ الـ~ (*ажралишгандаги*) сеп қолдиғи; مُقَدَّمُ الـ~ сепнинг олдиндан бериб қўйиладиган қисми

– صَدَاقَةٌ дўстлик; مُعَاهَدَةُ الـ~ *дип.* дўстлик ҳақида битим (шартнома); عَلَاقَاتُ الـ~ дўстлик алоқалари; دَارُ الـ~ дўстлик уйи (саройи)

– صَدْقٌ *кўп.* صُدُقٌ, صُدَقٌ 1) ҳар томонлама мукаммал, бут; 2) *эск.* пишиқ, мустаҳкам (*найза*); жангда матонатли; қўрқмас, ботир

– صِدْقٌ 1) ҳаққонийлик, виждонлилик, сидқидиллик; 2) ҳақиқат; ~ بِـ ҳаққоний; ~ـًا рости, тўғриси; 3) *эск.* куч, қувват; 4) *эск.* матонат, жасурлик

– صَدَقَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ садақа, хайр-садақа, эҳсон

– صُدْقَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ *эск.* қалин, маҳр

– صَدَاقٌ = صُدْقَةٌ

– صَدُوقٌ ҳаққониятчи, ростгўй, сидқидил киши

– صَدُّوقِيٌّ *кўп.* صَدُّوقِيُّونَ *тар.* саддуқий

– صَدِيقٌ[1] кўп أَصْدِقَاءُ, صُدْقَانٌ дўст; صَدُوقٌ ~ сирдош, садоқатли дўст

– صَدِيقٌ[2] дўстона; الْبُلْدَانُ الشَّقِيقَةُ وَ الـ~ـةُ қардош ва дўст мамлакатлар

– صِدِّيقٌ 1) доимо ростгўй, энг ҳақиқатгўй; أَبُو بَكْرٍ الـ~ *тар.* энг ҳақиқатгўй Абу Бакр разийаллоҳу анҳу; 2) сўзини амалда исбот қилувчи

– مُتَصَدِّقٌ хайр-садақа берувчи

– مُصَادَقَةٌ 1) маъқуллаш; 2) тасдиқлаш, гувоҳлик (шоҳидлик) бериш; розилик (санкция) бериш

– مِصْدَاقٌ *кўп.* مَصَادِيقُ 1) мезон, ўлчов, критерий; *кўч.м.* синов тоши (*қимматбаҳо нарсаларнинг софлик даражасини аниқлаш учун ишлатиладиган кремний тоши*); 2) тасдиқ, исбот

– مُصَدَّقٌ ишончга сазовор (*одам, ёки н.*); ~ عَلَيْهِ тасдиқланган; ~ نُسْخَةٌ عَلَيْهَا тасдиқланган нарса (нусха, копия)

– مُصَدِّقٌ 1) садақа олувчи; 2) *эск.* ҳақиқатни тасдиқловчи

– مُصَدِّقٌ *Қур.* = مُتَصَدِّقٌ

I صَدَمَ (*и*) صَدْمٌ 1) яксон қилмоқ; зарба бермоқ, урмоқ; 2) туртмоқ, итармоқ; 3) урилиб кетмоқ (*автомобилда кетаётганда*); III صَادَمَ урилиб кетмоқ, бир-бири билан тўқнашиб кетмоқ; VI تَصَادَمَ ўзаро тўқнашиб (урилишиб) кетмоқ; VIII اصْطَدَمَ (*бирор н. билан*) тўқнашиб кетмоқ; (*бирор н.* га) урилиб кетмоқ (ب); (*бирор н. га*) бориб урилмоқ

– اصْطِدَامٌ *кўп.* ـاتٌ тўқнашув

– تَصَادُمٌ тўқнашув, қарама-қаршилик; коллизия; ~ طَائِرَةُ الـ~ *қар.* طَائِرَةٌ

– صِدَامٌ[1] тўқнашув, қарама-қаршилик, жанжал; ~ مُسَلَّحٌ қуролли тўқнашув; ◊ فِرْقَةُ الـ~ зарбдор гуруҳ (бригада)

– صِدَامٌ[2] ҳайвонларнинг бошида учрайдиган касаллик

– صِدَامِيٌّ зарбдор, зарба берувчи

– صَدْمٌ *эск.* зарба, уриш, зарба бериш

– صَدْمَةٌ *кўп.* صَدَمَاتٌ 1) зарба, туртки; ~ الْعُبُوَّةِ тепиш, орқага уриш (*ўқ отганда*); 2) *мед.* руҳий ларза (шок); ~ عَصَبِيَّةٌ асаб ларзаси, асабларнинг ларзага келиши; ~ نَفْسِيَّةٌ психик ларза (жароҳат, таъсир); 3) *кўп.* таъна, маломат, ҳужум; صَدْمَتَانِ *ёки* صَدْمَتَانِ пешонанинг икки ёни, иккй чакка

– مُصَادَمَةٌ *кўп.* ـاتٌ тўқнашув

I صَدَى (*а*) صَدًى қаттиқ чанқоқлик (ташналик) ҳис қилмоқ; صَدَا (у) صَدْوٌ *эск.* қарсак чалмоқ, кафтига урмоқ; II صَدَّى қарсак чалмоқ; III صَادَى фикр қилмоқ, ўйламоқ; йўлга қўймоқ; ўйлаб иш қилмоқ: صَادَى نَفْسَهُ عَنِ الشَّيْءِ у ўзича бирор нарса ҳақида ўйлади; IV أَصْدَى товушни акслантирмоқ (такрорламоқ), акс-садо бермоқ; V تَصَدَّى 1) ташаббус билан чиқмоқ; (*бирор н. қилишга*) бел боғламоқ, мен қиламан деб чиқмоқ; (*н. гадир*) кўнмоқ, унамоқ, рози бўлмоқ; (لِ) (*бирор н. га*) ёпишиб олмоқ, ўзини тиқмоқ, аралашмоқ (لِ); 2) (*к.гадир*) дуч келмоқ, рўпара келмоқ, тўғри келмоқ (لِ)

– تَصْدِيَةٌ қарсак, чапак

– صَدٍ = صَادٍ

– صَدٌّ чанқоқ, ташна, чанқаган

– صَدًى *кўп.* أَصْدَاءٌ 1) акс-садо, узоқдан эшитилган овоз; 2) чақириққа берилган жавоб; أَحْدَثَ ~ وَاسِعًا кенг ижобий фикрлар уйғотмоқ; كَانَ لِهَذَا الْخَبَرِ ~ بَعِيدٌ (وَاسِعٌ) бу хабар кенг жамоат-чилик томонидан қўллаб-қувватланди; لَقِيَ (لَاقَى) ~ عِنْدَ ... ...дан жавоб (қўллаб-қувватлаш) топмоқ; 3) *фольк.* бойқуш (*гўё ўлдирилган кишининг қабри устида ўч олишга чақириб қичқирар эмиш*); 4) бойқуш (бойўғли) нинг нари (эркаги)

– صَدْيَانُ *мн.* صَدْيَا чанқоқ, ташна

I صَرَّ (صرر)[1] (*а/у*) صَرٌّ 1) (*мато парчасига ўраб қўйилган н. ни*) тугмоқ, боғламоқ; ўраб боғламоқ; ~ الدَّرَاهِمَ пулни (дирҳамларни) ҳамёнга солмоқ; 2) (*урғочи туя*) елинини боғлаб қўймоқ; ◊ أُذُنَهُ ~ қулоқни динг қилмоқ; صَرَّ[2] (*а/и*) صَرِيرٌ, صِرَارٌ ғижилламоқ (*мас., эшик*), овоз (товуш) чиқармоқ; ~ أَسْنَانَهُ عَلَى тиш ғижирлатмоқ; 2) сурон кўтармоқ, чийилламоқ, визилламоқ (*шамол ҳақида*); ~ـتِ الْأُذُنُ қулоқ чийилламоқда; 3) чирилламоқ (*чигирткалар ҳақида*); IV أَصَرَّ 1) (*бирор н. да*) муқим турмоқ, у ҳақда фикрини ўзгартирмаслик, ўз фикрини ўтказмоқ, (*бирор н. да*) қатъий бўлмоқ (عَلَى); 2) ғижилламоқ (*мас., пол ҳақида*)

– إِصْرَارٌ қатъият, қаттиқ туриш; سَبْقُ الـ~ қасддан, жўрттага, олдиндан ўйлаб қўйилганлик; قَتْلٌ مَسْبُوقُ الـ~ қасддан қилинган қотиллик

– إِصْرَارِيَّةٌ қатъийлик, қаттиқ туриш

– صَارُورٌ 1) бўйдоқ, уйланмаган киши; 2) уйланмаган, уйланмайдиган одам; 3) ҳаж ибодатини қилмаган ва қилмайдиган одам

– صَارُورَاءُ = صَارُورٌ

– صَرُورَةٌ[1] = صَارُورَةٌ

– صَارُورَةٌ[2] = صَارُورٌ

– صَارُورِيٌّ = صَارُورٌ

– صَرٌّ *эск.* чармдан ясалган челак

– صِرٌّ[1] 1) новда ва кўкатларни урадиган совуқ

– صِرٌّ[2]: ~ رِيحٌ овоз чиқариб эсадиган шамол, чийиллаган шамол

– صَرَّارٌ ғижиллайдиган; 2) қора чигиртка; ◊ اللَّيْلِ ~ чигиртка

– صِرَارٌ бўталоқ эммаслиги учун туя елини боғланадиган йўғон чилвир (арқон)

– صَارُورٌ = صَرَارَةٌ

– صَرَارِيٌّ *кўп.* صَرَارِيُّونَ денгизчи, қайиқчи

– صَارُورَةٌ = صَرُورٌ

– صَارُورِيٌّ = صَرُورِيٌّ

– صَرَّةٌ бақириш, қичқириш

– صُرَّةٌ *кўп.* صُرَرٌ 1) тугун; пакет; халта; 2) ҳамён, кармон (*пули билан*); صُرَرُ النُّقُودِ пул, нақдина; ~ الـ~ـيْنِ الْحَرَمَيْنِ *ёки* ҳаж мавсумида Маккаи мукаррама ва Мадинаи мунаввара жўнатиладиган пуллар

– صَارُورٌ = صَرُورٌ

– صَرُورَةٌ: ~ رَجُلٌ ҳаж қилмаган одам; ~ امْرَأَةٌ ҳаж қилмаган аёл

– صَرُورِيٌّ = صَرُورَةٌ

– صَرِيرٌ чиқиллаш, чийиллаш; ғижиллаш, шовқинлаш; ◊ الْأَسْنَانِ ~ тиш ғижиллаши

– صَرِيرَةٌ ҳамёнда (кармонда) сақланаётган пуллар

– مُصِرٌّ 1) ўз фикрида қатъий турган, қатъиятли; 2) қатъий турувчи

I صَرَبَ (и) صَرْبٌ қисиб чиқазмай турмоқ (*сутни, ҳайвон ҳақида*); VIII اصْطَرَبَ қатиқ ивитиш учун сутни идишга йиғмоқ

– صَرْبٌ *ёки* صَرَبٌ йиғиб қўйилган сут

صِرْبٌ *жам.* серблар

– صِرْبِيٌّ 1. сербларга оид; الـ~ـةُ серб тили; 2. Серб

صَمَلَ (у) صَمْلٌ 2) эск. қаттиқ бўлмоқ

صَارُوجٌ *форс.* оҳак ва оҳак қоришмаси; сўндирилмаган оҳак

I (صرح) صَرُحَ (у) صُرُوحَةٌ, صَرَاحَةٌ 1) аниқ (кўзга кўриниб турган) бўлмоқ; 2) соф (ҳеч нарса аралашмаган) бўлмоқ; صَرَحَ (*а*) صَرْحٌ аниқлаб (тушунтириб) бермоқ; II صَرَّحَ 1) аниқ (очиқ) гапирмоқ, ўз фикрини айтмоқ (баён қилмоқ); баёнот бермоқ; эълон қилмоқ; 2) рухсат (имкон) бермоқ; (*бирор н. га*) ижозат бермоқ (ب); III صَارَحَ ўз фикрларини очиқ-ойдин

(равшан) баён этмоқ (ифодаламоқ); ~هَا بِحُبِّهِ ўз муҳаббатини унга (*мн.*) ошкор қилди; IV أَصْرَحَ баён этмоқ; V تَصَرَّحَ рухсат берилган бўлмоқ; VI تَصَارَحَ аста-секин аниқламоқ (ойдинлаштирмоқ); VII اِنْصَرَحَ очиқ-ойдин (аниқ-равшан) бўлмоқ

– تَصْرِيحٌ *кўп.* تَصَارِيحُ : اتٌ, 1) очиқ-ойдин (равшан) тушунтириш; баёнот, декларация; أَدْلَى بِـ~ *ёки* أَفْضَى بِـ~ баёнот бермоқ; لَمْ يَقُلْ عَنْ هَذَا لا ~ا وَ لا تَلْمِيحًا у бу ҳақда на очиқ, на имо-ишора билан бўлса ҳам гапирмади; 2) рухсат, розилик

– صَرَاحٌ, صُرَاحٌ[1] 1) аниқ, равшан, кўзга кўриниб турган; 2) соф, тоза, чин, қалбаки бўлмаган

– صُرَاحٌ[2] *ёки* صَرَاحٌ *ёки* صُرَّاحٌ = صَرْحٌ

– صَرَاحَةٌ аниқлик, равшанлик; очиқлик; النِّيَّةِ ~ сидқидиллик ~ аниқ, равшан; очиқ-ойдин, очиқчасига; بِـ~ очиқ, очиқ-ойдин, тўғридан-тўғри

– صَرْحٌ *кўп.* صُرُوحٌ 1) катта бино, қаср, сарой; қалъа; صَرْحٌ مِنَ الْوَرَقِ асоссиз фикр (хаёл, даъво; - *сўзма-сўз:* қоғоздан ясалган бино); بَنَى عَلَيْهِ صُرُوحَ الْآمَالِ *маж.* кимгадир умид боғламоқ; بَنَى ~ الرَّخَاءِ وَ الرَّفَاهِيَّةِ гуллаб-яшнаш ва шинам яшаш ҳақида хаёл (орзу) қилмоқ

– صَرْحٌ тоза, соф, ҳар қандай аралашмадан холи

– صَرْحَةٌ: الدَّارِ ~ ҳовли саҳни

– صَرِيحٌ *кўп.* صُرَحَاءُ 1) аниқ (очиқ) гапирувчи; 2) аниқ, очиқ, равшан; بِذَاتِهِ ~ кўзга кўриниб турган, ҳаммага маълум бўлган; ا~ аниқ; 3) очиқ, сидқидилдан; очиқчасига; 4) соф, асл; الْعَرَبُ الصُّرَحَاءُ соф қонли араблар

– مُصَارَحَةٌ очиқлик; сидқидиллик; فِي~ очиқчасига, сидқидилдан

I صَرَخَ (*у*) صُرَاخٌ, صَرِيخٌ, қичқирмоқ, оҳ-воҳ қилмоқ; йиғламоқ, (*к. нидир*) ёрдамга чақирмоқ (ب); بِالْوَيْلِ وَ الثُّبُورِ وَ عَظَائِمِ الْأُمُورِ ~ жанжал кўтармоқ, шовқин-сурон солмоқ; ◊ بَطْنُهُ مِنَ الْجُوعِ ~ жуда оч бўлмоқ; IV أَصْرَخَ ёрдам бермоқ; V تَصَرَّخَ ўзини дод-вой солган киши қилиб кўрсатмоқ, ўзини йиғлаганга солмоқ; VI تَصَارَخَ бошқалар билан бирга қичқирмоқ; бир-бирига қичқирмоқ, ўзаро қичқиришмоқ; VIII اِصْطَرَخَ = I; X اِسْتَصْرَخَ 1) бақирмоқ, ёрдамга чақирмоқ; 2) (*н. гадир*) шовқин-сурон билан (бақир-бақир билан) эришмоқ

– صَارِخٌ 1.1) қичқириб турган, оҳ-воҳ деб турган; мана-ман деб турган; ~ تَنَاقُضٌ манаман деб турган қарама-қаршиликлар (зиддиятлар); ~ كَذِبٌ манаман деб турган ёлғон (сохталик); 2) ўткир, кучли; ёрқин; دَلِيلٌ ~ ёрқин далил (исбот); 2. бақироқ

– صَارُوخَةٌ, صَارُوخٌ *кўп.* صَوَارِيخُ 1) ракета; الْ~ الْبَالِسْتِيكِيُّ الْعَابِرُ الْقَارَّاتِ баллистик континентлараро ракета; ~ ضِدَّ الصَّوَارِيخِ антиракета; ~ كُلِّيٌّ ҳамма ерга етиб борадиган (глобал) ракета; الْ~ الْمُتَعَدِّدُ الْمَرَاحِلِ кўп босқичли ракета; ~ مُوَجَّهَةٌ عَبْرَ الْقَارَّاتِ *ёки* ~ قَاطِعُ الْقَارَّاتِ континентлараро ракета; الْ~ النَّاقِلُ ракета элтувчи; صَوَارِيخُ ذَاتُ الرُّؤُوسِ النَّوَوِيَّةِ ядро каллакли ракеталар; الصَّوَارِيخُ (الَّتِي) تُطْلَقُ مِنَ الْأَرْضِ إِلَى الْأَرْضِ "ер-ер" (*туридаги*) ракеталар; الصَّوَارِيخُ (الَّتِي تُطْلَقُ) مِنَ الْجَوِّ إِلَى الْجَوِّ ҳаво-ҳаво" (*туридаги*) ракеталар; الْ~ الثَّانِي مِنَ الثَّانِي ракетанинг иккинчи босқичи; 2) мушакбозлик, фейерверк

– صَارُوخِيٌّ ракетага оид; بِسُرْعَةِ ~ةٍ ракета тезлигида; الْحَرْبُ الْ~ةُ النَّوَوِيَّةُ ракета-ядро уруши; ~ةٌ أَسْلِحَةٌ ракета қуроли; قَاعِدَةُ ~ةٍ ракета базаси; قُنْبُلَةُ ~ةٍ ракета ўқи (снаряди); ~ مُحَرِّكٌ ракета двигатели; ~ مَرْكَبٌ ракета кемаси

– صَرَّاخٌ 1. бақирувчи, қичқирувчи; 2. 1) бақироқ; 2) эркак товус

– صُرَاخٌ бақир-бақир, йиғи, оҳ-воҳ

– صَرْخَةٌ *кўп.* صَرَخَاتٌ бақириқ, оҳ-воҳ, даъват, чақириқ; ذَهَبَتْ تَوَسُّلَاتُهُ ~ فِي وَادٍ وَ نَفْخَةٌ فِي رَمَادٍ *маж.* унинг ялинишлари тошга ёмғир таъсир қилмагандай бефойда эди

– صَرِيخٌ[1] 1) = صُرَاخٌ; 2) *эск.* ёрдамчи; шерик

– صَرِيخٌ[2] 1) мадад берувчи, мададкор; 2) мадад суровчи, мададга мўҳтож

– مُصْرِخٌ ёрдам берувчи, ёрдамчи

صَرْخَدُ шеъриятда майнинг ватани сифатида таъриф-ланадиган юрт

(صرد) صَرَدَ (а) صَرْدٌ 1) совуққа бардош бермоқ, совуққа чидаш бермоқ; 2) совуқни кўтара олмаслик, совуққа чидамаслик; 3) *эск.* совуқ бўлмоқ, муздек бўлмоқ, совқотмоқ; II صَرَّدَ озайтмоқ, озайтирмоқ; IV أَصْرَدَ (*камон ўқини*) мўлжалга аниқ тегизмоқ

– صُرَّادٌ булут (*ёмғир ёғдирмайдиган*)

– صَرْدٌ кучли совуқ, аёз, буюқ, изғирин

– صُرَدٌ *кўп.* صُرْدَانٌ *зоол.* 1) боши катта, қорни оқ, орқаси яшил рангли қуш; 2) *эск.* майда қушларга ҳужум қилувчи йиртқич қуш

صَرْصَرَ 1) чирилламоқ, ғижилламоқ; 2) қулоқни танг қилиб қичқирмоқ; чийилламоқ (*шамол ҳақида*)

– صَرْصَارٌ *кўп.* صَرَاصِيرُ суварак, тезгизак

– صَرْصَرٌ 1) кучли (*шамол ҳақида*); ~ رِيحٌ عَاتِيَةٌ жуда кучли шамол; 2) *эск.* совуқ, изғирин

– صُرْصُورٌ *кўп.* صَرَاصِيرُ чигиртка, қора чигиртка

– صَرْصَرَةٌ чириллаш; ғижир-ғижир, ғижирлаш

– صُرْصُورٌ[1] *кўп.* صَرَاصِيرُ суварак, тезгизак

– صُرْصُورٌ[2]: الْأُذُنِ ~ қулоқ солинчаги

صِرَاطٌ *Қур.* йўл (*сол.* سِرَاطٌ); الْ~ الْمُسْتَقِيمُ тўғри, ҳақиқий йўл; وَجَدَ ~ا مُسْتَقِيمًا فِي ... *кўч. м.* ... да тўғри, ҳақиқий йўл топмоқ; ضَلَّ عَنِ الْ~ الْمُسْتَقِيمِ тўғри (ҳақиқий) йўлдан адашмоқ

I صَرَعَ (а) صَرْعٌ 1) ағдармоқ, ағдариб ташламоқ; 2) енгмоқ, шикаст етказмоқ; яраламоқ; 3) қўрқитмоқ; 4) эпилепсия (тутқаноқ, қуёнчиқ) билан касалланмоқ (оғримоқ); 5) бирор нарсага қаттиқ берилган (қизиққан) бўлмоқ; II صَرَّعَ 1) ерга ағдармоқ, йиқитмоқ; 2) қофиялаш асосида шеър битмоқ; III صَارَعَ курашмоқ, яккама-якка курашга киришмоқ; VI تَصَارَعَ ўзаро курашмоқ, курашишмоқ; VII اِنْصَرَعَ 1) қўрқиб қолган бўлмоқ; 2) қутуриб қолмоқ, қутурмоқ; VIII اِصْطَرَعَ урушмоқ, курашмоқ, олишишмоқ

– اِصْطِرَاعٌ кураш, олишиш, олишув

– تَصْرِيعٌ қофиялаш

– صِرَاعٌ *кўп.* اتٌ: кураш, яккама-якка олишув; الْ~ الطَّبَقِيُّ синфий кураш; ~ حَيَاةٍ أَوْ مَوْتٍ ё ҳаёт, ё мамот кураши (жанги, олишуви)

– صُرَاعٌ *мед.* тутқаноқ, қуёнчиқ, эпилепсия

– صِرَاعَةٌ кураш (*спортда*)

– صُرَاعٌ = صَرْعٌ[1]

– صَرْعٌ[2] *кўп.* أَصْرُعٌ, صُرُوعٌ : *ик.с.* صَرْعَانِ 1) тун ва кун; 2) туш пайти ва оқшом; أَتَيْتُهُ صَرْعَيِ النَّهَارِ унинг олдига пешинда ва оқшомда келдим

– صَرْعٌ[3] *эск.* ағдариш, енгиш, шикаст етказиш

– صَرَعٌ қутуриш

– صُرْعٌ тизгин, юган, жилов

– صُرْعَةٌ: ~ رَجُلٌ ҳаммани йиқитадиган паҳлавон

– صَرِيعٌ *кўп.* صَرْعَى 1) енгилган, ағдарилган; ўлган; ا~ خَرَّ ҳушидан кетиб йиқилди, ер тишлаб колди; ~ الْغَوَانِي ғузалларга таслим бўлган (*шоир Муслим ибн Валиднинг лақаби, аёлларни ҳаддан зиёд яхши кўргани учун бу лақабни олган*); 2) (*бирор н. дан*) изтироб (азоб) чекаётган; (*бирор н.*) ҳукми остида турувчи, унга бўйсунувчи; ~ الْيَأْسِ وَ الْقُنُوطِ мутлақ чорасизликка тушиб қолган

– مُصَارِعٌ 1) курашаётган, олишаётган; 2) курашчи; атлет

– مُصَارَعَةٌ кураш, яккама-якка олишув,

жанг; الطَّيَرَان ~ буқалар жанги (олишуви); ~ حُرَّة эркин кураш; رُومَانِيَّة ~ классик кураш; ~ يَابَانِيَّة японча кураш

– مِصْرَاع *кўп.* مَصَارِيعُ 1) эшик тавақаси; فَتَحَ الْبَابَ عَلَى ~يْهِ эшикларни катта очиб қўймоқ; 2) мисра (*шеър*)

– مَصْرَع[1] *кўп.* مَصَارِعُ 1) ҳалокат, фожиона ўлим; لَقِيَ ~هُ фожиона ҳалок бўлмоқ; 2) жанг майдони, уруш ҳаракатлари бўлаётган жой

– مَصْرَع[2] *кўп.* مَصَارِعُ = مَقْتَل 2)

– مَصْرُوع 1. 1) тутқаноқ, қуёнчиқ билан касалланган (*одам*); 2) нобуд бўлган, (*н. биландир*) ҳалок бўлган; 2. (*бирор н. нинг*) қурбони; الْمُخَدِّرَات ~ нашавандлик (гиёҳвандлик) қурбони

I (صرف) صَرَفَ[1] (*и*) صَرْف 1) сарфламоқ, сарф қилмоқ; الْوَقْتَ ~ вақт ўтказмоқ; الْعِنَايَةَ ~ ... فِي (الْاِهْتِمَامَ) (*бирор н. га*) иноят (эҳтиром, эътибор) қилмоқ; صُرِفَ (*бирор н. билан*) банд бўлмоқ (إِلَى); 2) бермоқ (*билетни*); 3) (*к. гадир*) пул бермоқ (*тўламоқ* - لِ, إِلَى); 4) (*пул*) алмаштирмоқ; 5) (*н. дандир*) қайтармоқ (عَنْ); النَّظَرَ عَنْ ... ~ ...га эътиборсиз қарамоқ, назар ташламаслик; مِنْ عَمَلِهِ ~ ишдан бўшатмоқ; 6) (*н. дандир*) қайтишга кўндирмоқ (عَنْ); 7) буриб юбормоқ (*сувни*); الْمِيَاهَ مِنَ الْأَرَاضِي ~ дренаж қилмоқ, тупроқдан сув қочирмоқ; 8) тарқатмоқ, тарқатиб юбормоқ (*оломонни*); 9) жавоб бермоқ, жўнатмоқ (*хизматкорни, малайни*); 10) *грам.* турламоқ, тусламоқ; صَرَفَ[2] (*и*) صَرِيف ғижилламоқ (*эшик ҳақида*); овоз чиқариб сув симирмоқ (*туя ҳақида*); II صَرَّفَ 1) (*молларни*) сотмоқ; 2) (*сувни*) чиқармоқ, оқизиб юбормоқ; ерости сувларини қочирмоқ; қуритмоқ; 3) *мед.* (*шишни*) сўрдиртирмоқ; 4) бажармоқ; ижро этмоқ; жўнатмоқ, юбормоқ; (*ишларни*) ҳал этмоқ; 5) (*пулни*) алмаштирмоқ; 6) (*н. дадир*) эркин ҳаракат этишга имконият бермоқ (فِي); 7) муомалага киритмоқ; 8) *грам.* турламоқ; тусламоқ; 9) *эск.* ичмоқ; ◊ الْخَمْرَ ~ шаробни бошқа нарса аралаштирмасдан ичмоқ; IV أَصْرَفَ (*хизматкорни*) бўшатмоқ, жўнатмоқ; V تَصَرَّفَ (*н. нидир*) ўз тасарруфига олмоқ (بِ); ўз хоҳиш-ихтиёри бўйича ҳаракат қилмоқ; зулмкорлик қилмоқ; 2) (*қаёққадир*) чиқиб кетиш йўлини топмоқ (*мас., буғ* -إِلَى); 3) ҳийлакор бўлмоқ, ҳийла ишлатмоқ, ҳийла қилмоқ; إِنَّهُ لَيَتَصَرَّفُ فِي الْأُمُورِ дарвоқе у ишларда ҳийла ишлатади; 4) *грам.* турланмоқ, тусланмоқ, флексия ёки қўшимчалари ўзгармоқ (*сўз ҳақида*); V تَصَرَّفَ 5) эск. ўзгармоқ, айланмоқ VII اِنْصَرَفَ 1) (*қаёққадир*) кетмоқ, жўнамоқ (إِلَى); 2) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (*вақт ҳақида*); 3) (*н. гадир*) берилмоқ; (*н. гадир*) киришмоқ (إِلَى); إِلَى السِّيَاسَةِ ~ сиёсатга берилмоқ; 4) (*н. гадир*) йўналтирилган бўлмоқ (إِلَى) (*энергия-куч ҳақида*); 5) сарф этилмоқ, сарф бўлмоқ; сотилмоқ, харид қилинмоқ (*товар-мол ҳақида*); 6) (*н. дандир*) кечмоқ, воз кечмоқ (عَنْ); (*н. нидир*) тўхтатмоқ, бас қилмоқ, ташламоқ (عَنْ); عَنِ ~ الزِّرَاعَةِ деҳқончиликни бас қилмоқ, ташламоқ; 7) берилган бўлмоқ (*ҳужжат ҳақида*); 8) *грам.* (*ҳар уч келишикда*) турланмоқ; VII اِصْطَرَفَ фойда олиш учун сарф- харажат қилмоқ. X اِسْتَصْرَفَ қайтаришни ялиниб сўрамоқ (*мас., хавф-хатарни*)

– اِنْصِرَاف 1) кетиш, қайтиш; 2) (*н. дандир*) воз кечиш, рад этиш (عَنْ)

– تَصَارِيفُ *кўп.* (الْقَدَرِ): الدَّهْرِ ~ тақдир ўйинлари

– تَصَرُّف *кўп.* اتٌ : 1) тасарруф; تَحْتَ ~ هِ وَضَعَ الْوَزِيرُ вазир (министр) тасарруфида; تَحْتَ ~ هِ кимнингдир тасарруфига бериб қўймоқ; مُطْلَقُ الـ~ эркин тасарруф ҳуқуқига эга бўлган (*киши*); 2) мустақил ҳаракат, тадбир; 3) феъл-атвор; 4) ўзбошимчалик, якка ҳокимлик, ҳуқуқбузарлик; بِـ~ эркин, ўз хоҳишича; النَّهْرِ ~ дарёнинг қирғоқлардан тошиб чиқмоғи

– تَصْرِيف *кўп.* تَصَارِيفُ 1) харид, сотилиш; 2) қочириш; الْمِيَاهِ ~ сувни қочириш, дренаж; 3) бажариш, юзага чиқариш; الشُّؤُونِ ~ *ёки* الْأُمُورِ ~ (*ишни*) юзага чиқариш (бажариш) 4) *грам.* турланиш, тусланиш; عِلْمُ الـ~ сўз ўзгариши ҳақида фан, морфология, сарф

– صَارِف Сориф (*отнинг номи*)

– صَرَّاف *кўп.* صَيَارِفَةُ 1) сарроф, пул алмаштирувчи; 2) (*банк, муассаса ва жойлардаги*) кассир; 3) солиқ йиғувчи

– صَرَّافَة *кўп.* اتٌ : кассир аёл; التَّذَاكِرِ ~ патта, билат сотувчи аёл; кассир аёл (*мас., кинода*)

– صِرَافَة 1) пулни майдалаш; 2) кассирлик касби; 3) банк ишлари, муомаласи

– صَرْف 1) пулни майдалаш; 2) сарф этиш; (*маблағ*) бериш; тўлов; 3) иш тугагач, (*хизматкорни*) бўшатиш; 4) қуритиш; сувни қочириш, дренаж; الرَّيِّ وَ الـ~ суғориш ва дренаж; تُرْعَةُ الـ~ сув чиқариб юборадиган канал; 5) *грам.* турланиш; тусланиш; مَمْنُوعُ الـ~ مِنَ турланмайдиган (*сўз*); عِلْمُ الـ~ сўз ўзгариши ҳақида фан, морфология, сарф; ◊ ... النَّظَرِ عَنْ ~ بِـ ...га қарамасдан ...; ... ҳақида гапирмаганда ҳам; 6) тавба, тазарру; لَا يُقْبَلُ مِنْهُ ~ وَ لَا عَدْلٌ унинг тавбаси ҳам, ростгўйлиги ҳам инобатга ўтмайди; 7) ҳийла, найранг; الدَّهْرِ ~ тақдир бевафоликлари; 8) афзаллик; الْحَدِيثِ ~ ҳадисга зийнат бериш, ҳадисни безаш

– صَرْف 1) тоза, мусаффо; ا: соф ҳолда; 2) оддий, содда; 3) қизил ранг, қизил бўёқ; 4) *эск.* ҳақиқий (тоза) (*шароб, май*)

– صَرْفَة 1) *астр.* самовий буржлардан бирининг номи; 2) мунчоқ, тумор

– صَرْفِيّ 1. грамматик; морфологик, сарфий; 2. грамматика билан шуғулланувчи олим

– صَرْفِيَّة пул майдалаб бергани учун тўланадиган ҳақ (тўлов)

– صُرُوف *кўп.*: (الزَّمَانِ) الدَّهْرِ ~ тақдир ўйинлари; الْمُفَاوَضَاتِ ~ музокараларнинг қийинчиликлари (мушкулликлари)

– صَرِيف[1] ғижиллаш; الْبَكْرَةِ ~ туя сув симирганида чиқадиган овоз; نَابِ الْبَعِيرِ ~ туя тишининг ғижирлаши

– صَرِيف[2] соф кумуш

– صَيْرَفَة банк муомаласи

– صَيْرَفِيّ *кўп.* صَيَارِفَةُ, صَيْرَفِيَّةٌ 1) сарроф, пул алмаштириб берувчи; 2) банк эгаси, банкир

– مُتَصَرِّف[1] *грам.* флексия йўли билан ўзгарувчи; اللُّغَاتُ الـ~ةُ флектив тиллар

– مُتَصَرِّف[2] ҳоким; минтақа (вилоят) бошлиғи; لِوَاءِ بَغْدَادَ ~ Бағдод ш. провинцияси ҳокими (мутасаррифи)

– مُتَصَرِّفِيَّة *кўп.* اتٌ : мутасаррифийя (*административ ноҳия, вилоят*)

– مَصْرِف[1] 1) сотиш, сотилиш; 2) сарф, харажат

– مَصْرِف[2] *кўп.* مَصَارِفُ банк; банк эгаси идораси; الـ~ صَاحِبُ банк соҳиби (эгаси); банкир

– مَصْرِف, مَصْرَف *кўп.* مَصَارِفُ сув ҳайдаб чиқарадиган канал, сув оқизиб юбориладиган зовур, ариқ, дренаж қувури

– مَصْرِفِيّ банкка оид; كَفَالَةٌ ~ةٌ банк кафолати; ~ مَكْتَبٌ банк идораси; وَرَقَةٌ ~ةٌ банкнот (*банк томонидан чиқариладиган пул ўрнида юрадиган қуғоз*); ~ شِيكٌ банк чеки

– مَصْرُوف[1] 1) сарф этилган, сарф қилинган; 2) (*н. биландир*) банд қилинган (إِلَى); كَانَ ~ إِلَى ... нима биландир банд бўлмоқ, банд қилинган бўлмоқ

– مَصْرُوف[2] *кўп.* مَصَارِيفُ, اتٌ : сарфлар, харажат; الْجَيْبِ ~ кундалик майда харажатлар;

خَالِصُ الْمَصَارِيف франклик (*мас., бир франклик баҳодаги н.*) مَصَارِيفُ الْبَرِيد почта сарфлари (харажатлари); مَصَارِيفُ تَأْمِين суғурта сарфлари (харажатлари); مَصْرُوفَاتُ الدَّعْوَى *ёки* مَصْرُوفَاتُ الْقَضِيَّة суд харажатлари; وَفَّى الْمَصَارِيفَ харажатларни тўла-тўкис қопламоқ

– مُنْصَرِفٌ 1) чиқиш жойи, чиқиш; 2) ўтиб кетиш; 3) кетиш; қутилиш, омон қолиш; لَيْسَ ~ لَنَا عَنْهُ бундан биз қутула олмаймиз; 4) сотиш, сотилиш

– مُنْصَرِفٌ *грам.* ҳар уч келишикда ўзгарадиган, турланадиган; ~ غَيْرُ фақат икки келишикда ўзгарадиган (турланадиган); اسْمٌ ~ غَيْرُ икки келишикдагина турланадиган от

I (صرم) صَرَمَ (*и*) صَرْمٌ, صُرْمٌ 1) қирқиб (кесиб, бўлиб) ташламоқ, қирқмоқ, ажратиб қўймоқ; 2) ажралмоқ, алоқаларни узмоқ; 3) (*қаердадир*) қолмоқ, вақт ўтказмоқ (فِي); الرَّجُلَ ~ одамнинг гапини бўлмоқ, одамни сўзлашдан тўхтатмоқ; الْخَيَّاطُ الثَّوْبَ ~ тикувчи материални кийим учун пичди (бичди); 4) *эск.* йиғмоқ, термоқ; النَّخْلَ ~ хурмо дарахти мевасини термоқ; صَرُمَ (*у*) صَرَامَةٌ 1) жиддий, талабчан бўлмоқ; қўпол (дағал) бўлмоқ; бераҳм (шафқатсиз) бўлмоқ; 2) ўткир (кескир) бўлмоқ; II صَرَّمَ муносабатларни узмоқ, ажралмоқ; узилмоқ, кесилмоқ, қирқилмоқ; IV أَصْرَمَ 1) кесиш вақти бўлмоқ; النَّخْلُ ~ хурмони кесиш вақти бўлди (етди); 2) фақир бўлмоқ, камбағаллашмоқ; V تَصَرَّمَ тамом бўлмоқ, охирига етмоқ; ўтмоқ, ўтиб кетмоқ, ўтиб турмоқ (*вақт ҳақида*); أَجَلُهُ ~ унинг ажали етди, ўлди; 2) узоқлаштирилган (ажратилган, бўлиб ташланган) бўлмоқ; 3) узилмоқ, кесилмоқ, қирқилмоқ; VI تَصَارَمَ бир-бирини қирқишмоқ; ўзаро урушишмоқ; VII انْصَرَمَ бўлинмоқ, кесилмоқ, узилмоқ; ~ تِ السَّنَةُ йил ўтиб кетди

– أَصْرَمُ *мн.* صَرْمَاءُ *кўп.* صُرْمٌ қулоқларининг бир чети қирқиқ *(одам)*

– صَارِمٌ[1] *кўп.* صَوَارِمُ 1) жиддий, талабчан; 2) ўткир, кескир (*мас., қилич*); 3) қаттиқ; 4) *эск.* кесувчи; 5) *эск.* дўстлик ва севги алоқаларини узувчи (бузувчи); 6) *эск.* мева йиғувчи (терувчи)

– صَارِمٌ[2] ўткир қилич

– صَرِمٌ *ёки* صِرَمٌ хурмонинг кесилган танаси

– صَرِمٌ кунчи, кунфуруш

– صَرَامَةٌ 1) жиддийлик, талабчанлик; 2) ўткирлик, кескирлик; 3) қаттиқлик, талабчанлик

– صَرْمٌ тери, жилд; чарм

– صُرْمٌ[1] *анат.* тўғри ичак, орқа чиқариш тешиги (*сол.* سُرْمٌ)

– صُرْمٌ[2], صَرْمٌ узилиш, муносабатларнинг тўхташи (тўхталиши)

– صِرْمٌ *кўп.* أَصْرَامٌ, أَصَارِمُ бир тўппак уйлар, бинолар мажмуаси; *эск.* лагерда жойлашган одамлар (палаткалар) мажмуаси

– صَرْمَاءُ сувсиз саҳро, чўл

– صُرْمَانِيٌّ *кўп.* صُرْمَانِيَّةٌ этикдўз

– صَرْمَايَةٌ *кўп.* صَرَامِيُّ бошмоқ (*пойабзал*)

– صَرْمَةٌ *кўп.* صُرَمٌ эскирган бошмоқ

– صَرْمَةٌ *ат. от, мз.* Сарма

– صِرْمَةٌ *кўп.* صِرَمٌ унча катта бўлмаган пода

– صَرِيمٌ[1] 1) қоронғи тун; 2) тонг

– صَرِيمٌ[2] кесилган, қирқилган, каллакланган

– صَرِيمَةٌ жазм, қатъий ният

– صَوَارِمُ *кўп. кўч.м.* қиличлар

– صَيْرَمٌ бир кунда бир марта овқат ейиш

مُنْصَرِمٌ ўтган, ўтиб кетган, бўлиб ўтган

I صَرَى (*и*) صَرْيٌ олдиндан юрмоқ; II صَرَّى елини сутга тўлсин учун бир неча кун соғмай турмоқ (*совлиқ ҳақида*)

– صَارٍ, صَارِيَةٌ *кўп.* صَوَارٍ, صَارِيَاتٌ 1) мачта; 2) ҳода; 3) даста (*байроқники*); 4) эшик, (деразанинг) ён кесакиси, ёндор; 5) денгизчи, матрос

– صَرًى узоқ туриб қолган сув

– مُصَرَّى: شَاةٌ مُصَرَّاةٌ елини сутга тўлиши учун бир неча кун соғилмаган совлиқ

أُصْطُبَّةٌ алиф.б.*кар.*

– مَصْطَبَةٌ[1], مِصْطَبَةٌ *кўп.* مَصَاطِبُ 1) тош майдонча, ёнбағир; زِرَاعَةُ الْمَصَاطِبِ ёнбағирда деҳқончилик қилиш; 2) тош курси, супача, мастаба

مَصْطَبَةٌ[2] *кўп.* مَصَاطِبُ 1) тош супа; мастаба; 2) кўтарма, супача (*уй пойдеворининг ташқи томони бўйлаб тупроқдан кўтарилган супача*)

مُصْطَارٌ тез кайф қилувчи (мияга тез таъсир қилувчи) шароб

أُصْطُمَّةٌ *(н. нингдир)* кўпи; *(н. нингдир)* асли; *(н. нингдир)* ўртачаси

I صَعُبَ (*и*) صُعُوبَةٌ (*к. учундир*) оғир (қийин, азобли, уқубатли) бўлмоқ (عَلَى) II صَعَّبَ оғир қилмоқ, машаққатли қилмоқ; қийнамоқ; IV ~ أَصْعَبَ: الْجَمَلَ туяга арқон солмай, минмай, ўз ҳолига қўймоқ; V تَصَعَّبَ қийинчилик пайдо қилмоқ, қийнатмоқ; VI تَصَاعَبَ (*к. гадир*) қийинчилик яратмоқ (مَعَ); гапга (маслаҳатга) кирмаслик, қайсар бўмоқ; X اسْتَصْعَبَ 1) қийин деб билмоқ (ҳисобламоқ); 2) гап уқмас бўлмоқ, бўйсунмайдиган хусусият касб этмоқ

– صَعْبٌ[1] *кўп.* صِعَابٌ оғир, қийин; الْإِرْضَاءِ ~ кўнглини олиш қийин одам, инжиқ одам; الْاحْتِمَالِ ~ ҳазм қилиш қийин нарса, чидаб бўлмас (*н.*); الْمِرَاسِ ~ қайсар, бўйсунмас; عُمْلَةٌ ~ةٌ барқарор валюта; صِعَابٌ *кўп.* қийинчиликлар

– صَعْبٌ[2] 1) минилмаган туя; 2) *ат. от, мз.* Саъб; 3) Саъб (*Бакр қабиласи уруғларидан бирининг номи*)

– صُعُوبَةٌ қийинчилик, оғирлик, машаққат

– مَصَاعِبُ *кўп.* қийинчиликлар, машаққатлар

– مُصْعَبٌ 1) нар (*ҳайвонларнинг эркаги*); 2) *ат. от, мз.* Мусъаб

صَعْتَرٌ *бот.* тошчўп (*ўсимлик*)

I صَعَدَ (а) صُعُودٌ 1) кўтарилмоқ, чиқмоқ; кўтарилиб кетмоқ (*самолёт ҳақида*); السُّلَّمَ ~ пиллапоя (зина), шоти (нарвон) да кўтарилмоқ; الْجَبَلَ ~ тоққа чиқмоқ (кўтарилмоқ); 2) (*трамвай ва ш.к. ларга*) чиқмоқ; 3) (*н. нидир*) кўтармоқ; (ب) II صَعَّدَ 1) тез-тез (узоқ) кўтарилмоқ; чиқмоқ; 2) буғлантирмоқ, буғга айлантирмоқ, қаттиқ жисмни буғга айлантирмоқ; 3) пастламоқ, пастлик томон юрмоқ; (فِي) 4) (*сўзнинг*) маъносини янгидан англамоқ; 5) кўтармоқ; ... (فِي) نَظَرَهُ إِلَى ~ назарни ...га ташламоқ; ...га қарамоқ, назар солмоқ; 6) Юқори Мисрга жўнамоқ; ◊ الزَّفَرَاتِ ~ хўрсинмоқ, оҳ тортмоқ; IV أَصْعَدَ 1) кўтармоқ, юқорига тортмоқ; 2) бақир-бақир қилмоқ, қичқирмоқ, шовқин кўтармоқ; 3) Юқори Мисрга жўнамоқ; 4) юрмоқ, кезмоқ, бормоқ; فِي ~ (فِي) الْوَادِي водийда кезмоқ; فِي الْأَرْضِ ~ ер юзини айланиб (кезиб) юрмоқ; V تَصَعَّدَ 1) кўтарилмоқ; 2) буғланмоқ; (*буғдай*) учиб кетмоқ; VI تَصَاعَدَ 1) аста-секин кўтарилмоқ (*аланга, тутун ҳақида*); 2) бошқалар билан бирга кўтарилмоқ, кўтарилишмоқ; X اسْتَصْعَدَ кўтарилмоқ; السُّلَّمَ ~ пиллапоя (зина, шоти, нарвон) да кўтарилмоқ

– تَصَاعُدٌ 1) аста-секин кўтарилиш; 2) эскалация (*ўсиш, кенгайиш, ўстириш, кенгайтириш*)

– تَصَاعُدِيٌّ ўсиб борувчи; ضَرَائِبُ ~ةٌ ўсиб борувчи солиқлар

– تَصْعِيدٌ 1) кўтарилиш; 2) эскалация; الْحَرْبِ ~ ҳарбий эскалация; 3) оҳ урмоқ; 4) қаттиқ жисмларни буғга айлантириш

– صَاعِدٌ[1] *кўп.* صُعَّدٌ кўтарилаётган, чиқаётган; فَ ~ا яна ҳам баландроқ; ◊ مِنَ الْآنَ فَ ~ا бугун ва бундан кейин, келажакда

– صَاعِدٌ[2] *кўп.* صَوَاعِدُ сталагмит (*ғорлар ва*

ер остидаги карст бўшлиқлари тубидаги оқиқ-томчи (кўпинча оҳактошли) ҳосила)

– صَعْدٌ қаттиқ, шидатли; ~ عَذَابٌ кучли азоб (оғриқ)

– صُعُدٌ баландлик, юксаклик; ا ~ юксакликка, баландликка, юқорига

– صُعَدَاءُ чуқур нафас олиш; تَنَفُّسُ الـ~ эркин нафас олмоқ, нафасни ростламоқ

– صَعْدَةٌ[1] *кўп.* صَعَدَاتٌ 1) баландлатиш, юксалтириш, юқорилатиш; 2) баланд (юксак) жой (мавқе)

– صَعْدَةٌ[2] 1) тўғри тортилган канал; тўғри қилиб кавланган канал; 2) *эск.* найзанинг ёғоч сопи; найза, тиғ

– صَعُودٌ[1] тепалик, қиялик, тепа

– صَعُودٌ[2] ўтиш қийин бўлган тўсиқ (ғов)

– صُعُودٌ кўтариш, кўтарилиш; юқорига чиқиш; ердан учиб кўтарилиш (*самолёт ҳақида*); مُضَارِبُ عَلَى ~ нарх-навонинг кўтарилиши билан ўйновчи (*биржада*); عِيدُ الـ~ *ёки* خَمِيسُ الـ~ *дин.* Исо алайҳиссаломнинг арши аълога кўтарилишларига бағишланган христианлар байрами

– صُعُودِيٌّ 1) кўтариш (кўтарилишга) оид; 2) нарх-навонинг кўтарилиши билан ўйновчи (*биржада*)

– صَعِيدٌ *кўп.* صُعُدٌ, صُعُدَاتٌ, أَصْعِدَةٌ 1) ясси тоғлик, тоғлик жой; 2) *кўч.м.* ер, тупроқ, жой; яссилик, доира, соҳа; 3) ер юзаси; اجْتَمَعَ النَّاسُ فِي ~ وَاحِدٍ одамлар бир жойда йиғилдилар (йиғилишди); كُلُّهُمْ فِي ~ وَاحِدٍ уларнинг ҳаммаси бир хил нуқтаи назар (қараш) тарафдоридирлар; عَلَى الـ~ الْوَطَنِيِّ миллий масала нуқтаи назаридан; عَلَى الـ~ الدُّوَلِيِّ халқаро муносабатлар соҳасида; فِي (الثَّقَافِيِّ) الْاقْتِصَادِيِّ الـ~ иқтисод (маданият) соҳасида; فِي ~ عِشْرِينَ جُنَيْهًا йигирма фунт атрофида; ... وَضَعَهُ عَلَى ~ وَاحِدٍ مَعَ *кўч.м.* бирор кишини ... билан тенг деб ҳисобламоқ (тенглаштирмоқ)

– صَعِيدِيٌّ *кўп.* صَعَايِدَةٌ Юқори Мисрда яшовчи киши

مُصْعَدٌ кўтарилувчи; дарёда юқорига сузувчи

– مَصْعَدٌ *эл.* анод

مُصْعِدٌ кўтарилувчи; дарёда юқорига сузувчи

– مِصْعَدَةٌ, مِصْعَدٌ *кўп.* مَصَاعِدُ кўтарувчи қурилма, лифт

I صَعِرَ (*а*) صَعَرٌ 1) буриштирилмоқ (*юзда, нафратланиш пайтида*); 2) қутурмоқ; II صَعَّرَ буриштирмоқ; (خَدَّهُ) وَجْهَهُ ~ (*нафратланиш пайтида*) юзни буриштирмоқ, афтни бузмоқ; وَ لَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ *қур.* Одамларга такаббурлик билан юзни буриштирма; III صَاعَرَ манманлик билан (такаббурлик билан) юзни буриштирмоқ; VII انْصَعَرَ қутурган бўлмоқ, қутурмоқ

– أَصْعَرُ *кўп.* صُعْرٌ гердайиш оқибатида юзи, бўйни қийшайиб қолган (*одам*)

– صَعَرٌ гердайиш оқибатидаги юзнинг қийшиқлиги

– صَعْرَانُ қутурган

– صُعْرُورٌ *кўп.* صَعَارِيرُ дарахт елими

– صُعَيْرٌ *ат. от, мз.* Суайр

صَعْصَعَ тарқатмоқ, тарқатиб юбормоқ (мас. жамоани) تَصَعْصَعَ 1) ҳаракатланмоқ, ҳаракат қилмоқ, қимирламоқ; 2) пароканда бўлмоқ, тарқалиб кетмоқ; ◊ بِهِمُ الدَّهْرُ ~ тақдир уларни ҳар томонга сочиб юборди

صَعْصَعَةٌ 1) *ат. от, мз.* Саъсаа; 2) Саъсаа (*қабила номи*)

I صَعَقَ (*а*) صَعْقٌ 1) чақмоқ (яшин) урмоқ; 2) гунг қилмоқ, лол қолдирмоқ; 3) *мажз.* (*н. дандир*) ҳайратланмоқ (ب); صَعِقَ (*а*) تَصْعَاقَ, وَ ~ مَنْ صَعْقٌ ҳушидан кетмоқ, беҳуш бўлмоқ; فِي السَّمَاوَاتِ وَ مَنْ فِي الْأَرْضِ *қур.* Осмон ва ердагилар ҳушидан кетадилар (*ўладилар маъносида*); IV أَصْعَقَ гунг қилмоқ, эсдан оғдирмоқ

– صَاعِقٌ 1) чақмоқ (яшин) билан ўлдирувчи; 2) чақмоқдай тез; حَرْبٌ ~ ـةٌ қисқа (тезкор) уруш, яшинвор уруш

– صَاعِقَةٌ *кўп.* صَوَاعِقُ 1) момақалдироқ гумбурлаши; чақмоқ; فُوَّاتُ الـ~ зарбдор қўшинлар; وَقَعَ نَعِيٌّ (شَارِي) الصَّوَاعِقِ مَانِعَةُ яшинқайтаргич; هَذَا الرَّجُلُ وَقَعَ الـ~ عَلَى الْعَالَمِ أَجْمَعَ бу одамнинг ўлими ҳақидаги хабар ҳаммага чақмоқ ургандай таъсир қилди; 2) қаттиқ азоб чинқириғи; 3) қаттиқ азоб ; 4) ўлим

– صَعَقٌ момақалдироқ, гулдураш

– صَعِقٌ яшин (чақмоқ) урган

– مَصْعُوقٌ яшин (чақмоқ) урган, яшин (чақмоқ) ургандай

صُعْقُرٌ икра (*балиқ уруғи, тухуми*)

أَصْعَلُ *мн.* صَعْلَاءُ *кўп.* صُعْلٌ кичик бошли (каллали)

– صَعْلٌ 1) кичик бош (каллали) одам, микроцефал; 2) туяқуш; 3) туки тўкилган эшак, тақир эшак

تَصَعْلَكَ 1) камбағал бўлиб қолмоқ, қашшоқлашмоқ; 2) кўча кезмоқ, (*кўча-кўйда*) санғимоқ, дайдилик (гадолик) қилмоқ

– تَصَعْلُكٌ дайдилик

– صَعْلَكَةٌ камбағаллик, қашшоқлик

– صُعْلُوكٌ *кўп.* صَعَالِيكُ 1) камбағал, қашшоқ; 2) юпун, дайди, яланғоч; бекорчи, дангаса; 3) *эск.* қароқчи

– مُتَصَعْلِكٌ 1) камбағаллашиб қолган, қашшоқ; 2) дайди

صَعْوَةٌ *кўп.* صَعَاءٌ, صَعَوَاتٌ *зоол.* саъва, чумчуқсимонларга мансуб қушча

I (صعر) صَغِرَ (*у*) صَغَرٌ (*к. дандир*) ёшроқ бўлмоқ; تَصْغُرُهُ بِعَشَرَةِ أَعْوَامٍ у (*мн*) ундан ўн ёш кичик; صَغِرَ (*а*) صَغَرٌ *ёки* صَغُرَ (*у*) صَغَرٌ 1) кичик бўлмоқ, ёш бўлмоқ; 2) кичик ёшда бўлмоқ; 3) арзимас бўлмоқ; II صَغَّرَ 1) озайтирмоқ, қисқартмоқ; озайтириб қўймоқ; 2) таҳқирламоқ; эътиборини пасайтирмоқ; 3) *грам.* кичрайтириш оти ясамоқ; IV أَصْغَرَ арзимас деб ҳисобламоқ, паст баҳоламоқ; V تَصَغَّرَ кичик бўлмоқ; VI تَصَاغَرَ 1) ўзини кичик (арзимас) деб кўрсатмоқ; хушомадгўйлик (лаганбардорлик) қилмоқ; 2) жасоратсизлик қилмоқ, хижолат тортиб турмоқ, дадил бўлолмаслик; X اسْتَصْغَرَ арзимас (аҳамиятсиз) деб ҳисобламоқ, (*бирор н. ни*) назарга илмаслик, эътиборсиз колдирмоқ, эътиборини пасайтирмоқ; نَفْسَهُ ~ ~ ўзини яхши сезмаслик (ўзини ёмон сезмоқ)

– أَصْغَرُ *кўп.* أَصَاغِرُ *мн.* صُغْرَى *кўп.* صُغْرَيَاتٌ 1) кичик, майда; энг кичик; الدُّوَلُ الصُّغْرَى кичик давлатлар; الشَّرَّيْنِ ~ ёмонликларнинг энг кичиги; النِّهَايَةُ الصُّغْرَى минимум; 2) кичик; ◊ اللِّسَانِ *ик с.* тил ва дил; إِنَّ الْإِنْسَانَ بِـ~ـيْهِ *мкл.* одамга тили ва дилига қараб баҳо берадилар

– تَصَاغُرٌ хушомадгўйлик қилиб бўйсуниш

– تَصْغِيرٌ 1) озайиш, озайтириш; اسْمُ الـ~ *грам.* кичрайтириш оти; صِيغَةُ الـ~ *грам.* кичрайтириш отининг сўз ясаш шакли (فُوَيْعِلٌ, فُعَيْلٌ); 2) камситиш,, камситилиш; аҳамиятини пасайтириш; қисқартиш, қисқартилиш

– صَاغِرٌ 1) бўйсунувчи; 2) ا ~ итоаткорлик билан, бўйсуниб, бўйин эгиб, сўзсиз бўйсуниб; 2) камситилган

– صَغَارٌ, صَغَارٌ 1) нафрат, жирканиш; эътиборга (назарга) олмаслик; 2) камситиш, камситилиш; бадномлик, виждонсизлик, шармандалик

– صَغَارَةٌ, صَغَارَةٌ 1) кичик ўлчам, арзимаслик, аҳамияти озлилик; тўла (тўлиқ) эмаслик, паст, сифатсизлик; 2) сўзсиз бўйсуниш, итоат, итоаткорлик; 3) пастлик, тубанлик, таҳқирланганлик, оёқости қилинганлик, камситилганлик

– صِغَرٌ кичик ўлчам; السِّنِّ ~ ёшдаклик, болалик

– صُغْرَةٌ (*болаларнинг*) энг кичиги, кенжаси

– صَغِيرٌ *кўп.* صِغَارٌ 1. 1) кичик, кичкина, катта бўлмаган; السِّنِّ ~ кичик ёшдаги, сағир; ~

الْعَقْلِ болаларча ақли бор, ақлсиз, ақли калта; 2) майда; 3) ёш, сағир; 2. кичик бола

– صُغَيِّرٌ *халқ.* кичик, майда

– صَغِيرَةٌ *кўп.* صَغَائِرُ 1) кичик камчилик (етишмовчилик); кичкина айб (нуқсон, гуноҳ); 2) майда-чуйда; чақа-танга; صَغَائِرُ الْأُمُورِ майда-чуйдалар

– مُصَغَّرٌ кичрайтирилган; فِي صُورَةِ ~ـهِ кичрайтирилган сувратда

I (صغو) صَغَا (у) صُغُوٌّ, صُغْوٌ (*н. гадир*) мойил бўлмоқ; (*к. гадир*) қулоқ солмоқ, бўйсунмоқ; (إِلَى)؛ صَغَى (а) صَغًا=صَغْيٌ IV أَصْغَى (*к. нидир*) тушунмоқ, эшитмоқ, гапига қулоқ тутмоқ (إِلَى); ~ إِلَى صَوْتِ الشَّعْبِ халқ овозига қулоқ солмоқ; ~ الْإِنَاءَ идишни энгаштирмоқ

– إِصْغَاءٌ 1) қулоқ солиш, тинглаш, эшитиш; 2) диққат эътибор

– صَاغٍ *мн.* صَاغِيَةٌ 1.1) тингловчи, эшитувчи; وَجَدَ أُذُنًا صَاغِيَةً *маж.* диққат-эътибор билан тинглайдиганни топмоқ; бекорчи қулоқни топмоқ; 2) диққат-эътиборли; أَعَارَ أُذُنًا صَاغِيَةً *қар.* أُذُنٌ 2. тингловчи

– مُصْغٍ *мн.* صَاغٍ=مُصْغِيَةٌ

I صَفَّ (а/у) صَفٌّ қатор қилиб (*саф қилиб*) жойлаштирмоқ, жойлаштирмоқ, сафламоқ, термоқ; الْحُرُوفَ ~ *полигр.* ҳарф термоқ; II صَفَّفَ қатор қилмоқ, сафламоқ; 2) тартибга келтирмоқ;

الشَّعْرَ ~ тарамоқ, сочларни тартибга келтирмоқ; VI تَصَافَّ сафланмоқ; VIII اصْطَفَّ 1) сафланмоқ, қаторга турмоқ; 2) қатор бўлиб сафланмоқ

– تَصْفِيفٌ 1) сафлаш; қаторлаштириш; 2) тартибга келтириш; الشَّعْرِ ~ тараш, сочларни тартибга келтириш

– صَافٌّ мн. ~ـةٌ саф-саф, қаторма-қатор *мн.нинг кўпи* صَوَافُّ оёқларини ёнма-ён қўювчи (*туя*); الصَّافَّاتُ *қур.* қатор турган фаришталар (37-1)

– صَفٌّ *кўп.* صُفُوفٌ 1) саф; қатор; صُفُوفُ طَبَقَةِ الْعُمَّالِ ишчилар синфи сафлари; ~ ضَابِطٌ وَضَعَهُ فِي ~ وَاحِدٍ ... унтер-офицер; ... кимнидир ... билан бир сафга (қаторга) қўймоқ; ... وَقَفَ ~ وَاحِدًا ضِدَّ ...га қарши бир сафда бўлмоқ; ... كَانَ فِي الصُّفُوفِ الْأُولَى биринчи (олдинги) сафларда бўлмоқ; ضَمَّ الصُّفُوفَ (رَصَّ) сафларни жипслаштирмоқ; 2) разряд; 3) курс, синф (*ўқув юртларида*); 4) навбат; ... الْوُقُوفُ فِي ~ طَوِيلٍ فِي انْتِظَارِ ... ни кутаётган узун навбат; ◊ الزَّمَنُ فِي ~ـهِ вақт (замон) унга (унинг фойдасига) ишламоқда; الْحَقُّ فِي ~ـهِ ҳуқуқ (ҳақиқат) унинг тарафида; كَانَ (وَقَفَ) مِنْ (فِي) ~ـهِ бирор киши тарафида бўлмоқ, бирор киши тарафини олмоқ

– صَفَّافٌ *яна:* الْحُرُوفِ ~ ҳарф терувчи

– صُفَّةٌ *кўп.* صُفَفٌ 1) туртиб чиқиб турган тош, тош ўриндиқ; 2) тахта токча, раф; карниз, араки; 3) айвон, бостирма

– صَفِّيٌّ оддий; одми

– صَفِيفٌ қуритиш (намини қочириш) учун қуёшга ёки оловга ёйиб қўйилган нарса

– مَصَفٌّ *кўп.* مَصَافٌّ 1) қатор, саф; وَصَلَ إِلَى مَصَافِّ الْعُلَمَاءِ الْمَشْهُورِينَ машҳур олимлар сафига ўтмоқ; 2) *полигр.* верстатка (*ҳарф терилиадиган тахтакач*)

– مِصْفَافٌ *полигр.* линотип (*ҳарфларни қуйиб терадиган машина*)

– مُصَفَّفٌ *кўп.* ـَاتٌ матрица (*ўйма қолип, терилган матнни кўп нусхада босиб чиқариш учун уни картонга ўтказиб, ясаб олинган қолип*)

– صَفَّافٌ = مُصَفِّفٌ

– مَصْفُوفٌ *эск.* саф-саф бўлиб жойлашган

صِفْتٌ кучли, бақувват (*одам*)

– صِفْتَانِ *ёки* صِفْتَانٌ = صِفْتٌ

I صَفَحَ (а) صَفْحٌ 1) (*к. нидир*) кечирмоқ, афв этмоқ, гуноҳидан ўтмоқ (عَنْ); 2) ясси қилмоқ; 3) металл (маъдан) билан қопламоқ; 4) *эск.* юзни ўгирмоқ, юзни буриб олмоқ; II صَفَّحَ 1) ясси қилмоқ, яссиламоқ (прокат қилмоқ); ~ الْحَدِيدَ темирни яссиламоқ (прокат қилмоқ); 2) шапалоқ-шапалоқ қилиб қирқмоқ; 3) (*олтин, кумушдан*) қоплама қилмоқ; 4) металл билан ўрамоқ, зирҳламоқ, зирҳ билан қопламоқ, (беркитмоқ, ёпмоқ); 5) қиличларни тобига келтириш учун боғламоқ, қизиғида урмоқ; қарсак (чапак) чалмоқ; III صَافَحَ 1) қўл қисмоқ, қўл бериб сўрашмоқ (кўришмоқ); ~ـهُ بِالْيَدِ кимнингдир қўлини қисмоқ; 2) кўзга кўринмоқ; истиқболга юрмоқ, чиқмоқ; 3) енгил, билинар-билинмас эсмоқ, анқимоқ (*шамол, ҳид-бўй ва б. ҳақида*); V تَصَفَّحَ 1) диққат билан боқмоқ (қарамоқ, қараб чиқмоқ); варақлаб чиқмоқ; 2) шапалоқ-шапалоқ қилиб бўлинган бўлмоқ; VI تَصَافَحَ қўл сиқишмоқ; X اسْتَصْفَحَ 1) кечирим (узр) сўрамоқ; 2) *полигр.* стереотип (тайёр босма қолип) дан чоп этмоқ (босмоқ)

– تَصْفِيحٌ зирҳлаш; зирҳ

– صَفَّاحٌ кечирувчи, узрини қабул қилувчи; олижаноб

– صُفَّاحٌ *жам.* тош тахтачалар; الْحُقُولِ ~ дала шпати (*силикатлар жинсига мансуб минерал*)

– صَفْحٌ[1] кечириш, узрни қабул қилиш

– صَفْحٌ[2], صُفْحٌ *кўп.* صِفَاحٌ 1) юза, сирт, уст; 2) ён, ёнбағир (*тоғники*); ◊ ضَرَبَ عَنْهُ ~ا эътибор бермаслик; номини тилга олиб ўтмаслик

– صَفْحَةٌ *кўп.* صَفَحَاتٌ 1) юз; (*бирор н. нинг*) юз томони; ~ـهُ بَيَّضَ (سَوَّدَ) (*к. нидир*) оқламоқ (қораламоқ); 2) саҳифа; بَيْضَاءُ ~ оппоқ саҳифа, ёзилмаган варақ; بَدَأَ عَلَى ~ بَيْضَاءَ қандайдир ишни бошдан бошламоқ (*сўзма-сўз:* оппоқ (ёзилмаган) саҳифадан бошламоқ); 3) сирт, уст, юза (*мас., сувнинг, денгизнинг ва б.*); عَلَى ~ الْمَاءِ сув юзасида (устида)

– صَفَّاحٌ = صَفُّوحٌ

– صَفِيحٌ 1) қалай; 2) (*оқ*) тунука, жез; مَشْغُولَاتٌ مِنَ الـ~ тунукадан (жездан) ясалган маҳсулотлар

– صَفِيحَةٌ *кўп.* صَفَائِحُ 1) тунука қути, банка, қутича; 2) бидон; 3) тахта тунука; тахта; пластина (*тахтасимон ясси нарса*); صَفَائِحُ الْجُبْنَةِ ~ الصِّمَامِ радиолампа аноди; صَفَائِحُ الشُّقُوفِ пишлоқ бўлаклари; صَفَائِحُ الْمَعَادِنِ (الْحَدِيدِ) яссиланган (прокат қилинган) (*металл маҳсулотлар*); 4) тиғ, дам (*қиличда*); 5) қанот; صَفَائِحُ الْبَابِ эшик қанотлари; 5) сафиҳа (*устига гўшт қатлами жойлаб пиширилган нон*); الْوَجْهِ ~ юз териси

– مُصَافَحَةٌ қўл сиқишиш, қўл қисишиш

– مُسْتَصْفَحٌ стереотипга оид, стереотипик; طَبْعَةٌ ~ـةٌ стореотип усулда нашр этиш (босиш)

– مُصْفَحٌ мойил, эгилган; قَلْبُ الْمُؤْمِنِ ~ عَلَى الْحَقِّ *ҳад.* имонли кишининг юраги ҳаққа мойилдир

– مُصَفَّحٌ 1) металл билан (металл қопламалар билан) қопланган; 2) зирҳланган; سَيَّارَةٌ ~ـةٌ зирҳланган автомашина; броновик; قِطَارٌ ~ зирҳланган поезд, бронепоезд; فِرْقَةٌ ~ـةٌ моторлаштирилган дивизия; 3) ясси, яп-алоқ; الرَّأْسِ ~ яссибош (*одам*), долихоцефал

– مُصَفَّحَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) бронемашина; 2) *полигр.* стереотип

– مِصْفَاحٌ *кўп.* مَصَافِيحُ прокат стани (*металларни прокат қилувчи-яссиловчи жиҳоз, асбоб*)

I صَفَدَ (и) صَفْدٌ боғламоқ; кишан солмоқ; ~ بِأَغْلَالٍ занжирламоқ, занжир билан боғламоқ; II صَفَّدَ 1) = I; 2) маҳкам қилиб боғламоқ; IV أَصْفَدَ 1) = I; 2) бермоқ, ато этмоқ, эҳсон қилмоқ

– صَفْدٌ[1], صِفَادٌ *кўп.* أَصْفَادٌ занжир, кишан; الْيَدَيْنِ ~ қўлкишан, қўлга солинадиган кишан

– صَفْدٌ[2] *кўп.* أَصْفَادٌ 1) ато, эҳсон ҳиммат; 2) *эск.* совға, туҳфа, ҳадя

– مَصْفُودٌ *эск.* кишанланган, боғланган, занжирланган

I (صفر) صَفَرَ (*и*) صَفِيرٌ ҳуштак чалмоқ; чийилламоқ, увилламоқ (*шамол ҳақида*); вишилламоқ (*илон ҳақида*); صَفِرَ (*а*) صَفَرٌ эгалланмаган бўлмоқ; бўш бўлмоқ, холи бўлмоқ; صُفْرٌ қоринда сариқ сув пайдо бўлмоқ; II صَفَّرَ 1) ҳуштак чалмоқ (*кема ҳақида*); 2) вишилламоқ (*илон ҳақида*); 3) ҳуштак чалиб, ўз норозилигини билдирмоқ; 4) сариқ рангга бўялмоқ; 5) бўшатмоқ, холи қилмоқ; IV أَصْفَرَ 1) бўш қилмоқ, бўшатмоқ; 2) камбағаллашмоқ; IX اِصْفَرَّ 1) сарғаймоқ; 2) оқариб кетмоқ, бўзариб кетмоқ (*юз ҳақида*)

– أَصْفَرُ[1] *мн.* صُفْرٌ *кўп.* صَفْرَاءُ 1) сариқ; оқарган, оқариб кетган; ◊ النِّقَابَاتِ الصَّفْرَاءُ сотқин касаба иттифоқлари (профсоюзлар); الرَّنَّانُ ~ الْ тилло, олтин; الْ~ ان *ик. с.* олтин ва заъфарон; الْحُمَّى الصَّفْرَاءُ сариқ безгак; الْهَوَاءُ الْ~ *мед вабо*; اِبْتِسَامَةٌ صَفْرَاءُ ижирғаниб жилмайиш

– أَصْفَرُ[2] мутлақо ...сиз, мутлақо ...и (*...си*) йўқ; إِنَّ ~ الْبُيُوتِ مِنَ الْخَيْرِ الْبَيْتُ الصَّفْرُ مِنْ كِتَابِ اللهِ تَعَالَى *ҳад.* мутлақо хайр-баракаси йўқ уй Оллоҳ таолонинг китоби йўқ уйдир

– أَصْفَرُ[3] –بَنُو الْ~: византияликлар, греклар

– اِصْفِرَارٌ 1) сарғимтирлик, сарғишлик; 2) оқишлик, ранг оқариши, рангнинг бўзариши

– صَافِرٌ 1. ҳуштак чалувчи, ҳуштакбоз; 2. бекорчи, такаббалтанг, ялло қилиб юришдан бошқасини билмайдиган (*одам*)

– صَفَارٌ 1) сариқлик, сариқ ранг; ~ الْبَيْضِ тухумнинг сариғи; ~ أَبُو *мед.* сариқ; 2) *шунингдек*: الشَّمْسِ ~ қуёш ботиш арафаси; кечки шафақ

– صُفَارٌ сариқлик, сариқ ранг

– صَفَّارٌ (*мис эритиб*) қуювчи

– صَفَّارَةٌ *кўп.* صَفَافِيرُ ,اتٌ ـَ ҳуштак; сирена; الرُّعَاةِ ~ най; أُطْلِقَتْ صَفَّارَاتُ الْإِنْذَارِ *мажх.* ҳаво тревогаси эълон қилинди

– صُفَّارِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ зарғалдоқ (*қуш*)

– صَفَرٌ ,صَفَرٌ[1] *шунингдек*: الْخَيْرِ ~ сафар ойи (*қамарий тақвимнинг 2-ойи, 29 кун*)

– صَفَرٌ[2] 1) *мед.* сариқ касаллиги; 2) ичақдаги гижжалар, аскаридалар; 3) *эск.* очлик; 4) *эск.* илон (*арабларнинг фикрича, одам оч қолганда, илон унинг аъзоларини ёб битиради*)

– صَفْرٌ[1] ҳуштак

– صِفْرٌ[2] صِفْرٌ ўш, бўм-бўш; (الْيَدَيْنِ) الْأَيْدِي ~ қуруқ (ҳеч вақоси йўқ) қўл билан

– صِفْرٌ *кўп.* أَصْفَارٌ 1) ноль; تَحْتَ الْ~ нолдан паст; فَوْقَ الْ~ нолдан юқори; الْ~ الْمُطْلَقُ абсолют ноль; ~ حَصَلَ عَلَى *ёки* أَخَذَ ~ا ноль олмоқ, *бизнингча*: бир баҳо олмоқ (*ўқувчи ҳақида*); انْطَلَقَ مِنْ ~ нолдан (қоқ-қуруқ жойдан) бошламоқ; جَمَعَ الْأَصْفَارَ нолларни қўшмоқ (*яъни: йўқ нарсаларни қўшганинг билан ҳеч қандай натижа чиқмайди*); فِي الْ~ *ҳарб.* ооат нолда (*мас., ҳужум пайти*); حَدَّدَ سَاعَةَ الْ~ ҳал қилувчи ҳаракатлар учун муддат белгиламоқ; 2) ҳеч нима; لَيْسَ أَكْثَرَ مِنْ ~ عَلَى الْيَسَارِ ҳеч нима эмас, ҳеч нарса эмас, қоқ-қуруқ (*сўзма-сўз: чапдан ўқиганда нолнинг ўзичалик*); 3) ...сиз, ...и (*...си*) йўқ; مِنَ الْمَتَاعِ ~ بَيْتٌ матоҳсиз (матоҳи йўқ) уй; الْيَدَيْنِ ~ رَجُلٌ ҳеч вақоси йўқ одам; 4) *эск.* бўш, бўшатиб олинган, фориғ

– صُفْرٌ, صِفْرٌ 1) сариқ мис, жез, бронза; *эск.* биринж; 2) олтин, тилло

– صَفْرَاءُ 1) сафро; ўт; الْ~ الْتِهَابُ كِيسِ مد холецистит; الْ~ انْعِدَامُ *мед.* ахолия; 2) олтин; مَا لِفُلَانٍ ~ وَلَا بَيْضَاءُ фалон кишининг олтини ҳам, кумуши ҳам йўқ; 3) *эск.* сариқ рангли дарахтидан ясалган камон

– صَفْرَاوِيٌّ сафровий, сафрога оид; الْحُمَّى الْ~ةُ безгак; ~ةٌ ضَحْكَةٌ таҳқирловчи кулги

– صَفْرَةٌ очлик, қорни очлик, қорни бўшлик

– صُفْرَةٌ 1) сарғишлик, сарғимтирлик, сариқ ранг; 2) оқарганлик, оқариб кетганлик; 3) *ат. от, мз.* Суфра

– صَفَرِيٌّ 1) куз ёмғири; кузда ёғадиган ёмғир; 2) кузда чиқадиган (ўсадиган) ўт

– صَفْرِيَّاتٌ *кўп.* аскаридалар, юмалоқ гижжалар

– صَفَرِيٌّ = صَفَرِيَّةٌ

– صَفِيرٌ 1) (*чалинган*) ҳуштак; 2) ҳуштак (*чалинадиган*), гудок; الْ~ حُرُوفُ *фон.* ҳуштак овозини эслатувчи ундошлар (ص, س, ز); ~ مُزْعِجٌ ташвишли ҳуштак

– مُصْفِرٌ *эск.* сарғайган

– مُصْفِرٌ камбағал, камбизоат

– مُصَفِّرٌ *эск.* ҳуштак чалувчи, овоз чиқарувчи

صَفْرِدٌ *кўп.* صَفَارِدُ қўрқоқлик рамзи бўлган қуш

صَفْصَفَ (*сочларни*) тарамоқ, тартибга келтирмоқ

– صَفْصَافٌ *жам. бот.* толлар; بَاكٍ ~ мажнунтоллар

– صَفْصَافَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ тол; مُسْتَحِيَةٌ ~ *ёки* بَاكِيَةٌ ~ мажнунтол

– صَفْصَفٌ *кўп.* صَفَاصِفُ текислик; قَاعٌ ~ текис, бўм-бўш ер (*жой*)

– صُفْصُفٌ *зоол.* чумчуқ

– صَفْصَفَةٌ тараниш

I صَفَعَ (*а*) صَفْعٌ 1) юзга урмоқ, шапалоқ тортмоқ; 2) елкага ёки гарданга кафт билан уриб қўймоқ (*мамнунлик ифодаси маъносида*)

– صَفْعَانُ *эск.* юзига тарсаки еган (*одам*); елка ёки гарданига урилган киши (*мамнуният маъносида*)

– صَفْعَةٌ *кўп.* صَفَعَاتٌ юзга уриш, шапалоқ, шапалоқлаш

– صَفْعَانُ = مَصْفَعَانِيٌّ

I (صفق) صَفَقَ (*и*) صَفْقٌ 1) шапиллатмоқ, қарсиллатмоқ, уриб қўймоқ; جَنَاحَيْهِ ~ қанот қоқмоқ (*қуш ҳақида*); 2) қаттиқ (қарсиллатиб) ёпмоқ (*эшикни*); 3) бор-барака қилмоқ (*қўлни қўлга бериб*), келишмоқ, шартлашиб олмоқ; لَهُ بِالْبَيْعِ ~ бор-барака қилмоқ (*савдода*); 4) бир йдишдан иккинчи идишга (*тозалаш учун*) қуймоқ, аралашмадаги турли қисмларни сув ёрдамида бир-биридан ажратмоқ; الدَّمَ ~ *мед.* қон қуймоқ; ~ت الرِّيحُ الْأَشْجَارَ шамол дарахтларни тебратди; صَفُقَ (*у*) صَفَاقَةٌ 1) йўғон (қалин) ва мустаҳкам бўлмоқ; 2) уятсиз (сурбет, виждонсиз) бўлмоқ; II صَفَّقَ 1) қарсак (чапак) чалмоқ; ~وا بِمِلْءِ أَيْدِيهِمْ (*к. гадир н. гадир*) гулдурос қарсак чалмоқ; جَنَاحَيْهِ ~ қанот қоқмоқ, шапиллатмоқ; 2) (*к. нидир, н. нидир*) қўллаб-қувватламоқ, маъқулламоқ; 3) бир идишдан иккинчи идишга қуймоқ, аралашмадаги турли қисмларни бир-биридан сув ёрдамида ажратмоқ; IV أَصْفَقَ 1) қон қуймоқ; 2) الْبَابَ ~ эшикни очмоқ ёки ёпмоқ; الشَّرَابَ ~ майни тиндириб, иккинчи идишга олмоқ (*тозалаш мақсадида*); VII انْصَفَقَ қарсилламоқ (*эшик ҳақида*); VIII اصْطَفَقَ овоз чиқармоқ, шарақ-шуруқ қилмоқ (*мас., ойналар*); чирсилламоқ, чарсилламоқ (*ёнаётган ўтин ҳақида*), шовулламоқ (*денгиз тўлқини ҳақида*)

– إِصْفَاقٌ қон қуйиш

– تَصْفِيقٌ қарсаклар, чапаклар; الْ~ الْعَاصِفُ *ёки* الْحَادُّ ~ الْ гулдурос қарсаклар

– صَفَاقٌ *кўп.* 1صُفُقٌ) боғловчи қобиқ; ошқозоннинг шамоллайдиган қобиғи; الْ~ الْتِهَابُ *мед.* перитонит (*ошқозон шамоллаши*); 2) тери остидаги нозик (юпқа) тери

– صَفَاقَةٌ 1) қалинлик; 2) *шунингдек*: الْوَجْهِ ~ виждонсизлик, безбетлик, номуссизлик; بِكُلِّ ~ وَ وَقَاحَةٍ а) ўта виждонсизларча, номуссизлик билан; б) уятсиз ва номуссиз

– صَفْقٌ 1) қарсак (*чапак*) чалиш; қарсиллатиш; الْبَابِ ~ эшикнинг қарсиллаши; 2) биридан иккинчисига қуйиш; الدَّمِ ~ қон қуйиш

– صَفْقَةٌ *кўп.* صَفَقَاتٌ келишув, битим, савдо

битими (шартномаси); ~ عَقْدٌ савдо битими (шартномаси, келишуви) тузмоқ; رَابِحَةٌ ~ фойда келтирувчи битим; خَاسِرَةٌ~ зарар келтирувчи битим; الْمَغْبُونُ ~ *маж.* алдаш, панд бериш, товламачилик

– صَفِيقٌ[1] *кўп.* صِفَاقٌ 1) йўғон, семиз; 2) *шунинг-дек:* الْوَجْهِ ~ виждонсиз, номуссиз, уятсиз

– صَفِيقٌ[2] : ~ ثَوْبٌ пишиқ тўқилган матодан тикилган кийим

– مَصْفَقٌ, مِصْفَقٌ *кўп.* مَصَافِقُ биржа

– مُصَفِّقٌ 1. қарсак (чапак) чалувчи; 2. *кўп.* ـاتٌ *шунингдек: муз.* шақилдоқ

I صَفَنَ (*и*) صُفُونٌ 1) туёқни тақиллатмоқ (*от ҳақида*); 2) уч оёғини ерга табиий қўйиб, тўртинчи оёқнинг учини ерга тираб турмоқ (*от ҳақида*); 3) қимирламасдан турмоқ; 4) фикр қилмоқ, иккиланмоқ, тараддудланмоқ, ўйланиб ўтирмоқ; VI تَصَافَنَ одамларга сувни мусофана (*қар.* مُصَافَنَةٌ) йўли билан тақсимламоқ

– صَافِنٌ туёқтақиллатар (*отнинг лақаби*); ~ جَوَادٌ энг яхши от, жавод от; уч оёқда росмана туриб, тўртинчи оёқ туёғининг учида турган от

– صَفَّانٌ *эск.* (*озиқ-овқат ва бошқа нарсаларни солиб юрадиган*) чарм халта тайёрловчи ёки сотувчи

– صَفَنٌ *кўп.* أَصْفَانٌ *анат.* мояк халтаси

– صُفْنٌ чўпонларнинг озиқ-овқат ва бошқа нарсаларни солиб юрадиган халтаси (хуржуни)

– صَفُونٌ *кўп.* صُفُنٌ = صَافِنٌ

– صَفِينَةٌ *бот.* қора арча

– مُصَافَنَةٌ сув танқислигида идишнинг ичига аввал тош солиб, устига сув қуйиш ва одамларга тарқатиш (*бу йўл билан оз сув кўпчиликка етказилган ва бу усул кўпроқ сафарда қўлланилган*)

وصف *қар.* صِفَةٌ

I (صفو) صَفَا (*у*) صَفْوٌمусаффо (соф, тоза, очиқ) бўлмоқ; булутсиз бўлмоқ; II صَفَّى 1) тозаламоқ, фильтрламоқ, сузмоқ, элакдан (тўрдан) ўтказмоқ, (*шакарни*) эламоқ; 2) оқизиб юбормоқ, қуритмоқ; 3) тугатмоқ, битирмоқ; الْأَوْرَاقَ الْمَالِيَّةَ ~ мол. қимматбаҳо қоғозларни нақд пулга алмаштирмоқ, ◊ الْخَشَبَ ~ тахта рандаламоқ; III صَافَى (*к. гадир*) дўстона муносабатлар кўрсатмоқ, сидқидилдан муносабатда бўлмоқ; IV أَصْفَى 1) (*к. гадир*) сидқидиллик кўрсатмоқ (*туш. к. ёки* لِ); 2) (*к. гадир н. нидир*) совға қилмоқ (ب); 3) (*н.нингдир ҳаммасини*) олмоқ; V تَصَفَّى тозаланмоқ, фильтрланмоқ, элакдан (тўрдан) ўтказилмоқ; VI تَصَافَى сидқидилдан муносабатда бўлмоқ, севишмоқ; 2) ярашмоқ; VIII اصْطَفَى танламоқ, сайламоқ; X اسْتَصْفَى 1) конфискация қилмоқ, тортиб олмоқ; 2) тозаламоқ; 3) йўқотмоқ, битирмоқ; 4) танлаб олмоқ, сайлаб олмоқ; 5) (*мол-мулкни*) нақд пулга айлантирмоқ

– اسْتِصْفَاءٌ конфискация, тортиб олиш

– اصْطِفَاءٌ 1) танлаш, танланиш, танлов; селекция; الْ~ الطَّبِيعِيُّ табиий танланиш; عُلَمَاءُ الْ~ селекционерлар

– اصْطِفَائِيٌّ 1. селекцияга оид; 2. селекционер

– تَصَافٍ 1) чин дўстлик; 2) ярашиш; تَصَافٍ 3) эск. соф муҳаббат, дўстлик

– تَصْفَوِيٌّ тугатувчилиликка (битирувчи-ликка, ликвидатор-ликка) оид

– تَصْفِيَةٌ тозалаш, фильтрлаш, элакдан (сузғичдан) ўтказиш; тиндириш, тиниқлаштириш (*суюқликни*); 2) тугатиш, битириш, ликвидация; тиндириш, бир ёқли қилиш (*масалани*); 3) *спорт.* танлов мусобақалари; ◊ ~ قَارَةٍ ранда

– صَافٍ *мн.* صَافِيَةٌ 1. соф, тоза, тиниқ, аниқ, очиқ; булутсиз (*осмон ҳақида*); صَافِي الْإِيرَادِ соф даромад; ~ رِبْحٌ соф фойда; صَافِي النِّيَّةِ соддадил; 2. 1) нетто (*соф оғирлик*); 2) қолдиқ

– صَفَا хотин-қизлар сочи безаклари (*олтин ва кумуш тақинчоқлардан иборат*)

– صَفًا *жам.* тошлар, қоялар

– صَفَاءٌ 1) мусаффолик, тиниқлик, аниқлик; булутсизлик (*осмон*); 2) сидқидиллик; 3) тинчлик, хотиржамлик; الْعَيْشِ ~ бахтли ҳаёт, бахтли турмуш

– صَفَاةٌ *кўп.* صَفَوَاتٌ тош

– صَفْوٌ1) мусаффолик, тиниқлик, аниқлик; булутсизлик (*осмон*); 2) сидқидиллик

– صَفْوَانٌ *жам.* 1) = صَفْوَاءُ; عَلَيْهِ تُرَابٌ ~ كَمَثَلِ *қур.* устига тупроқ ўлтирган тош каби ...; 2) صَفْوَانُ *ат. от, мз.* Сафвон

– صَفْوَاءُ тош

– صَفْوَةٌ 1) танлов, танлаш; 2) ҳамма яхши нарса; الْ~ الْمُخْتَارَةُ энг яхши нарсалар; ~ زَبَائِنِهِ кимнингдир энг яхши мижоз (харидор) лари, сотиб олувчилари; ◊ ~ الْقَوْلِ وَ бир сўз билан айтганда

– صَفِيٌّ[1] 1. мусаффо, аниқ, тиниқ; 2. *кўп.* أَصْفِيَاءُ танланган одам, чин дўст

– صَفِيٌّ[2] отардаги қўйлардан тақсимотдан илгари бошлиқ ўзига танлаб олган улуш

– صَفِيَّةٌ *кўп.* صَفَايَا 1) серсут туя; 2) ат. от, *мн.* Сафиййа

– مُصَافَاةٌ софлик, ўзаро муносабатларнинг сидқидилданлиги

– مُصْطَفًى 1. танланган; танлаб олинган; 2. *ат. от. мз.* Мустафо

– مُصَفًّى тозаланган;; мусаффо

– مُصَفٍّ *мн.* مُصَفِّيَةٌ тугатувчи, битирувчи, ликвидатор

– مِصْفَاةٌ *кўп.* مَصَافٍ 1) фильтр; ~ تَكْرِيرِ النِّفْطِ нефть тозалаш фильтри; ~ الزَّيْتِ ёғ фильтри; 2) элак, сузғич

(صقب) III صَاقَبَ 1) яқин орада бўлмоқ; 2) яқин (қалин) бўлмоқ

– صَقْبٌ *кўп.* صُقُوبٌ уйнинг ўртасига ўрнатилган устун

– مُصَاقَبَةٌ яқинлик, қариндошлик

I صَقَرَ (*у*) صَقْرٌ чўқмор билан уриб майдаламоқ;

صَاقُورٌ *кўп.* صَوَاقِيرُ чўқмор, чекич, метин

– صَاقُورَةٌ *кўп.* صَوَاقِيرُ 1) *анат.* юқори бош чаноғининг ички томони; 2) чўқмор, чекич, метин

– صَقَّارٌ қуш ови бошлиғи, лочин билан қуш овловчи

– صَقْرٌ[1] *кўп.* صُقُورٌ, أَصْقُرٌ лочин, қийғир; қарчиғай; ~ اللَّيْلِ *зоол.* тентакқуш; ~ النَّامُوسِ *зоол.* ниначи

– صَقْرٌ[2] *кўп.* صُقُورٌ, صِقَارٌ ўта нордон сут, ўта айниган сут

– صَقْرَةٌ лочиннинг, қирғийнинг, қарчиғайнинг модаси

I (صقع) صَقَعَ (*а*) صُقَاعٌ, صَقِيعٌ 1) қичқирмоқ (*хўроз ҳақида*); қуқуламоқ; 2) *мажх.* совуқ емоқ, совқотмоқ; совиб кетмоқ; II صَقَّعَ музлаб колмоқ, музлаб кетмоқ, қаттиқ совуқ емоқ

– أَصْقَعُ[1] елғончи, алдамчи

– أَصْقَعُ[2] бошининг ўртасида оқи бор (*от ёки қуш*)

– أَصْقَعُ = صَاقِعٌ

– صَاقِعَةٌ чақмоқ, яшин

– صُقَاعٌ хўроз қичқириғи

– صِقَاعٌ *кўп.* صُقُعٌ, أَصْقِعَةٌ 1) чиммат, аёллар юзини яшириб турадиган ёпинғич; الْغَازِ ~ противогаз; 2) туянинг бурнидан тортиладиган арқон;

– صُقْعٌ *кўп.* أَصْقَاعٌ 1) жой, ер участкаси; 2) район, область, ҳудуд; ер; территория

– صَقْعَاءُ қуёш, кун

– صَقْعَانُ совқотиб қолган, совуқ еган

– صَقْعَةٌ қаттиқ совуқ, буюк, изғирин

– صُقْعَةٌ бошнинг юқори қисмидаги оқлик, оқ ранг (*от ёки қушларда*)

– صَقِيعٌ 1) совуқ; 2) муз

– صَوْقَعَةٌ 1) салла; 2) бошнинг ўртаси, тепаси

– مَصْقَعٌ *кўп.* مَصَاقِعُ 1) чечан, сўзамол, ажойиб, зўр (*нотиқ*); 2) баланд овозли (*киши*), овози баланд (*киши*);

– مَصْقُوعٌ музлаган, яхлаган; أَرْضٌ ~ـةٌ музлаган ер

صَقْعَبٌ 1) узун; الصَّقْعَبُ 2) *ат. от, мз.* Ас-Сақъаб

I صَقَلَ (*у*) صَقْلٌ 1) силлиқламоқ, сайқалламоқ, ойнадай қилиб сайқалламоқ; жило бермоқ, жилоламоқ; 2) *кўч. м.* нафислаштирмоқ, нафосат бахш этмоқ; 3) *кўч. м.* тобламоқ; تَهُ التَّجْرِبَةُ (التَّجَارِبُ) ~ تَهُ тажриба уни тоблаб қўйган, у тажрибада тобланган; VII اِنْصَقَلَ сайқалланган (жило берилган) бўлмоқ, жилоланилмоқ

– صَقَالٌ сайқаллаш, жилолаш, силлиқлаш

– صَقَّالٌ сайқалловчи, жило берувчи

– صَقَالَةٌ, صِقَالَةٌ *кўп.* صَقَائِلُ 1) ҳавоза, ҳавозалар; тахта зина (*ҳавозадан тушиш учун*); 2) тахта-ёғочлар (*қурилишдаги*); 3) ишком сўри (*ток кўтариш учун*)

– صُقْلَةٌ бел, ён, биқин

– صِقِلِّيٌّ 1. Сицилияга оид; 2. сицилиялик

– صَقِيلٌ[1] ялтироқ; жилоланган, жилоланувчи

– صَقِيلٌ[2] қилич, шамшир

– صَيْقَلٌ *кўп.* صَيَاقِلُ, صَيَاقِلَةٌ =صَقَّالٌ

– مَصْقَلَةٌ *ат. от, мз.* Масқала

– مِصْقَلَةٌ *кўп.* مَصَاقِلُ сайқал бериш асбоби

– مَصْقُولٌ сайқалланган, силлиқланган; ялтироқ; ~ وَرَقٌ ялтироқ қоғоз

صَقْلَبِيٌّ *кўп.* صَقَالِبَةٌ славян

I صَكَّ (*а/у*) صَكٌّ 1) (*эшикни устидан*) беркитмоқ; 2) урмоқ; صَدْرَهُ ~ ўз кўкрагига урмоқ (муштламоқ); 3) *эск.* кафти билан ёки каттароқ нарса билан урмоқ; 4) *эск.* ёрлиқ ёзмоқ; صَكَّ (а) صَكَكٌ (юрганда ёки югурганда тиззаси бир-бирига урилиб турадиган даражада) оёқ қийшиқ бўлмоқ; VIII اِصْطَكَّ такилламоқ (*тиш ҳақида*); титрамоқ (*тиззалар ҳақида*)

– أَصَكُّ *мн.* صُكَّاءُ *кўп.* صُكٌّ 1) юрганда тиззалари билан оёқ кафтлари каловланадиган (*одам*); 2) *эск.* оёғи қинғир, қинғир оёқли (юрганда тиззаси бир-бирига тегиб кетувчи)

– صَكٌّ *кўп.* صُكُوكٌ, صِكَاكٌ 1) акт, ҳужжат; тилхат; الاِتِّهَامِ ~ айбнома; الاِنْتِدَابِ ~ мандат олиш учун берилган ҳужжат; الْبَيْعِ ~ бай ҳужжати, савдо келишуви ҳақидаги ҳужжат; 2) чек; مَصْرِفٍ ~ банк чеки

– صَكَّاكٌ акт тузувчи, ҳужжатларни расмийлаштирувчи

– صَكَّةٌ (*совуқ ёки иссиқнинг*) энг юқори нуқтаси, авжи; الشِّتَاءِ ~ қиш чилласи (авжи); الصَّيْفِ ~ ёз жазирамаси (авжи)

– مَصَكٌّ одамларнинг кучлиги (бақуввати)

I صَكَمَ (*у*) صَكْمٌ 1) қаттиқ урмоқ, зарба бермоқ; 2) сувлиқини чайнаб, бошини юқори кўтармоқ (*от ҳақида*)

I صَلَّ (*а/и*) صَلِيلٌ жарангламоқ, жингирламоқ, жангирламоқ; صَلَّ (*а/и*) صُلُولٌ айнимоқ, сасимоқ, бузилмоқ (*гўшт*); IV أَصَلَّ = I

– صِلٌّ *кўп.* أَصْلَالٌ, صِلَالٌ 1) (*заҳарли*) илон; مِصْرِيٌّ ~ кобра илони; 2) авраб бўлмайдиган илон

– صَلَّالٌ жарангдор, жангиллаган; طِينٌ ~ـةٌ жангиллаган сопол

– صَلَّةٌ[1] нам тупроқ, зах ер

– صَلَّةٌ[2] ошланмаган қуруқ (қаттиқ) тери

– صَلِيلٌ жаранг, жиринг, жингир, жангир

– مِصْلَالٌ = صَلَّالٌ

I (صلب) صَلَبَ (*и*) صَلْبٌ 1) туртмоқ, тепиб ташламоқ; 2) тирамоқ, тираб қўймоқ, тиргак қўймоқ; صَلُبَ (*у*) صَلَابَةٌ қаттиқ (қаттиқ қўл) бўлмоқ, салобатли бўлмоқ; الْعِظَامِ ~ суякнинг ёғини олмоқ; II صَلَّبَ 1) мустаҳкам (маҳкам, қаттиқ) қилмоқ; мустаҳкамламоқ; 2) бутга чўқинмоқ (*христианлар одати бўйича, бирор н. дан чўчисалар ёки ишлари муваффақиятсиз чиқса, шунингдек, бошқа кўп ҳолатларда бармоқларни жуфтлаб, пешонага, қорнига, икки елкага тегизиб, бут ишорасини қиладилар*); тирамоқ, тираб қўймоқ, тиргак қўймоқ; الْقَلْبَ ~ раҳмсиз (шафқатсиз) қилмоқ, тошюрак (бағритош) қилиб қўймоқ; V تَصَلَّبَ 1) қотмоқ, мустаҳкам (маҳкам) бўлмоқ; 2) совиб қолмоқ, қотиб қолмоқ (*мурда ҳақида*); 3) увишиб қолмоқ (*тана аъзолари ҳақида*); 4) (*н. дадир*) қатъиятлик (қатъият, қайсарлик) кўрсатмоқ (فِي); VI تَصَالَبَ чалиштирмоқ (*қўлни*)

– أَصْلَبُ *эск.* ўта мустаҳкам, энг қаттиқ

– تَصَلُّبٌ қотиш, қотиб қолиш; الأُذُنِ الدَّاخِلِيَّةِ ~ *мед.* отосклероз; الشَّاجِيُّ ~ *мед.* юрак тож томирлари склерози; الشَّرَايِينِ ~ *ёки* شِرْيَانِيٌّ ~ *мед.* артериосклероз

– صَالِبٌ *шунингдек*; ~ حُمَّى 1) юқори ҳарорат ва титроқ билан ўтадиган безгак; 2) *эск.* шароб (май) қуввати (даражаси)

– صَلَابَةٌ 1) қатъият, қатъийлик; мустаҳкамлик, маҳкамлик; 2) қаттиқ туриш, ўжарлик, қайсарлик; الرَّأْيِ ~ ўжарлик, саркашлик; الْعُودِ ~ саботлилик, матонатлилик

– صَلْبٌ чормихга тортиш, қўл-оёқни бутга тортиб михлаш

– صَلَبٌ 1) *анат.* умуртқа; 2) илик

– صُلْبٌ[1], صَلْبٌ, صَلِبٌ қаттиқ, маҳкам, мустаҳкам, саботли; (الرَّقَبَةِ) الرَّأْيِ ~ ўжар, қайсар, саркаш; ошқовоқ каллали

– صُلْبٌ[2] *кўп.* أَصْلَابٌ 1) умуртқа, умуртқа суяги; 2) бел, думғаза; 3) матн, текст; моҳият, мағиз; الْكِتَابِ ~ китоб матни (тексти); الْبَيَانِ ~ баёнот матни (тексти); الْمَوْضُوعِ ~ мавзу моҳияти (мағзи); الْمُعَاهَدَةِ ~ шартнома (битим) матни; ◊ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ ~ араб тилининг луғат захираси (состави); فِي أَصْلَابِ التَّارِيخِ тарих қаърида; مِنْ ~ـهِ وَ ابْنُ унинг ўз ўғли; دَمِهِ унинг пушти камаридан

– صُلْبٌ[3] пўлат; لا يَصْدَأُ ~ зангламас пўлат

– صَلْبَةٌ тиргак, таянч

– صُلْبَةٌ *анат.* кўзнинг оқ пардаси

– صُلْبِيٌّ пўлатга оид

– صَلِيبٌ[1] *кўп.* صُلْبَانٌ, صُلُبٌ 1) бут, салиб; الْأَحْمَرُ ~ الـ Қизил Крест; أَسْوَدُ ~ *ёки* مَعْقُوفٌ ~ свастика (*фашизм тамғаси*); عُودُ الـ~ а) *дин.* Исо алайҳиссалом михланган бутни ясалган дарахт (кедр, сарв); б) *бот.* саллагул; عِيدُ الـ~ *дин.* (*христианларда*) вознесение (меъ̆рож) байрами; 2) чўқиниш (*қар. II* صَلَّبَ 2); يَوْمُ الـ~ Нил тошқини тўхтайдиган кун

– صَلِيبٌ[2] 1) кучли, қудратли; 2) қаттиқ, қатъиятли; ~ مَاءٌ қаттиқ сув; 3) зоти асл; هُوَ عَرَبِيٌّ ~ у соф қонли арабдир

– صَلِيبَةٌ келиб чиқишнинг (насл-насабнинг) асллиги; عَرَبِيٌّ ~ соф қонли араб

– صَلِيبِيٌّ 1. салиб (бут) га оид; الْحُرُوبُ الـ~ـةُ салиб юришлари; 2. салибчи

– صَلِيبِيَّاتٌ *кўп. бот.* бутгулдошлар, карамгулдошлар

– مُصَلَّبٌ *кўп.* ـاتٌ чорраҳа, икки йўлнинг кесишган жойи

– مَصْلُوبٌ 1) чормих (бут) га михлаб қўйилган; 2) тираб қўйилган, тиралган

I صَلُتَ (*у*) صُلُوتَةٌ силлиқ ва ялтироқ (жилвали) бўлмоқ; IV أَصْلَتَ яланғочламоқ (*мас., қилични*); VII اِنْصَلَتَ тез югуриб бошқалардан ўзиб кетмоқ

– إِصْلِيتٌ сайқал берилган қилич; *эск.* силлиқланган, ялтиратилган

– صَلْتٌ кенг пешона, ярақлаган пешона

– صُلْتٌ *кўп.* أَصْلَاتٌ катта пичоқ, чопқи

– صَلَتَانٌ *эск.* майин тукли; йўрға, тезюрар (*от*)

– مُصْلَتٌ *эск.* яланғочланган (*қилич*)

صُلَّجَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ صُلَّجٌ, пилла

صَوْلَجَانٌ *алиф.б.қар.*

I صَلُحَ (*у*) *ёки* صَلَحَ (*а*) صَلَاحٌ, صُلُوحٌ 1) яхши бўлмоқ, тўғри бўлмоқ; жойида (тартибли) бўлмоқ, яроқли (мос келадиган) бўлмоқ, (*унга*) мос келмоқ (لِ); 2) солиҳ (*художуй*) бўлмоқ; 3) яхшиланмоқ; II صَلَّحَ 1) яхшиламоқ, яроқли (мос) қилмоқ; тўғриламоқ, хатоларни йўқотмоқ, тартибга (жойига) келтирмоқ; الْأَرَاضِيَ ~ ерларни тубдан яхшиламоқ, қишлоқ хўжалигига яроқли ҳолга келтирмоқ, мелиорация ўтказмоқ; 2) тузатмоқ, таъмир қилмоқ; III صَالَحَ ярашмоқ, (*к. биландир*) ярашиш аҳди тузмоқ (مَعَ); яраштирмоқ (بَيْنَ); IV أَصْلَحَ яхшиламоқ; яроқли қилмоқ; тўғриламоқ; тўғрилаб қўймоқ; الْخَطَأَ ~ хатоларни тўғриламоқ; 2) таъмир қилмоқ, тузатмоқ; 3) реформа қилмоқ, қайта тузмоқ (қурмоқ); 4) (*к. нидир*) яраштирмоқ (بَيْنَ); V تَصَلَّحَ 1) яроқли бўлмоқ; тўғриланмоқ; 2) таъмирланмоқ, тузатилмоқ; VI تَصَالَحَ ўзаро ярашмоқ; VII اِنْصَلَحَ 1) яхшиланмоқ, тартибга келмоқ; 2) тўғри (яхши) бўлиб қолмоқ (*жиноятчи ҳақида*); VIII اِصْطَلَحَ 1) яхшиланмоқ, тўғриланмоқ; 2) (*к. биландир*) ярашмоқ (مَعَ); 3) (*к. ёки н. биландир*) келишмоқ; (*н. ҳақдадир*) келишиб олмоқ, гапни бир жойга қўймоқ, шартлашиб олмоқ (عَلَى); (*н. нидир*) қабул қилмоқ (عَلَى); X 1اِسْتَصْلَحَ) яроқли деб ҳисобламоқ; 2) (*бирор н. ни*) яхшилаш (тўғрилаш)га эришмоқ; ~ الْأَرَاضِيَ мелиорация ўтказмоқ; ~ الْأَرَاضِيَ الْبِكْرَ қўриқ (бўз) ерларни ўзлаштирмоқ

– اِسْتِصْلَاحٌ яхшилашга интилиш (ҳаракат қилиш); ~ الْأَرَاضِي الْبِكْرِ қўриқ (бўз) ерларни ўзлаштириш

– اِصْطِلَاحٌ *кўп.* ـَ اتٌ 1) шартлилик, умумий келишув; одатий сўз қўллаш; ~ـًا шартли равишда; 2) махсус сўзлар, термин; الْـ~ الدِّيوَانِيُّ идора (девон, канцелярия) тили; الْـ~ التِّلِغْرَافِيُّ телеграф коди

– اِصْطِلَاحِيٌّ 1) шартли; لُغَةٌ ~ـَةٌ шартли тил; 2) идиомага оид, идиоматик; 3) техникага оид, техник

– إِصْلَاحٌ *кўп.* ـَ اتٌ 1) яхшилаш, тўғрилаш; таъмир; الْأَرَاضِي ~ мелиорация; الْيَدِ ~ кичик (қўлда бажариладиган) таъмир; 2) ислоҳот; الْـ~ الزِّرَاعِيُّ аграр (ер) ислоҳоти

– إِصْلَاحِيٌّ 1.1) ахлоқ тузатишга оид; 2) ислоҳотга оид; 2. ислоҳотчи, реформист; الْـ~ونَ الْاِشْتِرَاكِيُّونَ социал-реформистлар

– إِصْلَاحِيَّةٌ 1) ислоҳотчилик, реформизм; 2) ахлоқ тузатиш жойи; الْأَحْدَاثِ ~ вояга етмаган жиноятчиларнинг ахлоқ тузатиш уйи

– أَصْلَحُ *эск.* энг яроқли, энг яхши

– تَصَالُحٌ яраш, ярашиш

– تَصْلِيحٌ *кўп.* ـَ اتٌ кичик таъмир, тузатиш, ремонт; تَصْلِيحَاتٌ كُلِّيَّةٌ капитал таъмир (ремонт); تَصْلِيحَاتٌ مُرَكَّبَةٌ ўрта (жорий) ремонт; السَّيَّارَاتِ ~ مَصْنَعُ автомобиллар таъмирлаш заводи; ◊ الْأَرَاضِي ~ мелиорация

– صَالِحٌ[1] 1) яхши, эзгу, олижаноб; тўғри; тўғри йўлдаги; 2) *кўп.* صُلَحَاءُ солиҳ; 3) (*н. гадир*) яроқли (لِ); لِلْمُرُورِ ~ ҳаракат учун яроқли (*йўл*); أَصْبَحَ ~ًا لِـ... ... учун яроқли (қобилиятли) бўлмоқ; 4) *ат. от, мз.* Солиҳ; 5) Солиҳ (*Самудийларга юборилган пайғамбар исми*); 6) Солиҳ (*Бағдоддаги қаср номи*)

– صَالِحٌ[2] *кўп.* 1صَوَالِحُ) фойда, наф, манфаат; لِـ~ه кимнингдир фойдасига (*суд қарори ҳақида*); ضِدَّ ~ه (صَوَالِحِه) унинг манфаатига (манфаатларига) қарши (зид); مِنْ ~ه أَنَّ ... кимнингдир манфаатлари учун; اِسْتَغَلَّ الظُّرُوفَ لِـ~ه шароитдан ўз манфаати йўлида фойдаланмоқ; 2) эзгу иш, эзгулик; الْـ~ الْعَامُّ умум манфаати

– صَالِحَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ эзгу иш, ҳиммат, мурувват

– صَلَاحٌ 1) эзгу иш, эзгулик; 2) диёнат, солиҳлик, тақводорлик, тақво, аброрлик; 3) (*н. гадир*) яроқлилик (لِ); عَدَمُ ~ яроқсизлик

– صَلَاحِيَّةٌ *кўп.* ـَ اتٌ 1) яроқлилик, бузуқ эмаслик, ишлайдиган (*мас., тормоз ҳақида*); мақсадга мувофиқлик; 2) тўла ҳуқуқлилик, тўла ҳокимлик, ваколат, ҳуқуқ, ихтиёр; юрисдикция, суд қилиш ҳуқуқи; عَدَمُ ~ а) яроқсизлик, бузуқлик; б) ваколатсизлик, ҳақ-ҳуқуқи йўқлик; حَائِزُ الْـ~ التَّامَّةِ барча ваколатга (ҳақ-ҳуқуқларга) эга бўлган; مُطْلَقُ الْـ~ *дип.* мухтор

– صُلْحٌ сулҳ, тинчлик, ярашиш; قَاضِي الْـ~ яраштирувчи (келиштирувчи) судья (ҳакам, қози); مَحْكَمَةُ الْـ~ яраштирувчи суд (*жараён ҳақида*); مُؤْتَمَرُ الْـ~ тинчлик конференцияси; مُعَاهَدَةُ الْـ~ тинчлик битими (шартномаси); الْـ~ التَّحَفُّظِيُّ қодир бўлмаган (камбағал) қарздор билан қарз берувчи ўртасида тузилган битим (шартнома)

– صُلْحِيٌّ тинчликка (ярашишга) оид

– صَلَاحِيَّةٌ = صُلُوحِيَّةٌ

– مُصَالِحٌ яраштирувчи, келиштирувчи

– مُصَالَحَةٌ тинчлик битими тузиш, ярашиш; مُؤَقَّتَةٌ ~ муваққат битим (*modus vivendi*)

– مُصْطَلَحٌ 1. битим (шартнома)га оид; умум томонидан қабул қилинган; одатдаги (عَلَيْهِ); 2. *кўп.* ـَ اتٌ истилоҳ (термин), шартли ифода; مُصْطَلَحَاتٌ عِلْمِيَّةٌ илмий истилоҳлар (терминлар)

– مُصْلِحٌ 1) ислоҳотчи, реформатор; 2) туз (*мас., ош тузи*)

– مَصْلَحَةٌ *кўп.* مَصَالِحُ 1) *шунингдек:* الْـ~ الْعَامَّةُ умухалқ манфаати (бахт-саодати); 2) наф, фойда; иш; манфаат; لِـ~ فُلَانٍ фалончининг фойдаси (манфаати) учун; لِـ~ مَنْ هَذَا ؟ бунинг кимга фойдаси бор?; бу кимга манфаат келтиради?; جَاءَ هَذَا فِي ~ه (ضِدَّ ~ه) бу унга фойда (зарар)ли бўлди; مَصَالِحُ حَيَوِيَّةٌ ҳаётий манфаатлар; صَاحِبُ الْـ~ манфаатдор шахс, манфаат эгаси (فِي); (*бирор к. да*) иши бор одам; 3) бўлим, муассаса, маҳкама, бошқарма; التِّجَارَةِ وَ الصِّنَاعَةِ ~ савдо ва саноат бўлими; الْجَمَارِكِ ~ божхоналар бошқармаси; الصِّحَّةِ ~ санитария бошқармаси; الْغَازِ ~ газ тармоқлари бошқармаси

– مَصْلَحِيَّةٌ ғаразли манфаат

أَصْلَخُ *мн.* صَلْخَاءُ *кўп.* صُلْخٌ кар (эшитмайдиган)

– صَلَخٌ карлик

صَلْخَدَمٌ кучли туя, шиддатли туя

صَلَخْدَى *кўп.* صَلَاخِدُ қўрқмас, жасур

إِصْلَخَمَّ 1) *эск.* қатъий турмоқ, мустаҳкам турмоқ; 2) *эск.* хафа бўлмоқ, норози бўлмоқ; жаҳли чиқмоқ

I صَلَدَ (*и*) صُلُودَةٌ, صُلُودٌ 1) қаттиқ (маҳкам, мустаҳкам) бўлмоқ; 2) бағритош бўлмоқ; 3) الزَّنْدُ ~ чақмоқтошдан ўт чиқмади; IV أَصْلَدَ қаттиқ бўлмоқ; الرَّجُلُ ~ кишининг чақмоқтоши ўт бермади; V تَصَلَّدَ қотмоқ, қотиб қолмоқ

– أَصْلَدُ *мн.* صَلْدَاءُ *кўп.* صُلْدٌ 1) жуда қаттиқ; 2) жуда (ўта) қизғанчиқ, хасис, зиқна, қурумсоқ

– تَصَلُّدٌ қотиш, қотиб қолиш; أَسْمَنْتٌ سَرِيعُ الْـ~ тез қотувчи цемент

– صَلَادَةٌ қаттиқлик, мустаҳкамлик

– صَلْدٌ *кўп.* أَصْلَادٌ қаттиқ (*тош ҳақида*); ~ الْقَلْبِ тошюрак, бағри тош; тошдийда

– صَلُودٌ 1) жуда қаттиқ, жуда мустаҳкам; 2) хасислик, зиқналик, қурумсоқлик, бахиллик

صَلْدَحٌ ясси яландоқ тош, лаббай тош

صَلْدَمٌ *кўп.* صَلَادِمُ қаттиқ, метин

– صِلْدِمٌ *эск.* шер

صُلُورٌ *зоол.* денгиз илонбалиғи

– صَلْصَةٌ *кўп.* أَصْلَاصٌ, صَلْصَاتٌ қайла

صَلْصَلَ жирингламоқ, жаранглатмоқ; тақир-

туқур қилмоқ, тарақламоқ (*арава ҳақида*) صَلْصَلَ = تَصَلْصَلَ

– صَلْصَالٌ *кўп. муз.* шақилдоқ

– صَلْصَالٌ оқ кўзагарлик гили

– صَلْصَالِيٌّ гилли, гилга оид

– صُلْصُلٌ сувнинг идиш тубида қолган қолдиғи

– صَلْصَلَةٌ жаранг, шарақ-шуруқ (*мас., қилич овози*); тарақ-туруқ

صَلْطَحَ ясси қилмоқ, яссиламоқ

– مُصَلْطَحٌ 1) ясси; 2) майда, саёзликда яшовчи

I **صَلَعَ** (*а*) صَلَعٌ кал бўлмоқ, ялтирбош (тоз) бўлмоқ

– أَصْلَعُ *мн.* صَلْعَاءُ صُلْعٌ *кўп.* 1) кал, ялтироқбош, тоз; 2) *эск.* ялтирайдиган (*қилич*); 3) *ат. от, мз.* Аслаъ

– صُلَّاعٌ = صُلَّعٌ[1]

– صَلَعٌ каллик, бошдаги соч йўқ жой

– صُلْعٌ[1] ясси (яланоқ) тош

– صُلْعٌ[2] экин битмайдиган ер

– صَلْعَاءُ[1] гиёҳ ўсмайдиган саҳро

– صَلْعَاءُ[2] бало, офат, фалокат

– صَلَعٌ = صَلْعَةٌ

صُلَّعٌ = صَلِيعٌ[1]

صلعم *қисқ.* صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ сўзларининг қисқартмаси (*қар.* صلو)

I **صَلَفَ** (*а*) صَلَفٌ 1) мақтамоқ, (*н. билан дир*) мақтанмоқ; инжиқлик қилмоқ; 2) эрдан бахтсиз бўлмоқ; ~ تِ الْمَرْأَةُ эрнинг ёқтирмаслиги натижасида роҳат кўрмай кун ўтказмоқ (*аёл ҳақида*); V تَصَلَّفَ 1) = I; 2) тилёғламалик, лаганбардорлик қилмоқ;

– أَصْلَفُ *кўп.* أَصَالِفُ гиёҳ битмайдиган қаттиқ ер

– صَلَفٌ, صَلَافَةٌ мақтанчоқлик, кеккайганлик; ўзи ҳақида юксак фикрда бўлиш, инжиқлик; ~ فِي ёки ~ بِ инжиқлик билан, инжиқлик қилиб, инжиқларча

– صَلْفٌ 1. 1) мақтанчоқ; 2) маза-матрасиз (*овқат ҳақида*); 2. *кўп.* صُلَفَاءُ мақтанчоқ, мақтанувчи; ~ إِنَاءٌ оз нарса сиғадиган идиш; ~ سَحَابٌ сермомақалдироқ, лекин ёмғири йўқ булут

– صَلِفَةٌ эрдан роҳат кўрмай яшовчи (*аёл*)

– صَلِيفٌ бўйиннинг зни, бўйиннинг қундаланг кесими

I **صَلَقَ**[1] (*у*) صَلْقٌ войдодламоқ, фарёд қилмоқ, чинқирмоқ, қичқирмоқ; صَلَقَ[1] (*у*) صَلْقٌ (*н.билан дир*) урмоқ (ب); ~ تِ الشَّمْسُ офтоб урмоқ; V تَصَلَّقَ : ~ تِ الْمَرْأَةُ аёлда тўлғоқ бошланди, аёлни тўлғоқ тута бошлади

– صَلْقٌ қаттиқ овоз, чинқириқ, қичқириқ

– صَلِيقَةٌ *кўп.* صَلَائِقُ юмшоқ нон, лўмбиллаган нон, бурсилдоқ нон

صَلْقَعَ камбағал бўлмоқ, камбағаллашмоқ, камхарж бўлмоқ

I **صَلَمَ** (*и, у*) صَلْمٌ узиб олмоқ, кесиб олмоқ (*қулоқни*); майиб қилмоқ; VIII – اِصْطَلَمَ = I

– اِصْطِلَامٌ *эск.* барҳам ейиш, тугаб битиш; ҳалок бўлиш

– أَصْلَمُ *мн.* صَلْمَاءُ *кўп.* صُلْمٌ қулоғи кесилган

– صُلَامَةٌ *ёки* صَلَامَةٌ *ёки* صِلَامَةٌ *кўп.* ~ اتٌ одамлар гуруҳи, тўдаси, жамоаси

– مُصَلَّمٌ *эск.* кичик (калта) қулоқли (*туяқуш*)

– مَصْلُومٌ = مُصَلَّمٌ

صَلْمَعَ кесмоқ, қирқмоқ, узмоқ; ~ الرَّأْسَ соч олдирмоқ

صَلَّةٌ *қар.* وصل

(صلو) II صَلَّى 1) ибодат қилмоқ, намоз ўқимоқ; ҳар кунги беш вақт намозни адо қилмоқ; ~ إِلَى اللهِ Оллоҳга ибодат қилмоқ; 2) (*к. нидир*) дуо қилмоқ (عَلَى); صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (*расули акрамнинг номлари айтилганда қўшиб айтиладиган тилак; мас., Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васаллам-қисқ.* صلعم *ёки* ص); 3) салавот ўқимоқ; 4) мукофот паккасига иккинчи бўлиб етиб келмоқ (*от ҳақида*)

– صَلَاةٌ *кўп.* أَصْلَاءٌ от сағриси

– صَلَاةٌ *кўп.* صَلَوَاتٌ 1) салавот, намоз, ибодат; ~ الْغَائِبِ ўлган киши ҳаққига қилинган салавот; ~ الْجُمُعَةِ жума намози; الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ кундалик беш вақт намоз; ~ الْغَدَاةِ *ёки* ~ الْفَجْرِ *ёки* ~ الشَّاهِدِ *ёки* ~ الصُّبْحِ бомдод намози; ~ الظُّهْرِ пешин намози; ~ الْعَصْرِ аср намози; ~ الْمَغْرِبِ шом намози; ~ الْعِشَاءِ хуфтон намози; ~ التَّرَاوِيحِ тарових намози; ~ الرَّحْمَةِ (*к. нингдир*) жанозасини ўқиш (عَلَى); ~ كِتَابُ намоз китоби; أَدَّى ~ الْعِيدِ ийд (ҳайит) намозини ўқимоқ; عَلَيْهِ الـ~ وَ السَّلَامُ! *дин.* У зотга Оллоҳнинг марҳамат ва саломи бўлсин!; 2) дуо, дуо қилиш; الـ~ مِنَ اللهِ تَعَالَى Оллоҳнинг раҳмати; صَلَّى *феъли масдари ўрнида ишлатиладиган сўз*

– صَلَوَةٌ *кўп.* صَلَوَاتٌ намоз, ибодат

– مُصَلٍّ *мн.* مُصَلِّيَةٌ *кўп.* مُصَلُّونَ ибодат қилаётган; 2. мукофот паккасига иккинчи бўлиб етиб келган от

– مُصَلًّى *кўп.* مُصَلَّيَاتٌ ибодат қилинадиган жой, ибодатхона, масжид

صَلْوَرٌ *қар.* صلر

I (صلى) **صَلَى** (*и*) صَلْيٌ қовурмоқ; пиширмоқ; صَلِيَ (*а*) صَلْيٌ қовурилмоқ, пиширилмоқ; II صَلَّى (*қар. шунингдек:* صلو); иситмоқ; IV أَصْلَى ёқмоқ, қуйдирмоқ; ... به (أَصْلَاهُ) نَارًا حَامِيَةً ~ *ҳарб.* ... бўйлаб кучли ўт очмоқ; أَصْلَاهُ حَرْبًا عَوَانًا ~ биландир аёвсиз уруш олиб бормоқ; V تَصَلَّى исинмоқ, иситилмоқ; ~ لِنَارِ الْاِصْطِهَادِ *маж.* кучли (аёвсиз) қувғинга дучор бўлмоқ; VIII اِصْطَلَى (*н. биландир*) исинмоқ, иситилмоқ (ب);

– تَصْلِيَةٌ *эск.* оловда қуйдириш

– صَالٍ *эск.* оловда қовурилувчи; *кўп.* صَالِيَاتٌ *эск.* оловда турган (оловга ўрнатилган) (*қозонлар*)

– صَلَاةٌ, صَلَايَةٌ *кўп.* صِلِيٌّ 1) (*муаттар бўй тарқатадиган н. лар янчиладиган*) тош; 2) ўғир

– صِلِيٌّ *эск.* оловда (ўтда) ёниш

– مُصْطَلًى камин (*учоқсимон уй печкаси*)

– مِصْلَاةٌ *кўп.* مَصَالٍ тузоқ (*қушлар учун*)

I (صمم) أَصَمَّ (*а/у*) صَمٌّ (*тиқин билан*) бекитмоқ; ~ الْأُذُنَ қулоқни батанг қилмоқ, кар қилиб юбормоқ; صَمَّ[2] (*и/а*) صَمَمٌ кар бўлмоқ, кар бўлиб қолмоқ; ◊ ~ الدَّرْسَ дарсни ёдламоқ, ёд олмоқ; II صَمَّمَ 1) (*н. нидир*) ҳал этмоқ, (*н. гадир*) жазм (азм, қарор) қилмоқ (عَلَى); 2) (*н. нидир*) қаттиқ талаб қилмоқ, бажартирмоқ, қилдирмоқ (عَلَى); (*н. дадир*) ғайрат кўрсатмоқ (عَلَى); 3) тарх тузмоқ, режа (проект) тузмоқ; 4) кар қилмоқ; 5) *эск.* суяккача етиб бормоқ (*қилич*); 6) *эск.* бир зумда узиб ташламоқ; ◊ ~ هُ الدَّرْسَ дарсни ёдламоқ, ёд олмоқ; IV أَصَمَّ кар қилиб қўймоқ, қулоқни батанг қилмоқ; эшитишга қўймаслик; ~ أُذُنَيْهِ (*н. нидир*) эшитмаслик (عَنْ); ~ وا آذَانَهُمْ عَنْ سَمَاعِ هَذِهِ الْأَقْوَالِ улар бу сўзларни эшитишни ҳам хоҳлашмади; VI تَصَامَّ *ёки* تَصَامَمَ 1) ёлғондан ўзини кар қилиб кўрсатмоқ; 3) (*н. нидир*) эшитишни истамаслик, унга қулоқни кар қилмоқ, (*н. нидир*) эшитмаслик (عَنْ)

– أَصَمُّ *мн.* صُمَّانٌ, صُمٌّ *кўп.* صُمَّاءُ 1) кар; ~ أَصْلَخُ мутлақо (бутунлай) кар; ~ أَبْكَمُ кар-соқов; ~ الشَّهْرُ الْـ ражаб ойи; آلَةٌ صَمَّاءُ *куч.м.* бировнинг қўлида калтак, ўйламай-нетмай иш қиладиган қурол бўлиб қолган (*н., киши*); 2) зич, тиғиз; маҳкам, мустаҳкам; ихчам, йиғноқ; катта, салмоқли, салмоқдор; ~ فِعْلٌ *грам.* иккиланган феъл; غُدَدٌ صُمٌّ *анат.* ички секреция безлари; عِلْمُ الْغُدَدِ الصُّمِّ эндокринология; 3) *мат.* иррационал; جَذْرٌ ~ *мат.* иррационал илдиз; الْكَمِّيَّاتُ الصُّمُّ иррационал катталиклар

– تَصْمِيمٌ 1) шижоат, шижоатлилик; қарор;

2) тарх (режа) тузиш, тархлаштириш, режалаштириш; 3) *кўп.* تَصَامِيمُ, ـَ اتٌ тарх, режа, чизма, схема; مَكْتَبُ الـ~ проект бюроси; 4) смета (*сарф ва харажатлар режаси*); 5) *шахм.* комбинация (*бирор мақсадни кўзлаб қилинган юришлар ҳақида*)

– صَمٌّ 1) тиқин билан бекитиш; 2) қуруқ ёдлаш

– صَمٌّ 1) катта фалокат; 2) арслон

– صَمَّاءُ[1] *кўп.* صُمٌّ қаттиқ ер

– صَمَّاءُ[2] бахтсизлик, фалокат

– صَمَام бало, офат; машаққат

– صِمَامٌ *кўп.* أَصِمَّةٌ, ـَ اتٌ 1) тиқин, пробка; очиб-ёпадиган асбоб; خَانِقٌ ~ *ёки* خَنَّاقٌ ~ дроссел (*тех. ёнилғи, газ, буғ ўтишини тартибга солиб турувчи мослама*); ~ الأَمْنِ (الأَمَان) хавфсизлик клапани (*очиб-беркитиб турувчи жиҳоз, мослама*); ~ التَّصْرِيفِ дренаж сувини очиб-беркитиб турувчи клапан; صِمَامَاتُ الْقَلْبِ юрак клапанлари (қопқоқлари); 2) радиолампа; ~ التَّقْوِيمِ *эл.* ток тўғрилагич (*ўзгарувчан токни ўзгармас токка айлантирувчи мослама, асбоб*); ~ ثُنَائِيٌّ диод; ~ ثُلَاثِيٌّ триод

– صِمَامٌ *кўп.* صَمَائِمُ= صِمَامٌ

– صَمَمٌ карлик, эшитиш қобилиятини йўқотиш

– صَمَّةٌ[1] *кўп.* صِمَمٌ тиқин

– صَمَّةٌ[2] *кўп.* صِمَمٌ 1) баҳодир, довюрак, қўрқмас; 2) илоннинг эркаги

– صَمِيمٌ 1. 1) софлик, асллик (*жинс ҳақида*); 2) ҳақиқий; 2. 1) асл моҳият; 2) (*иссиқ ёки совуқнинг*) энг юқори даражаси; فِي ~ الْحَرِّ жазирама иссиқ пайтида; 3) *эск.* бирон бир аъзонинг асосий суяги; ◊ مِنْ ~ الْقَلْبِ чин дилдан, чин юракдан

– مُصَمِّمٌ проектловчи, конструктор; ~ أَزْيَاءِ النِّسَاءِ аёллар кийимлари модельери; الأَزْيَاءِ ~ةُ модельер аёл

– اصْمَأَلَّ 1) кучаймоқ, авжига чиқмоқ; 2) *эск.* жуда қаттиқ бўлмоқ

– مُصْمَئِلٌّ *эск.* қаттиқ, чидаб бўлмайдиган, тоқат қилиб бўлмайдиган, даҳшатли (*хабар*)

I صَمَتَ (*у*) صَمْتٌ жим турмоқ, гапирмаслик, овоз чиқармаслик; ~وا وَ كَأَنَّ أَلْسِنَتَهُمْ رُبِطَتْ بِأَوْتَادٍ улар тили йўқдай (соқовга ўхшаб) жим (гапирмай) тураверишди; II صَمَّتَ жим турдирмоқ, жим туришга мажбур қилмоқ; IV أَصْمَتَ = II

– صَامِتٌ жим турувчи; сўзсиз, овозсиз; сўзсизликка (овозсизликка) оид; التَّأْيِيدُ الـ~ сукут билан қувватлаш (*ҳимоя қилиш*); السِّينَمَا الـ~ةُ овозсиз кино; التَّمْثِيلُ الـ~ пантомима (*сўзсиз ҳаракатлар, имо-ишоралар орқали кўрсатиладиган томоша*); الْمَسْرَحِيَّةُ الـ~ةُ пантомим пьесаси; ~ مُمَثِّلٌ а) мим (*пантомима ижрочиси*); б) статист (*театр тамошаларида иштирок этувчи, аммо гапирмайдиган роль ижро этувчи актёр*); ◊ الْمُوسِيقَى الـ~ةُ инструментал музика, чолғу музикаси; مَا لَهُ ~ وَ لَا نَاطِقٌ унинг на қўй ва туялари, на олтин-кумушлари бор; ~ مَالٌ олтин-кумушлар

– صَمْتٌ сукут, индамаслик, жим туриш; ~ ذُو сукут сақловчи, жим турувчи; ~ مُطْبَقٌ тўла (мутлоқ) сукут; فِي ~ сукут сақлаб (сукут сақланган, жим турган) ҳолда; !~ жим тур!; سَادَ الـ~ الْعَمِيقُ فِي ... ... да чуқур жимлик чўкди; وَقَفَ دَقِيقَةً ~ تَكْرِيمًا لِذِكْرَى الْمَرْحُومِ ... марҳум ...нинг хотирасини бир минут сукут сақлаш билан эсламоқ

– صَمْتَةٌ қисқа сукут, қисқа вақт жим туриш

– صَمُوتٌ сукут сақловчи, жим (сўзсиз) турувчи

– صُمُوتٌ сукут, сўзсиз (жим) туриш

– صَمِيتٌ = صَمُوتٌ

– صَمِّيتٌ камгап, кам гапирувчи

– مُصْمَتٌ 1) зич; тиғиз; ихчам, йиғноқ; катта, салмоқли, салмоқдор; ~ حَائِطٌ эшик-дераза йўқ девор, ҳамма ёғи берк девор; ичи кавак бўлмаган (ичи бўш бўлмаган) нарса; بَابٌ ~ ёпиқ эшик; дарзи (ёриқ жойи) бўлмаган девор; 2) бўлинмайдиган, бутун, бир хил; бутунича; 3) *фон.* жарангсиз (*товуш*); الْحُرُوفُ الـ~ةُ жарангсиз ундошлар (ن, م, ل, ف, ر, ب *ундошларидан ташқари барча ундошлар*)

I صَمَخَ (*а*) صَمْخٌ эшитув йўлига зарар етказмоқ; V تَصَمَّخَ зарар етмоқ, касалланмоқ (*эшитув йўли ҳақида*)

– صِمَاخٌ *кўп.* أَصْمِخَةٌ *анат.* эшитув йўли

I (صمد) صَمَدَ[1] (*у*) صَمْدٌ (*қаергадир*) бормоқ, жўнамоқ (إِلَى); صَمَدَ[2] (*у*) صُمُودٌ 1) (*н. нидир*) сабот (бардош, чидам) билан бошдан ўтказмоқ, (*н. дандир*) ўзни тута билмоқ (لِ); 2) (*бирор жойда*) бўлмоқ; الزُّجَاجَةَ ~ шиша оғзини беркитмоқ; ~هُ بِالْعَصَا кимнидир ҳасса (асо) билан урмоқ; II صَمَّدَ 1)= I صَمَدَ[1]; 2) сақлаб қўймоқ, тўпламоқ, йиғмоқ (*пул ҳақида*); III صَامَدَ курашмоқ

– صَامِدٌ собит, саботли, матонатли, мустаҳкам

– صِمَادٌ тиқин, пўкак, пробка

– صَمْدٌ *кўп.* أَصْمَادٌ, صِمَادٌ тепалик жой, тепалик, тепа жой

– صَمَدٌ 1) ўзгармас; абадий, мангу; 2) катта, салмоқли, салмоқдор; 3) *эск.* мурожаат қилинадиган ёки юзланиб (топиниб) бориладиган киши; 4) *эск.* бошлиқ, раҳбар, саркарда

– صَمَدَانِيٌّ худога оид, мангу, абадий

– الـ~ةُ صَمَدِيَّةٌ Қуръони каримнинг 112-сураси

– صُمُودٌ собитлик, қатъийлик, иродалилик, маҳкамлик

صَمَرٌ сассиқлик, сассиқ ҳид, қўлансалик

صَمْصَمَ 1) қатъиятли (иродали) бўлмоқ; 2) ухламаслик, уйғоқ бўлмоқ

– صَمْصَامٌ қайрилмайдиган қилич, букилмайдиган ханжар, ўткир қилич

– صَمْصَمٌ *кўп.* صَمَاصِمُ семиз пакана одам

– صَمْصَمَةٌ *ёки* صِمْصِمَةٌ *кўп.* صَمَاصِمُ, صِمْصِمٌ одамлар жамоаси, одамлар гуруҳи

I صَمَعَ (а) صَمْعٌ *эск.* кичик бўлмоқ (*қулоқ ҳақида*)

أَصْمَعُ *мн.* صَمْعَاءُ *кўп.* صُمْعٌ 1) кичик қулоқли; 2) ҳушёр, зийрак

– الأَصْمَعَانِ *ик.с.* жасур қалб ва қатъий фикр

– الأَصْمَعِيُّ Ал-Асмаий (*филолог олими*)

(صمغ) II صَمَّغَ ўсимлик шираси (елим) суртмоқ; IV أَصْمَغَ шира (елим) чиқармоқ (*дарахт ҳақида*)

– صَامِغَانِ *ик.с.* = صَمْغَانِ

– صَمَاغَانِ *ик.с.* = صَمْغَانِ

– صَمْغٌ *кўп.* صُمُوغٌ, أَصْمَاغٌ ўсимлик шираси, елим (*ўсимликдан олинадигани*); ~ الْبُطْمِ канифол (*дарахт елимидан олинадиган сариғ шаффоф модда; кўпинча ғижжак камончасига суртиб ишлатилади*); ~ السَّنَوْبَرِ санобар дарахти елими; ~ عَرَبِيٌّ араб елими, самғи арабий, ақоқиё; ~ الْكَثِيرَاءِ гуммитрагант (*тропик мамлакатларда ўсадиган елим дарахти*); ~ اللَّكِّ шеллак (*лак, сурғич, пластмасса кабилар ишлаб чиқаришда ишлатиладиган табиий елим*); الـ~ الْهِنْدِيُّ каучук; ~ سَائِلٌ ёпишқоқ модда

– صَمْغَانِ *ик.с.* лабнинг икки чети

– صَمْغَانِ *ик.с.* = صَمْغَانِ

– صَمْغِيٌّ 1) ёпишқоқ; 2) елим (шира) ажратиб чиқарувчи (*ўсимлик*)

– مُصَمَّغٌ елим суркалган, елим билан қопланган; ~ شَرِيطٌ ёпишқоқ, ёпишадиган қоғоз (*пашша тутиш учун*)

صَمَكُوكٌ сержаҳл, серзарда; бағри тош, шафқатсиз

– صَمَكُوكٌ = صَمَكِيكٌ

I صَمَلَ (у) صَمْلٌ 1) (*бирор н. га*) тоқат қилмоқ, чидамоқ (عَلَى); 2) *эск.* қаттиқ бўлмоқ

– صَامِلٌ қуруқ, намсиз, нами қочган

– صَامُولَةٌ *кўп.* صَوَامِيلُ гайка; ~ مِفْتَاحُ гайка очқичи

– صَمْلٌ қотиш, тўнгиш, ивишиб қолиш

– صُمُلٌ пишиқ, мустаҳкам; ~ رَجُلٌ матонатли (бардошли, бақувват) одам

– صَمُولَةٌ = صَامُولَةٌ

صَمْلَاخٌ *кўп.* صَمَالِيخُ қулоқ ичидаги кир, қулоқ ичидаги олтингугурт

(صمى) I صَمَى (и) صَمَيَانٌ 1) сакрамоқ, сачраб тушмоқ; шошилмоқ, тезлашмоқ; 2) *эск.* ўрнида ўлмоқ (*қувиб келинаётган ҳайвон ҳақида*); IV أَصْمَى ўлдирмоқ, ўрнида йиқитмоқ (ўлдирмоқ)

– صَمَيَانٌ *кўп.* صِمْيَانٌ шижоатли, баҳодир, қўрқмас

(صنّ) IV أَصَنَّ 1) ёқимсиз ҳид чиқармоқ; 2) қўлтиғидан ҳид келмоқ, қўлтиғи ҳидланмоқ

– أَصَنُّ *мн.* صُنَّاءُ *кўп.* صُنٌّ қўлтиғидан ҳид келадиган одам

– صَنٌّ *кўп.* صِنَانٌ саватчага ўхшаш нарса

– صِنٌّ қиш ниҳоясидаги совиб кетган кун

– صُنَانٌ қўлтиқдан келадиган ҳид

صِنَابٌ *кўп.* صُنُبٌ *бот.* қора хантал; хантал қоғоз, хантал мато (горчичник)

صِنَّبْرٌ *кўп.* صَنَابِرُ қишнинг энг совуқ даври, қиш чилласи; صَنَابِرُ الذَّهَبِ олтин массаси

– صُنْبُورٌ[1] *кўп.* صَنَابِرُ 1) жўмрак, кран; ~ مَاءُ الـ жўмрак (кран) даги сув; 2) чойнак бурни; 3) бирор нарса чиқадиган трубка, қувурча; ~ الغَازِ газ горелкаси

صَنْبُورٌ[2] *кўп.* صَنَابِرُ ҳеч кими йўқ бечора одам; уйсиз, оиласиз кимса

(صنت) II صَنَّتَ эшитмоқ, тингламоқ; бировнинг гапини хуфёна эшитмоқ; V تَصَنَّتَ = II

صَنَّاجٌ симбалчи, симбал чалувчи (*симбал-чангсимон музика асбоби*)

– صَنَّاجَاتٌ *кўп.* қайроқ (*раққосалар қўлидаги*)

– صَنْجٌ *кўп.* صُنُوجٌ 1) *шунингдек:* صُنُوجٌ الأَصَابِعِ қайроқ; ضَرَبَ بِالصُّنُوجِ қайроқ ўйнамоқ (шақиллатмоқ); 2) симбал

– صَنْجَةٌ *кўп.* صِنَجٌ 1) гумбаз, қубба тоши; 2) *қар.* سَنْجَةٌ; 3) тарози тоши

صَنْجَقٌ *кўп.* صَنَاجِقُ = سَنْجَقٌ

صِنْدِيدٌ *кўп.* صَنَادِيدُ 1) мард, жасур; 2) қаҳрамон, баҳодир; йирик арбоб; 3) бахтсизлик, кулфат, фалокат; ~ مِنَ الغَيْثِ катта-катта ёғадиган ёмғир

صَنَادِقِيٌّ *кўп.* صَنَادِقِيَّةٌ сандиқ, яшиқ, қути ясайдиган уста, сандиқчи

– صُنْدُوقٌ *кўп.* صَنَادِيقُ 1) сандиқ; 2) яшиқ, қути; ~ الانْتِخَابَاتِ (الاقْتِرَاعِ) сайлов (овоз бериш) қутиси; ~ البُوسْطَةِ (البَرِيدِ) почта қутиси; ~ الدَّفْقِ (الطَّرْدِ) (*ҳожатхонада сув оқизиш учун керак бўладиган*) бочкача; ~ السُّرْعَةِ (التُّرُوسِ) *тех.* тезлик коробкаси; ~ السَّاعَةِ соат коробкаси (қобиғи); ~ الشَّحْمِ *тех.* гупчак (*поезд, паровоз, локомотивда*); ~ الكَرْتَكِ *тех.* картер (*моторларда: энг қуйида мой турадиган қути*); ~ المَيِّتِ тобут; ~ الوَنْشِ қутарма кран ковши; أَمِينُ الـ~ кассир, хазиначи (*мас., қандайдир жамиятда*); 3) касса; ~ التَّعَاوُنِ (القَرْضِ) ўзаро ёрдам кассаси; ~ التَّوْفِيرِ омонат кассаси; ~ الحَدِيدِ сейф, темир (пўлат) сандиқ; ~ المَرْضَى касалхона кассаси; دَفْتَرُ الـ~ бухг. касса (ҳисоб-китоб) дафтари; 4) жамғарма; ~ السَّلَامِ тинчлик жамғармаси; صَنَادِيقُ اجْتِمَاعِيَّةٌ жамоат жамғармалари; 5) ўркач; ◊ ~ الدُّنْيَا калейдоскоп

صَنَادِلُ боши катта, калласи катта, катта бошли

– صَنْدَلٌ[1] *бот.* сандал дарахти

– صَنْدَلٌ[2] *кўп.* صَنَادِلُ шатакка олиб юриладиган кичикроқ кема, баржа; ~ الحَرَائِقِ ўт ўчириш кемаси

– صَنْدَلٌ[3] *кўп.* صَنَادِلُ шиппак

– صَنْدَلِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ курси, скамейка

صَنَّارَةٌ, صِنَّارَةٌ *кўп.* صَنَانِيرُ 1) илгак; ~ الخِيَاكَةِ тўқийдиган (*мас., пайпоқ, рўмол*) илгак; 2) қармоқ

– مُصَنَّرَاتٌ трикотаж (тўқима) маҳсулотлари

I صَنَعَ (а) صُنْعٌ, صَنْعٌ 1) қилмоқ; ~ صَنِيعَهُمْ бошқалар қилаётган ишни қилмоқ; ~ مَعْرُوفًا (*к. гадир*) ҳожатбарорлик қилмоқ, илтифот кўрсатмоқ, хизмат қилмоқ (إِلَى); ~ بِهِ صَنِيعًا قَبِيحًا кимгадир ёмонлик қилмоқ; 2) тайёрлаб чиқармоқ; ишлаб чиқмоқ; тайёрламоқ; II صَنَّعَ 1) индустрлаштирмоқ, саноатлаштирмоқ; 2) фабрикада тайёрламоқ, тайёрлаб бермоқ (*мас., дорини*); тайёрламоқ (*мас., овқатни*); ишлаб чиқармоқ (*мас., пишлоқни*); 3) чиройли қилмоқ, ясантирмоқ; чиройли қилиб кўрсатмоқ; III صَانَعَ 1) хушомад қилмоқ; (*к. гадир*) ўзини ўхшатмоқ, тақлид қилмоқ; 2) қаратмоқ, мафтун қилмоқ; пора бериб ўз томонига ағдариб олмоқ, сотиб олмоқ; V تَصَنَّعَ 1) сохтакорлик қилмоқ, сохталик билан бирор нарса қилаётган бўлмоқ; ~ الابْتِسَامَةَ сохта (ёлғондакам) жилмаймоқ; ~ الجِدَّ ўзини жидддий қилиб кўрсатмоқ; ~ الجُنُونَ ўзини жинни қилиб кўрсатмоқ; ~ العَطْفَ عَلَى ... (*к. гадир*) сохта ҳамдардлик билдирмоқ; 2) индустрлаштирилмоқ, саноатлаштирилмоқ; 3) безанмоқ, ясанмоқ; VIII اصْطَنَعَ 1) тўқиб-чатиб чиқармоқ, ўйлаб топмоқ; сохтакорлик қилмоқ; қилиб кўрсатмоқ; ~ الحِرْصَ عَلَى مَصْلَحَتِهِ у ўзини унинг манфаатлари (фойдаси) ни кўзлаётгандай қилиб кўрсатди; 2) ўзи учун қилмоқ; 3) тайёрламоқ; ишлаб чиқармоқ; яратмоқ; 4) бажаришни топширмоқ, буюртма бермоқ; 5) ишлатмоқ (*бирор н. ни*), фойдаланмоқ; ~ اللُّغَةَ الأَجْنَبِيَّةَ فِي التَّعْلِيمِ ўқиш (ўқитиш) жараёнида чет тилидан фойдаланмоқ; ~ حَقَّ الـ... (*н. дир қилиш*) ҳуқуқидан фойдаланмоқ; 6) (*касб сифатида бирор н. билан*) шуғулланмоқ; ~ التِّجَارَةَ савдо (савдогарлик касби) билан шуғулланмоқ; ◊ ~ الصَّبْرَ *ёки* ~ الأَنَاةَ сабр-тоқат қилиб турмоқ, бардош қилиб турмоқ, чидам кўрсатмоқ; ~ الشَّجَاعَةَ шижоат кўрсатмоқ; ~ الحَيَاةَ بِهُدُوءٍ осойишта ҳаёт кечирмоқ; X اسْتَصْنَعَ 1) (*бирор н. ни*) тайёрлаб беришни сўрамоқ, буюртма бермоқ; 2) ишлаб чиқмоқ, ишлаб чиқармоқ

– اصْطِنَاعٌ 1) тайёрлаш, ишлаб чиқариш; 2) сохтакорлик, сунъийлик

– اصْطِنَاعِيٌّ сунъий; ~ يَدٌ протез (*мас., сунъий кўл, оёқ, тиш ва б. лар*)

– تَصَنُّعٌ сохтакорлик, иккиюзламалик; ғайритабиийлик, ёлғондакамлик, сунъийлик, жимжимадорлик, баландпарвозлик

– تَصَنُّعِيٌّ сохтакор, иккиюзлама, ғайритабиий, ёлғондакам; жимжимадор, баландпарвоз

– تَصْنِيعٌ индустрлаштириш, саноатлаштириш

– تَصْنِيعِيٌّ индустрлаштиришга (саноатлаштиришга) оид

– صَانِعٌ 1. ясовчи, қилувчи, ишлаб чиқарувчи; 2) *кўп.* صُنَّاعٌ 1) уста; ҳунарманд; дастгоҳда ишлайдиган ишчи; ~ المِثْقَابِ пармаловчи; ~ الفِرِيزِ фрезерчи; ~ المِقَشَطَةِ рандаловчи; 2) хизматкор, малай

– صَنَائِعِيٌّ *кўп.* صَنَائِعِيَّةٌ 1) ишчи; 2) ҳунарманд; 3) уста

– صَنَاعٌ *мз. мн. кўп.* صُنَّعٌ моҳир, уста, санъаткор; ◊ ~ يَدٌ моҳир қўллар

– صِنَاعَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) санъат; 2) ҳунар, машғулот, касб; 3) ишлаб чиқариш; 4) саноат, индустрия; الـ~ الاسْتِخْرَاجِيَّةُ қазиб чиқарувчи саноат; الـ~ الحَرْبِيَّةُ ҳарбий саноат; الـ~ الضَّخْمَةُ оғир саноат; الـ~ الخَفِيفَةُ енгил саноат; الـ~ اليَدَوِيَّةُ касб-ҳунармандлик саноати, қўлҳунар

саноати; ~ الـ صَاحِبُ ҳунарманд, уста; أَصْحَابُ الصَّنَائِعِ ҳунармандлар; 5) санъат соҳаси; ~ الزَّيْتِ ёғчилик (*ёғ*) ишлаб чиқариш соҳаси (*корхонаси*)

– صِنَاعَاتٌ *кўп.* саноат

– صِنَاعِيٌّ 1) сунъий, синтетик; ~ حَرِيرٌ сунъий (*синтетик*) каучук; ~ مَطَّاطٌ (*синтетик*) ипак; رِجْلٌ ~ـةٌ сунъий оёқ, протез; 2) саноатга оид, ишлаб чиқаришга оид, саноатлаштиришга оид; بِلَادٌ ~ـةٌ саноатлашган мамлакат; الدُّوَرُ الـ~ـةُ фабрикалар; ~ رَأْسُمَالٌ саноат капитали; ~ سِرٌّ ишлаб чиқариш сири

– صُنْعٌ, صَنْعٌ[1] тайёрлаш, ишлаб чиқариш, ясаш; حَدِيثُ الـ~ янги (яқиндагина) тайёрланган; هَذَا هُوَ مِنْ ~ يَدِهِ бу унинг иши

– صُنْعٌ[2] яхши (хайрли, эзгу, савоб) иш

– صَنْعَانِيٌّ, صَنْعَائِيٌّ 1. Санъо ш. га оид (мансуб); 2. Санъо ш. да яшовчи (*одам*)

– صَنْعَةٌ[1] 1) иш, меҳнат; саноат; مُتْقَنُ الـ~ энг яхши иш натижаси (маҳсули); 2) машғулот, ҳунар; دُورُ الـ~ устахоналар; цехлар; فِي ~ الْيَدِ أَمَانٌ مِنَ الْفَقْرِ *мтп.* қўлингдаги ҳунаринг - сенинг усиб-унаринг, ҳунаринг бўлса, қашшоқ бўлмайсан; 3) *эск.* иншо, асар

– صَنْعَةٌ[2] ғайритабиийлик, сунъийлик

– صَنِيعٌ 1. қилинган, ясалган, тайёрланган; 2. 1) овқат, меҳмондорчилик учун тайёрланган овқат; 2) ҳаракат, қилмиш; 3) савоб иш; رَجُلٌ ~ الْيَدَيْنِ ўз ишининг устаси, ўз ишига моҳир (*одам*)

– صَنِيعَةٌ *кўп.* صَنَائِعُ 1) (*к. нингдир*) қўли билан яратилган ижод маҳсули; 2) ўйинчоқ, қўғирчоқ; бировнинг кўмагида мартаба топган одам, арзанда; бировнинг амри (сўзи) билан иш қиладиган одам; ~ الاسْتِعْمَارِ империализм қўғирчоғи; 3) савоб

– مُسْتَصْنِعٌ саноатчи

– مَصَانِعُ *кўп.* қишлоқлар; қалъалар; қасрлар

– مُصَانَعَةٌ пора, ришват

– مُصْطَنَعٌ 1) қилинган, ясалган, тайёрланган; 2) сохта; ёлғондакам, сунъий; ўйлаб чиқарилган

– مَصْنَعٌ *кўп.* مَصَانِعُ фабрика, завод; устахона, цех; الـ~ التَّعْدِينِيُّ металлургия заводи; ~ صَبِّ الْفُولَاذِ пўлат қуйиш заводи; ~ الْمَعَادِنِ غَيْرِ الْحَدِيدِيَّةِ рангли металлар заводи, ~ الْغَزْلِ йигирувчилик фабрикаси; ~ الْمَنْسُوجَاتِ тўқимачилик фабрикаси; ~ لِلْأَسْفَلْتِ асфальт (*ишлаб чиқариш*) заводи; مَصَانِعُ لِلزَّيْتِ وَ الصَّابُونِ ёғ ва совун чиқарадиган заводлар; قَوَانِينُ الْمَصَانِعِ фабрика қонунчилиги

– مَصْنَعَةٌ *ёки* مَصْنُعَةٌ 1) ёмғир суви тўпланадиган ҳовуз (селхона); 2) *эск.* цистерна, катта сув идиши

– مَصْنُوعَةٌ 1) (*бирор н. устида*) ишлаш; 2) иш ҳақи

– مَصْنُوعٌ 1. 1) қилинган, ясалган, тайёрланган; 2) ёлғондакам; 2. *кўп.* مَصْنُوعَاتٌ маҳсулот, тайёр нарса; фабрика маҳсулоти; меҳнат маҳсули, асар; الْمَصْنُوعَاتُ الْحَدِيدِيَّةُ темир маҳсулотлари

(صنف) II صَنَّفَ 1) танламоқ, ажратмоқ; навларга ажратмоқ; турига қараб ажратмоқ (бўлмоқ), классификация қилмоқ; 2) асар, адабий асар ёзмоқ

– تَصْنِيفَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) афсона, ёлғон; 2) ассортимент

– صِنْفٌ *кўп.* أَصْنَافٌ, صُنُوفٌ 1) жинс, сорт, тур, нав; синф, категорий *тар.* цех; ~ا нарсалар (товарлар) билан қилинган тўлов; 2) *ҳарб.* кичик бўлинма; взвод

– مُصَنَّفٌ *кўп.* ـاتٌ асар, адабий асар, мусаннафот

– مُصَنِّفٌ муаллиф, мусанниф, тузувчи, автор

صَنْفَرَ ишқамоқ, ишқаламоқ; жилвир (қумқайроқ) билан тозаламоқ, жилвирламоқ

– صُنَافِرَةٌ : ~ وَلَدٌ отаси бетаъйин бола, отасининг кимлиги маълум бўлмаган бола

– صَنْفَرَةٌ жилвир; ~ وَرَقُ жилвир қоғози

صَنَمٌ *кўп.* أَصْنَامٌ санам, манот; бировнинг энг яхши кўрадиган кишиси ёки нарсаси; عِبَادَةُ الْأَصْنَامِ санамларга сиғиниш (ибодат қилиш); بَيْتُ الْأَصْنَامِ санамхона, мажусийлар ибодатхонаси

– صَنَمِيَّةٌ фетишизм (*жонсиз н. ларни ғайритабиий хусусиятга эга деб ишониш ва уларга топиниш, сиғиниш*)

صِنْوٌ[2] 1. ўхшаш, мос келувчи, тенг; 2. эквивалент; حُوفِظَتْ هُنَا التَّقَالِيدُ عَلَى ~ هَا бу ерда анъаналар ўзгаришсиз (бузилмай) сақланиб қолган

– صِنْوٌ[2] *кўп.* أَصْنَاءٌ, صِنْوَانٌ 1) туғишган ака (ука); 2) ўғил; 3) эгизакнинг бири; 4) дублет, иккинчи нусха; 5) ўхшаш (*иккита бир-бирига ўхшаш одамларнинг ҳар бири*); الابْنُ ~ أَبِيهِ ўғли отасининг худди ўзи, ўғил отасининг нусхаси (ўхшаши); 6) бир илдиздан чиққан икки ёки уч хурмо дарахтининг биттаси

صَنَوْبَرٌ санавбар, пиния (*игнабарг дарахт тури*); الْهِنْدِيُّ الـ~ ҳинд санавбари; حَبُّ الـ~ кедр ёнғоғи; صَمْغُ الـ~ канифол (елим)

– صَنَوْبَرِيٌّ 1) санавбарга оид; الْغَابَةُ الـ~ـةُ хвоя (игнабарглилар) ўрмони; التُّفَّاحُ الـ~ ананас; 2) конуссимон, конусга оид; الْغُدَّةُ الـ~ـةُ *қар.* غُدَّةٌ

!صَهْ жим!, жим бўл!, ўчир овозингни!

I صَهِبَ (а) صَهَبٌ қизғиш бўлмоқ, қизармоқ; сарғиш бўлмоқ, сарғаймоқ (*соч ҳақида*)

– أَصْهَبُ *мн.* صُهْبٌ *кўп.* صُهْبٌ сарғиш, малла рангли; сарғимтир, қўнғир сочли киши; الصَّهْبَاءُ тиллоранг (*май ҳақида*)

– صُهْبَةٌ *эск.* малларанг, қўнғир ранг

– صُهَيْبٌ *ат. от, мз.* Суҳайб

I صَهَدَ (а) صَهْدٌ куйдирмоқ, пиширмоқ (*мас., ғиштни*)

– صَهْدٌ иссиқ, иссиқлик, юксак (баланд) ҳарорат

– صَهِيدٌ иссиқ, иссиқлик, юксак (баланд) ҳарорат

I صَهَرَ (а) صَهْرٌ эритмоқ, эритиб юбормоқ; III صَاهَرَ (*никоҳ йўли билан*) қариндош бўлмоқ; IV أَصْهَرَ (*к. гадир*) куёв бўлмоқ (إِلَى); VI تَصَاهَرَ (*никоҳ йўли билан*) ўзаро қариндош бўлмоқ, қариндошлашмоқ; VII انْصَهَرَ эриган (эриб кетган) бўлмоқ, эриб битган бўлмоқ

– صَاهِرٌ қуювчи, дегрез

– صَهَّارٌ = صَاهِرٌ

– صَهَارَةٌ магма (*ер қаъридаги чўғсимон суюқ модда*)

– صُهَارَةٌ илик, суякнинг илиги

– صَهْرٌ эритиш, эритма, эритилган нарса (*мас., пўлат*); مَصْنَعُ (مَعْمَلُ) الـ~ металл қуйиш заводи (фабрикаси); مَصْنَعٌ لِإِعَادَةِ ~ الْحَدِيدِ темирни қайта эритиш заводи

– صِهْرٌ[1] никоҳга кириш; хотин томонидан қариндошлик

– صِهْرٌ[2] *кўп.* أَصْهَارٌ куёв; қайнаға, қайни, божа

– صَهِيرٌ эриган

– مُصَاهَرَةٌ 1) (*никоҳ йўли билан*) қариндошлик муносабатларига кириш; 2) хосса, хусусият

– مَصْهَرٌ *кўп.* مَصَاهِرُ қуювчилик, қуювчилик цехи (корхонаси); дегрезлик

– مَصْهَرَةٌ *кўп.* مَصَاهِرُ қуйиладиган (эритиладиган) жой; مَصَاهِرُ الْحَدِيدِ темир эритувчи заводлар

– مَصْهُورٌ эриган, эритилган, суюқ, суюқлашган

– مَصْهُورَاتٌ *кўп.* эриган моддалар, лава

صَهْرِيجٌ *кўп.* صَهَارِيجُ 1) цистерна, бак (*суюқлик сақланадиган катта идиш*); *шунингдек:* الْقَاطِرَةِ ~ тендер (*локомотивга бевосита уланган, сув ёки ёнилғи солинадиган вагон*); الْبَنْزِينِ ~ бензин баки (*мас., самолётда*); ~

الْفَحْم бункер (*ер остига қурилган пана жой*); 2) ҳовуз, сув сақланадиган жой-резервуар

صَهْصَلَقٌ кучли овоз, қаттиқ овоз

– صَهْصَلَقٌ = صَهْصَلِيقٌ

I صَهَلَ (*а*) صَهِيلٌ кишнамоқ

– صَهَّالٌ кишнаётган, кишновчи; ~ فَرَسٌ кишнаётган от

– صَهِيلٌ кишнаш

(صهو) I صَهِيَ (а) صَهًى суви чиқиб қолмоқ, шилтираб кетмоқ (*яра ҳақида*)

– صَهْوَةٌ[1] *кўп.* صَهَوَاتٌ, صِهَاءٌ 1) (*отнинг*) учаси, елкаси; 2) сув чиқадиган жой, сув манбаи

– صَهْوَةٌ[2] кўп. صُهًى 1) тоғ тепасига қурилган минора; 2) *эск.* тоғ чўққиси

صَهْيَنَ 1) (*к. гадир*) бақирмоқ, дўқ (пўписа) қилмоқ; 2) сигнал бермоқ; 3) жим турмоқ

– صَهْيَنَةٌ 1) дўқ, пўписа; 2) сигнализация; 3) жим туриш

– صَهْيُونِيٌّ 1. сионистликка оид; الـ~ـةُ сионизм (*яҳудий буржуазияси орасида тарқалган миллатчилик ҳаракати*); 2. *кўп.* صَهَايِنَةٌ сионист, сионизм тарафдори

صُوَةٌ *кўп.* صُوًى йўлда ёки саҳрода адашмаслик учун қўйилган тош

I (صوب) صَابَ (*у*) صَوْبٌ, صَيِّبَةٌ 1) (*мўлжалга*) теккизмоқ (*урмоқ*); 2) (*қаергадир*) жўнамоқ (إِلَى); 3) الْمَطَرُ ~ ёмғир ёғмоқ; 4) *эск.* тушмоқ, пастга тушмоқ; ◊ بِالْعَيْنِ ~ кўз тегмоқ; II صَوَّبَ 1) йўналтирмоқ; (*қуролда н. нидир*) мўлжалга олмоқ (إِلَى); 2) тўғри деб ҳисобламоқ; 3) тўғриламоқ; 4) пастлатмоқ, пастга энгаштирмоқ, пасайтирмоқ, туширмоқ; IV أَصَابَ 1) шикаст етказмоқ, нобуд қилмоқ; учрамоқ, йўлиқмоқ, дучор бўлмоқ (*бало, офат, касаллик ҳақида*); 2) етиб келмоқ, босиб кетмоқ (*бўрон ҳақида*); 3) ярадор қилмоқ, жароҳат етказмоқ; 4) (*мўлжалга*) теккизмоқ, урмоқ; 5) (*муваффақият*) қозонмоқ, (...*га*) эришмоқ; ~ نَجَاحًا فِي ... ... да муваффақият қозонмоқ; ~ غَرَضَهُ мақсадга етмоқ (эришмоқ); ~ إِصَابَةً *ёки* ~ هَدَفًا *спорт.* тўп урмоқ (*гол*); 6) (*к. нингдир*) чекига тушмоқ, зиммасига тушмоқ; 7) тўғри йўл тутмоқ; ҳақ бўлмоқ, ҳақ бўлиб чиқмоқ; 8) топмоқ, топиб олмоқ, фаҳмлаб олмоқ; 9) олмоқ, топмоқ; эришмоқ, эришилмоқ; ~ ثَرْوَةً كَبِيرَةً катта бойликни қўлга киритмоқ; 10) *мажз.* (*н. билан*) касалланмоқ; ◊ بِالْعَيْنِ ~ кўз тегмоқ; طَعَامَهُ وَ مَنَامَهُ ~ емоқ ва ухламоқ; V تَصَوَّبَ (*тоғдан*) пастга тушмоқ; VII انْصَابَ (*бало-офатга*) йўлиқмоқ, дучор бўлмоқ; X اسْتَصْوَبَ *ёки* اسْتَصَابَ тўғри (зарур) деб ҳисобламоқ, маъқулламоқ

– اسْتِصْوَابٌ маъқуллаш

– إِصَابَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) тегиш, теккизиш, шикаст етказиш, ҳалокатга учратиш; بِالْعَيْنِ ~ кўр бўлиб колиш, кўзнинг шикастланиши; أَحْرَزَ إِصَابَتَيْنِ بِرَمْيَةٍ وَاحِدَةٍ *маж.* бир кесак (тош) билан икки қарғани урмоқ (*сўзма-сўз: бир отиш билан икки нишонни урмоқ*); 2) (*бало-офатга*) йўлиқтириш, дучор қилиш; 3) жароҳат; 4) касалланиш; касаллик ҳолати; (*иш пайтидаги*) бахтсиз ҳодиса; 5) *спорт.* очко (*ютуқ ҳисоби*), гол (*киритилган тўп*); انْتَصَرَ بِإِصَابَتَيْنِ لِوَاحِدَةٍ иккига бир ҳисобида ютуққа эришмоқ, ғалаба қилмоқ; فَازَ بِثَلَاثِ إِصَابَاتٍ نَظِيفَةٍ 3:0 ҳисобида ғалаба қилмоқ

– أَصْوَبُ энг тўғри; ... الـ~ وَ أَنَّ энг тўғриси ...

– أَصْوَبِيَّةٌ мақсадга (ақлга) мувофиқлик, тўғрилик

– صَابٌ *бот.* колоквинт (*ўсимлик*); ◊ ~ وَ الْعَلْقَمِ شَرِبَ الـ~ аччиқ аламлар ютмоқ (чекмоқ), азоб-уқубатларни кўп чекмоқ

– صَابَةٌ *кўп.* ـاتٌ ҳосил, йиғим, йиғим-терим

– صَائِبٌ тўғри, муваффақиятли, аниқ мўлжалга урадиган; мос келадиган; مَعَ الْخَوَاطِئِ سَهْمٌ ~ *мтл.* ҳазилнинг ичида зил бор (*сўзма-сўз*: хато ўқларнинг ичида нишонга теккани ҳам бўлади)

– صَوَابٌ 1) тўғрилик, соғлом, ақлга мос маъно, мазмун; ақл билан иш қилиш, мулоҳазакорлик; ذَهَبَ بِـ~ـهِ кимнидир ақлдан оздирмоқ; فَقَدَ (أَضَاعَ) ~ـهُ ақлдан озмоқ; عَادَ (رَجَعَ) إِلَى جَادَّةِ الـ~ қайтмоқ, тўғри йўлга тушиб олмоқ; هُوَ عَلَى ~ у ҳақ (тўғри гапиряпти); أَعَادَهُ إِلَى ~ـهِ кимнингдир ақлини жойига келтирмоқ; أَخْرَجَهُ مِنْ ~ـهِ кимнидир ўзини унуттирмоқ; кимнингдир жаҳлини чиқармоқ; 2) ақл, ҳуш; غَابَ عَنْ ~ـهِ ҳушини йўқотган; غَابَ عَنْ ~ـهِ ҳушини йўқотмоқ; ثَابَ إِلَى ~ـهِ ўзига келмоқ

– صَوَانَةٌ *кўп.* ـاتٌ оранжерея (*ўсимликларни қишда сақлаш учун қурилган ойнаванд иссиқ бино, қишки гулхона*)

– صَوَابِيَّةٌ тўғрилик, ҳаққонийлик

– صَوْبٌ[1] йўналиш, томон; ~ـهُ кимгадир томон, ким томонгадир; مِنْ كُلِّ ~ وَ حَدَبٍ ҳар томондан, ҳамма тарафдан

– صَوْبٌ[2] тўғри, бехато

– صَوْبٌ[3] ёмғирнинг ёғиши

– صَوْبَةٌ *шунингдек:* ~ النَّبَاتَاتِ оранжерея

– صَيِّبٌ ёмғир; ёмғирли булут; ◊ ~ الْبِلَادِ мамлакат саховатлари (инъомлари)

– مُصَابٌ[1] 1. касал, бемор; яраланган, жароҳатланган; касаллик тортаётган, азоб чекаётган; بِالسُّكَّرِ ~ қанд касали билан оғриётган, диабетик; 2. (*бахтсиз ҳодиса*) қурбони; مُصَابُونَ *кўп.* жабрланганлар, жабрланувчилар

– مُصَابٌ[2] бахтсизлик, бало, ғам, алам; зарба; йўқотиш (*вафот этган киши ҳақида*)

– مُصَابٌ[3] бир оз ақли кетган (ақли озган), телбанамо

– مُصَابٌ[4] шакарқамиш

– مُصَوَّبٌ *эск.* энгашган, эгилган

– مُصِيبٌ 1) (*мўлжалга*) урадиган, уриладиган; 2) мўлжалга аниқ урадиган, моҳир, топқир, ўткир, жуда боп, ўринли; مُلَاحَظَةٌ ~ـةٌ ўринли (жуда боп) мулоҳаза (фикр); 3) тўғри; ҳаққоний; إِنَّهُ مُخْطِئٌ وَ أَنَا ~ у хато қилаётир, мен эса ҳақман

– مُصِيبَةٌ *кўп.* مَصَائِبُ мусибат, бало, офат, бахтсизлик; يَا لَلْـ~ қандай мусибат!, қандай бахтсизлик!

صَابُونٌ *алиф. б. қар.*

– صَوْبَنَ совунламоқ, совун суртмоқ

– صَوْبَنَةٌ совунлаш, совун суртиш

I (صوت) صَاتَ (*у*) صَوْتٌ 1) овоз чиқармоқ; 2) овоз бермоқ, қичқирмоқ; II صَوَّتَ 1) қичқирмоқ, оҳ-воҳ урмоқ; овоз бермоқ (*сайловда*); ... *ёки* ... مَعَ ~ *ёки* عَلَى جَانِبِ ~ ... ... учун овоз бермоқ; ... فِي جَانِبِ ~ ...га қарши овоз бермоқ; 3) овоз бермоқ; فِلْمًا ~ фильмга овоз бермоқ

– تَصْوِيتٌ овоз бериш; الـ~ الْعَامُّ оммавий овоз бериш; الـ~ بِرَفْعِ الْأَيْدِي қўл кўтариб овоз бериш; الـ~ نِدَاءً بِالْاِسْمِ (*мас., бирор таклиф учун*) номма-ном овоз бериш ؛ الـ~ حَقُّ (عَلَى) овоз бериш (сайлаш) ҳуқуқи; الـ~ وَرَقَةُ сайлов варақаси (бюллетени); امْتَنَعَ عَنِ الـ~ овоз беришга (сайловга) қатнашмаслик; طُرِحَ عَلَى الـ~ овозга қўймоқ; مَطْرُوحٌ عَلَى الـ~ овозга қўйилган

– صَاتٌ баланд овозли, овози баланд

– صَائِتٌ овоз чиқараётган, товуш бераётган; سِينَمَا ~ـةٌ овозли кино

– صَوَاتٌ қичқириқлар, оҳ-воҳлар

– صَوْتٌ *кўп.* أَصْوَاتٌ 1) овоз; بِـ~ أَجَشَّ бас (*энг паст эркак овози*) билан, бас овозда; بِـ~ عَالٍ қаттиқ, баланд (*овоз*) بِـ~ وَاطِئٍ паст (*овоз*) билан; بِـ~ وَاحِدٍ бир овоздан; أَعْلَى مِنْ ~ـهِ (أَصْوَاتِهِمْ) овозни баландлатмоқ, қаттиқроқ гапирмоқ; 2) сайловдаги овоз,

овоз; بِأَغْلَبِيَّةِ الأَصْوَاتِ бир овоздан; بِاتِّفَاقِ الأَصْوَاتِ الأَصْوَاتِ кўпчилик овоз билан; مَنْدُوبٌ بِـ~ فِعْلِيٌّ ҳал қилувчи овоз бериш ҳуқуқига эга бўлган вакил; مَنْدُوبٌ بِـ~ اسْتِشَارِيٌّ маслаҳат овози ҳуқуқига эга бўлган вакил; فِي جَانِبِهِ ~ *ёки* ~ مَعَهُ кимгадир, нимагадир берилган овоз; ~ ضِدَّهُ кимгадир, нимагадир берилган қарши овоз; أَخَذَ الأَصْوَاتَ овоз олмоқ; 3) товуш, садо; رَجْعُ الـ~ акс-садо; مُهَنْدِسُ الـ~ овоз операторн, овоз ёзувчиси; الـ~ اللُّغَوِيُّ *фон.* фонема; أَصْوَاتُ اللُّغَةِ *фон.* тил товушлари; عِلْمُ الأَصْوَاتِ фонетика; الأَصْوَاتُ السَّاكِنَةُ ундош товушлар; أَصْوَاتُ اللِّيْنِ унли товушлар; الـ~ وَ الضَّوْءُ بِالْهَرَمِ овоз ва нур (*пирамидаларда кўрсатиладиган тамошалар*); 4) қичқириқ; الأَصْوَاتُ хитоблар; 5) оҳанг, тарона; тон (*парда*); كَامِلٌ ~ *муз.* бутун тон; نِصْفُ الـ~ ярим тон; ◊ بُعْدُ الـ~ шон-шуҳрат, машҳурлик, овоза бўлиб кетиш

– صَوْتِيٌّ 1) овозга (товушга) оид; савтий; الْمُوسِيقَى الـ~ـةُ вокал (овоз учун ёзилган) музика; 2) овозли, товушли; فَوْقَ ~ـةٍ *қар.* صُوْرَةٌ ~ـةٌ товушдан тез (*учувчи, мас., самолёт*); 3) *шунингдек*; حَرْفٌ ~ *грам.* унли; 4) акустикага оид, акустик, фонетикага оид, фонетик; التَّسْجِيلُ الـ~ фонетик усулда ёзиб олиш; النِّظَامُ الـ~ لِلُّغَةِ тилнинг фонетик системаси

– صَوْتِيَّاتٌ *кўп. шунингдек*; عِلْمُ الـ~ фонетика

– صَيِّتٌ овоздор, овози баланд

– صِيتٌ шон, шуҳрат, машҳурлик; بُعْدُ الـ~ машҳурлик; بَعِيدُ الـ~ ёки ذَائِعُ الـ~ машҳур; ذَاعَ (طَارَ) ~ـهَا у (*аёл*) нинг шуҳрати кенг тарқалиб кетди

– مِصْوَاتٌ 1) радио карнайи; 2) микрофон

– مُصَوِّتٌ 1. 1) овоз (товуш) чиқарувчи (чиқариб турувчи); حَرْفٌ ~ *грам.* унли, унли ҳарф; 2) овоз берувчи (бериб турувчи); 2. сайловчи, (*сайловда*) овоз берувчи

I (صوح) صَاحَ (*у*) صَوْحٌ ёрмоқ, ёриб ташламоқ; бўлиб ташламоқ; II صَوَّحَ 1) қуриб қолмоқ (*иссиқдан қуриб қолган дарахт ҳақида*); 2) қуритмоқ, қуритиб олмоқ; V تَصَوَّحَ қуриб қолмоқ, қуримоқ (*ўт-ўлан ҳақида*); VII انْصَاحَ 1) ёрилмоқ, ёриб ташланган бўлмоқ; 2) кириб келмоқ (*нур ҳақида*); 3) кўринмоқ, нур сочмоқ (*ой ҳақида*)

– صَاحِ: ~ يَا *қар.* صَاحِبٌ

(صوح) IV أَصَاحَ (*н. нидир*) эшитмоқ; ~ أُذُنَيْهِ *ёки* ~ بِسَمْعِهِ ~ *ёки* (*н. гадир*) السَّمْعَ؛ (لِ) қулоқ солмоқ (*мас., маслаҳатга*); (*н. нидир*) эшитиш учун қулоқни динг қилмоқ (إِلَى, لِ);

– إِصَاخَةٌ эшитиш; السَّمْعِ ~ диққат билан эшитиш (тинглаш)

صُودَةٌ, صُودَا сода, натрий карбонати; كَاوِيَةٌ ~ ўювчи (*каустик сода*); لَازِعَةٌ ~ ўювчи ишқор; مَاءُ الـ~ содали сув (*сунъий минерал сув*); نِتْرَاتُ الـ~ *кимё.* натрийнинг ўювчи азотли тузи, селитра

– صُودِيُومٌ *кимё.* натрий; ثَانِي كَرْبُونَاتِ الـ~ *ёки* بِيكَرْبُونَاتُ الـ~ сода; كَلُورُورُ الـ~ ош тузи

I (صور) صَارَ (*у*) бурмоқ, эгмоқ, қайтармоқ; 2) кесмоқ, бўлмоқ, ажратмоқ; II صَوَّرَ 1) суврат чизмоқ; 2) (*китобни*) сувратлар билан безамоқ; 3) тасвирламоқ, тасвирлаб бермоқ, тавсифламоқ, баён қилмоқ; 4) фотографияда суврат олмоқ, расм олмоқ; 5) (*бирор н. га*) шакл, кўриниш бермоқ; IV أَصَارَ 1) (*бирор н. га*) шакл (кўриниш) берилмоқ; ~ـهُ إِلَى صُورَةٍ مُشَوَّهَةٍ у буни бузилган шаклда (ҳолда) тасаввур қиларди; 2) эгмоқ; мойил қилмоқ; V تَصَوَّرَ 1) тасаввур қилмоқ, кўз олдига келтирмоқ; لَا يَتَصَوَّرُهُ الْعَقْلُ тасаввурдан ташқари, тасаввур қилиб бўлмайдиган; 2) (*к. гадир*) бўлиб кўринмоқ, тасаввурланмоқ (لِ); 3) тасвирланган, сувратга олинган бўлмоқ

– أَصْوَرُ бўйни эгри, эгри бўйинли *(одам)*

– تَصَوُّرٌ *кўп.* ـاتٌ тасаввур, бўлиб кўриниш

– تَصَوُّرِيٌّ тасаввур қилинган, тасаввурдаги, тасаввур қилинаётган

– تَصْوِيرٌ 1) расм (сурат) чизиш; 2) (*китобни*) суврат (расм)лар билан безаш; тасвир, тасвирлаш, баён қилиш; شَمْسِيٌّ ~ фотораснм олиш, фотосъёмка; кинога олиш, киносъёмка; آلَةُ الـ~ الشَّمْسِيِّ фотоаппарат, расм олиш асбоби; الـ~ الْجَوِّيُّ аэрофотография, аэрофотосъёмка; آلَةُ الـ~ السِّينَمَاتُوغْرَافِيَّةِ киноаппарат, кинокамера; قَامَ بِالـ~ فَامَ фотосуврат олмоқ; 4) (*китобни*) безаш; картина, расм, суврат

– تَصْوِيرَةٌ *кўп.* ـاتٌ, تَصَاوِيرُ картина, суврат; фотография, портрет

– تَصْوِيرِيٌّ тасвирий, иллюстратив; фотографияга оид; مُرَاقَبَةٌ ~ـةٌ *астр.* фотографик кузатиш

– صَارَةٌ *1) эск.* тоғнинг юқори чўққиси; 2) صَارَةُ *ат. от, мн.* Сора

– صُوَارٌ *ёки* صِوَارٌ *кўп.* صِيرَانٌ моллар подаси, моллар тўдаси

– صُوْرٌ *кўп.* أَصْوَارٌ бурғу, труба (*чаладиган*); هُوَ الَّذِي نَفَخَ فِي الـ~ وَ أَقَامَ هَذِهِ الْقِيَامَةَ! *маж.* жанжал қилиб, қиёматнинг кўзини чиқарган одам шу (бўлади);

– صَوْرٌ Савар (*булоқ номи*)

– صُورَةٌ *кўп.* صُوَرٌ 1) кўриниш, образ; عَلَى ~ـهِ وَ عَلَى ~ـهِ ...га ўхшаш, ...га ўхшайдиган; مِثْلَهُ кимгадир (*нимагадир*) ўхшаб; عَقْدٌ عَلَى ~ بَيْعٍ олди-сотди ҳақида келишиб (байлашиб) олган ҳолда; بِـ~ أَفْضَلَ энг яхши ҳолда; بِـ~ صَارِمَةٍ қатъий; بِـ~ سَرِيعَةٍ тез, зудлик билан; بِـ~ رَسْمِيَّةٍ расмий, расман; بِـ~ غَيْرِ قَانُونِيَّةٍ ғайриқонуний, ғайриқонуний равишда; 2) картина, суврат; тасаввур; фотораснм, расм; портрет; фигура; ~ ذَاتِيَّةٌ автопортрет; الصُّوَرُ الْمُتَحَرِّكَةُ кинокартина; ~ شَمْسِيَّةٌ (فُوتُوغْرَافِيَّةٌ) الـ~ الْحَقِيقِيَّةُ ҳақиқий тасвир; ~ فوتوграфия, фотосуврат; ~ صَوْتِيَّةٌ репортаж; ~ كَلَامِيَّةٌ сўз билан ифодаланган (оғзаки) портрет; ~ مَحْفُورَةٌ гравюра (*ўйма суврат, нақш*) ~ مُصَغَّرَةٌ кичрайтирилган нусха; فِي ~ مُصَغَّرَةٍ миниатюра кўринишида; الـ~ الْمَقْلُوبَةُ акс тасвир, кўзгуда акс этгандай суврат; ~ مُكَبَّرَةٌ катталаштирилган суврат; أَعْطَى ~ (صَادِقَةً) (*бирор н. ҳақида ҳаққоний*) тасаввур бермоқ (عَنْ); أَعْطَى ~ شَامِلَةً (*бирор н. ҳақида*) тўла тасаввур бермоқ (لِ); 3) ҳайкал; 4) шакл; الـ~ وَ الْجَوْهَرُ *ёки* الـ~ وَ الْهُيُولَى шакл ва моҳият; ~ شаклан; 5) шакл; ~ الْقِسْمِ қасам шакли; 6) нусха, копия; ~ طِبْقِ الأَصْلِ аниқ нусха (копия), аслига тўғри нусха; ~ رَسْمِيَّةٌ расмий (тасдиқланган) нусха; إِنَّهُ ~ صَادِقَةٌ لِأَبِيهِ! у отасининг ўппа-ўзи-я!, у отасининг ҳақиқий нусхаси!; كَانَ ~ مِنْ أَبِيهِ отасига ўхшамоқ; 7) *карт.* фигура (*туз, кирол, дама, валет*); 8) *астр.* юлдузлар туркуми; 9) *мат.* суврат; ~ الْكَسْرِ каср суврати

– صُورِيٌّ 1) шаклга оид; 2) ёлғон, сохта, бирор нарсани номигагина қилиш; 3) идеографияга оид; الْكِتَابَةُ الـ~ـةُ идеографик ёзув

– صُورِيَّةٌ идеография (*бутун сўз ёки тушунчани ифодалашга асосланган ёзув*)

– مُصَوَّرٌ[1] 1) суврати чизилган; расми фотография йўли билан олинган; مَخْطُوطَاتٌ ~ـةٌ қўлёзмаларнинг фотонусхаси; 2) безатилган (*китоб ҳақида*); 2. 1) атлас; 2) панорама (*кенг миқёсдаги кўриниш*)

– مُصَوَّرٌ[2] *кўп.* ـاتٌ 1) суврат хона, фотоателье; 2) киноателье (*кино ишлайдиган жой*)

– مُصَوِّرٌ 1) рассом, мусаввир; لَوْحَةُ الـ~ палитра (*рассомнинг бўёқ қорадиган тахтаси*); 2) фотограф; (*кино*) оператор; ~ صَحَافِيٌّ фоторепортер

– مُصَوِّرَاتِيٌّ *кўп.* مُصَوِّرَاتِيَّةٌ фотограф

– مُصَوَّرَةٌ *кўп.* ـاتٌ фотосуврат

– مُصَوِّرَةٌ *кўп.* ـاتٌ фотоаппарат

صَوْصَى чийилламоқ, чийиллаб овоз чиқармоқ; يُصَوْصِي كَالْفَأْرِ у сичқонга ўхшаб чийиллайди

– صُوصٌ[1] *кўп.* صِيصَانٌ жўжа

– صُوصٌ[2] келган меҳмонга кўрсатмай ўзи овқат ейдиган бахил *(одам)*

– صَوْصَوَةٌ чийиллаш

(صوع) I صَاعَ (у) صَوْعٌ тарқатиб юбормоқ, ажратиб- ажратиб юбормоқ (*одамларни*); V تَصَوَّعَ бўлинмоқ, парчаланмоқ; бир-биридан узоқлашмоқ; тарқалиб кетмоқ, ёйилиб кетмоқ; VII انْصَاعَ 1) қайтмоқ, қайтиб келмоқ; 2) (*н. гадир*) буйсунмоқ, бўйин эгмоқ, (*н. нингдир*) таъсирига берилмоқ

– صَاعٌ[1] супириб- сидириб, сўнг бирор ўйин ўйналадиган жой

– صَاعٌ[2] *кўп.* أَصْوَاعٌ, صِيعَانٌ соя (*унсимон моддалар учун ўлчов бирлиги*); يُرِيدُ أَنْ يَكِيلَ لَهُ الـ~ صَاعَيْنِ *маж.* унинг қилмишини икки баравар қилиб кўрсатмоқчи; ~ بِـ жонга жон, қонга қон (*сўзма-сўз: ўлчовдай ўлчов, соясидай соя*)

– صَاعَةٌ *кўп.* ـاتٌ зал, меҳмон қабул қилинадиган хона (меҳмонхона)

– صُوَاعٌ *ёки* صِوَاعٌ *кўп.* صِيعَانٌ бирор суюқлик ичиладиган идиш, пиёла

– صُوَعٌ сув сақланадиган (солинадиган) идиш

I (صوغ) صَاغَ (у) صَوْغٌ, صِيَاغَةٌ 1) қуймоқ, қолипламоқ; 2) шакллантирмоқ, яратмоқ; 3) (*фикрни*) бирор шаклда ифодаламоқ; ~ مُذَكِّرَةً нота матнини ифодали ҳолга келтирмоқ; VII انْصَاغَ 1) қуйилган (қолипланган) бўлмоқ; 2) шакллантирилган, яратилган бўлмоқ

– صَائِغٌ *кўп.* صُوَّاغٌ, صَاغَةٌ заргар, ювелир; ◊ ~ لِلدِّعَايَةِ ҳазилкаш

– صَاغٌ *алиф. б. қар*

– صِيَاغَةٌ 1) қуйилма, шакл берилиш; 2) заргарлик; заргарлик касби; 3) аниқ ифода; баён, услуб; لَجْنَةُ الـ~ таҳрир ҳайъати (комиссияси)

– صِيغَةٌ *кўп.* صِيَغٌ 1) шакл (*шунингдек, грам.*); ~ قَانُونِيَّةٌ қонуний шакл; ~ الْمَعْلُومِ *грам.* аниқлик нисбати шакли; ~ الْمَجْهُولِ *грам.* мажҳул нисбат шакли; 2) кўриниш; 3) расмият; расмиятчилик; ~ عَقْدِ الْقِرَانِ никоҳ расмиятлари; 4) формула; (*мақола, қонун*) ифодаси, шакли; 5) қимматбаҳо нарса (*ашё*)

– مَصَاغٌ *кўп.* ـاتٌ қимматбаҳо нарса (*ашё*)

– مَصُوغٌ *эск.* шаклга, қолипга солинган

– مَصُوغَاتٌ *кўп.* қимматбаҳо нарсалар (*ашёлар*)

(صوف) V تَصَوَّفَ суфий бўлмоқ

– تَصَوُّفٌ тасаввуф, суфийлик, суфизм

– صَوَّافٌ 1) жунфуруш; 2) кигиз босувчи

– صُوفٌ *кўп.* أَصْوَافٌ 1) жун, тук; жунли мато; 2) қўйнинг жуни, қўйнинг юнги

– صُوفَانٌ пилик, қов, қовуқ (*чақмоқ учқунида тутаб, ўт оладиган н. лар*)

– صُوفَةٌ *эск.* жундан эшилган попук

– صُوفِيٌّ[1] жунли, жунга оид

– صُوفِيٌّ[2] 1. суфийга (*суфийликка, суфизмга*) оид; الـ~ـةُ суфизм; 2. суфий

– مُتَصَوِّفٌ *кўп.* مُتَصَوِّفَةٌ суфий; الْفَلَاسِفَةُ الـ~ـةُ суфий файласуфлар

صَوْقَعَةٌ *қар.* صقع

(صوك) I صَاكَ (у) صَوْكٌ *эск.* ёпишмоқ, хиралик қилмоқ, шилқимлик қилмоқ

صَائِكٌ *эск.* киришиб кетувчи, кириб кетувчи (*қилич*)

I (صول) صَالَ (у) صَوْلٌ, صِيَالٌ 1) ирғимоқ, ирғишламоқ; 2) (*к. гадир*) ташланмоқ, ҳужум қилмоқ (عَلَى); 3) *шунингдек*: ~ وَجَالَ ҳокимлик, ҳўжайинлик қилмоқ; авжига чиқмоқ, қутурмоқ; II صَوَّلَ 1) ҳўлламоқ, намламоқ, 2) тозаламоқ, ювмоқ (*дон, тиллоли қум ва б. ларни*); III صَاوَلَ 1) ташланмоқ, ҳужум қилмоқ; 2) курашмоқ; VI تَصَاوَلَ ташланишмоқ; мусобақалашмоқ

– صَوَّالٌ тезкор, қайноқ, шиддатли, суронли

– صُوَالَةٌ кичик алюмин ёки мис парчаси

– صُولٌ *кўп.* ـاتٌ 1) фельдфебель, старшина (*харбий унвон*); ~ الْمُرُورِ ҳаракатни бошқарувчи (тартибга солиб турувчи); ~ التَّعْيِينِ каптенармус (*харбий қисмларда озиқ-овқат, кийим-кечак ва қурол-аслаҳа масалалари билан шуғулланувчи хизматчи*); 2) агент; шахсий соқчи

– صَوْلَةٌ 1) ҳужум, атака; 2) куч, қувват, ҳокимият; أَهْلُ ~ وَ شَوْكَةٍ қудратли (эътиборли) кишилар; 3) *эск.* сакраш, ҳаккалаш; 4) *эск.* шиддат

– صِيَالٌ кураш

– مُصَاوِلٌ мард, қўрқмас, ботир

– مُصَاوَلَةٌ *кўп.* مَصَاوِلُ супурги

صَوْلَجَةٌ, صَوْلَجَانٌ[1] *кўп.* صَوَالِجَةٌ 1) салтанат асоси (ҳассаси); гурзи, чўқмоқ; жезл, асо; ~ الْأُسْقُفِ епископ асоси (ҳассаси); 2) чавгон ўйини таёқчаси

– صَوْلَجَانٌ[2] таркибида ص ва ج ҳарфи мавжуд бўлган сўз

I (صوم) صَامَ (у) صَوْمٌ 1) рўза тутмоқ, рўзадор бўлмоқ; 2) овқатланмай турмоқ; ~ الْفَرَسُ от ем емади; ◊ ~ النَّهَارُ кун чошгоҳга етди, куннинг қоқ ярми бўлди; 3) рад қилмоқ, (*н. дандир*) ўзини тутмоқ, ўзини тиймоқ (عَنْ); II صَوَّمَ рўза туттирмоқ, рўза тутишга мажбур қилмоқ

– صَائِمٌ *кўп.* صُوَّمٌ, صِيَامٌ 1. рўзадор; ~ الـ لِمَعِدَةٍ *анат.* ингичка ичак; 2. 1) рўзадор; 2) *спорт* дуранг

– صَوَّامٌ рўза тутишга қаттиқ амал қиладиган киши

– صِيَامٌ 1) рўза; 2) тўза тутиш

– صِيَامِيٌّ ёвғон (*гўштсиз, сутсиз овқат*)

– صَوْمٌ[1] 1) рўза; شَهْرُ الـ~ рўза ойи (рамазон); ~ الـ الْكَبِيرُ *дин.* улуғ рўза (*христианларда*); ~ الـ الصَّغِيرُ рождество арафасидаги кичик рўза (*христианларда*); 2) ишламай тек туриш; ~ النَّعَامِ туяқушнинг ахлати, гўнги

– صَوْمٌ[2] шамолнинг тўхташи

– صَوْمَانُ рўза тутган, рўзадор, оғзи берк

– صَوْمَةٌ *кўп.* صَوْمٌ *турк.* кумуш ёмбиси (қуймаси)

– مَصَامٌ: ~ الْفَرَسِ отнинг тўхтаб турадиган жойи

– مَصَامَةٌ = مَصَامٌ

صُومَالُ *жам.* сомалиликлар

– صُومَالِيٌّ 1. Сомалига, сомалиликларга оид; الـ~ـةُ сомали тили; 2. сомалилик

صَوْمَعَةٌ, صَوْمَعٌ[1] *кўп.* صَوَامِعُ 1) ҳужра; (*зоҳид, тарки дунё қилган одамга қарашли*) кулба; 2) *эск.* минора; ~ الْمَسْجِدِ масжид минораси; 2) *шунингдек*: ~ لِلتَّخْزِينِ омбор; صَوَامِعُ الْغِلَالِ (الْحُبُوبِ) дон омбори

– صَوْمَعَةٌ[2] *кўп.* صَوَامِعُ эркакларнинг устки кийими, яктак

I (صون) صَانَ (у) صَوْنٌ, صِيَانَةٌ 1) сақламоқ; 2) пойламоқ, қўриқламоқ, ҳимоя қилмоқ; 3) тартибли сақлаб турмоқ (*мас., темир йўлларни*); V تَصَوَّنَ (*бирор н. қилишдан*) ўзини эҳтиётламоқ, эҳтиётланмоқ (عَنْ); VI تَصَاوَنَ : ~ مِنَ الْعَيْبِ айб ишдан ўзини эҳтиёт қилмоқ, сақламоқ; VII انْصَانَ қўриқланмоқ, қўриқланган бўлмоқ

– تَصْوِينَةٌ *кўп.* ـاتٌ девор, тўсиқ

– صَائِنٌ 1. 1) сақловчи; 2) қўриқловчи, пойлоқчи; 3) меҳрибон; 2. сақловчи, назоратчи

– صِوَانٌ[1], صَوَانٌ *кўп.* أَصْوِنَةٌ жавон, шкаф; ~ الْأَوَانِي идиш-товоқ жавони; ~ الثِّيَابِ кийим-кечак жавони; ~ الْكُتُبِ китоб жавони; ~ الْأُذُنِ қулоқ чаноғи

– صِوَانٌ[2] = صيوان *алиф. б қар.*

– صَوَّانٌ *жам.* чақмоқтош; ~ شَفَّافٌ кварц; ~ الـ حَجَرُ гранит

– صَوَّانَةٌ *кўп.* ـاتٌ чақмоқтош (гранит)

парчаси; الزَّنَادُ وَ الـ~ чақмоқ ва чақмоқтош

– صَوَّانِيٌّ ~ةٌ чақмоқтошга оид; أَدَوَاتٌ ~ чақмоқтошли қуроллар, пилта ёрдамида отиладиган қуроллар (тўплар)

– صَوْنٌ 1) эҳтиётлаш, сақлаш, пойлаш, қўриқлаш; 2) қараш, қараб туриш, яхши ҳолда сақлаб туриш; ◊ فِي الْحِفْظِ وَ الـ~ бутунича ва камитмай

– صِيَانَةٌ 1) сақлаш, қўриқлаш; ҳимоя қилиш, ҳимоя, мудофаа; ~ السِّلْمِ тинчликни сақлаш; الـ~ الْأَحْرَاشِ ўрмонларни қўриқлаш; مَلَكُ الـ~ *дин.* бало-қазодан ҳимоя қилувчи малоика (фаришта); 2) яхши ҳолда сақлаб туриш; қараш, қараб туриш; таъмир, ремонт; مَصَارِيفُ الـ~ қараб туриш ва яхши ҳолда сақлаб туриш сарфлари; ~ السَّيَّارَاتِ автомобилларга техник хизмат кўрсатиш; وَرْشَةُ الـ~ ремонт устахонаси; 3) ҳушёрлик; 4) бокир(а)лик, ахлоқий мусаффолик, озодалик, софлик

– مَصُونٌ эҳтиёт қилинадиган, қўриқланадиган

– مَصُونِيَّةٌ сақланганлик, сақланиш, сақлаш; قَانُونُ ~ الطَّاقَةِ энергиянинг сақланиш қонуни

صُوَّةٌ *кўп.* صُوًى 1) белги; 2) йўл бўйидаги тош

I صَوَى (*и*) صُوِيٌّ *ёки* صَوَى (*а*) صَوًى 1) қуримоқ, қуриб қолмоқ (*дарахт ҳақида*); чийилламоқ (*жўжа ҳақида*) II صَوَّى =I

– صَاوٍ қуриган, қуриб қолган (*мас. дарахт*)

صُوَيَا соя (*дуккакли ўсимлик тури ва унинг меваси*); ~ فُولٌ сояли ловия, соя ловия

صُيَّابٌ *ёки* صُيَّابٌ соф, тоза, бошқа нарса аралашмаган, бошқа нарса қўшилмаган

– صُيَّابَةٌ ҳар нарсанинг энг яхшиси (танлангани); هُوَ مِنْ ~ الْمُحَقِّقِينَ у энг яхши тадқиқотчилардандир

I (صيح) صَاحَ (*и*) صِيَاحٌ 1) қичқирмоқ, оҳ-воҳ урмоқ; хитоб қилмоқ; 2) қичқирмоқ (*хўроз ҳақида*); 3) (*н. нидир*) чақирмоқ (ب); 4) (*к. гадир*) бақирмоқ (فِي, عَلَى); II صَيَّحَ қаттиқ қичқирмоқ; VI تَصَايَحَ 1) (*к. биландир бирга*) қичқиришмоқ; бақиришмоқ, бақир-бақир қилишмоқ; 2) бақириб (қичқириб) юбормоқ

– صَائِحٌ қичқирувчи, бақирувчи

– صَائِحَةٌ *кўп.* صَوَائِحُ қичқириқ, бақириқ

– صِيَاحٌ ~ الدِّيكِ хўроз қичқириғи

– صَيَّاحٌ 1. шовқинли; бақир-бақир қилувчи; 2. бақироқ

– صَيْحَانِيٌّ Мадинаи мунавварадаги хурмо навларидан бири

– صَيْحَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) қичқириқ; أَرْسَلَ صَيْحَاتٍ қичқирган овоз чиқармоқ; ◊ فِي وَادٍ ~ чўлдаги одам қичқириғи (*ўз фикрини биров эшитмаган вақтда айтилган фикр*); آخِرُ ~ *ёки* الـ~ الْأَخِيرَةُ энг сўнгги мода; 2) азоб, қийноқ

صَيْحُودٌ қар. صحد

I (صيد) صَادَ (*и*) صَيْدٌ (*қуш*) овламоқ; (*балиқ*) овламоқ (*тутмоқ*); ~تْ أُذُنُهُ بَعْضَ الْكَلِمَاتِ унинг қулоғи бир неча сўзларни илиб олди; ~ فِي الْمَاءِ الْعَكِرِ сувни лойлатиб балиқ тутмоқ; V تَصَيَّدَ ов қилмоқ; (*н. нингдир ортидан*) қувмоқ; فِي ~ صَادَ فِي الْمَاءِ الْعَكِرِ = الْمَاءَ الْعَكِرَ *қар.* I; VIII اصْطَادَ тутмоқ, қўлга туширмоқ; (*овда*) ўлдирмоқ; ~ صَادَ فِي الْمَاءِ الْعَكِرِ = فِي الْمَاءِ الْعَكِرِ; *қар.* I

– أَصْيَدُ[1] *мн.* صَيْدَاءُ *кўп.* صِيدٌ саяд касалига гирифтор бўлган (*туя ҳақида*) (*қар.* صَيْدٌ)

– أَصْيَدُ[2] *мн.* صَيْدَاءُ *кўп.* صِيدٌ кеккайган, димоғдор, кибр, такаббур

– صَادٌ туяларда учрайдиган касаллик; بَعِيرٌ ~ шу касалликка гирифтор бўлган туя

– صَائِدٌ овчи, сайёд; тутувчи; ~ السَّمَكِ балиқчи, балиқ тутувчи, балиқ овловчи

– صَيَّادٌ сайёд, овчи; тутувчи; ~ السَّمَكِ а) балиқчи, балиқ тутувчи, балиқ овловчи; б) *зоол.* кўкторғоқ, қорабузоқ (*қуш*)

– صَيَّادَةٌ чўзма (рогатка)

– صَيْدٌ 1) ов, тутиш; ~ السَّمَكِ балиқ ови; الـ~ فِي الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ ов ва балиқ ови; كَلْبُ الـ~ ов ити; حِذَاءُ الـ~ овчилик этиги; سِكِّينُ الـ~ ов пичоғи; بُوقُ الـ~ ов бурғуси (*шохдан ясалган, чалинадиган асбоб*); 2) ов, сайд

– صَيَدٌ туяларда учрайдиган касаллик (*бунда туянинг бурни доим оқиб туради ва туя у ён-бу ёнга ўгирилмай, осмонга қараб қолади*)

– صَيْدَاءُ 1) тош; ~ أَرْضٌ тошлоқ ер 2) Сайдо (*қабила номи*)

– صَيْدَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ов, сайд; овланган, тутилган нарса

– صَيُودٌ *кўп.* صُيُدٌ овчи, сайёд; كَلْبٌ ~ овчи ит

– مُتَصَيِّدٌ ов қилувчи, овчи

– مَصَادٌ 1) = مَصْيَدَةٌ; 2) Масод (*қабила номи*)

– مَصْيَدَةٌ *кўп.* مَصَايِدُ ов қилиш жойи; مَصَايِدُ السَّمَكِ балиқ овланадиган жой; مَصَايِدُ اللُّؤْلُؤِ марварид қидириб топиладиган жойлар

– مِصْيَدَةٌ *кўп.* مَصَايِدُ тузоқ, қопқон; тўр; الـ~ الْمَغْنَاطِيسِيَّةُ *физ.* магнитли тутқич (ловушка)

صَيْدَلَانِيٌّ *кўп.* صَيَادِلَةٌ аптекачи; дори тайёрловчи

– صَيْدَلَةٌ фармацевтика, дори тайёрлаш; ~ صُنْدُوقُ аптечка, дори-дармонлар қутиси

– صَيْدَلِيٌّ 1. 1) аптекачиликка оид; 2) фармацевтикага оид; 2. *кўп.* صَيَادِلَةٌ аптекачи, дори тайёрловчи

– صَيْدَلِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ аптека, дорихона

صَيْدَلَانِيٌّ = صَيْدَنَانِيٌّ

I (صير) صَارَ (*и*) صَيْرٌ, مَصِيرٌ صَيْرُورَةٌ 1) бўлинмоқ, қилинмоқ; 2) бошламоқ; ~ يَمْشِي у юра бошлади; у юриб кетди; 3) бўлиб ўтмоқ, воқе бўлмоқ; 4) бормоқ, (*к. нингдир олдига*) ўтмоқ (إِلَى); 5) (*к. нидир*) бошламоқ, етакламоқ, бошлаб (етаклаб) бормоқ (ب); II صَيَّرَ ўзгартирмоқ, (*н. гадир*) айлантирмоқ; ~ هُ بَيْنَ حَلٍّ وَتَرْحَالٍ у ёқ-бу ёққа (турли томонларга) ташламоқ (*ҳаёт ҳақида*); IV أَصَارَ (*н. гадир*) олиб келмоқ (إِلَى)

– صَيَارٌ *кўп.* صِيرَانٌ моллар подаси, моллар тўдаси

– صِيرٌ 1) ёриқ, дарз; 2) *зоол.* анчоус, хамса (*майда денгиз балиғи*)

– صِيرَةٌ *кўп.* صِيَرٌ қўйхона, қўтон

– صَيْرُورَةٌ 1) ўзгариш, (*бирор н. га*) айланиш, ўтиш; шаклланиш; ~ فِي шаклланиш жараёнида; 2) тақдир, қисмат; 3) натижа, охир, пировард, хотима, оқибат, якун

– مَصِيرٌ *кўп.* مَصَايِرُ 1) тақдир, қисмат, насиба; келажак; ~ كُلِّ حَيٍّ барча тирик жоннинг қисмати (*яъни ўлим*); حَقُّ تَقْرِيرِ الـ~ ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқи; اخْتَارَ ~هُ بِنَفْسِهِ ўз тақдирини ўзи белгиламоқ; 2) натижа, охир, пировард, хотима, оқибат, якун; ~ الْمَعْرَكَةِ жанг натижаси

– مَصِيرِيٌّ қисматга боғлиқ, тақдирни ҳал қилувчи; الْمَعْرَكَةُ الـ~ةُ ҳал қилувчи жанг

صَيْرَقٌ *қар.* صرق

صَيْرَمٌ қар. صرم

صَيْصَةٌ, صِيصِيَةٌ *кўп.* صَيَاصٍ 1) қалъа, истеҳком; 2) пих (*хўрозники*); 3) шох (*буқа, кийикники*); 4) *эск.* зирҳ

I (صيع) صَاعَ (*и*) صَيْعٌ тарқатмоқ, сочиб юбормоқ; II صَيَّعَ (*нефтни*) крекингламоқ (*нефтни қайта ишлаб, бензин, газ олмоқ*); VII انْصَاعَ 1) ортга тез қайтмоқ; 2) юқорига (*юксакликка*) кўтарилмоқ, учиб чиқиб кетмоқ; (*н. гадир*) бўйсунмоқ (لِ), (*н. биландир*) келишмоқ (لِ)

– انْصِيَاعٌ бўйсуниш; келишиш; (*н. гадир*) тан бериш (لِ); الـ~ لِأَوَامِرِهِ кимнингдир буйруқларига бўйсуниш

– صَايِعٌ *кўп.* صِيَاعٌ 1. иши йўқ одам; 2. бекорчи, ишёқмас

(صيف) I صَافَ[1] (и) صَيْفٌ ёзламоқ, ёзни ўтказмоқ; صَافَ[2], صَيْفٌ, صَيْفُوفَةٌ бурилмоқ,

эгилмоқ, эгри кетмоқ (*мас. камоннинг ўқи*); II صَيَّفَ 1) (*қаердадир*) ёзни ўтказмоқ (ب, في); 2) *халқ.* бошоқ териш учун далага чиқмоқ; III صَايَفَ ёз давомида ишлаш учун байлашмоқ (келишишмоқ); V تَصَيَّفَ = II; VIII اصْطَافَ (*мас., курортда*) ёзни ўтказмоқ (في); (*қаергадир*) ёзда дам олиш учун жўнамоқ (إِلَى)

– اصْطِيَافٌ (*мас., курортда*) ёзни ўтказиш; ёзги курорт сезони; أَمَاكِنُ الـ~ курортлар

– صَائِفٌ иссиқ; ~ يَوْمٌ иссиқ кун

– صَيْفٌ *кўп.* أَصْيَافٌ ёз; فَصْلُ الـ~ ёз фасли; أَيَّامُ الـ~ ёз кунлари; ~ شِتَاءً ёзда ҳам, қишда ҳам, ёзин-қишин

– صَيْفِيٌّ ёзга оид; مَنْزِلٌ (بَيْتٌ)~ дача, дала боғ

– صَيْفِيَّةٌ ёз фасли, ёзги сезон

– مُصْطَافٌ 1. курортда дам олувчи; 2. курортчи

– مِصْيَافٌ[1] رَجُلٌ ~ соч-соқоли оқармагунча уйланмаган одам

– مِصْيَافٌ[2] *кўп.* مَصَايِفُ ёз ёмғири тўпланадиган селхона

– مَصْيَفٌ, مَصِيفٌ *кўп.* مَصَايِفُ ёзда бўлинадиган жой; дала боғи; курорт

– مُصَيِّفٌ 1. курортда дам олувчи; 2. курортчи

صِيقٌ 1) сассиқ ҳид, қўланса ҳид; 2) овоз, товуш

(صين) II صَيَّنَ хитойлаштирмоқ; V تَصَيَّنَ хитойлашмоқ

– صِينِيٌّ 1. Хитойга оид; الـ~ُ хитой тили; 2. الصَّلْصَالُ الـ~ُ хитой гили, каолин (*чиннигил, оқ гил*); الشَّمْعُ الـ~ُ хитой шами; الْحِبْرُ الـ~ُ хитой туши; الْجِدَارُ الـ~ُ Улуғ Хитой девори; 2. 1) хитойлик, хитой; 2) *шунингдек:* ~ خَزَفٌ фарфор, чинни, чинни идиш

– صِينِيَّةٌ *кўп.* صَوَانِي 1) патнис; 2) идиш-товоқ; 3) *эск.* чинни идиш; 4) *т.-й.* паровозни айлантириб қўядиган қурилма; ◊ هُوَ أَنْظَفُ مِنَ الـ~ بَعْدَ غَسِيلِهَا чўнтакда бир тийинсиз бўлмоқ (*сўзма-сўз: у ювилган патнисдан ҳам тоза*)

صَيْهَدٌ 1) чўл, биёбон, саҳро; ~ الرَّمْلِ қумлик саҳро; 2) Сайҳад (*Яман ва Хадрамаут оралиғидаги ар-Рубъуп Холий саҳросининг бир қисми*)

صِيوَانٌ *кўп.* صَوَاوِينُ 1) катта чодир; 2) айвон, тент (*катта шамсия*); ◊ الْأُذُنِ ~ қулоқ супраси

ض

ض (ضَادٌ) дод (*араб алифбосининг ўн бешинчи ҳарфи, абжадда-800*)

ضَادٌ дод (*ض ҳарфининг номи*); ◊ لُغَةُ الـ~ соф араб тили; نَطَقَ بِالـ~ соф араб тилида гапирмоқ (*сўзламоқ*); نَاطِقٌ بِالـ~ а) соф араб тилида сўзлашувчи; б) араб; أَهْلُ الـ~ араблар

– ضَادِيٌّ (*дод*) ҳарфига оид; اللُّغَةُ الـ~ِيَّةُ *ёки* اللِّسَانُ الـ~ُ соф араб тили; حُمَاةُ اللُّغَةِ الـ~ِيَّةِ араб тили софлигини сақловчилар

ضَالَّةٌ қурол

ضَامَةٌ 1) шашка, дамка (*ўйин*); رُقْعَةُ الـ~ шашка тахтаси, шашка қутиси, шашкадон; 2) шашка ўйнаш (*сол.* دَامَا)

I ضَادَ (а) ضَادٌّ баҳсда, тортишувда ғолиб келмоқ; ضُدْتُ (а) ضُوَادٌ шамолламоқ, тумов бўлмоқ

– ضُوَادٌ шамоллаш, тумов

– ضُوَادَةٌ = ضُوَادٌ

I ضَأَزَ (а) ضَأْزٌ, ضَأَزٌ зулм қилмоқ, зулм ўтказмоқ, адолатсизлик қилмоқ (عَلَى)

I ضَؤُلَ (у) 1ضُؤُولَةٌ, ضَآلَةٌ) кучсиз бўлмоқ, кучсизланмоқ, кучсизланган бўлмоқ; 2) миқёсан аҳамиятсиз (кичик) бўлмоқ; кичраймоқ, озаймоқ; III ضَاءَلَ (*н. нидир*) озайтириб (камайтириб) кўрсатмоқ, камситмоқ (مِنْ); VI تَضَاءَلَ аста-секин кучсизланмоқ; озаймоқ, камаймоқ

– ضَآلَةٌ, ضُؤُولَةٌ 1) кучсизлик; 2) аҳамиятсизлик, арзимаслик; 3) кичик ўлчам

– ضَئِيلٌ *кўп.* ضُؤَلَاءُ 1) кучсиз; ~ جِدًّا жуда ёмон, кучсиз (*ўзлаштириш баҳоси*); 2) аҳамиятсиз, кичик, арзимас

– ضَئِيلَةٌ *зоол.* ингичка узун илон

(ضأن) IV أَضْأَنَ қўйи кўпаймоқ, кўпгина қўйли бўлмоқ, кўпгина қўйга эга бўлмоқ

– ضَأْنٌ 1) қўй гўшти; 2) жам. *эск.* қўйлар

– ضَائِنٌ[1] кучсиз

– ضَائِنٌ[2] *кўп.* ضَأْنٌ, ضَأْنٌ 1) қўй; қўчқор; 2) юнги ўсган қўй, жунли қўй

– ضَائِنَةٌ *кўп.* ضَوَائِنُ 1) қўй; 2) совлиқ, қўйнинг урғочиси

I ضَبَّ (а/и) 1) тутмоқ, тутиб турмоқ; тутиб олмоқ, илиб олмоқ, чангалламоқ; في ~ حِنَاقِهِ кимнингдир ёқасидан тутмоқ; النَّاقَةَ ~ туяни тўла кафт билан соғмоқ; 2) (*н. нидир*) эҳтиётлаб сақламоқ, қулфлаб қўймоқ (عَلَى); 3) (*эшикни*) лўкидон билан беркитмоқ; ерга ёпишиб олмоқ, ерга қапишиб қолмоқ, ерга қапишмоқ; II ضَبَّبَ 1) ушлаб турмоқ; тутмоқ; 2) сақламоқ; الْبَابَ ~ эшикни лўкидон билан беркитмоқ; 3) туман босмоқ; الْعَرَقُ نَظَّارَتَهُ ~ унинг кўзойнагини тер босди; IV أَضَبَّ туманли бўлмоқ (*об-ҳаво ҳақида*); السَّمَاءُ ~ ҳовли (ташқари) туманли, ҳовлини (ташқарини) туман босди; 2) *эск.* ушламоқ, тутмоқ (عَلَى); V تَضَبَّبَ семирмоқ, тўлишмоқ

– ضَبٌّ[1] *кўп.* ضِبَابٌ, أَضُبٌّ, ضُبَّانٌ эчкиэмар

– ضَبٌّ[2] 1) жаг; 2) олдинги (олдинги қатордаги) тишлар

ضَبٌّ[3] *ёки* ضِبٌّ *кўп.* ضِبَابٌ кек, яширин нафрат, яширин адоват

ضَبٌّ[4] мед. лабдан қон оқиш касаллиги

– ضَبَابٌ туман, туман (тутун) пардаси, сийрак туман

– ضَبَابِيٌّ туманли

– ضَبَّةٌ *кўп.* ضِبَابٌ, ضُبَبٌ ёғоч *ёки* темир лўкидон (*занжир, илгак*) (*эшикники*); ◊ ~ الْفَمِ жаг; ~ أَبُو қирғовул, тустовуқ

– ضَبَّةُ забба (*қабила номи*)

– مُضِبٌّ 1) туманли; 2) *эск.* яширувчи, беркитувчи

– مُضَبَّبٌ туман босган, туманли, очиқ бўлмаган (*ҳаво ҳақида*); 2) *эск.* темир кишан билан кишанланган, темир қисқич билан қисилган

I ضَبَأَ (а) ضَبْءٌ; ضُبُوءٌ ерга ёки дарахтга ёпишиб олмоқ, ёпишмоқ

– ضَابِئٌ *ат. от, мз.* Зобий

I ضَبَثَ (и) ضَبْثٌ (*бирор н. ни*) чангалламоқ, чангаллаб ушламоқ (ب)

– ضَبْثَةٌ *кўп.* أَضْبَاثٌ чангал, кафт, ҳовуч; الْخَطَايَا بَيْنَ أَضْبَاثِهِمْ *ҳад.* хатолар уларнинг қўллари орасидадир

– مِضْبَثٌ *кўп.* مَضَابِثُ чангал; مَضَابِثُ الْأَسَدِ йўлбарс чангали

I ضَبَحَ (а) ضَبْحٌ 1) нафас қисилмоқ, ҳансирамоқ, оғир нафас олмоқ (*от ҳақида*); 2) қуйдирмоқ, қуёш нурида қорайтирмоқ

– ضَبْحٌ 1) отнинг чанқоқдан ҳансираши; 2) *эск.* ҳансираш, пишиллаш

– ضِبْحٌ кул, оловнинг кули

I ضَبَرَ (и) ضَبْرٌ жамламоқ, жамлаб (ўраб) папкага солмоқ; الْفَرَسُ ~ от оёқларини йиғиб туриб сакради

– إِضْبَارَةٌ *кўп.* أَضَابِيرُ, ـاتٌ ҳужжатлар турадиган папка (дело, жилд, досье)

– ضَبَارَةٌ *кўп.* ضَبَائِرُ одамлар гуруҳи, одамлар жамоаси

– ضِبَارَةٌ, ضُبَارَةٌ *кўп.* ضَبَائِرُ қайднома (қоғоз,

ҳужжатлар) папкаси (жилди)

– إِضْبَارَةٌ = أُضْبُورَةٌ

– ضُبَارَةٌ *ат. от, мз.* Зубора

– ضَبْرٌ *кўп.* ضُبُورٌ *тар.* дабр (*қалъа, қўрғонни қамал қилиш пайтида ишлатилган ёғочдан қилинган қалқонга ўхшаш мослама*)

– ضَبِيرٌ қаттиқ, мустаҳкам; кучли

I ضَبَسَ (а) ضَبَسٌ ярамас бўлмоқ, ёмон бўлмоқ, ахлоқсиз бўлмоқ; қўрқоқ бўлмоқ; калтафаҳм бўлмоқ, бефаросат бўлмоқ

– ضَبْسٌ қайсар, терс, саркаш

– ضَبِيسٌ 1) = ضَبْسٌ; 2) характери оғир, характери мураккаб *(одам)*; 3) қўрқоқ, юраксиз; 4) аҳмоқ, нодон

I ضَبَطَ (*у, и*) ضَبْطٌ 1) тутмоқ, тутиб турмоқ; тўхтатиб турмоқ, ушлаб турмоқ; أَعْصَابَهُ ~ ўз асабларини тутиб турмоқ, қўлга олмоқ; نَفْسَهُ ~ ўзини тутиб турмоқ (қўлга олмоқ), (*н. гадир*) совуққонлик билан муносабатда бўлмоқ; أَنْفَاسَهُ فِي صَدْرِهِ ~ нафас олмай (чиқармай) турмоқ; الْوَظِيفَةَ الدَّائِمَةَ ~ доимий вазифа эгалламоқ; 2) тутиб олмоқ, тутмоқ; қўлга туширмоқ, ҳибсга олмоқ; таъқиқламоқ, таъқиқлаб қўймоқ; мусодара қилмоқ; ~ تْ ... عَدَسَةُ الْمُصَوِّرِ фотограф объективи ... ни суратга олди (*сўзма-сўз:* ...ни тутди); 3) олмоқ; 4) аниқламоқ, тўғриламоқ, тузатмоқ; 5) (*бирор н. ни*) яхши (аниқ) бажармоқ (қилмоқ); الْمَوَاعِيدَ ~ ўз вақтида қилмоқ, кечиктирмай қилмоқ; 6) (*жиҳозларни аппаратларни*) ўрнатмоқ, иш ҳолатига келтирмоқ; 7) аниқламоқ, белгиламоқ; бошқариб турмоқ; الْأَمْنَ ~ жамоат тартибига бўйсунмоқ (риоя қилмоқ); 8) *радио.* бирор тўлқинга тўғриламоқ; 9) ҳисоблаб (ўлчаб) чиқмоқ; 10) ҳисоб-китоб қилмоқ, ҳисобини олмоқ (чиқармоқ); назорат қилмоқ; юритмоқ (*дафтар, папка*); 11) суриштириш ишлари олиб бормоқ, сўроқ қилмоқ; 12) *грам.* (*сўзга*) ҳаракат белгиларини қўймоқ; VII انْضَبَطَ 1) мусодара қилинган бўлмоқ; 2) аниқ белгиланмоқ; бошқарилмоқ; 3) тартибда сақланилмоқ; 4) интизомли бўлмоқ; 5) ўрнатилган бўлмоқ (*аппаратура ҳақида*); иш (ишлайдиган) ҳолатига келтирилмоқ; 6) *грам.* ҳаракатлари қўйилган бўлмоқ

– أَضْبَطُ[1] *мн.* ضُبْطٌ *кўп.* ضُبْطٌ ҳар икки қўлидан (*бир хил даражада*) фойдалана олувчи

– أَضْبَطُ[2] энг аниқ

– انْضِبَاطٌ тартиб, интизом; смирно! (*команда*)

– ضَابِطٌ[1] *кўп.* ضُبَّاطٌ 1) офицер, зобит; (الْأَرْتِبَاطِ) الْاتِّصَالِ ~ алоқа офицери; الْمَبَاحِثِ ~ қидирув бошқармаси офицери; صَفِّ ~ унтерофицер; الْمَدْرَسَةِ ~ мактабда тарбиявий ишлар билан шуғулланувчи ходим; 2) полицай унвони; 3) созловчи

– ضَابِطٌ[2] *кўп.* ضَوَابِطُ 1) қоида норма; 2) система, тизим, тартиб; لَا ~ لَهُمْ ҳеч қандай системасиз, тартибсиз равишда; 3) ҳисоб-китоб; назорат, назорат тизими; بِلَا ~ назоратсиз ҳолда; 4) *кўп. грам.* Қуръони карим талаффузига оид белгилар (~ ص, ء); ◊ بِلَا قِيَاسٍ وَ ~ ҳадду ҳисобсиз; بِلَا ~ وَ لَا رَادِعٍ тўхтовсиз, ўзини тўхтатолмай

– ضَابِطٌ[3] қатъий, қатъиятли, букилмас; رَجُلٌ ~ қатъиятли одам

– ضَابِطَةٌ *кўп.* ضَوَابِطُ 1) полиция; 2) маълумотнома (справочник); 3) *тех.* регулятор (*бошқа бирор асбобнинг ишини маромга келтириб турувчи мослама*); 4) тормоз (*тўхтатиш учун хизмат қиладиган мослама*)

– ضَبْطٌ[1] 1) ҳибсга олиш; ҳибс, мусодара; 2) суриштирув, сўроқ, текширув; الْوَقَائِعِ ~ суриштирув, қидирув, қидириш; إِدَارَةُ الـ~ қидирув бошқармаси; قَلَمُ الـ~ қонунга итоат (риоя) қилиш-қилмаслиқни назорат қилувчи бўлим; 3) аниқлик; بِالدِّقَّةِ وَ الـ~ мутлақо аниқ; بِالـ~ аниқ, аниқлик билан; عَلَى وَجْهِ الـ~ мутлақо аниқлик билан, худди шундай; إِشَارَةُ الْوَقْتِ ~ аниқ вақт сигнали; مُحْكَمُ الـ~ аниқ ишлайдиган (*асбоб ҳақида*); الشَّهْوَةِ ~ ўзни тийиб туриш, ўзни тутиб туриш; النَّفْسِ ~ совуққонлик, ўзни тута билиш, сабру тоқат, чидам; 4) ташкил этиш; бошқариш, бошқариб туриш; 5) назорат, ҳисоб-китоб; جِهَازُ الـ~ назорат қилувчи мослама; الْأَرَاضِي ~ ер ҳақидаги маълумотлар тўпламини тузиш (*солиқ белгилаш мақсадида*); 6) шаҳар бошқармаси, полиция; соқчилик; 7) *грам.* ҳаракатларни қўйиш; الْكِتَابَةِ ~ матн ҳаракатларини қўйиш; ◊ الـ~ وَ الرَّبْطُ *ёки* الـ~ الْعَسْكَرِيُّ *харб.* (*ҳарбий*) интизом; قَوَانِينُ الـ~ وَ الرَّبْطِ жамоат тартибларини сақлаш қонунлари

– ضَبْطٌ[2] *кўп.* ضُبُوطٌ рўйхат, реестр; протокол

– ضَبْطِيَّةٌ *кўп.* اتٌ 1) полиция, полиция бошқармаси; 2) полиция томонидан мусодара қилинган наркотиклардан иборат ғайриқонуний юк

– مَضْبَطَةٌ *кўп.* مَضَابِطُ 1) қарор; 2) протокол

– مَضْبُوطٌ 1) олиб қўйилган, олинган; 2) ҳибсга олинган; мусодара қилинган; 3) аниқ, саранжом, саришта, тартибга аниқ риоя қилувчи; غَيْرُ ~ бетартиб, тартибга риоя қилмайдиган

– مَضْبُوطَاتٌ *кўп. юр.* далилий ашёлар, ашёвий далиллар

I ضَبَعَ (а) ضَبْعٌ (*к.гадир*) қўл кўтармоқ (*уриш учун,* عَلَى فُلَانٍ (إِلَى) ~ фалончини қарғаш учун қўл кўтармоқ; VIII اضْطَبَعَ رِدَاءَهُ ~ ридога ўралмоқ, ридо киймоқ (*ҳаж маросими вақтида*); эҳромнинг юқори қисмини ўнг қўлтиқдан ўтказиб, чап томонга ташламоқ (*ҳаж маросими пайтида*); ўнг қўлтиқни очиб, чап қўлтиқни кийим билан ёпиб юрмоқ

– ضَبْعٌ[1] *кўп.* أَضْبَاعٌ билак, қўлнинг кафтгача бўлган қисми

– ضَبْعٌ[2] қурғоқчилик йили, қуруқ келган йил

– ضَبُعٌ *мн. кўп.* ضِبَاعٌ *зоол.* сиртлон, ёлдор бўри

– ضَبْعَانٌ *ик.с.* ضَبَعَانٌ *кўп.* ضَبَاعِينُ *зоол.* сиртлоннинг эркаги, ёлдор бўрининг эркаги

– ضُبَيْعَةٌ 1) *эск.* кичкина сиртлон, сиртлон боласи; 2) ضُبَيْعَةُ *ат. от, мз.* Зубайъа

I ضَبَنَ (у) ضَبْنٌ (*н.нидир*) белдан тепада кўтармоқ, белдан тепага қўймоқ

– ضَبَانٌ патак (*оёқ кийимларида*)

– ضَبْنٌ тор, қисиқ; مَكَانٌ ~ тор жой

– ضِبْنٌ қўлтиқ билан белнинг ўртаси

– ضَبِينَةٌ *ёки* ضِبْنَةٌ *ёки* ضُبْنَةٌ *ёки* ضَبِنَةٌ хотин, эрнинг хотини

(ضبو) I ضَبَا (у) ضَبْوٌ пиширмоқ; ضَبَتْهُ النَّارُ олов уни пиширди, олов уни куйдирди

– ضَابٌ кул, оловнинг кули

– مَضْبَاةٌ чўғда пиширилган нон

I ضَجَّ (*а/и*) ضَجِيجٌ шовқинламоқ; қичқирмоқ; بِالضَّحِكِ ~ қаттиқ кулмоқ; IV أَضَجَّ = I

– ضَجَّاجٌ шовқинли; шовқинловчи; бақириқ-чақириқ қиладиган

– ضَجَّةٌ шовқин; бақириқ; خَلَقَ ~ كُبْرَى катта шов-шув келтириб чиқармоқ (*қандайдир бирор воқеа-ҳодиса ҳақида*)

– ضَجُوجٌ шовқинли; مِنَ النُّوقِ ~ соғаётганда ўкириб турадиган туя

– ضَجِيجٌ 1) шовқин; шовқин-сурон, шов-шув, ола-ғовур; أَثَارَ الـ~ (*бирор сабаб билан*) шов-шув кўтармоқ (حَوْلَ); 2) қичқириқ; бўкириш, ўкириш, наъра тортиш, наъра

I ضَجِرَ (а) ضَجَرٌ 1) (*бирор н. дан*) аччиқланган (*асабийлашган*) бўлмоқ, хафа бўлмоқ, оғринмоқ (ب, مِنْ); 2) зерикмоқ; (*бирор н. дан*) безовта бўлмоқ, хавотирланмоқ, хавотир олмоқ (ب, مِنْ); IV أَضْجَرَ аччиқлантирмоқ, хафа қилмоқ, оғринтирмоқ; V تَضَجَّرَ 1) оғринганини (хафа бўлганини) билдирмоқ;

асабийлашган (аччиқланган) бўлмоқ; 2) зерикмоқ

– ضَحَرٌ хафалик, оғриниш; асабийлашиш; безовталик, хавотирлик, хавотир олиш

– ضَحِرٌ оғринаётган, хафа бўлаётган; (*н. дандир*) асабийлашаётган (ب)

– ضَحُورٌ = ضَحِرٌ

– مُضْحِرٌ 1) асабийлаштирадиган; 2) ёмон таъсир қиладиган, асабни қўзғайдиган

I ضَجَعَ (а) ضُجُوعٌ ётмоқ, ённи (биқинни) ерга қўйиб ётмоқ, ёнбошламоқ, ёнбошлаб ётмоқ; тинч ётмоқ; II ضَجَّعَ 1) (*бирор н. ни*) рад қилмоқ; (*бирор н. да*) камчиликка йўл қўймоқ (فى); 2) (*н.дадир*) сустлик қилмоқ, ланжлик қилмоқ; 3) ғарбга (кун ботар томонга) оғмоқ, ўтмоқ (*қуёш ҳақида*); III ضَاجَعَ (*бирор к. билан, шунингдек хотин киши билан*) ётмоқ; ◊ ~ هُمُّ الهَمَّ уни ташвишлар тарк этмади; IV أَضْجَعَ (*ухлашга*) ётқизмоқ; V تَضَجَّعَ *эск.* иштирок этмаган бўлмоқ; VII اِنْضَجَعَ (*ухлашга*) ётқизилган бўлмоқ; VIII اِضْطَجَعَ *ёки* اِضَّجَعَ ухлашга ётмоқ; ёнбошлаб ётмоқ, ён билан ётмоқ

– ضَاجِعٌ *кўп.* ضَوَاجِعُ ёталоқ, ётиш билан вақт ўтказувчи; ~ رَجُلٌ дангаса; *эск.* ботишга мойил (*юлдуз, қуёш*)

– ضَجْعَةٌ қисқа уйқу; қуш уйқуси; дам олиш, ҳордиқ чиқариш; ~ القَيْلُولَة тушдан кейинги дам олиш

– ضُجَعَةٌ дангаса, ишёқмас

– ضِجْعَةٌ *эск.* ётиш усули, шакли

– ضُجَعَةٌ = ضُجْعَةٌ

– ضَجِيعٌ (*бирор к. билан*) бирга ётган

– مُضَاجِعٌ = ضَجِيعٌ

– مَضْجَعٌ *кўп.* مَضَاجِعُ 1) кўрпа-тўшак солиб қўйилган жой; ~ أَقَضَّ *қар.* أَقَضَّ; ~ الثَّعْلَب тулки уяси (ини); 2) подшипник

– مُضْطَجَعٌ *кўп.* ـاتٌ кўрпа-тўшак солиб қўйилган жой

I ضَجَمَ (а) ضَجْمٌ эгриланмоқ, қийшаймоқ, қийшиқ бўлмоқ (оғиз ёки бўйин ҳақида); VI تَضَاجَمَ : فَمُهُ ~ оғзи қийшайиб қолди; ~ الأَمْرُ بَيْنَهُمْ уларнинг ишларида ихтилоф пайдо бўлди

– أَضْجَمُ *мн.* ضُجْمَاءُ оғзи ёки бўйни эгри одам

– ضَجَمٌ эгрилик, қийшиқлик; ~ فِي فَمِهِ унинг лаби (оғзи) қийшайиб қолган

– ضَحٌّ қуёш нури, қуёш; لَا يَقْعُدَنَّ أَحَدُكُمْ بَيْنَ الضَّحِّ وَ الظِّلِّ فَإِنَّهُ مَقْعَدُ الشَّيْطَانِ *ҳад.* сизлардан ҳеч ким қуёш нури билан соя ўртасида ўтирмасин, чунки у шайтоннинг ўтирадиган жойидир

ضَحْضَحَ 1) тебранмоқ, чайқалмоқ, силкинмоқ; йилт-йилт қилмоқ; 2) кучсизланмоқ, озаймоқ; ~ السَّرَابُ сароб йилтираб кўринди; 3) синдирмоқ, бузмоқ; تَضَحْضَحَ тебранмоқ, чайқалмоқ, силкинмоқ, йилт-йилт қилмоқ

– ضَحْضَاحٌ 1) саёз, чуқур бўлмаган; 2) саёз жойдаги сув

I ضَحَكَ (а) ضَحْكٌ (*бирор к. устидан*) кулмоқ; масхара қилмоқ, мазах қилмоқ (عَلَى, مِنْ); ◊ ~ مِلْءَ قَلْبِهِ туйиб-туйиб кулмоқ; ~ مِلْءَ شِدْقَيْهِ оғиз тўлдириб кулмоқ; ~ فِي عُبِّهِ оғизни қўл билан тўсиб кулмоқ; ~ عَلَى ذَقْنِهِ *қар.* ذَقْنٌ II ضَحَّكَ 1) кулдирмоқ; 2) (*к. нингдир*) устидан кулмоқ, масхара (мазах) қилмоқ (عَلَى); III ضَاحَكَ 1) кулмоқ; (*к. гадир*) жилмаймоқ; 2) (*бирор к. билан бирга*) кулмоқ, кулишмоқ; IV أَضْحَكَ 1) = II; 2) тўлдирмоқ, тўлғазмоқ; ~ الحَوْضَ ҳовузни тўлдирмоқ; VI تَضَاحَكَ 1) бошқалар билан бирга кулмоқ, кулишмоқ; қаҳ-қаҳлаб кулмоқ, гуриллаб кулмоқ (*хонадаги одамлар ҳақида*); бирга кулишмоқ, ўзаро кулишмоқ; 2) ёлғондакам (сохта) кулмоқ; 3) (*бирор к. устидан*) кулмоқ, мазах қилмоқ (عَلَى); X اِسْتَضْحَكَ 1) кулги чиқармоқ; (*к. билан*) кулмоқ, кулишмоқ (مَعَ)

– أُضْحُوكَةٌ *кўп.* أَضَاحِيكُ 1) ҳазил; ҳазиллашиладиган (мазах қилинадиган) нарса

– ضَاحِكٌ[1] кулувчи, кулаётган; ~ السِّنِّ хушчақчақ; خَيْرُ الْـحِينَ آخِرُهُمْ *мкл.* охирида кулган яхши кулади

– ضَاحِكٌ[2] оқ тиниқ тош (*тоғларда учрайдиган*); ~ لَهُ رَأْيٌ унинг (*у ёки бу масалада*) аниқ ўз фикри бор

– ضَاحِكَةٌ *кўп.* ضَوَاحِكُ олдинги қатордаги тишлар; *кўп.* кулганда кўринадиган тишлар

– ضَحَّاكٌ 1) кўп куладиган, кулаверадиган; 2) хушчақчақ одам; ҳазилкаш; ◊ ~ غَازٌ хушчақчақ қиладиган газ; 3) *ат. от, мз.* Заҳҳоқ

– ضَحْكٌ 1) қор; 2) асалари яшиғидан чиқариб олинмаган асал

– ضَحِكٌ, ضُحْكٌ 1) кулги; اِسْتَثَارَ الـ~ кулдирмоқ, кулги келтириб чиқармоқ; 2) ҳазил, мазах

– ضُحْكَةٌ 1) ҳазил, мазах; 2) мазахланадиган

– ضُحَكَةٌ кулағон, кулағуч, серкулги, ҳадеб кулаверадиган (*одам*)

– ضُحْكَةٌ *кўп.* ـاتٌ нимкулги, қисқа кулги, бир кулиб қўйиш; ~ أَطْلَقَ кула бошламоқ, кулиб юбормоқ

– ضَحُوكٌ[1] кулаётган; кулаверадиган, бекорга кулаверадиган

– ضَحُوكٌ[2] *кўп.* ضُحُكٌ йўлнинг ўрта қисми, йўлнинг кўриниб турган қисми

– مِضْحَاكٌ кулаверадиган, бекорга кулаверадиган

– مُضْحِكٌ 1. кулги чиқарадиган, кулгили; комик; ~ وَ مُبْكٍ трагикомик; 2. комик; ҳазилкаш, мазах қилувчи, масхарабоз

– مُضَحَّكٌ масхарабоз, масхара

– مَضْحَكَةٌ кулги (*ҳазил, мазах*) қилинадиган нарса

– مُضْحَكَةٌ *кўп.* ـاتٌ ҳазил, мазах; кулгили воқеа, латифа

I ضَحَلَ (а) ضَحْلٌ, ضَحَالَةٌ саёз бўлмоқ, чуқур бўлмаслик

– ضَحْلٌ 1) саёз, чуқур бўлмаган; 2) аҳамияти оз (кичик)

– مَضْحَلٌ *кўп.* مَضَاحِلُ саёз (*чуқур бўлмаган*) жой; саёзлик

I (ضحو) ضَحَا (у) ضَحْوٌ 1) кўринмоқ, кўзга ташланмоқ; ~ لِلشَّمْسِ қуёшга қараб турган (бурилиб турган) бўлмоқ; 2) *эск.* қуёшда қуйган бўлмоқ; қуёшда исинган бўлмоқ; ضَحِيَ = ضَحَا; II ضَحَّى 1) қурбонлик қилмоқ; (*н. нидир*) қурбон қилмоқ (ب); ~ بِنَفْسِهِ ўзини қурбон қилмоқ; ~ بِالنَّفْسِ وَ النَّفِيسِ مِنْ أَجْلِهِ нима учундир ҳамма нарсани қурбон қилмоқ; 2) *эск.* эрталаб қуёш кўтарилганда келмоқ; 3) *эск.* эрталаб қуёш кўтарилганда ҳайвон боқмоқ; IV أَضْحَى бўлмоқ, қилинмоқ; ~ يَكْتُبُ у ёзадиган бўлди, у ёза бошлади; 2) *эск.* эрталаб қуёш кўтарилганда чиқмоқ; V تَضَحَّى 1) қурбон қилмоқ; 2) эрталаб кеч турмоқ

– أُضْحَاةٌ *кўп.* أَضْحًى қурбонлик қилинувчи ҳайвон, жонивор; عِيدُ الأَضْحَى *ёки* يَوْمُ الأَضْحَى *дин.* қурбонлик қилинадиган кун, қурбон ҳайити (*зул-ҳижжа ойининг 10-куни*); صَلَاةُ عِيدِ الأَضْحَى *дин.* қурбон ҳайити намози

– إِضْحِيَانٌ : ~ يَوْمٌ булутсиз, чарақлаб турган равшан кун

– أُضْحِيَّةٌ *кўп.* أَضَاحِيُّ қурбон қилинадиган ҳайвон, қурбонлик; ~ قَدَّمَ қурбонлик қилмоқ; بَذَلَ الأَضَاحِيَّ وَ القَرَابِينَ қурбонликлар қилмоқ

– تَضْحِيَةٌ қурбонлик қилиш; ~ الذَّاتِ ўзини-ўзи қурбон қилиш

– ضَاحٍ *мн.* ضَاحِيَةٌ қуёшга бурилиб (қараб) турган, қуёшдан нур олиб турган, қуёш нури тушиб турган

– ضَاحِيَةٌ *кўп.* ضَوَاحٍ шаҳар атрофи, шаҳарга туташган жойлар, шаҳар чеккалари

– ضَحَاءٌ аллақачон тонг отган пайт (ضَحْوٌ *дан кейинги пайт*), тушгача бўлган вақт

– ضَحْوٌ, ضَحْوَةٌ *кўп.* ضَحَوَاتٌ тонг, илк тонг (*қуёш чиққан заҳотидаги пайт*)

– ضُحًى тонг (ضَحْوٌ *дан кейинги пайт*); قَهْوَةُ الـ~ тонгги (эрталабги) қаҳва; بَيْنَ لَيْلَةٍ وَ ضُحَاهَا дарров, жуда тез

– ضَحِيَّةٌ *кўп.* ضَحَايَا қурбонлик; ذَهَبَ (وَقَعَ) ~ қурбон бўлмоқ (ўлмоқ); وَقَعَ ~ الْعُدْوَانِ агрессия қурбони бўлмоқ

I ضَخَّ (*а/у*) ضَخٌّ 1) тўкмоқ, (оқизиб, жилдиратиб) суғормоқ; бошидан (*сув*) қуйиб юбормоқ; 2) (*насосда*) сув чиқармоқ; الْمَاءَ ~ مِنَ الْبِئْرِ (*насосда*) қудуқдан сув чиқармоқ (чиқариб олмоқ)

– ضَخٌّ (*насос билан*) сув чиқариш, сув олиш; مَحَطَّةُ الـ~ مَحَطَّةُ ~ الْمِيَاهِ *ёки* насос станцияси (қурилмаси)

– مِضَخَّةٌ *кўп.* اتٌ 1) шприц; 2) насос, помпа; مَاصَّةٌ ~ *ёки* رَافِعَةٌ ~ *ёки* الْامْتِصَاصِ ~ ичига тортувчи (сўрувчи) насос; الْحَرَائِقِ ~ ўт ўчириш помпаси; صَغِيرَةٌ لِلْعِطْرِ ~ атир сепадиган асбоб (*пульверизатор*)

I ضَخُمَ (*у*) ضَخَامَةٌ катта (улкан, маҳобатли) бўлмоқ; II ضَخَّمَ катта (улкан ўлчамли, катта ҳажмли) қилмоқ, катталаштирмоқ; *кўч. м.* шиширмоқ (*мас., бирор ишни*); الصَّوْتَ ~ овозни баландлатмоқ (*мас., радиоприёмникда*); V تَضَخَّمَ катталашмоқ, кўпаймоқ, ортмоқ; шишмоқ, йўғонлашмоқ (*мас., қон томири*); *кўч. м.* шиширилмоқ (*мас., бирор иш*)

– أَضْخَمُ *ва* أَضْخَمُ ҳажми катта, катта ҳажмли (*шеърият да*)

– تَضَخُّمٌ катталашиш, кўпайиш, кенгайиш; الْإِنْتَاجِ ~ ортиқча ишлаб чиқариш; الْقَلْبِ ~ *мед.* юрак кенгайиши; الْغُدَّةِ الدَّرَقِيَّةِ ~ *мед.* буқоқ; الْمَالِيُّ الـ~ *ист.* инфляция (*пулнинг ғоят даражада кўпайиб қадрсизланиши*)

– تَضْخِيمٌ катталашиш, кучайиш; *кўч. м.* шиширйш (*мас., бирор ишни*)

– ضَخَامَةٌ 1) кенглик; катталик, чексизлик; катта ўлчам; هَائِلُ الـ~ жуда катта ҳажмдаги; 2) семизлик

– ضَخْمٌ, ضَخِمٌ 1) катта, улкан; الْعِيَارِ ~ катта калибрдаги (ҳажмдаги) الْمَدَافِعِ الـ~ةُ оғир тўплар; الصِّنَاعَةُ الـ~ةُ оғир саноат; 2) *шунингдек:* الْجِسْمِ ~ семиз, семиз гавдалик

– مُضَخِّمٌ катталаштирадиган, кучайтириб берадиган; الصَّوْتِ ~ радио карнайи

I ضَدَّ[1] (*а/у*) ضَدٌّ ғолиб (устун) келмоқ, енгмоқ; ضَدَّ[2] (*у*) ضَدٌّ тўлдирмоқ, тўлғазмоқ; الْقِرْبَةَ ~ мешни тўлғазмоқ; III ضَادَّ мухолиф бўлмоқ, душман бўлмоқ, қарши ҳаракат қилмоқ; VI تَضَادَّ 1) мухолифлашмоқ, душманлашмоқ, ёвлашмоқ; рози бўлмаслик, ҳамфикр бўлмаслик; 2) *астр.* рўпарама-рўпара туриш (*сайёраларнинг қуёшга юзма-юз бўлиб туриши*)

– تَضَادٌّ 1) зид (қарши) ҳаракат қилиш; зиддият, қарама-қаршилик, антагонизм (келиштириб бўлмайдиган зиддият); بِالـ~ مَعَهُ унга қарама-қарши равишда; 2) *астр.* рўпара туриш

– ضِدٌّ қарши; كَانَ ~ لَهُ кимгадир қарши бўлмоқ (турмоқ)

– ضِدٌّ *кўп.* أَضْدَادٌ 1) мухолиф, қарши турувчи; рақиб; 2) қарама-қаршилик, контраст (*бирор н. нинг тескариси, акси, зидди*); بِالـ~ ...га қарши, ...га қарамай; аксинча; زَعَمَ بِالـ~ аксини (зиддини) айтмоқ, зиддига (тескарисига) ишонтирмоқ; عَمِلَ عَلَى الـ~ مِنْ ذَلِكَ у бунинг аксини қилди; 3) *грам.* икки қарама-қарши маъно берувчи сўз (*мас., ўзбек тилидаги "ёмон" сўзи каби: ёмон ишларканми?, яъни жуда яхши ишлар экан*)

– ضِدِّيٌّ қарши томон, қарама-қарши

– ضَدِيدٌ 1) қарши, қарама-қарши, анти-; الْبُرُوتُونِ ~ антипротон; 2) ўхшаш, бир хил, тенг, каби, сингари; لَا ~ لَهُ унинг ўхшаши йўқ, мисли йўқ, бемисл

– ضِدِّيَّةٌ зиддият, душманлик, ёвлик; (*к. гадир, н. гадир*) қарши чиқиш

– مُتَضَادٌّ қарши турувчи; қарама-қарши, антагонистик

– مُضَادٌّ *кўп.* اتٌ 1) зид ҳаракат қилувчи; (*бирор н. га*) қарши; 2) анти; الْأَجْسَامُ الـ~ةُ *биохим.* антижисмлар (*организмда антигенлар пайдо бўлиши билан юзага келадиган ва уларнинг таъсирини йўқотадиган моддалар*); لِلْاسْتِعْمَارِ ~ антиимпериалистик, империализмга қарши; لِلْمُجْتَمَعِ ~ жамиятга (жамоатчиликка) қарши; لِلْفَسَادِ ~ антисептик, организмдаги фасод (*қон айнишига*) қарши; لِلْحَبَلِ ~ ҳомила бўлиб қолишига қарши; الـ~ لِدَاءِ الْأَسْكُرْبُوطِ "С" витамини (дармондориси); مُضَادَّاتُ السُّمُومِ заҳарга қарши дори; مُضَادَّاتُ الْحَيَوِيَّةِ антибиотиклар; لِلطَّائِرَاتِ ~ مِدْفَعٌ зенит тўплари; لِلدَّبَّابَاتِ ~ مِدْفَعٌ танкка қарши ишлатиладиган (отиладиган) тўп; كَرَّةٌ ~ةٌ контратака

– ضَدِيدٌ бир хил, тенг, баробар; لَا ~ لَهُ тенги (ўхшаши) йўқ

– مُضَادَّةٌ *кўп.* اتٌ қарши (зид) ҳаракат; контраст

I ضَرَّ (*а/у*) ضَرٌّ зарар етказмоқ, зарар келтирмоқ, зараркунандалик қилмоқ; بَصَرُهُ у кўр бўлиб қолди, у кўролмайдиган бўлиб қолди; II ضَرَّرَ катта зарар етказмоқ (келтирмоқ); III ضَارَّ зарар келтиришга ҳаракат қилмоқ (интилмоқ); 2) яна битта хотин олмоқ; 3) (*н. гадир*) қаршилик қилмоқ, қарши чиқмоқ; (*н. гадир*) қарши курашмоқ; IV أَضَرَّ 1) зарарлантирмоқ, зарар келтирмоқ; 2) (*н. гадир*) мажбур қилмоқ (عَلَى); 3) кўр бўлиб қолмоқ; 4) яна бир хотин олмоқ; V تَضَرَّرَ 1) шикастланмоқ, зарарланмоқ; бузилмоқ; зарарни ҳис қилмоқ (сезмоқ); шикаст топмоқ, азоб чекмоқ; الْأَرَاضِي مِنَ ~تِ الْجَفَافِ ерлар қурғоқчиликдан зарар кўрди; 2) зарар курганлиги учун (*н. дандир*) шикоят қилмоқ (مِنْ); VII انْضَرَّ зарарланган бўлмоқ; VIII اضْطَرَّ 1) (*н. гадир*) мажбур қилмоқ (إِلَى); 2) (*н. гадир*) мажбур қилинмоқ (إِلَى)

– إِضْرَارٌ *эск.* ёмонлик қилиш, зарар етказиш; муҳтожлик, ноилоҳлик, зарурат

– اضْطِرَارٌ 1) мажбур бўлмоқлик; зарурат; عِنْدَ الـ~ зарур бўлиб қолган ҳолда; لِغَيْرِ مَا ~ зарурасиз, эҳтиёжсиз; 2) мажбур қилиш, мажбурият

– اضْطِرَارِيٌّ 1) мажбур бўлган; هُبُوطٌ ~ *ав.* мажбуран қўниш; 2) мажбурий; 3) стихияли (*табиат ҳодисалари ҳақида*)

– ضَارٌّ зарарли; зарар келтирувчи, зараркунанда; фойдасиз, фойда келтирмайдиган, бефойда

– ضَرُورَةٌ = ضَارُورَةٌ

– ضُرٌّ, ضَرٌّ[1] 1) зарар, кўрилган зарарлар; مَسَّهُ الـ~ зарар кўрмоқ, зарар емоқ; 2) кескинлик, ёмон вазият, торлик; 3) (*н.нингдир ичидаги*) айб, нуқсон, камчилик

– ضُرٌّ, ضِرٌّ[2] кўп хотинлилик

– ضِرَارٌ ихтилоф, зиддият, қарама-қаршилик; зарар келтириш, ёмонлик қилиш

– ضَرَّاءُ бахтсизлик, ғам, алам; فِي السَّرَّاءِ وَ الـ~ хурсандлик ва хафалик кунларида

– ضَرَارَةٌ кўрлик

– ضَرَائِرُ *кўп.* муҳтожлик

– ضَرَرٌ *кўп.* أَضْرَارٌ шикастланиш; зарар; йўқотиш; أَلْحَقَ الـ~ (*н. гадир*) зарар етказмоқ (ب); أَنْزَلَ أَضْرَارًا جَسِيمَةً жуда катта зарар етказмоқ; أَخَفُّ الـ~يْنِ икки ёмонликдан озроғи

– ضَرَّةٌ *кўп.* ضَرَائِرُ 1) (*кўп хотинли одам*) хотинларидан бири; 2) елин, эмчак; ضَرَّتَانِ *ик.с.* тегирмоннинг иккита тоши

– ضَرُورَةٌ *кўп.* اتٌ зарурат; لَا ~ زرور (*керак*) эмаслик; الْقُصْوَى الـ~ энг катта зарурат, жуда-жуда зарур бўлишлик; إِنْ دَعَتِ

~ الـ ёки إذا اقتضت الـ ёки عند الـ зарур бўлиб қолганда, зарур бўлиб қолган тақдирда, зарурият бўлса; ~ بالـ ёки ~ албатта, зарур бўлган тақдирда; *кўп.* зарурий ҳолатлар; ~ للـ ёки الضَّرُورَاتُ تُبِيحُ الْمَحْظُورَاتِ أَحْكَامٌ қашшоқлик таъқиқларни тан олмайди; ◊ قَاهِرَةٌ ~ енгиб бўлмайдиган куч, force majeure

– ضَرُورِيٌّ (энг, жуда) зарур, зарурий; الْمَوَادُّ الـ~ـةُ кундалик зарурий эҳтиёж нарсалари

– ضَرُورِيَّاتٌ *кўп.* кундалик зарурий эҳтиёж нарсалари

– ضَرِيرٌ *кўп.* أَضْرَاءُ 1. кўр; 2. кўзи кўрмайдиган

– ضَرِيرَةٌ *кўп.* ضَرَائِرُ кўзи кўр аёл

– مُضَارٌّ ёмонлик қилувчи, зарар келтирувчи

– ضَرٌّ = مُضَارَّةٌ[1]

– ضِرَارٌ = مُضَارَّةٌ[2]

– ضَارٌّ = مُضِرٌّ

– مَضَرَّةٌ *кўп.* مَضَارُّ зарарланиш; зарар; етишмовчилик, камчилик

– مُضْطَرٌّ *эск.* бечора, бахтсиз, мўҳтож

I ضَرَبَ (*и*) ضَرْبٌ 1) зарба бермоқ, урмоқ; муштламоқ; ~ـهُ ضَرْبًا مُبَرِّحًا кимнидир қаттиқ урмоқ; الْبَابَ ~ эшикни тақиллатмоқ; الْجَرَسَ ~ қўнғироқ қилмоқ; بِالْمَدَافِعِ ~ бомбардимон қилмоқ; بِالْقَنَابِلِ ~ бомба ташламоқ; ~ـهُ بِالنَّارِ кимгадир ўқ узмоқ; ~ـهُ بِالرَّصَاصِ кимнидир отиб ташламоқ; النَّارَ ~ ўт очмоқ, отмоқ; ~ الأَرُزَّ гуруч янчмоқ; тозаламоқ; шоли оқламоқ; الآلَةَ الْمُوسِيقِيَّةَ ~ мусиқий асбобни чалмоқ, соз чалмоқ; عَلَى الآلَةِ الْكَاتِبَةِ ~ ёзув машинкасида ёзмоқ; ... فِي ... ~ الرَّقْمَ الْقِيَاسِيَّ ... да рекорд қўймоқ; 2) урмоқ (*юрак ҳақида*); 3) жойлаштирмоқ (*мас., соқчиларни*); 4) *мат.* қандайдир сонга кўпайтирмоқ (فِي); 5) *шахм.* (*донани*) урмоқ, уриб олмоқ; 6) оғримоқ (*яра, тиш ҳақида*); الْجُرْحُ ~ дард (оғриқ) кучаймоқ; 7) чақмоқ (*мас., чаён*); 8) босмоқ (*урғочини*) ◊ أَجَلاً ~ ёки مَوْعِدًا ~ муддат белгиламоқ; أَخْمَاسًا لأَسْدَاسٍ (بِأَسْدَاسٍ) ~ а) тахмин қилмоқ, деб ўйламоқ, ўйламоқ; б) айёрлик қилмоқ; الأَسْوَارَ ~ девор урмоқ (қурмоқ); الْمَثَلَ ~ (*к. гадир*) мисоллар кўрсатмоқ (لِ); مَثَلاً ~ (*н. нидир*) мисол (*ўрнак*) қилиб кўрсатмоқ (فِي); الْمَثَلَ ~ масал (мақол) келтирмоқ (айтмоқ); ~ ... بِسَهْمٍ وَافِرٍ فِي مِضْمَارِ ... (*бирор*) соҳада катта муваффақиятларга эришмоқ; بِالتِّجَارَةِ ~ بِسَهْمٍ тижорат (савдо) билан шуғулланмоқ; بِاحْتِجَاجِهِ عَرْضَ الْحَائِطِ ~ бирор кимнинг рози ёки рози эмаслигига эътибор бермаслик; الْبِلاَدَ طُولاً وَ عَرْضًا ~ мамлакатни бошдан-оёқ кезиб чиқмоқ; ... بُوَيَّةً عَلَى ~ (*бирор н. ни*) бўямоқ; بَيْنَهُمْ ~ кимларнингдир орасига ёвлик (ёмонлик) уруғини сепмоқ; تِلِغْرَافًا ~ телеграф бермоқ; تِلِيفُونًا ~ телефон қилмоқ (*қоқмоқ*); الْجُذُورَ ~ илдиз отмоқ; الْحِصَارَ عَلَى ~ ... (*бирор н. ни*) қамал қилмоқ, ўраб олмоқ, қуршаб олмоқ, муҳосара қилмоқ; (*бирор н. га*) блокада (тўсиқ) ўрнатмоқ; الْخَيْمَةَ ~ чодир тикмоқ (ўрнатмоқ); ~ـتِ السَّكِينَةُ بِأَطْنَابِهَا هُنَا бу ерда тўла тинчлик ҳукмрон; الضَّرَائِبَ ~ солиқ солмоқ; طُوبًا ~ ғишт қуймоқ (ясамоқ); ... الْعَلاَقَاتِ مَعَ ~ ...дан алоқаларни узмоқ; عُنُقَهُ ~ (*к. нингдир*) бошини олмоқ; إِلَى ~ ... (*к. гадир. н. гадир*) эгилмоқ, букилмоқ, оғмоқ; لَوْنُهُ إِلَى الْحُمْرَةِ ~ ранги қизилликка мойил бўла бошлади; عَلَى أَيْدِي الصَّيَّادِينَ ~ ов қилишни ман этмоқ; عَلَى الرُّؤُوسِ بِيَدٍ مِنْ ~ حَدِيدٍ қатъиян таъқиқламоқ (ман қилмоқ); عَلَى الْكَلِمَةِ ~ عَنْهُ сўзни ўчирмоқ; (*к. дандир, н. дандир*) ўзини четга олмоқ; ... صَفْحًا عَنْ ~ а) ...дан воз кечмоқ; ... ҳақда индамаслик, ҳеч нарса демаслик; فِي الأَرْضِ ~ жаҳон кезмоқ, жаҳонгашталик қилмоқ; فِي الأَرْضِ ~ боши оққан тарафга бормоқ; عَلَى غَيْرِ هُدًى ~ فِي الْبَادِيَةِ кўчиб кетмоқ, юрт кезмоқ; فِي ~ الْبَحْرِ сузмоқ (*кема ҳақида*); فِي الشَّوَارِعِ ~ кўча кезмоқ, кўчама-кўча юрмоқ; عَلَى جَنْبِهِ ~ لِصٌّ ўғри унинг киссасига тушди; الْمَسْكُوكَاتِ ~ танга зарб қилмоқ; الْوَدْعَ وَ الرَّمْلَ ~ (*денгиз*) чаноқларида ва қумда фол (ром) очмоқ; II ضَرَّبَ 1) (*к. ларнингдир орасига* – بَيْنَ) ёвлик (душманлик) уруғини сепмоқ; 2) қавимоқ; астарламоқ; III ضَارَبَ 1) чайқовчилик қилмоқ; بِالذَّهَبِ ~ тилло билан чайқовчилик қилмоқ; 2) рақобат қилмоқ; муштлашмоқ, урушмоқ; 3) остига босмоқ (*урғочини*); IV أَضْرَبَ (*н. нидир*) қолдирмоқ (عَنْ); عَنْ ~ دُرُوسِهِمْ машғулотни тўхтатмоқ (қолдирмоқ); عَنِ الْعَمَلِ ~ ишни тўхтатмоқ, иш ташламоқ; عَنِ الطَّعَامِ ~ овқатланишни рад қилмоқ; очлик эълон қилмоқ; V تَضَرَّبَ урушмоқ; VI تَضَارَبَ муштлашмоқ, курашмоқ, тўқнашмоқ; 2) қарама-қарши бўлмоқ, мухолафатда бўлмоқ; 3) турли-туман бўлмоқ; VIII اضْطَرَبَ 1) ҳаяжонланмоқ, ҳаяжонланган бўлмоқ; 2) иккиланмоқ, тараддудланмоқ; فِي الأَرْضِ ~ юрт кезмоқ, саёҳат қилмоқ; 3) чигал (ноаниқ) бўлмоқ; тартибсиз (бузилган) ҳолда келмоқ; каловланиб қолмоқ; 4) тинч ухлай олмаслик, уйқуда безовта бўлмоқ

– إِضْرَابٌ *кўп.* ـاتٌ иш ташлаш; عَنِ الْعَمَلِ ~ иш ташлаш; عَامٌّ ~ оммавий иш ташлаш; أَعْلَنَ الـ~ـ иш ташлаш эълон қилмоқ; شَنَّ الـ~ـا иш ташлашни уюштирмоқ; لَجْنَةُ الـ~ـ иш ташлаш комитети; أَصْحَابُ الْمَصَانِعِ ~ локаут (*ишчиларни оммавий равишда ишдан бўшатиш ёки иш жойларини ёпиш*); الـ~ـ عَنِ الطَّعَامِ (*эълон қилинган*) очлик; ◊ حَرْفُ الـ~ـ *грам.* тескари маънони бидирувчи بَلْ юкламасининг номи

– إِضْرَابِيٌّ иш ташлашга оид; الْحَرَكَةُ الـ~ـةُ иш ташлаш ҳаракати

– اضْطِرَابٌ *кўп.* ـاتٌ 1) изтироб, ҳаяжон; 2) ҳаяжонланиш, ғалаён, ғулғула; каловланиш; тартибсизлик; 3) чигаллик, ноаниқлик; бузилиш; إِضْطِرَابَاتٌ عَصَبِيَّةٌ асаб бузилиши; 4) иккиланиш, тараддудланиш; الـ~ـ فِي الأَرْضِ *маж.* жаҳонгашталик

– تَضَارُبٌ 1) тўқнашув, кураш; 2) қарама-қаршилик, зиддият; норозилик; қарши туриш; 3) турли-туманлик, ҳар хиллик

– ضَارِبٌ[1] *кўп.* ضَوَارِبُ 1. зарба берувчи, урувчи; 2. *мат.* кўпайтувчи; ◊ إِلَى الْحُمْرَةِ ~ қизғиш; طَيْرٌ ~ *кўп.* طُيُورٌ ضَوَارِبُ) учиб ўтаётган қуш; الرَّمْلِ ~ қумда фол (ром) очувчи

– ضَارِبٌ[2] *кўп.* ضَوَارِبُ қоронғи тун, зулматли тун

– ضَارِبَةٌ зарба берувчи аёл, урувчи аёл; عَلَى الآلَةِ الْكَاتِبَةِ ~ машинистка (*ёзув машинкасида ишлайдиган аёл*); ◊ بِالْحَصَى ~ майда тошларда фол (ром) очувчи аёл

– ضَرَائِبِيٌّ солиққа оид; النِّظَامُ الـ~ـ солиқ низоми (системаси)

– ضَرَّابٌ босиш (*урғочини*)

– ضَرَّابٌ 1) жангчи; 2) боксчи; *эск.* жуда кўп урувчи; яксон қилувчи; ◊ الطُّوبِ ~ ғишт қуювчи (ясовчи); الرَّمْلِ ~ қумда фол (ром) очувчи

– ضَرَّابَةٌ *кўп.* ـاتٌ қўнғироқчанинг тили

– ضَرْبٌ[1] 1) уриш, зарба бериш, калтаклаш, *ҳарб.* ўт, ўт очиш; بِالْمَدَافِعِ ~ бомбардимон қилиш; النَّارِ ~ отиш, ўқ узиш; 2) тепиш, уриш; الْقَلْبِ ~ юрак тепиши (уриши); 3) *мат.* зарб, кўпайтириш; зарб қилиш; النُّقُودِ ~ танга зарб қилиш; ~ الـ دَارُ зарбхона, танга зарб қиладиган корхона; ◊ الرَّمْلِ ~ қумда фол (ром) очувчи; ~ الضَّرَائِبِ солиқ солиш

– ضَرْبٌ[2] *кўп.* ضُرُوبٌ, أَضْرَابٌ тур, жинс, нав, сорт; هُمْ وَ أَضْرَابُهُمْ уларнинг ўзи ва уларга ўхшаганлар; عَرَّضَهُ لـ~ مِنَ التَّحْلِيلِ у буни маълум даражада таҳлил қилди

– ضَرَبٌ *эск.* оқ қуюқ асал

– ضَرْبَخَانَةٌ *кўп.* اتٌ зарбхона

– ضَرْبَةٌ *кўп.* ضَرَبَاتٌ 1) зарба; جَزَاء ~ *спорт.* жарима тўпи; الحَرَارَة ~ ёки الدَّم ~ сакта, аполексия (*миянга қон қуйилиши ёки мия қон томирларининг беркилиши натижасида ҳушдан кетиш ёки фалаж бўлиш*); الشَّمْس ~ *мед.* офтоб уриши; قَاضِيَةٌ ~ ҳал қилувчи (охирги, ҳалок этувчи) зарба; مُعَلِّم ~ усталик билан берилган (қойил қолдирувчи) зарба; بَعِيدٌ عَنْهُ ~ حَجَر у жуда яқинда, у қўл чўзса етадиган жойда; أَنْزَلَ ضَرَبَاتٍ حَاسِمَةً (قَاصِمَةً) (...*га қарата*) ҳал қилувчи (қақшатқич) зарба бермоқ (ب); 2) бало-офат, бахтсизлик, мусибат, ҳалокат; ◊ لَا ذَبْ ~ أَصْبَحَ هَذَا бу мутлақо зарур бўлиб қолди; الضَّرَبَاتُ الْعَشْرُ *библ.* Мисрда диндорлар бошига келган ўнта бало-офатлар

– ضَرُوبٌ кучли, қаттиқ урувчи

– ضَرِيبٌ *кўп.* ضُرَبَاءُ тенг, тенгдош; бир-бирига тенг, мос, муносиб; қўшалоқ, жуфт; эр-хотин; *эск.* калтакланган, дуппосланган

– ضَرِيبَةٌ *кўп.* ضَرَائِبُ 1) солиқ; ўлпон; бож; ~ الأَعْنَاق жон солиғи, жон бошидан олинадиган солиқ; ~ الأَطْيَان ер солиғи; ~ الحَرْب ҳарбий солиқ; ~ الدَّخْل; الـ~ التَّصَاعُدِيَّةُ ўсиб борувчи солиқ; ~ الإِيرَاد ёки ~ العَقَار даромад солиғи; ~ кўчмас мулк солиғи; الـ~ المُسْتَرَدَّةُ қайтариладиган (қайтиб бериладиган) бож; ضَرَائِبُ مُبَاشَرَةٌ бевосита солиқлар; ضَرَائِبُ غَيْرُ مُبَاشَرَة билвосита солиқлар; مَصْلَحَةُ الضَّرَائِب солиқ бошқармаси; 2) зариба (*15,84 гектолитрга тенг келувчи ҳажм ўлчови*); 3) қилич урилган жой (эт, қисм) 4) туғма сифат, туғма табиат, туғма хусусият; 5) йигирилган жун

– ضَرِيبِيٌّ солиққа оид

– مُتَضَارِبٌ 1) тўқнаш келувчи, тўқнашувчи; 2) қарама-қарши

– مُضَارِبٌ 1. курашувчи, мухолиф; рақобат қилувчи; 2. чайқовчи; عَلَى الصُّعُود ~ биржада баҳонинг кўтарилишига қараб чайқовчилик қилувчи (*"буқа" лақабидаги одам*); (النُّزُول) عَلَى الهُبُوط ~ биржада баҳонинг пасайишига қараб чайқовчилик қилувчи (*"айиқ" лақабидаги одам*)

– مُضَارَبَةٌ 1) кураш; жанг; муштлашув; 2) рақобат; الـ~ الحُرَّةُ эркин рақобат; 3) чайқовчилик; مَالِيَّةٌ ~ пул чайқовчилиги

– مِضْرَابٌ *кўп.* مَضَارِيبُ 1) камонча (*чолғу асбобида*); 2) *спорт.* ракетка (*мас., теннисда*)

– مَضْرَبٌ *кўп.* مَضَارِبُ *эск.* қилич тиғи

– مِضْرَبٌ *кўп.* مَضَارِبُ *спорт.* чиллак, ракетка; التَّنِس ~ теннис ракеткаси; بِنْج بُونْج ~ пинг-понг (*стол тенниси*) ракеткаси; الهُوكِي ~ хоккей клюшкаси (чиллаги)

– مَضْرَبٌ уриш, ур калтак-сур калтак, қирпичоқ; ◊ المَثَل ~ матал, мақол қилинадиган нарса, мақол мавзуи (объекти)

– مَضْرِبٌ *кўп.* مَضَارِبُ 1) чодир ўрнатиладиган жой; 2) чодирлар ўрнатилган лагерь; ◊ الأُرْز ~ обжувозхона, шоли оқлайдиган жой

– مُضْرِبٌ 1. иш ташловчи; 2. иш ташлаган киши

– مُضَرَّبٌ қавилган (*кўрпа ҳақида*)

– مُضَرَّبَةٌ, مُضَرَّبِيَّةٌ *кўп.* қавилган кўрпа

– مَضْرُوبٌ 1. калтакланган, урилган; уриб туширилган; 2. *шунингдек:* عَلَيْهِ ~ *мат.* кўпаювчи; فِيهِ ~ *мат.* кўпайтувчи; 3) *эск.* ёйилган (тикилган) (*палатка, чодир*)

– مُضْطَرَبٌ ҳаяжон

– مُضْطَرِبٌ 1) ҳаяжонли, ҳаяжонга кел-ган, ҳаяжонлантирадиган; тўлқинли, тўлқинлата-диган; хижолат тортаётган, хижолатдаги; 2) чигал, ноаниқ, туманли; 3) нотинч, қийналиб чиқиш (*уйқу ҳақида*); 4) лойқа, тиниқ бўлмаган (*сув ҳақида*); 5) нотекис, ўйдим-чуқур (*йўл ҳақида*)

I ضَرَجَ[1] (*у*) ضَرْجٌ қизартирмоқ, суртмоқ, юқтирмоқ (*қон ҳақида*); I ضَرَجَ[2] (у) ضَرْجٌ 1) кенгайтирмоқ, катталаштирмоқ, ёрмоқ; 2) *эск.* парчаламоқ, йиртмоқ; 3) *эск.* (*бирор нарсани*) пастга ирғитмоқ; II ضَرَّجَ қизартирмоқ, доғ қилмоқ, суртмоқ, юқтирмоқ (*қон ҳақида*); فِي الدِّمَاءِ ~ *мажз.* қонга бўялиб кетмоқ (*ярадор бўлганда*); الخَجَلُ وَجْهَهَا ~ хижолатдан у (*аёл*) нинг юзлари қизариб кетди; V تَضَرَّجَ 1) қизармоқ, бўялмоқ (*қон билан*); 2) қизариб кетмоқ, қон югурмоқ (*юз ҳақида*); وَقَدْ ~ وَجْهُهُ غَضَبًا унинг юзлари ғазабдан қизариб кетди; VII انْضَرَجَ 1) парашютда ташланмоқ; 2) пастга шўнғимоқ (*қуш ҳақида*); 3) *эск.* парчаланмоқ

– إِضْرِيجٌ 1) чопқир от, тезчопар от; 2) *эск.* қизил ранг; қизил рангли ҳарир кийим ёки матоҳ

– مُضَرَّجٌ бўялган, қизарган (*қон билан*); خَرَّ ~ا بِدَمِهِ у қонга бўялиб йиқилди; ◊ الْيَدَيْنِ ~ жиноят устида тутилган (*одам*)

– مِضْرَجٌ *кўп.* مَضَارِجُ эскирган кийим-бош, ўвада

– مَضْرُوجٌ: عَيْنٌ ~ةٌ катта-катта очиладиган кўз, катта кўз

I ضَرَحَ (а) ضَرْحٌ 1) гўр (қабр) кавламоқ; 2) узоқлаштирмоқ, кўздан нари қилмоқ; VIII اضْطَرَحَ отмоқ, ирғитмоқ, улоқтирмоқ

– ضُرَاحٌ *шар.* Фаришталарнинг осмондаги Каъбаси (*унинг яна бир номи "Ал-Байт-ул-маъмур" дир*)

– ضَرُوحٌ тепоғич (*ҳайвон ҳақида*)

– ضَرِيحٌ[1] *кўп.* أَضْرِحَةٌ, ضَرَائِحُ гўр (қабр), сағана, даҳма, турбат; мақбара, мавзолей

– ضَرِيحٌ[2] узоқ, йироқ, олис

– مَضْرَحِيٌّ обрўли шахс, эътиборли киши

– مِضْرَحِيٌّ ҳар қандай нарсанинг оқ ранглиси (оқ рангдагиси)

– مُضْطَرَحٌ ирғитилган, улоқтириб ташланган

I (ضرس) ضَرَسَ (*и*) ضَرْسٌ 1) тишламоқ, тишлаб олмоқ; 2) таъқиб қилмоқ, эзмоқ, сиқмоқ, зулм қилмоқ; (*к. гадир*) жабру жафо қилмоқ (*тақдир, қисмат ҳақида*-عَلَى); ضَرِسَ (*а*) ضَرَسٌ тиш қамашганини ҳис қилмоқ (*қар.* حَضِرَ); ~تْ أَسْنَانُهُ унинг тиши қамашди; II ضَرَّسَ 1) тиш қоқмоқ, ўткир нишлар ўрнатмоқ; 2) қамаштирмоқ; الأَسْنَانَ ~ тишни қамаштирмоқ; 3) الزَّمَانُ ~هُ унинг бошига оғир кунлар тушди; الحُرُوبُ ~تْهُ урушлар унга ўргатди, урушлардан у тажриба ҳосил қилди; IV أَضْرَسَ: ضَرَّسَ الأَسْنَانَ ~ = الأَسْنَانَ

– تَضْرِيسٌ *кўп.* تَضَارِيسُ учли, нишли дунгликлар; تَضَارِيسُ الأَرْض жой (*ер*) нинг сатҳи (юзаси, рельефи); تَضَارِيسُ الوَجْه юздаги ажинлар

– ضَرَاسَةٌ қунимсизлик; الخُلُق ~ қунимсиз хулқу атвор (характер)

– ضَرِسٌ ёмон хулқли, ёмон тарбияли

– ضِرْسٌ[1] *кўп.* أَضْرَاسٌ озиқ тиш, тиш; العَقْل ~ ақл тиши

– ضِرْسٌ[2] *кўп.* ضُرُوسٌ 1) озгина ёққан ёмғир; وَقَعَتْ فِي الأَرْض ضُرُوسٌ مِنْ مَطَر ерга озгина ёмғир ёғиб ўтди; 2) қудуқнинг чеккасига айлантириб териб чиқиладиган тош

– ضَرُوسٌ тишлайдиган; ҳалокат келтирадиган, ҳалокатли, яксон қиладиган, даҳшатли; حَرْبٌ ~ даҳшатли уруш, ҳалокатли уруш

– مُضَرَّسَةٌ *эск.* қийнаш қуроли

– مُضَرَّسَاتٌ *кўп. архит.* бир-бирига тишла-тилган мосламалар, дентикуллар

ضَرْغَمٌ 1) йўлбарс; 2) шер, арслон

I ضَرَطَ (*и*) ضَرْطٌ, ضَرِيطٌ орқадан қаттиқ (жартиллатиб) ел чиқармоқ; IV أَضْرَطَ орқасидан ел чиқаришга мажбур қилмоқ

– أَضْرَطُ соқол ва қошларининг туки сийрак-лашган одам

– ضُرَاطٌ *мед.* ичда елнинг тупланиб қолиши, метеоризм

– ضَرَّاطٌ тез-тез жартиллатиб ел чиқарувчи

– ضَرْطٌ, ضَرِيطٌ орқадан чиқадиган ел,

жартиллаб чиқадиган ел

I ضَرُعَ (у) ضَرَاعَةٌ 1) қунадиган (ён босадиган, гапга кирадиган, кунгилчан; итоаткор) бўлмоқ; 2) (*к. дандир*) ўтиниб сурамоқ, (*к. гадир*) ялинмоқ; II ضَرَّعَ : مِنْ فُلَانٍ ~ фалон кишига найранг билан яқин бўлиб олмоқ; III ضَارَعَ ўхшамоқ, ўхшаш бўлмоқ; ~ الْكُفْرَ у куфрга яқин бўлди; IV أَضْرَعَ (*к. гадир*) бўйсундирмоқ (لِ, إِلَى); (*к. нингдир олдида*) хўрламоқ, камситмоқ, таҳқирламоқ (إِلَى); V تَضَرَّعَ ялинмоқ, ялиниб илтимос қилмоқ (*туш. к. ёки* إِلَى); (*к. нингдир олдида*) хўрланмоқ, хушомадгўйлик қилмоқ, жилпангламоқ (إِلَى)

– تَضَرُّعٌ 1) кўниш, ён босиш, кунгилчанлик, итоаткорлик, итоат, итоатлилик; 2) ўтиниш, ўтиниб сўраш

– ضَارِعٌ кучсиз, қувватсиз, беҳол

– ضَرَاعَةٌ ўтиниш, ялиниш, илтижо, илтимос

– ضَرْعٌ *кўп.* ضُرُوعٌ эмчак, елин, эмчак учи (тугмаси); ◊ الزَّرْعُ وَ الـ~ барча мол-мулк (*сўзма-сўз: экин-тикинлар ва ҳайвонлар*); لَيْسَ لَهُمْ زَرْعٌ وَلَا ~ уларнинг экини ҳам йўқ, ҳайвони ҳам йўқ (сўзма-сўз: Уларнинг экини ҳам, елини ҳам йўқ)

– ضَرَعٌ *эск.* итоаткорлик, бўйсуниш; бўйсунган, итоаткор бўлган

– ضَارِعٌ = ضَرَعٌ

– ضَرِعٌ ўхшаш, ўхшайдиган

– ضَرْعِيَّاتٌ *кўп.* сут эмизувчилар

– ضَرُوعٌ елини катта, катта елинли (*совлиқ ҳақида*)

– ضَرِيعٌ 1) = ضَرُوعٌ; 2) *эск.* сассиқ ҳиди бор тиканли ўсимлик (*ҳайвонлар учун озуқа*)

– مُضَارِعٌ ўхшаш, ўхшайдиган; صِيغَةُ الـ~ а) *грам.* ҳозирги-келаси замон феъли; б) музори (*шеърий вазн*); الـ~ الْمَرْفُوعُ аниқлик майли; الـ~ الْمَنْصُوبُ истак майли; الـ~ الْمَجْزُومُ шарт майли

– مُضَارَعَةٌ ўхшашлик, ўхшаб қолиш; أَحْرُفُ الـ~ (أَ, تَ, نَ, يَ) (حُرُوفُ) *грам.* ҳозирги-келаси замон феълининг шахс-сон кўрсаткичи

ضَرْغَمَ 1) шернинг ишини қилмоқ, шер каби бўлмоқ ضَرْغَمَ = تَضَرْغَمَ

– ضِرْغَامٌ *кўп.* ضَرَاغِمَةٌ *ёки* ضَرَاغِمُ *кўп.* ضَرْغَمٌ 1) шер; 2) довюрак, баҳодир

– ضِرْغَامَةٌ = ضِرْغَامٌ

ضُرْمَةٌ кўплик, мол-кўллик, серобчилик; هُوَ فِي عَيْشٍ ~ у тўкин-сочин ҳаёт кечирмоқда

I ضَرَمَ[1] (а) ضَرَمٌ ёнмоқ, тутамоқ; ضَرِمَ[2] (а) ضَرَمٌ 1) қаттиқ оч қолмоқ, қорин жуда очиб кетмоқ; 2) қаттиқ ғазабланмоқ, жуда жаҳли чиқмоқ; II ضَرَّمَ ёқмоқ, ёқиб юбормоқ; ... النَّارَ فِي ~ (*н. нидир*) ёқмоқ; IV أَضْرَمَ = II; V تَضَرَّمَ 1) ёнмоқ, ёниб кетмоқ; тутамоқ; ёниб турмоқ, ўту чўғда бўлмоқ (*мас., истимада, бозгакда*); 2) (*к. гадир қарши*) ғазаб ўтида ёнмоқ (عَلَى); VIII اضْطَرَمَ алангаламоқ, аланга олмоқ, ёниб кетмоқ; ёнмоқ, тутамоқ

– إِضْرَامٌ ўт қўйиб юбориш, ўт қўйиш

– ضِرَامٌ 1) ёниш; алангаланиш, иссиқлик; 2) тутатқи, ўтни илаштириш учун ёқиладиган майда ўтин

– ضَرَمٌ қорни оч, очиққан

– ضَرَمَةٌ *кўп.* ضَرَمٌ 1) сўхта ўтин, сўхта; 2) ўт, олов; مَا فِي الدَّارِ نَافِخُ ~ *қар.* نَافِخٌ

– ضَرِمٌ ёнғин, олов

– مُضْطَرِمٌ алангаланаётган, аланга олиб ёнаётган, ёнаётган

(ضرو) I ضَرَا (у) ضُرُوٌّ (ярадан) қон оқмоқ; ضَرِيَ (а) ضَرًى ўргатилмоқ; الْكَلْبُ بِالصَّيْدِ ~ ит овга ўргатилди; ضَرَى (а) ضَرًى, ضَرَاوَةٌ 1) кучаймоқ (*истак, хоҳиш ҳақида*); 2) ўргатилмоқ; الْكَلْبُ بِالصَّيْدِ ~ ит овга ўргатилди; II ضَرَّى (*ҳайвонларни*) ўргатмоқ; (*н. нидир*) қилишга ўргатмоқ (عَلَى); (*н. нидир*) билдирмоқ (عَلَى); қизиқтирмоқ; ҳавасини келтирмоқ IV أَضْرَى ўргатмоқ, одатлантирмоқ

– ضَارٍ *мн.* ضَارِيَةٌ *кўп.* ضَوَارٍ (الضَّوَارِي) = ضِرْوٌ

– ضِرْوٌ *кўп.* ضِرَاءٌ ов ити

– ضِرْوٌ = ضَرِيٌّ

– ضَارٍ *мн.* ضَارِيَةٌ *кўп.* ضَوَارٍ 1) ёввойи, ваҳший, ғазабнок; қонхўр; даҳшатли, қаҳрли; حَيَوَانٌ ~ ваҳший ҳайвон; وُحُوشٌ ضَارِيَةٌ ваҳший (ёввойи, қонхўр, даҳшатли) ҳайвонлар; الضَّوَارِي этхўр йиртқич ҳайвонлар; مَعْرَكَةٌ ضَارِيَةٌ даҳшатли жанг; 2) *эск.* ўрганиб қолган, кўникиб қолган

– ضَرَاءٌ чангалзор, бутазор, қалин дарахтлар ўсган жой

– ضَرَاوَةٌ ғазабноклик, қонхўрлик; қаҳр, ғазаб; бераҳмлик, ваҳшийлик; بِـ~ бераҳмлик билан, ваҳшиёна

(ضرى) I ضَرَى (и) ضَرْيٌ тўхтамай оқиб турмоқ (*қон ҳақида*)

– ضَرِيٌّ қон доим оқиб турадиган (*томир ҳақида*)

ضَيْزَنٌ *эск.* бегонани ўзиники қилиб олувчи (ҳақ. отаси ўлганидан сўнг ундан қолган бевага уйланган ўғил шундай аталган)

ضَوْطَرَى Завтаро (*қабила номи*)

ضَعْضَعَ 1) вайрон қилмоқ, яксон қилмоқ, бузмоқ, бузиб ташламоқ; 2) (*туйғуларни*) сусайтирмоқ, кучсизлантирмоқ, ўтмаслаштирмоқ; تَضَعْضَعَ вайрон қилинмоқ, яксон қилинмоқ, бузилмоқ, вайрон бўлмоқ, омонат бўлиб қолмоқ; 2) сусаймоқ, кучсизланмоқ, ўтмаслашмоқ; 3) хўрланмоқ, хор бўлмоқ; ~ مَالُهُ молу давлати озаймоқ

– تَضَعْضُعٌ вайрон бўлиш, яксон бўлиш, бузилиш

– ضَعْضَاعٌ қатъиятсиз, мустақил фикрга эга бўлмаган *(одам)*

– ضَعْضَعٌ, ضَعْضَاعٌ кучсиз, қувватсиз, беҳол

– ضَعْضَعَةٌ 1) бузиш, бузилиш; 2) кучсизланиш; кучсизлик, бемадорлик; ~ الشَّيْخُوخَةِ қарилик бемадорлиги (ҳолсизлиги)

– مُتَضَعْضِعٌ 1) бузилган, яксон бўлган; вайрон бўлган; 2) кучсизланиб (мадорсизланиб) қолган; кучсиз, бемадор; ўтмаслашиб қолган, ўтмаслашган

I ضَعُفَ (у) ضُعْفٌ, ضَعْفٌ заиф бўлмоқ; заифлашмоқ, заиф бўлиб қолмоқ; (*бирор н. қилишга*) ожиз бўлмоқ (عَنْ); II ضَعَّفَ 1) заиф деб ҳисобламоқ; 2) икки баравар оширмоқ (орттирмоқ); III ضَاعَفَ 1) икки баравар оширмоқ; иккилантирмоқ; такрорламоқ, ўхшатмоқ; 2) мураккаблаштирмоқ; IV أَضْعَفَ 1) кучсизлантирмоқ, заифлаштирмоқ, кучини пастлатмоқ, заиф қилмоқ (*туш. к. ёки* مِنْ); 2) юмшатмоқ, мулойимлаштирмоқ; 3) орттирмоқ, оширмоқ, кучайтирмоқ; 4) икки марта оширмоқ (кўпайтирмоқ); VI تَضَاعَفَ 1) икки баравар ошмоқ; кўпаймоқ; 2) (*н. биландир*) асорат қолдирмоқ (*касаллик ҳақида*) (ب); X اسْتَضْعَفَ 1) заифлашмоқ, заифлатмоқ; заиф деб ҳисобламоқ; 3) (*эътиборини, қадрини*) пасайтирмоқ, туширмоқ; аҳамият (эътибор) бермаслик

– إِضْعَافٌ 1) заифлашиш; мадорнинг кетиши; 2) юмшаш, мулойим бўлиш

– أَضْعَفُ энг ожиз, ўта заиф

– تَضَاعِيفُ *кўп.* 1) тах, қат, бурма; 2) мазмун (*мас., ҳикоядаги*)

– تَضْعِيفٌ заифлаштириш; *грам.* ўзакнинг иккинчи ўзагини иккилантириш

– ضُعْفٌ, ضَعْفٌ[1] 1) заифлик, кучсизлик, мадорсизлик, қувватсизлик; нимжонлик, сўлғинлик; الْبَصَرِ ~ кўзнинг (қуришнинг) заифлиги; الْإِرَادَةِ ~ иродасизлик, иродаси кучсиз бўлиш; الـ~ الْعَصَبِيُّ неврастения (*тез чарчаш, озиб кетиш, жиззакилик ва бош оғриғи хусусиятларига эга бўлган асабий касаллик*); الـ~ التَّنَاسُلِيُّ эркаклик иқтидорининг заифлиги; 2) *ат. от, мз.* Заъф

– ضُعْفٌ[2] *эск.* эркаклик уруғи, маний

– ضِعْفٌ 1. худди шундай; 2. иккиланган,

икки марта ортиқ бўлган; 3. *кўп.* أَضْعَافٌ икки баравар *ёки* иккиланган миқдор; ثَلَاثَةُ أَضْعَافٍ уч баравар миқдор; أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً бир неча баравар, кўп марта; أَضْعَافُ أَضْعَافٍ тўрт баравар миқдор; ارْتَفَعَتْ تَكَالِيفُ الْمَعِيشَةِ ثَلَاثَةَ أَضْعَافٍ ҳаёт кечириш қиймати уч баравар ортиб кетди; قَرَأَ فِي أَضْعَافِ الْكِتَابِ сатрлар остидаги маъноларни фаҳмламоқ; 4) азоб, қийноқ, қийнаш; ~ الْحَيَاةِ وَ ~ الْمَمَاتِ бу дунёдаги ва охиратдаги азоблар; أَضْعَافُ الْقُرَى *эск.* қишлоқлар ўртасидаги очиқ жой

– ضَعْفَانٌ *кўп.* ضَعَافَى заиф, мадорсиз, касал

– ضَعُوفٌ *мз. мн. кўп.* ضُعُفٌ жуда заиф, жуда мадорсиз; қаттиқ касал

– ضَعِيفٌ *кўп.* ضِعَافٌ, ضُعَفَاءُ 1) мадорсиз, заиф, кучсиз; етарли (ишончли) бўлмаган (*мас., баҳона, сабаб, асос*); ~ الْعَقْلِ ақли заиф, ақли қисқа (паст); ~ الْإِرَادَةِ иродаси заиф; ~ الْقَلْبِ юраксиз, қўрқоқ; 2) касал, бемор

– مُسْتَضْعَفٌ *эск.* заиф, кучсиз, ожиз

– مُضَاعَفٌ иккиланган; икки баравар; أَفْعَالٌ ~ةٌ *грам.* иккиланган феъллар; الْبَسِيطُ ~ *мат.* энг кичик умумий бўлинувчи; بِسُرْعَةٍ ~ةٍ икки баравар тезликда; زَادَتْ مَطَالِبُ الْبِلَادِ أَضْعَافًا ~ةً мамлакат талаби бир неча марта ортиб кетди

– مُضَاعَفَةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) иккиланиш; такрорлаш; худди шунга ўхшаш нарсани қилиш; 2) оғирлашиш, асорат қолдириш (*касаллик ҳақида*)

– مَضْعَفٌ *бот.* марваридгул (*Сурияда*)

– مُضْعِفٌ *эск.* кўпаювчи, ортиб борувчи; икки баравар ортиқ олувчи

– مُضَعَّفٌ иккиланган, икки баравар бўлган

ضَعَةٌ *қар.* وضع

ضَغِيغٌ унумдор, серҳосил, ҳосили мўл

– ضَغِيغَةٌ суюқ хамир, юмшоқ хамир

I ضَغَبَ (а) ضَغِيبٌ *эск.* улимоқ, увламоқ (*бўри*)

– ضُغَابٌ 1) қўённинг овози; 2) бўрининг овози

– ضُغَابٌ = ضَغِيبٌ

ضُغْبُوسٌ *кўп.* ضَغَابِيسُ 1) тарра; أُهْدِيَ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَغَابِيسُ *ҳад.* Оллоҳнинг расули алайҳиссаломга тарра тортиқ қилинди; 2) заиф одам, нимжон одам

I ضَغَثَ (а) ضَغْثٌ 1) чигаллаштирмоқ, чалкаштирмоқ, аралаш-қуралаш қилиб юбормоқ; 2) тўп (тўппак, боғ) қилиб бир жойга тўпламоқ; IV أَضْغَثَ қўрган тушини чалкаштириб юбормоқ

– ضِغْثٌ *кўп.* أَضْغَاثٌ боғ, боғлам; أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ а) бемаъни тушлар; б) туманли орзулар; ◊ جَاءَ عَلَى إِبَّالَةٍ ~ا бу унинг сабр косасини тоширган сўнгги томчи бўлди

ضَغْضَغَ луқмани оғизнинг у ёқ-бу ёғига олиб ямламоқ (*тишсиз одам ҳақида*)

I ضَغَطَ (а) ضَغْطٌ 1) эзмоқ, қисмоқ; 2) пресламоқ; 3) (*к. нидир*) мажбур қилмоқ, (*к. гадир*) тазйиқ ўтказмоқ; (*к. нидир*) қисди-бас қилмоқ (عَلَى); III ضَاغَطَ мажбур қилмоқ, қисмоқ; VI تَضَاغَطَ 1) ўзаро тазйиқ ўтказмоқ, қисди-бас қилинмоқ; 2) (*аста-секин*) қисилмоқ, зичлашмоқ; VII انْضَغَطَ қисилган бўлмоқ; тазйиққа олинмоқ; қисди-бас қилинмоқ

– انْضِغَاطٌ қисилиш; қисилишлик; *тех.* компрессия (*двигатель цилиндрида ёнилғининг сиқилиши*)

– تَضَاغُطٌ аста-секин сиқилиш, зичлашиш, шиббаланиш

– ضَاغِطٌ[1] 1) сиқувчи, пресловчи; 2) *шунингдек:* آلَةٌ ~ةٌ компрессор (*ҳаво, буғ, газ ва б. ни сиқиш учун ишлатиладиган асбоб*)

– ضَاغِطٌ[2] назоратчи, пойлоқчи, қўриқчи

– ضَاغِطَةٌ *кўп.* ضَوَاغِطُ пресс

– ضَاغُوطٌ босинқираш, ёмон туш

– ضَغْطٌ 1) босим; الْ~ الْهَوَائِيُّ (الْجَوِّيُّ) ҳаво (атмосфера) босими; ~ جَوِّيٌّ *физ. тех.* бир атмосфера (босими); مِيزَانُ (مِقْيَاسُ) الْ~ манометр (*босимни ўлчайдиган асбоб*); مِقْيَاسُ الْ~ الْجَوِّيِّ барометр (*ҳаво босимини ўлчайдиган асбоб*); الدَّمِ ~ *ёки* الْ~ الدَّمَوِيُّ *мед.* қон босими; الدَّمِ الْوَاطِئُ (الْعَالِي) ~ паст (юқори) қон босими; ~ الْحَوَادِثِ *кўч. м.* воқеа-ҳодисалар таъсири остида; 2) пресслаш; 3) босиш; сиқиш; 4) тазйиқ ўтказиш; сиқиш, зулм; 5) *спорт.* силтамасдан тик (даст) кўтариш; رَفَعَ الرَّبَّاعُ بِيَدَيْهِ ~ا ٨٠ كِيلُوغْرَامًا полвон 80 килограммни даст кўтарди

– ضَغْطَةٌ (*н. нидир*) босиш (عَلَى)

– ضُغْطَةٌ қийинчилик, фалокат, офат; اللَّهُمَّ ارْفَعْ عَنَّا هَذِهِ الْ~ илоҳим, биздан бу фалокатни кўтаргин

– مِضْغَاطٌ манометр

– مَضْغُوطٌ 1) пресланган, сиқилган, қисилган; ~ هَوَاءٌ сиқилган (қисилган) ҳаво; 2) мажбур қилинган, мажбур бўлган

– مَضْغُوطِيَّةٌ сиқилишлик, қисилишлик

I ضَغَمَ (а) ضَغْمٌ 1) тишламоқ, тишлаб олмоқ; 2) (*сўзларни*) ғулдираб талаффуз қилмоқ, чайналмоқ

– ضَغْمَةٌ *эск.* тишлаш

– ضَيْغَمٌ *эск.* тишловчи, тишлоғич; шер

– ضَيْغَمِيٌّ йўлбарс

I ضَغَنَ[1] (а) ضَغْنٌ (*к. гадир*) кин (кудурат) сақламоқ; ёмон кўрмоқ, (*к. дандир*) нафратланмоқ (عَلَى); I ضَغِنَ[2] (а) ضَغَنٌ эгилмоқ, эгри бўлмоқ; VI تَضَاغَنَ ўзаро кеклашмоқ (кудуратлашмоқ); бир-биридан нафратланмоқ; VIII اضْطَغَنَ (*к. гадир қарши*) кин (адоват, кек) сақламоқ

– ضَاغِنٌ кин (адоват, кек) сақловчи; ~ فَرَسٌ қамчиламаса югурмайдиган от

– ضَغْنٌ *кўп.* أَضْغَانٌ кек, адоват, кин; нафрат; душманлик

– ضَغِنٌ[1] адоват қилувчи, нафрат қилувчи; нафратли, кекли, адоватли

– ضَغِنٌ[2] эгри, қийшиқ; ~ عُودٌ эгри таёқ, قَنَاةٌ ~ةٌ эгри кавланган канал

– ضَغِينَةٌ *кўп.* ضَغَائِنُ (*яширин*) кек, адоват, кин, нафрат

(ضغو) I ضَغَا (у) ضَغْوٌ миёвламоқ (*мушук ҳақида*)

– ضُغَاءٌ нимжон (заиф) кишининг овози, заиф овоз

ضَفُّ: الْحَالِ ~ ёмон вазият, шароитнинг ёмонлиги; танглик

– ضَفَفٌ 1) оғир аҳвол, қашшоқлик, камбағаллик, муҳтожлик, ночорлик, бечоралик; 2 серфарзандлилик, кўп болалилик

– ضَفَّةٌ оломон; 2) тиқилинч, ур-йиқит

– ضِفَّةٌ *кўп.* ضِفَافٌ қирғоқ, соҳил

– ضَفُوفٌ: ~ عَيْنٍ суви тўлиб-тошиб чиқадиган булоқ

– مَضْفُوفٌ: ~ مَاءٍ устида оломон талашиб турган сув

ضِفْدَعَةٌ, ضُفْدُعٌ, ضَفْدَعٌ, ضِفْدَعٌ, ضِفْدِعٌ *кўп.* ضَفَادِعُ қурбақа; الطِّينِ ~ бақа; رِجَالُ الضَّفَادِعِ *ёки* فِرْقَةُ الضَّفَادِعِ الْبَشَرِيَّةِ амфибия одамлар (*сув ва қуруқликда яшайдиган одамлар*), аквалангчилар (*сув остида анча вақт тура оладиган одамлар*)

I ضَفَرَ (и) ضَفْرٌ 1) ўрмоқ (*сочни*); 2) ўрмоқ, йиғиштирмоқ (*арғамчини, арқонни*); II ضَفَّرَ ўрмоқ; йиғиштирмоқ; III ضَافَرَ ёрдам бермоқ, қўллаб-қувватламоқ; V تَضَفَّرَ ўрилмоқ, йиғиштирилмоқ, ўрилган (йиғиштирилган) бўлмоқ; VI تَضَافَرَ 1) ўзаро ёрдамлашмоқ, биргалашиб ҳаракат қилмоқ; (*к. гадир қарши*) кучларни бирлаштирмоқ, елкама-елка турмоқ (عَلَى); 2) ўзаро ўриш-арқоқ бўлиб кетмоқ

– تَضَافُرٌ 1) ўзаро ёрдам; الْ~ الْقُوَى (الْجُهُودِ) кучларни бирлаштириш; 2) ўриш-арқоқ бўлиш

– ضَفَارٌ *кўп.* ضُفُرٌ айил, қоринбоғ

– ضَفْرٌ[1] ўриш, ўрилиш

– ضَفْرٌ[2] *кўп.* ضُفُورٌ, أَضْفَارٌ 1) айил, қоринбоғ; 2) кичик ўрим соч

– ضَفْرٌ[3] *кўп.* ضُفُورٌ қум уюми

– ضَفِيرَةٌ *кўп.* ضَفَائِرُ 1) соч ўрими, кичик соч ўрими; 2) ўрилиш; شَمْسِيَّةٌ ~ *анат.* қуёш ўрилмаси (*қоринда туташган вегетатив асаблар системаси - тизими*)

– مَضْفُورٌ, مُضَفَّرٌ ўрилган

I ضَفَزَ (у) ضَفْزٌ 1) сакрамоқ, юқорига сакрамоқ; 2) *(к.нидир)* туртмоқ, итармоқ, итариб юбормоқ; (*қўл билан*) урмоқ; (*оёқ билан*) тепмоқ; الْفَرَسَ ~ нўхтани (сувлиқни) отнинг оғзидан ўтказмоқ

– ضَفَّازٌ иғвогар, чақимчи, ғийбатчи

I ضَفُطَ (у) ضَفَاطَةٌ илмсиз (билимсиз) бўлмоқ, бефаҳм бўлмоқ, бефаросат бўлмоқ, фикри ожиз бўлмоқ

– ضَفَّاطٌ 1) туякаш; 2) туяси билан кира қилувчи туякаш

– ضَفَّاطٌ = ضَفِطٌ

– ضَفِيطٌ[1] = ضَفَّاطٌ

– ضَفِيطٌ[2] аҳмоқ, бефаҳм, бефаросат

I ضَفَنَ[1] (и) ضَفْنٌ (к.нингдир) орқасига тепмоқ, оёқ билан тепкиламоқ I ضَفَنَ[2] (и) ضَفْنٌ (*к.нингдир*) ёнига келиб. У билан ўтирмоқ

ضَفِنٌ ёки ضَفَنٌ 1) аҳмоқ одам; 2) паст бўйли одам

I (ضفو) ضَفَا (у) ضَفْوٌ тўла бўлмоқ, тўлиб тошмоқ; II ضَفَّى тўлдирмоқ, (*н. гадир*) қўшиб қўймоқ (عَلَى); IV أَضْفَى (*н. нингдир*) устига қўшиб бермоқ, қўшимча қилиб бермоқ (عَلَى); (*н. гадир*) қўшиб қўймоқ (عَلَى); (كَبِيرَةٌ) خَاصَّةٌ أَهَمِّيَّةٌ ~ (*н. гадир*) махсус (катта) аҳамият бермоқ (عَلَى)

– ضَافٍ *мн.* ضَافِيَةٌ 1) тўла; кенг, муфассал; атрофлича; батафсил, пухта; 2) *эск.* қалин, қуюқ (*соч*); ضَافِي الرَّأْسِ қалин сочли, серсоч; رَجُلٌ ضَافِي الرَّأْسِ серсоч одам, сочи қалин одам

– ضَفْوَةٌ: الْعَيْشِ ~ фаровон (ҳамма нарса етарли бўлган) турмуш (ҳаёт)

I ضَلَّ (*а/и*) ضَلَالٌ 1) адашиб юрмоқ (فِي); йўқолмоқ, гумгашта юрмоқ; الطَّرِيقَ ~ йўлдан адашмоқ, адашиб қолмоқ; عَنِ السَّبِيلِ ~ (الطَّرِيقِ) тўғри йўлдан четга чиқмоқ; سَعْيُهُ ~ унинг меҳнатлари зое (ҳабада) кетди; 2) (*н. дадир*) янглишмоқ, хато қилмоқ (فِي); II ضَلَّلَ 1) хатога бошламоқ; йўлдан адаштирмоқ, йўлдан урмоқ; صَوَابَهُ ~ мулоҳазакорликни (ақл билан иш қилмоқни) йўқотмоқ; 2) янглишларда (хатоларда) айбламоқ; 3) алдамоқ, фириб бермоқ; IV أَضَلَّ 1) йўлдан адаштирмоқ, йўлдан урмоқ; хатога (янглишишга) бошламоқ; أَيُّ شَيْطَانٍ أَضَلَّنِي حِينَ ... ...ган вақтда мени қайси шайтон йўлдан урди?; 2) (*бирор н. ни*) йўқотмоқ; VI تَضَالَّ ўзини адашганга солмоқ

– أَضَلُّ *эск.* энг кўп. (*ўта*) адашувчи

تَضْلِيلٌ = إِضْلَالٌ

– أَضَالِيلُ *кўп.* أُضْلُولَةٌ 1) янглишиш, адашиш, хато; 2) ёлғон, алдов, ўйлаб чиқарилган

– تَضْلِيلٌ хатога (янглишувга, адашишга) олиб келиш; ёлғон, алдов, алдамчилик, фириб

– تَضْلِيلِيٌّ хатога (адашишга) олиб борувчи; ёлғондакам, сохта; الْمُحَاوَلَاتُ الـ~ـةُ сохта (ёлғон) ҳаракатлар (уринишлар); кўзни шамғалат қилиш

– ضَالٌّ (*н. дадир*) янглишувчи, хато қилувчи (فِي); адашиб юрган, тентираб юрган, уйини (эгасини) йўқотиб қўйган (*ит ҳақида*); الابْنُ الـ~ـةُ бебош, адашган ўғил; 2) йўқотилган; 3) хато, нотўғри, ноҳақ; زَعْمٌ ~ хато (нотўғри) асос

– ضَالَّةٌ *кўп.* ضَوَالُّ 1) йўқотиб қўйилган (*қандайдир н.*); адашиб юрган ҳайвон (*кўпроқ қўй ҳақида айтилади*); 2) изланиладиган (*интилинадиган нарса, орзу қилинадиган нарса; идеал;* الْمَنْشُودَةُ ~ـةُ унинг энг катта орзуси; وَجَدَ ~ـةَ (الْمَنْشُودَةَ) ўз идеалини топмоқ; орзу қилган мақсадига етмоқ (эришмоқ)

– ضَلٌّ ёки ضُلٌّ ҳалокат, фалокат

– ضَلَالٌ 1) адашиш; йўлдан четга чиқиб кетиш; 2) *кўп.* ـاتٌ янглишиш; 3) ҳалокат, фалокат

– ضَلَالَةٌ[1] янглишиш, хато, залолат

– ضَلَالَةٌ[2] ҳалокат фалокат

– ضَلَّةٌ *эск.* саросимага тушиш, довдираш; адашиш, йўлдан тойиш, хато

– ضَلِيلٌ адашувчан, тез-тез адашиб турувчи

– مُضِلٌّ хатога (янглишишга) етакловчи, йўлдан урувчи; сохта, ёлғон

– ضَلِيلٌ = مُضَلَّلٌ

– مُضَلَّلٌ хатога (янглишишга) етаклов-чи, йўлдан урувчи; رِوَايَةٌ ~ـةٌ ишни чигаллаштирадиган тахмин (версия)

– مَضَلَّةٌ *кўп.* مَضَالُّ осонгина адашиб қоладиган жой

– مَضَلَّةٌ *эск.* бепоён саҳро

I (ضلع) ضَلُعَ (у) ضَلَاعَةٌ 1) кучли (бақувват) бўлмоқ; 2) (*н. дадир*) моҳир (уста) бўлмоқ (فِي); (*н. дандир*) яхши хабардор бўлмоқ (فِي); ضَلَعَ (*а*) ضَلْعٌ, ضُلُوعٌ қинғир бўлмоқ; ◊ مَعَهُ ~ ким биландир тил бириктириб бирга бўлмоқ; ضَلَعَ (*а*) ضَلْعٌ (*к. нидир*) сиқув остига олмоқ, қисди-бас қилмоқ (عَلَى); хафа қилмоқ; II ضَلَّعَ 1) букмоқ; 2) қат-қат қилиб бурмаламоқ, гофрировка қилмоқ; 3) йўл-йўл қилмоқ, ола-була қилмоқ; 4) эгмоқ, букмоқ, қийшайтирмоқ; V تَضَلَّعَ 1) (*н. биландир*) тўлғазмоқ, тўлдирмоқ (*туш, к.*); (*бирор н. нинг*) яхши билувчиси бўлмоқ, (*н. дандир*) хабардор бўлмоқ, (*н. нидир*) эгалламоқ; (*н. нидир*) яхши билмоқ (فِي, بِ, مِنْ); ~ بِالْعَرَبِيَّةِ араб тилини эгалламоқ (билмоқ); 2) юкламоқ, ўз елкасига олмоқ, қабул қилмоқ, (*н. нидир*) ўз зиммасига олмоқ (بِ); (*н. нидир*) зиммада олиб юрмоқ, бажармоқ (بِ); (*н. нидир*) олиб юришга қодир бўлмоқ (بِ); بِالْأَعْبَاءِ الْجَسِيمَةِ ~ катта (оғир) масъулиятни зиммада олиб юрмоқ; 3) овқатга ёки сувга тўймоқ, еб-ичиб қорин тўймоқ; VIII اضْطَلَعَ (*н. гадир*) кучи етмоқ, (*н.дадир*) кучли бўлмоқ; кучли бўлмоқ, кучга кирмоқ

أَضَالِعُ *кўп.* югурдаклар, малайлар; шериклар

– اضْطِلَاعٌ 1) қобилият, билармонлик, эп; 2) бурчни адо этиш (бажариш); فِي أَثْنَاءِ ~ـى بِمَنْصِبِي мен ўз вазифамни бажараётган вақтимда; بِالتَّبِعَةِ ~ ўз устига масъулиятни олиш

– تَضَلُّعٌ эгаллаш, билиш; қобилият

– ضَالِعٌ 1) (*н. гадир*) берилган, қизиққан (فِي); (*н. дадир*) маҳорат кўрсатувчи, эплик (فِي); 2) (*к. гадир*) тарафдор бўлиб ҳаракат қилувчи (مَعَ); كَانَ ~ـا مَعَ ... ... билан бир тараф бўлмоқ; 3) адолатсиз, одил эмас

– ضَلْعٌ оғирлик, вазминлик, юк, вазмин нарса; الدَّيْنِ ~ қарз юки

– ضَلْعٌ[1] зўравонлик, адолатсизлик, бедодлик; ◊ كَ ~ـكَ مَعَ زَيْدٍ сен Зайд томонидасан, сен Зайднинг ёнини оласан; لَا تَنْقُشِ الشَّوْكَةَ بِالشَّوْكَةِ فَإِنَّ ~ـهَا مَعَهَا *мтл.* қарға қарғанинг кўзини чўқимайди (*сўзма-сўз:* тиканни тикан билан чиқарма, чунки у иккиси бир томонда)

– ضَلْعٌ[2] эгрилик, эгилганлик, қийшиқлик

– ضِلْعٌ *кўп.* أَضْلَاعٌ, أَضْلُعٌ, ضُلُوعٌ, أَضَالِعُ 1) *анат.* қовурға; *архит.* астрагал (гумбаз қовурғалари); *бот.* баргнинг марказий томири; ثَابِتٌ ~ *анат.* чин қовурға; سَائِبٌ ~ *анат.* ёлғон қовурға; 2) (*учбурчакдаги*) томон; مُتَوَازِي الْأَضْلَاعِ параллелограмм; 3) котлет (*гўшт ёки картошкадан тайёрланган овқат*); الضَّأْنِ ~ қўй гўштидан тайёрланган котлет; ◊ الْبَرْمِيلِ ~ бочка тахтаси; إِنَّ لَهُمْ ~ـا فِي هَذَا الْأَمْرِ бу ишни улар қилганлиги шубҳасиздир

– ضَلَعٌ *кўп.* ضُلُوعٌ тепалик, дўнглик, тепа, дўнг

– ضَلِيعٌ 1. 1) кучли, бақувват; 2) билувчи, хабардор; 3) иқтидорли;4) эгри, эгилган; ~ رُمْحٌ эгик найза; 2. билимдон, билағон, омилкор

– مُضَلَّعٌ 1. 1) йўл-йўл; гулдор, нақшли; 2) қовурғаси(қирралари)борбўлган;гофрировка қилинган; ~ صَاجٌ гофрировка қилинган темир (тунука); 2. *кўп.* مُضَلَّعَاتٌ кўпёқлик; خُمَاسِيٌّ ~ беш ёқлик; سُدَاسِيٌّ ~ олти ёқлик

ضَلْفَةٌ *кўп.* ضُلَفٌ, أَضْلَافٌ (*эшикдаги*) тавақа; (*дераза ёки дарчадаги*) тавақа, эшик

ضُلْمَةٌ *кўп.* ضُلُمَاتٌ 1) қиймаланган сабзавотлар; 2) дўлма (*овқат номи*)

I ضَمَّ (*а/у*) ضَمٌّ 1) термоқ; сиқмоқ, қисмоқ; 2) бирлаштирмоқ, тахламоқ; юммоқ, қисмоқ (*лабларни*); (*н. гадир*) қўшмоқ, қўшиб қўймоқ (إِلَى); الصُّفُوفَ ~ сафларни жипслаштирмоқ; ~ إِلَى صَدْرِهِ бағрига босмоқ, қучмоқ, қучоқламоқ; ~ صَوْتَهُ إِلَى ... ...га ҳамоҳанг бўлмоқ, ...га тарафдор бўлмоқ; 3) аннексиялаштирмоқ, босиб олмоқ, забт қилмоқ; 4) (*н. нидир*) тутиб олмоқ, қўлга туширмоқ (عَلَى); 5) ичида (таркибида) бирор нарса бўлмоқ; 6) *грам.* дамма (ُ) ҳаракатини қўймоқ; III ضَامَّ ўзаро бирлашмоқ (жипслашмоқ); VI تَضَامَّ бирлашмоқ, уюшмоқ; VII اِنْضَمَّ 1) қўшиб олинган бўлмоқ, босиб олинган (забт қилинган) бўлмоқ; қўшилмоқ, (*н. гадир*) бирлаштирилмоқ (إِلَى); 2) ичида (таркибида) (*н. нидир*) тутиб турмоқ (عَلَى); 3) сиқилмоқ, қисилмоқ; VIII اِضْطَمَّ бирлаштирмоқ, жипслаштирмоқ; ~ عَلَيْهِ الضُّلُوعُ ўз ичига олмоқ, ...дан иборат бўлмоқ

– إِضْمَامَةٌ *кўп.* أَضَامِيمُ 1) (*қоғоз*) боғлами (тўппаги, пачкаси); дело; папка; блокнот (ёзув дафтарчаси); 2) жамоат

– اِنْضِمَامٌ (*н. гадир*) қўшиб олиш (إِلَى); *сиёс.* аншлюс (*бир мамлакат иккинчи мамлакатнинг мустақиллигини йўқотиб, ўзига қўшиб олиши*)

– ضِمَامٌ қисқич, скрепка (*қоғоз учун*)

– ضَمٌّ 1) терим, йиғим; ўрим; ~ الزَّمَنُ ўрим пайти (мавсуми); 2) (*н. гадир*) қўшиш, қўшиб қўйиш (إِلَى); الصُّفُوفَ ~ сафларни жипслаштириш; 3) аннексия, босиб олиш, забт қилиш; 4) *шунингдек:* ~ الحَرَكَةُ *грам.* дамма (ُ) ҳаракати (белгиси)

– ضَمَّةٌ 1) бағирга босиш; қучиш, қучоқлаш; 2) йиғин, жамоа; бирлашма; ~ زُهُورٍ гулдаста, букет; 3) *кўп.* ضَمَّاتٌ *грам.* дамма (ُ) белгиси

– ضَمِيمَةٌ *кўп.* қўшимча; орттирма, кўпайтириш, ошириш (*пул ҳақида*)

– مَضْمُومٌ 1) йиғилган, тўпланган; сиқилган, қисилган; 2) жипслашган; 3) *грам.* дамма (ُ) ҳаракати қўйилган

(ضمحل) اِضْمَحَلَّ зим бўлмоқ, йўқолмоқ; тугалланмоқ, тўхтатилмоқ, битирилмоқ

– اِضْمِحْلَالٌ зим бўлиб (йўқолиб) кетиш

– مُضْمَحِلٌّ зим бўлиб (йўқолиб) кетган, ўз умрини (фаолиятини) тўхтатган

I ضَمَخَ (*у, и*) ضَمْخٌ хушбўй нарсалар суртмоқ; атир сепмоқ; بِالْبُخُورِ ~ исириқ ва шунга ўхшаш нарсалар тутатмоқ; II ضَمَّخَ 1) хушбўй нарсалар суртмоқ; атир сепмоқ; 2) хушхўр қилмоқ; بِالتَّوَابِلِ ~ (*овқатга*) зиравор (доривор) солмоқ; V تَضَمَّخَ хушбўй нарсалар суртилмоқ, ўзига атир сепмоқ

– مُضَمَّخٌ *эск.* хушбўй нарсалар суртилган, сепилган

I ضَمَدَ (*и*) ضَمْدٌ ўраб боғламоқ, боғламоқ; бинт боғламоқ; بِالْمِنْدِيلِ دُمُوعَهُ ~ кўз ёшларини рўмолча билан артмоқ; ضَمِدَ (а) ضَمَدٌ ғазабланмоқ, ғазаби кучаймоқ, қаттиқ жаҳлланмоқ; *эск.* ноҳақ иш тутмоқ; *эск.* (*к.нидир*) ёмон кўрмоқ (عَلَى); II ضَمَّدَ (*ярани*) боғламоқ; V تَضَمَّدَ бинт билан бойланмоқ, боғланмоқ (*яра ҳақида*)

– ضِمَادٌ *кўп.* أَضْمِدَةٌ 1) боғич, боғ; бинт; 2) полиандрия (кўп эрлилик) (*қадимги даврларда*)

ضِمَادَةٌ *кўп.* ضَمَائِدُ боғич, боғ; бинт

– ضِمْدٌ *кўп.* أَضْمَادٌ севиб қолган, ошиқ, жазман

– مُضَمِّدٌ фельдшер; санитар

– مُضَمِّدَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) фельдшер аёл; санитар аёл (санитарка); 2) компресс

I ضَمَرَ, ضَمُرَ (*у*) ضُمُورٌ 1) ориқ (озғин) бўлмоқ; дармонсиз (ҳолсиз) бўлмоқ; қотма (чайир) бўлмоқ; 2) камаймоқ, озаймоқ (*ҳажм ҳақида*); қисқармоқ, қисилмоқ, сиқилмоқ; II ضَمَّرَ 1) озайтирмоқ, камайтирмоқ (*ҳажмни*); 2) машқ қилдирмоқ (*отни*); 3) الْفَرَسَ ~ отни семиртириш учун ем билан боқиб, сўнг уни емдан қолдирмоқ (*қирқ кун давомида*); IV أَضْمَرَ (*к. гадир қарши қандайдир*) яширин ният (мақсад) қилмоқ (لِ); الْعَدَاءَ ~ душманлик (ёвлик) туймоқ (қилиб юбормоқ); لَهُ الشَّرَّ ~ кимгадир қарши ёмонлик туйиб юбормоқ, яширинча ёмон ният қилиб юрмоқ; 2) ориқ (озғин) қилмоқ; 3) машқ қилдирмоқ; V تَضَمَّرَ озмоқ; ингичка, озғин, мадорсиз, ҳолсиз бўлиб қолмоқ; VII اِنْضَمَرَ қуриб қолмоқ, сўлиб қолмоқ; VIII اِضْطَمَرَ озмоқ, озиб кетмоқ

– إِضْمَارٌ 1) яшириш; айтиб қўймаслик, индамаслик; замирда тутиш; яширин (пинҳоний) ният; 2) *грам.* эллипс, эллипсис (*нутқ жараёнида замирда тутиб турилган бирор сўзни тушириб қолдириш-мас.; китобни ўқидингми? - ҳа, ўқидим. Бу гапда "китобни" сўзи назарда тутилса-да, нутқда тушириб қолдирилган*)

– ضَامِرٌ 1) ориқ, чайир, озғин; 2) ингичка

– ضِمَارٌ *шунингдек:* ~ دَيْنٌ 1) туланиши эҳтимолдан йироқ бўлган қарз, туланиш эҳтимоли оз бўлган қарз; 2) ишониш қийин бўлган нарса

– ضُمْرٌ 1) ориқлик, озғинлик; 2) юпқалик (*мас., мато*)

– ضُمْرَانٌ Зумрон (*итнинг номи*)

– ضَمْرَةُ 1) *ат. от, мз.* Замра 2) Замра (*қабила номи*)

– ضُمُورٌ 1) озиб кетиш, ориқлик, озғинлик; مَرَضِيٌّ ~ *мед.* атрофия (*кичрайиб, қуриб қолиш касаллиги*)

– ضَمِيرٌ *кўп.* ضَمَائِرُ 1) виждон; تَأْنِيبُ (تَقْرِيعُ) الـ~ виждон азоби (қийноғи); حَيُّ الـ~ виждонли, виждони уйғоқ; فَاقِدُ الـ~ виждонсиз, виждонини йўқотган; مُسْتَرِيحُ (مُرْتَاحُ) الـ~ пок виждонли; اسْتَيْقَظَ ~ُهُ унинг виждони уйғонди; قَالَ هَذَا دُونَ أَنْ يَرْتَعِشَ لَهُ ~ у менга буни виждони оғримай гапираверди; 2) ақл; яширин (пинҳоний) фикр, ният; 3) *грам.* олмош; إِشَارِيٌّ ~ кўрсатиш олмоши; شَخْصِيٌّ ~ кишилик олмоши; عَائِدٌ ~ қайтувчи олмош; مَجْرُورٌ ~ эгалик аффикси; ~ مَوْصُولٌ нисбий олмош

–مِضْمَارٌ[1] *кўп.* مَضَامِيرُ 1) майдон; 2) ипподром, отчопар, от чопиладиган айлана (доира); 3) отни семиртириш учун ем билан боқиб, сўнг уни емдан қолдириш учун кетадиган қирқ кунлик муддат; 4) шу жараён амалга оширилади-ган отхона

– مِضْمَارٌ[2] отларни оздириб, чопишга тайёрлайдиган жой

– مُضْمَرٌ 1. яширин, замирдаги, мияда эътиборда тутилган; 2. *грам.* олмош

– مُضَمِّرٌ тренер, машқ қилдирувчи, ўргатувчи

I ضَمَزَ (у) ضَمْزٌ жим турмоқ, индамай турмоқ, гапирмай оғизни юмиб турмоқ; *эск.* чайнамоқ, кавш қайтармоқ (*ҳайвон ҳақида*)

– ضَامِزٌ *эск.* хотиржам, тинч, сокин, жим

ضَمْضَمٌ=ضُمَاضِمٌ

– ضَمْضَمٌ 1) арслон; 2) жаҳли чиқаётган одам, ғазабнок одам; 3) *ат. от, мз.* Замзам

I ضَمِنَ (а) ضَمَانٌ 1) (*к. нидир*) кафолатга олмоқ, (*к. учундир*) кафолат бермоқ (*туш.*

к. ёки ب); (*к. нидир*) таъминламоқ, (*к. гадир*) кафолат бермоқ (ل); (*н. дандир*) кафолатланмоқ, суғурта қилинмоқ (مِنْ); 2) (*н. нидир*) ўзида сақламоқ (*тутмоқ*); 3) (*к. нидир*) таъминлашга мажбур этмоқ; II ضَمَّنَ 1) (*н. нингдир*) ичига солмоқ; тўлдирмоқ; (*н. гадир*) қўшмоқ, қўшиб қўймоқ; бирор мисрани бошқа шоир шеъридан олмоқ (*шеър ёзиш асносида*); (*бирор н. ни*) мазмун учун асос қилиб олмоқ (*мас., китоб учун*); 2) (*бирор н. учун*) масъул қилмоқ; 3) (*н. дандир*) кафолатламоқ, суғурта қилмоқ (مِنْ); V تَضَمَّنَ ўзида сақламоқ (тутмоқ); VI تَضَامَنَ 1) бир-бири учун кафолат бермоқ, кафолатлашишмоқ; ҳамфикр бўлмоқ, бирга бўлмоқ, бир тараф бўлмоқ, бирдам бўлмоқ; 2) бирлашмоқ; VII اِنْضَمَنَ таъминланган (кафолатланган) бўлмоқ

– أَضْمَنُ энг яхши кафолатловчи, ишончли кафолат берувчи, кафолатни таъминловчи

– تَضَامُنٌ бирдамлик, бир тараф бўлиш, ўзаро масъулият; ҳамманинг ўзаро кафиллиги (бир-бирини қўллаши); ~ بِالـ *ёки* وَ التَّكَافُلُ بِوَجْهِ الـ биргалашиб, бирдам бўлиб; أَعْرَبَ عَنْ ~ـهِ الْأَخَوِيَّ مَعَ ... ... билан дўстона бирдамлик кўрсатмоқ (на-моён қилмоқ)

– تَضْمِينٌ 1) қўйиш, қўйилиш, сарфлаш (*пул ҳақида*); қўшиш, қўшилиш; бирлашиш; 2) ўз фикрини тўғридан-тўғри эмас, имо-ишоралар билан билдириш; (*бирор н. га*) маъно бериш, мазмун бериш

– ضَامِنٌ 1. кафолат берувчи, таъминловчи; кафолатга олувчи; 2. кафил, кафил бўлган киши

– ضَمَانٌ *кўп.* ـاتٌ 1) таъминлаш, таъминот, кафиллик, кафолат; суғурта; الـ~ الْجَمَاعِيُّ умумий хавфсизлик; الـ~ الْاِجْتِمَاعِيُّ ижтимоий таъминот; الـ~ شَرِكَةُ суғурта ширкати; الـ~ وَرَقَةُ кафолат (суғурта) варақаси; 2) кафиллик, кафолат; ~ـهُ عَلَيَّ! мен унга кафолат бераман!; 3) масъулият; الـ~ شَرِكَةٌ مَحْدُودَةُ чекланган масъулиятли компания (*ЛТК*)

ضَمَانَةٌ 1) таъминот, таъминлаш, кафолат, кафиллик; 2) гаров; далил; مَالِيَّةٌ ~ пулли гаров

– ضَمِنَ вақти-вақти билан қайтариладиган (сурункали) касалга чалинган

– ضِمْنَ (*бирор н. нинг*) зимнидаги, ботинидаги, ичидаги; دَوْلَةٍ ~ давлат ичидаги давлат; ~ـهِمْ улар орасида; هُوَ مِنْ ~ النَّاسِ الْمَطْلُوبِينَ ... у ... учун керак бўлган одамнинг худди ўзи (ўзгинаси)

– ضِمْنٌ зимн, бирор нарсанинг ички томони; ботин; ~ا билвосита; яширинча, зимдан, хуфёна; шу билан бирга; айни замонда; ~ا أَوْ صَرَاحَةً (مُبَاشَرَةً) бевосита (тўғридан-тўғри) *ёки* билвосита; جَعَلْتُهُ فِي ~ي мен уни қўлтиғимга қистирдим

– ضُمْنَةٌ сурункали касаллик, вақти-вақти билан қайталаниб турадиган касаллик

– ضِمْنِيٌّ 1) яширин, сўз билан ифодаланмаган; сўзсиз, гапирилмаган; индамайдиган; ~ قَبُولٌ сўзсиз, индамасдан қабул қилиш, розилик; 2) билвосита; назарда тутилган; 3) ички, ботиний, зимний

– ضَمِينٌ *кўп.* ضَمَنَاءُ=ضُمَنَاءُ

– مُضَمَّنٌ 1) қўйилган; қўшилган, қўшиб қўйилган; 2) назарда тутилган

– مَضْمُونٌ[1] 1) таъминлайдиган; таъминланган, кафолатланган; 2) мазмунли, мазмунга эга; 3) буюртма (заказ) қилинган (*хат, мактуб ҳақида*); 4) суғурта қилинган, суғурталанган

– مَضْمُونٌ[2] *кўп.* مَضَامِينُ мазмун, маъно; الْـ~ـهُ الشَّكْلُ وَ الْـ~ـهُ шакл ва мазмун

I ضَنَّ (*и/а*) ضِنٌّ *ёки* ضَنَّ (*а/и*) ضَنٌّ қизғончиқ (хасис, зиқна) бўлмоқ, қурумсоқ бўлмоқ; (*н. нидир к. учундир*) қизғонмоқ (عَلَى, ب); بِالْجَوَابِ ~ жавоб беришни истамаслик; ◊ ~ بِكَرَامَتِهِ أَنْ تُخْدَشَ у ҳақоратни кўтара олмасди, чунки ўз шаънини юксак қадрларди

– ضِنٌّ: زَيْدٌ ~ى مِنْ بَيْنِ إِخْوَانِي Зайд ака-укаларим ичида ардоқлигимдир

ضَنِينٌ *кўп.* أَضِنَّاءُ 1) жуда хасис (зиқна, қизғончиқ, қурумсоқ); 2) жуда оз (*кам*), етарли бўлмаган

– مَضَنَّةٌ *кўп.* مَضَانُّ (*одамлар ажралиб қолишни истамайдиган*) бойлик, хазина, қимматбаҳо нарсалар

I ضَنَأَ (а) ضُنُوءٌ, ضَنْءٌ серфарзанд бўлмоқ, кўпболали бўлмоқ (*аёл ҳақида*)

I ضَنَكَ (*у*) ضَنْكٌ, ضَنَاكَةٌ 1) сиқилган, оғир аҳволда қолган, етишмовчиликлар билан яшаётган бўлмоқ (*маиший шароит-лар ҳақида*)

– ضُنَاكٌ шамоллаш, шамоллаш касали

– ضَنْكٌ қашшоқлик, оғир аҳвол, камбағаллик, хорлик; عَيْشٌ ~ қашшоқ турмуш, етишмовчиликдаги ҳаёт

ضِنْوٌ, ضَنْوٌ кичик (майда) болалар

I ضَنِيَ (*а*) ضَنًى чарчамоқ, ҳолдан кетмоқ (тоймоқ), қувватсизланмоқ, кучдан қолмоқ; қуриб қолган бўлмоқ; ضَنِيَ (и) ضَنَاءٌ, ضِنًى серфарзанд бўлмоқ, кўпболали бўлмоқ (*аёл ҳақида*); IV أَضْنَى ҳолдан тойдирмоқ, чарчатмоқ, кучдан тойдирмоқ

– ضَنٍ *мн.* ضَنِيَّةٌ чарчаган, ҳолдан тойган, дармони қуриган

– ضَنًى 1) чарчоқлик, ҳолдан кетганлик, дармонсизлик; ориқлик, озғинлик; 2) касаллик, беморлик

– مُضْنٍ *мн.* مُضْنِيَةٌ чарчаётган, ҳолдан кетаётган, дармони қуриётган, оғир

III ضَاهَأَ ва ضَاهَى *эск.* (*кимгадир, нимагадир*) ўхшаш бўлмоқ; тақлид қилмоқ

I ضَهَبَ (а) ضَهْبٌ оловда қиздирмоқ, оловда пиширмоқ, қовурмоқ

I ضَهَدَ (а) ضَهْدٌ зулм қилмоқ, жабр қилмоқ; таъқиб қилмоқ; эзмоқ, сиқмоқ, жафо қилмоқ; VIII اِضْطَهَدَ таъқиб қилмоқ, таъқиб (қувғин) га дучор қилмоқ; зулм (жафо) қилмоқ

– اِضْطِهَادٌ таъқиб, таъқиб қилиш, репрессия; қувғин, қувғин қилиш; ~ جُنُونُ الـ "мени таъқиб қилишаётир" деб ўйлайдиган жиннилик

– اِضْطِهَادِيٌّ репрессияга оид, репрессив; жазо сифатида қўлланиладиган

– مُضْطَهَدٌ таъқиб қилинаётган, қувғин қилинаётган; الـ~ـةُ الشُّعُوبُ эзилаётган (зулм остидаги) халқлар

– مُضْطَهِدٌ 1. таъқиб (зулм) қилувчи, золим; 2. таъқибловчи, эзувчи, қувғин қилувчи

ضَهْرٌ[1] *кўп.* ضُهُورٌ чўққи (*тоғники*)

– ضَهْرٌ[2] тошбақа

ضَهَلَ (а) ضُهُولٌ, ضَهْلٌ 1) оз бўлмоқ, озаймоқ, оз-оздан тўпланмоқ; ~ تِ النَّاقَةُ туянинг сути озайди

– ضَهُولٌ *кўп.* ضُهُلٌ сути озайган, кам сутли; ~ نَاقَةٌ камсут туя

(ضهى) III ضَاهَى 1) ўхшамоқ, ўхшаш бўлмоқ; 2) (*н. нидир н. гадир*) солиштирмоқ (қиёсламоқ) (بَيْنَ وَ بَيْنَ *ёки* ب)

– ضَهِيٌّ ўхшаш, ўхшайдиган

– ضَهْيَاءُ кўкраги йўқ аёл, кўкрагида сут бўлмайдиган аёл

– مُضَاهٍ *мн.* مُضَاهِيَةٌ ўхшаш, ўхшайдиган

– مُضَاهَاةٌ 1) ўхшашлик; 2) солиштириш, қиёслаш

ضَوَّةٌ овоз, товуш, шовқин-сурон

I (ضوء) ضَاءَ (*у*) ضَوْءٌ, ضُوءٌ нур сочмоқ, нур таратмоқ, нурланмоқ, зиё сочмоқ, зиё таратмоқ, зиёланмоқ; بِالْعَافِيَةِ ~ саломатликни дангал кўрсатиб турмоқ, соғ эканликни билинтириб турмоқ; II ضَوَّأَ ёритмоқ; (*чироқни*) ёқмоқ; IV أَضَاءَ 1) зиё бермоқ, ёритмоқ, нур (зиё) тарқатмоқ, нур (зиё) бериб турмоқ; أَضِئْ لِي أَقْدَحْ لَكَ! *мтл.* сендан угина, мендан бугина, қўл қўлни ювади! (*сўзма-сўз:* сен менга ёритиб тур, мен сенга ўт ёқиб бераман); 2) зиёли (маърифатли) қилмоқ; V

تَضَوُّأً зиё (*нур*) берилмоқ, ёритилмоқ; X اسْتَضَاءَ 1) (*н. биландир*) ёритилмоқ (ب); (*к. дандир н. ҳақдадир*) хабардор бўлмоқ (مِنْ, ب)

– إِضَاءَةٌ ёритиш, ёритилиш; иллюминация (*ҳамма ёқни чироқлар билан безатиш, ёритиб юбориш*)

– أَضْوَأُ энг ёруғ, энг нурли

– ضَوْءٌ, ضُوءٌ *кўп.* أَضْوَاءٌ зиё, нур, ёғду, ёруғлик; ~ الشَّمْسِ қуёш нури (ёруғлиги); ~ الْقَمَرِ ой нури; ~ النَّهَارِ кундузги ёруғлик; الأَضْوَاءُ الْقُطْبِيَّةُ الشِّمَالِيَّةُ (الْجَنُوبِيَّةُ) Шимолий (Жанубий) қутб ёғдуси; ◊ عَلَى ~ الْوَقَائِعِ далиллар (асослар) борлигида; شَهِدَ الـ~ فِي هَذِهِ الْحَيَاةِ дунё юзини кўрмоқ, туғилмоқ, дунёга келмоқ; سَلَّطَ الـ~ (الأَضْوَاءَ) (*н. нидир*) ёритмоқ, ойдинлаштирмоқ, аниқламоқ (عَلَى); أَلْقَى بَعْضَ الأَضْوَاءِ (*н. нидир*) бироз ёритмоқ, ойдинлаштирмоқ, аниқламоқ (عَلَى)

– ضَوْئِيٌّ зиё (нур) га оид; السَّنَةُ الـ~ـةُ *астр.* ёруғлик йили; شَارَاتٌ ~ـةٌ ёруғлик сигналлари (ишоратлари); الأَشِعَّةُ الـ~ـةُ ёруғлик (нур) дасталари

ضَوْئِيٌّ *кўп.* ضَوَّائِيَّةٌ чироқчи, чироқ ёқувчи

– ضَوَّائِيَّةٌ *кўп.* اتٌ - туйнук (*ҳавони янгилаш ва ёруғлик тушиши учун қурилган туйнук*)

– ضِيَاءٌ зиё; ёғду, шуъла

– مُسْتَضِيءٌ 1) ёруғлик, нур, зиё қидирувчи; 2) الـ~ *ат. от, мз.* Ал-Мустазий (*аббосий халифа*)

– مُضَاءٌ ёритилган, ёритиб қўйилган; غُرْفَةٌ ~ـةٌ чироғи ёниб турган (ёритилган) хона

– مُضَاوِئٌ *кўп. театр.* рампа (*саҳнани ёритиш учун ўрнатилган ёритқичлар йиғиндиси*)

– مُضِيءٌ 1) ёритувчи; зиё (нур) таратиб турувчи; الْمَصَابِيحُ ~ـةٌ чироқчи, чироқбон; الإِعْلَانُ الـ~ـةُ ёритқичли реклама (эълон); غَازَاتٌ ~ـةٌ ёритувчи газ чироқлари; 2) ёруғ, нурафшон

(ضوج) I ضَاجَ (у) ضَوْجٌ эгилмоқ, букилмоқ; الْوَادِي ~ дара кенгайди; V تَضَوَّجَ : الْوَادِي ~ водийнинг (даранинг) тор жойлари кўп бўлмоқ

I (ضور) ضَارَ (*у*) ضَوْرٌ 1) қаттиқ очлик ҳис қилмоқ; 2) зарар келтирмоқ (етказмоқ), зарарламоқ; V تَضَوَّرَ 1) азоб (оғриқ) тортмоқ; 2) тиришиб-буришмоқ, тиришмоқ, тиришиб типирчиламоқ; очликдан ёки қаттиқ зарбадан ғужанак бўлмоқ

– ضَوْرٌ қаттиқ очлик, очлик азоблари

– ضُورَةٌ эътиборга кирмайдиган одам, пасткаш, бечора, тубан одам

(ضوز) I ضَازَ (у) ضَوْزٌ чайнамоқ, ямламоқ

ضَوْضَاءٌ шовқин, сурон, бақир-бақир

– ضَوْضَى = ضَوْضَاءٌ

ضَوِيطَةٌ 1) ҳовуз тубидаги балчиқ; 2) суюқ қорилган хамир

ضَوْطَرَى *қар.* ضطر

ضَيْزَنٌ *қар.* ضزن

I (ضوع) ضَاعَ (*у*) ضَوْعٌ 1) ташвишлантирмоқ, ташвишга қўймоқ; 2) қўрқитмоқ, 3) ҳаяжонлантирмоқ; тарқалиб кетмоқ, сочилмоқ, таралмоқ, анқимоқ (*ҳид ҳақида*); II ضَوَّعَ ҳаяжонлантирмоқ, уйғотмоқ, қўрқитмоқ, чўчитмоқ, даҳшат солмоқ; V تَضَوَّعَ 1) = I; 2) *эск.* қичқирмоқ, чинқирмоқ (*чақалоқ*)

– ضُوَاعٌ тунда учадиган қушнинг овози

– ضُوَعٌ *ёки* ضَوَعٌ *кўп.* أَضْوَاعٌ, ضِيعَانٌ 1) тунда учадиган қушлардан бири; 2) бойқушнинг нари

(ضوى) I ضَوَى (*у*) ضَوًى (*н. нидир*) ишга солмоқ, (*н. гадир*) таланмоқ (إِلَى); أَضْوَى (и) ضُوِيَ, ضَوِيَ (*а*) ضَوًى 1) ҳолсизланмоқ, мадорсизланмоқ, озмоқ, озиб кетмоқ; 2) озғин бўлмоқ, озиб кетган бўлмоқ; IV أَضْوَى 1) ҳолсизлантирмоқ, мадорсизлантирмоқ, кучсизлантирмоқ; أَضْوَتِ الْمَرْأَةُ нимжон (орик) бола туғмоқ; 2) зарар етказмоқ (келтирмоқ); VII انْضَوَى 1) (*н. нидир*) ишга солмоқ, (*н. гадир*) таянмоқ (إِلَى); 2) (*н. гадир*) тааллуқли бўлмоқ (إِلَى); 3) (*н. нингдир остида* - تَحْتَ) бирлашмоқ, иттифоққа кирмоқ

– ضَاوٍ *эск.* ҳолсизланган, мадорсиз

– ضَاوٍ орик; الْبَدَنِ (الْجِسْمِ) ~ озғин;

– ضَوِيَّةٌ тўй тантанаси билан бораётган ёш йигитлар, куёвнавкарлар

(ضيج) I ضَاجَ (и) ضُيُوجٌ, ضَيَجَانٌ 1) воз кечмоқ, баҳридан ўтмоқ (عَنْ); 2) эгилмоқ, мойил бўлмоқ (إِلَى)

(ضيح) I ضَاحَ (и) ضَيْحٌ: اللَّبَنَ ~ сутга сув қўшмоқ, сутга сув аралаштирмоқ

– ضَيَاحٌ сув қўшилган сут

I (ضير) ضَارَ (*и*) ضَيْرٌ 1) зарарламоқ, зарар келтирмоқ; 2) *эск.* хафа қилмоқ; IV أَضَارَ = I

– ضَائِرٌ зарар келтирувчи, зараркунанда

– ضَيْرٌ зарар; бало, офат; оғирлик; қийинчилик; لَا ~ ҳеч қиси йўқ!; وَ لَا ~ فِي أَنَّ ... қийинчилик бунда эмас, балки ...

I (ضيز) ضَازَ (*и*) адолатсизлик билан тақсим қилмоқ; бирор ким ҳақига нисбатан адолатсизлик қилмоқ

– ضِيزَى: ~ قِسْمَةٌ *кўр.* адолатсиз тақсимлаш, (*бирор н. нинг*) жуда катта қисмини ўзлаштириш

ضَيْزَنٌ қар. ضزن

I (ضيع) ضَاعَ (*и*) ضَيَاعٌ зое кетмоқ, ҳабада кетмоқ; йўқолмоқ, йўқолиб кетмоқ; ҳалок бўлмоқ; عَبَثًا ~ *ёки* هَبَاءً ~ зое бўлиб, бекордан-бекорга йўқ бўлмоқ; II ضَيَّعَ 1) йўқ қилмоқ, йўқотмоқ; ضُيِّعَ صَوْتُهُ فِي الضَّوْضَاءِ унинг овози шовқин-сурон ичида йўқ бўлиб кетди; كَثِيرًا مِنَ الْفُرَصِ الذَّهَبِيَّةِ ~ қатор қулай фурсатни қўлдан бермоқ (чиқармоқ); 2) ҳабада қилмоқ, бекорга сарфламоқ (*пулни*); IV أَضَاعَ йўқотмоқ; йўқ қилмоқ; яксон қилмоқ; رُشْدَهُ (صَوَابَهُ) ~ эс-ҳушни йўқотмоқ, ҳушсиз бўлмоқ, ҳушидан кетмоқ; الْوَقْتَ ~ вақтни зое кетказмоқ (йўқотмоқ); V تَضَيَّعَ тарқалмоқ, ёйилмоқ; الْمِسْكُ ~ мушкнинг ҳиди таралди

– إِضَاعَةٌ зоелик, зое кетиш; الْوَقْتِ ~ вақтнинг зое кетиши

– أَضْيَعُ ўта зое кетган, кўп йўқолган

– ضَائِعٌ 1) зое кетган, йўқолган, йўқотилган; الرُّشْدِ ~ ҳушсиз бўлган, ҳушидан кетган; الْوَقْتُ الـ~ зое кетган вақт; ~ أَمَلٍ йўқотилган умид; جَزِيرَةٌ ~ـةٌ فِي الْمُحِيطِ океандаги кичик (*топилиши қийин, кўзга зўрга ташланадиган*) орол; 2) бечора, бечораҳол, бахтсиз

– ضَيَاعٌ зоелик; йўқотиш; ҳалокат, яксонлик; الأَعْصَابِ ~ асаб бузилиши, асабларнинг ишдан чиқиши

ضَيْعٌ зоелик; йўқотиш, йўқолиш

– ضِيعَانٌ зиён, йўқотиш; يَا لَهُ ~ қандай зиён-а!, эссизгина!

– ضَيْعَةٌ[1] зоелик, йўқотиш; ҳалокат, яксон бўлиш

– ضَيْعَةٌ[2] *кўп.* ضِيَاعٌ, ضِيَعٌ қишлоқ; ферма; кимгадир қарашли жой, чорбоғ

– ضَيْعَةٌ[3] *кўп.* ضِيَعٌ, ضِيَاعٌ инсоннинг ҳунари, касби, касб-кори; كُلُّ رَجُلٍ وَ ~ـهُ ҳар бир киши ўз ҳунарини қилиши керак

– مُضَاعٌ *эск.* қолдирилган, ташлаб кетилган, йўқотилган, исроф қилинган

– مِضْيَاعٌ исрофгар

– مُضَيِّعٌ 1. исроф қилувчи; 2. исрофгар

– مُضِيعَةٌ *кўп.* مَضَايِعُ 1) ўзи билан ҳалокат олиб келувчи нарса, ҳалок қилувчи нарса; 2) ҳалокат; 3) йўқотиш, сарф, исроф; ~ لِلْوَقْتِ وَ الْمَالِ вақт ва пулнинг зое кетиши (йўқолиши)

– مَضْيُوعٌ 1. зое кетган, йўқолган; 2. майда-чуйда сарф учун олиб юриладиган пул, чўнтак сарфи

ضَيْغَمٌ *кўп.* ضَيَاغِمُ йўлбарс

– ضَيْغَمِيٌّ *кар.* ضغم

I (ضيف) ضَافَ (*и*) ضَيْفٌ 1) меҳмон бўлмоқ, меҳмонга бормоқ; 2) зиёфат қилмоқ, зиёфат бермоқ; 3) қўшмоқ, қўшиб қўймоқ; 4) *эск.* (*кимгадир*) яқинлашмоқ, мойил бўлмоқ (إِلَى); II ضَيَّفَ 1) меҳмон деб кутиб олмоқ; 2) зиёфат қилмоқ; 3) (*н.гадир*) мойил қилмоқ (إِلَى); IV أَضَافَ 1) (*н. гадир*) қўшиб қўймоқ (إِلَى); جَدِيدًا إِلَى التُّرَاثِ الْعِلْمِيِّ ~ илмий меросга янгилик қўшмоқ (киритмоқ); أَضِفْ إِلَى ذَلِكَ бундан ташқари (*сўзма-сўз: шунга қўшиб қўй*); 2) (*к. гадир*) тааллуқ деб билмоқ (إِلَى); 3) меҳмондўстлик, меҳмоннавозлик кўрсатмоқ, мезбонлик қилмоқ; зиёфат бермоқ; 4) *грам.* аниқловчи қўшмоқ (*қаратқич келишигидаги от, мас.,* جَزِيرَةُ الْعَرَبِ); V تَضَيَّفَ меҳмон бўлмоқ; ◊ تَ الشَّمْسُ ~ қуёш бота бошлади; VII انْضَافَ 1) қўшиб қўйилмоқ, бирлаштирилмоқ, қўшилмоқ; 2) меҳмон деб ўйлаб қабул қилинмоқ; X اسْتَضَافَ 1) (*к. нидир*) меҳмон сифатида қабул қилмоқ, меҳмонга чорламоқ, меҳмондорчиликка таклиф қилмоқ; 2) меҳмоннавоз (мезбон) бўлишни сўрамоқ; меҳмон бўлмоқ, меҳмоннавозликдан фойдаланмоқ; 3) кўпроқ нарса сўрамоқ; (*бирор н.*) қўшиб қўйишни сўрамоқ (илтимос қилмоқ)

اسْتِضَافَةٌ (*к. нидир*) меҳмон сифатида қабул қилиш

– إِضَافَةٌ 1) қўшиб қўйиш; тўлдириш, қўшимча қилиш; إِلَى ذَلِكَ بِالْ~ *ёки* إِلَى ذَلِكَ айтилганларга қўшимча қилиб, унинг устига; 2) *грам.* status constructus, изофа (изофат) (*қаратқич келишигидаги аниқловчи ва аниқланмишнинг бирикиб келиши*)

– إِضَافِيٌّ қўшиб қўйиладиган, тўлдириладиган, қўшимча қилинадиган, қўшимча

– ضَائِفٌ 1) зиёфат; 2) меҳмоннавозлик, мезбонлик, шодлик, хурсандлик; حُسْنُ الْ~ яхши (чиройли) қабул (меҳмоннавозлик)

– ضَيْفٌ *кўп.* أَضْيَافٌ, ضُيُوفٌ, ضِيفَانٌ меҳмон; келувчи киши; الشَّرَفِ ~ ҳурматли (фахрий) меҳмон; حَلَّ ~ (*к. никидадир*) меҳмон бўлмоқ

– ضِيفٌ ён, биқин; هُوَ فِي ~ فُلَانٍ у фалончининг ёнида турипти

– ضَيْفَنٌ меҳмонга қўшилиб келган чақирилмаган меҳмон

مُسْتَضِيفٌ эск. меҳмондўстликни сўровчи, бошпана сўровчи, ёрдам сўровчи

– مُضَافٌ 1. қўшиб қўйилган, бирлаштирилган, тўлдирилган; (*бирор н. га*) ёндошган, ёпишган, жапс (ب); 2. 1) *кўп.* ـَاتٌ қўшилма, қўшимча; 2) *грам.* музоф (*қаратқичли аниқловчининг аниқланиши;*); إِلَيْهِ ~ қаратқич келишигидаги аниқловчи

– مُضَافَةٌ (*хонадондаги*) меҳмонхона

– مِضْيَافٌ меҳмоннавоз, шод, хуррам

– مُضِيفٌ = ضَائِفٌ

– مُضِيفَةٌ 1. меҳмон қилувчи аёл; 2. бека; الْ~ الْجَوِّيَّةُ *ёки* الطَّائِرَةِ ~ стюардесса, тайёра (ҳаво) бекаси

– مَضْيَفَةٌ *кўп.* مَضَايِفُ (*хонадондаги*) меҳмонхона

I (ضيق) ضَاقَ (*и*) ضِيقٌ 1) тор, танг, ингичка бўлмоқ; (*н. гадир*) етарли бўлмаслик (عَنْ); (*н. биландир*) тўлиб-тошиб кетган бўлмоқ, тиқиб ташланган бўлмоқ (ب); تَ الدُّنْيَا فِي وَجْهِهِ унинг аҳволи чорасиз бўлиб қолди; تَ الدُّنْيَا فِي هَذِهِ الْمَدِينَةِ ~ унинг учун бу шаҳарда яшаш оғир (қийин) бўлиб қолди; تَ بِهِ الْحَالُ унинг аҳволи ғоят оғирлашиб қолди; تَ بِهِ السُّبُلُ боши берк кўчага тушиб қолмоқ, чорасиз (нима қилишни билмайдиган) бўлиб қолмоқ; بِهِ ذَرْعًا ~ бу унинг жонига тегиб кетди, у бунга (сира) чидамасди; ~ ذَرْعًا عَنْ ... (*к. дандир н. дандир*) қийнамоқ, сиқмоқ, танг аҳволга туширилмоқ; (*н. нидир*) қила олмаслик; تَ بِهِ صَدْرُهُ у у (аёл) нинг жонига тегди (зериктирди); بِهِ قَلْبُهُ ~ бунда унинг юраги сиқилиб кетди; تَ أَخْلَاقُهُ ~ ўзини унутмоқ, ўзини жиловлай олмаслик; عَنْ احْتِمَالِهِ ~ صَبْرًا сабру тоқатни йўқотмоқ; ~ عَنْ طَهْيِ شَيْءٍ الْوَقْتُ бирор нарса тайёрлашга (пиширишга) вақт йўқ эди; الْمَتْحَفُ بِالْآثَارِ ~ музей қадимий ёдгорликлар билан тўлиб-тошиб кетган эди; 2) (*бирор н. дан*) хафа бўлмоқ (ب); 3) бахил бўлмоқ, бахиллик қилмоқ, заранг бўлмоқ; II ضَيَّقَ 1) тор қилмоқ, қисмоқ; عَيْنَيْهِ ~ кўз қисмоқ (сузмоқ); 2) босмоқ; сиқиб қўймоқ; 3) (*к. нидир*) сиқмоқ, қисмоқ (عَلَى); عَلَى نَفْسِهِ ~ ўзини маҳрум қилмоқ, тиймоқ; عَلَى الْخِنَاقِ ~ *кўч. м.* (*к. нингдир*) бўғзидан тутмоқ; III ضَايَقَ 1) қисиб (сиқиб) қўймоқ; 2) жонга тегмоқ, зериктирмоқ; шилқимлик қилмоқ, тазйиқ ўтказмоқ (*аёл кишига*); IV أَضَاقَ давлати (*молмулки*) қўлдан кетмоқ; V تَضَيَّقَ тораймоқ, тор бўлмоқ; VI تَضَايَقَ 1) сиқилиш, хафалик ҳис қилмоқ; مَالِيًّا ~ у пулдан қийналиб қолган; 2) (*к. дандир, н. дандир*) хафа бўлмоқ (مِنْ)

– أَضْيَقُ ўта тор, энг танг, ўта қисилган

– تَضْيِيقٌ 1) торайтириш; 2) сиқиш, тазйиқ ўтказиш

– ضَائِقٌ *эск.* тор, танг, қисилган, қийналган

– ضَائِقَةٌ оғир, сиқилган аҳвол; الْوُقُودِ ~ ёнилғи етишмаслиги; مَالِيَّةٌ ~ пул етишмаслиги (кризиси)

– ضِيقٌ шак, шубҳа, шак-шубҳа

– ضِيقٌ 1) торайиш; торлик; الْأُفُقِ ~ савиянинг пастлиги (торлиги), тор (паст) савия; 2) савия; 2) сиқилиш; 3) оғир аҳвол, камбағаллик, етишмовчилик, қашшоқлик, фақирлик; ذَاتِ الْيَدِ ~ *ёки* الْيَدِ ~ қўл калта (қисқа) лиги, камбағаллик; الْوَقْتِ ~ بِ вақт йўқлиги учун (*сабабли*); الْمَكَانِ (الْمَقَامِ) ~ بِ жой йўқлиги учун (сабабли); لَوْ لَا ~ الْمَكَانِ ... لَ агар жой етишмаган бўлмаганда, у ҳолда ...; النَّفَسِ ~ *мед.* астма (*нафас қисиш касаллиги*)

– ضَيِّقٌ 1) тор; танг; إِنَّ الْوَقْتَ ~ وَ ... вақт оз (танг), аммо, ...; خُلُقُهُ ~ у чидамсиз (тоқатсиз); الْحِيلَةِ ~ айёрлик, (ҳийла) ни билмайдиган; الصَّدْرِ ~ ҳафсаласи пир бўлган, рози бўлмаган; хафа бўлган; 2) (*бирор н. дан*) қисилиб (ийманиб) турган, хижолат чеккан (ب); 3) камбар (*темир йўлга оид*)

– ضِيقَةٌ оғир аҳвол, қашшоқлик, камбағаллик, фақирлик

– مُضَايِقٌ 1) хижолат чекувчи, ийманувчи; 2) хижолат чекадиган, ийманадиган; 3) жонга тегадиган, безор қиладиган

– مُضَايَقَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) қисилиш, сиқилиш; босди-босди; тиқилинч; 2) жонга тегиш, зериктириш, шилқимлик қилиш; (*аёлга*) тазйиқ қилиш

– مَضِيقٌ *кўп.* مَضَايِقُ 1) бўғоз; 2) тор тоғ оралиғи, тоғ дараси; довон

I (ضيم) ضَامَ (*а*) ضَيْمٌ адолатсизлик қилмоқ, зулм (сиқув) қилмоқ, хафа қилмоқ, таҳқирламоқ; X اسْتَضَامَ = I

– ضَيْمٌ *кўп.* ضُيُومٌ адолатсизлик; зулм (сиқув); хафа қилиш, таҳқирлаш, ҳақорат; رِجَالٌ أُبَاةُ الْ~ адолатсизлик билан келиша олмайдиган одамлар; (لَا يُقِيمُونَ) لَا يَنَامُونَ عَلَى الْ~ улар ҳақоратни унута олмайдилар; لَا يَصْبِرُ عَلَى ~ у таҳқирга тоқат қилолмайди (чидамайди); ◊ سَكَتَ عَلَى ~ иложсизликдан сукут сақламоқ

– مُضَامٌ *эск.* хафа бўлган, адолатсизлик кўрган, ҳақоратланган, таҳқирланган

ضَيْوَنٌ *кўп.* ضَيَاوِنُ 1) ёввойи мушук; 2) эркак мушук, мушукнинг эркаги

ط

ط (طَاءٌ) то (итқи) (*араб алифбосининс ўн олтинчи ҳарфи; абжадда-9*)

ط قِرَاطُ *сўзининг қисқартмаси*

طَابٌ тоб (*ўйин номи*)

طَابَاقٌ *қар.* طبق

طَابَةٌ[1] *кўп.* اتٌ ، 1) *мед.* тахтакач; 2) тоб ўйинида ишлатиладиган ёғоч буюм; *қар.* طَابٌ

– طَابَةٌ[2] шароб, май, вино

طَابُو ерларни рўйхатга олиш

طَابُورٌ *кўп.* طَوَابِيرُ 1) текширув, кўрик; (*қаторда турганларни*) рўйхат бўйича текшириб чиқиш; ~ كَأَنَّهُ في у гўё қаторда қотгандай (*«смирно» ҳолатида*) турибди; ~ الصَّبَاحِ рўйхат бўйича эрталабки саноқ (текширув); 2) батальон; الـ~ الخَامِسُ *сиёс.* бешинчи колонна (*бошқа мамлакатга юборилган жосуслар, қўпорувчилар*); 3) шеренга; кутиб турувчилар навбати; *ҳарб.* қатор чизиғи; أَوْقَفَهُ الـ~ кимнидир навбатга қўймоқ

طَابُوقٌ *қар.* طبق

طَابُونَةٌ *кўп.* اتٌ ، طَوَابِينُ = طَبُونَةٌ *қар.* طبن

طَابِيَةٌ *кўп.* طَوَابِي 1) истеҳком; мустаҳкамланган жой, форт; 2) *шах.* рух

طَارٌ *қар.* طور

طَارٌ *қар.* طير

طَارِجٌ, طَارَجٌ янгигина (ҳозиргина) тайёрланган

طَارَه янгигина; ◊ ~ زُبْدَةٌ сариёғ

طَاسٌ, طَاسَةٌ *қар.* طوس

طَاغُوتٌ *қар.* طغو

طَاقِمٌ *қар.* طقم

طَالُوتُ *ат.от.мз.* Толут (Соул)

طَامِيسُ *миф.* Фемида (*одил суд маъбудаси*)

طُومَارٌ = طَامُورٌ

طَاوِلَةٌ *қар.* طول

طَاوُوسٌ *қар.* طوس

طَأْطَأَ қуйига туширмоқ, пастга эндирмоқ; эгмоқ, энгаштирмоқ; رَأْسَهُ ~ а) бош эгмоқ; б) бўйсинмоқ

– طَأْطَاءٌ паст ер, пастлик ер, пасттекислик

– طَأْطَأَةٌ эгилиш, букилиш

– مُطَأْطِئٌ эгган, буккан; الرَّأْسِ ~ боши эгик, боши эгилган

طَأْمَنَ *қар.* طمأن

I **طَبَّ** (*а/у*) طَبٌّ 1) даволамоқ; 2) оғмоқ, пастга тушмоқ, энмоқ (*мас., тарози палласи*); 3) кутилмаганда, тўсатдан (*к. нингдир олдига*) келиб қолмоқ (عَلَى); طَبَّبَ 1) даволамоқ; тиббий ёрдам кўрсатмоқ; тиббий фаолият билан шуғулланмоқ; 2) йиқитмоқ, йиқилишга (*ағанаб кетишга*) мажбур қилмоқ; V تَطَبَّبَ 1) даволанмоқ, даволаниш даврини ўтмоқ; 2) тиббиёт билан шуғулланмоқ; X اسْتَطَبَّ 1) табиблардан маслаҳат сўрамоқ; 2.) (*бирор н.* билан) даволанмоқ (ب); لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ يَسْتَطِبُّ بِهِ إِلَّا الْحَمَاقَةَ *мқл.* буни гўр тузатади (*сўзма-сўз:* аҳмоқликдан бошқа ҳамма касалнинг давоси бор)

– تَطْبِيبٌ даволаш, табиблик қилиш

– طَبٌّ эплай олувчи, қила олувчи, билувчи; (*бирор н. да*) моҳир (ب)

– طِبٌّ[1] 1) даволаш; الأَسْنَانِ ~ тишларни даволаш; суф-куф қилиб даволаш; 2) *шунингдек:* عِلْمُ الـ~ тиббиёт, медицина; الـ~ الأَذَانِ отиатрия (*қулоқ касалликларини даволаш ҳақидаги фан*); الـ~ النَّفْسَانِيُّ *ёки* أَمْرَاضِ النَّفْسِ ~ психиатрия (*руҳий касалликларни даволаш ҳақидаги фан*); الأَمْرَاضِ الجِلْدِيَّةِ ~ дерматология (*тери касалликларини даволаш ҳақидаги фан*); الـ~ البَشَرِيُّ аллопатия (*даволаш усулларидан бири, немис врачи С. Ҳанеман (1755-1840) жорий этган*); الـ~ البَيْطَرِيُّ; بَيْطَرِيٌّ *қар.* ~ العُيُونِ офтальмология (*кўз касалликлари ҳақидаги фан*); الفَضَاءِ ~ космик тиббиёт, (شَرْعِيٌّ) ~ قَضَائِيٌّ суд медицинаси (тиббиёти); كُلِّيَّةُ الـ~ тиббиёт куллиёти, медицина факультети; مَدْرَسَةُ الـ~ тиббиёт мактаби; медицина ўқув юрти; أَخَذَ الـ~ тиббиётни ўрганмоқ

– طِبٌّ[2] *ёки* طُبٌّ 1) сеҳргарлик, сеҳр; 2) одат, удум

– طِبَابَةٌ 1) табиблик (табобат, врачлик) касби; 2) табиблик қилиш, даволаш, табобат (табиблик) билан шуғулланиш

– طِبَابَةٌ игнанинг материалга икки марта кириб чиққани ўртасидаги чок

– طَبَّةٌ[1] *кўп.* اتٌ ، йиқилиш, пасайиш

– طَبَّةٌ[2] *кўп.* اتٌ ، 1) ёстиқ; 2) тиқин, пробка

– طَبَّةٌ *кўп.* طِبَبٌ 1) кийимнинг узунасига олинган парчаси; 2) булутнинг узун бир бўлаги; 3) чармнинг узунасига олинган парчаси; 4) ернинг узун бир бўлаги

– طِبِّيٌّ 1) тиббий; санитарияга оид; 2) табибликка оид; 3) доривор (*ўсимлик*); نَبَاتَاتٌ ~ةٌ доривор ўсимликлар

– طَبِيبٌ *кўп.* أَطِبَّاءُ, أَطِبَّةٌ табиб, врач, доктор; медик; الـ~ المُدَاوِي даволовчи табиб (врач); الأَذَانِ ~ қулоқ касалликлари табиби, отиатр; الأَنْفِ وَ الأُذُنِ وَ الحَنْجَرَةِ ~ қулоқ, томоқ ва бурун касалликлари табиби (врачи), отоларинголог; الأَسْنَانِ ~ тиш доктори, дантист; الأَمْرَاضِ الجِلْدِيَّةِ ~ *ёки* الـ~ البَشَرِيُّ тери касалликлари табиби, дерматолог; العُيُونِ ~ кўз касалликлари табиби, офтальмолог; الأَمْرَاضِ النَّفْسِيَّةِ ~ *ёки* الأَمْرَاضِ العَقْلِيَّةِ ~ *ёки* ~ نَفْسَانِيٌّ психиатр; الأَمْرَاضِ الأَعْصَابِيَّةِ (العَصَبِيَّةِ) ~ асаб касалликлари табиби, невропатолог; الأَمْرَاضِ النِّسَائِيَّةِ ~ аёллар касалликлари бўйича табиб, гинеколог; فِي الأَمْرَاضِ الزُّهْرِيَّةِ ~ венеролог; بَيْطَرِيٌّ ~ *қар.* شَرْعِيٌّ؛ بَيْطَرِيٌّ ~ суд табиби (врачи)

– طَبِيبَةٌ *кўп.* اتٌ ، табиб аёл, табиба

– مَطَبٌّ *кўп.* اتٌ ، 1) чуқурлик; هَوَائِيٌّ ~ *ав.* ҳаводаги бўшлиқ; دِبْلُومَاسِيٌّ ~ дипломатик хижолатпазлик, хато; 2) туртки, чалақлаш

– مُطَبِّبٌ табобатчи, медик

اطْمَأَنَّ = اطْبَأَنَّ

طُبْجِيٌّ *кўп.* طُبْجِيَّةٌ тўпчи, артиллерист, артиллериячи

I **طَبَخَ** (*а/у*) طَبْخٌ 1) пиширмоқ, (*овқат*) тайёрламоқ; 2) ясамоқ, тайёрламоқ; 3) *кўч.м.* ташкил этмоқ, (*бирор ишни*) тайёрламоқ; VII انْطَبَخَ қайнаб пишлмоқ; пишиб тайёр бўлмоқ; VIII اطَّبَخَ овқат пиширмоқ (тайёрламоқ)

– طَابَخَةٌ *ат. от, мз.* Тобиха

– طَبَاخٌ *ёки* طُبَاخٌ куч, қувват; семизлик тўлалик

– طَبَّاخٌ ошпаз, пазанда; رَئِيسُ الـ~ِينَ бош ошпаз (*пазанда*); ◊ كَازٌ ~ примус

– طَبَّاخَةٌ *кўп.* اتٌ ، 1) ошпаз (*пазанда*) аёл, ошхонада ишловчи аёл; 2) газ плитаси (ўчоғи)

– طُبَاخَةٌ қайнаётган нарсанинг кўпиги

– طَبَاخَةٌ 1) ошпазлик (пазандалик) касби; 2) кулинария

– طَبْخٌ 1) қайнатиш, овқат тайёрлаш; 2) қайнатиб пиширилган овқат; 3) целлулоид

– طَبْخَةٌ пиширилган овқат, таом; *кўч.м.* бирор нарсани бичиб тўқиш; *маж.* مَنْ طَبَخَ هَذِهِ الـ~؟ бу машмаша кимнинг иши?; ◊ طَبَخَ لَهُ الـ~ бу машмашаларни унга кўрсатиб қўйди; الـ~ اسْتَوَتْ! иш боплаб қўйилди, иш пишди!

– طَبِيخٌ пиширилган овқат (таом)

– مَطْبَخٌ *кўп.* مَطَابِخُ ошхона, овқат тайёрланадиган хона

– مُطَبَّخٌ пишган, пиширилган; чиниққан, пишиқ; هَذَا الـ~ القَوْمِ бу одамларнинг чиниққани

– مِطْبَخٌ *кўп.* مَطَابِخُ ошхона ўчоғи (плитаси)

– مَطْبُوخٌ 1) қайнатилган, қайнатиб пиширилган; *шунингдек: кўч.м.* боплаб қўйилган иш; 2) тайёрлаб қўйилган, етилган (*иш ёки масала ҳақида*)

طَبَرٌ болта; *халқ.* чўқмор

– طَابُورٌ *алиф.б.қар.*

طَبَرْزَذٌ *ёки* طَبَرْزَلٌ *ёки* طَبَرْزَنٌ ~ سُكَّرٌ оқ қанд

طَبْسٌ *зоол.* бўри

(طبش) طَبَّشَ чайқалмоқ, сочилмоқ (*сув*

ҳақида - فِي الْمَاءِ)

– طَبْشٌ одамлар, инсонлар

طَبَاشِيرٌ = طَبَاشُورَةٌ

طَبَاشِيرٌ бўр

– طَبَاشِيرَةٌ *кўп.* اتٌ бўр парчаси

– طَبَاشِيرِيٌّ бўрга оид, бўрдан ясалган (қилинган)

– طَبَشِيرٌ = طَبَاشِيرٌ

طَبْطَبَ 1) жилдирамоқ (*сув ҳақида*); 2) эркалатмоқ, силаб-сийпамоқ (*мас., отни* عَلَى)

– طِبْطَابٌ тибтоб (*пиво нави*); ◊ جَاءَ عَلَى الـ~! *халқ.* унга худди шу нарса керак эди!

– طِبْطَابَةٌ *кўп.* اتٌ ракетка (*теннис ўйинидаги қурол*)

– طَبْطَبَةٌ 1) жилдираш; сувнинг жилдираши; 2) силаб-сийпаш (*отни*)

I طَبَعَ (а) طَبْعٌ 1) муҳр (*штемпель*) босмоқ, муҳрламоқ; بِطَابِعِهِ ~ бирор нарсага муҳр босмоқ; 2) босмоқ; الْقُمَاشَ ~ мато босмоқ; النَّقْدَ ~ танга (пул) зарб этмоқ; 2) муҳрланиб қолмоқ; 4) татбиқ қилмоқ; 5) *мажх.* табиатан (*қандайдир сифатга эга*) бўлмоқ, табиатан (*н. гадир*) мойил бўлмоқ (عَلَى); طُبِعَ عَلَى الشَّرِّ *мажх.* табиатан ёмонликка мойил бўлмоқ; ~ طَبَعَ حَرَّةً مِنَ الطِّينِ лойдан кўза ясамоқ; طَبِعَ (а) ифлосланмоқ, кирланмоқ (*бадан ҳақида*); ~ السَّيْفُ қилич занглади, қилични занг босди; II طَبَّعَ ўргатмоқ, машқ қилдирмоқ, отни минишга ўргатмоқ; V تَطَبَّعَ ўзганинг феъл-атворини қабул қилмоқ; босилган нусха олмоқ; ◊ النَّهْرُ بِالْمَاءِ ~ дарёда сув тошди; VII انْطَبَعَ 1) штемпелланган бўлмоқ; 2) босилган (таб этилган) бўлмоқ; بِطَابِعِهِ ~ кимнингдир феълини қабул қилмоқ (ўзлаштирмоқ); 3) муҳрланиб қолмоқ, (*қаердадир*) қолмоқ (فِي); 4) нусха олиб юрмоқ, нусхага эга бўлмоқ

– انْطِبَاعٌ *кўп.* اتٌ таассурот; ... تَرَكَ ~ا لَدَى ... بِأَنَّ кимдадир таассурот қолдирмоқ

– انْطِبَاعِيَّةٌ импрессионизм (XIX *асрнинг 2- ярми ва* XX *аср бошлари адабиёти ва санъатидаги оқим*)

– طَابَعٌ узук

– طَابِعٌ[1] 1. босувчи; 2. 1) босувчи одам; 2) *кўп.* طَوَابِعُ муҳр, штемпель; 3) *кўп.* طَوَابِعُ босиб олинган нусха, қолдирилган из; ~ الْأَصَابِعِ бармоқларнинг изи; 4) *кўп.* طَوَابِعُ марка; ~ الْبَرِيدِ почта маркаси

– طَابِعٌ[2] феъл-атвор; ~ا مَشْؤُومًا (اتَّخَذَ) اتَّخَذَتِ الْقَضِيَّةُ ~ا آخَرَ шум феъл - атворни қабул қилмоқ; иш бошқача бўлиб кетди

– طَبَّاعٌ босувчи (*босмахонадаги*)

– طَبْعٌ (طَبْعٌ *дан*) *кўп.* феъл-атвор, хулқ; туғма хусусият; ~ُهُ جَمِيلَةٌ унинг феъл-атвори ғоят ғўзал

– طِبَاعَةٌ босиш, китоб босиш, босмачилик фаолияти; ~ُ الْحَجَرِ литография (тошбосма); آلَةُ الـ~ الدَّوَّارَةِ ротацион (нусха кўпайтирувчи) босув машинаси

طَبْعٌ[1] *кўп.* طِبَاعٌ табиат; табиий ҳолат; феъл-атвор; حَادُّ الـ~ қизиққон хулқли; بِالـ~ табиий(ки), албатта; ~ا табиий, ўз-ўзидан маълум(*ки*); !~ا كَلَّا албатта, йўқ!

– طَبْعٌ[2] 1) босиш, китоб босиш; إِعَادَةُ الـ~ қайтадан босиш; تَحْتَ الـ~ (босилиш жараёнида) турмоқ; ~ُ الْحَجَرِ литография (тошбосма); ~ُ الْحُرُوفِ босмахонада босиб чиқариш; مُسَوَّدَةُ الـ~ мусаввиҳлик варағи (саҳифаси); وَرَقُ الـ~ босиш учун чиқарилган қоғоз; 2) муҳрланиб қолиш; 3) татбиқ қилиш, жорий қилиш; татбиқ (жорий) қилиниш

– طَبَعٌ *кўп.* أَطْبَاعٌ 1) занг, металлнинг занги; 2) кирлик, ифлослик, кир

– طَبْعٌ *кўп.* طِبَاعٌ, طُبُوعٌ дарё

– طَبْعَةٌ *кўп.* طَبَعَاتٌ (*китобни*) нашр этиш; الـ~ُ الثَّانِيَةُ иккинчи нашр

– طَبِيعَةٌ *кўп.* طَبَائِعُ табиат; عِلْمُ الـ~ физика; عِلْمُ الـ~ الْأَرْضِ геофизика; عِلْمُ الـ~ الْحَيَوِيَّةِ биофизика; مَا وَرَاءَ (بَعْدَ) الـ~ метафизика; ~ صَامِتَةٌ натюрморт; بِالـ~ الْحَالِ табиийки, ўз-ўзидан маълумки; فَوْقَ الـ~ а) ғайритабиий; б) метафизик; 2) феъл-атвор; табиий хусусият (сифат); الـ~ُ الْبَشَرِيَّةُ инсон табиати; الطَّبَائِعُ الْأَرْبَعُ *тар.*(*инсон феъл-атворини белгиловчи*) тўрт унсур: (الْحَرَارَةُ وَ الْبُرُودَةُ وَ الرُّطُوبَةُ وَ الْيُبُوسَةُ *иссиқлик, совуқлик, намлик, қуруқлик*)

– طَبِيعِيٌّ 1. 1) табиий; нормадаги, нормал; ~ غَيْرُ ғайритабиий, ғайринормал; الْحَيَاةُ الـ~ةُ табиий (*нормал*) ҳаёт; الْعُلُومُ الـ~ةُ табиий фанлар; الْمَذْهَبُ الـ~ُ натурализм; مِنَ الـ~ أَنَّ ... табиийки, ...; 2) физикага оид, физик; الْجُغْرَافِيَّةُ الـ~ةُ табиий география; شَخْصِيَّةٌ ~ةٌ *ёки* ~ شَخْصٌ *юр.* хусусий (*физик*) шахс; 2. 1) физик (*олим*); 2) табиатшунос, натуралист; التَّارِيخُ الـ~ُ табиатшунослик дарслиги

– طَبِيعِيَّاتٌ *кўп.* 1) табиат ҳодисалари; 2) табиий фанлар; عُلَمَاءُ الـ~ физик олимлар

– طَبِيعِيَّةٌ 1) табиийлик; 2) натурализм (XIX *аср ўрталарида пайдо бўлган адабиёт ва санъатдаги оқим*)

– مَطْبَعَةٌ = مَطْبَعَةٌ

– مَطْبَعَجِيٌّ *кўп.* مَطْبَعَجِيَّةٌ босмахонада босувчи уста

– مَطْبَعَةٌ *кўп.* اتٌ матбаа машинаси, босув машинаси

– مَطْبَعَةٌ *кўп.* مَطَابِعُ босмахона, типография; ~ حَجَرِيَّةٌ литография (тошбосма)

– مَطْبَعِيٌّ босмахонага оид, типографик; ~ (خَطَأٌ) غَلَطٌ хато босилган (*сўз ёки бошқа нарса*), босмахона хатоси

– مَطْبُوعٌ 1. 1) босилган; 2) табиий, табиатан; عَلَى الشَّرِّ ~ табиатан ёмонликка мойил; 3) табиий, натурал; 4) табиатан иқтидорли, табиий иқтидор (талант) эгаси; ~ شَاعِرٌ туғма шоир; 5) табиатан ғўзал, чиройли; 6) мато (газлама); الْقُطْنُ الـ~ُ пахтадан тайёрланган мато; 2. бланк (*иш қоғози бланки*)

– مَطْبُوعَاتٌ *кўп.* босилиб чиққан асарлар, нашрлар; матбуот; ~ دَوْرِيَّةٌ вақтли матбуот (нашрлар); قَانُونُ الـ~ матбуот ҳақида қонун: قَلَمُ الـ~ пресбюро; مُرَاقِبُ الـ~ цензор, матбуотда давлат сирлари чиқиб кетмаслигини назорат қилувчи шахс; نَاظِرُ الـ~ матбуот ишлари бўйича нозир (инспектор)

– مَطْبُوعَةٌ (*китоб*) нашри

I (طبق) طَبَقَ (у) طَبْقٌ беркитмоқ; ўрамоқ; ўраб қўймоқ; ◊ يَعْمَلُ ~ (*бирор н.*) қилишни бошламоқ; طَبِقَ (а) طَبَقٌ 1) мос келмоқ, тўғри келмоқ; 2) ёпиқ бўлмоқ; II طَبَّقَ 1) ёпмоқ, тўсиб қўймоқ; (*бир-бирининг устига*) тахлаб қўймоқ; 2) ёпмоқ, беркитмоқ; ўрамоқ; ўраб қўймоқ; тахламоқ, букмоқ, букламоқ; 3) ҳар томонга тарқалиб кетмоқ, тарқамоқ, тарқалмоқ; الْآفَاقَ ذِكْرُهُمْ ~ улар машҳур бўлиб кетишди; صِيتُهُمُ الْخَافِقَيْنِ ~ уларнинг шуҳрати бутун оламга тарқалиб кетди; ~تْ شُهْرَتُهُ الْآفَاقَ *ёки* ~تْ شُهْرَتُهُ الْمَغَارِبَ وَ الْمَشَارِقَ унинг шуҳрати мағрибдан машриққача тарқалиб кетди; 4) татбиқ қилмоқ, мосламоқ; 5) (*отни*) тақаламоқ; 6) рукуда қўлни сон орасига қўйиб турмоқ (*намозда*); ◊ السَّيْفُ الْمَفْصِلَ ~ қилич бўғимни узиб ташлади; III طَابَقَ ўхшамоқ, мос келмоқ; айнанликка эга бўлмоқ; 2) (*н. нидир н. билан*) қиёсламоқ, солиштирмоқ (بَيْنَ); (وَ بَيْنَ); 3) жорий қилмоқ, татбиқ қилмоқ; мослаштирмоқ; IV أَطْبَقَ 1) беркитмоқ; ёпмоқ; ... يَدَهُ عَلَى ~ (*н. гадир*) қўл урмоқ, (*н. нидир*) қўл билан беркитмоқ, тўсмоқ; عَيْنَيْهِ ~ إِطْبَاقَةَ الْأَبَدِ ўлмоқ, вафот топмоқ, ҳаётдан кўз юммоқ; 2) (*қовоқларни*) юммоқ; 3) (*н. нингдир атрофида*) қаттиқ қисилиб турмоқ (حَوْلَ); 4) бошқаларнинг фикрига қўшилмоқ, (*н. дадир*) бошқалар билан якдил бўлмоқ

(عَلَى); 5) (*мас., кийимни*) тахлаб (ўраб) қўймоқ; 6) *ҳарб.*(*к. нидир, н. нидир*) қуршамоқ, ҳамма томондан ўраб (қуршаб) олмоқ (عَلَى); 7) устини ёпмоқ; ◊ بَيْنَهُمْ صَمْتٌ ~ улар жимиб қолдилар; V تَطَبَّقَ 1) ичкаридан беркитиб олмоқ; 2) татбиқ этилмоқ; 3) бузилмоқ, емирилмоқ; الْبِنَاءُ ~ бино емирилиб тушди; VI تَطَابَقَ 1) ўхшаш (айнан) бўлмоқ; 2) мос келмоқ, бир-бирига ўхшамоқ; VII اِنْطَبَقَ 1) ичкаридан беркитиб олмоқ, яқинлашмоқ, юмилмоқ (*қовоқлар ҳақида*); 2) ясси бўлмоқ (*кўкрак ҳақида*); 3) мос келмоқ (*н. гадир*), айнан бўлмоқ; (*н, га дир*) ўхшаш бўлмоқ (عَلَى); 4) татбиқ этилмоқ; (*н. гадир*) мослашмоқ (عَلَى); 5) ёпиштирилган бўлмоқ, жипс қилиб қўйилмоқ; عَلَى الْجِسْمِ ~ жисмга ёпишиб турмоқ; 6) (*н. гадир*) татбиқ этилмоқ (عَلَى *-мақол ҳақида*)

– إِطْبَاقٌ 1) веляризация (*товушларнинг махсус равишда талаффуз этилиши*); حُرُوفُ الـ~ ص, ض, ط, ظ – ҳарфлари билан ифодаланувчи товушлар; 2) *ҳарб.* қуршов, қамал, ўраб олиш

– تَطَابُقٌ 1) мослик, мос келиш; 2) ўхшашлик, айнанлик

– تَطْبِيقٌ 1) татбиқ этилиш, қўлланиш; بِالـ~ ... عَلَى шунга кўра, шунга мувофиқ ҳолда; ... لـ~ ...дан келиб чиқиб, ...га мувофиқ равишда; 2) ўралиш; 3) амалиёт; 4) (грамматик) машқ; намознинг рукуъ қисмида икки қўлни тиззага тираб туриш

– تَطْبِيقَةٌ *кўп.* تَطَابِيقُ тақа

– تَطْبِيقِيٌّ 1) амалий; 2) татбиқий; الْفُنُونُ الـ~ةُ татбиқий фанлар

– طَابَاقٌ *кўп.* طَوَابِيقُ ғишт

– طَابَاقَةٌ *кўп.* ـَاتٌ бир дона ғишт

– طَابِقٌ, طَابَقٌ *кўп.* طَوَابِقُ 1) қават; الـ~ الْأَرْضِيُّ биринчи қават; الـ~ خَادِمُ йўлақда хизмат қилувчи ходим (*меҳмонхонада*); 2) қопқоқ; 3) (*мас., бахши атрофида ўтириб, унинг айтаётганларини*) тингловчи одамлар тўдаси; 4) *шахм.* ўйин; الـ~ الْهَادِئُ италянча ўйин (*giuoco piano*)

– طَابَاقٌ = طَابُوقٌ

– طَابَاقَةٌ = طَابُوقَةٌ

– طَبَاقٌ тамаки

– طَبَّاقٌ = طَبَاقٌ

– طِبَاقٌ 1) мос келиш, солиштириш, қиёслаш; 2) антитеза; 3) антитеза; 4) қатма-қат, қаватма-қават; *қур.* خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ ~ًا у (Аллоҳ) етти осмонни қават-қават қилиб яратди; الـ~ الْأَرْضِ ер устидаги нарсалар

– طَبَقٌ *кўп.* أَطْبَاقٌ, طِبَاقٌ 1) қопқоқ; 2) товоқ, талинка, патнус; أَطْبَاقُ طَائِرَةٍ «учиб юрувчи талинкалар»; 3) ҳол, ҳолат, вазият; 4) жамоа, жамоат, гуруҳ; ~ بَعْدَ ~ مَضَى қанча-қанча насллар ўтиб кетишди; ◊ ~ بَنَاتُ илонлар; ~ بِنْتُ тошбақа; 4) *эск.* ҳамма ёқни қоплаб олувчи ёмғир; 5) *эск.* қатор, қатлам

– طَبَقٌ ёпиқ

– طَبْقٌ аслига тўғрилик, аслига мос келиш; الـ~ الْأَصْلِ а) аслига тўғри; б) аниқ нусха; ~ الْمَرَامِ маромида; шундай бўлиши лозим; ... لـ~ ... билан келишилган ҳолда, ...га мувофиқ равишда

– طَبَقَةٌ *кўп.* ـَاتٌ طَبَاقٌ 1) қават; қатлам, пласт; عِلْمُ طَبَقَاتِ الْأَرْضِ стратиграфия (*геологиянинг геологик жисмлар шаклланишининг изчиллигини ва уларнинг дастлабки муносабатларини ўрганадиган бўлими*); الـ~ الطُّخْرُورِيَّةُ стратосфера (*Ер юзасидан 8-16 км. дан 45-55 км. баландликкача бўлган атмосфера қатлами*); الطَّبَقَاتُ الْعُلْيَا (السُّفْلَى) مِنَ السُّكَّانِ аҳолининг юқори (қуйи) ғабақалари; 2) қатор; *муз.* октава; 3) қават; 4) (*ордендаги*) даража; 5) разряд; 6) синф; الـ~ الْعُمَّالِ ишчилар синфи; الـ~ الْمُتَفَكِّرَةُ *ёки* الـ~ الْمُتَعَلِّمَةُ маълумотли кишилар доираси, зиёлилар; الـ~ الدُّنْيَا оддий (авом) халқ; نِضَالُ الطَّبَقَاتِ синфий кураш

– طَبَقِيٌّ синфий; الـ~ الْمُجْتَمَعُ синфий жамият; ~ لَا синфсиз

– طَبَقِيَّةٌ синфийлик

– طَبِقٌ мос, мувофиқ, тегишли

– مُطَابِقٌ мос, мувофиқ, (*н. гадир*) мувофиқ; ўхшаш; айнан; ~ غَيْرُ мос келмайдиган, ғайри мувофиқ; ўхшамайдиган

– مُطَابَقَةٌ 1) мос (мувофиқ) келиш; айнанлик; 2) розилик, мувофиқлик; 3) симметрия; 4) аккомодация (*кўзнинг турли масофадаги нарсаларни аниқ-равшан кўришга мослашуви*); *мат.* конгуентлик (*бир фигуранинг бошқа бир фигура ҳаракати натижасида ҳосил қилиниши*)

– مُطَبَّقٌ *шунингдек:* ~ خُضَارٌ гўштли карам шўрва, гўшт билан пиширилган сабзавотлар

– مُطْبَقٌ 1) қопланган, ўралган, ёпилган; 2) *ҳарб.* ўраб олинган, қуршаб олинган; 3) *грам.* веляризацияланган; الـ~ةُ الْحُرُوفُ веляризацияланган ундошлар (*қар.* إِطْبَاقٌ)

– مُطْبِقٌ[1] 1. тўла, мутлақо, бутунлай; جُنُونٌ ~ тўла (бутунлай) ақлдан озиш; ~ جَهْلٌ мутлақ жаҳолат; ~ سِجْنٌ зиндон; ~ صَمْتٌ мутлақ сукунат; 2. зиндон

– مُطْبِقٌ[2] حُمَّى ~ةٌ сурункали безгак

I طَبَلَ (*у*) طَبْلٌ ноғора (табл) чалмоқ; II طَبَّلَ ноғора чалмоқ; وَ زَمَّرَ لِشَيْءٍ ~ *кўч.м.* бирор нарса тўғрисида шов-шув кўтармоқ (овоза қилмоқ); طَبِّلْ لِي وَ أَنَا أُزَمِّرُ لَكَ *мкл. сўзма-сўз:* мени деб ноғора чал, сени деб сурнай чаламан; V تَطَبَّلَ қаппаймоқ (*қорин ҳақида*)

– طَبَّالٌ ноғорачи, таблчи

– طَبْلٌ *кўп.* طُبُولٌ, أَطْبَالٌ ноғора, табл; تَدُقُّ الطُّبُولُ ноғоралар чалинмоқда; 2) ноғора товуши

– طَبْلَةٌ[1] *кўп.* ـَاتٌ ноғора, табл; الْأُذُنِ ~ *анат.* қулоқ пардаси; اخْتَرَقَ هَذَا الْحِوَارُ ~ أُذُنَيْهِ кутилмаганда шундай гапни эшитиб қолди

– طَبْلَةٌ[2] *кўп.* طُبَلٌ 1) осма қулф; 2) *эск.* ёғочдан ясалган юмалоқ бочкача; 3) *эск.* диск, гардиш; 4) *эск.* нишон

– طَبْلِيَّةٌ *кўп.* طَبَالِيُّ, ـَاتٌ 1) кичик пешхон, столча; 2) махсус тоғора, ёғочдан ясалган катта товоқ, патнус; *т.-й.* қайтиладиган айлана; 4) *архит.* абака (*устуннинг энг юқори шипга тегиб турадиган қисми*)

I طَبَنَ (طبن) (*и*) طَبْنٌ ўтни (оловни) кўммоқ, устини ёпмоқ; طَبَنَ (*а*) طَبَنٌ фаҳмламоқ, билмоқ, эпламоқ

– طَبِنَ = طَبَانٌ

– طَابُونٌ чўғ ташланадиган (кўмиладиган) чуқур

– طَبَّانٌ, طَبَانٌ *кўп.* ـَاتٌ шина, покришка (*автомобилларда*)

– طِبَانَةٌ = طَبَانَةٌ

– طَبَنَةٌ = طَبَانَةٌ

– طَبْنٌ: مَا أَدْرِي أَيُّ الـ~ هُوَ у одамларнинг қайси бири эканини билмайман

– طَبِنٌ 1) билувчи, эплай олувчи; 2) ҳушёр, зийрак, фаросатли

– طُبْنٌ *муз.* танбур

– طُبْنَةٌ *кўп.* طُبَنٌ бадавийлардаги ўйин турининг номи

– طِبْنَةٌ *кўп.* طِبَنٌ ҳушёрлик, зийраклик, фаросатлилик

– طَبُونَةٌ *кўп.* طَوَابِينُ, ـَاتٌ 1) (*шаҳардаги*) ўчоқ; 2) новвойхона

طَبَنْجَةٌ *кўп.* ـَاتٌ туппонча, револьвер

I طَبَا (طبو) (у) طَبْوٌ чақирмоқ, чорламоқ, даъват қилмоқ; IV أَطْبَى = I

طُبُوغْرَافِيَّةٌ топография

طَبِيٌّ, طِبْيٌ *кўп.* أَطْبَاءُ елин, ҳайвон елини

مِطَبَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ *спорт.* диск

I طَثَرَ (у) طُثُورٌ, طَثْرٌ қуюқлашмоқ, қуюқ бўлмоқ (*сут ҳақида*) II طَثَّرَ: اللَّبَنُ ~ сут ивиди, сут қатиққа айланди

– طَاثِرٌ қуюқ сут, қуюқлашган сут

– طَثْرَةٌ лойқа сув, лой аралашган сув

I طَحَنَ (у) طَحْنٌ қовурмоқ

– طَاحِنٌ *кўп.* طَوَاحِنُ 1) това; 2) кўза, тувак, сополдан ясалган тувак

– طَيْحَنٌ *кўп.* طَيَاحِنُ *ёки* طَوَاحِنُ това, қовурдоқ пиширадиган қозон, сковородка

I **طَحَّ** (*а/у*) طَحٌّ текисламоқ

– طَحَّانٌ текис ер

I **طَحَرَ** (а) طَحْرٌ чиқариб ташламоқ, улоқтирмоқ, ирғитмоқ; ت الْغَيْنُ قَذَاهَا ~ булоқ ўзидаги хасчўпни чиқариб ташлади

– طَحْرَةٌ булут парчаси

– طَحْرِيَةٌ=طَحْرِيَةٌ

– طَحُورٌ тез, тезкор, шиддатли

– مِطْحَرٌ ўқи узоққа отиладиган камон (ёй)

طَحْرِيَةٌ *ёки* طُحْرُبَةٌ *ёки* طِحْرِبَةٌ, кийимнинг ёки булутнинг кичик парчаси; مَا فِي السَّمَاءِ ~ أَيِّ شَيْءٍ مِنَ الْغَيْمِ осмонда ҳеч бир булут йўқ

طَحْطَحَ синдирмоқ, синдириб майдаламоқ; бузмоқ, йўқ қилмоқ; تَطَحْطَحَ синиб қолмоқ

– طَحْطَحَةٌ синиш, парчаланиш

I **طَحَلَ** (а) طَحْلٌ 1) *(к.нингдир)* талоғи оғримоқ; طَحِلَ (а) طَحَلٌ, طَحْلٌ бузилмоқ, айнимоқ, ҳидланмоқ (*сув ҳақида*)

أَطْحَلُ *мн.* طَحْلَاءُ *кўп.* طُحْلٌ тўқ кулранг

– طَحَالٌ, طُحَالٌ *кўп.* اتٌ *анат.* талоқ

– طُحَالٌ талоқ шамоллаши

– طِحَالِيٌّ талоққа оид

– طُحْلٌ чўкма, қуйқа, қолдиқ

طَحْلَبَ мох пайдо бўлмоқ, сув устини йўсин босмоқ; الْمَاءَ ~ сув устини йўсин босди

– طُحْلُبٌ, طَحْلَبٌ *кўп.* طَحَالِبُ мох, йўсин; сувдаги зангор рангли майда ўсимлик

– مُطَحْلَبٌ мох, йўсин билан қопланган; ~ةٌ йўсин босган булоқ

طَحْمَةٌ *ёки* طُحْمَةٌ *ёки* طِحْمَةٌ гуруҳ, жамоа. тўда; مِنَ النَّاسِ ~ бир гуруҳ одамлар; ◊ مِنَ ~ السَّيْلِ бир дафъа келган сел

– طُحَمَةٌ ~ رَجُلٌ урушқоқ одам, жангари одам

I **طَحَنَ** (*а*) طَحْنٌ ун қилмоқ, майдаламоқ; ~تْهُ الْأَيَّامُ ◊ вақт унинг саломатлигини адо қилди; ◊ ت الْأَفْعَى ~ илон кулча бўлиб олди; VI تَطَاحَنَ ёвлашмоқ; жон-жаҳд билан муштлашмоқ, уришмоқ; VII انْطَحَنَ майдаланиб кетмоқ, талқон бўлиб кетмоқ

– تَطَاحُنٌ ўзаро ёвлик (душманлик); аёвсиз кураш; ўзаро бир-бирини қириб ташлаш

– طَاحِنٌ 1) майдаловчи; 2) қириб ташловчи; бераҳм, шафқатсиз; ~ةٌ حَرْبٌ даҳшатли уруш

– طَاحِنَةٌ *кўп.* طَوَاحِنُ озиқ тиш

– طَاحُونٌ *кўп.* طَوَاحِينُ тегирмон; الْمُهِمُّ الْوُصُولُ إِلَى الـ~ *мтп.* энг муҳими-мақсадга эришмоқ

– طَاحُونَةٌ *кўп.* طَوَاحِينُ тегирмон; الْبَنِّ ~ қаҳва майдаловчи асбоб; الْمَاءِ ~ сув тегирмон; دُولَابُ ~ الْمَاءِ (الرِّيَاحِ) الْهَوَاءِ ~ шамол тегирмон; сувда айланадиган ғилдирак, чархпалак; حَمَلَ الْمَاءَ إِلَى ~ه кимнингдир тегирмонига сув қуймоқ

– طَحَّانٌ тегирмончи

– طَحَّانَةٌ 1) уруш; 2) қўшин, аскарлар 3) туялар;

– طِحَانَةٌ тегирмончилик касби

– طَحْنٌ ун; أَسْمَعُ جَعْجَعَةً وَ لَا أَرَى ~ *қар.* جَعْجَعَةٌ

– طَحِينٌ ун

– طَحِينَةٌ кунжут уруғининг тўпони, кунжут тўпони (қайласи)

– طَحِينِيٌّ 1) унли, ундан тайёрланган; 2) кунжут тўпонидан тайёрланган; حَلَاوَةٌ ~ةٌ кунжут тўпонидан тайёрланган ҳолва

– مِطْحَنٌ *кўп.* مَطَاحِنُ = طَاحُونٌ

– مَطْحَنَةٌ *кўп.* مَطَاحِنُ 1) тегирмон; 2) завод

I (طحو) **طَحَوَ** (*у*) طَحْوٌ текисламоқ, силлиқламоқ

– طَاحٍ (الطَّاحِي) кўп сонли, кўп, кўпчилик; لَهُ ~ عَسْكَرٌ унинг кўп сонли қўшини бор

– طَحًا текис ер, текисланган ер

I طَحَى (и) طَحْيٌ ёймоқ, яйқатмоқ; الرَّجُلُ ~ одам уйқуга кетди, ухлади

I **طَخَّ** (*а/у*) طَخٌّ 1) урмоқ; 2) ўқ отмоқ; 3) ирғитмоқ, отмоқ, ўзидан узоқлаштирмоқ

طَبَقَةٌ *қар.* طُخْرُورِيٌّ

طَخْطَخَ (*н.нидир*) тенглаштириб, бир-бирига киритмоқ, бир-бирига кириштирмоқ; تَطَخْطَخَ 1) бир-бирига киришиб, қалинлашмоқ (*булут ҳақида*); 2) қоронғулашмоқ, қоронғи бўлмоқ (*тун ҳақида*)

– طُخَاطِخٌ қоронғулик

– طَخْطَاخٌ ёмон хулқли, ярамас хулқли, хулқи бузуқ

I **طَخَمَ** (а) طَخْمٌ *ёки* طَخَمٌ (у) طَخَامَةٌ катталашмоқ, катта бўлмоқ

– أَطْخَمُ бурнининг учи қора бўлган (*одам ёки ҳайвон*)

– طُخْمَةٌ бурунниинг (тумшуқнинг) учидаги қора ранг (қоралик)

طَخَاءٌ 1) баландда сузадиган булут; 2) кўнгилдаги ғам, қайғу

– طَخْوَاءُ қоронғи тун, қоронғи кеча

– طَخْيَاءُ = طَخْوَاءُ

– طَخْيَةٌ *ёки* طُخْيَةٌ *ёки* طِخْيَةٌ булут парчаси, булут бўлаги

I **طَرَّ** (*а/у*) طَرٌّ, طُرُورٌ қайрамоқ, ўткирламоқ; 2) ўсмоқ, чиқмоқ, ёриб чиқмоқ (*ўсимлик ва соқол-мўйлов ҳақида*); 3) тўпламоқ, ҳайдамоқ (*подани*); 4) *эск.* кесмоқ, кўндалангига кесмоқ; I طَرَّ (у,и) طَرٌّ, طُرُورٌ тушмоқ, тушиб қолмоқ, тушиб кетмоқ; الرَّجُلُ مِنَ السَّطْحِ ~ одам томдан тушиб кетди; IV أَطَرَّ қувиб ҳайдамоқ; عَلَى الْأَمْرِ ~ бирор ишга илҳомлантирмоқ, қизиқтирмоқ

– طُرٌّ *эск.* одамлар тўдаси, гуруҳи; ~ا бутунича, тўлалигича, битта ҳам қўймай

– طَرَّارٌ киссавур, чўнтаккесар

– طُرَّةٌ *кўп.* طُرَرٌ, طُرٌّ пешона; <2) зулф, гажак; 3) бош варақ (*китобнинг сарлавҳаси, номи ёзилган варақ*); 4) герб; монограмма (*кишининг исми, отасининг исми ва фамилиясининг бош ҳарфларидан безакли қилиб тузилган шартли белги*); танганинг орқа (тамғали) томони; 5) (*болалар ўйинида*) буклаб қўйилган рўмолча; 6) кийимнинг ҳошияси *ёки* жияги йўқ қирғоғи; النَّهْرِ ~ дарё қирғоғи; 7) пешонадан қўйилган соч; 8) *(бирор. нарсанинг)* чети, чеккаси, қирғоғи

– طَرِيرٌ эндигина чиқа бошлаган мўйлов; شَابٌّ ~ мўйлови эндигина чиқа бошлаган йигит

– مُطِرٌّ: ~ غَضَبٌ бемаврид чиққан жаҳл, ноўрин ғазаб

طَرَابِزُونٌ 1) қўприк ва зинапоя ёнларига ўрнатилган ёғоч суянчиқ (панжара); 2) безакли панжара

– طَرَابِيزَةٌ *кўп.* اتٌ пешхон, стол

I **طَرَأَ** (*а*) طَرْءٌ, طُرُوءٌ ҳайрон қолдирмоқ; кутилмаганда бўлиб ўтмоқ, бостириб келмоқ; (*к. нингдир олдига*) келмоқ (عَلَى), (*к. нингдир бошига бирор*) иш тушмоқ (عَلَى); طَرُؤَ (у) طَرَاءَةً *эск.* янги, тоза бўлмоқ; IV أَطْرَأَ (*к. нидир*) мақтамоқ (عَلَى)

– طَارِئٌ 1. кутилмаган, тўсатдан воқе бўлган; тасодифий; фавқулодда; ~ اجْتِمَاعٌ шошилинч мажлис; الدَّوْرَةُ الـ~ةُ фавқулодда сессия; ~ خَبَرٌ шошилинч ахборот; الْأَحْوَالُ الـ~ةُ фавқулодда шароитлар; الْمَصَارِيفُ الـ~ةُ 1. кутилмаган (кўзда тутилмаган) сарфлар; 2. бахтсиз ҳодиса; ~ الْعَمَلِ ишхонада юз берган бахтсиз ҳодиса

– طَارِئَةٌ 1. *мн.* طَارِئٌ *сўзидан* 1; 2. *кўп.* اتٌ, طَوَارِئُ 1) кутилмаганлик, назарда тутилмаган тасодиф (ҳодиса); 2) фалокат, бахтсизлик; طَوَارِئُ جَوِّيَّةٌ стихияли атмосфера ҳодисалари; حَالَةُ الطَّوَارِئِ фавқулодда ҳолат; قَانُونُ الطَّوَارِئِ фавқулодда қонун

– طُرَّانِيٌّ 1) авлод-аждоди номаълум, ёввойи; 2) қўпол; адабсиз; андишасиз

– طَرَاءَةٌ янгилик (*қар.* طرو)

– طَرِيءٌ янги

I **طَرَبَ** (*а*) طَرَبٌ жонланмоқ; ҳаяжонга келмоқ, (*бирор н. дан*) таъсирланмоқ; завқ-шавқ олмоқ, хурсанд бўлмоқ; طَرَّبَ 1) таъсир қилмоқ; хурсанд қилмоқ, қойил қолдирмоқ, завқ бермоқ (*музика, қўшиқ ҳақида*); 2) ашула (қўшиқ) айтмоқ; IV أَطْرَبَ = II; VII انْطَرَبَ завқланган бўлмоқ

– طَرَبٌ 1) завқланиш, ҳаяжонланиш;

хурсандлик, шодлик; 2) музика; آلَةُ الـ~ музика асбоби

– طَرِبٌ завқ олган, хурсанд бўлган

– طُرْبَةٌ тўрва, қоп

– طُرْبَةٌ қоравул (*қабристондаги*)

– طَرُوبٌ ғайратли, хушчақчақ; ~ النَّفْسِ хурсанд; завқ-шавқдаги

– مِطْرَابٌ ҳаяжонга келтирувчи, тўлқинлантирувчи

– مُطْرِبٌ 1. завқберувчи, ҳаяжонлантирувчи, хурсанд қилувчи; 2. 1) қўшиқчи, ашулачи; 2) музикачи, музикант

تَطَرْبَشَ (طربش) тарбуш (ҳожидўппи) киймоқ;

– طَرَابِيشِيٌّ *кўп.* طَرَابِيشِيَّةٌ тарбуш сотувчи, ҳожидўппи сотувчи

– طَرْبُوشٌ *кўп.* طَرَابِيشُ 1) тарбуш; 2) тиш қопламаси

– مُطَرْبَشٌ тарбуш кийиб юрувчи киши

طَرْبَقَ 1) йиқитиб (ағдариб) юбормоқ; 2) вайрон қилмоқ

– طَرْبَقَةٌ 1) йиқитиб (ағдариб) юбориш; 2) вайрон қилиш, синдириш

طَرْبَالٌ *кўп.* طَرَابِيلُ 1) кўзга дангал ташланиб турувчи катта нарса; (*бирор н.*) турган жойни, йўналишни кўрсатувчи белги (*нишон*); 2) катта бино; 3) тоғнинг бўртиб чиқиб турган қояси

طُرْبِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ торпеда; سَفِينَةُ الـ~ миноносец (*кема*)

طُرْبِيلٌ *кўп.* ـَاتٌ торпеда

طَرْجَهَالَةٌ *ёки* طَرْجَهَارَةٌ кичкина пиёла

I طَرَحَ (а) طَرْحٌ итқитмоқ, отиб юбормоқ; (*бирор н. ни*) ташлаб юбормоқ (ب); (*қаердандир*) отиб юбормоқ, итқитиб юбормоқ (عَنْ); ~ الْمَسْؤُولِيَّةَ عَنْ عَاتِقِهِ ўз устидан масъулиятни соқит қилмоқ; ~ الثَّوْبَ (*к. нингдир устига*) кийим ташламоқ (عَلَى); ~ جَانِبًا (*бирор томонга*) отиб юбормоқ; ~ لِلْمُنَاقَصَةِ تَوْرِيدَهُ бирор нарсани савдога қўйишнй бошқага топширмоқ; 2) қўймоқ; баён қилмоқ, (*к. гадир*) тушунтирмоқ (عَلَى); ~ ... فِي مُهِمَّةٍ (*қандайдир*) масалани қўймоқ; ~ الْمَسْأَلَةَ لِلاقْتِرَاعِ *ёки* ~ الْمَسْأَلَةَ لأَخْذِ الرَّأْيِ عَلَيْهَا масалани овозга қўймоқ; 3) (*к. дандир савол*) сўрамоқ (عَلَى); 4) (*н. дандир*) олмоқ, айирмоқ (مِنْ); *мат.* айириш амалини бажармоқ; 5) вақтидан олдин туғмоқ, (*бола*) ташламоқ; 6) *шахм.* юриш қилмоқ; II طَرَّحَ 1) чойшаб билан ёпмоқ, ёпинчиқ билан ёпмоқ; 2) вақтидан олдин туғишни ташкил қилмоқ; III طَارَحَ савол-жавоб қилишмоқ, (*бир-бирига*) савол бермоқ; ~ الْغَرَامَ (الْحُبَّ) ўзганинг муҳаббатига муҳаббат билан жавоб бермоқ, бир-бирини севмоқ; ~ هُ الْكَلَامَ ким биландир мусоҳабада бўлмоқ, гап отишмоқ; IV أَطْرَحَ ташламоқ, итқитиб ташламоқ; V تَطَرَّحَ чойшаб (ёпинчиқ) билан ўралиб олмоқ; VI تَطَارَحَ бир-бирига отмоқ, отишмоқ, итқитмоқ, итқитишмоқ; бир-бирига (*гап*) отмоқ; ~ أَطْرَافَ الْحَدِيثِ *маж.* суҳбатлашмоқ, сўзлашиб турмоқ; VII انْطَرَحَ 1) чўзилмоқ; ётмоқ; 2) йиқилмоқ, қуламоқ; (*н. гадир*) ташланмоқ (عَلَى); ~ أَرْضًا ерга ташланмоқ; 3) ҳурматли бўлмоқ; 4) берилган бўлмоқ (*мас., савол*); VIII اطَّرَحَ 1) ташланмоқ, итқитмоқ; 2) рад қилмоқ

– أُطْرُوحَةٌ *кўп.* أَطَارِيحُ 1) тезис; 2) тадқиқот, диссертация

– طَرَّاحٌ кўрпа тайёрловчи уста

– طَرَّاحَةٌ *кўп.* طَرَّارِيحُ, ـَاتٌ кўрпа

– طَرْحٌ 1) ташлаш; итқитиш, итқитиб юбориш; 2) айириш, олиб ташлаш; 3) вақтидан олдин туғиш, бола тошлаш; 4) *халқ.* мевалар; 5) *кўп.* أَطْرَاحٌ *шахм.* а) юриш; б) ўйин (*Тунисда*); الـ~ الإِيطَالِيُّ италянча ўйин; الـ~ الإِسْبَانِيُّ испанча ўйин; ◊ ~ الْبَحْرِ суви қочган ер; чўкинди тупроқ

– طَرِحٌ вақтидан эрта ўлик туғилган бола

– طَرْحَةٌ *кўп.* طُرَحٌ 1) ёпинчиқ; чиммат; عَقَدَتْ طَرْحَتَهَا у (аёл) ўз ёпинчиғининг учини тугиб қўйди (*ёрдам сўраш ниятида шундай қилинади ва бирор киши ёрдам кўрсатмоқчи бўлса, у ўша тугунни ечиб қўяди*); 2) идиш, тара

– طَرْحِيَّةٌ *кўп.* طَرَاحِيُّ *халқ.* қоғоз вараги

– طَرُوحٌ *кўп.* طُرُوحٌ новдалари (қар. عَرْجُونٌ) узун-узун бўлган хурмо дарахти

– طَرِيحٌ *кўп.* طَرْحَى 1) ташланган; 2) ётган; ~ الْفِرَاشِ кўрпага ётиб олган (*касал*)

– طَرِيحَةٌ: بالـ~ соатбай; ишбай

– مَطْرَحٌ *кўп.* مَطَارِحُ 1) ўрин, жой; 2) кўрпа (*Шимолий Африкада*)

– مُطَرِّحٌ *эск.* ташлаб юборувчи, ирғитувчи

– مَطْرُوحٌ *1. 1)* ташландиқ; 2) айириб (чиқариб) ташланган; 2. *мат.* айириш; ~ مِنْهُ камаювчи (*сон*)

طَرْخُونٌ *бот.* тархун (*кўпйиллик ўт, эрманнинг бир тури*)

I طَرَدَ (у) طَرْدٌ 1) чиқармоқ, йўқотмоқ, ҳайдаб чиқармоқ; ~ هُ مِنَ الْخِدْمَةِ ишдан бўшатмоқ; يَطْرُدُ الْقَمْحُ السَّنَابِلَ буғдой бош чиқармоқда; 2) қувиб бормоқ; II طَرَّدَ ҳайдаб юбормоқ; қувғин қилмоқ; III طَارَدَ қувмоқ, орқасидан қувиб бормоқ; ҳужум қилмоқ; IV أَطْرَدَ юртидан бадарға қилмоқ; VII انْطَرَدَ қувғин бўлмоқ, қувғин қилинмоқ; VIII اطَّرَدَ 1) доимий бўлмоқ, изчил бўлмоқ; 2) изма-из бормоқ; бирин-сирин амалга ошмоқ; 3) ҳайдамоқ, ҳайдаб олиб кетмоқ الإِبِلَ ~ у туяларни ҳайдаб кетди; X اسْتَطْرَدَ 1) (*н. нидир*) давом эттирмоқ (فِي); (*н. дандир* مِنْ *н. гадир*) ўтмоқ (إِلَى); 2) (*н. гадир*) киришмоқ, бошламоқ (إِلَى); (*адабий асарда*) мавзудан чекинмоқ, четга чиқмоқ

– اسْتِطْرَادٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) (*мавзудан*) четга чиқиш, чекиниш; 2) сергаплик, эзмалик, мағиқлик

– اطِّرَادٌ доимийлик; изчиллик; بِـ~ доимо, сўзсиз

– طَارِدٌ ҳайдаб (қувиб) юборувчи; الْقُوَّةُ الْمَرْكَزِيَّةُ الـ~ةُ *физ.* марказдан қочма куч

– طِرَادٌ 1) қувиш, отлиқ ҳужум

– طَرَّادٌ[1] *кўп.* ـَاتٌ крейсер

– طَرَّادٌ[2] тўғон

– طَرَّادَةٌ 1) = طَرَّادٌ[1]; 2) *эск.* байроқ, нишон, значок

– طَرْدٌ[1] қувғин қилиш, ҳайдаш; қувиш; ~ ا وَ عَكْسًا ҳам энига, ҳам бўйига, ипидан игнасигача; тўғрисига ва тескарисига

– طَرْدٌ[2] *кўп.* طُرُودٌ 1) тугун, ўралган нарса; 2) *шунингдек:* بَرِيدِيٌّ ~ (*почта орқали юборилган*) жўнатма, посилка; 3) нарса, буюм, ашё (*юк. багаж ҳақида*)

– طَرْدِيٌّ тўғри; التَّنَاسُبُ الـ~ тўғри пропорционаллик

– طَرِيدٌ[1] 1) қувғин қилинган; 2) қувғинди; қочқин; ◊ الـ~ان *ик.с.* кун ва тун

– طَرِيدٌ[2] олдин-кейин туғилган фарзанд; أَنَا ~ُهُ мен ундан олдин ёки кейин туғилганман (мен билан унинг ўртасида бошқа фарзанд туғилмаган)

– طَرِيدَةٌ *кўп.* طَرَائِدُ 1) қувиб борилаётган ов (сайд); 2) *эск.* чавандозлар томонидан ҳайдаб кетилган туялар тўдаси

– مُطَارَدَةٌ қувиш; қувиш мусобақаси; طَائِرَةُ الـ~ *харб.* қирувчи самолёт

– مُطَارِدَةٌ *кўп.* ـَاتٌ *харб.* қирувчи самолёт

– مُطَّرِدٌ 1) узлуксиз, доимий; изчил; ~ النَّسَقِ бир хил қуринишдаги; ~ النَّغَمِ бир хил овозли; ҳамиша бир хил; зерикарли; 2) ҳеч қандай гап-сўзсиз; 3) умумий; قَاعِدَةٌ ~ةٌ умумий қоида

– مِطْرَدٌ *кўп.* مَطَارِدُ калта найза, кичкина найза

I طَرَزَ (а) طَرْزٌ *эск.* ёқимли бўлмоқ, ёқадиган бўлмоқ; II طَرَّزَ кашта тикмоқ; безатмоқ

– تَطْرِيزٌ кашта тикиш, кашта; безак

– طِرَازٌ[1] *кўп.* أَطْرِزَةٌ, طُرُزٌ 1) намуна, марка, тип, система (*машина ҳақида*); أَوَّلُ ~ прототип (*бадиий асардаги образ учун асос бўлган ҳаётдаги реал шахс*); ~ عَلَى أَحْدَثِ сўнгги нусха асосида; 2) мода, нусха; ~ حَدِيثٌ مِنْ янги (сўнгги) нусхадаги (модадаги); ~ قَدِيمٌ مِنْ эски нусхадаги (модадаги); 3) *архит.* услуб, стил; 4) кийим этикеткаси

– طِرَازٌ[2] = طَرْزٌ

– طَرَازَةٌ каштачилик (*касби*)

– طَرْزٌ *кўп.* طُرُوزٌ 1) тарз, усул; 2) намуна, нусха, марка, тип, система (*машиналар ҳақида*); 2) модель

– طَرْزٌ ташқи қиёфа, тарз

– مُطَرِّزٌ каштачи, кашта тикувчи (*эркак*)

I **طَرَسَ** (*и*) طَرْسٌ ювмоқ; кетказмоқ; V تَطَرَّسَ овқатланишда позиктаб бўлмоқ, танлаб-танлаб, чертиб-чертиб емоқ

– طِرْسٌ *кўп.* طُرُوسٌ варақ; саҳифа; ўчириб яна битилган ёзув

(طرش) طَرَشَ (*а*) طَرَشٌ кар бўлмоқ, эшитолмайдиган бўлмоқ; طَرَشَ (*у*) طَرْشٌ (*овқатни*) қайт қилмоқ; ◊ بالجير ~ (*деворни*) оқламоқ; II طَرَّشَ 1) кар қилмоқ; 2) қуқи келтириб чиқармоқ; VI تَطَارَشَ ўзини кар қилиб кўрсатмоқ, карман деб алдамоқ

– أَطْرَشُ *мн.* طَرْشَاءُ *кўп.* طُرْشٌ, طُرْشَانٌ кар; ~ أَسَكُّ мутлақо кар

– أُطْرُشٌ = أَطْرَشُ

– أُطْرُوشٌ = أُطْرُشٌ

– طُرَاشٌ, طَرْشٌ карлик, эшитмаслик

– طُرْشُجِيٌّ *кўп.* طُرْشُجِيَّةٌ тузланган бодринг ва тузланган нарсалар билан савдо қилувчи киши

– طُرْشَةٌ = طُرَاشٌ

– طَرْشٌ *кўп.* طُرُوشٌ уй ҳайвони, уйда боқиладиган ҳайвон

– طُرْشِيٌّ тузланган бодринглар; тузланган нарсалар; маринад

– مُطَرِّشٌ қуқи келтирадиган, кўнгил айнитадиган

طَرْشَقَ синмоқ, ёрилмоқ, дарз кетмоқ

طَرْطَبَ эчкини соғиш учун чақирмоқ

– طُرْطُبٌ елиннинг соғиладиган узунчоқ қисми

طَرْطَرَ 1) мақтанмоқ, кеккаймоқ; ўзини катта (такаббурона) тутмоқ; 2) (*бирор н. нинг*) тепасида (устида) турмоқ

– طُرْطُرٌ *зоол.* қурт

طَرْطَرَةٌ 1) мақтанчоқлик; 2) юксак мавқе; يُحِبُّ الـ~ وَ نَوْ عَلَى خَازُوق *мқп.* қозиқ устида бўлса-да, баланд мавқени эгаллашни истайди

– طُرْطُورٌ *кўп.* طَرَاطِيرُ 1) узун қалпоқ; қалпоқ; капюшон (*устки кийим ёқасига бириктириб тикиладиган қайтарма қалпоқ*); 2) баланд бўйли одам, найнов; 3) *кўч.м.* ялалоққуш; 4) статист (*саҳнада иштирок этса-да, сўзлаши лозим бўлмаган актёр*), асли бошқа одам бўлган (*ўзини бошқа одам деб кўрсатадиган*) киши; манекен, қўғирчоқ, тулум (*терисига сомон тиқиб қўйилган ҳайвон ёки қуш*); дала (полиз) қўриқчиси; 5) новча ориқ одам

– طَرْطَبٌ а) узум виноси сақланадиган бочка деворларига ўрнашиб қолган қуйқум; б) тишларда пайдо бўладиган тош; ~ الأَسْنَانِ тишдаги тош; مِلْحُ الـ~ вино қуйқаси, тишдаги тош

– طَرْطَبَةٌ *кўп.* اتٌ моторроллер (*Сурияда*)

طَرْطَرِيكٌ: ~ حَامِضٌ табиий вино ачитқиси (кислотаси)

طَرْطَشَ 1) (*сувни*) сочмоқ, сачратмоқ; тўкиб юбормоқ; الحَائِطَ ~ нотекис (*қўпол*) сувамоқ

– طَرْطَشَةٌ 1) сочилиш, сачраш; тўкилиш, чайқалиш (*сув ҳақида*); 2) сочилган томчилар

طَرْطُوفَةٌ *кўп.* طَرَاطِيفُ 1) (*бирор н. нинг*) учи; مَشَى عَلَى طَرَاطِيفِ أَصَابِعِهِ оёқ учида юрмоқ; 2) *бот.* артишок (*ўтсимон полиз ўсимлиги*)

طَرْطَقَ 1) андак кўтармоқ, кўтариб қўймоқ, (*қулоқни*) динг қилмоқ; 2) ғижирламоқ, тақилламоқ; қоқмоқ (*мас., эшикни*)

I (طرف) **طَرَفَ** (*и*) طَرْفٌ 1) зарар (зиён) келтирмоқ, шикастламоқ, (*кўзни*) яраламоқ; 2) (*кўзни*) пирпиратмоқ, қисмоқ; قَبْلَ أَنْ تَطْرِفَ الـعَيْنُ жуда тез, зудлик билан, кўз юмиб-очгунча; جُنُودٌ يَقِفُونَ لاَ تَطْرِفُ لَهُمْ عَيْنٌ *маж.* солдатлар қотиб (*«смирно» ҳолатида*) турибдилар; طَرُفَ (*и*) طَرَافَةٌ 1) янги бўлмоқ; 2) қизиқ (қизиқарли) бўлмоқ; II طَرَّفَ 1) (*бирор н. нинг*) охирига (четига) қўймоқ; 2) бармоқ учларини бўямоқ; الأَظَافِرَ ~ маникюр қилмоқ; IV أَطْرَفَ 1) бирор янги нарсани айтиб бермоқ; (*ҳикоя билан*) вақтни банд қилмоқ; 2) (*бирор н. ни*) совға қилмоқ (ب); V تَطَرَّفَ 1) имконият чегарасига етмоқ, (*бирор н. да*) чегарани билмаслик, чегарадан чиқиб кетмоқ (فى); 2) қатъий эътиқодли бўлмоқ; X اسْتَطْرَفَ янги (*қизиқарли*) деб ҳисобламоқ

– أُطْرُوفَةٌ *кўп.* أَطَارِيفُ ажойиб (қизиқ) воқеа (ҳодиса); ўткир фикр, закий сўз

– تَطَرُّفٌ меъёрни билмаслик; кескинлик; экстремизм; суллик

– طَارِفٌ 1. янги; оригинал; 2. яқинда олинган (*н.*); تِلاَدٌ وَ الـ~ *қар.*

– طِرَافٌ *кўп.* طُرُفٌ теридан ишланган уй, хона

– طَرَافَةٌ янгилик; оригиналлик; қизиқарлилик

– طَرْفٌ 1) янгилик, янги пайдо бўлган нарса; 2) *эск.* насли тоза, наслдор (*тойчоқ*); *эск.* аслзода, зодагон (*одам*)

– طَرْفٌ *кўп.* أَطْرَافٌ 1) қараш, назар; كَارْتَدَادِ الـ~ кўз юмиб очгунча; مِنْ ~ خَفِيٍّ яширин, хуфёна, ҳеч кимга билдирмай; عَلاَنِيَةً أَوْ مِنْ ~ خَفِيٍّ очиқ *ёки* яширин; رَمَى بِـ~ه فِيمَا حَوْلَهُ ўз атрофига назар ташламоқ; 2) кўз; 3) интиҳо, чет; (*бирор н. нинг*) учи; لِسَانِهِ ~ عَلَى *кўч.м.* тил учида

– طَرَفٌ *кўп.* أَطْرَافٌ 1) интиҳо, чет; (*бирор н. нинг*) учи; خَرَجَ عَلَى أَطْرَافِ أَصَابِعِهِ (*қаердандир*) оёқ учида чиқмоқ (مِنْ); مَيْدَانُ الـ~ الأَغَرُّ (*Лондондаги*) Трафалгар майдони; 2) энг четдаги жой (пункт) 3) чет; أَطْرَافُ الْمَدِينَةِ шаҳар четлари (атрофлари); أَطْرَافُ الْبِلاَدِ периферия (*мамлакатнинг марказдан йироқ бўлган жойлари*); 4) ён тараф, томон; الـ~ الآخَرُ *ёки* الـ~ الثَّانِي *юр.* (*судланувчи*) қарши томон; وَحِيدُ الـ~ бир томонли; مُتَعَدِّدُ الأَطْرَافِ кўп томонли; مِنْ ~ي мен томондан, мендан; فُلاَنٌ لِي بِـ~ فلان фалончи мендан қарздор; الطَّرَفَانِ الْمُتَعَاقِدَانِ шартнома тузувчи томонлар; طَرَفَا الْمُعَامَلَةِ муомала битими тузувчи томонлар; طَرَفَا نَقِيضٍ икки қарама-қарши томон; طَرَفَا النَّهَارِ эрта ва оқшом; مُتَرَامِي الأَطْرَافِ кенг, катта, бепоён, улкан; أَخْلَى ~ هُ а) кимнидир кўйиб юбормоқ, озод қилмоқ, оқлаб юбормоқ; б) кимнидир ишдан бўшатмоқ; أَخَذَ بِأَطْرَافِ الْحَدِيثِ *ёки* تَجَاذَبَ (جَاذَبَ) أَطْرَافَ الْحَدِيثِ суҳбат олиб бормоқ, (*вақтни*) чўзмоқ, суҳбатлашмоқ; مِنْ قَبْلِ ... مِنْ ~ ... *грам. мажҳул нисбатдаги феълларда иш ҳаракатини бажарувчи шахсни кўрсатиш учун ишлатилади;* 5) *анат.* оёқ; أَطْرَافُ الْبَدَنِ оёқлар; أَطْرَافٌ صِنَاعِيَّةٌ сунъий оёқлар, протез; حَدَّثَنِي ~ ا مِمَّا وَقَعَ لَهُ бошидан ўтган айрим нарсаларни менга гапириб берди; طَرَفَيِ النَّهَارِ *ёки* أَطْرَافَ النَّهَارِ эрталаб ва кечқурун; ◊ أَطْرَافُهُ унинг ота-онаси, опа-сингиллари, амакилари ва ҳ.з.

– طَرْفٌ асл наслли от

– طَرْفَاءُ *бот.* юлғун

– طَرْفَةٌ 1) лаҳза, зум, он; فِي ~ عَيْنٍ кўз очиб юмгунча; 2) зарба таъсирида кўзда пайдо бўладиган қизиллик; ◊ شَجَرَةُ الـ~ *бот.* Юлғун

– طَرَفَةٌ *ат. от, мз.* Тарафа

– طُرْفَةٌ *кўп.* طُرَفٌ янгилик; камёб нарса; 2) совға, туҳфа; 3) зарофат билан айтилган сўз, ўткир сўз

– طَرِيفٌ 1) янги; оригинал; 2) қизиқ, ғалати, ажойиб; турфа; 4) *эск.* яқингинада қайтадан қўлга киритилган; 5) *эск.* ноёб, камдан-кам учрайдиган; янгилик; 6) *ат. от, мз.* Тариф; ... أَنَّ الـ~ مِنْ шуниси қизиқки, ...; 3) *дин.* (*яҳудийларда*) ҳаром деб ҳисобланган нарсалар

– طَرِيفَةٌ *кўп.* طَرَائِفُ камёб нарса, нодир нарса, раритет

– مُتَطَرِّفٌ 1) ўтиш чегараси; 2) ғоят, энг, жуда; энг сўл эътиқод эгаси, экстремист

– مِطْرَفٌ, مُطْرَفٌ *кўп.* مَطَارِفُ ёпинчиқ, тиззани беркитиб турадиган қалин жун рўмол

– مُطَرِّفٌ 1) тирноқларини парвариш қилиб юрувчи; 2) *ат. от, мз.* Мутарриф

– مِطْرَفٌ *ёки* مُطْرَفٌ *кўп.* مَطَارِفُ ипакдан тикилган кийим

– مَطْرُوفٌ *эск.* жароҳат олган, шикастланган, ҳорғин кўз эгаси; кўзлари ҳорғин, шикаста одам

I **طَرَقَ** (*у*) طَرْقٌ 1) тақиллатмоқ; зарба бермоқ, урмоқ, уриб туширмоқ; болға билан синдирмоқ; 2) (*темирни*) болғаламоқ; 3) йўл чиқармоқ; 4) юрмоқ, (*қаергадир*) кирмоқ; 5) тунда келмоқ; 6) савамоқ (*эски пахтани*

بِالْبَالِ ~ ақлини топиб олмоқ; هَلْ ~ هَذَا أَذَانَكُمْ؟ сиз бу ҳақда эшитганмидингиз?; سَمْعَهُ ~ эшитмоқ; الطَّرِيقَ ~ (*бирор н.*) йўлига кирмоқ; مَوْضُوعًا ~ мавзуни тилга олмоқ; ت الْإِبِلُ ~ الْمَاءَ туялар ахлатлари билан сувни ифлос қилдилар; II طَرَّقَ (*темирни*) болғаламоқ; ◊ ت الْحَامِلُ بِوَلَدِهَا ~ ҳомила қоринга тиқилиб қолди; ت الْقَطَاةُ ~ ғурракнинг тухум қўйиш пайти келди; III طَارَقَ устма-уст киймоқ (*кийимни ёки оёқ кийимни*) (بَيْنَ); IV أَطْرَقَ 1) ерга қарамоқ, кўзни ерга қаратмоқ; ~ رَأْسَهُ *ёки* بِرَأْسِهِ ~ бошни эгмоқ, бошни ерга энгаштирмоқ; 2) жим бўлмоқ; 3) изма-из юрмоқ, турна-қатор бўлиб юрмоқ (*туялар ҳақида*); V تَطَرَّقَ 1) йўлни топмоқ; йўл топиб кирмоқ, (*қаергадир*) яшириниб кирмоқ (إِلَى); لَا يَتَطَرَّقُ إِلَيْهِ الشَّكُّ бу шубҳасиздир, бу ерда шубҳага ўрин йўқ; 2) айрилмоқ (*йўл ҳақида*) (مِنْ); 3) йўл-йўлакай (*н. туғрисидадир*) гапирмоқ, (*бирор н. га*) тил тегизиб ўтмоқ (إِلَى); ~ فِي الْحَدِيثِ ~ إِلَى гаплашишга тушиб кетмоқ; ~ الْكَلَامَ ... (*фалон н.*) ҳақида гаплашишга ўтмоқ; ~ إِلَيْهِ الْعَطَبُ у ҳалок бўлди; 4) *эск.* саёҳат қилмоқ, кезмоқ; VII انْطَرَقَ болғаланган бўлмоқ, болғаланмоқ; VIII إِطَّرَقَ 1) *эск.* (*кимн ингдир*) ортидан келган бўлмоқ; 2) *эск.* устма-уст ётган бўлмоқ (*пат ҳақида*); 3) *эск.* қалин патли бўлмоқ (*қуш ҳақида*); X اسْتَطْرَقَ 1) яшириниб кирмоқ, ичкарига кирмоқ, (*қаергадир*) келмоқ (إِلَى); 2) (*қаергадир*) олиб бормоқ (إِلَى *йўл ҳақида*)

– انْطِرَاقٌ болғаланганлик

– طَارِقٌ *кўп.* طُرَّاقٌ 1. тақиллатувчи; 2. 1) кеч келувчи, кеч ташриф буюрувчи; тунги меҳмон; 2) милтиқ затворининг ўққа уриладиган қисми; 3) тонг юлдузи

– طَارِقَةٌ *кўп.* طَوَارِقُ бахтсизлик, бало-офат

– طَرَقٌ *кўп.* طُرُقٌ патак

– طَرْقٌ[1] 1) тақиллатиш; 2) болғалаш; 3) тош ёрдамида фол очиш

– طَرْقٌ[2] туя ахлати билан ифлосланган ёмғир суви

– طَرَقٌ *кўп.* أَطْرَاقٌ 1) мешнинг тахлам жойи, саночнинг бурмаси; 2) жам. *эск.* (ғишт, пат) қатори, қатлами

– طَرْقَةٌ *кўп.* طَرَقَاتٌ 1) зарба; тақиллаш; 2) марта; ~ أَوْ طَرْقَتَيْنِ бир *ёки* икки марта

– طُرْقَةٌ *кўп.* طُرُقَاتٌ, طُرُقٌ 1) йўлак, ўтиш жойи; 2) кўча; 3) *эск.* ўлжа

– طُرُقِيٌّ диний тариқат аъзоси, бирор тариқатга мансуб киши

– مَطْرُوقٌ болғаланган

– طُرُوقٌ тун *эск.* оқшом

– طَرُوقَةٌ *эск.* қочган туя, қочиб қолган туя, қочиш ёшига етган туя

– طَرِيقٌ *мз., мн.кўп.* طُرُقٌ, طُرُقَاتٌ 1) йўл, кўча; ~ عُمُومِيَّةٌ катта йўл; ~ مَسْدُودٌ боши берк кўча; طُرُقُ الْمُوَاصَلَاتِ алоқа йўллари; конммуникация; ~ الْبَرِّ қуруқликдаги йўл орқали; ~ الْجَوِّ ҳаво йўли орқали; عَنْ (مِنْ) ~ орқали, йўли билан, воситасида; عَنِ (مِنْ) ~ الْإِسْكَنْدَرِيَّةِ Искандария (Александрия) ш. орқали; عَنْ ~ الصَّحَافَةِ матбуот воситасида; عَنْ ~ التَّأْمِيمِ миллийлаштириш йўли билан (*орқали*); عَنْ ~ الْعُنْفِ وَ التَّعَسُّفِ зулм ва истибдод билан; عَنْ ~ الْقُوَّةِ куч йўли билан; الـ~ اللَّبَنِيَّةُ Сомон йўли; قَاطِعُ الطَّرِيقِ йўлтўсар, қароқчи; ~ ابْنُ ~ الـ عَابِرُ мусофир; ўткинчи; إِنَّهُ الْوَحِيدُ وَ لَا ~ غَيْرُهُ! бу ягона йўл, бошқа йўл йўқ!; أَخَذَ ~ هُ (*қаергадир*) жўнамоқ (إِلَى); 2) усул, метод; بِالطُّرُقِ السِّلْمِيَّةِ тинч йўл билан

– طَرِيقَةٌ *кўп.* طَرَائِقُ 1) йўл; 2) усул, метод, восита; ~ الْإِسْتِعْمَالِ истеъмол қилиш усули (йўли); الـ~ الْمُسْتَقِيمَةُ (*ўқитишнинг*) тўғри йўли (усули); الـ~ الْعَشْرِيَّةُ *мат.* ўнлик система;(الْهِجَائِيَّةُ) الـ~ الْجَبْرِيَّةُ *шахм.* алгебраик (алифболи) ёзув (*нотация*); الـ~ الْوَصْفِيَّةُ *шахм.* баёний ёзув (нотация); ~ «اخْدِمْ نَفْسَكَ بِنَفْسِكَ» ўз-ўзига хизмат қилиш усули; أَعْلَمُهُ بِ~ أَوْ بِأُخْرَى! буни қандай йўл билан бўлса ҳам билиб ол!; 3) диний таълимот, тариқат; الطَّرَائِقُ الصُّوفِيَّةُ суфийлик тариқати; طَرَائِقُ الْقَوْمِ элнинг обрўли одамлари; 3) узун бўйли хурмо дарахти

– مُتَطَرِّقٌ *эск.* йўлда кетаётган, саёҳатчи, ўткинчи

– مُسْتَطْرَقٌ *эск.* бозор; ташриф буюриладиган жой, ўтиладиган жой

– مُطْرِقٌ 1) сукут қилувчи; сукут сақловчи; 2) *эск.* бошини эккан (кўзини ерга қаратган) (*одам*)

– مُطَرَّقٌ *эск.* қалин патли, қаноти қалин бўлган

– مِطْرَقَةٌ, مِطْرَقٌ *кўп.* مَطَارِقُ болғача, болға; ёғоч тўқмоқ; шақилдоқ; *анат.* қулоқ болғачаси; الـ~ كَانَ بَيْنَ الـ~ وَ السِّنْدَانِ ўроқ ва болға; الْمِنْجَلُ وَ ~ ўт билан сув ўртасида қолмоқ (*сўзма-сўз*: болға билан сандон ўртасида бўлмоқ)

– مَطْرُوقٌ 1) болғаланган; 2) юрилган, юриб очиб қўйилган, юриб текисланган (*йўл ҳақида*): 3) энди эскириб қолган; қўлланиб бўлинган (*усул. метод ҳақида*); 4) тентакнамо, ўз ақли бўлмаган, ақлдан бегона; 5) *эск.* ифлос, лойқаланган (*сув*)

– مَطْرُوقَاتٌ *кўп.* прокат (*метал ҳақида*); مَصْنَعُ الـ~ прокат заводи

– مَطْرُوقِيَّةٌ болғаланганлик

– طَرْقَعَ 1) қарсиллатмоқ (*қамчинни*); уриб қўймоқ, тапиллатмоқ, шапиллатмоқ; (*юрганда*) пошнани тақиллатмоқ; 2) гумбурламоқ, тарақламоқ; 3) (*тишларни*) ғижирлатмоқ

– طَرْقَعَةٌ қарсиллатиш, уриб қўйиш; пошна тақиллатиш; 2) визиллаш (*ўқлар ҳақида*); 3) ғижирлаш

(طرم) طَرَّمَ тишни олиб ташламоқ; V تَطَرَّمَ олиб ташланмоқ, суғуриб олиб ташланмоқ

– طَارَمَةٌ *кўп.* طَوَارِمُ, ~ اتٌ 1) шийпонча; 2) будка; 3) каюта (*кемада*)

– طُرَامَةٌ тишларнинг орасида қолган овқат қолдиғи

– طَرْمٌ *ёки* طِرْمٌ асал, бол

طُرْمُوتٌ *кўп.* طَرَامِيتُ чўққа қўмиб пиширилган нон

طِرْمَاحٌ узун, чўзилиб кетган

– الطِّرِمَّاحُ Ат-Тириммоҳ (*шоир исми*)

– طُرْمُوحٌ = طِرْمَاحٌ

طَرْمَذَ кеккаймоқ, мақтанмоқ

– طَرْمَذَةٌ кеккайиш, мақтаниш

– طِرْمَاذٌ мақтанчоқ

– طُرْمُبَةٌ *кўп.* ~ اتٌ 1) насос, помпа; 2) шприц

طَرْمَسَ қўрқувдан индамай турмоқ, қўрқиб жим турмоқ

– طِرْمِسَاءٌ қоронғулик, зулумот

– طُرْمُوسٌ чўққа қўмиб пиширилган нон

I (طرو) طَرُوَ (у) طَرَاوَةً 1) янги бўлмоқ, ширадор бўлмоқ, серсув бўлмоқ; 2) юмшоқ (мулойим) бўлмоқ; طَرَا (у) طُرُوٌّ *эск.* узоқдан кутилмаганда келмоқ (عَلَى); *эск.* бехосдан содир бўлмоқ; طَرَى (а) طَرْوٌ; طَرًى 1) янгиламоқ, (*мева ва б.н.ларга*) ширадорлик (бикрлик) бермоқ; 2) ҳўлламоқ, сувламоқ; 3) юмшоқ (мулойим) қилмоқ; юмшатмоқ; IV أَطْرَى мақтамоқ, кўкка кўтармоқ; юксакка кўтармоқ; V تَطَرَّى мулойимлашган бўлмоқ

– إِطْرَاءٌ кўкка кўтариб мақташ; мақтов

– إِطْرِيَّةٌ вермишель

– طَرَاةٌ = طَرَاوَةٌ

– طَرَاوَةٌ *ёки* طَرَاءَةٌ 1) мулойимлик; юмшоқлик; тароват; ~ الْإِهَابِ ёшлик; 2) тароватли, салқин (*хаво, жой*); 3) намлик

– طَرِيٌّ 1) мулойим; юмшоқ; 2) тароватли, салқин; нам; 3) янги; 4) сувли

طُزَّ *ёки* طُظَّ *халқ.* туф!; бемаъни гап!; ифлос!; ёлғон!; шайтон олсин! (*назар-писанд қилмаслик, масхаралаш, таҳқирлаш ва б. ларни ифодалаш учун ишлатиладиган ундов сўз*); مَا يَعْرِفُ ~ مِنْ سُبْحَانَ اللهِ унинг ҳеч нарсага ақли етмайди; ~ مِنْ فُلَانٍ

фалончи қандай ёмон одам-а; !... في ~ ... га тупурдим!

طَازَجٌ, طَازِجٌ *алиф.б.қар.*

– طَزَاجَةٌ янгилик, ҳозиргина тайёрланган (узилган) бўлиш, янгигиналик, таровати кетмаганлик

I طَزَرَ (у) طَزْرٌ мушт билан туртмоқ, итармоқ

طُزْلُقٌ *кўп.* طَزَالِقُ гамаш (*болдирдан товонгача қоплаб турадиган, оёқ кийим устидан тушириб қўйиладиган иссиқ пайпоқ*), гетр

طَسَّ (у) طَسٌّ узоқ-узоқ сайр қилмоқ, кезмоқ; ~ مَا أَدْرِي أَيْنَ қаерда юрганини билмайман

طَسْتٌ, طَسْتَةٌ *мз.мн.кўп.* طُسُوتٌ тоғора; إِبْرِيقٌ وَ ~ (*ювиниш учун*) кўза ва тоғора

طَسُّوجٌ *кўп.* طَسَاسِيجُ 1) округ (*Ироқда*) 2) *тар.* тассуж (دَانِقٌ *нинг 1/4 қисмига тенг бўлган оғирлик ва пул бирлиги*)

I طَسِعَ (а) طَسَعٌ рашксиз бўлмоқ, рашки келмайдиган бўлмоқ

– طَسِعٌ рашксиз, рашки йўқ

– طَسِيعٌ = طَسِعٌ

I طَسَمَ (у) طَسْمٌ 1) йўқолмоқ, йўқ бўлмоқ; 2) йўқотмоқ, йўқ қилмоқ

طَسْمٌ *тар.* тасм (*Арабистондаги қадимий халқ номи*)

I طَشَّ (и,у) طَشٌّ майда кучсиз ёмғир ёғмоқ; ~ تِ السَّمَاءُ майда кучсиз ёмғир ёғди; IV أَطَشَّ = طَشَّ

طَشٌّ майда ёмғир

– طَشَاشٌ кўришнинг кучсизлиги (хиралиги)

– طُشَاشٌ гриппга ўхшаш касаллик

– طَشَّةٌ бола, кичкина бола

طَشْتٌ, طَسْتٌ *кўп.* طُشُوتٌ = طَسْتٌ; الأَيْدِي ~ ювиниш тоғораси

طَشْطَشَ (*товада*) жазилламоқ, вашилламоқ

– طَشْطَشَةٌ жазиллаш, вашиллаш

طَضْلَقَ юзаки (шунчаки) қилмоқ, шошма-шошарлик билан қилмоқ (бажармоқ)

– طَضْلَقَةٌ шошма-шошарлик билан қилинган иш

طَطَلِي ширинликлар

طُطٌّ *қар.* طُزٌّ

I طَعِمَ (а) طَعْمٌ 1) емоқ; 2) оз-оз емоқ; татиб кўрмоқ (*мазасини, таъмини билиш учун*); II طَعَّمَ 1) пайванд қилмоқ, пайвандламоқ; уламоқ; эмламоқ; بِلِقَاحِ الجُدَرِيِّ ~ чечакка қарши эмламоқ; 2) (*орасига, ичига*) ўрнатмоқ, жойламоқ; мозаика ишларини бажармоқ; ~ صِنَارَةً қармоққа ҳўрак жойлаштирмоқ; IV أَطْعَمَ 1) овқатлантирмоқ, едирмоқ; 2) пишмоқ, етилмоқ; ~ تِ النَّخْلَةُ хурмо етилиб қолди; V تَطَعَّمَ 1) пайвандланмоқ; (*бирор н. билан*) пайвандланиб (уланиб) қолмоқ (ب); 2) татиб кўрмоқ; X اسْتَطْعَمَ 1) татимли (таъмли, ёқимли) деб ҳисобламоқ; татиб кўрмоқ; 2) овқатлантиришни сўрамоқ (илтимос қилмоқ)

– إِطْعَامٌ *эск.* овқатлантириш, едириш, боқиш

– تَطْعِيمٌ 1) пайванд; 2) қадама нақш, мозаика

– طَاعِمٌ 1) овқат устида очкўзлик қилмайдиган (*одам*); أَنَا ~ عَنْ طَعَامِكُمْ сизнинг овқатингизга эҳтиёжим йўқ; 2) *эск.* татиб кўрувчи, еювчи, ҳўранда

– طَعَامٌ *кўп.* أَطْعِمَةٌ таом; овқат, емаклик; ~ المَرِيضِ парҳез таоми; أَضْرَبَ عَنِ الـ~ очлик эълон қилмоқ; تَنَاوَلَ الـ~ овқатланмоқ, овқат емоқ; ◊ لِلْمَدَافِعِ ~ тўп еми (*уруш вақтларида беҳуда ҳалок бўладиган бегуноҳ одамлар*)

– طَعَامِيٌّ таомга (озиқ-овқатга) оид

– طَعْمٌ 1) таъм, маза; لاَ ~ لَهُ таъмсиз, мазасиз, бемаза; 2) ёқимли ҳис-туйғу, ёқимлиликни ҳис қилиш; ذَاقَ مِنَ العَيْشِ ~يْهِ الحُلْوَ وَ المُرَّ ҳаётнинг аччиқ-чучугини бошдан кечирмоқ

– طَعِمٌ[1] таъмли, мазали, татимли

– طَعِمٌ[2] = طَاعِمٌ

– طُعْمٌ *кўп.* طُعُومٌ 1) қармоқ учига илинтириб қўйилган ҳўрак; 2) пора, ришва, совға; 3) вакцина; эмлаш; الـ~ المُضَادُّ لِلْحَصْبَةِ қизамиққа қарши вакцина; الـ~ السَّامُّ заҳар; 4) пайвандланаётган калтак; زَيْدٌ قَلَّ ~ُهُ Зайднинг овқат ейиши камайди

– طُعْمَةٌ *кўп.* طُعَمٌ таом, овқат, емак; ◊ لِلْمَدَافِعِ ~ тўп еми; جَعَلْتُ هَذِهِ الضَّيْعَةَ ~ لِزَيْدٍ мен бу йўқотишни Зайдга емиш қилиб бердим; رَجُلٌ عَفِيفُ الـ~ ҳалол топиб ейдиган одам; رَجُلٌ خَبِيثُ الـ~ ҳаром топиб ейдиган одам

– طُعْمِيَّةٌ таъмия (*майдаланган ловиядан ёғда пиширилиб, устига пиёз, саримсоқ ва б. турли кукатлар қўйиб тортиладиган овқат*)

– مِطْعَامٌ меҳмондўст, меҳмоннавоз

– مَطْعَمٌ *кўп.* مَطَاعِمُ ошхона, ресторан; кают-компания (*кемалардаги ошхона*)

– مُطْعَمٌ *эск.* озиқланадиган, озуқаланадиган, овқатланадиган

– مُطْعِمٌ 1) *эск.* озиқлантирувчи; 2) *ат. от, мз.* Мутъим

– مِطْعَمٌ тез *ёки* кўп овқат ейдиган

– مُطَعَّمٌ 1) қадама нақш (мозаика) билан безатилган; 2) пайвандланган

I طَعَنَ (а/у) طَعْنٌ 1) санчмоқ, тешмоқ, (*пичоқ*) урмоқ (ب) ~ُهُ فِي الخَلْفِ *ёки* ~ُهُ مِنَ الظَّهْرِ кимнингдир орқасидан зарба бермоқ; 2) айбни очмоқ, ёмонламоқ, таҳқирламоқ, мазах қилмоқ, сўкмоқ, (*к. нидир* н. *нидир*) обрўсизлантирмоқ (عَلَى, فِي); ~ُهُ فِي الحُكْمِ ҳукмдан норози бўлиб шикоят ёзмоқ; 3) рад этмоқ, (*кургазмаларни, далилларни*) қабул этмаслик, рад қилмоқ, тан олмаслик (عَلَى); 4) *мажз.* ўлат билан касалланмоқ; ◊ فِي السِّنِّ ~ кекса ёшда бўлмоқ; III طَاعَنَ (*найза тутиб*) урушмоқ; VI تَطَاعَنَ курашмоқ, урушмоқ

– طَاعِنٌ 1) (*найза билан*) зарба берувчи, санчувчи; 2) таҳқирловчи, ҳақорат қилувчи, танбеҳ берувчи; ◊ فِي السِّنِّ ~ кекса, ёши улуғ

– طَاعُونٌ *кўп.* طَوَاعِينُ *мед.* тоун, ўлат; الـ~ الأَسْوَدُ *ёки* الـ~ البَشَرِيُّ الدُّمَّلِيُّ *мед.* қора ўлат; الـ~ البَقَرِيُّ *ёки* ~ المَوَاشِي қора моллар ўлати

– طَعَانٌ *эск.* тўқнашув, жанг

– طَعْنٌ *кўп.* طُعُونٌ 1) норозилик; ҳукм устидан шикоят; 2) рад этиш; لَجْنَةُ الطُّعُونِ текширувчи комиссия; мандат комиссияси; 3) *эск.* найза билан урилган зарба; ҳақоратлаш, сўкиш

– طَعْنَةٌ *кўп.* طَعَنَاتٌ 1) санчиш, (*найза ёки пичоқ билан*) уриш зарба бериш; 2) *эск.* жароҳат, яра

– طَعِينٌ 1) (*найзадан*) зарба еган; 2) бахтсиз, бадбахт

– مَطَاعِنُ *кўп.* сўкишишлар

– مَطْعَنٌ нозик жой, заиф жой, қалтис жой

– مِطْعَانٌ *кўп.* مَطَاعِينُ душманга қаттиқ зарба берувчи, баҳодир (жасур) жангчи

– مَطْعُونٌ 1) (*найзадан*) зарба еган; ўлат билан касалланган; !~ ўлат!, вабо! (*сўкиш*)

طُغْرَاءُ *кўп.* طُغْرَيَاتٌ, طُغْرَاءَاتٌ туғро, тамга, герб

– طُغْرَى = طُغْرَاءُ

طَغَامٌ оддий одамлар, авом, омма

– طُغْمَةٌ *кўп.* طُغَمٌ, ـاتٌ тўда, гуруҳ, шайка, нияти бузуқлар тўдаси; الـ~ المَالِيَّةُ молиявий тўда (гуруҳ)

I (طغو) طَغَا (у/а) طُغْيَانٌ 1) қирғоқлардан тошмоқ (*дарё ҳақида*), қутурмоқ, туғёнга келмоқ (*денгиз ҳақида*); 2) чегарадан чиқмоқ, ҳаддан ошмоқ; тўлиб-тошмоқ, туғёнга келмоқ (*туйғу ҳақида*); 3) адолатсизлик қилмоқ, зулм қилмоқ; 4) ахлоқий жиҳатдан бузилмоқ; طَغَى (а) طَغًا ؛ طَغْيٌ ~ المَاءُ عَلَيْهَا у (аёлни) сув босиб кетди; IV أَطْغَى 1) *эск.* ҳаддан ошишга мажбур қилмоқ, ноҳақлик қилишга мажбурламоқ; 2) *эск.* адолатсизлик қилдирмоқ

– أَطْغَى *эск.* энг бўйсунмайдиган, ўта ноҳақ, энг адолатсиз

– طَاغٍ *мн.* طَاغِيَةٌ 1. 1) қирғоқлардан тошиб кетувчи (*дарё ҳақида*); қутурувчи, кучли; رَغْبَةٌ ~يَةٌ енгиб бўлмас истак; 2) қонунсизлик (адолатсизлик) қилувчи; 2. *кўп.* طُغَاةٌ мустабид, золим, эзувчи; طُغَاةُ النِّفْطِ нефть магнатлари (*йирик нефть саноатчилари*)

– طَاغُوتٌ *кўп.* طَوَاغِيتُ 1) шайтон; 2) санам, бут; ◊ طَوَاغِيتُ الْمَال капитал магнатлари; طَوَاغِيتُ الْاِحْتِكَارَات монополия бошлиқлари

– طَاغِيَةٌ[1] *кўп.* طَوَاغٍ эзувчи, мустабид; 2) *эск.* ҳаддан ошувчи; ноҳақ иш тутувчи; 3) *эск.* золим; 4) *эск.* кучли (қаттиқ) қичқириқ

– طَاغِيَةٌ[2] момақалдироқ

– طَغْوَةٌ *кўп.* طَغَوَاتٌ тепалик, тепа ер

– طُغْيَانٌ = طَغْوَى

(طغى) IV أَطْغَى йўлдан урмоқ, йўлдан оздирмоқ

– طَغْيٌ (*дарё*) тошқини

– طُغْيَانٌ 1) тошқин, туғён; 2) адолатсизлик, қонунсизлик; истибдод; 3) зулм билан келган ҳокимият

– طَغْيَةٌ 1) тоғнинг энг баланд қисми; 2) тепалик, тепа ер

I طَفَّ (и) طَفٌّ *эск.* (*кимгадир*) яқин бўлмоқ, қўл етадиган бўлмоқ (لِ); II طَفَّفَ (*оғирликни*) камайтирмоқ; الْكَيْلَ ~ ўлчамоқ; الْمِيزَانَ ~ (*тарозида*) тортмоқ; الْمِكْيَالَ ~ тарозидан бир оз уриб қолмоқ; ◊ بِهِ الْفَرَسُ ~ устидаги одамни ирғитмоқ (*от ҳақида*); X اِسْتَطَفَّ = I

– تَطْفِيفٌ *эск.* тарозида тортиш, ўлчаш

– طَفٌّ *кўп.* طُفُوفٌ 1) чет, ён, томон; чегара; 2) қирғоқ

– طَفَّافٌ кичик (майда) дўкончи; нон сотувчи, нонфуруш

– طَفَافٌ: ~ إِنَاءٍ бўғзигача нарса солинган тўла идиш

– طَفَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ оломон

– طَفِيفٌ тўлиқ бўлмаган, тўлиқсиз; оз, унча кўп бўлмаган

– مُطَفِّفٌ *эск.* тарозибон, тарозида тортувчи, ўлчовчи

I (طفأ) طَفِئَ (*а*) طُفُوءٌ ўчмоқ, ёнишдан тўхтамоқ; طَفَأَ (*и*) ўтни ўчирмоқ, ёнишдан тўхтатмоқ; II طَفَّأَ = طَفَأَ; IV أَطْفَأَ ўчирмоқ, ёнишдан тўхтатмоқ; *эл.* ўчирмоқ, узмоқ; الْجِيرَ ~ оҳакни сўндирмоқ; (الْغَلِيلَ) الْعَطَشَ ~ чанқоқни босмоқ; عَجْزَ الْمِيزَانِيَّةِ ~ бюджет дефицитини (етишмовчилигини) қопламоқ; VII اِنْطَفَأَ ёнишдан тўхтамоқ, ўчмоқ

– إِطْفَاءٌ ўчириш; رِجَالُ الْـ~ ўт ўчирувчилар, الْأَنْوَارِ ~ *харб.* ниқоблаш, маскировка қилиш

– إِطْفَائِيٌّ ўт ўчирувчиликка оид

– إِطْفَائِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ ўт ўчирувчилар гуруҳи (командаси)

– طَافِئٌ 1. ўчирувчи, ёнишдан тўхтатувчи; 2. ўт ўчирувчи, ўт ўчирувчилар гуруҳи (командаси) нинг аъзоси

– طَفَّايَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ ўт ўчиргич (*баллонга жойлаб қўйилган кимёвий моддалар ёрдамида ўт ўчириш учун ишлатиладиган асбоб*)

– مُطْفَأٌ 1) ўчирилган; сўндирилган; 2) жилосиз, нурсиз, хира, ялтирамайдиган

– مِطْفَأَةٌ *халқ.* مِطْفَايَةٌ *кўп.* مَطَافِئُ ўт ўчириш машинаси; ўт ўчирувчилар ишлатадиган насос; فِرْقَةُ الْمَطَافِئِ ўт ўчирувчилар гуруҳи (командаси); رِجَالُ الْمَطَافِئِ ўт ўчирувчилар

– مُطْفَئٌ: баҳорда қайталанадиган совуқнинг тўртинчи ёки бешинчи куни; الْجَمْرِ ~ баҳорда қайталанадиган совуқ кунларнинг бири

I طَفَحَ (*а*) طُفُوحٌ, طَفْحٌ 1) тўлиб-тошмоқ; қирғоқлардан тошиб кетмоқ; 2) (*шаробни*) керагидан ортиқ ичмоқ; ~تُ مِنْهُ бу менинг бўғзимга келди, жонимга тегиб кетди; II طَفَّحَ тўлдириб-тоширмоқ; IV أَطْفَحَ 1) тўлдириб-тоширмоқ; қирғоқлардан тошириб тўлдирмоқ; 2) кўпикни олиб ташламоқ

– طَافِحٌ 1) тўлган, тўлиқ; тўлиб тошган; 2) маст

– طُفَاحَةٌ кўпик; қасмоқ (*кўп қайнатилган идиш ости ва деворларига ўтирган сополсимон қатлам*)

– طَفْحٌ 1) тўлалик, тўлиб-тошиш; 2) *шунингдек:* جِلْدِيٌّ ~ тошма, ҳуснбузар, бўжама; الْـ~ الْوَرْدِيُّ *мед.* қизилча (*болалар касаллиги*)

– طَفْحَانٌ *мн.* طَفْحَى тўла; қирғоққача тўла

– طَفْحِيٌّ тепкили; ~ تِيفُوسٌ тепкили терлама

– مِطْفَحَةٌ *кўп.* مَطَافِحُ капгир

I طَفَرَ (*и*) طَفْرٌ 1) ирғимоқ, ирғишламоқ; сакрамоқ, ҳаккаламоқ; 2) сачрамоқ (*қон ва кўз ёшлари ҳақида*); булоқ бўлиб отилиб чиқмоқ

– طَفَرٌ[1] қуюшқон (*сол.* تَفَرٌ)

– طَفَرٌ[2] пулсизлик

– طَفْرَانٌ қашшоқ, камбағал; ~ هُوَ унинг чўнтагида бир тийин (бир чақа) ҳам йўқ

– طَفْرَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ ирғиш, сакраш, ҳаккалаш; ~ бир сакраб; бирданига; عَلَى سَبِيلِ الْـ~ кескин ўзгариш билан, бирданига силжиш билан

– طَيَافِرُ *эск.* идиш, коса

I طَفَسَ (а) طَفَسٌ, طَفَاسَةٌ ифлосланмоқ, ифлос бўлмоқ, кирланмоқ; طَفَسَ (у) طُفُوسٌ ўлмоқ, дунёдан кўз юммоқ

– طَفَسٌ ифлос, кир

I طَفَشَ (*и*) طَفْشٌ қочмоқ, жўнаб қолмоқ, кўздан гойиб бўлмоқ

– طَافِشٌ مِنَ الْجُوعِ ~ هُوَ очликдан оёқда зўрға турибди

– طَفْشَانٌ 1. қочқин; 2. *кўп.* طَفَاشَى, طَفْشَانُونَ қочоқ, қочиб юрган киши

– طَفْشَانَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ очқич (*қулфни очадиган мослама*)

طَفْطَافٌ дарахт танасининг юмшоқ нам қисми

– طَفْطَفَةٌ *ёки* طَفَطْفَةٌ *кўп.* طَفَاطِفُ бел; ён, бў

I طَفَقَ (*а*) طَفَقٌ (*н. нидир*) бошламоқ, (*гадир*) киришмоқ (فِي)

I طَفَلَ[1] (*у*) طُفُولٌ чиқмоқ (*қуёш ҳақида*); طَفَلَ[2] (у) طُفُولٌ қоронғуликка кирмоқ, ـتِ الشَّمْسُ қуёш бота бошлади; طَفُلَ (у) طَفَالَةٌ э мулойим бўлмоқ, юмшоқ, майин бўлм нозик бўлмоқ; II طَفَّلَ 1) чақирилмаса ҳ келмоқ; суқилиб кириб олмоқ; 2) ـتِ الشَّمْسُ қуёшнинг ботиши яқинлашди; IV أَطْفَلَ 1) туғилмоқ, биринчи марта пайдо бўлмо юзага келмоқ (*мас., журнал*); 2) болаг бўлмоқ, фарзандли бўлмоқ; V تَطَفَّلَ (*нингдир*) олдига келмоқ, таклиф қилинмас ҳам (чақирилмаса ҳам) келмоқ (عَلَى); 2 қўлдан келмайдиган ишга киришмо суқилиб кирмоқ, қўшилиб кетмоқ; (*н. дадир* ўзини бошқа киши қилиб кўрсатмоқ (عَلَى, فِي) عَلَى الطِّبِّ ~ ўзини тиббиётни билувчи киши қилиб кўрсатмоқ; 3) текинхўр бўлмоқ

– تَطَفُّلٌ (*таклифсиз*) тусатдан келиш; 2) сохтакорлик, ўзини бошқа киши қилиб кўрсатиш; текинхўрлик

– طُفَالٌ оқ гил, кўза гили, каолин; قَارِيٌّ ~ елим гилли сланец (*тоғ жинси*)

– طَفَلٌ[1] = طُفَالٌ

– طَفْلٌ[2] нозик, мулойим, юмшоқ; ёш

– طَفْلٌ[1] болалик, гўдаклик

– طَفْلٌ[2] ёмғир

– طَفْلٌ[3] қоронғулик, зулмат

– طِفْلٌ *кўп.* أَطْفَالٌ 1) эмизикли гўдак, бола; الْـ~ الْمُدَلَّلُ (*к. гадир қарашли*) эркатой бола (لِ); رَوْضَةُ الْأَطْفَالِ болалар боғчаси; 2) йирик ҳайвоннинг боласи; 3) ҳар қандай нарсанинг кичиги, кичкинаси; ◊ ~ رِيحٌ майин эсадиган шамол, шабада

– طَفْلَةٌ гил, лой; алюминий оксиди (*алюминий олинадиган асосий модда*)

– طِفْلَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ қиз бола

– طِفْلِيٌّ болаларга оид; الطِّبُّ الْـ~ болалар тиббиёти (педиатрия)

– طُفُولَةٌ гўдаклик, болалик

– طُفُولِيٌّ болаларга (болаликка) оид

– طُفُولِيَّةٌ = طُفُولَةٌ

– طُفَيْلٌ *ат. от, мз.* Туфайл

– طُفَيْلِيٌّ 1. 1) текинхўрликка оид; ~ نَبَاتٌ паразит (текинхўр) ўсимлик (*бошқа ўсимлик танасига ёпишиб олиб, унинг ҳисобига яшовчи текинхўр ўсимлик*); أَمْرَاضٌ ~ةٌ юқумли касалликлар; 2) ўзини бошқа одам қилиб кўрсатувчи, қаллоб; 2. 1) чақирилмаган меҳмон; текинтомоқ, текинхўр; 3) текинхўр

– طُفَيْلِيَّاتٌ *кўп.* текинхўрлар, паразитлар

– طُفَيْلِيَّةٌ текинхўрлик, паразитизм

– مُتَطَفِّلٌ 1) чақирилмаган (таклиф қилинмаган) меҳмон; 2) текинхўр, паразит

– مُطَفَّلٌ *кўп.* مَطَافِلُ болали, боласи бор (*инсон ёки ҳайвон*)

I طَفَنَ (*у*) طَفْنٌ ўлмоқ, дунёдан кўз юммоқ, дунёдан ўтмоқ

– طَفَانِينُ ёлғон (*сўз, гап*), рост бўлмаган (*сўз, гап*); яхшиликка олиб келмайдиган (*гап*), яхшилик кўзланмаган (*гап*)

I (طفو) طَفَا (*у*) طُفُوٌّ сузмоқ, сувда тура билмоқ, сувда ўзини тута билмоқ, чўкмаслик

– طَافِيَةٌ *кўп.* طَوَافٍ 1) муз; муз тоғи, айсберг (*катта қисми сув остида яширин турадиган муз тоғи*); буй (*сув йўлларидаги саёзлик ва б.н. лар ҳақида огоҳлантирувчи, сув йўлларига ўрнатилган белги*), бакен (*сув йўлларида хавфли жойларни ва кемалар йўлини кўрсатувчи белги*)

– طَفَاوَةٌ қуёш ёки ойнинг гардиши

– طُفَاوَةٌ *кўп.* اتٌ тож, гултож; *черк.* нур чамбар (*худо ва авлиёлар сувратлари боши атрофига чизилган зарҳал доира*)

– طَوْفٌ сузиш, сувда чўкмаслик хусусияти, суза билишлик, чўкмаслик

I طَفَى учирмоқ; сўндирмоқ (*сол.* طَفَأَ); الشَّرَاقِيُّ ~ сув етмаган жойларни тошқин вақтларида суғормоқ

– طُفْيٌ хурмо дарахтининг барги

– طُفْيَةٌ *кўп.* طُفًى заҳарли илон турларидан бири

I طَقَّ (*а/у*) طَقٌّ, طَقَقَانٌ 1) ёрилиб кетмоқ, дарз кетмоқ; чапак чалмоқ, елкага қоқмоқ; 2) қисирламоқ (*синган суяк ҳақида*); 3) бефойда гапларни гапириб (жавраб) ўтирмоқ, тинимсиз вайсамоқ, вайсақилик қилмоқ, жаврамоқ; ◊ يَطُقُّ مِنْ عَيْنَيْهِ شَرَرٌ унинг кўзларидан ўт чақнаётир; II طَقَّقَ тарсилламоқ, тақиллаган овоз чиқармоқ

– طَقٌّ *халқ.* шалоп (*мас., тош сувга шалоп этиб тушди*); ◊ لا يُسَاوِي~! бу ҳеч нарсага арзимайди!

– طَقَّةٌ 1) қисирлаш; 2) овқатланиш (*нонушта, тушлик ёки кечки овқатланиш*)

طَقْسٌ[1] об-ҳаво; климат; خَرِيطَةُ الـ~ об-ҳаво харитаси

– طَقْسٌ[2] *кўп.* طُقُوسٌ *черк.* расм-русум, удум, одат; литургия (*черковдаги энг катта ибодат*); الـ~ الشَّرْقِيُّ шарқий расм-русумлар (удумлар, одатлар)

طَقْطَقَ овоз чиқармоқ, қарсак чалмоқ, чапак чалмоқ; тақиллатмоқ; қарсиллатмоқ, чирсилламоқ; қисирламоқ; ғижилламоқ; юрганида туёғидан овоз чиқмоқ (*ҳайвон ҳақида*)

– طَقْطَقٌ *халқ.* эшикни тақиллатиш (қоқиш); قَصَّ الْقِصَّةَ حَكَى حِكَايَتَهُ مِنْ~ لِلسَّلَامِ عَلَيْكُمْ ёки مِنْ ~ لِلسَّلَامِ عَلَيْكُمْ *маж.* у ўз саргузаштларини (тарихини, қиссасини) бошдан-оёқ сўзлаб берди

– طَقْطَقَةٌ тақиллаш; қисирлаш; ғижирлаш

– طَقْطُوقَةٌ *кўп.* طَقَاطِيقُ 1) поқилдоқ; пашшаурғич; 2) қушиқ, ашула, халқ қўшиғи; 3) танноз (ишвали, ғамзали, ноз-карашмали) қиз; ◊ السَّجَائِرِ ~ қулдон

(طعم) طَعَّمَ 1) эгар-жабдуқламоқ, эгарламоқ (*отни*); 2) кийинтирмоқ

– طَاعِمٌ *кўп.* طَوَاعِمُ 1) тўплам, йиғинди, сидра, комплект; السَّفِينَةِ ~ кема экипажи (командаси); الطَّائِرَةِ ~ самолёт экипажи; ~ مَدْفَعٌ مُضَادٌّ لِلطَّائِرَاتِ зенит тўпини бошқарувчи жангчилар гуруҳи; 2) кийим, кийим-кечак, кийим-бош, уст-бош; кийимлар сидраси

– طَعْمٌ *кўп.* أَطْعُمٌ, طُعُومٌ 1) йиғинди, тўла (кам-кўстсиз) таркиб, комплект; гарнитур (*н. ларнгдир тўпа сидраси*); الْحِلَاقَةِ ~ соқол олиш асбобларининг тўла комплекти (сидраси); أَسْنَانٍ ~ протез, ясама аъзо, сунъий тишлар; جِلْدٍ ~ (*мебелнинг*) чарм жилди; حِصَانٍ ~ эгар-жабдуқ; شَايٍ ~ чой идишлари, чой сервизи; سُفْرَةٍ ~ ошхона сервизи; قَهْوَةٍ ~ қаҳва сервизи; صِينِيٌّ لِلْقَهْوَةِ ~ чиннидан ясалган қаҳва сервизи; 2) *ҳарб.* (*тўп*) бошқарувчи жангчилар гуруҳи; 3) кийим-бош, кийим-кечак, кийимлар сидраси

I طَلَّ (*а/у*) طَلٌّ 1) майдалаб (эзиб) ёғмоқ (*ёмғир ҳақида*); (*бирор н. ни*) сачратмоқ (ب); 2) (*к. нингдир*) олдига келмоқ, зиёрат қилмоқ (عَلَى); 3) қарамоқ, боқмоқ, назар солмоқ; ◊ طَلَّ دَمُهُ *маж.* у қасоссиз ўлдирилди; 4) шудринг тушмоқ; النَّدَى الْأَرْضِ ~ ерга шудринг тушди; IV أَطَلَّ 1) чиқмоқ, (*бирор н. га, мас., ойнага*) қарамоқ, боқмоқ (عَلَى); ~ عَلَى الدُّنْيَا дунёга келмоқ, туғилмоқ, таваллуд топмоқ; 2) туртиб (дўппайиб) чиқиб турмоқ, олдинга (дўппайиб) чиқиб қолмоқ; 3) (*н. нингдир*) устидан ҳоким бўлмоқ, бошлиқ бўлмоқ; буйруқ қилмоқ (عَلَى); 4) (*бирор н. нинг ичидан*) мўраламоқ, бошни чиқариб қарамоқ (مِنْ); 5) пайдо бўлмоқ, кўринмоқ; кириб келмоқ (*мас., йил*); وَ هُنَا يُطِلُّ سُؤَالٌ мана шу ўринда савол туғилади (пайдо бўлади); 6) *эск.* (*кимнидир*) безовта қилмоқ, дағдаға қилмоқ (عَلَى)

– إِطْلَالَةٌ (*н. нингдир*) пайдо бўлиши, бошланиши

– طَلٌّ *кўп.* طِلَالٌ 1) шудринг, шабнам; 2) майдалаб (эзиб) ёғаётган ёмғир

– طُلٌّ 1) сут; 2) қон

– طَلَلٌ *кўп.* أَطْلَالٌ, طُلُولٌ 1) харобалар, вайрона жойлар; уй-жойнинг (*кишилар яшаган турар жойларнинг*) қолдиқлари (излари); أَطْلَالٌ وَ رُسُومٌ (*турар жойларнинг, манзилларнинг*) излари, қолдиқлари, (*уй-жойнинг*) харобалари; الْأَطْلَالُ الْأَثَرِيَّةُ осори атиқалар (қадимий нарсалар) қолдиқлари (излари); 2) меҳмонхона

طَلِيلٌ *кўп.* طِلَلٌ, أَطِلَّةٌ, طُلُلٌ эски бўйра, тўзиган тўшама

– مُطَلٌّ *кўп.* مَطَالٌّ 1) туртиб чиқиб турган нарса; 2) айвон; 3) кўриниш

– مُطِلٌّ *кўп.* 1) туртиб чиқиб турган, дўнг ҳосил қилиб турган; 2) (*бирор н. устидан*) ҳукмронлик қилиб (ҳоким бўлиб) турувчи (عَلَى), буйруқ берувчи

– مَطَلَّةٌ қисқа муддатли ташриф

– مَطْلُولٌ шудринг тушиб ҳўл бўлган жой

طَلْوٌ = طَلًا

I طَلَبَ (*у*) طَلَبٌ 1) изламоқ, қидирмоқ; ~ الْعِلْمَ (*қаердадир*) ўқимоқ, таълим олмоқ, илм олмоқ (فِي); اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ فِي الْقَاهِرَةِ ~ у араб тилини Қоҳира шаҳрида ўрганган; 2) (*к. дандир*) сўрамоқ; илтимос қилмоқ (مِنْ, إِلَى); талаб қилмоқ; (*товар, савдо ашёларига*) талаб кўрсатмоқ; الْمَحَالَ ~ имконсиз нарсани талаб қилмоқ; الزَّوَاجَ ~ ёки يَدَهَا ~ қўлини турмушга чиқишга сўрамоқ; 3) хоҳламоқ, истамоқ, орзу қилмоқ; III طَالَبَ 1) изламоқ; ундириб олмоқ, чегириб қолмоқ; 2) (*н. нидир*) талаб қилмоқ, (*н. гадир*) талабгор бўлмоқ (ب); IV أَطْلَبَ қидиришга (излашга) ёрдам бермоқ; 2) қидиришга (излашга) мажбур қилмоқ; V تَطَلَّبَ талаб қилмоқ, (*савдо ашёларига*) талаб кўрсатмоқ (қўймоқ); ҳадеб талаб қилавермоқ, кўп талаб қилмоқ; يَتَطَلَّبُ هَذَا كَثِيرًا مِنَ الْجُهُودِ бу нарса катта меҳнатни талаб қилади; VII انْطَلَبَ талаб қилинмоқ; харидоргир бўлмоқ

– تَطَلُّبٌ талаб, талаб қилиш; كَثِيرُ الـ~ талабчан

– طَالِبٌ 1. 1) истовчи, изловчи; ذَهَبَ ~ا لِحَاجَتِهِ кимнингдир ишини (*топшириғини, талабини*) бажариш учун жўнамоқ; 2) илтимос қилувчи; талабгор; 2. *кўп.* طُلَّابٌ, طَلَبَةٌ 1) илтимосчи, сўровчи; 2) толиб, ўқувчи, тингловчи (*мас., курс тингловчиси*); *шунингдек:* جَامِعِيٌّ ~ студент, талаба, ўқув юрти талабаси; الدِّرَاسَاتِ الْعُلْيَا ~ аспирант

– طَلَابٌ талаб қилиш, хиралик билан (қўярда-қўймай) бирор нарса сўраш (талаб қилиш)

– طَلَّابٌ тез-тез талаб қилиб турувчи киши

– طَلَبٌ 1) излаш, қидириш, ахтариш; ~ا لِـ... (*н. нидир*) излаб, (*қандайдир*) мақсадда; سَتَجْرِي هَذِهِ الْمُبَاحَثَاتُ ~ا لِحَلِّ قَضِيَّةِ ... бу мубоҳасалар (музокаралар) ... ҳақдаги масалани ҳал этиш мақсадида бўлиб ўтади; 2) талаб; илтимос; талаб-эҳтиёж; عِنْدَ الـ~ ... талаб қилинган тақдирда, талабга

кўра; ~ عَرْضٌ وَ ~ه أَرْسَلَ فِي ~ه кимнингдир ортидан жўнатмоқ; الـ~ الْمُزْدَوَجُ *шахм.* икки томонлама зарба бериш; 3) *шунингдек:* الْعِلْمِ ~ ўқиш, илм (таълим) олиш;> الـ~ (عَهْدِ) فِي سَنَوَاتِ ўқиш йилларида; 4) *кўп.* ـاتٌ ـَ ёзма илтимос, илтимоснома, ариза; талабнома, буюртма; صَاحِبُ الـ~ талабнома соҳиби, илтимосчи, аризачи; ~ الْتِحَاقٌ بِالْمَدْرَسَةِ мактабга қабул этиш ҳақида ариза; اسْتِخْدَامٌ ~ ишга (хизматга) қабул қилиш тўғрисида) ариза; طَلَبَاتٌ حَرْبِيَّةٌ ҳарбий буюртмалар (заказлар)

– طَلْبَةٌ, طَلِبَةٌ 1) изланган (зарур, керак бўлган) нарса; орзу қилинган нарса; 2) ибодат, намоз, дуо, сиғиниш

– طَلَبَةٌ *кўп.* ـاتٌ ـَ 1) талаб этилаётган (нарса); 2) талаб, талабнома

– طَلَبِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ ـَ буюртма; талаб

– مُتَطَلِّبٌ 1. талаб этувчи; 2. талабчан

– مُتَطَلَّبَاتٌ *кўп.* талаблар

– مُطَالَبٌ бирор нарса талаб этилиши лозим бўлган киши; масъул киши

– مُطَالِبٌ 1. ундириб олувчи; 2. даъвогар, муддаий

– مُطَالَبَةٌ *кўп.* ـاتٌ ـَ 1) ундириб олиш; 2) талаб қилиш; 3) даъво қилиш

– مَطْلَبٌ *кўп.* مَطَالِبُ 1) талаб, матлаб; 2) эҳтиёж, зарурат; 3) мақсад, ният; 4) мавзу, (*ўрганилиши лозим бўлган*) масала; 5) *эск.* талаб қилинадиган жой ва вақт 6) *эск.* одам қидираётган жой

– مُطَلَّبٌ *эск.* талаб қилиш (қидириш, исташ) жойи; талаб қилинадиган (*нарса*)

– مُطَلِّبٌ *эск.* қидирувчи, талаб қилувчи

– مَطْلَبِيٌّ талаблар мавжуд бўлган, талаблар бор бўлган

– مَطْلُوبٌ 1. 1) изланаётган; 2) талаб қилинаётган; харидоргир; مِنْهُ ~ у тўлаши лозим, у қарздор; 2. *кўп.* مَطَالِيبُ 1) талаблар; 2) истак; сўров

– مَطْلُوبَاتٌ *кўп.* 1) мажбурият, ваъда; қарз; 2) *ҳис.* пассив (*бирор корхонанинг қарз ёки мажбуриятлари мажмуи*)

طَلَبَقَةٌ қуйидаги сўзларни айтиш: أَطَالَ اللهُ بَقَاءَكُمْ! Оллоҳ сизларнинг умрингизни узоқ қилсин!

طَالُوتُ Толут (*яҳудийлар қироли исми*)

I طَلَثَ (у) طُلُوثٌ оқмоқ (*сув ҳақида*)

I طَلَحَ (а) طَلْحٌ 1) ҳолдан тоймоқ, тинка-мадор қуримоқ, беҳол бўлмоқ; 2) ёмон (ярамас, хунук) бўлмоқ

– طَالِحٌ 1) ёмон, ярамас, хунук; 2) ёвуз, баджаҳл, қаҳрли, дарғазаб

– طَلَاحٌ 1) яроқсизлик; ёмон аҳвол (ҳолат); 2) баджаҳллик, қаҳрлилик

– طَلْحٌ[1] *жам. кўп.* أَطْلَاحٌ *бот.* 1) елим берувчи акас; 2) сохта банан, аччиқ банан

– طَلْحٌ[2] *зоол.* олхўрига ўхшаш бута дарахтининг каттаси

– طَلْحٌ[3] *ёки* طَلْحٌ чарчоқ, ҳорғин, нимжон

– طَلْحَةٌ *ат. от, мз.* Талҳа

– طَلْحَةٌ *кўп.* ـاتٌ ـَ *бот.* елим берувчи акация дарахти

– طَلْحِيَّةٌ *кўп.* طَلَاحِيُّ қоғоз вараги

– طَلِيحٌ = طَلْحٌ[2] *ёки* طَلْحٌ

– طَلِيحَةٌ *кўп.* طَلَائِحُ қоғоз дастаси (боғлами)

إِطْلَخَمَّ жуда қоронғи (қора) бўлмоқ (*тун, булут ва ҳ.к. лар ҳақида*)

– مُطْلَخَمَّاتٌ أُمُورٌ қийин ишлар, машаққатли ишлар

I طَلَسَ (*и*) طَلْسٌ (*ёзилган н. ни*) ўчирмоқ; طَلَسَ (а) طَلْسٌ *эск.* кийилган, эскирган, йиртилган бўлмоқ (*кийим ҳақида*); *эск.* қорамтир бўлмоқ

– أَطْلَسُ 1) атлас (*мато*); қорамтир рангли, кулранг; 2) эски, эскирган, тўзиган; ◊ ~ ذِئْبٌ қорамтир (*кулранг*) бўри

– أَطْلَسٌ *кўп.* أَطَالِسُ (*жўғрофий*) атлас

– أَطْلَسِيٌّ 1) (*жўғрофий*) атласга оид; 2) Атлантика (океани) га оид

– طَلَّاسَةٌ доскадаги ёзув ўчириладиган артгич латта

– طَلْسٌ ўчирилган; ўқиб бўлмайдиган (*хат ҳақида*)

– طُلْسَةٌ *кўп.* طُلْسٌ қора рангга яқин тўқ кулранглик

– طَيْلَسٌ *ёки* طَيْلَسَانٌ *ёки* طَيْلُسَانٌ *кўп.* طَيَالِسُ *ёки* طَيَالِسَةٌ 1) аъёнлар ва олимлар киядиган яшил рангли махсус кийим; 2) *эск.* бош билан бўйинни ўраб бир учи олдинда, бир учи орқада турадиган шарф

طَلَّسْمَاتٌ, طَلَسْمَاتٌ, طَلَاسِمُ *кўп.* طَلَّسْمٌ, طَلَسْمٌ тумор; 2; *кўч.м.* яширин ёзув, яширин хат; сирру-асрор; فَكُّ طَلَاسِمَ الرُّمُوزِ сирли (яширин) белгиларни ўқимоқ (англамоқ)

طَلَسَانَةٌ *кўп.* ـاتٌ ـَ *архит.* тарнов (*деворнинг устига ўрнатилган*) қуйма

طُلَاطِلٌ ёмон касаллик, тузалмайдиган касаллик, оғир касаллик

– طُلَاطِلَةٌ *кўп.* طُلَاطِلُ бахтсизлик, фалокат

I طَلَعَ, طَلَعَ (а) طُلُوعٌ 1) чиқмоқ (*қуёш ҳақида*), кўтарилмоқ; 2) кўринадиган бўлмоқ, кўринмоқ, пайдо бўлмоқ; 3) (*қаердандир*) кетмоқ; (*бирор н. ичидан*) чиқмоқ (مِنْ); 4) (*қаергадир*) интилмоқ (إِلَى); (*қаергадир*) жўнамоқ (إِلَى); 5) (*н. нидир к. гадир*) айтмоқ, кўрсатмоқ, маълум қилмоқ (عَلَى); 6) (*н. нидир*) танимоқ, билмоқ (عَلَى); 7) (*бирор н. билан*) тенг (*баробар*) бўлмоқ; 8) (*к. нингдир олдига*) кутилмаганда келмоқ (عَلَى); ~ النَّهَارُ кун ёйилди (бошланди); مَا يَطْلُعُ بِيَدِي мен эплолмайман, менинг қўлимдан келмайди عَلَى بَالِهِ ~ унинг ақлига (миясига) келди خُلْقَةٌ ~ унинг аччиғи келди; طَلَعَتْ رُوحُهُ вафот этди; طَلَّعَ 1) кўтармоқ, кўтарилишга ёрдамлашмоқ; 2) чиқариб (суғуриб) олмоқ 3) чиқармоқ (*мас., газетани*); III طَالَعَ 1 ўқимоқ; 2) урганмоқ, ёдламоқ; 2) кўрмоқ кўриб чиқмоқ; 4) (*к. нингдир олдида* кўринмоқ, пайдо бўлмоқ, ҳозир бўлмоқ; (*к нидир*) кутиб олмоқ; 5) (*н. нидир*) кўрсатмоқ (ب); 6) (*бирор н. дан*) хабар бермоқ, хабардор қилмоқ, (*н. нидир*) ҳикоя қилмоқ, сўзламоқ (ب); IV أَطْلَعَ 1) (*бирор н. тўғрисида*) хабар бермоқ, хабардор қилмоқ, сўзламоқ, ҳикоя қилмоқ (ب); (*н. нидир*) кашф этмоқ, сўзламоқ (عَلَى); (*н. нидир*) кўрсатмоқ; (*н. биландир*) таништирмоқ (عَلَى); 2) униб чиқмоқ, ўсмоқ (*ўсимликлар ҳақида*); النَّخْلُ ~ хурмодан тугунча (уруғдон) униб чиқди (кўринди); V تَطَلَّعَ 1) (*к. гадир*) қарамоқ, назар солмоқ (إِلَى); (*к. гадир*) ҳавас билан суқланиб қарамоқ (إِلَى); ... بِأَنْظَارِهِ إِلَى ~ ... га боқмоқ; 2) бетоқатлик (интизорлик) билан кутиб турмоқ; 3) кўтарилмоқ, (*н. гадир*) интилмоқ (إِلَى); 4) (*бирор н. ни*) қўярда-қўймай ундиришга уринмоқ (إِلَى); VIII اطَّلَعَ 1) (*к. гадир, н. гадир*) қараб турмоқ, қўриқчилик қилиб турмоқ (عَلَى); 2) (*н. ҳақдадир*) хабардор бўлмоқ, маълумот олмоқ (عَلَى); (*н. биландир*) танишмоқ (عَلَى); (*н. нидир*) билиб олмоқ (عَلَى); 3) (*н. нидир*) ўқиб чиқмоқ (عَلَى); X اسْتَطْلَعَ кўриб чиқишга ҳаракат қилмоқ; суриштириб билмоқ, аниқлаб кўрмоқ; синчковлик қилмоқ; ўзгаларнинг фикрини сўрамоқ; الْغَيْبَ لَهُ ~ кимгадир фол очмоқ

– اسْتِطْلَاعٌ *кўп.* ـاتٌ ـَ суриштириб билиш; изланиш, қидирув; андиш (разведка); олдиндантекшириш(суриштириш); اسْتِطْلَاعَاتٌ طُبُوغْرَافِيَّةٌ топографик қидирув ишлари; حُبُّ الـ~ қизиқувчанлик; الـ~ عَنْ بَغْدَادَ Бағдод ҳақида очерк

– اسْتِطْلَاعِيٌّ андиш (разведка) га оид; изланиш (қидирув) га оид

– اطِّلَاعٌ 1) танишиш; хабардорлик; билим; حُبُّ الـ~ қизиқувчанлик; سَعَةُ الـ~ ақл-заковат, билимдонлик, эрудиция (*бир ёки бир неча соҳада кенг ва чуқур маълумотга эгалик*); عِنْدَ الـ~ танишиш (танишув)дан сўнг; كَانَ عَلَى ~ كَافٍ عَلَى ... ... ҳақда етарли маълумотга эга бўлмоқ; 2) назорат, назорат қилиш

– اطِّلَاعِيٌّ танишиш (танишув) га оид, танишиш (танишув) мақсадида киритилган (қабул қилинган)

– تَطَلُّعٌ бетоқатлик (интизорлик) билан кутиш;

қизиқувчанлик; ~ فِي бетоқатлик (интизорлик) билан

– تَطَلُّعَاتٌ интилишлар, ҳаракатлар

– طَالِعٌ 1. чиқаётган, кўтарилаётган; وَجَّهَ الإِهَانَاتِ إِلَيْهِمْ عَلَى الـ~ وَ النَّازِلِ уларнинг ҳаммасини сўраб-суриштирмай (*бир варакайига*) ҳақорат қилмоқ; 2. *кўп.* طَوَالِعُ 1) юлдуз; 2) тақдир (қисмат); ~الـ سُوءُ ёмон (бехосият, паст) тақдир (қисмат); ~الـ حُسْنُ яхши (юксак, хосиятли) тақдир (қисмат), юлдуз; ~الـ سَيِّئُ бадбахт; 3) гороскоп (*мунажжимлар томонидан фол очиш мақсадида тузилган жадвал*); كَشَفَ عَنِ الـ~ фол очмоқ (кўрмоқ); 4) *кўп.* (*бирор н. нинг*) белгилари, кўринишлари, турлари

– طَالِعَةٌ *кўп.* طَوَالِعُ бошланиш, (*бирор н. нинг*) аввали; ибтидо

– طَلَائِعِيٌّ илғор, олдиндаги, олдинда юрувчи, авангард

– طَلَّاعٌ: مِنَ الإِنَاءِ ~ (*н. билан*) тўла идиш; ~ عَيْنٍ ёш тўлиб турган кўз, ёш қалқиб турган кўз

– طَلَّاعٌ 1) катта (кучли) интилишли; интилиши катта (кучли); ~ الثَّنَايَا وَ الأَنْجُدِ *маж.* ҳаётий тажрибаси кўп (киши); бошидан аччиқ-чучук кунларни кўп ўтказган; ўту сувни кўп кечган; 2) *эск.* тез-тез кўтарилувчи, чиқувчи; 3) *эск.* кузатувчи, қараб турувчи, назоратчи

– طَلْعٌ *бот.* гул чанги, гулчанг; тугунча, уруғдон

– طَلْعٌ *кўп.* طُلُوعٌ кўтарилиш, чиқиш; юксалиш, баландлаш

– طَلْعَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) талъат, ташқи кўриниш; юз, бет, афт, башара; кўриш назар солиш; أَنَا مُشْتَاقٌ إِلَى ~ كَ мен сизни кўришга муштоқман; 2) (*бирор жойдан, ичкаридан*) чиқиш, ташқарига чиқиш; 3) марҳумни олиб чиқиш, дафн; 4) (*йўлдаги*) кўтарилиш, баландлашиш; 5) *ав.* учиш, учиб кетиш

– طُلَعَةٌ синчковлик, билишга интилишлик, қизиқувчанлик

– طُلُوعٌ 1) қуёш чиқиши; مِنْ ~ الشَّمْسِ إِلَى غُرُوبِهَا кун чиққандан ботгунча, эртадан кечгача; 2) кўтарилиш, юқорига чиқиш; 3) пайдо бўлиш; 4) шиш, ўсма, ўсимта

– طَلِيعَةٌ *кўп.* طَلَائِعُ илғор гуруҳ (отряд), авангард; طَلَائِعُ а) аломатлар, белгилар, нишоналар; б) разведкачилар; б) олдинда борувчилар-пионерлар

– طَلِيعِيٌّ илғор, авангард; مَارَسَ دَوْرَهُ الـ~ илғорлик ролини ўйнамоқ

– طَلِيعِيَّةٌ авангардлик (илғорлик) роли

– مُطَالِعٌ 1.(*ёзилган н. ларни*) ўқиётган; 2. китобхон

– مُطَالَعَةٌ 1) ўқиш; قَاعَةُ الـ~ ўқув зали; 2) ўрганиш, ўрганиб билиш

– مُطَالَعٌ *кўп.* مَطَالِعُ 1) шоти, нарвон, пиллапоя, зина; 2) муқаддима, кириш; бошланиш, ибтидо; *муз.* муқаддима, прелюдия, интродукция; شَبَابِهِ ~ فِي илк ёшликда; ~ الْقَصِيدَةِ النَّهْضَةِ уйғонишнинг бошланиши; қасиданинг матлаи (биринчи байти); 3) чиқиш жойи, (*қаергадир*) чиқиш (إِلَى); ~ الْفَجْرِ тонг ёришуви; مُنْذُ ~ الصُّبْحِ حَتَّى مَهْبِطِ اللَّيْلِ эртадан кечгача; 4) *эл.* Анод

– مُطَّلَعٌ 1) етиб келиш жойи; 2) юқоридан ёнбағиргача кўриниб турадиган нуқта; 3) *эск.* кузатишга қулай бўлган баланд жой; 4) *эск.* қиёмат куни

– مُطَّلِعٌ 1. хабардор; билувчи; 2. билимдон, билағон, билармон, ўз ишини яхши биладиган одам

طَلَفٌ *ёки* طَلَفٌ[1] кераксиз йўқотиш, бефойда йўқотиш; ~ ذَهَبَ دَمُهُ ت унинг қони беҳуда кетди

– طَلَفٌ[2] ато, инъом, эҳсон

I (طلق) **طَلَقَ** (*у*) طَلَاقٌ 1) эркин (*озод*) бўлмоқ; (*аёлни*) талоқ қилмоқ; 2) *мажх.* туғиш азоблари чекмоқ; النَّاقَةُ ~ туянинг арқони ечилмоқ, туя қўйиб юборилмоқ; طَلُقَ (*у*) طَلَاقَةٌ хушчақчақ (шўх) бўлмоқ; II طَلَّقَ талоқ қилмоқ; ~ بِهَا ثَلَاثًا а) уч талоқ, (*шариатга кўра*) эр-хотинликдан узил-кесил ажралмоқ; б) *куч.м.* (*к. билан, н. билан*) видолашмоқ, хайрлашмоқ; الْمَدْرَسَةَ ~ мактабни ташлаб кетмоқ: الآرَاءَ السَّابِقَةَ ~ ўзининг олдинги қарашларидан мутлақо воз кечмоқ; IV أَطْلَقَ 1) эрк (озодлик) бермоқ; озод қилмоқ, бўшатиб (қўйиб) юбормоқ; битиртириб чиқармоқ; чиқармоқ; قَمَرًا صِنَاعِيًّا ~ сунъий йўлдош учирмоқ; ~ الرَّصَاصَ عَلَى ... (*к. гадир*) ўқ отмоқ; ~ السِّهَامَ ўқ-ёй отмоқ; ~ الْغَازَاتِ السَّامَّةَ заҳарли газлар чиқармоқ; ~ صَرْخَةً қичқириб овоз чиқармоқ; ~ الْحَمَامَ الأَبْيَضَ تَحِيَّةً (*к. нидир*) қутлаш аломати сифатида оқ кабутарларни қўйиб (қафасдан чиқариб) юбормоқ; ~ سَبِيلَهُ кимнидир қўйиб юбормоқ, кимгадир жавоб бермоқ; ~ الْعَنَانَ жилов (тизгин) ни қўйиб юбормоқ; ~ الْخَيْلَ عَلَى الْغَارِبِ тўла (мутлақ) эрк бермоқ; ~ الْعَنَانَ لِفَيْضِ الدُّمُوعِ кўз ёшларига эрк бермоқ; ~ لِحْيَتَهُ соқол қўймоқ; ~ الْبَطْنَ ошқозон бўшатишни келтириб чиқармоқ (*дори ҳақида*); ~ سَاقَيْهِ (رِجْلَيْهِ) لِلرِّيحِ оёқни қўлга олиб чопиб кетмоқ; ~ت الشَّجَرَةُ الأَزْهَارَ дарахт гул очди (гуллади); ~ صَفَّارَاتِ الإِنْذَارِ ҳаво тревогаси эълон қилмоқ; ~ الْمِدْفَعَ тўпдан ўқ отмоқ; ~ النَّارَ ўт очмоқ, ўқ узмоқ; ~ يَدَهُ فِي ... (*н. дадир*) тўла (мутлақ) эрк бермоқ, қўл-оёғини бўшатиб қўймоқ; 2) (*н. гадир*) татбиқ қилмоқ (عَلَى); (*к. гадир бирор н. ни, мас., унвонни*) бермоқ (عَلَى); ~ عَلَيْهِ لَقَبًا أَوْ اسْمًا кимгадир лақаб *ёки* исм бермоқ; 3) умумлаштирмоқ; V تَطَلَّقَ 1) хушчақчақ бўлмоқ; ёришмоқ, жонланмоқ (*юз ҳақида*); 2) (*эр-хотинликдан*) ажралмоқ; VII انْطَلَقَ 1) кетмоқ, узоқлашмоқ; жўнамоқ, йўлга тушмоқ; (*н. дандир*) келиб чиқмоқ, келиб чиқиб фикр юритмоқ (مِنْ); ўтиб бормоқ, ўтмоқ (*вақт ҳақида*); 2) эркин (озод) бўлмоқ; (*н. дандир*) қутулмоқ, озод бўлмоқ (مِنْ); 3) учиб (отилиб) чиқмоқ (*ўқ ҳақида*); эшитилмоқ, тарқалмоқ (*ўқ овози ёки қичқириқ ҳақида*); ~ يَعْدُو у чопиб (қочиб) кетди; ~ت الْبُنْدُقِيَّةُ صُدْفَةً ўқ отиш (узиш) тасодифан юз берди; 4) эрк бермоқ (*мас., тилга*); ~ يَتَسَاءَلُ у сўроққа тута бошлади, у сўрай бошлади; ~تْ كَفَاءَتُهُ унинг иқтидори ривожланиш эркига эга бўлди (ривожланиш эркини олди); ~ت الزَّوْبَعَةُ бўрон бошланди; 5) жонланмоқ, ёришмоқ (*юз ҳақида*); X اسْتَطْلَقَ бўшашган бўлмоқ (*ошқозон ҳақида*)

– إِطْلَاقٌ 1) озод этиш; (*бирор н. ни, мас., моторни*) юргизиб юбориш, ишга тушириш; (*бирор н. ни, мас., космик кемани*) учириб юбориш; ~ الْبَارُودِ ўққа тутиш, ўқ ёғдириш, отишма; ~ النَّارِ ўқ узиш, ўқ отиш, отишма; ~ النَّارِ بَيْنَ ... تَبَادُلُ ўзаро ўқ отиш, ўзаро отишиш; ~ النَّارِ وَقْفُ отишманинг тўхташи; ~ الصَّوَارِيخِ ракеталар отиш (учириш); ~ السَّرَاحِ (*қамоққа олинган одамни*) бўшатиш, озод қилиш; ◊ ~ الْيَدِ мутлақо эрк (озодлик) бериш (*сўзма-сўз: қўлини бўшатиб қўйиш*); 2) умумлаштириш; ~الـ عَلَى бутунлай, мутлақо; إِطْلَاقًا ... (لَمْ) مَا ...мутлақо ...-мас (эмас)

– انْطِلَاقٌ 1) кетиш, жўнаш; жўнатиш; учиб кетиш; старт (бошланиш); ~ا مِنْ هَذَا الْمَبْدَإِ мана шу асос (принцип) дан келиб чиққан ҳолда ...; ~ الْمِدْفَعِ тўпдан ўқ отиш (узиш); 2) ажратиб олиш, (*бирор н. ни бошқа бир н. дан*) ажратиб чиқариш; ~ مِقْدَارٍ هَائِلٍ مِنَ الطَّاقَةِ катта миқдордаги энергиянинг ажралиб чиқиши (чиқарилиши); 3) эркинлик; бетакаллуфлик, тартибсизлик; бебошлик, одобсизлик, бузуқлик; تَكَلَّمَ بِالْعَرَبِيَّةِ بِـ~ араб тилида эркин гапирмоқ

– انْطِلَاقَةٌ 1) чиқиш (*мас., журнал*); 2) зарб билан чопа бошлаш, югура бошлаш; 3) шиддат, жўшқинлик, шижоат

– تَطْلِيقٌ ажралиш, никоҳни бекор қилиш

– طَالِقٌ талоқ қилинган (аёл); !~ أَنْتِ сени талоқ қилдим! (*талоқ қилганда айтилади*)

– طَلَاقٌ талоқ (*никоҳнинг бекор қилиниши*); ~ بِالثَّلَاثَةِ учталоқ (*никоҳнинг шариат бўйича мутлақо бекор қилиниши*); كِتَابُ (وَرَقَةُ)

الـ~ الرَّجْعِيُّ талоқ ҳақидаги гувоҳнома; хотиннинг яна эриникига қайтиб келишига имкон берувчи талоқ

– مِطْلَاقٌ = طَلَّاقٌ

– طَلَاقَةٌ 1) эрк, озодлик; 2) *шунингдек.* الْوَجْهِ ~ хушчақчақлик, шўхлик; اللِّسَانِ ~ нутқнинг равонлиги (эркинлиги); تَكَلَّمَ بِـ~ ...чада эркин (равон) гапирмоқ

– طَلْقٌ[1] *жам.* туғиш азоблари; тўлғоқ тутиши

– طَلْقٌ[2], طُلُقٌ, طَلِقٌ 1) эркин, кўнгли очиқ; الْيَدَيْنِ ~ қўли очиқ, саховатли; 2) хушчақчақ; الْوَجْهِ ~ истараси иссиқ; اللِّسَانِ ~ сергап, вайсақи; ◊ فِي الْهَوَاءِ الـ~ очиқ ҳавода

– طَلْقٌ[2], طَلَقٌ талқ, тал (*техника ва тиббиётда ишлатиладиган оқ ёки кўкиш рангли минерал*)

– طَلَقٌ *кўп.* أَطْلَاقٌ 1) ўқ отиш, ўқ узиш; 2) югуриш, чопиш; пойга; 3) от пойгасининг бир қисми, булаги, парчаси; 4) шох-шабба тўшалган йўл

– طَلْقٌ ҳалол; هُوَ لَكَ ~ у сенга ҳалолдир

– طَلْقَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) ўқ отиш, ўқ узиш; سَرِيعُ الطَّلَقَاتِ тезотар, тез отадиган; جَرَى كَأَنَّهُ ~ у ўқдай учиб кетди; طَلَقَاتُ السَّلَامِ салют, табриклаш, қутлаш; أَطْلَقَتِ الْمِدْفَعِيَّةُ إِحْدَى ~ حَيَّةٍ وَ عِشْرِينَ توплардан 21 марта ўқ узиб салют берилди; 2) патрон; حَيَّةٌ ~ жанговар патрон; أَغْلِفَةُ الطَّلَقَاتِ патрон гильзалари

– طَلْقَةٌ талоқ, ажралиш; никоҳнинг бекор қилиниши

– طَلُوقَةٌ *кўп.* طَلَائِقُ: حِصَانٌ ~ айғир, айғир от; خَيْلُ الطَّلَائِقِ айғир отлар

– طَلِيقٌ *кўп.* طُلَقَاءُ 1. 1) эркин, озод, бирор нарсага боғланиб қолмаган; السَّرَاحِ ~ озодликда юрган; مِنْ كُلِّ قَيْدٍ ~ ҳар қандай кишанлар (чеклашлар) дан озод; 2) хушчақчақ, шодмон; 2. хотинини талоқ қилган эркак; озод қилиб (қўйиб) юборилган асир

– مِطْلَاقٌ тез-тез хотинидан ажралиб турадиган

– مُطْلَقٌ 1. 1) озод, эркин; السَّرَاحِ ~ эркинликка чиқарилган; 2) оёғининг биттасида оқ ҳалқачаси йўқ бўлган от; 3) мутлақ, қатъий, сўзсиз, шак-шубҳасиз; شَيْءٌ ~ мутлақо, сўзсиз, тўла: الْحُكْمُ الـ~ абсолютизм, ҳокими мутлақлик; الْقِيمَةُ الزَّائِدَةُ الـ~ абсолют қўшимча қиймат; الْحَقِيقَةُ الـ~ мутлақ ҳақиқат; الْفِكْرَةُ الـ~ мутлақ ғоя; 2. 1) бошланғич нуқта, дастлабки (бошланғич) вазият (ҳолат); 2) трамплин

– مُطْلِقٌ *спорт.* старт берувчи

– مُطَلَّقَةٌ эри талоқ қилган аёл

– مِطْلَقٌ = مِطْلَاقٌ

– مُنْطَلَقٌ *кўп.* ـاتٌ бошланғич нуқта; *спорт.* трамплин

I طَلَمَ (*у*) طَلْمٌ (*хамирни*) ёймоқ

– طُلْمَةٌ *кўп.* طُلَمٌ кулча, кулча нон

– مِطْلَمَةٌ *кўп.* مَطَالِمُ ўқлов, жўва

– طُلُمْبَجِيٌّ *кўп.* طُلُمْبَجِيَّةٌ ўт учирувчи

– طُلُمْبَةٌ *кўп.* ـاتٌ насос, помпа

طَلْمَسَ 1) (*юзни*) тунд қилмоқ, жиддий тус олмоқ; 2) бузиб кўрсатмоқ, нотўғри талқин қилмоқ, бузмоқ

– طَلْمَسَاءُ 1) қоронғулик; 2) томонларни кўрсатиб турувчи бирор белги қўйилмаган (белгисиз) ер

طَلًا *кўп.* أَطْلَاءٌ, طِلَاءٌ, طُلِيٌّ кийикнинг янги туғилган боласи

– طَلْوٌ *кўп.* أَطْلَاءٌ оҳу (кийик) боласи

– طَلْوٌ бўри

– طَلْوَةٌ ваҳший ҳайвоннинг кичиги

I طَلَى (*и*) طَلْيٌ бўямоқ, (*н. бинандир*) қопламоқ, беркитмоқ (ب); بِالذَّهَبِ ~ заррин қилмоқ, тилло ранг бермоқ; بِالْفِضَّةِ ~ кумуш ранг бермоқ, кумуш билан қопламоқ; ~ بِالْقَصْدِيرِ метал буюмлар сиртига қалай югуртириб оқартирмоқ; بِالْكَهْرَبَاءِ ~ гальваник усулда метал қопламоқ (югуртирмоқ); ~ بِالْمِينَاءِ сирламоқ, сир югуртирмоқ; V تَطَلَّى бўялмоқ, сирланмоқ (ب); VII انْطَلَى зўр чиқмоқ, яхши чиқмоқ, муваффақиятли бўлмоқ (*ҳазил, ҳийла-найранг ва б. лар ҳақида* عَلَى); انْطَلَتْ عَلَيْهِ الْحِيلَةُ *куч.м.* тузоққа илинмоқ, ҳийлага ілаққа тушмоқ (илинмоқ); VIII اطَّلَى = V

– طَلًا туёғининг ўртаси очиқ (йирик) ҳайвоннинг боласи

– طِلَاءٌ[1] 1) устидан бўяш, бўяш; 2) пардоз-андоз буюмлари; الْوَجْهِ ~ грим; 3) лок; зарҳал; 4) баъзи дарахтларнинг танасидаги суюқликдан тайёрланган бўёқ; 5) узум шарбатининг учдан икки қисми буғлангунича қайнатиб тайёрланган ичимлик; шароб, май

– طِلَاءٌ[2] кийикнинг боласи оёғидан боғланадиган арқон, чилвир

– طَلِيٌّ[3] тиш устидаги сариқ доғ

– طَلَّاءٌ зарҳал берувчи, зарҳал югуртирувчи

– طُلْيَةٌ = طَلْيَةٌ

– طَلَاوَةٌ, طُلَاوَةٌ, طِلَاوَةٌ 1) равонлик, силлиқлик; 2) нафислик, нафосат, нозиклик, назокат, латифлик; латофат; гўзаллик; қизиқтирувчанлик

– طَلِيٌّ[1] гўзал, қизиқ, латиф

– طَلِيٌّ[2] *кўп.* طُلْيَانٌ қўзи, қўзичоқ

طَلِيٌّ[3] тиш устидаги сариқ доғ

– طَلْيَانٌ = طَلِيٌّ[3]

– طَلْيَةٌ *кўп.* буйин, гардан; бўйин ости

– مِطْلَاءٌ *кўп.* مَطَالٍ даладаги ингичка сув йўли

طَلْيَنَ итальянлаштирмоқ

– طَلْيَانٌ *жам.* итальянлар

– طَلْيَنَةٌ итальянлаштириш

I طَمَّ[1] (*а/у*) طَمٌّ сув билан қопламоқ, сув бостирмоқ; тулиб-тошмоқ (*сув ҳақида*); طَمَّ[2] (у) طَمٌّ, طُمُومٌ қирқмоқ, кесмоқ, олмоқ (*мас. сочни*); ◊ الْفَرَسُ ~ от енгилгина чопди; الْبِئْرَ ~ қудуқни кўмиб ташламоқ

– طَامَّةٌ 1) оғир фалокат, бахтсизлик; 2) қиёмат

– طَمٌّ кўп миқдордаги (*сув*); жуда кўп; الـ~ الرَّمُّ катта бойлик, сероблик, мул-кўллик, тўкин-сочинлик, фаровонлик; денгиз; ◊ جَاءَ بِالـ~ وَ الرَّمِّ жуда кўп бойлик олиб келмоқ

– طَمَّةٌ жамоа, гурух; مِنَ النَّاسِ ~ бир гуруҳ одамлар

– مَطْمُومٌ *эск.* сув билан тўлдирилган

طَمْأَنَ тинчлантирмоқ, хотиржам қилмоқ, ишонч ҳосил қилдирмоқ; ظَهْرَهُ ~ белини эгмоқ, белини букмоқ, қаддини эгмоқ; اطْمَأَنَّ (*н. дандир*) хотиржам бўлмоқ, (*н. гадир*) ўзида ишонч ҳис қилмоқ (إِلَى); بِأَنَّهَا ~ (*мн.*) тинчланди; 2) (*к. гадир*) ишонмоқ, ишонч билдирмоқ (إِلَى); 3) суриштириб ишонмоқ, суриштирмоқ, (*к.н. ҳақдадир*) хабардор бўлмоқ (عَلَى); عَلَى وُجُودِهِ ~ бирор нарсанинг мавжудлигига ишонч ҳосил қилмоқ; عَلَى صِحَّتِهِ ~ кимнингдир сиҳат-саломатлигини суриштирмоқ; (*қаердадир*) бўлмоқ (ب)

– اطْمِئْنَانٌ 1) хотиржамлик; ишонч; хавфсизлик туйғуси (ҳисси); 2) ишониш, ишонч

– طُمَأْنِينَةٌ 1) хотиржамлик, тинчлик; 2) ишонч

– مُطْمَئِنٌّ 1) хотиржам; тинч; ишончли; 2) ишонувчан; 3) пасттекисликдаги, пасттекисликдан иборат (*жой ҳақида*) 4) *эск.* ювош, беозор, вазмин, оғир

I (طمت) طَمَثَ (а) طَمْثٌ ҳайз кўрмоқ; طَمَثَ (*у, и*) طَمْثٌ (*қизнинг*) бокиралигини бузмоқ

– طَمْثٌ 1) ҳайз, менструация; 2) ифлослик, разиллик, нопоклик

I طَمَحَ (а) طُمُوحٌ 1) бошни кўтариб қарамоқ; بَصَرَهُ إِلَى ... ~ (*н. нидир кўярда-кўймай хиралик билан*) талаб қилмоқ; 2) бошни кўтариб қарамоқ, (*н. гадир*) назар ташламоқ; بِأَنْفِهِ ~ кеккаймоқ, такаббур бўлмоқ, бурунни кўтармоқ (ب); طَمَحَ (а) طُمُوحٌ 4) *эск.* бошини кўтариб олдинги оёғини қарамасдан қўймоқ (от); 5) *эск.* жиловланмаган, ўргатилмаган бўлмоқ 3) хоҳламоқ, (*н. нидир хиралик*

билан) талаб қилмоқ, (*н. гадир*) интилмоқ (إلى); 4) (*н. нидир*) олиб кетмоқ (ب)

– طَامِحٌ 1) хоҳловчи, истовчи; لَيْسَ وَرَاءَهُ ~ مَطْمَحٌ لِ! шундан кейин ҳам бирор нарсани хоҳлаб бўладими?!; 2) иззатталаб, шуҳратпараст

– طَمَّاحٌ 1) (*н. нидир хиралик билан*) талаб қилувчи; (*н. гадир*) интилувчи (إلى); 2) иззатталаб киши, шуҳратпараст киши; 3) очкўз, баднафс, ебтўймас, юҳо

– طَمَحَاتٌ *ёки* طَمَحَاتٌ кўп; الدَّهْرِ ~ дунё машаққатлари

– طَمُوحٌ 1) = طَمَّاحٌ; 2) *эск.* бошини баланд кўтариб, олдинга шиддат билан интилувчи (*от*); бўйсунмаган; فِي الْعِنَانِ ~ юганлаб бўлмайдиган, сулуқ сблинмайдиган

– طُمُوحٌ 1) интилиш, кучли хоҳиш, истак; 2) иззатталаблик, шуҳратпарастлик

– مَطْمَحٌ *кўп.* مَطَامِحُ 1) исталаётган, хоҳланаётган нарса, қўйилган мақсад; 2) *эск.* назар солиш; назар солинадиган нарса, жой, вақт

I طَمَرَ (*у, и*) طَمْرٌ 1) кўммоқ, дафн қилмоқ; (*н. биландир*) кўмиб қўймоқ (ب); بِئْرًا ~ қудуқни кўмиб қўймоқ; النَّارَ ~ оловни (*тупроқ, кул билан*) кўмиб ўчирмоқ; طَمَّرَ 1) дафн қилмоқ; 2) (*отни*) ювмоқ, тозаламоқ; VII انْطَمَرَ 1) дафн қилинмоқ; 2) кўмилган бўлмоқ; ўралган бўлмоқ (*мас., кўрпага*)

– طَامِرٌ *кўп.* طَوَامِرُ бурга; ◊ هُوَ ~ ُ بْنُ у нотаниш одамдир; номаълум шахсдир

– طُمَارٌ отқашлағич

– طِمْرٌ *кўп.* أَطْمَارٌ эски-туски, увада, жулдур, йиртиқ-ямоқ кийим

– طِمِرٌّ оёқлари узун чопқир от

– طُومَارٌ *кўп.* طَوَامِيرُ 1) ўроғлик қоғоз; 2) (*қоғоз*) ўлчами, формати; 3) тумор (*ёзув-хат турларидан бири*)

– مِطْمَارٌ *кўп.* مَطَامِيرُ *ёки* مِطْمَرٌ *кўп.* مَطَامِرُ 1) шоқил; 2) тик ёнбағир, тик қоя, қоянинг тик тушган ёнбағри

– مِطْمَرٌ қурувчилар ишлатадиган ип

– مَطْمُورٌ 1) дафн қилинган, кўмилган; 2) кўмиб қўйилган

– مَطْمُورَةٌ *кўп.* مَطَامِيرُ ишончли, ҳеч ким тополмайдиган яширин жой; ертўла; омбор; (ертўласимон) дон сақланадиган омбор

I (طمس) أَطْمَسَ (*и*) طُمُوسٌ ўчирилмоқ, йўқолмоқ, йўқ бўлмоқ; تِ الْعُيُونُ ~ *ёки* ~ الْبَصَرُ кўриш қобилиятини йўқотмоқ; طَمَسَ[2] (*и*) طَمْسٌ ўчирмоқ, текисламоқ; йўқ қилмоқ, (*изларни*) яширмоқ; ... الْخَبَرَ إِلَى أَنْ ~ ... гача (...*га қадар*) хабарни яширин тутмоқ; V تَطَمَّسَ ўчирилмоқ ўчирилиб кетмоқ, ўчиб кетмоқ (*из ҳақида*); VII انْطَمَسَ ўчирилмоқ, текисланмоқ; яширин (ноаниқ) бўлмоқ (қолмоқ)

– طَامِسٌ ўчирилган; ноаниқ, қоронғи

– طَمْسٌ ўчириш; (*жиноят изларини*) яшириш

طَمْطَمَ 1) ғудурламоқ, пойма-пой гапирмоқ; 2) (*араб тилида бошқачароқ талаффузда*) гапирмоқ

– طَمَاطِمُ *бот. жам.* томат, помидор, патинжон

– طَمْطَامٌ очиқ денгиз

– طَمْطَمٌ, طُمْطُمَانِيٌّ *кўп.* طَمَاطِمُ (*араб тилида бошқачароқ талаффузда*) гапирувчи

– طَمْطَمَانِيَّةٌ (*чет элликларнинг арабча гапиргандаги*) талаффуз, акцент; ال деб айтиш ўрнига امْ деб талаффуз қилиш (айтиш)

I (طمع) طَمِعَ (*а*) طَمَعٌ қаттиқ истамоқ (хоҳламоқ); طَمُعَ (*у*) طَمَاعَةٌ қизғончиқ (очкўз) бўлмоқ; II طَمَّعَ 1) истак пайдо қилмоқ, бошни айлантирмоқ, ўз йўлига киритмоқ; 2) жасоратли қилмоқ; гижгижламоқ; IV أَطْمَعَ истак пайдо қилмоқ, бошни айлантирмоқ, ўз йўлига киритмоқ

– طَامِعٌ *эск.* кучли (қаттиқ) истак билдирувчи, хоҳловчи; умид қилувчи, умидвор

– طَمَّاعٌ 1) кучли (қаттиқ) истак кўрсатувчи; 2) қизғончиқ, очкўз; манфаатпараст

– طَمَّاعَةٌ = طَمَاعَةٌ

– طَمَّاعَةٌ 1) кучли (қаттиқ) истак (хоҳиш); 2) қизғончиқлик; очкўзлик; манфаатпарастлик

– طَمَّاعِيَّةٌ кучли (қаттиқ) истак (хоҳиш); интилиш

– طَمَعٌ *кўп.* أَطْمَاعٌ 1) кучли (қаттиқ) истак (хоҳиш); 2) қизғончиқлик, очкўзлик; ◊ ذَوُو أَطْمَاعٍ манфаатдор шахслар, манфаат эгалари

– طَمِعٌ *ёки* طَمُعٌ жуда (қаттиқ) хоҳловчи

– طُمْعَانٌ қизғончиқ, очкўз

– مِطْمَاعٌ ўта қизғончиқ, ўта очкўз

– مَطْمَعٌ *кўп.* مَطَامِعُ 1) истак, хоҳиш; орзу, тамаъ; мўлжалланган бирор нарса; манфаатлар; 2) хоҳланган (орзу қилинган) нарса

– مَطْمَعَةٌ орзу (истак) пайдо қиладиган нарса; орзу, истак, ҳавас, васваса, йўлдан озиш

طَمَاقٌ, طُمَاقٌ *кўп.* اتٌ ـ гетр (*тўпиқдан болдиргача беркитиб турадиган чарм кўнж*); гамаш (*тўпиқдан болдиргача беркитиб турадиган пайпоқ*)

طَمْلٌ *кўп.* طُمُولٌ одобсиз, уятсиз, тарбиясиз

– طَمْلَةٌ *ёки* طُمْلَةٌ *ёки* طِمْلَةٌ ифлос, сув, лойқа сув

(طمن) طَمَّنَ тинчлантирмоқ, хотиржам қилмоқ; ишонтирмоқ; ишонч қозонмоқ; طَمِّنُوا بَالَكُمْ! тинчланинг!, хотиржам бўлинг!; III طَامَنَ тинчлантирмоқ, хотиржам қилмоқ; VI تَطَامَنَ 1) эгилмоқ, энгашмоқ; пасттекис бўлмоқ (*ер, жой ҳақида*); 2) хотиржам бўлмоқ, (*кўркувдан*) қутулмоқ, чиқмоқ

– طَمَانٌ *ат. от, мз.* Тамон

– طُمَانٌ хотиржамлик, хавфдан сақланиш (эҳтиёт бўлиш) ҳисси (туйғуси, сезгиси); ишонч

I (طمو) طَمَا (*у*) طُمُوٌّ қирғоқлардан чиқмоқ (тошмоқ); طَمَى (*и*) طَمْيٌ лойқа бўлмоқ, лойқаланмоқ (*сув ҳақида*)

– طَامٍ *мн.* طَامِيَةٌ 1) қирғоқлардан тошувчи; серсув, суви кўп; 2) лойқали, балчиқли; الْمَاءُ الطَّامِي лойқа сув

– طَمْيٌ *кўп.* أَطْمَاءٌ чўкинди, лойқа, балчиқ

– طَمْيِيٌّ лойқали, балчиқли, чўкиндили; أَرْضٌ ~ةٌ лойқали, балчиқли ер (тупроқ)

I طَنَّ[1] (*а/и*) طَنِينٌ 1) овоз (товуш) чиқармоқ, садо бермоқ; жарангламоқ, жирингламоқ; эшитилмоқ, янграмоқ; تَطُنُّ الْأُذُنُ қулоқда жангилламоқ; 2) ғувилламоқ, вйзилламоқ, ғинғилламоқ (*ҳашаротлар ҳақида*); طَنَّ[2] (и) طَنِينٌ, طَنٌّ ўлмоқ, вафот этмоқ; II طَنَّنَ 1) овоз (товуш, садо) чиқармоқ; жарангламоқ, жирингламоқ; 2) ғувилламоқ, ғинғилламоқ, визилламоқ; IV أَطَنَّ овоз (товуш) чиқаришга мажбур қилмоқ

– طُنٌّ[1] *кўп.* أَطْنَانٌ 1) тан, тана, бадан; 2) боғ, боғлам

– طُنٌّ[2] *кўп.* أَطْنَانٌ тонна

– طَنَّانٌ 1) жарангдор, жарангли, янгроқ; الطَّائِرُ الـ~ *зоол.* колибри (*Америка ва Африкада яшайдиган кичкина рангдор сайроқи қуш*); 2) машҳур, шуҳратли, атоқли, таниқли; مَقَالَةٌ ~ةٌ رَنَّانَةٌ шовқин-суронли (баландпарвоз) мақола, шов-шувга сабаб бўлган (шов-шув кўтарган) мақола

– طَنِينٌ 1) жаранглаган (жирингланган) овоз (*садо*); 2) ғувиллаш, ғинғиллаш, визиллаш, гувиллаш; 3) резонанс (*бирор н. таъсирида ҳосил бўлган тебраниш*); 4) *муз.* тон (товуш, овоз, оҳанг); ~ نِصْفُ ярим тон

(طنأ) IV أَطْنَأَ 1) уй томонга мойил бўлмоқ; 2) сув ичиш учун ҳовузга энгашмоқ; 3) гиламга чўзилиб (дангасаликдан) уйқуга кетмоқ

I طَنَبَ (а) طَنَبٌ эск. бели узун бўлмоқ, узун белли бўлмоқ (*от ҳақида*); الرُّمْحُ ~ найза эгилди; الْفَرَسُ ~ отнинг оёқ-қўллари узайди; II طَنَّبَ чодир (палатка) тикмоқ; (*қаердадир*) қолмоқ (ب); IV أَطْنَبَ орттириб юбормоқ, муболаға қилмоқ, ҳаддан ташқарилик қилмоқ; فِي الْكَلَامِ ~ сергап (вайсақи, мижғов) бўлмоқ; فِي الشَّتْمِ وَ التَّقْرِيعِ ~ авра-астарини ағдариб (ўсма-сурмасигача, амма-холасигача қўймай) сўкмоқ ва ҳақорат қилмоқ, болохонадор қилиб сўкмоқ

– إِطْنَابٌ орттириб юбориш, муболаға

қилиш, ҳаддан ташқарилик қилиш; ~ فِي الْكَلَامِ вайсақилик, сергаплик, мижғовлик

– طُنُبٌ *кўп.* أَطْنَابٌ 1) таноб, арқон, арғамчи (*чодирни боғлаш учун*); ضَرَبَ فِيهِ أَطْنَابَهُ а) бирир жойда чодир ўрнатмоқ; б) *кўчм.* хўжайинлик қилмоқ, уя қурмоқ (*мас., порахўрлар ҳақида*); 2) *анат.* пай, чандир; 3) дарахтнинг томири; 4) *эск.* қозиқ (*чодирнинг арқони боғланадиган*); 5) *эск.* чет, ташқи қисм, тугаш жойи

– مِطْنَبٌ *кўп.* مَطَانِبُ елка, кифт

طُنْبُرٌ *кўп.* طَنَابِرُ арава

– طُنْبُرْجِيٌّ *кўп.* طُنْبُرْجِيَّةٌ аравакаш, юк ташувчи, киракаш

طُنْبُورٌ, طُنْبُورَةٌ *кўп.* طَنَابِيرُ 1) танбур, гитара, уд; 2) *тех.* барабан (*машина ва механизмларнинг цилиндр шаклидаги қисми*), валик, цилиндр (*машина қисми*); *шунингдек:* الرَّيِّ ~ Архимед винти; ◊ ... وَ قَدْ زَادَ ~ُهُمْ نَغْمَةً أَنَّ баланд овоз билан (дағдаға билан) гапиришга мажбур қилган нарса шуки, ...; زَادَ الطِّينَ بِلَّةً وَ الـ~ نَغْمَةً ўтга ёғ қуймоқ ва катта шов-шув чиқармоқ

طُنْبُوشَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ (*қувур, труба*) қалпоғи; қувур ўрамаси-кожухи (*устига ўраб қўйилган нарса*); (*кемалардаги эшкак-паррак*) ўрамаси-кожухи

طَنْجَرَةٌ *кўп.* طَنَاجِرُ кастрюл (*сув иситиладиган, овқат тайёрланадиган идиш*)

I طَنَحَ *халқ.* ўқ отмоқ (*Сурияда*)

I طَنَخَ (а) طَنْخٌ семирмоқ, ёғ олмоқ, семиз бўлмоқ

I طَنَزَ (у) طَنْزٌ масхараламоқ, мазаҳ қилмоқ

– طَنَّازٌ масхарабоз

– طَنْزٌ ҳазил, масхарабозлик

(طنش) II طَنَّشَ эшитмаслик, қулоқсолмаслик, тингламаслик

طَنْطَاوِيٌّ 1. Танта ш. га *оид*; 2. Танта ш. да яшовчи киши

طَنْطَنَ 1) жаранглатмоқ, жангир-жунгир қилмоқ; 2) шовқин (шовқин-сурон) қилмоқ; 3) ғинғилламоқ, ғувилламоқ, визилламоқ

– طَنْطَنَةٌ 1) жаранг, жангир-жунгир; 2) шовқин, шовқин-сурон; 3) ғинғиллаш, ғувиллаш, визиллаш

طَنْفٌ, طُنْفٌ, طُنُفٌ, طَنَفٌ *кўп.* أَطْنَافٌ (*тоғнинг, деворнинг*) туртиб чиққан жойи, дўнг, бўртиқ; *архит.* араки, карниз

طَنْفَسَ 1) ёмон хулқли, хулқи ярамас бўлмоқ; 2) олифта бўлмоқ, турли кийимларни кийишга хавасманд бўлмоқ

طَنْفَسَةٌ, طُنْفُسَةٌ, طَنْفَسَةٌ *кўп.* طَنَافِسُ 1) гилам; 2) бўйра

(طنى) I طَنِيَ (а) طَنًى ўпкаси ёки талоғи қовурғасига ёпишиб қолмоқ

طَهْ 1) *мз.ат.от* Тоҳа; 2) То-ҳо (*Қуръондаги 20 – суранинг номи*)

I طَهُرَ (у) طَهَارَةٌ тоза бўлмоқ, нуқсонсиз бўлмоқ; айбсиз (камчиликсиз) бўлмоқ; II طَهَّرَ 1) тозаламоқ; ювмоқ, ювиб ташламоқ; дезинфекция қилмоқ; 2) кесмоқ, хатна маросимини ўтказмоқ; III طَاهَرَ кестирмоқ, хатна маросимини ўтказмоқ; V تَطَهَّرَ тоза бўлмоқ, ювинмоқ; дезинфекция қилинмоқ; VIII أَطْهَرَ 1) тоза бўлмоқ; 2) хатна қилинмоқ

– أَطْهَرُ *эск.* энг тоза, ўта озода

– تَطْهِيرٌ 1) тозаланиш, нуқсонсиз бўлиш, тозалаш; зарарли микроблардан тозалаш, дезинфекция; مَحَطَّةُ الـ~ санитария хизмати кўрсатиладиган жой (бўлим); 2) хатна

– طَاهِرٌ *кўп.* أَطْهَارٌ 1) тоза, озода; бокир; ~ُ الذِّمَّةِ соф (чин) виждонли, ҳалол, пок, софдил; ~ُ الذَّيْلِ айбсиз, маъсум; пок виждонли; 2) *ат. бт, мз.* Тоҳир

– طَاهِرَةٌ: ~ امْرَأَةٌ ҳайзли бўлмаган аёл, ҳайз келмаган аёл

– طَهَارَةٌ 1) озодалик, тозалик; нуқсонсизлик; ~ُ الذَّيْلِ 1) соф виждонлилик, айбсизлик, софдиллилик; 2) хатна; 3) таҳорат

– طُهْرٌ 1) озодалик, тозалик; булғанмаганлик, ифлос бўлмаганлик, айбсизлик, нуқсонсизлик; 2) хатна

– الطُّهْرِيُّونَ: пуританлар (*XVI-XVII асрларда Англия ва Шотландияда пайдо бўлган диний-сиёсий оқим вакиллари*)

– طَهُورٌ 1) ғоят тоза, ғоят озода; 2) *эск.* покланиш учун ишлатиладиган сув ёки бошқа суюқлик

– طُهُورٌ 1) тозалик, озодалик; 2) хатна

– مَطْهَرٌ *дин.* аъроф, аросат

– مُطَهَّرٌ *эск.* тозаланган, покланган, озода бўлган

– مُطَهِّرٌ тозаловчи; дезинфекция қилувчи

– مُطَهِّرَاتٌ *кўп.* дезинфекция қилувчи моддалар, воситалар

– مِطْهَرَةٌ идиш, мустаҳаб учун ишлатиладиган идиш

I طَهَسَ (а) طَهْسٌ ер ичига кириб кетмоқ

طَهَافٌ юқоридаги булут

– طُهَافَةٌ кокил, гажак, зулф

I طَهَقَ (а) طَهْقٌ 1) шошмоқ, шошилмоқ; 2) (*н. дандир*) жирканмоқ, нафратланмоқ (مِنْ)

– طَهْقَانٌ жуда тўйган, тўйиб кетган, мириққан; жирканувчи, нафратланувчи

مُطَهَّمٌ 1) ғоят яхши, аъло (*отга бериладиган сифат*); 2) думалоқ; ~ وَجْهٌ думалоқ юз, кулча юз

I طَهَا (طهو) (у) طَهْوٌ қайнатмоқ, пиширмоқ, овқат тайёрламоқ (пиширмоқ)

– طَاهٍ *мн.* طَاهِيَةٌ *кўп.* طُهَاةٌ ошпаз, пазанда; رَئِيسُ طُهَاةٍ бош ошпаз (пазанда), пазандалар бошлиғи

– طَهَايَةٌ қайнатиш, пишириш, овқат тайёрлаш (пишириш)

– طَهَايَةٌ ошпазлик (пазандалик) касби

– طَهْوٌ, طُهِيٌّ қайнатиш, пишириш, овқат тайёрлаш; فَنُّ الـ~ пазандалик, ошпазлик

– مَطْهًى *кўп.* مَطَاهٍ ошхона, овқат тайёрланадиган жой

– طَهَاءَةٌ юқорилаб сузадиган булут, тепадаги булут

(طوب) II طَوَّبَ 1) *дин.* дуо қилмоқ, оқ фотиҳа бермоқ, алқамоқ; муқаддаслаштирмоқ; валийлар қаторига қўшмоқ (киритмоқ) (*қар.* طيب); 2) *юр.* руйхатдан ўтказиш йўли билан (*ер-мулкларни*) ўзиники қилиб олмоқ (ўзлаштирмоқ)

– طَوَّابٌ ғишт ясовчи

– طُوبٌ *жам.* ғишт;. (مَشْوِيٌّ) مَحْرُوقٌ ~ *ёки* أَحْمَرُ ~ пиширилган (пишиқ) ғишт; نِيٌّ ~ *ёки* أَخْضَرُ ~ хом ғишт; النَّارِيُّ الـ~ *ёки* نَارٍ ~ ўтга чидамли ғишт

– طُوبَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ ғишт

طُوبَارٌ тубор (*тузланган балиқ тури*)

طُوبَاوِيٌّ, طُوبَائِيٌّ *қар.* طيب

طُوبْجِيٌّ *кўп.* طُوبْجِيَّةٌ тўпчи, артиллериячи

– طُوبْجِيَّةٌ тўплар, артиллерия

– طُوبْخَانَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ аслаҳахона, тўпхона, арсенал

طُوبَةٌ туба (*қибт тақвимининг бешинчи ойи*)

طُوبُوغْرَافِيَا топография

طُوبَى *қар.* طيب

I (طوح) طَاحَ (у) طَوْحٌ 1) оқмоқ, оқиб бормоқ (*оқим, сел ҳақида*); 2) (*н. нидир*) олиб (оқизиб) кетмоқ, бузиб кетмоқ, синдириб кетмоқ (ب); 3) ҳалок бўлмоқ; ◊ فِي ~ الْأَرْضِ адашиб юрмоқ; адашмоқ; II طَوَّحَ 1) ташламоқ, отмоқ, итқитмоқ; 2) хавф-хатарга дучор қилмоқ, йўлиқтирмоқ, хавф остида қолдирмоқ; 3) (*к. нидир*) олиб кетмоқ, эргаштириб кетмоқ, (*н. нидир*) йўқ қилмоқ (ب); بِذَيْلِهِ ~ думни ликиллатмоқ (*қуш ҳақида*); IV أَطَاحَ 1) (*к. нидир*) ҳалок қилмоқ, нобуд қилмоқ, ўлдирмоқ, қирмоқ (ب), (*н. нидир*) йўқ қилмоқ (ب); 2) олиб ташламоқ (*мас., каллани*), кесиб олмоқ, кесиб ташламоқ (*мас., бармоқни*); إِبْهَامَهُ ~ (*ўзини майиб қилиш мақсадида*) бош бармоғини кесиб ташламоқ; 3) (*к. нидир н. нингдир ичига*) ташламоқ, отмоқ, итқитмоқ (فِي); 4) (*к. нидир*) ташлаб юбормоқ, отиб юбормоқ, итқитиб юбормоқ (ب); V تَطَوَّحَ 1) ўйламай киришмоқ (қилмоқ); 2) гандиракламоқ, каловланмоқ, гандиракланиб (каловланиб) юрмоқ, тебранмоқ, чайқалмоқ; فِي الْبِلَادِ ~ юрт (мамлакат) бўйлаб кезиб юрмоқ; VI تَطَاوَحَ бир-бирига (ўзаро) ирғитишмоқ

– إِطَاحَةٌ 1) (*н. нингдир*) йўқ қилиниши (ب);

(*к. нингдир, н. нингдир*) олиб ташланиши, ағдарилиб ташланиши (ب)

(طوخ) I **طَاخَ** (у) طَوْخ ёмон гап ёки ёмон иш билан айбламоқ, айб қўймоқ

(طود) VII اِنْطَادَ баландликка (юксакликка, ҳавога, осмонга) кўтарилмоқ

– طَوْدٌ *кўп.* أَطْوَادٌ тоғ; نَهَضَ كَالـ~ الشَّامِخِ بِوَجْهِ الْعَدُوِّ *маж.* душман йўлига ғов бўлиб турмоқ; الأَطْوَادُ устунлар, арконлар

– مُنْطَادٌ *кўп.* مَنَاطِيدُ 1) ҳаво шари, аэростат; مُقَيَّدٌ ~ боғланма аэростат; 2) *шунингдек*: ~ مُسَيَّرٌ дирижабль, цеппелин (*қаттиқ қобиқли дирижабль*)

(طور) I **طَارَ** (у) طَوْرٌ *эск.* айланма бўйлаб юрмоқ, доира шаклида юрмоқ, айланиб юрмоқ; II طَوَّرَ тараққий эттирмоқ, ривожлантирмоқ, илгарилатмоқ, олдинга жилдирмоқ; V تَطَوَّرَ тусини аста-секин ўзгартирмоқ; ривожланмоқ, тараққий этмоқ; (*бирор н. га*) айланмоқ, аста-секин (*н. гадир*) ўтмоқ (إِلَى *-мас. жанжалдан муштлашишга ўтмоқ в ҳ.к.*)

– تَطَوُّرٌ *кўп.* اتٌ ўзгариш, тусини ўзгартириш; эволюция; نَظَرِيَّةُ الـ~ эволюцион назария, эволюция назарияси; الـ~ الْعَلَائِقِ الاجْتِمَاعِيَّةِ ижтимоий муносабатларнинг ривожланиши

– تَطَوُّرِيٌّ эволюцион; النَّظَرِيَّةُ الـ~ـةُ эволюцион назария, эволюция назарияси

– تَطْوِيرٌ ривожлантириш (*балоғатга етказиш маъносида*)

– طَارٌ 1) тор; тамбурин (*баъзи Овруполо мамлакатларида: ноғорага ўхшаш музика асбоби*); 2) чамбарак, гардиш; чамбар

– طَارَةٌ *кўп.* اتٌ 1) тамбурин; 2) чамбарак, гардиш, чамбар; тўғин, тегарчик; ғилдирак; الْمَرْكَبِ ~ эшкакли ғилдирак; الإِدَارَةِ ~ штурвал (*кема ва самолётларни бошқарадиган рул*); الدُّومَانِ ~ рул чамбараги; التَّطْرِيزِ ~ керги чамбарак (*гул тикиладиган матони тортиб қўйиладиган чамбарак*); 3) чиғир, маховик, маховик - ғилдирак; الْقِشَاطِ ~ *ёки* السَّيْرِ ~ шкив (*узатма тасмасини ҳаракатга келтирувчи ғилдирак*); الْجَنَازِيرِ ~ шестерня (*тишли ғилдирак*)

– طُوَارٌ йўлка, тротуар

– طَوْرٌ *кўп.* أَطْوَارٌ 1) босқич; фаза; *геол.* давр; الـ~ الثُّلَاثِيُّ учламчи (триас) давр; الـ~ الطَّبَاشِيرِيُّ бўр даври; الـ~ الْكَوْنِيُّ космик давр; الـ~ الْجِيُولُوجِيُّ геологик давр; أَطْوَارُ نُمُوِّ النَّبَاتِ ўсимликларнинг ривожланиш босқичлари назарияси; 2) ҳолат, аҳвол, шароит; 3) тур; тоифа, категория; 4) хулқ-атвор, ўзни тутиш (ҳаракат) тарзи; хулқ-одоб; غَرِيبُ الأَطْوَارِ ғалати хулқ-атворли; ғайри қилиқли; 5) чек, чегара; خَرَجَ عَنْ ~ـهِ чегарадан чиқмоқ, ўзини унутмоқ, жаҳлланмоқ; أَخْرَجَ عَنْ ~ـهِ ўзини унуттирмоқ, кимнингдир жаҳлини чиқармоқ; ◊ ~ بَعْدُ ~ا вақти-вақти билан; ا ~ ... ا ~ ... *ёки* ~ا حِينًا ... و гоҳ ..., гоҳ ...

– طُورٌ *кўп.* أَطْوَارٌ тоғ

– طُورَانِيٌّ, طُورِيٌّ[1] 1) ёввойи; 2) ёт, ўзга, бегона, бошқа юртдан келиб қолган, келгинди; ◊ مَا ~ بِالدَّارِ ҳовлида ҳеч ким йўқ

– طُورَانِيٌّ[2] туроний, туронлик, Турон (Туркистон) дан бориб қолган

– طُورِيَّةٌ *кўп.* اتٌ кетмон, дастали сўқа

– مُتَطَوِّرٌ тараққий этган; صِنَاعَةٌ ~ саноати тараққий этган (ривожланган)

طُورْبِيدٌ *кўп.* اتٌ торпеда; رَأْسُ الـ~ торпеда каллаги; نَفَسَ بـ~ торпеда билан урмоқ (зарба бермоқ)

طُورْبِيلٌ = طُورْبِيدٌ

طُورْنُقٌ гамаш, гетр (*оёқ болдирига кийиладиган пайпоқ ёки қўнж*)

(طوس) II طَوَّسَ безамоқ, безатмоқ; йиғиштирмоқ, саранжом қилмоқ; تَطَوَّسَ ясанмоқ, тузанмоқ, безанмоқ; такаббурлик қилмоқ, кеккайиб (ўзини намойиш қилиб) юрмоқ

– طَاسٌ *кўп.* اتٌ 1) металдан ясалган пиёла, пиёлача; 2) металдан ясалган коса; тос; الشُّرْبَةِ ~ шурва ичиладиган метал коса

– طَاسَةٌ 1) металдан ясалган бандли пиёла, пиёлача; التَّصَادُمِ ~ буфер; (التَّخْمِيرِ) ~ الْقَلْبِ това; الْخَضَّةِ ~ *халқ.* даволаш пиёласи (*ичига сув қуйиб, кечаси шудринг йиғиш учун қуйиб қуйилади, эрталаб сув ва шудринг бир-бири билан аралашмоғи учун тебратилгач, ундаги суюқлик, дориворлик, даволаш хусусиятига эга бўлар экан*); 2) коса; 3) (*ҳаммомдаги*) тос

– طَاوُوسٌ *кўп.* طَوَاوِيسُ, أَطْوَاسٌ товус

– طُوَيْسٌ кичкина товус, товусча

(طوش) II طَوَّشَ бичмоқ, ахталамоқ, ахта қилмоқ

– طَوَاشِيٌّ *кўп.* طَوَاشِيَّةٌ ҳарамдаги бичилган (ахта қилинган) қул; бичилган одам, ахта

– طَوْشَةٌ бақириқ, бақир-бақир, шовқин; қийчув, туполон, жанжал

– مُطَوَّشٌ 1. бичилган, ахта қилинган; 2. бичилган одам, ахта

طُوطَمٌ *кўп.* طَوَاطِمُ тотем (*уруғ жамоалари сиғинадиган ҳайвон, ўсимлик, тош ва б. лар*)

– طُوطَمِيَّةٌ тотемизм

I (طوع) **طَاعَ** (*у*) طَوْعٌ (*к. гадир*) бўйсунмоқ, итоат қилмоқ (لِ); II طَوَّعَ 1) бўйсунишга (итоат этишга) мажбур қилмоқ, бўйсундирмоқ, итоат қилдирмоқ; اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ ~ араб тилини яхши билмоқ; 2) рухсат (имкон) бермоқ; 3) *эск.* осон қилмоқ, енгил қилмоқ; وَ قَدْ ~تْ لَهُ جُرْأَتُهُ ... أَنْ шижоат унга ... имкониятини берди; III طَاوَعَ 1) бўйсунмоқ, итоат этмоқ; (*н. нидир*) бажармоққа (ижро этмоққа) тайёр турмоқ; 2) (*н. биландир*) келишмоқ; IV أَطَاعَ итоат қилмоқ, бўйсунмоқ, сўзга (гапга) кирмоқ; V تَطَوَّعَ ўз ихтиёри билан хоҳиш билдирмоқ; (*н. нидир қилиш*) хоҳишини билдирмоқ (لِ) ~ فِي خِدْمَةِ الْجَيْشِ армия хизматига ихтиёрий бормоқ; VII انْطَاعَ (*к. гадир*) итоат қилмоқ, бўйсунмоқ (لِ); X اسْتَطَاعَ эплай олмоқ, қўлдан келмоқ; سَعَيْنَا وَرَاءَ الدِّقَّةِ مَا اسْتَطَعْنَا биз имкон борича аниқликка интилдик

– اسْتِطَاعَةٌ *кўп.* اتٌ 1) (*бирор н. ни қилиш*) имконияти; куч, қудрат, қувват, қобилият; 2) *тех.* қувват; عَلَى قَدْرِ الـ~ қудрати (кучи, қуввати) га қараб, имконияти етганича, имкон борича; ... أَنْ ~ـهِ فِي у ...ни қила олади (бажара олади)

– إِطَاعَةٌ итоат, бўйсуниш, қулоқ солиш

– أَطْوَعُ энг итоаткор, ўта бўйсунувчи

– تَطَوُّعٌ кўнгиллилик, ихтиёрийлик; تَقَدَّمَ الـ~ الْعَسْكَرِيُّ لِلـ~ кўнгилли бўлиб кирмоқ; аскарликка (армияга) кўнгилли бўлиб (ўз ихтиёри билан) кирмоқ

– تَطَوُّعِيٌّ кўнгилли

– طَاعَةٌ бўйсуниш, итоаткорлик

– طَائِعٌ *кўп.* طَوَّعٌ итоаткор, бўйсунувчи, гапга қулоқ солувчи

– طَوَاعِيَةٌ кўнгиллилик, ихтиёрийлик; ~ عَنْ кўнгилли бўлиб, ўз ихтиёри (хоҳиши, истаги) билан

– طَوْعٌ 1. итоаткор, бўйсунувчи, гапга қулоқ солувчи (кирувчи); إِرَادَتِهِ ~ кимнингдир иродасига бўйсуниб (бўйсунган ҳолда); كَانَ ~ يَدِهِ الْعِنَانَ итоаткор, бўйсунувчи; кимгадир итоат қилмоқ, қулоқ солмоқ; 2. итоатли бўлиш, бўйсуниш; بِالـ~ا *ёки* ~ا ихтиёрий, ўз истаги билан, жон-жон деб; ~ا لِـ... (*бирор н.*) сабабли (*бўлгани учун*); (*бирор н. га*) мувофиқ ҳолда; ~ا أَوْ كُرْهًا хоҳласаю хоҳламаса, хоҳиш бўлсаю бўлмаса

– طَوْعِيٌّ кўнгилли; ~ا ўз ихтиёри билан, ихтиёрий равишда

– طَيِّعٌ итоатли, бўйсунувчи

– مُتَطَوِّعٌ *кўп.* مُتَطَوِّعَةٌ кўнгилли; кўнгилли аскар

– مُسْتَطَاعٌ бажариш имконияти бор (*н.*); بِقَدْرِ الـ~ имкониятга қараб, имкон (имконият) борича; ~ هَذَا أَمْرٌ бу бажарилиши мумкин бўлган иш; буни бажариш мумкин; бундай бўлиши мутлақо мумкин; مِنَ الـ~ الآنَ حَلُّ هَذِهِ الْمُعْضِلَةِ энди бу муаммони ҳал этиш мумкин

– مُطَاعٌ ўзига итоат қилдирувчи одам

– مُطَاوِعٌ 1) бўйсунувчи, итоат қилувчи;

~ فعْلٌ феълнинг ўзлик нисбати; 2) эгилиб-букилувчи, пластик

– مُطاوَعَةٌ 1) бўйсуниш, итоаткорлик; 2) эгилиб-букилувчанлик, пластиклик; 3) *грам.* (*феълнинг*) ўзлик маъноси

– طَيِّعٌ = مطواعٌ

– مُتَطَوِّعٌ = مُطَوِّعٌ

– مطواعٌ = مُطيعٌ; ~ خادمٌ мутеъ хизматкор, сўзсиз бўйсунувчи хизматкор (малай)

I (طوف) **طاف** (*у*) طَوافٌ 1) айланиб чиқмоқ, *харб.* айланиб кўриб чиқмоқ (обход) қилмоқ, патруллик қилмоқ; (*бирор н.*) атрофини айланиб чиқмоқ (حَوْلَ, ب, على); بالكَعْبَة ~ *дин.* Каъбатуллоҳни тавоф қилмоқ; 2) (*қаердадир*) кезиб юрмоқ, айланиб юрмоқ, саёҳат қилиб юрмоқ (في); 3) (*бирор к. ёки н.*) атрофидан айлантирмоқ (ب); بأنظاره ~ кўз ташлаб (югуртириб) чиқмоқ; 4) тарқатиб элтиб бермоқ (ب); 5) сузмоқ, сув юзасида тура билмоқ; ◊ ~ُهُ الخَيالُ унинг тушига шарпа (хаёлотда кўринадиган нарсалар) кирибди; II طَوَّفَ 1) (*бирор н.*) атрофини кўп марта айланиб чиқмоқ (ب حَوْلَ *ёки*); 2) кўп марта (*дунёни*) кезмоқ, саёҳат қилмоқ; 3) (*бирор н.*) атрофини айлантирмоқ; назорат (обход)га жўнатмоқ; بعَيْنَيْه ~ кўз ташлаб (кўз югуртириб) чиқмоқ, кўриб чиқмоқ; 4) (*кемага*) яхши сузиш хусусияти бахш этмоқ; IV أَطافَ (*к. нидир, н. нидир*) ўраб олмоқ (ب); V تَطَوَّفَ 1) (*бирор н.*) атрофида юрмоқ (حَوْلَ); 2) саёҳат қилмоқ, дунё кезмоқ; X اسْتَطافَ= V

– تَطْوافٌ сарсон-саргардон юриш, адашиб юриш, дунё кезиш

– طائِفٌ 1. 1) айланиб юраётган; 2) дунё кезаётган; 2. қоравул, патрул

– طائِفَةٌ *кўп.* طَوائِفُ 1) тоифа, гуруҳ, разряд; серия, қатор; الكُتُبِ ~ китоблар қатори; 2) цех; ~ُ الشَّيْخِ цех бошлиғи; 3) гуруҳ, маълум миқдор; أَلَمَّ بِـ~ِ اللُّغاتِ қатор (бир неча) тилларни эгалламоқ; 4) диний тоифа (гуруҳ), бир динга эътиқод қилувчи одамлар тоифаси (гуруҳи); مُلُوكُ الطَّوائِفِ *тар.* бошқа бир подшога бўйсунувчи подшолар

– طائِفِيٌّ бир динга эътиқод қилувчи одамлар тоифасига оид; динга эътиқод қилувчи

– طائِفِيَّةٌ 1) турли гуруҳ, айрим-айрим диний тоифаларга бўлиниб кетиш; мазҳаб (сектант) чилик; 2) гуруҳбозлик (ўзаро ёвлик) руҳи (кайфияти)

– طَوافٌ айланиш; айланиб чиқиш; кезиш

– طَوّافٌ 1) айланувчи, айланиб чиқувчи; 2) кезувчи; 3) қишлоқ почтачиси

– طَوّافَةٌ *кўп.* اتٌ. кузатувчи (патрул) кема

– طَوْفٌ *кўп.* أَطْوافٌ 1) айланиб чиқиш; 2) патрул, қоравуллик; 3) паром (*солсимон ясси кема*), сол

– طُوفٌ гувала (лой) дан қурилган иморат; пахса девор

– طَوَفانٌ = طَوافٌ

– طُوفانٌ сел; ~ُ الـ *Қур.*, Библ. Тўфон; قَبْلَ الـ~ а) тўфонгача, тўфондан аввал; б) *кўч м.* жуда (ғоят) қадимги, ғоят эски; بَعْدَ الـ~ тўфондан сўнг (кейин); وَلَيْكُنْ بَعْدَنا الـ~! биздан кейин, менга деса, дунёни сув босмайдими; ишим битди - эшагим лойдан ўтди!

– مَطافٌ 1) айланиб чиқиладиган жой; *дин.* матоф (*Каъбатуллоҳ атрофини айланиб чиқиш учун чегараси махсус белгилаб қўйилган жой*); 2) айланиб кузатиб чиқиш; ◊ خاتِمَةُ الـ~ охирги натижа, ишнинг охири; في خِتامِ الـ~ *ёки* في آخِرِ الـ~ *ёки* في نِهايَةِ الـ~ оқибат-натижада; لَيْسَ هٰذا آخِرَ الـ~ иш бу билан тугамайди; ... آلَ بِهِ الـ~ إلى унинг иши шунга етиб бордики, ... (*шу даражага бордики, ...*)

– مُطَوِّفٌ бошлаб юрувчи, раҳбар, бошлиқ, ҳаж мавсумида ҳожилар гуруҳининг бошлаб юрувчиси (раҳбари, бошлиғи)

I (طوق) **طاق** (*у*) طَوْقٌ тоқат қилмоқ, чидаб келмоқ, чидаб ўтказмоқ, чидамоқ; لا يُطاقُ тоқат қилиб (чидаб) бўлмайдиган; II طَوَّقَ 1) айлантириб ўраб қўймоқ; тўсиб қўймоқ; девор айлантирмоқ; *харб.* атрофга бирор нарса уймоқ, мусоҳара (блокада) қилмоқ, ўраб (қуршаб) олмоқ; 2) маржон (шода) тақмоқ; سَيُطَوَّقُونَ ما بَخِلُوا بِهِ нимада улар бахиллик қилган бўлсалар, ўша уларнинг бўйинларига маржон қилиб осиб қўйилади; 3) (*бирор н.*, *мас.*, *вафот этган киши сурати*) атрофини лента, ҳошия билан ўрамоқ; خَصْرَهُ ~ *ёки* بِذِراعِهِ ~ُهُ кимнидир қучмоқ, қучоқламоқ; البَرْمِيلَ ~ бочкага гардиш қоқмоқ; الطُّيُورَ ~ қушларни ҳалқаламоқ; عُنُقَهُ ~ *маж.* (*к. нидир н. гадир*) масъул этмоқ (ب); إنَّ جَمِيلَكَ يُطَوِّقُ عُنُقِي *маж.* сенинг илтифот (марҳамат) ларинг менинг зиммамга кўп масъулият юклайди; 4) (*кумуш идишни*) сочиқ билан артмоқ (لِ); IV أَطاقَ 1) эпламоқ, эплай олмоқ, қўлдан келмоқ; ... مَا ~ صَبْرًا عَلَى тоқат қилолмаслик, (*н. гадир*) чидай олмаслик; 2) тоқат қилмоқ, чидам билан ўтказмоқ; V تَطَوَّقَ 1) ўзига маржон (шода) тақмоқ, ёқа тақмоқ; بِحَلْقَةِ المَطّاطِ (*сувда сузаётган пайтда*) белга резина чамбарак кийиб олмоқ; 2) юмалоқ (чамбарак) бўлиб олмоқ (*илон ҳақида*); VII انْطاقَ бошқалар тоқат қила оладиган (чидай биладиган, бирга бўла оладиган) бўлмоқ; ما يَنْطاقُ тоқат қилиб бўлмайдиган, чидаб бўлмайдиган, бирга туриб бўлмайдиган

– إطاقَةٌ (*бирор н. қилишга*) етадиган) куч, малака; тоқат, чидам

– تَطْويقٌ ўраб олиш, мусоҳара (блокада)

– طاقٌ *кўп.* طِيقانٌ, اتٌ : 1) тоқ, арка; 2) қатлам, қават, тахлам; 3) дафъа, марта

– طاقَةٌ[1] *кўп.* اتٌ : طِيقانٌ, дераза; *харб.* амбразура; الأَنْفِ ~ *ёки* العَيْنَيْنِ ~ бурун каваги, тешиги

– طاقَةٌ[2] *кўп.* اتٌ : 1) куч, қувват; қувватлилик; энергия; الـ~ُ الإنْتاجِيَّةُ لِلْمَصْنَعِ заводнинг ишлаб чиқариш қуввати; الحَرَكَةِ ~ кинетик энергия; الـ~ُ الذَّرِّيَّةُ атом энергияси; الـ~ُ الكَهْرَبائِيَّةُ электр энергияси; الـ~ُ المائِيَّةُ сув энергияси; الـ~ُ المُخْتَزَنَةُ في النَّواةِ ички ядро энергияси; الـ~ُ النَّوَوِيَّةُ ядро энергияси; ~ُهُ أَدَّى واجِبَهُ إلى أَقْصى ўз бурчини ғайрат билан бажармоқ; 2) малака; 3) тоқат, чидам; ◊ عَلى قَدْرِ الـ~ *ёки* قَدْرَ الـ~ куч-қувват етганича, имконият борича; لا ~ لِي менинг куч-қувватим йўқ; ~ُهُ عَمِلَ جِدَّ мумкин бўлган ҳамма ишни қилмоқ; جُهْدَ الـ~ *қар.* جُهْدٌ

– طاقَةٌ[3] *кўп.* اتٌ : 1) даста (*мас., гул дастаси*), букет; 2) (*мато*) донаси; ўрам (рулон)

– طاقِيٌّ энергетик; الصِّناعَةُ الـ~ُ энергетика саноати

– طاقِيَّةٌ *кўп.* طَواقِيُّ тақия, дўппи

– أَطْوَقُ = طاقَةٌ; ~ لَمْ يَعُدْ لَها بِاحْتِمالِهِ у (аёл) энди бунга тоқат қила олмас эди

– طَوْقٌ[2] *кўп.* أَطْواقٌ 1) маржон, шода; 2) ёқа; бўйин, гардан; عَظْمَةُ الـ~ бўйин (гардан) суяги; 3) бўйинбоғ (*мас., итдаги*); العُرْوَةِ ~ فَكَّ *маж.* (*н. нидир*) узлатдан чиқармоқ (қутқармоқ, бўшатмоқ عَنْ); 4) ҳалқа; البُولِيسِيُّ الـ~ُ полиция ҳалқаси; 5) (*бочка*) чамбараги; 6) чамбарак; ~ُ النَّجاةِ қутқарув чамбараги; 7) гуруҳ, (одамлар) доираси; 8) *полигр.* рама (*терилган ҳарфларни сиқиб жойлаштириб турадиган жиҳоз*); ◊ ... نا أَنْ ~ في биз ...га мажбурмиз, биз ...ни қилишимиз кéрак (лозим)

– طَوْقِيٌّ ҳалқасимон; маржон (шода) га ўхшаш

– مُطاقٌ тоқат қилса (чидаса) бўладиган; ~ غَيْرُ тоқат қилиб бўлмайдиган, чидаб бўлмайдиган, тоқатдан ташқари

– مُطَوَّقٌ 1) ўраб олинган; 2) маржон (шода) таққан; ◊ ~ حَمامٌ *қар.* حَمامٌ

I (طول) **طال** (*у*) طُولٌ 1) давомли, узун муддатли бўлмоқ; чўзилмоқ, давом этмоқ; ~ ما анча, анчадан, буён (бери), аллақачондан бери (буён), узоқ, тез-тез; عَلَيْنا الوَقْتُ ~ кутиш вақти биз учун жуда чўзилиб кетди!; وَ لَمْ يَطُلِ الانْتِظارُ кўп (узоқ) кутишга тўғри келмади; لَمْ يَطُلْ عَلَيْهِ مَطالٌ حَتَّى تُوُفِّيَ у кўпга чидамади ва тезда вафот этди; الزَّمَنُ أَوْ قَصُرَ ~ سَيَنْجَحُ эртами-кечми у муваффақиятга эришади; 2) узун, чўзиқ; новча, найнов, дароз) бўлмоқ; مَنْ تُطالُهُ اليَدُ ким қўлга тушса; II طَوَّلَ 1) чўзмоқ,

узун қилмоқ; لِسَانَهُ ~ тилини узун қилмоқ; 2) (*бирор н. ни*) узоқ муддатда бажармоқ (*чўзиб юрмоқ; чўзиб юбормоқ (мас., бирор воқеа ҳақидаги ҳикояни*); 3) муддатни кечиктирмоқ; طَوِّلْ بَالَكَ عَلَيَّ чида!, тоқат қил!, чидаб тур!; III طَاوَلَ 1) новча (найнов, дароз) бўлишга интилмоқ, бўй бўйлашмоқ; куч синашмоқ; 2) (*к. гадир*) баланддан келиб муомала қилмоқ (عَلَى); 3) орқага суришга (кечиктиришга, чўзишга) ҳаракат қилмоқ; بَالَهُ ~ чидамли (сабрли, тоқатли) бўлмоқ; 4) (*бирор н. устида*) узоқ вақт (муддат) ўтирмоқ, (*н. нидир*) узоқ вақт (муддат) да бажармоқ; IV أَطَالَ 1) узайтирмоқ, чўзмоқ; ~ اللهُ فِي عُمْرِهِ *ёки* ~ اللهُ بَقَاءَهُ! Оллоҳ унга умр берсин (умрини узун қилсин) !; ~ التَّفْكِيرَ (*н. ҳақидадир*) узоқ фикр қилмоқ (فِي); ~ النَّظَرَ إِلَى ... ...га узоқ тикилмоқ, назар солиб турмоқ; 2) чўзмоқ; 3) (*н. нидир*) узоқ муддатда (узоқ вақт) қилмоқ; ~تِ الْمَرْأَةُ аёл узун бўйли бола туғди; V تَطَوَّلَ 1) узаймоқ; 2) чўзилмоқ; 3) (*к. дандир*) миннатдор бўлмоқ (عَلَى) ; *(к.нидир)* тақдирламоқ (عَلَى); 4) *эск.* меҳрибонлик кўрсатмоқ; 5) *эск.* совға қилмоқ, ҳадя қилмоқ; VI تَطَاوَلَ 1) чўзилишга ҳаракат қилмоқ, оёқ устида турмоқ; (*қаергадир*) чўзилмоқ (إِلَى); 2) (*бирор н. га*) чўзилмоқ, интилмоқ (إِلَى); ... أَعْنَاقَهُمْ إِلَى ~ (*бирор н. ни*) хиралик билан (қўярда-қўймай) талаб қилмоқ; الْعَهْدُ ~ кўп вақт (замон) ўтиб кетди; 3) қасд қилмоқ, ташланмоқ, ҳужум қилмоқ, кимгадир қарши бормоқ (عَلَى); 4) қўрс (қўпол, дағал) бўлмоқ; بِالْكَلَامِ ~ (*к. нидир*) сўкмоқ, ҳақорат қилмоқ (عَلَى); بِالضَّرْبِ ~ (بِالشَّتْمِ) (*к. гадир*) мушт билан (сўкиниш билан) таҳдид қилмоқ (عَلَى); 5) гердаймоқ, такаббурлик қилмоқ VII انْطَالَ бирор киши *ёки* нарса таъсирида тез ўзгарадиган бўлмоқ; алданмоқ, илинмоқ, тушиб (илиниб) қолмоқ; عَلَى حِيلَتِهِ ~ кимнингдир ҳийласига алданмоқ, кимнингдир тузоғига илинмоқ (тушмоқ); X اسْتَطَالَ 1) новча (дароз, найнов) бўлмоқ, узаймоқ; чўзилмоқ (*мас., нохуш хабар эшитган вақтдаги юз ҳақида*); 2) новча (дароз, найнов) деб ҳисобламоқ; 3) (*бирор н. ни*) узоқ вақт бажармоқ (عَلَى); 4) (*к. биландир*) такаббурона (мутакаббирлик билан, кеккайиб) муомала қилмоқ (عَلَى); صَالَ وَ ~ жанжал-тўполон қилмоқ ва зулм ўтказмоқ

– اسْتِطَالَةٌ 1) чўзинчоқроқлик, новчароқлик; 2) узунлик; 3) такаббурлик, мутакаббирлик, кеккайиш, димоғдорлик, калондимоғлик

– إِطَالَةٌ 1) чўзиш, чўзилтириш, узайиш, узайтириш; الْعُمْرِ ~ умрни узайтириш; 2) узунлилик; чўзилганлик, тафсилот

– أَطْوَلُ *кўп.* أَطَاوِلُ *мн.* طُولَى *кўп.* طُوَلٌ энг узун; السَّبْعُ الطُّوَلُ = السَّبْعُ الطَّوَالُ (*қар.* طَوِيلٌ)

– تَطَاوُلٌ узунлик; масофа; (الزَّمَنِ) الْعَهْدِ ~ узоқ ўтмиш

– تَطْوِيلٌ узунлик, чўзиқлик; тафсилот; فِي هَذَا الْكِتَابِ ~ бу китобда тафсилотлар кўп; دُونَ ~ وَ لَا إِيجَازٍ! узун ҳам, қисқа ҳам эмас!

– طَائِلٌ[1] катта, ғоят кўп (*пул ҳақида*)

– طَائِلٌ[2] 1) фойда, даромад; عَلَى غَيْرِ ~ бефойда, фойдасиз; مُنَاقَشَةٌ لَا ~ تَحْتَهَا бефойда тортишувлар (муноқаша); 2) куч, қувват

– طَائِلَةٌ 1) ҳокимият; куч, (*қонун*) таъсири; 2) душманлик

– طَاوِلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) пешхон, хонтахта, стол; 2) *шунингдек:* الزَّهْرِ ~ нард; لُعْبَةُ الـ~ нард; حِجَارَةُ الـ~ шашка, дамка; 3) отхона

– طَوَالٌ, طِوَالٌ давомлилик, давом этиш вақти (муддати); ... طِوَالَ *ёки* ... طِوَالَ ...нинг давомида, ...нинг вақтида; الْوَقْتِ ~ доимо, ҳамма вақт; الطَّرِيقِ ~ бутун йўл давомида; اللَّيْلِ (النَّهَارِ) ~ бутун тун (бутун кун) бўйи; ~ عَقْدٍ مِنَ السِّنِينَ هَذِهِ الْمُدَّةِ шу муддат ичида; ~ الدَّهْرِ لَا رَأَيْتُهُ уни ҳеч қачон кўрмасликка ҳаракат қиламан

– طُوَالٌ *эск.* узун, баланд (*от*)

– طُوَالَةٌ тоғора; охур; оғилхона

– طُوَالَةٌ ёғочоёқ

– طُوَالِيٌّ чўзилган; тўғри; الـ~ الْخَطُّ *т.-й.* магистрал; ~ قِطَارٌ тўппа-тўғри борадиган поезд

– طَوْلٌ қувват, куч, қудрат; أُولُوا الـ~ وَ الْحَوْلِ анча қудратли одамлар; لَا حَوْلَ لَهُ وَ لَا ~ кучсиз, қувватсиз; 2) *эск.* меҳр-шафқат, сахийлик, инъом; афзаллик

– طُولٌ *кўп.* أَطْوَالٌ 1) давом этиш вақти, давом этиш муддати; الْوَقْتِ ~ муддат; الْبَالِ ~ *ёки* ~ الْأَنَاةِ узоқ чидамлилик; الْعُمْرِ ~ узоқ умр; وَ تَقَهْقُرٌ لَكُمْ ~ الْبَقَاءِ! сизга узоқ умр тилайман!; الْخَطِّ ~ عَلَى бутун линия (фронт) бўйлаб чекиниш; 2) масофа; баланд бўй; *геогр.* узунлик; الـ~ مُتَوَسِّطُ урта бўйли; اللِّسَانِ ~ *куч.м.* а) узунтил; б) қўрслик, дағаллик, қўполлик; ضَاعَ عَقْلُهُ فِي ~ه *мкл.* Худо бўй берибди-ю, ақл бермабди (*сўзма-сўз: унинг ақли ҳам бўйига кириб кетган*); فِي ~ الْبِلَادِ وَ عَرْضِهَا бутун мамлакат бўйлаб (бўйича); ~ا وَ عَرْضًا эни ва чуқурлигига, эни ва бўйига; عَلَى الـ~ тўппа-тўғри, бевосита; ~ عَلَى *ёки* ~ا энига, кўндалангига; عَلَى ~ الشَّاطِئِ қирғоқ (соҳил) бўйлаб

– طُولَ вақтида, давомида, муддатида, мобайнида; أَشْهُرِ السَّنَةِ ~ ой-йил давомида, бутун йил бўйи; السَّنَةِ ~ бутун йил давомида; عُمْرِهِ ~ бутун умри давомида; مَا ~ *халқ.* ҳозирча, кўришгунча (хайр)

– طُوَلٌ *зоол.* акатка

– طِوَالٌ уй ҳайвони боғланадиган арқон (арғамчи)

– طُولَانِيٌّ узунликка оид; энга оид; узунлик (масофа) ўлчовига оид; الـ~ الْخَطُّ *геогр.* узунлик; الـ~ الْمِتْرُ узунлик метри; ~ قِطَاعٌ энига қирқилган

– طَوِيلٌ *кўп.* طِوَالٌ 1. 1) узоқ; الْأَنَاةِ ~ *ёки* ~ الرُّوحِ узоқ чидай оладиган; الْعُمْرِ ~ узоқ умр кўрган, умри узоқ; ~ا узоқ вақт давомида, узоқ; 2) узун, баланд бўйли, новча, дароз, найнов; الْأَجَلِ ~ узоқ муддатли; الْبَاعِ ~ лаёқатли; кучли; الْعُمْرِ ~ узоқ умр кўрган, умри узоқ; الْقَامَةِ ~ қомати баланд, узун, баланд бўйли, новча, дароз; اللِّسَانِ ~ *куч.м.* а) узун тилли, тили узун; б) қўрс, дағал, қўпол; الْيَدِ ~ *куч.м.* қўли қинғир; السَّبْعُ الطِّوَالُ *дин.* Қуръони каримнинг етти узун сураси (*II-VIII суралар*); 2. тавил (*аруз баҳрларидан бири*)

– طَوِيلَةٌ узун қасида

– طِيلَةٌ давомат; вақт, муддат; الْحَرْبِ ~ مُدَّةِ уруш давомида, уруш бораётган вақтда; نِصْفِ قَرْنٍ ~ ярим аср давомида (мобайнида)

– مُتَطَوِّلَةٌ *эск.* яхшилик қилувчи

– مُسْتَطِيلٌ 1. узун бўйлироқ; узун қилинган, узунлаштирилган; 2. тўғри бурчак

– مِطَالٌ чўзилиш; الْحَدِيثِ ~ هِمْ طَالَ уларнинг суҳбати узоқ чўзилди (чўзилиб кетди)

– مُطَاوَلٌ чўзилган; узунбўйлироқ, новчароқ, найнов роқ

– مُطَاوَلَةٌ 1) чўзилиш, чўзиш; الصَّبْرُ وَ الـ~ узоқ вақт чидаш, узоқ вақтли чидам (сабр-тоқат) ўзини тута билиш; 2) таҳдид, таҳдид қилиш; 3) қўполлик, қўрслик, ҳақорат, таҳқир; 4) дўқ, пўписа, қўрқитиш

– مُطَوَّلٌ 1) узоқ; 2) узун; чўзилган; 3) муфассал, тафсилотли; мукаммал, кенг, атрофлича; ~ بِشَكْلٍ муфассал (равишда), атрофлича

– مُطَوَّلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ қасида

طَوَامِيرُ *кўп.* طُومَارٌ *қар.* طمر

طُومَانٌ *турк.* туман (*10 000 отлиқдан иборат қўшин*); ~ أَمِيرُ туманбеги (*ўн минг лашкарга қумондонлик қилган мўғл ҳарбий саркардаси*)

طَوَانٌ *кўп.* ـَاتٌ шип, уйнинг тепаси

I (طوى) **طَوَى** (*и*) طَيٌّ 1) тахламоқ, букмоқ; ўрамоқ; ўраб қўймоқ; ўраб-чулғамоқ; الْبِئْرَ ~ بِالْحِجَارَةِ қудуқ атрофини тош (ғишт) билан ўраб қўймоқ; 2) (*вақт*) ўтказмоқ, йўқотмоқ; 3)

(*қандайдир масофани*) тез босиб ўтмоқ; تَطْوِى السَّيَّارَةُ طَيًّا *маж.* автомобиль йўлнинг танобини тортиб қуяди (*сўзма-сўз:* автомобиль йўлни ейди); 4) пинҳон (яширин) тутмоқ, яширмоқ ~ كَشْحَهُ عَلَى ... *қар.* كَشَحَ; ~ كَشْحَهُ عَنْ ... *қар.* كَشَحَ; يَطْوِى اللَّيْلُ النَّهَارَ кундан сўнг тун келади; طُوِيَتْ هٰذِهِ الصَّحِيفَةُ عَلَى الْكِتْمَانِ *мажз.* бу саҳифа унутилишга маҳкум этилди; هَلْ طُوِيَتْ صَفْحَتُهُ *мажз.* наҳотки (чиндан ҳам) бу унутилишга маҳкум этилган бўлса?!; طَوَاهُ الزَّمَنُ бу унутилиб кетди; طَوَى (*а*) طَوًى оч бўлмоқ, оч қолмоқ; IV أَطْوَى оч юрмоқ; V تَطَوَّى чамбарак бўлиб ўралиб олмоқ (*илон ҳақида*), VII انْطَوَى 1) ўралмоқ, букланмоқ; 2) ўтмоқ (*вақт ҳақида*); чўзилиб кетмоқ (*масофа ҳақида*); 3) таркибида (*н. дир*) яширмоқ, (*н. гадир*) эга бўлмоқ (عَلَى); 4) одамови (*бошқаларга аралашмайдиган*) бўлмоқ, бировдан сирини яширадиган (дамдуз) бўлмоқ; ~ عَلَى نَفْسِهِ мутлақо одамови бўлиб қолмоқ, ўзи билан ўзи бўлмоқ; 5) (*н. гадир*) йўналтирилган бўлмоқ (عَلَى)

– انْطِوَاءٌ 1) ўзи билан ўзи бўлиш; одамовилик; الْـ~ عَلَى الذَّاتِ (النَّفْسِ) *ёки* الْـ~ الذَّاتِيُّ одамови бўлиш, ўзи билан ўзи бўлиш; 2) эгилувчанлик, букилувчанлик, қайишқоқлик (пластиклик)

– انْطِوَائِيٌّ одамови, дамдуз

– انْطِوَائِيَّةٌ 1) одамовилик, дамдузлик; букилувчанлик, букилувчанлик хусусиятига эга бўлиш, қайишқоқлик, пластиклик

– طَاوٍ *мн.* طَاوِيَةٌ 1) оч, очиққан, оч қолган; ориқ; ~ ى الْحَشَى (الْبَطْنِ) қорнида ҳеч вақо йўқ, оч, очиққан; 2) ўралиб оладиган (қоладиган), букиладиган

طَاوِيَةٌ кўп. اتٌ . бўйини назокат билан букиб турган (оху)

– طَوَايَةٌ *кўп.* اتٌ . това

– طَوَوِيَّةٌ букилувчанлик, қайишқоқлик, пластиклик

– طَوًى[1] очлик; عَلَى الـ~ тўяр-тўймас, очин-тўқин

– طَوًى[2] *кўп.* أَطْوَاءٌ бурилиш, муюлиш, бурилган жой, эгри-бугри, илонизи; ◊ فِى أَطْوَاءِ النَّفْسِ *ёки* فِى أَطْوَائِهِ юрак тўрида, дил қаърида

– طُوًى *эск.* икки маротаба

– طَوِيَّةٌ *кўп.* طَوَايَا 1) (*яширин, пинҳоний*) ният, мақсад; 2) юрак, дил, кўнгил, қалб; виждон; حُسْنُ الـ~ яхши ният; صِدْقُ الـ~ сидқидиллик, оқ кўнгиллилик, самимийлик; سَلِيمُ الـ~ содда, соддадил; 3) тахлаш, тахланиш; йиғилиш, йиғиштириш, йиғиштирилиш

– طَيٌّ тахланиш, ўралиб олиш (қолиш); ◊ طَيَّهُ *ёки* فِى طَيِّهِ *ёки* هٰذَا ~ шу билан бирга, айни вақтда, айни заманда; نَحْتَ ~ الْكِتْمَانِ яширин равишда, пинҳоний; بَقِىَ فِى ~ الْكِتْمَانِ номаълум бўлиб турмоқ (қолмоқ); яширин (пинҳон) бўлиб қолмоқ; حَمَلَ فِى ~ه таркибида (*н. нидир*) яширмоқ, (*н. дир*) бор бўлмоқ

– طَاوٍ = طَيَّانُ

– طَيَّةٌ *кўп.* اتٌ . тахлаш, тахланиш; ~ مُحَدَّبَةٌ *геол.* қаварик томони юқорига қараган тоғ жинслари бурмаси, антиклинал, ~ مُقَعَّرَةٌ *геол.* қаварик томони пастга қараган тоғ жинслари бурмаси, синклинал; ◊ حَمَلَ فِى طَيَّاتِهِ ўзида (*н. нидир*) яширмоқ, (*таркибида н. дир*) бор бўлмоқ; لَا نَعْرِفُ مَا يَطْوِيهِ الْمُسْتَقْبَلُ بَيْنَ طَيَّاتِهِ истиқболда (келгусида) буни нима кутаётганини билмаймиз

– طِيَّةٌ *кўп.* اتٌ . 1) мақсад, ният; иш, амал; لِـ~ه مَضَى (*қаергадир*) ўз мақсадини амалга ошириш учун жўнамоқ; 2) *эск.* бориладиган жой; 3) *эск.* муҳтожлик

– مِطْوَاةٌ *кўп.* مَطَاوٍ қаламтарош, пакки (қайирма пичоқча)

– مَطْوًى *кўп.* مَطَاوٍ букилган жой; бурилиш, муюлиш; ◊ فِى مَطَاوِيهِ (*н. нингдир*) ичида; قَرَأَ فِى مَطَاوِى سُطُورِ الْكِتَابِ ёзилган сатрларнинг яширин (асл) маъносини тушунмоқ (*сўзма-сўз:* сатрлар ичида ёзилган нарсани ўқимоқ)

– مِطْوَاةٌ = مَطْوًى

– مَطْوِىٌّ 1) букланган; тахланган, тахлаб қўйилган; خَيْمَةٌ ~ـَةٌ букланадиган (тахланадиган) чодир; 2) яширинган; сирли, махфий; номаълум

– مُنْطَوٍ *мн.* مُنْطَوِيَةٌ ўралиб олган, ўраб қўйилган; عَلَى نَفْسِهِ ~ одамови, дамдуз

طَيِّءٌ Тай (*Ямандаги қабила номи*)

I (طيب) طَابَ (*и*) طِيبٌ, طِيبَةٌ 1) яхши (ёқимли) бўлмоқ; ёқмоқ نَفْسًا ~ хурсанд (қониққан, бахтли) бўлмоқ; فَانْكِحُوا مَا ~ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ қур. бас шундай экан, ўзингизга ёққан аёлларни никоҳингизга олинглар; عَنْهُ ~ نَفْسًا ниманидир ташламоқ, нимадандир воз кечмоқ, ниманидир тарк этмоқ (рад этмоқ); ... فَلَا يَطِيبُ لَهُ عَيْشٌ إِلَّا إِذَا ... бўлмаса, унинг учун яшашнинг маъноси йўқ; يَطِيبُ لِى أَنْ أُحَدِّثَكُمْ أَنْ ... сизга шуни айтиш мени хурсанд қиладики, ...; مَسَاؤُكُمْ! ~ хайрли оқшом!, оқшомингиз хайрли бўлсин!; ~تْ لَيْلَتُكَ! хайрли тун!, тунингиз хайрли бўлсин!; ~ يَوْمُكَ! хайрли кун!, кунингиз хайрли бўлсин!; 2) соғаймоқ, (*касалдан*) тузалмоқ; 3) пишиб етилмоқ; II طَيَّبَ 1) яхши қилмоқ, ёқимли қилмоқ, яхшиламоқ; ~خَاطِرَهُ кимнидир тинчлантирмоқ (юпатмоқ); ~ خَاطِرَهُ кимгадир ёқадиган (манзур бўладиган) иш қилмоқ, яхшилик қилмоқ; الطَّعَامَ ~ овқатга қайла солмоқ; 2) (*атир*) сепмоқ; 3) даволамоқ, тузатмоқ; III طَايَبَ (*бирор к. билан*) муомалада хушхулқ (ёқимли) бўлмоқ; вақтини чоғ қилмоқ, ўйнатмоқ, хурсанд қилмоқ; ~هُ بِنَوَادِرِهِ латифалар билан кимнингдир вақтини чоғ қилмоқ (кулдирмоқ); IV أَطَابَ яхши (ёқимли) қилмоқ; яхшиламоқ; IV أَطْيَبَ (*бирор н. ни*) яхши (ёқимли) деб ҳисобламоқ; مَا ~ هُ! қандай ёқимли!, қандай яхши!; V تَطَيَّبَ ўзига атир сепмоқ; X اسْتَطَابَ *ёки* اسْتَطْيَبَ 1) (*н. нидир*) яхши (ёқимли) деб ҳисобламоқ; роҳат қилмоқ, ҳузур қилмоқ, лаззат олмоқ, мазза қилмоқ; 2) истинжо қилмоқ (*Наманган шевасида:* мустаҳаб қилмоқ)

– أَطْيَبُ *мн.* طُوبَى *кўп.* أَطَايِبُ 1) энг яхши; энг ёқимли; 2) энг мазали; أَطَايِبُ الْأَشْيَاءِ танқис таомлар, нозик таъб билан тайёрланган таомлар

– تَطَيُّبٌ *эск.* ёқимлилик, ёқимли бўй (ҳид)

– طَابٌ *алиф.б.қар.*

– طَابَةٌ *алиф.б.қар.*

– طُوبَاوِىٌّ, طُوبَائِىٌّ 1. хаёлий, утопик; 2. хаёлпараст, утопия тарафдори

– طُوبَى 1) яхшилик, эзгулик; бахт-саодат, ҳузур-ҳаловат, роҳат-фароғат, бахтиёрлик; طُوبَاكَ! а) сен бахтлисан!; б) ош бўлсин!; 2) тубо (*жаннатдаги дарахтнинг номи*)

– طَيَّابٌ шимол шамоли

– طِيبٌ 1) ёқимлилик; ёқимли бўй (ҳид), муаттар бўй; 2) атир, хушбўй модда, муаттар нарса, тутатқи; ◊ ~ الـ جَوْزَةِ мускат ёнғоғи (*қар.* جَوْزَةٌ); عَنْ ~ خَاطِرٍ ўз ихтиёри билан, чин дилдан

– طَيِّبٌ 1) яхши, ёқимли; مَا ~! яхши!, қандай яхши!, бунча яхши!; ~ الْخُلُقِ марҳаматли, раҳмдил, меҳрибон, мунис, яхши; хушхулқ, мулойим, кўнгилчан; ~ الذِّكْرِ яхши сўзлар билан хотирланадиган (эсга олинадиган); ~ النَّفْسِ мамнун, мамнуният ҳосил қилган, хурсанд бўлган, қониққан; أَشَارَ إِلَيْهِ بِكَلِمَةٍ ~ـَةٍ кимнидир яхши сўзлар билан хотирламоқ (хотирга олмоқ); 2) соғ-саломат юриш; ◊ كُلُّ سَنَةٍ وَ أَنْتَ ~! янги йилингиз қутлуғ (муборак) бўлсин!

– طِيبَةٌ 1) ёқимлилик; 2) олийжаноблик, марҳаматлилик; ~ فِى *ёки* ~ بِـ хайрихоҳлик билан, яхшилик истаб; ◊ عَنْ ~ خَاطِرٍ чин дилдан, катта истак (хоҳиш) билан, жон-жон деб; 3) *эск.* энг зўр, танлаб олинган ...

– طِيبَةٌ *кўп.* атир; хушбўй моддалар, муаттар нарсалар, тутатқилар

– مُسْتَطَابٌ яхши, ёқимли; гўзал; ~ ثَنَاءٌ юксак мақтов

– مُطَيَّابَاتِىٌّ *кўп.* مُطَيَّابَاتِيَّةٌ клакёр (*ёлланма*

олқишчи ёки ёлланма ҳуштакбоз)

– مُطَيِّبٌ ютуққа (муваффақиятга) эришишда ёрдам берувчи (қўллаб-қувватловчи, ҳамкор бўлувчи)

طَيْحَنٌ *кўп.* طَيَاحِنُ *ёки* طَوَاحِنُ қар. طحن

I (طيح) **طَاحَ** (*и*) طَيْحٌ йўқолмоқ ҳалок бўлмоқ; رَأْسُهُ ~ у бошини йўқотиб қўйди (қўйибди); у эсини йўқотган одамдай юрибди; II طَيَّحَ 1) йўлдан адаштирмоқ; 2) йўқотмоқ

(طيخ) I **طَاخَ** (и) طَيْخٌ ўзини кир қилмоқ, ўзини ёмон отлиқ қилмоқ

I (طير) **طَارَ** (*и*) طَيَرَانٌ, مَطَارٌ 1) учмоқ; بالطَّائِرَةِ ~ самолётда учмоқ; 2) (*н. биландир*) учиб кетмоқ (ب); (*н. нидир*) тез олиб кетмоқ (ب); (*к. нингдир* олдига боришга) шошмоқ, шошилмоқ (إلى); ◊ ~ذِكْرُهُ (ذَاعَ) صِيتُهَا *қар.* ~ صوت في كُلِّ مَكَانٍ ؛ унинг шуҳрати ҳамма жойга тарқалиб кетди; عَقْلُهُ ~ ақлдан озмоқ; قَلْبُهُ ~ қаттиқ қўрқмоқ; لُبُّهُ ~ ақлдан айрилмоқ; قَلْبُهُ ~ شَعَاعٌ, شَعَاعًا *қар.* ~تْ نَفْسُهُ شَعَاعًا من الفَرَحِ ؛ شَعَاعٌ ~ шодликдан ўзини унутмоқ; سُرُورًا ~ шодликдан ирғишламоқ; II طَيَّرَ учишга мажбур қилмоқ *ёки* учирмоқ; (*қушларни*) ҳайдамоқ, ҳайдаб (қувлаб) юбормоқ; тез (зудлик билан) жўнатмоқ; حَمَامَاتٍ~ кабутарларни учирмоқ, учириб (қўйиб) юбормоқ; الطَّيَّارَةَ ~ варрак (варварак, бодпарак) учирмоқ; البَرْقِيَّةَ ~ (*к. гадир*) телеграмма жўнатмоқ (إلى); الخَبَرَ ~ хабар тарқатмоқ; رَأْسَهُ ~ бошини олмоқ (кесмоқ); 2) ёмонлик келтирувчи деб ҳисобламоқ, шумқадам деб билмоқ: IV أَطَارَ учишга мажбур қилмоқ; مِنْ يَدِهِ ~ қўлдан уриб туширмоқ; رَأْسَهُ ~ бошни олмоқ; 2) ҳайдаб чиқармоқ, ҳайдаб юбормоқ; نَوْمَهُ ~ *ёки* ~ النَّوْمَ مِنْ عَيْنَيْهِ уйқуни қочирмоқ (учирмоқ); V تَطَيَّرَ ярамас (ёмон) деб қарамоқ; (*н. нидир*) ёмон аломат деб ҳисобламоқ (ب, مِنْ); VI تَطَايَرَ бошқалар билан бирга учмоқ; сочилиб кетмоқ, тўкилиб кетмоқ (*қум ҳақида*); учиб кетмоқ (*эфир мойи ҳақида*); йўқолмоқ, буғланиб кетмоқ (*шудринг ҳақида*); X اسْتَطَارَ 1) ҳар томонга учиб (тарқалиб) кетмоқ; ~تْ شُهْرَتُهُ у жуда тез шуҳрат тутди; الفَجْرُ ~ тонг нурлари атрофга таралди; 2) тез чиқариб олмоқ, қўлга туширмоқ; 3) қўрқитиб юбормоқ (*мас., қушни*); *мажз.* қўрқмоқ, даҳшатга тушмоқ; قَلْبِي مِنْ أَجْلِكَ ~ сени деб (сен учун) қўрқдим (қўрқиб кетдим); 4) тарқалмоқ, ёйилмоқ; الفَجْرُ ~ тонг ёйилди

– اسْتِطَارَةٌ сочилиш, тарқалиш, тарқаш

– طَائِرٌ[1] учиб борувчи, учиб бораётган; إِشَارَةٌ ~ةٌ бир лаҳзали ишора; ◊ الصِّيتِ ~ атоқли, машҳур, шуҳратли; (هَادِئٌ) سَاكِنٌ ~ الـ оғир, вазмин, ювош, беозор; ~ الـ مَيْمُونُ бахтли, бахтиёр; ~ الـ عَلَى سِرْ عَلَى الـ مَيْمُونِ! *ёки* عَلَى الـ مَيْمُونِ! саёҳатингизга оқ йўл тилайман!, оқ йўл!; أَكَلَ شَيْئًا عَلَى الـ~ апил-тапил бирор нарса еб олмоқ, енгилгина овқатланмоқ; طَارَ ~ُهُ аччиқланмоқ; هَدَّأَ ~ُهُ кимнидир тинчлантирмоқ

– طَائِرٌ[2] *кўп.* طُيُورٌ, طَيْرٌ 1) қуш; الـ~ *астр.* Алтоир (*юлдузлар туркуми*); ~ الإِنْسَانِ инсоннинг бу дунёда қилган ишлари (амаллари); 2) *эск.* тақдир; яхшилик ва ёмонлик аломати; إِنَّمَا طَائِرُهُمْ عِنْدَ اللهِ уларнинг тақдири ягона Аллоҳ қўлидадир

– طَائِرَةٌ *кўп.* ~اتٌ самолёт, тайёра; ~ الاسْتِكْشَافِ разведкачи самолёт; ~ الإِنْقِضَاضِ шўнғиб учувчи бомбардимончи самолёт; ~ بَحْرِيَّةٌ денгиз авицияси самолёти; ~ بِدُونِ طَيَّارٍ радио орқали бошқариладиган самолёт; ~ حَرْبِيَّةٌ ҳарбий самолёт; ~ الرُّكَّابِ пассажир самолёти; (سَحَّابَةٌ) شِرَاعِيَّةٌ ~ планёр; ~ عَمُودِيَّةٌ *ёки* حَوَّامَةٌ вертолёт, геликоптер; الـ~ قَاذِفَةُ القَنَابِلِ бомбардимончи (самолёт); مَائِيَّةٌ ~ гидросамолёт; مَدَنِيَّةٌ ~ граждан (фуқаро) самолёти; (الْمُقَاتَلَةِ, ~ الْمُطَارَدَةِ القِتَالِ) қирувчи (самолёт); ~نَاقِلَةُ الجُنُودِ ҳарбий транспорт (нақлиёт) самолёти; ~ النَّقْلِ транспорт (нақлиёт) самолёти; حَامِلَةُ الطَّائِرَاتِ авианосец

– طَيَّارٌ 1. 1) учадиган, учувчи; 2) учиб кетадиган, буғ бўлиб кетадиган; 2. учувчи, самолётни бошқарувчи, авиация ходими (хизматчиси); ◊ ~ الـ الجَرَادُ бир жойдан иккинчи жойга учиб ўтиб юрадиган чигиртка

– طَيَّارَةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) учувчи аёл; 2) самолёт, тайёра; ذَاتُ سَطْحٍ وَاحِدٍ ~ моноплан (*бир қават қанотли самолёт*); ذَاتُ سَطْحَيْنِ ~ биплан (*икки қават - устма-уст қанотли самолёт*); مَائِيَّةٌ ~ гидроплан; (سَحَّابَةٌ) ~ شِرَاعِيَّةٌ планёр; الضَّرْبِ ~ бомбардимончи (самолёт); عَلَى مَتْنِ الـ~ самолётда, самолёт бортида; 3) *шунингдек:* الصِّبْيَانِ ~ болалар варраги (бодпараги)

– طَيَّارِيٌّ вақтинча, мунтазам бўлмаган

– طَيْرٌ *жам. кўп.* طُيُورٌ, أَطْيَارٌ қушлар, қуш; عِلْمُ الطُّيُورِ орнитология (*қушлар ҳақидаги фан*); الطُّيُورُ الجَارِحَةُ الطُّيُورُ المُغَرِّدَةُ сайроқи қушлар; طُيُورٌ مَكْسُورَةُ الأَجْنِحَةِ йиртқич қушлар; قانoти қирқилган (қисқартирилган) қушлар; كَأَنَّ عَلَى رُؤُوسِهِمُ الـ~ *маж.* улар қоқиб қўйилгандай туриб қолишди (тек туриб қолишди)

– طَيَرَانٌ учиш, учишлик; ҳавода сузиш (учиш); учиш амалиёти *ёки* назарияси; авиация; الـ~ البَهْلَوَانِيُّ олий учиш санъати; الـ~ الكَوْنِيُّ الجَمَاعِيُّ планеризм; الـ~ الشِّرَاعِيُّ космос (кайвон) да гуруҳ бўлиб учиш; سِلَاحُ الـ~ (*қуролнинг тури сифатидаги*) авиация; قُوَّاتُ الـ~ ҳаво кучлари, ҳаво флоти; الـ~ البَحْرِيُّ денгиз авиацияси; الـ~ المَدَنِيُّ граждан (фуқаро) авицияси; عِلْمُ الـ~ аэронавтика (*учиш амалиёти ва назарияси ҳақидаги фан*)

طَيْرَةٌ[1] *кўп.* ~اتٌ 1) қуш; 2) пашша

– طَيْرَةٌ[2] енгил табиатлилик; الغَضَبِ ~ ғазабнинг чиқиши (оловланиши)

– طِيَرَةٌ, طِيرَةٌ ёмонлик аломатлари

– مُسْتَطِيرٌ 1. 1) сочилиб кетган, тарқалиб кетган; ~ شَرٌّ муқаррар келадиган ёмонлик; 2) ярамас (ёмон) деб қарайдиган; 2. пессимист, бадбин

– مَطَارٌ[1] учишлик, учиш; ◊ طَارَ صِيتُهُ كُلَّ ~ унинг шуҳрати ҳамма ёққа тарқалиб кетди

– مَطَارٌ[2] *кўп.* ~اتٌ аэродром, аэропорт, тайёрагоҳ; كَوْنِيٌّ ~ космодром

– مَطَارَةٌ: ~ أَرْضٍ қушлар кўп қўнадиган ер

– مَطِيرٌ = مَطَارٌ[2]

– مُطَيِّرٌ қушларни (*мас., кабутарларни*) ҳайдаётган киши

– مَطْيُورٌ енгилтак

طِيزٌ *кўп.* أَطْيَازٌ думба, кет

(طيس) I **طَاسَ** (и) طَيْسٌ кўпаймоқ, кўп бўлмоқ

– طَيْسٌ балиқ, пашша, чумоли каби тез кўпаядиган нарса

I (طيش) **طَاشَ** (*и*) طَيْشٌ енгилтак бўлмоқ, нодон (*аҳмоқ*) бўлмоқ; 2) (*бирор н. га*) тушиб қолмаслик, (*бирор н. нинг ёнидан*) учиб ўтиб кетмоқ (عَنْ); عَقْلُهُ ~ *эск.* у ақлини йўқотди, жинни бўлиб қолди; IV أَطَاشَ нишонга тегмай ёнидан ўтказиб юбормоқ

– أَطْيَشُ 1. енгилтак, нодон, аҳмоқ; 2. *зоол.* 1) уруғхўр сайроқи қуш (*Мисрда*); 2) қорабузовлар оиласига кирувчи қуш; денгизларда яшовчи сув қуши

– طَائِشٌ 1) енгилтак, нодон; 2) маъносиз, бемаъни; 3) қовушмаган (*зарба, уриш ҳақида*); 4) янглишиб (адашиб) кетган (*ўқ ҳақида*)

– طَائِشٌ = طَيَّاشٌ

– طَيْشَانٌ, طَيْشٌ енгилтаклик, нодонлик

طِيطٌ: ~ آخِرُ الزَّمَنِ сурнайнинг охири-ҳуштак (*қандайдир бефойда н. ҳақида шундай дейилади*); ~ أَبُو *зоол.* қизқуш (*балиқчилар туркумига мансуб бир қуш*)

طَيْطُغْلِي *ат. от, мз.* Тайтуғли

طِيطَوِي *зоол.* балиқчи қуш

I (طيف) **طَافَ** (*и*) طَيْفٌ тушга кирмоқ, тушда кўринмоқ

– طَائِفٌ шарпа, тушдаги босинқираш

– طَيْفٌ *кўп.* أَطْيَافٌ 1) шарпа, тушдаги босинқираш; 2) *физ.* спектр (*физик катталик қабул қилиши мумкин бўлган турли қийматлар мажмуи*); الـ~ الشَّمْسِيُّ қуёш спектри; حَلَّ الـ~ спектрни ажратмоқ

– طَيْفِيٌّ 1) шарпага оид; 2) *физ.* спектрал, спектрга оид; ~ (تَحْلِيلٌ) بَحْثٌ спектрал анализ; الـ~ الْمِرْقَبُ спектроскоп (*спектр ўлчовчи асбоб*)

– مِطْيَافٌ спектроскоп; الـ~ الرَّسَّامُ спектрораф (*спектрни ёзиб олувчи асбоб*)

طِيلَةٌ *қар.* طول

طَيْلَسَانٌ *кўп.* طَيَالِسَةٌ 1) яшил ридо; тўн; 2) бўйинни қуёш нуридан асраш мақсадида салла устидан ташлаб ёпинадиган рўмол; 3) *архит.* ярим доирали фриз (*бино ва девор тепасидаги нақшли ҳошия*)

(طين) I **طَانَ** (и) طَيْنٌ *эск.* лой билан сувамоқ; طَانَهُ عَلَى الْخَيْرِ уни яхшиликка мойил қилиб яратди; II طَيَّنَ беркитмоқ, лой билан сувамоқ; сувамоқ

– طَيَّانٌ лой олиб келиб турувчи ишчи; ғишт қуювчи ишчи

– طِينٌ *кўп.* أَطْيَانٌ 1) лой, балчиқ; 2) гил; الـ~ الأَرْمَنِيُّ болюс, арманий гил (*буёқ сифатида ишлатиладиган гил тури*); الـ~ الْخَزَفِيُّ коалин (*сопол гили*); الـ~ الصَّفْحِيُّ сланец (*тоғ жинси*) гили; الـ~ النَّضِيجُ терракота (*куйдирилган қизғиш-жигарранг гил*); 3) ер, кимгадир қарашли ер, ер майдони; أَصْحَابُ الأَطْيَانِ ер эгалари, заминдорлар; ◊ جَعَلَ أُذُنًا مِنْ ~ وَ أُخْرَى مِنْ عَجِينٍ қулоқ солмаслик, ғапга эътибор бермаслик; زَادَ فِي الـ~ بَلَّةً ўтга ёғ қуймоқ

– طِينَةٌ 1) лой гувалаги; 2) (*бирор н. нинг*) табиати, хусусияти; إِنَّهُ مِنْ جِلْدَتِهِمْ وَ ~هِمْ у ҳам ўшалардақа (ўшаларнинг ўзи); يَابِسُ الـ~ ғапга кўнмайдиган, келиша олмайдиган; ~ سَكْرَانُ гирт (ўлгудай) маст

– طِينِيٌّ 1) лойли, тупроқли; الأَرْضُ الـ~ةُ қумоқ тупроқли ер; 2) сополга оид

طَيْهُوجٌ *зоол.* булдуруқ (*қуш*)

ظ

ظ (ظَاءٌ) зо (изғи) (*араб алифбосининг ўн еттинчи ҳарфи; абжадда -900*)

III ظَاءَبَ ўзаро божа бўлишмоқ; опа-сингилга уйланишмоқ

– ظَابٌ *кўп.* ظُبُوبٌ, أَظْبُبٌ божа

– مُظَاءَبَةٌ ўзаро божалик, ўзаро божа бўлишлик; ~ تَزَوَّجَا بِالْ икковлари ўзаро божа бўлишди

I **ظَأَرَ** (а) ظَأْرٌ *эск.* ўзга буталоқни эмизишга мажбур қилмоқ (*туя ҳақида*)

– ظَؤُورٌ *кўп.* أَظْآرٌ = ظَؤَارٌ

– ظَؤُورَةٌ = ظَؤُورٌ

– ظَئْرٌ *кўп.* أَظْآرٌ, ظُؤُورٌ, ظُؤَارٌ энага, боқувчи, эмизиб боқувчи

I **ظَأَطَ** (*а*) ظَئِيطٌ қичқирмоқ, бақирмоқ

ظَأْطَنَ шовқинламоқ, шовқин солмоқ, бақир-чақир қилмоқ

– ظَأْطَنَةٌ шовқин, шовқин-сурон, бақир-чақир

ظَأْظَنَ ғудурламоқ, тушунарсиз ғапирмоқ, дудуқланмоқ

– ظَأْظَنَةٌ ғудурлаш, тушунарсиз ғапириш, дудуқланиш

III ظَاءَمَ ўзаро божа бўлишмоқ, опа-сингилга уйланишмоқ

ظَابِطٌ = ضَابِطٌ

ظُبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ўткир уч (*найзадаги, қиличдаги*)

ظَبْيٌ *мн.* ظِبَاءٌ *кўп.* ظَبَاءٌ кийик, оҳу; بِهِ دَاءُ الـ~ унинг ҳеч бир касали йўқ, у соппа-соғ

– ظَبْيَانٌ *ат. от, мз.* Забён

– ظَبْيَةٌ дарадаги ўйдим-чуқурлик

ظِرٌّ *кўп.* ظِرَارٌ чақмоқ тош; ўткир қиррали тош

ظَرَبَ (а) ظَرَبٌ ёпишмоқ, ёпишиб қолмоқ (ب)

– ظَرْبٌ *кўп.* ظِرَابٌ, أَظْرُبٌ 1) бир томони ўткирланган тош; 2) унча катта бўлмаган тепалик; 3) *эск.* бўртиб чиққан қоя; 4) *ат. от, мз.* Зариб

– ظُرَبٌ бўйи паст бесўнақай одам

– ظَرَابَانٌ *кўп.* ظَرَابِينُ қундуз

– ظُرَيْبٌ *эск.* киякина қоя

ظَرَطَ = ضَرَطَ

I **ظَرُفَ** (*у*) ظَرَافَةٌ 1) сўзга уста (чечан) бўлмоқ, зарофатли сўзламоқ; уста бўлмоқ; устамон бўлмоқ; 2) чиройли бўлмоқ; ярашимли бўлмоқ; II ظَرَّفَ безатмоқ; ярашимли қилмоқ; 3) солмоқ, жойламоқ; конвертга жойламоқ; IV أَظْرَفَ зарофатли, чиройли, бежирим фарзандлар кўрмоқ; V تَظَرَّفَ ярашимли бўлмоқ; VI تَظَارَفَ 1) сўзга чечан бўлишга интилмоқ; 2) ярашимли бўлишга уринмоқ X اسْتَظْرَفَ 1) зарофатли деб ҳисобламоқ; 2) гўзал деб ҳисобламоқ; ярашимли деб ҳисобламоқ; ... نَا أَنَّ~ бизга шуниси ёқадики, ...

– أَظْرَفُ *эск.* ўта сўзамол, ҳаддан зиёд бежирим, ўта ярашган

– ظَرَافٌ *ёки* ظُرَّافٌ *кўп.* ظُرَفَاءُ, ظُرَّافُونَ = ظَرِيفٌ

– ظَرَافَةٌ 1) чечан сўзлилик, сўзамоллик; зарофат; 2) гўзаллик; оройиш, ярашимлилик, чиройлилик

– ظَرَافَةٌ = أَظْرَفُ

– ظَرْفٌ[2] *кўп.* ظُرُوفٌ, أَظْرُفٌ идиш; 2) конверт; 3) милтиқ ўқи; فَارِغٌ ~ гильза; 4) соатнинг гардиши; 5) ҳолат, шароит; الظُّرُوفُ الْحَيَاتِيَّةُ турмуш (яшаш) шароити, маиший турмуш, тирикчилик; الظُّرُوفُ الْحَاضِرَةُ ҳозирги (шу кундаги) шароитлар (ҳолатлар); ~ السَّاعَةِ ҳозирги вақтда вужудга келган вазият; لَا يَبْنِي مَوَاقِفَهُ تَبَعًا لِظُرُوفِ السَّاعَةِ у ўз позициясини жорий ҳолатга мослолмайди; بِحَسَبِ الظُّرُوفِ *ёки* حَسَبَ الظُّرُوفِ вазиятга кўра; вазиятни ҳисобга олиб; فِي (ب) الأُسْبُوعِ ~ ҳафта мобайнида, ҳафта ичида; ظُرُوفٌ مُخَفِّفَةٌ енгиллаштирувчи ҳолатлар; ظُرُوفٌ مُشَدِّدَةٌ оғирлаштирувчи ҳолатлар; الظُّرُوفُ الْجَوِّيَّةُ атмосфера (об-ҳаво) шароитлари; الظُّرُوفُ الطَّبِيعِيَّةُ الْمُعَقَّدَةُ мураккаб (оғир) табиий шароитлар; الظُّرُوفُ الْقَاهِرَةُ енгиб бўлмас (оғир) шарт- шароитлар, force mageure; 6) *грам.* равиш; ҳолни ифодаловчи сўз; ~ الْمَكَانِ ўрин ҳоли; ~ الزَّمَانِ пайт ҳоли; ◊ حَمَّلَ وَجْهَهُ ~ ا كَثِيرًا афт-башараси ўзгариб кетди (оқариб, бўзариб кетди, ранги ўчиб кетди)

– ظَرْفِيٌّ ҳолатий, ҳолатга (вазиятга) оид; دَلِيلٌ *ёки* ~ بَيِّنَةٌ ~ةٌ юр. билвосита асосга эга бўлган далил

– ظَرْفِيَّةٌ *грам.* ҳолат ифодаси, ҳолат маъноси

– ظَرِيفٌ *кўп.* ظُرَفَاءُ, ظِرَافٌ 1) чиройли; ярашимли; зариф; бежирим; 2) ўткир ақллилик; топқирлик; 3) ғайри одатий; ғайритабиий, ғалати, ажиб, қизиқ, таажжубона

– ظَرِيفَةٌ *кўп.* ظَرَائِفُ ажойиб (ўткир) фикр; ҳазил; ўрнида топиб айтилган чиройли сўз

– مُتَظَرِّفٌ ярашимли, чиройли, бежирим

– مَظْرُوفٌ *кўп.* مَظَارِيفُ 1) конверт; 2) милтиқ ўқи

I **ظَعَنَ** (а) ظَعْنٌ кетмоқ, жўнамоқ; йўлга чиқмоқ

– ظَعَانٌ туянинг устига тахтиравон ўрнатиладиган арқон (чилвир)

– ظَعْنٌ *эск.* саёҳат, сафар

– ظَعُونَةٌ *кўп.* ظُعُنٌ юк ташийдиган туя

– ظَعِينَةٌ кўп ظَعَائِنُ 1) тахтиравон; 2) тахтиравондаги аёл

I **ظَفَرَ** (*а*) ظَفَرٌ зафар қозонмоқ, ғалабага эришмоқ; (*бирор н. ни*) олмоқ; (*бирор н. ни*) эгалламоқ; (*бирор н. га*) عَلَى, بِ); ~ بُغْيَتِهِ (بِمَطْلُوبِهِ) орзу этилган нарсага эришмоқ; بِالْجَائِزَةِ الأُولَى ~ биринчи мукофотни олмоқ; بِالْجَوَابِ ~ жавоб олишга эришмоқ; بِنَصِيبِ الأَسَدِ ~ жуда катта насиба (ҳисса) олмоқ; ~تِ الْعَيْنُ кўзни парда босмоқ; II ظَفَّرَ

1) зафар келтирмоқ; 2) (*олмага*) тирноқни тиқиб кўрмоқ; IV أَظْفَرَ 1) = II; 2) (*к.нингдир*) юзини тирнамоқ, тимдаламоқ; VI تَظَافَرَ (*к. гадир*) қарши бирлашмоқ (عَلَى); VIII اظّفر ғалабага эришмоқ, ғалаба қилмоқ, зафар топмоқ

– أَظْفَارٌ[1] *кўп.* (*бирлиги йўқ*) хушбўй модда

– أَظْفَارٌ[2] *кўп.* 1) *астр.* бургут юлдузлар туркумининг олдидаги юлдузлар;

– أَظْفَرُ : ~ رَجُلٌ тирноғи ўсган одам; тирноқлари узун ва йирик (*одам*); узун ва йирик тирноқли (*одам*)

– أَظْفُورٌ *кўп.* أَظَافِرُ 1) тирноқ; 2) *бот.* чирмовиқ

– تَظْفِيرٌ олма *ёки* шунга ўхшаш нарсага тирноқни тиқиб кўриш

– ظَافِرٌ 1) ғолиб келувчи; ғалаба келтирувчи; 2) ғолиб музаффар

– ظَفَرٌ зафар, ғалаба, ютуқ, муваффақият

– ظَفَرٌ зафар (ғалаба) келтирувчи

– ظُفْرٌ *кўп.* أَظْفَارٌ, أَظَافِرُ тирноқ; تَقْلِيمُ الْأَظَافِرِ маникюр; тирноқларни бўяш; مِبْرَدٌ لِلْأَظْفَارِ тирноқ тозаловчи кичик эгов; ◊ نَاعِمُ الـ~ёш

– ظَفَرَةٌ кўзда пайдо бўлган парда

– مُظَفَّرٌ 1) = ظَفِرٌ; 2) *ат. от, мз.* Музаффар

I **ظَلَّ** (*и/а*) ظُلُولٌ 1) (*бирор жойда*) қолмоқ, (*бирор жойда*) бўлмоқ; 2) давом эттиравермоқ; يَكْتُبُ ~ у тинмай ёзаверяпти-ёзаверяпти; صَامِتًا ~ ҳамон жим; يُعَانِدُ ~ у қаршилик (қайсарлик) қилишни давом эттирди; 3) *эск.* кун бўйи бўлмоқ, (*н.нидир*) кун бўйи қилмоқ; ظَلَّ نَهَارَهُ يَفْعَلُ كَذَا ўша иш билан у кун бўйи машғул бўлди; ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا *қур.* унинг юзи қоп-қора бўлди (*бу феълнинг ўтган замон шаклида* ظَلَلْتُ *ўрнига* ظَلْتُ *бўлиши мумкин*); II ظَلَّلَ 1) қоронғилатмоқ, соя солмоқ; офтобни тўсмоқ, соя билан тўсмоқ; 2) (*кўзни қуёшдан тўсмоқ учун*) қўлни кўз устига қўймоқ; 3) (*к. нидир*) ҳимоя қилмоқ (عَلَى); IV أَظَلَّ соя ташламоқ, соя билан тўсмоқ; соя солмоқ; ◊ ~ كَ زَيْدٌ Зайд сенга яқин келди, Зайд сенга яқинлашди; ~ كَ الشَّهْرُ (*н.нидир амалга оширишинг керак бўлган*) ой яқинлашди; V تَظَلَّلَ соя га беркинмоқ (*ўзини олмоқ*); ظَلَّ ~ الدَّوْلَةِ давлат соясида (ҳимоясида) бўлмоқ; X اسْتَظَلَّ 1) сояда турмоқ; қуёшдан сақланиш учун соя қидирмоқ; 2) (*бирор н. остида*) турмоқ (بِ); بِالْحِمَايَةِ ~ бошқа мамлакат ҳимоясида (протекторатида) турмоқ; ~ بِظِلَالِ دَوْحَةِ الْخَضْرَاءِ *маж.* кимнингдир соясидан (ҳимоясидан) фойдаланмоқ

– أَظَلُّ энг салқин; *кўп.* ظُلٌّ *эск.* туёқ нағали; туёқнинг оёқ билан бирлашган жойи

– ظِلٌّ *кўп.* ظِلَالٌ 1) соя; ~ الـ خَيَالُ соялар театри; ~ حُكْمِهِ في унинг ҳукмронлиги даврида; أَلْقَى ~ الـ مِنَ الشَّكِّ (*н. гадир*) шак келтирмоқ, шубҳа билан қарамоқ (عَلَى); عَاشَ تَحْتَ ~ الْقَانُونِ қонун соясида (ҳимоясида) яшамоқ; ~ هـ مُلَاعِبُ *зоол.* жиблажибон; 2) қўшимча маъно; ظِلَالُ مَعَانِي الْكَلِمَةِ сўзнинг қўшимча маъноларй; 3) ҳомийлик; 4) куч, қувват; 5) *мат.* тангенс; ~ تَمَامِ الزَّاوِيَةِ котангенс; ◊ ~ الـ خِفَّةُ юмшоқ хулқлилик, меҳрибонлик; ~ الـ خَفِيفُ юмшоқ кўнгил, ёқимли, меҳрибон (*мас., киши*); ~ الـ ثَقِيلُ феъл-атвори оғир, бошқаларда нафрат уйғотувчи (*киши*); ~ الـ ثَقِيلَةُ хунук ҳазил; لَا ~ لَهُ مِنَ الْحَقِيقَةِ бунда заррача ҳам ҳақиқат йўқ; ~ هـ تَقَلَّصَ (انْحَسَرَ) илгариги куч-қуввати (қудрати) ни йўқотмоқ; куч-қувватдан кетмоқ, кучсизланмоқ; таназзулга учрамоқ, тушкунликка дучор бўлмоқ; ~ اللَّيْلِ тун қоронғулиги; 6) *эск.* қоплама, ўртук, кўрпа, н.нидир қоплаб турган қатлам; ذُو ~ ثَلَاثِ شُعَبٍ уч қисмли қоплама

– ظَلَلٌ қуёшни тусиб турган булут

– ظُلَّةٌ *кўп.* ظُلَلٌ 1) соябон, суҳбатлашиб ўтириладиган жой; хонача (*чўмиладиган жой-пляжларда*); қуёшни тусувчи булут; 2 омборхона; бошпана

– ظَلِّيٌّ соя-салқин; ~ ـةٌ دَوْحَةٌ соя-салқин дарахт

– ظَلِيلٌ соя-салқин; ~ بُسْتَانٌ соя-салқин боғ; ~ ظِلٌّ қуюқ соя

– مُظَلِّلٌ = ظَلِيلٌ

– مُظِلٌّ = ظَلِيلٌ

– مَظَلَّةٌ *кўп.* مَظَلَّاتٌ = مَظَلَّةٌ

– مِظَلَّةٌ *кўп.* مَظَالُّ, ـاتٌ 1) шамсия, зонт; ~ لِلْمَطَرِ ёмғир ёққанда тутиладиган зонт; ~ الـ عِيدُ яҳудийларнинг диний байрами; 2) *шунингдек:* ~ وَاقِيَةٌ *ёки* ~ النَّجَاةِ *ёки* ~ جَوِّيَّةٌ парашют; جُنُودُ الْمَظَلَّاتِ *ҳарб.* парашютчилар; بُرْجٌ لِلْقَفْزِ بِالْمَظَلَّاتِ парашютдан ташлаб машқ қилинадиган минора; 3) бостирма; айвон; 4) жундан ясалган чодир

– مِظَلِّيٌّ парашютчи; فِرْقَةُ الْمِظَلِّيِّينَ парашютчилардивизияси; десантчилардивизияси; парашютчилар отряди; парашютчилар десанти

ظَلَطٌ тош; силлиқланган тош (*сол.* زَلَطٌ); وَابُورُ الـ~ *тех.* пар билан ишлайдиган ер текислагич

I **ظَلَعَ** (*а*) ظَلْعٌ оқсоқланмоқ, чўлоқланмоқ

– ظَلْعٌ 1) оқсоқлик, чўлоқлик; майиблик; 2) камчилик; ◊ ~ هـ عَلَى رَبَعَ тинчланмоқ, бирор нарсадан (*мас., йиғидан, шўхликдан*) тўхтамоқ

أُظْلُوفَةٌ *кўп.* أَظَالِيفُ тошлоқ ер, қиррали тошлари кўп бўлган ер

– ظَلْفٌ пуч, беҳуда, фойдасиз; ~ ـا ذَهَبَ دَمُهُ унинг беҳудага қони тўкилди

– ظَلَفٌ тошлоқ қаттиқ ер

– ظَلِفٌ *кўп.* أَظْلَافٌ, ظُلُوفٌ 1) жуфт туёқ; حَيَوَانَاتٌ ذَوَاتُ الْأَظْلَافِ жуфт туёқлилар; أَبُو أَظْلَافٍ *зоол.* чумолихўр; 2) от (*ҳайвон*)

– ظَلْفِيٌّ туёқли

– ظَلْفِيَّاتٌ *кўп.* туёқлилар

– ظَلِيفٌ *кўп.* ظُلُفٌ, ظُلْفٌ 1) оғир аҳволдаги, ёмон ҳолатдаги, ёмон вазиятдаги; 2) хор, хор бўлган, ташлаб қўйилган; ◊ ~ بِـ هـ أَخَذَهُ уни таг-туги билан олди, ундан ҳеч нарса қолдирмади

I (ظلم) **ظَلَمَ**[1] (*и*) ظُلْمٌ 1) адолатсизлик қилмоқ; зулм қилмоқ; қистиқафас қилмоқ; хафа қилмоқ; إِنَّ اللهَ لَا يَظْلِمُهُمْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ҳақиқатда Аллоҳ уларга заррача ҳам адолатсизлик қилмайди; I ظَلَمَ[2] (и) ظَلْمٌ, ظَلَمٌ, مَظْلَمَةٌ (*н.нидир*) ўрни қолиб бошқа жойга қўймоқ; ظَلَمَ (*а*) ظَلَمٌ қоронғи бўлмоқ; қоронғилик тушмоқ; IV أَظْلَمَ қоронғи бўлмоқ, қоронғи бўла бошламоқ; ~ ـت الدُّنْيَا қоронғи бўлди; қоронғи туша бошлади; (وَجْهِهِ) ~ ـت الدُّنْيَا فِي عَيْنَيْهِ унинг кўз олди қоронғилашиб (қорайиб) кетди; V تَظَلَّمَ шикоят қилмоқ, (*к. нингдир устидан*) шикоят ёзиб бермоқ (مِنْ); VI تَظَالَمَ зулм қилмоқ, хафа қилмоқ (*бир-бирини*); VII انْظَلَمَ ранжимоқ, хафа бўлмоқ, қисти-қафас қилинмоқ; адолатсизлик кўрмоқ; VIII اظّلم = VII

– إِظْلَامٌ қоронғилик

– أَظْلَمُ ўта адолатсиз, ўта ноҳақ

– تَظَلُّمٌ *кўп.* ـاتٌ шикоят

– ظَالِمٌ 1. адолатсиз; золим; 2. *кўп.* ظَلَمَةٌ, ظُلَّامٌ золим, мустабид

– ظَلَّامٌ золим; мустабид; ваҳший, бағри қора, ёмонлик қилувчи

– ظَلَامٌ қоронғилик, зим-зиё кеча (тун); تَحْتَ ~ الـ سِتَارِ қоронғиликдан фойдаланиб

– ظُلَامَةٌ 1) золимлик, зулм қилиш; 2) шикоят ёзиш; ёзма шикоят

– ظَلَامِيٌّ зиё душмани, жаҳолатчи, жоҳил, обескурант

– ظُلَامِيٌّ мустабидлик қилувчи, адолатсиз; الْقُوَى الـ~ـةُ қора кучлар

– ظَلَامِيَّةٌ зулмкорлик; жаҳолат

– ظُلَامِيَّةٌ мустабидлик; жаҳолат

– ظَلَمٌ *кўп.* ظُلُومٌ тишларнинг ярақлаши

– ظُلْمٌ зулм; золимлик; мустабидлик; адолатсизлик; ~ ـا адолатсизлик билан; وَ ~ ـا عُدْوَانًا куч ишлатиб, тазйиқ ўтказиб

– ظَلْمَاءُ[1] қоронғилик

– ظَلْمَاءُ[2] *мн.* қоронғи; ~ لَيْلَةٌ қоронғи кеча (тун)

– ظُلْمَةٌ *кўп.* ظُلُمَاتٌ қоронғилик; ظُلُمَاتٌ بَهِيمِيَّةٌ даҳшатли тун

– ظَلُومٌ 1. адолатсиз; золим, зулм қилувчи; 2. эззувчи

– ظَلُومَةٌ адолатсизлик; эзиш; мустабидлик

– ظَلِيمٌ[1] *кўп.* ظُلْمَانٌ, ظِلْمَانٌ туяқуш (*эркаги*)

– ظَلِيمٌ[2] эзилувчи; зулм кўрган (кўрувчи)

– ظَلُّومٌ ўта зулмкор

– مُظْلِمٌ қоронғи, қоронғиликка чўмган

– مَظْلَمَةٌ *кўп.* مَظَالِمُ 1) эзиш; таҳқирлаш, адолатсизлик; 2) шикоят

– مَظْلُومٌ мазлум, эзилган, таҳқирланган; адолатсизлик чекувчи; ~ أَنَا мен мазлумман (таҳқирланганман); ~ أَرْضٌ *эск.* илк бора ҳайдалган ер

– مَظْلُومَةٌ кавлаш керак жой қолиб, бошқа жойи кавланган ер

I **ظَمِئَ** (*а*) ظَمَاءَةٌ, ظَمَاءٌ, ظَمَأٌ ташна бўлмоқ, чанқамоқ, сув ичмоқни ҳоҳламоқ; IV أَظْمَأَ *эск.* ташна қилмоқ; орзусини кўзғамоқ

– ظَامِئٌ ташна, чанқоқ, сув ичишни хоҳловчи

– ظَمَاءٌ чанқоқлик, ташналик; رَوَّى ~ هُ чанқоқлик (ташналик)-ни босмоқ

– ظَمْءٌ *кўп.* أَظْمَاءٌ чанқоқлик, ташналик; қаттиқ истак, кучли хоҳиш

– ظَمْآنُ *мн.* ظَمْأَى *кўп.* ظِمَاءٌ ташна, чанқоқ; مَفَاصِلُ ظِمَاءٌ *эск.* мустаҳкам бўғимлар

– مُظْمَأٌ *кўп.* مَظَامِئُ ёғингарчилик бўлмагани учун қақшаб (қақраб) қолган ер

I (ظمى) **ظَمِيَ** (*а*) ظَمًى буғдойранг тус олмоқ

– أَظْمَى *мн.* ظَمْيَاءُ *кўп.* ظُمْيٌ буғдойранг; شَفَةٌ ظَمْيَاءُ қорамтир лаб; عَيْنٌ ظَمْيَاءُ қовоқлари нозик кўз; لِثَةٌ ظَمْيَاءُ қони қочган милк, қонсиз милк; سَاقٌ ظَمْيَاءُ ориқ (гўштсиз) болдир

I **ظَنَّ** (*а/у*) ظَنٌّ 1) ... деб ўйламоқ (ҳисобламоқ); ... деб тахмин қилмоқ; 2) (*к. дандир*) шубҳа қилмоқ (ب); ~ بِهِ الظُّنُونَ кимнингдир ҳақида турли-туман тахминларга бормоқ; IV أَظَنَّ шубҳа қилмоқ; V تَظَنَّنَ *ёки* تَظَنَّى ... деб ўйламоқ (ҳисобламоқ); VIII اظَّنَّ *ёки* اطَّنَّ айбламоқ, қораламоқ, айбдор деб топмоқ

– ظَانٌّ ... деб ўйловчи (ҳисобловчи); وَ قَدْ يَظُنُّ ~ أَنَّ ... балки бирор киши ... деб ўйлар

– ظَنٌّ *кўп.* أَظَانِينُ, ظُنُونٌ тахмин; фикр; ўй; حُسْنُ الـ~ яхши фикр; سُوءُ الـ~ ёмон фикр, ишончсизлик; ... فِي ~نَا أَنَّ биз ўйлаймизки, ...; ... وَ ~ي أَنَّ мен ўйлайманки, ...; خَابَ ~ي менинг фикрим пучга чиқди; أَكْبَرُ ~ي أَنَّ ... менимча, шуниси эҳтимолки, ...; ~نَا مِنْهُ أَنَّ ... деб ўйлаб

– ظِنَّةٌ *кўп.* ظُنَنٌ 1) шубҳа, гумон, эҳтимол, тахмин; 2) айб, айблаш, қоралаш

– ظَنُونٌ 1) шубҳали; ишончсиз; ~ بِئْرٌ сув борлиги гумон бўлган қудуқ; ~ دَيْنٌ қайтарилиши гумон бўлган қарз; 2) *эск.* ҳамма нарсадан шубҳаланувчи киши

– ظَنِّيٌّ эҳтимолга асосланган, эҳтимол тутилган, тахмин қилинган; ~ قَرَارٌ эҳтимолга асосланган қарор; шундай бўлади деб ҳисобланган қарор

– ظَنِينٌ 1) шубҳали; шубҳа остига олинган; ишончсиз; 2) айбдор; гумон остидаги

– مَظِنَّةٌ *кўп.* مَظَانُّ 1) тахмин; 2) шубҳа; 3) бирор нарсанинг манбаи (*мас., адабий манба*); 4) тахмин қилинаётган нарса, шубҳа қилинаётган нарса; (*у ёки бу одамнинг*) қаердалиги тахмин қилинаётган жой; مَظَانُّ الثَّعَابِينِ илонлар бор деб тахмин қилинадиган жойлар

– مَظْنُونٌ тахмин қилинадиган; وَ الـ~ أَنَّ ... олдиндан шундай деб ўйлаш мумкинки, ...

ظُنُوبٌ *кўп.* ظَنَابِيبُ *анат.* болдир (илик) суяги; ◊ قَرَعَ هٰذَا الْأَمْرُ ~ هُ وَسَاقَهُ у бу ишга жиддий киришди

I **ظَهَرَ** (*а*) ظُهُورٌ 1) кўринмоқ; учрамоқ; ~ إِلَى الْوُجُودِ *ёки* إِلَى عَالَمِ النُّورِ дунёга келмоқ, вужудга келмоқ; 2) аниқ бўлмоқ; кўринмоқ, аниқ кўриниб турмоқ; ... يَظْهَرُ أَنَّ аниқ бўлиб турибдики, ..., очиқ кўриниб турибдики, ...; عَلَى مَا يَظْهَرُ кўриниб турибдики, ...; маълум бўлишича; 3) пайдо бўлмоқ; дуч келиб қолмоқ; келиб чиқмоқ (*мас. юқумли касалликлар*); 4) туюлмоқ; бўлиб туюлмоқ; 5) ёрдам бермоқ; 6) (*н. ҳақдадир бирор н. ни* عَلَى) билиб олмоқ (عَلَى); 7) (*к. дандир*) баланд келмоқ (عَلَى); (*к. дандир*) ғолиб келмоқ; 8) кўтарилмоқ, юқорига чиқмоқ (*мас., тоққа* – عَلَى الْجَبَلِ); II ظَهَّرَ *мол.* (*вексел*) устига пул ўтказиш ҳақида ёзиб қўймоқ; III ظَاهَرَ ёрдам бермоқ, қўллаб-қувватламоқ; ўз хотинига أَنْتِ عَلَيَّ كَظَهْرِ أُمِّي иборасини айтмоқ (مِنْ); IV أَظْهَرَ 1) топмоқ; кўрсатмоқ; зоҳир қилмоқ; фоторасмни дорида кўринадиган қилмоқ; اهْتِمَامًا ~ (*н. гадир*) қизиқмоқ (ب); إِرَادَتَهُ ~ (*н. дадир*) ирода кўрсатмоқ (فِي); 2) таърифлаб таништирмоқ; ... فِي ~ مَظْهَرَ (*к. нидир*) ... деб таърифлаб таништирмоқ; ~ نَفْسَهُ بِمَظْهَرِ الصَّدِيقِ ўзини ёлғондан дўст деб кўрсатмоқ; 3) (*н. нидир*) тушунтирмоқ; (*н. биландир*) таништирмоқ (عَلَى); ~ هُ عَلَى السِّرِّ кимгадир сир очмоқ; 4) ёрдам бермоқ; أَظْهَرَهُ اللهُ عَلَى عَدُوِّهِ Оллоҳ уни душмани устидан ғолиб қилсин!; 5) ёд тутмоқ, ёд олмоқ, ёддан ҳикоя қилмоқ (айтиб бермоқ); 6) ассимиляция (*ундошларни иккилантириб талаффуз этиш*) га риоя қилмай ўқимоқ; 7) пешин пайтида йўлга чиқмоқ, пешин вақтида кетмоқ; V تَظَهَّرَ ўз хотинига أَنْتِ عَلَيَّ كَظَهْرِ أُمِّي иборасини айтмоқ (مِنْ); VI تَظَاهَرَ (*н. нидир*) кўрсатаётгандай бўлмоқ (ب); ёлғондан ўзини ниманидир қилаётгандай этиб кўрсатмоқ; ~ بِالْبُكَاءِ ёлғондан йиғламоқ, ёлғон йиғи қилмоқ; ~ بِالتَّقْوَى ёлғондан ўзини тақводор этиб кўрсатмоқ; 2) (*к. гадир*) *қарши* ضِدَّ) намойиш ташкил қилмоқ; намойиш уюштирмоқ; 3) бир-бирига ёрдам бермоқ; 4) пайдо бўлмоқ, топилмоқ, намоён этилмоқ; X اسْتَظْهَرَ 1) ёдламоқ, эслаб қолмоқ; 2) топмоқ; ойдинлаштирмоқ, аниқламоқ; 3) *фото.* сувратни дорига солиб кўринадиган қилмоқ; 4) (*к. нингдир*) ёрдамидан фойдаланмоқ (ب); 5) ўзини эҳтиёт қилмоқ, ўзини ҳимоя қилмоқ; 6) (*н. нидир*) енгиб ўтмоқ, (*к. нингдир устидан*) зафар қозонмоқ, (*к. дандир*) устун келмоқ (عَلَى); 7) *(к.дандир)* ёрдам сўрамоқ, ёрдам кутмоқ (ب); ◊ ~ بِالرُّسُومِ сувратлар билан безамоқ

– إِظْهَارٌ 1) топилиш, аниқланиш; 2) кўрсатилиш; 3) *фото.* сувратларни дорига солиб кўринадиган қилиш

– إِظْهَارِيٌّ кўриниб турадиган жиҳат

– أَظْهَرُ *эск.* ўта равшан, ўта аниқ, энг ишончли

– تَظَاهُرٌ 1) ташқи кўриниш;- кўриниш; 2) *сиёс.* намойиш

– تَظَاهُرَةٌ *сиёс.* намойиш

– ظَاهِرٌ 1. 1) очиқ; аниқ; кўзга кўриниб турган; зоҳир бўлиб турган; ... فَالـ~ أَنَّ ва аниқ кўриниб турибдики, ...; ~ الـ فِي афтидан кўриниб турибдики, ...; ~ ا аниқ; 2) ташқи, зоҳирий; ~ الْبَلَدِ чорбоғлар; шаҳар чети; 2. 1) ташқи (зоҳирий) томон; ~ الـ فِي зоҳирдан; 2) ташқи тараф; шаҳар чети; ~ الْبَلَدِ فِي шаҳар ташқарисида, шаҳардан ташқарида; ~ هُ бирор нарсанинг ташқи томонида бирор нарсадан ташқарида; ~ الْبَلَدِ шаҳар ташқарисида

– ظَاهِرَةٌ *кўп.* ظَوَاهِرُ ташқи (зоҳирий) томон; 2) камёб ҳодиса, ҳодиса; الظَّوَاهِرُ الْجَوِّيَّةُ об-ҳаво (атмосфера) ҳодисалари; عِلْمُ الظَّوَاهِرِ الْجَوِّيَّةِ метеорология; مَذْهَبُ الظَّوَاهِرِ *фалс.* феноменализм

– ظَاهِرِيٌّ зоҳирий

– ظُهَارٌ пат, қушнинг пати, қуш қанотининг пати

– ظِهَارٌ ўз хотинига أَنْتِ عَلَيَّ كَظَهْرِ أُمِّي дейиш

– ظَهَارَةٌ *кўп.* ظَهَائِرُ 1) (*кийимнинг*) авраси; 2)

ҳаммолнинг ортига жойлаштирилган юмшоқ ёстиқ; эгар тагига босилган юмшоқ мато; 3) мантия (*мас., медузада*); 4) *анат., биол.* эпителий

– ظَهْرٌ[1] *кўп.* ظُهُورٌ, ظُهْرَانٌ, أَظْهُرٌ орқа, уча; بِـ~ الصَّحِيفَةِ варақнинг орқа томонида (*орқасида*); ~ الْيَدِ қўлнинг орқа томони; I ~ لِبَطْنٍ остин-устун, бош-оёқ, телба-тескари; I مِنْ وَرَاءِ ~ـهِ бировнинг панасида, яширинча; 2) тоғ тизмаси; тоғ; 3) юза, сатҳ; 4) палуба, кема саҳни; عَلَى ~ السَّفِينَةِ кема (пароход) бортида; 5) *шунингдек:* ~ الْحَدِيدُ чўян; ~ كَ! = эҳтиёт бўл!; ثَقِيلُ الـ~ кўп болали одам; خَفِيفُ الـ~ озболали одам; بَيْنَ بَيْنَ أَظْهُرِنَا *ёки* بَيْنَ ظَهْرَانَيْنَا *ёки* بَيْنَ ظَهْرِنَا орамизда; حَفِظَ عَلَى ~ قَلْبٍ ёд олмоқ, қалбга муҳрламоқ; ~ لَهُ *халқ.* унинг қўлловчиси бор; قَلَّبَ لَهُمْ ~ الْمَحَنَّ у уларга хиёнат қилди; يَأْكُلُ عَلَى ~ يَدِي у менинг ҳисобимдан тирикчилик қилади; سَافَرَ عَلَى ~ النِّيلِ Нил бўйлаб сузмоқ; قَتَلَهُ ~ا кимнидир хиёнаткорона ўлдирмоқ

– ظَهْرٌ[2] юк ташувчи туя; қуруқликдаги йўл

– ظَهْرٌ белидан шикоят қиладиган *(одам)*, бел оғриғидан шикоят қиладиган *(одам)*

– ظُهْرٌ *кўп.* ظُهُورٌ туш пайти; بَعْدَ الـ~ тушдан кейин; قَبْلَ الـ~ тушгача, тушдан олдин; سَأُرِيكَ نُجُومَ الـ~ *мтл.* мен онангни Учқўрғондан кўрсатиб қўяман (*сўзма-сўз;* мен сенга туш пайтида юлдузларни кўрсатиб қўяман)

– ظَهْرَةٌ рўзғордаги кийим-кечак ва асбоб-анжомлар

– ظَهْرِيٌّ *кўп.* ظَهَارِيُّ 1) зарурат учун ҳозирлаб қўйилган туя; 2) орқага ташлаб юборилган, итқитилган; نَبَذُوا هَذِهِ الْأَحْكَامَ ~ا улар бу моддаларни рад қилдилар *(қабул қилмадилар)*

– ظُهُورٌ кўринмоқ, чиқмоқ, зоҳир бўлмоқ; عِيدُ الـ~ *дин.* христианлардаги диний байрам; حُبُّ الـ~ ◊ ўзини катта тутиш; мақтанчоқлик

– ظُهُورَاتٌ *кўп.* муваққат, омонат; штатдан ташқари

– ظَهِيرٌ[1] *кўп.* ظُهَرَاءُ 1) ёрдамчи, шерик; 2) *спорт.* ярим ҳимоячи

– ظَهِيرٌ[2] *кўп.* اتٌ. фармон (*Марокашда*)

– ظَهِيرَةٌ туш пайти, туш

– مُتَظَاهِرٌ намойиш иштирокчиси

– مُظَاهَرَةٌ 1) *кўп.* اتٌ намойиш, манифестация; ~ سِلْمِيَّةٌ тинч намойиш; ~ مُسَلَّحَةٌ қуролли намойиш; ~ نَظَّمَ намойиш уюштирмоқ; 2) ёрдам, кўмак, қўллаб-қувватлаш

– مُظَهِّرٌ *эск.* ғалаба инъом этувчи, ғалаба келтирувчи

– مُظَهِّرٌ *савдо. мол.* индоссант (*векселни бировга бериш учун унинг устига ёзиб берувчи одам*); ~ لَهُ индоссат (*векселни олган одам*)

– مَظْهَرٌ *кўп.* مَظَاهِرُ 1) кўриниш, зоҳирлик; аспект; مَظَاهِرُ الْحَيَاةِ ҳаёт кўринишлари (воқеликлари); مَظَاهِرُ الْإِكْبَارِ وَ الْإِجْلَالِ ҳурмат ва эҳтиром аломатлари (белгилари); 2) ташқи кўриниш, кўриниш; ظَهَرَ فِي الـ~ التَّقَدُّمِيِّ илғор одам бўлиб кўринмоқ

– مَظْهَرِيٌّ 1) зоҳирий; 2) шаклан, формал

– مَظْهَرِيَّةٌ зоҳир бўлиш; кўриниш; لَهُ ~ النُّبُوغِ у зоҳирдан (кўринишдан) иқтидорли кишига ўхшайди, у афтидан иқтидорли одам шекилли

ع

ع (عَيْنٌ) айн (*араб алифбосининг ўн саккизинчи ҳарфи; абжадда-70*)

ع 1) *кўп.* عَيْنَاتٌ *сўзининг қисқартмаси, мат. зет* (*з*); 2) عَدَدٌ *сўзининг қисқартмаси,* адад, сон, номер; 3) عَامُودٌ *сўзининг қисқартмаси,* устун (*мас., газетадаги*)

عال *қар.* علو

I عَبَّ (*а/у*) عَبٌّ катта-катта ҳўплаб ичмоқ, сипқармоқ, бир ичиб тугатмоқ; нафас олмай ичмоқ; ◊ ~ تِ الدَّلْوُ челак (пақир)даги сув шалдиради

– عَبٌّ нафас олмай ичиш; الْكُبَادُ مِنَ الـ~ *ҳад.* жигар касали сувни нафас олмай ичишдан ҳосил (пайдо) бўлади

– عَبٌّ, عُبٌّ *кўп.* أَعْبَابٌ, عِبَابٌ 1) қуйиш; 2) қўлтиқ; ◊ فَتَحَ لَهُ ~ـهُ кимгадир ўз кўнглини ёрмоқ (сирларини айтмоқ); ضَحِكَ فِي ~ـهِ (*бирор к. устидан*) яширинча кулмоқ (عَلَى); секин (*бировга билинтирмай*) кулмоқ

– عُبَابٌ[1] гирдоб; қатлам (*мас., сув ёки ҳавоники*); خَرَّ فِي ~ الْبَحْرِ тўлқинлар устида учиб юрмоқ (*кема ҳақида*); شَقَّ ~ الْجَوِّ ҳавода сузиб юрмоқ (учиб юрмоқ) (*тайёра-самолёт ҳақида*); ◊ خَاضَ ~ الْبَحْثِ عَنْ ... (*бирор н. ни*) тадқиқ қилиш билан шуғулланмоқ; يَغُوصُونَ ~ الْكُتُبِ улар кўп ўқийдилар

– عُبَابٌ[2] кучли сел, кучли оқим; ~ الْبَحْرِ денгиз тўлқини; جَاؤُوا بِعُبَابِهِمْ улар барчалари келишди

– عَبُوبٌ *кўп.* عَبَابِيبُ кучли оқим

I عَبَأَ (*а*) عَبْءٌ 1) (*к. гадир, н. гадир*) эътибор бермоқ (ب); لَا يُعْبَأُ بِهِ *мажх.* аҳамиятсиз, муҳим бўлмаган; 2) тайёрламоқ, ҳозирламоқ; II عَبَّأَ 1) тайёрламоқ; 2) ҳозирламоқ, уюштирмоқ (*мас., экспедицияни*); 3) тўлдирмоқ; қопламоқ, (*қопга*) солмоқ, (*қопни*) тўлдирмоқ; жойламоқ; 4) тўлдирмоқ, эгаллатмоқ (*мас., бўш ўринларни*); 5) бурамоқ (*мас., патефон қулоғини*); 6) сафарбар қилмоқ; 7) *шахм.* (*доналарни*) термоқ; VIII اعْتَبَأَتْ бола туғадиган ерига пахта ёки латта тиқмоқ (*аёл ҳақида*)

– تَعْبِئَةٌ 1) тўлдириш; қоплаш, (*қопни*) тўлдириш; жойлаштириш; 2) бураш (*мас., патефон қулоғини*); 3) *ҳарб.* сафарбарлик; أَعْلَنَ الـ~ الْعَامَّةَ оммавий сафарбарлик эълон қилмоқ; 4) *шахм.* доналарни териб қўйиш

– تَعْبَوِيٌّ 1) сафарбар қилинган; 2) тактикага оид, тактик

– عَبَاءٌ عَبَاءَةٌ, أَعْبِئَةٌ *кўп.* عَبَاءَاتٌ ёки (*чопонга ўхшаш жундан тикилган кийим*)

– عَبَايَةٌ *кўп.* اتٌ = عَبَاءٌ

– عِبْءٌ *кўп.* أَعْبَاءٌ юк, оғирлик; қийинчилик; ~ الضَّرَائِبِ солиқлар оғирлиги (қийинчилиги, машаққати); أَلْقَى ~ الْمَصَارِيفِ عَلَى كَاهِلِهِ сарфлар юкини кимнингдир елкасига ортмоқ

I (عبث) عَبَثَ (*и*) عَبْثٌ аралаштирмоқ, аралаштириб юбормоқ عَبِثَ (*а*) عَبَثٌ 1) (*н. бландир*) ўйнамоқ (ب); (*бирор н. га*) ўйинчоқдай муносабатда бўлмоқ (ب); 2) (*н. нидир*) оёқ ости қилмоқ, бузмоқ, босиб ўтмоқ (ب); بِالْأَمْنِ الْعَامِّ ~ امّا тинчлигини бузмоқ; 3) (*н. нидир*) бузмоқ, (*н. гадир*) зарар етказмоқ (ب); بِالْعُقُولِ ~ ақлдан оздирмоқ (*бегона қилмоқ*); بِهِ الدَّهْرُ ~ зарар етказмоқ, бузмоқ; ◊ النَّوْمُ بِأَجْفَانِهِ ~ تْ у мудраб қолди, у ухлаб қолди; بِهِ يَدُ الْبِلَى ~ تْ эскирган (титилган) ҳолга келмоқ; III عَابَثَ 1) (*к. бландир*) ўйнамоқ, ҳазиллашмоқ; 2) дилхуш қилмоқ; الْجَمِيعَ بِمِزَاحِهِ ~ ҳаммани ўз ҳазиллари билан дилхуш қилмоқ

– عُبُوثَةٌ *кўп.* أَعَابِيثُ ҳазил, мутойиба

– عَابِثٌ ҳазилкаш

– عَبَثٌ 1) ўйин, дилхушлик; 2) (*н. нидир*) оёқ ости қилиш, бузиш (ب); ◊ مِنَ الـ~ беҳуда; ~ا беҳуда, бекорга, ҳабада; ذَهَبَتْ ~ا كُلُّ مُحَاوَلَاتِهِ унинг ҳамма ҳаракатлари беҳуда кетди; رَأَى مِنَ الـ~ أَنْ ... у ...ни бефойда (беҳуда) деб ҳисоблади

– عَبِثَةٌ: النَّاسِ ~ қаланғи-қасанғи кишилар

– مَعْبَثٌ *кўп.* مَعَابِثُ ҳазил-мутойибалар, дилхушликлар

عَبَوْثَرَانٌ *ёки* عَبَوْثَرَانٌ жамбилга ўхшаш хушбўй ўсимлик

– عَبَيْثَرَانٌ *ёки* عَبَيْثَرَانٌ = عَبَوْثَرَانٌ

I (عبد) عَبَدَ (*у*) عِبَادَةٌ 1) ибодат қилмоқ, сиғинмоқ; 2) тиз чўкмоқ, илоҳийлаштирмоқ; عَبِدَ (*а*) عَبَدٌ ғазабланмоқ, ёмон кўрмоқ, ҳазар қилмоқ; عَبُدَ (*у*) عُبُودِيَّةٌ *эск.* қул бўлмоқ; II عَبَّدَ 1) қул қилмоқ; 2) (*ўлга*) тош термоқ; *махс.*

тош ётқизмоқ; ◊ الْبَعِير ~ туянинг терисига суюқ модда суртмоқ; V تَعَبَّدَ 1) динга эътиқод қилмоқ; диндор (художўй) бўлмоқ; худога ибодат қилмоқ; 2) қул сифатида қабул қилмоқ, қул деб ҳисобламоқ; 3) қаландарона ҳаёт кечирмоқ; VIII اِعْتَبَدَ = X; X اِسْتَعْبَدَ қул қилмоқ, қулга айлантирмоқ

– اِسْتِعْبَادٌ 1) қул қилиш; 2) қуллик

– اِعْتِبَادٌ = اِسْتِعْبَادٌ

– تَعَبُّدٌ художўйлик, диндорлик; худога ибодат қилиш; بِضَخَامَةِ الْأَلْقَابِ ~ юксак даражалиларга тиз букиш

– عَابِدٌ *кўп.* عُبَّادٌ, عَبَدَةٌ 1. обид, ибодат қилувчи; 2.1) хизматкор; 2) чўқинувчи; عَبَدَةُ النَّارِ ўтга чўқинувчилар

– عَبَادِيدُ *кўп.* = عَبَابِيدُ

– عَبَّادٌ 1) чўқинувчи; 2) *ат. от, мз.* Аббод ◊ الشَّمْسِ ~ кунгабоқар (*усимлик*)

– عُبَّادٌ 1) *ат. от, мз.* Убод; 2) Убод (*қабила номи*)

– عِبَادٌ 1) *дин.* худонинг бандалари (қуллари); الْ~ одамлар, одамзот; 2) гурух, тўп, тўда, жамоа; فَادْخُلِي فِي ~ِي *қур.* гуруҳимга киргин

– عُبَادَةُ *ат. от, мз.* Убода

– عِبَادَةٌ *кўп.* اتٌ 1) илоҳийлаштириш, тиз чўкиш; 2) хизмат қилиш, чўқиниш; сиғиниш; (الْأَوْثَانِ) الْأَصْنَامِ ~ бутпарастлик; الْمَجُوسِ ~ мажусийлик; الْحَيَوَانَاتِ ~ ҳайвонларга чўқиниш, ҳайвонпарастлик; الشَّمْسِ ~ қуёшга чўқиниш (сиғиниш); النَّارِ ~ ўтга чўқиниш (сиғиниш); النُّجُومِ ~ юлдузларга чўқиниш (сиғиниш); (الْفَرْدِ) الشَّخْصِيَّةِ ~ шахсга сиғиниш

– عَبْدٌ *кўп.* عَبِيدٌ, عُبْدَانٌ 1) қул; ғулом, хизматкор; عَبِيدُ الْأَرْضِ крепостной деҳқонлар; 2) *кўп.* عِبَادٌ *дин.* худонинг бандаси (қули); اللهِ ~ *ат.от, мз.* Абдуллоҳ; *кўп.* عَبَادِلَةٌ абдуллоҳлар (*Абдуллоҳ ибн Аббос, Абдуллоҳ ибн Умар, Абдуллоҳ ибн Амр ибнул Ос*); الْإِلَهِ ~ ёки الْإِلَاهِ ~ *ат.от, мз.* Абдулилоҳ; ... كُمْ ~ сизнинг қулингиз ...; ◊ اللَّاوِي ~ абдуллавий (*қовун нави*)

– عَبْدَةٌ *кўп.* اتٌ қул аёл, чўри, оқсоч

– عَبَدَةٌ 1) куч, қувват; 2) *ат. от, мз.* Абада

– عُبُودَةٌ = عُبُودِيَّةٌ

– عُبُودِيَّةٌ 1) қуллик, қулчилик; 2) бандалик, хизматкорлик; 3) садоқатлилик

– عَبِيدٌ *кўп.* қуллар, негрлар

– عُبَيْدٌ *ат. от, мз.* Убайд; اللهِ ~ *ат. от, мз.* Убайдулло

– عُبَيْدَةُ *ат. от, мн.* Убайда

– مُتَعَبِّدٌ сиғинувчи, чўқинувчи; художўй, диндор

– مُسْتَعْبَدٌ қул қилинган

– مَعْبَدٌ *кўп.* مَعَابِدُ 1) ибодатхона; 2) *ат. от, мз.* Маъбад

– مُعَبَّدٌ депсалган, босилган, кўп юрилган (*йўл ҳақида*); *махс.* тош ётқизилган; طَرِيقٌ ~ шоссе, йўл (*тош, асфалт, бетон ва ҳ.к. ётқизилган*)

– مَعْبُودٌ маъбуд, сиғиниладиган, чўқинила-диган нарса; худо; бут; الشَّعْبِ ~ халқ учун буюк бирор киши *ёки* нарса

– مَعْبُودَةٌ *кўп.* اتٌ илоҳа (*суюкли аёл ҳақида*)

تَعَبْدَدَ тарқалиб кетмоқ, тарқалмоқ (*одамлар ҳақида*)

– عَبَادِيدُ *кўп.* = عَبَابِيدُ

عَبَادِلَةٌ: "عَبْدُ اللهِ – *Абдуллоҳ" сўзидан кўплик* (*бунда кўпинча* عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ, عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ, عَبْدُ اللهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ *ва* عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ *лар кўзда тутилади*)

I (عبر) عَبَرَ[1] (*у*) عُبُورٌ 1) кесиб ўтмоқ; сузиб ўтмоқ; (*н. нидир*) ўтказиб қўймоқ (ب); 2) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (*вақт ҳақида*); 3) йўқолмоқ, сўнмоқ, ўлмоқ; عَبَرَ[2] (*у*) عِبَارَةٌ таъбир қилмоқ (*мас., тушни*); عَبَرَ[3] (*у*) عَبْرٌ кўз ёшлари тўкмоқ; الْكِتَابَ ~ китоб варақларига кўз югуртирмоқ; II عَبَّرَ 1) таъбир қилмоқ, таъбирламоқ; 2) белгиламоқ, атамоқ; (*н. нидир*) ифодаламоқ (عَنْ); عَنْ امْتِنَانِهِ ~ (*н. дандир*) ўз мамнуниятини ифодаламоқ (ب); 3) чамаламоқ, чамалаб кўрмоқ, тарозига солиб кўрмоқ; VIII اِعْتَبَرَ 1) эътиборга сазовор қилмоқ, эъзозламоқ, ҳурмат қилмоқ; 2) деб ҳисобламоқ, деб билмоқ; диққатга (ҳисобга, эътиборга) олмоқ; 3) (*н. дандир*) сабоқ олмоқ, сабоқ чиқармоқ (ب); X اِسْتَعْبَرَ кўз ёши қилмоқ

– اِعْتِبَارٌ *кўп.* اتٌ 1) эътибор, ҳурмат, фахр; 2) аҳамият; нуфуз; 3) ҳисобга (эътиборга) олиш; ... لِ~ эътиборга олиб; أَخَذَهُ فِي الْ~ ... *ёки* ... أَخَذَهُ فِي عَيْنِ الْ~ бирор нарсани эътиборга олмоқ; أَوْلَاهُ ~ كَافِيًا бирор нарсага етарли эътибор бермоқ; 4) мулоҳаза, ҳисоб, ҳисоб-китоб; بِ~ صَوْتٍ وَاحِدٍ لِكُلِّ قُطْرٍ ҳар бир мамлакатдан биттадан овоз ҳисобидан; 5) нуқтаи назар; بِهَذَا الْ~ шунга кўра, шу нуқтаи назардан; مِنْ جَمِيعِ الْاِعْتِبَارَاتِ ҳамма жиҳатдан, ҳар томондан; ◊ أَعَادَلَهُ ~ هُ кимнингдир ҳуқуқини тикламоқ; оқламоқ; إِعَادَةُ (رَدُّ) الْ~ لِلْمَحْكُومِ ҳукм қилинган кишининг ҳуқуқларини тиклаш, маҳкумни оқлаш; *юр.* реституция, оқлаш; ... أَنَّ ~ بِ шу асосдаки, ..., ...га асосланиб, ...ни эътиборга олиб; чунки...; ... رَجُلًا شَرِيفًا ~ هُ بِ унинг софдил одамлигини эътиборга олиб ...; قَدَّمَهُ إِلَى ... عَالِمًا عَلَى ~ هُ кимнидир (*к. гадир*) олим сифатида таништирмоқ; ... مِنَ الْيَوْمِ ~ا (*фалон*) кундан эътиборан; يَسْتَحِقُّ الْ~ а) ҳурматга сазовор; эътиборли; б) эътиборга (диққатга) сазовор; аҳамиятли, муҳим

– اِعْتِبَارِيٌّ 1) нисбий; шахсий баҳога асосланган; 2) ақлий муҳокамага (назарияга) асосланган; شَخْصٌ ~ *ёки* شَخْصِيَّةٌ ~ةٌ юридик шахс

– تَعْبِيرٌ *кўп.* تَعَابِيرُ 1) таъбир, таъбир қилиш; 2) ифода, таъбир; السَّائِرُ الْ~ эл орасида юрган ифода (таъбир); تَعَابِيرُ لُغَوِيَّةٌ *лингв.* идиомалар; آخَرَ ~ بِ бошқача қилиб айтганда; أَدَقَّ ~ بِ аниқроқ қилиб айтганда; أَصَحَّ ~ بِ тўғрироқ қилиб айтганда; إِنْ صَحَّ وَجَدَ ~ هُ الْ~ агар шундай деб айтиб бўлса; عَلَى حَدِّ ... فِي ...да ўз ифодасини топмоқ; لَا يُمْكِنُ الْ~ عَنْهُ ~ هُ унинг айтишига кўра; тушунарсиз, ноаниқ

– تَعْبِيرِيٌّ 1. (*бирор н. ни*) ифодалаш учун фойдаланиладиган; ифодали, ифодага оид, таъсирчан, экспрессив; 2. экспрессионист (*Оврупода XX асрнинг биринчи ярмида санъат ва адабиётда пайдо бўлган оқим тарафдори*)

– تَعْبِيرِيَّةٌ экспрессионизм (*юқоридаги мақолага қар.*)

– عَابِرٌ 1) кесиб ўтувчи, кесувчи; ўтувчи; لِلْقَارَّاتِ ~ трансконтинентал, қитъалараро; الطَّرِيقِ (السَّبِيلِ) ~ ўтиб кетаётган, ўткинчи; 2) вақтинчалик, бир онлик; 3) транзит; тўхтаб, яна йўлда давом этувчи

– عِبَارَةٌ *кўп.* اتٌ 1) таъбир, тушунтириш, изоҳлаш; 2) ифода, ибора; دَخَلَتْ عَلَيْهِ الْ~ بِالتُّرْكِيِّ *маж.* у ҳеч нарса тушунмади; 3) *мат.* ифода; ◊ ... هُوَ ~ عَنْ у ...нинг ифодасидир; у ...ни билдиради; هَذَا ~ عَنْ ... у аллақандай ...дир; у ...дир; أُخْرَى ~ بِ бошқача (*қилиб*) айтганда; أَدَقَّ ~ بِ аниқроқ қилиб айтганда; أَبْسَطَ ~ بِ соддароқ қилиб айтганда

– عَبَّارَةٌ *кўп.* اتٌ (*т.-й. остидаги сувлар оқизиб юборилиадиган қувур*)

– عَبْرٌ хафалик, кўз ёши қилишга арзийдиган хафалик

– عَبْرٌ, أَعْبُرٌ, أَعْبُرٌ[1] النَّهْرِ ~ дарёнинг қирғоғи

– عُبْرٌ[2] 1) ҳар қандай нарсанинг кўпи; 2) одамлар гуруҳи

– عِبْرٌ[2] ўтиладиган (сузиб ўтиладиган)

жой; ~ орқали; الْمُحِيطِ ~ океан орқали

– عَبْرَانُ йиғлаётган, кўз ёши тўкаётган

– عِبْرَانِيٌّ 1. қадимги яҳудийларга оид; الْ~ ёки الْ~ةُ қадимги яҳудий тили; 2. яҳудий

– عَبْرَةٌ[1] кўздан ёшнинг оқиши

– عَبْرَةٌ[2] *кўп.* عَبَرَاتٌ, عِبَرٌ 1) кўз ёши; 2) *эск.* ғам, андуҳ, қайғу

– عَبْرَةٌ[3] абра (*бадавийлар овқатининг номи*)

– عِبْرَةٌ *кўп.* عِبَرٌ 1) ибрат, панд-насиҳат; ибратли сабоқ, мисол: 2) мазмун, маъно; аҳамият; ... وَ لاَ ~ هُنَا بِأَنَّ энди шуни аҳамияти қолмадики, ...; وَ لَيْسَتِ الْ~ هُنَا أَنَّ ... бу ерда шу нарса муҳим эмаски, ...

– عِبْرِيٌّ 1. яҳудийга оид; الْ~ةُ ёки اللُّغَةُ الْ~ةُ яҳудий тили, ибрит, иврит; 2. яҳудий

– عُبُورٌ ўтадиган (сузиб ўтадиган) жой; ўтиш, ўтиб кетиш

– عَبِيرٌ муаттар бўй; хушбуйлик, хуштаъмлик (*май ҳақида*)

– مَعْبَرٌ *кўп.* مَعَابِرُ сузиб ўтиладиган жой; ўтиш йўли; йўлак

– مُعْبَرٌ 1) патли, пати кўп; тукли, туки кўп, тук босган; 2) *эск.* семиз туя

– مِعْبَرٌ, مِعْبَرَةٌ *кўп.* مَعَابِرُ паром (*солсимон ясси кема*)

– مُعَبَّرٌ ... деб аталадиган (*номланадиган, белгиланадиган*) (*к. дир, н. дир* - عَنْ, بِ); كُلٌّ مِنْ مَجْلِسَيِ الشُّيُوخِ وَ النُّوَّابِ الْ~ عَنْهُمَا بِالْبَرْلَمَانِ ... парламент деб аталадиган сенат ва ноиблар палатаси ...

– مُعْتَبَرٌ ҳурматли

I عَبَسَ (*и*) عُبُوسٌ, عَبْسٌ қовоқ солмоқ; ғазабланиб (аччиқланиб) қарамоқ; عَبِسَ (*а*) عَبَسٌ: الْبَعِيرُ ~ туяни қуриган ахлатлари босиб кетди, қуриган ахлатлар туянинг ҳамма ерига ёпишди; II عَبَّسَ қовоқ солдирмоқ; V تَعَبَّسَ қовоғини солмоқ, ҳўмраймоқ

– عَابِسٌ қовоқ солаётган; аччиқланган, тунд

– عَبَّاسٌ қовоғи солинган, тошбағир; الْ~ *ат.от.мз.* Аббос; بَنُو الْ~ аббосийлар

– عَبَّاسِيٌّ *тар.* аббосийларга оид; الْ~ةُ ёки الْ~ونَ аббосийлар; الْعَصْرُ الْ~ аббосийлар даври (асри)

– عَبْسٌ 1) *ат. от, мз.* Абс; 2) Абс (*қабила номи*)

– عَبَسٌ *эск.* ҳайвоннинг думига ёпишиб қолган тезак, ахлат

– عَبُوسٌ қовоғи солинган; тунд, тошбағир; ~ الأَسَارِيرِ қуриниши тунд, қовоғи осилган

– عُبُوسٌ, عُبُوسَةٌ қовоғи солинганлик, тошбағирлик, тунд кўринишлилик

عَبْشٌ ҳар бир нарсанинг яроқлилиги, салоҳияти; للصَّبِيِّ ~ الْخِتَانُ хатна ўғил бола учун салоҳият ва ҳусндир

– عَبَشٌ аҳмоқлик, тентаклик

– عَبْشَةٌ ёки عَبَشَةٌ ғафлат, ғофиллик

– عُبْشَةٌ = عَبَشٌ

I عَبَطَ[1] (*и*) عَبْطٌ 1) таваккалига (ўйлаб ўтирмай) қилмоқ; 2) (*бирор н. ни*) нодонлик орқасида қилмоқ; 3) қучмоқ, қучоқламоқ; 4) *эск. (кимнидир)* ёш ва навқирон пайтда олиб кетмоқ (*ўлим ҳақида*); I عَبَطَ[2] (и) عَبْطٌ соппа-соғ ёш ҳайвонни сўймоқ, бўғизламоқ; II عَبَّطَ қучоқлатмоқ, қучтирмоқ; VII اِنْعَبَطَ ақли калта (нодон, жинни) бўлмоқ; VIII اِعْتَبَطَ 1) (*бирор н. ни*) ақлга сиғмайдиган (нодонлик) деб ҳисобламоқ;2) таваккалига (ўйлаб ўтирмай) қилмоқ; 3) (*бирор н. ни*) нодонлик орқасида қилмоқ; 4) соппа-соғ ҳолида сўйиб юбормоқ (*мас. туяни*)

– اِعْتِبَاطٌ ўйлаб ўтирмай қилинган; таваккалига

– اِعْتِبَاطِيٌّ ғайриихтиёрий

– عَبَاطَةٌ калтафаҳмлик; нодонлик; аҳмоқлик

– عَبْطَةٌ: مات~ касал бўлмай ёшликда ўлмоқ

– عَبِيطٌ *кўп.* عُبَطَاءُ 1. калтафаҳм; нодон; аҳмоқ; 2. жинни; бефаросат ~ دَمٌ топ-тоза қон

عَبْعَبَ 1) тўлдирмоқ, тўлғазмоқ; 2) қопдай осилиб турмоқ (*кийим ҳақида*); تَعَبْعَبَ тўлмоқ, тўлғазилмоқ

– عَبْعَابٌ новча одам, узун бўйли одам

– عَبْعَبٌ кенг тикилган кўйлак

– عَبْعَبَةٌ тўлиш, тўлдириш

– مُعَبْعَبٌ 1) тўлган, тўлдирилган; 2) қопга ўхшаган (*кийим ҳақида*)

I عَبَقَ (*а*) عَبَقٌ 1) (*н. дандир*) келмоқ, тарқалмоқ (مِنْ -*ҳид ҳақида*); 2) тўлган бўлмоқ (ب -*мас., тутун билан*); (*н. нингдир*) ҳиди келмоқ (ب); II عَبَّقَ тўлдирмоқ (*мас., тутун билан*); V تَعَبَّقَ тўлдирган бўлмоқ (*мас. тутун, ҳид билан*)

– عَابِقٌ кучли ҳид тарқатаётган; муаттар

– عَبَاقَةٌ муаттар (*ёқимли*) бўй

– عَبَقٌ муаттар бўй

– عَبِقٌ 1) муаттар (*ёқимли*) бўй тарқатувчи; 2) (*бирор ҳид*) тарқатаётган; (*мас., тутунга*) тўлган (ب)

– عَبْقَةٌ кўкракнинг қисилиши

– عَبَقَةٌ (*н.нингдир*) қолган қисми, қолдиқ مَا ~ بَقِيَتْ لَهُ унинг ҳеч вақоси қолмади

– عَبِيقٌ = عَبَقٌ

عَبْقَرٌ 1) ажойиб мамлакат, сеҳрли (афсонавий) подшолик; 2) арабларнинг тасаввурига кўра жинлар мамлакати

– عَبْقَرِيٌّ *кўп.* عَبَاقِرَةٌ 1) жуда иқтидорли, фавқулодда иқтидорли; даҳо; 2) жуда зўр, жуда ажойиб; 3) *эск.* жуда зўр (ажойиб) гилам; ~ةٌ نِيَابٌ ғоят ажойиб кийимлар

– عَبْقَرِيَّةٌ иқтидорлилик; даҳолик

عَبَكٌ абак, камлот (*пишиқ жун газлама; баъзан ип ёки ипак қўшиб тўқилади*)

– عَبَكَةٌ оз миқдордаги нарса, (*н.нингдир*) озгинаси

I عَبَلَ (عبل) (*и*) عَبْلٌ 1) (*барларни*) қирқмоқ; 2) итармоқ; қайтармоқ; 3) тутиб (тўхтатиб) турмоқ; 4) эшмоқ, бурамоқ, чийрамоқ; عَبُلَ (*у*) عَبَالَةٌ 1) йўғон (семиз) бўлмоқ; 2) катта (баҳайбат) бўлмоқ; IV أَعْبَلَ дарахтнинг барги тўкилмоқ; الشَّجَرُ ~ дарахт барг ёзди

– أَعْبَلُ *шунингдек:* الْ~ الْحَجَرُ гранит тош

– عَبَّالٌ *бот.* наъматак, итбурун

– عَبَلٌ *кўп.* أَعْبَالٌ тўла ёзилмаган (бурмаланиб турган) барг

– عَبْلٌ, عِبْلٌ *кўп.* عِبَالٌ 1) йўғон, семиз; 2) катта, баҳайбат

– عَبْلٌ юлғун; فَرَسٌ ~ الشَّوَى оёқлари йўғон от; امْرَأَةٌ ~ةٌ тўла (миқти) аёл

– عَبْلَاءُ *кўп.* عِبَالٌ оқ рангдаги тош

– عَبْلَةُ *ат.от.мн.* Абла (*жоҳилия даврининг суюкли шоири Антара маъшуқасининг исми*)

– مِعْبَلَةٌ *кўп.* مَعَابِلُ ўқ, найза

عَبَامٌ *кўп.* عُبُمٌ оғир гавдали одам

عَبْنٌ гавдали, жуссали (*одам*)

– عَبَنِّيٌّ *мн.* عَبَنَّاةٌ *кўп.* عَبَنِّيَاتٌ = عَبْنٌ

عُبَاهِرٌ тўла гавдали (*одам*); новча, бўйчан (*одам*)

– عَبْهَرٌ 1) *бот.* наргис гул; 2) *бот.* жасмин гул

(عبي) II عَبَّى 1) сафарбар қилдирмоқ; 2) *шахм.(доналарни)* термоқ (*сол.* عَبَّأَ); 3) жойлаштирмоқ, тўлдирмоқ; қопламоқ; ~ الْبُنْدُقِيَّةَ милтиқни ўқламоқ; V تَعَبَّى тўлмоқ, тўлдирилмоқ

– عَبَايَةٌ *алиф.б.қар.*

– عُبُوَّةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) жойлаштириш; 2) ўқдори; 3) ҳажм. сиғим (*мас., идишдаги*); ◊ ~ الْعَقْدِ гумбаз, қубба (*ёғоч*) қолипи

عَتَتٌ гаплашишдаги (муомаладаги) қўполлик, дағаллик

I عَتَبَ[1] (*и, у*) عَتْبٌ 1) ғазабламоқ, айбламоқ; (*к. гадир*) таъна қилмоқ (عَلَى); 2) *эск.* сўкмоқ, койимоқ; عَتَبَ[2] (у) عَتْبٌ, عَتَبَانٌ, تَعْتَابٌ бир оёқни кўтариб, иккинчиси билан сакрамоқ,

бир оёқлаб сакрамоқ (*туя ҳақида*); II عَتَّبَ 1) остона ҳатлаб ўтмоқ; 2) секинламоқ, фурсатни бой бермоқ; III عَاتَبَ ғазабламоқ, айбламоқ; таъна қилмоқ; IV أَعْتَبَ 1) хафалигини кетказмоқ, рози қилмоқ; 2) *эск.* меҳр-шафқат кўрсатмоқ; 3) *эск.* бахтли, хурсанд қилмоқ; 4) *эск.* ортда қолмоқ; VI تَعَاتَبَ ўзаро бир-бирига таъна қилмоқ; VIII اِعْتَتَبَ 1) бир нарсага қасд қилмоқ, киришмоқ; *(н.дандир)* қайтмоқ, юз ўгирмоқ (عَنْ); X اِسْتَعْتَبَ *1)* хафалигини кетказмоқ, ҳовуридан туширмоқ; 2) ҳовуридан тушишни илтимос қилмоқ; 3) розилик сўрамоқ, рози бўлишни сўрамоқ

– عَتَّابٌ 1)эск. доим таъна қилувчи, гина-кудратчи 2) *ат. от, мз.* Аттоб

– عِتَابٌ 1) ғазаб қилиш, айблаш; 2) таъна, итоб

– عَتْبٌ *эск.* танбеҳ, таъна, маломат, ўпка, гина-кудрат, ёзғириқ

– عَتَبٌ[1] = عِتَابٌ

– عَتَبٌ[2] *кўп.* أَعْتَابٌ 1) пиллапоялар, зинапоялар; 2) остона; 3) пардалар (*мас., дутордаги*); 4) *эск.* ҳайвон оёғидаги оқсоқлик; 5) *эск.* шиш; 6) *эск.* нуқсон

– عَتَبٌ[3] кўрсаткич ва ўрта бармоқлар ораси

– عَتْبَانٌ *кўп.* عَتَابَى айбловчи, ғазаб қилувчи; таъна (итоб) қилувчи

– عَتَبَةٌ *кўп.* أَعْتَابٌ, عَتَبٌ, ـَاتٌ 1) (*шотидаги*) пиллапоя; 2) остона; ~ الْبَابِ السُّفْلَى эшик остонаси (паштанги); 3) тўсин, брус; ~ الْبَابِ الْعُلْيَا эшикнинг юқори тўсини

– عُتْبَةُ *ат. от, мз.* Утба

– عُتْبَى розилик, ризолик

– مُعَاتَبَةٌ 1) айблаш; таъна қилиш; 2) таъна

– مُعْتَبٌ *эск.* раҳм-шафқат кўрсатилган киши

– مُعَتَّبٌ *ат. от, мз. тар.* Муаттиб (*Ироқ ҳукмдори Ҳажжож боболаридан бирининг исми*)

– مَعْتَبَةٌ = عِتَابٌ

I **عَتَدَ** (*у*) عَتَادٌ тайёр (тайёрланган) бўлмоқ; II عَتَّدَ = IV; IV أَعْتَدَ тайёрламоқ, ҳозирламоқ

– عَتَادٌ[1] тайёрлик

– عَتَادٌ[2] *кўп.* عُتُدٌ, أَعْتِدَةٌ 1) асбоб-анжом, аслаҳа, техника (*машиналар жамул-жами*); ~ حَرْبِيٌّ ҳарбий техника; 2) қурол, аслаҳа; снаряд

– عُتَادٌ *кўп.* عُتُدٌ, أَعْتُدٌ, أَعْتِدَةٌ катта қадаҳ, бокалнинг каттаси

– عَتِيدٌ 1) тайёр, ҳозирлаб қўйилган; 2) келгуси, келгусидаги, бўлажак; كُتُبُهَا الْـ~ةُ унинг (*мн.*) бўлажак келини; 3) доимий, абадий, мангу; ~ قَلَمٌ авторучка; 4) катта, баҳайбат; кучли, қудратли, мустаҳкам; 5) улкан, ҳайратга солувчи (соладиган)

– عَتِيدَةٌ *кўп.* عَتَائِدُ қутича

I **أَعْتَرَ** *халқ. қар.* عَتَرَ; عَتَرَ[2] (и) عَتَرَانٌ, عَتْرٌ титрамоқ, силкинмоқ, тебранмоқ; V تَعَتَّرَ бошпанасиз бўлмоқ, дайди бўлмоқ

– عَتْرٌ 1) келиб чиқиш; жинс; тур; 2) *эск.* туғма хислат; 3) = عَتِيرَةٌ; 4) *бот.* ёронгул, атиршох

– عِتْرَةٌ[1] оила; қариндошлар, қариндош-уруғлар

– عِتْرَةٌ[2] *бот.* маёран (*хушбўй ўтсимон ўсимлик*)

– عَتِيرَةٌ ражаб ойида қурбон қилинадиган қўй (*жоҳилият даврида*)

عَتْرَسَ 1) куч ишлатмоқ; 2) олиб қўймоқ, тортиб олмоқ; 3) курашмоқ; қаршилик кўрсатмоқ

– عَتْرَسَةٌ 1) куч; зўрлик, зўравонлик; 2) қаршилик; 3) қайсарлик

– عِتْرِيسٌ кучли, қудратли; серғайрат, жўшқин

عُتْرُوفٌ *кўп.* عَتَارِيفُ ярамас, жирканч, пасткаш

– عِتْرِيفٌ *кўп.* = عَتَارِيفُ عُتْرُوفٌ

عَتَشْجَى *кўп.* عَتَشْجِيَّةٌ ўт ёқувчи, гўлахи, оташчи, кочегар

I (عتق) **عَتَقَ** (*и*) عَتْقٌ, عِتْقٌ 1) эркли (эркин) бўлмоқ; 2) эрк бермоқ, озод қилмоқ, қўйиб юбормоқ; 3) эски бўлмоқ; 4) *эск.* қувиб ўтмоқ, ўзиб кетмоқ *(от ҳақида)*; عَتَقَ (*у*) عَتَاقَةً эски бўлмоқ; II عَتَّقَ узоқ вақт сақлаб (тиндириб) турмоқ (*мас., винони*); тўла етилгунча сақлаб турмоқ (*мас., пишлоқни*); 2) эскитмоқ, тўздирмоқ; ~ الثَّوْبَ кийимни эскитмоқ; IV أَعْتَقَ эрк бермоқ, озод қилиб юбормоқ, эркин қўйиб юбормоқ; VII اِنْعَتَقَ озод қилинган бўлмоқ; (*н. дандир*) озод бўлмоқ (مِنْ)

– اِنْعِتَاقٌ эрк, озодлик, ҳурлик, эмансипация

– عَاتِقٌ[1] эрк берадиган, озод қиладиган; 2. озод қилувчи

– عَاتِقٌ[2] *кўп.* عَوَاتِقُ 1) елка, кифт; ~ الْجَمَلُونِ *архит.* қурилиш устуни, ўрта устун; أَخَذَ عَلَى ~ه *маж.* ўз елкасига олмоқ, ўз зиммасига олмоқ; أَلْقَى عَلَى ~ه *маж.* кимнингдир ялкасига (зиммасига) юкламоқ; وَقَعَ عَلَى ~ه *маж.* кимнингдир зиммасига тушмоқ (*мас., масъулият*); 2) ёш (ўспирин) қиз

– عَاتِقٌ[3] эски май, эски шароб

– عَتَاقَةٌ эскилик, қадимийлик; узоқ сақланганлик, етилтирилганлик (*вино ҳақида*)

– عِتْقٌ эрк (озодлик) бериш, эркин қўйиб юбориш

– عَتْقٌ 1) эскилик, қадимийлик; 2) афзаллик, ортиқлик; гўзаллик, чирой

– عَتِيقَةٌ *кўп.* عَتَائِقُ қари товуқ

– عَتِيقٌ эски поябзаллар ямоқчиси

– عَتِيقٌ[1] *кўп.* عُتَقَاءُ 1) эски, қадимги, бурунги, илгариги; чарчаган, толиққан, чарчоқ; тиндирилган, етилтирилган (*вино ҳақида*); 2) озод қилинган, эрк берилган; 3) *эск.* қувиб ўтувчи, зотдор (*от*); 4) *ат. от, мз.* Атиқ; ◊ الْـ~ الْبَيْتُ Каъбатуллоҳ; عَتِيقُ الطَّيْرِ йиртқич қушлар

عَتِيقٌ[2] *кўп.* عُتُقٌ, عُتَقَاءُ 1) қимматбаҳо, мўътабар; ҳар бир нарсанинг танлаб олингани

– مُعَتَّقٌ тиндирилган (етилтирилган), қадимий (*вино ҳақида*); ~ نَبِيذٌ етилтирилган вино

– مُعَتَّقَاتٌ *кўп.* қадимий нарсалар

– مَعْتُوقٌ *кўп.* مَعَاتِيقُ 1. озод қилинган, озод; эркин, эркли;2 қари хўроз *ёки* товуқ

I **عَتَكَ** (*и*) عَتْكٌ бостириб бормоқ, атака қилмоқ

– عَاتِكَةُ *ат. от, мн.* Отика

I **عَتَلَ** (*и/у*) عَتْلٌ судрамоқ, сурмоқ, кўтариб бормоқ (*юкни*)

– عَتَّالٌ *кўп.* عَتَّالَةٌ юк ташувчи, ҳаммол

– عَتَالَةٌ 1) ташиш; 2) ҳаммоллик касби; ~ عُمَّالُ الْـ ҳаммоллар, юк ташувчилар; 3) (*юк ташиш, ҳаммоллик*) ҳақи, тўлови

– عُتُلٌّ 1. кучли, қудратли; 2. давангир, найнов, дароз

– عُتُلٌّ қўпол, дағал; ҳар бир нарсанинг машаққатлиги, оғири, қийини, қаттиғи

– عَتَلَةٌ *кўп.* عَتَلٌ, ـَاتٌ 1) темир тўсин; ҳавоза, пишанг; 2) дастак, пишанг, ричаг

– عَتِيلٌ *кўп.* عُتَلَاءُ ҳаммол, кўтармачи, юк ташувчи

I **عَتَمَ** (*и*) عَتْمٌ секинламоқ, секинаклик қилмоқ; вақтидан кечиктириб қилмоқ; ~ اللَّيْلُ туннинг биринчи учдан бир қисми кирди; II عَتَّمَ 1) хиралашмоқ (*кўзгу ҳақида*); 2) секинаклик қилмоқ; ~ مَا أَنْ يَقُولَ у дарров деди (айтди); ~ مَا أَنْ ابْتَدَأَ يَبْكِي у дарров йиғлаб юборди; 3) ёруғсиз қолдирмоқ; қоронғилатмоқ; IV أَعْتَمَ 1) секинаклик қилмоқ; кеч қолмоқ, кечикмоқ; 2) хиралаштирмоқ (*мас., ойнани-изғирин ҳақида*)

– تَعْتِيمٌ хиралашиш, хира бўлиш; نِظَامُ الْـ~ ойналарнинг хиралашиши

– عَاتِمٌ 1) хира; 2) кечиккан, кеч қолган

– عَتَامَةٌ хиралик

– عُتْمٌ *жам. бот.* ёввойи зайтунлар

– عَتْمَةٌ қоронғилик

– عَتَمَةٌ 1) туннинг учдан бирининг биринчи

қисми; 2) хуфтон намози пайти

– عَتُومٌ хуфтон вақтидан бошқа вақтда сут бермайдиган туя

– مُعَتَّمٌ, مُعْتَمٌ қоронғи, тим қоронғи

I عَتَنَ (и,у) عَتْنٌ туртмоқ, итармоқ, силтамоқ; إِلَى السِّجْنِ ~ қамоққа қамамоқ

I (عته) عُتَهَ *маж.* нодон бўлмоқ; ақли паст бўлмоқ; бемаъни бўлмоқ; V تَعَتَّهَ 1) нодон (бефаросат) бўлиб қолмоқ; 2) қизиқмоқ, қизиқиб машғул бўлмоқ; VII اِنْعَتَهَ ақли паст (ақлсиз, жинни) бўлиб қолмоқ

– عَاتِهٌ ақлсиз; бемаъни

– عَتَاهَةٌ, عَتَاهِيَّةٌ 1) калтафаҳмлик, нодонлик; 2) бемаънилик

أَبُو الْ ~ : عَتَاهِيَةٌ Абу-л-Атоҳия (*шоир*)

– عَتَاهَةٌ = عَتَهٌ, عَتَهٌ

– مَعْتُوهٌ *кўп.* مَعَاتِيهُ 1) ақли паст; 2) нодон, идиот

I (عتو) عَتَا (*у*) عُتُوٌّ, عِتِيٌّ, عُتِيٌّ 1) ўзини серзарда (сиркаси сув кўтармайдиган) тутмоқ, кеккаймоқ; 2) кексаймоқ, ёши улғаймоқ, катта ёшли бўлмоқ; عَنْ أَمْرٍ ~ буйруққа қулоқ солмайдиган бўлмоқ, қулоқсиз бўлмоқ; V تَعَتَّى кеккаймоқ, бўйсунмайдиган бўлмоқ; 2) қайнамоқ, қутурмоқ

– أَعْتَى 1) энг кеккайган, мутакаббир; 2) энг зараркунанда; энг ғазабли, ғазабнок, бағри тош; 3) энг ашаддий; 4) энг; оғир

– عَاتٍ *мн.* عَاتِيَةٌ *кўп.* عُتَاةٌ 1) кеккайган, бурни кўтарилган, такаббур; 2) зараркунанда; золим, тошбағир; даҳшатли (*ваҳший ҳайвон ҳақида*); кучли (*шамол ҳақида*); 3) ашаддий; عُتَاةُ الْمُجْرِمِينَ ашаддий жиноятчилар; 4) оғир (*мас., меҳнат ҳақида*)

– عُتُوٌّ кеккайган феъл; кеккайганлик, димоғдорлик

– عَتَّى = حَتَّى (*ҳузайл ва сақиф қабилаларида*)

– عِتِيٌّ, عُتِيٌّ ўта қарилик, кексалик, мўнкиллаганлик, чоллик; وَ قَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ ~ мен жуда мўнкиллаб қолдим

I عَثَّ (*а/у*) عَثٌّ (*жунли матони*) еб ташламоқ (*куя ҳақида*)

– عُثٌّ *жам.* куя (*жунли матони ейдиган*)

– عُثَّةٌ[1] *кўп.* عُثَثٌ куя

– عُثَّةٌ[2] *кўп.* عِثَاثٌ ахлоқсиз аёл, хулқи бузуқ аёл; ишёқмас, бекорчи аёл

– مَعْثُوثٌ куя еб қўйган, куя еган

I عَثَرَ (*у, и*) عُثُورٌ 1) қоқилиб кетмоқ, қоқилиб йиқилмоқ; (*н. гадир*) урилиб кетмоқ, тўқнаш келмоқ, (*н. нидир*) тасодифан топиб олмоқ (عَلَى); ◊ جَدُّهُ ~ бахти қаро бўлмоқ, омадсиз бўлмоқ; II عَثَّرَ 1) қоқилтирмоқ; хато қилдирмоқ, хато қилишга мажбур этмоқ; 2) бахти қаро (бахтсиз) қилмоқ IV أَعْثَرَ 1) қоқилтирмоқ; хато қилдирмоқ, хато қилишга мажбур этмоқ; 2) (*бирор н. га*) урилтирмоқ, тўқнаш келтирмоқ (عَلَى); (*н. нидир*) кўрсатмоқ., (*н. ҳақдадир*) хабардор қилмоқ (عَلَى); V تَعَثَّرَ (*н. гадир*) қоқилиб кетмоқ (عَلَى); فِي بَطْنِهِ ~ иштонига ўралашиб қолмоқ; ◊ ~ لِسَانُهُ унинг тили тутилиб қолди

– عَاثِرٌ 1) қоқиладиган; الْجَدِّ ~ *қар.* جَدٌّ[1]; الْحَظِّ الْ~ *ёки* الْجَدِّ الْ~ *қар.* جَدٌّ[1] 2) *кўп.* عَوَاثِرُ ўзгарувчан (*бахт*)

– عَاثُورٌ *кўп.* عَوَاثِيرُ, عَوَاثِرُ ваҳший ҳайвонни қўлга тушириш ўчун кавланган чуқур

– عَثَارٌ қоқилиш, қоқилиб кетиш; ◊ الْجَدِّ ~ бахти қаролик, омадсизлик; хато

– عَثْرَةٌ *кўп.* عَثَرَاتٌ 1) қоқилиш, қоқилиб кетиш; 2) тутилиш, дудуқлашиш; 3) хато; الْقَلَمِ ~ ёзувдаги хато; اللِّسَانِ ~ янглиш айтилган сўз (*гап*); ◊ حَجَرُ ~ қийин масала, қийинчилик, тўсқинлик

– عَثَيْرٌ чанг, ғубор

– مُعَثَّرٌ 1) бахтсиз, бахти қаро, бечора; 2) бошпанасиз

عِثْكَالٌ *кўп.* عَثَاكِيلُ араб хурмосининг тепида осилиб турадиган боши (*узумнинг боши каби*)

– عُثْكُولٌ *кўп.* عَثَاكِيلُ = عِثْكَالٌ

عَثُولٌ золим, бераҳм (*одам*)

(عثم) VIII اِعْتَثَمَ (*қўл билан*) елпинмоқ (بِيَدِهِ)

– عُثْمَانُ *ат.от, мз.* Усмон; سُلَالَةُ بَنِي ~ турк султонлари шажараси, Усмонлилар

– عُثْمَانٌ 1) турна туркумидан бўлган улкан қанотли чўл қуши (тўхтатувалоқ)нинг боласи; 2) илоннинг боласи

– عُثْمَانِيٌّ 1. *тар.* Усмонлиларга оид; الدَّوْلَةُ الْ~ *тар.* Усмонли империя, Усмонлилар давлати; الْعَهْدُ الْ~ Усмонлилар даври; 2. усмонли турк

– عَيْثُومٌ *кўп.* عَيَاثِيمُ 1) сиртлон; 2) фил; 3) *эск.* семиз, катта (*туя*)

عُثَانٌ *кўп.* عَوَاثِنُ 1) тутун; 2) чанг, ғубор

– عُثْنُونٌ *кўп.* عَثَانِينُ 1) соқолнинг учи; соқол; 2) (*бирор ҳодисанинг*) бошланиши; مِنَ ~ الْمَطَرِ ёмғирнинг бошланиши

I (عثو) عَثَا (*у*) عُثُوٌّ ёмонлик қилмоқ, ғайриқонуний ҳаракат қилмоқ, (*жиноят*) қилмоқ; عَثَى (*а*) عُثِيٌّ, عِثِيٌّ, عَثَيَانٌ ёвузликда (ёмонликда) ҳаддан ошмоқ

– أَعْثَى 1) қорамтир, қорача, қорачадан келган; 2) аҳмоқ нодон; 3) сертук, сержун, серсоч

عِثْوَلٌ қар. عثل

I عَجَّ (*а/и*) عَجِيجٌ бақирмоқ; 2) шовулламоқ (*дўнгиз ҳақида*); 3) гумбурламоқ (*момоқалдироқ ҳақида*); 4) (*бирор н. га*) ғиж-ғич тўлмоқ, (*н. гадир*) тўла бўлмоқ (ب); تِ الرِّيحُ ~ шамол зўрайди; II عَجَّجَ 1) (*чанг*) кўтармоқ, чангитмоқ; 2) (*тутунга*) тўлдирмоқ; IV أَعَجَّ: تِ الرِّيحُ ~ шамол зўрайди ва чанг-тўзон кўтарди; V تَعَجَّجَ тутунга тўлмоқ

– عَجٌّ бақириқ, шовқин, шовқин-сурон

– عَجَّاجٌ 1) шовқинли, бўронли; 2) *зоол.* мушгир, кўлбўқа (*қуш*); 3) *ат. от, мз.* Ажжож (*шоир исми*)

– عَجَاجٌ 1) чанг, ғубор; 2) тутун; 3) оддий одамлар, авом

– عَجَاجَةٌ 1) чанг булути; 2) тутун булути

– عُجَّةٌ *кўп.* عُجَجٌ омлет; қовурилган тухум

– عَجِيجٌ бақириқ, шовқин-сурон; бўкириш; гулдираш; بِدُونِ ~ وَ ضَجِيجٍ шовқин-суронсиз, овоз чиқармай

I (عجب) عَجِبَ (*а*) عَجَبٌ (*н. гадир*) ажабланмоқ, ҳайрон қолмоқ (مِنْ, لِ); عَجِبَ : ~هُ кимгадир ёқмоқ; II عَجَّبَ 1) ажаблантирмоқ, ҳайрон қолдирмоқ, ҳайратга солмоқ; IV أَعْجَبَ 1) ажаблантирмоқ, ҳайратлантирмоқ; қойил қолдирмоқ; ~هُ هَذَا الشَّيْءُ унга бу нарса ёқди (ёқиб қолди); 2) *мажх.* (*к. гадир, н. гадир*) қойил қолмоқ (ب); أَعْجَبَ بِنَفْسِهِ ўзига қойил қолмоқ, ўзи ҳақида юксак фикрда бўлмоқ; V تَعَجَّبَ таажжубланмоқ; (*н. дандир*) ҳайратга тушмоқ (مِنْ); VI تَعَاجَبَ ўзига қойил қолмоқ; X اِسْتَعْجَبَ = V

– إِعْجَابٌ 1) сиғиниш; الْ~ بِمَا هُوَ أَجْنَبِيٌّ ажнабий нарсаларга сиғиниш, улар олдида тиз чўкиш; 2) қойил қолиш, завқланиш (ب); بِنَفْسِهِ ~ ўзига қойил қолиш, манмансираш; манманлик; أَبْدَى ~هُ (الْفَائِقَ) (*н. дандир*) қаттиқ завқланганликни кўрсатмоқ (ифодаламоқ) (ب); كَانَ مَوْضِعَ الْ~ завқлантирадиган (қойил қолдирадиган) нарса бўлмоқ

– أَعْجَبُ энг ажойиб, ўта ғаройиб

– أُعْجُوبَةٌ *кўп.* أَعَاجِيبُ ажойибот, мўъжиза, кўз кўрмаган, қулоқ эшитмаган (*қандайдир*) нарса; الْفَنِّ ~ санъат мўъжизаси; نَجَا مِنَ الْمَوْتِ بِ~ ўлимдан мўъжиза юз бериб қутилиб қолмоқ; كَانَ هَذَا الْأَعَاجِيبِ ~ бу мўъжизаларнинг мўъжизаси эди; бу ғоят ажойиб эди; ◊ الْ~ *астр.* Лейра

– تَعَجُّبٌ таажжуб, ҳайрат; أَفْعَالُ الْ~ *грам.* ҳайрат феъллари

– تَعَاجِيبُ *кўп.* ажойиб нарсалар, мўъжизалар

– عَجَائِبِيٌّ мўъжизавий, ажойиб, ғаройиб

– عُجَابٌ ажойиб, ғаройиб, ҳайратланарли, ҳайратомуз

– عَجْبٌ[1] *кўп.* عُجُوبٌ думғаза

– عَجْبٌ[2] *кўп.* عُجُوبٌ ҳар бир нарсанинг

охирги қисми (дум қисми)

– عَجَبٌ *кўп.* أَعْجَابٌ ажабланиш, ҳайрат; الْـ~ الْعُجَابُ қандайдир жуда ажабланарли (ғалати) нарса; لَلْـ~! *ёки* ~ا ажойиб!; لِـ~ ى мени ҳайрон қолдириб; لَا ~ ажабланарли эмас; لَا يُعْجِبُهُ الْـ~ وَ لَا الصِّيَامُ فِى رَجَبٍ! уни ҳеч нарса билан ҳайрон қолдиролмайсан!; نَالَهُ الْـ~ у ғоят ажабланди

– عُجْبٌ худбинлик, кеккайиш; ~بِنَفْسِهِ худбинлик, ўзини юксак (баланд, ортиқ) кўриш

– عَجِيبٌ 1) ажиб, ажойиб, ғаройиб, муъжизавий; 2) ғалати, ғайритабиий, ғайриоддий

– عَجِيبَةٌ *кўп.* عَجَائِبُ муъжиза; ажойибот; عَجَائِبُ! ажойиб!, ғаройиб!

– مُعْجِبٌ қойил қолдирадиган, ҳайратга соладиган; завқлантирадиган

– مُعْجَبٌ بِنَفْسِهِ (بِذَاتِهِ) қойил қолдирган; ~ кеккайган, худбин, ўзини юксак баҳоловчи, ўзига ишонадиган, ўзидан мамнун

عَجْدٌ *ёки* عُجْدٌ узум ёки майизнинг донаси

I **عَجَرَ** (и) عَجْرٌ: عَلَيْهِ بِالسَّيْفِ ~ қилич ўқталмоқ, қилич билан пўписа қилмоқ; VIII اِعْتَجَرَ бошига бирор нарса ёпинмоқ, бошига салла ўрамоқ

– أَعْجَرُ *мн.* عَجْرَاءُ *кўп.* عُجْرٌ 1) йўғон, катта, семиз; 2) қорни катта, қорни осилган одам

– عَجْرٌ кўк, хом, пишмаган (*мева ҳақида*)

– عَجَرٌ 1) туртиб чиқиб турган нарса; 2) кенгайиш (*вена томирлари ҳақида*)

– عُجْرَةٌ *кўп.* عُجَرٌ 1) тугун; 2; *анат. мед.* бўртиқ, шиш; الْأَنْفِ ~ бурун қаншари; 3) камчилик, айб; عُجَرٌ وَ بُجَرٌ *қар.* بُجَرٌ

– عَجُورٌ ажжур (*қовун нави*)

– عُجَيْرٌ *ат. от, мз.* Ужайр

– مُعْتَجِرٌ *эск.* боғланган, ўраб боғланган

– مِعْجَرٌ аёллар бошига ёпинадиган мато

عَجْرَفَ керик (кеккайган) бўлмоқ; қўпол бўлмоқ; تَعَجْرَفَ ўзини кеккайган (керик) тутмоқ

– عَجَارِفُ *кўп.* : الدَّهْرِ ~ ҳаётда учрайдиган воқеа-ҳодисалар, ишлар

– عَجَارِيفُ *кўп.* = عَجَارِفُ

– عَجْرَفَةٌ такаббурлик, кериклик, кеккайганлик; қўполлик

– مُتَعَجْرِفٌ мутакаббир, кеккайган, керик

عَجْرَمَ шошилмоқ, тезлашмоқ, тез бажармоқ

– عُجْرُمٌ = عَجْرَمٌ

– عَجْرَمٌ *ёки* عُجْرُمٌ тезкор (*одам*), тезов (*одам*)

I (عجز) **عَجَزَ**[1] (и) عُجُوزٌ *ёки* عَجَزَ (у) عُجُوزٌ қари (мункиллаган) бўлмоқ; عَجَزَ[2] (и) عَجْزٌ кучсиз (мадорсиз) бўлмоқ; эплай олмаслик; (*бирор н. қилишга*) қодир бўлмаслик, кучсизлик қилмоқ (عَنْ); عَنْ شِفَائِهِ ~ у уни даволай олмади; يَعْجُزُ الْقَلَمُ عَنْ وَصْفِهِ бунинг васфига қалам ожиздир; لَا يَعْجُزُ الْقَوْمُ إِذَا تَعَاوَنُوا! кўч бирликда!; عَجَزَ (а) عَجَزٌ кам бермоқ (*ҳосил ҳақида*); зарар билан тугамоқ; عَجَزَتْ белдан пасти катталашмоқ, белдан пасти семириб кетмоқ (*аёлларга нисбатан*); II عَجَّزَ 1) қари бўлмоқ; 2) ожиз (кучсиз) қилмоқ; 3) камёб бўлмоқ; III عَاجَزَ *эск.* югуришда мусобақалашмоқ, чопишмоқ; ўзиб кетмоқ; IV أَعْجَزَ 1) (*бирор н. га*) ожиз (қудратсиз) қилмоқ (عَنْ); (*бирор н. га қарши*) ожиз қилмоқ (عَنْ); 2) ғайриоддий (*одам кучи етмайдиган*) бирор нарса қилмоқ; 3) ғайриоддий сўзамоллик (нотиқлик) кўрсатмоқ; فِى الْكَلَامِ ~ гўзал (чиройли) гапирмоқ; 4) қўлдан кетмоқ, ўтиб кетмоқ

– إِعْجَازٌ 1) ғайриоддий, одамни кучи етмайдиган бирор нарса; камёб муваффақият (*мас., спортда*) (فِى); гўзалликнинг олий даражаси; 2) гўзал, чиройли гапириш; ~ فِى الْكَلَامِ ғайриоддий, ғоят гўзал, чиройли сўзлаш

– إِعْجَازِيٌّ эришиш мумкин бўлган, муъжизага яқин; سَجَّلَ رَقْمًا عَالَمِيًّا ~ا فِى قَذْفِ الْجُلَّةِ ядро (чўян шар) ирғитишда ғайриоддий натижа билан жаҳон рекорди ўрнатмоқ

– أَعْجَزُ *мн.* عَجْزَاءُ белидан пасти катта ва семиз (*одам*); ~ كَيِّسٌ ичи тўла қоп

– عَاجِزٌ *кўп.* عَجَزَةٌ, عَوَاجِزُ 1) ожиз, кучсиз, мадорсиз; камқувват; қўлидан келмайдиган; عَنِ الْوَفَاءِ ~ пул тўлашга ожиз бўлган, тўлай олмайдиган, камбағал; 2) кўр, кўзи ожиз

– عَجْزٌ[1] ожизлик, кучсизлик, дармонсизлик, мадорсизлик; қувватсизлик; меҳнатга лаёқатсизлик, лаёқатсизлик; ~كُلِّيٌّ (عَنِ الْعَمَلِ) меҳнатга тўла яроқсизлик, лаёқатсизлик; جُزْئِيٌّ ~ меҳнатга қисман яроқсизлик, лаёқатсизлик

– عَجْزٌ[2] *кўп.* عُجُوزَاتٌ етишмаслик; камлик; камёблик, дефицит; سَدَّدَ ~ا дефицитни қопламоқ

– عَجَزٌ 1) қарилик, кексалик; мункиллаганлик, кучсизлик; 2) кўрлик, кўзи ожизлик

– عَجُزٌ *кўп.* أَعْجَازٌ 1) бирор ниманинг охирги қисми; 2) = عُجْزٌ[1]

– عُجْزٌ[1] *кўп.* أَعْجَازٌ тўнка; тана (*дарахтники*)

– عَجْزٌ[3], عِجْزٌ[2], عُجْزٌ *мз. мн. кўп.* أَعْجَازٌ 1) (*бирор н. нинг*) орқа қисми; орқа; думба; сағри, от сағриси; 2) байтнинг иккинчи мисраси

– عَجْزَاءُ[1]: ~ امْرَأَةٌ белидан пасти катта бўлиб кетган аёл

– عَجْزَاءُ[2] қумдан иборат тепалик, қумлик дўмса

– عُجْزَةٌ: أَبِيهِ ~ кенжа, охирги бола

– عَجُوزٌ *кўп.* عَجَائِزُ 1. қари, кекса; 2.1) чол; 2) кампир, кекса аёл; 3) шароб, май; إِبْرَةُ الْـ~ *бот.* заҳарли қорамашоқ (*сув ўти*); ◊ أَيَّامُ الْـ~ *ёки* بَرْدُ الْـ~ баҳор совуқлари

– عَجُوزَةٌ *кўп.* عَجَائِزُ, عَوَاجِيزُ кампир

– عَجِيزَةٌ 1) орқа, кет, думба; 2) тос, ёнбош (*аёлларники*)

– مُعَاجَزٌ *эск.* қарама-қарши иш тутувчи, тескари иш қилувчи

– مُعْجِزٌ 1) ажойиб, муъжизавий; فِى ~ الْكَلَامِ чиройли сўзлашда беқиёс, етиб бўлмайдиган; 2) *эск.* сирғалиб чиқиб кетувчи, қутулиб қолувчи

– مُعْجِزَةٌ *кўп.* اتٌ ~ мўъжиза; صَنَعَ الْـ~ мўъжизалар яратмоқ

I **عَجَسَ** (и) عَجْسٌ 1) ҳибсга олмоқ, қамамоқ (عَلَى); 2) *эск.* (*н.нидир*) ушламоқ, тутмоқ

– عُجْسٌ *ёки* عَجْسٌ *ёки* عِجْسٌ ёй (камон) нинг ушланадиган қисми, дастаси

– مَعْجِسٌ *эск.* ўқ отиш пайтида камоннинг ушланадиган қисми

عَجْعَجَ 1) қичқирмоқ, бақирмоқ; 2) ع дан сўнг ى ўрнига ج талаффуз қилмоқ (*мас.*, مَعْجِ–مَعِى *ёки* رَاعِجْ– رَاعِى)

– عَجْعَجَةٌ 1) қичқириқлар; 2) ع дан сўнг ى ўрнига ج талаффуз қилиш

I **عَجَفَ** (а) عَجَفٌ ориқ (қотма, озғин) бўлмоқ; عَجَفَ (и) عُجُوفٌ (*н. дандир*) тийилмоқ, ўзини тиймоқ (عَنْ); I عَجَفَ (и) عَجْفٌ, عُجُوفٌ: نَفْسَهُ ~ عَنِ الطَّعَامِ егиси келса ҳам, бошқалар есин деб овқатдан ўзини тиймоқ; II عَجَّفَ ўзини овқатдан тиймоқ; الرَّجُلُ ~ одам тўймагудек (тўймайдиган миқдорда) овқатланди; IV أَعْجَفَ ориқ қилмоқ, ориқлантирмоқ, оздирмоқ

– أَعْجَفُ *мн.* عَجْفَاءُ *кўп.* عِجَافٌ ориқ, қотма, озғин

– عَجِيفٌ ориқ, озғин

I **عَجِلَ** (а) عَجَلٌ *шунингдек*: عَلَى نَفْسِهِ ~ шошмоқ, шошилмоқ; II عَجَّلَ 1) шошилтирмоқ; тезлатмоқ; 2) жуда шошмоқ; ◊ لَهُ مِنَ الثَّمَنِ ~ олдиндан (*аванс тариқасида*) тўлаб қўймоқ; III عَاجَلَ (*к. нидир*) қувиб ўтмоқ, (*к. дандир*) олдинроқ қилмоқ, тезроқ қилмоқ; ~تْهُ الْمَنِيَّةُ (*у бирор н. қилиб улгурмай*) уни эрта ўлим олиб кетди; عُوجِلَ عَنْ هَذَا *мажх.* У буни қилиб

улгурмай ўлиб кетди; IV أَعْجَلَ шошилтирмоқ; тезлатмоқ; V تَعَجَّلَ 1) шошмоқ, шошилмоқ; 2) зуд (шошилинч) бўлмоқ; 3) *эск.* (бирор н. ни) олдиндан олмоқ (مِنْ); X اسْتَعْجَلَ 1) шошилтирилмоқ, тезлаштирилмоқ

– اسْتِعْجَالٌ 1) шошилинчлик, шошқалоқлик, шошма-шошарлик; 2) шошилинчлилик; عَلَى ~ الْ وَجْه шошилинч; فِي حَالَةِ الْ~ ўта шошилинч бўлган ҳолда

– أَعْجَلُ энг шошилган, энг тез

– تَعْجِيلٌ тезлатиш

– عَاجِلٌ 1) шошилинч, тез; 2) тайёр; нақд; 3) ҳозирги, шу пайтдаги; ◊ ~ا ҳозир, ҳозироқ, тўхтовсиз; إِنْ ~ا أَوْ آجِلاً أَمْ آجِلاً *ёки* эртами ё кечми; الْقَرِيبِ فِي الْ~ яқин-орада, яқин кунларда, яқин келажакда

– عَاجِلَةٌ *т.-й.* экспресс (*тезюрар поезд*); ◊ الْ~ *дин.* бу дунё; бу дунёдаги ҳаёт

– عُجَالَةٌ шошилинч, тезкорлик билан бажарилган (*мас., иш ҳақида*)

– عُجَالِيٌّ бузоқ гўшти

– عَجَلٌ шошқолоқлик; тезлик, тезкорлик; عَلَى ~ шошилинч; тез, тезлик билан

– عَجِلٌ шошқолоқ; тезкор

– عِجْلٌ *кўп.* عُجُولٌ 1) бузоқ; 2) Ижл (*қабила номи*); ◊ الْبَحْرِ ~ тюлень; الْبَحْرِ الْمُفَرَّى ~ денгиз мушуги (*тюленнинг бир тури*); الْ~ الذَّهَبِيُّ нақдина (*сўзма-сўз:* олтин бузоқ)

– عَجْلَانُ *мн.* عَجْلَى *кўп.* عَجَالَى шошаётган, шошиб турган; шошқалоқ; юзаки; نَظْرَةٌ عَجْلَى юзаки (қисқа) обзор (*мас., газета обзори*)

– عَجَلَةٌ[1] шошқалоқлик; тезлик, зудлик, тезкорлик; ~ (بِ) فِي шошилинч; тез

– عَجَلَةٌ[2] *кўп.* اتٌ ، 1) ғилдирак, чарх; ~ الْخَزَّافِ кулолчилик чархи; الدَّفَّةِ ~ штурвал, рул чамбараги; طَائِرَةٌ ~ маховик, салмоқли ғилдирак; قِيَادَةٌ ~ штурвал, рул; مَائِيَّةٌ ~ тегирмон чархпалаги; مُنَاوَلَةٌ ~ трансмиссия, шестерня, тишли ғилдирак; دَفَعَ ~ التَّقَدُّمِ *маж.* тараққиётга (прогрессга) интилмоқ; تَدُورُ ~ الْعَمَلِ مِنَ السَّاعَةِ ... иш соат ...дан бошланади; 2) вéлосипéд; 3) аравача; автомашина

– عَجْلَةٌ *кўп.* عِجَلٌ, عِجَالٌ урғочи бузоқ

– عَجَلِيٌّ *эск.* боласидан ажралган (*туя*)

– عَجُولٌ[1] ёш туя

– عَجُولٌ[2] 1) шошма-шошар, шошқалоқ; тез, тезкор; 2) *эск.* хижолатда қолган, уялиб қолган, хижолат тортган

– عِجْلٌ عَجُولٌ *кўп.* عَجَاجِيلُ = عِجْلٌ

– عَجُولٌ[2] = عَجِيلٌ

– مُتَعَجِّلٌ 1) шошқалоқ; вақтидан олдин, барвақт; الْوِلَادَةُ الْ~ةُ вақтидан олдин (барвақт) туғиш, бола ташлаш; 2) *эск.* сувга шошилаётган

– مُسْتَعْجَلٌ тезлаштирилган; طَرِيقٌ ~ қисқартирилган йўл; مُهِمَّاتٌ ~ةٌ кечиктириб бўлмайдиган ишлар

– مُسْتَعْجِلٌ шошилинч, кечиктириб бўлмайдиган; навбатдан ташқари, фавқулодда; جَلْسَةٌ ~ةٌ фавқулодда (*навбатдан ташқари*) йиғилиш; الْبَرِيدُ الْ~ шошилинч почта; بَرْقِيَّةٌ ~ةٌ шошилинч телеграмма; أَهْدَافٌ ~ةٌ биринчи навбатдаги (дастлабки) вазифалар

– مُعْجِلٌ: ~ بَقَرَةٌ бузоғи бор сигир, бузоқли сигир

– مُسْتَعْجَلٌ = مُعَجَّلٌ

– مُعَجِّلٌ *кўп.* اتٌ ، тезлаткич; الْقُسَيْمَاتِ ~ الْمَشْحُونَةِ الدَّقَائِقِ) зарядланган зарралар тезлаткичи

I عَجَمَ (*у*) عَجْمٌ 1) тишламоқ; 2) синаб кўрмоқ, татиб кўрмоқ; عُوْدَهُ ~ *қар.* عُوْدٌ 3) эътибор қилмоқ, кўрмоқ, кўриб қолмоқ; السَّيْفَ ~ қилични синаш маъносида у ёқ- бу ёққа силкитмоқ; عَجَمَ (*у*) عُجْمَةً *эск.* гапиришга қийналмоқ, қийналиб гапирмоқ, тўғри талаффуз қилишга қийналмоқ; II عَجَّمَ ҳарф устига нуқта қўймоқ; IV أَعْجَمَ *грам.*(*ҳарф усти ёки остига*) диакритик нуқталар қўймоқ; VII انْعَجَمَ (*к. гадир*) ноаниқ (тушунарсиз) бўлмоқ (عَلَى); X اسْتَعْجَمَ 1) чет элча талаффуз (акцент) ни қабул қилмоқ; қийин тушуниладиган бўлмоқ (*тил ҳақида*); 2) форсларга, чет элликларга, араб бўлмаганларга ўхшаб кетмоқ; الْقِرَاءَةُ ~ ўқий олмаслик, ўқишни билмаслик

– أَعَاجِمُ *кўп.* араб бўлмаганлар, чет элликлар; форслар

– إِعْجَامٌ *грам.*(*ҳарфлар усти ёки остига*) диакритик нуқталарни қўйиш; نُقَطُ الْ~ диакритик нуқталар

– أَعْجَمُ *мн.* عَجْمَاءُ *кўп.* عُجْمٌ 1. соқов, тилсиз, гапирмайдиган; الْحَيَوَانُ الْ~ тилсиз ҳайвон; 2. араб бўлмаган, чет эллик; форс; гапини тушуниб бўлмайдиган

– أَعْجَمِيٌّ 1.1) чет (*ўзга*) тилдан кириб қолган (*сўз ҳақида*); чет, чет элга оид; اللُّغَاتُ الْ~ةُ чет тиллар; 2) соф араб тилида гапира олмайдиган; 2. форс; чет эллик; الْأُمَمُ الْ~ةُ араб бўлмаган халқлар

– أَعْجَمِيَّةٌ 1) чет элча талаффуз (акцент); 2) (*сўзнинг*) арабча бўлмаган, ғайритабиий шакли

– عَجْمٌ *ёки* عُجْمٌ 1) думғаза; 2) = عَجَمٌ[2]

– عَجَمٌ[1] араб бўлмаганлар, чет элликлар; форслар

– عَجَمٌ[2] *жам.* данаклар (*мевадаги*)

– عَجْمَاءُ 1) уй ҳайвони; 2) пешин намози

– عَجْمَاوَاتٌ *кўп.* ҳайвонлар

– عَجَمَةٌ *кўп.* تٌ ، 1) данак (*мевадаги*); 2) данагидан униб чиққан хурмо дарахти

– عَجْمَةٌ *кўп.* عَجَمَاتٌ *эск.* қоя, осилиб турган қоятош

– عُجْمَةٌ 1) чет элча талаффуз (акцент), шева; тушуниб бўлмайдиган гаплар, чет тилларга мансуб сўзлар; 2) (*сўзнинг*) арабча бўлмаган, ғайриарабий шакли; 3) ноаниқлик, тушунарсизлик; бир-бирига боғланмаган гаплар

– عَجَمِيٌّ 1. ғайриарабий; форсий; 2. *кўп.* عَجَمٌ форс; ◊ الْ~ةُ испан тили (*Испаниядаги арабларда*)

– عَجَمِيَّةٌ тахтакачланган (пресланган) хурмо мевалари; (*хурмодан тайёрланган*) қуюқ шинни, жем

– أَعْجَمُ = مُسْتَعْجَمٌ

– مُعْجَمٌ[1] 1) қоронғи, ноаниқ; 2) ёпиқ, берк; ~ بَابٌ ёпиқ эшик; 3) *грам.* диакритик нуқталари бор, нуқтали (*ҳарф ҳақида*)

– مُعْجَمٌ[2] *кўп.* مُعْجَمَاتٌ, مَعَاجِمُ луғат, луғат китоби; حُرُوفُ الْ~ алифбо; مُعْجَمَاتُ اللُّغَةِ лексика, (*у ёки бу*) тилдаги сўзлар мажмуи; الْبُلْدَانِ ~ мамлакатларнинг алифбо тартибидаги рўйхати

– مُعْجَمِيٌّ 1. луғатга оид; лексикага оид; 2. лексикограф; луғатшунос, лексиколог

– مُعْجَمِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ، лексика; عِلْمُ الْمُعْجَمِيَّاتِ лексикография; лексикология

– مَعْجُومٌ *эск.* тишланган, чайналадиган (*нарса*)

I عَجَنَ (*и, у*) عَجْنٌ 1) қормоқ (*мас., хамирни*), пишитмоқ (*мас., лойни*); ~تْ وَ خَبَزَتْ زَوْجَهَا *маж.* ўз эрини яхши билиб олмоқ; 2) бир нарсани ҳадеб такрорлайвермоқ (чайнайвермоқ) қайтаравермоқ; ~ لَتَّ وَ латтачайнарлик қилиб ўтирмоқ, сафсатабозлик қилмоқ 3) кексаликдан ерга тиралиб ўриндан турмоқ; II عَجَّنَ қормоқ, пишитмоқ; V تَعَجَّنَ қорилмоқ, хамирга айланмоқ; VII انْعَجَنَ аралаштирилган бўлмоқ, қорилган бўлмоқ; VIII اعْتَجَنَ қормоқ, аралаштирмоқ

– عَجَانٌ *анат.* чот, чот ораси

– عَجَّانٌ[1] 1) (*хамир*) қораётган одам; 2) сафсатабоз, вайсақи

– عَجَّانٌ[2] аҳмоқ, тентак

– عَجْنٌ семиз, сергўшт, миққи (*туя*)

– عَجْنَاءُ тўла, семиз, сергўшт туя

– عَجِينٌ хамир

– عَجِينَةٌ[1] *кўп.* عَجَائِنُ 1) хамир; 2) паста, бирор нарсанинг бўтқаси; خَشَبٍ ~ целлюлоза; ~ كِيمِيَائِيَّةٌ пластмасса; 3) эриб турган бўтқа,

модда, масса; 4) *кўп.* пластмасса, пластик мода

– عَجِينَةٌ² = عَجَّانٌ²

– عَجِينِيٌّ 1) хамирсимон; 2) пластикликка оид; 4. الْمَادَّةُ الْـ~ـةُ пластмасса, пластик модда

– مَعْجَنَةٌ, مِعْجَنٌ *кўп.* مَعَاجِنُ хамир қориладиган идиш, тоғора

– مُعَجَّنَاتٌ *кўп.* қандолатчилик маҳсулотлари, пирожнийлар

– مَعْجُونٌ *кўп.* مَعَاجِينُ 1) паста; мастика (*мумсимон модда, замазка*), маъжун; ~ الأَسْنَان тиш ювиладиган паста; 2) доривор аралашма (қоришма); наркотик моддали доривор ўсимликлар қоришмаси (*мас., ҳашиш*); маъжун

– مَعْجُونَاتٌ *кўп.* ун маҳсулотлари; مَكَارُونَةٌ وَ ~ أُخْرَى макарон ва бошқа ун маҳсулотлари

– مَعْجُونِيٌّ *кўп.* مَعْجُونِيَّةٌ маъжунчи, маъжун тайёрловчи

عُجَاهِرٌ *кўп.* عُجَاهِرَةٌ 1) хизматкор; 2) ошпаз, овқат пиширувчи

(عجو) I **عَجَا** (у) عَجْوٌ 1) ғўдакка сут ичирмоқ; 2) ғўдакка вақтидан кечикиб кўкрак тутмоқ; II عَجَّى وَجْهَهُ ~ юзни буриб яширмоқ, тўсмоқ

– عُجَاوَةٌ *ёки* عِجَاوَةٌ етим ғўдак ичиши учун ажратилган сут

عَجْوَةٌ, عَجْوَى 1) пресланган, тахтакачланган хурмолар (*меваси*); 2) Мадинаи мунавварада ўсадиган олий нав хурмонинг меваси

– عُجَاوَةٌ = عَجْوَةٌ

– عَجِيٌّ *кўп.* عَجَايَا онасини йўқотиб, бошқанинг сути билан боқилаётган бола ёки бўталоқ

I **عَدَّ** (*а/у*) عَدٌّ 1) санамоқ; ... أَعُدُّ لِغَايَةِ (لِ) мен ...гача санайман; ... عُدَّ لِلْعَشَرَةِ قَبْلَ أَنْ ...! етти ўлчаб, бир кес! (*сўзма-сўз: ...ни қилишдан олдин ўнгача сана!*); عُدَّ لِلأَلْفِ لا لِلْعَشَرَةِ قَبْلَ أَنْ ... ...ни қилишдан олдин ўнгача эмас, минггача сана! (*биздаги: еттимас, етмиш ўлчаб бир кес!*); عَلَى أَصَابِعِهِ ~ бармоқлар билан санамоқ; عَدَّ بِالأَصَابِعِ бармоқда санамоқ; عُدَّ بِالأَصَابِعِ *мажз.* оз бўлмоқ (*сўзма-сўз:* бармоқда санаш мумкин); لا يُعَدُّ *мажз.* ҳисобсиз, беҳисоб, саноғига етилмайдиган; عُدَّ فِي حُكْمِ الْمَفْقُودِ *мажз.* домдараксиз йўқолган деб ҳисобланилмоқ; 2) (*к. дир деб*) ҳисобламоқ, (*к. дир деб*) ўйламоқ, қабул қилмоқ; II عَدَّدَ 1) қайта санамоқ, қайта ҳисоблаб чиқмоқ; ~ الزَّوْجَاتِ кўпхотинли бўлмоқ; 2) (*ўлган одамнинг фазилатларини айтиб туриб*) йиғламоқ, айтиб йиғламоқ; 3) эгарламоқ (*эшак, от ва б.*); IV أَعَدَّ тайёрламоқ, ҳозирламоқ; (*бирор н. га*) мосламоқ (لِ);2) жиҳозламоқ, тайёрламоқ (*мас., карвонни*); ~ عُدَّتَهُ لِ... ...га атрофлича тайёрланмоқ; яхшилаб тайёрланган бўлмоқ; V تَعَدَّدَ 1) беадад (кўпсонли) бўлмоқ; 2) кўпаймоқ, кўпсонли бўлмоқ; тезланмоқ, тез-тез бўладиган бўлмоқ; VIII اعْتَدَّ 1) саналмоқ, саналган бўлмоқ; 2) (*бирор н. билан*) ҳисоблашмоқ, ҳисобга олмоқ; يُعْتَدُّ بِهِ *мажз.* аҳамиятли, муҳим; ~ بِنَفْسِهِ гердаймоқ, кеккаймоқ, ўзига ишонган бўлмоқ; 2) *юр.шар.* дахлсиз бўлмоқ (*қар.* عِدَّةٌ); 4) (*к. ёки н. гадир*) таянмоқ, суянмоқ, ишонмоқ (ب); X اسْتَعَدَّ 1) ҳозирланмоқ, тайёрланмоқ; тайёр ҳолда турмоқ; 2) (*бирор н. билан*) қуролланган бўлмоқ (ب)

– اسْتِعْدَادٌ 1) тайёргарлик; 2) тайёрлик, ҳозирлик; ~ لِ هُوَ عَلَى ... у ...га тайёр; هُوَ عَلَى غَيْرِ الْـ~ لِ... у ...га тайёр эмас; 3) истеъдод, табиий иқтидор; лаёқат; ~ عَدَمُ (*бирор н. га*) иқтидорсизлик, лаёқатсизлик; 4) мослашганлик, мувофиқлашганлик, ўрганганлик

– اعْدَادِيٌّ = اسْتِعْدَادِيٌّ

– اعْتِدَادٌ 1) ҳисобга (эътиборга) олиш; 2) *шунингдек:* بِنَفْسِهِ الْـ~ кеккайганлик, такаббурлик; ўзига ишониш, ўзига бино қўйиш; 3) (*к. гадир*) ишониш, суяниш (ب)

– إِعْدَادٌ тайёргарлик, ҳозирлик кўриш; ~ الْعُدَّةِ (*бирор н. га*) тайёргарлик (ҳозирлик) кўриш

– إِعْدَادِيٌّ тайёргарлик (ҳозирлик) ка оид; اللَّجْنَةُ الْـ~ـةُ тайёргарлик комитети; الْمَدْرَسَةُ الْـ~ـةُ ўрта мактаб

– تَعْدَادٌ 1) пул ўтказиш, ҳисоблаш; қайта ҳисоблаш; 2) *шунингдек* ~ الأَنْفُسِ (*аҳолини*) рўйхатдан ўтказиш; عَامٌّ ~ умумхалқ рўйхати; 3) катта миқдор; 4) *ҳарб.* кўрик

– تَعَدُّدٌ *кўп.* сонлилик, кўплик; ~ الأَزْوَاجِ кўп эрлилик, полиандрия; ~ الزَّوْجَاتِ кўп хотинлилик, полигиния; ~ الزَّوْجَاتِ وَ الأَزْوَاجِ кўп никоҳлилик, полигамия; ~ الآلِهَةِ кўп худолилик, политеизм; ~ الشَّكْلِ кўп шакллилик, полиморфизм

– تَعْدِيدٌ 1) қайта ҳисоблаш; (*пул*) ўтказиш; 2) айтиб йиғлаш; (*ўлганга қилинган*) йиғи

– عَادٌّ *эск.* ҳисоблагувчи, сановчи

– عَدٌّ ҳисоб; لا يَسْهُلُ ~هُمْ улар ҳисоби йўқ кўп, уларнинг ҳисоби йўқ, улар ҳисобсиз

– عُدٌّ яллиғланган ғудда, бўжама, ҳуснбузар

– عِدٌّ *кўп.* أَعْدَادٌ 1) оқин сув, тўхтовсиз оқиб турадиган сув; 2) кўплик, кўп сонлилик

– عَدَادٌ¹ 1) ҳисоб, адад, санақ; فِي ~هِمْ улар ададидан; 2) қаҳр, ғазаб, жаҳл, жаҳолат, ақлдан озиш

– عَدَادٌ² ўқ отилганда ёйдан чиққан овоз; ◊ يَوْمُ الْـ~ садақа бериладиган кун, саховат қилинадиган кун; لَقِيتُ عَلِيًّا ~ الثُّرَيَّا мен Алини ойда бир марта учратдим

– عَدَّادٌ *кўп.* ـاتٌ 1. сановчи, ҳисобловчи; 2. счётчик; индикатор; ~ التَّاكْسِي такси счётчиги; ~ الكَهْرَبَائِيُّ *ёки* لِلْكَهْرَبَاءِ ~ электр счётчиги; ~ ثُلاثِيُّ التَّعْرِفَةِ уч хил тариф (ҳақ) кўрсатадиган счётчик (*кундузи, кечқурун, кечаси*); ~ السُّرْعَةِ спидометр; ~ سُرْعَةِ الْمَرْكَبِ *денг.* лаг (*кеманинг тезлиги ва босиб ўтган йўлини ҳисоблайдиган асбоб*); ~ الارْتِفَاعِ алтиметр (*учиш аппаратларининг баландлигини ўлчайдиган асбоб*); ~ الْمِيَاهِ сув ҳисоблайдиган счётчик, сув счётчиги

– عَدَدٌ *кўп.* أَعْدَادٌ сон; рақам; номер; ~ (الخَاصُّ) الْجَرِيدَةِ газетанинг (*махсус*) сони; اسْمُ الْـ~ *грам.* сон; ~ أَصْلِيٌّ санақ сон; ~ تَرْتِيبِيٌّ тартиб сон; ~ أَوَّلِيٌّ *мат.* оддий сон; ~ مُرَكَّبٌ мураккаб сон; ~ زَوْجِيٌّ жуфт сон; ~ فَرْدِيٌّ тоқ сон; ~ صَحِيحٌ бутун сон; ~ كَسْرِيٌّ каср сон; ~ مُبْهَمٌ мавҳум сон; ~ مُعَقَّدٌ комплекс сон; ~ مُمَيَّزٌ номли сон (*ўлчов, ҳисоб бирлигини билдирувчи сон, мас., 5 метр, 3 гектар каби*); ~ قَانُونِيٌّ кворум (*овоз берганда, қонуний кучга эга бўлувчи мажлис ё бошқа н. иштирокчилари миқдори*); الأَعْدَادُ الصَّمَّاءُ иррационал сонлар; الأَعْدَادُ الْمُتَحَابَّةُ *мат.* дўст сонлар; الأَعْدَادُ الأَرْبَعَةُ الْمُتَنَاسِبَةُ пропорция; ◊ سِفْرُ الْـ~ *библ.* Ададлар китоби

– عَدَدِيٌّ сонга (рақамга) оид; миқдорга оид; التَّعَادُلُ الْـ~ـةُ миқдорий тенглик (баробарлик); ~ا миқдоран, миқдорига кўра, миқдори жиҳатидан

– عُدَّةٌ¹ тайёрлик, тайёргарлик, ҳозирлик

– عُدَّةٌ² *кўп.* عُدَدٌ 1) жиҳоз, мослама; қурол-яроғ; асбоб, аппарат, машина; ~ الحِلاقَةِ соқол оладиган аппарат; ~ الحِصَانِ от абзали; ~ اتَّخَذَ ضِدَّهُ кимгадир қарши (*мас., курашиш. учун*) тайёрланмоқ; ~ حَرْبِيَّةٌ ҳарбий жиҳозлар, қурол-яроғлар; ~ بُخَارِيَّةٌ буғ машинаси; فَاقَ عَدَدًا وَ عُدَدًا сони ва қуролланиш жиҳатидан устун бўлмоқ (*қўшин ҳақида*); 2) ҳуснбузар, ярали ғудда

– عُدَّةٌ³ оғир кунга атаб жамланган буюм ва қурол-яроғ

– عِدَّةٌ маълум бир миқдор, адад; бир нечта; ◊ الْمَرْأَةُ ~ 1) *юр. шар.* идда (*эри ўлган ёки ундан ажралган аёлнинг бошқа эрга тегиши мумкин бўлмаган муддат*); 2) аёл кишининг ҳайз кўрадиган кунлари

– عَدِيدٌ 1. ҳисобсиз, беадад, кўп; 2. сон,

миқдор; сон таркиби; сони; عَدَدٌ ~ مِنْ ... ...нинг катта миқдори (сони); مَا أَكْثَرُ ~ هُمْ уларни сони кўп эмас

– عَدِّيَّة ноталаштириш; номерлаш; الْ~ الْوَضْعِيَّةُ الرُّومَانِيَّةُ *мат.* вазиятни рим рақамлари билан номерлаш; الْ~ الْعَشْرِيَّةُ ўнлик системада номерлаш; يس ~ «ёсин» сурасини яхшилик тилаб кўп марта ўқиш

– مُتَعَدِّدٌ кўп сонли; ҳар хил, турли-туман; الْجَوَانِبِ ~ кўпёқли; الزَّوَايَا ~ кўп бурчакли; ~ الْأَلْوَانِ турли-туман рангли; الْأَشْكَالِ ~ кўп шаклли; الشَّكْلِ ~ кўп шакллига оид; الْخَلَايَا ~ *биол.* кўп ҳужайрали; النَّوَاحِي ~ кўп томонли, кўп ёқли; الْقَوْمِيَّاتِ ~ кўп миллатли; اللُّغَاتِ ~ кўп тилни билувчи, полиглот

– مُسْتَعِدٌّ 1) (*бирор н. га*) тайёр бўлган, тайёр (لِ); 2) (*бирор н. га*) мойил бўлган (لِ)

– مُعْتَدَّةٌ эридан ажралган *ёки* яқинда бева қолган аёл, идда

сақлаётган аёл (*қар.* عِدَّةٌ)

– مَعَدٌّ арабларнинг насл-насаби бориб тақаладиган шахснинг исми (مَعَدُّ بْنُ عَدْنَانَ)

– مُعَدٌّ тайёрланган; тайёр бўлган

– مُعَدَّاتٌ *кўп.* 1) асбоб-ускуналар; иш қуроллари, мосламалар, қурол-яроғлар; الْ~ الْحَرْبِيَّةُ *ёки* الْحَرْبِ ~ *ҳарб.* қурол-яроғлар, аслаҳалар, техника; الْمَصْنَعِ ~ завод ускуналари; التَّعْلِيمِ ~ ўқув қуроллари; 2) заҳиралар, (*ишлатиш учун*) тайёрлаб қўйилган нарсалар

– مِعْدَادٌ *кўп.* مَعَادِيدُ ҳисоб, ҳисоб-китоб

– مُعَدَّدٌ ~ بَغْلٌ эгарланган хачир

– مُعَدِّدَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ йиғичи аёл, айтиб йиғлайдиган аёл

– مَعْدُودٌ 1) саналадиган, ҳисобланадиган; 2) оз, оз сонли, саноқли; اتٌ ~ أَيَّامٍ فِي саноқли кунлардан сўнг; ~ سَنَوَاتٍ فِي бир неча йилдан сўнг; 3) камёб, нодир, буюк, шуҳратли, машҳур; أَصْبَحَ مِنَ الرِّجَالِ الْ~ِينَ жуда машҳур бўлиб кетмоқ; الْأَيَّامُ الْ~اتُ қурбон ҳайитидан кейин гўшт қуритиладиган уч кун

I **عَدَرَ** (а) عَدْرٌ сув босмоқ, сув кўп бўлмоқ; VIII اعْتَدَرَ = I

– عَدْرٌ *ёки* عُدْرٌ кўп ёққан кучли ёмғир

I **عَدَسَ** (и) عَدْسٌ, عَدَسَانٌ кетмоқ, бормоқ; تْ بِهِ الْمَنِيَّةُ ~ у вафот этди

عَدَسٌ *жам.* ясмиқ (*усимлиги ва дони*); أَكْلَةُ ~ ясмиқ ёвғони; بَاعَ بَاكُورَتَهُ بِأَكْلَةِ~ ўз яратган ихтироларини ясмиқ ёвғонига (*яъни арзимас пулга*) сотмоқ

– عُدُسٌ *ат. от, мз.* Удас

– عَدَسَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) ясмиқ дони (*бир донаси*); مُرَّةٌ ~ *бот.* седана (*бутаси ва меваси*); 2) линза: مُحَدَّبَةٌ ~ қабариқ линза; مُقَعَّرَةٌ ~ ботиқ линза; مُكَبِّرَةٌ ~ лупа (*катта қилиб кўрсатадиган ойна, заррабин*); ~ مَرْئِيَّةٌ объектив; الْعَيْنِ ~ *анат.* кўз гавҳари

– عَدَسِيٌّ ясмиқсимон, ясмиққа ўхшаш

– عَدَسِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ линза; лупа

– عُدَيْسَةٌ *бот.* хашаки ловия

I **عَدَفَ** (и) عَدْفٌ озгина емоқ, озгина овқатланмоқ, татимоқ

– عَدْفٌ = عُدَافٌ

– عَدْفٌ *ёки.* عَدَفٌ *кўп.* عُدُفٌ озгина берилган ато озгина инъом; озгина ем

– عِدْفَةٌ *кўп.* عَدَفٌ 1) парча, бўлак қисм; 2) сони 10 дан 50 гача бўлган одамлар гуруҳи

– عَدْفٌ = عَدُوفَةٌ

I **عَدَقَ** (и) عَدْقٌ *эск.* йиғмоқ, термоқ, тўпламоқ, жамламоқ; أَزِمَّتُهُنَّ مَا يَعْدِقْنَ عُودًا (*туяларнинг*) юганлари, тизгинлари бирлашмайди, яъни қозиққа боғланмайди

– عَدَقَةٌ *кўп.* عَدَقٌ = عَوْدَقٌ

– عَوْدَقٌ *кўп.* عَدَقٌ қудуққа тушиб кетган челакни тортиб олиш учун ишланган темир мослама

عَوْدَقَةٌ *кўп.* عَدَقٌ = عَوْدَقٌ

I **عَدَكَ** (у) عَدْكٌ савамоқ, саваламоқ (*мас. жун ёки пахтани титиш учун*)

– مِعْدَكَةٌ (*пахта ёки жунни титиш учун ишлатиладиган*) савағич

I (عدل) **عَدَلَ**[1] (*и*) عَدْلٌ, عَدَالَةٌ 1) адолатли бўлмоқ; 2) тўғриламоқ, тўғрилаб қўймоқ; текисламоқ, текислаб қўймоқ; 3) тенглашмоқ, тенг бўлмоқ; 4) (*к. ни, к. гадир*) тенг қўймоқ (*туш.к.* بِ); عَدَلَ[2] (*и*) عُدُولٌ 1) (*н. дандир*) тисарилмоқ, чекинмоқ, орқага қайтмоқ; юз ўгирмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) воз кечмоқ (عَنْ); عَنْ رَأْيِهِ ~ ўз раъйи (қарори) дан воз кечмоқ, фикридан қайтмоқ; 2) (*к. нидир, н. дандир*) четга тортмоқ, четга бурмоқ (عَنْ, بِ); عَدُلَ (*у*) عُدُولَةٌ, عَدَالَةٌ адолатли бўлмоқ; II عَدَّلَ 1) тўғриламоқ; текисламоқ; 2) ўзгартирмоқ; *физ.* модуляциялямоқ (*мас., электр токини*), ўзгартирмоқ; 3) юмшатмоқ (*мас., ҳукмни*); 4) бирор нарсани тўғри (ҳақиқий) деб ҳисобламоқ; 5) *халқ.* танқид қилмоқ, қораламоқ; III عَادَلَ 1) тенглаштирмоқ, бараварлаштирмоқ; IV أَعْدَلَ 1) тўғрилаб қўймоқ; 2) тўғриламоқ (*мас., хатони*); V تَعَدَّلَ ўзгарилмоқ; тўғриланмоқ; яхшиланмоқ; VI تَعَادَلَ 1) пропорционал бўлмоқ, тенг улчовли бўлмоқ, тенг даражада бўлмоқ; 2) тенглашмоқ; *спорт.* дуранг қилиб тугатмоқ, дуранг ўйнамоқ; 3) бетараф (нейтрал) бўлмоқ; VII انْعَدَلَ 1) тўғриланган бўлмоқ, текисланмоқ; 2) (*бирор н. дан*) четга чиқмоқ (عَنْ); VIII اعْتَدَلَ 1) адл қадли (келишган) бўлмоқ; فِي مَجْلِسِهِ ~ тўғри ўтирмоқ; ростланмоқ (*қад ҳақида*); 2) мўътадил бўлмоқ

– اعْتِدَالٌ 1) адл қадлилик, келишганлик; адллик; 2) мўътадиллик; 3) тенглик, бараварлик; мутаносиблик; симметрия; ~ اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ *астр.* кеча ва кундузнинг тенглиги, тенгкунлик; خَرِيفِيٌّ ~ кузги тенгкунлик; رَبِيعِيٌّ ~ баҳорги тенгкунлик; عَلَى وَجْهِ الْ~ мўътадил, тенг, баравар

– اعْتِدَالِيٌّ тенгкунликка оид

– تَعَادُلٌ 1) тенглик: 2) мувозанат, баравар келиш; тарози палласининг мувозанатга келиши; الْمِيزَانِيَّةِ ~ тенг бўлиш, баланс; ~ بِالـ *спорт.* дуранг билан (тугаш)

– تَعْدِيلٌ 1) тўғрилаб қўйилиш; 2) тўғрилаш, тузатиш, қайтадан қилиш; 3) ўзгариш; *физ.* модуляция, ўзгариш; 4) юмшатиш, юмшаш (*ҳукм ҳақида*)

– عَادِلٌ[1] *кўп.* عُدُولٌ, عُدْلٌ адолатли, одил; ҳақиқатчи; адолатли уруш

– عَادِلٌ[2] мушрик, худога ширк келтирувчи

– عَدَالَةٌ 1) адолат, адолатли (ҳаққоний) судлов; 2) софдиллилик, виждонлилик; 2) юстиция, адлия

– عَدْلٌ[1] адолат, ҳаққоният, ҳаққоний судлов; холислик; ~ا *ёки* ~ِ адолатли равишда, адолат билан; 2) тўғрилик, софдиллилик, ҳақиқатлилик; 3) холис; ~ شَاهِدُ холис гувоҳ

– عَدْلٌ[2] *кўп.* عُدُولٌ 1) халқ маслаҳатчиси; судья ёрдамчиси; сайлаб қўйилган судья; الْكَاتِبُ الْ~ нотариус

– عَدْلٌ[3] пул тўлаб айбни *ёки* гуноҳни ювиш; لَا يُقْبَلُ مِنْهَا صَرْفٌ وَ لَا ~ унинг (*мн.*) тавбаси ҳам, тўлайдиган маблағи ҳам қабул қилинмайди

– عِدْلٌ *кўп.* أَعْدَالٌ, عُدُولٌ 1) ўхшаш, каби, мисл, назир; عِنْدِي ~ عُلَامِكَ менда сеники каби ўғил бор; 2) *эск.* сони, сифати ва ҳ.з. бўйича тенг, ўхшаш, баробар

– عَدْلِيٌّ адлия (юстиция) га оид; судга оид; دَوَائِرُ التَّحْقِيقِ الْ~ суриштирув олиб борувчи органлар (дойралар)

– عَدْلِيَّةٌ 1) ҳаққоний судлов; 2) адлия, юстиция; وِزَارَةُ الْ~ адлия (юстиция) вазирлиги

– عُدُولٌ (*н. дандир*) чекиниш, (*н. нидир*) рад қилиш (عَنْ)

– عَدِيلٌ 1. баробар, ўхшаш; 2. *кўп.* عُدَلَاءُ божа

– مُتَعَادِلٌ 1) мувозанатлаштирувчи; ~ غَيْرُ мувозанатда бўлмаган, мўътадил бўлмаган; 2) холис, ҳеч ким тарафида бўлмаган, ҳач кимга қарашли бўлмаган, нейтрал

– مُعَادَلَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) тенглик, баробарлик; мослик, мос келиш; 2) мувозанат; 3) тенг қийматлилик; 4) тенглик, баробарлик,

паритет; الْـ~ الذَّهَبِيَّةُ энг яхши паритет; 5) *мат.* тенглама; الْـ~ ذَاتُ الْمَجْهُولَيْنِ مِنَ الدَّرَجَةِ الأُولَى икки номаълумли биринчи даражали тенглама; الْـ~ مِنَ الدَّرَجَةِ الثَّانِيَةِ иккинчи даражали тенглама, квадрат тенглама; الْـ~ التَّكْعِيبِيَّةُ куб тенглама

– مُعْتَدِلٌ 1) келишган; мўътадил; 2) мутаносиб, пропорционал; мўътадил; الْمِنْطَقَةُ الْـ~ـةُ мўътадил (об-ҳавоси ўртача) минтақа

– مُعَدَّلٌ 1.1) ўзгарган, ўзгариб қолган; 2) текисланган; 2. *кўп.* ـاتٌ ўртача даража, ўлчов; норма; ~ بِـ ўртача, ўрта ҳисобда; ~ بِـ وَاحِدٍ فِي الْمِائَةِ ўртача бир фоизга (*қўшиш ёки камайиш ҳақида*); الْـ~ الْوَسَطِيُّ ўрта даража; ~ السُّرْعَةِ ўртача суръат (тезлик); مُعَدَّلَاتُ الْعَمَلِ ишнинг суръати (бориши, темпи)

– مُعَدِّلٌ *кўп.* ـاتٌ 1) регулятор, бошқарувчи ускуна; 2) *эл.* тўғрилагич (*ўзгарувчан токни ўзгармас токка айлантирувчи асбоб*)

– مَعْدَلَةٌ адолат, одиллик; هُوَ مِنْ أَهْلِ الْـ~ у адолат аҳлидандир

– مَعْدُولٌ текисланган, текис қилинган; текис жойлашган, текис ётган

I **عَدَمَ** (*а*) عَدَمٌ 1) йўқ (номавжуд) бўлмоқ; 2) (*бирор н. га*) эга бўлмаслик; لَا يَعْدَمُ أَنْ يَقُولَ ... إِنَّ у ... дейиш имкониятини қўлдан бермайди; 3) йўқотмоқ, қўлдан чиқармоқ, бой бермоқ; 4) *мажз.* (*к. дандир*) ажралган бўлмоқ, эга бўлинмаслик; IV أَعْدَمَ 1) маҳрум қилмоқ, ажратмоқ; 2) йўқ қилмоқ; қатл қилмоқ; ~ـهُ رَمْيًا بِالرَّصَاصِ кимнидир отиб ўлдирмоқ; 3) ўта қашшоқ (камбағал) бўлмоқ; VII اِنْعَدَمَ 1) йўқ бўлмоқ, номавжуд бўлмоқ; 2) йўқ қилинган бўлмоқ; 3) йўқолмоқ, гум бўлмоқ; пасаймоқ (*сув ҳақида*); X اِسْتَعْدَمَ яроқсиз ҳолга келмоқ, эскирмоқ

– إِعْدَامٌ 1) йўқ қилиш; ~ رَمْيًا بِالرَّصَاصِ отиш, отиб ўлдириш; 2) қатл этиш; الْحُكْمُ بِالْـ~ қатл этиш ҳақидаги ҳукм; 3) йўқлик, қашшоқлик, камбағаллашиш

– إِعْدَامِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ румолга ўхшаш бош кийими

– اِنْعِدَامٌ йўқлик, мавжуд (бор) эмаслик; الْـ~ الْجَاذِبِيَّةِ (الثِّقَلِ) вазнсизлик; الْـ~ الْوَزْنِ тортиш қувватининг йўқлиги, вазнсизлик; حَالَةُ الْـ~ الْوَزْنِ вазнсизлик ҳолати; الْـ~ الرُّؤْيَةِ кўриб бўлмаслик, кўриш имкониятининг йўқлиги; الْـ~ الْأُمِّيَّةِ умумхалқ саводхонлиги, умумий саводхонлик

– عَادِمٌ 1.1) номавжуд, мавжуд бўлмаган; 2) яроқсиз, ишлатиб бўлмайдиган; 3) тузалмас, тузатиб (йўлга солиб) бўлмайдиган; ◊ ~ دَيْنٌ ундириб (узиб) бўлмайдиган қарз; 2, *мн.* عَوَادِمُ чиқиндилар, кераксиз нарсалар; (*мотор, машиналардан ёниб*) чиққан газлар, тутун.; ~ صِمَامٌ (*тутун, газ*) чиқарувчи клапан; مَأْ~ سُورَةُ الْـ~ (*тутун, газ*) чиқарувчи қувур, труба; عَوَادِمُ الْأَقْطَانِ пахта чиқиндилари

– عَدَمٌ 1) йўқлик, номавжудлик; عَالَمُ الْـ~ йўқлик дунёси; الْاِسْتِقْرَارِ ~ беқарорлик, доимий бўлмаслик; الْحُضُورِ ~ йўқлик, келмаганлик; الْوُجُودِ ~ йўқлик, номавжудлик; التَّعَاوُنِ ~ ўзаро ҳамкорликнинг йўқлиги; 2) ҳеч, йўқлик; أَصْبَحَ ~ًا ҳеч (*йўқ*) бўлиб қолмоқ; لَمْ يَظْهَرْ هَذَا مِنَ الْـ~ бу йўқ нарсадан бор бўлмаган; 3) ...сиз; ...сизлик; ...мас, ...маслик; но...; الْاِعْتِدَاءِ ~ ҳужум қилмаслик; ~ الْإِمْكَانِ имконсизлик; التَّرْتِيبِ ~ тартибсизлик; الثِّقَةِ ~ ишончсизлик; الرِّضَى ~ қониқмаслик, норозилик; اهْتِمَامٍ بِالسِّيَاسَةِ ~ сиёсатдан узоқлик, сиёсатга бефарқлик, сиёсатсизлик; 4) камбағаллик, қашшоқлик; ◊ وَ إِلَّا فَهُوَ وَ الْـ~ سَوَاءٌ акс ҳолда бу натижасизликка олиб келади; الْمُؤَاخَذَةُ ~ узр!, кечирасиз!

– عُدْمٌ йўқлик, қашшоқлик, камбағаллик

– عَدْمَانٌ вайрон бўлиш, йўқолиб кетиш арафасида турган

– عَدَمِيٌّ 1. нигилизмга оид; نَزْعَةٌ ~ـةٌ нигилистик йўналиш, тенденция; 2. нигилист (*бундан кейинги мақолага қар.*)

– عَدَمِيَّةٌ 1. ҳеч, йўқлик; 2. нигилизм (*ҳар қандай норма., принциплар ва қонунларни инкор этувчи назария*)

– عَدِيمٌ 1. (*бирор н. га*) эга бўлмаган, (*бирор н. дан*) ажралган; 2. ...сиз, бе...; الْإِحْسَاسِ ~ ҳиссиз; (الْفَائِدَةِ) الْجَدْوَى ~ фойдасиз, бефойда; الْحَيَاةِ ~ жонсиз; الْخَطَرِ ~ хатарсиз, хавфсиз; ~ الشَّكْلِ шаклсиз; الطَّبَقَاتِ ~ синфсиз; الْقُوَّةِ ~ қувватсиз, беқувват, кучсиз, қувватсиз, النَّظِيرِ ~ беназир, ўхшашсиз, назири (ўхшаши) йўқ

– مُعْدِمٌ 1. қашшоқ, камбағал; ~ فَقِيرٌ ўта қашшоқ, ўта камбағал; 2. камбағал (*одам*)

– مَعْدُومٌ йўқ; номавжуд, ҳозир йўқ бўлган; الْقِيمَةِ ~ а) баҳоси йўқ; б) юксак қадрли, бебаҳо

I **عَدَنَ** (*и*) عَدْنٌ 1) (*ер остидан*) олмоқ, қазиб чиқармоқ; 2) (*бирор жойда*) яшамоқ (ب), (*бирор жойни*) ватан тутмоқ; ~ـتِ الْإِبِلُ туя бир жойда туриб қолди ва бошқа жойга кетмади; II عَدَّنَ (*маъдан ва бошқаларни*) қазиб олмоқ, кончилик билан шуғулланмоқ

– تَعْدِينٌ 1) (*маъдан ва б. ларни*) қазиб олиш, кончилик; الْفَحْمِ ~ кўмир қазиб чиқариш, الْـ~ فَنُّ кончилик техникаси; 2) металлургия; مَصْنَعُ الْـ~ металлургия заводи; ~ عَامِلُ металлург; صِنَاعَةُ الْـ~ الْحَدِيدِيِّ қора металлургия саноати; صِنَاعَةُ الْـ~ غَيْرِ الْحَدِيدِيِّ рангли металлургия саноати; مَصْنَعُ الْـ~ التَّحْوِيلِيِّ темир тайёрлаш заводи, темир ишлаб чиқарувчи завод

– تَعْدِينِيٌّ металлургияга оид

– عَدَنَانٌ денгиз соҳили; дарё қирғоғи

– عَدْنٌ (*жаннатдаги*) боғ; ~ جَنَّةٌ жаннат боғи

– عَدْنَانُ *ат.от. мз.* Аднон (*шимолий араб уруғлари асосчиларидан бири*); بَنُو ~ Ҳижоз ва Наждда яшайдиган араб қабилалари; соф қонли араблар; لُغَةُ ~ (*шимолий*) араб тили

– عَدْنَانِيٌّ шимолий араблар вакили; الْـ~ـونَ шимолий араблар

– عَدَنِيٌّ Аданга оид; 2. Адан ш. кишиси

– عَدِينَةٌ тешик челакка солинган ямоқ

– مَعْدَانٌ *ат. от, мз.* Миъдон

– مُعَدِّنٌ 1) кончи; шахтёр; 2) металлист

مَعْدِنٌ, مَعْدَنٌ *кўп.* مَعَادِنُ 1) (*металл, минерал*) конлари; кон; шахта; 2) металл, маъдан; مَعَادِنُ فِلِزِّيَّةٌ металлар; الْمَعَادِنُ الثَّمِينَةُ қимматбаҳо металлар; الْمَعَادِنُ النَّادِرَةُ нодир металлар; الْمَعَادِنُ الْخَفِيفَةُ енгил металлар; الْمَعَادِنُ الْحَدِيدِيَّةُ қора металлар; الْمَعَادِنُ اللَّا حَدِيدِيَّةُ *ёки* الْمَعَادِنُ غَيْرُ الْحَدِيدِيَّةِ рангли металлар; 3) минерал; عِلْمُ الْمَعَادِنِ минералогия, маъданшунослик; 4) бошланиш, ибтидо, манбаъ; 5) моҳият, табиат, феъл-атвор ҳолати; ~ إِنْسَانِيٌّ инсон табиати; ~ـهِ لَا يَعْرِفُونَ طَبِيعَةَ унинг тупроғи қанақалигини (*табиати қандайлигини*) улар билмайдилар; ◊ هُوَ مِنْ مَعَادِنِ الْعِلْمِ у илмнинг кони (хазинаси); هِيَ ~ الْخَيْرِ у (*мн.*) яхшилик тажассуми

– مَعْدِنٌ 1) ватан, қишин-ёзин яшайдиган жой (*макон*); 2) марказ, бирор ниманинг ўртаси

– مَعْدِنِيٌّ 1.1) фойдали қазилмаларга оид; 2) металга оид; عُمْلَةٌ ~ـةٌ олтин ва кумуш пул (*валюта*); نُقُودٌ ~ـةٌ танга, металдан ясалган пул; 3) минералга оид; ~ زَيْتٌ минерал мой; مِيَاهٌ ~ـةٌ минерал сув; مُخَصَّبَاتٌ ~ـةٌ минерал (маъданий) ўғитлар; ~ مِلْحٌ минерал туз; 2. кончи ишчи, шахтёр

عِدَةٌ *қар.* وعد

عِدَّةٌ *қар.* عدّ

I **عَدَا** (عدو) (*у*) عَدْوٌ 1) (*қаёққадир*) чопмоқ, югурмоқ (إِلَى);2) (*чегарадан, ҳаддан*) чиқмоқ, ошмоқ; ўтиб кетмоқ; إِذَا قُلْتُ ... لَا أَعْدُو الصَّوَابَ агар ... десам, мен ҳақ гапни айтган бўламан; 3) (*н. нидир*) ташлаб кетмоқ, қолдириб кетмоқ, (*н. дандир*) воз кечмоқ (عَنْ); 4) (*к. гадир қарши*) душманлик

қилмоқ (عَلَى); عَدَتْ عَلَيْهِ الْعَوَادِى унинг бошига ҳар хил балолар тушди; 5) юқтирмоқ; 6) эск. босиб ўтган бўлмоқ, ёнидан ўтмоқ, (н. нидир) қолдирмоқ (عَنْ); ◊ ~ مَا ...ни ҳисобга олмай ...дан ташқари (туш.к от билан); II عَدَّى 1) ўтмоқ, кесиб ўтмоқ; 2) (к. нидир, н. орқалидир) олиб ўтмоқ (туш.к. ب): 3) (паромда) ўтказиб қўймоқ; 4) (н. нидир) қолдирмоқ, ташлаб кетмоқ (عَنْ); 5) грам. (феълни ўтимли қилмоқ, ўтимлига айлантирмоқ). III عَادَى 1) душманлик туйғусида бўлмоқ; душманлик қилмоқ; 2) (бирор н. билан) курашмоқ; ◊ ~ بَيْنَ الصَّيْدَيْنِ бир ўқ билан икки қуён овламоқ; IV أَعْدَى 1) (бирор н.) юқтирмоқ (ب); 2) (к. нингдир) тарафини олмоқ, орасига тушмоқ; (к. нидир, к.дандир) ҳимоя қилмоқ (туш.к. عَلَى); 3) югуртирмоқ, чоптирмоқ; (к. гадир) ёрдам бермоқ, қўллаб-қувватламоқ, кучайтирмоқ; V تَعَدَّى 1) ўтмоқ; (қонунни) бузмоқ; لَمْ يَتَعَدَّ الْخَامِسَةَ مِنْ عُمْرِهِ унинг ёши бешдан ўтмаган; 2) (к. гадир) адолатсизлик қилмоқ, зулм қилмоқ (عَلَى); (к. гадир) ҳужум қилмоқ, ташланмоқ (عَلَى); ~ عَلَى حَقِّهِ кимнингдир ҳуқуқларини оёқости қилмоқ; 3) грам. ўтимли бўлмоқ (феъл ҳақида); VI تَعَادَى ўзаро ёвлашмоқ; VIII اِعْتَدَى (к. гадир) суиқасд қилмоқ, ҳужум қилмоқ; агрессия уюштирмоқ; душманлик қилмоқ; (к. гадир) зулм қилмоқ (عَلَى); ~ عَلَى عِرْضِ مَرْأَةٍ аёл номусига тегмоқ; X اِسْتَعْدَى (к. нидир, к.дандир ҳимоя қилиш учун) ёрдамга чақирмоқ (لِ ёки туш.к. عَلَى); ёрдам сўрамоқ; 2) (бир-бирига) гиж-гижламоқ (عَلَى)

– اِعْتِدَاءٌ суиқасд; ҳужум, бостириб кириш; агрессия; душманлик ҳаракати; зулм; آثَارُ الْ~ агрессия асоратлари; مُعَاهَدَةُ عَدَمِ الْ~ ҳужум қилмаслик ҳақида шартнома

– أَعْدَى 1) энг адоватли; 2) эск. энг ноҳақ; 3) эск. энг чопағон

– تَعَادٍ эск. чопиш бўйича мусобақалашиш, пойгалашиш

– تَعَدٍّ 1) ҳужум, босқин; 2) (қонунни) бузиш; 3) эск. ноҳақлик, жабрлаш, зулм қилиш; гина, араз

– تَعْدَاءٌ кўп. تَعَادٍ эск. чопиш, йўртиб чопиш

– تَعْدِيَةٌ 1) (паромда) ўтиш; 2) грам. ўтимлилик (феъл ҳақида)

– عَادٍ мн. عَادِيَةٌ кўп. عُدَاةٌ 1) ёвлашаётган; адоватли; ғазабнок (ваҳший ҳайвон ҳақида); 2) югураётган, чопаётган; 3) эск. ноҳақ иш тутувчи; 4) эск. ҳужум қилувчи

– أَعَادِيَةٌ кўп. عَادِيَاتٌ, عَوَادٍ 1. олдинда бораётган; عَادِيَاتُ الْقَافِلَةِ карвон олдида бораётган туялар; 2.1) етакчи, йўлбошчи; 2) адолатсизлик, зулм; 3) зарарли таъсир; 4) офат, бало; عَادِيَاتُ الطَّبِيعَةِ табиий офат; الزَّمَانِ (عَوَادِى) عَادِيَاتُ عَوَادِى الدَّهْرِ тақдир зарбалари; ҳаётда учрайдиган тўсиқлар (тўсқинликлар)

– عَادِيَةٌ² кўп. عَوَادٍ бостириб келаётган отлар

– عَدَا ...дан ташқари, ...дан бошқа (туш. ёки қар. к. даги от билан); ~ مَا ...дан бошқа; ...ни ҳисобдан чиқариб (туш.к. даги от билан)

– عَدَاءٌ 1) душманлик, ёвлик; адоват; الْ~ الْأَعْمَى доимий (кечирилмас) адоват; 2) нафрат; الْ~ لِلْفَاشِيَّةِ антифашизм; الْ~ لِلسَّامِيَّةِ антисемитизм; 2) ҳаддан зиёда зулм ўтказиш; 4) эск. узоқлик, узоқ масофа

عَدَّاءٌ чопувчи, югурувчи (спортчи)

– عَدَّاءٌ = عَدَّاوَةٌ

– عَدَائِيٌّ адоватли; душманга оид; дўст бўлмаган

– عَدْوٌ 1) югуриш, чопиш; 2) эск. ўтиш; 3) эск. ноҳақлик, عَدْوًا ноҳақ

– عَدُوٌّ кўп. أَعْدَاءٌ, عِدًا душман, ёв, рақиб; أَعْدَى أَعْدَائِهِ унинг ўта қаттиқ душмани (ёви)

– عَدَوَانٌ¹ чопиш, югуриш; سَرِيعُ الْ~ тез юрувчи (кема ҳақида)

– عَدَوَانٌ² тез югурувчи, тез чопувчи

– عُدَوَانٌ қақраб ётган қаттиқ ер

– عَدْوَانُ ат. от, мз. Адвон

– عُدْوَانٌ 1) душманлик, ёвлик; 2) қаҳр, ғазаб; 3) агрессия; الْ~ الْمُسَلَّحُ қуролли агрессия; ~ شَنَّ عَلَى ...га қарши агрессия қилмоқ; 4) адолатсизлик; ظُلْمًا وَ ~ا адолатсиз равишда, айбсиз равишда

– عُدْوَانِيٌّ агрессив; الْحَرْبُ الْ~ةُ агрессив уруш; السِّيَاسِيَّةُ الْ~ةُ агрессив сиёсат

– عُدْوَانِيَّةٌ агрессивлик

– عَدُوَّةٌ ёв (душман) аёл

– عِدْوَةٌ, عُدْوَةٌ кўп. عِدًا 1) қирғоқ, соҳил; 2) водийнинг чеккаси, воҳанинг чегараси (қирғоғи); 3) тепалик жой, дўмса

– عَدْوَى 1) юқумли касаллик, инфекция; 2) зулм ўтказган одамдан қасос олиш; ёрдам

– عَدِيٌّ 1) ат. от, мз. Адий; 2) Адий (қабила номи)

– عُدًى душманлар, ёвлар

– عِدًى япалоқ тош

– مُتَعَادٍ мн. مُتَعَادِيَةٌ душманона, душманларча, душманга оид; ёвга оид, адоватона

– مُتَعَدٍّ 1) мн. مُتَعَدِّيَةٌ ҳужум қилувчи, ҳужумчи, ҳужумга ўтувчи; 2) грам. ўтимли (феъл ҳақида)

– مُعَادٍ мн. مُعَادِيَةٌ 1. душмонга (ёвга) оид; душ-манларча, ёвларча; 2. ~ لِ... анти = ...га қарши; ~ لِلْعَرَبِ арабларга қарши; ~ لِلْفَاشِيَّةِ антифашистик; ~ لِلشَّعْبِ халққа қарши; ~ لِلدِّيمُوقْرَاطِيَّةِ антидемократик; ~ لِلْاِسْتِعْمَارِ антиимпериалистик

– مُعَادَاةٌ 1) душманлик, ёвлик; ғайирлик, нафратлилик; ~ الْفَاشِيَّةِ антифашизм; ~ الْيَهُودِ антисемитизм; 2) қаҳр, ғазаб

– مُعْتَدٍ мн. مُعْتَدِيَةٌ 1. ҳужум қилувчи, ҳужумчи; агрессив; 2. агрессор

– مُعْتَدًى عَلَيْهِ ~ ҳужумга (агрессияга) дучор бўлган; агрессия қурбони

– مُعْدٍ мн. مُعْدِيَةٌ юқумли, эпидемик; الْأَمْرَاضُ الْ~ةُ юқумли касалликлар

– مَعَدَّاوِيٌّ кўп. مَعَدَّاوِيَّةٌ паромчи

– مَعْدًى ўтиш жойи; ◊ عَنْهُ (مِنْهُ) ~ لا мукаррар (бўладиган), албатта (бўладиган); لا ~ لَنَا عَنْ ... биз албатта ...миз керак

– مَعْدِيَةٌ кўп. ـَاتٌ, مَعَادٍ паром

I عَذُبَ (у) عُذُوبَةً 1) ширин бўлмоқ; 2) (шўр эмас) чучук бўлмоқ (денгиз сувлари ҳақида); عَذَبَ (и) عَذْبٌ ўта чанқоқликдан ем емай қўймоқ (ҳайвон ҳақида); II عَذَّبَ азобламоқ, қийнамоқ; IV أَعْذَبَ 1) чучук сувга (ичимлик сувига) етишмоқ; чучук сувли (ичимлик сувили) бўлмоқ; V تَعَذَّبَ азобланмоқ, қийналмоқ, қийноққа тушмоқ, қийноқда бўлмоқ; X اِسْتَعْذَبَ 1) ширин (ёқимли) деб ҳисобламоқ; 2) лаззатланмоқ; 3) татиб (еб) кўрмоқ

– أَعْذَبُ эск. энг ширин, жуда ёқимли

– تَعْذِيبٌ азоб бериш, азоб, қийнатиш, қийнаш; ~ نَفْسَانِيٌّ руҳий (маънавий) азоб

– عَاذِبٌ кўп. عُذُوبٌ емай-ичмай тек турган (ҳайвон)

– عَذَابٌ кўп. أَعْذِبَةٌ, ـَاتٌ азоб, азоб-уқубат, алам; أَذَاقَهُ مُرَّ الْ~ кимгадир аччиқ аламлар етказмоқ

– عَذْبٌ кўп. عِذَابٌ 1) ширин, ёқимли, нозик; (اللِّسَانِ) ~ الْكَلَامِ ёқимли гапирувчи, ширинсўхан, ширинсўз; 2) чучук, ичимли (сув ҳақида)

– عَذَبَةٌ кўп. ـَاتٌ 1) охир, уч; 2) салла учи; 3) попук, ғажит; حِزَامٌ ذُو عَذَبَاتٍ попукли белбоғ; 4) сувдаги чиқинди; оқинди

– عَذُوبٌ чанқоқликдан ем емай қўйган (ҳайвон)

– عُذُوبَةٌ 1) ширинлик; ёқимлилик; гўзаллик; 2) чучуклик

– مُسْتَعْذَبٌ ёқимли

– مُعَذِّبٌ 1. азоб берувчи; азобловчи; 2. азоб берувчи (одам)

I عَذَرَ¹ (и) عُذْرٌ 1) кечирмоқ, узрни, қабул қилмоқ; 2) оқламоқ; 3) гуноҳи кўпайиб кетмоқ, айб-нуқсони кўпайиб кетмоқ; عَذَرَ²

(*и*) عَذْرٌ хатна маросимини ўтказмоқ, хатна қилмоқ; II عَذَّرَ : فِي الْأَمْرِ ~ бирор ишни қисқа қилмоқ, қисқартирмоқ; IV أَعْذَرَ 1) кечирмоқ, узрни қабул қилмоқ, оқламоқ; 2) оқлаш (кечиришга) муносиб бўлмоқ; مَنْ أَنْذَرَ ~ *мкл.* огоҳлантирган айбдор эмас; 3) хатна қилмоқ; 4) гуноҳи кўпайиб кетмоқ, айб-нуқсони кўпайиб кетмоқ; V تَعَذَّرَ оғир (қийин) бўлмоқ; (*к. учундир*) имконсиз бўлмоқ (عَلَى); VIII اعْتَذَرَ (*к. дандир н. учундир*) узр (кечирим) сўрамоқ ~ عَنْ نَشْرِ الْمَقَالَةِ بِكَامِلِهَا, (مِنْ, عَنْ, إِلَى) у мақолани тўлалигича нашр қилолмаганлиги учун узр сўради; 2) ўзини оқламоқ; сабаб қилиб кўрсатмоқ; баҳоналар қилмоқ; келмаслиги сабабларини ёзма равишда тушунтирмоқ (*мас., мажлисга*); 4) (*н. дандир*) бирор сабабли баҳона билан четланмоқ, юз ўгирмоқ; рад қилмоқ (عَنْ); عَنْهُ بِرِقَّةِ قَلْبِهِ ~ кимнингдир раҳмдиллигидан фойдаланиб, унга қарши чиқмоқ, қаршилик қилмоқ; X اسْتَعْذَرَ (*к. дандир қандайдир масалада*) кечирим (узр) сўрамоқ (عَنْ, إِلَى)

– اعْتِذَارٌ *кўп.* اتٌ : 1) узр, кечирим сўраш, кечирим; 2) оқлаш, ўзини оқлаш; келмаганлиги сабабини кўрсатиб ёзилган тушунтириш хати (*мас., мажлисга*)

– تَعَذُّرٌ қийинлик, қийинчилик; имконсизлик

– عَاذِرٌ 1) жароҳатнинг изи, яранинг қолдиғи (чандиғи); 2) *эск.* узр (кечирим) сўровчи

– عِذَارٌ *кўп.* عُذُرٌ 1) нўхта, тизгин; 2) юздаги майин тук; 3) юз, лунж; 4) *эск.* бакенбард; 5) уят, уялиш, ор, хижолатчилик; خَلَعَ ~هُ ҳар қандай уятни йўқотмоқ; خَالِعُ الْ~ уятсиз, номуссиз, орсиз

– عُذْرٌ *кўп.* أَعْذَارٌ 1) узр, кечирим сўраш; 2) оқлаш; وَ لَهُ بَعْضُ الْ~ уни бир қадар оқлаш мумкин; 3) баҳона, сабаб; جَعَلَ لَهُ ~ا عَنْ ... (*бирор н. қилмаслик учун*) кимгадир (*баҳона, имкон*) бермоқ; 4) халақит; ◊ أَبَلَى ~ا فِي الْقِتَالِ *қар.* بِلَا ~ا أَبْلَيْتُ мен кучим етган ҳамма нарсани қилдим; لَقَدْ أَبْلَغْتُ نَفْسِي ~هَا энди менинг виждоним тоза (пок, тинч); الْ~ أَقْبَحُ مِنْ ذَنْبٍ *мтл.* ўзини оқлаш гуноҳдан ёмон

– عَذْرَاءُ *кўп.* عَذَارَى 1) бокира (иффатли) қиз; غَابَةٌ ~ бокира, қадам етмаган ўрмон; أَرْضٌ ~ бўз ер, қўриқ; مَرْيَمُ الْ~ бокира Марям; الْ~ *ёки* بُرْجُ الْ~ *астр.* Дева юлдузлар туркуми; Азро буржи; أَصَابِعُ الْ~ *бот.* дигиталис (*доривор ўсимлик*); 2) *зоол.* ғумбак, ғундак (*мас., пилладаги*)

– عَذْرَاوِيَّةٌ қизлик, бокиралик, иффат, қизлик иффати- عَذِرَةٌ экскрементлар; الدَّارِ ~ ҳовли, ҳовли саҳни

– عَذِرَةٌ *кўп.* عَذِرَاتٌ 1) одамнинг ахлати, нажас; 2) ҳовли, уйнинг сатҳи

– عُذْرَةٌ 1) қизлик, иффатлилик; иффат; 2) *анат.* қизлик пардаси; الْكِتَابِ ~ أَبُو китоб муаллифи (автори); 3) *мед.* томоқ оғриғи; 4) *астр. кўп.* عُذُرٌ юлдузлардан бирининг номи (*бу юлдуз пайдо бўлганида, ҳавонинг ҳарорати кўтарилар эмиш*); 5) отнинг ёли; 6) *ат. от, мз.* Узра; 7) Узра (*соф муҳаббати билан машҳур бўлган қабила номи*)

– عِذْرَةٌ *эск.* кечирим сўраш усули, кечирим сўраш

– عُذْرِيٌّ 1) бокира; қизликка оид; 2) пок, бокир, бокира; ~ هَوًى *ёки* ~ حُبٌّ соф (*пок*) муҳаббат, Афлотуний (беғараз) муҳаббат (*бу сўз ўз пок ахлоқи билан шуҳрат тутган* بَنُو عُذْرَةَ *қабиласи номидан келиб чиққан*)

– عُذْرِيَّةٌ қизлик, бокиралик, маъсумалик

– مُتَعَذِّرٌ қийин, оғир; имкониятсиз, беимкон

– مَعْذَارٌ *кўп.* مَعَاذِيرُ узр, узр (кечирим) сўраш; баҳона, баҳонаи сабаб

– مُعَذِّرٌ *эск.* ўзини оқловчи, кечирим сўровчи

– مَعْذِرَةٌ, مَعْذُرَةٌ *кўп.* مَعَاذِرُ 1) узр сўраш, узр; ~ يَا ...! кечирасиз, ...; 2) ўзини оқлаш

– مَعْذُورٌ *эск.* кечирилувчи, кечирилган

– مَعْذُورِيَّةٌ узрлилик, кечиримлилик

I **عَذَفَ** (и) عَذْفٌ емоқ, ошамоқ

– عَذَافٌ = عَذْفٌ

– عَذْفٌ емиш, ейиладиган нарса; مَا ذُقْتُ ~ا ҳеч нарса татимадим

– عَذُوفٌ = عَذْفٌ

عُذَافِرَةٌ *кўп.* عَذَافِرَةٌ қайсар (шаддод) туя

I **عَذَقَ** (и) عَذْقٌ хурмо дарахтининг узун новдаларини кесмоқ; II عَذَّقَ = عَذَقَ

عَذْقٌ хурмо дарахти (*меваси билан бирга*)

– عِذْقٌ *кўп.* أَعْذَاقٌ, عُذُوقٌ ғужум, бош (*узумники*)

عَذْقَةٌ *ёки* عِذْقَةٌ белги, нишон, аломат

عُذَيْقٌ эск. кичкина хурмо кўчати

I **عَذَلَ** (*и*) عَذْلٌ дашном бермоқ, танбеҳ бермоқ; айбламоқ; II عَذَّلَ дашном (танбеҳ) ёғдирмоқ; VI تَعَاذَلَ ўзаро бир-бирига дашном (танбеҳ) беришмоқ; VIII اعْتَذَلَ 1) ўзини-ўзи маломат қилмоқ; 2) бировнинг қилган гинасини тан олмоқ

– عَاذِلٌ[1] 1. дашном (танбеҳ) берувчи; 2, *кўп.* عَذَلَةٌ, عُذَّلٌ ёмонловчи, қораловчи, ғийбатчи

– عَاذِلٌ[2] ҳайз қони оқиб келадиган томир

– عَاذِلَةٌ *кўп.* عَوَاذِلُ *мн.* عَاذِلٌ *дан*

– عَذْلٌ танбеҳ, дашном

– عُذَلَةٌ гиначи, одамларни кўп маломат қиладиган

– عَذُولٌ 1. доимий дашном берувчи; 2. ёмонловчи, қораловчи, ғийбатчи; مُرَشَّحٌ لَا ~ مُزَاحِمَ لَهُ وَ لَا номзодлигига шубҳа йўқ, шубҳасиз номзод

– مُعْتَدَلَاتٌ *кўп.* ~ أَيَّامٌ ҳарорат жуда кўтарилган кунлар

عَذَلَجَ тўлдирмоқ (*мешни, саночни*); الْوَلَدَ ~ болани яхши овқатлантирмоқ

– عِذْلَاجٌ: ~ عَيْشٌ тўкин-сочин ҳаёт, фаровон ҳаёт

– مُعَذْلَجٌ лим тўла, лиқ тўла, лиқ

I **عَذَمَ**[1] (и) عَذْمٌ тишламоқ, тишлаб олмоқ; عَذَمَ[2] (и) عَذْمٌ итармоқ, ўзидан нари қилмоқ, даф қилмоқ (عَنْ نَفْسِهِ); عَذَمَ[3] (и) عَذْمٌ таъна қилмоқ, маломат қилмоқ

– عَذِيمَةٌ *кўп.* عَذَائِمُ таъна, дашном, танбеҳ

I (عذو) **عَذَا** (*у*) عَذْوٌ табиий шароитига кўра қулай (яхши) бўлмоқ; X اسْتَعْذَى табиий шароитига кўра қулай (яхши) деб ҳисобламоқ

– عَذَاةٌ: ~ أَرْضٌ тупроғи унумли ер

عَذِيٌّ лалмикор экин

I **عَرَّ**[1] (а/у) عَرٌّ, عُرٌّ шарманда қилмоқ, обрўсини тўкмоқ; عَرَّ[2] (и,у) عَرٌّ қутир бўлмоқ, қутир касалига чалинмоқ (*ҳайвон ҳақида*); عَرَّ (и,у) عَرٌّ *эск.* бит босган бўлмоқ (*туя ҳақида*); عَرَّ (у) عَرٌّ *эск.* раҳм-шафқат қидирмоқ; II عَرَّرَ ерга гўнг (ўғит) солмоқ; VI تَعَارَّ гапириб, ўз овозидан уйғониб кетмоқ (*ухлаётган одам ҳақида*); VII انْعَرَّ шарманда (шармисор) бўлмоқ; VIII اعْتَرَّ сўрамаса ҳам, бировга яхшилик қилмоқ

– أَعَرُّ *мн.* عَرَّاءُ *кўп.* عُرٌّ қичима (қутир) га оид

– عَارُورٌ ҳар қандай ор-номусини йўқотган, орсиз

– عَرٌّ[1] 1) айб, камчилик; ёмонлик, жаҳолат; 2) расволик, орсизлик, шармандалик

– عُرٌّ[1] *мн.* عُرَّةٌ қул, хизматкор, югурдак

– عُرٌّ[2] *ёки* عُرَّةٌ[2] 1) қичима, қутир, қора қутир; 2) *эск.* нуқсон, айб, камчилик, қусур, иллат

– عَرَارٌ *бот.* Anthemis arvensis (*Наждда ўсадиган ўсимлик*)

– عَرَارَةٌ 1) ёмон хулқлилик, хулқи ёмонлик; 2) Нажд ўлкасида ўсадиган сариқ, хушбўй очиладиган ўсимлик (*араблар уни* عَيْنُ الْبَقَرِ *(мол кўз) деб ҳам атайдилар*)

– عَرَرٌ[1] шармандалик, расволик

– عَرَرٌ[2] қичима; ҳуснбузар

– عُرَّةٌ 1) қичима; ҳуснбузар; 2) фоҳиша; 3) ифлос

– عَرِيرٌ 1) ажойиб; 2; бегона

– مُعْتَرٌّ 1) камбағал, бечора, фақир; 2) *эск.* хиралик билан хайр-садақа сўровчи

– مَعَرَّةٌ кўп. اتٌ : 1) шармандалик, орсизлик; 2) доғ; 3) камчилик, етишмовчилик; 4) гуноҳ

I (عرب) عَرُبَ (у) عُرُوبَةٌ соф қонли (араб) бўлмоқ; 2) соф бўлмоқ (араб тили ҳақида); عَرِبَ а عَرَبٌ чуқур бўлмоқ, серсув бўлмоқ (мас., дарё ҳақида); عَرِبَ ² (а) عَرَبٌ ошқозон бузилиб қолмоқ; II عَرَّبَ 1) араб тилига таржима қилмоқ; 2) арабча шакл бермоқ; арабчалаштирмоқ (сўзни); 3) закалат бермоқ (الْعُرْبُونَ); 4) (бирор к. ни) сўкмоқ, ҳақорат қилмоқ (عَلَى); IV أَعْرَبَ 1) (н. нидир) ифодаламоқ, айтмоқ (عَنْ); ... عَنْ أَمَلِهِ فِي أَنْ ~ ... бўлишига умид боғламоқ; 2) грам. а) тўла қўшимчалар билан ўқимоқ, ёзмоқ; б) грамматик таҳлил қилмоқ; 3) фаҳш сўзларни демоқ, оғиздан айнимоқ; V تَعَرَّبَ арабчалаштирмоқ; X اسْتَعْرَبَ 1) арабчалаштирмоқ; 2) арабшунос бўлмоқ

– اسْتِعْرَابٌ арабшунослик, арабистика

– أَعْرَابٌ кўп. саҳровий араблар, бадавийлар

– إِعْرَابٌ 1) (н. нидир) ифодалаш, айтиш (عَنْ); 2) грам. тўла қўшимчалар билан ўқиш, ёзиш; 4) грам. флексия бўйича ўзгариш (от ҳақида) ёки қўшимчалари бўйича ўзгариш (феъл ҳақида); флексия; نُقَطُ الْ~ келишиклар флексияларини билдирувчи нуқталар; 5) синтаксис

– إِعْرَابِيٌّ грам. флексия билан боғлиқ; синтактик; الْقَوَاعِدُ الْ~ةُ келишикли флексияларни ишлатиш қоидалари; حَالَةٌ ~ةٌ келишик; حَرَكَاتٌ ~ةٌ келишик ҳаракатлари; феъл қўшимчалари ҳаракатлари

– أَعْرَابِيٌّ кўп. أَعْرَابٌ кўчманчи араб, бадавий

– تَعْرِيبٌ 1) араб тилига таржима; 2) (сўзни) араблаштириш

– عَارِبٌ¹ соф қонли (араблар ҳақида); عَرَبٌ ~ةٌ соф қонли араблар

– عَارِبٌ² чуқур, мўл сувли (мас., дарё ҳақида)

– عَرَّابٌ чўқинтирган ота (христианларда)

– عَرَابٌ нуқсонлардан холи; ~ خَيْلٌ юк ташишга мўлжалланмаган зотли от

– عَرَّابَةٌ чўқинтирган она (христианларда)

– عُرَابَةٌ ат. от, мз. Уроба

– عَرَبٌ¹ араблар; бадавийлар; رَجُلٌ ~ кўчманчи араблар; عَرْبَاءُ ~ соф қонли араблар; مُتَعَرِّبَةٌ ~ ёки مُسْتَعْرِبَةٌ ~ соф қонли бўлмаган араблар; قَسَمْتُ الْعَرَبَ عَرَبَيْنِ маж. а) мен ваъда (қилинган иш) нинг ярмини бажардим; б) мен ўзимга ярмини олдим

– عَرَبٌ² кўпсувлилик, суви кўплик

– عُرْبٌ жам. араблар; бадавийлар

– عُرْبَانٌ кўчманчи араблар; бадавийлар

– عَرَبِيَّاتٌ кўп. лингв. арабизмлар, араб тилидан бошқа тилларга кирган сўз ва қўшимчалар

– عَرَبِجِيٌّ кўп. عَرَبِجِيَّةٌ аравакаш

– عَرَبَخَانَةٌ кўп. اتٌ : аравахона

– عَرَبَةٌ¹ кўп. اتٌ : тез оқар кичик дарё; кўп. қайиққа ўхшаш мосламалар устига қурилган вақтинчалик (муваққат) кўприк (Ироқда)

– عَرَبَةٌ² муз. ярим тон

– عَرَبَةٌ³ кўп. اتٌ : арава; коляска, экипаж; أُجْرَةٌ ~ киракаш арава; الْأَطْفَالِ ~ болалар аравачаси; الْأَنْزِلَاقِ ~ чана; صَغِيرَةٌ ~ (касал) аравачаси; الْمَدْفَعِ ~ лафет (замбарак араваси); يَدٌ ~ замбил ғалтак; 2) вагон; (الْعَفْشِ) الْأَمْتِعَةِ ~ багаж вагони; الْبِضَاعَةِ ~ юк вагони; الرُّكَّابِ ~ пассажир (йўловчилар) вагони; تَرَامْوَايِ ~ трамвай вагони; مُسَطَّحَةٌ ~ ёки سَطْحٍ ~ вагон-платформа; سِكَّةِ الْحَدِيدِ ~ темир йўл вагони; الْأَكْلِ ~ вагон-ресторан; مُقْفَلَةٌ ~ ёпиқ вагон; النَّوْمِ ~ ухлаб кетиладиган вагон; الصِّهْرِيجِ ~ вагон-цистерна; 3) автомашина; 4) лафет (замбарак араваси)

– عَرَبَةٌ¹ жон, зот; مَا بِالدَّارِ ~ ҳовлида ҳеч ким йўқ;

– عَرَبِيٌّ 1.1) арабга оид, арабий; اللُّغَةُ الْ~ةُ ёки الْ~ةُ араб тили; تَكَلَّمَ بِالْ~ арабча гапирмоқ, جَامِعَةُ الدُّوَلِ الْ~ةِ Араб мамлакатлари Лигаси; كَلِّمْهُ بِالْ~! сенга она тилида гапиряпман! (сўзма-сўз: унга арабча гапир!); 2) Миср Араб Республикасига оид; 2. араб

– عَرَبِيَّةٌ¹ = عَرَبَةٌ

– عَرَبِيَّةٌ² 1) араб аёли; 2) арабчадан келиб чиққан (сўз ҳақида); ◊ الْ~ араб тили; قُرَّاءُ الْ~ а) арабча мутолаа қилувчилар, ўқийдиганлар; б) араб китобхонлари

– عَرُوبٌ кўп. عُرُبٌ зрини яхши кўрувчи хотин, зрининг муҳаббатини қозонган хотин

– عَرُوبَةٌ ёки يَوْمُ الْعَرُوبَةِ жума куни

– عُرُوبَةٌ 1) арабчадан келиб чиқиш; 2) араб дунёси; барча араблар; دِيَارُ الْ~ араб диёри (мамлакатлари, юртлари); 3) соф араб тили; 4) лингв. арабизм (бошқа тиллардаги арабча сўз ва элементлар)

– عُرُوبِيٌّ арабларга алоқадор ҳар нарса тарафдори

– مُسْتَعْرِبٌ арабшунос, арабист

– مُعْرِبٌ грам. флексия йўли билан ўзгарувчи (сўз ҳақида)

– مُعَرِّبٌ араб тилига таржима қилувчи

– مُعَرَّبٌ 1) араб тилига таржима қилинган; 2) араблаштирилган

– مُعَرَّبَاتٌ кўп. араблаштирилган сўзлар (чет тиллардан олинган)

عَرْبَدَ 1) ҳар бир сўздан айб топишга уринмоқ; 2) шовқин-сурон кўтармоқ, бебошлик қилмоқ, жанжал кўтармоқ

– عَرْبَدٌ ёки عِرْبِدٌ илон турларидан бирининг эркаги

– عُرْبَدَةٌ 1) ҳар бир сўздан айб топишга уриниш; 2) бебошлик, жанжалкашлик

– عِرْبِدٌ 1. ҳар бир сўздан айб топишга уринувчи; 2. бебош, жанжалкаш

– عِرْبِيدٌ = مُعَرْبِدٌ

عَرْبَسَ чигаллаштирмоқ, чалкаштирмоқ

– عَرْبَسَةٌ 1) чигаллашиш; 2) чалкашлик, боши-учи йўқлик

عَرْبَنَ закалат бермоқ; гаровга бермоқ

– عُرْبُونٌ = عُرْبَانٌ

– عَرْبَنَةٌ закалатни (гаровни) топшириш

– عُرْبُونٌ кўп. عَرَابِينُ 1) закалат; гаров; аванс; 2) харидор сотувчига закалат бериб, "маблағнинг қолган қисмини товарни олиб бўлганимдан кейин оласиз, агар товарни менга етказиб бермасангиз, бу берган закалатим сизга, мен уни сиздан қайтиб олмайман" деб келишиш асосидаги олди-сотди

– عُرْبُونٌ = عَرَبُونٌ

I عَرَتَ (а,у,и) عَرْتٌ ялтирамоқ, ялт этмоқ (яшин ҳақида)

عَرْتَبَةٌ бурун учи

I (عرج) عَرَجَ (у) عُرُوجٌ (бирор н. тепасига) чиқмоқ, кўтарилмоқ (عَلَى, فِي); عَرِجَ (а) عَرَجٌ оқсоқ бўлмоқ; оқсамоқ; يَعْرَجُ فِي حَارَةِ الْعُرْجِ мтл. кўр орасида бўлсанг, кўр бўл, кар орасида бўлсанг, кар бўл (сўзма-сўз: оқсоқлар маҳалласида у оқсоқланиб юради); II عَرَّجَ 1) қайрилмоқ, букилмоқ; эгри-бўгри (бурилишли) бўлмоқ (йўл ҳақида); 2) (к. никигадир) кириб чиқмоқ, кириб ўтмоқ (йўл-йўлакай-عَلَى); 3) эск. (қаердадир) яшаган бўлмоқ, қолган бўлмоқ; V تَعَرَّجَ қинғир-қийшиқ бўлмоқ, бурилмоқ, иланг-биланг бўлмоқ; биланглаб юрмоқ; VI تَعَارَجَ ўзини оқсоқ қилиб кўрсатмоқ; VII انْعَرَجَ 1) қия бўлмоқ; 2) қинғир бўлмоқ; эгилмоқ, қийшаймоқ; буришмоқ, бужмаймоқ

– أَعْرَجُ мн. عَرْجَاءُ кўп. عُرْجٌ, عُرْجَانٌ 1) оқсоқ; оёқсиз; 2) карт. валет, саллот; 3) тар. Аъраж (Қуръон ўқувчи қорининг исми)

– تَعَرُّجٌ кўп. اتٌ : 1) иланг-биланглик; жойнинг баланд-пастликлари, паст-баландлик; 2) бурилиш, қайрилиш, иланг-биланг (йўл); қинғир-қийшиқ (йўл)

– تَعْرِيجٌ кўп. تَعَارِيجُ қайрилиш, иланг-биланг йўл; تَعَارِيجُ ضَوْئِيَّةٌ физ. нур тўлқинлари; لِمَاذَا نَفٌّ هَذَا الْ~ وَ اللُّفُّ؟ қар.

– عَرَجٌ кўп. أَعْرَاجٌ эск. туялар подаси (70 тадан 1000 гача)

– عَرَجٌ оқсоқлик

– عَرَجَانٌ оқсоқланиш; оқсоқлик, чўлоқлик

– عُرْجَةٌ оқсоқлик, чўлоқлик

– مُتَعَرِّج иланг-биланг; қинғир-қийшиқ (*йўл ҳақида*); иланг-биланг қуринишдаги, ~ا иланг-биланг равишда

– مَعْرَج *кўп.* مَعَارِج 1) кўтарилиш; *дин.* Муҳаммадсаллоллоҳу алайҳивасалламнинг меърожлари (кўтарилишлари); لَيْلَةُ الْ~ *дин.* Меърож кечаси (*бу кечада Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васаллам Маккаи мукаррамадан Қуддуси шарифга меърож қилиш учун келган эдилар*); *қар.* الإِسْرَاءُ, بُرَاقٌ; 2) нарвон, шоти

– مَعْرَج *кўп.* مَعَارِج нарвон, шоти; *кўп.* пиллапоялар; مَعَارِجُ التَّقَدُّمِ وَ الرُّقِيِّ прогресс ва тараққиёт поғоналари

– مُتَعَرَّج *кўп.* ـاتٌ бурилиш, қайрилиш

عُرْجُونٌ *кўп.* عَرَاجِينُ 1) (*хурмо ғужуми бор*) новда; ғужум, бош (*мас., хурмо, узумдаги*); 2) шох ва барглари кесилиб ўзи қолган хурмо дарахти

(عرد) II عَرَّدَ қочмоқ, қочиб кетмоқ

– عَرَادَةٌ 1) чигиртканинг урғочиси; 2) ҳол, ҳолат, аҳвол, вазият; هُوَ فِي ~ خَيْرٍ унинг аҳволи яхши; у яхши вазиятда

– عَرَّادَةٌ *кўп.* ـاتٌ *тар.* манжаниқ, тошотар машина, катапульта

– عَرْدٌ *ёки* عَرِدٌ *ёки* عُرُدٌ қаттиқ, мустаҳкам, пишиқ

I عَرَزَ (и) عَرْزٌ таъна қилмоқ, маломат қилмоқ, дашном бермоқ; عَرِزَ (а) عَرَزٌ сиқилмоқ, қисилмоқ; II عَرَّزَ *(к.дандир.)* яширмоқ, беркитмоқ, пинҳон тутмоқ (عَنْ)

عِرْزَالٌ шох шаббадан ишланган чайла

I عَرِسَ (а) عَرَسٌ 1) ҳайрон бўлмоқ, ҳайратланмоқ; 2) *эск.* шилқимлик қилмоқ, тегажоқлик қилмоқ; عَرَسَ (у,и) عَرْسٌ (*чўккалаб ўтирган туянинг*) бўйнини олдинги оёғига тортиб боғламоқ; II عَرَّسَ сафар давомида бир оз дам олиш учун тўхтамоқ; IV أَعْرَسَ 1) тўй (*никоҳ тўйи*) қилмоқ; зиёфат бермоқ; зиёфат уюштирмоқ; 2) аёл киши билан жинсий алоқа қилмоқ; VIII اعْتَرَسَ тарқалиб кетмоқ, пароканда бўлмоқ

– تَعْرِيسٌ йўлда дам олиш учун тўхташ (қўниш); тўхташ

– عِرَاسٌ туя бойланадиган чилвир, арқон

– عِرَاسِيٌّ никоҳга оид; 2) (*никоҳ*) тўйига оид

– عُرْسٌ *кўп.* أَعْرَاسٌ 1) никоҳ; 2) тўй; وَلِيمَةُ الْ~ тўй зиёфати; ثَوْبُ الْ~ никоҳда кийиладиган кўйлак; لَهُ فِي كُلِّ ~ قُرْصٌ *мтл.* қаерга борсак, насибамиз тайёр (*сўзма-сўз: ҳар бир тўйда унинг нони бор*); ◊ ذَهَبِيٌّ ~ олтин тўй; ~ فِضِّيٌّ кумуш тўй; أَقَامَ لَهُ الْأَعْرَاسَ бирор нарса муносабати билан зиёфат уюштирмоқ

– عِرْسٌ *кўп.* أَعْرَاسٌ эр-хотинлардан биттаси; *ик с.* ـانِ ~ куёв ва келин; ◊ ابْنُ ~ *кўп.* بَنَاتُ ~ *зоол.* 1) латча, ариқ сичқони; 2) сассиққўзан

– عِرْسَةٌ *кўп.* عِرَسٌ *зоол.* 1) латча, ариқ сичқони; 2) сассиққўзан

– عَرُوسٌ *кўп.* عَرَائِسُ 1) келинчак, унаштириб қўйилган қиз; *ик.с.* келин-куёвлар; 2) қўғирчоқ; مَسْرَحُ الْعَرَائِسِ қўғирчоқлар театри; 3) *кўп.* عُرُسٌ куёв; ◊ الْبَحْرِ ~ сув париси; الشِّعْرِ ~ илҳом париси; الشِّتَاءِ ~ *зоол.* самандар, калтакесак; عَرَائِسُ النِّيلِ *бот.* Нил нилуфари (лилияси)

– عَرُوسَةٌ = عَرُوسٌ

– عَرِيسٌ *кўп.* عُرُسٌ куёв, қуда қилиб қўйилган йигит; ◊ الْبَحْرِ ~ = عَرُوسُ الْبَحْرِ *қар.* عَرُوسٌ

– عَرِّيسٌ = عَرِيسٌ

– عَرِيسَةٌ, عَرِّيسَةٌ шер уяси (манзили, макони)

– عُوَيْرِسٌ *ат. от, мз.* Увайрис

– مُعْرِسٌ *эск.* куёв

– مُعَرَّسٌ сафар давомида бир оз дам олиш учун тўхтайдиган макон (жой)

– مُعَرِّسٌ *ат. от, мз.* Муаррис

I عَرَشَ[1] (и) عَرْشٌ 1) айвон, шийпонча қилмоқ; 2) тирамоқ, кўтариб қўймоқ (*мас., узум новдасини*); (*ўсимликни*) нарвонсимон панжарага чирмаштирмоқ; 3) (*қудуқ оғзига*) тош термоқ; 4) ёғочдан уй қилмоқ (қурмоқ); عَرَشَ[2] (и) عُرُوشٌ (*қаердадир*) бўлмоқ (ب); II عَرَّشَ 1) чулғанмоқ, чирмашмоқ (*нарвонсимон панжарага*); 2) тираб қўймоқ, панжарага тирмаштирмоқ (*ўсимлик ҳақида*); 3) الْكَرْمَ ~ ток новдаларини сўрига тарамоқ; VIII اعْتَرَشَ: الْعِنَبُ ~ ток ишкомлардан кўтарилиб (ўсиб) кетди

– تَعْرِيشَةٌ *кўп.* تَعَارِيشُ 1) панжара, нарвонсимон панжара; 2) панжарали шийпонча

– عَرْشٌ *кўп.* عُرُوشٌ, أَعْرَاشٌ 1) тахт; 2) خِطَابُ الْ~ тахтга ўтирган куни сўзланган нутқ; أَجْلَسَ عَلَى الْ~ тахтга ўтқазмоқ; خَلَعَ مِنَ الْ~ тахтдан туширмоқ (ағдармоқ); 2) тобут; 3) том, айвон; 4) павилъон, шийпонча; 5) панжара, нарвонсимон панжара; الْعُرُوشُ Маккаи мукаррамадаги уйлар; ثُلَّ ~ُهُ унинг кучи заифлашди, попуги пасайди

– الْعُرُشُ *кўп.* Маккаи мукаррамадаги уйлар

– عَرْشَةٌ айвон

– عَرِيشٌ *кўп.* عُرُشٌ 1) шийпонча; капа, балаган; 2) якка шоти (*икки отли аравада*); 3) новда (*узумдаги*)

– عَرِيشَةٌ *кўп.* عَرَائِشُ 1) маҳофа (*одамларни ўтқазиб кўтариб юришга мўлжалланган жиҳоз*), тахтиравон; 2) ток новдаси

– مُعَرَّشٌ[1], مَعْرُوشٌ нарвонсимон панжарага чирмаштирилган (*ўсимлик ҳақида*)

– مَعْرُوشٌ[2] ишкомга боғланган; كُرُومٌ ~اتٌ ишкомларга таралган ток сурхлари

I عَرِضَ (и) عَرَضٌ ғайратли (жонсарак) бўлмоқ; ўйнаб кулмоқ, тараллабедод қилиб юрмоқ; II عَرَّضَ 1) қўшмачилик қилмоқ; 2) ~ اللَّحْمَ ҳовли саҳнига ёйиб гўшт қуритмоқ

– عَرَضٌ *ёки* عَرِضٌ чақмоқли ва момақалдироқли булут

– عَرَصَةٌ *кўп.* عَرَصَاتٌ, عِرَاصٌ 1) ҳовли; 2) майдонча; майдон

– مُعَرِّضٌ 1. ўз хотинини қўшиб тирикчилик қиладиган; 2.1) гўсхўр эр (*хотини хиёнат қилиб юрадиган эр*); 2) қўшмачи

I (عرض) عَرَضَ (и) عَرْضٌ 1) (*к. нингдир*) бошидан ўтмоқ, бўлиб ўтмоқ (لِ); لَهُ عَارِضٌ ~ унинг олдида тўсиқ пайдо бўлди; لَهُ عَارِضٌ ~ مِنَ الْحُمَّى унинг безгаги хуруж қилди; 2) таклиф қилмоқ (киритмоқ) (عَلَى) *мас., қонун лойиҳасини*); (*к. гадир*) ахборот бермоқ (عَلَى); (*к. гадир*) таклиф қилмоқ (عَلَى); 3) (*н. нидир қаердадир*) кўргазма (экспонат); қилиб қўймоқ (ب); (*к гадир*) намойиш қилмоқ, кўрсатмоқ (عَلَى –*мас., кинофильмни*); ~ عَلَى الْبَيْعِ сотиш учун кўргазма қилмоқ; 4) (*н. нидир*) тилга олиб ўтмоқ, (*н. гадир*) алоқали гап қилмоқ (لِ); 5) *ҳарб.* назорат ўтказмоқ; 6) *мажҳ.* ақлдан озмоқ; 7) (*к. нингдир*) бошига (*миясига*) келмоқ (لِ);(خَاطِرٌ) لَهُ فِكْرٌ ~ унинг миясига фикр келди; 8) (*бирор н. ни бирор н. га қундаланг қилиб қўймоқ* (عَلَى); عَرُضَ (у) عَرَضٌ, عَرَاضَةٌ кенг бўлмоқ; II عَرَّضَ 1) кенг қилмоқ, кенгайтирмоқ; 2) ёйиб қўймоқ (*мас., қуёшга* لِ); مَلَابِسَ لِلشَّمْسِ ~ кийимларни офтоб (қуёш) га ёйиб қўймоқ; 3) (*н. гадир*) дучор этмоқ (لِ); لِلْخَطَرِ ~ хатарга дучор этмоқ; 4) (*н. гадир*) ишора қилмоқ, қочирим қилмоқ (ب, لِ); 5) (*к. гадир*) ҳайфсан (дашном) бермоқ (ب, لِ); III عَارَضَ 1) қарши ҳаракат қилмоқ, қаршилик қилмоқ; (*бирор н. га*) қарши чиқмоқ; эътироз билдирмоқ, баҳслашмоқ; оппозицияда бўлмоқ; 2) (*бирор н. билан*) солиштирмоқ, қиёсламоқ (بَيْنَ, ب); 3) (*н. дандир; четлашмоқ, ўзини олиб қочмоқ* (*туш.к.*); IV أَعْرَضَ 1) (*н.-дандир*) юз бурмоқ, четга чиқмоқ, воз кечмоқ, ўзини олиб қочмоқ (عَنْ); 2) талабнома. (илтимоснома) бермоқ; 3) кенг қилмоқ, кенгайтирмоқ; 4) аниқ бўлмоқ, очиқ-ойдин бўлмоқ, кўринмоқ; V تَعَرَّضَ 1) (*н. биландир*) чиқмоқ, сўзга чиқмоқ (ب); 2) (*н. дир*) дучор бўлмоқ (لِ); 3) (*н. гадир*) халақит бермоқ, тўсқинлик қилмоқ (لِ); (*н. гадир*) қаршилик қилмоқ (لِ); 4) берилмоқ (*мас., тафсилотга*); (*н. гадир*) алоқали гап қилмоқ, (*н. ҳақдадир*) муфассал гапирмоқ (لِ); 5; (*н. гадир*) берилиб кетмоқ, шўнғиб кетмоқ (لِ); 6;

(*н. гадир*) аралашмоқ (لِ); (*н. нидир*) амалга оширмоқ (لِ); (*к. нингдир шаънига*) тегиб ўтмоқ; (*к. гадир*) ҳужум қилмоқ, ташланмоқ (عَلَى); VI تَعَارَضَ 1) (*н. биландир*) мухолафатда бўлмоқ (مَعَ); 2; ўзаро қарама-қаршиликда бўлмоқ; 3) (*н. биландир*) тўқнашмоқ (مَعَ); VII اِنْعَرَضَ 1) қурикка (*экспонатликка*) қўйилган бўлмоқ; 2; ақлдан озмоқ, жинни бўлиб қолмоқ; VIII اِعْتَرَضَ 1) йўлда) учрашмоқ, дуч келмоқ; (*к. нингдир*); йўлини тўсмоқ; 2) (*к. гадир; халақит бермоқ* (لِ); 3) қарши ҳаракат қилмоқ; (*н. гадир қарши*); эътироз билдирмоқ, норозилик билдирмоқ (عَلَى); و قَدْ يَعْتَرِضُ مُعْتَرِضٌ بِأَنَّ... эҳтимол кимдир ...га эътироз билдирар; X اِسْتَعْرَضَ қуриб чиқишга дучор қилмоқ, кўриб чиқмоқ; 2; хотирни кавламоқ; 3; обзор қилмоқ (*газетани*); кўриб чиқмоқ (*шаҳарни*); 4) кўрсатишни сўрамоқ, илтимос қилмоқ; 5) *ҳарб.* назорат ўтказмоқ; 6; кенг деб ҳисобламоқ

– اِسْتِعْرَاضٌ *кўп.* اتٌ 1) ҳаммага кўрсатиш; ревю (*театрдаги тамошо*); 2) *ҳарб.* кўрик, парад; الْـ~ الرِّيَاضِيُّ физкультура паради; الْـ~ الْغِنَائِيُّ لِلْفَنَّانِ الضَّيْفِ қўшиқчининг гастролдаги концерти; *шахм.* оппозиция; وَقَفَ بِالْـ~ оппозицияда турмоқ

– اِعْتِرَاضٌ *кўп.* اتٌ 1) йўл тўсиғи; 2) қаршилик; эътироз, норозилик; حَقُّ الْـ~ вето ҳуқуқи

– اِعْتِرَاضِيٌّ *грам.* киришга оид, кириш; جُمْلَةٌ ~ةٌ кириш гап

– إِعْرَاضٌ (*н. дандир*) қочиш, ўзини четга олиш (عَنْ); (*н. дандир*) бўйин товлаш, воз кечиш (عَنْ)

– تَعَارُضٌ тўқнашув, қарама-қаршилик; الْمَصَالِحِ ~ манфаатлар тўқнашуви; الْآرَاءِ ~ нуқтаи назардаги қарама-қаршилик

– عَارِضٌ[1] намойиш қилувчи, кўрсатувчи, демонстрация қилувчи; الْأَزْيَاءِ (ة) ~ манекенчи аёл

– عَارِضٌ[2] 1. тусиб турувчи; халақит берувчи; 2. *кўп.* عَوَارِضُ 1) тусиқ; عَوَارِضُ أَرْضِيَّةٌ табиий тусиқлар; عَوَارِضُ طَبِيعِيَّةٌ табиий шароитлар; 2) булут; ~ مُمْطِرٌ ёмғир булути; 3) юз, бет; أَسْوَدُ الْـ~يْنِ юзида қора туклари бор; خَفِيفُ الْـ~يْنِ юзида туклари кам (бўлган); 4) олдинга чиқиб турган тиш, суйлоқ тиш; 5) тасодиф, тасодифий ҳодиса; *фалс.* аксиденция (тасодифий ҳол, ҳодиса); 6) тутқаноқ, хуруж; ◊ ~ قُصُورٍ унинг озгина лаёқати

– عَارِضَةٌ[1] *кўп.* عَوَارِضُ, اتٌ хода, тусин, кўндаланг тусин; эшик кесакиси; 2) (*шифер остига қўйилган*) тусин, стропило; التَّوَازُنِ ~ *спорт.* хода; 3) шпал (*т.-й. Рельслари остига қўйилган ёғоч*); 4) тире, чизиқча (*тиниш белгиси*); 5) *эл.* анод; ~انِ икки яноқ; эшикнинг тепа қисми; эшикнинг тепа кесакиси

– عَارِضَةٌ[2] 1) мардлик, саботлилик; ғайратлилик; 2) сўзамоллик, чиройли гапириш (сўзлаш); قُوَّةُ الْـ~ чиройли сўзлаш қуввати

– عَارِضِيٌّ 1) тасодифий; 2) иккинчи даражали

– عُرَاضٌ = عَرِيضٌ

– عُرَاضَةٌ сафардан олиб келинадиган совға

– عَرَضٌ *кўп.* أَعْرَاضٌ 1) тасодифий ҳодиса; *фалс.* аксиденция (тасодифий ҳол, ҳодиса); ~ا тасодифан, йўл-йўлакай; 2) *мед.* симптом, аломат, ташқи белги; الدُّنْيَا ~ мол-дунё; 3) *эск.* ҳамла, ҳужум; الدُّنْيَا ~ *эск.* ўткинчи дунё, фоний дунё

– عَرْضٌ[1] *кўп.* عُرُوضٌ 1) *ист.* таклиф; ~ مُضَادٌّ қарши таклиф; وَ ~ طَلَبٌ таклиф ва талаб; 2) товар, мол; 3) намойиш, кўрсатиш (*кинофильмларни*); обзор, қисқача баён (*мас., манбаларники*); عَسْكَرِيٌّ ~ *ҳарб.* кўрик, ҳарбий парад; جَوِّيٌّ ~ ҳаво паради; 4) тамошо, ревю; تُقَدِّمُ الْفِرْقَةُ عُرُوضَهَا труппа тамошо кўрсатади; 5) баён, баён қилиш; عَرْضُ حَالٍ *ёки* ~ حَالٍ ариза, арзи-ҳол, илтимоснома; فِي ~ كَلَامِهِ унинг нутқи давомида; 6) катта сонли қўшин, кўп сонли армия; 6) *эск.* кенглик, эн, бепоёнлик, чексизлик, кенг майдон; ◊ يَوْمُ الْـ~ *дин.* қиёмат куни

– عَرْضٌ[2] *кўп.* عُرُوضٌ 1) эн, кенглик; 2) *геогр.* кенглик; خَطُّ الْـ~ (*географик*) параллел; ◊ بِالْـ~ энига; طُولاً وَ ~ا энигаю бўйига; бошдан-оёқ, ҳамма ёқ

– عُرْضٌ *кўп.* عِرَاضٌ 1) ён, биқин; فِي ~ الْبَحْرِ очиқ денгизда; فِي ~ الْأُفُقِ узоқ уфқ ортида; ~ عَنْ кўз қиридан; رَمَى (ضَرَبَ) بِهِ ~ الْحَائِطِ *маж.* бирор нарсани назардан (эътибордан) соқит қилмоқ; 2) асосий (бош) қисм; бўтқа.; қуйқа, қуйқум; زَيْدٌ مِنْ ~ النَّاسِ Зайд оддий одам (авомлардан) дир; 3) (*н.нингдир*) ўртаси, ўрта жойи; رَأَيْتُهُ فِي ~ هِمْ уни уларнинг орасида кўрдим

– عُرْضٌ = عُرْضٌ

– عِرْضٌ *кўп.* أَعْرَاضٌ 1) шаън, обрў-эътибор; أَنَا فِي ~كَ يَا ...! менга раҳминг келсин, эй ...!; خَاضَ فِي ~ امْرَأَةٍ аёлнинг шаъни ҳақида ғийбат қилмоқ; هَتَكَ الْـ~ зўрлаб шаънига (номусига) тегмоқ; هَاتِكُ الْأَعْرَاضِ зўрловчи; تِجَارَةُ الْأَعْرَاضِ а) *шунингдек:* بَيْعُ الْـ~ фоҳишалик; б) сотқинлик; 2) бадандан келадиган ҳид; 3) бадан, тана; زَيْدٌ نَقِيُّ الْـ~ Зайд покдир (беайбдир); الرَّجُلِ ~ аслзодалик, оқсуяклик; 4) ичида дарахтлар, сувлар, қишлоқлар бор бўлган водий

– عَرْضَانِيٌّ эн (кўндаланг)га оид

– عُرْضَةٌ мулжал, нишон, қора; предмет, нарса, обект; ~ كَانَ ... لِ (*бирор н. га*) дучор бўлмоқ, (*н. учундир*) нишон бўлмоқ; 2) *эск.* қаршилик, тўсиқ, ғов, тўсқинлик

– عَرْضِيٌّ[1] кўндаланг (*эн*) га оид; قِطَاعٌ ~ кўндалангига (энига) кесим

– عَرْضِيٌّ[2] кийимнинг бир тури

– عُرْضِيٌّ *тар.* лагерь (*қўшинларнинг вақтинча қароргоҳи*), қароргоҳ; қўшин

– عَرَضِيٌّ 1) тасодифий; *фалс.* акцидентга оид; ... فَلَيْسَ مِنَ الْـ~ أَنَّ тасодифий эмаски, ...; 2) аҳамиятсиз, номуҳим, муҳим бўлмаган, арзимас; خَطِيئَةٌ ~ةٌ кечирса бўладиган хато (*гуноҳ*)

– عَرُوضٌ[1] *кўп.* أَعَارِيضُ *мн. шеър.* аруз, шеърий вазн; 2) байтнинг биринчи мисраси охирги рукнининг номи

– عَرُوضٌ[2] 1) тоғнинг ўртасидан ўтган йўл; 2) Маккайи мукаррама, Мадинайи мунаввара, Яман ва уларнинг атрофи; 3) маъно, мазмун

– عُرُوضٌ тарозида тортиб бўлмайдиган товар, мол

– عَرُوضِيٌّ 1. *шеър.* аруз (вазни) га оид; ~ بَحْرٌ аруз баҳри; 2. аруз (вазни) бўйича мутаҳассис

– عَرِيضٌ *кўп.* عِرَاضٌ 1) кенг, бепоён; ~ الْجَاهِ таниқли; 2) *эск.* узоқ давом этадиган (*намоз*); ◊ كَلِّمْهُ بِالْـ~! унга тиккасига (букмай, тўғридан-тўғри) айт!

عَرِيضَةٌ *кўп.* عَرَائِضُ ариза, петиция; مُقَدِّمُ الْـ~ аризачи

– مُعَارِضٌ 1. қарши ҳаракат қилувчи; эътироз билдирувчи; لِلْحُكُومَةِ ~ ҳукуматга қарши ...; 2.1) оппозициячи; 2) оппонент

– مُعَارَضَةٌ 1) қарши ҳаракат, қаршилик; эътироз; مَلَفُّ الْـ~ الْمُتَغَيِّرَةِ реостат (*трансформаторга ўхшаш электр асбоби*); 2) оппозиция; بَرْلَمَانِيَّةٌ ~ парламент оппозицияси; 3) қиёслаш, солиштириш; 4) *юр.* ёзма протест, шикоят

– مُعْتَرِضٌ 1) йўлда ётган, халақит берувчи; جُمْلَةٌ ~ةٌ *грам.* кириш гап; 2) қаршилик қилувчи, эътироз билдирувчи; ... وَ قَدْ يَعْتَرِضُ ~ بِأَنَّ балки кимдир ...га эътироз билдирар

– مَعْرَضٌ[1] пати йўқ ўқ, патсиз ўқ

– مَعْرَضٌ[2] *кўп.* مَعَارِيضُ бир нарсани гапириб, бошқа нарсани назарда тутиш; (*н.гадир*) шама қилиш

– مَعْرِضٌ *кўп.* مَعَارِضُ кўргазма, виставка; الْـ~ الصِّنَاعِيُّ саноат кўргазмаси; الْـ~ الْمُتَنَقِّلُ кучиб юрувчи (сайёр) кўргазма; الْوُحُوشِ ~ ҳайвонот

боғи; الْجُثَث ~ ўликхона; ◊ ... قَالَ فِي الْحَدِيث ~ у суҳбат давомида ... деди

– مُعَرِّض эск. ўзини четга тортувчи, бош тортувчи

– مُعَرَّض эск. кўндаланг қўйилган (нарса)

– مَعْرِض никоҳ кечаси келинчак кийиб чиқадиган кийим

– مَعْرُوض кўп. مَعَارِيض 1.1) кўрсатиш учун қўйилган; 2) таклиф қилинган; 2.1) таклиф (*савдода*); 2) ариза, петиция

– مَعْرُوضَات кўп. экспонатлар, кўргазмага қўйилган буюмлар

عَرْطَز четлашмоқ, ўзини четга олмоқ; узоқлашмоқ

عَرْطَز = عَرْطَس

– عَرْعَر: الْقَارُورَة ~ 1) бутилкани тиқин (пўк) билан беркитмоқ; 2) бутилкани очмоқ; ~ الْعَيْن кўзни ўйиб олмоқ, кўзни чиқармоқ

– عُرَاعِر кўп. عَرَاعِر 1) семиз туя, семирган туя; 2) обру-эътиборли одам

عَرْعَر арча, қора арча

– عُرْعُرَة кўп. عَرَاعِر тоғнинг чўққиси, тоғнинг тепа қисми

I عَرَفَ (*и*) عِرْفَان 1) билмоқ; билиб олмоқ; ~ ... حَقَّ الْمَعْرِفَة أَنَّ ... эканлигини жуда яхши билмоқ; ... عُرِفَ الْيَوْمَ أَنَّ *мажх.* ҳозирги кунда шу нарса маълум бўлдики, ...; عُرِفَ بِالْاِسْم فَقَط *мажх.* исмидангина маълум бўлмоқ; 2) қила олмоқ, эпламоқ; ~ لِلْأَمْر у бу ишда сабр- тоқатли бўлди; ~ـهُ مِنَ الْآخَر уни бошқалардан фарқлаб олди; عَرَفَ (у) عِرَافَة *(к.гадир)* бошлиқ бўлмоқ, раҳбар бўлмоқ (عَلَى); عَرَفَ (у) عَرَافَة ёқимли ҳид таратадиган бўлмоқ (тарқатмоқ); *мажх.* عُرِفَ الرَّجُل одамнинг кафтига яра тошди; II عَرَّفَ 1) билдирмоқ, хабардор қилмоқ; таништирмоқ; тушунтирмоқ; айтиб бермоқ; 2) (*к. биландир*) таништирмоқ (ب); (*к. нидир*) таништирмоқ (عَلَى, ب); 3) аниқлик киритмоқ, аниқламоқ; *грам.* отни аниқ ҳолга қўймоқ; 4) *дин.* тавба қилмоқ, истиғфор келтирмоқ; 5) яхшиламоқ, бирор ишни яхши бажармоқ; 6) Арафот тоғида тўхтаб турмоқ; V تَعَرَّفَ 1) (*к. ёки н. биландир*) таништирмоқ, танишиб чиқмоқ (إِلَى, عَلَى, ب);2) (*к. нидир*) танимоқ (*мас., жиноятчини*); (*к. нидир*) таниб қолмоқ (عَلَى); 3) аниқланмоқ; VI تَعَارَفَ ўзаро танишмоқ; VIII اِعْتَرَفَ 1) эътироф этмоқ; بِالدَّوْلَة ~ давлатни де-факто танимоқ (эътироф этмоқ);2) (*н. нидир*) бўйинга (гарданга) олмоқ, эътироф этмоқ (ب); 3) *дин.* тавба қилмоқ, истиғфор этмоқ; ◊ لَهُ ~ بِالْجَمِيل яхшилиги учун кимдандир миннатдор бўлмоқ; X اِسْتَعْرَفَ (*к. нидир*) танимоқ (*мас., жиноятчини* - عَلَى)

– اِعْتِرَاف *кўп.* ـَات 1) эътироф этиш, тан олиш; ~ بِـ буни эътироф этган ҳолда; 2) *дин.* тавба-тазарру, истиғфор; كُرْسِيُّ الْ~ тавба-тазарру, истиғфор қилинадиган жой (хона, курси); مُعَلِّمُ الْ~ тавба-тазарру (истиғфор) қабул қилувчи руҳоний; أَحَدُ ~ видолашув куни

– أَعْرَاف *дин.* аъроф; жаннат билан дўзах ўртасида жойлашган макон

– أَعْرَف[1] жуда яхши биладиган

– أَعْرَف[2] *мн.* عَرَفَاء *кўп.* عُرُف 1) тожи бор, тожли (*хўроз ҳақида*); 2) ёли бор, ёлдор (*от ҳақида*)

– تَعَارُف ўзаро танишиш

– تَعْرِفَة *кўп.* ـَات тариф (*бирор н. га тўланадиган қатъий баҳолар мажмуи*); ~ جُمْرُكِيَّة божхона тарифи

– تَعْرِيف *кўп.* تَعَارِيف 1) танишиш, таништириш; тушунтириш; 2) (*к. нидир*) таништириш; 3) аниқлаш; *грам.* отни аниқ ҳолатда қўйиш; ~ الْ أَدَاةُ *ёки* حَرْفُ *ёки* لَامُ الْ~ *грам.* аниқлик артикли; 4) тариф; لَجْنَةُ الْ~ тариф комиссияси

– تَعْرِيفَة *кўп.* ـَات 1) тариф, баҳолар жадвали; такса; الْ~ الْجُمْرُكِيَّة божхона тарифи; الْ~ التَّفْضِيلِيَّة преференциал (имтиёзли) тариф; 2) *шунингдек:* ~ قِرْش кичик пиастр (5 *миллимга тенг пул бирлиги*)

– عَارِف 1) билувчи, хабардор; أَنْتَ سَيِّدُ الْ~ـِين *маж.* сен ҳаммадан яхши билувчисан; 2) *фалс.* гностик, гностицизм тарафдори (*дунёни билиш мумкин деб ҳисобловчи фалсафа*); فَلْسَفَةُ الْ~ـِين гностицизм тарафдори

– عَارِفَة совға, ҳадя, инъом

– عَرَّاف 1. фолбинлик билан шуғулланувчи, фолбин; 2. олдиндан айтиб берувчи, башоратчи

– عَرَّافَة *кўп.* ـَات фолбин аёл

– عِرَافَة фолбинлик, олдиндан айтиш, башорат

– عَرْف[1] ҳид, бўй; муаттар ҳид (бўй)

– عُرْف[2] *кўп.* أَعْرَاف 1) тож (*хўрозники*); 2) ёл (*отники*)

– عُرْف[1] *кўп.* أَعْرَاف яхшилик, яхшилик қилиш

– عُرْف[2] *кўп.* أَعْرَاف 1) умумий эътироф; баҳо; аниқлик; ~ـه فِي унинг тушунишича; унинг тушунчасига кўра; الْمَادِّيِّين ~ فِي материалистларнинг тушунишича; 2) одат таомил; ~ـه одатда, кўпинча, таомилга кўра; 3) *юр.* одатий ҳуқуқ; الشَّرْع ~ одатий шаръий ҳуқуқ; قَانُونُ الْ~ одатий ҳуқуқ; الْ~ السِّيَاسِيُّ дипломатик протокол (*дипломатик қонун-қоидалар мажмуи*), дипломатик этикет (*дипломатик ахлоқ ва ҳуқуқ қоидалари мажмуи*); خَرَقَ (مُخَالَفَةً) لِلْأَعْرَافِ السِّيَاسِيَّة الْمُتَّبَعَة ҳамма томонидан, қабул қилинган дипломатик протокол нормаларининг бузилиши; الْأَعْرَافُ الدُّوَلِيَّة халқаро ҳуқуқ нормалари; الْأَعْرَافُ الْحُقُوقِيَّة ҳуқуқ нормалари; ◊ جَاءَ الْقَوْمُ ~ـًا одамлар орқама-орқа (кетма-кет, бирин-сирин) келишди

– عُرْف[3]: الْفَرَس ~ отнинг ёли

– عَرَفَات Арафот (*Маккаи мукаррама шарқидаги тоғ бўлиб, зулҳижжа ойининг 9-куни ҳожилар бу ерга келадилар*)

– عِرْفَان 1) билим; билиш; 2) миннатдорлик; بِالْجَمِيل ~ *ёки* الْجَمِيل ~ миннатдорлик; عَبَّرَ (أَعْرَبَ عَنْ) (الْجَمِيل) بِالْجَمِيل ~ـَهُ яхшилик учун ўз миннатдорлигини билдирмоқ

– عَرْفَة *мед.* кафтга тошадиган (чиқадиган) яра

– عَرَفَة Арафот (*тоғ номи*); ~ يَوْمُ *дин.* Арафот куни (*зулҳижжа ойининг 9-куни, ҳожилар бу кунни, Арафот тоғида ўтказадилар*); الْعَرَفَة *ат. от, мз.* Арафа

– عُرْفِيّ 1) урф, урф-одатга асосланган ҳуқуқ; الْقَانُونُ الْ~ одатий ҳуқуқ; 2) шартли; боғлиқ, ўзаро боғлиқлиқ бўлган; الْأَحْكَامُ الْ~ـَة фавқулодда ҳолат; ҳарбий ҳолат қонунлари; الْمَجْلِسُ الْ~ фавқулодда ишлар билан шуғулланувчи давлат органи; 3) хусусий; ғайрирасмий; ~ زَوَاج гражданлик (диний бўлмаган) никоҳ

– عَرِيف *кўп.* عُرَفَاء 1) ўқитувчи ёрдамчиси, халфа, ассистент; 2) (*к. дир устидан*) катта, бошлиқ, оқсоқол, староста; الْحَفْلَة ~ конферансье (*концерт, тамошоларни олиб борувчи*); 3) ҳарб. сержант; капрал

– مُتَعَارَف: عَلَيْه ~ умум эътироф этган, ҳамма томонидан қабул қилинган; مِنَ الْ~ عَلَيْه أَنَّ ... ҳамма эътироф этган нарса шуки, ...

– مُعَرَّف *грам.* аниқ ҳолатдаги; بِالْ~ артикли (ال) ёрдамида аниқ ҳолатга келтирилган تَأْتِي هَذِه الْكَلِمَةُ مُعَرَّفَةً بِالْ бу сўз аниқ ҳолатга «ал-» артикли билан келади

– مُعَرِّف 1) *эск.* хабар берувчи, маълум қилувчи; 2) церемониймейстер (*маросимларни бошқарувчи*)

– مَعْرِفَة *кўп.* مَعَارِف ёл; отнинг ёл ўсиб чиқадиган аъзоси

– مَعْرِفَة *кўп.* مَعَارِف 1) билим; маориф; таълим; نَظَرِيَّةُ الْمَعَارِف маориф вазирлиги; وِزَارَةُ الْمَعَارِف

~ الْ *фалс.* билиш назарияси, гносеология; دَائِرَةُ الْمَعَارِفِ الْإِسْلَامِيَّةِ ислом энциклопедияси; مِنْ ~ غَيْرِ онгсиз (шуурсиз) равишда, билмасдан; 2) танишиш; 3) *грам.* аниқ ҳолатдаги от; 4) *кўп.* таниш-билишлар; дўстлар; ◊ مَعَارِفُ الْوَجْهِ юз тузилиши, юздаги белгилар; بِ~ه унинг ёрдамида, у ўртада турган ҳолда; يَجِبُ أَنْ يُحَرِّرَ الطَّلَبَ بِ~ الطَّالِبِ نَفْسِهِ ариза (талабнома) студентнинг ўзи томонидан ёзилиши матлуб (зарур)дир; يُنْتَخَبُ الشَّيْخُ بِ~ أَهْلِ الْقَرْيَةِ шайх (оқсоқол) қишлоқ аҳолиси томонидан сайлаб қўйилади

– مَعْرُوفٌ 1.1) маълум, машҳур, ҳаммага таниш; ... مِنَ الْ~ أَنَّ маълумки, ...; 2) маъқулланган, маъқулланадиган; 3) ярашган, мос келган, тузук, тузуккина; 2. *кўп.* مَعَارِيفُ 1) яхшилик, хайрли иш; بِالْ~ яхшиликча; جُحُودُ (نُكْرَانُ) الْ~ яхшиликни билмаслик, яхшиликка ёмонлик билан жавоб бериш, أَسْدَى (صَنَعَ) الْ~ (*к. гадир*) яхшилик қилмоқ بِالْ~ أَوْ (إِلَى) الْمَعْلُوفِ ундай бўлмаса, бундай қилиб, ҳар қандай йўл билан, йўлини қилиб; 2) марҳамат қилиш, олийжаноблик; جَاحِدُ (نَاكِرُ) الْ~ яхшиликни билмайдиган, кўрнамак; صَاحِبُ الْ~ яхшилик қилувчи, олийжаноблик қилувчи; اعْمَلِ الْ~! марҳамат қилинг!; бир яхшилик қилинг!; آمِرٌ بِالْ~ гуноҳ ишлар қилинмаслигини назорат қилиб юрувчи (*Маккаи мукаррама ш. да*)

عَرْقَجٌ *эск.* арфаж (*туя ва бошқа ҳайвонлар баргини яхши ейдиган танаси оловда яхши ёнадиган ҳажми кичик дарахт*)

عُرْقُطَةُ *ат. от, мз.* Урфута

I (عرق) **عَرَقَ** (*у*) عَرْقٌ (*суякни*) гўштдан тозаламоқ, ғажиб тозаламоқ! عَرَقَ (*у*) عَرَاقَةً 1) чуқур илдиз отмоқ, киришиб кетмоқ; 2) оқсуяклардан (*қадимий иркдан*) бўлмоқ, зодагонлардан бўлмоқ; عَرِقَ (*а*) عَرَقٌ терламоқ; тер босмоқ; II عَرَّقَ 1) терлатмоқ; тер бостирмоқ; 2) йирик нақшлар билан безамоқ; 3) чуқур илдиз ёзмоқ; 4) (*винога*) сув қўшмоқ; IV أَعْرَقَ чуқур илдиз отмоқ; 2) Ироққа жўнамоқ; 3) аслзода бўлмоқ, тағ-туглик бўлмоқ; V تَعَرَّقَ 1) чуқур илдиз ёзмоқ; 2) суяк ғажимоқ

– تَعَارِيقُ *кўп. архит.* нервюра

– تَعْرِيقٌ йирик нақшли расм; тарам-тарам йўллар (*мас., баргдаги*) جَمِيلُ الْ~ чиройли гулли, гуллари (безаклари) бор (*мас., ёнғоқ дарахти ҳақида*)

عُرَاقٌ гўштидан тозаланган суяк

– عِرَاقٌ *кўп.* عُرُقٌ, أَعْرِقَةٌ қирғоқ, соҳил; ◊ ~ الرِّيشَةِ қуш патининг ўзаги; الْ~انِ *ик.с.* Куфа ва Басра ш. лари

– عَرَاقَةٌ 1) санчиб кетиш, ич-ичига кириб кетиш; 2) қадимийлик, эскилик; ~ الشَّكْلِ шаклнинг қадимийлиги; 3) юксак ирқлилик, зодагонлик; 4) (*араб ҳарфи охиридаги*) жингалак

– عِرَاقِيٌّ 1. Ироққа оид, ироқий; 2. ироқлик (*одам*); ◊ ~ إِوَزٌّ қуш

– عَرَاقِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ салла остидан кийиладиган бош кийими, суфи дуппи

– عَرَقٌ[1] 1) тер; 2) ароқ, водка; ◊ أَزْرَقُ ~ совуқ тер; بِ~ جَبِينِهِ *ёки* بِ~ الْجَبِينِ тер тўкиб, астойдил меҳнат қилиб

– عَرَقٌ[2] 1) замбил, занбар; 2) *эск.* хурмо шохларидан тўқилган сават

– عِرْقٌ[1] *кўп.* عُرُوقٌ, أَعْرَاقٌ 1) илдиз; عُرُوقُ الْفِجْلِ редиска; ~ الذَّهَبِ қайт қилдирадиган дори ясаладиган илдиз; ~ السُّوسِ ачитқич илдиз; ~ الْحَلَاوَةِ *бот.* ишқор ўсимлиги, ишқорли илдиз; 2) томир; سَاكِنُ ~ вена томири; ضَارِبُ ~ *ёки* نَابِضُ ~ артерия томири; 3) зот; 4) ирқ; *кўп.* тарам-тарам томирлар (*мас., баргдаги*); ◊ الْ~ الْخَشَبِ *ёки* ~ الْخَشَبِ (*ёғоч*) тўсин; ~ الثَّرَى ер томири (Одам Ато)

– عِرْقٌ[2] ظَالِمُ ~ биров деҳқончилик учун тайёрлаб қўйган ерга унинг изни (*рухсати, хоҳиши*) сиз деҳқончилик қилиш

– عَرَقَانٌ терлаган, тер босган

– عَرَقُوَةٌ *кўп.* عَرَقٌ чарм пақирнинг крест шаклидаги кашағи

– عَرَقِيٌّ ароқ, водка

– عِرْقِيٌّ ирқий, ирққа оид; التَّمْيِيزُ الْ~ ирқий камситиш (дискриминация)

– عِرْقِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ = عَرَاقِيَّةٌ

– عِرْقِيَّةٌ ирқчилик, расизм

– عَرِيقٌ 1) илдиз отиб қолган; ўрнашиб қолган; 2) қадимги, машҳур; فِي الْقِدَمِ ~ анча қадимий; فِي الْإِجْرَامِ ~ ашаддий жиноятчи

– مُعَرَّقٌ йирик-йирик гуллар чизиб ташланган

– مُعَرِّقٌ терлатувчи, тер чиқарувчи

– مَعْرُوقٌ *шунингдек:* الْعِظَامِ ~ жуда ориқ, чўп бўлиб қолган; тери ва суяги қолган

عَرَّقَ 1) тиззаости пайларини кесмоқ; 2) чигаллаштирмоқ (*мас, ишни, масалани*)

– عَرْقَبَةٌ 1) тиззаости пайларини кесиш; 2) чигаллаштириш

– عُرْقُوبٌ *кўп.* عَرَاقِيبُ 1) тиззаости пайлари; 2) *анат.* оёқнинг бети (*оёқ кафти билан болдир ораси*); 3) *ат.от. мз.* Урқуб (*уз ваъдасини ҳеч қачон бажармаган одам*); عَرَاقِيبُ الْأُمُورِ *ёки* ~ وَعْدٍ وَعْدٌ ~ ـيٌّ ёки ~ ـيٌّ ишларнинг энг қийини ва энг шарафлиги

عَرْقَلَ 1) қийинлаштирмоқ; тўхтатмоқ, қаршилик қилмоқ; тўсқинлик қилмоқ, тўсиқ қўймоқ; 2) чигаллаштрмоқ, تَعَرْقَلَ қийналмоқ; 2) чигаллашмоқ

– عَرَاقِيلُ *кўп.* қийинчиликлар; тўсиқлар; سَاقُ الْ~ тўсиқли пойга; وَضَعَ الْ~ أَمَامَهُ кимнингдир йўлига тўсиқлар қўймоқ

– عَرْقَلَةٌ қийинчилик; тўхтатиш; қаршилик қилиш, тўсқинлик қилиш; ишдан бўйин товлаш (саботаж)

I **عَرَكَ** (*у*) عَرْكٌ 1) уқаламоқ, ишқаламоқ; 2) ҳайз кўрмоқ, ҳайзли бўлмоқ; ◊ ~ـتْهُ الْأَيَّامُ *ёки* ~ـهُ الدَّهْرُ вақт (замон) уни мулла қилиб қўйди; أُذُنَهُ ~ кимнингдир қулоғидан чўзмоқ; III عَارَكَ курашмоқ, жанг қилмоқ; муштлашмоқ, урушмоқ; VI تَعَارَكَ 1) ўзаро курашмоқ, муштлашмоқ; 2) биргалашиб жанг қилмоқ; VIII اعْتَرَكَ 1) муштлашмоқ, урушмоқ; 2) тўпланмоқ. тиқилишмоқ, жамланмоқ

– عِرَاكٌ кураш; муштлашиш

– عَرِكٌ *эск.* балиқчи, денгизчи, денгизда сузувчи

– عَرْكٌ тажрибалилик, тажрибадан ўтганлик

– عَرَكَةٌ[1] = عِرَاكٌ

– عَرَكَةٌ[2] марта, бир марта; ~ لَقِيتُهُ мен уни бир марта учратдим

– عَرَكِيٌّ *кўп.* عَرَكٌ балиқчи, балиқ тутувчи, балиқ овловчи

– عَرِيكَةٌ *кўп.* عَرَائِكُ феъл-атвор, табиат, характер; شَدِيدُ الْ~ қатъиятли, қайсар; لَيِّنُ الْ~ мулойим феълли, гапга кўнадиган; أَلَانَ ~ـهُ *кўч.м.* кимнидир эритмоқ, гапга кўнадиган қилмоқ; لَانَتْ ~ـهُ ғурури пасаймоқ, иззат нафси поймол бўлмоқ

– مُعَارِكٌ *эск.* муштлашаётган, урушаётган

– مُعْتَرَكٌ 1) жанг бўлган жой, уруш жойи; 2; майдон

– مَعْرَكٌ *кўп.* مَعَارِكُ жанг бўлган жой, уруш майдони

– مَعْرَكَةٌ, مَعْرَكَةٌ *кўп.* مَعَارِكُ 1) уруш, жанг; *эск.* маърака; كَلَامِيَّةٌ ~ даҳанаки жанг; قَلَمِيَّةٌ ~ тортишув (*матбуотдаги*); بِالسَّكَاكِينِ ~ пичоқбозлик; خَاضَ ~ الْحَيَاةِ وَ الْمَوْتِ ё ҳаёт, ё мамот деб уруш олиб бормоқ; 2) компания; انْتِخَابِيَّةٌ ~ сайлов (сайловолди) компанияси

عَرْكَسَ 1) қалашиб кетмоқ; 2) бир-бирининг устига қалаштириб бормоқ; اعْرَنْكَسَ 1) тўпланмоқ, жамланмоқ, бир-бирининг устига қалашмоқ; 2) тим қора бўлмоқ, қорайиб кетмоқ (*соч ҳақида*)

I **عَرَمَ** (и,у) عَرْمٌ: الْعَظْمَ ~ суякдан гўштни шилиб олмоқ; عَرِمَ (а) عُرَامَةً баджаҳл бўлмоқ, қаҳрли бўлмоқ, ёвуз бўлмоқ; I عَرُمَ (у) عُرَامَةً = عَرِمَ (а) عُرَامَةً; II عَرَّمَ тўпламоқ, бир жойга йиғмоқ; аралаштирмоқ; 2) الْعَظْمَ ~ гўштни суякдан

ажратмоқ; V تَعَرَّمَ ёмон (хунук) феъл-атворни намоён қилмоқ; VIII اِعْتَرَمَ = V

– أَعْرَمُ *кўп.* عُرْمَانٌ олачипор, хол-хол, нуқта-нуқтали

– عَارِمٌ қутураётган, қутуриб турган (*сел, оқим ҳақида*); кучли, буронли, даҳшатли

– عُرَامٌ (*қўшиндаги*) тезкорлик ва кўплик

– عَرِمٌ[1] 1) ғазабли, баджаҳл, ёвуз; 2) кучли, буронли

– عَرِمٌ[2] 1) дамба, тўғон, тўсиқ; 2) кучли сел

– عَرْمَاءُ *зоол.* устида қора ва қизил нуқталари бор бўлган илон

– عَرِمَةٌ шопириш учун янчилгандан кейин тўплаб қўйилган дон

– عَرِمَةٌ *кўп.* عَرِمٌ 1) тўғон; 2) енгиб (тўсиб) бўлмас оқим; 3) водийнинг номи; 4) каламуш; 5) кучли ёмғир

– عُرْمَةٌ *кўп.* عُرَمٌ *ёки* عَرِمَةٌ *кўп.* عَرِمٌ (*шопирилмаган, совурилмаган буғдой*) тўпи (уюми); уюм, тўп; даста; (*бирор н. нинг*) йиғими; الشَّرْطُ عِنْدَ التَّقَاوِي يُرِيحُ عِنْدَ الـ~ *мтл.* лафз ҳалол (*сўзма-сўз: экилаётганда келишиб олиш ҳосил тўпи олдига тинчлик келтиради*)

عَرَمْرَمٌ 1) кучли, қудратли; ҳисобсиз, беҳисоб (*қўшин ҳақида*); 2) кўп сонли қўшин

عَرْمُوطٌ нок (*Ироқда*)

I عَرَنَ (и,у) عِرَانٌ узоқ бўлмоқ, узоқлашмоқ, узоқда бўлмоқ

– عِرَانٌ[1] туянинг бурнидан ўтказиладиган таёқ

– عِرَانٌ[2] = عَرَنٌ

– عَرَنٌ *мед.* 1) ҳайвон оёғининг учида учрайдиган ва жунини тўкиб юборадиган касаллик; 2) ҳайвоннинг оёқ ва қўлларидаги ерик

– عُرْنَةٌ = عَرَنٌ

– عُرَنَةُ: ~ بَطْنُ Арафот тоғи рўпарасидаги водийнинг номи

– عُرَنِيٌّ *кўп.* عُرَنِيُّونَ урайна қабиласига мансуб киши

عِرْنِينٌ *кўп.* عَرَانِينُ 1) бурун тоғайи; бурун; 2) етакчи, бошлиқ; 3) ҳар қандай нарсанинг бошланиш қисми, аввали

– عَرِينٌ[1] *кўп.* عُرُنٌ 1) уя (*мас., шерники*); 2) *эск.* қалин ўрмон

– عَرِينٌ[2] гўшт

– عَرِينَةٌ *кўп.* عَرَائِنُ = عَرِينٌ

– عُرَيْنَةُ урайна (*қабила номи*)

عَرَنَّسٌ *кўп.* عَرَانِسُ 1) ип йигирадиган чарх; 2) *кўп. бот.* чирмовиқ (*ўсимликларда, мас., токда*); ◊ الذُّرَةِ ~ сўта (*мас; маккажўхоридаги*)

I (عرو) عَرَا (*у*) عَرْوٌ 1) босмоқ, тушмоқ, юқмоқ; شُهُ الأَمْرُ иш уни босиб қолди (қўпайиб кетди); عَرَتْهَا الرَّعْشَةُ уни (*мн.*) титроқ босди; عَرَتْهُ الدَّهْشَةُ у ҳайратга тушди, уни ҳайрат босди; 2) (*к.нингдир олдига*) бирор эзгулик сўраб юзланмоқ; IV أَعْرَى: النَّخْلَةَ ~ хурмо дарахтини меваси билан бир йилга бошқа одамга бериб турмоқ; VIII اِعْتَرَى 1) босмоқ, юқмоқ, тушмоқ; юз бермоқ, воқеъ бўлмоқ; 2) *эск.* келмоқ

– عَرْوٌ *кўп.* أَعْرَاءٌ одамлар гуруҳи, одамлар тўдаси

– عُرْوَاءُ иситма хуружи

– عُرْوَةٌ *кўп.* عُرًى, عَرَاوَى 1) илмоқ, тугма боғичи; 2) қулоқ (*мас., қозондаги*), даста; 3) алоқа; *кўп.* иплар, ришталар; عُرَى الصَّدَاقَةِ дўстлик ришта (ип) лари; 4) (*бир йилда бир мартадан ортиқ экиладиган сабзавотларни*) экиш пайти, الـ~ الصَّيْفِيَّةُ ёзги экиш; ◊ شُهُ وَ زُرَّهُ бутун ва тўлалигича, бошдан-оёқ, ҳаммасини, борини; تَمَسَّكَ بِـ~ الْوَحْدَةِ бирлик учун курашмоқ; الـ~ الْوُثْقَى энг мустаҳкам боғлиқлик (*ислом*)

– عَرِيٌّ: ~ نَخْلَةٌ = عَرِيَّةٌ

– عَرِيَّةٌ меваси билан бир йилга бошқа одамга бериб турилган хурмо дарахти

I عَرِيَ (*а*) عُرْيٌ 1) қип-ялонғоч бўлмоқ; مِنْ ~ ثِيَابِهِ кийимларини ечди; ~ مِنَ الْعَيْبِ айблардан (камчиликлардан) фориғ бўлмоқ 2) (*н. дандир*) озод (эркин) бўлмоқ, қутилган бўлмоқ; (*н. дандир*) ажралмоқ, маҳрум бўлмоқ; II عَرَّى 1) қип-ялонғоч қилмоқ; ечинтирмоқ; 2) (*н. дандир*) маҳрум қилмоқ, ажратмоқ (مِنْ); IV أَعْرَى = عَرَّى; V تَعَرَّى 1) қип-ялонғочланмоқ; ечинмоқ; ечинган бўлмоқ; 2) (*н. дандир*) озод (эркин) бўлмоқ (); 3) *геол.* ел олиб кетган бўлмоқ, эрозияланмоқ, эрозияга учрамоқ; XII اِعْرَوْرَى ёлғиз юрмоқ, ёлғиз кезмоқ; الْفَرَسَ ~ отга эгарламасдан минмоқ, эгарланмаган отга минмоқ

– عُرِيٌّ = تَعَرٍّ

– تَعْرِيَةٌ 1) ялонғочлаш; 2) эрозия, ел олиб кетиш

– عَارٍ *кўп.* عُرَاةٌ 1) ялонғоч, қип-ялонғоч; ўсимлик ўсмаган (*ер, дала ҳақида*); عَارِي الأَقْدَامِ ялангоёқ; عَارِي الرَّأْسِ бошяланғоч; عُرَاةٌ كَمَا وَلَدَتْهُمْ أُمَّهَاتُهُمْ онадан туғилгандаги ялонғочлардек; 2) (*н. дандир*) озод, эркин (عَنْ, مِنْ); مِنْ ~ (عَنِ) الصِّحَّةِ ҳақиқатга мос келмайдиган; عَنْ كُلِّ أَسَاسٍ ~ бутунлай асоссиз

– عَارِيَةٌ *кўп.* عَوَارٍ (*шунингдек, қар.* عور) ялонғоч (қип-ялонғоч) аёл

– عَرَاءٌ *кўп.* أَعْرَاءٌ очиқ кенглик, фазо; بَاتَ فِي الـ~ очиқ ҳавода (ташқарида) ухламоқ

– عَرًى саҳн, майдон

– عُرْيٌ[1] ялонғочлик

– عُرْيٌ[2]: ~ فَرَسٌ эгарланмаган от

– عُرْيَانٌ *кўп.* عَرَايَا урён, ялонғоч; مَلْطٌ ~ мутлақо ялонғоч; الْإِبْرَةُ تَكْسُو النَّاسَ وَ هِيَ ~ةٌ *қар.* إِبْرَةٌ

– عُرْيَانَةٌ *кўп.* ـَاتٌ = عَارِيَةٌ

– عُرْيَانِيَّةٌ иудизм, беҳаёлик, безбетлик, ҳаёсизлик

– عُرْيَةٌ = عُرْيٌ

– عَرِيَّةٌ *кўп.* عَرَايَا совуқ шамол, совуқ ел

– مُعْرَوْرًى *эск.* эгарланмаган (яйдоқ) от

– مَعْرًى *кўп.* مَعَارٍ очиқ (ялонғоч) жой; الْمَعَارِي инсон баданининг очиқ жойлари (*мас., юз, қўл, оёқ*)

– مُعَرًّى ечинган, ялонғоч

I أَعَزَّ (*а/и*) عِزٌّ, عَزَازَةٌ 1) кучли (қудратли) бўлмоқ; шавкатли бўлмоқ; اللهُ ~ وَجَلَّ қудратли ва улуғ Оллоҳ; مَنْ ~ بَزَّ кучли енгади; عَزَّنِي فِي الْخِطَابِ у баҳсда мени енгди; 2) камёб (нодир, кам учрайдиган) бўлмоқ; азиз (қимматбаҳо) бўлмоқ; 3) (*к. учундир*) оғир (қийин) бўлмоқ; ... يَعِزُّ عَلَيَّ أَنْ а) менга шу нарса оғир (қийин) ки, ...; б) менга шу нарса азизки, ...; اسْمُهُ تَعَالَى ~ Оллоҳнинг номи шавкатли бўлсин!; 4) жуда-жуда оз бўлмоқ, жуда оз миқдорда бўлмоқ; عَزَّ[2] (и) عِزٌّ, عِزَّةٌ, عَزَازَةٌ оқмоқ, тўлиб-тошиб оқмоқ (сув ҳақида); II عَزَّزَ (*н. биландир*) кучайтирмоқ, мустаҳкамламоқ, қувватламоқ; 2) иззат қилмоқ, ҳурматламоқ; азиз тутмоқ; III عَازَّ устун келишга тиришмоқ, устун бўлмоқ; IV أَعَزَّ 1) севмоқ, азиз тутмоқ; 2) кучли (қудратли) қилмоқ; V تَعَزَّزَ (*н. биландир*) қудратланмоқ, қувватланмоқ (ب); 2) (*н. дандир*) фахрланмоқ, ифтихор қилмоқ (ب); 3) (*н. нидир*) азиз тутмоқ, эъзозламоқ, қадрланмоқ (ب); VIII اِعْتَزَّ (*к. нидир*) улуғ ҳисобламоқ, улуғламоқ, шарафламоқ (ب); 2) ўзини азиз ҳисобламоқ, иззат талаб қилмоқ, иззат талаб бўлмоқ; X اِسْتَعَزَّ 1) (*к. нидир*) енгмоқ (عَلَى); 2) (*к. нидир, н. нидир*) қадрламоқ, азиз тутмоқ, эъзозламоқ, (*к. нидир, н. нидир*) юксак баҳоламоқ; اِسْتُعِزَّ الْوَجَعُ оғриқ кучайиб кетди, оғриқ зўрайди

– أَعَزُّ *мн.* عُزًّى 1) энг кучли, энг қудратли; الْعُزَّى ал-Уззо (*қурайшийлар бутларидан бири*) 2) энг азиз أَعَزُّ *мн.* عُزَّى *эск.* энг қудратли, энг кучли, энг шавкатли; энг мағрур; энг камёб, энг нодир

– إِعْزَازٌ *эск.* маҳкамлаш, мустаҳкамлаш; ўта мақтаб юбориш, эъзозлаш, кўкларга кўтариш

– عِزٌّ 1) куч, қувват, қудрат; улуғворлик, шуҳрат, шон-шавкат; الْفَقْرُ حَشَمَةٌ وَ الْعِزُّ

بَهْدَلَة *мтл.* фақирлик-камтарлик, шуҳрат, сурбетлик; 2) авж, юксак чегара; 3) гуллаш, яшнаш; 4) кучли ёмғир; ◊ البَرْد ~ فى совуқ авжига чиққанда; الحَرّ ~ فى иссиқ авжига чиққанда; الشِّتَاء ~ فى қиш авжига чиққанда; فى الشَّبَاب ~ ёшлик гуллаган (яшнаган) чоғида; فى الطُّفُولَة ~ болаликнинг олтин даврида; فى الظُّهْر ~ куннинг қоқ ўртасида; فى اللَّيْل ~ ярим кечада; فى المَعْرَكَة ~ жанг қизиган пайтда

– عَزَاء оғир йил, машаққатли йил

– عَزَّة *ат. от, мз.* Азза

– عِزَّة 1) шон-шуҳрат; иззат; қадр; ифтихор; النَّفْس ~ худбинлик; صَاحِبُ الـ~ соҳиби иззат (*бекка нисбатан мурожаат пайтида айтилади*); 2) қимматчилик

– عُزَّى: الـ~ исломдан олдин араблар топинган бутлардан бирининг номи

– عَزِيز *кўп.* أَعِزَّة, أَعِزَّاء, عِزَاز 1) кучли. қудратли; الجَانِب ~ энг қудратли; 2) нодир, камёб; азиз, қимматли; الوُجُود ~ камёб, кам учрайдиган; 3) азиз, қадрли; عَلَى قَلْبِه ~ кимнингдир дилига яқин, азиз бўлган; 4) (*к. учундир*) оғир, қийин, машаққатли (عَلَى); النَّفْس ~ эришилиши қийин бўлган; الـ~ الْمَنَال худбин; ◊ الـ~ الكِتَاب Қуръони карим; مِصْر ~ *тар.* Миср Азизи, Миср подшоси; الـ~ حَبّ *жам.* ер ёнғоқ

– عَزِيزِيَّة азизийя (*аёлларнинг бош кийими*)

– مُعْتَزّ 1) энг қудратли; 2) кеккайган, кибрли; الـمُعْتَزّ Ал-Муътаз (*аббосийлар халифаси*); ابْن الـ~ Ибнул-Муътаз (*шоир*)

– مُعِزّ 1) *эск.* мустаҳкамловчи, машҳур қилувчи; 2) Муиз (*фотимийлар халифаси*)

– مَعَزَّة севги, мойиллик, симпатия

– مَعْزُوزَة кучли ёмғир ёғиб ўтган жой

I (عزب) **عَزَبَ**[1] (*и*) عَزُوب 1) (*н. дандир*) йироқда (узоқда) бўлмоқ (عَنْ); وَ لَا يَعْزُبُ عَنِ الْبَال أَنَّ ... шуни эътибордан қолдирмаслик керакки, ...; 2) (*к. нингдир эътиборидан*) четда қолмоқ (عَنْ); يَعْزُبُ عَنْهُ بَسَائِطُ الأُمُور у оддий нарсаларга ҳам эътибор бермайди; عَزَبَ[2] (*у*) عُزُوبَة бўйдоқ (уйланмаган) бўлмоқ; II عَزَّبَ 1) бошлаган ишини ярим йўлда ташлаб қўймоқ; 2) бошлаган ишининг муддати узаймоқ; 3) *эск.* (*ҳайвонларни*) узоқ яйловга олиб кетмоқ; 4) *эск.* кечиктирмоқ, ортга сурмоқ; IV أَعْزَبَ = عَزَبَ[1] 1); V تَعَزَّبَ бўйдоқ бўлмоқ

– أَعْزَب *мн.* عَزَبَاء *кўп.* عُزْب бўйдоқ, уйланмаган, суккабош

– عَازِب[1] бўйдоқ; اللُّبّ ~ ақлини йўқотган, ақлдан озган

– عَازِب[2] *кўп.* عَوَازِب 1) ўтлоқ, яйлов; 2) *эск.* узоқлашган, узоқдаги, узоқ

– عَازِبَة бўйдоқ (эрга тегмаган, ёлғиз) аёл

– عَزَب *кўп.* عُزَّاب, أَعْزَاب 1. бўйдоқ, уйланмаган; 2. суккабош, бўйдоқ

– عُزْبَة бўйдоқлик

– عِزْبَة *кўп.* عِزَب қишлоқ, ферма

– عُزُوبَة = عُزْبَة

– عُزُوبِيَّة никоҳсизлик, бўйдоқлик

– عَزِيب бўйдоқ, уйланмаган

– مُعَزِّب *эск.* ҳайвонларни узоқ яйловга олиб кетувчи; ҳайвонлари узоқ яйловга кетган одам

I **عَزَرَ** (*и*) عَزْر таъна қилмоқ, койимоқ, айбламоқ; таъзир бермоқ; II عَزَّرَ 1) = I; 2) эзозламоқ, улуғламоқ; 3) ҳаддан зиёда урмоқ (калтакламоқ); 4) адаб бермоқ, одобга ўргатмоқ; 5) *эск.* ёрдам бермоқ

– تَعْزِير койиш; таъзир

– تَعْزِيرَة = عَزْر

– عُزَيْر *ат. от, мз.* Узайр

– عَيْزَارَة *ат. от, мз.* Айзора

عِزْرَائِيل *ат.от.мз.* Азроил (*ўлим малоики*)

I (عزف) **عَزَفَ**[1] (*и*) عَزْف, عَزِيف 1) қўшиқ айтмоқ; чийилламоқ (*шамол ҳақида*); 2) (*мусиқий асбобда*) куй чалмоқ, куй ижро этмоқ (عَلَى); عَزَفَ[2] (*и, у*) عُزُوف 1) (*н. нидир*) ёмон кўрмоқ, нафратланмоқ (عَنْ); 2) (*н.дандир*) ўзини тиймоқ, (*н.дандир*) ўзини сақламоқ, эҳтиёт қилмоқ (عَنْ); II عَزَّفَ қўшиқ айтмоқ; товуш (*овоз*) чиқармоқ

– عَازِف мусиқачи, ижрочи; الـ~ البِيَانُو пианиночи; الـ~ الـكَمَان ғижжакчи; скрипкачи; камончи

– عَزَّاف = عَازِف

– عَزُوف (*н. дандир*) нафратланувчи (عَنْ); (*н. нидир*) севмайдиган, ёмон кўрадиган (عَنْ)

– عَزِيف овозлар, товушлар; чийиллаш, увуллаш (*шамолники*); الـ~ الرَّعْد чақмоқ гулдураши, момақалдироқ; шайтоннинг овози

– مِعْزَاف *кўп.* مَعَازِيف арфа (*торли мусиқа асбоби*)

– مَعْزُوف ташландиқ, ташлаб қўйилган, қаровсиз

– مَعْزُوفَة мусиқий асар

I **عَزَقَ** (*и*) عَزْق, عَزِيق (*ёрни*) юмшатмоқ, чопмоқ, ҳайдамоқ; الأَرْض ~ ердан сув чиқармоқ; عَزَقَ (а) عَزَقَ бирга бўлмоқ, ёнма-ён бўлмоқ, биргаликда бўлмоқ; VII انْعَزَقَ юмшамоқ, чопилмоқ, ҳайдалмоқ (*ер ҳақида*)

– عَزَّاقَة *кўп.* ـَات omoч (плуг)

– عَزْق юмшатиш, чопиш, ҳайдаш (*ер ҳақида*)

– عَزِق *кўп.* عُزُق ёмон хулқли, хулқи ёмон, хулқи бузуқ

– عَزَقَة *кўп.* ـَات *тех.* шайба, таглик (прокладка)

– عَزُوق *ёки* عَزُوقَة ичида мағзи йўқ бўлган писта (*Наманганда* - хандон писта)

– عَزْق = عَزِيق[1]

– عَزِيق[2] чопиб юмшатиш мумкин бўлган (ер, жой)

– مِعْزَقَة *кўп.* مَعَازِق дастаки сўқа; кетмон; учи ўткир белкурак

(عزقل) تَعَزْقَلَ ясанмоқ, тусанмоқ, байрамона кийинмоқ

– عَزْقَلَة башанглик (*кийим ҳақида*)

I **عَزَلَ** (*и*) عَزْل 1) узоқлаштирмоқ; ажратмоқ, ажратиб қўймоқ; نَفْسَهُ ~ (*н. дандир*) ўзини узоқлаштирмоқ, четлатмоқ, ажратиб қўймоқ (عَنْ); 2) (*мансабдан*) узоқлаштирмоқ, четлатмоқ (عَنْ); бўшатмоқ; عَنْ مَنْصِبِه ~ мансабдан бўшатмоқ; 3) ёлғиз қолмоқ, ўзини хилватга олмоқ, бошқаларга қўшилмай умр кечирмоқ; II عَزَّلَ 1) (*мансабдан*) четлаттирмоқ; 2) хона (квартира) ни алмаштирмоқ; 3) (*деворни кечасиликка*) беркитмоқ; V تَعَزَّلَ =اعْتَزَلَ; VII انْعَزَلَ 1) (*н. дандир*) узоқлашмоқ четлашмоқ, ажралган бўлмоқ (عَنْ); 2) четлатилган (узоқлаштирилган, бўшатилган) бўлмоқ; VIII اعْتَزَلَ 1) (*н. дандир*) кетмоқ, узоқлашмоқ (*туш.к. ёки* عَنْ); النَّاس ~ одамови бўлмоқ; اعْتَزَلَ الحَرْبَ у урушда иштирок этмади; 2) (*хизматдан*) бўшамоқ, озод бўлмоқ

– اعْتِزَال 1) кетказиш, кетиш; مَذْهَبُ الـ~ *тар.* муътазилийлар мазҳаби, муътазилийлик; رِجَالُ الـ~ муътазилийлик арбоби, муътазилий одам; 2) узлат, ёлғизлик

– أَعْزَل *мн.* عُزْلَاء *кўп.* عُزْل 1) қуролсиз, қуролланмаган; 2) ёмғирсиз булут; 3) думи эгик (*ҳайвон*); السَّمَاكُ الـ~ *қар.* سِمَاك

– انْعِزَال 1) ажратилганлик; бўлиб қўйилганлик; 2) бўшатилиш (*мас., мансабдан*)

انْعِزَالِيّ 1. изоляционизмга оид; 2. изоляционизм тарафдори, изоляционист

– انْعِزَالِيَّة изоляционизм (*19- асрда АҚШ да Оврупо можароларига аралашмаслик шиори остида майдонга келган сиёсий оқим. Ҳозир йўқ бўлиб кетган*)

– عَازِل 1. ўтказмовчи, изоляцияловчи; جِسْم ~ диэлектрик; لِلصَّوْت ~ товуш ўтказмовчи; الحَرَارَة ~ иссиқлик ўтказмовчи; 2. *кўп.* عَوَازِل, ـَات изолятор, ўтказмовчи; كَهْرَبِيّ ~ диэлектрик

– عِزَال[1] нарсалар, юк, багаж

– عزال² (*бир хонадан бошқасига*) кўчиб ўтиш

– عَزْلٌ 1) узоқлаштириш; ажратиб қўйиш, изоляция; 2; (*хизматдан*) бўшатиш, четлатиш; бўшаш مُحْتَمَلُ ~ (قابل) لِلْ ~ غَيْرُ قَابِلٍ لِلْ ~ бўшатиладиган; бўшатилмайдиган

– عَزْلٌ қуролсизлик

– عُزْلٌ *кўп.* أَعْزَالٌ = أَعْزَلُ

– عَزْلَاءُ *кўп.* عَزَالَى саночнинг оғзи

– عُزْلَةٌ 1) узлат, ёлғизлик; 2) ажратилганлик; изоляция; أَدَّى بِهِ إِلَى الْ ~ عَنْ ... бирор кишини ...дан изоляция қилиш

– مُتَعَزَّلٌ узлат жойи

– مُعْتَزَلٌ узлатга чекинган; الْ ~ ـَةُ *тар.* муътазилийлар

– مُعْتَزِلِيٌّ *тар.* 1. муътазилийликка оид; 2. *кўп.* مُعْتَزِلَةٌ муътазилийлар тарафдори

– مِعْزَالٌ *кўп.* مَعَازِيلُ 1) ҳайвонини одамлардан йироқда боқадиган одам; 2) аҳмоқ одам; 3) қуролсиз (қуролланмаган) одам

– مَعْزِلٌ 1) узлат жойи; изоляция жойи; هُوَ ~ بِـ عَنْ ... у ...дан узоқ; 2) *шунингдек:* ~ صِحِّيٌّ *мед.* изолятор

– مَعْزُولٌ узоқлаштирилган, изоляция қилинган; عَنِ الْعَالَمِ ~ дунёдан ажратилган; 2) алоҳида, ёлғиз

I عَزَمَ (*и*) عَزْمٌ 1) (*бирор н. қилишга*) азм (ният) қилмоқ (*туш.к ёки* عَلَى); (*н. гадир*) азму қарор қилмоқ (عَلَى); 2) (*к. нидир*) таклиф қилмоқ (*туш.к. ёки* عَلَى); 3) қасам ичмоқ, онт ичмоқ; ~ْتُ عَلَيْكَ сенинг номинг билан қасам ичдим; II عَزَّمَ дам солмоқ, куф-суф қилмоқ; (*н. нидир*) сеҳрламоқ (عَلَى); التَّعْزِيمَاتِ ~ дам солмоқ, куф-суф қилмоқ; VII اِنْعَزَمَ таклиф қилинган бўлмоқ; VIII اِعْتَزَمَ (*бирор н. га*) азм қилмоқ, қарор қилмоқ (*туш, к. ёки* عَلَى)

– تَعْزِيمٌ *кўп.* تَعَازِيمُ, ـَاتٌ дам солиш, куф-суф қилиш, афсун

– عَازِمٌ 1) азм-қарор қилувчи; (*бирор н. га*) азм (*қарор*) қилган (عَلَى); 2) таклиф қилувчи; 3) қатъиятли, жасур

– عَزْمٌ 1) азм, ният, мақсад, қатъиятлилик; қатъий қарор; ... بَنَى ~ـَهُ عَلَى (*бирор н. қилишга*) азм (қарор) этмоқ; ... صَحَّ مِنْهُ الْ ~ عَلَى унинг ... қилиш ҳақида яхши нияти бор эди; أُولُو الْ ~ مِنَ الرُّسُلِ қур. худонинг амрини бажо қилишга азм қилган пайғамбарлар (46-35) 2) куч, ғайрат; الْقُوَّةِ ~ *физ.* куч (қувват) моменти

– عَزَمَةٌ *кўп.* عَزَمَاتٌ 1) азм, қарор, ният, мақсад; 2) қатъиятлилик, қатъийлик, ирода; جَبَّارُ الْ ~ ғоят қатъиятли, кучли иродали, букилмас

– عَزُومٌ қатъиятли, азму қарори қатъий

– عَزُومَةٌ 1) таклиф, таклиф этиш; 2) зиёфат, меҳмондорчилик

– عَزِيمَةٌ = عَزِيمٌ

– عَزِيمَةٌ *кўп.* عَزَائِمُ 1) ният, азму қарор; энг яхши орзу (истак); 2) қатъиятлилик, қатъийлик; لَا تُفَلُّ ~ қатъий азму қарор, кучли қатъиятлилик; 3) таклиф; 4) азайимхонлик, дам солиш, куф-суф

– مُعَزِّمٌ азайимхон, дуохон; афсунгар

– مَعْزُومٌ *кўп.* مَعَازِيمُ 1. таклиф этилган; 2. меҳмон

I (عزو) عَزَا (*у*) عَزْوٌ (*бирор н. га*) оид деб билмоқ, қўшмоқ, алоқадор деб ҳисобламоқ (إِلَى ,لِـ); (*к. гадир*) тааллуқли (алоқадор) деб билмоқ (إِلَى ,لِـ); V تَعَزَّى (*бирор н. га*) мансуб бўлмоқ (إِلَى) (*бирор к. га*) бориб тақалмоқ (إِلَى); VIII اِعْتَزَى ўзини (*к. нингдир, н. нингдир*) қаторига қўшмоқ (إِلَى ,لِـ); (*бирор н. га*) мансуб бўлмоқ (إِلَى); (*бирор к. га*) бориб тақалмоқ (إِلَى)

– عِزَةٌ *кўп.* عِزُونَ одамлар бир тоифаси

– عَزْوَانُ *ат. от, мз.* Азвон

– عَزْوَةٌ 1) қариндошлик, қариндошлик алоқалари; 2) қариндош-уруғлар

I (عزى) عَزَى (*и*) عَزْيٌ (*бирор н. га*) оид деб билмоқ, қўшмоқ, алоқадор деб ҳисобламоқ (إِلَى); (*к. гадир*) тааллуқли (алоқадор) деб ҳисобламоқ (إِلَى); عَزَى (*а*) عَزَاءٌ (*жудоликни*) сабр-бардош билан ўтказмоқ; ўзини овутмоқ; II عَزَّى овутмоқ, таскин бермоқ; таъзия билдирмоқ; عَزَّاهُ الْكَلْبُ *маж.* итдан бадтар яшамоқ; V تَعَزَّى = عَزَى

– تَعْزِيَةٌ *кўп.* تَعَازٍ овутиш; таъзия (ҳамдардлик) изҳор қилиш (билдириш); بَرْقِيَّةُ (خِطَابُ) الْ ~ таъзия (ҳамдардлик) изҳор этилган телеграмма (мактуб); قَدَّمَ تَعَازِيَهُ بِمُنَاسَبَةِ ... وَفَاةِ ... нинг вафоти муносабати билан ўз таъзиясини (ҳамдардлигини) билдирмоқ

– عَزَاءٌ 1) овуниш; جَلَسَ لِلْ ~ аза ўтирмоқ, азадор бўлмоқ; у билдирилган ҳамдардликларни қабул қилиш учун ўтирди; نَطْلُبُ لِلْعَائِلَةِ الْ ~ وَ السُّلْوَى 2) сабр, қаноат; оилангизга таскин ва сабру қаноат тилаймиз (*вафот этган киши қариндошларига таъзия изҳор этилганда айтилади*)

– مُعَزٍّ *мн.* مُعَزُّونَ таскин берувчи; таъзия (ҳамдардлик) изҳор қилувчи

I أَعَسَّ (*а/у*) عَسٌّ 1) қуриқчиликда бўлмоқ; (*кечаси*) қуриқчилик қилиб, айланиб чиқмоқ; 2) *эск.* ўлжа қидириб айланиб юрмоқ; 3) пайпасламоқ, қоронғиликда қидирмоқ; عَسَّ² (у) عَسٌّ (*к.гадир*) озгина нарса едирмоқ; عَسَّ³ (у) عَسٌّ, عَسَسٌ кечикмоқ, секин етиб келмоқ (*мас. хабар*); VIII اِعْتَسَّ = I

– عَاسٌّ *кўп.* عُسَّاسٌ, عَسَسَةٌ қуриқчи

– عَسٌّ, عَسَسٌ қуриқчилик, айланиб чиқиш, патруль

– عُسٌّ *кўп.* عِسَاسٌ қадаҳ; стакан; катта қадаҳ, катта идиш

— عَسَّاسٌ 1) қуриқчи; 2) бўри

– عَسُوسٌ 1) қайсар туя, соғиш қийин бўлган туя; 2) овни севадиган одам

– مَعَسٌّ (*н.нидир*) илтимос қилиш (сўраш) ўрни

عَسْبٌ 1) насл; 2) буқа ёрдамида қочириш; 3) қочириш учун тўланган ҳақ; الْفَحْلِ ~ буқанинг манийси

– عَسِيبٌ *кўп.* عُسُبٌ 1) думғаза; 2) *шунингдек:* النَّخْلِ ~ хурмонинг баргсиз новдаси; 3) чивиқ, хивич, новда

– يَعْسُوبٌ *кўп.* يَعَاسِيبُ 1) эркак асалари; 2) бошлиқ, етакчи; 3) ниначи; 4) *эск.* она асалари, асаларилар подшоси (*қадимда араблар унинг катталиги учун эркак жинсидаги асалари деб ўйлаганлар, шунинг учун уни мз. жинсида номлаганлар*)

عُسْبُرٌ *кўп.* عَسَابِرُ қоплон

– عُسْبُورٌ ит билан урғочи бўридан туғилган ҳайвон

– عُسْبُورَةٌ = عُسْبُورٌ

I عَسَجَ (и,у) عَسْجٌ , عَسَجَانٌ бўйнини чўзиб юрмоқ, юрганда бўйнини чўзмоқ

– عَوْسَجٌ тёрн дарахтининг бир тури (lycium) (*меваси майда олхўрига ўхшаган бута ўсимлик*)

عَسْجَدٌ 1) олтин, тилло; 2) дур, инжу

– عَسْجَدِيٌّ олтин (тилло) га оид, заррин

I عَسَدَ (и) عَسْدٌ эшмоқ, бурамоқ

– عَسُودٌ ўта кучли, қувватли

I (عسر) عَسَرَ (*у*) عَسْرٌ (*к. нидир*) қисмоқ, (*к. гадир*) тазйиқ ўтказмоқ (عَلَى -*мас., қарздор ҳақида*); ~ تِ الْمَرْأَةُ аёлнинг туғиши қийин кечди, аёл туғишда қийналди; عَسُرَ (*у*) عُسْرٌ оғир (қийин, мушкул, мусибатли) бўлмоқ; عَسِرَ (*а*) عَسَرٌ 1) чапақай бўлмоқ; 2) чалкашмоқ, чалкашиб кетмоқ; ~ عَلَيْهِ الْأَمْرُ иш унга чалкаш бўлиб туюлди; II عَسَّرَ (*к. гадир*) қийин қилмоқ, қийинлаштирмоқ; III عَاسَرَ (*к. гадир*) қаттиқ (ёмон) муомала қилмоқ; қисди-қафас қилмоқ (*мас., қарздорни*); IV أَعْسَرَ 1) оғир (мушкул) аҳволда бўлмоқ; қаттиқ муҳтожликка тушиб қолмоқ; 2) қашшоқ, қарзини тўлолмайдиган бўлмоқ; V

تَعَسَّرَ оғир (қийин, мушкул) бўлиб қолмоқ; VI تَعَاسَرَ 1) оғир (қийин, мушкул) бўлиб қолмоқ; 2) *эск.* бир-бири билан кескин муносабатда бўлмоқ; 3) *эск.* бир фикрга кела олмайдиган бўлмоқ; VIII اعْتَسَرَ (*к. гадир нисбатан*) зулмга (адолатсизликка) йўл қўймоқ; X اسْتَعْسَرَ 1) оғир (қийин) деб ҳисобламоқ; 2) оғир (қийин) бўлиб қолмоқ

– إِعْسَارٌ қашшоқлик; пулга қаттиқ муҳтожлик; пулсизлик, қарзини тўлай олмаслик;

– أَعْسَرُ *кўп.* عُسْرٌ عَسْرَاءُ *кўп.* 1) чапақай; ~ يَسَرُ ишни ҳар икки қўлда ҳам қила оладиган киши; 2) *эск.* энг қийин, энг оғир, энг бахтсиз (*кун*)

– عَسَرٌ чапақайлик

– عَسِرٌ 1) қийин, оғир, мушкул, машаққатли; 3) чалкаш, чигал; ~ يَوْمٌ *эск.* бахтсиз кун

– عُسْرٌ қийинчилик, оғирлик; қашшоқ, оғир аҳвол; қашшоқлик; مَالِيٌّ ~ пул етишмовчилиги, пул билан боғлиқ қийинчиликлар; ~ الْبَوْلِ *мед.* сийдик тутилиши; ~ الْهَضْمِ *мед.* ошқозоннинг ҳазм қилмаслиги; إِنَّ مَعَ الْ~ يُسْرًا *Қур.* оғирликдан кейин – енгиллик (*келади*); ادَّخِرْ فِي الْيُسْرِ لِيَوْمِ الْ~! *мтл.* яхши кунларингда ёмон кунларинг ғамини еб қўй!

– عُسْرَةٌ мушкул (оғир) аҳвол; қашшоқлик

– عُسْرَى қийинчилик; фалокатли аҳвол

– عَسِيرٌ оғир, қийин; الْمَنَالِ ~ мушкул, имкониятсиз; عَلَيْهِ أَنْ ... مِنَ الْ~ ...ни қилиш унинг учун қийин

– مُعْسِرٌ 1) бечора, машаққатли кун кечираётган; 2) камбағал, пул тўлашга қодир бўлмаган

– مَعْسَرَةٌ қийинчилик; қашшоқлик, ҳожатмандлик

– مَعْسُورٌ оғир аҳволда қолган; қашшоқлашган

عَسْعَسَ 1) қоронғиликда пайпаслаб топмоқ; فِي ~ جَيْبِهِ чўнтагини титкиламоқ (пайпаслаб); 2) кириб келмоқ (*тун, оқшом ҳақида*); السَّحَابُ ~ булут ерга яқинлашди

– عَسْعَاسٌ овга тунда чиқадиган бўри

– عَسْعَسٌ = عَسْعَاسٌ

– عَسْعَسَةٌ 1) пайпаслаш, қоронғида пайпаслаб исташ;. 2) кириб келиш (*тун. оқшом ҳақида*)

I عَسَفَ (*и*) عَسْفٌ 1) зулм қилмоқ, зўрлик қилмоқ, ўзбошимчалик қилмоқ; 2) (*н. дадир*) ўйламай иш қилмоқ (فِي); 2) йўлдан четлашмоқ, йўлдан чеккага чиқиб кетмоқ; I عَسَّفَ (*иш билан*) кўмиб ташламоқ; IV أَعْسَفَ мушкул аҳволга солмоқ; V تَعَسَّفَ 1) ўзбошимчалик қилмоқ, ўз билганича иш қилмоқ; فِي رَأْيِهِ ~ ўз фикрини ўзи ишонган ҳолда (*ўзбошимчалик билан*) ҳимоя қилмоқ; 2) (*н. дандир*) қайтмоқ, воз кечмоқ (عَنْ); 3) йўлдан четлашмоқ, йўлдан чеккага чиқиб кетмоқ; 4) зулм қилмоқ, қийнамоқ; VIII اعْتَسَفَ 1) (*н. гадир*) куч билан мажбур қилмоқ (بِ); зўрлик қилмоқ; хафа қилмоқ; зулм қилмоқ; 2) (*йўлдан*) чиқиб кетмоқ (عَنْ); адашмоқ, адашиб юрмоқ

– تَعَسُّفٌ адолатсизлик; зўрлик, зўравонлик

– تَعَسُّفِيٌّ зўрлик (зўравонлик) билан қилинган; мажбур қилинган; أَعْمَالٌ ~ةٌ зўравонлик ҳаракатлари; إِجْرَاءَاتٌ ~ةٌ зўравонлик чоралари; بِصُورَةٍ ~ةٍ зўравонлик билан

– عَسَّافٌ зўравон, золим

– عَسْفٌ адолатсизлик; зулм, зўрлик, зўравонлик; ◊ الْحَوَادِثِ ~ тақдир бевафоликлари (тескариликлари)

– عَسُوفٌ адолатсиз; зўравон, тошдил, қаттиққўл

– عَسِيفٌ *кўп.* عُسَفَاءُ мардикор; қора ишчи

– عَسِّيفٌ *эск.* эгасига бўйсунмай тусмоллаб кетаётган туя

عَسَقَ ёмон хулқлилик, ярамаслик, ахлоқсизлик

عَسْقَلَ: السَّرَابُ ~ сароб ялтираб кўринди

عَسْقَلَانٌ *бот.* пиёз (*шарлот*)

I عَسَكَ (а) عَسْكٌ бирга бўлмоқ, *(к.нингдир)* ёнида бўлмоқ

عَسْكَرَ 1) (*қаердадир*) лагерь бўлиб жойлашмоқ (فِي); ҳарбийлаштирмоқ, милитаризациялаштирмоқ

– عَسْكَرٌ *кўп.* عَسَاكِرُ қўшин, армия; аскарлар

– عَسْكَرَةٌ 1) лагерь бўлиб жойлашиш; 2) ҳарбийлашиш, милитаризация; ~ الْاقْتِصَادِ иқтисоднинг ҳарбийлашиши (ҳарбий изга солиниши)

– عَسْكَرِيٌّ 1.1) ҳарбий; ~ حَاكِمٌ ҳарбий губернатор; سُلْطَةٌ ~ةٌ ҳарбий ҳукумат; مَجْلِسٌ ~ ҳарбий трибунал; ~ نِظَامٌ ҳарбий интизом; نَشْرُ (إِشَاعَةُ) الرُّوحِ الْ~ةِ ҳарбий изга солиш, милитаризация; 2) ҳарбий, аскарий; قُوَّاتٌ ~ةٌ ҳарбий (аскарий) қисмлар; 2.1) аскар, оддий аскар; الْمُرُورِ ~ қўча ҳаракатини бошқарувчи; 2) *шахм.* пиёда

– عَسْكَرِيَّةٌ 1) қўшин; аскарлар; رِجَالُ الْ~ ҳарбийлар; 2) аскарий (ҳарбий) хизмат; 3) агрессив ҳарбийлар, 4) *шунингдек:* رُوحُ الْ~ милитаризм; نَشْرُ (إِشَاعَةُ) الْ~ милитаризация

– مُعَسْكَرٌ *кўп.* ـَاتٌ лагерь; лашкаргоҳ; ~ السَّلَامِ тинчлик лагери; لِأَسْرَى الْحَرْبِ ~ ҳарбий асирлар лагери; الْاعْتِقَالِ ~ концентрацион лагерь

(عسل) I عَسَلَ (*и*) عَسْلٌ асал суртмоқ; عَسَلَ (*у*) عَسَلٌ, عَسَلَانٌ 1) йўртиб чопмоқ, бошини сарак-сарак қилиб югурмоқ (*от ҳақида*); 2) силкинмоқ, у ёқ-бу ёққа бориб-келмоқ (*найза*); II عَسَّلَ 1) асал суртмоқ; (*уйқу босиб*) юмилмоқ (*кўз қовоқлари ҳақида*); 3) асал билан таъминламоқ; X اسْتَعْسَلَ асал тиламоқ, асал беришни сўрамоқ

– تَعْسِيلَةٌ пинакка кетиш, мудраш; қуш уйқу, қисқа уйқу

– عَاسِلٌ 1) асалари қутисидан асал олувчи, асаларичи; 2) *эск.* тез чопувчи, чопаён

– عَسَّالٌ асаларичи *ёки* асалфуруш

– عَسَّالَةٌ *кўп.* ـَاتٌ асалари уяси (яшиғи)

– عَسَلٌ[1] *мз.мн.кўп.* عُسُولٌ, أَعْسَالٌ асал, бол; ~ أَبْيَضُ *ёки* النَّحْلِ ~ асалари боли; ~ أَسْوَدُ *ёки* السُّكَّرِ ~ қуюқ шинни, қиём; الزَّهْرِ ~ гул шираси; ◊ شَهْرُ الْ~ асал ойи (*келин-куёв бўлингандаги биринчи ой*)

– عَسَلٌ[2] йўртиб чопиш

– عَسَلِيٌّ 1) асалга оид; 2) асал рангидаги, сариқ; عُيُونٌ ~ةٌ жигарранг кўзлар

– عَسِيلٌ *кўп.* عُسُلٌ атторлар ишлатадиган супурги

– مُعَسَّلٌ ширин қилинган, ширинтуриш қилинган; ~ دُخَانٌ ширинтуриш тамаки (*тамаки нави*); شَرِبَ الْ~ ширинтуриш тамаки чекмоқ

– عَاسِلٌ = مُعَسِّلٌ

– عَسَّالَةٌ *кўп.* مَعَاسِلُ = مَعْسَلَةٌ

– مَعْسُولٌ 1) асал суртилган; 2) асалга оид; 3) ширин сўзли, тили ширин; كَلِمَاتٌ ~ةٌ ёқимли, ширин сўзлар; ~ لِسَانٌ ширин тил

عَسْلَجَ: الشَّجَرُ ~ дарахт янги новдалар чиқарди

عُسْلُجٌ *кўп.* عَسَالِجُ янги ўсиб чиққан новда

– عُسْلُوجٌ *кўп.* عَسَالِيجُ = عُسْلُجٌ

I عَسَمَ (и) عَسْمٌ, عُسُومٌ (*бирор нарсага*) ҳаракат қилмоқ, тиришмоқ, уринмоқ (فِي); عَسَمَ (а) عَسْمٌ *(к.нингдир)* қўли ёки оёғи бўғимидан қуриб чўлоқ ёки ногирон бўлмоқ; VIII اعْتَسَمَ *(к.гадир)* тама қилган нарсасини бермоқ

– أَعْسَمُ *мн.* عَسْمَاءُ қўли қуриб қолган, қўли ривожланишдан тўхтаган одам

– عَسَمَةٌ қотган нон парчаси, бурдаси

– عَسَمَةٌ = عُسُومٌ

– مَعْسَمٌ тамаъ; مَا لَكَ فِي بَنِي فُلَانٍ ~ сенинг фалонийлар авлодидан тама қиладиган нарсанг йўқ

I عَسَنَ (а) عَسْنٌ: الْكَلَأُ فِي الدَّابَّةِ ~ ем ҳайвонга сингиб, семирди

– عَشْمٌ ёки عُشْمٌ ёғ, мой

I (عسو) عَسَا (у) عَسَاءٌ, عُسُوٌّ қотган, қаттиқ бўлиб қолган бўлмоқ; қуриб қолган бўлмоқ (*ўсимлик ҳақида*); – اللَّيْلُ ~ тун зулмати қуюқлашди; عَسَا (у) عُسِيٌّ қаримоқ, ёши бир жойга етмоқ; اللَّيْلُ ~ тун қоронғилашди

– عَاسٍ *мн.* عَاسِيَةٌ қуриб қолган, қуруқ

(عسود) عَسْوَدٌ *қар.* عسد

عَسَى имконли (мумкин) бўлмоқ; أَنْ ~ ... эҳтимолки, ...; балки; кошки; илоҳим, шундай бўлсинки, ...; مَاذَا ~ أَنْ يَكُونَ هَذِهِ الْمَسْأَلَةُ يَا تُرَى؟ савол туғиладики, бу қандай масала бўлиши мумкин?; وَ ~ أَنْ لاَ يُصَادِفُ هَذَا الأَمْرُ عَقَبَةً кошки, ишқилиб бу бирор тўсиққа учрамасин.; وَ لَمْ يَنْتَظِرِ الرَّجُلُ مَا عَسَاىَ أَقُولُ فَهَزَّ رَأْسَهُ одам менинг дейишимни кутмай, бошини қимирлатди; عَسَاىَ أُصَادِفُهُ هُنَاكَ балки уни ўша ерда учратарман

– عَسِيٌّ яроқли, қўлидан келадиган, эплай оладиган; بِأَنْ يَمْنَعَ وُقُوعَ الْخَطَرِ ~ хатарнинг олдини олишга яроқли

I عَشَّ (а/у) عَشٌّ 1) изламоқ, истамоқ, қидирмоқ; 2) қўлга киритмоқ, тўпламоқ, йиғмоқ; 3) уяда бўлмоқ, қўниб ўтирмоқ; II عَشَّشَ уя қурмоқ; II عَشَّشَ қуримоқ, қуриб сарғаймоқ (*ўт-ўлан ҳақида*); 2) ~ تِ النَّخْلَةُ хурмо дарахтининг узун барглари сийраклашди; VIII اعْتَشَّ уя қурмоқ

– عَشٌّ[1] 1) ориқ, озғин; رَجُلٌ ~ озғин одам; 2) оз миқдордаги садақа

– عَشٌّ[2] ориқ одам

– عُشٌّ *кўп.* عُشُوشٌ, أَعْشَاشٌ уя, ин; النَّمْلِ ~ чумоли уяси (*ини*)

– عَشَّةٌ баргли новдалари кам бўлган хурмо дарахти

– عَشَّةٌ, عُشَّةٌ *кўп.* عُشَشٌ, عِشَشٌ, أَعْشَاشٌ кулба, фақирона уй, олачиқ

– عَشِيشٌ *кўп.* عُشُشٌ кулба, фақирона уй, олачиқ

– مُعَشَّشٌ қушлар ин қўядиган жой

I عَشَبَ (а) عَشْبٌ ёки عَشُبَ (у) عَشَابَةٌ ўт, алаф босмоқ; II عَشَّبَ = I; IV أَعْشَبَ ўт (алаф) ўстиртирмоқ; الْمَطَرُ الأَرْضَ ~ ёмғирдан сўнг ўт-алаф билан ер қопланди; XII اعْشَوْشَبَ қалин ўт-алаф билан қопланган бўлмоқ

– عَاشِبٌ 1.1) ўт-ўлан билан қопланган; 2) ўтлоқда ўтлаётган; 2. *кўп.* عَوَاشِبُ ўтхўр

– عَشَّابٌ ўсимликшунос, ботаник, ботаника олими

– عَشِبٌ ўт-ўлан (алаф) босган

– عُشْبٌ *кўп.* أَعْشَابٌ *жам.* кўкат, ўт-ўлан; الذِّئْبِ ~ *бот.* Миср зиғираги; أَعْشَابٌ ضَارَّةٌ ёввойи ўт-алафлар; أَعْشَابٌ طِبِّيَّةٌ доривор ўтлар; أَعْشَابٌ عَطْرِيَّةٌ хушбуй ўтлар, кўкатлар

– عَشَبَةٌ қариб мункиллаган чол

– عُشْبَةٌ ўт-алаф; ўсимлик; مَغْرِبِيَّةٌ ~ *бот.* ёввойи заъфарон (*зиравор ўсимлик*)

– عُشْبِيٌّ ўт-алафга оид; مَجْمُوعَةٌ ~ةٌ гербарий

– عَشِيبٌ = عَشْبٌ

– مُعْشَبٌ серўт, ўт босган

– مُعْشَوْشَبٌ қалин ўт билан қопланган

عَشْتَرُوتُ *миф.* Астарта

I عَشَرَ (у) عَشْرٌ 1) ўнинчи бўлмоқ; 2) ўндан бир қисмини олмоқ; ушр (*солиқнинг бир тури*) йиғмоқ; II عَشَّرَ 1) ўн қисмга бўлмоқ; 2) ушр йиғдирмоқ; 3) босмоқ, бўғоз қилмоқ; 4) бўғоз бўлмоқ (*туянинг 10 ойлик бўғозлиги, бошқа ҳайвонларнинг 9 ойлик бўғозлиги ҳақида*); ◊ الْحِمَارُ ~ 1) ҳанграмоқ (*эшак ҳақида*); 2) орқама-орқа ўн марта ҳанграмоқ; III عَاشَرَ 1) бирга бўлмоқ, жинсий алоқада бўлмоқ; ~تْ رَجُلاً بِغَيْرِ زَوَاجٍ никоҳида бўлмаган эркак билан ғурмоқ, ўйнаш бўлмоқ; 2) *эск.* узаро дўстлашмоқ; IV أَعْشَرَ 1) ўн ҳосил қилмоқ; 2) бўғоз бўлмоқ (*туя ҳақида*); VI تَعَاشَرَ ўзаро алоқада бўлмоқ, (*ўйнаш бўлиб*) юрмоқ

– أَعْشَارِيٌّ ўнли; كَسْرٌ ~ ўнли каср

– أُعْشُورٌ ўн кунлик, декада

– تَعْشِيرٌ[1] босиш, бўғоз қилиш

– تَعْشِيرٌ[2] таъшир (*қадимий араблардаги одат. Бу одатга кўра бир одам бирор қишлоққа борса-ю, у ерда вабо юқишидан хавфсираса, қишлоқ эшигига бориб, ўн марта чақирар, шунда унга вабо юқмас эмиш*)

– عَاشِرٌ ўнинчи; ~ا ўнинчидан; 2. ушр йиғувчи

– عَاشُورَاءُ 1) ашуро (*муҳаррам ойининг ўнинчи куни*); 2) ашуро (*муҳаррам ойининг ўнинчи куни тайёрланадиган овқат*)

– عَشَائِرِيٌّ уруғчиликка оид; الْحَيَاةُ ~ةُ уруғчилик ҳаёти

– عَشَّارٌ ушр, солиқлар йиғувчи

– عِشَارٌ бўғоз (*от, эшак, туя ҳақида*)

– عُشَارَ عُشَارَ ўнта-ўнтадан

– عُشَارِيٌّ ҳар бири ўнтадан бўлган; ثَوْبٌ ~ узунлиги ўн газ бўлган кийим; غُلاَمٌ ~ ўн ёшли бола

– عَشَرَةٌ ёки عَشْرَةٌ 1. ўн; أَحَدَ عَشَرَ ўн бир; عَشَرَةَ عَشَرَةَ ўн-ўндан, ўнта-ўнтадан; 2. ўн дона, ўн нафар

– عُشْرٌ *кўп.* أَعْشَارٌ, عُشُورٌ 1) ўндан бир қисм; سَبْعَةُ أَعْشَارٍ ўндан етти (*7/10*); 2) ушр (*солиқ тури*); عُشُورُ النَّخِيلِ хурмо солиғи

– عُشَرَاءُ *кўп.* عِشَارٌ бўғоз (*туянинг 10 ойлик бўғозлиги, бошқа ҳайвонларнинг 9 ойлик бўғозлиги ҳақида*)

– عَشَرَاتٌ *кўп.* ўнлар, ўнликлар

– عَشَرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ *карт.* ўнлик (*қар. шунингдек:* عَشَرٌ)

– عُشَرَةٌ *кўп.* عُشَرٌ *бот.* asclepias gigantea

– عِشْرَةٌ яқинлик, дўстлик; юришлик

– عِشْرُونَ йигирма; الْ~ йигирманчи

– عُشْرِيٌّ ўнлик; النِّظَامُ الْ~ ёки الطَّرِيقَةُ الْ~ةُ ўнлик саноқ системаси; كَسْرٌ ~ ўнлик каср

– عَشِرٌ дилкаш, одамга эл бўладиган, тез киришиб кетаверадиган

– عِشْرِينَاتٌ = عِشْرِينَاتٌ

– عِشْرِينِيٌّ йигирманчи; الذِّكْرَى الْ~ةُ йигирма йиллик; الْعِيدُ الْ~ йигирма йиллик байрам

кўп. عِشْرِينَاتٌ йигирманчи йиллар

– عَشِيرٌ[1] *кўп.* عُشَرَاءُ 1) қариндош; عُشَرَاءُ қариндошлар; 2) ўртоқ, улфат; 3) эр, хотиннинг эри

عَشِيرٌ[2] ўндан бир; ўндан бир қисм

– عَشِيرَةٌ[1] *кўп.* ـَاتٌ рафиқа; الْعُمْرِ ~ умр йўлдоши, рафиқа

– عَشِيرَةٌ[2] *кўп.* عَشَائِرُ 1) уруғ, қабила; авлод; 2) қариндош-уруғлар, қариндош

– مُعَاشِرٌ ўртоқ, шерик

– مُعَاشَرَةٌ ўртоқлик, дўстлик; танишув; 2) бирга яшаш, ўйнашлик

– مَعْشَرٌ[1] *кўп.* مَعَاشِرُ йиғин, жамият

– مَعْشَرٌ[2] ўндан бир, ўндан бир бўлак

– عُشَارَ عُشَارَ = مَعْشَرَ

I عَشَزَ (и) عَشَزَانٌ оқсоқланмоқ, чўлоқланмоқ, бир оёқда юрмоқ

– عَشُوزٌ *кўп.* عَشَاوِزُ қаттиқ ер, қаттиқ йўл

عَشْعَشَ уя қурмоқ

I عَشِقَ (а) عِشْقٌ севмоқ, ошиқ бўлмоқ; II عَشَّقَ (*тахталарни*) қулф-калит қилиб ўрнатмоқ (*дурадгор ҳақида*); V تَعَشَّقَ 1) ошиқ бўлмоқ; 2) қулф-калит бўлмоқ (*тахталар ҳақида*); VI تَعَاشَقَ ўзаро қаттиқ боғланган (*жипсланган, киришиб кетган*) бўлмоқ

– تَعْشِيقٌ (тахталарни) қулф-калит қилиб бирлаштириш; *тех.* тишли уланиш

– عَاشِقٌ 1. ошиқ, севиб қолган одам; 2. *кўп.* عُشَّاقٌ мухлис; وَ مَعْشُوقٌ ~ ошиқ-маъшуқ (*эшик ёки деразадаги*); لَعِبَ الْ~ ошиқ ўйнамоқ

– عِشْقٌ ишқ, севги, муҳаббат; севиш, ошиқлик

– عَشِيقٌ 1. ошиқ, севимли одам; 2. севган (ошиқ бўлган) одам

– مَعْشُوقٌ = عَشِيقٌ: حَجَرٌ ~ *мин.* аметист (*қимматбаҳо тош*)

I عَشَمَ (а) عَشْمٌ, عُشُومٌ қуримоқ, қуриб қотиб

қолмоқ; II عَشَّمَ умидвор қилмоқ, умидвор қилдирмоқ; V تَعَشَّمَ умидвор бўлмоқ, таянмоқ

– عَشَمٌ[1] 1) ғаразли ният; қизғончиқлик, бахиллик; 2) умид, орзу

– عَشَمٌ[2]: ~ خُبْزٌ қотган нон

عَشْمَاوِى *халқ.* жаллод (*Мисрда*)

I عَشَنَ (у) عَشْنٌ ўз фикри билан гапирмоқ, фараз қилмоқ, тахмин қилмоқ; II عَشَّنَ = I; IV أَعْشَنَ = I; VIII اِعْتَشَنَ = I.

عَشَان *халқ.* عَلَى شَأْن *нинг қисқартмаси*, учун, ...ни деб, ...нинг учун; бўлсин учун; خاطرى! ~ мени деб!, менинг учун!, менинг ҳурматимдан!

– عُشَانَةٌ хурмо дарахти узун-узун баргларининг таг қисми

I (عشو) عَشَا (у) عَشْوٌ *ёки* عَشِيَ (а) عَشًا 1) шапоқ, чала кўрадиган бўлмоқ; шабкўр бўлмоқ; 2) кечқурунги овқатни емоқ, кечлик қилмоқ; 3) кечаси йўлга чиқмоқ; ~ إِلَى النَّار оловни қора тортиб унга томон йўналмоқ; 4) (*бирор н. дан*) юз ўгирмоқ (عَنْ); II عَشَّى кечки овқат бермоқ; IV أَعْشَى шабкўр қилмоқ; V تَعَشَّى кечки овқат қилмоқ; VI تَعَاشَى билиб билмасликка олмоқ, ўзини гўлликка солмоқ (عَنْ)

– أَعْشَى *мн.* عَشْوَاءُ *кўп.* عُشْيٌ 1) чала кўрадиган, шабкўр; عَشْوَاءُ кўр урғочи туя; خَبَطَ خَبْطَ الْعَشْوَاء (*бирор н. ни*) кўркўрона (*билиб-билмай, таваккалига*) қилмоқ (*сўзма-сўз: кўр урғочи туя каби*); عَلَى نَحْوِ عَشْوَاءَ кўр-кўрона, билиб-билмай; رَكِبَ الْعَشْوَاءَ *маж.* кўр-кўрона иш қилмоқ; 2) الأَعْشَى Ал-Аъшо (*шоир*)

– عَشَاءٌ[1] *кўп.* أَعْشِيَةٌ кечки овқат, овқатланиш; الْـ~ الرَّبَّانِيُّ الْـ~ السِّرِّيُّ *ёки дин.* яширин ибодат

– عَشَاءٌ[2] шабкўрлик (*касаллик*)

– عِشَاءٌ 1) кеч, оқшом; 2) кечки ибодат; الْـ~ان *ик.с.* шом ва хуфтон намозлари

– عَشَاوَةٌ кўришнинг заифлиги

– عَشْجِيٌّ *кўп.* عَشْجِيَّةٌ ошпаз, баковул, повар

– عَشْوَائِيٌّ кўр-кўрона, билиб-билмай, таваккалига қилинган; ўйлаб қилинмаган

– عَشْوَةٌ 1) қоронғилик; 2) кечки овқат; ~ الْفَرَحِ тўй зиёфати

– عُشْوَةٌ *ёки* عِشْوَةٌ узоқдан кўринган ўт шуъласи (*тунда*)

– عَشِّيٌّ *кўп.* عَشِّيَّةٌ ~ عَشْجِيٌّ

– عَشِيٌّ 1) кеч, оқшом; 2) шом намозидан хуфтон намозигача. бўлган пайт

– عَشِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ =عَشِيٌّ; ◊ الْعِيد ~ ийд (байрам) арафасида; وَضُحَاهَا ~ بَيْنَ бир кунда; жуда тез кунда, тезда; عَشِيَّةً *эск.* бугун кечқурун; عَشِيَّةٌ кечқурун

عشز қар. عَشْوَزٌ

I (عصّ) عَصَّ (а/у) عَصٌّ (*н. нидир*) эзмоқ, босмоқ, қисмоқ (عَلَى) عَصَّ (*и, а*) عَصٌّ, عَصَصٌ қаттиқ бўлиб қолмоқ; II عَصَّصَ (*н. гадир*) қаттиқ ишқаламоқ, қисмоқ (عَلَى)

– عُصَصٌ, عُصُصٌ *анат.* думғаза, дум суяги

I عَصَبَ (а) عَصْبٌ 1) боғламоқ; ўрамоқ, тугмоқ; 2) боғлаб қўймоқ (*мас., жароҳатни*); الْعَيْنَيْنِ ~ кўзларни боғламоқ; 3) (*бирор к.* ни) ўраб олмоқ, ўртага олмоқ (ب); عَصَبَ[2] (и) عَصْبٌ қизармоқ, қизил тусга кирмоқ; ~ تْ الأَسْنَانُ тишлар кирланди, тишлар кир бўлди; II عَصَّبَ тугдирмоқ, ўраб боғлатмоқ; V تَعَصَّبَ 1) ўз бошини боғламоқ; 2) мутаассибона ҳимоя қилмоқ; (*бирор н. да*) мутаассиб бўлмоқ (فِى; *бирор н. ни ҳимоя қила туриб, бирор н. га қарши* عَلَى *ёки* ضِدَّ); 3) иттифоқ ташкил қилмоқ, уюштирмоқ; гуруҳ (*тўда*) ташкил қилмоқ; لَهُ ~ *эск.* унинг тарафини олмоқ, уни ҳимоя қилмоқ; عَلَيْهِ ~ унга қарши бўлмоқ, унга душманлик қилмоқ; VIII اِعْتَصَبَ 1) тўпланмоқ, бирлашмоқ, уюшмоқ; 2) иш ташламоқ, иш ташлаш уюштирмоқ; локаут (*оммавий ишдан бўшатиш*) эълон қилмоқ; XII اِعْصَوْصَبَ 1) (*к. нингдир атрофига*) тўпланмоқ, уюшмоқ (حَوْلَ); 2) қийинлашмоқ, оғирлашмоқ, вазминлашмоқ

– اِعْتِصَابٌ *кўп.* اتٌ ـَ иш ташлаш; الْـ~ الْعَامُّ оммавий (*умумий*) иш ташлаш; ~ أَرْبَابِ الْعَمَلِ локаут (*оммавий ишдан бўшатиш*)

– تَعَصُّبٌ 1) ўз уруғи, миллати ва ўзига алоқадор бўлган ҳамма нарсага ортиқ даражада бўлган муҳаббат; الْـ~ الْوَطَنِيُّ шовинизм; الْـ~ الْعُنْصُرِيُّ ашаддий миллатчилик; 2) ашаддий берилганлик, тарафкашлик; мутаассиблик; الْـ~ الْقَبَلِيُّ қабилавий (уруғчлик) мутаассиблиги

– عَاصِبٌ (*ота томондан*) қариндошлик

– عُصَابٌ асабий касаллик, невроз

– عِصَابٌ боғ, боғлаш

– عِصَابٌ[2] портрет ва ш.к. ларни безаш узун ҳошиясига қадаладиган нақшли лента

– عِصَابَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ, عَصَائِبُ 1) (*пешонадаги боғ, бинт; 2;* тўда, жиноятчилар гуруҳи; *3*) партизан отряди; حَرْبُ الْعِصَابَات партизанлик уруши; رِجَالُ الْعِصَابَات партизанлар; 4) *эск.* маслакдош кишилар гуруҳи; 5) *эск.* қушлар галаси

– عَصْبٌ устки кийим турларидан бири

– عَصَبٌ *кўп.* أَعْصَابٌ 1) асаб, нерв; ~ الْحَيَاة *маж.* ҳаётий асаблар; ذُو الأَعْصَابِ الْمُنْهَارَةِ асаби кучсиз, кучсиз асабли; الأَعْصَابُ الْمَشْدُودَةُ *кўч.м.* таранг асаблар; ضُعْفُ الأَعْصَابِ неврастения; عِلْمُ الأَعْصَابِ неврология; الْـ~ الْتِهَابُ *мед.* неврит; مَرَضُ جُذُورِ الأَعْصَابِ радикулит; ضَبَطَ (أَمْسَكَ) أَعْصَابَهُ ўз асабларини қўлга олмоқ (тийиб тура билмоқ); خَطَّمَ أَعْصَابَهُ (*бирор к. нинг ёки ўзининг*) асабларини бузмоқ; فَقَدَ أَعْصَابَهُ унинг асаблари чидаш бермади; у ўзини тутолмади; عَاشَ عَلَى أَعْصَابِهِ асабийлашиб яшамоқ; 2) пай; ◊ ~ قَرَابَةٍ (*ота томондан*) қариндошлик

– عَصَبٌ пайли, пайи кўп; ~ لَحْمٍ пайли гўшт

– عُصْبَجِيٌّ *кўп.* عُصْبَجِيَّةٌ тўполончи, урушқоқ, баттол

– عَصَبَةٌ *кўп.* عَصَبَاتٌ, عُصَبٌ рўмол; йўл-йўл чиммат, ёпинчиқ (*қишлоқ аёллари бу билан юзларини беркитиб юрадилар*)

– عَصَبَةُ: الرَّجُلِ ~ одамнинг ўғиллари

– عُصْبَةٌ *кўп.* عُصَبٌ 1) тўда, гала, нияти бузуқ одамлар тўпи; 2) иттифоқ, лига; гуруҳ; ~ الأُمَمِ *тар.* миллатлар Лигаси

– عَصَبِيٌّ 1) асабий, асабга оид; *шунингдек:* الْـ~ الْمِزَاجِ асабий мизожий; أَقْصَى النَّشَاطِ الْـ~ олий асаб фаолияти; الأَمْرَاضُ الْـ~ة асаб касалликлари; ~ الْتِهَابٌ неврит; الْـ~ التِّهَابُ الأُمِّ асабнинг ишдан чиқиши (бузилиши); الْـ~ الْنِّرَالْجِيَا невралгия; الْـ~ التَّهَيُّجُ асаб қўзғолиши, асабий ҳаяжон; الْـ~ الْجِهَازُ асаб системаси; الْـ~ة صَدْمَةٌ асабнинг қақшаши; الْـ~ الضَّعْفُ асабларнинг бўшаши, неврастения; الْـ~ الْعُمْدُ неврилемма; 2) чайир; кучли; 3) (*ота томондан*) қариндош бўлган; 4) *эск.* ўз қавмини ҳимоя қилувчи, фидойи

– عَصَبِيَّةٌ 1) бирликни юксак даражада англаш; уруғчилик руҳи, қабилалараро келишолмаслик руҳи; ашаддий тарафкашлик, кўр-кўрона берилганлик, ўзига тегишли ҳар қандай нарсага муҳаббат; ашаддий ватанпарварлик; 3) муросасозлик; الْـ~ الدِّينِيَّةُ диний муросасизлик; الْـ~ الْعِرْقِيَّةُ ирқий муросасизлик; 4) асабийлик; ~ فِى асабий равишда

عَصْوَصَبٌ қаттиқ, оғир, вазмин, қийин; ~ يَوْمٌ қаттиқ (оғир, вазмин) кун

– عَصِيبٌ 1) оғир, машаққатли, айни қизиган; энг қийин; 2) ичакларга ўраб пиширилган ўпка; أَيَّامٌ ~ة айни қизиган (оғир) пайт

– مُتَعَصِّبٌ 1.1) мутаассиб; 2) ғайратли; 2. ғайрати ошиб-тошиб ётган одам

– مُعَصَّبٌ фақир, оч-яланғоч, бечора

– مَعْصُوبٌ қорни оч, оч қоринли, қорни очган; ◊ رَجُلٌ ~ الْخَلْقِ семиз, миқти одам

عَصَاجٌ гўшт қиймаси

I عَصَدَ (и) عَصْدٌ 1) боғламоқ, бурамоқ, эшмоқ; 2) ўлмоқ; الرَّجُلُ ~ одам вафот этди

– عَصِيدَةٌ *кўп.* عَصَائِدُ бўтқа, қуюқ шўрва

– مَعْصُودٌ *шунингдек:* ~ وَرَمٌ *мед.* атерома (*хавфли ўсимта*)

I عَصَرَ (*и*) عَصْرٌ 1) қисмоқ, сиқмоқ; إِنَّ الأَلَمَ يَعْصِرُ قَلْبَهُ алам унинг юрагини эзади (қисади); 2) (*бирор н. ичидан*) қисиб (сиқиб) чиқармоқ (مِنْ); الغَسِيلَ ~ ювилган кирни сиқмоқ; عُصِرَ القَوْمُ одамлар устига ёмғир ёғди; II عَصَّرَ 1) қисмоқ, эзмоқ; 2) сиқиб чиқармоқ; III عَاصَرَ (*к. биландир*) ҳамаср бўлмоқ, (*к. нингдир*) замондоши бўлмоқ, (*к. биландир*) бир вақтда яшамоқ; IV أَعْصَرَ *эск.* балоғат ёшига етмоқ (*аёл ҳақида*); ت الرِّيحُ ~ шамол турди, чанг-тўзон кўтарилди; V تَعَصَّرَ сиқиб (эзиб) чиқарилмоқ; VI تَعَاصَرَ 1) (*к. биландир*) бир вақтда яшамоқ; 2; бир-бирининг қўлини қисишмоқ (بِأَيْدِيهِمْ); VII اِنْعَصَرَ қисиб (сиқиб) чиқарилган, қисилган, (сиқилган) бўлмоқ; 2) суви сиқиб чиқарилган бўлмоқ; VIII اِعْتَصَرَ қисиб (сиқиб, эзиб) чиқармоқ; الْمَالَ ~ мол-дунёни қўлдан чиқармоқ; الْوَالِدُ عَلَى وَلَدِهِ فِي مَالِهِ ота фарзандини мол-мулкига йўлатмади

– إِعْصَارٌ *кўп.* أَعَاصِيرُ, أَعْصُرٌ гирдбод, қуюн

– إِعْصَارَةٌ сиқиш (*мас., ювилган кирни*)

– عُصَارَةٌ, عُصَارٌ шира; экстракт; مِعْدِيَّةٌ ~ ошқозон шираси

– عَصَّارَةٌ *кўп.* اتٌ исканжа, пресс, шира сиқиб чиқарадиган асбоб; الزَّيْتُونِ ~ мойжувоз; кув; الغَسِيلِ ~ ювилган кирни сиқадиган машина

– عَصْرٌ[1] сиқиб (қисиб, эзиб) чиқариш

– عَصْرٌ[2] *кўп.* عُصُورٌ аср пайти; кун ўртасидан кейинги пайт; الْ~ صَلَاةُ аср намози; الْ~ ان *ик.с.* тун ва кун

– عَصْرٌ[3] *кўп.* أَعْصُرٌ, أَعْصَارٌ, عُصُورٌ аср; давр; عَصْرِنَا ўша (*у*) даврда; ~ه أَهْلُ унинг замондошлари; الْ~ الْحَجَرِيُّ ~ الْحَجَرِيَّةِ *ёки тар.* тош асри; ~ بَنِي أُمَيَّةَ Умавийлар даври; ~ الرَّأْسُمَالِيُّ الْمَالِيُّ молия капитали ҳукмронлиги даври; الْعُصُورُ الْوُسْطَى ўрта асрлар; ~ الذَّرَّةِ وَ الْفَضَاءِ атом ва космос асри; ~ الاكْتِشَافَاتِ الْجُغْرَافِيَّةِ жуғрофий кашфиётлар асри; ~ الْجَلِيدِ *қар.* جَلِيدٌ; ~ الشَّبَابِ فِي йигитлик (ёшлик) йиллари

– عَصْرٌ[1] тупроқ, чанг

– عَصْرٌ[2] паноҳ, нажот топиладиган жой

– عَصْرٌ[3] хуш бўй, хушбўй ҳид

– عَصْرٌ *ёки* عُصُرٌ *кўп.* عُصُورٌ, أَعْصُرٌ вақт, пайт, замон

– عَصْرَةٌ[2] = عَصْرٌ[2]

– عُصْرَةٌ[1] = عَصْرٌ[2]

– عُصْرَةٌ[2] шалаббо бўлиб кетган

– عَصْرِيٌّ асрий, асрга мос; замонавий; энг янги

– عَصْرِيَّةٌ 1) асрга мослик; замонавийлик; 2) замон руҳига мос фикрлаш тарзи; модернизм; 3) аср вақти

– عَصِيرٌ, عَصِيرَةٌ *кўп.* عَصَائِرُ шарбат; экстракт; الْفَوَاكِهِ ~ мева шарбати

– مُعَاصِرٌ 1. ҳозирги замонга оид; 2. замондош

– مِعْصَارٌ *кўп.* مَعَاصِيرُ исканжа, пресс (*эзиб, сиқиб чиқариш учун*)

– مُعْصِرَاتٌ *кўп.* ёмғирли булутлар

– مَعْصَرٌ, مَعْصَرَةٌ *кўп.* مَعَاصِرُ мойжувозхона

– مُعْصِرٌ *мн. кўп.* مَعَاصِرُ, مَعَاصِيرُ балоғат ёшига етган қиз

– مُعَصَّرٌ *эск.* қуюн, уюрма, гирдоб

– مِعْصَرَةٌ *кўп.* مَعَاصِرُ исканжа; لِلزَّيْتِ ~ ёғ сиқиб чиқарадиган исканжа (*пресс*)

عَصْرَنَ замонавийлаштирмоқ; модернизация қилмоқ; تَعَصْرَنَ аср вақтида овқатланмоқ

– عَصْرُونِيَّةٌ аср вақти (*кун ўртаси билан кечки пайт орасидаги вақт*)

عَصْعَصَ 1) курашмоқ; 2) қотган (қаттиқ бўлиб қолган) бўлмоқ

– عَصْعَصٌ *кўп.* عَصَاعِيصُ = عَصْعُوصٌ

– عَصْعَصَةٌ 1) кураш; 2) думғаза атрофидаги оғриқ

– عَصْعُوصٌ *кўп.* عَصَاعِيصُ *анат.* думғаза

عَصْعُوصٌ = عَصْعُوصٌ

I عَصَفَ (*и*) عَصْفٌ 1) қаттиқ эсмоқ, қутурмоқ (*шамол ҳақида*); 2) (*к. нидир, н. нидир*) олиб кетмоқ, учириб кетмоқ (ب); 3) қизишмоқ, қизишиб кетмоқ (*мас., суҳбат вақтида*); 4) (*н.нидир*) ишлаб топмоқ; 5) عَصَفَ (и) عَصْفٌ 4) эск. тез югурмоқ IV أَعْصَفَ 1) қаттиқ (кучли) эсмоқ; 2) *эск.* тез югурмоқ; VIII اِعْتَصَفَ қўлга киритмоқ, қўлга туширмоқ; عِيَالَهُ ~ ўз болачақаси учун ишлаб топмоқ

– عَاصِفٌ кучли (*шамол ҳақида*); бўронли; шамолли (*кун ҳақида*); ~ تَطَوُّرٌ кучли ўсиш (тараққиёт)

– عَاصِفَةٌ *кўп.* عَوَاصِفُ кучли шамол; бўрон; пўртана; رَعْدِيَّةٌ ~ момақалдироқ; ~ أَثَارَ مِنَ التَّصْفِيقِ гулдурос қарсаклар чиқармоқ; اسْتَقْبَلُوهُ بِ~ مِنَ التَّصْفِيقِ у гулдурос қарсаклар билан кутиб олинди

– عُصَافَةٌ чори, тўпон (*мас., буғдой чориси*)

– عَصْفٌ 1) сабзавот, кўкат; экиннинг барги, япроғи; 2) *эск.* ўсимлик пояси

– عَصْفَةٌ *кўп.* عَصَفَاتٌ шамол шиддати

– عَصُوفٌ *кўп.* عُصُفٌ = عَاصِفٌ

– عَصِيفَةٌ 1) буғдой ёки арпа поясининг бошоқ чиқадиган учи; 2) *эск.* бошоқни, пояни ўраб турган барглар; 3) *эск.* ариқ бўйида ўсадиган кўкат

عَصْفَرَ (*сарғиш, заҳил рангга*) бўялмоқ (بِالْعُصْفُرِ); تَعَصْفَرَ бўялмоқ, ранг олмоқ

– عُصْفُرٌ *бот.* махсар (*буёқ тайёрланадиган ўсимлик*); ёввойи шафран; حَبُّ الْ~ махсар уруғи

– عَصْفَرَةٌ (*сарғиш, заҳил рангга*) бўяш (بِالْعُصْفُرِ)

– عُصْفُورٌ *кўп.* عَصَافِيرُ 1) қушча; التِّينِ ~ *зоол.* лойхўрак; الْجَنَّةِ ~ қалдирғоч; دُورِيٌّ ~ чумчуқ; الرُّزِّ ~ *зоол.* шоли чимчиғи; ~ الشَّوْكِ *зоол.* жиблажибон; فِي يَدٍ وَلَا عَشْرَةٌ ~ فِي الشَّجَرِ узоқнинг буғдойидан яқиннинг сомони яхши; 2) *кўч.м.* олифта; 3) отнинг пешонасидан туртиб чиқиб турган суяк; 4) эгарнинг олдинги ва орқадаги қошлари боғлаб маҳкамланадиган ёғоч; الْقَتَبِ ~ эгар маҳкамланадиган мослама

– عُصْفُورَةٌ ёғоч мих; ~ مَصْمُولَةٌ بِ *тех.* ёғочдан ясалган гайка

– عُصْفُورِيَّةٌ олифталик, олифтагарчилик

I عَصَلَ (*у*) عَصْلٌ букмоқ, эгмоқ; عَصِلَ (а) عَصَلٌ эгилмоқ, букилмоқ, эгри бўлмоқ

– أَعْصَلُ *мн.* عَصْلَاءُ *кўп.* عُصْلٌ букилган, эгилган; эгри, қийшиқ

– عَصَلٌ *ёки* عِصْلٌ *кўп.* أَعْصَالٌ ичак, ичак-чавоқ

عَصْلَجَ қаршилик қилмоқ, қайсарлик қилмоқ, қарши (зид) фаолият кўрсатмоқ

– عَصْلَجَةٌ қайсарлик, бўйсунмаслик

I عَصَمَ (*и*) عَصْمٌ 1) (*н. дандир*) тутиб (тўхтатиб) турмоқ (مِنْ); (*н. дандир*) сақлаб (эҳтиётлаб) турмоқ (مِنْ); ҳимоя қилмоқ; поқдомон (иффатли) ҳолда сақламоқ; 2) қорнини дим қилмоқ; ички қотирмоқ; IV أَعْصَمَ 1) мустаҳкамламоқ; хавфсизлантирмоқ; مِنَ الشَّرِّ ~ ёмонликдан эҳтиёт бўлмоқ; 2) (*н. гадир*) ёпишиб олмоқ (ب); VII اِنْعَصَمَ гуноҳсиз (*пок*) бўлмоқ; VIII اِعْتَصَمَ 1) (*н. нидир*) маҳкам тутмоқ (ب); (*н. дандир*) паноҳ истамоқ; بِالصَّبْرِ ~ сабрли бўлмоқ; بِالصَّمْتِ ~ сукут сақламоқ, жим бўлмоқ; 3) (*н. гадир*) амал қилмоқ, (*қандайдир*) қоида билан ишламоқ (ب); بِاللهِ ~ Оллоҳнинг инояти билан гуноҳдан ўзини тиймоқ; X اِسْتَعْصَمَ 1) (*н. биландир*) ҳимоя қилинмоқ (ب); 2) (*н. гадир*) амал қилмоқ (ب)

– أَعْصَمُ *мн.* عَصْمَاءُ *кўп.* عُصْمٌ 1) оёғида оқ холи бор бўлган; 2) *эск.* оёғида оқ холи бор

қора жунли тоғ эчкиси; 3) афзал, афзал бўлган, энг яхши; قَصِيدَةٌ عَصْمَاءُ энг яхши қасида; ◊ ~ غُرَابٌ оёқли қарға (*жуда кам учрайдиган н. ҳақида*)

— عَاصِمٌ 1) сабр-қаноат омили; 2) *эск.* ҳимоячи; 3) *ат. от, мз.* Осим

– عَاصِمَةٌ *кўп.* عَوَاصِمُ пойтахт, бош шаҳар, бошкент; ~ مِصْرَ الثَّانِيَةُ Ал-Искандария; ~ الأُمَوِيِّينَ *тар.* Умавийлар пойтахти-Димашқ

– عِصَامٌ *кўп.* أَعْصِمَةٌ, عُصُمٌ 1) сиртмоқли боғич (*қоп, меш ва б. ларда*); 2) қулоқ, даста (*идишники*); 3) (*шимни тутиб туриш учун икки елка оша тортиб қўйиладиган*) тасма

– عِصَامِيٌّ 1. йўлини ўзи топиб олувчи; 2. фавқулодда катта иқтидор эгаси

– عِصَامِيَّةٌ туғма иқтидорлилик

– عُصْمٌ *ёки* عُصُمٌ ҳар қандай нарсанинг қолдиғи, изи

– عِصْمَةٌ[1] гуноҳсизлик, поклик, покдомонлик, мусаффолик; هُوَ فِي ~ مِنْ ... у ...дан холидир; унда ... (*мас., камчилик*) йўқ; ~ الْ صَاحِبَةُ покдомон (*аёлнинг фахрий унвони*); 2) ҳимоя, ҳомийлик; هِيَ فِي ~ه у (*аёл*) унинг хотинидир (*сўзма-сўз: у* (аёл) унинг ҳимоясида); 3) عِصْمَةُ *ат. от, мз.* Исмат

عِصْمَةٌ[2], عُصْمَةٌ, *кўп.* عِصَمٌ 1) бўйинбоғ (*мас., итдаги*); 2) маржон, ипга ўтказилган мунчоқ; 3) *эск.* тутиб туриш, тўхтатиб туриш; *кўп.* عِصَمٌ *эск.* алоқа, ришта

– الْمُعْتَصِمُ Ал-Муътасим (*аббосий халифа*)

– مِعْصَمٌ *кўп.* مَعَاصِمُ билак; سَاعَةُ الْ~ қўл соати

– مَعْصُومٌ *кўп.* مَعَاصِيمُ 1) сақланаётган; дахлсиз; 2) гуноҳсиз, хатосиз, беайб, бокир; وَ الْمَرْءُ غَيْرُ ~ одам гуноҳсиз бўлмайди; ◊ ~ الْبَطْنِ қабзият билан оғриган

I (عصو) عَصَا (*у*) عَصْوٌ калтак (*асо*) билан урмоқ

– عَصًا *мн. кўп.* عُصِيٌّ, عِصِيٌّ калтак, асо, ҳасса; السِّنَّارَةِ ~ қармоқ дастаси (сопи); ~ الْبِلْيَارْدُو кий (*бильярддаги*); الْقِيَادَةِ ~ дирижёр таёқчаси; سَاحِرٍ ~ *ёки* السِّحْرِيَّةُ الْ~ *фольк.* сеҳрли таёқча; الرَّاعِي ~ *бот.* ирғай; لُعْبُ الْ~ калтакли тортишув, кураш (*Шимолий Мисрдаги халқ спорт ўйини*); (الْبَدَلِ) التَّابِعِ ~ *спорт.* эстафета таёқчаси, эстафета; (الْبَدَلِ) التَّابِعِ ~ سَلَّمَ وَ اسْتَلَمَ эстафетани қабул қилмоқ ва топширмоқ; مُوسَى ~ *кур., библ. дин.* Мусо асоси (ҳассаси); بِالْ~ لَوَّحَ таёқни ўйнатмоқ, силкитмоқ; ◊ شَدِيدُ الْ~ қайсар, саботли; لَيِّنُ الْ~ мулойим, юмшоққунгил; الطَّاعَةِ ~ شَقَّ исён кўтармоқ, итоатдан чиқмоқ; رَفَعَ عَصَاهُ йўлга чиқмоқ; أَلْقَى ~ التَّرْحَالِ а) тўхтамоқ, дам олиш учун тўхтамоқ (*йўлда*); б) жойлашмоқ; تَشَظَّتْ ~ هُمْ قَطْعًا улар кучдан қолдилар; انْشَقَّتْ ~ هُمْ улар уришиб қолдилар; وَضَعَ الْعَصَا فِي طَرِيقِهِ йўлга тўғаноқ бўлмоқ

– عَصَاةٌ калтак, таёқ

– عَصَايَةٌ *кўп.* اتٌ таёқ, ҳасса (*асо*)

– عُصَيَّةٌ *кўп.* اتٌ *биол.* таёқча, бацилла

I عَصَى (*и*) عِصْيَانٌ исён қилмоқ; бўйсунмаслик; الْكَلَامُ عَصَاهُ عِنْدَ شَفَتَيْهِ *маж.* оғзи калимага келмай қолди; عَصَتْ قَدَمَاهُ оёқлари унга бўйсунмасди; II عَصَّى кўтармоқ, исён қилмоқ; III عَاصَى исён кўтармоқ; V تَعَصَّى 1) оғир (*қийин*) бўлмоқ; 2) *(к.гадир)* бўйсунмай қўймоқ, итоат этмай қўймоқ (عَلَى); VI تَعَاصَى 1) янада қийинлашмоқ, оғирлашмоқ; 2) исён қилмоқ; қаршилик қилмоқ; X اسْتَعْصَى 1) (*к. гадир қарши*) норозилик билдирмоқ, қўзғолмоқ (عَلَى); (*к. гадир; бўйсунмаслик* (عَلَى); عَلَيْهِ الْقَوْلُ ~ сўзлари томоғида қолиб кетди; 2) оғир (қийин) бўлмоқ; мураккаблашмоқ; 3) даволаб бўлмайдиган бўлмоқ (*касаллик ҳақида*)

– عَاصٍ *мн.* عَاصِيَةٌ *кўп.* عُصَاةٌ 1) осий, исёнкор; бўйсунмовчи; 2) исёнчи; 3) الْعَاصِي *ат. от, мз.* Ал-Осий

– عَصِيٌّ *кўп.* أَعْصِيَاءُ 1. исёнкор, бўйсунмовчи; қийин, оғир; 2. осий, исёнчи

– عِصْيَانٌ исён; бўйсунмаслик

– مُسْتَعْصٍ *мн.* مُسْتَعْصِيَةٌ 1) (*к. учундир*) оғир (қийин) бўлган (عَلَى); 2) даволаб бўлмайдиган, бедаво (*касаллик ҳақида*)

– مَعْصِيَةٌ *кўп.* مَعَاصٍ 1) қулоқ солмаслик, гапга кирмаслик, бўйсунмаслик; 2) *шунингдек:* ~ دِينِيَّةٌ гуноҳ, маъсият

I عَضَّ (*и/а*) عَضٌّ 1) тишламоқ; тишда олмоқ; بَنَانَهُ (أَنَامِلَهُ) ~ (аламдан) ўз бармоқларини тишламоқ; 2) (*бирор н. га*) ёпишиб олмоқ (ب) (*бирор н. га*) хиралик билан ёпишиб олмоқ (ب); ◊ ~ه النَّدَمُ уни надомат туйғулари ўраб олди; بَنَانَ النَّدَمِ ~ *қар.* بَنَانٌ; ~ه الزَّمَانُ замон (*қисмат*) унга раҳм қилмади; عَضَّتْهُ الْفَاقَةُ بِنَابِهَا *маж.* у қашшоқ кунларни бошидан кечирди; II عَضَّضَ тишлаб олмоқ; қаттиқ тишламоқ; VII انْعَضَّ тишланмоқ, тишланган бўлмоқ

– عَضٌّ тишлаш, тишланиш

– عِضٌّ[1] *жам. бот.* дўлана (*дарахти ва меваси*)

– عِضٌّ[2] *кўп.* أَعْضَاضٌ, عُضُوضٌ бахил, очкўз, бойликка ҳирс қўйган

– عَضَاضٌ 1) тишлаш, тишланиш; 2) чақиш (*мас., ари ҳақида*); 3) тишлаб ейиладиган нарса

– عَضَّاضٌ 1) тишлайдиган, қопоғон; 2) қопоғон, ёмон

– عَضَاضٌ عَيْشٍ ~ هُوَ у ҳаётнинг машаққатларига бардош берган одамдир

– عَضَّةٌ *кўп.* اتٌ чақиш

– عِضَّةٌ *бот.* дўлана тупи

– عَضَّاضٌ = أَعْضُوضٌ

– عَضُوضٌ[2] بِئْرٌ ~ суви кўп қудуқ

– مَعْضُوضٌ тишлаб ташланган; азоб чеккан

I عَضَبَ (и) عَضْبٌ кесмоқ, қирқмоқ; بِلِسَانِهِ ~ сўкмоқ, ҳақорат қилмоқ

– أَعْضَبُ[1] *мн.* عُضْبٌ *кўп.* عُضْبٌ, عَضْبَاءُ қулоғи ёрилган, қулоғида ёриғи бор; عَضْبَاءُ Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васаллам туяларининг номи

– أَعْضَبُ[2] *мн.* عُضْبٌ *кўп.* عُضْبٌ, عَضْبَاءُ 1) ака-укаси йўқ бўлган одам; 2) бирор кўмакдоши бўлмаган одам

– عَضْبٌ ўткир, кескир (*қилич, тил ҳақида*)

– مَعْضُوبٌ қимирлай олмайдиган ҳолатдаги бемор

I عَضَدَ (*у*) عَضْدٌ ёрдам бермоқ, қўллаб-қувватламоқ; الشَّجَرَ ~ дарахтни кесмоқ, дарахтни бутамоқ; II عَضَّدَ = I; III عَاضَدَ ёрдам бермоқ, кўмаклашмоқ; VI تَعَاضَدَ ўзаро ёрдамлашмоқ (кўмаклашмоқ, кўмаклашишмоқ); биргалашиб ҳаракат қилмоқ; VIII اعْتَضَدَ (*бирор н. билан*) ўзига ёрдам бермоқ (ب); (*к. нидир*) ўзига ёрдамчи қилиб олмоқ (ب); *(к.дандир)* ёрдам олиб кучайиб кетмоқ

أَعْضَدُ 1) билаги нозик одам; 2) қўлларининг тирсакдан юқори қисми бири иккинчисидан калта бўлган одам

– تَعَاضُدٌ ўзаро ёрдам; الْ~ الاقْتِصَادِيُّ ўзаро иқтисодий ёрдам

– تَعْضِيدٌ ёрдам, кўмак, қўллаб-қувватлаш

– عَاضِدٌ 1) *эск.* ёрдамчи, кўмакчи; 2) Озид (*фотимий халифа*)

– عَضَادَةٌ *кўп.* عَضَائِدُ томон, ён томон; хўжа девор, таянч; кўприк тирагичи; الْبَابِ ~ эшик ёндори (кесаки ёндори); ~ان *ик.с.* квадрат қавслар; وَضَعَ كَلِمَاتٍ بَيْنَ الْعَضَادَتَيْنِ сўзни квадрат қавс ичига олмоқ

– عَضْدٌ 1) ёрдам, қўллаб-қувватлаш; 2) ёрдамчи, кўмакчи

– عَضَدٌ ҳовузнинг чеккасига терилган тош

– عَضُدٌ *кўп.* أَعْضَادٌ қўлнинг елкадан билаккача бўлган қисми, *шунингдек:* عَظْمُ الْ~ елка суяги; ◊ شَدَّ ~ه кимгадир ёрдам бермоқ; فَتَّ فِي ~ه кимнидир кучсизлантирмоқ (кучдан тойдирмоқ)

– عَضِيدٌ[1] дарахтнинг кесилган қисми

– عَضِيدٌ² *кўп.* عِضْدَانٌ қатор қилиб экилган хурмо дарахтлари сафи

– الْمُعْتَضِدُ Ал-Муътазид (*аббосий халифа*)

– مُعَضِّدٌ ёрдам берувчи, ёрдамчи

– مِعْضَدٌ тирсакдан юқорига тақиладиган билакузук

عَضْرَسٌ азрас (*қизил гулли ўсимлик*)

I (عضل) عَضَلَ (*а*) عَضْلٌ мушакли бўлмоқ; عَضَلَ (*у*) عَضْلٌ тўсқинлик қилмоқ; (*н. нидир*) қийинлаштирмоқ (عَنْ); الْأَمْرُ ~ аёлнинг турмушга чиқишига тўсқинлик қилмоқ; II عَضَّلَ : الْمَرْأَةُ بِوَلَدِهَا ~ت аёлнинг туғиши қийинлашди, тўлғоқ қийин кечди; IV أَعْضَلَ 1) қийин бўлмоқ, ҳал қилиниши оғир бўлмоқ; 2) давосиз (бедаво) бўлмоқ (*касаллик ҳақида*); (*врач-ҳакимни*) чорасиз ҳолда қолдирмоқ (*касаллик ҳақида*); الْمَرْأَةُ بِوَلَدِهَا ~ت аёлнинг кўзи ёриши қийинлашди

— عُضَالٌ 1) даволаш қийин бўлган; давосиз, бедаво; 2) қаттиқ, машаққатли

– عَضِلٌ мушакли, кучли

– عَضَلٌ мушакли; الْ~ مَفْتُولُ кучли, бақувват

– عَضَلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ мушак; بَاسِطَةٌ ~ тик қиладиган мушак; رَاحَةٌ~ бўшаштирадиган мушак; الْ~ الْقَابِضَةُ (الْعَاصِرَةُ) эгадиган мушак

– عَضَلِيٌّ 1) мушакка оид; الْ~ (التَّمْزِيقُ) التَّمْزِيقُ пайларнинг чўзилиши; 2) мушакли, кучли

– مُعْضِلٌ қийин, чорасиз қолдирувчи

– مُعْضِلَاتٌ *кўп.* қийинчиликлар, машаққатлар

– مُعْضِلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ оғир.(қийин) масала, муаммо; қийинчилик

عَضَمٌ *кўп.* أَعْضِمَةٌ, عُضُمٌ 1) паншаха; 2) ёйнинг тутқичи

مُعَضَّمٌ *халқ.* суякли, серсуяк

I عَضَهَ (а) عَضْهٌ 1) тиконли бутани емоқ (*туя ҳақида*); 2) к.гадир айб қўймоқ, к.нингдир бўйнига айб осмоқ

عِضَاهٌ *бот.* олҳўрига ўхшаш бута ўсимлик

– عَاضِهٌ сеҳргар, жодугар

– عِضَاهَةٌ *кўп.* عِضَاهٌ ҳар қандай тиконли катта дарахт

– عَضْهَةٌ 1) = عِضَاهَةٌ; 2) сеҳр, жоду (*қурайш қабиласи лаҳжасида*)

عِضَةٌ¹ = عِضَاهَةٌ

– عِضَةٌ² *кўп.* عِضُونَ 1) ёлғон, ёлғон-яшиқ, бўҳтон; 2) *эск.* бўлим, қисм; 3) *эск.* отряд, одамлар тоифаси 4) сеҳр, жоду (*қурайш қабиласи лаҳжасида*)

(عضو) II عَضَّى 1) тақсимламоқ, парчаламоқ; الشَّاةَ ~ қўйни нимталамоқ

– عُضْوٌ *кўп.* أَعْضَاءٌ 1) аъзо; أَعْضَاءُ التَّنَاسُلِ таносил аъзолари, жинсий аъзолар; عِلْمُ وَظَائِفِ الْأَعْضَاءِ физиология; 2) аъзо; الْحِزْبِ ~ партия аъзоси; رَسْمُ الْ~ аъзолик бадали (взноси); (أَصْلِيٌّ) أَصْلِيٌّ ~ асосий (ҳақиқий) аъзо; الْمَجْمَعِ الْعِلْمِيِّ ~ фанлар академияси аъзоси, академик; الْمَجْمَعِ الْعِلْمِيِّ الْعَامِلِ ~ фанлар академиясининг ҳақиқий аъзоси; ~ مُرَاسِلٌ мухбир аъзо; فَخْرِيٌّ ~ фахрий аъзо

– عُضْوٌ = عِضْوٌ

– عُضْوَةٌ *кўп.* عُضُوَاتٌ (*қандайдир жамиятга*) аъзо (*аёл киши ҳақида*)

– عُضْوِيٌّ *кимё.* органик; ~ (غَيْرُ) لَا ноорганик; ~ ارْتِبَاطٌ узвий алоқа; ~ا узвий

– عُضْوِيَّةٌ аъзолик; الْجَمْعِيَّةِ فِي ~ قَبِلَهُ кимнидир жамият аъзолигига қабул қилмоқ; قَبِلَ دَوْلَةَ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ فِي ~ давлатни Бирлашган Миллатлар Ташкилоти аъзолигига қабул қилмоқ

(عضون) تَعَضَّنَ узвий боғлиқ бўлмоқ

– تَعَضُّنٌ узвий боғлиқлик

– مُتَعَضِّنٌ узвий

I عَطَّ (у) عَطٌّ иккига бўлиниб кетмайдиган қилиб йиртмоқ (*мас. кийимни*); VII انْعَطَّ 1) эгилмоқ (*новда ҳақида*); 2) йиртилмоқ (*кийим ҳақида*)

– عَطَاطٌ 1) *зоол.* шер; 2) баҳодир, шерюрак

I (عطب) عَطَبَ (*у*) عَطْبٌ зарар етказмоқ, бузмоқ, йўқ қилмоқ; عَطِبَ (*а*) عَطَبٌ 1) ҳалок бўлмоқ; 2) шикаст топмоқ, бузилмоқ, чиримоқ; II عَطَّبَ 1) қаттиқ шикаст етказмоқ (бузмоқ); ҳалок қилмоқ; 2) бузилмоқ, чиримоқ; ◊ الشَّرَابَ ~ винони хуштаъм қилмоқ; IV أَعْطَبَ зарар (шикаст) етказмоқ, бузмоқ; йўқ қилмоқ; V تَعَطَّبَ яроқсиз ҳолга келмоқ, бузилмоқ; VII انْعَطَبَ йўқ бўлиб кетмоқ; VIII اعْتَطَبَ = عَطِبَ

– إِعْطَابٌ бузилиш, зарарланиш

– عَاطِبٌ зарарланган

– عَطَبٌ бузилиш, зарар; ҳалокат; ишдан чиқиш; чириш; الْ~ سَرِيعُ тез айнийдиган (бузиладиган)

– عُطْبٌ *ёки* عُطُبٌ пахта

– عُطْبَةٌ бир бўлак (парча) пахта; ўт (олов) илаштириладиган пилик

– مُعْطَبٌ *кўп.* مَعَاطِبُ ҳалок бўлиш жойи, ҳалокат жойи

– مَعْطُوبٌ, مُعَطَّبٌ 1) ишдан чиққан, зарарланган; 2) бузилган, айниган

عُطْبُولَةٌ *кўп.* عَطَابِيلُ, عُطَابِيلُ бўйни узун чиройли келишган аёл

– عُطْبُولَةٌ = عَيْطَبُولٌ

I عَطَرَ (*а*) عَطَرٌ 1) ёқимли (муаттар бўй (ҳид) бермоқ, хушбўй бўлмоқ; 2) ўзига атир сепмоқ; II عَطَّرَ хушбўй қилмоқ; (*н. гадир*) атир сепмоқ (ب); V تَعَطَّرَ ўзига атир сепмоқ; X اسْتَعْطَرَ = V

– عَاطِرٌ хушбўй, муаттар; ◊ ~ ثَنَاءٌ катта мақтов

– عَطَّارٌ аттор, атир-упа моллари билан савдо қилувчи, парфюмер

– عِطَارَةٌ 1; парфюмерлик касби; 2) атир-упа моллари савдоси; 3) атир-упа моллари; مَحَلُّ الْ~ атир-упа дўкони

– عَطِرٌ муаттар бўйли (ҳидли); хушбўй; ◊ سَمْعَةٌ ~ةٌ яхши ном, яхши ном чиқариш

– عِطْرٌ *кўп.* عُطُورٌ, أَعْطَارٌ атир; эссенция; муаттар бўй (ҳид) берувчи зиравор; *бот.* ёронгул, атиршок; الْوَرْدِ ~ атиргул мойи

– عِطْرِيٌّ хушбўй, муаттар

– عِطْرِيَّاتٌ *кўп.* 1) хушбўй моддалар; 2) атир-упа моллари

– مِعْطَارٌ = مِعْطِيرٌ

– مُعَطَّرٌ муаттар, хушбўй, ёқимли бўй (ҳид) тарқатадиган

– مِعْطِيرٌ ўзига кўп атир сепувчи (қуювчи)

عُطَارِدُ *астр.* Аторуд (Меркурий)

I عَطَسَ (*и, у*) عَطْسٌ атса (акса) урмоқ, чучкирмоқ; الصُّبْحُ ~ тонг ота бошлади; II عَطَّسَ 1) чучкиртирмоқ, атса (акса) урдирмоқ; 2) тез-тез атса (акса) урмоқ (чучкирмоқ)

– عَاطِسٌ 1) тонг, тонгги пайт; 2) тўсатдан рўпарада пайдо бўлган кийик, оҳу

– عَاطُوسٌ чучкиртирадиган тамаки

– عُطَاسٌ чучкириш, атса (акса) уриш

– عَطْسَةٌ *кўп.* عَطَسَاتٌ атса (акса), чучкириш, чучкирик

– مَعْطِسٌ *ёки* مَعْطَسٌ *кўп.* مَعَاطِسُ бурун

I عَطَشَ (*а*) عَطَشٌ 1) чанқоқлик (ташналик) ҳис этмоқ, ташна (чанқоқ) бўлмоқ; ичишни хоҳламоқ; 2) (*н. нидир*) хоҳламоқ (إِلَى); II عَطَّشَ чанқатмоқ, ташна қилмоқ; ◊ الْجِيمَ ~ «ж» товушини «г» деб талаффуз қилмоқ; IV أَعْطَشَ чанқатмоқ, ташна қилмоқ; V تَعَطَّشَ 1) ташна (*чанқоқ*) бўлмоқ; 2) (*н. нидир*) қаттиқ хоҳламоқ (لِ)

– تَعَطُّشٌ ташналик, чанқоқлик; الْعِلْمِ ~ илмга чанқоқлик; إِلَى الْمَعْرِفَةِ ~ (*бирор н. ни*) билишга чанқоқлик; إِلَى الدَّمِ ~ қонхўрлик, қонга ташналик

– عَاطِشٌ ташна, чанқоқ

– عُطَاشٌ кучли ташналик, қаттиқ чанқоқлик

– عَطَشٌ 1) ташналик, чанқоқлик; 2) истак, хоҳиш

– عَطِشٌ 1) ташна, чанқоқ; 2) қуруқ, сувсиз (*ер ҳақида*)

– عَطْشَانُ мн. عَطْشَى кўп. عطاشٌ = عَطِشٌ

– عَطْشَجِيٌّ кўп. عَطْشَجِيَّةٌ гулахи, ўт ёқувчи

عَطْعَطَ қаттиқ қичқирмоқ

– عَطْعَطَةٌ қаттиқ қичқириқ (лар)

I **عَطَفَ** (*и*) عَطْفٌ 1) (*к. гадир*) эгилмоқ, букилмоқ (إلى); 2; (*к. гадир*) кўнгли яқин бўлмоқ, хайрихоҳлик қилмоқ (عَلَى); 3) (*к. гадир*) ҳамдардлик қилмоқ (عَلَى); (*к. гадир*) раҳм (шафқат) қилмоқ (عَلَى); 4) букмоқ; эгмоқ, тахламоқ; 5) *грам.* (*н. гадир*) бирикмоқ (عَلَى); 6) (*к. дандир*) тескари бурилмоқ, юз ўгирмоқ (عَنْ); 7) (*к. нидир н. дандир*) кўнглини қолдирмоқ, алаҳситмоқ (عَنْ, ب); 8) (*к. нидир н. гадир*) яқинлаштирмоқ (عَلَى, ب); ~ الْوِسَادَةَ ёстиқни букламоқ; II عَطَّفَ 1) эгмоқ, бўкмоқ; 2) кўнглини яқин қилдирмоқ, хайрихоҳ бўлдирмоқ; 3) букмоқ, тахламоқ; V تَعَطَّفَ 1) (*к. гадир*) ҳамдардлик кўрсатмоқ, (*к. гадир*) раҳм-шафқат қилмоқ (عَلَى); 2) (*н. нидир қилишга*) оқ фотиҳа бермоқ (ب); 3) тўн (пальто) киймоқ; VI تَعَاطَفَ 1) ҳамдардлик билдиришмоқ; ўзаро хайрихоҳлик қилишмоқ; 2) бирор ким билан бир хил ҳиссиётда бўлишмоқ; 4) *грам.* бирикмоқ; VII اِنْعَطَفَ 1) эгилган (энгашган) бўлмоқ; эгилмоқ; 2) бурилмоқ; 3) четга чиқмоқ; бир томонга бурилмоқ (*мас., автомобиль ҳақида*); (*к. томонгадир*) бурилмоқ (إلى); VIII اِعْتَطَفَ устки кийимни (пальтони) киймоқ; X اِسْتَعْطَفَ 1) хайрихоҳлик, (кўнгил яқинлик, муҳаббат) истамоқ (*хоҳламоқ*); 2) ялтоқилик қилмоқ; кўнглини юмшатмоқ; ~ خَاطِرَهُ кимнингдир раҳмини келтирмоқ (шафқатини қўзғамоқ); 3) (*к. дандир*) ялиниб (ёлвориб) олмоқ (مِنْ)

– اِنْعِطَافٌ 1) четга чиқиш; 2) эгилган жой, эгилиш, қиялик; 3) мойиллик, хайрихоҳлик; 4) бурилиш; ~ نُقْطَةُ бурилиш нуқтаси (жойи); ~ هَامٌّ فِي تَطَوُّرِ الْحَرَكَةِ الْعُمَّالِيَّةِ ишчилар ҳаракати тараққиётининг муҳим бурилиши

– تَعَاطُفٌ 1) ўзаро ҳамдардлик муносабатлари; (*к. гадир*) ҳамдардлик (مَعَ); 2) хайрихоҳлик туйғуларининг зоҳир бўлиши; хайрихоҳлик қилиш; хайрихоҳлик; نَظَرَ بِعَيْنِ الـ~ إِلَى ... ...га хайрихоҳлик билан қарамоқ; 3) *грам.* бирикиш

– عَاطِفٌ 1) эгиладиган; 2) раҳм-шафқатли, хайрихоҳ; 3) бириктирувчи; ~ حَرْفٌ *грам.* боғловчи; 4) пойгада олтинчи ўринда келаётган от

– عَاطِفَةٌ кўп. عَوَاطِفُ 1) ҳиссиёт, туйғу, сезги; ~ وَطَنِيَّةٌ ватантанпарварлик, патриотизм; 2; хайрихоҳлик, меҳр-муҳаббат

– عَاطِفِيٌّ хайрихоҳ туйғули, ҳиссиётли, сентиментал; ~ كَاتِبٌ сентиментал ёзувчи

– عَاطِفِيَّةٌ 1) ҳиссиётлилик, сентименталлик; 2) *адаб.* сентиментализм (XVIII *асрда Оврупо адабиёти ва санъатида пайдо бўлган ижодий метод*)

– عِطَافٌ кўп. أَعْطِفَةٌ, عُطُفٌ устки кийим; пальто; *ҳарб.* шинель

– عَطْفٌ 1) бурилиш; букилиш, эгри-бугрилик; 2) сезги, туйғу, ҳис; 3) ҳамдардлик; хайрихоҳ муносабат, хайрихоҳлик, меҳр; نَظَرَ نَظْرَةَ الـ~ ёки نَظَرَ بِعَيْنِ الـ~ (*н. гадир*) хайрихоҳлик билан қарамоқ (إلى); 4) *грам.* боғланиш; ~ الْبَيَانِ *грам.* изоҳловчи; حَرْفُ الـ~ (أَدَاةُ) *грам.* боғловчи

– عِطْفٌ кўп. أَعْطَافٌ ён, томон, тараф; ثَنَى (ثَنَّى) ~ هُ عَنْ ... (*к. дандир*) юз бурмоқ, юз ўгирмоқ, (*к. нингдир олдида*) кеккаймоқ, керилмоқ, такаббурлик қилмоқ; لَانَتْ أَعْطَافُهُ унинг кўнгли юмшади; أَعْطَافُهُ رَنَّحَ *қар.* عِطْفَا الرَّجُلِ؛ أَعْطَافُهُ одамнинг бошдан биқинигача бўлган икки ёни

– عَطْفَةٌ кўп. ـَاتٌ 1) бурилиш; 2) тор кўча (*икки ёнма-ён кўчани бирлаштирувчи кичик кўча*)

– عَطُوفٌ севувчи, севгига бой; меҳрибон

– عَطُوفَةٌ яхшилик, раҳм-шафқат; صَاحِبُ الـ~ жаноблари (*мурожаатда*)

– مُتَعَاطِفٌ хайрихоҳ ҳиссиётли; ҳамдардлик кўрсатувчи

– مَعْطِفٌ кўп. مَعَاطِفُ буйин

– مِعْطَفٌ кўп. مَعَاطِفُ = عِطَافٌ

– مَعْطُوفٌ 1) *грам.* боғланган; 2) *эск.* букилган, эгилган

– مُنْعَطَفٌ кўп. ـَاتٌ 1) эгри-бугрилик, букик, айланиш (*жой*); бурилиш (*жой*); 2) кичик кўча, тор кўча

I **عَطِلَ** (*а*) عَطَلٌ, عَطَالَةٌ 1) (*бирор н. дан*) ажралган бўлмоқ (مِنْ); 2) ёпиқ бўлмоқ, ишламаётган бўлмоқ (*дукон, идора ҳақида*); 3) ишсиз бўлмоқ; фаолиятсиз бўлмоқ; ~ تِ الْمَرْأَةُ аёл тақинчоқларсиз қолди; II عَطَّلَ 1) ишсиз қолдирмоқ; ташлаб қўймоқ; фаолиятсиз қолдирмоқ; 2) ёпмоқ, тўхтатмоқ; (*вақтинча*) тўхтатмоқ (*мас., мажлисни*); тарқатмоқ, жавоб бермоқ (*мас., таътилга*); 3) *мажз.* ёпилмоқ, тўхтатилмоқ; 4) яроқсиз ҳолга келтирмоқ, ишдан чиқармоқ, бузмоқ; зарар етказмоқ; 5) халақит бермоқ, тўсқинлик қилмоқ; тўхтатиб қўймоқ; 6) безакдан маҳрум қилмоқ (*аёлни*); 7) тўхтатмоқ, ўчирмоқ (*моторни*); V تَعَطَّلَ 1) қўлланилмай (жорий қилинмай) қолмоқ; *шунингдек:* عَنِ الْعَمَلِ ~ ишсиз қолмоқ (*бўлмоқ*); 2) тўхтамоқ (*мас., кема қатнови*); ишламай қолмоқ (*мас., мотор ҳақида*); ишламаслик (*завод ҳақида*); 3) бузилмоқ, ишдан чиқмоқ (*машина ҳақида*); ~ مِنَ السَّيْرِ йўл (*курс*) дан адашиб кетмоқ (*мас., кема ҳақида*); ~ تِ الْمَرْأَةُ аёлнинг бўйни марварид-маржонларсиз қолди

– تَعَطُّلٌ 1) *шунингдек:* عَنِ الْعَمَلِ ~ ишсизлик; 2) ишдан чиқиш; ишламаслик (*мотор*); тўхтаб қолиш

– تَعْطِيلٌ 1) тўхташ; ёпилиш; ~ الْجَرِيدَةِ الْإِدَارِيُّ раҳбарият топшириғи билан ғазетанинг ёпиб қўйилиши; 2) тарқатиб юбориш; 3) тўхташ, ишламаслик; 4) ўчириш, тўхташ (*мотор*); 5) бузилиш, ишдан чиқиш; 6) атеизм, худосизлик

– عَاطِلٌ 1) (*бирор н. си*) йўқ бўлган, (*н. дандир*); ажралган (مِنْ);2) фаолиятсиз, бекорчи; ишсиз; كَامِلٌ ~ ёки بِصُورَةٍ كُلِّيَّةٍ ~ тула (мутлақ) ишсиз; جُزْئِيٌّ ~ ёки بِصُورَةٍ جُزْئِيَّةٍ ~ қисман ишсиз; 3) яроқсиз; 4) зеб-зийнатлари йўқ (*аёл ҳақида*)

– عَطَالَةٌ 1) ишсизлик; 2) инерция, ғайриихтиёрийлик

– عَطِلٌ фаолиятсизлик; الْعُمَّالِ ~ ишсизлик

– عُطْلٌ[1] (*бирор н. си*) йўқ, (*бирор н. сидан*) ажралган (مِنْ)

– عُطْلٌ[2] кўп. أَعْطَالٌ бузилиш; ишдан чиқиш; ~ وَ صَرْفٌ сарфлар ва зарарлар

– عَطْلَانٌ 1) бекорчи, ишсиз, 2) яроқсиз

– عُطْلَةٌ 1) фаолиятсизлик, банд эмаслик; ишсизлик; 2) танаффус; таътил; ~ بَرْلَمَانِيَّةٌ парламент таътили; ~ نِهَايَةِ الْأُسْبُوعِ шанбадан душанбагача бўлган дам олиш кунлари, ҳафталик дам олиш кунлари; ~ يَوْمُ ишланмайдиган кун

– عَطِلٌ эркак хурмо дарахтининг узун новдаси

– عُطَيْلٌ *ат.от, мз.* Отелло

– عَيْطَلٌ *эск.* узун бўйинли, баланд, новча

– مُتَعَطِّلٌ бузилган; ишдан чиққан; ишламай турган

– مِعْطَالٌ бекорчи; ишсиз

– مُعَطَّلٌ 1) ишламаётган; ташлаб қўйилган, ишламай ётган (*капитал ҳақида*); 2) ишсиз; 3) ёпиқ; етишиб (эришиб) бўлмайдиган; 4) ишлов берилмаган ер, ишланмаган ер; إِبِلٌ ~ةٌ эгаси йўқ туя

– مُعَطِّلٌ худосиз, атеист

I (عطن) **عَطَنَ**[1] (*и, у*) عَطْنٌ ивитмоқ (*мас., тери, канап ва б. ларни*); عَطَنَ[2] (у,и) عُطُونٌ, عَطْنٌ сувга қондириб, дам бермоқ (*туяга*); عَطَنَتِ الْإِبِلُ *эск.* сув ичиб бўлиб туялар сувлоқда ётдилар; عَطِنَ (*а*) عَطَنٌ чиримоқ; пўпанак босмоқ; бадбўй бўлмоқ; II عَطَّنَ 1) ивитмоқ; 2) чиритмоқ; 3) сасимоқ (*сув ҳақида*)

– تَعْطِينٌ ивитиш

– عَطَّانٌ ошловчи модда

– عَطْنٌ ивиш

– عَطَنٌ[1] *кўч.м.* 1) ота-она уйи; *кўп.* أَعْطَانٌ

2) туянинг сув ичиш учун чўкадиган жойи; 3) қуйхона, қўй боқиладиган хона; ~ضَيِّقُ الْ ضِيقُ الْ қизғончиқ; ~ضِيقُ الْ қизғончиқлик

– عَطَنٌ[2] чириш; пўпанак босиш; ёмон ҳид

– عَطِنٌ, عَطِينٌ чириган; пўпанак босган; ёмон ҳидли, бадбуй

– مَعْطَنٌ ёки مَعْطِنٌ кўп. مَعَاطِنُ[1] = عَطَنٌ

I (عطو) عَطَا (у) عَطْوٌ олмоқ; қабул қилмоқ; қўл билан олмоқ, ушламоқ; ~ إِلَيْهِ يَدَهُ унга қўлини чўзмоқ,узатмоқ; III عَاطَى бермоқ; IV أَعْطَى 1) бермоқ; таклиф қилмоқ; أَعْطَاهُ حَقَّهُ кимгадир ҳақини бермоқ; ~ مَا وَ لَا أَخَذَ маж. у на ҳа, на йўқ демади; 2) ҳадя қилмоқ; мажз. олинмоқ; 3) эск. бўйсунган бўлмоқ (*туя ҳақида*); أَعْطَى بِيَدِهِ у бўйсунди, таслим бўлди; V تَعَطَّى 1) (*банкда*) операция бажармоқ; 2) садақа сўрамоқ; VI تَعَاطَى 1) ундирмоқ, олиб қолмоқ, олмоқ; 2) ичмоқ, тановул қилмоқ, қабул қилмоқ (*мас., дорини*); ~ الْخَمْرَ ароқ ичмоқ, маст бўлмоқ; ~ الْأَفْيُونَ (الْحَشِيشَ) ҳашиш чекмоқ; ~ الْأَفْيُونَ наркотик моддалар истеъмол қилмоқ; 3) (*бирор н. билан*) шуғулланмоқ, (*иш*) олиб бормоқ, юритмоқ; (*бирор иш*) бажармоқ (*қилмоқ-мас., табиблик*); ~ الْأَعْمَالَ иш билан машғул бўлмоқ (шуғулланмоқ); ~ الرِّيَاضَةَ спорт билан шуғулланмоқ; ~ السِّيَاسَةَ сиёсат билан шуғулланмоқ; ~ الْمُحَامَاةَ адвокатлик қилмоқ, адвокат бўлиб ишламоқ; ~ صِنَاعَةَ الصَّيْدَلَةِ дорихона (аптека) эгаси бўлмоқ; ~ بِالْقِمَارِ қимор ўйнамоқ; картавоз бўлмоқ; يَتَعَاطَوْنَ الْحَقَّ эск. улар ўзаро адолат билан иш тутаяптилар; X اسْتَعْطَى сўрамоқ; хайр-эҳсон сўрамоқ

– اسْتِعْطَاءٌ гадойчилик, тиланчилик

– إِعْطَاءٌ кўп. اتٌ бериб қўйиш; бериш, бўлиб бериш, тарқатиш; таклиф қилиш (*мас., савдода баҳо, шарт*)

– تَعَاطٍ 1) машғулот, машғуллик, шуғулланиш; 2) ичиш, истеъмол қилиш; 3) (*дори*) ичиш, қабул қилиш

– عَطًا кўп. عَطَاوَاتٌ совға, ҳадя, туҳфа

– عَطَاءٌ кўп. عَطَاءَاتٌ, أَعْطِيَةٌ 1) бериб қўйиш; ато этиш, совға қилиш; совға, ҳадя, туҳфа; хайр-эҳсон; 2) таклиф (*савдода баҳо ва шартлар*); 3) *ат. от, мз.* Ато

– عَطِيَّةٌ кўп. عَطَايَا 1) совға, ҳадя, туҳфа; 2) *ат. от, мз.* Атийя

– مُسْتَعْطٍ мн. مُسْتَعْطِيَةٌ 1. сўровчи, тиловчи; 2. тиланчи, гадо

– مُعْطٍ мн. مُعْطِيَةٌ 1. берувчи; 2. юборувчи, жўнатувчи (*мас., телеграммани*); ҳадя, совға қилувчи

– مِعْطَاءٌ сахий, саховатли

– مُعْطِيَةٌ совға, ҳадя, туҳфа (*Шимолий Африкада*)

– مُعْطَيَاتٌ кўп. маълумотлар (*мас., статистик*)

(عظل) III عَاظَلَ 1) тушунарсиз (ноаниқ) гапирмоқ *ёки* ёзмоқ; 2) қўшилишмоқ, жуфтлашмоқ (*итлар ҳақида*)

– مُعَاظَلَةٌ тушунарли эмаслик, ноаниқлик, ноизчиллик (*нутқ, услуб ҳақида*)

تَعَظْلَمَ қоронғилашмоқ; ~ اللَّيْلُ тун жуда қоронғилашди

– عَظْلَمٌ бот. (*бўёқ тайёрланадиган*) излим ўсимлиги

– عَظْلَمَةٌ зулмат, қоронғулик

I عَظُمَ (у) عِظَمٌ 1) улуғ (буюк, катта, улкан) бўлмоқ; 2) аҳамиятли (муҳим) бўлмоқ; 3) (*к. учундир*) жиддий (хавфли) бўлмоқ (عَلَى); II عَظَّمَ 1) ҳурматламоқ, ҳурмат кўрсатмоқ; 2) улуғламоқ, шарафламоқ, мақтамоқ; 3) ошириб (ортгириб) кўрсатмоқ; (*бирор н. ни*) катта (муҳим, аҳамиятли) деб тасаввур қилмоқ; IV أَعْظَمَ 1) эҳтиром кўрсатмоқ, ҳурмат кўр сатмоқ; 2) муҳим (жиддий) деб ҳисобламоқ; 3) катталаштирмоқ, катта қилмоқ; V تَعَظَّمَ 1) ҳурмат қилинмоқ, 2) (*н. баландир*) фахрланмоқ; мақтанилмоқ, шуҳрат тутмоқ; 3) суякка айланмоқ, суяк бўлиб қолмоқ; VI تَعَاظَمَ 1) катта (аҳамиятли, муҳим, жиддий) бўлиб қолмоқ; 2) аста-секин катталашмоқ (кучаймоқ), кучи ортмоқ; 3) кеккаймоқ, кибрланмоқ; ~ فِي مِشْيَتِهِ кибр билан (кибрланиб) юрмоқ; X اسْتَعْظَمَ 1) катта деб ҳисобламоқ; 2) муҳим (аҳамиятли) деб ҳисобламоқ; 3) ўткирлашмоқ; 4) фахрланмоқ, гердаймоқ, кибрланмоқ

– إِعْظَامَةٌ турнюр (*аёллар кўйлаги остига белдан пастроққа қўйиб кийиладиган ёстиқсимон н.*)

– أَعْظَمُ мн. عُظْمَى кўп. أَعَاظِمُ 1) энг улуғ, энг буюк; أَعَاظِمُ النَّاسِ энг буюк кишилар (одамлар); 2) энг катта; максимал; 3) энг муҳим; ◊ الْخِيَانَةُ الْعُظْمَى давлатга қилинган хиёнат, давлат хоинлиги

– تَعَاظُمٌ аста-секин катталашиш (ўсиш)

– تَعَظُّمٌ 1) кибрлик, гердайганлик; 2) суякдай қотиб қолиш

– تَعْظِيمٌ улуғлаш, мақташ, ҳурмат қилиш; *ҳарб.* саломлашиш

– عُظَّامٌ ёки عَظَّامٌ = عَظِيمٌ

– إِعْظَامَةٌ = عِظَامَةٌ

– عِظَامِيٌّ 1. обрў-эътиборли (қадимий, зодагонлардан) бўлган; 2.(*зодагонлардан бўлгани учун*) бой-бадавлат (гуллаб-яшнаб) яшаётган одам

– عِظَمٌ, عُظْمٌ 1) катта ҳажм; катталик; муаззамлик; 2) муҳимлик

– عَظْمٌ *жам. кўп.* عِظَامٌ суяклар; ~ الْكَتِفِ (اللَّوْحِ) елка суяги, курак; ~ الْ لِينُ *мед.* рахитизм, суякларнинг юмшаб қолиши; ~ فَخْذِيٌّ ёнбош, тос

– عَظْمَةٌ кўп. عَظَمَاتٌ суяк, кичик суякча, қилтанақ

– عَظَمَةٌ 1) улуғворлик; фазилат; ~ مَرَضُ الْ *мед.* паранойя (*руҳий касаллик*) 2) ифтихор, фахрланиш; 3) азаматлилик; 4) жаноб олийлари (*султонга мурожаатда*)

– عُظْمَةٌ = إِعْظَامَةٌ

– عَظْمُوتٌ улуғлик, қудратлилик

– عَظْمِيٌّ 1) суякли, суякка оид; ~ هَيْكَلٌ скелет; ~ وَرَمٌ *мед.* остеома (*илик, суяк яллиғланиши*); 2) суякдор, суяги бузуқ

– عَظِيمٌ кўп. عُظَمَاءُ, عِظَامٌ 1) улуғ, буюк, азим; ~ الْجَلَالِ улуғвор; ~ الْأَهَمِّيَّةِ биринчи даражали аҳамиятли; 2; улкан, жуда катта; 3) таниқли, машҳур; 4) муҳим, жиддий; 5) азамат, ажойиб; !~ зўр!, ажойиб, жуда соз!

– عَظِيمَةٌ кўп. عَظَائِمُ 1) муҳим (катта) воқеа (иш); 2) бало, фалокат, офат

– مُتَعَظِّمٌ 1) кеккайган, гердайган, ўзини катта тутадиган; 2; суякка айланган, суяк бўлиб қолган

– مُعْظَمٌ (*бирор н. нинг*) катта (асосий) қисми; ~هُمْ уларнинг катта қисми (кўпчилиги)

– مُعَظَّمٌ донгдор, шуҳратли; улуғ, муаззам; 2) суякли

– مُعَظَّمَةٌ қаттиқ фалокат, катта офат

عَظَاءَةٌ кўп. عِظَاءٌ калтакесак

– عَظَايَةٌ = عَظَاءَةٌ

عِظَةٌ қар. وعظ

I (عفّ) عَفَّ[1] (а/и) عِفَّةٌ 1) иффатли (бокира) бўлмоқ; (*ҳар қандай ёмонликлардан*) ўзини тиймоқ (عَنْ); عَفَّ[2] (и/у) عَفٌّ тўпланмоқ, йиғилмоқ; IV أَعَفَّ фазилат эгаси қилмоқ, ҳимматли қилмоқ; V تَعَفَّفَ офиятли (яхши фазилатли) бўлмоқ; 2) (*н. дандир*) тийилмоқ, ўзини тиймоқ (فِي); 3) камтарлик қилмоқ; VIII اعْتَفَّ (*н. дандир*) ўзини тиймоқ, ўзини эҳтиёт қилмоқ; X اسْتَعَفَّ = I

– أَعَفُّ энг офиятли, энг яхши фазилатли, мусаффо; айбсиз, камчиликсиз

– تَعَفُّفٌ 1) тийилиш, ўзини тутиш; 2) офият, яхши фазилат, иффат, камтарлик

– عَفٌّ офиятли, иффатли, мусаффо; камтар

– عَفَافٌ офият, яхши фазилат, иффат, мусаффолик, иффатлилик; камтарлик

– عُفَافَةٌ = عَفَافَةٌ

– عَفَّةٌ соғиб бўлинганидан кейин елинда қолган сут

– عِفَّةٌ 1) иффат, офият, яхши фазилат; ~ نِطَاقُ الْ *тар.* иффат белбоғи; 2) тийилиш, ўзини тийиб туриш

– عَفِيفٌ *кўп.* أَعِفَّاءُ яхши фазилатли, иффатли, мусаффо; камтар; 2) *ат. от, мз.* Афиф

– عَفِيفَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ, عَفَائِفُ *мн.* عَفِيفٌ *дан*

– مُتَعَفِّفٌ *эск.* тийилган, ўзини тутган; энг яхши фазилатли, камтарин

I عَفَتَ (и) عَفْتٌ эгиб (букиб) синдирмоқ; كَلَامَهُ ~ *ёки* فِي كَلَامِهِ ~ тутилиб-тутилиб гапирмоқ

I عَفَجَ (и) عَفْجٌ урмоқ; بِالْعَصَا ~ таёқ билан урмоқ

– مِعْفَاجٌ ювилаётган кирни уришда ишлатиладиган ёғоч

I عَفَرَ (*и*) عَفْرٌ 1) (*тупроқ*) суртмоқ, ифлос қилмоқ; чанг бостирмоқ, чанг қўндирмоқ; 2) чанглатмоқ (*хурмоларни*); II عَفَّرَ 1) чанглатмоқ, чанг билан қопламоқ; 2) чанглатмоқ, (*бирор н.*) сепмоқ; بِالْكِبْرِيتِ ~ (*ўсимликка*) олтингугурт сепмоқ; 3) камситмоқ; уялтирмоқ; 4) бошоқ термоқ; 5) оқ нарсага алмаштирмоқ; 6) оқартирмоқ; 7) اللَّحْمَ ~ гўштни қуёшда қуритмоқ; 8) ت ~ الْمَرْأَةُ فِي الْفِطَامِ чақалоқни сутдан чиқариш учун кўкракка тупроқ суртмоқ; III عَافَرَ курашмоқ; V تَعَفَّرَ чангланмоқ, чанг босмоқ, чанг билан қопланмоқ; VII اِنْعَفَرَ чанг- тупроққа беланмоқ

– أَعْفَرُ[1] *мн.* عَفْرَاءُ *кўп.* عُفْرٌ тупроқ рангидаги, қулранг; оқиш, оқимтир

– أَعْفَرُ[2] қизил рангли қум

– عَفَّارٌ чақмоқтош сифатида ишлатиладиган дарахт

– عُفَارٌ чанг, ғубор

– عَفَّارٌ (*хурмоларда ишлатиладиган*) чанглатгич

– عَفَّارَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ чанглатгич; пульверизатор

– عَفَرٌ чанг, ғубор

– عَفْرٌ, عُفْرٌ 1) ёввойи тўнғиз, қобон; 2) тентак, айёр одам

– عَفْرَاءُ Афро (*уруғ номи*)

– عُفْرَةٌ ёл (*мас., шердаги, отдаги*); ~ الدِّيكِ хўроз тожи; ~ مِنَ الْإِنْسَانِ одамнинг гарданидаги тук (жун); ~ الْحَرِّ ҳароратнинг ўта юқорилиги

– عَفِيرٌ қуёшда қуритилган гўшт

– مَعَافِرُ Ҳамадондаги маҳалланинг номи (*аҳолиси тиккан кийими билан машҳур*)

– مُعَافِرٌ дўстларидан н.нидир ундириш илинжида улар билан юрувчи киши

– مَعَافِرِيٌّ: ~ ثَوْبٌ жуда яхши тикилган кийим

– يَعْفُورٌ *кўп.* يَعَافِيرُ (*кулранг*) кийик

(عفرت) تَعَفْرَتَ жаҳлдор бўлмоқ, жаҳлланмоқ, ғазабланмоқ

– عَفْرَتَةٌ 1) жаҳлдорлик, ғазабноклик; 2) шайтонлик, ифритлик; 3) ёмон қилмиш, ёмон ниятли ҳатти-ҳаракат

– عِفْرِيتٌ *кўп.* عَفَارِيتُ 1. *шунингдек:* نِفْرِيتٌ ~ (*шайтóндай*) айёр; 2.1) дев, ажина, шайтон, ифрит; 2) шайтонча (*ўйинчоқ*); 3) *карт.* энг катта кузур; 4) шайтон, шайтонвачча (*шўх ўғилча ҳақида*); ◊ عَلَى كَفِّ ~ ғоят ёмон

– عِفْرِيتَةٌ 1) ялмоғиз, ажина; 2) домкрат; кўтарма кран; 3) иш кийими, коржома; ~ زَرْقَاءُ кўк кийим, иш кийими

– مُعْفَرِتٌ жин урган; қутурган

عَفَارِمْ! офарин, қойил!, яшавор!

I عَفَجَ (и) عَفْجٌ урмоқ, калтакламоқ

I عَفَشَ (*и*) عَفْشٌ тўпламоқ, йиғмоқ; II عَفَّشَ йиғмоқ, бир жойга тўпламоқ (*эски-тускини*); III عَافَشَ ўрганмоқ, текширмоқ, ҳал қилишга киришмоқ

– عُفَاشَةٌ 1) эски-туски, суприндиси; 2) қаланғи-қасанғилар

– عَفْشٌ 1) юк, багаж; 2) уй-жой жиҳози, мебель

– عَفَشٌ *халқ.* ифлос, иқсирт

I عَفَصَ (и) عَفْصٌ суғурмоқ, суғуриб чиқармоқ

– عِفَاصٌ (*шиша*) қопқоқ, қопқоқ

– عَفْصٌ мози (*сиёҳ тайёрланадиган ёнғоқ ва унинг меваси*)

– عَفَصٌ бурундаги эгиклик

– عَفَصٌ қимизак, туруш

– عُفُوصَةٌ қимизак таъм, туруш таъмлик

I عَفَطَ (и) عَفْطٌ, عَفِيطٌ, عَفَطَانٌ орқадан ел чиқармоқ; الرَّاعِي بِغَنَمِهِ ~ чўпон қўйларини "қур-қурлаб ҳайдаб олиб кетди; ~ تِ الضَّأْنُ овқатни бурни билан ҳидлаб титмоқ (*қўй ҳақида*)

– عَافِطَةٌ совлиқ қўй; مَا لَهُ ~ وَلَا نَافِطَةٌ унинг ҳеч вақоси йўқ (*сўзма-сўз:* унинг на совлиғи бор, на эчкиси)

عَفَّاطَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ аффота (*найнинг бир тури*)

I عَفَقَ (*и*) عَفْقٌ мусиқий асбобларни чалаётган вақтда торларни босмоқ

– عَفَّاقَةٌ думба, тос, одамнинг думбаси

I عَفَكَ (а) عَفَكٌ ўта аҳмоқ бўлмоқ, аҳмоқлик қилмоқ; عَفَكَ (и) عَفْكٌ гапини охиригача гапирмай қолмоқ

I عَفَنَ (а) عَفَنٌ чиримоқ, ачимоқ; бузилмоқ; الْحَبْلُ ~ арқон намликдан узилди; II عَفَّنَ чиримоқ; пўпанак босмоқ; V تَعَفَّنَ ачиган (*чириндига айланган*) бўлмоқ; ачиб кетмоқ

– تَعَفُّنٌ ачиш, чириш; пўпанак; ~ مُضَادٌّ لِلْ чиришга қарши, чиришни тўхтатадиган

– عَفَانٌ *ат. от, мз.* Аффон

– عَفَنٌ ачиш, чириш; ◊ أَبُو ~ *зоол.* Америка сассиқўзани

– عَفِنٌ чириган; ачиган; أَمْرَاضٌ ~ ـَةٌ септик касалликлар

– عُفُونَةٌ ачиш; чириш; чириклик

– مُعَفَّنٌ = عَفِنٌ

(عفو) I عَفَا[1] (*у*) عَفْوٌ 1) ўчирмоқ, текисламоқ; 2) (*к. нидир*) афв этмоқ, кечирмоқ (عَنْ); عَفَا اللهُ عَنْهُ وَ عَنَّا جَمِيعًا! Оллоҳ уни ва у билан бирга бизни кечирсин!; 3) (*н. дандир*) ўзни тиймоқ (عَنْ); عَفَا لَهُ عَنِ الْحَقِّ у ҳақидан воз кечди; 4) қуламоқ, йўқ бўлмоқ; الْمَنْزِلُ ~ уй қулаб тушди; 5) йўқ қилмоқ, вайрон қилмоқ; الشَّعْرُ ~ соч ўсмоқ; عَفَا[2] (у) عَفْوٌ (*н.нидир*) кўпайтирмоқ, зиёда қилмоқ; кўпаймоқ, зиёда бўлмоқ; II عَفَّى 1) ўчирмоқ, текисламоқ; عَلَيْهِ الزَّمَنُ ~ вақт ўтиши билан яроқсиз ҳолга келмоқ; эскимоқ, эскирмоқ; 2) (*к. нидир*) афв этмоқ, кечирмоқ (عَنْ); 3) йўқ қилмоқ, вайрон қилмоқ; 4) *эск.* жуда узун бўлмоқ; сероб бўлмоқ; III عَافَى 1) даволамоқ; соғликни тикламоқ; 2) (*н. дандир*) озод қилмоқ, қутқармоқ (مِنْ, عَنْ); 3) соғ-саломатлик тиламоқ; 4) *мажз.* соғаймоқ, тузалиб кетмоқ; ◊ عَافَاكَ! *ёки* عُوفِيتَ яшавор, офарин!, жуда соз!; IV أَعْفَى 1) (*н. дандир*) озод қилмоқ, қутқазмоқ (عَنْ); أَعْفَاهُ مِنَ الْقَتْلِ уни ўлимдан қутқариб (сақлаб) қолди; 2) мусодара қилмоқ, истеъмолдан чиқармоқ; 3) шифо бермоқ, тузатмоқ, дардига даво бермоқ; 4) кўпайтирмоқ, зиёда қилмоқ; V تَعَفَّى 1) ўчирилмоқ, текисланмоқ; 2) йўқ бўлмоқ, ер билан яксон (теп-текис) бўлмоқ; VI تَعَافَى тузалмоқ, соғаймоқ; VIII اِعْتَفَى илтифот сўраб келмоқ; X اِسْتَعْفَى афв (кечирим) сўрамоқ; 2; (*қаердандир*) истеъфога чиқмоқ (مِنْ)

– اِسْتِعْفَاءٌ *кўп.* ـَ اتٌ 1) афв этиш (кечириш) ҳақида илтимос; 2) истеъфо; (*қатордан*) чиқиб кетиш, чиқиш

– إِعْفَاءٌ 1) қутилиш, озод бўлиш; مِنَ ~ الضَّرِيبَةِ солиқдан озод бўлиш; مِنَ الْخِدْمَةِ ~ الْعَسْكَرِيَّةِ ҳарбий хизматдан озод бўлиш; 2) мусодара

– أَعْفَى *эск.* энг эришиб бўлмайдиган

– عَافٍ[1] *мн.* عَافِيَةٌ ўчирилган, босилиб кетган, йўқолган (*из ҳақида*); رُسُومٌ عَافِيَةٌ *қар.* رَسْمٌ

– عَافٍ[2] *кўп.* عُفَاةٌ, عَافِيَةٌ келувчи, ташриф этувчи, меҳмон

– عَافٍ[3] *кўп.* عُفِيٌّ сочи узун, узун сочли

– عَافِيَةٌ[1] *кўп.* عَوَافٍ, ـَ اتٌ келувчи аёл, ташриф этувчи аёл, аёл меҳмон

– عَافِيَةٌ[2] *кўп.* عَوَافٍ саломатлик; яхши кайфият, эсон-омонлик, бардамлик; куч-қудрат, қурб, офият

– عَافِيَةٌ[3] *кўп.* عَافِيَاتٌ, عَوَافٍ ризқ тиловчи (ризқ сўровчи) ҳар бир жонзот

– عَفَا *кўп.* عِفَاءٌ эшак боласи, хўтик

– عَفَاءٌ 1) чанг, ғубор; 2) йўқ бўлиш; ҳалокат, ҳалок бўлиш ~ عَلَيْهِ الْ у ҳалок бўлди

– عِفَاءٌ *эск.* қалин соч, пат

– عُفَاوَةٌ қозоннинг тагида қолган шўрва

عِفَاوَةٌ қозондан энг аввал ҳурматли кишига қуйиладиган шўрва

– عَفْوٌ[1] 1) афв, кечирим; шафқат қилиш; амнистия; عَامٌّ ~ *ёки* شَامِلٌ ~ афви умумий, оммавий амнистия; ~ا ғайриихтиёрий (истамаган) ҳолда; тасодифан, қутилмаганда; !~ا *ёки* !~ الْ а) узр!, кечирасиз!, афв этинг:; б) арзимайди! (*ташаккурга жавобан айтилади*); 2) ортиқчалик, кўплик (*пул ҳақида*); 3) нафақадан ортиб қолган маблағ; أَعْطَى ~ مَالَه мол-мулкини (*биров*) сўрамаса ҳам бериб юбормоқ; خُذِ الْعَفْوَ *эск.* ортиқчасини ёки осон қўлга киритиладиганини ол; ~ الْخَاطِر ўйлаб ўтирмай; узоқ ўйлаб ўтирмасдан, бирданига

– عَفْوٌ[2] оёқ изи тушмаган ер, қадам тегмаган ер

– عَفُوٌّ шафқатли, раҳмдил, кечиримли

– عَفَوِيٌّ инстинктив; стихияли, ўз-ўзидан, истамаган ҳолатда; ~ بِشَكْلٍ стихияли равишда, уюшмаган ҳолда

– عَفَوِيَّةٌ стихиялилик, истамаган ҳолда; ўз-ўзидан бўлишлик

– عَفِيٌّ соғлом, куч-қувватли, кучли

– مُعَافَاةٌ 1) соғайиш, тузалиш; яхши соғлик; 2) (*н. дандир*) озод бўлиш, қутилиш (مِنْ, عَنْ); мусодара

– مُعَافًى 1) соғлом, саломат; 2) (*н. дандир*) озод бўлган (қутилган) (مِنْ, عَنْ); ◊ سَلِيمٌ (سَالِمٌ) ~ (و) соғ-саломат

(عفى) I عَفَى (и) عَفْيٌ : الشَّعْرَ ~ сочни ўстирмоқ, сочни узайтирмоқ

– عِفَاءٌ туяқушнинг ўсиб кетган патлари

(عق) I عَقَّ[1] (*а/у*) عَقٌّ бўлмоқ, ажратиб ташламоқ; عَقَّ[2] (*а/у*) гапга кирмайдиган (қайсар) бўлмоқ; бўйсунмаслик; қулоқсиз бўлмоқ; عَنِ الْوَلَدِ ~ 1) фарзанднинг туғилганига бир ҳафта бўлгач жонлиқ сўймоқ, 2) фарзанднинг туғилганига бир ҳафта бўлгач сочини олдириш маросимини ўтказмоқ; عَقَّ[3] (а) عَقِقٌ, عَقَاقٌ, عُقَاقٌ қорнига бола олмоқ, қочиб қолмоқ, қочмоқ (*ҳайвон ҳақида*); VII اِنْعَقَّ ялтираб кўриниб турмоқ (*ҳаводаги гард ҳақида*)

– عَاقٌّ гапга кирмайдиган, ўжар, ҳурмат қилмайдиган, ота-онасига оқ бўлган (*ўғил ҳақида*)

– عَقٌّ гапга кирмайдиган

– عَقُوقٌ = عَقَاقٌ

– عَقَّةٌ чақмоқ чақиши, яроқлаши

– عَقَّةٌ 1) чақалоқнинг туғилганида мавжуд бўлган сочи; 2) бола туғилганидан бир ҳафта ўтгач сочини олиш маросимида сўйиладиган қўй

– عَقُوقٌ жуда қулоқсиз, жуда ўжар, жуда ҳурмат қилмайдиган

– عُقُوقٌ қулоқ солмаслик, гапга кирмаслик, ўжарлик

– عَقِيقٌ[1] *жам.1) мин.* (*шунингдек:* أَبْيَضُ ~) ақиқ, халседон; أَحْمَرُ ~ қизил ақиқ, сердолик; أَخْضَرُ ~ сариқ ақиқ, гелиотроп; يَمَانِيٌّ ~ Яман ақиқи, агат, ониккс; 2) *эск.* бўлиб ташланган, йиртилган

– عَقَّةٌ[2] = عَقِيقٌ

– عَقِيقٌ[3] *кўп.* أَعِقَّةٌ дарадаги сув кенгайтириб юборган жилға

– عَقِيقَةٌ[1] *кўп.* عَقَائِقُ 1) *мин.* ақиқ (халседон) парчаси; الْبَرْقِ ~ чақмоқнинг булутдаги чақнаши; 2) *эск.* бир ёшли қўзичоқнинг жуни

– عَقِيقَةٌ[2] *кўп.* أَعِقَّةٌ 1) чуқур дара, тор тоғ оралиғи, тор дара; 2) дарада тўпланиб қолган сув

– عَقِيقَةٌ[3] = عَقَّةٌ

– عَقِيقِيٌّ: دَارُ الْ ~ Дору-л-Ақиқий (*Дамашқдаги Салоҳиддин қасрининг номи*)

I عَقَبَ (*у*) عَقْبٌ 1) (*к. ёки н. нингдир*) изидан бормоқ; 2) ворис бўлмоқ, мерос қилиб олмоқ; 3) (*н. нидир*) кейин қилмоқ (ب); ~ بِبَرْسِيمٍ кейин у беда экди; II عَقَّبَ 1) изидан бормоқ; 2) таъқиб қилмоқ, изидан қувиб юрмоқ; 3) (*н. нидир*) шарҳламоқ (عَلَى); ~ عَلَى الْحَوَادِثِ воқеа-ҳодисаларни шарҳламоқ; 4) (*к. нидир*) танбеҳламоқ, койимоқ, қораламоқ (عَلَى); 5) فِي الْأَمْرِ ~ (*н.нидир*) қаттиқ туриб талаб қилмоқ; ◊ فِي الصَّلَاةِ ~ намозни ўқиб бўлгандан кейин дуо *ёки* бошқа мақсадда ўлтиришда давом этмоқ; عَلَيْهِ ~ унинг рўпарасига қайтиб келди (*қочиб кетганидан кейин*); III عَاقَبَ 1) таъқиб қилмоқ; 2) (*н. учундир*) жазоламоқ (ب, عَلَى); 3) кетма-кет алмаштирмоқ, навбатлаштириб турмоқ; IV أَعْقَبَ 1) (*к. гадир н. гадир*) эргашмоқ; 2) (*н. нидир*) кузатиб бирга бормоқ; 3) авлод (избосар) қолдирмоқ; 4) (*н. нидир*) пайдо қилмоқ, келтириб чиқармоқ; 5) (*маънавий жиҳатдан*) тузалмоқ; V تَعَقَّبَ 1) изма-из бормоқ; 2) таъқиб қилмоқ; 3) кузатмоқ, текширмоқ; диққат билан ўрганмоқ; 4) гуноҳига яраша жазоламоқ; VI تَعَاقَبَ 1) бир-бирининг ортидан (изма-из) бормоқ; кетма-кет алмашиб турмоқ; алмашинмоқ; 2) ўтмоқ, ўтиб бормоқ (*вақт ҳақида*); VIII اِعْتَقَبَ (*к. нингдир н. нингдир*) изидан бормоқ, эргашмоқ; الْبَائِعُ السِّلْعَةَ ~ нархи аниқлангунича сотувчи товарни харидордан яшириб турди

– اِعْتِقَابٌ *эск.* алмашиниш, алмаштириш

– تَعْقِيبٌ 1) (*қонун бўйича қилинган*) таъқиб; 2) шарҳ

– تَعَاقُبٌ 1) изма-из (кетма-кет) юриш; кетма-кет алмашиниш; алмашиниб туриш; عَلَى الْ ~ *ёки* بِالْ ~ кетма-кет; орқама-орқа; навбати билан; 2) ўтиш, ўтиб бориш (*вақт ҳақида*); الْأَيَّامِ ~ مَعَ вақт ўтиши билан, вақт ўтган сари

– عَاقِبٌ *тар.* ноиб, ўринбосар; вакил

– عَاقِبَةٌ *мн.* عَوَاقِبُ 1) оқибат, натижа; حُسْنُ الْ ~ яхши оқибат, яхши натижа; ذُو الْعَوَاقِبِ الْبَالِغَةِ юксак натижаларга эга бўлган; 2) насл, зурриёт; لَيْسَتْ لِفُلَانٍ ~ фалонийнинг фарзанди йўқ

– عُقَابٌ *мн. кўп.* عِقْبَانٌ 1) бургут; الْ ~ а) *астр.* Уқоб юлдузлар турқуми; б) *тар.* Уқоб (*Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васаллам байроқларининг номи*); الْ ~ الذَّهَبِيُّ бургут; الْ ~ الْمُلْتَحِي *зоол.* соқолли болтаютар (*қарчиғайсимонлар оиласига мансуб йирик йиртқич қуш*); ~ أَبْصَرُ مِنْ *мтл.* бургутдан ҳам кўзи ўткир; 2) ҳовузга сув оқиб келадиган ариқ; 3) қудуқдан сув тортганда оёқ қўйиб туриладиган тош

– عِقَابٌ *кўп.* اتٌ жазо; أَنْزَلَ *ёки* وَقَعَ الْ ~ عَلَيْهِ الْ ~ بِهِ кимгадир жазо бермоқ

– عُقَابِيٌّ бургутга оид

– عِقَابِيٌّ жиноятга оид; жазолашга (жазога) оид

– عَقَبٌ *кўп.* أَعْقَابٌ музика асбобларига тор учун ишлатиладиган пай

– عَقِبٌ, عَقَبٌ *кўп.* أَعْقَابٌ 1) оёқ кафти (ости); 2) ўғил; авлод; 3) *эск.* коса, идиш; ◊ الْبَابِ ~ эшик ошиқ-маъшуғи; الْبُنْدُقِيَّةِ ~ милтиқнинг елкага тираладиган жойи (*қундоқ*); عَقِبَ (عَقَبَ) ذَلِكَ ундан кейин; ~ رَأْسًا عَلَى бош-оёқ, остин-устун; فِي أَعْقَابِ هَذَا الْحَادِثِ бу ҳодисадан кейиноқ; رَجَعَ عَلَى عَقِبَيْهِ (رَجَعُوا عَلَى أَعْقَابِهِمْ) орқага, кетга қайтмоқ; رَدَّهُ عَلَى عَقِبَيْهِ (رَدَّهُمْ عَلَى أَعْقَابِهِمْ) бирор кишини ҳайдамоқ (ҳайдаб юбормоқ); кимнидир чекинтирмоқ, чекинишга мажбур қилмоқ

– عُقْبٌ *кўп.* أَعْقَابٌ 1) охир-оқибат, натижа; 2) қолдиқ; السِّجَارَةِ ~ (папирос, сигарета) қолдиғи; الشَّمْعَةِ ~ шам қолдиғи; قَلَمِ الرَّصَاصِ ~ қалам қолдиғи, калта қалам; 3) нимхат, корешок (*мас., квитанциянинг йиртиб берилган қисми*); جِئْتُ فِي ~ شَهْرِ رَمَضَانَ мен рамазон ойи ўтганидан кейин келдим

– عَقَبَةٌ[1] *кўп.* اتٌ 1) тўсиқ, тўғаноқ; أَزَاحَ عَقَبَاتٍ тўсиқни йўқ қилмоқ; 2) қийинчилик

– عَقَبَةٌ[2] *кўп.* عِقَابٌ, اتٌ тоғдаги ўтиш йўли, тоғ йўли, тор дара; тик кўтарилиш; اقْتَحَمَ الْ ~ қийин ишга киришмоқ (*сўзма-сўз*: тоғ

йўлидан тушиб келмоқ)

– عُقْبَةٌ *кўп.* عُقَبٌ 1) натижа, охир, оқибат; 2) десерт (*овқатдан кейин ейиладиган мева*); 3) навбат; 4) шўрванинг қозонда қолган қисми; 5) тун ва кун; 6) عُقْبَةُ *ат. от, мз.* Уқба

– عُقْبَى 1) оқибат, охир; وَقَعَ مَا لَا تُحْمَدُ عُقْبَاهُ охирида ёмон оқибатлар пайдо бўладиган воқеа юз берди; 2) қилинган ишларга яраша олинган мукофот; الدَّار ~ *эск.* сўнгги макон (жаннат)

– عُقُوبَةٌ *кўп.* اتٌ 1) жазо; уч; азоб; قَانُونُ الْعُقُوبَات жиноятлар ҳақида қонун; أَوْقَعَ الْـ~ فَرْضَ ~ مَالِيَّةً عَلَى ... ...ни жазога тортмоқ; (*к. гадир*) жарима солмоқ (عَلَى); 2) таъқиқлар, жазолар; عُقُوبَاتٌ اقْتِصَادِيَّةٌ иқтисодий таъқиқлар, жазолар, санкциялар

– عُقُوبِيٌّ жиноий; жазолашга (жазога) оид

– عَقِيبٌ (*к. ёки н. нингдир*) ортидан келадиган (бериладиган); الطَّعَام ~ овқатдан кейин

– عُقَيْبٌ бургут боласи

– مُتَعَاقِبٌ 1) кетма-кет келувчи, бир-бири билан алмашиниб турувчи; الْأَحْيَالُ الْـ~ةُ кетма-кет келувчи авлодлар; 2) тўхтовсиз; доимий келиб турадиган

– مُعَاقِبٌ 1) таъқиб қилинувчи; 2) жазоланадиган, жазоланувчи; الْأَعْمَالُ الْـ~ عَلَيْهَا قَانُونًا қонунга асосан жазоланадиган ҳаракатлар (қилмишлар)

– مُعَاقِبٌ 1) жазоловчи, жазолайдиган; 2) *эск.* алмаштирувчи

– مُعَاقَبَةٌ 1) таъқиб, таъқиб қилиш; 2) жазо; 3) алмашиниш

– مُعْقَابٌ қиздан кейин ўғил (ёки аксинча) туғадиган аёл

– مُعَقَّبٌ 1) пойгирли, пойгири бор; صَفَحَاتُ الْمَخْطُوطِ الْـ~ةُ қўлёзманинг пойгирли саҳифалари (*қўлёзмаларда кўпинча навбатдаги саҳифадаги биринчи сўз ундан олдинги саҳифанинг энг остига ёзиб қўйилади. Шу пойгир дейилади*); 2) *эск.* ўқ (*қимор ўйинида халтадан суғуриб олиб, кейин яна жойига солиб қўйиладиган*)

– مُعَقِّبٌ шарҳчи, обзорчи

– مُعَقِّبَاتٌ *кўп.* кунда ва тунда алмашиб турадиган фаришталар

– يَعْقُوبٌ *кўп.* يَعَاقِيبُ каклик

– يَعْقُوبُ *ат.от, мз.* Яқуб; Яков; *библ.* Иаков

– يَعْقُوبِيٌّ *кўп.* يَعَاقِبَةٌ 1.1) Яқубга оид, яқубий; 2) *дин.* كَانَ نَفْسُهُ ~ا унинг авлодлари Яқубники каби; 2) *дин.* яковийлик; 3) *тар.* якобинчилик; 2.1) *дин.* яковийчи; 2) *тар.* якобинчи

يَعْقُوبِيَّةٌ 1) *дин.* яковийчилик; 2) *тар.* якобинчилик

عَقْبَالَ *халқ.* مِئَةَ شَمْعَةٍ ~ مُبَارَكٌ وَ муборакбод қиламан ва юз йил умр тилайман! (*туғилган кунда айтилади*)

– عُقْبُولٌ *кўп.* عَقَابِيلُ 1) (*муҳаббатнинг*) сўнгги учқунлари; (*касалдан қолган*) асоратлар; 2) *кўп.* асоратлар; оқибатлар; ташвишлар, балолар; عَقَابِيلُ الْحُمَّى безгак (иситма) асоратлари; 3) иситмадан кейин лабга тошадиган учуқ; عَقَابِيلُ الْحَادِث воқеа-ҳодиса оқибатлари (натижалари)

I (عقد) عَقَدَ (*и*) عَقْدٌ 1) боғламоқ, алоқа қилмоқ; عَلَاقَاتٍ دِبْلُومَاسِيَّةً ~ (*к. билан дир*) дипломатик муносабатлар боғламоқ (ўрнатмоқ) (مَعَ); مُحَادَثَةً ~ (*к. билан дир*) суҳбат бошламоқ (مَعَ); ~تْ رَأْسَهَا بِشَالٍ бошига шол рўмол ўраб олди; الْخَوْفُ لِسَانَهُ ~ қўрқувдан тили тутилиб қолди; ~تْ لِسَانَهُ الدَّهْشَةُ ҳайратдан гапиролмай қолди; يَدَيْهِ عَلَى ~ صَدْرِهِ қўлларни кўкракка чалмаштириб қўймоқ; يَدَيْهِ عَلَى ظَهْرِهِ ~ қўлларни орқага чалмаштириб қўймоқ; 2) (*битим*) тузмоқ; الصُّلْحَ ~ тинчлик битими тузмоқ; قَرْضًا ~ қарз ҳақида битим тузмоқ; صَفْقَةً ~ ўзаро савдо битими тузмоқ; مُعَاهَدَةً ~ шартнома тузмоқ; عَقَدَ *ёки* الْعَهْدَ ~ шартнома тузмоқ; ~ عَلَيْهِ عَقْدًا мажбурият юкламоқ; بِأَصَابِعِهِ ~ *ёки* بِيَدِهِ бармоқларини букиб санай бошламоқ (жимжилоқдан бошлаб); عَقَدَ (и) عُقُودٌ *эск.* қалин бўлмоқ, қуюқ бўлмоқ; عَقَدَ (а) عَقْدٌ *эск.* тиниқ гапиролмайдиган бўлмоқ, фикрини тиниқ тушунтиролмайдиган бўлмоқ; عَلَى ~ مَرْأَةً никоҳ шартномаси тузмоқ; эрга бермоқ; الْمَأْذُونُ الْفِرَانَ ~ қози ёрдамчиси никоҳ маросимини ўтказди; 3) (*мажлис*) тупламоқ, (*съезд*) чақирмоқ; مُؤْتَمَرًا صُحُفِيًّا ~ матбуот конференцияси ташкил қилмоқ (ўтказмоқ); سُوقًا ~ бозор (ярмарка) ташкил қилмоқ; 4) *архит.* гумбаз қилмоқ; 5) *мажз.* бўлиб ўтмоқ, ташкил қилинмоқ (*мажлис, съезд ҳақида*); ўтказилмоқ, чақирилмоқ (*съезд ҳақида*); عُقِدَ الْامْتِحَانُ имтиҳон ўтказилди; عُقِدَ لَهُ عَلَيْهَا *мажз.* у (*аёл*) унга эрга берилди; ◊ ~ النِّيَّةَ عَلَى ...га ният қилмоқ; ...га қарор қилмоқ; ~ رَجَاءً ...га умид боғламоқ; ~ بِهِ (عَلَيْهِ) آمَالًا ... عَلَى *ёки* ... عَلَى ~ الْعَزْمَ عَلَى ... (*бирор н. қилишга*) қатъий бел боғламоқ; نَاصِيَتَهُ ~ (جَبِينَهُ) қош чимирмоқ, қовоқ солмоқ; فَصْلًا ~ бобни ёзиб бўлмоқ; عُقِدَ لِوَاءُ النَّصْرِ فِي بَرْلِينَ ғалаба байроғи Берлинга ўрнатилди; عُقِدَ لِوَاءُ الْحَمْلَةِ لَهُ (*ҳарбий*) юришга раҳбар этиб тайинланди; عُقِدَ لَهُ لِوَاءُ الْأَوَّلِيَّةِ унга биринчи ўрин берилди; عَقَدَ الْخَنَاصِرَ *ёки* عَلَى ... عَقَدَ خِنْصِرَهُ بِخِنْصِرِهَا *қар.* عَقَدَ; خِنْصِرٌ

(*а*) عَقَدَ қотмоқ, қотиб қолмоқ, қуйилиб (қуюқ бўлиб) қолмоқ; لِسَانُهُ ~ унинг тили қотиб қолди, у гапиролмай қолди; II عَقَّدَ 1) қаттиқ ўраб боғлаб қўймоқ, кўп марта ўрамоқ; 2) мураккаблаштирмоқ; чигаллаштирмоқ; كَلَامَهُ ~ чигал (тушунмайдиган қилиб) гапирмоқ; 3) қуюқлаштирмоқ; الْعَسَلَ ~ асални қуюқлаштирмоқ; III عَاقَدَ *эск.* (*бирор масалада*) биргалашиб иттифоқ тузмоқ, шартнома тузмоқ, биргалашиб мажбурият олмоқ (عَلَى); IV أَعْقَدَ қуюқлаштирмоқ; V تَعَقَّدَ 1) мураккаб (чалкаш, ноаниқ); бўлмоқ; мураккаблашмоқ; 2) қуюқлашмоқ, қалин бўлмоқ; тупланмоқ (*булут*); 3) *кимё.* боғланган (боғлиқ) бўлмоқ; VI تَعَاقَدَ шартлашилмоқ; (*к. билан дир н. ҳақдадир*) битим (шартнома) тузмоқ (عَلَى, مَعَ); VII انْعَقَدَ 1) боғланган бўлмоқ; 2) тузилган бўлмоқ (*битим ҳақида*); 3) чақирилган (йиғилган) бўлмоқ (*съезд ҳақида*); бўлмоқ, бўлиб ўтмоқ (*суд ҳақида*); 4) қотмоқ, қотиб қолмоқ; қуюқлашмоқ; 5) тутилиб қолмоқ (*тил ҳақида*); 6) тинмоқ, чўкмоқ; VIII اعْتَقَدَ (*бирор н. га*) эътиқод қилмоқ; қаттиқ ишонмоқ

– اعْتِقَادٌ *кўп.* اتٌ эътиқод; имон; ишонч; فِي ~ يَ أَنَّهُ ... мен ишонаманки, у ...; بِالْخُرَافَاتِ ~ хурофотга ишониш

– أَعْقَدُ энг чигал, энг чигаллашган, энг мураккаб; сертугун; مِنْ ذَنَبِ الضَّبِّ ~ الْمَسْأَلَةُ *маж.* жуда мураккаб масала (*сўзма-сўз:* калтакесак думидан ҳам сертугунроқ)

– انْعِقَادٌ мажлис; чақириқ; الْبَرْلَمَانِ ~ دَوْرُ парламент сессияси; السُّوقِ ~ يَوْمُ бозор куни, бозор бўладиган кун

– تَعَاقُدٌ шартнома, битим

– تَعْقِيدٌ *кўп.* اتٌ чигаллик, мураккаблик; ноаниқлик; ~ا ازْدَادَ чигаллашмоқ, мураккаблашмоқ

– عَاقِدٌ *эск.* боғловчи, тугувчи; *кўп.* عَوَاقِدُ *эск.* кочгаплигининг белгиси сифатида думини тугиб юрадиган урғочи туя

– عَقَّادٌ уқачи, уқа тикувчи

– عَقَادَةٌ уқа билан совдо қилиш, уқа савдоси

– عَقَائِدِيٌّ ғоявийлик, ғояга оид; ~ا ғоявий жиҳатдан; الصِّرَاعُ الْـ~ ғоявий кураш, ғоялар кураши

– عَقْدٌ[1] 1) боғланиш, боғлаш; 2) (*битим*) тузиш; 3) (*мажлис*) чақириш; ◊ صَاحِبُ الْـ~ وَ الْحَلِّ тўла ҳокимлик ҳуқуқи эгаси, бошлиқ

– عَقْدٌ[2] *кўп.* عُقُودٌ 1) шартнома, битим; контракт; جَمَاعِيٌّ ~ коллектив шартнома; ~ الْعَمَلِ الْجَمَاعِيِّ коллектив меҳнат шартномаси; بَيْعٍ ~ *савдо.* олди-сотди шартномаси; ~ الزَّوَاجِ никоҳ шартномаси; إِكْلِيلِ ~ никоҳ

маросими; 2) гумбаз, тоқ; 3) тугун; 4) ўнлик, ўн йил; هُوَ فِي الْـ~ الثَّالِث مِنْ عُمْرِه у учинчи ўн йилликнй бошлади (*яъни: у 21 билан 30 ёш орасида яшамоқда*); ◊ اكْتَمَلَ ~هُمْ уларнинг ҳаммаси йиғилди

– عَقْدٌ *кўп.* عُقُودٌ маржон, шода; وَاسِطَةُ الْـ~ шода ўртасидаги марварид (дур, инжу); гулчамбар

– عُقْدَةٌ *кўп.* عُقَدٌ 1) тугун; الشَّاغُول ~ ечиб бўлмайдиган тугун; شِرَاعِيَّةٌ ~ елкан тугуни; سَائِبَةٌ ~ силжиб турувчи тугун; مُنْفَرِجَةٌ~ бўшатилувчи тугун; مُنْزَلِقَةٌ ~ сурилувчи тугун; الْعُنُق ~ галстук; 2) узел (*кема ҳаракати тезлиги ўлчови*); 3) *анат.* тугун, узел (*танадаги айрим ҳужайраларнинг йиғилган-тўпланган жойи*); 4) *адаб.* тугун; 5) қийинчилик, муаммо; топишмоқ; الْعُقَد ~ энг қийин масала (муаммо); 6) васваса; الاضْطِهَاد таъқиб васвасаси; الاسْتِعْلاء ~ улуғлик васвасаси (*ўзини улуғ одам деб ҳисоблаш васвасаси*); 7) бирор нарса экиладиган *ёки* ўсадиган катта ер, плантация; 8) *бот.* зирк (*ўсимлиги ва меваси*); 9) *эск.* никоҳ шартномаси; 10) тили дудуқлик, тутилиб гапириш; 11) ўти ва дарахтлари кўп жой; ◊ الْـ~ الْجَوْزِيَّةُ Годей тугуни (*миф. ҳеч ким ечолмаган, аммо Искандар қилич билан бир зарбада кесиб ташлаган тугун*), *кўч.м. ечилиши мумкин бўлмаган муаммо;* النِّكَاح ~ никоҳга кириш; لِسَانُه ~ انْفَكَّتْ унинг жаги очилиб кетди, у кўп гапира бошлади

– عَقِيدٌ[1] *1.1*) боғланган, боғлиқ бўлган; 2) қотиб қолган; 2.1) иттифоқчи, тарафдор; 2) концентрат; الطَّمَاطِم ~ томат (помидор) бўтқаси (пастаси)

– عَقِيدٌ[2] *кўп.* عُقَدَاءُ 1) етакчи, бошчи, доҳий; 2) полковник

– عَقِيدَةٌ *кўп.* عَقَائِدُ 1) эзтиқод, ишонч; қараш, кредо, нуқтаи назар; رَاسِخَةٌ ~ чуқур эзтиқод (ишонч); سِيَاسِيَّةٌ ~ сиёсий эзтиқод; 2) доктрина, назария; 3) ақида, догма; *кўп.* ғоя, идеология

– عُقَيْدَةٌ *кўп.* ـاتٌ тугунча, кичик тугун

– مُتَعَاقِدٌ битим (шартнома) тузадиган; الْـ~ـان *ик.с.* битим тузувчи томонлар

– مُعْتَقَدٌ *кўп.* ـاتٌ 1) эзтиқод, ишонч, принцип, кредо; хурофотга ишониш (эзтиқод); 2) таълимот

– مُعْتَقِدٌ қаттиқ эзтиқод қўйган (ишонган); بِالْخُرَافَات ~ хурофотга ишонувчи (эзтиқод қилувчи, хурофотчи)

– مَعْقِدٌ *кўп.* مَعَاقِدُ 1) (*бирор н. га алоқадор, муносабати бор*) деб ҳисобланадиган жой; الرَّجَاء ~ *ёки* الآمَال ~ умид қилинадиган нарса; 2) тугун; 3) *архит.* устун қоши (*устуннинг шипга тегиб турадиган қисми*)

– مُعَقَّدٌ 1) тугунсимон; 2) мураккаб, чалкаш, ноаниқ; қийин; 2) комплекс равишда, ҳамма томони ҳисобга олинган

– مَعْقُودٌ 1) боғлиқ, боғлиқ бўлган; اللِّسَان ~ тили тутилган; ... عَلَى ~ الأَمَلُ وَ ...га умид қилинади, умид ...дандир; 2) тузилган (*битим ҳақида*); 3) қотган, қуюқлашган; 4) қубба, гумбаз шаклидаги, қуббасимон, гумбазсимон; ~ قَافٌ "Г" талаффуз қилинадиган қоф ҳарфи

– مُنْعَقِدٌ *эск.* қуюқлашган, қалинлашган

I (عقر) عَقَرَ (*u*) عَقْرٌ 1) ярадор қилмоқ; 2) суймоқ, калласини кесмоқ; إِبِلاً ~ туялар пайини қирқиб қўймоқ; ظَهْرَ الْبَعِير ~ туянинг тепасини ярадор (яғир) қилмоқ (*мас., эгар*); 3) (*қон чиққунча*) ишқамоқ; 4) тишламоқ; 5) наслсиз (бепушт) бўлмоқ (*одамлар ҳақида*); عَقِرَ (*a_*) عَقَرٌ қўрқув *ёки* даҳшатдан оёғи қалтирамоқ; عَقُرَ (*y*) عُقْرٌ наслсиз (бепушт) бўлмоқ (*одамлар ҳақида*); II عَقَّرَ кўп жароҳатламоқ; қаттиқ ярадор қилмоқ; III عَاقَرَ (*бирор н. га*) берилмоқ; الْخَمْرَ ~ ичишга берилмоқ; IV أَعْقَرَ 1) ҳайрон қолдирмоқ, қойил қолдирмоқ; 2) катта ер-мулкка эга бўлмоқ; VII انْعَقَرَ 1) кўп жойдан яраланган бўлмоқ; 2) ишқаланган бўлмоқ; 3) тишланган (чақилган) бўлмоқ; VIII اعْتَقَرَ яра-чақа бўлиб кетмоқ, чақа бўлиб кетмоқ

– أَعْقَرُ *мн.* عَقْرَاءُ *кўп.* عُقْرٌ тишлари синиқ туя

– عَاقِرٌ 1) наслсиз (бепушт) эр (*кўп.* عُقُرٌ); наслсиз (бепушт) аёл (*кўп.* عَوَاقِرُ, عُقُرٌ); 2) *эск.* ўсимлик ўсмайдиган қумлик жой

– عَقَارٌ *кўп.* ـاتٌ 1) кўчмас мулк (*иморатлар, қурилишлар ва б. лар*); 2) ер-мулк

– عَقَّارٌ *кўп.* عَقَاقِيرُ ўт-ўланлардан тайёрланган дориворлар, дори; доривор ўт-ўлан

– عُقَارٌ шароб, май, ичимлик

– عَقَارَةٌ наслсизлик, бепуштлик

– عَقَارِيٌّ 1) кўчмас мулкка оид; مُلْكٌ ~ кўчмас мулк; مُلاَّكٌ ~ амлоқдор, кўчмас мулк эгаси; 2) ерга оид; 3) апотекага олд (*кўчмас мулкни гаровга олувчи банкка оид*)

– عَقَارِيٌّ дорихона эгаси, аптекачи, аптекарь

– عَقْرٌ[1] тишлаш, чақиш

– عَقْرٌ[2] қаср, баланд қилиб қурилган бино

– عَقَرٌ қўрқув *ёки* даҳшатдан оёқларнинг қалтираши

– عُقْرٌ[1] наслсизлик, бепуштлик; بَيْضَةُ الْـ~ товуқнинг дастлабки тухуми

– عُقْرٌ[2] (*уйнинг*) ички томони, ичи; فِي ~ دَارِه унинг уйи ичида, унинг ўз уйи ичида

– عُقْرٌ[3] бир ёшдан озгина ўтган ўсимлик

– عُقْرٌ *кўп.* أَعْقَارٌ *эск.* ҳайвонлар сув ичадиган ҳовуз *ёки* сув ҳавзасининг орқа қисми

– عَقْرَةٌ *кўп.* عَقَرَاتٌ тишлаш, чақиш

– عَقُورٌ қопоғич, тишлайдиган, сержаҳл

– عَقِيرٌ *кўп.* عَقْرَى 1) тишлоғич; 2) *эск.* яраланган; нимталанган; ўлдирилган

– عَقِيرَةٌ 1) овоз; رَفَعَ ~هُ овозни баландлатмоқ (қўтармоқ); 2) *эск.* пайи қирқилган (*ҳайвон*); ўлдирилган раҳбар; قَوْمٌ ~ халқ қурбони

– مُعَاقِرٌ (*бирор н. га*) бериладиган, берилиб кетадиган; الشَّرَاب ~ ичишга берилган, ичувчи, майхўр

– مَعْقَرٌ *кўп.* مَعَاقِرُ кўчмас мулк, амлок

– مُعْقِرٌ ер-мулки кўп, кўп ер-мулкка эга

– الْمُعَقِّرُ *ат. от, мз.* Ал-Муаққир

– مَعْقُورٌ тишланган; тишлаб ташланган

عَقْرَبٌ *кўп.* عَقَارِبُ 1) чаён, ақраб; 2) мил (*мас., соатдаги*); الثَّوَانِي ~ секунд мили; الدَّقَائِق ~ минут мили; السَّاعَة ~ *ёки* السَّاعَات ~ соат мили; 3) *кўп.* а) туҳматдан иборат гап-сўзлар; б) ташвишлар, бало-офатлар; ◊ بُرْج الْـ~ *астр.* Ақраб юлдузлар туркуми (*буржи*); فَصْلُ الْـ~ Ақраб фасли (*тақвим бўйича*)

– مُعَقْرَبٌ қийшиқ, қинғир

I عَقَصَ (*u*) عَقْصٌ 1) (*соч*) ўрмоқ; ظَهْرَهُ إِلَى ~ الْوَرَاء (*ўтирган ҳолда*) орқага ташланмоқ; 2) тишламоқ, чақмоқ (*ит, чаён ҳақида*); عَقِصَ (a) عَقَصٌ 1) бахил бўлмоқ, бахилланмоқ, қурумсоқ бўлмоқ; 2) ёмон хулқли бўлмоқ, бадфеъл бўлмоқ; II عَقَّصَ (*сочларни*) ўрмоқ

– أَعْقَصُ *мн.* عَقْصَاءُ *кўп.* عُقْصٌ шохлари қулоқлари устидан ўтиб орқа томондан буралиб кетган (*эчки ҳақида*)

– عَاقُوصٌ *кўп.* عَوَاقِيصُ найза, ниш

– عَقِصٌ[1] 1) бахил, қурумсоқ, зиқна; 2) бадфеъл, хулқи ёмон, ярамас

– عَقْصٌ[2] йўл изи бўлмаган қумлоқ ер

– عَقْصَاءُ *кўп.* عُقْصٌ шохи қулоғига буралиб (чирмашиб) кетган эчки

– عَقِيصَةٌ *кўп.* عَقَائِصُ 1) кокил, соч ўрими; 2) зулф, гажак

عَقْعَقٌ *кўп.* عَقَائِقُ заҒизҒон (*ҳакка*)

– عَقْعَقَةٌ ҳакка (*заҒизҒон*)нинг сайраши

I عَقَفَ (*u*) عَقْفٌ эгмоқ, букмоқ; II عَقَّفَ = I.

– أَعْقَفُ *мн.* عَقْفَاءُ *кўп.* عُقْفٌ қинғир, эгилган, букилган; қирғий бурун

– عُقَافٌ *вет.* қўйларнинг оёғида учрайдиган касаллик

– عُقَّافَةٌ *кўп.* ـاتٌ илмоқли қозиқ, илмоқ, илгак

– عَقَفٌ қинғирлик, эгилганлик

– عُقْفَةٌ *кўп.* عُقَفَاتٌ эгик, букик жой; илмоқли қозиқ, илмоқ, илгак

– مُعَقَّفَانِ, مُعَقَّفَتَانِ *ик.с.* 1) қавс; بَيْنَ الْمُعَقَّفَيْنِ

қавс ичида; 2) қўштирноқ

– مَعْقُوفٌ эгик, букилган; عَصًا ~ةٌ дастаси эгик ҳасса; ~ صَلِيبٌ свастика (*фашистлар герби*)

I عَقَلَ (*u*) عَقْلٌ 1) ақлли бўлмоқ; англамоқ, тушунмоқ, ақли етмоқ; ... هَلْ يَعْقِلُ أَنْ *мажз.* ...са, ақлли иш бўладими?; 2) боғламоқ, тутмоқ, тутилмоқ; عَقَلَ لِسَانَهُ *мажз.* унинг тили тутилди; 3) тушовламоқ, оёқларини боғлаб қўймоқ (*мас., ҳайвонларни*); оёқда чалиб йиқитмоқ; 5) ички қотирмоқ; 6) الْقَتِيلَ ~ ўлдирилган одамнинг хунини тўламоқ; 7) عَنْ زَيْدٍ ~ Зайднинг қилган жиноятига жарима тўламоқ; II عَقَّلَ ақлли қилмоқ, ўргатмоқ, тушунтирмоқ; الْبَعِيرَ ~ туянинг тиззасини букиб, букилган ҳолда оёқларини арқон билан бойламоқ; III عَاقَلَ ақл жиҳатидан (ақлан) устун келмоқ; V تَعَقَّلَ 1) ақлли бўлиб қолмоқ, ақл кирмоқ; 2) ақл ишлатмоқ, ўйламоқ, фикр қилмоқ; VI تَعَاقَلَ ўзини ақлли қилиб кўрсатмоқ; VIII اِعْتَقَلَ 1) ҳибсга олмоқ, қамоққа олмоқ; қамаб қўймоқ; 2) оёқдан чалиб, йиқитмоқ (*мас. ҳайвонни*); (*мас. қўйни*) соғиш учун оёқларини икки тизза орасига олиб сиқиб турмоқ; 3) *эск.* тушовламоқ (*ҳайвонни*); 4) *эск.* зиндонга ташламоқ, зиндонбанд этмоқ; 5) қуролсизлантирмоқ; بِبُنْدُقِيَّةٍ ~ елкага милтиқ осмоқ; اعْتَقَلَ لِسَانُهُ مِنَ الْكَلَامِ لِشِدَّةِ خَوْفِهِ *мажз.* қаттиқ қўрқувдан унинг тили тутилиб қолди; X اِسْتَعْقَلَ ақлли (фаросатли, фикрли) деб ҳисобламоқ

– اِعْتِقَالٌ 1) ҳибсга (*қамоққа*) олиш, қамаш; арест; 2) қуролсизлантириш; مُعَسْكَرُ الْ~ концентрацион лагерь, ҳарбий асирлар лагери; 3) қийинчилик, тутилганлик, эркин эмаслик (*нутқ ҳақида*)

– أَعْقَلُ *мн.* عَقْلَاءُ *кўп.* عُقُلٌ оёқлари қийшиқ (*туя*)

أَعْقَلُ ўта ақилли; *мн.* عَقْلَاءُ *эск.* орқа оёғи қингир ёки орқа икки оёғининг ўртаси кенг бўлган туя

– تَعَقُّلٌ ақллилик, фаросатлилик, ақлга тўғри келишлик

– عَاقِلٌ *кўп.* عُقَلَاءُ оқил, ақлли, фаросатли; ◊ ~ حَيَوَانٌ одам

– عَاقِلَةُ: الرَّجُلِ ~ одамнинг ота томондан қариндошлари

– عَاقُولٌ *кўп.* عَوَاقِيلُ *бот.* янтоқ

– عِقَالٌ[1] *кўп.* عُقُلٌ 1) занжир, кишан; انْطَقَلَ (انْفَلَتَ) مِنَ الْ~ а) кишандан озод бўлмоқ; б) *куч.м.* ўзини тутолмаслик; 2) туянинг оёғи боғланадиган арқон, чилвир; 3) *ат. от, мз.* Иқол

– عِقَالٌ[2], عُقَالٌ *кўп.* عُقُلٌ, ـَاتٌ 1) уқол (*бадавиларнинг бош кийими*); 2) (*куфийя боғланадиган*) ип, шовун (*қар.* كُوفِيَّةٌ)

– عِقَالٌ[3] йилда бир марта бериладиган садақа

– عُقَّالٌ *вет.* ҳайвонларнинг оёғида учрайдиган касаллик

– عَقْلٌ[1] боғлаш, чирмаштириш

– عَقْلٌ[2] *кўп.* عُقُولٌ 1) ақл, фикр, дониш, интеллект; тушуниш, фаҳмлаш; соғлом фикр; اخْتِلَالُ الْ~ қар اخْتِلَالٌ; ~ ذُو ақлли; الْ~ السَّلِيمُ соғлом фикр; سَلِيمُ الْ~ соғлом фикрли, тийран ақл эгаси; مُخْتَلُّ الْ~ ақли паст, эси паст, овсар; مُصَابٌ فِي ~هِ тентак, ақлидан ажралган, жинни; أَصْحَابُ الْعُقُولِ ақл эгалари; أَعَادَ ~هُ إِلَى رَأْسِهِ кимнингдир ақлини киргизиб қўймоқ; طِفْلٌ فِي جِسْمِ جَمَلٍ ~ *мтл.* бўй берибди-ю, ақл бермабди (*сўзма-сўз: туядай танада гўдакнинг ақли*); ضَاعَ ~هُ فِي طُولِهِ *мтл.* унинг ақли ўсиб кетяпти; 2) донишмандлик, ақллилик, донолик

– عَقْلٌ[3] ўлдирилган учун олинадиган музд (*товон*)

– عَقْلَانِيٌّ оқилона; рационал; рационалистик; قِسْمَةُ الْعَمَلِ الْ~ةِ меҳнатни рационал тақсимлаш

– عَقْلَانِيَّةٌ рационализм; рационаллик, оқилоналик

– عَقْلَانِيَّاتٌ *кўп.* фикр қилиш, тафаккур

– عُقْلَةٌ[1] *кўп.* عُقَلٌ 1) сиртмоқ, тушов; 2) бўғин, сустав; الْإِصْبَعِ ~ бармоқ бўғинлари (сустави); 3) кўчат; калитак; новда; عِنَبٍ ~ узум (*ток*) новдаси

– عُقْلَةٌ[2] *спорт.* турник; трапеция; لُعْبَةُ حَرَكَاتٍ عَلَى الْ~ турникдаги машқлар

– عَقْلِيٌّ 1.1) ақлий; интеллектуал, ақлга оид; الْاِخْتِلَالُ الْ~ ақлдан озиш; 2) руҳий; الْأَمْرَاضُ الْ~ةُ руҳий касалликлар; 3) рационалистик; ақл ишлатишга оид; 2. *кўп.* عَقْلِيُّونَ рационалист; الْمَذْهَبُ الْ~ يَنِ ёки مَذْهَبُ الْ~ рационализм, рационализм таълимоти

– عَقْلِيَّاتٌ *кўп.* ақл ишлатиб тушуниладиган нарсалар

– عَقْلِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) ақлий камолот; ақллилик даражаси; 2) ақл тарзи (хусусияти); 3) ақл (*манфаатлар*) нинг йўналиши, умумий кайфият

– عَقُولٌ[1] 1) жуда ақлли (фаросатли); 2) *мед.* ички қотирадиган

– عَقُولٌ[2] = عَاقُولٌ

– عَقِيلٌ *ат. от, мз.* Ақил

– عُقَيْلٌ 1) *ат. от, мз.* Уқайл; 2) Уқайл (*қабила номи*)

– عَقِيلَةٌ *кўп.* عَقَائِلُ, ـَاتٌ 1) хотин; 2) хоним, хонима; كُلِّ شَيْءٍ ~ ҳар бир нарсанинг энг эътиборлиси (яхшиси); 3) Ақийла (*қабила номи*)

– مُتَعَقِّلٌ ақлли, фаросатли; соғлом ақл юритувчи

– مُعْتَقَلٌ 1. қамоққа (*ҳибсга*) олинган, маҳбус; سِيَاسِيٌّ ~ сиёсий маҳбус; 2. *кўп.* ـَاتٌ концентрацион лагерь; 2) қамоқхона

– مَعْقَلٌ *кўп.* مَعَاقِلُ 1) боғлаб қўйиладиган жой (*мас., отни*); 2) мустаҳкамланган жой; қалъа; 3) *ат. от, мз.* Маъқил; 4) Маъқил (*канал номи*)

– مَعْقَلَةٌ *кўп.* مَعَاقِلُ товон, хун

– مَعْقُولٌ 1) маъқул; мантиқий; тушунарли; ~ هَذَا وَ бу энди тушунарли; ~ غَيْرُ *ёки* ~ لَا номаъқул; тушунарсиз; 2) рационал, ақлга мос; 3) *эск.* боғланган, тушовланган

– مَعْقُولِيَّةٌ 1) маъқуллик; тушунарлилик; مَعْقُولِيَّةُ اللَّا номаъқуллик; тушунарсизлик; беақллик; 2) тушуниш

I عَقَمَ (عقم) (*у*) عُقْمٌ пуштсиз (боласиз) бўлмоқ; عُقِمَتْ مَفَاصِلُ يَدَيْهِ وَ رِجْلَيْهِ қўллари ва оёқларининг бўғимлари қуриб қолди عَقَمَ (*у*) عُقْمٌ пуштсиз қилмоқ; II عَقَّمَ 1) пуштсиз қилмоқ; 2) стерилизация (*дезинфекция*) қилмоқ; зарарсизлантирмоқ; III عَاقَمَ жанжаллашмоқ, даҳанаки жанг қилмоқ; IV أَعْقَمَ пуштсиз қилмоқ; V تَعَقَّمَ стерилланган (дезинфекцияланган, зарарсизлантирилган) бўлмоқ

– تَعْقِيمٌ стерилизация; дезинфекция

– عَقَامٌ = 1) عَقِيمٌ; 2) бедаво дард

– عُقَامٌ: ~ حَرْبٌ шиддатли жанг, катта уруш;

– عُقْمَةٌ, عُقْمٌ, عَقَمٌ 1) пуштсизлик; 2) беҳосиллик, унумсизлик

– عَقِيمٌ[1] *кўп.* عُقَمَاءُ 1) пуштсиз, боласиз; 2) беҳосил, унумсиз; ~ يَوْمٌ қиёмат; 3) *эск.* ёмғир олиб келмайдиган ва дарахтларни чанглатмайдиган ғарбдан эсадиган шамол

– عَقِيمٌ[2] *кўп.* عَقَائِمُ пуштсиз (*аёл ҳақида*)

– مُعَقَّمٌ зарарсизлантирилган, стерилланган

– مُعَقِّمٌ стерилизатор

– مَعْقُومٌ: رَحِمٌ ~ةٌ ҳомила бўлмайдиган бачадон

عَقْوَةٌ *кўп.* عِقَاءٌ 1) ҳовли саҳни; 2) ҳовлининг чор атрофи

(عقى) IV أَعْقَى (*бирор н. ни*) аччиқлигидан оғиздан олиб ташламоқ; لَا تَكُنْ حُلْوًا فَتُسْتَرَطَ وَ لَا مُرًّا فَتُعْقَى *мқл.* ширин бўлма-ютилиб кетасан, аччиқ бўлма-оғиздан чиқариб (олиб) ташлайдилар

– عَقِيٌّ *кўп.* أَعْقَاءٌ янги туғилган чақалоқ эммай туриб кетидан чиққан нажас

– عِقْيَانٌ соф олтин

I عَكَّ[1] (*a/y, u*) عَكٌّ дим (иссиқ) бўлмоқ; عَكَّ[2] (*у,и*) عَكٌّ : بِالسَّوْطِ ~ қамчин билан саваламоқ;

◊ تْهُ الْحُمَّى ~ уни безгак тутди

– عَكٌّ дим, иссиқ

– عَكِيكٌ = عَكَاكٌ

– عَكَّةٌ, عَكَّةٌ = عَكِيكٌ 1

– عَكَّةٌ 2 *кўп.* عُكَكٌ *ёки* عَكَاكٌ ёғ идиши, ёғ солинадиган идиш

– عَكِيكٌ 1) димлик, иссиқлик; 2) = عَكٌّ

I عَكَبَ (а) عَكْبٌ *(к.нингдир)* лаби ва ияги қўпол (бесўнақай) бўлмоқ

– عَاكِبٌ *кўп.* عُكُوبٌ жуда ҳам кўп, беҳисоб, беадад

– عَكُوبٌ = عَاكُوبٌ

– عُكَابٌ 1) тутун; 2) қозондан кўтарилаётган буғ

– عَكُوبٌ = عَكُوبٌ 2

– عَكُوبٌ 1 *бот.* испан артишоги (*ўтсимон полиз ўсимлиги*)

– عَكُوبٌ 2 чанг, ғубор, чанг-тупроқ

– عَكُوبٌ = عَكُوبٌ 1

– عُكُوبٌ 1) қозондаги суюқликнинг қайнаши; 2) галалашиш, тиқилиш, тиқинлашиш

I عَكَدَ (а) عَكْدٌ семирмоқ, етилмоқ, гўштли бўлмоқ (*эчкиэмар ҳақида*)

– عَكْدٌ семиз, семирган, эт олган (*эчкиэмар*)

– عَكَدَةٌ думғаза, думнинг асоси; اللِّسَانِ ~ тилнинг тўр қисми

I عَكَرَ (а) عَكْرٌ 1) лойқа бўлмоқ, ифлосланган бўлмоқ; 2) қуйқа йиғилиб қолмоқ, қуйқум тўпланиб қолмоқ; 3) *эск.* қалин бўлмоқ, қуюқ бўлмоқ; II عَكَّرَ 1) лойқаламоқ, хиралатмоқ; 2) хижолат қилмоқ, дилни хира қилмоқ; IV أَعْكَرَ лойқалатмоқ; V تَعَكَّرَ 1) лойқа (ифлос) бўлмоқ; хиралашмоқ; 2) дилхира бўлмоқ; VIII اعْتَكَرَ = V; الْمَطَرُ ~ ёмғир кучайди, тезлашди

– عَكَرَةٌ лойқа чўкинди, қуйқа, қолдиқ, ювинди

– عَكَرٌ 1) хиралик; 2) лойқа; чўкинди

– عَكَرٌ лойқа; اصْطَادَ فِي الْمَاءِ الْـ~ *мтл.* сув лойқалатиб балиқ овламоқ

– عَكَرٌ *(н.нингдир)* асли, туби, негизи; رَجَعَ أَحْمَدُ إِلَى ~هِ Аҳмад ўз аслига қайтди

– عَكَرَةٌ *кўп.* عَكَرٌ туялар подаси, жуда кўп туялар

– عَكْرَةٌ атака, ҳужум

– مُعْتَكَرٌ *эск.* қуюқлашган, қалинлашган; қоп-қоронғи (*тун*)

– مُعَكَّرٌ 1) хира, лойқа, ифлос; 2) дили хира

عَكْرَتٌ қўшмачилик қилмоқ

– عَكْرَةٌ қўшмачилик

– عَكْرُوتٌ *кўп.* عَكَارِيتُ қўшмачи (*эркак*)

عِكْرِشٌ *бот.* чалпак буғдойиқ

– عَكْرَشَةٌ *кўп.* اتٌ : урғочи қуён

عِكْرِمَةٌ *кўп.* عَكَارِمُ каптарнинг модаси; عِكْرِمَةُ *ат.от, мз.* Икрима

I عَكَزَ (у) عَكْزٌ *(бирор н. га)* таянмоқ, суянмоқ (عَلَى); V تَعَكَّزَ 1) *(н. гадир)* суянмоқ (عَلَى); 2) қўлтиқтаёқда юрмоқ

– عُكَّازٌ *кўп.* عَكَاكِيزُ қўлтиқтаёқ, ҳасса

– عُكَّازَةٌ *кўп.* عَكَاكِيزُ , اتٌ : 1) калтак; ҳасса; 2) жезл

– عَكُوزٌ қўлтиқтаёқ, боши эгик (эгри) ҳасса

I عَكَسَ (и) عَكْسٌ 1) айлантирмоқ, орқасини (тескарисини) ўгирмоқ; ағдармоқ; 2) акслантирмоқ, қайтармоқ (*мас., нурни, иссиқликни ва ҳ.к.*); 3) *(бирор н. дан)* қайтармоқ (عَنْ); 4) бошланиш жойига қайтармоқ; الْبَعِيرَ ~ туянинг бўйнини эгиш учун нўхтасини икки қўлининг тўпиғидан ўтказиб тортиб боғламоқ; III عَاكَسَ 1) тўсқинлик (қаршилик) қилмоқ; الْعُكُوسَ ~ қарама-қарши бормоқ; 2) қарама-қарши бўлмоқ; 3) зериктирмоқ, жонга тегмоқ; ғашига тегмоқ; 4) қаршидан эсмоқ; 5) (*аёл кишига*) тил тегизмоқ, шилқимлик қилмоқ; VI تَعَاكَسَ 1) акси бўлмоқ; бир-бирига қарши бўлмоқ; зид келмоқ (*манфаатлар ҳақида*); 2) аксланмоқ, қайтарилмоқ (*нур, иссиқлик ва б. лар ҳақида*); VII انْعَكَسَ 1) тескари (*акс*) бўлмоқ; 2) акс этмоқ, синмоқ (*нур ҳақида*); VIII اعْتَكَسَ суюқ овқатга сут қўшиб пиширмоқ

– انْعِكَاسٌ 1 1) рефлексия; 2) инъикос, акс этиш, синиш; زَاوِيَةُ الْـ~ *физ.* синиш бурчаги

– انْعِكَاسٌ 2 *кўп.* اتٌ : *физиол.* рефлекс; الْانْعِكَاسَاتُ الْمَوْرُوثَةُ шартли рефлекслар; الْانْعِكَاسَاتُ الْمَوْرُوسَةُ туғма рефлекслар

– انْعِكَاسِيٌّ рефлекторга оид, рефлективликка оид, الْفِعْلُ الْـ~ الْمَشْرُوطُ шартли рефлектор ҳаракат

– عَاكِسٌ 1. акслантирувчи, қайтарувчи; ағдарувчи; التَّيَّارِ ~ коммутатор (*қар.* مُبَدِّلٌ); 2. *кўп.* عَاكِسَاتٌ қайтарғич, рефлектор

– عَاكِسَةٌ *кўп.* اتٌ : қайтарғич, рефлектор

– عِكَاسٌ туя бойланадиган арқон

– عَكْسٌ *кўп.* عُكُوسٌ 1) орқа томон; 2) қарши томонлилик; зиддият; ~هُ бирор нарсанинг акси (тескариси); مُشْرِفَةٍ بِـ~ ўз устозига зид равишда; بِالْـ~ عَلَى *ёки* عَلَى الْـ~ аксинча; الْقَضِيَّةُ عَلَى ~ مَا يُصَوِّرُهُ муаммою тасаввур айтилганининг аксичадир; ... ~ ...нинг тесича, тескарисича; الرِّيحِ ~ سَارَ шамолга қарши бормоқ; بِالْـ~ وَ الْـ~ ва аксинча; طَرْدًا وَ ~ا *қар* طَرْدٌ 1; كَانَ عَلَى الْـ~ *(бирор н. га)* қаршилик қилмоқ (مِنْ)

– عَكْسِيٌّ 1) тескари; التَّنَاسُبُ الْـ~ *маж:* тескари пропорционаллик; فِي الْحَالَةِ الْـ~ةِ *қар.* حَالَةٌ; 2) рефлективликка оид, рефлекторга оид; ғайриихтиёрий; حَرَكَةٌ ~ةٌ ғайриихтиёрий равишда; 3) рефлекторга оид

– عَكِيسٌ 1 *бот.* кўчириб ўтказилган кўчат, палғари, пархиш (*ўсимликнинг бирор новдасини кўмиб, ҳосил қилинган янги туп*)

– عَكِيسٌ 2 суюқ овқатга қўшиладиган сут (*эҳтимол:* қатиқ)

– عَكِيسَةٌ қоронғи тун

– مُعَاكِسٌ 1) қаршилик қилувчи; (*бирор н. нинг*) зидди; контр-қарши; ~ اقْتِرَاحٌ қарши таклиф; ثَوْرَةٌ ~ةٌ контрреволюция; ~ هُجُومٌ контратака, қарши ҳужум; чапарастага оид; ◊ ~ خَشَبٌ фанер

– مُعَاكَسَةٌ 1) зид ҳаракат, қаршилик; 2) (*аёл кишига*) шилқимлик, хиралик

– مَعْكُوسٌ 1) ағдарилган, тўнтарилган; 2) тескари акс; جَاءَ هَذَا بِنَتَائِجَ ~ةٍ бу тескари натижалар берди; 3) акс этган, аксланган

– مُنْعَكِسٌ 1) рефлектив, рефлекторга оид; أَفْعَالٌ ~ةٌ рефлекторли фаолият; الْأَفْعَالُ الْـ~ةُ الشَّرْطِيَّةُ шартли рефлекслар; 2) акс этган, аксланган; صُورَةٌ ~ةٌ акс тасвир, тескари тасвир (*мас., кўзгудаги каби*)

I عَكَشَ (а) عَكْشٌ тўзимоқ, тўзғимоқ; чигаллашиб кетмоқ, айқаш-уйқаш бўлиб кетмоқ (*мас., соч, соқол ҳақида*)

– عَكَاشَةٌ эпсизлик, иш билмаслик, ландавурлик

– عُكَاشَةٌ ўргимчак уяси

– عُكَّاشَةٌ = عُكَاشَةٌ

– عَكِشٌ тўзиган, тўзғиган; чигаллашиб кетган

عَكَصٌ ёмон хулқли, хулқи ярамас (*одам*); رَمْلَةٌ ~ةٌ қаттиқ қумлоқ ер

(عكظ) VI تَعَاكَظَ мусобақа қилмоқ, беллашмоқ (*мас., шеъриятда, нотиқликда*)

– عُكَاظٌ *тар.* Укоз (*исломгача яшаган шоирлар мушоира ўтказишадиган Маккаи мукаррамага яқин жойда ташкил этиладиган бозор номи*)

I عَكَفَ (у, и) عُكُوفٌ 1) (*бирор н. устида*) ғайрат билан ишламоқ, бош кўтармай ишламоқ, қаттиқ шуғулланмоқ (عَلَى); (*бирор н. га*) берилмоқ (عَلَى); ... يَصِفُ ~ у ... ни ғайрат билан тавсифлай бошлади; ~ الذِّبَابُ عَلَى ... га пашшалар ўтирган эди; 2) чиқмаслик; доимо (*қаердадир*) турмоқ (فِي); فِي الْمَسْجِدِ ~ ўз вақтини доимо масжидда ўтказмоқ; 3) (*н. дандир*) тўхтатиб қолмоқ (عَنْ); II عَكَّفَ 1) эгмоқ, букмоқ; الشَّعْرَ ~ сочни

жингалак қилмоқ; 2) (*н. дандир*) тўхтатиб қолмоқ (عَنْ); V تَعَكَّفَ ёлғизликда яшамоқ; VII اِنْعَكَفَ = V; VIII اِعْتَكَفَ 1) уйда ўтирмоқ, уйдан чиқмаслик (*мас., касаллик сабабли*); مُدَّةَ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ ~ у уйдан уч кун чиқмади; 2) (*бирор н. га*) бутунлай берилиб кетмоқ (إِلَى); 3) фаолият кўрсатмоқ; 4) (*н. дандир*) вóз кечмоқ (عَنْ)

– عَاكِفٌ *кўп.* عُكَّفٌ, عُكُوفٌ 1) (*н. гадир*) берилиб кетадиган, (*н. биландир*) машғул бўладиган (عَلَى); 2) ёлғиз, узлатда яшовчи; 3) турғун, бир жойда яшайдиган, ўтроқ ҳолда яшайдиган

– عَكْفَاءُ *мн.* қайрилган эгри чизиқ

– مَعْكُوفٌ *эск.* ушланган; *эск.* атрофида айланиладиган (*бут, санам*)

عَكَلَ (у,и) عَكْلٌ 1) ўлмоқ, вафот этмоқ; 2) (*сочилиб кетган нарсани*) тўпламоқ, судраб тортмоқ;

– عِقَالٌ = عَكَالٌ

I عَكَمَ (*и*) عَكْمٌ 1) тугмоқ, тугиб (жойлаб) қўймоқ; الْبَعِيرَ ~ туяга хуржун осмоқ; 2) бир жойга тўпламоқ, тўп қилмоқ; йиғмоқ, захира қилиб тўпламоқ; 3) (*н. дандир*) ўзини тиймоқ (عَنْ); 4) кутмоқ, кутиб турмоқ

– عَكَامٌ туя ҳайдовчи, туякаш

– عِكَامٌ мато боғлайдиган чилвир (арғамчи, арқон)

– عَكْمٌ *кўп.* أَعْكَامٌ тугун, боғлам; бўхча, той (*мас., пáхта тойи*); хуржун

– مَعْكَمٌ семиз, гўштли, миққи

– مَعْكُومٌ *эск.* юк ортилган, юкланган

(عكن) V تَعَكَّنَ الْبَطْنُ ~ семизликдан қоринда қат-қат ёғ пайдо бўлмоқ

عُكْنَةٌ *кўп.* عُكَنٌ *ёки* أَعْكَانٌ семизликдан қоринда пайдо бўладиган ёғ қатлами

عَكْنَنَ 1) бахтсиз қилмоқ; (*к. нидир*) хафа қилмоқ, дилини оғритмоқ (عَلَى); تَعَكْنَنَ 1) хафа бўлмоқ; 2) жаҳлланмоқ

– عَكْنَنَةٌ 1) хафачилик, нохушлик; 2) норозилик, кўнгил тўлмаслик; ~ الرَّأْيِ الْعَامِّ омма норозилиги

(عكو) I عَكَا (у) عَكْوٌ 1) эгмоқ, бурамоқ, тугмоқ (*мас. ҳайвоннинг думини*); 2) *эск.* тугун қилиб боғламоқ

– عَكْوَةٌ *кўп.* عُكًا, عِكَاءٌ ҳайвон думининг бошланиш қисми, думғаза

– عَكِيٌّ қўйнинг бир идишга устма-уст соғилиб қуюқлашган сути

– مَعْكَاءٌ *жам. эск.* семиз туялар

عَلُ *қар.* علو

I (علّ) عَلَّ (*а/и*) 1) عُلَّ *мажҳ.* касалланмоқ; 2) (*бирор н. ни*) иккинчи марта ичмоқ; 3) иккинчи марта суғормоқ; 4) хотин устига иккинчи хотин олмоқ; II عَلَّلَ 1) тушунтирмоқ, изоҳламоқ, сабабини кўрсатмоқ, асосламоқ; 2) (*н. биландир*) овунтирмоқ, кўнглини очмоқ (ب) نَفْسَهُ بِآمَالٍ ~ ўзини умид билан овунтирмоқ; 3) ўрқама-ўрқа шароб ичирмоқ; 4) иккинчи марта суғормоқ; IV أَعَلَّ бемор (касал) қилмоқ; V تَعَلَّلَ 1) (*бирор н. ни*) рўкач қилмоқ (ب); 2) (*н. биландир*) овунмоқ, дилни хуш қилмоқ (ب); дилхушлик қилмоқ; 3) *эск.* кечирим сўрамоқ; VIII اِعْتَلَّ 1) касал бўлмоқ; 2) камчиликли (айбли) бўлмоқ; 3) (*бирор н. ни*) рўкач қилмоқ (ب), (*н. нидир*) сабаб қилиб кўрсатмоқ (ب); 4) ҳарфи иллатли бўлмоқ (*феъл ҳақида*); 5) *эск.* кучсиз, заиф бўлмоқ

– اِعْتِلَالٌ 1) касалланиш; ~ الصِّحَّةِ бетоблик; 2) *грам.* (*феълда*) ҳарфи иллатнинг борлиги

– تَعِلَّةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) баҳона; 2) *эск.* (*фикрни*) чалғитиш; 3) *эск.* очликни сезмаслик учун қилинадиган тамадди

– تَعْلِيلٌ *кўп.* ـاتٌ 1) сабабларни тушунтириш (изоҳлаш); асослаш; لَا يُمْكِنُ ~ُهُ тушунтириш (изоҳлаш) мумкин бўлмаган; *мед.* этиология (*касалликнинг келиб чиқиши сабаблари ҳақидаги фан*); 2) баҳона

– عَلَّ балки, эҳтимол, афтидан, кўринишича (*шунингдек: қар* لَعَلَّ)

– عَلٌّ *эск.* эски, ориқ, нимжон; яроқсиз, ярамайдиган

– عُلَالَةٌ[1] овунчоқ; дилхушлик, кўнгил очиш

– عُلَالَةٌ[2] биринчи соғишдан кейин соғиб олинган сут

– عَلَلٌ иккинчи марта ичиш

– عِلَّةٌ *кўп.* ـاتٌ хотинлардан биттаси (*мусулмонларда*); بَنُو عَلَّاتٍ турли хотинлардан туғилган болалар

– عِلَّةٌ *кўп.* عِلَلٌ, ـاتٌ 1) касаллик, бетоблик; дармонсизлик; 2) иллат, камчилик; четга чиқиш (*мас., нормал ҳолдан*); حُرُوفُ الْـ~ *ёки* أَحْرُفُ الْـ~ *грам.* ҳарфи иллатлар; 3) сабаб, асос; الْـ~ الْأُولَى *ёки* الْعِلَلُ бош сабаб, энг биринчи сабаб; وَ ~ مَعْلُولٌ сабаб ва натижа; 4) асос; баҳона; ◊ عَلَى ~ِهِ нима бўлса ҳам; қандай бўлмасин, ҳар қандай айби бўлса ҳам; لَمْ يَقْبَلْ هَذَا بِـ~ِهِ у буни ишониб (*яъни текшириб ўтирмай*) қабул қилди; رَأَى الْأَشْيَاءَ عَلَى ~ِهَا бор нарсаларга очиқ (ҳушёр) кўз билан қарамоқ; رَوَيْتُ الْخَبَرَ عَلَى ~ِهِ мен нарсани ўшандай гапирдим; حَبَّتْهُ بِـ~ِهِ у (*аёл*) уни барча иллатлари билан бирга севарди

– عَلِيلٌ 1.) *кўп.* أَعِلَّاءُ касалланган; 2) ёқимли, муздаккина, намли (*шамол ҳақида*)

– عَلِيَّةٌ[1] сабаблилик

– عَلِيَّةٌ[2] *кўп.* عَلَالِيُّ хона

– مُتَعَلَّلٌ *эск.* кўнгилхушлик қилинадиган жой ва пайт

– مُعْتَلٌّ 1) касал, бемор; ~ الصِّحَّةِ доимо бетоб бўлиб юрувчи; 2) *грам.* ҳарфи иллати бор, ҳарфи иллатли (*феъл ҳақида*)

– مُعَلٌّ касал, бемор, бетоб

– مُعَلَّلٌ баҳорда қайтиб келадиган совуқ кун

– مَعْلُولٌ 1.1) касалланган, бемор бўлган; 2; иллатли, айбли; 3) боғлиқ бўлган, натижа бўлган; 2. *кўп.* ـاتٌ натижа, оқибат; عَلَلٌ وَ مَعْلُولَاتٌ сабаблар ва натижалар

– يَعْلُولٌ *кўп.* يَعَالِيلُ 1) сув устидаги кўпик; 2) устма-уст оқ булутлар

I عَلَبَ[1] (*у*) عَلْبٌ белги (чизиқ) қўймоқ; тамға қўймоқ, тамғаламоқ; II عَلَّبَ 1) (*маҳсулотни*) қадоқлаб қути *ёки* банкада чиқармоқ; 2) = I

– تَعْلِيبٌ консерва чиқариш; ~ مَصْنَعُ (مَعْمَلُ) الْخَضْرَوَاتِ وَ الْفَوَاكِهِ وَ اللُّحُومِ сабзавот, мева ва гўшт консервалари заводи

– عَلْبٌ[1]: اللَّيْلِ ~ فِي ярим кечада

– عَلْبٌ[2] *ёки* عَلَبٌ *ёки* عِلْبٌ *кўп.* عُلُوبٌ экин битмайдиган қаттиқ ер

– عَلْبَاءٌ *кўп.* عَلَابِيُّ анат. одам бўйнидаги пай; قَدْ تَشَنَّجَ ~ُ الرَّجُلِ одам қариди, одам кексайди (сўзма-сўз: одамнинг бўйнидаги пайи буришди)

– عُلْبَةٌ *кўп.* عُلَبٌ 1) қути, коробка, яшиқ; қутича; ~ التُّرُوسِ *тех.* узатиш қутиси (коробкаси); ~ الصَّفِيحِ тунука қути; ~ السَّجَائِرِ папирос (сигарета) қутиси; бир қути папирос (сигарета); ~ الْكَرْيِتِ гугурт қутиси; бир қути гугурт; ~ اللَّبَنِ сут бидони, бир бидон сут; ~ الشُّوقِ тамаки қутиси; 2) кессон (*сувости ишларини бажариш учун сув тубига тушириладиган махсус қути-камера*); 3) банка (*мас., консерваники*); сут соғадиган идиш; ~ سَرْدِينٍ сардина (балиғи) банкаси; ◊ الْـ~ الصَّدْرِيَّةُ *анат.* кўкрак қафаси

– مُعَلَّبٌ 1) консерва қилинган; لُحُومٌ ~ةٌ гўшт консерваси; 2) *эск.* тамғаланган, белги қўйилган

– مُعَلَّبَاتٌ *кўп.* консервалар

I عَلَثَ (и) عَلْثٌ аралаштирмоқ, қориштирмоқ; VIII اِعْتَلَثَ : الزُّبْدُ ~ чақмоқтош учқун чиқармади, чақмоқтошдан ўт чиқмади

– عُلَاثَةٌ қоришма, аралашма, қоришиқ нарса

– عَلِيثٌ буғдой ва арпа унидан ёпилган нон

I عَلَجَ (у) عَلْجٌ *эск.* бардош бермоқ, бардош билан енгмоқ, енгиб чиқмоқ; III عَالَجَ 1) даволамоқ; 2) (*ёдгорликни*) қайта тикламоқ, таъмирламоқ, тузатмоқ; 3) (*иш*) юритмоқ, олиб бормоқ; 4) (*бирор н. устида*) ушламоқ; (*бирор н. билан*) шуғулланмоқ, машғул бўлмоқ; 5) (*масалани*) кўриб чиқмоқ, изоҳламоқ, текширмоқ, ўрганмоқ; ҳал қилишга (иложини топишга) ҳаракат қилмоқ;

6) *кимё.* (*н. биландир*) ишлов бермоқ (ب); 7) (*бошдан*) кечирмоқ, ўтказмоқ; ◊ سَكَرَاتِ ~ الْمَوْتِ ўлим талвасасида бўлмоқ; ... ~ كَسْرَ ...ни синдиришга уринмоқ; الْفُولَاذَ ~ пўлат бермоқ; VI تَعَالَجَ даволанмоқ, даволанилмоқ; VIII اعْتَلَجَ 1) урилишмоқ, кўтарилмоқ ва тушмоқ, ўзаро тўқнаш келмоқ (*денгиз тўлқинлари ҳақида*); 2) қурашмоқ (*ички туйғулар ҳақида*)

– عِلَاجٌ 1) муолажа, даволаш; كَهْرَبَائِيٌّ ~ электр билан даволаш مَائِيٌّ ~ сув билан даволаш; 2) тўғрилаш (*мас., хатони*); 3) қайта тиклаш, реставрация, тузатиш; وَ ~ا ... لِهَذَا ва буни тузатиш учун *кўп.* اتٌ: дори, дори-дармон; وَقْتِيٌّ ~ паллиатив (*беморга вақтинча енгиллик берувчи дори ёки восита*)

– عِلَاجِيٌّ даволашга (муолажага) оид; الْمُؤَسَّسَاتُ الصِّحَّةُ даволаш муассасалари; الْخَدَمَاتُ الصِّحَّةُ даволаш (муолажа) хизматлари

– عِلْجٌ[1] *кўп.* عُلُوجٌ, أَعْلَاجٌ 1) ишонмайдиган; 2) саводсиз, ўқимаган, маданиятсиз, қўпол одам; *таҳк.* олчоқ, малай, қўлидан ҳар қандай ёмонлик келадиган одам

عِلْجٌ[2] *кўп.* عُلُوجٌ, أَعْلَاجٌ, عِلْجَةٌ ёввойи эшак

– مُعَالِجٌ 1) даволовчи; الطَّبِيبُ ~ا даволовчи табиб (врач); 2) табиб

– مُعَالَجَةٌ 1) муолажа, даволаш; 2) тўғрилаш; 3) изоҳлаш, тушунтириш; таҳлил этиш, ҳал қилиш, ишлаб чиқиш; 4) ишлов бериш; الْمَعَادِنِ ~ маъдан (металл) ларга ишлов бериш

عُلْجُومٌ *кўп.* عَلَاجِيمُ 1) қурбақанинг эркаги; 2) туяқуш; 3) тўлиб-тошиб турган сув; 4) тун қоронғулиги; 5) *эск.* ёввойи ўрдак

عَلْدٌ *кўп.* أَعْلَادٌ одамнинг бўйнидаги пай

I عَلَزَ (а) عَلَزٌ, عَلَزَانٌ безовта бўлмоқ, безовталанмоқ; хавотирланмоқ, хавотирга тушмоқ

(علس) II عَلَّسَ кучаймоқ, авжга чиқмоқ; ~ الدَّاءُ касаллик зўрайди

– عَلُوسٌ = عُلَاسٌ

– عَلُوسٌ = عَلْسٌ

– عَلَسٌ алас (*Арабистондаги буғдой нави номи*)

– عَلُوسٌ овқат, таом

عَلُوشٌ *кўп.* عَلَالِيشُ қўзи, қўзичоқ (*Тунисда*)

عَلُوصٌ ошқозонда овқатнинг ҳазм бўлмаслиги; رَجُلٌ ~ еган овқати ҳазм бўлмаган одам, бўкиб қолган одам

عِلَاطٌ *кўп.* أَعْلِطَةٌ, عُلُطٌ 1) туянинг бўйнидан бойланадиган арқон; 2) қуёшдан таралаётган нур

– عُلُطٌ *кўп.* أَعْلَاطٌ бирор белгиси бўлмаган туя

I عَلَفَ (*и*) عَلْفٌ 1) боқмоқ, озуқа бермоқ (*ҳайвонларга*); 2) боқмоқ семиртирмоқ; VII انْعَلَفَ боқилмоқ; VIII اعْتَلَفَ озуқа (*ем, хашак*) емоқ

– عَلَّافٌ емфуруш, хашакфуруш, озуқафуруш

– عَلَفٌ *кўп.* أَعْلَافٌ пичан; озуқа; ем; أَخْضَرُ ~ кўк озуқа; جَافٌّ ~ қуруқ озуқа; مُرَكَّبٌ ~ комбикорм, аралаш озуқа

– عُلَّفٌ елим берувчи акас дарахтининг меваси

– عَلَفِيٌّ озуқага оид; الْفُولُ ~ا озуқа ловияси

– عَلُوفَةٌ[1] *кўп.* عُلُفٌ озуқа; ем

– عَلُوفَةٌ[2] *кўп.* عَلَائِفُ боқилаётган (семиртирилаётган) ҳайвон

– عَلِيفٌ боқилган, семиртирилган

– عَلِيفَةٌ = عَلُوفَةٌ

– مَعْلَفٌ *кўп.* مَعَالِفُ охур

– مَعْلَفٌ *кўп.* مَعَالِفُ молхона, оғилхона, ҳайвон боқиладиган жой

– مَعْلُوفٌ боқилган, семиз

(علق) I عَلَقَ (а) عَلَقٌ, عَلَاقَةٌ, عُلُوقٌ 1) осилиб турмоқ; 2) (*бирор н. га*) ёпишиб турмоқ (ب); (*н. гадир*) осилиб олмоқ, қаттиқ ёпишиб олмоқ (ب); بِالْحِبَالَةِ ~ тўр (тузоқ) га илинмоқ (тушиб қолмоқ); 3) (*бирор н. га*) муҳаббат қўймоқ, боғланиб қолмоқ (ب); بَصَرِي بِ... ~ менинг кўзим ...га тикилган эди; لَا تَعْلَقْ بِهِ الْخَيْلُ от (чавандоз) унга ета олмайди; 4) (*к. дандир*) ҳомиладор бўлмоқ (مِنْ); 5) (*н. нидир*) қила бошламоқ; يَقْرَأُ ~ ўқий бошлади; عَلَقَ (у) عَلْقٌ емоқ, тановул қилмоқ, донламоқ; II عَلَّقَ 1) осиб қўймоқ, осмоқ, осилтирмоқ; боғламоқ; 2) (*н. нидир н. гадир*) боғлиқ қилиб қўймоқ (عَلَى, ب); (*н. биландир*) боғлиқ, алоқадор қилмоқ (عَلَى, ب); 3) кечиктирмоқ, чўзиб юрмоқ (*мас., бирор масалани ҳал этишни*); 4) (*н. нидир*) шарҳламоқ (عَلَى); 5) (*бирор н. га*) шарҳ ёзмоқ (*ҳошияга* – عَلَى); فِي ~ تَفْكِيرَهُ ён дафтарчага ёзиб қўймоқ; ◊ أَهَمِّيَّةً ~ (*бирор н. га*) аҳамият бермоқ (عَلَى); الْآمَالَ ~ بِ бирор ким-бирор нимага умид боғламоқ; لِلْحِمَارِ ~ эшакка озуқа бермоқ; عُلِّقَ к.гадир кўнгил мойил бўлмоқ; IV أَعْلَقَ 1) осмоқ, осиб қўймоқ, улаб қўймоқ; 2) зулук қўймоқ; V تَعَلَّقَ 1) осилиб турмоқ; ~تِ الْأَنْفَاسُ *қар.* نَفَسٌ; 2) (*н. гадир*) боғлиқ (алоқадор) бўлмоқ (ب); 3) (*бирор н. да*) осилиб турмоқ, (*бирор н. га*) осилиб олмоқ (ب); 4) (*бирор к.-н. га*) меҳр ҳис қилмоқ, (*к.-н. нидир*) севмоқ, яхши кўрмоқ (ب); ~تْ بِهِ نَفْسُهُ ким *ёки* нимагадир бутун юракдан боғланиб қолмоқ, ким *ёки* нима ҳақидадир доимо ўйлаб юрмоқ; 5) (*н. гадир*) тааллуқли бўлмоқ (ب); فِيمَا يَتَعَلَّقُ بِ... ...га келганда эса; VIII اعْتَلَقَ яхши кўрмоқ, севмоқ

– أَعْلَقُ 1) янада тааллуқлироқ; 2) янада қимматлироқ; هَذَا أَهَمُّ وَ ~ مِنْ ...га қараганда бу муҳим ва қимматлироқ

– تَعَلُّقٌ 1) алоқа, муносабат, тааллуқлилик; 2) боғланиб қолишлик; (*к. ёки н. гадир*) муҳаббат (ب); 3) қарашлилик, тааллуқ бўлган нарсалар; хусусий мулк, мулк

– تَعْلِيقٌ *кўп.* تَعَالِيقُ, اتٌ: 1) изоҳ, тушунтириш; 2) шарҳ; (*ҳошиялардаги*) изоҳотлар; 2) кечиктириш, орқага суриш, кейинга қолдиришлик; тўхтатиб қўйиш; الْحُكْمِ ~ ҳукмни тўхтатиш (*бекор қилиш*); 4) таълиқ (*ҳуснихат турларидан бири*)

– تَعْلِيقَةٌ изоҳ, шарҳ

– عَلَّاقٌ *ат. от, мз.* Аллоқ

– عَلَاقَةٌ *кўп.* عَلَائِقُ, اتٌ: 1) алоқа, муносабат; عَلَاقَاتٌ ثَقَافِيَّةٌ маданий алоқалар; عَلَاقَاتٌ تِجَارِيَّةٌ савдо алоқалари (муносабатлари); عَلَاقَاتٌ دِبْلُومَاسِيَّةٌ (سِيَاسِيَّةٌ) дипломатик (сиёсий) муносабатлар (алоқалар); عَلَاقَاتٌ سَبَبِيَّةٌ сабабий боғлиқлик, сабабийлик; سُوءُ الْعَلَاقَاتِ ёмон муносабатлар; عَلَائِقُ الْإِنْتَاجِ ишлаб чиқариш муносабатлари; تَوَتُّرُ الْعَلَاقَاتِ муносабатлардаги таранглик (кескинлик); قَطْعُ الْعَلَاقَاتِ (الْعَلَائِقِ) алоқа (*муносабат*) ларнинг узилиши; الدُّوَلُ ذَاتُ الْعَلَاقَاتِ (*қандайдир масалага*) алоқаси бор давлатлар, манфаатдор давлатлар; أَقَامَ عَلَاقَاتِ حُسْنِ الْجِوَارِ яхши қўшничилик алоқаларини ўрнатмоқ; كَانَ هَذَا عَلَى ~ بِ... бу ...нинг муносабати билан бўлган эди; 2) боғланиб қолганлик, муҳаббат; 3) муҳаббат муносабатлари (алоқалари); هُوَ عَلَى ~ بِهَا (*аёл*) билан унинг ишқий алоқа-лари бор

– عَلَاقَةٌ *кўп.* عَلَائِقُ арқон, арғамчи (*бирор н. ни осиб қўйиш мумкин бўлган ҳамма н.*)

– عَلَّاقَةٌ *кўп.* تٌ: костюм осиб қўйиладиган кифтикор, вешалка

– عِلْقٌ[1] *кўп.* أَعْلَاقٌ қимматбаҳо нарса; الْكُتُبِ هِيَ ~ُهُ китоблар унинг учун энг қимматбаҳо нарсадир

– عَلَقٌ[2] *кўп.* عُلُوقٌ, أَعْلَاقٌ 1) ёлғончи, алдамчи; 2) бесоқол

– عَلَقٌ[1] *жам.* зулуклар

– عَلَقٌ[2] қуюлиб, қуюқлашиб қолган қон

– عَلَقَةٌ[1] *кўп.* зулук

– عَلَقَةٌ[2] 1) қоннинг қуюғи

– عَلْقَةٌ 1) калтаклаб (уриб) жазолаш; ضَرَبَهُ ~ *ёки* أَعْطَاهُ ~ кимнидир дўппосламоқ; 2) экзекуция (*жисмоний жазо, мас.,*

калтаклаш, қўл-оёқларни кесиб ташлаш, одам танимайдиган даражага келтириб ўлдириш ва ҳ.к.)

– عُلْقَة[1] боғланиб қолиш, алоқа, муносабат

– عُلْقَة[2] (*эшак, буқа ва б. учун*) унча кўп бўлмаган озуқа; عُلْقَة[2] 2) овқатланишдан олдин эрмак учун еб ўлтириладиган нарса; 3) оз-моз нарса

عُلْقَة енгсиз (енги йўқ) кўйлак

– عَلُوق боласини эмизгани қўймайдиган мода туя

– عَلِيق *кўп.* عَلَائِق 1) озуқа миқдори; 2) озуқа; ем; ~ النَّبَاتَات озуқабоп ўт-алафлар

– عَلِيقَة озуқа; جَافَّة ~ қуруқ озуқа

– عُلَّيْق *жам.* наъматак; терновник (*меваси олхўрига ўхшаш ўсимлик*); маймунжон, пармачак; *шунингдек:* ~ تُوت хўжағат (малина)

– عُلَّيْقَة *кўп.* ـَات наъматак (терновник) бутаси; ◊ ~ مُوسَى *библ.* бокира Мария Иисус Христосга ҳомиладор бўлган кун. Ҳар йили 25-мартда нишонланади.

– عُلَّيْقِي = عُلَّيْق

– عَوَالِق *кўп.* планктон (*денгиз ва дарёларда яшайдиган ҳайвонлар ва ўсимликлардан иборат организмлар олами*)

– مُتَعَلِّق (*н. гадир*) боғлиқ бўлган (ب); тааллуқли бўлган (ب); алоқадор бўлган (ب)

– مُتَعَلِّقَات *кўп.* буюмлар, жиҳозлар, анжомлар; ~ الْبَيْت уй анжомлари

– مِعْلَاق[1] *кўп.* مَعَالِق 1) тил (*оғиздаги*); 2) ичак-чавоқ, калла-поча; хом тери

– مِعْلَاق[2] гўшт *ёки* узум осадиган илмоқ

– مُعَلَّق 1) кечиктирилган; ҳал қилинмаган, муаллақ қолган, бир ёқлик қилинмаган (*масала ҳақида*); 2) (*н. гадир*) боғлиқ бўлган (ب); 3) бириктириб (боғлаб) қўйилган; осиб қўйилган; муаллақ турган; ~ جِسْر осилиб турувчи кўприк, осма кўприк; ◊ عَلَيْه ~ شرҳланган, шарҳли, изоҳли; إِنْسَانَة ~ـَة فِي الْحَيَاة эри алоқа ҳам қилмайдиган, талоқ ҳам бермайдиган аёл

– مُعَلِّق обзорчи, шарҳловчи; الْـ~ الْإِذَاعِيّ радиошарҳловчи; الْـ~ السِّيَاسِيّ (الدِّبْلُوْمَاسِيّ) сиёсий шарҳловчи; الْـ~ الصُّحُفِيّ газета шарҳловчиси

– مُعَلَّقَة[1] *кўп.* ـَات муаллақа (*қадимий араблардаги еттита энг яхши шеърий асарлар* (*қасидалардан бирининг номи*)

– مُعَلَّقَة[2] эри йўқолган хотин

– مِعْلَقَة *кўп.* مَعَالِق қошиқ (*сол.* مِلْعَقَة)

– مِعْلَاق = مِعْلَاق[2]

– عَلْقَم *кўп.* عَلَاقِم 1) *бож.* коллоквинт (*ўсимлик*); 2) *эск.* аччиқ ўсимлик; аччиқ; صَارَحَ بِالْحَقِيقَة وَ لَوْ كَانَتْ فِي مَرَارَة الْـ~ *маж.* қанчалик аччиқ бўлса ҳам ҳақиқатни гапирмоқ

– عَلْقَمَة *ат. от, мз.* Алқама (*жоҳилият шоири*)

I عَلَكَ (*у*) عَلْك 1) чайнамоқ; ғажимоқ; عَلَكَ اللِّجَامَ *эск.* сувлиқ (юганнинг от оғзидаги темир қисми) ни чайнамоқ; 2) вайсаб ўтирмоқ, эзмалик қилмоқ, чайналмоқ, бемаъни гапларни гапирмоқ

– تَعْلَاك *эск.* чайнаш, ғажиш, кемириш

– عَلَّاك 1) чайналадиган резенка (*резинка сақич*) сотувчи; 2) вайсақи

– عَلْك вайсақилик, бекорчи гаплар

– عَلِك ёпишқоқ, тез ёпишадиган

– عِلْك *кўп.* أَعْلَاك, عُلُوك қора сақич

– عَلْكَة чайналадиган резинка, резинка сақич, жевачка

عُلْكُوم *эск.* улкан ва чайир (*ҳайвон ҳақида*)

I (علم) عَلَمَ (*у*) عَلْم (*бирор н. га*) белги қўймоқ (عَلَى); عَلِمَ (а) عِلْم 1) (*н. нидир*) билмоқ; (*бирор н. нинг*) билувчиси (хабардори) бўлмоқ (*туш.к. ёки* ب); وَ لْيَعْلَمْ مَنْ لَمْ يَعْلَمْ مَا حَدَثَ билмаганлар нима бўлганини билиб қўйишсин; يَعْلَمُ اللهُ أَيْنَ هِيَ (أَيْنَهَا) الْآنَ у (аёл) нинг ҳозир қаердалигидан Оллоҳ хабардор; 2) (*н. нидир*) тушунмоқ (*туш.к. ёки* ب); عُلِمَ أَنَّ ... маълум бўлдики, ...; II عَلَّمَ 1) ўргатмоқ, ўқитмоқ; 2) кўрсатма (йўлланма) бермоқ, инструкция бермоқ; ~ـَهُ دَرْسًا لَنْ يَنْسَاهُ (аёл) унинг шундай бопладики, буни у ҳеч қачон эсидан чиқармайдиган бўлди; 3) (*бирор н. га*) белги қўймоқ (عَلَى); IV أَعْلَمَ (*бирор н. ҳақида*) хабар бермоқ, хабардор қилмоқ, билдириш бермоқ (*туш.к. ёки* ب); (*н. нидир*) эълон қилмоқ (ب); 2) бичмоқ (*кийимни*); ~ الْفَارِسُ чавандоз ўзини мард қилиб кўрсатди; V تَعَلَّمَ ўқимоқ, билиб олмоқ; ўрганмоқ; ~ اللُّغَة الْعَرَبِيَّة араб тилини ўрганмоқ; VI تَعَالَمَ ўзини биладиган (билағон, олим) қилиб кўрсатмоқ; X اسْتَعْلَمَ (*н. нидир*) суриштирмоқ, билишга ҳаракат қилмоқ (عَنْ)

– اسْتِعْلَام *кўп.* ـَات маълумот; الْاسْتِعْلَامَات قَلَمُ (مَكْتَبُ) маълумот (справка) бюроси

– إِعْلَام *кўп.* ـَات билдириш, хабарнома; маълумот, ахборот, информация; وِزَارَة الْـ~ ахборот вазирлиги; أَجْهِزَة الْـ~ ахборот идоралари; ~ شَرْعِيّ *юр.* қарор, ҳукм

– إِعْلَامِيّ хабар (маълумот) га оид, информацион

– أَعْلَم[1] 1) ҳаммадан (энг) яхши биладиган; 2) *ат. от, мз.* Аълам; ◊ ~ وَ اللهُ Оллоҳ яхши билувчидир! (*айтилаётган н. нинг ишончли экани шубҳали бўлган ҳолларда дейилади*)

– أَعْلَم[2] *мн.* عُلَمَاء *кўп.* عَلَم устки лабида тиртиғи бор одам

– أُعْلُومَة *кўп.* أَعَالِيم йўл белгилари, кўрсаткич устун

– تَعْلَامَة катта (буюк) олим

– تَعَلُّم ўқиш, ўрганиш, таълим олиш, илм олиш

– تَعْلِيم *кўп.* تَعَالِيم 1) таълим, ўқиш, ўқитиш, маърифат, маориф; الْـ~ الْعَامّ халқ таълими (маорифи); الْـ~ الْحُرّ хусусий мактабларда таълим олиш; رِجَال الْـ~ ўқитувчилар, таълим берувчилар, педагоглар; فَنّ الْـ~ падагогика; الْـ~ الْإِلْزَامِيّ мажбурий таълим; رُسُوم الْـ~ ўқитиш ҳуқуқи учун тўлов; 2) маълумот; الْـ~ الْعَالِي олий маълумот; ذُو الْـ~ الْعَالِي олий маълумот эгаси, олий маълумотли; 3) машқ; 4) таълимот, назария, доктрина

– تَعْلِيمَات *кўп.* кўрсатма, йўлланма, инструкция; фармойиш, буйруқ, йўл-йўриқ, дастур, директивалар

– تَعْلِيمْجِيّ *кўп.* تَعْلِيمْجِيَّة 1. ўргатувчи; 2. инструктор

– تَعْلِيمِيّ 1) таълимий; педагогик, педагогикага оид; الْقِسْم الْـ~ ўқув бўлими; 2) таълим-тарбия берадиган, дидактик

– عَالَم *кўп.* عَوَالِم, عَالَمُون олам; 2) (*табиат*) олами, дунёси; الْـ~ الْعَرَبِيّ араб дунёси (олами); бутун дунёдаги араблар; ~ الْحَيَوَان ҳайвонлар олами; ~ النَّبَات ўсимликлар олами (дунёси); ~ الْجَمَاد *ёки* ~ الْمَعَادِن қазилма бойликлар олами; الْـ~ الْجَدِيد Янги дунё (Америка); الْـ~ الْقَدِيم Эски дунё (Оврупо, Осиё, Африка); ~ مُتَمَدِّن маданий дунё; الْـ~ الثَّالِث учинчи дунё; ~ الذَّرَّة атом олами; ~ الصَّغَائِر микромир; ~ الْخَيَال хаёл (орзу) лар дунёси; 3) халқ, омма; عَالَمُون *кўп.* яратилмиш махлуқотнинг турлари; 4) *ат. от, мз.* Олам

– عَالِم 1. билувчи, биладиган, хабардор; 2. *кўп.* عُلَمَاء 1) олим; ~ بِالْآثَارِ الْمِصْرِيَّة мисршунос, египтолог; ~ الْمَشْرِقِيَّات шарқшунос олим; 2) олим (*мусулмон ҳуқуқи билимдони*)

– عَالِمَة *кўп.* عَوَالِم 1) олима; 2) қўшиқчи аёл

– عَالَمِيّ 1) дунё (олам. жаҳон) га оид, дунёвий, жаҳоний; الْحَرْب الْـ~ـَة жаҳон уруши; شُهْرَة ~ـَة жаҳонга таниқлилик; 2) дунёвий

– عَالَمِيَّة дунёвийликка оид, дунёвийлик

– عَالِمِيَّة 1) олимлик; 2) олимлик унвони (*қар.* عَالِم 2)); حَصَلَ عَلَى ~ الْأَزْهَر ал-Азҳарда олимлик унвонини олмоқ

– عَلَى (عَلَى+ مَا) *қар.* عَلَى

– عَلاَّمٌ яхши билувчи; ҳамма нарсадан хабардор бўлган

– عَلاَمَةٌ *кўп.* عَلاَئِمُ , اتٌ 1) аломат, белги; *геод.* репер (*ўлчов ишларида қўлланадиган асбоб*); عَلاَمَاتُ الْحُدُودِ чегарадаги ҳудудий белгилар; ~ الإِرْشَادِ ориентир (*турган жойни, йўналишни кўрсатувчи белги, нишон*); ~ الاسْتِفْهَامِ савол (*сўроқ*) аломати; ~ التَّعَجُّبِ (التَّأَثُّرِ) ундов белгиси; ~ الْحَذْفِ кўп нуқта; ~ التَّنْصِيصِ қўштирноқ; عَلاَمَاتٌ مُمَيِّزَةٌ *ҳарб.* фарқлаш белгилари (*мас., погонлар каби*); 2; белги; 3) марка; ~ مُسَجَّلَةٌ *ёки* ~ تِجَارِيَّةٌ фабрика (фирма) маркаси (белгиси); 4) значёк; 5) баҳо, балл

– عَلاَّمَةٌ аллома; энг буюк олим

– عَلَمٌ *кўп.* أَعْلاَمٌ 1) байроқ, туғ, алам; вимпел; 2) йўл белгиси, устун; 3) белги, аломат; 4) тоғ; 5) буюк одам, ўз даврининг устуни; даҳо; ~ مِنْ أَعْلاَمِ السِّيَاسَةِ буюк сиёсий арбоб; أَعْلاَمُ اللُّغَةِ буюк (улкан) тилшунос, тил илми алломаси; 6) диққатга сазовор жойлар (нарсалар); 7) *шунингдек:* ~ الشَّخْصِ *ёки* اسْمُ ~ *грам.* атоқли от; ~ الْجِنْسِ турдош от; ~ الثَّوْبِ кийимнинг бичиғи; ◊ أَشْهَرُ مِنْ نَارٍ عَلَى ~ кенг шуҳрат тутган, анча машҳур бўлган

– عِلْمٌ[1] *кўп.* عُلُومٌ 1) илм, билим; عَلِمَ تَمَامَ الْ~ (*бирор н. ни*) чуқур билмоқ; وَ~ ذَلِكَ عِنْدَ الْكَاتِبِ وَحْدَهُ буни фақат муаллиф (*автор*)нинг ўзи билади; أَخَذَ الْ~ عَنْ ... (*к. дадир*) ўқимоқ, илм олмоқ; أَخَذَ ~ا بِـ... бирор нарсани маълумот учун қабул қилмоқ; ~ بِـ бирор киши хабардор бўлган ҳолда; عَلَى غَيْرِ ~ مِنْهُ *ёки* بِدُونِ ~ هِ ҳеч кимни хабардор қилмаган ҳолда; ~ عَنْ билиб туриб, онгли равишда, ишнинг кўзини билиб; ~ الْيَقِينِ ишончли билимлар; وَصَلَ إِلَى ~ هِ унга маълум бўлди, у билди; عَلَى ~ بِـ... бирор нарсадан бохабар бўлиб турмоқ; هُوَ عَلَى ~ بِهِ у бу ишдан хабардор, у буни билади; 2) фан, назария; أَهْلُ الْ~ илм –фан аҳли, олимлар; طَالِبُ الْ~ толиби илм, студент; ~ الأَرْضِ геология; ~ الاجْتِمَاعِ жамиятшунослик; ~ الأَخْلاَقِ ахлоқ илми, этика; ~ الْجَرَاثِيمِ бактериология; ~ الْحَيَوَانِ зоология; ~ الأَحْيَاءِ биология; ~ الأَنْسَابِ генеология; ~ الإِنْسَانِ антропология; ~ الدِّرَاسَاتِ الْمِصْرِيَّةِ الْقَدِيمَةِ мисршунослик; ~ الْمَعَادِنِ минералогия; ~ النَّبَاتِ ботаника; ~ اللُّغَةِ тилшунослик; ~ مَخَارِجِ الْحُرُوفِ *ёки* ~ الأَصْوَاتِ фонетика; ~ الشَّعْبِ фольклор; ~ الْكُتُبِ библиография; الْعُلُومُ الْعَسْكَرِيَّةُ ҳарбий илмлар (фанлар); الْعُلُومُ الْبَشَرِيَّةُ гуманитар фанлар (илмлар); الْعُلُومُ الْخَفِيَّةُ ғайритабиий кучлар тўғрисидаги фанлар; عُلُومُ الْعَرَبِيَّةِ араб тили ҳақидаги фанлар (*морфология, синтаксис, стилистика, поэтика, риторика, нотиқлик санъати*); ~ا وَ عَمَلاً назарий ва амалий (*жиҳатдан*); ◊ ~ الرَّمْلِ қумда фол очиш

– عِلْمٌ[2] *кўп.* أَعْلاَمٌ 1) хабар, хабардорлик, билдириш; ~ طَلَبٍ хабарнома, чақириқ қоғози; ~ التَّسْلِيمِ (*бирор н.*) етказиб бериш ҳақида хабарнома; 2) ёзув, белги, тилхат; ~ الْوُصُولِ олингани ҳақида тилхат; ~ خَبَرٍ тилхат

– عَلْمَانِيٌّ 1.1) фуқароликка (табааликка) оид; 2) дунёвийликка оид; 2.1) дин хизматида бўлмаган (дунёвий) одам; 2) дунёвий одам

– عِلْمِيٌّ 1) илмий; ўқиган, билимли; غَيْرُ ~ ғайриилмий, илмий бўлмаган; الْجَمْعِيَّةُ الْ~ةُ илмий жамият; مُؤَهِّلاَتٌ ~ةٌ а) маълумоти ҳақида ҳужжатлар; б) илмий даража (квалификация); 2) назарий

– عِلْمِيَّةٌ илмийлик; لاَ ~ ғайриилмийлик

– عَلِيمٌ 1) билувчи, хабардор; хабари бор; 2) донишманд; ҳамма нарсадан хабардор (*Оллоҳ ҳақида*)

– عُلَيْمٌ Улайм (*қабила номи*)

عَيْلَمٌ *кўп.* عَيَالِمُ серув қудуқ, суви кўп қудуқ

– مُتَعَلِّمٌ 1. ўқувчи; ўқиган, ўрганган; тарбияланган, тарбия олган; маълумотли; ~ كُلِّ حَاجَةٍ ҳамма нарсани билувчи, ҳамма нарсадан воқиф; 2. шогирд; الْ~ونَ зиёлилар, интеллигенция

– مَعْلَمٌ *кўп.* مَعَالِمُ 1) белги; 2) аломат, нишон; وَاضِعُ الْمَعَالِمِ аниқ. ифодали; 3) йўл кўрсатувчи устун; 4) из; مَعَالِمُ الْجِنَايَةِ жиноят излари; қиёфа; феъл-атвор, характер, характерли хусусиятлар; диққатга сазовор жойлар (жиҳатлар)

– مُعَلَّمٌ 1) тамғаланган, белги қўйилган, белгиланган; 2) ўрганган, ўргатилган; маълумотли

– مُعَلِّمٌ 1. муаллим, ўргатувчи; 2.1) ўқитувчи; مَدْرَسَةُ الْ~ِينَ ўқитувчилар семинарияси; 2) уста, мастер; 3) хўжайин

– مُعَلِّمَةٌ *кўп.* اتٌ ~ муаллима, ўқитувчи аёл; مَدْرَسَةُ الْمُعَلِّمَاتِ муаллималар семинарияси

مَعْلَمَةٌ *кўп.* اتٌ ~ энциклопедия

– مَعْلَمِيٌّ 1) энциклопедик, энциклопедияга оид; 2) энциклопедист

–مَعْلَمِيَّةٌ маҳорат

–مَعْلُومٌ[1] 1) маълум; ... مِنَ الْ~ أَنَّ маълумки, ...; الْ~ а) *шунингдек:* صِيغَةُ الْ~ *грам.* аниқлик нисбати; б) *мат.* маълум катталик; 2) *халқ.* الْوَقْتُ الْ~ албатта, ўз-ўзидан маълум; маълум бўлган вақт, ўликлар тириладиган вақт

– مَعْلُومٌ[2] *кўп.* مَعَالِيمُ иш ҳақи; гонорар (қалам ҳақи)

– مَعْلُومَةٌ *кўп.* اتٌ ~ маълумот, информация; أَيَّامٌ ~اتٌ зулҳижжа ойининг ўн куни

– مَعْلُومِيَّةٌ билишлик, маълумот олиш, хабардорлик; أَذْكُرُهُ لَكَ ~ мен буни маълумот (билиб қўйишингиз) учун хабар қиляпман

I عَلَنَ (*у*) عَلَنٌ, عَلاَنِيَةٌ *ёки* عَلَنَ (*и*) عُلُونٌ 1) очиқ, (кўриниб турган) бўлмоқ; 2) маълум бўлмоқ; 3) оммавий бўлмоқ; III عَالَنَ маълум қилмоқ, хабардор қилмоқ, эълон қилмоқ; IV أَعْلَنَ 1) эълон қилмоқ, халққа билдирмоқ; (*н. ҳақдадир*) босиб чиқармоқ, нашр қилмоқ (عَنْ); ~ حَالَةَ الطَّوَارِئِ фавқулодда ҳолат эълон қилмоқ; ~ التَّعْبِئَةَ сафарбарлик эълон қилмоқ; ~ الْحَرْبَ (*к. гадир*) уруш эълон қилмоқ (عَلَى); 2; судга чақирмоқ; X اسْتَعْلَنَ 1) эълон қилинган (очилган) бўлмоқ; 2) маълум бўлмоқ

إِعْلاَنٌ *кўп.* اتٌ 1) эълон қилиш, нашр этиш; 2) эълон, билдириш; ~ الْحَرْبِ уруш эълон қилиш; ~ الْمَحْكَمَةِ судга чақириш қоғози; 3) афиша, плакат, эълон; لَوْحَةُ عَرْضِ الإِعْلاَنَاتِ эълонлар тахтаси

– عَلاَنِيَّةٌ 1) очиқлик, аниқ кўриниб турганлик; 2) оммавийлик; ~ *ёки* ~ فِي оммавий равишда, очиқ, очиқ-ойдин равишда

– عَلاَنٌ *қар.* عُلاَنٌ

– عَلَنٌ 1) очиқлик, аниқ кўриниб турганлик; ~ا очиқ (очиқ-ойдин) равишда; 2) оммавийлик

– عَلَنٌ очиқ, очиқ-ойдин, оммавий

– عُلَنَةٌ (*сирни*) очувчи, фош қилувчи

– عَلَنِيٌّ 1) оммавий, очиқ; جَلْسَةٌ ~ةٌ очиқ мажлис; الْ~ الْمَزَادُ кимошди савдоси; 2) очиқдаги, легал; بِصُورَةٍ ~ةٍ очиқ (*легал*) ҳолда

– عَلَنِيَّةٌ оммавийлик, ошкоралик; ~ оммавий равишда, очиқ-ойдин

– مُعْلِنٌ эълон қилувчи

I عَلَهَ[1] (а) عَلَهٌ (*н.гадир*) берилиб кетмоқ; ҳайронликда туриб қолмоқ; ҳайрон бўлмоқ; عَلِهَ[2] (а) عَلَهٌ оч қолмоқ, очиқмоқ

– عَالِهٌ *зоол.* туяқуш, туяқушнинг модаси

عَلْهَبٌ *зоол.* буғи (*эркаги*)

I (علو) عَلاَ (*у*) عُلُوٌّ 1) юксак бўлмоқ, юксалмоқ, кўтарилмоқ, юқориламоқ; ўзини баланд деб ҳисобламоқ (ب), ниманидир қилишдан ўзини юқори деб ҳисобламоқ, ниманидир қилиш ўз шаънидан паст деб ҳисобламоқ (عَنْ); 2) баланд бўлмоқ (*овоз ҳақида*); 3) (*куч, қувват жиҳатидан*) баланд (юқори) бўлмоқ; (*к. нидир*) енгмоқ (عَلَى); 4) кўтарилмоқ, юқориламоқ; 5) (*бирор н. ни*) босмоқ, ёпмоқ, (*бирор н. устига*) ўтирмоқ, (*бирор н. устида*)

пайдо бўлмоқ; صَامُولَةَ الصَّدَأُ ~ гайкани занг босди; وَ عَلَتْ عَلَى وَجْهِهَا عَلَائِمُ الدَّهْشَةِ унинг юзида ҳайрат ифодаси пайдо бўлди; ◊ عَلَتْ سِنُّهُ ёши фалон бўлмоқ, катта бўлмоқ; زَيْدًا بِالسَّيْفِ ~ Зайдни қилич билан урмоқ; فِي الْأَرْضِ ~ кеккаймоқ, такаббурлик қилмоқ; عَلَى (а) عَلَاءً баланд (юксак) бўлмоқ; юксалиб турмоқ; II عَلَّى кўтармоқ, юксалтирмоқ; III عَالَى 1) баландлатмоқ (*овоз ҳақида*); 2) *эск.* аъолиқда баҳслашмоқ; IV أَعْلَى кўтармоқ, юксалтирмоқ; V تَعَلَّى 1) баланд (юксак) бўлмоқ; баландламоқ, юксалмоқ; гердаймоқ; تَعَلَّتِ الْمَرْأَةُ مِنْ مَرَضِهَا аёл касалидан қутулди; аёл ҳайздан пок бўлди; VI تَعَالَى баланд бўлмоқ, баландламоқ, тепа бўлмоқ; қаттиқ эшитилмоқ (*овоз ҳақида*); кўтарилмоқ, улуғланмоқ, улуғ бўлмоқ; اللهُ ~! Оллоҳ таоло; 2) фахрланмоқ, кеккаймоқ; عَنْ قَبُولِ شَيْءٍ ~ бирор нарсани кериклик қилиб қабул этмаслик; تَعَلَّتِ الْمَرْأَةُ مِنْ نِفَاسِهَا аёл ҳомиладор бўлиб, асл ҳолатига қайтиб тузалди; ◊ تَعَالَ! *мн.* تَعَالَوْا кел!, яқин кел!; تَعَالَوْا نُفَكِّرْ! келинг, ўйлаб кўрайлик!; VIII اِعْتَلَى 1) (*бирор н. тепасига*) чиқмоқ, кўтарилмоқ; 2) ўтирмоқ, жойни банд қилмоқ; الْعَرْشَ ~ тахтга ўтирмоқ; الْكُرْسِيَّ ~ курси (кресло) ларни банд қилмоқ; 3) (*н. нидир*) кўтармоқ (ب); بِرَأْسِهِ ~ бошни кўтармоқ; X اِسْتَعْلَى 1) кўтарилмоқ, баландламоқ; баланд (*юксак, қўл етмайдиган*) бўлмоқ; 2) гердаймоқ, кеккаймоқ, ифтихор қилмоқ; (*к. дандир*) устун бўлмоқ (عَلَى); 3) баланд деб ҳисобламоқ; 4) юксак мавқе эгалламоқ

اِسْتِعْلَاءٌ 1) юксаклик, улуғлик; устунлик; 2) кеккайиш, гердайиш; 3) *фон.* веляризация (ظ, ص, ض, ط *товушларини талаффуз қилган вақтда тил орқасининг кўтарилиши*)

– أَعَالٍ *кўп.* 1) (*дарёнинг*) юқориси, боши; 2) (*тоғ*) чўққилари

– اِعْتِلَاءٌ чиқиш, кўтарилиш (*мас., тахтга*); (*жойни*) банд қилиш

– إِعْلَاءٌ кўтарилиш, юксалиш; *кимё.* сублимация

– أَعْلَى *мн.* عُلْيَا *кўп.* أَعَالٍ 1) энг юксак, энг баланд; أَعْلَاهُ баландроқ; مَذْكُورٌ أَعْلَاهُ юқорида мазкур бўлган (*айтилган, зикр қилинган*); أَعَالِي النَّهْرِ дарёнинг юқори оқими; أَعَالِي الْبِلَادِ мамлакатнинг баланд жойлари; 2) олий; الْقَائِدُ الْأَعْلَى олий бош қўмондон; الْقِيَادَةُ الْعُلْيَا олий қўмондонлик; الْمَحْكَمَةُ الْعُلْيَا олий суд; مِنْ ~ إِلَى أَسْفَلَ юқоридан қуйигача; 3) энг баланд (*овоз ҳақида*); بِ~ صَوْتٍ жуда баланд (қаттиқ) овоз билан

– تَعَالٍ 1) баландлик, юксаклик; 2) ифтихор, кеккайиш; بِ~ عَامَلَهُ ким биландир назарга илмай (кеккайиб) муносабатда бўлмоқ

– تَعْلِيَةٌ кўтарилиш, кўтариш

– عَالٍ *халқ.* юксак, буюк, ғоят соз, жуда яхши; الْ~ энг яхши, аъло; مِزَاجُهُ الْ~ кайфияти аъло

– عَالٍ *мн.* عَالِيَةٌ 1) баланд, юксак; юқори; سَدُّ أَسْوَانَ الْعَالِي Баланд Асвон тўғони; بِعَالِيَةِ баландроқ, юксакроқ; الْبَابُ الْعَالِي *тар.* Туркия ва унинг ҳукумати; 2) таниқли, машҳур, буюк; 3) *шунингдек:* عَالِي الْكَعْبِ зодагонларга мансуб бўлган; 4) баланд, қаттиқ (*овоз, товуш ҳақида*); عَالِيًا *ёки* بِصَوْتٍ ~ бор овоз билан, ҳаммага эшиттириб; جَعَلَ عَالِيَهُ سَافِلَهُ ағдар-тўнтар қилмоқ

– عَالِيَةٌ 1) الْ~ Наждниг юқори қисмидан Тиҳомагача ва Маккаи мукаррамагача бўлган ҳудуд; 2) *эск.* учи ўткир тиғ; 3) *ат. от, мз.* Олия

– عَلٍ (*бирор н. нинг*) усти, устки (*тепа*) томони; مِنْ عَلٍ тепадан, уст томондан; نَظَرَ مِنْ ~ إِلَى ... ...га назарга илмай қарамоқ; ~ هَوَى مِنْ баландликдан (юқоридан) тушиб кетмоқ

– عَلَاءٌ 1) юксаклик, баландлик; баланд (юксак) мавқе; نَظَرَ مِنْ ~ إِلَى ... ...га назарга илмай қарамоқ; 2) *ат. от, мз.* Ало

– عَلَاةٌ *кўп.* عَلَوَاتٌ сандон

– عَلَاوَةٌ *кўп.* عَلَاوَى, ـَاتٌ 1) илова, қўшимча; عَلَى ذَلِكَ ~ бунга илова (қўшимча) қилиб, бунинг устига; 2) ҳайвоннинг устига юкланган қўшимча юк; 3) инсоннинг бўйни ва боши

– عُلْوٌ *ёки* عِلْوٌ: الدَّارِ ~ ҳовлининг *ёки* уйнинг тўри

– عُلُوٌّ юксаклик; энг олий даража (нуқта, чегара); الْكَعْبِ ~ а) зодагонлик, юксак (олий) мавқе; шон-шуҳрат, шавкат; б) иқтидор, лаёқат; талант

– عَلَوِيٌّ 1.1) осмонга, самога оид; осмоний, самовий; 2) *тар.* Муҳаммад Алига тааллуқли; الْعَائِلَةُ الْـ~ـةُ Муҳаммад Али авлодлари, шажараси; 2. Али тарафдори, шиалар тарафдори; عَلَوِيُّونَ *кўп.* нусайрийлар (*Суриядаги мазҳаб*)

– عُلْوِيٌّ баланддаги, осмондаги, кўкдаги, самодаги; юксак, олий, баланд

– عَلَى 1) ...га; ...да; ...дан; устида; ظَهْرِ ~ الْفَرَسِ отга миниб, от устида; ظَهْرِ الْبَاخِرَةِ ~ кема бортида (кема устида, ичида); مَتْنِ ~ الطَّائِرَةِ тайёра (самолёт) да; عَزْفِ ~ الْكَمَانِ ғижжак (скрипка) да (бирор куйни) ижро этмоқ; чалмоқ; قَامَ مِنْ ~ كُرْسِيِّهِ курси (стул) дан турмоқ; عَادَ ~ قِطَارِ الْمَسَاءِ кечки поездда қайтмоқ; قِسْمَيْنِ ~ هُوَ у икки қисмдан иборат, у икки қисмга ажралади (бўлинади); ~ كِيسِهِ унинг пулига, унинг ҳисобидан; عَلَيْهِ *бухг.* кирим, дебет; السَّلَامُ عَلَيْكُمْ! ассалому алайкум!; 2) ...га; остида; الْمُوسِيقَى ~ رَقَصَ музикага рақс тушмоқ; ... تَسْلِيفٌ عَلَى ...га (*мас., гаровга ишониб*) аванс (қарз); бериш; 3) ...нинг олдига; دَخَلَ عَلَيْهِمْ у уларнинг олдига кирди; 4) қарши; عَاوَنَهُمْ ~هَذَا الرَّجُلِ у уларга бу одамга қарши курашда ёрдам берди; خَرَجُوا عَلَيْهِ улар унга қарши чиқдилар; مَنْ لَيْسَ مَعَنَا فَهُوَ عَلَيْنَا ким биз билан бўлмаса, у бизга қаршидир; الْحَقُّ عَلَيْكَ сен ҳақ эмассан; دَعَا عَلَيْهِ у уни қарғади; هُوَ عَلَيَّ мен унинг учун жавобгарман; أَنْتَ عَلَيَّ بِذَلِكَ бунда сен менинг гувоҳимсан; 5) ёнида, олдида, яқинида; النَّارِ ~ جَلَسُوا улар олов яқинида (олдида) ўтирардилар; 6) ...га кўра, ...га мувофиқ равишда; бўйича; الْقِيَاسِ ~ ўлчовга кўра, ўлчов бўйича; إِرَادَتِهِ ~ унинг истагига кўра; عَادَتِهِ ~ ўз одатига кўра (мувофиқ равишда); ... وَ عَلَيْهِ ва шунга кўра ...; ~ ... النَّحْوِ الَّذِي шунга кўра (*асосан*), шунинг учун; هَذِهِ الطَّرِيقَةِ ~ шу ҳолда, шу йўл билан; بِنَاءً عَلَيْهِ шунга биноан, шунга кўра; حَسَبَ ~ ... шуни ҳисобга олиб (олган ҳолда); مَا ~ يُقَالُ айтганларидек, одамлар айтганидек; مَا نَعْلَمُ ~ биздаги маълумотларга кўра, бизнинг билишимизча; مَا يَبْدُو (يَظْهَرُ) ~ кўринишича, афтидан; 7) учун; ҳақида, тўғрисида; أَنْ يَعُودَ ~ қайтиш учун; وَ لَا شُكْرَ الْوَاجِبِ ~ арзимайди! (*ташаккурга жавоб тариқасида айтилади*); حَدِّثْنِي عَلَيْهِ! у ҳақда менга гапириб бер!; الْفِعْلِ ~ الْكَلَامِ гап феъл ҳақида бўлади; مَا (عَلَامَ) ~ нима учун?, нима сабабли?; 8) орқали, ёрдамида; يَدِهِ ~ у орқали, унинг ёрдамида; 9) ...га қарамай, ... бўлса-да; اخْتِلَافِ أَنْوَاعِهَا ~ уларнинг турли хил бўлишига қарамай; حُبِّهِ ~ هَاجَرَ مَوْطِنَهُ у ватанини севганига қарамай уни тарк этди; ضَعْفِي ~ заифлигимга қарамай; أَعْذُبُكَ عَلَى كِبَرِ سِنِّكَ ёшингнинг катталигига қарамай сени жазолайман (азоблайман); 10) вақтида, давомида, жараёнида; الْعِيدِ ~ байрам (ийд) вақтида; عَهْدِهِ ~ унинг даврида, унинг вақтида; حِينِ غَفْلَةٍ ~ ғафлат вақтида, ғафлат босган вақтда, кутилмаганда, тўсатдан; وَشْكِ الذَّهَابِ ~ кетиш олдида (арафасида, вақтида, пайтида); 11) ...ган вақтдан буён; ذَلِكَ النَّذْرِ ~ مَضَى عَامَانِ унинг ваъда берган вақтида буён икки йил ўтиб кетди; 12) ...

ли; خُلق كَرِيم ~ شَابٌّ яхши хулқли йигит; 13) сифатида, шароитида; ضَوْء هَذِه الحَوادِث ~ бу воқеалар шароитида; سَبِيل المَثَل ~ мисол тариқасида (сифатида); мисол учун; ◊ أَنْ ~ ...ш (-иш) учун; أَنَّ ~ *ёки* أَنَّه ~ аммо, лекин, бироқ, ҳар ҳолда; عَلَيَّ بِه! менга уни кўрсатиб қўйинг!, олиб келинг-чи олдимга!; عَلَيْكَ بِالتَّوَاضُع! сен камтар (тавозели) бўлишинг керак!; ... عَلَيْه أَنْ у қилиши керак, унинг вазифаси ...дир; ... عَلَيَّ أَنْ менинг вазифам ...дир; وَ مَا عَلَيْكَ إِلاَّ الطَّاعَة сен фақат итоат қилишинг керак; عَلَيْكَ بِالغَسِيل сен кир ювиш билан шуғулланишинг керак; عَلَيْه لِي خَمْسَةُ جُنَيْهَات мендан беш фунт қарздор; لاَ بَأْسَ عَلَيْكَ! қўрқма!; مَا هُوَ عَلَيْه ~ қандай бўлса, ўшандай; عَجَل ~ ؛ هُوَ ~ شَيْءٍ مِنَ القَلَق *қар.* شَيْءٌ тез, шошилинч равишда; مَهْل ~ секин, аста, шошмай, шошилмасдан; اسْتِحْيَاء ~ وَ صَمْت уялиб ва сукут сақлаб; العَكْس ~ аксинча; (وَجْه) العُمُوم ~ умуман; (وَجْه) الخُصُوص ~ хусусан, айниқса; (وَجْه) التَّقْرِيب ~ тақрибан, тахминан; غَيْر انْتِظَار ~ кутмаганда, кутилмаганда, тўсатдан, бирданига, фавқулодда; لِسَان أَحَد مِنَ الفَلاَّحِينَ ~ деҳқонларнинг бири номидан; كَانَ ~ بَيِّنَة عَلَى حَقِيقَة الحَال ҳақиқий аҳволдан хабардор бўлиб турмоқ; كَانَ ~ حَقٌّ ҳақ бўлмоқ; كَانَ ~ خَطَأً хато қилмоқ, ноҳақ бўлмоқ; هُوَ ~ دِين الإِسْلاَم у ислом динига эътиқод қилади; لاَ عَلَيْكَ! овора бўлма(*нг*)!, безовта бўлма(*нг*)!; لاَ عَلَيْكَ إِنْ عُدْتَ بِسُرْعَة! агар тезроқ қайтиб келганингда, ёмон бўлмасди!; لاَ عَلَيْكَ مِنْ هَذَا! бунинг сенга ҳеч қандай зарари йўқ; عَلَيْهِش! *халқ.* ҳеч қиси йўқ!, бўлаверади!

– عُلَى улуғворлик; қадр-қиймат; обрў-эътибор; шуҳрат, шоён-шавкат

– عَلِيٌّ[1] 1. юксак, улуғвор; буюк; 2. *кўп.* عَلِيَّة олий (энг яхши) нарса; ~ القَوْم энг яхши одамлар; жамият гуллари

– عَلِيٌّ[2] *ат.от.мз.* Алий; ~ أَبُو сахий, саховатли одам

– عِلِّيَّاء 1) осмон, само, кўк; *дин.* эмпирей, арши аъло (*қадимги юнонлар тасаввурида осмоннинг худолар турадиган энг юқори қисми*); 2) баландлик; 3) *эск.* тоғнинг энг баланд жойи (чўққиси)

– عَلْيَانٌ гавдали, улкан; ~ رَجُلٌ гавдали эркак; ~ مَرْأَة гавдали аёл

– عَلِّيَّة, عُلِّيَّة *кўп.* عَلاَلِيّ қия шипли болохона; ◊ بَنَى العَلاَلِيَّ وَ القُصُور хом хаёлларга берилмоқ

– عِلِّيُّون *дин.* эмпирей, арши аъло (*қар.* عِلِّيَّاء)

– مُتَعَالٍ *мн.* مُتَعَالِيَة 1) кўтарилаётган, юқорилаётган, баландлаётган; юксак, улуғвор, баланд; 2) المُتَعَالِي *эск.* ҳамма нарсадан улуғ, устун турувчи (*Аллоҳ*)

– مُسْتَعْلًى *фон.* веляризациялашган (*қар.* اسْتِعْلاَء)

– مُسْتَعْل *мн.* مُسْتَعْلِيَة юксак, қўлетмас, баланд

– مُسْتَعْل = مُعْتَل

– مَعْلاَة *кўп.* مَعَالٍ улуғсифатлик; қадр-қиммат; хизматлар; صَاحِبُ المَعَالِي жаноблари (*бош вазирдан бошқа барча вазирларга нисбатан ишлатилади*)

– مُعَلًّى 1) юксак, улуғвор; ◊ القَدْحُ الأَ~ а) (*майсир ўйинида энг катта ютуқ келтирувчи кўрсаткич*); б) биринчи ўрин; 2) *эск.* юқорига кўтарилган

– يَعْلَى *ат. от, мз.* Йаъло

عَلْوَن 1) сарлавҳа қўймоқ; 2) адрес ёзмоқ (*сол.* عَنْوَن)

عُلْوَان *кўп.* عَلاَوِين 1) адрес; 2) (*китобнинг*) сарлавҳаси; ~ الكِتَاب китобнинг номи

عَمّ *мн.* عَمِّي *қар.* وَعَمّ

عَلَيْه السَّلاَم сўзининг қисқартмаси: унга салом бўлсин!

عَمَّ = (عَنْ +مَ) *қар.* عَنْ عَمًّا

I عَمَّ (*а/у*) عُمُوم 1) умумий бўлмоқ, тарқалган (оммалашган) бўлмоқ, оммавий бўлмоқ, ҳаммага тааллуқли бўлмоқ, ҳаммани қамраб олмоқ; السُّكُونُ ~ сукут ҳоким (ҳукмрон) эди; ~تْ بِه البَلْوَى умумий ҳодиса бўлмоқ; 2) *эск.* узун бўлмоқ, баланд бўлмоқ; II عَمَّمَ 1) умумийлаштирмоқ, умумлаштирмоқ; ҳамма ерда жорий қилдирмоқ; 2) оммалаштирмоқ, (*матбуотда*) эълон қилдирмоқ; ҳамманинг эътиборига етказдирмоқ; II عُمَّمَ бош (пешқадам) бўлмоқ; 3) (*к. гадир*) салла ўратмоқ; V تَعَمَّمَ 1) умумийлашган бўлмоқ; 2) тарқатилмоқ, (*матбуотда*) эълон қилинмоқ; 3) салла ўрамоқ, салла ўраб юрмоқ; 4) амаки деб чақирмоқ, амакилаб гапирмоқ; VIII اعْتَمَّ салла ўрамоқ, салла ўраб юрмоқ; X اسْتَعَمَّ амаки деб қабул қилмоқ (ҳисобламоқ)

–أَعَمُّ ғоят умумий; الأَغْلَب ~ فِي аксар ҳолларда, кўпинча

تَعْمِيم[1] 1) ҳамма фойдаланадиган бўлиш, умумлашиш, оммалашиш; ҳамма ерда (*бирор н. нинг*) жорий бўлиши; ~ الكَهْرَبَاء оммавий электрлаштириш; 2) тарқалиш, (*матбуотда*) эълон қилиниш; оммалашиш, ҳамманинг диққат-эътиборига етиб бориш

– تَعْمِيم[2] *кўп.* ـَات йўл-йўриқ, циркуляр; ~ أَصْدَرَ йўл-йўриқ (циркуляр) чиқармоқ

– عَامّ 1) умумий, умумхалқ; المُؤْتَمَر الـ~ العَرَبِيّ умумараб конгресси; القَاعِدَة الـ~ـة умумий қоида; يَعْلَمُه الـ~ وَ الخَاصّ буни шоҳу гадо – ҳамма билади; المَصْلَحَة الـ~ـة *ёки* الصَّالِح الـ~ـة умум яхшилиги, умумий яхшилик; 2) ижтимоий, жамоатга оид; الأَعْمَال الـ~ـة ижтимоий ишлар, жамоат ишлари; الأَمْن الـ~ـة ижтимоий хавфсизлик, жамоат хавфсизлиги; النِّظَام الـ~ـة жамоат тартиби; الرَّأْي الـ~ـة жамоатчилик фикри; 3) тарқалган, тарқатилган; 4) бош ...; الأَمِين الـ~ـة бош котиб (секретарь); القُنْصُل الـ~ـة бош консул; المُدِير الـ~ـة бош бошқарувчи; اللَّجْنَة الـ~ـة бутунича комиссия, комиссия пленуми!; القِيَادَة الـ~ـة олий бош қўмондон; 5) давлатга оид; القَانُون الـ~ـة *юр.* давлат ҳуқуқи; النِّظَام الـ~ـة давлат низоми (тартиби); الدَّيْن الـ~ـة давлат қарзи; المَدْرَسَة الـ~ـة давлат мактаби; الضَّرِيبَة الـ~ـة давлат солиғи; 6) авом халқ, қора халқ

– عَامَّة *кўп.* عَوَامّ 1) умумга тегишлилик; مَجْلِس العَوَامّ умум палатаси; 2) авом, оддий одамлар; الـ~ وَ الخَاصَّة а) хосу ом; б) авом ва айрим шахслар; ~ النَّاس авомуннос, оддий одамлар; ◊ ~ умуман; ... وَ خَاصَّة ... ~ умуман ва хусусан; اليَوْم ~ кун давомида, кун бўйи

– عَامِّيّ 1. 1) халққа оид; اللُّغَة الـ~ـة халқ тили, шева; 2) оммавий; 3) вульгар, уятли; 4) оддий, содда; 2 оддий (содда) одам

–عَامِّيَّة вульгаризм, уят сўзлар; الـ~ халқ тили, шева

– عَمّ[1] *кўп.* أَعْمَام, عُمُومَة 1) амаки (*отанинг ака ёки укаси*); ابْن الـ~ а) амакивачча; б) эр; بِنْت الـ~ а) амакининг қизи, амакивачча қиз (*аёл*); б) хотин; 2) қайнота; زَوْجَة الـ~ хола, амма; (الأَب) الأُم ~ амакининг дадаси;

– عَمّ[2] жамоа, кўпчилик, кўп одамлардан иборат гуруҳ

– عَمَّا (عَنْ+مَا) *қар.* عَنْ

– عَمَامَة *кўп.* عَمَائِم салла, амома

– عَمَّنْ (عَنْ + مَنْ) *қар.* عَنْ

–عَمَّة *кўп.* ـَات амма (*отанинг опаси ёки синглиси*); ابْن الـ~ аммазода; ابْنَة الـ~ амманинг қизи; زَوْج الـ~ амманинг эри

– عُمَّة *кўп.* عُمَم салла, амома

–عُمُوم 1.1) умумийлик; 2) универсаллик; 2. ҳамма нарса; ◊ مَجْلِس الـ~ умум палата; حُكُومَة ~ فِلَسْطِين умумфаластин ҳукумати; الـ~ омма; عَلَى الـ~ *ёки* ~ умуман, умуман олганда

– عُمُومَةٌ амаки даражасидаги қариндошлик

– عُمُومِيٌّ ~ةٌ 1) умумий, умумга оид; جَمْعِيَّةٌ а) умумий мажлис; б) пленар йиғилиш; 2) универсал; 3) халққа (*умумга*) оид; دَارُ الْكُتُبِ الْ~ халқ кутубхонаси, оммавий кутубхона; 4) ижтимоий, жамоатчиликка оид; أَشْغَالٌ ~ةٌ ижтимоий ишлар, жамоат ишлари

– عُمُومِيَّاتٌ *кўп.* умум аҳамиятига эга бўлган масалалар

– عُمُومِيَّةٌ амаки томонидан қариндошлик

– عُمِّيٌّ омий одам, халқ ичидан чиққан одам, одми одам

– عَمِيمٌ 1) умумий; устун (ортиқ, афзал) келадиган; 2) универсал

– مُعَمٌّ *эск.* оқ кўнгил амакилари бор *(одам)*

– مُعَمٌّ *ёки* مُعَمٌّ *кўп.* амакилик киши, амакилари *кўп.* бўлган киши

– مُعَمَّمٌ салла кийган, саллали одам

– مُعَمَّمٌ = مَعْمُومٌ

– عَوَامُّ *кўп.* авом, оддий одамлар

I عَمَتَ (и) عَمْتٌ (жунни) йигириш учун тўпча қилиб ўрамоқ

– عَمِتٌ хушчақчақ, баҳодир, журъатли, билимдон

– عَمِهٌ *кўп.* عَمَامِهُ 1) маст, кайфи бор; 2) йўлини топиб юра олмайдиган

I عَمَجَ (и) عَمْجٌ тезлашмоқ, шошилмоқ, тез юрмоқ; V تَعَمَّجَ 1) эгилмоқ, букилмоқ, эгри-бўгри бўлмоқ; эгри-бўгри бўлиб оқмоқ *(сув ҳақида)*; 2) буралиб, эгри-бўгри бўлиб юрмоқ *(илон ҳақида)*;

– عَمَجٌ *ёки* عُمْجٌ илон

– عَوْمَجٌ илон

I عَمَدَ (*и*) عَمْدٌ 1) суямоқ, қўллаб-қувватламоқ; 2) (*қаергадир*) жўнамоқ (إِلَى); 3) ният қилмоқ, азм қилмоқ; (*н. гадир*) интилмоқ (إِلَى); 4) (*н. гадир*) таянмоқ, ишонмоқ, (*н. дандир*) фойдаланмоқ (إِلَى); 5) (*н. гадир*) *киришмоқ*, (*н. нидир*) бажаришни бошламоқ (إِلَى); 6) чўқинтирмоқ (*болани тоғорадаги сувга ботириб чўқинтириш-христианларда*); II عَمَّدَ чўқинтирмоқ (*бола ҳақида-христианларда*); IV أَعْمَدَ суямоқ, қўллаб-қувватламоқ; V تَعَمَّدَ 1) атайлаб, бирор ният билан қилмоқ; 2) (бирор) мақсадни кўзламоқ; бирор ният қилмоқ; 3) чўқинтирилган бўлмоқ; (чўмилиб) чўқинтирилмоқ; VII اِنْعَمَدَ бирор нарсага тиралиб турмоқ, бирор нарсага суяниб турмоқ; VIII اِعْتَمَدَ 1) (*н. гадир*) ишонмоқ, (*к. гадир*) эътимод қилмоқ, ишонмоқ (*туш.к. ёки* عَلَى) عَلَى الذَّاتِ ~ ўзига ишонмоқ; 2) (*бирор н. га*) қарор (*азм*) қилмоқ (عَلَى); 3) (*бирор н. ни*) асос қилиб олмоқ, (*бирор н. га*) таянмоқ (عَلَى); (*н. гадир*) амал қилмоқ (عَلَى); 4) (*н. нидир*) тасдиқламоқ, (*н. гадир*) рухсат бермоқ (عَلَى):(*имзо қўйиб*) тасдиқламоқ; *дип.* ваколат бермоқ (عَلَى); 5) (*бирор н. учун*) маблағ бермоқ нисоб очмоқ (لِ); 6) чўқинмоқ (чўмилиб)

– اِعْتِمَادٌ *кўп.* اتٌ 1) ишонч, ишониш, эътимод қилиш; عَدَمُ الْ~ ишончсизлик, ишонмаслик; وَثَائِقُ الْ~ أَوْرَاقُ мандатлар, ишонч қоғозлари; الْ~ عَلَى الذَّاتِ الْ~ *ёки* الْ~ عَلَى الْغَيْرِ عَلَى النَّفْسِ ўзига бўлган ишонч; ўзгаларга бўлган ишонч, эътимод; 2) таянч, суянчиқ; ~ ا عَلَى ...га таянган ҳолда, ...га ишониб; 3) тасдиқ, санкция (рухсат); 4) маблағ ётқизиш (бериш); кредит; فَتَحَ ~ا кредит очмоқ; اِعْتِمَادَاتٌ ذَاتُ الْآجَالِ الطَّوِيلَةِ (الْقَصِيرَةِ) узун (қисқа) муддатли кредитлар; ~ خِطَابُ إِضَافِيٌّ қўшимча кредит; 5) *шунингдек*: ~ قَائِمٌ لَا يَقْبَلُ (كِتَابُ) الْ~ *мол.* аккредитив; الْإِلْغَاءِ қайтиб олинмайдиган аккредитив; ~ مُسْتَنَدٌ тасдиқланган аккредитив

– تَعَمُّدٌ қасд, қасд қилиш; ~ بِ қасддан, атайлаб

– تَعَمُّدِيٌّ қасд қилишга оид, олдиндан ўйлаб қилинган

– عَامِدٌ *эск.* қасддан иш тутувчи, қасддан иш қилувчи

– عَمُودٌ *кўп.* عَوَامِيدُ = عَمُودٌ

– عَمُودِيٌّ = عَامُودِيٌّ

– عِمَادٌ[1] чўқинтириш (чўмилтириб)

– عِمَادٌ[2] *кўп.* عَمَدٌ 1) устун; таянч; 2) мачта; 3) устунлар колоннаси

– عِمَادَةٌ 1) имода (*қишлоқ оқсоқолининг унвони*); 2) имода (*декан унвони*); 3) деканат; ~ كُلِّيَّةِ الْآدَابِ филология факультети деканати

– عَمْدٌ[1] қасд, қасд қилиш; ~ عَنْ *ёки* ~ا қасддан, атайлаб; ~ عَلَى غَيْرِ бехосдан, билмаган ҳолда, атайлаб эмас

– عَمْدٌ[2] қасддан қилинган, олдиндан ният қилинган

– عُمْدَةٌ[1] 1) асос, замин, база; 2) *эск.* тиргак, тиранчиқ, таянч

– عُمْدَةٌ[2] *кўп.* عُمَدٌ 1) умда (*қишлоқ оқсоқоли*); ~ الْمَدِينَةِ шаҳар бошлиғи, бургомистр; 2) шаҳар маслаҳат мажлиси аъзоси

– عَمْدِيٌّ қасддан қилинган, олдиндан ният қилинган

– عُمْدِيَّةٌ 1) умдийя (*қишлоқ оқсоқоли унвони*); 2) умдийят (*умдага бўйсунадиган ҳудуд*)

– عَمُودٌ *кўп.* أَعْمِدَةٌ, عِمْدَانٌ 1) устун; جَامِدٌ ~ التِّلِغْرَافِ *маж.* қоққан қозиқдай қаққайиб турган (*сўзма-сўз:* телеграф устунидай қаққайиб турган); 2) хода; мачта; 3) устунлар колоннаси (қатори); رَأْسُ الْ~ (تَاجُ) устунларнинг тожи (*шипга тегиб турган жойи*); بَدَنُ الْ~ устун танаси; قَاعِدَةُ الْ~ устун асоси; 4) устун (*газетадаги*); أَعْمِدَةُ الْجَرَائِدِ газета устунлари; 5) вертикал, тик; *мат.* перпендикуляр; أَنْزَلَ ~ا перпендикуляр туширмоқ; 6) (*бирор н. нинг*) бош қисми; 7) оқсоқол, бошлиқ; ◊ الْ~ الْفَقْرِيُّ умуртқа; الْ~ الشَّوْكِيُّ умуртқа поғонаси; ~ الصُّبْحِ тонг нури

– عَمُودَا Амудо (*Қуддусдаги дарвоза номи*)

– عَمُودِيٌّ устунсимон; вертикал, тик; перпендикуляр; ◊ طَائِرَةٌ ~ةٌ вертолёт, геликоптёр

– عَمُودِيَّةٌ *мат.* ордината

– عُمُودِيَّةٌ = عُمْدِيَّةٌ

– عَمِيدٌ[1] *кўп.* عُمَدَاءُ 1) бошлиқ, раҳбар, етакчи; ~ الْهَيْئَةِ السِّيَاسِيَّةِ дипломатик ҳайъат раҳбари; ~ الْمَرَاسِلِينَ мухбирлар бошлиғи; 2) *шунингдек*: ~ الْكُلِّيَّةِ декан; *шунингдек* ~ الْجَامِعَةِ ректор; 3) *ҳарб.* бригадир; 3-ранг капитани; генерал (Ирокда)

– عَمِيدٌ[2] *кўп.* عُمَدَاءُ ишқдан бемор бўлган, ишқ бемор қилган *(одам)*

– مُتَعَمَّدٌ қасддан қилинган, олдиндан ўйланган

– مُعْتَمَدٌ 1.1) ишончли, суянса бўладиган (عَلَيْهِ); тасдиқланган (*ҳужжат ҳақида*); ишонч ваколатини олган; 2) элчихонага ишончли вакил қилинган; 2. вакил, делегат; ~ سِيَاسِيٌّ дипломатик вакил

– مُعْتَمَدٌ 1) (*бирор н. га*) асосланувчи (عَلَى); (*н. гадир*) боғлиқ бўлган (عَلَى); 2) *тар.* Муъатамид (*Севилья хоқони*)

– مُعْتَمَدِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ваколатхона

– مَعْمَدَانٌ чўқинтирувчи; يُوحَنَّا الْ~ чўқинтирувчи Иоанн

– مَعْمُودِيَّةٌ чўқинтириш (*маросим*)

I عَمَرَ (*у*) عِمَارَةً, عُمْرَانٌ 1) (*к. томонидандир*) эгалланган бўлмоқ (ب); (*н. биландир*) тўлдирмоқ (ب); ~ الْأَرْضَ ерни гуллаб-яшнатмоқ; 2) эгалламоқ; яшамоқ, турмоқ; 3) яшнамоқ, гулламоқ; 4) иморат қурмоқ (солмоқ); عَمَرَ الدَّارَ уй қурмоқ; 5) узоқ умр кўрмоқ, узоқ яшамоқ; II عَمَّرَ 1) эгалламоқ, босиб олмоқ, мустамлакага айлантирмоқ; 2) (*ерларни*) ўзлаштирмоқ, ишламоқ; 3) қайта тикламоқ, таъмир қилмоқ, таъмирламоқ; 4) (*шаҳар*) қурмоқ; 5) маданиятлаштирмоқ, маданийлаштирмоқ; 6) тўлғазмоқ, тўлдирмоқ; ~ الْمِصْبَاحَ чироқни (*ёғга*) тўлдирмоқ; 7) (*милтиқни*) ўқламоқ; (*трубкага*) тамаки жойламоқ; 8; узоқ умр бермоқ (*Оллоҳ ҳақида*); *мажз.* умри

узун бўлмоқ, узоқ яшамоқ; عُمِّرَ إِلَى التِّسْعِينَ *мажз.* у тўқсон ёш яшади, у тўқсон йил умр кўрди; أَعَمَّرَكَ اللهُ أَنْ تَفْعَلَ كَذَا умр бўйи шундай қилишингга Оллоҳ номи билан қасам ичтираман; IV أَعْمَرَ 1) эгалламоқ, мустамлака қилмоқ; السِّجْنَ ~ қамоққа қамамоқ, зиндонга ташламоқ; 2) тикламоқ, қайта тикламоқ (*бино ҳақида*); 3) умр бўйи эгалик қилиш учун бирор нарсани бошқа одамга бермоқ; V تَعَمَّرَ гуллаб-яшнамоқ, узоқ умр кўрмоқ; VIII اِعْتَمَرَ 1) умра қилмоқ, умрага бориб келмоқ (*қар.* عُمْرَةٌ); 2) бошни (*н. билан*) ёпмоқ, боғламоқ (ب); بِالْكُوفِيَّةِ ~ ўз бошини куфия билан ўрамоқ (*қар.* كُوفِيَّةٌ); بِعِمَامَةٍ ~ салла ўрамоқ; 3) келмоқ, бормоқ; X اِسْتَعْمَرَ 1) (*қаергадир*) жойлаштирмоқ (في); эгаллаб олмоқ, мустамлакага айлантирмоқ, мустамлакалаштирмоқ; 2) *эск.* (*кимнингдир*) умрини узайтирмоқ

– اِسْتِعْمَارٌ 1) эгаллаб олиш, мустамлакага айлантириш; مستعمرلاچيلك الْجَدِيدُ неоколониализм; 2) империализм; سِيَاسَةُ الْ~ империалистик сиёсат; عَصْرُ الْ~ империализм даври (асри)

اِسْتِعْمَارِيٌّ I.1) мустамлакачиликка оид; 2) империализмга оид; 2. империалист

– تَعْمِيرٌ 1) ўзлаштириш, ўстириш (*мас., пахта*); الصَّحَارَى ~ саҳроларни ўзлаштириш; 2) қуриш, қурилиш; الْمَدِينَةِ ~ إِعَادَةُ шаҳарни қайта тиклаш; بَنْكُ الْ~ وَ الْإِنْشَاءِ الدُّوَلِيُّ қайта тиклаш ва реконструкция қилиш халқаро банки; 3) (*милтиқни*) ўқлаш, (*трубкага тамаки*) жойлаш

– تَعْمِيرَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) ўқ, ўқ-дори; 2) (*трубкага тамаки*) жойлаштириш; 3) тамаки жойлаштирилган трубка

– عَامِرٌ[1] эгалланган, ҳаёт қайнаб турган; (*бирор н. билан*) тўлиб-тошган (ب); الْجَيْشِ ~ *кўч.м.* бой, серпул, чўнтаги семиз; 2) ишланаётган; гуллаб-яшнаётган; 3) аъло, энг яхши, энг афзал; 4) *эск.* бузилмаган (қудуқ); 5) *ат. от, мз.* Омир; 6) Омир (*қабила номи*)

– عَامِرٌ[2] *кўп.* عُمَّارٌ *мн.* عَامِرَةٌ *кўп.* عَوَامِرُ жин, ажина (*уйда яшар эмиш*); الْبُيُوتِ عُمَّارُ уйларда юрадиган жинлар; ◊ الْبَيْتِ ~ уйда яшайдиган илон; أُمُّ ~ чиябўри, шоқол, шакал

– عَمَّارٌ[1] 1) ишлатилаётган (деҳқончилик қилинаётган) ер; устига бинолар қурилган ер; 2) қурилиш; 2) ҳаёт белгилари; هُنَاكَ خَرَابٌ لَا ~ فِيهِ у ернинг ҳамма ёғи вайрона, ҳеч қандай ҳаёт белгилари (аломатлари) йўқ; 4) маданият

– عَمَّارٌ[2] 1) салом-алик; لَيْسَ بَيْنَهُمْ ~ уларнинг салом-алиги йўқ, уларнинг ораси бузуқ; 2) *ат. от, мз.* Амор

– عَمَّارٌ[3] гап-гаштакка зийнат учун олиб бориладиган райҳон

– عَمَّارٌ умрага борган киши (*қар.* عُمْرَةٌ)

– عَمَارَةٌ *кўп.* عَمَائِرُ эскадра

– عُمَارَةُ *ат. от, мз.* Умора

– عِمَارَةٌ *кўп.* عَمَائِرُ, اتٌ ـَ 1) эгалланганлик; 2) деҳқончилик қилинадиган, ўзлаштирилган ер; 3) қурилиш; الْ~ فَنُّ (صِنَاعَةُ) архитектура, бинокорлик санъати; الْ~ قِسْمُ қурилиш бўлими; 4) қурилган бино; 5) қабила, уруғ

– عُمْرٌ *кўп.* أَعْمَارٌ 1) умр; لَ~ى! ўз умрим билан қасамёд қиламан!, умрим ҳаққи!; نَعْمُرُكَ! сенинг умринг ҳаққи қасамёд қиламан, умринг ҳаққи!; لَ~ اللهِ! Оллоҳ ҳаққи қасам ичаман!, Оллоҳ ҳаққи!; 2) ёш, умр

– عَمَرٌ (*аёллар*) рўмоли

– عُمْرٌ *кўп.* أَعْمَارٌ 1) умр; 2) ёш; ◊ ذَوَاتُ الْ~ يْنِ амфибиялар (*сувда ҳам, қуруқда ҳам яшайверадиган, мас., қурбақа, каби, жониворлар*); نِصْفُ ~ ишлатилган, ярим умри ўтган, ярим яроқли; كَمْ سَنَةً؟ ~ كَ ёшинг нечада?, неча ёшдасан?; اللهُ يُطَوِّلُ ~كَ! Оллоҳ умрингни узун қилсин!, Оллоҳ узоқ умр берсин! (*гадонинг миннатдорлик сўзлари*); أَعْطَاكَ ~هُ! у сенга узоқ умр кўришни тилади!, у сенга узоқ яшашни буюрди!; 3) тишлар орасидаги милк

– عُمَرُ *ат.от.мз.* Умар; ~ان *ик с.* Абу Бакр ва Умар (*Худо улардан рози бўлсин!*)

– عُمْرَانٌ 1) ишлаш, етиштириш; 2) эгалланганлик; 3) цивилизация, маданият

– عِمْرَانُ *ат. от, мз.* Имрон (*Мусо алайҳиссалом оталари*)

– عُمْرَانِيٌّ маданий; маданий ишларга мўлжалланган

– عُمْرَةٌ[1] бош кийими; салла

– عُمْرَةٌ[2] таъмирлаш, ремонт; جَسِيمَةٌ ~ капитал ремонт (таъмир)

– عُمْرَةٌ *кўп.* عُمَرٌ умра (*зулҳижжа ойининг 8-, 9- ва 10-кунларидан- ҳажж мавсумидан бошқа вақтларда Маккаи мукаррама зиёрати*); اِعْتَمَرَ الْ~ умра қилмоқ

– عَمْرٌو *ат.от.мз.* Амр; أَبُو عَمْرٍو очлик; ◊ هُوَ كَوَاوِ ~ ортиқча юк, кераксиз нарса, қозоннинг бешинчи қулоғи

– عُمْرَى *юр.-шар.* абадий эгалик ҳуқуқини бериш

– عَمُورٌ аҳолиси ғоят кўп (зич)

– عَمِيرٌ одам яшайдиган; مَكَانٌ ~ одам яшайдиган макон (жой)

– عُمَيْرٌ *ат. от, мз.* Умайр

– عُمَيْرَةٌ қўл (*билак*); ◊ جَلْدُ الْ~ *қар.* جَلْدٌ[1]

– عُوَيْمِرٌ : أُمُّ ~ *эск.* чия бўри, шоқол, шакал

– مُسْتَعْمِرٌ 1.1) мустамлака қилувчи; 2) империалистик; 2.1); мустамлакачи; 2) империалист

– مُسْتَعْمَرَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ мустамлака, колония; وِزَارَةُ الْمُسْتَعْمَرَاتِ мустамлакалар вазирлиги

– مِعْمَارٌ меъмор, қурувчи; архитектор; فَنُّ الْ~ меъморчилик (архитектура) санъати

– مِعْمَارِيٌّ 1. қурилишга оид; архитектурага оид; رَسْمُ ~ архитектура чизмаси; ذِرَاعٌ ~ *қар.* ذِرَاعٌ; 2. қурувчи; مُهَنْدِسٌ ~ қурилиш муҳандиси (инженери); архитектор

– مَعْمَرٌ 1) ичида одамлари, ўт-алафлари, сувлари кўп бўлган хонадон; 2) *эск.* яшайдиган жой; 3) *ат. от, мз.* Маъмар

– مُعَمَّرٌ 1) узоқ яшаган; умри узун; жуда қари; 2) қайта тикланган, таъмирланган, тузатилган

– مُعَمِّرٌ 1) мустамлакачи; 2) الْمُعَمَّرُ *ат. от, мз.* Ал-Муаммир

– مَعْمُورٌ 1) ишлов берилган (экишга яроқли қилинган) (*ер ҳақида*); 2) аҳоли жойлашган; الْ~ةُ الْ~ *ёки* ер, ер шари, дунё; الْبَيْتُ الْمَعْمُورُ Ал-Байтул-маъмур (*осмондаги Каъба, уни ҳар куни 70.000 фаришта тавоф қилади*)

– يَعْمَرُ *ат. от, мз.* Йаъмар

– يَعْمُورٌ *кўп.* يَعَامِيرُ қўзичоқ

عَمَرَّطٌ чаққон (эпчил) йигит

– عُمْرُوطٌ *кўп.* عَمَارِيطُ, عَمَارِطُ ўғри

I عَمَسَ (у) عَمْسٌ билиб туриб, билмасликка олмоқ, ўзини билмасликка солмоқ; VI تَعَامَسَ беэътибор бўлмоқ, сезмасликка ҳаракат қилмоқ; عَنْهُ ~ к.нидир билиб билмасликка, сезиб сезмасликка олмоқ

– عَمَاسٌ *кўп.* عُمُسٌ, عُمْسٌ арслон; ◊ يَوْمٌ ~ қаттиқ кун, оғир кун, машаққатли кун; لَيْلٌ ~ қоп-қоронғи тун

I **عَمَشَ** (а) عَمَشٌ 1) кучсиз бўлмоқ (*кўриш ҳақида*); 2) ёшланмоқ (*кўз ҳақида*)

– أَعْمَشُ *мн.* عَمْشَاءُ *кўп.* عُمْشٌ 1) кучсиз, ёмонроқ кўрадиган; 2) кўзи ёшланиб турадиган одам; 2) *ат. от, мз.* Аъмаш

– عَمَشٌ кўздан ёш оққани учун кўришнинг заифланиши

– عُمْشُوشٌ *кўп.* عَمَاشِيشُ узуми еб тугатилган бош, шингил

(عمص) II عَمَّصَ шилпиқ бўлмоқ (*кўз ҳақида*)

– أَعْمَصُ *мн.* عَمْصَاءُ *кўп.* عُمْصٌ шилпиқ кўзли, кўзи шилпиқ

– عُمَاصٌ кўздан оқадиган шилпиқ суви

I عَمَطَ (у) عَمْطٌ *(к.нингдир)* орқаворотдан айбини очмоқ

I **عَمُقَ** (у) عُمْقٌ 1) чуқур бўлмоқ; 2) *эск.* узоқ бўлмоқ (йўл), узун бўлмоқ (йўл); عَمِقَ (а) عُمْقٌ, عَمَاقَةٌ узоқ бўлмоқ, узоқда бўлмоқ; II

عَمْق чуқурлатмоқ, чуқурлаттирмоқ; ◊ اللهُ ~ قَبْرَهُ! Оллоҳ унинг қабрини мунаввар қилсин! (*сўзма-сўз:* Оллоҳ унинг қабрини чуқур қилсин!); IV أَعْمَقَ = II; V تَعَمَّقَ чуқурлашмоқ, чуқур кириб бормоқ; فِي ~ الْكَلَام инжиқлик қилмоқ, нозиклик қилмоқ

– عَمَاقَة чуқурлик

– عُمْق *кўп.* أَعْمَاق 1) чуқурлик; قَلِيلُ الـ~ саёз, унча чуқур бўлмаган; 2) ост (чуқурликнинг ости), туб; ◊ مِنْ أَعْمَاقِ الْقَلْبِ астойдил, чин юракдан

– عَمَقَة меш ёки идиш тубидаги ёғдан қолган кирлик, ифлослик

– عَمِيق 1) чуқур; 2) *эск.* узоқ ва узун (*йўл*)

– مِعْمَاق *кўп.* مَعَامِيق батометр (*денгиз, кўл, дарёларнинг турли чуқурлигидан сув намунаси оладиган асбоб*)

I عَمِلَ (*а*) عَمَل ишламоқ, меҳнат қилмоқ; 2) қилмоқ, тайёрламоқ; бажармоқ; 3) киришмоқ, ҳаракат қилмоқ; 4) ҳукмронлик қилмоқ, ҳоким бўлмоқ; 5) (*бирор к.*) бўлмоқ; 6) (*к. гадир*) тўламоқ, (*пул*) бермоқ (لِ); 7) (*бирор н. устида*) ишламоқ (عَلَى); 8) *грам.* бошқармоқ; 9) (*к. гадир*) гиж-гижламоқ (عَلَى); ◊ رُوحَهُ ~ ўзини бирор ҳолга солмоқ, муғомбирлик (айёрлик) қилмоқ; عَمِلَ صَالِحًا хайрли иш қилмоқ; بِهِ عُمِلَ *мажҳ.* амал қилинадиган бўлмоқ, кучида турмоқ (*мас., қонун моддалари ҳақида*); II عَمَّلَ 1) ҳоким қилиб таъйинламоқ; 2; йирингламоқ (*жароҳат ҳақида*); III عَامَلَ 1) (*к. гадир*) муносабатда бўлмоқ; بِالْأُصُولِ ~ هُ кимгадир одат доирасида муносабатда бўлмоқ; بِالْمِثْلِ ~ هُ қилмишига яраша жавоб қилмоқ; 2) (*к. биланди́р*) алоқада (муносабатда) бўлмоқ; 3) (*н. биланди́р*) ишлов бермоқ (بِ); عُومِلَتِ الْأَرْضُ بِمُبِيدَاتِ الْحَشَائِشِ الضَّارَّةِ *мажҳ.* зарарли ўтўланлардан тозалайдиган воситалар билан ерга ишлов берилди; 4) *эск.* (*к. биланди́р*) савдолашмоқ; IV أَعْمَلَ 1) ишлатмоқ, ишга солмоқ الْهِمَّةَ ~ (*н. дадир*) ғайрат қилмоқ (فِي); فِكْرَهُ (ذِهْنَهُ) ~ (*бирор н. ҳақида*) фикр қилмоқ, зеҳнни ишлатмоқ (فِي); V تَعَمَّلَ ҳаракат қилмоқ, меҳнат қилмоқ; VI تَعَامَلَ биргалашиб иш олиб бормоқ, амалий муомалада бўлмоқ, ҳамкорлик қилмоқ; ўзаро алоқа-муносабатда бўлмоқ; VII اِنْعَمَلَ қилинган (ишланган) бўлмоқ; VIII اِعْتَمَلَ 1) фаолият кўрсатмоқ; жумбушга кирмоқ (*туйғулар ҳақида*): қилинмоқ, вужудга келмоқ, юз бермоқ; 2) фойдаланилмоқ, ишлатилмоқ; 3) ўзи учун тайёрламоқ, ясамоқ; X اِسْتَعْمَلَ 1) ишлатмоқ, фойдаланмоқ; 2) йўлга қўймоқ, жорий қилмоқ, амалга оширмоқ; 3) (*н. дандир*) тайёрламоқ, ясамоқ, ишламоқ (مِنْ); 4) (*н. нингдир устидан*) ҳоким (бошлиқ) қилиб тайинламоқ (عَلَى)

– اِسْتِعْمَال 1) истеъмол, истеъмол қилиш, фойдаланиш; жорий қилиш; بَطَلَ ~ هُ бу истеъмолдан чиқиб кетди; 2) амалиёт, практика; إِسَاءَةُ الـ~ *қар.* إِسَاءَة; سُوءُ الـ~ *қар.* سُوء

– إِعْمَال *грам.* бошқарув

– تَعَامُل 1) ўзаро ҳамкорлик (муносабат); الدُّوَلِيُّ الـ~ халқаро ҳамкорлик; عَدَمُ الـ~ ҳамкорликдан воз кечиш, ҳамкорликни рад этиш; 2) амалий муносабатлар; التِّجَارِيُّ الـ~ савдо муносабатлари

– تَعَمُّل сунъийлик, ғайритабиийлик

– عَامِل[1] 1.1ишловчи, ишлаб турган; الطَّبَقَةُ الـ~ ـَةُ ишчилар синфи, меҳнаткашлар; 2) ҳаракатдаги (*армия ҳақида*); ҳақиқий (*ҳарбий хизмат ҳақида*); الْخِدْمَةُ الْعَسْكَرِيَّةُ الـ~ ـَةُ ҳақиқий ҳарбий хизмат; عَسْكَرِيٌّ ~ ҳарбий, ҳарбий хизматни бажараётган; 3) ҳақиқий (*жамият аъзоси ҳақида*); 2. *кўп.* عَمَلَة, عُمَّال عَمَلَة ~ اللاَّسِلْكِيِّ радиооператор; التِّلِغْرَاف ~ телеграфчи, телеграфист; ـَةُ التِّلِيفُون телефонист аёл, телефонистка; زِرَاعِيٌّ ~ қишлоқ хўжалиги ишчиси, деҳқон; طَبَقَةُ الْعُمَّال ишчилар синфи; حَرَكَةُ الْعُمَّال ишчилар ҳаракати; حِزْبُ الْعُمَّال ишчилар партияси; лейбористлар партияси; 2) иш юритувчи, ишни бошқариб турувчи; 3) агент; 4) ҳоким; губернатор (*Шимолий Африкада*); 5) *мат.* кўпайтувчи; 6) *эск.* солиқ йиғувчи

– عَامِل[2] *кўп.* عَوَامِل 1) омил, фактор; сабаб, ҳаракатга келтирувчи куч; حَاسِم ~ ҳал қилувчи омил; الزَّمَن ~ вақт омили (фактори); 2) *грам.* бошқарув юкламаси; бошқарувчи сўз; الرَّفْع ~ найзанинг учидан юқори (ўрта) қисми

– عَامِلَة *кўп.* عَوَامِل *эск.* оёқ

– عَمَّال 1) доимо ишлаб турадиган; 2) ишчи

– عَمَّال *халқ.*: يَأْكُل ~ у ҳозир овқатланаётир; ـَةْ تَأْكُل у (аёл); ҳозир овқатланаётир

– عُمَالَة *кўп.* اتٌ ـَ: хизмат ҳақи, маош; воситачиликдан тушган (пул), *комиссион*

– عِمَالَة[1] *кўп.* اتٌ ـَ: ҳокимлик (*ҳудуд маъносида*) административ округ, губернаторлик (*Шимолий Африкада*)

– عَمَالَة[2] 1) ишчилик касби, 2) ишда банд бўлиш; أَيَّامُ الـ~ иш кунлари, иш билан банд бўлган кунлар

– عُمَّالِيٌّ 1. ишчига оид; лейбористларга оид; الْحَرَكَةُ الـ~ ـَةُ ишчилар ҳаракати; 2. лейборист

– عَمَل *кўп.* أَعْمَال 1) иш, меҳнат; الْمَأْجُورُ الـ~ ёлланма меҳнат; يَوْمُ الـ~ иш куни; الْيَدَوِيُّ الـ~ қўл меҳнати; مَكْتَبُ الـ~ (الدَّوْلِيُّ) (халқаро) меҳнат бюроси; وَزِيرُ الـ~ меҳнат вазири (министри); صَاحِبُ الـ~ иш берувчи, иш билан таъмин этувчи; 2) ҳаракат, аъмол; 3) машғулот, иш; رَجُلُ ~ ишбилармон одам; بِالـ~ وَ لاَ بِالْقَوْلِ гапда эмас, амалда; 4) қилмиш; 5) амалиёт, практика; 6) ижод қилинган (яратилган) нарса, асар, ижод маҳсули; 7) вилоят, провинция; 8) *кўп.* фаолият; меҳнат, иш; أَعْمَالُ التَّعْدِينِ фойдали қазилмалар чиқариш; أَعْمَالُ الْمِثْقَابِ пармалаш ишлари; пармалаш; أَعْمَالُ الْمِقَشَطَةِ рандалаш ишлари, рандалаш; الْأَعْمَالُ الْمَجِيدَةُ жасорат; الْأَعْمَالُ الْمَنْزِلِيَّةُ хонадон хўжалиги; 9) *эск.* ҳокимлик лавозими, вилоят, округ; 10) *эск.* солиқ лойиҳаси; 11) *эск.* молия бошқаруви; ◊ ـ ... (*н. нидир*) амалга ошира бориб, (*н. гадир*) амал қилган ҳолда

– عَمُول = عَمَل

– عَمْلَة *кўп.* عَمَلَاتٌ, عَمَائِلُ бемаъни, (ёмон) иш (қилиқ, қилғилиқ); عَمِلَ ~ فِي الْمَدْرَسَةِ мактабда шумлик (шўхлик) қилмоқ (бебошлик қилмоқ, ҳунар кўрсатмоқ); ◊ ـِهِ жиноят устида (пайтида)

– عُمْلَة *кўп.* عُمَلَاتٌ 1) чақа (майда пул); وَجْهُ الـ~ чақанинг юз (бет) томони; قَفَا الـ~ чақанинг орқа томони; 2) пул, валюта; سَعْرُ الـ~ пулнинг курси; أَجْنَبِيَّةٌ ~ чет эл валютаси, ажнабий валюта; مَعْدِنِيَّةٌ ~ металдан ишланган пул, танга, чақа; وَرَقِيَّةٌ ~ ёки وَرَق ~ қоғоз пуллар, банкнотлар, кредит билетлари; نَادِرَةٌ ~ ёки صَعْبَةٌ қатъий валюта; زَائِفَةٌ ~ сохта пуллар; 3) маош, иш ҳақи

– عَمَلِيٌّ амалий; ـًا амалда

– عَمَلِيَّاتٌ *кўп.* амалий масалалар, амалиёт, практика

– عَمَلِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ: 1) амалда бажариш; ишлаб чиқариш; 2) операция (*турли маъноларда*); تِجَارِيَّةٌ ~ савдо (тижорат, коммерция) операцияси; جِرَاحِيَّةٌ ~ жарроҳлик операцияси; عَسْكَرِيَّةٌ ~ ҳарбий операция; مَالِيَّةٌ ~ молиявий операция; مَصْرَفِيَّةٌ ~ банк (касса) операцияси; 3) аъмол; жараён; الْإِزْهَارِ ~ гуллаш жараёни; الْعَمَلِيَّاتُ الْأَرْبَعُ الْحِسَابِيَّةُ тўрт арифметик амал (+, −, ×, :)

– عَمُول ишлаётган, фаолият кўрсатаётган

– عُمُولَة *кўп.* اتٌ ـَ: воситачилик (комиссион) тўлови; маош, иш ҳақи

– عَمِيل *кўп.* عُمَلَاءُ 1) агент; воситачи; контрагент; 2) харидор; буюртмачи; мижоз; 3) *кўп.* агентура

– عُمَيْلَةٌ *кўп.* اتٌ *эл.* эрг (*СГС бирликлар системасида иш, иссиқлик миқдори ва энергия бирлиги*)

– مُسْتَعْمَلٌ ишлатилган, эскирган; ◊ ~ الْمَرْكَب (*кемани*) бошқарувчи

– مُسْتَعْمَلَةٌ *кўп.* اتٌ (*тунги*) тувак

– مُعَامِلٌ *кўп.* اتٌ коэффициент; индекс

– مُعَامَلَةٌ *кўп.* اتٌ 1) алоқа, муносабат, муомала; ~ الْ شَهَادَةُ ҳарбий хизматдан озод этилганлик ҳақида гувоҳнома *ёки* ҳарбий хизматни ўтаганлиги ҳақида гувоҳнома; 2) муносабат; ~ الْ حُسْنُ яхши муносабат; ~ الْ السَّيِّئَةُ *ёки* سُوءُ الْ ёмон муносабат; الْ ~ بِالْمِثْل ўзаро алоқадорлик; 3) иш, муомала; савдо; ~ تَفْضِيلِيَّةٌ *дип.* энг яхши савдо муносабатлари режимини қўллаш; 4) илтимос, илтимоснома (*Сурияда*)

– مَعْمَلٌ *кўп.* مَعَامِلُ 1) завод, фабрика; ~ تَعْلِيبِ الأَسْمَاكِ балиқ консерваси заводи; ~ لِتَصْلِيحِ السَّيَّارَاتِ авторемонт заводи; ~ لِلْخُبْزِ нон заводи; ~ لِصُنْعِ الأَسْلِحَةِ қурол-аслаҳа (қуролсозлик) заводи; 2) лаборатория

– مَعْمَلِيٌّ лабораторияга оид; ~ ةٌ تَجَارِبُ лаборатория тажрибалари

– مَعْمُولٌ 1) қилинган; тайёрланган; عَامِلٌ وَ ~ *грам.* бошқарувчи ва бошқариладиган сўз; 2) маъмул (*пирожний тури*); ◊ بِهِ ~ жорий бўлиб турган, истеъмолда бўлган, юриб турган; б) жорий (*қонунлар, расму русумлар ҳақида*)

– يَعْمَلُ *кўп.* يَعَامِلُ *мн.* يَعْمَلَةٌ меҳнат қилишга мослашган туя

– يَعْمَلَاتٌ *кўп.* يَعْمَلَةٌ *эск.* чайир (чопағон, йўрға) туя

عَمَلَّسٌ *эск.* ҳормас, толмас, чарчамайдиган, чаққон

عَمْلَقٌ (*бирор н. ни*) жуда катта ҳажмда қилмоқ (бажармоқ, амалга оширмоқ); تَعَمْلَقَ 1) беқиёс катта ҳажмда амалга оширмоқ; 2) улкан (гигант) бўлмоқ; 3) ўзини улкан (гигант) деб ҳисобламоқ

– عَمَالِيقُ *ёки* عَمَالِقَةٌ *кўп.* Нуҳ алайҳиссаломнинг чевараси Имлиқнинг фарзандларидан тарқалган элат

– عِمْلَاقٌ *кўп.* عَمَالِيقُ, عَمَالِقَةٌ اتٌ баҳайбат, улкан, гигант, титан

– عِمْلَاقِيٌّ улканликка оид, улкан; خَطًا خُطًى ~ ةٌ (*н. дадир*) улкан қадамлар қўймоқ (فِي)

– عِمْلِيقُ Нуҳ алайҳиссаломнинг чевараси исми (*ўртада Сом, Ирам ва Ловаз мавжуд*)

I عَمَنَ (и) عَمْنٌ *ёки* عَمِنَ (а) عَمْنٌ (қаердадир) истиқомат қилмоқ, яшамоқ (ب)

I عَمَهَ (а) عَمَهٌ, عُمُوهٌ *ёки* عَمِهَ (а) عَمَهٌ, عُمُوهَةٌ 1; адашмоқ, адашиб юрмоқ; 2) хижолат бўлмоқ, ўзини йўқотиб қўймоқ

– عَامِهٌ *кўп.* عُمْهٌ ҳайрон бўлиб (иккиланиб, тараддудланиб) турган

– عَامِهٌ = عَمِهَ

I عَمِيَ (а) عَمًى 1) кўр бўлмоқ; кўриш қобилиятини йўқотмоқ, кўр бўлиб қолмоқ; 2) (*н. нидир*) кўрмаслик, эътибор бермаслик (عَنْ); 3) (*к. учундир*) ноаниқ (қоронғи) бўлмоқ (عَلَى); عَلَيْهِ الأَمْرُ ~ бу иш унинг учун ноаниқ (қоронғи) эди; II عَمَّى 1) кўр қилмоқ; 2) яширмоқ, ноаниқ қилмоқ; عُمِّيَ عَلَيْهِ الأَمْرُ *мажх.* бу иш унинг учун ноаниқ эди; 3) туманли (*имо-ишоралар билан, ноаниқ*) қилиб гапирмоқ; IV أَعْمَى кўр қилмоқ, кўздан қолдирмоқ; V تَعَمَّى кўр бўлиб қолмоқ; VI تَعَامَى 1) ўзини кўрликка солмоқ, кўр қилиб кўрсатмоқ; 2) (*бирор н. дан*) кўз юммоқ, (*бирор н. ни*) эътиборга олмасликка ҳаракат қилмоқ (عَنْ)

– أَعْمَى *мн.* عَمْيَاءُ *кўп.* عُمْيَانٌ, عُمْيٌ 1. кўр-кўрона, кўрларча; طَاعَةٌ عَمْيَاءُ кўр-кўрона итоат қилиш; ثِقَةٌ عَمْيَاءُ кўр-кўрона ишонч; سَارَ عَلَى الْعَمْيَاءِ кўр-кўрона (таваккалига) юрмоқ (бормоқ); ~ أَبُو *зоол.* кўрсичқон; 2. кўр, сўқир; ◊ الأَعْمَيَانِ *ик.с.* а) ёнғин ва тун; б) сел ва ўт (олов)

– تَعَامٍ 1) ёлғон кўрлик; 2) (*бирор н. дан; атайлаб кўз юмиш, кўриб кўрмаганга солиш* (عَلَى)

– تَعْمِيَةٌ кўз қамаштириш; (*турли н. ларни ҳарбий мақсадларда*) ола-була қилиб буяш

– عَمٍ *мн.* عَمِيَةٌ *кўп.* عَمُونَ 1) адашадиган, янглишадиган: رَجُلٌ عَمِي الْقَلْبِ жоҳил одам; 2) кўр, кўр бўлиб қолган

– عَمَاءٌ 1) ёмғирли қалин булут; булут; 2) *эск.* адашиш; баҳсдаги ўжарлик; низо, нифоқ

– عَمَاوَةٌ, عِمَاةٌ 1) кўрлик, сўқирлик; ~ الْقَلْبِ саводсизлик, жоҳиллик, нодонлик; 2) аралаш-қуралашлик; 3) булут

– عَمَايَةٌ 1) кўрлик, сўқирлик; 2) ғира-ширалик, ғира-шира пайт; ~ الصَّبَاحِ тонгдаги ғира-ширалик; 3) янглишиш, адашиш; 4) нодонлик

– عَمًى кўрлик; اللَّوْنِ ~ *ёки* الْ ~ اللَّوْنِيُّ *мед.* дальтонизм (*оқ ва қора рангдан бошқасини ажратолмаслик касаллиги*); اللَّيْلِ ~ *ёки* الْ ~ اللَّيْلِيُّ шапқўрлик, кечаси кўрмаслик; عَلَى الْ ~ кўр-кўрона, таваккалига, таваккал қилиб, ўйлаб ўтирмай

– عَمًّا *эск.* саросима, ғулғула, эсанкираш; ўзаро уруш, низо, жанжал

– عَمْيَانُ кўр, сўқир

– عَمْيَانِيٌّ кўр-кўрона қилинган; ўйлаб кўрилмаган; ~ الْ عَلَى кўр-кўрона, таваккалига, ўйламай, ўйлаб ўтирмай; أَطْلَقَ النَّارَ عَلَى الْ ~ мўлжалга олмай ўқ отмоқ

– عَمِيَّةٌ нодонлик; кам ўйлик

– مُعَمًّى 1) ғалати, муаммоли, сирли; 2) *кўп.* مُعَمَّيَاتٌ муаммо, топишмоқ; бошқотирма; 3) кўр бўлиб қолган

– مُعَمَّاةٌ *кўп.* مُعَمَّيَاتٌ муаммо, топишмоқ; бошқотирма; мавҳум (ноаниқ) нутқ (гап)

عَنْ 1) ...дан; (*к. нингдир*) айтишига кўра; ...нинг номидан; ... مُمَثِّلٌ عَنْ ...дан вакил бўлиб келган, ...дан вакил; ... لِجْنَةٍ ~ ...нинг комиссияси номидан; رَوَى عَنْهُ кимнингдир сўзларига кўра (асосан) гапирмоқ; قَامَ بِهِ عَنْ خَوْفٍ у буни қўрқанидан қилди; 2) ...ганидан; ...гани учун, ...нинг натижасида; عَنْ اضْطِرَارٍ мажбур бўлгани учун; 3) ...нинг ўрнига; جَزَاهُ عَنِ الْحَسَنَةِ بِالسَّيِّئَةِ у яхшилик қилишнинг ўрнига ёмонлик қилди; 4) ҳақида, тўғрисида, борасида; حَدِّثْ عَنْ هَذِهِ الْحَوَادِثِ! бу воқеалар ҳақида гапириб бер!; 5) кейин, ...дан кейин (сўнг), ўтгандан кейин; قَلِيلٍ (عَمَّا) عَنْ бир оз вақтдан кейин; ◊ عَنْ شَهْرِ يُولْيُو июль ойи учун (*тулов ҳақида*); عَنْ يَمِينِهِ ўнг томондан, ўнгдан; مَاتَ عَنْ وَلَدٍ у боласини қолдириб ўлиб кетди; تُوُفِّيَ عَنْ ٧٥ عَامًا у 75 ёшда ўлди; آخِرِهِمْ ~ охиригача; ظَهْرِ قَلْبٍ ~ ёддан; خِبْرَةٍ ~ وَ مَعْرِفَةٍ тажрибаси ва билимига кўра; جَهْلٍ ~ билмаслиги орқасида (натижасида); عِلْمٍ ~ وَ بَصِيرَةٍ билиб туриб, онгли равишда, кўриб туриб; كَرَمٍ وَ سَخَاءٍ ~ сахийлик (саховат) билан; ... عَمَّا (عَنْ+مَا) шу ҳақдаги, ...; шунинг учунки, ...; قَرِيبٍ ~ *ёки* عَمَّا قَرِيبٍ яқин-орада, тез кунларда, тезда; عَمَّنْ (عَنْ+ مَنْ) ... ...ган киши ҳақида; دَافَعَ عَنْهُ кимнидир ҳимоя қилмоқ; رَغِبَ عَنْهُ бирор нарсани хоҳламаслик (истамаслик); تَعَامَى عَنْهُ бирор нарсага атайлаб эътибор бермаслик; عَنْكَ يَا !... бўлди!, етар!, тухтат!

I عَنَّ (а/, и, у) عَنَّ тўғри келмоқ; пайдо бўлмоқ, кўринмоқ, намоён бўлмоқ, келмоқ; ... لِي أَنْ ~ менинг ақлимга шу нарса келдики, ...; عَنَّتْ لَهُ فُرْصَةٌ унга фурсат тўғри келиб қолди; 2) тизгинламоқ; الْفَرَسَ ~ отни тизгинламоқ (юганламоқ); II عَنَّنَ = عَنْوَنَ; III عَانَّ қаршилик кўрсатмоқ, тўсқинлик қилмоқ; IV أَعَنَّ : أَعَنَّ الْفَرَسَ ~ отни тизгинламоқ; VIII اعْتَنَّ олд томондан пайдо бўлиб, (*н.нидир қилишга*) халал бермоқ

– عَنَانٌ *жам.* булут; السَّمَاءِ ~ شَقُّ *ёки* الْ ~ شَقُّ осмонга кўтарилмоқ (*шовқин-сурон ҳақида*); السَّمَاءِ ~ осмон сатҳи, осмоннинг кўриниб турган қисми

– عِنَانٌ *кўп.* أَعِنَّةٌ жилов, юган, тизгин; أَطْلَقَ

(أَرْخَى، تَرَكَ) الْـ~ لِخَيَالِهِ *маж.* у хаёл тизгинини (жиловини) қўйиб юборди, у хаёлига эрк берди; أَرْخَى لِلْفِكْرِ الْأَعِنَّةَ чуқур ўйга толмоқ; أَلْقَتْ إِلَيْهِ اللُّغَةُ الْعَرَبِيَّةُ أَعِنَّتَهَا *маж.* у араб тилини яхши билади (араб тилини у жиловлаб олган); ~ الْـ شَرِكَةُ ҳеч нарсани аралаштирмай, бирор нарсада тенг иштирок этиш

– عَنَانَةٌ жинсий заифлик, импотенция

– أَعُنَّةٌ = عَنَانَةٌ

– عُنَّةٌ[2] *кўп.* عُنَنٌ туя ёки отлар учун ёғочдан ишланган қўра, оғил

– عِنِّينٌ 1) заиф; 2) импотент

– عُنَّةٌ = عَنِينَةٌ

(عنب) II عَنَّبَ узум етиштирмоқ (*узум новдаси ҳақида*)

– عُنَابٌ = أَعْنَبُ

– عُنَابٌ бурни катта, катта бурунли (*одам*)

– عُنَّابٌ *жам.бот.* унноб (*ўсимлик*)

– عُنَّابَةٌ *бот.* унноб дарахти

– عِنَبٌ *жам. кўп.* أَعْنَابٌ узум; ~ رُومِيٌّ қора кишмиш нави; ~ الْـ عُنْقُودُ узум боши; ~ الثَّعْلَبِ а) *шунингдек:* النَّصَارَى ~ қизил қорағат (*смородина*); б) *шунингдек:* الذِّئْبِ ~ қора итузум (*Шимолий Африкада*); в) *шунингдек:* الشِّمَالِ ~ крижовник (*итузумга ўхшаш ўсимлик*); ~ الْـ سُكَّرُ глюкоза

– عَنَبَا *бот.* манго, анбаҳ (*иссиқ мамлакатларда ўсадиган дарахт ва унинг меваси*)

عِنَبٌ = عِنَبَاءُ

– عِنَبَةٌ *кўп.* اتٌ : 1) узум донаси; 2) *мед.* стафилома

– عَنْبَرٌ[1] анбар (*муаттар бўйли модда*)

– عَنْبَرٌ[2] *кўп.* عَنَابِرُ 1) омбор; 2) палата, хона (*шифохонадаги*), хобхона, ухланадиган хона (*интернатда*); 3) *т.-й.* таъмирхона, депо; 4) кемадаги хона; 5) *авиа.* ангар (*самолёт, вертолёт кабиларни таъмир қиладиган устахона*); ~ الْـ مَصْنَعُ завод цехи; 6) кашалот (*тиши ўткир йиртқич кит*)

– عَنْبَرَةٌ қиш совуғи (аёзи)

– عَنْبَرِيٌّ 1. анбардан тайёрланган, анбарий; 2. ликёр (*хушбўй вино*)

عَنْبَسَةُ *ат. от, мз.* Амбаса (Анбаса)

I عَنَتَ (*а*) عَنَتٌ 1) қийин (оғир) аҳволга тушиб қолган бўлмоқ (тушиб қолмоқ), балога гирифтор бўлмоқ; 2) фаҳший гуноҳ қилмоқ; II عَنَّتَ 1) куч ишлатиб мажбур қилмоқ; қўпол муомалада бўлмоқ; қўполлик қилмоқ; 2) бажариш қийин бўлган топшириқни (*к.гадир*) юкламоқ; IV أَعْنَتَ 1) оғир аҳволга солиб қўймоқ; балога гирифтор қилмоқ; 2) аччиқлантирмоқ; жонга тегмоқ; V تَعَنَّتَ 1) тўсқинлик қилмоқ; 2) (*к. гадир*) инжиқлик қилмоқ, ёпишиб олмоқ, ортиқ даражада талабчан бўлмоқ (عَلَى); 3) қайсарлик қилмоқ; сабот кўрсатмоқ; 4) ўз манфаатидан ўзганинг манфаатини устун қўймоқ

– تَعَنُّتٌ 1) қайсарлик; саботлилик; 2) ёпишиб олиш; инжиқлик

– عَنَتٌ 1) жаҳллилик; 2) таъқиб; инжиқлик, ортиқча талабчанлик, 3) қийинчилик, машаққат; азоб-уқубат, оғирлик; ёқимсизлик, дилсиёҳлик; 4) фаҳш

– مُتَعَنِّتٌ 1) инжиқ, ортиқча талабчан;.2) ашаддий; 3) қайсар

عَنْتَرَ (*н. дадир*) жасорат (мардлик, қаҳрамонлик) кўрсатмоқ (فِي) 2) (*к. гадир қарши*) гиж-гижламоқ (عَلَى)

– عَنْتَرَةٌ, عَنْتَرُ[1] 1) *ат.от.мз.* Антара (*араб фольклори қаҳрамони, исломгача яшаган шоир*); لَا ~ بِلَا عَبْلَةَ *мтл.* ҳар Мажнуннинг ўз Лайлоси бўлади (*сўзма-сўз:* Абласиз Антара бўлмайди); 2) қаҳрамон; ~ شَجَاعَةُ *маж.* беқиёс шижоат (қаҳрамонлик, жасорат, мардлик)

– عَنْتَرَةٌ[2] 1) жасорат, мардлик, қаҳрамонлик; 2) *ат. от, мз.* Антара (*жоҳилият шоирининг исми*)

– عَنْتَرَةٌ[3] *кўп.* عَنَاتِرُ *ёки* عُنْتُرٌ *еки* عُنْتُرٌ пашша, кўк (яшил) пашша

– عَنْتَرِيٌّ[1] *кўп.* عَنَاتِرَةٌ сийнабанд, лифчик

– عَنْتَرِيٌّ[2] мард, жасур, қаҳрамон, қўрқмас

– عَنْتَرِيَّةٌ чексиз мардлик (жасорат, қаҳрамонлик)

عَنْتَلٌ 1) инжиқ; 2) кеккайган

I عَنَجَ (у,и) عَنْجٌ тортмоқ, ўзига тортмоқ, ўзига қаратиб тортмоқ (*мас.арқонни*)

– عَنَاجٌ *кўп.* أَعْنِجَةٌ, عُنُجٌ қудуқдан сув тортиладиган чилвир

عُنْجُورَةٌ бутилканинг ғилофи

عَنْقَرِيبٌ = عَنْجَرِيبٌ

(عنجه) تَعَنْجَهَ кеккаймоқ, мағрурланмоқ

– عَنْجَهِيٌّ такаббур, кеккайган, мағрур

– عَنْجَهِيَّةٌ такаббурлик, кеккайиш, мағрурлик

عَنْجَلٌ: ~ الْـ مَرَضُ *мед.* денге безгаги

I عَنَدَ (*и, у*) عُنُودٌ 1) қайсарлик қилмоқ, қаршилик қилмоқ; 2) (*н. дандир*) бўйин товламоқ (عَنْ); 3) билиб туриб ҳақиқатга қарши чиқмоқ; عَنَدَ (а) *ёки* عَنَدَ (у) عُنُودٌ тўхтамай қон оқмоқ (*томирдан*); II عَنَّدَ кучли саботлилик қилмоқ, қайсарлик қилмоқ; III عَانَدَ қаншилик (қайсарлик) қилмоқ; VI تَعَانَدَ ўзаро қаршилик қилишмоқ; X اسْتَعْنَدَ қайсарлик қилмоқ

– تَعَنُّدٌ қайсарлик; бўйсунмаслик, ўзбилармонлик

– عَانِدٌ *кўп.* عَنَدَةٌ қайсар; бўйсунмас, ўзбилармон

– عَانِدَةٌ : الطَّرِيقِ ~ *эск.* қўшимча йўл (*асосий йўлга қўшилувчи ёки асосий йўлдан ажралган сўқмоқ йўл*)

– عِنَادٌ 1) саботлилик, собитлик, қайсарлик; 2) қаршилик

– عَنَدٌ томон, тараф, чекка; هُوَ يَمْشِي وَسَطًا لَا ~ا у чеккадан эмас, ўртадан кетяпти

– عِنْدَ олдида, ёнида, қошида; яқинида, ёнида; ўша вақтда; ...-ганда; ذَلِكَ ~ шу билан бирга, ўша вақтда, ўшанда; اللُّزُومِ ~ зарур (лозим) бўлганда; الْمَغْرِبِ ~ қуёш ботаётган вақтда, оқшом пайтида, кун ботарда; الْبَيْتِ ~ уй ёнида; الظُّهْرِ ~ кун ярмида, туш вақтида; (ى~) менда бор; б) менимча, фикримча; مَا ~ қачонки ...; هَا ~ ўшанда, ўша вақтда; ...-ган вақтда, ...-ганда; ئِذْ ~ ўшанда, ўша вақтда; шу билан бирга; لِي ~ هُ ◊ у мендан қарздор; ذَهَبَ إِلَى ~ هُ у унинг олдига жунади; أَتَى مِنْ ~ هُ у унинг олдидан келди; ~ كَ! *халқ тўхта!*

– عِنْدِيَّاتٌ *кўп.* ўзидан қўшилганлик; ўзбилармонлик

– عَنِيدٌ саботли, собит, қайсар; қатъиятли

– مُعَانِدٌ собит, қайсар, қатъиятли

– عِنَادٌ = مُعَانَدَةٌ

عَنْدَلَ овоз чиқармоқ, сайрамоқ

– عَنْدَلٌ булбул

عَنْدَلِيبٌ *кўп.* عَنَادِلُ булбул, андалиб

عَنْدَمٌ 1) елим, смола; 2) каучук дарахти

– عَنْدَمِيٌّ қизил рангли

عَنْزٌ[1] лайлак; أَبْيَضُ ~ оқ лайлак; الْمَاءِ ~ қора лайлак

– عَنْزٌ[2] *кўп.* أَعْنُزٌ, عُنُوزٌ *жам.* эчкилар

– عَنْزَةٌ *кўп.* عَنَزَاتٌ эчки; وَ لَوْ طَارَتْ! ~ *мтл.* гарчи учса ҳам, бу эчкида! (*ўта бемаъни н. ни гапираётган одам ҳақида*)

– عَنَزَةٌ *кўп.* عَنَزٌ *ёки* اتٌ : ҳассадан узун, найзадан калтароқ учига металл ўрнатилган таёқ; الْفَأْسِ ~ болтанинг тиғи; عَنَزَةُ Аназа (*қабила номи*)

I عَنَسَ (*а*) عُنُوسٌ, عَنَسٌ қари қиз бўлиб қолмоқ; II عَنَّسَ қизни эрга бермай узоқ вақт олиб ўтирмоқ

– عَانِسٌ *кўп.* عَوَانِسُ қари қиз; 2) *кўп.* عُنَّسٌ, عُنْسٌ ёши ўтган бўлса ҳам уйланмаган одам

– عَانِسٌ *кўп.* عَوَانِسُ = عَانِسَةٌ

عَنْسٌ *кўп.* عِنَاسٌ, عُنُوسٌ 1) бақувват туя; 2) *эск.* қоя

I عَنَشَ (у,и) عَنْشٌ (*к.нингдир*) жаҳлини чиқармоқ; (к. нидир) безовта қилмоқ, хавотирга қўймоқ

أَعْنَشُ *мн.* عَنْشَاءُ *кўп.* عُنْشٌ олти бармоқли, бармоғи олтита

عُنْصُرٌ кўп. عَنَاصِرُ 1) *кимё., физ.* 1) элемент, модда; унсур; 2) таркибий қисм; таркибий элемент (модда, унсур); 3) зот, табиат; ~ الْ كَرِيمُ зоти олижаноб бўлган, олижаноб зотли, зодагонлардан бўлган; 4) ирқ; 5) кўп. миллатлар

– عَنْصَرَةٌ: ~ الْ ёки عِبْدُ الْ ~ ёки أَحَدُ الْ *дин.* учлик (*христианларда: худонинг уч унсурда намоён бўлиши*)

– عُنْصُرِيٌّ 1.1) элемантар, унсурий; 2) ирқий; التَّفْرِقَةُ الْ~ ирқий камситиш; 3) ирқчиликка оид; 4) миллатчиликка оид; 2. миллатчи

– عُنْصُرِيَّةٌ ирқчилик

عُنْصُلٌ *бот.* денгиз пиёзи; 2) ёввойи пиёз

عُنْصُوَةٌ кўп. عَنَاصٍ = عُنْصُوَةٌ

– عُنْصُوَةٌ ёки عُنْصُوَةٌ ёки عُنْصُوَةٌ кўп. عَنَاصٍ оз миқдордаги ўт-ўлан, соч ва шу кабилар

– عُنْصُوَةٌ = عَنَاصٍ кўп. عُنْصِيَةٌ

عَنْطَزَ, تَعَنْطَزَ кеккаймоқ, мағрурланмоқ

– عَنْطَزَةٌ кеккайиш, мағрурланиш, мағрурлик

عُنْظُبٌ мн. عَنَاظِبَةٌ чигиртканинг эркаги

– عُنْظُبَانٌ мн. عُنْظُبٌ = عَنَاظِبَةٌ

– عُنْظُوبٌ мн. عُنْظُبٌ = عَنَاظِبَةٌ

عُنْظُوَانٌ 1) беҳаё, ахлоқсиз, одобсиз, бузуқ; 2) еса туяга зарар қиладиган ўт

عَنْعَنَ 1) (*бир неча одамлардан эшитганларни* عَنْ فُلَانٍ عَنْ فُلَانٍ) гапирмоқ, айтиб бермоқ; 2) ўзининг келиб чиқиши ҳақида фахрланиб гапирмоқ; 3) *фон.* сўз бошидаги ҳамзани Е каби талаффуз қилмоқ

– عَنْعَنَةٌ кўп. ـَاتٌ (*бир неча шахсдан эшитганлар асосида*) сўзлаб (гапириб) бериш; 2) ўз келиб чиқиши билан анъанали равишда фахрланиш; 3) *фон.* сўз бошидаги ҳамзани ع каби талаффуз қилиш; 4) кўп. мутаассиблик; الْعَنْعَنَاتُ الدِّينِيَّةُ وَ الْعُنْصُرِيَّةُ ирқий ва диний мутаассиблик

I عَنَفَ (*у*) عُنْفٌ (*к. гадир*) қаттиққўллик қилмоқ, шафқатсиз муносабатда бўлмоқ (عَلَى, بِ); II عَنَّفَ 1) уришмоқ, сўкмоқ; 2) қўпол муносабатда бўлмоқ; IV أَعْنَفَ қўполлик қилмоқ, қўпол муносабатда бўлмоқ

– تَعْنِيفٌ ғадаблаш, ҳайфсан

– عُنْفٌ, عَنَفٌ 1) қаттиққўллик, қаҳрлилик; қўполлик; ~ بِ қўполлик билан; 2) (қўпол, дағал) куч, жабр, зулм; أَعْمَالُ الْ~ зулм, истибдод

– عَنَفَةٌ кўп. ـَاتٌ паррак, қанот; турбина; ~ بُخَارِيَّةٌ буғ турбинаси

– عُنْفَةٌ яна, тағин

عُنْفُوَانٌ[1] гуллаган пайт; қизиган пайт (*мас., жангдаги*); ~ الشَّبَابِ ёшликнинг гуллаган пайти

– عُنْفُوَانٌ[2]: ~ الشَّيْءِ ҳар нарсанинг аввали (бошланиши)

– عُنْفِيٌّ зўрлик билан қилинган

– عَنِيفٌ даҳшатли, қаттиқ, ғазабли; қўпол, қаттиққўл; мард; кучли; ~ مَوْتٌ қотиллик

عَنْفَقَةٌ кўп. عَنَافِقُ қисқа қирқилган чўққи соқол; пастки лаб билан ияк ўртасида ўсадиган майда туклар

I عَنَقَ (и) عَنَقٌ *эск.* бўйни узун бўлмоқ, узун бўйинли бўлмоқ; II عَنَّقَ бўйиндан олмоқ, бўйиндан тутмоқ; III عَانَقَ қучмоқ, қучоқламоқ; IV أَعْنَقَ эск. жон-жаҳди билан сакрамоқ; шошилмоқ; ~ الْكَلْبُ итнинг бўйнига шода осмоқ; VI تَعَانَقَ қучоқлашмоқ, бир-бирини қучоқламоқ; VIII اعْتَنَقَ 1) қучоқламоқ; 2) қабул қилмоқ (*мас., динни*)

– أَعْنَقُ мн. عَنْقَاءُ кўп. عُنْقٌ узун бўйинли

– عَانِقَاءُ Африка қушоёғининг ини, уяси

– عَنَاقٌ[1] қучоқ; تَقَابَلَ الْأَصْدِقَاءُ بِالْ~ дўстлар бир-бирларини қучоқ очиб кутиб олдилар

– عَنَاقٌ[2] кўп. أَعْنُقٌ, عُنُوقٌ эчкининг бир ёшга тўлмаган урғочи боласи; ~ الْأَرْضِ мушуксимонлар оиласига мансуб ҳайвон

– عَنَقٌ ҳайвонларнинг тез-тез юриши

– عُنْقٌ, عَنْقٌ *мз.* (*оз ҳолда мн*) кўп. أَعْنَاقٌ бўйин; ◊ مَدْقُوقُ الْ~ зулм остида тутиб туриладиган, мазлум, зулм қилинадиган; فِي أَعْنَاقِهَا حَيَاةُ أَرْبَعَةِ أَشْخَاصٍ тўрт одамнинг ҳаёти учун биз масъулмиз; فِي ~ هِ أَرْبَعَةُ أَطْفَالٍ وَ زَوْجَةٌ тўрт фарзанди ва хотинини боқиши керак; وَ وَاجِبٌ مُقَدَّسٌ فِي ~ ي أَنْ أُصَرِّحَ بِأَنَّ ... менинг муқаддас бурчим шуни айтишки, ...; فِي ~ هِ مِنَّةٌ لَهَا у (аёл) дан миннатдор бўлиши керак; فِي أَعْنَاقِهِمْ حَقٌّ لِـ... ...га нисбатан улар масъулдир, ...учун улар масъулдирлар; حَنَى ~ هُ لِـ... бирор киши олдида бўйин эгмоқ

– عُنْقٌ кўп. أَعْنَاقٌ 1) мойил, хоҳиши бор; إِلَيْكَ ~ هُمْ улар сизни кўришга (эшитишга) хоҳишлари бор; 2) (*н.нингдир*) аввали; مَاتَ فُلَانٌ فِي ~ الصَّيْفِ у ёзнинг бошларида вафот этди

– عَنْقَاءُ *шунингдек:* مُغْرِبٌ ~ ёки مُغْرِبٌ ~ *миф.* анқо (*афсонавий қуш*); وَ ~ الْ: ثَلَاثَةُ مُسْتَحِيلَاتٍ الْغُولُ وَ الْخِلُّ الْوَفِيُّ бўлиши мумкин бўлмаган уч нарса: анқо, (чолдаги) дев ва содиқ дўст (*шунингдек: қар.* مُسْتَحِيلَاتٌ)

– مُعَانَقَةٌ қучиш, қучоқлаш

(عنقد) تَعَنْقَدَ 1) бош-бош бўлиб (узумга ўхшаб) осилиб турмоқ; 2) тўп-тўп бўлиб йиғилмоқ

– عُنْقُودٌ кўп. عَنَاقِيدُ шингил; (*узум*) боши; ~ الْعِنَبِ токнинг шохга ёки бошқа бирор нарсага ўраладиган (чирмашадиган) ингичка қисми

عَنْقَرِيبٌ (*сол.* عَنْجَرِيبٌ) кат, калавот, кроват (*Суданда*)

عَنْقَشَ 1) (*н. гадир*) ёпишиб олмоқ, осилиб олмоқ (ب); 2) тарқатиб (кўтариб юриб) савдо қилмоқ

– عَنْقَاشٌ кўтариб юриб савдо қилувчи (сотувчи)

I عَنَكَ (у) عُنُوكٌ, عُنْكٌ: ~ الْبَابَ эшикни ёпмоқ, беркитмоқ; VIII اعْتَنَكَ қум ёки лойга ботиб қолмоқ (*туя ҳақида*)

عَنْكَبٌ кўп. عَنَاكِبُ, عَنَاكِيبُ ўргимчакнинг эркаги, нари

عَنْكَبُوتٌ кўп. عَنَاكِبُ, ـَاتٌ ўргимчак; الْ~ الْأَحْمَرُ ўргимчаккана (*пахта зараркунандаси*); نَسِيجُ الْ~ (بَيْتُ) ўргимчак толаси (ипи, уяси, ини); زَهْرَةُ الْ~ *бот.* чирмовиқ

(عنم) II عَنَّمَ тирноқларни қизилга бўямоқ (*мевадан тайёрланган бўёқ билан*)

– تَعْنِيمٌ тирноқни бўяш, маникюр

– عَنَمٌ *бот.* 1) риша, илдиз иплари; 2) анор (*усимлиги*); 3) новдалари юмшоқ дарахт

– عَنَمَةٌ риша, илдиз ипи

I عَنَا (عنو) عَنَا[1] (*у*) عُنُوٌّ 1) (*к. гадир*) бўйсунмоқ (لِ); 2) асир бўлмоқ; عَنَا[2] (*у*) عَنْوَةً куч билан (куч ишлатиб, зўрлик билан) олмоқ; عَنَا[3] (у) عَنَاءً, عُنُوٌّ (*н.нидир*) кўрсатмоқ, зоҳир қилмоқ, пайдо қилмоқ; IV أَعْنَى *эск.* камситмоқ, бўйсундирмоқ

– عَانٍ мн. عَانِيَةٌ бўйсунган, бўйсундирилган, ювош; асир олинган (қилинган)

– عَنًا кўп. أَعْنَاءٌ = عَنْوٌ

– عَنْوٌ кўп. أَعْنَاءٌ томон, тараф; جَاءَنَا أَعْنَاءٌ مِنَ النَّاسِ бизникига турли томонлардан одамлар келишди

– عَنْوَةٌ зулм, жабр; куч; ~ куч ишлатиб, мажбуран

عَنْوَنَ 1) (*к. нингдир*) адресига мўлжалламоқ (юбормоқ - إِلَى); 2) (*н. биландир, н. дир деб*) номламоқ (ب)

– عُنْوَانٌ ёки عِنْوَانٌ кўп. عَنَاوِينُ, ـَاتٌ 1) адрес, унвон (*хатдаги*); الْ~ الْبَرْقِيُّ (التِّلِغْرَافُ) телеграмма (телеграф) адресий; 2) сарлавҳа, унвон, ном; الْ~ الْأَصْلِيُّ асосий сарлавҳа; الْ~ الْفَرْعِيُّ кичик сарлавҳа; صَحْفَةُ الْ~ титул (унвон) вараги; ... ~ تَحْتَ مَقَالَةٌ ... сарлавҳали мақола; 3) нишон, белги; إِنَّهُ ~ الْكَرَمِ у саховат нишонасидир

– عُنْوَانٌ ёки عِنْوَانٌ = عُنْيَانٌ

(عنى) I عَنَى[1] (*и*) عَنْيٌ 1) назарда тутмоқ; أَعْنِي ... мен ...ни назарда тутяпман; 2) англатмоқ,

билдирмоқ, далолат бермоқ, маънога эга бўлмоқ; ◊ يَعْنِي яъни; عَنَى² (*и*) عَنَايَةٌ 1) кўнгилга ўрнашмоқ, қизиқтирмоқ; هَذَا لَا يَعْنِيهِ бу уни қизиқтирмайди, бунинг унга алоқаси йўқ; 2) *мажз.* (*н. биландир*) шуғулланмоқ (ب); 3) *эск.* ташвишлантирмоқ, хавотирлантирмоқ, ташвишга солмоқ; عَنَى (*а*) عَنَاءٌ чарчоқлик (оғирлик) ҳис қилмоқ; қийинчилик (азоб) чекмоқ; II عَنَّى қийнатмоқ; азоб бермоқ; III عَانَى 1) азоб-уқубатларни бошдан ўтказмоқ, азоб чекмоқ; أَشَدُّ الْمَصَاعِبِ ~ энг оғир кунларни бошдан кечирмоқ; 2) ғайрат кўрсатмоқ, ҳаракат қилмоқ; V تَعَنَّى 1) машаққат чекмоқ, ўзини қийнамоқ; азобланмоқ; ғайрат кўрсатмоқ; 2) машаққат билан (қийнаб) ишлатмоқ, чарчатмоқ, ҳолдан кетказмоқ; فِي الْأَمْرِ ~ (*н.нидир*) қилишга жазм этмоқ, киришмоқ; VIII اعْتَنَى ғамхўрлик қилмоқ; (*н. гадир*) эътибор билан қараб турмоқ (ب); X اسْتَعْنَى эътибор бермоқ; ғамхўрлик қилмоқ

– اعْتِنَاءٌ ғамхўрлик; (*к. гадир, н. гадир*) қараб туриш (ب); парвариш қилиш

– تَعَنٍّ 1) меҳнат, машаққат; ғайрат;2) бавлнинг қийинчилик билан келиши, азобли ич келиш

– تَعْنِيَةٌ 1) азоб; 2) *мед.* азобли ич келиш

– عَانٍ *мн.* عَانِيَةٌ азоб (машаққат) чекувчи

– عَنَاءٌ 1) меҳнат, машаққат; чарчоқлик, оғирлик; қийинчилик; ~ فِي غَيْرِ осон, қийинчиликсиз, машаққатсиз, меҳнатсиз; كَفَانِي ~ الرَّدِّ у мени жавоб бериш меҳнатидан (заруратидан) қутқарди; 2) хавотирлик, ҳаяжон; азоб, ғам, ғам-ташвиш

– عِنَايَةٌ 1) меҳрибонлик, иноят; диққат-эътибор; парвариш; أُولَى ~ خَاصَّةً (*к. гадир, н. гадир*) махсус эътибор бермоқ (لِ); ~ اللهِ *ёки* الْ~ السَّمَاوِيَّةُ *дин.* Оллоҳ инояти, самовий иноят; илоҳий башорат; самовий башорат; 2) *эск.* ҳамкорлик, ёрдам

– عِنْيَةٌ ният, мақсад; بِالْ~ атайлаб, бирор мақсадни кўзлаб

– مُعَانَاةٌ 1) тоқат (*мас., бирор к. ўлганда*); сабр, бардош; изтироб; 2) ғайрат, ҳаракат кўрсатиш

– مُعْنًى *мн.* مُعْنَيَاتٌ меҳрибон, ғамхўр, эътиборли

– مَعْنَاةٌ маъно, мазмун; ~ الْكَلَامِ гапнинг мазмуни

– مَعْنَوِيٌّ 1) маънога оид, маъновий; إِضَافَةٌ ~ةٌ *грам.* маъновий изофа, маъновий status construktus (*аниқловчининг қаратқич келишигидаги аниқланмиш билан маъно жиҳатдан бирикуви*); 2) абстракт, мавҳум; الْ~ الْاِسْمُ *грам.* мавҳум от; 3) ақлга оид, ақлий; 4) маънавий, ахлоқий; مَادِّيًّا وَ ~ моддий ва маънавий; الرُّوحُ الْ~ةُ маънавий рух; 5) юридик ҳуқуқли (*жисмоний шахс ҳақида*); شَخْصِيَّةٌ ~ةٌ *юр.* юридик шахс

– مَعْنَوِيَّةٌ маънавият, руҳий ҳолат (*қўшин, армияники*)

– مَعْنَوِيَّاتٌ *кўп.* маънавиятга оид барча нарса; руҳий ҳолат (*қўшиннинги*); رَفْعُ الْ~ руҳий ҳолатни яхшилаш (кўтариш, юксалтириш)

– مَعْنًى *кўп.* مَعَانٍ маъно, мазмун; тушунча, ғоя, моҳият; ~ وَ مَبْنًى шакл ва моҳият жиҳатдан, шаклан ва моҳиятан; لَا ~ لَهُ аҳамиятсиз, аҳамияти йўқ; ... بِ~ أَنَّ шу маънодаки, ...; بِالْ~ الصَّحِيحِ асл маънода; بِالْ~ بِمَعْنَاهُ الدَّقِيقِ тўла (аниқ) маънода; بِكُلِّ ~ الْكَلِمَةِ *ёки* الْكَلِمَةِ الْكَامِلِ سўзнинг тўла маъносида; тўла (том) маънода; مَعَانِي الْإِنْسَانِ *ёки* الْمَعَانِي оданмнинг яхши сифатлари; ذُو ~ тагдор маъноли; وَ هُوَ لَا يَفْقَهُ لَهُ ~ унинг бу масалада ҳеч нарсага ақли етмайди; الْ~ اللَّا маъносизлик; اسْمُ الْ~ *грам.* мавҳум (абстракт) от; عِلْمُ الْمَعَانِي риторика, нотиқлик (الْبَيَانُ وَ الْمَعَانِي وَ الْبَدِيعُ)

– مَعْنِيٌّ 1) кўрсатилган, берилган; назарда тутилаётган; 2.) (*н. биландир*) шуғулланаётган, банд бўлган (ب); هُوَ ~ بِالْبَحْثِ مِنَ الْحَقِيقَةِ у ҳақиқат қидириш (излаш) билан банд; 3) (*н. дандир*) манфаатдор бўлган (ب); الْأَطْرَافُ الْ~ةُ манфаатдор томонлар

I عَهِدَ (*а*) عَهْدٌ 1) (*бирор н. билан*) таниш бўлмоқ (*туш.к. ёки* ب); 2) (*к. гадир*) топширмоқ, ишониб бермоқ (إِلَى); ~ إِلَيْهِ بِالْأَمْرِ ишни кимгадир топширмоқ; ~ الْحُرْمَةَ ҳурмат (иззат) кўрсатмоқ; ~ الْوَعْدَ ваъда (аҳд) га вафодор бўлмоқ; 3) учратмоқ, учратиб қолмоқ; 4) аҳдлашмоқ; 5) *эск.* (*бирор к. олдида*) кафил бўлмоқ (فِي); 6) *эск.* меросхўр этиб тайинламоқ; III عَاهَدَ аҳдлашмоқ; мажбурият олмоқ; шартнома (аҳд) тузмоқ; V تَعَهَّدَ 1) мажбурият олмоқ, (*н. нидир*) ўз устига олмоқ (ب); 2) (*к. ёки н. гадир*) қарамоқ, эргашмоқ; ғамхўрлик қилмоқ; 3) кўриб келмоқ; 4) *эск.* (*к.биландир*) танишишга ҳаракат қилмоқ; 5) *эск.* (*к.нидир*) кўргани бормоқ; VI تَعَاهَدَ ўзаро аҳдлашмоқ, аҳд боғлашмоқ; VIII اعْتَهَدَ (*н. нидир*) сақламоқ ва вақти-вақти билан қараб турмоқ; X اسْتَعْهَدَ (*к. дандир*) мажбурият олмоқ (عَنْ); (*к. биландир*) аҳдлашмоқ (مِنْ); ~ مِنْ نَفْسِهِ кимнингдир ҳаётини суғурта қилмоқ

– اسْتِعْهَادٌ аҳдлашув; суғурта

– تَعَاهُدٌ 1) ўзаро аҳдлашув, шартнома; 2) федерация

– تَعَاهُدِيٌّ 1) аҳдга (шартномага) оид;2), федерацияга оид; федератив; دَوْلَةٌ ~ةٌ федератив давлат

– تَعَهُّدٌ *кўп.* ~اتٌ 1) аҳдлашув, контракт; ~ كِتَابِيٌّ ёзма шартнома (аҳднома, мажбурият); 2) (*к. ёки н. гадир*) қараб туриш, ғамхўрлик қилиш; васийлик, ғамхўрлик

– عَهَادَةٌ = عَهْدٌ²

– عَهْدٌ¹ *кўп.* عُهُودٌ 1) аҳд, ваъда; قَطَعَ ~ا ваъда бермоқ; قَطَعَ عَلَى نَفْسِهِ ~ا ўз устига мажбурият олмоқ; بَقِيَ عَلَى ~هِ لِ... кимгадир содиқ (садоқатли) бўлмоқ; خَانَتْ ~هَا у (аёл) унга хиёнат қилди; الْ~ الْجَدِيدُ *дин.* Аҳдул жадид (*Янги аҳд–насороларнинг муқаддас китобларидан бири*): الْ~ الْقَدِيمُ Аҳдул қадим (*Қадимий аҳд – насороларнинг муқаддас китобларидан бири*); 2) аҳдлашув, аҳд, шартнома; устав; إِنَّ كَرَمَ الْ~ مِنَ الْإِيمَانِ *ҳад.* ваъдага вафо иймондандир; 3) билим, (*к. ёки н. биландир*) танишув (ب); كَانَ مُحَمَّدٌ كَ~ى بِهِ فَلَمْ يَتَغَيَّرْ Муҳаммад мен таниганимда қандай бўлса ўшандай (ўзгармаган); 4) давр, замон, вақт, аср; الْفَرَاعِنَةِ ~ фиръавнлар даври (замонаси); الْجَدِيدِ ~ муз асри; اللَّا ~ حَيَاةٍ *геол.* азой эраси (даври); ~ ئذٍ у даврда; فِي ~هِ унинг даврида; مُتَقَادِمُ الْ~ қадимий, қадимга оид; طَالَ بِهِ الْ~ бу қадимдан бор (яшаб келади); إِلَى ~ قَرِيبٍ яқин вақтларгача; مِنْ ~ قَرِيبٍ яқин вақтлардан бери, яқиндан; حَدِيثُ الْ~ яқингинадаги; حَدِيثُ الْ~ بِالْاِسْتِقْلَالِ яқиндагина мустақилликка эришган; حَدِيثُ الْ~ بِالْوِلَادَةِ яқиндагина пайдо бўлган, янги туғилган; وَلِيُّ الْ~ валиаҳд, тахт вориси (меросхўри); 5) фармон; 6) қасам; 7) عَهْدِي بِهِ менинг у билан учрашувим (танишишим); 8) *эск.* биринчи баҳор ёмғири; ◊ عَلَيَّ ~ اللهِ لَأَفْعَلَنَّ هَذَا Оллоҳ номи билан қасам ичаманки, албатта буни бажараман

– عَهْدٌ² *кўп.* عِهَادٌ баҳордаги биринчи ёмғир

– عَهْدَةٌ *ёки* عِهْدَةٌ *кўп.* عِهَادٌ = عَهْدٌ²

– عُهْدَةٌ¹ 1) мажбурият, масъулият; هُ عَلَيْهَا у (аёл) бунга масъул; 2) кафолат, кафиллик, гарантия; ◊ وَ الْ~ عَلَى الرَّاوِي тўғри (рост) эканлигига кафолат бер(*ол*) майман

– عُهْدَةٌ² ақлий заифлик; ◊ فِي خَطِّهِ ~ унинг хати хунук, у бад хат

– عَهْدِيٌّ аҳдлашувга оид, шартнома (битим) га оид; عَلَاقَاتٌ ~ةٌ аҳдлашув алоқалари (муносабатлари)

– عَهِيدٌ жуда эски (қадимий); وَ ظَلُّوا عَلَى ذَالِكَ ~ا عَهْدًا улар шу ҳолатда жуда узоқ вақт қолиб кетишди; 2. иттифоқчи

– مُتَعَاهِدٌ шартнома тузувчи томон; الْ~انِ

шартнома тузувчи иккала томон

– مُتَعَهِّدٌ пудратчи, таъминотчи; فَنِّيٌّ ~ театр тамошаларини ташкил этувчи, импресарио

– مُعَاهِدٌ 1) аҳдлашувчи томон; шартнома бўйича иттифоқчи; 2) *тар.* муоҳид (*мусулмон мамлакатларида шартнома асосида жон пули тўлаб яшовчи мусулмонликни қабул қилмаган киши*)

– مُعَاهَدَةٌ *кўп.* ـَاتٌ аҳдлашув, шартнома; الأَمَانِ وَ التَّحْكِيمِ ~ хавфсизлик ва арбитраж ҳақида аҳдлашув; التِّجَارَةِ ~ савдо шартномаси; التَّحَالُفِ ~ иттифоқ ҳақида шартнома; جَمَاعِيَّةٌ ~ жамоат шартномаси (ижтимоий, коллектив шартнома); حُسْنِ الْجِوَارِ ~ тинч-тотув яшаш ҳақида шартнома; الصَّدَاقَةِ ~ дўстлик ҳақида шартнома; الصُّلْحِ ~ (السَّلَامِ) тинчлик шартномаси; عَدَمِ الاعْتِدَاءِ ~ ўзаро ҳужум қилмаслик ҳақида шартнома; مُتَكَافِئَةٌ ~ тенг ҳуқуқли шартнома; مَفْتُوحَةٌ ~ очиқ шартнома

– مَعْهَدٌ *кўп.* مَعَاهِدُ 1) ташкилот, институт; الأَبْحَاثِ ~ тадқиқот институти; الاسْتِشْرَاقِ ~ шарқшунослик институти; الْعَالِي لِلْمُوسِيقَى ~ консерватория, олий музика билим юрти; 2) келишилган жой, учрашув жойи; 3) қайтиш жойи, қайтиб келадиган макон

– مَعْهُودٌ маълум, таниқли; إِلَيْهِ ~ (*н. дир*) ишониб топшириб қўйилган киши (ب)

I عَهِرَ (*а*) عَهَرَ бузуқ бўлмоқ, фоҳишабоз бўлмоқ; III عَاهَرَ фоҳишалик (фоҳишабозлик) қилмоқ

– عَاهِرٌ *кўп.* عُهَّارٌ фоҳишабоз, хотинбоз

– عَاهِرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ, عَوَاهِرُ фоҳиша

– عَهَارَةٌ, عَهْرٌ, عُهْرٌ бузуқлик, фаҳш ишлар билан шуғулланиш

– عَاهِرٌ = عَهِرٌ

عَاهِلٌ *кўп.* عَوَاهِلُ 1) ҳоким, ҳукмдор, подшо; 2) эри йўқ аёл, эрсиз аёл

– عَيْهَلٌ (*шеъриятда* — عَيْهَلٌ) *эск.* новча, бақувват чопаётган туя

عَاهِنٌ 1) камбағал, фақир; 2) собит, саботли; 3) ҳозирда мавжуд бўлган; нақд; مَالٌ ~ нақд мол

– عَاهِنَةٌ *кўп.* عَوَاهِنُ хурмонинг қуриган шохи

عَهْنٌ *кўп.* عُهُونٌ тук; бўялган жун

– عَاهِنٌ *кўп.* عَوَاهِنُ 1) шох, новда; 2; (*тана*) аъзоси; (أَلْقَى) الْكَلَامَ عَلَى عَوَاهِنِهِ رَمَى овора бўлиб гапирмоқ

I عَاثَ (عوث) (*у*) عَوْثٌ ман этмоқ, тақиқламоқ, тўхтатиб қолмоқ

I عَاجَ (عوج) (*у*) عَوْجٌ 1) босиб ўтмоқ (*мас. чўлни*); 2) (*қаердадир*) бўлмоқ (ب, فِي); (*қаергадир*) йўл-йўлакай кириб ўтмоқ (عَلَى); عَنِ الْقَصْدِ ~ *эск.* у ўз йўлидан бурилди; عَوَجَ (*а*) عَوَجٌ қинғир бўлмоқ, қийшиқ бўлмоқ; II عَوَّجَ қийшайтирмоқ; эгмоқ; ◊ شَدَقَيْهِ ~ лаб бурмоқ, лабни қийшайтирмоқ; V تَعَوَّجَ қийшаймоқ; эгилмоқ; IX اعْوَجَّ эгилмоқ, қийшаймоқ

– أَعْوَجُ[1] *мн.* عَوْجَاءُ *кўп.* عُوجٌ 1) қинғир, қийшиқ; эгилган, букилган; لَا يَسْتَقِيمُ الظِّلُّ وَ الْعُودُ ~ *мқл.* ўзи эгрининг сўзи эгри (*сўзма-сўз:* танаси эгрининг соясо ҳам эгри бўлади); 2) айланма (*йўл ҳақида*)

– أَعْوَجُ[2] 1) арабларда энг кўп тарқалган ва энг машҳур бўлган отнинг насли; 2) *эск.* оёқлар (*от ва ҳ.з.*)

– اعْوِجَاجٌ қийшайиш, эгилиш, эгиклик; ~ُ الْعِظَامِ рахит (*касаллик*)

– عَاجٌ фил суяги

– عَاجِيٌّ 1) фил суягидан ясалган; الْبُرْجُ الْـ~ُ фил суягидан ясалган минора; 2) фил суягидай оқ

عَوَّاجٌ фил суяги билан савдо қилувчи

– عَوْجَاءُ чўлоқ, майиб

– عَوَجٌ 1) эгиклик, қийшайиш; 2) нотўғрилик; 3) *эск.* нотекислик; 4) *эск.* оғиш, қайрилиш, бурилиш

– عَوْجَاءُ 1) камон, ёй; 2) ориқ, чайир туя

– عَوَاجِمُ *кўп.* тишлар, одамнинг тишлари

– عُوَيْجَةٌ: ~ دُرَّةٌ тариқ

– مُعَوَّجٌ эгик, букик, эгилган, букилган, қийшайган; ~ًا قَوْمٌ (*бирор*) эгри нарсани тўғриламоқ; *маж.* тартибга келтирмоқ

I (عود) عَادَ[1] (*у*) عِيَادَةً (*беморни*) бориб кўрмоқ; عَادَ[2] (*у*) عَوْدٌ, عَوْدَةٌ 1) қайтиб келмоқ; янгиланмоқ; إِلَى ~ ёки أَدْرَاجِهِ ~ орқага қайтмоқ, орқага чекинмоқ; فَتَحَسَّنَ الْحَالُ ~ аҳвол яна яхшиланди; ... أَعُودُ وَ أَقُولُ إِنَّ яна такрор айтаманки, ...; ~ت الْمِيَاهُ إِلَى مَجَارِيهَا *маж.* ҳамма нарса ўз жойига тушди; إِلَى نَفْسِهِ ~ ўзига (ҳушига) келмоқ; إِلَى الصَّمْتِ ~ гапдан тўхтамоқ, жим қолмоқ (бўлмоқ); 2) (*н. нидир*) қайтармоқ, қайтариб бермоқ (ب); (بِالْفَائِدَةِ) ~ بِالنَّفْعِ (*к. гадир*) наф (фойда) келтирмоқ (عَلَى); بِالضَّرَرِ ~ (*к. гадир*) зарар етказмоқ (عَلَى); 3) бўлмоқ, қилинмоқ; شَيْخًا ~ у чол бўлиб қолди; فَقِيرًا ~ у камбағал бўлиб қолди; لَا يَعُودُ يُحِسُّ بِالْبَرْدِ у энди совуқни сезмайдиган бўлиб қолди; لَمْ أَعُدْ طِفْلًا мен энди бола эмасман; وَ لَمْ يَعُدْ أَمَامِي إِلَّا أَنْ ... мен учун ...дан бошқа илож (*чора*) қолмади; 4) иккинчи марта қилмоқ, такрорламоқ, қайтармоқ; 5) (*н. гадир*) бориб тақалмоқ, (*н. гадир*) тааллуқли бўлмоқ (إِلَى); يَعُودُ الْفَضْلُ فِي ... (*бирор н. даги*) хизмат (*к. гадир*) тааллуқлидир (لِ); 6) (*бирор н. нинг*) сабаб бўлмоғи (إِلَى); 7) байрам қилмоқ; II عَوَّدَ[1] 1) (*н. гадир*) ўргатмоқ (عَلَى); 2) узоқ яшамоқ (*чорва ҳақида*); II عَيَّدَ[2] 1) байрам қилмоқ; 2) (*к. нидир*) байрам билан табрикламоқ (عَلَى); III عَاوَدَ[1] 1) такрорламоқ, янгиламоқ; الْقِتَالَ ~ *эск.* у яна жангни давом эттирди; 2) *эск.* суҳбатлашмоқ; 3) (*бирор н. қилишга*) одатланмоқ, одатланган бўлмоқ; 4) қайтмоқ, яна қайтиб келмоқ; ذِكْرَى ~ تَهُ ... у ...ни яна эслади (*қайтадан эслади*), яна эслаб қолди; تَهُ هَذِهِ الْفِكْرَةُ ~ фикр унинг миясига яна келди; III عَايَدَ[2] байрам билан табрикламоқ; IV أَعَادَ 1) қайтармоқ; 2) қайта тикламоқ; 3) такрорламоқ; ~ نَفْسَهُ такрорланмоқ; إِنَّ التَّارِيخَ لَا يُعِيدُ نَفْسَهُ тарих такрорланмайди; أَعِدْ! яна бўлсин!, такрорлансин!, бис! (*концерт вақтида айтилади*); الإِنْشَاءَ ~ реконструкция қилмоқ; الطَّبْعَ ~ қайта босмоқ (*чоп қилмоқ*); النَّظَرَ ~ (*н. нидир*) қайта назардан ўтказмоқ, қайта кўриб чиқмоқ (فِي); V تَعَوَّدَ ўрганмоқ, ўрганиб қолмоқ; عَادَاتِ أَهْلِ الْبَلَدِ ~ ерли халқ одатларини қабул қилмоқ; VI تَعَايَدَ байрам билан ўзаро табриклашмоқ; VII انْعَادَ қайтарилган (қайтариб юборилган) бўлмоқ; VIII اعْتَادَ 1) ўрганиб қолмоқ, ўрганмоқ; 2) (*бирор н. қилиш*) одатига эга бўлмоқ; تْ أَنْ تَسْتَيْقِظَ فِي هَذَا الْوَقْتِ ~ одатда у (аёл) шу вақтда уйғонади, у аёл шу вақтда уйғонишга одатланган; 3) *эск.* қайтмоқ; 4) *эск.* (*бирор к. ни*) зиёрат қилмоқ; X اسْتَعَادَ 1) қайтариб юбормоқ, янгиламоқ; سُكُوتَهُ ~ у яна жим қолди; جِلْسَتَهُ ~ у яна ўз ўрнига ўтирди; عَافِيَتَهُ ~ ўз саломатлигини тикламоқ; 2) тикламоқ; إِلَى الأَذْهَانِ ~ хотирда тикламоқ; 3) қайта тикламоқ; 4) қайтаришни ёки такрорлашни сўрамоқ; 5) *эск.* ўрганиб қолмоқ, одатланмоқ

– اسْتِعَادَةٌ қайтариш, қайтариб олиш; қайта тиклаш, тиклаш

– إِعَادَةٌ 1) қайтариш, қайтариб бериш; 2) такрорлаш; 3) қайта тиклаш; 4) қайта ...; الانْتِخَابِ ~ қайта сайлов; التَّنْظِيمِ ~ реорганизация; النَّظَرِ ~ (*н. нидир*) қайта кўриш (فِي); الطَّبْعِ ~ а) қайта босиш (чоп этиш); б) янги (қайта) нашр; بَيْعٍ ~ қайта сотиш

– اعْتِيَادٌ одат, табиат; إِلَى الأَجْرَامِ ~ рецидивизм, ашаддий жиноятчилик

– اعْتِيَادِيٌّ одатдаги, одатланиб қолинган, одатий; содда, оддий; كَسْرٌ ~ оддий каср; ~ًا одатда, кўпинча, одатга кўра; غَيْرُ ~ ғайриоддий

– أَعْوَدُ фойдалироқ, жуда фойдали

– عَائِدٌ[1] 1) қайтадиган; ~ ضَمِيرٌ *грам.* қайтувчи олмош; 2) *кўп.* عُوَّادٌ мижоз, меҳмон; 3) *эск.* келувчи, ташриф буюрувчи, қатновчи

– عَائِدٌ[2] *кўп.* اتٌ َ наф, фойда, кирим; *кўп.* пул киримлари, навбатдаги бадаллар; фойдалар

– عَائِدَةٌ[1] *кўп.* عَوَائِدُ 1) фойда, наф; *кўп.* солиқлар, йиғим; тақдирлаш; عَوَائِدُ الأَمْلاكِ мол-мулк солиғи; عَوَائِدُ الْبَلَدِيَّةِ шаҳар солиғи; عَوَائِدُ التَّبْلِيطِ кўприк солиғи; الْعَوَائِدُ الْجُمْرُكِيَّةُ божхона солиғи; عَوَائِدُ الدَّلَالَةِ комиссион йиғим (тўлов); عَوَائِدُ الرَّصِيفِ порт солиғи; 2) *эск.* меҳр-шафқат, раҳмдиллик; инъом

– عَائِدَةٌ[2] *ат.от, мн.* Оида, Аида

– عَادٌ *Қур.* Од, *қар.* ثَمُودُ

– عَادَةٌ *кўп.* عَوَائِدُ, اتٌ َ, عَادٌ 1) одат, расм, русум; ~ مَرْعِيَّةٌ жорий одат (расм, русум); ~ سِرِّيَّةٌ онанизм; جَرَتْ بِهِ الْ~ُ одатий, одатдаги; فِي الْ~ одатда, кўпинча; ... عَلَى مَأْلُوفِ ~ِهِ одатдагидай, у ...; ~ одатда; خَارِقُ (فَوْقَ) الْ~ фавқулодда; الْمَنْدُوبُ فَوْقَ الْ~ фавқулодда элчи; بِخِلَافِ الْ~ одатга хилоф равишда; كَ~ِهِ ўз одатига кўра; 2) *шунингдек:* شَهْرِيَّةٌ ~ ҳайз, менструация

– عَادِيٌّ[1] оддий, одатдаги; кўникиб қолинган, одми, нормал; الْعَامِلُ الْ~ُ оддий ишчи; النَّاسُ الْعَادِيُّونَ оддий одамлар; غَيْرُ ~ ғайриоддий, одатдан ташқари, навбатдан ташқари

– عَادِيٌّ[2] қадимги, эски, антик

– عَادِيَّاتٌ *кўп.* қадимий ёдгорликлар, осори атиқалар, عِلْمُ الْآثَارِ وَ الْعَادِيَّاتِ археология; تَاجِرُ الْعَادِيَّاتِ антиквар, қадимий нарсалар билан савдо қилувчи

– عَادِيَّةٌ одатдагилик

– عَوَّادٌ уд (*музика асбоби*) чалувчи

– عَوَّادَةٌ уд чалувчи аёл

– عُوَادَةٌ еб бўлингач, яна қайта тақдим қилинган ўша овқат (*русча "ДП"*)

– عَوْدٌ қайтиш; الْعَمَلِ ~ ишни қайта бошлаш; رَجَعَ عَوْدُهُ عَلَى بَدْئِهِ *ёки* رَجَعَ عَلَى بَدْءٍ ~ِهِ у ўзи бошлаган жойга қайтди, қаердан бошлаган бўлса, ўша ердан яна бошлади

– عُودٌ *кўп.* عِيدَانٌ, أَعْوَادٌ 1) дарахт; тана; шох; новда; الْقُطْنِ ~ пахта (*ғўза*) тупи; 2) калтак, ҳасса; 3) (*чекадиган*) трубка; 4) сабур (*алоэ*); 5) уд (*музика асбоби*); 6) қад, қомат; نَاحِلُ الْ~ нозикбадан, озғин; طَرِيءُ الْ~ ёш, ғўр; ◊ الثُّقَابِ ~ *ёки* كَبْرِيتِ ~ гугурт донаси; الرِّيحِ ~ *ёки* الصَّلِيبِ ~ *бот.* саллагул, пион; الأَنْبِيَاءِ ~ *бот.* темир дарахт, бакаут (*пишиқ мебеллар ясалади*); الْقَصَبِ ~ шакар қамиш; رَخَاوَةُ الْ~ кучсиз иродалилик; صَلَابَةُ الْ~ қатъиятлилик, саботлилик, собитлик; صُلْبُ الْ~ қатъиятли, кучли, иродали, саботли; صُلْبَ ~ِهِ мустаҳкамланмоқ, кучаймоқ; عَجَمَ ~ِهِ саботли (қатъиятли) бўлмоқ; كَسَرَ ~ِهِ кимнингдир кучини синаб кўрмоқ; кимнингдир қаршилигини синдирмоқ

– عَوْدَةٌ 1) қайтиш; тикланиш; 2) такрорлаш, такрорланиш; الْعَلَاقَاتِ الدِّبْلُومَاسِيَّةِ ~ُ (*қандайдир мамлакат билан*) дипломатик алоқаларни тиклаш; ~ غَيْرِ (عَلَى) إِلَى қайтмас бўлиб, қайтмайдиган бўлиб, бутунлай, абадий

– عِيَادٌ қайтариш, такрорлаш; янгилаш, янгиланиш

– عِيَادَةٌ *кўп.* اتٌ َ 1) келиш, бориш; 2) қабулхона, врач хонаси; 3) врачнинг қабул соатлари; 4) клиника

– عِيدٌ *кўп.* أَعْيَادٌ ийд, ҳайит, байрам; سَنَوِيٌّ ~ (*бирор н. нинг*) йиллик байрами, йиллиги; مِئَوِيٌّ ~ юз йиллик юбилей (байрам); الْ~ُ الْكَبِيرُ *ёки* الأَضْحَى *дин.* қурбон байрами (*зул-ҳижжа ойининг 10-куни*); الْفِطْرُ الْمُبَارَكُ ~ُ *ёки* الْ~ُ الصَّغِيرُ *дин.* рамазон ҳайити; الْقِيَامَةِ ~ُ *дин.* пасха (*христианларда*); الْمَوْلِدِ النَّبَوِيِّ ~ُ *дин.* мавлиди набавий байрами (*Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васаллам туғилган кунлари*); الْمِيلَادِ ~ُ *дин.* рождество (*Исо алайҳиссаломнинг туғилган кунлари байрами*); رَأْسِ السَّنَةِ ~ُ янги йил байрами; ~ُكَ مُبَارَكٌ عَلَيْكَ! байрамингиз (ийдингиз) муборак бўлсин!; أَيَّامُ الأَعْيَادِ байрам кунлари; أَبُو الْ~ُ *зоол.* хонқизи, тугмача қунғиз

– عِيدِيَّةٌ *кўп.* اتٌ َ ҳайитлик, байрамлик, байрам совғаси; رَأْسِ السَّنَةِ ~ُ янги йил совғаси

– مَعَادٌ 1) қайтиб келинадиган жой; 2) қайтиш, қайтиб келиш; 3) тақдир, қисмат; 4) *дин.* у дунё, у дунёдаги ҳаёт; ◊ أَرْضُ الْ~ُ жаннат, жаннатосо жой

– مُعَايِدَةٌ оддий, одатий, одми; كَالْ~ُ одатдагидай; ◊ عَلَى الأَجْرَامِ ~ُ ашаддий жиноятчи, рецидивист

– مُعْتَادٌ *эск.* оддий, одат бўлиб қолган, ўрганиб қолинган

– مُعَوَّدٌ (*бирор н. га*) ўргатилган, одатлантирилган (عَلَى); одатланиб (ўрганиб) қолган

– مُعِيدٌ 1.1) қайтарувчи, қайтариб берадиган; الْمُبْدِئُ وَ الْ~ُ Оллоҳ сифатларидан бири, Оллоҳ; 2) такрорловчи; 2. репетитор; (*профессор*) ассистенти (ёрдамчиси)

عَوْدَقٌ қар. عدق

I (عوذ) عَاذَ (*у*) عَوْذٌ, مَعَاذٌ 1) (*к. гадир, н. гадир қарши курашда н. гадир*) таянмоқ (مِنْ, بِ); 2) ёрдам сўрамоқ, илтимос қилмоқ; ◊ أَعُوذُ بِاللهِ! Оллоҳ, ўзинг асра!; Оллоҳ, ўзингдан ёрдам сўрайман!; II عَوَّذَ (*мас., болага кўз тегмаслиги учун тумор осиб*) асрамоқ; аврамоқ, сеҳрламоқ; 2) (*к. нидир к. дандир*) ҳимоя қидиртирмоқ (مِنْ, بِ); IV أَعَاذَ *ёки* أَعْوَذَ 1) (*н. дандир*) аврамоқ (مِنْ); 2) (*н. дандир*) қутқармоқ (مِنْ); бошпана бермоқ; 3) (*к. нидир*) тумор ёрдамида асрамоқ; ~ُهُ بِاللهِ кимнидир асрамоқни Оллоҳдан сўрамоқ; V تَعَوَّذَ (*бирор н. ёрдамига*) мурожаат қилмоқ, суянмоқ (بِ); 2) أَعُوذُ بِاللهِ Оллоҳ, ўзинг асра! сўзларини айтмоқ; X اسْتَعَاذَ = V; بِالصَّمْتِ ~ сукут сақламоқ

– اسْتِعَاذَةٌ 1) ёрдам сўраш; أَعُوذُ بِاللهِ! Оллоҳ, ўзинг асра! сўзларини айтиш

– تَعْوِيذٌ *кўп.* تَعَاوِيذُ 1) афсун, авраш, сеҳр; 2) тумор

– تَعْوِيذَةٌ тумор

– عَائِذٌ 1) *эск.* ёрдам сўровчи, ҳимоя изловчи; 2) *ат. от, мз.* Оиз

– عُوذِيَّةٌ: الْ~ُ طَائِفَةُ ўзини мусулмон деб кўрсатувчи туркиялик яҳудийлар

– عُوذَةٌ *кўп.* عُوَذٌ 1) афсун, сеҳр; 2) тумор

– عِيَاذٌ ҳимоя, бошпана; الْ~ِ بِاللهِ! Оллоҳ, ўзинг сақла!

– مَعَاذٌ ҳимоя, бошпана; اللهِ ~ Оллоҳ, ўзинг сақла!

– مُعَاذٌ *ат. от, мз.* Муоз

– مُعَوِّذٌ *ат. от, мз.* Муаввиз

I (عور) عَارَ (*у*) عَوْرٌ йўқ қилмоқ, ҳалок қилмоқ; عَارَتِ الرَّكِيَّةُ *эск.* қудуқ ифлосланди; عَوِرَ (*а*) عَوَرٌ ғилай (*ёки бир кўзли*) бўлмоқ; II عَوَّرَ 1) бир кўзидан ажратмоқ; 2) зарар етказмоқ, мажруҳ қилмоқ; الرَّكِيَّةَ ~ *эск.* қудуқни кўмиб ташламоқ; III عَاوَرَ 1) (*бирор н. ни*) бериб турмоқ, қарз бериб турмоқ; الْمَكَايِيلَ ~ тарозини ростламоқ; 2) *эск.* (*бирор нимани*) навбати билан қилмоқ; (бирор к.га) ўхшаб иш қилмоқ; IV أَعَارَ 1) бериб турмоқ, маблағ бериб турмоқ; (*бирор н. ни*) қарзга бериб турмоқ; 2) эътибор бермоқ; أَهَمِّيَّةً ~ (*н. гадир*) аҳамият (эътибор) бермоқ (لِ *ёки туш.к.*); ~ اهْتِمَامًا أُعِرْنِي қизиқмоқ, қизиқиш кўрсатмоқ; ◊ سَمْعَكَ! (диққат билан) эшит!; 3) бир кўздан жудо қилмоқ; 4) *эск.* ёриғи бор бўлмоқ, заиф ери бор бўлмоқ; V تَعَوَّرَ мажруҳ (ярадор) бўлган бўлмоқ; الْعَارِيَّةَ ~ берилган қарзни талаб қилмоқ; VI تَعَاوَرَ 1) (*бирор н. ни*) бир-бирига беришиб турмоқ; 2) кетма-кет (*бирор н. га*) дучор бўлмоқ (*мас., касаллик ва б. лар ҳақида*); تْهُ الْعِلَلُ ~ у кетма-кет ҳар хил

касалликларга дучор бўлди; الشَّرَاحُ الْقَصِيدَةَ ~ بِالشَّرْحِ бу қасидани шарҳловчилар кетма-кет шарҳладилар; VIII اعْتَوَرَ (*бирор н. ни*) изчил тушунмоқ, эгаллаб олмоқ; 2) *(бирор н.ни)* галма-галдан қилмоқ; IX اعْوَرَّ бир кўздан ажрамоқ; ғилай бўлмоқ, бир кўзли бўлмоқ; X اسْتَعَارَ 1) олиб турмоқ, олмоқ, қарз олмоқ; الْكُتُبَ مِنَ الْمَكْتَبَةِ ~ китобларни кутубхонадан олмоқ (олиб турмоқ); 2) (*сўзни*) кўчма маънода ишлатмоқ, истиора қилмоқ

– اسْتِعَارَةٌ *кўп.* اتٌ 1) қарз олиш; اسْتِعَارَةُ الْ~ кутубхонанинг аъзолик бланкаси; 2) истиора

– اسْتِعَارِيٌّ истиоравий, истиорага оид

– إِعَارَةٌ қарз бериш; маблағ билан таъминлаш; وَ التَّأْجِيرِ قَانُونُ الْ~ ленд-лиз (*қарз бериш – иккинчи жаҳон уруши даврида –1939-45 йилларда АҚШ нинг Германияга қарши иттифоқчи мамлакатларга қурол-аслаҳа, ҳарбий анжомлар ва б. ларни қарзга ёки ижарага бериш системаси*)

– أَعْوَرُ *мн.* عَوْرَاءُ *кўп.* عُوْرٌ 1.1) ғилай, бир кўзли; الْ~ *ёки* الْمَعَى الْ~ *анат.* кўр ичак; الْ~ بَيْنَ الْعُمْيَانِ سُلْطَانٌ *мкл.* ғилай кўрлар ичида султондир; 2) шубҳали; 3) қарға

– عَارَةٌ[1] қарз, бериб турилган маблағ

– عَارَةٌ[2] = عَارِيَّةٌ

– عَارِيَةٌ *кўп.* عَوَارٍ (*шунингдек, қар.* عُرِيٌّ) 1) фойизсиз қарз; 2) қарзга берилган *ёки* олинган нарса

– عَارِيَّةٌ *кўп.* عَوَارِيُّ = عَارِيَةٌ

– عَائِرٌ 1) *мед.* кўз оғриғи; 2) *эск.* дайди ўқ (*камонники*); ким томонидан отилганлиги номаълум бўлган тош

– عُوَارٌ, عَوَارٌ, عِوَارٌ камчилик, айб

– عُوَّارٌ *кўп.* عَوَارِيرُ *зоол.* жарқалдирғоч

– عَوَّارٌ *кўп.* عَوَاوِيرُ ожиз, қўрқоқ, ношуд одам

– عَوِرٌ *эск.* бир кўзли, ғилай

– عَوْرَاءُ: ~ كَلِمَةٌ ярамас сўз, ёмон сўз; فَلَاةٌ ~ сувсиз саҳро

– عَوْرَةٌ *кўп.* اتٌ 1) бўш жой, айб камчилик; 2) бўш (нозик, ҳимоясиз) жой; 3) жинсий аъзолар; الْجِبَالِ ~ тоғнинг ёрилиб (бўлиниб) кетган жойлари

– عُوَيْرٌ *ат. от, мз.* Увайр

– عِيرَةٌ 1) қарз олинган, олинган; 2) сохта; ~ شَعْرٌ сунъий (улама) соч, парик; ~ شَنَبٌ сохта мўйлов

– مُسْتَعَارٌ 1) қарзга (ижарага) олинган; 2) сохта; ~ اسْمٌ сохта исм, тахаллус; 3) истиоравий, истиорага оид

– مُسْتَعِيرٌ 1) қарз олувчи; 2) (*кутубхона*) аъзоси (китобхони)

– مُعَارٌ қарзга олинган

– مُعْوَرٌ *эск.* очиқ жой, осон қўлга киритиладиган; ҳимоясиз, хавфли

– مُعَوَّرٌ *эск.* бузилган, кўмиб ташланган (*қудуқ*)

– مُعِيرٌ қарз берувчи, кредитор

I (عوز) عَازَ (*у*) عَوْزٌ 1) етмай (етишмай) қолмоқ, яна керак бўлмоқ; 2) зарурат бўлмоқ; يَعُوزُهُ унга керак (зарур); عَوِزَ (*а*) عَوَزٌ камбағал бўлмоқ, муҳтож бўлмоқ IV أَعْوَزَ 1) керак бўлмоқ, зарур бўлмоқ, зарурат келтириб чиқармоқ (إِلَى); ... унга ... керак эди, у ...га ҳожатманд эди; 2) камбағаллашмоқ; камбағаллашиб аҳволи ёмонлашмоқ; VIII اعْتَازَ ҳожатманд бўлмоқ

– إِعْوَازٌ ҳожатмандлик, муҳтожлик, камбағаллик

– عَائِزٌ (*бирор н. га*) муҳтож (ҳожатманд) бўлиш; қашшоқ, камбағал

– عَازَةٌ 1) ҳожат, эҳтиёж, зарурат, талаб; 2) қашшоқлик, камбағаллик; ҳожатмандлик; ◊ عِنْدَ الْ~ зарур бўлиб қолган тақдирда

– عَاوِزٌ *ёки* عَايِزٌ *халқ.* (*бирор н. га*) эҳтиёжли, зарурат ҳис қилувчи; أَيْهِ ~ сенга нима керак?

عَوْزٌ етишмаслик, талаб, эҳтиёж

– عَوَزٌ зарурат; камбағаллик

– عَوِزٌ ҳожатманд; камбағал

– مُعْوَزٌ ҳожатманд; камбағал

– مِعْوَزٌ *кўп.* مَعَاوِزُ эскирган кийим, ўвада кийим

– مِعْوَزَةٌ *кўп.* مَعَاوِزَةٌ = مِعْوَزٌ

(عوس) I عَاسَ (*у*) عَوْسٌ, عَوَسَانٌ тунда кезмоқ, кечаси тентирамоқ; الذِّئْبُ ~ бўри кечаси емиш қидирди

– عُوسٌ қўй зотларидан бирининг номи

– عُوسِيٌّ: ~ كَبْشٌ увсий зотли (қар. عُوسٌ) қўй

عَوْسَجٌ *кўп.* عَوَاسِجُ *қар.* عسج

I عَوِصَ (*а*) عَوَصٌ 1) қоронғи (ноаниқ, тушунарсиз, чигал) бўлмоқ; 2) қийин (оғир, машаққатли) бўлмоқ; II عَوَّصَ қийин қилмоқ, қийинлаштирмоқ; IV أَعْوَصَ тушунилиши қийин бўлган нарсани сўзламоқ; VIII اعْتَاصَ 1) қоронғилашмоқ; чигаллашмоқ (*бирор иш ҳақида*); ноаниқ (тушунарсиз) бўлмоқ (*сўз ҳақида*); 2) қийин (оғир, машаққатли) бўлмоқ

– اعْتِيَاصٌ ноаниқлик, тушуниб бўлмаслик

– أَعْوَصُ *мн.* عَوْصَاءُ *кўп.* عُوْصٌ ноаниқ, қоронғи, тушунарсиз

– عَوْصَاءُ оғирлик, қаттиқлик, ҳожатмандлик; ~ كَلِمَةٌ ғалати сўз, ғаройиб сўз

– عَوِيصٌ ноаниқ, қоронғи, тушунарсиз, чигал

I (عوض) عَاضَ (*у*) عَوْضٌ, عِيَاضٌ алмаштирмоқ, (*бирор н. нинг*) ўрнига бермоқ (مِنْ, عَنْ, بِ); II عَوَّضَ (*н. нингдир*) эвазига (ўрнига) бермоқ (عَنْ); (*н. учундир*) тақдирламоқ (عَنْ); لَا يُعَوَّضُ ўрнини тўлдидиб бўлмайдиган; тўғрилаб (тиклаб) бўлмайдиган, бой берилган; فُرْصَةٌ لَا تُعَوَّضُ бой берилган фурсат (имконият); III عَاوَضَ эвазига (*бирор н.*) бермоқ, (*бирор н. га*) алмаштирмоқ (بِ); IV أَعَاضَ (*бирор н.*) ўрнига (эвазига) бермоқ (مِنْ); 2) (*н. биландир*) алмаштирмоқ (مِنْ); V تَعَوَّضَ 1) тўлдирилмоқ, тўланмоқ; эвазига олмоқ; эваз олмоқ; VIII اعْتَاضَ 1) (*н. учундир*) эваз олмоқ (عَنْ); 2) (*к. нидир к. биландир*) алмаштирмоқ (بِ, عَنْ); X اسْتَعَاضَ 1) (*н. нидир к. биландир*) алмаштирмоқ (*туш.к. ёки* مِنْ, عَنْ, بِ); 2) бирор нарсани алиштиришни сўрамоқ (талаб қилмоқ)

– اعْتِيَاضٌ алмаштириш, алиштириш

– تَعْوِيضٌ *кўп.* اتٌ эваз, тўлдириш; тақдирлаш; نَقْدِيٌّ ~ эвазига пул бериш; ~ عَيْنِيٌّ эвазига айни ўшандай нарса бериш *ёки* натура бериш; تَعْوِيضَاتُ الْحَرْبِ уруш товонлари, репарациялар

– عِوَضٌ *кўп.* أَعْوَاضٌ 1) ўрнини босувчи, эквивалент; الصَّابُونِ ~ совун ўрнини босувчи; أَعْوَاضُ النَّفْطِ нефть ўрнини босувчи (*маҳсулотлар*); 2) эваз; مِنْ (عَنْ) ~ (*бирор н. нинг*) ўрнига

– عِيَاضٌ 1) алмаштириш, алиштириш; 2) *ат. от, мз.* Иёз

– مُعَاوَضَةٌ 1) тўлдириш, ўрнини босиш; 2) алмаштириш, алиштириш

(عوط) VIII اعْتَاطَ бир неча йил боласи бўлмай туриб қолмоқ (*туя ҳақида*)

عَوْفٌ 1) *зоол.* хўроз; 2) шер; أَبُو ~ чигиртканинг эркаги, нари; أُمُّ ~ чигиртканинг урғочиси, модаси; 3) *ат. от, мз.* Авф

I (عوق) عَاقَ (*у*) عَوْقٌ, عَيْقٌ (*н. гадир*) халақит бермоқ, тўсқинлик қилмоқ, йўлини тўсмоқ (عَنْ); II عَوَّقَ 1) секинлатмоқ, тўхтатиб қолмоқ; 2) тўсқинлик қилмоқ; IV أَعَاقَ (*н. гадир*) халақит бермоқ, тўсқинлик қилмоқ (عَنْ); V تَعَوَّقَ 1) қийинлашган бўлмоқ; 2) кечикмоқ; VIII اعْتَاقَ = IV

– إِعَاقَةٌ тўхтаб қолиш, секинлаб қолиш; тўсқинлик, халақит бериш

– أَعَائِقُ *кўп.* عَوَائِقُ тўсиқ, халақит, қийинчилик

– عَائِقٌ[2] *кўп.* عُيَّاقٌ олифта

– عَائِقَةٌ *кўп.* عَوَائِقُ тўсиқ; عَوَائِقُ الدَّهْرِ дунё ташвишлари

– عَاقَةٌ тўхтаб қолиш, халақит

عَايِقَةٌ кўп. اتٌ : фоҳишахона бекаси

– عُوَاقٌ ҳайвон юрганида қорнидан чиқадиган овоз

– عَوَّاقَةٌ кўп. اتٌ : тормозловчи вагон

–عَوْقٌ кўп. أَعْوَاقٌ тўсиқ, халақит

– عُوَاقٌ = عَوِيقٌ

– عِيَافَةٌ олифталик

– عَيُّوقٌ Сомон йўли туркумидаги юлдузнинг номи

– مُتَعَوَّقَةٌ ҳамма боласи ўлаверадиган аёл

– مُتَعَوِّقَاتٌ кўп. тўсқинликлар, қийинчиликлар

– مُعَوِّقٌ эск. халал берувчи, тўсқинлик қилувчи

– يَعُوقُ Нуҳ алайҳиссалом даврларидаги мажусийлар бутларидан бирининг номи

عَوْكَرَ лойқалатмоқ, лой қилмоқ, ифлос қилмоқ

– عَوْكَرَةٌ лойқалатиш, лойлаш, ифлос қилиш

I (عول) عَالَ (у) عَوْلٌ 1) боқмоқ, едириб-ичирмоқ (*мас., оилани*); 2) касални парваришламоқ; 3) безовта қилмоқ, ташвишлантирмоқ, қийнамоқ; 4) тўғри йўлдан чиқмоқ, адолатсиз бўлмоқ; ~ الْمِيزَانُ тарозида кам келмоқ; ~ تِ الْفَرِيضَةُ фарз амалнинг аҳамияти кучаймоқ; ~ زَيْدٌ الْفَرَائِضَ Зайд фарз амалларга катта аҳамият берди; عيل صَبْرُهُ *мажх.* унинг тоқати тугади; II عَوَّلَ 1) (*к. гадир, н. гадир*) таянмоқ, суянмоқ, ишонмоқ (عَلَى); (*н. гадир*) ишонмоқ (عَلَى); (*н. гадир*) азму қарор қилмоқ (عَلَى); 2) оҳ-воҳ қилмоқ, бақирмоқ, қичқирмоқ; улимоқ; IV أَعَالَ 1) таъминламоқ, едириб-ичирмоқ (*мас., оилани*); 2) катта оилали бўлмоқ; IV أَعْوَلَ оҳ-воҳ қилмоқ, бақирмоқ; бақириб йиғламоқ, ҳунграмоқ, улимоқ

– إِعَالَةٌ боқиш, едириб-ичириш (*мас., оилани*)

– عَائِلٌ боқувчи (*мас., оилани*)

– عَائِلَةٌ *қар.* عيل

– عَالَةٌ[1] *қар.* عيل

– عَالَةٌ[2] 1) ёмғирдан сақловчи бошпана (капа); 2) шамсия, зонтик

– عَوْلٌ 1) адолатсизлик; 2) едириб-ичириш, боқиш (*мас., оилани*); 3) боқувчи; 4) оҳ-воҳ, йиғи

– عَوْلٌ суянчиқ, таянч, умид

– عَوِيلٌ[1] оҳ-воҳ, йиғи

– عَوِيلٌ[2] 1.1) кучсиз, бемадор; 2) бировнинг ҳисобига тирикчилик қилувчи (яшовчи); 2.1) сиғинди (*бировнинг илтифоти билан унинг уйида яшовчи камбағал киши*); 2) қўлда ясалган пилик (*мас., пахтага ўхшаш нарсалардан ясалган*)

عول : عِيَالٌ эск. оила, оила аъзолари, аёл, хотин

– عِيَالَةٌ қўллаб (қувватлаб) туриш (*мас., оилани. сол.* عيل)

– مِعْوَلٌ кўп. مَعَاوِلُ 1) дастаки суқа, чўқмор; 2) мисранг, лўм

– مُعَوَّلٌ умид, суянчиқ; ~ لَيْسَ عَلَيْهِ унга суяниш мумкин эмас, ундан умид қилиш мумкин эмас

– مُعِيلٌ боқувчи, едириб-ичирувчи

I (عوم) عَامَ (у) عَوْمٌ сузмоқ; сув устида турмоқ, чўкиб кетмаслик; II عَوَّمَ 1) юзага сузиб чиқмоқ; 2) (*чўккан кемани*) сув остидан чиқармоқ; 3) (*кемани*) сувга туширмоқ; 4) оқизмоқ (*мас., кесилган ёғочларни*); 5) сувга тўлдирмоқ; 6) ўлчов идишини тўлғазмоқ; 7) арпа ёки буғдойни ҳовучлаб бир жойга тўпламоқ; III عَاوَمَ 1) бир йилга ёлламоқ; 2) бир йилга шартнома (контракт) тузмоқ; 3) бир йил ҳосили кўп бўлиб, келаси йили оз ҳосил бермоқ (*дарахт ҳақида*)

– تَعْوِيمٌ 1) юзага сузиб (қалқиб) чиқиш; 2) сув остидан чиқариш (*чўккан кема ҳақида*); 3) (*кемани*) сувга тушириш; 4) (*кесилган ёғочларни*) оқизиш

– عَائِمٌ сузувчи; عَائِمَاتُ الْجَلِيدِ айсберг (муз тоғ) лар; сузувчи док (*кема тузатадиган корхона*)

– عَائِمَةٌ кўп. اتٌ : 1) баржа (*шатакка олиб юриладиган ёки ўзиюрар ясси юк кемаси*); 2) сузиб юрувчи уй

– عَامٌ кўп. أَعْوَامٌ йил; مَدْرَسِيٌّ ~ ўқув йили; ~ ذٰ ўша йилда; ~ بَعْدَ ~ ёки ~ لآخَرَ مِنْ йилдан йилга; ◊ كُلُّ ~ وَ أَنْتَ طَيِّبٌ! ёки كُلُّ ~ وَ أَنْتَ بِخَيْرٍ! янги йилингиз қутлуғ бўлсин!

– عَامِيٌّ йиллик, йилга оид

– عَامِيَّةٌ (*бирор к. ёки н. нинг*) йиллиги

– عَوَّامٌ 1) яхши сузувчи; 2) сузувчи; 3) *ат. от, мз.* Аввом; ~ بَطٌّ فَرْخُ الْبَطِّ *қар.* بط

– عَوَّامَةٌ кўп. اتٌ : 1) пўкак, қалқи; буй (*кема йўлларида саёзлик ва ҳ.к. ларни кўрсатиб турадиган қалқович белги*); 2) понтон (*дарёда қайиқлар устига қуриладиган муваққат кўприк*); 3) сузувчи пуфак (*балиқларда*); 4) дарёда қозиқлар устига қурилган уй

– عَوْمٌ туянинг *ёки* кеманинг ҳаракати

– عُوَيْمٌ *ат. от, мз.* Увайм

– مُعَاوَمَةٌ йиллик шартнома (контракт)

عمج عَوْمَجٌ *қар.*

(عون) I عَانَتْ (у) عَوْنٌ эск. ўрта ёш бўлмоқ (*аёл*); II عَوَّنَ ёрдамлашмоқ, ёрдам кўрсатмоқ; ~ تِ الْمَرْأَةُ ўрта яшар бўлмоқ (*аёл ҳақида*); III عَاوَنَ қўлламоқ, кўмаклашмоқ, ёрдам бермоқ; IV أَعَانَ 1) (*н. дадир н. биландир*) ёрдам бермоқ (عَلَى, ب); қўллаб-қувватламоқ; 2) (*н. дандир*) қутқармоқ (مِنْ); 3) ёрдам пули (иона) бермоқ; VI تَعَاوَنَ ҳамкорлик қилмоқ; бир-бирига ёрдамлашмоқ; (*бирор н. устида*) биргалашиб (ҳамкорлик қилиб) ишламоқ (عَلَى); бир-бирини қўлламоқ; VIII اِعْتَوَنَ = VI; X اِسْتَعَانَ 1) (*к. нидир*) ёрдамга чақирмоқ (*туш.к. ёки* ب); (*к. гадир*) ёрдам сўраб мурожаат қилмоқ (ب); 2) (*н. дандир*) фойдаланмоқ (ب)

– اِسْتِعَانَةٌ ёрдам (**кўмак**) сўраш

– إِعَانَةٌ кўп. اتٌ : 1) ёрдам, кўмак, мадад; 2) иона; مَالِيَّةٌ ~ пул билан берилган иона; ~ دِرَاسِيَّةٌ стипендия

– تَعَاوُنٌ 1) ҳамкорлик, ўзаро ёрдам; бир-бирига ёрдамлашиш; الْ~ الْاِقْتِصَادِيُّ иқтисодий ҳамкорлик; الْ~ الْعِلْمِيُّ وَ الْفَنِّيُّ илмий-техник ҳамкорлик; ... بِالْ~ مَعَ ...билан ҳамкорликда; 2) ҳамкорлик қилиш; 3) ҳамкорлик (кооперация); ~ الْعُمَّالِ ишчи кооперацияси; الْ~ الزِّرَاعِيُّ қишлоқ хўжалиги кооперацияси; شَرِكَةُ الْ~ кооператив ширкат

– تَعَاوُنِيٌّ кооперативга оид; جَمْعِيَّةٌ ~ ةٌ (اِسْتِهْلَاكِيَّةٌ) кооператив (матлубот) жамияти

– تَعَاوُنِيَّةٌ *шунингдек:* فِي الزِّرَاعَةِ ~ кооператив хўжалиги

– عَانَةٌ кўп. عُونٌ , اتٌ : *анат.* 1) қов супачаси; 2) қов супачасидаги жунлар

– عَانَةُ Евфрат дарёси қирғоғидаги қишлоқнинг номи

– عَانِيَةٌ Она майи, шароби (қар. عَانَةُ)

عَوَانٌ[1] кўп. عُونٌ ўрта яшар (*аёл*); إِنَّ الْ~ لَا تُعَلَّمُ الْخَمْرَةَ *мқл.* олимга ўргатиш – уни бузиш (*сўзма-сўз: қари аёлга рўмол ёпинишни ўргатилмайди*); ◊ ~ حَرْبٌ қонли уруш

– عَوَانٌ[2] орқама-орқа мағлубият содир бўлган уруш; ~ حَرْبٌ қирғинбарот (қонли) уруш

– عُوَّانَةُ *ат. от, мз.* Увона

– عَوْنٌ[1] ёрдам, кўмак, мадад, қўллаб-қувватлаш; بِ~ اللهِ تَعَالَى Оллоҳ таоло ёрдами билан; مَدَّ يَدَ الْ~ ёрдам қўлини чўзмоқ

– عَوْنٌ[2] кўп. أَعْوَانٌ 1) ёрдамчи, кўмакчи, мададкор; 2) эск. хизматчи; миршаб, жандарм, полициячи

– عُونَةٌ , عَوْنَةٌ 1) ёзма *ёки* оғзаки буйруқ (наряд) асосидаги иш; 2) иш ҳақисиз (мажбурий) меҳнат

– مُسْتَعَانٌ эск. ёрдам сўраладиган (*киши*)

– مُسْتَعِينٌ *1) эск.* ёрдам сўровчи; 2) Мустаин (*аббосий халифа*)

– مُعَاوِنٌ муовин, ёрдамчи; ~ مُهَنْدِسٌ муҳандис муовини (ёрдамчиси)

– مُعَاوَنَةٌ ёрдам, кўмак, мадад, қўллаб-қувватлаш

– مِعْوَانٌ кўп. مَعَاوِينُ 1. яхши ёрдам берувчи; 2. ёрдамчи

– مَعُونَةٌ 1) ёрдам, кўмак, мадад; 2) эск. қўр-қут, ғамлаб қўйилган нарса (*мас. озиқ-овқат*); صَاحِبُ الْمَعُونَةِ эск. полицмейстер, полиция бошлиғи

– مِعْوَانٌ = مُعِينٌ

(عوه) I عَيَهَ зарар етмоқ; الزَّرْعُ ~ экинга зарар етди; عَاهَ الرَّجُلُ одамн.инг экинига ёки чорвасига офат етди; II عَوَّهَ 1) (*усимликка*) зарар етказмоқ, (*уни*) йўқ қилмоқ (*касалликлар ҳақида*); 2) майиб қилмоқ

– عَاهَةٌ кўп. اتٌ : 1) касаллик, бузилиш

(*ўсимликдаги*); 2) майиблик; жисмоний камчилик; ~ ذُو الْ чўлоқ, майиб; 2) беморлик, касаллик

– مَعْيُوهٌ = مَعُوهٌ

– مَعْيُوهٌ = مَعِيهٌ

– مَعْيُوهٌ касалликка чалинган ҳайвон ёки экин

I عَوَى (*и*) عُوَاءٌ улимоқ; вовулламоқ; II عَوَّى қаттиқ улимоқ; қаттиқ вовулламоқ; III عَاوَى: ~ الْكِلَابَ итларни чақирмоқ; VII اِنْعَوَى эгилмоқ, букилмоқ

– عَوَاءٌ улиш; вовуллаш

– عَوَّاءٌ қаттиқ вовулловчи; ◊ ~ الْ *астр.* Ҳўкизбоқар юлдузлар туркуми

عُوَّةٌ шовқин – сурон, овоз, садо

– عَوِيٌّ улиш; вовуллаш

– مُعَاوِيَةٌ 1) тулки боласи; 2) урғочи ит; 3) *ат. от, мз.* Муовия; ◊ ~ أَبُو гепард, чита (*йиртқич ҳайвон*)

عُوَيْسِيَّةٌ *кўп.* اتٌ َ қаламтарош, пакки (*қайирма пичоқча*)

I (عيي) عَيَّ (*а/а*) عَيٌّ кучсиз (кучсизланган) бўлмоқ; бетоб бўлмоқ; 2) *шунингдек*: ~ فِي الْكَلَامِ дудуқланмоқ, тутилиб гапирмоқ; пойма-пой гапирмоқ; ~ لِسَانُهُ بِالْكَلَامِ тили гапга келмай қолди; 3) касал бўлмоқ; عَيَّ = عَيِيَ; IV أَعْيَى 1) кучсизлантирмоқ, чарчатмоқ, ҳолдан тойдирмоқ; لَا يُعْيِيهِ أَنْ... унинг ...га кучи етади; у ...ни эплайди; 2) (*врачни*) боши берк кўчага киритиб қўймоқ (*касаллик ҳақида*); 3) қийин, (*оғир*) бўлмоқ; 4) чарчамоқ, ҳормоқ

إِعْيَاءٌ чарчоқлик, ҳолсизлик; ўта кучсизлик, ҳолдан тойиш; ~ كَادَ يَقَعُ у ҳолсизликдан йиқилай деб турибди

– عَيٌّ[1] чарчоқлик, ҳорганлик; кучсизлик

– عَيٌّ[2] *кўп.* أَعْيَاءٌ 1. кучсиз, иродасиз; 2. дудуқ

– عِيٌّ тил фалажлиги; тутилиш, дудуқланиш

– عَيَاءٌ 1) чарчоқлик, ҳолдан тойганлик; бемадорлик; 2) касаллик; ~ دَاءٌ бедаво касаллик

– عَيَّانٌ 1) чарчоқ, ҳолдан тойган; 2) *халқ.* касал

– عَيِّيٌّ *кўп.* أَعْيِيَاءُ дудуқ

– مُعْيٍ чарчаган, ҳолдан тойган

– مُعَيًّى чарчаган, ҳолдан тойган

I (عيب) عَابَ (*и*) عَيْبٌ 1) танбеҳ бермоқ, айбдор қилмоқ, қораламоқ, ёмонламоқ; ~ فِي حَقِّهِ кимнидир ҳақоратламоқ (сўкмоқ); 2) бузмоқ, зарар етказмоқ; 3) камчилиги (айби) бор бўлмоқ, айбли бўлмоқ; II عَيَّبَ 1) танбеҳ бермоқ, айбдор қилмоқ, сўкмоқ; 2) (*к. нингдир*) устидан кулмоқ (عَلَى)

– عَيْبٌ = عَابٌ

– عَيَّابٌ 1. танбеҳ берувчи; 2. ёмонловчи

– عَيْبٌ *кўп.* عُيُوبٌ 1) танбеҳ; فِي حَقِّهِ ~ кимнидир ҳақорат қилиш; 2) айб, нуқсон, иллат, камчилик; ~ قَلْبِيٌّ *мед.* юрак иллати (*пороги-касаллик*); عُيُوبٌ بَارِزَةٌ وَ خَفِيَّةٌ яширин ва кўриниб турган нуқсонлар (камчиликлар); ◊ ~ الشُّومِ! *халқ.* узр!, кечирасиз!; ~ لَهُ مِنْ يَا! қандай шармандалик! (уят!); ~ الشُّومُ عَلَى شَوَارِبِكَ! уялмайсанми, ахир кап-катта бўлиб қолдинг! (*сўзма-сўз:* уял, ахир мўйловинг бор!) عَلَيْكَ ~ сен уялишинг керак!; уялмайсанми ахир!; ~ أَنْ تَطْلُبَ مِنِّي ذَلِكَ мендан бу нарсаларни сўрагани уял (майсанми?)!

– عَيْبَةٌ[1] 1) таҳқирлаш; 2) айб, нуқсон, иллат, камчилик

– عَيْبَةٌ[2] *кўп.* عِيَابٌ, اتٌ َ 1) чарм сумка; жомадон (чемодан); 3) *кўч.м.* сирларни сақловчи (ишончли) шахс, васий; 4) *ат. от, мз.* Айба

– مَعَابٌ, مَعَابَةٌ айб, нуқсон, камчилик; *кўч.м.* доғ

– مَعِيبٌ камчиликли, иллатли, нуқсонли; нуқсони (камчи-лиги) бор

– مُعِيبٌ шармандали, уятли

– مُعَيِّبٌ 1. танбеҳ берувчи; 2. ёмонловчи

– مَعْيُوبٌ айблари (нуқсонлари) бор; иллатли, камчилиги бор, нуқсонли; سِلْعَةٌ ~ иллатли деб топилган (брак қилинган) моллар

I (عيث) عَاثَ (*и*) عَيْثٌ, عُيُوثٌ 1) қутурмоқ, ғазабланмоқ; ўзбошимчалик (бебошлик) қилмоқ; ~ فَسَادًا фасод уруғини сепмоқ; ~ فِي مَالِهِ ўз пулларини совурмоқ; 2) бузмоқ; 3) қуритмоқ, битирмоқ; кўп ва ютоқиб емоқ, дастурхонни қуритмоқ; ~ الذِّئْبُ فِي الْغَنَمِ бўри қўйларга зарар етказди; II عَيَّثَ 1) пайпасламоқ; 2) қоронғи тунда пайпаслаб юрмоқ (бормоқ)

– عَيْثَةٌ юмшоқ ер, юмшоқ тупроқ

عَيْثُومٌ *кўп.* عَيَاثِيمُ қар. عثم

(عيج) I عَاجَ (и) عَيْجٌ диққат қаратмоқ, эътибор бермоқ; مَا عِجْتُ بِهِ унга мен эътибор бермадим; شَرِبْتُ الدَّوَاءَ فَمَا عِجْتُ بِهِ дори ичиб, ундан фойда кўрмадим

عيد *қар.* عود

عَائِدٌ *кўп.* عُوَّدٌ эндигинада бола туққан ҳайвон

I (عير) عَارَ (*и*) عَيْرٌ адашиб юрмоқ, тентираб (кезиб) юрмоқ; II عَيَّرَ сўкмоқ, таъна қилмоқ, танбеҳ бермоқ; уялтирмоқ; жиғига тегмоқ, ғашига тегмоқ; III عَايَرَ 1) текширмоқ, синаб кўрмоқ; ўлчамоқ, тарозига солиб кўрмоқ; 2) идишга (*яшик ва б. ларга*) жойламоқ; 3) бошқармоқ, бошқариб турмоқ; 4) мақтанмоқ, керилмоқ; 5) *халқ.* танбеҳ бермоқ, койимоқ, таъна қилмоқ; IV أَعَارَ 1) у ёқ-бу ёққа олиб юрмоқ, сайр қилдирмоқ; 2) *эск.* қарз бермоқ

– عَائِرٌ 1) кўчиб юрувчи, дайдиб юрувчи; 2) адашган (*ўқ ҳақида*); ~ شَاةٌ икки сурув ўртасида иккиланиб турган қўй

– عَارٌ *кўп.* أَعْيَارٌ шармандалик, уят; ◊ ~ عَلَيْكَ! уят сенга!; ~ يَا لَكَ қандай шармандалик!; ~ الْ шармандаликни ювмоқ; ~ حَلَّلَهُ بِالْ *қар.* حَلَّ

– عِيَارٌ[1] *кўп.* اتٌ َ 1) ўлчов, ўлчам, меёр, стандарт, эталон; ~ الذَّهَبِ олтин (энг яхши) меёр; 2) калибр (*тўп, ўқ ва б. ларда*); 3) проба (*металлар софлиги даражасини кўрсатувчи ўлчам*); 4) тарози тоши

– عِيَارٌ[2] *кўп.* أَعْيِرَةٌ *шунингдек*: نَارِيٌّ ~ ўқ отиш

– عَيَّارٌ[1] 1. айёр, алдамчи; 2. ялангоёқ, дайди, бекорчи

– عَيَّارٌ[2] *кўп.* اتٌ َ *тех.* кўтарма кран, лебёдка

– عَيَّارٌ[3] арслон, шер

– عَيْرٌ[1] *кўп.* أَعْيَارٌ, عُيُورٌ 1) ёввойи эшак, гур; хонаки эшак

– عَيْرٌ[2] Мадинаи мунавварадаги тоғнинг номи

– عَيْرٌ[3] пона; ~ الْوَرَقَةِ саҳифа ўртасидаги ёзув; ~ الْقَوْمِ одамларнинг эътиборлиси

– عَيْرٌ *кўп.* اتٌ َ 1) карвон; ◊ ~ الْ فِي (لَيْسَ) لَا وَ لَا فِي النَّفِيرِ *мтл.* на ошқатиқ, на бошқатиқ; 2) озиқ-овқат ташийдиган туя

– عَيْرَانٌ 1) *эск.* ёввойи эшакка ўхшаган; 2) илдам ва чаққон (*туя*)

– عَيْرَةٌ *қар.* عور

– عُيَيْرٌ *ёки* عَيَيْرٌ: وَحْدَهُ ~ زَيْدٌ Зайд шуҳратпарастдир (кеккайгандир)

– مَعَايِرُ *кўп.* камчиликлар, айблар, етишмовчиликлар

– مُعَايَرَةٌ 1) (*ўлчовларни*) меёрлаш, стандартизация қилиш; 2) танбеҳ бериш, уялтириш

– مِعْيَارٌ *кўп.* مَعَايِيرُ ўлчов, ўлчам, меёр, эталон; норма

أَعْيَسُ *мн.* عَيْسَاءُ *кўп.* عِيسٌ 1) қорамтир, қўнғир (*туянинг сифати*); 2) (*зотли*) туя

– عَيْسٌ оқ билан қора ўртасидаги ранг, кул ранг

– عِيسٌ у ер-бу-ерида оласи бор оқ рангдаги туя

– عَيْسَاءُ *кўп.* عِيسٌ чигиртканинг модаси, мода чигиртка

عَيْسَلَانٌ *бот.* сунбул, сумбул, гиасинт

عِيسُو *библ.* Ийсав

عِيسَى *ат.от.мз.* Ийсо алайҳиссалом, Иисус

– عِيسَوِيٌّ ийсавий, христиан динидаги киши

I (عيش) عَاشَ (*и*) مَعِيشَةٌ, عَيْشٌ 1) яшамоқ, умр ўтказмоқ; تَعِيشُ أَنْتَ! у сенга узоқ яшашни буюрди!; مَنْ يَعِشْ يَرَهُ! *мтл.* омон бўлсак, кўрамиз!; ~ (لِيَعِشْ)... яшасин ...!; ~ عَلَى (مِنَ) بِالْقُرُوضِ қарз ҳисобига яшамоқ; ~ الْمَعَاشَ пенсия ҳисобига яшамоқ; 2) узоқ вақт

кийилмоқ (*кийим, поябзал ва б. лар ҳақида*); II عَيَّشَ 1) яшаш учун имкон бермоқ; عِشْ وَ ~ ! ўзинг ҳам яша, бошқага ҳам яшаш учун имкон бер!; 2) яшаш учун моддий маблағ бермоқ; 3) боқмоқ, қарамоқ, едириб-ичирмоқ; III عَايَشَ 1) (*к. биландир*) бирга яшамоқ; 2) (*к. биландир*) биргалашиб бошдан кечирмоқ (*мас., ғам-аламни*); 3) тинч-тотув яшамоқ; IV أَعَاشَ 1) (*оилани*) боқмоқ, едириб-ичирмоқ; семиртирмоқ, парваришламоқ (*мас., ёрни*); 2) озиқ-овқат билан таъминламоқ: V تَعَيَّشَ яшаш учун маблағ топмоқ; (*н. нингдир ҳисобига*) яшамоқ (مِنْ); VI تَعَايَشَ 1) бошқалар билан биргаликда яшамоқ; 2) тинч-тотув яшамоқ; VIII اِعْتَاشَ (*н. нингдир ҳисобига*) яшамоқ (مِنْ)

– إِعَاشَةٌ 1) боқиш, қараш; 2) озиқ-овқат билан таъминлаш; قِسْمُ الـ~ озиқ-овқат таъминоти бўлими; بِطَاقَةُ الـ~ озиқ-овқат паттаси (*карточкаси*)

– تَعَايُشٌ биргаликда яшаш; الـ~ السِّلْمِيُّ тинч-тотув яшаш

– عَائِشٌ яшовчи; (ҳозир) ҳаёт; ~ فِي خَفْضٍ مِنَ الْعَيْشِ бой-бадавлат яшовчи

– عَائِشَةُ *ат.от.мн.* Оиша

– عَيَّاشٌ 1) нонфуруш; 2) маишатпараст, ишратпараст, дилхушликни яхши кўрадиган одам; 3) *ат. от, мз.* Айёш

– عَيْشٌ 1) ҳаёт кечириш, яшаш; مُسْتَوَى الـ~ яшаш даражаси; 2) нон, озиқ-овқат; بَايِتٌ ~ қотган нон; وَ ~ مِلْحٌ нон-туз; ◊ الْغُرَابِ ~ заҳарли қўзиқоринлар; ~ السَّرَايَةِ ширинликлар; الرِّيفِ ~ маккажўхори

– عِيشَةٌ яшаш тарзи; яшаш, ҳаёт кечириш; ~ رَاضِيَةٌ бой-бадавлат яшаш, ҳаётдан мамнун бўлиб яшаш

– عَيُّوشٌ тўлақонли ҳаёт кечираётган

– مَعَاشٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) ҳаёт; الـ~ وَ الْمَعَادُ *дин.* бу дунё ва у дунёдаги ҳаёт; 2) ҳаёт учун зарур маблағлар; عَلَاءُ الـ~ ҳаёт кечиришнинг қийматлиги (оғирлиги); 3) парвариш, мояна бериш; пенсия, нафақа; أَحَالَ عَلَى الـ~ пенсия (нафақа) га чиқармоқ; أَرْبَابُ الْمَعَاشَاتِ пенсионер (нафақахўр)лар; التَّقَاعُدِيُّ الـ~ *ёки* التَّقَاعُدِ ~ пенсия (нафақа), пенсия (нафақа) таъминоти

– مُعَاشٌ озиқ-овқат билан таъминланган; الْحَيَاةُ الـ~ةُ яхши таъминланган ҳаёт

– مَعَاشِيٌّ маиший; яшашга оид, турмуш кечиришга оид; الْمُسْتَوَى الـ~ яшаш даражаси; صُعُوبَاتٌ ~ةٌ яшаш (*турмуш*) қийинчиликлари, маиший қийинчиликлар; الْوَضْعُ الـ~ *ёки* الْأَوْضَاعُ الـ~ةُ *ёки* الْأَحْوَالُ الـ~ةُ яшаш шароитлари

– مُعَايَشَةٌ бирга яшаш

– مَعِيشَةٌ *кўп.* مَعَايِشُ 1) ҳаёт кечириш, яшаш; 2) яшаш, ҳаёт кечириш воситалари, озиқ-овқат; боқиш, қараш; نَفَقَاتُ (تَكَالِيفُ) الـ~ яшаш харажатлари (сарфлари); الْحَدُّ الْأَدْنَى لِلـ~ яшай олиш минимуми

– مَعِيشِيٌّ маиший, яшашга оид; الْمُسْتَوَى الـ~ яшаш даражаси

هُوَ عِيصٌ *кўп.* أَعْيَاصٌ асл, келиб чиқиш, зот; ~ كَرِيمٌ مِنْ унинг асли яхши, у таг-тугли киши

– مَعِيصٌ дарахт ўсиб чиққан ер, дарахтзор

(عيط) I عَاطَ (у) عَيْطٌ *эск.* узун бўйинли бўлмоқ, бўйни узун бўлмоқ; II عَيَّطَ йиғламоқ; қичқирмоқ, бақирмоқ; (*к. нидир*) чақирмоқ (عَلَى); VI تَعَايَطَ бошқалар билан бирга қичқирмоқ, бақирмоқ

– أَعْيَطُ *мн.* عَيْطَاءُ *кўп.* عِيطٌ бўйни чўзиқ, узун бўйинли

– عِيَاطٌ йиғи; қичқириқ, бақириқ

– عَيْطٌ жам. *эск.* зотдор туялар

عَيْطَلٌ *қар.* عطل

I (عيف) **عَافَ** (*а, и*) عَيْفٌ 1) (*бирор н. га*) нафрат (ёмон кўз) билан қарамоқ, (*бирор н. ни*) ёмон кўрмоқ; ... يَعَافُ النَّظَرَ إِلَى ...га қарашдан у нафратланади; ~تْ نَفْسُهُ الْكُتُبَ китоблар уни зериктирди; تَعَافَهُ النَّفْسُ бу унинг нафратини қўзғайди, бу унинг кўнглини айнитади; 2) (*юлдузларнинг учишига қараб*) фол очмоқ, фолбинлик қилмоқ; 3) (*бирор н. устида*) қанот қоқиб турмоқ (عَلَى *-қуш ҳақида*)

– عَائِفٌ 1) (*қушларнинг учишига қараб*) фол. очувчи, фолбинлик қилувчи; 2) ёмон кўрувчи, нафратланувчи

– عِيَافَةٌ қушларнинг учишига қараб фол очиш

– عَيْفٌ, عَيَفَانٌ нафрат, ёмон кўриш, антипатия

– عَيُوفٌ жирканувчи, ҳазар қилувчи

(عيق) VI تَعَايَقَ олифта (пўрим) бўлиб юрмоқ; мақтанмоқ, фахр қилмоқ, мағрурланмоқ, гердаймоқ

– عَايِقٌ олифта, пўрим

– عِيَافَةٌ олифталик, пўримлик

– عَيُّوقٌ безанган, ясан-тусан қилган, олифталарча кийинган; ◊ الـ~ *астр.* Капелла

– مُتَعَايِقٌ олифта, пўрим

I (عيل) **عَالَ**[1] (*и*) عَيْلَةٌ камбағал (ночор) бўлмоқ; عَالَ[2] (и) عَيْلٌ, مَعِيلٌ саллона-саллона юрмоқ, у ёқ-бу ёққа ўзини ташлаб юрмоқ; II عَيَّلَ 1) кўп сонли оилали бўлмоқ; 2) (*оилани*) боқмоқ, таъминламоқ; IV أَعْيَلَ = أَعَالَ *ёки* = I

– عَائِلٌ *кўп.* عُيَّلٌ, عَالَةٌ камбағал, ночор, бечора

– عَائِلَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ, عَوَائِلُ оила

– عَائِلِيٌّ оилавий, оилага оид, шу оилага хос

– عَالَةٌ *кўп.* عُيَّلٌ *дан*; 1) боқиндилар, боқиладиганлар; 2) юк, бировга юк бўлганлик; ... عَلَى ~ كَانَ ...га юк бўлиб (боғланиб) қолган бўлмоқ; ... عَلَى عَاشَ ~ бирор нарса ҳисобига яшамоқ; اعْتَبَرَهَا ~ عَلَيْهِ у (аёл) ни ўзига юк деб ҳисобларди; 3) фақирлик, бечоралик

– عِيَالٌ *эск.* оила, *қар.* عول

– عَيَالَةٌ (*оилани*) боқиш, парваришлаш

– عَيِّلٌ *кўп.* عِيَالٌ, عَالَةٌ бола, фарзанд; ◊ هُوَ عِيَالٌ عَلَيْهِ а) улар ҳаммаси унга боғланганлар; б) уларнинг ҳаммаси унинг ҳисобига яшайдилар

– عَيْلَانٌ 1) сиртлоннинг эркаги; 2) عَيْلَانُ *ат. от, мз.* Айлон

– عَيْلَةٌ[1] оила, оила аъзолари, уйдагилар

– عَيْلَةٌ[2] фақирлик, бечоралик

– مُعَيِّلٌ, مُعِيلٌ кўп оилали

عَيْلَمٌ *кўп.* عَيَالِمُ *қар.* علم

(عيم) I عَامَ (*а, и*) сут ичиси келмоқ; IV أَعَامَ сутсиз қолдирмоқ

– عَيْمَةٌ сут ичишга бўлган иштиёқ

– عَيْمَانُ *мн.* عَيْمَى сут ичиси келган киши

(عين) I عَانَ (*и*) عَيْنٌ 1) булоқни топмоқ, булоққа рўпара келмоқ (бўлмоқ); оқмоқ, оқиб турмоқ (*сув, кўз ёши ҳақида*); عَانَ (и) عَيْنٌ 2) эск. кўзи тегмоқ, кўзиктирмоқ II عَيَّنَ 1) таъйинламоқ, жорий қилмоқ, аниқламоқ, белгиламоқ (*муддат, чегара ва ҳ.к. лар ҳақида*); الْحُدُودَ ~ чегараламоқ, الْهَدَفَ ~ нишонни кўрсатмоқ (белгиламоқ); ~ السَّبَبَ сабабини кўрсатмоқ (тушунтирмоқ, изоҳламоқ); 2) (*вазифага*) таъйинламоқ (فِي); 3) ажратмоқ, мўлжалламоқ; 4) тешмоқ, тешик очмоқ; III عَايَنَ 1) қараб чиқмоқ, шаҳодат бермоқ; 2) ўз кўзи билан кўрмоқ; 3) шоҳид (гувоҳ)лик бермоқ; V تَعَيَّنَ 1) таъйинланмоқ; 2) аниқланмоқ; 3) (*к. учундир*) мажбурий (шарт) бўлмоқ (عَلَى); 4) кўзи тегмоқ; VIII اعْتَانَ насияга мол сотиб олмоқ

– أَعْيَانٌ *кўп.* аъёнлар, таниқли одамлар, зодагонлар; مَجْلِسُ الـ~ сенат; بَنُو الـ~ бир ота-онадан туғилган ака-укалар

– أَعْيُنٌ *мн.* عَيْنَاءُ *кўп.* عِينٌ 1) кўзи катта, катта кўзли; 2) кўзининг қорачиғи катта бўлган одам; 3) *ат. от, мз.* Аъян

– تَعْيِينٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) таъйинлаш; 2) маълум муддатга берилган белгили миқдордаги озиқ-овқат (*паёк*); نَاشِفٌ ~ қуруқ паёк

– عَائِنٌ оқиб турувчи, оқаётган; شَرِبْتُ مِنْ ~ оқин сувдан ичдим

– عُوَيْنَاتٌ *кўп.* кўзойнак

– عَيَّانٌ *халқ.* бемор (касал) одам (*сол.* عَنٌّ)

– عِيَانٌ ўз кўзи билан кўриш; (كَالْمُعَايَنَةِ) لَمْسٌ شَاهِدُ الـ~ الْخَبَرُ كَالْـ~ эшитиш бошқа, кўриш бошқа;

турган, очиқ-ойдин

– شَاهِدٌ عِيَانِيٌّ куриниб турган, очиқ-ойдин; ~ ўз кўзи билан кўрган, гувоҳ бўлган

– عَيْنٌ[1] *кўп.* اتٌ 1) Е ҳарфи; 2) *мат.* Зет (з); مِحْوَرُ الْعَيْنَات зет (з) ўқи

– عَيْنٌ[2] *кўп.* أَعْيُنٌ, عُيُونٌ кўз; كَهْرَبَوِيَّةٌ ~ фот - элемент; اللهُ عَلَيْهِ ~ Оллоҳ сақласин уни!; عَلَى مَدَى الْ~ кўз етгунга қадар; بِأُمِّ الْ~ ўз кўзи билан; رَآهُ رَأْيَ ~ِهِ ёки رَآهُ بِـ~ِ رَأْسِهِ бирор нарсани ўз кўзи билан кўрмоқ; وَ ظَهَرَ لِكُلِّ ذِي ~َيْنِ أَنَّ ... ҳар бир кўзи бор одамга аниққи, ...; كَانَتْ ~ُهُ سَاهِرَةً ҳушёр бўлмоқ; جَرَى بِـ~ِهِ عَلَى ... (*бирор н. га*) кўз югуртириб чиқмоқ; اخْتَفَى مِنْ أَمَامِ ~ِهِمْ у уларнинг кўзидан йўқолди (яширинди); نَظَرَ إِلَيْهِ بِـ~ِ الرِّضَى кимгадир яхши кўз билан қарамоқ; نَظَرَ إِلَيْهَا بِـ~ِ الْجِدِّ у унга (аёлга) жиддий назар ташлади; نَظَرَ بِـ~ِ الْانْتِبَاهِ (*н. гадир*) диққат билан қарамоқ (إِلَى); نَظَرَ بِـ~ِ الْاحْتِقَارِ (*к. гадир, н. гадир*) нафрат билан қарамоқ (إِلَى); نَظَرَ بِـ~ِ بَصِيرَةٍ (*н. гадир*) ақл кўзи билан қарамоқ (إِلَى); 2) *шунингдек*: تَأْثِيرُ الْ~ ёмон кўз, кўз тегиш, сўқ; الْ~ الرَّئِيسِيَّةُ тиззанинг кўзи; الشَّمْسِ ~ қуёшнинг кўзни қамаштирадиган нури; الْبَقَرِ ~ Шомда ўсадиган узум нави; فِي الْمِيزَانِ ~ тарозининг паллалари тенг эмас; صَاحِبُ الْ~ унинг кўзи бор; هَذَا يَمْنَعُ الْ~ бу кўз тегишдан сақлайди; 3) жосус, айғоқчи; 4) тешик, кўз; (*тўрнинг*) кўзи; الْقَنْطَرَةِ ~ шлюз (*сув сатҳи турли бўлган бир жойдан иккинчи жойга кемаларни ўтказиш учун хизмат қилувчи гидротехник иншоот*); السَّاقِيَةِ ~ (*туппонча барабанидаги*) ўқдон; 5) *шунингдек*: الْمَاءِ ~ булоқ; 6) (*вагонпардаги*) купе; 7) новда, калтак; 8) нарса, ашё (*мол-мулк сифатида*), мол-мулк; مَا أَلْفَى ~ًا وَ لَا أَثَرًا ҳеч нарсанинг изини ҳам топо - маслик; 9) нақд пул; 10) моҳият, мағиз; 11) (*бирор н. нинг*) энг яхшиси, аълоси; تُعَدُّ هَذِهِ الْقَصِيدَةُ مِنْ عُيُونِ شِعْرِهِ бу қасида унинг ше - риятидаги гавҳар ҳисобланади; 12) *кўп.* أَعْيَانٌ аъён, шахс; таниқли (ҳурматли) киши; كَانَ مَجْهُولَ الْ~ وَ الْأَثَرِ мутлақо номаълум (ҳеч ким танимайдиган) бўлмоқ; 2. ўшанинг ўзи; وَ لِهَذَا السَّبَبِ عَيْنِهِ худди ўша сабаб билан; فَأَجَبْتُهُ بِـ~ِ الْجَوَابِ мен унга худди ўша жавобни бердим; هُوَ بِـ~ِهِ ◊ унинг ўзи; بِـ~ٍ مُجَرَّدَةٍ оддий кўз билан (*мас., дурбинсиз*); الشَّمْسِ ~ а) қуёш гардиши; б) *бот.* гулҳамишабаҳор; الْجَمَلِ ~ а) ёнғоқ; б) ширинлик; в) *бот.* айиқтовон; صَفْرَاءُ ~ *бот.* гулҳамишабаҳор; الْقِطِّ ~ мойчечак; الْمِسْكَةِ ~ қадоқ, қабариқ; عَلَى الرَّأْسِ وَ الْ~! бош устига, жон деб!, бажонудил; يَا ~ الْعَمِّ! эй азизим!, эй қадрдон!; ◊ بِـ~ٍ وَ سِنٍّ بِسِنٍّ! қонга қон, жонга жон!; أَصْبَحَ أَثَرًا بَعْدَ ~ фақат хотирдагина қолмоқ, изсиз йўқолмоқ; دَفَعَ ~ًا натура билан ҳақ тўламоқ; نَزَلَ بِـ~ِي у менинг назаримдан қолди; مَلَأَ الْ~ ёқмоқ, ёқиб қолмоқ; خَرَجَتْ ~ُهُ у қаттиқ ҳаракат қилди (ғайрат қилди); أَصَابَتْهُ ~ُهَا унга у (аёл)нинг кўзи тегди; ضَاعَ أَمَامَ ~ِهِ кимнингдир кўз олдида йўқ бўлмоқ

– عَيْنٌ йиғлоқи

– عِينَةٌ қарзга сотиш *ёки* олиш

– عَيِّنَةٌ *кўп.* اتٌ намуна; синов

– عَيْنِيٌّ 1) кўзга (кўришга) оид; 2) натура билан тўланадиган; ашёвий; الْمُقَايَضَةُ الْ~َةُ мол алмаштириш, айрибошлаш савдоси (бартер); الْمَظْهَرُ الْ~ لِلْعَلَاقَاتِ الْإِنْتَاجِيَّةِ ишлаб чиқариш муносабатларининг ашёвий ифодаси (натижаси); *юр.* мулкий (*ҳуқуқ ҳақида*); حُقُوقٌ ~َةٌ мулкий ҳуқуқ; مُلْكٌ ~ амлок; الْأَمْلَاكُ الْ~َةُ кўчмас мулк, амлок; 4) *мат.* Зет (з) каталигига оид; الْمِحْوَرُ الْ~ зет (з) ўқи

– عَيْنِيَّةٌ *кўп.* اتٌ окуляр (*оптик асбобнинг кўзга тутиб қараладиган томондаги шишаси*)

– عُيَيْنَةٌ *кўп.* اتٌ тешикча, тирқиш

– مَعَانٌ уй, манзил; هُمْ مِنْكَ بِـ~ِ улар сенинг яқинингда туришипти

– مُعَايِنٌ 1) кузатувчи, қаровчи; 2. 1) нозир; 2) тамошабин; ўз кўзи билан кўрган

– مُعَايَنَةٌ 1) кузатиш, гувоҳлик бериш; 2) н - зорат; 3) цензура; 4) *эск.* шахсий учрашув

– مَعِينٌ 1) булоқ, манба; 2) суқланган (кўз теккан) одам

مُعَيَّنٌ муайян, белгиланган; فِي أَوْقَاتٍ ~َةٍ м - айян вақтда; لِمُدَّةٍ ~َةٍ муайян муддатга

– مُعَيَّنٌ *кўп.* اتٌ 1) *мат.* ромб; شَبِيهٌ بِالْ~ ро - боид; مُنْحَرِفٌ ~ 2) *мат.* трапеция

– مُعَيِّنٌ май, шароб (*ариқ бўлиб оқадиган*)

– مَعِينٌ = مَعْيُونٌ

عَيْهَلٌ қар. عهل

عَيَّ *қар.* عَيَّ

غ

غ (غَيْنٌ) ғайён (*араб алифбосининг ўн тўққизинчи ҳарфи; абжадда - 1000*)

غَابٌ *қар.* غيب

غَارٌ дафна (*дарахт*); أَوْرَاقُ الْ~ дафна япроғи; ◊ الْفَوْزِ وَ الظَّفَرِ ~ зафар (ғалаба) чамбари (*ғолиблар бўйнига солинадиган дафна дарахти барглaридан ясалган чамбар*); لَمْ يَأْتِهِ بِأَكَالِيلِ الْ~ дафна чамбари; إِكْلِيلُ الْ~ бу унга обрў-эътибор келтирмади

غَارُوقَةٌ узун муддатли ижара, (*бирор н. дан*) узоқ йиллар давомида фойдаланиш; تَأْجِيرٌ بِالْ~ узун муддатга ижарага бериш (*сол.* غَرُوقَةٌ)

غَازٌ[1] газ, ҳарир газлама, ҳил-ҳила

– غَازٌ[2] *кўп.* اتٌ 1) газ (*модда*); طَبِيعِيٌّ ~ т - биий газ; الْإِسْتِصْبَاحِ ~ ёритувчи газ чироғи; الْ~ الضَّحَّاكُ кулдирувчи (ху - санд қилувчи) газ; الْغَازَاتُ السَّامَّةُ заҳарли газлар; الْغَازَاتُ الْخَانِقَةُ *ёки* الْغَازَاتُ الْمُخَنِّقَةُ бўғувчи газлар; الْغَازَاتُ الْمُسَيِّلَةُ لِلدُّمُوعِ *қар.* مُسَيِّلٌ; 2) керосин; الْ~ الْوَسِخُ тозаланмаган керосин

– غَازُوزَةٌ газ сув

– غَازِيٌّ 1) газга оид; газли; مِصْبَاحٌ ~ газ чироқ, газ билан ёнадиган чироқ; مَشْرُوبَاتٌ ~َةٌ (مِيَاهٌ) газли ичимликлар; 2) газсимон, газга ўхшаш

غَازُولِينٌ газолин (*нефтдан олинадиган ёқилғи тури*)

غَازِيَةٌ *кўп.* اتٌ газета

غَاعَةٌ 1) шовқин-сурон, бақир-чақир; 2) шовқин-суронли оламон; 3) *бот.* ялпиз

غَاقٌ *зоол.* қоравой, қорабузов (*қуш*)

غَالٌ *кўп.* اتٌ эшик қулфи

غَالْيُونٌ *кўп.* غَالَايِينُ = غَلْيُونٌ

غَانْجُو қайрилма қозиқ, илмоқ, чангак, илгак

غَايَةٌ *қар.* غَيَّ

I غَبَّ (*а/у*) غَبٌّ 1) (*кун оша*) келмоқ, келиб турмоқ; 2) ютмоқ, ичмоқ (*сол.* عَبَّ); 3) *эск.* кун оша сув ичмоқ (*ҳайвон*); 4) *эск.* ҳал қилинган бўлмоқ (*иш*); IV أَغَبَّ 1) (*к. дадир*) вақти-вақти билан янгиланиб (қайталаб) турмоқ (*туш.к. ёки* عَلَى *безгак ҳақида*); 2) кун оша ёки ҳар куни келмоқ; 3) айнимоқ, сасимоқ; اللَّحْمُ ~ гўшт ҳидланиб қолди; V تَغَبَّبَ оқибатлар (натижалар) кутмоқ

– غُبٌّ *кўп.* 1أَغْبَابٌ, غُبُوبٌ) бухта, қўлтиқ (*денгизда*); 2) жар, жарлик

– غِبٌّ[1] 1) вақти-вақти билан келиб туриш; ~ًا вақти-вақти билан, ўқтин-ўқтин, ба - зан, камдан-кам; زَارَهُ ~ًا кинмингдир олдига вақти-вақти билан келиб турмоқ; زُرْ ~ًا تَزْدَدْ حُبًّا *мқл.* ҳалвонинг ози ширин (*сўзмасўз*: меҳмонга кам-кам борсанг, азиз бўласан) 2) оқибат, натижа; ◊ حُمَّى الْ~ ўқтин-ўқтин тутадиган безгак (*уч кунлик*)

– غَبٌّ² кейин, сўнг; الْمَطَرِ ~ ёмғирдан кейин (сўнг)

– غَبَبٌ кўп. أَغْبَابٌ бағбаға, ғабғаб

– غُبَّةٌ кўп. ـاتٌ ـ ютум, ҳўплам

– غَبِيبٌ эскириб қолган, қаттиқ, қотиб қолган (*гўшт, нон ҳақида*)

– غَبِيسَةٌ эрталаб соғилган сутнинг устига кечқурун яна соғиб эртасига ичиладиган сут

– مَغَبَّةٌ кўп. ـاتٌ ـ оқибат, натижа

I غَبَثَ (у) غَبْثٌ аралаштирмоқ, қормоқ, қориштирмоқ

I غَبَرَ (и) غُبُورٌ 1) ўтмоқ, ўтиб бормоқ, ўтиб кетмоқ (*вақт ҳақида*); 2) қолмоқ; غَبَرَ (а) غَبَرٌ *эск.* ғуборли бўлмоқ, чанг билан қопланмоқ; II غَبَّرَ 1) чанг чиқармоқ, чанг кўтармоқ; 2) чанг билан қопламоқ, чангитмоқ; 3) (*к. нидир*) қораламоқ, айбламоқ (عَلَى); ◊ الطَّعَامَ ~ بِفُلْفُلٍ овқатга қалампир сепмоқ (солмоқ); ~ فِي وَجْهِهِ кимнидир қувиб ўтмоқ; IV أَغْبَرَ чанг билан қопламоқ; الْجَوُّ ~ ҳавода кўп чанг учиб юрибди; V تَغَبَّرَ чанг босмоқ, чанг билан қопланмоқ; IX اغْبَرَّ чанг рангида бўлмоқ, кулранг бўлмоқ

– أَغْبَرُ *мн.* غَبْرَاءُ кўп. غُبْرٌ 1) чанг рангида, кулранг; 2) чанг босган, ғуборли; 3) ўтиб кетувчи, ўткинчи; ◊ الْغَبْرَاءُ ер, замин; افْتَرَشَ الْغَبْرَاءَ وَ الْتَحَفَ السَّمَاءَ очиқ жойда зах ерда ухламоқ; ابْنُ غَبْرَاءَ камбағал, қашшоқ

– غَابِرٌ 1) ўтган, ўтган замондаги; فِي الْعَهْدِ الْـ~ қадимги замонларда, узоқ ўтмишда; مِنَ الْـ~ الأَزْمَانِ қадимдан бери, ўтган замонлардан бери; ◊ صَارَ كَأَمْسِ الْـ~ абадий йўқолмоқ, абадий йўқ бўлмоқ; 2) *эск.* давом этувчи; қолувчи

– غُبَارٌ 1) ғубор, чанг, тупроқ; الْـ~ الذَّرِّيُّ атом чанги; نَفَضَ عَنْ نَفْسِهِ ~ السُّكُونِ *маж.* уйғонмоқ (*сўзма-сўз*: ўз устидан сокинлик тупроғини қоқиб ташламоқ); ... نَفَضَ الْـ~ عَنْ مَلَفٍ مَشْرُوعٍ *маж.* чанг босиб ётган проект папкасини ёруғ дунёга яна олиб чиқмоқ; أَثَارَ الْـ~ فِي وَجْهِهِ а) *шунингдек*: أَثَارَ ~ الشَّكَّ حَوْلَهُ кимгадир нисбатан шак-шубҳа уйғотмоқ (туғдирмоқ); б) кимнидир қувиб ўтмоқ; 2) *бот.* (*гулдаги*) чанг; ◊ لَا ~ عَلَيْهِ у бекаму кўст, беғубор; لَا ~ عَلَى هَذِهِ النَّظَرِيَّةِ бу назарияга нисбатан ҳеч қандай шак-шубҳа йўқ; ... فِي ~ لَا يَشُقُّ لَهُ *қар.* شَقَّ

– غُبَارِيٌّ: الأَرْقَامُ الْـ~ـةُ араб рақамлари

– غُبَارِيَّةٌ *мед.* пневмоконноз (*ўпканинг с-рункали яллиғланиши*)

– غَبَرٌ¹ чанг, ғубор

– غَبَرٌ² катта фалокат, бахтсиз ҳодиса

– غَبَرٌ яна очилаётган (*яра ҳақида*)

– غُبَرٌ кўп. أَغْبَارٌ н.нингдир қолдиғи, тагида қолгани

– غَبْرٌ нафрат

– غَبْرَاءُ *зоол.* 1) ургочи каклик, какликнинг модаси; الْغَبْرَاءُ 2) *тар.* Ал-Ғабро (*чопқирлиги билан машҳур бўлган от*)

– غَبَرَةٌ чанг, ғубор; чанглар тўзони; عَلَى وَجْهِهَا ~ الْغَضَبِ *маж.* у (аёл) нинг юзида ғазаб аломатлари (ғубори) (*қуринди*)

– غُبْرَةٌ 1) кулранг, кулранг бўёқ, кулрангга бўялиш; 2) чанг, ғубор

– غُبُورٌ = غُبْرٌ

– غَبْرَاءُ 1) *бот.* четан (*рябина ўсимлиги ва меваси*); 2) ҳабашлар маккажўхоридан тайёрлайдиган ичимлик номи

– غُبَيْرَةٌ кўп. ـاتٌ ـ спора (*гулсиз ўсимликларнинг ва баъзи бир ҳужайрали жониворларнинг урчиш органи*)

– مُغَبَّرٌ чанг билан қопланган, чанг (ғубор) босган

غُبْرِيَالٌ *ат.от.мз.* Гавриил

I غَبَسَ (у) غَبْسٌ ёки غَبِسَ (а) غَبَسٌ 1) зим-зиё қоронғи бўлмоқ (*тун ҳақида*); 2) думи ва ёли қора рангда бўлмоқ (*от ҳақида*)

– أَغْبَسُ *мн.* غَبْسَاءُ кўп. غُبْسٌ 1) қоронғи; 2) думи ва ёли қора рангдаги; 3) кулранг, кулнинг рангидаги

– غَبَسٌ қоронғилик

I غَبَشَ (а) غَبَشٌ қоронғи бўлмоқ; тамом бўлмоқ (*тун ҳақида*); II غَبَّشَ 1) қоронғи қилмоқ, қоронғилаштирмоқ; хиралаштирмоқ; 2) ноаниқ (хира) кўрмоқ (*кўз ҳақида*); IV أَغْبَشَ қоронғи бўлмоқ; тамом бўлмоқ (*тун ҳақида*); V تَغَبَّشَ хиралашмоқ, хираланмоқ (*кўзгу ҳақида*)

– أَغْبَشُ *мн.* غَبْشَاءُ кўп. غُبْشٌ 1) қоронғи; 2) хира (*кўзгу ҳақида*)

– غَبَاشَةٌ 1) хиралик; қоронғилик; 2) *мед.* кўзнинг хиралашуви

– غَبَشٌ кўп. أَغْبَاشٌ 1) қоронғилик, ғиразиралик (*тонг отиш олдида*); 2) туннинг сўнгги қисми

– غَبَشٌ қоронғи, хира

– غُبَشَةٌ тонготардаги қоронғилик, тонготар

– مُغَبَّشٌ қоронғи

I غَبَطَ (и) غَبْطٌ 1) ҳавас қилмоқ; 2) *эск.* (*к.гадир*) бахт тиламоқ (عَلَى); II غَبَّطَ бахтли (ҳавас қилса арзийдиган) деб ҳисобламоқ; VIII اغْتَبَطَ (*н. дандир*) роҳатланмоқ, (*н. учундир*) хурсанд бўлмоқ (لِ); шодланмоқ

– اغْتِبَاطٌ роҳат, лаззатланиш, шодлик, шодланиш

– غَبْطٌ ҳавас, ҳавас қилиш

– غِبْطَةٌ 1) ҳавас; 2) роҳат, лаззат; шодлик, хурсандлик; бахт, фароғат; رَقَّ قَلْبُهُ رَقِيقَ الْـ~ унинг юраги хурсандликдан ўйнаб кетди; رَأَى بِعَيْنِ الْـ~ роҳат қилиб (мазза қилиб) тамоша кўрмоқ; 3) жаноблари (*христианларда юқори мартабали диний амалдорга мурожаат қилинганда*)

– غَبِيطٌ¹ кўп. غُبُطٌ 1) туя эгари (*аёллар учун*); 2) қоп; سَمَادٍ ~ бир қоп ўғит

– غَبِيطٌ² кўп. غُبُطٌ икки ёни кўтарилган хатарсиз ер

– مَغْبُوطٌ 1) ҳавас қилишга арзийдиган; хурсанд, бахтли; роҳат-фароғатдаги; 2) ёрқин хотира қолдирган

– مُغْتَبَطٌ мамнун, хурсанд бўлган

– غَبْغَبٌ кўп. غَبَاغِبُ ғабғаб, бағбаға

I (غبق) غَبَقَ (у, и) غَبْقٌ кечқурун сув ичирмоқ, кечқурун суғормоқ; VIII اغْتَبَقَ (*бирор н. ни*) кечқурун ичмоқ

– غَبُوقٌ кечқурунги суғориш, кечқурунги сув бериш

I غَبَنَ (и) غَبْنٌ 1) алдамоқ; тарозидан уриб қолмоқ; 2) адолатсиз баҳоламоқ; (*фазилатини*) ерга урмоқ, пасайтирмоқ; (*ҳақ-ҳуқуқларни*) бузмоқ, қисқартирмоқ; 4) қаторда камситмоқ, улушидан маҳрум қилмоқ; 5) (*кийимни*) қисқартиб ёки торайтириб тикмоқ; غَبَنَ (а) غَبَانَةً, غَبْنٌ رَأْيَهُ: ~ зеҳни паст бўлмоқ; ақли заиф бўлмоқ; III غَابَنَ *эск.* алдашга ҳаракат қилмоқ; VI تَغَابَنَ бир-бирини алдамоқ; ўзаро алдашмоқ; VII انْغَبَنَ алданган (камситилган) бўлмоқ, улушидан маҳрум қилинган бўлмоқ

– تَغَابُنٌ бир-бирини ўзаро алдаш; ◊ يَوْمُ الْـ~ *дин.* ўлганлар тириладиган кун, қиёмат

– غَبَانَةٌ нодонлик, калтабинлик

– غَبَانِيٌّ кашмири (*жун газлама*)

– غَبْنٌ¹ 1) алдаш; ҳақдан (пулдан) уриб қолиш; тарозидан уриб қолиш; 2) холис (адолатли) баҳо бермаслик, (*фазилатни*) камситиш; 3) ҳуқуқларни камситиш, уларга дахл қилиш; 4) зарар етказиш

– غَبْنٌ² 1) хафа қилиш; адолатсизлик; 2) (*к. гадир*) зарар етказиш (عَلَى)

– غَبْنَةٌ қат, бурма (*кийимда*)

– غَبِينٌ зеҳни паст, ақли заиф

– غَبِينَةٌ алдаш

– مُغَابَنَةٌ сотишда алдаш, ёлғон гапириб сотиш

– مَغْبِنٌ кўп. مَغَابِنُ 1) қўлнинг бошланиш жойи, қўлтиқ; 2) оёқнинг бошланиш жойи; 3) *эск.* чов (*қориннинг остки қисми, корин билан сон ўртаси*)

– مَغْبُونٌ қаторда камситилган, хафа қилинган; رَجَعَ بِصَفْقَةِ الْـ~ у қоқ-қуруқ қайтиб

келди ёки у туз ҳам татимай қайтиб келди *ёки* у икки қўлини бурнига тиққанича қайтиб келди

غُبُونٌ *зоол.* гиббон (*маймуннинг бир тури*)

I غَبِيَ (а) غَبَاوَةٌ 1) нодон (узоқни кўра олмайдиган) бўлмоқ; саводсиз (жаҳолатда) бўлмоқ; (*н. нидир*) тушунмайдиган бўлмоқ, тушунмаслик (عَنْ); 3) *мажх.* эсни йўқотмоқ, беҳуш бўлиб йиқилмоқ; IV أَغْبَى السَّحَابُ ~ ёмғир шивалаб ўтмоқ; момақалдироқ ва чақмоқ билан ёмғир ўтмоқ; VI تَغَابَى 1) ёлғондан ўзини нодон қилиб кўрсатмоқ, ўзини нодонликка солмоқ; 2) тентаклик қилмоқ, ўзини ножиддий (бачкана) тутмоқ; X اسْتَغْبَى нодон (беақл) деб ҳисобламоқ

– أَغْبَى энг нодон (беақл)

– غَبَاءٌ нодонлик, аҳмоқлик, беақллилик; ~ عَنْ беақллилик натижасида, нодонлик қилиб

– غَبَاوَةٌ калтафаҳмлик, аҳмоқлик, беақллилик, фаросатсизлик; ~ الْفَهْمِ бефаҳмлилик

– غَبِيٌّ *кўп.* أَغْبِيَاءُ 1. аҳмоқ, нодон, беақл; 2. жаҳолатдаги одам, нодон одам, бефаросат одам

– غَبِيَّةٌ 1) кўп ёғмаган ёмғир; шивалаб ўтган ёмғир; 2) *эск.* шаррос ёмғир, жала

I غَتَّ (а/у) غَتٌّ 1) босиб (тўхтатиб) турмоқ; 2) сувга ботирмоқ, сувга тиқмоқ, сувга пишмоқ; 3) *эск.* бўғмоқ; الضَّحِكُ ~ кулгини босиб турмоқ; 4) ботирмоқ, чўктирмоқ

غَتَمَ I (а) غَتْمٌ *эск.* гапиришда қийналмоқ; т - шунарсиз гапирмоқ

– أَغْتَمُ *мн.* غُتْمٌ *кўп.* غَتْمَاءُ гапини тушуниб бўлмайдиган, фикрини тўла ифодалай олмайдиган

– غَتْمٌ қўнгилни беҳаловат қиладиган ку - ли ҳарорат

– غُتْمَةٌ ғўлдираб гапиришлик, фикрни тўла ифодалай олмаслик

– أَغْتَمُ = غَتَمِيٌّ, غُتْمِيٌّ

I غَثَّ[1] (а/и) غَثَاثَةٌ орик (чўпдай) бўлмоқ; غَثَّ[2] (а/и) غَثٌّ, غَثِيثٌ йиринг чиқармоқ, йирингламоқ (*яра ҳақида*); غَثَّ[3] (и) غُثُوثَةٌ, غَثَاثَةٌ ёқимсиз бўлмоқ, фиск-фасодли бўлмоқ (*суҳбат ҳақида*)

– غَثٌّ[1] йиринг чиқариш (*яра ҳақида*)

– غَثٌّ[2] орик, озғин; ◊ سَمِينُهَا وَ ~هَا а) яхши ва ёмон; б) арзон ва қиммат; в) майда ва катта; لا يُمَيِّزُ بَيْنَ الْ~ مِنَ السَّمِينِ *ёки* لا يُمَيِّزُ الْ~ وَ السَّمِينَ (*бирор н. ни*) ёмон билмоқ, яхши ёки ёмонлигини билмаслик

– غَثٌّ[3] 1) орик гўшт; 2) ёқимсиз ғийбатга тўла суҳбат

– غُثُوثَةٌ, غَثَاثَةٌ ориқлик, озғинлик; чўплик

– غَثِيثٌ = غَثٌّ[2]

– غَثِيثٌ[2] йиринг

– غَثٌّ[3] = غَثِيثٌ[3]

أَغْثَرُ[1] *мн.* غُثْرٌ *кўп.* غُثْرٌ кулранг ва қизилликдан яшилликка мойил рангдаги (*нарса*)

– أَغْثَرُ[2] *кўп.* غُثْرٌ *ёки* غَثَرَةٌ *ёки* غَثْرَاءُ *ёки* غُثْرَةٌ 1) пасткаш одам; тубан одам, разил одам; 2) сув устидаги зангор рангли сув ўти

– غَاثِرٌ қуюқ, тўла, атрофлича; ~ صَمْتٌ مُطْبِقٌ мутлақ (тўла) сукунат, жимлик

أَغْثَمُ *мн.* غَثْمَاءُ *кўп.* غُثْمٌ қораси кўп оқи оз рангдаги (*нарса*)

(غثو) I غَثَا (у) غَثْوٌ *эск.* тўлган бўлмоқ (*оқим*): йўлида ҳар хил ифлосликларни оқизиб кетмоқ

– غَاثٍ *эск.* ифлосликларни оқизувчи (*оқим*); қутурган, жўш урган

I غَثَى (и) غَثَيَانٌ қўнгил айнимоқ; غُثِيَتْ نَفْسُهُ *мажх. ёки* غَثَتْ نَفْسُهُ унинг қўнгли айниди

– غُثَاءٌ ифлослик, лойқа (*селда*)

– غُثَّاءٌ = غُثَاءٌ

– غَثْيٌ, غَثَيَانٌ қўнгил айниш

(غجر) II غَجَّرَ сўкмоқ

– غَجَرِيٌّ *кўп.* غَجَرٌ лўли

(غدّ) IV أَغَدَّ ғазаби қайнамоқ, жаҳли чиқмоқ; أُغَدُّ *маж.* баданга без тошмоқ

– مُغِدٌّ жаҳли чиққан, жаҳлдор, баджаҳл

– مِغْدَادٌ сержаҳл, серзарда

غَدٌّ *қар.* غَدْوٌ

غَدًا *қар.* غَدْوٌ

غُدَدَةٌ *анат.* без, ғудда

– غُدَدِيٌّ безга оид, безли

– غُدَّةٌ *кўп.* غُدَدٌ *анат.* без, ғудда; الْغُدَدُ ذَاتُ الْإِفْرَازِ الدَّاخِلِيِّ *ёки* الْغُدَدُ الصَّمُّ (الصَّمَّاءُ) *ёки* الْغُدَدُ اللاَّ قَنَوِيَّةُ ички секреция безлари, эндокрин безлари; الْ~ التِّيمُوسِيَّةُ бўқоқ бези; الْ~ الدَّرَقِيَّةُ *қар.* دَرَقِيٌّ; الْغُدَدُ جَارَةُ الدَّرَقِيَّةِ парақалқонсимон безлар; الْغُدَدُ الْجِنْسِيَّةُ жинсий безлар; الْ~ الصَّنَوْبَرِيَّةُ ғуддасимон без; ~ مَاءِ التَّذْكِيرِ уруғ бези (*эркак балиқларда*); الْ~ النُّخَامِيَّةُ гипофиз (*мия остидаги ўсишга таъсир кўрсатувчи ички секреция бези*); عِلْمُ الْ~ الْكَظَرِيَّةُ *қар.*; عِلْمُ الْغُدَدِ الصَّمِّ (الصَّمَّاءِ) эндокринология (*ички с - креция безларининг тузилиши ва фаолия - тини урганадиган медицина соҳаси*)

I غَدَرَ (и) غَدْرٌ 1) хиёнаткорона иш қилмоқ; сотмоқ, алдамоқ; (*к. гадир*) хоинлик (хиёнат) қилмоқ (*туш.к. ёки* ب); 2) (*н. дандир*) чекинмоқ, воз кечмоқ (عَلَى); غَدَرَ (а) غَدَرٌ 1) қоронғилашмоқ, тимқоронғи бўлмоқ (*тун ҳақида*); 2) *эск.* ортда қолмоқ, кечикмоқ (عَنْ); II غَدَّرَ воз кечишга (чекинишга) мажбур қилмоқ; чекинтирмоқ; III غَادَرَ ташлаб қўймоқ, ташлаб кетмоқ, ташламоқ; (*қаергадир*) кетмоқ, жўнаб кетмоқ ~ مِصْرَ إِلَى الْإِسْكَنْدَرِيَّةِ; (إِلَى) у Қоҳирадан Ал-Искандарияга жўнаб кетди; ~ الدُّنْيَا у дунёни тарк этди (ўлди); IV أَغْدَرَ = I; V تَغَدَّرَ *эск.* ортда қолмоқ, кечикмоқ; хоинона ҳаракат қилмоқ; VII انْغَدَرَ алданган бўлмоқ

– غَادِرٌ ғаддор, хиёнатчи, хоин, алдамчи, алдоқчи, сотқин, ишончсиз

– غَدَّارٌ 1. ғаддор, хиёнатчи, хоин, алда - чи, алдоқчи, сотқин, ишончсиз; 2. хоин, хиёнаткор одам

– غَدَّارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ тўппонча, пистолет, р - вольвер

– غَدْرٌ 1) ғаддорлик, хоинлик, сотқинлик; ~ا хиёнаткорона, хоинларча; 2) макр, ма - корлик

– غَدَرٌ[1] тошлоқ ер, тоши кўп жой

– غَدَرٌ[2] *кўп.* غُدْرَانٌ сув тўхтагач, ўрнида қоладиган лойқа, лой

– غَدْرٌ = غَادِرٌ

– غُدْرَانٌ *эск.* хоинлик, хиёнат

– غَدْرَةٌ *кўп.* غَدَرَاتٌ *эск.* хиёнаткорона қилинган иш; тақдир бевафолиги

– غَدُورٌ хоин, хиёнаткор

– غَدِيرٌ *кўп.* غُدُرٌ, غُدْرَانٌ 1) қўлмак, кўлоб; 2) унча катта бўлмаган ҳовуз ёки кўл; ариқ

– غَدِيرَةٌ *кўп.* غَدَائِرُ 1) кокил; зулф, гажак; 2) соч ўрими

– مُغْدَرٌ қоронғи, тим қоронғи

– مَغْدُورٌ алданган, лақиллатилган

– مَغْدُورِيَّةٌ адолатсизлик

(غدف) IV أَغْدَفَ ташламоқ, солмоқ; ~ الصَّيَّادُ الشَّبَكَةَ عَلَى الصَّيْدِ овчи ўлжага тўр ташлади; ~ تِ الْمَرْأَةُ قِنَاعَهَا عَلَى وَجْهِهَا аёл юзига ниқоб ташлади

– غُدَافٌ *кўп.* غِدْفَانٌ ғунғқарға

– غَدَفٌ бойлик, фаровонлик, сероблик, етарлилик

– غُدْفَةٌ *кўп.* غُدَفٌ (*бадавий аёлларнинг б - шига ураладиган*) рўмол

I غَدَقَ (а) غَدَقٌ шариллаб ёғмоқ, қуймоқ (*ёмғир ҳақида*); нам (намхуш) бўлмоқ (*тупроқ ҳақида*); IV أَغْدَقَ шариллаб ёғмоқ, қуймоқ (*ёмғир ҳақида*); 2) (*к. нидир*) совғаларга кўмиб юбормоқ; (*н. нидир*) мўл-кўл миқдорда (*к. гадир*) бермоқ (عَلَى); ~ الْوُعُودَ عَلَيْهِ بِأَنْ ... кимгадир ... ҳақида кўпдан-кўп ваъдалар бермоқ; ~ الْعَطْفَ عَلَيْهِ кимгадир бўлган меҳру муҳаббатини ҳаддан ортиқ баён қилмоқ, кимгадир ортиқ даражада меҳрибон бўлмоқ

– غَدَقٌ мўл-кўл сув, кўпгина сув

– غَدَقٌ сероб (*сувга*); сернам (*ўт-ўлан, ўсимликлар ҳақида*); серҳосил (*ер ҳақида*); кучли (*ёмғир ҳақида*)

– غَدِقٌ = مُغْدِقٌ

(غدن) XII اغْدَوْدَنَ 1) ўсиб узаймоқ ва бураліб кетмоқ (*соч ҳақида*) 2) ям-яшил бўлиб гуркираб ўсмоқ (*кўкат ҳақида*)

غَدَانٌ кийим осиб қўйиладиган илгак, в - шалка

– غَدَنٌ кучсизлик, бемадорлик, бўшашганлик, чарчоқлик

I (غدو) غَدَا *кам ҳолларда*: غَدَى (у) غُدُوٌّ 1) эрталаб жўнамоқ, кетмоқ; 2) бўлмоқ, қилинмоқ; 3) (*бирор н. ни қила*) бошламоқ; ◊ ~ وَرَاحَ у ёқ-бу ёққа юрмоқ; ~ بِلَا مُعِينٍ وَ لَا نَصِيرٍ ҳеч қандай ёрдамсиз қолмоқ; غَدَى (а) غَدًى нонушта қилмоқ; II غَدَّى нонушта бермоқ; III غَادَى эрталаб бормоқ, эрталаб бирор киши олдига бормоқ; ◊ ~ وَرَاحَ у ёқ-бу ёққа юрмоқ; V تَغَدَّى 1) *овқатланмоқ*; 2) нонушта қилмоқ; VIII اغْتَدَى 1) эрталаб жўнамоқ, кетмоқ; 2) бўлмоқ, қилинмоқ

– اغْتِدَاءٌ эрталаб жўнаш, бомдод намоз - дан қўёш чиққунча бўлган пайтда йўлга тушиш

– غَادٍ *мн.* غَادِيَةٌ 1) эрталаб бораётган; 2) (*бирор ёққа*) жўнаётган; ◊ ~ كُلُّ رَائِحٍ وَ ҳар бир дуч келган, ҳар бир қаланғи-қасанғи

– غَادِيَةٌ *кўп.* ـاتٌ , غَوَادٍ эрталабки булут

– غَدٌ эртанги кун; ~ بَعْدَ индин; ~ الْ فِي бошқа кунда, келаётган кунда; ~ الْ مِنَ эртадан бошлаб; ~ا эртага; لِغَدٍ эртага; ~ بَعْدَ индинга; وَاثِقٌ بِـ~ه эртанги кунига ишонувчи; حَلَمَ بِالْ~ مُشْرِقِ ёрқин келажак ҳақида орзу қилмоқ; مَا يُخَبِّئُهُ لِي الْ~ مِنَ الْمُفَاجَآتِ؟ эрталик кун менга қандай кир-дикорлар тайёрлаб турган экан?; إِنَّ الْ~ لِنَاظِرِهِ قَرِيبٌ *мтл.* эрталик кун кутаётганники (эрта айтмаганга оқшом йўқ)

– غَدَاءٌ *кўп.* أَغْدِيَةٌ 1) нонушта; 2) тушлик

– غَدَاةٌ *кўп.* غَدَوَاتٌ эрта тонг; арафа; ~ الْعِيدِ ийд (ҳайит) арафасида; غَدٍ ~ آتِيكَ мен сенинг олдингга эртага эрталаб келаман

– غُدْوَةٌ = غُدُوٌّ

– غَدْوَةٌ *кўп.* غَدَوَاتٌ 1) нонушта; 2) эрталабки кетиш; ~ كُلِّ فِي доимо, ҳамма вақт; رَوْحَةٌ رَافَقَهُ فِي غَدَوَاتِهِمْ وَ رَوْحَاتِهِمْ *қар.*

– غُدْوَةٌ *кўп.* غُدًى 1) эрта тонг; ~ эрта тон - да; 2) бомдод намозидан қўёш чиққунча бўлган пайт

– غُدَيَّةٌ *кич.* غَدَاةٌ *дан*

– مَغْدًى 1) ҳар куни эрталаб жўналадиган жой (*сол.* مَرَاحٌ); مَغْدَاهُ وَ مَرَاحُهُ кимнингдир хулқ-атвори, кимнингдир кундалик (ҳар куни-ги) ҳаёти; 2) эрталабки пайт, тонг; فِي مَغْدَاهُ كَانَ بَيْتُهُ مَرَاحًا وَ ҳамма вақт, доимо; ~ لِلْجَمِيعِ унинг уйи ҳамма вақт ҳамма учун очиқ эди

I غَدَّ (а/и) غَدٌّ йирингламоқ; фасод боғламоқ; IV أَغَدَّ 1) йирингламоқ; 2) шошилтирмоқ; тезлатмоқ; ~ فِي السَّيْرِ тез ҳаракат қилмоқ

– غَدِيدَةٌ йиринг, фасод

– مُغِدٌّ *эск.* қадамини тезлатувчи, шош - лувчи

I غَدَمَ (у) *ёки* غَدِمَ (а) غَدْمٌ оч кўзлик билан шошиб емоқ

غَدْمَرَ тарозида ўлчамай ёки чамаламай сотмоқ

I (غدو) غَدَا[1] (у) غَدْوٌ овқатлантирмоқ, едирмоқ, боқмоқ; غَدَا[2] (у) غَدْوٌ 1) оқмоқ, юрмоқ (*томирдаги қон ҳақида*); 2) *эск.* тез югурмоқ, чопмоқ; II غَدَّى = I; V تَغَدَّى овқатланмоқ, емоқ, боқилмоқ; VIII اغْتَدَى овқатланмоқ, туйинмоқ

– اغْتِذَاءٌ овқатланиш, ейиш; ~ الْ سُوءُ туйиб овқат емаслик

– تَغْذِيَةٌ овқатлантириш, туйдириш, ед - риш; ~ الْ سُوءُ ёмон овқатланиш

– غِذَاءٌ *кўп.* أَغْذِيَةٌ овқат, ейиладиган нарса; ~ لَحْمِيٌّ гўштдан тайёрланган овқат; ~ نَبَاتِيٌّ вегетарианлар овқати (*гўшт ва ҳайвон ёғи қўшмай тайёрланган овқат*); ~ الْحِمْيَةِ парҳез таоми

– غِذَائِيٌّ 1) овқатга (овқатланишга) оид; 2) туйимли, тўқ тутадиган; الْمَوَادُّ الْ~ةُ а) тўйинтирувчи моддалар; б) озиқ-овқат маҳсулотлари

– غَذَوَانٌ *эск.* тез чопиш, тез югуриш; *эск.* чопаён (*от*)

– غَذَوِيٌّ ҳайвоннинг қорнидаги боласи

– غَذِيٌّ *кўп.* غِذَاءٌ янги туғилган қўзичоқ

– مُغَذٍّ *мн.* مُغَذِّيَةٌ 1) овқатлантирувчи; 2) туйимли, тўқ тутадиган

I (غرّ) غَرَّ[1] (а/у) غُرُورٌ, غَرٌّ кўнгилни банд қилмоқ, мафтун қилмоқ; қизиқтирмоқ, кўнгилни суст кетказмоқ; йўлдан урмоқ, алдамоқ; غَرَّ[2] (а/и) غَرَارَةٌ ғўр, ёш, тажрибасиз бўлмоқ; II غَرَّرَ (*к. нидир*) адаштирмоқ, йўлдан урмоқ, алдамоқ (ب); (*к. нидир, н. нидир*) хавф-хатарга қолдирмоқ (ب); ~ نَفْسَهُ ўзини хавф-хатарда қолдирмоқ; VII انْغَرَّ алданган (йўлдан урилган) бўлмоқ; VIII اغْتَرَّ 1) мафтун қилинган (кўнгли банд қилинган, қизиққан) бўлмоқ; (*н. гадир*) кўнгли суст кетган бўлмоқ (ب); بِنَفْسِهِ ~ ўзига бино қўйган (кибрли) бўлмоқ; 2) (*н. биландир*) алданган (йўлдан урилган, адаштирилган) бўлмоқ; X اسْتَغَرَّ алданган (хатога бошланган) бўлмоқ; 2) тўсатдан келмоқ, кутилмаганда босиб олмоқ

– أَغَرُّ *мн.* غُرٌّ *кўп.* غُرٌّ 1) (*пешонасида*) оқ холи (белгиси) бор (*от ҳақида*); 2) шаън-шарафли, обрўли, эътиборли, олийжаноб; 3) ғоят гўзал, чиройли, юксак; ~ الْيَوْمُ الْ хотирда (эсда) қоладиган кун; أَيَّامُهُ الْغُرُّ унинг энг юксак даражага кўтарилган (ғоят эътиборли бўлган) кунлари; 4) ҳурматли, эътиборли; الشَّرِيعَةُ الْغَرَّاءُ юксак эътиборли шариат; 5) оқ, оқ рангли; 6) оқ юзли, юзи оқ

– تَغْرِيرٌ = تَغِرَّةٌ

– غَارٌّ 1) алдоқчи, ёлғон, сохта; 2) ғафлатда қолган, ғофил

– غَرٌّ *кўп.* غُرُورٌ қилич тиғи

– غُرٌّ *жам. зоол.* қашқалдоқ (*қуш*)

– غَرٌّ *кўп.* أَغْرَارٌ ғўр, ёш, тажрибасиз; يَا لَكَ مِنْ ~ أَحْمَقَ сен қандай аҳмоқсан-а!

– غِرَارٌ *кўп.* أَغِرَّةٌ 1) аҳамиятсизлик, озлик, унча катта бўлмаган миқдор; لَا يَنَامُونَ إِلَّا ~ا улар нотеккис (бўлиб-бўлиб, оз-оз) ухлайдилар; 2) қилич тиғи; 3) туя сутининг озлиги; ◊ ~ا *ёки* ~ عَلَى шоша-пиша, апил-тапил; هُمْ عَلَى ~ وَاحِدٍ улар бир-бирларига ўхшайдилар; عَلَى هَذَا الْ~ шунинг сингари, шунга ўхшаш; وَ كَانَ هَذَا عَلَى ~ الْمُعَاهَدَةِ бу аллақандай шартномага ўхшаш нарса эди; وَلَدَتْ ثَلَاثَةَ بَنِينَ عَلَى ~ у орқама-орқа учта ўғил туққан; لَبِثَ الْقَوْمُ ~ شَهْرٍ одамлар ой давоми-да қолиб кетдилар

– غَرَّارٌ 1) кўнглини суст кетказадиган; 2) ёлғон, сохта

– غَرَارَةٌ 1) ғўрлик, ёшлик; ~ السِّنِّ فِي тиши чиқмаган маҳалда, жуда ёшлигида, ғўрлигида; ~ الْمَرَضِ касалликнинг бошланиши; 2) ғўрлик, тажрибаизлик; беғамлик

– غِرَارَةٌ *кўп.* غَرَائِرُ 1) (جُوَالِقٌ *га қараганда каттароқ*) қоп; 2) дағал гилам; 3) 80 *муддга тенг қумсимон моддалар ўлчови*)

– غَرَرٌ хавф-хатар; رَكِبَ الْ~ хавф-хатарга дучор бўлмоқ

– غَرَرٌ ҳижрий ойнинг дастлабки уч кечаси

– غُرَّةٌ[1] *кўп.* ـاتٌ *зоол.* қашқалдоқ (*қуш*)

– غُرَّةٌ[2] *кўп.* غُرَرٌ 1) (*отнинг пешонасидаги, қўлидаги ва оёқларидаги*) оқ хол; 2) зулф; пешонага тушиб турган гажак; 3) ҳар нар-санинг энг яхшиси, танлангани; غُرَرُ النَّثْرِ وَ الشِّعْرِ наср ва назмнинг энг яхши намунал - ари; وَلَّتْ غُرَرُ أَيَّامِهِ унинг энг шуҳратли кунлари ўтиб кетди; 4) бош, бошланиш; ~ الشَّهْرِ (*ой тақвими бўйича*) ойнинг биринчи куни; ~ رَمَضَانَ рамазоннинг биринчи куни; ~ الشَّبَابِ ёшликнинг гуллаган чоғи

– غُرَّةٌ[3] кул, чўри

– غِرَّةٌ *кўп.* غِرَرٌ эътиборсизлик, ўлда-жўлдалик, беэътиборлик; ~ عَلَى ёки ~ عَلَى حِينِ ўсатдан, кутилмаганда, бирданига; ~ عَلَى ... مِنْ ...ни бехабар қолдириб, ...га би - дирмай; أَتَاهُ أَحْمَدُ عَلَى ~ Аҳмад унинг олдига қўққисдан келиб қолди

– غَرُورٌ[1] 1) алдаётган; 2) сохта, ёлғон

– غَرُورٌ[2] 1) шайтон, иблис; 2) ғарғара қилиб томоқ чайиладиган дори

– غُرُورٌ 1) мағрурланиш, кеккайиш; 2) ғурур, мағрурлик, кеккайганлик, фахр; أَخَذَهُ الْ~ (*бирор н. сабабидан*) уни ғурур туйғуси ўраб олди (ب)

– غَرِيرٌ *кўп.* أَغْرَاءٌ 1) алданган, йўлдан ури - ган; 2) ғўр, ёш, тажрибасиз

– غُرَيْرٌ, غُرَيْرَةٌ *зоол.* барсуқ

– مُغَرَّرٌ *эск.* хавф-хатарда қолган, ҳалокат ёқасида турган

– مَغْرُورٌ 1) шамғалат қилинган; алданган; 2) мағрур, кеккайган

غرافيت графит

I (غرب) غَرَبَ[1] (у) غُرُوبٌ 1) ботмоқ (*қуёш ҳақида*); 2) яширинмоқ; 3) ичга ботмоқ, (*кўз ҳақида*); غَرَبَ[2] (у) غَرْبٌ 1) (*к. дандир*) яширинмоқ, кетмоқ; اغْرُبْ عَنْ وَجْهِي йўқол кўзимдан!; 2) (*к. гадир*) нотаниш бўлиб қолмоқ (عَنِ الْبَالِ); ... وَ لَا يَغْرُبُ عَنِ الْبَالِ أَنَّ шу нарса яхши маълумки, ...; وَ لَا يَغْرُبَنَّ عَنِ الْبَالِ أَنَّ ... шу нарсани эътибордан ҳеч соқит қилмаслик керакки, ...; غَرُبَ (у) غَرَابَةٌ 1) ёт (нотаниш, ғалати) бўлмоқ; 2) *эск.* ту - шунарсиз бўлмоқ (*сўз*); II غَرَّبَ 1) ғарбга жўнаб кетмоқ; 2) сургун қилмоқ; ҳайдамоқ; ёт элларга жўнатмоқ; 3) оврупалаштирмоқ; 4) узоқлашмоқ, узоқда бўлмоқ; 5) Мағриб томонга йўл олмоқ; IV أَغْرَبَ 1) узоқларга кетмоқ; 2) (*н. дандир*) ажойиблик (ғалатилик) қилмоқ, ўзини тутолмаслик (فِي); ~ فِي الضَّحْكِ кўп кулмоқ; ҳоҳоламоқ, қотиб кулмоқ; 3) бегона бўлмоқ, бегоналашмоқ; 4) четлатмоқ, узоқлаштирмоқ; V تَغَرَّبَ 1) ёт (бошқа) ўлкаларга кетмоқ; эмиграцияга кетмоқ; 2) Ғарб тарафдори бўлмоқ, оврупалашмоқ; VIII اغْتَرَبَ 1) ватандан узоқларга кетмоқ, ғурбатда юрмоқ; эмиграцияга кетмоқ; 2) ватандан йироқда (ғурбатда) яшамоқ; ~ فِي طَلَبِ الْعَيْشِ тирикчилик учун ёт элларга кетмоқ; ~ عَنْ بِلَادِهِ ўз мамлакатини ташлаб кетмоқ; 3) бегона (қариндош бўлмаган) аёл - га уйланмоқ; X اسْتَغْرَبَ 1) ғалати, ажойиб, ғаройиб деб ҳисобламоқ; ҳайратга тушмоқ; 2) оврупалашмоқ; ◊ ~ فِي الضَّحْكِ қаттиқ кулмоқ

– اسْتِغْرَابٌ ҳайрон бўлиш, ҳайратга тушиш; ~ عَلَامَةُ الْ~ ундов белгиси (!); أَثَارَ ~ ҳайрон қолдирмоқ

– اغْتِرَابٌ ватандан узоқда (ғурбатда) яшаш بَدَلَ الْ~ *қар.* بَدَلَ

– إِغْرَابٌ альбинизм (*организмда унга хос ранг берувчи пигмент етишмаслиги*)

– تَغَرُّبٌ 1) ватанни ташлаб кетиш; эмигр - ция; 2) Ғарб тарафдори бўлиш; Оврупо ма - данияти билан танишиш, оврупалашиш

– تَغْرِيبٌ 1) ҳайдаш, сургун қилиш; 2) овр - полаштириш

– غَارِبٌ *кўп.* غَوَارِبُ 1) яғрин; бўйин; 2) *эск.* туя ўркачининг энг баланд ери; 3) *эск.* тўлқиннинг энг баланд жойи; ◊ غَوَارِبُ الْبَحْرِ денгиз тўлқинларининг ўркачлари; حَبْلُكَ عَلَى ~كَ хоҳлаган томонингга кетавер, тўрт томонинг қибла (*сўзма-сўз*: арқонинг гарданингда); أَلْقَى الْحَبْلَ عَلَى الْ~ (أَطْلَقَ) тўла эрк бермоқ

– غُرَابٌ *кўп.* غِرْبَانٌ, أَغْرِبَةٌ 1) *шунингдек:* الْ~ الْأَسْوَدُ *ёки* الْ~ النُّوحِيُّ *ёки* الْ~ الْأَسْحَمُ *шунингдек:* الْ~ الزَّاغُ *ёки* الْ~ الصَّغِيرُ қарға (*модаси*); الزَّرْعِ ~ *ёки* الزَّيْتُونِ ~ *ёки* الْ~ الْأَعْصَمُ зоғ; الْقَيْظِ ~ гўнгқарға; الْبَحْرِ ~ қорабузов (*қуш*); الْبَيْنِ ~ айрилиқ ҳақида хабар берувчи қарға; 2) тиғ, дам; السَّيْفِ ~ қилич тиғи; 3) *тех.* (*токарлик дастгоҳи*) патрони; الرَّأْسِ ~ энса, бош - нинг орқа томони; دُونَ هَذَا شَيْبُ الْ~ бу жуда узоқ; طَارَ ~ُهُ унинг орқа сочи оқариб кетди; الْفَجْرِ ~ُ احْتَمَلَ ابْتِسَامَتَهُ унинг юзидаги жилма - иш тез йўқолди; أَغْرِبَةُ الْعَرَبِ қора араблар (*метислар ва б. лар*)

– غَرَابَةٌ ғалатилик, ғаройиблик, ажойиблик; антиқалик, ғалати қилиқлилик; ... لَا ~ أَنَّ бу ажабланарли эмаски, ... لَيْسَ فِي ذَلِكَ ~ُ бунинг ажабланарли жойи йўқ

– غُرَابَةٌ *кўп.* ـاتٌ *архит.* полеон; валик

– غَرْبٌ[1] ғарб; ~ِ ғарбда; ғарбга; ғарб т - монда

– غِرْبٌ[2] *кўп.* غُرُوبٌ 1) диск, доира; 2) тиғ, дам, سِكِّينٍ ~ пичоқ тиғи; ◊ فَلَّ ~َهُ кимнидир кучдан қолдирмоқ; 3) катта челак, пақир

– غَرْبٌ[3] 1) узоқлик, йироқлик; 2) қизғинлик, эҳтирос

– غَرْبٌ[4] *ёки* غَرَبٌ[1] : ~ سَهْمٍ *ёки* ~ سَهْمٌ ким томонидан отилгани номаълум бўлган ўқ

– غَرْبٌ[5] *кўп.* غُرُوبٌ қўзга еш келадиган томир

– غَرَبٌ[2] 1) олтин; 2) кумуш; 3) қадаҳ, коса, бокал; 4) шароб, май; 5) *эск.* кумуш идиш; *эск.* қудуқ ёнидаги челакдан қуйилаётган сув

– غَرَبٌ[3] қудуқ билан ҳовуз ўртасида ч - лакдан томган сув; ◊ ~ بِعَيْنِهِ кўзидан ёши шашқатор оқмоқда

– غُرُبٌ кўп غُرَبَاءُ = غَرِيبٌ

– غُرْبَةٌ 1) *шунингдек:* دَارُ الْ~ ёт ўлка; 2) ғурбатдаги (ватандан йироқдаги) ҳаёт; أَلَمُ الْ~ ватан соғинчи

– غَرْبِيٌّ 1. 1) ғарбий; الْمَدِينَةِ ~ шаҳарнинг ғарбий томонида; 2) Оврупога оид; 2. ғарблик, оврупалик; 3) *эск.* ботаётган қуёш ёритиб турган (*нарса*). *эск.* қуёш ботаётган - даги ёруғлик

– غَرْبِيبٌ *кўп.* غَرَابِيبُ : ~ أَسْوَدُ тим қора, қоп - қора

– غُرُوبٌ ботиш (*қуёш ҳақида*); الشَّمْسِ ~ қуёшнинг ботиши

– غَرِيبٌ *кўп.* غُرَبَاءُ 1. 1) ёт, чет киши; (*к. учундир*) нотаниш, номаълум (عَنْ); مَادَّةٌ ~ةٌ ёт (четдан кириб қолган) модда, жисм; 2) ғалати, ғайриоддий, ажойиб; الْأَطْوَارِ ~ *қар.* طَوْرٌ; ... مِنَ الْ~ أَنَّ шуниси ажойибки, ...; وَ ... الْ~ فِي الْأَمْرِ أَنَّ *ёки* ... الْأَمْرُ أَنَّ مِنْ ~ бу иш ажойибки, ...; шуниси ғалатики, ...; 2. *кўп.* أَغْرَابٌ, غُرَبَاءُ 1) ёт, нотаниш одам; 2) чет эллик, хорижий одам

– غَرِيبَةٌ *кўп.* غَرَائِبُ (*қандайдир*) ажойиб (н.); ◊ لَأَضْرِبَنَّكُمْ ضَرْبَ غَرَائِبِ الْإِبِلِ мен сизларни бегона туяни ургандек ураман

– غُرَيِّبَةٌ *кўп.* ـاتٌ бодомли пирожний

– مُسْتَغْرَبٌ ғалати, ажойиб; ... وَ مِنَ الْ~ أَنَّ шуниси ажойибки, ...; ... وَ لَيْسَ مِنَ الْ~ أَنَّ шу нарса ҳайратланарли эмаски, ...

– مُغْتَرِبٌ 1. ёт элларда (ғурбатда) яшовчи; 2. қочқин; кўчиб бориб қолган шахс; эми - грант

– مَغْرِبٌ *кўп.* مَغَارِبُ 1) кун ботиш жойи (вақти); بَعْدَ الْ~ кун ботишдан сўнг; 2) ғарб; فِي مَغَارِبِ الْأَرْضِ وَ مَشَارِقِهَا ҳамма жойда, мағрибдан машриққача; 3) оқшом, шом; الْ~ *ёки* صَلَاةُ الْ~ шом намози

– مُعْرَبٌ альбинос (*териси, пўсти оқариб кетган одам, ҳайвон ёки ўсимлик*)

– مُغْرَبٌ *эск.* ватандан узоқлашган, бегона; ~ عَنْقَاءُ *ёки* ~ عَنْقَاءُ *қар.* عَنْقَاءُ

– مُغَرَّبٌ қувилган; сургун қилинган; ~ عَنِ النَّاسِ одамлар орасидаги ёт (чет) киши

مَغْرَبَ марокашлаштирмоқ, мағриблаштирмоқ

– مَغْرَبَةٌ марокашлаштириш, мағриблаш - тириш

– مَغْرِبِيٌّ 1. мағрибий; Марокашга оид; 2) *кўп.* مَغَارِبَةٌ Мағриб (Марокаш) кишиси; маро - кашлик

– مَغْرِبِيَّةٌ 1) кун ботар пайти; оқшом; Мағрибга (Марокашга) оид (мансуб) бўлиш

غَرِيبٌ *кўп.* غَرَائِبُ қоп-қора

غَرْبَلَ эламоқ, ғалвирламоқ, ғалвирдан ўтказмоқ; ~ه فِي غَرْبَالِ الْحَقِيقَةِ *маж.* бирор нарсанинг ҳақиқат эканини қаттиқ текширмоқ (ғалвирдан ўтказмоқ); تَغَرْبَلَ ғалвирланмоқ, эланмоқ

– غَرْبَالِيٌّ *кўп.* غَرَابِيلِيَّةٌ ғалвир ясовчи уста *ёки* ғалвир (элак) сотувчи, элакфуруш

– غَرْبَالٌ *кўп.* غَرَابِيلُ ғалвир; элак

– غَرْبَلَةٌ ғалвирлаш, элаш

– مُغَرْبَلٌ[1] ғалвирланган, эланган

– مُغَرْبَلٌ[2] қатл этилганидан кейин шишиб кетган жасад (мурда)

I غَرِثَ (а) غَرَثٌ очлик ҳис этмоқ; II غَرَّثَ оч қолдирмоқ, қоринни оч қўймоқ

– غَرَثٌ очлик

– غَرْثَانُ *мн.* غَرْثَى *кўп.* غِرَاثٌ, غَرَاثَى оч, қорни очган

– غَرْثَانُ = مُغَرَّثٌ

I غَرِدَ (а) غَرَدٌ сайрамоқ (*қуш ҳақида*); II غَرَّدَ сайрамоқ; чириқ-чириқ қилмоқ; IV أَغْرَدَ = II; V تَغَرَّدَ чириқламоқ, сайрамоқ, чириқ-чириқ қилмоқ (*қуш ҳақида*)

– أُغْرُودَةٌ *кўп.* أَغَارِيدُ сайраш (*қуш ҳақида*)

– غَرِدٌ сайроқи (*қуш*)

– غُرُدٌ *кўп.* غُرُودٌ қумли дўнг; غُرُودٌ مِنَ الرِّمَالِ қумли дўнглар, барханлар

– غَرِيدٌ = غَرِدٌ

– مُغَرِّدٌ сайроқи; сайровчи (қуш ҳақида)

I غَرَزَ (и) غَرْزٌ 1) (*н. нидир*) санчмоқ (ب); (*н. гадир*) санчмоқ, тиқмоқ (فِي); ◊ ~ الرَّاكِبُ رِجْلَهُ فِي الْغَرْزِ чавандоз оёғини узангига қўйди; 2) (*калитак, новда*) ўтказмоқ; II غَرَّزَ 1) (игна-тугма) тақмоқ; 2) ~ ت الْجَرَادَةُ тухум қўйиш учун думини ерга тиқмоқ, санчмоқ (*чигиртка ҳақида*); IV أَغْرَزَ санчмоқ; V تَغَرَّزَ санчилмоқ; ичкарига чуқур ботмоқ; VII انْغَرَزَ санчилган (тиқилган) бўлмоқ; VIII اغْتَرَزَ: ~ رِجْلَهُ فِي الْغَرْزِ оёқни узангига тиқмоқ

– غَارِزٌ сути камайиб қолган туя

– غَرْزٌ *кўп.* غُرُوزٌ 1) чармдан (теридан) яса - ган узанги; 2) қўчат; ~ أَحْمَرُ *мн.* сердолик (*қимматбаҳо тош*)

– غَرَزٌ *бот. ўсимлик номи* - Panicum satigerun

– غُرْزَةٌ[1] *кўп.* غُرَزٌ ~ حَشِيشٍ: ҳашиш (афюн) чекиладиган жой; қаҳвахона

– غُرْزَةٌ[2] *кўп.* غُرَزٌ 1) санчиш, укол қилиш; 2) сув тез оқадиган жой

– غَرَزِيٌّ инстинктив; ғайриихтиёрий

– غَرِيزَةٌ *кўп.* غَرَائِزُ 1) инстинкт, табиий сезги; 2) интилиш; 3) интуиция, ички сезги

– غَرِيزِيٌّ 1) инстинктив, ғайриихтиёрий; 2) табиий (туғма)

– مَغْرِزٌ *кўп.* مَغَارِزُ 1) (*бирор н.*) қуриладиган жой; 2) асос, замин; 3) қилиқ, ҳазил

I غَرَسَ (и) غَرْسٌ 1) (қўчат) ўтқазмоқ; 2) одатлантирмоқ; III غَارَسَ мардикорлик йўли билан (*мас., хурмо*) ўтқазмоқ; IV أَغْرَسَ 1) (*қўчат*) ўтқазмоқ; 2) чўктирмоқ; VII انْغَرَسَ 1) ўтқазилган бўлмоқ; 2) қўмилган бўлмоқ (*мас., қумга*); 3) санчилмоқ

– غَرَسٌ 1) (*дарахт*) ўтқазиш; 2) ўтқазиш мавсуми; 3) ўсимлик, қўчат

– غَرَّاسَةٌ *кўп.* ـاتٌ қўчат ўтқазувчи машина

– غَرْسٌ, غِرْسٌ[1] *кўп.* أَغْرَاسٌ, غِرَاسٌ ўтқазилган ўсимлик, қўчат

– غِرْسٌ[2] *кўп.* أَغْرَاسٌ қориндан болага ёп - шиб тушадиган шиллиқ парда

– غَرْسَةٌ *кўп.* غَرَسَاتٌ айрим ўсимлик, бир дона ўсимлик

– غَرِيسَةٌ *кўп.* غَرَائِسُ 1) қўчат; 2) янги ўсиб чиққан хурмо дарахти

– مُغَارَسَةٌ мардикорлик қилиб (*мас., хурмо*) ўтқазиш

– مَغَارِسِيٌّ мардикор

– مَغْرَسٌ *кўп.* مَغَارِسُ 1) қўчат ўтқазиладиган жой; қўчат ўтқазишга мўлжалланган майдон; плантация; 2) (*қўчат етиштириладиган*) жой, питомник

– مَغْرُوسٌ ўтқазилган

– مَغْرُوسَاتٌ *кўп.* ўтқазилган нарсалар; пла - тация

غُرُوشٌ, غِرْشٌ *кўп.* غُرُوشٌ (*сол.* قِرْشٌ) пиастр (1/100 *Миср фунтига ёки 40 пара ёки 10 миллимга тенг пул бирлиги*)

I غَرَضَ (и) غَرْضٌ тўлдирмоқ (*мас. идишни*); غَرِضَ (а) غَرَضٌ *эск. (н.гадир)* интилмоқ (إِلَى); *(н.нидир)* жуда хоҳламоқ; IV أَغْرَضَ (*н. дандир*) манфаатдор бўлмоқ, ғаразли манфаатни кўзламоқ, (*бирор н. ни*) назарда тутмоқ; ~ الْغَرَضَ мақсадига етмоқ; V تَغَرَّضَ 1) (*бирор к. нинг*) тарафини олмоқ; (*бирор н. га*) қизиқиш кўрсатмоқ, ғаразли муносабатда бўлмоқ (لِ); 2) синмоқ, синиб кетмоқ

– إِغْرِيضٌ *кўп.* أَغَارِيضُ янги оппоқ нарса

– غَرَضٌ *кўп.* أَغْرَاضٌ 1) ғараз, мақсад, мўлжал; объект; интилиш; الْـ~ الْمَقْصُودُ орзу қилинган мақсад; وَافٍ بِالْـ~ мақсадга мувофиқ, мос; 2) манфаатдорлик, шахсий манфаат; ғаразли истак; خَالِي الْـ~ манфаатдор бўлмаган, беғараз, холис; 3) нишон; 4) керакли нарса; أَغْرَاضُ الْبَيْتِ уйдаги нарсалар

– غَرَضِيَّةٌ манфаатдорлик; ғаразлилик

– غَرِيضٌ[1] янги (*гўшт, кўкат ҳақида*)

– غَرِيضٌ[2] = مَغْرُوضٌ

– مَغْرِضٌ *кўп.* مَغَارِضُ туянинг бели (бел қисми)

– مُغْرِضٌ 1) ғаразли, (*н. дандир*) ғаразли шахсий мақсадни кўзловчи (*н. нидир*) назарда тутувчи; ~ دَوَافِعُ ғаразли сабаблар; 2) нохолис, ғаразли

– مَغْرُوضٌ ёмғир суви

غُضْرُوفٌ *кўп.* غَرَاضِيفُ = غُرْضُوفٌ

غَرْغَاجٌ қайрағоч, бужун

غَرْغَرَ 1) жазилламоқ (*қовурилаётган гўшт ҳақида*); варақ-вуруқламоқ (*қайнаётган сув ҳақида*); 2) ғарғара қилмоқ, томоқ чайқамоқ; تَغَرْغَرَتْ عَيْنَاهُ *маж.* кўзларидан дарё-дарё ёш тўкди

– غَرْغَرٌ *жам.* цесаркалар (*товуққа ўхшаш парранда*)

– غُرْغُرَةٌ 1) отнинг пешонасида учрайдиган оқ ранг; 2) ҳурматли, эътиборли; ~ رَجُلٌ улуғ одам

– غَرْغَرَةٌ *кўп.* ـاتٌ цесарка

– غَرْغَرَةٌ 1) жазиллаш; вақир-вуқур қилиш; ~ الْمَوْتِ ўлим олдидаги хириллаш; 2) бўғиз чайқаш; 3) (*бўғизни*) чайқайдиган нарса

I غَرَفَ[1] (и) غَرْفٌ 1) чўмичда олмоқ; 2) тарелкага қуймоқ, (*идишга*) солмоқ, сузмоқ; غَرَفَ[2] (у) غَرْفٌ кесмоқ, қирқмоқ; ~ النَّاصِيَةَ п - шонадаги сочни кесмоқ; VII انْغَرَفَ (*тарелкага*) қуйилган бўлмоқ, (*идишга*) солинган (сузилган) бўлмоқ; VIII اغْتَرَفَ чўмичда олмоқ (қуймоқ); ~ الْمَاءَ بِالْيَدِ ҳовучлаб сув олмоқ

– غَارِفَةٌ мусибат тушганда пешонасидаги сочини юладиган аёл (*арабларда*)

– غَرَافٌ *кўп.* غَرَارِيفُ ёки غَرَافَةٌ *кўп.* ـاتٌ сув чархпалаги

– غِرَافٌ ҳажм ўлчов бирлиги

– غَرْفٌ терини ошлашда ишлатиладиган ўсимлик

– غُرْفَةٌ[1] *кўп.* غُرَفٌ 1) хона, комната; ~ الْأَكْلِ (الطَّعَامِ) ошхона, емакхона; ~ النَّوْمِ ётоқхона, ухлайдиган хона, хобхона; ~ الْجُلُوسِ *ёки* ~ الْاسْتِقْبَالِ меҳмонхона, меҳмон кутиладиган хона; ~ الْجَلَسَاتِ мажлислар зали; الْـ~ التِّجَارِيَّةُ савдо палатаси; 2) камера; ~ الْغَازِ لِلْإِعْدَامِ газли ўлим камераси; ~ الْاحْتِرَاقِ (الْاشْتِعَالِ) *тех.* ёниш камераси; ~ وِلْسُنَ *физ.* Вильсон камераси

– غُرْفَةٌ[2] *кўп.* غُرَفَاتٌ, غِرَافٌ 1) бир сиқим, бир кафт; 2) *эск.* ҳовучлаб олинган сув ўлчами; 3) *эск.* еттинчи осмон (*жаннатдаги энг юқори жой*)

– غُرْفَةٌ[3] *кўп.* غُرُفَاتٌ шифти қия одам яша - диган болохона

– غِرْفَةٌ *кўп.* غِرَفٌ шиппак

– غَرِيفٌ шохлари бир-бирига киришиб ке - ган дарахт

– مَغْرَفَةٌ *кўп.* مَغَارِفُ овқат тарқатиладигам чўмич, капгир; чўмич

I غَرِقَ (а) غَرَقٌ 1) чўкмоқ, сувга ғарқ бўлмоқ; ~ فِي الْيَأْسِ умидсизликка тушиб қолмоқ; ~ فِي شَيْءٍ بِالْأُذُنَيْنِ *маж.* бирор нарсага бор-буди билан шўнғиб (берилиб) кетмоқ; ~ لِلْأَذْقَانِ فِي شَيْءٍ *маж.* бирор нарса билан қулоғигача банд бўлмоқ; 2) сув босган бўлмоқ; II غَرَّقَ чўктирмоқ; (*сув*) бостирмоқ, сув остида қолдирмоқ; ~ الْأَسْوَاقَ بِالْبَضَائِعِ *қар.* IV 2); IV أَغْرَقَ 1) *қар.* II; 2) сел бостирмоқ, сув бостирмоқ, сероб қилмоқ; ~ الْأَسْوَاقَ بِالْبَضَائِعِ а) бозорни молларга сероб қилмоқ (бостириб юбормоқ); б) молни арзонлаштириб (демпинг) ниятида зарарига сотмоқ; 3) (*бирор н. да*) чегарадан чиқиб кетмоқ; ~ فِي الضَّحْكِ кўп кулмоқ; ҳоҳолаб кулмоқ; қотиб-қотиб кулмоқ; ~ فِي مَدِيحِهِ кимнидир ҳаддан ортиқ мақтамоқ; ~ فِي الْقَوْسِ ўқ отиш учун камоннинг ипини роса қаттиқ чўзмоқ; V تَغَرَّقَ = I; VIII اغْتَرَقَ сингдирмоқ, шиммоқ, сўрмоқ; ~ النَّفَسَ нафас олмоқ; ~ النَّظَرَ ўзига диққатни тортмоқ; X اسْتَغْرَقَ 1) (*вақтни*) олмоқ, банд қилмоқ, сарф қилмоқ; 2) (*бирор н. га*) тўла берилмоқ (فِي); ~ فِي النَّوْمِ чуқур уйқуга кетмоқ; 3) (*н. дадир*) чегарадан чиқмоқ (فِي); ~ فِي الضَّحْكِ қотиб-қотиб кулмоқ; ~ فِي الْكَلَامِ б - маъни гап-сўзга тушиб кетмоқ; XII إِغْرَوْرَقَ суғорилмоқ; (*кўз ёшлари билан*) ювилмоқ

– اسْتِغْرَاقٌ тушуниш, ўрганиш, ўзлаштириш

– إِغْرَاقٌ 1) сув (сел) остида қолиш; сел; قَابِلٌ لِلْ~ сув остида қолиши мумкин бўлган, сув остида қоладиган; الْ~ التِّجَارِيُّ *ёки* بِالْبَضَائِعِ ~ *ист.* арзонлаштириш (демпинг); 2) ошириб (орттириб) юбориш; чораларни кучайтириш; *адаб.* иғроқ, муболаға, гипербола

– تَغْرِيقٌ сув остида қолдириш; сув бостириш

– غَارِقٌ 1) (*н. гадир*) ботиб кетган, чўкиб кетган (فِي); ~ فِي الدَّيْنِ қулоғигача қарзга ботиб кетган; 3) чўкаётган

– غَارُوقَةٌ узоқ муддатли ижара; (*бирор н. дан*) узоқ йиллар давомида фойдаланиш

– غَرْقٌ *эск.* кучланиш, куч, тиришиш, зўр бериш; وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا қур. (кофирлар жонини) жон-жаҳди билан оладиган фаришталар номи билан қасам (79-1)

– غَرَقٌ ғарқ бўлиш; чўкиш; сув остида қолиш; сел

– غَرِقٌ = غَارِقٌ

– غَرْقَانٌ 1) чўкаётган; сув остида қолган; 2) кема ҳалокатига учраган; 3) (*бирор н.* га) ботиб (кўмилиб) кетган, ғарқ бўлган (فِي); ~ فِي الدَّيْنِ қулоғигача қарзга ботиб кетган

– غَارُوقَةٌ = غَارُوقَةٌ

– غَرِيقٌ[1] 1. чўкиб кетган; 2. *кўп.* غُرَقَاءُ, غَرْقَى чўкиб кетган киши

– غَرِيقٌ[2] чуқур (*жой*)

– مُغْرَقٌ чўктирилган, ғарқ этилган

– مُغَرَّقٌ ботириб олинган; لِجَامٌ ~ بِالْفِضَّةِ к - муш суви юритилган юган

– غِرْقِئٌ тухумнинг пўчоқ остидаги пардаси

غَرْقَدٌ дарахт; بَقِيعُ الْ~ Мадинаи мунаввар - даги қабристон номи

– أَغْرَلُ[1] *мн.* غَرْلَاءُ *кўп.* غُرْلٌ хатна қилинмаган, қўли ҳалолланмаган (*бола*)

– أَغْرَلُ[2] тўкин-сочин ҳаёт, бекаму-кўстлик

غُرْلَةٌ *кўп.* غُرَلٌ эркаклар жинсий органининг учи

I غَرِمَ (а) غَرَامَةٌ 1) (*солиқ, жарима*) тўламоқ; зарар кўрмоқ; II غَرَّمَ жарима солмоқ; ~ هُ الدَّيْنَ қарзини қайтаришни бўйнига қўймоқ; IV أَغْرَمَ 1) жарима олмоқ; *мажх.*(*к. нидир*) севиб қолган бўлмоқ (ب); (*бирор н. га*) қаттиқ берилмоқ; V تَغَرَّمَ жарима солинган бўлмоқ

– غَارِمٌ *эск.* ўз устига мажбурият олган, қарздор

– غَرَامٌ 1) севги, муҳаббат; қаттиқ қизиқиш, эҳтирос; وَقَعَ فِي ~ هِ ... кимнидир эҳтирос билан севиб қолмоқ; 2) азоб, қийноқ; 3) *эск.* қутулиб бўлмайдиган нарса

– غِرَامٌ *кўп.* اتٌ. грамм

– غَرَامَةٌ жарима, пеня; (*зарарларни*) қоплаш ~ الْحَرْبِ ҳарбий товон (контрибуция); دَفَعَ ~ ... عَلَى ... учун жарима тўламоқ; وَقَعَ الْ~ عَلَى ... ...га жарима солмоқ

– غَرَامِيٌّ севгига (муҳаббатга) оид; رِسَالَةٌ ~ ةٌ севги мактуби

– غَرَامِيَّاتٌ *кўп.* севги саргузаштлари

– غُرْمٌ 1) зарар, йўқотиш; الْ~ لَا يُسَاوِي الْغُنْمَ *мтл.* фойдасидан зарари кўп (зарар ўлжага арзимайди); 2) товон

– غَرِيمٌ *кўп.* غُرَمَاءُ 1) рақиб; душман; қарши томон; 2) қарздор; 3) кредитор

– مَغْرَمٌ *кўп.* مَغَارِمُ 1) жарима; 2) зарар, йўқотиш; 3) пул мажбурияти, қарз; 3) *эск.* бож

– مُغْرَمٌ[1] (*к. нидир*) севиб қолган (ب); (*н. г - дир*) қизиққан (ب)

– مُغْرَمٌ[2] 1) жарима олинган (солинган); 2) пул тўлаб олинадиган (*мас., мактуб*)

– مَغْرُومٌ *эск.* йўқотилган, ютқазилган

غَرِينٌ лойқа, балчиқ; чўкинди

غُرْنُوقٌ *кўп.* غَرَانِيقُ *зоол.* турна; *маж.* олифта

غُرْنُوقٌ *кўп.* غَرَانِيقُ = غَرْنَقٌ

– غُرَنْيِقٌ бўйни узун сув қуши

I (غرو) غَرَا (у) غَرْوٌ ҳайратни баён қилмоқ, билдирмоқ; 2) ёпиштирмоқ; елимламоқ, елимлаб ёпиштирмоқ; 3) ёпишмоқ, ёпишиб қолмоқ; *мажх.* (*н. гадир*) меҳр сезмоқ (ب); غَرِيَ (а) غَرًا, غَرَاءٌ қизиқмоқ, қизиқиб қолмоқ, ҳаваси келмоқ; II غَرَّى ёпиштирмоқ, елимламоқ; елимлаб ёпиштирмоқ; IV أَغْرَى 1) (к. гадир қарши) қўзғатмоқ, гиж-гижламоқ, кайфият туғдирмоқ (ب); (*н. дир қилишга*) қизиқтирмоқ, илҳомлантирмоқ (ب); (*к. гадир, н. гадир*) гиж-гижламоқ, ёвлаштирмоқ (ب); ~ الْكَلْبَ بِالصَّيْدِ итни овга гиж-гижламоқ; 2) *мажх.* (*бирор н. га*) қизиққан бўлмоқ (ب); ~ الْعَدَاوَةَ (*к. нингдир ўртасида*) адоват (ду - манлик) пайдо қилмоқ (بَيْنَ); V تَغَرَّى ёпишмоқ, ёпишиб олмоқ, хиралик қилмоқ

– إِغْرَاءٌ гиж-гижлаш, ёвлаштириш; йўлдан уриш

– تَغْرِيَةٌ ёпиштириш, елимлаш; *линг.* агл - тинация

– غَرًا елим

– غَرَاءٌ елим; ~ السَّمَكِ балиқ елими

– غَرَاةٌ қизиқтириш, ҳавасини келтириш

– غَرَايَةٌ *кўп.* اتٌ. елим солинган шиша, ба - ка

– غَرْوٌ ҳайрат, ҳайрон қолдирадиган нарса, муъжиза; وَ لَا ~ أَنَّ ... шу нарса ҳайратланарли эмаски, ...

– غَرْوَى = غَرْوٌ

– غَرَوِيٌّ ёпишқоқ; *кимё.* коллоидга оид

– غَرَوِيَّاتٌ *кўп.* коллоидлар

– غَرِيٌّ яхши, гўзал, чиройли

– مُغْرٍ *мн.* مُغْرِيَةٌ 1. гиж-гижлатувчи; қизиқарли, йўлдан урувчи; عُرُوضٌ مُغْرِيَةٌ қизиқарли таклиф; 2. гиж-гижловчи одам; йўлдан урувчи одам

– غَرَايَةٌ *кўп.* مَغْرَايَاتٌ = مَغْرَاةٌ

– مُغْرَيَاتٌ *кўп.* 1) қизиқтирувчи, кўнгил суст кетадиган, йўлдан оздирадиган нарсалар; 2) (*қармоқ, қопқон кабиларга қўйиладиган*) ҳўрак

غَرْيَاقٌ *зоол.* қорабузов (қуш)

غَرِيفُونٌ грейпфрут (*цитруслар оиласига мансуб апельсинсимон мевали дарахт ва унинг меваси*)

I غَزَّ (а/и) غَزٌّ санчмоқ, тиқмоқ, тешмоқ; IV أَغَزَّ тиконли бўлмоқ (*ўсимлик ҳақида*); VII انْغَزَّ 1) кирмоқ, кириб қолмоқ; 2) санчилган бўлмоқ

– غَزَّةٌ *кўп.* اتٌ. тешик; тешилганлик

غُزٌّ *халқ.* турклар (*мамлуклар*)

– عُزَّى турк (*мамлук*)

I عَزَرَ (у) عَزَارَةٌ 1) сероб (бой, мўл-кўл) бўлмоқ; 2) кенг бўлмоқ; IV أَعْزَرَ *бирор н. ни*) кўп қилмоқ; فِي تَأْلِيفِهِ ~ кўп ёзмоқ, кўп асар ёзмоқ

– عَزَارَةٌ 1) сероблик, бойлик, мўл-кўллик; ~ بِ мўл-кўл; 2) кенглик, кенг-мўллик

– عَزَارَةٌ = عَزْرٌ

– عَزِيرٌ 1) мўл-кўл, бой, сероб; الْمَاءِ ~ сувга сероб, серсув (*дарё ҳақида*); 2) кенг

I (غزل) عَزَلَ, عَزَّلَ (и) عَزْلٌ йигирмоқ; عَزَلَ (а) عَزْلٌ 1) (*бирор к. га*) хушторлик қилмоқ, (к. *гадир*) ошиқона муносабатда бўлмоқ (ب); (*к. биландир*) ўйнашлик қилмоқ, ўйнашмоқ (ب); 2) ғаламислик қилмоқ; III عَازَلَ 1) хушторлик қилмоқ, меҳрибонлик қилмоқ, ғамхўрлик қилмоқ; ўйнашлик қилмоқ; (*шеърда аёл кишини*) мақтаб куйламоқ; 2) ўйнамоқ, ҳазиллашмоқ; IV أَعْزَلَ чархни (*ип йигирадиган дастгоҳни*) айлантирмоқ; V تَعَزَّلَ 1) (*шеърда аёл кишини*) мақтаб куйламоқ, (*аёл кишини*) кўкларга кўтармоқ (ب, ق); 2) (*аёл кишига*) меҳрибонлик (ғамхўрлик) қилмоқ (ب); 3) (*аёл киши билан*) ҳазиллашмоқ (ب); VII اِنْعَزَلَ йигирилган бўлмоқ; VIII اِعْتَزَلَ йигирмоқ

– عَازِلَةٌ *кўп.* عَوَازِلُ йигирувчи аёл

– عَزَّالٌ 1) йигирувчи; 2) йигирувчилик корхонаси эгаси; 3) йигирилган ип сотувчи; 4) ғаламис; 5) ўргимчак

– عَزَّالٌ *кўп.* عَزَّالَانِ, عِزْلَانٌ 1) кийик (*эркаги*); 2) эшак, харак (*ғижжакдаги*); ◊ دَامُ الْ~ елим (*дарахтдаги*)

– عَزَالَةٌ[1] кийик (*ургочиси*): ◊ طَلَعَتْ عَلَيْهِ ~ у ақлдан озди, у жинни бўлиб қолди

– عَزَالَةٌ[2] *шунингдек:* الضُّحَى ~ зуҳо, (чиқаётган) қуёш; جَاءَ زَيْدٌ فِي ~ الضُّحَى Зайд эрталаб қуёш чиққанда келди

– عَزْلٌ[1] йигириш; مَعَامِلُ الْ~ йигирув фабрикалари

– عَزْلٌ[2] *кўп.* عُزُولٌ йигирилган ип; مُسَرْبَسٌ ~ пишитиб йигирилган ип; ◊ السُّعَالَى ~ асбест; الْبَنَاتِ ~ ширинликларнинг тури

– عَزْلٌ 1) хушторлик; ошиқона муносабат; ўйнашиш; 2) ошиқона лирик шеър, классик лириканинг жанри

– عَزْلٌ ишқий ғазаллар соҳиби; رَجُلٌ ~ а) ишқий ғазаллар ёзадиган одам; б) аёлларга хушомад (хушторлик) қиладиган одам

– عَزْلِيَّةٌ ғазалийя (*пахта ипидан тўқилган ўпл-ўпл маҳаллий мато (алак)*

– مُعَازَلَةٌ (*ошиқона*) меҳрибонлик; ўйнашиш

– مِعْزَلِيٌّ йиг (дук, урчуқ) сотувчи

– مَعْزَلٌ *кўп.* مَعَازِلُ йигирувчилик корхонаси; йигирувчилик фабрикаси

– مِعْزَلٌ *кўп.* مَعَازِلُ йиг, дук, урчуқ; чарх, ип йигирадиган чарх; أَبُو مِعْزَلٍ а) узун оёқли; б) *зоол.* турнасимон қуш

– مَعْزُولٌ *кўп.* ـَاتٌ йигирилган ип

I (غزو) غَزَا (у) غَزْوٌ (*ҳарбий*) юриш (босқин) қилмоқ; ҳужум қилмоқ; босиб олмоқ; قَلْبَهَا ~ у (*аёл*) нинг юрагини эгаллаб олди; 2) (*бирор н. га*) интилмоқ; (*бирор н. ни*) назарда тутмоқ, эътиборда тутмоқ; IV أَغْزَى 1) ғазотга тайёрламоқ, (*к. нидир*) босиб олишга тайёрламоқ; 2) орқага сурмоқ, кечиктирмоқ;

– غَازٍ *мн.* غَازِيَةٌ[1] *кўп.* غُزَاةٌ 1. юриш қилувчи, босиб олувчи; 2. 1) босқинчи; 2) жангчи, аскар

– غَازِيَةٌ[2] *кўп.* غَوَازٍ раққоса, ўйин тушадиган аёл

– غَزْوٌ 1) (*ҳарбий*) юриш; ҳужум; уруш олиб бориш; босиб олиш; الْفَضَاءِ الْكَوْنِيِّ ~ космосни эгаллаш; 2) *эск.* ҳарбий экспедиция

– غَزْوَانُ *ат. от, мз.* Ғазвон

– غَزْوَةٌ *кўп.* غَزَوَاتٌ ғазавот, (*ҳарбий*) юриш, босқин, ҳужум

– غَزِيَّةٌ *ат. от, мз.* Ғазийя

– مَغْزَاةٌ *кўп.* مَغَازٍ (*ҳарбий*) юриш; الْمَغَازِي *тар.* Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳарбий юришлари

– مَغْزًى *кўп.* مَغَازٍ 1) маъно, мазмун, мағз; ذُو ~ كَبِيرٍ ёки ~ الْ(كَبِيرُ) بَعِيدُ кўп маъноли; 2) *шунингдек:* أَدَبِيٌّ ~ (*қиссидан*) ҳисса (*масалда*); الْكَلَامِ ~ айтилмоқчи бўлган фикр

– مَغْزُوٌّ урушга (босқинга) дучор бўлган (дучор қилинган); босиб олинган

I غَسَّ (у) غَسٌّ: الْكَلَامَ ~ гапдан айб топмоқ

– غُسٌّ пасткаш, ярамас, тубан

(غسر) V تَغَسَّرَ чигаллашмоқ, чигаллашиб кетмоқ (*бирор масала ҳақида*)

– غَسَرٌ ҳовуз ёки кўлга шамолда учиб келган хор-хас

I غَسَقَ (и) غَسَقَانٌ, غَسَقٌ, غُسْقٌ қоронғилашмоқ, қоронғу тушмоқ; غَسَقَ (а) غَسَقَانٌ ёшланмоқ, ёшга тўлмоқ (*кўз ҳақида*); IV أَغْسَقَ тим қоронғу (қоп-қоронғу) бўлмоқ (*тун ҳақида*); VIII اِغْتَسَقَ = VI

– غَاسِقٌ 1) туннинг шафақ ботгандан кейинги қисми; 2) Ой (*Ернинг йўлдоши*)

– غَسَّاقٌ, غَسَاقٌ 1) *қур.* йириング; 2) гоҳ пасайиб, гоҳ кучайиб турадиган изғирин; 3) сассиқ, қўланса

– غَسَقٌ кечки ғира-ширалик; тонготар арафасидаги ғира-ширалик; اللَّيْلِ ~ فِي тун ғира-ширалигида

I غَسَلَ (и) غُسْلٌ 1) ювмоқ; وَجْهَهُ ~ ювинмоқ; 2) *дин.* ғусл қилмоқ; 3) (*кийимни*) ювмоқ; II غَسَّلَ 1) яхшилаб ювмоқ; ҳафсала билан ювмоқ (*кийимни*); 2) (*ўлган кишини*) ювмоқ; 3) ювдирмоқ, ювишга мажбур қилмоқ; VII اِنْغَسَلَ 1) ювиб ташланган бўлмоқ; ювилмоқ; 2) ювилган бўлмоқ; VIII اِغْتَسَلَ 1) ювилмоқ, ювинмоқ; чўмилмоқ; 2) *дин.* ғусл қилмоқ

– تَغْسِيلٌ (*ўлган кишини*) ювиш

– غَاسُولٌ 1) совун; 2) ишқор; 3) совунли ўт (алаф)

– غَسَّالٌ ғассол, ювувчи, ювиш ишлари бажарилган шуғулланувчи (*киши*)

– غَسَّالَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) кир ювувчи аёл; 2) кир ювиш машинаси; كَهْرَبَائِيَّةٌ ~ электр кир ювиш машинаси

– غُسَالَةٌ мағзава, мағзоба, ювинди, ифлос сув

– غَسْلٌ ювиш; кир ювиш; حَبْلُ الْ~ кийиларни қуритиш учун осиб қўйиладиган ип (арғамчи); طِشْتُ الْ~ тогора (*ювиниш учун*); مَاءُ الْ~ мағзава, ювинди; مِشْبَكُ الْ~ қисқич (*қуритиладиган кийимни осиш учун*)

– غُسْلٌ 1) ювиш, ювиниш; قَتَلَهَا ~ا لِلْعَارِ ша мандаликни ювиш учун у у (аёл)ни ўлдирди

– غِسْلٌ[1] ғусл (ювиниш) учун ҳозирланган сув

– غِسْلٌ[2] сувга аралаштириб бош ювиш учун ишлатиладиган доривор ўсимлик

– غِسْلِينٌ дўзахийларнинг ювилиб оқиб кетувчи эт, ғери ва қонлари; аҳли дўзахларнинг эт ва териларидан оқиб тушадиган қон аралаш йириング

– غَسُولٌ 1) = غَاسُولٌ; 2) *мед.* ични ювиш; ичга сув юбориш (*орқадан*); латта ёки пахтани ҳўллаб бирор аъзога қўйиш, малҳам; لِلْعَيْنِ ~ кўзга малҳам қўйиш; 3) *бот.* доривор ғулхайри; 4) кир ювиш кукуни (порошоги)

– غَسِيلٌ[1] ювиш, ювиб ташлаш; الْمِعْدَةِ ~ ошқозонни ювиш; نَظِيفٌ زَيَّ الصِّينِيِّ بَعْدَ ~ هُ *халқ. мтл.* ювилган патнисдай тоза

– مَغْسُولٌ[2] 1. ювилган, ювиб қўйилган; 2. кийим-кечаклар (*ювилган ёки ювиш учун тайёрлаб қўйилган*); الْمَلَائِكَةِ ~ *тар.* шаҳидлардан حَنْظَلَةَ بْنُ الرَّاهِبِ га қўйилган лақаб (*чунки у зот Уҳуд жангида шаҳид бўлганларида, фаришталар ювган эканлар*)

– مُغْتَسَلٌ 1) ҳожатхона, таҳоратхона; 2) ювиниш учун ишлатиладиган сув

– مُغَسِّلٌ ўлган кишиларни (мурдаларни) ювувчи, ғассол

– مَغْسَلٌ, مَغْسِلٌ *кўп.* مَغَاسِلُ бирор нарса ювладиган жой; кирхона

– مِغْسَلٌ (*ювиниш учун ишлатиладиган*) тоғора, тос; (*ювинадиган жойдаги*) чиғаноқ, раковина

– مَغْسَلَةٌ мағсала, умивальник; ювинилад - ган хона

I غَسَمَ (у) غَسْمٌ қоронғи бўлмоқ, қоронғилашмоқ

– غَاسِمٌ қоронғи; ~ لَيْلٌ қоронғи тун

– غَسَّانِيٌّ *тар.* ғассонийларга оид

غَسَاسِنَةٌ *кўп.* الـ~ *тар.* Ғассонийлар

– غَسَّانُ Ғассон (*ғассоний ҳукмронлар чиққан қабила номи*)

– غُسْنَةٌ *кўп.* غُسْنَاتٌ = غُسْنَاةٌ

– غُسْنَةٌ *кўп.* غُسَنٌ соч ўрими, ўрилган соч

– غَيْسَانٌ ёшликдаги жўшқинлик, ёшлик ғайрати

(غسو) I غَسَا (у) غَسْوٌ қоронғи бўлмоқ, қоронғилашмоқ; غَسِيَ (а) = غَسَا

I غَشَّ (а/у) غَشٌّ 1) алдамоқ, фириб бермоқ; 2) сохталаштирмоқ; II غَشَّشَ алдатмоқ, фирибгарлик қилдирмоқ; VII اِنْغَشَّ алданган (фириб еган) бўлмоқ; ёлғонга ишонган бўлмоқ; VIII اِغْتَشَّ алданилган бўлмоқ; X اِسْتَغَشَّ алдоқчиликда (фирибгарликда) г-мон қилмоқ

– غَاشٌّ *кўп.* غَشَّاشٌ, غَشَشَةٌ алдамчи, алдоқчи, хоин

– غَشٌّ алдашлик; сохталаштиришлик

– غِشٌّ[1] *кўп.* غُشُوشٌ ёлғон, алдамчилик, фирибгарлик

– غِشٌّ[2] *халқ.* ғишш (*ҳайвонлар касаллигнинг номи*)

– غَشَّاشٌ 1. 1) алдоқчи, ёлғончи; 2) сохта; 2. алдамчи, фирибгар; сохтакор

– غَشَاشٌ *эск.* шошилишлик, шошқалоқлик, шошма-шошарлик, ҳовлиқмалик

– مَغْشُوشٌ 1) алданган; 2) сохта; сохтаталаштирилган; 3) соф эмас, нимадир аралаштирилган; ~ لَبَنٌ сув қўшилган сут

I غَشَمَ (и) غَشْمٌ 1) хафа қилмоқ, қисмоқ, камситмоқ; 2) таваккалига (ўйлаб ўтирмай) қилмоқ; 3) зулм қилмоқ, зулм ўтказмоқ, золимлик қилмоқ; II غَشَّمَ бехабар (тажрибасиз) деб ҳисобламоқ; VI تَغَاشَمَ ўзини меров (соддадил) қилиб кўрсатмоқ; X اِسْتَغْشَمَ = II

– غَاشِمٌ 1) зулм қилувчи, адолатсиз; қўпол; 2) золим

– غَشْمٌ ноҳақлик

– غُشْمٌ бехабарлик, билмаслик; тажрибасизлик

– غَشُومٌ 1. адолатсиз; зулмкор, қўпол; الْقُوَّةُ الـ~ қўпол куч; 2. кўрс, дағал, қўпол одам; 3) *эск.* камситувчи, ноҳақ иш тутувчи, хафа қилувчи

– غُشُومَةٌ, غُشُومِيَّةٌ билмаслик; тажрибасизлик; соддалик

– غَشِيمٌ 1. 1) бехабар, билмайдиган; тажрибасиз; 2) хом, қайта ишланмаган; ~ حَدِيدٌ темир рудаси; ~ حَجَرٌ ишланмаган (тарошланмаган) тош; 3) қовушмаган, бесўнақай; қўпол; 2. 1) янги келган; 2) содда, меров

– مَغْشَمٌ баҳодир, довюрак (*одам*)

غَشْمَرَ кириб келмоқ, бостириб келмоқ; السَّيْلُ ~ сел босиб келди, сел босди; تَغَشْمَرَ ғазабланмоқ, жаҳли чиқмоқ; فُلَانًا ~ к.ғадир ғазаб қилмоқ, ғазабини тўкиб солмоқ

غَشْمَشَمٌ 1) ўжар, қайсар одам; 2) зулмкор, золим одам

I (غشو) غَشَا (у) غَشْوٌ келмоқ; қатнамоқ, бормоқ; أَغْشَى (а) غَشَيَانٌ 1) қатнамоқ; бормоқ, келмоқ; 2) (*аёл билан*) жинсий алоқада бўлмоқ; босмоқ (*эркак ҳақида*); غَشِيَ[2] (а) غَشَاوَةٌ 1) босмоқ; ~هُ النُّعَاسُ мудроқ босди; غُشِيَ عَلَيْهِ у беҳуш бўлиб йиқилди; بِالسَّوْطِ ~ қамчи билан саваламоқ; 2) қоронғи бўлмоқ (*тун ҳақида*); II غَشَّى (*устини*) қопламоқ (*бирор н. билан* - ب *н. ни -туш.к. ёки* عَلَى); بِالذَّهَبِ ~ олтин билан (зарҳал билан) қопламоқ, зарҳалламоқ; ◊ التَّعَصُّبُ عَلَى ~ أَبْصَارِهِمْ таассуб (фанатизм) уларни кўр қилиб қўйди; IV أَغْشَى 1) кўзни кўрмас қилиб қўймоқ; 2) келтирмоқ; 3) қоронғи бўлмоқ (*тун ҳақида*); عَلَى بَصَرِهِ ~ кимнингдир кўзини боғлаб қўймоқ; V تَغَشَّى 1) 1) боғламоқ, ўраб қўймоқ; 2) (*бирор н. билан*) боғламоқ, ўраб қўймоқ (ب); 3) *эск.* жинсий алоқада бўлмоқ; X اِسْتَغْشَى тутмоқ, қўлга олмоқ (*мас., жосусни*); ◊ ثَوْبَهُ (بِثَوْبِهِ) ~ (эшитмаслик ва кўрмаслик учун) кийимга ўралиб олмоқ

– غَاشِيَةٌ *кўп.* غَوَاشٍ 1) ёпинчиқ, ёпғич, жабдуқ; 2) (*болалар*) гуруҳи, тўпи, оламони; 3) тутқаноқ, хуруж (*мас., ғазаб*); أَخَذَتْهُ ~ مِنَ الرَّهْبَةِ уни қўрқув босди; غَشِيَتْهُ ~ مِنَ الْحَنَقِ у қаттиқланди, уни қаттиқ ғазаб ўраб олди (қоплаб олди); غَشِيَتْهُ ~ مِنَ الْقَلَقِ у қаттиқ ташвишга тушиб қолди; غَشِيَتْهُ ~ مِنَ النَّوْمِ уни уйқу босиб қолди; 4) бало, офат; الـ~ *кур.* ўликлар тириладиган кун; 5) қоронғилик; 6) *анат.* перикардий (*юрак олдидаги қопчиқ*)

– غِشَاءٌ *кўп.* أَغْشِيَةٌ 1) қоплама, покришка; ёпинчиқ; парда; 2) пўст; мембрана; парда; الْبَكَارَةِ ~ қизлик (бокиралик) пардаси; مُخَاطِيٌّ ~ шиллиқ парда; مَصْلِيٌّ ~ *анат.* ички аъзоларни бир-биридан ажратиб турувчи парда, пўст

– غِشَائِيٌّ 1) пардали (*мас., ўрдак оёқларидаги пардага оид*); 2) қопламага оид, қопламали

– غَشَاوَةٌ, غِشَاوَةٌ 1) ёпинчиқ; 2) парда; оқ (*кўздаги*); زَالَتِ الـ~ عَنْ عُيُونِ الْمَخْدُوعِينَ *маж.* уларнинг кўзи очилди; 3) кўзнинг қоронғилашиши (қорайиши)

– غَشْوَةٌ, غُشْوَةٌ ёпинчиқ

– غَشْيٌ, غُشْيٌ ҳушдан кетиш

– غَشَيَانٌ 1) ёпилиш; 2) келиш, ташриф; 3) ҳушдан кетиш

– غَشْيَانٌ ҳушдан кетган ҳолдаги, ҳеч нарса сезмай қолган

– غَشْيَةٌ 1) ҳушдан кетганлик, беҳушлик ҳолати; 2) карахтлик, баъзи ҳайвонларнинг узоқ вақт уйқуда ётиши

– مَغْشِيٌّ қопланган, ўралган; عَلَيْهِ ~ беҳуш ётган, ётиб қолган

– مَغْشُوٌّ = مَغْشِيٌّ

I غَصَّ (и/а) غَصٌّ, غَصَصٌ 1) (*бирор н.*) тиқилиб қолмоқ; بِلُقْمَةٍ ~ суяк тиқилиб қолмоқ; بِالْمَاءِ ~ сув тиқилиб қолмоқ; 2) (*н. билан*) тўлиб-тошган бўлмоқ (ب); ~تِ الْقَاعَةُ بِالْمُسْتَمِعِينَ зал тингловчилар билан тўлиб-тошган эди; IV أَغَصَّ тиқилтирмоқ, тиқилишга мажбур қилмоқ; VIII اِغْتَصَّ (*бирор н. билан*) тўлиб кетмоқ, тўлиб-тошмоқ (ب)

– غَاصٌّ (*бирор н. билан*) тўлиб кетган, тўлиб-тошган (ب); بِالسُّكَّانِ ~ зич аҳолили, кўп аҳолили, аҳолиси кўп

– غَصَّةٌ талваса, ўлим талвасаси, жон тортишиш

– غُصَّةٌ *кўп.* غُصَصٌ 1) бўғадиган нарса; бўғилиш, нафас қисиш; أَحَسَّ (شَعَرَ) بِـ~ فِي حَلْقِهِ у томоғини нимадир бўғиб келаётганини сезди; 2) ғусса, ғам, хафалик; ~ الْحَيَاةِ ҳаёт ғуссалари (ғамлари); ғам-аламлар; أَثَارَ الـ~ فِي الْأَفْئِدَةِ хафа қилмоқ, ғам-ғуссага солмоқ; تَجَرَّعَ غُصَصَ الْحَرْبَيْنِ у икки уруш ғам-ғуссаларини бошидан кечирди; !~ اِنْتَهِزِ الْفُرْصَةَ قَبْلَ أَنْ تَعُودَ кеч бўлмасдан фойдаланиб қол!

I غَصَبَ (и) غَصْبٌ 1) ғасб қилмоқ, мажбур қилиб (*куч ишлатиб*) олиб қўймоқ (ўзлаштирмоқ); 2) (*бирор н. га*) мажбур қилмоқ (عَلَى); 3) (*аёлни*) зўрламоқ; VII اِنْغَصَبَ 1) босиб олинган (олиб қўйилган) бўлмоқ; 2) мажбур қилинган бўлмоқ; VIII اِغْتَصَبَ 1) босиб олмоқ, ўзиники қилиб олмоқ; зўравонлик қилиб тортиб олмоқ (*мас., ўзгалар ҳуқуқини*); 2) зўрламоқ, зўравонлик қилмоқ

– اِغْتِصَابٌ 1) олиб қўйиш, ғасб қилиш; 2) зўрлик, зўрлаш, зўравонлик

– اِغْتِصَابِيٌّ босқинчиликка оид; الْحُرُوبُ الـ~ةُ босқинчилик урушлари

– غَاصِبٌ *кўп.* غُصَّابٌ босқинчи; зўравон

– غَصْبٌ зўрлик, зўрлаш, мажбур қилиш, куч ишлатиш; بِالـ~ёки зўравонлик қилиб, куч ишлатиб; عَنْهُ ~ кимгадир ўчакишиб, кимнингдир хоҳишига (иродасига) зид равишда; عَنْ عَيْنِهِ (نَفْسِهِ) ~ ўз истаги (хоҳиши)

га зид равишда, мажбуран

– غُضْبَانِيَّةٌ куч, куч ишлатиш; зўравонлилик

– غَصِيبٌ ғасб қилинган, босиб олинган, қўлга олинган

– مُغْتَصِبٌ босқинчи, зўравон

– مَغْصُوبٌ 1) ғасб қилинган, босиб олинган; мажбуран олиб қўйилган; الْحَقُّ الْـ~ мажбуран олиб қўйилган ҳуқуқ; 2) мажбур қилинган, мажбур бўлган

غَصَامَةٌ салла (*Саудия Арабистонида*)

I (غصن) غَصَنَ (и) غَصْنٌ кесмоқ, бутамоқ; II غَصَّنَ = IV; IV أَغْصَنَ шох чиқармоқ; сершох бўлмоқ (*дарахт ҳақида*)

– غُصْنٌ *кўп.* أَغْصَانٌ, غُصُونٌ, غَصَنَةٌ шох, навда; الزَّيْتُونِ ~ зайтун новдаси (*тинчлик рамзи*); أَبُو الْـ~ латифалар қаҳрамони جُحَى (Жуҳо) нинг лақаби

– غُصْنَةٌ шох; новда

– غُصَيْنَةٌ кичик шох; ўсимлик пояси

I (غضّ) غَضَّ (а/у) غَضٌّ 1) ерга (пастга) қарамоқ; تْ~ مِنْ بَصَرِهَا у (аёл) ерга боқиб қолди; الطَّرْفَ اسْتِحْيَاءً ~ уят (хижолат) дан ерга қараб қолмоқ; 2) (*овозни*) пасайтирмоқ; 3) (*н. нидир*) пасайтирмоқ, ерга урмоқ (مِنْ); (قَدْرَه) مِنْ شَرَفِه ~ бирор кишининг қадрини ерга урмоқ; (الطَّرْفَ, الْبَصَرَ) النَّظَرَ ~ (*бирор н. ни*) эътиборга олмаслик; (*бирор н. га*) панжа орасидан қарамоқ; غَضَّ (а/и) غَضَاضَةً янги (ёқимли, серсув, ширадор) бўлмоқ

– غَضٌّ[1] тушириш; пасайтириш; ◊ ~ بِـ ... النَّظَرِ عَنْ ... ҳақда гапирмасак ҳам; ...га қарамай

– غَضٌّ[2] янги; ёқимли; серсув (ширадор); аъло даражадаги; الإِهَابِ ~ *маж.* ёш, ўсмир

– غَضَاضَةٌ[1] янгилик; ёқимлилик; серсулик, ширадорлик; الإِهَابِ ~ *маж.* ёшлик, ўсмирлик

– غَضَاضَةٌ[2] 1) қадр-қийматини пасайтириш; шармандалик; 2) бало, офат; зарар; айб, камчилик; 3) (*айрилиқдаги*) азоб, қийинчилик; ◊ ... لَيْسَ مِنْ ~ عَلَيْهِ أَنْ унинг учун шу нарсада айб йўкки, ...; لاَ يَجِدُونَ ... فِي أَنْ ~ улар шу нарсани айб деб ҳисобламайдиларки, ...

– غُضَّةٌ пасайтириш, камайтириш; қадрини пасайтириш, ерга уриш, шармандалик

– غُضُوضَةٌ янгилик; ёқимлилик; серсувлик, ширадорлик

غَضِيضٌ янги; ёқимли; серсув, ширадор

I غَضَبَ (а) غَضَبٌ (*к. гадир*) аччиқ қилмоқ, ғазаб қилмоқ (عَلَى); II غَضَّبَ аччиқлантирмоқ, ғазаблантирмоқ; III غَاضَبَ ўзаро аччиқлашишмоқ, ғазаблашишмоқ; IV أَغْضَبَ ғазаблантирмоқ, ғазабини қўзғамоқ, V تَغَضَّبَ қаттиқ ғазабланмоқ, ғазаб отига минмоқ; (*к. дандир*) ғазабланмоқ, аччиқланмоқ (عَلَى); VI تَغَاضَبَ ғазабга келмоқ; X اسْتَغْضَبَ қаттиқ ғазабга келмоқ, қутуриб кетмоқ

– غَاضِبٌ аччиқланган, ғазабланган

– غَضَابِيٌّ қовоғи осилган, аччиғи чиққан

– غَضَبٌ: الْـ~ الأَحْمَرُ тўқ қизил; ~ أَحْمَرُ = الْـ~ الأَحْمَرُ

– غَضِبٌ = غَاضِبٌ

– غَضَبٌ ғазаб; қаттиқ аччиқланиш; кек, адоват, хусумат; норозилик; سُرْعَةُ الْـ~ тез аччиқланиш; أَخَذَ مِنْهُ الْـ~ у аччиқланди; أَثَارَ ~ هُ كимнидир аччиқлантирмоқ; صَبَّ ~ هُ عَلَيْهِ ... кимгадир аччиғини (заҳрини) тўкмоқ; يَأْكُلُهُ الْـ~ ғазаб унинг ич-этини еб ташлаётир; أَحْمَقُ شَدِيدُ ~ аҳмоқнинг ғазаби даҳшатли бўлади

– غَضْبَانُ *мн.* غَضْبَى *кўп.* غِضَابٌ ғазабли, ғазабкор, аччиқланган; норози

– غَضْبَةٌ ғазабнинг ортиши (чиқиши, хуружи)

– غُضُبَّةٌ жаҳли тез, сержаҳл; رَجُلٌ ~ жаҳли тез одам

– غَضُوبٌ ғазабли, аччиғи чиққан; серзада, ўзини тутолмайдиган

– مُغَاضِبٌ *эск.* ғазабли, ғазабнок, аччиқланган

– مُغْضَبٌ ғазабланган, аччиқланган, дарғазаб; بِـ~ ғазаб билан, ғазабнок

– مَغْضَبَةٌ ғазаб, жаҳл

– مَغْضُوبٌ: عَلَيْهِ ~ ғазаб қилинадиган одам; ғазаблантирадиган нарса

I (غضر) غَضَرَ (а) غَضَارَةٌ 1) мўл-кўл, гуркираган (яшнаб ётган) бўлмоқ (*ўсимликлар ҳақида*); 2) фаровон яшамоқ; (*н. гадир*) меҳрли (хайрихоҳ) бўлмоқ (عَلَى); غَضَرَ (и) غَضْرٌ (*к. дандир*) узоқлашмоқ, йироқлашмоқ; (*к. нидир*) ташлаб кетмоқ (عَنْ)

– غَاضِرٌ яхши ошланадиган тери

– غَضَارٌ гил; чинни гил, оқ гил

– غَضَارَةٌ 1) гуркираганлик, мўл-кўллик, яшнаб ётганлик (*ўсимлик ҳақида*): 2) фаровонлик; бахтли ҳаёт; كَانَ فِي ~ مِنَ الْعَيْشِ фаровон ҳаёт кечирмоқ; الصِّبَا ~ فِي ёшликнинг яшнаган вақтида

– غَضِرٌ мўл-кўл, гуркираган, яшнаб ётган, сероб (*ўсимликлар ҳақида*)

– غَضْرَاءُ *кўп.* غَضَارِيُّ яхши, унумдор, ямяшил ер; қум аралашмаган тоза лой

– غَضِيرٌ = غَضِرٌ

غُضْرُوفٌ *кўп.* غَضَارِيفُ кемирчак, тоғай

– غُضْرُوفِيٌّ кемирчакли, тоғайли; الأَسْمَاكُ الْـ~ةُ осётр балиғи, қизил балиқ

تَغَضْغَضَ озаймоқ, оз бўлмоқ

I غَضَفَ (а) غَضَفٌ қоронғилашмоқ, қороғи бўлмоқ; غَضَفَ (и) غَضْفٌ синдирмоқ, синдириб майдаламоқ; الْكَلْبُ أُذُنَهُ ~ ит қулоғини осилтирди, ит қулоғини шалпайтирди; IV أَغْضَفَ қоронғи бўлмоқ, қоронғилашмоқ (*тун ҳақида*)

– أَغْضَفُ[1] *мн.* غُضْفٌ *кўп.* غُضْفَاءُ қулоқлари осилган, қулоқлари шалпайган (*ит ҳақида*)

– أَغْضَفُ[2] *мн.* غُضْفَاءُ 1) тўкин-сочин, мўл-кўл; عَيْشٌ ~ тўкин-сочин ҳаёт; 2) қоронғи кеча

– غَضْفَةٌ какликка ўхшаш қуш

I غَضَنَ[1] (у,и) غَضْنٌ (*н.дандир*) қайтармоқ, ушлаб қолмоқ (عَنْ); غَضَنَ[2] (у,и) غَضْنٌ бола ташламоқ, чала туғмоқ (*туя ҳақида*); II غَضَّنَ тириштирмоқ, тириш (ажин) ҳосил қилмоқ; مِنْ جَبِينِهِ ~ пешонани тириштирмоқ; III غَاضَنَ кўз қисмоқ; IV أَغْضَنَ: السَّحَابُ ~ булутдаги ёмғир узоқ вақт ёғди; V تَغَضَّنَ тириштирилмоқ, ажин ҳосил бўлмоқ

– غَضْنٌ, غَضَنٌ *кўп.* غُضُونٌ 1) тириш, ажин; 2) бурама, эгик-букик, эгри-бугри жойлар; غُضُونُ الأُذُنِ қулоқнинг эгри-бугри жойлари; 3) қийинчилик, азобли меҳнат, машаққат; ◊ فِي غُضُونِ الْحَرْبِ уруш вақтида; فِي غُضُونِ ذَلِكَ ўша пайтда; шу орада; فِي ~ الْمَقَالَةِ мақола давомида

– مُتَغَضِّنٌ ажинли, тиришли

– مُغَاضَنَةٌ кўз қисиш

– مُغَضَّنٌ ажин босган, тиришли; эгри-бигри қилинган; صَاجٌ ~ гофра (эгри-бугри, тарновсимон) қилинган тунука (темир)

غَضَنْفَرٌ 1) шер; 2) гавдали, баҳайбат киши

(غضى) IV أَغْضَى 1) (*кўзни*) юммоқ; 2) (*н. дандир*) кўз юммоқ, эътиборсиз қолдирмоқ (عَنْ); 3) *эск.* (*к.нидир, н.нидир*) ўзини кўрмаганликка солмоқ, билмаганликка солмоқ (عَنْ); VI تَغَاضَى (*к. нидир*) эркалатиб, юбормоқ, ўз ихтиёрига қўймоқ, эрк бериб қўймоқ; (*н. гадир*) эътиборсиз қарамоқ, четлаб ўтмоқ (عَنْ)

– إِغْضَاءٌ 1) (*кўз*) юмиш; 2) эркалатиб юбориш, ўз ихтиёрига қўйиш, эрк бериб қўйиш

– إِغْضَاءٌ = تَغَاضٍ

– غَاضِيَةٌ *кўп.* غَوَاضٍ ёруғ, кучли ёритувчи; نَارٌ ~ кўзни оладиган кучли олов; لَيْلَةٌ ~ қоронғи тун

– غَضًى, غَضًا 1) *жам. бот.* ғадо (*тиконли ўсимлик тури*); ◊ عَلَى أَحَرَّ مِنْ جَمْرِ الْـ~ чўг устида ўтиргандай (тикон устида ўтиргандай)

ман; 2) *эск.* чакалакзор, чангалзор

– غَضَاةٌ ғадо тупи

I (غطّ) **غَطَّ**[1] (а/у) غَطِيطٌ хуррак отмоқ; хирилламоқ (*ўлаётган одам ҳақида*); жазилламоқ (*қовурдоқ ҳақида*); غَطَّ[2] (а/у) (*сувга*) чўмдирмоқ, ботирмоқ; IV أَغَطَّ (*сувга*) ботирмоқ; VI تَغَاطَّ бир-бирини сувга тиқмоқ, сувга чўктирмоқ; VII اِنْغَطَّ ботган (ботирилган) бўлмоқ

– غَطَاطٌ *жам.от.* какликсимон қуш

– غُطَاطٌ тонгнинг илк пайти, тонг ёришар пайт

– غَطِيطٌ хуррак, хириллаш

– غُطَيْطَةٌ туман

غُطْرَةٌ мотамда тутиладиган даструмол

غَطْرَسَ кеккайган (такаббур) бўлмоқ, ки - рли бўлмоқ; غَتْرَسَ = تَغَطْرَسَ

– غِطْرِسٌ *кўп.* غَطَارِسُ = عِطْرِيسٌ

– غَطْرَسَةٌ кеккайиш, такаббурлик, кибрл - лик; мақтанчоқлик; ножоиз хулқ-атвор

– غَطْرِسٌ *кўп.* غَطَارِسُ жирттаки, такаббур, кибрли

– غَطْرِيسٌ = مُتَغَطْرِسٌ

غَطْرَشَ безътибор бўлмоқ, панжа орасидан қарамоқ

– غَطْرَشَةٌ (*бирор н. дан*) кўз юмиш; йўл қўйиш; ёрдамлашиш

تَغَطْرَفَ манмансираб қадам ташламоқ; кеккаймоқ, гердаймоқ

– غَطْرِيفٌ[1] *кўп.* غَطَارِيفُ 1. олийжаноб; 2. 1) олийжаноб одам, таниқли киши, шуҳратли одам; 3) доҳий; 4) *эск.* лочин

– غِطْرِيفٌ[2] *кўп.* غَطَارِيفُ *зоол.* қарчиғайнинг боласи

I غَطَسَ (и) غَطْسٌ 1) (*сувга*) тушмоқ, чўмилмоқ, кўмилмоқ; 2) шўнғимоқ; 3) ботирмоқ; II غَطَّسَ 1) ботирмоқ, чўктирмоқ, шўнғитмоқ; 2) *дин.* (*чўмилтириб*) чўқинтирилмоқ (*христианларда*); V تَغَطَّسَ 1) чўмилмоқ; сувга кўмилмоқ (ботмоқ); 2) *дин.*(*чўмилтириб*) чўқинтирмоқ (*христианларда*)

– تَغْطِيسٌ 1) (*сувга*) ботиш, тушиш; 2) *дин.* чўқиниш, чўқинтириш

– غَاطِسٌ (*кўмга*) ўтириб қолиш (*кема ҳақида*); ◊ ~ لَوْنٌ қора ранг

– غَطَّاسٌ *дин.* чўқиниш, чўқинтириш; عِيدُ الْ~ *дин.* чўқинтириш байрами (*христианларда*)

– غَطَّاسٌ 1. шўнғувчи; 2. 1) ғаввос; 2) *зоол.* сув чумчуғи; оқчорлоқ (*қуш*)

– غَطْسَانُ 1) сувга кирган, чўмилган; сув остида турган; 2) кўздан яшириниб юрган

– غَطِسٌ қора (*ранг ҳақида*)

– مِغْطَسٌ, مَغْطَسٌ *кўп.* مَغَاطِسُ 1) ванна; *дин.* (*чўмилтириладиган*) тоғора, жом (*христианларда*)

I (غطش) **غَطَشَ** (и) غَطْشٌ қоронғи бўлмоқ (*тун ҳақида*); غَطِشَ (а) غَطَشٌ ожиз, кучсиз бўлмоқ (*кўриш ҳақида*); غَطَشَ (а) غَطَشٌ; кўз ёшланиб кўриш қуввати пасаймоқ; IV أَغْطَشَ 1) қоронғи қилмоқ, қоронғилатмоқ; ~ اللهُ اللَّيْلَ Оллоҳ тунни қоронғи қилиб яра - ди; 2) қоронғи бўлмоқ, қоронғилашмоқ; тун қоронғилашди; V تَغَطَّشَ = غَطِشَ

– أَغْطَشُ *мн.* غُطْشَاءُ *кўп.* غُطْشٌ кучсиз (ёмон) кўрадиган, узоқни унча яхши кўролмайдиган, кўзи ожизроқ

– غَطَشٌ қоронғилик

– غَطَشٌ кўришнинг кучсизлиги (ожизлиги), кўзнинг хиралиги

غَطْغَطَ варақлаб қайнамоқ; ~ تِ الْقِدْرُ қозондаги (*нарса*) шарақлаб қайнади

– غُطْغُطٌ *кўп.* غَطَاغِطُ қўзи, қўзичоқ

أَغْطَفُ *мн.* غَطْفَاءُ, *кўп.* غُطْفٌ мўл-кўл, фар - вон; ~ عَيْشٌ фаровон ҳаёт

– غَطَفٌ мўл-кўлчилик, фаровонлик

– غَطَفَانُ Ғатафон (*қабила номи*)

– غَيْطَلٌ жам. *эск.* буқалар, новвослар; غَيْطَلَةٌ кийик, оҳу

غَطَمٌ 1) кенг, бепоён; الْ~ الْمُحِيطُ бепоён океан; 2) денгиз, улкан сувлик жой; ~ رَجُلٌ бағри кенг одам

غَطْمَطَ *эск.* тўлқинланмоқ, қутурмоқ (*де - гиз*)

– غُطَامِطٌ ~ بَحْرٌ тўлқинланиб турган де - гиз, қутурган денгиз

غَطْمَطَمٌ азим денгиз, улкан денгиз

I (غطو) **غَطَا** (у) غَطْوٌ қопламоқ; ёпмоқ; ~ اللَّيْلُ тун узоқ давом этди; II غَطَّى 1) қопламоқ; тўлаб қўймоқ; الْعَجْزَ ~ камчиликни тўлдирмоқ (қопламоқ); الدُّيُونَ ~ қарзларни қопламоқ (тўламоқ); النَّفَقَاتِ ~ сарфларни қопламоқ; 2) яширмоқ, беркитмоқ; пинҳон тутмоқ (*мас., ёлғонни*); الصَّوْتَ ~ овозни ўчирмоқ, босиб кетмоқ; 3) *эск.* яхшилаб беркитмоқ, ёпмоқ; ◊ الْأَحْدَاثَ ~ воқеа-ҳодисаларни ёритмоқ (*матбуот ҳақида*); V تَغَطَّى (*бирор н. билан*) қопланмоқ, (*ўрни*) тўлдирилмоқ; VIII اِغْتَطَى = V

– تَغْطِيَةٌ 1) ёпиш, ўраш; узиш (*мас., қарзларни*); 2) яшириш; пинҳон тутиш, ёпиш (*мас., ёлғонни*); ◊ الْأَحَادِيثَ ~ воқеа-ҳодисаларни ёритиш (*матбуот ҳақида*)

– غِطَاءٌ *кўп.* أَغْطِيَةٌ 1) ёпинчиқ; дастурхон; ~ السَّرِيرِ чойшаб; ~ السُّفْرَةِ суфра, дастурхон; ~ الرَّأْسِ бош ёпинчиғи, бош кийими; 2) (*бирор н. ни қоплаб турган*) қатлам; ~ عُشْبِيٌّ ўт-алаф қатлами; ~ نَبَاتِيٌّ ўсимлик қатлами; 3) қопқоқ, покришка; қоплама (*мас., мебелдаги*)

– غِطَايَةٌ пўст, пўчоқ, парда

I **غَفَّ** (а/у) тутмоқ, кутилмаганда устидан чиқиб қолмоқ

I **غَفَرَ** (и) غَفْرٌ, غُفْرَانٌ 1) (*к. нидир*) кечирмоқ, афв қилмоқ (لِ); يُغْفَرُ кечириладиган; لَا يُغْفَرُ кечирилмайдиган; ~ اللهُ لَهُ! уни Оллоҳ кечирсин!; 2) *дин.* (*гуноҳларни*) мағфират қилмоқ; II غَفَّرَ 1) ёпмоқ; 2) (*н. нидир*) пойламоқ, қўриқламоқ (عَلَى *сол.* حَفَرَ); VII اِنْغَفَرَ кечирилган (афв қилинган) бўлмоқ; VIII اِغْتَفَرَ 1) кечирмоқ, афв қилмоқ; 2) *мажж.* кечирилган (афв қилинган) бўлмоқ; يُغْتَفَرُ кечириладиган; لَا يُغْتَفَرُ кечирилмайдиган; X اِسْتَغْفَرَ афв этишни сўрамоқ, кечиришни сўрамоқ; أَسْتَغْفِرُ اللهَ! Оллоҳ, мағфират қил (кечир); (*сўзмасўз*: Оллоҳдан кечирим сўрайман)

– اِسْتِغْفَارٌ истиғфор, кечирим сўраш

– غَافِرٌ кечирувчи, афв қилувчи, ғофир

– غَفَّارٌ ҳамма нарсани кечира олувчи

– غُفَارٌ бадандаги майда тук

– غِفَارٌ Ғифор (*қабила номи*)

– غَفَّارَةٌ *кўп.* غَفَافِيرُ *черк.* (*руҳонийларнинг*) кийими

– غَفَارَةٌ *кўп.* غَفَائِرُ 1) покришка; қалпоқ; аё - лар рўмоли; 2) ёмғирпўш, плаш

– غَفْرٌ[1] кечириш, афв этиш; !~ кечирасиз!

– غُفْرٌ[2] устини ёпиш (қоплаш, ўраш, бу - каш)

– غَفْرٌ[3] *ва* غُفْرٌ *кўп.* أَغْفَارٌ *эск.* тоғ эчкиси боласи; тоғ кийиги, қора эчки

– غَفَرٌ қоравул; конвой (*сол.* حَفَرٌ)

– غُفْرٌ *кўп.* غِفْرَةٌ, أَغْفَارٌ тоғ эчкисининг боласи

– غُفْرَانٌ кечириш, афв этиш; гуноҳларни мағфират қилиш; صَكُّ الْ~ индульгенция (*католикларда: гуноҳи кечирилганлиги ҳақида ҳужжат*) عِيدُ الْ~ *дин.* ғуфрон ҳайити (*яҳудийларда*)

– غُفْرَةٌ қопқоқ, покришка, қоплама

– غَفُورٌ = غَفَّارٌ

– غَفِيرٌ[1] *кўп.* غُفَرَاءُ қоравулликда турувчи; қоравул (*сол.* حَفِيرٌ)

– غَفِيرٌ[2] 1) ҳамма нарсани кечирувчи; 2) кўп сонли; ~ جَمٌّ кўп сонли оламон; الْجَمُّ الْ~ مِنَ الْعُمَّالِ وَ الْفَلَّاحِينَ ишчи ва деҳқонлар о - маси

– مُسْتَغْفِرٌ *эск.* кечирим сўровчи, кечирим сўраб ибодат қилувчи, истиғфор айтувчи

– مِغْفَرٌ, مَغْفَرَةٌ *кўп.* مَغَافِرُ ҳимоя қилувчи ки - им, шлем

– مَغْفِرَةٌ кечириш; *дин.* мағфират

– مَغْفُورٌ кечирилган, афв этилган,

мағфират қилинган; ◊ لَهُ ~ вафот этган, ўлган

– مَغْفُورٌ *кўп.* مَغَافِيرُ айрим дарахтлардан чиқадиган елим (шира)

I غَفَقَ[1] (и) غَفْقٌ *(к.гадир)* ҳужум қилмоқ (عَلَى); بِالسَّوْطِ ~ қамчиламоқ, қамчи билан урмоқ; غَفَقَ[2] (и) غَفْقَةٌ қисқа муддат ухламоқ, озгина ухламоқ

– غَفْقٌ енгилгина ёғиб ўтган ёмғир

– غَفْقَةٌ уйқу; мудроқ, мудраш

(غفص) III غَافَصَ қўққисдан (тўсатдан) олиб қўймоқ

I غَفَلَ (у) غَفْلٌ, غُفُولٌ 1) ғафлатда (беэътибор, эҳтиётсиз) бўлмоқ; (*н. нидир*) сезмай қолмоқ; (*н. гадир*) беэътибор бўлмоқ (عَنْ); 2) мудрамоқ; مَا ~تْ عَيْنِي طُولَ اللَّيْلِ бутун тун бўйи кўз юммадим; II غَفَّلَ 1) ғафлатда (эътиборсиз) деб ҳисобламоқ; 2) унуттирмоқ; 3) нодон деб ҳисобламоқ; III غَافَلَ 1) ғофиллигидан фойдаланиб қолмоқ, пайт пойламоқ; ~تُهُ мен унинг ғафлатдалигидан фойдаланиб қолдим; 2) ғафлатдаликда қўлга олмоқ (тутмоқ); IV أَغْفَلَ 1) эътибордан соқит қилмоқ; эътибордан тушириб қолдирмоқ; тушириб қолдирмоқ; ~ اسْمَهُ عِنْدَ النَّصِّ аноним равишда (имзосиз) эълон қилмоқ; 2) (*ҳеч қандай*) кўрсатмасиз қолдирмоқ; исмсиз (имзосиз) қилмоқ; V تَغَفَّلَ 1) беэътиборлик (диққатсизлик) қилмоқ; 2) кимнингдир ғафлатдалигидан фойдаланмоқ; ғафлатдаликда қўлга олмоқ (тутмоқ); VI تَغَافَلَ 1) ўзини ғафлатга солмоқ; 2) (*бирор н. га*) беэътибор бўлмоқ (عَنْ); 3) (*бирор н. ни*) сезмасликка ҳаракат қилмоқ (عَنْ); X اسْتَغْفَلَ 1) нодон (аҳмоқ) деб ҳисобламоқ; 2) ғафлатдалигида босмоқ; 3) (*к. нингдир*) ғафлатдалигидан (эътиборсизлигидан) фойдаланмоқ; 4) ғафлатда қолдирмоқ, алдамоқ, фириб бермоқ

– إِغْفَالٌ 1) эътиборга олмаслик, эътибосизлик; 2) ташлаб кетиш, қолдириб кетиш; ~ الأَوَامِرِ буйруқларга амал қилмаслик

– تَغَفُّلٌ 1) диққатсизлик, эътиборсизлик, эҳтиётсизлик; 2) нодонлик, аҳмоқлик

– غَافِلٌ *кўп.* غُفُولٌ ғофил, эҳтиётсиз, диққатсиз; эътиборсиз

– غَفَلٌ диққатсизлик, эътиборсизлик, бепарволик

– غُفْلٌ *кўп.* أَغْفَالٌ 1. 1) *шунингдек:* مِنَ ~ مِنَ التَّوْقِيعِ *ёки* ~ الإِمْضَاءِ аноним, имзосиз, имзоси йўқ; مِنَ التَّارِيخِ ~ (ёзилган) куни кўрсатилмаган, числосиз; 2) ҳеч нарса ёзилмаган, бўм-бош; 3) номаълум, нотаниш; 4) хом, қайта ишланмаган; مِنَ الشِّعْرِ ~ муаллифи номаълум шеър; مِنَ الأَرْضِ ~ иморат қурилмаган ер; ~ حَدِيدٌ *қар.* حَدِيدٌ[2]; 2. *шунингдек:* الْمَادَّةُ الْ~ хомашё

– غَفْلَانُ *мн.* غَفْلَى *кўп.* غُفَّلٌ 1) мудраётган, ғафлат уйқусидаги; 2) эътиборсиз, диққатсиз, эҳтиётсиз; бепарво

– غَفْلَةٌ 1) ғафлат, диққатсизлик. эътибосизлик, эҳтиётсизлик; хафагарчилик; عَنْ ~ эҳтиётсизлик сабабли; ... فِي ~ عَنْ ... ...га эътибор бермайди; 2) беташвишлик; бефарқлик, фарқсизлик; ғайратсизлик, танбаллик, дангасалик; 3) нодонлик, аҳмоқлик; ◊ عَلَى حِينِ ~ ёки عَلَى ~ тўсатдан, кутилмаганда, дафъатан; فِي ~ عَيْنٍ кўз юмиб-очгунча; مَوْتُ الْ~ тўсатдан келган ўлим

– مُغْفَلٌ аноним, имзосиз; رِسَالَةٌ ~ةٌ аноним (имзосиз) хат; شَرِكَةٌ ~ةٌ *саводо.* аноним ширкат, номаълум компания, яширин ширкат (компания)

– مُغَفَّلٌ 1. аҳмоқ, нодон; 2. анқов; содда дил, сўтак; саводсиз, билимсиз

– مَغْفَلَةٌ чўққи соқолнинг икки томони; пастки лаб билан ияк ўртасидаги туклар

I (غفو) غَفَا (у) غَفْوٌ 1) мудрамоқ, пинакка кетмоқ; 2) (*н. нидир*) унутмоқ, эсдан чиқармоқ (عَنْ); IV أَغْفَى 1) мудрамоқ; 2) (*н. гадир*) кўз юммоқ

– إِغْفَاءَةٌ пинак, қисқа уйқу, қуш уйқуси

– غَفْوَةٌ мудроқ, қисқа уйқу, қуш уйқуси

I (غفى) غَفَى (а) غَفْيَةٌ мудрамоқ

– غَفَاءٌ хурмо дарахтига тушадиган каса лик (*шира каби*)

I (غلّ) غَلَّ (а/у) غَلٌّ 1) боғламоқ; кишан солмоқ; تَغُلُّ التَّعْلِيمَاتُ أَيْدِيَهُمْ кўрсатма (*инструкция*) лар уларнинг қўл-оёғини боғлаб қўйган; 2) (*фойда*) келтирмоқ; (*ҳосил*) бермоқ; 3) кирмоқ, киришмоқ; киритмоқ, (*ҳисобга, рўйхатга*) қўшмоқ; ~ يَدَهُ إِلَى عُنُقِهِ хасислик (бахиллик) қилмоқ; 4) *мажх.* а) боғланган бўлмоқ; غُلَّتْ يَدُهُ إِلَى عُنُقِهِ *маж.* у ғоят қизғончиқ, ўтмас томса ялар (*сўзма-сўз:* унинг қўллари бўйнига боғланган); б) чанқоқликдан азоб тортаётган бўлмоқ; غَلَّ (а/и) غِلٌّ, غَلِيلٌ нафратга (ғазабга) тулган бўлмоқ; ~ صَدْرُهُ у ғазабга тулган; غَلَّ (у) غُلُولٌ хиёнат қилмоқ; II غَلَّلَ 1) боғлаб қўймоқ; кишан солмоқ, кишанламоқ; 2) кирмоқ; киритмоқ, (*рўйхатга*) қўшмоқ; IV أَغَلَّ 1) (*фойда*) келтирмоқ; (*ҳосил*) бермоқ; ~ رِبْحًا كَبِيرًا (*к. гадир*) катта фойда келтирмоқ (لِ); 2) хиёнат қилмоқ; V تَغَلَّلَ (*қаергадир*) кирмоқ (فِي); VII انْغَلَّ = V; X اسْتَغَلَّ 1) фойда чиқармоқ; фойдаланмоқ; 2) эксплуатация қилмоқ, ишлатмоқ

– اسْتِغْلَالٌ 1) фойдаланиш; эксплуатация, ишлатиш; ~ الإِنْسَانِ لِلإِنْسَانِ кишини киши томонидан эксплуатация қилиш

– إِغْلَالٌ хиёнат

– تَغَلُّلٌ (*қаергадир*) кириб бориш, кириш (فِي)

– غُلٌّ[1] қаттиқ ташналик (чанқоқлик)

– غُلٌّ[2] *кўп.* أَغْلَالٌ темир бўйинбоғ; кишан, занжир

– غِلٌّ нафрат, ғазаб, кин

– غَلَالٌ дон, ғалла, донли ғалла (*сол.* غَلَّةٌ)

– غِلَالَةٌ *кўп.* غَلَائِلُ 1) қатлам; пўст; парда; ~ شَفَّافَةٌ шаффоф парда (вуал); ~ النِّيرَانِ *ҳарб.* ўт очиб ҳосил қилинган тўсиқ (парда); 2) ички кийим; ички кўйлак

– غَلَلٌ *кўп.* أَغْلَالٌ дарахтлар орасидан оқадиган сув

– غَلَّةٌ *кўп.* غِلَالٌ, ~اتٌ 1) маҳсулот; 2) иғим, кирим, фойда; 3) ўрим, ҳосил; 4) ғалла, донли ғалла; تَاجِرُ الْ~ ғаллафуруш, аллоп

– غُلَّةٌ 1) қаттиқ чанқоқлик, ташналик; هَذَا لَا يُبَرِّدُ ~ وَ لَا يُشْفِي غُلَّةً وَلَا يَنْقَعُ بِلَّةً! *мтл.* бу мени мутлақо қониқтирмайди!; 2) эҳтиросли истак

– غَلِيلٌ 1) қаттиқ чанқоқлик, ташналик; 2) أَرْوَى ~هُ чанқоқни босмоқ; 2) эҳтиросли истак, ташналик; 3) ғазаб, нафрат; ◊ هَذَا لَا يُشْفِي ~ ... ...га бу етарли эмас, ...ни бу қониқтирмайди

– غَلِيلَةٌ *кўп.* غَلَائِلُ 1) совут, зирҳ; 2) ички кўйлак

– مُتَغَلِّلٌ (*ичкарига*) кирувчи

– مُسْتَغَلٌّ *кўп.* ~اتٌ фойда, кирим

– مُسْتَغِلٌّ 1. 1) фойдаланувчи; 2) эксплуатация қилувчи; ишлатувчи; 2. эксплуататор

– مُغِلٌّ 1) унумли, унумдор; серҳосил; фодали; 2) ғазабли, ғазабнок, дарғазаб

– مُغَلَّلٌ боғланган, кишанланган

– مَغْلُولٌ 1) боғланган, кишанланган; ~ الأَيْدِي қуллари боғлиқ; 2) ташналик азобини тортаётган; 2) кекчи, гина сақловчи, ўчини олмай қуймайдиган; қаҳр-ғазабга тула

I غَلَبَ (и) غَلَبَةٌ 1) ғалаба қилмоқ, ғолиб келмоқ; (*душманни*) мағлуб қилмоқ (*туш.к. ёки* عَلَى); устун келмоқ, ортиқ бўлмоқ; эҳтимол бўлмоқ, ... يَغْلِبُ أَنْ кўп ҳолларда шундай бўладики, ...; ... يَغْلِبُ عَلَى الظَّنِّ أَنْ ҳар эҳтимолга кўра ...; ~ عَلَيْهِ الْكَرَمُ у ғоят карамли (олийжаноб) дир! 3) *мажх.* (*н. гадир*) бекорга куч сарф қилмоқ (فِي); غَلَبْتُ أَكْلَمُهُ у билан ғаплашавериб жондан тўйиб кетдим; II غَلَّبَ 1) ғолиб деб тан олмоқ; 2) ғолиб бўлиш имкониятини бермоқ, ғалаба қилдирмоқ, устун келтирмоқ; куч-қудрат

(устунлик) бермоқ; (*н. нидир бошқасига қараганда*) устун (афзал, ортиқ) кўрмоқ (عَلَى); (*н. нидир н. дандир*) юқори деб билмоқ (عَلَى) 3) безовта қилмоқ; зериктирмоқ, жонга тегмоқ; III غَالَبَ ғолибликка (устун келишга) интилмоқ; курашмоқ; енгмоқ; V تَغَلَّبَ 1) (*к. дандир*) ғолиб келмоқ, устун келмоқ, (*к. нидир*) енгмоқ (عَلَى); 2) (*тусиқларни*) енгиб ўтмоқ (عَلَى); 3) (*бирор н. ни*) эгалламоқ (عَلَى); VI تَغَالَبَ ўзаро курашишмоқ; 2) қуплашиб ғолиб келмоқ, устун келмоқ; VII انْغَلَبَ мағлуб бўлмоқ, енгилмоқ

– أَغْلَبُ[1] 1. афзал (устун) турувчи; эҳтимоли (имконияти) баландроқ; وَ الْ~ эҳтимоли кучлироқ; 2. *шунингдек:* الْجُزْءُ الْ~ (*бирор н. нинг*) каттароқ қисми (булаги); فِي الْ~ (عَلَى) кўп ҳолларда, кўпинча, аксаран; فِي الظَّنِّ ~ ҳар эҳтимолга кўра

– أَغْلَبُ[2] *мн.* غُلْبٌ *кўп.* غَلْبَاءُ 1) йўғон бўйинли; 2) кучли; حَدِيقَةٌ غَلْبَاءُ дарахтлари зич боғ (*кўп.* حَدَائِقُ غُلْبٌ)

– أَغْلَبِيَّةٌ кўпчилик; афзаллик; سَاحِقَةٌ ~ катта кўпчилик; مُطْلَقَةٌ ~ мутлақ кўпчилик; بِـ~ مُطْلَقَةٍ мутлақ кўпчилик томонидан; بِـ~ الثُّلُثَيْنِ учдан икки қисм кўпчилик томонидан

– تَغْلِبُ *ат.от. тар.* Тағлиб (*қабила бошлиғининг исми*)

– تَغَلُّبٌ 1) енгиш; 2) ҳокимлик; 3) (*бирор н. ни*) эгаллаш (عَلَى)

– تَغْلِبِيٌّ *нисбий сифат* تَغْلِبُ *сўзидан*

– غَالِبٌ 1. 1) ғолиб, ғалаба қилган, енгган; وَ ~ مَغْلُوبٌ ғолиб ва мағлуб; 2). устун турувчи; тез-тез бўлиб турадиган; ... وَ ~ الظَّنِّ أَنَّ ҳар ҳолда шундай деб ўйлаш мумкинки, ...; فِي الْأَحْيَانِ ~ ёки الْأَوْقَاتِ ~ кўпинча, кўп ҳолларда; ~ مَا кўпинча; 2. 1) (*бирор н. нинг*) катта (кўп) қисми; فِي الْ~ وَ الْ~ *ёки* ~ *ёки* кўп ҳолларда, кўпинча; ҳар эҳтимолга кўра; 2) ғолиб; 3) Ғолиб (*тар. Фиҳрнинг ўғли, курайш қабиласининг асосчиси*)

– غَالِبِيَّةٌ кўпчилик

– غِلَابٌ кураш, яккама-якка кураш; енгиш, устун келиш

– غَلَّابٌ ғалаба келтирувчи, музаффар; жуда кучли, қудратли, ғоят қудратли

– غَلَبٌ *эск.* ғалаба. енгиб ўтиш

– غُلْبٌ *кўп.* أَغْلَبُ *дан.* катта қисм, кўпчилик; النَّاسِ ~ одамларнинг кўпчилиги

– غَلْبَاءُ *кўп.* غُلْبٌ дарахтлари бир-бирига киришиб кетган боғ

– غَلْبَانُ 1) камбағал, бахтсиз; 2) бемадор, куч-қувватсиз

– غَلَبَاوِيَّةٌ *кўп.* غَلَبَاوِيَّةٌ сергап, вайсақи

– غَلَبَةٌ 1) ғалаба, зафар; 2) сергаплик, вайсақилик; 3) шовқин, шовқин-сурон; 4) *эск.* ҳукмронлик, аълолик; 5) *эск.* тўда; 6) *эск.* тортишиш, баҳслашиш, жанжал

– غُلْبَةٌ, غَلَبَةٌ мажбурлаш, зўрлик

– مُتَغَلِّبٌ 1. ғалаба келтирувчи, музаффар; 2. зўрловчи

– مُغَالَبَةٌ 1) кураш; яккама-якка кураш; 2) тортишув

– مُغَلَّبٌ бир неча бор мағлубиятга учраган

– مَغْلُوبٌ мағлуб, енгилган; عَلَى أَمْرِهِ ~ мустақиллигидан ажралган; бўйсунувчи; беқувват, камқувват, кучсиз

I غَلَثَ (а) غَلْثٌ (*ҳисобда*) хато (ғалат) қилмоқ (янглишмоқ)

– غَلْثَةٌ оқшом, туннинг бошланиши

I غَلَثَ (и) غَلْثٌ аралаштирмоқ, қоришмоқ

– غَلِثٌ урушқоқ (жангари) одам

– غَلِيثٌ арпа ва буғдой аралашмасидан пиширилган нон

I غَلَجَ (и) غَلْجٌ тенг югуришмоқ (*отлар ҳақида*)

(غلس) II غَلَّسَ (*н. нидир*) тонг қоронғисида бажармоқ; الصَّلَاةَ ~ тонг қоронғисида намоз ўқимоқ; الْمَاءَ ~ тонг қоронғисида сувга етиб келмоқ

– تَغْلِيسٌ тонг қоронғисидаги юриш

– غَلَسٌ тонготар олдидаги ғира-ширалик; ~ا а) қоронғиликда; б) билинтирмай, сездирмай

غَلْصَمَةٌ *кўп.* غَلَاصِمُ *анат.* кичик тил, тилча, лаклук

I غَلَطَ (а) غَلَطٌ хато (ғалат) қилмоқ, янглишмоқ, адашмоқ, нотўғри йўл тутмоқ; II غَلَّطَ 1) хато (ғалат) қилдирмоқ, хато сабабчиси бўлмоқ; хато деб тан олмоқ; хато қилишда айбламоқ; III غَالَطَ янглиштирмоқ, хатога бошламоқ; алдамоқ, фириб бермоқ; بِالْكَلَامِ ~ тагдор қилиб гапирмоқ; IV أَغْلَطَ янглиштирмоқ, хато қилдирмоқ; X اسْتَغْلَطَ хато деб ҳисобламоқ

– أُغْلُوطَةٌ *кўп.* أَغَالِيطُ 1) чалкаш (илмоқли) савол; 2) хатолик; янглишиш, адашиш; 3) софизм (*қадимги юнон фалсафаси*)

– غَالِطٌ 1) хато қилувчи; 2) хато, ғалат

– غَلَطٌ *кўп.* أَغْلَاطٌ 1) хато, ғалат, камчилик, хатолик, янглишиш, адашиш; 2) янглиш

– غَلْطَانُ *мн.* غَلْطَى *кўп.* غُلُطٌ 1) хато қиладиган; 2) хато, нотўғри, янглиш, ғалат

– غَلْطَةٌ *кўп.* غَلَطَاتٌ хато, ғалат; مَطْبَعِيَّةٌ ~ босмада ўтиб кетган хато; كِتَابِيَّةٌ ~ қўлёзмадаги хато; فَاحِشَةٌ ~ ارْتَكَبَ қўпол хато қилмоқ (қилиб қўймоқ); أَصْلَحَ ~ هُ ўз хатосини тузатмоқ, тўғриламоқ

– غُلُوطَةٌ 1) чалкаш нарса; 2) масалани чакашликка олиб келадиган нарса

– مُغَالَطَةٌ 1) хатога бошлаш; ёлғон, алдов; 2) нотўғри хулоса; софистика

– مَغْلَطَةٌ *кўп.* مَغَالِطُ 1) тагдор (чалкаш, илмоқли) савол; 2) софизм (*қадимги юнон фалсафаси*)

– مَغْلُوطٌ хато, ғалат, нотўғри, янглиш

I غَلَظَ ёки غَلُظَ (у) غِلَظٌ, غَلَظَةٌ, غِلَاظَةٌ 1) қалин бўлмоқ; қўпол бўлмоқ; катта (улкан) бўлмоқ; لَهُ فِي الْقَوْلِ ~ кимгадир қўпол гап қилмоқ; 2) қотмоқ, қуюқлашмоқ, совумоқ (*суюқлик ва ш.к. лар ҳақида*); II غَلَّظَ 1) (*бирор н. ни*) қалин (қўпол) қилиб ясамоқ; (*к. гадир*) қўпол муносабатда бўлмоқ (لِ); 2) қуюлтирмоқ, қуюқроқ қилмоқ; катталаштирмоқ, ўстирмоқ, кучайтирмоқ; ◊ عُقُوبَةً ~ жазони кучайтирмоқ; ◊ الْيَمِينَ ~ қаттиқ (даҳшатли) онт ичмоқ; III غَالَظَ ўзаро дағал (қўпол) гапириш моқ; IV أَغْلَظَ (*к. биландир н. ҳақдадир*) қўпол (адасиа) гаплашмоқ (لِ, فِي); لِي فِي الْقَوْلِ ~ у мен билан қўпол гаплашди; X اسْتَغْلَظَ 1) қалин (дағал) бўлиб қолмоқ; 2) қотмоқ, қуюлмоқ, совумоқ (*суюқлик ва ш.к. лар ҳақида*); 3) қалин (катта, улкан) деб ҳисобламоқ; қуюқ деб ҳисобламоқ; ◊ الثَّوْبَ ~ кийимни қўпол ёки катта деб ҳисоблаб сотиб олишдан айнимоқ

– غِلَاظَةٌ 1) қалинлик, катталик, улкалик; 2) зичлик, қуюқлик; 3) қўполлик, қаттиққўллилик;> 4) адабсизлик, яхши муносабатда бўлмаслик

– غِلْظَةٌ 1) қалинлик; 2) қўполлик, қаттиққўллилик; ~ِ *ёки* ~ فِي қўпол равишда

– غَلِيظٌ *кўп.* غِلَاظٌ 1) қалин, семиз; катта, улкан; الرَّقَبَةِ ~ қайсар; الْ~ الْمَعَى *анат.* йўғон ичак; 2) қўпол, қаттиққўл; 3) қуюқ, зич; ◊ يَمِينٌ ~ةٌ даҳшатли қасам

– مُغَلَّظٌ даҳшатли, қаттиқ (*қасам ҳақида*)

غَلْغَلَ кирмоқ, тарқалмоқ; аралашиб (билашиб) кетмоқ; إِلَيْهِ ~ رِسَالَةً юртма-юрт ёнида олиб юриб хат жўнатмоқ; تَغَلْغَلَ 1) кирмоқ; 2) (*қаердадир*) йўқ бўлиб (йўқолиб) кетмоқ (بَيْنَ)

– مُغَلْغَلَةٌ : ~ رِسَالَةٌ юртма-юрт ёнда олиб юрилган хат

I غَلَفَ (и) غَلْفٌ 1) жойламоқ, ичига қўймоқ; 2) суртамоқ, суркамоқ; غَلِفَ (а) – غَلَفٌ *эск.* кесилмаган бўлмоқ; II غَلَّفَ 1) жойламоқ, конвертга солмоқ; 2) ғилофламоқ; ўрамоқ; ўраб боғламоқ (*устки қаватлар ҳақида*); ~ التَّمْرَ хурмони жойламоқ (*мас., коробкага*);

IV أَغْلَفَ 1) бирор нарсага ғилоф ясамоқ; 2) бирор нарсани ғилофга солмоқ; V تَغَلَّفَ ичга жойламоқ; ичга жойланмоқ, солинган бўлмоқ; بِالْغَالِيَةِ ~ соқолига хушбўй моддалар суркамоқ

– أَغْلَفُ *мн.* غُلْفَاءُ *кўп.* غُلْفٌ 1) кесилмаган; хатна қилинмаган, қўли ҳалолланмаган (*бола*); 2) ғилофга (қинга) солинган; ~ سَيْفٌ қиндаги қилич; قَوْسٌ غَلْفَاءُ қиндаги камон; ◊ ~ الْعَقْلِ ақли калта; бефаросат; ~ قَلْبٌ тош - рак; ~ رَجُلٌ жинсий олати катта бўлган одам

– تَغْلِيفٌ 1) конвертга солиш (жойлаш); 2) ўраш, боғлаш

– غِلَافٌ *кўп.* غُلُفٌ, ـَاتٌ, أَغْلِفَةٌ 1) конверт; 2) покришка, ўрам; 3) ғилоф; пўст; ~ هَوَائِيٌّ (جَوِّيٌّ) ҳаво қатлами (*ер шари атрофидаги*); ~ الْكِتَابِ муқова, китоб муқоваси; ~ الطَّلْقَةِ ўқ гильзаси; 4) ғилоф, футляр

– غَلَفٌ унумдорлик, ҳосилдорлик

– غُلْفَةٌ *кўп.* غُلَفٌ *анат.* эркаклар жинсий а - зосининг учи

– مُغَلَّفٌ 1. конвертга солинган (жойлаган); 2. *кўп.* ـَاتٌ конверт

I (غلق) غَلَقَ (и) غَلْقٌ беркитмоқ; ёпмоқ; охири бўлмоқ, охирида бормоқ; غَلِقَ (а): ~ الرَّهْنُ гаровга олинган нарса шартлашилган муддатда хуни тўланмасдан гаровга олган томоннинг мулкига айланмоқ; II غَلَّقَ 1) тез-тез (кўп марта) ёпиб қўймоқ; ёпмоқ, ёпиб қўймоқ; 2) ноаниқ (тушунарсиз) гапирмоқ; IV أَغْلَقَ 1) ёпмоқ; беркитмоқ; ~ الرَّهْنَ гаровни ўзида тутиб турмоқ (*қарзни тўлишнинг муддати ўтиб кетгани сабабли*); ~ الْأَزْرَارَ тугмани қадаб олмоқ; ~ الطَّوْقَ бўйинбоғни қадамоқ; 2) мажбурламоқ, мажбур қилмоқ; 3) *мажз.* қоронғи (ноаниқ, тушунарсиз) бўлмоқ; VII انْغَلَقَ 1) ёпиқ (берк) бўлмоқ; ёпилган бўлмоқ; ёпилмоқ, беркитилмоқ; охирида бўлмоқ; 2) одамови (ичимдан топ) бўлмоқ; ~ عَلَى نَفْسِهِ ичимдан топ бўлиб қолмоқ; 3) яш - ринган (ноаниқ, тушунарсиз) бўлмоқ (*мас., маъно-мазмун ҳақида*); X اسْتَغْلَقَ 1) қоронғи (тушунарсиз) деб ҳисобламоқ; 2) тушунарсиз (ноаниқ, мураккаб, чалкаш, қийин) бўлмоқ; عَلَيْهِ الْكَلَامُ ~ у бир оғиз ҳам гапиролмай қолди, унинг тили тутилиб қолди; 3) *эск.* ёпилган, беркитилган бўлмоқ; (*к.нингдир*) йўлини тўсмоқ, қаршилик қилмоқ (عَلَى)

– انْغِلَاقٌ 1) ичимдан топлик, дамдузлик; عَلَى نَفْسِهِ ~ ичимдан топ (дамдуз) бўлиб қолишлик; 2) ноаниқлик, тушунарсизлик

– إِغْلَاقٌ 1) ёпилиш, беркилиш; 2) *ш - нингдек:* الْمَصْنَعِ ~ локаут (*корхонани ёпиб қўйиш*); الرَّهْنِ ~ вақти ўтиб кетганлиги сабабли гаровга олиш ҳуқуқидан маҳрум қилиш

– غَلَاقٌ, غَلَاقَةٌ *бухг.* баланс, сальдо

– غَلَقٌ[1] *кўп.* أَغْلَاقٌ 1) затвор, лўкидон, қулф; 2) *архит.* гумбаз қулф-калити

– غَلَقٌ[2] *кўп.* غُلْقَانٌ корзинка, сават

– غَلِقٌ 1) ёпиқ; ёпиб қўйилган, беркитиб қўйилган; 2) тушунарсиз, ноаниқ

– غَلْقٌ ёпилиш; беркилиш, беркитиш; ~ الْحُدُودِ чегараларни беркитиш

– مُسْتَغْلَقٌ тушунарсиз, мужмал, қоронғи

– مِغْلَاقٌ *кўп.* مَغَالِيقُ қулф; ~ الْبُنْدُقِيَّةِ милтиқ затвори; فَتَحَ مَغَالِيقَ قَلْبِهِ *маж.* ўз юрагини очмоқ, ичидаги гапларни айтмоқ, қулфи дилини очмоқ

– مَغْلَقٌ *кўп.* مَغَالِقُ фойда келтирадиган ко - хона

– مُغْلَقٌ 1. 1) ёпиқ, ёпилган; бекик, берк - тилган; الْاِجْتِمَاعُ الْـ~ ёпиқ мажлис; 2) ноаниқ, тушунарсиз; 2. *кўп.* مَغَالِقُ, ـَاتٌ сир; مُغْلَقَاتُ النَّفْسِ қалб (юрак) нинг тўри, ич-ичкариси

– مَغْلُوقٌ ёпиқ, ёпилган; бекик, беркитилган

I غَلِمَ (а) غَلَمٌ шаҳватпараст (суқ, очкўз) бўлмоқ; VIII اغْتَلَمَ шаҳвонияти қўзғамоқ, шаҳватпараст (суқ) бўлиб қолмоқ

– أُغَيْلِمَةٌ *кич.* غِلْمَةٌ *дан,* ёш йигитлар, бол - чалар

– غُلَامٌ *кўп.* غِلْمَانٌ 1) бола; ўспирин, йигит; 2) хизматкор, ғулом, дастёр, югурдак бола; 3) *шахм.* пиёда; 4) *эск.* полициячи

– غُلَامِيَّةٌ ўспиринлик, йигитлик ёши

– غَلَمٌ шаҳватпараст, суқ, очкўз

– غُلْمَةٌ шаҳватпарастлик, суқлик

– غُلُومَةٌ 1) ўспиринлик; йигитлик; 2) шаҳватпарастлик

– غُلُومِيَّةٌ = غُلُومَةٌ

– غَلِمٌ = غَلَمٌ

– غَيْلَمٌ тошбақанинг эркаги, эркак тошбақа

– مُغْتَلِمٌ шаҳватпараст, суқ

I (علو) غَلَا[1] (у) غَلَاءً қимматбаҳо бўлмоқ; қимматлашмоқ, нархи (баҳоси) ошмоқ; ◊ ~ بِالسَّهْمِ камоннинг ўқини жуда узоққа етказиб отмоқ; غَلَا[2] (у) غُلُوٌّ оширмоқ, баландлатмоқ; (*н. дадир*) ҳаддан ошмоқ, чегарадан чиқмоқ (ب, فِي); II غَلَّى нархни (баҳони) кўтармоқ, юқорилатмоқ, оширмоқ; III غَالَى 1) ошириб юбормоқ; (*н. дадир*) чегарадан чиқмоқ (فِي); 2) (*н. гадир*) баланд баҳо (нарх) белгиламоқ (*қўймоқ*); اللَّحْمَ ~ гўштни қиммат нархда сотиб олмоқ; IV أَغْلَى 1) нарх (баҳо)ни кўтармоқ; 2) қиммат (нархи, баҳоси) баланд деб ҳисобламоқ; VI تَغَالَى 1) *(н. дадир)* ортиқ даражада жон қуйдирмоқ (فِي); 2) *эск.* югуришмоқ, чопишмоқ, бор куч билан чопишмоқ; 3) *эск.* йўқ бўлмоқ, йўқолмоқ (*гўшт*); VIII اغْتَلَى тез юрмоқ, юришда тезламоқ; X اسْتَغْلَى нархи (баҳоси) қиммат деб ҳисобламоқ

– تَغَالٍ *эск.* югуриш бўйича мусобақала-шиш

– غَالٍ[1] *мн.* غَالِيَةٌ 1) қиммат, нархи баланд; 2) қадрли, қимматбаҳо, суюкли; الْأَمْنِيَّةُ الْغَالِيَةُ энг катта орзу; بَذَلَ الْغَالِيَ وَ الرَّخِيصَ لِـ... *қар.* بَذَلَ

– غَالٍ[2] *мн.* غَالِيَةٌ *кўп.* غُلَاةٌ 1. ашаддий, ультра; غُلَاةُ الْاِسْتِعْمَارِ ашаддий колониалистлар; غُلَاةُ الرَّجْعِيِّينَ ашаддий (ўта) реакционерлар; غُلَاةُ الْمُتَصَوِّفَةِ ашаддий (сўл) суфийлар; 2. ўта б - рилган, фанатик; *тар.* ашаддий шиа (шиачилик тарафдори);

غَالٍ[3] *кўп.* غُلَاةٌ *эск.* ҳаддан ошувчи; *эск.* оқни узоққа отувчи; *эск.* узоққа учиб бориб тушувчи (*ўқ*)

– غَلَاءٌ қимматчилик; баланд нарх-наво; ~ الْمَعِيشَةِ ҳаёт кечиришнинг қимматлиги

– غُلُوٌّ 1) муболаға, ҳаддан ортиқлик, ғулув; 2) интилиш, ғайрат; 3) қимматчилик

– غُلُوَاءُ, غُلْوَاءُ 1) ҳаддан ортиқлик; 2) ўзини тутолмаслик, эҳтирос; 3) бебошлик

– غَلْوَةٌ *кўп.* غَلَوَاتٌ камон ўқи масофаси; ~ بَعِيدُ قَيْدٍ камон ўқи масофасида (*туриш ҳақида*)

– مُغَالَاةٌ ошириб юбориш, ҳаддан ошири - ганлик; بَلَا ~ وَ إِغْرَاقٍ ортириб юборилди демай, ошириб юборилди демай

– مِغْلَاةٌ *кўп.* مَغَالٍ энг узоқ масофага етиб б - радиган ўқ (*камонники*)

I غَلَى (и) غَلْيٌ, غَلَيَانٌ 1) қайнамоқ; 2) қайнатмоқ, пиширмоқ; ◊ ~ مِنَ الْغَضَبِ ғазабдан ўзини унутмоқ; II غَلَّى қайнаттирмоқ, пишир тирмоқ; IV أَغْلَى = II; VII انْغَلَى қайнатилган бўлмоқ; қайнамоқ

– غَالٍ *мн.* غَالِيَةٌ (*шунингдек: қар.* علو) қайнаётган

– غَالِيَةٌ *кўп.* غَوَالٍ муаттар бўй (ҳид); муаттар бўйли суртма

– غَلَّايَةٌ *кўп.* ـَاتٌ қозон; декча; сув қайнатадиган идиш; титан; марказлашган иситиш системасидаги сув иситувчи қурилма

– غَلَيَانٌ қайнаш; نُقْطَةُ الْـ~ қайнаш нуқтаси; يَغْلِي الْعَالَمُ ~ الْمَرْجَلِ عَلَى النَّارِ *маж.* бутун дунё алғов-далғов бўлиб турибди (*сўзма-сўз:* бутун дунё қозондек қайнаб турибди); الْعَالَمُ فِي ~ *маж.* бутун дунё қайнаб турибди

– مِغْلَاةٌ 1) *эск.* узоққа учиб борадиган ўқ; 2) *эск.* узоқ масофани тез чопиб ўтадиган туя

– مَغْلِيٌّ қайнатилган; الْمَاءُ الْـ~ қайнатилган сув

– مَغْلِيَّاتٌ *кўп.* шифобахш ўтлардан тайёрланган қайнатмалар

غليسرين глицерин

غَلْبَنَةٌ денгиздаги сокинлик, штиль

غَلْيُونٌ *кўп.* غَلَايِينُ 1) най, чилим найи; трубка; 2) *тар. денг.* ғалиот (*елканли кема*)

I غَمَّ (а/у) غَمٌّ 1) яшириш, беркитмоқ; 2) хафа хилмоқ, ғамга солмоқ; 3) қизимоқ, жазирама бўлмоқ; ~ يَوْمُنَا бизда бугун жуда исиб кетди; 4) *мажж.* а) яширинган (беркитилган) бўлмоқ; б) қоронги (ноаниқ) бўлмоқ; غُمَّ عَلَيْهِ الْأَمْرُ иш унинг учун ноаниқ эди; тушуниб бўлмайдиган бўлмоқ, номаълум бўлмоқ; غُمَّ عَلَيْهِ الْخَبَرُ у бехабар қолди; в) кўринмай қолмоқ; غُمَّ الْهِلَالُ عَلَى النَّاسِ ой одамларга кўринмай қолди (*б-лут, тутун ва ҳ.к. лар сабабли*); غَمَّ (а) غَمَمٌ сочи пешонасига ва гарданига (орқасига) осилиб тушмоқ; II غَمَّمَ яширмоқ, беркитмоқ; عَيْنَيْهِ ~ кимнингдир кўзини боғламоқ; IV أَغَمَّ 1) ғамга солмоқ, хафа қилмоқ; 2) булут билан қопланмоқ (*осмон ҳақида*); ~ت الدُّنْيَا осмонни булутлар қоплаб олди; 3) қизимоқ, жазирама бўлмоқ; VII اِنْغَمَّ 1) қайғуда (хафагарчиликда) бўлмоқ; 2) ўранмоқ, бурканмоқ; VIII اِغْتَمَّ ғамга тушмоқ, хафа бўлмоқ; куймоқ, аза тутмоқ

– اِغْتِمَامٌ ғам, хафагарчилик

– أَغَمُّ[1] *мн.* غُمْ غَمَّاءُ *кўп.* غُمٌّ қоронғи, зим-зиё

– أَغَمُّ[2] *мн.* غُمْ غَمَّاءُ *кўп.* غُمٌّ ~ رَجُلٌ сочи пешонасига ва гарданига тушиб турган одам

– غَامٌّ 1) ғамли, хафа қилувчи; 2) иссиқ, ҳароратли, нафсни бўғувчи, дим

– غَمٌّ *кўп.* غُمُومٌ 1) ғам, алам, аза; 2) иссиқлик, ҳарорат, димлик

– غَمَامٌ *жам.* булут; ~ حَبُّ الْ дўл

– غَمَامَةٌ *кўп.* غَمَائِمُ кўз устига боғланган наса; ~ الْخَيْلِ кўз усти боғламаси

– غَمَامَةٌ *кўп.* غَمَائِمُ қопмаслиги учун итнинг ёки туянинг оғзи бойланадиган боғлама

– غُمَّةٌ[1] *кўп.* غُمَمٌ 1) ғам, алам; аза; 2) ташвишли вақт (замон); 3) ғамли воқеа (ҳодиса)

– غُمَّةٌ[2] ноаниқ, гумонли, шубҳали; ~ أَمْرٌ шубҳали иш

– غَمِيمٌ қайнатилган сут

– مُغِمٌّ 1) ғамли, аламли; 2) булутли, қовоғи солиқ (*об-ҳаво ҳақида*)

مَغْمُومٌ 1) ғамдаги, аламдаги; 2) булут боган (*осмон ҳақида*); 3) қоронғи, ноаниқ

I غَمَتَ (и) غَمْتٌ *ёки* غَمِتَ (а) غَمَتٌ ейилган овқат вазмин келиб, кўнгилни беҳаловат қилмоқ

I غَمَجَ (и) غَمْجٌ *ёки* غَمِجَ (а) غَمَجٌ босиб-босиб ичмоқ, орқама-орқа ичмоқ, тўхтамай ичмоқ

– غُمْجَةٌ *ёки* غَمْجَةٌ қултум. ҳўплам

I غَمَدَ (и) غَمْدٌ 1) қинга солмоқ (жойламоқ); 2) тиқмоқ, санчмоқ (*ханжарни*); 3) (*н. биландир*) ёпмоқ, (*н. гадир*) ўрамоқ (ب); II غَمَّدَ яширмоқ, беркитмоқ; IV أَغْمَدَ 1) қинга солиб қўймоқ; 2) тиқмоқ, санчмоқ (*ханжарни*); V تَغَمَّدَ (*н. биландир*) ёпмоқ, (*н. гадир*) ўрамоқ (); اللهُ الْفَقِيدَ بِرَحْمَتِهِ! ~ Оллоҳ уни раҳмат қилсин! (*вафот этган одам ҳақида айтилади*); VIII اِغْتَمَدَ тун қоронғилигида ғойиб бўлмоқ

– غِمْدٌ *кўп.* غُمُودٌ, أَغْمَادٌ қин

– غُمْدَانُ Ғумдон (*Санъо шаҳридаги қаср номи*)

– مَغْمَدٌ = مَغْمُودٌ

– مَغْمُودٌ қинга солинган, қинига тушган

I (غمر) غَمَرَ (у) غَمْرٌ 1) кўмиб юбормоқ (*мас., совғалар билан*-ب); 2) (*н. биландир*) кўмиб (бостириб) юбормоқ (ب); ~ الْمَاءُ قَرْيَةً сув қишлоқни босиб кетди; 3) кўммоқ, босмоқ (*қум ҳақида*); 4) эгаллаб олмоқ (*ҳис, туйғу ҳақида*); غَمُرَ (у) غَمَارَةٌ 1) мўл (сероб) бўлмоқ (*сув ҳақида*); 2) *эск.* тажрибасиз бўлмоқ, хом бўлмоқ; غَمَرَ (у) غُمُورَةٌ *эск.* чуқур бўлмоқ (*қудуқдаги сув*); غَمِرَ (а) غَمَرٌ *эск. (к.гадир)* қаҳр қилмоқ (عَلَى); II غَمَّرَ юзни бўямоқ, бетга ранг суртамоқ; III غَامَرَ 1) сув бостирмоқ, сув остида қолдирмоқ; 3) ўзини хавф-хатар остида қолдирмоқ; (*бирор к. ни*) хавф-хатар остида қолдирмоқ (ب); ~ بِحَيَاتِهِ ўз ҳаётини хавф-хатар остида қолдирмоқ; V تَغَمَّرَ = II; VII اِنْغَمَرَ 1) (*сув*) остида қолган бўлмоқ; *куч.м.* (*бирор н. билан*) тўла банд бўлмоқ (فِي); ~ فِي تَحْقِيقِ أَهْدَافِهِ ўз мақсадларини амалга ошириш учун тўла банд бўлмоқ; 2) (*қум*) остида қолмоқ, (*қумга*) кўмилиб кетмоқ; 3) унутилиб (бутунлай эсдан чиқиб) кетмоқ

– غَامِرٌ 1) қирғоқлардан тошиб турган; мўл-кўл; 2) чўллаб (қақраб) ётган, ишланмаган (*ер ҳақида*); 3) сув босиб кетган; қум остида қолган; 4) *эск.* кўп ёғадиган (*ёмғир*)

– غَمَارٌ, غُمَارٌ оламон

– غَمَارَةٌ тажрибасизлик, уқувсизлик

– غَمْرٌ[1] *кўп.* غِمَارٌ 1) денгиз гирдоби (камари); сел, босқин, тўфон; кўп миқдордаги сув; 2) *эск.* одамлар тўдаси, оломон

– غَمْرٌ[2] 1) сахий, саховатли, қўли очиқ, олийжаноб; 2) кўп, сероб

– غَمِرٌ ёғли, серёғ, ёғи кўп

– غُمْرٌ[1] *кўп.* أَغْمَارٌ бир қучоқ (*мас., ўтин*); боғ, боғлам

– غُمُرٌ *кўп.* غِمَارٌ, أَغْمَارٌ кичкина қадаҳ, рюмкача

– غِمْرٌ[1] *эск.* яширин адоват, хусумат, кўролмаслик

– غِمْرٌ[2], غُمْرٌ *кўп.* أَغْمَارٌ тажрибасиз; ғўр, уқувсиз; хом

– غَمْرَةٌ *кўп.* غَمَرَاتٌ, غِمَارٌ 1) мўл-кўл сув, денгиз гирдоби (камари); *куч.м.* қизиган пайт (*мас., жанг, курашда*); (النِّضَالِ) ~ الْكِفَاحِ курашнинг қизиган (қайнаб турган) пайти; ~ الْحَرْبِ урушнинг даҳшатли воқеалари; غَمَرَاتُ الْحَيَاةِ ҳаёт (умр) сўқмоқлари; ~ نُورِ الْقَمَرِ ой нури дастаси; ~ النَّوْمِ чуқур (қаттиқ) уйқу; ~ الصَّمْتِ чуқур сукут (сукунат); فِي ~ مِنَ الْحَيْرَةِ وَ الذُّهُولِ қаттиқ хижолатлик ва саросимали да; غَمَرَاتُ الْمَوْتِ ўлим олди (жон) талвасаси; خَاضَ غَمَرَاتِ الْعِلْمِ илмнинг тубига етмоқ; 2) туйғулар тошқини; وَ فِي ~ يَأْسِي كَتَبْتُ إِلَيْكَ чорасизлик авжига чиққанда сенга ёздим; 3) ғам, бало, офат; فَقَدِ انْجَلَتْ عَنْهُ الْ~ унинг бошидаги бало ўтиб кетди; الْغَمَرَاتُ ثُمَّ يَنْجَلِينَ *мкл.* балолар келади-ю кетади (бу кунлар ўтиб кетади)

– غُمْرَةٌ «memecylon tenctorium» дарахтдан олинадиган бўёқ

– مُغَامِرٌ 1. 1) хавф-хатар остида қолдирувчи, хавф-хатарга ўзини урувчи; таваккалчи; 2) таваккалга (авантюрага) оид; 2. таваккалчи, авантюрист

– مُغَامَرَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) хавф-хатарли иш, авантюра; 2) саргузашт; رِكَبُ الْمُغَامَرَاتِ *маж.* турли саргузаштларни кечирмоқ

– مَغْمُورٌ 1) босган, босиб кетган; بِالْمَاءِ ~ сув босган; الدَّيْنِ ~ *маж.* қулоғигача қарзга ботган; 2) унутилган, унутиб юборилган, дом дараксиз, номаълум

I غَمَزَ (и) غَمْزٌ 1) пайпасламоқ, қўлда ушлаб кўрмоқ; قَنَاتَهُ ~ кимнидир синаб кўрмоқ, ичига қўл солиб кўрмоқ; 2) қўлда қисмоқ; босмоқ (*мас., милтиқ тепкисини*); زِرَّ الْجَرَسِ ~ қўнғироқ тугмасини босмоқ; 3) кўз қисмоқ; кўз билан имо-ишора қилмоқ (بِالْعَيْنِ); 4) (*к. нидир*) ғийбат қилмоқ (ب); (*к. гадир*) туҳмат қилмоқ (عَلَى); ◊ فِي مَشْيِهِ ~ оқсаб (чўлоқланиб) юрмоқ, оқсамоқ; III غَامَزَ кўз қисишмоқ; кўз билан имо-ишора қилмоқ; 2) (*к. гадир қарши*) яширин тил бириктирмоқ (عَلَى); VI تَغَامَزَ ўзаро бир-бирига имо қилишмоқ; VIII اِغْتَمَزَ ёмонламоқ, бемаъни миш-мишлар тарқатмоқ

– غَمَّازٌ 1. кўз қисувчи; 2. тепки (*милтиқдаги*); 3. пўкак, қалқи (*қармоқдаги*)

– غَمْزٌ *эск.* қисиш, сиқиш, тахтакачлаш

– غَمْزٌ *кўп.* أَغْمَازٌ туя ёки қўйларнинг энг сафтасизи; ~ رَجُلٌ ношуд одам

– غَمْزَةٌ *кўп.* غَمَزَاتٌ 1) (*кўз билан қилинган*)

имо-ишора; кўз қисиш; الْعَاقِلُ مِنْ ~ وَ الْجَاهِلُ مِنْ رَفْصَة *мкл.* оқилга ишора, жоҳилга тепки; 2) босиш, бўғиш, эзиш

– غَمَزَاتٌ *кўп.*(*к. нидир*) булғайдиган, обрусизлантирадиган маълумотлар

– غَمِيزَةٌ 1) туҳмат учун баҳона, сабаб; 2) камчилик, айб; 3) инсондаги ақлий ёки жисмоний заифлик, ожизлик

– مَغْمَزٌ камчилик, айб

– مَغْمُوزٌ жиноятчи, айбланувчи

I غَمَسَ (и) غَمْسٌ чўмдирмоқ, туширмоқ, ботирмоқ; يَدَيْهِ فِي دِمَاءِ الأَبْرِيَاءِ ~ ўз қўлини гуноҳсизларнинг қони билан бўямоқ; II غَمَّسَ туширмоқ, ботирмоқ; III غَامَسَ 1) ўзини жанг майдонига урмоқ, жангга кирмоқ; 2) *(к.нидир)* сувга ботирмоқ (туширмоқ, пишмоқ); VII اِنْغَمَسَ 1) тушмоқ, ботирилмоқ; 2) ботиб қолмоқ; VIII اِغْتَمَسَ = VII

– غَمَّاسَةٌ *кўп.* اتٌ *зоол.* ботқалдоқ, балиқчи ўрдак

– غَمْسٌ *эск.* сув остига чўкиш; يَمِينُ غَمْسٍ ёлғон қасам

– غَمُوسٌ ўғир; машаққатли; ҳалокатли; ◊ يَمِينٌ ~ ёлғон қасам

غُمُوسٌ *халқ.* нонга қўшиб ейиладиган нарса, нонхўрак (*мас., гўшт, туз ва ҳ.к.*)

– مُنْغَمِسٌ *эск.* чўктирилган, сув остига туш - рилган

I (غمص) غَمَصَ (и) غَمْصٌ нафратланмоқ, ёмон кўрмоқ; النِّعْمَةَ ~ нонкўрлик қилмоқ, ношукурлик қилмоқ; غَمِصَ (а) غَمَصٌ : ~تْ عَيْنُهُ унинг кўзи йирингланди

– أَغْمَصُ *мн.* غَمْصَاءُ *кўп.* غُمْصٌ шилпиқ кўзли, кўзи шилпиқ

– غَمَصٌ кўздаги йиринг

– غُمَيْصَاءُ *астр.* Кичик ит юлдузлар туркуми

I غَمَضَ[1], غَمُضَ (у) غُمُوضٌ қоронғи (ноаниқ, чигал) бўлмоқ; غَمَضَ[2] (и) غَمْضٌ арзон сотмоқ, ўтиб бермоқ (*сотувда*); II غَمَّضَ 1) (*кўзни*) юммоқ; 2) (*бирор н. ни*) туманли (ноаниқ) қилмоқ; الْكَلَامَ ~ ноаниқ гапирмоқ; 3) (*к. нингдир*) олди-сотдисини енгиллаштирмоқ (عَنْ); IV أَغْمَضَ 1) (*кўзни*) юммоқ; 2) (*бирор н. ни*) сезма - ликка ҳаракат қилмоқ; (*бирор н. га*) панжа орасидан қарамоқ (عَنْ); ... يُغْمِضُونَ الْعُيُونَ عَنْ улар ...га панжа орасидан қарайдилар; 3) (*к. нингдир*) олди-сотдисини енгиллаштирмоқ (عَنْ); VI تَغَامَضَ бекилмоқ, юмилмоқ (*қовоқлар ҳақида*): юмилмоқ (*кўзлар ҳақида*); VII اِنْغَمَضَ 1) юмилган бўлмоқ (*кўзлар ҳақида*); 2) ухламоқ; VIII اِغْتَمَضَ = VII

– غَامِضٌ 1) қоронғи, туманли, ноаниқ; ча - каш; 2) яширин, сирли; مِنَ الأَرْضِ ~ чуқурлик, чуқур жой; ~ سِرٌّ чуқур сир

– غَامِضَةٌ кўп غَوَامِضُ сир, асрор; топишмоқ, муаммо, бошқотирма

– غَمَاضٌ 1) кўзнинг юмилиши; 2) уйқу

– غَمْضٌ *кўп.* غُمُوضٌ, أَغْمَاضٌ чуқур ер, чуқурлик жой, чуқурлик

– غُمْضٌ = غَمَاضٌ

– غَمْضَةٌ кўз қисиш, пирпиратиш; ◊ فِي ~ عَيْنٍ кўз юмиб-очгунча

– غُمُوضٌ қоронғилик; тушунарсизлик, ноаниқлик

– غُمُوضَةٌ ноаниқлик, чигаллик

– غُمَيْضَاءُ кўз қисиш ўйнаш, беркинмачоқ

– غُمَيْضَى 1. юмуқ кўз билан; 2. кўзни юмган ҳолда

– مُغَمَّضٌ 1) ёпиқ, юмуқ; 2) қоронғи, туманли, ноаниқ

I غَمَطَ (и) غَمْطٌ 1) эътиборсизлик қилмоқ, ҳурматини жойига қўймаслик; 2) номини (ҳурмат билан) тилга олмаслик; ◊ الْحُقُوقَ ~ ҳуқуқини кесмоқ, озайтирмоқ; النِّعْمَةَ ~ нонтепкилик (ношукурлик) қилмоқ

غَمْغَمَ 1) тушунарсиз (минғиллаб) гапирмоқ; 2) қийқирмоқ, ҳайқирмоқ (*жангда*); تَغَمْغَمَ тушунарсиз қилиб гапирмоқ, ғўлдирамоқ

– غَمْغَمَةٌ ноаниқ (тушунарсиз) нутқ, гап; минғиллаш; шивирлаш

I غَمِقَ (а) *ёки* غَمَقَ (у) *ёки* غَمُقَ (у) غُمْقٌ 1) чуқур бўлмоқ; 2) ҳўл (нам) бўлмоқ; шудринг (шабнам) тушмоқ; II غَمَّقَ чуқурлаштирмоқ; 2) қора қилмоқ, қорайтирмоқ; IX اِغْمَقَّ қораймоқ, қора бўлмоқ

– غَامِقٌ тўқ (*ранг ҳақида*); ғоят; ~ أَحْمَرُ тўқ қизил; ~ صَوْتٌ ғоят тинчлик, сокинлик; чуқур сукунат

– غَمِقٌ ҳўл, намли; шабнам тушган (*мас.ер*); шудринг тушган *(мас. пайкал)*

– غُمْقٌ чуқурлик

– غُمُوقِيَّةٌ тўқ ранг

– غَمِيقٌ чуқур; тўқ (*ранг ҳақида*)

– غَمْلَجٌ, غَمْلَاجٌ субутсиз, ўзгариб турувчи

I غَمَى (а) غَمْيٌ ёпмоқ; том ёпмоқ; غُمِيَ *мажх.* кун булутли бўлмоқ; ◊ غُمِيَ عَلَيْهِ *мажх.* у ҳушдан кетиб йиқилди; II غَمَّى 1) кўзни боғламоқ, кўзни боғлаб қўймоқ; 2) уйнинг устини ёпмоқ; IV أَغْمَى *мажх.* = غُمِيَ; у ҳушсизланди; أَغْمَى عَلَيْهِ الْخَبَرُ у бехабар қолди; V تَغَمَّى кўзи боғлиқ бўлмоқ

– إِسْتُغْمَايَةٌ бекинмачоқ; ... لَعِبَ لُعْبَةَ الْ~ مَعَ *ёки* ... لَعِبَ الْ~ مَعَ ... билан бекинмачоқ ўйнамоқ

– إِغْمَاءٌ *кўп.* اتٌ ҳушдан кетиш, ҳушдан кетгандаги ҳолат

– غَمَاءٌ *кўп.* أَغْمَاءٌ, أَغْمِيَةٌ уйнинг томи, том

– غَمًّى, غُمًّى *шунингдек:* لَيْلَةُ الْ~ ой кўринмайдиган тун

– غَمْيٌ ҳушдан кетиш, ҳушни йўқотиш

– غَمْيَانُ ҳушдан кетган ҳолда турган, ҳушини йўқотган

– مَغْمِيٌّ ёпилган; ◊ عَلَيْهِ ~ ҳеч нарса сезма - диган бўлиб қолган, ҳушини йўқотган

I غَنَّ (и, а) غُنَّةٌ димоғда гапирмоқ, пинғилламоқ; *фон.* ғунналаштирмоқ, назализациялаштирмоқ

– أَغَنُّ *мн.* غُنَّاءُ *кўп.* غُنٌّ 1) димоғда гапирувчи, минғилловчи; 2) қалин (*ўсимликлар ҳақида*); قَرْيَةٌ غَنَّاءُ а) аҳолиси қалин қишлоқ; б) сердарахт қишлоқ

– غَنٌّ димоғда гапириш

– غُنَّةٌ димоғда гапиришлик; *фон.* ғунналаш, назализация; حَرْفًا الْ~ иккита ғуннали ундош (ن, م)

– مُغَنٌّ пашшаси кўп, серпашша, пашша бо - ган; ~ وَادٍ пашшаси кўп (серпашша) водий

غُنْبَازٌ *кўп.* غَنَابِيزُ ғунбоз (*чакмон-кийим*)

I غَنَثَ (а) غَنْثٌ 1) ичиб бўлиб, нафас олмоқ; 2) ичмоқ

I غَنَجَ (а) غُنْجٌ ноз-карашма (ғамза, ишва, қичиқ, таннозлик) қилмоқ; V تَغَنَّجَ = I; VI تَغَانَجَ ёлғон ноз-карашма (ғамза, ишва, қичиқ, таннозлик) қилмоқ

– تَغَنُّجٌ таннозлик

– غَنَّاجَةٌ *кўп.* اتٌ ишвагар (танноз) аёл

– غُنْجٌ таннозлик, қичиқлилик

– غَنْجَةٌ *кўп.* غَنَجَاتٌ қичиқ қилиқ

– غَنَّاجَةٌ *кўп.* اتٌ = غَنْجَةٌ

– مِغْنَاجٌ танноз, қилиқли (*эркак*)

غَنْجُو илмоқ; *т.-й.* (*паровоз ва вагонларни бир-бирига улайдиган*) илмоқ

(غندر) تَغَنْدَرَ безанмоқ; ясанмоқ, ўзига оро бермоқ; олифта бўлмоқ, олифталарча кийинмоқ

– غَنْدَرَةٌ олифталик

– غَنْدُورٌ *кўп.* غَنَادِرَةٌ олифта

غُنْدَاقٌ қўндоқ (*милтиқдаги*); лафет (*замбаракда*); أَرْجُلُ الْ~ жилдириладиган (суриладиган) қўндоқ, лафет

– غُنْدُقْجِيٌّ *кўп.* غُنْدُقْجِيَّةٌ қуролсоз, қурол ясовчи уста

غَنْدُولٌ гондола (1. қайиқ; 2. ҳаво шари каж - васи)

I غَنِطَ (и) غَنَطٌ ҳалокат ёқасига келмоқ, الأَمْرُ ~ عَلِيًّا иш Алини машаққатга қўйди, қийнади

غَنْغَرِينَةٌ *мед.* гангрена

I غَنَمَ (а) غَنْمٌ ўлжа қилиб қўлга киритмоқ; ўлжа қилмоқ; الْفُرْصَةَ ~ *маж.* фурсатни ғанимат билмоқ; фурсатдан фойдаланиб

олмоқ; II غَنَّمَ 1) бермоқ; совға қилмоқ; 2) улушни қўпайтириб бермоқ, улушига қўшиб бермоқ; IV أَغْنَمَ = II; V تَغَنَّمَ ўлжа ҳисобламоқ, ўлжа деб ўйламоқ; VIII اِغْتَنَمَ (*н. дандир*) фойдаланмоқ; ишлатмоқ (*туш.к. ёки* ب); ~ الْفُرْصَةَ қулай фурсатдан фойдаланмоқ; X اِسْتَغْنَمَ 1) фойдаланмоқ, ишлатмоқ; 2) ўлжа ҳисобламоқ, ўлжа деб ўйламоқ

– غَانِمٌ муваффақият келтирган; муваффақиятли; ~ سَالِمًا غَادَ у соғ-омон ва тўла муваффақият билан қайтиб келди

– غَنَّامٌ қўйчивон, қўйбоқар, чўпон

– غَنَمٌ 1) *ат. от, мз.* Ғанм; 2) Ғанм (*қабила номи*)

– غَنَمٌ *жам. кўп.* أَغْنَامٌ қўйлар

– غُنْمٌ *кўп.* غُنُومٌ қўлга киритилган нарса; ўлжа, ғанимат

– غَنَمَةٌ *кўп.* ـاتٌ қўй

– غَنِيمَةٌ *кўп.* غَنَائِمُ 1) ўлжа, ғанимат; ~ بَارِدَةٌ осон қўлга кирган ўлжа; نَرْضَى لَكَ مِنَ الْ~ بِالْإِيَابِ *мқл.* семирмасанг ҳам тирик бўлсанг, бўлгани (*сўзма-сўз*: ўлжасиз бўлсанг ҳам, тирик қайтишингни тилаймиз); 2) *тар.* ислом жангчиларининг номусулмон аҳолидан тортиб олган мол-мулклари

– غُنَيْمَةٌ қўзичоқ

– مَغْنَمٌ *кўп.* مَغَانِمُ (қўлга киритилган) бойлик, ўлжа, кирим; *кўп.* ўлжалар; طُلَّابُ الْمَغَانِمِ бойлик қидирувчилар

I غَنِيَ (а) غَنًى 1) бой бўлмоқ, ғаний бўлмоқ; (*н. гадир*) эҳтиёжсиз бўлмоқ (عَنْ); 2) (*қаердадир*) бўлмоқ, турмоқ, яшамоқ (ب, فِي); 3) уйланмоқ, хотин олмоқ; II غَنَّى 1) қўшиқ айтмоқ; 2) (*к. нидир*) мақтаб куйламоқ (ب); 3) бой қилмоқ, бойитмоқ; IV أَغْنَى 1) (*бирор к. ни н. биландир*) бойитмоқ (ب); ғаний қилмоқ; شَيْءٌ مِنَ الْمَالِ لَا يُغْنِي *мтл.* танга-чақа бой қилмайди; إِنَّهَا أَقْوَالٌ فَارِغَةٌ لَا تُغْنِي وَلَا تُسْمِنُ مِنْ جُوعٍ бу қуруқ гап, ундан фойда йўқ; 2) (*н. дандир*) қутқармоқ, бўшатмоқ, озод қилмоқ (عَنْ); 3) (*к. гадир*) фойдали бўлмоқ (عَنْ); V تَغَنَّى 1) бой бўлмоқ; 2) қўшиқ айтмоқ; 3) (*к. нидир*) мақтаб куйламоқ (ب); 4) турмушга чиқмоқ, эрга тегмоқ; VIII اِغْتَنَى бой бўлмоқ, бойимоқ; ~ مِنْ مَصَائِبِ الْغَيْرِ бошқалар ҳисобига бойимоқ; X اِسْتَغْنَى 1) бойимоқ; 2) (*бирор н.-сиз ҳам*) кун ўтказавермоқ, (*бирор н. га*) ҳожатсиз бўлмоқ (عَنْ); لَا يُسْتَغْنَى عَنْهُ *мажз.* шубҳасиз, мажбурий; 3) (*к. нидир*) қисқартирмоқ, бўшатмоқ (عَنْ)

– إِغْنَاءٌ бойиш; ~ مَصْنَعُ الْ бойитиш фабрикаси

– أَغْنَى 1) энг бой; 2) жуда яхши куйловчи (*овоз ҳақида*)

– أُغْنِيَةٌ *кўп.* أَغَانٍ ـاتٌ қўшиқ, ашула; ~ الْمَهْدِ алла

– تَغَنٍّ қўшиқ (ашула) айтиш, куйлаш

– غَانٍ *мн.* غَانِيَةٌ бой, бадавлат

– غَانِيَةٌ *кўп.* غَوَانٍ ـاتٌ 1) гўзал (чиройли) аёл; ~ ثَلْجِيَّةٌ қорқиз; 2) жувон, турмушга чиққан аёл

– غَنَاءٌ 1) бойлик, бадавлатлилик; 2) етарлилик, мўл-кўллик; إِنَّهَا لَا ~ لَهَا وَحْدَهَا бу нарсаларнинг ўзи етарли эмас; وَ لَا ~ لَهُ عَنْ ... унга жуда зарур; وَ فِيهِ الْ~ шунинг ўзи етарли; 3) иқтидор, малака; ярақлилик

– غِنَاءٌ куйлаш, қўшиқ (ашула) айтиш

– غِنَائِيٌّ 1) вокал (яккахон); الْمُوسِيقَى الْ~ة в кал музика; التَّأْلِيفُ الْ~ вокал музика асари; الْحَفْلَةُ الْ~ة вокал кечаси, вокал концерт; 2) лирик; الشِّعْرُ الْ~ лирик шеърият

– غِنْوَةٌ *кўп.* غِنْوَاتٌ қўшиқ, ашула

– غِنًى бойлик, бадавлатлилик; حَدِيثُ الْ~ чайқовчилик билан бирданига бой бўлиб кетган киши; حَسْبُكَ مِنْ ~ شِبَعٍ وَرِيٍّ сенинг ебичиб юрганинг ўзи ганимат; ◊ نَحْنُ فِي ~ عَنْ وَصْفِهِ буни таърифлаб ўтиришимизга ҳожат йўқ; أَنَا فِي ~ أَنْ أَصِفَ ... ...ни таърифлаб ўтиришим ортиқча; لَا ~ لَهُ عَنْهُ ким учундир зарур (керакли)

– غَنِيٌّ *кўп.* أَغْنِيَاءُ 1) бой, бадавлат; ~ الْحَرْبِ урушда (ўлжа олиб) бой бўлган; 2) бой (одам); 3) Ғаний (*қабила номи*); ◊ ~ عَنِ الْبَيَانِ أَنْ ... шуни тушунтириб ўтириш ортиқчаки, ...

– غُنْيَةٌ етарлилик; ~ وَ فِيهِ шуниси ҳам етарли; هُوَ فِي ~ عَنْ ... унинг ...га ҳожати (эҳтиёжи) йўқ

– غُنَيَّةٌ *кўп.* غَنَايَا кичик қўшиқ

– مُسْتَغْنًى : عَنْهُ ~ ортиқча, кераксиз

– مُغْنٍ *эск.* қониқтирувчи, ўрнини босувчи, (*н.дандир*) халос этувчи, қутқарувчи

– مُغَنٍّ қўшиқчи, муғанний

– مُغَنَّاوِي *халқ.* қўшиқчи, ашулачи

– مَغْنًى *кўп.* مَغَانٍ 1) уй-жой, яшаш жойи, бошпана; 2) дала ҳовли, вилла

– مُغَنِّيَةٌ *кўп.* ـاتٌ қўшиқчи (ашулачи) аёл

I غَهَبَ (а) غَهْبٌ (*н. нидир*) қолдирмоқ, қолдириб кетмоқ; (*н. гадир*) эътиборсизлик қилмоқ, беэътибор бўлмоқ (عَنْ)

– غَهَبٌ бепарволик, ғофиллик; бехослик; ~ بِهِ бехосдан, билмасдан, ўрттага эмас

– غَيْهَبٌ[1] *кўп.* غَيَاهِبُ қоронғилик, зим-зиё қоронғилик; زُجَّ بِهِ فِي غَيَاهِبِ السُّجُونِ уни зим-зиё қоронғи зиндонга ташлашди; ~ فَرَسٌ тим қора от

– غَيْهَبٌ[2] бепарво, тепса тебранмас

I (غوث) غَاثَ (у) غَوْثٌ ёрдам бермоқ; қутилтирмоқ, сақлаб қолмоқ; II غَوَّثَ ёрдам сўраб чақирмоқ; وَاغَوْثَاهُ деб бақирмоқ; IV أَغَاثَ = I; X اِسْتَغَاثَ (*к. нидир к. дандир ҳимоя қилиш ичун*) ёрдамга чақирмоқ (مِنْ, ب); ёрдам сўрамоқ

– اِسْتِغَاثَةٌ *кўп.* ـاتٌ ёрдам сўраб чақириш (бақириш)

– إِغَاثَةٌ ёрдам; кўмак; қутқариш, сақлаб қолиш

– غَوْثٌ ёрдам; الْ~ SOS!; وَاغَوْثَاهُ! ёрдам б ринглар! 2) *ат. от, мз.* Ғавс

– غِيَاثٌ ёрдам; қутилиш; қутқариш; сақлаб қолиш; сақланиш; ~ أَبُو الْ сув

– مُغِيثٌ 1. ёрдам берувчи; қутқарувчи; 2. қутқарган одам, сақлаб қолган одам; ◊ الْ~ худо

– يَغُوثُ Нуҳ алайҳиссалом қавмларидан бири сиғинган бут номи

(غوج) I غَاجَ (у) غَوْجٌ эгилмоқ, букилмоқ; қайрилмоқ

I (غور) غَارَ (у) غَوْرٌ чўкмоқ, тушиб кетмоқ; ~ عَنْ وَجْهِهِ кимнинг дир кўз олдидан йўқолмоқ; غُرْمِنْ وَجْهِي! йўқол!, йўқол кўзимдан! 2) сигиб кетмоқ (*сув ҳақида*); 3) киртаймоқ (*кўз ҳақида*); 4) ботмоқ (*ой, юлдуз ва ҳ.к. лар ҳақида*); II غَوَّرَ 1) чўкмоқ, тушиб кетмоқ; ичига кирмоқ; 2) ичкарига сингдирмоқ (*сув ҳақида*); 3) ~ تِ الشَّمْسُ қуёш ботди; 4) *эск.* кун ярмида дам олмоқ, кун ярмида ухламоқ; III غَاوَرَ душман устига ёпирилмоқ; ўзаро бир-бири устига ташланмоқ; IV أَغَارَ 1) босмоқ, босқин қилмоқ, бостириб бормоқ; 2) *эск.* тез юрмоқ, югурмоқ; 3) *эск.* босқинчилик қилмоқ, талончилик қилмоқ, талон-тарож қилмоқ; أَغَارَ الْحَبْلَ *эск.* арқонни пишиқ қилиб эшмоқ; V تَغَوَّرَ = I; VI تَغَاوَرَ бир-бирининг устига бостириб бормоқ

– إِغَارَةٌ бостириб бориш, босқинчилик; ҳужум, ҳужум қилиш, босқин қилиш

– تَغْوِيرٌ *фон.* палатализация (*ундошла нинг юмшоқ талаффуз этилиши*)

– غَائِرٌ 1) киртайиб кетган, ичига ботиб кетган (*кўз ҳақида*); 2) чуқур; الْحَرَارَةُ الْ~ة чуқур ҳайдов, чуқур шудгорлаш; الْحُفْرَةُ الْ~ чуқур ўйма (нақш)

– غَارٌ[1] *кўп.* غِيرَانٌ, أَغْوَارٌ 1) ғор; 2) *мед.* кавена (*кавак, мас., ўпкадаги*)

– غَارٌ *алиф.б.қар.*

– غَارَةٌ *кўп.* ـاتٌ ғорат, босқин, ҳужум, босқинчилик; ~ الْجَرَادِ чигиртка ҳужуми

(босқини); جَوِّيَّةٌ ~ ҳаво ҳужуми; شَنَّ الْـ~ عَلَى ... ...га босқин (ҳужум) қилмоқ

– غَوْرٌ *кўп.* أَغْوَارٌ 1) тублик, чуқурлик; (*бирор н. нинг*) пастки қисми; туб, ост; الْأَرْضِ ~ ер қаъри; أَغْوَارُ الظَّلَامِ зим-зиё қоронғилик; فَرِيبُ الْـ~ саёз (*дарё ҳақида*); بَعِيدُ الْـ~ ёки عَمِيقُ الْـ~ чуқур; سَبَرَ ~ا а) чуқурликни текшириб кўрмоқ; б) (*к. нидир*) синамоқ; الْـ~ Тиҳомадан Ямангача бўлган ҳудуд; 2) ер қаърига сингиб кетадиган (*сув*)

– غُوَيْرٌ *кич.* غَارٌ *дан.* кичкина ғор; عَسَى الْـ~ أَبْؤُسًا *мтл.* Қўрққанга қўш кўринар (сўзма-сўз; кичкина ғор ҳам хавфли кўринади)

– مَغَارٌ *кўп.* مَغَائِرُ ғор

– مُغَارٌ *эск.* босқин, ҳужум, босқинга дучор бўлган

– مَغَارَةٌ *кўп.* مَغَائِرُ ғор; ер ости

– مُغَاوَرَةٌ *эск.* босқин, ҳужум, босқинчилик

– مَغَاوِيرُ *кўп.* партизан отрядлари

– مِغْوَارٌ *кўп.* مَغَاوِيرُ 1) босқин қилувчи; 2) қўрқмас, мард; 3) саркаш (*от ҳақида*)

– مُغِيرٌ 1) ҳужум (босқин) қилувчи; 2) ҳужумкор томон

– مُغِيرَةُ *ат. от, мз.* Муғийра

غُورِيلَّا, غُورِلَّى горилла (*маймун тури*)

I (غوز) غَازَ (у) غَوْزٌ жўнамоқ, йўл олмоқ; II غَوَّزَ (غَازَ[1] *дан, алиф.б.қар.*) газга айлантирмоқ; V تَغَوَّزَ газга айланмоқ

غُوَيْشَةٌ *кўп.* غَوَايِشُ, ـَاتٌ шишадан ясалган безаклар (*тақинчоқлар*) (*мунчоқ ва ҳ.к. лар*)

I (غوص) غَاصَ (у) غَوْصٌ 1) сув остига тушмоқ; (*н. учундир*) сувга шўнғимоқ (عَلَى); 2) (*шахта ичига*) тушмоқ; 3) сингиб кетмоқ (*мас., сув ёки қумга*); فِي الْأَرْنَبَاكِ ~ хижолатга тушмоқ; قَلْبُهُ ~ унинг юраги (*қўрқувдан*) орқасига тортиб кетди; II غَوَّصَ тез-тез сув остига тушиб турмоқ; тез-тез шўнғимоқ

– غَوَّاصٌ 1. тез-тез сув остига тушиб т - рувчи; тез-тез шўнғиб турувчи; 2. 1) ғаввос; шўнғувчи; 2) *зоол.* гагара (*сув қуши*)

– غَوَّاصَةٌ *кўп.* ـَاتٌ сувости кемаси; الْأَعْمَاقِ ~ жуда чуқурда юрадиган сувости кемаси

– غَوْصٌ 1) сув остига тушиш; шўнғиш; 2) (*самолётнинг*) тушиб кетиши

– غَوِيصٌ 1) чуқур; 2) чигал, чалкаш, мураккаб

– غِيَاصَةٌ 1) шўнғиш; 2) ғаввослик касби; ғаввослик

– مَغَاصٌ *кўп.* ـَاتٌ сув остига тушиладиган (шўнғиладиган жой); مَغَاصَاتُ اللُّؤْلُؤِ марварид қидириладиган жойлар

(غوط) I غَاطَ (у) غَوْطٌ *эск.* пастликка тушмоқ, пастламоқ; II غَوَّطَ чуқурлатмоқ, чуқурроқ кавламоқ (*мас., қудуқни*); V تَغَوَّطَ йўғон ичакни бўшатмоқ, бўшанмоқ

– غَائِطٌ[1] *кўп.* غِيطَانٌ 1) пастлик; 2) дала; ч - калакзор; боғ

– غَائِطٌ[2] 1) нажосат, бўшанганда чиққан нарса, кал; 2) ҳожатхона, туалет

– غَوْطٌ *кўп.* أَغْوَاطٌ, غِيَاطٌ 1) чуқурлик; чуқурлашиш; жарлик, жар

– غُوطَةٌ 1) *эск.* ўт–ўлан кўп бўлган жой; 2) الْـ~ - Ал-Ғувта (*Дамашқ шаҳри атрофидаги водий*)

– غُوطِيٌّ 1) готларга оид; 2) الْـ~ةُ got тили; 3) готик; الْخَطُّ الْـ~ готик шрифт (ҳарф); عَقْدٌ ~ *архит.* найзасимон гумбаз (қубба)

– غَوِيطٌ чуқур (*сиф.*)

– غَوْغَاءٌ 1) оламон; оми халқ; 2) ғовға, шовшув, бақириқ-чақириқ (*сол.* غَاغَةٌ); 3) қаноти чиқиб улгурган чигиртка

– غَوْغَائِيٌّ ғовға кўтарувчи, шовқин-суронли

– غَوْغَائِيَّةٌ шов-шув

I (غول) غَالَ (у) غَوْلٌ 1) кутилмаганда (тусатдан) ҳужум қилмоқ; 2) ҳалок қилмоқ, ўлдирмоқ; II غَوَّلَ дев сингари ҳаракат қилмоқ; V تَغَوَّلَ ўз ташқи қиёфасини ўзгартирмоқ; VIII اغْتَالَ 1) хоинлик билан ваҳшийларча ўлдирмоқ; 2) олиб кетмоқ, ўғирламоқ; ~هُ الْمَنُونُ у ўлди

– اغْتِيَالٌ *кўп.* ـَاتٌ ваҳшийларча, хоинона ўлдириш

– غَائِلٌ даҳшатли махлуқ; هُوَ ~ الْأَنَانِيَّةِ у жуда-жуда худбин

– غَائِلَةٌ *кўп.* غَوَائِلُ ёмонлик; бахтсизлик, ф - локат, бало, офат; (*бирор н. нинг*) даҳшати, ваҳимаси

– غَوْلٌ *кўп.* غَوَائِلُ кўпгина (уюм-уюм) тупроқ; *эск.* беполён саҳро

– غُولٌ *кўп.* أَغْوَالٌ, أَغْيَالٌ, غِيلَانٌ 1) иблис, ша - тон, чўл биёбон иблиси; даҳшатли махлуқ; الطَّائِفِيَّةِ ~ диний тоифалар орасига душма - лик ёювчи иблис; يَأْكُلُ مِثْلَ الْـ~ жуда-жуда овқатхўр; у балодай мечкай; 2) ажина; ◊ الْـ~ *астр.* Алғул (Персей юлдузлар туркумидаги)

– غُولٌ[2] алкоголь; الْـ~ الْمُخَلَّصُ тозаланган алкоголь

– غُولَةٌ 1) ажина; 2) эридан жудо бўлган (айрилган) аёл

– غِيلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ хиёнаткорона қотиллик; مَاتَ ~ биров томонидан ўлдирилмоқ; قُتِلَ ~ *мажх.* у хиёнаткорона ўлдирилди

– مُغْتَالٌ қотил, ўлдирувчи

– مِغْوَلٌ *кўп.* مَغَاوِلُ рапира (*қиличсимон қурол*)

I (غوى) غَوَى (и) غَيٌّ 1) адашмоқ, йўлдан адашмоқ; 2) янглишмоқ, адашмоқ; 3) қизиқмоқ, қизиқиши бўлмоқ; бирор нарсага қизиқиши (машғулоти) бўлмоқ; 4) (*бирор н. билан*) қизиқтирмоқ, йўлдан урмоқ (); 5) адаштирмоқ, янглиштирмоқ; غَوَى (а) غَوًى қаттиқ (жуда-жуда) хоҳламоқ; II غَوَّى қизиқтирмоқ, йўлдан урмоқ; IV أَغْوَى 1) янглиш (хато) йўлга солмоқ; 2) қизиқтирмоқ, эритмоқ, йўлдан урмоқ; VI تَغَاوَى к.нидир ўлдириш учун ўзаро тил бириктирмоқ; X اسْتَغْوَى 1) қизиқтирмоқ; эгиб олмоқ; ўз тарафига оғдирмоқ; 2) адаштирмоқ, янглиштирмоқ

– إِغْوَاءٌ 1) иғво; 2) қизиқиш; эриб кетиш

– أُغْوِيَّةٌ *кўп.* أَغَاوِيُّ 1) бўри тутиш учун ка - ланган чуқурлик, тузоқ; 2) фалокат, ҳалокат, бало

– غَاوٍ[1] *мн.* غَاوِيَةٌ *кўп.* غُوَاةٌ, غَاوُونَ 1) қизиқтирувчи, эритиб юборувчи; 2) мухлис, тарафдор, ишқибоз; غُوَاةُ الْعَادِيَّاتِ осори атиқалар ишқи-бозлари; غُوَاةُ الرَّادِيُو радио ҳавас-корлари

– غَاوٍ[2] адашган, йўлдан озган

– غَوَايَةٌ 1) адашиб юриш; 2) адашиш, хато; гуноҳ; 3) йўлдан урадиган нарса; 4) қизиқиш, ишқибозлик

– غَوِيٌّ адашиб юрган

– غَوِيَّةٌ (*бирор н. билан*) қизиқиш, севимли машғулот; ҳобби (*асосий ишдан ташқари қизиқилган машғулот*)

– غَيٌّ 1) адашиш, хато; гуноҳ; умидсизлик; 2) йўлдан урадиган нарса, қизиқтирадиган нарса; 3) (*бирор к. ёки н. билан*) қизиқиш; 4) ғалати қилиқ, тантиқлик, ўй-хаёл; ارْعَوَى عَنْ ~ه эси жойига тушмоқ, тўғри йўлга тушиб қолмоқ

– غَيَّةٌ адашиш, хато; гуноҳ; وَلَدُ ~ никоҳсиз туғилган бола

– غِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) (*бирор н. билан*) қизиқиш; суюклй машғулот; ҳобби; 2) инжиқлик, ғалати қилиқ; 3) васваса, савдойилик

– أُغْوِيَّةٌ *кўп.* مَغَاوٍ = مَغْوَاةٌ

– أُغْوِيَّةٌ = مُغْوَيَّاتٌ مُغْوَاةٌ *кўп.*

(غيّ) II غَيَّا кўтармоқ, ўрнатмоқ (*байроқни*); IV أَغْيَا: الْغَايَةَ ~ мақсадни белгилаб олмоқ

– غَائِيٌّ охирги мақсад деб билинган; мақсаддаги; *фалс.* телеологик (*қар.* غَائِيَّةٌ); الْعِلَّةُ الْـ~ةُ охирги сабаб

– غَائِيَّةٌ охирги мақсад; *фалс.* финализм, телеология (*табиатда ҳамма нарса олдиндан белгиланган мақсадга мувофиқ қилиб яратилган деб ҳисобловчи фалсафа*)

– غَايَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) чек, чегара; охир; فِي ~ الْأَهَمِّيَّةِ ғоят аҳамиятли, аҳамияти катта; الْاخْتِصَارِ ~ ғоят қисқа; 2) мақсад, интилиш; الْغَايَاتِ ~ олий мақсад; 3) ният; 4) байроқ;

◊ الصِّحَّة ~ فى мутлақо соғлом; فى ~ الْيَأْس ғоят умидсиз ҳолда; إِلَى آخِرِ يَوْمٍ مِنَ الدَّوْرَة مَعَ ~ دُخُول الْ сессиянинг охирги кунигача; ~ لِ الْبَيْت уйгача; ~ لِ الآن ҳозиргача, шу кунгача; ~ بِ الدِّقَّة махсус диққат (эътибор) билан; ~ لِلْ фавқулодда; مُهِمٌّ لِلْ ғоят муҳим; ~ تَعَجَّبَ التَّعَجُّب у ғоят таажжубга тушди

I (غيب) غَابَ (и) غُيُوبٌ, غِيَابٌ, غَيْبَةٌ, غَيْبٌ 1) (*қаердадир*) йўқ бўлмоқ (عَنْ); ~ عَنِ الْوُجُود номавжуд бўлмоқ; 2) яширинган бўлмоқ, ғойиб бўлмоқ; яширинмоқ, йўқолмоқ; ~ تْ عَنْهُ مَعْرِفَتُهُ у буни билмас эди; ~ عَنِ النَّظَر *ёки* ~ عَنِ الْعَيْن кўздан ғойиб бўлмоқ; ~ عَنْ وَعْيِه *ёки* ~ عَنِ الْوَعْي ~ عَنِ الصَّوَاب ёки ~ عَنْ رُشْدِه а) ҳушни йўқотмоқ; б) ақлни йўқотмоқ, ақлдан айрилмоқ; يَجِبُ أَنْ لا يَغِيبَ عَنِ الْبَال кўздан қочирмаслик керак; كَيْفَ ~ عَنِّي ذَلِكَ؟ қандай қилиб бунга эътибор бермабман?; 3) ботмоқ (*қуёш ҳақида*); 4) айбламоқ; II غَيَّبَ 1) кўринмайдиган қилмоқ; узоқлаштирмоқ, яширмоқ; غَيَّبُوهُ فِي بَاطِنِ الأَرْض уни ерга кўмдилар; ~ تْهُ الْمَوْتُ уни ўлим олиб кетди; 2) (*н. дандир*) узоқлашмоқ, йироқлашмоқ; (*н. дандир*) ажралмоқ, айрилмоқ (عَنْ); 3) ёд олмоқ; V تَغَيَّبَ 1) (*қаердадир*) кўринмай қолмоқ, йўқ бўлмоқ (عَنْ); 2) (*қаердандир*) кетмоқ (عَنْ); VIII اغْتَابَ ғиво қилмоқ, туҳмат қилмоқ; (к. нидир) ёмонламоқ

– تَغَيُّبٌ 1) бўлмаслик, йўқ бўлиш; 2) (*қаердандир*) кетиш (عَنْ)

– غَائِبٌ 1. 1) қатнашмаётган, (*ҳозир*) йўқ бўлган; 2) яширин, кўринмас, кўринмайдиган; ғойиб бўлган; 2. *грам.* учинчи шахс; رَوَى بِلِسَانِ الْ ~ учинчи шахс тилидан (номидан) ҳикоя қилмоқ; ~ عَنِ الْوُجُود беҳуш ётган; ~ عَنِ الْوَعْي беҳуш ҳолдаги (ҳолатдаги); صَلاةُ الْ ~ *дин.* ўлган одам ҳаққига қилинган дуо

– غَابٌ[1] *жам.* қамиш; ~ هِنْدِيٌّ бамбур (*Ҳиндистонда ўсадиган қамиш ўсимлиги*)

– غَابٌ[2] *жам.* дарахтзор, ўрмон; ◊ إِنْسَانُ الْ ~ орангутанг (*маймун тури*); شَرِيعَةُ الْ ~ *ёки* نِظَامُ الْ ~ *ёки* قَانُونُ الْ ~ ёввойилар (ваҳшийлар) қонуни

– غَابَةٌ[1] *кўп.* اتٌ ـَ бир дона қамиш

– غَابَةٌ[2] *кўп.* اتٌ ـَ ўрмон, чакалакзор

– غَابِيٌّ 1) ўрмонли, дарахтлари кўп; 2) ўрмонга оид

– غِيَابٌ 1) йўқ бўлиш (бор бўлмаслик); қатнашмаган бўлиш; 2) ботиш (*қуёш ҳақида*)

– غِيَابَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) чуқурлик, ост; 2) *эск.* кўринмайдиган қилиб тўсиб турадиган ҳар қандай нарса

غِيَابِيٌّ сиртқи; ~ حُكْمٌ сиртқи (сиртдан қилинган) ҳукм; ~ا сиртдан

– غَيْبٌ 1) йўқ бўлиш (бор бўлмаслик); 2) *кўп.* غُيُوبٌ кўзга кўринмайдиган ҳамма нарса; 3) бўлажак, келажак; ◊ ~ا ёддан (*мас., ўқимоқ ҳақида*); ~ا وَ مَشْهَدًا қатнашиб ва сиртдан; اسْتِطْلاعُ الْ ~ فِي الأَفْلاكِ وَ النُّجُوم ёритғич ва юлдузларга қараб фол очиш (*фирибгарлар ҳақида*); عَالِمُ الْ ~ а) сирли олам; б) *дин.* у дунё; в) номаълумлик; عَالِمُ (عَلاَّمُ) الْ ~ ҳамма нарсани билувчи (*Оллоҳ сифатларидан*)

– غَيْبَةٌ йўқ бўлиш (бор бўлмаслик); кетиб қолган бўлиш; فِي الْبَرْلَمَان ~ парламент таътили вақтида; ضَمِيرُ الْ ~ *грам.* III шахс кишилик олмоши

– غِيبَةٌ ғийбат

– غَيْبُوبَةٌ беҳуш, ҳушсиз, ўзидан кетган ҳолат; ~ الْمَوْت оғир беҳушлик ҳолати; شِبْهُ الْ ~ ярим ҳушсизлик; أَخَذَتْهُ الْ ~ у беҳуш бўлиб қолди

– غَيْبِيٌّ 1. 1) яширинган, қалб туридаги; 2) у дунёдаги, у дунёдан; *кўп.* اتٌ ـَ у дунёдаги ҳодисалар; قَارِئُ الْغَيْبِيَّات келажакни айтиб берувчи; ғойибдан хабар берувчи; 2. метафизик

– مُغْتَابٌ ғийбатчи, туҳматчи; ёмонотлиқ қилувчи

– مَغِيبٌ 1) йўқ бўлиш (бор бўлмаслик); 2) қуёшнинг ботиш пайти; 3) *эск.* йўқ бўлиш жойи, вақти; 4) *эск.* бегона юрт, чет эл, мусофир жой

– مُغِيبَةٌ = مُغِيبٌ

– مُغَيَّبٌ 1) кўринмайдиган, яширин, ғойиб; 2) номаълум

– مُغَيَّبَاتٌ *кўп.* номаълумликлар олами (д - нёси)

– مُغَيِّبَاتٌ *кўп.* наркотик моддалар

– مُغِيبَةٌ эридан вақтинча айрилиқда бўлган аёл

غِيتُو гетто (*ирқий, миллий ёки диний жиҳатдан камситилганлар учун ажратилган яшаш жойи*)

I (غيث) غَاثَ (и) غَيْثٌ ёмғир ёғдирмоқ (*Оллоҳ ҳақида*)

– غَيْثٌ *кўп.* غُيُوثٌ 1) ёмғир; أَوَّلُ الْ ~ قَطْرٌ ثُمَّ يَنْهَمِلُ 1. ёмғирнинг боши-томчи, кейин пақирдан қуйгандай бўлиб кетади, бармоғини киритиб олса бўлди, кейин билагини ҳам тиқади; 2) *эск.* ўт-ўлан; ◊ جَادَ الْ ~ ثَرَاهُ! жойи жаннатда бўлсин!

– مَغِيثٌ ёмғир ёққан, ёмғир тушган; أَرْضٌ ~ةٌ ёмғир ёғиб ўтган ҳудуд

– مَغِيثَةٌ ёмғир ёққан ҳудуд

– مَغِيثٌ = مَغْيُوثٌ

غَيْثَرَةٌ *кўп.* тубан одамлар, пасткашлар

I غَيِدَ (а) غَيَدٌ ингичка (қайишқоқ, эгилиб-букилувчан) бўлмоқ; нозик бўлмоқ; VI تَغَايَدَ назокат билан тебранмоқ (*юриш пайтида* فِي الْمِشْيَة)

– أَغْيَدُ[1] *мн.* غَيْدَاءُ *кўп.* غِيدٌ ёш; ўспирин, н - зокатли

– أَغْيَدُ[2] *мн.* غَيْدَاءُ *кўп.* غِيدٌ бошини осилтириб (бўйнини эгиб) ухлаётган

– غَادَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ, غِيدٌ 1) ёш қиз; 2) гўзал, нозанин; هَيْفَاءُ ~ нозанин, қадди-басти келишган қиз

– غَيَدٌ назокатлилик; бокиралик, янгилик

– غَيْدَاءُ бадани юмшоқ лўмбиллаган аёл

غَيْدَاقٌ сахий одам, қўли очиқ одам

– غَيْدَقٌ назокатли, мулойим

– غَيْدَقٌ = غَيْدَقَانٌ

I (غير) غَارَ (а) غَيْرٌ рашк қилмоқ (*к. нидир к. дандир*) مِنْ); жонсарак (ҳаракатчан) бўлмоқ (عَلَى); 2) (*к. гадир*) ҳавас (ҳасад) қилмоқ (مِنْ); II غَيَّرَ алмаштирмоқ, ўзгартирмоқ, бошқасини қўймоқ; ~ عَلَى الْجُرْحِ жароҳатни қайтадан боғламоқ, боғлаб қўймоқ; ~ فِكْرَهُ ўз фикридан қайтмоқ; ~ مَلاَبِسَهُ кийимни ўзгартирмоқ, бошқача кийинмоқ; III غَايَرَ 1) ажралиб (фарқланиб) турмоқ; бошқаларга ўхшамаган бўлмоқ; 2) (*к. биландир*) алмашинмоқ; IV أَغَارَ рашклантирмоқ, рашкини чиқармоқ, ғаюрлантирмоқ; V تَغَيَّرَ ўзгармоқ, ўзгариб қолмоқ; бошқача кўринишли бўлиб қолмоқ, бошқача бўлиб қолмоқ; لا يَتَغَيَّرُ ўзгармайдиган; доимий; ~ مِنَ الأَسَاس асос эътибори билан ўзгармоқ; VI تَغَايَرَ фарқланмоқ, бир-биридан фарқли бўлмоқ; турли-туман бўлмоқ; X اسْتَغَارَ ўзгартирмоқ, алмаштирмоқ

– تَغَايُرٌ фарқ, бир хил бўлмаслик; *фон.* ди - симиляция

– تَغَيُّرٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) ўзгариш, бошқача бў-лиш; 2) ўзгарувчанлик; عَدَمُ الْ ~ ўзгарув-чансизлик

– تَغْيِيرٌ ўзгариш, ўзгартириш, алмаштириш; قِطْعَةُ الْ ~ эҳтиёт қисм

– تَغْيِيرَةٌ ўзгартириш, алмаштириш (*кийим-кечак ва ш.к. ларни*)

– غِيَارٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) алмаштириш; أَدَاةُ الْ ~ *ёки* قِطْعَةُ الْ ~ *ёки* جُزْءُ الْ ~ эҳтиёт қисм; 2) (*жароҳат учун*) боғлама; وَضَعَ ~ا (*бирор н. га*) боғлама қўймоқ (عَلَى)

– غَيْرٌ 1) бошқа, бўлак, ўзга; керак бўлмаган дарса; ~ هُمْ бошқалар; وَ ~ هُ *ёки* وَ ~

ذَلِكَ ва ҳоказо; ва шу кабилар; فِي ~ هَذَا الْمَكَانِ бошқа жойда, إِنَّ الظُّرُوفَ الْيَوْمَ ~هَا بِالْأَمْسِ бугунги шароит кечаги сингари эмас (яъни бошқача); حُزْنُ الرِّجَالِ ~ حُزْنُ النِّسَاءِ эркак кишининг ғами хотин кишининг ғамидан бошқача; أَنْتَ قَرَأْتَ هَذَا عَلَى ~ مَا يَقْرَؤُهُ الْآخَرُونَ сен буни бошқаларга қараганда бўлакча ўқидинг; 2) бўлак, ташқари; وَ مَنْ ~ى يُفَاتِحُهُ мендан бўлак ким у билан гаплашади?; ... (لَا) مَا ... غَيْرُ фақат, фақаттина; مَا رَأَيْتُ هُنَاكَ ~كَ у ерда мен фақаттина сени кўрдим; 3) ғайри ..., но..., бе...; رَسْمِيٌّ ~ ғайрирасмий; مَشْرُوعٌ ~ ғайриқонуний, ноқонуний; مُفِيدٌ ~ бефойда; ذِي مَعْرِفَةٍ ~ бехабар; وَاحِدٌ ~ бир эмас; مَرَّةٌ ~ кўп марта; إِلَى ~ نِهَايَةٍ бениҳоя; مَضَى لِ~ عَوْدَةٍ ёки مَضَى إِلَى ~ رَجْعَةٍ қайтмайдиган бўлиб ўтмоқ; مِنْ ~ أَنْ ... ...мастан, ...май туриб; مِنْ ~ (مَا) ёки بِ~ (مَا) ...сиз; وَ مِنْ ~ مَا مُنَاسَبَةٍ ҳеч қандай сабабсиз; فِي (ب) ~ (مَا) قَلِيلٍ مِنَ الْمَرَارَةِ афсус қилмасдан, афсусланмай, алам чекмасдан; فِي ~ الْكُلْفَةِ бемалоллик билан, бемалол; عَلَى ~ الْعَادَةِ ғайриодатий, ғайритабиий равишда; عَلَى ~ رَغْبَةٍ مِنْهُ рағбатсиз, ғайриихтиёрий; عَلَى ~ أَسَاسٍ асоссиз равишда; لَا ~ бошқача эмас, худди шундай; وَاحِدٌ ~ бир эмас, кўп; 4) الْ~ бошқалар, ўзгалар; أَفْكَارُ الْ~ ўзгалар фикрлари; أَرْضُ الْ~ бошқанинг ери; يَعْمَلُ فِي ~ أَرْضِ ~هِ бошқаларнинг ерида ишлайди; ◊ ~ ... أَنَّ аммоки, ...ки, ...

– غِيَرٌ кўп. ўзгаришлар; ~ الدَّهْرِ дунёнинг буқаламунлиги (бевафолиги, беқарорлиги, ўзгариб туриши)

– غَيْرَانُ мн. غَيْرَى кўп. غَيَارَى серғайрат, ҳаракатчан

– غَيْرَةٌ 1) ғайрат; 2) ҳаракатчанлик, қизғинлик; 3) эск. жонбозлик, тиришқоқлик: 4) эск. қаҳр-ғазаб

– غِيَرٌ кўп. غَيْرٌ ўзгариш; غِيَرُ الدَّهْرِ дунёнинг буқаламунлиги (бевафолиги, беқарорлиги)

– غَيْرِيٌّ альтруист (*ўз манфаатларидан воз кечиб, бошқаларга ғамхўрлик қилувчи киши*)

– غَيْرِيَّةٌ альтруизм (*қар.* غَيْرِيٌّ)

– غَيُورٌ 1. 1) рашкчи, ғаюр; 2) серғайрат, серҳаракат; 3) мутаассиб (*киши*); 2. жонкуяр, ўта ғамхўр

– مُتَغَايِرٌ бир-биридан фарқ қилувчи, бир хил бўлмаган; ҳар хил; турли жинсли

– مُتَغَيِّرٌ ўзгариб турувчи, ўзгарувчан; التَّيَّارُ الْ~ ўзгарувчан ток

– مُغَايِرٌ фарқланувчи, фарқ қилиб (ажралиб) турувчи; ҳар хил, бошқага ўхшамайдиган, бошқача; бир хил бўлмаган, турли жинсдаги

– مُغَايَرَةٌ фарқ, ажратиб турувчи белги; ҳар хиллилик

– مِغْيَارٌ *физ.* вариометр (*индуктивликни ўзгартирувчи асбоб*)

– مُغَيِّرٌ ўзгартирувчи

غَيْسَانٌ қар. غسن

غَيْسَرٌ кўп. غَيَاسِرُ гейзер (*ўқтин-ўқтин от - либ турадиган иссиқ булоқ*)

I (غيض) غَاضَ (и) غَيْضٌ, مَغَاضٌ 1) қочмоқ, йўқолмоқ (*сувоқ нарсалар ҳақида*); ~تِ الدِّمَاءُ مِنْ وَجْهِهَا унинг юзидан нам қочди; 2) камаймоқ, озаймоқ (*сув ҳақида*); кичраймоқ (*ўлчов ҳақида*); пасаймоқ (*нарх-наво ҳақида*); ◊ لَوْنُهُ ~ унинг юзи ўзгариб кетди; II غَيَّضَ йўқотмоқ, оқизиб юбормоқ (*сув ҳақида*); IV أَغَاضَ = II; V تَغَيَّضَ озаймоқ, камаймоқ (*сув ҳақида*); VII انْغَاضَ = I

– غَيِّضٌ 1) ташланган (муддатидан илгари) бола, чала туғилган бола; 2) унча катта бўлмаган миқдор; مِنْ فَيْضٍ ~ *маж.* денгиздан томчи; أَعْطَاهُ ~ مِنْ فَيْضٍ у унга жуда оз берди; هَا كُمُ الْوَقَائِعُ وَ هِيَ ~ مِنْ فَيْضٍ мана сизга далиллар, аммо булар денгиздан томчи холос

– غَيْضَةٌ кўп. غِيَاضٌ ўрмон чакалакзори

– مَغَاضٌ кўп. чакалакзор

– مَغِيضٌ кўп. مَغَايِضُ сув тўпланадиган жой

غَيْطٌ кўп. غِيطَانٌ дала; 2) боғ

– غَيْطَانِيٌّ фермер

غَيْطَلٌ қар. غطل

I (غيظ) غَاظَ (и) غَيْظٌ аччиқлантирмоқ, жаҳлини чиқармоқ; II غَيَّظَ аччиғини чиқартирмоқ, жаҳлини қўзғатмоқ; IV أَغَاظَ = II; V تَغَيَّظَ аччиқланмоқ, жаҳлланмоқ; VIII اغْتَاظَ = V

– أَغْيَظُ *эск.* ўта (жуда) қаҳр-ғазаб қўзғатувчи

– تَغَيُّظٌ *эск.* аччиқланиш

– غَائِظٌ *эск.* қаҳр-ғазаб қўзғатувчи

– غَيْظٌ ғазаб, аччиқланиш; нафрат

– مُغِيظٌ аччиқланган, ғазабланган

I (غيف) غَافَ (и) غَيَفَانٌ ҳар томонга шохлари эгилмоқ (*дарахт ҳақида*); II غَيَّفَ қўрқиб қочмоқ; V تَغَيَّفَ = I

II (غيق) غَيَّقَ иккиланмоқ, тараддудда қолмоқ

غَاقٌ *зоол.* баклан, қорабузов (*қуш*)

I (غيل) غَالَ (и) غَيْلٌ ҳомиладор вақтида болани эмизмоқ; IV أَغَالَ *ва* أَغْيَلَ = I; أَغْيَلَتِ الْغَنَمُ қўй бир йилда икки марта туғди; VIII اغْتَالَ семирмоқ, тўлишмоқ

– غَالٌ кўп. ~اتٌ *алиф.б қар.*

– غَائِلَةٌ ёмонлик, ёвузлик

– غَيْلٌ[1] ҳомиладор аёлнинг сути

– غَيْلٌ[2] ер устида (ариқда) оқаётган сув

– غِيلٌ[1] кўп. أَغْيَالٌ ўрмон чакалакзори

– غِيلٌ[2] кўп. غُيُولٌ 1) йўлбарс яшайдиган ўрмон; 2) барглари қалин ва зич дарахт

– غَيْلَانُ *ат. от, мз.* Ғайлон; ~ أُمُّ меваси олхўрига ўхшаш бута ўсимлик

– غَائِلَةٌ = مَغَالَةٌ

I (غيم) غَامَ (и) غَيْمٌ 1) булут босган бўлмоқ; булутли бўлмоқ; ~تِ الشَّمْسُ بِضْعَ سَاعَاتٍ қуёш бир неча соат булут ортига яширинди; 2) тунд бўлмоқ (*юз ҳақида*); ~تِ الدُّنْيَا أَمَامَ عَيْنَيْهِ унинг кўзлари қорайиб кетди; II غَيَّمَ б - лутга тўлган (булут босган) бўлмоқ (*осмон ҳақида*); IV أَغْيَمَ = II; V تَغَيَّمَ булутлар билан қопланмоқ

– غَائِمٌ булутлар билан қопланган (*осмон ҳақида*), булутли

– غَيْمٌ[1] *жам. кўп.* غُيُومٌ булут

– غَيْمٌ[2] чанқоқлик, ташналик

– غَيْمَاءُ *мн.* غَيْمَى *кўп.* غِيَمٌ ташна, чанқоқ

– غَيْمَةٌ булут

– غَيُومٌ булутли, булут билан қопланган

– مُتَغَيِّمٌ булутли, булут билан қопланган

– مَغْيُومٌ = مُتَغَيِّمٌ

I غَيَنَ *мажх.* ўраб олинмоқ, қамраб олинмоқ; عَلَى الْقَلْبِ ~ юракни истак ўртаб юборди

– أَغْيَنُ *мн.* غَيْنَاءُ *кўп.* غِيْنٌ яшил, зангор; شَجَرَةٌ غَيْنَاءُ тарвақайлаган ям-яшил дарахт

غَايَةٌ 1) туб, чуқурлик; الْبِئْرِ ~ қудуқнинг таги (туби); 2) бошга соя ташлаши мумкин бўлган барча нарсалар

– غَيْنٌ = غَيْمٌ[1]

– غَيْنَةٌ 1) тарвақайлаб кетган ям-яшил д - рахт; 2) сувсиз ўсган сершох дарахтлар

– غِينَةٌ мурдадан оқиб чиқадиган сариқ суюқлик

غِينِيٌّ 1. Гвинеяга оид; ~ خِنْزِيرٌ денгиз чўчқаси; 2. гвинеялик

غَيْهَبٌ кўп. غَيَاهِبُ *қар.* غهب

ف

ف (فاءٌ) фо (*араб алифбосининг йиги - манчи ҳарфи, абжадда-80*)

ف *қисқартма сўз дан*

ف. . . . فَ 1) кейин, сўнг, ва; كَتَبَ مَكْتُوبًا فَأَرْسَلَهُ у хат ёзди ва жўнатиб юборди; 2) ...га келсак; أَمَّا . . . فَ . . . ...га келсак, у ...; ... бўлса, у ...; 3) ...иш (...*ш*) учун; أَقْتَرِبْ مِنِّي فَأُكَافِئَكَ! сени мукофотлашим учун яқинроқ кел!; 4): فَلْ . . . (+ لِ) فَ) майли, ...син; فَلْيَكْتُبْ майли, у ёзсин; ◊ فَإِنَّ чунки, шунинг учунки; يَوْمًا فَيَوْمًا кундан кунга; شَيْئًا فَشَيْئًا оз-оздан; فَوَا خَوْفَاهُ! қандай даҳшат, о, даҳшат-ку!

فا *қар.* فُوهٌ[2]

فائظ *кўп.* فَوائِظُ ортиқ даражадаги фоизлар (процентлар)

فَابْرِيقَةٌ *кўп.* فَبَارِيقُ, ـَاتٌ фабрика

فَابْرِيكَةٌ = فَابْرِيقَةٌ

فَاتُورَةٌ *кўп.* فَوَاتِيرُ, ـَاتٌ 1) юкка (товарга) қўшиб юбориладиган ҳужжат (накладной, фактура); *шунингдек:* الْحِسَابِ ~ ҳисоб (*варақаси*); الْكَهْرَبَاءِ ~ электр учун тўлов варақаси (сч - ти); 2) намуна (*учун қилинган бирор н.*)

فَاتِيكَانٌ: الْ~ Ватикан

– فَاتِيكَانِيٌّ Ватиканга оид

فَاخُورَةٌ *қар.* فخر

فَارُوزٌ фируза

فَازِلِينٌ вазелин

فَازَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ваза (*идиш*)

فَاسٌ *савдо.* фас, қадоқланган нарса

فَاشٌ (*қушлардаги*) паразит

فَاشِزْمٌ фашизм

فَاشِيٌّ 1. фашистликка оид; 2. фашист, ф - шизм тарафдори

فَاشِزْمٌ = فَاشِيسْتِيَّةٌ

فَاصُولِيَا ловия, фасол

فَالُوذَةٌ, فَلُوذَجٌ қиём (*мевадан шакар қушиб тайёрлангани*), желе (*сол.* بَالُوظَةٌ)

فَانِلَّا фланель (*ипдан ёки жундан тўқилган енгил мато*)

– فَانِلَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) фланел; 2) фуфайка; футбол ўйинида кийиладиган майка; 3) *кўп.* фланелдан тайёрланган нарсалар (*мас., ички кийимлар*)

فَانُوسٌ *кўп.* فَوَانِيسُ фонус, фонар, чироқ; الْ~ السِّحْرِيُّ проекцион фонар

فَانِيلَا ваниль (*хушбўй мевали тропик ўсимлик*)

فَاوَانِيَا *бот.* саллагул, пион

فَابْرِيقَةٌ = فَاوْرِيقَةٌ

فَايِظٌ *кўп.* فَوَايِظُ фоизлар, процентлар (*маблағдан олинадиган*)

– فَايِظِيٌّ *кўп.* فَايِظِيَّةٌ судхўр, фоизчи

(فأت) VIII افْتَأَتَ 1) (*ёмон бир*) ният қилмоқ; 2) (*к. гадир*) туҳмат қилмоқ, айб қадамоқ (عَلَى); عَلَى الْحُقُوقِ ~ ҳуқуқларни бузмоқ (топтамоқ); بِرَأْيِهِ ~ ўз билганича иш тутмоқ

– افْتِئَاتٌ туҳмат, ёлғон, бўҳтон; ёлғон айб ёпиштириш

I فَأَدَ (*а*) فَأْدٌ 1) юракни ишдан чиқармоқ, ишдан чиқармоқ (*касаллик ҳақида*); ўраб олмоқ, босмоқ; هُ~ الْخَوْفُ уни қўрқув ўраб олди, уни қўрқув босди; هُ~ الدَّاءُ уни касаллик ишдан чиқарди; 2) қовурмоқ, пиширмоқ; اللَّحْمَ ~ гўшт пиширмоқ (*сихда*); VIII افْتَأَدَ (*ўт, олов*) ёқмоқ

– فُؤَادٌ *кўп.* أَفْئِدَةٌ 1) юрак, қалб; 2) ақл, д - ниш; ◊ مِنْ صَمِيمِ الْ~ чин юракдан, самимий

– فَئِيدٌ қовурилган, қовуриб пиширилган; لَحْمٌ ~ қовуриб пиширилган гўшт

– مِفْأَدٌ *кўп.* مَفَائِدُ *ёки* مِفْأَدٌ *кўп.* مَفَائِدُ (*кабоб пиширилади-ган*) сих

– مُفْتَأَدٌ *эск.* оловда қовурилган, пиширилган

– مَفْؤُودٌ юраги ишдан чиққан; 2) юрак к - саллиги билан оғриган

فَأْرٌ *жам. кўп.* فِئْرَانٌ 1) сичқонлар; الْبَيْتِ ~ уй сичқонлари; فِئْرَانُ التَّجَارِبِ тажриба сичқонлари; الْجَبَلِ ~ *зоол.* суғур; الْغَيْطِ ~ дала сичқонлари; الْحَقْلِ ~ сассиққўзан; الْ~ آذَانُ *қар.* أُذُنٌ; الْ~ بَصَلُ *бот.* денгиз пиёзи; 2) каламу - лар; الْ~ سَمُّ маргимуш; الْ~ بَدَأَ يَلْعَبُ فِي عُبِّهِ унинг ичини ит таталаяпти

– فَأْرَةٌ[1] *кўп.* ـَاتٌ 1) сичқон; عَمْيَاءُ ~ *зоол.* кўрсичқон; 2) каламуш; الْمِسْكِ ~ а) ондатра; б) кабарга (*кийиклар ойласига мансуб жонивор*); ◊ النَّجَّارِ ~ ранда; الْكَشْفِ ~ тахтаранда; الْ~ (كَسْتِيرُ) سِلَاحُ ранданинг тиғи

– فَأْرَةٌ[2] шохсиз сутэмизувчи ҳайвоннинг киндиги ёнидаги мушк (хушбўй модда) чиқарадиган бези

– فِئْرٌ сичқонлар кўп учрайдиган; مَكَانٌ ~ *ёки* أَرْضٌ ~ةٌ сичқон босиб кетган жой (ер)

فَأْسٌ *мн. кўп.* فُؤُوسٌ 1) болта; 2) омоч; кетмон; اللِّجَامِ ~ юган сувлиғи

فَأْفَأَ 1) дудуқланмоқ; 2) гап орасида "ف - сўнг, ундан кейин" юкламасини кўп ишлатмоқ

– فَأْفَاءٌ дудуқ

– فَأْفَأَةٌ дудуқланиш

(فأل) V تَفَأَّلَ (*н. дадир*) яхши фолни кўрмоқ (بِ); VI تَفَاءَلَ 1) яхши фол, яхши аломат деб ҳисобламоқ; яхшиликка йўймоқ; مِنْهُ خَيْرًا ~ у бунда яхши аломатни кўрди, у буни яхшиликка йўйди; 2) некбин, оптимист бўлмоқ; VIII افْتَأَلَ = VI

– تَفَاؤُلٌ 1) некбинлик, оптимизм; وَ الْ~ يَمْلَأُ الْقُلُوبَ ҳамма келажакка ишонч (оптимизм) билан тўлиб-тошган эди; تَسُودُ رُوحُ الْ~ الْجَمِيعَ улар орасида некбинлик руҳи ҳоким эди; 2) яхши фол; 3) (*бирор н. да*) яхшилик аломатини кўриш

– تَفَاؤُلِيٌّ некбиний, оптимистик, некбинли - ка (*оптимизмга*) оид

– فَأْلٌ *кўп.* فُؤُولٌ яхши фол, яхши аломат; وَ مِنَ الْ~ الْجَمِيلِ لـ... أَنْ ... учун яхши ал - мат (фол) шу нарса бўлиб ҳисобланадики, ...; وَ لَكِنْ خَابَ ~هُمْ! лекин уларнинг яхшиликка бўлган умидлари пучга чиқди; خَيْرٌ ~ *ёки* حَسَنٌ ~ хайрли фол, яхши аломат; شَرٌّ ~ ёмон фол, ёмон аломат

– فَئَالٌ болалар ўйнайдиган ўйин номи

– مُتَفَائِلٌ 1) некбинликка (оптимизмга) оид; 2. некбин, оптимист

– مُتَفَائِلِيٌّ некбинликка оид, оптимистик

فَئَامٌ *кўп.* فُؤُومٌ одамлар гуруҳи, жамоаси

(فأو) I فَأَى (а) فَأْوٌ *ёки* فَأْيٌ кесмоқ; бўлмоқ; رَأْسَ فُلَانٍ ~ фалонийнинг бошини қиличдан ўтказмоқ; *эск.* қисмга бўлмоқ, ажратмоқ

– فَأْوٌ икки тоғ оралиғи

فِئَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) қисм. бўлим; 2) тур, класс; ~ السُّفُنِ кемалар тури; 3) (*аҳоли*) табақаси; ~ الْمُوَظَّفِينَ амалдорлар; 4) тўда, гуруҳ; 5) серия (*облигация, лотереяларда*); пул *ёки* облигацияларнинг айрим ... донаси! (*купюра*); 6) нарх, баҳо, қиммат; ◊ الدَّمِ ~ қон гуруҳи (группаси)

– فِئَوِيٌّ бирор гуруҳга мансуб бўлган; (*б - рор*) сериядаги

– فِيَةٌ *кўп.* ـَاتٌ баҳо, нарх

فِبْرَايِرُ февраль (*ой*)

فَبْرَكَ тўқиб чиқармоқ, ўйлаб чиқармоқ (*мас., миш-миш ва ҳ.к.*)

– فَبْرَكَةٌ тўқиб чиқарилган нарсалар (*мас., миш-миш*)

I فَتَّ (*а/и*) فَتٌّ майдаламоқ, парча-парча қилиб ташламоق; فِي سَاعِدِهِ ~ *ёки* فِي عَضُدِهِ ~ *ёки* فِي أَعْضَادِهِمْ ~ кучсизлантирмоқ; кимнидир кучдан қолдирмоқ, кимларнингдир кучини заифлаштирмоқ; ◊ وَرَقَ اللَّعِبِ ~ (*ўйнайдиган*) карта бермоқ, тарқатмоқ; II فَتَّتَ 1) майдаламоқ, парчаламоқ; الصَّخْرَ ~ музни синдирмоқ (парчаламоқ (*сўзма-сўз:* қояни парчаламоқ, بُدَدًا ~ майда-майда қилмоқ; الذَّرَّةَ ~ атомни парчаламоق; 2) эз-

моқ, парчаламоқ (*юракни*); يُفَتِّتُ هَذَا كَبِدِى бу менинг юрагимни эзиб юборди; V تَفَتَّتَ 1) майдаламоқ; парчаламоқ; майда-майда қилиб бўлмоқ; парчаламоқ (*атом ҳақида*); 2 эзилмоқ, парчаланмоқ, пора-пора бўлмоқ (*юрак ҳақида*); يَتَفَتَّتُ مِنْهُ الْكَبِدُ бундан жигар эзилиб кетади; VII اِنْفَتَّ майдаланган (парчаланган, майда-майда қилинган) бўлмоқ

– تَفْتِيتٌ майдаланиш, парчаланиш; ~ الذَّرَّةِ атом парчаланиши

– فَتٌّ фатт (*сув, квас кабиларга тўғралган пиёз ва нонли овқат номи*); هَذَا كَالْ~ لِلْأَهْتَمِ *мтл.* бу тишсизнинг об-ёвғони бўлибди

– فُتَاتٌ майда бўлаклар; бўлакчалар; заралар, заррачалар

– فَتَّةٌ шўрвага, сутга тўғралган нон бурдалари

– فَتِيتٌ = فَتُوتٌ

– فَتِيتٌ 1) майдаланган, тўғралган; 2. 1) фатт (*қар.* فَتٌّ); 2) нон тўғрами (тўғрамчиси); 3) парча-бурон, узуқ-юлуқ (*мас., пахта, чим*)

– فَتِيتَةٌ *кўп.* فَتَائِتُ 1) майда-чуйда; 2) бурда, бўлак

I فَتِئَ (*а*) فَتْءٌ тўхтамоқ, тўхтатмоқ; ~ مَا يَكْتُبُ у ёзишни тўхтатмади, у тўхтамай ёзверди; تَفْتَأُ هَذِهِ الْأَوْهَامُ رَبِّى فِى أَعْشَاشِهَا ё худо, бу ҳали ҳам айланиб юрибди (*сўзма-сўз: ўз уяларида ўтирибди*) (*ҳозирги-келасизамон феълидан ва қасамни ифодоловчи сўзлардан олдин У инкор юкламаси ишлатилмайди, лекин бор деб тасаввур қилинади*); IV أَفْتَأَ = I

I فَتَحَ (*а*) فَتْحٌ 1) очмоқ, очиб ташламоқ; тантанали равишда очмоқ (*мас., мактаб, клуб ва б. ларни*); ~ بَابًا جَدِيدًا فِى عِلْمٍ ... ... фанида янги боб очмоқ; اِعْتِمَادًا ~ кредит очмоқ; عُيُونَهُ عَلَى ... ~ *кўч.м.* бирор киши кўзини ...га очмоқ; 2) ишонтирмоқ (*бирор фикрга*); 3) бошламоқ; الْمَوْضُوعَ ~ (*бирор н. ҳақида*) гап бошламоқ; 4) бурамоқ, уламоқ (*кранни, электр улағични*); النُّورَ ~ чироқни ёқмоқ (уламоқ); 5) босиб олмоқ (*мас., мамлакатни*); فَتَحَ الْبَلَدَ юртни босиб олмоқ; 6) (*бирор н. га*) асос солмоқ; ташкил қилмоқ; 7) *грам.* фатҳа белгисини қўймоқ; ундошни фатҳа билан ўқимоқ; 8) ҳукм қилмоқ, ҳукм чиқармоқ; فَتَحَ اللهُ لَكَ عَلَيْهِ Аллоҳ сенга уларни енгишни насиб этсин; فَتَحَ بَيْنَهُمْ *эск.* уларни бартараф (бир ёқли) қилмоқ; اِفْتَحْ بَيْنَنَا бизларга нисбатан ҳукмингни чиқаргин; ◊ الْأَزْرَارَ ~ тугмаларни ечмоқ; الْبَخْتَ ~ *ёки* الْفَأْلَ ~ *ёки* الْمَنْدَلَ ~ фол очмоқ, иссиқ-совуқ қилмоқ; الرَّمْلَ ~ қумда фол очмоқ; ~ الشَّهِيَّةَ иштаҳа уйғотмоқ (қўзғотмоқ); الْبِنْتَ ~ қизлик (бокиралик)дан маҳрум қилмоқ; صَدْرَهُ ~ ҳижолат тортмаслик; اللهُ يَفْتَحُ عَلَيْكَ Оллоҳ берсин! (*тиланчига ҳеч нарса берилмаган вақтда айтилади*); II فَتَّحَ 1) тез-тез (кўп марта) очмоқ; ҳамма эшик-деразаларни очиб ташламоқ; 2) (*сочларни*) очиқ рангга бўямоқ; 3) чилмоқ, гулламоқ; ~ت الشَّمْسُ яна қуёш кўринди; 4) маър - фатли қилмоқ; (*ақлан*) камолга етказмоқ; الْعَقْلَ ~ ақлни камолга етказмоқ (ўстирмоқ); III فَاتَحَ (*бирор к. билан*) гаплаша бошламоқ; V تَفَتَّحَ 1) очилмоқ, гулламоқ; ~تْ عُيُونُهُ عَلَى ... النُّورِ فِى у ...да дунёга келди; 2) (*ақлан*) ўсмоқ; VI تَفَاتَحَ: الْقَوْمُ كَلَامًا بَيْنَهُمْ ~ одамлар ўзаро шивирлашибгаплашдилар; VII اِنْفَتَحَ 1) очилган бўлмоқ очилмоқ, гулламоқ; 2) (*ақлан*) ўсмоқ; VIII اِفْتَتَحَ ~ 1) очмоқ; دَوْرَةً ~ الْمَجْلِسِ совет сессияси (*мажлиси*) ни очмоқ; 2) (*н. биландир*) очилмоқ, бошланмоқ (ب); 3) босиб олмоқ (*мас., мамлакатни*); X اِسْتَفْتَحَ 1) (*н. биландир*) бошламоқ (ب); 2) очмоқ (*биринчи савдони*); 3) очмоқни сўрамоқ; 4) (*к. дандир*) ёрдам сўрамоқ (ب)

– اِسْتِفْتَاحٌ 1) бошланиш, кириш, бошлама; 2) ташаббус, бошлаб бериш

– اِفْتِتَاحٌ *кўп.* اتٌ 1) очилиш; (*бирор н. нинг*) очилишига бағишланган тантана; ~ حَفْلَةُ الْمَعْرِضِ кўргазма (виставка) нинг тантанали очилиши; أَلْقَى كَلِمَةَ الْ~ кириш нутқи сўзламоқ; 2) *шахм.* бошланиш, дебют

– اِفْتِتَاحِيٌّ 1) киришга оид; مَقَالَةٌ ~ةٌ бош мақола; 2) *муз.* увертюра

– اِنْفِتَاحٌ 1) очилиш; 2) (*ақлан*) ўсиш; 3) *ҳарб.* (*жанговар тартибларни*) кенгайтириш; ◊ الْ~ الْاِقْتِصَادِيُّ иқтисод соҳасини либераллаштириш, эркин қўйиб юбориш

– تَفَتُّحٌ очиш, очиб юбориш; ~ الْمَوَاهِبِ иқтидорни тараққий эттириш, очиб юбориш

– فَاتِحٌ[1] 1) очувчи; 2) бошловчи; 2. 1) фо-тиҳ, босиб олувчи; 2) ойнинг биринчи куни (*числоси*) (*Шимолий Африкада*); 3) *эск.* муаммоларни ҳал қилувчи; مَايُو ~ Биринчи май

– فَاتِحٌ[2] очиқ сочли

– فَاتِحَةٌ *кўп.* فَوَاتِحُ 1) очилиш; 2) бошланиш, кириш; фотиҳа; الْ~ Қуръони каримнинг биринчи сураси; قَرَأَ الْ~ عَلَى رُوحِهِ *дин.* ўлган киши руҳига бағишлаб фотиҳа сурасини ўқимоқ; قَرَأَ الْ~ فِى سِرِّهِ Қуръони карим сурасини ичда ўқимоқ; فَوَاتِحُ الْقُرْآنِ Қуръони каримнинг аввалги суралари

– فَتَّاحٌ 1. очувчи; الْفَأْلِ ~ фол очувчи, фобин; 2. 1) фотиҳ, босиб олувчи; 2) фаровонлик эшигини очувчи (*Оллоҳ сифатларидан бири*); 3) ҳукм чиқарувчи, ҳукм қилувчи; 4) *кўп.* فَتَاتِحُ *зоол.* жиблажибон

– فَتَّاحَةٌ 1. очувчи аёл; الْفَأْلِ ~ фол очувчи аёл; *кўп.* اتٌ ـَ консерва очидаган пичоқ (шунингдек: الْعُلَبِ ~); штопор *шунингдек:* ~ السَّدَّادَاتِ) (*пукак очадиган пармасимон а - боб*)

– فَتْحٌ *кўп.* فُتُوحٌ 1) очилиш, очиш; الْبَحْتِ ~ *ёки* الْمَنْدَلِ ~ фол очиш; 2) фатҳ, ғалаба, зафар, босиб олиш; ~ يَوْمُ الْ *тар.* Маккайи мукаррама фатҳ этилган кун; қиёмат куни; 3) *эск.* ҳукм; 4) *грам.* ундоқдан кейин "а" унлисини талаффуз этиш; 5) *ат. от, мз.* Фатҳ

– فَتْحَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) очиш; 2) тешик; (*бирор н.*) ўтадиган жой; оралиқ; 3) (*кўприк тирга-вичлари*) оралиғи; 4) кесик, қирқиб олинган жой; الْفُسْتَانِ ~ الصَّدْرِ *ёки* ~ декольте (*аёллар кўйлагининг кўкраги очиқ жойи*); 5) *грам.* фатҳа

– فُتْحَةٌ *кўп.* فُتَحٌ 1) ўтадиган жой, оралиқ; 2) (*кўприк тирга-вичлари*) оралиғи; 3) кесик, қирқиб олинган жой; 4) шлюз (*гидротехник иншоот*)

– فُتُوحَاتٌ *кўп.* 1) босиб олиш, босиб олинган ерлар; 2) ютуқлар; عِلْمِيَّةٌ ~ илмий ютуқлар

– مِفْتَاحٌ *кўп.* مَفَاتِيحُ 1) очқич, калит; ~ الْإِنْكِلِيزِيُّ *ёки* الْ~ الصَّامُولَةِ гайка калити; الْقُفْلُ وَ الْ~ қулф ва калит (*очқич*); الْ~ ثُقْبُ (*эшикдаги*) қулф тешиги; الْعَقْدِ ~ *архит.* қулф (*арканинг, гумбазнинг марказий қулфловчи ғишти, тоши*); الْمَدِينَةِ ~ шаҳар калити; أَقْفَلَ الْبَابَ بِالْ~ эшикни калит билан қулфламоқ; 2) *шунингдек:* كَهْرَبَائِيٌّ ~ كَرَبِيٌّ ~ *ёки* ~ الْكَهْرَبَاءِ *эл.* ўчирғич калит (*включатель*); штепсел; الْاِشْتِعَالِ ~ (*автомобилдаги моторни*) ёндириш қулфи; 3) *т.-й.* стрелка (*т.-й. даги ҳаракатни бир издан иккинчисига ўтказадиган жиҳоз*); 4) *муз.* клавиша; клапан

– مِفْتَاحِجِيٌّ *кўп.* مَفَاتِحِجِيَّةٌ *т.-й.* стрелкачи

– مِفْتَاحِيَّةٌ (*квартирага кўчиб кирилганда берилади*) биринчи ҳақ

– مُفَتَّحٌ бошланиш, очилиш

– مَفْتَحٌ *кўп.* مَفَاتِحُ 1) *эск.* хазина, қимматбаҳо нарса

– مُفَتَّحٌ 1) ақлли, донишли; *халқ.* кўзи бор, кўрадиган; مُفَتَّحٌ 2) эск. катта қилиб очилган, очиқ

– مُفَتَّحٌ 1) иштаҳа очувчи, иштаҳани келтирадиган, қўзғатадиган; 2. *кўп.* اتٌ ـَ аперитив (*тешикка оид*)

– مَفْتُوحٌ 1) очиқ, очиқ турган, очилган; بِالْ~ очиғи, очиқчасига, тўғридан-тўғри; букиб

ўтирмай; 2) босиб олинган, фатҳ қилинган; 3) *грам.* фатҳа қўйилган; ◊ يَدُهُ ~ةٌ у қўли очиқ, сахий, саховатли; شَهِيَّتِي ~ةٌ менинг иштаҳам катта (*карнай*); سِيَاسَةُ الْبَابِ الْ~ очиқ эшиклар сиёсати

– مُنْفَتِحٌ 1) очиқ; 2) *фон.* веляризацияла - маган; حُرُوفٌ ~ةٌ веляризацияланмаган ундошлар

أَفْتَحُ *мн.* فَتْحَاءُ *кўп.* فُتْحٌ 1) бармоқ бўғимлари юмшоқ бўлган (*одам*); *эск.* қўли ва оёғи узун, дароз; 2) *эск.* узун қанотли, қанотлари узун (*бургут*)

– فَتْحَةٌ *кўп.* فَتَحٌ, فَتَحَاتٌ, فُتُوحٌ кўзсиз узук, кўзи йўқ узук

I فَتَرَ (*и*) فُتُورٌ 1) кучсиз (мадорсиз, бўшашган) бўлмоқ (бўлиб қолмоқ); кучсизланмоқ; тинчимоқ; пасаймоқ (*совуқ, иссиқ ҳақида*); عَنْ عَمَلِهِ ~ бўшашиб (эриниб) ишламоқ; 2) совумоқ, совиб қолмоқ; 3) (*н. дандир*) воз кечмоқ (عَنْ); II فَتَّرَ 1) бўшаштирмоқ, кучсизлантирмоқ, мадорсизлантирмоқ; 2) илиқ-милиқ қилмоқ الْهِمَّةَ ~ ноқулай ҳолга солиб қўймоқ; IV أَفْتَرَ ~ бўшашган қилмоқ, кучсизлантирмоқ; V تَفَتَّرَ 1) бўшашган (кучсизланган) бўлмоқ, мадордан кетмоқ; тинчимоқ; пасаймоқ (*совуқ, иссиқ ҳақида*) 2) илиқ-милиқ бўлмоқ, совимоқ

– فَاتِرٌ 1) бўшашган, кучсиз, мадордан кетган; 2) илиқ-милиқ, совиган, илиқ бўлиб қолган

– فَاتُورَةٌ *алиф.б.қар.*

– فِتْرٌ *кўп.* أَفْتَارٌ 1) қарич; бош бармоқ билан кўрсаткич бармоқ икки томонга керилганда ўртадаги масофа, бўшлиқ; 2) фитр (*тахминан 18 см.га тенг узунлик ўлчови*)

– فَتْرَةٌ[1] бўшашганлик, мадорсизлик

– فَتْرَةٌ[2] *кўп.* فَتَرَاتٌ *ёки* فِتْرَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) вақт оралиғи; زَمَنِيَّةٌ وَجِيزَةٌ ~ қисқа вақт оралиғи; ~ الْانْتِقَالِ ўтиш даври; ~ بَيْنَ ~ وَ *ёки* بَيْنَ ~ وَ فَتَرَاتٍ مُتَقَطِّعَةٍ فِي أُخْرَى *ёки* вақти-вақти билан; ~ مِنْ غَيْرِ тухтовсиз; 2) танаффус; таътил; ~ الْاسْتِرَاحَةِ дам олиш вақти, танаффус; 3) иккй пайғамбар ўртасидаги муддат (вақт оралиғи)

– فُتُورٌ 1) бўшашганлик, ҳолдан кетганлик, мадорсизлик; 2) совиш, илиқ-милиқлик; ~ الْعَلَاقَاتِ алоқа (муносабатлар)нинг совиши; 3) *эск.* бузилиш, ёмонлашиш

– مُفَتَّرٌ 1) кучсиз, бўшашган; камҳаракатли, фаолияти оз; 2) илиқ-милиқ, совиб қолган

I فَتَشَ (*и*) فَتْشٌ (*н. нидир*) истамоқ, қидирмоқ, изламоқ (عَنْ); ◊ السِّرَّ~ сирни ошкор этмоқ; II فَتَّشَ 1) (*н. нидир*) тинтув қилмоқ, қидирмоқ, изламоқ, истамоқ, излаб юрмоқ (عَنْ); 2) назорат қилмоқ, кўриқдан ўтказмоқ, текширмоқ; тафтиш қилмоқ; 3) *эск.* (*к.нидир, н.нидир*) сўраб-суриштирмоқ (عَنْ); V تَفَتَّشَ 1) тинтув қилмоқ; 2) кўрик қилинмоқ

– تَفْتِيشٌ *кўп.* تَفَاتِيشُ 1) тинтув; қидирув; (*н. нидир*) излаш, қидириш (عَنْ); 2) кўрик, текширув; тафтиш, назорат; الْ~ الْجُمْرُكِيُّ божхона текшируви (тафтиши); الْ~ الطِّبِّيُّ тиббий кўрик; دِيوَانُ الْ~ а) тафтишчи (*инспектор идораси*) б) *тар.* инквизиция (*католик черковининг асоратига қарши бўлган кишиларни таъқиб ва суд қилиш учун XIII-XIX асрларда фаолият кўрсатган суд-полиция ташкилоти*); مَحَاكِمُ الْ~ инквизиция судлари; 3) назорат (*инспекция*); ~ رَئِيسُ الْوَجْهِ الْبَحْرِيِّ Қуйи Мисрни суғориш бўйича назорат; 4) кўра, мулк

– تَفْتِيشَةٌ назорат, инспекция

– تَفْتِيشِيٌّ назоратга оид, инспекцион

– فَتَّاشٌ 1) текширувчи, тафтиш қилувчи, тафтишчи; 2) инспектор

– فَتَّاشَةٌ: ~ السِّلَاحِ النَّارِيِّ шомпол (*милтиқ, тўп ва ҳ.к. ғар ичини тозалаш учун ишлатиладиган асбоб*); الْأَقْفَالِ ~ очқич, калит

– مُفَتِّشٌ 1) назоратчи, инспектор; عَامٌّ ~ бош инспектор; 2) текширувчи, контролёр; التَّذَاكِرِ ~ билет текширувчи

– مُفَتَّشِيَّةٌ назорат, инспекция

فُوتُوغْرَافِيَا = فُتُوغْرَافِيَا

فَتَّتَ майдаламоқ, парча-парча қилмоқ; ◊ بِسِرٍّ إِلَيْهِ ~ кимгадир сирни очмоқ

– فَتْفَتَ майда бўлакларга бўлиб ташлаш, майдалаш, парча-парча қилиш

– فُتْفُوتَةٌ *кўп.* فَتَافِيتُ майда бўлак, парча

I فَتَقَ (*у*) فَتْقٌ 1) йиртмоқ; сўкмоқ, чокларидан йиртмоқ (*мас., кўйлакни*); 2) очмоқ, топмоқ, кўрсатмоқ; الْحَاجَةُ (الضَّرُورَةُ) تَفْتِقُ الْحِيلَةَ *мтл.* ҳожатмандлик ҳийлага ўргатади; السَّهْمُ ~ الدِّرْعَ *эск.* ўқ совутни тешиб ўтди; II فَتَّقَ = I; V تَفَتَّقَ 1) йиртилмоқ; сўкилмоқ; 3) очилмоқ; ◊ ذِهْنُهُ ~ унинг ақли очилмоқда; ذِهْنُهُ عَنْ فِكْرَةِ ... ~... деган фикрга бормоқ; VII انْفَتَقَ 1) (*б - рор н. дан*) ажратиб (йиртиб) олинган бўлмоқ (مِنْ); 2) сўкилган (йиртилган) бўлмоқ

– فَتَاقٌ[1] дабба, чурра тушиш; ~ حِزَامٍ ба - даж, қуллоб (*баданнинг касал жойини танғиб қўйиладиган махсус камар*)

– فَتَاقٌ[2] хамиртуриш, ачитқи

– أَفْتَقُ *кўп.* فُتُوقٌ йиртилиш; 2) йиртиқ, т - шилган жой; 3) дабба, чурра тушиш; مُصَابٌ بِالْ~ дабба билан касалланган; ~ حِزَامٍ ба - даж, қуллоб; ◊ رَتَقَ فُتُوقَهُ бирор нарсани адо этмоқ, бажармоқ, ўтказмоқ, жойига қўймоқ

– فَتْقٌ[2] серҳосиллик, мўл-қўллик

– فَتْقٌ тонг, тонг вақти

– فَتِيقٌ 1) йиртилган, сўкилган; 2) (*тили*) ўткир

– فَيْتَقٌ 1) дурадгор; 2) темирчи

– مُفَتَّقَةٌ муфаттақа (*мураббо, қиёмнинг бир тури*)

– مَفْتُوقٌ 1) йиртилган, сўкилган; 2) дабба касаллиги бор бўлган

I فَتَكَ (*а, у*) فَتْكٌ 1) ҳалок қилмоқ; (*к. нидир*) йўқ қилмоқ, ўлдирмоқ (ب); 2) қўққисдан ўлдирмоқ, ғафлатда қолдириб ўлдирмоқ; 3) *эск.* тўсатдан, бехосдан ҳужум қилмоқ; 4) *эск.* қийин ишни қилишга киришмоқ; 5) *эск.* (*н. дадир*) қайсарлик қилмоқ (فِي); 6) (*н. нидир*) бузмоқ (ب); 7) (*к. гадир*) ташланмоқ, ҳужум қилмоқ (ب); 8) (*к. нидир*) чақмоқ (ب -*чивинлар ҳақида*); 9) хушчақчақ (шоду хуррам, роҳат-фароғатда) яшамоқ

– فَاتِكٌ 1) ҳалок қилувчи, йўқ қилувчи; 2) *кўп.* فُتَّاكٌ қотил; 3) шижоатли, қўрқмас, довюрак; 4) *эск.* ўйлаганини амалга оширувчи

– فَتَّاكٌ ҳалокатли

– فَتْكٌ, فُتْكٌ, فَتَكٌ 1) қотиллик, ўлдириш; 2) ҳалокатлилик

– فَتْكَةٌ *кўп.* ـاتٌ йўқ бўлиш, вайрон бўлиш

I فَتَلَ (*и*) فَتْلٌ 1) жингалак қилмоқ, қўнғироқ-қўнғироқ қилмоқ; эшмоқ, бурамоқ, чийрамоқ; شَارِبَهُ ~ мўйловни бурамоқ; 2) ўрмоқ; ~ خُيُوطَ الرَّأْيِ мияни қотирмоқ; لَهُ ~ кимгадир қарши қутқу (фисқу-фасод) қилмоқ; II فَتَّلَ (*бирор н. ни*) кўп марта эшмоқ (бурамоқ); V تَفَتَّلَ эшилмоқ, бураламоқ; жингалак бўлмоқ, қўнғироқ-қўнғироқ бўлмоқ; VII انْفَتَلَ 1) эшилган (бураланган) бўлмоқ; رَاجِعًا ~ бурилмоқ; 2) (*н. нидир*) тўхтатмоқ, ташламоқ, тамомламоқ (مِنْ); 3) (*қавердандир*) ими-жимида (билинтирмай) кетмоқ, жуфтакни ростламоқ (مِنْ)

– أَفْتَلُ *мн.* فُتْلٌ *кўп.* فُتْلٌ *эск.* оёқлари (ти - залари) икки тарафга тарвақайлаган (*туя*)

– فَتَّالٌ эшувчи, йигирувчи

– فَتَالَةٌ эшиш, йигириш; عُمَّالُ النَّسِيجِ وَ الْ~ текстилчилар, текстилчи ишчилар

– فَتْلٌ 1) эшиш, йигириш, пишитиш; 2) ип йигириш

– فَتْلَةٌ *кўп.* فَتَلٌ 1) бир бурам, бир ўрам; жингалак, гажак; 2) ип; الْخَيْطِ ~ игнага ўт - казиладиган ип; ~ ابْنُ товламачи; شَمْعِ الْ~ қочиб кетмоқ, жуфтакни ростлаб қолмоқ

– فَتِيلٌ[1] бураланган, жингалак қилинган

– فَتِيلٌ[2] *кўп.* فَتَائِلُ 1) пилик; ёндирувчи, ўт олдирувчи шнур, запал; هُوَ الَّذِي أَشْعَلَ الْ~ *маж.* у ишни чалкаштириб юборди, у ишнинг чатоғини чиқарди, у ишнинг бўтқасини

чиқарди; ~ مَا يُغْنِي هَذَا عَنْهُ *маж.* бу унга ҳеч қандай ёрдам беролмайди;- 2) тампон (*ярага босиладисан пахта ёки дока*); 3) уруғнинг бир палласи; 4) икки бармоқ ўртасида ҳимариб ҳосил қилинадиган қора ифлослик; ◊ ~ حَجَرُ الْ асбест

– فَتِيلَةٌ *кўп.* فَتَائِلُ 1) пилик; (*электр лампа ичидаги*) ип; 2) флакон (*кичик шиша идиш*), кичкина бутилка

– مُفَتَّلٌ эшилган; ~ ذَهَبٌ зар ип, зар

– مَفْتُولٌ[1] эшилган, чийирилган, пишити - ган; ~ سِلْكٌ кабель; ◊ ~ الْعَضْلِ чайир, кучли

– مَفْتُولٌ[2] *кўп.* مَفَاتِيلُ *тар. ҳарб.* қоравул тур - диган манора

I فَتَنَ (*и*) فَتْنٌ 1) мафтун қилмоқ, сеҳрлаб қўймоқ; қизиқтирмоқ, йўлдан урмоқ; ~ لُبَّهُ кимнингдир ақлини ўғирламоқ; 2) фитна солмоқ; 3) ёлғонламоқ, (*к. ҳақдадир*) фитна-фасод гап қилмоқ (عَلَى); 4) (*н. дандир*) нафратлантирмоқ, кўнгил қолдирмоқ (عَنْ); ~ عَنِ الدِّينِ диндан чиқармоқ; 5) *мажз.* (*к. нидир деб*) ақлдан озмоқ (ب); 6) эритмоқ; 7) *эск.* ёқмоқ, куйдирмоқ (*оловда*) 8) *эск.* бахтсизликка (азобга) дучор қилмоқ; II فَتَّنَ 1) мафтун қилмоқ, сеҳрлаб юбормоқ; 2) жуда ҳам сеҳрламоқ, жуда ҳам мафтун қилмоқ; IV أَفْتَنَ = II; VIII افْتَتَنَ (*бирор н. га*) мафтун бўлган (сеҳрланган, йўлдан урилган) бўлмоқ (ب); (*н. дандир*) ғоят завқланган бўлмоқ (ب); 2) йўлдан оздирмоқ, аврамоқ

– فَاتِنٌ 1. мафтун этадиган, йўлдан ур - диган; 2. авровчи, йўлдан урувчи; 3. тўғри йўлдан оздирувчи (адаштирувчи)

– فَتَّانٌ 1. 1) йўлдан урадиган, аврайдиган; 2) мафтун қиладиган, завқлантирадиган; الْآدَابُ الْـ~ةُ бадиий адабиёт; 2. 1) васваса қилувчи, йўлдан оздирувчи; 2) фитначи; иғвогар; чақимчи, ғийбатчи; 3) заргар; 4) шайтон

– فَتْنَجِيٌّ *кўп.* فَتْنَجِيَّةٌ фитначи; иғвогар; чақимчи, ғийбатчи

– فِتْنَةٌ[1] *кўп.* فِتَنٌ 1) мафтунлик; йўлдан озиш; 2) қўзғолон; исён; фитна; أَشْعَلَ نَارَ الْـ~ исён алангасини ёқмоқ; ~ أَثَارَ фитна қўзғамоқ; 3) ақлсизлик, жиннилик; 4) йўлдан озиш, адашиш, динсизлик

– فِتْنَةٌ[2] эритиш, суюлтириш (*метални*)

– فُتْنَةٌ *бот.* 1) кумушранг акация; 2) Нил акацияси гуллари

– فُتُونٌ *эск.* мафтун қилиш; синаш

– فَتِينٌ мафтун бўлиб қолган, ақлдан озиш даражасида севиб қолган

– مَفَاتِينُ *кўп.* 1) мафтун қиладиган нарс - лар, гўзалликлар; 2) йўлдан урадиган нарсалар

– مَفْتُونٌ[1] 1) мафтун бўлган; 2) ақлдан озган; 3) синовдан ўтган, текширилган; ~ دِينَارٌ текширишдан ўтказилган танга

– مَفْتُونٌ[2] = فِتْنَةٌ[2]

I (فتو) فَتَى (*а*) فَتَاءٌ, فُتُوَّةٌ ёш (йигит) бўлмоқ; II فَتَّى : ~ تِ الْبِنْتُ ўғил болалар билан ўйнамаслиги учун уй ичида сақланмоқ (*қиз бола ҳақида*); IV أَفْتَى 1) (*дин. шариат масалалари бўйича*) фатво чиқармоқ (فِي); 2) маслаҳат (консультация) бермоқ; 3) (*н. ҳақдадир*) фикр (мулоҳаза) билдирмоқ (ب); V تَفَتَّى ёш бўлмоқ, ёшармоқ, йигит бўлмоқ; VI تَفَاتَى = I) IV; 2) (*к. нингдир олдига*) фатво сўраб келмоқ; X اسْتَفْتَى 1) (*дин. шариат масалалари бўйича*) фатво сўрамоқ (فِي); 2) (*н. ҳақдадир*) фикр (маслаҳат) сўрамоқ (فِي)

– اسْتِفْتَاءٌ 1) фикр-мулоҳаза сўраш; الْـ~ الْعَامُّ ёки ~ الشَّعْبِ референдум, оммавий сўров; 2) анкета

– إِفْتَاءٌ 1) фатво чиқариш (*қар.* فَتْوَى); 2) муфтийнинг вазифаси; مَنْصَبُ الْـ~ муфтийлик мансаби; دَارُ الْـ~ муфтий идораси (бошқармаси)

– أَفْتَى *шунингдек:* ~ عُمْرًا ёшроқ, анча ёш

– فَتَاءٌ 1) ёшлик, йигит ёшидаги

– فَتَاةٌ 2) *кўп.* فَتَيَاتٌ, فَتَوَاتٌ 1) қиз, қизча; 2) оқсоч (аёл), хизматкор (аёл)

– فُتُوَّةٌ[1] ёшлик, йигитлик; مُعَسْكَرُ الْـ~ ёшлар лагери; 2) азаматлик; мардлик, қаҳрамонлик

– فُتُوَّةٌ[2] *кўп.* ـاتٌ 1. кучли, қувватли; 2. бўзбола; бошлаб берувчи, сабабчи, саркор, жўрабоши

– فَتْوَى *кўп.* فَتَاوَى, فَتَاوٍ фатво (*муфтий қарори, хулосаси*); دَارُ الْـ~ = دَارُ الْإِفْتَاءِ *қар.* إِفْتَاءٌ

– فَتًى *кўп.* فِتْيَانٌ, فِتْيَةٌ *ик.с.* فَتَيَانٌ, فَتَوَانٌ 1) ёш, ёш йигит, азамат йигит; ўғил бола; 2) хизматкор, югурдак, дастёр

– فَتًى[2] сахий, қўли очиқ, бағри кенг

– فَتًى ёш; الْجِيلُ الْـ~ مِنَ الْكُتَّابِ ёзувчиларнинг ёш авлоди

– فَتْوَى = فُتْيَا

– مُفْتٍ *кўп.* مُفْتُونَ муфтий (*дин. шариат масалалари бўйича қарорлар чиқарадиган мансаб эгаси*) مُفْتِي الدِّيَارِ الْمِصْرِيَّةِ Миср муфтийси; سَمَاحَةُ الْمُفْتِي *қар.* سَمَاحَةٌ

I فَثَأَ (*а*) فَثْءٌ (*ғазабни*) босмоқ, тинчитмоқ; IV أَفْثَأَ беморликдан кучсизланмоқ, мадорсизланмоқ; VII انْفَثَأَ тинчимоқ, босилмоқ (*ғазаб ҳақида*)

(فتج) IV أَفْتَجَ оғирлашмоқ, вазминлашмоқ, вазмин бўлмоқ; بَحْرٌ لَا يُفْتَجُ суви битмастуганмас денгиз

– فَاتِجٌ *кўп.* فَوَاتِجُ иккиқат туя

فَاتُورٌ мармардан ишланган хон

I فَجَّ (*а*) فَجٌّ 1) оёқларни ёзмоқ (кермоқ); 2) катта-катта қадамлаб юрмоқ; IV أَفَجَّ 1) катта-катта қадамлаб юрмоқ, шошилмоқ; 2) ер ҳайдамоқ; ~ الْخُطُوطَ بِالْمِحْرَاثِ эгатларни омоч билан ҳайдамоқ

– أَفَجُّ *мн.* فُجَّاءُ *кўп.* فُجٌّ юрганда сонлари бир-биридан узоқлашиб турадиган (*одам*), чоти керик (*одам*)

– فَجٌّ *кўп.* فِجَاجٌ, فُجُوجٌ дара; водий; ◊ مِنْ كُلِّ ~ عَمِيقٍ ҳамма ёқдан, ҳамма тарафдан; مِنْ جَمِيعِ فِجَاجِ الْأَرْضِ ер юзининг ҳамма тараф - дан, ҳамма ёқдан

– فَجٌّ[1] хом; кўк, пишмаган, етилмаган

– فَجٌّ[2] тарвуз

– فَجٌّ = فِجَاجٌ

– فَجَاجَةٌ пишмаганлик, етилмаганлик

I فَجَأَ (*а*) فَجْأَةً тўсатдан (устидан) чиқиб қолмоқ; кутилмаганда келмоқ; III فَاجَأَ тўсатдан (устидан) чиқиб қолмоқ; кутилмаганда (тўсатдан) ҳужум қилмоқ; тўсатдан зарба бермоқ, гангитиб қўймоқ; 2) дучор қилмоқ, остида қолдирмоқ (*ёмғир ҳақида*); 3) дучор бўлиб қолмоқ (*касаллик ҳақида*)

– فَاجِئٌ тўсатдан, кутилмаганда

– فُجَاءَةٌ тўсатданлик, кутилмаганлик; فِي الْـ~ *ёки* ~ тўсатдан, кутилмаганда, бирданига

– فُجَائِيٌّ = فَاجِئٌ; الْمَوْتُ الْـ~ тўсатдан бўлган ўлим

– فُجَاءَةٌ = فَجْأَةً

– مُفَاجَأَةٌ *кўп.* مُفَاجَآتٌ 1) кутилмаган ҳужум; 2) кутилмаганлик, тўсатданлик; сюрприз; ~ سَارَّةٌ ёқимли (яхши) тасодиф

– مُفَاجِئٌ кутилмаган, бирданига бўлган

I (فجر) فَجَرَ[1] (*у*) فَجْرٌ ёрмоқ, бўлмоқ (*қояни*), (*сув чиқариш учун ерни*) кавламоқ; ~ الْقَنَاةَ канал кавламоқ (ўтказмоқ); 2) тўкмоқ, оқизмоқ, томизмоқ (*сувни*); بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ *қур.* бироқ инсон ўз олдидаги нарсага (қиёматда тирилиш ҳамда ундаги мукофот ва жазога) ишонишни хоҳламайди (75-5) فَجَرَ[2] (*у*) فُجُورٌ 1) ғайриқонуний иш қилмоқ; гуноҳ (айб) қилмоқ; 2) алдамоқ, ёлғон гапирмоқ; II فَجَّرَ 1) булоқ қилиб отилтириб чиқармоқ (*сувни*); 2) портлатмоқ; IV أَفْجَرَ 1) бузуқлик қилмоқ; 2) тонг пайтида амалга ошмоқ; тонг оттирмоқ; V تَفَجَّرَ 1) оқиб турмоқ, чиқиб турмоқ (*булоқ ҳақида*); фонтан бўлиб отилмоқ (*нефть ҳақида*); 2) портламоқ; отилиб чиқмоқ (*вулқон ҳақида*); 3) ёрилмоқ, ёрилиб кетмоқ; ◊ تَتَفَجَّرُ الْعُيُونُ لِلْمُصِيبَةِ мусибатдан кўзларга ёш тўлади; VII انْفَجَرَ 1) оқиб турмоқ (*булоқ ҳақида*); 2) портлаб (отилиб)

турмоқ (*вулқон ҳақида*); 3) ёрилмоқ, ёрилиб кетмоқ; 4) бошланмоқ (*тонг ҳақида*); 5) (*к. гадир, н. гадир*) ташланмоқ, ҳужум қилмоқ (عَلَى); ◊ فِي ضَحْكَةٍ ~ қотиб кулмоқ; ~تِ الأَزْمَةُ кризис бошланиб кетди

– إِنْفِجَارٌ *кўп.* ـاتٌ 1) портлаш; портлаш (*снаряд ҳақида*); ~ البُرْكَانِ вулқоннинг отилиши; 2) тошма, иссиқлик, гул, сачратқи; ҳуснбузар

– إِنْفِجَارِيٌّ портловчи; *фон.* портловчи (*т-вуш*)

– تَفْجِيرٌ портлатиш; 2) *кўп.* ـاتٌ портлаш; الـ~ الذَّرِّيُّ атом портлаши; 3) *эск.* сувни аратиб олиш

– فَاجِرٌ *кўп.* فُجَّارٌ, فَجَرَةٌ 1. 1) бузуқ, йўлдан озган; гуноҳкор; 2) айбли, номуссиз, фоҳиш, бузуқи; 2. 1) фоҳиш; 2) алдамчи, ёлғончи; 3) *эск.* ҳақ йўлдан озган, худосиз

– فَاجِرَةٌ *кўп.* فَوَاجِرُ фоҳиша, бузуқ аёл

– فُجَّارٌ қонунсизлик, зулм; حَرْبُ الـ~ *тар.* қурайшийлар билан хавозин қабиласи орасида бўлган уруш (*исломдан бир оз олдинроқ*)

– فَجْرٌ 1) тонг; азон пайти; صَلاةُ الـ~ *қар.* كَوْكَبُ الـ~؛ صَلاةٌ *астр.* Зуҳро (*Венера*); 2) бошланиш, ибтидо; الـ~ الإِسْلامِ исломнинг бошланиши

– فُجْرٌ бузилиш, бузуқлик

– فُجْرَةٌ *кўп.* فُجَرٌ сув оқадиган жой

– فَجْرِيٌّ тонгги, азондаги, эрталабги

– فُجُورٌ: فَجَرَ = انْغَمَسَ الـ~ 1) бузуқликка б-тиб қолмоқ; 2) *эск.* ҳақиқат йўлидан оздириш, қонунга хилоф иш тутиш; 3) *эск.* қонун бузиш, ахлоқсизлик, гуноҳ

– مُتَفَجِّرٌ портлайдиган; портлатадиган; الـ~ـةُ الْمَوَادُّ портлатадиган моддалар

– مُتَفَجِّرَةٌ *кўп.* ـاتٌ портлатадиган моддалар; شَحْنَةُ الْمُتَفَجِّرَاتِ портлатиш заряди

– مُفَجِّرٌ 1. портлайдиган; 2. портлатадиган, портлатувчи

– مُفَجِّرَاتٌ *кўп.* портлатадиган моддалар

– مُنَفِّجٌ *эск.* оқувчи, сузувчи (*нарса*)

– مُنْفَجِرَاتٌ *кўп.* портловчи моддалар

I فَجَسَ (у) فَجْسٌ гердаймоқ, такаббурлик қилмоқ; V تَفَجَّسَ (*к.гадир*) гердаймоқ, ўзини баланд олмоқ (عَلَى)

I فَجَعَ (а) فَجْعٌ келмоқ, бошга тушмоқ (*бало-офат, бахтсизлик ҳақида*); азобга (қийноққа) қўймоқ; 2) *мажж.* катта алам (оғир мусибат, зарбани) бошдан кечирмоқ (فِي, بِ); فُجِعَ أَهْلُهُ بِوَفَاةِ أَبِيهِ отасининг алами мунос-бати билан унинг оиласи оғир аламларни бошидан кечирди; II فَجَّعَ азобга (аламга) қўймоқ; бирор яқин кишисини ёки молмулкини йўқ қилиш таҳдиди билан (*к. нидир*) қийнамоқ, азоб бермоқ; V تَفَجَّعَ қийналмоқ, азоб чекмоқ; (*бирор н. ни*) қийналиб бошдан кечирмоқ (عَلَى)

– تَفَجُّعٌ *эск.* нола, ҳасрат, қайғуриш

– فَاجِعٌ азобли, қийнатадиган, оғир, машаққатли

– فَاجِعَةٌ *кўп.* فَوَاجِعُ 1) фожиа, бахтсиз ҳодиса, фожиавий воқеа; бахтсизлик; 2) ҳалокат; ~ الطَّيَّارَةِ авиацион ҳалокат

– فَجَّاعٌ ҳалокатли, фожиавий

– فَجَاعَةٌ ебтўймаслик, юҳолик; серовқатлик

– فَجِعٌ = فَجَاعَةٌ

– فَجْعَةٌ 1) = فَجَاعَةٌ ; 2) фожеа, бахтсизлик, фалокат

– فَجُوعٌ ғам (алам)га солувчи; оғир, машаққатли

– فَاجِعَةٌ *кўп.* فَجَائِعُ = فَجِيعَةٌ

– مُفَجَّعٌ *эск.* қайғули, ғамли, фожиали

– مُفَجِّعٌ ғам (алам)га солувчи; фожиали, фожиона

فَجْعَنَ (فجعن) юҳо (ебтўймас) бўлмоқ

– فَجْعَانٌ юҳо, ебтўймас

– فَجْعَنَةٌ = فَجْعَةٌ

فَجْفَجَ (*ўўқ н. билан*) мақтанмоқ; ёлғонни кўп гапирмоқ, кўп ёлғон гапириб қўлга тушмоқ

– فَجْفَجٌ, فَجْفَاجٌ 1. мақтанчоқ; 2. ёлғончи, ўзини мақтовчи

فُجْلٌ, فِجْلٌ *жам.* редиска; الـ~ الْحَارُّ *ёки* الـ~ الْبَرِّيُّ турп, хрен

– فُجْلَةٌ *кўп.* فُجُلاتٌ *ёки кўп.* ـاتٌ (*бир тўграм*) редиска; турп

I فَجَمَ (а) فَجْمٌ (*н.нингдир*) чеккасини синдириб (қирқиб, йиртиб) кенгайтирмоқ, катталаштирмоқ; VII اِنْفَجَمَ кенгаймоқ, катталашмоқ

– فَجْمَةٌ *ёки* فُجْمَةٌ: ~ الْوَادِي водийнинг кенгайган жойи

فَيْجَنٌ *бот.* ёввойи рута (*кўп йиллик ўт*)

I (فجو) فَجَا (у) فَجْوٌ очиб қўймоқ; فَجِيَ (а) فَجًا оёқларнинг ораси кенг бўлмоқ, чот кенг бўлмоқ; فَجِيَتِ الْقَوْسُ камоннинг (ёйнинг) ипи камондан узоқда бўлмоқ

فَجْوَةٌ *кўп.* فَجَوَاتٌ, فَجَاءٌ 1) икки оралиқдаги бўшлиқ; оралиқ; тешик; дарз; бўш қолган жой; ~ هَوَائِيَّةٌ ҳаво бўшлиғи; ... فِي مَلأَ الـ~ ... даги бўшлиқни тўлдирмоқ (тўлғазмоқ); ~ الدَّارِ ҳовли саҳни; 2) ҳеч ким билмайдиган (*махфий*) жой

I فَحَّ (а/и) فَحِيحٌ, فَحٌّ 1) вишилламоқ (*илон ҳақида*); 2) ҳўштак чалиб нафас олмоқ (*ухлаётган одам ҳақида*)

– فَحٌّ, فَحِيحٌ вишиллаш

I فَحَتَ (а) فَحْتٌ кавламоқ; الْبِئْرَ بِالْبِرَةِ ~ *маж.* чаққон (устамон) бўлмоқ (*ўз мақсадига эришишда*)

I فَحَجَ (а) فَحْجٌ *эск.* товон билан юрмоқ; V تَفَحَّجَ оёқни икки томонга кермоқ, йирмоқ

أَفْحَجُ *мн.* فُحْجٌ, فَحْجَاءُ *кўп.* فُحْجٌ 1) оёғи қинғир, қинғир оёқ (*тўғри маънода*); 2) юрганида товонлари ўзаро яқин бўлиб, оёқ кафтлари бир-биридан узоқда турадиган одам

– فَحَجٌ *эск.* товонларни яқинлаштириб, оёқ кафтларини узоқ қўйиб юриш

I فَحَرَ (а) فَحْرٌ 1) кавламоқ; 2) ўймакорлик билан нақш солмоқ

– فَحَّارٌ чувалчанг

– فُحْرَةٌ *кўп.* فُحَرٌ чуқурча; кулдиргич

– مُفَحَّرٌ тешик-тешик бўлиб кетган, теш-либ кетган

I فَحُشَ (и) فُحْشٌ 1) ҳаддан ташқари (ортиқ даражада) бўлмоқ; 2) адабсиз (тарбиясиз, ахлоқсиз) бўлмоқ; 3) бадхулқ (бузуқ) бўлмоқ; IV أَفْحَشَ 1) (*н. дадир*) бемаъниликка (ўта нодонликка) бориб етмоқ (فِي); 2) ахлоқсиз гапларни гапирмоқ; V تَفَحَّشَ: فِالْكَلامِ ~ уятсиз гаплар гапирмоқ; VI تَفَاحَشَ 1) ҳаддан ошиб кетмоқ; 2) адабсиз (ахлоқсиз, уятсиз) гапларни гапирмоқ

– فَاحِشٌ 1) ортиқ даражада, ҳаддан ташқари; 2) бемаъни; 3) қўпол, ахлоқсиз, адабсиз

– فَاحِشَةٌ *кўп.* ـاتٌ номуссиз аёл; фоҳиша

– فَاحِشَةٌ *кўп.* فَوَاحِشُ 1) адабсиз, ахлоқсиз қилиқ, иш; адабсизлик, ахлоқсизлик; 2) бузуқлик

– فَحَّاشٌ 1. адабсиз, ахлоқсиз; бузуқ; 2. бузуқ (*одам*), фоҳишабоз

– فَحَّاشَةٌ ахлоқсизлик, номуссизлик

– فُحْشٌ 1) ахлоқсизлик, адабсизлик; 2) бузуқлик

– فَحْشَاءُ 1) ортиқчалик; 2) бузуқлик; фоҳишабозлик

– مُتَفَاحِشٌ ортиқ даражада, ҳаддан ташқари, ўта катта

I فَحَصَ (а) فَحْصٌ текширмоқ, ўрганмоқ; 2) текшириб чиқмоқ, кўриб чиқмоқ, хулоса бермоқ (*врач ҳақида*); 3) текширмоқ; ~ الْحِسَابَاتِ ҳисобларни (счётларни) текширмоқ; ~ الْمَطَرُ التُّرَابَ ёмғир тупроқни ағдар-тўнтар қилиб юборди; 4) *эск.* ерни таталамоқ, ерни кавламоқ (*қуш*), тухум қўйиш учун ер кавламоқ; ~ رَأْسَهُ бош ўртасидаги сочини олмоқ; ~ بِرِجْلِهِ оёғи билан ерни тепмоқ, депсинмоқ; فَحَصَ (*к.н.идир, н.нидир*) изламоқ, сўраб-суриштирмоқ (عَنْ); V تَفَحَّصَ 1) ўрганмоқ, кўриб чиқмоқ; 2) текширмоқ; ўрганиб чиқмоқ; 3) диққат билан назар солмоқ; VIII اِفْتَحَصَ = I

– أُفْحُوصَةٌ *кўп.* أَفَاحِيصُ каклик тухум туғадиган жой

– فَاحِصٌ 1) текширувчи, ўрганувчи; نَظْرَةٌ ~ةٌ синовчан боқиш (қараш); 2) кўраётган (*врач ҳақида*)

– فَحْصٌ 1) текшириш, ўрганиш; 2) (*врач*) кўриги, хулосаси; الطِّبِّيُّ ~ тиббий хулоса, медицина хулосаси; وَضَعَهُ لِلْ~ الدَّقِيقِ бирор нарсани тафсилий равишда текширмоқ; 3) текшириш, текширув, таҳлил, анализ; ~ُ الْبَوْلِ сийдик анализи; ~ُ الدَّمِ қон анализи

– مَفْحَصٌ *кўп.* مَفَاحِصُ = أُفْحُوصَةٌ

فَحْفَحَ 1) (*уйқуда*) хуррак отмоқ; 2) *фон.* а) ҳамзани билинар-билинмас талаффуз этмоқ; б) ح товушини ع сифатида талаффуз қилмоқ

– فَحْفَحَةٌ 1) (*уйқудаги*) хуррак; 2) *фон.* а) ҳамзани билинар-билинмас талаффуз қилиш; б) ح товушини ع сифатида талаффуз қилиш

(فحل) II فَحَّلَ ёғлиқ (семиз) бўлмоқ; катта (улкан, баҳайбат) бўлмоқ; V تَفَحَّلَ (*буқага, қўчқорга, такага ва ҳ.о. ларга*) ўхшамоқ, ўхшаган бўлмоқ; X اسْتَفْحَلَ (*ўз аҳамиятига, ўлчовига кўра*) катта (улкан, аҳамиятли) бўлмоқ; 2) жиддий (қийин, хавфли) бўлмоқ; мураккаблашмоқ

– فُحَّالٌ хурмо дарахтининг эркаги, нар - киси; *эск.* чанглатиш учун ўстириладиган эркак хурмо

– فَحَالَةٌ эркаклик, эрлик, эркаклик хусусияти

– فَحْلٌ *кўп.* فُحُولٌ 1. 1) кучли, қудратли; 2) буюк, улуғ, юксак даражадаги (*одам ҳақида*); الْأَدِيبُ ~ буюк адиб (адабиётчи, ёзувчи); فُحُولُ الشُّعَرَاءِ улуғ шоирлар; فُحُولُ الْأَطِبَّاءِ машҳур табиблар (врачлар); فُحُولُ الْعُلَمَاءِ улуғ олимлар; 2. эркак, нар (*йирик ҳайвонларда*); الْخَيْلِ ~ айғир; النَّخْلِ ~ *бот.* эркак хурмо; الْبَصَلِ ~ катта пиёз боши

– فَحْلَةٌ *кўп.* اتٌ бақир-бақир қиладиган, бақироқ аёл

– فُحُولَةٌ 1) ортиқлик; юксаклик; 2) жасорат, куч

– فَحِيلٌ эркакликка хос, эркаклик хислати мужассам

– مُسْتَفْحِلٌ мураккаблашган, жиддийлашган

I (فحم) فَحَمَ (*а*) فَحْمٌ 1) сукут сақламоқ, жим турмоқ, жавоб қилишга мадорсиз бўлмоқ; 2) *эск.* овози бўғилиб қолгунча йиғламоқ; فَحُمَ (*у*) فُحُومَةٌ қораймоқ, қора бўлиб қолмоқ; II فَحَّمَ 1) кўмирга айлантирмоқ, кўмир қилмоқ; 2) қораламоқ, қора қилмоқ; IV أَفْحَمَ (*исботлар билан*) гапиртирмай, қўймоқ, оғзини ёпмоқ; أَفْحَمَ الصَّبِيُّ гўдак овози бўғилгунича йиғлади; V تَفَحَّمَ кўмирга айланмоқ, кўмир қилмоқ; VII انْفَحَمَ: بِالْغَضَبِ ~ қаттиқ ғазабланмоқ

– تَفْحِيمٌ 1) кўмирга айланиш, кўмир бўлиш; 2) кўмирлашиш, карбонизация

– فَاحِمٌ *шунингдек:* ~ أَسْوَدُ қора, кўмирдай қора

– فَحَّامٌ 1) кўмирчи, кўмирфуруш; 2) шахтёр

– فَحَّامَةٌ *кўп.* اتٌ кўмир ташийдиган (*кема*)

– فَحَامَةٌ кўмирчилик (шахтёрлик) касби

– فَحْمٌ 1) кўмир; حَجَرِيٌّ ~ тошкўмир; ~ُ الْخَشَبِ *ёки* نَبَاتِيٌّ ~ писта кўмир; ~ رُجُوعٌ *ёки* ~ رَجِيعٌ кул; шлак; ~ُ كُوكٍ кокс; مَنَاجِمُ الْ~ кўмир конлари, шахталар; غَازُ مَنَاجِمِ الْ~ кўмир конлари гази; 2) *кимё.* углерод; أُكْسِيدُ الْ~ углерод оксиди; حَامِضُ الْ~ кўмир кислотаси; الْ~ُ الْهِيدْرُجِينِيُّ углеводород

– فَحْمَانِيٌّ *кўп.* اتٌ углевод

– فَحْمَةٌ *кўп.* فَحَمَاتٌ кўмир парчаси; ◊ ~ُ اللَّيْلِ кўмирдай қора тун

– فُحْمَةٌ қоралик

– فَحْمِيٌّ 1) кўмирга оид; 2) кўмирдай қора; ◊ الْحُمَّى الْ~ةُ куйдирги

– فُحُومَاتٌ *кўп.* турли жинсдаги кўмир

– فَحِيمٌ қора

– مُفْحَمٌ жим қолишга мажбур қиладиган, ишонтирадиган; ~ رَدٌّ ишончли жавоб

– مَفْحَمَةٌ *кўп.* مَفَاحِمُ кўмир кони

فَحًا *кўп.* أَفْحَاءٌ (*овқатга солинадиган*) кўкатлар; الْأَرْضِ ~ пиёз

فَحْوَاءُ маъно, мазмун

– فَحْوَى *кўп.* فَحَاوَى 1) = فَحْوَاءُ; 2) оҳанг; عَرَفْتُ ذَلِكَ فِي ~ كَلَامِهِ мен буни гапининг оҳангидан билдим

I فَخَّ (и) فَخٌّ, فَخِيخٌ хуррак отмоқ

– فَخٌّ[1] *кўп.* فُخُوخٌ, أَفْخَاخٌ, فِخَاخٌ тузоқ, қопқон; ~ صَادَ тузоқда тутмоқ; سَقَطَ (وَقَعَ) فِي الْ~ тўзоққа (қопқонга) тушмоқ

– فَخٌّ[2] оёқдаги беҳоллик, оёқдаги ҳолсизлик

– فَخَّةٌ ифлос хотин, бузуқ аёл

I فَخَتَ (*а*) فَخْتٌ 1) қағилламоқ; 2) тешик қилмоқ, тешик ўтказмоқ

– فَاخِتَةٌ *кўп.* فَوَاخِتُ = فَخْتَةٌ

– فَخْتٌ ойнинг шуъласи, ойнинг сояси

– فَخْتَةٌ *кўп.* فَوَاخِتُ ғуррак, қумри (*қуш*)

I فَخَذَ (*а*) فَخْذٌ сонни лат едириб олмоқ, сонни синдирмоқ; فُخِذَ сони лат емоқ, сони синмоқ; II فَخَّذَ уруғ-аймоқларини чақирмоқ; V تَفَخَّذَ оёқларни чалиштириб ўтирмоқ, бир сон устига иккинчи сонни қўйиб ўтирмоқ

– فَخِذٌ, فَخْذٌ, فَخَذٌ *мн. кўп.* أَفْخَاذٌ сон, ё - бош, тос; عَظْمُ الْ~ тос суяги

– فَخِذٌ уруғ-аймоқлик муносабатидаги энг сўнгги бўғин (*аввал* شَعْبٌ, *сўнг* قَبِيلَةٌ, *кейин* فَصِيلَةٌ, *ундан сўнг* عِمَارَةٌ, *ундан кейин* بَطْنٌ *ва ниҳоят* ~)

– فَخْذَةٌ *кўп.* فَخَذَاتٌ *шунингдек:* ~ لَحْمٍ сон гўшти; орқа оёқ; ~ لَحْمِ طَيْرٍ қушнинг оёғи (*пиширилгандаги*); ~ لَحْمِ الْبَقَرِ молнинг сон гўшти

– فَخْذِيٌّ сон (тос) га оид

I فَخَرَ (*а*) فَخْرٌ фахрланмоқ; (*бирор н. билан*) мақтанмоқ (ب); III فَاخَرَ фахрланмоқ, бир-бирининг олдида ўзини баландлатмоқ, шон-шуҳратда бир-бири билан рақобатлашмоқ; V تَفَخَّرَ фахрланмоқ, кеккаймоқ, мағрурланмоқ; VI تَفَاخَرَ (*бирор н. билан*) кеккаймоқ (ب); VIII افْتَخَرَ ифтихор қилмоқ, кеккаймоқ, мақтанмоқ, мағрурланмоқ; X اسْتَفْخَرَ шон-шуҳратли (ғоят улуғ) деб ҳисобламоқ

– افْتِخَارٌ ифтихор

– أَفْخَرُ энг фахрли, энг ажойиб, энг зўр

– تَفَاخُرٌ ўз-ўзини мақташ, мақтанчоқлик

– فَاخِرٌ 1) кеккайган, мағрур; мақтанчоқ; 2) ғоят улуғ, ажойиб; وَلِيمَةٌ ~ةٌ ажойиб (мўл-кўл зиёфат)

– فَاخُورٌ *кўп.* فَوَاخِيرُ райҳон навларидан бири

– فَاخُورَةٌ *кўп.* فَوَاخِيرُ кулолчилик устахонаси; لَوْلَا الْكَاسُورَةُ مَا كَانَتِ الْ~ *мтл.* агар идиш синдирилмаса, кулолчилик устахонаси бўлмасди

– فَاخُورِيٌّ кулол

– فَخَارٌ фахр, ифтихор, шон-шуҳрат, ғурур

– فَخَّارٌ кулолчилик маҳсулотлари, сопол идишлар, керамика; форфор; صِنَاعَةُ الْ~ идиш-товоқ ишлаб чиқариш; عُمَّالُ الْقُلَلِ وَ الْ~ кулоллар

– فَخَّارَةٌ *кўп.* فَخَّارٌ хумча, тоғара, хурмача

– فَخَارَةٌ кулоллик касби

– فَخَّارِيٌّ 1) сополга (керамикага) оид; фо - фордан қилинган, форфорга оид; أَوَانٍ ~ةٌ сопол идиш; 2. кулол

– فَخْرٌ 1) ўз-ўзини мақташ; وَ لَا ~ мақтанмасдан, мақтанмай; 2) ифтихор, фахр, шараф; 3) устунлик, ажойиблик

– فَخَرَانِيٌّ *кўп.* فَخَرَانِيَّةٌ = فَاخُورِيٌّ

– فُخْرَةٌ шон-шавкат, улуғворлик, дабдаба

– فَخْرِيٌّ фахрий; رَئِيسٌ ~ фахрий раис

– فَخُورٌ (*н. билан дир*) мақтанадиган, фахрланадиган; кеккаядиган, кеккайган; мақтанчоқ

– فَخِرٌ кеккайган; мақтанадиган

– فَخِّرٌ ўта мағрур, ўта такаббур

– مُفْتَخِرٌ = مُفَاخِرٌ

– مُفَاخَرَةٌ кеккайиб мақтаниш; шон-шуҳратдаги рақобат

– فَاخِرٌ = مُفْتَخِرٌ

– مُفْتَخِرٌ фахрланадиган, кеккаядиган, мағрурланадиган

– مَفْخَرٌ *эск.* ўзидан фахрланиш жойи, вақти

– مَفْخَرَةٌ, مَفْخُرَةٌ *кўп.* مَفَاخِرُ 1) фахрлант - радиган нарса; ~ أَصْبَحَ фахрлантирадиган нарса бўлмоқ; ~ عُدَّ لـ... (*к. ёки н. учун-дир*) фахрлантирадиган нарса бўлмоқ; 2) мақтайдиган хусусият (қадр-қиймат) бўлиш; 3) мақтаса бўладиган ютуқ (муваффақият)

I فَخَزَ (а) فَخْزٌ, فَخَزَ ёки فَخِزَ (а) فَخْزٌ, فَخَزَ гердаймоқ, такаббурлик қилмоқ, ўзини баланд тутмоқ; V تَفَخَّزَ = I

– فَخْزٌ фазилат, улуғлик, буюклик

فَخْفَخَ мақтанмоқ, кўз-кўз қилмоқ; تَفَخْفَخَ 1) шишмоқ, дўмбира бўлмоқ; 2) ҳажман катталашмоқ; ~ عَلَى ظُهُورِهِمْ у уларнинг ҳисобига бойиди

– فَخْفَخَةٌ мақтанчоқлик, катта оғизлик; юзаки ҳашам, тантанабозлик; юзаки ҳашамдорлик

(فخل) V تَفَخَّلَ 1) ювош бўлмоқ, мулойим бўлмоқ, ҳалим бўлмоқ; 2) энг яхши кийимларни киймоқ, ясанмоқ

I فَخُمَ (у) فَخَامَةٌ 1) улуғ (буюк, шуҳратли) бўлмоқ; 2) ҳашамдор (дабдабали) бўлмоқ; II فَخَّمَ 1) улуғ (буюк) қилмоқ; 2) кўркам (ҳашаматли) қилмоқ; 3) ҳурмат (эҳтиром) кўрсатмоқ; 4) машҳур қилмоқ, улуғламоқ; 5) *фон.* тўлиқ (алоҳида оҳанг билан, эмфатик равишда) талаффуз қилмоқ; V تَفَخَّمَ 1) кўркам (ҳашаматли) бўлмоқ; 2) шуҳрат тутмоқ, машҳур бўлмоқ.

– فَخَامَةٌ 1) улуғворлик; صَاحِبُ الـ~ жаноб олийлари (*унвон*); ~ رَئِيسُ الْجُمْهُورِيَّةِ ... республиканинг президенти жаноб олийлари; صَاحِبُ الـ~ الْمَنْدُوبُ السَّامِي *тар.* бош комиссар жаноб олийлари; 2) ҳашам, кўркамлик

– فَخْمٌ кўркам, ҳашамдор, безатилган; қадрли, қадри буюк

– فَخِيمٌ = فَخْمٌ

– مُفَخَّمٌ 1) шуҳрат тутган, ҳаммага ма - лум; 2) юксак ҳурматли; 3) *фон.* эмфатик; الْحُرُوفُ الـ~ эмфатик ундошлар; ◊ جُمَلٌ ~ баландпарвоз гаплар

I فَدَّ (а/и) فَدِيدٌ овозни кўтармоқ, бақирмоқ

– فَدَّادٌ 1) овози баланд, бақироқ; 2) бақириб, овозини баланд қўйиб ишлайдиган чўпон ёки деҳқон

– فَدِيدٌ овоз

I فَدَحَ (а) فَدْحٌ 1) қийинчиликка қўймоқ, оғирлик солмоқ, эзмоқ; 2) *эск.* хафа қилмоқ, ранжитмоқ; IV أَفْدَحَ қийин ҳисобламоқ, оғир (вазмин) деб билмоқ

– فَادِحٌ 1) оғир, машаққатли, қийин; خَسَائِرُ ~ةٌ оғир йўқотишлар, талафотлар; 2) *эск.* хафа қилувчи, ранжитувчи

– فَادِحَةٌ *кўп.* فَوَادِحُ бахтсизлик, бало, офат

– فَدَاحَةٌ катта (ҳисобсиз) оғирлик; катт - лик, беҳисоблик

I فَدَخَ (а) فَدْخٌ синдирмоқ, ёрмоқ, чақмоқ

فَادِرٌ *кўп.* فَوَادِرُ *ёки* فَدَرٌ *кўп.* فُدُورٌ тоғ кийиги, қора эчки

– فَدِرٌ аҳмоқ, ақлсиз, ақли калта

– فَدْرَةٌ *кўп.* فَدَرٌ пиширилган рахна гўшт

– مَفْدَرَةٌ тоғ эчкиси кўп учрайдиган жой

فُدْسٌ *кўп.* فُدُسَةٌ ўргимчак ипи

I فَدَشَ (у) فَدْشٌ синдирмоқ, синдириб ташламоқ; бузмоқ, бузиб ташламоқ

I فَدَعَ (а) فَدْعٌ оёқ тўпиқдан ва қўл кафтнинг юқори қисмидан бошлаб эгилмоқ, қийшаймоқ

– أَفْدَعُ *мн.* فَدْعَاءُ *кўп.* فُدْعٌ қўлининг ка - ти юқорисидан ёки оёғи тўпиғидан қийшиқ бўлган (*одам*)

فَدَعٌ *мед.* артрит

I فَدَغَ (а) فَدْغٌ чақмоқ (*мас., ёнғоқни*); V تَفَدَّغَ чақилмоқ (*ёнғоқ ҳақида*)

فَدْفَدٌ *кўп.* فَدَافِدُ чўл, биёбон

(فدك) II فَدَّكَ 1) титмоқ, ҳурпайтирмоқ, титиб ҳурпайтирмоқ (*мас. пахтани*)

I (فدم) فَدَمَ (и) فَدْمٌ (*оғизни*) беркитмоқ, (*тўшикни*) беркитмоқ, ёпмоқ; فَدُمَ (у) فُدُومَةٌ, فَدَامَةٌ 1) қўпол бўлмоқ; 2) жонга тегадиган (зериктирадиган) бўлмоқ; 3) оғир (тушунарсиз) бўлмоқ (*услуб, стил ҳақида*); 4) дудуқланмоқ; ~ فَمُ الْآنِيَةِ идишнинг жўмрагига латта ёки тўр ўрнатмоқ (*сув ва ҳ.зни фильтрлаш учун*)

– فَادِمٌ *кўп.* فَوَادِمُ шоқул; лот (*денгиз чуқурлигини ўлчай-диган асбоб*)

– فَدَّامٌ чойнакнинг жўмрагига чойнинг ш - маси тушмаслиги учун қўйиладиган сеткали тўсиқча

– فَدَامٌ *кўп.* فُدُمٌ 1) ёпинчиқ; латтадан қилинган тиқин; 2) (*бирор н. ни*) сузиш учун ишлатиладиган мато

– فَدْمٌ, فَدِمٌ *кўп.* أَفْدَمٌ, فِدَامٌ 1) оғир тилда гап - радиган; нодонсифат; ғаросатсиз; 3) жонга тегадиган, зериктириб юборадиган; 4) *эск.* тентак, қобилиятсиз, маълумотсиз, ўз фикрини ифодалай олмайдиган

– مُفَدَّمٌ *эск.* оғзи беркитилган, ёпиб қўйилган (*идиш*)

– مَفْدُومٌ *эск.* оғзи боғлаб ёки ёпиб қўйилган (*идиш*); оғзи ва юзи латта билан боғланган (*одам*)

(فدن) II فَدَّنَ боқмоқ, озиқлантирмоқ (*ҳайвонни*)

– فَادِنٌ *кўп.* فَوَادِنُ = فَادِمٌ

– فَدَانٌ *ёки* فَدَّانٌ (*омочга қўшилган*) қўш ҳўкиз

– فَدَّانٌ[1] 1) *кўп.* فَدَادِينُ, أَفْدِنَةٌ фаддон (*24 к - рат ёки 4200.883 м 2 га тенг ер майдони ўлчови Мисрда - 0.42 га, Сурияда - 5713 м²-га тенг*)

– فَدَّانٌ[2] 2) *кўп.* فَدَادِينُ 1) қўшга қўшиладиган омоч; 2) қўшга қўшиладиган ҳўкиз

– فَدَنٌ *кўп.* أَفْدَانٌ *эск.* павильон, сарой

فَدَوْكَسٌ 1) арслон; 2) шижоатли одам; 3) الْفَدَوْكَسُ *ат. от, мз.* Ал-Фадавкас

I فَدَى (и) فِدًى, فِدَاءٌ 1) товон тўлаб сотиб олмоқ, товон тўлаб озод қ илмоқ. (*н. баланд-дир*) сотиб олмоқ (ب); 2) (*н. нидир*) қурбон қилмоқ (ب); فَدَاهُ بِحَيَاتِهِ кимгадир ҳаётини фидо қилмоқ, жонини қурбон қилмоқ; II جُعِلْتُ فِدَاكَ! فَدَّى «сенинг фидойинг бўлай!» деган сўзларни айтмоқ; III فَادَى сотиб олмоқ, (*бирор н. ни*) товон сифатида бермоқ (ب); ~ بِنَفْسِهِ ўзини фидо (қурбон) қилмоқ; VI تَفَادَى (*н. дан-дир*) эҳтиёт бўлмоқ, ўзини олиб қочмоқ (مِنْ); VIII افْتَدَى 1) (*бирор н. ни қурбон қилиб*) сотиб олмоқ, қутултирмоқ (ب); 2) товон тўламоқ; 3) (*бирор н. ёрдамида*) қутулиб қолмоқ, (*бирор н. билан*) товон тўламоқ (ب); اِفْتَدَاهَا بِرُوحِهِ (بِنَفْسِهِ) у ўз ҳаётини у (*аёл*) га фидо қилди

اِفْتِدَاءٌ *эск.* товон тўлаш, ўзини озод қилиш

– تَفَادٍ қутулиш; ... تَفَادِيًا مِنْ (*бирор н. га*) тўқнаш келмаслик учун (дуч келмаслик ниятида)

– فَادٍ *кўп.* فُدَاةٌ қутқарувчи; *дин.* гуноҳдан қутқарадиган (*ҳимоя қиладиган*)

– فِدَاءٌ 1) қутулиш; 2) товон; халос бўлиш; كَبْشُ الـ~ ҳамма гуноҳлар учун жавобгар одам; 3) қурбонлик; أَدَّى فَرِيضَةَ الـ~ (*ҳаж вақтида*) қурбонлик қилмоқ

– فِدَائِيٌّ 1. 1) (*ўз мақсади йўлида*) ҳаётини фидо қиладиган киши; 2) партизанлар (фидоийлар) га оид; عَمَلِيَّاتٌ ~ةٌ партизанлар ҳаракати (операцияси); 2. партизан

– فِدَائِيَّةٌ фидоийлик; ўзини фидо (қурбон) қилиш

– فِدًى *кўп.* أَفْدِيَةٌ арпа, буғдой, хурмо каби маҳсулотлар сақланадиган омбор ёки идиш

– فِدًى 1) фидя, товон; كَبْشُ الـ~ бошқаларнинг гуноҳи учун ҳам жазоланадиган одам; 2) қурбонлик

– فِدَاءٌ *кўп.* فِدًى = فِدَيَاتٌ

مُفَادَاةٌ 1) товон; 2) ўз-ўзини фидо (қурбон) қилиш; أَبْطَالُ الـ~ وَ التَّفَانِي садоқатли ва фидойи одамлар

– مَفْدِيٌّ 1. 1) товон тўланадиган; 2) қадр-

ли, севимли; 2. унинг учун фидойилик қиладиган одам

I فَذَّ (и) فَذّ *эск.* ажралмоқ, ажралиб чиқмоқ (عَنْ); IV أَفَذَّ битта туғмоқ (эгизак эмас) (*совлиқ ҳақида*);

فَذّ *кўп.* فُذُوذ, أَفْذَاذ 1) ёлғиз, якка; 2) ягона, ўта камёб; رِجَال أَفْذَاذ буюк одамлар

– فَذّ қадимий араблардаги қимор ўйинининг биринчи ўқи (*жами ўқлар ўнта бўлади:* مُعَلًّى, مُسْبِلٌ, نَافِسٌ, حِلْسٌ, رَقِيقٌ, تَوْأَمٌ, فَذٌّ, وَغْدٌ, مَنِيحٌ, سَفِيحٌ *охирги учтасида ютуқ бўлмайди*)

– مُفَذٌّ: ~ ةٌ شَاةٌ эгизак эмас битта туққан совлиқ

– مِفْذَاذٌ: ~ شَاةٌ якка (эгизак эмас) туғадиган совлиқ

فَذْلَكَ якун чиқармоқ, якунламоқ

– فَذْلَكَةٌ *кўп.* فَذَالِكُ 1) қисқача баён; 2) фатура; 3) якунлаш

I فَرَّ (*а/и*) فَرّ, فِرَار югурмоқ, қочмоқ; فَرَّ مِنَ الْجُنْدِيَّة армия хизматидан қочмоқ, дезертилик қилмоқ; ~ هَارِبًا қочиб кетмоқ ~تْ مِنْهَا آهَةٌ у (*аёл*) нинг оғзидан оҳ чиқиб кетди فَرَّتْ مِنْ أَسْنَانِهِ тишини кўрсатмоқ (*жилмайганда*); II فَرَّرَ қочишга мажбур қилмоқ; IV أَفَرَّ қочирмоқ; VIII افْتَرَّ 1) жилмаймоқ; чиройли, беғубор кулмоқ; 2) ялт этмоқ (*чақмоқ, яшин ҳақида*)

– أَفِرَّةٌ аралаш-қуралаш, айқаш-уйқаш

– فَارٌّ *кўп.* فَارُّونَ, فُرَّارٌ қочаётган, қочиб кетаётган; ~ مِنَ الْجُنْدِيَّة дезертир, қочоқ

– فَرٌّ[1] қочиш, қочиб кетиш

– فَرٌّ[2] = فَارٌّ

– فُرَارٌ қўй ва эчкининг боласи

– فِرَارٌ қочиш, қочиб кетиш; الْ~ مِنَ الْجُنْدِيَّة дезертирлик; لَاذَ بِالْ~ тум-тарақай бўлиб қочмоқ

– فَرَّارٌ 1) қочиб юрган; 2. 1) қочоқ; 2) симоб

– فُرَّةٌ 1) шиддат. кучайиш; 2) бошланиш, (*н.нингдир*) аввали; ~ مِنَ الْحَرِّ ҳароратнинг бошланиши ёки ўта юқорилиги

– فِرَّةٌ, فِرًى бедана

– فُرَارٌ = فِرِيرٌ

– فُرَيْرَةٌ *кўп.* ـاتٌ пилдироқ, бизбизак

– مَفَرٌّ қутулиш, қутулиб қочиш; هَذَا لَا ~ مِنْهُ бу муқаррардир

– مَفَرٌّ қочиб бориладиган жой

– مِفَرٌّ: ~ فَرَسٌ миниб чопса бўладиган от

فَرًا *кўп.* أَفْرَاءٌ ёввойи эшак, гур

– فَرَاءٌ = فَرًا

فُرَاتٌ чучук (*сув ҳақида*); ◊ الْ~ Фирот (*дарё*); الْ~ان *ик.с.* Дажла ва Фирот дарёлари

فَرَانْكُوفِيلٌ 1) франкофилликка оид; 2) франкофил (*французларга оид ҳамма нарсага сажда қилувчи*)

فَرَاوِلَةٌ қулупнай

فَرْبَلَةٌ бурмалар (*мас., кўйлакдаги*)

فَرْبِيُونٌ *бот.* сутлама, ихрож (*заҳарли ўт, алаф*)

فَرْتَكَ йиртмоқ, парча-бурон қилиб йиртмоқ

– فَرْتَكَةٌ парча-бурон қилиб йиртиш

فَرْتَنَا *ат. от, мз.* Фартано

فُرْتُونَةٌ 1) пўртана, бўрон, шторм (*сол.* فُرْطُونَةٌ); 2) фортуна (*тақдир; бахт, омад, толеъ*)

(فرت) IV أَفْرَتَ ичак-қоринни ёриб, ичидагини ирғитиб ташламоқ

– فَرْتٌ кўп فُرُوتٌ огшқозон ва ичакдаги на - салар

I فَرَجَ (*и*) فَرْج 1) очмоқ; ~ بَيْنَ صَفْقَتَيْنِ эшик тавақаларини қия очмоқ; 2) (*н.дандир*) озод қилмоқ, қутултирмоқ (عَنْ); 3) таскин бермоқ; ~ الْهَمَّ ташвишларни тарқатмоқ; 4) *эск.* ёриқ ҳосил қилмоқ, тешмоқ; II فَرَّجَ 1) енгиллатмоқ; (*н. дандир*) қутултирмоқ; ~ الْأَزْمَةَ кризисни тугатмоқ; 2) (*к. нингдир*) кўнглини очмоқ; 3) кўрсатмоқ; ~هُ عَلَى الْبِلَادِ кимнидир шаҳар бўйлаб айлантирмоқ, кимгадир шаҳарни кўрсатмоқ; IV أَفْرَجَ 1) (*қаердандир ёки н. дандир*) озод қилмоқ (مِنْ); (*к. нидир*) озодликка чиқармоқ (عَنْ); 2) (*н. нидир*) ташлаб кетмоқ (عَنْ); V تَفَرَّجَ 1) (*н. нидир*) кўриб чиқмоқ, тамошо қилмоқ; (*н. билан дир*) завқланмоқ (عَلَى); 2) дилхушлик қилмоқ; сайр қилмоқ; 3) очилмоқ; (*к. гадир йўл бериш учун*) тисарилмоқ, чекинмоқ; VII انْفَرَجَ 1) ёрилмоқ, чақилмоқ; 2) очилмоқ; (*бурчак томонларига ўхшаб*) ёйилмоқ; ~ الْبَابُ عَنْهُ у эшикда пайдо бўлди, кўринди; 3) кенгаймоқ, бўлинмоқ; 4) тарангликни йўқотмоқ, тамом бўлмоқ, тугатилмоқ; ~ت الْأَزْمَةُ кризис ўтиб кетди (тугади)

– أَفْرَاجٌ *эск.* султон қароргоҳини тўсиб т - рувчи полотноли тўсиқ; шу тўсиқ ичидаги ҳамма нарса

– إِفْرَاجٌ озод бўлиш; озодлик; (*к. н - дир*) озодликка чиқа-риш (عَنْ)

– انْفِرَاجٌ 1) очилиш; ажралиш; 2) бўшашиш; қутилиш; ~ الْأَزْمَةِ кризиснинг тугаши; الْ~ الدُّوَلِيُّ халқаро кескинликнинг юмшаши (бўшашиши)

– تَفَرُّجٌ тамошо қилиш, мушоҳада

– تَفْرِجَةٌ *кўп.* تَفَارِيجُ, تَفَارِجُ оралиқ, интервал

– فَرَارْجِيٌّ *кўп.* فَرَارْجِيَّةٌ паррандабоқар, уй па - рандалари савдогари

– فَرَجٌ 1) енгиллашиш; 2) таскин; 3) шо - лик, роҳат; الْ~ مِفْتَاحُ الصَّبْرِ *мтл.* сабр-шодлик калити; 4) *ат. от, мз.* Фараж

– فَرْجٌ *кўп.* فُرُوجٌ 1) оралиқ; 2) тешик, ёриқ; 3) аёлларнинг жинсий аъзоси

– فُرُجٌ, فَرَجٌ сир сақлай олмайдиган

– فَرْجَةٌ ғамдан холи (хориж) бўлиш

– فُرْجَةٌ *кўп.* فُرَجٌ 1) тешик; الْ~ مِفْتَاحٌ к - лит (очқич) тешиги; 2) оралиқ; (*бирор н. ўтказиладиган*) ёриқ (тешик); 3) *эск.* юпаниш, кўнгил олиш

– فُرَجَةٌ коп. فُرَجٌ 1) сайру тамошо; сайру саёҳат; 2) ёқимли манзара (тамошо); 3) дилхушлик, кўнгилочарлик, ҳузур-ҳаловат

– فَرَجِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ кенг енгли ва кенг қилиб тикилган устки кўйлак (*шаҳлар кийими*); 2) жубба (*қибт руҳонийлари кийими*)

– فَرُّوجٌ, أَفْرُوجٌ *кўп.* فَرَارِيجُ жўжа

– فَرُّوجٌ[2] *кўп.* فَرَارِيجُ 1) ғўдак боланинг ку - лаги; 2) орқа этаги йиртиқ куйлак

– فَرُّوجٌ *кўп.* فَرَارِيجُ = فَرُّوجَةٌ

– مُتَفَرِّجٌ 1. 1) кураётган, назорат қилаётган; қараб завқланаётган; 2) мушоҳадага оид, мушоҳадавий; 2. 1) тамошабин; ~ وَقَفَ ... مِنْ ...га нисбатан четдаги тамошабин ўрнини тутмоқ; 2) (*судда ишни*) кўрувчи; 3) кузатувчи, мушоҳада қилувчи

– مُفَرَّجٌ 1) саҳрога ташлаб кетилган ва қотили номаълум бўлган мурда; 2) бирор бисотсиз, фарзандсиз, яқин кишисиз кимса

– مُفَرَّجٌ жўжалари кўп; ~ دَجَاجَةٌ жўжалари кўп товуқ

– مُنْفَرِجٌ очилувчи; (*бурчак томонларига ўхшаб*) икки томонга кетувчи; زَاوِيَةٌ ~ةٌ *мат.* ўтмас бурчак

فَرْجَارٌ паргор, циркул; فَتْحَةُ الْ~ паргорнинг очилиш миқёси (даражаси)

فِرْجَوْنٌ *кўп.* فَرَاجِينُ 1) қирағуч; 2) чўтка; 3) қашлағич

I فَرِحَ (*а*) فَرَح хурсанд бўлмоқ, шодланмоқ; (*н. дандир*) шод бўлмоқ (ب) ~ فِي عَبِّهِ билинтирмай бировнинг бахтсизлигидан кулмоқ, ичиқоралик қилмоқ; II فَرَّحَ хурсанд қилмоқ, шодлантирмоқ, севинтирмоқ; IV أَفْرَحَ 1) севинтирмоқ, шодлантирмоқ; 2) ғамга қўймоқ, ташвишга солмоқ; ~تْنِي الدُّنْيَا ثُمَّ ~تْنِي бу дунё мени аввал шод қилди, кейин ташвишга солди

– فَارِحٌ хурсанд, шод; хушчақчақ

– فَرِحٌ 1) = فَارِحٌ; 2) димоғдор, кеккайган, каттаоғиз

– فَرَحٌ *кўп.* أَفْرَاحٌ 1) фараҳ, хурсандлик, шо - лик; хушчақчақлик; ~ رَقَصَ хурсандликдан ўйнамоқ, ирғишламоқ; 2) тўй

– فَرْحَانُ *мн.* فَرْحَى = ; فَرِحٌ 1)

– فَرْحَةٌ 1) шодлик, хурсандлик; 2) тўй

– مَفْرَحٌ шод, хурсанд

– مُفْرَحٌ қарзга ботган (қарздор) одам

– مُفْرِخ 1) шодмон, хурсанд қиладиган; 2) шод қилувчи; хуш чақчақ

– مُفْرَخ به = مُفْرِخ به

I فَرِخَ (а) فَرَخ эск. тинч, хотиржам бўлмоқ, тинчланмоқ; II فَرَّخَ 1) тухум босиб ётмоқ, жўжа чиқармоқ; الطَّائِرُ ~ жўжаси бор бўлмоқ, жўжали бўлмоқ; 2) новда чиқармоқ (*дарахт ҳақида*); IV أَفْرَخَ тухум босиб ётмоқ, жўжа чиқармоқ; الْبَيْضُ ~ тухумдан чиқмоқ (*жўжалар ҳақида*); الطَّائِرُ ~ жўжаси бор бўлмоқ, жўжали бўлмоқ; النَّبَاتُ ~ новда чиқармоқ; ◊ فِي رَوْعِهِ ~ кимнидир тинчлантирмоқ, кимгадир таскин бермоқ; أَفْرَخَ رَوْعُهُ *мажз.* у ўзига келди (*қўрқувдан*); X اسْتَفْرَخَ боқмоқ, кўпайтирмоқ (*мас., парранда*ларни-الطُّيُورَ)

– تَفْرِيخ 1) (*жўжа*) очиш; 2) инкубация; مَحَطَّةُ لِلـ~ آلَةٌ لِلـ~ (جِهَازٌ) الصِّنَاعِيُّ الدَّوَاجِنِ инкубатор; парранда фермаси

– فَرَاخ *кўп.* уй паррандаси; السُّودَانِ ~ цеса - калар; الْعُقَيْطِ ~ ғозқанжирлар (*қуш*)

– فَرْخ *кўп.* فِرَاخ, أَفْرُخ, فُرُوخ, أَفْرَاخ жўжа; 2) *шунингдек* قِشْرٍ ~ олабуға (*балиқ*); نَهْرِيّ ~ дарё олабуғаси; نِيلِيّ ~ Нил олабуғаси; ◊ النَّبَاتِ ўсимлик новдаси; وَرَقٍ ~ қоғоз вараги; جَمْرٍ ~ *мед.* ҳўппоз, карбункул

– فَرْخَة *кўп.* فِرَاخ, فَرَخَان товуқ; رُومِيَّة ~ *ёки* ~ هِنْدِيَّة ғулғули, буқалама товуқ, ғулғултовуқ

– مَفْرَخ *кўп.* مَفَارِخ товуқхона, товуқ катаги

I (فرد) فَرَدَ (*у*) فُرُودٌ 1) якка (ёлғиз) бўлмоқ, ягона бўлмоқ; 2) ҳач кими йўқ (ёлғиз) бўлмоқ; 3) (*бирор к. ёки н. дан*) ажралмоқ (عَنْ); 4) ажратмоқ; فَرَدَ (*и*) فَرْدٌ 1) ёзмоқ, очмоқ (*мас., газетани*); бўшатмоқ; ёзиб юбормоқ; السَّفِينَةُ أَشْرِعَتَهَا ~ت кема елканларини ёзиб юборди; 2) (*муштни*) ёзмоқ, очмоқ; II فَرَّدَ ажратмоқ, ажратиб қўймоқ; IV أَفْرَدَ 1) айирмоқ, айириб (ажратиб) кўрсатмоқ; 2) изоляция қилмоқ; 3) (*н. гадир*) бағишламоқ (لِ); 4) *грам.* бирлик сонга қўймоқ; V تَفَرَّدَ 1) ёлғиз (ҳеч кими йўқ) бўлиб қолмоқ; 2) (*бирор н. ни*) мустақил равишда қилмоқ (ب); нимададир ягона (ёлғиз) бўлмоқ (ب); بِذِكْرِهِ ~ у ҳақда унинг ёлғиз ўзигина эслаб ўтди; VII اِنْفَرَدَ ёлғиз (*ягона*) бўлмоқ; 2) ёлғиз қолмоқ; ажратилган бўлмоқ, 3) ёлғизланиб (узлатга чекиниб) турмоқ; ёлғизликни ихтиёр этмоқ; 4) (*н. нидир*) ўзича (*мустақил*) қилмоқ (ب); (*н. дадир*) шахсан якка ўзи бўлмоқ (ب); ~ بِالْعِنَايَةِ بِالشُّؤُونِ иш ҳақида унинг ёлғиз ўзи жон куйдирарди; 5) ёзилган (*қўйиб юборилган*) бўлмоқ (*алкан ҳақида*); 6) (*н. биландир*) ажралиб турмоқ (); X اسْتَفْرَدَ 1) (*к. нидир*) якка-ёлғиз ҳолда учратмоқ; (*к. биландир*) ёлғиз учрашишга эришмоқ; 2) *кимё.*(*бирор н. ни*) ажратиб чиқармоқ

– اِنْفِرَادٌ 1) ажратилганлик, алоҳидалик; 2) ёлғизлик, узлат; 3) яккалик; الْـ~ بِالسُّلْطَةِ яккаҳокимлик; الْـ~ بِالْعِبَادَةِ яккабошлик; ~ عَلَى а) алоҳида-алоҳида; б) якка ҳолда, ёлғиз ҳолда (*равишда*)

– اِنْفِرَادِيٌّ 1) якка турадиган; ~ (سِجْنٌ) حَبْسٌ якка ҳолда қамаш, якка турадиган қилиб қамаш; якка қамоқ; غُرْفَةٌ ~ـةٌ якка киши камераси, якка киши қамоқхонаси; 2) ёлғизликни ихтиёр қилган; ёлғизланган; 3) бир ёқлама-сепарат равишдаги

– اِنْفِرَادِيَّةٌ 1) яккалик, бирлилик; 2) ёлғизлик, узлат; 3) ажратиб қўйилганлик, изоляциядалик

– فَارِدٌ *кўп.* فَوَارِدُ ёлғиз, якка; алоҳида, айрим

– فُرَادَى *ёки* فُرَادًا битта-биттадан, бирин-кетин

– فَرْدٌ *кўп.* أَفْرَادٌ 1. 1) битта, якка; 2) тоқ, битт - си (*жуфтнинг биттаси*); 3) ягона, битта-ю битта; 2. 1) одам, шахс; киши; алоҳида олинган шахс; الْـ~ لِلْجَمِيعِ وَ الْجَمِيعُ لِلْـ~ бир киши ҳамма учун, ҳамма бир киши учун; مِنْ كُلِّ ~ وَفْقًا لِقُدْرَتِهِ وَ إِلَى كُلِّ ~ وَفْقًا لِعَمَلِهِ ҳар бир к - ишидан қобилиятига яраша, ҳар бир кишига меҳнатига яраша; أَفْرَادُ النَّاسِ одамлар, омма; أَفْرَادُ الْجَيْشِ солдатлар, оддий аскарлар; الْأَفْرَادُ шахсий таркиб (состав); كَاتِبُ شُؤُونِ الْأَفْرَادِ шахсий таркиб котиби (секретари); أَفْرَادًا وَ إِجْمَالًا яккама-якка ва гуруҳ-гуруҳ ... бўлиб; ~ا ~ا якка-якка, битта-биттадан; ~ جَوْهَرٌ а) атом; б) монада; 2) *шунингдек*: ~ عَدَدٌ тоқ сон; 3) *грам.* бирлик сон; ◊ رَجَبُ الْـ~ ражаб (*қамарий тақвимнинг еттинчи ойи*); كَانَ ~ا فِي صِنَاعَتِهِ ўз ишининг устаси бўлмоқ; الْفَرْدُ Ягона (*Аллоҳ сифатларидан бири*)

– فَرْدَة *кўп.* فُرُودٌ 1) тўппонча, пистолет; ~ بُنْدُقٍ *ёки* أُوتُمَاتِيكٌ автомат-пистолет; ~ بِسَاقِيَةٍ револьвер; 2) сават, корзинка; ~ كَبِيرٌ катта фард (*14 рубъ* (*қар.* رُبْعٌ) *ёки* 1.155 *галлонга тенг ҳажм ўлчови*); ~ صَغِيرٌ кичик фард (*7рубъ қар.* رُبْعٌ) *ёки* 57.75 *литрга тенг ҳажм ўлчови*)

– فَرْدٌ *эск.* ёлғиз, ягона

– فَرْدَانٌ ўз жинсидаги ёлғиз (ягона) нарса, уникум

– فَرْدَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) ботинка, пайпоқ, қўлқоп ва шу к. ларнинг биттаси (*жуфтнинг бир тоқи*); شَارِبٍ ~ мўйлов; ~ ثَدْيٍ аёл маммаси (*нинг биттаси*); 2) тўп; пачка; кичкина тугун

– فَرْدَةٌ *кўп.* فُرَدٌ солиқ; патент

– فَرْدِيٌّ 1. 1) якка, ёлғиз, танҳо; тоқ; ~ عَدَدٌ тоқ сон; 2) хусусий, индивидуал; ~ـةٌ مُبَادَرَةٌ шахсий ташаббус; 3) жон бошига тўғри келадиган (*даромад ҳақида*); бир изли (*мас., т.-й. ҳақида*) 2. худбин, индивидуалист

– فَرْدِيَّةٌ индивидуализм; индивидуаллик

– فَرِيدٌ 1) яккаю-ёлғиз, ўхшаши йўқ, тенги йўқ; камёб, ўта қимматбоҳо; ~ فِي بَابِهِ ўз жинси аро ягона; ~ فِي نَوْعِهِ ўзига хос; ~ الْعَصْرِ ўз асрининг буюк кишиси; 2) ипга ўтказилган марварид

– فَرِيدَةٌ *кўп.* فَرَائِدُ 1) гавҳар; 2) камёб (ўхшаши йўқ) нарса, уникум; فَرَائِدُ الدُّرِّ йирик-йирик марварид; ◊ وَرَقٍ ~ дест, қоғоз дастаси (*ёзув қоғозининг ўлчов бирлиги; метрик дест* (*даста*) *-50 тахта; рус дести* (*дастаси*)- 24 *тахта*)

– مُتَفَرِّدٌ 1) якка, ёлғиз; 2) фавқулодда, ҳеч кўрилмаган

– مُفْرَدٌ *кўп.* ـَاتٌ 1. алоҳида, махсус; ягона, ёлғиз; ~ بِـ а) алоҳида, махсус; б) бир ўзи, мустақил ҳолда, индивидуал равишда; جَاءَ ~ـهُ هُنَا бу ерга у ўзи ёлғиз келди; 2, *грам.* бирлик сон

– مُفْرَدَاتٌ *кўп.* 1) алоҳида сўзлар; لَفْظِيَّةٌ ~ *ёки* اللُّغَةِ ~ пексика; 2) жузъий томонлар; айрим жиҳатлар; الْمِيزَانِيَّةِ ~ бюджетнинг айрим томонлари

– مُفْرَدَانِيٌّ суккабош, уйланмаган

– مُفْرَدَةٌ *кўп.* ـَاتٌ доривор ўтлар

– مَفْرُودٌ 1) ёйилган; очилган; бўшаштирилган; جَبْهَةٌ ~ـةٌ силлиқ (ажинсиз) пешона; 2) таранг, қотиб турган; قَامَتُهُ ~ـةٌ у қотиб турар эди

– مُنْفَرِدٌ 1. 1) якка, ёлғиз; 2) бир кишилик; ~ سِجْنٌ бир кишилик қамоқ; 3) алоҳида, а - ратилган; ~ا алоҳида, бўлинган ҳолда; 4) сепаратив, сепаратли; ~ صُلْحٌ сепаратив (*бир ёқлама*) сулҳ; 2. *муз.* яккахон, соло; ~ كَمَانٌ скрипкадаги соло, скрипканинг ўзида ижро этилган музика

فَرْدَوْجَانُ *тар.* форсий тақвим бўйича охи - ги ойга қўшиб 365 кунга тенглаштириладиган беш кун (*форсий*)

فِرْدَوْسٌ *кўп.* فَرَادِيسُ фирдавс, жаннат, жа - нат боғи; طَائِرُ الْـ~ *зоол.* жаннат қушлари (*чумчуқсимо́нлар туркумига мансуб, ялтироқ патли, жуда чиройли қушлар оиласи, Шарқий-Шимолий Осиёда ва Шарқий Австралияда яшайди*); الْفَرَادِيسُ Шом ўлкасидаги жой номи

– فِرْدَوْسِيٌّ жаннатга (фирдавсга) оид, жа - натий, фирдавсий

I فَرَزَ (*и*) فَرْزٌ ажратмоқ; 2) танламоқ, навларга ажратмоқ; الْأَصْوَاتَ ~ берилган овоз-

ларни *ёки* бюллетенларни санаб чиқмоқ; III فَارَزَ ажралишмоқ, бўлинишмоқ; IV أَفْرَزَ 1) ажратмоқ; 2) сиқиб чиқармоқ, сиқиб олмоқ (*мас., мева шарбатини*); 3) الصَّيْدُ ~ ов бароридан келмоқ, ови ўнгидан келмоқ; VII انْفَرَزَ навларга ажралмоқ, (ажратилмоқ, танланмоқ); сиқиб чиқарилмоқ (*олинмоқ мас., мева шарбатини*);

– إِفْرَازٌ ажралиб чиқиш; *физиол.* секреция

– إِفْرَازَاتٌ *кўп.* ажралиб чиқиш (*мас., орг - низмнинг*)

– إِفْرِيزٌ *кўп.* أَفَارِيزُ *алиф.б.қар.*

– فَرَّازٌ навларга ажратувчи (*мас., хат, т - вар ва ҳ.к. ларни*)

– فَرَّازَةٌ *кўп.* ـَاتٌ сепаратор (*сутдан ёғни ажратиб олиш учун ишлатиладиган қурилма*)

– فَرْزٌ танлаш, навларга ажратиш; ~ الأَصْوَاتِ берилган овозларни *ёки* бюллетенларни санаб чиқиш; الْـ~ الْعَسْكَرِيُّ ҳарбий хизматга янги кишиларни олиш

– فَرْزٌ *шахм.* фарзин (*Шимолий Африкада*)

– فَرْزَةٌ бўлак, парча, ажратиб олинган қисм

– فَرِيزَةٌ *кўп.* فَرَائِزُ фреза (*металга ишлов б - радиган айланма барабанли дастгоҳ*); عَامِلُ الْـ~ фрезачи

– مُفْرَزَاتٌ = إِفْرَازَاتٌ

– مُفْرَزَةٌ *кўп.* مَفَارِزُ ҳарб. даста, отряд

– مَفْرُوزٌ 1) ажратилган; 2) танланган, та - лаб олинган

الْفَرَزْدَقُ Ал-Фараздақ (*шоир*)

– فَرَزْدَقَةٌ *кўп.* فَرَزْدَقٌ , فَرَازِقُ бир бўлак хамир

– فَرَزْدَقِيٌّ тест (*бирор н. ни аниқлашнинг стандарти*) ранглари

فُرْزُعٌ пахтанинг чигити

فِرْزِلٌ темир қирқадиган қайчи

(فرزن) فَرْزَنَ *ёки* تَفَرْزَنَ *шахм.* фарзинга чиқмоқ, фарзинга айланмоқ; مَتَى فَرْزَنْتَ يَا بَيْدَقُ؟! қачондан бери хўроз бўлиб қолдинг (*сўзма-сўз: қачон фарзин бўлдинг, эй пиёда*)?! (*турли йўллар билан тез мартабага эришган одам ҳақида*)

– فِرْزَانٌ *кўп.* فَرَازِينُ фарзин

I فَرَسَ[1] (*и*) فَرْسٌ 1) ичак-чавоғини ағдариб ташламоқ, дабдала қилмоқ (*ваҳший ҳайвонлар ҳақида*); 3) *эск.* бўйнини синдирмоқ (*арслон ҳақида*); 2) бирор шикаст орттирмоқ, панд емоқ; فَرَسَ[2] (*и*) فِرَاسَةً қараб чиқмоқ, кўриб чиқмоқ; кузатиб турмоқ, кузатмоқ; فَرُسَ (*у*) فَرَاسَةً, فُرُوسَةً, فُرُوسِيَّةً 1) йилқичилик ишига моҳир бўлмоқ; 2) *эск.* моҳир чавандоз бўлмоқ; V تَفَرَّسَ 1) кузатиб юрмоқ, яхшигина қараб юрмоқ; диққат-эътибор билан қарамоқ, тикилмоқ; 2) кўриб (сезиб) қолмоқ; 3) кузатмоқ; VIII انْفَرَسَ дабдала қилмоқ, ичак-чавоғини ағдариб ташламоқ, ғажиб ташламоқ, емоқ (*ваҳший ҳайвон ҳақида*); الْفَتَاةَ ~ қизни зўрламоқ, зўрлаб номусига тегмоқ; الْكُتُبَ ~ китобларни тез ўқиб ташламоқ; X اسْتَفْرَسَ ваҳшийлашмоқ, ғазабга минмоқ

– فَارِسٌ *кўп.* فُرْسَانٌ, فَوَارِسُ чавандоз, отлиқ; 2) рицар, қаҳрамон; ◊ رَجُلٌ ~ النَّظَرِ синчков одам, синчковлик билан қарайдиган одам

– فَارِسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ чавандоз аёл; амазонка (*юнон афсоналарида-жанговар аёл*)

– فَارِسٌ *жам.* 1) форслар; 2) фирслар (*фирс динига иқтидо қилувчилар, пирсиёнлар*)

– فَارِسِيٌّ 1) форсларга оид; форсий; اللُّغَةُ الْـ~ـَةُ форс тили; 2) форс; 2) пирсиён

– فَارِسِيَّةٌ: الْـ~ 1) форсий, форс тили; 2) форс тилидан кирган сўзлар; келиб чиқиши форсча бўлган сўзлар; 3) *дин.* пирсиёнлик

– فَرَّاسٌ *эск.* йиртқич, тилка-пора қилувчи

– فِرَاسٌ: ~ أَبُو йўлбарс

– فَرَاسَةٌ чавандозлик санъати, чавандозлик

– فِرَاسَةٌ тушуниб (фаҳмлаб) олишлик, зеҳнлилик, фаросатлилик; ўткир (нозик) ақл; ~ عِلْمُ физиономика; عِلْمُ ~ الدِّمَاغِ френология; عِلْمُ ~ الْيَدِ хиромантия

– فَرَسٌ мз, *мн. кўп.* أَفْرَاسٌ 1) от; байтал; *шахм.* от, асп; ~ رِهَانٍ чопқир от; الْـ~ الْمَسْحُورُ *фольк.* сеҳрли от; هُمَا كَفَرَسَيْ رِهَانٍ *маж.* уларнинг бир-биридан ортиқ-ками йўқ (*сўзма-сўз: улар ёнма-ён кетаётган иккита отдек теппа - тенг*); 2) *муз.* харак, эшак; ◊ النَّهْرِ ~ *ёки* ~ الْبَحْرِ гиппопатам, бегемот, сув оти; ~ النَّبِيِّ *зоол. бешиктерватар* الْـ~ الْأَعْظَمُ بُرْجُ *астр. Пегас юлдузлар туркуми* (*буржи*)

– فَارِسٌ = فَرْسٌ

– فُرْسٌ жам. форслар

– فِرْسٌ ўсимлик турларидан бири

– فُرْسَانٌ *кўп.* отлиқ аскарлар, кавалерия

– فِرْسَةٌ *мед.* одамнинг бўйнига чиқадиган яра

– فُرُوسَةٌ 1) чавандозлик; 2) рицарлик; қаҳрамонлик

– فُرُوسِيَّةٌ 1) чавандозлик; الْـ~ أَلْعَابُ чавандозлик ўйини (*мас. циркда*); 2) рицарлик

– فَرِيسٌ *кўп.* فَرْسَى ўлдирилган, қатл эти - ган; ~ ثَوْرٍ сўйилган буқа

– فَرِيسَةٌ *кўп.* فَرَائِسُ ўлжа, талафот

– فَرِّيسِيٌّ 1) фарисейларга оид; 2. фар - сей (*қадимги Лудеяда: мутаассиблиги ва мунофиқлиги билан машҳур бўлган динийсиёсий мазҳаб аъзоси*); الْفَرِّيسِيُّونَ وَ الصَّدُّوقِيُّونَ фарисей ва саддуқийлар

– مُفْتَرِسٌ қонхўр, ваҳший; حَيَوَانَاتٌ ـَةٌ ваҳший ҳайвонлар, ёввойи ҳайвонлар

فَرْسَخٌ *кўп.* فَرَاسِخُ фарсаҳ, фарсанг, миля (*узунлик ўлчови бўлиб, 3000 ذِرَاعٌ مِعْمَارِيٌّ га ёки 2250 м.га, тарихда 5760 м.га тенг*)

فَرْسَفَةٌ жасурлик, ботирлик, қаҳрамонлик

فِرْسِنٌ *кўп.* فَرَاسِنُ туёқ (*кўпроқ туяга нисб - тан ишлатилади*)

I فَرَشَ (*у*) فَرْشٌ 1) солмоқ, ётқизмоқ; (*бирор н. билан*) қопламоқ (ب); الطَّرِيقَ بِالْوُرُودِ ~ *маж.* кенг йўл очиб бермоқ (*сўзма-сўз: йўлларига гуллар сочмоқ*); 2) (*н. билан-дир*) қопламоқ, (*н. нидир*) ётқизмоқ (ب); ~ بِالْأَسْفَلْتِ асфальт ётқизмоқ, асфальтламоқ; 3) (*хонани*) мебелламоқ, мебеллаштирмоқ; 4) мақтанмоқ; II فَرَّشَ 1) (*кўчага бирор н.*) ётқизмоқ, қопламоқ; 2) чўтка билан тозаламоқ (*мас., кийимни*); IV أَفْرَشَ ёймоқ, яссиламоқ, ясси қилмоқ; VII انْفَرَشَ қопланган (ётқизилган) бўлмоқ; VIII افْتَرَشَ I) ётқизмоқ; 2) (*н. нидир устида*) ухламоқ; (*н. дандир*) кўрпа сифатида фойдаланмоқ; الْخَضْرَاءَ ~ ўт-ўлан устида ётмоқ الْغَبْرَاءَ ~ зах ер устида ётмоқ; 3) ёзилмоқ, ёйилмоқ, тўшалмоқ; 4) босқиламоқ; ذِرَاعَيْهِ ~ қулочни ёзиб юз тубан ётмоқ; الْمَرْأَةَ ~ аёл билан жинсий алоқа қилмоқ; ◊ اللِّسَانَ ~ тилга эрк бермоқ

– فَرَّاشٌ 1) хизматкор, малай; ходим; фа - рош; 2) (*идорадаги*) қоравул

– فِرَاشٌ *кўп.* فُرُشٌ 1) калавот, ётоқ, ётиш учун солинадиган кўрпа-тўшак; الْمَرَضِ ~ касалнинг кўрпа-тўшаги; الْـ~ طَرِيحُ ётиб қолган бемор (*касал*); الْمَوْتِ ~ ўлим тўшаги; الْـ~ قَرْحَةُ ётаверишдан уюшиб жонсиз бўлиб қолган жой, ётаверишдан эзилиб *ёки* қотиб қолган жой; 2) аёл, хотин киши

– فِرَاشٌ[1] чархпалак (*сув тегирмонидаги*)

– فِرَاشٌ[2] *жам.* парвоналар (*мас., шам атр - фидаги*)

– فِرَاشٌ[3] қуриган балчиқ

– فَرَاشَةٌ[1] *кўп.* ـَاتٌ 1) капалак; парвона; الْكُرُنْبِ (الْمَرْقُوفِ) ~ *зоол.* карам капалаги, оқ капалак; 2) енгилтак одам; 3) тегирмон чархпалаги; الْقُفْلِ ~ қулфнинг тили

– فَرَاشَةٌ[2] оз миқдордаги сув

– فَرْشٌ[1] *кўп.* فُرُوشٌ 1) уй анжомлари; 2) уй жиҳозлари (*мас., кўрпача, гилам, бўйра к. лар*); анжомлар; الْبِنَاءِ ~ бино асоси (пойдевори, фундаменти); الْبَيَّاعِ ~ кўтариб юриб савдо қилувчининг дўкончаси; التُّرْعَةِ ~ канал туби (*ости*); الْحِذَاءِ ~ патак; الطَّاوِلَةِ ~ дастурхон; الْقَنْطَرَةِ ~ кўприк устига терилган тахта *ёки* қоплама; النَّوْمِ ~ кўрпа-тўшак; 3) *эск.* минишга ярамайдиган ёш туя

– فَرْشٌ² суйиқдан бошқа чора қолмаган мол ёки қуй

– فُرْشَانِيَّةٌ, فُرْشَاةٌ ~ الْأُحْدِيَّة чўтка; этик чўткаси

– فَرْشَةٌ *кўп.* فَرَشَاتٌ 1) курпа-тўшак; 2) курпача; матрас; бўйра; ~ قَشٍّ ичига сомон тиқилган курпача

– فُرْشَةٌ *кўп.* فُرَشٌ чўтка; ~ الْهُدُوم кийим чўткаси; ~ الْأَسْنَان тиш чўткаси; (الشَّعْر) ~ الرَّأْس соч тарайдиган чўтка; (الْبُودْرَة) ~ البُدْرَة упа қўядиган момиқ; ~ الحِلَاقَة сартарошлик чўткаси; ~ البُوْيَة للتَّلْوِين *ёки* ~ البُوْيَة (*бўяшда ишлатиладиган*) чўтка, бўёқ чўткаси

– فُرُوشَاتٌ *кўп.* уй жиҳозлари

– فَرِيشٌ *кўп.* فَرَائِشُ янги туққан бия, янги бўшанган бия

– مِفْرَشٌ *кўп.* مَفَارِشُ 1) дастурхон; 2) чойшаб (*калавотга ёйиладигани*)

– مِفْرَشَةٌ *кўп.* مَفَارِشُ ёпчиқ, ёпиқ, жабдуқ (*эгар остидан отга ёпиладиган мато*)

– مَفْرُوشٌ¹ 1) (*н. биландир*) ёпилган; ёпиб қўйилган (ب); 2) бостирилган, қопланган; 3) жиҳозланган, мебеллаштирилган; أُوضَةٌ ~ـةٌ жиҳозланган (мебеллаштирилган) хона

– مَفْرُوشٌ² бўталоқ, туянинг боласи

– مَفْرُوشَاتٌ *кўп.* мебель, жиҳоз, анжомлар

فَرْشَحَ 1) отга минмоқ; (*отга минатуриб*) оёқни айлантириб туширмоқ; 2) оёқни кермоқ

– فَرْشَحَةٌ 1) отга миниш; 2) оёқни кериш

فَرْشَحَ = فَرْشَحَ

فُرْشِيَنَةٌ *кўп.* ـاتٌ соч тўғнағичи

I. فَرَصَ (*и*) فَرْصٌ кесмоқ, қирқмоқ, узиб ташламоқ, бўлиб ташламоқ; VIII افْتَرَصَ фойдаланмоқ; فُرْصَةً ~ фурсатдан фойдаланиб қолмоқ

– فَرْصٌ бўлиш, кесиш, қирқиш

– فُرْصَةٌ¹ *кўп.* فُرَصٌ 1) қулай фурсат, қулай вақт; шанс; سَانِحَةً ~ қулай фурсат (он, момент); فُرَصٌ مُتَكَافِئَةٌ тенг имкониятлар; فُرَصٌ وَ إِمْكَانِيَّاتٌ шанс ва имкониятлар; بِأَقْرَبِ ~ مُمْكِنَةٍ энг яқин вақт (фурсат) ичида; لَمْ يَتْرُكِ الـ~ لـ... у ...нинг қулай фурсатини қўлдан бермади; انْتَهَزَ الـ~ фурсатдан фойдаланмоқ; 2) ишдаги танаффус пайти (вақти); таътил, каникул; الْعِيدِ ~ байрам (ийд) таътили

– فُرْصَةٌ² *ёки* فُرْصَةٌ *ёки* فُرْصَةٌ *кўп.* فِرَاصٌ бир бўлак пахта ёки юнг

– فَرِيصَةٌ *кўп.* فَرَائِصُ кўкрак мушаги (мускули); ◊ (فَرِيصَتُهُ) ارْتَعَدَتْ فَرَائِصُهُ унинг оёқлари қалтираб кетди, у қўрқиб кетди

– مِفْرَصٌ *кўп.* مَفَارِصُ = مِفْرَاصٌ

– مِفْرَاصٌ *кўп.* مَفَارِيصُ ўткир тиғли (кескир) омбир

فِرْصَادٌ 1) тут дарахти; 2) тут меваси; 3) қизил тут (*шотут*)

(فرض) I فَرَضَ (*и*) فَرْضٌ йўл қўймоқ, ҳисобламоқ, фараз қилмоқ, тасаввур қилмоқ; لِنَفْرِضْ أَنَّ الْحَقَّ مَعَهُمْ ... улар ҳақ деб фараз (тасаввур) қилайлик; 2) (*к. нингдир*) зиммасига юкламоқ; (*к. нингдир*) вазифаси деб белгилаб қўймоқ; (*к. гадир ўз фикрини*) тиқиштирмоқ (عَلَى); ~ـهُ بِالْقُوَّةِ (*к. гадир*) ниманидир мажбурлаб тиқиштирмоқ (عَلَى); ~ الْأَحْكَامَ қонунни (ҳукмни, мажбурий қарорларни) кучга киритмоқ; 3) (*солиқ*) солмоқ; ~ الضَّرَائِبَ солиқ солмоқ; 4) бўлмоқ, тақсимламоқ; (*к. гадир*) белгиламоқ, ажратмоқ (لِ); 5) кертик (кертма белги) қўймоқ; فَرَضَ (*у*) فَرَاضَةً ёши ўтмоқ, қаримоқ; II فَرَّضَ 1) кертик (кертма белги) қўймоқ; 2) тушунтирмоқ, аниқлаб бермоқ; VIII افْتَرَضَ 1) фараз қилмоқ, тасаввур қилмоқ; 2) (*к. гадир*) мажбурият қилиб бермоқ, топширмоқ (عَلَى)

– افْتِرَاضٌ *кўп.* ـاتٌ 1) фараз; 2) *юр.* презумция (*фактнинг акси тасдиқланмагунча, шу фактни тўғри деб топиш*)

افْتِرَاضِيٌّ тахминий, фараз қилинган

– فَارِضٌ қари (*ҳайвон ҳақида*)

– فِرَاضٌ 1) дарёнинг бошланиш қисми; 2) кийим, кийим-бош

– فَرْضٌ *кўп.* فُرُوضٌ 1) фараз; *шунингдек:* ~ عِلْمِيٌّ عَلَى ~ أَنَّ ... илмий фараз, гипотеза; ...деб фараз қилиб; ... بِالـ~ أَنَّ а) ... деб фараз қилиб; б) ... деб фараз қилайлик; 2) фарз, вазифа, мажбурият; ~ عَيْنٍ *юр.-шар.* фарзи айн, шахсий (индивидуал) фарз (мажбурият); ~ كِفَايَةٍ фарзи кифоя, коллектив (умумиятга оид) фарз; فُرُوضُ الشُّكْرِ وَ الْإِخْلَاصِ ташаккур ва ихлос билдириш қарзи (мажбурияти); ~ مَدْرَسِيٌّ мактабдан берилган вазифалар; ~ رِيَاضِيٌّ *мат.* берилган катталик; 3) (*қонун*) талаблари (мажбуриятлари); فُرُوضُ الدِّينِ диний фарзлар, дин фарзлари; 4) (*солиқ*) солиш; 5) кертик (кертма) белги; 6) *эск.* маълум бир қисм, ҳақ; 7) *эск.* аскарлар контингенти (сони, мажмуи)

– فُرْضَةٌ *кўп.* فُرَضٌ 1) кертик (кертма) белги; 2) гаван, порт, бандаргоҳ; 3) ёриқ; тешик; чуқурлик; ўйма (*бирор н. тиқиб қўйиш учун*)

فَرْضِيٌّ фаразга асосланган, фаразий, фаразга оид

– فَرْضِيٌّ *юр.шар.* мерос илми бўйича мутахассис

– فَرْضِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ фараз, гипотеза

– فَرِيضَةٌ *кўп.* فَرَائِضُ 1) фарз, мажбурият, вазифа; 2) буйруқ (*дин ва қонундаги*); ~ الصُّبْحِ эрталабки фарз намози; أَدَّى ~ الْحَجِّ ҳажж фарзини адо этмоқ (*зулҳижжа ойида- кар.* حِجَّةٌ); 3) қисм, бўлак (*меросдаги*) 4) берилиши фарз бўлган садақа, эҳсон; عِلْمُ الْفَرَائِضِ *юр.-шар.* мерос ҳуқуқи

– مَفْرُوضٌ 1) фараз қилинадиган, фараз қилинган; ... مِنَ الـ~ أَنَّ шуни фараз қилиш мумкинки, ...; ... لَيْسَ ~ـاً أَنَّ шуни фараз қилиш мумкин эмаски, ...; ... وَ كَانَ ~ـاً أَنَّ фараз қилинган эдики, ...; 2) буюрилган, фарз қилинган

I فَرَطَ (*у*) فُرُوطٌ 1) олдинламоқ, илгарига ўтиб кетмоқ; 2) (*к. нингдир оғзидан гап*) кутилмаганда (тасодифан) чиқиб кетмоқ (مِنْ); 3) ўтиб кетмоқ (*вақт ҳақида*); 4) (*н. дадир*) эҳтиётсизлик (эътиборсизлик) қилмоқ (فِي); 5) (*к. нингдир олдида*) ўзини йўқотмоқ, каловланиб қолмоқ (فِي); 6) қоқиб туширмоқ (*дарахтдаги меваларни*); 7) (*к. дандир*) шошилиб ўзиб кетмоқ (عَلَى); 8) ечиб (бўшатиб) қўймоқ; ◊ وَلَدًا ~ боладан ажралиб қолмоқ; II فَرَّطَ 1) ўтказиб юбормоқ, камчиликка йўл қўймоқ (فِي); (*н. дадир*) юзаки муносабатда бўлмоқ (ب); ғайратсизлик қилмоқ; ҳаракатсиз бўлмоқ, фаолият кўрсатмаслик; ўтказиб юбормоқ; 3) ташлаб қўймоқ; 4) (*н. нидир*) исроф қилмоқ, мақсадсиз сарф қилиб юбормоқ, совуриб юбормоқ (ب); 5) қоқиб туширмоқ (*дарахтдан меваларни*); 6) йўқ қилмоқ, йўқотмоқ, зое кеткизмоқ; IV أَفْرَطَ 1) (*бирор н. ни*) ҳаддан ташқари ортиқ қилмоқ; (*н. дадир*) исрофгарликка йўл қўймоқ (فِي); فَمَا ~ وَ لَا فَرَّطَ у ҳамма нарсани исрофсиз қилар эди (чегарадан чиқмай қилар эди); 2) суиистеъмол қилмоқ; ўз ваколатини суиистеъмол қилмоқ; 3) ташлаб қўймоқ, ўз ҳолига ташлаб қўймоқ; 4) биринчи қилиб қўймоқ, олдинга юбормоқ; 5) *эск.* ортда қолдирмоқ; ~ فِي الْحَوْضِ ~ فِي الْحُبِّ севгида ҳаддан ошмоқ; ҳовузни ҳаддан зиёд тўлдириб юбормоқ; VI تَفَارَطَ шошилиб олдинлаб кетмоқ, олдинга ўтиб кетмоқ; VII انْفَرَطَ 1) ечилиб кетмоқ, бўшаб кетмоқ; 2) тарқалмоқ, тугамоқ; ~ عَقْدُ الْاِجْتِمَاعِ мажлис тугади; ~ عَقْدُ الْمُعَاهَدَةِ шартнома бекор қилинди (тугатилди); 3) қоқиб туширилган (олинган) бўлмоқ (*меваларнинг ҳақида*); ◊ الدَّمْعُ مِنْ مَآقِيهَا ~ у (*аёл*) нинг кўзларидан ёш оқа бошлади; VIII افْتَرَطَ (*бирор соҳада*) олдинлаб кетмоқ, ўзиб кетмоқ; وَلَدًا ~ фарзанд балоғат ёшига етмай ўлиб кетмоқ

– إِفْرَاطٌ ортиқчалик, исрофгарчилик; ~ الـ~ فِي الْغِذَاءِ الْإِنْتَاجِ ортиқча ишлаб чиқариш; ортиқча тўйинганлик; 2) суиистеъмол; ўз

ваколатини ортториб юбориш; الْـ~ فى السُّلْطَة ҳукмронликни ошириб юбориш, ҳудуд доирасидан чиқиб кетиш, чегарадан чиқиб кетиш

– تَفْرِيطٌ 1) хатолик, камчилик; ғайратсизлик; эътиборсизлик, масъулиятни сезмаслик; фаолиятсизлик (*ҳукуматдаги*); 2) исроф, исрофгарчилик; لا ~ بشرٍ مِنْ أَرْضِنَا бир қарич ҳам еримиздан воз кечмаймиз!

– فَارِطٌ ўтган, ўтиб кетган

– فُرَاطَةٌ чақа-танга, майда пуллар

– فَرْطٌ 1. ортиқча, бўш; 2. 1) ортиқчалик, ҳаддан ташқари (зиёда) лик; ~ أَنَاةٍ ғоят саботлилик, чидамлилик; ~ الإِحْسَاسِ ғоят таъсирчанлилик; ~ الدَّهَاءِ ғоят айёрлик (ҳийлакорлик); ~ الطَّمَعِ ортиқ даражада қизғончиқлик; ~ لِ دَهْشَتِهِ уни ғоят ҳайрон қолдириб; ارْتَعَدَ مِنْ ~ الخَوْفِ қаттиқ қўрқувдан титрамоқ; 2) серобчилик, мўл-кўллик, маъмурлик

– فَرْطٌ[1] одамларни сувга бошлаб борувчи

– فَرْطٌ[2] фоизлар, процентлар

– فَرْطٌ[3] мукофот; اللَّهُمَّ إِجْعَلْهُ لَنَا ~ا Илоҳо, уни биздан борган мукофот сифатида кўргин (*вафот этган ёш гўдакка нисбатан айтилади*)

– فُرُطٌ 1) унутилган, эсдан чиққан (*иш ҳақида*); 2) ҳаддан ошган, ҳаддан зиёда

– فَرْطٌ *халқ.* арзон

– فَرْطَةٌ чиқиб кетиш; ~ اللِّسَانِ оғиздан тасдифан чиқиб кетган сўз

– فُرْطَةٌ қисқа масофа; ◊ وَ هُوَ عَلَى ~ كَعْبٍ مِنْ هُنَا бу ердан уникигача бир қадам

– فُرُوطٌ оғиздан тасодифан чиқиб кетган сўз (*яна қар.* فَرْطَةٌ)

– مُفْرَطٌ 1) ўз ҳолига ташлаб қўйилган; وَ أَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ *қур.* улар дўзахда ўз ҳолига ташлаб қўйилгандирлар; 2) *эск.* олдинга юборилган

– مُفْرِطٌ ортиқ даражада, ҳаддан ташқари; исрофгарона

– مُفَرِّطٌ 1. исроф қилувчи; исрофгар; 2. исрофгарчиликка оид

فَرْطَحَ 1) ясси қилмоқ, яссиламоқ; 2) кенг қилмоқ; кенгайтирмоқ; تَفَرْطَحَ 1) ясси бўлмоқ; 2) кенг бўлмоқ; кенгаймоқ; ёйилмоқ

– مُفَرْطَحٌ 1) яссиланиб (мажақланиб) қолган; ~ نَهْرٌ кичик нахр; ~ رَأْسٌ ясси бош; 2) кенг

فُرْطُومَةٌ бурун, тумшуқ; ~ الخِنْزِيرِ чўчқанинг тумшуғи

فُرْطُونَةٌ бўрон, пўртана, шторм

I (فرع) فَرَعَ[1] (а) فَرَاعَةٌ баландбўй (хушбичим) бўлмоқ; فَرَعَ (а) فُرُوعٌ 1) (*к. дандир*) устун бўлмоқ; (*к. дандир*) ошиб тушмоқ; 2) баландламоқ, кўтарилмоқ; ~ الجَبَلِ тоққа чиқмоқ; فَرَعَ (а) فَرَعٌ *эск.* серсоч бўлмоқ, сочи кўп бўлмоқ; II فَرَّعَ 1) шох чиқартирмоқ, шохлатмоқ; 2) бўлмоқ, ажратмоқ; 3) шох (*бачки*) чиқармоқ; 4) (*к. дан, н. дан*) келиб чиққанлигини ҳисобламоқ, ҳисоблаб чиқармоқ (مِنْ); 5) *эск.* чиқмоқ, кўтарилмоқ (*тоққа*) (فِي); IV أَفْرَعَ: ~ مِنَ الجَبَلِ тоғдан тушмоқ, тоғдан пастга юрмоқ; V تَفَرَّعَ 1) шохлаб кетмоқ; 2) бўлинмоқ, шаҳобчаларга ажралмоқ; 3) (*к. дандир, н. дандир*) келиб чиқмоқ (مِنْ); 4) (*н. дандир*) ажралиб чиқмоқ (عَنْ); 5) *эск.* чиқмоқ, кўтарилмоқ (*тоққа*); 6) *эск.* (*кимдандир*) баланд бўлмоқ, бўйчан бўлмоқ; VII اِنْفَرَعَ шаҳобчаланмоқ, бўлинмоқ; VIII اِفْتَرَعَ қизлигини (бокиралигини) олмоқ

– أَفْرَعُ *мн.* فَرْعَاءُ *кўп.* فُرْعٌ серсоч, сочи қалин, қалин сочли

– تَفَرُّعٌ бўлиниш, шаҳобчаланиш; шох чиқариш

– تَفْرِيعَةٌ *кўп.* ـَاتٌ вариант

– فَارِعٌ баландбўй ва келишган

– فَرْعٌ *кўп.* أَفْرُعٌ, فُرُوعٌ шох, новда; шаҳобча (*дарёники*); ~ حَدِيدِيٌّ темир йўл шаҳобчаси; 2) соҳа; филиал, бўлим (*мас., банкники*); бўлим, секция; ~ أَصْلٌ وَ а) тана ва шох; б) асосий ва иккинчи даражали қисм; ~ القَوْمِ одамларнинг олижаноби, аслзодаси; ~ الأُذُنِ қулоқнинг юқори қисми; ~ المَرْأَةِ аёлнинг сочи; 3) *эск.* чўққи

– فَرْعٌ туянинг биринчи туққан боласи (*қадимги араблар уни худолари йўлида сўйиб қурбон қилганлар*); لا ~ وَ لا عَتِيرَةَ *ҳад.* туянинг ҳам, қўйнинг ҳам биринчи боласини қурбонликка сўйиш йўқ

– فَرْعَةٌ *кўп.* فَرْعٌ *зоол.* бит

– فَرْعِيٌّ 1) қисман; хусусий; 2) ҳосила, ҳосилага оид; 3) иккинчи даражали; қўшимча; ~ خَطٌّ ёндаги чизиқ; ~ لَجْنَةٌ кичик комиссия; ~ مَحَطَّةٌ кичик станция (*подстанция*)

– مُتَفَرِّعٌ 1) (*н. дандир*) ажралиб чиқувчи, ажраладиган (عَنْ); 2) шохли, шохланиб кетган; сершох

– مُتَفَرِّعَاتٌ *кўп.* айрим қисмлар (*мас., машин-даги*); 2) қўшимча олинадиган маҳсулотлар; ~ البِتْرُولِ وَ ~ هُ нефть ва уни қайта ишланганда олинадиган қўшимча маҳсулотлар; нефть маҳсулотлари

فُرْعُلٌ *кўп.* فَرَاعِلُ *эск.* чия бўри боласи

فَرْعَنَ қаҳрли (ўзбошимча, золим) қилмоқ; تَفَرْعَنَ 1) қаҳрли (золим, нодон) бўлмоқ; 2) кеккаймоқ; бурун кўтармоқ; 3) қалин бўлиб ўсиб кетмоқ

– فَرْعَنَةٌ 1) ўзбилармонлик, бўйсунмаслик; 2) манманлик, такаббурлик, димоғдорлик; 3) қаҳр, ғазаб; жаҳл, аччиқланиш

– فِرْعَوْنٌ *кўп.* فَرَاعِنَةٌ 1) фиръавн; 2) золим ҳукмдор, деспот; أَرْضُ الفَرَاعِنَةِ *маж.* Миср (*сўзма-сўз:* фиръавнлар ери); 3) фиръавн (*карта ўйини тури*); 3) Миср подшоҳларидан الوَلِيدُ بْنُ مُصْعَبٍ нинг лақаби

– فِرْعَوْنِيٌّ фиръавнга оид; الآثَارُ الـ~ـةُ фиръавнлар даври ёдгорликлари; الحُكْمُ الـ~ фиръавнлар ҳукмронлиги; الطِّرَازُ الـ~ *архит.* фиръавнлар услуби (*стили*); العَصْرُ الـ~ фиръавнлар асри (даври); مِصْرُ الـ~ـةُ фиръавнлар давридаги Миср; ~ زِيٌّ фиръавнлар даври кийиниши

– فِرْعَوْنِيَّةٌ фиръавнийлик, фиръавнизм (*ҳозирги замон Миср маданиятининг ҳудудий асослари фиръавнлар даврида ги Миср деб ҳисобловчи оқим*)

I فَرَغَ (*а, у*) فُرُوغٌ *ёки* فَرَغَ (а) فَرَاغٌ бўш (ҳеч нарсаси йўқ) бўлмоқ; 2) эгасиз (ҳеч ким банд қилмаган, бўш, вакант) бўлмоқ; 3) (*н. нидир*) тугатмоқ, тамомламоқ, охирига етказмоқ (مِنْ); 4) (*к. дадир*) тугамоқ, тамом бўлмоқ (مِنْ); صَبْرُهُ ~ унинг сабри тугади; 5) (*бирор н. га*) батамом берилиб кетмоқ (لِ); 6) оқиб тушмоқ, қуйилмоқ; II فَرَّغَ 1) бўшатмоқ; (*юкни*) туширмоқ; (*кемани юкдан*) бўшатмоқ; (*н. нидир*) тўкмоқ; 2) *эл.* зарядсизлантирмоқ; 3) (*қолипга*) қуймоқ; ◊ بِاسْمِهِ ~ (*сотиб олинган н. ни*) бирор ким номига расмийлаштирмоқ; نَفْسَهُ ~ *спорт.* кучсизланмоқ, батамом ҳолдан кетмоқ; IV أَفْرَغَ 1) бўшатмоқ, тўкиб ташламоқ; юкдан бўшатмоқ (*мас., кемани*); (*ўқдонни*) бўшатмоқ (*мас., туппончаникини*); эвакуация қилмоқ; ~ البَارُودَ отмоқ, ўқ узмоқ (*мас., милтиқдан*); ~ الرَّصَاصَاتِ ўқлар чиқармоқ (отмоқ); 2) (*қолипга*) қуймоқ; 3) (*ғайрат*) кўрсатмоқ, қилмоқ; (*бирор н. га*) эътибор билан қарамоқ, яхши муносабатда бўлмоқ; ~ قُصَارَى جُهْدِهِ فِي ... ...га ҳамма куч ғайратни сарфламоқ; ... учун бор кучни сарф қилмоқ; ◊ ~ مِنْ هَذَا إِلَى القَوْلِ إِنَّ ... бу тамом бўлгандан кейин у дедики, ...; ~ الدِّمَاءَ қон тўкмоқ; V تَفَرَّغَ дам олмоқ, ишдан бўш бўлмоқ; (*бирор н. билан*) шуғулланиш учун дам олмоқ (لِ); 2) ўзини (*бирор н. га*) бағишламоқ (لِ); 3) *эл.* зарядсизланмоқ; VII اِنْفَرَغَ 1) юкдан бўшаган бўлмоқ, (*н. дандир*) бўшаган бўлмоқ (مِنْ); 2) *эл.* зарядсизланган бўлмоқ; X اِسْتَفْرَغَ 1) қусмоқ; қайт қилмоқ; 2) тамом қилмоқ; ~ مَجْهُودَهُ бор кучини сарф қилмоқ

– إِفْرَاغٌ 1) бўшаниш, ёзилган бўлиш; ~ الجُهْدِ ғайрат (*куч*) сарфлаш; 2) тўкиш; тўкиб ташлаш; 3) (*қолипга*) қуйиш

– تَفْرِيغٌ 1) (*юкни*) тушириш, (*юкдан*) бўшатиш; 2) сиғим, тоннаж (*кеманики*): 3) *эл.* зарядсизланиш; الْـ~ الشَّرَرِيُّ учқун чиқариб зарядсизланиш; الْـ~ الْكَهْرَبَائِيُّ электрик зарядсизланиш

– فَارِغٌ *кўп.* فُرَّاغٌ 1. 1) бош; ~ الْمَعْرِفَة қовоққалла, нодон;-~ جَيْبِي чўнтагим бўм-бўш; 2) банд қилинмаган, бўш, вакант; 3) бемаъни, фойдасиз, ~ كَلَامٌ бемаъни гап-сўз; 2. идиш, тара; ◊ الْعَيْنِ ~ уятсиз, сурбет; ~ الصَّبْرِ *ёки* الصَّبْرِ ~ بِـ тоқатсизлик билан, сарсизлик билан

– فَارِغَةٌ *кўп.* فَوَارِغُ 1) бўш, банд қилинмаган; ~ إِمْرَأَةٌ эрсиз (боши очиқ) аёл; 2) *ат. от, мн.* Форига

– فَرَاغٌ 1) (*бирор н.* нинг) тугаши, тамомлан - ши (مِنْ); ~ مِنْ دَرْسِهِ بَعْدَ бирор нарсани узилкесил ўрганганда кейин; 2) *шунингдек:* الْـ~ أَوْقَاتُ дам олиш (бўш) вақт; قَضَى أَوْقَاتَ الْـ~ ўз дам олиш вақтларини ўтказмоқ; 3) бошлиқ; вакуум; *физ.* майдон; *мат.* фазо; 4) *анат.* бўшлиқ; الْـ~ فَمِ оғиз бўшлиғи; 5) харитадаги оқ доғ (*бўшлиқ, ўрганилмаган жой*); 6) бўш жой; الْـ~ (سَدَّ) مَلَأَ бўш жойни (вакуумни) тўлдирмоқ; ◊ الْعَيْنِ ~ уятсизлик, юзсизлик, безбетлик

– فَرَاغِيٌّ фазога, бўшлиққа (вакуумга) оид; الْهَنْدَسَةُ الْـ~ـةُ стереометрия

– فَرْغٌ *кўп.* فُرُوغٌ *эск.* эн, кенглик; чарм ч - лакнинг сув қуйиладиган жойи

– فَرِغٌ бўш, банд қилинмаган, эгалланмаган

– فِرْغٌ бўшлиқ

– فُرُوغٌ бўшлиқ; الْبَالِ ~ руҳий хотиржамлик, руҳий фароғат; الْبَالِ ~ فِي хотиржам, хотиржам бўлиб; الصَّبْرِ ~ сабрсизлик, бетоқатлик, чидамсизлик; الصَّبْرِ ~ بِـ сабрсизлик билан

– فَرِيغٌ катта қадам ташлаб юрадиган ҳайвон; ~ رَجُلٍ тили ўткир одам; ~ طَرِيقٍ кенг йўл

– مُتَفَرِّغٌ бўш бўлган, ишдан бўш бўлган, дам олаётган

– مُفْرَغٌ (*қолипга*) қуйилган, қуйиб қуйилган; هُمْ كَالْحَلْقَةِ الْـ~ـةِ لَا يُدْرَى أَيْنَ طَرَفَاهَا *маж.* бари бир гўр (*сўзма-сўз:* уларнинг ҳаммаси боши қаерда, охири қаердалигини билиб бўлмайдиган эритиб қуйилган ғилдиракка ўхшайди); ◊ حَلْقَةٌ ~ـةٌ учи йўқ калава; дарди бедаво; ◊ دَارَ فِي حَلْقَةٍ ~ـةٍ боши берк кўчага кириб қолмоқ

– مُفَرَّغٌ 1) (*қолипга*) қуйилган, қуйма қилинган; 2) бўш, эгалланмаган

– مُفَرِّغٌ бўш қилувчи, бўшатувчи; бўшлиқ ҳосил қилувчи, الْهَوَاءِ ~ а) ҳаво насоси; б) *эл.* зарядсизлантирувчи

– مَفْرُوغٌ: مِنْهُ ~ ҳал қилинган, тамомлаган, охирига етказилган; هَذَا أَمْرٌ ~ مِنْهُ а) бу аллақачон ҳал қилинган иш (масала); б) бу шубҳасиз фактдир; مَسْأَلَةٌ ~ مِنْهَا ҳал қилинган масала

فَرْفَخٌ *бот.* семиз ўт, гулбеор

فَرْقَرَ қоқмоқ; қанот қоқмоқ; қоқинмоқ, силкинмоқ (*қуш ҳақида*); الْقُطْنَ ~ пахта савамоқ; الصُّوفَ ~ жун савамоқ

– فُرَافِرٌ аҳмоқ, тентак, овсар одам

– فَرْقَارٌ *бот.* оловга чидамли қора рангли хушбўй дарахт (*ундан турли идиш-товоқ ясайдилар*)

– فُرْفُرٌ, فِرْفِرٌ қушча

– فَرْفَرَةٌ қоқиш, қанот қоқиш

– فُرْفُورٌ *кўп.* فَرَافِيرُ 1. енгилтак, фикрида с - бит бўлмаган, ўзгариб турувчи; 2. 1) қушча; 2) *ат.от.мз.* Фурфур (*халқ оғзаки ижодидаги ақлли ва ёлғончироқ бир хизматкорнинг исми*); 3. ёввойи молнинг (эчкининг, қўйнинг) боласи

– فُرْفُورِيٌّ фарфор, чинни

فَرْفَشَ жонлантирмоқ, руҳлантирмоқ, янги ғайрат бахш этмоқ

– فَرْفَشَةٌ 1) янгилик; 2) гуллаб-яшнаш, бойбадавлатлик, ўзига тўқлик

– مُفَرْفَشٌ 1) яхши кайфиятдаги, хушчақчақ; 2) *шунингдек:* مَالِيًّا ~ бой-бадавлат

فَرْقَصَ питирламоқ, типирламоқ

فَرْقَطَ (*бирор н. ни*) такрор-такрор (кўп ма - та) қилмоқ (қилавермоқ); غَمَزَاتِهِ وَ لَمَزَاتِهِ ~ кўп марта имламоқ ва кўз қисмоқ, имлайвермоқ ва кўз қисавермоқ

فَرْقَكَ ишқамоқ, ишқаламоқ

– فَرْقَكَةٌ ишқаш, ишқалаш

I (فرق) **فَرَقَ** (*у*) فَرْقٌ 1) бўлмоқ, ажратмоқ; (*к. нидир*) ажратиб (айириб) юбормоқ (بَيْنَ); الْمَوْتُ بَيْنَهُمَا ~ уларни ўлим ажратди (а - ирди); 2) фарқламоқ; فَرَقَ (*а*) فَرَقٌ қўрқмоқ, ҳайиқмоқ; II فَرَّقَ 1) ажратмоқ, айирмоқ; 2) фарқламоқ, фарқлантирмоқ; 3) тарқатмоқ, тарқатиб юбормоқ; 4) (*қарталарни*) бермоқ, тарқатмоқ; 5) (*к. ларнингдир ўртасида*) бўлмоқ, бўлиб бермоқ, тақсимламоқ (عَلَى); 6) (*к. ларнидир*) ажратиб юбормоқ, (*к. ларнингдир орасига*) нифоқ солмоқ (بَيْنَ); فَرَّقَ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ эр билан хотин ўртасига нифоқ солмоқ; (*к. нидир к. дандир*) айирмоқ (بَيْنَ, بَيْنَ); فَرَّقَ تَسُدُّ! *қар.* سَادَ; 7) қўрқитмоқ; 8) *эск.* кўп бўлакларга бўлиб юбормоқ; III فَارَقَ 1) айрилмоқ, ажралмоқ; 2) ташлаб кетмоқ, қолдириб кетмоқ; الدَّارَ الْفَانِيَةَ إِلَى الدَّارِ الْبَاقِيَةِ ~ *маж.* дорулфанодан дорулбақоға кетмоқ, ўлмоқ; 3) (*н. биландир*) фарқланмоқ, ажралиб турмоқ (ب); هَذَا نَظَائِرُهُ ~ шу билан у ўзига ўхшаганлардан ажралиб туради (*н. ҳақида*); IV أَفْرَقَ 1) қўрқитмоқ; 2) тузалмоқ, қутулмоқ; الْمَرِيضُ مِنْ مَرَضِهِ ~ бемор касалидан халос бўлди; V تَفَرَّقَ 1) ажралишмоқ, бўлинмоқ; 2) тарқалиб кетмоқ, ажралиб кетмоқ; ҳар томонга кетмоқ; أَيْدِي (أَيَادِي) ~ سَبَا *маж.* турли томонларга тарқалиб кетмоқ; 3) тарқатилган (тақсимланган, бўлинган) бўлмоқ; VI تَفَارَقَ 1) айрилмоқ, ажралмоқ; VII اِنْفَرَقَ бўлинган бўлмоқ; (*н. дандир*) бўлинмоқ (مِنْ); VIII اِفْتَرَقَ 1) ажралмоқ, айрилмоқ; (*икки томонга*) ажралиб кетмоқ (*йўл ҳақида*); 2) (*к. дандир, н. дандир*) фарқланмоқ (عَنْ)

– اِفْتِرَاقٌ ажралиш, бўлиниш; айрилиш (*йўл ҳақида*): 2) (*к. ларнингдир ўртасидаги*) келишмовчилик, ихтилоф (بَيْنَ وَ بَيْنَ)

– أَفْرَقُ *мн.* فَرْقَاءُ *кўп.* فُرْقٌ 1) сочи *ёки* соқолидан фарқ очилган, ~ دِيكٌ тожи иккига ажраган хўроз; 2) тишлари айри одам; 3) ~ تَيْسٌ шохларининг ўртаси кенг эчки

– تَفَارِيقُ *мн.* алоҳида бўлимлар; صُدِرَ الْكِتَابُ ~ бу китоб алоҳида қисмларга бўлиб нашр қилинди

– تَفْرِقَةٌ 1) (*бирор н. орасидаги*) фарқ (بَيْنَ); 2) ихтилоф, бўлиниш; 3), тарқалиш, тарқалиб кетиш; 4) бўлиниш, ажралиш, бўлинганлик; الْـ~ الْعُنْصُرِيَّةُ ирқий дискриминация (камситиш), сеграгация

– تَفْرِيقٌ *кўп.* تَفَارِيقُ 1) бўлиниш, ажралиб кетиш; 2) тақсимлаш, тақсимланиш; 3) тарқалиш, тарқалиб кетиш; 4) фарқлаш, фарқланиш; ниш; ◊ بِالْـ~ чаканалаб, бўлиб-бўлиб; تَفَارِيقُ الْحَيَاةِ ҳаётнинг икир-чикирлари, ҳаётнинг турли томонлари

– فَارِقٌ *кўп.* فَوَارِقُ 1) фарқ; بَسِيطٌ ~ унча катта бўлмаган фарқ; مَا رَأَى ~ـا بَيْنَ ... وَ بَيْنَ ... билан ...нинг ўртасидаги фарқни кўрмаслик; 2) *эск.* ажратувчи, фарқловчи; الْفَارِقَاتُ *кур.* ҳақиқатнинг ёлғондан, ҳалолнинг ҳаромдан фарқини айтиб берувчи фаришталар (77-4)

– فَارُوقٌ 1) (*яхшилик ва ёмонликни*) яхши фарқлай биладиган одам; донишманд; 2) *ат.от.мз.* Форуқ; الْـ~ чаҳорёрлардан عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ нинг иккинчи исмлари; ◊ تِرْيَاقٌ ~ يٌّ яхши чора, заҳарга қарши энг яхши чора

– فِرَاقٌ 1) фироқ, ажралиш, айрилиш; 2) ташлаб кетиш, кетиб қолиш, жўнаб кетиш

– فَرْقٌ *кўп.* فُرُوقٌ 1) бўлиниш; айрилиш; айрилиқ, фироқ; 2) фарқ; ~ لَا фарқи йўқ, барибир; لَا ~ بَيْنَ الْعُنْصُرِ وَ الْجِنْسِ وَ اللُّغَةِ وَ الدِّينِ ирқи, жинси, тили ва диний эътиқодини фарқламай; الْـ~ السَّمْعِيُّ паралакс (*кузатувчи кўзининг силжиши туфайли кузатила-*

ётган объектнинг силжиётгандай бўлиб кўриниши); 3) майда пул, чақа-танга; 4) *шахм.* сифат; لَدَى الأَبْيَض ~ الْ оқларнинг сифати бор; كَسَبَ ~ الْ сифат ютмоқ, сифатга эга бўлмоқ; 5) қолдиқ; ◊ الشَّعْر ~ сочдаги фарқ

– فَرْقٌ[2] *баъзан* فَرَقٌ: الْ~ Мадинаий мунавв - радаги машҳур тарози

– فَرْقٌ[1] қўрқув; بَلَغَ رِيقَهُ ~ا қўрқувдан оғиздаги намни ютмоқ

– فَرْقٌ[2] 2) тонг, тонг нури; هُوَ أَبْيَنُ مِنْ ~ الصُّبْحِ тонг нуридан ҳам равшан

– فَرْقٌ[3] от думбасининг бир томони нар - гисидан каттароқ бўлиши (*бу ёмон белги ҳисобланади*)

– فَرِقٌ қўрқоқ, қўрқадиган

– فَرْقٌ *кўп.* فُرُوقٌ 1) қисм, бўлак; 2) пода; 3) катта (*баҳайбат*) тўлқин

– فُرْقَانٌ 1) (*яхшилик ва ёмонликни*) фарқлаш, ажратиш; 2) исбот; 3) тонг пайти ёки саҳар пайти; ◊ الْ~ муқаддас китоб; Библия; Қуръони Карим; يَوْمُ الْ~ *эск.* Бадрдаги жанг куни

– فِرْقَةٌ *кўп.* فِرَقٌ 1) партия (*бирор н. ники*), гуруҳ; бригада; الْمَدْرَسَة ~ синф, синф ўқувчилари; 2) труппа; مُوسِيقِيَّةٌ ~ оркестр; 3) *спорт.* команда; الْمَطَافِئِ ~ *қар.* مِطْفَأَةٌ; 4) мазҳаб; 6) дивизия

– فُرْقَةٌ 1) ажралиш, бўлиш; 2) бўлиниш, бўлиниб кетиш; нифоқ, ихтилоф; بُذُورُ الْ~ بَيْنَ ... (بَذَرَ) بَثَّ ...нинг орасига нифоқ уруғини сепмоқ (*ёки* ... بَيْنَ ... وَ بَيْنَ *нинг ва ...нинг ўртасига*)

– فِرْقِيَّةٌ мазҳабчилик

– فَرُوقٌ *эск.* жуда қўрқоқ, қўрқадиган

– فُرُوقَاتٌ *кўп.* фарқлар

– فَرُوقَةٌ, فُرُوقَةٌ *мз.мн.* жуда (ғоят) қўрқоқ

– فَرُوقَةٌ қўрқоқ, қўрқадиган

– فَرُوقَةٌ = فَرُوقٌ

– فَرِيقٌ[1] *кўп.* فُرَقَاءُ 1) бригадир, бригада бошлиғи; 2) дивизия командири; 3) генерал-лейтенант; بَحْرِيٌّ ~ адмирал

– فَرِيقٌ[2] *кўп.* أَفْرِقَةٌ 1) гуруҳ, тўда, партия; 2) *ҳарб.* қисм, бўлим, отряд; 3) *юр.* томон; الْ~ الأَوَّلُ биринчи томон; الْ~ الأَوَّلُ وَ الْآخَرُ (الثَّانِي) биринчи ва иккинчи томонлар (*мўзокаралар-да*); 4) *спорт.* команда; 5) *сиёс.* фракция (*бирор ташкилот ёки партия ичидаги мақсади ва қарашлари билан бошқалардан фарқ қиладиган алоҳида гуруҳ*)

– فَرِيقَةٌ қоронғида подасидан адашиб қолган қўйлар

– مُتَفَرِّقٌ ҳар хил, турли, турли-туман, хилма-хил

– مُفَارَقَةٌ[1] 1) айрилиш, фироқ; жўнаб кетиш; 2) фарқ, айирма

– مُفَارَقَةٌ[2] *кўп.* اتٌ ـَ ҳазил; дилхуши; وَقَحَةٌ ~ қўпол (бемаъни) ҳазил; وَ مِنْ مُفَارَقَاتِ الْقَدَرِ ... أَنَّ тақдир ҳазилларидан яна бири шу бўлдики, ...

– مُفْتَرَقٌ йўллар кесишган жой, чорраҳа; أَصْبَحَ عَلَى ~ طُرُقٍ қаёққа боришни (нима қилишни) билмай қолмоқ

– مَفْرِقٌ = مَفْرَقٌ[1]

– مَفْرِقٌ[1], مَفْرَقٌ сочнинг бошдаги фарқи

– مَفْرَقٌ[2] *кўп.* مَفَارِقُ 1) йўллар кесишган жой, чорраҳа; 2) (*сочдаги*) фарқ; 4) энг баланд ер (*мас., бинонинг энг баланд нуқтаси*)

– مُفَرَّقٌ бўлинган, бўлиб-бўлиб (ажратиб) қўйилган; بِالْ~ чаканалаб; ا~ айрим-айрим, алоҳида-алоҳида

– مُفَرِّقٌ 1) почтачи, почтальон; 2) чакана савдо қилувчи

فَرْقَدٌ *кўп.* فَرَاقِدُ бузоқ; ◊ الْ~ Кичик айиқ бу - жидаги юлдуз (*бета*); الْ~ان *ик.с.* Кичик айиқ бурждаги юлдузлар (*бета ва гамма*)

فُرْقَاطَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ *ден.* фрегат (*уч мачтали е - канли ҳарбий кема*)

فَرْقَعَ 1) ёрилмоқ, дарз кетмоқ; 2) дарзланмоқ; 3) портламоқ, портлаб кетмоқ; بِسَوْطٍ ~ қамчини чарсиллатмоқ (қарсиллатмоқ) тарсиллатмоқ); الأَصَابِعَ ~ бармоқларни қарсиллатмоқ; تَفَرْقَعَ портламоқ, портлатилмоқ; اِفْرَنْقَعَ 1) тез югурмоқ; 2) (*н. дандир*) узоқлашмоқ, йироқлашмоқ (عَنْ, مِنْ); 3) шақиллатмоқ (*бармоқларни*)

– فَرْقَعَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) дарз, ёриқ; 2) портлаш; الْقَنَابِلِ ~ бомбалар портлаши; снарядлар портлаши

– مُفَرْقِعَاتٌ *кўп.* портловчи моддалар

فَرْقَلَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ қамчи, дарра

فَارِقِينَ (*форсча* بَارْكِينْ) *эск.* сув оқими, канал

I فَرَكَ (*у*) فَرْكٌ 1) ишқамоқ, ишқаламоқ; يَدَيْهِ ~ فَرْحًا у хурсандликдан қўлларини ишқалади; ~وا أَكُفَّهُمْ سُرُورًا улар роҳатланганларидан қўлларини ишқаладилар; 2) (*кўзларни*) ишқамоқ; الثَّوْبَ ~ кийимни ишқаламоқ; ~ السُّنْبُلَ бошоқни янчмоқ; فَرَكَ (а) فَرْكٌ ёмон кўрмоқ, нафратланмоқ; бир-бирига кўнгилсиз бўлмоқ (*эр-хотин ҳақида*); فَرَكَ (а) فَرْكٌ шалпайган бўлмоқ, осилган бўлмоқ (*қулоқ ҳақида*); II فَرَّكَ роса ишқамоқ, роса ишқаламоқ; IV أَفْرَكَ ишқаланмоқ, янчилмоқ; السُّنْبُلُ ~ бошоқ янчилди; V تَفَرَّكَ ишқаланмоқ, ишқаланган бўлмоқ

– فَارِكٌ 1. эркакларни ёмон кўрадиган (*аёл ҳақида*); 2. эрдан нафратланадиган аёл; 3) *эск.* ишқаловчи; فَارِكًا *эск.* ортда қолмасдан

– فَرِكٌ шалпайган, осилиб тушган; أُذُنٌ ~ ـةٌ шалпайган қулоқ

– فَرَكٌ фрак (*кийим*)

– فَرَكَةٌ = فَرْكَاءُ

– فَرْكَةٌ ишқалаш, қириш; ◊ ~ كَعْبِ مَا بَيْنَ ... وَ ... дан ...гача бир қадам, жуда яқин

– فَرِيكٌ 1). қирилган; 2. фарик (*ҳали пишиб етилмаган буғдойдан қовуриб тайёрланадиган овқат номи*); 3) янчилган дон

– مُفَرَّكٌ : ~ رَجُلٌ аёллар ёқтирмайдиган одам

– مَفْرُوكٌ 1) қирилган; ишқаланган; 2) юмшоқ, мулойим; 3) бўялган, бўёқ суртилган; مِنَ الثِّيَابِ ~ бўялган кийим

فَرْكَشَ 1) тарқатмоқ, турли томонларга отиб ташламоқ; 2) *спорт.* оёқдан чалмоқ

– فَرْكَشَةٌ 1) тарқатиш, турли томонларга отиб ташлаш; 2) *спорт.* оёқдан чалиш

I فَرَمَ (*и*) فَرْمٌ майдаламоқ, майда-майда қилмоқ, майда бўлакларга ажратиб кесмоқ; II فَرَّمَ 1) майдаламоқ, майда-майда қилмоқ, майда бўлакчаларга ажратиб кесмоқ; 2) тиш тушмоқ (*боланики ҳақида*); الْوَلَدُ أَسْنَانُهُ ~ боланинг тишлари тушди; VII اِنْفَرَمَ майдаланган (майда-майда қилиб кесилган) бўлмоқ;

– فَرَّامٌ майдаловчи, янчувчи, туювчи (*мас., гўштни, тамакини*)

– فَرَّامَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ *шунингдек:* اللَّحْمِ ~ гўшт қиймалагич, мясорубка

– فَرْمَةٌ парча, бўлак, тўғрам

– فُرْمَةٌ *кўп.* فُرَمٌ, اتٌ ـَ қолип, форма (*қуйиш учун*)

– مَفَارِمُ *эск.* ҳайз даврида жинсий аъзога қўйиладиган латта

– مِفْرَمَةٌ *кўп.* مَفَارِمُ майдалайдиган, тўғрайдиган машина; اللَّحْمِ ~ гўшт қиймалагич, мясорубка

– مَفْرُومٌ, مُفَرَّمٌ майдаланган, майда қилиб тўғралган; ~ لَحْمٌ гўшт қиймаси

فِرْمَاسُونٌ, فِرْمَاسُونٌ масон (*бундан кейинги мақолага қар.*)

– فِرْمَاسُونِيَّةٌ, فِرْمَاسُونِيَّةٌ масонлик (XVIII-*асрда Оврупода пайдо бўлган, ахлоқни камолотга етказиш вазифасини қўйган диний-фалсафий оқим*)

فِرْمَانٌ *кўп.* اتٌ ـَ *ёки* فَرَامِينُ *кўп.* *тар.* фа - мон; الْ~ الْعَلِيُّ الشَّأْنِ фармони олийшон

فِرْمُبُوَازٌ хўжағат, малина (*ўсимлиги ва м - васи*)

فَرْمَلَ (*ҳаракатдаги н. ни, мас., машинани*) тўхтатмоқ, секинлатмоқ, тормозламоқ, тормоз бермоқ

– فَرْمَلَةٌ тўхтатиш, секинлатиш, тормозлаш; الْ~ جِهَازُ тормоз, жиҳозлари (*қурилмаси*);

2) *кўп.* فَرَامِلُ тормоз; فَرَامِلُ أُوتُوماتِيكِيَّةٌ автоматик тормозлар; الْفَرَامِلُ *кўп. ден.* Фаромил (*1. кемалар бирор н.га тасодифан урилиб кетса, зарар етмасин деган мақсадда кема танасига ўрнатилган ёғоч жиҳозлар; 2. кема замбараклари нинг ўқлари сақланадиган яшиклар*)

– فَرْمَلْجِيٌّ *кўп.* فَرْمَلْجِيَّةٌ тормозда ишлайдиган (*одам*), тормозчи

فَرَّانٌ *кўп.* فَرَّانَةٌ 1) печ эгаси (хўжайини); 2) новвой

– فُرْنٌ *кўп.* أَفْرَانٌ 1) печ; أَفْرَانٌ لِلصَّهْرِ метал қуйиш печи; ~ عَالٍ домна печи; ~ مَارْتَانَ *ёки* ~ الْغَازِ мартен печи; ~ الْقُمَامَةِ чиқиндиларни қуйириладиган печ;~ بُوتَاجَازٍ ذُو (شُعْلَاتٍ) أَرْبَعِ شُعَلٍ тўрт горелкали газ ўчоғи (*печи*); 2) ўтхона (*мас., локомотивдаги*)

– فُرْنِيٌّ *жам.* 1) печенье, пирожнийлар; 2) пишириқлар, ёпиб пиширилган нарсалар

– فُرْنِيَّةٌ *кўп.* اتٌ печенье, пирожний

فَرْنَجَ овруполаштирмоқ; تَفَرْنَجَ оврупога оид ҳар қандай нарсага татбиқ қилмоқ, овруполашмоқ

– إِفْرَنْجُ الْ~ *жам.* Овруполиклар; بِلَادُ الْ~ Овруполиклар

– إِفْرَنْجِيٌّ 1). Овруполиклар; 2. овруполик

– فِرَنْجٌ = إِفْرَنْجٌ

– فَرْنَجَةٌ овруполаштириш; оврупога оид ҳар қандай нарсага тақлид қилиш

– فِرَنْجَةٌ *тар.* франклар мамлакати, Овруполиклар

– إِفْرَنْجِيٌّ = فِرَنْجِيٌّ

– مُتَفَرْنِجٌ овруполик бўлиб қолган, овруполикларга тақлид қилувчи

فِرِنْدٌ = إِفْرِنْدٌ

– فِرِنْدٌ 1) ярақлаш; қиличнинг ярақлаши; ~ اللُّؤْلُؤِ гавҳарнинг нури (товланиши); 2) қилич, шамшир

فَرْنَسَ французлаштирмоқ; французнинг феъл атворини тарбияламоқ; تَفَرْنَسَ французларга оид барча нарсаларга татбиқ қилмоқ, французларнинг урфу-одатларини қабул қилмоқ; французлашмоқ

– فَرَنْسَاوِيٌّ 1). французларга оид; 2. француз

– فَرْنَسَةٌ французлаштириш; француз феъл-атворини тарбиялаш; ~ التَّعْلِيمِ француз тилида дарс ўқитиш (*мактабларда*)

– فَرَنْسِيٌّ, فَرَنْسَوِيٌّ 1). французларга, Францияга оид; الْ~ француз тили; 2. француз

– فَرَنْسِيسُ *жам.* французлар

– مُتَفَرْنِسٌ французлашган

فِرَنْكٌ *кўп.* اتٌ франк (*айрим мамлакатлардаги пул бирлиги*)

– فِرَنْجَةٌ = فِرَنْكَةٌ

(فره) I فَرَهَ (*у*) فَرَاهَةٌ 1) жонсарак (эпчил, уддабурро) бўлмоқ; 2) чиройли (гўзал) бўлмоқ; 3) уста (моҳир) бўлмоқ; 4) *эск.* чопқир бўлмоқ, гижинглаган бўлмоқ (*от*); فَرِهَ (*а*) فَرَهَ = فَرُهَ (*у*) فَرَاهَةً

– فَارِهٌ *кўп.* فُرُهٌ 1) чопқир (гижинг) бўлиш (*от ҳақида*); ~ سَيَّارَةٌ тезюрар автомобиль; 2) чиройли, гўзал; 3) моҳир, эпчил, уста

– فَارِهَةٌ ёш (гўзал) қиз (аёл)

– فَرَاهَةٌ 1) эпчиллик, уддабурролик, жонсараклик; 2) чирой, гўзаллик, ёқимлилик

فَرْهَدَ чарчамоқ, толиқмоқ, ҳолдан кетмоқ

– فُرْهُدٌ *ёки* فَرْهَدٌ келишган тўлишган ўспирин

– فَرْهَدَةٌ чарчоқ, толиқиш, ҳолдан кетиш

– فَرْهُودٌ қирғин, қирғин-барот (*Ироқда*)

– فُرْهُودٌ *кўп.* فَرَاهِيدُ тоғ эчкисининг ёки қўйнинг боласи

(فرو) II فَرَّى (*бирор н.* нинг) тагига мўйна тикмоқ (*қадамоқ*) VIII افْتَرَى мўйнали кийим киймоқ

– فَرَّاءٌ мўйначи; мўйнага ишлов бериш; мўйнадўз; الْفَرَّاءُ Ал-Фарро (*куфалик тилшунос*)

– فَرْوٌ *кўп.* فِرَاءٌ мўйна; فِرَاءُ أَسْتِرَاخَانَ қоракўл (*тери*); ~ الْغَنَمِ ишланган (*ошланган*) қўй териси; حَيَوَانَاتٌ ذَوَاتُ الْفِرَاءِ мўйнали ҳайвонлар

– فَرْوِيٌّ *кўп.* فَرْوِيَّةٌ мўйнафуруш, мўйначи

– فَرْوَةٌ[1] *кўп.* فَرًى 1) мўйна; 2) мўйнали шуба; ~ الرَّأْسِ сочлари билан шилиниб олинган бош териси; ◊ ~ أَبِي каштан (*қорақайинлар оиласига мансуб дарахт*)

– فَرْوَةٌ[2] бойлик, давлат

– مُفَرًّى *мн.* مُفَرَّاةٌ мўйнали (*шуба ҳақида*)

I فَرَى (*и*) فَرْيٌ 1) чақмоқ, синдирмоқ (*мас., енгоқни*); тўғрамоқ, майда қилиб кесмоқ; 2) ўйдирма (ёлғон) тўқимоқ; (*к. гадир*) туҳмат қилмоқ (عَلَى); II فَرَّى чақмоқ; бўлиб ташламоқ, тўғрамоқ, майда қилиб кесмоқ; IV أَفْرَى = II; V تَفَرَّى ёрилмоқ, чавоқланмоқ; VII انْفَرَى ёрилмоқ, чавоқланмоқ; VIII افْتَرَى ўйдирма тўқимоқ; (*к. гадир*) туҳмат қилмоқ (عَلَى)

– افْتِرَاءٌ туҳмат, бўҳтон, иғво

افْتِرَائِيٌّ туҳматга (бўҳтонга) оид, иғвогарона; دِعَايَةٌ ~ةٌ иғвогарона пропаганда; هَجَمَاتٌ ~ةٌ иғвогарлик ҳужумлари

– فَرًا = فَرَأَ

– فَرًى *қар.* فِرْيَةٌ

– فَرِيٌّ 1) ажойиб, ғайритабиий, кўз кўрмаган; ~ أَمْرٌ ажойиб (ғаройиб) иш; 2) *эск.* кўндалангига кесилган, чақилган, ёрилган; 3) *эск.* мешкоб учун бичилган (*чарм*)

– فِرْيَةٌ *кўп.* فِرًى туҳмат, бўҳтон, ёлғон

– مُفْتَرٍ *мн.* مُفْتَرِيَةٌ туҳматчи, ёлғончи

– مُفْتَرَيَاتٌ *кўп.* уйдирма; туҳмат, бўҳтон

– مُفْرًى майдалаб тўғралган

– مَفْرِيٌّ чақилган; الْفُسْتُقُ الْ~ чақиб қўйилган писталар; اللَّوْزُ الْ~ чақилган бодом

I فَزَّ (*а/и*) فَزٌّ 1) қўрқитмоқ, қўрқувга солмоқ; 2) қўрқиб кетмоқ,: 3) ирғимоқ, ирғишламоқ; ирғиб турмоқ; 4) *эск. (к.нидир)* узоқлаштирмоқ, узоқлашишга мажбур қилмоқ (عَنْ); فَزَّ (и) فَزِيزٌ оқмоқ, шилтирамоқ, шилтираб оқмоқ (*яра ҳақида*); II فَزَّزَ (*асабларни*) таранглаттирмоқ; ضَجِيجٌ يُفَزِّزُ الْأَعْصَابَ асабга тегадиган шовқин; IV أَفَزَّ қўрқитмоқ, қўрқувга солмоқ; қўрқитиб юбормоқ; V تَفَزَّزَ ирғиб туриб кетмоқ; X اسْتَفَزَّ 1) қўрқитмоқ, қўрқитиб юбормоқ; 2) ундамоқ, қўзғамоқ; сунъий равишда (атайлаб) бирор ножўя иш *ёки* ҳаракатни ю-зага чиқармоқ, провокация қилмоқ; 3) *эск.* узоқлаштирмоқ

– اسْتِفْزَازٌ *кўп.* اتٌ провокация

– اسْتِفْزَازِيٌّ провокацияга оид, провокацион

– فَزٌّ *кўп.* أَفْزَازٌ 1) ёввойи молнинг бузоғи; 2) енгил одам, енгилтак одам; 3) *эск.* тирик; 4) *эск.* кийик боласи

– فَزَّةٌ *кўп.* اتٌ (*қўрқувдан*) ирғиб туриш, т - риб кетиш

– مُسْتَفَزٌّ *эск.* қўрққан, ҳаяжонланган

– مُسْتَفِزٌّ провокацияچи, провокатор

I فَزَرَ (*у*) فَزْرٌ 1) қазимоқ, кавламоқ; ёрмоқ, ушатмоқ, майдаламоқ; йиртмоқ, йиртиб ташламоқ (*мас. кийимни*); парчаламоқ, парча-бурда қилмоқ; 2) ёрилтирмоқ, ёрилишга мажбур қилмоқ; V تَفَزَّرَ ёрилмоқ, дарз кетмоқ; йиртилмоқ, йиртилиб кетмоқ; ~ الثَّوْبُ кийим эскирди; VII انْفَزَرَ = V

– فَازِرٌ[1] узун ва кенг йўл

– فَازِرٌ[2] *зоол.* қизил нуқтаси бор қора чумоли

– فَزَارَةٌ қоплон

– فَزَارَةٌ 1) *ат. от, мз.* Фазора; 2) Фазора (*қабила номи*)

– فَزُّورَةٌ *кўп.* فَوَازِيرُ топишмоқ, муаммо, бошқотирма

I فَزَعَ (*а*) فَزْعٌ 1) қўрқмоқ, даҳшатга тушмоқ; 2) (*к. гадир, н. гадир*) суянмоқ, таянмоқ (إِلَى); 3) *эск.* (*к.дандир*) ёрдам сўрамоқ; II فَزَّعَ 1) қўрқитмоқ, даҳшатга солмоқ (туширмоқ); 2) қўрқувдан халос этмоқ; IV أَفْزَعَ 1) қўрқитмоқ, даҳшатга солмоқ (туширмоқ); ташвишлантирмоқ; 2) ёрдам бермоқ, ёрдам кўрсатмоқ; V تَفَزَّعَ (*бирор н.* дан) қўрққан бўлмоқ; (*н. дандир*) қўрқиб кетган бўлмоқ (مِنْ); VII انْفَزَعَ қўрққан (даҳшатга тушган) бўлмоқ; қўрқмоқ

– فَزَّاعَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ қўрқитадиган нарса

– أَفْزَعٌ *кўп.* أَفْزَاعٌ қўрқув; даҳшат

– فَزَعٌ² ёрдам бериш (кўрсатиш)

– فَزِعٌ қўрқоқ, қўрқадиган (*одам ҳақида*)

– فَزْعَانُ қўрққан, қўрқиб қолган; қўрқоқ

– فَزْعَةٌ *кўп.* فَزَعَاتٌ қўриқчи, қўрғич; қўрқитадиган нарса

– فُزْعَةٌ қўрқоқ

– مُفْزِعٌ даҳшат солувчи; даҳшатли

– مَفْزَعٌ бошпана

– مَفْزَعَةٌ 1) бошпана; 2) қўриқчи, қўрғич

I فَسَأَ (а) فَسْءٌ таёқ билан урмоқ, савамоқ; II فَسَّأَ эскитмоқ, тўзитмоқ; йиртмоқ; V تَفَسَّأَ эскимоқ, тўзимоқ, эскирмоқ; йиртилмоқ

فُسْتَانٌ *кўп.* فَسَاتِينُ аёллар кўйлаги; юбка

فُسْتُقٌ *жам.* писта; الْعَبِيدِ ~ ерёнғоқ, арахис; شَجَرَةُ الْـ~ писта дарахти, пистазор

– فُسْتُقَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ писта

– فُسْتُقِيٌّ пистага оид; писта рангли, пистоқи

I (فسح) فَسُحَ (*у*) فَسَاحَةٌ кенг (бепоён, поёнсиз) бўлмоқ; فَسَحَ (*а*) فَسْحٌ (*к. гадир, н. гадир*) жой (ўрин) бермоқ (لِ); II فَسَّحَ 1) кенгайтирмоқ, катталаштирмоқ; 2) жой (*ўрин*) бермоқ; 3) ўйнатиб (*сайр қилдириб*) юрмоқ; IV أَفْسَحَ 1) кенг қилмоқ; кенгайтирмоқ; 2) (*н. гадир*) жой (ўрин) бермоқ (لِ); الطَّرِيقَ ~ йўл бермоқ (бўшатмоқ); ~ مَجَالاً لِلتَّلَاعُبِ وَ الْاِخْتِلَاسَاتِ алдаш ва суиистеъмолга ـَ кенг ـَ имконият бермоқ; V تَفَسَّحَ 1) кенгаймоқ; 2) сайр қилмоқ (*мас., қайиқда*); 3) табиий эҳтиёжни бажармоқ (*ҳожатхонада*); 4) *эск.* жой (ўрин) бермоқ; VII اِنْفَسَحَ 1) кенг бўлмоқ; кенгаймоқ; ~ الْمَكَانُ ... (الْمَجَالُ) ... لِ учун жой (имкон) етарли эди; 2) кўнгил очмоқ, сайр қилмоқ

– فَسَاحَةٌ кенглик, бўшлиқ

– فَسْحٌ бўшлиқ

– فَسْحٌ паспорт

– فُسْحَةٌ *кўп.* فُسَحٌ л) очиқ бўшлиқ; кенглик; ~ مِنَ الْوَقْتِ كَانَتْ لَدَيْهِ ... لِ учун етарли вақти бор эди; 2) ҳордиқ ـَ чиқариш; сайру тамоша; бирор ёққа бориш; экскурсия; сузиш, сайр (*мас., қайиқда*); ذَهَبَ إِلَى الْـ~ сайрга бормоқ; 3) танаффус (*мактабдаги*); 4) *мед.* ахлат (*одамники*)

– فَسَحَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) очиқ жой; 2) зал; ~ التِّيَاتْرُو фойэ, театр фойэси

– فَسِيحٌ *кўп.* فِسَاحٌ кенг, кенгу мўл; катта, у - кан

I (فسخ) فَسَخَ (*а*) فَسْخٌ 1) бекор қилмоқ, (*савдони, келишувни*) бузмоқ (бекор қилмоқ); 2) йиртмоқ, йиртиб ташламоқ (*матони*); 3) чиқиб қолмоқ (*мас., суяк ҳақида*); فَسَخَ (*а*) فَسْخٌ солмоқ; 2) айнимоқ, бузилмоқ (*ранг ҳақида*); II فَسَّخَ 1) йиртмоқ, майдалаб ташламоқ; 2) кўпга етадиган қилиб тузлаб қўймоқ, тузламоқ (*балиқни*); أُفَسِّخُكَ! сени шундай тузлайинки!; IV أَفْسَخَ унутмоқ, эсдан чиқармоқ; V تَفَسَّخَ парчаланмоқ, бурдаланмоқ, парча-бурон бўлиб кетмоқ; VI تَفَاسَخَ узишмоқ, бузишмоқ, бекор қилишмоқ (*савдони, битимни*): VII اِنْفَسَخَ бекор қилинган (*бузилган*) бўлмоқ; бекор қилинмоқ

– فَسْخٌ бекор қилиш, бузиш; узиш; أَعْلَنَ بِـ~ الْمُعَاهَدَةَ шартномани бекор қилмоқ (бузмоқ, узмоқ)

– فَسْخَانَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ балиқ тузлаш заводи

– فَسْخَانِيٌّ *кўп.* فَسْخَانِيَّةٌ тузланган балиқ с - тувчи; балиқфуруш

– فَسْخَةٌ парча, парча-бурон, лахтак; пайраҳа, майда тараша; бўлак, синиқ

– فَسِيخٌ¹ *жам.* тузланган майда балиқ

– فَسِيخٌ² умиди пучга чиққан, орзуси ама - га ошмаган

– فَسِيخَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ (*бир дона*) тузланган балиқ, селёдка

– مَفْسُوخٌ бекор қилинган, бузилган (*мас., шартнома*)

(فسد) I فَسَدَ (*и*) فَسَادٌ яроқсиз (фасод боғлаган) бўлиб қолмоқ; бузилмоқ, чиримоқ; 2) бузуқ (ахлоқсиз) бўлмоқ; 3) *юр.* қонуний кучга эга бўлмай қолмоқ, бекор бўлмоқ; فَسُدَ (*у*) فَسَادٌ = فَسَدَ (*и*); II فَسَّدَ бузмоқ; ахлоқсиз қилмоқ; IV أَفْسَدَ бузмоқ; бузуқ қилиб қўймоқ, ахлоқсиз қилмоқ; 3) барбод бермоқ (*режа, иш ҳақида*); (*к. нидир*) уриштирмоқ, (*бирор к.* ўртасига) жанжал уруғини сепмоқ (بَيْنَ); 4) *юр.* қонуний кучдан қолдирмоқ, бекор қилмоқ; VII اِنْفَسَدَ фасодланган (бузилган) бўлмоқ; фасод боғламоқ; бузилмоқ; X اِسْتَفْسَدَ 1) бузишга ҳаракат қилмоқ; 2) издан чиқаришга ҳаракат қилмоқ; (*к. гадир қарши*) гижгижламоқ (عَلَى)

– إِفْسَادٌ 1) фасод; 2) бузилиш, бузуқ бўлиб кетиш

– فَاسِدٌ 1) бузилган; яроқсизланган, ачиган, чириган; بِضَاعَةٌ ـَةٌ ачиган (чириган) товар; 2) ахлоқсиз; бузуқ; ـَ ахмоқ; зараркунанда; 3) *юр.* қонуний кучдан қолган, бекор қилинган

– فَسَادٌ 1) фасод боғлаш, чириш; ачига - лик, бузилганлик, чириганлик; ахлоқсизлик, ахлоқ тушкунлиги; камчилик; 3) порахўрлик; الْـ~ الْإِدَارِيُّ маъмурий порахўрлик; 4) яроқсизлик; 5) *юр.* бекор қилинганлик, қонуний кучни йўқотганлик

– فَسْدَانُ 1) бузилган, фасод боғлаган; 2) ахмоқ, бузуқ

– فَاسِدٌ = فَسِيدٌ

– مُفْسِدٌ 1) *эск.* бузадиган, айнитадиган, яроқсиз ҳолга келтирувчи; 2) *эск.* ахмоқона иш тутувчи, нотўғри иш қилувчи

– مَفْسَدَةٌ *кўп.* مَفَاسِدُ 1) ахмоқона иш, б - маъни қилиқ; ҳалокат, офат; зарар, зиён; 2) фитна, қутқу

I فَسَرَ (*у*) فَسْرٌ аниқламоқ, тушунтириб бермоқ, тушунтирмоқ; ◊ الْبَوْلَ ~ сийдикни текширмоқ; II فَسَّرَ тушунтирмоқ, изоҳламоқ, шарҳламоқ; V تَفَسَّرَ изоҳланмоқ, тушунтирилмоқ; X اِسْتَفْسَرَ 1) тушунтириб (изоҳлаб) беришни сўрамоқ; 2) сўров қилмоқ (*парламентдан*); аниқлаб олмоқ; ~ عَنْ صِحَّتِهِ бирор кишининг саломатлигини сўрамоқ

– اِسْتِفْسَارٌ сўров (*парламентдан*)

– تَفْسِرَةٌ 1) шарҳлаш, изоҳлаш, тушунт - риш; 2) (*анализ учун олинадиган*) сийдик

تَفْسِيرٌ *кўп.* اتٌ ـَ, تَفَاسِيرُ 1) изоҳлаш, изоҳ, т - шунтириш; тафтиш, шарҳ, комментарий; لَا يُمْكِنُ ~ُهُ тушунтириб бўлмайдиган, изоҳлаб бўлмайдиган; الْقُرْآنِ ~ Қуръони карим тафсири; 2) маъно, мазмун

– تَفْسِيرَاتٌ *кўп.* (*харитага берилган*) изоҳ, тушунтириш, шарҳ

– تَفْسِيرِيٌّ изоҳга (тушунтиришга) оид, та - сирий; مُذَكِّرَةٌ ـَةٌ тушунтириш хати

– مُفَسِّرٌ муфассир, шарҳловчи, коммент - тор

فُسْطَاطٌ ёки فُسْتَاطٌ ёки فُسَّاطٌ *кўп.* فَسَاطِيطُ 1) ҳарбий лагерь; 2) чодир; чодирли дўкон; павильон; 3) ҳайвоннинг пўстагидан ишланган ёпиқ (чодир); ◊ الْـ~ Фустот, Эски Қоҳира

– فَسِيطَةٌ *кўп.* فَسِيطٌ олинган тирноқ

فُسْتَانٌ *кўп.* فَسَاطِينُ = فُسْتَانٌ; الْفَسَاتِينُ الْمِينِيُّ وَ الْمِيدِيُّ وَ الْمَاكْسِيُّ мини, миди ва макси кўйлаклар

فُسْفَاتٌ фосфат

فَسْفَسٌ *жам. кўп.* فَسَافِسُ қандалалар

– فَسْفَسَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ қандала

– فَسْفَسَةٌ ҳайвонлар озиқланадиган ўтларнинг бири

– فَسْفُوسَةٌ *кўп.* فَسَافِيسُ ҳуснбузар, бужама

فُسَيْفِسَاءٌ мозаика, мозаикавий иш

فُسْفُورٌ фосфор

– فُسْفُورِيٌّ фосфорга оид, фосфорли; سَاعَةٌ ـَةٌ (*рақамлари*) йилтиллаб (*нурланиб*) т - радиган (фосфорли) соат

I فَسَقَ (*у*) ёки فَسُقَ (*у*) فُسُوقٌ, فِسْقٌ 1) (*н. дандир*) чекинмоқ, четга чиқмоқ, юз ўгирмоқ (عَنْ); ~ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ *кур.* ўз рабби (худоси)

нинг амридан юз ўгирмоқ; 2) тўғри йўлдан адашмоқ (عَنْ); гуноҳли (ахлоқсиз) иш қилмоқ; бузуқлик қилмоқ, фосиқона ҳаёт кечирмоқ; بِامْرَأَةٍ ~ фаҳш иш қилмоқ; 3) ёриб чиқмоқ; ~تِ الرُّطَبَةُ хурмо устки пардасини ёриб чиқди; II فَسَّقَ 1) ёлғон деб ҳисобламоқ; рад қилмоқ; 2) (*кўргазмаларни*) рад қилмоқ, қабул қилмаслик; 3) ахлоқсиз (*бузуқ, ҳаром*) деб ҳисобламоқ; *дин.* гуноҳ деб ҳисобламоқ, фосиқ деб ҳисобламоқ

– أَفْسَقُ энг фосиқ, ўта ахлоқсиз, энг бузуқ

– فَاسِقٌ *кўп.* فَسَقَةٌ, فُسَّاقٌ 1. 1). фосиқ, ахлоқсиз, гуноҳкор; 2) *дин.* гуноҳкор, мункир, динсиз; 2. фоҳишабоз, ахлоқсиз, бузуқ одам

– فِسْقٌ ку-п. فُسُوقٌ 1) фиск, бузуқлик, ахлоқсизлик; بِإِكْرَاهٍ ~ зўрлаб жинсий алоқада бўлиш, зўрлаш; دَارُ الـ~ фоҳишахона; 2) фоҳишабозлик; ахлоқсизлик, бузуқлик, ахлоқсиз иш

– فَسْقِيَّةٌ, فَسَقِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ, فَسَاقِيُّ фаввора, фонтан

– فُسُوقٌ *эск.* ҳақиқат йўлидан адашиш, қонунни бузиш

– فَسِّيقٌ доим бузуқлик қилувчи

– فُوَيْسِقَةٌ 1) فَاسِقَةٌ дан кичрайтма от; 2) сичқон

فَسْكَلٌ, فُسْكُلٌ 1. паст, тубан; 2.(*от ч - пиш*) мусобақасида энг кейин келган от (*мусобақада биринчи етиб келган от* الْمُحَلِّي, *ундан кейинкелгани* الْمُصَلِّي, *ундан кейингиси* الْمُسَلِّي, *кейингиси* التَّالِي, *кейингиси* الْعَاطِفُ, *кейингиси* الْمُرْتَاحُ, *кейингиси* الْمُؤَمَّلُ, *кейингиси* الْخَطِيُّ, *кейингиси* اللَّطِيمُ *ва охиргиги* الْقَاشُورُ, السُّكَيْتُ, الْفُسْكُلُ *ёки* دەيلади)

I فَسُلَ (*у*) فُسُولَةٌ 1) паст (тубан, ёмон) бўлмоқ; 2) кучсиз бўлмоқ; 3) паст сифатли бўлмоқ; I فَسَلَ (у) فَسْلٌ чақалоқни кўкракдан чиқармоқ; II فَسَّلَ ёмон қилмоқ, паст сифатли қилмоқ, (*н.нидир*) ёмон бажармоқ; IV أَفْسَلَ дарахтдаги бачки новдани кесиб олиб, ерга ўтқазмоқ

– فَسْلٌ 1) ёмон, паст; 2) паст навли

– فِسْلٌ аҳмоқ, тентак

– فُسُولَةٌ 1) пастлик. тубанлик; 2) кучсизлик; 3) паст навлилик

– فَسِيلٌ *жам. кўп.* فُسْلَانٌ (*хурмодаги*) бачки шохлар, ёндан ўсиб чиққан шохлар (новдалар)

– فَسِيلَةٌ *кўп.* فَسَائِلُ (*хурмодаги*) бачки шох (новда)

– فَسْلٌ = مَفْسُولٌ

I (فسو) فَسَا (*у*) فَسْوٌ (*орқадан*) секин дам (ел) чиқармоқ, писиллатмоқ; II فَسَّى тез-тез дам (ел) чиқариб турмоқ

– فُسَاءٌ орқадан чиқадиган дам (ел, газ)

– فَسُوٌّ тез-тез дам (ел) чиқариб турувчи

فِسْيُولُوجِيَا физиология

– فِسْيُولُوجِيٌّ 1. физиологик, физиологияга оид; 2. физиолог

I فَشَّ (*а/у*) فَشٌّ 1) (*қулфни*) калитсиз очмоқ; 2) пар чиқармоқ (*паровоз ҳақида*); ◊ الْوَرَمُ ~ шиш қайтди (қайтиб, сўрилиб кетди);(غِلُّهُ, صَدْرُهُ) خُلْقُهُ ~ ўз ғазабини (ичидагини, ал - мини) кимгадир сочмоқ; الْوَطْبَ ~ мешнинг оғзидаги ипни ечиб, ичидаги ҳавони чиқариб юбормоқ; II فَشَّشَ (*шишни*) қайтартирмоқ; VII اِنْفَشَّ 1) қайтмоқ, сўрилиб кетмоқ (*шиш ҳақида*); 2) дами чиқмоқ, дами бўшамоқ; ~تِ الرِّيحُ مِنَ الزِّقِّ темирчининг босқонидан дам чиқиб кетди; الرَّجُلُ عَنِ الْأَمْرِ ~ одам бу нарсадан воз кечди

– فَشٌّ ловиясимонлар оиласига мансуб ўсимлик

– فَشَّاشٌ томтешар; ўғри

– فَشَّاشَةٌ *кўп.* ـَاتٌ очқич (калит) ни осадиган мослама

– فَشَّةٌ *кўп.* فِشَشٌ ўпка (*ҳайвонники*)

– فَشُوشٌ муваффақиятсиз чиққан, муваффақиятсизликка учраган, чипакка (пучга) чиққан (*иш ҳақида*)

– مِفَشٌّ мақтанчоқ

I فَشَجَ (и) فَشْجٌ бавл мақсадида оёқларни икки томонга кермоқ (*одам ёки туя ҳақида*); II فَشَّجَ = I; V تَفَشَّجَ = I; VII اِنْفَشَجَ = I

I فَشَخَ (*а*) فَشْخٌ 1) иккига бўлмоқ, тенг бўлмоқ; 2) катта-катта қадам ташламоқ; 3) тарсаки урмоқ; II فَشَّخَ қувватдан (кучдан, дармондан) кетмоқ

– فَشْخَةٌ *кўп.* فَشَخَاتٌ катта қадам

I فَشَرَ (*у*) فَشْرٌ мақтамоқ, ёлғонламоқ, алдамоқ

– فُشَارٌ *ёки* فُشَارٌ маккажўхори бодроғи

فَشَّارٌ мақтанчоқ, катта оғиз; алдоқчи

– فَشْرٌ мақтанчоқлик, катта оғизлик; алдоқчилик, ёлғон-яшиқ

فُشَّاعٌ *ёки* فُشَّاعٌ гулсафсарлар оиласига мансуб ўсимлик (*илдизидан фармацевтикада фойдаланилади*)

I فَشَغَ (а) فَشْغٌ юқориламоқ, баланд келмоқ; بِالسَّوْطِ ~ қамчин билан ўдағайламоқ, қамчи қўтармоқ; V تَفَشَّغَ устун келмоқ, ғолиб келмоқ; الشَّغِيبُ ~ шовқин-сурон кучаймоқ; الْمَرْأَةُ ~ аёлнинг оёқлари орасига кирмоқ

– أَفْشَغُ *мн.* فُشْغَاءُ *кўп.* فُشْغٌ 1) шохлари икки томонга қайрилган қўй; 2) тишлари ҳар томонга қараб ўсган одам

– فُشَّاغٌ *ёки* فُشَّاغٌ баргсиз ўсадиган ва д - рахтларга чирмашадиган ўсимлик

– فَشْغَةٌ қамиш гулининг ичида бўладиган момиқ

I فَشَقَ (и) فَشْقٌ синдирмоқ

– فَشَقٌ эпчиллик, серҳаракатлик, ҳаракатчанлик

فَشْكٌ *жам.* (*милтик*) ўқлари; ~ بَيْتُ الـ ўқдон, патронташ; الْإِشَارَةِ ~ сигнал бериш учун отиладиган ўқлар

– فَشَكَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ўқ, патрон

فَشْكَلَ аралаш-қуралаш қилмоқ, тартибсиз ҳолга келтирмоқ

– فَشْكَلَةٌ тартибсизлик, бошбошдоқлик, чалкашлик

I فَشَلَ (*а*) فَشْلٌ 1) руҳан тушиб кетмоқ; 2) муваффақиятсизликка учрамоқ; иши ўнгидан келмайдиган бўлмоқ; 3) муваффақиятсиз бўлмоқ; натижасиз бўлмоқ, чиппакка чиқмоқ; 4) қўрқоқ бўлмоқ, қўрқмоқ; II فَشَّلَ = IV; IV أَفْشَلَ муваффақиятсизликка олиб келмоқ, бузмоқ, чиппакка чиқармоқ; V تَفَشَّلَ 1) муваффақиятсизликка учрамоқ, муваффақиятсиз бўлмоқ; 2) оқмоқ; الْمَاءُ ~ сув оқди

– فَاشِلٌ 1) чиппакка чиққан, муваффақиятсизликка учраган; 2) муваффақиятсиз, амалга ошмаган; 3) яроқсиз

– فَشْلٌ чиппакка чиқиш, муваффақиятсизлик

– فَشَلٌ *эск.* қўрқоқлик, юраксизлик

– فَشَلٌ *кўп.* أَفْشَالٌ қўрқоқ

– فَشْلٌ *кўп.* فُشُولٌ 1) туяга ўрнатиладиган тахтиравоннинг пардаси; 2) туядаги тахтиравонга ўлтирганда аёллар тагларига тўшайдиган тўшама

– مِفْشَلٌ *кўп.* مَفَاشِلُ = فِشْلٌ

I (فشو) فَشَا (*у*) فُشُوٌّ тарқамоқ, тарқалмоқ (*миш-миш ҳақида*); IV أَفْشَى тарқатмоқ, ҳаммага эшиттирмоқ, овоза қилмоқ; (*миш-миш*) тарқатмоқ; ... الْأَسْرَارَ إِلَى ~ (*к. гадир*) сирни очмоқ, фош қилмоқ; V تَفَشَّى тарқалмоқ; VII; اِنْفَشَى фош этилган (тарқалган) бўлмоқ

– فَاشٍ *эск.* тарқалувчи, фош бўлган (*миш-миш*)

– فَاشِيَةٌ *кўп.* فَوَاشٍ адашиб (тарқалиб) юрган ҳайвонлар, пода

– مَفْشِيٌّ фош қилинган, тарқатилган, овоза қилинган

I فَصَّ (и) فَصِيصٌ қуйилмоқ, оқмоқ; الْجُرْحُ ~ жароҳат шилтиради; الْعَرَقُ ~ тер оқди; II فَصْفَصَ 1) қимматбаҳо тош қўймоқ; қимматбаҳо тошлар билан зийнатламоқ (безатмоқ); 2) пустини арчмоқ; оқламоқ; 3) (*мевани*)

бўлакларга бўлмоқ

– أُفُصٌّ, فُصُوصٌ, فُصٌّ, فَصٌّ *кўп.* 1) (*узуқа ўрнатиладиган*) қимматбаҳо тош; 2) шашқол тоши (*мас., нард ўйинидаги*); 3) бўлак, бурда; ~ مِلْحٍ бир парча туз; ~ مِلْحٍ وَ ذَابَ *маж.* бирданига йўқ бўлди-қолди; 4) ас - сий мазмун (маъно); 5) кўз қорачиғи; ◊ بِنَصِّهِ وَ ~ه *қар.* نَصٌّ

I فَصَحَ¹ (*у*) فَصَاحَةً фасоҳатли (чиройли, аниқ гапирадиган) бўлмоқ, чиройли (фасоҳат билан, аниқ) гапирмоқ; I فَصُحَ² (*у*) فَصَاحَةً қаймоғи олинган бўлмоқ (*сут ҳақида*); 2) *эск.* тоза бўлмоқ, 1) кўпиги тинган бўлмоқ (*сут ҳақида*); IV أَفْصَحَ 1) фасоҳат билан гапирмоқ (тушунтирмоқ, аниқ қилмоқ); (*н. нидир*) аниқ ифодаламоқ, баён қилмоқ (عَنْ); 2) (*н. нидир*) овоза қилмоқ (بِ); 3) пасхани байрам қилмоқ (*яҳудийлар ва христианларда*); ~ الصُّبْحُ тонгнинг дастлабки нури кўринди; V تَفَصَّحَ фасоҳатли бўлмоқ; VI تَفَاصَحَ 1) фасоҳатли бўлишга уринмоқ; 2) фасоҳатда мусобақалашмоқ

– أَفْصَحُ *мн.* فُصْحَى 1) фасоҳатли; 2) энг тўғри; اللُّغَةُ الْعَرَبِيَّةُ الْفُصْحَى классик *ёки* адабий араб тили

– تَفَاصُحٌ фасоҳатдаги чираниш (зўриқиш)

– فَصَاحَةٌ фасоҳат, чиройли гапириш; нутқнинг тўғрилиги

– فَصْحٌ¹ очиқ, булутсиз (*кун ҳақида*)

– فَصْحٌ² пасха (*яҳудийлар ва христиаларда диний байрам*)

– فَصِيحٌ 1. 1) фасоҳатли, фасиҳ, чиройли; 2) адабий; 2. *кўп.* فُصَحَاءُ фусаҳо, чиройли гапирадиган одам

– مُفْصِحٌ 1) фасоҳатли, чиройли (*тил ҳақида*); 2) очиқ, булутсиз (*кун ҳақида*)

I فَصَدَ (*и*) فَصْدٌ вена қон томирини кесмоқ, қон олмоқ; V تَفَصَّدَ оқмоқ; (بِالْعَرَقِ) ~ جَبِينُهُ унинг пешонасидан тер оқиб кетди; VII انْفَصَدَ 1) қон оқмоқ (оқиб турмоқ); 2) ўзидан қон олдиртирмоқ; VIII افْتَصَدَ ўз вена қон томирини кесмоқ, қон олмоқ

– فَصَادٌ қон олиш

– فَصَادَةٌ вена қон томирини кесиш, қон олиш, қон олдириш; ◊ ~ أَبُو *зоол.* жиблажибон (*қуш*)

– فَصْدٌ 1) қон олиш, қон олдириш; 2) т - мирни кесиш (қирқиш)

– فَصِيدٌ ичак ичига қон қуйиб пиширилад - ган овқат (*жоҳилиятда*)

– مِفْصَدٌ *кўп.* مَفَاصِدُ ланцет (*дудама, жарроҳлар ништари*)

I فَصَعَ (*а*) فَصْعٌ 1) сиқмоқ, сиқиб чиқармоқ; 2) пўстидан ажратиш учун сиқмоқ; الرُّطَبَةَ ~ хурмони пўстидан ажратиш учун эзмоқ; VII

انْفَصَعَ сиқтирмоқ

فُصْفَاتٌ фосфат

فَصْفَرَ фосфоресценцияланмоқ (*қоронғида нурланиб, нур сочиб турмоқ*)

– فُصْفُورٌ фосфор

– فُصْفُورِيٌّ фосфорли, фосфорга оид; ضِيَاءٌ ~ фосфоресценция (*қоронғида нурланиш, нур сочиб туриш*)

فَصْفَصَةٌ йунғичқа; беда

I فَصَلَ (فَصَلَ)¹ (*и*) فَصْلٌ 1) бўлмоқ; (*н. дандир*) ажратмоқ, бўлакламоқ (عَنْ); (*к. нидир, н. нидир*) бир-биридан ажратиб (бўлиб) юбормоқ (بَيْنَ); 2) (*хизматдан*) бўшатмоқ, (*бирор н. дан*) чиқармоқ (مِنْ); *дин.* (*н. дандир, мас., диндан*) четлатмоқ (مِنْ *христианларда*); ~ مِنَ الْوَظِيفَةِ вазифасидан бўшатмоқ (четлатмоқ); ~ مِنَ الْخِدْمَةِ хизматдан бўшатмоқ (четлатмоқ); ~ الْوَلَدَ عَنِ الرَّضَاعِ болани кўкракдан ажратмоқ; 3) (*н. нидир*) ҳал қилмоқ, (*н. ҳақдадир*) қарор чиқармоқ (فِي); 4) баҳосини айтмоқ, нарх белгиламоқ; فَصَلَ² (*у*) فُصُولٌ (*к. нингдир олдидан*) кетмоқ, чиқмоқ (عَنْ); (*қаердандир*) жўнаб кетмоқ (عَنْ); жўнамоқ, йўлга тушмоқ (*мас., карвон ҳақида*); II فَصَّلَ 1) қисмларга ажратмоқ, бўлмоқ; 2) батафсил баён қилмоқ; 3) бичмоқ (*кўйлакни*); قَبْلَ أَنْ تُفَصِّلَ قِسْ! *мқл.* етти ўлчаб бир кес! (*сўзма-сўз:* бичишдан аввал ўлчаб ол!); III فَاصَلَ 1) (*к. дандир*) бўлинмоқ, ажралмоқ; 2) савдолашмоқ, баҳо ҳақида тортишишмоқ; V تَفَصَّلَ бичилмоқ; VII انْفَصَلَ 1) (*н. дандир*) ажратилган (бўлинган) бўлмоқ (مِنْ); (*ердан*) узилмоқ, кўтарилмоқ (مِنْ *самолёт ҳақида*); 2) (*қаердандир*) чиқмоқ, кетмоқ (عَنْ); 3) тамомланмоқ, тамом бўлмоқ; VIII افْتَصَلَ : الْوَلَدَ ~ болани кўкракдан чиқармоқ

– انْفِصَالٌ 1) бўлиниш, ажралиш; *ав.* (*ердан*) узилиш, кўтарилиш; لَا ~ لَهُ бузилмас, бузилмайдиган; لَا ~ لَهُ ارْتِبَاطٌ бузилмас алоқа; ~ الشَّبَكِيَّةِ *мед.* Ablatio retinae (*шабкўрлик к - сали*); 2) (*хизматдан, партиядан*) четлатилиш, кетиш

– انْفِصَالِيٌّ 1. 1) бўлаклайдиган, ажратад - ган; 2) сепаратив, ажралишга оид; 2. сепаратист, сепаратчи

– انْفِصَالِيَّةٌ сепаратизм (*ажралиб чиқишга қаратилган ҳаракат*)

– تَفْصِيلٌ *кўп.* تَفَاصِيلُ, ـَاتٌ 1) бичиш; бичим; الْخِيَاطَةِ وَ ~ الْ бичиш ва тикиш; 2) бичиқ, анд - за; ثَوْبُ الْ~ андоза бўйича тикилган кўйлак; 3) тафсилий баён; тафсилот; بِالْ~ *ёки* ا~ батафсил, кенг

– تَفْصِيلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ бичиқ, андоза

– تَفْصِيلِيٌّ тафсилий; دِرَاسَةٌ ~ـَةٌ тафсилий (батафсил) ўрганиш

– فَاصِلٌ 1. 1) ҳал қилувчи (*сўз ҳақида*); 2) бўлувчи; ~ خَطٌّ сувайирғич; ◊ دَوْلَةٌ ~ـَةٌ икки душман давлат ўртасида қалқон бўлиб турган давлат, оралиқ давлат; اللُّغَاتُ الْ~ ўзак тиллар; 2. *кўп.* فَوَاصِلُ 1) тўсиқ; баръер; ~ أَرْضِيٌّ ер устидаги тўсиқ; 2) оралиқ

– فَاصِلَةٌ *кўп.* فَوَاصِلُ 1) тире, чизиқча (*тиниш белгиси*); айириш белгиси; вергул (*ўнлик каср сонлардаги - мас. 1, 5 каби*); оралиқ, интервал; такт (*мусиқий ноталардаги*); ◊ ~ السَّجْعِ қофиядош сўзлар; сажли сўзлар

– فِصَالٌ (*болани*) кўкракдан ажратиш

– فَصْلٌ¹ 1) бўлим; фасл; боб; 2) четл - тиш, бўшатиш; (*вазифадан*) озод қилиш; 3) қарор; الْخِطَابِ ~ узил-кесил қарор; ◊ يَوْمُ الْ~ *дин.* қиёмат куни

– فَصْلٌ² *кўп.* فُصُولٌ 1) фасл, бўлим, боб (*к - тобда*); ~ أَصْلٌ وَ أَصْلٌ *қар.* أَصْلٌ; 2) (*бирор н. билан бошқа бирор н. ўртасидаги*) оралиқ (بَيْنَ ... ...); 3) (*йилдаги*) фасл, йил фасли, сезон; 4) синф, синф хонаси; 5) *театр.* парда, акт; саҳна

– فَصْلٌ³ ҳал қилувчи, ҳал қиладиган; الْقَوْلُ الْ~ ҳал қилувчи сўз (гап); узил-кесил қарор; صَاحِبُ الْقَوْلِ الْ~ ҳал қилувчи, қарор чиқарадиган; қарор қила оладиган, ҳал қила оладиган одам; فَلَهُ الْكَلِمَةُ الْ~ ҳал қилувчи гапни у айтиши мумкин

– فَصْلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ вергул; الْ~ الْمَنْقُوطَةُ нуқтали вергул

– فِصْلَةٌ *кўп.* فِصَلٌ (*босилган мақоладан олинган*) махсус (алоҳида) нусха (оттиск)

– فَصِيلٌ 1) кўкракдан ажратилган (*гўдак ҳақида*); 2) *кўп.* فُصْلَانٌ, فِصَالٌ онасидан ажратилган бўталоқ

– فَصِيلَةٌ *кўп.* فَصَائِلُ 1) отряд, тўп, бўлинма, партия; *спорт.* команда, жамоа; *ҳарб.* взвод; فَصَائِلُ الثَّائِرِينَ исёнчилар отряди (тўпи); فَصَائِلُ مِنَ الْجَرَادِ чигиртка галаси (тўпи); 2) зот, насл, тур, жинс; *бот.* оила; ◊ الدَّمِ ~ қон группаси

– فَيْصَلٌ *кўп.* فَيَاصِلُ 1) судя, арбитр; 2) ўлчов, критерий; 4) *эск.* ҳал қилувчи (*зарба*); 3) *ат.от.мз.* Файсал

– مِفْصَلٌ *кўп.* مَفَاصِلُ бўғин, сустав; бўғим; دَاءُ الْمَفَاصِلِ бод, ревматизм; الْتِهَابُ الْمَفَاصِلِ а - ғрит, бўғимларнинг яллиғланиши; подагра (*модда алмашинувининг бузилиши туфайли юз берадиган касаллик*)

– مِفْصَلٌ *кўп.* مَفَاصِلُ тил

– مُفَصَّلٌ 1) муфассал, кенг, атрофлича; ~ا ёки ~ة بِصُورَة муфассал, кенг сувратда; وَ ~ُهُ أَنَّ ... асл моҳият шундаки, ...; 2) бичилган; бичиқ асосида тикилган; ~ عِقْدٌ ҳар бир марварид донасидан кейин қимматбаҳо тош ўтказилган марварид шодаси

– مُفَصَّلَةٌ *кўп.* ~اتٌ ошиқ-маъшуқ (*эшикдаги*); шарнир

– مَفْصَلِيٌّ бўғинга (бўғимга) оид; ~ةُ الأَرْجُلِ бўғимоёқлилар

– مَفْصُولٌ 1) узоқлаштирилган; 2) (*хизма - дан*) бўшатилган, (*бирор н. дан*) чиқарилган, ўчирилган (مِنْ); 3) *дин.* (*черковдан*) четлатилган

– مُنْفَصِلٌ алоҳида, бўлинган, айрим

I فَصَمَ (*и*) فَصْمٌ 1) синдирмоқ, ёрмоқ, дарз кетказмоқ; 2) ечмоқ (*мас., тугунни*); 3) узмоқ, барҳам бермоқ, йўқ қилмоқ, кесмоқ; ~ عُرَى الصَّدَاقَة дўстлик ришталарини узмоқ; V تَفَصَّمَ 1) узилмоқ, парчаланмоқ, ечилмоқ, бўлинмоқ; VII اِنْفَصَمَ 1) узилган бўлмоқ, синдирилган бўлмоқ, ёрилган бўлмоқ; 2) ечилмоқ; 3) ёрилмоқ; дарз кетмоқ; синдирилмоқ; узилмоқ; صِلَةٌ لاَ تَنْفَصِمُ узилмас алоқа, бузилмас алоқа

– اِنْفِصَامٌ узилиш; узиш; бўлиниш, ажр - лиш; لاَ ~ لَهُ ажралмас, бўлинмас; ~ُ الشَّخْصِيَّة шахснинг иккиланиши

فَاصُولِيَّةٌ, فَصُولِيَا ловия; фасол

I فَصَى (*и*) فَصْيٌ (*н. дандир*) ажратмоқ, бўлмоқ (عَنْ, مِنْ); II فَصَّى = I; V تَفَصَّى 1) ажралмоқ, бўлинмоқ; 2) (*н. дандир*) қутулмоқ, қутулиб қолмоқ (олмоқ) (عَنْ, مِنْ)

– فَصْيَةٌ қутулиш, халос бўлиш

I فَضَّ (*а/у*) فَضٌّ 1) очмоқ, муҳрини бузмоқ (*мас., хатнинг*); ~ الخَاتَمَ сургучли тамғани бузмоқ; 2) тарқатмоқ (*мас., одамлар тўдасини*); тарқатмоқ; тугатмоқ, тамомламоқ; ~ الاِجْتِمَاعَ йиғинни тарқатмоқ; 3) бир ёқли (ҳал) қилмоқ (*тортишувни*); ~ مُشَاجَرَةً жанжални тинчитмоқ (бир ёқли қилмоқ); 4) тешмоқ, тешиб қўймоқ; ◊ ~ البَكَارَةَ қизлигини (бокиралигини) бузмоқ; ~ الدُّمُوعَ кўз ёшлари тўкмоқ; ~ خَتْمَ الكِتَابِ китобни очмоқ; لاَ فَضَّ فُوكَ! доим сени эшитаверсам!, қандай чиройли гапирасан-а!; فُضَّ فُوهُ! тили кесилсин; II فَضَّضَ кумуш қопламоқ; (*ойнага*) амальгама суртмоқ; V تَفَضَّضَ кумуш билан қопланмоқ; VII اِنْفَضَّ 1) очилган, муҳри бузилган бўлмоқ; бузилган бўлмоқ (*сургучли муҳр ҳақида*); 2) тарқалмоқ, тарқатилмоқ; тамом бўлмоқ (*мажлис ҳақида*); 3) (*к. биландир*) алоқани узмоқ (عَنْ); 4) (*қаердандир*) чиқмоқ (عَنْ); VIII اِفْتَضَّ 1) узмоқ; 2) الْمَاءَ ~ сувни оз-оздан бўлиб-бўлиб қуймоқ; ◊ ~ البَكَارَةَ қизлигини (бокиралигини) бузмоқ

– فُضَاضٌ *эск.* осколка, темир парча, майда бўлак

– فَضَضٌ тарқалиб кетган нарсалар *ёки* к - шилар

– فِضَّةٌ 1) кумуш; ~ الْ مَاءُ азот кислотаси; ~ الْ نِتْرَاتُ кумуш нитрати, ляпис; 2) пора (*Туркияда: кумуш танга; пиастрнинг 1/40 қисмига тенг*); 3) *шунингдек*: ~ يَهُودًا майда кумуш танга; ◊ ~ (لِقَاءَ ثَلاَثِينَ) بَاعَهُ بِثَلاَثِينَ кимнидир сариқ чақага сотиб юбормоқ

– فِضِّيٌّ 1) кумушли, кумушга оид; 2) кумуш рангли, сиймин; кумушдек товланадиган; ~ الْ سِّتَارُ экран (*кинодаги*); ◊ الْعِيدُ الْ~ لِلزَّوَاجِ *ёки* الْعُرْسُ الْ~ кумуш тўй; الثَّعْلَبُ الْ~ тўқ қўнғир тусли тулки

– فِضِّيَّاتٌ *кўп.* кумуш идиш, кумушдан ясалган идиш-оёқ; ~ السُّفْرَة дастурхонга қўйиладиган кумуш идиш-оёқлар

فَضِيضٌ чучук сув, оқин сув

– مِفَضٌّ, مِفْضَاضٌ 1) пичоқ, қаламтарош (*мас., хат очиш учун ишлатиладигани*); 2) кесак майдалайдиган асбоб, кесак майдалагич

– مُفَضَّضٌ кумуш қопланган, кумуш юги - тирилган; ~ وَرَقٌ станиоль, тахта-тахта қўрғошин; фольга

– مِفْضَاضٌ = مِفَضَّةٌ

(فضج) V تَفَضَّجَ: عَرَقًا ~ *ёки* بِالْعَرَقِ ~ сочнинг таги терламоқ

I فَضَحَ (*а*) فَضْحٌ 1) очмоқ, топмоқ; фош қилмоқ; кўрсатиб (тутиб) бермоқ; 2) шармандаи-шармисор қилмоқ, уятга қолдирмоқ; 3) номусга тегмоқ (*аёл ҳақида*); ◊ ~ القَمَرُ النُّجُومَ юлдузларни ой тусиб қўйди; فَضِحَ (*а*) فَضَحٌ оқиш рангли бўлмоқ, тиниқ бўлмаган оқ рангга кирмоқ; IV أَفْضَحَ : ~ الصُّبْحُ тонг отди; VII اِنْفَضَحَ 1) фош қилинган бўлмоқ; шарманда бўлган бўлмоқ; VIII اِفْتَضَحَ 1) фош этилмоқ; очилмоқ; 2) шарманда бўлмоқ, уятга қолмоқ

– اِنْفِضَاحٌ 1) (*бирор н. нинг*) очилиб қолиши, юзага чиқиши; 2) шармандалик, уят, беномуслик

– فَاضِحٌ шармандали, уятли

– فَضَّاحٌ 1. фош қиладиган; очувчи; الْجَهْلُ الْ~ шармандали нодонлик; 2. фош қилувчи

– فَضَاحَةٌ уят, шармандалик

– فَضْحَةٌ уят, шармандалик, уят иш

– فَضِيحٌ шарманда бўлган, уятга қолган; уятли

– فَضِيحَةٌ *кўп.* فَضَائِحُ 1) уят, шармандалик; шарманда қиладиган (қилган) воқеа, нарса; уятли товламачилик; 2) пасткашлик, номусизлик

I فَضَخَ (а) فَضْخٌ синдирмоқ, ёрмоқ; ~ رَأْسًا бошни ёрмоқ;

– فَضِيخٌ пишиб етилмаган хурмодан оло - га тутмасдан тайёрланган шароб

فَضْفَضَ кенгайтирилмоқ, узайтирилмоқ, кенгу мўл қилмоқ (*кийим ва ҳ.к. ларни*)

– فَضْفَاضٌ кенг (*кўйлак ҳақида*)

– فَضْفَضَةٌ кенгайтириш

I فَضَلَ (*и*) فَضْلٌ (*н. дандир*) қолмоқ, ортиб қолмоқ, ортиб қолган бўлмоқ (عَنْ, مِنْ); 2) (*к. дандир*) ортиқ (устун) бўлмоқ (*туш.к. ёки* عَلَى II فَضَّلَ 1) (*н. ни н. дандир*) афзал (ортиқ) кўрмоқ (عَلَى); ~ الْمَوْتَ عَلَى الاِسْتِسْلاَمِ таслим бўлишдан ўлимни афзал кўрмоқ; 2) ҳомийлик қилмоқ; III فَاضَلَ 1) фазилатлиликда (афзалликда) мусобақалашмоқ (тортишмоқ, баҳслашмоқ); 2) афзал кўрмоқ, афзал деб билмоқ; (*н. нидир*) қиёслаб афзалини танламоқ (بَيْنَ); IV أَفْضَلَ 1) ортиқчасини (ортиб қолганини) қолдирмоқ; 2) (*к. гадир*) яхшилик (мурувват) қилмоқ (عَلَى); V تَفَضَّلَ 1) яхшилик (мурувват) қилмоқ, рухсат бермоқ; تَفَضَّلُوا بِالْمَعْلُومَاتِ мурувват (марҳамат) қилиб маълумот беринг!, تَفَضَّلُوا (فَائِقِ) احْتِرَامِي менинг (юксак) эҳтиромимни қабул қилишингизни сурайман (*хат охирида*), ~ اقْعُدْ! марҳамат, ўтир!; تَفَضَّلُوا! марҳамат!, илтимос қиламан!, сурайман!; 2) кундалик кийимларни кийиб юрмоқ; VI تَفَاضَلَ 1) фазилатда бир-биридан устун бўлмоқ; фазилатда мусобақалашмоқ; 2) *мажҳ.* (*бирор н. га, ишга*) аралашмоқ; X اِسْتَفْضَلَ (*н. дандир*) орттириб қолдирмоқ (مِنْ)

– إِفْضَالٌ *эск.* устунлик, афзаллик, ортиқлик

– أَفْضَلُ *кўп.* أَفَاضِلُ *мн.* فُضْلَى *кўп.* فُضْلَيَاتٌ энг фозил, энг юксак, олий даражадаги, энг яхши; ... مِنَ الْ~ نَّ энг яхшиси шуки, ...; سَعَى نَحْوَ مُسْتَقْبَلٍ ~ яхши истиқболга (келажа - ка) интилмоқ; ~ سَعَى إِلَى حَيَاةٍ яхши ҳаётга интилмоқ; ~ بِصُورَةٍ яхши сувратда, яхшилаб; 2) *ат. от, мз.* Афзал

– أَفْضَلِيَّةٌ *кўп.* ~اتٌ афзаллилик; афзаллик; ~ الْ سِيَاسَةُ яхши шароитлар яратиш сиёсати; ~ الْ أُعْطَى (*к. нидир, н. нидир*) афзал билмоқ афзал кўрмоқ

– تَفَاضُلٌ афзаллик; ◊ ~ الْ حِسَابُ (التَّكَامُلِ) وَ التَّمَامِ *мат.* интеграл ва дифференциал ҳисоблаш

– تَفَاضُلِيٌّ дифференциал; ~ الْ مُعَادَلَةُ ди - ференциал тенглама

– تَفَضُّلٌ 1) марҳаматлилик, кўнгилчанлик; яхшилик қилиш; 2) юксаклилик, афзаллик

– تَفْضِيلٌ 1) афзал билиш (кўриш); 2) ҳомийлик; ◊ اسْمُ ~ الْ *грам.* қиёсий *ёки* орттирма даражадаги сифат

– تَفْضِيلِيٌّ афзал деб билинадиган; رُسُومٌ ~ـةٌ *иқт.* имтиёзли божлар; تَعْرِفَةٌ ~ـةٌ имтиёзли тариф (*баҳо, ҳарх*); مُعَامَلَةٌ ~ـةٌ *қар.* مُعَامَلَةٌ

– فَاضِلٌ[1] 1). *кўп.* فُضَلَاءُ 1) фозил, фазилатли (*олимнинг сифати*); 2) орзу қилинган, идеал; الْمَدِينَةُ الْ~ـةُ идеал шаҳар; الْمُجْتَمَعُ الْ~ идеал жамият; 2. *кўп.* فَضَلَةٌ фозил (фазилатли) одам; 4) *ат. от, мз.* Фозил

– فَاضِلٌ[2] *кўп.* فَوَاضِلُ 1) қолдиқ; 2) *бухг.* қолдиқ, салдо

– فَاضِلَةٌ *кўп.* فَوَاضِلُ 1) ўсиш, кўпайиш, фода, кирим; 2) марҳамат қилиш, яхшилик, олийжаноблик

– فُضَالَةٌ *кўп.* ـاتٌ қолган (ортиб қолган) нарса

– فَضْلٌ *кўп.* فُضُولٌ, أَفْضَالٌ 1) фазл, фазилат; ҳурмат, эҳтиром, эътибор, кўрсатилган хизмат; رَجُلُ الْ~ وَ الْعِلْمِ олимлар; أَصْحَابُ الْ~ (*бирор н. учун*) миннатдор бўлиш лазим кишилар; (тантаналар) «айбдорлари»; هُوَ صَاحِبُ الْ~ فِي ... даги хизмат соҳиби удир; ... الْ~ فِي ... يَعُودُ (يَرْجِعُ) إِلَى (لِ) ... даги хизмат ...га тааллуқлидир (...никидир); 2) марҳамат, мурувват; 3) фойда; афзаллик; 4) ортиқча қолдиқ; қолдиқ; ортиб қолган нарса; فُضُولُ الْجِسْمِ *физиол.* танадан ажралиб чиққан чиқинди нарсалар (*тер ва ҳ.к. лар*); فُضُولُ الْقَوْلِ ортиқча (кераксиз) сўзлар; ◊ بِـ~ اللهِ Оллоҳ марҳамати билан (*марҳаматидан*); بِـ~ـهِ унинг ёрдами билан, унинг шарофатидан; مِنْ ~ـكَ! марҳамат қилинг!, марҳаматингизни аяманг!; عَنْ ~ـهِ ... ... ҳақда гапирмаганда ҳам; لَا يَمْلِكُ فَلْسًا عَنْ دِينَارٍ ~ـهِ унда сўм эмас, ҳатто сариқ чақа ҳам йўқ (*сўзма-сўз:* унда динормас, ҳатто бир фалса (*пул бирликлари*) ҳам йўқ); عَنْ ذَلِكَ ~ـهِ шу билан бирга (бир қаторда); عَنْ أَنَّ ~ـهِ ... ...гандан ташқари, ... билан бир қаторда; 5) *ат. от, мз.* Фазл; أَبُو الْ~ олтин, тилла

– فُضُلٌ *эск.* кундалик кийим; кундалик кийимдаги *(одам)*

– فَضْلَانُ *ат. от, мз.* Фазлон

– فَضْلَةٌ *кўп.* فَضَلَاتٌ, فِضَالٌ 1) қолдиқ, ортиқча нарса; 2) қўшиб қўйилган, қўшимча; فَضَلَاتُ الْجُمْلَةِ *грам.* гапнинг иккинчи даражали бўлаклари; 3) чиқиндилар, утил; فَضَلَاتُ أَقْمِشَةٍ қийқимлар; 4) кундалик *ёки* ишда кийиладиган кийим; لِبَاسُ الْ~ уй кийими (кўйлаги)

– فَضَلَاتٌ *кўп.* бавл, чиқинди (*нажас, сидик*)

– فَضُولٌ миқёс (ўлчов) дан ошиб кетган нарса

– فُضُولٌ 1) қизиқиш, қизиқувчанлик; أَهْلُ الْ~ қизиқувчилар; 2) аралашиш; хиралик, шилқимлик, елимлик; 3) *эск.* иғвогарлик; 4) *эск.* ноўрин аралашиш

– فَضُولِيٌّ ортиқча; кераксиз

– فُضُولِيٌّ 1. 1) қизиқувчи, қизиқувчан; 2) хира, шилқим, елим; 2. чақирилмаган меҳмон

– فُضُولِيَّةٌ 1) қизиқиш, қизиқувчанлик; 2) хиралик, шилқимлик, елимлик

– فَضِيلٌ *кўп.* فُضَلَاءُ фазилатли, эътиборли; олийжаноб

– فُضَيْلٌ *ат. от, мз.* Фузайл

– فَضِيلَةٌ *кўп.* فَضَائِلُ мурувватли одам; фазилат, юксак сифат; яхши иш (қилмиш); أُمَّهَاتُ الْفَضَائِلِ هِيَ الْحِكْمَةُ وَ الْعِفَّةُ وَ الشَّجَاعَةُ وَ الْعَقْلُ одамнинг энг муҳим фазилати-донишмандлик, иффат, шижоат ва ақлдир; ◊ صَاحِبُ الْ~ соҳиби фазл (*шайхлар, руҳонийлар ҳақида*)

– مُتَفَضِّلٌ *эск.* афзалликка интилувчи, устунликка ҳаракат қилувчи

– مُفَاضَلَةٌ 1) фазилатлилиқдаги мусобақа; 2) (*бирор н. билан қиёслаб бўлгач*) танлаш; афзал кўриш

– مِفْضَالٌ севикли, севимли (*машғулот, ўйин ва ҳ.к. лар ҳақида*)

– مِفْضَلَةٌ *кўп.* مَفَاضِلُ, ـاتٌ 1) уйда кийилаган кийим, кундалик кийим; 2) тунги кийим; ـاتٌ *кўп.* ички кийим

– مَفْضُولٌ ўтиб кетган, ортиб кетган; الْفَاضِلُ وَ الْ~ энг яхши ва энг ёмон

I (فضو) فَضَا (*у*) فُضُوٌّ, فَضَاءٌ кенг (бепоён) бўлмоқ; فَضِيَ (*а*) فَضَاوَةٌ бўш (эгалланмаган) бўлмоқ; II فَضَّى бўшатмоқ, бўш қилмоқ; IV أَفْضَى (*н. гадир*) етакламоқ, олиб келмоқ, олиб бормоқ (إِلَى); 2) (*к. нингдир*) тарафига ўтмоқ (إِلَى); (*к. гадир*) тегмоқ, қўлига ўтмоқ (إِلَى); 3) (*к. гадир н. нидир*) айтмоқ, маълум қилмоқ (إِلَى ,ب); بِحَدِيثٍ ~ интервью бермоқ; بِيَدِهِ إِلَى الْأَرْضِ ~ кафтни ерга текизмоқ (*саждада*); V تَفَضَّى бўшаган бўлмоқ, эгалланмаган бўлмоқ; (*н. учундир*) бўш вақт (дам олиш вақти, танаффус) олмоқ (لِ)

– فَاضٍ *мн.* فَاضِيَةٌ 1) бўш, эгалланмаган; عَلَى الْفَاضِي бекордан-бекорга, овора бўлиб; عَلَى الْحَسَى وَ الْمَلَيَانِ ўйламай-нетмай, текшириб ўтирмай, тўғри келганича; 2) дам олиш вақти бор бўлган

– فَضًا: ~ طَعَامٍ аралаш овқат, бутқа

– فَضَاءٌ 1) фазо, очиқ бўшлиқ; أَطْلَقَ الْعِبَارَاتِ النَّارِيَّةَ فِي الْ~ осмонга ўқ отмоқ; الْ~ الْكَوْنِيُّ *ёки* عَالَمُ الْ~ космик бўшлик, космос; سَفِينَةُ الْ~ космик кема; رَجُلُ الْ~ الْأَوَّلُ *ёки* رَائِدُ الْ~ биринчи космонавт (*фазогир*); 2) дам олиш; ◊ بَيْتُ الْ~ ҳожатхона

– فَضَائِيٌّ фазовий, фазога оид; космик, космосга оид; سَفِينَةٌ ~ـةٌ космик кема; أَبْحَاثُ الْ~ـةِ фазони (космосни) текшириш, тадқиқ қилиш

– مُفْضٍ *эск.* етишувчи, эришувчи

I فَطَّ (*а/у*) فَطٌّ 1) ирғимоқ, ирғишламоқ; 2) оқиб (отилиб чиқиб) турмоқ (*мас., сув, газ кабилар ҳақида*)

– فَطَّةٌ *кўп.* ـاتٌ ирғишлаш, ирғиш

I فَطَأَ (*а*) فَطْءٌ синдирмоқ, майдаламоқ, ёрмоқ; بِـ~ الْأَرْضَ ерга йиқитмоқ; IV أَفْطَأَ овқатлантирмоқ, таомлантирмоқ

I فَطَحَ (*а*) فَطْحٌ ясси қилмоқ, ёймоқ; II فَطَّحَ = I

– أَفْطَحُ *мн.* فُطْحٌ *кўп.* فَطْحَاءُ 1) сербар, кенг, ёйилган; 2) катта каллали, кенг пешонали; 3) ясси бурунли, бурни ясси одам

– مُفَطَّحٌ: ~ رَأْسٌ ясси бош

فَطْحَلٌ *шунингдек:* زَمَنُ الْ~ қадимги замон (*одам пайдо бўлмасдан олдинги*)

– فَطَاحِلُ *кўп.* машҳур, улуғ, буюк (*олимлар ҳақида*); السَّادَةُ الْ~ *ёки* الْعُلَمَاءِ ~ буюк олимлар

I (فطر) فَطَرَ[1] (*у*) فَطْرٌ 1) ёрмоқ, ушатмоқ, майдаламоқ, парчаламоқ; 2) яратмоқ, ижод қилмоқ; 3) *мажх.* (*бирор н. га*) табиатан мойил бўлмоқ, туғма хусусиятга эга бўлмоқ (عَلَى); табиатан (*бирор н. га*) иқтидорли бўлмоқ (ب); فُطِرْتُ عَلَى كُرْهِ السَّفَرِ *мажх.* Мен табиатан саёҳатларни (*сафарни*) яхши кўрмайман; 3) бошламоқ, бошлаб бермоқ; الشَّاةَ ~ қўйни бармоқларнинг учи билан соғмоқ; فَطَرَ (*у*) فُطُورٌ, فِطْرٌ 1) нонушта қилмоқ; 2) рўзани бузмоқ; рўзани очмоқ; II فَطَّرَ 1) нонушта қилдирмоқ; 2) рўзани буздирмоқ; 3) майдалаб (бўлаклаб) ташламоқ; IV أَفْطَرَ 1) нонушта қилмоқ; 2) *дин.* овқат еявермоқ, оғзи очиқ юрмоқ (*рамазон ойидан кейин*); أَيَّامَ رَمَضَانَ ~ рамазон ойида рўза тутмай юрмоқ; V تَفَطَّرَ ёрилмоқ, майдаланмоқ, парчаланмоқ, ушатилмоқ; VII انْفَطَرَ ёрилган (майдаланган, парчаланган, ушатилган) бўлмоқ; ◊ بِالْبُكَاءِ ~ ҳўнграб йиғламоқ; قَلْبُهُ ~ унинг юраги эзилиб кетди

– إِفْطَارٌ 1) рўзани тўхтатиш (тугатиш); مَدْفَعُ الْ~ ифтор вақти тамом бўлгани ҳақида тўп

(замбарак) отиб хабар бериш

– انْفِطَارٌ *эск.* ёрилиш, ушалиш; майдаланиш, бузилиш

– فَاطِرٌ[1] ижодкор, яратувчи

– فَاطِرٌ[2] рўза тутмайдиган

– فَطَائِرِيٌّ *кўп.* فَطَائِرِيَّةٌ *ёки* فَطَارِيٌّ *кўп.* فَطَارِيَّةٌ пирожка ясовчи; қандолатчи

– فُطَارٌ : ~ سَيْفٌ кесмас (ўтмас) қилич

– فِطَارٌ нонушта

– فِطْرٌ *кўп.* فُطُورٌ дарз, ёриқ

– فُطْرٌ *ёки* فُطُرٌ *жам. кўп.* فُطُورٌ 1) замбуруғ, (*еб бўлмайдиган*) қўзиқорин; 2) ўсимта

– فِطْرٌ рўзанинг тугаши; عِيدُ الْـ~ *дин.* рўза ҳайити, ийдул-фитр

– فِطْرَةٌ *кўп.* فِطَرٌ 1) табиат; туғма хусусият; характер, феъл-атвор; 2) ибтидоийлик; عَاشَ عَلَى الْـ~ ибтидоий одам каби яшамоқ; 3) фитр рўза

– فُطْرِيٌّ 1) қўзиқоринли, қўзиқоринга оид; 2) замбуруққа оид; 2) замбуруғли; الْأَمْرَاضُ الْـ~ـةُ замбуруғли касалликлар; микозлар

– فِطْرِيٌّ 1) табиий, туғма; الْمَوَاهِبُ الْـ~ـةُ таб-ий (туғма) иқтидор; 2) ибтидоий; الْإِنْسَانُ الْـ~ ибтидоий одам

– فِطْرِيَّاتٌ *кўп.* туғма хусусиятлар

– فَطَرَ, فَطُرَ = فَطَارَ; تَنَاوَلَ ~ـهُ нонушта қилмоқ

– فُطُورَاتٌ *кўп.* пирожкалар

– فَطِرٌ тузсиз (*нон ҳақида*); 2) хом; пи-маган, етилмаган; ~ رَأْيٌ хом фикр; 3) янги; ҳозиргина ёпилган (*нон ҳақида*); 4) кўпмаган хамир

– فَطِيرَةٌ *кўп.* فَطَائِرُ пурсилдоқ, лўмбилдоқ; п-рожний; пиражка; ~ بِلَحْمٍ гўштли пиражка; ◊ ~ عَلَى (شَحْمَةٍ) زُبْدَةٍ кутилмаган муваффақият (ютуқ)

– مُنْفَطِرٌ *эск.* ёрилган, ушатилган, майд-ланган, парчаланган

I (فطس) **فَطَسَ** (а) فَطْسٌ буғилмоқ, нафас қисмоқ; فَطَسَ (*и*) فُطُوسٌ, فَطْسٌ ўлмоқ, ҳаром қотмоқ; II فَطَّسَ 1) буғмоқ, нафас қистирмоқ; 2) ўлдирмоқ

– أَفْطَسُ *мн.* فُطْسٌ *кўп.* فُطْسٌ ясси (пажақ) бурунли; пучуқ; бурни қанқайган, қаншари паст

– فَاطِسٌ пажоқ (*бурун ҳақида*)

– فَطِيسٌ *мн.* فَطْسَى буғилган, буғиб қўйилган; ўлган, ҳаром ўлган, ҳаром қотган; بَهِيمَةٌ فَطْسَى ҳаром ўлган ҳайвонлар

– فَطْسَةٌ буғилиб ўлиш

– فَطِيسٌ 1). буғилган, буғиб ўлдирилган; 2). ўлимтик, ўлакса

– فِطِّيسٌ *кўп.* فَطَاطِيسُ катта болға, чўқмор

– فَطِيسَةٌ *кўп.* فَطَائِسُ ўлимтик, ўлакса

– فَطِّيسَةٌ[1] = فَطِيسَةٌ

– فَطِّيسَةٌ[2] чўчқанинг тумшуғи

فَطْفَطَ қанот қоқмоқ; ◊ ~ ... بِسِرٍّ إِلَى (*к. г.-дир*) сирни айтиб қўймоқ

– فَطْفَطَةٌ қанот қоқиш

I **فَطَمَ** (*и*) فَطْمٌ 1) (*болани*) кўкракдан ажратмоқ; 2) қайтармоқ, қайтаришга уринмоқ; ~ـتُ زَيْدًا عَنْ عَادَتِهِ Зайдни одатидан қайтардим; 3) қирқмоқ, кесмоқ; ~ الْحَبْلَ арқонни узмоқ; VII اِنْفَطَمَ 1) кўкракдан ажратилган бўлмоқ; 2) (*н. нидир*) рад қилмоқ, (*н. дандир*) ўзини тутмоқ, тиймоқ (عَنْ)

– فَاطِمَةُ *ат.от, мн.* Фотима

– فَاطِمِيٌّ *тар.* фотимийларга оид; الْـ~ـونَ ф-тимийлар; الدَّوْلَةُ الْـ~ـةُ фотимийлар давлати

– فِطَامٌ кўкрак бериб (эмизиб) боқишни тўхтатиш, (*болани*) кўкракдан чиқазиш

فَطِيمٌ *кўп.* فُطُمٌ кўкракдан чиқарилган (гўдак)

– مَفْطُومٌ = فَطِيمٌ

I (فطن) **فَطَنَ**, فَطُنَ (*у*) فَطْنٌ, فُطُونَةٌ *ёки* فَطِنَ (*а*) فُطُونَةٌ ақли етмоқ; тушунмоқ, фаҳмламоқ; (*н. нингдир*) тагига етмоқ (لِ *ёки* إِلَى); II فَطَّنَ тушунтирмоқ, фаҳмлатмоқ; V تَفَطَّنَ (*н. нидир*) тушунмоқ, тагига етмоқ (لِ)

– فَطَانَةٌ фатонат, фаросатлилик, фатона-лилик; ақл, дониш; тушуниш

– فَطِنٌ тушунадиган, биладиган; фаросатли

– فِطْنَةٌ фаросатлилик, тез англаб олиш; зеҳнлилик

– فُطُونَةٌ = فَطَانَةٌ

– فَطِينٌ ақлли, фаросатли, фаҳми ўткир

I **فَظَّ** (*и/а*) فَظَظٌ қўпол (адабсиз, тўнка) бўлмоқ

– فَظَاظَةٌ қўполлик, адабсизлик, тўнкалик

– فَظٌّ[1] *кўп.* أَفْظَاظٌ қўпол, тўнка; الْـ~ الْخُلُقِ للحُدُودِ чегараларни қўпол равишда бузиш

– فَظٌّ[2] *кўп.* فُظُوظٌ морж (*денгиз ҳайвони*)

I **فَظَعَ** (*у*) فَظَاعَةٌ даҳшатли (қўрқинчли, ярамас) бўлмоқ; II فَظَّعَ ваҳшийлик қилмоқ; IV أَفْظَعَ = II; X اِسْتَفْظَعَ даҳшатли (қўрқинчли, ярамас) деб ҳисобламоқ

– فَظَاعَةٌ даҳшат, ярамаслилик

– فَظَائِعُ *кўп.* даҳшатли қилмишлар; золи-лик, ваҳшийлик

– فَظِعٌ даҳшатли; ваҳшиёна

– فَظِيعٌ даҳшатли, ярамас; ваҳшийларча, ваҳшиёна

– مُفَظَّعٌ = فَظِيعٌ

I **فَعَصَ** (*а*) فَعْصٌ эзмоқ, босмоқ, қисмоқ, сиқмоқ

– مَفْعُوصٌ 1) эзилган, сиқилган; 2. кичкинтой

فَعْفَعَ : بِالْغَنَمِ ~ қўйларни бақириб ҳайдамоқ; تَفَعْفَعَ (*н.нидир*) шошилиб бажармоқ, зудлик билан адо этмоқ

I **فَعَلَ** (*а*) فَعْلٌ қилмоқ, бажармоқ, юзага чиқармоқ; ҳаракат қилмоқ, ишни (ҳаракатни) юзага чиқармоқ; فَعَلْتَهُ ~ ўз ишини қилмоқ; ~ فِي امْرَأَةٍ аёл билан жинсий алоқа қилмоқ; II فَعَّلَ (*шеърни вазнга солиб*) ўқимоқ; VI تَفَاعَلَ 1) ўзаро таъсир қилмоқ, бир-бири учун ҳаракат қилмоқ; 2) (*бирор н. билан*) бирлашмоқ, қўшилмоқ; VII اِنْفَعَلَ 1) (*бирор н.*) таъсири остига тушиб қолмоқ; 2) ҳаяжонланмоқ, безовталанмоқ; 3) аччиқланмоқ, феъли бузилмоқ; 4) қилинган (бажарилган, юзага чиқарилган) бўлмоқ; VIII اِفْتَعَلَ 1) (*бирор н. ни*) ўйлаб топмоқ, атайлаб пайдо қилмоқ *ёки* қилмоқ; 2) сохтакорлик қилмоқ, ёлғондан (ўйлаб топиб) қилмоқ, туҳмат уюштирмоқ

– أَفَاعِيلُ *кўп.* ишлар, ҳаракатлар; فِي اسْتِطَاعَتِهِ أَنْ يَفْعَلَ بِهِ الْـ~ унинг унга нисбатан ҳар иш қўлидан келади

– اِفْتِعَالٌ 1) уйдирма, тўқима; 2) сохтакор-лик, сохталик

– اِنْفِعَالٌ *кўп.* ـاتٌ 1) ҳаяжон, безовталик; ~ فِي *ёки* بِـ~ ҳаяжон билан, безовталаниб, безовталанган ҳолда; 2) асабийлашиш, ҳаяжонлашиш, безовталаниш; ғазаб; 3) *физиол.* рефлекс, таъсирланиш

– اِنْفِعَالِيَّةٌ ҳаяжонланишлик, таъсирчанлик

– تَفَاعُلٌ *кўп.* ـاتٌ 1) ўзаро таъсир; 2) би-лашиш, қўшилиш, 3) *кимё. физ.* реакция; ~ فِيدَلَ Видаль реакцияси; الْـ~ الْكِيمِيَائِيُّ ким-вий реакция; التَّفَاعُلَاتُ النَّوَوِيَّةُ ядро реакция-си; الْـ~ الْحَرَارِيُّ النَّوَوِيُّ термоядро реакцияси; الْـ~ الْمُتَسَلْسِلُ *қар.* مُتَسَلْسِلٌ

– تَفَاعِيلُ, تَفْعِيلَةٌ *кўп.* تَفَاعِيلُ *адаб.* тафоил, туроқ (*шеърий вазнда, арузда*); تَفَاعِيلُ الْبُحُورِ (*шеърий вазндаги*) баҳрлар тафоиллари (туроқлари)

– فَاعِلٌ[1] 1) қилувчи, бажарувчи; 2) ҳаракат қилувчи; 3) *юр.* актив (*сайлов ҳуқуқи ҳақида*); 2. 1) *кўп.* فَعَلَةٌ ишловчи, ишчи; бажа-рувчи, ижрочи; 2.) айбдор (*бирор воқеада*); 3) *грам.* (*феълий гапларда*) эга; اسْمُ الْـ~ *грам.* аниқлик нисбатидаги сифатдош

– فَاعِلٌ[2] *кўп.* فَوَاعِلُ омил, фактор

– فَاعِلَةٌ бузуқ аёл; يَا ابْنَ الْـ~! *ҳақ.* эй, ҳароми! (*сўзма-сўз:* эй, бузуқ аёлнинг ўғли!)

– فَاعِلِيَّةٌ 1) таъсир, таъсир кучи; кучли таа-сурот қолдирадиган, таъсирчан; 2) *грам.* гап-да сўзнинг бошқарувчи сифатида келиши

– فَعَالٌ саховат, сахийлик

– فَعَّالٌ таъсир этувчи, таъсир қилувчи, қаттиқ таъсир қилувчи, таъсирчан

– الْفَأْس : فَعَالٌ ~ болтанинг сопи, дастаси

– فَعَّالِيَّةٌ таъсирчанлилик. омиллилик; фаол, актив

– فِعْلٌ *кўп.* أَفْعَالٌ 1) ҳаракат; ~ا *ёки* بِالْ~ *ёки* بِالْ~ وَ الْوَاقِع аслида, аслини олганда; 2) та - сир этиш; ~ الْحَرَارَة ҳарорат таъсири остида; 3) иш; фаолият; ҳаракат; يُرِيدُ أَفْعَالاً لاَ أَقْوَالاً унга гап эмас, иш керак; 4) *грам.* феъл; ~ اسْمُ (أَمْر) буйруқни билдирувчи феъл, буйруқ феъли (*мас.,* حَذَارِ! эҳтиёт бўл!); ~ لاَزِمٌ ўтимсиз феъл; ~ مُتَعَدٍّ ўтимли феъл; ~ مُسَاعِدٌ кўмакчи феъл; ~ مَعْلُومٌ аниқ нисбатд - ги феъл; ~ مَجْهُولٌ мажҳул нисбатдаги феъл

– فَعْلَةٌ *кўп.* فَعَلاَتٌ ҳаракат; қилмиш, қилмиш-қидирмиш; الْ~ الشَّنْعَاءُ энг расво қилмиш

– فِعْلِيٌّ 1) аслдаги, ҳақиқатдаги; 2) амалий; ~ا аслан, ҳақиқат сифатида, фактик, дефа - то; 3) *грам.* феълий

– فِعْلِيَّةٌ *грам.* феъллилик

– مُفَاعِلٌ *кўп.* ـاتٌ : реактор; الْ~ الذَّرِّيُّ *ёки* ~ للذَّرَّة атом реактори

– مُفَاعَلَةٌ: الْ~ ишбай

– مُفْتَعَلٌ тўқилган, сохта, ёлғон; атайлаб қилинган

– مُنْفَعِلٌ 1) ҳаяжонланаётган, тўлқинланаётган; 2) ғазабли, ғазабланган; ҳаяжондаги; 3) *юр.* пассив

– مَفْعُولٌ 1. 1) қилинган, бажарилган; 2) ғазабланган, аччиқланган; 2. 1) таъсир (*қонунники, дориники*); ~ سَارِي الْ~ *юр.* (*қонуний*) кучга эга бўлган; بَاطِلٌ (فَاقِدُ) الْ~ *юр.*(*қонуний*) кучини йўқотган; يَسْرِي ~ الْقَانُونُ عَلَى ... қонун кучи ...га тааллуқли бўлади; الْ~ الرَّجْعِيُّ *юр.* (*қонуннинг*) акс таъсири (кучи); ~ فِيهِ, ~ مَعَهُ ~ بِهِ 2) *грам.* тўлдирувчи; اسْمُ الْ~ мажҳул ни - батдаги сифатдош

– مَفْعُولِيَّةٌ 1) ҳаракат, таъсир, таъсир қилиш; 2) бўзовталик, ҳая жон; ғазаб; 3) *грам.* сўзнинг гапда тўлдирувчи сифатида келиши

I فَعَمَ (*а*) فَعْمٌ тўлғазмоқ; (*н. билан*) тўлдириб-тоширмоқ (ب); I فَعُمَ (*у*) فُعُومَةٌ, فَعَامَةٌ тўла бўлмоқ, семиз бўлмоқ;; IV أَفْعَمَ = I

– مُفْعَمٌ тўла; тўлиб-тошган

أَفْعَاءٌ *кўп.* хушбўй нарсалар, муаттар мо - далар

– أَفْعَى *мн. кўп.* أَفَاعٍ; 1) *зоол.* ехидна (*кирп - симон жонивор*); 2) илон

– أَفْعَوَانٌ = أَفْعَى: خَيَالِي ~ аждар, аждаҳо

– أَفْعُوَانِيَّةٌ бадфеъллик; тили заҳарлилик

– مَفْعَاةٌ: ~ أَرْضٌ илонлар кўп учрайдиган ҳудуд

I فَغَرَ (*а*) فَغْرٌ (*оғизни*) очмоқ, очиб қолмоқ; VII انْفَغَرَ очилиб қолмоқ, очилган бўлмоқ

– فَاغِرٌ: وَظِيفَةٌ ~ةٌ бўш (вакант) жой (иш жойи)

– فَاغِرَةٌ хушбўй модда

– فَغْرَةٌ (дарё) мансаби; (водийнинг) бо - ланиши

– مَفْغَرَةٌ кенг ер, бепоён ер

فَغْفُورِيٌّ юпқа чинни (*фарфор*)

I فَغَمَ (*а*) فُغُومٌ, فَغْمٌ урилмоқ, бурунга урилмоқ (*ҳид, бўй ҳақида*); ~تْنِي رَائِحَةُ الطَّعَامِ الشَّهِيَّةُ бур - нимга овқатнинг ёқимли бўйи (ҳиди) урилди; الْوَرْدُ ~ атиргул очилди; فَغَمَ (а) فَغْمٌ 1) (*н.нидир олишга, н.гадир етишишга*) зўр бериб интилмоқ; 2) *эск.* боғланиб қолмоқ, ўрганиб қолмоқ; V تَفَغَّمَ: الْوَرْدُ ~ атиргул очилди

– فَاغِمٌ ҳид (бўй) тарқатувчи

– فَغْمَةٌ муаттар ҳид, хуш бўй

– مَفْغُومٌ *эск.* кутилган, орзу қилинган

(فعو) IV أَفْعَى: الشَّجَرُ ~ дарахтлар гуллади

– فَاغِيَةٌ, فَغْوٌ *бот.* 1) хина; 2) хина гуллари

– فَغْوَةٌ ёқимли бўй, аромат

I فَقَأَ (*а*) فَقْءٌ ўйиб олмоқ, чиқармоқ (*кўзни*); ёрмоқ, тешмоқ (*ярани*); II فَقَّأَ 1) кўзни ўйиб олмоқ, ўйиб чиқармоқ; 2) ёрмоқ, тешмоқ; الدُّمَّلَ ~ ичидаги йирингни чиқариш учун чипқонни тешмоқ; V تَفَقَّأَ 1) ёрилиб кетмоқ; 2) *эск.* ўйиб олинган бўлмоқ (*кўз ҳақида*); VII انْفَقَأَ ўйилган бўлмоқ (*кўз ҳақида*); ёрилиб (тешилиб) кетган бўлмоқ (*яра ҳақида*)

I فَقَحَ (а) فَقْحٌ : النَّبَاتُ ~ ўсимлик гуллади; II فَقَّحَ очмоқ; الْجَرْوُ ~ кучук бола кўзини очди

– فُقَّاحٌ ўсимликнинг гули, чечаги

– فُقَاحَةٌ қўлнинг кафти, кафт

– فَقْحَةٌ *кўп.* فِقَاحٌ *анат.* орқа тешик

I فَقَدَ (*и*) فَقْدٌ 1) йўқотмоқ, йўқотиб қўймоқ, ажралмоқ; эга бўлмаслик, йўқ бўлмоқ, топол - маслик; رُشْدَهُ ~ *ёки* وَعْيَهُ ~ *ёки* صَوَابَهُ ~ ҳушни йўқотмоқ, ҳушдан ажралмоқ; ... الْأَمَلَ فِي ~ (*бирор н. га бўлган*) умидни йўқотмоқ; الْبَصَرَ ~ кўриш қобилиятини йўқотмоқ; شُعُورَهُ ~ беҳуш бўлиб қолмоқ, ҳушини йўқотмоқ; 2) *мажҳ.* йўқолмоқ, дом-дараксиз йўқ бўлиб кетмоқ; فُقِدَ النِّصَابُ кворум бўлмади (*йиғилиши л - зим бўлганларнинг айримлари келмади*); IV أَفْقَدَ 1) (*бирор н. нинг*) йўқолишига сабаб бўлмоқ; 2) ажратмоқ, маҳрум қилмоқ; ~هُ الْحَيَاةَ кимнидир ҳаётдан маҳрум қилмоқ; ~هُ الشُّعُورَ кимнидир ҳушидан кетказмоқ; ~هُ عَقْلَهُ кимнидир ақлдан оздирмоқ; V تَفَقَّدَ 1) кўриб чиқмоқ, кўрик ўтказмоқ, текширмоқ, назорат қилмоқ; 2) келиб (бориб) кўрмоқ; 3) (*бирор н. ни*) изламоқ, қидирмоқ; бирдан (*бирор н. нинг*) йўқлигини билиб қолмоқ; 5) йўқ бўлмоқ, етишмаганлик, етмай қолмоқ (*бирор н. ҳақида* - لِ); (*н. гадир*) эҳтиёж сезмоқ (لِ); 6) йўқотишга, жудоликка учрамоқ (*ўлим сабабли*); VIII افْتَقَدَ 1) изламоқ, қидирмоқ; 2) *эск.* топмаган бўлмоқ; кузатмоқ; қайғурмоқ; хабардор бўлмоқ; X اسْتَفْقَدَ 1) етишмасликни сезиб қолмоқ; йўқлигини фаҳмламоқ; 2) из - лаб (ковлаштириб) топмоқ

– افْتِقَادٌ 1) бориш (келиш), зиёрат; 2) кўрик, назорат; 3) излаб топиш, қидириб топиш; 4) ҳожат, талаб (*н. гадир* - عَلَى)

– تَفَقُّدٌ 1) кўрик, назорат, инспекция, те - шириш, текширув; 2) бориб (келиб) кўриш, зиёрат

– تَفَقُّدِيٌّ кўрикка (инспекцияга) оид

– فَاقِدٌ 1) йўқотувчи, йўқотган; الشُّعُورِ ~ а) ҳушидан ажралган; б) ҳушсиз; 2) (*бирор*) нарсаси йўқ, (*бирор н. дан*) ажраб қолган;

وَطَنِهِ ~ ватанидан кўчирилган *ёки* зўрлаб кўчирилган шахс; الشَّيْءِ لاَ يُعْطِيهِ ~ *мтл.* йўққа товон (жазо) ҳам йўқ

– فَقَدْ (فَ + قَدْ) *қар.* قَدْ

– فَقْدٌ = فَقْدَانٌ

– فَقْدَانٌ, فُقْدَانٌ 1) йўқлик, бўлмаганлик, етишмаслик, етишмовчилик; النِّصَابِ ~ кво - румнинг йўқлиги; 2) йўқотиш, жудо бўлиш; الْقُدْرَةِ عَلَى الْعَمَلِ ~ меҳнат қобилиятини йўқотиш; الشَّهِيَّةِ ~ иштаҳанинг йўқлиги, иштаҳасизлик; الذَّاكِرَةِ ~ хотирани йўқотиш

– فَقِيدٌ 1) йўқотилган; 2) ўлган, марҳум; الْبِلاَدِ (الْعِلْمِ) ~ ўлими мамлакат (илм) учун катта йўқотиш бўлган одам

– مُتَفَقِّدٌ 1). кўрик, назорат, текшириш ўтказувчи; 2. инспектор

– مُفْتَقَدَاتٌ *кўп.* йўқотилган нарсалар; مُسْتَوْدَعُ الْ~ топилмалар идораси (бюроси)

– مَفْقَادٌ болалари ўлаверадиган, боласи турмайдиган аёл

– مَفْقُودٌ 1) йўқотилган; дом-даракси йўқолган; 2) мавжуд бўлмаган, йўқ

I (فقر) فَقَرَ (*у*) فَقْرٌ 1) тешмоқ, тешик очмоқ; 2) фақирликка (қашшоқликка) олиб келмоқ; 3) кавламоқ, чуқур кавламоқ; қазимоқ; 4) *эск.* (*к.нингдир*) умуртқа поғонасини синдирмоқ; فَقُرَ (*у*) فَقَارَةٌ фақир (қашшоқ, камбағал) бўлмоқ; фақирлашмоқ; II فَقَّرَ 1) тешмоқ, тешиб қўймоқ; 2) мудроқ босмоқ, мудрамоқ; 3) الْفَسِيلَةَ ~ хур - мо новдасини ўтказиш учун чуқур кавламоқ; IV أَفْقَرَ 1) фақирликка (қашшоқликка) гирифтор қилмоқ; 2) камбағаллаштирмоқ; ~ هُ ظَهْرَ مُهْرِهِ у тойчоғини унга миниш учун бериб ту - ди; VIII افْتَقَرَ 1) фақир (камбағал) бўлмоқ; 2)

(*бирор н. га*) эҳтиёжманд бўлмоқ, талабгор бўлмоқ (إلى)

– فَاقِرَةٌ *кўп.* فَوَاقِرُ бахтсизлик, бадбахтлик

– فَقَارٌ *жам.* умуртқалар; ذُو الْ~ *тар.* Зулфиқор (*Бадр жангида Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васаллам томонларидан душмандан тортиб олинган, кейинчалик Али разияллоҳу анҳуга берилган қиличнинг номи*)

– فَقَارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ умуртқа

– فَقَارِيٌّ умуртқага оид

– فَقْرٌ, فُقْرٌ фақрлик, қашшоқлик, камбағаллик; الدَّمِ ~ камқонлик, анемия; ~ بِلاَ دَيْنٍ غِنًى كَامِلٌ *мтл.* қарздор бўлмаган фақирлик – катта бойлик

– فَقَارَةٌ = فَقْرَةٌ

– فَقْرَةٌ *кўп.* فِقَرٌ, ـَاتٌ 1) (*занжир*) ҳалқаси, бўлаги; 2) параграф; абзац; модда; 3) умуртқа; 4) қасиданинг энг яхши ёзилган банди

– فَقْرِيٌّ умуртқага. оид; ~ غَيْرُ *ёки* ~ لاَ умуртқасиз; الْعَمُودُ الْ~ умуртқа суяги; الْحَيَوَانَاتُ الْ~ـَةُ умуртқали ҳайвонлар

فِقْرِيَّاتٌ *кўп.* умуртқалилар; ~ لاَ умуртқасизлар

– فَقِيرٌ *кўп.* فُقَرَاءُ 1. фақир, қашшоқ, камбағал; 2. 1) камбағал; 2) фақир (*фокус кўрсатадиган сеҳргар*); 3) умуртқаси синган киши

– مَفَاقِرُ *кўп. бирлиги йўқ.* фақирлик шаллари; سَدَّ اللهُ ~هُ! Оллоҳ уни бой-бадавлат қилсин!

– مُفْتَقِرٌ (*бирор н. га*) ҳожатманд бўлган, талаб-эҳтиёжи бор (إلى)

– مَفْقُورٌ: الظَّهْرِ ~ умуртқаси касал бўлган

I فَقَسَ (*а*) فَقْسٌ 1) жўжа очмоқ; 2) тухумдан чиқмоқ, чўқиб ёриб чиқмоқ (*жўжа ҳақида*); 3) уруғ қўймоқ (*чигиртка ҳақида*); 4) босиб ётган тухумни айнатиб қўймоқ (*қуш ҳақида*); فَقَسَ (и) فُقُوسٌ тўсатдан ўлмоқ, кутилмганда ўлмоқ; ◊ الْحِيلَةَ (الْمَغْلُوبَ) ~ ҳийлани (кўзбўямачиликни) фош этмоқ

– فَقْسٌ 1) жўжа очиш; 2) тухумдан чиқиш (*жўжа ҳақида*); 3) онасидан ажрамаган парранда; الْجَرَادِ ~ чигиртка уруғлари

– فَقُوسٌ *жам.* 1) бодринглар (тарралар) (*Миср*); 2) қовун (*Сурия*)

– فَقُوسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) узун бодринг (тарра); 2) қовун

– مِفْقَسٌ *кўп.* مَفَاقِسُ инкубатор

I فَقَشَ (*и*) فَقْشٌ 1) синдирмоқ (*тухум ва х. к. ларни*), 2) бўртмоқ, шишмоқ, қаппаймоқ (*йиқилиш олдида турган девор ҳақида*); II فَقَّشَ синдирмоқ, синдириб ташламоқ; 2) пўст ташламоқ, шўрлатмоқ

I فَقَصَ (и) الْبَيْضَةَ : فَقْصٌ ~ тухумни синдириб қўймоқ

– فَقُوصٌ узун бодринглар (тарралар) (*Миср*)

– فَقُوصَةٌ *кўп.* ـَاتٌ узун бодринг (тарра)

– فَقِيصَةٌ синган (пачоқланган) тухум

(فقط) II فَقَّطَ (*рақамларни*) сўз билан ёзмоқ; 2) рақамлардан кейин فَقَطْ сўзини ёзиб қўймоқ (*қўшимча рақамлар ёзиб қўймасликлари учун*); V تَفَقَّطَ сўз билан ёзилган бўлмоқ (*рақамлар ҳақида*)

– فَقَطْ (فَ + قَطْ) фақат, фақатгина

I فَقَعَ (*а*) فُقُوعٌ, فَقْعٌ 1) пақэтмоқ, чирсилламоқ; 2) тўсатдан (*мас., қаттиқ таъсир остида*) ўлиб қолмоқ; 3) оч-сариқ рангда бўлмоқ; II فَقَّعَ чарсиллатмоқ, узуқ-юлуқ овоз чиқармоқ; أَصَابِعَهُ ~ бармоқларни шақиллатмоқ; 2) чирсиллатиб ёрмоқ; IV أَفْقَعَ қашшоқлашмоқ, камбағал бўлиб қолмоқ; VII انْفَقَعَ поқ этмоқ, чирсилламоқ; портламоқ

– أَفْقَعُ *мн.* فَقْعَاءُ *кўп.* فُقْعٌ оппоқ рангдаги, тиниқ оқ рангли

– فَاقِعٌ оч--сариқ; ~ أَصْفَرُ оч-сариқ рангли

– فَاقِعَةٌ *кўп.* فَوَاقِعُ фалокат, ҳалокат, офат, машаққат

– فُقَّاعٌ пиво (*ичимлик*)

– فُقَّاعَةٌ *кўп.* ـَاتٌ فَقَاقِيعُ, ـَ пуфак, пуфакча (*сувдаги*); فُقَّاعَاتُ الصَّابُونِ совун пуфаклари; تَبَدَّدَ كَفُقَّاعَاتِ الْهَوَاءِ عَلَى سَطْحِ الْمَاءِ сув юзидаги пуфаклардай тез йўқолмоқ

– فَقْعٌ *кўп.* فُقُوعٌ қўзиқорин

– مَفْقُوعٌ 1) ёрилган; 2) тентак

فَقْعَسٌ 1) *ат. от, мз.* Фақъас; 2) Фақъас (*қабила номи*)

فَقْفَقَ камайтирмоқ, камбағаллаштирмоқ; الْجِلْدُ ~ ◊ пўрсилдоқлар босиб кетмоқ (*тери ҳақида*); الْكَلْبُ ~ ит улиди, ит вангиллади

– فَقْفَاقٌ вайсақи аҳмоқ одам

– فَقْفَاقَةٌ = فَقْفَاقٌ

– فَقْفَقَةٌ *кўп.* ـَاتٌ пўрсилдоқ, тошма

I فَقَمَ[1] (а) فَقْمٌ жиддий (хавфли) бўлмоқ (*ҳолат ҳақида*); فَقَمَ[2] (а) فَقْمٌ, فَقَمٌ (*одамнинг*) олдинги устки курак тишлари пастга қарамай, олдинга туртиб чиқиб турмоқ; فَقَمَ[3] (а) فَقْمٌ тўлмоқ, тўлиб-тошмоқ; ~ أَكَلَ الرَّجُلُ حَتَّى одам тўйгунича овқат еди; فَقَمَ (*у*) فَقْمٌ (*одамни ёки ҳайвонни*) жаг суягидан ушламоқ; VI تَفَاقَمَ жиддийлашмоқ, мураккаблашмоқ, жиддий тусга кирмоқ (*бирор иш ёки воқеа ҳақида*); 2) катталашмоқ, улкан шаклга кирмоқ

– أَفْقَمُ[1] *мн.* فَقْمَاءُ *кўп.* فُقْمٌ устки курак тишлари остки тишлар устига ўлтирмай, ташқарига чиқиб турадиган (*одам*)

– أَفْقَمُ[2] улкан, катта, жиддий

– تَفَاقُمٌ мураккаблашиш, жиддийлашиш, ўткирлашиш, таранглашиш; الْتَّنَاقُضَاتِ ~ қарама-қаршиликларнинг ўткирлашиши (жиддийлашиши)

– فُقْمٌ жаг суяги

– فُقَّمَةٌ *кўп.* فُقَّمٌ тюлень; нерпа (*тюленга ўхшаш сут эмизувчи ҳайвон*)

– فُقَمَةٌ *кўп.* فُقْمٌ = فُقَّمَةٌ

(فقه) I فَقِهَ (*а*) فَقَهَ 1) тушунмоқ, билмоқ; 2) мусулмон ҳуқуқлари (шариат) масалаларидан хабардор киши бўлмоқ; فَقُهَ (*у*) فَقَاهَةٌ шариат илмининг олими бўлмоқ; II فَقَّهَ ўргатмоқ; йўлланма бермоқ, йўл кўрсатмоқ; йўлга солмоқ; III فَاقَهَ шариат бобида баҳслашмоқ; IV أَفْقَهَ = II; V تَفَقَّهَ 1) тушунмоқ; 2) мусулмон ҳуқуқи (фиқҳ) ни ўрганмоқ; 3) фақиҳ бўлмоқ; мусулмон ҳуқуқи (фиқҳ) бўйича мутахассис бўлмоқ: تَفَقَّهَ عَلَى مَذْهَبِ الإِمَامِ الشَّافِعِيِّ имом Шофиий мазҳаби бўйича фақиҳ бўлмоқ

– فِقْهٌ 1) тушуниш, билиш; اللُّغَةِ ~ араб филологиясига мансуб фанлар мажмуаси; 2) мусулмон ҳуқуқи, фиқҳ

– فِقْهِيٌّ фиққий, фиққга оид

– فَقِيهٌ *кўп.* فُقَهَاءُ 1) фақиҳ, юрист, мусулмон ҳуқуқи (фиққи) бўйича мутахассис; 2) Қуръони каримни тиловат қилувчи; 3) *шунингдек*: الْكُتَّابِ ~ мактаб ўқитувчиси

– فَقِي *шунингдек*: الْكُتَّابِ ~ мактаб ўқитувчиси

فُقْوَةٌ *кўп.* فُقًى : السَّهْمِ ~ ўқнинг камон ипига кириб турадиган ёриқ қисми

I فَكَّ (*а/у*) فَكٌّ ечиб қўймоқ; бўшатмоқ, бўшаштирмоқ; озод қилмоқ; حِزَامَهُ ~ белбоғни ечмоқ; الأَزْرَارَ ~ тугмаларни ечмоқ, (*чиқармоқ, бўшатмоқ*); الأَسِيرَ ~ асирни озод қилмоқ (бўшатмоқ); 2) (*гайкани*) бўшатмоқ; ажратмоқ; бўлакламоқ, бўлак-бўлак қилиб ажратмоқ, қисмларга ажратмоқ; (*бирор қурилмани*) бузмоқ; ◊ الْحِصَارَ ~ қамални бекор қилмоқ; الْحُزْنَ ~ азадан чиқмоқ, оқ киймоқ; الْخَتْمَ ~ муҳрни бузмоқ (синдирмоқ); الْخَطَّ ~ бўғинламоқ, қийналиб ўқимоқ; رُمُوزَهُ ~ бирор нарсани рамуздан (шифровкадан) чиқармоқ; طَلاَسِمَ الرُّمُوزِ ~ белгиларнинг маъносини очмоқ; الرَّهْنَ ~ гаровга берилган нарсани қайта сотиб олмоқ; الْعَظْمَ ~ суякни чиқариб қўймоқ; عَقْدَ لِسَانِهِ ~ кимнингдир жағини очиб қўймоқ, гапираверишига эрк бермоқ; الْمَسْأَلَةَ ~ масалани ҳал қилмоқ; النُّقُودَ ~ пул алмаштирмоқ; الْيَدَ ~ қўлни бўшатмоқ; الرَّقَبَةَ ~ кимнидир озод қилмоқ; II فَكَّكَ 1) (*тугунларни*) ечмоқ, бўшаштирмоқ; 2) (*ерни*) чопмоқ, ҳайдамоқ; 3) ажратиб ташламоқ; كُتْلَتَهُمْ ~

ажратиб юбормоқ, кимларнингдир орасига ёвлик солмоқ; 4) бузмоқ, бузиб ташламоқ; 5) *кимё. физ.* парчаламоқ;(النِّفْط) الزَّيْت ~ нефтни крекингламоқ(*турлимоддаларга ажратмоқ*);

V تَفَكَّكَ 1) ечилмоқ; бўшашмоқ, бўшатилмоқ; 2) ажралмоқ; бўлинмоқ; парчаланмоқ; тўгралмоқ; 3) бузилмоқ; VII اِنْفَكَّ 1) ечилган бўлмоқ; бўшатилган бўлмоқ; 2) ажратилган бўлмоқ; 3) бузиб ташланган бўлмоқ; бураб чиқарилган бўлмоқ (*винт ҳақида*); 4) (*н. дандир*) қутилган, озод қилинган бўлмоқ (مِنْ); 5) чиқмоқ, чиқиб қолмоқ (*суяк ҳақида*); سَقَطَ زَيْدٌ وَسَتْ قَدَمُهُ Зайд тушиб кетиб, ёгининг суяги чиқиб қолди; مَا ~ يَكْتُبُ у ёзишдан ҳеч бўшамади; سَتْ رَقَبَتُهُ مِنَ الرِّقِّ у қулликдан озод бўлди; VIII اِفْتَكَّ (*гаровга қўйилган нарсани*) қайта сотиб олмоқ; X اِسْتَفَكَّ 1) (*к. нидир*) озод қилишга эришмоқ; 2) бўшатишга (ечишга) уринмоқ (*мас., тугунни*). ҳал қилишга (ечишга) уринмоқ (*мас., масалани*)

– أَفَكٌّ *мн.* فَكَّاءُ *кўп.* فُكٌّ суяги чиқиб қолган (*одам*), суяги чиққан (*одам*)

– تَفَكُّكٌ 1) бўшаштириш; 2) парчаланиш; бўлакланиш, ажралиш

– تَفْكِيكٌ 1) ечиш; 3) бузиб ташлаш; бўшатиш; (*винтни*) бураб чиқариш; 3) ажратиш; الْعُرَى ~ айрилиш, ажралиш, келишмовчилик, ихтилоф; 4) *кимё. физ.* парчаланиш; (النِّفْط) الزَّيْت ~ нефтни крекинглаш

– فَاكٌّ *кўп.* فَكَّكَةٌ, فَكَاكٌ жуда қари, мункиллаган, мункиллаб қолган

– فَكٌّ[1] 1) ечиш; бўшатиш; озод қилиш; 2) бузиш, демонтаж; 3) суяк чиқиш; ◊ الزِّمَامِ ~ геодезия съёмкаси; الرَّهْنِ ~ гаровга қўйилган нарсани қайта сотиб олиш

– فَكٌّ[2] *кўп.* أَفْكَاكٌ, فُكُوكٌ 1) жағ, ияк; (الأَسْفَلُ) السُّفْلِيُّ ~ الْ пастки жағ; (الأَعْلَى) الْعُلْوِيُّ ~ الْ юқори (тепа) жағ; 2) озиқ тишлар ўрнашган суяк; مَقْتَلُ الرَّجُلِ بَيْنَ ~يْهِ *мқл.* кишининг ўлими унинг икки тиш суяги ўртасидадир (*яъни тилидадир*)

– فَكَاكٌ, فِكَاكٌ 1) қутилиш, озод бўлиш, бўшаш; لاَ يَسْتَطِيعُ مِنْهُ ~ا у бундан қутула олмайди; 2) (*гаровга берилган н. ни*) қайта сотиб олиш; ◊ لاَ ~ مِنْهُ бўлинмас, ажратиб бўлмайдиган, узвий

– فَكَّةٌ 1) майда пуллар, чақа-тангалар; қайтим; 2) роҳат, фароғат, хушчақчақлик, хурсандлик; صَاحِبُ ~ хушчақчақ одам

– مِفَكٌّ *кўп.* مَفَاكُّ, ـَاتٌ 1) отвёртка (*бурама мих чиқарадиган очқич*); гайка ключи (очқичи); 2) штопор (*пўкак чиқарадиган бурама очқич, мас., шишадаги*)

– مَفْكُوكٌ 1) ечилган, бўшатилган (*мас., гайка*); 2) бузиб ташланган, демонтаж қилинган; бураб бўшатиб қўйилган

– مُنْفَكٌّ *эск.* бўшатилган, озод бўлган, қолдирилган

أَفْكَحُ *мн.* فَكْحَاءُ *кўп.* فُكْحٌ маймоқ

I فَكَرَ (*u, y*) فِكْرٌ фикрламоқ, фикр юритмоқ; II فَكَّرَ фикрлатмоқ, ўйлаб кўрмоқ, ўйланмоқ; 2) эсга солмоқ; V تَفَكَّرَ 1) тафаккур қилмоқ, фикр юритмоқ; 2) эсламоқ; VIII اِفْتَكَرَ = V

– تَفَكُّرٌ тафаккур, фикр юритиш

– تَفْكِرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) эсга (ёдга) солиш; 2) ёзув дафтарчаси

– تَفْكِيرٌ 1) ўйлаб кўриш; тафаккур; фикр юритиш; الْفَلْسَفِيُّ ~ الْ фалсафий тафаккур; كُلُّ ذِي ~ سَلِيمٍ ҳур фикрлилик, эркин фикрлилик; ҳар бир тўғри фикр юритувчи; 2) эсга (ёдга) солиш

– فِكْرٌ *кўп.* أَفْكَارٌ 1) фикр; ўйлаш; ўй; أَهْلُ الْ~ мутафаккирлар; شَارِدُ الْ~ паришонхаёл, паришонхотир; صَاحِبُ الْ~ ташаббускор; أَبْعَدَهُ عَنْ أَفْكَارِهِ السَّوْدَاءِ кимнидир қора ниятлардан қайтармоқ; 2) тушунча; 3) фикр; 4) ғамхўрлик

– فِكْرَى, فِكْرَةٌ фикр, ғоя; ният; идея; (*бирор к. ёки н. ҳақдадир*) тасаввур; الْفِكْرَةُ الْمُطْلَقَةُ *фалс.* мутлақ (абсолют) руҳ (идея); الْ~ اللاَّزِمَةُ *ёки* الْفِكْرَةُ الْمُتَسَلِّطَةُ тиқиштирилган ғоя; فِكْرَةٌ مُوسِيقِيَّةٌ мусиқий тема (мавзу); كَوَّنَ ~ (أَوَّلِيَّةً) عَنْهُ бирор киши ҳақида ўзида (дастлабки) тасаввурни ҳосил қилиш; ... عَنْ (صَحِيحَةً) أَعْطَى ~ وَاضِحَةً ... ҳақда аниқ (тўғри) таса - вур бермоқ; ... عَنْ أَخَذَ ~ ... ҳақда тасаввур олмоқ; خَطَرَتْ لَهُ ~ унинг миясига бир фикр келди; ◊ عَلَى ~ дарвоқе

– فَكَّارٌ *кўп.* فَكَارِينُ тошбақа (*Шим. Африкада*)

– فِكْرِيٌّ ғоявий; النَّتَاجُ الْ~ тафаккур натижалари (мевалари);

الأَسَاسُ الْ~ ғоявий асос; ا~ فِكْرَانٌ; ғоявий жиҳатдан

– فِكْرِيَّةٌ ғоявийлик

– فَكِّرٌ кўп фикр қиладиган (ўйлайдиган); ўйланиб ўтирадиган, ўйга чўмган

– مُفَكِّرٌ 1. 1) фикр қилувчи; 2) ақлий меҳнат билан шуғулланувчи 2. 1) мутафаккир; 2) зиёли; مُفَكِّرُو الْبِلاَدِ мамлакатнинг илғор кишилари

– مُفَكَّرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) меморандум, баёнот, баённома; 2) ёзув дафтарчаси; يَوْمِيَّةٌ ~ кундалик дафтар; جَيْبٍ ~ блокнот

I فَكَشَ (*y*) فَكْشٌ чиқиб қолмоқ; чўзилмоқ (*мас., пайлар*); VII اِنْفَكَشَ чиқиб қолган бўлмоқ; чўзилиб қолган бўлмоқ

I فَكَعَ (*a*) فَكْعٌ, فُكُوعٌ кетмоқ, жўнамоқ; ذَهَبَ ~ فَمَا يَدْرِي أَيْنَ борар жойини билмаган ҳолда у кетди; فَكَعَ (*a*) فَكْعٌ, فُكُوعٌ жаҳлдан ёки ғамташвишдан бош олиб чиқиб кетмоқ

(فَكْفَكَ) تَفَكْفَكَ бўшашмоқ, таранглиқдан тушмоқ

أَفْكَلُ титраш, қалтираш; ~ أَخَذَهُ у совуқдан ёки қўрқувдан титрай бошлади

– أَفْكَلُ *эск.* титроқ, қалтироқ; титраш, қалтираш

(فَكَنَ) V تَفَكَّنَ афсусланмоқ, надомат қилмоқ, пушаймон бўлмоқ

I فَكَهَ (*a*) فَكَاهَةٌ, فَكَهٌ 1) хушчақчақ бўлмоқ; 2) қизиқ (қизиқарли) бўлмоқ; 3) *эск.* чақчақлашмоқ, ҳазил-ҳузул қилмоқ; 4) роҳатланмоқ; II فَكَّهَ 1) кўнгил олиб турмоқ, бир нарса билан машғул қилиб (*кўнглини овлаб*) турмоқ; 2) мева емоқ; III فَاكَهَ ҳазиллашмоқ, ҳазил қилмоқ; (*н. биландир*) кўнгил олиб турмоқ, хурсанд қилмоқ, дилхуш қилиб турмоқ; V تَفَكَّهَ 1) дилхушлик қилмоқ, кўнгил очмоқ; 2) ҳазиллашмоқ, аския қилмоқ; (*бирор к. устидан*) ҳазил қилмоқ; 3) пушаймон бўлмоқ, афсусланмоқ; 4) таажжубланмоқ, ҳайрон қолмоқ; 5) (*н. дандир*) завқланмоқ, (*н. нидир қилиб*) роҳатланмоқ (ب); VI تَفَاكَهَ 1) биргалашиб дилхушлик қилмоқ, (*н. биландир*) кўнгил очмоқ (ب); 2) ўзаро ҳазиллашишмоқ

– أُفْكُوهَةٌ *кўп.* أَفَاكِيهُ ҳазил, мазоқ; ўткир фикр

– تَفَكُّهٌ хурсандчилик; дил хуши; عَلَى سَبِيلِ الْ~ кўнгил учун, дилхушлик учун

– فَاكِهٌ 1) хушчақчақ; ўткир ақлли; 2) қизиқ, қизиқарли, кўнгилочар; 3) *эск.* ҳазилкаш; 4) *эск.* бахтиёр, бахтли; 5) *эск.* роҳатланувчи; 6) *ат. от, мз.* Фокиҳ

– فَاكِهَانِيٌّ *кўп.* فَاكِهَانِيَّةٌ мевафуруш, мева сотувчи

– فَاكِهَةٌ *кўп.* فَوَاكِهُ мева; فَوَاكِهُ طَازَةٌ янги узилган мевалар; فَوَاكِهُ مُجَفَّفَةٌ қуруқ (қуритилган) мевалар; فَوَاكِهُ مُسَكَّرَةٌ шакар аралаштирилган мевалар; ◊ مُحَرَّمَةٌ ~ мамнуъ неъмат (*васваса қиладиган, лаззатли, лекин манъ этилган нарса ҳақида*)

– فَكَاهَةٌ 1) аския; қизиқтиришлик; 2) юмор, юмористика; 3) ҳазил; латифа, анекдот

– فُكَاهِيٌّ 1). юмористик; 2. юморист

– فَكِهٌ 1) хушчақчақ; қизиқ, қизиқарли; 2) ўткир, ақлли, нозик, назокатли; латиф; 3) маззали, лаззатли

– فَكِهٌ маззали, лаззатли; ёқимли

– فُكَيْهَةٌ *ат. от, мз.* Фукайҳа

– مُفَاكَهَةٌ 1) (*к. нингдир*) кўнглини очиш; ҳазиллашиш, хурсанд қилиш; 2) қизиқарлилик; 3) *эск.* ўйин; 4) *эск.* ҳазил

I (فلّ) فَلَّ[1] (а/у) فَلٌّ 1) ўтмас қилиб қўймоқ, дамини қайтариб қўймоқ; кертма белги қўймоқ; ◊ لَا يَفُلُّ الْحَدِيدَ إِلَّا الْحَدِيدُ *мқл.* аччиқни аччиқ кесади; 2) тор-мор қилмоқ (*душманни*); ◊ غَرْبَهُ ~ кимнингдир кучини кесмоқ (пасайтирмоқ); مِنْ عَزِيمَتِهِ ~ кимнингдир азму қарорини кучсизлантирмоқ (пасайтирмоқ); فَلَّ[2] (а/и) فَلٌّ қочмоқ, қочиб қолмоқ; II فَلَّلَ кертма белги (кертиклар) қўймоқ; V تَفَلَّلَ ўтмасланмоқ, дами қайтмоқ; VII السَّيْفُ ~ انْفَلَّ : қиличнинг дами қайтди, қилич ўтмасланди; VIII افْتَلَّ букилмоқ, қайрилмоқ; السَّيْفُ ~ қилич ўтмасланди, қиличнинг дами қайтди

أَفَلُّ ўтмас, ўтмас тиғли; ~ سَيْفٌ ўтмас қилич

– فَلٌّ[1] *кўп.* فُلُولٌ 1) кертма белги; 2) парча (*мас., темир*); 3) қолдиқ; فُلُولُ الْجَيْشِ тор-мор этилган қўшиннинг қолдиқлари

– فَلٌّ[2], فَلَّةٌ фалл (*дағал мато*)

– فَلٌّ[3] пўкак, тиқин; пўкак ясаладиган пўстлоқ (*сол.* فَلِّينٌ); ~ مِنْ قُبَّعَةٍ пўкакли шлем (*мас., қалпоқ, дубулғa*)

– فُلٌّ, فُلَّةٌ[1] *бот.* араб ёсмини (жасмини)

– فُلٌّ[2] гиёҳ ўсмайдиган тақир ер

– فِلَّةٌ *кўп.* اتٌ вилла (*шаҳар четидаги х - сусий боғ*)

– فَلِيلٌ *ёки* فَلِيلَةٌ туплаб қўйилган юнг, жун

– فَلِّيَّةٌ *кўп.* فَلَالِي = فِلٌّ

– مُفَلَّلٌ *эск.* тор-мор қилинган, янчилган

– مَفْلُولٌ *эск.* кертикланган, ўтмасланган, тиғи арра бўлган; янчилган

I فَلَتَ (и) فَلْتٌ қутулмоқ, кетмоқ, оёқ учида чиқиб кетмоқ; II فَلَّتَ чиқариб юбормоқ; қутқармоқ; IV أَفْلَتَ оёқ 1) учида (билинтирмай) чиқиб кетмоқ; (*оғиздан бехостан*) чиқиб кетмоқ (*сўз ҳақида*); учиб кетмоқ (*газ ҳақида*); مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِمْ ~ уларнинг қўлидан чиқиб кетди; 2) халос қилмоқ, қутқазмоқ; V تَفَلَّتَ қочмоқ, қочиб кетмоқ; (*н. дандир*) қутулмоқ (مِنْ); VII انْفَلَتَ (*н. дандир*) қутулиб қолмоқ (مِنْ); (*н. дандир*) чиқиб кетмоқ (مِنْ); مِنْ عِقَالِهِ ~ *қар.* عِقَالٌ; VIII افْتَلَتَ тайёрга - ликсиз сўзга чиқмоқ, тайёрланмасдан гап гапирмоқ; افْتُلِتَ *мажх.* тўсатдан (бехосдан) вафот этмоқ

– انْفِلَاتٌ озодликка (эркинликка) чиқиш, озод бўлиш; озодлик, эркинлик; билинтирмай чиқиб кетиш; الْغَازِ ~ газнинг чиқиб кетиши

– إِفْلَاتٌ қочиш; билинтирмай кетиш

– فَالِتٌ 1) қутулган; 2) озод, тилига эрк б - радиган

– فَلَاتِيٌّ *кўп.* فَلَاتِيَّةٌ 1. ахлоқсиз, бебош; 2. бузуқ; ҳавойи одам, енгилтак киши

– فَلْتٌ қочиш, қутилиш

– فَلْتَانٌ 1) қутилган; 2) озод, эркин

– فَلَتَانٌ *кўп.* فَلَتَانٌ тезкор, тезов, шошилинч; ~ رَجُلٌ ёмон ишдан қайтмайдиган одам

– فَلْتَةٌ[1] *кўп.* فَلَتَاتٌ 1) хато қилиш, хато; ~ قَلَمٍ ёзувдаги хато; 2) ҳамла, ташланиш, ножўя иш (ҳаракат); 3) қутилмаганлик, тасодиф; ~ قُتِلَ кутилмаганда, тасодифан; олдиндан тайёрланмасдан

– فَلْتَةٌ[2] *кўп.* فَلَتَاتٌ 1) ойнинг сўнгги туни; 2) муқаддас ойлардан олдинги ойнинг сўнгги куни (*қар.* حُرُمٌ)

– فَلُوتٌ : ~ كِسَاءٍ кийган кишига тор кел - диган кийим

– مَفْلَتٌ қутулиш; مِنْهُ ~ لَا бундан қутилиб бўлмайди

– مُنْفَلِتٌ озод бўлган, қутулиб қолган; مِنْ ~ عِقَالِهِ эркинликка чиқиб олган, уччига чиққан, ашаддий

فِلْتَرٌ фильтр

I فَلَجَ (и, у) فَلْجٌ 1) ёрмоқ, бўлиб ташламоқ; 1) тор-мор қилмоқ, ғолиб бўлмоқ; 3) ишламоқ (*ерни*), ҳайдамоқ; 4) *мажх.* фалаж бўлмоқ, фалажланмоқ; II فَلَّجَ қормоқ, бўлиб ташламоқ; VII انْفَلَجَ фалаж бўлмоқ, фалажга дучор бўлмоқ

– أَفْلَجُ *мн.* فَلْجَاءُ *кўп.* فُلْجٌ : رَجُلٌ ~ الْأَسْنَانِ яккам-дуккам тишли одам

– فَالِجٌ[1] фалаж; نِصْفِيٌّ ~ гемиплегия, тана бир томонининг фалажланиши

– فَالِجٌ[2] шамол, шабада, ел

– فَالِجٌ[1] *эск.* урғочи туяларни қочириш учун Синддан олиб келинадиган икки ўркачли катта туя

– فَلْجٌ[1] ғалаба, тор-мор этиш

– فَلْجٌ[2] *кўп.* فُلُوجٌ кичик дарё, дарёча

– فَلَجٌ *кўп.* أَفْلَاجٌ ариқ, ариқча

– فَلْجٌ = فَلَجٌ[1]

– فَلُوجَةٌ *кўп.* فَلَالِيجُ деҳқончилик учун яроқли ер

– فَلِيجَةٌ кийимнинг ёки чодирнинг бир па - часи

– فَيْلَجَةٌ *кўп.* فَيَالِجُ пилла

– مُفَلَّجٌ: الْأَسْنَانِ ~ тишлари жуда оз (*мас. одам*)

– مَفْلُوجٌ 1. фалажга учраган одам, фалаж бўлган; 2. фалаж одам

I فَلَحَ (а) فَلْحٌ 1) ҳайдамоқ, чопмоқ (*ерни*); الْأَرْضَ لِمَنْ يَفْلَحُهَا! ер уни ҳайдаганники! (ишлаганники!); 2) муваффақият қозонмоқ; ютуққа эришмоқ; فَلَحَ (а) فَلْحٌ остки лаби ёриқ (ёрилган) бўлмоқ; II فَلَّحَ ҳайдамоқ, ишламоқ (*ерни*); IV أَفْلَحَ 1) муваффақият қозонмоқ, ютуққа эришмоқ, мақсадга етмоқ; 2) роҳат-фароғат қилмоқ, бой-бадавлат яшамоқ; X اسْتَفْلَحَ ютмоқ, зафар қучмоқ, ғолиб бўлмоқ, اسْتَفْلِحِي بِأَمْرِكِ! жоҳилия вақтида хотинни талоқ қилишда ишлатилган ибора (*«сен талоқсан!» каби*)

– أَفْلَحُ *мн.* فَلْحَاءُ *кўп.* فُلْحٌ пастки лаби ёриқ ёки тиртиқ (*одам*)

– فَالِحٌ муваффақият эгаси, қўлга зафар киритган

– فَلَاحٌ[1] 1) ютуқ, муваффақият; 2) ф - ровонлик; роҳат-фароғат; қутилиш; حَيَّ عَلَى الْـ~! нажотга шошилинг (*азоннинг бир қисми*)

– فَلَاحٌ[2] боқийлик, абадийлик; وَ لَكِنْ لَيْسَ لِلدُّنْيَا ~! лекин бу дунё ўткинчидир (абадий эмасдир)

– فَلَاحٌ[3] саҳарлик, саҳар пайтида овқат ейиш (*рўза тутилганда*)

– فَلَّاحٌ деҳқон, фаллоҳ

– فَلَّاحَةٌ ерга ишлов бериш, ҳайдаш; деҳ - қончилик الْبَسَاتِينِ ~ боғдорчилик

– فَلَّاحِيٌّ қишлоққа оид; деҳқонга (деҳқон - чиликка) оид; الْجَمَاهِيرُ الْـ~ деҳқонлар оммаси; الْمَسْأَلَةُ الْـ~ деҳқонлар масаласи

– فَلْحٌ *кўп.* فُلُوحٌ ёриқ, ёрилган жой; فِي رِجْلِهِ فُلُوحٌ унинг оёғида ёриқлар бор

– فِلْحٌ қишлоқ ҳаёти

– فِلْحِيٌّ қишлоққа оид; деҳқонга оид

– مُفْلِحٌ 1) муваффақият эгаси; 2) муваффақиятли

فِلْدِسَاتٌ *мин.* дала шпати

فِلْدِسَاتٌ – فِلْدِسْبَارٌ

I فَلَذَ (и) فَلْذٌ *эск.* кесмоқ, бўлмоқ

فَالُوذَةٌ *алиф. б. қар.*

– فِلْذَةٌ *кўп.* اتٌ, أَفْلَاذٌ 1) бўлак, парча, қисм; 2) юракка яқин бўлган нарса; أَفْلَاذُ الْأَرْضِ *маж.* ер остидаги хазиналар; ~ كَبِدِهِ *маж.* энг қимматбаҳо (қадрли) нарса (сўзма-сўз: жигарнинг бир бўлаги); أَفْلَاذُ أَكْبَادِ الْوَالِدَيْنِ *маж.* жигаргўшалар

– فُولَاذٌ *алиф. б. қар.*

– فُولَاذِيٌّ *алиф. б. қар.*

فِلِزٌّ *кўп.* اتٌ металл; минерал; ~ شِبْهُ мета - лоид; الْحَدِيدِ (فِلِزَّاتُ) ~ темир руداси (*маъдани*); الْفِلِزَّاتُ الْإِشْعَاعِيَّةُ радиокатив металлар; الْفِلِزَّاتُ الْكَرِيمَةُ қимматбаҳо металлар

– فِلِزِّيٌّ металга оид, металдан ясалган

– (فلس) II فَلَّسَ 1) хонавайронликка (ба -

кротликка, синишга) олиб келмоқ; 2) банкрот деб эълон қилмоқ, банкрот деб тан олмоқ; 3) банкрот бўлмоқ, сариқ чақасиз қолмоқ; IV أَفْلَسَ банкрот бўлмоқ, сариқ чақасиз қолмоқ; камбағаллашмоқ, қашшоқлашмоқ; VI تَفَالَسَ қасддан банкротлаштирмоқ

– إِفْلَاسٌ *кўп.* اتٌ. банкротлик, синиш, қашшоқлашув; хонавайрон бўлиш; ~ مُدَلَّسٌ қасддан қилинган банкротлик; أَعْلَنَ ~ الدُّكَّانِ дўконнинг банкрот бўлганлигини эълон қилмоқ

– تَفَالُسٌ қасддан қилинган банкротлик

– تَفْلِيسَةٌ *кўп.* اتٌ. تَفَالِيسُ, банкротлик, с - ниш

– فَلْسٌ *кўп.* فُلُوسٌ майда танга; чақа-танга; фалс (*Кувайт ва Ироқда 1/100 динорга тенг бўлган пул бирлиги*); *кўп.* пул, пуллар; فُلُوسُ السَّمَكِ балиқ тангачалари

– فَلْسٌ *анат.* орқа чиқариш тешиги

– فَلَسٌ қашшоқлик, камбағаллик

– مُفَلَّسٌ, مُفْلَسٌ *кўп.* مَفَالِيسُ пулга муҳтож, пулсиз қолган, сариқ чақасиз (*қолган*); банкрот, синган; қарз узишга қодир бўлмаган қарздор

فَلْسَبَارٌ = فَلْسَبَارٌ

فَلَسْطِينِيٌّ 1. 1) Фаластинга оид; 2) филистёр (фикри тор), филистёрликка оид, 2. 1) фаластинлик; 2) филистёр (фикри тор одам)

– الْـ~ِيَّةُ: филистёрлик (*фикри то - лик*)

فَلْسَفَ фалсафа қилмоқ; (*бирор н. ни*) фа - сафий асосламоқ (ب); تَفَلْسَفَ 1) фалсафа билан шуғулланмоқ; фалсафа сотмоқ; 2) (*бирор н. ни*) тарғиб қилмоқ (ب)

– فَلْسَفَةٌ фалсафа; الْـ~َةُ الطَّبِيعِيَّةُ а) физика; б) натурфилософия, табиат фалсафаси (*мавҳум мулоҳазалар асосида яхлит бир тасаввур беришга интиладиган фалсафий таълимот*) الْـ~َةُ الْمَدْرَسِيَّةُ схоластик фалсафа; ~ وَضْعِيَّةٌ позитивизм (*фалсафа фойдасиз деб ҳисоблавчи оқим*); ◊ حَجَرُ الْـ~َةِ фалсафа тоши (*афсонага кўра, ҳар қандай н. га шу тош тегса, у олтинга айланар эмиш*)

– فَلْسَفِيٌّ фалсафий; الْمَذْهَبُ الْـ~ِيُّ фалсафий таълимот; قِصَّةٌ ~ِيَّةٌ фалсафий роман

– فَيْلَسُوفٌ *кўп.* فَلَاسِفَةٌ файласуф, дони - манд; فَلَاسِفَةُ مَا وَرَاءَ الطَّبِيعَةِ метафизиклар; ◊ حَجَرُ الْفَلَاسِفَةِ фалсафа тоши

(فلص) II فَلَّصَ халос қилмоқ, қутқармоқ; VII انْفَلَصَ халос бўлмоқ, қутулмоқ

فَلَطٌ қутилмаганлик, тўсатдан бўлган иш, тасодиф; ~ لَقِيتُ فُلَانًا фалончини мен тўсатдан учратиб қолдим

فَلْطَحَ 1) ёймоқ, кенгайтирмоқ; 2) ясси қилмоқ

– فَلْطَاحٌ 1) ёйилган, кенг; 2) ясси

– فَلْطَحَةٌ ёйилиш, кенгайиш

-مُفَلْطَحٌ ёйилган, кенгайтирилган; кенг; 2) ясси; ~ سَمَكٌ камбала (*ясси балиқ*)

فُلْطٌ *кўп.* أَفْلَاطٌ *эл.* вольт

– فُلْطِيَّةٌ волтаж

I فَلَعَ (*а*) فَلْعٌ ёрмоқ, чақмоқ; бўлмоқ, кесмоқ; II فَلَّعَ = I; V تَفَلَّعَ ёрилмоқ; ~ت قَدَمُهُ унинг товони ёрилди

– فَلْعٌ *кўп.* فُلُوعٌ ёриқ, дарз

– فَلُوعٌ *кўп.* فُلُعٌ кескир, ўткир; ~ سَيْفٌ к - скир қилич

فَلْفَصَ курашмоқ, ўзини ҳимоя қилмоқ

-فَلْفَصَةٌ кураш, ўзини ҳимоя қилиш; حَرَكَاتُ ~ ўзини ҳимоя қилиш усуллари

فَلْفَلَ қалампир қўшмоқ, қалампирламоқ

– فُلْفُلٌ, فِلْفِلٌ *кўп.* فَلَافِلُ *жам.* қалампир; ~ أَحْمَرُ қизил қалампир; ~ أَخْضَرُ бутун (кўк) қалампир; ~ أَسْوَدُ мурч (сўзма-сўз: қора қалампир); (حُلْوٌ) رُومِيٌّ ~ чучук қалампир; ~ (مُرٌّ) رُومِيٌّ румий (кўк) қалампир; ~ دَارُ узун қалампир; فَلَافِلُ السُّودَانِ Судан қалампири (*доналик қалампир*)

– فُلْفُلَةٌ, فِلْفِلَةٌ *кўп.* اتٌ. қалампир донаси, б - тун (кўк) қалампир

– فُلْفُلِيٌّ 1) қалампир қўшилган, қалампирланган; 2) қалампирсимон, қалампирга ўхшаш

– فُلْفُلِيَّةٌ *кўп.* اتٌ. қалампирдон, қалампир идиши

– فُلَيْفِلَةٌ *кўп.* اتٌ. 1) қалампир уруғи; 2) С - дан қалампири (*доналик қалампир*)

– مُفَلْفَلٌ қалампир солинган, қалампирланган; ~ رُزٌّ палов; ◊ شَعْرٌ ~ жингалак соч

I فَلَقَ (*и*) فَلْقٌ бўлмоқ, ёрмоқ, парчаламоқ, نَوَاةَ الذَّرَّةِ ~ атом ядросини парчаламоқ; ◊ الصُّدَاعُ رَأْسَهَا ~ у (*аёл*) нинг боши оғриқдан ёрилиб кетай деяпти; اللهُ الصُّبْحَ ~ Оллоҳ қоронғуликни кўтариб, тонг бошланди; II فَلَّقَ бўлакларга (*қисмларга*) ажратмоқ, парчаламоқ; IV أَفْلَقَ шеър ёзишда (айтишда) моҳир бўлмоқ, сўз устаси бўлмоқ (*шоирлар ҳақида*); V تَفَلَّقَ ёрилмоқ, тилинмоқ; VII انْفَلَقَ 1) бўлинган (парчаланган) бўлмоқ; 2) бўлиниб чиқмоқ; парчаланиб чиқмоқ, узилиб чиқмоқ; 3) дарзли (ёриқли) бўлмоқ (*дарахт ҳақида*); ◊ الصُّبْحُ ~ тонг отди; ~ بَكَى حَتَّى ҳолдан тойгунча йиғламоқ; انْفَلِقْ! йўқол! кет! VIII افْتَلَقَ таажжубланмоқ, таажжубга тушмоқ

-انْفِلَاقٌ бўлиниш, парчаланиш; ажралиш; عَصْرُ ~ الذَّرَّةِ атомнинг парчаланиш даври (асри)

– فَالِقٌ 1. бўлинувчи, парчаланувчи; 2. яр - тувчи (*Оллоҳ ҳақида*)

– فَالِقَةٌ *кўп.* فَوَالِقُ дарз, ёриқ

– فَلَقٌ *кўп.* أَفْلَاقٌ 1) тонг; 2) яратилган махлуқот; 3) чуқур ер, чуқурлик; 4) дўзах

– فَلْقٌ *кўп.* فُلُوقٌ 1) дарз, ёриқ; 2) тусин, балка

– فَلْقٌ 1) офат, фалокат; 2) таажжубланди - ган иш

– فَلْقَةٌ *кўп.* فَلَقَاتٌ *ёки* فِلْقَةٌ *кўп.* فِلَقٌ ярим; қисм, бўлак; 2) парча

– فَلَقَةٌ 1) фалақ, фалақа (*жазолаш қуроли-ўртасига ҳалқасимон тасма ўтказилган ёғоч бўлиб, оёқни ҳалқага солиб бураб, икки томондан кўтариб турилади, сўнг оёқ кафтларига урилади*); 2) фалақ билан жазолаш

– فَلِيقٌ таажжубланадиган нарса

-فَلِّيقٌ данаги осон кўчадиган шафтоли

– فَلِيقَةٌ офат, бало, бахтсизлик; ~ يَا لَلَّ қандай ажойиб нарса!

– فَيْلَقٌ *кўп.* فَيَالِقُ қўшин, армия; армия ко - пуси; ~ الدَّرْكِ жандармлар корпуси

– مُفَلَّقٌ улуғ, буюк (*шоирларга берилад - ган сифат*)

I فَلَكَ (*у*) فَلْكٌ юмалоқ маммали бўлмоқ (*қиз ҳақида*); II فَلَّكَ 1) фол кўрмоқ, олдиндан айтмоқ (*мунажжим, фолбин ҳақида*); 2) = I; V تَفَلَّكَ думалоқ бўлмоқ, думбоқ бўлмоқ; ~ ثَدْيُ الْجَارِيَةِ қизнинг кўкраги дўппайиб қолди

– فَلَاكِيٌّ *кўп.* فَلَاكِيَّةٌ қайиқчи

– فَلَكٌ куп. أَفْلَاكٌ 1) фалак, осмон, осмон гумбази; ~ عِلْمُ الْـ астрономия, фалакиёт; ~ رِجَالُ الْـ *ёки* عُلَمَاءُ الْـ астрономлар; 2) *астр.* орбита; ~ مِرِّيخ Марс (*Миррих*) орбитаси; لَا يَخْرُجُ ذَلِكَ عَنْ ~ الْبَرْنَامَجِ бу дастур чегарасидан сира ташқарига чиқмайди; ◊ دَارَ (سَارَ) فِي ~ِهِ кимнингдир таъсири остида бўлмоқ; سَبَحَ فِي ~ِهِ دَائِمًا доимо кимнингдир таъсирини ҳис қилиб турмоқ

– فُلْكٌ *мз. мн. шунингдек: кўп.* кема, к - рабль; ◊ ~ نُوحٍ бир-бирга мос келмаган хилма-хил одамлар тўдаси (сўзма-сўз: Нуҳ кемаси)

– فَلْكَةٌ *кўп.* فَلَكٌ, فُلْكٌ дўппайиб турган на - са, туртиб чиқиб турган нарса; الرُّكْبَةِ ~ тиззанинг кўзи

– فَلَكَةٌ *кўп.* اتٌ. орқа, думба, кет

– فَلْكَةٌ *кўп.* فُلَكٌ *ёки* فَلَكَةٌ *кўп.* فَلَكٌ ғалтакча, ғилдиракча; ~ الْمَغْزَلِ ип эшадиган ғалтак, урчуқ

– فَلَكِيٌّ 1. астрономияга (*фалакиётга*) оид; 2) астроном

– فُلُوكَةٌ *кўп.* فَلَائِكُ қайиқ, шлюпка; фелюга (*кичик елканли ов кемаси*)

– مَفْلُوكٌ 1. бахтсиз; 2. иши ўнгидан келма - диган одам

فِلْمٌ *кўп.* أَفْلَامٌ фильм; ~ نَاطِقٌ овозли фильм; الـ~ الْفَنِّيُّ бадиий фильм; الـ~ الْوَثَائِقِيُّ ёки الـ~ التَّسْجِيلِيُّ ҳужжатли фильм; الـ~ الْمُلَوَّنُ рангли филм

– فِلْيَمٌ микрофильм

فَلْمَنَاتٌ: الزِّئْبَقِ ~ *кимё.* (*симобли*) портловчи модда

فَلْمَنْكُ *жам.* голландияликлар, голландлар

– فَلَمَنْكِيٌّ 1. голландларга оид; 2. голланд

فُلَانٌ, فُلَانِيٌّ фалончи, фалоний; ~ وَ ~ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ фалон-фалонлар

– فَلِّينٌ тиқин, тиқин қиладиган пўкак; شَجَرُ الـ~ пўкак дарахти

– فَلِّينَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ тиқин, пўкак

– فَلْنَكَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ шпала (*т.-й. излари ост - га қўйиладиган тўсинсимон ёғочлар*)

(فلو) I فَلَا (у) فَلْوٌ, فَلَاءٌ 1) بِالسَّيْفِ ~ қилич би- лан урмоқ, қилич солмоқ; 2) *эск.* ҳайвон бо- ласини онасининг қорнидан суғуриб олмоқ

فَلًا очиқ бўшлиқ, фазо; ◊ فِي الـ~ очиқ ҳавода, очиқ (*ёпилмаган*) жойда

– فَلَاةٌ *кўп.* فَلًا саҳро, чўл, биёбон

– فَلْوٌ *мн.* فَلْوَةٌ = فِلْوٌ

– فِلْوٌ *мн.* فِلْوَةٌ *кўп.* أَفْلَاءٌ тойчоқ; хўтик

– فُلُوٌّ = فِلْوٌ

فُلُورٌ *кимё.* фтор

تَفَلُّوَرٌ флюороскоп (*рентген аппарати*) орқали суврат олмоқ (*мас.*, ўпканинг сувра- тини)

– تَفَلُّوُرٌ флюороскоп орқали суврат олиш

فُلُورِينٌ флорин (*қадимги Италия ва ҳозирги Нидерландияда пул бирлиги*)

(فلى) I فَلَى[1] (*и*) فَلْيٌ 1) майда ҳашарот (па- разит)ларни қидирмоқ (изламоқ); 2) ков-ков қилмоқ; диққат-эътибор билан қараб чиқмоқ; الشَّعْرَ ~ шеърнинг маъносини ечмоқ, ше - рнинг қийин жойларига изоҳ бермоқ; فَلَى[2] (и) فَلْيٌ тафаккур қилмоқ, мулоҳаза қилмоқ; الشِّعْرَ ~ шеър ижод қилмоқ, шеър ёзмоқ; II فَلَّى майда ҳашарот (паразит)ларни изламоқ (қидирмоқ); V تَفَلَّى майда ҳашарот (паразит) лардан қутулмоқ, ўзидан майда ҳашарот (паразит)ларни изламоқ; VIII اِفْتَلَى яхшилаб қараб чиқмоқ (изламоқ, ков-ков қилмоқ)

– فَالِيَةٌ 1) пистон (*милтиқдаги*); 2) гўнг- қумалатар қўнғизи

– فَلْيٌ *эск.* бит қидириш

– فُلِّيًّا *бот.* ялпиз

– فُلَيَّةٌ = فُلِّيًّا

– فَلْيُونٌ кичкина бут, бутча

– فِلْيَارٌ *кўп.* اتٌ ـَ тўп (*мас.*, пахта тўпи)

فَمٌ *кўп.* أَفْوَامٌ, فُمٌ 1) оғиз; ضَحِكَ مِلْءَ الـ~ تَكَلَّمْتُ مَعَهُ ~ لِأُذُنٍ *маж.* мен у билан яккама-якка (шахсан) суҳбатлашдим; مِنْ ~كَ لِبَابِ السَّمَاءِ! *мтл.* қани, сен (сиз) айтгандек бўлса, сен (сиз) айтгандек бўлса, яхши бўларди, оғзингга шакар; 2) мансаб; النَّهْرِ ~ дарё мансаби; ~ التُّرْعَةِ каналнинг бошланиши; 3) тешик, оғиз; кириш, бошланиш; الْوَادِي ~ водийга кириш, водийнинг бошланиши; فَمُ الشِّعْبِ *эск.* да- рага кириш ери; الْبُنْدُقِيَّةِ ~ милтиқнинг оғзи; السِّجَارَةِ ~ мундштук; الْمِعْدَةِ ~ биқин, биқин чуқурлиги; ◊ الْحُوتِ ~ *астр.* Фомальгаут

– فُمٌّ *эск.* сўнгра, кейин (فُمَّ *каби*)

– فَمِّيٌّ, فَمَوِيٌّ 1) оғзаки; 2) оғизга оид; *фон.* сирғадувчи (اللَّامُ, الرَّاءُ *ундошлари ҳақида*)

(فنّ) II فَنَّنَ 1) ҳархилламоқ, турли-туман қилмоқ; 2) таснифламоқ; 3) аралаштирмоқ; V تَفَنَّنَ 1) усталик (маҳорат)ни ишга солмоқ, топқирлик қилмоқ; 2) (*бирор н. да*) мутахас- сис бўлмоқ (فِي); 3) турли-туман ҳунар эгаси бўлмоқ; VIII اِفْتَنَّ (*н. дадир*) санъат (маҳорат) кўрсатмоқ (فِي)

– أَفَانِينُ *кўп.* أُفْنُونٌ *дан*

– اِفْتِنَانٌ касб маҳорати; касбдаги санъа - корлик

– أُفْنُونٌ *кўп.* أَفَانِينُ новда, новда чиқариш

– تَفَنُّنٌ усталик, маҳорат; устамонлик; топқирлик; касб маҳорати

– فَنٌّ *кўп.* أَفْنَانٌ 1) соҳа, бўлим, тармоқ, шўъба; 2) турли-туманлик; أَفَانِينُ الْحَلْوَى турли- туман ширинликлар; أَفَانِينُ الْكَلَامِ турли-туман гап сўзлар (фикр-мулоҳазалар); 3) *эск.* тур, нав, хил; 4) *эск.* ҳолат, аҳвол, вазият; 5) *эск.* усул, йўсин, тарз, йўл, равиш; أَفَانِينُ الْجَرْيِ *эск.* югуриш турлари (усуллари)

– فَنٌّ *кўп.* فُنُونٌ 1) санъат, маҳорат; الْفُنُونُ الْجَمِيلَةُ (الرَّفِيعَةُ) нафис санъатлар; الـ~ لِلْـ~ санъат, санъат учун; الـ~ التَّجْرِيدِيُّ абстракт санъат; الـ~ الزُّخْرُفِيُّ декоратив санъат; ~ رُكُوبِ الْخَيْلِ чавандозлик санъати; الـ~ الْكَلَامِيُّ ёки الْكَلَامِ ~ чиройли (гўзал) гапириш санъати, сўзлаш санъати; سَوْقِ الْجُيُوشِ ~ стратегия санъати; 2) эркин касб; 3) фан, илм; دَارُ الْفُنُونِ дорилфунун, университет; 4) техн - ка; 5) бўлим, шўъба, тармоқ; فُنُونُ الْعِلْمِ фан (илм) тармоқлари

– فَنَّاءٌ = فَنْوَاءُ

– فَنَّانٌ артист; рассом; санъаткор, санъа устаси

– فَنَّانَةٌ артистка; рассом аёл; санъаткор аёл

– فَنَنٌ *кўп.* أَفْنَانٌ соҳа, тармоқ, шўъба; 2) д - рахтнинг тўғри ўсган шохи

– فَنْوَاءُ: ~ شَجَرَةٌ сершох дарахт, шохлари кўп дарахт

– فَنِّيٌّ 1. 1) бадиий; 2) артистликка оид; 3) уста, моҳир, маҳоратли; ~ عَامِلٌ моҳир ишчи; 4) техникага оид, техник; 2. 1) артист; 2) мутахассис

– فَنِّيَّةٌ 1) техника, техник томон; 2) бадии - лик, бадиий томон (*мас., асарда*)

– فَيْنَانٌ *қар.* فين

فَنَارٌ *кўп.* فَنَانِيرُ, اتٌ ـَ фонар, фонус, чироқ; маёқ, маяк; الـ~ اللَّاسِلْكِيُّ радиомаяк

فَنْجَالٌ *кўп.* فَنَاجِيلُ пиёла, стакан

فَنْجَانٌ *кўп.* فَنَاجِينُ, اتٌ ـَ пиёла, стакан; الـ~ وَ الصَّحْنُ ликопчали пиёла (стакан); ◊ ~ فِي عَاصِفَةٍ (زَوْبَعَةٍ) арзимаган сабаб билан бўладиган ғавғо (можаро, жанжал)

فَنْجَرَ 1) ҳайратланиб ёки аччиқланиб қарамоқ; 2) саховат кўрсатмоқ; يُصَرِّفُ وَ يُفَنْجِرُ исрофгар; تَفَنْجَرَ 1) фахрланмоқ; 2) с - хий (саховатли) бўлмоқ

– فَنْجَرَةٌ 1) ҳайрат, ҳайрон бўлиш, 2) сахи - лик, саховат

– فَنْجَرِيٌّ[1] сахий, саховатли

– فَنْجَرِيٌّ[2] *кўп.* فَنَاجِرَةٌ чавандоз, жокей

فَنْحَلَ каловланиб (оқсоқланиб, судралиб, зўрға) юрмоқ

I فَنَخَ[1] (а) فَنْخٌ (*ваъдани*) бузмоқ, сўзи устидан чиқмаслик;(*шартнома, битимни*) бекор қилмоқ; فَنَخَ[2] (а) فَنْخٌ (*к.дандир*) қўли баланд келиб, хўрламоқ, хорламоқ, ерга урмоқ; II فَنَّخَ камситмоқ, хўрламоқ

– فَنِيخٌ 1) заиф, ожиз; 2) кекса

فَنْخَرٌ баҳайбат, жуссаси катта одам

I فَنَدَ[1] (а) فَنْدٌ 1) алдамоқ, ёлғон гапирмоқ; فَنَدَ[2] (а) فَنَدٌ 1) мияси ишламай қолмоқ, ақли заифлашмоқ; 2) *эск.* қарилик туфайли ақлдан озмоқ; II فَنَّدَ 1) рад қилмоқ, нотўғри деб топмоқ; 2) қаттиқ танқид қилмоқ; 3) *эск.* мияси айниган деб ҳисобламоқ; 3) заифлаштирмоқ; رَأْيَهُ ~ *к. нингдир.* фикри- ни хато ҳисобламоқ; IV أَفْنَدَ = II; V تَفَنَّدَ рад қилинмоқ

– فَنْدٌ 1) ёлғончилик; 2) қариликда хотир - нинг ёмонлашиши

فَنْدَقٌ катта очмоқ (*мас., эшикларни*)

– فُنْدُقٌ *кўп.* فَنَادِقُ ҳисоб-китоб дафтари, кирим-чиқим дафтари

– فُنْدُقٌ *кўп.* فَنَادِقُ меҳмонхона, отель

– فُنْدُقِيٌّ меҳмонхонага оид

فَانُوسٌ *алиф. б, қар.*

(فنش) II فَنَّشَ диккаймоқ, ҳурпаймоқ; чиқиб турмоқ, диккайиб турмоқ

(فنط) II فَنَّطَ аралаштирмоқ (*картани*)

فَنْطَاسٌ *кўп.* فَنَاطِيسُ қопқоқли кўвача; кўза; бак; хум

– فَنْطِيسٌ бурни пачоқ (*мас., одам*)

– فَنْطِيسَةٌ *кўп.* فَنَاطِيسُ 1) даҳан, тумшуқ, оғиз; 2) чўчқанинг калласи

– فَنْطَاسِيَّةٌ тамоша, тантана

I فَنِعَ (а) فَنَعٌ бойлиги зиёда ошиб бормоқ, кўпайиб бормоқ

– فَنَعٌ мушкнинг ҳиди, муаттар ҳид; مِسْكٌ ذُو ~ ҳиди атрофга таралиб турган мушк

فُنُغْرَافٌ фонограф; граммофон; أُسْطُوَانَةُ الْ~ граммофон пластинкаси

I فَنَقَ (и) فَنْقٌ бой-бадавлат бўлмоқ, бой-бадавлат ҳаёт кечирмоқ; II فَنَّقَ эрка қилиб ўстирмоқ, эркалатмоқ; III فَانَقَ *эск.* бой-бадавлат қилмоқ; V تَفَنَّقَ = I

– فَنِيقٌ *кўп.* فُنُقٌ, أَفْنَاقٌ 1) насл олиш учунгина боқиладиган буқа; 2) *эск.* зотдор эркак туя (*насл сақлаш учун боқиладиган*)

I فَنَكَ (у) فُنُوكٌ (*қаердадир*) яшамоқ, истиқомат қилмоқ (ب); IV أَفْنَكَ (*бирор масалада*) қаттиқ турмоқ, қунт-матонат кўрсатмоқ (عَلَى)

– فَنْكٌ ажабланиш

فَنَكٌ фанак (*тулкилар оиласига кирувчи ҳайвон*)

– فَنِيكٌ 1) жағнинг қулоқ томонидаги чети; إِذَا تَوَضَّأْتَ فَلَا تَنْسَ الْفَنِيكَيْنِ таҳорат қилганингда, жағнинг икки томонини унутма; 2) паррандаларнинг дум ўсиб чиқадиган аъзоси

فَنِلَّةٌ фланель (*ипдан ёки жундан тўқилган енгил мато*)

فَنَاةٌ *кўп.* فَنَوَاتٌ бот. қизил қорағат (смор - дина)

– فَنْوَاءُ : ~ شَجَرَةٌ сершох серқўланка д - рахт

فَنِيَ (а) فَنَاءٌ 1) ҳалок бўлмоқ, ҳалокатга учрамоқ; фано бўлмоқ; чиримоқ; لَا يَفْنَى а) абадий, ўлимни билмайдиган; б) тубсиз, тугамайдиган, тамом бўлмайдиган; 2) йўқолмоқ, йўқ бўлиб кетмоқ; IV أَفْنَى йўқ қилмоқ, йўқотмоқ, ҳалок қилмоқ, фано қилмоқ; VI تَفَانَى 1) садоқат кўрсатмоқ; (*н. дадир*) ғоят катта ғайрат (фидойилик) кўрсатмоқ (فِي); 2) бир-бирини йўқотишмоқ

– أَفْنَاءٌ : مِنَ النَّاسِ ~ *эск.* аралаш одамлар тўдаси

– تَفَانٍ 1) садоқат; фидойилик; ғоят катта ғайрат; ~ بِ фидойилик билан; 2) *эск.* бир-бирини ҳалок қилиш

– فَانٍ *мн.* فَانِيَةٌ 1) эски, қадимги, эскириб кетган; 2) қари; ~ شَيْخٌ қари чол; 3) ўткинчи; доимий (абадий) бўлмаган; фоний; الْفَانِيَةُ фоний (ўтар) дунё; تَجَاوَزَ هَذِهِ الْفَانِيَةَ фоний дунёни тарк этмоқ, ўлмоқ

– فَنَاءٌ 1) ўлиш, сўниш; ҳалокат; фано бўлиш; 2) йўқлик, адамлик; фано (*суфийликда*); 3) ўткинчилик, фанолик; 4) *эск.* чиришлик, чириб битишлик; ◊ دَارُ الْ~ дорулфано, ўткинчи (фоний) дунё

– فَنَاءٌ *кўп.* أَفْنِيَةٌ 1) кенглик, фазо; 2) *шунин - дек:* الدَّارِ ~ ҳовли

فَنًّا итузум (solanum nigrum)

فُنْيَارٌ *кўп.* اتٌ . қандил, катта шамдон, чилчироқ

– فِينِيقِيٌّ 1. Финикияга оид; 2. финикиялик

فِينِيكٌ *кимё.* фенол; حَامِضُ الْ~ карбол кисл - таси

I فَهَّ *ёки* فَهِهَ (а) فَهَهٌ, فَهَاهَةٌ 1) кучсиз (мадорсиз) бўлмоқ; 2) тили келишмайдиган бўлмоқ; тутилиб-тутилиб сўзлашмоқ; ёмон гапирмоқ (*нотиқ ҳақида*); IV أَفَهَّ (*н. нидир*) унутишга олиб келмоқ, унуттирмоқ

– فَهٌّ кучсиз, мадорсиз киши

– فَهَاهَةٌ 1) кучсизлик, мадорсизлик; 2) тили келишмаслик, тутилиб-тутилиб сўзлашиш; ёмон гапириш, чиройли гапира олмаслик

– فَهَّةٌ нутқдаги хато

I فَهَدَ[1] (а) فَهْدٌ арслонга ўхшаб кўп емоқ ва ухламоқ; فَهَدَ[2] (а) فَهْدٌ (*бирор н.га*) беэътибор бўлмоқ, эътиборсизлик қилмоқ

– فَهْدٌ *кўп.* فُهُودٌ, أَفْهَادٌ 1) гепард, чита (*йиртқич ҳайвон*); ов қоплони; 2) ёввойи мушук

– فَهْدَةٌ думба (*одамники*); ~ انِ думбанинг икки палласи

– فَوْهَدٌ туғма семиз ўспирин

(فهر)V تَفَهَّرَ 1) бойлиги кўпаймоқ (فِي الْمَالِ); 2) гапи кўпаймоқ, кўп гапирмоқ (فِي الْكَلَامِ)

– فُهْرٌ яҳудийларнинг байрами

– فِهْرٌ *кўп.* أَفْهَارٌ, فُهُورٌ 1) (*н. нидир*) майд - лаш, уватиш, талқон қилиш учун ишлатиладиган тош; 2) *эск.* ёнғоқ чақиладиган тош, хушбўй моддаларни янчадиган тош; 3) *ат. от, мз.* Фиҳр

فَهْرَسَ 1) (*китобга*) кўрсаткич (мундарижа) қўймоқ; 2) рўйхат тузмоқ

– فِهْرِسٌ *кўп.* فَهَارِسُ 1) кўрсаткич, рўйхат; алифбоси кўрсаткич; мундарижа; 2) каталог

– فَهْرَسَةٌ 1) кўрсаткич (мундарижа) қўйиш; 2) рўйхат тузиш

– فِهْرِسْتٌ кўрсаткич

– فِهْرِسِيَّةٌ библиография

I فَهِقَ (а) فَهَقٌ тўлиб-тошмоқ (*идиш ҳақида*); IV أَفْهَقَ тўлдирмоқ, тўлғазмоқ (*мас. идишни*); VII انْفَهَقَ: الْحَوْضُ بِالْمَاءِ ~ ҳовуз сувга тўлди

– فَاهِقٌ оғир (*ғам ҳақида*)

– فَاهِقَةٌ қон чиқиш даражасидаги пичоқ ёки қилич зарбаси

– فَهْقَةٌ *кўп.* فَهَاقٌ *анат.* бош суягига қапишиб турадиган бўйин умуртқасининг биринчи бўғини (*атлант*)

فَهْلَوَةٌ 1) чаққонлик, усталик; 2) хушчақчақлик, тийраклик

– فَهْلَوِيٌّ[1] *тар.* паҳлавийларга оид; اللُّغَةُ الْ~ паҳлавий тили; паҳлавий

– فَهْلَوِيٌّ[2] 1) чаққон, уста; 2) хушчақчак, тийрак

I فَهِمَ (а) فَهْمٌ 1) фаҳмламоқ, тушунмоқ; 2) билмоқ, эпламоқ, қила олмоқ; II فَهَّمَ фаҳмлатмоқ, тушунтирмоқ; изоҳлаб бермоқ; IV أَفْهَمَ фаҳмлатмоқ, тушунтириб бермоқ; V تَفَهَّمَ яхши фаҳмламоқ, тушунтирмоқ; аъло даражада билмоқ; тушуниб (фаҳмлаб) олмоқ; VI تَفَاهَمَ 1) ўзаро тушунишмоқ, бир-бирини тушунишмоқ; 2) (*к. биландир*) ўзаро шартлашилмоқ, тил бириктирмоқ (مَعَ); VII انْفَهَمَ тушунилган бўлмоқ; X اسْتَفْهَمَ (*к. ёки н. нидир*) сўрамоқ, сўраб олмоқ, хабардор бўлмоқ (عَنْ)

– اسْتِفْهَامٌ *кўп.* اتٌ . 1) сўров, маълумотнома; 2) сўроқ; عَلَامَةُ الْ~ сўроқ аломати; اسْمُ الْ~ сўроқ олмоши; حَرْفُ الْ~ сўроқ юкламаси

– اسْتِفْهَامِيٌّ сўроққа (саволга) оид

– أَفْهَمُ ҳаммадан яхши фаҳмловчи (туш - нувчи); тезфаҳм, фаросатли

– تَفَاهُمٌ 1) бир-бирини тушуниш, ўзаро тушуниш; حُسْنُ الْ~ бир бирини яхши тушуниш; سُوءُ الْ~ тушунмаслик, бир-бирини тушунмаслик; 2) келишув

– فَهَّامَةٌ серфаросат, фаросати кучли одам

– فَهْمٌ *кўп.* أَفْهَامٌ 1) фаҳм, фаросат; туш - ниш; سُوءُ الْ~ нотўғри тушуниш; 2) фаросатлилик, фаҳмлилик; 3) ақл, фаросат; 4) билиш, эплаш; 5) Фаҳм (*қабила номи*)

– فَهِيمٌ = فَهِمٌ

– فَهِيمٌ *кўп.* فُهَمَاءُ ақлли, фаросатли; зеҳнли

– مَفْهُومٌ 1. 1) тушуниладиган, фаҳмланадиган; тушунилган, фаҳмланган; غَيْرُ ~ тушунилмаган, фаҳмланилмаган; 2) англанадиган; ... وَ الْ~ أَنَّ шуни фаҳмлаш (тушуниш) мумкинки ...; тушунарлики, ...; 2) *кўп.* مَفَاهِيمُ тушунча, концепция; ~ عَنِ الْعَالَمِ

дунёқараш, дунёни тушуниш

مَفْهُومِيَّةٌ 1) тушуниш; 2) тушунганлик, фаҳмланганлик; ... مَعَ ~ أَنْ ...ганлиги тушунарли; тушунарлидирки, ...

(فهو) I فَهَا (у) فَهْوٌ унутмоқ, ёддан чиқармоқ

فُو (*қар. кел.* فى; *туш. кел.* فَا) оғиз (*сол.* فُوهٌ)

فُوبٌ *савдо.* фоб (*денгиз орқали юк т - шиш бўйича битим турларидан бўлиб, унга кўра сотувчи юкни кемага олиб келиб бериш мажбуриятини ўз зиммасига олади*)

فُوبِيَا *мед.* фобия, сабабсиз қўрқув касаллиги

I (فوت) فَاتَ (у) فَوْتٌ, فَوَاتٌ 1) ўтиб кетмоқ, йўқ бўлмоқ; أَوَانُهُ ~ эскириб қолмоқ; وَ لَكِنَّ الْوَقْتَ كَانَ قَدْ ~ аммо энди вақт қўлдан б - рилган эди; ◊ مَا ~ مَاتَ *мтл.* қор ёғиб, из-лар босилди; 2) ўтиб кетмоқ, унутилмоқ; لاَ تَتْرُكْ ~تُهُ الْكَلِمَةُ у сўзни тушунолмай қолди; الْفُرْصَةَ تَفُوتُكَ! қулай фурсатни қўлдан берма; 3) орқада қолдирмоқ; ... وَ لاَ يَفُوتُنَا أَنْ نُشِيرَ إِلَى ... биз албатта ...га ишора қиламиз; ~نِى الْقِطَارُ мен поездга кеч қолдим; ~نِى أَنْ أَذْكُرَ мен унутибман, менинг эсимдан чиқиб қолибди; II فَوَّتَ 1) кетишга (ўтишга) мажбур қилмоқ ёки рухсат бермоқ; ... هَذَا عَلَيْهِ مَعْرِفَةَ ~ ... бу уни ...ни билиш имкониятидан маҳрум қилди; 2) йўқотмоқ; вақт йўқотмоқ; الْوَقْتَ ~ қулай фурсатни йўқотмоқ; 3) кеч қолиш сабабчи-си бўлмоқ; IV أَفَاتَ қўлдан бермоқ, йўқотмоқ; II تَفَوَّتَ (*к. дандир*) устун келмоқ, баланд келмоқ; (*к.дандир*) пешқадам бўлмоқ, ол-динда бўлмоқ; VI تَفَاوَتَ тафовутланмоқ, фарқланмоқ; дифференциялашмоқ; VIII اِفْتَاتَ 1) ўйлаб чиқармоқ, тўқиб чиқармоқ; 2) бузмоқ (*мас. қонунни-* عَلَى); 3) = I; 4) (*к. нинг-дир устидан*) ҳукм чиқармоқ (عَلَى); عَلَى ~ زَيْدٌ فِى الْأَمْرِ у Зайд устидан ҳукм чиқарди; 5) бировнинг маслаҳатисиз иш қилмоқ, ўз бил-гича иш тутмоқ; ◊ زَيْدٌ لاَ يُفْتَاتُ عَلَيْهِ Зайднинг буйруғисиз ҳеч нарса амалга ошмайди

– إِفْتِيَاتٌ 1) ўйлаб (тўқиб) чиқариш; *2)* б - зиш (*мас., қонунни-*عَلَى)

– تَفَاوُتٌ тафовут, фарқ; дифференциация

– فَائِتٌ 1) ўтиб бораётган; ўтмишдаги, о - динги; ~الْخَمِيسِ فِى الْخَمِيسِ олдинги пайшанбада; فِى اللَّيْلَةِ الْسَّنَةِ кеча кечқурун; 2) ғайритабиий; ~ الْحُسْنِ عَلَى الْ ғайритабиий ҳусн (чирой); ◊ عَلَى الْ~ йўл-йўлакай

– فَائِتَةٌ (*бирор*) ўткинчи нарса; ~ لاَ تَفُوتُهُ унинг олдидан (ёнидан) ҳеч ким билинтир-май ўтиб кетолмайди

– فَوَاتٌ ўтиб кетиш, ўтиш; ~الْ مَوْتُ тўсатдан келган ўлим; هَرَعْتُ إِلَيْهِ وَ لَكِنْ بَعْدَ ~ الْفُرْصَةِ мен унинг олдига югуриб келдим, лекин энди кеч бўлган эди

– فَوْتٌ 1) ўтиш, кетиш, ўтиб кетиш; 2) *кўп.* أَفْوَاتٌ оралиқ, масофа, дистанция

– فُوَيْتٌ ғалати феълли, ўзбошимча; те - такнамо

– مُتَفَاوِتٌ ажралиб турадиган; ҳар хил, турли-туман

فُوتْبُولٌ футбол

فُوتُوغْرَافِيَا фотография

– فُوتُوغْرَافِىٌّ ~ صُورَةٌ ف - тографик суврат, фотосуврат

فُوتُونٌ *кўп.* اتٌ *физ.* фотон

– فُوتُونِىٌّ *физ.* фотонга оид; ~ مُحَرِّكٌ фотон двигатели

فُوتِيلٌ кресло

(فوج) I فَاجَ (у) فَوْجٌ таралмоқ, тарқалмоқ, ёйилмоқ (*ҳид ҳақида*); IV أَفَاجَ тезламоқ, тезлашмоқ; الْفَرَسُ ~ от чопди

فَوْجٌ *кўп.* أَفْوَاجٌ, فُوُوجٌ гуруҳ; оламон; أَفْرَادًا وَ أَفْوَاجًا битта-битта ва гуруҳ-гуруҳ бўлиб; 2) смена; 3) *ҳарб.* полк, батальон (*Ироқда*)

I (فوح) فَاحَ (у) فَوْحٌ, فَوَحَانٌ тарқалмоқ, келмоқ (*ҳид ҳақида*); ~ تِ الْقِدْرُ қозон қайнади

– فَوَّاحٌ муаттар ҳид тарқатадиган; муаттар ҳид тарқатувчи

– فَوْحٌ ҳид тарқалиши; طَيِّبُ الْ~ яхши (ёқимли) ҳидли

I (فوخ) فَاخَ (у) فَوَخَانٌ 1) овоз чиқариб эсмоқ (*шамол ҳақида*); 2) орқадан ел чиқармоқ; IV أَفَاخَ = I

(فود) I فَادَ (у) فَوْدٌ ўлмоқ, вафот этмоқ

فَوْدٌ *кўп.* أَفْوَادٌ 1) чаккадаги соч, гажак; 2) чакка

فَوْدَجٌ *кўп.* فَوَادِجُ 1) туя устига ўрнатилган аёллар тахтиравони, маҳофа; 2) келин-чак ўлтирадиган (тушадиган) автомобиль (*тўйда*)

فُودْكَا водка

I (فور) فَارَ (у) فَوْرٌ, فَوَرَانٌ қайнамоқ, қайнаб турмоқ, қайнаб чиқиб турмоқ (*сув ҳақида*); ~ دَمُهُ *маж.* у қайнаб кетди; II فَوَّرَ 1) қайнатмоқ, қайнатиб турмоқ, қайнатиб чиқариб турмоқ (*сув ҳақида*); 2) ғашга тегмоқ; ◊ الْخَادِمَ ~ ходимни (хизматкорни) ишдан бўшатмоқ; IV أَفَارَ қайнатмоқ

– فَائِرٌ[1] қайнаётган, қайнаб тошаётган; отилиб чиқиб турган (*сув ҳақида*); فَارَ ~ هُ аччиқланмоқ

– فَائِرٌ[2] *кўп.* فَوْرٌ кийик

– فَارٌ, فَارَةٌ = فَارٌ

– فَوَّارٌ 1) қайнаб чиқиб турган, қайнаётган; кўпикли, биқиллаётган (*вино ҳақида*); 2) аччиғи тез чиқадиган

– فَوَّارَةٌ *кўп.* اتٌ : фаввора, фонтан; ~ مَاءٍ حَارٌّ гейзер (*отилиб чиқиб турадиган иссиқ сув*)

– فُوَارَةٌ қозонда қайнаб турган нарса

-فَوْرٌ қайнаш; ◊ عَلَى الْ~ *ёки* مِنَ الْ~ тез, тўхтовсиз; ~ لَهُ *ёки* مِنْ ~ هُ ўша ондаёқ; فَوْرَهُ ...дан кейинок; ~ا шу ондаёқ, тезда, тўхтовсиз

– فَوَرَانٌ қайнаш, қайнаб туриш; ~ الدَّمِ *маж.* ғазаб

– فَوْرَةٌ ёниш, кучайиб кетиш (*ғазаб ҳақида*); ёниқлик; ~ مِنَ الضَّحِكِ тинмай кулавериш, кулги тутқаноғи

– فَوْرِىٌّ тўхтовсиз, тезда бўлишликка оид; кечиктириб бўлмайдиган

فُرْشِينَةٌ = فُورْشِينَةٌ

فُورْمَةٌ *кўп.* اتٌ : 1) форма; هُوَ خَارِجَ الْ~ *спорт.* у формада эмас; 2) қолип, шон (*этикдўзликда*)

فَوْرَقَةٌ *кўп.* اتٌ : фабрика

I (فوز) فَازَ (у) فَوْزٌ 1) муваффақият қозонмоқ; (*к. нидир*) енгмоқ, (*к. дандир*) устун келмоқ (عَلَى); (*н. нидир*) қўлга киритмоқ (ب); ~ بِالْمَرْتَبَةِ الْأُولَى فِى الْمُبَارَاةِ *спорт.* мусобақада биринчи ўринни олмоқ (эгалламоқ); ~ عَلَيْهِ بِالنُّقَطِ *спорт.* очколар бўйича ғалаба қозонмоқ; ~ بِشَيْتِ الْكَتْفَيْنِ *спорт.* икки елка-сини ерга теккизмоқ; 2) (*н. гадир*) эришмоқ (ب); (*н. нидир*) олмоқ (ب); ~ ... فِى الْيَانَصِيبِ лотереяда (*н. нидир*) ютмоқ; 3) (*н. дандир*) қутулмоқ, қутулиб қолмоқ (مِنْ); ~ مِنَ الْمَكْرُوهِ ёқимсиз (макруҳ) нарсалардан эҳтиёт бўлмоқ; 4) ҳалок бўлмоқ, ўлмоқ; II فَوَّزَ чўл (саҳро)да саёҳат қилмоқ; IV أَفَازَ ғалаба би-лан таъминламоқ, ютуқ келтирмоқ

– فَازَةٌ икки устунли чодир

– فَائِزٌ 1. 1) ғолиб, ғалаба қилувчи; 2) муваффақиятли; 2. ғолиб, музаффар; 3) *эск.* бахтли

– فَوْزٌ 1) ғалаба, зафар; триумф; муваффақият; 2) қутулиш

– مَفَازٌ *эск.* муваффақият қозониладиган жой; нажот топиш жойи

– مَفَازَةٌ[1] *кўп.* مَفَاوِزُ 1) чўл, саҳро; 2) қўрқ ер; 3) *эск.* бехавотир жой

– مَفَازَةٌ[2] халос бўлиш, қутулиш, нажот т - пиш

فُوسْفَاتٌ *кимё.* фосфат, фосфор кислотаси тузи; ~ سُوبَرُ супер-фосфат

– فُوسْفَاتِىٌّ фосфатга оид; مُخْصِبَاتٌ ~ةٌ фо - фатли ўғитлар

فُصْفُورٌ = فُوصْفُورٌ

(فوض) II فَوَّضَ (*н. гадир*) вакил қилмоқ. ва-колат (ҳуқуқ) бермоқ (لِ, إِلَى); III فَاوَضَ (*к. би-*

ландир н. ҳақдадир) музокара юритмоқ (,ف مَعَ); VI تَفَاوَضَ ўзаро музокара олиб бормоқ (юритмоқ)

– تَفْوِيضٌ 1) ваколат (ҳуқуқ) бериш; 2) в - киллик, ишонч билдириш; مُطْلَقُ الـ~ чекланмаган ваколат эгаси

– فَوْضَوِيٌّ 1. анархияга оид; 2. анархия т - рафдори, анархист

– فَوْضَوِيَّةٌ 1) анархия (*ҳар қандай тарти - ни инкор этиш*); 2) анархизм

– فَوْضَى анархия; ~ فِي الْإِنْتَاجِ ишлаб чиқариш анархияси

– مُفَاوِضٌ музокара олиб бораётган томон

– مُفَاوَضَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ музокара

– مُفَوَّضٌ 1. ваколат олган; ваколатли; الْوَزِيرُ الـ~ ваколатли вазир; 2. الـ~ السَّامِي комиссар; олий комиссар

– مُفَوَّضِيَّةٌ 1) мухтор вакиллик; 2) комисс - риат

فُوطَةٌ *кўп.* فُوَطٌ 1) *шунингдек:* الْمَدْرَسَةِ ~ фартуқ; 2) фўта, белбоғ; السُّفْرَةِ ~ *ёки* الْأَيْدِي ~ дастрўмол, салфетка, кичик сочиқ, сочиқча; الْوَجْهِ ~ сочиқ; الْحَمَّامِ ~ ҳаммом сочиғи

(فوظ) I فَاظَ (*у*) فَوْظٌ, فَوَاظٌ ўлмоқ, вафот этмоқ

فَوْعَةٌ 1) муаттар бўй (ҳид); 2) куч, қувват; السَّمِّ ~ авж, яшнаганлик, гуллаб турган пайт; الشَّبَابِ ~ кучли заҳар; ~ ёшликнинг гуллаб турган пайти; النَّهَارِ ~ куннинг ўртаси, авжи

أَفْوَعُ оғзи катта (*одам*); فَمٌ ~ катта оғиз

– فَائِعَةٌ одамни маст қиладиган кучли ҳид

– فَوَّعٌ оғизнинг катталиги

فَوْفٌ *кўп.* أَفْوَافٌ 1) (*тирноқдаги*) оқ доғ; 2) (*дондаги*) пўст; 3) ғунча; 4) пахта

– مُفَوَّفٌ оқ ёли бор; ола-була; بُرْدٌ ~ оқ йўлли матодан тикилган чопон

I (فوق) فَاقَ (*у*) فَوْقٌ, فَوَقَانٌ 1) (*бирор н. дан*) устун бўлмоқ, (*бирор н. нинг*) устида (тепасида, юқорисида) бўлмоқ; 2) ортиқ (устун) келмоқ; عُدَّةً وَ عَدَدًا ~ُهُ *ҳарб.* ҳам миқдор, ҳам қуролланиш жиҳатидан (*к. дандир*) устун бўлмоқ; 3) (*касалликдан сўнг*) ўзига келмоқ, ранги-руйи яхшиланиб қолмоқ; 4) ҳиқичоқ тутмоқ; ◊ بِنَفْسِهِ ~ олмоқ; II فَوَّقَ 1) ҳушига келмоқ; 2) уйғотмоқ; 3) (*бирор н. ни*) эсига солмоқ (إِلَى); 4) (*н. нидир н. дандир*) устун (афзал) кўрмоқ (عَلَى); ◊ السَّهْمَ ~ ўққа камоннинг тори кирадиган ёриқ тайёрламоқ (ясамоқ); IV أَفَاقَ 1) ўзига келмоқ, ҳушига келмоқ; 2) уйғонмоқ; 3) тузалиб қолмоқ; 4) уйғотмоқ; 5) (*н. дандир*) ўзига келтирмоқ (مِنْ); V تَفَوَّقَ (*к. дандир*) устун келмоқ (عَلَى);(ўз қобилияти билан) ажралиб турмоқ; VIII اِفْتَاقَ камбағаллашмоқ, қашшоқлашмоқ; X اِسْتَفَاقَ 1) ўзига келмоқ, ҳушига келмоқ; 2) уйқудан уйғонмоқ

– أَفَاوِيقُ *кўп.* أَفَاوِقُ *дан*; 1) (*осмонда бўлиб, булутга айланиб, сўнг ёмғир сифатида ёғадиган намлик; 2*) *куч. м.* ҳасрат; سَكَبَ هَذَا فِي قَلْبِهِ ~ الْوَجْدِ бу унинг қалбини севгига лиммо-лим қилди

– إِفَاقَةٌ 1) ортиқлик, устунлик; кўплик; *ш - нингдек: шахм.* қўли баландлик; تَحْقِيقُ الْبَرْنَامَجِ ~ِهِ режа (план)ни ортиғи билан бажармоқ; كَسَبَ ~َهُ *шахм.* қўли баланд бўлиш имк - ниятини олмоқ; 2) ажралиб туриш; юксак сифат, ажойиб маҳорат; иқтидорлилик, талантлилик

– أَفْوَقُ : ~ سَهْمٍ отилганида камоннинг тори кириб турадиган ёриқ қисми синган ўқ

– فَائِقٌ 1) юксак; катта; баланд, буюк; ортиқ даражада; الْحَدِّ ~ ҳаддан ташқари; الطَّبِيعَةِ ~ ғайритабиий; الْوَصْفِ ~ таърифдан ташқари; الْاِحْتِرَامِ ~ تَفَضَّلُوا بِقَبُولِ марҳамат қилиб, м - нинг алоҳида эҳтиромимни қабул қилгайсиз (*одатда мактуб охирига шундай деб ёзиб қўйилади*); 2) ғоят яхши, аъло даражадаги; ажойиб; 3) ақли-ҳуши жойида; ҳушёр

– فَاقَةٌ қашшоқлик, камбағаллик, фақирлик; أَهْلُ الـ~ қашшоқ (камбағал) одамлар, фақирлар

– فُوَاقٌ[1] ҳиқичоқ; الْمَوْتِ ~ ўлим олдидаги хириллаш

– فُوَاقٌ[2] 1) сигирни икки соғиш ўртасидаги вақт; 2) сигир соғишда кафтни очиш билан елинни ушлаб қисиш ўртасидаги вақт; أَمْهِلْنِي قَدْرَ ~ الْحَالِبِ! менга озгина фурсат бергил!

– فَوْقَ 1) устида; ~َهُ унинг устида; 2) ...да; الْجُدْرَانِ ~ إِعْلَانٌ эълон деворларда; ~ صَفَحَاتِ الْجَرَائِدِ газеталар саҳифаларида; 3) ...дан ортиқ, ...дан ташқари; الْحَدِّ ~ ҳаддан ортиқ, ҳаддан ташқари; الصِّفْرِ ~ нолдан баланд; الرِّيحِ ~ шамол келаётган тарафдан; الْعَادَةِ ~ фавқулодда, ғайритабиий; ~ مُتَنَاوَلِ الظُّنُونِ وَ الشُّبُهَاتِ ҳеч қандай шак-шубҳасиз; ~ صَوْتِيٌّ товушдан тез; الْوَطَنِيِّ ~ миллатчили - дан юқори бўлган; تَأَمَّلَهُ مِنْ ~ لَتَحْتَ кимнидир бошдан-оёқ текширмоқ; وَضَعَ مَصَالِحَهُ ~ مَصَالِحِ الشَّعْبِ ўз шахсий манфаатларини халқ ма - фаатларидан устун қўймоқ; 4) катта; ...дан катта, ...дан ортиқ; кўпроқ; التِّسْعَةِ ~ الْعَشَرَةُ ўн тўққиздан катта; انْقِيَادُهُ لَهَا ~ انْقِيَادُهُ لَهُ у унга эмас, кўпроқ унга (*мн.*) бўйсунади

– فَوْقٌ уст, тепа, (*бирор н. нинг*) усти, теп - си; ~ مِنْ устидан; ~ إِلَى тепага, юқорига

– فُوقٌ, *кўп.* فُوقٌ, أَفْوَاقٌ ўқ отилганида камо - нинг тори кирадиган ёриқ жойи

– فَوْقَانِيٌّ юқоридаги, тепадаги, устидаги

– فَوْقِيٌّ 1) юқоридаги, тепадаги, устидаги; 2) юқоридан туриб олинган (*мас., расм, сур - рат ҳақида*) ◊ ~ انْقِلَابٌ сарой тўнтарилиши

– فُوَيْقٌ *кич.* فَوْقٌ *дан*, ~ُهُ ундан бир оз тепароқда (баландроқда)

– فِيقَةٌ *кўп.* أَفْوَاقٌ (*соғиш олдида елинда тўпланган*) сут

– مُتَفَوِّقٌ юксак; буюк

– مُسْتَفِيقٌ 1) кўзини очган, ўзига келган; 2) уйғонган, уйғоқ

– مُفِيقٌ = مُسْتَفِيقٌ

فُولْكْلُورٌ фольклор, халқ оғзаки ижоди

– فُولْكْلُورِيٌّ фольклорга оид

فَوَّالٌ ловия сотувчи, ловияфуруш

– فُولٌ *жам.* ловиялар; مَحْرُوشٌ ~ майдаланган ловия; الْخَيْلِ ~ *ёки* مِصْرِيٌّ ~ Миср ловияси; ◊ سُودَانِيٌّ ~ ерёнғоқ; صِينِيٌّ ~ *ёки* الصُّوصَيَا ~ соя (*ловияга ўхшаш ўсимлик*); مِصْرِيٌّ ~ Миср нилуфари

– فُولَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ ловия донаси, ловия; ◊ أَنَا فَهِمْتُ الـ~! мен-ку гапнинг мағзини тушу - дим; كَأَنَّهَا ~ وَ انْقَسَمَتْ улар икки томчи сув каби ўхшашдирлар

– فُولِيَّةٌ ловиядан тайёрланган овқат

تَفَوْلَذَ пўлатдай мустаҳкам, қаттиқ бўлиб қолмоқ

– فُولَاذٌ пўлат

فُولَاذِيٌّ пўлатдай; пўлатдай мустаҳкам; أَعْصَابٌ ~َةٌ *маж.* пўлатдай асаблар; عَزْمٌ ~ قатъият билан қилинган азму-қарорлар

فُولْكْلُورٌ фольклор, халқ оғзаки ижоди

– فُولْكْلُورِيٌّ фольклорга оид

(فوم) II فَوَّمَ нон ёпмоқ; فَوِّمُوا لَنَا бизга нон ёпиб беринг

– فُومٌ 1) саримсоқпиёз; 2) буғдой; 3) нўхат

فُونٌ *кўп.* اتٌ ـَ фўн (*фамилия олдига қўйиладиган қўшимча, мас., фон-Крамер*)

فُونَتِيكٌ фонетика (*грамматиканинг т - вушларни ўрганувчи қисми*)

– فُونَتِيكِيٌّ 1. фонетик, фонетикага оид; 2. фонетист (*фонетика билан шуғулланувчи олим*)

فُونُوغْرَافٌ фонограф; граммафон; أُسْطُوَانَةُ الـ~ а) фонограф ғалтаги; б) граммофон пластинкаси (лаппаги, товоғи)

فُونِيمٌ *кўп.* اتٌ ـَ *грам.* фонема, товуш

فُونِيَّةٌ 1) пистон; 2) (*карбюратордаги*) ж - клёр

I (فوه) فَاهَ (*у*) فَوْهٌ 1) (*нутқ*) сўзламоқ (ب); 2) (*ўз фикр-мулоҳазасини*) айтмоқ, билдирмоқ (ب); II فَوَّهَ (овқатга) зиравор солмоқ; V تَفَوَّهَ (*н. нидир*) гапирмоқ, демоқ, сўзламоқ (ب)

– أَفَاوِيهُ *кўп.* أَفْوَاهٌ *дан* (*қар.* فُوَّةٌ[1]); 1) овқатни хушхўр қилиш учун ишлатиладиган зираворлар; 2) (*атир тайёрлашда ишлатиладиган*) муаттар моддалар

– أَفْوَهٌ *мн.* فَوْهَاءُ *кўп.* فُوهٌ 1) *эск.* оғзи катта, катта оғизли; 2) *эск.* тишлари катта ва олдинга чиқиб турган (*киши*); 3) *ат. от, мз.* Афвах

– فَوَّةٌ оғизнинг катталиги ва тишларнинг лаб орасидан чиқиб туриши

– أَفْوَةٌ *кўп.* أَفْوَاهٌ муаттар модда

– فُوَّةٌ[2] *кўп.* أَفْوَاهٌ оғиз, даҳан; فُوهُ унинг оғзи (*қар. к* فيه; *туш. к* فَاهُ); فِي оғзим; صَاحَ بِمِلْءِ فِيهِ бор овоз билан қичқирмоқ (бақирмоқ); ◊ مَاتَ حَتْفَ فِيهِ ўз ажали билан ўлмоқ (*сол.* حَتْفَ أَنْفِهِ)

– فُوَّةٌ *бот.* рўян (*илдизидан қизил бўёқ олинадиган ўтсимон ўсимлик*)

– فُوهَةٌ *кўп.* اتٌ 1) тешик; (*туп, милтиқ, вулкан ва б, ларнинг*) оғзи; نَفَّاثَةٌ ~ реактив (*қурилмалардаги*) оғиз; 2) мансаб (*дарёдаги*)

– فُوهَةٌ 1) ғийбат, висир-висир гаплар; زَيْدٌ يَخَافُ ~ النَّاسِ Зайд одамларнинг ғийбатидан қўрқади; 2) бошланиш қисм, бош; ~ اقْعُدْ عَلَى الطَّرِيقِ! йўлнинг бошида ўлтириб тур!

– مُفَوَّهٌ чиройли (гўзал) сўзловчи; ~ خَطِيبٌ ажойиб нотиқ

فَوْهَدٌ *қар.* فهد

– فُوَّةٌ = فُوَّةٌ

– مُفَوًّى дарахт илдизидан олинган бўёққа (*қар.* فُوَّةٌ) солинган; ~ ثَوْبٌ шу бўёққа бўялган кийим

فُوَيْلَةٌ фольга, станиоль

فِي 1) ...да; الْمَدْرَسَةِ ~ мактабда, мадрасада; رَأَيْتُهُ ~ الشَّارِعِ мен уни кўчада кўрдим; الْأَثْمَانُ ~ الارْتِفَاعِ нарх-наволар юқорилаб бормоқда (баландламоқда); الْوَثْبِ وَ الْعَدْوِ ~ مُسَابَقَاتٌ сакраш ва югуриш бўйича мусобақа; حُقُوقُهُ ... ~ бирор кишининг ...га бўлган ҳуқуқи; الْمِائَةِ ~ фоиз, процент; ~ *халқ.* бор; كَانَ ~ бор эди; مَا فِيشْ *халқ.* йўқ, мавжуд эмас; مَاكَانْشْ فِيهِ йўқ эди, бўлмаган эди, мавжуд эмас эди; صَرَاحَةً ~ очиқдан-очиқ, очиқчасига, очиқ-ойдин; مُوَاظَبَةٍ ~ ғайрат билан, тиришиб, тиришқоқлик билан; هُدُوءٍ ~ хотиржамлик билан, шошмай; عَدَمِ اكْتِرَاثٍ ~ бепарволик билан, эътиборсизлик (лоқайдлик) билан; ~ غَيْرِ مَلَلٍ зерикмай, бемалол; 2) вақтда, пайда, давомида; ...ганда; ... فِيمَا ... бўлаётган вақтда; шу ҳақдаки, ...; فِيمَا مَضَى ўтмишда, ўтган замонда; فِيمَا يَلِي қуйида келтирилгандек; غُرُوبِ الشَّمْسِ ~ қуёш ботаётган пайтда; فِيمَا بَعْدُ а) кейин, ундан кейин; б) келажада; فِيمَا قَبْلُ авваллари, олдинлари, бундан олдин (илгари); 1991 سَنَةِ ~ 1991 йилда; ~ السَّاعَةِ السَّادِسَةِ соат олтида; ~ الْعَاشِرِ مِنْ هَذَا الشَّهْرِ шу ойнинг ўнинчи кунида (числосида); ~ الْيَوْمِ السَّادِسِ مِنْ شَهْرِ يُولْيُو бугун (бизда) олтинчи июль; ~ الثَّلَاثِينَ مِنْ عُمْرِهِ туғилганига ўттиз йил бўлган (*одам*), ўттиз ёшдаги; ~ وُلِدَ حَيَاةِ أَبِيهِ *мажх.* у туғилган вақтда отаси тирик (ҳаёт) эди; حَيَاتِي ~ умрим бўйи, бутун умрим (ҳаётим) давомида; 3) бунинг учун, шунинг учун, сабабли; ~ ذَلِكَ عَاقَبَنِي у шунинг учун мени жазолади; 4) ҳақда, бўйича; ~ تَحَدَّثَ ... ... ҳақида суҳбатлашмоқ; تِجَارَةٍ ~ سَافَرَ у тижорат (савдо) ишлари бўйича сафарга кетди; التَّارِيخِ ~ الْمُعَلِّمُ тарих ўқитувчиси; 5) ...га қараганда, ... нинг олдида; ~ لَسْتُ شَيْئًا унга қарааанда (унинг олдида) мен ҳеч нарса эмасман; 6) ичида, орасида; فِيهِمْ улар ичида (орасида); فِيمَا بَيْنَهُمْ ўзаро, ўз ораларида; 7) *мат.* карра, ...га кўпайтирилган; إِنَّ الْقَلِيلَ فِي الْكَثِيرِ كَثِيرٌ кўпга кўпайтирилган оз кўп натижа бер - ди; أَرْبَعَةٍ ~ ثَلَاثَةٌ уч карра тўрт; خَمْسَةٍ ~ خَمْسَةٌ беш карра беш; ◊ أَبْيَضُ ~ أَبْيَضُ жуда-жуда оқ, оппоқ; فِيمَ (م+~) нима учун?; ... فِيمَا = فِيمَا ... шундаки, ...; فِيمَا أَظُنُّ менинг ўйлашимча, мен ўйлайманки, ...; ... فِيمَا قَالَ إِنَّ وَ قَالَ у гап орасида дедики, ...; فِيمَا إِذَا ...ган тақдирда, ...ган вақтда, ...ган бўлса; فِيمَا يَبْدُو кўринишича, кўриниб турганидай, кўриниб турибдики, ...; ~ ... هَلْ لَكَ? *қар.* هَلْ

فِي[2] *қар.* فو

فِيَانْكِيتُو *шахм.* фианкетто

I (فيأ) فَاءَ (*и*) فَيْءٌ (*қаергадир*) қайтмоқ, қайтиб келмоқ (إِلَى); ~ إِلَى سَكِينَةٍ яна тинчимоқ, яна тинчиб қолмоқ; II فَيَّأَ совға бермоқ; ◊ امْتَدَّ غُصْنُهَا ~ وَ سَاقَهَا ўсмоқ ва кучга тўлмоқ; IV أَفَاءَ 1) (*к. гадир*) қайтмоқ, қайтариб бермоқ (عَلَى); 2) ҳадя қилмоқ (*н. нидир, туш. к. ёки к. гадир* بِ عَلَى); 3) ғанимат қилиб бермоқ, ўлжа қилиб бермоқ; V تَفَيَّأَ сояга беркинмоқ (ўтмоқ); сояда ўтирмоқ; X اسْتَفَاءَ (*бирор н. дан*) ўлжа сифатида фойдаланмоқ

– فِيئَةٌ[1] = فِئَةٌ

– فِئَةٌ[2] *кўп.* فِئَاتٌ, فِئُونَ тўда, гуруҳ, жамоа

– فَيْءٌ *кўп.* أَفْيَاءٌ, فُيُوءٌ 1) соя; 2) ўлжа

– فَيْئَةٌ қайтиш

– فِيئَةٌ 1) қайтиш; 2) баҳо, нарх

فَيْتَقٌ *қар.* فتق

فِيتَامِينٌ *кўп.* اتٌ витамин

فِيتُو вето; ~ حَقُّ الْ вето ҳуқуқи; وَضَعَ ~ عَلَى ... ...га вето қўймоқ

فِيتُونٌ файтун

فَيْجٌ *кўп.* فُيُوجٌ 1) подшоҳнинг элчиси; 2) х - дим, хизматчи

– الْفِيجَةُ Ал-Фийжа (*Дамашқ яқинидаги ибодатхона номи*)

فَيْحَنٌ *қар.* فحن

I (فيح) فَاحَ (*и*) فَيَحَانٌ 1) ҳамма ёққа тарқалмоқ, тарқалиб кетмоқ (*ҳид, бўй ҳақида*); 2) кенгаймоқ, кенг бўлмоқ; ~ تِ الْقِدْرُ қозон қайнади; II فَيَّحَ тарқалмоқ, таратмоқ (*ҳид, бўй ҳақида*)

– أَفْيَحُ *мн.* فَيْحَاءُ *кўп.* فِيحٌ 1) муаттар, ёқимли ҳидли, хушбўй; 2) кенг, бепоён (*баъзи шаҳарларга бериладиган сифат, мас.,* الْبَصْرَةُ الْفَيْحَاءُ, دِمَشْقُ الْفَيْحَاءُ)

– فَيَّاحٌ муаттар, ёқимли ҳидли (*бўйли*), хушбўй

فَيْحٌ 1) *эск.* кенг жойни эгаллаган ўтлар, кўкатлар; 2) *эск.* ҳамма ёққа тарқалган, кенг

فَاخَ (فوخ) = فَيَخَانٌ , فَيْحٌ (*и*) فَاخَ I (فيخ)

I (فيد) فَادَ[1] (*и*) فَيْدٌ 1) фойдага қолмоқ, фойдали бўлмоқ; 2) мустаҳкам ўрнаб қолмоқ; ~ لَهُ مَالٌ бойлик унда мустаҳкам туриб қолди; فَادَ[2] (*и*) فَيْدٌ ўлмоқ, вафот этмоқ; الْمَالُ لَهُ ~ унинг мол-мулки барбод бўлди; فَادَ[3] (*и*) فَيْدٌ гердаймоқ, керилмоқ, кеккаймоқ; II فَيَّدَ фойдага бермоқ (*мас., пулни*); IV أَفَادَ 1) фойда келтирмоқ; 2) (*н. дандир*) фойда олмоқ (مِنْ); 3) билдирмоқ, маълум қилмоқ, хабар қилмоқ; 4) тушунтирмоқ, ақл ўргатмоқ; 5) кўргазма бермоқ (*гувоҳ ҳақида*); 6) маъносини етказмоқ, билдирмоқ; овоза қилмоқ; وَ تُفِيدُ الْأَنْبَاءُ أَنَّ ... янгиликларда (ахборотларда) шу ҳақда айтиладики, ...; шу ҳақда ахборотлар берилдики, ...; 7) бермоқ, узатмоқ; الْعِلْمَ ~ илм бермоқ, илм ўргатмоқ; X اسْتَفَادَ 1) (*н. дандир*) фойда олмоқ, истифода қилмоқ; (*н. дандир*) фойдаланмоқ (مِنْ); 2) ўрганмоқ; (*қаердандир*) билиб олмоқ, маълумот олмоқ (مِنْ)

– إِفَادَةٌ *кўп.* اتٌ 1) ахборот, хабар, маълмот; хабарнома; тугалланган маънони етказиш; 2) кўргазма (гувоҳлик); 3) фойда; 4) *савдо.* кафолатнома

– اسْتِفَادَةٌ истифода, фойдаланиш, фойда олиш

– أَفْيَدُ кўпроқ фойдали, фойдалироқ, мақсадга мувофиқроқ, мақсадга энг мувофиқ; كَانَ مِنَ الْ~ لَوْ أُذِيعَتْ جَمِيعُ الْحَقَائِقِ агар ба -

ча ҳақиқат айтилганда эди, кўпроқ фойда бўларди

– فَائِدَةٌ *кўп.* فَوَائِدُ 1) фойда; عَدِيمُ الْـ~ бефо - да, фойдасиз; لِـ~ فُلَانٍ фалончининг фойдасига; ~ بِلَا а) фойдасиз, бефойда, зарарли; б) ҳеч нарса талаб қилмай, текинга, шундайича; в) мақсадсиз, бекордан-бекор; ~ عَلَى غَيْرِ фойдасиз, бефойда; ~ مِنْ غَيْرِ ҳеч қандай фойдаси бўлмаган, нафсиз; لَيْسَ لَهُ مِنْ هَذَا ~ وَ لَا عَائِدَةٌ унга бундан ҳеч қандай фойда йўқ; عَادَ بِلَا ~ وَ لَا عَائِدَةٍ ҳеч нарсасиз (туз татимай) қайтиб келмоқ; 2) афзаллик, устунлик, ориқлик; 3) олинган нақд фойда; *шунингдек:* مِئَوِيَّةٌ ~ (*капиталдан, қўйилган пулдан олинадиган*) процент, фоиз; بَسِيطَةٌ ~ оддий процент (*фоиз*) лар; 4) *грам.* тугал фикр; мазмун; 5) *эск.* фойдали танбеҳ

– فَيَّادٌ *зоол.* бойқушнинг эркаги, нари

– فَيْدٌ заъфарон ўсимлигининг барги

– مُسْتَفَادٌ олиш (қўлга киритиш) жойи

– مُفَادٌ маъно, мазмун

– مُفِيدٌ 1) ўрнак бўладиган, тарбиявий аҳамияти бор бўлган; 2) фойдали, нафли; وَ مِنْ غَيْرِ الْـ~ أَنَّ ... مِنَ الْـ~ أَنَّ ...га фойдали; .....га фойдаси бўлмаган; 3) тугал фикрни англатувчи, тугал фикрни ўзида мужассамлаштирган

فِيدِيرَالِيٌّ федерал; федератив; الْـ~ الْاِتِّحَادُ (بَيْنَ مِصْرَ وَ سُورِيَا) *тар.* (*Миср ва Сурия ўртасидаги*) федерал иттифоқ; دَوْلَةٌ ~ـَةٌ федератив давлат

فِيرَنْدَةٌ веранда, айвон

فَيْرُوزٌ, فِيرُوزٌ фируза

– فَيْرُوزِيٌّ, فِيرُوزِيٌّ фирузага оид, фируза рангли

فِيرُوزٌ = فَيْرُوزَجٌ, فِيرُوزَجٌ

فِيرُوسٌ, فَيْرُوسٌ *кўп.* ـَاتٌ вирус; عِلْمُ الْفِيرُوسَاتِ вирусология, вируслар ҳақидаги фан

– فَيْرُوسِيٌّ, فِيرُوسِيٌّ вирусга оид, вирусли; الْأَمْرَاضُ الْـ~ـَةُ вирусли касалликлар

فِيزَا виза (*бирор мамлакатга бориш учун рухсатнома*)

فِيزِيَاءُ физика; الْـ~ الْأَرْضِ геофизика; الْـ~ الذَّرِّيَّةُ атом физикаси; مَعْهَدُ الْـ~ النَّوَوِيَّةِ ядро физикаси институти

– فِيزِيَائِيٌّ 1. физик, физикага оид; دُكْتُورٌ فِي الْعُلُومِ الْـ~ـَةِ физика ва математика фанлари доктори; 2. физик (*олим*)

أَمِيرَالٌ: فِيسٌ ~ вице-адмирал

فِيسْيُولُوجِيَا физиология

I (فيش) فَاشَ (*и*) فَيْشٌ мақтанмоқ, мақтанчоқлик қилмоқ

– فَايِشٌ *халқ.* мақтанчоқ; لَا كَلَامَ ~! мақтанмай (мақтамай) гапир

– فَيَّاشٌ 1. мақтанчоқликка оид; تَصْرِيحَاتٌ ~ـَةٌ мақтанчоқлик билан қилинган баёнот; 2. мақтанчоқ

– فِيشٌ бармоқ излари

– فِيشَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) фишка (*ўйиндаги*); 2) *ш - нингдек:* كَهْرَبَائِيَّةٌ ~ *эл.* штепсель вилкаси

فِيشَارٌ 1) тарвуз ёки ошқовоқнинг қовурилган уруғи; 2) маккажўхори бодроғи

I (فيص) فَاصَ (*у*) فَيْصٌ 1) (*н. дандир*) қочмоқ, қутулмоқ (مِنْ); ◊ مَا ~ يَكْتُبُ у ёзишда давом этмоқда (مَا زَالَ يَكْتُبُ *каби*); IV أَفَاصَ баён қилмоқ, очиқ-равшан ифодаламоқ (*фикр ҳақида*)

– مَفِيصٌ қочиш, қутулиш; لَا ~ مِنْهُ ундан қутулиб бўлмайди

فَصَلَ *қар.* فَيْصَلَ

I (فيض) فَاضَ (*и*) فَيْضٌ, فَيَضَانٌ 1) тошмоқ, қирғоқлардан чиқиб кетмоқ; 2) тўлиб-тошиб кетмоқ, оқиб кетмоқ; *шунингдек:* عَنْ جَوَانِبِهِ ~ қирғоқлардан тошиб кетмоқ; 3) (*н. билан-дир*) тўлиб кетмоқ (ب); ~ـَتِ الْبِلَادُ بِالسِّلَعِ мамлакат мол (товар) билан тўлиб кетган эди; 4) қолмоқ, сақланиб қолмоқ; 5) тарқалмоқ, ёйилмоқ; 6) вафот этмоқ, ўлмоқ; ◊ عَنِ ~ الْحَاجَةِ талабдан ортиқ даражада бўлмоқ; ~ـَتْ رُوحُهُ إِلَى خَالِقِهِ вафот этмоқ, ўлмоқ; ўз ж - нини худога топширмоқ; IV أَفَاضَ 1) тўкмоқ, оқизмоқ; тўлдириб-тошириб юбормоқ; тоширмоқ; 2) тошмоқ, (*бирор н. билан*) тўлиб-тошмоқ; تُفِيضُ الْأَنْهَارُ بِالتَّمَاسِيحِ هُنَاكَ у ердаги дарёларда тимсоҳлар тўлиб-тошиб ётибди; 3) (*бирор н. ҳақида*) кўп, батафсил гапирмоқ (فِي); ◊ مَا ~ بِكَلِمَةٍ у ҳеч нарса демади; النَّاسُ مِنْ عَرَفَاتٍ إِلَى الْمِنَى ~ одамлар Арафотдан Миноға қайтдилар (*ҳаж мавсумида*); أَفَاضُوا فِي الْحَدِيثِ ~ *эск.* сув қуймоқ; الْمَاءُ عَلَيْهِ суҳбатга киришиб кетишди; أَفَاضَ عَلَى الْقَدَاحِ *эск.* ўйин ўқларини қопга солди ва аралаштирди (*қиморда*); ҳар кимга ўйин ўқларига қараб туянинг тегишли қисмини ажратиб берди (*қиморда*); X اسْتَفَاضَ 1) тарқалмоқ; 2) кенгаймоқ; 3) керагича, мўл-кўл олмоқ

– اسْتِفَاضَةٌ 1) тарқалиш; 2) кенгайиш; 3) батафсиллик (*нутқдаги*); بِـ~ батафсил, батафсил равишда

– إِفَاضَةٌ 1) тўкиш (*мас., кўз ёшини*); (*сув билан*) тўлдириб-тошириш; 2) батафсил суҳбат қуриш (فِي الْحَدِيثِ ~); узундан-узоқ нутқ, сергаплик; 3) (*Минодаги Арафот тоғига ҳожилар оқимига ўхшаб*) оқиб бориш, йўналиш; طَوَافُ الْـ~ қурбонлик қилинган кундаги Каъба тавофи

– فَائِضٌ 1. 1) қирғоқлардан тошиб кетган; мўл-кўл; сероб, ортиқ даражада; 2) (*н. билан-дир*) тўла (ب); 2. *кўп.* فَوَائِضُ 1) ортиқча, ортиқ даражада; 2) (*капиталдан олинадиган*) фоиз, процент

– فَيَّاضٌ (*бирор н. билан*) тўлиб-тошган (ب); қирғоқлардан тошиб турган; мўл-кўл сувли (*даре ҳақида*); ~ رَجُلٌ қўли очиқ одам

– فَيْضٌ 1 *кўп.* فُيُوضٌ 1) оқиб тушиш; ~ مَاءٍ оқиб тушаётган сув; 2) мўл-кўллик, сероблик; бойлик; أَزْمَةُ الْإِنْتَاجِ ~ ортиқча товар ишлаб чиқариш; بِـ~ мўл-кўл; сероб қилиб; 3) саховат; الْـ~ а) Нил дарёсининг иккинчи номи; б) Басрадан оқиб ўтадиган дарёнинг номи

فَيْضٌ 2 ўлим, вафот этиш; ذَهَبْنَا فِي ~ فُلَانٍ биз фалончининг жанозасига бордик;

– فَيَضَانٌ *кўп.* ـَاتٌ сел, тошқин (*дарёдаги*)

– فَيْضُوضَةٌ тўлиб-тошиш (*сув ҳақида*), сел

– مُسْتَفِيضٌ 1) муфассал, кенг, тўла; 2) тарқалган, ёйилган

– مُفَاضٌ : فِيهِ ~ حَدِيثٌ тарқалиб кетган гап; دِرْعٌ ~ـَةٌ кенг (тор бўлмаган) зирҳ, брон

– مُفَاضَةٌ *эск.* катта (кенг) совут

– مَفِيضٌ чиқиш жойи; مَا وَجَدَ ~ـًا مِنْ ... إِلَّا ... дан қутулиш (чиқиш) нинг ...дан бошқа йўлини тополмади

I (فيظ) فَاظَ (*и*) فَيْظٌ ўлмоқ

– فَايِظٌ (*капиталдан олинадиган*) фоиз, процент

– فَايِظِيٌّ *кўп.* فَايِظِيَّةٌ судхўр, фоизчи

– فَيْظٌ ўлим

فَيْفٌ *кўп.* أَفْيَافٌ, فُيُوفٌ саҳро, чўл-биёбон

– فَيْفَاءُ *кўп.* فَيَافٍ биёбон, чўл

(فيق) II فَيَّقَ 1) уйғотмоқ; 2) эсга солмоқ

– فَيْقٌ товуқнинг қақағлаши

(فيل) II فَيَّلَ 1) хато деб ҳисобламоқ; رَأْيَهُ ~ кимнингдир фикрини хато деб ҳисоб-ламоқ; 2) айбламоқ, ёмонламоқ; V تَفَيَّلَ кучсизлантирмоқ

– فَيَّالٌ фил ҳайдовчи

– فُيَالٌ *мед.* фил касали, элефантиоз (*ис*)

– فِيلٌ *кўп.* فِيَلَةٌ, أَفْيَالٌ зоол, *шахм.* фил; عَامُ الْـ~ фил йили (*Муҳаммад саллаллоҳи алайҳи васалламнинг туғилган йиллари*) الْـ~ الْبَائِدُ *ёки* الْـ~ الْمُنْقَرِضُ мамонт; أُذُنُ الْـ~ *бот.* аронник (*ўсимлик*); دَاءُ الْـ~ = فَيَالٌ; سِنُّ الْـ~ 1) фил суяги; 2) заиф, ожиз кимса; ◊ الْبَحْرِ ~ морж (*денгиз ҳайвони*)

فَيْلَمٌ 1) баҳайбат, улкан; رَجُلٌ ~ баҳайбат одам; 2) сочи ҳурпайган; رَجُلٌ ~ сочи ҳурпайган одам

– فَيْلَمَانِيٌّ = فَيْلَمٌ

– فِيلَةٌ урғочи фил

– فِيلِيٌّ филга оид, филга ўхшаш

فِيلَّا *кўп.* فِيلَّاتٌ вилла (*дала боғ*)

فَيْلَجَةٌ *қар.* فلج

فَيْلَسُوفٌ *қар.* فلسف

فَيْلَقٌ *қар.* فلق

فِيلْمٌ = فِلْمٌ

فِيلَّةٌ *кўп.* ـاتٌ вилла

فِيلْهَارْمُونِيكٌ филармония

فِيمَ (فِي+ مَ) *қар.* في

فِيمَا (فِي+ مَا) *қар.* في

فَيْنَ *халқ.* қаерда? ~ مِنْ қаердан? ~ لِ қаерга?

فَيْنَانٌ 1) қалин, сероб (*ўсимликлар ҳақида*); 2) сочи чиройли, чиройли сочли; 3) сочи узун, узун сочли

فَيْنَةٌ он, вақт, пайт; ◊ فِي الْـ~ بَعْدَ الْـ~ *ёки* بَيْنَ الْـ~ وَ الْأُخْرَى *ёки* فِي الْـ~ وَ الْـ~ вақти-вақти билан

فِينُوسُ *миф.* Венера (*қадимги римликлар маъбудаси*)

فِينِيٌّ карболга оид; ~ حَامِضٌ карбол кисл - таси, фенол

فِينِيقِيٌّ 1. финикийликларга оид; الْـ~ فين - кия тили; 2. финикийлик

فِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ *қар.* فئة

(فيهق) تَفَيْهَقَ *кўп.* 1) гапирмоқ, жаврайвермоқ; 2) فِي مِشْيَتِهِ ~ кеккаймоқ, гердаймоқ

– فَيْهَقٌ *кўп.* فَيَاهِقُ ҳар нарсанинг кенги, ка - таси; ~ مَفَازَةٍ бепоён саҳро

– فَيْهَقَةٌ сергаплик, вайсақилик

فِيُولِينَةٌ *кўп.* ـاتٌ скрипка, ғижжак

فِيُونْكَةٌ *кўп.* ـاتٌ бант, капалакнусха тугун, шундай қилиб боғланган тугун (*сочдаги*)

ق

ق (قَافٌ) қоф (*араб алифбосининг йиги - ма биринчи ҳарфи, абжадда - 100*)

ق: دَقَائِقُ *минутлар сўзининг қисқартмаси*;

ق. م قَبْلَ الْمِيلَادِ милоддан (янги эрадан) о - дин *сўзларининг қисқартмаси*; ق. س

قِرْشٌ سُورِيٌّ Сурия қирши сўзларининг қисқартмаси

قَابُوقٌ қобуқ (*пахтасимон тивит, товуш изоляциясида ишлатилади*)

قَابِيلُ *ат.от. мз.* Қобил

قَادُوسٌ *кўп.* قَوَادِيسُ 1) чархпалакдаги сув ч - лаги; 2) *зоол.* тез учар ва сувда тез суза ола - диган катта денгиз қуши, альбатрос

قَادُومٌ *кўп.* قَوَادِمُ = قَدُّومٌ *қар.* قدم

قَارٌ *қар.* قور

قَارُورَةٌ *қар.* قرّ

قَارُونُ 1) *миф.* Қорун; 2) *кўч. м.* бой, бо - вачча, ошиб-тошиб кетган бой, қорун; لَا ~ يَرْضَى وَ لَوْ أَعْطَوْهُ مَالَ *маж.* ҳар қанча пул берсанг ҳам, бунга рози бўлмайди (*сўзма-сўз:* Қоруннинг давлатини берсанг ҳам, кўнмайди) لَا يَتَحَوَّلُ عَنْهُ وَ لَوْ أَعْطَوْهُ مَالَ ~ ҳар қанча пул берсанг ҳам, ундан қайтмайди (*сўзма-сўз;* Қоруннинг давлатини берсалар ҳам, ундан юз ўгирмайди)

– قَوَارِينُ *кўп:* الْمَالِ ~ бойлар, зодагонлар; йирик капиталистлар

قَارِينَةٌ *денг.* кеманинг остки қисмини тутиб турувчи тагёғоч

قَازِمَةٌ *қар.* قزم

قَازُورَةٌ *кўп.* قَازُوزٌ 1) газли сув; 2) бутилканинг кичиги, кичик ҳажмдаги бутилка

قَاشَانِيٌّ = قِيشَانِيٌّ

قَاصُونٌ *кўп.* قَوَاصِينُ ғаввос қўнғироғи

قَاطُوعٌ *қар.* قطع

قَاطُونٌ *кўп.* قَوَاطِينُ суғориш каналидаги пр - чал (*кема тўхтайдиган жой*)

قَاقٌ *қар.* قوق

قَاقُلَّةٌ Ява кардамони (*кўпйиллик тропик ўсимлик*); ~ ذَكَرٌ Гвинея кардамони *ёки* Гви - нея қаламғири

قَاقُلَى *бот.* олабўта, шўра

قَاقُلَّى *бот.* тунда очиладиган бинафша; денгиз горчицаси (*cacile maritima*)

قَاقُومٌ, قَاقُمٌ *зоол.* оқсичқон, оқсувсар

قَاقُوزَةٌ *кўп.* قَوَاقِيزُ қадаҳ, пиёла, рюмка

قَالُوشٌ *кўп.* ـاتٌ қалош, калош, калиш

قَامُوسٌ *кўп.* قَوَامِيسُ 1) океан, уммон; 2) луғат, лексикон

قَانُونٌ *қар.* قنن

قَاوَنْدٌ *зоол.* кўктарғоқ; балиқчи

قَاوُورَمَةٌ қовурма

قَاوُوشٌ *қар.* قوش

قَاوُوقٌ *кўп.* قَوَاوِيقُ бош кийими; қалпоқ, ша - ка, шляпа

قَاوُونٌ *жам.* қовунлар; أَصْفَرُ ~ сариқ қовунлар; هِمَامٌ ~ қовунлар

– قَاوُونَةٌ *кўп.* ـاتٌ қовун

قَايِشٌ *кўп.* قَوَايِشُ *қар.* قوش

قَايِينُ *библ.* Қойин (*сол.* Қобил)

قَأَبَ (а) قَأْبٌ: الطَّعَامَ ~ овқатланмоқ, овқат емоқ; الْمَاءَ ~ сув ичмоқ

I (قبّ) قَبَّ[1] (*а/и*) قَبٌّ 1) кесмоқ, ампутация қилмоқ; 2) турмоқ, кўтарилмоқ, қўзғалмоқ; ~ شَعْرُ رَأْسِي сочларим тикка бўлиб кетди; 3) о - динга туртиб чиқиб турмоқ; 4) тепага қалқиб чиқмоқ; قَبَّ (*а/у*) قَبٌّ қуримоқ, нами қочмоқ, қоқи бўлмоқ (*мас., хурмо*); قَبَّ[2] (у) قَبٌّ ин - гичка бўлмоқ, нозик бўлмоқ (*бел ёки қорин ҳақида*); II قَبَّبَ қубба қурмоқ, қубба шакли - да қурмоқ; 2) (*н. нидир*) дўмбоқ (*қаварик*) қилмоқ; VIII اِقْتَبَّ кесмоқ, кесиб ташламоқ, ампутация қилмоқ

– أَقَبُّ *мн.* قُبَّاءُ *кўп.* قُبٌّ 1) қорни кичик; 2) бели ингичка (*от ҳақида*)

– قَابَّةٌ 1) момақалдироқ, момақалдироқ овози; 2) ёмғир томчиси

– قَبٌّ 1) минора боши, гумбаз; 2) асосий қисм, асосий бўлак; ◊ الدُّولَابِ ~ гупчак; втулка; الْمِيزَانِ ~ тарози шайини

– قَبٌّ[2] қавмнинг бошлиғи

– قَبٌّ *анат.* дум суяги

– قَبَّةٌ *кўп.* ـاتٌ ёқа

– قُبَّةٌ *кўп.* قُبَبٌ, قِبَابٌ гумбаз, қубба, равоқ; чодир; الْإِسْلَامِ ~ ислом гумбази (*айрим шаҳарлар, мас., Басрага қўйилган ном*); ~ الضَّرِيحِ мақбара гумбази; ~ الصَّخْرَةِ Қуббатус-Сахра (*Қуддуси шарифда*); الْـ~ السَّمَاوِيَّةُ *ёки* الْـ~ الزَّرْقَاءُ *ёки* ~ الْفَلَكِ *ёки* ~ السَّمَاءِ осмон гумбази; ~ جَعَلَ مِنْ حَبَّةِ *қар.* حَبَّةٌ; ~ الْحَرَسِ қўнғироқхона; ~ الشَّهَادَةِ *ёки* ~ الزَّمَانِ *библ.* скиния (*Қуддусдаги яҳудийлар ибодатхо - наси қурилгунга қадар бўлган кўчиб юрувчи ибодатхона*); ~ الْخَاتَمِ узукнинг кўзи солина - диган ўрни; تَحْتَ ~ الْمَجْلِسِ النِّيَابِيِّ парламент биносида (*сўзма-сўз:* парламент гумба - зи остида); ~ الْـ قَصْرُ Қубба саройи (*Миср ҳукумати биноси*)

– مُقَبَّبٌ 1) гумбаз шаклидаги, гумбазсимон, қуббасимон; 2) дўмбоқ, дўппайган

قَبَجٌ *жам.* чиллар, какликлар

I (قبح) قَبُحَ (*у*) قَبَاحَةً бадбашара бўлмоқ, тасқара (хунук) бўлмоқ قَبَحَ (*а*) قَبْحٌ (*н. дан - дир*) қайтармоқ, рад этмоқ (عَنْ); ~ هُ اللهُ عَنِ الْخَيْرِ! Аллоҳ уни эзгуликдан йироқ қилсин!; II قَبَّحَ 1) бадбашара (жирканч) қилмоқ; 2) бадбашара (жирканч) деб ҳисобламоқ; (*н. нидир*) разил (ярамас) демоқ; 3) (*к. нидир*) сўкмоқ, таҳқирламоқ, ҳақорат қилмоқ (عَلَى); X اِسْتَقْبَحَ разил (жирканч) деб ҳисобламоқ; 2) таҳқирламоқ, ҳақоратламоқ, қора чапламоқ

– أَقْبَحُ энг қабиҳ, ўта ярамас, ўта разил, энг бадбашара

– قَبَاحَةٌ 1) бадбашаралик, хунуклик, тасқаралик; 2) қўполлик; одобсизлик, андиша - сизлик; 3) бемаънилик; разиллик, жирканч - лик

– قُبْحٌ бадбашаралик, хунуклик, тасқаралик; ~ الْكَلَامِ нутқда сўзларни нотўғри қўйиш; ◊ ~ لَكَ! *сўзл.* йўқ бўлиб кет!, йўқол!, туф!

– قَبِيحٌ 1) бадбашара, хунук, тасқара, ра - ил, жирканч; ярамас, ғаламис; 2) қўпол; одобсиз, ахлоқсиз; 3) сурбет, уятсиз, беҳаё

– قَبِيحَةٌ *кўп.* قَبَائِحُ ярамас қилиқ, номаъқул иш; қабиҳ ҳаракат, разилона қилинган иш

– مَقْبَحَةٌ *кўп.* مَقَابِحُ 1) (*н. нингдир*) ёмон томони; ёмон сифат; 2) ёмон иш, ярамас қилиқ

I قَبَرَ (*у*) قَبْرٌ дафн қилмоқ, кўммоқ; IV أَقْبَرَ 1) дафн қилишни буюрмоқ; дафн этишни насиб қилмоқ; ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ *қур.* уни (*Аллоҳ ма-оло*) ўлимга дучор этди ва дафн қилишни насиб айлади; VII اِنْقَبَرَ дафн қилинмоқ, кўмилмоқ

– قَبَّارٌ, قُبَّارٌ 1) *бот.* кавар (қовул) нинг тупи; 2) кавар (қовул) нинг овқатга қўшиб ейиладиган куртаклари

– قَبْرٌ *кўп.* قُبُورٌ қабр, ғор; ~ الْجُنْدِيِّ الْمَجْهُولِ номаълум жангчи қабри

– قُبَّرٌ *жам.* сўпитўрғайлар

– قُبَّرَةٌ (*сол.* قُنْبُرَةٌ) *кўп.* قَنَابِرُ сўпитўрғай

– قَبْرِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ қабр тошига ёзилган хат

– مَقْبَرَةٌ *кўп.* مَقَابِرُ қабристон, мозор, ғуристон

قُبْرُصِيٌّ 1) Қибрис (Кипр) га оид; 2) *кўп.* قَبَارِصَةٌ Қибрис (Кипр) оролида яшовчи киши, қибрис (кипр)лик; 3) *кўп. халқ.* майда пул

I قَبَسَ (а) قَبْسٌ 1) (*к. дадир*) ўқимоқ, таълим олмоқ, ўрганмоқ (مِنْ); ~ الْعِلْمَ مِنْهُ кимдадир ўқимоқ; 2) (*оловни, ўтни*) бирор кишидан олмоқ; (*мас., электр энергиясидан*) фойдаланмоқ; IV أَقْبَسَ 1) олов (чўғ) бермоқ; 2) عِلْمًا ~ илм ўргатмоқ; VIII اِقْتَبَسَ 1) олмоқ, ўзлаштирмоқ, иқтибос қилмоқ; 2) эгалик қилмоқ; الْحُمَّى ~ безгакни юқтириб олмоқ; 3) парча келтирмоқ, цитата келтирмоқ

– اِقْتِبَاسٌ 1) иқтибос, иқтибос қилиш; 2) (*мас., билим*) олиш; 3) цитата келтириш; 4) рўкач қилиш, дастак қилиш; 5) *эск.* гулхандан чўғ олиш; ◊ عَلَامَةُ الْـ~ қўштирноқ

– اِقْتِبَاسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ цитата

– قَابِسٌ[1] 1) *эл.* сақлағич, пробка, предохр - нитель; 2) штепсель вилкаси, штепсель; 3) *эск.* бошқа бир кишидан олов олиб турувчи

– قَابِسٌ[2] Юсуф алайҳиссалом тушларида кўрган юлдузларнинг бири

– قَابُوسٌ *ат. от, мз.* Қобус

– قَبْسٌ манба, келиб чиқиш

– قَبَسٌ чала ёнган ўтин; чўғ

– قَبَسَةٌ чўғ

– قَبْسَةٌ 1) (*оловни*) илаштириш; 2) чўғ

– قُبَيْسٌ: ~ أَبُو Маккаи мукаррамадаги тоғнинг номи

– مِقْبَسٌ[1] *кўп.* مَقَابِسُ *эл.* штепсель розеткаси

– مِقْبَسٌ[2] *кўп.* مَقَابِسُ ўтинлар ёнаётган жой

– مِقْبَسٌ *кўп.* مَقَابِسُ *эск.* о - ашкурак, қимчилагич чўғни ушлаш учун)

– مِقْبَاسٌ *кўп.* مَقَابِيسُ = قَبَسٌ

– مُقْتَبَسَاتٌ *кўп.* ўзлаштирилган нарсалар

I قَبَضَ (*и*) قَبْضٌ (*н. нидир*) чимчиб олмоқ, бир чимдим олмоқ

– أَقْبَضُ *мн.* قَبْضَاءُ *кўп.* قُبْضٌ боши катта, катта бошли (*одам*)

– قَبَضٌ *ёки* قَبَضٌ *мед.* наҳорга хурмо еб, устидан сув ичишдан ҳосил бўладиган жигар оғриғи

– قَبْضٌ кўпгина одамлар

– قَبْضَةٌ, قُبْضَةٌ *кўп.* قَبَضَاتٌ бир чимдим, бир дамлам, бир отим

– قَبُوضٌ: ~ فَرَسٌ тез югурганидан ерга туёғининг учигина тегадиган чопқир от

– قَبِيضَةٌ бармоқ учлари билан ушлаб ей - ладиган таом

I قَبَضَ (*и*) قَبْضٌ 1) қўлга олмоқ, қўл билан ушламоқ (тутмоқ); эгалик қилмоқ, эга бўлмоқ; ~عَلَى زِمَامِ الْحُكْمِ ҳокимият тепасида бўлмоқ; عَلَى نَاصِيَةِ الطَّائِرَةِ ~ тайёрани (самолётни) эркин бошқармоқ; ~ عَلَى طَلَاسِمِ الْعُلُومِ фанлар сирини билмоқ, илм сирларини ўрганмоқ; 2) қисмоқ, сиқмоқ; يَدَهُ ~ а) қўлни муштум (мушт) қилмоқ; б) (*н. нидир*) қўл билан қисмоқ (عَلَى); قَبَضَ يَدَهُ 2) *эск.* қўлини қисмоқ яъни бахил бўлмоқ; قَبَضَ الطَّائِرُ جَنَاحَيْهِ қуш икки қанотини йиғди; 3) (*н. нидир*) озод қилмоқ (عَنْ); қўлдан чиқармоқ (عَنْ); *кўч. м.* (*н. дандир*) воз кечмоқ, юз ўгирмоқ (عَنْ); 4) қабул қилмоқ, (*мас. маош*) олмоқ; 5) (*к. нидир*) қўлга туширмоқ, ҳибсга олмоқ, қамамоқ (عَلَى); 6) *шунингдек*: الصَّدْرَ ~ юракни сиқмоқ, ташвишга солмоқ, гангитмоқ; 7) (*н. нидир қилишга*) киришмоқ, шошилмоқ; ◊ الْأَكُفَّ عَنِ الدَّفْعِ ~ тўловдан (тўлашдан) бош тортмоқ; الْبَطْنُ ~ ични қотирмоқ, ичқотишга олиб келмоқ; ~ اللهُ رُوحَهُ *ёки* جِوَارِهِ إِلَى اللهِ у вафот этди; قُبِضَ вафот этмоқ; II قَبَّضَ 1) пул топширмоқ (тўламоқ); 2) тўпламоқ, йиғмоқ; қисмоқ, қисқартирмоқ; ~ وَجْهَهُ юзини буриштирмоқ (тириштирмоқ); 3) бермоқ; ~هُ الْمَالَ унга бойлик бермоқ; IV أَقْبَضَ (*мас. қиличга*) даста (тутқич) ясамоқ; V تَقَبَّضَ 1) қисилмоқ, сиқилмоқ, тиришмоқ, буришмоқ; 2) афт-ангори ўзгармоқ, важоҳати бузилмоқ; VI تَقَابَضَ ўзаро товар алмаштирмоқ, ўзаро ҳисоб-китоб қилмоқ, ўзаро орани очиқ қилмоқ (*олди-сотдида*); VII اِنْقَبَضَ сиқилмоқ, қисилмоқ; قَلْبُهَا ~ унинг (*мн.*) юраги сиқилди; 2) бузилмоқ (*меъда ҳақида*); 3) *шунингдек*: صَدْرُهُ ~ ғамгин бўлмоқ, дили қоронғи бўлмоқ, маъюс бўлмоқ; 4) қабул қилинмоқ, олинмоқ

– اِنْقِبَاضٌ 1) қисилиш, сиқилиш; الْـ~ النَّقْدِيُّ *иқт.* пулнинг қадрини ошириш мақсадида миқдорини камайтириш; 2) *шунингдек*: ~ الْبَطْنِ ичқотиш, қабзият, ошқозоннинг бузил - ши; 3) *шунингдек*: الصَّدْرِ ~ ғамгинлик, дили қоронғилик, маъюслик; 4) *физиол.* систола (*юрак иши фазасидан бири-қисилиш*)

– قَابِضٌ 1) ушлаб турувчи, тутиб турувчи; 2) қисувчи, сиқувчи; 3) қабул қилувчи; ~ الْأَرْوَاحِ *дин.* жон олувчи фариштa (Азроил); 4) буриштирувчи, тириштирувчи, туриш; ични қотирадиган, қабзият қиладиган; 5) дилни қоронғи қиладиган, ғамга қўювчи; 6) *тех.* тутқич, қисқич (*асбоб*); *авто.* ҳаракат узатувчи механизм

– قَبَاضٌ тезлик, илдамлик, эпчиллик

– قَبَّاضٌ тез ушлаб олувчи, тез ҳайдаб б - рувчи

قَبَاضٌ = قَبَاضَةٌ

قَبَّاضٌ = قَبَّاضَةٌ

– قَبْضٌ 1) ушлаш, ушлаб олиш, тутиб олиш; 2) (*қўлни*) сиқиш; 3) олиш, қабул қилиш, қўлга олиш; يَوْمُ الْـ~ маош олинадиган кун; 4) қўлга олиш, ҳибсга олиш, тутқин қилиш; ... عَلَى الْـ~ أَلْقَى (*к. нидир*) қамамоқ, ҳибсга олмоқ, турмага ташламоқ; ◊ هُوَ فِي حَالَةٍ لَا يَمْلِكُ مَعَهَا ~ًا وَ لَا بَسْطًا у қўлини ҳам қимирлата олмайдиган ҳолатда турибди; ~ الْبَطْنِ ичқотиш, қабзият, ошқозоннинг буз - лиши

– قَبَضَايٌ *кўп.* قَبَضَايَاتٌ *халқ.* азамат йигит, барваста йигит, шаввоз; сўзл. муттаҳам, алдамчи

– قَبْضَةٌ *кўп.* قَبَضَاتٌ 1) ҳовуч, кафт; مِنْ ~ هَدَّدَ بِـ الْعُمْلَةِ бир ҳовуч танга; الْيَدِ ~ муштум; يَدِهِ ~ муштуми билан ўдағайламоқ (таҳдид қилмоқ); 2) тутқич, даста, ушлағич; 3) (*бирор н. га*) эгалик қилиш; ҳокимият; هُوَ فِي الْقَضَاءِ ~ у адлия қўлидадир; هُوَ فِي ~هِمْ у уларнинг қўлига тушиб қолган; وَقَعَ أَسِيرًا فِي الْجُنُودِ ~ асир қилиб олинмоқ; 4) қабза (*1/6 ذِرَاعٍ مِعْمَارِيٍّ ёки 12,5 см. га тенг узунлик ўлчови*)

– قُبْضَةٌ *кўп.* قُبَضٌ ҳовуч, кафт

– قَبْضِيَّةٌ маош, ойлик, иш ҳақи

– قُبُوضِيَّةٌ руҳи тушганлик, эзилганлик, м - ъюслик (*Ироқда*)

– قَبِيضٌ тезкор; шиддатли; ~ فَرَسٌ чопқир от;

– مَقْبِضٌ, مَقْبَضٌ *кўп.* مَقَابِضُ тутқич, даста, ушлағич; الْبُنْدُقِيَّةِ ~ милтиқ қўндоғи

– مَقْبُوضٌ 1) олинган, қабул қилинган; 2) қўлга туширилган; عَلَيْهِ ~ ҳибсга олинган, ҳибс қилинган

– مَقْبُوضَاتٌ *кўп.* тилхат, квитанция

– مُنْقَبِضٌ *шунингдек:* الصَّدْرِ ~ дили қоронғи, маъюс, ғамгин, хафа

I قَبَطَ (у) قَبْطٌ 1) қўл билан тўпламоқ, қўл билан йиғиштирмоқ; 2) аралаштирмоқ; II قَبَّطَ қовоғини солмоқ, ҳўмраймоқ, ўшшаймоқ

– قُبَّاطٌ 1) шакарқиём; 2) ширинлик тури

– قِبْطٌ *кўп.* أَقْبَاطٌ қибтийлар, коптлар

– قِبْطِيٌّ[1] 1) қибтий, қибтийча; الْـ~ـةُ қибт тили

– قِبْطِيٌّ[2] *кўп.* قَبَاطِيُّ Миср полотноси, Миср бўзи;

– قُبْطِيٌّ : ثِيَابٌ قُبْطِيَّةٌ Мисрда тўқилган каноп толали юпқа газлама (материал)

– قُبُّوطٌ *кўп.* قَبَابِيطُ 1) ёмғирпўш, плаш; *тех.* капот; 2) презерватив

– قُبُّوطٌ *кўп.* قَبَابِيطُ *зоол.* ниначи, сўзанак

– قُبَّاطٌ = قُبَّيْطٌ, قُبَّيْطَى, قُبَيْطَاءُ

قُبْطَانٌ *кўп.* قَبَاطِنَةٌ кема бошлиғи, кема капитани

I قَبَعَ (а) قَبْعٌ 1) ютоқиб ичмоқ, очкўзлик билан ичмоқ; 2) хурилламоқ, хур-хурламоқ (*чўчқа ҳақида*); бўкирмоқ, ўкирмоқ (*фил ҳақида*); 3) юлиб олмоқ, суғуриб олмоқ, тортиб олмоқ; قَبَعَ (а) قُبُوعٌ ўралиб (бошини беркитиб) олмоқ (*типратикон ҳақида*); ◊ فِي ~ عُقْرِ دَارِهِ а) уйда ўтирмоқ, уйда қолиб кетмоқ; б) яширинмоқ, беркинмоқ, биқиниб олмоқ; فِي السِّجْنِ ~ қамоққа қамалмоқ, турмага ташланмоқ; فَوْقَ الْغُصْنِ ~ шохда қимирламай қўниб турмоқ (*қуш ҳақида*); V تَقَبَّعَ шляпа киймоқ

– قُبَاعٌ типратикон, хорпуштак

– قَبَّاعٌ чўчқа, тўнғиз

– قُبَاعٌ = قَبَعٌ

– قُبَعَةٌ зоол. ҳуркак кичкина қуш

– قُبَّعَةٌ *кўп.* اتٌ : шляпа; عَالِيَةٌ ~ цилиндр; الْإِخْفَاءِ ~ *фольк.* кишини ҳеч кимга кўринмайдиган қиладиган сеҳрли қалпоқ

– قَبِيعَةٌ: السَّيْفِ ~ қиличнинг дастаси ёнидги кумуш ёки темирдан қилинган тўсиқ

– قُبَيْعَةٌ тўнғиз тумшуғининг учи

قَبْعَثَرٌ *кўп.* قَبَاعِثُ 1) улкан (баҳайбат) туя; 2) кучли (мустаҳкам) нарса

قَبْقَبَ 1) шишмоқ, дамланиб шишмоқ, шишиб чиқмоқ; 2) ёғоч шиппак киймоқ, ёғоч кавуш киймоқ, ҳаккилакаш киймоқ

– قُبَاقِبٌ келгуси йилдан кейинги йил; إِنَّكَ لَا تُفْلِحُ الْعَامَ وَلَا الْقَابِلَ وَلَا الْـ~ сен бу йил ҳам, кейинги йил ҳам, ундан кейин ҳам мақсадга етмайсан

– قَبْقَابٌ *кўп.* قَبَاقِيبُ ёғоч шиппак, ёғоч кавуш; قَبَاقِيبُ الزَّحْلَقَةِ *ёки* قَبَاقِيبُ التَّزَلُّجِ *ёки* قَبَاقِيبُ الزَّلَّجِ конки; ролик (ғилдирак) ли конки; чанғи

– قَبْقَبٌ қорин

– قَبْقَبَةٌ[1] дамланиш, шишиш; шиш, қаварик, ғурра

– قَبْقَبَةٌ[2] отнинг қорнидан чиққан овоз

I (قبل) قَبِلَ (а) قُبُولٌ 1) қабул қилмоқ, кутиб олмоқ; هَذَا لَا يَقْبَلُ الشَّكَّ бу шубҳасиздир, бу шубҳа туғдирмайди; هَذَا لَا يَقْبَلُ الْجَدَلَ бу жанжалга олиб келмайди; 2) сириштирмасдан ишонмоқ, рост деб билмоқ; ишонмоқ; унамоқ, рози бўлмоқ, кўнмоқ; 3) (*бирор н. га*) тоқат қилмоқ, бардош бермоқ, (*бирор н. га*) кўнмоқ (ب); بِالْأَمْرِ الْوَاقِعِ ~ амалдаги ишни эътиборга олмоқ; 4) (*бирор н. га*) бардош беролмай қолмоқ (ل); لِلصَّقْلِ ~ силлиқ бўла олмоқ; يَقْبَلُ التَّحْزِئَةَ бўлина оладиган; يَقْبَلُ الشِّفَاءَ тузалиши мумкин бўлган; قَبَلَ (у) قَبَالَةً 1) (*к. гадир*) кафиллик бермоқ, кафил бўлмоқ (ب); 2) (*н. нингдир*) вақти етиб келмоқ; قَبَلَ (у) قُبُولٌ: ~تِ الرِّيحُ шамол шарқ томондан эса бошлади; قَبِلَ (а) قَبَالَةً чақалоқни қабул қилиб олмоқ (*туғилаётганида*); II قَبَّلَ 1) ўпмоқ, бўса олмоқ; الْأَرْضَ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ ~ *маж.* кимнингдир олдида ўзини ерга урмоқ; 2) қибла томон юрмоқ (ҳаракат қилмоқ) (*қар.* قِبْلَةٌ); 3) Юқори Миср томонга жўнамоқ; III قَابَلَ 1) қабул қилмоқ, кутиб олмоқ; 2) учратмоқ, учрашишмоқ, расмий қабулда бўлмоқ; 3) ниманингдир қаршисида турмоқ; кимнингдир рўпарасида турмоқ; 4) мос келмоқ, тенглашмоқ; 5) (*н. биландир*) қиёсламоқ, солиштирмоқ (ب); 6) мукофотламоқ, мукофот бермоқ, ажрини бермоқ; (*н. нидир*) тўламоқ (ب); الْمِثْلَ بِالْمِثْلِ ~ *ёки* الْمَعْرُوفَ ~ بِالْمَعْرُوفِ وَ الشَّرَّ بِالشَّرِّ яхшиликка яхшилик, ёмонликка ёмонлик қайтармоқ; IV أَقْبَلَ 1) интилмоқ, олдинга интилмоқ; 2) яқинлашмоқ; (*к. нингдир олдига*) келмоқ, ҳозир бўлмоқ (عَلَى); 3) ниманингдир вақти бошланмоқ (яқинлашмоқ); 4) (*к. нингдир олдига*) бормоқ, (*к. гадир*) яқинлашмоқ (عَلَى); 5) (*н. нидир қилишга*) киришмоқ (عَلَى); 6) (*н. гадир*) талаб қўймоқ (عَلَى); الْمَحْصُولُ ~ ҳосил мўл-кўл бўлди; ~تْ عَلَيْهِ الدُّنْيَا унинг омади келди, унга дунё кулиб боқди; V تَقَبَّلَ 1) (*маъ-лумот, таклиф, ташаккурнома*) олмоқ; 2) (*мас., таклифни*) қабул қилмоқ; عَمَلًا ~ шартнома асосида ишламоқ; ~هُ كَأَسَاسٍ لِـ... ниманидир ... учун асос сифатида қабул қилмоқ; اللهُ دُعَاءَهُ ~ Аллоҳ унинг дуосини мустажоб қилди (қабул қилди); 4) ўпилмоқ; VI تَقَابَلَ ўзаро рўпарама-рўпара ётмоқ (турмоқ, ўтирмоқ); қарама-қарши турмоқ; 2) қиёсланмоқ, солиштирилмоқ; 3) рўпара келмоқ, учрашмоқ, тўқнашмоқ; VII انْقَبَلَ қабул қилинмоқ; VIII اقْتَبَلَ (*к. нидир*) учратмоқ, қабул қилмоқ; X اسْتَقْبَلَ 1) (*меҳмонни*) кутиб олмоқ, қабул қилмоқ, (*меҳмонга*) пешвоз чиқмоқ; 2) (*бирор н. га*) юз тутмоқ, юз ўгирмоқ; ~ الشَّمْسَ қуёшга юзини ўгирмоқ; الطَّرِيقَ ~ йўлга тушмоқ; الْقِبْلَةَ ~ қиблага қарамоқ, қибла томон ўгирилмоқ; 3) (*н. нидир*) идишга йиғмоқ

– اسْتِقْبَالٌ *кўп.* اتٌ : 1) (*меҳмонларни*) кутиб олиш, қабул қилиш; حَفْلَةُ الْـ~ қабул маросими (*мас., элчихонада*) غُرْفَةُ الْـ~ меҳмонхона, қабулхона; مَرَاسِمُ الْـ~ қабул тантаналари; يَوْمُ الْـ~ қабул куни; 2) *грам.* келаси замон; حُرُوفُ الْـ~ *грам.* келаси замон юкламалари (لَنْ, سَ, سَوْفَ); 3) *астр.* рўпара туриш, қуёш билан рўпарама-рўпара туриш; الْقَمَرُ فِي الْـ~ тўлган ой, тўлин ой; الْاعْتِدَالَيْنِ ~ прецессия (*икки осмоний жисмнинг рўпарама-рўпара бўлиши*); ◊ جِهَازُ الْـ~ *ёки* جِهَازٌ لَا سِلْكِيٌّ لِلْـ~ *радио.* приёмник

– إِقْبَالٌ 1) олдинга чиқиш; ~ وَ إِدْبَارًا орқага ва олдинга; 2) яқинлашиш, яқин келиш; 3) қабул, учрашиш; 4) (*вақтнинг*) кириб келиши, бошланиши; 5) (*бирор н. га*) талаб, эҳтиёж (عَلَى); 6) (*бирор н. га*) қизиқиш (عَلَى); 7) ютуқ, омад, иқбол; муваффақият, катта ютуқ

– قَابِلٌ 1) қабул қилувчи, учратувчи; 2) келётган, келгуси, келаси; الشَّهْرُ الْـ~ келаси ой; فِي الْأَيَّامِ ~ *ёки* فِي الْأَيَّامِ الْـ~ـةِ яқин келгусида; 3) (*бирор н. га*) имкон берувчи (لِ); 4) (*н. гадир*) яроқли (لِ); ~ غَيْرُ яроқсиз; لِلْاحْتِرَاقِ ~ ёнувчан; لِلْأَكْلِ ~ еса бўладиган, ейишга яроқли; لِلْالْتِهَابِ ~ тез ёнадиган, тез ўт оладиган; ~ لِلتَّجْدِيدِ янгиланадиган; لِلتَّغَيُّرِ ~ ўзгарувчан; لِلتَّلَفِ ~ тез бузиладиган, тез айнийдиган; لِلْحَلِّ ~ ҳал қилиш мумкин бўлган, осон ҳал қилинадиган; لِلشِّفَاءِ ~ тузатса бўладиган, тузаладиган; لِلْعَزْلِ ~ алмаштирса бўладиган, алмаштириладиган; لِلْكَسْرِ ~ тез синадиган, мўрт, синувчан; لِلْمَوْتِ ~ ўладиган

– قَابِلَةٌ[1] *кўп.* قَوَابِلُ доя кампир; акушерка

– قَابِلَةٌ[2] 1) (*газ қабул қилувчи*) приёмник, газоприёмник; 2) бирор нарса тўпланадиган (йиғиладиган) жой (идиш)

– قَابِلَةٌ[3] навбатдаги тун

– قَابِلِيَّةٌ (*бирор н. га*) мойиллик, тарафдорлик, мухлислик, берилганлик (لِ); 2) қобилият; عَدَمُ ~ қобилиятнинг йўқлиги; التَّأَثُّرِ ~ таъсирчанлик, тез таъсирланишлик; التَّحْزِئَةِ ~ бўлиниб кетишлик; الرُّؤْيَةِ ~ кўринишлик; الْقِسْمَةِ ~ *мат.*

бўлинишлик; لِلْعَزْلِ ~ алмашина олишлик; ~ الْعَوْمِ сузувчанлик; 3) иштаҳа

– قِبَالٌ[1] (*н. нингдир*) қаршисида, рўпарасида

– قِبَالٌ[2] *кўп.* أَقْبِلَةٌ туфли ёки шиппакнинг тасмаси

– قُبَالَةً олдида, рўпарасида; جَلَسَ ~ي у м - нинг рўпарамда ўтирди

– قَبَالَةٌ 1) кафолат, кафиллик, гаров, гара - тия; 2) шартнома; иттифоқ, контракт

– قَبَالَةٌ 1) туғилаётган болани қўлга олиш; 2) доялик

– قَبْلَ ...дан олдин, ...дан илгари; الْحَرْبِ ~ урушдан илгари (олдин); شَهْرٍ ~ бир ой илга- ри; كُلِّ شَيْءٍ ~ ҳаммадан олдин, ҳаммасидан илгари; زَادَ عَدَدُ الْعُمَّالِ عَنْ ذِي قَبْلُ ишчилар сони илгаригига нисбатан ошди; هُوَ فِي خَطَرٍ إِلَى دَرَجَةٍ أَكْثَرَ مِنْ ذِي قَبْلُ у олдиндагига қиёслаганда кўпроқ хавф-хатар остидадир; التَّارِيخِ ~ مَا тарихдан илгариги, ёзма ҳужжатлар, ёдгорли- клар қолмаган энг қадимги даврдаги; ~ مِنْ илгари, олдин, бундан олдин; ... أَنْ ~ *ёки* مَا ~ ...дан олдин, ...дan илгари; ~ئذ ундан олдин, ундан илгари; ~ا илгари, олдин

– قِبَلَ ...га томон, ...га қараб, бўйлаб; لِي ~ه دَيْنٌ у мендан қарздор; ~ مِنْ ... томонидан, ... тарафидан; بُنِيَ الْبَيْتُ مِنْ ~ النَّجَّارِ уй дурадгор томонидан қурилди; أُصْدِرَ الْمَرْسُومُ مِنْ ~ الْحُكُومَةِ фармон ҳукумат том - нидан чиқарилди

– قَبَلٌ 1) бошланиш, куртак; 2) олдиндан тайёргарлик кўрмасдан бирор иш қилиш; *мед.* страбизм, ғилайлик

– قِبَلٌ куч, қувват, қудрат; لَا ~ لَهُ أَنْ ... унинг ... қилишга кучи етмайди, у ...га қодир эмас

– قُبُلٌ[1], قَبَلٌ, قِبَلٌ олд томон, олдинги қисм; قُبُلٌ *ва* قُبُلٌ *эск.* олд; бошланиш; فِي قُبُلِ الْهَجِيرِ туш пайтидаги жазирама бошланишида; رَأَيْتُهُ قُبُلًا ўз кўзим билан кўрдим (сўзма- сўз: уни ўз олдимда кўрдим); ~ مِنْ олд то- мондан; ~ا *ёки* قَبَلًا *ёки* قِبَلًا олд томондан, рўпарадан

– قُبُلٌ[2] *кўп.* أَقْبَالٌ *(н. нингдир)* аввали, бо - ланиши; الشِّتَاءِ ~ فِي كَانَ ذَلِكَ бу қишнинг бош- ланишида бўлган эди

– قَبَلَةٌ *кўп.* قَبَلٌ фолбинлар, сеҳргарлар и - латадиган мунчоқ

– قُبْلَةٌ *кўп.* قُبَلٌ, قُبُلَاتٌ упич, бўса; الْحَيَاةِ ~ *сўзма-сўз:* ҳаёт бўсаси (*сувга чўккан одам- ни "boushe a boushe" усули билан жонлан- тириш, ҳаётга қайтариш*)

– قِبْلَةٌ 1) қибла; ~ان *ик. с.* Маккаи мука - рама ва Қуддуси шариф; الْأُولَى ~ الْ Биринчи қибла (*Қуддуси шариф*); 2) токча; 3) жануб; 4) *маж.* ўзига тортувчи марказ; وَ أَصْبَحَتْ هَذِهِ الْمَدِينَةُ ~ جَمِيعِ النَّاسِ бу шаҳар барча одамла - нинг эътибори қаратилган марказга айлан- ди; وَ لَمْ تُصْبِحْ لَهُ ~ يَسْتَقْبِلُهَا у интиладиган нар- са қолмади; أَنْظَارِ الْعُلَمَاءِ ~ صَارَ у олимлар- нинг диққат-эътибори марказига айланди; ◊ ~ الْ أَهْلُ мусулмонлар

– قِبْلِيٌّ жанубий; قِبْلِيَّةٌ ниманингдир жануб томонига; ◊ الْوَجْهُ الْ~ Юқори Миср

– قَبَلِيٌّ = قَبِيلِيٌّ

– قَبَلِيَّةٌ қабилавий тартиб-қоида (тузилиш)

– قَبُولٌ[1] шарқ томондан эсадиган шамол (шабада)

– قَبُولٌ[2], قُبُولٌ 1) (*н. нидир*) қабул қилиш, имкон бериш; (*н. гадир*) рози бўлиш, кўниш; 2) қабул; 3) мойиллик, лаёқат, бирор хосса- га эгалик; التَّجْرِبَةِ ~ عَدَمُ бўлиниш хусусиятига эга эмаслик; الْقِسْمَةِ ~ عَدَمُ бўлинмаслик

– قَبِيلٌ[1] *кўп.* قُبُلٌ нав, тур, хил, сорт; ◊ مِنْ ~ каби, қабилида, ўхшаш; مِنْ هَذَا الْ~ шунга ўхшаш; бу томондан; وَ لَيْسَ مِنْ ~ الْمُصَادَفَةِ أَنَّ ... тасодифий эмаски, ...

– قَبِيلٌ[2] олдинда турган нарса; ◊ لَا يُفَرِّقُ بَيْنَ ~ه وَ دَبِيرِهِ у қип-қизил аҳмоқ (*сўзма-сўз:* у олдидагиси билан орқадагисининг фарқига етмайди)

– قَبِيلٌ[3] *кўп.* قُبَلَاءُ кафил бўлган одам, к - филга олган киши

– قُبَيْلَ ...дан бироз олдин, ...дан салгина олдин; ... أَنَّ ~ ...ишдан озгина олдин

– قَبِيلَةٌ *кўп.* قَبَائِلُ қабила

– قَبِيلِيٌّ қабилавий, қабилага оид

– مُتَقَابِلٌ бир-бирига рўпара турган, бир- бирига қарама-қарши турган; дуч келув- чи, рўпарадан келувчи; مُقَابِلٌ; اقْتِرَاحٌ ~ муқобил таклиф

– مُسْتَقْبَلٌ 1) бўлажак, келажак; 2) бўлгуси; الْأَفْضَلُ (الْأَبْهَجُ) الْ~ энг бахтли истиқбол; هُوَ لَهُمْ келажак уларникидир; 2) *грам.* келаси замон

– مُسْتَقْبِلٌ 1) қабул қилувчи, кутиб олувчи

– مُسْتَقْبَلِيٌّ келажакка оид, келажакка т - гишли, бўлғуси; شُعَرَاءُ مُسْتَقْبَلِيُّونَ бўлғуси шо- ирлар

– مُسْتَقْبَلِيَّةٌ футуризм

– مُقَابِلٌ 1) (*н. нингдир*) қаршисида (рўпа- расида) турган; (*бирор н. га*) қарши, қарама- қарши; 2) муқобил; اقْتِرَاحٌ ~ муқобил та- клиф; ~ فِي ...га кўра, ...га қиёсланганда; قِيمَةُ الْمُسْتَوْرَدِ مِنْهَا ~ فِي الْعَامِ الْمَاضِي ... четдан келтирилган моллар қиймати ўтган йилгига қиёслаганда ...; 3) ўрнига ишлатиладиган, ўрнини босадиган; 4) эквивалент; эваз, ба- дал; товон, товон ўрнини қоплаш; فِي ~ أَنَّ ... ...иш ўрнига, ...иш бадалига; ~ بِالْ...га қарши, ...га зид, ...нинг акси ўлароқ; مِنْ) بِلَا ~ (غَيْرِ бепул, бекорга, текинга; ~ شَيْءٍ б - ўр нарсанинг бадалига

– مُقَابَلَةٌ 1) қиёслаш, солиштириш, соли - тириб кўриш; 2) учрашув, учрашиш, қабул, қабулга кириш; 3) тўлов, эваз, бадал; ~ بِالْمِثْلِ *дип.* ажнабий давлатнинг чораларига жавобан унинг фуқароларига нисбатан худ- ди шундай чораларни кўриш, репрессия; عَلَى أَسَاسِ الْ~ بِالْمِثْلِ ўзаро фикрлаш асосида, тенг ҳуқуқлилик асосида; ذَلِكَ ~ فِي бунинг ўрнига (эвазига); 4) *астр.* планеталарнинг Қуёшга юзма-юз туриши; 5) *мат.* тенглама; عِلْمُ الْجَبْرِ ~ الْ وَ алгебра; 6) *ад.* икки тушунча ёки о - разни бир-бирига қарши қўйиш (қиёслаш); сўзларнинг тегишли тартибда туриши

– مُقْبِلٌ кириб келаётган, бўлғуси, яқин- лашиб келаётган; فِي الْأُسْبُوعِ الْ~ келаси ҳаф- тада

– مُقَبِّلَاتٌ *кўп.* иштаҳани очадиган егулик, г - зак, закуска; التَّوَابِلُ وَ الْ~ ҳар хил зираворлар

– مَقْبُولٌ 1) қабул қилинган, маъқулланган; 2) мақбул, мумкин бўлган; ~ غَيْرُ номақбул, номаъқул, қониқарсиз; صِيغَةٌ ~ةٌ маъқул бўлган шакл; عَرَفَ الْ~ مِنَ الْمَرْدُودِ маъқул ва номаъқулнинг фарқига бормоқ; 3) ёқимли; 4) "ўрта", "уч" (*мактабда қўйиладиган баҳо*); ~ تَأْلِيفٌ اعْتِيَادِيٌّ товушларнинг оҳангдошлиги; ~ عُذْرٌ узрли сабаб

– مَقْبُولِيَّةٌ маъқуллик, мақбуллик; ~ عَدَمُ номаъқуллик, номақбуллик

– مُقْتَبَلٌ: فِي ~ الْعُمْرِ навқирон ёшда, навқирон ёшликда

I قَبَنَ (и) قُبُونٌ кетмоқ, бормоқ; II قَبَّنَ 1) тошсиз тарозида тортмоқ; 2) оғирликни қўлда чамалаб кўрмоқ

– قَبَّانٌ тошсиз тортадиган тарози; катта ҳажмли (*мас., автоюкларни тортадиган*) тарози; ~ حَمَارٍ *ёки* ~ عِيرٍ *зоол.* а) эшакқурт; б) бузоқбоши

– قَبَّانَةٌ 1) тарозида тортиш, тарозибонлик; 2) тарози ҳақи

– قَبَّانِيٌّ *кўп.* قَبَّانِيَّةٌ тарозибон; مِيزَانُ الْ~ тарози

I قَبَا (قبو) (*у*) قَبْوٌ 1) томни қубба шаклида қилмоқ; 2) эгмоқ, букмоқ; 3) термоқ, йиғмоқ, жамламоқ; V تَقَبَّى устки кийимни (*қар.* قَبَاءٌ) кийиб олмоқ

– قَبَا *халқ.* қўпол

– قَبَاءٌ *кўп.* أَقْبِيَةٌ, قَبَاوَاتٌ 1) устки кийим; 2) х -

лат, чакмон; ~ إِنَّ السَّمَاءَ لاَ تُغَطَّى بِالْ ойни этак билан ёпиб бўлмас (*сўзма-сўз:* осмон чакмон билан ёпилмайди)

– قُبَاءٌ *Ҳижоздаги жой номи*

– قَبَاءٌ оралиқ масофа, интервал, ора

– قَبْوٌ *кўп.* أَقْبِيَةٌ 1) қубба, гумбаз; 2) қубба шклидаги ертўла; ~ التَّحْشِيش қовоқхона, наша чекиладиган жой; 3) турмадаги қийноқхона, зиндон

– قَبْوَةٌ *кўп.* قَبَوَاتٌ кичкина гумбаз; *геол.* ерсти бўшлиғи

قَبُودَانٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) кема қўмондони; 2) *ш.* *нингдек:* ~ مِينَاء порт бошлиғи

– قَبُودَانِيَّةٌ порт бошлиғи мансаби (лавозими)

(قبي) II قَبَّى (*н. нидир*) гумбаз шаклида қурмоқ

– مَقْبِيٌّ гумбаз шаклидаги; қуббасимон

I قَتَّ (а/у) قَتٌّ 1) алдамоқ, ёлғон гапирмоқ; ёлғон изоҳламоқ, нотўғри баён қилмоқ; 2) (*н. нингдир*) аҳамиятини ерга урмоқ (пасайтирмоқ); II قَتَّتَ 1) йиғмоқ, тўпламоқ, жамламоқ; 2) боғламоқ, боғлам қилмоқ, бойламламоқ; ~ الأَفَاوِيَةَ хушбўй зираворларни қозонга солиб пиширмоқ; VIII اِقْتَتَّ илдизи билан суғурмоқ

– قَتٌّ 1) *халқ.* сомон, похол; поя; йўнғичқа, беда, қуриган беда; 2) *эск.* туя ейдиган бедасимон ўт

– قَتَّاتٌ бўҳтончи, ғийбатчи; ёлғончи

– قَتَّةٌ[1] тарра

– قَتَّةٌ[2] *кўп.* قَتٌّ йўнғичқа, беда

(قتب) IV أَقْتَبَ : الْبَعِيرَ ~ туяни эгарламоқ, туяга эгар урмоқ

– قَتَبٌ *кўп.* أَقْتَابٌ 1) аравакаш эгари, юк эгар; 2) букур; ~ أَبُو *ёки* ~ ذُو букри

– قَتَبٌ *эск.* сувни чўмичлаб олишга ёки суғоришга мўлжалланган ва туяда олиб юриладиган асбоб (қурилма)

– قَتِيبَةٌ *ат. от, мз.* Қутайба

قَتَادٌ *бот.* танаси қаттиқ тиканли дарахт; مِنْ دُونِ ذَلِكَ خَرْطُ الْـ~ буни бажариш жуда қийин (*сўзма-сўз:* буни бажаришдан قَتَادٌ ни кесиш осонроқдир); ◊ ~ مَا جَنَى مِنْ وَرَاءِ ذَلِكَ إِلاَّ شَوْكَ الْـ бу иш унинг учун яхшилик билан тугамади (*сўзма-сўз:* бунинг орқасидан унинг тергани قَتَادٌ нинг тикани бўлди)

– قَتَادَةٌ *ат. от, мз.* Қатода

– قَتَدٌ *кўп.* أَقْتَادٌ, قُتُودٌ эгарнинг ёғоч қисми

I قَتَرَ[1] (*и, у*) قَتْرٌ бахиллик қилмоқ; (*мас., оилага*) пул бермай қўймоқ (عَلَى); قَتَرَ[2] (у,и) قَتْرٌ, قُتُورٌ тарқалмоқ, босиб кетмоқ (*ҳид ҳақида*); II قَتَّرَ қурумсоқлик қилмоқ, ўта тежамкор бўлмоқ; IV أَقْتَرَ қашшоқлашмоқ, камбағаллашмоқ

– تَقْتِيرٌ 1) қурумсоқлик, бахиллик, ўта тежакорлик; хасислик; 2) камбағаллик, қашшоқлик

– قَاتِرٌ 1) хасис, бахил; 2) *эск.* енгил ва қулай (*эгар*)

– قُتَارٌ қовурилган гўштнинг ҳиди

– قَتْرَةٌ = قَتَرٌ

– قُتْرٌ томон, тараф

– قَتَرَةٌ *кўп.* قَتَرٌ ғубор, чанг

– قُتْرَةٌ *кўп.* قُتَرٌ овчи ўлжадан яшириниш учун қурган пистирма

– قَتُورٌ оила аъзоларига мумсиклик қиладиган қурумсоқ (*одам*)

– قَتِيرٌ 1) катта қалпоқли мих; 2) эндигина оқара бошлаган соч

– مُقْتِرٌ камбағал, қашшоқ

– مُقَتِّرٌ 1) бахил, хасис; 2) қурумсоқ, қоқбош

I قَتَعَ (а) قُتُوعٌ манфур бўлмоқ, жирканч бўлмоқ

– قَتَعَةٌ *кўп.* قَتَعٌ *зоол.* ёғочга тушадиган қизил қурт

I قَتَلَ (*у*) قَتْلٌ 1) ўлдирмоқ, йўқ қилмоқ, ҳаётдан бенасиб қилмоқ; қатл қилмоқ; ~ نَفْسَهُ ўзини ўзи ўлдирмоқ; ◊ ~ الْجُوعَ очлини босиб турмоқ (енгмоқ); ~ الْوَجَعَ оғриқни юмшатмоқ, оғриқни босмоқ; ~ الْخَمْرَةَ шаробга сув қўшмоқ; ~ الْوَقْتَ вақтни ўтказмоқ; ~ُهُ الْحَرُّ у жуда иссиқлади; ~ُهُ بَحْثًا ниманинидир таг-тагигача текшириб ўрганмоқ; 2) қориштирмоқ, аралаштирмоқ; ~ الْخَمْرَةَ шаробга сув қўшмоқ; II قَتَّلَ 1) кўпчиликни ўлдирмоқ, кўплаб ўлдирмоқ; 2) хунрезлик қилмоқ, қирғин-барот қилмоқ; III قَاتَلَ 1) курашмоқ, жанг қилмоқ, урушмоқ; 2) жанжаллашмоқ, айтишмоқ, баҳслашмоқ; قَاتَلَهُ اللهُ مَا أَعْذَبَ لِسَانَهُ! Аллоҳ уни яксон қилсин, унинг тили қандай ширин! (*мақтов ифодаси*); IV أَقْتَلَ ўлдиришни буюрмоқ; V تَقَتَّلَ 1) ғамза қилиб юрмоқ, солланиб-солланиб юрмоқ (*аёл ҳақида* - فِي مِشْيَتِهَا); 2) (*н. нидир*) қилиш учун ҳамма имкониятни ишга солмоқ (فِي); VI تَقَاتَلَ ўзаро жанг қилмоқ, ўзаро олишмоқ; (*н. нидир деб*) жанжаллашмоқ (عَلَى); биргалашиб жанг қилмоқ; VIII اِقْتَتَلَ жанг қилмоқ, курашмоқ, жанжаллашмоқ, муштлашмоқ; X اِسْتَقْتَلَ жонини фидо қилмоқ, ўз жонини ҳам аямай қўймоқ, жасорат кўрсатмоқ

– تَقْتِيلٌ хунрезлик қилиш, қирғин; ~ جَمَاعِيٌّ оммавий қирғин

– قَاتِلٌ 1) қотил, қатл қилувчи, ўлдирувчи; ~ُ الْحَشَرَاتِ ҳашоратларга қарши қўлланадиган заҳарли модда; 2) ўлимга олиб келувчи, ўлдирадиган; ضَرْبَةٌ ~َةٌ ўлим зарбаси; 3) *кўп.* قَتَلَةٌ, قُتَّالٌ қотил

– قَتَّالٌ = قَاتُولٌ

– قَاتُولٌ ўлимга олиб келувчи; ўлдирувчи; ضَرْبَةٌ ~َةٌ ўлим зарбаси

– قَتَّالٌ ҳалокатли, ҳалокатга олиб келувчи, ўлдирадиган

– قَتَالٌ жанг, кураш

– قَتْلٌ қатл қилиш, қатл; ~ الذَّاتِ (نَفْسِهِ) ўзини-ўзи ўлдириш; ~َهُ قَتَلَ у ўлдирилди

– قَتْلٌ *кўп.* أَقْتَالٌ ашаддий душман

– قَتْلَةٌ ўлдириш, қатл қилиш

– قِتْلَةٌ ўлдириш услуби

– قَتُولٌ 1) ўлимга олиб келадиган, ҳалокатли; 2) *эск.* доим ўлдирувчи; 3) *эск.* ғўзаллиги билан мафтун қилувчи аёл; 4) *ат. от, мз.* Қатул

– قَتِيلٌ *кўп.* قَتْلَى 1) қатл этилган, ўлдирилган, жангда ўлган; 2) (*жиноят*) қурбони; ~َهُ قَتَلَ у киши одам ўлдирди

– مُسْتَقْتِلٌ ўз жонини ҳам аямайдиган; жасорат билан жанг қилувчи, таптортмас

– مُقَاتِلٌ 1) жангчи; 2) жанг қатнашчиси; аскар; 3) *ат. от, мз.* Муқотил

– مُقَاتَلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ жанг, кураш, олишув

– مُقَاتِلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ қирувчи самолёт

– مُقْتَتَلٌ жанг майдони

– مَقْتَلٌ *кўп.* مَقَاتِلُ 1) қотиллик; 2) тананинг урса ўладиган жойи; ~َهُ أَصَابَ ўлим зарбаси бермоқ; ~ الإِنْسَانِ بَيْنَ فَكَّيْهِ инсоннинг ўлимига сабаб бўладиган нарса унинг тилидир; 3) ўлдириш жойи, вақти; 4) *эск.* жанг; 5) *эск.* ўлим жойи

– مُقَتَّلٌ тажрибали

– مَقْتَلَةٌ хунрезлик, қирғин-барот

– مَقْتُولٌ 1) қатл этилган, ўлдирилган; 2) қурбон

I قَتَمَ (*у*) قَتْمٌ кўтарилмоқ (*тутун, чанг ҳақида*); II قَتَّمَ қоронғи қилмоқ, қоронғилатмоқ, қоронғилаштирмоқ; IX اِقْتَمَّ қораймоқ, қора рангга кирмоқ, тўқланмоқ

– أَقْتَمُ *мн.* قُتْمٌ *кўп.* قَتْمَاءُ қора рангдаги, қора рангли; тўқ қора, тим қора, коп-қора

– قَاتِمٌ тўқ, тўқ рангда; қора; ~ أَسْوَدُ тим қора, копқора; ~ ظَلاَمٌ тим қоронғилик

– قَتَامٌ, قَتَامَةٌ 1) қора ранг, қоралик; қоронғилик; 2) қора чанг, қора тўзон

– قَتَمٌ *эск.* кўтарилган чанг, ғубор, гард

– قُتْمَةٌ, قَتَمَةٌ = قَتَامٌ

I قَتَنَ (у) قَتَانَةٌ овқатни кам емоқ, камовқат бўлмоқ

– قَتِينٌ 1) *зоол.* кана; 2) овқатни оз ейдиган

киши, камовқат киши

(قتو) I قَتَا (у) قَتْوٌ, قَتًا сидқидилдан хизмат қилмоқ, хизматни ўринлатиб қўймоқ

– مَقْتًى *кўп.* مَقْتُوُونَ, مَقَاتِوَةٌ подшоҳнинг хи - маткорлари

I قَثَّ (а/у) قَثٌّ илдизи билан суғурмоқ, тагтуби билан суғуриб ташламоқ; الْمَالَ ~ жуда *кўп* мол-давлат йиғмоқ; VIII اِقْتَثَّ = I

– قَثَّاءٌ *жам.* тарралар

– قَثَّايَةٌ *кўп.* اتٌ. тарра

– مَقْثَأَةٌ томорқа; тарра экилган полиз

قَثَدٌ таррага ўхшаш полиз маҳсулоти

قَثْرَةٌ уйдаги майда-чуйдалар, матоҳлар

قَثْطَرَةٌ *кўп.* قَثَاطِرُ *мед.* қовуқни бўшатиш ёки қовуққа дори юбориш учун ишлатиладиган асбоб, катетер

I قَثَمَ (у) قَثْمٌ : لَهُ مِنَ الْمَالِ ~ мол-мулкнинг бир тўпини бериб юбормоқ

– قَاثِمٌ сахий, қўли очиқ, саховатли

– قَثَّامٌ сиртлон (ёлдор бўри)нинг урғочиси

I (قح) قَحَّ (а/у) قُحُوحَةٌ, قَحَاحَةٌ 1) соф бўлмоқ, тоза бўлмоқ; насли тоза бўлмоқ, насаби тоза бўлмоқ, зотли бўлмоқ; 2) йўталмоқ

– قُحٌّ *кўп.* أَقْحَاحٌ ҳақиқий, тоза, соф, асил; насл-насаби улуғ, зотдор

– قُحَّةٌ йўтал

– قَحَةٌ *қар.* وقح

I قَحَبَ (у) قَحْبٌ 1) одобсизлик қилмоқ, уят иш қилмоқ; 2) йўталмоқ (*туя, от ҳақида*)

– قَحْبَةٌ *кўп.* قِحَابٌ фоҳиша, бузуқи, ғар

قَحَدَةٌ *кўп.* قِحَادٌ, أَقْحُدٌ 1) туянинг ўркачи; 2) туя ўркачининг асоси, таги

– مِقْحَادٌ *кўп.* مَقَاحِيدُ: ~ نَاقَةٍ ўркачи катта туя, катта ўркачли туя

I قَحَزَ (а) قَحْزٌ сакрамоқ, ирғимоқ

– قَاحِزَاتٌ *кўп.* қийинчиликлар, мушкулл - клар

I (قحط) قَحَطَ (у) قَحْطٌ арчимоқ, қирмоқ, артмоқ, тозаламоқ; قَحِطَ (а) قَحَطٌ қурғоқчилик бўлмоқ, қуруқ келмоқ, ёмғирсиз бўлмоқ (*йил ҳақида*); الْمَطَرُ ~ ёғин бўлмади, ёғингарчилик бўлмади; II قَحَّطَ 1) арчимоқ, қирмоқ, артмоқ, тозаламоқ; 2) ўсимликни чанглатмоқ; IV أَقْحَطَ = قَحِطَ

– قَاحِطٌ[1] қуруқ, қурғоқ, қурғоқчил, ёмғирсиз

– قَاحِطٌ[2] *кўп.* قَوَاحِطُ бульдозер

– قَحْطٌ 1) қурғоқчилик, ёмғирсизлик; كَأَنَّهُ مَطَرٌ بَعْدَ الْ~ қурғоқчиликдан кейинги ёмғирдек; 2) очлик

– قَحْطَانُ *ат. от, мз.* Қаҳтон (*жанубий ар - бларнинг отаси*); ~ بَنُو жанубий араблар; ~ لُغَةُ жанубий араб тили

– قَحْطَانٌ оч қолган, қорни оч; очқўз, ме - кай, суқ

– قَحْطَانِيٌّ жанубий араблар вакили

قَحْطَبَةُ *ат. от, мз.* Қаҳтаба

I قَحَفَ (а) قَحْفٌ 1) бошга урмоқ, бошга саваламоқ; 2) биратўла ичмоқ, бир нафасда ичмоқ, сипқармоқ, қоқламоқ; 3) ўзи билан оқизиб кетмоқ, ювиб кетмоқ (*сел ҳақида*); VIII اِقْتَحَفَ (*н.нидир*) бир нафасда ичиб тугатмоқ, босиб-босиб ичмоқ

– قُحَافٌ *кўп.* قُحْفٌ шиддатли оқим

– قُحَافَةُ *ат. от, мз.* Қуҳофа; أَبُو ~ Абу Қуҳофа (*халифа Абу Бакрнинг оталари*)

– قَحْفٌ *кўп.* قُحُوفٌ 1) бир бош хурмоси бор бўлган шох; 2) қўпол одам, тарбия кўрмаган; қўпол

– قَحْفٌ *кўп.* قُحُوفٌ, أَقْحَافٌ, قَحَفَةٌ 1) бош с - яги, бош косаси, бош суягининг (*саккиздан бири*); 2) ёғочдан ишланган идиш

I قَحِلَ (а) قَحْلٌ ёки قَحَلَ (а) قُحُولٌ қуруқ бўлмоқ, қуримоқ, қақшамоқ; الشَّيْخُ ~ чолнинг эти суягига ёпишиб қолди; IV أَقْحَلَ 1) қуритмоқ, сувини қочирмоқ; 2) чўлга айланмоқ, сувсизликдан ҳаёт асари тугамоқ; V تَقَحَّلَ = I

– إِنْقَحْلٌ қари, жуда кекса

– قَحِلٌ, قَاحِلٌ қуриган, қуруқ, қақшаган; унумсиз, ҳосил бермайдиган

– قُحَالٌ *вет.* қўйларнинг терисида учра - диган касаллик

– قَحْلٌ: ~ شَيْخٌ жуда кекса одам

– قَحَلٌ қуруқлик, сувсизлик; ҳосилсизлик, унумдорликнинг йўқлиги

– قَحْلَاءُ *мн.* قُحْلٌ қуриган, қақшаган; ~ أَرْضٌ унумсиз ер

– قَحْلَةٌ = قُحُولَةٌ

I قَحَمَ (у) قُحُومٌ 1) бостириб бормоқ, тўппатўғри бормоқ, мардларча ташланмоқ; сапчимоқ, ҳамла қилмоқ; ташланмоқ; 2) охирини ўйламай бирор ишга ўзини урмоқ; II قَحَّمَ ташлатмоқ, ҳамла қилдирмоқ; мардларча от солмоқ; IV أَقْحَمَ 1) (*н. нидир қаергадир*) киритмоқ, суқмоқ, тиқмоқ (عَلَى, فِي); (*бирор н. га*) тортмоқ, жалб қилмоқ (فِي); қўшмоқ, аралаштирмоқ; 2) *эск.* (н.нингдир устига) ўйламасдан ташлантирмоқ, интилтирмоқ (فِي) فَرَسَهُ ~ у отини олдинга қўйиб юборди; الْفَرَسَ الشَّهْرَ ~ отни сувга қараб чоптирмоқ; 3) (*н. нидир к. гадир*) боғламоқ, ўраб-чирмамоқ, тақмоқ (عَلَى); ... نَفْسَهُ إِلَى ~ (*қаергадир*) бурнини тиқмоқ; V تَقَحَّمَ (*бирор ерга*) мардларча ташланмоқ (فِي); VII اِنْقَحَمَ жасорат билан олдинга ташланмоқ; VIII اِقْتَحَمَ 1) (*к. нингдир, н. нингдир устига*) мардона ташланмоқ; (*к. нингдир, н. нингдир устига*) ўйлаб ўтирмасдан ташланмоқ; 2) (*тўсиқни*) босиб ўтмоқ, эгалламоқ; ўлим хавфи бўлса ҳам (*н. нингдир*) орасидан ўтмоқ, ёриб ўтмоқ; *ҳарб.* жанг билан енгмоқ, штурм қилмоқ; الْأَخْطَارَ ~ хавф-хатарни енгмоқ, хавф-хатарга назарписанд қилмай қарамоқ; الْجَوَّ ~ *ав.* ҳавони (баландликни) бўйсундирмоқ; الدَّارَ (الْحُجْرَةَ) ~ ҳовли (хона) га бостириб кирмоқ; الْعَقَبَاتِ ~ тўсиқларни енгиб ўтмоқ; نَفْسَهُ فِي الْمَاءِ ~ ўзини сувга отмоқ; الْعَقَبَةَ ~ қийин ишга қўл урди (сўзма-сўз: у тоғ йўлидан пастга туша бошлади); 3) *эск.* тўсатдан кириб келмоқ, кутилмаганда кириб келмоқ; 4) синдирмоқ, бузмоқ, бузиб ташламоқ; أَبْوَابَ الْغُرْفَةِ ~ хона эшикларини бузмоқ; أَبْوَابًا مَفْتُوحَةً ~ *маж.* ҳаммага маълум нарсани ҳадеб маъқулламоқ (*сўзма-сўз:* очиқ эшикни итармоқ); 5) ҳазар қилмоқ, нафратланмоқ; تَقْتَحِمُهُ الْعَيْنُ (*к. гадир*) қарашга жирканади киши

– اِقْتِحَامٌ 1) мардлик, жасорат, баҳодирлик; 2) штурм, ҳужум, атака; 3) жиловланмаганлик; 4) эҳтиётсизлик; бемаънилик

– قَحْمٌ *кўп.* قِحَامٌ ёши улуғ одам, катта ё - даги киши

– قُحْمَةٌ *кўп.* قُحَمٌ хавфли иш, хавфли ўйин; қийинлик, қийинчилик; қийин иш, машаққатли иш; قُحَمُ الطَّرِيقِ йўл азоблари

– مِقْحَامٌ *кўп.* مَقَاحِيمُ жасур, баҳодир, мард, қўрқмас

– مُقْحَمَاتٌ *кўп.* қўшиб қўйилган элемен - лар, қўшимча нарсалар

قَحَةٌ *қар.* وقح

أُقْحُوَانٌ, قُحْوَانٌ *кўп.* أَقَاحٍ *жам.* 1) *шунингдек:* ~ أَصْفَرُ мойчечак; 2) дасторгул; 3) хризантема

قَدْ 1) (*ўтган замон феъли олдида*), *ш - нингдек:* ~ لَ ёки ~ فَ энди, аллақачон; 2) (*ҳозирги-келаси замон олдида*) баъзан, гоҳо, эҳтимол, мумкин; бироз, бирмунча; يَتَأَخَّرُ هَذَا الْعَمَلُ ~ бу иш бирмунча сурилади шекилли

I قَدَّ (а/у) قَدٌّ 1) кесмоқ, кесиб майдаламоқ, тилим-тилим қилиб кесмоқ; (*мас., мармардан*) ўйиб нақш солмоқ; йиртмоқ, йиртиб ташламоқ; الدُّنْيَا ~ а) дунёни кезмоқ; б) ~ الْفَلَاةَ саҳрони босиб ўтмоқ, саҳрони кесиб ўтмоқ; в) тажрибали бўлмоқ; II قَدَّدَ (*қуритиш учун*) тилим-тилим қилиб кесмоқ; (*гўштни, балиқни*) қуритмоқ, консерва қилмоқ; V تَقَدَّدَ майда-майда қилиб кесилмоқ; 2) йиртилмоқ, йиртиқ бўлмоқ; 3) қуримоқ; VII اِنْقَدَّ 1) йиртилиб кетмоқ; 2) ёрилмоқ, ёрилиб кетмоқ, дарз бўлмоқ; VIII اِقْتَدَّ майда бўлакларга бўлмоқ, кесмоқ; الْأُمُورَ ~ ишларни ташкил қилмоқ, уюштирмоқ

– قَدٌّ *кўп.* قُدُودٌ 1) қомат, қад, гавда; 2) ўлчов,

меъёр, миқдор; عَلَى ~ه унинг размерида, унга мос келадиган; унга рост; مَا ~ қанчалик, нечоғлик

– قَدْ[1] *халқ.* миқдор, меъёр; عَلَى ~ لِحَافِكَ (بِسَاطِكَ) مَدَّ رِجْلَيْكَ *мқл.* кўрпангга қараб оёқ узат; إِيشْ ~ *ёки* إِيهْ ~ *халқ.* қанча, ~هْ *халқ.* унга ўхшаб, у каби

– قَدْ[2] *эск.* етарли, бас; زَيْد دِرْهَمٌ ~ *ёки* زَيْدًا ~ دِرْهَمٌ Зайддан бир дирҳам етарли

– قُدٌّ *шунингдек* ~ سَمَكُ балиқ турларидан бири, треска

– قِدٌّ *кўп.* أَقِدٌّ камар, тасма; қамчин

– قُدَادٌ *мед.* қорин оғриғи

– قِدَّةٌ *кўп.* قِدَدٌ 1) камар, тасма; 2) тахтача, планка; *мед.* тахтакач; 3) бўлак, бурда, тилим; 4) турли дунёқарашдаги одамлар гуруҳи; 5) йўналиш, маршрут

– قَدِيدٌ бўлиб-бўлиб қуритилган гўшт; حَصَلَ بِشِقِّ الأَنْفُسِ عَلَى الْ~ катта қийинчилик б-лан тирикчилик қилмоқ (*сўзма-сўз:* жонни қийнаб-қийнаб қуриган гўштга эга бўлмоқ)

– الْمِقْدَادُ *ат. от, мз.* Ал-Миқдод

– مُقَدَّدٌ қуритилган; اللُّحُومُ الْ~ةُ гўшт консервалари; ~ (عَيْشٌ) خُبْزٌ бўғирсоқ

– مُقَدَّدَاتٌ *кўп.* гўшт ёки балиқ консерваси

– مَقْدُودٌ орик, нимжон, заиф

I قَدَحَ (*а*) قَدْحٌ 1) чақмоқлаб ёндирмоқ; ~تْ عَيْنَاهُ الشَّرَرَ *куч. м.* кўзларидан ўт чақнаб кеди; زَنَادَ فِكْرِهِ ~ *маж.* бутун диққат-эътиборини қаратмоқ; 2) (*к. нидир*) таҳқирламоқ, ҳақорат қилмоқ, ёмонламоқ (فِي); обрў-эътиборини пасайтирмоқ (فِي); 3) еб илма-тешик қилмоқ, еб ташламоқ (*қурт ҳақида*); 4) қиздирмоқ, эритмоқ, ~تِ الْعَيْنُ кўз киртайди; السَّمْنَ ~ (*товада*) ёғни қиздирмоқ (эритмоқ); II قَدَّحَ: ~ الْفَرَسَ отни хипча бел бўлиши учун оздирмоқ; отни машқ қилдирмоқ; VII انْقَدَحَ учқун чиқмоқ; VIII اقْتَدَحَ олов ёндирмоқ, учқун чиқармоқ; ~ الأَمْرَ *маж.* масалани яхшилаб фикрламоқ

– قَادِحٌ 1) чақмоқ тош билан ўт чиқарувчи, учқун чиқарувчи; قِصَّةٌ ~ةٌ *маж.* қизиқарли қисса; 2) отиш қуролларида тепкининг пистон чақадиган учи, найзаси, боёк

– قَادِحَةٌ *кўп.* قَوَادِحُ қурт; тиш қурти, тишга тушадиган қурт

– قَدَّاحٌ 1) чақмоқтош; кремен; 2) тошга ишқаб учқун чиқарувчи

– قَدَّاحَةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) зажигалка; 2) милтиқ чақмоғи

– قَدْحٌ 1) ёмонлаш, ҳақоратлаш, ҳақорат, таҳқир; 2) *эск.* олов (учқун) чиқариш

– قَدَحٌ *кўп.* أَقْدَاحٌ 1) стакан; 2) қадаҳ, бокал, рюмка; 3) қадаҳ (*1/96 ардаб, қар* أَرْدَبٌ) *ёки* 2,0625 *литрга тенг бўлган ҳажм ўлчов бирлиги;* نِصْفُ الْ~ 1/2 *қадаҳ* (قَدَحٌ) *ёки* 1, 0312 *литрга тенг ҳажм ўлчов бирлиги*)

– قَدْحٌ *кўп.* أَقْدُحٌ, قِدَاحٌ 1) ўқ (*камондаги - ўйин учун*); ضَرَبَ الْقِدَاحَ ўққа қараб фол очиш; 2) ютуқнинг улуши; الْ~ الْمُعَلَّى ютуқнинг энг катта улуши; биринчи ўрин, биринчи мукофот; ذُو الْ~ الْمُعَلَّى *ёки* صَاحِبُ الْ~ الْمُعَلَّى биринчи ўрин соҳиби; لَهُ الْ~ الْمُعَلَّى فِي هَذَا الْعَمَلِ *маж.* бирор ишда бош бўлмоқ, бошчилик қилмоқ

– قَدْحَةٌ ёғда қовурилган саримсоқ, лози

– قَدِيحٌ қозоннинг тагида қолган овқат

– قُدَيْحٌ *бот.* косача (*мас., гулдаги*)

– مِقْدَحَةٌ *кўп.* مَقَادِحُ зажигалка; ~ حَجَرُ الْ~ зажигалкадаги чақмоқтош

I قَدَرَ (*и*) قُدْرَةٌ, قَدْرٌ 1) (*н. дир қилиш*) қўлидан келмоқ, (*н. нидир қилишга*) кучи етмоқ (عَلَى); يَقْدِرُ عَلَى أَنْ يُمَيِّزَ الْغَثَّ مِنَ السَّمِينِ яхшиёмоннинг фарқига дурустгина етади; 2) (*к. гадир*) ўлчаб кўрмоқ; ~تُ عَلَيْهِ الثَّوْبَ унга кийимни ўлчаб кўрдим; قَدَرَ اللهُ الرِّزْقَ Аллоҳ ризқни ўлчаб берди; ◊ إِذَا غُمَّ عَلَيْكُمُ الْهِلَالُ فَاقْدُرُوا لَهُ *ҳад.* агар тугаётган ойни булут боган бўлса (ва уни кўришга имкон бўлмаса), ўттизинчи кунни ҳам эътиборга олинглар (*рамазон ойида*); عَلَى الْعِيَالِ ~ аҳли аёлларига муносабатда хасис бўлмоқ; II قَدَّرَ 1) аниқламоқ, ҳисоблаб чиқмоқ; ҳажмини ўлчаб кўрмоқ; миқдорини айтиб бермоқ; 2) баҳоламоқ, баҳо қўймоқ, нарх белгиламоқ; тақдир этмоқ, тан бермоқ; لَا يُقَدَّرُ бебаҳо; ~هُ حَقَّ قَدْرِهِ кимгадир тўғри баҳо бермоқ; الضَّرَائِبَ ~ солиқлар миқдорини аниқламоқ; 3) (*к. нидир бирор н. билан*) тақдирламоқ; 4) тахмин қилмоқ, гумон қилмоқ; фаҳмламоқ, кўзда тутмоқ; 5) (*жамоатчилик фикрини*) ҳосил қилмоқ (шакллантирмоқ); 6) тақдирни олдиндан белгиламоқ, аниқламоқ; قُدِّرَ لَهُ أَنْ ... унинг пешонасига ...иш насиб қилган; مَا قُدِّرَ يَكُونُ пешонага ёзилгани бўлади; لَا ~ اللهُ худо кўрсатмасин!, худо асрасин!; خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ مِنْ نُطْفَةٍ (Аллоҳ) уни нутфадан яратди ва хушбичим шакл берди (80-11); IV أَقْدَرَ 1) олдиндан белгиламоқ, пешонага ёзмоқ; 2) (*к. нингдир*) қобилиятини (*бирор томонга*) ривожлантирмоқ (عَلَى); 3) (*к. гадир н. нидир қилишга*) имкон бермоқ, имконият яратмоқ (عَلَى); V تَقَدَّرَ 1) аниқланмоқ, белгиланмоқ; 2) тайёрламоқ, ҳозирламоқ; VII انْقَدَرَ рост келмоқ, мос келмоқ, тўғри келмоқ (*мас., кийим*) VIII اقْتَدَرَ қўлидан келмоқ, кучи етмоқ; ~ عَلَى نَفْسِهِ кучга кирмоқ, куч йиғмоқ; X اسْتَقْدَرَ: ~ اللهَ خَيْرًا Аллоҳдан эзгуликларни насиб этишни сўрамоқ; اسْتَقْدِرِ اللهَ خَيْرًا! Аллоҳдан эзгуликлар суранг!

– اقْتِدَارٌ 1) куч, ғайрат; 2) иқтидор, талант; ~ بِ маҳорат билан; 3) қодирлик, қурби етиш

– أَقْدَرُ 1) энг кучли, энг қудратли; энг иқтидорли, энг моҳир; 2) паст бўйли киши; 3) бўйни калта одам

– تَقْدِيرٌ *кўп.* تَقَادِيرُ 1) меъёрни аниқлаш (ҳисоблаш); 2) (*хизматни*) тақдирлаш; баҳо бериш; لِفَضْلِهِ ~ا унинг хизматини тақдирлаш сифатида; الْمَوْقِفِ ~ вазиятни аниқлаш, вазиятга баҳо бериш; 3) тахмин, фараз, тахмин қилиш; ~ا тахминан; 4) *грам.* сўз тартиби; 5) *линг.* сўзнинг тушиб қолиши; 6) *эск. мат.* эллипс (берк эгри чизиқ); ◊ عَلَى أَقَلِّ الْ~ ақалли, лоақал, ҳеч бўлмаса

– تَقْدِيرَاتٌ *кўп.* смета

– تَقْدِيرِيٌّ тақдирлашга оид; جَائِزَةٌ ~ةٌ тақдирлаш мукофоти

– قَادِرٌ 1) кучли қудратли; 2) (*бирор н. га*) қобилиятли (عَلَى); ~ غَيْرُ а) кучсиз, қувватсиз; б) қобилиятсиз; ◊ ~ بِقُدْرَةٍ жуда катта куч билан

– قُدَارٌ 1) катта илон; 2) ошпаз, овқат пиширувчи

– قَدْرٌ *кўп.* أَقْدَارٌ 1) миқдор, ҳажм, меъёр; даража; қадр-қиймат; ҳад; ~هُ *ёки* عَلَى ~ه ... миқдорича; عَلَى ~ الْكِسَاءِ مَدَّ رِجْلَيْهِ кўрпага қараб оёқ узатмоқ; 2) тақдир, қадр, қисмат; سُورَةُ الْ~ *Қур.* Қадр сураси (97-сура); لَيْلَةُ الْ~ Лайлату-л-қадр, Қадр кечаси (*рамазон ойининг 27-кечаси*); عَلَى ~ الْحَاجَةِ керак бўлган миқдорда, керак бўлганича; عَلَى ~ الطَّاقَةِ *ёки* عَلَى ~ الْإِمْكَانِ *ёки* الْإِمْكَانِيَّةِ ~ُ куч етганича, имкон борича; بِ~ ... مَا ~ بِ... бўлишига қараб, ...га мувофиқ равишда; мумкин қадар, мумкин бўлганича; بِ~ مَا رُخِصَ إِنْتَاجُ الطَّاقَةِ الذَّرِّيَّةِ بِ~ مَا يَتَّسِعُ بِنَاءُ الْمَحَطَّاتِ الْكَهْرَذَرِّيَّةِ атом энергияси ишлаб чиқаришнинг арзонлашишига мувофиқ равишда атом электростанцияларини қуриш кенгая боради; مَا ~ اسْتَطَاعَ *ёки* عَلَى ~ مَا اسْتَطَاعَ кучи етганича; بِ~ اسْتِطَاعَتِكَ *ёки* مَا تَسْتَطِيعُ кучинг етганича

– قَدَرٌ *кўп.* أَقْدَارٌ тақдир, қадар; الْ~ الْمَحْتُومُ қочиб қутилиб бўлмайдиган ниҳоя, ўлим; ~ بِالْقَضَاءِ وَ الْ~ *ёки* ~ا قَضَاءً وَ ўз-ўзидан, тасодифан; тақдир тақозоси билан; الْاِعْتِقَادُ بِالْقَضَاءِ وَ الْ~ фатализм

– قُدُرٌ *мз. мн. кўп.* قُدُورٌ тувак, қозон, қозонча

– قُدْرَةٌ *кўп.* قُدَرٌ тувак; қозонча; кўза

– قَدَرَةٌ кўзача

– قُدْرَةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) куч, қувват, қудрат; ~

الْمَصْنَع завод қуввати; 2) қобилият; ~ عَلَى الْعَمَل ишга яроқлилик; عَدَمُ ~ عَلَى الْعَمَل ишга яроқсизлик; ~ الدَّوْلَة عَلَى الدِّفَاع мамлакатнинг ўзини мудофаа қила олишлиги; دِفَاعِيَّة ~ мудофаа қобилияти; قِتَالِيَّة ~ жанговарлик, жанг қилиш қобилияти; شِرَائِيَّة ~ ёки عَلَى الشِّرَاء ~ харид қилиш қобилияти

– قَدَرِيّ *кўп.* قَدَرِيَّة 1) *тар.* қадарий (*ислом - даги инсон эркини ҳимоя қилувчи оқим тарафдори*); 2) *фалс.* детерминист

– قَدَرِيَّة: الْ~ а) *тар.* Қадарийя, қадарийлик (*исломдаги инсон эркини ҳимоя қилувчи оқим; сол.* الْجَبْرِيَّة); б) *фалс.* детерминизм

– قَدِير[1] 1) қудратли, кучли; ҳамма нарсага қодир (*Аллоҳ*); 2) қобилиятли, қўлидан келадиган

– قَدِير[2] қозонда пиширилган гўшт ёки овқат

– مُقْتَدِر 1) қудратли, кучли; 2) қобилиятли, қўлидан келадиган; عَلَى الْعَمَل ~ меҳнатга лаёқатли; 3) ўзига тўқ, давлатманд, бадавлат; 4) *эск.* ҳокимияти бор, кучли

– مِقْدَار *кўп.* مَقَادِير 1) миқдор, сон; سَاعَة ~ бир соатча; ... (فِي) لَنْ يُؤَثِّرَ هَذَا ~ ذَرَّة عَلَى бу ...га заррача таъсир қилмайди; 2) *мат.* миқдор; ◊ بِ~ مَا а) ... миқдорича, ... миқдорида; б) ... нинг боришига қараб, ...га мувофиқ равишда; بِهَذَا الْ~ шу миқдорда

– مُقَدِّر 1) аниқловчи, белгиловчи; ~ الْمَسَافَة узоқликни ўлчовчи, дальнометр

– مُقَدَّر 1) аниқланган, белгиланган; нархи белгиланган; 2) назарда тутилган, фараз қилинган; 3) олдиндан аниқлаб қўйилган, олдиндан ҳал қилинган; الْعَدَدُ الْ~ тасдиқланган (зарур бўлган) миқдор; ... مِنَ الْ~ أَنَّ шу нарса олдиндан ҳал этиб қўйилганки...

– مُقَدَّرَات *кўп.* қадриятлар; الْأُمَّة ~ халқ қадриятлари

– مَقْدُرَة, مَقْدَرَة, مَقْدِرَة 1) куч, қудрат; 2) (*қўшин*) сони, адади, потенциал; 3) қобилият; ~ الدَّوْلَة عَلَى الدِّفَاع мамлакатнинг мудофаа қобилияти; ◊ مَالِيَّة ~ моддий бойлик, бойлик, мол-мулк

– مَقْدُور 1) олдиндан белгилаб (аниқлаб) қўйилган; 2) имкони бор, мумкин; كَانَ فِي ~ ... أَنْ ...га имкони бор эди, ...(*и*)ши мумкин эди; لَيْسَ فِي ~ أَحَد أَنْ ... ҳеч кимнинг ...га имкони йўқ, ҳеч ким ...ни қила олмайди; 3) *кўп.* مَقَادِير тақдир

I قَدُسَ (*у*) قَدَاسَة муқаддас бўлмоқ, муқаддаслашмоқ; II قَدَّسَ 1) муқаддас ҳисобламоқ, муқаддас деб билмоқ; муқаддас деб эълон қилмоқ; 2) бағишламоқ, табаррук қилмоқ; اللهُ سِرَّهُ! ~ унинг тупроғи табаррук бўлсин! (*бирор вафот этган авлиё ёки тақводор одамга нисбатан айтилади*); 3) покламоқ; لِلّٰهِ ~ Оллоҳ йўлида ўзини пок тутмоқ; نَحْنُ نُقَدِّسُ لَكَ сени деб (эй Оллоҳ) ўзимизни пок тутамиз; V تَقَدَّسَ 1) муқаддас билиб ҳурматланмоқ; 2) муқаддасланмоқ; 3) покланмоқ, пок бўлмоқ

– تَقْدِيس 1) буюк ҳурмат, улуғлаш; муқаддаслаш; 2) бағишлаш; 3) қадрлаш, табаррук ҳисоблаш; 4) поклаш, покизалаш

– قَادُوس *алиф.б.қ.*

– قُدَّاس кумушдан ишланган мунчоқ

– قُدَّاس *кўп.* قَدَادِيس, ـَات ибодат (*христиа - ларда*); الْمَيِّت ~ ўлганга жаноза ўқиш

– قَدَاسَة 1) муқаддаслик; 2) ҳазрат, ж - ноб (*христиан руҳонийлари исми олдига қўшиб айтиладиган сўз*); صَاحِبُ الْ~ الْبَطْرِيرَك патриарх жаноблари; الْمَطْرَان ~ митрополит ҳазратлари; папа жаноблари (*Рим папаси*)

– قُدْس муқаддаслик, бенуқсонлик, беқусурлик; ◊ الْأَقْدَاس ~ муқаддасларнинг муқаддаси; بَدْلَة الْ~ *черк.* ибодат пайтида христиан руҳонийлари киядиган либос; الْ~ Қуддуси шариф; حَظِيرَة الْ~ жаннат

– قُدُس муқаддаслик; رُوح الْ~ а) муқаддас руҳ (*христианларда*); б) Жаброил алайҳиссалом (*ислом динида*)

– قُدْسِيَّة муқаддаслик

– قُدُّوس муқаддас, авлиё; 2) пок, пок - за; Аллоҳ таолонинг исми-шарифларидан бири

– قَدِيس муқаддас; авлиёларнинг исмига қўшиб айтиладиган сўз (*христианларда*)

– مُتَقَدِّس муқаддас, муқаддаслашган

– مَقْدِس *кўп.* مَقَادِس қадамжо, зиёратгоҳ; ибодатхона; بَيْتُ الْ~ Қуддуси шариф

– مُقَدَّس 1) муқаддас, авлиё; дахлсиз; الْكِتَابُ الْ~ *черк.* Муқаддас китоб; ◊ الْأَرْض الْ~ة Фаластин (*сўзма-сўз:* Муқаддас Ер); الْأَرَاضِي الْ~ة Маккаи мукаррама ва Мадинаи мунаввара; الْبَيْتُ الْ~ Қуддуси шариф; 2) *кўп.* ـَات азиз авлиёлар ўтган жой, қадамжо

– مُقَدِّس Қуддуси шарифга келган зиёратчи

– مَقْدِسِيّ 1) Қуддус шаҳрига оид; 2) қуддуслик киши

I قَدَعَ (*а*) قَدْع (*н. дандир*) ушлаб қолмоқ, тўхтатиб қолмоқ (عَنْ); قَدَعَ (а) قَدْع (*н.дир қилишдан*) тўхтамоқ; ~ تِ الْعَيْنُ узоқ вақт тикилиб қаращдан кўз толди; VI تَقَادَعَ 1) ёпирилмоқ, ташланмоқ; 2) ўзаро туртишиб-суришишмоқ

– قَدِع: ~ مَاءٌ ичиб бўлмайдиган шўр сув; ~ ة مَرْأَة камгап аёл

I قَدَفَ (*и*) قَذْف (*сол.* قَذَفَ) 1) отмоқ, ирғитмоқ, отиб юбормоқ; 2) эшкак билан эшмоқ; 3) *эск.* ботириб олмоқ, ҳовучлаб олмоқ (*сувни*); 4) *эск.* тўкмоқ, қуймоқ (*сувни*); II قَذَّفَ = I 2)

I قَدَمَ (*а*) قَدْم, قُدُوم (قدم) 1) (*бирор жойга*) келмоқ, етиб келмоқ (إِلَى); 2) (*бирор н. га*) журъат этмоқ, ботинмоқ, жасорат қилмоқ, бормоқ (عَلَى); قَدُمَ (*у*) قِدَم олдинда бормоқ; олдинда бўлмоқ; олдинламоқ; قَدُمَ (*у*) قِدَم эски бўлмоқ, қадимги бўлмоқ; II قَدَّمَ 1) муқаддима қилмоқ, кириш сўзи билан бошламоқ; ~ الْكِتَابَ لِلْكِتَاب *ёки* ~ الْكِتَابَ китобга кириш сўзи ёзмоқ; 2) (*н. дандир*) олдин бажармоқ (عَلَى); كَمَا ~ نَا سَابِقًا олдин айтиб ўтганимиздек; 3) олдинга сурмоқ; رِجْلاً وَ أَخَّرَ أُخْرَى ~ а) оёқни зўрға кўтариб босмоқ; б) қатъиятсизлик кўрсатмоқ; الثَّمَن ~ олдиндан тўлаб қўймоқ; ~ السَّاعَةَ عِشْرِينَ دَقِيقَة соатни йигирма минут о - динга суриб қўймоқ; ~ تِ السَّاعَةُ соат олдинлаб кетибди; مُرَشَّحًا ~ (*к. нидир*) номзод қилиб кўрсатмоқ; 4) ривожлантирмоқ, ўстирмоқ, кўтармоқ; 5) тақдим қилмоқ; أَوْرَاقَ اعْتِمَادِهِ ~ ... إِلَى ишонч ёрлиғини топширмоқ (тақдим этмоқ); اسْتِقَالَتَهُ ~ истеъфо бермоқ; خِدْمَة ~ хизмат кўрсатмоқ, ёрдам қилмоқ; الشَّكْوَى ~ шикоят қилмоқ; لِلْمُحَاكَمَة ~ судга бермоқ; 6) тортиқ қилмоқ; مُسَاعَدَة ~ (*к. гадир*) ёрдам қилмоқ (لِ); 7) таклиф қилмоқ; ثَمَنًا ~ баҳо (нарх) таклиф қилмоқ; 3) (*к. нидир к. гадир*) таништирмоқ (لِ *ёки* إِلَى *ёки* عَلَى); نَفْسَهُ إِلَى ~ ... а) кимнингдир ихтиёрига келмоқ; б) ки - гадир ўзини танитмоқ; 9) (*к. дандир*) афзал (ортиқ) кўрмоқ (عَلَى); 10) бош қилиб қўймоқ, бошлиқ қилмоқ; IV أَقْدَمَ олдинга чиқмоқ; (*н. нидир*) олдинга сурмоқ (بِ); 2) (*бирор н. га*) киришмоқ (عَلَى); (*бирор н. га*) журъат этмоқ, журъат кўрсатмоқ (عَلَى); (*бирор н. га*) жасорат билан ташланмоқ (عَلَى); (*к. нидир к. нингдир олдига*) олиб келмоқ (إِلَى); V تَقَدَّمَ 1) олдинга чиқмоқ (сурилмоқ); 2) биринчи ўринда юрмоқ; олдинда юрмоқ (бўлмоқ); ~ تْ بِهِ السِّنّ ёши ўтмоқ, қаримоқ; 3) олдинга ҳаракат қилмоқ, ривожланмоқ, прогрессив бўлмоқ; كَمًّا وَ كَيْفًا ~ миқдор ва сифат жиҳатидан ривожланмоқ; 4) (*бирор к. ёки н. нинг*) олдига яқин келмоқ, яқинлашмоқ (مِنْ, إِلَى); بَيْنَ يَدَيْهِ ~ кимнингдир олдида ҳозир бўлмоқ; 5) (*к. гадир бирор масалада*) мурожаат қилмоқ (بِ, إِلَى); بِاقْتِرَاح ~ таклиф киритмоқ; 6) (*к. гадир*) тушмоқ, келмоқ (*қоғоз, шикоят ҳақида* - إِلَى); 7) тақдим (таклиф) қилмоқ; ◊ ~ كَمَا илгари

айтилганидек; ~ ما ўтган, ўтиб кетган; VI تَقَادَمَ эски бўлмоқ, қадимги бўлмоқ, эскирмоқ; ~ الْعَهْدُ عَلَيْهِ у қариб қолди; X اسْتَقْدَمَ 1) келишни сўрамоқ, илтимос қилмоқ; 2) чақирмоқ, таклиф қилмоқ, талаб қилмоқ (مِنْ)

– إِقْدَامٌ 1) (*н. нидир бажаришга*) киришиш (عَلَى); كَانَ بَيْنَ ~ وَ إِحْجَامٍ (*бирор масалада*) иккиланмоқ, қатъиятсиз бўлмоқ (مِنْ); 2) жасорат, ботирлик, мардлик

– أَقْدَمُ энг қадимги, энг эски

– أَقْدَمُونَ *кўп.* الْ~ қадимги халқлар

– أَقْدَمِيَّةٌ 1) катталик, юқорилик, биринчилик; 2) стаж

– تَقَادُمٌ *шунингдек:* ~ الزَّمَنِ қадимийлик; ~ الْعَهْدِ а) қадимийлик; б) кексалик; بِالْ~ *юр.* вақт ўтганлиги (эскирганлиги) сабабли

– تَقَادُمِيٌّ *юр.* вақт ўтганлигига асосланган

– تَقَدُّمٌ 1) олдинга ҳаракат қилиш; силжиш, ҳаракат қилиш; олдинга ўтиш, олдинлаш; 2) тараққиёт, прогресс; 3) катталик, улуғлик; биринчилик, биринчи ўрин; فِي ~ السِّنِّ кексалик, ёши улуғлик

– تَقْدِمَةٌ *кўп.* تَقَادِمُ, ـاتٌ тортиқ, ҳадя; 2) қурбон; 3) муқаддима, сўзбоши

– تَقَدُّمِيٌّ 1) олдинги, илғор, прогрессив; الْإِنْسَانِيَّةُ الْـ~ـةُ илғор инсоният; 2) илғор фикрли одам

– تَقَدُّمِيَّةٌ прогрессивлик

– تَقْدِيمٌ 1) олдинга суриш, олдинга чиқариш; 2) (*мас., таклиф*) киритиш; 3) тақдим этиш, тақдим; 4) (*к. нидир к. гадир*) таништириш (لِ *ёки* عَلَى); 5) тортиқ қилиш, тортиқ; 6) сўз боши, муқаддима; ◊ بَعْدَ شَهْرَيْنِ بِلَا ~ وَ لَا تَأْخِيرٍ эрта ҳам эмас, кеч ҳам эмас - икки ойдан кейин

– قَادِمٌ келаётган, кириб келаётган, олдида турган, навбатдаги; бўлажак, келгуси; فِي الشَّهْرِ الْـ~ келаси ойда; الْأَجْيَالُ الْـ~ـةُ келгуси авлодлар

– قَادِمَةٌ *кўп.* قَوَادِمُ 1) олдинги қисм; 2) *кўп.* (*қуш қанотининг*) олдинги патлари

– قُدَّامٌ олд, олд томон, олдинги қисм; ~ـهُ унинг олдида

– قُدَّامَانِيٌّ олдинги, олдинда турган

– قُدَامَةُ *ат. от, мз.* Қудома

– قُدَامَى *кўп.* қўшиннинг олдинги қисми, авангард

– قَدَمٌ *мн, мз. кўп.* أَقْدَامٌ 1) оёқ таги, оёқ кати; оёқ; طِبُّ الْأَقْدَامِ оёқ қадоқларини кесиш, педикюр; 2) қадам; سَمْتُ الْ~ *қар.* سَمْتٌ; 3) фут (*узунлик ўлчови, тахминан 30 см. га тенг*); مُرَبَّعَةٌ ~ квадрат фут; ◊ عَلَى الْأَقْدَامِ *ёки* عَلَى قَدَمَيْهِ пиёда; مَشَى ~ـا لِـ (*бирор киши б-лан*) қадам бақадам юрмоқ (مَعَ); عَلَى أَطْرَافِ قَدَمَيْهِ оёқ учида; وَقَفَ عَلَى ~ الْاسْتِعْدَادِ тайёр бўлмоқ, шайланиб турмоқ; وَسَاقٍ عَلَى ~ тез суръат билан; رَاسِخٌ فِي الطِّبِّ ~ لَهُ у тиббиётнинг катта билимдонидир; عَلَى ~ الْمُسَاوَاةِ тенглик асосида; وَضَعَهُ مَعَ ... عَلَى ~ الْمُسَاوَاةِ кимнидир ким биландир тенглаштирмоқ; وَضَعَهُ وَ إِيَّاهُ عَلَى ~ الْمُسَاوَاةِ бировни биров б-лан тенглаштирмоқ

– قُدُمٌ 1) тўғри чизиқ бўйлаб ҳаракат қилиш; ~ـا тўғрига, олдинга; سَارَ (مَضَى) ~ـا فِي ... (*бирор масалада*) олдинга ҳаракат қилмоқ (силжимоқ); 2) *эск.* олдинга юриш

– قِدْمٌ қадим замон; ~ـا قِدْمٍ қадим замонда

– قَدَمٌ 1) қадим замон; 2) абадийлик; 3) муддат; муҳлат; катталик, юқорилик, стаж; 4) эскирганлик; ◊ مُنْذُ الْ~ *ёки* مِنَ الْ~ узоқ замондан

– قَدَمَةٌ 1) поданинг олдида юрадиган қўй; 2) *арх.* бино деворининг пастки қисми, сокол; пойдевор

– قَدُومٌ[1], قُدُومٌ *кўп.* قَوَادِمُ 1) болға; 2) ўроқранда, теша (*сол.* قَادُومٌ *алиф.б.қар*)

– قَدُومٌ[2] *кўп.* قُدُمٌ жасур, мард, қўрқмас

– قُدُومٌ етиб келиш; келиш, кириб келиш; пайдо бўлиш

– قُدُومِيَّةٌ[1] *кўп.* ـاتٌ сўқмоқ йўл, тоғдаги ёлғизоёқ йўл

– قُدُومِيَّةٌ[2] пешқадамлик, биринчилик

– قَدِيمٌ *кўп.* قُدَمَاءُ, قُدَامَى 1) эски, кўҳна, қадимги; الْمِصْرِيُّونَ الْقُدَامَى қадимги мисрликлар; الْقُدَمَاءُ қадимги халқлар; الْمُحَارِبُونَ الْقُدَمَاءُ *ёки* قُدَامَى الْمُحَارِبِينَ уруш фахрийлари; الْعُمَّالُ الْقُدَمَاءُ меҳнат фахрийлари; 2) қадимдан қолган, антик; 3) тўзиган, эскирган; ◊ الضُّبَّاطُ الْقُدَامَى катта командирлар состави; مُنْذُ الْ~ *ёки* مِنَ الْ~ узоқ вақтдан буён; فِي الْ~ *ёки* ~ـا илгари, қадимда; الْعَهْدُ الْ~ـةُ Таврот; الْ~ـةُ абадий, мангу (*Аллоҳ сифатларидан бири*)

– قَيْدُومٌ 1) олдинда турган, олдинги; 2) раҳбар, йўлбошчи; 3) олдинги қисм; ~ السَّفِينَةِ кеманинг олд қисми

– مُتَقَادِمٌ эски; ~ الْعَهْدِ қадимги

– مُتَقَدِّمٌ 1) олдинда борувчи; 2) бундан олдинги; 3) олдинлаб кетувчи; ривожланувчи, илғор; 4) бўшаб қолган мансабга (амалга) даъвогар; 5) бошлиқ; (الْعُمْرِ) فِي السِّنِّ ~ ёши ўтиб қолган, ёши бир жойга борган; ذِكْرُهُ الْ~ юқорида эслаб ўтилган

– مُسْتَقْدَمٌ *эск.* илгариги, олдинги, ўтган; ўзиб кетган, олдинлаб кетган

– مِقْدَامٌ *кўп.* مَقَادِيمُ мард, жасур, қўрқмас

– مَقْدَمٌ 1) = قُدُومٌ 2) келиш жойи, келиш вақти

– مُقَدَّمٌ (*кеманинг*) олд қисми

– مُقْدَمٌ: الْعَيْنِ ~ кўзнинг бурунга яқин қисми

– مُقَدَّمٌ 1) олдинга қўйилган; 2) заколат (аванс) сифатида тўланган; الْمِصْدَاقِ ~ қалиннинг биринчи қисми; ~ـا олдиндан, аванс сифатида, заколат сифатида; 3) (*кеманинг*) олдинги қисми; 4) бошлиқ, раҳбар, йўлбошчи; 5) *ҳарб.* подполковник; майор (*Ливанда*); 6) *грам.* антецедент; 7) *ат. от, мз.* Муқаддам; ◊ وَضَعَ مَسْأَلَةً فِي الْ~ масалани олдинга қўймоқ

– مُقَدِّمٌ 1) тақдим қилувчи, узатувчи; الطَّلَبِ ~ ариза берувчи; بَرْنَامَجٍ ~ (*кечани, концертни*) олиб борувчи, конферансье; مُقَدِّمُوهُ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ وَ تَلَانٌ نُعْرِضُ لَكُمْ مَا يَلِي мазкурни тақдим қилувчи фалончи, писмадончи ва бошқалар сизга шуни маълум қиламизки, ...

– مُقَدِّمَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) (*кема, поезд ва ҳ. к. ларнинг*) олдинги қисми; 2) эшик олди, кираверiш; муқаддима, кириш, дебоча; 3) (*битимнинг*) кириш қисми; 4) хулоса асоси; الْ~ وَ النَّتِيجَةُ *фалс.* асос ва хулоса; 5) *мат.* теорема; 6) авангард, олдинги қисм

قُدْمُوسٌ қадимги, қадимий, эски

I (قدو) قَدَا (*у*) قَدْوٌ ширин тамли бўлмоқ, тами ширин бўлмоқ; قَدِيَ (*а*) قَدَاوَةً = قَدَا; II قَدَّى етмоқ, етарли бўлмоқ, кифоя қилмоқ; VIII اقْتَدَى (*к. нингдир*) орқасидан (изидан) бормоқ, орқасида бўлмоқ (بِ); (*к. гадир*) тақлид қилмоқ (بِ); иқтидо қилмоқ (بِ)

– اقْتِدَاءٌ тақлид қилиш, изидан бориш (بِ)

– قَدَاةٌ таомнинг хушбўй таъми ва ҳиди

– قُدْوَةٌ, قِدْوَةٌ, قَدْوَةٌ тақлид қилиш объекти, тақлид қилинадиган нарса; *эск.* ўрнак, намуна, мисол

– قَدِيٌّ мазали, тотли, ширин, таъми ширин

– قَادِيَةٌ *кўп.* قَوَادٍ саҳродан келган одамлар гуруҳи

– مُقْتَدٍ *эск.* намунага амал қилувчи

I قَذَّ (у) قَذٌّ 1) чеккаларини қирқиб текислаб, эгмоқ (*мас. патнина*) 2) السَّهْمَ ~ камоннинг ўқига пат ёпиштирмоқ

– أَقَذُّ *кўп.* قُذٌّ: سَهْمٌ ~ камоннинг кет томонида туки бўлмаган ўқи; مَا لَهُ ~ وَلَا مَرِيشٌ унинг ҳеч вақоси йўқ, у қупқуруқ гавда (*сўзма-сўз:* унинг туки ҳам йўқ, тук ўсадиган жойи ҳам йўқ)

– قُذَاذَةٌ *кўп.* قُذَاذَاتٌ олтин зарраси, олтин қипиғи

– قُذَّةٌ[1] *кўп.* قِذَاذٌ, قُذَذٌ камонинг пат ёпиштирилган ўқи

– قُذَّةٌ[2] *кўп.* قِذَّانٌ зоол. бурга

– مَقَذٌّ бошнинг орқа томонидан икки қулоқ ўртаси

– مَقْذُوذٌ сочи олинган (сочи қирқилган) одам

قَذَرَ (قذر) I قَذُرَ (у) قَذَارَةٌ ифлос бўлмоқ, ифлосланмоқ; قَذِرَ (а) قَذَرٌ ёмон кўрмоқ, жирканмоқ; II قَذَّرَ ифлос қилмоқ, ифлослантирмоқ; IV أَقْذَرَ (*к. нидир*) ифлос деб билмоқ, ҳисобламоқ; V تَقَذَّرَ ёмон кўрмоқ, жирканмоқ; X اسْتَقْذَرَ ҳаром (ифлос, мурдор) ҳисобламоқ

– أَقْذَرُ *эск.* энг ифлос, ўта ёмон

– قَاذُورٌ 1) ёмон хулқлилигидан одамларга аралашмайдиган одам; 2) ҳазарчи одам

– قَاذُورَاتٌ *кўп.* чиқинди, ахлат, нажас

– قَاذُورَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ярамас иш, бемаъни қилиқ; *шунингдек:* ~ ذُو = قَاذُورٌ

– قَذَارَةٌ ифлослик, нопоклик

– قَذِرٌ *кўп.* أَقْذَارٌ 1) = قَذَارَةٌ; 2) ахлат, нажас

– قَذِرٌ ифлос, кир, ҳаром; الْحَرْبُ الـ~ـةُ жи - канч уруш

– قَذُورَاتٌ *кўп.* = قَاذُورَاتٌ

– مَقَاذِرُ *кўп.* = قَاذُورَاتٌ

– مَقْذَرٌ *кўп.* مَقَاذِرُ : رَجُلٌ ~ одамлар уни че - лаб ўтадиган одам

I قَذَعَ (а) قَذْعٌ сўкмоқ, уришмоқ, койимоқ; ёмон сўзлар билан ҳақорат қилмоқ, фаҳш сўзларни демоқ; III قَاذَعَ ўзаро уришишмоқ, сўкишишмоқ; жанжаллашмоқ; IV أَقْذَعَ (*к. нидир*) сўкмоқ, уришмоқ, таҳқирламоқ (*туш. к. ёки* لِ)

– قَذِيعَةٌ = قَذَعٌ

– قَذِعٌ *эск.* таҳқирли, ҳақоратли (*сўз*)

– قَذِيعَةٌ сўкиш, таҳқирлаш

– مُقْذِعٌ сўкувчи, уришувчи, таҳқирловчи; كَلِمَاتٌ ~ـةٌ ҳақоратомуз сўзлар; сўкиш сўз

– مُقْذَعَاتٌ *кўп.* таҳқирлаш, сўкиш

قُذَعْمِلٌ улкан, баҳайбат туя

– قُذَعْمِلَةٌ ярамас, бузуқ аёл; ~ مَا عِنْدَهُ унинг ҳеч ваҳоси йўқ

I قَذَفَ (и) قَذْفٌ 1) (*н. нидир*) ирғитмоқ, отмоқ, итқитмоқ, улоқтирмоқ (*туш. к. ёки* بِ); 2) ташламоқ, ташлаб юбормоқ; بِالْقَنَابِلِ ~ бомбардимон қилмоқ, бомба ташламоқ; ~ به إِلَى (فِي) الشَّارِعِ кимнидир кўчага ҳайдамоқ, кўчага улоқтирмоқ (*уй соҳиби ҳақида*); 3) кўпормоқ, кўпориб олмоқ; 4) (*к. нидир*) айбламоқ, ёмонламоқ, ёмонга чиқармоқ (فِي); (*к. гадир*) бўҳтон қилмоқ (فِي); ~ عَلَنًا فِي حَقِّهِ кимнидир ошкора бадном қилмоқ, и - нод қилмоқ; قَذَفَ الْمُحْصَنَةَ *эск.* у яхши хулқли аёлни ҳақоратлади; قَذَفَ بِالْغَيْبِ *эск.* тахмин-лаб гапирди, гумонсираб гапирди; 5) эшкак эшмоқ; 6) қусмоқ, қайт қилмоқ; ◊ ~ الْمَحَبَّةَ فِي قَلْبِهِ кимнингдир юрагига ўт ташламоқ; ~ فِي قَلْبِهِ الرُّعْبَ кимнингдир юрагига хавф солмоқ; II قَذَّفَ эшкак эшмоқ; III قَاذَفَ *эск.* сўкмоқ, ҳақоратламоқ; VI تَقَاذَفَ 1) (*н. нидир*) бир-бирига ўзаро отишмоқ (بِ); ~تْهُ الْأَمْوَاجُ тўлқинлар уни ҳар томонга тортиб кетди; 2) бир-бири билан айтишмоқ, сўкишмоқ; VII انْقَذَفَ (*бирор томонга*) ирғитилмоқ, отилмоқ, суриб юборилмоқ

– تَقْذِيفٌ эшкак эшиш

– قَاذِفٌ 1) ирғитувчи, отувчи; قَاذِفَاتُ اللَّهَبِ *ҳарб.* ўтсочар, огнемёт; 2) ташловчи, таш-лаб юборувчи; قَاذِفَاتُ الْقَنَابِلِ бомбардимончи (*самолётлар ҳақида*); قَاذِفَاتُ الْأَلْغَامِ миномёт; 3) сўкувчи, таҳқирловчи

– قَاذِفَةٌ *кўп.* ـَاتٌ бомбардимончи

– قَاذُوفٌ 1) ёй; 2) камонга ўхшаш қадимий қурол, арбалет

– قَذَّافٌ отувчи, ирғитувчи, ташловчи

– قَذْفٌ 1) ирғитиш, отиш, улоқтириш; ~ الْجُلَّةِ *спорт.* ядро ирғитиш; بِالْقَنَابِلِ الـ~ бомба - димон қилиш; 2) таҳқирлаш, бўҳтон қилиш, ҳақоратлаш

– قَذَفٌ узоқ, йироқ

– قُذْفَةٌ *кўп.* قُذَفٌ, قُذَفَاتٌ, قَذَافٌ 1) балкон, айвон; 2) томон, тараф

– قَذَفِيٌّ бўҳтоннамо, таҳқирли

قَذُوفٌ узоқ, йироқ

– قَذِيفَةٌ *кўп.* قَذَائِفُ тўп ўқи, замбарак ўқи; отилган снаряд; ракета; ~ خَارِقَةُ الدُّرُوعِ бронтешар снаряд; قَذَائِفُ مُوَجَّهَةٌ (مُسَيَّرَةٌ) бошқариладиган снарядлар; ~ كَوْنِيَّةٌ مُوَجَّهَةٌ бошқариладиган космик ракета; انْطَلَقَ كَـ~ *маж.* ўқдек учиб кетмоқ

– مِقْذَافٌ *кўп.* مَقَاذِيفُ эшкак; ◊ بَهْتُ الـ~ эшкак қулоғи (*қайиқ ёнига эшкак ўрнатиладиган айри*)

– مِقْذَفٌ *кўп.* مَقَاذِفُ эшкак

– مَقْذُوفٌ 1) ташланадиган; 2) ташлаб юб - риладиган, ирғитиладиган; улоқтириладиган; 3) (*гильзасиз*) снаряд, бомба; نَارِيٌّ ~ отила-диган снаряд; ўқ; سَهْمِيٌّ ~ стабилизаторли снаряд

– مَقْذُوفَاتٌ *кўп.* (*заҳарли моддалар ва ҳ. к. лар билан тўлдирилган*) снарядлар, бом-балар

قَذَالٌ *кўп.* أَقْذِلَةٌ, قُذُلٌ энса, гардан

– قَذَالِيٌّ энсага, гарданга оид

– قَذَلٌ нуқсон, камчилик, айб

I قَذَمَ (у) قَذْمٌ бермоқ, бериб юбормоқ; ~ لَهُ مِنَ الْمَالِ унга бойлигини бира-тўла бериб юборди

I قَذَى (а) قَذًى чўп тушмоқ, чанг тушмоқ; ~تِ الْعَيْنُ кўзга бир нарса тушди; II قَذَّى кўзга ниманидир туширмоқ, кўзни ифлос қилмоқ; 2) (*кўздаги ёки сувдаги*) гардни олиб ташламоқ; IV أَقْذَى = II 1); 2) чанг туширмоқ, гард туширмоқ, чўп туширмоқ

– قَذَاةٌ *кўп.* قَذًى (*кўзга тушган*) гард; رَأَى الْـ~ فِي عَيْنِ أَخِيهِ وَ نَسِيَ الْجِذْعَ فِي عَيْنِهِ *қар.* جِذْعٌ; ~ الْعَيْنِ *кўч. м.* ошга тушган пашша

– قَذًى *жам. кўп.* أَقْذَاءٌ, أَقْذِيَةٌ чўп. хас, гард; أَغْضَى عَلَى الْـ~ хафачиликни яширмоқ (*сўзма-сўз:* хас тушган кўзни юммоқ)

– قَذًى гард тушган, хас тушган; رَجُلٌ ~ الْعَيْنِ кўзига бирор нарса кирган одам

I (قرّ) قَرَّ[1] (а/и) قَرَارٌ 1) қолмоқ, қарор топмоқ; (*қаергадир*) кўчиб келмоқ, турғун бўлиб қолмоқ (فِي, بِ); 2) тўхтамоқ, тинмоқ, босилмоқ, тинчиб қолмоқ; ~ لَهُ قَرَارٌ у тинчи-ди; 3) дам олмоқ; 4) иқрор бўлиб, бўйнига олмоқ, эътироф қилмоқ; 5) хирилламоқ, хур-хур қилмоқ; ғулдирамоқ, қулдирамоқ; ~تْ بَطْنُهُ унинг қорни қулдирамоқда; ◊ ~ رَأْيُهُ عَلَى ... у шундай хулосага келдики, ...; قَرَّ[2] (*и/а, и*) قَرٌّ 1) совуқ бўлмоқ, совимоқ, салқин бўлмоқ; 2) мусаффо бўлмоқ, тозаланмоқ; ◊ ~تْ عَيْنُهُ *ёки* عَيْنًا ~ у (*н. дан-дир*) мамнун (بِ); الْقِدْرُ ~ қозонга совуқ сув қуймоқ; الْكَلَامُ فِي أُذُنَيْهِ ~ (*к.нингдир*) қулоғига шивирламоқ; ~تِ الدَّجَاجَةُ товуқ қақағлашдан тўхтади; II قَرَّرَ 1) қарор қилмоқ, ҳал қилмоқ, келишмоқ; *юр.* муҳокамага қўймоқ, тав-сия қилмоқ; 2) аниқламоқ, белгиламоқ; يُقَرِّرُ الشَّعْبُ مَصِيرَهُ халқ ўз тақдирини ўзи белг - лайди; 3) тасдиқламоқ, тасдиқлаб бермоқ; 4) қайд қилмоқ, таъкидламоқ; الْوَاقِعَ ~ фак-тни қайд қилмоқ; 5) тайинламоқ, жорий қилмоқ; 6) доклад қилмоқ; ҳисобот тақдим қилмоқ; 7) гувоҳлик бермоқ (*судда-гувоҳ ҳақида*); бўйнига қўймоқ, тан олдирмоқ; 8) жойлаштирмоқ; 9) совутмоқ, салқин қилмоқ; III قَارَّ 1) ҳаракатсиз бўлмоқ, турғун бўлмоқ, ҳаракатсиз ўтириб қолмоқ; 2) *эск.* биргалик-да яшамоқ; 3) *эск.* рози бўлмоқ; 4) (к.дир ол-дида) мажбурият олмоқ; قَارَّهُ عَلَى السُّلْطَانِ унинг ҳокимиятини қуллаб-қувватлашга у рози бўлди; IV أَقَرَّ 1) ўрнатмоқ, қўймоқ; 2) (*к. нидир қаергадир*) жойлаштирмоқ, ўрнаштирмоқ (فِي); 3) (*қарорни*) тасдиқламоқ; 4) (*н. нидир*) бўйнига олмоқ, тан олмоқ (بِ), (*н. нидир*) эътироф қилмоқ (بِ); بِالْحَقِّ ~ ҳақиқатни тан олмоқ; بِالْجَمِيلِ ~ кимгадир миннатдорлик изҳор қилмоқ; 5) тозаламоқ, янгиламоқ; (*к. нидир*) хурсанд (мамнун) қилмоқ; عَيْنَهُ ~ кўзни қувонтирмоқ; عَيْنَهُ اللهُ ~ Оллоҳ унинг муроди-ни берсин! Оллоҳ уни тилагига етказсин!; V تَقَرَّرَ 1) ўрнатилмоқ, барқарор бўлмоқ; 2) қарор қилинмоқ, ҳал қилинмоқ; VI تَقَارَّ: ~

فِي الْمَكَان бир жойда яшамоқ; собит бўлмоқ, муқим бўлмоқ; X اسْتَقَرَّ 1) тасдиқ бўлмоқ, тасдиқланмоқ; قَرَارٌ ~ қарор қатъийлашди, қатъий тусга кирди; مَعْنَى شَيْءٍ ~ ниманинг-дир маъносини аниқламоқ; 2) (*қаергадир*) жойлашмоқ, ўрнашмоқ (فِي); فِي مَكَانِهِ ~ жойлашиб ўтириб олмоқ; 3) мустаҳкам (барқарор) бўлмоқ, стабиллашмоқ; 4) хотиржам бўлмоқ, кўнгли жойига тушмоқ; 5) ҳаракатсиз бўлмоқ; 6) кўчмас бўлмоқ (*мулк ҳақида*)

– اسْتِقْرَارٌ 1) ҳаракатсизлик; 2) барқарорлик, стабиллик, мустаҳкамлик; ~ عَدَمُ бекарорлик, чидамсизлик; ~ الأَحْوَالِ вазиятнинг барқарорлашиши

– إِقْرَارٌ 1) йўл қўйиш, рухсат бериш; 2) ўрнатиш, жорий қилиш; ~ السَّكِينَةِ тинчитиш, яраштириш, битиштириш; ~ السَّلَامِ тинчликни барқарорлаштириш; 3) тан олиш, эътироф қилиш; ~ السُّكُوتُ مِنَ الْ сукут - аломати ризо (*сўзма-сўз:* сукут сақлаш эътироф қилишдандир); ~ جُمْرُكِيٌّ *савдо.* божхонада бож олиниши керак бўлган моллар декларацияси; 4) жойлаштириш, ўрнаштириш; 5) иқрор қилиш

– تَقْرِيرٌ *кўп.* تَقَارِيرُ, ـَاتٌ 1) қарор; 2) доклад, ҳисобот; ~ الْمَصْرِفِ банк ҳисоботи; ~ سَنَوِيٌّ йиллик ҳисобот; 3) билдириш, билдиришнома; ~ا قَدَّمَ (*бирор н. ҳақида*) рапорт тақдим қилмоқ (عَنْ); ◊ ~ الْمَصِيرِ

а) тақдирни аниқлаш; б) ўз тақдирини ўзи белгилаш

– قَارٌّ 1) совуқ, салқин; 2) ҳаракатсиз, турғун

– قَارَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ қитъа, материк; الْ~ السَّوْدَاءُ Африка; الْقَارَّاتُ الْخَمْسُ дунёнинг беш қитъаси; الْ~ السَّادِسَةُ олтинчи қитъа (Антарктида); حَافَّةُ الْ~ қитъанинг сув чегараси

– قَارِّيٌّ қитъа (материк) га оид; الْحَرْفُ الْ~ *қар.* حَرْفٌ; النِّظَامُ الْ~ *тар.* континентал система

– قَارُورَةٌ *кўп.* قَوَارِيرُ 1) бутилка; 2) *кўч. м.* аёл киши; رِفْقًا بِالْقَوَارِيرِ *кўч. м.* аёлларга муносабатда юмшоқ бўлайлик!

– قَرٌّ[1] 1) совуқ; салқин; 2) *эск.* аёллар ўтириб кетадиган тахтиравон

– قَرٌّ[2]: يَوْمُ الْ~ қурбонликдан кейинги кун

– قَرٌّ[3] маҳофа, туя устига ўрнатиладиган ўриндиқ

– قُرٌّ совуқлик, салқинлик

– قَرَارٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) қарор, резолюция; *юр.* ҳукм, ҳукмнома; اتَّخَذَ ~ا қарор қабул қилмоқ; الْ~ الظَّنِّيُّ *ёки* الْ~ الاتِّهَامِ *юр.* айбнома; 2) қаъ, чуқурлик, чуқур; остки қисм, туб; لَا ~ لَهُ тубсиз; 3) тинчлик, осойишталик; لَا يَسْتَقِرُّ لَهُ ~ *ёки* لَا يَهْدَأُ لَهُ ~ у тиниб-тинчимайди, у тинч (хотиржам) ўтирмайди; لَا يَسْتَقِرُّ لَهُ ~ حَتَّى ... у ...гунча кўнгли жойига тушмайди; 4) манзилгоҳ, қароргоҳ; 5) турар-жой; 6) *муз.* нақарот; 7) *эск.* оёғи калта, хунук, кўримсиз, аммо яхши жун берадиган қўй; ◊ ~ الْ دَارُ нариги дунё

– قَرَارَةٌ *кўп.* قَرَارٌ 1) чуқурликдаги водий; 2) чуқурлик, туб, қаър; ~ النَّفْسِ فِي кўнгилнинг тўр-тўрида

– قُرَارَةٌ пиширилган овқат олинганидан кейин қозонга қуйиладиган совуқ сув

– قَرَارِيٌّ 1) моҳир уста, моҳир ҳунарманд; 2) моҳир ғишт терувчи

– قَرَّةٌ бақа боласи, қурбақача, бақача

– قَرَّانَ *ик.с.* эрта тонг ва кеч оқшом

– قُرَّةٌ 1) салқинлик, сўлимлик; 2) *бот.* сувда ўсадиган крес (*газак қилинадиган ўсимлик*) ◊ ~ الْعَيْنِ а) шодлик, хурсандлик; б) кўз қорачиғи

– قُرٌّ = قُرَّةٌ

– قَرُورٌ совуқ сув

– قَرِيرٌ салқин, сўлим; ◊ ~ الْعَيْنِ хурсанд, мамнун

– مُسْتَقَرٌّ 1) келиб тушилган жой, маскан

– مُسْتَقِرٌّ мустаҳкам, барқарор, маҳкам; саботли, чидамли, тугун; ~ غَيْرُ субутсиз, беқарор, чидамсиз

– مَقَرٌّ *кўп.* مَقَارُّ, ـَاتٌ келиб тушилган жой, турган жойи (*ўрни*), қароргоҳ, резиденция; ~ الْحُكُومَةِ ҳукумат резиденцияси; ~ (مُنَظَّمَةِ) الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ БМТ қароргоҳи (*штаб-квартираси*); ~ عَمَلَةٍ кимнингдир доимий иш жойи; ~ النُّحَاسِ мис кони; ~ الْوَظِيفَةِ хизмат жойи; ◊ ~ الْقِيَادَةِ штаб; ~ السُّلْطَةِ пойтахт; الْ~ الْأَخِيرُ гўр, қабр

– مُقِرٌّ *эск.* тан олувчи, эътироф қилувчи; ~ بِذِلَّةٍ ҳақоратга чидовчи

– مُقَرِّرٌ докладчи, маърузачи

– مُقَرَّرٌ 1) аниқ, аниқланган; белгиланган, ўрнатилган, қайд этилган; ҳал қилинган, келишилган; ... مِنَ الْ~ أَنَّ ...га қарор қилинган; ... ҳал бўлган; أَسْعَارٌ ~ةٌ қатъий белгиланган нархлар; 2) солиқ; الْأَمْوَالُ الْ~ةُ бевосита солиқлар; الْأَمْوَالُ غَيْرُ الْ~ةِ бевосита солиқлар; خَارِجَ الْ~ дастурдан ташқари, программага киритилмаган (кирмаган)

– مُقَرَّرَاتٌ *кўп.* 1) қарорлар; 2) (*имтиҳон топшириш учун*) дастурий талаблар

– مَقْرُورٌ совуқда қолган, совуқда қотган; совқотган, музлаб қолган

قَرَاذِينُ дори тайёрлаш (*сақлаш, касалларга ёзиб бериш*) га оид қўлланма, фармакология

قَرَهْ كُوزْ *қар.* قَرَاجُوزْ

قَرَاكُوشٌ 1) бургут; 2) *фольклордаги ат. от.* Қорақуш (*ўзбеклардаги бойқушга мос*); *кўч. м.* адолатсиз қози (*судя*)

– قَرَاقُوشِيٌّ адолатсиз, ноодил; ~ حُكْمٌ адолатсиз ҳукм

I (قرأ) قَرَأَ (*а*) قِرَاءَةً 1) ўқимоқ, ўқиб чиқмоқ; ~ بِصَوْتٍ مَسْمُوعٍ *ёки* ~ جَهْرًا овоз чиқариб ўқимоқ; ~ سِرًّا ичида ўқимоқ, овоз чиқармай ўқимоқ; ~ فِي الْكِتَابِ китобдан ўқимоқ; ~ الْفَاتِحَةَ Қуръоннинг 1-сураси "Ал-Фотиҳа"ни ўқимоқ (*ютуқ, омад, бахт рамзи сифатида*); ~ الْغَيْبَ башорат қилмоқ, олдиндан айтмоқ; 2) ўрганмоқ, (*к. нингдир олдида н. нидир*) ўрганмоқ (عَلَى); قَرَأَ (*а*) قَرْءٌ, قُرْآنٌ жамламоқ; бир-бирига қўшмоқ; (قَرَأَتْ)[2] (*а*) قُرْءٌ ҳайз кўрмоқ, ой кўрмоқ; (*ҳайздан*) тозаланмоқ; ◊ ~ السَّلَامَ هُ кимгадир салом бермоқ; II قَرَّأَ ўқитмоқ, зўрлаб ўқитмоқ; 2) ўқишни ўргатмоқ; IV أَقْرَأَ 1) ўқитмоқ, зўрлаб ўқитмоқ; ~ هُ الْقُرْآنَ кимгадир Қуръон ўқишни ўргатмоқ; 2) ўқишга имкон бермоқ; ◊ ~ هُ السَّلَامَ кимгадир салом айтмоқ; VII انْقَرَأَ ўқилмоқ; X اسْتَقْرَأَ 1) ўқиб чиқишни илтимос қилмоқ; 2) ўрганмоқ, тадқиқ қилмоқ

– اسْتِقْرَاءٌ (*шунингдек, қар.* قرو) 1) ўқиб бришни илтимос қилиш; 2) тадқиқ қилиш, ўрганиш; 3) *фалс.* айрим фактлардан умумий хулосага келиш, индукция

– قَارِئٌ *кўп.* قُرَّاءٌ, قَرَأَةٌ 1) (*н. нидир*) ўқувчи; қори, Қуръон ўқувчи; 2) китобхон; قُرَّاءُ الْعَرَبِيَّةِ а) арабча ўқийдиганлар; б) арабийхонлар; نَضَعُ هَذِهِ الْمَقَالَةَ بَيْنَ أَيْدِي قُرَّاءِ الْعَرَبِيَّةِ бу мақолани арабийхонларга ҳавола қиламиз; ◊ ~ الْبَخْتِ фолбин, ромчи; ~ الْكَفِّ кафтдаги чизиқларга қараб фол очувчи

– قُرَّاءٌ *кўп.* قُرَّاؤُونَ, قَرَارِئُ таркидунё қилган одам, ибодат билангина яшайдиган одам

– قِرَاءَةٌ 1) ўқиш, Қуръони карим қироати; الْ~ وَ الْكِتَابَةُ ўқиш ва ёзиш; 2) (*мас., термометр ёки барометрнинг*) кўрсатиши; ◊ ~ الْبَخْتِ фол очиш, фолбинлик; ~ الْكَفِّ кафтдаги чизиқларга қараб фол очиш

– قَرْءٌ[1] ой кўриш, ҳайз

– قَرْءٌ[2] пок бўлиш, покизаланиш

– قَرْءٌ *кўп.* أَقْرَاءٌ 1) *шеър.* вазн, ўлчов, ритм; 2) (*аёлдардаги*) ой кўриш

– قُرْآنٌ ўқиш, қироат қилиш; (الْكَرِيمُ, الشَّرِيفُ) الْ~ Қуръони карим

– قُرْآنِيٌّ Қуръони каримга оид, қуръоний; الْآيَاتُ الْ~ةُ Қуръони карим оятлари

– مَقْرَأٌ, مَقْرَأَةٌ *кўп.* مَقَارِئُ ибодатхона; Қуръони карим тиловат қилиш жойи

– مقرأ китоб қўйиладиган қия мослама

– مَقْرُوءٌ 1) ўқилган, ўқиладиган; 2) ўқишга қулай, осон; ~ غَيْرُ ўқилиши қийин

– مُقْرُوءَاتٌ *кўп.* ўқиб чиқиладиган нарсалар

– مُقْرِئٌ 1) қори, тиловат қилувчи; 2) Қуръони карим тиловатини ўргатувчи устоз

– مَقْرُوءٌ = مَقْرِئٌ

I **قَرُبَ** (у) قُرْبٌ ёки قَرِبَ (а) قُرْبَانٌ 1) яқин бўл-моқ, яқинлашмоқ; لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَأَنْتُمْ سُكَارٰى *қур.* маст бўлган ҳолда (маст бўла туриб) намозга яқинлашманглар; (4-43); اِنْتَظَرَ مَا يَقْرُبُ مِنَ السَّاعَةِ у бир соат чамаси кутди; 2) (*к. гадир*) яқин келмоқ (مِنْ إِلَى); кириб келмоқ, бўлмоқ (*вақт ҳақида*); قَرِبَ (а) قَرَبٌ *эск.* сувга етиб бориш учун тунда йўлга тушмоқ; II قَرَّبَ (*бирор н.* га) яқинлаштирмоқ, яқин қўймоқ (مِنْ); (*к. нидир к. биландир*) ёнма-ён қўймоқ, тенглаштирмоқ (بَيْنَ وَ); 2) қурбонлик қилмоқ, қурбон қилмоқ; ~ الْقَرَابِينَ (*к. учундир*) қурбонликлар қилмоқ (إِلَى); 3) яқин бўлмоқ, яқинлашмоқ; 4) қинга жойламоқ; солмоқ; 5) олдинги икки оёғини тенг кўтариб чопмоқ (*от ҳақида*); III قَارَبَ 1) яқин келмоқ, яқинлашмоқ; 2) (*бирор н. га ҳозирги-келаси замон феъли билан*) тайёр турмоқ; 3) (*к. нидир к. биландир*) ёнма-ён қўймоқ, тенглаштирмоқ (بَيْنَ وَ); яқинлашмоқ, тенглашмоқ, ўхшамоқ; IV أَقْرَبَتْ ой-куни яқинлашмоқ, бошланиш ар - фасида бўлмоқ; V تَقَرَّبَ (*к. гадир, н. гадир*) яқин келмоқ, яқинлашмоқ (إِلَى); 2) (*к. гадир*) яқин муносабатда бўлишнинг йўлини қидирмоқ (إِلَى) VI تَقَارَبَ ўзаро яқинлашмоқ; бир-бирига яқинлашмоқ; VIII اِقْتَرَبَ (*к. гадир, н. гадир*) яқинлашмоқ, яқин бўлмоқ (مِنْ); X اِسْتَقْرَبَ 1) яқин ҳисобламоқ; 2) энг яқин йўлни танламоқ

– أَقَارِبُ *кўп.* қариндош-уруғлар, қариндошлар

– اِقْتِرَابٌ 1) яқинлашиш, яқин бўлиш; 2) яқинлик

– أَقْرَبُ энг яқин; ~ الْمُقَرَّبِينَ (*к. гадир*) энг яқин (إِلَى); ~ وَقْتٍ فِي энг яқин фурсатларда, яқин ўртада; بِأَقْرَبِ مَا يُمْكِنُ иложи бор энг яқин фурсатда

– تَقَارُبٌ 1) ўзаро яқинлашиш; 2) яқинлик; *мат. биол.* турли организмларда бир хил ташқи муҳит таъсирида ўхшаш белгилар-нинг пайдо бўлиши, конвергенция

– تَقْرِيبٌ яқинлаштириш; ◊ ~ا ёки ~بالْ ёки عَلَى الْ~ ёки بِوَجْهِ الْ~ ёки عَلَى وَجْهِ الْ~ тахм - нан, тақрибан, деярли

– تَقْرِيبٌ[2] отнинг чопиш (югуриш) усулл - ридан бири

– تَقْرِيبِيٌّ тахминий, тақрибий; بِصُورَةٍ ~ةٍ та - минан, тақрибан

– قَارِبٌ[1] *кўп.* قَوَارِبُ 1) қайиқ; *спорт.* пойга қайиғи; ~ النَّجَاةِ қутқарув қайиғи; ~ مَطْوِيٌّ йиғиладиган қайиқ, йиғма қийиқ; ~ بِمُحَرِّكٍ ёки ~ نَارِيٌّ моторли қайиқ; ~ سَرِيعٌ тезюрар қайиқ, катер; ~ بُخَارِيٌّ буғ билан юрадиган катер; 2) *эск.* тунда юрувчи (*эрталаб сув бор жойга етиб бориш учун*); 3) Қориб (*қабила номи*); ◊ ~ الصَّلْصَةِ зиравор қайла идиши, қайладон; ~ الزُّبْدَةِ мой идиш

– قَارِبٌ[2] тунда сув сўраб келган одам

– قِرَابٌ *кўп.* اتٌ ,قُرُبٌ 1) қин, ғилоф; 2) тўппонча ғилофи, кобура

– قَرَابَةٌ 1) яқинлик, қариндошлик; ذُو ~ қариндош; ~ بَيْنَهُمَا у иккиси қариндошлардир; دَرَجَةُ الْ~ қариндошлик даражаси; ~ رَحِمٍ она томонидан қариндошлик; ~ عَصَبٍ *қар.* عَصَبٌ

– قُرَابَةٌ 1) тахминийлик, тақрибийлик; ◊ ~ тахминан, тақрибан; مُنْذُ ~ عِشْرِينَ عَامًا тахми-нан йигирма йиллар илгари

– قَرَبٌ *эск.* тунги сафар (*келаси кун э - талаб сув бор жойга етиб олиш учун қилинган*)

– قُرْبٌ 1) қариндошлик; 2) яқинлик; ~ الْمَسَافَةِ масофанинг яқинлиги; بِ~هِ унинг яқинида; ... بِالْ~ مِنْ ...нинг ёнгинасида; عَنْ ~ яқинида; ~ тахминан, чамаси; ёнида; ~ كَذَا шулар атрофида; ~ عَامَيْنِ икки йиллар чамаси; 3) қўшнилик

– قُرْبَانٌ *кўп.* قَرَابِينُ 1) қурбон; قَدَّمَ الْ~ қурбон қилмоқ; 2) Аллоҳ таолога яқинлашиш воси-таси; 3) подшоҳнинг энг яқин кишиси

– قُرْبَةٌ = قُرْبَانٌ 3)

– قِرْبَةٌ *кўп.* قِرَبٌ 1) меш, сув сақланадиган тери халта; 2) *шунингдек:* ~ مِزْمَارِ الْ *муз.* дам билан чалинадиган чолғу асбоби; نَفَخَ فِي ~ مَقْطُوعَةٍ *мкп.* ўғирчада сув туймоқ (*сўзма-сўз:* тешик асбобни пуфлаб чалмоқ); ◊ هَطَلَ الْمَطَرُ كَأَفْوَاهِ الْقِرَبِ ёмғир пақирлаб қуйди

– قُرْبَى 1) яқинлик; қариндошлик, қариндош-уруғлик; 2) ذُوو الْ~ қариндошлик; 3) худо йўлига қилинган хайрли иш

– قِرْبَةٌ *кўп.* قِرَبٌ меш тайёрлайдиган уста; мешфуруш

– قَرَبِينَةٌ *кўп.* اتٌ карабин

– قَرِيبٌ[1] *кўп.* أَقْرِبَاءُ қариндош, қариндош-уруғ

– قَرِيبٌ[2] яқин, узоқ бўлмаган; ~ الْعَهْدِ яқингинада бўлиб ўтган, кечагина; فِي الْ~ الْعَاجِلِ яқин кунларда, яқин келажакда; ~ عَنْ ёки ~ عَمَّا ёки ~ا тез кунда, яқин кунларда; لَا يَتَعَلَّقُ هٰذَا بِهِ مِنْ ~ أَوْ بَعِيدٍ لَا يُمَثِّلُ الشَّرِكَةَ مِنْ ~ وَ لَا عَنْ بَعِيدٍ у киши фирманинг ҳеч бир ваколатига эга эмас

– قَرِيبٌ[3] масофа

– مُتَقَارِبٌ мутақориб (*аруз вазни баҳрларидан бирининг номи*)

– مُتَقَرِّبٌ яқинлашган, яқин

– مُقَارَبٌ арзон (*товар*)

– مُقَارِبٌ 1) (*бирор н. га*) яқинлашиб келаё - ган (إِلَى); яқин; 2) ўртача, ўртамиёна

– مُقَارَبَةٌ яқинлик; яқин келажак; أَفْعَالُ الْ~ *грам.* иш-ҳаракатнинг яқин келажакда амал-га ошишини билдирувчи феъллар (كَادَ *ва ҳ.к.*)

– مُقَرَّبٌ 1) яқинлашган, яқин; 2) яқин одам; эркатой, арзанда

– مَقْرَبٌ *кўп.* مَقَارِبُ энг яқин йўл

– مَقْرَبَةٌ яқинлик; ... عَلَى ~ مِنْ ...нинг яқинида

قَرْبُوسٌ ёки قَرَبُوسٌ *кўп.* قَرَابِيسُ эгарнинг қоши; ~ أَمَامِيٌّ эгарнинг олдинги қоши; ~ خَلْفِيٌّ эга - нинг орқа қоши

قَرَبُوصٌ *кўп.* قَرَابِيصُ = قَرْبُوسٌ

قَرْبَطَ 1) хасис бўлмоқ, хасисланмоқ, бахил бўлмоқ; 2) тежамоқ

– قَرْبَطَةٌ 1) хасислик, пишиқлик; 2) тежаш, тежаб-тергаш, экономия

قَرْبَعَ бир симиришда ичиб юбормоқ, сипқармоқ

– قَرْبَعَةٌ бир симиришда (нафас олмасдан) ичиб юбориш, сипқариш

I **قَرَتَ** (у) قُرُوتٌ қуюлиб қолмоқ, ивиб қолмоқ (*қон ҳақида*); тери остида қон қуюлиб кўкариб қолмоқ (*зарбадан*); قَرِتَ (а) قَرَتٌ: ~ الرَّجُلُ ғам-ташвиш ёки ғазабдан одам юз - нинг ранги ўзгарди

– قَارِتٌ: ~ دَمٌ тери остида кўкариб (ив - шиб) қолган қон

– قَرِتٌ қуюлган (ивиган) қон

I (قرح) **قَرَحَ** (а) قَرْحٌ ярадор қилмоқ, жаро-ҳатламоқ; قَرِحَ (а) قَرَحٌ яра (чақа) тошмоқ; قَرَحَ (а) قُرُوحٌ ,قَرَاحٌ беш ёшли бўлмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); II قَرَّحَ яра-чақа тошишига са-баб бўлмоқ; IV أَقْرَحَ = I; V تَقَرَّحَ яра тошмоқ, илинмоқ, сидирилмоқ; VIII اِقْتَرَحَ 1) (*к. га-дир*) таклиф қилмоқ, таклиф билан чиқмоқ, қарорни таклиф қилмоқ (عَلَى); 2) қонун асо-сидаги ташаббус билан (*қонун лойиҳасини*) таклиф қилмоқ; 3) олдиндан тайёргарлик-сиз гапирмоқ; 4) (*к. дандир н. нидир*) талаб қилмоқ (عَلَى, *туш, к. ёки* بِ); ўйлаб чиқармоқ, кашф (ихтиро) этмоқ

– اقْتِرَاحٌ *кўп.* اتٌ 1) таклиф; مُعَاكِسٌ ~ қарши таклиф, муқобил таклиф; 2) қарор, резолюция; 3) қонун асосидаги ташаббус билан таклиф қилиш (*қонун лойиҳасини*); حَقُّ ~ الْقَوَانِين қонун асосидаги ташаббускорлик ҳуқуқи

– أَقْرَحُ *мн.* قُرْحَاءُ *кўп.* قُرْحٌ : ~ فَرَسٌ пешонаси - да оқ холи бор от

– قَارِحٌ[1] *кўп.* قَوَارِحُ 1) катта бўлган, етилган (*ҳайвон*); 2) беш ёшли (*ҳайвон ҳақида*); 3) тиши чиқа бошлаган (*от*)

– قَارِحٌ[2] 1) тажрибали; 2) қув, айёр, билағон, эпчил, уддабурон, ўткир; ~ النَّفْسِ жасур, довюрак; ◊ !~ қандай суллоҳ!

– قَرَاحٌ 1) соф, бирор нарса аралашмаган; الْمَاءُ الْ~ тоза, тиниқ сув; 2) на иморат, на б - рор дарахт йўқ бўлган экинзор

– قَرْحٌ яра-чақа тошган; яра-чақа босган

– قَرْحٌ, قُرْحٌ *кўп.* قُرُوحٌ яра, чақа; шилинган, сидирилган жой; ~ الْفِرَاشِ ётаверишдан увишиб жонсиз бўлиб қолган жой; ◊ عُودُ الْ~ пиретрум (*тоғ мойчечагидан тайёрланадиган яра-чақага қарши ишлатиладиган упасимон модда*)

– قُرْحٌ яранинг оғриғи, жароҳат азоби

– قَرْحَانُ[1] чечак тошган одам; ~ بَعِيرٌ ҳали қутир бўлмаган туя

– قَرْحَانُ[2] 1) уруш кўрмаган одам, урушни бошидан кечирмаган одам; 2) умрида касал бўлмаган одам

– أُقْرُحَةٌ *кўп.* قُرَحٌ, اتٌ : яра, чақа, йиринг; ~ الاثْنَيْ عَشَرَ ўн икки бармоқли ичак яраси; فِي ~ الْمَعِدَةِ ошқозон яраси; الْ~ الْخَبِيثَةُ хатарли (с - ратонли) яра; الْ~ الشَّرْجِيَّةُ тери лейшманиози (*касаллик*); الْ~ الزُّهْرِيَّةُ захм касали, сифилис; الْ~ الزُّهْرِيَّةُ الرَّخْوَةُ юмшоқ захм (*захм касалл - гининг бошланиши*); الْ~ الصُّلْبَةُ қаттиқ захм (*захм касаллигининг давоми*)

– قُرْحَةٌ[2] отнинг пешонасидаги оқ хол

– قَرِيحٌ *кўп.* قَرْحَى 1) ярадор; 2) тоза, соф (*сув ҳақида*); ~ مَاءٌ булоқ суви

– قَرِيحَةٌ[1] *кўп.* قَرَائِحُ туғма қобилият; ақл; т - лант эгаси; доҳий

– قَرِيحَةٌ[2] қудуқдан олинган дастлабки сув

– مُتَقَرِّحٌ яра-чақа тошиб кетган

– مُقْتَرَحٌ *кўп.* اتٌ : таклиф, қарор

– مُقَرَّحٌ яра-чақа тошиб кетган

(قرد) II قَرَّدَ 1) (*ҳайвондаги*) каналарни йўқотмоқ; 2) алдамоқ, ёлғон гапирмоқ; IV أَقْرَدَ каналарга ем бўлмоқ

– قُرَادٌ *жам. кўп.* قِرْدَانٌ *зоол.* кана; أَبُو قِرْدَانٍ оқ қутон; أَبُو قِرْدَانٍ مِصْرَ лайлакка ўхшаш узуноёқ қуш

– قَرَّادٌ 1) маймун ўйнатувчи; 2) маймунлар бошлиғи

– قَرَّادٌ = قُرْدَاتِيٌّ, قُرَادَاتِيٌّ

– قُرَادَةٌ *кўп.* اتٌ : кана

– قَرَّادٌ = قُرْدَانِيٌّ *кўп.* قُرْدَانِيَّةٌ

– قِرْدٌ *кўп.* قِرَدَةٌ, قُرُودٌ (*думсиз*) маймун; ~ مُذَنَّبٌ ёки طَوِيلُ الذَّنَبِ ~ узун думли кичик маймун, мартишка; ~ إِنْسَانِيٌّ одамсимон маймун, петикантроп; ~ مَدَغْشْقَرَ ярим маймун, лемур; الْ~ فِي عَيْنِ أُمِّهِ عَزَالٌ *мақ.* боласини қунғиз ҳам оппоғим дер, типратикан силлиғим (юмшоғим) дер (*сўзма-сўз:* маймун онасининг кўзида оҳудир)

– قُرَادٌ = قِرْدٌ

– قُرَادَةٌ *кўп.* قُرَادَاتٌ = قِرْدَةٌ

قَرْدَاحِيٌّ *кўп.* قَرَادِحَةٌ қурол-аслаҳа ясовчи уста

– قُرْدُحَةٌ кекирдак олмаси, қуштомоқ

– قُرْدُوحٌ бабуин (*маймун жинси*)

قَرْدَدٌ *кўп.* قَرَادِدُ қаттиқ тепа ер

قُرَيْدِسٌ *жам.* майда қисқичбақалар (*Сурида*)

I قَرَسَ (а) قَرَسَ ёки قَرَسَ (у) قَرْسٌ музламоқ, яхламоқ, музга айланмоқ; қаҳратон совуқ бўлмоқ; II قَرَّسَ 1) совутмоқ, музлатмоқ; 2) музлатиб қўймоқ, тўнглатиб юбормоқ; IV أَقْرَسَ = I

– قَارِسٌ жуда совуқ, қаҳратон

– قَارُوسٌ денгиз оладуғаси (*балиқ*)

– قَرَاسِيَا қора олхўри

– قَرْسٌ кучли совуқ, қаҳратон

– قَارُوسٌ = قَرُوسٌ

– قَرِيسٌ қотган, қотиб қолган; ~ جُبْنٌ қотган пишлоқ

I قَرَشَ (у) قَرْشٌ 1) чақмоқ, қарс-қурс қилиб чақмоқ, чақиб емоқ (*мас., бодомни*); 2) (*бирор к. учун*) топмоқ, қўлга киритмоқ (لِ); 3) у ер- бу ердан йиғиб тўпламоқ; II قَرَّشَ 1) топмоқ, қўлга киритмоқ; 2) ҳавасини келтирмоқ, қизиқтирмоқ; 3) гиж-гижламоқ, (*к.гадир қарши*) қайрамоқ; III قَارَشَ аралашмоқ, су-қилмоқ; IV أَقْرَشَ бой бўлмоқ, бойимоқ; V تَقَرَّشَ тўпламоқ; الْمَالَ ~ бойлик йиғмоқ; الْقَوْمُ ~ одамлар тўпланишди; VI تَقَارَشَ (*бирор н. га*) аралашмоқ, суқилмоқ; VIII اقْتَرَشَ топмоқ, қўлга киритмоқ, олмоқ, эгалик қилмоқ

– قَرْشٌ ишлаб топиш, ишлаб ҳақ олиш

– قِرْشٌ[1] *кўп.* قُرُوشٌ қирш, пиастр; ~ صَاغٍ катта қирш; ~ تَعْرِيفَةٍ кичик қирш, ярим қирш

– قِرْشٌ[2] *кўп.* قُرُوشٌ акула; الْ~ أَبُو مِنْشَارٍ аррабалиқ

– قُرَيْشِيٌّ = قُرَشِيٌّ

– قَرِيشٌ: الْجُبْنُ الْ~ янги пишлоқ

– قَرْشٌ = قَرِيشٌ[2]

– قُرَيْشٌ қурайшийлар, қурайш қабиласига мансуб одамлар

– قَرِيشَةٌ 1) сузма, творог; 2) қариша (*пишлоқ турларидан бири*)

– قُرَيْشِيٌّ қурайший; لُغَةٌ ~ةٌ қурайшийлар тили

– مُقْرِشٌ бойиб кетган, бой, давлатманд, бадавлат

I قَرَصَ (у) قَرْصٌ 1) чимчиламоқ, чимдиламоқ; чақмоқ, чақиб олмоқ; ~تْهُ الْحَاجَةُ *маж.* ута муҳтож бўлмоқ; 2) азобламоқ, алам ўтказмоқ; 3) (*обиноннинг хамирини*) ёймоқ, расламоқ (*Намангана шеваси*); ~ زَهْرَ النَّرْدِ нард ўйинида тошлар билан фирибгарлик қилмоқ; ~ الْبُرْغُوثُ бурга чақди, бурга чақиб ташлади; II قَرَّصَ 1) чимчиламоқ, чимдиламоқ; чақавермоқ, кўп марта чақмоқ; 2) обинон ёмоқ; 3) йиртмоқ, йиртиб юбормоқ, парча-бурда қилмоқ; 4) ~ الْعَجِينَ хамирни зувала-зувала қилиб майдаламоқ; VII انْقَرَصَ чақилмоқ, чақилиб ташламоқ (*чивин ёки ари томонидан*)

– قَارِصٌ[1] 1) чимчиб оладиган, чимдилайд - ган; чақувчи, чақиб олувчи; 2) азоб берувчи, қийнайдиган; ◊ قَوَارِصُ الْكَلَامِ қўпол (дағал) гаплар

– قَارِصٌ[2] тахтаканага ўхшаш ҳашорат

– قَارِصَةٌ *кўп.* قَوَارِصُ кишига озор берадиган сўз

– قُرَّاصَةٌ *жам.* қичитқи ўт, газанда ўт

– *кўп.* اتٌ : қичитқи ўтнинг танаси

– قَرَّاصَةٌ омбир; кана

– قَرَاصِيَةٌ = قَرَاسِيَا *қар.* قرس

– قُرْصٌ *кўп.* أَقْرَاصٌ 1) лаппак, тўгарак, диск; ~ الْجُبْنَةِ التِّلِيفُونِ телефон лаппаги (диски); ~ الشَّمْسِ бир думалоқ (лаппак) пишлоқ; ~ الْ (قَذْفُ) رَمْيُ *спорт.* диск иргитиш; 2) граммофон пластинкаси (лаппаги); أَقْرَاصٌ مُسَجَّلَةٌ патефон пластинкалари (лаппаклари); 3) таблетка, ҳаб дори; أَقْرَاصٌ ضِدَّ السُّعَالِ йўтал дори; 4) олтин гардиш (*аёллар бош безаги*); ◊ الْعَسَلِ ~ мумкатак (*асали билан*)

– قَرْصَةٌ 1) чимчилаш, чимчилаб олиш; чақиш, чақиб олиш; 2) чимчилашдан ҳосил бўлган мўматалоқ; 3) лом (*асбоб*)

– قُرْصَةٌ *кўп.* قُرَصٌ обинон

– قُرْصِيٌّ гардишли, диск шаклидаги; ~ مِحْرَاثٌ диск шаклидаги плуг (омоч); ~ الشَّكْلِ диссимон

– قُرَيْصٌ = قُرَّاصٌ; الدَّجَاجِ ~ *бот.* айиқтовон (*Сурияда*)

– قُرَيْصَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) обинонинг кичиги, ку - ча; 2) ҳабдори, юмалоқ дори

– مِقْرَاصٌ *кўп.* مَقَارِيصُ 1) омбир, қисқич; 2) эгри пичоқ

قَرْصَعَ 1) буришмоқ, бужмаймоқ; 2) الْكِتَابَ ~ қаторларини зич қилиб, тиқиштириб ёзмоқ; تَقَرْصَعَتِ الْمَرْأَةُ: ~ аёлнинг юриши хунукла - ди, аёл хунук юриш қилди (*тўғри маънода*)

قُرْصَانٌ *кўп.* قَرَاصِنَةٌ, قَرَاصِنُ қароқчи, денгиз қароқчиси, قَرَاصِنَةُ الْبِحَارِ денгиз қароқчилари

– قُرْصَانِيٌّ қароқчиликка оид

– قُرْصَنَةٌ қароқчилик, денгиз қароқчилари; أَعْمَالُ الْ~ қароқчилик ҳатти-ҳаракатлари

– قُرْصُنِيٌّ қароқчиликка оид

I قَرَضَ (*и*) قَرْضٌ 1) чақмоқ, чақиб олмоқ; кемирмоқ; 2) ўймоқ, ўйиб ташламоқ, еб ўймоқ; 3) олдини олмоқ, барҳам бермоқ; 4) кесмоқ, қирқмоқ, қирқиб ташламоқ; (*кийимни*) бичмоқ 5) (*шеър*) битмоқ, тўқимоқ; ~هُ فِي السَّيْرِ йўлда у ундан ўнгга ёки чапга томон б - рилиб кетди; ◊ رِبَاطُهُ ~ у вафот этди; عَلَى ~ أَسْنَانِهِ فِي النَّوْمِ уйқуда тишини ғирчиллатди; II قَرَّضَ 1) чақмоқ, чақиб олмоқ; кемирмоқ; 2) ўймоқ, ўйиб ташламоқ; فُلَانًا ~ фалон кишини мақтамоқ; III قَارَضَ 1) ўзаро бир-бирига қарз бермоқ; 2) тижорат иши учун (*к. гадир*) пул бериб турмоқ; IV أَقْرَضَ қарз бермоқ, қарздор қилмоқ; кредит бермоқ; (*н. нидир*) олдидан ўтказиб қўймоқ; أَقْرِضُوا اللهَ قَرْضًا حَسَنًا *қур.* эзгуликларни олдиндан Оллоҳ таолога ўтказиб қўйинглар! VI تَقَارَضَ бир-бирига қарз бермоқ; ўзаро айирбошламоқ; نَظَرَاتٍ ~ бир-бирига назар солмоқ; الثَّنَاءَ ~ бир-бирини мақтамоқ; VII انْقَرَضَ 1) узилиб қолмоқ, узилмоқ, бўлинмоқ; 2) қирилиб кетмоқ, тухуми қуримоқ, қирилиб битмоқ; йўқ бўлиб кетмоқ; VIII اقْتَرَضَ қарз олмоқ; заём чиқармоқ (*ҳукумат ҳақида*); 2) ғийбат қилмоқ, бўҳтон қилмоқ, туҳмат қилмоқ; X اسْتَقْرَضَ қарз сўрамоқ; заём чиқар-моқ (*ҳукумат ҳақида*)

– اقْتِرَاضٌ заём

– إِقْرَاضٌ 1) қарз, ссуда, қарз бериш; 2) кр - дит бериш

– انْقِرَاضٌ тўхташ; 2) қирилиш, тухуми қуриш; йўқ бўлиш

– قَارِضٌ 1) чақувчи, чақиб олувчи; ~ حَيَوَانٌ *зоол.* кемирувчи; 2) *кўп.* قَوَارِضُ *зоол.* кемирувчилар

– قَرَّاضٌ темир йўл назоратчиси

– قَرَّاضَةٌ 1) қуя (*ҳашарот*); 2) компостер

– قُرَاضَةٌ қиринди, резги; қипиқ; الْحَدِيدِ ~ т - мир қириндиси

– قَرْضٌ *кўп.* قُرُوضٌ қарз, заём, ссуда; أَسْهُمُ الْ~ заём облигациялари; دَاخِلِيٌّ ~ ички заём; طَوِيلُ الْأَمَدِ ~ узоқ муддатли заём

– قَرْصٌ араб акацияси пўстлоғи (*сол.* قَرَظٌ)

– قَرْصَةٌ кесилган бир бурда нон

– قَرِيضٌ шеърият, поэзия; шеърлар

– مِقْرَاضٌ *кўп.* مَقَارِيضُ қайчи

– مِقْرَضٌ *кўп.* مَقَارِضُ қайчи; التَّذَاكِرِ ~ контролёр қайчиси; الصُّوفِ ~ жун қирқадиган қайчи; ◊ ~ ابْنُ *зоол.* сассиққўзан

– مُقْرِضٌ қарз берувчи, кредит берувчи, кредитор

– مُنْقَرِضٌ 1) инқирозга учровчи; 2) йўқ бўлиб кетган

قَرْضَابٌ *кўп.* قَرَاضِبَةٌ 1) қилич; 2) ўғри

– قُرْضُوبٌ *кўп.* قَرَاضِبَةٌ камбағал, фақир

I قَرَطَ (*у*) قَرْطٌ майдаламоқ, майда бўлакларга бўлмоқ; II قَرَّطَ 1) зирак (исирға) тақмоқ; 2) майдаламоқ; 3) (*к. нидир*) уйғотмоқ, уйғотиб қўймоқ (عَلَى); 4) (*бирор к. га нисбатан*) қаттиққўл (бахил) бўлмоқ (عَلَى); 5) (*мас., галстукни*) боғламоқ; السِّرَاجَ ~ яхши ёритиши учун чироқ пилигининг куйган қисмини олиб ташламоқ; الْفَرَسَ ~ отни жиловламоқ, нўхталамоқ; V تَقَرَّطَ зирак тақмоқ, исирға тақиб олмоқ; ◊ الشَّمْعَةَ ~ шамни тўғриламоқ; ~تْ بَطْنُهُ унинг қорни санчиб оғрияпти; X اسْتَقْرَطَ аристократ (оқсуяк, аслзода) бўлмоқ

– أَقْرَطُ *мн* قَرْطَاءُ *кўп.* قُرْطٌ 1) "р" *ёки* "л" товушини чучук талафуз қиладиган; тутилиб гапирадиган, соқовланадиган

– تَقْرِيطٌ санчиқ, санчиб оғриш

قُرَاطَةٌ пиликнинг ёнган ёки кесиб олинган қисми

– قُرْطٌ *кўп.* أَقْرَاطٌ, قُرُوطٌ, قِرَطَةٌ, قِرَاطٌ 1) зирак, исирға; шокила, попўк; 2) *бот.* себарга, учбарг; 3) *бот.* беда; 4) *ат. от, мз.* Қурт

– قِيرَاطٌ *кўп.* قَرَارِيطُ *юнон.* қирот (*1/32 қадаҳ ёки 0, 064 гр. га тенг бўлган қимматбаҳо тош ёки сочилувчан моддалар ўлчов бирлиги, шунингдек, 1/16 дирҳам ёки 0, 195 гр. га тенг бўлган қимматбаҳо тошлар ўлчов бирлиги*); كَامِلٌ ~ мукаммал қирот (*1/24 фаддонга ёки 175,035 м² га тенг бўлган юза ўлчов бирлиги*); بَرْسُومٌ ~ қирот (حَبَّةُ الشَّعِيرِ *нинг 1/6 га ёки 0,87 см. га тенг бўлган узунлик ўлчови*); ҳажм ўлчови (*Уҳуд тоғининг ҳажмига тенг, ҳадиси шариф бўйича;* рожка (*чўзинчоқ мевали дарахтнинг уруғи*); ◊ ~ أَرْبَعَةٌ وَ عِشْرِينَ *олий сифатли*

– مُقَرَّطٌ *эск.* қулоғида исирғаси бор, қулоғига исирға таққан

– مَقْرُوطَةٌ *кўп.* ـَاتٌ милтиқ (*Суданда*)

قَرْطَبَ орқа билан йиқитмоқ, орқаси билан тушадиган қилиб йиқитмоқ

– قُرْطُبِيٌّ қилич; *тар.* Холид ибн Валиднинг қиличи

قَرْطَسَ 1) нишонга тегмоқ, нишонга тушмоқ; 2) нишонга урмоқ, нишонга текизмоқ

– قِرْطَاسٌ *кўп.* قَرَاطِيسُ 1) қоғоз, қоғоз варағи; قَرَاطِيسُ الدُّيُونِ заём облигациялари; қимматбаҳо қоғозлар; 2) қоғоз халта, пакет; 3) нишон, мўлжал

– قِرْطَاسٌ = قِرْطَاسٌ

– قِرْطَسٌ қоғоз, қоғоз варағи

– قَرْطَسَةٌ нишонга тушиш, мўлжалга тегиш

قُرْطُقٌ *кўп.* قَرَاطِقُ *форс.* калта устки кийим, куртка

قِرْطَالَةٌ эгар

– قِرْطَلَةٌ ҳайвоннинг устига кўндаланг юкланадиган чўзиқ қоп

قَرْطَمَ (*н. нингдир*) учини кесмоқ, қирқмоқ; у ер-бу ерини тишлаб ташламоқ, ғажилаб ташламоқ

– قُرْطُمٌ, قِرْطِمٌ *бот.* ёввойи заъфарон; махсар

– قُرْطُمَانٌ сули

– قَرْطَمَةٌ (*мундштукдаги*) занжир; отнинг оғзига солинадиган сувлуқ

قَرْطَمِيثَةٌ *бот.* Алп (*тоғи*) бинафшаси

I قَرَظَ (и) قَرْظٌ араб акацияси баргини термоқ, йиғмоқ; الْأَدَمَ ~ араб акацияси барги билан терини ошламоқ; II قَرَّظَ 1) тақриз ёзмоқ; 2) мақтамоқ, мадҳ қилмоқ; мақтовли тақриз бермоқ

– تَقْرِيظٌ 1) мақтов, мақтаб ёзилган тақриз; 2) тасанно ўқиш, кўкларга кўтариш

– قَرَضٌ = قَرَظٌ

– قَرِيظٌ мақташ, тасанно ўқиш, кўкларга кўтариш

I قَرَعَ (قرع) (*а*) قَرْعٌ 1) (*доира*) чалмоқ; الطَّبْلَ ~ (الدَّفَّ) табл (ноғара, даф) чалмоқ, барабан чалмоқ; الْجَرَسَ ~ қўнғироқ чалмоқ; جَرَسَ ~ التِّلِيفُونِ телефонда қўнғироқ қилмоқ; كَأْسَيْهِمَا ~ (*қадаҳларни*) уриштирмоқ, чўқиштирмоқ; 2) дарахтнинг пўстлоғини кесиб қўймоқ; 3) қуръа ташлаб, ғолиб келмоқ (ютмоқ); ◊ سِنَّةً ~ тишини ғижирлатмоқ; ... سِنَّ النَّدَمِ عَلَى ~ (*бирор н. га*) жуда афсусланмоқ; الْأَعْصَابَ ~ асабга тегмоқ, асабни бузмоқ; ... آذَانَهُمْ عَنْ ~ гапиравериб қулоқни қоматга келтирмоқ, жаврайвериб миянни қоқиб қўлга бермоқ; ~هُ ضَمِيرُهُ уни виждон азоби қийнайди; قَرَعَ (*а*) قَرْعٌ 1) ялтирбош бўлмоқ, тепакал бўлмоқ; 2) яланғоч бўлмоқ; 3) бўшаб қолмоқ, холи қолмоқ, ҳеч ким йўқ бўлмоқ; 4) ошмоқ, сакрамоқ, босмоқ (*ҳайвон ҳақида*); الْفَحْلُ النَّاقَةَ ~ туя урғочисига ошди, туя

урғочисини босди, туя урғочисига сакради; ◊ حُكْمٌ ~ ҳаж зиёратининг мавсуми кунлари тугади; II قَرَّعَ сўкмоқ, ҳақоратламоқ; 2) (*к. нингдир*) устидан кулмоқ; 3) الشَّعْرَ ~ сочни қирқмоқ, кесмоқ; III قَارَعَ 1) курашмоқ, жанг қилмоқ; жанжаллашмоқ; 2) ғолиб келмоқ; 3) қийнамоқ, азоб бермоқ (*касаллик ҳақида*); 4) қуръа ташламоқ, чек ташламоқ; 5) соққа (чек) ташламоқ (*ўйинда*); IV أَقْرَعَ молмулкининг энг афзалини (*к. гадир*) бермоқ; VI تَقَارَعَ 1) қуплашиб қуръа (чек) ташламоқ; 2) соққа отмоқ, тош ташламоқ, отмоқ (*ўйинда*); 3) (*бирор н. га қараб*) фол очмоқ (عَلَى) 4) унвон (даража) борасида беллашмоқ; VIII اِقْتَرَعَ 1) (*к. гадир*) овоз бермоқ, (*к. нидир*) сайламоқ (لِ); اِقْتَرَعَ عَلَى هَذِهِ الْمَسْأَلَةِ бу масалада овоз берилди; 2) аскарликка олиш учун қуръа (чек) ташламоқ; қуръа (чек) ташлашни чўзиб юбормоқ; X اِسْتَقْرَعَ буқаталаб бўлмоқ (*ғунажин ёки урғочи ҳайвон ҳақида*)

– الأَقَارِعُ Ал-Ақориъ (*уруғ номи*)

– اِقْتِرَاعٌ овоз бериш, сайлаш; الْ~ الْعَامُّ умумхалқ сайлови; الْ~ السِّرِّيُّ яширин овоз бериш; الْ~ الْمُبَاشِرُ тўғридан-тўғри овоз бериш; مَرْكَزُ الْ~ овоз бериш пункти, сайлов округи; الْ~ الْعَسْكَرِيُّ аскарликка олиш учун қуръа (чек) ташлаш; صُنْدُوقُ الْ~ *қар.* صُنْدُوقٌ

– أَقْرَعُ *мн.* قَرْعَاءُ *кўп.* قُرْعٌ 1) тепакал, ялти - бош; 2) яланғоч, ечинтирилган; 3) (*бирор касаллик туфайли*) сочлари тўкилиб кетган (*одам*); 4) *ат. от, мз.* Ақраъ

– تَقْرِيعٌ сўкиш

– قَارِعٌ чалувчи, гумбурлатувчи

– قَارِعَةٌ *кўп.* قَوَارِعُ фалокат, офат; ҳалокат, катастрофа; ◊ الْ~ *қур.* қиёмат; عَلَى ~ الطَّرِيقِ *ёки* عَلَى قَوَارِعِ الطُّرُقِ йўл ўртасида; ~ الدَّارِ ҳовли саҳни; قَوَارِعُ الْقُرْآنِ Қуръони каримнинг жинлар феълидан қурққанда ўқиладиган оятлари, *мас.*, آيَةُ الْكُرْسِيِّ

– قَرَّاعٌ[1] *кўп.* ـَاتٌ қизилиштон

– قَرَّاعٌ[2] қаттиқ пўлат

– قُرَاعٌ 1) тепакал жой, соч тўкилган жой; 2) *мед.* паразитли сикоз

– قِرَاعٌ кураш, жанг; ёқалашиш, уришиш

– قَرْعٌ 1) тепакал жой, соч тўкилган жой; 2) *мед.* (*айланма*) кал; сикоз

– قَرْعٌ гумбурлаган овоз, тақиллаш; ~ الطُّبُولِ барабан овози

– قَرْعٌ *жам.* ошқовоқлар

– قَرْعَةٌ[1] *кўп.* قَرَعَاتٌ (*мас., барабаннинг*) гу - бурлаши

– قَرْعَةٌ[2] *кўп.* قَرَعَاتٌ 1) ошқовоқ, қовоқ; 2) қовоқдан ясалган идиш; ~ الرَّأْسِ бош суяги

– قَرْعَةٌ бошнинг соч йўқ қисми, бошнинг кал жойи

– قُرْعَةٌ *кўп.* قُرَعٌ 1) қуръа, чек; عَسْكَرِيَّةٌ ~ аскарликка олиш қуръаси; إِدَارَةُ الْ~ аскарликка қуръа ташлаш асосида олиш бошқармаси; أَلْقَى الْ~ *ёки* أَجْرَى الْ~ қуръа (чек) ташламоқ; 2) сайлов соққалари; сайлов бюллетени; 3) (*имтиҳон*) билети

– قَرْعِيٌّ ошқовоққа оид; الْفَصِيلَةُ الْ~ةُ қовоқдошлар оиласи

– قَرِيعٌ 1) сара, танлаб олинган, энг яхши; 2) зотли туя; 3) қаҳрамон; 4) бошлиқ, раҳбар

– مُقَارَعَةٌ кураш, жанг; унвон (даража) да беллашиш

– مِقْرَعَةٌ *кўп.* مَقَارِعُ 1) қамчи; 2) (*эшикка оси - ган*) болғача; 3) таёқ, таёқча

– مَقْرُوعٌ жаноб, саййид

قُرْعُوشٌ икки ўркачли туя

I (قرف) قَرَفَ (*и*) قَرْفٌ 1) пўстини артмоқ, пўстлоғини тозаламоқ; 2) шубҳаланмоқ; 3) ёлғон гапирмоқ, алдамоқ; 4) *эск.* ишламоқ, меҳнат қилмоқ; قَرَفَ (*а*) قَرَفٌ 1) жирканмоқ, нафратланмоқ, меъдасига урмоқ; 2) яқинлашмоқ, яқин келмоқ; *шунингдек*: касалга йўлиқмоқ (чалинмоқ); II قَرَّفَ нафрат қўзғамоқ; 2) пўстини артмоқ; III قَارَفَ 1) (*н. билан*) шуғулланмоқ; (*мас., жиноят*) қилмоқ; 2) яқинлашмоқ, яқин бўлмоқ, яқинлик қилмоқ; IV أَقْرَفَ = II; VIII اِقْتَرَفَ 1) бирор ёмон иш қилмоқ; 2) ишлаб у-бу топмоқ, ишлаб бирор нарса орттирмоқ; اِقْتَرَفَ حَسَنَةً яхши иш қилмоқ; ◊ الْمَرَضَ ~ касал бўлмоқ

– اِقْتِرَافٌ бирор ёмон иш қилиш

– أَقْرُوفٌ *эск.* конуссимон бош кийим (*мағрибликларда*)

– مَقْرَفَةٌ *кўп.* ـَاتٌ қабристон

– قَرَفٌ 1) нафратланиш; беҳад тўйиб кетиш; 2) норозилик

– قَرْفَانُ 1) нафратланувчи, жирканувчи; 2) ҳаддан зиёд тўйиб кетган; талабчан, диди баланд, нозиктабиат

– قَرْفَةٌ 1) пўст, пўстлоқ; الْجُرْحِ ~ ярадаги қўтир; 2) долчин; 3) шубҳа

– قَرِيفَةٌ 1) оғир (қунгилсиз) воқеа; 2) ёмон кайфият

– مُقَارِفٌ *эск.* айбдор, жиноятчи

– مُقْتَرِفٌ 1) (*бирор н. ни.*) амалга оширувчи; 2) айбдор

– مُقْرِفٌ 1) жирканч, нафратланувчи; қунгилни беҳуд қиладиган, қунгилни совутадиган; 3) қизил юзли одам, юзи қизил одам; 4) онаси араб отидан, отаси бошқа зотли отдан бўлган дурагай от

قَرْقَصَ чўккаламоқ, чўкка тушиб ўтирмоқ

– قَرْقَصَةٌ чўккалаб (чўкка тушиб) ўлтириш

– قُرْقُصَى, قُرْقُصَاءُ *кўп.* قَرَاقِيصُ чўкка тушиб, чўккалаб; جَلَسَ عَلَى قَرَاقِيصِهِ *ёки* جَلَسَ الْ~ = قَرْقَصَ

I قَرَقَ (*у*) قَرْقٌ қақағламоқ, қағ-қағ қилмоқ

قِرْقٌ[1] *ёки* قَرَقٌ *ёки* قَرْقٌ текис ер, текис жой

قَرْقٌ[2] *кўп.* أَقْرَاقٌ 1) ёмон насл, яхши бўлмаган зот; 2) одат; 3) одамларнинг кичиги; 4) одамлар жамоаси, гуруҳи; جَاءَ ~ مِنَ النَّاسِ бир гуруҳ одамлар келишди

– قُرْقَةٌ курк товуқ, тухум босган товуқ

– قُرْقِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ ошиқ-мошиқ (*эшикдаги*)

قَرَاقُوشُ *ат. от, мз.* Қорақуш

قَرْقَفٌ май, шароб

قَرْقَالَةٌ *бот.* нўхот (*Жазоирда*)

قَرْقَدَانٌ олмахон (*ҳайвон*)

قَرْقَرَ 1) ғув-ғувламоқ, ғуриллламоқ (*капта - лар ҳақида*); хур-хур қилмоқ, хуриллламоқ (*мушук ҳақида*); ўкирмоқ, бўкирмоқ (*туя ҳақида*); акилламоқ, ириллламоқ (*ит ҳақида*); 2) гумбирламоқ (*момақалдироқ ҳақида*); 3) ғулдирамоқ, қулдирамоқ (*қорин ҳақида*); 4) қулқулламоқ, булқиллламоқ (*сув ҳақида*); 5) ҳоҳламоқ; 6) *халқ.* тагигача ялаб қўймоқ, ҳеч нарса қолдирмай тозалаб қўймоқ

– قُرَاقِرٌ хушовоз хиргойичи

– قَرْقَرَةٌ[1] 1) қуриллаш, хуриллаш; ўкириш, бўкириш; акиллаш, ириллаш; 2) гумбурлаш; 3) қалдираш; 4) булқиллаш; 5) ҳоҳолаш

– قَرْقَرَةٌ[2] 1) юмшоқ текис ер; 2) юзнинг (бе - нинг) териси

– قُرْقُورٌ[1] *кўп.* قَرَاقِيرُ қўзичоқ

– قُرْقُورٌ[2] катта ва узун кема

قَرَهْ قُوزٌ قَرْقُوزٌ қар قُوزٌ

قَرْقَسَ : الْكَلْبَ ~ *ёки* بِالْكَلْبِ ~ итни чақирмоқ, итни ўз олдига келишга ундамоқ

قَرْقَشَ қарсиллатиб тишламоқ, қарсиллатиб чайнамоқ; карс-карс қилиб чақмоқ; تَقَرْقَشَ карс-карс қилмоқ, касир-кусур қилмоқ

– قَرْقَشَةٌ қарсиллаш, қирсиллаш, қарсиллатиб чақиш

– قَرْقُوشٌ кемирчак, тоғай

– قَرْقُوشَةٌ *кўп.* قَرَاقِيشُ қарсиллайдиган сухари, печенье, нон қоқи; ◊ الْأُذُنِ ~ қулоқ кемирчаги

قَرْقَطَ = قَرْقَصَ

قَرْقَطَ сувлиқ чайнамоқ (*от ҳақида*); тиш б - лан синдирмоқ (майдаламоқ); ◊ عَلَى أَسْنَانِهِ ~ тишларни ғижирлатмоқ

قَرْقَعَ қарсиллатмоқ; гумбирлатмоқ; тақиллатмоқ; тапиллатмоқ; даранглатмоқ, жаранглатмоқ

– قَرْقَعَةٌ қарсиллаш, шақиллаш; гумбурлаш; дукиллаш; بِالسِّلَاحِ ~ *ёки* الْأَسْلِحَةِ ~ қуролни пеш қилиш; уруш билан пўписа қилиш

قَرْقَفٌ 1) май, шароб; 2) совуқ сув

قُرْقُفٌ *кўп.* قَرَاقِفُ читтак

قَرْقَلٌ *ёки* قَرْقَلٌ *кўп.* قَرَاقِلُ енгсиз куйлак, енги йўқ куйлак

– قَرْقُولٌ *кўп.* ـاتٌ. *қар.* قَرَه قُولٌ

قَرَه كُوزٌ *қар.* قَرَه كُوزٌ

قَرْلَةٌ *бот.* ёввойи хантал (горчица)

قَرْلِي *зоол.* қорабузоқ; кўктўрғай (*қуш*)

I (قرم) قَرَمَ (*у*) قَرْمٌ 1) тишламоқ, тишлаб узиб олмоқ; чимчиламоқ; 2) *эск.* терисини шилиб олмоқ; قَرِمَ (*а*) قَرَمٌ: ~ إِلَى اللَّحْمِ гўшт ейишни соғинмоқ; II قَرَّمَ бахиллик (хасислик) қилмоқ, зиқналанмоқ, қурумсоқ бўлмоқ

– قِرَامٌ қизил чойшаб; қизил парда

– قَرْمٌ *кўп.* قُرُومٌ, أَقْرَامٌ 1) бошлиқ, жаноб; ~ الأَقْرَامِ الأَشِدَّاءِ энг забардаст (қудратли) одам; 2) зотли туя ёки от

– قَرَمٌ гўшт ейишга бўлган кучли иштиёқ

– قُرْمَةٌ *кўп.* قُرَمٌ 1) оқизишга мўлжалланган хода, ёғоч; 2) тўнка, кунда; 3) ғўла; гўшт майдалаш учун ишлатиладиган кунда

– قُرَيْمٌ *ат. от, мз.* Қурайм

– مُقْرَمٌ 1) арзанда туя (*юк ҳам, одам ҳам ташимайдиган, фақат кўз-кўз қилиш учунгина боқиладиган туя*); 2) жаноб

– مِقْرَمٌ *кўп.* مَقَارِمُ чойшаб

– مِقْرَمَةٌ = قِرَامٌ

– مَقْرُومٌ *эск.* кертик қилинган, чизиқ билан белгиланган (*ўқ*)

قَرْمَدَ сувамоқ, сувоқ қилмоқ; ~ الحَائِطَ д - ворни суваб қилмоқ; сувамоқ; ~ السَّقْفَ томни черепица билан ёпмоқ

– قَرْمَدٌ 1) суваб, суваш; 2) безак учун суваладиган бўёқ

– قُرْمُودٌ *кўп.* قَرَامِيدُ *зоол.* 1) тоғ эчкисининг эркаги; 2) тоғ эчкисининг боласи

– قَرْمِيدٌ *кўп.* قَرَامِيدُ *жам.* 1) черепица; кошин, кафел; 2) ғишт

قِرْمِزٌ қизил бўёқ, ҳашаротдан олинадиган қизил бўёқ; دُودَةُ الـ~ *зоол.* қирмиз; қизил бўёқ берадиган ҳашарот

– قِرْمِزِيٌّ оч-қизил; ◊ الحُمَّى الـ~ـةُ *мед.* қизилча (қизамиқ) касаллиги

– قِرْمِزِيَّةٌ *мед.* қизилча (қизамиқ) касаллиги

قَرْمَشَ I 1) қисирлатиб чайнамоқ; 2) чақмоқ, чақиб емоқ; II قَرْمَشَ жамламоқ, йиғмоқ

قُرْمُوصٌ *кўп.* قَرَامِيصُ 1) ҳайвонларни овлаш учун қазилган чуқур; 2) совуқдан сақланиш учун ичини кенг, оғзини тор қилиб кавланган ўра

قَرْمَطَ 1) майда хат қилиб ёзмоқ, майда қилиб ёзмоқ; 2) майда қадам ташлаб юрмоқ

– قَرْمَطَةٌ майда ва зич қилиб ёзилган хат

– قَرْمَطِيٌّ *кўп.* قَرَامِطَةٌ *тар.* қарматий

– قَرْمُوطٌ *кўп.* قَرَامِيطُ лаққа балиқ, сом

قَرْمَلُ соч турмаклайдиган боғич

– قَرَامِلُ = قَرَامِيلُ

– قَرْمَلٌ *кўп.* قَرَامِلُ икки ўркачли туя

– قَرْمَلَةٌ *кўп.* قَرْمَلٌ тикансиз ва баргсиз ниж дарахт

I قَرَنَ (*и*) قَرْنٌ 1) боғламоқ, бириктирмоқ, (*н. билан дир*) қўшиб олиб бормоқ (ب): ~ القَوْلَ بِالفِعْلِ сўзни иш билан қўшиб олиб бормоқ; ~ أَعْمَالَهُ بِـ... ўз фаолиятини ... билан қўшиб олиб бормоқ; ~ بَيْنَ الحَجِّ وَ العُمْرَةِ ҳаж ва умра маросимини бир қилиб адо этмоқ; 2) (*ҳукизларнинг*) буйинтуруғини қўшмоқ; II قَرَّنَ қўзоқ чиқармоқ; 2) жуфт-жуфт қилиб бойламоқ; маҳкам қилиб, қисиб бойламоқ; III قَارَنَ 1) боғланмоқ, бирикмоқ, қўшмоқ; (*бирор н. ни бошқа бирор н. билан дир*) солиштирмоқ, қиёсламоқ, солиштириб кўрмоқ (ب *ёки* بَيْنَ ... وَ بَيْنَ); 3) тенгдош бўлмоқ; 4) ҳамроҳ бўлмоқ, ҳамроҳлик қилмоқ; 5) ҳаж ва умра амалларини қўшиб бажармоқ; IV أَقْرَنَ 1) қўшмоқ, бириктирмоқ, қўшиб олиб бормоқ; ~ الصَّيَّادُ овчи бир ўқ билан икки қушни уриб туширди; 2) пишмоқ, етилмоқ (*яра ҳақида*); 3) куч бағишламоқ, қувватни зиёда қилмоқ; VI تَقَارَنَ қиёсланмоқ, солиштирилмоқ; VIII اقْتَرَنَ 1) (*к. билан дир*) бирикмоқ, қўшилмоқ, боғланмоқ (ب); ~ بِالمَرْأَةِ никоҳига олмоқ, уйланмоқ; ~ـتْ بِهِ унга турмушга чиқмоқ; 2) *эск.* орқадан эргашмоқ, ортдан бормоқ; X اسْتَقْرَنَ пишмоқ, етилмоқ (*яра ҳақида*)

– اقْتِرَانٌ 1) иттифоқ; бирикиш, қўшилиш; *астр.* бирлашиш (*қар.* اقْتِرَانِيٌّ); 2) никоҳ, уйланиш, тўй

– اقْتِرَانِيٌّ *астр.* синодик (*икки самовий жисмнинг бир-бирига бирлашгандай бўлиб кўриниши*)

– أَقْرَنُ *мн.* قَرْنَاءُ *кўп.* قُرْنٌ шохли, мугузли; ~ حَيَّةٌ قَرْنَاءُ الحَوَاجِبِ туташқош, бароқ қошли; шохли илон

– قَارِنٌ : ~ رَجُلٌ 1) ёнида қиличи бор одам, қиличли одам; 2) ёнида ўқлари бор одам; 3) ҳаж ва умра амалларини қўшиб бажарган одам

– قَارُونُ *алиф.б.қар.*

– قِرَانٌ 1) бирикиш, қўшилиш; никоҳ, тўй; 2) *астр.* қирон, яқинлашиш (*икки самовий жисмнинг бир-бирига ўта яқин келиши*)

– قُرَانَى жуфт қилиб боғланган, жуфт қилиб қўшилган; جَاؤُوا ~ وَ فُرَادَى улар жуфт-жуфт ва якка-якка бўлиб келишди

– قِرْنَانَا *бот.* қизил мевали бута

– قَرْنٌ *кўп.* قُرُونٌ 1) шох, мугуз; 2) *шунинг-дек:* ~ الاسْتِشْعَارِ пайпаслагич, баъзи ҳайвонларнинг мўйловсимон қўли; 3) қўзоқ; уруғ косаси; 4) аср, юзйиллик; давр; القُرُونُ الوُسْطَى ўрта асрлар; 5) авлод, насл, зурриёт; 6) *бот.* қизил мевали бута; 7) соч ўрими, бир ўрим соч; *шунингдек:* ~ الهَوْدَجِ аёллар учун туя устига ўрнатилган ўриндиқнинг арқони; ◊ ~ الجَبَلِ тоғ чўққиси; ~ الرَّأْسِ бошнинг энг тепа қисми; ~ الشَّمْسِ қуёшнинг тонгда биринчи бўлиб кўринадиган тиғи; ~ القَمَرِ ярим ойнинг шохи (чети); ~ الغَزَالِ а) *бот.* Алп. (*тоғи*) бинафшаси; б) пирожний тури; أَبُو ~ *зоол.* нарвал, яккашох (*ҳайвон номи*); وَحِيدُ الـ~ каркидон; ذُو القَرْنَيْنِ *тар.* Зулқарнайн (*И - кандарнинг лақаби*); قُرُونُ البَحْرِ денгиз маржонлари; ~ الخِلَافَاتِ بَيْنَهُمْ ذَرَّ улар орасида ихтилофлар чиқа бошлади

– قَرْنٌ[2] тенг, тенгқур, бир қурам; هُوَ عَلَى ~ـي у билан менинг ёшимиз тенг; الـ~ فِي النَّاسِ замондошлар

– قَرْنٌ[1] наждликлар эҳром боғлайдиган (*ҳаж ва умра маросими учун*) жой номи

– قَرْنٌ[2] *кўп.* أَقْرَانٌ 1) халта, тўрва, сумка; 2) қилич

– قَرْنٌ[3] *кўп.* أَقْرَانٌ икки туяни бир-бирига боғлашга ишлатиладиган арқон

– قِرْنٌ *кўп.* أَقْرَانٌ 1) тенгдош; 2) тенг; 3) рақиб, рақобат қилувчи; 4) мардликда тенг келадиган

– قَرْنَانٌ шохли, мугузли

– قُرْنَةٌ *кўп.* قُرَنٌ, قِرَانٌ (*н. нингдир*) бурч - ги; туртиб чиққан жой, бўртиб чиққан жой, бўртиқ, дўнглик

– قَرْنِيٌّ 1) шохли; шохдан (мугуздан) қилинган; 2) шох (мугуз) шаклидаги; 3) қўзоқли

– قَرْنِيَّاتٌ *кўп.* қўзоқли ўсимликлар

– قَرْنِيَّةٌ *анат.* мугуз парда; الـ~ـةُ التِهَابُ *мед.* кўз мугуз пардасининг яллиғланиши; تَغْيِيرُ الـ~ـةِ *мед.* мугуз пардани кўчириб ўрнатиш

– قَرُونٌ 1) икки лўмма ёки икки дон - ни қўшиб ейдиган одам; 2) чопганида оёқларининг туёғи қўлларининг туёғи ўрнига тушадиган ҳайвон

– قَرُونَةٌ нафс, жон, руҳ

– قَرِينٌ 1) (*арава ва ҳ. к. ларга*) қўшилган; бириктирилган; 2) (*к. нингдир*) қўшаси, жуфти, қўшалоғи; 3) эр; 4) дўст, ўртоқ, ҳамкасб, касбдош, коллега; 5) (*халқ эътиқодича*) одамнинг арвоҳлар ичидаги ўхшаши; 6) *ат. от, мз.* Қарин; ◊ الصَّوَابِ ~ тўғри, хатоси йўқ

– قَرِينَةٌ *кўп.* قَرَائِنُ 1) хотин, рафиқа; 2) д - гона; 3) (*халқ эътиқодича*) аёл кишининг арвоҳлар ичидаги ўхшаши; 4) ҳолат, вазият; قَرَائِنُ الأَحْوَالِ юзага келган вазият, 5) дастлабки шарт-шароит, замин; 6) далил, исбот, баҳона, важ; *кўп.* кузатиш асосида олинган

маълумотлар; *шунингдек*, قَرَائِنُ مَادِّيَّةٌ *кўп. юр.* далиллар, жиноят белгилари; 7) *шунингдек*: قَرَائِنُ الْكَلَامِ контекст; 8) *юр.* фактнинг акси тасдиқланмагунча, тўғри деб топилган факт

– مُقَارِنٌ қиесловчи, солиштирувчи; қиёсий; ... الْبَحْثُ الْـ~ (*н. нидир*) қиёсан ўрганиш; ~ بَيَانٌ қиёсий диаграмма; النَّحْوُ الْـ~ қиёсий грамматика

– مُقَارَنَةٌ 1) қўшиш, бириктириш; 2) қиёслаш, солиштириш عِلْمُ ~ اللُّغَاتِ қиёсий тилшунослик; ... مَعَ لَا يَقْبَلُ هَذَا أَيَّ ~ буни ... билан мутлақо қиёслаб бўлмайди

– مُقْتَرِنٌ уйланган, хотинли, хотини бор

– مُقْتَرَنٌ *эск.* бириккан, боғланган, бошқанинг ортидан борувчи

– مُقْرِنٌ *эск.* енгувчи, ғолиб чиқувчи

– مَقْرُونٌ = مُقْرَنٌ

– مِقْرَنٌ *кўп.* مَقَارِنُ бўйинтуруқ

– مَقْرُونٌ уланган, бириккан, бириктирилган; ~ الْحَاجِبَيْنِ қоши туташ, туташ қошли

قَرْنَبَى *зоол.* қўнғизсимон ҳашорат; الْ ~ فِي عَيْنِ أُمِّهَا حَسَنَةٌ *мқл.* қурбақа боласини оппоғим дер, типратикан боласини силлиғим дер

قُرْنَاسٌ *ёки* قِرْنَاسٌ тоғнинг олдинга туртиб чиққан чўққиси

قُرْنَاقَةٌ *кўп.* اتٌ . милтиқнинг қўндоғи

قُرْنَبِيطٌ гулкарам

قَرْنَسَ совқотмоқ, совуқ емоқ, жунжимоқ

قَرْنَصَ тутиб олмоқ (*овда*), қўлга туширмоқ (*овда*)

– مُقَرْنَصٌ 1) чордона қуриб ўтирувчи; 2) *кўп.* اتٌ . *архит.* ганчкор карниз шаклидаги безаклар; 3) қўлга киритилган; ~ بَازٌ қўлга туширилган лочин

قَرْنَفُلٌ *жам. бот.* 1) қалампирмунчоқ; ~ الشَّاعِرِ қалампиргул (*чиннигул тури*); 2) *шунингдек*: شَجَرَةُ الْـ~ қалампирмунчоқ ўсимлиги

– قَرْنَفُلَةٌ *кўп.* اتٌ . қалампирмунчоқ

– قَرْنَفُلِيٌّ 1) қалампирмунчоққа оид; رَائِحَةٌ ~ـةٌ қалампирмунчоқ ҳиди; 2) оч қизил, пути; الدُّودَةُ الْـ~ـةُ пушти қурт (*пахта зараркунандаси*)

I قَرَهَ (а) قَرَهٌ (*одамнинг*) териси кўчиб тушмоқ; V تَقَرَّهَ = قَرَهَ

– أَقْرَهُ *мн.* قُرْهَاءُ *кўп.* قُرْهٌ териси кўчиб тушган (*одам*)

قَرَهُ كُوزٌ = قَرَهُ قُوزٌ *ёки* قَرَهُ جُوزٌ

قَرَهُ قُولٌ *кўп.* اتٌ . қоравул, қоравулхона; ~ شَرَفٍ фахрий қоравул

قَرَهُ كُوزٌ 1) Қоракўз (*халқ соялар театри номи*); 2) Қоракўз (*халқ қўғирчоқ театридаги бош персонаж номи*)

– قَرَكُوزَاتِيٌّ *кўп.* قَرَكُوزَاتِيَّةٌ соялар театри хўжайини

– قَرَهُ كُوزِيٌّ: ~ مَسْرَحٌ соялар театри

(قرو) V تَقَرَّى тадқиқ қилмоқ, ўрганмоқ; таҳлил (анализ) қилмоқ; X اسْتَقْرَى ўрганмоқ, тадқиқ қилмоқ

– اسْتِقْرَاءٌ 1) ўрганиш, тадқиқ қилиш; 2) *фалс.* ташқи фактлардан умумий хулоса чиқариш, индукция

– اسْتِقْرَائِيٌّ индуктив; الطَّرِيقَةُ الْـ~ـةُ индуктив метод (услуб)

– قَرًا *кўп.* أَقْرَاءٌ, قِرْوَانٌ бел, одамнинг бели

– قَرْوٌ[1] *кўп.* أَقْرَاءٌ 1) тоғора, тос; 2) ҳайвонларни суғоришда ишлатиладиган тоғара; ~ الْخَشَبِ эман, дуб; 3) узун қилиб кавланган ҳовуз; 4) хурмо дарахтининг таг қисми (*ичини ўйиб олиб, унда шароб тайёрлаганлар*)

– قَرْوٌ[2] *кўп.* قُرُوٌّ, أَقْرَاءٌ, أَقْرٍ қамишнинг ички бўш қисми

– قَرْوَاءُ : ~ نَاقَةٌ узун ўркачли туя

– قَرْوَانَةٌ *кўп.* اتٌ . ёғочтовоқ

– قَرْوَةٌ[1] жомча, жом; итга овқат ёки сув бериладиган идиш

– قَرْوَةٌ[2] мояк терисининг катталашиши (*эскакларда*)

– قَرْوَةٌ *ёки* قُرْوَةٌ = قَرْوَةٌ

– قَرْوًى одат, бажаришга ўрганиб қолинган иш; رَجَعَ إِلَى قَرْوَاهُ у ўзининг эски одатига қайтди

قَرْوَاشٌ *ат. от, мз.* Қирвош

I قَرَى[1] (и) قِرًى 1) меҳмон қабул қилмоқ, меҳмон қилмоқ; 2) *эск.* айланиб чиқмоқ, кезиб чиқмоқ (*мамлакатни*); قَرَى[2] (и) قَرْيٌ, قَرًى йиғмоқ, тўпламоқ (*сувни*); IV أَقْرَى меҳмон қабул қилмоқ, меҳмон қилмоқ; меҳмоннавозлик қилмоқ; VIII اقْتَرَى = I; X اسْتَقْرَى 1) кезмоқ, кезиб чиқмоқ; الْبِلَادَ ~ юртма-юрт кезмоқ; 2) *эск.* кетидан бормоқ, кузатмоқ

– قَارِيَةٌ *кўп.* اتٌ . قَوَارٍ, 1) *денг.* пастки тўғри елкан; 2) *зоол.* кўркинак, бўздоқ (*кичикроқ қуш*); 3) қиличнинг тиғи, дами

– قَرَوِيٌّ қишлоқона, қишлоқлик, қишлоқи; деҳқон

– قَرَوِيَّةٌ қишлоқи аёл, қишлоқли аёл, деҳқон аёл

– قِرًى 1) меҳмондўстлик, меҳмоннавозлик; 2) зиёфат, меҳмондорчилик; ◊ أُمُّ الْـ~ ут, олов

قِرًى[2] ҳовузга тўпланган сув

– قَرْيَةٌ *кўп.* قُرًى қишлоқ; الْـ~ الْأُولِمْبِيَّةُ *спорт.* Олимпиада қишлоғи; ~ النَّمْلِ чумоли уяси; قَرْيَتَانِ Маккайи мукаррама ва Тойифи шариф шаҳарлари; ◊ أُمُّ الْقُرَى Маккаи мукаррама ва Мадинаи мунаввара шаҳарлари *ёки* Маккаи мукаррама ва Тойифи шариф шаҳарлари

– قَرِيَّةٌ : ~ ابْنُ الْـ *ат. от, мз.* Ибну-л-Қиррийя

– مِقْرًى, مِقْرَاءٌ меҳмондўст, хушмуомала

– مِقْرَاةٌ = مِقْرًى

– مِقْرًى ёмғир суви тўпланадиган жой, сехона

I قَزَّ (а/и, у) قَزٌّ (*к. дандир, н. дандир*) жирканмоқ (عَنْ); II قَزَّزَ 1) шишага айлантирмоқ ёки шишасимон моддага айлантирмоқ; 2) ойна ўрнатмоқ; V تَقَزَّزَ (*к. дандир, н. дандир*) жирканмоқ, нафратланмоқ (عَنْ, مِنْ); (*н. дандир*) кўнгил айнимоқ, беҳузур бўлмоқ (مِنْ); مَوْقِفٌ تَتَقَزَّزُ مِنْهُ النَّفْسُ кўнгилни беҳузур қиладиган вазият

– تَقَزُّزٌ жирканиш, нафратланиш; кўнгил аниш, беҳузур бўлиш

– قَازُوزَةٌ *алиф.б.қ.*

– قَزٌّ[1] ипак, шойи; ~ الْـ دُودَةُ ипак қурти; جَوْزَةُ ~ الْـ пилла

– قَزٌّ, قُزٌّ, قِزٌّ[2] жирканч, кўнгилни беҳузур қиладиган

– قَزَّازٌ 1) ипакфуруш; 2) тўқувчи

– قَزَّازٌ, قِزَّازٌ ойна, шиша; ~ لَوْحٌ дераза ойнаси

– قَزَازَةٌ, قِزَازَةٌ *кўп.* اتٌ . قَزَازِيزُ, бутилка, шиша идиш

I قَزَحَ (а) قَزْحٌ (*овқатга*) зиравор қўшмоқ, доривор солмоқ; الْقِدْرَ ~ қозонга зиравор ташламоқ; II قَزَّحَ (*нутқни*) безамоқ, зийнатламоқ, бўрттирмоқ; الشَّجَرَ ~ тез ўсиши учун дарахт тагига сийдик қуймоқ; V تَقَزَّحَ шохлаб (сершох бўлиб) кетмоқ

– تَقَازِيحُ *кўп.* зираворлар, овқатни хуштаъм қиладиган дориворлар

– تَقَزُّحٌ шохлаб (сершох бўлиб) кетиш; ~ الضَّوْءِ *физ.* нурнинг таркибий қисмларга ажралиши

– قَزَحٌ[1] *ёки* قِزَحٌ *кўп.* أَقْزَاحٌ зираворлар, дориворлар

– قَزَحٌ[2] итнинг сийдиги

– قُزَحُ *ёки* قُزَحُ *миф.* Қузаҳ; а) шайтоннинг исми; б) булутларни бошқарувчи фаришта-нинг исми; с) Муздалифадаги тепаликнинг номи; ◊ ~ قَوْسُ камалак

– قُزَحَةٌ камалак жилолари, ранглари

– قُزَحِيَّةٌ *анат.* кўзнинг рангдор пардаси; التِّهَابُ الْـ~ الْـ кўз рангдор пардасининг яллиғланиши

– قَزُّوحٌ *бот.* тошчўп

– مِقْزَحَةٌ зираворлар солинадиган идиш

I قَزَعَ (а) قَزْعٌ 1) боланинг сочи чала олинмоқ, бошнинг у ер-бу ерида қолдириб

соч олинмоқ; قَزَعَ (а) قُزُوعٌ тез югурмоқ, шошилмоқ; الظَّبْيُ ~ кийик ҳуркиб қочди; II قَزَّعَ 1) бошнинг у ер-бу ерида қолдириб соч олмоқ, сочни чала олмоқ; 2) *эск.* чопишга, югуришга (*отни*) қўйиб юбормоқ, чопар қилиб юбормоқ; قَزَّعَ لِلأَمْرِ *эск.* мажбурият юкламоқ, топшириқ бермоқ; V تَقَزَّعَ чопишга (югуришга) тайёр турмоқ (*от ҳақида*)

– قَزَعٌ латта, латта бўлаги, бир парча лата; ~ مَا فِي السَّمَاءِ осмонда булут йўқ

– قَزَعٌ *жам.* патсимон булутлар; رَهْجِيٌّ ~ патсимон қават-қават булутлар

– قُزْعَةٌ, قَزْعَةٌ бир тутам қилиб боғланган соч

– قَزَعَةٌ *кўп.* قَزَعٌ туяларнинг кичиги, бўталоқ

– قُزْعَةٌ паст бўйли (пакана) одам

– مُقَزَّعٌ 1) бошининг у ер- бу ерида тукгна қолган одам; 2) мол-мулк қўлидан кетиб майда туяларигина қолган одам; مِنَ الْخَيْلِ ~ пешонасида сочи оз қолган от; 3) енгил, чаққон, эпчил; 4) *эск.* чопар, бирон-бир топшириқни олиб борувчи

قَزْقَزَ тиш билан чақмоқ, қарсиллатиб чакмоқ; لُبًّا ~ писта (семичка) чақмоқ

– قَزْقَزَةٌ чақиш, қарсиллатиб чақиш

I قَزَلَ (и) قَزْلٌ, قَزَلَانٌ оқсоқланмоқ, оқсоқланиб юрмоқ

– أَقْزَلُ оқсоқланиб юрадиган *(одам)*, оқсоқ *(одам)*

قَزَلٌ оқсаш, оқсоқланиш, чўлоқланиш

I قَزِمَ (а) قَزَمٌ *эск.* пасткаш бўлмоқ, паст кетмоқ, разил бўлмоқ; VI تَقَازَمَ паст бўйли (пакана) бўлиб туғилмоқ

– قَزَمَةٌ = قَازِمَةٌ

– قَزَمٌ[1] *кўп.* أَقْزَامٌ 1) паст бўйли (пакана) одам, лилипут; 2) *кўп.* قُزُمٌ *эск.* пасткаш, разил, қабиҳ

– قَزَمٌ[2] пасткашлик, тубанлик, қабиҳлик, қабоҳат

– قَزَمَةٌ (*сол.* قَازِمَةٌ[2]) *кўп.* قَزَمٌ болта; кирка, кемон

قَزَانٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) қозон; الْمَاءِ ~ сув қайнатадиган қозон; 2) паровознинг қозони

– قَزَانْجِيٌّ *кўп.* قَزَانْجِيَّةٌ қозон қуювчи, дегрез, буғ қозонига қаровчи

I (قسّ) قَسَّ[1] (а/у) قُسُوسَةٌ руҳоний бўлмоқ, поп бўлмоқ; قَسَّ[2] (а/у) قَسٌّ қидирмоқ, изламоқ; الْقَوْمَ ~ ярамас сўзлар билан одамларга озор бермоқ; II قَسَّسَ (*туяларни*) ўтлатмоқ, боқмоқ; V تَقَسَّسَ = قَسَّ[2]

– قَسٌّ[1] *кўп.* قُسُوسٌ руҳоний, поп; протестант мазҳабидаги руҳоний; черков руҳонийси

– قَسٌّ[2] *ёки* قَسٌّ[1] *ёки* قَسٌّ бўҳтон, ғийбат; чақимчилик

– قُسٌّ[2] Қусс ибн Саид ал-Иёдий (нотиқлиги билан машҳур бўлган руҳоний)

– قَسَّاسٌ ғийбатчи, гап ташувчи

– قُسَاسٌ Арманистондаги тоғнинг исми (*бу тоғ ўзидаги темир рудаси билан машҳур*)

– قُسَاسِيٌّ : قُسَاسٌ *сўзидан нисбий сифат*; ~ سَيْفٌ Арманистон тоғидаги темирдан иланган қилич

– قُسُوسَةٌ руҳонийлик мансаби

– قَسِّيٌّ *ёки* قَسِّيَّةٌ ипак аралашган матодан тикилган кийим

– قَسٌّ = قُسُسٌ, قَسَاوِسَةٌ *кўп.*

(قسأن) أَقْسَأَنَّ қуриб қотиб кетмоқ; الْعُودُ ~ шох қуриб қотди

– قَسْأَنِيَّةٌ қаттиқлик. қуриб қотиб кетганлик

I قَسَبَ (у) قُسُوبٌ қотмоқ, қотиб кетмоқ; قَسَبَ (и) قَسْبٌ оқмоқ (*сув ҳақида*); تِ الشَّمْسُ ~ қуёш бота бошлади

– قُسَابَةٌ хурмонинг ярамаси, паст навлиси

– قَسْبٌ[1] қаттиқ

– قَسْبٌ[2] қуритилган хурмо; оғизда тез эриб кетадиган хурмо

– قَسِيبٌ : الْمَاءِ ~ сувнинг шилдираб (*шадираб*) оқиши

– قَسِيبٌ жуда узун; رَجُلٌ ~ довюрак одам

I قَسَحَ (а) قَسَاحَةٌ, قُسُوحَةٌ қаттиқ бўлмоқ, пишиқ бўлмоқ, мустаҳкам бўлмоқ

– قَاسِحٌ пишиқ, мустаҳкам; رُمْحٌ ~ қаттиқ (пишиқ) найза

قَسْحَرَ ҳароратни ўлчамоқ (قَاسَ الْحَرَارَةَ *дан*)

– قَسْحَرٌ термометр

– قَسْحَرَةٌ ҳароратни ўлчаш

I قَسَرَ (и) قَسْرٌ (*н. нидир бажаришга*) қистамоқ, ундамоқ, мажбур қилмоқ (عَلَى) VIII اقْتَسَرَ = I

– قَاسِرٌ қистовчи, мажбур қилувчи

– قَسْرٌ 1) зўрлаш, мажбурлаш, мажбур қилиш; I ~ куч ишлатиб, мажбуран; عَلَى طَرِيقِ الـ~ зўрлик билан; 2) Қаср (*қабила номи*)

– قَسْرِيٌّ 1) мажбурий; 2) бажарилиши шарт бўлган

– قَيْسَارِيَّةٌ *қар.* قيسر

I (قسط) قَسَطَ (и,у) قَسْطٌ адолатли бўлмоқ, адолат билан иш тутмоқ; قَسَطَ (у) قَسْطٌ, قُسُوطٌ адолатсизлик қилмоқ, адолатдан четлашмоқ; قَسِطَ (а) قَسَطٌ оёқлари тик ва тўғри бўлмоқ (*ҳайвон ҳақида*); II قَسَّطَ (*туловни*) бир неча муддатларга бўлмоқ, бўлиб-бўлиб тўламоқ; IV أَقْسَطَ = I; V تَقَسَّطَ 1) қисмларга бўлинмоқ; 2) ўртада бўлишиб олмоқ; ~نَا الشَّيْءَ بَيْنَنَا биз нарсаларни ўртада бўлишиб олдик

– أَقْسَطُ[1] *мн.* قَسْطَاءُ *кўп.* قُسْطٌ тана аъзолардан бири қуриб (қотиб) қолган *(одам)*

– أَقْسَطُ[2] энг адолатли, ўта ҳақиқатгўй

– تَقْسِيطٌ бўлиб-бўлиб тўлаш; بِالْ~ бўлиб-бўлиб, муддатларга бўлиб

– قَاسِطٌ *кўп.* قَاسِطُونَ, قُسَّاطٌ 1) ноҳақ, адолатсиз; وَ أَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا *қур.* адолатсиз кишилар эса, албатта, жаҳаннамга ўтин бўладилар; 2) *эск.* адолатли иш тутувчи; 3) *ат. от, мз.* Қосит

– قُسْطٌ табобатда ишлатиладиган гиёҳнинг номи

– قِسْطٌ[1] 1) адолатли, одил (*жинс ва сонда ўзгармайди*); 2) адолат, одиллик

– قِسْطٌ[2] *кўп.* أَقْسَاطٌ 1) улуш, ҳисса; عَلَى أَقْسَاطٍ бўлиб-бўлиб; تَأْمِينٍ ~ суғурта мукофоти; أَسْهَمَ ~ فِي ... بِأَكْبَرِ (*бирор н. га*) энг катта улуш қўшмоқ; 2) туловнинг навбатдаги қисми; 3) облигация; 4) дарс соати

– مُقْسِطٌ адолатли, одил

قَسْطَرَ 1) синаб кўрмоқ, тажриба қилиб кўрмоқ; (*танганинг*) сифатини аниқламоқ; 2) *мед.* катетер ишлатмоқ

– قَسْطَارٌ билимдон одам, яхши биладиган одам

– قَسْطَرٌ *кўп.* قَسَاطِرَةٌ = قِسْطَارٌ

– قَسْطَرَةٌ *мед.* катетер

قُسْطَاسٌ, قِسْطَاسٌ *кўп.* قَسَاطِيسُ энг аниқ ўлчайдиган тарози; заргарнинг тарозиси; ◊ بِالْعَدْلِ وَ الـ~ адолат билан ва баб-баравар

قَسْطَلٌ[1] жанг пайтида кўтариладиган чанг; ◊ ~ أُمُّ фалокат, бахтсизлик

– قَسْطَلٌ[2] *кўп.* قَسَاطِلُ 1) сув трубаси; قَسَاطِلُ الْغَازِ газопровод; 2) *бот. жам.* каштан (*дарахт*)

قَسْطَلَانِيٌّ камалак

I قَسَعَ (а) قَسْعٌ гардан тарафга суриб қўймоқ

I (قسم) قَسَمَ (а) قَسْمٌ 1) бўлмоқ, қисмларга ажратмоқ; نَقْسَمُ الْعَرَبَ عَرَبَيْنِ كَمَا يَقُولُونَ! *маж.* айтганларидек, буни тенг иккига бўламиз (*н. нингдир ҳақини тўлашда*); 2) (*бирор к. билан*) бирга баҳам кўрмоқ, шерик бўлмоқ (*ғам, ташвиш ҳақида*); 3) (*к. ларнингдир орасига*) тарқатмоқ, тақсим қилмоқ (عَلَى *ёки* بَيْنَ); (*к. гадир*) ажратиб бермоқ, ҳисса чиқариб бермоқ (لِ); 4) *мат.* тақсим қилмоқ; عَدَدًا عَلَى ~ сонни ...га бўлмоқ; قَسَمَ (у) قَسَامَةٌ чиройли, хушрўй бўлмоқ; ◊ اللهُ عَلَيْهِ هَذَا! ~пешонасига Оллоҳнинг ёзгани шу!; عَلَى مَا قَسَمَ Оллоҳнинг берган насибаси (*меҳмоннинг олдига қўйилган н. ҳақида*); II قَسَّمَ 1) жуда кўп қисмларга бўлиб ташламоқ; ўзаро тақсим қилиб олмоқ (بَيْنَ); 2) (*жинларни ҳайдаш учун к. гадир*) афсун ўқимоқ (عَلَى); III قَاسَمَ 1) (*бирор киши билан*) бирга баҳам кўрмоқ,

шерик бўлмоқ (*ғам, ташвиш ҳақида*); 2) (*н. дадир*) қасам ичмоқ, сўз бермоқ (عَلَى); عَلَى ~ الدُّخَان чекмасликка қасам ичмоқ, сўз бермоқ (عَلَى); IV أَقْسَمَ 1) (*н. дадир*) қасам ичмоқ, сўз бермоқ (عَلَى); الْيَمِينَ أَمَامَ ~ ... кимнингдир олдида қасамёд қилмоқ; ... بِأَغْلاظِ الأَيْمَانِ أَنْ ~ энг хунук сўзлар билан ... борасида қасам ичмоқ; أُقْسِمُ بِشَرَفِي! ор-номусим ҳаққи қасам ичаман; ... أُقْسِمُ بِاللهِ الْعَظِيمِ أَنَّ Оллоҳ таолони ўртага қўйиб он ичаманки, ...; 2) (*к. гадир*) ёлвормоқ, худони ўртага қўйиб илтижо қилмоқ (عَلَى); أُقْسِمُ عَلَيْكَ أَنَّ сендан ёлвориб сурайманки, ...; V تَقَسَّمَ 1) тарқалмоқ, тарқалиб кетмоқ; қисмларга бўлинмоқ; 1) ўзаро бўлиб олмоқ; (*н. нидир*) навбатма-навбат, галма-гал бажармоқ; VI تَقَاسَمَ 1) ўзаро бўлишиб олмоқ; (*к. биландир*) бўлишмоқ (مَعَ); يَتَقَاسَمُ الْحِلْمُ أَفْئِدَتَهُمْ юракларни ваҳима босди; 2) бир-бирларига ваъда беришмоқ; تَقَاسَمُوا يَمِينًا улар бир-бирларига ваъда беришди; VII انْقَسَمَ (*қисмларга*) бўлинмоқ إِلَى; VIII اقْتَسَمَ 1) (*ўзаро*) бўлиб олмоқ (بَيْنَ); 2) (*к. биландир*) баҳам кўрмоқ (*мас., ғамни* بَيْنَ); X اسْتَقْسَمَ (*найза ёки камон ўқи ёрдамида*) бўлакка бўлмоқ (بِالأَزْلامِ *ёки* بِالأَقْدَاحِ) (*жоҳилия давридаги араблар-да*); 2) онт ичишни сўрамоқ; 3) бўлишни, тақсимлашни сўрамоқ

– اقْتِسَامٌ бўлиш, тақсимлаш

– أُقْسُومَةٌ *кўп.* أَقَاسِيمُ ҳисса, улуш, бўлак

– انْقِسَامٌ 1) тарқоқлик, узилиб қолишлик; 2) бўлиниш, парчаланиш

– انْقِسَامِيٌّ 1) парчаланишга оид; النَّشَاطُ الْـ~ парчалаш, орани бузишга қаратилган фаолият; 2) орага низо солувчи, нифоқ солувчи

– تَقْسِيمٌ *кўп.* تَقَاسِيمُ, ـَاتٌ 1) бўлиш, тақсим қилиш, бўлиб ташлаш, тақсимот; 2) الْعَمَلِ ~ меҳнат тақсимоти; 2) афсун ўқиш, кўф-суф қилиш, афсун; 3) *кўп.* تَقَاسِيمُ *муз.* даромад, сарахбор; тайёргарликсиз, ичдан тўқиш, экспромт; 4) якка ижро этиладиган, соло; 5) маъмурий бирлик

– تَقْسِيمَةٌ *кўп.* تَقَاسِيمُ купе (*вагондаги*)

– قَاسِمٌ 1) бўлувчи, тақсим қилувчи; 2) (*мас., ғам-андуҳни*) бирга баҳам кўрувчи; 3) *мат.* а) бўлувчи; الْـ~ الأَعْظَمُ الْمُشْتَرَكُ энг катта умумий бўлувчи; الْـ~ الأَصْغَرُ الْمُشْتَرَكُ энг кичик умумий бўлувчи; 2) махраж; 3) *ат. от, мз.* Қосим

– قَسَامٌ, قَسَامَةٌ гўзаллик, барнолик, хушрўйлик

– قَسَامٌ[2] ҳаддан ортиқ иссиқлик, ҳароратнинг ўта баландлиги

– قَسَامِيٌّ янги кийимни биринчи бор тахлаб берувчи киши

– قَسْمٌ: حَصَاةُ الْـ~ *эск.* саёҳат давомида сув тақчил бўлганида, идиш ичига солинадиган тақсим тоши (*ҳар бир сайёҳга шу тошни кўмадиган миқдорда сув тегади*)

– قَسَمٌ *кўп.* أَقْسَامٌ қасам, онт; صِيغَةُ الْـ~ қасам шакли, варианти; حَرْفُ الْـ~ *грам.* қасамни ифодаловчи юклама; !الْـ~ онт ичаман!

– قِسْمٌ *кўп.* أَقْسَامٌ 1) қисм, бўлак, улуш; 2) бўлим; 3) (*мас., вагондаги*) купе; 4) (*полиция*) участкаси; 5) (*шаҳар*) даҳаси, ноҳияси

– قِسْمَةٌ *кўп.* قِسَمٌ 1) қисмат, тақдир, пешона, улуш, насиб; (وَحْشَةٌ) طَيِّبَةٌ ~ُهُ унинг бахти кулган (бахти қаро); 2) *мат.* бўлиниш; خَارِجُ الْـ~ бўлинма; قَابِلِيَّةُ الْـ~ бўлинишлик, бўлина олишлик; الْعَمَلِ ~ меҳнат тақсимоти; 3) мерос; бўлиб олинган мерос бойлик

– قَسِمَةٌ *кўп.* ـَاتٌ юз бичими; وَجْهٌ بَدِيعُ الْقَسَمَاتِ гўзал юз, чиройли юз; وَجْهٌ مُرَتَّبُ الْقَسَمَاتِ қоши-кўзи келишган мутаносиб

– قَسِيمٌ[1] чиройли, гўзал, хушрўй

– قَسِيمٌ[2] *кўп.* قُسَمَاءُ 1) (*к. биландир н. нидир*) баҳам кўрувчи; 2) иштирокчи, шерик; فِيمَا قُسِمَ لَنَا مِنَ الْحُلْوِ وَ الْمُرِّ у бизнинг аччиқ-чучугимизни бирга тортишган; 2) *кўп.* أَقْسِمَاءُ (*бирор н. нинг*) иккинчи ярми; 3) нусха, копия, дубликат

– قَسِيمَةٌ[1] онт, қасам

– قَسِيمَةٌ[2] *кўп.* قَسَائِمُ 1) квитанция; دَفْتَرُ الْقَسَائِمِ квитанциялар дафтарчаси; 2) қирқиб олинадиган талон, купон; 3) варақа, ордер; транспортда бепул юриш гувоҳномаси; الْخُبْزِ ~ нон карточкаси, бонна; 4) атир-упа қутиси

– مُقَاسِمٌ 1) бирга иштирок этувчи; 2) бирга баҳам кўрувчи; 3) шерик, ҳамтовоқ

– مُقَاسَمَةٌ 1) бирга иштирок этиш; 2) бирга баҳам кўриш, бирга бўлишиб олиш

– مُقْتَسِمٌ = مُقَسِّمٌ

– مَقْسَمٌ *кўп.* مَقَاسِمُ купе (*мас., вагондаги*)

– مُقْسَمٌ *эск.* қасам ичишга олиб келадиган ҳолат; қасам

– مُقَسَّمٌ гўзал, чиройли; رَجُلٌ ~ُ الْوَجْهِ очиқ чеҳрали киши

– مُقَسِّمٌ 1) бўлувчи; тақсим қилувчи; الْمِيَاهِ ~ُ сув тақсимлагич

– مُقَسِّمَةٌ *эск.* ўз эркалашларини, ноз-карашмаларини кўпчиликка улашувчи аёл, енгил табиатли аёл; الْمُقَسِّمَاتُ *эск.* (*ёмғир ва бошқа илоҳий неъматларни тақсимловчи*) фаришталар

– مَقْسُومٌ 1) бўлинган, тақсим қилинган; 2) *иқт. мол.* акциядан келган даромад, акциядорлар даромади; 3) *мат.* бўлинма; عَلَيْهِ ~ бўлувчи

I (قسو) قَسَا (*у*) قَسَاوَةٌ, قَسْوَةٌ 1) (*бирор к. га муомалада*) қаттиққўл бўлмоқ; золим бўлмоқ (عَلَى); 2) (*бирор к. га*) талабчан бўлмоқ (عَلَى); II قَسَّى бағритошлик қилмоқ, дийдасини қотирмоқ; 2) *тех.* тобламоқ; III قَاسَى чидамоқ, чидаш (бардош) бермоқ; IV أَقْسَى = II; V تَقَسَّى бағритош бўлмоқ, дийдаси қотмоқ

– تَقْسِيَةٌ *тех.* тоблаш; الْفُولَاذِ ~ пўлатни т - блаш

– قَاسٍ *мн.* قَاسِيَةٌ *кўп.* قُسَاةٌ 1) золим, бағритош; قَاسِي الْقَلْبِ дийдаси қаттиқ, қаҳри қаттиқ, бераҳм; 2) қаттиққўл, талабчан; تَجْرِبَةٌ قَاسِيَةٌ қаттиқ синов; شُرُوطٌ قَاسِيَةٌ қийин шарт-шароит; 3) қаттиқ, мустаҳкам; ~ حَجَرٌ қаттиқ тош

– قَسَاوَةٌ 1) золимлик, шафқатсизлик; ~بِ шафқатсизларча; 2) қаттиққўллик, оғирлик, қийинлик

– قَسْوٌ, قَسْوَةٌ 1) золимлик, шафқатсизлик; 2) қаттиққўллик, талабчанлик; الأَيَّامِ ~ ҳаёт машаққати

– قَاسٍ[1] = قَسِيٌّ

– قَسِيٌّ[2] *кўп.* قِسْيَانٌ 1) сифати паст, паст навли; қалбаки, ясама, сохта; دِرْهَمٌ ~ қалбаки танга; 2) совуқ, изғиринли; عَشِيَّةٌ ~ةٌ изғиринли тун; ~ عَامٌ қаттиқ (қийин, оғир) келган йил (*совуқдан, иссиқдан ёки қаҳатдан*)

– قِسِيٌّ: قَوْسٌ *сўзининг кўплиги*

– مُقَاسَاةٌ чидаш, бардош бериш

– مَقْسَاةٌ: الذَّنْبُ ~ لِلْقَلْبِ гуноҳ юракни (кўнгилни) тошбағир қилади

قَسْوَرَ кексаймоқ, қаримоқ

قَسْوَرَةٌ, قَسْوَرٌ[1] йўлбарс

– قَسْوَرَةٌ[2] *кўп.* قَسْوَرٌ чўлда ўсадиган гиёҳнинг номи

I قَشَّ (*а/у*) قَشٌّ 1) бермоқ, териб олмоқ, танлаб олмоқ; 2) супурмоқ; 3) *карт.* юришда карталарни йиғиштириб олмоқ; 4) қуримоқ (*ўсимлик ҳақида*); II قَشَّشَ (*похолни*) ўрмоқ, йиғиштирмоқ; 2) супурмоқ; 3) алдаб ўзпаштирмоқ, шилиб олмоқ

– قَشٌّ *жам.* похол; الأُرُزِّ ~ шоли похоли; ~ الْبَحْرِ сув ўтлари; كُرْسِيُّ الْـ~ тўқима стул

– قَشَّاشٌ 1) супурувчи, фаррош; وَرَقَةٌ ~ةٌ *карт.* козир; 2) *шунингдек:* ~ قِطَارٌ ҳамма станцияларда тўхтаб ўтувчи поезд

– قُشَاشٌ қуриган поялар; похол

– قُشَاشَى 1) шудгордан териб олинган бошоқлар; 2) ахлат, супринди

– قَشَّاشَةٌ *кўп.* ـَاتٌ атрофига четан тўқилган бутилка

– قَشُوشٌ *карт.* козир

– قَشَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ . бир дона похол поя; ~ حِيَارُ сиркалаш учун узилган майда бодринглар;

يَتَعَلَّقُ (يَتَشَبَّثُ) الْغَرِيقُ بِالْ~ *мтл.* чўкаётган одам чўпга (*сўзма-сўз;* похол пояга) ҳам ёпишади; الْ~ الَّتِي سَتَقْصِمُ ظَهْرَ الْبَعِيرِ *мтл.* сабр косасини тўлдирган сўнгги томчи (*сўзма-сўз:* туянинг белини синдирган похолпоя)

– قَشَّةٌ 1) *зоол.* хонқизи, тугмача қунғиз; 2) маймун; маймуннинг урғочи боласи; 3) жуссаси кичик қизалоқ

– قَشِيشٌ 1) ахлат, суприндн; 2) шитирлаган товуш

– مِقَشَّةٌ *кўп.* اتٌ َ супурги

I **قَشَبَ** (*и*) قَشْبٌ заҳар қўшмоқ; заҳар аралаштирмоқ, заҳарламоқ; الطَّعَامَ بِالسُّمِّ ~ таомга заҳар қўшмоқ; نِي رِيحُهُ ~ У менга озор берди, у менга азият етказди

– قَشْبٌ, قَشْبٌ[1] *кўп.* أَقْشَابٌ 1) заҳар, оғу; 2) тананинг совуқ олган (урган) жойи

– قَشْبٌ[2] занг

– قَشْبَانِيَّةٌ эскирган чопон, тўзиган тўн

– قَشْبَةٌ хасис одам, қурумсоқ одам

– قَشِيبٌ 1) 1) янги, тоза; 2) ялтироқ, ялт - раган; 3) занг босган, занглаган; ~ سَيْفٌ занг босган қилич

– مُقَشَّبٌ (*н.дир*) аралашган, омухта бўлган; ~ حَسَبٌ тоза бўлмаган насаб; رَجُلٌ ~ الْحَسَبِ насли-насаби тоза бўлмаган одам

قَشْبَرَ ўтин майдаларини (чиқиндиларини) термоқ

I **قَشَدَ** (*у*) قَشْدٌ қаймоқ олмоқ, қаймоғини олмоқ

– قِشْدَةٌ 1) қаймоқ; 2) *бот.* ананас

I **قَشَرَ** (*и, у*) قَشْرٌ пўстини олмоқ, артмоқ; (*меваларни*) тозаламоқ; II قَشَّرَ (*шоли*) оқламоқ; пўстини олмоқ, артмоқ; (*меваларни*) яхшилаб тозаламоқ; ~ الْبَطَاطِسَ картошка тозаламоқ; V تَقَشَّرَ тозаланмоқ, артилмоқ, оқланмоқ; VII انْقَشَرَ тозаланмоқ, оқланмоқ, шилиб олинмоқ; пўсти артилмоқ, пўсти тозаланмоқ

– أَقْشَرُ *мн.* قُشْرٌ *кўп.* قُشْرٌ 1) оқланган (*мас., шоли*); тозаланган, пўсти артилган, қирилган; 2) тўқ қизил рангдаги, қипқизил

– قَاشِرَةٌ бошдаги жароҳат, бошдаги яра

– قَاشُورٌ қурғоқчилик бўлган йил

– قَاشُورَةٌ = قَاشُورٌ

– قُشَارَةٌ пўчоқ, пўст

– قِشْرٌ пўсти кўп, пўстлоғи кўп, пўсти қалин; ~ تَمْرٌ пўсти қалин хурмо

– قِشْرٌ *кўп.* قُشُورٌ 1) пўст, пўчоқ; 2) қобиқ, парда; 3) устки қатлам, сирт; 4) балиқ тангаси; 5) бош кепаги; 6) илоннинг ташлаган пўсти; ◊ الْ~ қаҳва, кофе (*Яманда: қаҳва пўстлоғидан тайёрланган ичимлик*); ~ الْبَيَاضِ Нил окуни (*балиқ*); ~ الرَّجُلِ *маж.* и - сон кийими

– قُشْرَةٌ ерни ювиб кетадиган кучли ёмғир

– قِشْرَةٌ *кўп.* اتٌ َ 1) пўст, пўчоқ; 2) қобиқ, парда; ~ الْأَرْضِ ер қобиғи; 3) устки қатлам, сирт; 4) балиқ тангаси; 5) қасмоқ, ярадаги қорақўтир; ◊ لَا يُسَاوِي ~ الْبَصَلَةِ сариқ чақага арзимайдиган (*сўзма-сўз:* пиёзнинг пўстига ҳам тенг келмайди)

– قِشْرِيٌّ балиқнинг тангасига ўхшаш

– مُقَشَّرٌ тозаланган, артилган, арчилган, пўсти олинган; пўсти йўқ, пўстсиз

– مُقَشَّرٌ = مَقْشُورٌ

I **قَشَطَ** (*у*) قَشْطٌ шилмоқ, шилиб олмоқ, артмоқ; (*н. дандир*) қирмоқ, қиртишламоқ (عَنْ); الْقِشْدَةَ ~ қаймоқ олмоқ; II قَشَّطَ 1) ялангочламоқ, ечинтирмоқ, ялангоч қилмоқ; 2) таламоқ, ўғирлик қилмоқ, босқинчилик қилмоқ; V تَقَشَّطَ 1) ялангоч бўлмоқ, ялан-ғочланмоқ; 2) таланмоқ, хонавайрон бўлмоқ

– قُشَاطٌ[1], قَشَاطٌ қайиш, узатма қайиши

– قُشَاطٌ[2] *кўп.* اتٌ َ, أَقْشِطَةٌ шашка, пиёда; ошиқ (*қимор ўйнайдиган*); фишка (*турли ўйинларда ютуқни ҳисоблашда ишлатиладиган тош соққа*)

– قَشَّاطٌ 1) қароқчи, босқинчи, босмачи, ўғри

– قِشْطَةٌ қаймоқ; ◊ الْ~ *еки* شَجَرَةُ الْ~ *бот.* ананас; سَيِّدُ الْ~ бегемот, сув оти

– مِقْشَطٌ *кўп.* مَقَاشِطُ қизғиш

– مِقْشَطَةٌ рандалаш дастгоҳи; عَامِلُ الْ~ ра - дачи уста; أَعْمَالُ الْ~ рандалаш ишлари

I (قشع) **قَشَعَ** (*а*) قَشْعٌ тарқатмоқ, таратмоқ, сочмоқ, ёймоқ; قَشِعَ (а) قَشَعٌ кўрмоқ; قَشِعَ (а) قَشْعٌ қуримоқ, нами кетмоқ; IV أَقْشَعَ тарқалмоқ, йўқ бўлмоқ (*булут ҳақида*); V تَقَشَّعَ 1) тарқалмоқ, таралмоқ (*булут ёки туман ҳақида*); 2) очилиб кетмоқ (*ҳаво ҳақида*); VII انْقَشَعَ 1) тарқалмоқ, таралмоқ (*булут ёки туман ҳақида*); бўшашмоқ (*совуқ ҳақида*); ~ تِ الْحَرْبُ уруш тўхтади

– قَشْعٌ *кўп.* قُشُعٌ 1) қуруқ эт, қуриган тери; 2) кесак, гуваланинг бир бўлаги

– قُشْعٌ *еки* قِشْعٌ ҳаммомнинг суп-риндиси

– قِشْعَةٌ *кўп.* قُشَعٌ булут тарқалиб кетган - дан кейин осмонда қолган булут парчаси

قَشْعَرَ 1) қалтирамоқ, титрамоқ; اقْشَعَرَّ 1) = قَشْعَرَ; 2) الشَّعْرُ ~ (*совуқдан ёки қўрқувдан*) соч тикка бўлмоқ, ҳурпаймоқ

– قُشَعْرِيرَةٌ 1) титроқ, титраш, қалтираш; эт шишиш; 2) товуқ эт, ғудда-ғудда эт (*совуқ еганда пайдо бўлади*)

– مُقَشْعِرٌّ *кўп.* قَشَاعِرُ титроқ, титраётган, қалтироқ

قَشْعَامَةٌ тузоқ, қопқон

– قَشْعَمٌ *кўп.* قَشَاعِمُ 1) қадимги, жуда эски; 2) катта, улкан; 3) арслон, шер; ◊ ~ أُمٌّ а) *зоол.* сиртлон, ёлдор бўри; б) *кўч. м.* бўфат, бало; уруш; в) ўлим

قَشْعَمَانٌ *еки* قُشْعُمَانٌ 1) ёши ўтган одам, 2) қари бургут

I (قشف) **قَشَفَ** (*а*) قَشْفٌ 1) мўҳтожлик билан яшамоқ, қашшоқликда кун кечирмоқ; 2) ифлос бўлмоқ; قَشُفَ (*у*) قَشَافَةٌ ифлос бўлмоқ, иск ирт бўлмоқ; II قَشَّفَ ёрилмоқ, пўст ташламоқ, пўсти тушмоқ (*тери ҳақида*); V تَقَشَّفَ 1) ўзини ҳамма нарсадан тийиб яшамоқ, тарки дунё қилиб яшамоқ; 2) мўҳтожликда яшамоқ, қашшоқликда кун кечирмоқ

– تَقَشُّفٌ ҳамма нарсадан ўзини тийиш; тарки дунёчилик; سِيَاسَةُ الْ~ ўта тежамкорлик сиёсати

– قَشَفٌ ўзини тийиш; ◊ الْجِلْدِ ~ терининг ёрилиши, пўст ташлаши

– قَشِفٌ қаттиқ, машаққатли, оғир (*мас., ҳаёт*)

– قَشْفَةٌ *кўп.* قَشَفٌ 1) боннинг устки қатлами; 2) ҳуснбузар, бўжама (*юздаги*)

– مُتَقَشِّفٌ 1) йиртиқ-ямоқ кийим ва оби явғон билан кун кўрувчи

– مُقَشَّفٌ ёрилган, шўрлашган, пўст ташлаган (*тери*)

قَشْقَشَ 1) термоқ, йиғмоқ; 2) супурмоқ, с - пуриб ташламоқ; ◊ مِنَ الْجَرَبِ ~ қичима касалидан қутқармоқ; تَقَشْقَشَ қичима ёки чечак касалидан шифо топмоқ

– قُشْقُوشٌ *зоол. жам.* қушқуш (*балиқ*)

– مُتَقَشْقِشَةٌ: كَانَ ~ Қуръони каримнинг "Ал-Кофирун"ва "Ал-ихлос" суралари

I **قَشَلَ** (*а*) قَشْلٌ бир тийинсиз қолмоқ, ҳемирисиз қолмоқ; камбағаллашмоқ, қашшоқлашмоқ; II قَشَّلَ 1) пулдан маҳрум қилмоқ; 2) синдирмоқ, банкрот қилмоқ

– قَشْلٌ пулсизлик

– قَشْلَانٌ бир тийин пули йўқ, ёнида ҳемириси йўқ одам

– قَشْلَةٌ, قِشْلَةٌ *кўп.* قُشَلٌ 1) касалхона, ҳарбий қисмлар қошидаги касалхона, лазарет; 2) казарма

– قُشْلَاقٌ *кўп.* اتٌ َ казарма

I **قَشَمَ** (*у*) قَشْمٌ 1) кўп емоқ, кўп овқатланмоқ; 2) овқатни танлаб емоқ

– قُشَامٌ овқатланилгандан кейин дастурхонда ортиб қолган суринди, нушхўрд

– قُشَامَةٌ = قُشَامٌ

– قَشْمٌ *кўп.* قُشُومٌ қизариб пишган гўшт

– قَشْمٌ *кўп.* قُشُومٌ ҳайвоннинг баданидаги ёғ

– مَقْشَمٌ овқатланиш жойи; مَا أَصَابَتِ الْإِبِلُ ~ا туя ўзи ўтлайдиган жойини пайхонламайди

(قشو) قَشَا (*у*) قَشْوٌ артмоқ, тозаламоқ

– قَشْوَانٌ мн. قَشْوَانَةٌ заиф, ожиз, кучсиз

قَشِي турк. чўпон, подачи

I قَصَّ (а/у) قَصُّ, قَصَصَ 1) издан бормоқ; أَثَرَهُ ~ кимнингдир изидан бормоқ; 2) (к. гадир) ҳикоя (баён) қилиб бермоқ (عَلَى); (қайчи билан) қирқмоқ, кесмоқ, соч олмоқ, тарошламоқ; الشَّعْرَ ~ соч олмоқ; الصُّوفَ مِنَ ~ الغَنَمِ қўйнинг жунини олмоқ; II قَصَّصَ қирқмоқ, кесмоқ, соч олмоқ; (тирноқни) олмоқ; III قَاصَّ[1] 1) қасос (ўч) олмоқ, қилмишига яр - ша жавоб бермоқ; 2) жавобгарнинг даъвосига қарши даъво билан чиқмоқ; 3) ўрнини тўлдирмоқ; жазосини тортмоқ; III قَاصَصَ[2] жазоламоқ, жазо бермоқ; IV أَقَصَّ 1) қасос (ўч) олмоқ; 2) яқинлаштирмоқ, яқин олиб келмоқ; الشَّاةَ ~ تِ совлиқнинг қорнида боласи борлиги билинди; V تَقَصَّصَ 1) изма-из бормоқ, издан бормоқ; 2) соч олдирмоқ; VI تَقَاصَّ = III; VII اِنْقَصَّ сочи олинган бўлмоқ; кесилган (қирқилган) бўлмоқ; VIII اِقْتَصَّ 1) (к. нидир) жазоламоқ (مِنْ); (к. гадир) қилмишига яраша жазо бермоқ (مِنْ); 2) ҳикоя қилмоқ, гапириб (айтиб) бермоқ; ◊ الأَثَرَ ~ изма-из бормоқ, изидан бормоқ; X اِسْتَقَصَّ қасос олишни сўрамоқ, талаб қилмоқ

– اِقْتِصَاصٌ кўп. اتٌ жазолаш, жазо бериш; дип. репрессалийлар (бир давлатни бошқа давлат томонидан турли йўллар билан жазолаш)

– أُقْصُوصَةٌ кўп. أَقَاصِيصُ қисқа ҳикоя, унча катта бўлмаган эртак

– قَاصٌّ кўп. قُصَّاصٌ ҳикоячи, ҳикоя айтувчи

– قَصٌّ[1] 1) ҳикоя қилиш, гапириб бериш, баён этиш; 2) соч олиш

– قَصٌّ[2] кўп. قُصُوصٌ кўкрак суяги

– قُصَاصٌ қирқиш, кесиш; الشَّعْرِ ~ соч олиш; бошнинг соч чиқадиган энг чекка жойи (олд ва орқа томондан)

– قِصَاصٌ ўч, қасос, жазо; қилмишига яр - ша жазо бериш

– قَصَّاصٌ 1) соч олувчи, сартарош, юнг олувчи, гўспандтарош; 2) ҳикоячи, қиссачи; 3) ҳикоя ёзувчи, новелла ёзувчи, новеллист; ◊ الأَثَرِ ~ изқувар

– قَصَّاصَةٌ кўп. اتٌ шунингдек: الشَّعْرِ ~ соч оладиган машинка

– قُصَاصَةٌ кўп. اتٌ қийқим, қийқинди, парча, бурда; قُصَاصَاتُ الوَرَقِ қоғоз парчалари; مِنَ ~ الجَرِيدَةِ газетадан қирқиб олинган парча

– قَصَصٌ[1] ҳикоя қилиш, гапириб бериш

– قَصَصٌ[2] анат. кўкрак суяги (ҳайвонларда)

– قَصَصٌ[3]: الشَّاةِ ~ қўйнинг қирқилган жуни, юнги

– قَصَصِيٌّ эпик, ҳикоявий; қиссага оид; الشِّعْرُ الـ~ эпик поэзия

– قَصَصِيٌّ 1) роман ёзувчи, романист; 2) ҳикоя айтувчи, ҳикоячи

– قَصَّةٌ гипс (Ҳижозда)

– قِصَّةٌ[1] кўп. قِصَصٌ тарих, ҳикоя, қисса, повесть; новелла; خَيَالِيَّةٌ ~ роман; حُرَافِيَّةٌ ~ масал, чўпчак, эртак; شِعْرِيَّةٌ ~ баллада; ~ الأَسْرَارِ ад. диний мавзудаги драма

– قِصَّةٌ[2] қоғоз андаза

– قُصَّةٌ[3] соч олиш услуби (сартарош ҳақида)

– قُصَّةٌ кўп. قُصَصٌ бошнинг тепа қисмида қолдирилган соч; зулф, гажак; الـ~ مَاسِ тож, тиллақош

– قَصِيصَةٌ кўп. قَصِيصٌ туякашларнинг кийимкечак ва озиқ-овқатини ташийдиган туя

– مُقَاصَّةٌ 1) даъвога қарши қўлланган да - во; 2) қасос, ўч; 3) нақд пулсиз ҳисоб-китоб, клиринг; عَمَلِيَّاتُ الـ~ نقد пулсиз ҳисоб-китоб ишлари

– مُقْتَصٌّ 1) жазоловчи, жазо берувчи; 2) и - дан борувчи; الأَثَرِ ~ изқувар

– مُقَصٌّ кўп. مَقَاصُّ қорнида боласи борлиги билинган совлиқ ёки бия

– مِقَصٌّ кўп. مَقَاصُّ, اتٌ қайчи, дукат; ~ الغَنَمِ жун қирқадиган асбоб; ◊ الفَتَائِلِ ~ шам ушлагич, шамқуйғич; دَارٌ ~ бичиқчи, бичувчи; شَرِيطُ سِكَّةِ الحَدِيدِ ~ т. й. изларни бир йўлдан иккинчи йўлга солиб юборадиган қисми; قَلْبُ الـ~ архит. бино пештоқидаги расмлар, ҳайкаллар билан безатилган учбурчак токча, тимпан; фронтон; أَبُو ~ зоол. а) сув устида сузиб юрадиган чивинсимон ҳашарот; б) тўғри қанотли ҳашарот

– مَقْصُوصَةٌ кўп. اتٌ капгир, човли

I قَصَبَ (и) قَصْبٌ (мас., гўштни) нимталамоқ, нимта-нимта қилмоқ, майдаламоқ; II قَصَّبَ 1) жингалак қилмоқ, сочни гажак қилмоқ; 2) зар қадамоқ; 3) паст-баландини тўғриламоқ, нивелировка қилмоқ; ◊ الأَرْضَ ~ ерни экишга тайёрламоқ

– قَصَّابٌ 1) қассоб; 2) ер ўлчовчи, танобчи; 3) сурнай чаладиган машшоқ, сурнайчи

– قَصَّابَةٌ кўп. اتٌ поя

– قَصَابَةٌ қассоблик касби

– قَصَّابِيَّةٌ кўп. اتٌ хашкаш, белча, қирғич (ернинг паст-баландини ўлчайдиган асбоб)

– قَصَبٌ жам. 1) қамиш; مَصٌّ ~ ёки السُّكَّرِ ~ шакарқамиш; هِنْدِيٌّ ~ бамбук; 2) олтин ёки кумуш ип, уқа; 3) анат. бўғимлар; иликли суяк; ◊ السَّبَقِ ~ биринчи ўрин, биринчилик, ғолиблик

– قَصْبَاءُ жам. қамишлар

– قَصْبَاءَةٌ кўп. اتٌ бир дона қамиш

– قَصَبْجِيٌّ кўп. قَصَبْجِيَّةٌ най (флейта) чалу - чи, сурнайчи

– قَصَبَةٌ кўп. اتٌ 1) бир дона қамиш; 2) трубка; الدُّخَّانِ ~ чилим; الأَنْفِ ~ бурун суяги; الـ~ الهَوَائِيَّةُ ёки الرِّئَةِ ~ нафас йўллари, трахея; الرَّجُلِ ~ катта болдир суяги; الـ~ مَرِيءِ қизилўнгач; الصَّيْدِ ~ қармоқ; السَّنَّارَةِ ~ қармоқ сопи, қармоқ ёғочи; الـ~ مُسْتَرَاحِ канализация (оқава сувлар) трубаси; 3) най (флейта), сурнай; 4) бош шаҳар; 5) жигар, жигар қовурдоғи; 6) анат. бўғим; 7) булоқ суви оқадиган ариқ; 8) қасаба (3,55 м. га тенг бўлган узунлик ўлчови); مُرَبَّعَةٌ ~ қасаба мураббаа (0,003 фаддон ёки 12,6025 кв. м. га тенг бўлган юза бирлиги); مُكَعَّبَةٌ ~ қасаба мукааба (44,7388 куб м. га тенг бўлган ҳажм бирлиги); القَرْيَةِ ~ қишлоқ ўртаси

– قَصَّابِيَّةٌ = قَصَابِيَّةٌ

– قَصِيبَةٌ кўп. قَصَائِبُ бир тутам соч, аёллар пешонасига тушириб юрадиган соч

– مُقَصَّبٌ зар уқа билан ҳошия қилинган

قُصَاجٌ кўп. اتٌ омбир, ўткир жағли омбир

I قَصَدَ (и) قَصْدٌ 1) (қаергадир) жўнамоқ, йўл олмоқ, йўналмоқ (туш. к. ёки إِلَى); 2) интилмоқ, ҳаракат қилмоқ, қасд қилмоқ; (н. нидир) назарда тутмоқ, бирор мақсадга интилмоқ; ... قُصِدَ بِهِ бу билан ... назарда тутилган; 3) (н. нидир) иқтисод қилмоқ (فِي); قَصْدَهُ ~ кимгадир тақлид қилмоқ; 4) бир м - ромда юрмоқ, ўрта тезликда юрмоқ; 5) эск. синдирмоқ; II قَصَّدَ қасида ёзмоқ; IV أَقْصَدَ 1) (к. нингдир олдига) келтирмоқ; 2) қасида ёзмоқ; 3) бир нафасда ўлдирмоқ (илон чаққанда); V تَقَصَّدَ 1) интилмоқ, ҳаракат қилмоқ, қасд қилмоқ; 2) пистирмада туриб кузатмоқ (кутмоқ); ... الـ~ مُنَاسَبَاتِ بُغْيَةَ ...иш мақсадида қулай фурсатни кутиб турмоқ; 3) ёмон ниятда бўлмоқ, ёмон ният билан иш тутмоқ; ичиқора бўлмоқ; 4) ўртасидан синмоқ, синиб иккига ажрамоқ; VII اِنْقَصَدَ синмоқ, синган бўлмоқ; ўртасидан синмоқ, синиб иккига ажрамоқ; VIII اِقْتَصَدَ 1) (бирор н. да) тежамкор бўлмоқ, тежамоқ, иқтисод қилмоқ (فِي); 2) қасида ёзмоқ, яратмоқ

– اِقْتِصَادٌ 1) иқтисод, экономика; хўжалик; الـ~ الحُرُّ эркин иқтисод; الـ~ الطَّبِيعِيُّ натурал хўжалик; وَزِيرُ الـ~ иқтисод вазири; 2) тежамкорлик, сарф-харажатда ўртачалик; عِلْمُ الـ~ السِّيَاسِيُّ сиёсий иқтисод; عَالِمُ الـ~ иқтисодчи олим

– اِقْتِصَادِيٌّ 1) хўжаликка оид; 2) иқтисодга

оид, иқтисодий; الْعَلاَقَاتُ الْـ~ـةُ иқтисодий муносабатлар; الْعَوَامِلُ الْـ~ـةُ иқтисодий омиллар (факторлар); مِنَ الْوِجْهَةِ الْـ~ـةِ иқтисод нуқтаи назаридан; 3) тежамли, режали; ~ الْوُقُود ёнилғини тежаб сарф қиладиган (*машина ҳақида*); 4) иқтисодчи

– اقْتِصَادِيَّاتٌ *кўп.* 1) иқтисодий масал - лар; 2) иқтисод; хўжалик; ~ الْبِلاَدِ мамлакат иқтисодиёти

– أَقْصَدُ: الْـ~ энг тежамкор; عَلَى الْوَجْهِ الْـ~ энг тежамли йўсинда, энг тежамкорлик билан

– تَقَصُّدٌ 1) пистирмада кутиб туриш; 2) ичи қоралик, бузуқ ниятлилик, қасддан қилинган ғараз; ~ دُونَ бағараз, беихтиёр, олдиндан ўйламай

– قَاصِدٌ[1] *кўп.* قُصَّادٌ 1) (*бирор ерга*) жўновчи; قُصَّادُ الْبِلاَدِ الْمُقَدَّسَةِ ҳожилар; 2) (*бирор н. га*) интилувчи (إِلَى); (*бирор жойга боришни*) ҳоҳловчи (إِلَى); 3) элчи

– قَاصِدٌ[2] 1) тежамкор, режали; 2) осон, меҳнат талаб қилмайдиган қисқа, калта; سَفَرٌ ~ қисқа сафар; طَرِيقٌ ~ энг яқин тўғри йўл

– قُصَادَ қаршида, рўпарада, олдинда; ~ُهُ унинг қаршисида, унинг олдида

– قَصَادَةَ: الْـ~ الرَّسُولِيَّةُ папанинг дипломатик ваколатхонаси

– قَصْدٌ 1) мақсад; нишон; интилиш, ният, қасд; خَفِيُّ ~ яширин мақсад, ният; ~ عَنْ ёки ~ُهُ ёки ~ بِالْـ атайлаб, қасддан; ~ وَ تَعَمُّدٍ عَنْ ёки ~ سَابِقٍ عَنْ атайин, жўрттага; ~ بِلاَ ёки ~ مِنْ غَيْرِ ёки ~ عَنْ غَيْرِ ёмон ният қилмасдан, билмасдан, беихтиёр, ғайриихтиёрий равишда; بِغَيْرِ ~ وَ لاَ تَدَبُّرٍ бирор мақсадсиз; عَنْ ~ أَوْ عَنْ غَيْرِ ~ атайлабдан ёки бехосдан; بِ~ ... أَنْ ...(*и*)ш мақсадида; حُسْنُ الْـ яхши ният, ғаразсиз мақсад; بِحُسْنِ الْـ яхши ният билан; سُوءُ الْـ бадниятлик, бузуқ ниятлик, бузуқ ният; بِسُوءِ الْـ ёмон ният билан; ~ُنَا أَنْ نُطْلِعَهُ عَلَى ... ёки ~ُنَا إِطْلاَعُهُ عَلَى ... мақсадимиз ... ҳақида уни хабардор қилиб қўйишдир; 2) *грам.* маъно; 3) тежаш, эконом қилиш; ~ فِي اعْتِدَالٍ وَ тежаб ва ўртамиёналик билан; هُوَ ~ُكَ! мана, у рўпарангда турибди! 4) адолат, одиллик; 5) *эск.* тўғри йўналиш, тўғрилик; ~ُ السَّبِيلِ тўғри йўл; ~ مَدِينَةٌ ўртача каттали - даги шаҳар

– قَصْدَةٌ *кўп.* قَصَدٌ бурда, парча, бўлак

– قَصْدِيٌّ қасддан қилинган, жўрттага қилинган

– قَصِيدٌ 1) бенуқсон, беайб; نَاقَةٌ قَصِيدَةٌ ёш семирган туя; 2) талаб қилинган, изланган, керакли; 3) қасида; وَ هَذَا هُوَ بَيْتُ الْـ~ масаланинг моҳияти мана шунда (*сўзма-сўз:* қасиданинг бош байти мана шу)

– قَصِيدَةٌ *кўп.* قَصَائِدُ қасида, поэма; تَلاَ زَيْدٌ لِزَيْنَبَ قَصَائِدَ الْغَزَلِ Зайд Зайнабга тегажоғлик қилди (*сўзма сўз:* Зайд Зайнабга ишқий қасидалар ўқиди)

– مُتَقَصَّدٌ олдиндан режалаштириб қўйилган

– مُقْتَصِدٌ 1) тежамкор, тежовчи, тежаб сарф қиладиган; 2) иқтисодчи, экономист

– مَقْصَدٌ *кўп.* مَقَاصِدُ мақсад; интилиш, ният

– مَقْصِدٌ *кўп.* مَقَاصِدُ 1) туб мақсад; 2) *эск.* бориш назарда тутилган жой

– مَقْصُودٌ 1) керакли, талаб қилинган; الْغَرَضُ الْـ~ етишиш хоҳланган мақсад; 2) жўрттага (атайлаб) қилинган; ~ غَيْرُ олдиндан ният қилинмаган, бехосдан бажарилган; خَطَأٌ غَيْرُ ~ тасодифий хато; بِصُورَةٍ ~ـةٍ атайлаб, олди - дан режалаштирилган ҳолда; 3) мақсад; 4) маъно

– قَصْدِيرٌ, قَصْدِيرٌ қалай; وَرَقُ الْـ~ қалайдан и - ланган қоғоз

I (قصر) قَصُرَ (*у*) قَصْرٌ 1) қисқа бўлмоқ, калта бўлмоқ, қисқармоқ; 2) (*н. билан дир*) чекланмоқ (عَلَى); قَصَرَ[1] (*у*) قُصُورٌ 1) кам бўлмоқ, етарли бўлмай қолмоқ; (*бирор н. га*) етмай қолмоқ (عَنْ); ~َتْ بِهِ طَاقَتُهُ عَنْ ... ... қилишга унинг кучи етмай қолди; 2) адашмоқ, хатога йўл қўймоқ, (*бирор масалада*) эҳтиётсизлик қилмоқ (فِي); 3) (*н. нидир қилишга*) лаёқатсиз бўлмоқ, кучсиз бўлмоқ (عَنْ); ~ عَنِ الْهَدَفِ нишонга тегмай қолмоқ, хато кетмоқ; قَصَرَ[2] (*и*) قَصْرٌ 1) қисқа қилмоқ, қисқартирмоқ; 2) қулфламоқ, қулфлаб қўймоқ; 3) *эск.* қамаб қўймоқ, қамамоқ; 4) (*бирор н. билан ёки бирор н. да*) чеклаб қўймоқ (عَلَى); 5) газламани оқартирмоқ; قَصَرَ[3] (*у*) قَصْرٌ латофатли (гўзал, кўркам) қилмоқ; II قَصَّرَ 1) қисқартирмоқ, озайтирмоқ, камайтирмоқ; 2) адашмоқ, хатога йўл қўймоқ; (*н. нидир*) ҳафсаласизлик билан бажармоқ (فِي); لَمْ يُقَصِّرْ فِي ... ...га ҳамма имкониятни ишга солмоқ; 3) (*н. нидир*) тўхтатмоқ, бас қилмоқ (عَنْ); 4) (*н. нидир н. билан дир*) чеклаб қўймоқ (عَلَى); 5) (*н. нидир қилишга*) қурби етмай қолмоқ, кучсиз бўлмоқ (عَنْ); 6) латофатли (гўзал, кўркам) қилмоқ; III قَاصَرَ (*н. нидир*) қисқартиришга интилмоқ; IV أَقْصَرَ 1) қисқартирмоқ, калталаштирмоқ; 2) (*н. нидир*) тўхтатмоқ, бас қилмоқ (عَنْ); 3) (*н. дандир*) кучи етса ҳам ўзини тиймоқ (عَنْ); 4) паст бўйли фарзандлар кўрмоқ; إِنَّ الطَّوِيلَةَ قَدْ تُقْصِرُ وَ إِنَّ الْقَصِيرَةَ قَدْ تُطِيلُ *ҳад.* новча аёл паст бўйли фарзанд ва паст бўйли аёл новча фарзанд кўриши мумкин; VI تَقَاصَرَ 1) секин-аста қисқармоқ, калталашмоқ; 2) (*н. нидир қилишга*) кучи етмай қолмоқ, қодир бўлмай қолмоқ (عَنْ); 3) (*н. нидир*) тўхтатмоқ, бас қилмоқ; (*н. нидир*) рад этмоқ, қайтармоқ (عَنْ); 4) ўзини кичик қилиб кўрсатмоқ, ўзини кичикликка солмоқ; VII انْقَصَرَ оқланмоқ (*газлама ҳақида*) VIII اقْتَصَرَ (*н. билан дир*) чекланмоқ, кифояланмоқ (عَلَى); لَكِنَّ الْأَمْرَ لَمْ يَقْتَصِرْ عَلَى هَذَا лекин иш бу билан чекланиб қолмади; X اسْتَقْصَرَ 1) қисқа деб ҳисобламоқ; 2) кам, етарли эмас деб билмоқ

– اقْتِصَارٌ 1) қисқариш, чекланиш; 2) қисқалик, ~ بِالْـ қисқа қилиб

تَقْصَارٌ *кўп.* تَقَاصِيرُ аёллар бўйнига тақадиган шода

– تَقْصِيرٌ *кўп.* ـاتٌ 1) қисқартириш, озайт - риш; 2) хатога йўл қўйиш; бепарволик, ҳафсаласизлик; (*н. нидир*) эҳтиётсизлик билан амалга ошириш; لِلْوَقْتِ ~ вақтни беҳуда ўтказиш

– تَقْصِيرَةٌ меҳмонлар учун ташкил этилган унча катта бўлмаган базм

– قَاصِرٌ 1) (*н. билан дир*) чегараланувчи (عَلَى); 2) кичик ёшдаги, балоғатга етмаган; 3) (*бирор н. ни бажаришга*) қурби етмайдиган (عَنْ); заиф, кучсиз; нуқсонли; 4) *грам.* ўтимсиз; ◊ ~ يَتِيمٌ етимча; الْبَاعِ ~ а) лаёқатсиз; б) обрўси йўқ, нуфузсиз; الْيَدِ ~ а) заиф; б) камбағал, дасти (қўли) калта

– قَاصِرَةٌ балоғатга етмаган қиз; امْرَأَةٌ ~ الطَّرْفِ 1) тортинчоқ, ҳаёли аёл; 2) эридан бошқага назар солмайдиган аёл

– قَصَّارٌ газлама оқловчи (оҳорловчи)

– قُصَارَى = قُصَارٌ

– قَصَارَةٌ 1) газламани оқлаш (оҳорлаш); 2) газламани оқлаш (оҳорлаш) касби

– قُصَارَى 1) чегара, сўнгги чек; ~ الْـ فِي жуда бўлмайдиган бўлса, бошқа иложи топилмай қолса; قُصَارَاكَ أَنْ تَفْعَلَ هَذَا ҳеч иложи бўлмаган тақдирда сен буни қилишинг керак; 2) туб мақсад; ◊ ~ الْقَوْلِ (الْأَمْرِ) гапнинг қисқаси, гапнинг индаллоси; ~ طَاقَتِهِ بَذَلَ ёки ~ الْجُهْدِ بَذَلَ у қўлидан келадиган барча ишни қилди

– قَصْرٌ[1] *кўп.* قُصُورٌ қаср, сарой; ~ الثَّقَافَاتِ касаба уюшмалар уйи; الْـ~ الْجُمْهُورِيُّ Республика саройи (*Қоҳирада*); شَيَّدَ الْقُصُورَ الْعَوَالِيَ кўкнори хаёллар қилмоқ

– قَصْرٌ[2] 1) чеклаш, чегаралаш; 2) қисқартириш; 3) қисқалик; 4) чегара, ҳад; 4) ◊ وَلَكِنَّ ~ُهُمْ صَبُوحٌ لَدَيْنَا *эск.* улар учун энг ка - та тортиқ бизнинг тонгги ичимлигимиздир

– قَصَرٌ эҳтиётсизлик, ҳафсаласизлик; да - гасалик

– قُصْرٌ ذَيْل: ~ маж. ҳали хом экан (*бирор н. ни қўлга киритишнинг иложи бўлмаганда айтилади*)

– قِصَرٌ қисқалик; 2) арзимаслик, арзима - диганлик; 3) бўйга етмаганлик, норасидалик; ◊ الْبَاعِ ~ а) зифлик; б) лаёқатсизлик; в) обрусизлик, эътиборсизлик; (الْبَصَر) النَّظَر ~ калтабинлик, узоқни кўра билмаслик (олмаслик)

– قُصْرَةٌ *ёки* قُصْرَةٌ амакивачча, амакининг ўғли

– قَصْرَةٌ[1] *кўп.* أَقْصَارٌ (*қушлардаги*) қуйруқ, дум

– قَصْرَةٌ[2] *кўп.* قَصَرٌ таг, ост; الْعُنُق ~ бўйиннинг таги

– قَصْرَةٌ[3] *кўп.* قَصَرٌ, أَقْصَارٌ бир бўлак ёғоч

– قَصْرِيٌّ обрули, эътиборли, олийжаноб, олийҳиммат

– قَصْرِيٌّ[2] *ёки* قَصْرِيٌّ янчилгандан кейин бошоқда қолган дон

– قَصْرِيَّةٌ[1] *кўп.* قَصَارَى, قَصَارٌ 1) гултувак, ваза; 2) тунда ишлатиладиган тувак

– قُصُورٌ 1) камчилик, етишмовчилик; қодир эмаслик, қурбсизлик, қобилиятсизлик; 2) номукаммаллик; 3) парвосизлик, бепарволик; дангасалик; 4) балоғатга етмаганлик; ◊ الذَّاتِيُّ ~ инерция; الْعَارِضَة ~ қобилиятнинг чекланганлиги

– قَصِيرٌ *кўп.* قِصَارٌ 1) калта, қисқа; الْعُمْر ~ умри қисқа; الأَجَل ~ қисқа муддатли; 2) паст; الْقَامَة ~ паст бўйли; 4) ҳимоя остидаги (*бадавийларда*); الْبَاع ~ = قَاصِرُ الْبَاعِ *қар.* قَاصِرٌ; الْيَد ~ = قَاصِرُ الْيَدِ *қар.* قَاصِرٌ

– قَيْصَرٌ *кўп.* قَيَاصِرَةٌ *алиф.б.қ.*

– مُقْتَصَرٌ 1) қисқа, қисқартирилган; 2) лўнда қилиб ифодаланган

– مُقَصِّرٌ *эск.* калталовчи, калта қилувчи, қисқартирувчи; *эск.* бирор нима қилишга қурби етмайдиган, кучсиз

– مَقْصُورٌ 1) (*н. биландир*) чекланган (عَلَى); 2) қисқартилган; сиқиқ, қисқача; أَلِفٌ ~ةٌ *грам.* қисқа алиф, чўзиқ "а" товушини ифодаловчи ى ҳарфи; 3) оқланган, оққа бўялган; 4) *эск.* ҳибса олинган, қамалган

– مَقْصُورَةٌ *кўп.* مَقَاصِيرُ хона, алоҳида ажратилган бўлма; 2) бўлим; ложа (*театрда*) 3) судланувчилар учун ажратилган ўриндиқ; 4) кўшк, айвонча; шийпон; الدَّار ~ ҳовлидаги бўлмалардан (хоналардан) бири; الْجَامِع ~ масжидда қорилар учун ажратилган хона

قُصْرُمُلٌ қурилиш материали (*кул, оҳак, кум*)

I قَصَعَ (*а*) قَصْعٌ 1) ютмоқ, овқатни томоқдан ўтказмоқ; ютинмоқ; 2) очкўзлик билан ичмоқ; 3) майдаламоқ, ун қилмоқ (*тегирмон тоши ҳақида*); 4) эгмоқ, букмоқ, қайирмоқ; الْقَمْلَةَ بِظُفْرِهِ ~ битни тирноққа босиб ўлдирмоқ; الْغُلَامَ ~ ёш боланинг бошига шапатилаб урмоқ; الرَّجُلَ ~ (*к.нидир*) таҳқирламоқ, ҳўрламоқ, оёқ ости қилмоқ; قَصَعَ[2] (а) قَصْعٌ сувни қултумлаб ичмоқ; II قَصَّعَ : الْمَاءُ عَطَشَهُ ~ сув унинг чанқоғини босди (кетказди); V تَقَصَّعَ: الْبَيْتَ ~ уйда ўлтирмоқ; VII انْقَصَعَ эгилмоқ, букилмоқ, қайрилмоқ; ◊ ~ الْمَفْصَلَ пайларни чўзиб юбормоқ, бўғимни чиқариб олмоқ (майиб қилмоқ)

– قَاصِعَاءُ *кўп.* قَوَاصِعُ Африка қушоёғининг ини, уяси

– قَصْعٌ чайнаш; الْجِرَّة ~ қайтарилган ка - шни чайнаш

– قَصْعَةٌ *кўп.* قَصَعَاتٌ, قِصَاعٌ ёғоч товоқ, ёғочдан ишланган ликопча; ◊ الْمَرْكَب ~ кемаанинг корпуси; الشَّرِيط الْحَدِيدِيّ ~ темир йўл тагига қўйиладиган ёғочнинг (шпалнинг) запаси

قَصْعِيٌّ *бот.* маврак, мармарак

I (قصف) قَصَفَ (*и*) قَصْفٌ 1) синдирмоқ; 2) гумбирламоқ, қалдирамоқ (*момақалдироқ ҳақида*); 3) ўққа тутмоқ, бомба ёғдирмоқ; قَصَفَ (*у*) قَصْفٌ, قُصُوفٌ ароқхўрлик қилмоқ, маишат қилмоқ; еб-ичиб маза қилиб вақт ўтказмоқ; قَصَفَ (*а*) قَصَفٌ мўрт бўлмоқ, синувчан бўлмоқ; II قَصَّفَ синдирмоқ, бузмоқ; V تَقَصَّفَ қирқилиб кетмоқ, қирқилиб тушмоқ (*соч ҳақида*); VII انْقَصَفَ ёрилмоқ, ёрилиб кетмоқ; дарз кетмоқ

– تَقَصُّفٌ синиш, парчаланиш

– قَاصِفٌ 1) қаттиқ, гумбурлаган (*овоз ҳақида*); بِصَوْتٍ ~ гумбурлаган овоз билан; 2) бомбардимончи, бомбардимон қилувчи; الطَّائِرَةُ الْ~ةُ бомбардимончи самолёт; 3) *эск.* қутурган (*шамол*)

– قَصْفٌ 1) гумбурлаган овоз; الْمَدَافِع ~ тўпдан ўқ отиш, замбарақдан тўп отиш, бомбардимон қилиш; 2) маишатбозлик, зиёфат; 3) ўйин-кулги

– قَصِفٌ, قَصِيفٌ мўрт, синувчан; заиф, н - зик

– قَصْفَةٌ *кўп.* قُصْفَانٌ нарвоннинг (шотининг) поғонаси

– قُصُوفٌ зиёфат

– قَصِيفٌ синиб, иккига бўлинган нарса

– مَقْصَفٌ *кўп.* مَقَاصِفُ буфет

قَصْقَصَ 1) синдирмоқ, бузмоқ, парчаламоқ; 2) бўлак-бўлак қилмоқ, кесмоқ; тагидан кесмоқ (қирқмоқ), ичини қирқиб ташламоқ

– قَصْقَاصٌ : رَجُلٌ ~ паст бўйли бесўнақай одам

– قَصْقَصَةٌ бўлак-бўлак қилиш; тагидан қирқиш, тагидан кесиш

– قَصْقُوصَةٌ *кўп.* قَصَاقِيصُ кесик, қийқим, кийқинди

I قَصَلَ (*и*) قَصْلٌ 1) ўриб олмоқ, ўрмоқ (*мас., буғдойни*); кесмоқ, қирқмоқ; 2) кийим тикиладиган газламадан уриб қолмоқ (*чевар ҳақида*); الدَّابَّةَ قَصِيلًا ~ ҳайвонга сули едирмоқ, ҳайвонни сули бериб боқмоқ; II قَصَّلَ (*қоғозни*) қирқмоқ, кесмоқ; VII انْقَصَلَ қесмоқ, қирқмоқ, ўриб олмоқ, ўрмоқ (*мас., буғдойни*)

– قَاصِلٌ ўткир, ўткир тиғли; سَيْفٌ ~ ўткир қилич

– قَصَّالٌ 1) ўткир, ўткир тиғли; 2) ўроқчи

– قُصَالَةٌ тўпон, қипиқ, сомон

– قَصْلٌ, قَصَلٌ *жам.* 1) поя, тўпон, қипиқ; с - мон; 2) курмак

– قَصْلٌ яхшилик чиқмайдиган аҳмоқ одам

– قَصْلَةٌ, قُصْلَةٌ *кўп.* قَصَلَاتٌ бир дона поя

– قَصِيلٌ хашак учун ўрилган сули майс - си ёки пишиб етилмаган буғдой

– مَقْصَلٌ = قَاصِلٌ; لِسَانٌ ~ ўткир тил

– مَقْصَلَةٌ *кўп.* مَقَاصِلُ жодимашина

I قَصَمَ (*и*) قَصْمٌ синдирмоқ, бузмоқ, майдаламоқ; ◊ الظَّهْرَ ~ оғирлаштирмоқ, зўрайтирмоқ; V تَقَصَّمَ синмоқ, бузилмоқ, майдаланмоқ; дарз кетмоқ, ёрилмоқ; VII انْقَصَمَ синдирилмоқ, бузилмоқ, синган бўлмоқ

– قَاصِمٌ[1] бузувчи, синдирувчи; тор - мор келтирувчи; қақшатқич; ضَرَبَاتٌ ~ةٌ қақшатқич зарбалар; أَصَابَهُ بِضَرْبَةٍ ~ةٍ кимга - дир қақшатқич зарба бермоқ; ◊ عَمَلٌ ~ لِلظَّهْرِ машаққатли, толиқтирувчи иш

– قَاصِمٌ[2] *ёки* قَاصِمَةٌ *кўп.* قَوَاصِمُ катта бах - сизлик; عَاصِمَةٌ مِنْ كُلِّ ~ ҳар қандай офатдан ҳимоя

– قَصِمٌ мўрт, тез синадиган

– قَصْمَاءُ шохи синган эчки

– قَصْمَةٌ нарвон (шоти)нинг поғонаси

– قِصْمَةٌ парча, бўлак

– قَصِمٌ = قَصِيمٌ

– قَصِيمَةٌ[1] *кўп.* ـاتٌ узунчоқ бактерия

– قَصِيمَةٌ[2] *кўп.* قُصُمٌ, قَصِيمٌ тикангина ўсадиган қумлик ер; 2) *эск.* ёввойи ўтлар ўсган қумлоқ жой

قَيْصُومٌ *бот.* қайсум (*табобатда ишлат - ладиган хушбўй ўсимлик [adrotonum]*)

قَصْمَلٌ кесмоқ, қирқмоқ

– قَصْمَلٌ йўлбарс

قَاصُونٌ *кўп.* قَوَاصِينُ кессон (*сув остида узоқ вақт иш бажаришда керак бўладиган ғаввослик мосламаси*)

I (قصو) قَصَا (*у*) قَصْوٌ *ёки* قَصِيَ (*а*) قَصًى (*н. дан-*

дир) узоқлашмоқ, узоқда бўлмоқ (عَنْ); الْبَعِيرُ ~ أَوْ الشَّاةَ туя *ёки* қўйнинг қулоғини кесмоқ; II قَصَّى қирқмоқ, кесмоқ, олмоқ (*тирноқни*); IV أَقْصَى 1) узоқлаштирмоқ, йироқлаштирмоқ; ҳайдамоқ; 2) энг ниҳоясига, охирги чегарасигача етиб бормоқ; V تَقَصَّى 1) узоққа кетмоқ, йироқлашмоқ; 2) ўрганмоқ, тақдиқ қилмоқ; ~آثَارَهُ кимнингдир изидан бормоқ; X اسْتَقْصَى 1) орқасидан пойлаб бормоқ, таъқиб қилмоқ; (*н. нидир*) дарақламоқ, суриштириб билмоқ (عَنْ) 2) ўрганмоқ, чуқур тадқиқ қилмоқ

– اسْتِقْصَاءٌ ўрганиш, чуқур тадқиқ қилиш; ~ (الْفَضَاءِ) الْكَوْنِ космосни тадқиқ этиш

– إِقْصَاءٌ узоқлаштириш, йироқлаштириш; ҳайдаш, сургун қилиш

– أَقْصَى *мн.* قُصْوَى *кўп.* أَقَاصٍ 1) энг узоқ, энг йироқ; الشَّرْقُ الْ~ Узоқ Шарқ; أَقَاصِي الْأَرْضِ ер юзининг энг узоқ бурчаклари; 2) охирги, энг чегарадаги; максимал; الضَّرُورَةُ الْقُصْوَى ўта зарурият; ◊ الْجَامِعُ الْ~ Ал-Ақсо масжиди (*Қуддуси шарифда*); مِنْ أَقْصَاهَا إِلَى أَقْصَاهَا (*ўлканинг*) у четидан бу четига, у томонидан бу томонига

– تَقَصٍّ ўрганиш, чуқур таҳлил қилиш

– قَاصٍ *мн.* قَاصِيَةٌ узоқдаги, йироқдаги; ◊ الْقَاصِي وَ الدَّانِي ёппасига, ялписига, истисн - сиз (*сўзма- сўз:* узоқдаги ва яқиндаги)

– قَصَاءٌ узоқ масофа, узоқлик, узоқ ер

– قَصْوَاءُ *мн.* 1) қулоғи қирқилган; شَاةٌ ~ қулоғи қирқилган қўй; 2) Муҳаммад алайҳиссаломнинг туялари номи

– قَصْوَةٌ қулоқнинг учига қўйилган белги (*туяларда*)

– قَصِيٌّ *кўп.* أَقْصَاءٌ = قَاصٍ

– قُصَيٌّ Қусай (*Муҳаммад С.А.В. аждодл - ридан бирининг исми*)

– مَقْصُوٌّ қулоғи кесилган; ~ جَمَلٌ қулоғи к - силган туя

– مَقْصُوٌّ = مُقَصًّى

قَصْوَلَ кийим тикилаётган газламадан уриб қолмоқ, ўғирлаб олиб қолмоқ (*чевар ҳақида*)

I (قضّ) قَضَّ (*а/у*) قَضٌّ 1) тешмоқ, тешиб ўтмоқ, ўймоқ; тешик ҳосил қилмоқ; اللُّؤْلُؤَةَ ~ марваридни тешмоқ (*ипга тизиш учун*); 2) бузмоқ, бузиб ташламоқ; 3) юлиб олмоқ, суғуриб олмоқ; قَضَّ[2] (*и/а*) قَضَضٌ қаттиқ бўлмоқ (*мас., ўриндиқ ҳақида*); IV أَقَضَّ 1) қаттиқ бўлмоқ (*мас., ўриндиқ ҳақида*); 2) қаттиқ қилмоқ, ноқулай қилиб қўймоқ (*мас., ўриндиқни*); مَضْجَعَهُ ~ (*ётган одамни*) безовта қилмоқ; هَذَا الْكَابُوسُ مَضْجَعِي ~ бу чивин менга уйқу бермади; VII انْقَضَّ (*к. нингдир устига*) ағдарилмоқ, ўпирилиб тушмоқ, қулаб тушмоқ (عَلَى); (*н. нингдир устига*) тик чизиқ бўйлаб шунғимоқ (عَلَى); 2) бузилмоқ, вайрон бўлмоқ, аганай-аганай деб турмоқ (*мас., деворр*); X اسْتَقَضَّ қаттиқ деб билмоқ; الْمَضْجَعَ ~ тўшакни қаттиқ деб билмоқ

– انْقِضَاضٌ тепадан ҳужум қилиш, тик чизиқ бўйлаб шунғиш; طَائِرَةُ الْ~ тик чизиқ бўйлаб шунғувчи самолёт; زَاوِيَةُ الْ~ шунғиш бурчаги; الْكَوَاكِبِ ~ юлдузларнинг учиши

– قَضٌّ шағал, майда тошлар; وَ قَضِيضٌ ~ *маж.* анжом, лаш-луш, қақир-қуқир, кўч-кўрон; انْتَقَلَ إِلَيْهِ بِ~هِ وَ قَضِيضِهِ уникига барча лаш-лушлари билан кўчиб келди

– قَضَضٌ 1) = قَضٌّ; 2) кўрпа-тўшак устига ўтирган чанг

– قَضِيضٌ = قَضٌّ; جَاؤُوا بِ~هِمْ улар битта ҳам қолмай ҳаммалари келишди

I قَضِئَ (а) قَضْءٌ эскирмоқ, тўзимоқ, ўвадаси чиқмоқ (*кийим ҳақида*); ~ تِ الْعَيْنُ кўз қизариб, атрофи салқимоқ, шилпиқ бўлмоқ

– قَضْأَةٌ *ёки* قُضْأَةٌ айб, ор, номус, фасод

I قَضَبَ (*и*) قَضْبٌ 1) кесмоқ, қирқмоқ, ичини қирқиб ташламоқ; 2) жазоламоқ, жазо бермоқ; хивич билан саваламоқ; ◊ تُ~ النَّاقَةَ туяга миндим; II قَضَّبَ қирқмоқ, учини қирқиб ташламоқ; V تَقَضَّبَ бўлинмоқ, кесилмоқ; شُعَاعُ الشَّمْسِ ~ қуёш нури тушиб турди; VII انْقَضَبَ 1) қирқилмоқ, кесилмоқ; 2) *эск.* тарқалган бўлмоқ, ёйилган бўлмоқ (*қуёш нури*); VIII اقْتَضَبَ 1) тагини қирқмоқ; 2) қирқиб ташламоқ, қисқартирмоқ; 3) оғизга келганини гапирмоқ, гап тўқимоқ, тайёргарликсиз гапга чиқмоқ

– اقْتِضَابٌ 1) қисқартиш; қисқалик; ~ بِ қисқа қилиб; 2) гап тўқиш, тайёргарликсиз гап гапириш

– قَاضِبٌ : ~ سَيْفٌ кескир (ўткир) қилич

– قَضَّابَةٌ кескир, ўткир, ~ رَجُلٌ уддабурон одам, ҳар нарса қўлидан келадиган одам

– قُضَابَةٌ қийқим, қийқинди, резги; тараша, пайраҳа

– قَضْبٌ *бот.* беда, йўнғичқа

– قَضْبَةٌ = قَضْبٌ

– قَضِيبٌ *кўп.* قُضُبٌ, قُضْبَانٌ 1) новда, шо - ча, бутоқ; 2) гаврон, савағич; 3) хивчин, чивиқ; 4) асо, ҳасса, таёқ; 5) чорқирра ёғоч, тўсинбоп ёғоч; темир йўл рельси; قُضْبَانُ سِكَّةِ الْحَدِيدِ темир йўл рельслари; 6) эркакларнинг жинсий олати

– مُقْتَضَبٌ 1) қисқартирилган; қисқа; 2) биринчи марта айтилган, ҳикоя қилинган; тўқиб чиқарилган; ~ خَبَرٌ кутилмаган янгилик; 3) янги; теша тегмаган, оригинал; 4) мўқтазаб (*аруз баҳрларидан бири*)

– مُقْتَضَبَاتٌ *кўп.* янгиликлар

– مِقْضَبٌ *кўп.* مَقَاضِبُ 1) пичоқ; 2) гулқайчи

– مَقْضَبَةٌ бедапоя, бедазор

– مُنْقَضِبٌ *эск.* ёйилувчи, тарқалувчи (*қуёш нури*)

I قَضَعَ (*а*) قَضْعٌ тиймоқ, босмоқ, попугини пасайтирмоқ; VII انْقَضَعَ 1) бўлинмоқ, тарқалмоқ; 2) (*к.дандир*) узоқлашмоқ (عَنْ)

– قَضْعٌ, قُضَاعٌ қориндаги санчиқ, оғриқ

– قُضَاعَةُ Қузоа (*қабила номи*)

I قَضُفَ (*у*) قَضَافَةٌ, قَضَفٌ 1) хушқомат бўлмоқ, хурсанд бўлмоқ; 2) ориқ бўлмоқ, озмоқ, ориқламоқ

– قَضِيفٌ *кўп.* قُضَفَاءُ, قِضَافٌ 1) хушқомат, қадди-қомати келишган; 2) ориқ, озғин

قَضْقَضَ 1) қарсиллатиб синдирмоқ; ти - да чақмоқ; 2) такилламоқ (*тиш ҳақида*)

– قَضْقَاضٌ = قُضَاقِضٌ

– قُضْقَاضٌ *ёки* قَضْقَاضٌ арслон

– قَضْقَضَةٌ 1) суякни майдалаш; 2) суякни чопганда чиқадиган қарсиллаган овоз

I (قضم) قَضَمَ (*и*) قَضْمٌ майда-майда қилиб тишлаб ташламоқ; кемирмоқ, ғажимоқ, ямламоқ, тишда чақмоқ; тишлаб-тишлаб емоқ; إِصْبَعَ النَّدَمِ ~ *маж.* пушаймон қилмоқ (*сўзма-сўз:* надомат бармоғини тишламоқ); قَضَمَ (*а*) قَضَمٌ 1) учи синмоқ (*тиш ҳақида*); 2) тиши синмоқ; I قَضِمَ (*а*) قَضَمٌ 1) арпа емоқ, арпа билан боқилмоқ; IV أَقْضَمَ арпа едирмоқ; الدَّابَّةَ ~ ҳайвонни арпа бериб боқмоқ

– أَقْضَمُ *мн.* قَضْمَاءُ *кўп.* قُضْمٌ тиши синиқ, синиқ тишли

– قُضَامٌ нарса; مَا ذُقْتُ ~ هُ ҳеч нарса т - тимадим

– قُضَامَةٌ қовурилган нўхот

– قَضَمٌ 1) жасур, қўрқмас, баҳодир; 2) қилич

– قُضْمَةٌ бир тишлам нарса; أَسْكَتَ جَوْعَتَهُ ~ бир тишлам тишлаш билан у очлигини бостирди

– قَضِيمٌ[1] *кўп.* قُضُمٌ ўтмас, тиғи (дами) қайтган (*қилич ҳақида*)

– قَضِيمٌ[2] *кўп.* قُضُمٌ 1) сув (нам) ўтказмайдиган қилиб ишланган қоғоз (пергамент); 2) арпа; 3) китобат учун ишлатиладиган оқ тери; 4) кумуш; 5) *эск.* қўлда тўқилган ва ерга солинадиган гиламча, намат, шолча, бўйра

I قَضَى (*и*) قَضَاءٌ 1) ҳукм қилмоқ, муҳокама қилмоқ, ажрим қилмоқ, қозилик қилмоқ, суд қилмоқ, ишни судда кўрмоқ; 2) (*к. гадир бирор н. ни*) белгиламоқ, беришга қарор қилмоқ (عَلَى, بِ); (*бирор н. га*) дучор қилмоқ (إِلَى); 3) (*н. нингдир*) фойдасига ҳукм

чиқармоқ (ل); 4) (*к. дандир н. нидир*) талаб қилмоқ (ب, عَلَى); 5) ўтказмоқ; الْوَقْتَ ~ вақт ўтказмоқ; وَقْتَ فَرَاغِهِ بِلُعْبِ الشَّطْرَنْجِ ~ бўш вақтини шахмат ўйнаб ўтказмоқ; إِجَازَتَهُ فِي ~ ... таътилни ...да ўтказмоқ; 6) бажармоқ, амалга оширмоқ, адо этмоқ, ижро этмоқ; ~ الدَّيْنَ қарзни тўламоқ; الصَّلَاةَ ~ намоз ўқимоқ; الضَّرُورَةَ ~ *ёки* الْحَاجَةَ ~ ҳожатга бориб келмоқ, бўшанмоқ; الْوَاجِبَ ~ бурчни бажармоқ; وَ لَكِنْ قُضِيَ الْأَمْرُ! тамом, вассалом!; масала ҳал! قُضِيَ أَمْرُهُ суви тугади, жон таслим қилди; 7) (*н. нидир*) йўқ қилмоқ, бартараф этмоқ (عَلَى); (*к. нидир*) ҳалок қилмоқ, ўлдирмоқ (عَلَى); ~ عَلَى حَيَاتِهِ кимнидир ҳаётдан маҳрум қилмоқ; ~ عَلَى آخِرِهِمْ ҳаммани битта қолдирмай йўқ қилмоқ; عَلَى شَيْءٍ مِنْ جُذُورِهِ ~ ниманидир тагтуги билан йўқ қилмоқ; 8) *шунингдек,* نَحْبَهُ ~ *ёки* أَجَلَهُ ~ вафот этмоқ, ўлмоқ; فِي زَهْرَةِ عُمْرِهِ ~ у қирчиллама ёшида вафот этди; قَضَتْ زَوْجَتُهُ унинг рафиқаси қазо қилди; ◊ مِنْهُ وَطَرَهُ ~ кимдандир кўзлаган нарсасини олмоқ; ~ مِنْهُ الْعَجَبَ таажжубда қолмоқ, ҳайрон бўлиб қолмоқ; II قَضَّى 1) умр ўтказмоқ, умргузаронлик қилмоқ; 2) бажармоқ, адо (ижро) қилмоқ 3) етарли бўлмоқ, кифоя қилмоқ; 4) қозиликка тайин қилмоқ, судья этиб тайинламоқ; III قَاضَى 1) суд қилмоқ, суд жараёнини олиб бормоқ; 2) судга бермоқ, суд жавобгарлигига тортмоқ; V تَقَضَّى 1) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (*вақт ҳақида*); 2) ниҳоясига етмоқ, тугамоқ; VI تَقَاضَى 1) мурожаат қилмоқ; (*к. нидир*) суд жавобгарлигига тортмоқ (أَمَامَ); 2) маош (иш ҳақи) олмоқ; 3) (*тўлашни*) талаб қилмоқ; VII انْقَضَى 1) ниҳоясига етмоқ, тугамоқ; 2) ўтиб кетмоқ, ўтмоқ (*вақт ҳақида*); أَجَلُهُ ~ у қазо қилди; VIII اقْتَضَى тақозо қилмоқ, талаб қилмоқ (*мас., вазият*); X اسْتَقْضَى 1) ажрим қилишни сўрамоқ, ишни бир ёқли этишни илтимос қилмоқ; судя (қози) этиб тайинламоқ; 2) (*н. нидир бажаришни*) талаб қилмоқ; الدَّيْنَ ~ қарзни сўраб келмоқ, қарзни тўлашни талаб қилмоқ; 3) қўлга киритмоқ; 4) ишлатмоқ, фойдаланмоқ; اسْتُقْضِيَ қози (судя) этиб тайинланмоқ

– اسْتِقْضَاءٌ 1) қози (судя) этиб тайинлаш; 2) (*н. нидир бажаришни*) талаб этиш; الدَّفْعِ ~ тўлашни талаб этиш; 3) қўлга киритиш

– اقْتِضَاءٌ 1) талаб, зарурат, зарурият, эҳтиёж; عِنْدَ الْ~ тақозо қилганида, керак бўлса; 2) тўлатиш, ундириш

– انْقِضَاءٌ (*муҳлатнинг*) тугаши; тамом; ~ التَّعَهُّدَاتِ тилхат (мажбурият)нинг ўз кучини йўқотиши

– قَاضٍ *мн.* قَاضِيَةٌ 1) суд қилувчи, ҳукм чиқарувчи; 2) ҳал қилувчи, ниҳоий; ўлдирувчи, йўқ қилувчи; السَّمُّ الْقَاضِي заҳри қотил; الضَّرْبَةُ الْقَاضِيَةُ ўлим зарбаси; 4) *кўп.* قُضَاةٌ а) судя, қози; شَرْعِيٌّ ~ шариат асосида ҳукм чиқарувчи қози; قَاضِي الْإِحَالَةِ қўриладиган масалани бошқа судга ошириш *ёки* уни ёпиш ҳақида ҳукм чиқарувчи судя; قَاضِي التَّحْقِيقِ суд терговчиси; رَئِيسُ الْقُضَاةِ *ёки* قَاضِي الْقُضَاةِ бош шаръий қози; قَاضِي الصُّلْحِ *ёки* قَاضِي الْمَوَادِّ الْجُزْئِيَّةِ чакана ишлар судяси; الْقَاضِي الْعُرْفِيُّ ҳакамлар суди, арбитр; б) *кўч. м.* пул; قَاضِي الْحَاجَاتِ ҳожат чиқарувчи, ҳожатбарор (*Оллоҳга нисбатан айтилади*); حَاسَبَ الْقَاضِيَ ҳожатга бориб келмоқ, бўшанмоқ

– قَاضِيَةٌ ўлим, жон таслим қилиш; أَتَتْ عليه الْ~ унинг жони узилди; у вафот этди

– قَضَاءٌ[1] *кўп.* قَضَاوَاتٌ, أَقْضِيَةٌ 1) қазо (*ўз - га ўхшаш маъмурий бирлик*); 2) вилоят (*Ироқда*)

– قَضَاءٌ[2] 1) ҳуқуқшунослик, ҳуқуқ; 2) адлия, судчилик; شَرْعِيٌّ ~ шариат асосидаги судчилик; دَارُ الْ~ суд, трибунал; الْ~ وَ الْإِدَارَةِ суд ҳокимияти ва маъмурий ҳокимият; كُرْسِيُّ الْ~ суд ўтирадиган стул; 3) суд идораси; 4) бажариш, адо этиш; ўтказиш; الْوَقْتِ ~ вақт ўтказиш; 5) қазо, ҳукм; *дин.* Аллоҳнинг шаксшубҳасиз ҳукми; الْ~ الْمَحْتُومُ *ёки* الله ўлим; لَا يُرَدُّ ~ бошга тушиши муқаррар бўлган тақдир; ~ وَ قَدَرًا *ёки* بِالْ~ وَ الْقَدَرِ тақдир тақозоси билан, тасодифан; الْاعْتِقَادُ (الْعَقِيدَةُ) بِالْ~ وَ الْقَدَرِ тақдирга, Аллоҳнинг иродасига ишониш, фатализм; حَمَّ الْ~ *кар.* حَمَّ[1]; نَزَلَ ~ الله فِيهِ у вафот этди; 6) (*н. нидир*) бартараф этиш, йўқ қилиш (عَلَى); الْ~ عَلَى الْأُمِّيَّةِ саводсизликни тугатиш

– قَضَائِيٌّ 1) судга оид; التَّحْقِيقُ الْ~ суд тергови; الْحَارِسُ الْ~ суд секвестратори (*бойлик ва мол-мулкдан фойдаланишни вақтинча тўхтатиб турувчи ходим*); 2) юридик; الْمُسْتَشَارُ الْ~ юридик маслаҳатчи; юриско - сультант

– قَضًى 1) суд; 2) ҳукм, қарор; 3) ҳуқуқ, ҳуқуқшунослик

– قَضِيَّةٌ *кўп.* قَضَايَا 1) масала, муаммо; ~ حَيَاةٍ أَوْ مَمَاتٍ ҳаёт ёки ўлим масаласи; 2) иш, ҳодиса; ~ نَزْعِ السِّلَاحِ الْعَامُّ وَ التَّامُّ ялпи ва тамомила қуролсизланиш иши; 3) *юр.* дело; даъво; суд жараёни; الْ~ الْجِنَائِيَّةُ жиноий иш, жиноий дело; الْ~ الْمَدَنِيَّةُ гражданлик иши; الْ~ السِّيَاسِيَّةُ сиёсий иш; مَصَارِفُ الْ~ суд хар - жатлари; أَعَادَ النَّظَرَ فِي الْ~ ишни қайта кўриб чиқмоқ; أَقَامَ الْ~ عَلَى... (*к. гадир қарши*) иш қўзғатмоқ; 4) *мат.* теорема; عَارِضَةٌ ~ *мат.* бошқа теоремани исбот қилиш учунгина керак бўладиган ёрдамчи теорема, лемма; 5) асосий фикр, мазмун; тезис; асос, далил (*мантиқда*); الْ~ الْمُسَلَّمُ بِهَا (*кўп.* الْقَضَايَا الْمُسَلَّمُ بِهَا) *ёки* الْ~ الْبَدِيهِيَّةُ *мат.* аксиома

– مُتَقَاضٍ *мн.* مُتَقَاضِيَةٌ 1) судланувчи; 2) *юр.* томон; مُتَقَاضِيَانِ *ик. с.* судланувчи икки томон

– مُتَقَاضُونَ *кўп. юр.* томонлар

– مُقَاضَاةٌ 1) судланиш, даъволашиш, су - лашиш жараёни; ишни судда кўриш; 2) судга чақириш, судга жалб қилиш

– مُقْتَضًى 1) зарурий, керакли, тақозо қилинган; 2) маъно; عَلَى مُقْتَضَاهُ ...га мувофиқ, ...га биноан; بِ~ الْحَالِ вазиятга мувофиқ равишда

– مُقْتَضَيَاتٌ *кўп.* зарурат, эҳтиёж, талаб

– مَقْضِيٌّ 1) олдиндан ҳал қилинган, аниқлаб қўйилган; 2) бажарилган, охирига етказилган; الْأَمْرُ الْ~ амалга ошган факт; ~ عَلَيْهِ ҳукм чиқарилган, кесилган

– مُنْقَضٍ *мн.* مُنْقَضِيَةٌ ўтган, ўтиб кетган; فِي الْأُسْبُوعِ الْمُنْقَضِي ўтган ҳафтада

I (قطّ) قَطَّ[1] (*а/у*) قَطّ 1) (*мас., тирноқни*) олмоқ, кесмоқ, қирқмоқ; (*қаламнинг*) учини чиқармоқ; 2) ўймоқ, ўйиб нақш солмоқ (*ўймакор ҳақида*); 3) қўндаланг кесмоқ, энига кесмоқ; قَطَّ[2] (и) قُطُوطٌ, قَطٌّ қимматлашмоқ, нарх баланд бўлмоқ; قَطَطَ а) قَطَطٌ калта ва жингалак бўлмоқ (*соч ҳақида*); II قَطَّطَ тарашлаб (эговлаб, чархлаб) силлиқламоқ (*токарь ҳақида*); VII انْقَطَّ кесилмоқ, қирқилмоқ, қирқилган бўлмоқ; VIII اقْتَطَّ кесмоқ, қирқмоқ, учини чиқармоқ

– قَطْ етарли, кифоя; ~ نِي менга кифоя, ~ كَ сенга етарли ◊ ~ وَ ~ фақат

– قَطُّ ўтган замон маъносидаги феъл билан ишлатилади; ~ ... مَا *ёки* ~ ... لَمْ мутлақо, ҳеч қачон + *феълнинг бўлишсиз шакли*; مَا رَأَيْتُهُ ~ мен уни мутлақо кўрмадим

– قَطٌّ[1] жингалак, қўнғироқ (*соч*); رَجُلٌ ~ الشَّعْرِ сочи қўнғироқ одам

– قَطٌّ[2] қиммат, қимматбаҳо, нархи баланд

– قَطٌّ[1] *кўп.* قِطَطٌ, قُطُطٌ мушук; أَنْقَرَةِ ~ а - гор мушуги; الْ~ الْبَرِّيُّ ёввойи мушук; ~ الزَّبَادِ ипор ҳид чиқарадиган йиртқич сут эмизувчиларнинг бир тури; الْ~ حَشِيشَةُ *бот.* валерян ўсимлиги; إِنْ غَابَ الْ~ الْعَبْ بِا فَأْرُ! *ёки*

غَابَ الْـ~ فَاعِيَتِ الْفِيرَانُ *мқл.* Сулаймон ўлиб, девлар қутулди (*сўзма-сўз:* мушук йўқолди, ўйнайвер, сичқон! ёки мушук йўқолди ва сичқонлар ўйнай бошлашди)

– قِطٌّ² китоб; ҳисоб-китоб дафтари; мук - фотлаш ҳужжати; عَجِّلْ لَنَا ~نَا! *қур.* мукофотимиз ҳужжатини олдиндан бериб қўй!

– قِطٌّ³ *кўп.* قُطُوطٌ насиб, насиба, улуш, ҳисса

– قَطَّاطٌ 1) токарь; 2) ўймакор

– قَطَاطٌ *кўп.* أَقِطَّةٌ модель, андоза, намуна

– قُطَيْطَةٌ *кўп.* ـَاتٌ мушукча

– مِقَطٌّ *кўп.* مَقَاطُّ қаламнинг учини кесганда тагига қўйиладиган суяк парча

I قَطَبَ (*и*) قَطْبٌ, قُطُوبٌ 1) *шунингдек:* حَاجِبَيْهِ ~ қовоғини солмоқ, ҳўмраймоқ; 2) ўйиғмоқ, жамламоқ; 3) тикмоқ, чатмоқ, чокламоқ; четини қайириб тикмоқ; الْجُوَالِقَ ~ бўш хуржуннинг бир томонини иккинчи кўзи ичига тиқиб, тахламоқ; II قَطَّبَ башарани бужмайтирмоқ, қовоқни солмоқ, ҳўмраймоқ; وَجْهَهُ ~ афтни бужмайтирмоқ; جَبِينَهُ ~ пеш - насини тириштирмоқ; 2) тикмоқ, чокламоқ, чатмоқ; V تَقَطَّبَ бадқовоқ бўлмоқ (*юз ҳақида*); X اِسْتَقْطَبَ 1) ўзига жалб қилмоқ, ўз атрофига тўпламоқ; 2) *физ.* қутблаштирмоқ

– اِسْتِقْطَابٌ *физ.* қутблаштириш

– تَقْطِيبٌ 1) ҳўмрайиш, ҳўмрайган қўриниш; 2) *физ.* қутблаштириш

– تَقْطِيبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ажин, буришган жой, бурушиқ

– قَاطِبٌ қовоғи солиқ; ҳўмрайган

– قَاطِبَةً умумий миқдор; ~ бутунлай, ҳаммаси бўлиб, жами

– قُطْبٌ, قُطُبٌ, قِطَبٌ: الرَّحَى ~ тегирмон т - шини айлантирадиган ўқ; رَحَى الْحَرْبِ ~ армиядаги бош қумондон

– قُطْبٌ *кўп.* أَقْطَابٌ 1) қутб (*шунингдек эл. да ҳам*); دَائِرَةُ الْـ~ қутб доираси; نَجْمُ الْـ~ *астр.* Қутб юлдузи; الْـ~ الْجَنُوبِيُّ Жанубий қутб; الْـ~ الشَّمَالِيُّ Шимолий қутб; التَّمَنُّعُ النِّسْبِيُّ ~ нисбий етишиб бўлмаслик қутби; سَالِبُ ~ *эл.* манфий қутб; مُوجَبُ ~ *эл.* мусбат қутб; 2) ўқ; 3) атоқли, машҳур шахс; أَقْطَابُ السِّيَاسَةِ машҳур сиёсий арбоблар; مُؤْتَمَرُ الأَقْطَابِ олий даражадаги анжуман

– قُطْبَةٌ *кўп.* قُطَبٌ чокнинг бир баҳяси

– قُطْبِيٌّ қутб, қутбга оид; الشَّفَقُ الْـ~ қутб шафағи

– قُطْبِيَّةٌ туя сути билан қўй сутининг ар - лашмаси

– قُطْبِيَّةٌ *физ.* қутбийлик

– قَطُوبٌ қовоғи солиқ, ҳўмрайган

I قَطَرَ (*у*) قَطْرٌ, قُطُورٌ 1) томмоқ, томиб турмоқ, томчилаб турмоқ; دَمًا ~ қон оқиб турмоқ, қон кетмоқ; 2) (*мас., дорини*) томизмоқ; 3) бир қатор қилиб тизмоқ, термоқ; (*вагонларни*) бир-бирига уламоқ; 4) (*омочни*) тортмоқ, ташимоқ, судрамоқ; 5) шатакка олмоқ; 6) турнақатор бўлиб юрмоқ; ◊ الْبَعِيرَ ~ туянинг терисига суюқ модда (*қар.* قِطْرَانٌ) суртмоқ, чапламоқ; II قَطَّرَ 1) тортмоқ, ҳайдамоқ, дистилламоқ (*сувни*); фильтрламоқ; 2) (*дорини*) томизмоқ, томчилатиб ҳайдамоқ; الْمَعْلُومَاتِ إِلَى رَأْسِ الطِّفْلِ ~ *маж.* (*тарбиялаш мақсадида*) боланинг онгига ҳар хил маълумотларни оз-оздан сингдирмоқ; 3) бир қатор қилиб тизмоқ, уламоқ; (*вагонларни*) бир-бирига уламоқ; ◊ الْبَعِيرَ ~ = قَطَرَ الْبَعِيرَ; V تَقَطَّرَ 1) ҳайдалмоқ, дистилланмоқ (*сув ҳақида*); тозаланмоқ, фильтр-ланмоқ; 2) (*к. нингдир адресига*) табрик ёки совға-салом келмоқ, келиб тушмоқ; VI تَقَاطَرَ 1) муттасил оқиб турмоқ, томчилаб тушмоқ (*мас., кўз ёши*); 2) (*к. нингдир олдига*) тўпланмоқ, оқиб келмоқ, қўшилмоқ, шошилмоқ (عَلَى, إِلَى); VII اِنْقَطَرَ 1) бир қатор бўлиб тизилмоқ; сафланмоқ; 2) шатакка олинмоқ; X اِسْتَقْطَرَ 1) буғлаб ажратмоқ; 2) дистилламоқ

– اِسْتِقْطَارٌ дистиллаш

– تَقْطِيرٌ ҳайдаш, дистиллаш; фильтрлаш, тозалаш; الْكُحُولِ ~ спирт ҳайдаш

– قَاطِرٌ шатакка олувчи; الْبَاخِرَةُ الْـ~ـَةُ шатакка олувчи кема

– قَاطِرَةٌ *кўп.* قَوَاطِرُ, ـَاتٌ 1) моторли вагон; паровоз, локомотив; كَهْرَبَائِيَّةٌ ~ электровоз; моторли вагон; 2) шатакка олувчи кема, буксир

– قِطَارٌ *кўп.* قُطُرَاتٌ, ـَاتٌ, قُطْرٌ 1) турнақатор туялар; 2) поезд; الْـ~ الْبَاطِنِيُّ метро; الْـ~ الْبُخَارِيُّ буғ билан юрадиган поезд; الدِّيزِلِ ~ дизел поезд; الْكَهْرَبَاءِ ~ электр билан юрадиган поезд, электровоз; خَاصٌّ ~ махсус поезд; ~ سَرِيعٌ тезюрар поезд; طَوَالِي ~ тўғри борадиган поезд; الرُّكَّابِ ~ пассажир поезди; الْبَضَائِعِ ~ юк ташувчи поезд; مُصَفَّحٌ ~ зирҳли поезд, бронепоезд; التِّرَامِ ~ трамвай вагони; 3) *ҳарб.* саф, қатор, шеренга

– قَطَّارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ томизғич, пипетка

– قُطَارَةٌ оз миқдордаги сув, озгина сув

– قُطْرٌ *кўп.* أَقْطَارٌ 1) мамлакат, ўлка; دَاخِلَ الْـ~ мамлакат ичида; خَارِجَ الْـ~ мамлакат ташқарисида; الْـ~ الْمِصْرِيُّ Миср; الْـ~ الشَّمَالِيُّ Сурия; 2) область, ер; 3) томон, тараф; биқин, ён; أَرْبَعَةُ أَقْطَارِ الْمَعْمُورِ дунёнинг тўрт томони; ◊ الدَّائِرَةِ ~ ёки الْمُحِيطِ ~ диаметр; الْمُرَبَّعِ ~ *мат.* квадратнинг диагонали; نِصْفُ الدَّائِرَةِ ~ радиус; بِكُلِّ أَقْطَارِ النَّفْسِ ич-ичидан, бутун вужуди билан

– قَطْرٌ¹ *кўп.* قِطَارٌ 1) томиш, томчилаш; 2) *жам.* томчилар; ёмғир; 3) бириктириш, қўшиш; 4) шатакка олиш; وَابُورُ الْـ~ буксир, шатакка олувчи кема

– قَطْرٌ² *кўп.* قُطُورَاتٌ поезд; الْبَضَائِعِ ~ юк т - шувчи поезд; الْكَهْرَبَائِيُّ الْـ~ трамвай

– قَطْرٌ³ қанд ёки шакар қиёми

– قُطْرٌ алоэ ўсимлиги (*тутатқи учун*)

– قِطْرٌ мис

– قَطْرَجِيٌّ *кўп.* قَطْرَجِيَّةٌ вагонларни бир-бирига уловчи

– قَطْرَةٌ *кўп.* قَطَرَاتٌ, قَطْرٌ 1) томчи, қатра; الْـ~ الْعَيْنِ кўз ёши; الْـ~ الَّتِي تُرِيقُ الإِنَاءَ косани тўлдирган сўнгги томчи; ~ مِنَ الْبَحْرِ *маж.* денгиздан томчи; 2) *шунингдек* لِلْعَيْنِ ~ кўзга томизиладиган дори

– قُطْرَةٌ = غُطْرَةٌ

– قُطْرِيٌّ 1) диагоналга оид, диагонал ш - клида; диаметрга оид, радиус бўйлаб тарқалган, шуъласимон; خَطُّ الْمِتْرُو الْـ~ метронинг радиус бўйлаб кетган йўли; 2) регионал, маҳаллий

– قَطِيرَةٌ *кўп.* قَطَائِرُ *денг.* порт ҳудудида и - латиладиган юк ташувчи кема, лихтер; шатакка олиб юриладиган юк кемаси, баржа

– قُطَيْرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) кичкина томчи; 2) *кўч. м.* бўлмағур гап, беҳуда гап

– مُسْتَقْطَرٌ дистиллаган; ~ مَاءٌ дистилла - ган сув

– مُقَطَّرٌ = مُسْتَقْطَرٌ

– مُقَطِّرٌ *кўп.* ـَاتٌ дистилловчи асбоб, ди - тиллятор

– مِقْطَرٌ исириқдон

– مِقْطَرَةٌ *кўп.* مَقَاطِرُ 1) исириқдон; 2) маҳбусларнинг оёғига уриладиган тахтакач, кунда

– مَقْطُورٌ шатакка олинган; тиркама, ти - каладиган, уланадиган; ~ بَعِيرٌ устига буёқ чапланган туя

– مَقْطُورَةٌ *кўп.* ـَاتٌ, مَقَاطِيرُ 1) прицеп; 2) бузуқ, бузуқи, фоҳиша

قُطْرُبٌ *кўп.* قَطَارِبُ 1) жин, дев, иблис, ж - дугар; 2) эпчил ўғри, учига чиққан ўғри; 3) ялтироқ қурт

قَطْرَمِيزٌ *кўп.* ـَاتٌ катта бутилка, шиша

قَطْرَنَ суюқ модда чапламоқ, сурмоқ, суртмоқ, гудрон суртмоқ

– قَطِرَانٌ, قِطْرَانٌ терига суртиладиган суюқ модда, гудрон; مَعْدَنِيٌّ ~ минерал гудрон; ~ نَبَاتِيٌّ ўсимликдан олинган гудрон

– مُقَطْرَنٌ = مَقْطُورٌ

قُطَاسٌ *зоол.* қўтос

– قَطَاطِيسُ *кўп.* قَطُوسٌ мушук (*Шимолий А* -

рикада)

– قَطُّوسَةٌ мушукнинг урғочиси

I **قَطَشَ** (*у*) قَطْشٌ (*бирор н. дан*) бир парчани кучириб олмоқ; (*н. нидир*) учини қирқмоқ; II قَطَّشَ = I

I **قَطَعَ** (*а*) قَطْعٌ 1) кесмоқ, қирқмоқ, (*н. дандир*) ушатиб олмоқ, узиб олмоқ (مِنْ); бирор аъзони жарроҳлик йўли билан кесиб ташламоқ; الرَّأْسَ ~ бошини қирқмоқ; مِنَ البِلَادِ кимнидир мамлакат ичкарисига кирмай қўймоқ; لا يَقْطَعُ خَيْطَ قُطْنٍ إلاَّ بِإِشَارَتِهِ ҳамма нарсани унинг кўрсатмаси билан қилади (*сўзма-сўз:* унинг кўрсатмасисиз пахта толасини ҳам узмайди); 2) кесиб олмоқ, жароҳатламоқ; 3) (*утин*) ёрмоқ; 4) тўсмоқ, тўсиб қўймоқ; الطَّرِيقَ ~ (*к. нингдир*) йўлини тўсмоқ (عَلَى); المُوَاصَلاتِ ~ *харб.* алоқа йўлларини тўсмоқ (кесмоқ); 5) (*мас., токни*) узиб қўймоқ; مِيَاهَ الشُّفَةِ عَنِ القَرْيَةِ ~ қишлоққа келадиган водопровод сувини беркитиб қўймоқ; 6) тўхатмоқ, кесиб қўймоқ; ~ العَلاَقَاتِ алоқани узмоқ, олди-бердини бас қилмоқ; الصَّدِيقَ~ дўстдан алоқани узмоқ; ~ المُنَاقَشَةَ музокарани тўхатмоқ; ~ المُسَاعَدَةَ عَنْهُ унга ёрдамни тўхатмоқ; 7) (*мас., кишанни, занжирни*) парчалаб ташламоқ; 8) (*маълум масофани*) босиб ўтмоқ; 9) кесиб ўтмоқ; 10) (*товарни*) истеъмол қилмоқ; 11) қишлаш учун учиб кетмоқ (*қушлар ҳақида*); 12) *шунингдек:* فِي القَوْلِ ~ сўзида қаттиқ турмоқ; بِرَأْيِهِ ~ а) сўзида қаттиқ турмоқ; б) кимнингдир раъйига қараб иш тутмоқ; بِالحُجَّةِ кимнидир ишонтирмоқ; 13) (*к. нинг гапини*) бўлмоқ; ◊ ... أَقْطَعُ ذِرَاعِي إنْ агар ...са, калламни (*сўзма-сўз:* қўлимни) кесиб ташлайман; رِجْلَهُ مِنْ بَيْتِهِمْ ~ уларнинг уйидан қадамини узди; الكَلاَمُ فِيهِ ~ бу гап унга таъсир қилди; الخَطَرَ ~ хавф-хатарни орқада қолдирмоқ لِسَانَهُ ~ кимнидир тилини тийишга мажбур қилмоқ; ... شَوْطًا كَبِيرًا (بَعِيدًا) فِي ~ ...да катта ютуқларга эришмоқ; الكَمْبِيَالَةَ ~ векселни ўз ҳисобига олмоқ; دَابِرَهُ ~ (*н. нидир*) илдизи билан йўқотмоқ; دَابِرَ العُدْوَانِ ~ агрессияни таг-томири билан йўқотмоқ; الرَّجَاءَ ~ умидни узмоқ; الطَّرِيقَ ~ қароқчилик қилмоқ, йўлтўсарлик қилмоқ; تَذْكِرَةً ~ чипта олмоқ; الثَّمَنَ ~ нархни келишмоқ; عَهْدًا عَلَى ~ نَفْسِهِ ваъда бермоқ, ўзига мажбурият олмоқ الوَعْدَ لَهُ ~ кимгадир ваъда бермоқ; النَّظَرَ ~ عَنْ ... ...дан кўзини юммоқ, ...га эътибор бермай қўймоқ; الوَقْتَ ~ вақт ўтказмоқ; ~ الوَرَقَ *карт.* карталар олмоқ; هَذَا شَيْءٌ يَقْطَعُ العَقْلَ бу мумкин бўлмаган ишдир; فِي مَسْأَلَةٍ ~ масалани ҳал қилмоқ; اللَّبَنَ ~ қатиқ ивиди; II قَطَّعَ 1) майда бўлакларга бўлмоқ; 2) кесиб ташламоқ, кўп жойидан ярадор қилмоқ; 3) астойдил кесмоқ, қирқмоқ; الأَشْجَارَ ~ дарахтларни кесиб ташламоқ; 4) бўлак-бўлак қилиб ташламоқ; القَلْبَ ~ юрагини эзмоқ, юрагига ўт солмоқ; خَبَرٌ يُقَطِّعُ القَلْبَ юракни ўртагувчи хабар; ◊ الشِّعْرَ ~ замзама билан шеър ўқимоқ; III قَاطَعَ 1) (*к. биландир*) алоқани узмоқ; 2) кесмоқ, бўлмоқ; 3) бойқот (байқот) қилмоқ, бойқот эълон қилмоқ; IV أَقْطَعَ 1) тақдим қилмоқ, бағишламоқ, ин-ом қилмоқ; الأَرْضَ ~هُ кимгадир ер ажратиб бермоқ; النَّهْرَ ~هُ кимгадир дарёни кесиб ўтишга рухсат бермоқ; مَعَاشًا ~هُ кимгадир нафақа таъйин қилмоқ; 2) кесишга (бўлишга) рухсат бермоқ, кестирмоқ; 3) (*к. биландир*) алоқани узмоқ (عَنْ); V تَقَطَّعَ 1) узилмоқ, парчаланмоқ; 2) кесилмоқ, бўлинмоқ; VI تَقَاطَعَ 1) (*н. нидир*) ўзаро узишмоқ, тўхатишмоқ; 2) ўзаро бойқот қилишмоқ; 3) кесишиб ўтмоқ (*чизиқлар ҳақида*); VII انْقَطَعَ 1) кесилган бўлмоқ; узилган бўлмоқ, қирқилган бўлмоқ, ажралиб қолмоқ, ажралган бўлмоқ; عَنِ ~ العَالَمِ дунёдан воз кечмоқ; 2) тўхатилмоқ, бас қилинмоқ; المَطَرُ ~ ёмғир тўхтади; 4) (*мас., чекишни*) ташламоқ, тарк этмоқ (عَنْ); 5) (*бирор н. га*) ўзини бағишламоқ (لِ, إِلَى); 6) (*н. нидир қилишга*) киришмоқ (إِلَى); VIII اقْتَطَعَ 1) ўзи учун кесиб олмоқ; 2) (*бирор бўлакни*) ажратиб қўймоқ; ўзидан ажратмоқ; مِنْ فِيهِ ~ اللُّقْمَةَ وَ قَدْ ... لأَنْ ...(*и*)ш мақсадида оғзидаги луқмасини илинмоқ (*оғзидаги луқмасидан воз кечмоқ*); 3) ажратмоқ; 4) кесмоқ, кесиб олмоқ; ~ الأَحْجَارَ тошларни кесмоқ; X اسْتَقْطَعَ 1) узиб олмоқ, тортиб олмоқ; صَحِيفَةً مِنَ الكِتَابِ ~ китобдан бир варақни йиртиб олмоқ; ~ اللُّقْمَةَ مِنْ فِيهِ *кўч. м.* оғзидаги луқмани (оғзидагини) тортиб олмоқ; 2) ушлаб қолмоқ, чегириб қолмоқ; مِنَ الأُجْرَةِ ~ маошдан чегириб қолмоқ; 3) фодаланиб туриш учун ер сўрамоқ

– اسْتِقْطَاعٌ *кўп.* اتٌ чегириш, ушлаб қолиш

– إِقْطَاعٌ, إِقْطَاعَةٌ *кўп.* اتٌ 1) чек ер, отабободан мерос қолган ер; 2) мукофотга бериладиган ер; латифундия; حُكْمُ الإِقْطَاعَاتِ феодал тузуми

– إِقْطَاعِيٌّ феодал, феодалга оид; النِّظَامُ الـ~ феодал система, феодал тизим

– إِقْطَاعِيَّةٌ[1] *кўп.* اتٌ помешчикнинг мулки, ери

– إِقْطَاعِيَّةٌ феодализм

– أَقْطَعُ[1] энг қатъий, энг узил-кесил, энг ишончли

– أَقْطَعُ[2] *мн.* قَطْعَاءُ *кўп.* قُطْعٌ қўли қирқилган (кесилган)

– أُقْطُوعَةٌ ўзаро алоқани узишнинг белгиси, рамзи

– انْقِطَاعٌ тўхташ, тўхталиш; ~ (بِلاَ) بِدُونِ тўхтовсиз, муттасил, тўхтамасдан; ~ البَوْلِ *мед.* сийдик тутилиш; 2) йўқлик, мавжуд эмаслик; المَطَرِ ~ ёмғирсизлик, ёғиннинг йўқлиги, қурғоқчилик

– تَقَاطُعٌ 1) кесиб ўтиш, кесишиш; نُقْطَةُ الـ~ а) кесишиш нуқтаси; б) *т. -й.* йўлларнинг кесишган (туташган) жойи; الطُّرُوقِ ~ чорраҳа; 2) (*алоқанинг*) узилиши

– تَقْطِيعٌ *кўп.* تَقَاطِيعُ 1) кесиш, чопиш; 2) (*қоиндаги*) қаттиқ оғриқ; 3) қад-қомат, сумбат, гавда; ◊ تَقَاطِيعُ الوَجْهِ юз тузилиши, юз бичими

– قَاطِعٌ 1) кесувчи, қирқувчи; кесиб ўтувчи; سِنٌّ ~ةٌ олдинги тиш, курак тиш; التَّذَاكِرِ ~ чипта сотувчи, кондуктор (*трамвай ва ҳ. к. лар да*); الجَلِيدِ ~ музёрар; الخَشَبِ ~ ўтин ёрувчи; ~ *мат.* айланани кесиб ўтувчи; 2) узувчи, ажратувчи; 3) ўткир, кескир (*мас., пичоқ*); 4) қатъий, ҳал қилувчи, ишончли (*далил*); بِصُورَةٍ ~ةٍ қатъиян, қатъий равишда; 5) учиб ўтувчи (*қуш*); الطُّيُورُ القَوَاطِعُ баҳорда ва кузда учиб ўтувчи қушлар; 6) аччиқ, қуюқ, ўткир (*ичимлик*); 7) ивиган (*сут*); 8) *кўп.* قُطَّاعٌ ғов бўлувчи, тўсувчи; الطَّرِيقِ ~ йўлтўсар, қароқчи; бандит; 9) *кўп.* اتٌ *тех.* кесиш асбоби, кескич; المَعْدِنِ ~ метални кесадиган асбоб; 10) *кўп.* قَوَاطِعُ а) олдинги тиш; б) электр токини узадиган асбоб, узгич; в) пардадевор; ~ طَعَامٌ гўштсиз овқат

– قَاطُوعٌ *кўп.* قَوَاطِيعُ 1) пардадевор; 2) ғов, тўсиқ

– قَطَّاعٌ, قِطَّاعٌ *кўп.* اتٌ 1) кесишиш, кесик, бир нарсанинг кесилган қуриниши; السَّدِّ ~ тўғоннинг кесими (*чизмада*); العَرْضِيُّ ~ الـ кўндаланг кесим; الطُّولِيُّ ~ الـ бўйлама кесим; 2) қисм, бўлим, сектор; العَامُّ ~ الـ давлат секторі; الخَاصُّ ~ الـ хусусий сектор; الصِّنَاعِيُّ ~ الـ саноат секторі; الدَّائِرِيُّ ~ الـ ёки الكَرَوِيُّ ~ الـ *мат.* шар секторі; الدَّائِرَةِ ~ *мат.* доира секторі

– قَطَّاعٌ 1) ўткир, кескир; 2) кесишувчи; 3) тоштарош, тош йўнувчи; ◊ الطَّرِيقِ ~ қароқчи, йўлтўсар

– قَطَّاعَةٌ *кўп.* اتٌ кирка; (الخُضَرِ) البُقُولِ ~ саг-завот тўғрайдиган асбоб

– قُطَاعَةٌ 1) қийқим, қийқинди, резги; 2) ғула, ғулача

– قَطَّاعِيٌّ чакана; ~ تَاجِرٌ чакана савдогар,

чаканафуруш; ~بالْ чаканалаб

– قَطْعٌ[1] кесиш; қирқиш; кесиб ташлаш; ~ الرَّأْسِ бошни олиш, бошни кесиш; ~ مَجْرَى النِّيلِ Нил оқимини тўсиш; 2) узиб қўйиш, ўчириш (*мас., токни*); 3) узиш; (الْعَلائِق) ~ الْعَلاقَات алоқани узиш; 4) узилиш, тўхталиш; ~ هَمْزَةِ الْ *қар.* هَمْزَةٌ; 5) (*вексел*) ҳисоби; ~ سَعْرُ الْ ҳисобдаги фоиз (процент); 6) пул, валюта (*Сурияда*); ~ أَجْنَبِيٌّ хорижий валюта; ◊ ~ الأَحْشَاب а) ўрмонни кесиш; б) ўрмончилик; ~ الطُّرُق қароқчилик, бандитлик; عَلَى سَبِيلِ الْ~ мутлақо, қатъиян; ~ا шубҳасиз, а - батта; ~ بِ النَّظَرِ عَنْ ...дан қатъий назар

– قَطْعٌ[2] *кўп.* قُطُوعٌ 1) кесиш, кесиб олиш, ярадор қилиш; 2) размер, миқёс, формат, ҳажм; ~ الرُّبْع *полигр.* тўртдан бир формат, чорак формат; *мат.* кесишиш; ~ الْمَخْرُوط *ёки* ~ مَخْرُوطِيٌّ копия кесими; ~ زَائِدٌ *мат.* гиперб - ола; ~ مُكَافِئٌ *мат.* парабола; ~ إِهْلِيلَجِيٌّ *ёки* ~ نَاقِصٌ *мат.* эллипс

– قَطْعٌ[1] *кўп.* أَقْطَاعٌ 1) кесиб олинган бўлак, кесма, қисм; 2) ёғочнинг кесиб олинган бўлаги; 3) *эск.* ўқнинг ёғоч қисми; *кўп.* قُطُوعٌ *эск.* терлик (*тўқим тагига солинадиган намат*)

– قَطْعٌ[2] тун охиридаги қоронғулик

– قَطْعٌ[3] *кўп.* أَقْطَاعٌ, أَقْطُعٌ туянинг устига тўшаладиган палос

– قَطْعَةٌ *кўп.* قَطَعَاتٌ ғўла, ғўлача, тахта ёки металл кесиги

– قِطْعَةٌ *кўп.* قِطَعٌ 1) бўлак, қисм, парча; ~ مِنَ الْقُمَاشِ бир кийим газлама; 2) асосий қисм, асосни ташкил этувчи қисм; 3) ҳарбий қисм; ҳарбий кема; 4) бир плитка (*шоколад*); 5) парча; 6) *муз.* пьеса, мусиқали пьеса; мусиқий асар, ижод; ижод этиладиган номер (*концертда*); 7) танга, чақа; 8) *шах.* тош, фигура; الْقِطَعُ الثَّقِيلَةُ кучли фигуралар; الْقِطَعُ الْخَفِيفَةُ енгил фигуралар; ◊ ~ الْ الدَّائِرِيَّةُ *ёки* ~ الدَّائِرَةِ *мат.* сегмент; ~ الْ الْكُرَوِيَّةُ шар сегменти; شُغْلٌ (عَمَلٌ) عَلَى أَسَاسِ الْ~ *ёки* شُغْلٌ (عَمَلٌ) بِالْ~ ишбай меҳнат

– قُطْعَةٌ *кўп.* قُطَعٌ 1) ер бўлаги, ер участкаси; 2) ғўла, ғўлача; 3) *фон.* қутъа (*сўздаги охирги ундошнинг талаффузда тушиб қолиши, мас.,* يَا أَبَا الْحَسَنِ! يَا أَبَا الْحَسَا! *ўрнига*)

– قَطْعِيٌّ қатъий, узил-кесил; сўнгги, охи - ги; ~ جَوَابٌ қатъий жавоб; ~ا тамомила, қатъиян, узил-кесил равишда

– قَطْعِيَّةٌ қатъийлик, узил-кесиллик, субут

– قَطُوعٌ *кўп.* قَوَاطِعُ деворпарда, тўсиқ, ғов

– قُطُوعٌ офат, бало, фалокат, хатар

– قُطُوعَاتٌ *кўп.* уйдим-чуқурлик, ўнғир-чўнқирлик

– قَطِيعٌ[1] 1) қирқилган, кесилган, ажрати - ган; 2) қамчи, қамчин

– قَطِيعٌ[2] *кўп.* قُطْعَانٌ 1) пода; 2) *куч. м.* ол - мон, гала, тўда

– قَطِيعَةٌ 1) оиладан узоқлашиш, четлашиш; 2) ихтилоф, (*к. биландир*) узилиш (عَنْ); 3) чек ер, бўлиб берилган ер

– قُطَيْعَةٌ *кич.* قِطْعَةٌ *дан, қар.* قِطْعَةٌ

– مُتَقَطِّعٌ узуқ-юлуқ, узилиб турадиган; تَيَّارٌ ~ *физ.* узгарувчан ток

– مُقَاطَعَةٌ[1] 1) ажралиш, айрилиш; (*алоқанинг*) узилиши; 2) бойқот (байкот); 3) (*нутқни ёки гапни*) бўлиш; عَنْ طَرِيقِ الْ~ *ёки* بِالْ~ ишбай (*ҳақ тўлаш*); ~ بَلاشٌ *халқ.* олди - дан мақтанма

– مُقَاطَعَةٌ[2] *кўп.* ـَاتٌ 1) вилоят, область; 2) заминдорларга қарашли катта ер-мулк (*Ироқда*)

– مَقْطَعٌ *кўп.* مَقَاطِعُ 1) тош кони; 2) кечиб ўтиш жойи, кесув жойи; 3) қисм, парча, бўлак; مَقَاطِعُ مِنَ الْخِطَابِ докладдан (нутқдан) олинган парчалар; 4) бир кийимлик (*газлама*); 5) формат, размер, ҳажм; ~ سَجَّادٌ صَغِيرُ الْ унча катта бўлмаган жойнамоз; 6) *шунингдек:* ~ صَوْتِيٌّ *грам.* бўғин; ~ مَفْتُوحٌ очиқ бўғин; ~ مُغْلَقٌ ёпиқ бўғин; 7) *эск.* кесиладиган, ҳал қилинадиган жой; مَقْطَعُ الْحَقِّ *эск.* судьялар ишларини ҳал қиладиган жой

– مُقْطَعٌ қарам, вассал

– مُقْطَعٌ вассаллар, қарамлар устида ту - ган ҳоким

– مِقْطَعٌ қирқиш асбоби; ~ وَرَقٍ қоғоз қирқадиган дастгоҳ; ~ الرُّؤُوسِ одамларнинг бошини қирқадиган машина (гильотина)

– مُقَطَّعٌ қирқилган, кесилган, парчаланган, парча-бурдаланган

– مُقَطَّعَةٌ *кўп.* ـَاتٌ *эск.* қисқа шеър

– مَقْطَعِيٌّ урғуга оид; الْكِتَابَةُ الْـ~ـةُ бўғинлаб ёзиш

– مَقْطُوعٌ қирқилган, кесилган; ◊ ~ بِهِ а) умидсизликда қолган, ноумид; б) ҳал қилинган, ечилган (*масала ва ҳ. к.*); ~ رَجُلٌ насл-насабсиз одам, беватан одам; ~ الأَمَلِ умиди узилган; ~ عَمَلٌ بِالْ~ ишбай асосида бажариладиган иш

– مَقْطُوعَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) (*адабий асар*) парч - си; 2) кичик ҳажмдаги; 3) мусиқий асар; ~ فَرْدِيَّةٌ якка киши ижро этадиган асар (соло); ~ ثُنَائِيَّةٌ икки киши ижро этадиган асар (дуэт)

– مَقْطُوعِيَّةٌ 1) истеъмол қилиш; 2) ишлаш, ишлаб чиқариш; ◊ فِي سَاعَاتِ الْ~ тиғиз пайт-да

– مُنْقَطَعٌ *кўп.* ـَاتٌ кесишиш ўрни; ~ الطَّرِيقِ чорраҳа

– مُنْقَطِعٌ 1) кесилган, қирқилган; 2) орқада қолган, қолиб кетган, ажралиб қолган; 3) (*бирор н. га*) берилган (لِ); 4) ёлғиз ажралган; ~ يَتِيمٌ ота-онасиз етим; 5) *эск.* йўлни давом эттиришга ҳеч нарсаси йўқ киши; ◊ ~ غَيْرُ الْقَرِينِ узлуксиз; ~ النَّظِيرِ *ёки* ~ ухшаши йўқ, беназир

I قَطَفَ[1] (*и*) قُطُوفٌ (*гул ёки меваларни*) узмоқ, тўпламоқ, жамламоқ; قَطَفَ[2] (*у/и*) قِطَافٌ, قُطُوفٌ 1) ҳориб, қадамини секинлатмоқ (*от ҳақида*); 2) *эск.* майда қадам ташлаб секин юрмоқ; قَطَفَ (*и*) قَطْفٌ тимдалаб ташламоқ, тилиб юбормоқ; II قَطَّفَ 1) кўп миқдорда узмоқ, йиғмоқ, тўпламоқ; 2) (*мас., гулларни*) битта-биттадан узмоқ; ◊ ~ الدَّقِيقَ ун эламоқ, унни элакдан ўтказмоқ; IV أَقْطَفَ (*ҳосилни*) узиш, териш вақти яқинлашмоқ; VII انْقَطَفَ узилмоқ, терилмоқ (*мевалар ҳақида*); VIII اقْتَطَفَ 1) (*меваларни*)узмоқ, термоқ; йиғмоқ, йиғиштирмоқ, жамламоқ; 2) (*қаердандир*) ўзлаштирмоқ, олиб ишлатмоқ, олиб чиқмоқ (مِنْ)

– قَاطِفَةٌ *кўп.* ـَاتٌ терим машинаси; ~ الْكَتَّانِ каноп йиғадиган машина; ~ الْقُطْنِ пахта териш машинаси

– قِطَافٌ 1) (*ҳосилни*) йиғиш-териш; ~ الْقُطْنِ пахта йиғим-терими; مَاكِنَةُ الْقُطْنِ ~ пахта териш машинаси; 2) ҳосилни узиш, териш пайти; 3) *эск.* секин юриш, майда қадам билан юриш

– قُطَافَةٌ узум ёки бошқа меваларни узга - да тўкилиб қолган қисми

– قَطْفٌ *кўп.* قُطُوفٌ 1) тимдаланган, тирна - ган жой; 2) бош, шингил (*мас. узум*) тўлдириб қўйиладиган тепаси баланд сават

– قَطْفٌ *кўп.* قِطَافٌ, قُطُوفٌ янги (эндигина) узилган узум боши

– قَطْفَةٌ *бот.* тиканли полиз экини

– قَطُوفٌ *кўп.* قُطُفٌ секин юрадиган, секин қадам ташлайдиган, секин қадам (*ҳайвон ҳақида*)

– قَطِيفَةٌ *кўп.* قَطَائِفُ 1) *бот.* парфюмерияда ишлатиладиган ўсимлик; 2) қатифа (*ширинлик номи*)

– مِقْطَفٌ *кўп.* مَقَاطِفُ 1) пичоқ; 2) гулқайчи

قَطْقَطَ *эск.* майдалаб ёмғир ёғмоқ

– قَطْقَاطٌ 1) чаққон, эпчил, илдам, шаҳдам; 2) *зоол.* пати сариқ, қорни қора қушча

– قَطْقَطٌ дўл ёки майда ёмғир донаси

I قَطَلَ (*у*) قَطْلٌ кесмоқ, қирқмоқ, узиб ташламоқ; عُنُقَهُ ~ бўйнини кесмоқ; II قَطَّلَ = I

– قَطِيلٌ тагидан кесиб ташланган (*дарахт ҳақида*)

– قَطِيلَةٌ сочиқ

– مِقْطَلَةٌ *кўп.* مَقَاطِلُ дарахт кесадиган болта ёки чопқи

قُطْلُودَمُورُ *турк. ат. от, мз.* Қутлудемур

I قَطَمَ (*и*) قَطْمٌ 1) тишламоқ; чангалламоқ, чанг солмоқ; الطَّعَامَ ~ татиб кўрмоқ, мазасини билишга уринмоқ; 2) тишлаб узиб олмоқ; 3) (*шох-шаббани*) бутамоқ; 4) гўштни яхши кўрмоқ; قَطَمَ (а) قَطْمٌ 1) *эск.* аёл кишини ёниб яхши кўрмоқ; 2) *эск.* (*урғочи туяга*) ошмоқ (*эркак туя*); ◊ رَقَبَتَهُ ~ (*к. нингдир*) бўйнини қайирмоқ; VII اِنْقَطَمَ тиш билан узиб олмоқ

– قَطَامِ *аёлларнинг исми*

– قَطِمٌ 1) гўштхўр одам; 2) *эск.* аёлларни ўта яхши кўрадиган одам; 3) *эск.* шаҳватли, шаҳватпараст (*туя*)

– قَطْمَةٌ *кўп.* قَطَمَاتٌ тишлаш, қопиш; 2) бўлак, парча

– مُقَطَّمٌ: الْـ~ ал-Муқаттам (*Қоҳира четидаги тоғнинг номи*)

– مِقْطَمٌ *кўп.* مَقَاطِمُ тирноқ, панжа, чангал

قَطْمِيرٌ, قِطْمَارٌ 1) хурмо мевасини данагидан ажратиб турувчи парда; 2) арзимаган нарса; مَا أَصَبْتُ مِنْهُ ~ مِـ мен ундан ҳеч нарса олмадим; 3) *қур.* Қитмир (*итнинг номи*)

I قَطَنَ (*у*) قُطُونٌ (*қаердадир*) яшамоқ, умргузаронлик қилмоқ (ب ,فى); II قَطَّنَ жойлаштирмоқ, жой бермоқ (*яшаш учун*)

– قَاطِنٌ *кўп.* قُطَّانٌ, قَطِينٌ яшовчи, яшаётган

– قُطَانٌ *мед.* белоғриқ, бел санчиғи

– قَطَّانٌ пахтафуруш

– قَطْنٌ 1) бел; 2) икки думбанинг ораси, икки соннинг ораси; 3) қушнинг думи ўсиб чиқадиган жойи; 4) *ат. от, мз.* Қатан

– قُطْنٌ *кўп.* أَقْطَانٌ 1) пахта; الزَّهْرِ ~ тозаланган пахта; الْـ~ الْخَامُّ *ёки* الْـ~ الْعَفْلُ пахта хомашёси; الْـ~ بِذْرَةُ чигит; الْـ~ حَلَقَةُ пахта бозори; الْـ~ دُودَةُ пахта қурти; الْـ~ شَجَرَةُ ғўза; الْـ~ آلَةُ جَمْعِ пахта териш комбайни; الْـ~ مَحْلَجُ пахта тозалаш заводи; الْـ~ الانْفِجَارِ *ёки* الْـ~ الْمُفَرْقَعِ *ёки* الْـ~ الْمُلْتَهِبِ *ёки* الْـ~ الْبَارُودِ кучли портловчи модда, пироксилин; 2) чигити тозаланган пахта, момиқ, тола; ~ حَرِيرٍ *ёки* ~ طِبِّيٌّ стерилланган пахта; مُعَقَّمٌ цейба дарахтидан олинадиган момиқ

– قَطْنَةٌ *эск.* ичак-чавоқ

– قُطْنِيٌّ 1) пахтага оид; 2) пахтадан иланган

– قَطَنِيٌّ белга оид

– قُطْنِيَّاتٌ *кўп.* пахтадан ишланадиган ва олинадиган нарсалар

– قُطْنِيَّةٌ[1] қутнийя (*пахтадан тўқилган йўл-йўл газлама*)

– قُطْنِيَّةٌ[2] *кўп.* قَطَانِيُّ 1) ловиясимон ёки қўзоқли ўсимлик; 2) қўзоқ, пучоқ

– قَطِنٌ (*шунингдек:* قَاطِنٌ) *кўп.* قُطُنٌ қул, хизматкор, малай

– قِيطَانٌ *алиф.б.қ.*

– قَيْطُونٌ хона, бўлма

– مَقْطَنَةٌ пахтазор

– يَقْطِينٌ *алиф.б.қ.*

I (قطو) قَطَا (*у*) قَطْوٌ 1) судралмоқ, каловланиб юрмоқ, оёқни аранг судраб юрмоқ; 2) майда-майда қадам ташлаб юрмоқ

– قَطَا *жам. зоол.* қато (*какликнинг бир тури*); ғуррак; طَارَ عَلَى أَجْنِحَةِ الْـ~ қуш бўлиб учмоқ; حَسَا حَسْوَ الْـ~ ютоқиб ичмоқ

– قَطَاةٌ[1] *кўп.* قَطَوَاتٌ, قَطَيَاتٌ *зоол.* қато (*какликнинг бир тури*); ғуррак

– قُطَاةٌ[2] отнинг одам ўлтирадиган жойи, бели

– قَطَوَانٌ каловланиб юрувчи, оёқни зўрға-зўрға босиб юрувчи

I قَعَّ (*а/у*) قَعٌّ қайт қилгиси келмоқ, қусқиси келмоқ

– قَعٌّ, قُعَاعٌ шўр, аччиқ (*сув*)

قَعْبٌ *кўп.* قِعَابٌ коса, қадаҳ

(قعت) IV أَقْعَتَ мол – дунёсини сарф қилмоқ; мол-дунёсини сочмоқ; الْعَطِيَّةَ ~ сочиб-сочиб эҳсон қилмоқ

– قَعِيتٌ кўп ёққан ёмғир, жала; кучли сел

I قَعَدَ (*у*) قُعُودٌ 1) ўтирмоқ; لِمُصَوِّرٍ لِرَسْمِ صُورَتِهِ ~ расмга тушиш учун гавдани маълум вазиятда тутмоқ; 2) (*к. гадир қарши*) пистирмада ўтирмоқ; 3) (*уйда*) қолиб кетмоқ, ўтириб қолмоқ; 4) (*н. дандир*) воз кечмоқ, (*н. нидир*) рад этмоқ (عَنْ); 5) (*к. нидир*) ўтқизмоқ, ўтирғизиб қўймоқ (ب); 6) дармонни қуритмоқ, заифлаштирмоқ; بِهِ الْإِعْيَاءُ ~ ҳолсизлик уни қулатди; 7) (*н. нидир қилишни*) бас қилмоқ, тўхтатмоқ (عَنْ); 8) (*к. нидир н. дандир*) ушлаб (тўхтатиб) қолмоқ (ب ,عَنْ); 9) (*к. нидир*) лаққиллатмоқ, алдамоқ (ب); (*н. нидир к. учундир*) қилишдан қайтмоқ, воз кечмоқ (ب); 10) бошламоқ; يَتَكَلَّمُ ~ у гапира бошлади; قَامَتْ لِهَذَا الْأَمْرِ الْمَدِينَةُ وَ ~تْ бу ишдан бутун шаҳар нотинч бўлди; الطَّعَامُ ~ عَلَى الْمَعِدَةِ овқат ошқозонга оғирлик қилди; عَلَى الْبَيْضِ ~ тухум босмоқ, тухум босиб бола очмоқ; II قَعَّدَ 1) ўтқизмоқ, ўтирғизмоқ; 2) (*бирор н. дан*) тўхтатиб қолмоқ, ушлаб қолмоқ (عَنْ); 3) рухсат (ижозат) бермоқ; тасдиқламоқ; мустаҳкамламоқ; IV أَقْعَدَ 1) ўтқизмоқ, ўтирғизмоқ; 2) (*н. дир қилишдан*) маҳрум қилмоқ (عَنْ); ~هُ عَنِ الْكَسْبِ пул ишлашга имкон бермай қўймоқ; ~هُ الْهَلَعُ عَنِ الْفِرَارِ у қўрқанидан қочолмай қолди; ◊ ~ هـ الْفِرَاشَ кимнидир йиқитиб қўймоқ, тўшакка михлаб қўймоқ (*касаллик ҳақида*); أَقَامَ هَذَا الْخَبَرُ الْمَدِينَةَ وَ ~هَا бу хабар бутун шаҳарни оёққа турғазди; IV أَقْعَدَ ўтириб қолмоқ, юролмай қолмоқ; V تَقَعَّدَ (*н. дандир*) қайтмоқ, (*н. нидир*) рад этмоқ (عَنْ); 2) нафақага чиқмоқ, нафақахўр бўлмоқ; VI تَقَاعَدَ 1) (*н. дандир*) қайтмоқ, (*н. нидир*) рад этмоқ (عَنْ); 2) истеъфога чиқмоқ, нафақага чиқмоқ; VIII اِقْتَعَدَ 1) (*жойни*) эгалламоқ, жойлашиб ўтириб олмоқ; 2) الدَّابَّةَ ~ ҳайвонни одамларни миндириш учун ишлатмоқ

– تَقَاعُدٌ 1) (*н. дандир*) қайтиш (عَنْ); 2) и-теъфо, хизматдан бўшаш; الْـ~ مَعَاشُ нафақа, пенсия; الْـ~ أَحَالَ إِلَى истеъфога чиқармоқ

– تَقَاعُدِيٌّ истеъфога оид; الْـ~ الْمَعَاشُ нафақа, пенсия

– تَقْعِيدٌ система (тартиб)га солиш, тизимга солиш; кодлаштириш

– قَاعِدٌ[1] *кўп.* قُعُودٌ, قُعَّادٌ 1) ўтирувчи; الْـ~ الْهِمَّةِ ҳаракатсиз, дангаса, тепса-тебранмас; 2) *эск.* жангда иштирок этмаётган

– قَاعِدٌ[2] *кўп.* قَوَاعِدُ туғишдан қолган аёл

– قَاعِدَةٌ *кўп.* قَوَاعِدُ 1) база, омбор; ~ جَوِّيَّةٌ ~ عَسْكَرِيَّةٌ ҳарбий ҳаво базаси; ~ بَحْرِيَّةٌ ҳарбий-денгиз базаси; ~ بَرِّيَّةٌ қуруқликдаги ҳарбий база; الْـ~ الْحَرْبِ *ёки* ~ حَرْبِيَّةٌ ҳарбий база; الْـ~ الْإِسْتِرَاتِيجِيَّةُ الذَّرِّيَّةُ стратегик атом базаси; الْـ~ الْعَائِمَةُ сузиб юрувчи база; الْـ~ الْمَادِّيَّةُ التِّكْنِيكِيَّةُ моддий-техник база; 2) тагкурси, ҳайкал ўрнатиладиган супа (*ча*); 3) *тех.* айланадиган қисмда ишланадиган нарсани тутиб турувчи қисқич; الْـ~ الْمَلَفُّ ғалтакни ушлаб турадиган қисм; الْـ~ الصِّمَامِ радиолампа патрони; 4) асос; *мат.* асос; пойдевор. фундамент; الْـ~ الذَّهَبِيَّةُ *ёки* الذَّهَبِ ~ *мол.* олтин асос, олтин стандарт; 5) туб, чиқурлик, ост; الشَّعْبِ مِنَ الْـ~ авомдан тортиб юқори табақагача барча халқ, омдан хосгача ҳамма; 6) қоида, норма, модда, принцип, тамойил; الْـ~ الثُّلَاثِيَّةُ *мат.* учлик қоида (*берилган уч сондан пропорционал сонни топиш қоидаси*); قَوَاعِدُ السُّلُوكِ ахлоқ-одоб қоидалари; الْـ~ أَوْلَى الدُّوَلِ بِالْمُرَاعَاةِ *қар.* مُرَاعَاةٌ; الْـ~ الْقَانُونِ الدُّوَلِيِّ халқаро ҳуқуқ нормалари; 7) намуна, андоза; ◊ الْـ~ الْبِلَادِ пойтахт; الْـ~ الْجَبْهَةِ وَ فронт ва фронт орқаси

– قَاعِدِيٌّ базага оид, қуйи; асосни ташкил этадиган

– قَعَادٌ умр йўлдоши, хотин

– قَعَّادَةٌ *кўп.* اتٌ: тунда ишлатиладиган тувак

– قَعَدٌ 1) уруш вақтида уйда қоладиган ода - лар; 2) *тар.* хорижийлар

– قَعْدَةٌ 1) ўтириш ҳаракати; 2) вазият, гавда (тана)нинг вазияти; 3) қуймуч, думба; ◊ ذُو الْ~ зулқаъда (*ҳижрий тақвимнинг 11-ойи-30 кун*)

– قُعَدَةٌ 1) дангаса, тепса-тебранмас; 2) та - бал одам

– قِعْدَةٌ гавданинг вазияти, ҳолати

– قُعَدَةٌ=قُعَدِيٌّ

– قَعُودٌ *кўп.* قِعْدَانٌ, أَقْعِدَةٌ ёш туя, икки ёшли туя, минса бўладиган туя

– قُعُودٌ 1) ўтириш ҳаракати; 2) (*н. нидир*) рад этиш, (*н. дандир*) қайтиш (عَنْ)

– قَعِيدٌ *кўп.* قَعَائِدُ 1) (*к. биландир*) ўтирган; ~ الْمَرَض тўшакка михланиб қолган (*бемор*); 2) асровчи, сақловчи; 3) қаноти чиқмаган чи-гиртка; الْ~ان инсоннинг икки елкасидаги икки фаришта; قَعِيدَكَ *ёки* كَ~ اللهُ худо ҳаққи! Худони ўртага қўйиб ёлбораман...

– قَعِيدَةٌ *кўп.* قَعَائِدُ умр йўлдоши, хотин

– مُتَقَاعِدٌ 1) истеъфодаги; 2) нафақахўр, пе - сионер

– مَقْعَدٌ *кўп.* مَقَاعِدُ 1) ўриндиқ, стул, скаме - ка; 2) кресло; (أَمَامِيٌّ) خَلْفِيٌّ ~ орқа (олдинги) ўриндиқ (*машинада*); 2) (*парламентдаги*) ўрин; 3) извошчи ўтирадиган жой (*извошда*)

– مُقْعَدٌ 1) ҳаракат қилиш имкониятидан маҳрум бўлган, ўтириб қолган; паралич бўлиб қолган; 2) ногирон, инвалид

– مَقْعَدَةٌ *кўп.* مَقَاعِدُ 1) думба, қуймуч; 2) пастки қисм, паст ост

I (قعر) قَعَرَ (*а*) قَعْرٌ 1) кавламоқ, чуқур қилмоқ, чуқурлаштирмоқ; الْبِئْرَ ~ қудуқни чуқур қилиб кавламоқ; 2) суғурмоқ, қўпормоқ; ~ الشَّجَرَةَ дарахтни илдизи билан қўпормоқ; 3) *эск.* тубига етмоқ; قَعُرَ (*у*) قَعَارَةٌ чуқур бўлмоқ; II قَعَّرَ 1) чуқурлаштирмоқ;; 2) ботиқ қилмоқ, бир томонни ботиқ қилмоқ; 3) қичқирмоқ, бақирмоқ; IV أَقْعَرَ чуқурлаштирмоқ, чуқур қилмоқ; V تَقَعَّرَ 1) чуқурлашмоқ, чуқур бўлмоқ; 2) (*н. гадир*) ботиб қолмоқ, ботиб кетмоқ; 3) майдакаш бўлмоқ, ўта расмиятчи бўлмоқ; 4) *грам.* ق ўрнига ء талаффуз қилмоқ; VII اِنْقَعَرَ суғурилиб чиқмоқ, суғурилмоқ (*мас., дарахт*)

– تَقَعُّرٌ ботиқ юза, ботиқлик; مُفْرَدُ الْ~ яссиботиқ

– قَعْرٌ *кўп.* قُعُورٌ 1) чуқурлик, чуқурлашиш; 2) туб, ост, таг

– قَعَرٌ зийраклик, зеҳни ўткирлик

– قَعْرَةٌ чуқурлашиш; чуқурлик

– قَعِيرٌ, قَعُورٌ чуқур

– مُقَعَّرٌ 1) чуқур; 2) ботиқ; чўкик, чўккан, киртайган; الْوَجْهَيْنِ ~ икки томони ботиқ; ~ مُحَدَّبٌ қабариқ-ботиқ; 3) жимжимадор, беж - ма, дабдабали (*ибора*)

– مُنْقَعِرٌ қўпорилган, тортиб суғурилган

I (قعس) قَعَسَ (*а*) قَعْسٌ кўкрак қафаси олдинга туртиб чиққан бўлмоқ; قَعَسَ (*у*) قَعْسٌ кўкрак кериб юрмоқ; رَأْسَهُ إِلَى الْوَرَاءِ ~ бошни орқага ташламоқ; VI تَقَاعَسَ 1) (*бирор н. дан*) воз кечмоқ, (*н. нидир*) рад этмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) четлашмоқ, ўзини олиб қочмоқ (عَنْ); 2) (*бирор масалада*) имиллимоқ, секин ҳаракат қилмоқ, бепарво бўлмоқ (عَنْ); (*бирор масалада*) бефарқ қарамоқ, қизиқсинмай қарамоқ (عَنْ); 3) кўкраги олдинга чиқиб, гардани ичкарига кирган бўлмоқ; XIV اِقْعَنْسَسَ = قَعَسَ

– أَقْعَسُ[1] *мн.* قَعْسَاءُ *кўп.* قُعْسٌ кўкрак қафаси олдинга туртиб чиққан

– أَقْعَسُ[2] *мн.* قَعْسَاءُ *кўп.* قُعْسٌ мустаҳкам, пишиқ; кучли, бақувват

– تَقَاعُسٌ 1) рад этиш, ўзини тийиш; أَعْطَى ~ فِي غَيْرِ ҳеч бир аямасдан бермоқ; 2) ш - шилмаслик, секинлик; ~ دُوْنَ шошилинч, чарчамасдан, ҳормай-толмай; 3) бепарволик, бефарқлик

– قَعْوَسٌ улуғ киши, муътабар киши

قَعْسَرِيٌّ 1) *зоол.* кучли баҳайбат туя; 2) қўл тегирмонининг тоши айланадиган ўқ

I قَعَشَ (а) قَعْشٌ йиғмоқ, тўпламоқ, жамламоқ

– قَعْشٌ *кўп.* قُعُوشٌ аёллар ўлтириши учун мослаштирилган нақлиёт, маҳофа

I قَعَصَ (*а*) قَعْصٌ ўрнида ўлдирмоқ (*зарба ёки ўқ ҳақида*); IV أَقْعَصَ = I

– إِقْعَاصٌ *эск.* бирдан (бир лаҳзада) ўлдириш

– قُعَاصٌ қўйларда учрайдиган касаллик (*бу касалликка учраган қўйни даволаб бўлмайди*)

– قَعْصٌ: مَاتَ زَيْدٌ ~اً Зайд отилган ўқ зарб - дан ўрнида вафот этди

I قَعَضَ (у) قَعْضٌ (*мас. дарахт шохини*) ўз томонига эгмоқ

(قعط)II قَعَّطَ тезҳайдамоқ(*уйҳайвонларини*); عَلَى غَرِيمِهِ ~ қарздор одамга зуғум ўтказмоқ, қарзини қистамоқ; VIII إِقْتَعَطَ: الْعِمَامَةَ ~ салланн бошга танғиб ўрамоқ

– قَعْطٌ қўйлар, кўпгина қўйлар

I قَعَفَ (а) قَعْفٌ оёқлар билан ернинг тупроғини тўзитмоқ (*ҳайвон ҳақида*); مَا فِي ~ الْإِنَاءِ идишдагининг ҳаммасини симириб тугатмоқ; النَّخْلَةَ ~ хурмо дарахтини илдизи билан суғурмоқ; VII اِنْقَعَفَ таги билан қуламоқ; الْحَائِطُ ~ девор таги билан қулаб тушди

– قَاعِفٌ кучли ёмғир

اِقْعَنْفَزَ чўккалаб ўтирмоқ, омонатгина ўтирмоқ

قَعْقَعَ гумбурламоқ; қарсилламоқ, чисирламоқ; дангиллатмоқ, жангиллатмоқ; жирингламоқ; (بِالسِّلَاحِ) ~ қилич яланғочлатмоқ, қўрол билан дўқ қилмоқ; بِضَحْكَةٍ ~ хохолаб кулиб юбормоқ, қаҳ-қаҳ уриб кулмоқ; تَقَعْقَعَ *эск.* жаранг-журунг қилиб ҳаракат қилмоқ, тарақлаб қимирламоқ; تَقَعْقَعَ = قَعْقَعَ; عُمُدُهُمْ ~تْ улар жўнаб кетишди

– قَعْقَاعٌ 1) қуриган хурмо, хурмоқоқи; 2) машаққатли йўл; ~ أَبُو қузғун

– قُعْقُعٌ, قَعْقَعٌ ҳакка, зағизғон

– قَعْقَعَةٌ *кўп.* قَعَاقِعُ 1) тарақлаш, тарақ-туруқ; тасир-тусур, тақир-туқур; даран-глаш, дангиллаш; жаранг-журунг; قَعَاقِعُ الرَّعْدِ момақалдироқнинг гумбур-гумбури; 2) дабдабали нутқ

(قعل) IV أَقْعَلَ: النَّوْرُ ~ дарахтнинг гул косасидан майда нарсалар тўкилди

– قُعَالٌ *кўп.* قُعَالٌ дарахт гулининг косасидан тўкиладиган майда нарса

قَعْنَبٌ *ат. от, мз.* Қаънаб

قَعْوٌ *кўп.* قُعِيٌّ темирдан ишланган меҳвар, ўқ темир; *эск.* блок, блок ўқи; столба, устун

– قَعْوَةٌ *кўп.* قَعًى *анат.* одам сонининг бошл - ниш жойи, қуймуч

تَقَعْوَسَ узоқ йиллар яшамоқ, кўп йиллар яшамоқ, кексаймоқ, катта бўлмоқ; الْبَيْتُ ~ уй эскиди; уй вайрон бўлди, уй бузиб ташланди

– قَعْوَسٌ *қар.* قعس

I قَعَى (*а*) قَعًا пучуқ бўлмоқ, бурнининг учи қайрилган бўлмоқ; IV أَقْعَى икки орқа оёғи устида ўтирмоқ (*от ёки мушук ҳақида*)

– إِقْعَاءٌ 1) икки сажда ўртасида (*намозда*) икки товоннинг устига ўтириш (*шариатшунослар изоҳи*); 2) икки болдирни ерга тираган ҳолда тик қўйиб, ерга ўтириш (*тилшунослар изоҳи*)

– أَقْعَى *мн.* قَعْوَاءُ *кўп.* قُعْوٌ пучуқ

I قَفَّ (*а/и*) قُفُوفٌ 1) қуримоқ, қоқи бўлмоқ, нами қочмоқ; 2) тик бўлмоқ, тикка бўлмоқ (*соч ҳақида*); 3) қўрқувдан серрайиб қолмоқ; қўрқанидан тек туриб қолмоқ; V تَقَفَّفَ (*мас., совуқдан*) қалтирамоқ, титрамоқ

– قُفٌّ *кўп.* قِفَافٌ *геол.* музликлар билан бирга кўчиб келган тоғ жинслари уюмлари, мореналар

– قَفَّافٌ санаётиб пулни уриб қоладиган сарроф

– قَفَّةٌ (*безгакдан*) қалтираш, титраш

– قُفَّةٌ *кўп.* قُفَفٌ, قِفَافٌ 1) карзина, сават; 2) қайиқ (*Ироқда*); 3) қуриган дарахт; 4) қуриган ошқовоқ (*меваси*); 5) хурмо дарахти баргидан қовоқ шаклида тўқилган ва аёллар пахта-пилтасини соладиган идиш

قَفْحَقُ қипчоқ (*элат номи*)

I قَفَخَ (а) قَفَخٌ, قَفَاخٌ 1) (*к.нингдир*) бошига урмоқ; 2) ичи бўш нарсага уриб даранглатмоқ

I قَفَدَ (и) قَفْدٌ салланинг учини осилтирмай, ҳаммасини бошга айлантирмоқ; قَفَدَ (а) قَفَدٌ товонни ерга текизмай, оёқ учида юрмоқ

– أَقْفَدُ *мн.* قُفْدَاءُ 1) буйни осилган (*одам*); 2) бўйни бесўнақай, йўғон (*одам*); 3) товон ерга тегмай, оёқ учида юрадиган (*одам*); 4) қул ва оёғи яхши ривожланмай, бармоқлари калта бўлиб қолган (*одам*)

– قَفْدَاءُ салланинг учини осилтирмай, ҳаммасини бошга ўраш; قَفَدَ = اعْتَمَّ الْ ~

– قَفَدَانٌ атторларнинг атир-упа соладиган чарм халтаси

– قَفَدَانٌ = قَفَدَانَةٌ

I قَفَرَ (у) قَفْرٌ изма-из бормоқ, орқадан бормоқ; أَثَرَهُ ~ кимнингдир изидан бормоқ; IV أَقْفَرَ 1) одам йўқлигидан ҳувиллаб қолмоқ, хилват бўлмоқ; IV أَقْفَرَ 1) ҳеч нарсасиз қолмоқ, ҳеч вақосиз қолмоқ; الرَّجُلُ ~ одам ҳеч вақосиз қолди; 2) бўшатмоқ; الْعَظْمَ ~ суякни тозаламоқ ғажимоқ; VIII اِقْتَفَرَ = I

– إِقْفَارٌ 1) ҳувиллаб қолиш, бўшаб қолиш; 2) хилватлик, бўм-бўшлик, одамнинг йўқлиги

– قَافُورٌ хурмо гулининг косаси

– قَفَارٌ: ~ خُبْزٌ қуп-қуруқ нон, нонинг ўзи

– قَفْرٌ[1] одам йўқ, одамсиз, хилват; ◊ ~ خُبْزٌ қуп-қуруқ нон, нонинг ўзи

– قَفْرٌ[2] *кўп.* قِفَارٌ саҳро; يَبَابٌ ~ бўм-бўш саҳро, қип-қизил саҳро

– قَفْرٌ соч, тук

– قَفِرٌ сочи сийрак, сийрак сочли (*одам*)

– قَفْرَاءُ саҳро

– قَفْرَةٌ *кўп.* قَفَرَاتٌ саҳро, чўл зонаси

– قَافُورٌ = قَفُورٌ

– قَافُورَةٌ = قَفُورَةٌ

– قَفْرٌ *кўп.* قُفْرَانٌ асалари яшиғи, асалари уяси

– مِقْفَارٌ[1] = قَفْرٌ

– مُقْفِرٌ бўм-бўш, одамсиз, хилват

I قَفَزَ (и) قَفْزٌ, قَفَزَانٌ сакрамоқ, ирғимоқ; ~ قَفْزَةً كُبْرَى катта сакраш қилмоқ; فَوْقَهُ ~ ним - нингдир устидан сакраб ўтмоқ; ~ بِنَا الْحَدِيثُ إِلَى ... суҳбатимиз ...га томон кўчди; II قَفَّزَ 1) (*к. ғадир*) қўлқоп кийгизмоқ; 2) сакрашга мажбур қилмоқ, сакратмоқ; V تَقَفَّزَ 1) қўлқоп киймоқ; 2) қўлга хина қўймоқ; VI تَقَافَزَ биргалашиб сакрашмоқ

– قَافِزٌ сакровчи

– قَافِزَةٌ *кўп.* قَوَافِزُ 1) сакровчи аёл; 2) қурбақа, бақа; 3) ҳашарот (*пахта зараркунандаси*)

– قُفَّازٌ *кўп.* قَفَافِيزُ қўлқоп; ~ انِ *ик.с.* бир жуфт қўлқоп

– قَفْزٌ сакраш; مُثَلَّثٌ ~ *спорт.* уч сакраш; بِالزَّانَةِ الْ~ лангарчўп билан сакраш; عَالٍ ~ баландликка сакраш; طَوِيلٌ ~ узунликка сакраш

– قَفْزَةٌ *кўп.* قَفَزَاتٌ, أَقْفِزَةٌ сакраш, ирғиш; الْ~ الثُّلَاثِيَّةُ *спорт.* уч сакраш

– قَفِيزٌ *кўп.* ـاتٌ ـَ ҳалқа, қисқич; лўкидон, и - канжа, қисқич; қафас; а) 14,5 أُوقِيَّةً *га тенг бўлган сочилувчан моддалар учун ўлчов бирлиги*; б) 144 ذِرَاعٌ *га тенг бўлган узунлик ўлчови бирлиги*

– قُفَّيْزَى *спорт.* козёл, эчки, эшак (*гимн - стика қурилмаси*)

I قَفَسَ (у,и) قَفْسٌ, قُفُوسٌ 1) тортиб олмоқ, зўрлик билан олмоқ, олиб қўймоқ, тортиб олиб қўймоқ; 2) ўлмоқ, вафот этмоқ

I قَفَشَ (и) قَفْشٌ 1) йиғмоқ, жамламоқ, тўпламоқ; 2) тутмоқ, тутиб олмоқ, чанг солиб олмоқ; 3) қўққисдан босиб олмоқ, тутиб олмоқ; II قَفَّشَ чанг солмоқ, ушлаб олмоқ; VII اِنْقَفَشَ ушланмоқ, тутилмоқ, қўлга тушмоқ

– قَفْشٌ[1] чанг солиш, ушлаб олиш; ◊ ~ كَلَامٌ а) бўлмағур гап, сафсата; б) ҳазил, ҳазилмутойиба

– قَفْشٌ[2] шиппак, кафш

– قَفْشَةٌ *кўп.* قَفَشَاتٌ қизиқчилик, ҳазилмутойиба

I قَفَصَ (и) قَفْصٌ қўл-оёқларини бир қилиб, маҳкам қилиб қисмоқ (*мас. кийикнинг*)

قَفَّاصٌ қафасфуруш, қафас ясовчи

– تَقْفِيصَةٌ *кўп.* ـاتٌ ـَ товуқ катаги

– قَفَصٌ *кўп.* أَقْفَاصٌ 1) қафас; حَبَسَ فِي ~ қафасга қамамоқ; 2) тўқилган сават ёки сумка; 3) *шунингдек*; الْ~ الصَّدْرِيُّ *ёки* ~ الصُّدْرِ кўкрак қафаси; ◊ ~ الْأَتْهَامِ *ёки* ~ الْمُجْرِمِينَ *ёки* ~ الْمَحْكَمَةِ судланувчилар ўтирадиган ўриндиқ

قُفْطَانٌ қуптон, чакмон, қаптон

I قَفَعَ (а) قَفْعٌ қовжирамоқ, бужмаймоқ, тиришмоқ, тортишмоқ; II قَفَّعَ қовжиратмоқ, бужмайтирмоқ, тириштирмоқ; V تَقَفَّعَ = I

– أَقْفَعُ *мн.* قُفْعَاءُ *кўп.* قُفْعٌ қулоғининг супр - си бужмайиб қолган (*одам*)

– قَفْعٌ *тар. ҳарб.* черепаха, тошбақа (*қарбий мослама*)

– قَفْعَاءُ 1) узукнинг қўзига ўхшаш мева қиладиган ўсимлик; ~ شَاةٌ калта думли қўй

– قَفْعَةٌ *кўп.* قَفَعَاتٌ, قَفَعَاءُ хурмо дарахти ба - гидан туби кенг ва оғзи тор қилиб тўқилган сават

– مُقَفَّعٌ 1) бужмайган, қовжираган; 2) орик, озғин (*одам ҳақида*)

قَفْقَفَ (*совуқдан, безгакдан*) қалтирамоқ

قَفْقَفَ = تَقَفْقَفَ (مِنْ);

– قَفْقَفَةٌ қалтираш, титраш, қалтироқ

I (قفل) قَفَلَ (и,у) قُفُولٌ (*шунингдек:* ~ رَاجِعًا) (*қаердандир*) қайтиб келмоқ, қайтмоқ, келмоқ (مِنْ); قَفَلَ (и) قَفْلٌ 1) ёпмоқ, беркитмоқ; النُّورَ ~ чироқни ўчирмоқ; قَفَلَ الْجِلْدَ *эск.* тери қуриди; 2) жамламоқ, жамғармоқ, йиғмоқ; ғунажинталаб бўлмоқ (*буқа ҳақида*); II قَفَّلَ қулфламоқ, қулф билан беркитмоқ; IV أَقْفَلَ = II الْمُنَاقَشَةَ ~ муҳокамани тўхтатмоқ; النُّورَ ~ чироқни ўчирмоқ; V تَقَفَّلَ ёпилмоқ, беркитилмоқ; VII اِنْقَفَلَ берк (ёпиқ) бўлмоқ; ўчиқ бўлмоқ, ўчирилмоқ

– تَقْفِيلَةٌ *муз.* асарнинг хотима қисми, савти

– قَافِلٌ 1) қайтувчи, қайтиб келувчи; 2) бе - китувчи, ёпувчи; 3) *эск.* қуриган терили (*от*)

– قَافِلَةٌ *кўп.* قَوَافِلُ 1) карвон; 2) (*намойишчилар*) колоннаси; 3) қуриқлаб борувчи соқчи кемалар

– قَفَّالٌ слесарь

– قُفْلٌ *кўп.* قُفُولٌ, أَقْفَالٌ қулф, осиб қўйиладиган қулф; тамба, тиргак, лўкидон

– قَفْلَةٌ[1] энса, гардан; ~ الْ مِنَ الْمَانْشِيتِ إِلَى الْ~ *қар.* مَانْشِيتٌ

– قَفْلَةٌ[2] *кўп.* قُفَلٌ қафла (أُوقِيَّةٌ*нинг 1/10 ига ёки 3, 744 гр.га тенг бўлган оғирлик ўлчови*)

– قَفْلَةٌ[3] *эск.* қуриб қолган дарахт

– قَفِيلٌ 1) қуриган дарахт; 2) қамчи, қамчин

– قِيفَالٌ билакдаги қон томири

– مُقْفَلٌ ёпиқ, берк; الْ~ الْاِجْتِمَاعُ ёпиқ йиғилиш; ◊ ~ الْيَدَيْنِ хасис, бахил

قَفَّانٌ тарози, осма тарози; ~ كُلِّ شَيْءٍ ҳар бир нарсани чуқур тадқиқ қилиш

– قَفِينَةٌ орқа томонидан (гарданидан) суйилган қўй

قَفَنْدَرٌ *зоол.* палтус (*шимолда яшовчи балиқ турларидан бири*)

I (قفو) قَفَا (у) قَفْوٌ 1) (*к. нингдир*) изидан бормоқ, орқасидан кетмоқ; أَثَرَهُ ~ кимнингдир орқасидан бормоқ; 2) туҳмат қилмоқ, ноҳақ айбламоқ; 3) (*к.нингдир*) гарданига урмоқ; II قَفَّى 1) (*к. нингдир*) орқасидан жўнатмоқ (ب); 2) (*сўзларни*) қофияламоқ, қофияга солмоқ;

V تَقَفَّى изидан бормоқ; VIII اِقْتَفَى 1) орқадан бормоқ; 2) издан бормоқ; الْمَثَلَ ~ ўрнак олиб эргашмоқ; 3) таъқиб қилмоқ; أَثَرَهُ ~ а) изидан бормоқ, кимнидир таъқиб қилмоқ; б) кимгадир тақлид қилмоқ, кимгадир ўхшатиб иш тутмоқ

– تَقْفِيَةٌ қофиялаш, қофияланиш

– قَافِيَةٌ *кўп.* قَوَافٍ 1) қофия, ҳамоҳанглик, оҳангдошлик; 2) сўз ўйини; ҳазил, ҳазил-мутойиба; 3) икки маънолилик; 4) энса, гардан; ◊ بِلَا ~ беҳазил, киноясиз, шама қилмасдан

– قَفًا *кўп.* قُفِيٌّ, أَقْفَاءٌ *мз. мн.* энса, гардан; عَيْنَاهُ فِي ~هِ *маж.* у жуда ҳушёр (*сўзма-сўз:* унинг икки кўзи гарданида); رَجَعَ كَمَا جَاءَ وَ وَجْهُهُ مِثْلُ ~هِ қуп-қуруқ қайтмоқ, икки қўлини бурнига тиқиб қайтмоқ (*сўзма-сўз:* юзи энсасига ўхшаб қайтмоқ); 2) орқа томон, терс, тескари томон; ◊ مِنْ ~ орқа томондан; ичкаридан, фронт орқасида

– قَفَاءٌ *кўп.* أَقْفِيَةٌ, أَقْفَاءٌ = قَفًا

– قَفَاوَةٌ 1) меҳмонни ҳурмат қилиш; меҳмоннинг ҳурматини жойига қўйиш; 2) меҳмоннинг ҳурмати учун тортиладиган таом

– قَفْوَةٌ дум, ҳайвоннинг думи

– مُقَفًّى ҳамоҳанг, оҳангдош, қофиядош

قَاقُمٌ сувсарлар оиласига мансуб қуш; оқсувсар, оқсичқон

– قَاقُومٌ = قَاقُمٌ

I (قل) قَلَّ[1] (*а/и*) قِلَّةً 1) оз бўлмоқ, арзимаган миқдорда бўлмоқ, озаймоқ, оз сонли бўлмоқ; 2) камёб бўлмоқ; кам учрамоқ; مَا ~ гоҳо, гоҳ-гоҳ; مَا يَكْتُبُ إِلَى ~ у менга гоҳ-гоҳ хат ёзади; 3) (*н. дандир*) оз бўлмоқ (عَنْ); 4) озаймоқ, камаймоқ; ◊ مَا ~ وَ دَلَّ қисқа, лекин аниқ-равшан; قَلَّ[2] (*а/и*) قَلٌّ 1) кўтармоқ, юқорига олмоқ; 2) ташимоқ, олиб бормоқ; II قَلَّلَ 1) озайтирмоқ, камайтирмоқ, чекламоқ; IV أَقَلَّ 1) кўтармоқ, юқорига чиқармоқ, الْجَرَّةَ ~ кўзани кўтара олмоқ; 2) ташимоқ, элтмоқ; (*қаергадир*) олиб бормоқ, кўчирмоқ, етказмоқ (إِلَى); 3) (*қаердандир*) кетмоқ, жўнаб кетмоқ (مِنْ); 4) (*н. нидир*) оз миқдорда бажармоқ; 5) озайтирмоқ, камайтирмоқ; 6) фақир (камхарж, камбағал) бўлмоқ; X اِسْتَقَلَّ 1) мустақил бўлмоқ, истиқлолга эришмоқ; якка ҳолда ҳаракат қилмоқ, (*н. нидир*) битта ўзи бажармоқ (بِ); 2) оз, оз миқдорда деб ҳисобламоқ; (*қаёққадир*) йўл олмоқ, жўнамоқ, бормоқ (إِلَى); 4) (*бирор транспорт воситасига*) ўтирмоқ; الْبَاخِرَةَ ~ пароходга ўтирмоқ; الْقِطَارَ ~ поездга ўтирмоқ; السَّيَّارَةَ ~ автомобилга ўтирмоқ; الطَّائِرَةَ ~ самолётга ўтирмоқ; الْحِمَارَ ~ эшакка минмоқ; 5) (*юқорига*) кўтарилмоқ; 6) оз деб ҳисобламоқ, кўзига оз кўринмоқ

– اِسْتِقْلَالٌ истиқлол, мустақиллик; ذَاتِيٌّ ~ ўз-ўзини бошқариш, автономия

– اِسْتِقْلَالِيٌّ 1) истиқлолга оид; мустақилликка оид; شِعَارَاتٌ ~ةٌ мустақиллик талаб қилувчи шиорлар 2) истиқлол курашчиси

– اِسْتِقْلَالِيَّةٌ автономия

– أَقَلُّ энг оз, жуда оз; الْ~ минимум; مَا ~ ... هُوَ أَنَّهُ (فيه) يُقَالُ عَنْهُ у ҳақда айтиш мумкин бўлган гапларнинг энг нодири шуки, у ...; ◊ عَلَى الْ~ ақалли, ҳеч бўлмаганда

– أَقَلِّيَّةٌ 1) озчилик; 2) майда миллат

– قُلٌّ = قِلَّةٌ: الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى الْ~ وَ الْكُثْرِ Оллоҳ берганининг озига ҳам, кўпига ҳам шукурлар бўлсин! هُوَ ~ُ ابْنُ унинг ўзи ҳам, отаси ҳам бетайин

– قِلٌّ[1] *ёки* قُلٌّ озлик, оз миқдордалик; озгина, оз сондаги, оз миқдордаги

– قِلٌّ[2] қалтираш, титраш, қалтироқ

– قُلَالٌ *кўп.* قُلُلٌ озгина, оз,оз миқдордаги

– قَلَالِيُّ, ـَاتٌ *кўп.* قَلَالِيَّةٌ 1) ҳужра, хона; 2) қибтий патриархнинг эгаллайдиган жойи

– قُلَلِيٌّ *кўп.* قُلَلِيَّةٌ кўзагар, кулол, кўзачи уста

– قِلَّةٌ *кўп.* قِلَلٌ 1) озлик, оз, оз миқдорда; الْ~ الْعَدَدِ الْمُمْتَازَةُ имтиёзга эга бўлган озчилик; ~ُ الْعَدَدِ оз сонлилик; جَمْعُ الْ~ *грам.* оз миқдордаги кўпликни ифодаловчи кўплик; 2) етишмовчилик, етишмаслик; 3) камчилик, камёблик; الْأَدَبِ ~ُ адабсизлик, ҳурматсизлик; الْحَيَاءِ ~ُ уятсизлик; الْعَقْلِ ~ُ ақлсизлик; الْحَرَكَةِ ~ُ камҳаракатлилик

– قَلَّةٌ 1) тузалиш, соғайиш; 2) тикланиш, омаднинг қайтиб келиши

– قُلَّةٌ *кўп.* قِلَالٌ, قُلَلٌ кўза; كَسَّرُوا وَرَاءَهُ ~ُ орқасидантошотдилар(*сўзма-сўз:* орқасидан кўза синдирдилар-*хуш кўрилмаган меҳмон кетгандан кейин*); 2) (*тоғ*) чўққиси; миянинг қоқ тепаси; 3) туянинг юмшоқ танглайи; 4) ҳар бир нарсанинг юқори (тепа) қисми

– قَلِيلٌ *кўп.* قَلَائِلُ 1) оз, озгина, кўп бўлмаган; ~ غَيْرُ кўп, оз бўлмаган; الْأَدَبِ ~ُ адабсиз, беҳурмат; (التَّجْرِبَةِ) الْاِخْتِبَارِ ~ُ тажрибаси оз; الْبِضَاعَةِ ~ُ *кўч. м.* билими оз, билим дараж-си паст; الْحَيَاءِ ~ُ уятсиз, сурбет; الصَّبْرِ ~ُ бесабр, бетоқат; الْعَقْلِ ~ُ ақлсиз, тентак; الْمَالِ ~ُ камбағал; الْمَعْرِفَةِ ~ُ жоҳил, оми, маърифатсиз; الْوُجُودِ ~ُ камёб, ноёб; بَعْدَ أَيَّامٍ قَلَائِلَ яқин кунларда; ا~ُ оз миқдорда, озгина; аҳёнда; الْعَدَدِ ~ُ оз миқдорда; кам учрайдиган; 3) орик, озғин; ◊ أَوْ كَثِيرٍ فِي ~ *ёки* وَ لَا كَثِيرٍ فِي ~ сира, ҳеч, мутлақо; هَذَا ~ مِنْ كَثِيرٍ مِمَّا ... ...дан озгинаси мана шу; ~ عَمَّا тез кунда, тезда; ا~ ا~ оз-оздан; ~ بَعْدَ *ёки* بَعْدَ ذَلِكَ بِ~ бир оз вақтдан кейин, бироз вақт ўтгач; مُنْذُ ~ оз вақт илгари

– قَلِّيَّةٌ *кўп.* قَلَالِيُّ хона, бўлма; ◊ بِ~هِ ҳаммаси, бутунлай, тўлалигича

– مُسْتَقِلٌّ 1) мустақил; 2) автоном; 3) *эск.* кўтарувчи, ўз зиммасига олувчи

– مُقِلٌّ 1) оз иш қилувчи; ~ كَاتِبٌ оз асар ёзадиган ёзувчи; 2) камбағал, фақир; 3) хасис, бахил; 4) қурумсоқ, қоқбош

– مُقَلِّلٌ *эск.* озаювчи, камаювчи

فَلَاوُظٌ *қар.* فَلَاوُوظٌ

I قَلَبَ (*и*) قَلْبٌ 1) айлантирмоқ; 2 ағдармоқ, тўнтармоқ; ~ُهُ قَلْبًا ниманидир тўнтармоқ; الصَّفْحَةَ ~ янги варақни (саҳифани) очмоқ; ~ُهُ عَلَى قَفَاهُ бирор нарсани бошқа томонга ағдармоқ; 3) ўнгини тескарисига ағдармоқ, ичини ағдармоқ; بَاطِنَهُ إِلَى ظَاهِرِهِ ~ бирор нарсанинг тесини, астарини ағдармоқ; ~ الْحَدِيثَ ظَهْرًا لِبَطْنٍ ғийбат қилмоқ, фисқи-фасод қилиш билан шуғулланмоқ; 4) ағдариб тикмоқ, ағдарма қилмоқ; 5) ўзгартирмоқ; айлантирмоқ, айлантириб юбормоқ; 6) (*ҳукуматни*) йиқитмоқ, ағдармоқ; ◊ الدُّنْيَا ~ а) ҳаммани оёққа турғизмоқ; б) ҳамма имкониятларни ишга солмоқ; النَّخْلَةَ ~ хурмо дарахтини суғурмоқ; الْحَقَائِقَ ~ ҳақиқатни бузмоқ; رَأْسًا عَلَى عَقِبٍ ~ остин-устун қилмоқ; ظَهْرَ ~ *қар.* الْمِجَنِّ; هَذَا الدُّنْيَا عَلَيْهِ مِجَنٌّ ~ ҳаммани бу наса унга қарши қилиб қўйди; نَفْسِي ~تْ кўнглим айнияпти; السَّوْدَاءَ وَالْبَيْضَاءَ ~ турли таклифлар киритмоқ; (*сўзма-сўз;* оқни ва қорани кўрсатмоқ); II قَلَّبَ 1) ҳар томонга ўгириб кўрмоқ; 2) варақламоқ; 3) айлантирмоқ, тўзитмоқ; ◊ الْأَمْرَ بِعَقْلِهِ ~ ниманидир яхшилаб ўйлаб кўрмоқ; ... أَوْجُهَ الرَّأْيِ فِي ~ *ёки* ~ الرَّأْيَ فِي ниманидир обдон ўйлаб кўрмоқ; الطَّرْفَ ~ у ёқ-бу ёққа алангламоқ; عَيْنَيْهِ فِي ~ ... атрофга кўз ташламоқ; ... النَّظَرَ فِي ~ (*н. нингдир устида*) мияни ишлатмоқ; остин-устун қилмоқ, ағдар-тўнтар қилмоқ; أَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ у афсусланди, пушаймон бўлди; ~ الْأُمُورَ масаланинг (ишнинг) оқибатига назар ташламоқ; V تَقَلَّبَ 1) (*тушакда*) у ёқ-бу ёққа ағдарилмоқ; тўнтарилиб қолмоқ; 2) ўзгариб турмоқ, чиқиб-тушиб турмоқ (*нарх ҳақида*); 3) ўзгарувчан бўлмоқ, омонат бўлмоқ; فِي ~ الْمَنَاصِبِ навбати билан ҳамма мансабларни эгаллаб чиқмоқ; ◊ فِي النَّعْمَاءِ ~ ҳузур-ҳаловатда яшамоқ; تَقَلَّبَ فِي الْبِلَادِ мамлакат

бўйлаб кезиб юрмоқ (*савдо мақсадида*); VII انْقَلَبَ 1) ағдарилмоқ, тўнтарилмоқ, аганамоқ (*мас., қайиқ*); الحَالُ ~ *маж.* иш бошқача тус олди; 2) ағдар-тўнтар бўлмоқ; 3) (*бирор н. га*) айланмоқ, ўзгармоқ (*туш. к. ёки* إِلَى); ~ إِلَى الْمَحُوم ҳужумга ўтмоқ; 4) (*к. гадир қарши*) кўтарилмоқ, чиқмоқ (عَلَى); 5) (*қаергадир*) қайтмоқ, қайтиб келмоқ; ~ مِنْ دَارٍ إِلَى دَارٍ уйма-уй юрмоқ

أَقْلَبُ *мн.* قَلْبَاءُ лаби ағдарилган, лабининг ички қисми ташқарига чиққан (*одам*): شَفَةٌ قَلْبَاءُ ичи ташқарига чиқиб қолган лаб

– انْقِلَابٌ *кўп.* اتٌ 1) ўзгариш; 2) тўнтариш, исён; *сиёс. эск.* революция; عَسْكَرِيٌّ ~ ҳарбий тўнтариш; الْقَصْرِ ~ сарой тўнтариши; 3) *шунингдек:* الشَّمْسِيُّ ~ Қуёш туриши (*Қуёшнинг экватордан энг узоқ нуқтадан ўтиши*); الشِّتَائِيُّ ~ қишки Қуёш туриши; الصَّيْفِيُّ ~ ёзги Қуёш туриши; دَائِرَةُ الْ~ *астр.* мадор, тропик; دَائِرَةُ الْ~ الشَّتَوِيَّ Жад мадори (*тропиги*); دَائِرَةُ الْ~ الصَّيْفِيَّ Саратон мадори (*тропиги*)

– انْقِلَابِيٌّ 1) инқилобга оид; 2) тўнтариш қатнашчиси, исёнкор

– تَقَلُّبٌ *кўп.* اتٌ 1) ўзгарувчанлик; سَرِيعُ الْ~ тез ўзгарувчан, турғун эмас; 2) ўзгариш, ўзгарилиш; иккиланиш; الأَسْعَارِ ~ нархнавонинг ўзгариб туриши; تَقَلُّبَاتُ الْجَوِّ об-ҳавонинг ўзгариши; تَقَلُّبَاتُ الطَّقْسِ об-ҳаводаги кескин ўзгаришлар; تَقَلُّبَاتُ الزَّمَنِ *ёки* تَقَلُّبَاتُ الدَّهْرِ *ёки* تَقَلُّبَاتُ الأَحْوَالِ турмушдаги кутилмаган ўзгаришлар, ҳаётда юз берадиган мушкулликлар; تَقَلُّبَاتُ الأَفْكَارِ қатъиятсизлик; كُتْلَةُ الْ~ *физ.* критик ҳолат (*мас., плутонийники*); 3) *эск.* жойдан-жойга кўчиб юриш; 4) *эск.* тижорий фаолият

– قَالَبٌ, قَالِبٌ *кўп.* قَوَالِبُ 1) қолип; модель; *п - лигр.* матрица; 2) қолип, шон (*этикдўзларда*); ◊ الْجِبْنَةِ ~ бир думалоқ пишлоқ; السُّكَّرِ ~ бир калла қанд; الصَّابُونِ ~ бир бўлак совун; ~ الطُّوبِ ғишт; قَالِبًا وَ ~ бор вужуди билан

– قَالِبٌ[2] пишиб етилмаган қизил рангдаги хурмо

– قُلَابٌ юрак касаллиги

– قَلَّابٌ 1) ағдариладиган, ағдарма; عَرَبَةٌ ~ а) ағдарма тележка; б) самосвал; с) *т.-й.* думпкар (*вагон ағдарадиган мослама*); 2) нотурғун, қунимсиз, буқаламун; 3) *кўп.* اتٌ (*шунингдек:* سَيَّارَةٌ ~) самосвал

– قَلَّابَةٌ *кўп.* اتٌ қайтарма, қайтариб (б - киб) қўйиладиган жой, қайтарма ёқа, чўнтак қопқоғи; قَلَّابَةُ الْجُيُوبِ чўнтак қопқоқлари

– قَلْبٌ[1] 1) айланиш; 2) ағдарилиш; 3) ўзгариш, бузиб кўрсатиш, нотўғри талқин қилиш; لِلْمَفَاهِيمِ وَ مَنْطِقِ الأَشْيَاءِ ~ тушунчалар ва мантиқийликни бузиб кўрсатиш; 4) (*ҳокимиятни*) тўнтариш; 5) *фон.* сўзда товушларнинг ўрни алмашиши

– قَلْبٌ[2] *кўп.* قُلُوبٌ 1) юрак, қалб; قُلُوبٌ عُلَفٌ ҳиссиётсиз, тош юраклар; ضَعِيفُ الْ~ иродаси сўст; قَاسِي الْ~ бераҳм, бағри тош; قَوِيُّ الْ~ кучли, бақувват; довюрак, жасур; أَمْسَكَ ~ هُ ботинмоқ, журъат этмоқ; حَدَّثَهُ حَدِيثَ الْ~ إِلَى الْ~ ким биландир дўстона суҳбат қилмоқ; ~ وَ قَالِبًا бор вужуди билан; فَتَحَ ~ هُ لـ... (*к. гадир*) юрагини ёзмоқ, дилидагини айтмоқ; مِنْ كُلِّ ~ жон-дили билан; تَوَقَّفَ ~ هُ عَنِ الْخَفَقَانِ вафот этмоқ; 2) ақл; 3) магиз, ядро; уруғ, дон; 4) ўрта, марказ; (*мас., ўйнинг*) ичкараси; الشِّتَاءِ ~ қишнинг авжи; ~ الْوَادِي водий ўртаси; الدِّفَاعِ ~ *спорт.* ҳимоя маркази; الْعَاصِمَةِ ~ فِي пойтахт марказида; فِي بَيْتِهِ ~ ўз уйида; 5) бирор нарса тўпланган жой; الظَّلَامِ ~ қоронғилик қуюқлашган жой; 6) медальон; 7) *халқ.* (*мас., ғилдирак*) ўқи; 8) *халқ.* қорин, ошқозон; ◊ أَسْوَدُ الْ~ ёвуз, нияти ёвуз; أَبْيَضُ الْ~ раҳмдил, меҳрибон, оқ кўнгил; عَلَى ظَهْرِ الْ~ *ёки* عَنْ ظَهْرِ الْ~ ёддан; الْحِنْطَةِ ~ буғдойнинг мағзидан тайёрланган ёрма; أَفْعَالُ الْقُلُوبِ *грам.* "ўйламоқ", "гумон қилмоқ" каби гумонни билдирувчи феъллар категорияси (ظَنَّ وَ أَخَوَاتُهَا); أَخْلَعَ ~ هُ қўрқиб кетмоқ, сапчиб тушмоқ; أَصْبَحَ ~ هُ بَيْنَ رِجْلَيْهِ *ёки* أَصْبَحَ ~ هُ فِي سَقَطَ ~ هُ بَيْنَ قَدَمَيْهِ *ёки* قَدَمَيْهِ أَطْرَافِ قَدَمَيْهِ қўрққанидан жони чиқаёзди; مَزَّقَ ~ هُ (كَسَّرَ) юрагини эзмоқ, жонини ачитмоқ; يَتَقَطَّعُ الْ~ لِمُجَرَّدِ سَمَاعِ هَذِهِ الأَنْبَاءِ бу хаба - ни эшитибоқ юрак ларзага келади; يَعِيشُونَ هُنَاكَ وَ أَيْدِيهِمْ عَلَى قُلُوبِهِمْ ~ الْعَقْرَبِ ўвончлаб яшашмоқда; Ойнинг фазодаги ўринларидан бири

–قَلْبٌ[3], قِلْبٌ хурмо дарахтининг ёғочи

– قُلْبٌ 1) кичикина билакузук; 2) хурмо д - рахтининг ёғочи; 3) заҳарли илон

– قُلَّبٌ ўзгарувчан, буқаламун, ўзгариб т - радиган

– قَلَبَةٌ юрак касаллиги; беморни тўшакка михлаб қўядиган оғир касаллик

– قَلْبَةٌ *кўп.* قَلَبَاتٌ 1) қайрилган, букланган жой, қайирма ёқа; енг учидаги қайтариб тикилган жой; 2) зинанинг икки супа ўртасидаги қисми

– قَلْبِيٌّ 1) юракка оид; الشَّكْلِ ~ юрак шакл - даги; 2) самимий; ~ чин юракдан, самимият билан

– قَلُوبٌ беқарор, нотурғун, ўзгарувчан

– قَلُّوبٌ *зоол.* бўри

– قَلِيبٌ *мз. мн. кўп.* قُلُبٌ, قُلْبَانٌ 1) қудуқ; 2) гардишга тош териб кўтарилмаган қудуқ

– قَلِّيبٌ *зоол.* 1) бўри; 2) шер

– مُتَقَلِّبٌ ўзгариб турадиган; беқарор, нотурғун, турланиб турадиган, айниб турадиган; الأَمْيَالِ ~ нозик, инжиқ

– مَقْلَبٌ *кўп.* مَقَالِبُ ахлат уюми; 2) ҳазил, ҳазил-мутойиба; фириб, тузоқ; دَبَّرَ لَهُ ~ кимгадир тузоқ қўймоқ; 3) *астр.* осмон жисмларининг меридиандан ўтиш пайти

– مِقْلَبٌ кетмон, мотига

– مَقْلُوبٌ 1) ағдарилган, тўнтарилган; الصُّورَةُ الْ~ ойнадаги акс, тасвир; السَّحْنَةُ الْ~ юзд - ги табъи хиралик; 2) эгилган, букилган; теси ағдарилган; ◊ بِالْ~ а) чаппасига, тескарисига; б) терс томондан, тескаридан; в) аксинча

– مُنْقَلَبٌ 1) қайтиш жойи; 2) натижа; 3) Қуёшнинг экватордан энг узоқ нуқтадан ўтиши; شَتَوِيٌّ ~ Жад мадори (тропиги); ~ صَيْفِيٌّ Саратон мадори (тропиги); 4) = انْقِلَابٌ; 4) *эск.* оқибат, натижа

– مُنْقَلِبٌ *эск.* юзланувчи, мурожаат қилувчи; қайтувчи, қайтиб келувчи

قَلَبَقٌ *кўп.* قَلَابِقُ қалпоқ, шапка

I قَلَتَ (*а*) قَلَتٌ ҳалок бўлмоқ, ҳалокатга учрамоқ

– قَلْتٌ *кўп.* قِلَاتٌ 1) чуқурлик, чуқур, чўнқир, ўра; 2) кўзнинг косаси, кўз чаноғи

– قُلْتٌ *бот.* пўсти очиқ арпа

– مَقْلَتَةٌ ҳалокат

قِلِجُ أَرْسَلَانَ Қилич Арслон (*салжуқийлар ҳукмдори*)

(قلح) II قَلَّحَ тиш устидаги сариқ кирни кетказмоқ

– أَقْلَحُ *мн.* قَلْحَاءُ *кўп.* قُلْحٌ тиши остида сариқ тош бор одам

– قَلَحٌ, قُلَاحٌ тишдаги сариқ тош

– قَوْلَحَةٌ *кўп.* قَوَالِحُ, قَوَالِحَةٌ карам ўзаги; сўта (*донсиз*)

قَلْحَفَ қуриб-қотиб кетмоқ, тошдай қотиб кетмоқ

– قَلْحَفَةٌ қуриб-қотишлик, қаттиқлик, то - дек қотишлик

قَلْحَمٌ ёши ўтган, кекса, қари

قُلَاحٌ Қулох (*шоир исми*)

– قَلْخٌ қари эшак, эшакнинг қариси

I قَلَدَ (*и*) قَلْدٌ ўрмоқ, эшмоқ, йигирмоқ, бурмоқ; II قَلَّدَ 1) (*к. гадир*) маржон ёки орден тақиб қўймоқ; السَّيْفَ ~ هُ кимнингдир белига қилич осмоқ; الْبَدَنَةَ ~ қурбонликка ажратилганлиги биланиб турсин учун ҳайвоннинг бўйнига

бирор нарса осиб қўймоқ; 2) ҳокимиятга эга қилмоқ, мансабга таъйин қилмоқ; мажбурият юкламоқ; قُلِّدَ وزارةَ الخارجيَّة у ташқи ишлар вазири этиб таъйинланди; 3) тақлид қилмоқ, ўхшатмоқ; 4) сохталаштирмоқ, қалбакилаштирмоқ; 5) бировни масхара қилиб тақлид қилмоқ; V تَقَلَّدَ 1) ўзига (*маржон, орден ва ҳ. к. ларни*) тақмоқ; بُنْدُقِيَّةً ~ милтиқни бошидан ўтказиб елкасига илиб олмоқ; 2) ҳокимиятга эга бўлмоқ, мансабни эгалламоқ; мажбурият қабул қилмоқ, мажбуриятни адо этмоқ; وزارةَ الدَّاخليَّة ~ ички ишлар вазири мансабини эгалламоқ; الأَمْرَ ~ ҳокимиятни ўз қўлига олмоқ; 3) (*к. гадир*) тақлид қилмоқ (ب); جميعَ شارَاته وَ أَوْسَمَته ~ барча даража ва орденларга эга бўлмоқ

– إِقْلِيدٌ *кўп.* أَقَالِيدُ калит, очқич

– تَقْلِيدٌ *кўп.* تَقَالِيدُ, ـَاتٌ 1) (*ҳокимиятга*) эга қилиш; 2) (*мансабга*) таъйин қилиш; 3) тақлид қилиш; الأَعْمَى ~ الـ кўр-кўрона тақлид қилиш; 4) имитация; сохталаштириш, қалбакилаштириш; 5) афсона, эртак; 5) анъана

– تَقْلِيدِيٌّ 1) анъанавий, одатдаги; тақлидий; طُرُقٌ ~ةٌ анъанавий услублар (*йўллар*); 2) анъаналарга риоя қиладиган одам

– تَقْلِيدِيَّةٌ анъаналарга риоя қилишлик, содиқ қолишлик, традиционализм

– قِلَادَةٌ *кўп.* قَلَائِدُ 1) марварид *ёки* маржон шодаси; шода; النِّيل ~ Нил шодаси (*Миср Араб Республикаси ордени номи*); قَلَائِدُ الشِّعْر *маж.* шеърият дурдоналари; 2) *эск.* қурбонликка сўйилган ҳайвоннинг бўйнига ёки бошқа жойига осилиши мумкин бўлган нарса (*бошқалар тегмаслиги учун*)

– قَلْدٌ *кўп.* أَقْلَادٌ, قُلُودٌ металлни эшиб яса - ган билагузук

قِلْدَةٌ эритилган сарёғнинг қуйқаси, тизз - си, тўтраси

– قَلِيدٌ эшилган, буралган, йигирилган

– مُتَقَلِّدٌ киювчи, ўзига тақувчи, илувчи

– مِقْلَادٌ *кўп.* مَقَالِيدُ калит; ◊ مَقَالِيدُ الأُمُور ҳокимият жилови, бошқариш йўллари; مَقَالِيدُ الرِّئَاسَة вазирлар маҳкамаси раисининг ваколатлари; تَسَلَّمَ اسْتَوْلَى عَلَى مَقَالِيدِ الحُكْم *ёки* أَلْقَى مَقَالِيدَ الحُكْم ҳокимият тепасига чиқмоқ; إِلَيْه مَقَالِيدَ الأُمُور ишларни бошқаришни ки - ғадир топширмоқ

– مُقَلَّدٌ сохта, қалбаки

– مُقَلِّدٌ 1) тақлид қилувчи; 2) имитатор; 3) сохтакор, фирибгар, қалбаки ишлар қилувчи

– مِقْلَدٌ *кўп.* مَقَالِدُ калит

– قَلِيدٌ = مَقْلُودٌ

قَلَاوُوزٌ, قَلَاوُوظٌ = قَلْزٌ, قُلُزٌّ бронза

I قَلَسَ (*и*) قَلْسٌ 1) кекирмоқ; 2) ўйинга (*рақсга*) тушмоқ; 3) еган *ёки* ичгани қайтиб оғзига келмоқ (*сол.* قَاءَ (*у*) قَيْءٌ қусмоқ, қайт қилмоқ); II قَلَّسَ[1] 1) (*к. нингдир*) устидан кулмоқ, мазаҳ қилмоқ, (*к. гадир*) ҳазил қилмоқ (عَلَى); 2) (*к. нингдир олдида*) эгилиб букилмоқ (لِ); тиз букиб таъзим қилмоқ (*аёллар ҳақида*); 3) (*к. гадир*) қалпоқ (*шапка*) кийдирмоқ; II قَلَّسَ[2] 1) чилдирма чалиб ашула айтмоқ; 2) ўйин-кулги ва мусиқа остида ҳукмдорни кутиб олмоқ

– قَلَّاسٌ дўппи тикувчи, дўппичи

– قَلْسٌ *кўп.* قُلُوسٌ йўғон арқон, трос; *денг.* кемани боғлаб қўйиладиган йўғон арқон

– قَلُوسَةٌ *кўп.* قَلَالِيسُ қалпоқ

قَلْسَى кимгадир дўппи (*қар.* قَلَنْسُوَةٌ) кийгизмоқ; تَقَلْسَى *ёки* تَقَلَّسَ *ёки* تَقَلَّسَ дўппи (*қар.* قَلَنْسُوَةٌ) киймоқ

(قلش) II قَلَّشَ туламоқ, пўст ташламоқ, юнги тўкилмоқ

– تَقْلِيشٌ тулаш, юнг тўкилиши

– قَالُوشٌ *алиф.б.қ.*

قَلْشِينٌ *кўп.* قَلَاشِينُ болдирга ўрайдиган махсус ўрама

I قَلَصَ (*и*) قُلُوصٌ 1) қисқармоқ, озаймоқ; ظِلُّهُ ~ унинг куч-қудрати пасайди; 2) бўжмаймоқ, қисилмоқ, ғижимланмоқ, кирмоқ, киришмоқ (*мато ҳақида*); 3) кўтарилмоқ, сакрамоқ; ـَتِ الشَّفَةُ лаб чўччайди; II قَلَّصَ 1) қисқартмоқ, озайтирмоқ; енгни шимармоқ; (*этакни*) йиғиштирмоқ; 3) ғижимламоқ, сиқмоқ, қисмоқ; V تَقَلَّصَ 1) қисқармоқ; ظِلُّهُ ~ = قَلَصَ ظِلُّهُ *қар.* قَلَصَ; 2) қисилмоқ, сиқилмоқ, жунжаймоқ, ғужанак бўлмоқ; 3) (*б. н. дан*) узоқлашмоқ

– تَقَلُّصٌ размернинг кичрайиши (*кириши*); қисилиш, сиқилиш; киришиш, киришиб кетиш (*мато ҳақида*); *мед.* спазм; جُمُودٌ وَ ~ فِي حَرَكَة البَيْع وَ الشِّرَاء *савдо.* савдо-сотиқнинг қисқариши

– قَلُوصٌ 1) ёш қиз; 2) *кўп.* قُلْصَانٌ, قُلُصٌ, قَلَائِصُ, قِلَاصٌ оёқлари узун урғочи туя; 3) янги минила бошланган урғочи туя

– مُتَقَلِّصٌ 1) қисқарувчи; 2) қисқарган; қимтилган (*лаб*)

– مِقْلَاصٌ *ат. от, мз.* Миқлос

(قلط) II قَلَّطَ бўшанмоқ, ичини бўшатмоқ

– قَلَطٌ даббалик

– قَلُوطٌ *кўп.* قَلَالِيطُ тезак, таппи

– قَلِيطٌ даббаси бор одам

– قَلِّيطٌ даббалик

– قَلِيطَةٌ *мед.* мояк халтасига сув тўпланиш касаллиги

– قِيلِيطٌ = قَلِيطٌ

– مُقَلِّيطٌ моягига сув тўпланган киши

I قَلَعَ (*а*) قَلْعٌ 1) суғурмоқ, суғуриб чиқармоқ; бузиб чиқармоқ, синдириб олмоқ; الشَّمَنْدَرَ ~ қизилчани қазиб (кавлаб) олмоқ; 2) (*мас., кийимни*) ечмоқ; II قَلَّعَ 1) битта-битталаб илдизи билан суғурмоқ (*ўсимликни*); суғуриб чиқармоқ; 2) суриб кетмоқ, ҳайдаб юбормоқ; IV أَقْلَعَ 1) (*қаердандир*) жўнаб кетмоқ, сузиб кетмоқ (*кема ҳақида* مِنْ); учиб кетмоқ, ҳавога кўтарилмоқ (*самолёт ҳақида*); 2) (*н. дандир*) чекинмоқ, (*н. нидир*) рад этмоқ, тарк этмоқ (عَنْ); عَنِ التَّدْخِين ~ чекишни ташламоқ; V تَقَلَّعَ 1) илдизи билан суғурилмоқ; 2) فِي مَشْيِه ~ юмалаб (йиқилиб) кетай деб зўрға юрмоқ; VII انْقَلَعَ *ажралмоқ*, айрилмоқ, бўлинмоқ; 2) суғуриб олинмоқ; узоқлаштирилмоқ; 3) кетмоқ, жўнамоқ; VIII اقْتَلَعَ (*ўсимликни*) юлмоқ, суғурмоқ; (*тиш*) суғуртирмоқ

– قَلْعٌ = اقْتِلَاعٌ

– تَقْلِيعَةٌ *кўп.* تَقَالِيعُ 1) янгилик; янги к - ритилган тартиб, янги усуллар; آخِرُ تَقَالِيعِ الْمُوضَة энг сўнгги мода; 2) ғалатилик, инжиқлик, ғалати қилиқ

– قَلَّاعٌ миршаб, полиция

– قُلَاعٌ[1] ҳайвондаги оқсим касаллиги

– قُلَاعٌ[2] қуриганда ёрилиб кетадиган лой

– قُلَاعَةٌ палахмонга солиб отиладиган тош ёки кесак

– قُلَاعِيٌّ оқсим касаллигига оид; الحُمَّى الـ~ةُ оқсим касаллигидаги иситма

– قَلْعٌ[1] суғуриш, тортиб чиқариш, чиқариб олиш; чиқариб ташлаш, ажратиб олиш

– قَلْعٌ[2] олий навли қўрғошин

– قَلْعٌ[1] *кўп.* قِلَاعٌ, قُلُوعٌ елкан

– قَلْعٌ[2] эгар устида маҳкам ўрнаша о - майдиган одам

– أَقْلَعَةٌ *кўп.* قِلَاعٌ 1) қалъа, қўрғон; الـ~ الحَصِينَةُ ёв ололмайдиган қалъа; لِلسِّلْم ~ وَ التَّقَدُّم тинчлик ва тараққиёт таянчи; الـ~ الطَّائِرَةُ *ав.* учар қалъа; إِنَّ ~هُمْ فِي هَذَا الأَمْر مَنِيعَةٌ *маж.* улар бу масалада қатъий поз - цияда турибдилар (*сўзма-сўз:* бу масалада уларнинг қўрғонлари мустаҳкам); صَاحِبُ ~ صَنْعَة مَالِكُ *мтл.* ҳунари бор-омонликда (*сўзма-сўз:* ҳунари бор-қўрғон эгасидир); 2) *шахм.* рух; 3) тоғ устига қурилган қалъа

– قَلْعَةٌ[2] *кўп.* улкан тош, харсанг

– قَلَعَةٌ *кўп.* قَلَعٌ, قِلَاعٌ улкан булут парчаси

– قُلَعَةٌ қарзга олинган бойлик, эрати бо -

лик; бировнинг бойлиги; ◊ الدُّنْيَا دَارُ الْـ~ бу дунё вақтинчалик макондир

– قُلَيْعَةٌ кичкина қалъа, қалъача

– مِقْلَاعٌ *кўп.* مَقَالِيعُ сопқон, палаҳмон; *эск.* манжаник

– مِقْلَعٌ *кўп.* مَقَالِعُ *шунингдек:* الْحِجَارَةِ ~ тош кони

– مُقْلَعٌ елканли; سُفُنٌ مُقْلَعَاتٌ елканли кемалар

قَلْعَطَ ифлос қилмоқ, кир қилмоқ; اِقْلَعْطَطَ қўнғироқ бўлмоқ, жингалакланмоқ (*соч ҳақида*)

– قَلْعَطَةٌ[1] ифлос қилиш, кир қилиш

– قَلْعَطَةٌ[2] қўнғироқлик, жингалаклик

I قَلَفَ (*и*) قَلْفٌ (*мас., пўстини*) олмоқ, артмоқ, сидирмоқ; 2) хатна қилмоқ; 3) (*кемани*) сув кирмайдиган қилиб тиришларини беркитмоқ; II قَلَّفَ (*кемани*) ёғламоқ, мойламоқ

– أَقْلَفُ *мн.* قُلْفَاءُ *кўп.* قُلْفٌ хатна қилинмаган

– قُلَافَةٌ пўст, тери, устки қават

– قِلَافَةٌ (*кеманинг*) тирқишларини беркитиш

– قُلْفَةٌ, قَلَفَةٌ *кўп.* قُلَفٌ *анат.* эркаклар олтининг учи

– قَلْفٌ *бот.* пўстлоқ, пўст, юпқа тери

– قَلِيفٌ хурмо мевасининг пўсти

قَلْفَا гуруҳ оқсоқоли, ўқитувчининг ёрдамчиси, халфа (*мактабда*)

قَلْفَطَ 1) кемага смола суртмоқ (*сув кимаслиги учун*); 2) ишни чала-чулпа (палапартиш) бажармоқ

– قَلْفَطَ, قُلْفَاطٌ кеманинг тирқишларини сув кирмаслиги учун беркитиш

– قَلْفَطَةٌ 1) (*кемани*) смолалаш, тирқишларини беркитиш; 2) чала-чулпа қилинган иш

– قَلْفَطِيٌّ *кўп.* قَلْفَطِيَّةٌ = قَلْفَاطٌ

قَلَفُونِيَّةٌ дарахт ширасидан олинадиган мода, канифол, смола, елим

I قَلِقَ (*а*) قَلَقٌ 1) хавотирланмоқ, безовталанмоқ; 2) уйқусизлик касаллигига учрамоқ, ухламай чиқмоқ; IV أَقْلَقَ 1) хавотир қилмоқ, безовта қилмоқ, тинчлик бермай қўймоқ; ~الرَّاحَةَ الْعَامَّةَ жамоатчилик осойишталигини бузмоқ; بَالَهُ ~ кимнидир безовта қилмоқ, хавотир қилмоқ; ~ بَالَ الرَّأْيِ الْعَامِّ жамоатчилик фикрини чалғитмоқ; نَفْسَهُ ~ хавотирланмоқ; 2) уйқудан маҳрум қилмоқ; V تَقَلَّقَ = I

– قَلَقٌ 1) хавотирланиш, хавотирлик; таниш, қўрқинч; الْفِكْرِ ~ қайғуриш; чўчиш, ҳадиксираш; هُوَ عَلَى مِثْلِ الْجَمْرِ مِنَ الْـ~ у типирчилаб турибди, у бетоқат бўлиб турибди (*сўзма-сўз:* у хавотирликдан чўғ устида тургандек; أَثَارَ الْـ~ لَدَيْهِ кимнидир хавотирга қўймоқ; ... أَعْرَبَ عَنْ ~ بِهِ تُجَاهَ ... масаласида ўз ташвишини изҳор қилмоқ; بَدَّدَ الْـ~ فِي ... ...лардаги ташвишни орадан кўтармоқ; 2) уйқусизлик; 3) *физ.* электр *ёки* магнит майдонида электр *ёки* магнитнинг ҳосил бўлиши

– قَلِقٌ 1) хавотирланувчи, ташвишда қолган; ҳаяжонланган; 2) *физ.* электр ёки магнит таъсирига учраган

– قَلْقَانُ 1) хавотирда қолган, ташвишланувчи; ҳаяжонланган; 2) уйқусизликка учраган киши

– قَلُوقٌ хавотирда қолган

– مُقْلِقٌ ташвишга қўядиган, хавотирлантирадиган; إِشَاعَاتٌ ~ةٌ ташвишли овозлар

قُلْقَاسٌ *жам. бот.* қулқос (*картошканинг бир тури, Фарғона водийсида "мартишка"* дейилади), Миср картошкаси; إِفْرَنْجِيٌّ ~ картошка; رُومِيٌّ ~ ер ноки, топинамбур; هِنْدِيٌّ ~ *ёки* يَمَنِيٌّ ~ ширин (ҳиндий, яманий) картошка

– قُلْقَاسَةٌ *кўп.* اتٌ *бот.* мартишка (*қар.* قُلْقَاسٌ)

قَلْقَلَ 1) тебратмоқ, қимирлатмоқ; силкитмоқ; 2) тўлқинлантирмоқ, ҳаяжонга солмоқ; 3) шовқин чиқармоқ, жаранглатмоқ; تَقَلْقَلَ ҳаракат қилмоқ; иккиланмоқ, тебранмоқ; силжимоқ, қимирламоқ; чайқалмоқ

– قَلْقَلَةٌ *кўп.* قَلَاقِلُ 1) ҳаракат, ҳаракатланиш; тараддудланиш, иккиланиш; тебраниш, силкиниш, чайқалиш; 2) тўлқинланиш; хавотирланиш; тартибсизлик; 3) овоз, жаранг, шалдираш; الْقُيُودِ ~ кишанларнинг шалдиршулдури; حُرُوفُ الْـ~ *фон.* жарангли портловчи ундошлар категорияси (قطب جد)

– قَلَاقِلُ Қуръоннинг "Ал-ихлос", "Ал-Фалақ" ва "Ан-Нос" суралари

– قُلْقُلٌ эпчил, чаққон; فَرَسٌ ~ тез чопар от; رَجُلٌ ~ суяги енгил, эпчил одам

– قَلْقَلٌ аноргa ўхшаш мевали дарахт

– قُلْقُلَانٌ = قَلْقَلٌ

– قَلَاقِيلُ *кўп.* гувалалар

– قُلْقُلَةٌ *кўп.* اتٌ тупроқ гуваласи

– مُقَلْقَلٌ, مُتَقَلْقِلٌ 1) тараддудланувчи, иккиланувчи, дудмал; силкинувчи; 2) тутуриксиз, саботсиз, оғмачи бўлмайдиган; مَرْكَزٌ ~ беқарор (дудмал) позиция

I قَلَمَ (*и*) قَلْمٌ кесмоқ, қирқиб калта қилмоқ, қирқиб ташламоқ; II قَلَّمَ (*мас., тирноқни*) олмоқ, кесмоқ; (*шох-шаббани*) бутамоқ; أَظْفَارَهَا (ظُفْرَهَا) ~ а) кимнингдир тирноғига пардоз бермоқ; б) *кўч. м.* кимнингдир қанотларини қайирмоқ, кимнидир буткул кучсизлантирмоқ; 2) шапатиламоқ, тарсаки солмоқ; 3) (*газламани*) йўл-йўл қилмоқ; IV أَقْلَمَ иқлимга мослаштирмоқ

– إِقْلِيمٌ *алиф.б.қ.*

– تَقْلِيمٌ тирноқларни олиш; (*шох-шаббани*) буташ, қирқиш; الْأَظْفَارِ ~ тирноқларга пардоз бериш; مِقَصُّ الْـ~ гулқайчи

– قُلَامَةٌ кесилган нарсалар, кесинди; олинган тирноқ

– قَلَمٌ *кўп.* أَقْلَامٌ 1) қалам; қамиш қалам; رَصَاصٍ ~ қалам; الرَّسْمِ ~ *ёки* الْمُصَوِّرِ ~ расм чизишга мўлжалланган қалам; شَعْرٍ لِلرَّسْمِ ~ мўйқалам; تَلْوِينٍ ~ бўёқ қалам, рангли қалам; (الْمِدَادِ) الْحِبْرِ ~ ручка, авторучка; шарикли ручка; الْـ~ الْأَحْمَرُ *ёки* حُمْرَةِ ~ *ёки* رُوجِ ~ лаббўёқ, помада; الْحَوَاجِبِ ~ қошқалам; الْـ~ الْأَسْوَدُ қора бўёқ, қошбўёқ; حَجَرٍ ~ *ёки* أَرْدُوَازٍ ~ тош қалам, грифел; زَلَّةٍ ~ ёзувдаги хато; أَرْبَابُ الْـ~ *ёки* أَهْلُ الْـ~ *ёки* أَصْحَابُ الْأَقْلَامِ *ёки* حَمَلَةُ الْأَقْلَامِ *ёки* الْـ~ الْكَاتِبِ ~ кимдир томонидан ёзилган, кимнингдир қаламига мансуб; 2) услуб, дастхат; 3) параграф, банд; ёзув, ёзиш; رُؤُوسُ أَقْلَامٍ тезислар; 4) бўлим, қисм; бюро; الْاسْتِعْلَامَاتِ ~ маълумотлар бериш бўлиими, справкалар бюроси; التَّحْرِيرِ ~ таҳририят, редакция; التَّرْجَمَةِ ~ таржималар бўлими, таржима бюроси; الْحِسَابَاتِ ~ ҳисобхона бўлими, бухгалтерия бўлими; الدَّمْغَةِ ~ олтин *ёки* кумушнинг пробасини аниқлайдиган бўлим; التَّشْرِيفَاتِ ~ қайдномалар бўлими; 5) чизиқ, йўл; 6) тарсаки, шапати, шапалоқ; 7) (*камоннинг*) ўқи (*фол очиш учун*); بِالْـ~ الْعَرِيضِ ростини айтганда; أَبُو ~

– قَلَمُونٌ қалами матодан тикилган кийим (*румликларнинг турли рангда товланадиган кийими*); أَبُو ~ турли рангда товланиб турадиган газлама, мато

– قَلَمِيٌّ қаламга оид, ёзма; مَعْرَكَةٌ ~ةٌ матбоотдаги мунозара

– مُقَلَّمٌ 1) кесилган, кесиб ташланган, бталган; 2) йўл-йўл

– مُقَلِّمٌ кесувчи, қирқувчи, бутовчи; الْأَظَافِرِ ~ةٌ тирноқларга пардоз берувчи аёл, маникюрчи аёл

– مَقْلَمَةٌ *кўп.* مَقَالِمُ қаламдон

– مَقْلُومٌ 1) кесилган, кесиб ташланган; 2) йўл-йўл

الْقَلَمُّسُ Ал-Қаламмас (*шоир исми*)

تَقَلْنَسَ (قلنس) бош кийими киймоқ

– قَلَنْسُوَةٌ *кўп.* قَلَانِسُ, قَلَانِسُ бош кийими, дўппи, шапка; қалпоқ; тор дўппи; капюшон; ◊ أَبُو ~ *зоол.* мойқут (*қуш*)

– قَلَنْسِيَةٌ *кўп.* قَلَانِسُ = قَلَنْسُوَةٌ

I (قلو) قَلَا (у) قَلْوٌ қовурмоқ, қовурдоқ қилмоқ; قَلَا (у) قَلَاءٌ ёмон кўрмоқ, нафратланмоқ; VI تَقَالَى бир-бирини ёмон кўрмоқ, бир-биридан нафратланмоқ

– قَلَاءٌ ёмон кўриш, нафрат

– قَلْوٌ[1] *кимё.* Ишқор

قَلْوٌ қаримаган ёш эшак

– قَلَوِيٌّ ишқорга оид, ишқорий, ишқорли; ~ شِبْهُ (*кўп.* شِبْهُ قَلَوِيَّاتٍ) *кимё.* алколоид

– قَلَوِيَّةٌ ишқорлилик

– قَلَاءٌ = قَلًى

– مَقْلُوٌّ қовурилган (*қар.* مَقْلِيٌّ)

قَلْوَزَ резба чиқармоқ

قَلْوَظَ 1) бурамоқ, винтламоқ, бураб қотирмоқ; 2) винт билан маҳкамламоқ; 3) резба чиқармоқ

– قَلَاوُظٌ винт

– قَلَاوُوظٌ 1) лоцман (*денгиз, дарё чуқурлигини аниқлаб, кема бошқарувчисига йўл кўрсатувчи хизматчи*); 2) винт; مِسْمَارُ ~ бурама мих, шруп

– قَلْوَظَةٌ бураб киритиш, бураб қотириш

– مُقَلْوَظٌ 1) бураб киритилган; عِمَامَةٌ ~ винт, резба шаклида ўралган салла; 2) резбали, резба чиқарилган (*н.*)

I (قلي) قَلَى (*и*) قَلْيٌ (*ёғда*) қовурмоқ; قَلَى (*и*) قِلًى ёмон кўрмоқ, нафратланмоқ; II قَلَّى қовуриб пиширмоқ; V تَقَلَّى қовурилмоқ; VI تَقَالَى бир бирини ёмон кўрмоқ, бир-биридан нафратланмоқ; VII اِنْقَلَى = V

– تَقْلِيَةٌ қовурилган пиёз (*қайладаги*)

– قَالٍ *эск.* ёмон кўрувчи, нафратланувчи

– قَلًى = قَلَاءٌ

– قَلَّاءٌ қовурувчи одам

– قَلِّيَّةٌ *қар.* قَلٌّ

– قَلْيٌ қовуриш, қовуриб пишириш

– قِلًى нафрат; ёмон кўриш

– قَلْيٌ = قَلْوٌ *қар.* قلو

– قَلِيَّةٌ *қар.* قَلٌّ

– مَقْلَاةٌ, مِقْلًى *кўп.* مَقَالٍ това, сковородка

– مَقْلِيٌّ қовурилган, қовуриб пиширилган

I قَمَّ (*а/у*) قَمٌّ 1) супурмоқ, супуриб ташламоқ; 2) овқатланмоқ, овқат қилиб олмоқ; II قَمَّمَ қуритмоқ, қоқи қилмоқ; V تَقَمَّمَ 1) ахлат титкиламоқ; 2) дастурхондаги тўкилганларни териб емоқ

– قُمَامَةٌ[1] *кўп.* اتٌ ахлат; صُنْدُوقُ الْ~ ахлат яшиғи

– قُمَامَةٌ[2] 1) одамлар гуруҳи; 2) Қумома (*Қуддусдаги ибодатхона номи*)

– قِمَّةٌ *кўп.* قِمَمٌ 1) юқори, юқоги қисм; чўққи; الرَّأْسِ ~ бошнинг тепа қисми; اجْتِمَاعُ الْ~ олий даражадаги учрашув; مُؤْتَمَرُ الْ~ олий даражадаги йиғилиш; 2) бўй-баст, қомат; حَسَنُ الْ~ бўй-басти келишган; 3) одамлар гуруҳи; بَلَغَ الْ~ فِي الصَّلَفِ *маж.* ўта даражада мақтанмоқ

– قَمِيمٌ полиз экинларининг қуриганн, қуруғи

– مَقَمَّةٌ *кўп.* مَقَامُّ супурги

I (قمأ) قَمَأَ (а) قُمُوءٌ, قَمَاءٌ 1) паст бўйли бўлмоқ, пакана бўлмоқ; 2) репрессия қилмоқ, жазоламоқ; قَمَحَ (у) قُمُوحٌ *эск.* (сув ичиб бўлгандан кейин) бошини кўратмоқ (туя); قَمُؤَ (у) قَمَاءَةٌ, قُمَاءَةٌ 1) пастак бўлмоқ; 2) пасткаш бўлмоқ, паст бўлмоқ; IV أَقْمَأَ 1) семирмоқ (*ҳайвон ҳақида*); 2) хўрламоқ, хорламоқ, беҳурмат қилмоқ; 3) ёқмоқ, маъқул келмоқ; الْمَكَانُ ~ бу жой маъқул келди; VI تَقَامَأَ бўйи паст бўлмоқ

– قَمَاءَةٌ, قُمَاءَةٌ 1) паст бўйлилик, бўйи пастлик, паканалик; 2) пастлик, пасткашлик

– قَمِيءٌ *кўп.* قِمَاءٌ 1) бўйи паст, паст бўйли, пакана; بَشَرِيٌّ ~ жуссаси кичкина одам; 2) паст, пасткаш, тубан

قَمْبَرَ = قَنْبَرَ

(قمح) I قَمَحَ (у) قُمُوحٌ сув ичмаслик учун бошини кўтармоқ (*туя ҳақида*); قَمَحَ (у) قُمُوحٌ *эск.* (сув ичиб бўлгандан кейин) бошини кўратмоқ (туя) II قَمَّحَ бўлиб-бўлиб бермоқ; бўлиб-бўлиб тўламоқ; IV أَقْمَحَ 1) пишмоқ, етилмоқ (*бошоқ ҳақида*); 2) бошни кўтармоқ; بِأَنْفِهِ ~ бурунни кўтармоқ, кеккаймоқ; 3) бо - ни орқага ташлаб кўзни юммоқ; V تَقَمَّحَ 1) бўйнини кўтармоқ (*туя ҳақида*) ; 2) الشَّرَابَ ~ *ёки* مِنَ الشَّرَابِ ~ ичкиликни ёмон кўрмоқ

– قَمَاحٌ *ёки* قِمَاحٌ: شَهْرَا ~ декабрь ва я - варь ойлари

– قَمَّاحٌ буғдойфуруш

– قَمْحٌ *жам.* буғдой, ғалла

– قُمَّحَانٌ *ёки* قُمْحَانٌ *бот.* заъфарон

– قَمْحَةٌ *кўп.* اتٌ 1) буғдой дони, донаси; لَمْ تَكُنْ فِي عَيْنَيْهِ ~ وَاحِدَةٌ مِنَ النَّوْمِ *маж.* у бир дам ҳам кўз юммади (*сўзма-сўз:* кўзларида бир дона буғдойча ҳам уйқу бўлмади); 2) қамҳа (*кимматбаҳо тошлар учун оғирлик ўлчови*); 3) гран (*1/4*) *қарат ёки* 0,04875 *гр.га тенг бўлган аптека ўлчови бирлиги*)

– قَمْحِيٌّ буғдой рангидаги

– قَمْحِيَّةٌ буғдойнинг ранги

– مُقَمَّحٌ *эск.* бошини кўтариб туришга ма - бур қилинган

I قَمَدَ (а) قَمْدٌ бўйни узун ёки бўйни йўғон бўлмоқ

– أَقْمَدُ *мн.* قَمْدَاءُ бўйни йўғон *(одам)*, бўйни узун *(одам)*

– قُمَادٌ қаттиқ, мустаҳкам, пишиқ

– قُمَادٌ *ёки* قُمُدٌّ = قُمَادٌ

I (قمر) قَمَرَ (*у,и*) قَمْرٌ 1) 1) қимор ўйнамоқ; қиморда ютмоқ, ғолиб келмоқ; قَامَرَ زَيْدًا وَ~هُ у Зайд билан қимор ўйнаб, уни ютиб олди; قُمِرَ қиморда ютқазмоқ; قَمِرَ (*а*) قَمَرٌ (*қорнинг оппоқлигидан*) кўз қамашмоқ; II قَمَّرَ (*нонни*) қизартириб пиширмоқ; III قَامَرَ (*н. нидир*) тикиб қимор ўйнамоқ; (*бирор н. га*) пул тикмоқ (عَلَى); таваккал қилмоқ, гардкам қилмоқ; IV أَقْمَرَ 1) ойдин бўлмоқ (*тун ҳақида*), 2) совуқ урмоқ, совуқ таъсир қилмоқ; الثَّمَرُ ~ мевани совуқ урди, совуқ уриб меванинг мазаси бузилди; ◊ نَا~ бизга ойнинг нури тушди; V تَقَمَّرَ 1) қовурилмоқ; 2) ойдин тунда келмоқ, ой ёруғида келмоқ; 3) ойдин тунда овга чиқмоқ (*ваҳший ҳайвонлар ҳақида*); 4) қимор ўйинида ғолиб келмоқ; عَلَيَّ ~ у Алини қиморда ютиб олди; VI تَقَامَرَ биргалашиб қимор ўйнамоқ

– أَقْمَرُ *мн.* قَمْرَاءُ *кўп.* قُمْرٌ 1) ойдин, ойнинг нури тушиб турган (*мас., кеча*); 2) оқ, оппоқ

– قَمَارٌ Ҳиндистондаги жой номи

– قِمَارٌ қимор, қимор ўйини; نَوَادِي الْ~ қимор ўйнайдиган жой, қиморхона

– قِمَارَاتِيٌّ *кўп.* قِمَارَاتِيَّةٌ ойначи, ойна солувчи

– قِمَارِيٌّ *кўп.* قِمَارِيَّةٌ қиморбоз

– قَمَرٌ[1] оқ рангдан кўзнинг қамашиши

– قَمَرٌ[2] *кўп.* أَقْمَارٌ 1) Ой (*Ернинг табиий йўлдоши*); уч кунликдан кейинги ой; الْ~ان Қуёш ва Ой; 2) *астр.* йўлдош; إِطْلَاقُ الْ~ الاصْطِنَاعِيِّ сунъий йўлдошни учириш; كَاذِبُ ~ параселена, сохта ой; ◊ الدِّينِ ~ а) ўрик қоқи, туршак, қуриган ўрик; б) ўрик қиёми; حَجَرُ الْ~ *мин.* сарғиш пуштиранг гипс, селенит

– قَمْرَةٌ, قَمْرَاءُ ой нури

– قَمِرٌ ойдин; لَيْلَةٌ ~ةٌ ойдин тун

– قِمْرَاتِيٌّ *кўп.* قِمْرَاتِيَّةٌ ойначи, ойна солувчи

– قَمْرَةٌ *кўп.* اتٌ 1) каюта; (*мас., космик кем - нинг*) бўлмаси, хонаси, 2) чердак туйнуги, эшиги; 3) *фото.* камера

– قُمْرِيٌّ *жам. кўп.* قَمَارِيُّ қумри

– قَمَرِيٌّ 1) ойга оид, қамарий; شَهْرٌ ~ қамарий ой; سَنَةٌ ~ةٌ қамарий йил; 2) ойга ўхшаш, ойбек; حُرُوفٌ ~ةٌ *грам.* қамарий ҳарфлар

– قَمَرِيَّةٌ *кўп.* اتٌ шийпон, айвон; 2) чердак туйнуги

– قُمْرِيَّةٌ *кўп.* قُمْرٌ *зоол.* қумри, ғуррак

– قَمِيرٌ *кўп.* أَقْمَارٌ қимор ўйинидаги шерик

– قُمَارَىٌّ = مُقَامِرٌ

– قُمَارَىٌّ = مُقَامِرٌ

– مُقَامَرَةٌ ўйин, қимор ўйини

– مَقْمَرٌ, مَقْمَرَةٌ *кўп.* مَقَامِرُ қиморхона

– مُقَمَّرٌ қизартириб пиширилган (*нон*); خُبْزٌ ~ ёғда қовурилган нон, бўғирсоқ

– أَقْمَرُ = مُقْمِرٌ

I قَمَزَ (*u,y*) قَمْزٌ 1) бармоқлар учи билан қимчиб олмоқ; 2) панжалари билан тутиб олмоқ (*қисқичбақа ҳақида*); 3) сақрамоқ, ирғишламоқ; V تَقَمَّزَ сакраб-сакраб юрмоқ (فِي الْمَشْيِ)

– قَمْزٌ манфаат йўқ бойлик, манфаати те - майдиган мол-дунё

– قَمْزٌ *тур.* қимиз

– قَمْزَةٌ *кўп.* قَمَزَاتٌ сакраш, ирғишлаш

– قُمْزَةٌ *кўп.* قُمَزٌ бир сиқим хурмо, бир ҳовуч хурмо

I قَمَسَ (*u,y*) قَمْسٌ ботирмоқ, шўнғитмоқ; الْوَلَدُ ~ فِي الْبَطْنِ бола қоринда қимирлади; VII انْقَمَسَ : ~ الْكَوْكَبُ юлдуз учди

– قَامُوسٌ *кўп.* قَوَامِيسُ 1) океан; 2) луғат, қомус; ~ الْبَحْرِ денгизнинг ўртаси

– قَمَّاسٌ ғаввос, сув остида сузувчи

– قُمَّسٌ *кўп.* قَمَامِسَةٌ 1) зодагон, аслзода; 2) князь

I قَمَشَ (*y*) قَمْشٌ (*чиқиндиларни*) термоқ, териб олмоқ, йиғиш тирмоқ; II قَمَّشَ = I; V تَقَمَّشَ 1) кийинмоқ; 2) сифатсиз (ярамас) бўлса ҳам ўз топгани билан кун кўрмоқ

– قُمَاشٌ *кўп.* أَقْمِشَةٌ газлама, газмол, мат - риал; أَقْمِشَةٌ صُوفِيَّةٌ жундан тўқилган газла- малар; أَقْمِشَةٌ قُطْنِيَّةٌ пахтадан тўқилган газла- малар; أَقْمِشَةٌ بِلَاسْتِيكٍ сунъий газламалар; ~ تِيلِيٌّ пахта толасидан тўқилган газлама; ~ شُغْلِ الصِّنَّارَةِ трикотаж газлама; 2) (*муса - вирнинг*) бўзи, полотноси; ~ اللَّوْحَةِ суврат ишланган бўз, полотно; 3) ахлат, чиқинди, ташландиқлар; 4) асбоб-анжом, лаш-луш; ~ الْبَيْتِ рўзғор асбоб-анжомлари; ◊ ~ النَّاسِ қаланғи-қасанғилар

– قَمَّاشٌ газламафуруш

– قُمَاشَةٌ бир бўлак газлама

– قَمْشَةٌ *кўп.* اتٌ хивич, хивчин

I قَمَصَ (*u,y*) قَمْصٌ, قَمَاصٌ 1) сакрамоқ, сакраб чопмоқ; 2) тепмоқ, тепинмоқ (*от ҳақида*); الْبَحْرُ بِالسَّفِينَةِ ~ денгиз тўлқинлар билан кемани у- ёқ бу ёққа лапанглатди; II قَمَّصَ 1) сакрамоқ, отни сакратиб чоптирмоқ; 2) тепмоқ, тепинмоқ (*от ҳақида*); 3) (*к. гадир*) кўйлак кийдирмоқ; V تَقَمَّصَ 1) кўйлак киймоқ; 2) *дин.* (*к. гадир*) кўчиб ўтмоқ (*руҳ ҳақида* فِي); 3) (*н. дадир*) гавдаланмоқ, мужассам бўлмоқ, (*н. дадир*) ифодаланмоқ (إِلَى); (*бир н. дан бошқа н. га*) айланмоқ (إِلَى, مِنْ)

– تَقَمُّصٌ 1) ўтиш, кўчиш; ~ الْأَرْوَاحِ *дин.* руҳнинг кўчиб ўтиши, метемпсихоз; 2) бошқа нарсага айланиш, ўзгариш

– تَقْمِيصٌ 1) тепиш, тепиниш; كَثْرَةُ التَّنْجِيسِ يُعَلِّمُ الْحِمَارَ الْ~ *мқл.* болани сўксанг бети қотади, урсанг эти қотади (*сўзма-сўз:* эшакни ниқталайвериш уни тепағичликка ўргатади); 2) (*бирор к. га*) кўйлак кийдириш

– قَمْصٌ, قُمَاصٌ отнинг сакраб юриши

– قُمَّصٌ *кўп.* قَمَامِصَةٌ олий мансабли поп

– قُمْصَانِجِيٌّ *кўп.* قُمْصَانِجِيَّةٌ эркаклар кўйлаги тикиб сотувчи

– قَمُوصٌ *зоол.* арслон

– قَمِيصٌ *кўп.* أَقْمِصَةٌ, قُمُصٌ, قُمْصَانٌ 1) э - каклар кўйлаги, сорочка; ~ النِّسَاءِ аёллар сорочкаси; ~ النَّوْمِ тунги сорочка; ~ عُثْمَانَ ҳазрати Усмон кўйлаклари (*кураш рамзи*); اسْتَخْدَمَ اتَّخَذَ مِنْ شَيْءٍ ~ عُثْمَانَ بِقَصْدِ ... *ёки* شَيْئًا لِ~ عُثْمَانَ بِقَصْدِ ... ниманидир кураш байроғи сифатида ишлатмоқ; 2) қобиқ; ~ الْقَلْبِ *анат.* юрак халтаси

I قَمَطَ (*u, y*) قَمْطٌ 1) (*чақалоқни*) йўргакламоқ, йўргаклаб боғламоқ; 2) бинт билан ўрамоқ; 3) сўйиш учун қўйнинг оёқларини боғламоқ; II قَمَّطَ 1) йўргакламоқ; 2) бинт билан боғламоқ, бинтламоқ, қайта бинтлаб боғламоқ; V تَقَمَّطَ йўргакланмоқ

– قَمَاطٌ, قُمَاطٌ *кўп.* اتٌ, أَقْمِطَةٌ 1) йўргак; йўргакбоғ; 2) қўй сўйилганда оёғига боғланадиган арқон

– قَمَّاطَةٌ *кўп.* اتٌ қаммота (*жисмоний жазо учун мослама*)

– قَمْطٌ капа *ёки* чодир тортиб қўйиладиган арқон

– قِمْطَةٌ 1) рўмол, бошга ўрайдиган рўмол; салла; 2) *тех.* қисқич, клемма

– قَمِيطٌ тўла, роппа-роса; ~ عَامٍ тўла бир йил; أَقَمْتُ عِنْدَهُ حَوْلًا ~ا мен уникида роппа- роса бир йил яшадим

– مُقَمَّطٌ 1) йўргакланган; 2) бинт билан ўралган

اقْمَطَرَّ қаттиқ бўлмоқ, қийин бўлмоқ, қийинлашмоқ

– قَمَطْرٌ[1] *кўп.* قَمَاطِرُ сафархалта; елкаха - та, рюкзак

– قَمَطْرٌ[2], قَمَطْرَةٌ китоблар сақланадиган жавон

– قَمْطَرِيرٌ қаттиқ; қийин; ~ يَوْمٌ қийин кун

I قَمَعَ (*a*) قَمْعٌ 1) (*мас., қўзғолонни*) бостирмоқ; ~ فِي مَهْدِهِ бирор нарсани бошданоқ бости́риб йўқ қилмоқ; 2) (*ёнғинни*) ўчирмоқ; 3) филнинг бошига урмоқ, саваламоқ; 2) *эск.* калтак билан урмоқ; 3) *эск.* бўйсундирмоқ; IV أَقْمَعَ = I; VII; انْقَمَعَ 1) бостирилмоқ, тинчитилмоқ; 2) хурланмоқ, таҳқирланмоқ; VIII اقْتَمَعَ (*мас. идишдаги сувни*) ҳаммасини ичмоқ, ичиб тугатмоқ

– قَمْعٌ 1) (*мас., қўзғолонни*) бостириш; р - прессия; 2) (*ёнғинни*) ўчириш

– قُمْعٌ қуруқ олифта

– قَمْعٌ, قَمَعٌ *кўп.* قُمُوعٌ, أَقْمَاعٌ 1) воронка; 2) *бот.* коса гул косаси; чўп, банд, поя, қаламча; 3) чекиб ташланган сигарет; ◊ ~ الْخِيَاطَةِ ангишвона; ~ السُّكَّرِ бир калла қанд

– قَمَعَةٌ *кўп.* مَقَامِعُ 1) иссиқ кунларда ҳайвонларга қўнадиган зангор пашша; 2) туя ўркачининг уст қисми; 3) кўзга чиқадиган яра; кўз яраси

– قَمْعِيٌّ репрессияга оид; التَّدَابِيرُ الْ~ р - прессия чоралари (*тадбирлари*)

– مِقْمَعَةٌ *кўп.* مَقَامِعُ 1) гурзи, чўқмор; узун калтак; 2) филнинг бошига уриш учун мосланган темир таёқ

قَمْقَمَ 1) шикоят қилмоқ, зорланмоқ, нолимоқ, норозилик билдирмоқ; 2) ~ مَا عَلَى الْمَائِدَةِ дастурхонда қолган нушхўрдларни титиб-тўпламоқ; قَمْقَمَ = تَقَمْقَمَ

– قُمْقَامٌ[1] = قُمْقَامٌ

– قُمَاقِمٌ[2] *кўп.* قَمَاقِمُ, قُمَاقِمَةٌ қўли очиқ, сахий, саховатли улуғ киши

– قُمْقَامٌ *эск.* океан; *эск.* сахий, саховатли одам; бошлиқ

– قُمْقَامٌ 1) *кўп.* сонли, сони кўп, беадад; 2) денгиз, денгизнинг каттаси; 3) кананинг майдаси

– قُمْقُمٌ *кўп.* قَمَاقِمُ 1) атир шишаси; бути - ка; 2) *архит.* гумбаз *ёки* минора устига ўрнатилган найза

– قَمْقَمٌ хурмонинг қуригани

– قَمْقَمَةٌ норозилик, шикоят, зорланиш

– قُمْقُمَةٌ мисдан ишланган икки бандли идиш

I قَمِلَ (*a*) قَمَلٌ 1) бит босмоқ, битли бўлмоқ; 2) ориқликдан кейин семирмоқ; ~ بَطْنُهُ гавдали бўлмоқ, баҳайбат бўлиб кетмоқ (*одам ҳақида*): ~ رَأْسُهُ бит босмоқ (*одам ҳақида*); II قَمَّلَ = I; V تَقَمَّلَ ҳаддан зиёд семириб кетмоқ (*инсон ҳақида*)

– تَقَمُّلٌ битлилик

– قَمْلٌ *жам.* битлар; ~ النَّبَاتِ шира (*ҳашарот*)

– تَقَمُّلٌ = قَمْلٌ

– قَمِلٌ битли

– قُمَّلٌ *эск.* чигиртка; куя

– قَمْلَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ бит; الدَّرْقِيلِ ~ майда қисқичбақанинг бир тури

– قُمَّلَةٌ *кўп.* قُمَّلٌ орик туя

– مُقَمَّلٌ = قَمِلٌ

(قمن) V تَقَمَّنَ (*бирор н. бўлишни*) ният қилмоқ, мўлжалламоқ

– قَمِنٌ арзигулик, арзийдиган, лойиқ; هٰذَا الْمَنْزِلُ لَكَ مَوْطِنٌ ~ бу уй муносиб ошёндир

– قَمِنٌ 1) (*бирор н. га*) арзийдиган (ب); 2) (*қандайдир*) хусусиятга эга

– قَمِينٌ[1] 1) (*бирор н. га*) арзийдиган (ب); 2) (*н. гадир*) ярайдиган, яроқли (ب); 3) ўзига хос, хос бўлган

– قَمِينٌ[2] *кўп.* قُمُنٌ, ـَ اتٌ (*н. нидир*) қуйдириб пишириладиган ўчоқ, печ; الْـ~ الذَّرِّيُّ атом қозони; ~ الطُّوبِ ғиштхумдон, ғишт пишириладиган печ

– قَمِينٌ[2] = قَمَائِنُ, ـَ اتٌ *кўп.* قَمِينَةٌ

– مَقْمَنٌ (*бирор н. га*) мос, ўринли

I قَمَهَ (а) قُمُوهٌ сув ичмасдан бошини юқорига кўтармоқ (*туя ҳақида*); فِي الْمَاءِ ~ сувга бир чўкиб, бир чиқиб турмоқ

(قنّ) II قَنَّنَ 1) (*қонун*) чиқармоқ; 2) қонун билан чекламоқ; (*мол сотишни*) нормалаштирмоқ, нормага солмоқ; 2) моғорламоқ; пўпанак босмоқ; чиримоқ, чириб сасимоқ; ачимоқ, ачиб қолмоқ (*ёг ҳақида*)

– تَقْنِينٌ 1) қонунлар чиқариш ва нашр этиш; қонунлар мажмуасини тузиш; 2) (*мол сотишни*) нормаллаштириш, нормага солиш

– قَانُونٌ[1] *кўп.* قَوَانِينُ қонун, асосий қонун; ҳуқуқ; кодекс; қоида; (نِظَامِيٌّ) أَسَاسِيٌّ ~ асосий қонун, дастур, конституция; مَجْلِسُ شُورَى الْقَوَانِينِ қонун чиқарувчи орган; قَوَانِينُ تَطَوُّرِ الْمُجْتَمَعِ ижтимоий тараққиёт қонунлари; الْـ~ خَاضِعٌ لِلْ қонунга бўйсинувчи; қонуннинг таъсир доирасидаги кучи; رِجَالُ الْـ~ ҳуқуқшуносларр, юристлар; الْـ~ الْأَحْوَالِ сайлов ҳақидаги қонун; الْـ~ الشَّخْصِيَّةِ гражданлик ҳолати ҳақидаги қонун; الْـ~ الْإِدَارِيُّ маъмурий ҳуқуқ; الْـ~ التِّجَارِيُّ савдо (тижорат) ҳуқуқи; الْـ~ الدُّوَلِيُّ халқаро ҳуқуқ; الْـ~ الدُّوَلِيُّ الْخَاصُّ халқаро махсус ҳуқуқ; الْـ~ الْعَامُّ халқаро ҳуқуқ; الْـ~ الرُّومَانِيُّ Рим ҳуқуқи; الْـ~ الْعَامُّ умумий ҳуқуқ; الْـ~ الْبَحْرِيُّ *еки* الْمِلَاحَةِ ~ сув транспорти ҳуқуқи; الْـ~ الْجِنَائِيُّ жиноят кодекси; (الْجَزَاءِ) الْعُقُوبَاتِ ~ жиноятга оид қонунлар тўплами; الْـ~ الْمَدَنِيُّ гражданлик кодекси; الْعُرْفِ ~ урф-одатларга асосланган ҳуқуқ; الْمُرَافَعَاتِ ~ процессуал кодекс; الْـ~ الْأَحْكَامِ التِّجَارَةِ савдо-сотиқ ҳақидаги қонун; الْعَسْكَرِيَّةِ ~ ҳарбий хизматга алоқадор қонун; الدِّفَاعِ الْوَطَنِيِّ ~ ватан мудофааси ҳақидаги қонун; الْإِيجَارَاتِ ~ (*квартирадан олинадиган*) ижара ҳақи ҳақидаги қонун; الْعِلِّيَّةِ ~ сабабият қонуни; الْاِحْتِمَالَاتِ ~ эҳтимоллар назарияси қонунияти; بَقَاءِ الطَّاقَةِ ~ энергиянинг сақланиш қонуни; بَقَاءِ الْكُتْلَةِ ~ *физ.* массанинг сақланиш қонуни; الْـ~ الْوَضْعِيُّ позитив ҳуқуқ; ~ مَشْرُوعٌ қонун лойиҳаси; ~ ا қонун бўйича, қонун асосида

– قَانُونٌ[2] қонун (*музика асбоби*)

– قَانُونَجِيٌّ *кўп.* قَانُونَجِيَّةٌ қонун чалувчи

– قَانُونِيٌّ 1) қонуний, қонун билан белгилаб қўйилган; ~ حَقٌّ қонуний ҳуқуқ; ~ غَيْرُ *ёки* لَا ~ ноқонуний; الْإِجْرَاءَاتُ الْـ~ قَةُ қонуний тадбирчоралар; 2) ҳуқуқий; 3) юридик; الْمُسْتَشَارُ الْـ~ юрисконсульт; 4) ошкор, очиқ-ойдин; 5) қонуншунос, юрист

– قَانُونِيَّةٌ 1) қонуният, қонуниятлик; ~ لَا *ёки* ~ عَدَمِ ноқонунийлик; 2) (*масаланинг*) юридик томони

– قُنٌّ[1] *кўп.* قِنَانٌ товуқхона, товуқ катаги

– قُنٌّ[2] *кўп.* قِنَانٌ қўйлак енгининг манжети

– قِنٌّ *кўп.* أَقِنَّةٌ, أَقْنَانٌ 1) қул; 2) *шунингдек*; الْـ~ الْأَرْضِ крепостной деҳқон; نِظَامُ الْـ~ крепостной ҳуқуқ

– قِنَانٌ қўйлакнинг (сорочканинг) енги

– قِنَانَةٌ қуллик, қулдорлик

– قُنَّةٌ *кўп.* قُنَنٌ, قِنَانٌ тоғ чўққиси; юқори қатлам, юқори табақа

– قِنَّةٌ *кўп.* قُنَنٌ 1) арқоннинг қуввати, кучи; арқоннинг пишиқлиги; 2) даво, дори

– قَنَانَةٌ = قُنُونَةٌ

– قَنِّينَةٌ *кўп.* قَنَانِيُّ, ـَ اتٌ, قِنَانٌ бутилка; шиша идиш

– مُقَنَّنٌ 1) нормалаштирилган; 2) белгилаган норма

– مُقَنِّنٌ қонун чиқарувчи, қонун юритувчи

I قَنَأَ (а) قُنُوءٌ қипқизармоқ, жуда қизариб кетмоқ

– قَانِئٌ оч-қизил; ~ أَحْمَرُ оч-қизил, қирмизи

– قَنَائِيٌّ 1) Қано музофотига оид (*Мисрда*); 2) қанолик киши

– مَقْنَأَةٌ қуёш нури тушмайдиган жой

(قنب) II قَنَّبَ 1) бошоғининг барги чиқмоқ, қуриниб, бош кўтармоқ (*донли экинлар ҳақида*); 2) қуракдан гул пайдо бўлмоқ, очила бошламоқ (*гул ҳақида*)

– قُنَابٌ *ёки* قُنَابَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ *бот.* пўст, пўстлоқ; гулнинг таккинасидан чиққан кичкина барг; буғдойнинг бошоғи ўсиб чиқадиган учи

– قُنْبٌ, قَنْبٌ *кўп.* قُنُوبٌ *бот.* коса, гулкоса

– قُنْبٌ, قَنَبٌ каноп ўсимлиги; ~ خَيْطُ чи - вир, канопдан эшилган ип; ~ هِنْدِيٌّ ҳинд канопи; жут

– قَنَبِيٌّ канопга оид

– قَنَبٌ одамлар гуруҳи, жамоаси

– مَقْنَبٌ *кўп.* مَقَانِبُ 1) чавандозлар гуруҳи; 2) ҳужум учун тайёрлаб қўйилган отлар; 2) овчилар ўлжаларини соладиган идиш (қоп)

قَنْبَرَ 1) (*н. нидир*) тепага жойламоқ; 2) (*к. нидир*) жуда мақтаб юбормоқ

– قُنْبُرٌ *жам. кўп.* قَنَابِرُ тўрғайлар, сўпитўрғайлар

قُنْبُرَةٌ[1] *кўп.* قَنَابِرُ тўрғай, сўпитўрғай

– قُنْبُرَةٌ[2] (*сол.* قُنْبُلَةٌ) -1) бомба; 2) снаряд, ядро

– قُنْبُرَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ айрим қушлардаги попукча

– قُنْبُورٌ букур; ◊ ~ أَبُو букри одам

قُنْبَازٌ *кўп.* قَنَابِيزُ қунбоз (*эркаклар кийими*); кафтан

قَنْبَسٌ канопдан тўқилган дағал мато

قُنْبُضٌ *мн.* قُنْبُضَةٌ паст бўйли, пакана

قُنَّبِيطٌ *кўп.* قَنَابِيطُ = قَرْنَبِيطٌ

قُنْبُعٌ, قُنْبُعَةٌ *бот.* коса, косача

قَنْبَلَ бомба ташламоқ

– قَنْبَلٌ, قَنْبَلَةٌ *кўп.* قَنَابِلُ отлиқлар ёки пиёдалар гуруҳи

– قَنْبَلَةٌ бомба ташлаш

– قُنْبُلَةٌ *кўп.* قَنَابِلُ 1) тўпдан отилган снаряд, ядро; 2) бомба; إِيدْرُوجِينِيَّةٌ ~ *ёки* هِيدْرُوجِينِيَّةٌ ~ водород бомбаси; النَّابَالْمِ ~ напалм бомбаси; هَدَّامَةٌ ~ *ёки* التَّخْرِيبِ وَ التَّدْمِيرِ ~ портловчи бомба; إِضَاءَةٌ ~ ёритувчи бомба; مَائِيَّةٌ ~ сувости минаси; الدُّخَانِ ~ тутайдиган бомба; حَارِقَةٌ ~ *ёки* مُحْرِقَةٌ ~ ёндирадиган бомба; ذَرِّيَّةٌ ~ атом бомбаси; زَمَنِيَّةٌ ~ маълум вақт ўтгандан кейин ишга тушадиган бомба; الْـ~ الطَّائِرَةُ самолёт-снаряд; الْكُوبَالْتِ ~ *мед.* Кобальт пушкаси; 3) граната; الْيَدِ ~ يَدَوِيَّةٌ *ёки* ~ қўлда отиладиган граната; مُسِيلَةٌ لِلدُّمُوعِ ~ кўздан ёш оқизадиган газли граната

– مُقَنْبِلٌ бомба ташловчи; طَائِرَةٌ ~ ـَةٌ бомбимончи самолёт

قُنَّبِيطٌ гулкарам

I قَنَتَ (у) قُنُوتٌ 1) тобе бўлмоқ, бўйсунмоқ; (*к. гадир*) итоат қилмоқ, муте бўлмоқ; 2) вақтни намоз ўқиб ўтказмоқ; астойдил намоз ўқимоқ

– قَانِتٌ *кўп.* قُنُتٌ художўй

– قُنُوتٌ 1) художўйлик; 2) намозда қоим туришлик, намозда тик туришлик; أَفْضَلُ الْـ~ الصَّلَاةِ طُولُ *ҳад.* намознинг энг яхшиси

узоқ тик туришликдир; الْوِتْر ~ витр намозида ўқиладиган дуо

قُنْحَةٌ *кўп.* قُنَحٌ, ـَاتٌ Нилдаги кема

I قَنَحَ (а) قَنْحٌ 1) эгмоқ, букмоқ, эгиб букмоқ (*дарахтнинг шохини*); 2) сувни ичиб бўлиб, бошини кўтармоқ (*ҳайвон ҳақида*)

قَنْدٌ *кўп.* قُنُودٌ новвот

– قَنْدِيدٌ *кўп.* قَنَادِيدُ шароб, вино, хамр

– مَقْنُودٌ = مُقَنَّدٌ

– مُقَنَّدٌ қанд қўшилган; ~ سَوِيقٌ қанд қўшилган шавла; ~ كَلَامٌ қанд қўшилгандек ширин сўз

قُنْدُوزٌ қундуз; ~ الْمِسْكِ қора кузан

قُنْدُسٌ = قُنْدُزٌ

قُنَادِلٌ = قَنْدَلٌ ; ~ رَأْسٌ катта бош

– قَنْدَلٌ боши катта (*одам*), катта бошли (*одам*)

– قِنْدِيلٌ *кўп.* قَنَادِيلُ 1) лампа, чироқ; 2) қоғоз ва ойнадан ясалган фонусча; фонус; 3) қандил, люстра; ~ الْبَحْرِ медуза

– قِنْدِيلْجِيٌّ *кўп.* قَنْدِيلْجِيَّةٌ фонусчи, фонус ясовчи

– مُقَنْدَلٌ ёмон, бахтсиз, бадбахт; ~ بَخْتُهُ у бахти қора одамдир; عِيشَتُهُ ~ةٌ унинг турмуш-турмуши яхши эмас

قُنْدَاقٌ *кўп.* قَنَادِيقُ ложа; милтиқнинг қундоғи; тўп ўрнатиладиган станок, лафет

– قُنْدَاقْجِيٌّ *кўп.* قُنْدَاقْجِيَّةٌ қуролсоз, милтиқсоз

قَنْدَلَفْتٌ *кўп.* قَنْدَلَفْتِيَّةٌ 1) черковда унвонга эга бўлмаган руҳоний; 2) черков ходими

قَنْزَحَ ўзини кўрсатишга уринмоқ, ўзини кўз-кўз қилмоқ; قَنْزَحَ = تَقَنْزَحَ

قَنْزَعَةٌ, قِنْزَعَةٌ, قُنْزُعَةٌ *кўп.* قَنَازِعُ бир тутам соч; кокил, пешонада ҳурпайиб турадиган соч; бошнинг атрофидан чиққан соч

قَنْسٌ *ёки* قَنَسٌ *кўп.* قُنُوسٌ ҳар қандай нарс - нинг асли, пайдо бўлиш жойи, таги, негизи

– قَوْنَسٌ *кўп.* قَوَانِسُ 1) отнинг икки қулоғи ўртасида дўппайган суяк, 2) темир қалпоқ, дубулға

قَنْسْرُونَ, قِنْسْرُونَ Шом ўлкасидаги шаҳарнинг номи

I قَنَصَ (*и*) قَنْصٌ овламоқ, ов қилмоқ, овга чиқмоқ; V تَقَنَّصَ = VIII; VIII اِقْتَنَصَ овламоқ, ов қилмоқ, овга чиқмоқ, овда қўлга туширмоқ; الْفُرْصَةَ ~ *маж.* фурсатдан фойдаланмоқ; نَظَرَهُ ~ кўзидан билиб олмоқ, қарашидан фаҳмлаб олмоқ

– قَانِصٌ, قَنِيصٌ, قَنَّاصٌ *кўп.* قُنَّاصٌ овчи

– قَانِصَةٌ (*сол.* قَوْنَصَةٌ) *кўп.* قَوَانِصُ пўтака, жиғилдон (*қушларда*)

– قَنَّاصٌ *кўп.* قَنَّاصَةٌ 1) овчи; 2) мерган; снайпер

– قَنَصٌ, قَنِيصٌ ўлжа, овланадиган парранда

– قَنِيصٌ 1) овчи, ов қилувчи; 2) ов қилиб тутилган ўлжа, нарса

قُنْصُلٌ *кўп.* قَنَاصِلُ консул; عَامٌّ ~ جِنْرَالٌ *ёки* ~ бош консул, генерал консул; نَائِبُ الْ~ *ёки* وَكِيلُ الْ~ вице-консул

– قُنْصُلَاتٌ *кўп.* قُنْصُلَاتَاتٌ консуллик

– قُنْصُلِيٌّ консулга оид

– قُنْصُلِيَّةٌ = قُنْصُلَاتُو; عَامَّةٌ ~ бош консуллик

I قَنَطَ (*у*) قُنُوطٌ *ёки* قَنِطَ (а) قَنَاطَةٌ умидни узмоқ, умидсизланмоқ, ноумид бўлмоқ; II قَنَّطَ эсанкиратмоқ, довдиратиб қўймоқ, с - росимага солмоқ; ноумид қилмоқ; IV أَقْنَطَ = II

– قَانِطٌ умидсизликка тушган; маъюс, ғамгин, хафа

– قَنَاطَةٌ умидсизлик

– قَنَاطَةٌ *халқ.* 1) инжиқлик, нозик таб - атлилик; 2) манманлик, тумтароқлик, ҳашаматлилик

– قَنَطٌ умидсизлик, ноумидлик

– قَانِطٌ = قَنِطٌ

– قَنْطٌ *халқ.* 1) инжиқ, табиати нозик; 2) тумтароқ, ҳашаматли, гердайган

– قَنُوطٌ = قَانِطٌ

– قُنُوطٌ умидсизликка тушиш

– قَنْطَةٌ кемада ишлатиш учун махсус та - ёрланган қаттиқ нон

قَنْطَرَ 1) (*н. нидир*) гумбаз (равоқ) қилиб қурмоқ; 2) жамламоқ, жамғармоқ; 3) катта бойликка эга бўлмоқ; 4) ўрнатмоқ, маҳкамламоқ, маҳкам қилмоқ; تَقَنْطَرَ 1) гумбазли, равоқли қилиб қурилмоқ; 2) тўпланмоқ, жамғарилмоқ

– قِنْطَارٌ *кўп.* قَنَاطِيرُ қинтор (36 *уққа* (أُوقِيَّة), *ёки* 100 Миср ратли (رَطْل), *ёки* 44, 928 кг, га тенг бўлган оғирлик ўлчови); إِسْكَنْدَرَانِيٌّ ~ Искандария цен-тнери (*112 уққа* (أُوقِيَّة), *ёки* 139, 776 *кг.га тенг бўлган оғирлик ўлчови*)

– قِنْطَارِيٌّ бениҳоя кўп бойлик эгаси

– قَنْطَرٌ бало, офат, фалокат

– قَنْطَرَةٌ *кўп.* قَنَاطِرُ 1) кўприк; йўл устидан кесиб ўтган кўприк, виадук; кўприк шаклида қурилган осма сув қувури, акведук; 2) тўғон; الْقَنَاطِرُ الْخَيْرِيَّةُ Нил тўғони; عَيْنُ (بَابُ) الْ~ шлюз; 3_) гумбаз, равоқ; قَنَاطِرُ الْبِنَاءِ *архит.* кетма-кет қурилган пештоқлар

– قَنْطَرِيُّونَ, قَنْطَرْيُونَ *бот.* сариқ карнайгул

– قَنْطَرٌ = قَنْطَرٌ

– مُقَنْطَرٌ 1) аркли, гумбазли қилиб ишла - ган; 2) жуда кўп миқдорда йиғилган; الْقَنَاطِيرُ الْ~ةُ مِنَ الذَّهَبِ беҳисоб бойлик

قَرْطَمَةٌ = قَنْطَرْمَةٌ

(قنع) I قَنَعَ (а) قَنَاعَةٌ 1) қаноатли бўлмоқ, озга қаноат қилмоқ; (*н. дандир*) қониқмоқ (ب); 2) ишонмоқ, ишонч ҳосил қилмоқ; قَنَعَ (а) قُنُوعٌ ялиниб сўрамоқ; II قَنَّعَ 1) қониқтирмоқ; 2) ишонтирмоқ; 3) юзга ниқоб тортмоқ (*аёллар ҳақида*); 4) (*к. гадир*) маска кийдирмоқ; IV أَقْنَعَ 1) ишонтирмоқ, кўндирмоқ, унатмоқ; 2) кўтармоқ, баландлатмоқ; الرَّأْسَ ~ бошини кўтармоқ; الصَّوْتَ ~ овозини кўтармоқ; V تَقَنَّعَ 1) юзига ниқоб тортмоқ, ҳижоб киймоқ (*аёллар ҳақида*); (*н. биландир*) ниқобланмоқ, (*бирор н. га*) бурканмоқ (ب); بِقِنَاعٍ أَسْوَدَ ~ қора ниқоб киймоқ; بِقِنَاعٍ ~ الدِّيمُوقْرَاطِيَّةِ *маж.* ўзини демократ қилиб кўрсатмоқ; بِمَظَاهِرَ مُخْتَلِفَةٍ ~ *маж.* турли хил қиёфага кирмоқ; 2) *ҳарб.* душман кўзидан яширинмоқ, маскировка қилинмоқ; VIII اِقْتَنَعَ 1) (*бирор н. дан*) қаноат ҳосил қилмоқ; 3) келишишмоқ

– اِقْتِنَاعٌ 1) ишонишлик; 2) ишонч; 3) қаноатланишлик; хурсандлик, мамнунлик

– قَانِعٌ[1] 1) қаноатли, озга қаноат қилувчи, камсуқум; 2) қаноатланган; (*н. дандир*) мамнун, хурсанд (ب)

– قَانِعٌ[2] 1) ялиниб сўровчи; 2) берилган нарс - ни қабул қилиб олувчи

– قِنَاعٌ[1] *кўп.* أَقْنِعَةٌ, ـَاتٌ 1) ёпинчиқ; тўр, ўртик; 2) ниқоб, маска; ~ التَّنَكُّرِ маскарадда кийиладиган маска; الْ~ الْوَاقِي ҳимоя маскаси; 3) ниқоб, қиёфа; كَشَفَ الْ~ фош қилмоқ, башарани очмоқ; تَلَبَّسَ أَقْنِعَةً مُتَنَوِّعَةً ҳар хил йўллар билан ниқобланмоқ, турли қиёфага кирмоқ; 4) *анат.* юрак халтаси

– قِنَاعٌ[2] *кўп.* أَقْنَاعٌ, أَقْنِعَةٌ овқат солинадиган идиш

– قَنَاعَةٌ 1) қаноат, озга қаноат қилиш; камсуқумлик; 2) ишонч; بَاتَ عَلَى ~ تَامَّةٍ بِأَنَّ ... ...га тўла ишонч ҳосил қилмоқ

– قَنِعٌ камсуқумлик

– قَنِعٌ камсуқум, озга қаноат қилувчи

– قِنَعٌ *кўп.* قِنَاعٌ, قُنُعٌ қурол

– قَنُوعٌ озга қаноат қилувчи, камсуқум; эви билан иш тутувчи

– قُنُوعٌ тиланчилик, тиланиб яшаш

– قَنِيعٌ *кўп.* قُنَعَاءُ қаноат қилувчи, қаноаткор, сабр қилувчи

– مَقْنَعٌ *кўп.* مَقَانِعُ етарлилик; қаноатланганлилик; ~ فِي هَذَا бу тўла кифоя қилади

– مُقْنَعٌ: ~ فَمٍ тишлар ичкарига томон ўсган оғиз

– مُقْنِعٌ 1) қаноатлантирувчи; етарли, қаноатланарли; 2) ишонарли, ишонтирадиган; ~ جَوَابٌ қониқарли жавоб; 3) *эск.* бошини кўтарувчи

– مُقَنَّع ниқобга кирган, ниқобланган, маска кийган; الأَعْدَاءُ السَّافِرُونَ وَ الـ~ـونَ очиқ-ойдин ва ниқоб кийган (яширин) душманлар

– مِقْنَع аёллар бошини тўсиб юрадаган ёпинчиқ

– مِقْنَعَة = مِقْنَع

أَقْنَف мн. قَنْفَاءُ кўп. قُنْف қулоғи кичик ва б - шига (калласига) ёпишган одам

– قَنَاف ёки قُنَاف бурни катта (одам)

– قُنَف кичкина ва бошга (каллага) ёпи - ган қулоқ; қулоқнинг кичиклиги ва бошга (каллага) ёпишганлиги

– قَنِيف[1] кўп. قُنُف одамлар гуруҳи, жамоаси

– قَنِيف[2] кўп. قُنُف ёмғирли булут, серёмғир булут

– قَنِيف[3] кўп. قُنُف камовқат одам, овқатни кам ейдиган одам

قُنْفُذ кўп. قَنَافِذ 1) типратикон, кирпи; ~ الْبَحْر денгиз кирписи; 2) шунингдек: كَبِير ~ ёв-войи, бесўнақай одам

قُنْفُذ кўп. قَنَافِذ = قُنْفُذ

قَنْفَش пала-партиш бўлмоқ, пийпуқ бўлмоқ; сочи пахмоқ бўлмоқ, пахмоқ сочли бўлмоқ

قَنَاق қаср, сарой; ҳукумат биноси

قَنَق кўп. قَنَاقِن 1) қаерда ерости суви бо - лиги̇ни биладиган одам; 2) йўл кўрсатувчи, йўл кўрсатиб борувчи, гид; 3) чигиртка тур-ларидан бири

قَنَال кўп. ـَات канал

I قَنَمَ (а) قَنْم ачимоқ, ачиб қолмоқ (ёғ ҳақида); الطَّعَامُ ~ овқат айниди, сасиди

– أَقْنُوم[1] кўп. أَقَانِيم алиф.б.қ.

– أُقْنُوم[2] узак, илдиз; (н.нингдир) асли; أَقَانِيمُ الْكَلَام гапнинг мағзи, гапнинг асл моҳияти

– قَانِم сасиган, айниган, ҳидланган (овқат, гўшт, сув ва ҳ.з.)

– قَنَمَة ёғнинг сасиган (айниган) ҳиди

– قُنُومَة mormyrus (Нилда учрайдиган балиқ номи)

I (قنو) قَنَا (у) قُنُوّ, قُنُوَّة, قَنْوَة 1) эга бўлмоқ, топмоқ, етишмоқ; 2) олмоқ; قَنَى (а) قَنًا қийғирнинг бурнига ўхшамоқ (бурун ҳақида); قَنَى (а) قَنْوٌ эск. сақламоқ; قَنَى الْحَيَاءَ ҳаё қилмоқ уялмоқ; II قَنَّى (канал) қазимоқ, кавламоқ; IV أَقْنَى эск. қаноатлантирмоқ, рози қилмоқ; эск. инъом этмоқ, ҳадя қилмоқ; эск. ҳимоя қилмоқ, сақламоқ; VIII اقْتَنَى 1) = قَنَا; 2) ~ الْمَالَ бойлик тўпламоқ ва ўзиники қилиб олмоқ

– أَقْنَى мн. قَنْوَاء кўп. قُنْو қийғирнинг бу - нига ўхшаган (бурун ҳақида); ~ الأَنْف қирғийбурун

– اقْتِنَاء эга бўлиш, етишиш

– اقْتِنَائِيّ эга бўлишга оид

– تَقْنِيّ техник

– تَقْنِيَة каналлар қазиш, кавлаш

– تَقْنِيَّة алиф.б.қ.

– قَانٍ[1] мн. قَانِيَة 1) эга бўлувчи, етишувчи; 2) хўжайин, соҳиб

– قَانٍ[2] мн. قَانِيَة оч (ранг); ~ أَحْمَر оч қизил

– قَنَاة кўп. قَنَوَات 1) канал; ирмоқ; ~ السُّوَيْس Сувайш канали; ~ التَّحْوِيل бошқа томонга бурадиган канал; الـ~ـة الْبَوْلِيَّة сийдик йўли; الـ~ـة الدَّمْعِيَّة кўз ёши йўли; الـ~ـة الْهَضْمِيَّة овқат ҳазм қилиш канали; الـ~ـة الْمَنَوِيَّة сперматазоид (ма-ний, уруғ) йўли; 2) труба; 3) сувни оқизиб юборадиган канал; клоака; 4) найза; 5) эск. бамбук, ҳасса, таёқ; ◊ صُلْبُ الـ~ـة мустаҳкам, пишиқ, мустаҳкам иродали; لَا تَلِينُ الْحَوَادِثُ ~ـَهُ у сўзидан қайтмас одамдир (сўзма-сўз; ҳодисалар унинг найзасини эгалмайди; لَانَتْ ~ الشَّيْخِ қариянинг кўнгли юмшади

– قَنَايَة кўп. ـَات арик, катта арик

– قَنَوِيّ каналга оид; оқизиб юборилад - ган ирмоғи бор бўлган; الْعَدَدُ الـ~ـة кар. عُدَّة

– قَنْوٌ эга бўлиш, эгалик қилиш

– قِنْوٌ кўп. أَقْنَاء хурмо мевасининг боши (сол. узум боши),

– قُنْوَة, قِنْوَة эгалик қилиш, эга бўлиш; мулк, мол-мулк, шахсий мулк

– قَنِيَّة кўп. ـَات арик, катта арик

– مُقْتَنًى кўп. مُقْتَنَيَات ортгирилган бойлик, мол-мулк; буюмлар; ~ بِالْحَرَام ношаръий (ҳаром) йўллар билан топилган мулк; مُقْتَنَيَاتُ الْمَتْحَف музейга олинган нарсалар

– مَقْنَاة эск. салқин жой

(قنى) I قَنَى (и) قَنْيٌ 1) эга бўлмоқ, етишмоқ; 2) (чорва) боқмоқ, кўпайтирмоқ; I قَنِيَ (а) قَنًا бой бўлмоқ, бойимоқ; III قَانَى аралаштирмоқ, аралаш-қуралаш қилмоқ; IV أَقْنَى бойитмоқ, бой қилмоқ; أَقْنَاهُ اللهُ! Оллоҳ уни пешона тери-га топгани билан бой қилсин!

– قِنًى[1] кўп. أَقْنَاء, قُنْيَان бир бош хурмо

– قِنًى[2] розилик, мамнунлик

– قِنْوَة, قُنْوَة = قَنِيَّة, قُنْيَة кар. قنو

– قَنَاوَشَق бот. қановашақ (Дорема ўсимлиги)

I قَهَّ = قَهْقَهَ

أَقْهَب қорамтир ранг аралаш оқ рангли; ~ الـ ان фил ва хўкиз

– قَهْب улкан туя, баҳайбат туя

– قُهْبَة тиниқ бўлмаган хира оқ ранг

قَهْد кўп. قِهَاد зоол. 1) қўй зотларидан бири; 2) бот. наргиснинг ҳали очилмаган ғунчаси

I قَهَرَ (а) قَهْر 1) тизгинламоқ, бўйсундирмоқ, ғолиб келмоқ; қаршиликни енгмоқ; لَا يُقْهَرُ енгилмас, ўзиб бўлмайдиган; 2) (бирор н. га) мажбур қилмоқ, мажбурламоқ (إِلَى, عَلَى); 3) жонга тегмоқ, безор қилмоқ; 4) хафа қилмоқ, озор бермоқ; قُهِرَ اللَّحْمُ гўштга олов тегиб, сели оқа бошлади; IV أَقْهَرَ (к.нидир) қаҳр остида қолган, тобе бўлган ҳолда кўрмоқ; VII انْقَهَرَ 1) тобеъ бўлмоқ, бўйсунмоқ; 2) ранжимоқ, хафа бўлмоқ

– قَاهِر 1) енгувчи, ғолиб келувчи; ~ لَا يَقْهَرُهُ а) ундан ҳеч ким ғолиб келолмайди; б) ен-гиб бўлмас, енгиб бўлмайдиган; 2) мажбур қилувчи; 3) кучли, қудратли, енгилмас; قُوَّة ~ـَة а) енгилмас куч; б) қўпол куч

– قَاهِرِيّ 1) Қоҳирага оид; қоҳиралик киши

– قَهَّار 1) қудратли, азим, кучли; 2) Қаҳҳор (Оллоҳ таолонинг исми сифатларидан бири)

– قَهْر 1) бўйсундириш, тобеъ қилиш; 2) мажбурлаш; куч ишлатиш; وَسَائِلُ الـ~ـ зўрлик қилиш воситалари; ~ا куч ишлатиш йўли би-лан, зўрлик билан; 3) хўрлик, хафалик

– قَهْرَان 1) хафа қилиб қўйилган; 2) ғамгин, маюс

– قُهْرَة[1] мажбурлаш, мажбур қилиш

– قُهْرَة[2] сариқ ёки қизил тусли минерал бўёқ

– قَهْرِيّ 1) куч ишлатиш йўли билан қилинадиган, мажбур қилиш йўли билан қилинадиган; 2) (к. нингдир хоҳиш иродаси-га) боғлиқ бўлмаган; السَّبَبُ الـ~ـ содир бўлиши муқаррар бўлган зарурият; ~ـة لظُرُوف албатта юз берадиган вазият сабабли; 3) табиий, сти-хияли; طَوَارِئُ ~ـة табиий офатлар

– مَقْهُور 1) тизгинларга тобе қилинган, бўйсундирилган; 2) мажбурий; 3) хафа қилинган, озор берилган; 4) ранжиган, хафа бўлган

قَهْرَمَان кўп. قَهَارِمَة бошқарувчи, иқтисодчи

– قَهْرَمَانَة кўп. ـَات 1) иқтисодчи аёл; 2) чет элдан чақирилган мураббия, тарбиячи аёл

قَهِيز ипак

قَهْقَرَ 1) чекинмоқ, орқага қараб юрмоқ; 2) пасаймоқ, тушмоқ (нарх ҳақида) تَقَهْقَرَ чекинмоқ, орқага қараб юрмоқ; 3) орқада қолмоқ

– تَقَهْقُر орқага юриш, чекиниш; орқада қолиш, регресс

– قَهْقَرَة 1) орқага юриш, чекиниш; 2) тушкунлик, инқироз, завол, регресс

– قَهْقَرَى чекиниш, орқага юриш; ~ رَجَعَ тисланмоқ, тисарилмоқ

قَهْقَهَ қаҳқаҳа уриб кулмоқ, қаттиқ кулмоқ;

– قَهْقَهَةٌ қаҳқаҳа, қаҳқаҳа отиш, қаттиқ к - лиш

I قَهَلَ (а) قَهْلٌ 1) *(к.нидир)* ёмонламоқ, ёмон отлиқ қилмоқ; 2) кўрнамак бўлмоқ, кўрнамаклик қилмоқ; V تَقَهَّلَ шикоят қилмоқ; صَوْتُهُ ~ унинг овози пасайди; VII اِنْقَهَلَ заифлашмоқ, заифланмоқ, мажолсизланмоқ

قَهْنَدَزٌ *форс.* қўрғон, шаҳар қўрғони

(قهو) IV أَقْهَى *кўп.* қаҳва ичмоқ

– قَهْوَجِيٌّ *кўп.* قَهْوَجِيَّةٌ қаҳвахона эгаси (хўжайини)

– قَهْوَةٌ[1] 1) қаҳва дони, янчилмаган қаҳва; 2) қаҳва (*ичимлик*); سَادَةٌ ~ қандсиз тайёрланган қаҳва; زِيَادَةٌ ~ кўп қанд қўшиб тайёрланган қаҳва; تَنْكَةُ الْ~ қаҳва қайнатадиган идиш; 3) шароб, вино

– قَهْوَةٌ[2] *кўп.* قَهَوَاتٌ, قَهَاوٍ қаҳвахона, кафе

– مَقْهًى *кўп.* مَقَاهٍ = قَهْوَةٌ[2]; رَجُلُ الْ~ ҳар доим қаҳвахонадан топиладиган (*кунда-шунда*) одам

I قَهِيَ (а) قَهْيٌ (*мас., ейишни, ичишни*) хоҳламай қолмоқ (عَنْ); يَقْهَى عَنِ الطَّعَامِ وَ عَنِ الشَّرَابِ у ейишни ҳам, ичишни ҳам хоҳламаяпти; IV أَقْهَى иштаҳаси пасаймоқ; ~ عَنِ الطَّعَامِ овқатга иштаҳаси сусаймоқ

I (قوب) قَابَ (у) قَوْبٌ 1) ўйиб кавак қилмоқ, чуқурча қилмоқ; 2) тухумни ёриб чиқмоқ (*жужа ҳақида*); II قَوَّبَ кавламоқ, кавлаб чиқармоқ, қазимоқ; V تَقَوَّبَ ёрилмоқ (*тухум ҳақида*); VII اِنْقَابَ = I

– قَابٌ 1) камоннинг ушланадиган жойидан учигача бўлган масофа; 2) қисқа масофа; ~ قَوْسٍ камон ўқи отилган масофада; *маж.* жуда яқиндан; هَذَا ~ قَوْسَيْنِ *ёки* هَذَا ~ قَوْسَيْنِ عَلَى бу жуда яқинда турибди; ~ قَوْسَيْنِ مِنَ الْمَوْتِ ўлишига қилча қолди; أَصْبَحَ عَلَى ~ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى مِنْ ... ...дан қилча нарида турибди, ...га қилча қолди

– قَابَةٌ 1) жужа; 2) тухум

– قَابَةٌ = قَائِبَةٌ ; *мтл.* تَخَاصَتْ ~ مِنْ قُوبٍ ўрталаридан чақир тиканак ўсиб чиқди (*сўзма-сўз:* жужа тухумидан ажради)

– قَوْبٌ ўйиб олинган жой, кавланган жой

– قُوبٌ *кўп.* أَقْوَابٌ жужа

– قُوبَاءُ *ёки* قُوَبَاءُ *кўп.* قُوَبٌ *мед.* 1) қирма т - миратки; кал, ялтирбош; 1) экзема

– قُوبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ *мед.* қирма темиратки

I (قوت) قَاتَ (у) قُوتٌ боқмоқ, овқатлантирмоқ, озиқлантирмоқ; II قَوَّتَ 1) озиқ-овқат билан таъминламоқ; 2) тутмоқ, боқмоқ; IV أَقَاتَ 1) = I; 2) еб-ичишга қодир бўлмоқ; 3) *эск.* (*бирор масалада*) сўзини ўтказадиган (ҳукмини юргизадиган) бўлмоқ (عَلَى); V تَقَوَّتَ (*н. нидир*) емоқ, (*н. биландир*) боқилмоқ (بِ); VIII اِقْتَاتَ 1) = V; 2) شَيْئًا ~ н. нидир емиш деб билмоқ; X اِسْتَقَاتَ овқат сўрамоқ

– إِقَاتَةٌ боқиш, овқатлантириш

– قَاتٌ *бот.* қот (*яманда барги чайналадган ва кайф қиладиган ўсимлик*); مَضْغُ الْ~ қот чайнамоқ

– قُوتٌ *кўп.* أَقْوَاتٌ овқат, емак, озиқ-овқат; ем; أَقْوَاتٌ озиқ-овқатлар; الْيَوْمِ ~ ризқ-рўз, қути лоямут, кунлик овқат; بَحَثَ عَنِ الْ~ емиш қидирмоқ; عَمِلَ فِي سَبِيلِ الْ~ қоринни деб ишламоқ

– قُوتٌ = قِيتَةٌ

– مُقِيتٌ 1) овқатлантирувчи; тўқ тутадиган, бақувват; الْ~ ризқ берувчи (*Оллоҳ таолонинг исми сифати*); 2) асровчи, ҳимоя қилувчи; 3) *эск.* кучли, қувватли, қудратли, сўзини ўтказадиган, ҳукмини юргизадиган

I (قوح) قَاحَ (у) قَوْحٌ супурмоқ, супуриб ташламоқ; 2) йирингламоқ (*яра ҳақида*); II قَوَّحَ = I; III قَاوَحَ арзимаган нарсага баҳслашмоқ; талашмоқ, мунозара қилмоқ; V تَقَوَّحَ йирингламоқ (*яра ҳақида*)

– قَاحَةٌ *кўп.* قُوحٌ ҳовли саҳни; دَخَلْتُ ~ الدَّارِ мен ҳовлига кирдим

I (قود) قَادَ (у) قَوْدٌ, مَقَادَةٌ, قِيَادَةٌ 1) бошқармоқ, идора қилмоқ; سَيَّارَةً ~ автомобилни бошқармоқ (ҳайдамоқ); طَائِرَةً ~ самолётни бошқармоқ; الْأُورْكِسْتْرَا ~ оркестрга дирижёрлик қилмоқ; 2) бошчилик қилмоқ, йўлбошчилик қилмоқ; командирлик қилмоқ; قَوْدٌ (а) قَوَدٌ бели ва бўйни узун бўлмоқ (*от ҳақида*); II قَوَّدَ жуда кўп бошқармоқ, ҳайдамоқ (*маш - на ва ҳ. к. ларни*); IV أَقَادَ الْقَاتِلَ بِالْقَتِيلِ ~ одам ўлдирганлиги учун қасос сифатида қотилни ўлдирмоқ; *эск.* бошқаришга мажбур қилмоқ; *эск.* қониқтирмоқ; VI تَقَاوَدَ *эск.* бир-бирини бошқармоқ, идора қилмоқ; VII اِنْقَادَ 1) ўзини етаклатмоқ; олиб борилмоқ, оборилмоқ, юргизилмоқ; 2) (*к. гадир*) бўйсунмоқ (لِ); ўз жиловини (*к. нингдир*) қўлига бериб қўймоқ; 3) (*бирор н. га*) берилмоқ, берилиб кетмоқ; (*тузоққа*) тушмоқ, илинмоқ; VIII اِقْتَادَ (*қаергадир*) олиб бормоқ, етакламоқ; X اِسْتَقَادَ 1) (*к. гадир*) бутунлай бўйсунмоқ (لِ); 2) қасос сифатида қотилни ўлдиришни талаб қилмоқ

– أَقْوَدُ *мн.* قَوْدَاءُ *кўп.* قُودٌ 1) бели ва бўйни узун (*от*); 2) *эск.* осон бошқариладиган ювош (*от*)

– اِنْقِيَادٌ 1) издан бориш; 2) тобелик, бўйсунишлик

– قَائِدٌ *кўп.* قَادَةٌ, قُوَّادٌ 1) доҳий, раҳбар; قُوَّادُ الثَّوْرَةِ инқилоб раҳбарлари; قَادَةُ الْفِكْرِ мутафаккирлар, фан ёки санъат арбоблари; الْأُورْكِسْتْرَا ~ дирижёр; 2) қумондон; йўлбошчи; бошлиқ; الْ~ الْأَعْلَى لِلْقُوَّاتِ الْمُسَلَّحَةِ қуролли кучлар олий бош қумондони; الْ~ الْعَامُّ бош қумондон; ~ الْجَيْشِ армия қумондони; الْأُسْطُولِ ~ флот қумондони; السِّلَاحِ الْجَوِّيِّ ~ ҳарбий-ҳаво кучлари қумондони; 3) الْقَاطِرَةِ ~ паровоз машинисти; 4) пилот; ◊ الْ~ *астр.* Катта айиқ туркумида энг чеккадаги юлдузнинг номи

– قَوَّادٌ қўшмачи; عَمَلُ الْ~ қўшмачилик

– قَوَّادَةٌ қўшмачи аёл

– قَوُودٌ ювош, гапга кирадиган, қобил

– قَوْدٌ 1) ҳайдаш, бошқариш; 2) қўшмачилик

– قَوَدٌ қасос, ўч, хун ҳақи, товон

– قِيَادٌ жилов, боғлов; أَرْخَى الْ~ لِـ... жиловни бўш қўймоқ; سَلِسُ الْ~ осон бошқариладиган, итоаткор; صَعْبُ الْ~ қийин бошқариладиган, қулоқсиз, итоатсиз; مُطْلَقُ الْ~ эркин, озод, жилови қўйиб юборилган

– قِيَادَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) қумондонлик; бошқарма, идора; الْ~ الْعُلْيَا олий қумондонлик; 2) бошқариш; السَّيَّارَةِ ~ автомобилни бошқариш (ҳайдаш) 3) қўшмачилик

– قِيَادِيٌّ раҳбарликка оид; ~ مَرْكَزٌ бошқариш маркази; مُنَظَّمَاتٌ ~ـَةٌ раҳбар ташкилотлар

– قَيْدٌ ювош (*от ҳақида*)

– قَيِّدَه *халқ.* бошлиқ, раҳбар, йўлбошчи

– مَقَادَةٌ 1) бошқариб бориш; 2) раҳбарлик, бошчилик; ◊ عَضَّتْ ~ـُهُ عَلَى الرَّاكِبِ эгарга ўтирганда бўйсунмай турмоқ

– مَقُودٌ *кўп.* مَقَاوِدُ жилов, арқон, тизгин; ◊ ~ السَّيَّارَةِ автомобил рули, автомобил рули ча - бараги

– مُنْقَادٌ 1) етаклаб юрилган; 2) итоаткор, ювош

I (قور) قَارَ (у) قَوْرٌ оёқ учида юрмоқ; II قَوَّرَ 1) тешмоқ, ўймоқ, ўйиб тешмоқ; ичини ковак қилмоқ; 2) думалоқ тешик қилиб тешмоқ; ёқа тешмоқ (*кўйлакдан*); 3) смола (елим) суртмоқ; ◊ الْعَيْنَ ~ кўзни ўйиб олмоқ; V تَقَوَّرَ кулча бўлиб олмоқ (*илон ҳақида*); 2) тешилган бўлмоқ; IX اِقْوَرَّ буришмоқ, тиришмоқ, ажинли бўлмоқ (*тери ҳақида*)

– أَقْوَرُ *мн.* قَوْرَاءُ *кўп.* قُورٌ 1) кенг, сиғимли, кўп элтадиган (сиғадиган); 2) бир кўзи кўр, бир кўзли

– تَقْوِيرٌ 1) чуқурлаштириш; 2) ўйиш, ковлаб ўйиш; *архит.* қисқа тарнов

– تَقْوِيرَةٌ *кўп.* تَقَاوِيرُ 1) кавак, ўйилган жой,

кемтик жой; 2) кўйлакнинг ёқаси, ўйиб олинган жойи

– قَارٌ[1] минерал смола, битум, асфальт, сақич

– قَارٌ[1] туялар подаси, галаси

– قَارَةٌ[1] *кўп.* قُورٌ, قِيرَانٌ, ـَ اتٌ 1) дўнг, тепалик, қир, адир; 2) *эск.* тошли жой, қора тошлар билан қопланган жой

– قَارَةٌ[2] *кўп.* قُورٌ, قِيرَانٌ урғочи айиқ

– قَارِيٌّ смолали, елимли, серелим

– قُوَارَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ 1) сопол ёки чинни синиғи; 2) ўйиб тешилган нарса, ўйиб олинган нарса

– مِقْوَرَةٌ = قَوَّارَةٌ

– قُورَةٌ *кўп.* قُورٌ пешона

– قَارٌ = قِيرٌ

– مُقَوَّرٌ[1] 1) ўйиб тешилган, қириб текисланган; 2) кўкраги очиқ (*кўйлак ҳақида*); 3) смола суртилган (чапланган)

– مُقَوَّرٌ[2] ориқ от, отларнинг ориғи

– مِقْوَرَةٌ *кўп.* مَقَاوِرُ 1) ярим ой шаклидаги искана; 2) мева-сабзавотларни артишга мўлжалланган пичоқ

فَاوُورَمَةٌ = قَوْرَمَةٌ

قَوْزٌ *кўп.* قِيزَانٌ *эск.* қумли тепалик, дўнг

قُوزَاقٌ казаклар

قُوزِيٌّ (*сол.* أُوزِيٌّ) бузоқ, қўзичоқ

I قَوَسَ (*а*) قَوْسٌ эгилган бўлмоқ, букчаймоқ; II قَوَّسَ 1) отмоқ, ўқ узмоқ; *ҳарб.* (*икки томонлама*) нишонга олмоқ; 2) эгмоқ; пештоқ шаклли қилмоқ; V تَقَوَّسَ эгилмоқ, букчаймоқ (*бел ҳақида*); анордек дўппайиб турмоқ (*қизларнинг кўйлагидаги кўкрак*); يَتَقَوَّسُ الشَّيْخُ қария букчайиб қоляпти

– أَقْوَسُ бели букик, бели букчайган (*одам*)

– تَقْوِيسٌ 1) отиш, ўқ узиш; *ҳарб.* икки томонлама (*мўлжалга*) олиш; 2) эгрилик, қайрилганлик; *архит.* пештоқ шаклидаги эгма

– قَوَّاسٌ *кўп.* قَوَّاسَةٌ 1) ёйчи, ёй отар; мерган; 2) овчи, сайёд; 2) қаввос (*қуролланган хизматкор*)

– قَوْسٌ *мн. мз. кўп.* قِسِيٌّ, أَقْوَاسٌ 1) ёй, камон; الْـ~ وَ النُّشَّابُ ёй ва ўқ; رُمِيَ مِنْ ~ وَاحِدَةٍ *маж.* бир манбадан келиб чиққан бўлмоқ (*сўзма-сўз:* битта ёйдан отилмоқ); رَمَوْهُ مِنْ ~ وَاحِدَةٍ *маж.* кимгадир қарши биргаҳашиб ҳаракат қилмоқ; 2) тоқ, пештоқ; ~ النَّصْرِ зафар арки, ғалаба арки; 3) кўприкнинг тирағич устунлари оралиғи; 4) ёй (*доира ёки бошқа эгри чизиқнинг бир бўлаги*); ~ النَّدْفِ пахта тарашлайдиган тароқ; 5) *муз.* камонча; 6) қавс; الْـ~ـانِ *ик. с.* иккита қавс, қўшқавс; الْـ~ الْمَعْقُوفُ квадрат қавс ([ ]); الْـ~ الْمُزْدَوِجُ фигурали қавс ({ }); 7) *ҳарб.* вилка (*икки томонлама нишонга олиш*); ◊ ~ النَّبِيِّ ёки ~ قُزَحَ ёки ~ السَّمَاءِ камалак; ~ الْمِحْرَاثِ омочнинг тутқичи; بُرْجُ الْـ~ وَ الرَّامِي Қавс (*юлдузлар туркуми*); ~ الْغَمَامِ *бот.* Флорен ириси (*гул*)

– قُوسٌ роҳиблар яшайдиган кулба

قُوَيْسَةٌ, قُوَيْسٌ[1] 1) ёйча, камонча

– قُوَيْسَةٌ[2] 2) *бот.* ўрмон шалфейи (*ўсимлик*)

– مِقْوَسٌ[1] *кўп.* مَقَاوِسُ *спорт.* старт бериш пакаси

– مِقْوَسٌ[2] *кўп.* مَقَاوِسُ ёйлар солинадиган халта, ёй (камон) ғилофи

– مُقَوَّسٌ эгилган, букилган, букчайган; أَنْفٌ ~ қирғий бурун

قَائِشٌ *кўп.* قَوَائِشُ қайиш (*устара ишқаланадиган, қайраладиган*)

– قَاوُوشٌ *кўп.* قَوَاوِيشُ қамоқ камераси

– قَايِشٌ *кўп.* قَوَايِشُ қайиш (*устара ишқаланадиган, қайраладиган*); тасма, камар

– قَوْشٌ *кўп.* أَقْوَاشٌ 1) камар, тасма; 2) қуюшқон

قَوْصَرَةٌ, قَوْصَرَّةٌ хурмо сақлаш учун қамишдан тўқилган идиш

I قَاضَ (قوض) (*у*) قَوْضٌ бузмоқ, вайрон қилмоқ, хароб қилмоқ; II قَوَّضَ 1) бузмоқ, вайрон қилмоқ, хароб қилмоқ; الصُّفُوفَ ~ сафларни бузиб (тарқатиб) юбормоқ; الْمَجَالِسَ ~ ўлтиришларни (йиғинларни) тарқатиб юбормоқ; 2) *эск.* турган жойидан жўнамоқ; III قَاوَضَ = I; V تَقَوَّضَ бузилмоқ, вайрон бўлмоқ, хароб бўлмоқ; تِ الصُّفُوفُ ~ сафлар бузилди, сафларнинг текислиги йўқолди; VII انْقَاضَ бузилмоқ, вайрон бўлмоқ, хароб бўлмоқ

(قوط) II قَوَّطَ (*к. нидир*) алдамоқ (عَلَى)

– قَوْطٌ *кўп.* أَقْوَاطٌ қўй подаси

– قَوْطَةٌ *кўп.* قُوَطٌ сават (*мева солинадиган*)

– قُوطَةٌ памилдори, помидор, томат

قُوطٌ: الْـ~ *тар.* 1) готлар; الْـ~ الْغَرْبِيُّونَ ғарбий готлар, вестготлар

– قُوطِيٌّ *тар.* 1) готларга оид; 2) готлик; 3) гот (*қадимги герман қабилаларига мансуб киши*)

– قَاعٌ *кўп.* أَقْوَاعٌ, قِيعَانٌ 1) пастқам ер, жалик, пастлик, текислик; 2) (*дарё, денгизнинг*) таги, туби; الْمَرْكَبِ ~ кеманинг остки қисмини тутиб турувчи тагёғоч, кил; النَّهْرِ ~ дарё ўзани; التُّرْعَةِ ~ канал ўзани; 4) пол, ер; الْغُرْفَةِ ~ хона ери

– قَاعَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ 1) зал, катта хона; ~ الطَّعَامِ ошхона, емакхона; الْمُحَاضَرَاتِ ~ аудитория, маърузалар зали; الْمُطَالَعَةِ ~ ўқув зали, қироатхона; 2) палата (*касалхонада*); الدَّارِ ~ ҳовлининг саҳни

– قُوَاعٌ *мн.* قُوَاعَةٌ қуён

I (قوف) قَافَ[1] (*у*) قَوْفٌ 1) фол (ром) очмоқ, башорат қилмоқ, олдиндан айтмоқ; 2) сиртига қараб ҳукм чиқармоқ; 3) *эск.* изидан бормоқ, ортидан бормоқ; أَثَرَ فُلَانٍ ~ фалон кишининг изидан бормоқ; قَافَ[2] (*у*) قَوْفٌ қағ-қағламоқ, қурилламоқ; ғоқ-ғоқламоқ (*ғоз ҳақида*); II قَوَّفَ = I

– قَائِفٌ *кўп.* قَافَةٌ 1) фолбин, ромчи; 2) туғилган чақалоқнинг тана аъзоларига қараб унинг насабини айта оладиган одам

– قَافٌ: ~ جَبَلُ *дин.* кўҳи Қоф (*ер атрофини ўраб турган тоғ номи*); ~ عَاشَ وَرَاءَ جَبَلِ *маж.* ҳеч кимга аралашмай яшамоқ (*сўзма-сўз:* кўҳи Қофнинг орқасида яшамоқ)

قُوفٌ қулоқнинг юқори қисми

– كُوفِيَّةٌ = قُوفِيَّةٌ

– قَاقٌ *кўп.* قِيقَانٌ 1) қарға (*Сурияда*); 2) *ш-нингдек:* ~ الْمَاءِ қорабузов

– قَاوُوقٌ *алиф.б.қ.*

– قُوقٌ 1) = قَاقٌ; 2) оққуш

– قُوقَةٌ бойўғли

– قُوَيْقٌ: أُمُّ الْـ~ бойўғли

قَوْقَأَ қағ-қағламоқ, қурулламоқ

– قَوْقَأَةٌ қағ-қағлаш, қуруллаш

مُقَوْقِسٌ *тар.* муқавқис (*жоҳилия даврдаги Қоҳира ҳокимининг лақаби*)

(قوقع) تَقَوْقَعَ 1) ўзи билан ўзи овора бўлиб қолмоқ; ўз қобиғи ичида яшамоқ; 2) илдиз отмоқ, томир ёймоқ; 3) ҳеч кимга билдирмасдан (*қаергадир*) кирмоқ (دَاخِلَ)

– قَوْقَعٌ чиғаноқ; шиллиқ қурт

– قَوْقَعَةٌ *кўп.* ـَ اتٌ, قَوَاقِعُ чиғаноқ, ракушка; шиллиққурт

– قَوْقَعِيٌّ чиғаноксимон, чиғаноққа ўхшаш; ~ زُخْرُفٌ чиғаноқ шаклидаги нақш

قَوْقَى қақилламоқ, қақағламоқ (*товуқ ҳақида*)

– قَوْقَأَةٌ, قِيقَاءٌ қақиллаш, қақағлаш (*товуқ ҳақида*)

I (قول) قَالَ (*у*) قَوْلٌ, قَوْلَةٌ, مَقَالٌ, مَقَالَةٌ 1) гапирмоқ, демоқ (*бирор н. ҳақида*) гапириб бермоқ (فِي); (*к. дандир*) нақл қилмоқ (عَنْ); ~ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ نَفْسِهِ ўзига ўзи гапирмоқ, гапирмоқ, ўзича ўйламоқ; ... إِنَّ ~ لَهُ فِيمَا وَ жумладан унга айтдики, ...; قِيلَ айтилди, айтилган; ... وَ الْحَقُّ يُقَالُ ростини айтганда; أَوْ قُلْ ... ёки яхшиси айтгинки, ...; 2) (*к. нингдир устидан*) бўҳтон қилмоқ (عَلَى ёки ضِدَّ); 3) (*н. нидир*) баён қилмоқ, тасдиқламоқ (بِ); يُقَالُ айтадилар; عَلَى مَا يُقَالُ айтадиларки, айтиш-

ларича; مُجَرَّدُ كَلَامٍ يُقَالُ қуруқ гапнинг ўзи; ◊ ~ وَ قِيلٌ беҳудо гаплар, миш-миш хабарлар; II قَوَّلَ 1) жуда кўп гапирмоқ; ҳикоя қилиб бермоқ; 2) сўзларни (*к. гадир*) мансуб деб ҳисобламоқ, (*к. дир*) айтди демоқ; III قَاوَلَ 1) тортишмоқ, баҳслашмоқ, мунозара қилмоқ; 2) савдолашмоқ; 3) шартнома тузмоқ, иттифоқ тузмоқ; IV أَقْوَلَ сўзларни (*к. гадир*) мансуб деб ҳисобламоқ, (*к. дир*) айтди демоқ; V تَقَوَّلَ (*бирор к. ёки бирор н. ҳақида*) беҳуда гапларни гапирмоқ; 2) (*бирор к. ёки бирор н. ҳақида*) миш-миш тарқатмоқ (عَلَى); 3) тахмин қилиб гапирмоқ, тахминан демоқ; VI تَقَاوَلَ музокара олиб бормоқ; VIII اِقْتَالَ 1) (*к. нингдир устидан*) ҳукмронлик қилмоқ (عَلَى); 2) демоқ, айтмоқ

– أَقَاوِيلُ *кўп.* миш-мишлар, беҳуда гаплар

– تَقَوُّلَاتٌ *кўп.* олди-қочди гаплар, овозалар

– قَائِلٌ *кўп.* قُوَّلٌ гапирувчи, деювчи, нақл қилувчи; ~ يَقُولُ وَ قَدْ يَقُولُ *ёки* وَ رُبَّمَا ~ эҳтимол кимдир айтар; ... مِنْهُمْ ~ قَالَ улардан кимдир дедики, ...

– قَالٌ: قَالُ وَ قِيلٌ *ёки* ~ وَ قِيلٌ беҳуда (бўлмағур) гаплар., миш-мишлар; اِبْتَعَدَ عَنِ الْ~ وَ الْقِيلِ ғиди-биди гаплардан қочиб кетди; هُوَ كَثِيرُ الْقِيلِ وَالْ~ у жуда сергап

– قَالَةٌ гаплар, сўзлар, нутқлар; سُوءُ الْ~ ғийбат, фиск-фасод

– قَوَّالٌ 1) сергап, маҳмадана; 2) халқ орасидаги шоир

– قَوْلٌ *кўп.* أَقْوَالٌ сўз, гап; мулоҳаза, фикр; صِحَّةُ الْ~ сўзларнинг (фикрларнинг) тўғрилиги; ~ شَرَفٍ чин (рост) сўз; الْ~ الْفَصْلُ ҳал қилувчи сўз; الْ~ الْمَأْثُورُ ҳикматли сўз, афоризм; لَا يُرِيدُ أَقْوَالًا بَلْ يُرِيدُ أَفْعَالًا унга қуруқ гап эмас, иш керак; ◊ جُمْلَةُ الْ~ бир сўз билан айтганда; قُصَارَى الْ~ қисқа қилиб айтганда, гапнинг қисқаси; بِالْ~ وَ بِالْفِعْلِ ҳам оғизда, ҳам қўлда; ҳам гап билан, ҳам иш билан; عَلَى أَقْوَالِ الْعُلَمَاءِ олимларнинг гапига кўра; أَخَذَ أَقْوَالَ الشَّاهِدِ гувоҳнинг берган гувоҳлиги; أَقْوَالَ الْجَانِي жиноятчининг айтганларини ёзиб олиоқ

– قُولٌ *кўп.* اتٌ *ҳарб.* отряд; саф, колонна; ~ السَّيْرِ юриш учун сафланган колонна; مَرَّ بِـ~ أَرْبَعَاتٍ тўрт кишидан колонна бўлиб ўтмоқ; مَرَّ بِـ~ بِلَا تُونَاتٍ взвод-взвод бўлиб ўтмоқ

– قَوْلَةٌ 1) ибора; 2) фикр, мулоҳаза; ~ مَأْثُورَةٌ ҳикматли сўз

– قَوَّالٌ, مِقْوَالٌ, مَقْوَلٌ, قُوَلَةٌ сўзчан, сўзамол

– قَوُولٌ *кўп.* гапирадиган; ~ رَجُلٌ сергап одам

– قَيْلٌ *кўп.* أَقْيَالٌ, أَقْوَالٌ *қар.* قِيلٌ

– قِيلٌ[1] нутқ, гап

– قِيلٌ[2] *ёки* ~ وَ الْ~ قَالٌ, قَالٌ *қар.* قَالٌ

– مَقَالٌ *кўп.* اتٌ мақола

– مَقَالَةٌ *кўп.* اتٌ 1) нутқ; 2) мақола; унча катта бўлмаган иншо; адабий лавҳа; ~ افْتِتَاحِيَّةٌ бош мақола

– مُقَاوِلٌ пудратчи

– مُقَاوَلَةٌ 1) баҳс, жанжал; 2) шартнома, иттифоқ, келишув, пудрат; بِالْ~ ишбай

– مُقْتَالٌ *эск.* ҳукмронлик қилувчи

– مِقْوَالٌ *кўп.* مَقَاوِلُ, مَقَاوِلَةٌ ширинтил *(одам)*, тили ширин; امْرَأَةٌ ~ـةٌ хушзабон аёл

– مَقُولٌ[1] айтилган, дейилган; وَ الْ~ الْآنَ إِنَّ ... энди айтадиларки, ...

– مَقُولٌ[2], مَقُولَةٌ *кўп.* اتٌ фикр, мулоҳаза; ◊ الْمَقُولَاتُ الْعَشْرُ *фалс.* ўн категория

– مِقْوَلٌ *кўп.* مَقَاوِلُ 1) телефон, микрофон; 2) тил, лисон

قَوْلَبَ бир хил шаклга келтирмоқ; бир хил андазага солмоқ; ◊ نُكْتَةً ~ ҳазил гап айтиб қўймоқ

– قَوْلَبَةٌ бир хил формага солиш; шаблонлаштириш; ~ الْأَفْكَارِ фикр бирхиллиги; ~ زُخْرُفِيَّةٌ ганчбанд нақшлар

– قَوْلَحَةٌ *қар.* قلح

قُولُنْجٌ, قَوْلَنْجٌ қориндаги санчиқ; *мед.* йўғон ичакнинг яллиғланиши; ич буруғи, колит

قُولُونٌ *анат.* йўғон ичакнинг кўр ичакдан тўғри ичакка қадар бўлган қисми, қарта; تَقَيُّحُ الْ~ *мед.* йўғон ичакнинг яллиғланиши

I (قوم) قَامَ (*у*) قِيَامٌ, قَوْمَةٌ 1) турмоқ, ўриндан кўтарилмоқ; тик турмоқ; مِنْ نَوْمِهِ ~ ўриндан турмоқ; ~ـتِ الدُّنْيَا وَ قَعَدَتْ ҳамма ёқ алғовдалғов бўлиб кетди; 2) кўтарилмоқ, қўзғалмоқ; ~ـتِ الزَّوْبَعَةُ чанг-тўзон кўтарилди; 3) тирилмоқ, ўлгандан сўнг тирилмоқ; 4) пайдо бўлмоқ, келмоқ; ~ـتِ الْفِكْرَةُ каллага бир фикр келди; 5) мавжуд бўлмоқ, содир бўлмоқ, амалга ошмоқ; 6) ҳавога кўтарилмоқ (*тайёра ҳақида*); (*қаердандир*) жўнамоқ, жўнаб кетмоқ, ўрнидан силжимоқ (*поезд, пароход ҳақида* – مِنْ); 7) (*қаергадир*) жўнамоқ (إِلَى); 8) (*к. гадир қарши*) кўтарилмоқ, қўзғалмоқ (عَلَى, ضِدَّ); 9) асосланмоқ, таянмоқ (عَلَى); 10) (*н. нидир*) кўтармоқ (ب); بِالْمَصَارِيفِ ~ харажатларни кўтармоқ; 11) (*н. нидир*) бажармоқ, амалга оширмоқ, қилмоқ, ижро этмоқ (ب); بِدَوْرٍ ~ рол ўйнамоқ; ~ بِمُظَاهَرَةٍ намойиш уюштирмоқ; بِالْوَاجِبِ ~ бу - чни бажармоқ بِوَعْدِهِ ~ ваъданинг устидан чиқмоқ; 12) (*ишни*) олиб бормоқ), (*н. нидир*) бошқариб бормоқ (ب); 13) турмоқ, қила бошламоқ, бажара бошламоқ (*ҳоз. -кел. замон феъли билан бирга*); يَطْلُبُ ~ талаб қила бошлади; قَالَ ~ *халқ.* айтди - қўйди; 14) (*к. ларнингдир ўртасида*) кетмоқ, бормоқ (*жанг ҳақида* بَيْنَ); 15) (*к. ларнингдир орасида*) пайдо бўлмоқ (بَيْنَ); ◊ الْعَجِينُ ~ хамир кўпди (етилди); الْحَقُّ ~ ҳақиқат ғалаба қилди; مَقَامَهُ ~ кимнингдир ўрнини алмаштирмоқ; دُونَهُ ~ кимнидир ҳимоя қилмоқ, тарафини олмоқ; عَلَى عَائِلَتِهِ ~ оиласи ҳақида ғамхўрлик қилмоқ; ~ـتِ السُّوقُ бозор бошланди, бозорда савдо-сотиқ бўлиб турибти; ~ـتْ لَهُ قَائِمَةٌ тирғакка эга бўлмоқ, асосли бўлмоқ; الْمَاءُ ~ сув музлади, сув қотди; II قَوَّمَ[1] 1) турғизмоқ, кўтармоқ; مِنَ النَّوْمِ ~ уйғотмоқ; 2) тўғриламоқ, тўғри қилмоқ; أَوَدَهُ ~ *ёки* عَوَجَهُ ~ *ёки* اعْوَجَاجَهُ ~ ниманидир тўғриламоқ, ниманингдир эгри жойини тўғрилаб текисламоқ; الْأَسْنَانَ ~ тишларни протез қилмоқ; 3) нарх қўймоқ, нарх белгиламоқ; لَا يُقَوَّمُ بِثَمَنٍ бебаҳо, баҳоси йўқ; 4) *физ.* ўзгарувчан токни ўзгармас токка айлантирмоқ; ◊ عِيَالَهُ ~ оиласи ҳақида ғамхўрлик қилмоқ; II قَيَّمَ[2] нарх белгиламоқ, нарх қўймоқ, III قَاوَمَ қаршилик кўрсатмоқ, қарши ҳаракат қилмоқ; курашмоқ; IV أَقَامَ 1) тўғриламоқ текисламоқ; 2) тикламоқ, қурмоқ, ўрнатмоқ; (*н. гадир*) асос солмоқ, асос қўймоқ; (عَلَى); الْأُسُسَ ~ (*бирор н. га*) асос солмоқ (لِ); 3) ўрнатмоқ, белгиламоқ, тикламоқ عَلَاقَاتٍ وُدِّيَّةً ~ (*к. биландир*) дўстона муносабатлар ўрнатмоқ (مَعَ); زَيْدًا ~ الرَّئِيسُ مَقَامَهُ бошлиқ ўз ўрнига Зайдни қўйди; 4) ташкил этмоқ (*қилмоқ*); حَفْلَ تَكْرِيمٍ ~ (*к. гадир*) тантанали маросим ташкил этмоқ (لِ); الْمَعْرِضَ ~ кўргазма уюштирмоқ; الْفَاتِحَةَ عَلَى رُوحِ زَيْدٍ Зайднинг руҳига бағишлаб Фотиҳа сурасини тиловат қилмоқ; مَأْدَبَةً (عَشَاءً) ~ ... غَدَاءً تَكْرِيمًا لِـ... нинг шарафига тантанали (кечки) тушлик зиёфат бермоқ; 5) жўнатмоқ, юбормоқ; бажо келтирмоқ, адо этмоқ; ~ الْحُدُودَ *ёки* حُدُودَ اللهِ ~ шариат асосида суд қилмоқ; الصَّلَاةَ ~ намозни адо этмоқ; للصَّلَاةِ ~ намозга такбир (иқомат) айтмоқ; شَعَائِرَ الدِّينِ диний урф-одатларга амал қилмоқ; 6) яшамоқ, умргузаронлик қилмоқ; (*қаердадир*) истиқомат қилмоқ (فِي, بِـ); ◊ الْحُجَّةَ ~ далил келтирмоқ, ҳужжат билан исботламоқ; الْحَقَّ ҳақиқатни тикламоқ; الدَّعْوَى ~ *юр.* (*к. гадир қарши*) даъво билан судга мурожаат

қилмоқ (عَلَى); قَضِيَّةً ~ (*к. гадир қарши*) иш қўзғатмоқ (عَلَى); الدَّلِيل ~ далил (*ҳужжат*) келтирмоқ; وَزْنًا ~ (*бирор н. га*) аҳамият билан қарамоқ, эътибор бермоқ (لِ); عَلَى الْعَهْد ~ шартномани бажармоқ; الْمَيِّت ~ улганни тирилтирмоқ; الدُّنْيَا وَ أَقْعَدَهَا ~ ҳамма ёқни ағдар-тўнтар (*алғов-далғов, остин-устун*) қилмоқ; ... عَامُودًا عَلَى ~ *мат.* ...га перпендикуляр чизиқ тушмоқ; V تَقَوَّمَ 1) тўғриланмоқ, текисламоқ; тузалмоқ; 2) баҳоланмоқ; VI تَقَاوَمَ бир-бирига қарши оёққа турмоқ; VII اِنْقَامَ 1) кўтарилмоқ; 2) тикланмоқ, барпо қилмоқ; X اِسْتَقَامَ 1) ростгўй (*ҳалол, тўғри, адолатли*) бўлмоқ; 2) рост (тўғри) бўлмоқ; 3) кўтарилмоқ, тўғриланмоқ; 4) сақланмоқ, узоқ турмоқ; истиқомат қилмоқ

– اِسْتِقَامَةٌ 1) тўғрилик, одиллик, ҳалоллик, поклик; بِ~ рости билан; 2) тўғрилик (*хатоли эмас*)

– إِقَامٌ *эск.* амал қилиш, амалга ошириш, бажариш

– إِقَامَةٌ 1) кўтариш; 2) қуриш, тиклаш, ўрнатиш; 3) тайинлаш, белгилаш; 4) йўлга қўйиш, тартибга солиш; амалга ошириш, жўнатиш; الْحَدّ ~ (*к. гадир*) шариат ҳукмини татбиқилиш (فِي, عَلَى); الصَّلَاة ~ намозни адо этиш; الْعَدْل ~ одил судлов ўтказиш; شَعَائِر ~ الدِّين диний урф-одатларни бажо келтириш; 5) истиқомат қилиш, яшаш; حَقُّ الْ~ الْحُرَّة эркин яшаш ҳуқуқи; مَحَلُّ الْ~ *ёки* دَارُ الْ~ яшаш жойи; مُعَاهَدَةُ الْ~ яшаш, истиқомат қилиш ҳақида шартнома; الْ~ الْعَامَّةُ бош резидентура (*Марокашда*); 6) такбир (*намозда азондан кейин ўқиладиган қисм*); такбир айтиш; 7) утроқлик; ◊ الْمَيِّت ~ уликни тирилтириш

– أَقْوَمُ энг тўғри, тўппа-тўғри

– تَقْوِيمٌ[1] 1) тўғрилаш, тузатиш; 2) ўзгарувчан токни ўзгармас токка айлантириш; جِهَازُ ~ التَّيَّار *радио.* ўзгарувчан токни ўзгармас токка айлантирувчи асбоб; 3) нарх, қиймат; الْ~ بُخْلٌ قِيمَتُهُ عَنْ бунинг қийматини аниқлаб бўлмайди; 4) *кўп.* تَقَاوِيمُ (*шунингдек* السَّنَة ~) тақвим, календарь, солнома; الْ~ الْهِجْرِيُّ ҳижрий тақвим; الْ~ الْجِرِيجُورِيُّ милодий календарь; الْبُلْدَان ~ географик маълумотлар (справочник); 5) *эск.* ўзаро мутаносиб (симметрик) жойлашиш (жойлаштириш)

– تَقْوِيمٌ[2] шакл, сурат, қиёфа, қомат

– تَقْيِيمٌ нарх белгилаш

– قَائِمٌ 1) тик турувчи; кўтарилган; ўрнидан турган; 2) мавжуд бўлиб турган; 3) тик турган, тик кўтарилган, вертикал; *мат.* перпендикуляр; 4) тўғри; زَاوِيَةٌ ~ةٌ *мат.* тўғри бурчак; الزَّاوِيَة ~ тўғри бурчакли; 5) брутто; الْوَزْنُ الْ~ бирор нарсанинг идиши билан биргаликдаги вазни; 6) тирговуч, тиргак, устун; ёндор, кесаки; السَّيْف ~ қиличнинг сопи (тутқичи); الْقَائِمُ Ал-Қоим (*фотимий халифа*); ◊ ~ بِالْأَعْمَال (*к. нингдир*) вазифасини бажаручи; الْ~ بِالْأَعْمَال إِضَافَةً *дип.* ишончли вакил; الْ~ بِالْأَعْمَال وَكَالَةً (بِالنِّيَابَة) мувакқат ишончли вакил; مَقَام ~ *ёки* قَائِمُ مَقَامٍ а) ўринбосар, муовин; б) бошлиқ; в) подполковник; بِذَاتِهِ ~ ўзига мустақил

– قَائِمَةٌ *кўп.* قَوَائِمُ 1) қозиқ; тиргович, тиргак, устун; узун таёқ, столб; мачта; قَوَائِمُ الْخِيَام чодир қозиқлари; الدَّرَابِزِين ~ нақшли жимжимадор устунчалар; 2) (*мебелнинг*) оёғи; 3) (*ҳайвоннинг*) оёғи; 4) рўйхат, ведомость, реестр; الْجَرْد ~ рўйхат; الْمَزَاد ~ ким ошди савдосида сотиладиган буюмлар рўйхати; الْمَوْجُودَات ~ ашё ва анжомлар (инвентар) рўйхати; 5) жадвал; الْأَسْعَار ~ *ёки* الْبُيُوع ~ нархлар кўрсаткичи, прейскурант; каталог; أَصْنَاف الْمَأْكُولَات ~ *ёки* الطَّعَام ~ овқатлар рўйхати; (меню); 6) қилич дастасидаги ярим доира металл қалқонча; гарда; ◊ التَّنْفِيذِيَّةُ الْ~ ижро варақаси; السَّوْدَاءُ الْ~ қора рўйхат; ~ السَّيْف қилич дастаси (сопи)

– قَامَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) қад, қомат, гавда; طَوِيلُ الْ~ баланд қоматли; 2) бел; қад-қомат; 3) қулоч (*1,38 см.га тенг бўлган узунлик ўлчови*); ~ الْمُهَنْدِس ернинг паст-баландини ўлчайдиган асбобга тегишли даражаларга бўлинган тахта; 4) катта пичоқ (*Ироқда*)

– قَوَّامٌ 1) доим тик турувчи; 2) (*н. нидир қилишга*) тайёр; 3) бошқарувчи, юргизувчи; 4) бошлиқ, раҳбар; (*н. нидир*) сақловчи (عَلَى); (*н. нингдир*) чўққиси, тепаси (عَلَى); 5) *эск.* тунни намоз билан ўтказувчи

– قَوَامٌ *халқ.* тез, тезгина, тезда

– قِوَامٌ[1] 1) тўғрилик, бехатарлик, мувофиқлик, мутаносиблик; 2) қад-қомат, бичим, гавда; ҳаётга чидамлилик, сабот, бардош, чидам; 2) адолат, одиллик

– قِوَامٌ[1]، قَوَامٌ 1) қўллаш, қўллаб-қувватлаш; 2) асос, тиргак; яшаш воситаси, қут; қути лоямут; 3) миқдор, ҳисоб, шахсий состав; الْبَعْثَة ~ вакиллар сони; 4) моҳият, маъно, мазмун; ◊ الْعَائِلَة ~ оила бошлиғи, оила боқувчиси

– قُوَامٌ ҳайвонларнинг оёғида учрайдиган касаллик

– قَوَامَةٌ 1) васийлик; 2) ғамхўрлик, (*к. гадир*) қараб туриш-лик (عَلَى)

– قَوْمٌ *кўп.* أَقْوَامٌ 1) халқ, миллат, қавм; 2) одамлар; ... إِنَّ ~ قَدْ يَقُولُ эҳтимол ... дерлар; 3) қабила

– قَوْمَةٌ 1) туриш, кўтарилиш, қўзғолиш; тик туриш; وَاحِدَةً ~ قَامُوا ҳаммалари бирданига тенг туришди; 2) қўзғолон; 3) одамнинг қадду қомати

– قَوْمِيٌّ 1) халққа оид, миллий; لَا ~ ғайримиллий, миллийликка хилоф; الْعِيدُ الْ~ миллий байрам; 2) миллатчи, миллатчиликка оид

– قَوْمِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) халқ, миллат; الدَّوْلَةُ الْمُتَعَدِّدَةُ الْقَوْمِيَّات кўпмиллатли давлат; 2) миллатчилик

– قَوِيمٌ 1) тўғри, тўппа-тўғри; 2) тўғри, қонуний, мунтазам, ҳақиқий; السِّيرَة ~ тўғри турмуш тарзи; الدِّين ~ мўъмин, эътиқодли, диндор; 3) мустаҳкам, пишиқ, метиндек

– قَيُّومٌ: الْ~ абадий мавжуд, мангу барҳаёт (*Оллоҳ таолонинг исмларидан бири*)

– قِيَامٌ 1) тик туриш; 2) ўриндан туриш; ~ مِنَ النَّوْم уйғониш, уйқудан туриш;!~ тур, т - ринглар! 3) (*мас., поезднинг қаердандир*) жўнаши (مِنْ); (*тайёранинг*) учиб кетиши; 4) мавжудлик, борлик; 5) (*н. нидир*) бажариш, адо этиш (بِ); ... قَرَّرْنَا بِالْوَاجِبِ أَنَّ бурчимизни бажарган ҳолда шуни зарур ҳисоблаймизки, ...; 6) (*тўқилаётган газламанинг*) ўриши; 7) *эск.* ғамхўрлик қилиш, қараб туриш; 8) ҳимоя қилиш, қўллаб-қувватлаш; ◊ أَهْلِ بَيْتِهِ ~ оила бошлиғи

– قِيَامَةٌ 1) *дин.* қиёмат; يَوْمُ الْ~ қиёмат куни; 2) васийлик; 3) *маж.* тўполон, қий-чув, шовқин-сурон, қиёмат-қойим; قَامَتِ الْ~ тўс-тўполон бошланди

– قَيِّمٌ[1] 1) ишончли вакил, ваколатли шахс, назоратчи; 2) (*к. нингдир*) васийси (عَلَى); 3) *эск.* эр

– قَيِّمٌ[2] 1) ҳақиқий, тўғри, рости; 2) қиммат, қимматбаҳо; 3) фойдали, мазмунли, мазмундор

– قَيِّمٌ *эск.* ишончли, ҳақ (*дин*)

– قِيَمٌ *кўп.* قِيَمٌ 1) бойлик, қиймат нарса; الْقِيَمُ الرُّوحِيَّةُ (الْمَادِّيَّة) маънавий (*моддий*) бойликлар; ذُو ~ қимматбаҳо; لَا ~ لَهُ а) бебаҳо; б) ҳеч нарсага арзимайдиган; الْقِيَمُ الثَّقَافِيَّةُ маданий бойликлар; الْ~ الْعِلْمِيَّةُ илмий бойлик, илмий аҳамиятга молик нарса; الْخِطَابَاتُ ذَاتُ الْ~ الْمُقَرَّرَة нархи кўрсатиб қўйилган мактублар; 2) нарх, баҳо; *икт.* қиймат; الْ~ الزَّائِدَةُ қўшимча қиймат; اسْمِيَّةٌ ~ номинал қиймат; 3) қадр, қадр-қиймат, шаён, фазилат

– قَيْمُومَةٌ васийлик

– قِيَمِيٌّ фазилатга қараб берилган, нархига кўра баҳоланган

– قَيُّومٌ: الْـ~ абадий барҳаёт, мангу тирик (*Оллоҳ таолонинг исми сифотларидан бири*)

– مُسْتَقِيمٌ 1) тўғри, туппа-тўғри (эгри эмас); текис, силлиқ; ~ عَلَى خَطٍّ *қар.* خَطٌّ; 2) тик (тўхтаб) турган; 3) ҳаққоний, чинрост, софдил; 4) *анат.* тўғри ичак; تَحْمِيلَةُ الْـ~ *мед.* суппозиторий; 5) *мат.* тўғри чизиқ

– مُسْتَقِيمٌ тўғри ичакка оид

– مَقَامٌ[1] келиш, туриш

– مَقَامٌ[2] *кўп.* اتٌ 1) вазият, мақом, позиция; 2) ўрин; الْـ~ الأَوَّلُ биринчи навбатда; يَضِيقُ بِنَا الْـ~ عَنْ أَنْ ...ни бажариш учун бизга жой етишмаётир; 3) фазилат, эътибор, аҳамият; 4) даража, мақом; صَاحِبُ الْـ~ الْجَلِيلِ шарафли, мақом соҳиби (*олий қўмондоннинг исмига қўшиб айтиладиган сўз*); صَاحِبُ الْـ~ الرَّفِيعِ юқори мақом эгаси (*бош вазир исмига қўшиб айтиладиган сўз*); 5) авлиёнинг қабри; мақбара, қадамжой; мавзолей; 6) *мат.* махраж; 7) *муз.* парда; ~ إِبْرَاهِيمَ *ёки* الْمَقَامُ Каъба қурилишида Иброҳим алайҳиссалом устида турганлари тош; دَلِيلُ الْـ~ созлаш калити

– مُقَامٌ 1) келиш, туриш, келиш жойи; 2) *эск.* келиш вақти

– مَقَامَةٌ *кўп.* اتٌ 1) доира, муҳит; الْمَقَامَاتُ التِّجَارِيَّةُ тижорат доиралари, тижоратга алоқадор одамлар гуруҳи; الْمَقَامَاتُ السِّيَاسِيَّةُ сиёсий доиралар; 2) *адаб.* мақома (*наср жанри*)

– مُقَامٌ = مَقَامَةٌ

– مُقَاوِمٌ қаршилик кўрсатувчи, қарши туруччи, анти ...; لِلاسْتِعْمَارِ ~ антиимпериалистик; 2) душман

– مُقَاوَمَةٌ 1) қаршилик кўрсатиш, қарши туриш; (*к. гадир қарши*) кураш; الْـ~ الْجَوِّيَّةُ *ёки* الْهَوَاءِ ~ ҳаво қаршилиги; ~ الْمَوَادِّ *тех.* материаллар қаршилиги; عَدَمُ ~ الشَّرِّ ёвузликка қаршилик қилмаслик; 2) *кўп.* اتٌ *эл.*, *радио.* қаршилик; ◊ ~ السَّامِيِّينَ антисемитизм

– مُقَوِّمٌ *кўп.* مَقَائِمُ тутқич, банд, даста

– مُقَوِّمٌ[1] 1) нарх қўйувчи, баҳо белгиловчи; 2) қадрловчи

– مُقَوِّمٌ[2] *кўп.* اتٌ 1) *физ.* ўзгарувчан токни ўзгармас токка айлантирувчи асбоб; (*н. нингдир*) асосини ташкил этувчи, асосий қисм, асос; омил, фактор; مُقَوِّمَاتُ الْحَيَاةِ яшаш учун зарурий маблағ, восита; مُقَوِّمَاتُ الْحَرْبِ урушни келтириб чиқарувчи омиллар

– مُقَوَّمٌ 1) баҳоланган, нарх белгиланган; 2) қимматбаҳо

– مُقَوِّمَاتٌ *кўп.* бойликлар; الْـ~ الثَّقَافِيَّةُ маданий бойликлар; ~ النَّجَاحِ муваффақиятни таъмин этувчи асослар

– مُقِيمٌ 1) яшовчи, яшаб турувчи; 2) резидент; الْـ~ الْعَامُّ бош резидент (*Марокашда*); 3) *эск.* бажарувчи, адо этувчи (*намозни*); 4) *эск.* абадий (*жазо*); 5) *эск.* куриниб турган (*йўл*)

– مُقِيمِيٌّ резидентга оид

– مُقِيمِيَّةٌ резиденция

قُومِيسْيُونٌ *кўп.* اتٌ комиссия

– قُومِيسْيُونْجِيٌّ *кўп.* قُومِيسْيُونْجِيَّةٌ комиссия аъзоти, комиссионер

قُومَنْدَانٌ *кўп.* اتٌ 1) командир, қўмондон; ~ الْبَارِجَةِ ҳарбий кема командири; ~ قُوَّةٍ مُصَلَّحَةٍ الْحُدُودِ чегарани қўриқлаш отряди командири; ~ لِوَاءِ الْمُشَاةِ пиёдалар бригадаси командири; 2) комендант; ~ الْبُولِيسِ полиция бошлиғи

قُومِيسَيْرٌ комиссар; ~ الشَّعْبِ *тар.* халқ комиссари

– قُومِيسَيْرِيَّةٌ комиссариат

قُوُونٌ хушбўй қовун (*сол.* قَاوُونٌ)

قُونْتْرَاتُو контракт

قَانِصَةٌ = قَوْنَصَةٌ *қар.* قنص

قُونَةٌ *кўп.* قُوَنٌ икона, бут, худо (*суврати*)

قَوْنَسٌ *кўп.* قَوَانِسُ қар. قنس

(قوه) II قَوَّهَ қичқирмоқ, бақирмоқ, инграмоқ

– قَاهُ[1] итоатгўйлик, итоаткорлик; مَا لَكَ عَلَيَّ ~ сен менга хўжайин эмассан

– قَاهُ[2] 1) тўкин-сочин ҳаёт; 2) улуғ даража, юқори мақом

قُوهَةٌ мазаси кетмаган бўлса ҳам бир оз таъми бузилган сут

– قُوهِيٌّ оқ рангли кийим

I (قوى) قَوِيَ[1] (*а*) قُوَّةٌ 1) кучли бўлмоқ, кучаймоқ; 2) (*н. нидир қилишга*) кучи етмоқ, қодир бўлмоқ, қурби етмоқ (عَلَى); 3) (*н. дандир*) устун келмоқ, (*н. нидир*) енгиб чиқмоқ (عَلَى); قَوَى[2] (*а*) قَوَايَةٌ буш бўлмоқ, холи бўлмоқ, овлоқ бўлмоқ; قَوَى[3] (*а*) قَوْيٌ 1) қорни очмоқ, оч қолмоқ; 2) қўрқоқчилик бўлмоқ, ёмғир ёғмай қўймоқ; II قَوَّى 1) кучайтирмоқ, мустаҳкамламоқ; قَوُّوا تَنْظِيمَ صُفُوفِكُمْ сафларингизни мустаҳкамлангиз!; 2) қуллаб-қувватламоқ, қувват бермоқ; ~ الْعَزْمَ тетикланмоқ, тетик қилмоқ; 3) қўзғотмоқ; 4) *эл.* (*токнинг*) кучланишини оширмоқ; III قَاوَى беллашмоқ, куч синашмоқ, курашмоқ; IV أَقْوَى 1) ташландиқ бўлмоқ, буш бўлмоқ, буш қолмоқ; одам келмайдиган бўлмоқ; 2) камбағаллашмоқ, қашшоқ бўлмоқ; 3) الشِّعْرُ ~ шеърнинг қофиясини бузмоқ; 4) озиқ-овқат тугамоқ; V تَقَوَّى 1) кучаймоқ, куч йиғмоқ, мустаҳкам бўлмоқ; 2) тетилмоқ, тетик бўлмоқ; X اسْتَقْوَى (*н. нингдир воситасида*) кучаймоқ, бардам бўлмоқ (بِ)

– إِقْوَاءٌ 1) ташландиқ ҳолда бўлиш; 2) тўла бўлмаган (*оч*) қофия

– أَقْوَى энг кучли

– تَقَاوٍ, تَقَاوَى *жам.* уруғлар

– تَقْوَى *қар.* وقى

– تَقْوِيَةٌ 1) кучайтириш, мустаҳкамлаш; جِهَازُ الْـ~ *радио.* кучайтиргич; 2) ёрдам, мадад, қуллаб-қувватлаш; 3) қўзғотиш, рағбатлантириш; 4) туртки

– قَوَاءٌ[1] очлик; ~ مَنْزِلٍ сирдош йўқ бўлган уй

– قَوَاءٌ[2] *кўп.* أَقْوَاءٌ атрофига ёмғир ёғиб, унга ёмғир тушмаган ер

– قَوَاءٌ[3], قَوَاءٌ[1] чўл, саҳро

– قَوَاءٌ[2] *кўп.* أَقْوَاءٌ эгасиз ер, эгаси йўқ ер

– قُوَّةٌ *кўп.* اتٌ قُوًى, قُوَى, 1) куч; қудрат, энергия; الْـ~ الذَّرِّيَّةُ атом энергияси; ~ الرِّيَاحِ шамол кучи; ~ الشَّلَالَاتِ *ёки* ~ الأَنْهَارِ сув кучи; ~ الأَبْدَانِ *ёки* ~ جَسَدِيَّةٌ *ёки* ~ بَدَنِيَّةٌ жисмоний куч; الْـ~ الْعَامِلَةُ ишчи кучи; ~ الْقَانُونِ қонун кучи; ~ قَاهِرَةٌ а) енгиб бўлмас куч; б) қўпол куч; ~ مَعْنَوِيَّةٌ маънавий қудрат; بِالْـ~ الْجَبْرِيَّةِ зўрлик ишлатиш йўли билан; ~ بِ ҳаракатчанлик билан; بِالْـ~ а) куч ишлатиб, куч воситасида; б) *шунингдек:* بِالْـ~ الْكَامِنَةِ яширин, аммо юзага чиқиши мумкин бўлган куч билан; الْقُوَى الْمُنْتِجَةُ ҳаракатга келтирувчи куч; الْقُوَى الدَّافِعَةُ *ёки* الْقُوَى الإِنْتَاجِيَّةُ ишлаб-чиқариш кучлари; قُوَى الطَّبِيعَةِ الْعَمْيَاءُ табиатнинг тасодифий кучлари; الْـ~ الْمَصْنَعِ заводнинг ишлаб чиқариш қуввати; الْـ~ الإِرَادَةِ ирода кучи; الْـ~ الْخُلُقِ характер кучи; الْـ~ الْعَادَةِ одат кучи; الْـ~ حَافِظَةٍ хотира, хотира (ҳофиза) қуввати; الْـ~ عَاقِلَةٌ акл, фаҳм-фаросат; الْـ~ الْقَلْبِ жасурлик, баҳодирлик; ~ جَوِّيَّةٌ ҳарбий ҳаво кучи; авиацион отряд; قُوَّاتٌ مُسَلَّحَةٌ *ёки* قُوَّاتٌ عَسْكَرِيَّةٌ қуролли кучлар, армия; قُوَّاتٌ بَرِّيَّةٌ وَ بَحْرِيَّةٌ қуруқликдаги, ҳарбий денгиз ва ҳарбий ҳаво кучлари; الْـ~ الاسْتِمْرَارِ *физ.* инерция кучи, инерция; الْـ~ الْجَذْبِ *ёки* الْـ~ الْجَاذِبِيَّةُ *физ.* тортиш кучи; الْـ~ الْحِصَانِ *физ.* от кучи; الْـ~ الدَّفْعِ *ёки* الْـ~ الْمَرْكَزِيَّةُ الطَّارِدَةُ *ёки* الْـ~ الطَّارِدَةُ عَنِ الْمَرْكَزِ *физ.* марказдан қочма куч; الْـ~ الْجَاذِبَةُ إِلَى الْمَرْكَزِ *ёки* الْـ~ الْمَرْكَزِيَّةُ الْجَاذِبَةُ *физ.* марказга интилма куч; ~ الْكَهْرَبَاءِ электр энергияси, электроэнергия, электр; الْـ~ الْكَامِنَةُ яширин, аммо юзага чиқиши мумкин бўлган куч; الْـ~ وَ الْفِعْلُ имконият ва воқелик, имконият ва реаллик; 2) қобилият, иқтидор; الْـ~

الشِّرَاءِ ёки الشِّرَائِيَّة ~ сотиб олиш имконияти; الْقُوَى الْعَقْلِيَّة ақлий қобилият; 3) отряд, наряд, полиция корпуси; полиция; 4) *мат.* даража; دَلِيلُ الْ~ даража кўрсаткичи

– قُوًى 1) очлик; 2) саҳро, чўл

– قَوِيٌّ *кўп.* أَقْوِيَاءُ 1) кучли, қудратли, қувватли; الْ~ الرَّجُلُ бақувват одам, сўзи ўтадиган одам; الْ~ ҳамма нарсага қудрати етадиган (*Оллоҳ таолонинг исми сифотларидан бири*); الْ~ الأَثَرِ кучли таъсир қиладиган, таъсири кучли (*дори ҳақида*); ~ الذِّرَاعِ кучли, қувватли (*одам ҳақида*); 2) ҳаракатчан; 3) кучли, аччиқ (*ичимлик ҳақида*); 4) *халқ.* жуда

– قِيٌّ саҳро, чўл; одамсиз ер, хилват жой, одамсиз макон

– مُقْوٍ 1) камхарж, бебизоат, тирикчилиги ўтмайдиган; 2) *эск.* саҳрода яшовчи

– مُقَوٍّ *мн.* مُقَوُّونَ 1) кучайтирувчи, мадад берувчи, мустаҳкамловчи; 2) қўзғотувчи; тетиклантирувчи; 3) *радио.* кучайтирувчи

– مُقَوًّى кучайтирилган, мустаҳкамланган; ~ وَرَقٌ картон; елим, гипс ва бўр аралаштирилган қоғоз масса, папъе-маше

– مُقَوِّيَاتٌ *кўп. мед.* организмга қувват берувчи, тетиклантирувчи дори-дармонлар

I (قيأ) قَاءَ (*и*) قَيْءٌ қусмоқ, қайт қилмоқ; II قَيَّأَ кўнгилни айнитмоқ, қусқини келтирмоқ; IV أَقَاءَ = II; V تَقَيَّأَ қайт қилмоқ, қусмоқ; VI تَقَايَأَ = V

– قَيْءٌ, قُيَاءٌ 1) қусиш, қайт қилиш; 2) қусқи, қусиқ; جَوْزُ الْقَيْءِ *бот.* кучала (*қусқи келтириш учун ишлатиладиган ўсимлик*)

– مُقَيِّئَاتٌ *кўп. мед.* қустирувчи, қайт қилдирувчи воситалар

قِيثَارٌ *кўп.* قَيَاثِيرُ 1) гитара; 2) лира

قِيثَارٌ *кўп.* قَيَاثِيرُ 1) гитара; 2) лира; 3) арфа

– قِيثَارَةٌ *кўп.* قَيَاثِيرُ 1) гитара; 2) лира, кифара

I (قيح) قَاحَ (*и*) قَيْحٌ йирингламоқ, йиринг бойламоқ; II قَيَّحَ йиринг кўпайиб кетмоқ; V تَقَيَّحَ = I

– تَقَيُّحٌ йиринглаш; الدَّمِ ~ *мед.* милкнинг яллиғланиши, йиринглашиши; الدَّمِ ~ *мед.* қонга йирингнинг ўтиб кетиши; қоннинг йиринглаши, пиемия

– تَقَيُّحِيٌّ 1) йирингланган, йиринг бойлган; 2) йирингли

– قَيْحٌ йиринг

– تَقَيُّحِيٌّ = مُتَقَيِّحٌ

(قيد) II قَيَّدَ 1) (*ҳайвонни бирор н. билан*) боғламоқ, кишанламоқ (ب); 2) (*н. билан*) боғлаб қўймоқ, бўғмоқ (ب); نَفْسَهُ ~ (*бирор н. билан*) ўзини боғламоқ (ب); 3) (*қаергадир*) ёзиб қўймоқ, қайд этмоқ, тиркаб қўймоқ (في); عَلَيْهِ ~ (*қаергадир*) рўйхатга тиркамоқ (في); لَهُ ~ даромад (кирим) хонасига ёзиб қўймоқ; ~ чиқимлар, унадиган пуллар томонига ёзмоқ; V تَقَيَّدَ 1) (*н. билан*) чекланмоқ (ب); (*бирор н. да*) ҳаддан ошмасликка қаттиқ эътибор бермоқ; (*бирор н. га*) қаттиқ амал қилмоқ, риоя қилмоқ (ب); (*бирор н. билан*) ўзини боғлаб бермоқ (ب); 2) ёзилган бўлмоқ, рўйхатдан ўтган бўлмоқ

– تَقَيُّدٌ боғлиқлик, ўз-ўзини тийиш; (*бирор н. га*) қаттиқ риоя этиш (ب); إِفْرَاطٌ فِي الْ~ بِحُرُوفِ اللَّوَائِحِ وَ الْقَانُونِ қонун ва кўрсатманинг барча моддаларига қаттиқ риоя этиш; ~ عَدَمُ (*бирор н.* га) амал қилмаслик, риоя қилмаслик (ب); ~ دُونَ (*н. нидир*) ҳисобга олмасдан, (*н. бландир*) ҳисоблашмасдан (ب)

– تَقْيِيدٌ 1) (*ҳайвонни*) бойлаш, жиловлаш; боғлаш; 2) ёзиш, рўйхат қилиш, рўйхатдан ўтказиш; مُضَاعَفٌ ~ ҳисобда қалбакилик, қаллоблик; 3) чеклаш; بِغَيْرِ الْ~ ҳеч бир чеклашларсиз; ~ حُرِّيَّةِ الصِّحَافَةِ матбуот эркинлигини чеклаш; ~ النَّسْلِ мальтусчилик

– تَقْيِيدِيٌّ чекловга оид

– قَادٌ масофа; بَيْنَهُمَا ~ رُمْحٍ оралари найза бўйи келади

– قِيَادٌ *қар.* قود

– قِيَادَةٌ *қар.* قود

– قَيْدَ ...да, босқичида, даврида, (*н. ниндир*) объекти сифатида; الطَّلَبِ ~ йўқлама, йўқлаб олинадиган; التَّحْقِيقِ ~ كَانَ у терговда эди; الْمُعَالَجَةِ فِي الْمُسْتَشْفَى ~ هُوَ у шифохонада даволанмоқда; الطَّبْعِ ~ لَا يَزَالُ الْكِتَابُ китоб ҳали ҳам нашрда турибди; ~ لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ البَحْثِ وَ النَّظَرِ бу масала ҳали ҳам ўрганиш объекти бўлиб турибди; لَا تَزَالُ هَذِهِ الْمُعَاهَدَةُ ~ الْمُفَاوَضَاتِ бу шартнома ҳали ҳам муз-каралар мавзуси бўлиб турибди; ~ الْمَصْنَعُ الإِنْشَاءِ завод қурилишда давом этмоқда; دَخَلَ الْمَصْنَعُ ~ الْخِدْمَةِ завод ишлаётган корхналар сафига кирди; وَضَعَ ~ الْخِدْمَةِ (*корхонани*) ишга туширмоқ

– قَيْدٌ[1] *кўп.* قُيُودٌ 1) кишан, занжир, ғул; ~ لِلْيَدَيْنِ қўл кишан, қўлга солинадиган кишан; 2) (*арқон ёки ипдан*) тугун; 3) боғлов; 4) *анат.* пой, патча; 5) чеклов, чеклаш, шарт; فَرَضَ قُيُودًا عَلَى الاسْتِيرَادِ импортга чеклов белгиламоқ; مَنَعَهُ بِـ~ التَّأْدِيبَاتِ الشَّدِيدَةِ (*н. дир қилишни*) қаттиқ жазолаш, дўқ-пуписа билан ман қилмоқ (مِنْ); وَ شَرْطٌ ~ مِنْ دُونِ ҳеч бир шарт қўймасдан, эътироз билдирмасдан ~ طَلِيقٌ مِنْ كُلِّ ҳар қандай чеклашлардан холи, озод; ◊ هُوَ عَلَى ~ الْحَيَاةِ у ҳали тирик, ҳаёт; أَعَادَهُ إِلَى ~ الْحَيَاةِ кимнидир ҳаётга қайтармоқ, тирилтирмоқ; ~ الأَسْنَانِ милк

– قَيْدٌ[2] *ёки* قِيدٌ ҳажм, размер; масофа; عَلَى ~ شَعْرَةٍ مِنْ ...га қилча қолди; لَمْ يَخْرُجُوا ~ ... شَعْرَةٍ улар бир қадам ҳам орқага чекинишмади; ... (خَطَوَاتٍ) خَطْوَةٍ ~ عَلَى ...дан бир (*бир неча*) қадам нарида

– قَيْدٌ[3] рўйхат, рўйхат қилиш, регистрация; رَقْمُ الْ~ кирим қоғозларининг номери, регистрация рақами

– قِيدٌ = قَادٌ

– قَيِّدَه *қар.* قود

– قَيْدِيٌّ рўйхатга, регистрацияга оид

– قُيُودَاتٌ *кўп.* чекловлар, чеклашлар

– مُقَيَّدٌ 1) боғланган, жиловланган (*ҳайвон ҳақида*); 2) боғлиқ, чекланган; ~ غَيْرُ чекланмаган; 3) рўйхатга олинган, регистрация қилинган

– مُقَيَّدَاتٌ *кўп.* ёзилган, қайд қилинган нарсалар

(قير) II قَيَّرَ смола ётқизмоқ, смола чапламоқ

– قَارٌ, قِيرٌ минерал смола, битум, асфальт

قِيرَاطٌ *қар.* قرط

قَيْرَوَانٌ *кўп.* ~اتٌ 1) карвон; 2) отлар галаси, суруви; 3) лашкарлар, кўп сонли лашкар

I (قيس) قَاسَ (*и*) قِيَاسٌ 1) ўлчамоқ, ўлчаб кўрмоқ; кийиб кўрмоқ; الثَّوْبَ ~ кийимни кийиб кўрмоқ; 2) (*бирор н. билан*) қиёсламоқ, қиёслаб кўрмоқ (ب); وَ قِسْ عَلَى ذَلِكَ *ёки* عَلَيْهِ ва ҳ. к. (*сўзма-сўз:* ва бунга солиштир); 3) кўз билан чамаламоқ; ~هُ مِنْ فَوْقَ لِتَحْتَ а) кимгадир бошдан-оёқ разм солмоқ; б) гердаймоқ, фахрланмоқ; II قَيَّسَ 1) ўлчатмоқ; 2) стандартга солмоқ, туширмоқ; III قَايَسَ (*бирор н.* билан) қиёсламоқ, солиштирмоқ (ب); تَقَاسَ ~ بَيْنَ شَيْئَيْنِ икки нарсани ўзаро қиёсламоқ; VII انْقَاسَ ўлчанмоқ; VIII اقْتَاسَ 1) ўлчамоқ, ўлчаб чиқмоқ, ўлчовини олмоқ, андаза олмоқ; 2) (*к. гадир қараб*) текисланмоқ, сафланмоқ, (*к. гадир*) тақлид қилмоқ (ب)

– قَاسٌ масофа; بَيْنَهُمَا ~ رُمْحٍ оралари найза бўйи келади

– قِيَاسٌ[1] ўлчаш; қиёслаш; солиштириш

– قِيَاسٌ[2] *кўп.* أَقْيِسَةٌ, ~اتٌ 1) стандарт, намуна; меъёр; норма; مَنْطِقِيٌّ ~ икки фикрни таққослаб, мантиқан уларнинг натижаси бўлган учинчи бир фикрни чиқариш, силлогизм; فَاسِدٌ ~ силлогизмдаги хатолик; нотўғри хулоса чиқариш; 2) масштаб; 3) размер, андоза; ~هُ أَحَدَ кимнингдир размерини ўлчаб

олмоқ, кимдандир андаза олмоқ; ~ عَلَى الْ а) таққослаш асосида; б) андаза асосида; ~ بِالْ ... إِلَى ...га қиёсан; ... عَلَى ~ ... таққослаб

– قَيَّاسٌ 1) Нил дарёсида сувнинг кўтарилишини кузатиб турувчи назоратчи; ўлчов асбоблари кўрсаткичларини кузатиб турувчи; 2) ўлчовчи; ер ўлчовчи, танобчи

– قَيَّاسَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ порт ҳудудида ишлатилдиган баржасимон юк ташувчи кема

– قِيَاسِيٌّ 1) тўғри, нормал; *грам.* қиёсан шакланган; 2) қиёсий, солиштирма; ~ا а) нормал равишда; б) қиёсий равишда; 3) энг кўп, катта, энг юқори; ~ رَقْمٌ рекорд; 4) ман-тиқий

قَيْسٌ 1) *ат. от, мз.* Қайс; 2) Қайс (*қабила номи*); قَيْسُ الرُّقَيَّات Қайсу-р-Руқайёт (*шоир, она томонидан аждодлари бир нечасининг исми Руқайя бўлгани учун шундай ном олган*)

– قِيسٌ = قَاسٌ

– مَقَاسٌ *кўп.* اتٌ ـَ размер, ўлчов, андаза; مُقَاسَاتٌ *кўп.* а) (*бирор н. нинг*) ўлчамлари, размери; б) (*бирор асбобнинг*) кўрсатиб турган маълумотлари; 6x4 ~ صُورَةٌ خَمْسِيَّةٌ 4x6 хажмдаги фотосуврат; ~ الْمَرْكَبِ кема тоннажи (*ўзи ва юки оғирлиги*); ~ عَلَى андазага қараб; أَخَذَ ~ هُ кимнидир ўлчаб олмоқ, кимдандир андаза олмоқ

– مُقَايَسَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) муқояса, қиёслаш, солиштириш; 2) баҳолаш; 3) тавсифлаш, тафсилотлар; смета

– مِقْيَاسٌ *кўп.* مَقَايِيسُ 1) миқёс, ўлчов; меъзон, критерий; ўлчаш; ~ لِلطُّولِ узунлик ўлчови; 2) ўлчаш асбоби, ўлчовчи; قِرَاءَةُ الْ асбобнинг кўрсаткичи; ~ التَّيَّارِ الْوَلْطِيُّ вольтметр; ~ الْحَرَارَةِ термометр; ~ الزِّلْزَالِ сейсмограф; ~ الزَّوَايَا бурчак ўлчовчи, транспортир; гониометр; ~ السُّرْعَةِ спидометр; ~ الضَّغْطِ манометр; ~ الضَّغْطِ الْجَوِّيِّ *қар.* ضَغْطٌ; ~ الْإِرْتِفَاعِ алтиметр; ~ الْمِئَوِيِّ *ёки* سِنْتِغْرَادَ الْ~ сельсий термометри; ~ الْفَهْرَنْهَيْتِ Фаренгет термометри; ~ الْمَطَرِ ёмғир ўлчагич; ~ الْمِيَاهِ сув ўлчагич; ~ النِّيلِ Нил дарёсида сувнинг даражасини ўлчайдиган асбоб, ниломер; ~ الْوَطِّيُّ الْ ваттметр; 3) масштаб; миқдор, сон; ~ الْخَرِيطَةِ харита масштаби; عَلَى ~ عَالَمِيٍّ дунё миқёсида; مَقَايِيسُ *кўп.* ўлчовлар; нормалар; مَقَايِيسُ الطُّولِ узунлик ўлчовлари; مَقَايِيسُ الْحَجْمِ ҳажм ўлчовлари; مَقَايِيسُ الْكَيْلِ сочилувчан моддалар ўлчовлари; مَقَايِيسُ الْمُسَطَّحَاتِ квадрат ўлчовлар

– مَقِيسٌ *эск.* бирор н. га қиёсланадиган

قَيْسَرِيٌّ *кўп.* قَيَاسِرَةٌ катта, улкан; ~ مِنَ الْإِبِلِ улкан туя

– قَيْسَرِيَّةٌ ёки قَيْسَارِيَّةٌ 1) катта бинога туташтириб солинган колоннали пешайвон, портик; 2) усти ёпиқ бозор, раста

قَيْسُوِيٌّ шўртанг, шўрроқ

(قيش) II قَيَّشَ (*устарани*) қайрамоқ, чархламоқ, ўткирламоқ

– قَائِشٌ *қар.* قوش

– قَايِشٌ *қар.* قوش

قِيشَانِيٌّ 1) чинни идиш-товоқ, фаянс; 2) сир бериб бўялган кошинлар

(قيص) VII اِنْقَاصَ нурамоқ, емирилмоқ, бузилмоқ; ~ تِ الْبِئْرُ суви қочиб қудуқ емирилай деди

– مُنْقَاصٌ узунасига ёрилган (*дарз кетган*) (*мас., тиш ҳақида*)

قَيْسَارِيَّةٌ = قَيْصَارِيَّةٌ

قَيْصَرٌ *кўп.* قَيَاصِرَةٌ император, подшоҳ, шоҳ

– قَيْصَرِيٌّ императорга оид, шоҳона, пошолардай; الْعَمَلِيَّةُ الْ~ةُ *мед.* бола кўндаланг келиб қолганда онанинг қорнини ёриб болани олиш; تَوْلِيدٌ بِالْعَمَلِيَّةِ الْ~ةِ шу усул билан болани туғдириб олиш

– قَيْصَرِيَّةٌ царизм

قَيْصُومٌ *қар.* قصم

قَيْصَانٌ *жам., зоол.* ойбалиқ

I (قيض) قَاضَ (*и*) قَيْضٌ 1) (*бирор н. га*) алиштирмоқ, алмаштирмоқ (مِنْ); 2) бузмоқ, бузиб ташламоқ, хароб қилмоқ; 3) бузилмоқ, бузиб ташланмоқ; II قَيَّضَ 1) (*к. гадир*) мўлжаллаб қўймоқ, бағишлаб қўймоқ, олдиндан белгиламоқ (لِ); لَوْ قُيِّضَ لَهُ لِـ... агар унинг пешонасига ёзилган бўлса, ...; 2) (*к. нингдир*) пешонасига ёзмоқ, (*к. гадир*) тақдиротда битмоқ (لِ) (*Оллоҳ таоло ҳақида*); 3) *эск.* тайинланмоқ (لِ); III قَايَضَ (*бирор н. га*) алиштирмоқ, алмаштирмоқ (ب) V تَقَيَّضَ 1) бузилмоқ, вайрон бўлмоқ; 2) синмоқ, парчаланмоқ; ~ تِ الْبَيْضَةُ тухум синди; ўхшамоқ, ўхшаш бўлмоқ; ~ فُلَانٌ أَبَاهُ фалон киши отасига ўхшайди; VI تَقَايَضَ ўзаро (*н. нидир*) алмаштирмоқ; VII اِنْقَاضَ бузилмоқ, вайрон бўлмоқ; бузилиб кетмоқ

– قَائِضٌ = قَائِظٌ *қар.* قيظ

– قِيَاضٌ[1] бир хил, тенг қийматли

– قِيَاضٌ[2] алмашиш, алмаштириш

– قَيْضٌ[1] 1) бир хил, тенг қийматли; 2) алмашиш

– قَيْضٌ[2] тухум пўчоғи

– مُقَايَضَةٌ алмашиш, алмаштириш; айирбошлаш савдоси, бартер

– مُقَايَضَةٌ = مُقَايِضٌ

قِيطَانٌ *кўп.* قَيَاطِينُ 1) эшилган чилвир, арқон; чилвир; 2) ҳарбийларнинг елкасига зийнат учун осиб қўйиладиган попукли шнур

– قَيْطُونٌ хона, бўлма (*мисрликларда*)

قَيْطَسٌ кит; ~ الْ (فَكُّ) عَظْمُ китнинг мўйлови; صُورَةُ الْ~ *астр.* Ҳут юлдузлар туркуми

I (قيظ) قَاظَ (*и*) قَيْظٌ 1) жазирама бўлмоқ, исиб кетмоқ; қурғоқчилик бўлмоқ; 2) (*бирор жойда*) ёзнинг иссиқ кунларини ўтказмоқ (ب); V تَقَيَّظَ = I

– قَيْظٌ *кўп.* أَقْيَاظٌ жазирама иссиқ, ёз жазирамаси; ~ الْ ضَرْبَةُ офтоб уриши; 2) қурғоқчилик; غُرَابُ الْ~ гунгқарға, қора ялоқ

– قَائِظٌ жазирама, иссиқ; қуруқ, қурғоқ

(قيف) II قَيَّفَ 1) издан бориб топмоқ, издан бормоқ; 2) танқид қилмоқ

– قَيَّافٌ издан қидириб топа оладиган одам; изқувар

– قِيَافَةٌ 1) қиёфа, ташқи кўриниш; бичим, жусса, қад-қомат, ўзини тутиш усули; 2) кийим, безакли кийим-бош, чиройли кийим-кечак; 3) (*к. нингдир*) изидан бориш, (*к. нидир*) изидан бориб топиш

قِيقٌ *зоол.* ўрмон тўрғайи

– قِيقَاةٌ *кўп.* قِيَاقٌ, قِيَاقٌ, قِيقٌ қаттиқ, ғадир-будур ер

قَيْقَبٌ заранг (*дарахт*)

– قَيْقَبَانٌ 1) эгар; 2) эгар ясаладиган ёғоч

I (قيل) قَالَ (*и*) قَيْلُولَةً 1) дам олмоқ, дам олиш учун тўхтамоқ; 2) пешин пайтида ухлаб олмоқ; قَالَهُ الْبَيْعَ (и) قَيْلٌ , مَقَالٌ (*к. биландир*) савдо битимини бузмоқ (узмоқ, бекор қилмоқ); II قَيَّلَ 1) кундузи ухлаб олмоқ, дам олмоқ; 2) пешинда ниманидир ичишни таклиф қилмоқ; IV أَقَالَ 1) (*ишдан*) бўшатмоқ (مِنْ); истеъфога чиқармоқ, истеъфога бўшатмоқ; ~ مِنَ الْوَظِيفَةِ мансабдан бўшатмоқ; 2) (*битимни, байни*) бекор қилмоқ; 3) (*к. нидр, н. нидир*) кечирмоқ (*туш. к. ёки* مِنْ); ~ اللهُ عَثْرَتَهُ مِنْ عَثْرَتِهِ *ёки* ~ اللهُ Оллоҳ унинг қилган хатоларини кечирсин!; V تَقَيَّلَ 1) = II; 2) кун ярмида ниманидир ичмоқ; X اِسْتَقَالَ 1) бўшатишларини сўрамоқ, бўшамоқ ҳақида ариза бермоқ; ~ مِنَ الْخِدْمَةِ ишдан (хизматдан) бўшатишларини сўрамоқ; 2) (*битимни, байни*) бекор қилишларини сўрамоқ

– اِسْتِقَالَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) ишдан (хизматдан) бўшатишларини сўраш; ~ قَدَّمَ هُ ишдан (хизматдан) бўшатишларини сўраб ариза бермоқ; 2) ишдан (хизматдан) бўшаш

– إِقَالَةٌ 1) ишдан (хизматдан) бўшатиш; 2) (*битимни, байни*) бекор қилиш

– قَائِلَةٌ 1) пешиндаги дам олиш, пешиндаги уйқу; 2) пешин пайти, туш пайти

– قَيَّالَةٌ пешин пайтидаги жазирама иссиқ

– قَيْلٌ *кўп.* أَقْوَالٌ, أَقْيَالٌ 1) бек, князь; *тар.* ҳимярийлар подшоҳи; ~ الْهِنْدِ маҳарожа; 2)

бошлиқ, раҳбар, доҳий

– مَائِدَةٌ: قِبْلَةٌ ~ *мед.* жинсий халтадаги шиш

– قَبْلُولَةٌ = قَائِلَةٌ

– مَقَالٌ *эск.* (битимни, байни) бекор қилиш; *эск.* қутулиш, халос бўлиш

– مَقِيلٌ дам олиш жойи; *эск.* пешиндаги дам олиш жойи

– تَقْيِيمٌ *қар.* قوم

– قَيْمٌ *қар.* قوم

– قِيمَةٌ *қар.* قوم

I (قين) قَانَ (*и*) قَيْنٌ болғалаб ясамоқ, чўкичламоқ; II قَيَّنَ безамоқ, безатмоқ, яхшиламоқ; чиройли қилиб (*аёлни*) тараб қўймоқ

– قَايِينُ *алиф.б.қ.*

– قَيْنٌ[1] *кўп.* قُيُونٌ 1) темирчи, оҳангар; 2) Қайн (*қабила номи*)

– قَيْنٌ[2] қул, банда

– قَيْنَةٌ *кўп.* قَيَانٌ, ـَاتٌ 1) ашулачи аёл, ялл - чи; 2) чўри, оқсоч аёл; 3) сартарош аёл; 4) ашулачи-чўри

– مُغَنِّيَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) чўри аёл, оқсоч аёл; 2) сартарош аёл

ك

ك (كَافٌ) коф (*араб алифбосининг йиги - ма иккинчи ҳарфи, абжадда-20*)

ك 1) كِيلُوغْرَامٌ *сўзининг қисқартмаси*; 2) كِيلُومِتْرٌ مُرَبَّعٌ *сўзининг қисқартмаси*; 3) 1 كَانُونُ الأَوَّلِ ك *сўзининг қисқартмаси*; 4) 2 كَانُونُ الثَّانِي ك *сўзининг қисқартмаси*

كَ[1] *мн.* كُ 1) II *шахс бирлик қўшилувчи о - мош*; ...-нг, ...-инг; сеники; كِتَابُكَ сенинг китобинг, китоб сеники; 2) сени; هَنَّأَكَ у сени қутлади

كَ[2] ...га ўхшаш, ... сингари, ... каби, ...дай, ...дек; كَيْ *ёки* كَإِيَّايَ мендай, мен каби; كَكَ *ёки* كَإِيَّاكَ сендай, сен қаби; كَالْعَادَةِ одатдагидай; كَالأَوَّلِ олдиндагидай, аввал қилингани каби; ... فَأَرَى لِزَامًا عَلَيَّ كَصَدِيقٍ لَكَ أَنْ дўст сифатида лозим деб биламанки ..., كَمَا *алиф. б. қар.*; كَذَا *қар.* ذَا; كَهَذَا шундай; كَهَذِهِ шундай (*мн*) كَذَا وَ كَذَا шундай-шундай; шунча-шунча; كَذَلِكَ шунинг каби, шунга баробар равишда; كَأَنَّ гўё, гўёки, эмишки; كَأَنَّ بِهِمْ ... يُرِيدُونَ уларнинг хоҳлаган нарсалари қаерда-ю ... كَأَيْنَ қанча?, нечта?

كَابٌ коб (*устки кийим*), плашч

كَابَارِيهٌ *кўп.* كَابَارِيهَاتٌ кабаре (*эстрадали кафе ёки кичик ресторан*)

كَابِلٌ *кўп.* كَوَابِلُ, ـَاتٌ кабель; أَرْضِيٌّ ~ ерости кабели; بَحْرِيٌّ ~ сувости кабели

كَابُلِيٌّ[1] *бот.* қизил дарахт, кобулий

كَابُلِيٌّ[2] 1. Кобул шаҳрига оид; 2. кобуллик

كَابُوسٌ *қар.* كبس

كَابُوكٌ кобук (*дарахтдан олинадиган т - вит, тола*)

كَابُولٌ *кўп.* كَوَابِيلُ планка, узун тахтача

– كَابُولِي *архит.* кронштейн, консол (*девор ёки бошқа н. га маҳкамланган токча, таянч*)

كَابِينَةٌ, كَابِينٌ *кўп.* كَبَائِنُ = كَبِينَةٌ

كَابِدْرَائِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ (*христианларда*) каф - драли собор–ибодатхона

كَاتُو ичига гўшт солиб пиширилган нон, пирожний

كَاتُولِيكٌ, كَاثُولِيكٌ католиклар

– كَاثُولِيكِيٌّ, كَاتُولِيكِيٌّ 1) католикларга, кат - ликка оид; 2. католик

كَاخِيَةٌ *кўп.* كَوَاخٍ 1) уй бошқарувчиси; ~ الْبَلَدِيَّةِ мэр, шаҳар бошлиғи, ҳокими; 2) бошлиқ *ёки* ҳокимнинг котиби

كَادٌ 1) *бот.* катеху (*акас дарахтининг бир жинси*); 2) шу дарахтдан олинадиган экстракт, суюқлик

كَادِرٌ *кўп.* كَوَادِرُ, ـَاتٌ кадрлар; доимий та - киб (*мас., хизматчиларнинг*)

كَادْمِيُومٌ *кимё.* кадмий

كَارٌ *кўп.* ـَاتٌ иш, машғулот, машғуллик, шуғулланиш; ~ الْفَلَاحَةِ деҳқончилик билан шуғулланиш; ~ ابْنُ уста; أَرْبَابُ الْكَارَاتِ усталар; омилкорлар; ~ مَتِينٌ صَاحِبُ доимий ишга эга бўлган киши; ~ أَصْحَابُ қўли гуллар, усталар, омилкорлар

كَارْتٌ карточка, визит (ташриф) карточкаси

كَارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ икки ғилдиракли арава; зам - билғалтак

كَارُو *шунингдек:* ~ (عَرَبَةٌ) مَرْكَبَةٌ икки ғилдиракли арава; ~ (عَرَبَاتٌ) مَرْكَبَاتٌ кареталар (*соябонли аравалар*)

كَارُوزُ *қар.* كرز

كَارِيكَاتُورٌ, كَارِيكَاتِيرٌ карикатура

كَازٌ керосин (*сол.* جَازٌ)

كَازُوزَةٌ газ сув, газли сув

كَازِينُو *кўп.* كَزِينُوهَاتٌ казино (*қиморхона*)

كَاسْكِتَةٌ *кўп.* ـَاتٌ казкетка

كَاسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) коса, қадаҳ (*сол.* كَأْسٌ); 2) ҳарф охиридаги гажаксимон чизиқ

كَاشُو кошю (*Ҳиндистондаги ёнғоқ нави*)

كَاغِدٌ қоғоз

كَافٌ коф (ك *ҳарфи номи*); ~ الْخِطَابِ II *шахс бирлик қўшилувчи олмоши* ك

كَافَةٌ қўшин қўмондони

كَافُورٌ 1) кофур, камфара; 2) *бот.* кофур (камфара) дарахти; زَيْتُ الْـ~ кофур (камфара) мойи

– كَافُورِيَّةٌ 1) доривор мойчечак; 2) мойч - чак ўти

كَافِيَارٌ икра, балиқ уруғи; أَحْمَرُ ~ қизил икра; أَسْوَدُ (مُكَبَّسٌ) ~ қора икра; أَسْوَدُ خُبَيْبٌ ~ қора донадор икра

كَافِيتِيرِيَا кафетерий, тамаддихона

كَافِيِينٌ, كَافِيِينٌ кофеин

كَاكَاو 1) *бот.* какао (*дарахти*); 2) какао (*п - рошоги, ичимлиги*)

كَاكَنْجٌ *бот.* можжуха

كَاكُولَةٌ *кўп.* ـَاتٌ кокула (*жубба кийимининг бир хили; қар.* جُبَّةٌ)

كَاكِي 1) коки; 2) *бот.* чинний хурмо, хитой хурмоси

كَالُو, كَالُلُو *кўп.* كَالُلُوهَاتٌ (*оёқдаги*) қадоқ, қаварик

كَالُوشٌ *кўп.* ـَاتٌ галош, калош, калиш

كَالُومْبَا *бот.* сувйиғар ўт (*семизўтга ўхшаш ўт*)

كَالُومِيلٌ *мед.* каломель (*оқ порошок ҳолидаги симобли сурги*)

كَالُونٌ *кўп.* كَوَالِينُ қулф

كَامْبِيتٌ *кўп.* ـَاتٌ *шахм.* гамбит; الْوَسَطِ ~ марказий гамбит

كَامْبِيُو 1) пул айрибошлаш, пул майдалаш; 2) биржа; سِعْرُ الْـ~ биржадаги пул курси; валюта курси

كَامِيرَا *кўп.* كَامِيرَاتٌ = كَمِرَةٌ

كَامِيلِيَا камелия (*доим яшил бута ёки д - рахт ва унинг оқ ёки қизил йирик, хушбўй гули*)

كَانْتُو аукцион, кимошди савдоси

كَانَةٌ болт; مُشْرْشَرَةٌ بِصَمُولَةٍ ~ *тех.* юмалоқ симчўтка

كَانُونٌ *қар.* كنّ

كَانِي مَانِي: ~ قَالَ *халқ.* у тушуниб бўлмайдиган бир нима деди

كَاوْتْشُوكٌ, كَاوْتْشُو, كَاوْتْشٌ каучук; عَجَلَةٌ ~ п - кришка, шина (*машина-механизмлардаги*)

I كَئِبَ (*а*) كَآبَةٌ ғамгин (*кайфияти бузуқ, тушкунликка учраган*) бўлмоқ; IV أَكْآبَ кайфиятини бузмоқ, ғамгин қилмоқ; VIII اكْتَآبَ 1) кайфияти бузуқ (тушкунликка учраган) бўлмоқ; ғам чекмоқ, хафа бўлмоқ; қовоғи осилган бўлмоқ; 2) қоратуруқ (қорамтир) бўлмоқ

– اكْتِئَابٌ ғамгинлик, тушкунлик, умидси - лик; ~ بِـ ғамгин, умидсизликка тушиб

– كَآبَةٌ, كَأْبٌ, كَآبَةٌ ғамгинлик, тушкунлик, умидсизлик; соғинч, сиқилиш; алам чекиш

– كَئِيبٌ, كَئِبٌ ғамгин, аламли, тушкун

– مُكْتَئِب эзилган, ғамгин, хафа, қовоғи осилган; ~ اللَّوْن қорамтир рангдаги

(كأد) VI تكاءَدَ қийнатмоқ; ҳолдан кетказмоқ, азоб бермоқ, азобламоқ; VIII اكْتَأَدَ тўсиқ бўлмоқ

– كَأْدَاء алам, ғам; ~ عَقَبَة енгиб бўлмас қийинчилик

– كَؤُود оғир, қийин (*уриндан қўзғалиш тўғрисида*); الْعَقَبَةُ الْ~ қийинчилик билан енгиш мумкин бўлган тўсиқ

كَأْس *мн. кўп.* كُؤُوس, ـَات 1) коса, қадаҳ, кубок; ичида шароби бор бўлган қадаҳ; *черк.* потир (*диний маросимларда ишлатиладиган идиш*); الْحِجَامَة ~ *мед.* банка; الْمَنِيَّة ~ *маж.* мамот жоми; ... ~ عَلَى (مُسَابَقَة) ...нинг кубоги учун спорт мусобақалари; رَفَعَ ~ه қадаҳ кўтармоқ; 2) *бот.* гулкоса

(كأكأ) تَكَأْكَأَ 1) тўпланмоқ, йиғилмоқ; 2) қўр-қиб орқага тисарилмоқ

كُؤُول алкоголь

I كَبَّ (*а/у*) كَبّ 1) ағдармоқ, тўнтармоқ; عَلَى وَجْهِه ~ уни шундай туртдики, у юзи билан ерга йиқилди; (*бирор суюқ н. ни*) тўкмоқ, тўкиб ташламоқ; (*бирор қумсимон н. ни*) сочмоқ, тўкмоқ; II كَبَّبَ 1) (*қурутга ўхшатиб*) юмалоқламоқ; тўпча қилмоқ; 2) кабоб тайёрламоқ; IV أَكَبَّ 1) ағдариб ташламоқ; 2) эгилмоқ, букилмоқ; (*бирор н. устига*) энгашмоқ (عَلَى); إِلَى يَدَيْهَا ~ у унинг (*мн.*) қўлини лабига босди; 3) (*бирор н.* га) берилиб кетмоқ (عَلَى); (*бирор н. устида*) қаттиқ ишламоқ (عَلَى); (*бирор н. га*) киришмоқ (عَلَى); عَلَى الْبَحْث ~ (*бирор н. ни*) ўрганишга бутунлай берилмоқ; V تَكَبَّبَ коптокка ўхшаб ўралмоқ, юмалоқланмоқ; VII انْكَبَّ 1) ағдарилган, тўнтарилган бўлмоқ; ағдарилмоқ, тўнтарилмоқ; عَلَى وَجْهِه ~ юзтубан йиқилмоқ; 2) тўкилмоқ (*сув, қумсимон н. лар ҳақида*); 3) (*бирор н. устига*) эгилмоқ, энгашмоқ (عَلَى); 4) (*бирор н. га*) бутунлай берилиб кетмоқ, шўнғиб кетмоқ (عَلَى)

– كَبّ 1) ағдариш, тўнтариш; ағдарилиш, тўнтарилиш; عَلَى وَجْهِه ~ юз тубан йиқилиш; 2) қиялик, яндамалик

– كُبّ *бот.* нўхатсимон ўсимлик

– كَبَاب кабоб

– كُبَاب 1) ёпишқоқ лой; 2) тўпланиб тўган қум

– كَبَابْجِيّ *кўп.* كَبَابْجِيَّة кабобчи, кабобпаз, кабобфуруш

– كَبَابَة *бот.* кубоба (*қалампирнинг бир нави*); صِينِيَّة ~ хитой қалампири

– كَبَّايَة *кўп.* ـَات стакан

– كَبَّة 1) одамлар гуруҳи, жамоаси; 2) урушдаги ҳамла, ҳужум; الشِّتَاء ~ қишнинг чириллаган совуғи

– كُبَّة *кўп.* كُبَب 1) соққача, шарча; (*болалар ўйнайдиган*) соққа; 2) тўпча; الْغَزْل ~ ~ калава тўпчаси; 3) кубба (*қиймаланган гўшт, буғдой ёки гуруч ёрмаси, ун ва зираворлардан тайёрланган овқат*); الْ~ (*гўшт қиймаланадиган*) кунда; 4) *мед.* бубон (*лимфа безларининг шишуви – қўлтиққа, чов орасига без келиши*); вабо, ўлат; 5) отлар галаси, тўдаси

– كُبَّيْبَة *кўп.* ـَات 1) кичкина шарча, соққа; 2) кубайба (*қар.* كُبَّة)

– مُكَبّ *эск.* чекинмайдиган (*душман*)

– مِكَبّ *кўп.* ـَات 1) (*ип ўрайдиган*) ғалтак; 2) тўпча (*ип ёки калавада*)

– مَكَبَّة *кўп.* ـَات қопқоқ

I كَبَتَ (*и*) كَبْت 1) (*душманни*) тор-мор қилмоқ, енгмоқ; 2) омбурдагидай қисмоқ; 3) босмоқ, эзмоқ; كُبِتَ لِهَذَا الْخَبَر *мажх.* у бу хабардан эзилиб кетди; ~ صَوْتَه кимнингдир овозини бўғмоқ; غَيْظَه ~ ғазабини босмоқ; 4) йиқитмоқ, ағдармоқ; 5) хўрламоқ, хор қилмоқ, ерга урмоқ; 6) *эск.* ҳақорат қилмоқ, обрўсизлантирмоқ

– كَبُوت *кўп.* كَبَابِيت 1) капюшонли (*бош кийимли*) ёмғир пўш (*плаш*) *ёки* пальто; шинель; 2) *тех.* капот; 3) презерватив

كَبْتُولَة *кўп.* ـَات 1) палахса, катта бўлак; гавала; 2) шарча, соққача; тугмача дори

I كَبَثَ (а) كَبْث ҳидланмоқ, айнимоқ, сасимоқ; اللَّحْمُ ~ гўшт ҳидланди

– كَابِث ҳидланган, сасиган; ~ لَحْم айниган гўшт

I كَبَحَ (*а*) كَبْح тўхтатмоқ, тутиб турмоқ; босиб турмоқ (*мас, туйғуларни*); الْحِصَانَ ~ بِاللِّجَام айғирни жиловидан тортиб тўхтатмоқ; ◊ جَمَاحَه ~ *қар.* جَمَحَ

– كَابِح тўхтатиб турувчи; тўхтатадиган; بِلَا ~ тўхтовсиз

– كَبَّاحَة *кўп.* ـَات тормоз (*мас., автомашинадаги*)

– كَبْح тўхтатиш; тормозлаш

– مِكْبَح *кўп.* مَكَابِح тормоз

I كَبَدَ (*и, у*) كَبْد 1) қийинчиликка солмоқ, ташвишга қўймоқ, ҳолдан тойдирмоқ; чарчатмоқ; نَفْسَهُ مَشَقَّة ~ ўзини машаққатга (қийинчиликка) солмоқ; 2) *эск.* жигарни жароҳатламоқ; كَبِدَ (а) كَبَد *эск.* касал бўлмоқ; II كَبَّدَ чидаттирмоқ, чидашга мажбур қилмоқ; (*бирор*) зарар етказмоқ; الْخَسَائِرَ ~ه кимгадир зарар етказмоқ; هَذَا أَلْوفًا مِنَ اللِّيرَات ~ه бу унга кўп минг лирага тушди; III كَابَدَ кўрмоқ, тортмоқ; топмоқ (*зарарлар ҳақида*); الْأَهْوَال ~ даҳшатга тушмоқ, оғир ҳолни кечирмоқ; V تَكَبَّدَ 1) қийинчиликни ўз устига олмоқ, (*бирор н.*) юкини ўз елкасига олмоқ, ўзини (*бирор н.*) машаққатига, қийинчилигига солмоқ; 2) кўрмоқ, тортмоқ (*зарарлар ҳақида*); مَشَقَّة ~ السَّفَر сафар қийинчиликларини тортмоқ; 3) ўртани эгалламоқ, ўртага чиқмоқ; 4) кульминацияга кўтарилмоқ, меридианда бўлмоқ (*Қуёш ҳақида*); اللَّبَن ~ сут ивиди, сут палла бўлиб қолди

– كَبَاد *мед.* жигар касаллиги

– كَبَّاد *жам.* лимонлар (*навларидан бири*)

– كَبَّادَة *кўп.* ـَات лимон

– كَبْد[1], كَبِد, كِبْد *мн. мз. кўп.* أَكْبَاد 1) жигар; أَحْمَرُ ~ жигар касаллигига дучор бўлган; أَسْوَدُ الْ~ ичи қора, ўзгага ёмонлик қилувчи, бошқани кўролмовчи; غَلِيظُ الْ~ ҳис-туйғусиз, бефарқ; عَجِينَةُ الْأَكْبَاد жигардан тайёрланган қийма; أَفْلَاذُ أَكْبَادِ الْوَالِدَيْن *қар.* مَزَقَ الْأَكْبَاد؛ فَلْذَة جигари эзилмоқ; أَحْرَقَ الْغَيْظُ أَكْبَادَهُمْ ғазаб уларнинг ич-этини (жигарини) кемирмоқда; الْقَوْس ~ ёйнинг икки учига тортилган ип, арқон

– كَبْد[2], كَبِد 1) ўрта, марказ; الظُّلُمَات ~ *маж.* тим қоронғи, зим-зиё зулмат; أَصَابَ ~ الْوَاقِع ҳақиқатга яқин бўлмоқ, айни ҳақиқатни айтмоқ; 2) зенит; السَّمَاء ~ меридиан; 3) қийинчилик, машаққат; لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَد *қур.* биз инсонни меҳнат-машаққатга яратдик

– كَبِد *эск.* оғриқ, азоб; қийинчилик, таниш

– كُبَيْدَاء меридиан

– كَبُود *кўп.* كَبَابِيد = كَبُوت *қар.* كبت

– مَكْبُود жигари хаста (*одам*), жигаридан шикоят қилувчи

كَبَارِيَه *кўп.* كَبَارِيهَات = كَابَارِيه *алиф. б. қар.*

I (كبر) كَبَرَ (*у*) كَبْر (*к. дандир*) каттароқ бўлмоқ; فِي السِّنِّ بِعَامَيْن ~ه кимдандир икки ёш катта бўлмоқ; كَبُرَ (*у*) كِبَر 1) катта, улкан бўлмоқ; 2) улуғ, буюк бўлмоқ; 3) муҳим, аҳамиятли бўлмоқ; 4) (*к. учундир*) оғир, ёқимсиз бўлмоқ (عَلَى); كَبِرَ (*а*) كِبَر қариган, кекса ёшга борган бўлмоқ; فِي السِّنِّ ~ кексайган бўлмоқ; II كَبَّرَ 1) катталаштирмоқ, кенгайтирмоқ, кучайтирмоқ; 2) ошириб, кўпайтириб кўрсатмоқ; مَسْأَلَة ~ масалани шишириб, ошириб юбормоқ; 3) улуғламоқ, юксалтирмоқ, мақтамоқ; шарафламоқ; 4) "Оллоҳу акбар" (اللهُ أَكْبَرُ) сўзларини айтмоқ; III كَابَرَ 1) кибрланмоқ; (*к. гадир*) такаббурона муносабатда бўлмоқ;

2) қайсарлик, ўзбилармонлик қилмоқ; ўз сўзида туриб олмоқ; 3) ўзгалар фикрини рад қилмоқ, ўзгалар фикрига қўшилмаслик; қарши чиқмоқ; IV أَكْبَرَ 1) катта, муҳим, жиддий деб ҳисобламоқ; оғир, қийин деб ҳисобламоқ; 2) улуғ деб ҳисобламоқ; улуғламоқ; ҳурматламоқ, эҳтиром кўрсатмоқ; шарафламоқ; мақтамоқ; 3) оғир, ваҳимали, қийин, одамлар айблайдиган, ғайритабиий деб ҳисобламоқ; V تَكَبَّرَ 1) такаббурлик қилмоқ; 2) (*бирор к. га*) такаббурона мурожаат қилмоқ (عَلَى); VI تَكَابَرَ кеккаймоқ, кибрланмоқ, ўзи ҳақ-да баланд фикрда бўлмоқ; X اسْتَكْبَرَ 1) кибрланмоқ, фахрланмоқ; 2) катта, улкан деб ҳисобламоқ; 3) муҳим, аҳамиятли деб ҳисобламоқ

– اسْتِكْبَارٌ *эск.* гердайиш, кеккайиш

– إِكْبَارٌ улуғлаш, шарафлаш; мақташ; эҳтиром, ҳурмат; نَظَرَ إِلَيْهِ بِعَيْنِ الْـ~ кимгадир ҳурмат билан қарамоқ

– أَكْبَرُ *кўп.* أَكْبَرُونَ, أَكَابِرُ *мн.* كُبْرَى *кўп.* كُبْرَيَاتٌ, كُبَرٌ 1) энг катта, энг улуғ; буюк; إِسْكَنْدَرُ الْـ~ Буюк Искандар (*Искандар Зулқарнайн*); كُبْرَيَاتُ الْجَرَائِدِ энг катта газеталар; الْأَكَابِرُ وَ الْأَعْيَانُ акобирлар ва аъёнлар; اللهُ أَكْبَرُ! *дин.* Оллоҳу акбар! (*Оллоҳ улуғдир!*); 2) энг муҳим, энг аҳамиятли; 3) катта; الْـ~ أَخٌ катта ини, ака

– تَكَبُّرٌ такаббурлик, манманлик, кибр

– تَكَبُّرٌ 1) катталашиш, кенгайиш; куча - иш; 2) улуғланиш, шарафланиш, мақталиш; "Оллоҳу акбар!" (اللهُ أَكْبَرُ) деб такбир айтиш

– كَابِرٌ катта; ~ وَرِثَ عَنْ ~ا катта сифатида каттадан мерос олмоқ

– كُبَّارٌ, كُبَارٌ жуда катта, ғоят улкан, баҳайбат

– كُبَارَاتٌ *кўп.* улуғ кишилар

– كَبَرٌ 1) *бот.* кавар, ковул дарахти; 2) *кўп.* كِبَارٌ кавар, ковул дарахти меваси

– كُبْرٌ 1) катталилик, баҳайбатлилик, ка - та бичим, размер; 2) шон-шараф, шуҳрат, улуғлик; 3) энг асосий

– كُبْرٌ яқинлик (*насаб нуқтаи назаридан*); هُوَ ~ هُمْ у уларга энг яқин қариндошдир

– كِبْرٌ 1) кибр, кеккайиш; 2) улканлик, баҳайбатлик, катта бичим, ҳажм

– كَبَرٌ 1) улканлик, баҳайбатлик, катта б - чим, катта ҳажм; 2) қарилик, кексалик ёши

– كَبْرَةٌ қарилик, кексалик

– كُبْرَةٌ = كُبْرٌ

– كُبْرِيٌّ *кўп.* كَبَارٍ 1) кўприк; عَائِمٌ ~ *ёки* ~ عَوَّامٌ понтонли кўприк; رَأْسُ الْـ~ кўприкбоши истеҳкомлари; 2) палуба

– كِبْرِيَاءُ *мн.* кибрлилик, такаббурлик

– كَبِيرٌ *кўп.* كُبَرَاءُ, كِبَارٌ 1) катта, буюк, улуғ; السِّنِّ ~ кекса, қари; الْعَدَدِ ~ кўпсонли; الْمَقَامِ ~ юксак мақомли, таниқли; الْمُهَنْدِسِينَ ~ бош инженер; النَّفْسِ ~ кибрли, кеккайган, худ-бин; مَسْؤُولٍ وِزَارَةِ الْخَارِجِيَّةِ ~ ташқи ишлар вазирлигининг масъул ходими; كِبَارُ قُوَّادِ الْحَرْبِيَّةِ олий қўмондонлик таркиби; كِبَارُ الْمُوَظَّفِينَ йирик амалдорлар; 2) муҳим, юксак, жиддий; النَّاسُ الْكِبَارُ обрў-эътиборли кишилар (ша - слар); الضَّيْفُ الْـ~ олий даражали меҳмон; 3) кекса; ёши катта; катта; الْكِبَارُ وَ الصِّغَارُ катта ва кичик (*ёшдаги*) лар; كُلُّ ~ وَ صَغِيرٍ каттаю-кичик ҳаммаси, кексаю-ёш ҳаммаси; 4) *ат. от, мз.* Кабир; ◊ أَبُو ~ ўсимликдаги сассиқ шира (*камед*)

– كَبِيرَةٌ 1. *мн.* كَبَائِرُ *дан*; وَ صَغِيرَةٌ ~ йир - клару майдалар; муҳимлару номуҳимлар; аҳамиятли ва аҳамиятсиз; كَبِيرَةُ الْمُمَرِّضَاتِ катта тиббиёт ҳамшираси; 2. *кўп.* كَبَائِرُ 1) кечирилмас гуноҳ; صَاحِبُ الْـ~ катта гуноҳ қилган, қаттиқ гуноҳкор; 2) жиноят; катта хато, айб; ◊ أُمُّ الْكَبَائِرِ май, вино, ароқ (*сўзма-сўз:* гуноҳларнинг онаси)

– مُتَكَبِّرَةٌ мутакаббир, кеккайган, кибрли, кибру ҳаволи

– مُتَكَبِّرَةٌ = مُسْتَكْبِرَةٌ

– مُكَابِرٌ 1) кибрли; 2) қайсар; тиришқоқ, матонатли; 3) тортишувчи, ўз фикридан қайтмовчи; يَقْطَعُ لِسَانَ الْمُكَابِرِينَ *маж.* у тортишувда ҳар қандай одамни енгади

– مُكَابَرَةٌ 1) кибрлилик; 2) қайсарлик; соби - лилик, сабот; 3) қарама-қаршилик, қарши чиқиш; қарши бўлиш; لَمْ يَعُدْ هُنَاكَ مَجَالٌ لِلْـ~ ҳозирги ҳолатда тортишувга энди ўрин йўқ

– مُكَبِّرٌ 1. катталаштирувчи; катталашт - радиган; ~ةٌ نَظَّارَةٌ катталаштирадиган ойна; бинокль; عَدَسَةٌ (عَدَسِيَّةٌ) ~ةٌ катталаштира-диган ойна, лупа; 2. *кўп.* ~ اتٌ репродуктор, радиокарнай; الصَّوْتِ ~ *ёки* صَوْتِيٌّ ~ овоз кучайтиргич; радиокарнай

كَبْرَتَ олтингугурт суртмоқ, шимдирмоқ

– كَبْرَتَةٌ олтингугурт суртиш, шимдириш

– كِبْرِيتُورٌ сульфид; ~ ثَانِي бисульфид

– كِبْرِيتٌ[1] 1) олтингугурт; الْـ~ الْأَحْمَرُ а) қизил фосфор; б) фалсафа тоши (*ўрта аср алхимиклари эътиқодига кўра, ҳар қандай маъданни олтинга айлантира оладиган тош*); عَمُودٌ ~ кристалли олтингугурт; الدَّفَاتِرِ ~ су - гуч; زَهْرَةُ الْـ~ олтингугурт ранги; حَامِضُ الْـ~ ол-тингугурт кислотаси; ثَانِي أُوكْسِيدِ الْـ~ олтингу-гурт биоксиди, олтингугурт ангидриди; ثَالِثُ أُوكْسِيدِ الْـ~ олтингугуртли ангидрид; 2) гугурт, عُلْبَةُ ~ бир қути гугурт; عُودُ ~ *қар.* عُودٌ шамли гугурт

– كِبْرِيتٌ[2] соф, тоза; ~ ذَهَبٍ соф олтин, тоза олтин

– كِبْرِيتَاتٌ *кўп. кимё.* олтингугурт кислотаси тузлари; الْحَدِيدِ ~ темир купороси *ёки* яшил купорос; الْخَارْصِينِ ~ *ёки* الزِّنْكِ ~ рух купороси *ёки* оқ купорос; النُّحَاسِ ~ мис купороси *ёки* кўк купорос; ~ ثَانِي бисульфат

– كِبْرِيتَةٌ *кўп.* ~ اتٌ гугурт донаси

– كِبْرِيتِيٌّ олтингугуртли; олтингугуртга оид; ~ حَامِضٌ олтингугурт кислотаси; ~ حَمَّامٌ о - тингугурт ваннаси; ~ غَازٌ олтингугурт гази

– كِبْرِيتِيكٌ: ~ حَامِضٌ олтингугурт кислотаси; ~ حَوَيْضٌ олтингугуртли кислота

I كَبَسَ (*и*) كَبْسٌ 1) (*н. нидир*) босмоқ (عَلَى); пресламоқ; 2) (*сабзавот, меваларни*) консерва қилмоқ; بِالْخَلِّ ~ (*сабзавотларни*) тузламоқ; بِالسُّكَّرِ ~ (*мевага*) шакар қўшиб пиширмоқ; 3) кутилмаганда, тўсатдан ҳужум қилмоқ; 4) (*ўғрини*) ўраб олмоқ, тутмоқ (عَلَى); 5) қамсамоқ, ўраб олмоқ; тўсиб олмоқ; ~ الرَّأْسَ فِي الثَّوْبِ кийимга бошни тиқмоқ (*кийиш учун*); ◊ السَّنَةَ بِيَوْمٍ ~ (*кабиса*) йилига бир кун қўшиб қўймоқ; II كَبَّسَ 1) қаттиқ босмоқ, қисмоқ, пресламоқ; 2) силамоқ, сийпамоқ, массаж қилмоқ; VII انْكَبَسَ 1) пресланмоқ; 2) консерва қилинмоқ; 3) тутилган бўлмоқ; 4) ўраб олинган бўлмоқ

– أَكْبَسُ *мн.* كُبْسٌ *кўп.* كُبْسٌ калласи ка - та (*одам*), боши катта (*одам*), катта бошли (*одам*)

– تَكْبِيسٌ силаб-сийпалаш, массаж

– كَابِسَةٌ: ~ أُذُنَيْهِ учи осилиб турган бурун; ~ نَاصِيَةٍ пешонага тушиб турган соч

– كَابُوسٌ *кўп.* كَوَابِيسُ босинқираш, ёмон туш; даҳшат

– كَبَّاسٌ *кўп.* ~ اتٌ 1) пресс; 2) компрессор; 3) поршень; 4) насос (*мас., велосипедлардаги*); 5) сумба, шомпол

– كُبَّاسٌ 1) боши катта, калласи катта (*одам*); 2) *эск.* бошини рўмол билан беркитиб ухловчи; 3) *эск.* улкан

– كَبَاسَةٌ *кўп.* كَبَائِسُ бир бош, ғужум (*мас., бир бош хурмо*)

– كَبْسٌ 1) босиш, пресслаш; 2) консерв - лаш; 3) компрессия

– كُوبْسٌ = كَبْسٌ

– كَبْسٌ қудуқни қўмиш учун мўлжалланган тупроқ

– كَبْسَةٌ босқин, ҳужум

– كَبِيسٌ 1) консерваланган; тузланган; 2)

қўшилган; қўшиб қўйилган; سَنَةٌ ~ кабиса йили; 3) хурмо навларидан бири

– مَكْبَسٌ *кўп.* مَكَابِسُ пресснхона, пресс қилинадиган жой

– مِكْبَسٌ *кўп.* مَكَابِسُ 1) пресс; مَائِيٌّ ~ г - дравлик пресс; الْخَطَابَات ~ нусха кўчирувчи пресс; 2) компрессор; 3) поршень; 4) сумба, шомпол

– مُكَبَّسٌ сиқилган; пресслангган

– مُكَبَّسٌ *эск.* ерга қараётган (қараб турган)

– مُكَبَّسَاتٌ *кўп.* консервалар

– مَكْبُوسٌ 1) пресслангган; ~ تَمْرٌ пресслангган хурмолар; 2) консерваланган; тузланган

– مَكْبُوسَاتٌ *кўп.* 1) пресслангган ширинл - клар; 2) консервалар

كَبْسُولَةٌ *кўп.* اتٌ 1) капсула (*герметик бек - тилган махсус қути*); 2) пистон; بُنْدُقِيَّة ~ пистон; الْمُفَرْقَعَات ~ детонатор (*портлатгич*); التَّنْبِيه ~ *т. й.* петарда (*хатарли жойларда поездни дарҳол тўхтатиш учун сигнал сифатида қўлланадиган портловчи снаряд*) сигнали

كَبْسُونٌ *жам.* пистонлар

– كَبْسُونَةٌ *кўп.* اتٌ пистон

I كَبَشَ (*и*) كَبْشٌ ҳовучлаб олмоқ; II كَبَّشَ ҳовуч-ҳовуч қилиб олмоқ, тўкмоқ; ҳовучлаб сепмоқ (*мас., дон экиш пайтида*)

– كَبَّاشَةٌ *кўп.* اتٌ 1) илмоқ, чангак; 2) э - как

– كَبْشٌ[1] *кўп.* أَكْبُشٌ, كُبُوشٌ, أَكْبَاشٌ, كِبَاشٌ 1) қўй, қўчқор; التَّصَادُم ~ *т. й.* Буфер (*икки вагон ўртасига қўйиладиган жиҳоз*); الْحَرْب ~ *тар.* таран (*қурол*); 2) бобёр; тўқмоқ, машина ва шу кабиларнинг зарб билан урилади- ган қисми; 3) *эск.* бошлиқ, раҳбар; ◊ الْفِدَاء ~ ҳар балога тўғри қилинадиган, ҳамма айб устига тўнкаладиган одам; الْقَوْم ~ жамоатдаги улуғ киши

– كَبْشٌ[2] *кўп.* كُبُوشٌ резавор, реза мева; ~ الْعُلَّيْق маймунжон, пармачак; ◊ الْقَرَنْفُل ~ *бот.* чиннигул

– كَبْشَةٌ *кўп.* اتٌ 1) сиқим; озгина миқдор; 2) катта қошиқ; чўмич; 3) капгир; أَبُو كَبْشَةَ : Абу Кабша (*Муҳаммад С.А.В.нинг она тарафдан боболари лақаби, пайғамбаримиз у кишига ўхшаш бўлганлар ёки Муҳаммад С.А.В.ни эмизган Ҳалима онамиз эрларининг лақаби, душманлар баъзан пайғамбаримизни Абу Кабшанинг ўғли деб ҳам аташган*)

– كَبْشَةٌ *кўп.* كُبَشٌ, اتٌ илмоқ, илгак; тугма; وَ عَيْنٌ ~ тугма ва илгак (кўз)

I كَبَعَ (а) كَبْعٌ ман қилмоқ, тақиқламоқ (عَنْ)

كَبَكُ *тар.* Кабак (*татар хони хотининнинг исми*)

كَبْكَبَ 1) (*к. нидир*) чалқанчасига ағдармоқ, йиқитмоқ; тўнтармоқ, ағдармоқ; 2) тўкмоқ, тўкиб юбормоқ; تَكَبْكَبَ тўпланмоқ, йиғилишмоқ; فِي ثِيَابِه ~ у кийимига ўралиб (чулғаниб) олди, у кийимларини устидан ташлаб олди

– كَبْكَبَةٌ 1) тўнтариш, ағдариш; 2) тўкиш, оқизиш

– كُبْكُبَةٌ *ёки* كَبْكَبَةٌ *ёки* كِبْكِبَةٌ зич бўлиб бир жойга тўпланган одамлар ёки отлар

I كَبَلَ (*и*) كَبْلٌ 1) кишанламоқ, занжирламоқ; қамаб қўймоқ, қамоққа ташламоқ; 2) тўловни кечиктирмоқ, чўзиб юбормоқ; II كَبَّلَ қўлларни кишанламоқ, боғлаб қўймоқ; ~ بِالْأَغْلَال (بِالْحَدِيد) кимнидир кишанга солмоқ; III كَابَلَ 1) тўловни кечиктирмоқ, чўзиб юбормоқ; 2) олди-сотдини турли йўллар билан орқага суриб биров сотиб олган нарса (*мас., ер, ҳовли, ҳайвон ва ҳ. к.*) ни шафеъ лигидан (*қар.* شَفِيعٌ) фойдаланиб ўзи сотиб олмоқ; V تَكَبَّلَ занжирланган, боғланган бўлмоқ

– كَبْلٌ = كَابِلِيٌّ

– كَبْلٌ[1] *кўп.* كُبُولٌ кишан; қўлкишан, билакка солинадиган кишан

– كَبْلٌ[2] *кўп.* كُبُولٌ кабель; трос

– كَبْلٌ қисқа, калта (*мас. кийим*)

– كَبُولِيٌّ = كَابُولِيٌّ *алиф. б. қар*

– مُكَبَّلٌ кишанланган; بِالْحَدِيد ~ темир к - шан билан кишанланган

I كَبَنَ (и) كَبْنٌ, كَبُونٌ семирмоқ, семиз бўлмоқ; كَبَنَ (у,и) كَبْنٌ 1) (кийимнинг) четини буклаб тепчимоқ, қавимоқ: 2) кўздан ғойиб қилмоқ, йўқотмоқ

– كَبْنٌ *мн.* كُبْنَةٌ бахил, зиқна, пишиқ

كَبِينَةٌ *кўп.* كَبَائِنُ (*сол.* كَابِينَةٌ) кабина; الرَّائِد ~ الْكَوْنِيّ фазогир (*космонавт*) кабинаси; ~ الْاصْطِيَاف (*соҳилда-пляжда*) чўмиладиганлар кабинаси

– مَكْبُونٌ *кўп.* مَكَابِينُ почалари калта от

I كَبَا (كبو) (*у*) كَبْوٌ 1) чалқанчасига йиқилмоқ; қоқилиб йиқилмоқ, қоқилиб кетмоқ; لِوَجْهِه ~ юз тубан йиқилмоқ, бети билан тушмоқ; 2) хато қилиб қўймоқ; الزَّنْد ~ чақмоқ тош учқун бермади; 3) ранги ўчмоқ, хиралашмоқ; كَبَتِ النَّارُ оловни кул босди, оловнинг усти кул бўлди; 4) оқизиб юбормоқ; тўкиб юбормоқ; супуриб чиқариб ташламоқ; الْبَيْتَ ~ уйни супурмоқ; الْمَاءَ فِي الْوِعَاء ~ идишдаги сувни сочмоқ; الْكُوزَ ~ кўзадагини тўкмоқ; II كَبَّى олов устига кул ташлаб ўчирмоқ; ~ الثَّوْبَ بِالْكِبَاء кийимга исириқ солмоқ, ки - имга тутатқи тутатмоқ; IV أَكْبَى хато қилмоқ; VII انْكَبَى чалқанчасига йиқилмоқ; VIII اكْتَبَى тутатмоқ; بِالْعُود ~ чўпни тутатмоқ

– إِكْبَاءٌ хато

– كَابٌ *мн.* كَابِيَةٌ ранги ўчган, хира; тиниқ ва шаффоф бўлмаган

– كِبَاءٌ *кўп.* كُبًّا, كُبًى *бот.* ҳинд сабури алоэси

– كَبْوَةٌ 1) қоқилиш; ~ لِكُلِّ جَوَاد *мтл.* яхши от ҳам қоқилади; 2) хато; 3) йшкаллик

كَابُوكٌ = كَبُوكٌ

I كَتَّ (*а/и*) كَتٌّ 1) паст оловда қайнамоқ, секин овоз чиқариб қайнамоқ; ~ تِ الْقِدْرُ қозон қайнади; 2) ўкирмоқ, бўкирмоқ (*туя ҳақида*)

– كَتٌّ озғин, ориқ, камгўшт

– كَتَّةٌ молнинг (товарнинг) сифатсизи, ярамаси

– كَتِيتٌ паст оловда қайнаш, секин овоз чиқариб қайнаш; қозоннинг ёки хумдаги шаробнинг қайнаган овози

كَتَالُوجٌ *кўп.* اتٌ каталог

I كَتَبَ (*у*) كِتَابَةٌ 1) ёзмоқ, тузмоқ; إِلَيْه ~ кимгадир (*хат*) ёзмоқ; وَ قَرَأَ ~ ёзмоқ ва ўқимоқ; саводхон (саводли) бўлмоқ; 2) (*н. нидир*) тавсифламоқ (عَنْ); 3) (*к. гадир*) ёзма васият (васиятнома) қолдирмоқ (لِ); 4) (*к. гадир*) буюрмоқ (عَلَى); كُتِبَ لَهُ *мажҳ.* унинг тақдирида бор эди, тақдирига ёзилган эди; ~ تْ عَلَيْنَا الْأَقْدَارُ أَنْ ... бизнинг ... қилишимиз тақдирда ёзилган экан; 5) билмоқ, хабадор бўлмоқ; 6) тешмоқ; الْقِرْبَةَ ~ мешнинг оғзини икки чарм лента билан тешиб тикмоқ; ◊ كِتَابَةٌ عَلَى ... ~ (*к. биландир*) никоҳга кирмоқ; II كَتَّبَ 1) ёздирмоқ, ёзишга мажбур қилмоқ; кўп ёзмоқ (*мас., мактубларни*); 2) бўлинмалар, колонналар ташкил қилмоқ; 3) айтиб ёздирмоқ, диктовка қилмоқ; III كَاتَبَ 1) (*к. гадир*) ёзмоқ, ўзаро ёзишмоқ; мухбир бўлмоқ; 2) *тар.* маълум тўлов эвазига озод қилиш тўғрисида қул билан шартлашмоқ; IV أَكْتَبَ айтиб туриб ёздирмоқ, диктовка қилмоқ; V تَكَتَّبَ бўлим-бўлим, колонна-колонна бўлиб сафланмоқ; VI تَكَاتَبَ ёзишма олиб бормоқ, ўзаро ёзишмоқ, бир-бирига мактуб ёзишмоқ; VII انْكَتَبَ ёзилган, тузилган бўлмоқ; لَهُ عُمْرٌ طَوِيلٌ ~ унинг қисматига узоқ умр ёзилган; VIII اكْتَتَبَ 1) ўзи учун кўчириб олмоқ; нусха кўчириб олмоқ; 2) имзо чекмоқ (*мас., обуна варақасига* فِي); X اسْتَكْتَبَ 1) ёзишни илтимос қилмоқ *ёки* ёзишга имкон бермоқ; диктовка қилмоқ; қайта ёзишни илтимос қилмоқ; 2) ёздириб олмоқ (*мас., кутубхонадан китобни*)

– اسْتِكْتَابٌ 1) диктовка қилиш, диктант; 2) ёздириб олиш (*мас., китобни*)

– اكْتِتَابٌ имзо чекиш, (*обуна варақасига*)

қўл қўйиш (ق)

– كَاتِبٌ *кўп.* كُتَّابٌ, كَتَبَةٌ 1. ёзадиган; آلَةٌ ~ёзув машинкаси; 2. 1) котиб, кўчириб ёзувчи, хизматчи; *шунингдек:* السِّرِّ ~ секретарь, котиб; الدَّوْلَةِ ~ статс-секретарь; الْحِسَابَاتِ ~ ҳисобчи, бухгалтер; الْعُقُودِ الرَّسْمِيَّةِ ~ нотариус; الْكُتَّابُ الْعُدُولُ нотариуслар; 2) адиб, ёзувчи; журналист; الصُّحُفِيُّ ~ публицист; الْقَصَصِيُّ ~ ҳикоянавис; 3) олим; ◊ ~ *зоол.* скрétарь (*қуш*)

– كُتَّابٌ *кўп.* كَتَاتِيبُ бошланғич мактаб

– كِتَابٌ[1] *кўп.* كُتُبٌ 1) китоб; الْقِرَاءَةِ ~ ўқиш китоби; تَعْلِيقِ ~ *ёки* الْمَدْرَسِيُّ ~ дарслик, ўқув қўлланмаси; التَّهَجِّي ~ алифбо китоби; ~ а) *шунингдек:* الْكَرِيمُ ~ *ёки* الله ~ *ёки* الْعَزِيزُ Қуръони карим; б) Библия; в) Инжил; г) Сибавайҳи грамматикаси; الْمُقَدَّسُ ~ Муқаддас китоб; أَهْلُ ~ *қур.* аҳли китоб, муқаддас китоб юборилганлар (*яҳудийлар, христианлар*); أُمُّ ~ Қуръони каримнинг биринчи (*Фотиҳа*) сураси; دَارُ الْكُتُبِ кутубхона; 2) хат, нома, мактуб, ёрлиқ; تَعْزِيَةٍ ~ таъзиянома; الْاِعْتِمَادِ ~ ишонч ёрлиғи; الزَّوَاجِ ~ никоҳ шартномаси; الطَّلَاقِ ~ талоқ хати, талоқ гувоҳномаси; مَفْتُوحٌ ~ очиқ хат, открытка

– كِتَابٌ[2] фарз; ҳукм; қарор, тақдир

– كِتَابَةٌ 1) китобат, ёзиш, ёзишма; وَ ~ الْقِرَاءَةِ ёзиш ва ўқиш; أَهْلُ ~ وَ الْقِرَاءَةِ саводхон одамлар; أَدَوَاتُ ~ ёзув-чизув ашёлари, асбоблари; وَرَقُ ~ ёзув қоғози; بِالْ~ ёзма равишда; ёзма; 2) котиблик, котибият; 3) *кўп.* ~ ـاتٌ ёзув, ёзувлар, хатлар (*мас., ўтмишдаги турли халқлардаги*); 4) ёзиб тўлдирилган қоғоз; кичкина, оз ёзув, записка; 5) услуб, стил

– كِتَابِيٌّ 1) китобий, ёзувга оид, ёзма; بِيئَةٌ ~ـةٌ ёзма кўргазма, баёнот; غَلْطَةٌ ~ـةٌ имло хатоси, имловий хато; 2) муқаддас китобларга оид

– كَتْبٌ ёзиш, ёзилиш; الْكِتَابِ ~ никоҳ шатномаси тузиш

– كُتُبْخِيٌّ *кўп.* كُتُبْخِيَّةٌ китобфуруш

– كُتُبْخَانَةٌ *кўп.* ~ـاتٌ 1) кутубхона; 2) китоб дўкони

– كُتْبَةٌ[1] тақдир ёзуви; ◊ ابْنُ ~ тақдири азалда ярамас яратилган, ҳеч қачон тузалмайдиган

– كُتْبَةٌ[2] *кўп.* كُتُبٌ 1) мешнинг оғзини тешиш учун ишлатиладиган йўғон ип; 2) қопнинг оғзига ип ўтказиш учун очилган тешик

– كَتْبَةٌ дастхат (*бирор кишининг ўзигагина хос бўлган*) хат, почерк, ёзув

– كُتُبِيٌّ китобфуруш

– كَتِيبٌ оғзи боғланган меш

– كُتَيِّبٌ китобча, кичкина китоб

– كَتِيبَةٌ *кўп.* كَتَائِبُ 1) бўлинма, отряд, колонна; батальон; полк (*Ироқда*); 2) ёзув, бирор нарса устидаги ёзув; 3) ёзма ҳужжат

– مُكَاتَبٌ бўйнига нархи ёзиб қўйилган қул

– مُكَاتِبٌ 1) хат ёзишиб турадиган; 2) муҳбир, хат юборувчи

– مُكَاتَبَةٌ *кўп.* ~ـاتٌ ўзаро ёзишув, мактуб; ~ الْعَبْدِ *тар.* маълум тўлов шарти билан қулни озод қилиш ҳақида у билан тузилган шартнома

– مِكْتَابٌ ёзув машинкаси

– مَكْتَبٌ *кўп.* مَكَاتِبُ 1) мактаб; 2) ёзув стли; 3) (*машғулот ўтказиладиган*) хона; 4) бўлим, бюро, идора, девонхона; الْبَرِيدِ ~ почта идораси; почта бўлими; الْاِسْتِعْلَامَاتِ ~ маълумот (справка) олиш бюроси

– مُكَتَّبٌ *эск.* ёзувлар (чизгилар) билан қопланган

– مُكْتِبٌ ёзишни ўргатувчи

– مَكْتَبَةٌ *кўп.* مَكَاتِبُ, ~ـاتٌ 1) кутубхона; 2) китоб дўкони (магазини)

– مَكْتَبِيٌّ идорага, девонхонага оид

– مَكْتُوبٌ 1. ёзилган; عَلَيْهِ ~ тақдирдаги, пешонадаги ёзув; 2. *кўп.* مَكَاتِيبُ мактуб; хат, нома; التَّوْصِيَةِ ~ тавсиянома

– مَكْتُوبِيٌّ *кўп.* مَكْتُوبِيَّةٌ *тар.* цензор (*қадимги Туркияда*)

كَتَحَ (а) كَتْحٌ 1) еб, қоринни тўйғазмоқ, тўйгунча емоқ; الدَّبَى الْأَرْضَ ~ чигирткалар ер устидаги ҳамма нарсани еб битирди

كَتْخُدَا кадхудо, уй бошқарувчиси, эконом

كَتَدٌ *кўп.* أَكْتَادٌ, كُتُودٌ икки елка ўртаси, гардан

– كَتْدٌ *кўп.* أَكْتَادٌ, كُتُودٌ = كَتَدٌ

كَتْرٌ 1) обрў- эътибор, қадр-қиймат; 2) ҳар бир нарсанинг ўртаси, ўрта қисми; 3) туянинг ўркачи; 4) *эск.* туянинг катта ўркачи

كُتْشِينَةٌ (*ўйналадиган*) карта; لُعْبَةُ ~ карта ўйини

I **كَتَعَ** (а) كَتْعٌ узоқлашмоқ, қочмоқ

– أَكْتَعُ[1] *мн.* كَتْعَاءُ *кўп.* كُتْعٌ 1) дабдаласи чиқарилган бармоқлари бор (*одам*); 2) қўлсиз, бир қўлли

– أَكْتَعُ[2] *мн.* كَتْعَاءُ *кўп.* أَكْتَعُونَ барча, ҳамма (أَجْمَعُ *сўзи билан сонда ва жинсда мослашиб, ундан кейин келади ва экспрессивликни ифодалайди*); رَأَيْتُهُمْ أَجْمَعِينَ أَكْتَعِينَ уларнинг барча ва барчасини кўрдим; اشْتَرَيْتُ الدَّارَ جَمْعَاءَ كَتْعَاءَ ҳовлини тўлалигича сотиб олдим

– كَتَعٌ *кўп.* كَتَعَانٌ ярамас, пасткаш одам

– كَتِيعٌ тўла, бус-бутун, том маънода

I **كَتَفَ** (*и*) كَتْفٌ 1) қўлларни боғламоқ; қўлларни орқага боғламоқ; 2) (*қуш*) қанотларини боғламоқ; II كَتَّفَ қаттиқ боғламоқ; қўлларни орқага боғламоқ; يَدَيْهِ ~ қўлларини кўксига чалмаштириб қўймоқ; майда-майда қилиб бўлакламоқ; اللَّحْمَ ~ гўштни тўғрамоқ; V تَكَتَّفَ қўлни кўксига қўймоқ, чалмаштириб қўймоқ; VI تَكَاتَفَ 1) елкама-елка юрмоқ; ўзаро ёрдамлашмоқ; бир жон - бир тан бўлиб ишламоқ; 2) елкама-елка, текисланиб (*қаторда*) турмоқ; X اسْتَكْتَفَ қўлни кўксига чалмаштирмоқ

– أَكْتَفُ *мн.* كَتْفَاءُ *кўп.* كُتْفٌ елкадор, кенг елкали

– تَكَاتُفٌ жипслик, бирдамлик

– كَتَافٌ елкадаги оғриқ

– كَتَافٌ *кўп.* كُتُفٌ 1) кишан, қўлкишан; قَمِيصُ ~ кишан кўйлак (*асаб касалхоналаридаги*); 2) арқон, чилвир

– كَتَافَةٌ *ҳарб.* погон

– كَتَافِيَّةٌ *кўп.* ~ـاتٌ эполет (*ҳашаматли зар погон*)

– كَتِفٌ, كَتْفٌ, كَتَفٌ, كَتْفٌ *мн. кўп.* أَكْتَافٌ 1) елка, кифт; *анат.* елка кураги; الْ~ شَرِيطُ погон; هَزَّ كَتِفَيْهِ елка қисмоқ; وَقَفَ ~ـا إِلَى ~ (*к. билан*) елкама-елка турмоқ (مَعَ); ضَمَّ الْ~ـا إِلَى الْ~ (*к. билан*) бирдам бўлмоқ; سَارَ جَنْبًا إِلَى جَنْبٍ وَ ~ـا إِلَى ~ (*к. билан*) елкама-елка, ёнма-ён бормоқ (مع); 2) яндама, қулайлик; الْوَادِي ~ водий яндамалари; أَكْتَافُ الْجِبَالِ тоғ яндамалари, қияликлари; 3) тиргак, устун (*куприкда*); ◊ حَطَّ الْ~ـا оёқни қўлга олиб қочмоқ; عَلَّمَهُ مِنْ أَيْنَ تُؤْكَلُ الْ~ـا онасини Учқўрғондан кўрсатиб қўймоқ; يَدِي عَلَى ~كَ мен розиман, менинг ихтиёрим сенда, мен маслаҳатингга амал қиламан

– كَتِفَانَةٌ *ёки* كَتْفَانَةٌ *кўп.* كَتَافِنُ *ёки* كَتْفَانٌ қаноти янги чиққан чигиртка

– كَتِيفَةٌ *кўп.* كَتَائِفُ 1) эшикнинг лўкидони; 2) нафрат, ҳасад, ичқоралик

– مُتَكَتِّفٌ қўлларини кўксига чалмаштириб қўйиб турган; جَلَسَ ~ـا у қўлларини чалмаштириб ўтирди

– مُكَتَّفٌ қўли орқасига боғлоқли (боғланган)

– مَكْتُوفٌ боғланган, боғлиқ; الْأَيْدِي ~ қўли боғланган (боғлиқ)

كَتْكَتَ 1) (*устидан*) кулмоқ; 2) жингалак бўлмоқ (*соч ҳақида*)

– كَتْكَاتٌ сергап, жаврақи, гапни бир-бирига улаб гапираверадиган

– كُتْكُتٌ зиғир тарандиси (*зиғир толасини тараганда чиқадиган туклар*)

– كَتَاكِيتُ *кўп.* كَتَاكِيتُ жўжа

– مُكَتْكَتٌ жингалак, жингалак бўлиб турган

I كَتَلَ (у) كَتْلٌ бирлаштирмоқ, бириктирмоқ, йиғмоқ, тўпламоқ, туппак қилмоқ; II كَتَّلَ 1) тўпламоқ, устма-уст қилиб йиғмоқ; 2) қумалоқ-қумалоқ қилмоқ, брикетламоқ; 3) гуруҳ, блок ташкил қилмоқ; жипслаштирмоқ; V تَكَتَّلَ 1) тўпланмоқ, йиғилмоқ; 2) жипслашмоқ, бир блокка шаклланмоқ; 3) ~ الْقَصِيرُ бир-бирига яқинлашиб юрмоқ

– تَكَتُّلٌ[1] *кўп.* اتٌ 1) тўпланиш; 2) гуруҳ, блок

– تَكَتُّلٌ[2] майда қадам ташлаб юриш

– كَتَالٌ ёмон (оғир, қийин) ҳаёт, яшашнинг оғирлиги

– كَتْلَةٌ *бот.* ёввойи қўқонгул, скабиоза

– كُتْلَةٌ *кўп.* كُتَلٌ 1) тўп, уюм; гувала, бўлак; палахса, катта бўлак, харсанг; азим, улкан (*тоғ ҳақида*); ~ الثَّلْجِ الْمُتَدَحْرِجَةِ қўчки; ~ الْ~ خَشَبٍ ёғоч тўсин; 2) омма, халқ; الْ~ الْعَامِلَةُ ишчилар оммаси; 3) *сиёс.* блок, гуруҳ; 4) қурилишда ишлатиладиган блок; مَصْنَعُ الْكُتَلِ الْجَاهِزَةِ الْكَبِيرَةِ لِبِنَاءِ الْبُيُوتِ қурилиш блоклари ишлаб чиқарувчи завод; 5) асосий бўлак; ядро, ячейка; 6) *физ.* масса, модда; قَانُونُ بَقَاءِ الْ~ *физ.* модданинг сақланиш қонуни

– مَكْتَلٌ, مَكْتَلَةٌ *кўп.* مَكَاتِلُ хурмо дарахти барглари́дан тайёрланадиган сават

– مُتَكَتِّلٌ 1) қумалоқ-қумалоқ, думалоқ-думалоқ; қумалоқ (думалоқ) қилиб қисилган; 2) беўхшов (кўпол) гавдали

– مُكَتَّلٌ калта, қисқа

كَاتُولِيكٌ, كَاثُولِيكٌ *алиф. б. қар.*

– كَثْلَكَةٌ католик

I كَتَمَ (у) كَتْمٌ, كِتْمَانٌ 1) яширмоқ, беркитмоқ; (*к. дандир*) пинҳон тутмоқ (عَنْ); السِّرَّ ~ сирни яширин тутмоқ; 2) ўчирмоқ (*алангани*); босди-босди қилмоқ (*иш, жанжал, ва ҳ. к. ларни*) ◊ أَنْفَاسَهُ ~ *ёки* نَفْسَهُ ~ нафас олмай турмоқ; الصَّوْتَ ~ овозни пасайтирмоқ; الْغَضَبَ ~ ғазабни босмоқ; الْبَطْنَ ~ қабзият келтириб чиқармоқ; لَا يَكْتُمُ السِّرَّ сир яшира олмайдиган, вайсақи, сергап; كَتَمُوا أَفْوَاهَهُمْ улар жим қолдилар, улар оғизларини беркитдилар; II كَتَّمَ яширишга, беркитишга қаттиқ ҳаракат қилмоқ; III كَاتَمَ (*к. дандир*) яширишга, беркитишга ҳаракат қилмоқ; V تَكَتَّمَ яширинмоқ, беркитилмоқ; пинҳона гаплашмоқ; VI تَكَاتَمَ бир-биридан яширмоқ, пинҳон тутмоқ; VII انْكَتَمَ 1) ёпиқ, яширин бўлмоқ; 2) жим бўлиб қолмоқ; 3) тўхтамоқ, ўчган бўлмоқ (*аланга ҳақида*); 4) ифлосланган бўлмоқ (*мас., ошқозон ҳақида*); VIII اكْتَتَمَ яширмоқ, бекитмоқ; X اسْتَكْتَمَ 1) яширинча гапириб бермоқ, сирни ишониб айтмоқ; 2) яширишни илтимос қилмоқ; السِّرَّ ~ сирни яширишни сўрамоқ

– انْكِتَامٌ ичимдантоплик, дамдузлик; ~ الْبَطْنِ *мед.* қабзият

– تَكَتُّمٌ 1) сирлилик, дамдузлик; 2) сир

– كَاتِمٌ 1) яширувчи, беркитувчи; السِّرِّ ~ котиб, секретарь; الصَّوْتِ ~ овозни ўчирувчи (глушитель); 2) яширин, яширинган; سِرٌّ ~ яширин сир

– كَتَامٌ *шунингдек:* الْبَطْنِ ~ *мед.* қабзият

– كَتْمٌ яшириш, беркитиш, пинҳон тутиш

– كَتَمٌ танасидан соч бўёғи *ёки сиёҳ олиш* - диган ўсимлик

– كِتْمَانٌ 1) яшириш, бекитиш; 2) яшириилик; сирлилик; الْ~ فِي билинтирмай, яширинча, пинҳоний; أَحَاطَهُ بِ~ شَدِيدٍ бир нарсани қаттиқ сир тутмоқ, яширин сақламоқ; ўша нарса ҳақида ҳеч оғиз очмаслик; ظَلَّ فِي طَيِّ الْ~ қаттиқ яширин ҳолда қилмоқ

– كَتْمَةٌ ҳаво димлиги, димлик, бўғиқлик

– كَتَمَةٌ *мз.* яширувчи, яшириб юрувчи

– كَتُومٌ дамдуз, ичимдан топ, камгап

– كَتِيمٌ 1) ёпиб қўйилган; муҳрлаб қўйилган; 2) (*ҳеч. н*) ўтказмайдиган, ўтмайдиган; ~ حَرْزٍ сув сизмайдиган тешик; ~ سِقَاءٍ сув оқмайдиган саноч; 3) дим, дам (*ҳаво ҳақида*)

– مُكَاتِمٌ *эск.* ўзгадан яширувчи

– مُكْتَتِمٌ: ~ سَحَابٌ момақалдироқсиз булут

– مَكْتُومٌ 1) яшириб, беркитиб қўйилган; 2) бўғилган (*мас., овоз*); ◊ الْبَطْنِ ~ қабзият билан касалланган

I كَتَنَ (а) كَتَنٌ чапланган, ифлосланган бўлмоқ; II كَتَّنَ қурум чапламоқ, қурум суртмоқ

– كَتَّانٌ зиғир; بِزْرُ الْ~ зиғир уруғи; الْ~ *ёки* نَسِيجُ الْ~ зиғирпоядан тўқилган мато; زَيْتُ الْ~ зиғир ёғи; نُسَالَةُ الْ~ латтадан титиб олинган ип

– كَتَّانِيٌّ зиғирга оид, зиғирдан тайёрланган; 2) матога оид, матодан тайёрланган

– كَتَنٌ қурум

– كَتُونَةٌ *черк.* христианларда ибодат вақтида черковнинг кичик ходимлари киядиган узун кимхоб кийим

– كَتِينَةٌ[1] *кўп.* كَتَائِنُ (*соат*) занжири

– كَتِينَةٌ[2] *кўп.* كَتَائِنُ *халқ.* трактор

(كتو) XII اكْتَوَى ғазабга тўлмоқ, ғазаби қайнамоқ

I كَثَّ (а/и) كَثَاثَةٌ, كُثُونَةٌ қалин бўлмоқ (*соч ҳақида*); IV أَكَثَّ соқоли қалин бўлмоқ; أَكَثَّتْ сочи қалин бўлмоқ

– أَكَثُّ *мн.* كُثَّاءُ *кўп.* كُثٌّ = كَثٌّ

– كَثٌّ қалин, қалин ўсган

– كَثَثٌ қалинлик

– كَثِيثٌ = كَثٌّ

I كَثَأَ[1] (а) كَثْءٌ 1) сувнинг тепасига чиқмоқ (*сут ҳақида*); الْقِدْرُ ~ تِ қозондаги нарса қайнаб кўпиклана бошлади; الرَّجُلُ ~ у сут устидаги қаймоқни еди; 2) ўсмоқ, ўсиб қуюқлашмоқ; اللِّحْيَةُ ~ تِ соқол ўсиб патак бўлди; أَوْبَارُ ~ تْ الْإِبِلِ туянинг юнги ўсди; II كَثَّأَ = I

I كَثَبَ (у,и) كَثْبٌ 1) йиғмоқ, жамламоқ; 2) йиғилишмоқ, тўпланмоқ; 3) *эск.* (*к.гадир*) ҳужум қилмоқ (عَلَى); *эск.* (*ҳайвон овчига*) яқинлашган бўлмоқ, яқин келмоқ; IV أَكْثَبَ (*бирор н.га*) яқин келмоқ (لِ) ва (مِنْ); VII انْكَثَبَ тўпланмоқ, йиғилмоқ; الرَّمْلُ ~ қум тўпланди

– كَاثِبَةٌ *кўп.* كَوَاثِبُ 1) отнинг эгар ўрнайдиган ери, бели; 2) *эск.* буйин

– كَثَّابٌ *ёки* كُثَّابٌ камоннинг учсиз (тиғсиз) ва патсиз ўқи

– كَثْبٌ яқинлик; ~ عَنْ а) яқинда, яқингинада; б) яқинроқдан, четдан (қараганда)

– كُثْبَةٌ *кўп.* كُثَبٌ бир пиёла миқдордаги сув ёки сут

– كَثِيبٌ *кўп.* كُثُبٌ, كُثْبَانٌ қумтепа; дунглик

I كَثُرَ (у) كَثْرَةٌ 1) мўл-кўл (*сероб, кўп сонли*) бўлмоқ; тез-тез бўлиб турадиган бўлмоқ; ... الْقَالُ وَ الْقِيلُ فِي ... ~ ҳақда *кўп.* гап-сўз бўлди; 2) (*н. дандир*) ортиб, ошиб кетмоқ (عَنْ); II كَثَّرَ орттирмоқ, оширмоқ, кўпайтирмоқ, кучайтирмоқ; ◊ (اللهُ) خَيْرَكَ ~ раҳмат!, ташаккур! (*халқ.* كَثَّرْ خَيْرَكَ); III كَاثَرَ 1) миқдоран ортиқ бўлмоқ; 2) *эск.* (*бирор н.нинг*) кўплиги билан мақтанмоқ; 3) *эск.* (*к.дандир*) кўп нарса талаб қилмоқ; IV أَكْثَرَ 1) кучайтирмоқ, кўпайтирмоқ; 2) (*н. нидир*) кўп, тез-тез қилмоқ (مِنْ); الْأَكْلَ ~ кўп емоқ; ~ ... الْكَلَامَ عَنْ ... ҳақда кўп гапирмоқ; 3) бой бўлмоқ; V تَكَثَّرَ ҳамма ерда гапиравермоқ, кўп гапирмоқ; (*бирор н.* ҳақида) ортиқча, кўп гапирмоқ (فِي, ب); VI تَكَاثَرَ миқдоран ошмоқ, ортмоқ, кўпаймоқ; болалаб кетмоқ, кўпайиб кетмоқ; X اسْتَكْثَرَ 1) мўл-кўл, кўп, ортиқ даражада деб ҳисобламоқ; ثَمَنَهُ ~ бирор нарсанинг нархи қиммат деб ҳисобламоқ; 2) ортиқроқ бўлишини истамоқ; ўсишга, кўпайишга эришмоқ; кўпайтирмоқ; ◊ بِخَيْرِهِ ~ кимгадир ташаккур айтмоқ

– إِكْثَارٌ *эск.* ортиқчалик, бойлик

– أَكْثَرُ аксар, кўпроқ; энг кўп; кўпроқ бўладиган; ~ فَ ~ кўпдан-кўп, кундан-кунга

кўп; عَدًّا ~ миқдоран кўпроқ; مِنْ مَرَّةٍ ~ бир неча марта, кўп марта, бир марта эмас; لا وَلا أَقَلّ ~ кўп ҳам эмас, оз ҳам эмас; ~ النَّاس одамларнинг аксарияти; الْ~ (فى) عَلَى аксар ҳолларда, кўпинча; энг кўп, кўпи билан; بَعْدَ الْ~ عَلَى أُسْبُوعَيْنِ кўпи билан икки ҳафтадан кейин; وَ ~ مِنْ ذَلِكَ فَقَدْ ... бунинг устига, ахир ...

– أَكْثَرِيَّة аксарият, кўпчилик; الْ~ الْبَسِيطَةُ للأَصْوَات овознинг оддий кўпчилиги, овознинг аксарияти; الْ~ الْعَدَدِيَّةُ сон (*миқдор*) жиҳатдан кўпчилик (ортиқчалик); بِالْ~ الْمُطْلَقَة мутлақо кўпчилик (*овоз*) билан; بِالْ~ النِّسْبِيَّة нисбатан кўпчилик (*овоз*) билан

– تَكَاثُر ортиш, ошиш, миқдорий ошиш; кўпайиш

– كَثَر 1) хурмо дарахтининг устки қисмидаги новда; 2) хурмо меваси ҳосил бўладиган тугунча, тухумдон

– كُثْر мўл-кўллик, сероблик

– كَثْر = كُثْر

– كَثْرَة мўл-кўллик, сероблик; кўплик; кўп миқдор, кўп сонлилик; جَمْعُ الْ~ *грам.* кўп нарсанинг кўплиги; مَذْهَبُ الْ~ *фалс.* плюрализм (*борлиқнинг ёки билим асосларининг бир неча ёки жуда кўп мустақил бошланғичи мавжуд деб ҳисобловчи фалсафий таълимот*); ~ب кўп, кўп миқдорда; ◊ الْكَلَام ~ а) сергапли́к, вайсақилик; б) сергаплилик, вайсақилилик; هُمُ الْكَثِيرَةُ ~ улар ортиқ даражада кўпчилик

– كَثِير мўл-кўл, сероб; кўп сонли, жуда кўп; тез-тез бўлиб турадиган; التَّرَدُّد ~ тез-тез такрорланиб турадиган; الْحُدُوث ~ тез-тез юзага чиқиб турадиган; الْعَدَد ~ кўп сонли; الْمِقْدَار ~ кўп миқдорли, кўп сонли; ~ب кўп, жуда, энг; ~ا кўп, тез-тез, жуда; ~ا مَا тез-тез; кўпинча; ◊ الْكَلَام ~ вайсақи, сергап

– كَثِيرَاء *бот.* астрагал (*дуккаклиларга ма - суб ўсимлик*); гуммидрагант, самиғ (*елим олинадиган дархат*); صَمْغُ ~ елим гуммидрагант

– كَوْثَر *алиф. б. қар.*

– مُكَاثَر *эск.* (*н.нингдир*) ортиқлиги билан мақтанувчи

– مُكَثِّر 1) *кўп.* мўл-кўл қилувчи; 2) сергап, вайсақи

– مُكْثِر 1) бой, бадавлат; 2) *эск.* кўпайтирувчи, кўп марта бажарувчи

– مَكْثُور عَلَيْهِ: ~ қулоғигача қарзга ботган, синиш, қашшоқлашиш арафасида турган

– مِكْثِير сергап, вайсақи

I كَثَعَ (а) كَثْع қаймоғи устига чиқмоқ, устида қаймоқ пайдо бўлмоқ (*сут ҳақида*); ~ت الْقِدْرُ қозоннинг кўпиги ҳар томонга сачрамоқ

كَثْعَم қоплон

I كَثَفَ (*у*) كَثَافَة 1) қалин, мўл бўлмоқ; тез-тез бўлмоқ; зич бўлмоқ; 2) кўпол бўлмоқ; II كَثَّفَ 1) қуюқлантирмоқ, зичламоқ; 2) тезлаштирмоқ, интенсивлаштирмоқ; ~ الزِّرَاعَة деҳқончиликни интенсивлаштирмоқ, тез ривожлантирмоқ; 3) *эл.* конденсация қилмоқ; V تَكَثَّفَ қуюқлашмоқ, зичлашмоқ; VI تَكَاثَفَ 1) аста-секин қуюқлашмоқ, зичлашмоқ; жуда қуюқ бўлмоқ (*коронғилик ҳақида*); 2) *эл.* конденсацияланмоқ

– تَكَاثُف 1) зичлик, қуюқлик; 2) конденс - ция

– تَكْثِيف 1) қуюқлашиш, зичлашиш; 2) и - тенсификация, тезлашиш, тезлаштириш; *эл.* конденсация

– كَثَافَة 1) қуюқлик, зичлик; тезлик; مِقْيَاسُ الْ~ ареометр; 2) кўполлик; أَهْلُ الْ~ кўпол одамлар; 3) нодонлик, фаросатсизлик, беақллик; 4) *эл.* сиғим

– كَثِيف 1) қуюқ; зич; тез-тез бўлиб турад - ган; 2) нодон, бефаросат; 3) кўпол

– مِكْثَاف дециметр, денситометр; ~ السَّوَائِل ареометр

– مُكَثِّف *кўп.* ـَات *радио.* конденсатор; ~ مُتَغَيِّر ўзгарувчан конденсатор; ~ ثَابِت ўзгармас конденсатор

كَثْكَث *ёки* كِثْكِث 1) тупроқ; 2) тошнинг майдаси

تَكَثْلَكَ (كثلك) католик бўлмоқ

– كَثْلَكَة католиклик

كَثُولِيكِيّ - 1. католикка оид; 2. католик

– كَثُولِيكِيَّة католиклик

I كَثَمَ (*и*) كَثْم (*н.нидир*) оғизга солиб синдирмоқ, чақмоқ

– أَكْثَم *ат. от, мз.* Аксам

كُثْنَة гулчамбар

I كَجَّ (*а/у*) كَجّ: كُجَّة: ўйинини ўйнамоқ (*болалар ҳақида*)

– كُجَّة (*болалар ўйнайдиган*) тупга ўхшатиб юмалоқланган латта-путта

كُجُك *эск. турк.* кичик

I كَحَّ (*а/у*) كَحّ йўталмоқ, томоқ қирмоқ

– كَحَّة *кўп.* ـَات йўталиш

– كُحَّة йўтал

كَحْبَة кўп. كَحْب пишмаган узум, ангур

I كَحَتَ (*а*) كَحْت 1) арчмоқ, пўстини олмоқ, пўстдан тозаламоқ; 2) четлатмоқ, бўшатмоқ; II كَحَّتَ зринмай, яхшилаб пўстдан тозаламоқ; VII اِنْكَحَتَ 1) пўсти арчилган, тозаланган бўлмоқ; 2) узоқлаштирилган, четлатилган бўлмоқ

– كَحْت пўстдан тозалаш, арчиш; مِلْعَقَةُ الْ~ *мед.* кюретка

I كَحَثَ (а) كَحْث ҳовучламоқ, чангалламоқ, ҳовучлаб олмоқ

I كَحَصَ (а) كَحْص оёқ билан титмоқ, кавламоқ (*мас. тупроқни*)

كَحْكَح йўталмоқ, томоқ қирмоқ

– كَحْكَحَة йўталиш, томоқ қириш

I كَحَلَ (*а*) كَحْل кўзга сурма қўймоқ; II كَحَّلَ = I; V تَكَحَّلَ 1) ўз кўзига сурма қўймоқ; 2) кўзга малҳам қўймоқ; VIII اِكْتَحَلَ 1) кўзга сурма қўймоқ; 2) *маж.* (*бирор н. қилиб*) роҳатланмоқ, фароғатланмоқ; ~تْ عَيْنُهُ بِرُؤْيَة ... у ...ни кўриб ҳузур (роҳат) қилди; اِكْتَحَلَ السَّهَرَ 3) *эск.* бедор бўлмоқ, уйқусиз бўлмоқ

– أَكْحَل *мн.* كَحْلَاءُ *кўп.* كُحْل қоракўз

– أَكْحَل билакдаги қон томири

– تَكْحِيل кўзга сурма қўйиш; ◊ الْبِنَاء ~ ч - клари очиқ жойларни тикмоқ, ямамоқ

– كَاحِل *кўп.* كَوَاحِل тўпиқ, тўпиқ суяги

– كَاحِلَة *эск.* сурма суртадиган таёқча

– كَحَّال кўз упаси

– كَحَّال кўз врачи, окулист

– كَحَالَة 1) кўзга сурма қўйиш санъати, маҳорати; 2) кўзни даволаш

– كَحْل қурғоқчилик бўлган йил

– كَحَل киприкларнинг қоралиги

– كَحِل қора, қорага бўялган

– كُحْل кўз упаси, антимоний, кўзга қўйиладиган сурма; حَجَرُ الْ~ сурма, сурма тош; يَسْرِقُ الْ~ مِنَ الْعَيْنِ *мтл.* оғзингда чайнаб турган сақични олади (*устамон ўғри ҳақида*); جِبَالُ الْ~ تُقْنِيهَا الْمَرَاوِدُ *мкл.* хотин кишига тоғдай сурма ҳам кам (*сўзма-сўз:* кўз бўяйдиган қалам сурма тоғини йўқ қилади)

– كَحْلَاء наботот турларидан бири

– كُحْلَة: تَكْحِيلُ الْبِنَاء = ~ الْبِنَاء

– كُحْلِيّ 1) қора, қорага бўялган; 2) тўқ кўк

– كُحُول спирт, алкоголь; نَقِيّ ~ соф, тоза спирт; فَاسِد ~ денатуратли спирт; ~ الْخَشَب ёғоч спирти

– كُحُولِيّ алкоголли, спиртли; спиртланган; الْأَثِيلُ الْ~ этил спирти

– كُحَلِيّ = كَحِيل

– كُحَيْل кўп. كَحَائِل зотли от

– كَحْلَاء = كُحَيْلَاء

– كُحَيْلَان = كُحَيْل

– مِكْحَال *кўп.* مَكَاحِيل (*сурма қўйиладиган*)

чўрак, чўп

– مِكْحَالٌ *кўп.* مَكَاحِلُ = مِكْحَلٌ

– مِكْحَلَةٌ *кўп.* مَكَاحِلُ 1) = مِكْحَالٌ; 2) милтиқ (*Тунис*)

– مُكْحُلَةٌ *кўп.* مَكَاحِلُ сурма сақланадиган идиш, сурмадон

كَخْكَخْ! *ёки* كَخْ! бў! ундай қилма! (*болларга ман қилиш сўзи*)

كَخْيَةٌ уй бошқарувчиси, эконом

I **كَدَّ**[1] (*а/и*) كَدٌّ 1) ишламоқ, тинмай меҳнат қилмоқ; 2) зўриқмоқ, қаттиқ ҳаракат қилмоқ; 3) касб-ҳунар қилиб, тирикчилик қилмоқ; 4) бармоқ билан (*бирор н.га*) ишора қилмоқ; II كَدَّدَ ҳайдамоқ; юришга мажбур қилмоқ; VIII اِكْتَدَّ 1) ишлашга мажбур қилмоқ; туртки бермоқ, ҳайдамоқ, боришга мажбур қилмоқ, интилтирмоқ, илҳомлантирмоқ; X اِسْتَكَدَّ = VIII

– كَدٌّ иш, оғир меҳнат; جَمَعَ الثَّوْرَةَ بِكَدِّ الْيَمِينِ وَ عَرَقِ الْجَبِينِ *мтл. сўзма-сўз:* тинмай оғир меҳнат қилиб ва тер тўкиб, ишлаб бойлик тўпламоқ

– كَدٌّ[2] ҳовонча, ўғирча (*Наманган шев - сида*)

– كَدَدَةٌ *ёки* كُدَدَةٌ қозоннинг тагида қолган таом

– كَدُودٌ ғайратли, ҳаракатчан, меҳнарсевар

– كَدِيدٌ ҳойвонлар туёғи билан титиб (ти - наб) ташлаган ер

– مَكْدُودٌ зўриқтирувчи, оғир, машаққатли, ҳолдан тойдирувчи

I **كَدَأَ** (а) كَدْءٌ 1) совуқ урмоқ (*ўсимлик ҳақида*); 2) сувсамоқ, сувсиз қолмоқ (*ўсимлик ҳақида*)

– كَادِئٌ : ~ ةٌ أَرْضٌ ўсимлик секин ўсадиган майдон (ер)

كَدِبٌ : ~ دَمٌ янги олинган (тўкилган) қон

I **كَدَحَ** (*а*) كَدْحٌ меҳнат қилмоқ, ишламоқ; كَدَحَ وَجْهَهُ *эск.* юзини тимдаламоқ, юзини яра қилмоқ; II كَدَّحَ : الْوَجْهَ ~ юзни тирнамоқ, тимдаламоқ; VIII اِكْتَدَحَ меҳнат билан иш ҳақи топмоқ, ишлаб топмоқ

– كَادِحٌ меҳнаткаш, меҳнат қилувчи; الكَادِحُونَ меҳнаткашлар

– كَدْحٌ[1] 1) меҳнат, меҳнат-машаққат, ғайрат, интилиш, тинмай ишлаш; 2) интилиш, саъй-ҳаракат; 3) машаққатли меҳнат; 4) тирикчилик, касб

– كَدْحٌ[2] *кўп.* كُدُوحٌ шилинган жой, чақа; بِوَجْهِهِ كُدُوحٌ бетига чақа тошиб кетган

– كَدْحَةٌ = كَدْحٌ[2]

I (كدر) **كَدُرَ** (*у*) كُدُورَةٌ 1) хира бўлмоқ; қорамтир рангли бўлмоқ; 2) оғир бўлмоқ (*мас., ҳаёт ҳақида*); كَدِرَ (*а*) كَدَرٌ 1) хира бўлмоқ, шаффоф (тиниқ) бўлмаслик; 2) хафаланган, асабийлашган бўлмоқ, ғамгин бўлмоқ; عَلَيْهِ ~ кимгадир жаҳл қилмоқ, кимдандир жаҳли чиқмоқ; II كَدَّرَ 1) лойқалатмоқ, хиралаштирмоқ; 2) хижолат қилмоқ, асабини бузмоқ, ғамгин қилмоқ, хафа қилмоқ; жонига тегмоқ, асабийлаштирмоқ; الصَّمْتَ ~ жимликни бузмоқ; ◊ الصَّفْوَ ~ *кўч. м.* сувни лойқалатмоқ; V تَكَدَّرَ 1) хира, лойқа бўлмоқ; 2) хижолат бўлмоқ; асаби бузилмоқ, ғамгин бўлмоқ, хафа бўлмоқ; ўкинч, ранж, алам чекмоқ; VII اِنْكَدَرَ 1) ғамгин, қовоғи солинган бўлмоқ; 2) пастга учиб тушмоқ (*юлдузлар ҳақида*)

– أَكْدَرُ *мн.* كَدْرَاءُ *кўп.* كُدْرٌ қорамтир рангли, кулранг, хира

– كَدَارَةٌ 1) хиралик, тиниқ эмаслик; 2) ўкинч, ачиниш, ранж, алам

– كَدَرٌ = كَدْرٌ

– كَدِرٌ 1) хиралик; лойқа; қоронғилик; 2) хижолатчилик, жонсараклик; ғам, алам, ғамгинлик; 3) хира рангга кириш, хира рангда тусланиш

– كَدِرٌ 1) хира, тиниқ бўлмаган; 2) зер - карли

– كُدُرٌّ ҳамма ёғи шишиб кетган ёш, ўспирин

– كَدَرَةٌ *кўп.* كَدَرٌ балчиқ, лой, ботқоқ

– كُدْرَةٌ хиралик; лойқа; хира, ғира-шира ранг

– كُدْرِيٌّ *зоол.* каклик турларидан бири

– كُدُورَةٌ хиралик

– مُتَكَدِّرٌ хафа бўлган

– مُكَدَّرٌ хира; тиниқ (шаффоф) бўлмаган

– مُكْدِرٌ безовта қилувчи, жонга тегувчи

I **كَدَسَ**[2] (*и*) كَدْسٌ тўппак, тўп қилиб йиғмоқ, тўпламоқ; كَدَسَ[2] (*и*) كَدْسٌ тезлатмоқ, шошилтирмоқ; тез юришга мажбурламоқ; كَدَسَ[3] (*и*) كَدْسٌ аксирмоқ, акса урмоқ, чушкирмоқ (*ҳайвон ҳақида*); II كَدَّسَ йиғмоқ, бир жойга тўпламоқ; йиғмоқ; тўпланмоқ; V تَكَدَّسَ 1) тўпланган бўлмоқ; тиғизлаштирилган бўлмоқ; 2) *эск.* тез юрмоқ, югурмоқ (*ҳайдалаётган ҳайвон каби*); VII اِنْكَدَسَ тўп қилиб йиғилган бўлмоқ; тиғизлашмоқ; қисилмоқ; تَنْكَدِسُ فِي هَذَا الْبَيْتِ ثَلَاثُ عَائِلَاتٍ бу уйда қисилишиб уч оила яшайди

كُدَاسٌ туёқли ҳайвонларнинг чушкириши

– كُدَاسَةٌ, كُدَّاسٌ *кўп.* كَدَادِيسُ 1) тўп, тўппак; уюм; 2) ғарам

– كُدْسٌ *кўп.* أَكْدَاسٌ тўп, тўппак; хирмон, тўплаб қўйилган дон; ◊ أَكْدَاسٌ مُكَدَّسَةٌ жуда катта миқдор

– كُدْسَةٌ бир тўп

– مُكَدَّسٌ 1) тўпланган, тўп қилиб тўқилган; 2) йиғилган

I **كَدَشَ** (*и*) كَدْشٌ 1) тирнамоқ, тирноқламоқ; 2) ишламоқ; ишлаб топмоқ; 3) ҳаракат қилмоқ, елиб-югурмоқ; VIII اِكْتَدَشَ : مِنْ زَيْدٍ ~ عَطَاءً Зайддан олмоқ

– كَدِيشٌ *кўп.* كُدُشٌ аравага қўшиладиган, аравакаш от

I **كَدَعَ** (а) كَدْعٌ туртмоқ, итармоқ

– جَدَعَ = كَدَعَ

تَكَدْكَدَ қувмоқ, қаттиқ қувмоқ, ҳайдамоқ

– كَدْكَدَةٌ тарақлаш, тарақ-турқ, қарсиллаш, қарс-қурс

I **كَدَمَ** (*и,у*) كَدْمٌ тишламоқ, озгина тишлаб олмоқ; 2) уриб олмоқ, лат едирмоқ; кўкартириб калтакламоқ; контузияламоқ

– كُدَامَةٌ ейилгандан ортиб қолгани

– كَدْمٌ *кўп.* كُدُومٌ 1) тишланганнинг изи; қонталаш (кўкарган) жой; контузия

– كَدْمَةٌ *кўп.* كَدَمَاتٌ урилиб лат еган жой; қонталаш (кўкарган) жой; رَضِيَّةٌ ~ урилиб қонталаш бўлган жой

– كَدُومٌ тишлоғич, қопоғич

كَدْمِيُومٌ *кимё.* кадмий

I **كَدَنَ** (*у*) كَدْنٌ 1) (*аравага*) қўшмоқ (*ҳўкизларни*); 2) (*бирор н. га*) ўралиб олмоқ (بِ)

– كَدَّانٌ жилвиртош, пемза

– كَدْنٌ[1] *ёки* كَدْنٌ[1] *кўп.* كُدُونٌ аёллар уйда кийиб юрадиган кўйлак (либос)

– كَدْنٌ[2] *ёки* كَدْنٌ[2] *кўп.* كُدُونٌ қуй почасининг ошланган териси (*ундан ҳовонча сифатида фойдаланадилар*)

– كَدِنٌ *кўп.* كَدِنَاتٌ семиз, этли, гўштли, ёғли (*одам*)

– كَدْنَةٌ (*туядаги*) ўркач

I **كَدَهَ** (*а*) كَدْهٌ 1) урмоқ, контузияламоқ; 2) (*н. нидир*) тош билан синдирмоқ; V تَكَدَّهَ синмоқ, майдаланмоқ, бўлак-бўлак бўлмоқ, бўлинмоқ

(كدو) كَدَا (у) كَدْوٌ , كُدُوٌّ ёмон ўсмоқ, ёмон ривожланмоқ, баравж бўлмай қолмоқ (*деҳқончилик ҳақида*)

I **كَدَى** (*и*) كَدْيٌ (*бирор н. ни*) оз бермоқ; (*бирор н. да*) қизғончиқлик қилмоқ (فِي); *эск.* ушлаб қолмоқ, тўхтатиб қолмоқ; II كَدَّى тиланмоқ, гадо бўлиб юрмоқ, гадойчилик қилмоқ; IV أَكْدَى 1) (*бирор н. ни*) оз бермоқ; бахил бўлмоқ; 2) мақсадга етолмаслик; الْمَطَرُ ~ ёмғир кам ёғди; ёғингарчилик кам бўлди; الْعَامُ ~ йил қаҳатчилик йили бўлди; ~ النَّبْتُ экин совуқдан ўсолмай қолди; ~ الرَّجُلُ бой одам камбағал бўлиб қолди; V تَكَدَّى гадойчилик қилмоқ; X اِسْتَكْدَى тиланчилик қилмоқ, гадойчилик қилмоқ

– كَاذِبَةٌ замонанинг қаттиқлиги (вазминл - ги)

– كَذَابَةٌ гадойлик, тиланчилик

– كُذْبَةٌ[1] гадойлик

– كُذْبَةٌ[2] *кўп.* كُذًى мисранг лўм, ричаг

– كَذْيَوْنٌ *эск.* ёғнинг қуйқаси аралаштирилган ва совутни ялтиратишда ишлатиладиган майда қум

كَذَا *қар.* ذَا

I كَذَبَ (*u*) كَذْبٌ 1) ёлғонламоқ, ёлғон гапирмоқ; (*к. гадир*) туҳмат қилмоқ (عَلَى); 2) вожиб бўлмоқ; عَلَيْكُمُ الْحَجُّ ~ сизларга ҳаж қилиш вожиб бўлди; ◊ لَبَنُ النَّاقَةِ ~ туя сут беришдан қолди, туянинг сути қуриди; II كَذَّبَ ёлғон, тўқима деб ҳисобламоқ; рад қилмоқ; نَفْسَهُ ~ ўз-ўзига қарши чиқмоқ; مَارَآهُ ~ ўз кўзларига ишонмаслик; مَاسَمِعَهُ ~ *ёки* أُذُنَيْهِ ~ ўз қулоқларига ишонмаслик; قَلْبِي لَمْ يُكَذِّبْنِي أَبَدًا! қалбим мени ҳеч қачон алдаган эмас!; مَا ~ أَنْ فَعَلَ كَذَا у буни қилишни пайсалга солмади; أَعْمَالُهُ تُكَذِّبُ أَقْوَالَهُ унинг иши билан гапи (тили) бошқа-бошқа; IV أَكْذَبَ 1) ёлғон гапиртирмоқ; 2) ёлғончиликни фош қилмоқ; V تَكَذَّبَ 1) рад қилинмоқ; 2) (*к. гадир*) туҳмат, бўқтон қилмоқ (عَلَى *ёки туш. к.*)

– أَكْذَبُ энг ёлғончи; مِنْ ~ مُسَيْلِمَةَ *мқл.* Мусайлима (*ўзини пайғамбар деб эълон қилган сохтакор*) дан ҳам ёлғончироқ

– أُكْذُوبَةٌ *кўп.* أَكَاذِيبُ ғайриҳаққоний, ҳақиқатдан йироқ ҳикоя, ёлғон маълумот (*хабар*); тўқима гап, уйдирма

– تَكَاذِيبُ *кўп.* уйдирмалар, тўқима гаплар

– تَكْذِيبٌ *кўп.* ـَاتٌ рад этиш, раддия

– كَاذِبٌ *кўп.* كُذَّبٌ 1. 1) ёлғон гапирадиган; сохтакор; 2) ёлғон, сохта, уйдирма; ~ أَمَلٌ ёлғон умидлар; ~ اسْمٌ сохта исм; 2. ёлғончи, козиб, алдамчи

– كَذَّابٌ 1. жуда ёлғончи; 2. ёлғончи, алда - чи, каззоб; ~الْ مَاءُ *ёки* ~الْ مِيَةُ *кимё.* азот кислотаси

– كَذِبٌ, كَذْبٌ ёлғон, ноҳақиқат, уйдирма, кизб; أَبْيَضُ ~ беозор ёлғон, ўз жонини асраб қолиш ниятида айтилган ёлғон; ~بالْ сохталик билан, ёлғончилик қилиб, нотўғри равишда; حَبْلُ الْ~ قَصِيرٌ *мқл.* ёлғоннинг оёғи қисқа, туҳматнинг умри калта

– كَذُوبٌ = كُذَبَةٌ

– كِذْبَةٌ ёлғон маълумот, хабар; уйдирма; إِبْرِيلَ (نِيسَانَ) ~ апрель (найсон) ҳазили

– كَذُوبٌ *кўп.* كُذُبٌ 1. сохта, ёлғон, уйди - ма; 2. ёлғончи, алдамчи

– كِذْبَانٌ ёлғончи, алдамчи, лақиллатувчи

– مُكَذَّبٌ *эск.* ёлғон деб ҳисобловчи, ишо - майдиган, инкор қилувчи

– كَذُوبٌ = مَكْذَبَانٌ

– مَكْذُوبٌ ёлғон, сохта; ~ خَبَرٌ ёлғон, сохта ахборот, хабар

– كَذُوبٌ = كُذُبْذُبٌ, كُذَبْذَبٌ

كَذَلِكَ *қар.* ذَا

كَذَّانٌ = كَذَّابٌ

I كَرَّ (كَرٌّ)[1] (*a/y*) كَرٌّ, كُرُورٌ 1) қайтмоқ, орқага чекинмоқ; 2) (*к. гадир*) ҳужум қилмоқ, (*к. гадир қарши*) ташланмоқ, атака қилмоқ (عَلَى); 3) (*ғалтак ипини*) чуватмоқ; 4) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (*вақт ҳақида*); كَرَّ[2] (*a/u*) كَرِيرٌ дами тутилиб қолмоқ (*мас., ўқиётганда, ёд айтаётганда*); II كَرَّرَ 1) такрорламоқ, бошқатдан, янгидан бошламоқ; 2) тозаламоқ, (*аралашмалардан*) тозаламоқ, оқламоқ ҳайдамоқ, ҳайдаб тозаламоқ; V تَكَرَّرَ 1) такрорланмоқ, янгидан бошланмоқ; 2) тозаланмоқ; (*аралашмалардан*) тозаланмоқ, оқланмоқ

– تَكْرَارٌ такрор; кўп марталилик; ا~ тез-тез, такрорланиб; ا~ مِرَارًا وَ кўп марта

– تَكَرُّرٌ такрорийлик; тез-тезлилик; ~ الْإِنْتَاجِ қайта (такрорий) ишлабчиқариш

– تَكْرِيرٌ 1) такрор, такрорлаш, янгидан бо - лаш; 2) тозалаш, (*аралашмалардан*) тозалаш; ҳайдаш; مَصْنَعُ ~ النِّفْطِ нефть тозалаш заводи

– كَرٌّ[1] 1) ҳужум, атака; الْ~ وَ الْفَرُّ ҳужум ва ч - киниш; 2) ўтиш, ўтиб бориш; ~ الْأَزْمَانِ вақтнинг ўтиши; ~ الْعُصُورِ асрларнинг ўтиши, алмашиши; 3) қайтиш, чекиниш; ◊ بَيْنَ الْ~ وَ الْ~ вақтивақти билан, ора-сира

– كَرٌّ[2] *кўп.* كُرُورٌ арғамчи; *дөнг.* арқон

– كُرٌّ *кўп.* أَكْرَارٌ курр (*қумсимон н. лар ўлчови*)

– كَرَارٌ *кўп.* ـَاتٌ кичикина омборхона, қазноқ

– كَرَارْجِيٌّ *кўп.* كَرَارْجِيَّةٌ уйдаги иш юритувчи; омборчи

– كُرَّارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ғалтак; ип тўпи

– كَرَّةٌ[1] *кўп.* ـَاتٌ 1) (*бир марта қилинган*) ҳужум; атака; (مُعَاكَسَةٌ) مُضَادَّةٌ ~ қарши ҳужум, контратака; 2) марта, яна; ~ أُخْرَى иккинчи марта, яна бир марта

– كَرَّةٌ[2] 1) юз минг; 2) гунг, тезак, ҳайвонларнинг чиқиндиси

– كَرَةٌ *қар.* كَرَوَ

– كُرُورٌ ўтиш, ўтиб бориш; مَعَ ~ الْأَيَّامِ вақт ўтиши билан

– كَرِيرٌ 1) (*кўкракдаги*) хириллаш; 2) тез ўқиш; нафаси оғзига тиқилиб, энтикиб ўқиш

– مُتَكَرِّرٌ такрорланиб турувчи; тез-тез бўлиб турадиган

– مَكَرٌّ жанг майдони

– مَكَرٌّ: ~ فَرَسٌ ювош от, итоаткор от

– مُكَرَّرٌ 1. 1) такрорланган; иккиланган; бис; ا~ такроран, яна бир марта; 2) тозаланган, (*аралашмалардан*) тозаланган; 2. *шунингдек*: الْعَدَدُ ~ *мат.* каррали сон

كَرَاجٌ *кўп.* ـَاتٌ гараж

كَرَافَةٌ *кўп.* كَرَافَتَاتٌ галстук

كَرَاكَةٌ *қар.* كَرَكَ

= كَرَاكُوزٌ قَرَهْ كُوزٌ

– كَرَاكُوزِيٌّ ўйинчоқ (қўғирчоқ) қа оид; حُكُومَةٌ ~ـَةٌ қўғирчоқ ҳукумат

كَرَاوِيَا *бот.* зира; зира уруғи

I كَرَبَ[1] (*y*) كَرْبٌ 1) ғамгин қилмоқ, хафа қилмоқ; 2) овора қилмоқ, меҳнатга қўймоқ; юк босмоқ (*мас., ҳайвон устига*); 3) ҳайдамоқ, юмшатмоқ (*ерни экиш учун*); 4) (*бирор н. қилишни*) бошламоқ; كَرَبَ[2] (*y*) كَرْبٌ қисмоқ, сиқмоқ; الْقَيْدُ ~ кишанни яна ҳам қисиб боғламоқ; *эск.* (*арқонни*) маҳкам (қаттиқ) бойламоқ; كَرَبَ (*y*) كُرُوبٌ яқинлашмоқ, яқин қолмоқ; ~ يَمُوتُ *ёки* أَنْ يَمُوتَ ~ ўлишига оз қолди; زَيْدًا الْغَمُّ ~ Зайднинг ғам-ташвиши кучайди; ~ تِ الشَّمْسُ қуёш бота бошлади~ تِ النَّارُ олов ўча бошлади; IV أَكْرَبَ 1) шошмоқ, шошилмоқ; 2) хафа қилмоқ, ғамгин қилмоқ; VII انْكَرَبَ ғамгин, хафа бўлмоқ; VIII اكْتَرَبَ хафаланмоқ, дилгир бўлмоқ, ғамда қолмоқ

– كَرَابٌ: ~ مَا بِالدَّارِ ҳовлида ҳеч ким йўқ

– كَرَابَةٌ *ёки* كُرَابَةٌ *кўп.* أَكْرِبَةٌ хурмонинг барги кесилганидан кейин кўриниб қолган хурмо меваси

– كَرْبٌ[1] *кўп.* كُرُوبٌ ғам, алам; азият; азоб

– كَرْبٌ[2] карп (*балиқнинг бир тури*)

– كَرِبٌ ғамгин

– كَرْبَةٌ *кўп.* كِرَابٌ дарадаги жилға,дарадаги сув йўли

– كَرَبَةٌ *кўп.* كَرَبٌ хурмо дарахтининг узун барглари таги, узун баргларининг бошланиш қисми

– كُرْبَةٌ *кўп.* كُرَبٌ ғам, алам

– كَرُوبٌ *кўп.* كَرُوبِيَّةٌ, كَرُوبِيُّونَ, كَرُوبُونَ 1) *дин.* (*христианларда*) олий мартабали фаришта; 2) (*христианларда*) арши аълонинг атрофидаги фаришта

– كَرُوبٌ *кўп.* كَرُوبِيُّونَ = كَرُوبِيمٌ

– كَرِيبَةٌ *кўп.* كَرَائِبُ қаттиқ фалокат, оғир м - сибат

– مَكْرُوبٌ 1) хафаланган, ғамгин, аламли; 2) қийинчиликка тушиб қолган

– مِكْرُوبٌ *кўп.* ـَاتٌ микроб

كُرْبَاجٌ, كِرْبَاجٌ қамчи; ذَيْلُ الْ~ қамчи тасмаси; يَدُ الْ~ қамчи дастаси

– كُرْبَج *кўп.* كَرَابِج 1) дўкон, товар сотилад - ган жой; 2) дўкондаги товар

كُرْبَاس *кўп.* كَرَابِيس кирбос (*пахтадан та - ёрланган юпқа мато*)

كَرْبَعَ ютоқиб ичмоқ, катта-катта ҳўпламоқ

كَرْبَلَ ғалвирламоқ, ғалвирдан ўтказмоқ

– كُرْبَال *кўп.* كَرَابِيل 1) ғалвир; 2) пахта тит - диган дастгоҳ

– كَرْبَلَة оёқ тагидаги юмшоқ қисм

كَرْبُولِيّ, كَرْبُولِيك *киме.* карболкали, карболка (карболкали кислота) га оид; حَمْض (حَامِض) ~ карболкали кислота

كَرْبُون *кимё.* карбон, углерод; أَوَّل أُكْسِيد الـ~ карбон (углерод) оксиди; ис гази; ثَانِي أُكْسِيد الـ~ карбон (углерод) биоксиди; кўмир а - гидриди; غَاز حَامِض الـ~ карбон кислотаси гази; карбон кислотаси; الْكَلْسِيُوم ~ кальций карбиди; وَرَق الـ~ нусха (копия) кўчирадиган (қора) қоғоз

– كَرْبُونَات *кимё.* карбонат, кўмир кислотаси тузи, الْمَائِيَّة الـ~ карбонсувлар; الصُّودَا ~ бикар- бон кислотаси содаси; الْبُوتَاسِيُوم ~ кальций карбонати; (الْكَلْسِيُوم) الْجِير ~ кальций карбо- нати; الصُّودَلِيُوم ~ натрий карбонати, сода

– كَرْبُونِيّ карбонатга оид; حَامِض ~ карбонат кислотаси; غَاز حَامِض ~ карбонат кислотаси гази; الْفُولَاذ الـ~ карбонатли пўлат

– كَرْبُونِيك карбонатли, карбонатга оид

أُكْرَت жингалак, қўнғироқ, фатила (*сочлар ҳақида*)

كَرِيت бутун, тўла; бир (*йил, кун ва ҳ. к.*)

كَرْتَنَ (*к. нидир*) карантинга қўймоқ (عَلَى); تَكَرْتَنَ карантинда тутиб турилган бўлмоқ (*бирор к.* ҳақида - عَلَى)

كَرْتُون *шунингдек* وَرَق الـ~ картон

– كَرْتُونِيّ картонга оид, картондан қилинган

I كَرَثَ (*у*) كَرْث хафа қилмоқ; ташвишга қўймоқ; IV أَكْرَثَ хафа қилмоқ, ранжитмоқ; VIII اكْتَرَثَ 1) (*бирор н.* ҳақида) ғамхўрлик қилмоқ (ب, لـ); 2) (*н. гадир*) аҳамият бермоқ (ب)

– اكْتِرَاث 1) ғамхўрлик, эътибор; عَدَم الـ~ бефарқлик, эътиборсизлик, лоқайдлик; عَدِيم الـ~ лоқайд (*одам*); 2) эътиборлилик; قِلَّة الـ~ безэътиборлик, юзакилик; بِقِلَّة الـ~ эътибор- сиз равишда

– كَارِث ранжитадиган; ғамга соладиган

– كَارِثَة *кўп.* كَوَارِث бахтсизлик, бало, офат; ҳалокат

– كَارِثِيّ ҳалокат, бало-офат келтирувчи

– كُرَّاث *бот.* порей-пиёз (*япалоқ баргли пиёз нави*), кўк пиёз; الدُّبّ ~ ёввойи пиёз

– كَرِيث оғир, ғамга соладиган, азоб бер - диган

– مُكْتَرِث (*к. гадир, н. гадир*) эътибор б - рувчи (ب); غَيْر ~ лоқайд, бефарқ, безэти- бор, эътиборсиз

I كَرَجَ (*а*) كَرْج пўпанак босмоқ (*нон ҳақида*); V تَكَرَّجَ = I

– كَرَج пўпанак

– كَرِج пўпанак босган

كَرْج *жам.* грузинлар

– كُرْج тойчоқ шаклидаги ўйинчоқ

– كُرْجِيّ 1. грузинларга оид; اللُّغَة الـ~ гр - зин тили; 2. грузин

الْكَرْخ Ал-Карх (Бағдод ғарбидаги квартал номи)

كَرْخَانَة *кўп.* ـَات, كَرَاخِين 1) фабрика; 2) *халқ.* фоҳишахона

I كَرَدَ (*а*) كَرْد тарамоқ (*жунни*); كَرَدَ (*у*) كَرْد ҳайдамоқ; الدَّابَّة ~ ҳайвонни ҳайдаб бормоқ; الْعَدُوَّ ~ душманни ҳайдаб чиқармоқ; X اسْتَكْرَدَ алдамоқ, лақиллатмоқ

– كَرْد[1] жун тараш

– كَرْد[2] бўйиннинг ост қисми; أَخَذَهُ بِـ~ـهِ у унинг бўйнидан тутди

كُرْد *кўп.* أَكْرَاد *жам.* курдлар (*миллат*)

– كُرْدِيّ 1. курдларга оид; اللُّغَة الـ~ курд тили; 2. курд

كَرْدَان: عَمُود الـ~ *тех.* кардан вали (*машин - ларда ошиқ-маъшуқсимон механизм*)

كَرْدَان *кўп.* كَرَادِين шода, маржон

كَرْدَسَ 1) оёқни судраб босмоқ; 2) тўпламоқ, уюм қилиб йиғмоқ; كَرْدَسَ 3) эск. боғламоқ, кишанламоқ تَكَرْدَسَ уюм бўлиб йиғилмоқ, қисилмоқ, зичланмоқ

– كُرْدُوسَة[1] *кўп.* كَرَادِيس, كَرَادِس отли отряд (бўлинма)

– كُرْدُوسَة[2] *кўп.* كَرَادِس , كَرَادِيس бир бўғимда бирлашган икки суяк; كَرَادِيس الْفَرَس отнинг бўғимлари

مُكَرْدَس қўл ва оёқларини бир қилиб олган (*одам*), مُكَرْدَس эск. боғланган, кишанланган

كَرْدَمَ бўйи паст бақалоқ одам югургани каби югурмоқ

كُرْدُم *кўп.* كَرَادِم бўйи паст бақалоқ одам

كُرْدُون = كُورْدُون

كَرْدِينَال *кўп.* كَرَادِلَة кардинал

– كَرْدِينَالِيَّة *шунингдек:* رُتْبَة الـ~ кардиналлик рутбаси, унвони

I (كَرَزَ) كَرْز (*и*) كَرْز ваз айтмоқ, тарғиб қилмоқ; بِالْقُرْآن ~ Қуръони каримни тарғиб қилмоқ; كَرَزَ[2] (*и*) كُرُوز яширинмоқ, бекинмоқ, (*к. дандир*) бошпана изламоқ (إِلَى); (*бирор к. ёки н. нинг*) ёрдамига таянмоқ (إِلَى); III كَارَزَ шошилмоқ, إِلَى الْمَكَان ~ шошилиб бориб, бир жойга яширинмоқ

– كَارِز 1. ваз айтаётган; 2. ваъзхон

– كَارُوز ваъзхон

– كُرَّاز, كُرَّاز *кўп.* كِرْزَان кўза

– كَرَّاز *кўп.* كَرَارِيز (*подада*) етакчи бўлган қўчқор

– كِرَازَة ваъзхонлик, миссионерлик, (*диний*) тарғиботчилик

– كَرْز ваъзхонлик қилиш

– كَرَز *жам.* олча, олвали (*дарахти ва м - васи*)

– كُرْز *кўп.* كِرْزَة, أَكْرَاز халта (*чўпонники*)

– كَرَز *кўп.* كَرَازَة 1) маҳоратли, моҳир, уста, ҳунарни яхши эгаллаган; 2) аслзода, зоти улуғ, насли тоза

– كَرَزَة *кўп.* ـَات олча, олвали

– كَرْزَة *кўп.* كَرَزَات ваъз

– كَرَزِيّ олча (олвали) рангли

– كُرَيْز *жам.* олчалар, олвалилар

كَرْزَم 1) бурни калта одам, бурни пакана одам; 2) болта

– كَرْزِم *кўп.* كَرَازِم болта

(كَرَّسَ) II كَرَّسَ 1) муқаддаслаштирмоқ, табарруклаштирмоқ; бағишламоқ; 2) асос, фундамент қўймоқ; V تَكَرَّسَ муқаддаслашти- рилмоқ, табаррук қилинмоқ; бағишланмоқ

– تَكْرِيس муқаддаслаштириш, табаррук қилиш; бағишлаш

– كُرَّاس *кўп.* كَرَارِيس рисола, брошюра; чиқарилиш, бўлим (*китобнинг бирор босил- иб чиққан қисми*)

– كُرَّاسَة *кўп.* ـَات 1) дафтар; рисола, бр - шюра; 2) китобнинг дафтарга ўхшаб тайёр- ланган бўлаги; 3) памфлет

– كُرْس *кўп.* أَكْرَاس 1) гувалак (*мас., лой ва б. лар*); 2) қўй ва молларнинг босилиб пресс- ланиб кетган ахлатлари (*қўйхона ва мол- хонада*)

– كُرْسِيّ *кўп.* كَرَاسِيّ 1) курси; стул, кресло; مَسَانِد ~ (*тирсакқўйғичли*) кресло; هَزَّاز ~ ҳайинчак; خَيْزُرَان ~ (*қамишдан*) тўқилган кресло; الْوِلَادَة ~ кўзи ёриган аёл креслоси; 2) кафедра; الْآدَاب ~ адабиёт кафедраси; 3) тахт; (*парламентдаги*) ўрин; الْمُلْك ~ подшо тахти; الدَّوْلَة ~ *ёки* الْمَمْلَكَة ~ пойтахт, бошкент; الْخِلَافَة ~ *тар.* халифалик пойтахти; الْأُسْقُف ~ епископ резиденцияси (*бошқарув идораси*), الْقَضَاء ~ судья (қози) нинг ўрни; آيَة الـ~ *кур.* Оятул-курси; 4) *шунингдек:* التِّمْثَال ~ ҳайкал пойи, пьедестал; 5) *тех.* таянч; подшипник,

муфта; أُسْطُوَانَات ~ роликли (устувонли) подшипник; الْجِسْر ~ кўприкнинг қирғоқларидаги таянчи; الْحُوذِيَّة ~ аравадаги аравакаш ўтирадиган ўриндиқ; الْهَمْزَة ~ *грам.* ҳамза учун таянч; ◊ ذَاتُ الْ~ *астр.* Кассиопея

كَرُوسَة *кўп.* اتٌ карета, экипаж; دَرْب ~ катта йўл, шоссе,

كَرْسَتَة, كَرْسَتَة тайёр қилинган ашёлар (*мас., этикдўз, тикувчи ва б. ларда*)

كَرْسَنَة *бот.* хонаки нўхот; ◊ وَلَكِنَّ الشُّغْلَ يَكُونُ عَلَى قَدِّ الْ~ *мтл.* ёвғонига яраша иши

كَرْسَعَ қочмоқ, қочиб кетмоқ

– كُرْسُوع *кўп.* كَرَاسِيعُ *анат.* тирсак суягининг бармоқларга тегиб турган қисми

كَرْسَفَ тизза пайларини қирқиб қўймоқ

– كُرْسُف пахта

I (كرش) **كَرَشَ** (*у*) كَرْش 1) ҳайдамоқ, ҳайдаб чиқармоқ, ҳайдаб юбормоқ; 2) шоширмоқ, шошилтирмоқ; كَرَشَ (а) كَرَش буришиб қолмоқ, буришмоқ; II كَرَّشَ 1) катта қоринли, қориндор бўлмоқ; 2) юзни бужмайтирмоқ; қош чимирмоқ; V تَكَرَّشَ бужмаймоқ, буришмоқ; VII انْكَرَشَ 1) ҳайдалган, қувилган, қувиб чиқарилган бўлмоқ; 2) шошилмоқ, шошмоқ; X اسْتَكْرَشَ семирмоқ, қорин қўйиб юбормоқ

– أَكْرَش *мн.* كَرْشَاء *кўп.* كُرْش 1) катта қоринли, қориндор; 2) сергўшт, гўштли (*мас., оёқ кафти ҳақида*)

– كَرَش одамлар гуруҳи

– كَرْش, كَرَش, كُرُوش *мн. кўп.* أَكْرَاش, 1) ошқозон; қорин; 2) ичак-чавоқлар; чандиқ; 3) одамлар гуруҳи; 4) одамларнинг аҳли аёли; 5) кичик ёшдаги фарзандлар

– كَرْشَاتِيّ *кўп.* كَرْشَاتِيَّة ичак-чавоқфуруш

– كَرْشَة ичак-чавоқ; чандир

– كُرَيْشَة креп (*юпқа ғижим газмол*)

– مُكَرْش, مُكْتَرِش катта қоринли, қориндор

كَرْشُونِيّ Суриёний ҳарфлар билан ёзилган арабча матн

كَرِيص айниган сутдан олинган пишлоқ

I **كَرَعَ** (а) كَرْع 1) ялаб (*шилп-шилп қилиб*) ичмоқ (*ариқдан*); 2) ётиб олиб ариқдан (*ҳовучлаб ёки идишда эмас*) сув ичмоқ; كَرِعَ (а) كَرَع[1] нозик болдирли бўлмоқ, болдирлари нозик бўлмоқ; كَرَعَ[2] (а) كَرْع, كُرُوع бўйнини чўзиб оғиз билан сув ичмоқ; ~ تِ السَّمَاءُ ёмғир ёғди; V تَكَرَّعَ 1) кекирмоқ; 2) оёқни ювмоқ; 3) таҳорат қилмоқ, таҳорат олмоқ

– أَكْرَع болдирлари нозик (*одам*)

– تَكْرِيعَة кекириш; кекирик

– كَارِع *кўп.* كَوَارِع оёқ, (*қўй*) почаси; كَوَارِعُ الْغَنَمِ қўй почаси (*оёғи*) дан тайёрланган овқат

– كُرَاع *мз. мн. кўп.* أَكْرُع, أَكَارِع 1) оёқ, (*қўй*) почаси; 2) *анат.* болдир; оёқлар; 3) охир, чек; أُعْطِيَ الْعَبْدُ ~ا فَطَلَبَ ذِرَاعًا *мкл.* пастга қўзи берсанг, қўй талаб қилади (*сўзма-сўз:* қулга поча берсанг, у қўлни (ҳам) сўрайди; 4) от, эшак, хачир учун қўйилган умумий ном (атама)

– كُرَاعِيّ почафуруш, ҳайвонларнинг почасини тозалаб сотувчи

– كُرْعَة *кўп.* كُرَعَات ютум, ҳўплам

I **كَرَفَ** (*у*) كَرْف ҳидламоқ, искамоқ; эшак ёки бошқа ҳайвонлар ўзининг бавлини ҳидлаб бошини юқорига кўтармоқ; IV أَكْرَفَ = I

تَكَرُّفًا устма-уст бўлмоқ, қават-қават бўлмоқ; السَّحَابُ ~ булут қалинлашди

– كِرْفٌ 1) қат-қат (қават-қават) булутлар; 2) тухум пучоғи

كَرْفَس *бот.* сельдерей (*кашничсимон ошкуки*)

كَرَاكَة *кўп.* اتٌ сув остини кавлаб чиқарадиган драга, машина

كَرَاكِي чўртон балиқ

– الْكَرَك Ал-Карак (*Фаластиндаги қалъа номи*)

كُرْك (*кийим учун ишлатиладиган*) мўйна, тери

كَرَكَة *кўп.* اتٌ сув тозаловчи қурилма, диффузор

كُرَكِيّ *кўп.* كَرَاكِيّ *зоол.* турна

كَرُوكِي *алиф. б. қар.*

كُرَيْك 1) курак, бел, белкурак; 2) домкрат

كَرْكَبَ 1) тартибсиз ҳолга келтирмоқ, бузмоқ; тинчсизлантирмоқ, безовта қилмоқ; الْمَصَارِينَ ~ ичак-чавоғини ағдар-тўнтар қилмоқ, ҳолдан кетказмоқ (*нотекис йўлда транспортда юрганда*); دِمَاغَهُ ~ кимнидир қийнамоқ, кимгадир азоб бермоқ; 2) шовқин-сурон қилмоқ, тарақа-туроқ қилмоқ

– كَرْكَبَة 1) тартибсизлик, аралаш-қуралашлик; шошиб (*каловланиб*) қолиш; 2) тарақа-туроқ, шовқин-сурон; الْمَصَارِينِ ~ ич қулдираш

– كَرْكُوبَة *кўп.* كَرَاكِيب 1) эски мебелларнинг қолдиқлари; 2) жуда қари кампир

كَرْكَدَن, كَرْكَدَنّ каркидон; الْبَحْرِ ~ *зоол.* денгиз каркидони, нарвал

كَرْكَدِيَّة *бот.* қизил шовул

كَرْكَرَ 1) такрорламоқ, такроран (қайтадан) қилмоқ; 2) қаттиқ кулмоқ, хохоламоқ; فِي ~ ضَاحِكًا *ёки* الضَّحِكَ ~ ичак узиб кулмоқ; 3) қурилламоқ (*қориндаги*); 4) гумбурламоқ, тарақа-туроқ қилмоқ (*мас., арава ҳақида*); 5) пишилламоқ, ҳарсилламоқ; بِالدَّجَاجَةِ ~ товуқни чақирмоқ; 6) жамламоқ, тўпламоқ; تِ الرِّيحُ السَّحَابَ ~ шамол булутларни бир жойга тўплади

– كَرْكَر қарқара, қора чайка (*қуш*)

– كَرْكَرَة 1) такрорлаш; 2) қаттиқ кулги, хохолаш; 3) қуриллаш (*қориндаги*); 4) гумбургумбур, тарақа-туроқ

– كَرْكَرَة *кўп.* كَرَاكِر (*туя, отдаги*) қабариб (қамариб) кетган кўкрак

كَرْكَاس *бот.* каркас, қичитқи дарахт

كَرْكَم *бот.* куркума, сариқ занжабил

كَرْكَنْد 1) *мин.* шпинель; қизил ёқут; 2) *зоол.* омар (*катта денгиз қисқичбақаси*)

كَرْكَهَان *мин.* александрит (*қимматбаҳо тош*)

قَرَه كُوز = كَرْكُوز

قَرَه كُوزِيّ = كَرْكُوزِيّ

I **كَرُمَ** (*у*) كَرَم 1) сахий (саховатли, карамли, олийҳимматли) бўлмоқ; олийжаноб бўлмоқ; 2) қадрли (қимматли, қимматбаҳо) бўлмоқ; II كَرَّمَ иззат-икром (ҳурмат, эҳтиром) кўрсатмоқ; шарафламоқ; اللهُ وَجْهَهُ! ~ уни Оллоҳ улуғласин!; III كَارَمَ олий жаноблиқда, саховатда (*к. биландир*) беллашмоқ; (*к. гадир*) олийжаноблик, саховат кўрсатмоқ, саховатли муносабатда бўлмоқ; IV أَكْرَمَ ҳурмат, эҳтиром кўрсатмоқ; сийламоқ, ҳадя қилмоқ (ب); وِفَادَتَهُ ~ кимнидир яхши қабул қилмоқ, кутиб олмоқ; الرَّجُلُ ~ инсон олийҳиммат фарзандлар кўрди; اللهُ ~ مَثْوَاهُ! Оллоҳ ундан карамини дариғ тутмасин! (*ўлган одам ҳақида*); V تَكَرَّمَ 1) саховатли, карамли бўлмоқ; (*к. га ёки н. гадир*) катта саховат билан (*н. нидир*) ҳадя қилмоқ (ب, عَلَى); (*н. нидир к. гадир*) тортиқ қилмоқ (ب, عَلَى); 2) (*н. нидир к. учундир*) қилишга изн, рухсат бермоқ (ب, عَلَى); X اسْتَكْرَمَ қимматбаҳо нарса яратмоқ, кашф этмоқ

– إِكْرَام ҳурмат, эҳтиром; ~ا (*к. нин - дир, н. нингдир*) шарафига (لِ); الضَّيْفِ ~ меҳмоннавозлик; أَكْرَمَهُ غَايَةَ الْ~ кимгадир ғоят катта ҳурмат кўрсатмоқ

– إِكْرَامِيّ 1) ҳурматли, мартабали, фахрий; 2) (*к. гадир*) ҳурмат юзасидан қилинган

– إِكْرَامِيَّة *кўп.* اتٌ 1) қалам ҳақи, гонорар; 2) мукофот учун бериладиган нарсалар, мукофотлар

– أَكْرَم *кўп.* أَكَارِم 1) олийжаноброқ; 2) қимматбаҳороқ

– أُكْرُومَة *кўп.* أَكَارِيم 1) олийжаноб қилмиш, ҳаракат; 2) саховат, карамлилик

– تَكْرِمَة обрўли одам ҳурмат юзасидан ўтқизиладиган юмшоқ ўриндиқ (*ёстиққа ўхшаш*); *эск.* ҳурмат қилиш, иззат-икром кўрсатиш

– تَكْرِيم 1) ҳурмат, эҳтиром; 2) шарафлаш; ~ا لَهُ кимнингдир шарафига

– تَكْرِيمِيّ (*к. нингдир, н. нингдир*) шарафига ташкил этилган (لِ); احْتِفَالٌ ~ لَهُ кимнингдир

шарафига ташкил этилган тантана

– كَرَّامٌ узум етиштирувчи, узумчи соҳибкор

– كَرِيمٌ = كُرَامٌ

– كُرَّامٌ ўта саховатли

– كَرَامَةٌ 1) шаън, эътибор, қадр-қиммат; 2) саховат, олийжаноблик; 3) *кўп.* اتٌ ـَ каромат, муъжиза; صَاحِبُ الْكَرَامَاتِ каромат кўрсатувчи, соҳиби каромат; ◊ حُبًّا وَ ~ ! жоним билан!, жон деб!; ~ لَكَ! сиз учун (*қиламан*)!

– كَرَمٌ[1] *шунингдек:* النَّفْسِ ~ саховат, олийжаноблик; الْأَخْلَاقِ ~ юксак, олийжаноб хулқ; الْ~ الْحَاتِمِيُّ ҳотамона саховатлилик, карамллик; الْمَحْتِدِ ~ аслзодалик; ا~ саховат қилиб, олийжаноблик билан

– كَرَمٌ[2] сахий, саховатли, бағри кенг; رَجُلٌ ~ саховатли инсон

– كَرْمٌ *кўп.* كُرُومٌ 1) ток новдаси; عَلَّةُ الْ~ узум узиш (йиғиш); 2) узумзор, токзор; боғ; زِرَاعَةُ الْكُرُومِ узумчилик; بِنْتُ الْ~ *маж.* май, вино (*сўзма-сўз:* ток қизи); 3) марварид *ёки* маржон шодаси; رَأَيْتُ فِي عُنُقِهَا ا~ حَسَنًا مِنْ لُؤْلُؤٍ унинг бўйнида чиройли бир шода марварид кўрдим

– كُرْمَانٌ ҳурмат, эҳтиром белгиси; ا~ لَكَ сенга ҳурматим юзасидан, сен учунгина

– كَرْمَةٌ[1] *кўп.* كُرُومٌ ток новдаси

– كَرْمَةٌ[2] тос суягининг думалоқ боши

– كُرْمَةٌ = كُرْمَانٌ ; ~ لَكَ = كُرْمَانًا لَكَ

– كَرُومٌ *алиф. б. қар.*

– كَرِيمٌ *кўп.* كُرَمَاءُ, كِرَامٌ 1) сахий, саховатли; олийжаноб; илтифотли, марҳаматли; الْقَارِئُ الْ~! ҳурматли китобхон!; ~ وَجْهٌ олийжаноб, гўзал юз; الْأَصْلِ ~ аслзода; النَّفْسِ ~ саховатли, олийжаноб; ~ حِصَانٌ зотли от; 2) қимматли, қимматбаҳо; الْأَحْجَارُ الْ~ةُ қимматбаҳо тошлар; الْمَعَادِنُ الْ~ةُ қимматбаҳо металлар, маъданлар; الْعَيْنِ ~ бир кўзли, кўзи битта, бир кўзи кўр; 3) *кўп.* мўл (*кирим, фойда ҳақида*); ҳосилдор (*ер ҳақида*)

– كَرِيمَةٌ[1] *кўп.* كَرَائِمُ *мн.* كَرِيمٌ *дан;* كَرَائِمُ السَّيِّدَاتِ олийжаноб хонимлар

– كَرِيمَةٌ[2] *кўп.* كَرَائِمُ 1) қиз (*ўғил эмас*); 2) кўз; ~ بِفَرْدٍ бир кўзли, кўзи битта; 3) (*к. учундир*) энг қимматли бўлган

– مُكَرَّمٌ ҳурматли, эътиборли

– مُكْرِمٌ *эск.* ҳурмат кўрсатувчи, иззат-икром кўсатувчи

– مُكَرَّمٌ мукаррам, кўп ҳурматли, катта эътиборли; مَكَّةُ الْ~ةُ Маккаи мукаррама

– مَكْرُمَةٌ *кўп.* مَكَارِمُ, ـَ اتٌ қадр, қадр-қиммат; кўрсатилган хизмат; мақтовга лойиқ аъмол

كُرْنُبٌ = كُرُنْبٌ

كَرَمْبُولَا карамболь (*бильярд ўйинида-шарни шар орқали уриш*)

كَرْمَشَ 1) буриштирмоқ, қат-қат қилмоқ, бурма қилмоқ; 2) ғижимламоқ (*мас, қоғозни*); تَكَرْمَشَ 1) буришмоқ, қат-қат бўлмоқ; 2) ғижимланмоқ

– كَرْمَشَةٌ *кўп.* كَرَامِيشُ буришиш, қат-қатлик, ажин

– مُكَرْمَشٌ буришган

كَرَمَلَّةٌ карамель (*қанд*)

كَرَمِلَّةٌ = كَرَامِلَّةٌ

كَرْمِلِيٌّ кармилий; ~ رَاهِبٌ кармилий роҳиб

كَرَانٌ уд (*музика асбоби*)

كُرُنْبٌ (*сол.* كُرْنُبٌ) *жам.* шолғомкарам, тукарам (*туси, мазаси шолғомга ўхшаган карам*)

– كُرُنْبَةٌ шолғомкарам боши; شَامِيَّةٌ ~ а) шамий шолғомкарам; б) рангли карам; مُبَطَّطٌ ~ бўйи паст карам навларидан бири

كَرَنْتِينَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ карантин

كَرْنَفَ қирқиб ташламоқ, бутамоқ (*мас., ўсимлик новдаларини*)

– كَرْنَافٌ *кўп.* كَرَانِيفُ 1) хурмо новдаларнинг остки қисми; 2) (*милтиқдаги*) қўндоқ

– كُرْنَافَةٌ[1] (*милтиқдаги*) қўндоқ

– كُرْنَافَةٌ[2] хурмо шохининг таги

– كَرْنَفَالٌ *кўп.* اتٌ ـَ карнавал

كَرَنْكٌ *кўп.* اتٌ ـَ *тех.* кривошип (*тўғри чизиқли ҳаракатни айланма ҳаракатга айлантирадиган механизмларнинг зет (z)-симон қисми*); тирсакли ричаг; عَمُودُ ~ тирсакли вал

كُرْنِيشٌ *кўп.* كَرَانِيشُ карниз; مُقَصٌّ ~ *архит.* фронтон (*бино, эшик, деразаларнинг учбурчак шаклидаги тепа қисми*)

I (كره) كَرُهَ (*у*) كَرَاهَةٌ нафратлантирадиган бўлмоқ; кароҳатли бўлмоқ; жирканти-радиган бўлмоқ; كَرِهَ (*а*) كُرْهٌ 1) аёвсизлик қилмоқ, бераҳм бўлмоқ; 2) севмаслик, нафратланмоқ; жирканмоқ; 3) (*бирор н. ни*) ўз иродасига қарши қилмоқ, бажармоқ; II كَرَّهَ жирканмоқ, нафрат қўзғатмоқ; IV أَكْرَهَ 1) (*бирор н. га*) мажбурламоқ, интилтирмоқ (عَلَى); 2) ёмон кўргазмоқ, нафратлантирмоқ; 3) ёмон кўрган ишни бажаришга мажбур қилмоқ; 4) қўрқитиш йўли билан (*н. нидир*) бажартирмоқ; V تَكَرَّهَ нафрат, жирканиш ҳис этмоқ; X اسْتَكْرَهَ 1)_ нафратли, жирканч деб ҳисобламоқ; нафратланмоқ; 2) (*бирор н. га*) мажбурламоқ (عَلَى)

– إِكْرَاهٌ мажбурлаш, куч ишлатиш; سَرِقَةٌ بِ~ бузиб кириб, куч ишлатиб қилинган ўғирлик; مِنْ غَيْرِ ~ мажбур қилмасдан, куч ишлатмай

– إِكْرَاهِيٌّ мажбурий

– تَكَرُّهٌ жирканиш, нафрат; антипатия; жирканиш, нафрат билан; ҳоҳламай, истар-истамас

– كَارِهٌ ҳоҳламовчи; (*бирор н. ни*) ўз истагига қарши равишда қилувчи

– كَرَاهِيَةٌ, كَرَاهَةٌ жирканиш, нафрат, нафраниш; عُنْصُرِيَّةٌ ~ ирқий нафрат

– كَرِهٌ ёмон, хунук, кароҳиятли; ~ وَجْهٌ хунук башара; ~ رَجُلٌ ёмон одам

– كَرِهٌ ёқимсиз; нафратлантирадиган, жиканчли

– كُرْهٌ нафрат, жирканиш; الْأَجَانِبِ ~ ксенофобия, чет элликларга нафрат билан қараш; النِّسَاءِ ~ хотин-қизлардан нафратланиш, жирканиш; مِنْهُ ~ عَلَى ўз ихтиёридан ташқари, ҳоҳламай; ا~ мажбуран, ғайриихтиёрий равишда; طَوْعًا أَوْ ا~ истар-истамас, ҳоҳлаб-ҳоҳламай; 2) қийинчилик, машаққат

– كُرُوهِيَّةٌ жирканиш; нафратланиш

– كَرِيهٌ ёқимсиз, жирканчли; нафратлантирувчи; الرَّائِحَةِ ~ ёқимсиз ҳидли, бадбўй; الطَّعْمِ ~ бемаза таъмли; الْمَنْظَرِ ~ кўриниши жирканчли, жирканч кўринадиган

– كَرِيهَةٌ *кўп.* كَرَائِهُ 1) ёмонлик, бахтсизлик, ёқимсизлик; 2) уруш, шиддатли уруш

– مُسْتَكْرَهٌ ёқимсиз, жирканч, нафратлантирувчи; тергаланадиган, қойиладиган; ўзига ярашмайдиган; қабул қилиб бўлмайдиган

– مُكْرَهٌ *эск.* ғайритабиий, зўрма-зўраки, ясама

– مَكْرَهَةٌ, مَكْرُهَةٌ *кўп.* مَكَارِهُ жирканчли, нафратлантирадиган нарса

– مَكْرُوهٌ 1. 1) ёмон, ёқимсиз; 2) *юр.-шар.* рад этиладиган, қабул қилинмайдиган; 2. 1) ёмонлик, ёмон иш, ёқимсизлик; 2) зулм, истибдод

– مَكْرُوهَةٌ бало, бахтсизлик, офат

I (كرو) كَرَا (*у*) كَرْوٌ 1) кавламоқ (*ерни*); ~ الْبِئْرَ 2) қудуқни дарахтлар билан ўрамоқ; 2) қудуқнинг атрофига тош термоқ; 3) ўйнамоқ; بِالْكُرَةِ ~ *ёки* الْكُرَةَ ~ тўп (копток) ўйнамоқ

– كُرَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) курра, шар; ~ نِصْفُ ярим шар; الْأَرْضِ ~ *ёки* الْ~ الْأَرْضِيَّةُ а) ер курраси, ер шари; б) глобус; الْبِلْيَرْدُو ~ бильярд шари; 2) сфера; الْ~ السَّمَاوِيَّةُ *ёки* الْكَوَاكِبِ ~ осмон сфераси; 3) тўп, копток; الْقَدَمِ ~ футбол; السَّلَّةِ ~ баскетбол; الْ~ الطَّائِرَةُ волейбол; الطَّاوِلَةِ ~ пинг-понг; الْمِضْرَبِ ~ теннис; الْإِسْكْوَاشِ ~ сквош-теннис; الْمَاءِ ~ *ёки* الْ~ الْمَائِيَّةُ сув полоси; الْيَدِ ~ гандбол, қўл тўпи

– كَرْوٌ 1) ковлаш; 2) ўйин

– كَرْوَانٌ *кўп.* كَرَاوِينُ, كِرْوَانٌ *зоол.* 1) *шунин-*

дек: الْغَيْط ~ ёки الْحَقْلِيُّ الْ~ узунбурун балиқчи, чонгулдоқ (*қуш*); أَفْلَتَ الْ~ مِنَ الْقَفَطَان *мтл.* айтилган сўз-отилган ўқ (қўлдан кетганни қайтариб бўлмайди); 2) қаравой (*қуш*); جَبَلِيٌّ ~ тоғ қаравойи (*қуш*); 3) тувалоқ, тўхтатувалоқ (*қуш*); ◊ ~ ابْنُ тун

– كَرْوَةٌ ижара ҳақи, ижара

– كُرَوِيٌّ 1) шарсимон. сферасимон, ку - рага ўхшаш; 2) дунё миқёсидаги, умумий бўлган; ~ صَارُوخٌ глобал ракета; 2) футболга оид; ~ عَرْضٌ (*телевиденией да*) футбол ўйинини олиб кўрсатиш

– كُرَوِيَّةٌ шарга ўхшашлик, шарсимонлик

– كُرَوِيٌّ = كُرَوِيٌّ

– كُرَيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ шарча; танача; كُرَيَّاتُ الدَّمِ الْحَمْرَاءُ қизил қон таначалари

كَرُوبٌ *қар.* كرب

كَرُوسَةٌ *қар.* كرس

كَرُوشَيْه тўқиш (*мас., пайпоқни*)

كَرُوكِي *кўп.* كَرُوكِيَّاتٌ хомаки, хомқолип, х - маки тарх, режа

كَرُومٌ *кимё.* хром

كُرُونَةٌ гулчамбар, гултож

كَرُوِيَا *бот.* ёввойи зира

(كرى) I كَرَى (*а*) كَرًى мудрамоқ; I كَرَى (*и*) كَرْيٌ 1) кавламоқ; النَّهْرَ ~ дарёни кавлаб чуқурлаштирмоқ; 2) *эск.* тез оқмоқ; III كَارَى ижарага, арендага бермоқ; IV أَكْرَى = III; V تَكَرَّى мудрамоқ; VI تَكَارَى = VIII; VIII اكْتَرَى ижарага олмоқ, арендага олмоқ; X اسْتَكْرَى ижара қилмоқ, ижарага олмоқ

– اكْتِرَاءٌ ижара, аренда

– إِكْرَاءٌ ижарага, арендага бериш

– كَرٍ *мн.* كَرِيَةٌ мудроқ, мудраётган

– كِرَاءٌ 1) ижара; 2) ижара ҳақи, аренда ҳақи

– كِرَاءٌ = كَرْوَةٌ

– كَرًى мудроқ, қуш уйқу

– كَرِيٌّ *кўп.* أَكْرِيَاءُ 1) ижарага олувчи (*мас. хонадонни*)

– كَرْيَانُ ухлаётган (*одам*)

– كَرِيَّةٌ *кўп.* كَرِيٌّ қумда ўсадиган дарахт номи

– مُكَارٍ *мн.* مُكَارِيَةٌ *кўп.* مُكَارُونَ 1. (*ҳўкиз, эшак к. лари*) ижарага берувчи; 2. (*ҳўкиз, эшак*) ҳайдовчи

– مُكْتَرٍ *мн.* مُكْتَرِيَةٌ ижарага, арендага олу - чи; ثَانٍ ~ субарендачи

– مُكْرًى ижарага, арендага олинган (б - рилган)

كَرْيَاسٌ *кўп.* كَرَايِسُ ҳожатхона, сув билан т - заланадиган ҳожатхона, ватерклозет

كَرِيْك *қар.* كرك

كَرِيْمَةٌ, كَرِيْمٌ *кўп.* اتٌ ـَ крем, бетёғи

I (كزّ) كَزَّ[1] (*а/у*) 1) қисмоқ, торайтирмоқ; ~ عَلَى شَفَتِهِ лабни тишламоқ; 2) (*тишларни*) ғижирлатмоқ (عَلَى الْأَسْنَانِ); 3) (*бирор н. дан*) нафратланмоқ (مِنْ); 4) *мажж.* қоқшол юқтириб олган бўлмоқ; كَزَّ[2] (*у/у*) كَزَازَةً қуримоқ, қуриб қолмоқ; қотмоқ, қотиб қолган бўлмоқ

– تَكَزُّزٌ *мед.* жаг мушакларининг тортишиб қолиши, спазмаси

– كَزٌّ 1) қуруқ, қуриб қолган, қотиб қолган; 2) қисилган, сиқилган; الْيَدَيْنِ ~ *маж.* қўли қаттиқ, қизғончиқ

– كُزَازٌ, كَزَازٌ 1) *мед.* қоқшол, тетанус; 2) совуқ уруш

– كَزَازَةٌ, كُزُوزَةٌ қотганлик, қуруқлик; الْيَدِ ~ *маж.* қизғончиқлик

– كَزَزٌ 1) қотганлик; 2) қизғончиқлик

كُزْبَرَةٌ кашнич (*ўсимлиги ва меваси*); ~ نَاعِمَةٌ янчилган, толқонланган кашнич; ~ الْبِئْرِ адиант (*ўсимлик*); ~ الثَّعْلَبِ тулки ка - нйчи (*атиргулсимонлар оиласига мансуб ўсимлик*); ~ الصَّخْرِ йўсиннинг бир тури; ~ الْحَبَشِيَّةِ сариқ бўтакўз

كَزَلَكٌ *кўп.* كَزَالِكُ кичкина пичоқ, қаламтарош

كَزَمَ (*у*) كَزْمٌ (*мас., ёнғоқни*) тиш билан чақиб, мағзини емоқ; كَزَمَ (а) كَزَمٌ 1) бурни калта бўлмоқ; калта бурунли бўлмоқ; 2) бармоқлари калта бўлмоқ, калта бармоқли бўлмоқ

– أَكْزَمُ *мн.* كُزْمٌ *кўп.* كُزْمٌ *эск.* бурни, қўли, бармоғи ғайритабиий калта, қисқа (*одам*)

I كَسَّ (а) كَسٌّ 1) тишлари қисқа бўлмоқ, калта тишли бўлмоқ; 2) оғзининг юқори қисми паст қисмидан қисқа бўлмоқ

– أَكَسُّ *мн.* كُسَّاءُ *кўп.* كُسٌّ 1) тишлари калта (*одам*); 2) юқори танглайи пастки танглайидан қисқа бўлган (*одам*)

كُسٌّ *кўп.* أَكْسَاسٌ аёлларнинг жинсий аъзоси

– كَسِيسٌ 1) хурмодан тайёрланган вино; 2) қуритилган гўшт

I كَسَأَ (а) كَسْءٌ изидан бормоқ, эргашмоқ, эргашиб бормоқ

I كَسَبَ (*и*) كَسْبٌ 1) қўлга киритмоқ, эгалламоқ, ишлаб топмоқ; لُقْمَةَ عَيْشِهِ ~ ёки ~ رِزْقَهُ ўз ризқини ишлаб топмоқ; إِنَّ كُلَّ نَفْسٍ تُجْزَى بِمَا كَسَبَتْ ҳақиқатдан ҳар бир киши ўз қилмишига яраша олади; 2) фойда олмоқ, топмоқ; 3) ютиб чиқмоқ (*мас., уйинда, жангда, судда ва ҳ. к.*); وَقْتًا ~ вақтдан ютмоқ; 4) (*бирор амални*) қилмоқ, бажармоқ; إِثْمًا ~ гуноҳ иш қилмоқ; 5) йиғмоқ, жамламоқ; II كَسَّبَ ютиш (*эгаллаш, қўлга киритиш*) и - кониятини бермоқ; IV أَكْسَبَ 1) қўлга киритиш имкониятини бермоқ; شَكْلًا шакл бермоқ; V تَكَسَّبَ ишлаб пул топмоқ, тирикчилик учун пул топмоқ (ب); VIII اكْتَسَبَ 1) эгалламоқ, қўлга киритмоқ; 2) ютмоқ, ютиб чиқмоқ; 3) (*бирор амални*) бажармоқ

– اكْتِسَابٌ 1) қўлга киритиш, топиш; 2) ютуқ; لِ ~ الْوَقْتِ вақтдан ютиш учун

– اكْتِسَابِيٌّ қўлга киритиладиган, олинад - ган; эришиладиган; ўз меҳнати билан топилган, пешона тери тўкиб қўлга киритилган

– كَاسِبٌ 1. 1) қўлга киритадиган, эгаллайдиган; 2) ютадиган, ютаётган (*мас., бирор соҳада*); 2. *кўп.* كَسَبَةٌ майда савдогар (*Ироқда*)

– كَاسِبَةٌ *кўп.* كَوَاسِبُ инсон ёки қушнинг тана аъзоси

– كَسْبٌ, كَسْبٌ 1) қўлга киритиш, эгаллаш; هَذَا ~ طَيِّبٌ бу яхши харид бўлади; 2) фойда; 3) ютуқ (*мас., уйинда*); 4) *шунингдек*; الْعَمَلِ ~ иш ҳақи; الْ~ الْحَرَامُ ҳаром пул, ҳаром фойда

– كَسْبٌ кунжара

– كَسْبَانُ 1) қўлга киритаётган; 2) (*ўйинда*) ютаётган

– كَسَبَانِيٌّ *кўп.* كَسَبَانِيَّةٌ кунжара сотувчи, ку - жарафуруш

– كُسْبَةٌ = كَسْبٌ; الْ~ عِنْدَ الْفُقَرَاءِ حَلَاوَةٌ *мтл.* камбағалга кунжара ҳам овқат

– كَسْبَةٌ касбдан топилган нарса

– كَسَّابٌ қўлга киритувчи, олувчи

– كَوَاسِبُ *кўп.* инсон танаси аъзолари

– مُكْتَسَبَاتٌ *кўп.* қўлга киритилган нарс - лар; الْعِلْمِ ~ илм-фан ютуқлари

– مَكْسَبٌ, مَكْسِبٌ *кўп.* مَكَاسِبُ 1) қўлга к - ритиш, қўлга киритилган, эгалланган нарса; مَكَاسِبُ الثَّوْرَةِ инқилоб ютуқлари (мевалари); 2) фойда, даромад, ютуқ; ўсиш; 3) *карт.* бир юришда олинган карта (лар), ютуқ карта (лар)

– مُكْسِبٌ фойда келтирадиган, фойдали; даромадли

– كَسْبَةٌ = مَكْسَبَةٌ

– مَكْسُوبٌ олинган, қўлга киритилган

كُزْبَرَةٌ = كُسْبَرَةٌ

كُسْتَاكٌ *кўп.* كَسَاتِيكُ соат занжири

كُسْتُبَانٌ *кўп.* كَسَاتِبِينُ ангишвона

كُسْتُلِيتَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ котлет

كَسْتَنَا *бот.* каштан

– كَسْتَنَائِيٌّ, كَسْتَنِيٌّ каштанга оид, каштан рангли

كَسْتِيرٌ ранда

I (كسح) كَسَحَ (*а*) كَسْحٌ 1) супуриб ташламоқ, супурмоқ; чиқармоқ, чиқариб ташламоқ; ~

مِنَ الْوُجُود ер юзидан супуриб ташламоқ; 2) тозаламоқ (*мас., қудуқни, ҳожатхонани*); كَسَحَ (*а*) كَسْحٌ оеғи мадорсиз бўлмоқ; р - хит касалига учраган бўлмоқ; чўлоқ, оқсоқ бўлмоқ; II كَسَّحَ чўлоқ, оқсоқ қилмоқ; мадорсиз оёқли қилмоқ; V تَكَسَّحَ мадорсиз оёқ эгаси бўлмоқ; чўлоқланмоқ, оқсамоқ; VII اِنْكَسَحَ 1) чиқариб ташланган, олиб ташлаган бўлмоқ; 2) ҳайдалган, қувилган бўлмоқ; кетмоқ; VIII اِكْتَسَحَ 1) супуриб ташламоқ; 2) сиқиб чиқармоқ (*мас., бозордан товарни*); 3) таламоқ, талон-тарож қилмоқ (*мас., бирор жойни, мамлакатни*); бўлиб ўтмоқ (*бўрон, ишташлашлар ҳақида*); 4) ювиб кетмоқ (*тўлқин билан*); 5) тарқалмоқ, (*сув*) босмоқ

– أَكْسَحُ *мн.* كُسْحَانٌ, كُسْحٌ *кўп.* كَسْحَاءُ 1. оёқлари мадорсиз бўлган; чўлоқ, оқсоқ; 2. чўлоқ, оқсоқ одам

– كَاسِحٌ супурувчи, тозаловчи; ~ الْأَلْغَام (*денгиздаги*) миналарни тозалайдиган кема; سَفِينَةُ الْجَلِيد (سَفِينَةٌ) музёрар (*кема*); سَفِينَةُ الْجَلِيدِ الذَّرِّيَّة атом музёрари (*кема*); سَفِينَةُ الثَّلْجِ عَنْ الطَّائِرَة музлаб қолишга қарши восита; ◊ كَثْرَةٌ ~ аксар (асосий) кўпчилик

– كُسَاحٌ 1) оёқ кучсизлиги, беморлиги; р - хит; 2) чўлоқлик, оқсоқлик

– كُسَاحَةٌ супуринди, чиринди

– كَسْحٌ 1) супуриш, тозалаш; супуриб ташлаш; ~ سَيَّارَةُ الْ кўча тозаловчи автомашина; 2) денгизни миналардан тозалаш; 3) оқсоқлик, чўлоқлик

– كَسْحَانُ дармонсиз, кучсиз оёқли; чўлоқ, оқсоқ

– كَسِيحٌ 1) кучсиз, дармонсиз, мадорсиз; 2) чўлоқ, оқсоқ

– مُكَسَّحٌ 1. чўлоқ, оқсоқ; 2. чўлоқ, оқсоқ одам

– مِكْسَحٌ, مِكْسَحَةٌ *кўп.* مَكَاسِحُ супурги

– مُكَسَّحَةٌ *кўп.* ـَاتٌ вагонетка (*кўмир конлари дагги кичик вагон-аравача*)

I كَسَدَ (*у*) كَسَادٌ 1) тинмоқ, туриб қолмоқ (*сув ҳақида*); 2) касод бўлмоқ, сотилмай туриб қолмоқ (*товар ҳақида*); 3) қизғин, чаққон бўлмаслик (*савдо ҳақида*); ~ تِ السُّوقُ бозори касод бўлмоқ; 4) қари қиз (бўроз) бўлиб туриб қолмоқ; IV أَكْسَدَ қизғин, чаққон бўлмаслик (*савдо ҳақида*); ◊ ~ الرَّجُلُ одамнинг савдоси касод бўлди

– كَاسِدٌ 1) касод бўлган, бозори касод (*товар ҳақида*); ~ الْبَضَائِع мол (товар) га талаб (харидор) нинг йўқлиги, касодлик

– كَسَادٌ *эск.* касод, сотилмай қолиш

– كَسِيدٌ бозор касод, ўтмайдиган (*молтовар ҳақида*)

I كَسَرَ (*и*) كَسْرٌ 1) синдирмоқ, чил-парчин қилмоқ; 2) синдирмоқ (*мас., қўлни*); 3) бузмоқ (*мас., эшикни*); 4) синдирмоқ (*мас., нурни*); 5) бузмоқ (*мас., шартномани*); 6) *ҳарб.* тор-мор келтирмоқ, мағлубиятга учратмоқ, шикаст етказмоқ; 7) тинчлантирмоқ, ўзига келтирмоқ; ~ مِنْ حِدَّتِهِ кимнингдир ғайратини, интилишини пасайтирмоқ; 8) тахламоқ, букламоқ; 9) *грам.* касра белгисини қўймоқ, ҳарфни касрали қилмоқ; 10) *шахм.* (*рақиб донасини*) уриб олмоқ; 11) *эск.* қочириб юбормоқ; ~ التَّاجِرَ савдогарни синдирмоқ; ~ خَاطِرَهُ хафа қилмоқ, кунгил қолдирмоқ, ҳафсалани пир қилмоқ; ~ رِيقَهُ тамадди қилиб олмоқ; ~ شَرَقَهُ кимнингдир шаънини булғамоқ, обрўсини туширмоқ; ~ شَوْكَتَهُ *кар.* الصَّمْتَ; ~ شَوْكَةً сукутни, жимликни бузмоқ; ~ الْعَطَشَ чанқоқни (ташналикни) босмоқ; ~ عَيْنَهُ кимнидир уялтирмоқ; ~ قَلْبَهُ кимнингдир кўнглини синдирмоқ; ~ نَفْسَهُ кимнингдир жаҳлини чиқармоқ; иззат нафсига тегмоқ; ~ عَنْ شَيْءٍ бирор нарсадан қайтармоқ; ~ تْ لَهُ عَيْنَهَا وَ قَالَتْ ... у (*мн.*) унга ер остидан қаради ва ... деди; ~ الطَّائِرُ جَنَاحَيْهِ қуш қуниш учун қанотларини ўз ичига олди; II كَسَّرَ 1) чил-чил қилиб синдирмоқ; 2) синдирмоқ (*нурни*); 3) алмаштирмоқ, майдаламоқ (*пулни*); 4) *грам.* (*сўзни*) синиқ кўпликка қўймоқ; ◊ ~ الْإِضْرَابَ ишташлашни ўтказдирмай қўймоқ; ишчилар сотқини (штрейкбрехер) бўлмоқ; III كَاسَرَ баҳони арзонлаштириш мақсадида савдолашмоқ; V تَكَسَّرَ 1) синмоқ, майдаланмоқ; 2) синдирилмоқ (*нур ҳақида*); 3) тўкилмоқ, узилиб тушмоқ (*соч ҳақида*); 4) нозик-ниҳол, қичиқдор бўлмоқ; 5) ноз-қарашма билан юрмоқ (*аёл ҳақида*); VII اِنْكَسَرَ 1) синдирилган бўлмоқ; чил-чил бўлмоқ; ~ التَّاجِرُ синмоқ, банкрот бўлмоқ; ~ الْعَطَشُ чанқоқ (ташналик) босилди; 2) синдирилмоқ (*нур ҳақида*); 3) пасаймоқ (*ҳарорат ҳақида*); тўхтамоқ (*шамол ҳақида*); тинчланмоқ, қолмоқ (*оғриқ ҳақида*); 4) (*н. дандир*) воз кечмоқ, (*н. нидир*) рад қилмоқ (عَنْ); 5) *ҳарб.* тор-мор этилмоқ, шикаст топмоқ

– إِكْسِيرٌ *алиф. б. қар.*

– اِنْكِسَارٌ 1) синиқ, парча, синган бўлак; 2) синдирилганлик, бўйсунганлик, мутеълик, ювошлик; ~ بِتَوَاضُعٍ وَ тавозе билан, бўйсунган ҳолда, мутеълик билан, ўзини пастга уриб; ~ الْقَلْبِ юракнинг эзилиши, умидсизликка тушиш; 4) синиш (*нур ҳақида*); 5) *ҳарб.* шикаст, тор-морлик

– تَكَاسِيرُ *кўп.* чақа-тангалар

– تَكَسُّرٌ 1) синиш, дарз кетиш; 2) синиқлик, дарз кетганлик; 3) синиш; ~ النُّورِ нурнинг синиши; 4) шалвираб қолганлик, бўшашганлик, тоб қочиш; 5) нозиклик, ноз-карашма

– تَكْسِيرٌ 1) синдириш, майдалаб ташлаш; ~ الْ جَمْعُ *грам.* синиқ кўплик; 2) синиш (*нур ҳақида*)

– كَاسِرٌ 1) синадиган; парчаланадиган; ~ الْأَمْوَاجِ (*денгиз қирғоқларидаги*) тўлқин тўсувчи қурилма; 2) *кўп.* كَوَاسِرُ ваҳший (*қушлар, ҳайвонлар ҳақида*); ~ الْعِظَامِ *зоол.* денгиз бургути; ◊ ~ الْإِضْرَابِ ишчилар ҳаракатига хиёнат қилувчи, штрейкбрехер

– كَاسُورٌ тош болта

– كَاسُورَةٌ синган идиш; синган идиш парчалари, бўлаклари

– كُسَارٌ синиқ парчалари, бўлаклари

– كُسَارَةٌ кичик парча, бўлак

– كَسَّارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ (*бирор н.* ни) ўтда қизитиш учун ишлатиладиган омбур, оташомбур; (*бирор н.* ни) майдалайдиган қурилма (машина)

– أَكْسَرُ 1) синиш, парчаланиш; ~ سَهْلُ الْ с - ниш осон, мўрт; ~ خَشَبُ الْ ёғоч парчалари, пайраха; 2) бузиб очиш; 3) бузиш (*мас., шартномани*); 4) *грамм.* ҳарфга касра "и" ҳаракатини қўйиш; ◊ ~ الْإِضْرَابِ штрейкбрехерлик қилиш

– كَسْرٌ[2] *кўп.* كُسُورٌ 1) синиқ, ёриқ, дарз; с - ниш; 2) *кўп.* كُسُورَاتٌ синиқ парча, бўлак; 3) *мат.* каср; ~ دَارِجٌ *ёки* ~ اِعْتِيَادِيٌّ оддий каср; ~ عُشْرِيٌّ دَائِرٌ *ёки* ~ أَعْشَارِيٌّ ўнли каср; ~ حَقِيقِيٌّ даврий ўнли каср; ~ غَيْرُ حَقِيقِيٍّ *ёки* ~ لَفْظِيٌّ нотўғри каср; ~ مُرَكَّبٌ мураккаб каср; ~ بَسْطُ (صُورَةُ) الْ суврат; ~ مَقَامُ (مَخْرَجُ) الْ махраж

– كَسْرٌ[3], كَسْرٌ *кўп.* أَكْسَارٌ 1) ён томон; (*у - нинг*) томонлари; 2) чодир пардаси

كَسْرٌ[4] 1) гўшт билан ўралган тана аъзоси; 2) гўшт билан ўралган суяк

– كَسْرَةٌ *кўп.* كَسَرَاتٌ 1) синдириш, парчалаш; 2) *ҳарб.* шикаст етказиш; 3) *грам.* касра

– كِسْرَةٌ *кўп.* كِسَرٌ парча, майда бўлка; синиқ парча

– كَسْرِيٌّ касрга оид, касрли

– كِسْرَى *кўп.* أَكَاسِرَةٌ кисро, кисров, хисрав (*қадимги Эрон шоҳларининг унвони*)

– كُسُورٌ *кўп.* (*кийим-кечак ва б. лардаги*) бурмалар; ~ ذَاتُ أَرْضٍ нотекис, қияли жой; 2) ортиқча (*н. пар*); ... ~ وَ ортиғи билан; ~ جُنَيْهٌ وَ бир фунтдан ортиқ

– كَسِيرٌ *кўп.* كَسَارَى 1) парчаланган, синган; 2) хафа бўлган, жаҳли чиққан; ~ الْبَالِ хафа; ~ الْخَاطِرِ ғамгин, дилгир; ~ الْقَلْبِ (الْفُؤَادِ) эзилган юракли, юраги эзилган

– كَسِّيرٌ 1) кассир; 2) касса

– مَكْسَرٌ *кўп.* مَكَاسِرُ синган ўрин, жой; ◊ طَبَّقَ

~ (صُلْبُ) الْ а) аъло сифатли; б) аслзода; لَيِّنُ الْ~ الْمَكَاسِرِ юмшоқ феълли, мулойим; هَشُّ الْ~ هَشّ қар.

– مُكَسِّرٌ синдирадиган, парчалайдиган; ~ لِذَرْعِ الْأَمْوَاجِ тўлқин тўсувчи; ◊ ~ الْإِضْرَابِ штрейкбрехер (*ишчилар ҳаракати хиёнаткори*)

– مُكَسَّرٌ синган, чилпарчин бўлган; ◊ جَمْعٌ ~ синиқ куплик

– مُكَسَّرَاتٌ *кўп.* ёнғоқ

– مِكْسَرَةٌ *кўп.* مَكَاسِرُ ёнғоқни оловга тутиб қиздирадиган қисқич, омбур

– مَكْسُورٌ 1) синган; синдирилган, парч - ланган; ~ فِي التِّجَارَةِ савдода синган, хонавайрон бўлган, банкрот бўлган; 2) енгилган, мағлуб бўлган; 3) ғамгин, хафа, асабий; ~ الْخَاطِرِ (الرُّوحِ) руҳи тушган, хотири паришон, ғамгин; ~ الْقَلْبِ юрак-бағри эзилган, юраги пора-пора бўлган; 4) *грам.* касраланган

– مُنْكَسِرٌ 1) синиқ, синган; ~ خَطٌّ синиқ чизиқ; 2) ғариб, бечора; ~ الْخَاطِرِ (الْبَالِ) ғамгин, хафа

كَسْرُولَةٌ кастрюл (*идиш*)

I كَسَعَ (*а*) كَسْعٌ 1) (*к. нидир орқасига қўли билан*) урмоқ, (*оёқ билан*) тепмоқ; 2) ҳайдамоқ; ҳайдаб юбормоқ; 3) қўшимча (суффикс) қўшмоқ; 4) *эск.* (*туя ва бошқа ҳайвонлар*) думини қисмоқ; VIII اِكْتَسَعَ 1) *эск.* ўзини думи билан урмоқ; 2) ~ بِذَنَبِهِ думини чотига қисмоқ (*от ҳақида*)

– كَاسِعَةٌ *кўп.* كَوَاسِعُ *грам.* қўшимча, суффикс

– كُسَعُ Ямандаги маҳалла номи

– كُسْعَةٌ эшаклар

– كُسَعِيٌّ Куса (*қар.* كُسَعُ) маҳалласида яшовчи киши; ~ نَدَامَةٌ қаттиқ афсусланиш

I (كسف) كَسَفَ[1] (*и*) كَسْفٌ 1) бекитмоқ, тўсмоқ, қоронғилатмоқ; 2) дарров, ўз ўрнида жавоб (зарба) бермоқ; уялтирмоқ; ноқулай аҳволга солмоқ, хижолат қилмоқ; كَسَفَ[2] (*и*) كُسُوفٌ 1) тутилмоқ (*Қуёш ҳақида*); 2) қовоғи солиқ, ғамгин бўлмоқ; 3) уялмоқ, хижолат тортмоқ; كَسَفَ[3] (и) كَسْفٌ 1) кесмоқ, қирқмоқ; ~ أَمَلُهُ унинг умиди пучга чиқди; ~ تْ حَالُهُ унинг аҳволи ёмонлашди; II كَسَّفَ қирқмоқ, бўлмоқ, ажратмоқ; VII اِنْكَسَفَ 1) тутилмоқ; 2) уялган, хижолат тортган бўлмоқ, ўзини ноқулай сезмоқ; зарба емоқ

– اِنْكِسَافٌ *астр.* тутилиш; ~ الشَّمْسِ Қуёш тутилиши; ~ الْكَوَاكِبِ юлдузлар тутилиши

– كَاسِفٌ 1) тутувчи; 2) хафа, ғамгин; ~ الْبَالِ аҳволи ёмон; ~ الْوَجْهِ қовоғи солиқ, ҳўмрайган; ~ رَجُلٌ хафа одам, ғам-ташвишли одам

– كَسْفٌ ҳўмрайиш, қовоқ солиш

– كَسْفَةٌ *кўп.* كَسَفَاتٌ дарров, ўрнида бери - ган жавоб, зарба

– كِسْفَةٌ *кўп.* كِسَفٌ, كِسْفٌ парча, синиқ

– كُسُوفٌ 1) уят, хижолатчилик; *астр.* т - тилиш; ~ الشَّمْسِ Қуёш тутилиши; ~ جُزْئِيٌّ қисман тутилиш; ~ كُلِّيٌّ ёки ~ التَّامُّ الْ тўла тутилиш; ~ الْحَلَقِيُّ الْ ҳалқасимон тутилиш

– كَسِيفٌ ғамгин; ~ الْبَالِ ғамгин, хафа, қовоғи солиқ

– مَكْسُوفٌ, مُنْكَسِفٌ 1) қоронғилаштирилган, тўсилган; 2) уялтирилган, ноқулай аҳволга солиб қўйилган (*мас., жавоб билан*)

كَسْكَسَ 1) янчмоқ, туймоқ, майдаламоқ; 2) тисарилмоқ, жилмоқ, орқага сурилмоқ; (*бошқага*) йўл бермоқ; كَسْكِسْ! орқага сурил!; *фон.* II шахс *мн.* жинс бирликдаги олмошга س товушини қўшиш (*мас.,* أَلْزَمْتُكِ *ўрнига* أَلْزَمْتُكِسْ); 4) кускус тайёрламоқ (*Марокашда*)

– كَسْكَاسٌ *кўп.* كَسَاكِسُ (*гўштли қозонча устига ўрнатиладиган, сув буғида кускус тайёрлашда ишлатиладиган остида тешиги бор*) қозонча

– كُسْكُسٌ, كُسْكُسُو, كُسْكُسِيٌّ кускус (*М - рокашда хамирдан тайёрланадиган овқат номи*)

– كَسْكَسَةٌ[1] 1) майдалаш, туйиш; 2) чек - ниш, орқага қилинган ҳаракат

– كَسْكَسَةٌ[2] *II шахс бирлик мн. бирикма олмошига "с" товушини қўшиб талаффуз қилиш (мас.* بِكَ→بِكَسْ; أَكْرَمْتُكَ→أَكْرَمْتُكَسْ *тамим қабиласи шеваси*)

I كَسَلَ (*а*) كَسَلٌ 1) ялқов (дангаса) бўлмоқ; бекорчи бўлмоқ; ҳеч нарса қилмай юрмоқ; 2) *мед.* сўлиган, сўлиб қолган бўлмоқ (*ичаклар ҳақида*); II كَسَّلَ ялқов (дангаса) бўлишга йўл қўймоқ; бекорчи қилмоқ; IV أَكْسَلَ ялқов (дангаса) қилмоқ; VI تَكَاسَلَ 1) ялқовлик (дангасалик) қилмоқ; ғайратсиз бўлмоқ; 2) *мед.* сўлиғаи, сўлиб қолган бўлмоқ (*ичаклар ҳақида*)

– تَكَاسُلٌ ялқовлик, дангасалик, ғайратсизлик; ~ الْمُصْرَانِ *мед.* ичакларнинг сўлиганлиги, бўшашганлиги

– كَسَلٌ 1) ялқовлик; ғайратсизлик; ~ الْمُصْرَانِ *мед.* ичакларнинг сўлиганлиги; 2) зерикиш

– كَسِلٌ ялқов, дангаса, ғайратсиз

– كَسْلَانُ *мн.* كَسْلَى *кўп.* كُسَالَى, كَسَالَى = كَسِلٌ

– كَسُولٌ 1. жуда ялқов, жуда дангаса; 2. 1) ялқов; 2) *зоол.* ялқов (*Жанубий Америкада дарахтларда ўрмалаб, барглар билан овқатланадиган, ерда юришга мослашмаган сут эмизувчи ҳайвон*)

– مُتَكَاسِلٌ дангасалиги тутган

– مِكْسَالٌ ялқов, дангаса

– مَكْسَلَةٌ *кўп.* مَكَاسِلُ ялқовлик (дангасалик) сабаби

I كَسَمَ[1] (*и*) كَسْمٌ (*к. гадир*) ишлаб топмоқ (عَلَى); ~ عَلَى عِيَالِهِ оилага ишлаб топмоқ, оилани ишлаб тебратмоқ; كَسَمَ[2] (и) كَسْمٌ қуруқ (қотган) нарсани қўл билан майдаламоқ, увамоқ, уваламоқ; II كَسَّمَ 1) чиройли шакл бермоқ, ҳусн бермоқ; 2) чиройли ва ёпишиб турмоқ (*кийим ҳақида*)

– كَسْمٌ[1] 1) чиройли шакл, чиройли қадбаст, чиройли кўриниш; 2) мода; фасон

– كَسْمٌ[2] қуруқ нарсани майдалашда қўлда қолган юқи

– مُكَسَّمٌ 1) яхши қилинган; 2) ёқимли, ч - ройли шаклга эга бўлган, кўриниши чиройли бўлган

I (كسو) كَسَا (*у*) كَسْوٌ 1) кийинмоқ, кийим билан тўсмоқ, ёпмоқ; 2) изоляция билан ўрамоқ (*мас., симни*); 3) ёпмоқ; ~ بِالْحِجَارَةِ тош билан ёпмоқ (*мас., деворни*); كَسِيَ (*а*) كَسًا кийинган бўлмоқ; кийинмоқ; II كَسَّى 1) (*н. биландир*) кийинтирмоқ (ب *ёки туш к.*); 2) панель қопламоқ (*деворларга-*الْحِيْطَانَ); الْحَائِطَ بِالرُّخَامِ ~ деворга мармар қопламоқ; IV أَكْسَى кийинтирмоқ; V تَكَسَّى (*н. нидир*) киймоқ (ب); VIII اِكْتَسَى кийинмоқ, нима биландир устини ёпмоқ, ўз устига ниманидир ташламоқ; وَجْهُهُ حُزْنًا ~ унинг юзини ғам (алам) ифодаси қоплади; ~ خُطُورَةً بَالِغَةً катта виқор эгаси бўлмоқ, виқорли бўлмоқ

– تَكْسِيَةٌ 1) кийиниш; 2) қоплама қилиш; қоплама (*мас., девор, қирғоқ ва б. лардаги*)

– كَاسٍ *мн.* كَاسِيَةٌ кийинган

– كِسَاءٌ *кўп.* أَكْسِيَةٌ куйлак, кийим; ~ جِلْدِ الشَّاةِ пўстин

– الْكِسَائِيُّ Ал-Кисоий (*куфалик филолог олим*)

– كُسْوَةٌ, كِسْوَةٌ *кўп.* كِسًى, كِسَاءٌ куйлак, ки - им; ~ رَسْمِيَّةٌ расмий кийим, маросим кийими; ~ الْكَعْبَةِ кисватул-Каъба (*Каъба устига ёпилган мато*)

– مَكْسُوٌّ 1) (*бирор н.* билан) ёпилган, (*н. нидир*) кийдирилган (ب); 2) изоляцияланган (*сим ҳақида*)

– مَكْسِيٌّ кийинган, кийинтирилган

I (كشّ) كَشَّ[1] (*а/и*) كَشٌّ 1) ҳайдамоқ, қувмоқ; *шахм.* шоҳ эълон қилмоқ; ~ الْحَمَامَ каптарларни учирмоқ (ҳайдамоқ); كَشِّ! а) киш!; б) *шахм.* шоҳ; كَشَّ الشَّاهَ! шоҳга киш!; كَشَّ مَاتَ الشَّاهُ! киш ва шоҳ мот бўлди!; 2) қисқармоқ, тортишишмоқ; ғижимланмоқ; киришиб кетмоқ (*мато ҳақида*); 3) ортга чекинмоқ;

كَشَّ² (*а/и*) كَشِيشٌ 1) вишилламоқ (*илон ҳақида*); 2) ~ تِ الْبَقَرَةُ сигир маъради

– كَشٌّ *шахм.* шоҳ эълон қилиш; الْـ~ بِالْفَرَسِ от билан шоҳ бериш; الْـ~ بِالْكَشْفِ очиқ шоҳ бериш; الْـ~ الْمُزْدَوِجُ икки ёқлама шоҳ бериш

– كَشَّاشٌ: الْحَمَامِ ~ каптархона

– كَشَّةٌ дўконча (*савдода*); بَيْعُ الْـ~ кўчма савдо

– كُشَّةٌ *кўп.* كُشَشٌ зулф, гажак

– كَشِيشٌ шаробнинг хумдаги қайнаган овози

– مَكَشَّةٌ *кўп.* مَكَاشُّ, ـَاتٌ пашша ҳайдайдиган елпиғич

– مَكْشُوشٌ *шахм.* шоҳ берилиб турган (*шоҳ ҳақида*)

I **كَشَأَ** (а) كَشْءٌ 1) қовурмоқ, қовуриб пиширмоқ; اللَّحْمَ ~ гўшт қовурдоқ қилмоқ; 2) (*н.нидир*) олдинги тишлар билан чайнаб емоқ; كَشِئَ (а) كَشْءٌ қоринни овқат билан тўлғазмоқ

كَشَائِينُ, كُشْتُبَانَةٌ, كُشْتُبَانٌ *кўп.* كُشْتُبَانٌ анги - шона; زَهْرُ الْـ~ *бот.* ангишвона гул

I **كَشَحَ** (*а*) كَشْحٌ 1) тарқатмоқ, ҳайдамоқ; қувиб юбормоқ; 2) (*к. гадир*) нафрат билан қарамоқ, (*к. гадир*) ёвлик, душманлик билан қарамоқ; (لِ) الْقَوْمَ ~ одамларни тарқатиб (ҳайдаб) юбормоқ; III كَاشَحَ ёвлик (душманлик, нафрат) билан қарамоқ; VII اِنْكَشَحَ ҳайдалган (қувилган, тарқатилган) бўлмоқ; тарқалиб кетмоқ (*булут ва ш. к. лар ҳақида*); узоқлашмоқ

– كَاشِحٌ ёвлик (душманлик) билан қарайдиган; ёвуз, кекчи, кек сақлайдиган

– كَشَاحٌ ҳайвоннинг биқинига қуйдириб қўйиладиган белги

– كُشَاحَةٌ яширин душманлик, кек, нафрат

– كَشْحٌ *кўп.* كُشُوحٌ биқин; ён; طَوَى ~ـَهُ عَنْ ... у ...дан ажралиб кетди, унинг йўлидан юрмайдиган бўлди; نَوَى ~ـَهُ عَنْ... у ...дан юз ўгирди; ... طَوَى ~ـَهُ عَلَى бирор нарсани бекитмоқ, яширмоқ; وَلَّاهُ ~ـَهُ у унга орқасини ўгирди; *куч м.* у ундан алоқани узди

– كَشَحٌ *мед.* биқинда ҳосил бўладиган к - саллик, зотилжам, плеврит

I **كَشَدَ** (и) كَشْدٌ 1) (*н.нидир*) тиш билан узмоқ, синдирмоқ; 2) (*ҳайвонни*) уч бармоқ, билан соғмоқ

I **كَشَرَ** (*и*) كَشْرٌ (*тишларни*) кўрсатмоқ, кўрсатиб тиржаймоқ (عَنْ); عَنْ أَنْيَابِهِ ~ тиш кўрсатиб тиржаймоқ, ирилламоқ; II كَشَّرَ 1) кўрсатмоқ; عَنْ أَنْيَابِهِ ~ тиш кўрсатиб тиржаймоқ, ирилламоқ; 2) қовоқ солмоқ, ғазаб билан қарамоқ; (*н. дандир*) норозилигини билдирмоқ (عَلَى); فِي وَجْهِهِ ~ кимгадир ғазаб билан қарамоқ; III كَاشَرَ (*к. гадир*) жилмаймоқ

– كَشَارَةٌ бадқовоқлик; одамовилик, да - дузлик, писмиқлик

– كَشْرَةٌ 1) иржайиш, тишининг оқини кўрсатиш; 2) афтни, башарани буриштириш

– كُشَرِيٌّ кушарий (*гуруч ва ясмиқдан та - ёрланадиган овқат*)

– مُكَاشِرٌ жилмаяётган, жилмайиб турган; ◊ ~ جَارٌ яқин қўшни

– مُكَشِّرٌ бадқовоқ, ғамгин

I **كَشَطَ** (*и*) كَشْطٌ 1) (*қаймоқни*) олмоқ; 2) (*бирор н. билан*) сидириб олмоқ (ب); الْجِلْدَ ~ терини сидирмоқ, ишқаламоқ; 3) (*ёзилган н. ни*) ўчирмоқ; الْخُلَّ عَنْ ظَهْرِ الْفَرَسِ ~ отнинг устидан ёпиғини олмоқ; الْبَعِيرَ ~ туянинг терисини шилмоқ; VII اِنْكَشَطَ 1) (*қаймоқ*) олинган бўлмоқ; 2) сидирилган, шилинган; бўлмоқ; 3) ўчирилган, тозаланган бўлмоқ

– كَاشِطَةٌ *кўп.* كَوَاشِطُ қирғич; ўчирғич

– كَشْطٌ қириш; ўчириш (*ёзилган н. ни*)

– مِكْشَطَةٌ *кўп.* қирадиган пичоқ, қирғич

I **كَشَعَ** (*а*) كَشْعٌ 1) кетмоқ, узоқлашмоқ; 2) безовта бўлмоқ, хотиржам бўлмай қолмоқ, хавотирланмоқ

I **كَشَفَ** (*и*) كَشْفٌ 1) очмоқ, кашф қилмоқ; очмоқ (*мас., ёпинчиқни*); صَدْرَهُ ~ кўксини (кўкрагини) очмоқ; لَهُ قَلْبَهُ ~ кимгадир юрагини очмоқ (*ёрмоқ*); عَنْ أَوْرَاقِهِ ~ *куч. м.* асл мақсадини (*ниятини*) очмоқ; الْبَحْثَ ~ *ёки* الْحَظَّ ~ *ёки* الطَّالِعَ ~ фол очмоқ, ром кўрмоқ; олдиндан айтиб бермоқ, башорат қилмоқ; حَالَهُ ~ кимнидир фош қилмоқ; كُرْبَتَهَا ~ у унинг (*мн.*) хафалигини (ғамини) ёзди; ~ الْقِنَاعَ *куч. м.* (*к. нингдир*) ҳақиқий башар - сини очиб ташламоқ (عَنْ); الْقِنَاعَ عَنْ وَجْهِهِ ~ الْحَقِيقِيَّ а) ўзининг ҳақиқий башарасини кўрсатмоқ; ўзини фош қилмоқ; б) кимнидир фош қилмоқ; 2) (*н. нидир*) топмоқ (عَنْ); 3) *мажз.* (*бирор н.* дан) хабардор бўлмоқ (عَنْ); 4) (*к. нидир*) текширувдан ўтказмоқ (*доктор ҳақида*-عَلَى); III كَاشَفَ (*к. гадир н. ҳақдадир*) ёрилмоқ, очилмоқ (ب), (*к. гадир н. нидир*) айтмоқ, гапириб бермоқ (ب); (*к. гадир н. нингдир*) хабарини бермоқ (ب); بِالْبَغْضَاءِ ~ ғазабланмоқ, нафрат билдирмоқ; بِالْعَدَاوَةِ ~ душманлигини кўрсатмоқ, душманлик қилмоқ; V تَكَشَّفَ 1) очиқ бўлмоқ; очилмоқ, билинмоқ; йиртилмоқ, фош бўлмоқ; 2) (*н. дандир*) четлатилган бўлмоқ (عَنْ); 3) (*н. биландир*) тугамоқ (عَنْ); тамом бўлмоқ; 4) (*қаердандир*) кетмоқ (عَنْ); الْبَرْقُ ~ чақмоқ осмонни тўла ёритиб юборди, осмон чақмоқ билан тўлди; VI تَكَاشَفَ биргалашиб ошкор қилмоқ, биргалашиб изҳор қилмоқ; VII اِنْكَشَفَ *эск.* очилган бўлмоқ, кашф қилинган бўлмоқ; عَنْهُ الضُّرُّ ~ мўҳтожлик (зарар кўриш) уни тарк этди; VIII اِكْتَشَفَ 1) очилмоқ, кўринмоқ, топилмоқ, билинмоқ; 2) топмоқ, очмоқ; топиб олмоқ; текширмоқ, тадқиқ қилмоқ; X اِسْتَكْشَفَ 1) очмоқ, кашф қилмоқ, кашфиёт қилмоқ; топмоқ; аниқламоқ, тадқиқ қилмоқ; 2) *ҳарб.* разведка қилмоқ, рекогностика қилмоқ

– اِسْتِكْشَافٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) топиш, билиш; 2) *ҳарб.* разведка, рекогностировка; جَوِّيٌّ ~ ҳаво разведкаси

– اِسْتِكْشَافِيٌّ разведкага, рекогностировкага оид

– اِكْتِشَافٌ *кўп.* ـَاتٌ кашфиёт; текшириш, тадқиқот

– اِكْتِشَافِيٌّ тадқиқий, текширишга оид

– أَكْشَفُ *мн.* كَشْفَاءُ *кўп.* كُشْفَانٌ 1) очиқ; 2) қалқонсиз, қалқони йўқ; беҳимоя, ҳимоясиз

– اِنْكِشَافٌ очилиш, топилиш, билиниш

– كَاشِفٌ¹ 1) кашф қилувчи; топувчи; ~ الْأَلْغَامِ мина изланадиган асбоб; 2) ша - фоф; 3) ҳавода из қолдирадиган (*снаряд, ўқ ҳақида*); 4) *эск.* тузатувчи, қутқарувчи

– كَاشِفٌ² *кўп.* كُشَّافٌ *тар.* туман ҳокими

– كَاشِفٌ³ *кўп.* كَوَاشِفُ 1) *кимё.* реактив, ре - гент; 2) *радио.* детектор; بِلُّورِيٌّ ~ биллурий (кресталли) детектор; 3) перископ (*пана жойдан туриб кузатишга мосланган дурбинсимон оптик асбоб*)

– كَاشِفَةٌ¹ كَاشِفٌ²

– كَاشِفَةٌ² қутилиш, қутилиб қолиш, омон қолиш; أَزِفَتِ الْآزِفَةُ لَيْسَ لَهَا ~ *қур.* шундай офат келдики, ундан омонлик (қутулиш) йўқ

– كَشَافٌ очиқ фазо, кенглик

– كَشَّافٌ 1. кашшоф, очувчи; топувчи; النُّورُ الْـ~ *ёки* الْمِصْبَاحُ الْـ~ прожектор; الْكَهْرَبَائِيُّ الْـ~ *ёки* الْكَهْرَبَائِيَّةُ الْـ~ электроскоп; 2. *кўп.* كَشَّافَةٌ 1) изқувар, из топувчи, разведкачи; бойскаут (*болалар ташкилоти аъзоси-чет эллар - да*); пионер; الْفِتْيَانُ الْـ~ *ёки* الشُّبَّانُ الْـ~ бой - скаутлар; пионерлар; 2) *шунингдек:* جُمْرُكِيٌّ ~ *ёки* الْجُمْرُكِ ~ божхона назоратчиси

– كَشَّافَةٌ тадқикотчи, олим

– كَشَافَةٌ разведка қилиш

– كَشْفٌ¹ 1) кашф қилиш, кашфиёт, очиш, топиш; أَهْلُ الْـ~ башоратчилар, олдиндан айтиб берувчилар, фолбинлар, ромчилар; 2) олиш, очиш; الْحِجَابِ ~ ҳижобни, ёпинчиқни олиш, очиш; 3) кўриш, текшириш, тадқиқ қилиш, кўрик; طِبِّيٌّ ~ тиббий кўрик; 4) ваҳий;

الْبَاطِنُ ~ ички, ботиний кўриш (*суфийла - да*)

– كَشْفٌ² *кўп.* كُشُوفٌ 1) рўйхат; كُشُوفٌ انْتِخَابِيَّةٌ сайловчилар рўйхати; 2) (*бирор н. нинг*) саноғи, рўйхати; ведомость; фактура; الْحِسَابِ ~ ҳисоб-китоб, счёт; الْمَاهِيَّاتِ ~ тўлов ведомости, мояна бериш варақаси; الْجَرْدِ ~ инвентарлар рўйхати; الْمَوْجُودَاتِ وَ ~ الْمَطْلُوبَاتِ *мол.* банк ҳисоботи; 3) маълумот, ҳисобот

– كَشَفٌ бошнинг пешонада соч камаяд - ган қисми

– كَشْفِيٌّ тадқиқотга, текширишга оид, тадқиқий; بَعْثَةٌ ~ةٌ қидирувчилар гуруҳи

– كَشِيفٌ 1) очиқ; 2) топилган

– مُكْتَشِفٌ 1. очувчи, кашф қилувчи; 2. тадқиқотчи

– مُكْتَشَفَاتٌ *кўп.* кашфиётлар, ихтиролар

– مِكْشَافٌ *шунингдек* كَهْرَبَائِيٌّ ~ электр - скоп

– مَكْشُوفٌ 1) очиқ, очилган; عَلَى الْ~ очиқчасига; اشْتَرَى عَلَى الْ~ пул курси *ёки* товарлар баҳосидаги фарқлардан фойда олиш мақсадида сотиб олиш (*биржада*); بَاعَ الأَسْهُمَ عَلَى الْ~ баҳонинг пастлашувидан фойдаланиб акция сотмоқ; 2) яланғоч; 3) الرَّأْسِ ~ бошяланг, боши очиқ; 4) ёпилмаган, очиқ; أَوْضَةٌ ~ةٌ томсиз, томи ёпилмаган, тепаси очиқ хона; ◊ مَدِينَةٌ ~ةٌ очиқ шаҳар

كَشْكٌ арпанинг суви, арпадан олинган сув

– كُشْكٌ *кўп.* أَكْشَاكٌ, ~اتٌ 1) дўконча, к - оск, павильон; الْجَرَائِدِ (الصُّحُفِ) ~ газета дўкони, киоски; 2) айвонча; 3) будка, кабинка; الإِشَارَاتِ ~ *т.-й.* сигнал будкаси; التِّلِيفُونِ ~ телефон будкаси; الْمُوسِيقَى ~ оркестр ўрни (эстрадаси)

– كَشْكٌ кишк (*буғдой уни ва қатиқдан тайёрланган овқат номи*); الْمَاءِ (الْمَاسِ) ~ салсабил (*кўпйиллик сабзавот ўсимлиги*)

كُشْكَارٌ *сол.* (خُشْكَارٌ) 1) йирик қилиб то - тилган ун; 2) қора нон

كَشْكَشَ 1) қочмоқ; 2) шитирламоқ, шилдирамоқ (*илон ҳақида*); 3) қат-қат қилмоқ, плиссе қилмоқ; 4) *фон.* II шахс муаннас бирлик қўшилган олмошдаги ك ўрнида ش талаффуз қилмоқ (*мас.,* أَبْتُكِ, *ифодасида*)

– كَشْكَشَةٌ 1) қатқатлик; 2) II шахс муаннас бирлик қўшилган олмошдаги ك ўрнига ش талаффуз қилиш; (*мас.* أَكْرَمْتُكِ ўрнига أَكْرَمْتُشِ; عَلَيْكِ ўрнига عَلَيْشِ)

كَشْكُولٌ *кўп.* كَشَاكِيلُ 1) кашкул (*гадонинг идиши*); 2) қирқиб олинган нарсалар альбоми; 3) блокнот, дафтарча

I كَشَمَ (*у*) كَشْمٌ қирқиб, кесиб ташламоқ, ампутация қилмоқ; كَشِمَ (а) كَشَمٌ жисмоний айб билан туғилмоқ, туғма нуқсонли бўлмоқ

– كَاشِمٌ *бот.* ёввойи укроп, шивит

كِشْمِشٌ кишмиш

كَشْمِيرٌ кашмир (*матО*); شَالُ ~ кашмирий шолрўмол

كُشْنَى, كَشْنِيٌّ *бот.* ёввойи ясмиқ

كَاشِي рангли ғишт

– كُشْيَةٌ *кўп.* كُشًى эчкиэмарнинг қорнида ҳосил бўладиган ёғ

كَصِيصَةٌ *кўп.* كَصَائِصُ овчилар кийик овлада ишлатадиган арқон (чилвир)

I كَظَّ (*а/у*) كَظٌّ, كَظَاظَةٌ 1) ошириб-тошириб тўлдирмоқ; 2) тўйинтирмоқ; الطَّعَامُ فُلَانًا ~ фалоний овқатни *кўп.* еганидан нафас ололмай қолди; III كَاظَّ (*к.билан дир*) қаттиқ жанг қилмоқ; VI تَكَاظَّ 1) жангда бир-бирларини қийин вазиятга солишмоқ; 2) бир-бирларига ҳаддан зиёд душманлик қилмоқ; VIII اكْتَظَّ 1) (*бирор н. билан*) ошиб-тошиб тўлган бўлмоқ (ب); 2) (*бирор н. билан*) тўйинган бўлмоқ (ب); بِطْنُهُ بِالطَّعَامِ ~ тиқилиб қолгунча овқат емоқ, ҳаддан ортиқ тўйиб емоқ

– كَظَّةٌ 1) тўлиб-тошиш; 2) ортиқча тўйиниш

– كَظِيظٌ 1) тўлиб-тошган; 2) ортиқча тўйинган

– مُكْتَظٌّ тўлиб-тошиб кетган

كُظْرٌ *анат.* буйракнинг ёғли қобиғи

– كُظْرِيٌّ буйрак устига оид; الْغُدَّةُ الْ~ةُ бу - ракусти безн

كَظْكَظَ ичи сувга тўлганида кенга - иб чўзилмоқ (*меш ҳақида*); تَكَظْكَظَ: فُلَانٌ يَتَكَظْكَظُ عِنْدَ الأَكْلِ -фалоний кўп овқат еган - дан вақти-вақти билан гавдасини кўтариб-кўтариб қўяётир

I كَظَمَ (*и*) كَظْمٌ, كُظُومٌ 1) тўхтатмоқ, босмоқ (*мас., ғазабни, йиғини ҳ. к.*); خَجَلَهُ ~ ўз хижолатчилигини босмоқ; 2) тўхтамоқ, жим бўлмоқ; الْبَعِيرُ وَكَفَّ عَنِ الاجْتِرَارِ ~ туя ковуш қайтаришдан ўзини тўхтатиб қолди; 3) *эск.* ёпмоқ (*эшикни*)

– كَاظِمٌ 1) *эск.* ғазабини боса олувчи; 2) *ат. от, мз.* Козим

– كَاظِمَةٌ *кўп.* كَوَاظِمُ = كَظِيمَةٌ

– كَظَامَةٌ *кўп.* كَظَائِمُ 1) ер ости сув йўли; 2) орасида сув йўли бор бўлган икки қудуқ

– كَظْمٌ *кўп.* أَكْظَامٌ, كِظَامٌ нафас чиқадиган йўл, бўғиз; أَخَذَ بِ ~ هِ к.нидир ғам-ташвишга қўймоқ

– كَظِيمٌ 1) ғазабни тўла тўхтатиш; 2) эшика ўрнатилган қулф; 3) *эск.* ғам-аламдан эзилган (адо бўлган)

– كَظِيمَةٌ *кўп.* كَظَائِمُ термос

– مَكْظُومٌ *эск.* хафа бўлган, ранжиган, ғамга ботган

(كظو) I كَظَا (у) كَظْوٌ кучаймоқ, кўпаймоқ; لَحْمُهُ ~ у семириб кетди

I كَعَّ (*а/и.*) كَعٌّ, كُعُوعٌ 1) қўрқоқ (шижоатсиз) бўлмоқ; 2) қусмоқ, қайт қилмоқ; отиб чиқармоқ

– كَاعٌّ заиф ва қўрқоқ

I كَعَبَ (*у*) كُعُوبٌ юмолоқ бўлмоқ, диркиллаб чиқиб турмоқ (*аёллар кўкраги ҳақида*); кўкраги билиниб қолмоқ (*қиз бола ҳақида*); II كَعَّبَ 1) куб шаклини бермоқ, кубга ўхшатиб тайёрламоқ; 2) *мат.* кубга кўтармоқ

– تَكْعِيبٌ *мат.* кубга кўтариш

– تَكْعِيبَةٌ 1) кубатура; 2) гулчирмашғич, гу - ларга қилинадиган нарвонсимон панжара; 3) кубизм (*тасвирий санъатда* XX *асрнинг 20-йилларида пайдо бўлган оқим*)

– تَكْعِيبِيٌّ кубга оид; مِسَاحَةٌ ~ةٌ *ёки* سَعَةٌ ~ةٌ кубатура; جِذْرٌ ~ *мат.* куб илдиз; مُعَادَلَةٌ ~ةٌ *мат.* куб тенглама

– تَكْعِيبِيَّةٌ кубизм

– كَاعِبٌ *кўп.* كَوَاعِبُ 1. шаклланган, ети - ган (*қизларнинг кўкраги ҳақидав*); 2. *кўч. м.* қиз бола; الثَّدْيَيْنِ ~ кўкраклари тўла (катта) қиз

– كَعَابٌ кўкраклари тўла (катта) қиз

– كَعْبٌ *кўп.* كِعَابٌ, كُعُوبٌ, أَكْعَابٌ 1) *анат. бот.* бўғим, бўғин; 2) тўпиқ, тўпиқ суяги; 3) бақай, бақалоқ (*туёқ усти бўғин суяги*); ошиқ (*ўйналадиган*); لُعْبَةُ الْكِعَابِ ошиқ ўйини; 4) товон, пошна; الطَّلْقَةِ ~ гильза (*ўқдаги*) таги; أَحْذِيَةٌ ذَاتُ الْ~ الْعَالِي баланд пошнали боти - калар; ~ ا بِ ~ دَقَّ пошналарни тақиллатмоқ; 5) куб; *мат.* куб илдиз; 6) пойнак, учлик, думалоқ тутқа; الْقَسِيمَةِ ~ квитанция корешоги (қисми); الْكِتَابِ ~ китоб корешоги; 7) шаён, қадр-қиймат, шуҳрат; عُلُوُّ الْ~ а) иқтидор, талант; б) шуҳратлилик, машҳурлик, шуҳрат; عَالِي الْ~ иқтидорли; 8) ҳайвоннинг кесиб олинган ёғи; 9) қамишнингбўғими; 9) *ат. от, мз.* Каъб; ◊ حِذَاءٌ أَخِيلُ ~ энг нозик жой (*сўзма-сўз: Ахил товони*) أَبُو ~ *мед.* тепки (*болалар касаллиги*)

– كُعْبٌ аёллар кўкраги

– كَعْبَةٌ *кўп.* كَعَبَاتٌ, كِعَابٌ 1) куб; 2) ку - га ўхшатиб қилинган бино; ◊ الْ~ а) Каъбатуллоҳ; б) *кўч. м.* интилинадиган нарса, ўзига тортувчи марказ; الآمَالِ ~ умид қилинадиган нарса

– كُعَبَةٌ бокиралик

– كَعْبِيٌّ кубга оид

– أَبُو ~ *мед.* тепки (*болалар касаллиги*)

– مُكَعَّبٌ 1. 1) куб шаклидаги; 2) кубга оид; ~ مِتْرٌ кубметр; 2. *кўп.* اتٌ . куб; *мат.* куб и - диз

كَعْبَرَ кесмоқ, чопиб ташламоқ; بِالسَّيْفِ ~ қилич билан чопмоқ

كُعْبُرَةٌ *кўп.* كَعَابِرُ *ёки* كُعْبُورَةٌ *кўп.* كَعَابِيرُ 1) бўғин, бўғим; ~ الْعَظْمُ *анат.* билак суяги; 2) бўғдойнинг тозалаганда чиқадиган чиқиндиси, қипиғи

– كُعْبُرِيٌّ *анат.* билакка оид

– مُكَعْبَرٌ бўғиндор, бўғимдор

كَعْبَلَ оёқ билан чалмоқ; қоқилтирмоқ; تَكَعْبَلَ (*юраётиб*) қоқилмоқ

كَعْتٌ *мн.* كَعَتَةٌ пакана, паст бўйли

– كُعَيْتٌ *кўп.* كُعْتَانٌ булбул

I كَعَرَ (а) كَعَرٌ кўп овқат еб семирмоқ; IV أَكْعَرَ ёғ бойламоқ, ёғ ҳосил бўлмоқ; الْبَعِيرُ ~ туянинг ўркачи ёққа тўлди

كَعْكٌ 1) *жам.* пирожнийлар, печеньелар, бисквитлар; 2) қаттиқ (қотган) нон

– كَعْكَةٌ *кўп.* пирожний, печенье, бисквит

كَعْكَعَ (*н.нидир қилишни*) ман қилмоқ, тақиқламоқ; *эск.* таҳдид, дўқ-пўписа билан ушлаб турмоқ تَكَعْكَعَ *эск.* ўзини тиймоқ; *эск.* қўрқувдан ўзини босмоқ

– كُعْكُعٌ қўрқоқ *ва заиф (одам)*

I كَعَمَ (а) كَعْمٌ тумшуқбоғ тутмоқ (боғламоқ); الْوِعَاءَ ~ идиш оғзини бекитмоқ; III كَاعَمَ ўпмоқ, ўпишмоқ

– كِعَامَةٌ тумшуқбоғ

– كَعْمٌ *кўп.* كِعَامٌ қурол солинадиган ғилоф (қоп, ҳалта)

– كَعِيمٌ : ~ بَعِيرٌ оғзига тумшуқбоғ боғланган туя

– مُكَاعَمَةٌ ўпишиш

I كَعَى (а) (*бирор н.* ни) бажаришни эплай олмаслик; (*н. нидир*) қилишга ярамаслик (عَنْ)

كَغْ *қисқ.* كِيلُوغْرَامٌ *дан*

كَاغَدَ *алиф. б. қар.*

I كَفَّ (а/и) كَفٌّ 1) (*н. дандир*) қайтармоқ, тўхтатмоқ, тўхтатиб қолмоқ (عَنْ); ~ُهُ عَنْ عَزْمِهِ кимнидир тўхтатиб қолмоқ, (*шу йўл, ишдан*) қайтармоқ; тиланчилик қилишдан қайтармоқ (асрамоқ, сақламоқ); 2) (*н. дандир*) қайтмоқ, ўзини тўхтатмоқ (عَنْ); 3) (*н. дир қилишдан*) тўхтатмоқ, (*н. нидир*) тўхтатмоқ, ташламоқ, бас қилмоқ (عَنْ); كَفَّ بَصَرَهُ *ёки* كَفَّ بَصَرَهُ *мажх.* у кўр бўлиб қолди; عَنِ الْقِرَاءَةِ ~ у ўқишдан (қироатдан) тўхтади; يَدَهُ ~ қатнашишни рад қилмоқ, иштирок этишдан бош тортмоқ; ... дан четга чиқмоқ; 4) букиб (қайириб) тикмоқ, четини бостириб тикмоқ; катта-катта чокдан кейин устидан яна чокламоқ; II كَفَّفَ букиб (қайириб) тикмоқ, (*четларига*) мўйна қўйиб тикмоқ (*мас., кўйлакни*), III كَافَّ *эск.* (*к. биландир*) ярашмоқ; V تَكَفَّفَ тиланчилик (гадолик) қилмоқ; VI تَكَافَّ *эск.* бир-бири билан ярашишмоқ, тинч яшашга келишишмоқ; VII انْكَفَّ (*н. дир қилишдан*) тўхтамоқ, (*н. нидир*) ташламоқ (عَنْ); X اسْتَكَفَّ 1) гадолик (тиланчилик) қилмоқ, тиланмоқ; النَّاسَ ~ одамлардан тиланчилик қилмоқ; 2) ҳалқа бўлиб ўралиб олмоқ (*илон ҳақида*); 3) (*яхшироқ кўриш учун*) кўзни қўл билан пана қилмоқ; 4) (*бирор к. атрофига*) бирлашмоқ, тўпланмоқ (حَوْلَ); (*к. нидир*) ўраб олмоқ (بِ)

– كَافَّةٌ 1. барчаси, ҳаммаси, жами; ~ ҳаммаси бўлиб, жами бўлиб, тўлалигича, бутунлай; مِنَ الْجَوَانِبِ ~ ҳар томонлама; 2. ҳамма, барча; الْوَسَائِلِ ~ ҳамма воситалар; عَلَى الْ~ истисносиз ҳамма, беистисно барча

– كَفٌّ *кўп.* أَكُفٌّ, كُفُوفٌ 1) қўл панжал - ри; кафт, билак; қўл; قَارِئُ الْ~ фолбин; ضَرَبَ (بِ~) ~ عَلَى ~ (*аламдан*) қўл силтамоқ; بَسَطَ الْأَكُفَّ тиланчилик қилмоқ; 2) панжа (*ҳайвонларники*); 3) қўлқоп; 4) бир чангал, бир ҳовуч (*н.*); 5) тарсаки, шапалоқ; ضَرَبَتْهُ بِ~ у (*мн.*) тарсаки солди; *эск.* ишлаб қолиш; 6) *эск.* ҳайвонларнинг олдинги оёғи; ◊ الْ~ الْأَجْذَمُ *бот.* agnis caltus (*Иброҳим дарахти ҳам дейилади*); الْأَسَدِ ~ *бот.* шерпанжа; ~ الذِّئْبِ *бот.* газак ўт, гажак ўт; الْعَذْرَاءِ ~ *ёки* ~ مَرْيَمَ *бот.* карнайгул

– كَفَافٌ[1] ҳаёт учун зарур бўлган озиқ-овқат, яшаш минимуми; عَاشَ عَلَى الْ~ зўрға, учма-уч қилиб яшамоқ, учма-уч қилиб етказмоқ; ◊ خُبْزُ الْ~ ризқу-рўз

– كَفَافٌ[2] тенгкучли, тенгқимматли, ўхшаш, арзигули, яраша; ذَنْبِي جَزَائِي ~ қилмишимга яраша жазо олдим

– كَفَافِ! тўхтат (инг)!, бўлди қил(инг)!, етар!; ~ كُمْ لُعْبًا ўйинни тўхтат (инг)!, етар ўйнаганинг (из)!

– كَفَافٌ уқа, ёқа, қирра, баҳя

– كَفَافَةٌ буклаб тикиш, баҳялаш

– كَفَفٌ зарур озиқ-овқат

– كَفَّةٌ халта; ўқдон

– كُفَّةٌ *кўп.* كُفَفٌ баҳя; الْقَمِيصِ ~ кўйлакнинг этаги

– كِفَّةٌ *кўп.* كِفَفٌ тарози палласи; الْ~ الرَّاجِحَةُ тарозининг оғир келиб турган палласи

– كَفِيفٌ *кўп.* أَكِفَّاءُ *шунингдек:* الْبَصَرِ ~ кўр. кўзи йўқ

– مُكَفَّفٌ пардали оёғи бор, парда оёқли (*қуш ҳақида*)

– مُكَافِيفٌ *кўп.* = كَفِيفٌ

I كَفَأَ (а) كَفْءٌ 1) (*н. дандир нарироққа*) силжимоқ, жилмоқ, сурилмоқ (عَنْ); 2) ағдармоқ, тўнтармоқ; III كَافَأَ 1) мукофотламоқ, тақдирламоқ; (*н. учун-дир*) тўламоқ, (*бирор н.* бериб) ташаккур билдирмоқ (عَلَى); 2) тенглашмоқ; мослашмоқ, мос келмоқ; 3) учратмоқ, рўпара келмоқ; IV أَكْفَأَ 1) ағдармоқ, тўнтармоқ; 2) (*н.нидир*) бир йил муддатга бериб турмоқ; V تَكَفَّأَ 1) гандирамоқ, гангимоқ (*бирор оғир юк остида ҳаракат қилганда*); 2) гангираб юрмоқ; кибрланиб, кеккайиб юрмоқ (فِي مِشْيَتِهِ); VI تَكَافَأَ 1) тенг, тенгқийматли бўлмоқ; 2) (*к. б - ландир*) тенг ҳуқуқли бўлмоқ (مَعَ); VII انْكَفَأَ 1) чекинмоқ, орқага тисарилмоқ; (*қаергадир*) кетмоқ, жўнамоқ (إِلَى); 2) айнимоқ, ўзгармоқ (*ранг ҳақида*); 3) ағдарилган, тўнтарилган бўлмоқ; тушиб кетмоқ, ағдарилиб кетмоқ; 4) (*бирор н. устига*) энгашмоқ, эгилмоқ (عَلَى *ёки* فَوْقَ); X اسْتَكْفَأَ (*н.нидир*) бир йил муддатга фойдаланишга сурамоқ; اسْتَكْفَأَتْهُ إِبِلَهُ فَأَكْفَأَ فِيهَا мен ундан туясининг бир йиллик сутини, жунини, туғилажак боласини сўраган эдим, у берди

– انْكِفَاءٌ 1) чекиниш; 2) ағдарилиш, тўнтарилиш

– تَكَافُؤٌ 1) (*ўзаро*) тенглик; عَلَى أَسَاسِ الْ~ وَ الْمَنْفَعَةِ الْمُتَبَادَلَةِ тенглик ва ўзаро манфаа - лар асосида; عَدَمُ الْ~ нотенглик, мувозанатнинг йўқлиги; الْفُرَصِ ~ тенг имкониятлар; 2) тенгқийматлилик

– كَفَاءٌ 1) мослик, тенглик; ўхшашлик; 2) мукофот, ҳақ бериш, берилган ҳақ

– كَفَاءٌ[1] ўхшаш; ... لَا ~ لَهُ إِلَّا у (*бу билан*) фақат ... тенг бўлиши мумкин

– كَفَاءٌ[2] *кўп.* أَكْفِئَةٌ чодир тикишга мўлжалланган қалин матоҳ (материал)

– كَفَاءَةٌ *кўп.* اتٌ . 1) тенглик, мослик; яроқлилик; كِيمِيَائِيَّةٌ ~ *кимё.* валентлик; 2) иқтидор, лаёқат, квалификация; 3) ишга лаёқатлилик, яроқлилик; фаолият; куч; الْآلَةِ ~ машинанинг кучи, қуввати

– كُفْءٌ *кўп.* أَكْفَاءُ, كَفَاءٌ 1) тенг; мос, мос келадиган; ўхшаш; 2) лаёқатли, иқтидорли, қодир; لِكُلِّ شَيْءٍ ~ ҳамма нарсага қодир, қўлидан ҳамма иш келадиган

– كُفْأَةٌ *ёки* كَفْأَةٌ (*бирор ҳайвонни*) бир йил муддатга фойдаланишга бериш; مَنَحْتُهُ ~ غَنَمِي мен унга қўйларимни бир йиллик сути, туғилажак қузилари, жуни билан бердим ва у менга она қўйларни қайтарди

– كُفْءٌ = كُفُؤٌ

– كُفُوءٌ *кўп.* أَكْفَاءٌ 1) тенг; мос, мос келад - ган; 2) лаёқат

– كُفُوءٌ = كَفِيءٌ

– مُتَكَافِئٌ 1) тенг, тенгқийматли; 2) тенг ҳуқуқли; اتِّفَاقَاتٌ ~ة тенг ҳуқуқли шартномалар (битимлар)

– مُكَافِئٌ = مُكَافِأٌ

– مُكَافَأَةٌ *кўп.* مُكَافَآتٌ мукофот; товон (ко - пенсация)

– مُكَافِئٌ 1. 1) мукофотлайдиган; 2) тенг, тенг ҳуқуқли; 2) эквивалент; الْـ~ الْكِيمِيَائِيُّ кимёвий эквивалент

– مُكْفِئٌ: الظَّعْنِ ~ баҳорда қайтиб келган совуқ

I كَفَتَ (*и*) كَفْتٌ 1) тўпламоқ, йиғмоқ, термоқ; 2) (*н. дандир*) тўхтамоқ (عَنْ); 3) тўкмоқ, оқизмоқ; ◊ ~هُ اللهُ у ўлди; 4) қучмоқ, бағрига босмоқ, оғушига олмоқ; 5) ўз ичига олмоқ; 6) югурмоқ, югура бошламоқ, кучининг борича югурмоқ (учмоқ); II كَفَّتَ 1) эринмай, яхшилаб термоқ, йиғмоқ; 2) (*н. биландир*) қопламоқ, ёпмоқ (ب); қоплама қилмоқ, нақш билан (*қадаб*) безатмоқ; بِالنُّحَاسِ ~ юпқа мис билан қопламоқ; III كَافَتَ *эск.* ким ўзарга чопмоқ (югурмоқ); VII انْكَفَتَ ўлмоқ

– كِفَاتٌ 1) бағрига олган жой; أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ ~ا *қур.* биз заминни тиригу ўлик жамланган жой қилиб яратмадикми? 2) ҳар хил нарсалар жамлаб солиб қўйиладиган (идиш ёки уйнинг бир қисми); الْأَرْضِ ~ ернинг устидаги тириклар ва остидаги мурдалар; مَاتَ ~ا у тўсатдан ўлиб қолди; 3) *эск.* югуриш мусобақаси, ким ўзди

– كَفْتٌ[1] 1) ўлим; 2) кичкина қозон, декча; ◊ خُبْزُ ~ қуруқ нон (*яъни қўшиб ейиладиган н. ёиз*)

– كَفْتٌ[2] эпчил, чаққон, илдам

– كُفْتَةٌ куфта (*котлетга ўхшатиб пиш - рилган гўштли овқат*)

– كَفِيتٌ овқат солинадиган идиш, رَجُلٌ ~ эпчил (чаққон, илдам) одам

I كَفَحَ (*а*) كَفْحٌ 1) душманнинг кўзига тик қарамоқ; юзма-юз учрашмоқ, дуч келмоқ; 2) бўса билан қарши олмоқ; III كَافَحَ 1) курашмоқ, жанг қилмоқ; (*н. нидир*) ҳимоя қилмоқ (عَنْ); 2) (*н. нидир бажаришга*) киришмоқ; الْأُمُورَ ~ ишларни бажаришга киришмоқ; VI تَكَافَحَ курашишмоқ, ўзаро жанг қилмоқ

– كِفَاحٌ кураш; жанг

– كِفَاحِيٌّ жанговар; الرُّوحُ الْـ~ жанговар руҳ; الْقُدْرَةُ الْـ~ة жанговар қудрат

– كِفَاحِيَّةٌ жанговарлик; жангга лаёқатлилик, жанговар руҳ

– مُكَافَحَةٌ кураш

I كَفَرَ (*у*) كَفْرٌ, كُفْرٌ 1) (*бирор н. билан*) ёпмоқ (ب); бекитмоқ; 2) кофир бўлмоқ; динсиз бўлмоқ; динга ишонмаслик (ب); بِاللهِ ~ Оллоҳга ишонмаслик; 3) (*бирор н. учун*) миннатдор бўлмаслик (ب *ёки туш к.*); بِالنِّعْمَةِ ~ *ёки* النِّعْمَةَ ~ неъматга ношукур бўлмоқ; II كَفَّرَ 1) яширмоқ; бекитмоқ, ёпмоқ; 2 (*н. ни н биландир*) ювмоқ (ب, عَنْ); عَنْ ذَنْبِهِ ~ гуноҳни ювмоқ; 3) (*н. ни н. биландир*) силлиқламоқ, текисламоқ (ب, عَنْ) 4) (*к. нидир*) кечирмоқ (عَنْ *ёки* لِ); لَهَا ذَنْبَهَا ~ у унинг (*мн.*) гуноҳидан ўтди; الْخَطَأَ عَنْهُ ~ у унинг хатосини кечирди; 5) (*к. нингдир*) имонини сустлатмоқ; динга ишонмовчи қилмоқ; кимнидир кофирга чиқармоқ; 6) динсиз деб ҳисобламоқ; динсиз деб айбланмоқ; IV أَكْفَرَ *қар.* II 4), 5)

– أَكْفَرُ *эск.* ўта кўрнамак, энг худосиз, ўта худога ишонмайдиган

– تَكْفِيرٌ 1) яшириш, бекитиш, ёпиш; 2) (*н. нидир*) кечириш (عَنْ); ...عَنْ ~ا ...ни кечирсин учун, ...ни кечирсин деб; динсизликда айблаш; 4) диндан қайтиш

– كَافِرٌ[2] *кўп.* كَفَارٌ, كَفَرَةٌ, كُفَّارٌ 1. 1) *шунин - дек:* بِالنِّعْمَةِ ~ ношукур; 2) кофир, динсиз; 2. худосиз; кофир; الْـ~ونَ кофирлар, динсизлар; 3) денгиз, катта дарё; ◊ ~ جُوعٌ каттиқ очлик; الْجُوعُ ~ لَا يَرْحَمُ очлик кофирдир, у раҳмсиз

– كَافِرٌ[2] қоронғи тун

– كَافِرٌ[3] ерга дон тикувчи деҳқон

– كَافِرَةٌ *кўп.* كَوَافِرُ, ـَاتٌ: كَافِرٌ *сўзидан, мн.*

– كَافُورٌ[3] *кўп.* كَوَافِيرُ 1) *бот.* кофур (камфара) дарахти; камфара; زَيْتُ الْـ~ камфара ёғи; 2) *ат. от, мз.* Кофур 3) *эск.* Кофур (*жаннатдаги дарё номи*)

– كَافُورٌ[2] *бот.* 1) гул чанги, чанг; 2) мев - нинг чангланадиган косаси

– كَفَّارٌ *эск.* ўта кўрнамак, Аллоҳга ўта ишонмайдиган

– كَفَّارَةٌ 1) каффорат; 2) гуноҳни ювиш учун берилган хайр-садақа; 3) гуноҳни ювиш учун тутилган рўза

– كَفْرٌ[1] *кўп.* كُفُورٌ 1) унча катта бўлмаган қишлоқ, қишлоқча; 2) одам қадами етмаган ер; қабр, қабристон; أَهْلُ الْكُفُورِ қабристондаги ўликлар (ётганлар)

– كَفْرٌ[2], كُفْرٌ 1) худосизлик, динсизлик; بِاللهِ ~ Оллоҳга куфрлик қилиш, Оллоҳ д - нини оёқости қилиш, Оллоҳни таҳқирлаш; سَكَتَ دَهْرًا وَ نَطَقَ ~ا *мтл.* индамай турибтуриб, куфрона гап гапирди; 2) ношукурлик, кўрнамаклик

– كَفْرٌ[3] бекитиш, устини ёпиш

– كَفَرٌ баланд тоғ, катта тоғ

– كَفَرٌ тун қоронғилиги, қоронғилик

– كَفْرَانٌ *халқ.* 1) аччиғи чиққан, асабийла - ган; норози бўлган; 2) зерикарли

– كُفْرٌ = كَفْرٌ; بِالنِّعْمَةِ ~ куфрони неъма - лик, кўрнамаклик

– كَفْرَةٌ = كَفْرٌ

– كَفُورٌ = كَافُورٌ

– كُفْرِيَّاتٌ *кўп.* куфроний шеърлар

– كَفُورٌ ношукур, кўрнамак

– كُفُورٌ *эск.* ношукурлик, кўрнамаклик

I كَفَسَ (*а*) كَفْسٌ қинғир оёқли бўлмоқ

– أَكْفَسُ *мн.* كَفْسَاءُ *кўп.* كُفْسٌ қинғир оёқли

كَفْكَفَ 1) тўхтатмоқ, қайтармоқ; артмоқ (*кўз ёши ҳақида*); 2) (*н. дандир*) четга чиқмоқ, узоқлашмоқ (عَنْ); تَكَفْكَفَ (*н. дандир*) четга чиқмоқ, йироқлашмоқ

I كَفَلَ (*у*) كَفَالَةٌ 1) таъминламоқ, кафолатламоқ; ўз зиммасига олмоқ; кафилликка олмоқ; 2) (*к. ҳақдадир*) ғамхўрлик қилмоқ; (*к. гадир*) васий бўлмоқ; II كَفَّلَ 1) таъминламоқ, боқмоқ, васийлик қилмоқ; 2) масъулият юкламоқ; 3) кафилликка бермоқ; III كَافَلَ ўзаро шартлашиб, битишиб, келишиб олмоқ; IV أَكْفَلَ (*к. нидир*) кафил қилмоқ; V تَكَفَّلَ (*н. учундир*) кафолатни ўз устига олмоқ, ўз устига масъулиятни олмоқ; VI تَكَافَلَ бир-бири учун кафил бўлмоқ; (*к. ёки н. учундир*) биргалашиб ўз устига кафолат, масъулиятни олмоқ (فِي); бирдамлик кўрсатмоқ; VIII اكْتَفَلَ: 1) الْبَعِيرَ ~ туяга миниб, устининг маълум қисмини эгалламоқ; 2) (*к. нидир*) ўзининг орқасига мингаштирмоқ (ب)

– تَكَافُلٌ ўзаро кафолат; кафиллик; би - дамлик; بِالْـ~ وَ التَّضَامُنِ бирдамлик билан, бирдам бўлиб

– كَافِلٌ *кўп.* كُفَّلٌ 1) кафил, кафил бўлган киши; 2) васий; 3) оралатмай ҳар куни рўза тутадиган киши

– كَفَالَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) кафолат; 2) таъминлаш; гаров; гарантия; أَفْرَجَ عَنْهُ بِـ~ مَالِيَّةٍ кимнидир гаров олиб кафилликка бермоқ

– كَفَلٌ *кўп.* أَكْفَالٌ кет, думба

– كَفْلٌ[1] 1) улуш, ҳисса; 2) ~يْنِ икки бар - вар; ذُو الْـ~ Зулкифл (*пайғамбарлардан бирлари исмлари*)

– كِفْلٌ[2] минишдан олдин туянинг ўркачига тўшалдиган мато

– كُفُولَةٌ *кўп.* ـَاتٌ болалар сочиғи

– كَفِيلٌ *мз. мн.* 1. 1) амалий натижа бер - диган, эффектив; 2) (*н. нидир*) таъмин этадиган, кафолатлайдиган, гарантиялайдиган (ب); (*н. гадир*) етарли (ب); 2. *кўп.* كُفَلَاءُ 1) кафил, кафил бўлган киши; 2) васий

– مُكْفُولٌ таъминланган, кафолатланган, гарантияланган

I كَفَنَ[1] (*и*) كَفْنٌ кафанламоқ, кафанга ўрамоқ; كَفَنَ[2] (и) كَفْنٌ (*жунни*) йигирмоқ, йигириб ипга айлантирмоқ; II كَفَّنَ кафанлантирмоқ; V تَكَفَّنَ кафанга ўралган бўлмоқ

– كَفْنٌ тузсиз, тузи йўқ, чучук

– كَفَنٌ *кўп.* أَكْفَانٌ кафан; أُدْرِجَ هَذَا فِي أَكْفَانِ الزَّمَنِ وَ التَّارِيخِ *мажз. маж.* бу энди афсоналар қаторига ўтиб кетди; مَا يَبْكِي عَلَى الْمَيِّتِ إِلاَّ ~ُهُ *мтл.* ўлганга фақат кафани аза тутади холос (*ўлган одамнинг тез унутиб юборилиши ҳақида гапирилади*)

– كَفْنَةٌ ингичка танали дарахт

– مُكَفَّنٌ кафанланган

(كفهر) اكْفَهَرَّ 1) қоронғи, ғира-шира бўлмоқ; қора булутлар билан қопланмоқ (*осмон ҳақида*); 2) қовоқ осиб, хафалик билан қарамоқ

– اكْفِهْرَارٌ қоронғилик, зим-зиёлик, зим-стонлик

– مُكْفَهِرٌّ қоронғи; қовоғи осилган

I كَفَى (*и*) كِفَايَةٌ 1) етарли бўлмоқ; кифоя қилмоқ; ~ وَ етар!, бўлди!; ... (مَا, لَمْ) لاَ ... بَلْ وَ ~ нафақат бу, ҳатто ... ҳам; يَكْفِي! етар!, бўлди!, кифоя қилади!; يَكْفِي الْقَوْلُ إِنَّ ... шуни айтиш етарлики (кифояки), ...; ~ بِالتَّوَاضُعِ رَفْعَةً камол топмоқ учун тавозе к-фоядир; 2) қутқармоқ; كَفَانِي مَؤُونَةَ الرَّدِّ у мени жавоб бериш машаққатидан қутқарди; كَفَاهُ عَدُوَّهُ қимнидир душмандан ҳимоя қилмоқ; ~ اللهُ الشَّرَّ! худо, ўзинг асра (сақла!); 3) кифоялантирмоқ, таъминламоқ; ~ نَفْسَهُ بِنَفْسِهِ ўзини ўзи таъминламоқ; II كَفَّى тўла таъминламоқ; III كَافَى мукофотламоқ, (*н. биландир*) тақдирламоқ (ب); VIII اكْتَفَى (*н. дандир*) қониқмоқ, кифояланмоқ (ب); X اسْتَكْفَى 1) кифоя, етарли деб билмоқ; қониқмоқ; 2) (*к. гадир*) топширмоқ, топшириқ бермоқ; имкон бор нарсаларнинг ҳаммасини қилмоқ; (*к. гадир*) тўла ишонмоқ, суянмоқ

– اكْتِفَاءٌ кифояланганлик, қониққанлик; ◊ الاكْتِفَاءُ الذَّاتِيُّ *иқт.* автаркия (*бошқа давлатлар иқтисодига боғлиқ бўлмаган мустақил миллий хўжалик яратишга қаратилган сиёсат*); عَمَدَ الاكْتِفَاءُ الذَّاتِيُّ ўз ресурсларига таянмоқ

– تَكَافٍ *эск.* тенглик, мослик, муносиблик

– كَافٍ *мн.* كَافِيَةٌ 1) етарли, кифоялантирадиган; ... كَافِيَنَا أَنْ бизга шуниси ҳам кифояки, ...; 2) *кўп.* كُفَاةٌ қўлидан иш келадиган, моҳир, иқтидорли

– كَفَايَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) етарлилик, кифоялилик; зарур миқдор; بِالْ~ етарли даражада; بِقَدْرِ الْ~ керакли даражада; قَصُرَ عَنْ ~ِهِ кимнидир қониқтирадиган ҳолда бўлмаслик; 2) қисм, бўлак, улуш, ҳисса; 3) иқтидор, қобилият; ~ الآلَةِ машина қуввати, кучи; آلَةٌ ذَاتُ الْ~ الإِنْتَاجِيَّةِ الْكُبْرَى юқори қувватли дастгоҳ; عَدَمُ الْ~ а) яроқсизлик, иқтидорсизлик; б) етарли эмаслик, кифоя эмаслик; عِلْمِيَّةٌ ~ илмий даража, илмий унвон

– كَفِيٌّ 1) иқтидорли; 2) етарли, кифоя қиладиган

– كُفْيَةٌ *кўп.* كُفًى 1) овқат, емиш; 2) тирикчилик учун етарли миқдордаги озиқ-овқат

– الْمُسْتَكْفِي *тар.* Ал-Мустакфий (*Кордова ҳукмрони*)

– مُكَافَاةٌ *кўп.* مُكَافَيَاتٌ мукофот; товон

كَكَمْ какку

(ككى) III كَاكَى қақилламоқ (*товуқ ҳақида*); қағилламоқ (*ўрдак ҳақида*); қичқирмоқ (*чайка ҳақида*)

كُولٌ = كَلٌّ

I كَلَّ (*а/и*) كَلَلٌ, كَلٌّ 1) чарчамоқ, ҳормоқ; куч (қувват)дан кетмоқ, кучсизланмоқ; لاَ يَكِلُّ чарчамайдиган, ҳормайдиган; 2) ўтмаслашмоқ, ўтмас бўлиб қолмоқ (*мас., қилич ҳақида*); 3) *эск.* ҳеч кими йўқ бўлмоқ (боласи ҳам, ота-онаси ҳам); II كَلَّلَ 1) тож кийдирмоқ; никоҳламоқ, никоҳ қилмоқ (*христианларда*); 2) (*н. биландир*) якунламоқ (ب); بِالْغَارِ ~ дафна (лавра) дан ясалган чамбар кийгизмоқ; بِالنَّجَاحِ ~ ютуқ (муваффақият) билан якунланмоқ; ~ السَّحَابُ السَّمَاءَ булутлар осмонни қоплади; IV أَكَلَّ чарчатмоқ; ҳоритмоқ, ҳолдан тойдирмоқ, кучсизлантирмоқ; V تَكَلَّلَ 1) никоҳланмоқ; عَلَيْهَا ~ у у (*мн.*) билан никоҳланди; 2) (*б-рор н. билан*) якунланмоқ (ب); بِالنَّجَاحِ ~ муваффақият билан якунланмоқ; 3) *эск.* тож киймоқ; السَّحَابُ ~ булутлар чақмоқдан ёришди

– إِكْلِيلٌ *кўп.* أَكَالِيلُ 1) гулчамбар, гултож; مِنَ الزَّهْرِ ~ гулчамбар, гирлянд; مِنَ الْغَارِ ~ дафна (лавра) дан ясалган чамбар; 2) тож; тиллақош; شَوْكِيٌّ ~ тиканли чамбар (*азобуқубат чекиш ёки ўз-ўзини қийнаш рамзи*); 3) ой ёки қуёш қўрғони, тожи; ореол, ёруғлик гардиши; нурчамбар (*христианларда: санамлар сувратлари боши тепасидаги*); الْ~ الْجَنُوبِيُّ *астр.* Жануб Тожи; الْ~ الشِّمَالِيُّ *астр.* Шимол Тожи; 4) никоҳланиш, никоҳдан ўтиш; ◊ الْجَبَلِ ~ *бот.* розмарин (*хушбўй мой олинадиган бута*); الْمَلِكِ ~ *бот.* қашқарбеда, туяёнғишқа

– إِكْلِيلِيٌّ тожга, чамбарга оид; الْ~ الدَّرْزُ *анат.* вена қон томири ямоғи; الْ~ الْعَظْمُ пешона суяги; إِكْلِيلِيَّانِ *ик. с.* вена томири артериялари

– تَكَلُّلٌ *эск.* ялтираш, ярақлаш

– كَالٌ чарчаган, ҳорган

– كَلٌّ[1] 1. 1) чарчоқ, чарчаган; 2) паст, кучсиз (*ақл, кўриш қуввати ҳақида*); 2. юк; оғирлик, қийинчилик, машаққат; كَانَ ~ًا عَلَيْهِ кимгадир юк бўлмоқ

– كَلٌّ[2] 1) оила, бола-чақа, уй учи; 2) етим; ота-онаси ҳам, фарзанди ҳам йўқ киши

– كُلٌّ 1. бутун, бутунлик, ҳамма, барча; ~ُهُ وَاحِدٍ *ёки* مَجْمُوعٌ ~ барчаси, бутун ҳаммаси; борининг ҳаммаси; ~ كَ борча олганда; بِالْ~ умуман, бутунлай, бутунича; لاَ يَتَجَزَّأُ ~ бўлинмас бутунлик; 2. ҳамма, барча; ҳар бир; كُلُّهُمْ وَ ~ُهُ وَاحِدٍ (~ُ أَحَدٍ) مِنْهُمْ *ёки* وَ ~ уларнинг барчаси ва ҳар бири; وَاحِدَةٌ ~ُ مِنْهُمْ ҳар бир (*мн.*); حُسْنُ السُّمْعَةِ هُوَ الْ~ُ فِي الْ~ яхши ном-ҳамма нарсадан улуғ; بِلاَ اسْتِثْنَاءٍ الْ~ُ беистисно ҳамма; يَعْرِفُهُ هَكَذَا الْ~ُ уни ҳамма шундай деб билади; ~ُ شَيْءٍ ҳаммаси; مِنَ ~ فِي الْبَلَدَيْنِ ҳар икки шаҳарнинг бирида; ~ ذَهَبَ مِنْ أَحْمَدَ وَ مُحَمَّدٍ وَ سَلِيمٍ Аҳмад ҳам, Муҳаммад ҳам, Салим ҳам кетди; ... مَا ~ُ ...ган ҳамма нарса; يَوْمَ ~ِهِ ҳар бир кун; ҳар кун; الْيَوْمَ ~ُهُ *ёки* الْيَوْمِ ~ кун бўйи, бутун кун бўйи; اللَّيْلَةَ ~ُهَا *ёки* اللَّيْلَةِ ~ бутун кеч давомида; الأَيَّامَ ~ُهَا ёки الأَيَّامِ ~ ҳамма кунлари; فِي ~ وَقْتٍ وَ ~ مَكَانٍ ҳар вақт ва ҳар ерда; ◊ ~ُ شَيْءٍ كَانَ ҳар нима бўлганда ҳам, нима бўлганда ҳам; عَلَى ~ حَالٍ *ёки* عَلَى ~ ҳар қандай ҳолда ҳам; مِنْ ~ بُدٌّ албатта, шаксиз; أَدْرَكَ ~ الإِدْرَاكِ жуда яхши тушунмоқ (идрок қилмоқ); إِنَّ السَّعَادَةَ ~ُ السَّعَادَةِ فِي ... энг катта (тўла) бахт ...дадир; هُوَ الْعَالِمُ ~ُ الْعَالِمِ у жуда ката олим; ~َمَا ҳар сафар ...ганда, ... бўла бориши билан; ~َمَا ... ~َمَا ... ... қанча катта бўлса, ... шуча катта бўлади; ...ганда, ... бўла бориши билан; ...ган даражада; ...са, шунча ...; ~َمَا فَكَّرَ فِي هَذَا الأَمْرِ (~َمَا) اشْتَدَّ قَلَقُهُ у бу иш ҳақида қанча ўйласа, унинг безовталиги шунча ортар эди; وَ ~ِي سُخْطٌ وَ أَلَمٌ мен ғазаб ва аламга тўлиб кетдим

– كَلاَّ 1) йўқ, мутлақо йўқ;! ~، وَ أَلْفَ! йўқ, минг марта йўқ!; мутлақо йўқ!; 2) албатта, чиндан ҳам, ростдан ҳам; ~ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ *қур.* чиндан ҳам, агар у (*бундай ғўмроҳликдан*) тўхтамаса, ... биз унинг пешона сочидан албатта тутамиз ...; ◊ ~ وَ لاَ

жуда қисқа, жуда оз, озгина

– كَلَالٌ чарчоқлик, ҳолсизлик, ҳорганлик

– كَلَالَةٌ[1] 1) чарчоқлик, ҳолсизлик; ҳорганлик; 2) узоқ қариндошлик; هُوَ ابْنُ عَمٍّ ~ الْ ёки هُوَ ابْنُ عَمٍّ у узоқ қариндошдир; 3) эск. фарзандсизлик ва ота-онасизлик

– كَلَالَةٌ[2] фарзандсиз ва ота-онасиз кимса

– كَلَلٌ чарчоқлик, ҳолсизлик, ҳоранлик; بِدُونِ ~ وَ مَلَلٍ чарчамай, ҳормай-толмай, тўхтовсиз

– كُلَّةٌ (сол. جُلَّةٌ[1]) кўп. كُلَلٌ 1) снаряд; бомба; 2) спорт. ядро; أَلْعَابُ الْ~ ядрода машқ қилиш

– كَلَّةٌ кўп. كَلَلٌ , كَلَّاتٌ пашшахона

– كَلِيلٌ 1) чарчоқ, ҳорғин; 2) паст, кучсиз (ақл, кўриш қуввати ҳақида); سَيْفٌ ~ الْحَدِّ тиғи ўтмаслашган қилич; رَجُلٌ ~ الطَّرْفِ кўзи хира одам; رَجُلٌ ~ اللِّسَانِ гапи ўтмайдиган одам

– كُلِّيٌّ 1) тўла, бутунлай (ой ва қуёш т - тилиши ҳақида); мутлақо, тўла, тутлоқ; جُنُونٌ ~ тўла жиннилик, ақлдан озганлик; الْبُعْدُ الْ~ муз. октава; 2) универсал, ҳамма нарсани қила оладиган; الْقُدْرَةُ ~ ҳар нарсага қудрати етадиган; الْمَعْرِفَةُ ~ ҳар нарсани биладиган, ҳар нарсадан хабардор; الْوُجُودُ ~ ҳар ерда ҳозир (бор)

– كُلِّيَّةٌ 1) бутунлик, тўлалик; بِالْ~ тўла, мутлақо; тўлалигича; بِ~نَا биз ҳаммамиз; فِي ~هِ وَ جُزْئِيَّاتِهِ бутунлай ва қисман; ~ буту - лай, тўлалигича; 2) кўп. كُلِّيَّاتٌ а) фалс. умумий тушунча; б) коллеж; факультет; ҳарб. олий мактаб; оғз. университет; الْعُلُومِ ~ гуманитар фанлар факультети; الْآدَابِ ~ филология факультети

– مُكَلَّلٌ 1) тож кийдирилган; 2) никоҳланган; хотин олган (уйланган); 3) эск. қирғоғигача тўлдирилган (идиш); ◊ رَوْضَةٌ ~ةٌ гулларга бурканган боғ

كِلَا мн. كِلْتَا ҳар иккиси; قَرَأْتُ الْكِتَابَيْنِ كِلَيْهِمَا ёки قَرَأْتُ كِلَي الْكِتَابَيْنِ мен ҳар икки китобни ўқиб чиқдим; قَرَأْتُ الْمَقَالَتَيْنِ كِلْتَيْهِمَا ёки قَرَأْتُ كِلْتَي الْمَقَالَتَيْنِ мен ҳар икки мақолани ўқиб чиқдим; عَلَى كِلَي الْوَجْهَيْنِ ҳар икки ҳолда; كِلَا (الطَّرَفَيْنِ) الْجَانِبَيْنِ ҳар икки томон (тараф); كَانَ كِلَاهُمَا جَمِيلًا уларнинг ҳар иккови ҳам чиройли эдилар; وَ كِلْتَا النَّظَرِيَّتَيْنِ خَاطِئَةٌ бу ҳар икки назария ҳам хатодир

كِلَاسِيكِيٌّ классик, мумтоз

I كَلَأَ[1] (а) كَلَاءَةٌ, كَلْءٌ 1) кузатмоқ, қарамоқ; (кўз билан) кузатмоқ; 2) сақламоқ, асрамоқ, ҳимоя қилмоқ, эҳтиёт қилмоқ; كَلَأَهُ اللهُ بِرِعَايَتِهِ! дин. Оллоҳ уни ўз паноҳида сақласин!; (а) كَلْءٌ : الدَّيْنُ ~ қарзнинг тўлов муддати чўзилмоқ; VIII اكْتَلَأَ: عَيْنُهُ ~تْ ухламаслик, уйғоқ бўлмоқ

– كَالٌ кўп. كِوَالٌ = كَالِيٌّ

– كَالِيٌّ кўп. كَوَالِيُّ 1) насия; 2) қайтариш муддати чўзилиб кетган қарз; 3) эск. ҳимоя қилувчи, ҳимоячи, сақловчи

– كِلَاءَةٌ, كِلَاءٌ қўриқлаш, сақлаш; ҳимоя, паноҳ

– كَلَأٌ кўп. أَكْلَاءٌ 1) яйлов; 2) ўт, ўт-ўлан, ем

– كَلَّاءٌ кемалар тўхтайдиган бекат

– كُلْأَةٌ уйғоқ; الْعَيْنِ ~ кўзни юммайдиган

– مُكْلَأٌ лангар ташлаб тўхтаб туриладиган жой

– مَكْلَأَةٌ ўт-ўлан кўп бўлган жой, ўтлоқ

كَلَأَزَ: الْبَازِي ~ лочин ўлжасига ташланди; ~ الرَّجُلُ одам эгар устида яхши ўранашмади

I كَلَبَ (а) كَلْبٌ 1) қутурмоқ; қутуриш касалига йўлиқмоқ; 2) қутуриб ғазабга минмоқ; الشِّتَاءُ ~ қиш зўрайди (кучайди); 3) (н. нин - дир) талабгори бўлмоқ (عَلَى); 4) оғир бўлмоқ, қийин бўлмоқ, қийинлик қилмоқ; الدَّهْرُ عَلَى ~ أَهْلِ الرَّجُلِ ҳаёт бу одамнинг бола-чақаларига қийин бўлди; II كَلَّبَ 1) (итни) ўргатмоқ; 2) (н. гадир) қаттиқ чанг солмоқ (فِي); III كَالَبَ бир-бирини таламоқ, бир-бирига хириллашмоқ; VI تَكَالَبَ 1) (бирор к. ёки н. ортидан) қутуриб қувмоқ (عَلَى); бир-бирларига душманлик ҳисси билан бақир-чақир қилмоқ; 2) махлуққа айланиб кетмоқ (қолмоқ); VII انْكَلَبَ қутурган бўлмоқ (ит ҳақида); X اسْتَكْلَبَ 1) қутурган бўлмоқ; қутурмоқ; 2) ғазабга минмоқ; 3) (бирор н. нинг) талабгори бўлмоқ (عَلَى)

– تَكَالُبٌ 1) қаттиқ қувиш; 2) ғазабга миниш; ҳирс, иштиёқ, ташналик

– كَلَّابٌ итларнинг эгаси, итбоқар, сагбон

– كُلَّابٌ кўп. كَلَالِيبُ узун дастали илгак, чангак

– كَلَابٌ 1) ат. от, мз. Килоб; 2) Килоб (қабила номи)

– كُلَابَةٌ кўп. ~اتٌ : қисқич (жарроҳликдагиси ҳам); омбур

– كَلَابِيٌّ итга оид

– كَلْبٌ[1] кўп. كِلَابٌ 1) ит; الْاسْتِكْشَافِ ~ ёки الْ~ الْبُولِيسِيُّ исковуч ит; изқувар ит; الْأَسْكِيمُو ~ лайча; الْحِرَاسَةِ ~ пойлоқчи ит; سَلَاقِيٌّ ~ чопиш (югуриш) да қатнашадиган ит; الْكِلَابُ الضَّالَّةُ уйсиз, эгасиз, дарбадар итлар; отнинг эгарига боғлаб, нариги учига озиқ-овқат илинадиган темир чангак; 2) Калб (қабила номи); ◊ السِّبِحَةِ ~ дона (шашкага ўхшаган ўйинда); шахм. оғз. пиёда; الْ~ الْأَكْبَرُ астр. Катта ит юлдузлар туркуми; الْ~ الْأَصْغَرُ астр. Кичик ит юлдузлар туркуми; الْبَحْرِ ~ акула; الْمَاءِ ~ а) бобр, сув қундузи; б) қундуз

– كَلْبٌ[2] итфеъл, итсифат; امْرَأَةٌ ~ةٌ итфеъл аёл

– كَلَبٌ 1) шунингдек: مَرَضُ الْ~ ёки دَاءُ الْ~ қутуриш, сувдан қўрқиш касаллиги; دَارُ الْ~ сувдан қўрқиш касаллиги шифохонаси; 2) қаттиқ ташналик, чанқоқлик

– كَلَبَانٌ, كَلِبٌ 1) қутурган; 2) ҳирс, иштиёқ, хасислик

– كَلْبَةٌ 1) урғочи ит, қанжиқ; 2) тикон, тик - нак; ◊ كَلْبَتَانِ ик. с. омбур

– كَلْبَةٌ 1) изғирин совуқ; қаттиқ совуқ; 2) вазминлик, қийинлик, оғирлик, ҳаёт қийинчиликлари; الشِّتَاءِ ~ қиш қийинчилиги

– كَلْبِيٌّ 1. итга оид, итга тегишли; 2. фалс. киник, синик (XVIII асрда пайдо бўлган шахс ахлоқий, этик ва бошқа одоб талабларини очиқдан-очиқ тан олмаслик ғояларини тарғиб қилувчи фалсафа тарафдори)

– كَلُّوبٌ = كَلَّابٌ

– كَلُوبٌ кўп. ~اتٌ : газ чироғи (лампаси)

– كَلُوبٌ кўп. ~اتٌ : клуб

– كَلِيبٌ = كَلِبٌ

– كُلَيْبٌ ат. от, мз. Кулайб

– مُسْتَكْلِبٌ эск. аччиқланган, ғазабланган, дарғазаб

– مُكَلَّبٌ кишанланган асир (тутқин)

– مُكَلِّبٌ итларни овга ўргатувчи

كَلَبْشٌ қўлкишан

I كَلَتَ (и) كَلْتٌ тўпламоқ, жамламоқ, йиғмоқ; الْفَرَسَ ~ отни чоптирмоқ

كَلْتٌ кельтлар (халқ)

– كَلْتِيٌّ 1. кельтларга оид; الْ~ةُ кельт тили; 2. Кельт, кельт кишиси

– كَلِيتٌ ёки كِلِّيتٌ сиртлон (ёлдор бўри) нинг ғори оғзини беркитиш учун ишлатиладиган чўзиқ харсанг тош

كِلْتَا қар. كِلَا

كَلْثَمَ = كَلَثَمَ

كَلْثَمَ ёноғи кенг (ёноқ суяклари чиққан, ялпоқюз) бўлмоқ

– كَلْثَمٌ ат. от, мз. Калсам

– مُكَلْثَمٌ, كُلْثُومٌ 1) ёноғи кенг, ёноқ суяклари чиққан, ялпоқюз; 2) ат. от, мз. Кулсум

I كَلَحَ (а) كُلُوحٌ 1) қош-қовоқ осиб қарамоқ; 2) ахшайиб, ранги ўчиб кетмоқ; IV أَكْلَحَ қовоқ уймоқ, қош-қовоқ солмоқ; V تَكَلَّحَ қош-қовоқ солинмоқ, ўшшаймоқ, ҳўмраймоқ; الْبَرْقُ ~ чақмоқ бир-бирига уланиб кетди

– أَكْلَحُ кўп. كُلْحٌ эск. қовоғи солиқ, ҳўмрайган

– كَالِحٌ қош-қовоғи солинган, ўшшайган, ҳўмрайган; ~ الْوَجْه юзи ҳўмрайган

– كَلَاح (*келишикда турланмайди*) қурғоқчилик йили, қуруқ келган йил

– كَلَحَةٌ оғиз; ком, дом (*ваҳший ҳайвонлар, балиқлар ҳақида*)

كَلَخٌ 1) аммониак; 2) *бот.* аммонийли д - рема (*ўсимлик*)

(كلد)V تَكَلَّدَ мускуллари қабариқ (гўштдор) бўлмоқ

– كَلَدَةٌ *кўп.* كَلَدٌ қаттиқ унумдор бўлмаган ер (тупроқ)

كَلْدَانُ *жам. тар.* халдейлар (*милоддан аввалги* VII *асрда Янги Бобил давлатини ташкил этган сомийлар қабиласи*)

– كَلْدَانِيٌّ 1. халдейларга оид; اللُّغَةُ الْـ~َةُ ха - дей тили; 2. халдей, халдей кишиси

– كَلْدَةُ *ат. от, мз.* Калда

كَلَارٌ *кўп.* ـاتٌ омбор

– كَلَارْجِيٌّ *кўп.* كَلَارْجِيَّةٌ омборчи

I **كَلَزَ** (и) كَلْزٌ тўпламоқ, жамламоқ, йиғмоқ

كَلَاسِيكِيٌّ 1. классик, мумтоз; 2. классик, мумтоз адабиёт вакили

– كَلَاسِيكِيَّةٌ классицизм (*санъат ва адаб - ётдаги ижодий метод*)

كَلَاكْسٌ, كَلَاكْسُونٌ *кўп.* ـاتٌ *автомобиль ва б. ларда механик сигнал тури*

(كلس) II كَلَّسَ 1) сувамоқ; оҳак билан қопламоқ, бекитмоқ, оқламоқ; 2) калийлаштирмоқ; оҳакка айлантирмоқ; V تَكَلَّسَ 1) оҳакка айлантирмоқ; 2) сувалган бўлмоқ

– كَلَّاسٌ оҳак тайёрлайдиган уста

– كَلَّاسَةٌ *кўп.* ـاتٌ оҳак пиширадиган ху - дон, оҳак хумдони

– كَلْسٌ оҳак; ~ حَيٌّ сўндирилмаган оҳак; ~ مُطْفَأٌ сўндирилган (ўлган) оҳак; ~ الْـ لَبَنُ сую - тирилган оҳак; ~ الْـ كَرْبُونَاتُ الْمُتَبَلْوِر кальцит, оҳак шпати; ~ الْـ حَجَرُ оҳактош

– كَلْسَةٌ *кўп.* ـاتٌ пайпоқ

– كَلْسِيٌّ оҳакка оид; ~ حَجَرٌ оҳактош

كَلْسِيُومٌ *кимё.* кальций; أُكْسِيدُ الْـ~ сўндирилган оҳак, кальций оксиди

I **كَلَعَ** (а) كَلْعٌ қуримоқ, қуриб қолмоқ; ~ تْ قَدَمُهُ оёғининг таги кирланиб ёрилди

– كُلَاعٌ : ذُو الْـ~ Зу-л-Куло (*Яман подш - сининг лақаби*)

– كَلْعَةٌ қўй подаси (тўдаси, уюми)

– كُلْعَةٌ *вет.* туяларда учрайдиган тери к - саллиги

I (كلف) **كَلَفَ** (а) كَلْفٌ боқмоқ (*ҳайвонни*), қарамоқ (*ҳайвонга*); كَلِفَ (а) كَلَفٌ 1) сепкилли бўлмоқ (*юз ҳақида*); 2) *эск.* қўнғир рангли бўлмоқ; 3) (*к. нидир*) севмоқ, (*к. гадир*) боғланиб қолмоқ (ب *ёки туш. к.*); (*к. ёки н. билан*) қизиқмоқ, ишқибозлик қилмоқ (ب); 4) (*к.нидир*) қаттиқ севмоқ (яхши кўрмоқ); II كَلَّفَ 1) масъул қилмоқ, масъулият юкламоқ; (*н. нидир*) топширмоқ (ب) خَاطِرَهُ ~ а) кимнидир безовта қилмоқ; б) ўзини қийнамоқ, безовта қилмоқ; ... (الْمَؤُونَةَ) نَفْسَهُ الْعَنَاءَ ~ ...нинг машаққатини ўз устига олмоқ; 2) (*солиқ*) солмоқ; 3) (*н. биландир кўйлакка*) ишлов бермоқ (ب) 4) тушмоқ; ~ هَذَا غَالِيًا! кўч. *ва ўз м.* бу унга қимматга тушди; مَهْمَا الْأَمْرُ ~ а) қанчага тушмасин, неча пул бўлса ҳам; б) нима бўлса ҳам; ◊ الْخِزَانَةَ ~ хазинага қийинчилик (оғирлик) келтирмоқ; عَلَى ~ (مُلْكًا) اسْمِهِ أَرْضًا кимнингдир номига ер (мулк) ни рўйхатдан ўтказмоқ; V تَكَلَّفَ (*бирор иш*) машаққатини ўз устига олмоқ; (*н. биландир*) ўзини қийнамоқ (ب); 2) қийинчилик, оғирлик тортмоқ; لَمْ يَتَكَلَّفْ جُهْدًا у ҳеч қандай қийинчилик тортмади; 3) турмоқ (*мас., неча пул туради*); 4) ўзини ... қилиб кўрсатмоқ, (*бирор н. да*) ғайритабиий тус олмоқ; ~ الْابْتِسَامَةَ сохта, ёлғондакам жилмаймоқ; 5) қисинмоқ, уялмоқ; VI تَكَالَفَ биргалашиб уринмоқ; (*бирор н. учун*) жипслашмоқ, бирлашмоқ (عَلَى) X اسْتَكْلَفَ қийинчилик деб ҳисобламоқ (билмоқ)

– أَكْلَفُ *мн.* كَلْفَاءُ *кўп.* 1كُلْفٌ) сепкилли, сепкил тошган; сепкил босган; чўтир; 2) *эск.* қўнғир рангли

– تَكَالِيفُ *кўп.* 1) баҳо, нарх; 2) сарфлар; ~ الْإِنْتَاجِ ишлабчиқариш шарт-шароитлари; ~ الْمَعِيشَةِ ҳаёт кечириш учун қилинадиган сарфлар; 3) солиқлар

– تَكَلُّفٌ *кўп.* ـاتٌ 1) такаллуф, ғайритабиийлик, сохталик; تَكَلُّفَاتٌ بَدِيعِيَّةٌ ғайритабиий такаллуф; 2) уялиш, хижолат тортиш; ~ بِدُونِ уялмай, тортинмай; хижолат тортмай; адабсизлик бўлади деб ўтирмай; 3) *эск.* оғир ишни ўз зиммасига олиш; *эск.* қийинчилик; 4) *эск.* ғайритабиийлик

– تَكْلِفَةٌ 1) меҳнат сарфлаш; 2) баҳо, нарх; سِعْرُ (ثَمَنُ) الْـ~ الْأَوَّلِيُّ (الْأَسَاسِيُّ) *ёки* سِعْرُ (ثَمَنُ) الْـ~ таннарх; ~ الْإِنْتَاجِ ишлаб чиқариш сарфлари

– تَكْلِيفٌ *кўп.* تَكَالِيفُ 1) топшириқ, (*бирор к. елкасига*) юклаш; 2) (*солиқ*) солиш; 3) мажбурият; хизмат; سِنُّ الْـ~ ёши етиш (*диний мажбуриятларни бажарадиган ёшга етиш*); 4) меҳнат; расмий маросимлар, расмиятчиликлар; ~ بِلَا ҳеч қандай меҳнатсиз; расмиятчиликсиз; لَا ~ بَيْنَ الْأَصْدِقَاءِ! дўстлар ўртасида расмиятчилик йўқ!

– كَلَّافٌ молбоқар; мол ҳайдовчи; чўпон, подачи

– كَلَفٌ[1] *кўп.* أَكْلَافٌ 1) нарх, баҳо; أَكْلَافُ الْمَعِيشَةِ яшаш қиймати; 2) *эск.* кучли севги, иштиёқ, эҳтирос, кучли ҳис-туйғу

– كَلَفٌ[2] сепкиллар; доғ; қора билан қизил ўртасидаги бўғиқ ранг (*бетда пайдо бўладиган*); الْـ~ عَلَى وَجْهِ الشَّمْسِ Қуёш юзидаги доғлар

– كَلْفٌ = كَلَفٌ

– كَلِفٌ *эск.* севилган, қаттиқ севувчи

– كُلْفَةٌ *кўп.* كُلَفٌ 1) оғирлик, меҳнат; 2) сун - ийлик, ясамалик, зўракилик; ғайритабиийлик; расмиятчилик; ~ بِلَا бемалол, ўзини эркин тутиб; 3) нарх, баҳо; سِعْرُ الْـ~ таннарх; ~ الْإِنْتَاجِ الْمُقَارَنَةُ ишлаб чиқаришнинг нисбий қиймати; ~ الْحَيَاةِ ҳаёт қиймати; 4) безак (*кўйлакдаги*); 5) буғдойранг, буғдойранглилик

– مُتَكَلِّفٌ 1) сунъийлик, ясамалилик, зўракилик, сохтакорлик; ~ جِدٌّ сунъий жиддийлик, ёлғон жиддийлик; 2) *эск.* оғир ишни ўз зиммасига олувчи, оғир мажбуриятни бажарувчи

– مُكَلَّفٌ 1. 1) (*солиқ*) тўлайдиган; 2) етук, ёши етган; тўла ҳуқуқли; масъул; ҳарбий хизматга мажбур, (*ҳарбийга*) чақирилувчи; ~ غَيْرُ ҳарбий хизмат мажбуриятидан озод қилинган; 3) *эск.* бажаришга мажбур бўлган; 4) қиммат, қимматбаҳо; 2. (*солиқ*) тўловчи; ◊ عَلَى اسْمِهِ (بِاسْمِهِ) ~бирор киши номига рўйхатдан ўтказилган (*мулк ҳақида*)

– مُكَلَّفَةٌ *кўп.* ـاتٌ ерлар рўйхатга олинган дафтар (китоб)

كَلْفَنَ гальванизациялаштирмоқ

– كَلْفَانِيٌّ[1] гальваник; بَطَّارِيَّةٌ ~ـةٌ гальваник батарея

– كَلْفَانِيٌّ[2] *тар.* 1. кальвинизмга оид; 2. кальвинист

– كَلْفَانِيَّةٌ кальвинизм

كَلَفَتَ 1) яширмоқ, бекитмоқ; 2) (*н. нидир*) қўл ичида қилмоқ

– كَلْفَتَةٌ 1) яшириш, бекитиш; 2) қўл учида қилинган иш

كَلَكٌ *кўп.* أَكْلَاكٌ, ـاتٌ барка (*юк ташийдиган ясси кема*); сол, паром (*Ироқда*)

كَلْكَلَ қадоқли бўлмоқ (*қўллар ҳақида*)

– كُلْكُلٌ = كُلَاكِلٌ

– كَلْكَلٌ = كَلَاكِلُ

– كَلْكَلٌ *кўп.* كَلَاكِلُ кўкракнинг юқори қисми; ◊ نَزَلَ (أَنَاخَ) بِـ~ـهِ عَلَى ... оғирлигини солмоқ, устига ётиб олиб зўр бермоқ; ...нинг устига оғирлигини ташламоқ; سَحَقَ بِـ~ـهِ ўз оғирлиги билан босиб кетмоқ, босиб ўлдирмоқ

– كُلْكُلٌ паст бўйли бесўнақай одам

– مُكَلْكَلٌ қадоқли (*қўл ҳақида*)

كلم *қисқ.* كيلومتر *дан*

I **كَلَمَ** (*и*) كَلْمٌ 1) ярадор қилмоқ; 2) хафа қилмоқ; II كَلَّمَ (*к. баландир*) гаплаша бошламоқ, гаплашишга уринмоқ; гапирмоқ, сўзлашмоқ; ~هُ بالتِّلِيفُون ким баландир телефонда сўзлашмоқ; 2) ярадор қилмоқ; 3) жароҳатламоқ, яраламоқ; III كَالَمَ сўҳбатлашмоқ, сўзлашмоқ; V تَكَلَّمَ (*қандайдир тилда*) гапирмоқ (*туш к. ёки* ب); (*к. баландир н. ҳақдадир*) гаплашмоқ, сўҳбатлашмоқ (فِي, عَنْ, مَعَ); ~ بِاللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ араб тилида гаплашмоқ; VI تَكَالَمَ = III

– تَكْلَامَةٌ, تَكْلَامٌ 1. сўзга уста; сўзамол; 2. нотиқ, маҳмадона, қизилсўз

– تَكَلُّمٌ гапириш, сўзлашиш; гап, нутқ, сўзлашув

– تَكْلِيمٌ *эск.* жароҳатлаш, ярадор қилиш; *эск.* сўҳбат, нутқ, гап

– كَلَامٌ (*ўзаро боғланган*) сўзлар; гап, фраза; нутқ, сўҳбат, сўзлашув, тил; ~ جَمِيلٌ (*н. ҳақдадир айтилган*) чиройли сўзлар (عَنْ); ~ فَارِغٌ бемаънилик, бемаъни гап-сўз; абсурд; ~ الْ كَثِيرُ сергап, вайсақи; بِالْ~ а) сўз билан; б) гапда (*ишда эмас*); بِ~ آخَرَ бошқача айтганда; وَ بِ~ أَوْضَحَ ... аниқроқ қилиб айтганда; الْ~ بَيْنَنَا ўзаро айтганда; لَيْسَ بَيْنَهُ وَ بَيْنِي ~ أَوْ سَلَامٌ мен билан унинг ўртасида ҳеч қандай умумийлик йўқ; ◊ عِلْمُ الْ~ илми калом; أَهْلُ الْ~ аҳли калом, илми калом фалсафанинг вакили

– كُلَامٌ қаттиқ (ишланмаган) ер

– كَلَامِيٌّ 1) сўздаги, сўз билан ифодаланган; حَرْبٌ ~ةٌ даҳанаки (оғзаки) жанг; الْفَنُّ الْ~ةُ сўз санъати; 2) *юр. – шар.* калом илмига оид; 3) каломий; الْمَسَائِلُ الْ~ةُ калом илмига оид масалалар

– كَلْمٌ *кўп.* كُلُومٌ, كِلَامٌ яра, яраланиш, жароҳат олиш

– تَكْلَامٌ = كَلْمَانِيٌّ

– كَلِمَةٌ, كَلْمَةٌ *кўп.* ~اتٌ *жам.* كَلِمٌ 1) сўз, калма; لَهُ الْ~ الْفَاصِلَةُ (النَّافِذَةُ) *кар.* سِرٌّ (الْمُرُور); ~ السِّرِّ ~ ~ *сўзма-сўз*, айнан; 2) айтилган сўзлар, ҳикмат даражасидаги сўз; بِ~ أُخْرَى бошқача қилиб, бошқа сўзлар билан айтганда; 3) қисқа нутқ; أَلْقَى ~ қисқача нутқ сўзламоқ; 4) қасида, шеър; ◊ اتِّحَادُ الْ~ ҳамфикрлик, ҳамкорлик, сўзи бир хил бўлиш; تَقْسِيمُ الْ~ ўзаро келишмовчилик, жанжал; الْكَلِمَاتُ الْمُتَقَاطِعَةُ кроссворд (бошқотирма); الْعِلْمُ الْحَاسِمَةُ ~ фаннинг сўнгги ютуғи; لَمْ يَعْرِفِ الْعِلْمُ الْ~ الْأَخِيرَةَ фан ҳали ўзининг сўнгги хулосасини айтгани йўқ; ذُو ~ مَسْمُوعَةٌ эътборли одам; ~ обрў, эътибор; الْكَلِمَاتُ الْعَشْرُ *дин.* ўн амр (*христианларда*); ~ُ اللهِ Қуръони карим, Каломуллоҳ; بَاقِيَةٌ ~ боқий ибора- لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ягона Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ ибораси; التَّقْوَى ~ тақво ибораси- بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ раҳмдил ва шафқатли Аллоҳ номи билан ибораси

– كَلِيمٌ[1] *кўп.* أَكْلِمَةٌ гилам

– كَلِيمٌ[2] *кўп.* كَلْمَى ярадор, мажруҳ, шикаста

– كَلِيمٌ *кўп.* كُلَمَاءُ 1. (*к. баландир*) сўзлашувчи; 2. суҳбатдош; *кўч. м.* карнай, рупор; ◊ اللهِ ~ калимуллоҳ (Мусо алайҳиссалом)

– مُتَكَلَّمٌ гаплашадиган жой

– مُتَكَلِّمٌ 1. гапирувчи, суҳбатлашувчи; 2. 1) *грам.* I шахс; 2) илми калом мутахассиси; теолог; 3) (*к. ёки н. номидандир гапирувчи*) вакил; *кўч. м.* карнай, рупор

– مُكَالَمَةٌ суҳбат, сўзлашув; تِلِيفُونِيَّةٌ ~ телефон орқали сўзлашув

– مِكْلَمَانِيٌّ вайсақи, сергап

– مَكْلُومٌ 1) ярадор; 2) хафа бўлган; ◊ فُؤَادٌ ~ азоб, изтироб чекаётган юрак

– كَلْفَانِيٌّ = كَلْوَانِيٌّ

كِلُورٌ, كِلُورِينٌ *кимё.* хлор; حَمْضُ الْ~ хлор кислотаси

كِلُورَاتٌ *кимё.* хлорат

كَلُورُورٌ (*сол,* كَلُورِيدٌ) *кимё.* хлорид бирикмаси, хлорид; الْبُوتَاسِيُومُ ~ калий хлориди (*ўғит*); (الْكِلْسِ) الْجِيرِ ~ хлорли оҳак; الزِّئْبَقِ ~ симоб хлориди, сулема; الصُّودِيُومُ ~ натрий хлориди, ош тузи; الْأَمُونِيُومُ ~ хлорли аммоний, навшадил (*нашатир*)

كِلُورُوفُورْمٌ *кимё.* хлороформ

كِلُورُوفِيلٌ хлорофил

كِلُورِيدٌ = كَلُورُورٌ

كَلُومِلٌ *кимё.* каломель, хлорли симоб (*сол.* كَالُومِيلٌ)

كَالُونٌ = كَلُونٌ

كَلِيَ (*а*) كَلًى буйракда оғриқ сезмоқ; (*сол.* كَلَأَ) *эск.* сақламоқ, қўриқламоқ, асрамоқ

– كُلَا *форс.* қўй жунидан тўқилган қалпоқ

– كُلْوَةٌ *ик. с.* كُلْيَتَانِ *кўп.* كُلًى, كَلَاوِي *анат.* буйрак; الْ~ (رَمْلُ) حَصَى буйрақдаги тошлар; الْغُدَّةُ فَوْقَ الْ~ буйракусти бези; التِّهَابُ الْكُلَى *мед.* нефрит, буйрак шамоллаши

– كُلَوِيٌّ буйракка оид; الْالْتِهَابُ الْ~ *мед.* нефрит, буйрак шамоллаши; الْغُدَّةُ فَوْقَ الْ~ةِ буйракусти бези

– كُلًى *кўп.* қуш қанотидаги 20 патнинг энг чеккадаги тўрттаси

– كُلْيَةٌ[1] *кўп.* كُلًى , كُلْيَاتٌ 1) ёй тутқичининг уч қарич қисми; مِنَ السَّحَابِ ~; 1) пастлаб сузадиган булут; 2) мешкобнинг остига тикиладиган доирасимон тери (чарм)

– كُلْيَةٌ[2] *кўп.* كُلًى = كُلْوَةٌ

كِلِيسَرِينٌ глицерин

كَلِيشَهٌ, كَلِيشِيهٌ *кўп.* كَلِيشِيهَاتٌ клише (*босма - хоналарда сўврат босадиган муҳрсимон жиҳоз*)

كَلِّينٌ калин (*эшик, деразалардаги*)

I **كَمَّ** (*а/у*) كَمٌّ тумшуқбанд осмоқ, тақмоқ; ~ (أَفْوَاهَهُمْ) فَاهُ кимнингдир оғзини ёпмоқ, овоини ўчирмоқ, кимнидир жим туришга мажбур қилмоқ; II كَمَّمَ 1) тумшуқбанд осдирмоқ, тақдирмоқ; 2) бўғмоқ (*мас., танқидни*); 3) енгни улаб тикмоқ; 4) гулламоқ, гул чиқармоқ; ~ تِ النَّخْلَةُ хурмо дарахти гуллади; IV أَكَمَّ 1) енгни улаб тикмоқ; 2) гулламоқ, гул чиқармоқ; ~تِ النَّخْلَةُ хурмо дарахти гуллади; 3) қўйлакка енг қадамоқ

– كَمٌّ *кўп.* كِمَمَةٌ, أَكْمَامٌ енг; қадама енг

– كَمٌّ *кўп.* كِمَامٌ, أَكْمَامٌ *бот.* гулкосача

– كِمَامٌ *кўп.* أَكِمَّةٌ 1) тумшуқбанд; 2) тўрва, халта; тўрвахалта

– كِمَامَةٌ *кўп.* كَمَائِمُ 1) тумшуқбанд; ниқоб; الْغَازِ ~ газ ниқоби (противогаз); 2) тишласлиги *ёки* овоз чиқармаслиги учун оғизга тиқиб қўйиладиган латта *ёки* ёғоч; 3) *бот.* гулкосача

– كُمَّةٌ қалпоқ; абажур; الرَّأْسِ ~ берет (*қалпоқнинг бир тури*)

كَمْ 1) неча?; қанча?; қандай кўп!; السَّاعَةُ ~؟ соат неча бўлди?; بِ~؟ неча пул?; неча сўм (пул) дан?; مِنْ مَرَّةٍ أَيْدَنِي! ~ у мени қанчалар қўллаб-қувватлаган-а!; وَ ~ كَانَ يَقُولُ لِي ... у менга неча марталаб деган эдики, ...; 2) қандай, қанчалик!; ذَا أَنَا أَهْوَاكَ! ~ мен сени қандай (*қанчалар*) севаман!; وَ ~ كُنْتُ أَتَمَنَّى أَنْ ... мен шундай истайманки, ...; هُوَ جَمِيلٌ! ~ у қандай гўзал!; وَ لَ~ كَانَتْ دَهْشَتُنَا عَظِيمَةً عِنْدَمَا ... ...ни кўриб, шундай ҳайратга тушдикки!; هُوَ مُحْزِنٌ وَ لَ ~ у қанчалар хафа-я!; يَسُرُّ أَنْ ~ ...дан қанчалар хурсанд!

– كَمٌّ 1) миқдор; ~اً وَ كَيْفاً миқдор ва сифат жиҳатидан; مِنْ حَيْثُ الْ~ миқдоран, миқдор жиҳатидан; 2) *кўп.* كُمُومٌ *физ.* квант; نَظَرِيَّةُ الْ~ квант назарияси

– كَمِّيٌّ миқдорий, миқдорга оид; التَّحْلِيلُ الْ~ *кимё.* миқдорий анализ; التَّرَاكُمُ الْ~ миқдорий ўсиш; ~اً миқдоран; ~اً وَ نَوْعِيًّا миқдори ва нави жиҳатидан; هَذَا لَا يَكْفِي لَا ~اً وَ لَا كَيْفِيًّا бу на миқдори жиҳатидан, на сифат жиҳатидан

етарли эмас

– كَمِّيَّةٌ *кўп.* اتٌ: 1) миқдор; تَحَوُّلُ الْـ~ إِلَى الْكَيْفِيَّةِ миқдорнинг сифатга ўтиши; 2) *савдо.* бирор мақсад учун белгиланган энг кўп миқдор, контингент

كُمْ *ик. с.* كُمَا *мн.* كُنَّ *бирикма олмош*; 1) синики; كِتَابُكُمْ китобингиз (*яъни, китоб сизники*); 2) сизни; رَآكُمْ у сизни кўрди

كَمَا (كَ+مَا) ...га ўхшаб, бўлганидай; ...нинг сингари; ...дай, ...дек; каби; ذُكِرَ ~ юқорида зикр қилинганидай; مَرَّ ~ юқорида айтилгандек; لَوْ كَانَ حَاضِرًا ~ у ҳозир бўлган каби; ~ هُوَ худди ўшандай; هِيَ ~ حَالَتُهُ унинг ҳолати ўшандай, унинг аҳволи ўзгармагандай; هِيَ ~ الْحَالُ ҳолат ўшандай; تَشَاءُ ~ сен хоҳлагандай; يَبْدُو ~ кўриниб турганидай; يَنْبَغِي ~ талаб қилингандай; ... قَالَ ~ أَوْ *ёки* у айтгандай

(كمء) V تَكَمَّأَ ёмон кўрмоқ, жирканмоқ, нафратланмоқ

– كَمْءٌ *жам. кўп.* أَكْمُؤٌ, كَمْأَةٌ қўзиқоринлар (*ер остида ўсадиган*)

– كَمْأَةٌ қўзиқорин (*ер остида ўсадиган*)

كَمْبَرِيتٌ батист (*мато*)

كَمْبُوشَةٌ: الْمُلَقَّنُ ~ суфлёр будкаси

كَمْبِيَالَةٌ *кўп.* اتٌ: вексель, тратта; қарз ти - хати; تِجَارِيَّةٌ ~ тижорат вексели; طَوِيلَةُ الْأَجَلِ ~ узоқ муддатли вексель; قَصِيرَةُ الْأَجَلِ ~ қисқа муддатли вексель

كُمْبِينَةٌ комбинат

كَامْبِيُو = كَمْبِيُو

كُمْبِيُوتَرٌ электрон ҳисоблаш қурилмаси, компьютер

I كَمَتَ (*у*) كَمْتٌ 1) босмоқ, тўхтатмоқ (*ғазабни*); 2) *эск.* тўриқ бўлмоқ, тўқ қизил рангда бўлмоқ (*от ҳақида*)

– كُمْتَةٌ оқ билан қизил ўртасидаги ранг

– كُمَيْتٌ 1) *эск.* тўқ сариқ (*шароб, май*); 2) Кумайт (*шоир*)

– كُمَيْتٌ 1) тўриқ (*от*);

كُمْتُرٌ *кўп.* كَمَاتِرُ бўйи паст бесўнақай одам

كُمَّثْرَى *жам.* ноклар, нашватилар, олмрутлар

– كُمَّثْرَاةٌ *кўп.* كُمَّثْرَيَاتٌ нок, нашвати, олмурут

– كُمَّثْرَايَةٌ *кўп.* كُمَّثْرَايَاتٌ = كُمَّثْرَاةٌ

كَمَجٌ *анат.* сон суягининг тос суягига (думғазага) бириккан бўғими

I كَمَحَ (*а*) كَمْحٌ нўхтасидан тутиб турмоқ (*мас., отни*); IV أَكْمَحَ = I

– كَمَاحَةٌ тормоз

I كَمَخَ (*а*) كَمْخٌ кеккайган бўлмоқ; بِأَنْفِهِ ~ бурун кўтармоқ; الْفَرَسَ بِاللِّجَامِ ~ отни жиловидан тортиб тўхтатмоқ; IV أَكْمَخَ = I

– كَامِخٌ[1], كَامِخٌ *кўп.* كَوَامِخُ тузланган нарс - лар (*озиқ-овқатлар*)

– كَامِخٌ[2] кеккайган, бурни кўтарилган, ки - рли

– كُمَاخٌ кеккайиш, кибрлилик, такаббурлик

- كَمْخَةٌ, كَمْخَا кимхоб (*мато*)

I (كمد) كَمَدَ (*а*) كَمْدٌ 1) мотам тутмоқ, ғам чекмоқ; юраги эзилмоқ; 2) оқариб, ранги ўчиб кетмоқ, бўзармоқ (*бўёқ ҳақида*); II كَمَّدَ компресс билан иситмоқ, компресс қўймоқ; IV أَكْمَدَ 1) хафа қилмоқ, ғамга солмоқ; 2) компресс қўймоқ; VII انْكَمَدَ хафаланган бўлмоқ, ғамга қолган бўлмоқ; IX اكْمَدَّ ранги ўчмоқ, бўзариб кетмоқ; ўчиб кетмоқ (*ранг ҳақида*)

– أَكْمَدُ ранги ўчиб кетган; қорайиб кетган

– تَكْمِيدٌ компресс қўйиш

– كَمَدٌ ғам, хафалик, мотам; азоб, алам

– كَمِدٌ хафа, ғамгин, ғамда қолган

– كَامِدٌ 1) ғамгин, мотамсаро; 2) бўзарган, қорайган

– كُمْدَةٌ 1) бўзариш, рангнинг ўчиб кетиши; 2) бўғдойранглилик

– كَمِيدٌ ғамгин, ғам остида қоган

– مُكَمَّدٌ, مُكَمَّدَةٌ *кўп.* اتٌ: компресс

كَمَرٌ *кўп.* أَكْمَارٌ, اتٌ: белбоғ

– كَمَرَةٌ[1] *кўп.* اتٌ: тўсин, балка; حَدِيدٍ ~ т - мир тўсин, балка

– كَمَرَةٌ[2] *фото.* камера

– كُمْرَةٌ *эск.* эркаклар жинсий аъзоси

– مَكْمُورَاتٌ *кўп.* омборхоналар

كُمْرُكٌ *кўп.* كَمَارِكُ божхона (*сол.* جُمْرُكٌ)

– كُمْرُكْجِيٌّ *кўп.* كُمْرُكْجِيَّةٌ божхона хизматчиси

– كُمْرُكِيٌّ божхонага оид

كُمْزَةٌ *кўп.* كُمَزٌ хурмо ва шу кабиларнинг ғарами (уюми)

كُمْسَارِيٌّ *кўп.* كُمْسَارِيَّةٌ 1) кондуктор; 2) почта (*хатлар*) ташийдиган куръер (хизматчи)

I (كمش) كَمَشَ (*у*) كَمْشٌ чангаллаб олмоқ; (*қўлда*) қисмоқ; қисилмоқ; كَمَشَ (*а*) كَمَشٌ 1) тириштирилмоқ; қисқарилмоқ; ўтириб (қисқариб) қолмоқ (*мато ҳақида*); 2) воз кечмоқ (*ўз сўзидан ва ҳ. к.*); II كَمَّشَ қайириб, кўтариб қўймоқ (*юбкани*), кўтармоқ (*этак пастини*); V تَكَمَّشَ 1) тиришмоқ; ғижимланмоқ; 2) шошилмоқ, шошилиб иш қилмоқ; VII انْكَمَشَ қисилмоқ, кичраймоқ, қисқармоқ; тезлашмоқ, шошилмоқ, тез иш қилмоқ; ◊ ~ فِي جِلْدِهِ одамови, дамдуз, ичимдагини топ бўлмоқ

– انْكِمَاشٌ қисилиш, торайиш, қисқариш; *мол.* дефляция (*муомаладаги пул миқдорини камайтириш*); السُّوقِ ~ *савдо.* бозорнинг қисқариши, торайиши; ◊ ~ فِي جِلْدِهِ одамовилик, одамдузлик

– كَمَّاشَةٌ *кўп.* اتٌ: омбур; қисқич

– كَمِشٌ, كَمِيشٌ чаққон, эпчил; الْإِزَارِ ~ *маж.* ғайратли, ишлармон

– كَمْشَةٌ сиқим (*мас., бир сиқим*)

– كَمِشَةٌ = كَمِيشَةٌ

– كَمِيشٌ чаққон, тезов, эпчил

– كَمِيشَةٌ 1) елини кичкина (*ҳайвон*); 2) кўкраги кичкина (*аёл*)

كُمُشْتَكِينُ *тур. ат. от, мз.* Кумуштекин

I كَمَعَ (*а*) كَمْعٌ қирқиб, ажратиб қўймоқ; III كَامَعَ 1) ёнма-ён, бирга ётмоқ; 2) қучмоқ, қучоқламоқ

– كَمْعٌ текис (силлиқ) ер; жой, ўрин; هُوَ فِي ~ ه - у ўз уйидадир

– كَمِيعٌ (*к. биландир бирга*) ётувчи

تَكْمَكَمَ бошга кумма (*қар.* كُمَّةٌ) киймоқ

– كَمْكَامٌ 1) балоғатга етган; 2) тўкис, беайб, бенуқсон

I كَمُلَ (*у*) كَمَالٌ тўлиқ, етилган, тугалланган бўлмоқ; II كَمَّلَ 1) тўлдирмоқ, камини тўлғазмоқ; тамомламоқ, битирмоқ; 3) мукаммаллаштирмоқ; 4) (*к. нидир*) ўлдирмоқ (عَلَيْهِ); IV أَكْمَلَ (*камини*) тўлдирмоқ; 2) тамом қилмоқ, охирига етказмоқ; أَعْمَالَهُ ~ ўз ишларини тамомламоқ; 3) мукаммал ҳолга етказмоқ; V تَكَمَّلَ такомиллашган бўлмоқ; VI تَكَامَلَ 1) аста-секин камолга етмоқ; 2) тўла йиғилмоқ; وَ إِذَا لَمْ يَتَكَامَلِ الْعَدَدُ الْقَانُونِيُّ يَكُونُ الْإِجْتِمَاعُ فِي حَالَةِ عَدَمِ تَكَامُلِ الْعَدَدِ الْقَانُونِيِّ кворум бўлмаган (*ҳамма қатнашиши шарт бўлганлар келмаган тақдирда*) ҳам ҳар ҳолда мажлис бўлади; VIII اكْتَمَلَ 1) тўла, тугалланган бўлмоқ; 2) тугалланмоқ; камолотга, тўла етукликка эришмоқ; камолга етмоқ; X اسْتَكْمَلَ 1) тўлдирмоқ, тўлғазмоқ; 2) бажармоқ; тугалламоқ, охирлатмоқ; 3) тўла қониқтирмоқ *ёки* мос келмоқ (*мас., талабларга* – لِ); (*н. гадир*) тўла эга бўлмоқ (لِ); تَسْتَكْمِلُ الْغُرْفَةُ لِكُلِّ وَسَائِلِ الرَّاحَةِ хонада барча қулайликлар мавжуд

– اسْتِكْمَالٌ 1) тўлалик, тўлиқлик; 2) туга - ланиш, охирига етиш; ... لِـ~ ...нинг устига; 3) (*бирор н.* га) тўла мос келиш, (*талабни*) тўла қондириш (لِ)

– اكْتِمَالٌ 1) тўлалик, тўлиқлик, тамомла - ганлик, тугалланганлик; камолот, мукаммаллик; جُسْمَانِيٌّ ~ жисмоний баркамоллик; 2) етуклик, комиллик

– إِكْمَالٌ тамом битиш, тугалланиш; кам - лот, комиллик; لِفَائِدَةِ ~ кўпроқ фойда бўлсин (олиш) учун

– أَكْمَلُ янада етукроқ; янада тўлиқроқ; بِـ~ه бутунлай; ~ صُورَةً فِي ёки وَجْه عَلَى ~ ёки عَلَى الْوَجْه الْ~ энг юксак даражада (ҳолда)

– تَكَامُلٌ 1) такомиллик, комиллик, тўлалик, бутунлик; ~ الْعَدَد الْقَانُونِيِّ ёки النِّصَاب ~ кворум (*қатнашиши лозим бўлган одамларнинг тўла келганлиги*); عَدَمُ ~ الْعَدَد الْقَانُونِيِّ кворумнинг йўқлиги; 2) интеграция, бир бутун ҳолда бирлаштириш; الْ~ الاقْتِصَادِيُّ иқтисодий интеграция حِسَابُ الْ~ *мат.* интеграллаш

– تَكَامُلِيٌّ бутунликни тўлдирувчи, интеграл, интегралга оид

– تَكْمِلَةٌ 1) тўлдириш; тўлиш; 2) *эск.* қўшимча

– تَكْمِيلٌ тўлдириш, тўлиш; битиш, тамоналиш

– تَكْمِيلِيٌّ 1) қўшимча; 2) қисман, бир оз

– كَامِلٌ 1. 1) тўла, тўлиқ; بِالْ~ тўлалигича; بِـ~ه бутунлай; ~ لَبَنٌ қаймоғи олинмаган сут; الْعَدَدُ ~ тўла таркибда (составда); اجْتِمَاعٌ ~ الْعَدَدِ ялпи (*пленар*) йиғилиш; 2) комил, камолотга эришган; тўла етилган; 2. 1) *адаб.* комил (*шеърий вазн*); 2) *кўп.* كَمَلَةٌ комил инсон

– كَمَالٌ тўлалик, тўлиқлик, комиллик

– كَمَالَةٌ 1) тўлдириш, тўлдирилиш; 2) қўшимча; *шунингдек:* وَزْن ~ қўшимча вазн, тарозига яна солиш (қўйиш); 3) қайтим (*пул*)

– كَمَالِيٌّ ҳашам, зийнат нарсалари бўлган; سِلَعٌ ~ةٌ وَ نِصْفُ ~ةٍ зеб-зийнат моллари ва қиммати камроқ товарлар

– كَمَالِيَّاتٌ *кўп.* ҳашам, зеб-зийнат предмет (нарса)лари

– كَمَلٌ = كَمَالٌ

– مُكَمَّلٌ мукаммал; тўлдирилган, тўла, тўлиқ

– مُكَمِّلٌ тўлдириладиган; қўшимча; كَلِمَاتٌ ~ةٌ *грам.* гапнинг иккинчи даражали бўлаклари

I كَمَنَ (كمن) (у) كُمُونٌ 1) яширинган бўлмоқ; яширинмоқ, беркинмоқ; مَاذَا يَكْمُنُ وَرَاءَهُ؟ бунинг ортида нима яширинган?; 2) пистирмада ўтирмоқ; (*к. нидир*) пойламоқ (لِ); كَمَنَ (а) كُمُونٌ яширинган бўлмоқ; яширин-у, аммо юзага чиқиши мумкин бўлмоқ; IV أَكْمَنَ яширинмоқ, бекинмоқ; كَمِينًا ~ пистирма қўймоқ; V تَكَمَّنَ пистирмада ўтирмоқ; (*к. нидир*) пойламоқ (لِ); VIII اكْتَمَنَ яшириб юрмоқ, сир қилиб сақламоқ, бекитмоқ; X اسْتَكْمَنَ яширинмоқ; беркинмоқ, бекиниб олмоқ

– كَامِنٌ 1) пистирмада турувчи; яширинган, бекиниб олган; ... فِي ~ كَانَ ...га бекиниб олмоқ, яширинмоқ; 2) яширин, потенциал; طَاقَةٌ ~ةٌ потенциал (яширинган) энергия; 3) *фалс.* имманент, ички (*бирор ҳодисанинг ички хусусиятига хос бўлган, унинг табиатидан келиб чиқадиган*)

– كَمَانٌ 1) *тар.* камон (*торли музика асбоби*); 2) скрипка; الْ~ الأَوْسَطُ виола; الْ~ الْجَهِيرُ виолончель; الْ~ الأَجْهَرُ контрабас

– كَمَانْ *халқ. шунингдек*, яна, тағин

– كَمَانِيٌّ 1) камончи; 2) скрипкачи

– كَمَنْجَةٌ, كَمَنْجَا *кўп.* ـَاتٌ 1) камонча (*торли музика асбоби*); 2) скрипка; قَوْسُ الْ~ скрипка камони, камончаси

– كُمْنَةٌ кўришнинг заифлиги; очиқ кўр

– كَمُونٌ 1) пистирмада туриш (пойлаш); 2) яширин ҳолатда бўлиш (туриш)

– كَمُّونٌ *бот.* зира; أَبْيَضُ ~ оқ зира; أَرْمَنِيٌّ ~ дала зираси; أَسْوَدُ ~ ёки كِرْمَانِيٌّ ~ қора зира; حَبَشِيٌّ ~ ҳинд зираси; بَرِّيٌّ ~ ёввойи зира; ~ حُلْوٌ арпабодиён, анис

– كَمُّونِيٌّ 1) зира рангидаги; 2) зирага оид; зираланган, зира солинган

– اللَّحْم: كَمُّونِيَّةٌ ~ зираланган гўшт

– كَمِينٌ 1. *кўп.* كُمَنَاءُ яширинган; пистирмада турувчи; 2. *кўп.* كَمَائِنُ пистирма; яширинадиган жой; نَصَبَ ~ (*к. гадир қарши*) пистирма қўймоқ (لِ); أَقَامَ كَمَائِنَ (*к. гадир қарши*) пистирма ташкил қилмоқ (ضِدَّ)

– مَكْمَنٌ 1. *кўп.* مَكَامِنُ 1) пистирма жойи; яширинадиган жой; пистирма; 2) яширин туражой; مَكَامِنُ الْغَازِ ер остидаги газ захиралари; مَكَامِنُ فِلِزٍّ نُحَاسٍ мис рудаси қатламлари; مَكَامِنُ النَّفْطِ (الْبِتْرُول) нефть бор жойлар; مَكَامِنُ الأُورَانِيُوم уран конлари

I كَمَهَ (а) كَمَهٌ 1) кўр бўлмоқ, кўрмай қолмоқ; 2) *эск.* булутли бўлмоқ, булут қоплаган бўлмоқ (*кун ҳақида*)

– أَكْمَهُ *мн.* كَمْهَاءُ *кўп.* كُمْهٌ кўр, туғма кўр

— كَمَهٌ кўрлик

I كَمَى (и) كَمْيٌ яширмоқ, беркитмоқ; *эск.* яширмоқ, бекитмоқ, пинҳон қилмоқ; كَمَى نَفْسَهُ каска кийиб олмоқ; V تَكَمَّى усти ёпиқ бўлмоқ, уст қисми бирор н. билан қопланмоқ (тўсилмоқ)

كَمِيٌّ *кўп.* كُمَاةٌ паҳлавон, жангчи

– مُتَكَمٍّ қуролланган, қуролли, қурол осиб (тақиб) олган

كَمْيُونٌ *кўп.* ـَاتٌ юк автомобили

كُمْ *қар.* كَمْ

I كَنَّ (а/у) كَنٌّ, كُنُونٌ 1) (*ёмонлик, нафратни*) яширмоқ, сақламоқ; (*к. гадир бирор туйғуни*) ҳис қилмоқ (لِ); إِزَاءَ ~ مَشَاعِرَ ёки إِزَاءَهُ الصَّدَاقَةَ кимгадир дўстлик туйғуларини ҳис қилмоқ; 2) пасаймоқ, тинчланмоқ (*шамол ҳақида*); ◊ رِجْلَهُ ~ оёқни йиғиб олмоқ; II كَنَّنَ яширмоқ, бекитмоқ; 2) тинчлантирмоқ, пасайтирмоқ; IV أَكَنَّ (*туйғуларни*) яширмоқ, сақламоқ, ҳис қилмоқ; كَرَاهِيَةً ~ (*к. гадир*) дўстлик (нафрат) туйғуларини ҳис қилмоқ (لِ); VIII اكْتَنَّ яшириниб олмоқ, бекиниб олмоқ; اسْتَكَنَّ 1) яширинмоқ, бекинмоқ; 2) уя қуриб олмоқ, қулай жойлашиб олмоқ, ёпишиб олмоқ; 3) тинчланмоқ

– كَانُونٌ[1] *кўп.* كَوَانِينُ печ, ўчоқ; ◊ الأَوَّلُ ~ декабрь; (الآخَرُ) الثَّانِي ~ январь

– كَانُونٌ[2] касалманд одам

– كِنٌّ *кўп.* أَكْنَانٌ 1) бошпана, ёпиқ жой; ~ النَّبَاتِ оранжерея, ёпиқ гулхона; 2) уя; ин; бошпана; الدَّجَاجِ ~ товуқхона; 3) (*боғдаги*) айвонча, шийпонча; 4) *эск.* ёпинчиқ, чойшаб

– كِنَانٌ *кўп.* أَكِنَّةٌ 1) айвон, ёпиқ; 2) (*боғдаги*) айвонча, шийпонча; 3) парда, ҳижоб, тўсиқ; وَ جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً *қур.* уларнинг қалбларини тўсиқлар билан тўсганмиз

– كِنَانَةٌ *кўп.* كَنَائِنُ 1) ўқдон, садоқ; صَفْوَةُ الْ~ *маж.* ҳар нарсанинг танлангани, олийси, гули; الْ~ الْ~ أَرْضِ ёки *маж.* Миср;

كِنَانَةٌ 2) Кинона (қабила номи)

– كِنَّةٌ[1], كَنَّةٌ *кўп.* كَنَائِنُ келин, қайинсингил

– كِنَّةٌ[2] 1) айвон, ёриқ жой; 2) (*боғдаги*) айвонча, шийпонча

– كُنَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ ~ , كِنَانٌ эшик тепасида б-рор н. қўйишга мўлжалланган ўрин (жой, токча)

– كَنِينٌ яширин, бекитилган

– مُسْتَكِنٌّ уя, ин

– مَكْنُونٌ 1. яширин, яширинган, бекитилган; 2) *кўп.* ـَاتٌ энг яширин сир, яширинган маъно; яширин мазмун, фикр; مَكْنُونَاتُ النَّفْسِ яширин ниятлар, яширин фикрлар; أَنْتَ أَدْرَى بِـ~ قَلْبِي қалбимда нималар яширинганлигини сен яхши биласан

I كَنَبَ (а) كَنَبٌ қадоқли (қадоқ босган) бўлмоқ (*қўллар ҳақида*)

– كَنَابٌ хурмонинг мевали новдаси

– كَنَبٌ қадоқлилик; (*теренинг*) қаттиқлиги

– كَنِبٌ қадоқли

– كَنَبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ кенг юмшоқ диван, диван

كَنَبُوشٌ *кўп.* كَنَابِيشُ чепрак, вальтрап (*от ёпиғи*)

كُنْتٌ кексалик, қарилик

– كُنْتِيٌّ *кўп.* كُنْتِيُّونَ кекса, қари

– كُنْتِيٌّ = كُنْتِيُّونَ *кўп.* كُنْتِيَّاتٌ

كُنْتُورَاتٌ *кўп.* كُنْتُورَاتٌ контракт

كَنْتِينٌ кўп. كَنَاتِينُ дўконча (*ошхоналар, ҳарбий қисмлар қошидаги*)

كَنَجَةٌ кўп. اتٌ ـَ қаҳва қайнатадиган идиш (*сол* كَنَكَةٌ)

كَنْجَرُو кенгуру (*ҳайвон*)

I كَنَدَ (*у*) كُنُودٌ ношукур (кўрнамак) бўлмоқ; النِّعْمَةَ ~ ношукур бўлиб чиқмоқ, куфри не - мат бўлмоқ

– كَنَّادٌ жуда, ғоят ношукур

– كِنْدَةُ Кинда (*қабила номи*)

– كَنُودٌ ношукур, нонтепки, кўрнамак; أَرْضٌ ~ экин битмайдиган ер

كَنَدِيٌّ 1. Канадага оид; 1. канадалик

كُنْدُرٌ *бот.* босвеллия, ладан (*христ - анларнинг диний маросимларида ту- татиладиган хушбўй смола берадиган исириқсимон ўсимлик*); олибанум

كُنْدُرَةٌ этик

– كُنْدُرْجِيٌّ кўп. كُنْدُرْجِيَّةٌ этикдўз, этикчи

كُنْدُوزٌ қундуз (*сол.* قُنْدُزٌ *ва* قُنْدُسٌ)

كُنْدُشٌ[1] олақарға, зағизғон

– كُنْدُشٌ[2] дорининг номи

كُنْدَنْسَةٌ кўп. اتٌ ـَ *эл.* конденсатор

كُنْدُورٌ *зоол.* кондор (*Жанубий Америкада яшайдиган ўлимтикхўр йирик йиртқич қуш*)

كَنَارٌ 1) чекка, чек; الْقُمَاشِ ~ ҳошия, жияк, мағиз; 2) қирғоқ, соҳил

– كُنَارٌ ёввойи ю юба (*ўсимлик*) меваси

– كِنَّارَةٌ куп. كَنَانِيرُ 1) каннара (*гитаранинг бир тури*); 2) арфа (*чертиб чалинадиган катта музика асбоби*)

– كِنَّارَةٌ зиғирпоядан тўкилган матоҳ па - часи

– كَنَارِيٌّ, كَنَارِيَّا кўп. كَنَارِيَّاتٌ канарейка (*қуш*)

I كَنَزَ (*и*) كَنْزٌ 1) (*нақдина, хазинани*) қўммоқ, ер остига кўмиб яширмоқ; 2) (*бойлик*) тўпламоқ, йиғмоқ, жамғармоқ; 3) солмоқ, жойламоқ; الشَّيْءَ فِي وِعَاءٍ ~ н.нидир идишга босиб-босиб жойламоқ; VII اِنْكَنَزَ тўпланган, жамлаган, йиғилган бўлмоқ; VIII اِكْتَنَزَ 1) тўпламоқ, йиғмоқ, жамламоқ; (*банкда*) капи- тални марказлаштирмоқ, жамғармоқ; ~هُ فِي الذَّاكِرَةِ бирор нарсани хотирда сақламоқ; 2) ҳасислик (*зиқналик, қурумсоқлик*) қилмоқ; 3) тўлмоқ, тўлишмоқ; (*н. биландир*) тўлиб- тошмоқ (ب)

– اِكْتِنَازٌ 1) тўпланиш, жамғарилиш; الْمَالِ ~ капиталнинг жамғарилиши; 2) тўлалик, се- мизлик

– كَنَازٌ хурмо ёки ғаллани ғамлаш пайти

– كِنَازٌ *мз.мн.* сергўшт, семиз

– كَنْزٌ кўп. كُنُوزٌ хазина, бойлик; нақдина

– كَنْزٌ, كِنْزٌ тор (*мас., шим*)

– كَنْزَةٌ жемпер

– كَنَزِيٌّ хасис; қурумсоқ

– كَنْزِيَّةٌ кўп. اتٌ ـَ ғаладон, ақчадон (*чақа, танга йиғиладиган қутича*), копилка

– كَنِيزٌ тўла, семиз

– مُكْتَنَزٌ тўла, семиз; сергўшт; اللَّحْمِ ~ сергўшт, семиз, миққи

– مَكْنُوزٌ 1) яширин; 2) тўпланган, жамғарилган, йиғилган

I (كنس) كَنَسَ (*у*) كَنْسٌ 1) супурмоқ, супуриб- сидирмоқ, супуриб ташламоқ; 2) трал (*катта қопсимон тўр*) билан балиқ овламоқ, денгизни миналардан тозаламоқ, денгиз тубини тозаламоқ; كَنَسَ (*и*) كَنْسٌ ўз инига яширинмоқ (*оҳу, кийик ҳақида*); II كَنَّسَ 1) супуртирмоқ, супуришга мажбур қилмоқ; 2) тозалаб супуриб ташламоқ; V تَكَنَّسَ 1) ини- га кириб яшинринмоқ (*кийик ҳақида*); 2) ~ تِ الْمَرْأَةُ аёл тахтиравонга кириб яширинди (*қар.* هَوْدَجٌ); VII اِنْكَنَسَ супуриб ташланган бўлмоқ

– كَانِسٌ кўп. كُنَّسٌ 1) ўз инида яшириниб ё - ган (турган); الْجَوَارِ الْكُنَّسِ сайёралар: الْمِرِّيخُ, زُحَلُ, عُطَارِدُ, الزُّهْرَةُ, الْمُشْتَرِي; 2) кийик, оҳу

– كَانِسَةٌ 1. супурувчи аёл; 2. *шунингдек:* الْأَلْغَامِ ~ тралчи (*қар.* كَنَسَ)

– كَنَاسٌ кўп. كُنُسٌ ин, уя (*кийик, оҳу каб - ларники*)

– كَنَّاسٌ супурувчи; ахлат, суприндн йиғувчи; الطَّرِيقِ ~ кўча тозаловчи, фаррош

– كَنَّاسَةٌ кўп. اتٌ ـَ супурувчи, тозаловчи (*фаррош*) аёл; ◊ كَهْرَبَائِيَّةٌ ~ чангсўрғич (*пы- лесос*)

– كُنَاسَةٌ кўп. اتٌ ـَ ахлат, суприндн

– كَنَسِيٌّ, كَنَائِسِيٌّ - черковга (канисага) оид

– كَنْسٌ 1) супуриш; 2) траллаш (*қар.* كَنَسَ); 3) *радио.* развёртка (*тасвирни ёйиб берувчи қурилма – ТВ да*)

– كَنِيسٌ[1] тўрва

– كَنِيسٌ[2] синагог (*яҳудийлар ибодатхон - си*)

– كَنِيسَتٌ кнессет (*Исроил парламенти*); Исроил кнессети

– كَنِيسَةٌ кўп. كَنَائِسُ каниса, черков, ибода - хона

– مُكَانِسٌ *эск.* инда яшовчи (*ҳайвон*)

– مِكْنَسٌ кўп. مَكَانِسُ = كَنَّاسٌ

– مِكْنَسَةٌ кўп. مَكَانِسُ супурги; آلِيَّةٌ ~ *ёки* ~ كَهْرَبَائِيَّةٌ чангсўрғич (*пылесос*)

– مَكْنُوسٌ супурилган

كُنَاشَةٌ кўп. اتٌ ـَ 1) тўнка; тана; 2) ёзув да - тарчаси; 3) тўплам

كُنْصُولٌ кўп. اتٌ ـَ *архит.* консоль (*тусиннинг деворда чиқиб, бирор н. га таянч вазифаси ўтайдиган қисми*)

I كَنَعَ (а) كُنُوعٌ *эск.* жунжукмоқ, ғужанак бўлмоқ, тиришмоқ; II كَنَّعَ сиқмоқ, қисмоқ; *эск.* маҳкам боғламоқ; V تَكَنَّعَ (*н.нингдир ёр- дамида*) ҳимояланмоқ, мустаҳкамланмоқ; сиқилмоқ, қисилмоқ; *эск.* маҳкам қисилган бўлмоқ; *эск.* маҳкам боғланган бўлмоқ; VIII اِكْتَنَعَ келиб яқинлашмоқ; жамланмоқ, тўпланмоқ

– كَنْعَانُ Канъон (*Ҳомнинг ўғли*)

– كَنْعَانِيٌّ 1. Канъонга оид, канъоний; اللُّغَةُ канъон тили; 2. канъон, канъонлик киши

I كَنَظَ (у,и) كَنْظٌ ташвишга солмоқ, ғам келтирмоқ, ғамга қўймоқ; V تَكَنَّظَ = I

– كَنْظٌ ғам, ташвиш, машаққат

I كَنَعَ (а) كُنُوعٌ қисилмоқ, тиришмоқ, буришмоқ; الْعُقَابُ تِ ~ бургут пастга шўнғиш учун қанотларини йиғиштирди; VIII اِكْتَنَعَ яқинлашиб келмоқ; الْقَوْمُ ~ одамлар йиғилишди

I كَنَفَ (*у*) كَنْفٌ 1) ўраб олмоқ, ўрамоқ, иҳота қилмоқ; 2) ҳимоя қилмоқ, эҳтиётламоқ; ғамхўрлик қилмоқ; II كَنَّفَ = VIII; III كَانَفَ ёр- дам бермоқ, кўмаклашмоқ; IV أَكْنَفَ = III; V تَكَنَّفَ = VIII; VIII اِكْتَنَفَ ўраб олмоқ, ўрамоқ, иҳота қилмоқ

– كُنَافَةٌ кунофа (*бодом ва ёнғоқдан уграга ўхшатиб тайёрланган ширин овқат*)

– كَنَفٌ кўп. أَكْنَافٌ 1) қанот (*қушники*); 2) т - мон, тараф, ён; юрт, мамлакат, ўлка; أَكْنَافُ الْأَرْضِ дунё мамлакатлари; ضَرَبَ فِي أَكْنَافِ الْأَرْضِ ер юзи бўйлаб кезмоқ; 3) кўкрак; 4) соя (*мас., соя давлат*); ҳимоя; васийлик, ғамхўрлик; هُوَ فِي ~ أَبِيهِ у отаси қарамоғида; عَاشَ فِي ~ هِ кимнингдир қарамоғида яшамоқ

– كَنَفٌ подачининг тўрваси

– كَنِيفٌ кўп. كُنُفٌ, اتٌ ـَ 1) тўсиқ; ҳожатхона

– مُكَانَفَةٌ ёрдам, кўмак, мадад

كَنْكَرٌ *бот.* ер ноки, топинамбур

كَنْكَنَ 1) хонанишин бўлмоқ; 2) уя қуриб олмоқ

كَنَكَةٌ кўп. اتٌ ـَ (*шунингдек:* الْقَهْوَةِ ~) қаҳва пиширилади-ган идиш

(كنه) IV أَكْنَهَ (*н.нингдир*) моҳиятини чуқур англаб етмоқ; VIII اِكْتَنَهَ моҳиятни очмоқ, билмоқ; тадқиқ қилмоқ, текширмоқ; (*бирор н. ни*) чуқур англамоқ, тушунмоқ; X اِسْتَكْنَهَ чуқур ўрганмоқ, текширмоқ, тадқиқ қилмоқ

– كُنْهٌ 1) моҳият; муҳимлик, чуқурлик; لَا

يُدْرَكُ ~ُهُ *маж.* тушуниб, англаб бўлмайдиган; 2) ниҳоя, охир; 3) вақт, пайт; ~ِهِ فِي غَيْرِ ўз вақтида бўлмаган, ўз пайтида амалга ошмаган, бемаҳал, бемаврид; ◊ أَعْرِفُهُ ~َ الْمَعْرِفَةِ мен уни жуда яхши танийман

كَنْهُورٌ тўп-тўп булутлар

I **كَنَى** (*и*) كَنَا *ёки* (*у*) كَنَايَةً 1) лақаб бермоқ; 1) белгиламоқ *ёки* бирор белги билан ишора қилмоқ; қочирим қилмоқ; II كَنَّى (*бирор н. билан*) лақабламоқ, атамоқ (بِ); V تَكَنَّى лақаб билан аталмоқ, (*бирор лақаб билан*) таниш, машҳур бўлмоқ (بِ); VIII اِكْتَنَى лақабланмоқ

– كَانٍ - الْكَانِي *кўп.* كُنَاةٌ, كَانُونَ киноя қилувчи, қочирма гап қилувчи, пичинг қилувчи, пичингчи

– كِنَايَةٌ 1) белги, қочирим, киноя; هُوَ ~ عَنْ ... у ...дан иборатдир; ~ عَنْ (*бирор н. ни*) н - зарда тутиб; ғўёки; ўрнида; 2) *адаб.* киноя, истиора, метонимия

– كَنِيٌّ кунядош, бир хил куняли, куняси бир хил (*қар.* كُنْيَةٌ)

– كُنْيَةٌ *кўп.* كُنًى куня, лақаб (*одатда* أَبُو, أُمُّ, ابْنُ, بِنْتُ *сўзларидан кейин келади, мас,* أَبُو الْغَازِي)

– مُكَنًّى лақабли, аталган

– مُكْنٍ лақабланадиган, аталадиган; ~ عَنْهُ киноя қилиб кўрсатилган (айтилган)

أَكْهَبُ *мн.* كَهْبَاءُ *кўп.* كُهْبٌ тўқ кўк; الْيَاقُوتُ الْ~ *мин.* Гиасинт

– كُهْبَةٌ тўқ кулранг ранг, қорамтир кулра - глик

I **كَهَدَ** (а) كَهْدٌ, كَهَدَانٌ чарчаб ҳолсизланмоқ; IV أَكْهَدَ чарчатмоқ, ҳолдан тойдирмоқ

كَهَرَ[1] (а) كَهْرٌ 1) = قَهَرَ (а) قَهْرٌ; 2) (*к. нидир*) бадқовоқлик билан кутиб олмоқ; كَهَرَ[2] (а) كَهْرٌ чўзилмоқ, узаймоқ; النَّهَارُ ~ кун узайди; كَهَرَ[3] (а) كَهْرٌ 1) *(к.нидир)* бадқовоқлик билан (қовоғини солиб) кутиб олмоқ; 2) бақирмоқ, бақириб солмоқ, бақириб ҳайдамоқ

– كُهُورَةٌ *кўп.* كَهَارِيرُ бадқовоқлик, ҳўмрайиш

كَهْرَبَ 1) электрламоқ, электр билан зарядламоқ; 2) электрлаштирмоқ; تَكَهْرَبَ 1) электрланмоқ, электр билан зарядланмоқ; 2) электрлаштирилмоқ

– كَهْرَبٌ *кўп.* كَهَارِبُ электр заррачаси; электрон; مُتَعَادِلٌ ~ нейтрон

– كَهْرَبَا, كَهْرَبَاءُ 1) электр; طَلْيٌ بِالْ~ гал - ваник йўл билан металга қоплама бериш; مِقْيَاسُ الْ~ электрометр; ~ تَيَّارُ электр токи; مُهَنْدِسُ ~ электрик-инженер; الْعِلَاجُ بِالْ~ эле - тротерапия; 2) каҳрабо

– كَهْرُبَا каҳрабо

– كَهْرَبَائِيٌّ 1. электрик, электрга оид; نُورٌ ~ электр нури; الطَّاقَةُ الْ~َةُ электр энерги - си; آلَاتٌ ~َةٌ электр асбоблари; مَائِيٌّ ~ гидроэлектрик; 2. электрчи, электротехник; الْمَصَاعِدِ ~ электротехник, лифтлар бўйича мутахассис

– كَهْرَبَائِيَّةٌ электр; الْ~ الدِّينَامِيكِيَّةُ динамик электр; الْ~ السَّاكِنَةُ статик электр; مِكْشَافُ الْ~ (كَشَّافُ) электроскоп

– كَهْرَبَةٌ 1) электрлашиш; 2) электрлашт - риш

– كَهْرَبِيٌّ электрик; التَّحْلِيلُ الْ~ электр - лиз; التَّيَّارُ الْ~ электр токи; السَّعَةُ الْ~َةُ электр сиғими; الشَّحْنَةُ الْ~َةُ электр заряди; الْعَازِلُ الْ~ диэлектрик; الْقَاطِرَةُ الْ~َةُ электровоз; الْكِيمِيَاءُ الْ~َةُ электрокимё; الْمِثْقَبُ الْ~ электробур (*ер кавлайдиган қурилма*); الْمُجَمِّعُ الْ~ *ел.* аккумулятор; الْمُحَرِّكُ الْ~ электромотор; الْمِرْوَحَةُ الْ~َةُ электр вентилятори (*елпиғич*); الْمِصْبَاحُ الْ~ электр чироғи; الْإِعْدَامُ الْ~ электр курсидаги қатл

– كَهْرَبِيَّةٌ электр; الْ~ الْإِيجَابِيَّةُ мусбат электр; الْ~ السَّلْبِيَّةُ манфий электр

– كُهَيْرِبٌ *кўп.* ـاتٌ *қар.* كَهْرَبٌ

– مُكَهْرَبٌ электрланган, электрик заряд олган; الْحَالَةُ الْ~َةُ *кўч. м.* чирсиллаб турган шароит, портлаш олдида турган ҳолат

كَهْرَحَرَارِيٌّ электротермик; مَحَطَّةٌ ~َةٌ иссиқлик электр станцияси

كَهْرَذَرِّيٌّ электроатомга оид; الْمَحَطَّةُ الْ~َةُ атом электр станцияси

كَهْرَطِيسٌ электромагнит

– كَهْرَطِيسِيٌّ электромагнитга оид; الْأَمْوَاجُ الْ~َةُ электромагнит тўлқинлари

– كَهْرَطِيسِيَّةٌ электромагнитизм

كَهْرَمَائِيٌّ гидроэлектрик; مَحَطَّةٌ ~َةٌ гидроэле - тростанция

كَهْرَمَانٌ каҳрабо; الْ~ الْأَسْوَدُ қора каҳрабо, гагат

كَهْرَمَغْنَاطِيسِيٌّ электромагнитга оид

– كَهْفٌ *кўп.* كُهُوفٌ ғор; чуқурлик; رِئَوِيٌّ ~ *мед.* каверна (*бирор ички аъзодаги, мас., ўпкадаги, тешик*); ◊ أَهْلُ الْ~ أَصْحَابُ *ёки* أَهْلُ الْ~ *қур.* аҳлул-каҳф (*ғорга яширинган етти художўй*)

كَهْكَاهٌ заиф, ожиз, бўшашган

– كَهْكَاهٌ = كَهْكَاهَةٌ

I **كَهَلَ** (*у*) كُهُولَةً катта бўлмоқ; етук ёшга чиқмоқ; III كَاهَلَ = I; VIII اِكْتَهَلَ етуклик ёшига бормоқ; ёши ўттиз билан эллик ўрталарида бўлмоқ

– كَاهِلٌ *кўп.* كَوَاهِلُ 1) елка; гардан; ◊ ثَقُلَ ~ُهُ بِالْمَسَائِلِ кимнидир саволлар билан қийнамоқ, безовта қилмоқ; أَلْقَى (نَقَضَ) عَنْ ~ِهِ الْقُيُودَ ўз елкасидан кишанларни олиб ташламоқ; 2) *ат. от, мз.* Коҳил; 3) Коҳил (*қабила номи*)

– كَهْلٌ *кўп.* كُهُولٌ, كُهْلَانٌ етук ёшга борган; ўрта яшар (*30 дан 50 гача*)

– كَهْلَانُ *ат. от, мз.* Каҳлон

– كُهُولَةٌ, كُهُولِيَّةٌ етуклик, етук ёш

I **كَهَمَ** (у) كَهَامَةً *эск.* чарчамоқ, хормоқ, мадорсиз бўлмоқ; *эск.* куч-қуввати кетмоқ, силласи (тинкаси) қуримоқ *(одам)*; *эск.* ўтмас бўлмоқ (*қилич*)

كَهَامٌ 1) чарчаган, ҳорган; 2) кучсиз, мадо - сиз, мўнкиллаб қолган; 3) бечора, одамнинг раҳми келадиган; 4) ўтмас (*мас., қилич*); 5) ёши ўтган, кексайган, кексалик ёшига етган

– كَهَامَةٌ 1) кучсизлик, ҳорганлик, чарчоқлик; 2) ўтмаслик

كَهْمَسٌ 1) паст бўйли, пакана *(одам)*; 2) бадбашара *(одам)*

I (كهن) **كَهَنَ** (а) كَهَانَةً башорат қилмоқ, олдиндан айтмоқ; كَهُنَ (у) كَهَانَةً коҳин, руҳоний бўлмоқ; V تَكَهَّنَ 1) коҳин, руҳоний бўлиб олмоқ; 2) башорат қилмоқ, (*н. нидир*) олдиндан айтмоқ, олдиндан кўрмоқ (بِ)

– كَاهِنٌ *кўп.* كَهَنَةٌ, كُهَّانٌ 1) коҳин, руҳоний; кашиш; رَئِيسُ الْكَهَنَةِ *библ.* бош коҳин, бош руҳоний; الْمُتَقَدِّمُ فِي الْكَهَنَةِ протопресвитер (*христианларда юқори мансабдаги руҳоний*); 2) башоратчи, олдиндан айтувчи, келажакдан хабар берувчи; 3) фолбин, фол олувчи, фол кўрувчи

– كَهَانَةٌ 1) башорат қилиш, олдиндан а - тиш, келажакдан хабар бериш; 2) фолбинлик, фолбинлик қилиш

– كُهَانَةٌ коҳинлик

– كُهْنَجِيٌّ *кўп.* كُهْنَجِيَّةٌ эскифуруш, эски-туски билан савдо қилувчи

– كُهْنَةٌ 1. эскирган, кийилган; 2. эски-туски нарсалар

– كَهَنُوتٌ = كَهَانَةٌ; رِجَالُ الْ~ руҳоний киш - лар

– كَهَنُوتِيٌّ коҳинликка оид; руҳонийликка оид

– كَهِينٌ айёр, қув, муғомбир, ҳийлагар, маккор, фирибгар, устамон

أَكْهَى *эск.* кучсиз, қўрқоқ *(одам)*

كُوَافِيرٌ аёллар сартароши

كُوبٌ *кўп.* أَكْوَابٌ стакан; қадаҳ; пиёла; حَامِلُ الْ~ стакандон

– كُوبَةٌ 1) стакан, пиёла; 2) кели (ўғир) дастаси; кичкина келидаста; 3) шахмат; 4) карт. таппон

كُوبَلْتٌ = كُوبَالْتٌ

كُوبَرْتَه = كُوبَرْتَا

كُبْرِى = كُوبْرِى

كُوبَسْ *эл.* эрийдиган сақлағич, плавка

كُوبَلْتٌ *кимё.* кобальт

كُوبُونٌ *кўп.* اتٌ : купон; الأَقْمِشَة ~ мато парч - си, қирқим, қийқим

كُوبِيَا нусха, копия; جِبْرُ الْ~ нусха кўчирадиган сиёҳ

كُوتٌ қирғоқ (соҳил) даги қишлоқ

كُوتَشِينَةٌ (*ўйналадиган*) карта

كُوَيْتِيٌّ 1. Кувайтга оид; اللَّهْجَةُ الْ~َة Кувайт лаҳжаси, шеваси; الدِّينَارُ الْ~ Кувайт динори; 2. кувайтлик одам

كَوْثٌ *кўп.* أَكْوَاثٌ енгил оёқ кийими, кафш

كَوْثَرٌ[1] 1. сероб, мўл-кўл, маъмур; الْ~ *қур.* Ал-Кавсар (*жаннатдаги дарё*); 2. сероблик, мўл-кўллик; لَمْ يَرْوِ ظَمْأَهُ مِنْ ~ الْحَنَانِ у она эркалатишини билмади (кўрмади)

– كَوْثَرٌ[2] бағри кенг улуғ одам

كَوْثَلٌ[1] ем-хашак, емиш

– كَوْثَلٌ[2] *ёки* كَوْثَلٌّ кеманинг дум томони (орқа қисми)

كَوْثَةٌ 1) ҳосил; 2) мўллик, мўл-кўллик, ма - мурлик, сероблик

(كوح) I كَاحَ (*у*) كَوْحٌ урушиб ғолиб бўлмоқ, енгмоқ, ғалаба қозонмоқ; III كَاوَحَ 1) сўкишмоқ, бақиришмоқ, қаттиқ овоз билан муомала қилмоқ; 2) урушиб урушда енгиб чиқмоқ; VI تَكَاوَحَ бир-бирига ёмонлик қилмоқ, ўзаро адоватда бўлмоқ

كَوْخٌ *кўп.* أَكْوَاخٌ кулба, каталак

(كود) I كَادَ (*а*) كَوْدٌ яқин бўлмоқ, бирор нарса арафасида турмоқ (*нақ бўлмаса, деярли* (сўзлари маъносини ифодалайди); يَمُوتُ ~ у нақ бўлмаса ўлаёзган эди; فَمَا ~ يُبْعِدُهُ عَنْ ... حَتَّى у ...дан уни деярли узоқлаштирганда, бирдан ...; كَمَا دَاعَ أَوْ ~ деярли ҳамма ёққа тарқалган каби; II كَوَّدَ устма-уст қалаштирмоқ, тўпламоқ

– بِالْ~: كَادٌ деярли

– كَوْدَةٌ тўп, тўппак

– مَكَادَةٌ: ~ لَا مَهَمَّ لِي وَلَا менинг учун аҳамияти ҳам йўқ, қизиғи ҳам

كَوْدَنٌ *кўп.* كَوَادِنُ арғумоқ; зотли учар от

(كوذ) II كَوَّذَ : الإِزَارُ ~ иштон тушиб олатга етиб қолди

(كور) I كَارَ (*у*) كَوْرٌ ўрамоқ, айлантирмоқ; الْعِمَامَةَ ~ саллани ўрамоқ; II كَوَّرَ 1) юмалоқламоқ, юмалоқ, шарсимон шакл бермоқ; 2) ўрамоқ, айлантириб ўрамоқ; ~ الْعِمَامَةَ салла ўрамоқ; كُوِّرَ ўралмоқ, туғилмоқ; إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ *қур.* агар қуёш нур сочишдан тўхтаса, ...; V تَكَوَّرَ 1) юмалоқланмоқ, шарсимон шаклга кирмоқ; 2) ўралмоқ, айланиб ўралмоқ; تَكَوَّرَتِ الْعَاصِفَةُ فَوْقَ رَأْسِهِ *маж.* унинг бошига бўлутлар тўпланди

– تَكْوِيرٌ *эск.* ўраш, айлантириш

– كَارَةٌ тугун; боғлам

– كُوَارَةٌ *кўп.* اتٌ : كَوَائِرُ, ари уяси, ини

– النَّحْلِ : كُوَّارَةٌ ~ асал муми

– كَوْرٌ *кўп.* أَكْوَارٌ[1] 1) салланинг бошдаги бир айланиши; كَوْرٌ 2) кўпсонли жамоа; одамлар жамоаси; 3) туя ёки мол подаси

– كُورٌ *кўп.* أَكْوَارٌ, كِيرَانٌ 1) темирчилик ўчоғи; дам босқон; 2) лойдан ишланган ўчоқ, лойдан ишланган ва кабоб пиширишга мўлжалланган қўра; 3) туя эгари

– كُورَةٌ *кўп.* كُوَرٌ 1) туман, район; округ, в - лоят (область); 2) шар

– مِكْوَارٌ *кўп.* مَكَاوِيرُ таёқ, сўйил, тўқмоқ, га - рон (*Ирокда*)

– مِكْوَرَةٌ салла

كُورَالٌ хор, хорал (*кўп овоз бўлиб айтил - диган қўшиқ ва шу шаклдаги мусиқа асари*)

كَوْرَجَةٌ *ёки* كُورَجَةٌ : بِالْ~ умуман, бутунлай; бир бутун ҳолда

كُورْدُونٌ *кўп.* اتٌ : 1) тасма; лента; 2) кордон (гуруҳ); صِحِّيٌّ ~ саломатик (санитар) кордони (гуруҳи)

كُورَسٌ хор

كُورْسِيه *кўп.* كُورْسِيهَاتٌ корсет, белдамча, қуллоб

كُورَنْتِينَةٌ, كُورَنْتِينَا карантин (*касаллик тарқалмаслиги учун вақтинча ажратиб қўйиш*)

كُورْنُو *муз.* карнай

كُورْنِيشٌ 1) карниз; 2) соҳил

كُورِيرَةٌ *халқ.* вабо, ўлат, холера

كُورِيكٌ курак, белча

كُوزٌ *кўп.* أَكْوَازٌ, كِيزَانٌ кўза; ◊ الذُّرَّةِ ~ маккажўхори сўтаси; الصَّنَوْبَرِ ~ арча (санобар) ғуддаси

– مُكَوَّزٌ узунбўй, дароз, новча, узун, найнов

(كوس) II كَوَّسَ ағдармоқ, тўнтармоқ, тес томонини ўгирмоқ; VI تَكَاوَسَ : الْعُشْبُ ~ ўтлар ўсиб, бир-бирига киришиб кетмоқ

– كُوسٌ *кўп.* اتٌ : 1) ноғора; 2) *тех.* учбу - чак (*ром, эшик кабиларнинг бурчагига қоқилгаган темир*)

كُوسَا, كُوسَى *шунингдек:* كُوسَةٌ كَبِيرَةٌ *жам. бот.* салла ошқовоқ; қовоқча (*кабачка – ошқовоқнинг чўзинчоқ майда бир тури*)

– كُوسَايَةٌ *кўп.* اتٌ : салла ошқовоқ; қовоқча

– كُوسِيٌّ *мн.* كُوسِيَّةٌ почалари калта от, калтаоёқли от

– مُتَكَاوِسٌ бир-бирига киришиб, чирмашиб кетган (*ўт ҳақида*)

كَوْسَجٌ *кўп.* كَوَاسِجُ 1) қилич балиқ; 2) чўққисоқол (*одам*)

كُوسْمُوبُولِيتِيٌّ 1. космополитик; 2. космополит

الْ~: كُوسْمُوبُولِيتِيَّةٌ – космополитизм

كَوْشَةٌ[1] *кўп.* اتٌ : 1. қат, калавот; 2. никоҳга кираётганлар учун мўлжалланган тахт (*христианларда*); 3. гўшанга

– كُوشَةٌ[2] *кўп.* كُوَشٌ хумдон, печ (*мас., оҳак пиширадиган*)

(كوع) I كَوَعَ (а) كَوَعٌ билак суяги қийшиқ ўсмоқ, билак суяги қийшаймоқ; II كَوَّعَ тирсакка таяниб ётмоқ

– أَكْوَعُ *мн.* كَوْعَاءُ *кўп.* كُوعٌ билаги билан бармоқлари ўртасидаги аъзоси қийшиқ бўлган (*одам*)

– كُوعٌ *кўп.* أَكْوَاعٌ, كِيعَانٌ 1) тирсак; 2) буки - ма; чағаноқ (*трубадаги*); 3) *анат.* билакнинг панжага бирлашадиган жойи

I (كوف) كَافَ яқин бўлмоқ, бирор нарса арафасида бўлмоқ (*деярли, зўрга, нақ бўлмаса каби сўзлар маъносини билдиради*); لَا يَجْرُؤُ النَّظَرَ عَلَيْهَا ~ у унга (*мн.*) қарашга зўрга юрак қилади; II كَوَّفَ Куфа шаҳрига келмоқ, Куфа шаҳрига бормоқ; V تَكَوَّفَ тўпланмоқ, тўп, тўппак ҳосил қилмоқ

– كُوفَانٌ *ёки* كَوْفَانٌ *ёки* كَوَفَانٌ *ёки* كُوَّفَانٌ иззат-ҳурмат, ҳурмат-эътибор; هُمْ فِي ~ مِنْ ذَلِكَ уларнинг иззат-ҳурмати жойида

– كُوفَةٌ қизил қум

– كُوفِيٌّ 1. куфий; الْخَطُّ الْ~ куфий хати, к - фий ёзуви; 2. *тар.* грамматикларнинг куфий мактаби вакили

– كُوفِيَّةٌ *кўп.* اتٌ : 1) ипак рўмол (*уқол – қар.* عُقَالٌ *ёрдамида бошни бекитадиган*); 2) (*атрофига салла ўраладиган*) сўпи дўппи

كُوكٌ *шунингдек:* فَحْمُ ~ кокс; مَصْنَعُ الْ~ кокс заводи

كُوكَايِينٌ кокаин

كَوْكَبٌ *кўп.* كَوَاكِبُ 1) ёритқич, юлдуз; сай - ра; الْكَوَاكِبُ الثَّابِتَةُ кўчмас юлдузлар; الْكَوَاكِبُ السَّيَّارَةُ сайёралар; نِظَامُ الْكَوَاكِبِ юлдузлар с - стемаси; الْ~ الأَرْضِيُّ Ер; الْمَسَاءِ (الصُّبْحِ) ~ *астр.* Зуҳра (Венера); 2) оқ (*кўздаги*); 3) нур, ёғду; الرَّوْضَةِ ~ жаннатнинг нури; الأَرْضِ ~ талк (*оқ ёки кўкиш рангли минерал*); الشَّيْءِ ~ нарсаларнинг энг каттаси; 4) кўзга тушадиган оқ доғ (нуқта); 5) ўсмир, балоғат арафасида турган бола; الْحَدِيدِ ~ темирнинг ялтираши

– كَوْكَبَةٌ *кўп.* اتٌ : 1) юлдуз; юлдузлар ту - куми; 2) отряд, эскорт, бўлинма; *ҳарб.* эскадрон; الاسْتِشْرَاقِ ~ шарқшунослар плеядаси

– كَوْكَبِيٌّ 1. 1) юлдузларга оид, кавкабий; بَيْنَ ~ юлдузлараро; 2) космополитик; 2. ко -

мополит

قَلَّابَةٌ كُولٌ ~ қайирма ёқа

كَوْلَانٌ, كُولَانٌ *бот.* 1) попишак; 2) қамиш

كُولْخُوزٌ *кўп.* اتٌ َ колхоз

– كُولْخُوزِيٌّ 1. колхозга оид; 2. колхозчи

كُولِيسْتَرِينٌ холестерин

كَيْلُونٌ = كُولُونٌ

كُولُونْيَا *шунингдек:* ~ مَاءُ одеколон

الْـ~: كُولُونْيَالِيَّةٌ колониализм; الْجَدِيدَةُ ~ не - колониализм, янги колониализм

كُولُونِيلٌ *кўп.* اتٌ َ полковник

كُولِيرَا холера (вабо, ўлат)

كُولِيسٌ *кўп.* كَوَالِيسُ кулиса (*саҳна орқаси*); خَلْفَ (وَرَاءَ) الْـ~ саҳна орқасида; *кўч. м.* ма - фий, яширин

(كوم) II كَوَّمَ йиғмоқ, бир жойга тўп қилмоқ; бир-бирининг устига ташламоқ; тўппак қилиб йиғмоқ; V تَكَوَّمَ 1) тўп бўлиб йиғилмоқ, устма-уст бўлиб ташланмоқ; 2) ўралиб, жипсланиб, юмалоқ бўлиб тўпланмоқ

– أَكْوَمُ *мн.* كَوْمَاءُ *кўп.* كُومٌ катта ўркачли туя, ўркачи катта туя

– كَوْمٌ *кўп.* أَكْوَامٌ тўп. тўппак; بَاعَ بِالْـ~ тўп-тўп қилиб сотмоқ

– كُومٌ *кўп.* أَكْوَامٌ 1) бир тўда туя; 2) тепалик ер, тепалик жой

– كُومَةٌ, كَوْمَةٌ *кўп.* أَكْوَامٌ, كِيمَانٌ 1) тўп; 2) тупроқ уюми, тупроқдан ҳосил бўлган дўм; 3) *эск.* ахлат ва бошқа нарсалар уюми; مِنْ ~ جِلْدٍ وَ عَظْمٍ қоқ тери ва суяк

– كُوَيْمَةٌ кичикина тўппак

كُومْبِينَةٌ *кўп.* اتٌ َ комбинат; التَّعْدِينِ ~ мета - лургия комбинати

كُومْسَارِيٌّ *кўп.* كُومْسَارِيَّةٌ кондуктор

الْـ~: كُومْسُومُولٌ *тар.* комсомол

– كُومْسُومُولِيٌّ *тар.* 1. комсомолга оид; 2. комсомол аъзоси

كُومِسْيُونٌ (*сол.* كُومِسْيُونٌ,) *кўп.* اتٌ َ комиссия

كُومَانْدَانٌ *кўп.* اتٌ َ комендант; қўмондон

الْـ~: كُومُنْوَلْثٌ Британия ҳамдўстлиги

كُومُودٌ комод (*кийим-кечак турадиган яшикли жавон*)

– كُومُودِينُو кичкина комод, тумбочка

كُومُونَةٌ *кўп.* اتٌ َ коммуна; بَارِيسَ ~ *тар.* П - риж коммунаси

كُومِيدِيٌّ комедияга оид, комик, комеди - вий

– كُومِيدْيَا комедия

الْـ~: كُومِينْتِرْنُ Коминтерн, Коммунистик И - тернационал

I (كون) كَانَ (*у*) كَوْنٌ 1) бўлмоқ, мавжуд бўлмоқ; (*к. дадир*) бор бўлмоқ (لِ); أَيُّ مَنْ ~ ким бўлса ҳам; كَمَا لَوْ ~ هُنَا гўё у бу ерда бўлгандай; ... مَنْ تَكُونُ أَنْتَ حَتَّى сен кимсанки, ..., сен қандай одамсанки, ...; وَ لْيَكُنْ بَعْدَ ذَلِكَ مَا يَكُونُ! бўлса бўлар, бўлмаса ғовлаб кетар!; وَ ~ لَهُ مَا أَرَادَ; خَبَرٌ *қар.* أَصْبَحَ فِي خَبَرٍ; خَبَرٌ у хоҳлаган нарсасини олди; وَ ~ مِنْ أَمْرِهِ ~ مَا мана ундан нима келиб чиқди; *халқ.* бир бор экан, бир йўқ экан (*эртакларнинг анъанавий бошланмаси*); ... مَا يَكُونُ ... нинг бўлиши мумкин бўлган ҳолдаёқ; وَ هُوَ أَشَدُّ مَا يَكُونُ حَذَرًا у ғоят эҳтиёткор; هَذَا أَبْعَدُ مَا يَكُونُ عَنِ الصِّحَّةِ бу ҳақиқатдан жуда узоқ; وَ نَحْنُ أَحْوَجُ مَا يَكُونُ إِلَيْكَ бизнинг ҳаммадан ҳам сенга эҳтиёжимиз бор; لَمْ يَقَعْ فِي يَدِهِ كِتَابٌ قَطُّ إِلَّا اسْتَوْفَى قِرَاءَتَهُ كَائِنًا مَا ~ унинг қўлига китоб тушган ҳамоноқ, унинг қандай бўлишидан қатъий назар, уни тўла ўқиб чиқарди; 2) бўлиб ўтмоқ; فَمَا ~ لَهُ إِلَّا أَنْ جَلَسَ унинг ўтиришдан бошқа иложи қолмади; 3) *турли замонларни кўрсатишда ёрдамчи феъл вазифасини бажаради:* يَكْتُبُ ~ у (*олдин*) ёзарди (*давом феъли ўтган замон*); ~ كَتَبَ у ёзиб бўлганди (*узоқ ўтган замон*); ◊ يَكُونُ якун; II كَوَّنَ яратмоқ, ташкил қилмоқ, тузмоқ; V تَكَوَّنَ яралмоқ, ташкил қилинмоқ, тузилмоқ; пайдо бўлмоқ, юзага чиқмоқ, (*н. дандир*) иборат бўлмоқ (مِنْ); X اسْتَكَانَ (*к. гадир*) бўйсунмоқ, таслим бўлмоқ (لِ)

– اسْتِكَانَةٌ бўйсуниш, бўйсунганлик, юво - лик

– تَكَوُّنٌ пайдо бўлиш, шаклланиш

– تَكْوِينٌ 1) яратиш, ижод қилиш; 2) шакл; *шунингдек:* الْـ~ الْجُسْمَانِيُّ тан тузилиши; جَمِيلُ الْـ~ келишган, чиройли; نَحِيفُ الْـ~ орик; 3) *кўп.* اتٌ َ, تَكَاوِينُ тузилиш, структура; ~ جُمَلٍ *грам.* гап тузилиши (структураси); التَّكَاوِينُ الْجِيُولُوجِيَّةُ геологик структуралар; التَّكْوِينَاتُ الْجَبَلِيَّةُ тоғликлар, тоғлик жойлар; ◊ سِفْرُ الْـ~ *библ.* Борлиқ Китоби (*Моисейга нисбат берилади*ган беш китобнинг биринчиси)

– كَائِنٌ[1] мавжуд бўлган, бор бўлган; مَنْ ~ مَا كَانَ қандай (ким) бўлишига қарамай; مَا ~ مَا كَانَ нима бўлишидан қатъий назар

– كَائِنٌ[2] *кўп.* اتٌ َ борлиқ, хилқат; حَيٌّ ~ ж - нивор, жонли хилқат; الْـ~ الْبَشَرِيُّ одамзот; *кўп.* ҳамма борлиқ, барча мавжудот, бутун олам

– كَوْنٌ 1) бор бўлиш, мавжуд бўлиш, ма - жудлик; ҳолат; وَ لَنْ أُخْفِيَ عَلَيْكُمْ حَقِيقَةَ ~ ي عَسْكَرِيًّا ва мен сиздан ҳарбий киши эканл - гимни яширмайман; 2) *кўп.* أَكْوَانٌ олам. коинот, космос; الْـ~ космос; ◊ لِـ~ هِ فَقِيرًا чунки у камбағал; مَعَ ~ هِ فَقِيرًا у камбағал бўлишига қарамай, камбағал бўлса-да; يُخْطِئُ هَذَا الرَّجُلُ بِرِضَاهُ لِـ~ هِ يُحَقِّقُ لَهُ أَهْدَافَهُ бу одам унинг меҳрини қозонган, чунки у унинг мақсадларини амалга ошириб юради

– كَوْنِيٌّ борлиққа, мавжудотга, коинотга оид; космик; الْأَشِعَّةُ الْـ~ َةُ космик нурлар; رَائِدُ ~ ِ يَّةٍ طَيَّارٌ космонавт, фазогир; الْفَضَاءُ الْـ~ *қар.* الْأَرْقَامُ الْـ~ َةُ ؛ فَضَاءٌ астрономик рақамлар (*ҳаддан ташқари катта рақамлар*)

– كِيَانٌ 1) бор бўлиш, мавжуд бўлиш; 2) таъб, табиат

– كَيْنُونَةٌ бор бўлиш, мавжуд бўлиш

– كَيْوَانٌ *форс.* Сатурн сайёраси

– مَكَانٌ *кўп.* أَمْكِنَةٌ, أَمَاكِنُ 1) жой, ўрин, ер, макон; الْحَادِثِ ~ ҳодиса рўй берган жой; أَمَاكِنُ عُمُومِيَّةٌ жамоат жойлари; فِي كُلِّ ~ ҳамма жой (*ер*) да; ~ هُ унинг ўрнига; قَامَ ~ هُ кимни - дир алмаштирмоқ; لَوْ كُنْتُ ~ كَ لَـ... агар мен сенинг ўрнингда бўлганимда, ...; ... يَا ~ كَ тўхта!, кутиб тур!; 2) даража, аҳамият; إِنَّ هَذَا بِـ~ مِنَ الْغَرَابَةِ бу ғоят даражада ғаройиб (ажойиб, ғалати) 4; هَذَا الْعَمَلُ بِـ~ مِنَ الْأَهَمِّيَّةِ бу иш жуда аҳамиятли, муҳим; 3) минтақа; 4_) тутган ўрин, вазифа; шаън, қадр-қиймат; هُوَ رَفِيعُ الْـ~ юксак ўрин тутмоқда, у юксак ваз - фани эгаллаётир; 5) борилган жой, турилган жой, яшайдиган жой

– مَكَانَةٌ 1) жой, ўрин, макон; 2) эгаллаб т - рилган ўрин, мавқе; аҳамият

– مَكَانِيٌّ маҳаллий, локал

– مُكَوَّنٌ, مُتَكَوِّنٌ шакллантирилган, тузи - ган; (*бирор н. дан*) иборат бўлган (مِنْ)

– مُكَوِّنٌ 1) ижодкор, яратувчи; 2) *кўп.* اتٌ َ компонент, таркибий қисм, таркибий элемент, ингредиент

كُونْتٌ *кўп.* اتٌ َ граф

– كُونْتِسَةٌ *кўп.* اتٌ َ граф аёл, графиня

كُونْتِرَاتُو контракт, битим

كُونْسْتَابِلٌ *кўп.* اتٌ َ констебль, полиция амалдори

كُونْسِرْفَاتُوَارٌ консерватория

كُونْسِرْوَةٌ консерва

كُونْسُولْتُو консилиум; مِنْ ~ أَطِبَّاءَ врачлар консилиуми

كُونْشِرْتُو концерт; الْبِيَانُو وَ الْأُورْكِسْتَرَا ~ فورتепьяно ва оркестр учун концерт

كُونْصُولٌ *кўп.* اتٌ َ *архит.* консоль, кро - штейн, тўсиннинг девордан чиқиб турган қисми

كُونْكُورْدَاتُو битим, шартнома (*бой бўлмаган қарздор билан қарз берувчи ўртасида тузилган*)

كُونْيَاكٌ коньяк (*спиртли ичимлик*)

كُوَّةٌ *кўп.* كُوًى, ـَ اتٌ кичкина дераза; илл - минатор (*самолёт, кемалар ойнаси*); فى ~ السَّقْف юқоридан тушадиган ёруғлик; люк; ~ حَرْبِيَّةٌ туйнук (*истеҳкомлардаги*)

I **كَوَى** (*и*) كَىٌّ 1) куйдирмоқ, ёндирмоқ; *мед.* ўткир дори суртиб куйдирмоқ; 2) (*куйдириб*) тамға босмоқ; 3) дазмолламоқ; 4) чақмоқ (*мас., ари ҳақида*); 5) еб ташламоқ (*мас., кислота ҳақида*); ◊ هَذَا قَلْبَهُ ~ бу унинг юрағини кемириб (еб) ташлади; VII اِنْكَوَى 1) куйдирилган бўлмоқ; 2) дазмолланган бўлмоқ; VIII اِكْتَوَى 1) ўзини дори суртиб (*ёки б. йўл билан*) куйдирмоқ; ўзини куйдириб олмоқ; 2) куйиб қолмоқ; 3) дазмолланган бўлмоқ; 4) ўзида йўқ нарса билан мақтанмоқ, керилмоқ; ◊ بِنَارِ الْغَلَاءِ ~ қимматчиликдан азоб чекмоқ (қийналмоқ)

– كَاوٍ *мн.* كَاوِيَةٌ куйдирадиган, куйдирувчи; صُودًا كَاوِيَةٌ *қар.* صُودًا

– كَوٌّ *кўп.* كُوًى, كِوَاءٌ деворнинг туйнуги, д - вордан очилган туйнук

– كَوَّاءٌ 1) дазмолловчи; 2) ғийбатчи

– كَوَّايَةٌ 1) дазмолловчи аёл; 2) ғийбатчи аёл

– كَوَّةٌ *ёки* كُوَّةٌ *кўп.* كِوَاءٌ деворнинг тешиги

– كَوْىٌ 1) куйдириш; 2) дазмоллаш

– كَىٌّ 1) дазмол босиш, дазмоллаш; 2) тамға; 3) куйдириш; حَجَرُ الْـ~ ляпис, кумуш нитрати; оловда, чўғда куйдириш; آخِرُ الدَّوَاءِ ~ *қар.* مَكْوَاةٌ

– كَيَّةٌ 1) бир марталик куйдириш; 2) куйд - риладиган жой

– مَكْوَاةٌ *кўп.* مَكَاوٍ, مَكْوِيَاتٌ 1) дазмол; الْـ~ الْكَهْرَبَائِيَّةُ электр дазмол; 2) пекелен (*ку - дириш учун суртиладиган нарса*); ~ الشَّعْرِ (*сочларни жингалак қилишда ишлатила - диган*) қисқичлар; ~ اللِّحَامِ *ёки* ~ السَّمْكَرِيِّ паяльник (*кавшарлашда ишлатиладиган асбоб*); ◊ آخِرُ الدَّوَاءِ الْـ~! Энг сўнгги воситани синаб кўриш керак!

– مَكْوَجِيٌّ *кўп.* مَكْوَجِيَّةٌ дазмолловчи (*кир ювадиган корхонада*)

– مَكْوَى *халқ.* = مَكْوًى

– مَكْوًى *кўп.* مَكَاوٍ дазмол

– مَكْوِيٌّ 1) куйдирилган; 2) дазмолланган

كَوِيرَنَه *халқ.* палуба

كَىْ учун, ...син деб; ~ لِ ...иши учун; كَيْلَا *ёки* لِكَيْلَا ...масин учун, ...маслиги учун, ... масин деб; كَيْمَا *ёки* لِكَيْمَا ...син учун, ...син деб

(كَىء) I **كَاءَ** (и) كَيْءٌ қўрқиб ёки хавфсираб (*н.дандир*) воз кечмоқ, баҳридан ўтмоқ

– كَاءٌ қўрқоқ, қўёнюрак

– كَاءَةٌ = كَاءٌ

– كَاءٍ = كَىْءٍ

– كَاءٌ = كَيْأَةٌ

(كيت) II كَيَّتَ (*асбоб-ускунани*) ҳозирламоқ, ростламоқ, созламоқ

– كَيْتَ *ёки* كَيْتَ: ~ وَ ~ шундай-шундай; ундоқ-бундоқ

كَيْحٌ *кўп.* أَكْيَاحٌ *эск.* тоғ ёнбағирлиги

I (كيد) **كَادَ**[1] (*и*) كَيْدٌ 1) алдамоқ, фириб бермоқ, панд бермоқ, доғда қолдирмоқ; 2) ёмон мақсад (ният) қилмоқ; (*к. гадир*) макр-ҳийла тузоғини қўймоқ (لِ); 3) жонга тегмоқ, асабни қўзғатмоқ; كَادَ[2] (и) كَيْدٌ 1) қайт қилмоқ, қусмоқ; 2) чақмоқ тощдан учқун чиқмоқ; III كَايَدَ алдамоқ, панд бермоқ, доғда қолдирмоқ

– كَيْدٌ[1] 1) *кўп.* كُيُودٌ ёлғон; макр-ҳийла; ф - риб; 2) жонга тегиш, асабни қўзғаш

– كَيْدٌ[2] *кўп.* كِيَادٌ қуқи

– كَيْدِىٌّ مَكَّةٌ دَعْوَى *юр.* макк - рона даъво (*қонуний асоси бўлмаган, аммо қарши томонга ёмонлик қилиш мақсадидаги даъво*)

– مُكَايَدَةٌ *эск.* алдашга, фириб беришга ҳаракат қилиш

– مَكِيدٌ *эск.* алданган, панд еган, фириб еган, доғда қолган; *эск.* енгилган

– مَكِيدَةٌ *кўп.* مَكَائِدُ ёмон мақсад (ният) лар, макр-ҳийлалар; фирибгарликлар; фитна-фасодлар; دَبَّرَ الْمَكَائِدَ макр-ҳийлалар тузоғини қўймоқ

كَيْذُبَانٌ, كَيْذَبَانٌ *қар.* كذب

كِيرٌ *кўп.* أَكْيَارٌ темирчи босқони

كِيرُسِينٌ керосин

I (كيس) **كَاسَ** (*и*) كَيَاسَةٌ 1) зийрак (зеҳнли, айёр) бўлмоқ; 2) чиройли (келишган) бўлмоқ; II كَيَّسَ 1) чиройли (келишган, гўзал) қилмоқ; 2) (*ҳаммомда*) хадмигарлик қилмоқ; III كَايَسَ зийракликда (ҳушёрликда) к.дандир баланд келмоқ; IV أَكَاسَ *ёки* أَكْيَسَ зийрак ва хушёр фарзандларни дунёга келтирмоқ; V تَكَيَّسَ 1) хадми қилдирмоқ; 2) ҳушёр тортмоқ, ҳушёр бўлмоқ

– أَكْيَسُ 1) энг чиройли, энг гўзал, энг к - лишган; 2) зийракроқ, зеҳнлироқ

– كُوَيِّسٌ 1. ёқимли, ширингина, чиройлиг - на; 2. яхши, аъло

– كَيَاسَةٌ 1) зийраклик; зеҳнлилик, топқирлик; ҳаққонлик, айёрлик; 2) чирой, гўзаллик; келишганлик

– كَيْسٌ зийраклик, хушёрлик, топқирлик

– كِيسٌ *мз. мн. кўп.* أَكْيَاسٌ, كِيسَةٌ 1) халта, қопча; чўнтак; الدَّرَاهِمِ ~ катмон; التِّبْغِ ~ тамакидон; (الْمَخَدَّةِ) الْوِسَادَةِ ~ ёстиқ жилди; عَلَى ~ه а) ўз ҳисобидан; б) унинг ҳисобидан; 2) хадмигар қўлқопи (*ҳаммомда*); 3) *шунингдек*; الْـ~ الْأَمْنِيُونِيُّ *анат.* мояк халтаси; الْـ~ الْخُصْيَتَيْنِ *анат.* ҳомила пўсти (қопламаси); ~ الصَّفْرَاءِ сафро пуфаги; الْـ~ الْكُرْيُونِيُّ уруғланган, тухумланган ташқи қобиғи; 4) *мед.* киста (*сариқ сув олган шиш, ўсимта*); ~ شَحْمِيٌّ ёғ бези, липома; 5) *шунингдек*: ~ كَامِلٌ *тар. жами 500 пиастр бўлган пул*

– كَيِّسٌ 1) чаққон, топқир, айёр; 2) чиро - ли, гўзал; келишган

– كَيْسَانُ *ат. от, мз.* Кайсон

– كَيِّسٌ = مُكَيَّسٌ

– مُكَيِّسٌ хадмигар, ҳаммомчи

– مُكَيِّسَاتِيٌّ *кўп.* مُكَيِّسَاتِيَّةٌ хадмигар (*ҳаммомдаги*)

كَيْصٌ ўта бахил, ўта зиқна (*одам*)

– كَيْصٌ: ~ رَجُلٌ худбин одам, фақат ўзининг манфаатини ўйлайдиган одам

– كَيْصٌ = كَيْصَى *ёки* كَيْصَى *ёки* كَيْصَى

(كيع) I كَاعَ (*у, а*) كَيْعٌ = كَعَّ; II كَيَّعَ қийнамоқ, жондан безор қилмоқ

(كيف) II كَيَّفَ 1) (*кўринишини*) ўзгартирмоқ; (*қандайдир бирор*) шакл бермоқ; шакллантирмоқ; ишлов бермоқ; الْهَوَاءَ ~ ҳавони тозаламоқ (кондициялаштирмоқ); 2) (*бирор н. га*) мосламоқ (لِ); نَفْسَهُ ~ (*бирор н. га*) ўзини мосламоқ, мосланмоқ, мослашмоқ; 3) роҳатлантирмоқ, хурсанд, шод қилмоқ; 4) маст, кайф қилмоқ (*наркотик моддалар ҳақида*); V تَكَيَّفَ 1) (*кўриниши*) ўзгарилмоқ; шаклланмоқ; الْهَوَاءُ ~ тозаланган, кондицияланган бўлмоқ (*ҳаво ҳақида*); 2) (*бирор н. га*) мосланмоқ (لِ, مَعَ); 3) (*н. дадир*) ўзбошимчалик қилмоқ, (*н. нидир*) ўз билганича қилмоқ (فى); 4) роҳатланмоқ, тинч ётиб роҳат-фароғат қилмоқ, кайф қилмоқ; 5) маст бўлмоқ (*наркотик билан*)

– تَكْيِيفٌ 1) кўринишни ўзгартириш, бирор шакл бериш; الْمَعَادِنِ ~ صِنَاعَةُ металлни қайта ишлаш саноати; 2) мослашиш, адаптация; الْهَوَاءِ الذَّاتِيُّ ~ جِهَازُ الْـ~ الذَّاتِيُّ *ёки* جِهَازُ ~ ҳавони кондицияйайдиган автоматик қурилма (жиҳоз)

– كَيْفَ қандай?, қанқай қилиб?, ~ حَالُكَ؟ аҳволингиз қандай?, қандай яшаяпсан?, нечуксан?; ~ يَكْتُبُ يَعْرِفُ у қандай ёзишни билади; يَهْتَمُّ بِالْـ~ قَبْلَ الْكَمِّ у энг аввало миқдор билан эмас, сифат билан қизиқади; مِنْ حَيْثُ الْـ~ сифат нуқтаи назаридан; مَسْأَلَةُ الْـ~ сифат масаласи; ... ~مَا қандай ...ганда ҳам; ~مَا كَانَ нима қилиб бўлса ҳам; нима бўлганда ҳам; ҳамма ҳолда ҳам; ~مَا عَالَجْنَا الْمَسْأَلَةَ نَرَى أَنَّ ... биз бу масалага қандай ёндошма -

лик, кўрамизки, ...; مَا اتَّفَقَ ~ қандай тўғри келса, ўнг келганича; қўл учида, наридан-бери

– كَيْفٌ[1] 1) фароғат, роҳат, кайф, кайфу сафо; роҳатланиш, қониқиш; بَطْنْ مَلآنْ ~ تَمَامْ *халқ мтли.* тўқ қорин-тўла фароғат; عَلَى ~كَ сенга ёққанидай бўлсин, сенингча бўлсин; لَعِبَ عَلَى الْ~ўз хоҳишича ўйнамоқ (*мас. фу - болчи ҳақида*); 2) кўтаринки кайфият

– كَيْفٌ[2] *кўп.* كُيُوفٌ наркотик, банг; ◊ ابْنُ ~ наркотик модда истеъмол қилувчи, наркоман, банги, гиёҳванд

– كِيفَةٌ *кўп.* كِيَفٌ 1) кийимга солинган ямоқ; 2) ямоқ солишга мўлжалланган матоҳ бўлаги

– كَيْفِيٌّ 1) ихтиёрий; بِصُورَةٍ ~ةٍ ихтиёрий сувратда; 2) сифатли; ~ تَحْلِيلٌ сифатли таҳлил, анализ

– كَيْفِيَّةٌ 1) равиш, усул; кўриниш, шакл; بِ~ غَرِيبَةٌ ғалати равишда (*кўринишда*); بِ~ سَاطِعَةٌ ёрқин; қойил мақом; بِ~ طَوْرِيَّةٌ вақти-вақти билан; 2) сифат; ишнинг ҳолати, аҳволи; مَسْأَلَةُ الْعَمَلِ ~ қандай ҳаракат (иш) қилиш ҳақидаги масала

– كَيِّفٌ билағон, уста, билимдон

– مُكَيِّفٌ 1) кўринишни ўзгартирувчи; ~ الْهَوَاءِ *ёки* ~ةُ الْهَوَاءِ ҳавони кондицияловчи қурилма, кондиционер; 2) кайф қиладиган (қилдирадиган)

– مُكَيِّفَاتٌ *кўп.* наркотик моддалар; тет - кламтирувчи воситалар (*мас., кофеин, теин ва б. лар*)

كَيْهَكُ = كَيَاكُ

كَيْكَةٌ *кўп.* كَيَاكِي тухум

كِيكَةٌ бекинмачоқ (*болалар ўйини*)

كَالَ (كَيْلٌ, مَكَالٌ, مَكِيلٌ) (*и*)[1] 1) ўлчамоқ, ченамоқ, ўлчаб бермоқ; 2) (*зарба*) бермоқ, етказмоқ; 3) ёғдирмоқ (*сўкиниш, ҳақорат ҳақида*); لَهُ آيَاتِ الْمَدِيحِ ~ кимгадир мақтов ёғдирмоқ; لَهُ الضَّرْبَةَ تِلْوَ الضَّرْبَةِ ~ кимгадир зарба кетидан зарба бермоқ; لَهُ الضَّرَبَاتِ ~ عَشْوَاءَ кимнингдир тўғри келган жойига зарба бермоқ (урмоқ); يُرِيدُ أَنْ يَكِيلَ لَهُ الصَّاعَ صَاعَيْنِ *қар.* صَاعٌ; الْاتِّهَامَاتِ ~ туҳматлар ёғдирмоқ; لَهُ الْوُعُودَ ~ кимгадир ваъдаларни ёғдириб ташламоқ; (السَّبَابَ) الشَّتَائِمَ ~ ҳақоратларга кўмиб ташламоқ; كِيلَ الطَّعَامُ ўлчаб берилган овқат киши тўярли бўлди; كَالَ[2] (и) كَيْلٌ: الزَّنْدُ ~ чақмоқтош учқун бермади, чақмоқтошдан учқун чиқмади; II كَيَّلَ ўлчамоқ, ченамоқ, ўлчаб бермоқ; III كَايَلَ қилмишига яраша қилмоқ, саломига қараб алик олмоқ; VI تَكَايَلَ = III; VIII اكْتَالَ (*тарозида*) тортилган, ўлчанган нарсани олмоқ

– كَيَّالٌ ғалла ўлчовчи, тортиб берувчи

– كَيَّالَةٌ 1) ўлчаш, тортиш, ченаш; 2) тар - зидор, ўлчовчи ҳақи

– كَيْلٌ *кўп.* أَكْيَالٌ ўлчов; طَفَحَ الْ~ *кўч. м.* (*б - рор н.* нинг) косаси тўлиб кетди

– كَيْلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ кайла (*Мисрда: 8 қадаҳ (қар.* قَدَحٌ) *ёки* 1/12 *ардабб (қар.* أَرْدَبٌ) *ёки* 16,51 *л га тенг ўлчов бирлиги-қумсимон моддалар учун*)

– كَيْلَةٌ ўлчаш, тортиш (*тарозида*)

– كَيُّولٌ 1) сафланган одамларнинг охи - ги қатори; 2) *ҳарб.* жангда қўшиннинг орқа қисми

– مِكْيَالٌ *кўп.* مَكَايِيلُ микёл (*қумсимон модд - лар ўлчови*); جَدْوَلُ الْمَوَازِينِ وَ الْمَكَايِيلِ оғирлик ва ўлчовлар жадвали

– مَكِيلٌ *эск.* ўлчанадиган; ўлчанган, то - тилган

– مِكْيَالٌ *кўп.* مَكَايِيلُ = مَكْيَلٌ

كِيلَادٌ омбор, омборхона

كِيلُو, كِيلُوغْرَامٌ *кўп.* كِيلُوغْرَامَاتٌ кило, кил - грамм; صَافٌ ~ килонетто (*соф кило*); قَائِمٌ ~ килобрутто (*идиши билан кило*)

كِيلُو, كِيلُوَاطٌ киловатт; سَاعِيٌّ ~ *ёки* ~ سَاعَةٌ киловатт-соат

كَيْلُوسٌ *физиол.* сут шираси; хилус

كِيلُو *қар.* كِيلُوغْرَامٌ

كِيلُومِتْرٌ *кўп.* ـَاتٌ километр; مُرَبَّعٌ ~ квадрат-километр

كَيْلُونٌ *кўп.* كَوَالِينُ эшик орасига ўрнатиладиган қулф

– كَوَالِينِيٌّ *кўп.* كَوَالِينِيَّةٌ слесарь

كِيمَاوِيٌّ 1. кимёвий; 2. кимёгар

– كِيمَاوِيَّاتٌ *кўп.* химикатлар, кимёвий маҳсулотлар, моддалар

– كِيمِيَا, كِيمِيَاءُ кимё; الْ~ الْعُضْوِيَّةُ органик кимё; الْ~ اللَّاعُضْوِيَّةُ ноорганик (анорганик) кимё; الْ~ التَّحْلِيلِيَّةُ аналитик (таҳлилий) кимё; الْ~ الْحَيَوِيَّةُ биохимия; الْ~ الصَّيْدَلَانِيَّةُ фармаце - тик кимё

– كِيمِيَاوِيٌّ = كِيمَاوِيٌّ; الْمُرَكَّبَاتُ الْ~ةُ кимёвий препаратлар (дорилар); ~ سِبَاخٌ *қар.* سِبَاخٌ

– كِيمَاوِيَّاتٌ *кўп.* = كِيمِيَاوِيَّاتٌ

– كِيمِيَاوِيٌّ = كِيمِيَائِيٌّ

I (كَيْنٌ) كَانَ (*и*) كَيْنٌ бўйсунмоқ, таслим бўлмоқ; IV أَكَانَ *эск.* ғурурини пасайтирмоқ, камситмоқ, таҳқирланмоқ; X اسْتَكَانَ = I

كِينَا, كِينِينٌ хинин (*безгак дори*); شَجَرَةُ الْكِينَا хинин дарахти (*Жанубий Америкада ўсадиган, пўстлоғида хинин бўладиган дарахт*)

– كَيْنَةٌ кафолат, кафиллик

كِيهَكُ *шунингдек:* كِيَاكٌ киёк (*қибт тақвимининг 4-ойи*)

كَيْوَانُ *астр.* Кайвон, Сатурн

ل

لَامٌ (ل) *кўп.* ـَاتٌ лом (*араб алифбосининг йигирма учинчи ҳарфи, абжадда -30*)

ل 1) شَوَّالٌ шаввол (*ой номи*) сўзи қисқартмаси; 2) ل س: لِيرَا سُورِيَّةٌ *сўзларининг қисқартмаси*; Сурия лираси

لَ... لَ 1) ҳақиқатдан ҳам, шубҳасиз; 2) ... ганда, ...са эди; لَوْ لَا هُ لَهَلَكْنَا у бўлмаганда, биз ҳалок бўлган бўлардик; لَوْ لَايَ ... لَ... мен бўлмаганимда ...; 3) қасам *юкламаси*; қасам ичаманки, ..., қасамки ...; لَعُمْرُكَ умринг ҳаққи қасам ичаман; умрингга қасамки, ...; 4) *ажабланиш юкламаси*; қандай! يَا لَلْعَجَبِ қандай ажойиб!; يَا لَهُ مِنْ عَمَلٍ حَسَنٍ бу қандай ажойиб иш!; 5) *гапнинг кесимига қўшилувчи таъкид юкламаси;* لَ... ... إِنَّ чиндан ҳам; إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ *қур.* шубҳасиз, парвардигори - ғиз (*барча нарсани*) кузатиб тургувчидир; 6) гапнинг эгасига қўшилувчи таъкид юкламаси لَزَيْدٌ أَفْضَلُ مِنْ عَمْرٍو албатта, Зайд Амрдан афзалдир.

ل 1) олд юклама, предлог; *от ва олмош таркибида келганда, жўналиш келишигига мос бўлади* (I *шахс бирликдаги олмошдан бошқа ҳолларда фатҳали* (لَ) бўлади); لَهُ а) унга; б) унда бор; لَهُ كِتَابٌ унинг китоби бор; б) *бухг.* кредит; لَنَا а) бизга; б) бизда бор; مَا لَهُ وَ مَا عَلَيْهِ а) нима уники-ю, нима бизники (*яъни, биз томонда нима-ю, у томонда нима*); б) унинг бойлиги ва унинг қарзи; كِتَابُ الْبُخَلَاءِ لِلْجَاحِظِ Жоҳизнинг «Бахиллар ҳақида китоб»и; لِعَلِيٍّ جَدُّهُ لِأَبِيهِ унинг ота томонидан бобоси; لَهُ أَنْ ... унинг мендан қарзи бор; لَيْسَ لَهُ أَنْ ... унинг ...га ҳаққи бор, у ...ни қила олади; ... у эплолмайди, унинг қилиши мумкин эмас; 2) сабабли, ...нинг натижасида, оқибатида, учун; لِأَجْلِ ... ...ни деб, сабабдан; لِمَا ... ... гани учун, сабабли, сабабдан; لِأَنَّ чунки, шу сабабдан; لِمَا؟ *ёки* لِمَاذَا нима учун?; لِهَذَا *ёки* لِذَا шунинг учун; لِذَلِكَ шу сабабли; 3) қарши; تَغَلَّبَ فَرِيقُنَا بِثَلَاثِ إِصَابَاتٍ لِلَاشَيْءِ бизнинг кома - дамиз (қаршидагини) 3:0 ҳисобида ютди; 4) *шунингдек:* لِكَيْ *ва* لِأَنْ ...ш (*иш*) учун (لِأَنْ +لَا) لِئَلَّا ...масин учун, ...масин деган ниятда; 5) ...син; لِيَكْتُبْ у ёзсин; لِيَعِشْ яшасин ...!; ◊ لِلْمَرَّةِ الْأُولَى *ва* لِأَوَّلِ وَهْلَةٍ биринчи қаращда; бири -

чи марта; (خَلَتْ) لِسَنَةٍ تَقْرِيبًا مَضَتْ тахминан бундан бир йил олдин; هَلْ لَكَ أَنْ تُرَافِقَنِي؟ мени кузатиб қўйишни истамайсизми?

لَا 1) ...мас, йўқ; (هَلْ+لَا) هَلَّا ...масми? ...ми?; هَلَّا أَخْبَرْتَنِي كَمِ السَّعَةُ الْآنَ менга айтиб беролмайсанми, ҳозир соат неча? (هَلَّا) أَلَا بُحْتَ إِلَيَّ بِهَذَا السِّرِّ؟ менга бу сирни очмайса - ми?; وَاللهِ لَا فَعَلْتُ ذَلِكَ! йўқ, Оллоҳ ҳаққи, мен бу ишни қилолмайман!; لَا أَدْرِي мен билмайман!; لَا زِلْتَ سَعِيدًا бахтли бўл!; لَا عَلَيْكَ безовта бўлма!; لَا هَذَا وَلَا ذَلِكَ бу ҳам эмас, у ҳам эмас; أَتَعْرِفُهُ؟ – لَا أَعْرِفُهُ сен уни танийсанми (биласанми)? - йўқ, мен уни танимайман (билмайман); أَلَا ахир ...масмиди; لَا تُقْلِقْ بَالَكَ безовта бўлма!; لَا أَحَدَ يَعْرِفُهُ حَتَّى الْآنَ шу вақтга қадар у (*бу*) ни ҳеч ким билмайди; 2) йўқ, мутлақо йўқ, ҳеч йўқ (*ўзидан кейин келадиган артиклсиз, аммо аниқ ҳолатдаги тушум келишигидаги от билан келиб, мутлақ инкорни англатади*); لَا لُبْسَ فِيهِ *қар.* V تَشَهَّدَ; لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ وَلَا إِبْهَامَ *қар.* لُبْسٌ; لَا جَدِيدَ بِدُونِ قَدِيمٍ! эскисиз янги йўқ; لَا بُدَّ مِنْهُ бунинг бўлмоғи муқаррар, бўлмаслиги мумкин эмас; أَلَّا (أَنْ+لَا) ...масин учун; ...масин деб; 3) ...сиз, бе..., но..., қарши, зид; لَا نِهَائِيٌّ сўнгсиз, ниҳоясиз; لَا اجْتِمَاعِيٌّ жамиятга, жамоатчиликка қарши; لَا حِزْبِيٌّ партиясиз; لَا سِلْكِيٌّ симсиз (*радио ҳақида*); لَا شُعُورِيٌّ онгсиз; لَا طَبَقِيٌّ синфсиз; لَا فَقْرِيٌّ умуртқасиз; لَا قَانُونِيٌّ ноқонуний; لَا مَحْدُودٌ чексиз, чегарасиз, ҳудудсиз; لَا مَسْئُولٌ масъулиятсиз; لَا مَعْقُولٌ ақлсиз; اللَّا مُبَالَاةٌ *ёки* اللَّا أُبَالِيَّةٌ бефарқлик; اللَّا نِهَائِيَّةٌ чексизлик; اللَّا مَسْئُولِيَّةٌ масъулиятсизлик; اللَّا سِيَاسِيَّةٌ сиёса - га бефарқлик; اللَّا أَدْرِيَّةٌ агностицизм (*дунёни билиш мумкин эмас деб ҳисобловчи фалсафа*) اللَّا دِينِيَّةٌ динсизлик, худосизлик; اللَّا سَامِيَّةٌ антисемитизм (*яҳудийларга қарши кураш ҳаракати*); ◊ لَا سِيَّمَا айниқса; لَا شَكَّ шаксиз, шубҳасиз; لَا شَيْءَ ҳеч нима; بِلَا ...сиз; إِلَّا ... дан бошқа; لَا ... إِلَّا ... سِوَى ... لَا *ёки* لَا ... لَا *ёки* لَا ... غَيْرُ ... لَا ... факат, фақатгина; لَا ... وَلَا на ..., на ...

لَابَةٌ лава (*вулқонлардан отилиб чиқадиган суюқ чўг модда*)

لَاتُ: اللَّاتُ Ал-Лот (*қурайш қабиласининг Наҳлдаги ёки сақиф қабиласининг Тоифдаги санами номи*)

لَارِقْسٌ *бот.* тилоғоч (*игнабарглиларга мансуб дарахт*)

لَازَوَرْدٌ *мин.* ложувард тош

لَازَوَرْدِيٌّ ложувард рангли

لَاسَةٌ *кўп.* اتٌ ўрама (*бо - даги*); تَعَمَّمَ بِـ~ саллага ўхшатиб бошга ўрамоқ

لَامَا *зоол.* лама (*кийиксимон ҳайвон*)

لَامْبَةٌ *кўп.* اتٌ лампа чироқ (*сол.* لَمْبَةٌ)

لَاهُوتٌ 1) илоҳий табиат, илоҳийлик; 2) илоҳ; عِلْمُ الـ~ илоҳиёт, теология

لَاهُوتِيٌّ 1. 1) илоҳий; 2) илоҳиётга, теологи - га оид; الْعِلْمُ الـ~ илоҳиёт, теология; الْمَذَاهِبُ الـ~ مَدْرَسَةٌ илоҳиёт йўналишлари; 3) руҳоний; ~ دِينِيٌّ диний ўқув юрти; 2. илоҳийшунос, теолог

لَأَكَ (لَأْكٌ) IV أَلْأَكَ, أَلَاكَ хабарчи қилиб жўнатмоқ; أَلْكِنِي إِلَيْهِ *эск.* мен ҳақимда унга хабар бер

– مَلَاكٌ *кўп.* مَلَائِكَةٌ 1) фаришта (*сол.* مَلَكٌ); 2) *эск.* чопар, вакил

– مَلَائِكِيٌّ фаришта, малоикага оид

لَأْلَأَ ялтилламоқ, ялтирамоқ, нур сочмоқ; بِذَنْبِهِ ~ думни ликиллатмоқ (*ит ҳақида*); لَأْلَأَ = تَلَأْلَأَ

– تَلَأْلُؤٌ ялтираш, ялтиллаш, нур сочиш

– لَأْلَأٌ марваридфуруш

– لَأْلَاءٌ, لَأْلَأَةٌ ялтиллаш, йилтиллаш, нур сочиш

لُؤْلُؤٌ *жам.* марварид, مَغَاصُ الـ~ марварид қидириладиган жой; زَهْرُ الـ~ *жам бот.* дасторгул, саллагуллар; زَهْرَةُ الـ~ саллагул, дасторгул; عِرْقُ الـ~ садаф

– لُؤْلُؤَةٌ *кўп.* لَآلِئُ бир дона марварид

– لُؤْلُؤِيٌّ, لُؤْلُئِيٌّ марваридга оид; марварид рангидаги; شَعِيرٌ ~ арпа ёрмаси

– مُتَلَأْلِئٌ нур сочувчи, ялтилловчи

I (لَأَمَ) لَأْمٌ (*а*) لَأَمَ 1) (*ярани*) боғламоқ; 2) тузатмоқ, тўғриламоқ; 3) *тех.* кавшарламоқ; لُؤْمٌ (*у*) لُؤْمٌ, مَلَأَمَةٌ, لَأَمَةٌ 1) тубан, разил бўлмоқ; 2) ҳасис, қурумсоқ бўлмоқ; III لَاءَمَ 1) мос келмоқ; ёрдам бермоқ; тўғри келмоқ; ярамоқ; ярашмоқ, тўғри келмоқ (*кийим ҳақида*); 2) (*к. ни к. биландир*) яраштирмоқ (بَيْنَ); 3) тузатмоқ, тўғриламоқ; 4) кавшарламоқ; IV أَلْأَمَ тубанлик, разиллик қилмоқ; VI تَلَاءَمَ 1) тубанлик, разиллик қилмоқ; 2) тузатилмоқ, тўғриланмоқ; 3) мос, тўғри келмоқ; ҳамоҳанг бўлмоқ; VIII الْتَأَمَ 1) тўпланмоқ, бирлашмоқ, жипслашмоқ (*саф ҳақида*); جَمَاعَةً ~ тўп-тўп, гуруҳ-гуруҳ бўлиб йиғилмоқ; الْمَجْلِسُ ~ мажлис бўлиб ўтди; 2) битмоқ, битиб кетмоқ; الْجُرْحُ ~ жароҳат, яра битди, битиб кетди; 3) кавшарланмоқ (*металл ҳақида*); 4) тузатилмоқ, тўғриланмоқ; X اسْتَلْأَمَ 1) совут боғламоқ, киймоқ; 2) жипс-лашмоқ

– أَلْأَمُ *эск.* энг пасткаш, ўта разил

– تَلَاؤُمٌ 1) бирлашиш, иттифоқ бўлиш, тинчлик

– لَأْمٌ *эск.* пат қадалган ўқ

– لَأْمَةٌ *кўп.* لَأْمٌ совут

– لُمَةٌ (*к нингдир, н нингдир*) хили, тенги, муносиби; لِيَتَزَوَّجِ الرَّجُلُ ~هُ *ҳад.* эркак киши ўзининг тенгига уйлансин!

– لُؤْمٌ 1) тубанлик, пасткашлик, разиллик; 2) қизғончиқлик, хасислик, қурумсоқлик

– لُؤْمَةٌ 1) бошқанинг қилган ишини гап - рувчи; 2) ўзини ўйлаб қизғониш объекти; 3) ер ҳайдаш асбоб-анжоми

– لَئِيمٌ *кўп.* لُؤَمَاءُ, لِئَامٌ, لُؤْمَانٌ 1) тубан, ра - ил, пасткаш; 2) қизғончиқ, хасис, пасткаш; أَمَرُّ مِنَ الْبَصْرِ سُؤَالُكَ لِـ~ *мтл.* қизғончиқ учун сенинг илтимосинг сабр (алоэ)дан ҳам аччиқроқ!

– مُسْتَلْئِمٌ *эск.* совут кийган, қуролланган

– مُلْأَمٌ = مِلْأَمٌ

– مِلْأَمٌ пасткашликни кечирувчи

– مُلَائِمٌ 1) мос, тўғри келадиган; (*бирор н.* учун) яхши шароит, яроқли; غَيْرُ ~ яроқсиз; 2) ярашган, тузуккина

– مُلَاءَمَةٌ 1) тўғри, мос келадиган; яроқли; 2) ярашганлик, тузуккиналик; 3) мос келишлик, ҳамоҳанглик, гармония; 4) иттифоқлик, якдиллик

– مُلْتَئِمٌ 1) тўпланганлар, йиғилганлар; 2) битаётган, битиб бораётган (*яра ҳақида*)

لَأَنَّ *қар.* لِـ 2)

إِنْ لَئِنْ *қар.*

لَأْوَاءُ бало, офат; مَنْ كَانَتْ لَهُ ثَلَاثُ بَنَاتٍ فَصَبَرَ عَلَى ~هِنَّ كُنَّ لَهُ حِجَابًا مِنَ النَّارِ *ҳад.* ҳар кимда ўчта қиз бор бўлиб, уларнинг ташвишларига чидаса, ўша қизлар оталарини жаҳаннамдан ажратиб турувчи тўсиқ бўладилар

(لَأَى) I لَأَى (*а*) لَأْيٌ *эск.* имилламоқ, секин ҳаракат қилмоқ

– لَأْيٌ оғир, машаққатли аҳвол, қийинчилик; بَعْدَ ~ مَا عَرَفْتُهُ بِـ~ мен уни зўрға танидим; بَعْدَ تَرَدُّدٍ ~ وَ катта қийинчилик ва узоқ тарадду - дан сўнг

– لَأًى *мн.* لَآةٌ *кўп.* أَلْآءٌ зоол. ёввойи ҳўкиз

I (لَبَّ) لَبَّ[1] (*и/а*) لَبَابَةٌ, لَبَبٌ зеҳнли (ақлли, фаросатли) бўлмоқ; لَبَّ[2] (*а/и*) لُبُوبٌ, لَبٌّ 1) (*қаердадир*)қолмоқ, турмоқ(ب); 2) вайсақилик қилмоқ, кўп гапирмоқ; 3) чақмоқ, чақиб емоқ (ёнғоқ, пистани); II لَبَّبَ 1) бошоқламоқ, дон бермоқ (*мас., донли экинлар*); 2) тутмоқ, тутиб олмоқ; 3) (*к.нидир*) бўйнидан тутиб судрамоқ; IV أَلَبَّ (*қаердадир*) яшамоқ, исти-қомат қилмоқ (ب); V تَلَبَّبَ (*н. гадир*) киришмоқ, тайёрланмоқ (لِ)

– تَلْبِيبٌ 1) *кўп.* تَلَابِيبُ ёқа; أَخَذَ بِتَلَابِيبِهِ ки -

нингдир ёқасидан тутмоқ

– لَبَّيْكَ = ~ًا لَكَ! : لَبٌّ

– لَبٌّ² *мн.* لُبَّةٌ *кўп.* لِبَابٌ латиф, суюкли; أُمٌّ ~ةٌ меҳрибон она

– لُبٌّ¹ *кўп.* لُبُوبٌ 1) мағиз; (*ҳар нарсанинг ичидаги*) мағзи; (*ёнғоқ*) мағзи; الخَشَب ~ дарахтнинг пўстлоқ билан ўзак ўртасидаги қаттиқ қисми; 2) уруғ; الـ~ الأَسْمَرُ тарвуз уруғлари; الـ~ الأَبْيَضُ ошқовоқ уруғлари; 3) мазмун, моҳият; القَضِيَّة ~ масаланинг моҳияти

– لُبٌّ² 2) *кўп.* أَلْبٌّ, أَلْبَابٌ 1) ақл, фаросат; ذَوُو الأَلْبَابِ *ёки* أُولُو الأَلْبَابِ *ёки* ақл эгалари; 2) жон, юрак; مُشَرَّدُ الـ~ه паришонхотир; أَخَذَ بِـ~ه (*к. нидир*) мафтун қилмоқ, қойил қолдирмоқ; кимгадир ёқмоқ; طَارَ ~ُهُ у ўзини йўқотиб қўйди, нима қилишини билмай қолди

– لَبَابٌ сийрак ўсган ўт-ўлан

– لُبَابٌ ҳар нарсанинг танлаб олингани, сараси; فُلَانٌ ~ قَوْمِه фалоний одамларнинг энг афзалидир

– لَبَبٌ *кўп.* أَلْبَابٌ 1) бўйин ости, бўйиннинг марварид-маржон осилиб турадиган қисми; 2) эгар қимирламаслиги учун ҳайвоннинг бўйнига тортиб боғланадиган қайиш; 3) тоғ этагидаги қумлоқ жой; ◊ فُلَانٌ فِي ~ رَخِيٌّ фалоний мўл-кўлчиликда яшайди

– لُبَبٌ 1) ақл, фаросат; 2) жон, юрак; 3) ҳар қандай яхши, танлаб олинган нарсалар; хабарларнинг моҳияти

– لَبَّةٌ *кўп.* أَلْبَابٌ кўкракнинг юқори (тепа) қисми

– لَبَّةٌ, ~ ات 1) кўкракнинг юқори (тепа) қисми; 2) бўйин, бўғиз (*ҳайвон сўйилганда пичоқ тортиладиган жой*); 3 (*бола учун тайёрланган*) бўтқа, каша

– لِبَّةٌ *кўп.* لِبَابٌ (олтин) шода, маржон

– لَبِيبٌ кўп أَلِبَّاءُ ақлли, фаросатли, доно

(لبأ) I لَبَأَ (а) لَبْءٌ (*ҳайвонни*) туққанидан кейин биринчи марта соғмоқ; II لَبَّأَ ҳаж маросимида لَبَّيْكَ сўзи билан бошланадиган иборани такрорламоқ (*қар.* II لبى); IV أَلْبَأَ: ت الشَّاةُ ~ она қўй туққанидан кейинги сутини оқизиб ташлади

– تَلْبِئَةٌ = تَلْبِيَةٌ

– لِبَأٌ оғизсут, оғиз сути

– لَبُؤَةٌ кўп ~ ات: урғочи шер

I لَبِثَ (*а*) لَبَثٌ, لَبْثٌ 1) (*қаердадир*) бўлмоқ, қолмоқ (ب); 2) имилламоқ, секинаклик қилмоқ; لَمْ أَلْبَثْ (مَا لَبِثْتُ) أَنْ كَتَبْتُ الْمَكْتُوبَ мен кечиктирмай (имиллаб ўтирмай, дарров) хат ёздим; (لَمْ) أَلْبَثْ أَنْ رَأَيْتُ ... мен дарров (тезда) кўрдимки, ...; 3) давом этмоқ; يَرْقُبُهَا ~ у (*қиз*) ни кузатишда давом этди; II لَبَّثَ: فِي الْمَكَانِ ~ 1) бирор жойда истиқомат қилдирмоқ, истиқомат қилишга имкон (йўл, изн) бермоқ; 2) *эск.* секинлатмоқ, ушлаб қолмоқ,тутиб қолмоқ; V تَلَبَّثَ 1) (*қаердадир*) бўлмоқ, қолмоқ, тутилиб қолмоқ (ب); 1) имилламоқ, секинлик қилмоқ

– لَابِثٌ 1) (*қаердадир*) яшовчи, истиқомат қилувчи; 2) *эск.* имилловчи

– لُبْثٌ, لَبَثٌ, لَبْثٌ 1) бўлиш, қолиш; 2) тутилиб қолиш

– لَبِثٌ = لَابِثٌ

– لُبْثَةٌ бир он тўхташ, тўхтаб туриш, пауза

I لَبَجَ (у) لَبْجٌ йиқитмоқ, чўзилтирмоқ

– لُبْجَةٌ *ёки* لَبَجَةٌ *кўп.* لُبَجٌ *ёки* لَبَجٌ бўрини тутиш учун тайёрланган чангакли темир таёқ

I لَبَخَ (*а*) لَبْخٌ урмоқ, саваламоқ, муштламоқ; II لَبَّخَ оғриган жойига суюқ дори *ёки* иссиқ сувга ҳўлланган пахта *ёки* бинт қўймоқ; 2) (*бирор н.* ни) пахта *ёки* бинтга ўхшатиб қўймоқ; 3) сувамоқ (*Ироқда*)

– لَبَخٌ *жам. бот.* лабах (*Мисрда ўсадиган акас-акация*)

– لَبَخَةٌ *кўп.* ~ ات: *бот.* Миср акаси, акацияси

– لُبْخَةٌ кўп لُبَخٌ, لَبَخَاتٌ 1) ҳўлланган (дорилаган) пахта *ёки* бинт босиш; 2) бўтқа, каша

– لَبِيخٌ сергўшт, семиз

I لَبَدَ (*у*) 1) لُبُودٌ (*бирор н. га*) қапишмоқ, ёпишмоқ, (*н. гадир*) қапишиб, ёпишиб олмоқ (ب); 2) (*қаердадир*) кўринмай, яшириниб олмоқ (ب); 3) кигиз босмоқ; 4) *эск.* ўраб олмоқ, иҳота қилиб олмоқ; لَبَدَ (а) لَبْدٌ (*қаердадир*) яшамоқ, истиқомат қилмоқ (ب); لَبَدَ (у) لُبُودٌ 4) *эск.* ўраб олмоқ, иҳота қилиб олмоқ; II لَبَّدَ 1) кигиз босмоқ, юмалатмоқ; 2) кигиз баллан ёпмоқ, бекитмоқ; 3) ўт-алафни босмоқ, эзғиламоқ, топтамоқ; 4) соч ҳурпайиб кетмаслиги учун бошга ёпишқоқ модда суртмоқ (*ҳаж зиёрати вақтида*); 5) *эск.* (майда бўлакларга) бўлмоқ; 6) *эск.* зичламоқ (ёмғир ерни); IV أَلْبَدَ (*н. гадир*). қапишмоқ, ёпишмоқ (ب); V تَلَبَّدَ 1) босилмоқ, эзғиланмоқ; 2) зич бўлиб кетмоқ (*торф ҳақида*) 3) (*н. гадир*) ёпишмоқ; (*н. нингдир устида*) босилиб ётмоқ (عَلَى-*қор ҳақида*); 4) тўпланмоқ, йиғилмоқ, босмоқ (*булут ҳақида*); (*булутлар билан*) қопланиб, босилиб кетмоқ (*осмон ҳақида* - ب); ت السَّمَاءُ بِالْغُيُومِ ~ осмон булутлар билан қопланди; ت السَّحَابُ فَوْقَ رُؤُوسِنَا ~ бошимиз устида булутлар осилиб турарди; VIII اِلْتَبَدَ бир-бирига киришиб кетмоқ; ت الشَّجَرَةُ ~ дарахтнинг барглари қалинлаб кетди

– لَبَّادٌ кигиз босувчи

– لُبَّادٌ кигиз; ~ بُرَيْطَةٌ مِنْ, кигиз (фетр) шляпа

– لَبَّادَةٌ *кўп.* ~ ات: терлик (*тўқим остидаги*)

– لُبَّادَةٌ кўп لَبَابِيدُ кигиз тақя

– لُبَدٌ 1) кўпдан-кўп (*бойлик ҳақида*); ~ مَالٌ беҳисоб бойлик; 2) *миф. ат. от. мз.* Лубад (*Луқмони ҳакимнинг еттита бургутларидан бири; бургутлар ўлгач, улар яшаган йилларнинг жами Луқмон умрини белгилайди*) ~ أَخْنَى عَلَيْهِ الَّذِي أَخْنَى عَلَى *маж.* унинг бошига Лубаднинг куни тушди (яъни, ўлди)

– لَبَدٌ босилган, эзилган жун; ~ وَقُودٌ *ёки* ~ النَّبَاتِ торф

– لَبِدٌ босилган, эзилган

– لِبْدٌ кигиз, босилган жун

– لُبْدَةٌ *кўп.* لُبَدٌ 1) ёл (*шерники*); 2) сочлар; 3) *эск.* кўп одамлар йиғилган тўда

– لِبْدَةٌ *кўп.* لِبَدٌ 1) кигиз тақя; 2) ёл (*шерники*)

– لُبُودِيٌّ (*жун, пахталарни*) таровчи

– لَبِيدٌ¹ 1) таровчи; 2) *ат. от, мз.* Лабид

– لَبِيدٌ² тўрвахалта, хуржун

– مُتَلَبِّدٌ 1) эзилган, янчилган, босилган; 2) осилиб турган; осмонни тўсиб турган (*булут ҳақида*); 3) қават-қават, қат-қат, устма-уст

– مُلَبَّدٌ ямоқ тушган, ямалган

I لَبَزَ (и) لَبْزٌ 1) қаттиқ урмоқ, дўппосламоқ; 2) тўйиб овқатланмоқ

I (لبس) لَبَسَ (*и*) لَبْسٌ (*к. учундир*) туманли, тушунарсиз, ноаниқ қилмоқ (عَلَى); لَبِسَ (*а*) لُبْسٌ 1) киймоқ, кийинмоқ; النَّظَّارَةَ ~ кўзойнак тақмоқ, тақиб юрмоқ; 2) *эск.* мулоқот қилмоқ, дўст тутинмоқ; II لَبَّسَ кийинтирмоқ, кийдирмоқ; ~ الْخَاتَمَ لَهَا у у (аёлга) узук тақиб қўйди; ~ الْبَاطِلَ بِالْحَقِّ ёлғонни рост деб кўрсатмоқ, ўтказмоқ; 2) (*н. биландир*) босмоқ, ёпмоқ, қопламоқ (ب); ~ بِالذَّهَبِ зар қопламоқ; ~ بِالرُّخَامِ мармар қопламоқ; ~ الْخَشَبَ (*бирор н. билан*) ёғочга қоплаб нақш бермоқ (ب); ~ كَتِيبَةً отрядни ўраб (қамраб) олмоқ; 3) чигаллаштирмоқ, (*к. учундир*) ноаниқ, тушунарсиз қилмоқ (عَلَى); (*к. нидир*) алдамоқ (عَلَى); III لَابَسَ 1) (*к. нидир*) кийинтирмоқ; 2) (*н- гадир*) хос бўлмоқ, (*н. биландир*) боғлиқ бўлмоқ (لِ); бирга (йўлдош) бўлмоқ; 3) (*н. -нингдир*) изидан юрмоқ, (*н. гадир*) амал қилмоқ (لِ); ~ لِلْحَقِيقَةِ ҳақиқатга амал қилмоқ, ҳақиқатчи бўлмоқ; 4) (*к. биландир*) алоқада бўлмоқ, яқин муносабатда бўлмоқ; 5) аралаштирмоқ, чалкаштирмоқ; 6) (*к. нингдир*) ички сирини билмоқ; IV أَلْبَسَ 1) (*к. нингдир*) устига (*кийимни*) ташламоқ; кийинтирмоқ, (*н. биландир*) ёпмоқ (ب); 2) чигаллаштирмоқ; V تَلَبَّسَ 1) кийинмоқ, ясанмоқ; 2) (*бирор н. га*) аралашган, тортилган бўлмоқ (ب); 3) (*к. учундир*) тушунарсиз, қоронғи, туманли бўлмоқ (عَلَى); 4) ақлдан озган бўлмоқ; ~ فِي لِبَاسِ الْعِلْمِ ўзини олим деб кўрсатмоқ; (الْعُرُوبَةِ) بِلِبَاسِ الْوَطَنِيَّةِ ўзини (араб дунёси) ватанпарвари қилиб кўрсатмоқ; ~ شَخْصِيَّةً ثَانِيَةً бошқа шахс қиёфасига кирмоқ;

الإِنْسَانَ ~ инсон киёфасига кирмоқ; VIII اِلْتَبَسَ 1) (*к. учундир*) қоронғи, ноаниқ, чигал бўлмоқ (عَلَى); عَلَيْهِ الأَمْرُ ~ у бу ишда мутлақо чигал аҳволга тушиб қолди; 2) адаштирмоқ; (*бошқа одам деб*) қабул қилинмоқ (ب) 3) яширмоқ, пинҳон тутмоқ

– اِلْتِبَاسٌ ноаниқлик, чалкашлик, шубҳалилик, чигаллик

– تَلَبُّسٌ жиноятга алоқадорлик; فِي حَالَةِ الـ~ жиноят устида

– تَلْبِيسٌ 1) кийиш, кийиниш; 2) (*бирор н.* билан) қоплаш; қоплама; الْخَشَبِ ~ мозаик қоплама; ёғоч устига қоплама қилиш; 3) ёлғон, фириб

– تَلْبِيسَةٌ *мед.* суппозиторий; пессарий (*йўғон ичакка тиқиб қўйиб даволайдиган малҳам*)

– لَابِسٌ кийинаётган, кийинган

– لَبَّاسٌ кийим кечаги кўп, кўп кийим-кечакли

– لِبَاسٌ[1] 1) *кўп.* أَلْبِسَةٌ, لُبُسٌ кийим, кийим-кечак, либос; التَّقْوَى ~ а) дин, имон; б) тақводорлик; رَسْمِيٌّ ~ расмий кийим (форма); عَسْكَرِيٌّ ~ ҳарбий кийим (форма); فَضَائِيٌّ ~ фазогир (космонавт) скафандри; الْمَيْدَانِ ~ жанг (поход) кийими; الْمَرْأَةِ ~ а) аёллар иштони (шими); б) аёлнинг эри; الرَّجُلِ ~ а) эркаклар иштони (шими); б) эркак кишининг хотини; التَّقْوَى ~ ҳаё, уялиш; الْمَيْدَانِ ~ كَانَ فِي *маж.* жанг вар тайёр ҳолда бўлмоқ

– لِبَاسٌ[2] ноаниқлик

– لَبَّاسَةٌ *кўп.* اتٌ (*оёқ кийимини кийиш учун ишлатиладиган*) қошиқ

– لَبْسٌ, لُبْسٌ[1] мажҳуллик, чигаллик, ноаниқлик; لَا ~ فِيهِ وَلَا إِبْهَامَ бу нарсада ноаниқлик ҳам, дудмаллик ҳам йўқ; бу мутлақо равшан

– لُبْسٌ[2] *эск.* кийиш

– لِبْسٌ *кўп.* لُبُوسٌ кийим-кечак, кийим, кўйлак; السَّوَادِ ~ азадорлик кийими, қора кўйлак; الْكَعْبَةِ ~ Каъба устига ёпилган парда, каъбапўш; الْهَوْدَجِ ~ маҳофа устига ёпилган парда

– لِبْسَةٌ[1] = لِبْسٌ

– لُبْسَةٌ[2] ноаниқлик, мавҳумлик

– لِبْسَةٌ 1) *қар.* لِبْسٌ; 2) кийиниш одати

– لَبُوسٌ *кўп.* لُبُسٌ 1) кийим, кийим-кечак; الْمَحَافِلِ ~ меҳмондорчилик, кўча кийими; 2) суппозиторий (*қар.* تَلْبِيسَةٌ); 3) *эск.* совут

– لَبُوسَةٌ, لُبُوسَةٌ ноаниқлик

– لَبِيسٌ 1. 1) ишлатилган; 2) кийиб эскитиган; 2. *кўп.* لُبُسٌ эски-туски

– مُتَلَبِّسٌ 1) жиноятга аралашган, қатнашган; قَبَضُوا عَلَيْهِ ~اً بِجَرِيمَةٍ уни жиноят жойида қўлга олдилар; 2) ноаниқ, қоронғи

– مُلَابَسَةٌ *кўп.* اتٌ 1) (*бирор н. билан*) боғлиқ ҳодиса; қўшимча равишда юзага келган ҳолат; 2) қийинчилик; кўп пайдо бўлган ҳолатлар; аҳвол; коньюнктура (*бозорнинг аҳволи*)

-مَلْبَسٌ[1] *кўп.* مَلَابِسُ кийим-кечак, кийим, кўйлак; رَسْمِيٌّ ~ расмий кийим; مَلَابِسُ سُفْلَى *ёки* مَلَابِسُ تَحْتَانِيَّةٌ *ёки* مَلَابِسُ دَاخِلِيَّةٌ ички кийим; مَلَابِسُ مُحَيَّطَةٌ тайёр кийим

– مَلْبَسٌ[2] *эск.* кийинган, ёпинган

– مُلَبَّسٌ[1] 1) қопланган, қоплама қилинган

– مُلَبَّسٌ[2] 2) *кўп.* اتٌ қандлар, қанд-қурслар, ширинликлар

– مُلَبَّسَةٌ 1) *кўп.* اتٌ қанд

– مَلْبُوسٌ[1] 1. 1) ишлатилган; 2) ақлидан адаштирилган, тентак; رَجُلٌ ~ жин чалган одам

– مَلْبُوسٌ[2] 2) *кўп.* اتٌ 1) кийим, кўйлак; 2) *ҳарб.* ҳарбий кийим-кечак

– مُلْتَبِسٌ ноаниқ, шубҳали

(لبس) II لَبَّسَ 1) адаштирмоқ, енгиллаштирмоқ, саросимага туширимоқ, хижолат қилмоқ; 2) йиғмоқ, боғламоқ, тугмоқ; 3) қирғоқни қамиш шох-шаббаси билан мустаҳкамламоқ

– لَبْسَةٌ *кўп.* لَبَسٌ 1) қамишдан тайёрланган шох-шабба; 2) балиқчилик аслаҳалари, асбоб-ускуналари

I لَبَطَ (*у*) لَبْطٌ 1) ерга ағанатмоқ (*туш. к. ёки* ب); 2) туртмоқ, сузмоқ; II لَبَّطَ перони сиёҳга теккизмоқ; III لَابَطَ курашмоқ; لَابِطِ الْبَدَوِيَّ وَلَا تُجَارِيهِ *халқ мтл.* бадавий билан кураш, лекин у билан югуришга беллашма; V تَلَبَّطَ 1) ағанаб ётмоқ; 2) каловланмоқ, қалтирамоқ, ҳайронликда қолмоқ; فِي الْأَمْرِ ~ бирор нарса қилишга киришмоқ; VIII اِلْتَبَطَ: الْبَعِيرُ ~ туя туёқларини бир-бирига уруштириб югурди; الرَّجُلُ ~ одам ухлаш учун чўзилди (ётди)

– لَبْطَةٌ 1) тепки; 2) тумов

– لَبَطَةٌ сакраб чопиш, елиш (*от ҳақида*)

– مُلَابَطَةٌ кураш

I لَبِقَ (*а*) لَبَقٌ *ёки* لَبُقَ (*у*) لَبَاقَةٌ 1) меҳрибон (ёқимли, одобли) бўлмоқ; 2) бежирим бўлмоқ; 3) (*к. гадир*) ярашмоқ (ب); لَبِقَ بِهِ الثَّوْبُ кийим унга лойиқ келди, рост келди; II لَبَّقَ 1) ярашмоқ, мос қилмоқ, мосламоқ, тўғриламоқ, рост келтирмоқ; 2) الثَّوْبَ ~ рост келганини билиш учун кийимни кийгизиб кўрмоқ

– لَبَاقَةٌ 1) одоб, одоблилик; ~بِـ *ёки* ~ فِي одоб билан; دِبْلُومَاسِيَّةٌ ~ дипломатик одоб; 2) мос келиш, яроқлилик; طِبِّيَّةٌ ~ соғлиғи бўйича яроқлилик; 3) малака, чаққонлик; 4) меҳрибонлик, мулойимлик; 5) бежиримлик, назокатлилик

– لَبَقٌ 1) одоб, одоблилик; 2) мослик, мос келиш; 3) малака, чаққонлик

– لَبِقٌ 1) меҳрибон, ёқимтой; одобли; одамнинг қўлидан ишини оладиган, ҳожатбарор; 2) малакали, чаққон; 3) бежирим, назокатли; 4) (*бирор н. учун*) яхши, қулай, мос (*сабаб, баҳона*)

– لَبِيقٌ 1) меҳрибон, ёқимтой; 2) чаққон; 3) бежирим, назокатли

I (لبك) لَبَكَ (*у*) لَبْكٌ 1) алмаштирмоқ, алмаштириб юбормоқ; 2) чалкаштирмоқ; хафа қилмоқ, саросимага туширимоқ, солмоқ; 3) қисмоқ, қийинчиликка солмоқ; لَبِكَ чалкаш бўлмоқ; II لَبَّكَ = I; V تَلَبَّكَ 1) чалкаш бўлмоқ; 2) хафа бўлмоқ; VIII اِلْتَبَكَ 1) чалкашинмоқ, аралаш-қуралаш бўлиб кетмоқ; 2) мураккаблашмоқ, қийинлашмоқ

– تَلَبُّكٌ 1) чалкашлик; 2) бузилиш; الْمِعْدَةِ ~ ошқозоннинг бузилиши

– لَبْكٌ 1) аралашма; 2) тартибсизлик; 3) чигаллик, бош-учи йўқлик

– لَبْكَةٌ 1) саросималик; бош-бошдоқсизлик; 2) қийинчилик

– لَبَكَةٌ 1) луқма; 2) бир бурда бўктирилган нон

– مَلْبُوكٌ чалкаш, чалкашиб кетган

لَبْلَبَ (*болани*) бағрига босмоқ, эркалатмоқ (ب)

– لَبَالِبُ *кўп.* ; الْغَنَمِ ~ қўйларнинг шовқин-суроні

– لَبْلَابٌ 1) *бот.* зарпечак, девпечак; كَبِيرٌ ~ *ёки* شَجَرِيٌّ ~ (*чирмовиққа ўхшаб ўсадиган*) печак; 2) *бот.* Миср ловияси

– لُبْلُبٌ, لَبْلَبٌ 1) меҳрибон, севувчи; 2) эҳтиром кўрсатувчи

– لَبْلَبَةٌ она эркалатиши

لُبْلُوبٌ *кўп.* لَبَالِيبُ новда

I لَبَنَ (*у,и*) لَبْنٌ урмоқ, савамоқ; بِالْعَصَا ~ асо (таёқ) билан саваламоқ; *эск.* кўп (*овқат*) емоқ; *эск.* сут ичирмоқ; لَبِنَ (а) لَبَنٌ ёстиқдан бўйинда оғриқ пайдо бўлмоқ; II لَبَّنَ ғишт қуймоқ; IV أَلْبَنَ сут ажратмоқ, сут чиқармоқ; V تَلَبَّنَ (*қаердадир*) турмоқ, бўлмоқ, қолмоқ; VIII اِلْتَبَنَ сут эммоқ (сўрмоқ); X اِسْتَبْلَنَ болалар *ёки* меҳмонлар учун сут қидирмоқ

– إِلْبَانٌ сутнинг ажралиши, чиқиши, лактация

– تَلْبِينٌ *ёки* تَلْمِينَةٌ талбин (*кепак, сут ва асалдан тайёрланган таом*)

– لَبَانٌ эмчак, мамма, кўкрак

– لُبَانٌ дарахтдан олинадиган сутсимон модда

– لِبَانٌ[1] 1) эмизиш, эмиш; هُوَ أَخُوهَا بِـ~ أُمِّهِ у (*аёл*)нинг кўкалдоши, эмишгани; الْمَرْكَبِ ~ пишиқ арқон, арғамчи; буксир қиладиган трос

– لِبَانٌ[2], لُبَانٌ 1) *бот.* босвеллия (*дарахт*);

الـ~ الشَّامِيُّ *бот.* каммифора (*елим дарахти*); 2) *шунингдек:* ذَكَر ~ муаттар елим, ладан (*ёқимли ҳид чиқарувчи елим*); 3) *шунингдек:* أَمِيرِكِيٌّ ~ резинка сақич

– لَبَّانٌ 1) ғишт қуювчи, 2) сутфуруш

– لُبَانَةٌ[1] сақич *ёки* чайналадиган резинка; مَضَغَ الـ~ резинка чайнамоқ; (مَعْرِبِيَّةٌ) سَوْدَاءُ ~ *бот.* суламма ихрож (*заҳарли сут чиқарадиган ўт*)

– لُبَانَةٌ[2] *кўп.* اتٌ ـَ 1) иш, вазифа, топшириқ; 2) истак, талаб; ◊ قَضَى ~ـَهُ у ўз мақсадига эришди

– لِبَانَةٌ[1] сут маҳсулотлари ишлаб чиқариш

– لِبَانَةٌ, لُبَانَةٌ[2] 1) муаттар ҳидли елим, лидан; شَامِيَّةٌ ~ канифоль (*чолғу камончаларига ишлатиладиган елим*); 2) чайналадиган резинка

– لَبَنٌ *кўп.* أَلْبَانٌ 1) сут; الإِبِلِ ~ـُ туя сути; هَامِضٌ ~ *ёки* زَبَادِيٌّ ~ қатиқ; حَلِيبٌ ~ янги соғилган сут; الحَضِّ ~ـُ кув қилинган сут; رَائِبٌ ~ ивиган сут; عُلَبٌ ~ـُ банкадаги сут; مُجَمَّدٌ ~ қуюлтирилган сут; مُجَفَّفٌ ~ қуритилган сут; مَقْطُوعٌ ~ сузма, қатиқ; مِيزَانُ الـ~ـِ лактометр; أَبْيَضُ كَالـ~ـِ صَارَ مِثْلَ الـ~ـِ عَلَى العَسَلِ сутдай оқ; *маж.* (*к. гадир*) мулойим муносабатда бўлмоқ (مَعَ); 2) *шунингдек:* النَّبَاتِ ~ـُ *ёки* النَّبَاتِيُّ الـ~ـُ *бот.* Сут шираси; مِسْمَارُ الـ~ـِ оғиз сут, оғиз сути; سِنُّ الـ~ـِ сут тиш

– لَبْنٌ, لِبْنٌ *жам.* хом, пиширилмаган ғишт; сомонли ғувала

– لَبَنَاتٌ *кимё.* лактат, сут кислотали туз

– لَبِنَةٌ[1], لِبْنَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ (*бир дона*) хом ғишт

– لَبِنَةٌ[2]: القَمِيصِ ~ـُ қўйлакнинг ёқаси

– لَبَنِيٌّ сутли, сутга оид, сутранг; عُدَّةٌ ~ـَةٌ сут безлари

– لُبْنَى *бот.* 1) сут дарахти; 2) семиз ўт

– لَبَنِيكٌ сутга оид; الـ~ـِ الحَامِضُ сут кислотаси

– لَبَنِيَّةٌ сутли овқат

– لَبَنِيَّاتٌ *кўп.* сут маҳсулотлари

– لَبُونٌ сут берувчи, сутли; ~ ابْنٌ икки ёшга тўлиб, учга ўтган бўталоқ (*мн* ~ ابْنَةٌ); ~ بِنْتُ уч ёшга кирган бўталоқ (*бу пайтда унинг бнаси яна туғиб, сутли бўлиши мумкин*)

– لَبُونَاتٌ *кўп.* сут эмизувчилар

– لُبَيْنَةٌ *бот.* семиз ўт

– مَلْبَنٌ[1] 1) эшик кесакиси, ёндори; 2) (*д-раза*) роми

– مَلْبَنٌ[2] *шунингдек:* تُرْكِيٌّ ~ роҳат-лукум (*ширинлик*); ширинликлар, қандлар

– مُلَبِّنٌ ғишт қуювчи

– مِلْبَنٌ 1) сут сузғич; 2) ғишт қолип

– مَلْبَنَةٌ 1) сут фермаси; 2) сут ва сут маҳсулотлари дўкони; 3) сутнинг кўпайишига сабаб бўладиган; ~ هَذَا العُشْبُ бу ўт (*ҳайвоннинг*) сутини кўпайтиради

– مِلْبَنَةٌ *кўп.* مَلَابِنُ қошиқ

لَبْنَنَ Ливанлаштирмоқ, Ливанга оид қилмоқ; تَلَبْنَنَ ливанликларга ўхшамоқ

– لُبْنَانِيٌّ 1. Ливанга оид; 2. ливанлик

– لَبْنَنَةٌ ливанлаштириш

لَبْوَةٌ *кўп.* لَبَوَاتٌ = لَبُؤَةٌ

لَبَّيْكَ (لَبَّى II 1) (لبي) мана, мен рўпарангдаман, олдингдаман, сўзларини айтмоқ; (*бирор н.* га) жавоб қилмоқ; الدَّعْوَةَ ~ таклифни қабул қилмоқ; 3) (*чақириққа*) бўйсунмоқ. бормоқ

– تَلْبِيَةٌ 1) لَبَّيْكَ «мана, мен рўпарангдаман, олдингдаман» сўзларини айтиш; 2) (*таклифни*) қабул қилиш; 3) тайёрлик, тайёр бўлиб туриш, раҳмдиллик, кўнгилчанлик

– لَبَّيْكَ мана, мен рўпарангдаман, олдин-даман (*ҳаж мавсумида айтилади*)

I لَتَّ (*а/и*) لَتٌّ 1) талқон қилиб туймоқ; 2) қормоқ (*хамирни*); 3) жаврамоқ, вайсақилик қилмоқ; وَ عَجَنَ فِي كَلَامِهِ ~ латтачайнарлик қилмоқ, вайсақилик қилмоқ, тилнинг қичиғини босмоқ; 3) ўзаро боғланмоқ, бир-бири билан боғлиқ бўлмоқ

– لَتٌّ вайсақилик, бефойда гаплар; صَبَرَ لَتَّهُ وَ عَجْنَهُ кимнингдир латтачайнарлигига тоқат қилмоқ

– لَتَّاتٌ латтачайнар, вайсақи, сергап

– لَتَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ арзимас, бефойда нарса

– مَلْتُوتٌ *эск.* майдаланган, талқонланган; *эск.* қорилган

I لَتَأَ (*а*) لَتْءٌ туртмоқ, итармоқ; ~ـْتُ زَيْدًا فِي صَدْرِهِ Зайдни кўкрагидан итардим; ~ـْتْ بِهِ أُمُّهُ онаси уни туғди. بِحَجَرٍ ~ тош билан урмоқ; إِلَيْهِ بِعَيْنِهِ ~ унга тикилиб қаради; لَعَنَ اللهُ أُمًّا ~ـْتْ بِهِ! уни туққанни Оллоҳ лаънатига д-чор қилсин!

I لَتَبَ (у) لُتُوبٌ, لَتْبٌ ёпишмоқ, (*н.нингдир ёнида*) доим бўлмоқ; (*қаердадир*) муқим бўлмоқ; VIII اِلْتَتَبَ : الثَّوْبَ ~ кийимни киймоқ

I لَتَحَ (а) لَتْحٌ оч қолмоқ, қорни оч бўлмоқ

– لَتْحَانُ *мн.* لَتْحَى қорни оч, қорни оч қолган, очиққан (*киши*)

I لَتَخَ (а) لَتْخٌ ифлос қилмоқ, кир қилмоқ, доғ қилмоқ

لِتْرٌ *кўп.* اتٌ ـَ литр

I لَتَمَ (у) لَتْمٌ 1) (*к.нидир*) урмоқ; 2) бўғзига пичоқ тортмоқ

لِتْمُوسٌ *кимё.* лакмус

(لتن) II لَتَّنَ лотинлаштирмоқ

– لَاتِينُ *жам.* 1) *тар.* Лотинлар; 2) *эск.* католик динидагилар

– لَاتِينِيٌّ лотинга оид, лотинча; الحُرُوفُ الـ~ـَةُ лотин ҳарфлари, лотин алифбоси; الـ~ـَةُ лотин тили

– مُلَتَّنٌ лотинлаштирилган (*алифбо ҳақида*)

لَتَى: اللَّتَى *кўп.* اللَّوَاتِي *қар.* أَ

اللَّتَيَّا: وَالَّتِي ~ катта фалокат ва бахтсизлар; بَعْدَ اللَّتَيَّا وَالَّتِي صَارَ كَذَا жуда узоқ тортишув ва талашлардан кейин шундай бўлди

(لثّ) I لَثَّ (у) لَثٌّ (*қаердадир*) яшамоқ, истиқомат қилмоқ (ب); المَطَرُ ~ ёмғир узоқ вақт ёғди; IV أَلَثَّ 1) (*қаердадир*) яшамоқ, истиқомат қилмоқ (ب); لَا تُلِثُّوا بِدَارِ مَعْجَزَةٍ *ҳад.* тирикчилигингиз қийин бўлган юртда яшаманглар; 2) (*н. дадир*) қаттиқ турмоқ, (*н. нидир*) қаттиқ талаб қилмоқ

I لَثَغَ (*а*) لَثَغٌ чучук тилли бўлмоқ, «с>> ўрнига «ш», «з» ўрнига «ж», «р» ўрнига «й» талаффуз қилмоқ

– أَلْثَغُ *мн.* لُثْغَاءُ *кўп.* لُثْغٌ чучук тилли, чучук тил; "с" товушини бузиб талафуз қиладиган (*одам*); "р"товушини "ғ" ёки "е" ёки "л" талаффуз қиладиган (*одам*)

– لُثْغَةٌ, لُثَغٌ чучук тиллилик

I لَثِقَ (а) لَثَقٌ лойга ботмоқ, лойга тушмоқ, ботқоққа ботмоқ; الطَّائِرُ ~ қушнинг патлари ҳўл бўлди, ивиди; *эск.* сернам бўлмоқ, намли бўлмоқ (*кун*); IV أَلْثَقَ *эск.* ҳўлламоқ, намламоқ

– لَثِقٌ ивиган, сувга ботган, сувга чўмган

لَثْلَثَ 1) иккиланмоқ, тараддудланмоқ; 2) (*н.нидир*) ман қилмоқ, (*н.дандир*) тўхтатиб қолмоқ, ушлаб қолмоқ (عَنْ); تَلَثْلَثَ (қаердадир) яшамоқ (ب); فِي التُّرَابِ ~ тупроққа аганамоқ; فِي الأَمْرِ ~ бирор ишни иккиланиб пайсалга солмоқ

I لَثَمَ[1] (*и*) لَثْمٌ ўпмоқ, пешонадан ўпмоқ; 2) юзни парда билан яширмоқ (*аёл ҳақида*); لَثَمَ[2] (и) لَثْمٌ أَنْفَهُ ~ бурнига мушт туширмоқ; ~ البَعِيرُ الحِجَارَةَ بِخُفِّهِ туя туёғи билан тошни сидирди; II لَثَّمَ юзни яширтирмоқ, бекиттирмоқ (*аёл ҳақида*); ниқобламоқ (*жарроҳ ҳақида*) III لَاثَمَ ўпишмоқ; V تَلَثَّمَ (*н. биландир*) ўзини яширмоқ, бекитмоқ (ب); VIII اِلْتَثَمَ парда билан юзни яширмоқ; 2) (*н. биландир*) оғизни ёки бурунни тўсмоқ, ёпмоқ

– لِثَامٌ *кўп.* لُثُمٌ парда, чиммат, вуал; أَمَاطَ الـ~ـَ (أَزَاحَ) حَسَرَ *кўч.м.* ...нинг юзидан пардани (ниқобни) олиб ташламоқ عَنْ ... ёки عَنْ ... الـ~ـَ

– لَثْمَةٌ = لَثْمٌ

– لُثْمَةٌ *кўп.* لُثَمَاتٌ ўпич, бўса, мучча

– مُتَلَثِّمٌ, مُلَثَّمٌ парда (чиммат, вуал) билан яширинган, ёпилган

– مَلْثُومٌ *эск.* юзини ёпган, юзини беркитган, ёпиқ юзли

لَثَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ, لِثًى милк

– لَثَوِيٌّ милкка оид; *фон.* тишлар орасида ҳосил бўладиган товуш; الْحُرُوفُ الـ~ةُ тишлар орасида ҳосил бўладиган ундош товушлар (ث, ذ, ظ)

I لَثَى (*а*) لَثْى шира (шарбат, сув) томчитмоқ (*дарахт ҳақида*); الثَّوْبُ ~ кийим терга ботиб ифлос бўлди

– لَثْى шира, шарбат, сув

I لَجَّ (*и/а*) لَجَجٌ, لَجَاجٌ, لَجَاجَةٌ 1) (*н. дадир*) сабот, қунт-матонат кўрсатмоқ (فِى); (*н. дадир*) қаттиқ туриб олмоқ (عَلَى); 2) хиралик қилмоқ; (*к. нингдир*) жонига тегмоқ (عَلَى); 3) (*к. гадир*) тазйиқ ўтказмоқ, малол келмоқ, азоб бермоқ (عَلَى); II لَجَّجَ кечиб ўтмоқ; ~ت السَّفِينَةُ кема очиқ денгизга чиқди; III لاَجَّ тортишмоқ, айтишмоқ; узоқ вақт жанжаллашмоқ, тортишишда узоқ давом этмоқ; VIII اِلْتَجَّ шовулламоқ, пўртанага келмоқ (*денгиз ҳақида*)

– لاَجٌّ саботли, қунт-матонатли

– لُجٌّ *кўп.* لُجَجٌ 1) тубсизлик, қаър; мўл-кўл сув; 2) қилич

– لَجَاجٌ *эск.* қатъийлик, қаттиқ туриш

– لُجَاجٌ 1) тубсиз; 2) пўрталаниб турган

– لُجَاجَةٌ сабот, қунт-матонат

– لَجُوجٌ = لُجَجَةٌ

– لَجُوجٌ 1) саботли, қунт-матонатли; 2) жога тегадиган; 3) пўртанали

– لَجَّةٌ шовқин, шовуллаш

– لُجَّةٌ *кўп.* لُجَجٌ, ـاتٌ 1) тубсизлик, қаър; мўл-кўл сув; ~ بَعْدَ عَلَيْهِ الْمَاءُ ~ عَدَا унинг устига пешма-пеш сув тўлқинлари босиб келди; 2) *эск.* одамлар тўдаси

– لَجَّةٌ *қар.* ولج

– لُجِّيٌّ тубсиз, қаърли; пўртанали; ~ بَحْرٌ пўртанали денгиз

I لَجَأَ (*а*) لُجُوءٌ, لَجْءٌ 1) бошпана қидирмоқ; 2) (*к. гадир, н. гадир*) мурожаат қилмоқ (إِلَى); ~ إِلَى الْمُدَاوَرَةِ وَالْخِدَاعِ ҳийла-найранг ва ёлғонга таянмоқ; 3) (*қаергадир*) қочмоқ (إِلَى); II لَجَّأَ (*бирор н.* га) таянишга *ёки* мурожаат этишга мажбур қилмоқ (إِلَى); IV أَلْجَأَ 1) бошпана қидиртирмоқ, қидиришга мажбур бўлмоқ; 2) (*бирор н. га*) таянишга *ёки* мурожаат этишга мажбур қилмоқ (إِلَى); 3) мажбурламоқ, мажбур қилмоқ; ~ أَمْرَهُ إِلَى اللهِ у ёки бу масалада Оллоҳга суяниб иш тутмоқ; 4) яширмоқ, бекитмоқ, бошпана бермоқ, ҳимоя қилмоқ; ~ أَمْرَهُ إِلَيْهِ ўз ишини кимгадир ишониб топширмоқ; Оллоҳга такя қилмоқ, худога солмоқ; VIII اِلْتَجَأَ 1) яширинмоқ, бекинмоқ; 2) (*к. дандир*) бошпана изламоқ (إِلَى); таянмоқ (إِلَى)

– اِلْتِجَاءٌ бошпана, ҳимоя қидириш; مَنَحَهُ حَقَّ الـ~ السِّيَاسِيِّ кимгадир сиёсий бошпана ҳуқуқини бермоқ

– لاَجِئٌ 1. бошпана, хона қидирувчи; 2. қочқин; эмигрант

– لَجْأَةٌ тошбақа

– لُجُوءٌ бошпана қидириш, излаш; (*бирор н. га*) таяниш, асосланиш (إِلَى); أَعْطَاهُ حَقَّ الـ~ السِّيَاسِيِّ кимгадир сиёсий бошпана ҳуқуқини бермоқ

– مُلْتَجِئٌ = لاَجِئٌ; سِيَاسِيٌّ ~ сиёсий эмигрант

– مَلْجَأٌ *кўп.* مَلاَجِئُ 1) бошпана; الأَيْتَامِ ~ ети - хона; الْعَجَزَةِ) الشُّيُوخِ ~ ғарибхона, мискинлар уйи; الْعُمْيَانِ ~ кўзи ожизлар уйи; الْعَاهِرَاتِ ~ (*тузалган фоҳишалар учун*) профилакторий; 2) бошпана, бомбадан сақланадиган бошпана

I لَجَبَ (*а*) لَجْبٌ пўртаналанмоқ, шовулламоқ, мавжга келмоқ (*денгиз, оламон ҳақида*); لَجُبَ (*у*) لُجُوبَةٌ 1) сути озаймоқ (*совлиқ ҳақида*); 2) сути кўпаймоқ (*совлиқ ҳақида*)

– لَجَبٌ *кўп.* أَلْجَابٌ шовқин, шовқин-сурон, бақириқ-чақириқ; ~ بَحْرٌ ذُو тўлқинлари шалдираб турган денгиз

– لَجِبٌ 1) шовқинли; 2) ҳисобсиз, кўп сонли (*қўшин ҳақида*)

– لَجْبَةٌ *ёки* لِجْبَةٌ *ёки* لُجْبَةٌ *ёки* لَجَبَةٌ *ёки* لَجِبَةٌ *ёки* لَجَبَةٌ *кўп.* لِجَابٌ, لَجَبَاتٌ 1) сути озайиб қолган совлиқ; 2) сути кўп бўлган совлиқ

I لَجَذَ (*у*) لَجْذٌ *ёки* لَجَذَ (*а*) لَجْذٌ емоқ, овқатланмоқ; ~ت الْمَاشِيَةُ الْكَلأَ қўй ўтларни тил учи билан ямлади; الْكَلْبُ الإِنَاءَ ~ ит идишни ялаб қўйди

I لَجَفَ (*а*) لَجْفٌ ўпирилиб тушмоқ; ~ت الْبِئْرُ қудуқнинг ён томони ўпирилди; V تَلَجَّفَ ўпирилмоқ; ~ت الْبِئْرُ қудуқнинг ёнлари ўпирилиб тушди

– لِجَافٌ *кўп.* أَلْجِفَةٌ, لُجُفٌ эшикнинг ост қисми, остона

– لَجَفٌ *кўп.* أَلْجَافٌ даранинг ўртаси

لَجْلَجَ тутилиб гапирмоқ; ноаниқ, тушунарсиз гапирмоқ; ғулдирамоқ; ◊ اللُّقْمَةَ فِي فِيهِ ~ оғиздагини чайнамасдан оғизнинг у ёқ-бу ёғига айлантирмоқ; تَلَجْلَجَ = لَجْلَجَ

– لَجْلَجَةٌ = تَلَجْلُجٌ

– لَجْلاَجٌ 1. ноаниқ, тушунарсиз гапирадиган; 2. тутилиб гапирадиган одам

– لَجْلَجٌ чигал, ноаниқ гапирувчи; الْحَقُّ أَبْلَجُ وَالْبَاطِلُ ~ *қар.* بلج

– لَجْلَجَةٌ тутилиб гапириш, ғудурлаш

I لَجَمَ (*у*) لَجْمٌ 1) тикмоқ, баҳялаб тикмоқ; 2) тийимоқ, тийиб қўймоқ; الْمُعْتَدِينَ ~ агрессорларни тийиб қўймоқ; II لَجَّمَ нўхталамоқ, жиловламоқ (*отни*); IV أَلْجَمَ нўхта солмоқ, нўхталамоқ; ~ الْمَسْعُورِينَ *маж.* қутурганларни, ваҳшийларни нўхталамоқ, жиловламоқ, тўхтатмоқ; لِسَانَهُ ~ *маж.* а) тилни тийимоқ; б) бирор кишининг тилини тийдирмоқ; V تَلَجَّمَ 1) нўхталанган, жиловланган бўлмоқ (*от ҳақида*); 2) нўхталанмоқ, жиловланмоқ; 3) латта тасма боғлаб юрмоқ (*ҳайз кўрган аёл ҳақида*)

– لِجَامٌ *кўп.* أَلْجِمَةٌ, لُجُمٌ, ـاتٌ 1) нўхта, жилов; ~ حَدِيدٌ сувлиқ; 2) ҳайз кўрган аёллар боғлаб юрадиган латта тасма

– لُجَيْمٌ Лужайм (*қабила номи*)

– مُلْجَمٌ, مَلْجُومٌ нўхталанган, жиловланган

I لَجَنَ (*а*) لَجْنٌ (*бирор н. га*) ёпишиб олмоқ, ёпишмоқ (بِ); V تَلَجَّنَ кирланмоқ, ифлос бўлмоқ; رَأْسُهُ ~ унинг боши кирланди

– لَجْنَةٌ *кўп.* لِجَانٌ 1) комитет, қўмита; تَنْفِيذِيَّةٌ ~ *ёки* إِجْرَائِيَّةٌ ~ ижроия комитети; الْـ~ الْمَرْكَزِيَّةُ марказий комитет; الدَّوْلَةِ لِلدِّفَاعِ ~ давлат мудофаа комитети; الاِعْتِصَابِ ~ ишташлаш (стачка) комитети; 2) комиссия; الْـ~ الْعَامَّةُ комиссия пленуми, мажлиси; الْعَلاَقَاتِ الْخَارِجِيَّةِ ~ (*парламент ҳузуридаги*) ташқи ишлар бўйича комиссия; التَّجْنِيدِ ~ (*ҳарбийга*) чақирув комиссия; طِبِّيَّةٌ ~ тиббиёт комиссияси; فَرْعِيَّةٌ ~ кичик комиссия; الْمُرَاقَبَةِ ~ назорат комиссияси; مُسْتَدِيمَةٌ ~ доимий комиссия; الأُمُورِ ~ الْحُقُوقِيَّةِ ҳуқуқий (юридик) масалалар бўйича комиссия; مِنْهَاجِ الدَّوْلَةِ ~ давлат режалаштириш (план) комиссияси; 3) лига, иттифоқ, бирлашма

– لَجُونٌ юриши қийин туя, қариб вазминлаб қолган туя

– لَجِينٌ дарахтнинг баргини талқон қилиб, ун аралаштириб тайёрланган овқат (*ҳайвон учун*)

– لُجَيْنٌ кумуш

– لُجَيْنِيٌّ кумуш рангли, кумушли

I لَحَّ (а/и) لَحٌّ 1) яқин бўлмоқ (*қариндошлик ҳақида*); 2) *эск.* юмилмоқ, юмилиб кетмоқ (*кўз ҳақида*); IV أَلَحَّ 1) (*н. нидир*) қатъий, қаттиқ талаб қилмоқ (عَلَى); (*н. дадир*) собит, қаттиқ талаб қилувчи бўлмоқ (فِى, عَلَى); тазйиқ ўтказмоқ (عَلَى); فِى الْمُطَالَبَةِ ~ қатъий талаб қилмоқ; السَّحَابُ بِالْمَطَرِ ~ ёмғир узоқ давом этди; 2) *эск.* қайсар бўлмоқ (*туя, от ҳақида*), чарчоқдан секин юрмоқ (*туя, от ҳақида*)

إِلْحَاحٌ қатъийлик, собитлик; қаттиқлик; شَدِيدُ الـ~ хира, елим, шилқим; ~ فِى қатъий, қаттиқ, орқага чекинмай, қатъият билан

– لاَحٌّ тор, танг, камбар

– لَحٌّ яқин қариндошлик
– لَحٌّ тор, танг, камбар
– لَحُوحٌ саботли, собит, қатъийли, талабчан
– مُلِحٌّ 1) талаб қилувчи; саботли, собит; 2) кечиктириб бўлмайдиган
– مِلْحَاحٌ 1) собитли, собит, қатъиятли; 2) хира, елим, шилқим, жонга тегувчи

I لَحَبَ (а) لَحْبٌ (*бирор н. билан*) урмоқ, зарба бермоқ (ب); بِالسَّوْطِ ~ қамчи билан урмоқ, қамчиламоқ; اللَّحْمَ عَنِ الْعِظَامِ ~ гўштни суякдан ажратмоқ, гўштни суякдан шилиб олмоқ
– لَاحِبٌ *кўп.* لَوَاحِبُ 1) кенг йўл; 2) *эл.* эле - трод
– لَحِيبٌ биқинида гўшти кам бўлган туя, орик туя
– مِلْحَبٌ 1) кесиш ёки пўстни ажратиш а - боби; 2) оғзи бесар одам, ярамас гапларни гапирувчи одам

I لَحَجَ (а) لَحَجٌ тор бўлмоқ, тораймоқ; السَّيْفُ ~ қилич қинига қадалиб, чиқмай қолди; VIII اِلْتَحَجَ 1) (*н.гадир*) мойил бўлмоқ; 2) (*к.нидир*) таянишга, ялинишга мажбурламоқ
– لَحَجٌ тор, сиқиқ; مَكَانٌ ~ тор жой
– مَلَاحِجُ *кўп.* торликлар, тор жойлар
– مُلْتَحَجٌ қочиб бориладиган жой, қочқин ер, бошпана

I لَحَدَ (а) لَحْدٌ 1) кўммоқ, дафн қилмоқ; 2) қабр, гўр кавламоқ; 3) диндан қайтмоқ (فِي الدِّينِ) (*н. дандир*) чекинмоқ, юз ўгирмоқ; سَهْمَهُ فِي رَمِيَّهِ кимнидир қабрга қўймоқ; 2) (*н. дандир*) четга чиқмоқ, қайтмоқ (عَنْ); бедин бўлмоқ; худосиз (атеист) бўлмоқ; عَنِ الدِّينِ ~ диндан қайтмоқ; فِي الْحَرَمِ ~ хотинга зулм ўтказмоқ; IV أَلْحَدَ диндан қайтмоқ, диндан юз ўгирмоқ; VIII اِلْتَحَدَ 1) (*н. дандир*) чекинмоқ, воз кечмоқ, ажралмоқ (عَنْ); عَنِ الدِّينِ ~ диндан қайтмоқ; 2) (*н. гадир*) мойил бўлмоқ (إِلَى)
– إِلْحَادٌ 1) кофирлик; 2) худосизлик, динга ишонмаслик, атеизм
– إِلْحَادِيٌّ атеистик, атеизмга оид; الْمَذْهَبُ الْـ~ атеизм
– إِلْحَادِيَّةٌ атеизм
– لَحَّادٌ гўрков, қабр ковловчи
– لَحْدٌ, لَحَدٌ *кўп.* لُحُودٌ, أَلْحَادٌ қабр учун кавла - ган чуқур; қабр, лаҳад; مِنَ الْمَهْدِ إِلَى الْـ~ *мтл.* бешикдан қабргача; بَعَثَ مِنْ ~هِ бирор нар- сани тирилтирмоқ
– مُلْتَحَدٌ *эск.* чеккадаги жой; бошпана
مُلْحِدٌ *кўп.* مَلَاحِدَةٌ 1) кофир; 2) худосиз, атеист

I لَحَزَ (а) لَحْزٌ бахиллик қилмоқ, бахил бўлмоқ; VI تَلَاحَزَ ўзаро баҳслашишмоқ, тортишишмоқ; ўзаро гап айтишмоқ
– مَلْحَزٌ *кўп.* مَلَاحِزُ тор жой, торлик

I (لحس) لَحَسَ (а) لَحْسٌ, لَحْسَةٌ, لُحْسَةٌ 1) яламоқ; 2) еб битирмоқ, йўқ қилмоқ; 3) *мажх.* ақлдан озган бўлмоқ; тентак бўлмоқ; بِالْكُرْبَاجِ ~ қамчи билан саваламоқ; وَعْدَهُ ~ ваъдани бузмоқ; لَحَسَ (а) لَحْسٌ яламоқ, чапиллатиб ич- моқ (*хайвонлар ҳақида*); IV أَلْحَسَ: ~ تِ الْأَرْضُ ердан ниш урди (ниш униб чиқди)
– لَحْسٌ ялаш; чапиллатиб ичиш (*хайвонлар ҳақида*); أَسْرَعُ مِنْ ~ الْكَلْبِ أَنْفَهُ *мтл.* жуда тез, кўз юмиб очгунча (*сўзма-сўз*: ит бурнини ялашидан ҳам тез)
– لَحْسَةٌ 1) (*бир марта*) ялаш; 2) (*ақлан*) айниш
– مِلْحَسٌ очкўз, имкони бор нарсанинг ҳаммасини ўзиники қилиб оладиган (*одам*)
– مَلْحُوسٌ 1. 1) яланган; 2) енгилтабиат; ақли жойида бўлмаган; жиннибашара; 1. тентак, ақлсиз
لَحْسَنَ *халқ.* чунки, сабабли; акс ҳолда; خُذْ يَمِينَكَ شُوَيَّهْ ~ الْحَتَّهْ اللِّي قُدَّامَكْ غَرِيقَهْ бир оз ўнгга бурил, чунки сендан олдиндаги жой чуқур!

I لَحَصَ (а) لَحْصٌ (*б.нарсага*) ўралашиб қолмоқ, аралашиб қолмоқ (فِي); VIII اِلْتَحَصَ кучаймоқ, шиддатли тус олмоқ; ~ تِ الْإِبْرَةُ игнанинг те- шиги битиб қолди (тўсилиб қолди)
– لَحِيصٌ тор, сиқиқ

I لَحَظَ (а) لَحْظٌ 1) боқмоқ, қарамоқ, тикилмоқ; эътибор бермоқ, сезиб колмоқ; 2) амал қилмоқ, риоя қилмоқ; 3) кўз қири билан қарамоқ; III لَاحَظَ 1) диққат билан қарамоқ, тикилмоқ, кузатмоқ, эътибор бермоқ; يُلَاحَظُ ... أَنَّ шуни кўриш мумкинки, ...; афтидан ... га ўхшайди, кўринишидан ...га ўхшайди; 2) (*н -нидир*) кузатмоқ, кузатиб (назорат қилиб) турмоқ; 3) бошқармоқ, раҳбарлик қилмоқ; 4) танбеҳ бермоқ, койимоқ, фикр билдирмоқ; VI تَلَاحَظَ бир-бирига қарамоқ
– لَاحِظٌ *эск.* боқувчи, назар солувчи, қаровчи; *кўп.* لَوَاحِظُ *эск.* кўз, қараш, назар
– لَاحِظَةٌ *кўп.* لَوَاحِظُ кўз (*биттаси*)
– لَحَاظٌ, لَحَاظٌ *кўп.* لُحُظٌ кўз қуймочи
– لَحْظٌ *кўп.* أَلْحَاظٌ қараш, боқиш, назар
– لَحْظَةٌ *кўп.* لَحَظَاتٌ лаҳза, он, пайт, момент; ~ فِي бир онда, кўз юмиб-очгунча; ~ هَا шу (ўша) ондаёқ; ~ هَا ўша онда; ~ فِي آخِرِ сўнгги онда; لَحْظَتَئِذٍ ўша лаҳзада
– لَحْظِيٌّ лаҳзага, онга, пайтга оид
– مُلَاحَظٌ эътибор берилаётган, кузатил - ётган; ... وَالْـ~ أَنَّ кўриш мумкинки ...; маъ- лум бўладики, ...
– مُلَاحِظٌ 1. кузатиб турадиган, кузатад - ган; 2. назоратчи; инспектор; контролёр (*мас., цехда*)
– مُلَاحَظَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) назорат, кузатув; 2) мулоҳаза, фикр
– مَلْحَظٌ *кўп.* مَلَاحِظُ 1) боқиш, нуқтаи назар; 2) мулоҳаза
– مَلْحُوظَةٌ *кўп.* ـَاتٌ мулоҳаза, фикр

I لَحَفَ (а) لَحْفٌ кўрпа ёпмоқ; IV أَلْحَفَ 1) кўрпа ёпмоқ; 2) шилқимлик қилмоқ; сабот- лилик, қатъият кўрсатмоқ; عَلَيْهِ فِي الْإِلْحَاحِ ~ жуда қатъиятли бўлмоқ; السَّائِلُ ~ тилан- чи хиралик қилиб тиланди; V تَلَحَّفَ кўрпа ёпинмоқ; VIII اِلْتَحَفَ (*бирор н. дан*) кўрпа си- фатида фойдаланмоқ, (*бирор н. га*) ўраниб олмоқ (*туш. к. ёки* ب); ◊ الْجَوَّ ~ бошпанасиз бўлмоқ
– إِلْحَافٌ шилқимлик, қатъиятлилик
– لِحَافٌ *кўп.* أَلْحِفَةٌ, لُحُفٌ кўрпа, ёпинғич, адёл
– لَحْفٌ (*тоғ*) остонаси
– مِلْحَفٌ *кўп.* مَلَاحِفُ = لِحَافٌ
– مُلْحَفَةٌ *кўп.* مَلَاحِفُ 1) кўрпа, ёпинғич, адёл; 2 плашч, ёмғирпўш

I لَحِقَ (а) لَحَاقٌ, لُحُوقٌ 1) (*к. нидир*) қувиб етмоқ (ب); 2) ўз вақтида етиб келиоқ (*мас. поездга*); حَثَّ الْخُطَى لِيَلْحَقَ أَوَّلَ مُحَاضَرَةٍ лек- цияга кеч қолмаслик учун шошилмоқ; 3) (*к. нингдир*) қисматига тушмоқ; (*к. гадир*) на- сиб бўлмоқ (ب); 4) босмоқ, юқмоқ (*бўморлик ҳақида*); ~ هُ التَّغْيِيرُ унда ўзгариш бўлди; ~ تْهُ الْأَضْرَارُ унга зарар етказилди; 5) (*к. гадир, н. гадир*) эргашмоқ, қўшилмоқ, бирлашмоқ (ب) بِالْخِدْمَةِ ~ ишга (хизматга) кирмоқ; بِعَالَمِ الْخُلُودِ ~ *маж.* ўлмоқ; 6) (*к. ёки н гадир*) эргашмоқ; (*к. ёки н. нингдир*) изидан бормоқ, ортида бўлмоқ; 7) (*н. гадир*) хос, мансуб бўлмоқ (إِلَى); 8) (*бирор н. ни*) олдин, эртароқ қилмоқ; III لَاحَقَ 1) (*к. биландир*) доим бирга бўлмоқ; 2) кузатмоқ; қувғин қилмоқ; 3) (*к. нидир*) қувиб етишга интилмоқ, (*к. гадир*) эргашмоқ; لَمْ يُلَاحِقْهُ у унга етолмасди; 4) (*к. нидир*) диққат- эътибор билан кузатмоқ; تَحْصِيلَهُ بِمُطَالَعَةِ الْكُتُبِ ~ у китоб ўқиб, ўз маълумотини ошириш билан шуғулланди; IV أَلْحَقَ 1) (*бирор н.* га) бирлаштирмоқ, қўшмоқ (ب); босиб олмоқ, забт этмоқ; 2) (*нашрга*) илова қўшмоқ; 3) (*к. гадир, мас, зарар*) етказмоқ, келтирмоқ; بِهِ ~ خَسَائِرَ فَادِحَةً кимгадир қаттиқ зарар етказмоқ; بِهِ أَضْرَارًا ~ кимгадир зарар келтирмоқ; 4) (*б - рор н. ўчун*) иш хизматига (*командировкага*) юбормоқ (ب); بِالْمَدْرَسَةِ ~ هُ кимнидир мактаб- га жойлаштирмоқ; 5) ўламоқ, тиркамоқ (*мас,*

вагонни паровозга - ب); VI تَلَاحَقَ 1) жуда яқин бўлмоқ (*мас, хавф-хатар ҳақида*); 2) бир жойга тўпланмоқ; 3 бир-бирини қувиб етмоқ; бир-бири билан изма-из бормоқ; кетма-кет келмоқ; узлуксиз юрмоқ, кетма-кет бўлмоқ, юзага чиқмоқ, содир бўлмоқ; أَنْفَاسُهُ ~ тез-тез нафас олмоқ, бўғилмоқ, нафас қисмоқ; VIII اِلْتَحَقَ (*н. гадир*) бирлашмоқ, қушилмоқ (ب); (*н. гадир*) кирмоқ (ق); (*қаергадир*) кирмоқ (ب); بِالْخِدْمَةِ ~ хизматга (ишга) кирмоқ); ~ بِالْمَدْرَسَةِ мактабга (ўқишга) кирмоқ; ~ بِالرَّفِيقِ الأَعْلَى *ёки* بِجِوَارِ رَبِّهِ ~ вафот этмоқ; X اِسْتَلْحَقَ 1) жалб қилмоқ, қушиб олмоқ; ~ه *юр.* кимнидир ўз ўғли деб эълон қилмоқ; 2) қушилмоқ

– اِلْتِحَاقٌ қушиб олиш, қушилиш, кириш; شُرُوطُ الـ~ (*мас, университетга*) кириш шартлари

– إِلْحَاقٌ 1) қушиш, қушиб қўйиш; забт қилиб қушиб олиш; 2) хизмат сафари (*командировка*)га жўнатиш; ~ًا لِـ... (*бирор н. га қилинган*) қушимча

– إِلْحَاقَاتٌ *кўп.* 1) забт қилиб қушиб олинга - лар; 2) қушимчалар

– لَاحِقٌ 1) етиб олаётган; 2) қушилаётган; 3) ортда келаётган, кечикиб келаётган, кечки; النَّشَاطُ الـ~ кейинги фаолият; ~ وَسَابِقٌ а) собиқ ва ҳозирги; б) халаф ва салаф; سَابِقًا وَ~ًا олдин ва бундан кейин; لَاحِقُ الإِطْلَيْنِ *эск.* ориқ, чайир, қотма; 4) *тар.* مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ *минган отнинг номи*

– لَاحِقَةٌ *кўп.* لَوَاحِقُ 1) иккинчи даражали *ёки* бирор нарса билан боғлиқ ҳолат; 2) кейин пайдо бўлган воқеа; سَوَابِقُهُ وَلَوَاحِقُهُ унинг бошига тушган олдинги ва кейиги воқеалар; 3) *грам.* суффикс

– اللَّاحِقِيُّ Абу Яҳё Ал-Лоҳиқий (*филолог олим*)

– لَحَاقٌ 1) етиб бориш (олиш); 2) (*бирор н. билан*) қушилиш, бирлашиш (ب)

– لَحَقٌ = لَحَاقٌ

– لَحَقٌ *кўп.* أَلْحَاقٌ 1) илова (*мас. журналга*); 2) *жам.* ҳамфикрлар, тарафдорлар; 3) дастлабки ҳосилдан кейинги ҳосил

– مُتَلَاحِقٌ 1) бир-бирини қувиб етувчи; бирбирининг орқасидан яқин эргашиб келаётган; 2) кетма-кет чиқаётган (*мас. китоб*); رَدَّدُوهُ فِي أَنْفَاسٍ ~ةٍ улар ҳансираб буни такро - ладилар

– مُلَاحَقَةٌ таъқиб қилиш, қувғин қилиш

– مُلْحَقٌ[1] 1. 1) қушиб олинган; забт қилиб қушиб олинган; 2) қушилган, қушимча; 2. 1) атташе (*дипломатик ходим*); вакил, агент; بَحْرِيٌّ ~ денгиз атташеси; تِجَارِيٌّ ~ савдо атт - шеси; ثَقَافِيٌّ ~ маданият атташеси; صُحُفِيٌّ ~ матбуот атташеси; عَسْكَرِيٌّ ~ ҳарбий атташе; 2) *кўп.* مَلَاحِقُ, ـَاتٌ қушимча, илова (*мас, газета, журнал ва б*); الدِّهَانُ وَمُلْحَقَاتُهُ бўёқлар ва қушимча материаллар; الرُّومَاتِزْمُ وَمُلْحَقَاتُهُ ревматизм ва у билан боғлиқ оғриқлар; *кўп.* қушиб олинган ерлар, аннекциялар

– مُلْحَقٌ *кўп.* مَلَاحِقُ الإِمْتِحَانَاتِ: مَلَاحِقُ такр - рий (қушимча) имтиҳонлар, қайта имтиҳон ўтказиш

I لَحَكَ (а) لَحْكٌ бир-бирига ёпиштирмоқ; III لَاحَكَ бир-бирига киришиб кетмоқ; III لُوحِكَ: ~تْ فَقَارُ ظَهْرِهِ унинг умуртқаси бир-бирига киришиб кетган; VI تَلَاحَكَ ўзаро бир-бирига киришиб кетмоқ

– لُحَكَةٌ *зоол.* қумликда учрайдиган бармоқсимон жонивор

لَحَلَحَ 1) кетмоқ, узоқлашмоқ; 2) (*ўз ўрнидан*) жилдирмоқ, сурмоқ (عَنْ); 3) серҳаракат, тиниб-тинчимас бўлмоқ; تَلَحْلَحَ 1) жилмоқ, жилдирмоқ; 2) бир жойда турмоқ, ҳеч қаерга бормай бир жойда яшамоқ

– لَحْلَاحٌ *бот.* қушқўнмас (*тиконли ёввойи ўсимлик*)

– لَحْلَحَةٌ серҳаракатлилик, тиниб-тинчимаслик

– مُلَحْلِحٌ серҳаракат, тиниб-тинчимас

(لحم) I لَحَمَ (у) لَحْمٌ 1) тузатмоқ, ямамоқ; бирлаштирмоқ, маташтирмоқ, боғламоқ; الحَدِيثَ ~ суҳбатни тўхтатмай турмоқ, гапни гапга улаб турмоқ; 2) (*металлни*) ямамоқ, кавшарламоқ; بِالْكَهْرَبَاءِ ~ электрда кавшарламоқ; 3) битмоқ (*яра, жароҳат ҳақида*); 4) ич-этини еб қўймоқ (*нафрат, ғазаб ҳақида*); 5) *мажх.* ўлдирилмоқ; ~ الْعَظْمَ суякни тозаламоқ, суякдаги гўштларни ажратмоқ; لَحَمَ (у) لَحَامَةٌ сергўшт, семиз бўлмоқ; لَحِمَ (а) لَحَمٌ 1) этхўр бўлмоқ, йиртқич бўлмоқ; 2) (*бирор н.* га) ёпишмоқ (ب); (*қаердадир*) қолмоқ (ب); 3) гўштни яхши кўрмоқ; ◊ الْقِتَالُ ~ *эск.* жанг қизиб кетди; III لَاحَمَ 1) бирлаштирмоқ; 2) (*металлни*) ямамоқ, кавшарламоқ; IV أَلْحَمَ 1) = III; 2) الثَّوْبَ ~ газламани тўқимоқ; أَلْحِمْ مَا أَسْدَيْتَ *мқл.* ишни бошладингми-охирига етказ! (*сўзма-сўз:* ўришини тортдингми-газламасини тўқи!); 3) (*к. гадир*) гўшт едирмоқ, (*к. нидир*) гўшт билан боқмоқ; VI تَلَاحَمَ 1) уришмоқ, жанг қилмоқ; 2) бирлашмоқ, улашмоқ; жипслашмоқ; қушилмоқ; пайваста бўлмоқ; 3) ямамоқ, кавшарламоқ (*металл ҳақида*); VIII اِلْتَحَمَ 1) (*к. биландир*) урушмоқ, жанг қилмоқ (ب); 2) бирлашмоқ, уланмоқ; 3) битмоқ (*жароҳат ҳақида*); уланиб тузалмоқ (*суяк ҳақида*); X اِسْتَلْحَمَ *эск.* йўл бўйлаб юрмоқ; мажх. اِسْتُلْحِمَ *эск.* у душман томонидан қуршовга олинди

– اِلْتِحَامٌ 1) уруш, жанг; яқин олишув, қўл б - лан олишув; 2) алоқа; бирлашиш; пайваста бўлиш; битиб кетиш; 3) *физ.* уланиш кучи

– تَلَاحُمٌ 1) жанг, уруш; 2) бирлашиш, уланиш; 3) ямаш, пайвандлаш, кавшарлаш; ямоқ, пайванд, кавшар; 4) жипслик, бирлашганлик

– لَاحِمٌ[1] لَاحِمَةٌ, *кўп.* لَوَاحِمُ этхўр, ваҳший

– لَاحِمٌ[2] кавшарловчи, пайвандчи

– لِحَامٌ[1] ямоқ, пайванд, кавшар; ямаш, па - вандлаш, кавшарлаш; بِالْكَهْرَبَاءِ ~ электрпайвандлаш, электркавшарлаш; بِالأُوكْسِيجِينِ ~ кислородли пайвандлаш (кавшарлаш); ~ ذَاتِيٌّ газли пайвандлаш (кавшарлаш); وَابُورُ الـ~ ямаш лампаси;

– لِحَامٌ[2] *кўп.* ـَاتٌ кавшарлаш, пайвандлаш учун ишлатиладиган металл қоитшма

– لَحَّامٌ 1) қассоб, гўшт сотувчи; 2) пайван - чи, кавшарловчи; كَهْرَبَائِيٌّ ~ элетрпайвандчи; أُوكْسِيجِينِ وَكَهْرَبَاءِ ~ электргазпай-вандчи

– لَحَّامَةٌ сергўштлик, семизлик

– لِحَامَةٌ пайвандчилик касби; عَامِلُ الـ~ па - вандчи, кавшарловчи

– لَحْمٌ сергўшт, семиз

– لَحْمٌ[1] ямаш, пайвандлаш, кавшарлаш; ямоқ, пайванд, кавшар

– لَحْمٌ[2] *кўп.* لُحُومٌ, لِحْمَانٌ 1) гўшт, тана, лаҳм; أَبْيَضُ ~ оқ гўшт (*қуш, балиқ ва б.лар гўшти*); أَحْمَرُ ~ ёғсиз гўшт; الْبَقَرِ ~ *ёки* الْبَقَرِيُّ ~ мол гўшти; الْجَمَلِ ~ туя гўшти; الْجَامُوسِ ~ буйвол гўшти; الْخِنْزِيرِ ~ чўчқа гўшти; الْعِجْلِ ~ *ёки* الـ~ الْعَجَّالِيُّ бузоқ гўшти; الْغَنَمِ ~ *ёки* الضَّأْنِ ~ қўй гўшти; مَفْرُومٌ ~ қийма; اللُّحُومُ الْمُقَدَّدَةُ консерва қилинган гўшт; اللُّحُومُ الْمُثَلَّجَةُ музлатилган гўшт; 2) (*меванинг*) гўшти, эти; الأَسْنَانِ ~ милклар; ~ًا وَدَمًا қони ва эти бўйича; أَكَلَ ~هُ кимгадир туҳмат қилмоқ; بَطْنِهِ ~ عَلَى ҳеч нарса емай; оч-наҳор; оч қорнга

– لُحْمَةٌ 1) гўшт парчаси, бўлаги; 2) бирла - тирадиган, ёпиштирадиган моддалар (*елим, оҳак ва б. лар*); 3) арқоқ (*газламада*)

– لُحْمَةٌ 1) қариндошлик, қариндош; 2) арқоқ (*газламада*); الْبَازِي ~ тутилган овдан лочинга берилган улўш

– لَحْمِيٌّ гўштли

– لَحْمِيَّةٌ *мед.* грануляция (*битган ярадаги янги эт*); бегона эт (*узоқ битмаган ярада ҳосил бўлади*); الأَنْفِ ~ *мед.* аденоидлар (*бурун ичидаги касаллик*); الْعَيْنِ ~ *анат.* конюктива (*кўз жилди, шилимшиқ пардаси*)

– لَحْمِيَّاتٌ *кўп.* этхўрлар, ваҳший ҳайвонлар

– لَحِمٌ = لَحْمٌ

– لَحِيمٌ² ўлдирилган, қатл этилган

– مُتَلَاحِمٌ жипслашган, уланган

– مُتَلَاحِمَةٌ бошдаги этга теккан, лекин тўқималарга етиб бормаган яра

– مُلْتَحِمَةٌ *анат.* конюктива (*қар.* لَحْمِيَّةٌ); 2) *шунингдек:* ~ الْتِهَابُ ال *мед.* конюктивит (*кўз жилди, шиллиқ пардасининг яллиғланиши*)

– مُلْحَمٌ кийим турларидан бири

– مَلْحَمَةٌ *кўп.* مَلَاحِمُ 1) қонли жанг, уруш, қирғин; 2) *адаб.* қаҳрамонлик достони, эпопея

– مَلْحَمِيٌّ қаҳрамонликка, эпопеяга оид

I (لحن) لَحَنَ (а) لَحْنٌ 1) нотўғри, ғализ гапирмоқ; грамматик қоидаларга риоя қилмай (*асосан, отлардаги флексия келишикларига амал қилмай*) гапирмоқ; 2) (*к. гадир*) пичинг, ишора қилмоқ (لِ); 3) бирор оҳангга солиб, хиргойи қилган каби ўқимоқ; 4) бошқаларга билдирмай (*к. гадир*) тушунарли қилиб гапирмоқ (لِ); 5) мойил бўлмоқ, мойиллик билдирмоқ (إِلَى); لَحِنَ (а) لَحَنٌ тушунмоқ; II لَحَّنَ 1) музикага солмоқ, гармониялаштирмоқ; ~ فِي الْقِرَاءَةِ қироат билан ўқимоқ; 2) куйламоқ, ашула айтмоқ; 3) хато қилмоқ, хатога йўл қўймоқ; III لَاحَنَ ишора қилмоқ, тушунишга ишора қилмоқ

– تَلْحِينٌ *кўп.* تَلَاحِينُ 1) гармонизациялаш, мусиқий композиция; 2) маълум интонация билан ижро этиш; 3) куйлаш

– لَحَّانٌ мн لَحَّانَةٌ грамматик қўшимчаларни бузиб гапирувчи

– لَحْنٌ *кўп.* أَلْحَانٌ, لُحُونٌ 1) товуш, овоз (*муз - каники*); 2) оҳанг, куй, мотив; тон, мелодия; ~ السَّيْرِ *муз.* марш; ~ جَنَائِزِيٌّ мотам марши; 3) нутқ, тил, шева; لَيْسَ هٰذَا بِـ~ِهِ у бундақа гапирмайди; 4) хато, нотўғри (*гапириш ҳақида*); 5) мазмун, моҳият, мағз; ~ الْقَوْلِ айтилган фикрнинг моҳияти, мағзи

– لَحِنٌ фаросатлилик, зеҳнлилик

– لَحِنٌ тушунадиган, фаросатли

– مَلَاحِنُ *кўп.* шартли тил, арго

– مُلَاحَنَةٌ *кўп.* ـَاتٌ арго (*бирор гуруҳнинг ўзигина тушунадиган шартли тил*) жаргон

– مُلَحِّنٌ 1) бастакор, композитор; 2) қўшиқчи, ашулачи

– مَلْحُونٌ нотўғри

I (لحو) لَحَا (у) لَحْوٌ *ёки* لَحَى (а) لَحْيٌ 1) пўстни арчмоқ; 1) таъна қилмоқ, койимоқ; сўкмоқ; ҳақорат қилмоқ; ~ اللهُ فُلَانًا Оллоҳ фалончини лаънатига олсин!; III لَاحَى 1) ўзаро урушмоқ, жанжаллашмоқ, бир-бирини койимоқ, айбламоқ; тортишмоқ, даҳанаки жанг қилмоқ; 2) курашмоқ; V تَلَحَّى саллани иякнинг пастидан ўтказиб ўрамоқ; VI تَلَاحَى ўзаро сўкишмоқ; VIII الْتَحَى соқолли бўлмоқ, соқол қўйиб юбормоқ; соқоли чиқмоқ; ~ الْغُلَامُ ўспириннинг соқоли чиқди

– أَلْحَى соқолли

– لِحَاءٌ¹ кўп لُحِيٌّ, أَلْحِيَةٌ пўст, жилд, пўчоқ; ~ الْمُخِّ бош мия пўсти

– لِحَاءٌ² бир-бирини айблаш, сўкишиш; ўзаро тортишиш

– لَحْيٌ¹, لَحْوٌ танбеҳ, сўкиш, ҳақорат

– لَحْيٌ² *кўп.* أَلْحٍ, لُحِيٌّ 1) жағ; 2) ияк, энгак

– لُحَيٌّ *ат. от, мз.* Луҳай

– لِحْيَانُ Лиҳён (*қабила номи*)

– لَحْيَانِيٌّ = أَلْحَى

– لِحْيَةٌ *кўп.* لِحًى соқол; ~ التَّيْسِ *бот.* барги п - ёзга ўхшаш, илдизи учун етиштириладиган ўсимлик; ~ُهُ فِي يَدِهَا *маж.* хотини унинг бурнидан ип ўтказиб етаклаб юради

– مُلَاحَاةٌ 1) жанжал, сўкишиш; тортишув; 2) кураш

– مُلْتَحٍ = أَلْحَى; النَّسْرُ الْأَسْحَى *зоол.* калхат, қорақўш

مَلْحَاةٌ *эск.* ҳақорат қилиш, сўкиш, обрў тўкиш, шарманда қилиш

لَحْوَسَ яламоқ

– لَحْوَسَةٌ ялаш

(لخ) I لَخَّ (у) لَخٌّ, لَخِيخٌ кўз ёшга тўлиб, қовоқлари шишиб кетмоқ; IV أَلَخَّ (*бирор н. ни*) андимоқ, суриштириб билмоқ (عَلَى); VIII الْتَخَّ аралаш-қуралаш бўлмоқ; ~ الْعُشْبُ ўтлар бир-бирига киришиб кетди

لَخْبَطَ аралаштирмоқ, аралаштириб юбормоқ; чигаллаштирмоқ, тартибсиз ҳолга келтирмоқ, бузмоқ; تَلَخْبَطَ аралашмоқ, аралаштириб юборилмоқ, чигаллаштирилмоқ, тартибсиз ҳолга келмоқ; бузилмоқ

– لَخْبَطَةٌ 1) чигаллик, аралаш-қуралашлик, тартибсизлик, бузилиш; 2) тиқилинчлик, тирбандлик

– مُلَخْبَطٌ тартибсиз, аралаш-қуралаш, ча - каш; 2. дурагай, хашаки, чатишма

I لَخِصَ (а) لَخَصٌ кўзнинг юқори қовоғи шишган бўлмоқ; ~ تْ عَيْنُهُ унинг тепа қовоғи шишиб кетди; II لَخَّصَ қисқача баён қилмоқ, моҳиятни баён қилмоқ, умумлаштирмоқ, якунламоқ; ~ نَتَائِجَ الْعَمَلِ иш якунини чиқармоқ; V تَلَخَّصَ 1) қисқача баён қилинмоқ, умумлаштирилмоқ, якунланмоқ; 2) (*бирор натижага*) олиб келинмоқ (فِي)

– أَلْخَصُ *мн.* لُخْصَاءُ *кўп.* لُخْصٌ тепа қовоғи ш - шиб кетган (*одам*)

– تَلْخِيصٌ қисқача баён, кисқача мазмунни бериш

لَخَصٌ қовоғи шишган (одам); ~ ضَرْعٌ этли елин

– مُلَخَّصٌ 1. кисқача баён қилинган; 2. қисқача баён қилиш, моҳият; ахборот, маълумотнома (справка)

– مُلَخَّصَاتٌ *кўп.* кўчирмалар, иқтибослар (цитаталар)

I لَخَفَ (а) لَخْفٌ қаттиқ урмоқ, зарб билан урмоқ;

– لَخْفٌ сутнинг устидаги юпқа қаймоқ

لَخْفَةٌ *кўп.* لِخَافٌ ясси оқ тош

لَخْفَنَ чалкаштирмоқ, бузмоқ

لُخْفُوقٌ *кўп.* لَخَافِيقُ ин, уя, ғор

لَخْلَخَ қимирлатмоқ, бўшаштирмоқ; تَلَخْلَخَ қимирлатилмоқ, бўшаштирилмоқ, бўшашмоқ

– لَخْلَخَانِيَّةٌ *фон.* ёмон арабча талаффуз

– لَخْلَخَةٌ 1) қимирлатиш; 2) қимирлашлик, бўшашганлик, кучсизланганлик

I لَخَمَ (у) لَخْمٌ 1) шапалоқламоқ; 2) қийин ҳолга солмоқ, қисиб қўймоқ, қисмоқ, сиқмоқ; ~ الرَّجُلُ (*к.нингдир*) юзи этли бўлмоқ

– لَخْمٌ Лахм (*Ямандаги қабила номи*)

– لُخْمٌ акула

– لَخْمَةٌ, لُخْمَةٌ 1. лапашанг, эпсиз, қўпол; 2. ландовур, бўшанг, мағзава (*одам*)

– لَخْمَةٌ 1) бетоблик; ~ بِهِ унинг тоби йўқ; 2) ўзини йўқотиб қўйиш, саросималик, қийинчилик, мушкуллик

– لَخَمِيَّةٌ лапашанглик, эпсизлик, ландову - лик

– لَخْمِيُّونَ: ~ال *тар.* Лахмийлар

I لَخَنَ (а) لَخْنٌ сасимоқ, ёқимсиз ҳид чиқармоқ

– أَلْخَنُ мн لُخْنٌ, لَخْنَاءُ *кўп.* 1) сассиқ, сассиқ ҳид таратувчи; 2) хатна қилинмаган

I لَخِيَ (а) لَخًى ёлғонни кўп гапирмоқ, кўп ёлғон гап гапирмоқ; VIII الْتَخَى нонни ивитиб емоқ, ивитилган нон емоқ

– أَلْخَى *мн.* لَخْيَاءُ ёлғончи, ёлғон сўйлайдиган

– لَخٍ (*ан.ҳ.* اللَّخِي) бир тиззаси иккинчис - дан катта бўлган туя

– لَخْوَاءُ юқори тумшуғи пасткисидан узун бўлган бургут

I لَدَّ (а/у) لَدٌّ ёвлашмоқ, урушмоқ; II لَدَّدَ 1) (*к. нидир*) шарманда қилмоқ, айбламоқ (بِ); 2) саросимага солмоқ, хижолат қилмоқ; III لَادَّ 1) қаттиқ ёвлашмоқ, қаттиқ уришмоқ; 2) (*к. нидир*) ҳимоя қилмоқ (عَنْ); V تَلَدَّدَ 1) (*ҳайратдан*) қотиб қолмоқ, эсни йўқотмоқ; 2) у ён-бу ёнга қарамоқ, ўнгу сўлга ўгирилмоқ; VIII الْتَدَّ (*н. дандир*) юз ўгирмоқ, рад этмоқ (عَنْ)

– أَلَدُّ *мн.* لُدٌّ *кўп.* لُدٌّ ашаддий (*душман ҳақида*)

– لَدٌّ хуржун

– لَدَدٌ ёвлик, ашаддий душманлик, аша - дийлик

– لَدُودٌ *кўп.* أَلِدَّةٌ оғизга ёки бурунга махсус мослама ёрдамида қўйиладиган дори

– لَدُودٌ, لَدِيدٌ = لَأَلَدُّ

– لَدِيدَانِ: لَدِيدٌ *сўзидан ик.с.* 1) даранинг икки ёни; 2) ҳар нарсанинг икки чети

– مُلَادَّةٌ қаттик, ашаддий душманлик

I لَدَسَ (у) لَدْسٌ яламоқ, ялаб қўймоқ

مِلْدَسٌ *кўп.* مَلَادِسُ хурмо ва ш.к. ларнинг д - нагини янчишда ишлатиладиган улкан тош

I لَدَغَ (а) لَدْغٌ, تَلْدَاغٌ 1) тишламоқ, қопмоқ, чақмоқ; 2) аччиқ гапирмоқ, заҳар қўшиб гапирмоқ; 3) чучук тил бўлиб гапирмоқ; V تَلَدَّغَ чақилган, қопилган, тишланган бўлмоқ

– أَلْدَغُ *мн.* لُدْغٌ *кўп.* لَدْغَاءُ чучук тил бўлиб г - пирадиган

– لَدْغَةٌ 1) чақиш, ниш уриш; 2) чучук ти - лилик

– لَدِيغٌ *кўп.* لَدْغَى, لُدَغَاءُ чақилган (*ари, илон ва б. лар томонидан*)

– مَلْدُوغٌ чақилган, тишланган, қопилган

I لَدَمَ (и) لَدْمٌ тарсаки (шапалоқ) солмоқ, шовқин-сурон чиқариб урмоқ; II لَدَّمَ: الثَّوْبَ ~ кийимга ямоқ солмоқ, кийимни ямамоқ; IV أَلْدَمَ: تْ عَلَيْهِ الْحُمَّى ~ уни безгак узоқ тутди; V تَلَدَّمَ эскимоқ, тўзимоқ; الثَّوْبُ ~ кийим эскирди; VIII اِلْتَدَمَ юз-кўзларига, кўксига уриб йиғламоқ (*аёллар ҳақида, мотамда*)

– لَدَّامٌ ямоқчи, кийим-кечакка ямоқ солувчи

– لِدَامٌ кийимга солинадиган ямоқ

– لَدْمٌ тош ва шунга ўхшаш нарсанинг ерга тушгандаги овози

– لَدَمٌ *шар.* никоҳланиш мумкин бўлмаган қариндош

– لَدِمٌ ямоқ солинган кийим

– مِلْدَامٌ бодом, ёнғоқ ва ш.к.ларни чақишда ишлатиладиган тош

مِلْدَمٌ[1] 1) бодом, ёнғоқ ва ш.к. ларни чақишда ишлатиладиган тош; 2) аҳмоқ (*одам*); семиз (*одам*); бефаросат (*одам*); ~ أُمٌّ *мед.* безгак, иситма

– مِلْدَمٌ[2] аҳмоқ, аблаҳ;

I لَدُنَ (у) لُدُونَةٌ, لَدَانَةٌ 1) юмшоқ, мулойим бўлмоқ; 2) эгилувчан, букилувчан, юмшоқ бўлмоқ; II لَدَّنَ юмшатмоқ, мулойимлаштирмоқ; الْخُبْزَ ~ нонни (*печкада*) қуритмоқ, қотирмоқ; V تَلَدَّنَ (*қаердадир*) турмоқ, бўлмоқ, қолмоқ

– لَادِنٌ, لَادَنٌ ладан, муаттар бўй таратувчи смола (елим)

– لَدَانَةٌ 1) юмшоқлик; 2) эластиклик, эгилиб-букилувчанлик

– لَدْنٌ *кўп.* لُدْنٌ, لِدَانٌ 1) юмшоқ, мулойим; 2) эластик, эгилиб-букилувчи

– لَدُنْ 1) ...да, ...дан, томонидан, ...ган ҳолда; لَدُنِّي менда; مِنْ ~ هُ кимдандир, кимнингдир томонидан; 2) ...ганда, ...ган бўлса, ...ган вақтда; ... ~ مَا ذَا تَفْعَلُ أَنْتَ ...ган вақтда сен нима қиласан?; ~ مِنْ ...ган вақтдан бошлаб

– لَدُنِّيٌّ мистик, мистикага оид, ғайритабиий, ғайриоддий

– لُدُونَةٌ = لَدَانَةٌ

– لَدِينَةٌ *кўп.* لَدَائِنُ пластик модда, пластмасса

لَدَةٌ *қар.* ولد

لَدَى 1) олдида, қошида; لَدَيْهِ унда (*бор*), унда; لَدَيْنَا бизда (*бор*), бизда; لَدَى وَقْتٍ (مَا) لَيْسَ м - нинг вақтим йўқ, менда вақт йўқ; 2) ...ганда, ...ган вақтда; ... وُصُولِهِ ~ мен унинг олдига келганимда, ...; мен унинг олдига келган вақтда, ...

I لَذَّ (и/а) لَذَاذَةٌ ёқимли, лаззатли, лазиз, ширин, қойил қолдирадиган бўлмоқ; II لَذَّذَ лаззат бермоқ, лаззатлантирмоқ, роҳатлантирмоқ; V تَلَذَّذَ лаззатланмоқ, роҳатланмоқ; VIII اِلْتَذَّ лаззат олмоқ; X اِسْتَلَذَّ лаззатли деб ҳисобламоқ; лаззатланмоқ

– لَذٌّ[1] = لَذِيذٌ; ~ رَجُلٌ ширинсухан одам, суҳбати жонон одам

– لَذٌّ[2] уйқу

– لَذَاذَةٌ *кўп.* لَذَائِذُ лаззатлилик, ёқимлилик

– لَذَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ лаззатлилик; ёқимлилик; лаззат, ҳузур; *кўп.* малоҳатлар, жозибалар, ажойибликлар

لَذِيذٌ *кўп.* لَذَاذٌ 1) лазиз, лаззатли, ёқимли, ширин, қойил қолдирадиган; 2) нафис, гўзал, латиф, жозибали

– مَلَذَّةٌ *кўп.* مَلَاذُّ, اتٌ ـَ лаззатланиш, роҳатланиш; роҳат, лаззат; *кўп.* малоҳатлар, жозибалар, ажойибликлар

I لَذَبَ (а) لَذْبٌ (*н. гадир*) ёпишмоқ, қапишмоқ (ب)

– لَاذِبٌ ёпишиб олган, қапишиб олган; ضَرْبَةٌ ~ *қар.* لَاذِبٌ

I لَذَعَ (а) لَذْعٌ 1) чақмоқ, тишламоқ; ~ هُ بِلِسَانِهِ *маж.* тил билан (*к. нидир*) чақмоқ; 2) қуйдирмоқ, ёндирмоқ; VIII اِلْتَذَعَ оғриқдан ачишмоқ, ёнмоқ (*бадан ҳақида*)

– لَاذِعٌ 1) қуйдирувчи; жуда иссиқ ҳароратли; 2) ёндирувчи; 3) ўткир, кескир, санчиб оладиган; ~ نَقْدٌ ўткир танқид; عِبَارَاتٌ ~ةٌ санчиқли гаплар

– لَاذِعَةٌ *кўп.* لَوَاذِعُ 1) чақиш, санчиш; 2) *кўп. шунингдек:* لَوَاذِعُ الْكَلَامِ санчиқли, ўткир, қуйдирувчи гаплар

– لَذَّاعٌ санчиқли, ўткир, қуйдирувчи

– لَذْعَةٌ *кўп.* لَذَعَاتٌ 1) чақиш; 2) қуйдириш

لَذْلَاذٌ *зоол.* бўри

I لَذَى (а) لَذْيٌ 1) (*к. гадир, н. гадир*) ёпишмоқ, хиралик қилмоқ (ب); 2) (*н. гадир*) қаттиқ амал (*риоя*) қилмоқ (ب)

لَذَى: الَّذِي *кўп.* الَّذِينَ *қар.* أَ

I لَزَّ (а/у) لَزٌّ 1) (*н. биландир*) бирлаштирмоқ, боғламоқ, маҳкамламоқ (ب); 2) жипс, зич қилмоқ (*мас, ёзилаётган ҳарфларни*); ~ الْحُرُوفَ майда ҳарфлар билан зич қилиб ёзмоқ; 3) (*н. гадир*) мажбур қилмоқ (إِلَى); II لَزَّزَ қаттиқ жипслаштирмоқ, зичлаштирмоқ; III لَازَّ ўзаро жипс бўлмоқ, бир-бирига киришиб кетмоқ; VIII اِلْتَزَّ (*к. нингдир, н. нингдир*) изидан бормоқ; эргашмоқ; (*к. ёки н. биландир доим*) бирга бўлмоқ (ب)

– لَزٌّ, لَزَّةٌ ҳалқали бурама мих (винт)

– لَزَزٌ, لِزَازٌ *кўп.* لَزَائِزُ зулфин, лўкидон

– مِلَزٌّ урушқоқ (жанжалкаш) (*одам*)

– مُلَزَّزٌ зич, жипс, қалин, қуюқ

– مَلْزُوزٌ зич, жипс; ~ةٌ صُفُوفٌ жипс сафлар

I لَزَأَ (а) لَزْءٌ тўлдирмоқ, лиммо-лим қилмоқ; الْمَاشِيَةَ ~ чорвани тўйдирмоқ; فُلَانًا ~ ф - лончига бермоқ; II لَزَّأَ: الْمَاشِيَةَ ~ чорвани тўйдирмоқ, ҳайвонга овқат бермоқ

I (لزب) لَزَبَ (у) لُزُوبٌ 1) қаттиқ бўлмоқ, савлатли бўлмоқ; 2) (*н. гадир*) қапишган, ёпишган бўлмоқ (ب); لَزِبَ (а) لَزَبٌ 1) боғланган, бирлаштирилган бўлмоқ; 2) еқимли (қўркам) бўлмоқ

– لَازِبٌ 1) қаттиқ, савлатли; 2) қапишган, ёпишган; ~ ضَرْبَةٌ мутлақо зарур, керак бўлган, узвий; ~ صَارَ ضَرْبَةً мутлақо зарур, керак бўлмоқ; ~ طِينٌ ёпишқоқ лой

– لَزِبٌ оз, аҳамиятсиз, муҳим бўлмаган

– لَزْبَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ, لَزَبٌ 1) бало, офат; ғам-алам; 2) қаҳатчилик; ~ سَنَةٌ қаттиқ (оғир, вазмин) келган йил

– مِلْزَابٌ *кўп.* مَلَازِيبُ ўта бахил (хасис) киши

I لَزَجَ (а) لَزْجٌ, لُزُوجٌ (*н. гадир*) ёпишмоқ, ёпишиб олмоқ, елимлик қилмоқ (ب); V تَلَزَّجَ ёпишқоқ, елимли бўлмоқ; чўзилмоқ, чўзилиб кетмоқ

– لَزَاجَةٌ ёпишқоқлик, ёпишишлик

– لَزِجٌ ёпишқоқ, елимлик

– لُزُوجَةٌ ёпишқоқлик, елимлилик

I لَزِقَ (а) لُزُوقٌ (*н. гадир*) ёпишмоқ, ёпишиб олмоқ, елимлик қилмоқ (ب); II لَزَّقَ 1) ёпиштирмоқ, елимламоқ; لَهُ ~ *жонли т.* (*н. нидир*) бирор кимга (*қўярда-қўймай*) бермоқ,

ўтказмоқ, қўлига тутқазмоқ; 2) (*бирор н.* ни) қўл ўчида қилмоқ; IV أَلْزَقَ елимламоқ; VI تَلَازَقَ бирбирига елимламоқ, ёпиштирилмоқ; VIII اِلْتَزَقَ (*бирор н. га*) ёпишмоқ, ёпишиб колмоқ (بِ)

– لَازُوقٌ ҳўл латта (*бинт*); пластир

– لِزَاقٌ ёпиштирадиган модда (*мас, цемент каби*)

– لَزِقٌ ёпишқоқ, елимсимон

– لَزَقٌ қўшни, ёнма-ён, туташ; بَيْتِي ~ بَيْتِهِ м нинг уйим унинг уйига туташ

– لَزَقَةٌ *кўп.* لُزَقٌ ҳўл латта (бинт), пластир; ~ خَرْدَل горчичник, хандал

– لَزُوقٌ = لَازُوقٌ

– لَزِيقٌ: ى ёнгинамда

I لَزِمَ (*а*) لُزُومٌ 1) лозим (керак, зарур) бўлмоқ; يَلْزَمُهُ هَذَا الشَّيْءُ бу нарса унга керак; 2) керак (лозим) бўлмоқ; كَمَا يَلْزَمُ лозим бўлганидай; 3) ажралмаслик, ажралмаган бўлмоқ; 4) (*н. дандир*) мантиқан келиб чиқмоқ (عَنْ); ~ الأَدَبَ одоб сақламоқ; ~ بَيْتَهُ *ёки* دَارَهُ уйда қолмоқ (ўтирмоқ); ~ حَدَّهُ (حُدُودَهُ) (*одоб*) доирасидан чиқмаслик; ~ الصَّمْتَ жимлик (сукут) сақламоқ; ~ هُ الْفِرَاشَ кўрпада ётмоқ (*бемор ҳақида*); II لَزَّمَ 1) ижарага бермоқ; 2) пудратга бермоқ; 3) гаровга бермоқ; III لَازَمَ 1) (*к. дандир*) ажралмас бўлмоқ, доимо (*к. нингдир*) ёнида бўлмоқ, (*к. гадир*) доимо эргашмоқ, эргашиб юрмоқ, (*к. нингдир*) ёнида доимо юрмоқ; ~ هُ مُلَازَمَةَ الظِّلِّ لِصَاحِبِهِ кимгадир соядай эргашиб юрмоқ; 2) (*н. гадир*) хос бўлмоқ (لِ); 3) (*н. гадир*) риоя (амал) қилмоқ; ~ الصَّبْرَ сабр қилмоқ, чидамоқ; ~ الصَّمْتَ сукут сақламоқ; IV أَلْزَمَ (*н. нидир*) мажбурият қилиб юкламоқ, вазифа қилиб бермоқ (بِ) (*н. учундир*) масъул қилмоқ (بِ);. (*н. гадир*) мажбур қилмоқ (بِ); ~ هُ الْفِرَاشَ кимнидир кўрпага михлаб қўймоқ (*касаллик ҳақида*); VI تَلَازَمَ ўзаро жипс боғланган бўлмоқ, бирбиридан ажралмас бўлмоқ; VIII اِلْتَزَمَ 1) бирор нарсани ўзи учун мажбурий деб ҳисобламоқ; (*бирор н. га*) риоя қилмоқ; амал қилмоқ; ~ سِيَاسَةَ الْحِيَادِ қўшилмаслик сиёсатига амал қилмоқ; ~ أَمَاكِنَهُم ўз жойларида қолмоқ; 2) (*бирор фикрга*) қўшилмоқ; 3) амал (риоя) қилмоқ; ~ الأَدَبَ одоб қоидаларига риоя қилмоқ; ~ الاحْتِرَاسَ эҳтиёткор булмоқ; ~ الْكِتْمَانَ сир сақламоқ; 4) (*бирор ишни*) ўз зиммасига олмоқ; (*ўз устига*) мажбурият (пудрат) олмоқ; концессия (*давлат билан бирор ишни бажариш ҳақида шартномани бажаришни*) олмоқ; X اِسْتَلْزَمَ 1) лозим деб ҳисобламоқ, талаб қилмоқ; (*бирор н. нинг*) заруратини келтириб чиқармоқ

– اِلْتِزَامٌ *кўп.* ـاتٌ 1) зарурат; бурч; 2) масъулият; 3) мажбурият, контракт, концессия

– إِلْزَامٌ мажбурият қилиб юклаш; мажбур қилиш

– إِلْزَامِيٌّ 1) мажбурий; التَّعْلِيمُ الْـ~ мажбурий таълим; 2) мажбур қилинган

– إِلْزَامِيَّةٌ мажбурийлик

– أَلْزَمُ энг зарур, ўта лозим

– تَلْزِمٌ 1) киракашликка, ижарага бериш; 2) пудратга бериш; 3) гаровга бериш

– لَازِمٌ 1. 1) лозим бўлган, керакли, зарур; غَيْرُ ~ лозим (керак) бўлмаган, ортиқча; قَدْ أَصْبَحَ مِنَ الْـ~ اللَّازِبِ أَنْ... (*фалон н. ни*) қилиш жуда зарур бўлиб қолди; كَالْـ~ лозим бўлганидай; 2) *грам.* ўтимсиз (*феъл*); 2. *халқ.* афтидан, кўринишича; билишимча; حَضْرَتَكْ ~ تَعْرِفُهُ сиз, афтидан, уни биласиз шекилли

– لَازِمَةٌ *кўп.* لَوَازِمُ 1) лозим нарсалар, воситалар; таркибий қисм; 2) (*машина*) қисми, детали; 3) (*оғзаки нутқ ичида келадиган*) ортиқча (*паразит, гапга алоқаси йўқ*) сўз; 4) *муз.* нақорат

– اِلْزَامٌ[1] 1) зарурий, керакли; 2) зарурат

– لِزَامٌ[2] 1) ўлим, ўлиш; 2) ҳисоб, ҳисоб-китоб; 3) ёпишиб олган, ажралмайдиган

– لَزَمَةٌ *кўп.* لَزَمَاتٌ музд, бадал

– لُزُومٌ зарурат, эҳтиёж, талаб; عِنْدَ الْـ~ лозим бўлиб қолган; حَسَبَ الْـ~ заруратга қараб

– لَوَازِمَاتٌ *кўп.* 1) барча зарур, лозим нарсалар, (*бирор н.* учун) лозим бўлган нарсалар; асбоб-қуроллар; الْـ~ الْمَكْتَبِيَّةُ идора (*канцелярия*) ашёлари; 2) вазифалар

– مُلَازِمٌ[1] 1) зарур, зарурий, лозим бўлган; мустаҳкам алоқадаги, узвий; 2) (*н. гадир*) хос бўлган (لِ); 3) ажралмас, ажралмайдиган, кетмайдиган; ~ الْفِرَاشِ кўрпадан туролмайдиган (*бемор ҳақида*)

– مُلَازِمٌ[2] кичик офицер (зобит); лейтенант; ~ أَوَّلُ катта лейтенант; ~ ثَانٍ кичик лейтенант

– مُلَازَمَةٌ 1) чекинмаслик, бўлинмаслик; 2) ажралмаслик, хослик; 3) доимий эргашиш; бирга юриш; 4) саботлилик; ғайрат

– مُلْتَزَمٌ 1) мажбур бўлган; 2) (*бирор н. учун*) масъул бўлган; الْمُلْتَزَمُ Маккайи мукаррамадаги ҳарамнинг кириш жойи билан Каъбанинг қора тош турган бурчаги ўртасидаги қисми

– مُلْتَزِمٌ 1) концессионер; 2) аҳолидан солиқ ундириб олиш ҳуқуқини сотиб олган одам

– مِلْزَمٌ, مِلْزَمَةٌ *кўп.* مَلَازِمُ *тех.* исканжа, тахтакач

– مَلْزَمَةٌ *кўп.* مَلَازِمُ чиқарилиш (*босилаётган асарнинг қисми*)

– مَلْزُومٌ 1) мажбур бўлган; 2) (*бирор н. учун*) масъул бўлган; 3) *эск.* доимо уйда бўлувчи

– مَلْزُومِيَّةٌ 1) вазифа; 2) масъулият

I لَزَنَ (у) لَزْنٌ *ёки* لَزَنَ (а) لَزَنٌ тиқилишмоқ, қўпчилик бир жойга тиқилиб туриб қолмоқ

– لَزْنٌ тор, тиқин, тиқилинч; ~ مَكَانٌ тор жой, тиқин жой

– لَزِنٌ = مَلْزُونٌ

I لَسَّ (у) لَسٌّ яламоқ, ялаб қўймоқ; ~ تِ الدَّابَّةُ الْكَلَأَ ҳайвон ўтни тилининг учи билан узиб олди; الطَّعَامَ ~ овқат емоқ, овқатланмоқ

لَسَّا (للسَّاعَة *сўзи қисқартмаси*) *халқ.* ҳали, ҳалигача, ҳозиргача, ҳозирча ...мади

I لَسَبَ (а,и) لَسْبٌ чақмоқ, заҳар солмоқ; ~ تِ الْحَيَّةُ ـتِ илон чақди, илон заҳрини солди; ~ بِالسَّوْطِ овқат емоқ, овқатланмоқ لَسَبَ (а) لَسَبٌ ёпишмоқ; الْعَسَلَ ~ асал яламоқ

لَسْتِيكٌ, لَسْتِيكٌ каучук, резинка

I لَسَدَ (и) لَسْدٌ *ёки* لَسِدَ (а) لَسَدٌ яламоқ; ~ الْعَسَلَ асал яламоқ; ~ أُمَّهُ онасини эммоқ

I لَسَعَ (а) لَسْعٌ 1) чақмоқ, тишламоқ; ~ هُ بِلِسَانِهِ кимгадир аччиқ гапирмоқ, кимнидир ўйиб олмоқ; عَلْقَةً ~ هُ кимнидир адабини бермоқ; ~ ظَهْرَ الْحِصَانِ بِسَوْطِهِ у отни қамчи билан савалади; 2) аччиқ, аччиқ гапирмоқ, ўйиб-ўйиб олмоқ

– لَاسِعٌ 1) чақувчи, чақадиган; 2) ўткир, аччиқ

– لَسْعَةٌ *кўп.* لَسَعَاتٌ чақиш

– لَسِيعٌ чақилган, қопилган

– لَسِيعٌ = مَلْسُوعٌ

I لَسَقَ (*а*) لُصُوقٌ = لَصِقَ (*а*) لُسُوقٌ; IV أَلْسَقَ = أَلْصَقَ; VIII اِلْتَسَقَ = اِلْتَصَقَ

– لَصْقٌ = لَسْقٌ

– لَصِيقٌ = لَسِيقٌ

I لَسَمَ (*у*) لَسْمٌ, لِسَامٌ татиб кўрмоқ, мазасини татиб кўрмоқ; لَسَمَ (а) لَسَمٌ 1) уялиб ёки касалликдан индамай турмоқ, жим турмоқ, гапирмай турмоқ; 2) бирга бўлмоқ, ажралмай турмоқ

I (لسن) لَسَنَ (*у*) لَسْنٌ 1) ғийбат, фисқ-фасод қилмоқ, сўкмоқ; 2) (*к. нидир*) ғийбат қилмоқ; لَسَنَ (а) لَسَنٌ нотиқлик билан ажралиб турмоқ; чиройли гапирадиган бўлмоқ; II لَسَّنَ 1) ўткир гап қилмоқ; 2) (*к. нидир*) устидан кулмоқ (عَلَى); III لَاسَنَ гап отишмоқ; сўкишмоқ, гап талашмоқ

– أَلْسَنُ *мн.* لَسْنَاءُ *кўп.* لُسْنٌ чиройли гапиру-чи, нотиқ

– أَلْسُنِيٌّ тилшунос, лингвист

– أَلْسُنِيَّةٌ тилшунослик, лингвистика الْـ~ السَّامِيَّةُ الْمُقَارَنَةُ қиёсий сомий тилшунослиги

– تَلَسُّنَاتٌ *кўп.* қўлтиқлар, бухталар (*дегизда*)

– لِسَانٌ *мз. мн.* (*баъзан*) *кўп.* أَلْسُنٌ, أَلْسِنَةٌ, لُسُنٌ тил; دَارَ الـ~ الْعَرَبِيُّ الْفَصِيحُ араб адабий тили; أَصْبَحَ عَلَى كُلِّ ~ وَشَفَةٍ (جَرَى) عَلَى أَلْسِنَةِ النَّاسِ ҳамманинг оғзига тушиб кетмоқ; هَذَا السُّؤَالُ هُوَ عَلَى ~ كُلِّ وَاحِدٍ ахир бу савол ҳамманинг тили учида турибди; أَخَذَ (سَمِعَ) عَنْ أَلْسِنَتِهِمْ бевосита уларнинг ўз оғзидан эшитмоқ; بِالـ~ оғзаки; ضَرَبَ بِالـ~ жаврайвермоқ; طَوِيلُ الـ~ тили узун; الْأَلْسِنَةُ الطَّوِيلَةُ ғийбатчилар; مَعْقُودُ الـ~ тили тут - либ колган, тили айланмайдиган, тили гапга келмайдиган; مُنْطَلِقُ الـ~ сергап, вайсақи; طَلْقُ الـ~ чиройли гапирувчи, сўзга уста; طَلَاقَةُ الـ~ сўзга усталик, нотиқлик; الْحَالِ ~ расмий матбуот органи; الْحِزْبِ ~ партиянинг (*матбуот*) органи; مُتَحَدِّثٌ (نَاطِقٌ, مُتَكَلِّمٌ) بِـ~ وَزَارَةِ الْخَارِجِيَّةِ ташқи ишлар вазирлиги номидан гапирувчи, ташқи ишлар вазирлигининг вакили; الْقَوْمِ ~ вакил, делегат; عَلَى ~ـهِ унинг номидан; حَالِهِ ~ ... يَقُولُ إِنَّ ҳаммаси кўрсатиб турибдики, ...; ذُو ~ يْنِ а) зуллисонайн, икки тилли; б) икки юзлама, тили иккита; الْأَرْضِ ~ бурун (*денгизда*); الْبَحْرِ ~ қўлтиқ (*денгизда*); الْقُفْلِ ~ қулф сурмаси, лўкидони; الْمِفْتَاحِ ~ калит тили; الْمِيزَانِ ~ тарози тили; أَلْسِنَةُ النَّارِ аланганинг ти - лари; وَنَقْرٌ ~ қисқич ва унинг тиллари ораси (ёриғи); الْحَمَلِ ~ *бот.* баргизуб, зубтурум; الْحَمَلِ الْكَبِيرُ ~ *бот.* катта баргизуб; الْعَصَافِيرِ ~ *бот.* ёввойи шумтол; الْكَلْبِ ~ *бот.* итузум

– لِسَانِيٌّ лисоний, тилга оид; الصِّنَاعَةُ الـ~ـهُ нутқ сўзлаш, нотиқлик санъати

– لَسَنٌ чиройли гапириш, нотиқлик

– أَلْسَنُ = لَسِنٌ

– لِسْنٌ 1) тил (*нутқ органи*); 2) тил (*рус тили, япон тили каби*); 3) гап, нутқ

– لُسُنِيٌّ 1. тилларга оид; лингвистик; 2. ти - шунос, лингвист

– لُسُنِيَّةٌ *шунингдек*: عِلْمُ الـ~ тилшунослик, лингвистика

– مُلَاسَنَةٌ даҳанаки жанг, сўкишиш; دَخَلَ فِي ~ жанжалга аралашмоқ, киришмоқ

– مُلَسَّنٌ бир томони тил шаклида ишла - ган нарса; نَعْلٌ ~ـةٌ учи учлик қилиб тикилган оёқ кийими

– مَلْسُونٌ ёлғончи, фирибгар, каззоб

لَسْوَعَ саваламоқ, урмоқ

لَشٌّ *бот.* суммоқ (тери ошлашда ишлат - лувчи модда олинадиган ўсимлик)

نشمانيا: الْجِلْدِ ~ *мед.* лешмониоз

(لشى) III لَاشَى йўқ қилмоқ, қириб ташламоқ; VI تَلَاشَى ҳалок бўлмоқ, йўқ бўлмоқ, ўз ҳаётини тугатмоқ; йўқ ҳолга келмоқ; тинмоқ, тинчимоқ (*овоз, товуш ҳақида*)

– تَلَاشٍ ҳалокат, йўқ бўлиш, битирилиш; (*овоз, товуш ҳақида*)

– لَاشٍ *эск.* мавжуд бўлмаган, ҳеч нарса (لا شَيْءَ дан)

– مُلَاشَاةٌ йўқ бўлиш, йўқ қилиш, йўқ қилиниш

I لَصَّ (*а/у*) لَصٌّ 1) ўғирламоқ, ўғирлик қилмоқ; 2) (*бирор н. ни*) яширинча бермоқ; II لَصَّصَ (*иморатни*) маҳкамламоқ, мустаҳкамламоқ; V تَلَصَّصَ 1) ўғри бўлмоқ, ўғрилик билан шуғулланмоқ; 2) (*қаергадир*) яширинча кирмоқ, бормоқ (إِلَى); 3) кузатиб юрмоқ, жосуслик қилмоқ

– أَلَصُّ *мн.* لُصٌّ *кўп.* لُصُوصٌ 1) озиқ тишлари бир-бирига яқин (*одам*); 2) елкалари ўзаро яқин (*одам*)

– لُصٌّ, لَصٌّ, لِصٌّ *кўп.* لُصُوصٌ ўғри, қароқчи; الْبَحْرِ ~ денгиз қароқчиси

– لَصَّاءُ *кўп.* لُصٌّ 1) тор пешана, кичик пеш - на; 2) бир шохи олдинга, иккинчиси орқага эгилган қўй

– لُصُوصِيَّةٌ 1) ўғрига ўхшашлик; яширинч - лик; 2) ўғирлик, қароқчилик, ўғирлик қилиш

– مُتَلَصِّصٌ яширинча, ўғирликча кираётган; دَخَلَ ~ًا إِلَى ... қаергадир яширинча кирмоқ

– مَلَصٌّ: أَرْضٌ ~ـةٌ ўғрилар кўп учрайдиган жой

I لَصِبَ (а) لَصَبٌ ёпишмоқ; الْجِلْدُ بِاللَّحْمِ ~ эти суягига ёпишган бўлмоқ; السَّيْفُ فِي ~ الْغِمْدِ қилич қинига тиқилиб қолди; الْخَاتَمُ فِي ~ الْإِصْبَعِ узук бармоққа тиқилиб қолди

– لَصْبٌ *кўп.* لُصُوبٌ, لِصَابٌ 1) даранинг тор жойи; тоғдаги ингичка йўл

– اللَّوَاصِبُ *кўп.* чуқур ва тор қудуқлар

لَصْتٌ *ёки* لُصْتٌ *ёки* لِصْتٌ *кўп.* لُصُوتٌ ўғри

I لَصَعَ (а) لُصُوعٌ: الْجِلْدُ ~ ориқликдан (этнинг йўқлигидан) суяк устидаги тери қуриди

I لَصَفَ (*у*) لُصُوفٌ 1. ёришмоқ, нур чиқармоқ; 2. *мин.* турли рангда товланмоқ (*минерал тош ҳақида*); لَصِفَ (а) لَصَفٌ: الْجِلْدُ ~ эт суякка ёпишди

– لَصْفٌ нурланиш, флюоресценция

– مِلْصَافٌ флюороскоп (*нурланишни ўлчайдиган асбоб*)

I لَصِقَ (*а*) لُصُوقٌ (*бирор н. га*) ёпишмоқ, ёпишиб қолмоқ (ب); II لَصَّقَ (*бирор н.* га) ёпиштирмоқ, бирлаштирмоқ (إِلَى) III لَاصَقَ 1) қўшни, бир-бирига ёнма-ён бўлмоқ; 2) бир-бирига жипслашмоқ; 3) етиб бормоқ, қувиб етмоқ; 4) (*аёл кишига*) хиралик, елимлик қилмоқ; IV أَلْصَقَ 1) елимламоқ, ёпиштирмоқ; 2) (*к. гадир*) елимламоқ, ёпиштирмоқ; (ب); بِهِ عَمْدًا وَقَصْدًا ~ кимгадир атайлаб (*н. нидир*) ёпиштирмоқ; 3) (*к. гадир*) зўрлаб юкламоқ (ب); IV تَلَاصَقَ қўшни, ёнма-ён бўлмоқ; бир-бирига жипс бўлмоқ; VIII الْتَصَقَ 1) (*н. дир*) ёпишиб қолмоқ, елимланмоқ, ёпишмоқ (ب); 2) (*бирор н. га*) қапишмоқ, суянмоқ - ب; 3) (*к. гадир, н. гадир*) ёпишмоқ, ёпишиб олмоқ (ب); (*н. билан дир*) боғланмоқ, муносабатда бўлмоқ (ب); 4) (*к. билан дир*) муомалада бўлмоқ, гаплашмоқ (ب)

– الْتِصَاقٌ 1) ёпишиш, бирлашиш, қапишиш; 2) муомала-муносабатда бўлиш

– تَلَاصُقٌ бир-бири билан жипс ёпишиб туриш; وَازْدِحَامٌ ~ жипс ёпишган бўлиш; тиқилинчлик, ур-йиқит

– لَاصِقٌ 1. 1) ёпишадиган, жипс ёпишиб т - радиган; الشَّرِيطُ الـ~ лейкопластирь; 2) агглютинация бўлувчи; اللُّغَاتُ الـ~ـةُ *лингв.* агглютинатив тиллар (*сўзлари агглютинация йўли билан ясалувчи ва ўзгарувчи тиллар*); 2. *мед.* тампон, ҳўллаб яра устига қўйиладиган пахта

– لَاصِقَةٌ *кўп.* لَوَاصِقُ *лингв.* аффикс, қўшимча

– لَصَقٌ ёпишқоқ

– لَصْقٌ 1) қўшни бўлган, яқин турган; زَحْزَحَ ~ـهُ شَيْئًا бирор нарсани бошқа бирор нарс - га жипс қилиб сурмоқ, жойлаштирмоқ; بِـ~ـهِ *ёки* ~ـهُ бирор ким *ёки* нимага жипс ҳолда, яқин ҳолда; لَبَدَ ~ـهُ кимгадир яқин, епишиб ўтирмоқ; 2) ажралмас

– لَصْقَةٌ *кўп.* لُصَقٌ ярага босадиган пахта, бинт; пластир

– لَصُوقٌ 1. (*бирор н. га*) ёпишган, ёпишиб қолган (ب); 2. ярага босадиган пахта, бинт; пластир

– لَصِيقٌ 1) жипс ёпишиб турган; 2) яқин, энг яқин; جَارٌ ~ энг яқин қўшни; 3) (*бирор н. билан*) қаттиқ боғланган (ب)

– مُتَلَاصِقٌ бир-бирига жипс турган

– مُلَاصِقٌ ёнма-ён қўшни турган

– مُلَاصَقَةٌ 1) қўшнилик, ёнма-ёнлик, тута - ганлик; 2) *физ.* ўзаро тортишиш

– مُلْصَقٌ елимланган, ёпиштирилган

– مُلْصَقَاتٌ эълонлар, афишалар, плака - лар, расмлар

لَصْلَصَ қимирлатмоқ, тебратмоқ

– لَصْلَصَةٌ қимирлатиш, тебратиш

(لصم) II لَصَّمَ 1) қўл учида тузатмоқ, тўғриламоқ; 2) қўл учида, наридан-бери қилмоқ

(لصو) I لَصَا (у) لَصْوٌ сўкмоқ, ҳақоратламоқ, ҳақорат қилмоқ

(لصي) I لَصَى (и) لَصْيٌ айбламоқ, айб қўймоқ لَضْلَاضٌ моҳир йўл кўрсатувчи, моҳир гид

I (لضم) II لَضَّمَ 1) (*мунчоқ доналарини*) ипга ўтказмоқ, тизмоқ; السُّبْحَةَ ~ тасбеҳ доналарини ипга ўтказмоқ; 2) ипни ўтказмоқ; ~ الإِبْرَةَ нинага ип ўтказмоқ

– مُلَضْوَمٌ 1) ўтказилган (*мунчоқ доналари ҳақида*); 2) ўтказилган (*нинага ўтказилган ип ҳақида*)

I (لطّ) لَطَّ[1] (*а/у*) (*калтак билан*) урмоқ, саваламоқ, калтакламоқ; لَطَّ[2] (и) لَطٌّ инкор қилмоқ, тонмоқ; حَقَّهُ ~ ҳаққини инкор қилмоқ, ҳаққини тониб юбормоқ; لَطَّ[3] (и) لَطٌّ тўсмоқ, беркитмоқ; яширмоқ; ~ ت النَّاقَةُ بِذَنَبِهَا туя чопаётганда думини чот брасига қистириб олди; IV أَلَطَّ ёрдам бермоқ, ёрдам кўрсатмоқ

– أَلَطُّ тишлари тушиб ёки емирилиб илдизи қолган (*одам*)

– لَطٌّ[1] уриш, калтаклаш, савалаш; هُوَ دَائِمًا لِلشَّطِّ وَالـ~ калтак доимо унинг бошида синади

– لَطٌّ[2] *кўп.* لِطَاطٌ ҳанзал данагидан ипга тизилган маржон

– لَطَاطٌ 1) тоғ чўққисининг қирғоғи; 2) тоғ чўққисининг ён томони

– مِلْطَاطٌ[1] *кўп.* مَلَاطِيطُ қўл тегирмон

– مِلْطَاطٌ[2] 1) денгиз қирғоғи (соҳили); 2) даранинг чети; 3) жўва; 4) бош яраси

I لَطَأَ (а) لُطُوءٌ ёпишмоқ, қапишмоқ; بِالْأَرْضِ ~ ерга қапишиб олмоқ

I لَطَثَ (у) لَطْثٌ тарсаки солмоқ

I لَطَحَ (а) لَطْحٌ тарсаки солмоқ, тарсакиламоқ

I لَطَخَ (а) لَطْخٌ ифлос қилмоқ, кир (доғ) қилмоқ; بِالصَّابُونِ ~ совунламоқ; II لَطَّخَ қаттиқ ифлос (кир) қилмоқ, сачратмоқ (*мас. қонни* - ب); سُمْعَتَهُ ~ бирор киши обрўсига доғ туширмоқ; V تَلَطَّخَ ифлос (кир, доғ) бўлмоқ; بِالْعَارِ إِلَى ~ ўзини абадий шарманда қилмоқ

– لَطْخٌ[1] *кўп.* لُطُوخَةٌ 1. аҳмоқ, нодон, беақл; 2. анқов, содда

– لَطْخٌ[2] ҳар бир нарсанинг ози, озгинаси; سَمِعْتُ ~ مَا مِنْ خَبَرٍ мен кичкина хабар эшидим; مِنَ السَّحَابِ ~ فِي السَّمَاءِ осмонда озгина булут бор

– لَطْخَةٌ *кўп.* لُطْخٌ 1) доғ; 2) сиёҳ доғи, қора доғ

– لَطِيخٌ, لُطْخَةٌ 1) тентак, нодон, аҳмоқ; 2. тантивой

I لَطَسَ (у) لَطْسٌ 1) урмоқ; тарсаки (шапалоқ) солмоқ; 2) қаттиқ топтамоқ, депсамоқ; ~ بِحَجَرٍ тош билан урмоқ

– مِلْطَاسٌ *кўп.* مَلَاطِيسُ тош майдалайдиган болға, тўқмоқ

I لَطَشَ (у) لَطْشٌ 1) урмоқ; тарсаки (шапалоқ) ламоқ, тарсаки (шапалоқ) солмоқ; 2) ўғирлаб кетмоқ, ўғирламоқ; الْكُتُبَ ~ (*кутубхона*) китобларини ўқиб бўлмоқ, ўқиб чиқмоқ; II لَطَّشَ 1) дўппосламоқ, қулоқдан чўзмоқ; 2) юзаки билмоқ

– لَطَّاشَةٌ *кўп.* ـَاتٌ (*шунингдек:* الذُّبَابِ ~) пашшаурғич

– لَطْشَةٌ *кўп.* لَطَشَاتٌ шапати, тарсаки, шапалоқлаш; الشَّمْسِ ~ офтоб уриш

– مَلْطَشٌ *кўп.* مَلَاطِشُ буфер, лаппак (*автомобиль, вагон ва ш к. ларда урилиш зарбини камайтирувчи мослама*)

I (لطع) لَطَعَ (а) لَطْعٌ 1) шапатиламоқ, урмоқ, калтакламоқ; 2) ўчириб ташламоқ; 3) ўпмоқ; لَطَعَ (а) لَطْعٌ яламоқ, ялаб тозаламоқ; لَطَعَ (а) لَطْعٌ (*к.нингдир*) орқасига (кетига)тепмоқ; VIII اِلْتَطَعَ (*идишдаги ёки ҳовуздаги*) сувни ичиб тугатиб қўймоқ

– أَلْطَعُ *мн.* لَطْعَاءُ *кўп.* لُطْعٌ = أَلَطُّ

– لَطَعٌ лабнинг ич томонидаги оқлик (оқ доғ)

– لُطْعَةٌ *кўп.* لُطَعٌ: دُودَةُ الْقُطْنِ ~ пахта қуртининг тухумлари (*баргнинг ички томонидаги*)

I (لطف) لَطَفَ (у) لُطْفٌ (*к. гадир*) илтифотли, олийжаноб бўлмоқ (لِ, بِ); الْطُفْ يَا رَبِّ вой, худо! (*ҳайрат вақтида айтилади*); لَطُفَ (у) لَطَافَةً 1) ингичка (юпқа) бўлмоқ; 2) сийрак эканган, сийрак чиққан, сийраклашган бўлмоқ; илтифотли бўлмоқ; II لَطَّفَ 1) юмшатмоқ, пасайтирмоқ; (*аҳволни*) яхшиламоқ; (*оғриқни*) енгиллатмоқ, тинчлантирмоқ; الْكَلَامَ ~ ёқимли гапирмоқ; الْحُكْمَ ~ ҳукмни юмшатмоқ; 2) *эск.* ёқимтой қилмоқ, мулойим қилмоқ, нозик қилмоқ; III لَاطَفَ 1) илтифотли бўлмоқ, мулойим гапирмоқ; 2) (*қўл билан*) эркалатмоқ, силамоқ; 3) йўл бермоқ, эрк бермоқ, ўта эркалатиб юбормоқ; IV أَلْطَفَ: السُّؤَالَ ~ (*н. нидир*) ширинсўзлик билан сўрамоқ, яхшиликча сўрамоқ; V تَلَطَّفَ 1) илтифотлилик, ширинсуханлик қилмоқ; ~ عَلَيْهِ بِالْكِتَابِ لِلْقِرَاءَةِ илтифот қилиб, у бу китобни унга ўқишга берди; 2) (*к. гадир*) ёқмоқ, бошқалар раъйига қараб иш тутмоқ (لِ); 3) *эск.* айёрлик қилмоқ, маккорона иш тутмоқ; VI تَلَاطَفَ ўзаро илтифотли бўлмоқ; X اِسْتَلْطَفَ илтифотли деб ҳисобламоқ

– تَلَطُّفٌ илтифотлилик, меҳрибонлик, хушмуомалалик

– لَطَافَةٌ 1) мулойимлик, илтифотлик, юмшоқ кўнгиллилик; ёқимлилик; 2) латофат, гўзаллик, чиройлилик; 3) сийраклик, сийраклашганлик

– لَطْفٌ *кўп.* أَلْطَافٌ совға, ҳадя

– لُطْفٌ *кўп.* أَلْطَافٌ мулойимлик, латифлик, ширинсуханлик; ёқимлилик; ~ بِ илтифот ила; اللهِ ~ Оллоҳнинг лутфи; яхшилиги, меҳрибонлиги; اللهِ ~ مَسَّهُ унинг ақли айниб колди

– لَطَفَةٌ ҳадя, совға; جَاءَتْنَا ~ مِنْ زَيْدٍ Зайддан бизга совға келди

– لَطِيفٌ *кўп.* لِطَافٌ 1) илтифотли, меҳрибон; юмшоқкўнгил, олийжаноб, ширинсўз; الـ~ меҳрибон (*Оллоҳ сифатларидан бири*); ~ يَا ё, худо!; 2) сийракланган; 3) латиф; 4) қизиқ, гўзал, латофатли; الْجِنْسُ الـ~ латофатли (гўзал) жинс (яъни, аёллар)

– لَطِيفَةٌ *кўп.* لَطَائِفُ 1) ўткир; لَطَائِفُ الْحِيَلِ ўткир ҳийлалар; 2) топиб айтилган сўз; латифа, ингичка ҳазил; 3) яхшилик, совға, ҳадя

– مُلَاطَفَةٌ меҳрибонлик билан муносабатда бўлиш, ширинсуханлик

– مُلَطِّفٌ юмшатувчи, пасайтирувчи; ти - члантирувчи

– مُلَطِّفَاتٌ *кўп.* тинчлантирувчи воситалар

I لَطَمَ (и) لَطْمٌ 1) урмоқ, калтакламоқ, муштламоқ; 2) ўз юз-кўзларига урмоқ; الْخُدُودَ ~ ... وَشَقَّ الْجُيُوبَ ўз юз-кўзларига уриб, ўз кийимларини йиртмоқ (*азада йиғлаётган аёл ҳақида*); لُطِمَ: الْفَرَسُ ~ отнинг бир бети оқ рангли бўлмоқ; II لَطَّمَ уриб саваламоқ; III لَاطَمَ бир-бирини шапатилаб урмоқ, бир-бирига тарсаки туширмоқ; VI تَلَاطَمَ бир-бирини урмоқ; уришмоқ, муштлашмоқ, тўқнашмоқ; ~ ت الْأَمْوَاجُ тўлқинлар бир-бирига келиб урилди; VIII اِلْتَطَمَ уришмоқ, тўқнашмоқ; 2) мавжланмоқ, тўлқинланмоқ (*денгиз ҳақида*)

– لَطْمَةٌ *кўп.* لَطَمَاتٌ уриш, шапалоқ, шаптилаш

– لَطِيمٌ[1] ـَةٌ ~ يَتِيمَةٌ 1) ғирт етим; 2) онаси ўлиб, бошқа туянинг сути билан ўсаётган бўталоқ; 3) бошқа аёлни эмиб катта бўлган одам

– لَطِيمٌ[2] *кўп.* لُطُمٌ бир бети оқ (*от*)

– لَطِيمَةٌ *кўп.* لَطَائِمُ 1) хушбўй нарсаларни этувчи карвон; 2) атир-упа бозори

– مُلْتَطَمٌ (*тўлқинларнинг*) тўқнашадиган жойи

– مَلْطَمٌ *кўп.* مَلَاطِمُ 1) яноқ; 2) оҳак ивитилган чуқурлик

I لَطَى (а) لَطْيٌ қимирламай, ҳаракатсиз турмоқ; V تَلَطَّى (*қаердадир*) яшириниб турмоқ, яширинмоқ (فِي); (*н. биландир*) бекинмоқ (بِ)

– لَطَاةٌ пешона, пешонанинг ўртаси ~ الرَّجُلِ одамнинг матоҳлари (лаш-лушлари)

(لظّ) IV أَلَظَّ (*к. биландир*) айрилмай яшамоқ (بِ); الْمَطَرُ ~ ёмғир узоқ вақт ёғди; بِالْمَكَانِ ~ бир жойда яшамоқ

– إِلْظَاظٌ қатъийлик, сабот, матонат

– مَلَظٌّ хира *(одам)*, жонга тегувчи *(одам)*, елим *(одам)*

– مَلْظَاظٌ = مَلَظٌّ

لَظْلَظَ бошни сарак-сарак қилмоқ; ~ت الْحَيَّةُ илон жаҳлидан бошини ҳаракатлантиради

مُلَظْلَظٌ тўлагина, семизгина (*мас. боланинг оёқлари ҳақида*)

I لَظِيَ (а) لَظًى 1) ёнмоқ, тутамоқ; 2) ғазабдан тутамоқ; V تَلَظَّى ёнмоқ, тутамоқ; иситма ўтида ёнмоқ; ~ بِنَارِ حُبِّهَا у у (аёл)ни ўтли муҳаббат билан севарди; التَّلَظِّي = I, V

لَظًى 1) аланга; 2) дўзах исмларидан бири

لَعًا: لَكَ ~ ўрнингдан соппа-соғ туриб олгин! (*йиқилган одамга билдириладиган тилак*); لَكَ ~لا баттар бўл! (*аввалги тилакнинг акси*)

(لعّ) IV أَلَعَّ экиннинг дастлабки қулоқчаларини ундириб (кўкартириб) олмоқ

– لُعَاعَةٌ[1] *кўп.* لُعَاعٌ экиннинг ердан янги униб чиққан қулоқчаси, ниши; ~ إِنَّمَا الدُّنْيَا бу дунё бебақодир (*сўзма-сўз:* бу дунё ердан янги униб чиққан экиндир)

لُعَاعَةٌ *кўп.* لُعَاعٌ *бот.* сачратқи, цикорий

I (لعب) لَعِبَ (а) لَعْبٌ, لَعِبٌ 1) овунмоқ, вақтичоғлик қилмоқ, шўхлик қилмоқ; (*н. нидир*) ўйнамоқ (*туш. к.* - ب); (*н. дир*) ўйнамоқ (*туш.к.* عَلَى); *шахм.* юрмоқ, юриш қилмоқ; ~ الْقِمَارَ қимор ўйнамоқ; ~ عَلَى الْقَانُونِ қонун (асбобини) чалмоқ; ~ دَوْرَةً роль ижро этмоқ, ўйнамоқ; 3) (*к. нидир*) алдамоқ (عَلَى); ◊ ~ بِالسَّيْفِ қиличбозлик ўйнамоқ; ~ بِعَقْلِهِ ~ت الْخَمْرُ بِعَقْلِهِ кинингдир бошини айлантирмоқ; май унинг ақлини хиралаштирди (ўғирлади); ~ بِالنَّارِ ўт билан ўйнашмоқ; لَعَبَ (а) لَعْبٌ ш - лакай (сўлак) оқизмоқ; II لَعَّبَ ўйнашга мажбур қилмоқ, ўйнатмоқ; ~ الْحَاجِبَ қош учирмоқ (ўйнатмоқ); ~ وَجْهَهُ афтни буриштирмоқ; ~ ذَيْلَهُ думни ликиллатмоқ; ~ الأَشْدَاقَ بِغَيْرِ الْكَلَامِ у лабларини сўзсиз қимирлатди; ~ عَلَى أَصَابِعِهِ кимнидир лақиллатмоқ; III لَاعَبَ 1) (*к. биландир*) ўйнамоқ; ~ بِالشِّطْرَنْجِ بِطَرِيقَةِ التَّتَابُعِ шахматда бир вақтда ўйналадиган сеанс бермоқ; 2) ҳазиллашмоқ, дилхушлик қилмоқ; IV أَلْعَبَ = II; V تَلَعَّبَ (*бирор*) ўйинни ўйнамоқ (*болалар ҳақида* - ب); шўхлик қилмоқ; VI تَلَاعَبَ (*н. нидир*) ўйнамоқ (ب); 2) иккиланмоқ, титрамоқ, қўрқиб турмоқ; 3) алдамоқ, суиистеъмол қилмоқ; (*н. дадир*) виждонсизлик қилмоқ, ҳийла-найранг ишлатмоқ (ب, فى); 4) *киноя.* хўжайинлик қилмоқ

– أُلْعُبَانٌ масхара, масхарабоз

– أُلْعُوبَةٌ *кўп.* أَلَاعِيبُ 1) ўйинчоқ, овунчоқ; كَانَ ~ فِى أَيْدِيهِمْ кимнингдир қўлида ўйинчоқ (овунчоқ) бўлмоқ; 2) тез, чаққон бажарилган ҳунар, ҳийла, найранг

– تَلَاعُبٌ 1) ўйин; 2) ҳийла, найранг, лўттибозлик; суиистеъмол, ўзиникидай эгалик қилиш; алдамчилик, чайқовчилик, кўзбўямачилик; 3) шов-шув; 4) *киноя.* хўжайинлик қилиш

– تَلْعَابٌ ўйинқароқ, хушчақчақ

– تَلْعَابَةٌ = تَلْعَابٌ

– لَاعِبٌ 1) ўйиновчи, ўйинчи, хушчақчақ; ~ الشِّطْرَنْجِ шахматчи; 2) спортчи; ~ الْجِمْبَازِ гимнаст, гимнастикачи

– لَاعِبَةٌ *кўп.* لَوَاعِبُ *мн.* لَاعِبٌ *дан;* الْفَتَيَاتُ اللَّوَاعِبُ а) хушчақчақ қизлар; б) спортчи қиз (аёл)лар

– لَعَّابٌ 1. кўп ўйиновчи; 2. 1) яхши ўйинчи; 2) фокусчи, кўзбойловчи

– لُعَابٌ сўлак; ... سَالَ ~هُ عَلَى ...унинг сўлаги оқиб кетди; ~ الشَّمْسِ 1) бухор; 2) сароб; ~ النَّحْلِ асал, бол

– لُعَابِيٌّ 1) сўлакка оид; غُدَدٌ ~ةٌ сўлак безлари; 2) шилимшиқли, шилимшиққа оид

– لَعْبٌ, لَعِبٌ, لُعْبٌ *кўп.* أَلْعَابٌ 1) ўйин; الأَلْعَابُ الأُولِمبِيَّةُ Олимпия ўйинлари, Олиниада; ~ الْقِمَارِ қимор, қартабозлик; ~ الْوَرَقِ қарта ўйини; ~ بِالنَّرْدِ нарда ўйини; الأَلْعَابُ الرِّيَاضِيَّةُ спорт ўйинлари, спорт; 2) *шахм.* партия, дебют; ~ الْمَفْتُوحُ очиқ дебют; ~ الْمَقْفُولُ نِصْفُ الْمَفْتُوحِ ярим очиқ дебют; ~ الْمَقْفُولُ ёпиқ дебют; 3) дилхушлик, эрмак, овуниш, ҳазил, мутойиба; الأَلْعَابُ النَّارِيَّةُ мушакбозлик; 4) машқ (*гимнастика*) номери; أَلْعَابُ الْعُدَدِ гимнастика снарядидаги машқлар; أَلْعَابُ الْفُرُوسِيَّةِ олий чавандозлик машқлари; أَلْعَابُ الْقُوَّةِ (الْقُوَى) الْخَفِيفَةُ (الثَّقِيلَةُ) енгил (оғир) атлетика; أَلْعَابُ الْخَانَةِ отчопар (ипподром)даги машқлар; чопқир от устида қилинадиган чавандозлик машқлари; ~ السَّيْفِ وَ التُّرْسِ қиличбозлик; ~ عَلَى الْحَبْلِ дорбозлик, дор устида ўйин кўрсатиш, дор устида юриш; 5) фокус, кўзбоғламачилик; أَلْعَابٌ سِحْرِيَّةٌ *ёки* أَلْعَابٌ سِيمِيَائِيَّةٌ *ёки* أَلْعَابٌ سِيمِيَاوِيَّةٌ фокуслар, кўзбоғламачиликлар

– لَعِبٌ ўйинқароқ, хушчақчақ

– لُعْبَةٌ *кўп.* لُعَبَاتٌ 1) ўйин; ~ مُزْدَوِجَةٌ икки томонлама ўйин қилмоқ, мунофиқона йўл тутмоқ; 2) (*моҳирлик, эпчиллик билан бажарилган*) ҳунар, номер; *шахм.* юриш, юриш қилиш

– لُعَبَةٌ *кўп.* لُعَبٌ 1) ўйинчоқ; қўғирчоқ; 2) ҳазил; 3) ўйин; ~ الاسْتِخْفَاءِ *ёки* ~ الاسْتِعْمَايَةِ бекинмачоқ ўйини; ~ الذِّئْبِ وَ الْحَمَلِ сичқон-мушук ўйини (*сўзма-сўз;* бўри ва қўзичоқ ўйини); 4) *шахм.* партия, ўйин

– لُعَبَةٌ ўйин ишқибози

– لَعْبَةٌ 1) *шахм.* ўйин, партия; 2) ўйин ус - ли, йўли

– لَعِبٌ 1. ҳазиломуз, ҳазилакам; 2. *кўп.* لَعِبَةٌ 1) ўйинчи; 2) жонглёр (*циркда ўйин кўрсатувчи*)

– لَعُوبٌ 1. шўх, ўйноқи; танноз; ~ مَرَّةً та - ноз аёл; 2. ўйинқароқ, ўйноқи

– لُعَيْبَةٌ *кўп.* ـاتٌ ўйинчоқ

– لَعِيبٌ *кўп.* لَعِيبَةٌ кучли, биринчи даражали ўйинчи (*мас. футболда*)

– مُلَاعِبٌ 1) ўйиндаги рақиб, партнёр, ўйин иштирокчиси (*мас. футболда*); 2) алдамчи, ёлғончи

– مُلَاعَبَةٌ (*к. биландир*) ўйнаш; ~ بِالشِّطْرَنْجِ بِطَرِيقَةِ التَّتَابُعِ шахматда сеанс бериш

– مَلْعَبٌ *кўп.* مَلَاعِبُ 1) ўйналадиган, ўйин бўладиган жой; спорт майдони, стадион; ~ التِّنِّسِ корт, теннис майдончаси; ~ مُغَطًّى ёпиқ стадион; 2) *шунингдек;* - ~ أَرْضٌ саҳна (*театрда*); майдон (*циркда*); 5) театр; цирк; ~ مُتَنَقِّلٌ сайёр цирк; مَلَاعِبُ الْجِنِّ лабиринт

– مَلْعَبَةٌ *кўп.* ـاتٌ ўйинчоқ

– مَلْعُوبٌ[1] сўлак оқизадиган; 2. сўлаги оқиб турадиган одам

– مَلْعُوبٌ[2] *кўп.* مَلَاعِيبُ моҳирлик, трюк, ҳунар; ~ عَمِلَ عَلَيْهِ *ёки* ~ (فيه) لَعِبَ بِهِ ким биландир ҳазил ўйин қилмоқ

لَعْثَمَ тутилиб- тутилиб гапирмоқ, ғудурламоқ, тўнғилламоқ; تَلَعْثَمَ = لَعْثَمَ

– تَلَعْثُمٌ, لَعْثَمَةٌ тутилиб-тутилиб гапириш, ғудурлаш, тўнғиллаш

I لَعَجَ (а) لَعْجٌ ғамга, азоб-уқубатга солмоқ; III لَاعَجَ аламга солмоқ

– لَاعِجٌ *кўп.* لَوَاعِجُ ғам, алам, азоб-уқубат; ~ الْحُبِّ оташин муҳаббат; لَوَاعِجُ الْحُبِّ муҳаббат азоблари

I لَعَسَ (а) لَعَسٌ лаб қорамтир бўлмоқ (*яхши хусусият ҳисобланди*); لَعْوَسَ чайнамоқ, кавшамоқ

– أَلْعَسُ *мн.* لَعْسَاءُ *кўп.* لُعْسٌ 1) қип-қизил ла - ли; 2) қорамтир лабли, лаби қорамтир *(одам)* (*арабларда бу яхши белги ҳисобланади*)

– لَعْسٌ тўқ қизил рангли лаб

– لَعْوَسٌ *кўп.* لَعَاوِسُ овқатхўр, ебтўймас, мечкай

I لَعَصَ (а) لَعْصٌ қийин бўлмоқ, қийин кўринмоқ, оғир бўлмоқ (*бирор иш ҳақида*); V تَلَعَّصَ *(к.гадир)* қийин бўлмоқ, оғир бўлмоқ (عَلَى)

I لَعَطَ (а) لَعْطٌ бўйинга қуйдириб тамға босмоқ

– لَعْطَاءُ бўйнида қора белгиси бўлган қўй

– لُعْطَةٌ 1) аёллар яноғига қора ёки сариқ рангда тортадиган чизиқ; 2) қўйнинг бўйнида учрайдиган қора белги

I لَعِقَ (а) لَعْقٌ яламоқ; جَرَاحَهُ ~ ўз ярасини яламоқ; ◊ إِصْبَعَهُ ~ ўлмоқ; ~ه بِلِسَانِهِ бировни тил билан чақиб олмоқ

– لَعْقَةٌ бир марта ялаш

– لُعْقَةٌ *кўп.* لُعَقَاتٌ қошиқ (*ўлчов сифатида, мас. бир қошиқ чой*)

– لَعُوقٌ[1] *мед.* доривор сиқма (паста)

– لَعُوقٌ[2] бахтсиз (бечора) одам

– لَعُوقٌ[3] 1) яланадиган нарса; (мас. *асал*); 2) оз миқдордаги озиқ-овқат

– لَعُوقَةٌ у ёки бу ишга киришишдаги чақ-қонлик (эпчиллик)

– مَلَاعِقِيٌّ = مُلْعَقَة *қар.* مُلْعَقَةٌ

– مُلْعَقَةٌ *кўп.* مَلَاعِقُ қошиқ; الشُّورَبَة ~ овқат ейиладиган қошиқ; الشَّاي ~ чой қошиқ; مِلْءُ الـ~ тўла қошиқ (*ўлчов сифатида*); ~ أَبُو *зоол.* қизил оёқли лайлак

– لَعْلٌ 1) *мин.* лаъл; ёқут; 2) бўёқ моддаси, кармин (*оч қизил бўёқ*)

– لَعْلِيٌّ лаълга, карминга оид

لَعَلَّ балки, эҳтимол, афтидан, ундоқ-бундоқ; ◊ وَعَسَى ~ бир гап бўлар; تَعَلَّلَ بِعَسَى وَلَعَلَّ ундоқ-мундоқ ўзини оқламоқ; ~كُمْ بِخَيْرٍ! сиз соғ-саломат бўласиз деб умид қиламан!

لَعْلَعَ 1) тарақламоқ; тарқалмоқ (*товуш ҳақида*); чийилламоқ (*ўқ овози ҳақида*); 2) йилтилламоқ, йилтиллаб кўринмоқ; تَلَعْلَعَ 1) узоқдан йилтиллаб кўринмоқ; 2) тилни осилтирмоқ (*чанқаган ит ҳақида*); 3) очликдан ёки касаллиқдан нимжон бўлмоқ; ◊ جُوعًا ~ *ёки* مِنَ ~ الْجُوعِ очлик азобини чекмоқ

– لَعْلَعٌ *кўп.* لَعَالِعُ 1) сароб; 2) бўри; 3) отилма бўлиб ўтган тоғ, тепалик

– لَعْلَعَةٌ 1) момақалдироқ, шовқин; 2) отишув, чийиллаш (*ўқ овози ҳақида*)

– مُلَعْلِعٌ 1) ёрқин (*ранг ҳақида*); الْقُمَاشُ الـ~ ёрқин (рангли) газлама; 2) кучли, жарангдор (*овоз ҳақида*)

لَعْمَظَ *кўп.* لَعَامِظَةٌ, لَعَامِيظُ ебтўймас, очофат, юҳо

– لَعْمُوظٌ *кўп.* لَعَامِظَةٌ, لَعَامِيظُ = لَعْمَظٌ

I لَعَنَ (а) لَعْنٌ 1) лаънатламоқ, қарғамоқ; 2) узоқлаштирмоқ, эзгуликдан йироқлатмоқ, яхшиликдан узоқ қилмоқ, қувмоқ; II لَعَّنَ қийнамоқ, азобламоқ, азоб бермоқ; III لَاعَنَ лаънатламоқ (*ажралиш вақтида ўз айби йўқлигини эр ёки хотин айтиб*); V تَلَعَّنَ 1) ўзини қарғамоқ, лаънатламоқ; 2) бошқа бировни лаънатламоқ; VI تَلَاعَنَ ўзаро лаънатлашишмоқ

– لَاعِنٌ *эск.* лаънатловчи, қарғовчи

– لَعَّانٌ 1) *юр. -шар.* лаънатлаш; 2) қасам ичиб ишонтириш (*қар.* III لَاعَنَ)

– لَعْنٌ лаънатлаш! أَبَيْتَ الـ~ *тар.* сенга лаънатлар ёғилмасин! (*подшолар билан саломлашиш*)

– لَعْنَةٌ *кўп.* لَعَنَاتٌ, لَعَانٌ ланатлаш; ~ اللهِ عَلَيْهِ! унга Оллоҳнинг ланати бўлсин!

– لُعْنَةٌ *кўп.* لُعَنٌ лаънати, лаънатланган

– لُعَنَةٌ одамларга тинмай лаънат ўқувчи

– لَعِينٌ 1) лаънатлаган; 2) лаънати; الـ~ шатон; 3) *эск.* яхшиликдан узоқлаштирилган; 4) ҳайвон ва қушларни яқинлатмаслик учун экинзор ўртасига ўрнатиладиган одам шаклидаги қўриқчи

– مَلْعَنَةٌ *кўп.* مَلَاعِنُ 1) лаънатланишга лойиқ ҳаракат; 2) йўлнинг ўртаси

– مَلْعُونٌ *кўп.* مَلَاعِينُ малъун, лаънатланган; الـ~ шайтон

لَاعِيَةٌ *бот.* сариқ очиладиган хушбўй ўсимлик

– لَعْوٌ *кўп.* لَعَاءٌ хулқи ярамас, бадхулқ, бафеъл

لَعْوَسَ *қар.* لعس

– لَعْوَسٌ *кўп.* لَعَاوِسُ қар. لعس

لَعْوَقَةٌ *қар.* لعق

لَعْوَةٌ кўп لَعَوَاتٌ эмчак тугмаси атрофидаги доирача

لَعَيَانٌ: النَّفْسِ ~ кўнгил айниш, беҳузур бўлиш, қайт қилиш, келиш

I لَغَبَ (а) لَغْبٌ жуда чарчаган бўлмоқ, ортиқ чарчаган бўлмоқ; II لَغَّبَ қаттиқ чарчамоқ; IV أَلْغَبَ (*к. нидир*) чарчатмоқ, ҳолдан тойдирмоқ

– لَاغِبٌ дармондан кетган, чарчаган

– لُغَابٌ пат ўрнатиб бўлмайдиган ва учи яхши йўнилмаган ўқ (*камонники*)

– لَغَابَةٌ 1) аҳмоқлик, ҳамоқат; 2) заифлик, ожизлик

– لَغْبٌ 1) ёлғон гап, фасод гап; 2) айниган (бузилган) пат; ~ سَهْمٍ пат ўрнатиб бўлмайдиган ўқ (камон учун)

– لُغُوبٌ ҳолсизланиш, дармонсизлик

– لَغَابَةٌ = لُغُوبَةٌ

لُغْدٌ *кўп.* أَلْغَادٌ, لُغُودٌ 1) бағбақа; 2) бағбақа (*ҳайвонларники*); бағбақа (*қушдаги, мас., хўроз*)

– لُغْدُودٌ *кўп.* لَغَادِيدُ = لُغْدٌ

I لَغَزَ (у) لَغْزٌ тагдор, муаммоли, пичинг қилиб гапирмоқ; III لَاغَزَ = I; IV أَلْغَزَ = I; فِي يَمِينِهِ ~ дудмал, икки маъноли қасам ичмоқ

– لَغَّازٌ туҳматчи

– لُغْزٌ[1] *кўп.* أَلْغَازٌ топишмоқ, сир, асрор; حَلَّ الـ~ топишмоқ ечмоқ (топмоқ); ~ تُرَابِيٌّ сеҳрли квадрат

– لُغْزٌ[2] *ёки* لَغْزٌ *ёки* لُغَزٌ *кўп.* أَلْغَازٌ Африка қушоёғи, сичқон, эчкиэмар кабиларнинг ини (уяси)

– لُغَزٌ *кўп.* أَلْغَازٌ = لُغْزٌ

– لُغْزِيٌّ сирли, сеҳрли

– لُغَزِيٌّ = مُلْغِزٌ

I لَغَطَ (а) لَغْطٌ, لَغَطٌ, لَغَاطٌ бақирмоқ; шовқинламоқ, шовқин-сурон кўтармоқ; II لَغَّطَ = I; IV أَلْغَطَ = I; VI تَلَاغَطَ шовқинлашмоқ, бошқалар билан бирга шовқинламоқ

– لَغَطٌ, لَغْطٌ *кўп.* أَلْغَاطٌ бақир-чақир, шовқин, шовқин-сурон

لَغْلَغَةٌ гапдаги ноаниқлик, тушунарсизлик

I لَغَمَ (а) لَغْمٌ 1) мина қўймоқ, миналамоқ; портламоқ; 2) оғзидан кўпик чиқармоқ (*туя ҳақида*); 3) аниқлиги, ростлиги ўзига маълум бўлмаган нарса ҳақида одамларга ҳабар бермоқ; II لَغَّمَ мина қўйдирмоқ; IV أَلْغَمَ 1) мина қўйдиртирмоқ, миналаштирмоқ; 2) симоб билан қопламоқ (*сол.* مَلْغَمَ); V تَلَغَّمَ : ~ بِالطِّيبِ оғиз-бурунга хушбўй нарса суртамоқ

– إِلْغَامٌ симоб билан қоплаш

– لُغَامٌ кўпик (*туядаги*)

– لَغَّامٌ мина қўювчи, минёр

– تَلْغِيمٌ *эск.* оғиздан кўп кўпик чиқариш, оғиздаги қалин кўпик (*туя ҳақида*)

لَغَمٌ *кўп.* أَلْغَامٌ (*шунингдек:* أَرْضِيٌّ ~) мина; ~ الأَعْمَاقِ чуқур қилиб жойланадиган мина; ~ مُمَغْنَطٌ магнитли мина; لَاقِطَةُ الأَلْغَامِ *ёки* كَاسِحَةُ (كَانِسَةُ) الأَلْغَامِ мина қўядиган ҳарбий кема (*траллшик*); قَاذِفَةُ الأَلْغَامِ миномёт; وَضَعَ (بَثَّ, زَرَعَ) أَلْغَامًا мина жойлаштирмоқ – لَغَمِيٌّ *кўп.* لَغَمِيَّةٌ 1) сапёр (*миналарни зарарсизлантирувчи*); 2) минёр (*мина қўювчи*)

– مَلْغَمٌ *кўп.* مَلَاغِمُ лабнинг тил етиши мукин бўлган атрофи; مُلْغَمٌ 1. симоб билан қоплаш; 2. симоб билан қопланган

– مَلْغُومٌ миналаштирилган; ~ حَقْلٌ миналаштирилган жой, майдон

لَغْمَطَ чапламоқ, ифлос қилмоқ; تَلَغْمَطَ (*б-рор н. билан*) чапланмоқ, ифлос қилмоқ (بِ)

– لَغْمَطَةٌ чапланиш, ифлосланиш

I (لغو) لَغَا (у) لَغْوٌ 1) вақилламоқ, бемаъни гапларни гапирмоқ; 2) ҳаракатдан қолган (кучини йўқотган) бўлмоқ, қонуний кучга эга бўлмаган бўлмоқ; 3) бекор қолмоқ; لَغِيَ (а) لَغًا бемаъни гапларни гапирмоқ; بِالأَمْرِ ~ бирор нарса ҳақида кўп гапирмоқ; IV أَلْغَى бекор

қилмоқ, тугатмоқ, кучини йўқ қилмоқ

– إِلْغَاءٌ бекор қилиш, тугатиш; *грам.* фе - лни бошқаришнинг тўхташи

– لاَغٍ *мн.* لاَغِيَةٌ 1) бекор қилинган, қонуний кучини йўқотган; اعْتَبَرَهُ لاَغِيًا бирор нарсани кучини йўқотган деб ҳисобламоқ; 2) арзимас, тубан

– لاَغِيَةٌ 1) бекорчи гап, сафсата; 2) нотўғри, бузилган тил

لُغَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) тил, шева; الـ~ الأُمُّ бобо тил, бошдаги, асос бўлган тил; ~ الضَّاد араб тили; ~ الفُصْحَى адабий тил; ~ عَامِّيَّةٌ шева, диалект; ~ حَيَّةٌ жонли тил; ~ مَيِّتَةٌ ўлик тил; ~ الْمَوْلِد она тили; ~ أَجْنَبِيَّةٌ ажнабий (чет) тили; ~ الْحَدِيث *ёки* ~ الْمُحَادَثَة *ёки* ~ التَّخَاطُب сўзлашув тили; ~ الإِنْشَاء *ёки* ~ الْكِتَابَة китобий тил; الـ~ الْعَرَبِيَّة مَجْمَعُ араб тили Академияси; الـ~ أَهْلُ тилшуносла; اللُّغَاتُ الْفَاصِلَةُ ўзакли тиллар; اللُّغَاتُ اللاَّصِقَةُ агглютинатив тиллар; اللُّغَاتُ الْمُتَصَرِّفَةُ флектив тиллар; اللُّغَاتُ الْحَدِيثَةُ янги тиллар; اللُّغَاتُ الْقَدِيمَةُ қадимий тиллар; اللُّغَاتُ الْهِنْدِيَّةُ الأُورُبِّيَّةُ ҳинд-оврупо тиллари; الـ~ مُزْدَوِجُ икки тилли; الـ~ نَافِذَةٌ عَلَى الْعَالَم тил - бу дунёни кўрсатадиган деразадир; 2) сўз, ифода; الـ~ عِلْمُ лексикология; الـ~ عِلْمُ قَوَاعِد грамматика; الـ~ كِتَابُ луғат китоби, луғат; 3) сўз варианти, сўзнинг бошқа кўриниши

– لَغْوٌ 1) вайсақилик, бемаъни гап, бефо - да гап; ~ فِي ~ бощдан оёқ бемаъни гап, сафсата; 2) ўтнинг вовуллаши (акиллаши)

– لَغْوَةٌ *кўп.* لَغَوَاتٌ шева, диалект

– لُغَوِيٌّ 1. 1) тилга оид, лингвистикага оид; 2) лексикага оид, лексик; 2. 1) филолог; тил - шунос; 2) лексиколог

– مُلْغًى бекор қилинган, тугатилган

لُغُومَانُو ювинадиган асбоб, умивальник

I لَفَّ (*а/у*) لَفٌّ 1) бурамоқ, эшмоқ, ўрамоқ; ~ السِّكَارَةَ сигарет, папирос ўрамоқ; 2) (*бирор н. атрофини*) айлантирмоқ, ўрамоқ, ўраб боғламоқ (حَوْلَ); رَأْسَهُ بِعِمَامَةٍ ~ бошга салла ўрамоқ; ~ اللِّفَّةَ саллани (*бошга*) қўймоқ; ~ الْبِضَاعَةَ (*н. гадир*) товарни ўрамоқ (فِي, بِ); ~ الْخَيْطَ عَلَى الْبَكَرَةِ ғалтакка ўрамоқ; 3) қуюқ бўлиб ўралиб ўсмоқ (*ўсимлик ҳақида*); 4) (*бирор н. атрофини*) айланмоқ, айланиб кезмоқ; 5) йиғмоқ (*н. ни, н. биландир*) бирлаштирмоқ, боғламоқ (بِ) تَلُفُّ الْعَالَمَ شُهْرَتُهُ у дунё бўйлаб шуҳрат тутган; ... الشَّعْبَ الْجَمَاهِيرَ حَوْلَ ~ оммани ...нинг атрофига жипслаштирмоқ; عَلَيْهِ ~ кимникигадир кириб ўтмоқ; وَدَارَ ~ муғомбирлик қилмоқ ва чап бермоқ; لَفَّهُ ~ кимгадир тақлид қилмоқ, кимнингдир из - идан бормоқ; سَاعَدَهُ بِسَاعِدِهَا ~ у у (*аёл*) ни қўлтиғидан олди; يَدَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ ~ қўлни елкага (орқага) қўймоқ; II لَفَّفَ 1) ўрамоқ, ўратмоқ; 2) (*бирор н. атрофида*) айлантирмоқ; IV أَلَفَّ ўрамоқ; الطَّائِرُ رَأْسَهُ ~ қуш калласини қаноти ичига олди; الرَّجُلُ رَأْسَهُ ~ одам бошини эг - нидаги кийими билан ўради; V تَلَفَّفَ 1) (*н. гадир*) ўралмоқ (فِي); 2) буралмоқ (*илон ҳақида*); 3) чулғанмоқ, чирмашмоқ (*ўсимлик ҳақида*); VIII الْتَفَّ 1) (*к. ёки н. нидир*) қаттиқ ўраб олмоқ, чулғаб олмоқ; (*бирор к. ёки н. атрофида*) ўралашмоқ, тўпланмоқ, жипслашмоқ (بِ) حَوْلَهُ ~ кимнингдир атро - фига жипслашмоқ, тўпланмоқ; عَلَيْهِ ~ ким - нингдир атрофига тўпланмоқ, йиғилмоқ; بِثَوْبِهِ ~ кийимга ўралмоқ; 2) қалин, чирм - ашиб олмоқ (*ўсимлик ҳақида*); 3) бурилмоқ, қайрилмоқ; бурмоқ

– الْتِفَافٌ бурилиш, қайрилиш; айлана, атроф

– أَلَفُّ[1] *мн.* لُفٌّ *кўп.* لُفٌّ 1) қалин, ўсиб ке - ган; 2) тўла, семиз, сергўшт; секин гапирадиган (*одам*); 3) *эск.* қўлидан иш келмайдиган, нўноқ

– أَلَفُّ[2] *мн.* لُفٌّ *кўп.* لُفٌّ секинак, секин иш қилувчи, ишни секин бажарувчи

– تَلْفِيفٌ *кўп.* تَلَافِيفُ эгри-бугри чизиқ, эгри-бугрилик; تَلَافِيفُ الدِّمَاغِ миянинг эгри-бугри чизиқлари; تَلَافِيفُ қалин ўсган *ёки* чирмашиб ўсган ўсимлик

لَفٌّ[1] 1) ўралиш, ўраш; ~ وَنَشْرٌ ўраш ва ёйиш (*араб нотиқлиги санъати*); 2) айланиб ўтиладиган, айланма йўл; 3) чап бериш, ўзини олиб қочиш; لِمَاذَا *ёки* مَا هَذَا الـ~ وَالدَّوَرَانُ هَذَا التَّعْرِيجُ وَالـ~؟ бу ҳийла-найранглар нима учун керак?; ~ مِنْ غَيْرِ қочириқ қилмай (тўппа-тўғрисини, пўст-калласини) гапираверинг!

– لَفٌّ[2] *кўп.* أَلْفَافٌ 1) (*гўдаклар учун*) йўргак; 2) ўров, 2) ўраладиган нарса

– لِفٌّ *кўп.* أَلْفَافٌ бир-бирига киришиб қалин ўсадиган дарахтлар

– لَفَّافٌ 1. айланадиган; ~ بَابٌ айланад - ган эшик; 2. (*папирос*) ўрайдиган киши

– لَفَافَةٌ *кўп.* لَفَائِفُ 1) ўралган нарса, ўрам; жойлаштириб, ўраб қўйилган нарса; ўраш; 2) *шунингдек:* التَّبْغِ ~ (*бир дона*) папирос; 3) боғич, боғ, боғлайдиган нарса (*мас. бинт*); السَّاقِ ~ оёққа боғланадиган ўрама; الطِّفْلِ ~ йўргак; 3) *архит.* устун ва ш.к. ларнинг спиралсимон безаги

لَفَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) бир ўрам, бир айлана; битта чулғаниш, битта ҳалқа (*мас. арғамчи, илон ҳақида*); 2) ҳалқасимон қилиб қўйилган тросс, арқон; 3) тугун, тугилган нарса; (*арғамчидаги*) тугун; пачка; 4) салла, амома; 5) йўргак; 6) айлана йўл; 7) ҳийла-найранг

– لَفِيفٌ[1] 1) ўралган, ўраб қўйилган; 2) йи - ғилган, йиғиштирилган, жамланган; 3) *грам.* иккиёқлама нотўғри (*феъл ҳақида*); ~ فِعْلٌ مَفْرُوقٌ ажратилган (*1 ва 3 ўзак удоши ҳарфи иллатдан иборат*) феъл (*мас.,* وَقَى, وَعَى *каби*); ~ مَقْرُونٌ فِعْلٌ бирлаштирилган (*2 ва 3 - ўзак ундоши ҳарфи иллатдан иборат*) (қўшилган) феъл (*мас.,* طَوَى, نَوَى *каби*)

– لَفِيفٌ[2] *кўп.* لَفَائِفُ 1) (*бир дона*) папирос; 2) турли қабила ва элатлардан тўпланган одамлар гуруҳи

– مُلْتَفٌّ *эск.* қалин, қуюқ

– مَلَفٌّ *кўп.* ـَاتٌ 1) ўрама, покришка; ўрам, т - гун; 2) қоғозлар папкаси, идора ҳужжатлари солинган дело, маълумотномалар папкаси (досье); الْقَضِيَّةِ ~ суд қоғозлари папкаси; ~ الْخِدْمَةِ хизматлар (бажарилиб юрилган и - лар) рўйхати; 3) (*қўча, йўл*) бурилиши, мую - лиши, бурчак; 4) *радио.* ғалтак (катушка); الـ~ الْخَانِقُ дроссел (*ток, газ, ёқилғини тартибга соладиган ғалтак-катушка*); الـ~ اللَّوْلَبِيُّ соленоид (*магнит майдони ҳосил қиладиган маҳсус спираль*); 5) спираль; 6) дастпарма; гирдоб, қуюн; 7) *эск.* чойшаб, одеяло

– مَلْفَفَاتٌ 1) ўрама, покришка; 2) дастпа - ма; гирдоб; қуюн

– مَلَفَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ папка, дело, досье (*маъл - мотномалар папкаси*)

– مَلْفُوفٌ 1. 1) ўралиб, ҳалқа бўлиб олган; думалоқ, тўла, семиз; 2) (*бирор н. билан*) ўралган, ўраб қўйилган (بِ); 2. карам

I لَفَأَ (а) لَفْءٌ, لَفَأَ 1) урмоқ, қалтакламоқ; ~ تِ الرِّيحُ السَّحَابَ таёқ билан урмоқ; ~ اللَّحْمَ عَنِ الْعَظْمِ шамол булутни суриб юборди; 2) ~ شамол булутни суриб юборди; 2) ~ اللَّحْمَ عَنِ الْعَظْمِ гўштни суякдан ажратмоқ

– لَفِيءٌ *кўп.* لَفَايَا, لِفَاءٌ талиқ гўшт, лаққа гўшт суяксиз гўшт

I لَفَتَ (*и*) لَفْتٌ 1) айлантирмоқ; النَّظَرَ ~ (*н. гадир*) диққатни қаратмоқ, эътибор бермоқ (إِلَى); 2) (*н. дандир*) диққатни, эътиборни чет - га тортмоқ (عَنْ); II لَفَّتَ = I; IV أَلْفَتَ = I; V تَلَفَّتَ атрофга аланглаб қарамоқ; وَرَاءَهُ ~ бурилмоқ, бурилиб қарамоқ; VIII الْتَفَتَ 1) (*бирор н. атро - фида*) айланмоқ (حَوْلَ); айланмоқ, бурилмоқ; يَمْنَةً وَيَسْرَةً ~ ўнгу сўлга қарамоқ; 2) (*к. гадир, н. гадир*) диққат-эътиборли бўлмоқ, эъ - тиборни қаратмоқ (إِلَى); X اسْتَلْفَتَ (*диққат-эътиборни*) қаратмоқ, жалб қилмоқ; ~ النَّظَرَ назарни тортмоқ; الإِنْتِبَاهَ ~ эътиборни тортмоқ, қаратмоқ

– الْتِفَاتٌ 1) қараш; бурилиш; 2) эътибор; қизиқиш, илтифот; الـ~ عَدَمُ эътиборсизлик,

илтифотсизлик; بِدُونِ الـ~ диққат-эътибор қилмай

– اِلْتِفَاتَةٌ *кўп.* اتٌ 1) бурилиш; 2) назар таслаш, қараш; ... حَانَتْ مِنْهُ ~ إِلَى унинг назари тасодифан ...га тушиб қолди

– أَلْفَتُ *мн.* لَفْتَاءُ *кўп.* لُفْتٌ чапақай

– لَافِتَةٌ *кўп.* لَوَافِتُ, اتٌ пешёзув, вивеска, плакат, расм

– لَفَاتٌ серзарда, сержаҳл; мижғов, жажалкаш; бадахлоқ (хулқи бузуқ) одам

– لُفْتٌ бураш, эгиш, букиш

– لِفْتٌ *жам.* шолғом

– لِفْتَةٌ *кўп.* اتٌ (*бир дона*) шолғом

– لَفْتَةٌ *кўп.* لَفَتَاتٌ 1) айланиш, тез бурилиш; 2) ўйнаб турувчи кўз; ذِهْنِيَّةٌ ~ йўл-йўлакай айтилган фикр

– لَفَاتٌ = لَفُوتٌ

– مُلْتَفِتٌ эътиборли, меҳрибон; қизиқувчи; غَيْرُ ~ эътиборсиз

مُلْفَجٌ пулсиз, пули йўқ, бебизоат

I **لَفَحَ** (*и*) لَفْحٌ, لَفَحَانٌ 1) ёқмоқ, пиширмоқ, куйдирмоқ, ўт қўймоқ; 2) иссиқликдан ғужанак бўлмоқ (*ўсимлик ҳақида*); 3) зарба бермоқ, енгмоқ, даф қилмоқ; V تَلَفَّحَ (*бирон н. га*) ўралмоқ (ب)

– تَلْفِيحَةٌ *кўп.* اتٌ шарф, кашне

– لَافِحٌ *кўп.* لَوَافِحُ куйдирувчи, ёндирувчи (*иссиқ ҳарорат ҳақида*); لَوَافِحُ الْأَنْوَاءِ куйдирувчи (иссиқ) бўрон; رِيحٌ ~ةٌ гармсел

– لُفَّاحٌ *бот.* меҳригиёҳ

– لَفْحٌ гармселнинг эсиши

– لَفْحَةٌ *кўп.* لَفَحَاتٌ 1) зарба; 2) (*шамол*) шидати; 3) шикаст; куйиш, куйиб қолиш; الْبَرْدِ ~ совуққа олдириш

– لَفُوحٌ куйдирувчи, иссиқ, алангали

– مَلْفُوحٌ куйган, иссиқдан қуриб қолган (*ўсимликлар ҳақида*)

I **لَفَظَ** (*и*) لَفْظٌ 1) туфламоқ, (*н. нидир*) ажратиб чиқармоқ (*туш. к. ёки* ب); 2) рад қилмоқ; 3) (*лойқа чўкинди*) ҳосил қилмоқ (*дарё ҳақида*); 4) (*қаёққадир*) чиқариб ташламоқ (إِلَى); 5) талаффуз қилмоқ, гапирмоқ; النَّفَسَ ~ (أَلْفَاظُهُ) أَنْفَاسَهُ ~ ёки الْأَخِيرَةَ الْأَخِيرَةَ ўлмоқ, вафот этмоқ (охирги нафасни чиқармоқ); V تَلَفَّظَ 1) (*н. нидир*) талаффуз қилмоқ (ب); 2) (*одобсиз*) гапларни гапирмоқ, (*юз-хотир қилмай*) гапирмоқ

– تَلَفُّظٌ талаффуз

– لَافِظٌ чиқарувчи, чиқариб ташловчи

– لَافِظَةٌ денгиз

– لُفَاظَةٌ *кўп.* لُفَاظٌ, لُفَاظَاتٌ оғиздан чиқариб ташланган нарса

– لَفْظٌ[1] талаффуз; أَخْطَأَ الـ~ нотўғри талаффуз қилмоқ; وَمَعْنًى ~ا шакли ва маъносига кўра

– لَفْظٌ[2] *кўп.* أَلْفَاظٌ сўз, ифода; الْأَلْفَاظُ الْمُوَلَّدَةُ وَالْمُحْدَثَةُ وَ الْمُعَرَّبَةُ وَ الدَّخِيلَةُ янги пайдо бўлган, янги, адабийлаштирилган ва бошқа тиллардан кирган сўзлар

– لَفْظَةٌ *кўп.* لَفَظَاتٌ сўз

– لَفْظِيٌّ 1) лафзий, талаффузий, оғзаки; 2) нутққа, гапга оид; 3) сўзма-сўз; إِضَافَةٌ ~ةٌ *грам.* лафзий изофа; كَسْرٌ ~ *мат.* нотўғри каср

– لَفِيظٌ 1) чиқарилган, чиқариб ташланган; 2) талаффуз қилинган

– مَلْفُوظٌ = لَفِيظٌ

I **لَفَعَ** (*и*) لَفْعٌ бошни тўпдирмоқ (*оқ соч ҳақида*); II لَفَّعَ (*н. биландир*) ёпмоқ (ب); V تَلَفَّعَ (*н. гадир*) ўралмоқ (ق); (*н. биландир*) ўралмоқ, қопланмоқ (ب); الرَّجُلُ بِالثَّوْبِ ~ киши кийимга ўраниб (бурканиб) олди; الشَّجَرُ ~ بِالْوَرَقِ дарахт япроқларга бурканди; VIII اِلْتَفَعَ (*н. биландир*) ўралиб олмоқ (ب)

– لِفَاعٌ шарф, кашне; рўмол

– مِلْفَعٌ *кўп.* مَلَافِعُ шол (*рўмол*)

I **لَفَقَ** (*и*) لَفْقٌ тикиб уламоқ, қурамоқ; тагидан (қўшиб) тикмоқ; II لَفَّقَ 1) тўқимоқ, тўқиб чиқармоқ (*ёлғонни*); ўйлаб чиқармоқ; التُّهَمَةَ ~ туҳмат тўқиб чиқармоқ; 2) суратлар билан безатмоқ, ғўзаллаштирмоқ; 3) омонат қилиб уламоқ, қўкаламоқ; икки лахтакни олиб, бирбирига уламоқ

– تَلْفِيقٌ *кўп.* اتٌ 1) туҳмат, ёлғон, тўқима; 2) безатиш, суратлар билан безатиш

تَلْفِيقَةٌ *кўп.* اتٌ тўқилган гап, ҳикоя; тўқима; ёлғон-яшиқ

– لَفْقٌ кўп لِفَاقٌ 1) (*кийим*) этаги, бари; 2) *кўч.м.* ўзига мос, ўзига ўхшаш, ўзи сингари, ўзининг жуфти

– مُلَفَّقٌ тўқиб чиқарилган, ўйлаб топилган; ёлғон, ёлғон-яшиқ

أَلْفَكُ аҳмоқ, тентак

لَفْلَفَ (*н. биландир*) ўраб қўймоқ, ёпмоқ (ب)

الْقَضِيَّةَ ~ (*судга тушган ишни*) босди-босди қилиб, йўқотиб юбормоқ; تَلَفْلَفَ (*н. биландир*) ўралиб олмоқ, ёпилмоқ (ب)

– لَفْلَفَةٌ ўралиш, ёпилиш

مُلَفْلَفٌ *кўп.* مَلَافِفَةٌ (*теология -диншунослик*) доктори

(لفم) V تَلَفَّمَ оғиз ва бурунни ниқоб (*қар.* لِفَامٌ) билан тўсмоқ

– لِفَامٌ бурун атрофини тўсиб турадиган ниқоб, парда; аёллар бурунларини яшириш учун ишлатадиган ниқоб

(لفو) لَفَى *халқ.* топмоқ; أَنَا لَفِيتُ الطَّرِيقَ мен йўлни топдим; لَفَى (у) لَفْوٌ *эск.* кичрайтирмоқ, озайтирмоқ, қисқартирмоқ, камайтирмоқ; III لَافَى (*камчиликни*) тузатмоқ, йўқотмоқ; IV أَلْفَى топмоқ, устидан чиқиб қолмоқ; VI تَلَافَى 1) тўғриламоқ, жойига келтирмоқ; 2) (*н. дандир*) ўзини четга олмоқ, четда турмоқ (لِ); (*н. нингдир*) олдини олмоқ (لِ); VI تَلَافَى دَمَهُ *эск.* бир қошиқ қонидан кечмоқ

– تَلَافٍ тузатиш, жой-жойига қўйиш; وَ تَلَافِيًا لِ... ...га дуч келмаслик учун ...нинг олдини олиш учун

– لَفَاءٌ арзимас, оз нарса

– مُلَافَاةٌ (*камчиликни*) тўғрилаш, йўқотиш

I **لَقَّ** (*а/и*) لَقٌّ силкимоқ, қоқмоқ; الْعَيْنَ ~ кўзга қўл билан урмоқ

(لقب) II لَقَّبَ 1) (*к. гадир, қандайдир*) лақаб қўймоқ, бермоқ (*туш.к. ёки* ب); 2) (*к. ёки н. деб*) унвон бермоқ (ب); V تَلَقَّبَ 1) (*к. ёки н. деб*) лақаб олмоқ (ب); 2) (*к. ёки н. деб*) унвон олмоқ (ب)

– لَقَبٌ *кўп.* أَلْقَابٌ 1) лақаб; 2) унвон; أُسْتَاذٌ ~ профессор унвони; شَرَفٍ ~ фахрий унвон; تَهَكُّمِيٌّ ~ лақаб, от (*мас. итники*)

– مُلَقَّبٌ 1) лақабли; 2) унвонли

(لقح) I **لَقَحَ** (*а*) لَقْحٌ 1) уруғлантирмоқ; чанглатмоқ (*ўсимликларни*); 2) (*бирор касалга қарши*) эмламоқ (ب); 3) ташламоқ, ташлаб юбормоқ (*сол.* لَقَعَ); لَقَحَ (а) لَقَحٌ, لَقْحٌ; لِقَاحٌ; لُقَحٌ қочмоқ (*ҳайвон ҳақида*), ҳомила пайдо бўлмоқ; *бот.* чангланмоқ; II لَقَّحَ 1) уруғлатмоқ, чанглатмоқ (*ўсимликларни*); 2) (*бирор касалликка қарши*) эмлатмоқ (ب); 3) (*бирор к.*) устидан кулмоқ, масхара қилмоқ (عَلَيْهِ); 4) ташламоқ, ташлаб юбормоқ; IV أَلْقَحَ (*н. биландир*) уруғлантирмоқ (ب); الْفَحْلُ ~ النَّاقَةَ эркак туя урғочисига ошди; الرِّيحُ ~تِ السَّحَابَ шамол булутни ёмғирли булутга айлантирди; V تَلَقَّحَ 1) ҳомиладор бўлмоқ; уруғланмоқ (*ҳужайра ҳақида*); 2) ташланмоқ; 3) ўзини ҳомиладор кўрсатмоқ (*аёл ҳақида*); VI تَلَاقَحَ 1) уруғланмоқ; 2) туғмоқ, кўпаймоқ, болаламоқ, ҳосил бермоқ

– تَلْقِيحٌ 1) уруғланиш, урчиш, урчитиш; صِنَاعِيٌّ ~ ёки اصْطِنَاعِيٌّ сунъий урчитиш, чаглаш; النَّبَاتِ ~ ўсимликларни чанглатиш; 2) бирор касалликка қарши) эмлаш (ضِدَّ); ضِدَّ الْجُدَرِيِّ ~ чечакка қарши эмлаш

– لَاقِحٌ *кўп.* لَوَاقِحُ 1) уруғланган (қочиб қолган, ҳомиладор бўлган) туя; 2) *эск.* уруғлантирувчи; رِيَاحٌ لَوَاقِحُ намликни булутларга ҳайдаб уни ёмғирли қиладиган шамоллар

– لَقَاحٌ 1) эмлаш; 2) чанглатиш

– لِقَاحٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) уруғ, маний, сперма; 2) *бот.* чанг; 3) *мед.* зардоб, вакцина; ~ الْجَدَرِيِّ *ёки* ضِدُّ شَلَلِ الأَطْفَالِ ~ чечакка қарши зардоб (вакцина); 4) уруғланиш, урчиш, ҳомиладор бўлиш

– لَقْحٌ урчиш, уруғланиш, ҳомиладор бўлиш

– لَقْحَةٌ *кўп.* لِقَاحٌ, لِحَقٌ серсут (кўп сут бер - диган) туя; *эск.* соғиладиган туя

– لَقُوحٌ *кўп.* لَقَاحٌ 1) = لَاقِحٌ; 2) *эск.* уч ойдан бери сут бермаётган соғин туя

– مُلْقِحٌ *кўп.* مَلَاقِحُ 1) ошувчи (*ҳайвон*), ҳайвонларнинг эркаги

– مُلْقَحَةٌ *кўп.* مَلَاقِحُ 1) қочиб қолган ҳайвон, қорнида боласи бор ҳайвон; 2) оналар; 3) қориндаги (ҳали туғилмаган) ҳомила

– مَلْقُوحَةٌ *кўп.* مَلَاقِيحُ ҳайвон қорнидаги э - брион, бола

لَقَدْ (لَ+قَدْ) аллақачон, аллақачон бўлган, бўлиб ўтган

I (لقس) لَقَسَ (*и*) لَقْسٌ 1) кулмоқ, (*к. нидир*) кулги остига олмоқ; 2) танбеҳ бермоқ, айбламоқ, сўкмоқ; لَقَسَ (*а*) لَقْسٌ 1) (*бирор н.* га) берилиб кетмоқ, ортиқ даражада қизиқмоқ (إِلَى); ... إِلَى نَفْسُهُ ~تْ у ...га берилиб кетган; 2) (*бирор н.* дан) жирканмоқ (مِنْ); نَفْسُهُ ~تْ مِنْ ... у (*бирор*) нарсадан жирканди; II لَقَّسَ тўхтатмоқ, тўхтатиб (ушлаб) турмоқ; кечикишга сабаб бўлмоқ; III لَاقَسَ бир-бирларига ярамас лақаблар қўймоқ; V تَلَقَّسَ кечикмоқ, кеч қолмоқ

– لَاقِسٌ ёмонловчи, танбеҳ берувчи

– لَقِسٌ 1) одамларни менсимай, турли лақаблар қўядиган (*одам*); 2) қизғончиқ, очкўз

– لَقِيسٌ *халқ.* 1. кечки; 2. кеч

I لَقَصَ (и,а) куйдирмоқ, ёқмоқ, ёндирмоқ; VIII اِلْتَقَصَ олмоқ, олиб қўймоқ

– لَقِصٌ юраги тор, инжиқ, кўнгли тор

I لَقَطَ (*у*) لَقْطٌ (*ердан*) олмоқ, кўтариб олмоқ; топиб олмоқ; II لَقَّطَ тўпламоқ, битта-битталаб термоқ (*мас, бошоқни*); V تَلَقَّطَ термоқ, териб олмоқ; التَّمْرَ ~ у ер-бу ердан тўкилган хурмони териб олмоқ; VIII اِلْتَقَطَ термоқ, териб олмоқ; اللُّقَطَ ~ бошоқ термоқ; 2) ўзлаштирмоқ, олмоқ (*мас, фикрни*); 3) ушламоқ, тутмоқ (*мас, радиотўлқинни*); 4) *эск.* тасодифан учратиб қолмоқ, бехосдан дуч келиб қолмоқ; الصُّوَرَ ~ ◊ фотосурат олмоқ; أَنْفَاسَهُ ~ нафасни ростлаб олмоқ, дам олмоқ

– اِلْتِقَاطٌ 1) ердан олиш, тўплаш; 2) *радио.* қабул қилиш; الصُّوَرِ ~ фотосурат олиш; ~ النَّفَسِ нафасни ростлаб олиш, дам олиш

– أَلْقَاطٌ *кўп.* 1) қаланғи-қасанғи одамлар; 2) ҳар томонга тарқалиб кетадиган одамлар

– لَاقِطٌ 1) тўпловчи, йиғувчи; 2) қабул қилувчи; آلَةُ الـ~ـةِ радиоприёмник

– لَاقِطَةٌ пасткаш (ифлос, бузуқ) аёл; لِكُلِّ ~ سَاقِطَةٍ ҳар бир оғиздан чиққан сўзни эш - тувчи топилади, оғзим бор деб ҳар нарсани сўзлама

– لُقَاطٌ, لُقَاطَةٌ ўримдан сўнг териб олинган бошоқлар

– لَقَطٌ ҳар кандай топиб, териб олинган нарса; الْمَعْدَنِ ~ рудадан олинган ёмби олтин; ~ السُّنْبُلِ = لُقَاطٌ

– لَقْطَةٌ *кўп.* لَقَطَاتٌ *фото.* кадр; бир онда оли - ган сурат; فَوْقِيَّةٌ ~ тепадан олинган сурат

– لُقَطَةٌ, لُقْطَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ, لُقَطٌ 1) (*ўз ва кўч. м.*) топилма; кутилмаган фойда; соф ҳолда топилган металл (*мас, олтин*)

– لَقِيطٌ *кўп.* لُقَطَاءُ 1) топиб олинган, биров ташлаб кетган бола; 2) *ат. от, мз.* Лақит

– مِلْقَاطٌ *кўп.* مَلَاقِيطُ омбир, қисқич

– مِلْقَطٌ *кўп.* مَلَاقِطُ кичик омбир, кичик қисқич; пинцет; السُّكَّرِ ~ қанд майдалайдиган, оладиган қисқич; النَّارِ ~ оташкурак

– مَلْقُوطٌ = 1. ердан олинган, топилган, териб олинган; الـ~ـنُّ الْبِنُّ элакдан ўтказилган қаҳва (*кофе*); 2. *кўп.* مَلَاقِيطُ ташландиқ бола

I لَقَعَ (*а*) لَقْعٌ ташламоқ, отиб юбормоқ, ташлаб юбормоқ; فُلَانًا بِعَيْنِهِ ~ фалонийга к.нингдир кўзи тегди; VIII اِلْتَقَعَ ўзгармоқ, ўчмоқ (*ранг ҳақида*)

– لُقَاعٌ = لُقَاعَةٌ

– لُقَّاعَةٌ 1) сергап, вайсақи, маҳмадона; 2) аҳмоқ, тентак

I لَقَفَ (*а*) لَقْفٌ, لَقَفَانٌ 1) тутмоқ, тутиб олмоқ; 2) йиқилмоқ (*девор ҳақида*) الْحَوْضُ ~ ҳовузнинг таги нураб, кенгайди; II لَقَّفَ (*н.нидир*) ушлаб олсин деган ниятда ирғитмоқ, отмоқ; V تَلَقَّفَ 1) тутмоқ, тутиб олмоқ; 2) жуда тез ютмоқ, лаққа ютмоқ; VIII اِلْتَقَفَ = V

– لَقَفٌ *кўп.* أَلْقَافٌ ҳовуз ёки қудуқнинг ёни, ён томони

– لَقِفٌ 1) тутиб олувчи; 2) эпчил, устакор, қўл-оёғи енгил

– مِلْقَفٌ *кўп.* مَلَاقِفُ (*томга ўрнатилган*) ш - моллатувчи қурилма

لَقْلَقَ 1) ликиллатмоқ, қимирлатмоқ; 2) тақиллатмоқ (*мас, лайлак тумшуғида*); 3) вақирламоқ (*мас, қайнаётган сув*); 4) тилни чиқармоқ (*илон ҳақида*); 5) ғийбат қилмоқ, фисқу фасод гаплар қилмоқ

– لَقْلَاقٌ = لَقْلَقٌ

– لَقْلَاقٌ ғийбатчи, фисқу фасодчи

– لَقْلَقٌ[1] *кўп.* لَقَالِقُ лайлак

– لَقْلَقٌ[2] тил

– لَقْلَقَةٌ 1) тақиллаш; вақирлаш; 2) ғийбат қилиш, фисқу фасод қилиш; 3) қаттиқ овоз, кучли овоз

I (لقم) لَقَمَ (*у*) لَقْمٌ бекитмоқ, тўсмоқ; لَقَمَ (*а*) لَقْمٌ 1) оғизда тутмоқ, тутиб олмоқ; 2) ютмоқ, ютиб юбормоқ; II لَقَّمَ (*овқатни*) бермоқ, оғизга солмоқ; боқмоқ; едирмоқ; السَّقْفَ ~ шипга бирор мато қоқмоқ; الْقَهْوَةَ ~ қаҳва тайёрламоқ; الْمِدْفَعَ ~ тўп (*замбарак*)ни ўқламоқ; IV أَلْقَمَ оғизга солмоқ; юттирмоқ, ютишга мажбур қилмоқ; الأُمُّ ابْنَهَا حَلَمَةَ الثَّدْيِ ~ت она боланинг оғзига эмчак солди; V تَلَقَّمَ тўхтаб-тўхтаб ютмоқ; VIII اِلْتَقَمَ *1)* оғизга олмоқ (*музика асбоби, мундштугини*); 2) ютмоқ

– تِلْقَامَةٌ 1. хўра, серовқат; ёб-ютиб юб - радиган; 2. *биол.* фагосит (*ёт зарралар ва бактерияларни ютиш ҳамда ҳазм қилиш хусусиятига эга бўлган ҳужайра*)

– لُقَمٌ *ёки* لُقَمٌ йўлнинг ўртаси

– لُقْمَةٌ *кўп.* لُقَمٌ 1) луқма, бўлак (*мас. нон*); قَطَعَ ... لِكَيْ ... مِنْ فَمِهِ ~ الـ... бўлсин учун бир луқмадан ҳам воз кечмоқ; الْعَيْشِ ~ عَنْ بَحَثَ ўзига бир луқма нон қидирмоқ, тирикчилик учун елиб-югурмоқ; الْعَيْشَ ~ حَرَمَهُ бирор кишини бир луқма нондан маҳрум қилмоқ; الـ~ـنَزَعَ الْجَائِعِينَ أَفْوَاهِ مِنْ очнинг оғзидан луқмани тортиб олмоқ; 2) (*бирор н. нинг*) учи; ◊ سَائِغَةٌ ~ оғиз сувини келтирадиган нарса; مُرَّةٌ ~ машаққат билан топилган нон; اللِّجَامِ ~ сувлиқ (*отдаги*); الْمِفْتَاحِ ~ калит (*очқич*) нинг тили; الْقَاضِي ~ қўймоқ

– لُقَيْمَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ кичик луқма, бўлак, бурда

– مُلَقِّمٌ ўқловчи (*тўп-замбаракни*)

لُقْمَانُ *ат. от, мз.* Луқмон (*қадимда яшаган донишманд ҳакимнинг номи*)

I لَقَنَ (*а*) لَقْنٌ 1) ўзлаштирмоқ, ўрганмоқ; ўқимоқ; 2) *эск.* тушуниб етмоқ, англамоқ, фаҳмламоқ, идрок қилмоқ; II لَقَّنَ 1) ўқитмоқ, ўргатмоқ; таълим бермоқ, йўл-йўриқ кўрсатмоқ; 2) ишонтирмоқ, таъсир қилмоқ; 3) айтиб бериб турмоқ; суфлёрлик қилмоқ; دَرْسًا ~هُ кимнингдир адабини бермоқ, ўқитиб қўймоқ; دَرْسًا قَاسِيًا ~ (*к. нингдир*) қаттиқ адабини бериб қўймоқ (لِ); V تَلَقَّنَ ўзлаштирмоқ, қабул қилмоқ, йўл-йўриқ олмоқ, маслаҳат олмоқ; ... الْعِلْمَ فِي ~ ...да ўқимоқ, илм ўрганмоқ; الْعَرَبِيَّةَ ~ араб тилини ўрганмоқ

– تَلْقِينٌ *эск.* талқин, идрок этиш

– لَقَّانٌ қовоқ, кади

– لَقَانَةٌ, لَقَانِيَةٌ тез ўзлаштириш, тушуниб олиш

– لَقِنٌ тез тушуниб оладиган, ҳушёр, зеҳнли, зеҳни ўткир

– مُلَقِّنٌ суфлёр; ~ الـ كَمْبُوشَةُ суфлёр будкаси

لَقْوَةٌ *кўп.* أَلْقَاءٌ, لَقَاءٌ юз, бет фалажи

– لَقْوَةٌ *кўп.* أَلْقَاءٌ, لَقَاءٌ бургутнинг модаси (урғочиси)

I لَقِيَ (а) لَقَاءٌ, تِلْقَاءٌ, لُقْيَانٌ, لَقَاءَةٌ, لَقَايَةٌ 1) учратмоқ, топмоқ, олмоқ; تَأْيِيدًا ~ кўмак, ёрдам топмоқ (олмоқ) آذَانًا مُصْغِيَةً ~ эътибор билан тинглайдиганларни топмоқ; وَجْهَ رَبِّهِ ~ ёки رَبَّهُ ~ ёки حَتْفَهُ ~ ўлмоқ, вафот этмоқ; 2) чидамоқ, чидам кўрсатмоқ, бошдан ўтказмоқ; لُقِيَ الرَّجُلُ одамнинг юзи фалаж бўлди; II لَقَّى бермоқ, бериб қўймоқ; شَيْئًا ~ н.нидир ирғитмоқ, отиб юбормоқ, улоқтирмоқ; 2) *эск.* (*н. нидир*) ҳадя қилмоқ, совға қилмоқ; وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا *қур.* ва (Аллоҳ) уларга чин гўзаллик ва хурсанчиликни ато этди; III لَاقَى 1) истиқболига чиқмоқ, қабул қилмоқ, кутиб олмоқ; هَذَا الْمَقَالُ آذَانًا صَاغِيَةً وَقُلُوبًا وَاعِيَةً ~ бу мақола эътибор билан кутиб олинди ва юракларда акс-садо берди; حَتْفَهُ ~ ўлмоқ; 2) бошдан кечирмоқ, чидамоқ; IV أَلْقَى (*н. нидир*) ташламоқ, итқитмоқ, итқитиб юбормоқ (*туш. к. ёки* - ب); ... عَلَى ~ نُورًا (ضَوْءًا) ...ни аниқламоқ, равшанлаштирмоқ; الْقَنَابِلَ ~ ...га бомба ташламоқ; جَانِبًا ~ бирор тарафга ташлаб (итқитиб) юбормоқ; ташлаб юбормоқ; ~ ... بِنَفْسِهِ فِي ...га ўзини ташламоқ; ~ بِنَفْسِهِ ... مِنْ ...дан ўзини ташламоқ; قُرْعَةً ~ қуръа ташламоқ; عَلَيْهِ الْقَوْلَ ~ (*к. гадир*) йўл-йўриқ кўрсатмоқ; (بِالْقَوْلِ) إِلَيْهِ الْقَوْلَ ~ (*к. гадир*) айтмоқ, хабар бермоқ; إِلَيْهِ السَّلَامَ ~ (*к. гадир*) салом бермоқ; 2) (*к. гадир*) фикр бермоқ; фикрни ўтказмоқ; الرُّعْبَ فِي الْقُلُوبِ ~ қўрқитмоқ, юрагига ваҳима солмоқ; 3) (*нутқ*) сўзламоқ; декламация қилмоқ; الْخِطَابَ ~ хитоб қилмоқ, нутқ сўзламоқ; الْمُحَاضَرَةَ ~ оммавий лекция ўқимоқ; 4) нутқ аъзолари воситасида товуш ҳосил қилмоқ; 5) (*савол*) бермоқ; عَلَيْهِ سُؤَالًا ~ кимгадир савол бермоқ; 6) (*к. нингдир*) зиммасига юкламоқ (عَلَى); ... الْمَسْؤُولِيَّةَ عَلَى ~ ...га масъулиятни юкламоқ; عَلَى عَاتِقِهِ مُهِمَّةً ~ вазифани кимгадир юкламоқ; دَرْسًا لَهُ ~ кимгадир дарс бермоқ; ... بَالَهُ إِلَى ~ нимагадир эътибор бермоқ, бирор нарса ҳақида ғамхўрлик қилмоқ; رَأْسَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ ~ бошни қўл билан чангалламоқ; الْجَبَلَ عَلَى الْغَارِبِ ~ *қар.* غَارِبٌ; ... الْقَبْضَ عَلَى ~ (*к. нидир*) ҳибсга олмоқ; ~ ... السَّمْعَ إِلَى (*к. нидир*) тингламоқ, гапига қулоқ солмоқ; V تَلَقَّى 1) учратмоқ; 2) қабул қилмоқ, олмоқ; ... деб қабул қилмоқ; (*радиодан*) қабул қилмоқ; الْأَوَامِرَ ~ буйруқлар олмоқ; الْعُلُومَ ~ илм олмоқ, маълумот олмоқ; بِالْسِنَةِ ~ бир-биридан эшитмоқ, бир-биридан эшитиб билмоқ; VI تَلَاقَى ўзаро учрашмоқ, бирлашмоқ, кесишмоқ (*йўллар ҳақида*); VIII اِلْتَقَى 1) (*к. нидир*) учратмоқ, топмоқ; 2) қўшилмоқ, қўшилиб кетмоқ; (*к. биландир*) учрашмоқ (ب); X اِسْتَلْقَى чўзилиб ётмоқ, чалқанча ётмоқ; عَلَى قَفَاهُ ~ (عَلَى ظَهْرِهِ) чалқанча ётмоқ

– اِسْتِلْقَاءٌ ётиш, чўзилиш

– إِلْقَاءٌ 1) отиш, итқитиш; 2) (*лекция*) ўқиш, декламация; عِلْمُ الـ ~ нотиқлик санъати; ~ الْقَبْضِ ҳибсга олиш

– إِلْقَائِيٌّ декламацияга оид

– أُلْقِيَّةٌ *кўп.* أَلَاقِيُّ топишмоқ, муаммо, луғз

– تَلَاقٍ учрашув; يَوْمُ التَّلَاقِي *эск.* қиёмат куни

– تَلَقٍّ қабул қилиш, олиш; تَلَقِّي الْعُلُومِ илм, маълумот олиш

– تِلْقَاءٌ қарши олиш, учрашиш, дуч (рўпара) келиш; تِلْقَاءَهُ унинг истиқболига, унинг қаршисида; مَا قُوبِلُوا بِهِ ~ олишига яраша; (ذَاتِهِ) نَفْسِهِ ~ مِنْ ўз ташаббуси билан, ўз ихтиёри билан تِلْقَاءَهُ جَلَسَ *эск.* унинг рўпарасига ўтирди

– تِلْقَائِيٌّ 1) ғайриихтиёрий, истамаган ҳолда; стихияли равишда; 2) ўз-ўзидан, автоматик равишда; ~ا автоматик; 3) ўзича, ўзбошимчалик қилувчи

– تِلْقَائِيَّةٌ 1) ғайриихтиёрийлик; 2) автомат - клик, автоматизм

لَاقٍ *эск.* кутиб олувчи

– لَقَاءٌ *кўп.* لَقَاءَاتٌ 1) учрашув, кўришиш; 2) жанг, уруш; إِلَى الـ ~ кўришгунча!, хайр!; ~ ... هُ нинг ўрнига, ... учун ...га қарама-қарши

– لَقَايَةٌ 1) учрашув, кўришиш; 2) топилдиқ, топиб олинган нарса, топилма

– لَقًى *кўп.* أَلْقَاءٌ эсдан чиқариб, ташлаб қўйилган нарса

– لُقْيَا, لُقًى, لُقْيَانٌ учрашув, учрашиш, дуч келиш, рўпара келиш

– لَقِيَّةٌ *кўп.* لَقَايَا топилдиқ, топилма; النَّادِرَةُ الـ ~ нодир, камёб топилма

– مُتَلَقٍّ *эск.* қабул қилувчи; الْمُتَلَقِّيَانِ *эск.* одамларнинг амалларини назорат қилувчи икки фаришта

– مُسْتَلْقٍ *мн.* مُسْتَلْقِيَةٌ чалқанча ётган

– لَاقٍ = مُلَاقٍ

– مُلَاقَاةٌ учрашув, учрашиш; мулоқот, қабул қилиш

– مُلْتَقًى *кўп.* مُلْتَقَيَاتٌ 1) учрашадиган *ёки* келишадиган жой; الطُّرُقِ ~ йўл кесишадиган жой; чорраҳа; *т.-й.* темир йўл туташадиган жой; 2) учрашув, кўришув, дийдорлашув; ◊ إِلَى الـ ~! хайр, кўришгунча!

– مُلْقٍ[1] *мн.* مُلْقِيَةٌ ташлаб юборувчи, ташловчи

– مَلْقُوٌّ юзи фалаж бўлган

– مَلْقًى *кўп.* مَلَاقٍ 1) учрашув, дийдорлашув жойи; 2) чорраҳа

– مُلْقًى *мн.* مُلْقَاةٌ ташланган, ташлаб юб - рилган

– مُلْقًى[2] ташлаб юбориладиган жой

I لَكَّ (а/у) لَكٌّ 1) урмоқ, муштламоқ; 2) гап сотиб ўтирмоқ; VIII اِلْتَكَّ қисилган бўлмоқ, жипс, сиқилиб ўтирмоқ; ◊ فِي كَلَامِهِ ~ гапда хато қилмоқ, янглишмоқ

– لَكٌّ[1] *кўп.* أَلْكَانٌ, لُكُوكٌ 1) юз минг (*рупия*); 2) ҳинд лаки (*пул ҳақида*)

– لَكٌّ[2] 1) қизил елим; 2) лак, лок (*бўёқ*); 3) *бот.* елим олинадиган ўсимлик

– لَكَّةٌ[1] *кўп.* ـَاتٌ мушт тушириш

– لَكَّةٌ[2] *кўп.* ـَاتٌ қора доғ

– لَكِيكٌ *кўп.* لَكَاكٌ 1) нимжон дарахт, ни - жон кўчат; 2) сергўшт (миққи) умуртқа, дандана (*Наманганда*)

I لَكَأَ (а) لَكْءٌ урмоқ, зарба бермоқ, муштламоқ; لَكِئَ (а) لَكَأٌ (*қаердадир*) қолмоқ, бўлмоқ (ب); к. биландир бирга бўлмоқ, к. нингдир ёнида бўлмоқ; V تَلَكَّأَ секинаклик қилмоқ, шошмаслик

– لُكَأَةٌ секинак одам

لَكْتَاتٌ лактат, сут тузи

I لَكَدَ (у) لَكْدٌ қўл билан урмоқ, урмоқ; لَكِدَ (а) لَكَدٌ ёпишмоқ, ёпишиб олмоқ

– مِلْكَدٌ янчиш асбоби, келининг сопи

I لَكَزَ (у) لَكْزٌ 1) урмоқ, мушт билан урмоқ; (*бирор н. билан*) туртмоқ, урмоқ (ب); بِكُوعِهِ ~ кимнидир тирсак билан туртмоқ; 2) кўкраккa муштламоқ; V تَلَكَّزَ важ-корсон, баҳона қилмоқ, ўзини оқламоқ, олиб қочмоқ

– لَكَّازٌ пона

– لَكِزٌ қизғанчиқ, хасис, зиқна

– لَكْزَةٌ *кўп.* لَكَزَاتٌ уриш, зарба, мушт

I لَكَعَ (а) لَكْعٌ чақмоқ, чақиб олмоқ (*чаён ҳақида*); لَكُعَ (у) *ёки* لَكِعَ (а) لَكَاعَةٌ, لَكَعٌ паст (тубан, аблаҳ) бўлмоқ; V تَلَكَّعَ секинлик қилмоқ, кечикиб қилмоқ

– أَلْكَعُ *мн.* لُكْعَاءُ *кўп.* لُكْعٌ = لَكِيعٌ

لَكَاعٌ ярамас, паст, тубан; ~ امْرَأَةٌ ёмон хулқли аёл

– لَكَاعَةٌ 1) секинаклик, шошмаслик; 2) т - банлик, пасткашлик, аблаҳлик

– لُكَعٌ[1] 1) аҳмоқ, тентак; 2) тубан, пасткаш; يَا ~! о, аблаҳ!, эҳ, пасткаш!

– لُكَعٌ[2] кичкина бола, болакай; أَئِمَّةُ لُكَعٍ

Имом Ҳасан ва Имом Ҳусайнлар

– لُكَعٌ[3] *зоол.* отнинг эркаги

– لَكَعٌ секинак

– لُكَعَةٌ *зоол.* урғочи от, байтал

– لَكِيعٌ *кўп.* لَكَعَاءُ тубан, пасткаш, аблаҳ

– مَلْكَعَانٌ *мн.* مَلْكَعَانَةٌ тубан, пасткаш, ярамас

لَكْلَكَ (*бирор н. ни*) қўл учида қилмоқ; *кўч. м.* эплаб-сеплаб овқат тайёрламоқ

– لُكَالِكٌ катта туя, баҳайбат туя

– لَكْلَكَةٌ қўл учида қилинган иш, эплаб-сеплаб овқат тайёрлаш

I لَكَمَ (*у*) لَكْمٌ дўппосламоқ, урмоқ, мушт билан уриб дўппосламоқ; III لَاكَمَ мушт ишлатиб уришмоқ; бокс тушмоқ; VI تَلَاكَمَ ўзаро муштлашишмоқ

– اللُّكَّامُ Шомдаги тоғнинг номи

– لَكْمَةٌ *кўп.* لَكَمَاتٌ мушт уриш

– لُكْمِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) мушт; 2) мушт уриш

– مُلَاكِمٌ боксчи

– مُلَاكَمَةٌ муштлашиб уришиш; бокс

– مَلْكَمَةٌ *спорт.* пенчингбол, боксчи машқ қиладиган теридан ясалган тўп

– مِلْكَمَةٌ 1) боксчи қўлқопи; 2) кастет (*тўрт бармоқни ўтказиб ушламоқ учун тўртта тешиги бўлган ясси металл асбоб, муштлашиш қуроли*)

I لَكَنَ (*а*) لَكْنٌ, لُكُونَةٌ тутилиб-тутилиб гапирмоқ, минғилламоқ

– أَلْكَنُ *мн.* لُكْنٌ, لَكْنَاءُ *кўп.* لُكْنٌ тутилиб-тутилиб гапирувчи

– لَكْنٌ кўп أَلْكَانٌ мис тоғора

– لَكِنْ *ёки* لَكِنَّ *ёки* لَكِنَّمَا аммо, лекин, бироқ

– لُكْنَةٌ 1) тутилиб-тутилиб гапириш; 2) ёмон талаффуз; акцент (*ўзига хос талаффуз*)

لَكَيْ ...син учун, ... бўлсин учун; ~مَا син учун; ~لَا ...масин учун, ... бўлмасин учун لَمْ мади; ... لَمْ يَقُلْ у демади; ... ~ إِنَّ агар маса, ...маганда; ~ مَا агар ... бўлмаганда, ҳозирча ...маганда; ... بَعْدُ ... ~ ҳозирча ... мади; ... ~ أَ *ёки* ... ~أَوْ *ёки* ... ~ أَوْ ахир ... масмиди; ...~ إِلَّا фақат ..., ... холос

لَمْ *инкор юкламаси, ўтган замондаги иш-ҳаракатнинг инкорини билдиради*; لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ *қур.* у туғмаган ва туғилмаган ҳам (112-3)

لِمَ (*сўрашда*) *шунингдек*: لِمَا нима учун?

I لَمَّ (*а/у*) لَمٌّ 1) топмоқ, йиғмоқ, бирлаштирмоқ; ~ شَعَثَهُمْ *ёки* شَتَاتَهُمْ у уларни бир жойга тўплади; 2) йиғмоқ, йиғиштирмоқ (*мас, елкани*); 2) (*қаергадир*) келмоқ (ب); ~ بِدَارِ أَبِيهِ у отасининг уйига келди; 4) *мажз.* оз-моз ақлдан озган бўлмоқ, жинни башара бўлмоқ; IV أَلَمَّ 1) келмоқ, босмоқ (*бало, офат ҳақида*); босмоқ (*қўрқув ҳақида*); (*к. гадир*) юқмоқ (*касаллик ҳақида* ب); ~ بِهِ مَرَضٌ у касал бўлиб қолди, касалланди; 2) хабардор бўлмоқ; (*н. нидир*) яхши билмоқ, тушунмоқ (ب); ~ بِاللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ араб тилини яхши эгалламоқ, яхши билмоқ; 3) (*к. биландир*) боғланмоқ, учрашиб турмоқ (ب); (*к. биландир*) алоқа қилмоқ (ب); 4) (*қаергадир*) келмоқ (ب); (*к. нидир*) кўргани келмоқ (ب), (*к. никигадир*) ташриф буюрмоқ (عَلَى); ~بِالْأَقْرِبَاءِ (عَلَى الْأَقْرِبَاءِ) қариндошлариникига келмоқ; 5) (*н. нидир*) ўтказмоқ, ташкил қилмоқ (ب); ~ بِالْجَرِيمَةِ жиноят қилмоқ; ~ بِالذَّنْبِ гуноҳ иш қилмоқ; 6) яқинлашмоқ, яқин қолмоқ; ~ بِالْمَوْضُوعِ мавзуни бир оз ёритмоқ, мавзуга бир оз тил тегизиб ўтмоқ; ~ بِالطَّعَامِ оз-моз таом емоқ; ~ بِهِ لَمَمٌ у бир оз ақлдан озиб қолди; ~ يَعْمَلُ هَذَا у буни нақ бўлмаса қилиб қўяй деди; VIII الْتَمَّ 1) тўпланмоқ, йиғилмоқ, бирлашмоқ; 2) (*кўргани*) келмоқ, бормоқ

– إِلْمَامٌ 1) билиш, танишиш; كَانَ عَلَى ~ بِ (*бирор н.* ни) билиб турмоқ, хабардор бўлиб турмоқ; ~ بِالْقِرَاءَةِ وَالْكِتَابَةِ ёзиш ва ўқишни билмоқ, саводхон бўлмоқ; 2) эск. келиш, иштирок этиш

– لَامَّةٌ суқ, суқли кўз, тегадиган кўз, кинна

– لَمٌّ кўп нарсаларни тўплаш, жамлаш, ғамлаш

– لِمَامٌ: ~ا кам ҳолларда, баъзан, баъзи-баъзида, гоҳ-гоҳ, вақти-вақти билан

– لَمَّامٌ 1) бошоқ терувчи (йиғувчи), бошоқчи; 2) коллекционер; 3) *бот.* қора ялпиз

– لَمَامَةٌ қолдиқлар, қолган нарсалар

– لَمِمٌ 1) ақлдан бегона бўлиш, ақлдан озиш; ақли калталик; 2) унча катта бўлмаган, кичик гуноҳлар

– لَمَّةٌ *кўп.* لَمَمٌ, لِمَامٌ, ـَاتٌ 1) йиғилган, тўпланган нарсалар, коллекция; 2) оломон, тўп-тўп одам; 3) *кўп.* ـَاتٌ *физ.* даста (*мас. протонлар дастаси*); 4) бало, офат, бахтсизлик; ~ مِنَ الْجُنُونِ асабнинг бузилиши, ақлдан озиш

– لَمَّةٌ *кўп.* لَمَمٌ, لِمَامٌ 1) бир тутам соч, к-кил; 2) қулоқнинг юмшоқ жойигача ўсиб тушган соч; ◊ هُوَ يَزُورُنَا لِمَامًا у бизникига аҳён-аҳёндагина келади

– لُمَّةٌ 1) ҳамроҳлар, йўлдошлар; 2) комп-ния, гуруҳ, тўп

– مَلَمٌّ эшкаклар

– مُلَمٌّ[1] (*н. нидир*) билувчи, (*н. нидир*) яхши эгаллаган, ўрганган (ب)

– مُلِمٌّ[2] балоғатга етаётган; ~ غُلَامٌ балоғатга етай деган ўспирин

مُلِمَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ бало, офат, бахтсизлик;

– مَلْمُومٌ 1) тўпланган, йиғилган, чақирилган (*мажлис ҳақида*); 2) бир оз ақлдан озган; 3) қисилган (*оғиз ҳақида*); صَخْرَةٌ ~ةٌ думалоқ тош

لَمَا *қар.* مَ ва لَمْ

لَمَّا[1] қачонки, ...ганда, ...ган вақтда, ...дан (...*гандан*) сўнг (*кейин*)

لَمَّا[2] ...магунча, ... бўлмагунча, ҳозирча, ҳалигача; تَنْتَهِ التَّحْقِيقَاتُ وَ ~ тергов ҳозирча тугагани йўқ; ~ يَبْلُغِ الْحُلُمَ у ҳозирча вояга етгани йўқ; ~ يَبْلُغْ عِشْرِينَ عَامًا у ҳали йигирмага етгани йўқ

IV أَلْمَأَ 1) яширинча (*н. нидир*) олиб кетмоқ (عَلَى *ёки*); ~ الْمَكَانَ ўт-алафларни еб тугатиб ерни қупқуруқ ташлаб кетмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); ~ عَلَى حَقِّهِ к.нингдир ҳақини тониб юбормоқ; VIII الْتَمَأَ ўзгармоқ, ўчмоқ (*ранг ҳақида*)

لُمْبَاغُو *мед.* люмбаго, белоғриқ, бел санчиғи, беланги

لَمْبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ лампа чироқ; ~ الْغَازِ газ чироғи; ~ الْكَهْرَبَائِيَّةُ электр лампочкаси

I لَمَجَ (*у*) لَمْجٌ оз-моз емоқ, еб олмоқ; V تَلَمَّجَ оз-моз овқат еб олмоқ, нафсни (ошқозонни) тинчлантириб турмоқ; مَا ~ تُ عِنْدَهُ بِلَمَاجٍ уникида туз ҳам татимадим

– لَمَاجٌ оз миқдордаги емиш, жуда ҳам оз овқат; مَا تَلَمَّجْتُ عِنْدَهُ بِ ~ мен уникида туз ҳам тотмадим

– لُمْجَةٌ *кўп.* لُمَجٌ яхна овқат, егулик

– مَلَامِجُ *кўп.* оғиз ва бурун атрофи

I لَمَحَ (*а*) لَمْحٌ 1) қараб қўймоқ, назар ташламоқ; эътибор бермоқ, кўриб қўймоқ; 2) йилт этмоқ, йилтирамоқ; ~ فِي فِكْرِهِ أَنَّ ... унинг миясига йилт этиб шундай фикр келдики, ...; II لَمَّحَ 1) ишорат қилмоқ, эътибор қилдирмоқ, (*бирор н.* га) эътиборини тортмоқ (إِلَى); 2) меҳр кўзи билан қарамоқ, кўз билан гаплашмоқ; III لَامَحَ (*к. гадир*) яширин, ер остидан, билинтирмай қарамоқ; IV أَلْمَحَ (*н. гадир*) эътибор қилдирмоқ, (*н. нидир*) кўрсатмоқ (إِلَى); 2) қараб қўймоқ, назар ташламоқ; VI تَلَامَحَ кўришмоқ, кўринадиган бўлмоқ; VIII الْتَمَحَ ялтилламоқ. ялтираб турмоқ

– تَلْمِيحٌ *кўп.* ـَاتٌ имо-ишора, ишора; ~ا имо-ишора қилиб, имо-ишора билан

لَمَّاحٌ ялтилловчи, ялтираб турувчи

– لَمْحٌ 1) назар, қараш; 2) он, вақт, пайт; ◊ ~ الْبَصَرِ *ёки* كَـ~ الْبَصَرِ فِي (مِثْلِ) кўз очиб-юмгунча

– لَمْحَةٌ *кўп.* لَمَحَاتٌ 1) назар, қараш, 2) он,

пайт, вақт; 3) (*юз*) тузилиши; فيه ~ مِنْ أَبِيه у отасига ўхшайди; 4) *муз.* (*нотанинг*) ўн олтидан бир қисми; ◊ الْبَرْق ~ чақмоқ ялт-юлти

– مَلامِحُ *кўп. шунингдек:* الْوَجْه ~ (*юз*) т - зилиши, ифодаси; عَقَدَ ~ه жиддий тусга кирмоқ, жиддийлашмоқ, қовоғини осмоқ; فيه ~ مِنْ أَبِيه = فيه لَمْحَةٌ مِنْ أَبِيه (*қар.* لَمْحَة)

I لَمَخَ (а) لَمْخ урмоқ, калтакламоқ; III لامَخَ бир-бирини урмоқ, бир-бирига тарсаки туширмоқ

I لَمَزَ (*у,и*) لَمْز бировнинг устидан кулмоқ, камчилик қидирмоқ, ёмонламоқ, ғийбат қилмоқ; بِالْعَيْن ~ кўз қисмоқ; III لامَزَ пичинг қилмоқ, пичинг билан гапирмоқ, илмоқли гап қилмоқ

– لَمَّاز бировнинг устидан кулувчи, ғийбат қилувчи

– لَمْز 1) ғийбат, ёмонлаш; 2) айб, нуқсон

– لَمْزَة туз, бирор фикр (гап)нинг тузи; ма - сус маъно берувчи нарса

لَمَّاز = لُمَزَة

I لَمَسَ (*у, и*) لَمْس 1) тегмоқ, қўл теккизмоқ, ушлаб кўрмоқ; ҳидлаб кўрмоқ, ҳис қилмоқ; لَمَسَ الْيَد ~ ўз қўли билан ҳис қилмоқ; 2) кўрмоқ, эътибор бермоқ; 3) истамоқ, изламоқ; III لامَسَ алоқадор бўлмоқ, алоқа қилмоқ; III لامَسَ 2) эск. пайпаслаб ушлаб кўрмоқ V تَلَمَّسَ пайпасламоқ, пайпаслаб кўрмоқ; истамоқ, изламоқ, истаб топмоқ; عُذْرًا ~ узр сўзларини пичирлаб айтмоқ; VI تَلامَسَ 1) ўзаро тегиб, туташиб турмоқ, яқин бўлмоқ; VIII الْتَمَسَ 1) истамоқ, изламоқ; 2) илтимос қилмоқ, илтимоснома бермоқ

– الْتِماس *кўп.* اتٌ илтимос; إِعادَةَ النَّظَرِ فِي ~ُه دَعْوَى الْحُكْم ~ِ ёки юр. (*суд ҳукмини қайта кўриб чиқиш учун*) берилган ариза, аппеляция

– تَلامُس бир-бирига тегиб туриш, туташ бўлиш; алоқа, муомалада бўлиш; манфаатларнинг умумийлиги

– لامِس пайпаслагич, шуп (*автомобилда - даги моторда ёғ бор ёки йўқлигини билиш учун ишлатиладиган асбоб*)

– لَمَاسَة ёки لُمَاسَة зарурат, эҳтиёж, ҳожат

– لَمْس 1) тегизиш, тегизиб туриш; 2) с - зиш, ҳис қилиш; حَاسَّةُ الْ~ сезиш ҳисси

– لَمْسَة *кўп.* لَمَسَاتٌ 1) бир марта тегиш, т - гизиш, тегиб кетиш; 2) чизиқ, ингичка чизиқ; 3) *маж.* бир оз, кўп бўлмаган нарса مِنَ السَّمَاءِ; صَافِيَةٌ لَيْسَتْ فِيهَا ~ سَحَاب осмон беғубор, унда битта ҳам булут йўқ

– لَمْسِيّ сезадиган, сезиш учун хизмат қиладиган

– لَمِيس нозик, назокатли, юмшоққўнгил

– مُلامَسَة тегиш, алоқа-муносабатда бўлиш; بَيْعُ الْ~ «товарни ушлаб кўрдингми-сотиб олишинг керак» қабилидаги олди-сотди

– مُلْتَمَس *кўп.* اتٌ илтимос, ариза; *юр.* апп - ляциянинг мазмуни

– مُلْتَمِس илтимоснома ёзувчи; *юр.* аппел - ция берувчи

– مَلْمَس[1] 1) тегиш, тегиб туриш; نَاعِمُ الْ~ юмшоқ, нозик (*пайпаслагандаги*); 2) тегиб турган жой, контакт; 3) клавиш

– مَلْمَس[2] *кўп.* مَلامِس *зоол.* пайпаслагич, мўйлов

– مَلْمَسِيّ ҳис қиладиган, сезадиган

– مَلْمُوس 1) сезиладиган, ҳис қилинадиган, пайпаслаганда қўлга илинадиган; 2) аниқ, конкрет

– مَلْمُوسَاتٌ *кўп.* предметлар, нарсалар; *физ.* жисм

– مَلْمُوسِيَّة аниқлик, конкретлик

I لَمَصَ[1] (*у*) لَمْص (*к. гадир*) юз буриштирмоқ (عَلَى); لَمَصَ[2] (у) لَمْص (*асап ва шу кабиларни*) бармоқ ботириб яламоқ

I لَمَطَ (у) لَمْط санчмоқ, суқмоқ; بِالرُّمْحِ ~ найза санчмоқ, суқмоқ

I لَمَظَ (*и*) لَمْظ мазза қилиб тотмоқ; тилда яламоқ; яланмоқ; II لَمَّظَ тиш орасидаги овқат қолдиғини тил ёрдамида олиб ютмоқ; V تَلَمَّظَ 1) мазза қилмоқ; 2) еб ёки ичиб бўлгандан кейин лабларни тил билан артмоқ ёки яламоқ; 3) (*бирор к. ҳақида*) ёмон фикр билдирмоқ, бемаъни гап қилмоқ (بِذِكْرِه); 4) *эск.* тилини чиқармоқ (*илон ҳақида*); V تَلَمَّظَ; ~ تِ الْحَيَّةُ илон тилини чиқарди

– أَلْمَظ : ~ فَرَسٌ пастки лабида оқ доғи бор бўлган от

– لَمَاظ татиб кўриладиган нарса; مَا لَهُ ~ унинг татиб кўрадиган нарсаси йўқ; شَرِبَهُ ~ًا у тилининг учи билан татиб кўрди

– لُمَاظَة овқатнинг оғизда қолгани

– لُمْظَة[1] отнинг пастки лабидаги оқ ранг

– لُمْظَة[2] бармоқ суқиб илиб олса бўладиган қаттиқ ёғ

I لَمَعَ (а) لَمْع, لَمَعَان 1) ярақламоқ, ялтилламоқ; нур сочмоқ; 2) (*н. нидир*) силкитмоқ, силтамоқ (ب); بِيَدِه ~ қўл силтамоқ, қўлни қилич-қилич қилмоқ; 3) (*бирор н. ни*) олиб кетмоқ (ب); II لَمَّعَ 1) тозаламоқ, жилоламоқ, ялтиллатиб тозаламоқ; силлиқламоқ, жилвирламоқ; ~ الْحِذَاءَ оёқ кийимини ялтиллатиб тозаламоқ; 2) доғ қилмоқ; турли рангга бўямоқ; الأَظْفَارَ ~ بِالأَصْبَاغِ тирноқларни бўямоқ; الْكِتَابَ ~ китобни турли рангдаги расмлар билан безамоқ; IV أَلْمَعَ 1) (*киноя, имо-ишоралар билан*) билдирмоқ, сездирмоқ; (*н. нидир*) имо-ишора қилмоқ (عَنْ, إِلَى); بِكَلِمَةٍ إِلَى ~ ... ...га сўз билан имо-ишора қилмоқ; ~ بِيَدِه қўлни қимирлатиб, қилич- қилич қилиб гапирмоқ; 2) (*ҳайвоннинг*) елини катта бўлиб, соғиладиган учи қорая бошламоқ (*туғишга оз вақт қолганининг белгиси сифатида*); 3) (*н.нидир*) яширинча ўғирлаб олиб кетмоқ (عَلَى ب *ёки*); V تَلَمَّعَ ялтилламоқ, ялтирамоқ, нур таратмоқ; 2) хол-хол бўлмоқ, ола-була бўлмоқ, турли рангга бўялган бўлмоқ; VIII الْتَمَعَ 1) ярқирамоқ, ялтилламоқ; 2) (*н.нидир*) ўғирликча амалга оширмоқ, сездирмай ўзиники қилиб олмоқ; 3) الْتَمَعَ ўчмоқ, ўзгармоқ (*ранг ҳақида*)

– إِلْمَاعَة кўрсатма, имо-ишора

– أَلْمَع фаросатли, фаҳмли, нозик ақл эгаси

– أَلْمَعِيّ 1) фаросатли, фаҳмли; 2) ёрқин

– أَلْمَعِيَّة фаросатлилик, ўткир зеҳнлилик

– لامِع ялтироқ, нур сочиб турувчи

– لامَعَة 1) ялтираш, нур сочиш; 2) *анат.* лиқилдоқ, тепабош (*чақалоқ боши тепасидаги қотмаган жой*)

– لَمَّاع ялтироқ, нур сочиб турувчи; жило берилган; локланган; ~ جِلْدٌ локланган тери

لَمَّاعَة 1) саробда ялтираб кўриниб турган саҳро; 2) бургут

– لَمْع, لَمَعَان 1) ялтираш, нурланиш, нур сочиб туриш; жило

– لَمْعَة *кўп.* لَمَعَاتٌ 1) ялтираш, ярақлаш, нур сочиш, аланга олиш; 2) ялтироқлик, жило; 3) обзор (*қисқача умумлаштирувчи маълумот*); очерк

– لُمْعَة[1] *кўп.* لُمَعٌ 1) ялт этиб кўринган ёруғлик, нур; 2) *маж.* (*бирор н. нинг*) оз миқдори, томчи

– لُمْعَة[2] *кўп.* لِمَاعٌ, لُمَعٌ бир тутам қуриб қовжираган ўт

– لَمْعِيَّة ярақлаш, шуъла, ярақлаб турган тозалик

– لَمِيع ярақлаган, ярқираб турган, нур с - чиб турган, жило бериб турган

– مُلَمَّع 1) ҳар хил рангда бўялган; 2) т - рисининг айрим қисми бошқа қисмларнинг рангидан фарқ қиладиган от; 3) *эск.* (икки тил сўзлари аралаштириб ёзилган) ширу шакар усулидаги шеър

– يَلْمَع *кўп.* يَلامِع 1) сароб; 2) ёлғончи, ёлғон сўйловчи, каззоб

لِمْفَاوِيّ лимфатик (*касалманд, бўшашган одам*)

I لَمَقَ (у) لُمُوق, لَمْق 1) ёзмоқ (*хатни*), битмоқ; 2) ўчирмоқ, ўчириб ташламоқ (*мас. ёзилган нарсани*); عَيْنَهُ ~ кўзига кафт билан урмоқ

– لَمَاقٌ татиб кўриладиган даражадаги оз нарса; مَا ذُقْتُ ~ ءًا ҳеч нарса татимадим; مَا ~ بِالْأَرْضِ бу ерда ўтлоқзор йўқ

(لمك) V تَلَمَّكَ жағларини буриб овқат емоқ (*туя ҳақида*); V تَلَمَّكَ жағини буриб (*н.нидир*) татиб кўрмоқ (*туя ҳақида*)

– لَمَاكٌ = لَمَاقٌ

لَمْلَمَ[1] термоқ, териб олмоқ; غَضَبَهُ ~ ғазабни тўхтатмоқ; لَمْلَمَ[2] 1) думалоқ шаклга келтирмоқ; 2) жамламоқ, тўпламоқ; تَلَمْلَمَ терилмоқ, тўпланмоқ, йиғилмоқ

أَلْمَلُمُ *ёки* يَلَمْلَمُ яманликлар учун мийқот (*қар.* مِيقَاتٌ) ҳисобланган жой

– لَمْلَمَةٌ териш, териб олиш

– مُلَمْلَمٌ терилган, териб олинган; қисқа, сиқиқ (*услуб, стил ҳақида*) صَخْرَةٌ ~ةٌ қаттиқ думалоқ тош

– مُلَمْلَمَةٌ *кўп.* ـاتٌ фил хартуми

لَيْمُونٌ = لَمُونٌ

I (لمى) لَمَى (*и*) *ёки* لَمِيَ (*а*) لَمًى лаби қораймоқ, лабида қора доғ бўлмоқ (*араблар-да бу яхши хусусият ҳисобланади*); IV أَلْمَى (*н. нидир*) ўғринча олиб кетмоқ (ب)

– أَلْمَى *мн.* لَمْيَاءُ *кўп.* لُمًى 1) лаби қора, лабида қора доғи бор; ~ رَجُلٌ лабида қора доғи бор одам; 2) қуюқ, қалин; ~ ظِلٌّ қуюқ соя; ~ شَجَرٌ серсоя дарахт

– لُمَةٌ тенгдош, тенг; لِيَتَزَوَّجِ الرَّجُلُ ~ةَهُ *ҳад.* ҳар бир эр тенгига уйлансин

– لَمًى лабдаги қора ранг *ёки* қора доғ

لَنْ ҳеч қачон, ҳеч маҳал; ~ يَنْجَحَ الْكَسْلَانُ *мтл.* дангаса ҳеч қачон муваффақиятга эриша олмайди

لَنْجٌ: ~ جَدِيدٌ мутлақо янги, ҳозиргина т - килган

لَنْشٌ *кўп.* ـاتٌ катер, моторли қайиқ; ~ الصَّوَارِيخِ ракетаносец, ракета билан қуролланган кема; ~ الطُّورِبِيدُو миноносец, мина отувчи қуролли кема

لِينْشَاجٌ линчлаш (*АҚШда мутаассиблар томонидан негрларни жазолаш*)

أَللِّينِينِزْمُ *шунингдек:* تَعَالِيمُ لِينِينَ ленинизм, Л - нин таълимоти

– لِينِينِيٌّ Ленинча; الـ~ةُ ленинизм

I لَهَبَ (а) لَهْبٌ 1) ёнмоқ, алангаланмоқ; 2) (*истак ўтида*) ёнмоқ, қаттиқ орзу қилмоқ; II لَهَّبَ ёндирмоқ, аланга олдирмоқ, алангалатмоқ; ظَهْرَ الْجَمَلِ بِسَوْطٍ ~ туяни қаттиқ қамчиламоқ; أُلْهِبُ بَدَنَكَ! мен сени калтаклайман!; IV أَلْهَبَ ёндирмоқ, алангалатмоқ; دِمَاغَهُ بِالرَّصَاصِ ~ ўз пешонасидан отиб ташламоқ; ظَهْرَ الْجَوَادِ بِسَوْطٍ отни қамчиламоқ, қамчи билан саваламоқ, V تَلَهَّبَ ёнмоқ, алангаланмоқ; جُوعًا أَوْ عَطَشًا ~ очлик *ёки* чанқоқлик аз - бини чекмоқ; غَيْظًا ~ ғазабланмоқ, дарғазаб бўлмоқ, ғазаб ўтида ёнмоқ; VIII اِلْتَهَبَ 1) ёниб кетмоқ, алангаланиб кетмоқ; 2) (*истак ўтида*) ёнмоқ

– اِلْتِهَابٌ 1) алангаланиш, аланга олиш; قَابِلُ الـ~ аланга олувчи, ёниб кетадиган; 2) *мед.* ш - моллаш; الـ~ الْأَدَمَةِ дерматит, тери шамоллаши; الـ~ الْأُذُنِ отит, қулоқ шамоллаши; الـ~ الْأَمْعَاءِ э - тероколит; الـ~ بِطَانَةِ الْقَلْبِ эндокардит; الـ~ التَّأْمُورِ перикардит; الـ~ الْجُفُونِ الْمُلْتَحِمَةِ конюктивит; الـ~ الدِّمَاغِ энцефалит; الـ~ الرِّئَتَيْنِ ўпка шамоллаши; الـ~ الزَّائِدَةِ الدُّودِيَّةِ аппендицит; الـ~ الشُّعَبِ бронхит; الـ~ الْعَصَبِ неврит; الـ~ الْكُلَى нефрит; الـ~ اللَّوْزَتَيْنِ б - домсимон безларнинг шамоллаши; الـ~ الْمَعِدَةِ гастрит

– اِلْتِهَابِيٌّ шамоллашга оид

– إِلْهَابٌ алангананиш, ўт олиш

– لَاهِبٌ 1) ёнаётган, алангаланаётган; 2) алангали; أَشِعَّةُ الشَّمْسِ الـ~ةُ қуёшнинг қуйдирувчи нурлари

– لُهَابٌ 1) аланга, чўғ; 2) қаттиқ ташналик

– لَهَبٌ 1) аланга, чўғ, оловнинг тили; حُرُوقُ الـ~ қуйган жойлар (*мас. бадандаги*); قَاذِفَةُ الـ~ огнемёт (*ўт пурковчи замбарак*); ~ أَبُو *зоол* . фламинго, қизил ғоз; ~ أَبُو 2) Абу- Лаҳаб (*Муҳаммад С.А.В. амакиларидан бирининг лақаби*); 3) чанг-тўзон, тўзиган тупроқ

– لُهَابٌ = لَهَبٌ

– لَهَبَانٌ *мн.* لُهْبٌ *кўп.* لِهَابٌ ташналик азобини тортаётган

– لَهَبَةٌ аланга

– لُهْبَةٌ чанқоқлик, ташналик

– لَهِيبٌ аланга, ўт

– مُلْتَهِبٌ 1) ёнаётган, алангаланаётган; الْقُطْنُ الـ~ пироксилин (*портловчи модда*); 2) алангали, қизғин (*туйғу ҳақида*)

– مُلْهِبٌ чопганида орқасидан чанг-тўзон кўтариладиган от

– مُلْهِبَاتٌ *кўп.* баданни уйғотувчи дори-дармонлар

لَاهُوتٌ *алиф. б. қар.*

(لهث) I لَهَثَ (*а*) لَهْثٌ 1) тез-тез, оғир нафас олмоқ, қийинчилик билан нафас олмоқ, бўғилмоқ, ҳансирамоқ (*мас, югурганда*); тилни осилтирмоқ (*мас, ит ҳақида*); لَهَثَ (*а*) لَهْثٌ, لُهَاثٌ, لَهَاثٌ чанқамоқ, ташна бўлмоқ

– لَاهِثٌ нафаси бўғилаётган, ҳансираётган; ~ بِقَلْبٍ ... اسْتَمَعَ إِلَى бирор нарсани нафас олмай тингламоқ

– لُهَاثٌ тез-тез, қийналиб олинган н - фас; قَاسَى ~ الْمَوْتِ ўлим олди азобларини тортмоқ

– لَهْثَانُ *мн.* 1) لَهْثَى = لَاهِثٌ; 2) чанқоқ, ташна

I لَهِجَ (а) لَهَجٌ 1) қайсарлик қилмоқ, (*хатоси-да*) қатъий турмоқ (ب); 2) (*н. нидир*) одатда қилмоқ (ب); (*н. гадир*) берилмоқ, (*н. гадир*) қизиқмоқ (ب) 3) (*н. нидир*) доим айтиб, га-пириб юрмоқ, (*н. нидир*) жаврайвермоқ (ب); بِذِكْرِهِ ~ нима ҳақдадир ҳамма вақт гапиравермоқ; بِالثَّنَاءِ عَلَيْهِ ~ кимгадир мадҳу сано ўқимоқ; بِشُكْرِهِ ~ мўл-кўл ташаккур айтмоқ; ... لَهِجَتِ السُّنَّةُ بِأَنَّ *маж.* ҳамма шу ҳақда гапираяптики, ...; 4) (*к. гадир*) ёлғон гапирмоқ, (*к. нидир*) алдамоқ (عَلَى) IV أَلْهَجَ гапиришга мажбур қилмоқ, гапиртирмоқ; XI إِلْهَاجٌ ачиб қолмоқ (*мас. сут ҳақида*)

– لَهْجَاوِيٌّ *кўп.* لَهْجَاوِيَّةٌ ёлғончи, мақтанчоқ

– لَهْجَةٌ кўп لَهَجَاتٌ 1) тил учи; 2) она тили; лаҳжа; шева; диалект; عِلْمُ اللَّهَجَاتِ диа-лектология, тилшуносликнинг шеваларни ўрганувчи бўлими; 3) оҳанг, акцент, талаф-фуз; ... قَالَ بِـ~ مِلْؤُهَا الْجِدُّ у жуда жиддий га-пирди; قَالَ بِـ~ الْآمِرِ у буйруқ оҳангида гапирди

– لَهَجَةٌ = لَهْجَةٌ

– لُهْجَةٌ олдин еб олинадиган озгина овқат

تَلَهْجَمَ (*к.нидир, н.нидир*) қаттиқ яхши кўриб қолмоқ (ب)

– لَهْجَمٌ 1) тош терилган кенг йўл; 2) (*н.нингдир*) катта уяси (ини)

I لَهَدَ (а) لَهْدٌ 1) зўрға нафас олмоқ, тез-тез (оғир) нафас олмоқ, ҳансирамоқ (*югурган-да*); 2) чарчатмоқ, ҳолдан кетказмоқ; II لَهَّدَ ҳолдан тойдирмоқ, қаттиқ чарчатмоқ; IV أَلْهَدَ 1) (*к.гадир*) жабр қилмоқ, зулм ўтказмоқ, зулм қилмоқ; 2) (*к.нидир*) майна қилмоқ, масхараламоқ (ب)

– لَهِدَةٌ қуюқ шўрва, бўтқа

لَهْدَمٌ яхши кесадиган, ўткир

لَهْذَمٌ кесмоқ, қирқмоқ

لَهْذَمٌ *кўп.* لَهَاذِمُ, لَهَاذِمَةٌ қилич, найза, тишнинг кескир ва ўткири

I لَهَزَ (*и*) لَهْزٌ 1) урмоқ, итармоқ, сурмоқ; 2) бўйни аралаш қулоқ остига қулочкашлаб урмоқ; الْفَصِيلُ ضَرْعَ أُمِّهِ ~ қўзичоқ боши билан елинни сузди (*онасини эмаётганида*)

– لَاهِزٌ *ат. от, мз.* Лоҳиз

– مَلْهُوزٌ: ~ بَعِيرٌ қулоғининг остига тамға б - силган туя

لَهْزَمَةٌ *кўп.* لَهَازِمُ жағ (ияк) суягининг қулоқости қисми

I لَهَسَ (а) لَهْسٌ 1) яламоқ; الصَّبِيُّ ثَدْيَ أُمِّهِ ~

чақалоқ онасининг кўкрагини эммасдан тили билан ялади; 2) عَلَى الطَّعَام ~ очкўзлик билан овқатга ташланмоқ

– لُهْسَةٌ яланадиган нарса; ~ مَا لَكَ عِنْدِي сенинг учун менда ҳеч нарса йўқ

I لَهَطَ (*а*) لَهْطٌ 1) тарсаки солмоқ, шапалоқламоқ; بِسَهْمٍ ~ ўқ узмоқ, ўқ отмоқ; 2) ютоқиб, очкўзлик билан емоқ, тез ютмоқ

I لَهِعَ (а) لَهَعٌ. لَهَاعَةٌ оғзига келганни гапиравермоқ, дуч келганга гапиравермоқ

I (لهف) لَهِفَ (*а*) لَهَفٌ (*н. нидир деб*) оҳ тортмоқ, хўрсинмоқ (عَلَى); (*н. дир*) соғинмоқ (عَلَى); (*н. нидир деб*) ғам чекмоқ, алам тортмоқ (عَلَى) (*н. дандир*) хафа бўлмоқ (عَلَى); لَهَفَ (*а*) қўлга олмоқ, олиб кетмоқ; II لَهَّفَ кучли истак пайдо қилмоқ; V تَلَهَّفَ 1) (*к. нидир, н. нидир деб*) оҳ тортмоқ, хўрсинмоқ (عَلَى); 2) (*н. дир*) қаттиқ истамоқ, хоҳламоқ (عَلَى); (*н. нидир қўлга киритиш*) орзусида ёнмоқ (عَلَى ,إِلَى); 3) (*н. дандир*) ғам чекмоқ, изтиробга тушмоқ (عَلَى); 4) (*н. нидир деб*) ҳаяжонланмоқ, ташвишланмоқ (عَلَى)

– تَلَهُّفٌ оловли истак; ~ بِـ жуда бетоқатлик билан

– لَاهِفٌ ғам чекаётган, алам тортаётган, изтиробдаги, афсусланаётган

– لَهْفٌ ғам, алам; ~ يَا ـاهُ ~ يَا ـى *ёки* ـى يَا ~ *ёки* афсус, э, афсус

– لُهْفَانُ *мн.* لَهْفَى *кўп.* لُهُفٌ 1) ғамли, аламли; 2) қаттиқ афсусланадиган; 3) бетоқат, чидамсиз, қаттиқ интизорлик тортаётган; 4) ҳайратга тушган, ҳайрон қолган, ҳайратланувчи

– لَهْفَةٌ 1) ғайрат, иштиёқ; 2) интилиш; 3) бетоқатлик; ~ بِـ бетоқатлик билан; 4) ташвиш, изтироб, ҳаяжон; соғинч

– لَهِيفٌ 1) бетоқат, чидамсиз; 2) ғамгин

– مَلْهُوفٌ 1) соғинаётган, изтироб (алам) чекаётган; фалокат остида қолган; 2) бетоқат, чидамсиз, қаттиқ интизорлик тортаётган

I لَهِقَ (*а*) لَهَقٌ бўздек оқ бўлмоқ

– لَهَقٌ оқ рангли хўкиз, оқ хўкиз

– لَهْقٌ бўздек оқ

لَهْلَهَةٌ кийимнинг, гапнинг, шеърнинг ярамаси (сифатсизи)

لَهْلَبَ ёқмоқ, ёндирмоқ, алангалатмоқ; ~ هُ ◊ بِعَلْقَةٍ кимнингдир адабини бермоқ

– لَهْلَبَةٌ ёниб кетиш, алангаланиш

– لَهْلُوبَةٌ аланга

لَهْلَقَ тилни чиқармоқ (*чанқоқликдан*)

I لَهِمَ (*а*) لَهَمٌ емоқ, ютмоқ, еб қўймоқ; истеъмол қилмоқ; IV أَلْهَمَ 1) илҳом бермоқ; 2) юттирмоқ; V تَلَهَّمَ ютиб юбормоқ, ютмоқ; VIII اِلْتَهَمَ емоқ, ютмоқ, еб қўймоқ; йўқ қилмоқ (*олов ҳақида*); X اِسْتَلْهَمَ 1) илҳом қидирмоқ; илҳом олмоқ, илҳомланмоқ; 2) (*н. дандир*) олмоқ (مِنْ); ~ الْعِبَرَ وَالدُّرُوسَ (*н. дандир*) сабоқ олмоқ (مِنْ); ~ اللهَ الصَّبْرَ Оллоҳдан сабр беришни сўрамоқ

– إِلْهَامٌ (*осмондан келган*) таъсир, илҳом

– لَاهُمَّ (*қисқ* اللَّهُمَّ *дан*) Эй худо! *қар.* إِلٰه

– لُهَامٌ *эск.* кўп сонли қўшин

– لَهِمٌ 1) яхшилик қилувчи; 2) сахий сахватли; одамнинг ёки отнинг тез чопадигани

– لُهُومٌ *кўп.* لَهَامِيمُ одамларнинг ёки отларнинг энг сараси

– لَهْمٌ, لُهُومٌ овқатхўр, хўра, қизғончиқ

– مُلْهَمٌ илҳомланган, илҳом олган

(لهن) II لَهَّنَ совға олиб келмоқ (*сафардаги одам ҳақида*)

لُهْنَةٌ 1) (*сайёҳ олиб келган*) қанд; (*сайёҳ олиб келган*) совға; 2) сафардан қайтган кишига бериладиган ҳадя

I (لهو) لَهَا (*у*) لَهْوٌ 1) (*н. биландир*) ўйнамоқ, овунмоқ, дилхушлик қилмоқ, кўнгил очмоқ (بِـ); 2) (*н. нидир*) севмоқ, яхши кўрмоқ; (*н. гадир*) қизиқмоқ, кўнгил бериоқ (بِـ); لَهِيَ (а) لَهًا 1) (*к. гадир, н. гадир*) безътибор бўлмоқ, диққат қилмаслик; (*к. гадир, н. гадир*) эътиборсизлик қилмоқ (عَنْ); 2) (*н. нидир*) севмоқ, яхши кўрмоқ; (*н. биландир*) қизиқмоқ (بِـ); II لَهَّى (*н.биландир*) банд қилмоқ, машғул қилмоқ; III لَاهَى (*н. нидир*) қизиқтирмоқ, банд қилмоқ; 2) яқинлашмоқ; IV أَلْهَى (*н. биландир*) дилхушлик қилмоқ, қизиқмоқ, банд қилмоқ (بِـ); (*н. дандир*) эътиборни четга тортмоқ (عَنْ); V تَلَهَّى (*н. биландир*) дилхушлик қилмоқ, кўнгил очмоқ, овунмоқ (بِـ); (*н. дандир*) ўз эътиборини четга тортмоқ (عَنْ); VI تَلَاهَى (*н. биландир*) дилхушлик қилмоқ, кўнгил очмоқ (بِـ); VIII اِلْتَهَى (*н. биландир*) ўйнамоқ, банд бўлмоқ; кўнгил очмоқ, дилхушлик қилмоқ

– إِلْهَاءٌ (*н. биландир*) банд қилиш (بِـ); (*н. биландир*) эътиборни четга тортиш (عَنْ); (*н. гадир*) зимдан қаршилик кўрсатиш, қаршилик қилиш, путур етказиш (عَنْ) عَمَلِيَّاتُ الْـ~ четга тортиш, дилхиралик қилиш, путур етказиш учун қилинган ҳаракатлар, ишлар; зимдан қаршилик қилиш, путур етказиш

– إِلْهَائِيٌّ четга тортувчи; четга тортадиган; الْعَمَلُ الْـ~ саботаж, зимдан қилинган қаршилик, қаршилик, путур етказиш

– أُلْهُوَّةٌ, أُلْهِيَّةٌ овунчоқ, дилхушлик, кўнгил очиш; ўйинчоқ

– تَلْهِيَةٌ овунчоқ, дилхушлик, кўнгил очиш

– لَاهٍ *мн.* لَاهِيَةٌ эътибор қилмайдиган; безътибор, қўл учида, юзаки иш қиладиган

– لَهَاةٌ *кўп.* لَهَاءٌ, لَهًا, لَهَوَاتٌ, لَهَيَاتٌ *анат.* кичик тил, тилча

– لَهْوٌ дилхушлик, хурсандчилик, овуниш; ўйин; أَمَاكِنُ الْـ~ дилхушлик қиладиган, кўнгил очадиган жойлар; آلَاتُ الْـ~ мусиқа асбоблари; أَبُو الْـ~ танбур (*чолғу асбоби*)

– لُهًى, لَهْوَةٌ, لُهْوَةٌ *кўп.* لُهًى 1) қимматбаҳо совға; 2) ҳовуч

– لُهْوَةٌ[2] *кўп.* لُهًى 1) тегирмонга қўл билан таланган ғалла; 2) тортиқ қилинган нарсанинг энг афзали; اللُّهَى يَفْتَحُ اللُّهَيَّ *мтл.* садақанинг афзали маддоҳнинг оғзини очади

– لَهْوَى 1) *анат.* кичик тил (*тилча*) га оид; 2) *лингв.* тилга оид, увуляр (*юмшоқ танглай ва кичик тил иштирокида талаффуз қилинадиган товуш*)

– مُلْهٍ *мн.* مُلْهِيَةٌ кўнгил очадиган; хурсанлик берадиган; дилхуш қиладиган, қизиқ, ғалати

– مَلْهًى *кўп.* مَلَاهٍ 1) дилхушлик, кўнгил очиш; роҳат, фароғат; 2) кўнгил очиладиган, дилхушлик қиладиган жой; 3) театр

– مِلْهًى *кўп.* مَلَاهٍ 1) ўйинчоқ, овунчоқ, кўнгил очиш; 2) мусиқа асбоби; آلَاتُ الْمَلَاهِي мусиқа асбоблари

– مَلْهَاةٌ 1) кулги қистатадиган нарса; 2) *кўп.* مَلَاهٍ *адаб.* комедия

– مِلْهَاةٌ ўйинчоқ, овунчоқ

– مُلْهِيَاتٌ *кўп.* кўнгилочар нарсалар

لَهْوَجَ шошмоқ, шошилмоқ; тез, қўл учида қилмоқ; تَلَهْوَجَ шошилтирмоқ, тезлатмоқ

– لَهْوَجَةٌ = تَلَهْوُجٌ

– لَهْوَجَةٌ 1) шошқалоқлик, шошма-шошарлик; 2) шошқалоқлик билан, қўл учида қилинган иш

لَهْوَقَ тилёғламалик (лаганбардорлик) қилмоқ; تَلَهْوَقَ = لَهْوَقَ

لَوْ агар, агарда ... لَمْ ~ агар ...маганда; وَ ~ лоақал ...ганда ҳам; гарчи ...са-да; وَ ~ أَنَّهُ агар у фақат ...ганда; ... أَنَّ ~ كَمَا гўё, гўёки; ...га ўхшаш, ...сингари, ... каби; وَ إِنِّي لَأَذْكُرُ ذَلِكَ الْيَوْمَ كَمَا ~ أَنَّهُ حَدَثَ الْبَارِحَةَ мен у кунни худди кеча бўлган каби эслайман; لَوْلَاهُ (لَاىَ) لـ... агар у (мен) бўлмаганда эди, у ҳолда ...

I (لوب) لَابَ (*у*) لَوْبٌ 1) чанқамоқ, ташна бўлмоқ; 2) ташналик азобини чекиб кезиб юрмоқ; 2) айланмоқ, тентирамоқ; IV أَلَابَ : ~ الرَّجُلُ кимнингдир туяси сувсаб қолмоқ, чанқаб қолмоқ

– لَائِبٌ, لُوبَةٌ тошли, шағалли тупроқ (ер); 2) лава (*вулқонлардан отилиб чиқадиган суюқ чўғ модда*); لَابَتَا الْمَدِينَةِ Мадинаи мунавварани ўраб турган икки тошлоқ жой

– لُوَابٌ *эск.* тупук, сўлак; *эск.* жазирама пайтда учиб юрадиган ўргимчак ини толаси

– لُوبٌ *зоол.* асалари, асаларилар тўдаси

– لُوبِيٌّ қора, қора рангли

– مَلَابٌ ёқимли бўй, ҳид; заъфаронга ўхшаш хушбўй модда

لُوبِيَةٌ ловия

(لوت) I لَاتَ (*у*) لَوْتٌ 1) бўлмаслик; 2) сўралмаган нарса ҳақида хабар бермоқ; ~ الْخَبَرَ хабарни яширмоқ (сир тутмоқ); 3) йўқ бўлмоқ, эга бўлмаслик; ~ حِينَ مَنَاصٍ кеч бўлди!, вақт ўтиб кетди!

– لَوَاتَةُ Лавота (*барбарий қабиланинг номи*)

لُوتَارِيَّةٌ лотерея

I (لوث) لَوَثَ (*а*) لَوَثٌ (*бирор н.* да) секинаклик кўрсатмоқ (فِي); لَاثَ[1] (*у*) لَوْثٌ (*н. биландир*) ифлос қилмоқ (بِ); لَاثَ[2] (*у*) لَوْثٌ айлантириб ўрамоқ (*бошга саллани*); ~ دَارَهُ уйида ўлтирмоқ; ~ بِفُلَانٍ фалон кишига суянмоқ (суяниб иш кўрмоқ); II لَوَّثَ 1) (*н. биландир*) доғ қилмоқ, ифлос қилмоқ, кир қилмоқ (بِ); 2) қораламоқ; ~ الْعِمَامَةَ عَلَى رَأْسِهِ бошга саллa ўрамоқ; V تَلَوَّثَ ифлосланмоқ, кирланмоқ, доғ бўлмоқ; VIII الْتَاثَ 1) аралаш-қуралаш бўлиб кетмоқ, ноаниқ (тушунарсиз) бўлиб қолмоқ; ~ عَلَيْهِ الْأَمْرُ бу иш унга ноаниқ туюлди; 2) қоронғилашмоқ, ноаниқ бўлиб қолмоқ; 3) ўранмоқ, бурканмоқ; ~ بِرِدَائِهِ у кийимига ўраниб олди; ~ فِي الْعَمَلِ ишда секинаклик қилмоқ

– أَلْوَثُ *мн.* لُوثٌ *кўп.* لُوثٌ ақли заиф (*одам*)

– تَلَوُّثٌ ифлосланиш, кирланиш; ~ (الْهَوَاءِ) الْجَوِّ атмосферанинг (ҳавонинг) ифлослан - ши; ~ مِيَاهِ الْبَحْرِ денгиз сувининг ифлосланиши

– لَوْثٌ *кўп.* أَلْوَاثٌ лой, ифлос нарса, кир

– لَوْثَةٌ ифлос доғ

– لُوثَةٌ[1] бўшанглик, кучсизлик, дармонсизлик; ◊ ~ عِنْدَهُ бир қайнови ичида, ақли пастроқ, довдирроқ, ақли кирди-чиқди

– لُوثَةٌ[2] семизлик, баданда гўшт ва ёғнинг кўплиги

– لَوِيثَةٌ турли жамоалардан бир жойга тўпланган вакиллар

– مَلَاثٌ (*н.нидир*) айлантириб ўраладиган жой

– مُلْتَاثٌ 1) аралаш-қуралаш, ноаниқ, му - мал; 2) ақлдан озган, айниб қолган; ~ الْعَقْلِ ақлдан озган, мияси айниб колган

لُوجٌ *кўп.* أَلْوَاجٌ, ـَاتٌ *театр.* ложа (*ҳурматэътиборли кишилар, меҳмонлар ўтирадиган жой*); ~ مَاسُونِيٌّ масон ложаси (*айрим мамлакатлардаги сиёсий-диний ташкилот*)

I (لوح) لَاحَ[1] (*у*) لَوْحٌ туюлмоқ, сезилмоқ; ~ يَلُوحُ لِي أَنَّ ... менга шундай туюляптики, ...; ~ عَلَى مَا يَلُوحُ кўринишича, сезишимча; 2) (*қаердадир*) кўринадиган бўлмоқ, кўринмоқ, пайдо бўлмоқ (عَلَى); бошланмоқ (*тонг ҳақида*); 3) ярақламоқ, ялтилламоқ; 4) (*терини*) қорайтирмоқ (*қуёш ҳақида*); لَاحَ[2] (*у*) لُوحٌ, لَوْحٌ чанқамоқ, сувсамоқ; II لَوَّحَ 1) (*н. н - дир*) силкитмоқ, қоқмоқ (بِ *ёки туш. к.*); 2) (*к. гадир*) имо-ишора қилмоқ, фаҳмламоқ, сигнал бермоқ (إِلَى); 3) (*терини*) куйдирмоқ, қорайтирмоқ (*қуёш ҳақида*); ~ بِالنَّارِ бирор нарсани қовурмоқ; 4) (*хона остига*) тахта қоқмоқ; ◊ ~ الشَّيْبُ رَأْسَهُ унинг бошини оқ сочлар қоплади; ~ لِلْكَلْبِ بِرَغِيفٍ فَتَبِعَهُ итга у нонни кўрсатган эди, ит унга эргашди; IV أَلَاحَ 1) силкитмоқ, қоқмоқ; 2) кўринмоқ, пайдо бўлмоқ; 3) ялтирамоқ, ярақламоқ, чақнамоқ

– تَلْوِيحٌ силкитиш, қоқиш; сигнал бериш

– تَلْوِيحَةٌ *кўп.* ـَاتٌ эслатма, (*ҳошиядаги*) қисқача белгилар

– لَائِحٌ 1) аниқ, очиқ, кўриниб турган; 2) ёқимли

– لَائِحَةٌ *кўп.* لَوَائِحُ 1) (*ёзувли*) карточка; рўйхат, таблица; ~ الْأَطْعِمَةِ меню, таомлар рўйхати; ~ السَّوْدَاءُ الـ қора рўйхат; 2) устав, тартиб, қоида; режа, лойиҳа; программа, барномаж; жадвал; инструкция, йўл-йўриқ; мажбурий қарор, топшириқ, кўрсатма; ~ الْمُحَامَاةِ الـ адвокатура устави; ~ الْقَانُونِ қонун лойиҳаси; 3) зоҳирлик, кўриниш, ташқи кўриниш; لَوَائِحُ التَّعَبِ чарчоқликнинг ташқи белгилари

– لَوَّاحٌ *эск.* ўз шаклини ўзгартирувчи

– لَوْحٌ *кўп.* أَلْوَاحٌ 1) лавҳа, доска; плита, та - та; ~ الْإِتِّسَاعِ (*столнинг*) жиладиган тахтаси; ~ الْأَرْدُوَازِ الْحَجَرِيُّ الـ *ёки* тошқалам доскаси; ~ الْجَسَدِ қўл ва оёқ суякларидан бошқа су - клар; ~ الشَّطْرَنْجِ шахмат тахтаси; ~ الْكِتَابَةِ синф доскаси; ~ الْأَسْوَدُ الـ (*синфдаги*) қора доска ~ حَدِيدٍ тахталанган темир; 2) (*муз*) бўлаги; 3) *шунингдек:* ~ الْإِسْمِ (*эшик устига исм-фамилия ва касбни кўрсатиб ёзиб қўйилган*) табличка, тахтача; 4) *фото.* пластинка; 5) (*дераза*) ойнаси; 6) транспарант, плакат; 7) *анат.* курак; ~ الْمَحْفُوظُ الـ Қуръони карим азалда битилган ва еттинчи осмонда сақланадиган лавҳа; ◊ ~ رَجُلٌ *халқ.* аҳмоқ, нодон

– لُوحٌ атмосфера

– لَوْحَةٌ *кўп.* أَلْوَاحٌ, ـَاتٌ 1) тахта; шит; ~ التَّوْزِيعِ *эл.* тақсимловчи шит; ~ الْمُرَاقَبَةِ *эл.* контрол қилувчи шит; ~ الْإِعْلَانَاتِ эълонлар тахтаси; ~ الْأَلْوَانِ расм чизиш учун бўёқ қориладиган тахтача; ~ الرَّسْمِ чертёж (чизмачилик) доскаси ~ الشَّطْرَنْجِ шахмат тахтаси; ~ الدَّامَا дамка (шашка) тахтаси; 2) (*эшик устига исм-фамилия ва касб ёзиб қўйиладиган*) тахтача; вивеска (пешлавҳа); 3) плитка; 4) (*катта*) расм; ~ زَيْتِيَّةٌ мойбўёқ билан ишланган расм; ~ مَائِيَّةٌ акварель (сув бўёқ) билан ишланган расм; 5) экран; ~ السِّينَمَا кино экрани; ~ الصِّمَامِ *радио.* анод

– لُوحِيٌّ атмосферага оид

– لِيَاحٌ 1. оқ; 2. тонг шафағи; эрта тонг

– مُلْتَاحٌ (*офтобда*) қорайган

– مِلْوَاحٌ лочинни тузоққа илинтириш учун оёғи боғлаб қўйилган бойўғли

– مُلَوَّحَةٌ *кўп.* ـَاتٌ сигнал; семафор

(لوخ) I لَاخَ (*у*) لَوْخٌ аралаштирмоқ, қоримоқ

لُودَنُومٌ афюн эритмаси

I (لوذ) لَاذَ (*у*) لِيَاذٌ, لَوَاذٌ, لَوْذٌ 1) (*қаердадир*) яширинмоқ, бошпана қидирмоқ, қутулиб қолмоқ (بِ); паноҳ сўрамоқ, паноҳ қидирмоқ; ~ بِأَذْيَالِ الْفِرَارِ *ёки* ~ بِالْفِرَارِ қочиб қолмоқ, тум-тарақай бўлмоқ; ~ بِالْكُهُوفِ ғорга яширинмоқ; 2) (*к. гадир, н. гадир*) суянмоқ, таянмоқ; берилмоқ (بِ); ~ بِالصَّمْتِ сукутга берилмоқ, сукут сақламоқ, жим қолмоқ; III لَاوَذَ бир-биридан бошпана топмоқ, бир-биридан бошпана сўрамоқ

– لَائِذٌ 1) бошпана қидирувчи; 2) қочқин

– لَوْذٌ *кўп.* أَلْوَاذٌ тоғ этаги, тоғнинг ён томони

– لِوَاذٌ 1) *эск.* узоқлашиш; 2) *эск.* (*бирор н.нинг*) олдини олиш

– لَوْذَانُ *ат. от, мз.* Лавзон

– لَوْذَانٌ *эск.* бошпана излаш

– مَلَاذٌ *кўп.* مَلَاوِذُ бошпана, бекинадиган жой

لَوْذَعِيٌّ, لَوْذَعِيٌّ[1] ўткир ақлли, топқир; иқтидорли

– لَوْذَعِيٌّ[2] баджаҳл, жаҳли тез

– لَوْذَعِيَّةٌ ўткир ақллилик, топқирлик; иқтидорлик

لُورْدٌ *кўп.* ـَاتٌ лорд; مَجْلِسُ اللُّورْدَاتِ лордлар палатаси (*Англияда қонун чиқарувчи орган*)

لُورِيٌّ *кўп.* ـَاتٌ, لَوَارِيُّ юк автомобили

I (لوز) لَازَ (*у*) لَوْزٌ 1) (*н. дандир*) қочмоқ, кетмоқ (مِنْ); 2) (*н. дадир*) нажот изламоқ (إِلَى); 3) (*к. гадир, н. гадир*) таянмоқ суянмоқ, (*к. дандир, н. дандир*) фойдаланмоқ (إِلَى); ~ إِلَى الْكَذِبِ ёлғондан фойдаланмоқ; II لَوَّزَ 1) қўшмоқ, ёнғоқ қўшиб қийма қилмоқ; 2) уруғлик бермоқ, очмоқ (*пахта кўсаги ҳақида*)

– لَوَّازٌ бодомфуруш

– لَوْزٌ *жам.* бодом; ~ زَيْتُ الـ бодом ёғи; شَجَرَةُ ~ الـ бодом дарахти; 2) *бот.* уруғли қўсак; دُودَةُ ~ الـ қўсак қурти

– لَوْزَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) бодом; 2) *бот.* уруғли қўсак; ~ القُطْنِ пахтанинг уруғли қўсаги; 3) *анат.* бодомсимон без; لَوْزَتَانِ *ик. с.* томоқдаги бодомсимон безлар; اِلْتِهَابُ اللَّوْزَتَيْنِ الْبَسِيطُ *мед.* тонзиллит; اِلْتِهَابُ اللَّوْزَتَيْنِ التَّقَيُّحِيُّ ангина, йирингли тонзиллит

– لَوْزِيٌّ 1) бодомли, бодомга оид; 2) бодо - симон

– لَوْزِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ бодомли пирожний

– لُوَيْزَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ уруғли, уруғ берадиган қўсак

– مَلَازَةٌ : ~ أَرْضٍ бодомзор, бодом дарахти кўп экилган ер

I (لوس) **لَاسَ** (*у*) لَوْسٌ татиб кўрмоқ; ~ الْحَلَاوَاتِ ширинликни татиб кўриб емоқ

– لُوَاسَةٌ луқма, бир луқма таом

لُوسِيُونٌ пардоз суви, лосьон

I (لوش) **لَاشَ** (*у*) لَوْشٌ чақмоқ, тишламоқ; II لَوَّشَ тутмоқ, тутиб олмоқ

– لَوَّاشَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ тишламаслиги ёки бақирмаслиги учун оғизга тутиб қўйиладиган латта, ёғоч бурағич

– لَوْشَةٌ чақиш, тишлаш (*мас., илон, ит*)

I (لوص) **لَاصَ** (*у*) لَوْصٌ 1) зимдан қарамоқ, зимдан кузатмоқ; эшик ёки парда тирқишидан мўраламоқ; 2) бетоқат бўлмоқ; 3) (*н. дандир*) афсусланмоқ, норози бўлмоқ (مِنْ); II لَوَّصَ зериктирмоқ, жонга тегмоқ, бетоқат қилмоқ; III لَاوَصَ 1) зимдан қарамоқ, зимдан кузатмоқ; 2) тикилиб қарамоқ, кузатмоқ; 3) алдамоқ, фириб бермоқ; IV أَلْاصَ 1) ўраб олмоқ, айлантириб ўрамоқ, ўраб айлантирмоқ; 2) хоҳламоқ, истамоқ; مَا أَلْصْتُ أَنْ آخُذَ مِنْهُ شَيْئًا ундан мен ҳеч нарса олмоқчи эмас эдим

لَوْصٌ томоқ ёки қулоқ оғриғи

– لَوْصِيَّةٌ довдираш, ўзини йўқотиш, хиж - латчилик, афсус

– مُلَاوِصٌ айёр, қув, муғомбир

I (لوط) **لَاطَ** (*у*) لَوْطٌ 1) баччавозлик гуноҳини қилмоқ; 2) (*бирор н. га*) ёпишмоқ, сувалмоқ (بِ); ~ الْحَائِطَ بِالطِّينِ деворни лой билан сувамоқ; ◊ ~ الشَّيْءُ بِقَلْبِي бир нарса юрагимга ўлтирди ва мен уни ёқтириб қолдим; VIII الْتَاطَ 1) ёпишиб олмоқ; 2) (*к. гадир*) лага - бардорлик қилмоқ (بِ); X اِسْتَلَاطَ ўзиники бўлмаган болага оталик даъво қилмоқ

– أَلْوَطُ севимлироқ, ёқимлироқ; الْوَلَدُ أَلْوَطُ *ҳад.* фарзанд кўнгилга ёқимлидир

– لَوَاطٌ, لِوَاطَةٌ ҳезлик, баччалик, бесоқоллик

– لُوطٌ *дин.* Лут алайҳиссалом

– لُوطِيٌّ ҳез, бачча, бесоқол

لُوطُسٌ *бот.* Миср нилуфари

I (لوع) **لَاعَ** (*у*) لَوْعٌ 1) азобланмоқ, касал бўлмоқ, изитроб чекмоқ; 2) қорайтирмоқ (*қуёш ҳақида*); لَاعَتْهُ الشَّمْسُ у қуёшда қорайди; 3) азобламоқ (*севги ҳақида*); II لَوَّعَ 1) азобламоқ, азобга гирифтор қилмоқ; жонга тегмоқ; 2) тажрибадан сабоқ бермоқ, тажрибали қилмоқ; III لَاوَعَ алдамоқ, янглиштирмоқ, адаштирмоқ; V تَلَوَّعَ азоб чекмоқ, ташвиш тортмоқ; VIII الْتَاعَ қаттиқ изтиробга тушмоқ, ҳаяжонланмоқ, ёнмоқ (*севги ҳақида*)

– اِلْتِيَاعٌ ташвиш, ҳаяжон; севги азоблари

– تَلْوِيعٌ *кўп.* تَلَاوِيعُ изтироб, азоб

– لَاعٌ *кўп.* لَاعُونَ, لَاعَةٌ қўрқоқ, юраксиз

– لَوْعَةٌ 1) изтироб, азоб; ~ الْحُبِّ севги аз - блари; 2) азоб берувчи нарса, предмет, сабаб

– مُلَاوِعٌ = مُلَاوِصٌ *қар.* لوص

– مُلَوَّعٌ азоб берувчи; ~ حُبٍّ бахтсиз севги

لُوغَارِثْمًا, لُوغَارِيثْمَةٌ, لُوغَارِذْمَةٌ *кўп.* اتٌ логариф - лар; جَدْوَلُ اللُّوغَارِيثْمَاتِ логарифмлар жадвали; أَسَاسُ الـ~ логарифм асоси

– لُوغَارِيثْمِيٌّ логарифмик, логарифмга оид

I (لوف) **لَافَ** (*у*) لَوْفٌ 1) чайнамоқ, емоқ; 2) (*к. бипандир*) муомалада бўлмоқ, дўстлашмоқ, алоқа қилмоқ (عَلَى)

– لُوفٌ *бот.* люфа

I (لوق) **لَاقَ** (*у*) لَوْقٌ юмшатмоқ, мулойим қилмоқ; ~ الدَّوَاءَ сиёҳни ёзиш учун тайёрламоқ; II لَوَّقَ 1) юмшатмоқ; 2) (*овқатга*) ёғ қўшмоқ; 3) (*ерни*) текисламоқ

- أَلْوَقَةٌ қаймоқ

– أَلْوَقَةٌ = لُوقَةٌ

– مِلْوَقٌ *кўп.* مَلَاوِقُ (*аптекада ишлатилад - ган*) қошиқча

لُوقَا *ат. от, мз.* Лука

I (لوك) **لَاكَ** (*у*) لَوْكٌ чайнамоқ, кавшанмоқ; ~ الْفَرَسُ اللِّجَامَ от юганини чайнади; ~ بَيْنَ شَدَقَيْهِ كَلِمَاتٍ тишни ғижирлатиб бир неча сўз демоқ; IV أَلَاكَ (*сол.* أَلْأَكَ): أَلْكِنِي إِلَيْهِ мен ҳақимда унга хабар бер

لُوكَانْدَةٌ, لُوكَنْدَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) меҳмонхона; 2) *шунингдек:* ~ الْأَكْلِ ресторан

– لُوكَنْدَجِيٌّ *кўп.* لُوكَنْدَجِيَّةٌ меҳмонхона эгаси

لَوْلَبٌ *кўп.* لَوَالِبُ 1) бурама мих, винт; 2) сп - рал; 3) пружина; 4) пропеллер (*паррак, ҳаво парраги*)

– لَوْلَبِيٌّ 1) спиралга оид; ~ زُنْبُرُكٌ спирал пружина; ~ مِسْمَارٌ бурама мих; سُدُمٌ ~ـَةٌ *астр.* спиралсимон туманликлар; 2) винтли, винтга оид; ~ دَرَجٌ айланма шоти

لُولَةٌ *халқ.* дур, инжу, марварид

I (لوم) **لَامَ** (*у*) لَوْمٌ танбеҳ бермоқ, койимоқ; (*н. учундир*) гина қилмоқ, таъна қилмоқ; ёзғирмоқ (عَلَى); II لَوَّمَ қаттиқ айбламоқ; ҳайфсан бермоқ; IV أَلْاَمَ 1) танбеҳ бермоқ, койимоқ; 2) танбеҳга сазовор бўлмоқ; V تَلَوَّمَ кутмоқ; секинаклик қилмоқ, чўзмоқ; VI تَلَاوَمَ ўзаро танбеҳ беришмоқ, койинишмоқ; VIII الْتَامَ койилмоқ, танбеҳ олмоқ; X اِسْتَلَامَ танбеҳга лойиқ, муносиб бўлмоқ

– تَلْوِيمٌ танбеҳ бериш, қоралаш; ҳайфсан

– لَائِمٌ *кўп.* لُوَّمٌ 1. танбеҳ берувчи; таъна қилувчи, ёзғирувчи; 2. ғийбатчи, қораловчи

– لَائِمَةٌ *кўп.* لَوَائِمُ гина, танбеҳ, таъна; لَا لَوْمَ ~ فِيهِ وَلَا ~ мутлоқ айбсиз, камчиликсиз

– لَوَّامٌ 1. таъна (гина) қилувчи, қораловчи; 2. ғийбатчи, қораловчи

– لَوْمٌ 1) таъна, танбеҳ; 2) гина; أَلْقَى الـ~ عَلَيْهِ кимдандир гина қилмоқ; وَلَا ~ عَلَيَّ мендан гина қилишга ўрин йўқ!

– لُومٌ (*сол.* لُؤْمٌ) пасткашлик, разиллик, қабиҳлик

– لَوْمَةٌ таъна, гина; لَا يَخْشَى ~ لَائِمٍ у ҳеч - қандай таъна, гинадан қўрқмайди

– لُومَةٌ маломатга қолган; ~ رَجُلٌ одамла - нинг маломатига қолган киши

– لُوَمَةٌ кўп таъна қиладиган киши

لَوْمَى танбеҳ, дашном

– لَوْمَةٌ مَلَائِمُ кўп = مَلَامٌ

– مُلَامٌ таъна қилинувчи

– لَوْمَةٌ مَلَاوِمُ *кўп.* اتٌ ـَ, = مَلَامَةٌ

– مَلِيمٌ, مَلُومٌ таъна эшитаётган, таънага с - зовор

– مَلُومٌ = مُلِيمٌ

لُومَانٌ сургун (*каторга*) даги қамоқ; каторга ишлари

– لُومَانْجِيٌّ *кўп.* لُومَانْجِيَّةٌ сургун (*каторга*) даги одам

لُومْبَاغُو *мед.* люмбаго, беланги, бел оғриғи, бел санчиғи

(لون) II لَوَّنَ бўямоқ, ранг бермоқ; ранг-баранг қилиб бўямоқ, ялтиллатиб бўялмоқ; ~ الْبُسْرُ хурмога ранг кира бошлади; V تَلَوَّنَ 1) бўялмоқ, ранг-баранг этиб бўямоқ; 2) ранг-баранг, турли-туман бўлмоқ; 3) ўз рангини ўзгартирмоқ, тусини ўзгартирмоқ; 4) ўзгарувчан бўлмоқ, ўзгариб турмоқ; 5) пинжига кирмоқ, хушомад қилмоқ; ~ فِي أَقْوَالِهِ (*сўроқ вақтида*) берган кўрсатмаларини ўзгартирмоқ

– تَلْوِينٌ бўяш, ранг-баранг қилиб бўяш;

бўёқ, ранг, тус

– لَوْنٌ *кўп.* أَلْوَانٌ 1) ранг, тус, рангдаги нозик фарқ; отнинг туси, ранги; زَاهٍ ~ ёрқин ранг; ~ فَاتِحٌ оч ранг; قَاتِمٌ ~ тўқ ранг; مُخْتَلِفُ الأَلْوَانِ ҳар хил рангдаги; турли-туман; لَا ~ لَهُ рангсиз; 2) бўёқ أَلْوَانُ الصِّبَاغَةِ бўёқлар; الأَلْوَانُ الزَّيْتِيَّةُ *ёки* أَلْوَانٌ بِالزَّيْتِ لِلرَّسْمِ мой бўёқлари; الأَلْوَانُ الْمَائِيَّةُ а - варель (сувли) бўёқлар; لَوْحَةُ الأَلْوَانِ *қар.* لَوْحَةٌ; أَلْوَانُ أَتْرِبَةٍ ун (порошок) қилинган бўёқлар; 3) овқат, таом; أَلْوَانُ الطَّعَامِ турли-туман таомлар; قَائِمَةُ أَلْوَانِ الطَّعَامِ а) меню; 4) *адаб.* жанр; 5) нав, сорт, жинс; فِيهِ أَلْوَانٌ مِنَ الْقُصُورِ унинг турли-туман (ҳар хил) камчиликлари бор

– لَوْنِيٌّ рангга оид, рангли; الْعَمَى الـ~ дальт - низм (*рангларни ажрата олмаслик*)

– مُتَلَوِّنٌ 1) ҳар хил рангга бўялган; турли-туман рангли; турли рангда товланадиган; 2) ўзгарувчи, доимий бўлмаган, муқим бўлмаган

– مُلَوَّنٌ 1) бўялган; 2) турли, ҳар хил рангга бўялган; турли-туман рангли; рангли; الْمَعَادِنُ الـ~ةُ рангли металлар; ~ فِلْمٌ рангли фильм; الْمُلَوَّنَاتُ рангли, рангли одамлар

– مُلَوِّنٌ 1. бўёвчи; 2. *кўп.* اتٌ ـَ бўяйдиган, ранг берадиган; الْمُلَوِّنَاتُ ранг берувчи моддалар

– لَوْنَجِيٌّ *кўп.* اتٌ ـَ мехмонхона хизматчиси (бекаси), уй ишларини юритувчи аёл

لَوَنْدَا, لَوَنْدَه *бот.* лаванда (*гул*); مَاءُ الـ~ л - ванда суви (муаттар сув)

لُونِيكٌ *кўп.* اتٌ ـَ лунник

I (لوى) لَوَى (*и*) لَيٌّ 1) боғламоқ, эшмоқ, ўрамоқ; 2) уя қўймоқ; الْحَبْلَ ~ арғамчи эшмоқ; 3) букмоқ, эгмоқ, қийшайтирмоқ; 4) (*к. гадир*) бурилмоқ, бурилиб қарамоқ (عَلَى); هَرَبَ لَا يَلْوِي عَلَى شَيْءٍ у орқа-олдига қарамай югурарди; 5) бурмоқ; (*н. дандир*) бошқа ёққа бурмоқ (عَنْ); عُنُقَهُ ~ (*н. дандир*) юз ўгирмоқ, бурмоқ (عَنْ); 6) (*к. нидир*) кутмоқ, (*к. гадир нисбатан*) меҳр пайдо бўлмоқ (عَلَى); ◊ ~ لِسَانَهُ بِالتُّرْكِيَّةِ бузилган турк тилида гапирмоқ; لَوَاهُ دَيْنَهُ (بِدَيْنِهِ) кимгадир қарзни қайтаришни чўзиб юрмоқ; سِرَّهُ ~ сир яширмоқ; يَدَهُ ~ қўл чигалини ёзмоқ; لَوَى (*а*) لَوًى қинғир- қийшиқ бўлмоқ, буралмоқ, ҳалқа бўлмоқ; ~ تِ الْحَيَّةُ илон ҳалқа бўлиб олди; ~ تْ مِعْدَتُهُ унинг қорни бураб оғриди, унинг қорни оғриб қолди; II لَوَّى 1) қаттиқ бурамоқ, эшмоқ; 2) бурмоқ, бурамоқ; 3) (*ишни*) чигаллаштирмоқ; ◊ ذَيْلَهُ ~ думни ликиллатмоқ; IV أَلْوَى 1) (*қўл билан*) имо-ишора қилмоқ; 2) (*байроқни*) кўтармоқ; 3) (*н. нидир, мас., қўлни*) чиқармоқ (بِ); بِالرَّأْسِ ~ а) юз ўгирмоқ; б) бошини бурмоқ; بِحَقِّ زَيْدٍ ~ Зайднинг ҳуқуқини инкор этмоқ; أَلْوَتْ بِهِ عَنْقَاءُ مُغْرِبٍ *маж.* йўқ бўлмоқ, йўқ бўлиб кетмоқ; V تَلَوَّى 1) буралмоқ, эшилмоқ; 2) эгилмоқ, букилмоқ; бужмаймоқ; 3) иланг-биланг бўлмоқ, ҳалқа бўлмоқ (*илон ҳақида*); 4) (*оғриқдан*) тиришиб типирчиламоқ; VI تَلَاوَى (*н. гадир*) рози бўлмоқ, (*н. ҳақдадир*) шартлашмоқ, келишиб олмоқ (عَلَى); VIII الْتَوَى 1) бужмаймоқ, иланг-биланг бўлмоқ; ҳалқа бўлмоқ; 2) эгилмоқ, энгашмоқ, букилмоқ; 3) чиқиб қолмоқ; الْتَوَتْ رُكْبَتُهُ унинг оёғи тиззасидан чиқиб қолди; 4) (*к. учундир*) чигал, мужмал, қоронғи бўлмоқ (عَلَى-*иш ҳақида*)

– الْتِوَاءٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) бурилган, эгилган жой, бужмайиш, четга чиқиш, оғиш; لَا ~ فِيهِ оғишмай, гапни айлантирмай; тўғридан-тўғри; الأَرْضِ ~ ернинг нотеккис жойлари; ~ الأَمْعَاءِ ичакларнинг буралиб қолиши; ~ الظَّهْرِ умуртқа суякнинг эгри бўлиб қолиши; الْتِوَاءَاتُ الْحَيَاةِ ҳаёт сўқмоқлари, машаққатлари; 2) эгилиш; فِي الْمِيزَانِ ~ (*тарози палласининг*) босиши, эгилиши; 3) бужмайиш, бужмайтириш, афтни бузиш; بِعَيْنِ الْهَوَانِ وَالـ~ кулиб, масхараомуз; 4) *мед.* чиқиш, чиқиб қолиш, пайларнинг чўзилиши.

– لَاوٍ *мн.* لَاوِيَةٌ *кўп.* لُوَاةٌ орқага буриладиган, қарайдиган; ◊ غَيْرَ ~ عَلَى شَيْءٍ орқа-олдига қарамай, ҳеч нарсага эътибор бермай

– لَاوِيٌّ 1. *дин.* Левитга оид; 2. *библ.* Левит; سِفْرُ اللَّاوِيِّينَ Левит (*Қадимий аҳднинг учинчи китоби*); ◊ عَبْدُ الـ~ ковун

– لِوَاءٌ[1] *кўп.* أَلْوِيَةٌ, أَلْوِيَاتٌ 1) байроқ; قَاتَلَ تَحْتَ لِوَائِهِ кимнингдир байроғи остида жанг қилмоқ; 2) Ливо (*маъмурий бирлик*); провинция (*Ироқда маъмурий бирлик*); نَشَرَ أَلْوِيَةَ الْعُلُومِ илм бермоқ, илм тарқатмоқ; نَشَرَ الأَمَانُ أَلْوِيَتَهُ сукунат, омонлик пайдо бўлди, юзага келди; ◊ نَشَرَ السَّلَامُ لِوَاءَهُ тинчлик келди, ўрнатилди; عَقَدَ ~ الْحَمْلَةِ لَهُ ... кимнидир экспедиция бошлиғи қилиб тайинламоқ; رَفَعَ ~ الْعِصْيَانِ (*к. гадир қарши*) исён байроғини кўтармоқ (عَلَى)

– لِوَاءٌ[2] *кўп.* اتٌ ـَ *ҳарб.* 1) бригада; الْمُشَاةِ ~ الثَّالِثُ *ёки* الْبِيَادَةِ الثَّالِثُ ~ учинчи пиёдалар бригадаси; آلِيٌّ ~ моторлаштирилган пиёдалар бригадаси; 2) бригада қўмондони, бригада генерали

– لَوًى *кўп.* أَلْوَاءٌ 1) санчиқ, қориндаги оғриқ; 2) умуртқа суягининг эгилиши

– لَوِيٌّ эшилиш; букилиш

– لَوِيٌّ сўлишган ўт (ўсимлик); сўлиган ўт

– لَوًى: الرَّمْلِ ~ қумлоқ ер, қумлоқ қаттиқ ер

– لُوَيٌّ *ат. от, мз.* Лувай

– لَوْيَةٌ 1) бурилиш, қайрилиш; 2) ёмон ка - фият

– لَوِيَّةٌ *кўп.* لَوَايَا ўзи емай бошқа киши учун асраб турилган овқат (емиш, егулик нарса)

– لِيٌّ эшиш, эшилиш, букиш, букилиш

– لَيَّةٌ бурилиш, қайрилиш

– لَيَّةٌ қўйнинг думи; думба (*қўйники*); қуйруқ

– مَلَاوِي: الدُّرُوبِ ~ а) бурилишлар, йўл (кўча) қайрилишлар; اخْتَفَتِ السَّيَّارَةُ فِي ~ الطَّرِيقِ автомашина йўл бурилишидан кейин кўздан ғойиб бўлди; б) эгри-бугри кўчалар

– مُلْتَوٍ *мн.* مُلْتَوِيَةٌ 1) эгилган, букилган; қинғир, қинғир-қийшиқ; 2) мужмал (*мас. жавоб ҳақида*)

– مُلْتَوًى 1. қинғир-қийшиқ қилинган, букилган; 2. *кўп.* مُلْتَوَيَاتٌ (йўл) қайрилиши, бурилиши

– مِلْوَاةٌ *кўп.* مَلَاوٍ чиғир (*юқорига юк кўтарадиган оддий мослама*)

– مِلْوًى *кўп* مَلَاوٍ 1) гайка бурайдиган к - лит, ключ; 2) қулоқ (*музика асбобидаги*); بَيْتُ الْمَلَاوِي *муз.* қулоқ ўрнатилган жой; 3) каб - стан (*порт ва т.-й. ларда ишлатиладиган вертикал чиғир*); денг. (*кема лангарларини тушириш ва чиқариш учун ишлатиладиган*) чиғир, шпиль

– مَلْوِيٌّ эшилган, ўралган, чайир қилинган; эгилган букилган; қинғир -қийшиқ

لِيبْرَا *кўп.* لِيبْرَاتٌ фунт

لِيبِرَالِيٌّ 1. либерализмга, либералга оид; 2. либерал

– لِيبِرَالِيَّةٌ либерализм

(ليت) I لَاتَ (*и*) لَيْتٌ (*н.дандир*) тўхтаб қўймоқ (қолмоқ); IV أَلَاتَ камайтирмоқ, қисқартирмоқ; زَيْدًا حَقَّهُ ~ Зайднинг ҳуқуқини чекламоқ

– لَيْتٌ *кўп.* أَلْيَاتٌ бўйин атрофлари

– لَيْتَ *шунингдек:* ~ يَا ... бўлганда эди!, о, кошки!, кошки шундай бўлса!; يَا ~ الأَمْرَ وَقَفَ عِنْدَ هَذَا الْحَدِّ о, шунинг ўзи бўлса кошкийди!; يَا ~ شِعْرِي о, кошки уни мен билган бўлсам!; ~ نِي كُنْتُ أَقْدِرُ о, қудратим етганда эди!; وَلَعَلَّ ~ ... ундоқ бўлса-бундоқ бўлса, ... (*баҳона қилган одам ҳақида*)

(ليتن) تَلْيَتَنَ католик (лотин) динини қабул қилмоқ

– لَاتِينُ: الـ~ лотинлар (*Сурияда*)

لَائِثٌ шер

لَيْثٌ *кўп.* لُيُوثٌ 1) шер; 2) ўргимчак турл - ридан бири; 3) гапга чечан (уста); нотиқ; 4) чапдаст, эпчил; 5) *ат. от, мз.* Лайс; 6) Лайс (*қабила номи*)

– مُلَيَّثٌ семириб секинак бўлиб қолган (*одам*)

لِيثُومٌ *кимё.* литий

لِيجْنِيتٌ лигнит (*паст навли қўнғир тошкўмир*)

لِيرَةٌ, لِيرًا кўп ـَ ـاتٌ лира (*пул бирлиги*); ~ إِسْتَرْلِينِيَّةٌ фунт-стерлинг; ~ إِنْكِلِيزِيَّةٌ инглиз фунти; ~ إِيطَالِيَّةٌ италян лираси; ~ سُورِيَّةٌ Сурия лираси; ~ لُبْنَانِيَّةٌ Ливан лираси

لِيزَرٌ лазер; ~ أَشِعَّةٌ лазер нурлари

لَيْسَ 1) йўқ (*бор эмас*); هُوَ ~ عَالِمًا ~ هُوَ *ёки* ~ بِعَالِمٍ у олим эмас; ~ بَيْنَ أَيْدِينَا ... бизда йўқ; لَسْتُ أَدْرِي мен билмайман; يَدْرِي ~ у билмайди; ~ مِنْ بَابِ الصُّدْفَةِ أَنَّ ... шу нарса тасодиф эмаски, ...; ~ عَجِيبًا أَنَّ ... шу нарса ажабланарли эмаски, ...; ~ مِنْ شَكٍّ أَنَّ ... шунга ҳеч қандай шак-шубҳа йўқки, ...; ~ لَهُ أَنْ يَقُولَ унинг гапиришга ҳаққи йўқ, у гапи - маслиги керак; أَلَسْتَ مَعِي فِي أَنَّ ... ...нинг эканлиги ҳақидаги фикримга қўшиласанми?; ~ ... وَلَكِنَّ ... *ёки* ~ ... إِنَّمَا ... *ёки* ~ ... فَحَسْبُ ... بَلْ... нафақат ..., балки ...; 2) ...дан бошқа, ...дан ташқари; جَاءَ جَمِيعُ النَّاسِ ~ عُمَرَ Умардан бошқа ҳамма келди; ◊ فَشَلٌ ~ بَعْدَهُ فَشَلٌ тўла муваффақиятсизлик; ~ إِلاَّ бошқача эмас, фақат шундай!

لَيْسَ[1] I (*а*) لَيْسٌ мард, довюрак бўлмоқ; لَيْسَ[2] (а) لَيْسٌ *(н.дандир)* ғафлатда қолмоқ, ғофил бўлмоқ (عَنْ); II لَيَّسَ сувамоқ (*деворда-ги тешикни*) ямамоқ, беркитмоқ

– أَلْيَسُ *мн.* لَيْسَاءُ *кўп.* لِيسٌ мард, довюрак

لَيْسٌ ғафлат, ғафлатда қолиш

– لِيسَانْسٌ лиценциат (*илмий унвон*); الـ~ فِي ظَفَرَ بِإِجَازَةِ الْقَانُونِ қонуншуносликлиценциати; الـ~ лиценциат унвонини олмоқ

لَيْشَ (لأيِّ+ شَيْءٍ) *халқ.* нима учун?

(ليط) I لَاطَ (и) لَيْطٌ ёпишмоқ, ёпишиб қолмоқ, ёпишиб олмоқ;

لِيطٌ 1) табиий хусусият; 2) (*ҳар нарсанинг*) ранги, туси

– لِيطَةٌ *кўп.* لِيطٌ қамишнинг устки қавати

– لَيَّاطٌ оҳак; сувоқ

أَلْيَغُ *мн.* لَيْغَاءُ *кўп.* لِيغٌ ғалдираб гапирадиган, гапига тушуниб бўлмайдиган *(одам)*

(ليف) II لَيَّفَ ювмоқ, хурмо толаси билан артмоқ; V تَلَيَّفَ тола ҳосил қилмоқ

– تَلَيُّفٌ тола ҳосил бўлиш; ~ الْكَبِدِ *ёки* ~ فِي الْكَبِدِ *мед.* жигар циррози

– لِيفٌ *кўп.* أَلْيَافٌ 1) ўсимлик толаси; الـ~ الْهِنْدِيُّ жут, Ҳиндистон канопи (*тола берадиган ўсимлик*) (الْأَلْيَافُ الصِّنَاعِيَّةُ) сунъий тола; 2) хурмо дарахтининг пўстлоғи (толаси)

– لِيفَةٌ *кўп* ـَ ـاتٌ тола; пай толаси; булут (*м - чалка сифатида ишлатиладиган нарса*)

– لِيفِيٌّ толага оид; النَّبَاتَاتُ الـ~ـةُ толали ўсимликлар

(ليق) I لَاقَ (*и*) لَيَاقَةٌ 1) лойиқ бўлмоқ; ярашмоқ; мос, ярашган бўлмоқ; (*бирор н.* га) муносиб бўлмоқ (ب); 2) сиёҳдонни хат ёзишга тайёрламоқ; II لَيَّقَ 1) замазка (*тешик-ёриқларни, тирқишларни беркитишда ишлатиладиган қотишма*) билан сувамоқ; 2) сиёҳдон ичига хом ипак толаси жойламоқ (*қар.* لِيقَةٌ); юмшатмоқ; IV أَلَاقَ = II 2)

– أَلْيَقُ энг лойиқ, ўта ярашган

– لَائِقٌ 1) лойиқ; мос; ярашган; тўғри кел - диган; ~ غَيْرُ нолойиқ, ярашмаган; أَخَذَ مَكَانًا الـ~ـا муносиб ўрин эгалламоқ

– لَائِقَةٌ 1) лойиқлик; мослик; ярашганлик; 2) яхши хусусият

– لَيَاقَةٌ 1) лойиқлик; мослик; ярашганлик; ўрни бўлишлик; одоб; ~ عَدَمُ нолойиқлик; мос эмаслик; яроқсизлик; ўрни бўлмаслик; مُخِلٌّ بِالـ~ـا одобни бузувчи: 2) яхши хусусият; қадр-қиммат; 3) *шунингдек:* بَدَنِيَّةٌ ~ *спорт.* форма, яхши ҳолат; نَاقِصُ الـ~ـا яхши ҳолатда эмас

– لَيَقَانٌ одоб, тартиб; лойиқлик, муносиблик

– لِيقَةٌ *кўп.* لِيَقٌ 1) хом ипак (*уни сиёҳдон ич - га солиб қўйилади*); 2) дераза замазкаси

– مَلِيقَةٌ ёзишга тайёрлаб қўйилган (*сиёҳдон ҳақида*)

لِيكَنٌ лишайник (*сув ўтлари билан ягона организм бўлиб яшайдиган замбуруғ*), мох

(ليل) III لَايَلَ бир кечага ижарага олмоқ

– أَلْيَلُ *мн.* لَيْلَاءُ: ~ لَيْلٌ тим қоронғи тунлар, узун қоронғи тун; لَيْلَةٌ لَيْلَاءُ зулумот тун

– لَيْلٌ *кўп.* لَيَالٍ тун; оқшом; الـ~ـا *ёки* ~ـا тунда, кечаси; ~ نَهَارَ кечаси ва кундузи; أَلْيَلُ ~ тим қоронғи кеча, тун; لَيَالِي الْأُنْسِ وَ السَّمَرِ кечалар, кечки (оқшомдаги) суҳбатлар; الـ~ الْقُطْبِيُّ қутб тунлари; ◊ لَا أُوَافِقُ عَلَى هَذَا مَا اخْتَلَفَ الـ~ وَالنَّهَارُ мен ҳеч қачон бунга рози бўлмайман

– لَيْلَةٌ (бир) кеча, тун; (бир) оқшом; اللَّيْلَةَ бугун кечаси (тунда); لَيْلَتَئِذٍ ўша кечаси (тунда); ўша оқшомда; خَيْرِيَّةٌ ~ хайрия кечаси (*оқшом*); ~ ذَاتَ бир куни кечаси, кечалар-нинг бирида; الـ~ اللَّيْلَاءُ тим қоронғи тун; ~ بَيْنَ وُضُحَاهَا жуда қисқа муддатда, қисқа муддат мобайнида; бирданига; وَلَيْلَةٌ ~ أَلْفُ «Минг бир кеча» (*бадиий асар номи*); ~ الْإِسْرَاءِ *ёки* ~ الْمِعْرَاجِ *дин.* меърож туни (*Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламнинг меърож-лари ҳақида - ражаб ойининг 27- туни*); ~ الْمَوْلِدِ النَّبَوِيِّ *дин.* Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламнинг таваллуд топган тун-лари (*рабиъул-аввал ойининг 12-туни*); ~ الْقَدْرِ *қур.* лайлатур-қадр (*рамазон ойининг 27-туни*); ~ حَمْرَاءُ қонли тун, Варфоломей кечаси; ◊ بِنْتُ الـ~ фоҳиша (*сўзма-сўз:* тун қизи)

– لَيْلَى *ат.от,мн.* Лайло; كُلٌّ يُغَنِّي عَلَى لَيْلَاهُ *мтп.* ҳар ким ўз Лайлосини куйлайди, ҳар кимнинг ўз Лайлоси бор

– لَيْلِيٌّ тунги, кечки, оқшомги; مَدْرَسَةٌ ~ـةٌ кечки мактаб; النَّشَاطُ ~ тунги, тундаги (*мас.* бойўғли, қўршапалак *ва б.* лар ҳақида), لَيْلَاجٌ لَيْلَاكٌ сирень (*гул*)

لِيمٌ[1] ўхшашлик (*бир одамнинг бошқа одамга*)

– لِيمٌ[2] ярашиш, муросага келиш

لِيمَانٌ[1] *кўп.* ـَ ـاتٌ қўлтиқ; гаван, порт

لُومَانٌ = لِيمَانٌ[2]

لِيمُورٌ *зоол.* лемур. (*ярим маймун*)

لَيْمُونٌ *жам.* лимон; الـ~ الْحُلْوُ ширин лимо - лар; الـ~ الْحَامِضُ *ёки* الـ~ الْمَالِحُ шўр лимонлар; الـ~ الْهِنْدِيُّ *бот.* грейпфрут (*апельсинсимон мевали дарахт ва унинг меваси*); عَصِيرُ الـ~ лимон шарбати; شَرَابُ الـ~ лимонад; حَامِضُ الـ~ лимон кислотаси

– لِيمُونَادَةٌ лимонад

– لِيمُونِيٌّ лимонли, лимонга оид, лимо - ранг

(لين) لَانَ (*и*) لِينٌ, لَيَانٌ юмшоқ, нозик бўлмоқ, юмшоқ, пластик, эгилиб-букилувчан бўлмоқ; لَا يَلِينُ букилмас, букилмайдиган; ~ـتْ لَهُ قَنَاةٌ унинг иродаси букилди; ـتْ قَنَاتُهُ у юмшади, ён берди; مَا ~ـتْ قَنَاتُهُ у шижоа-тини йўқотмади; II لَيَّنَ юмшатмоқ; мулойим қилмоқ; الْبَطْنَ ~ қоринни бўшатмоқ; III لَايَنَ (*к. гадир*) дўстона, меҳрибонлик билан му-носабатда бўлмоқ, мурожаат қилмоқ; IV أَلَانَ ва أَلْيَنَ юмшатмоқ, мулойимлаштирмоқ; V تَلَيَّنَ юмшамоқ, мулойимлашмоқ; X اسْتَلَانَ 1) мулойим, юмшоққўнгил қилишга эришмоқ; 2) юмшоқ, мулойим деб ҳисобламоқ; юмшамоқ, мулойимлашмоқ

– تَلَيُّنٌ мулойимлашиш, юмшаш; ~ الدِّمَاغِ *мед.* миянинг эриши

– لَيِّنٌ 1) юмшоқ, мулойим, нозик; ~ هُبُوطٌ юмшоқ қўниш (*космик кема ҳақида*); 2) эгилиб-букилувчан; ишловга келадиган; ~ الْقَنَاةِ *ёки* ~ الْعَرِيكَةِ гапга унайдиган, кўнадиган, юмшоқ феъллли, кўнгилчан

– لِينٌ 1) бўшанглик, мулойимлик; юмшоқ кўнгиллилик, кўнадиган, унайдиган

бўлмоқлик; الْعِظَام ~ суякларнинг юмшаб қо-лиши; остеомаляция; الْجَانِب ~ ройиш-лилик, кўнгилчанлилик, гапга кўнадиган бўлишлик; 2) бўшаниш (*қорин ҳақида*); حُرُوفُ الـ~ *грам.* ا, و, ى ҳарфлари; أَصْوَاتُ الـ~ *грам.* (الْقَصِيرَةُ) الطَّوِيلَةُ الـ~ أَصْوَاتُ унли (*товуш*) лар; чўзиқ (*қисқа*) унли (товуш) лар

– لَيِّنَاتٌ *тех.* (*мослаб турадиган*) қистирма (*икки нарса орасига қистириб қўйилган нарса, прокладка*)

– لَيِّنَةٌ *кўп.* ـَاتٌ юмшоқ болиш, ёстиқ

– لَيِّنَةٌ[1] хурмо навларидан бири

– لَيِّنَةٌ[2] мулойимлик, юмшоқлик, кўнгилчанлик

– لُيُونَةٌ мулойимлик, юмшоқлик

– مُلَايَنَةٌ мулойим мурожаат, муносабат

– مُلَيِّنٌ 1) юмшатувчи, мулойимлаштиру - чи; 2) бўшатувчи

– مُلَيِّنَاتٌ *кўп.* ич сурадиган, ич бўшаштира-диган дорилар

لِينِينِيَّةٌ ленинча; الـ~ةُ ленинизм; الْمَارْكِسِيَّةُ الـ~ةُ марксизм-ленинизм

لِيَاءٌ нўхот шаклидаги тиниқ оқ рангли са - завот (*Ҳижозда ўсади*)

لِيَة *қар.* لوى

I (ليه) لَاهَ (*и*) لَيْهٌ 1) яширинмоқ, ниқобланмоқ, ниқобга кирмоқ; 2) баланд бўлмоқ, кўтарилмоқ

لَيْه *халқ.* нима учун?

لِيَاءٌ нўхатга ўхшаш оқ тусли емиш

– لَيَّاءٌ сувдан узоқда жойлашган ер

م

م (مِيمٌ) мим (*араб алифбосининг йигирма тўртинчи ҳарфи; абжадда - 40*)

م 1) *қисқ.* مِيلَادِيَّةٌ (سَنَةٌ) милодий йил; 2) *қисқ.* مِلِّيمٌ миллим (*Миср фунтининг 1/1000 қисмига тенг чақа танга*); 3) *қисқ.* مُحَرَّمٌ муҳаррам (*ой номи*); 4) *қисқ.* تَمَّ (*китоб*) тугади; 5) م ب *қисқ.* بَعْدَ الْمِيلَادِ бизнинг эрамиз; 6) م ق *қисқ.* قَبْلَ الْمِيلَادِ эрамиздан илгари; 7) م أ خ *қисқ.* مُرَاسِلُ الْأَهْرَامِ الْخَاصُّ «Ал-Аҳром» газетасининг махсус мухбири; 8) م/م *қисқ.* مِيلِيمِتْرٌ миллиметр

مَ (مَا) нима?; لِمَ؟ нима учун?; فِيمَ؟ = بِمَا؟; عَلَامَ؟ = إِلَامَ؟; إِلَى مَا؟ = حَتَّامَ؟; حَتَّى مَا؟ = عَلَى مَا؟

مَا 1) нима? مَاذَا нима ахир?; مَاذَا جَرَى؟ нима бўлди?, нима воқеа юз берди?; مَالَكَ؟ а) сенга нима бўлди? б) сенинг нима ишинг бор?; وَ مَا لِي؟ أَنَا бунинг менга нима дахли (алоқаси) бор?; менинг нима ишим бор?; مَا لَكَ زَعْلَانُ؟ нега (сен) бунчалик жаҳлланасан?; مَا تَفْعَلُ؟ сен нима қиляпсан?; ... مَاذَا يَكُونُ لَوْ агар ... бўлганда, нима бўларди?; مَاذَا تَكُونُ أَنْتَ مِنْ هَذِهِ الْمَرْأَةِ؟ сен бу аёлнинг кими бўласан?; مَا لَكَ وَلِهَذَا الرَّجُلِ؟ бу одам билан нима ишинг бор?; مَا الْخَبَرُ؟ нима гап?, қандай янгиликлар бор?; مَا الْعَمَلُ؟ нима қилиш керак?; مَا أَجْمَلَهَا! у (аёл) қандай гўзал!; مَا أَجْمَلَ الصَّبَاحَ! тонг қандай гўзал!; مَا أَسْرَعَ مَا مَاتَ! у қандай тез ўлди-я!; لِمَا (ذَا)؟ нима учун?; 2) бу шуки, ...; қайсики; وَصَفَ مَا حَدَثَ у бўлиб ўтган воқеаларни баён қилди (*сўзма-сўз:* нима содир бўлган бўлса, ўшани баён қилди); مَا وَرَائِيٌّ *қар.* وَرَائِيٌّ; مَا لَهُ وَ مَا عَلَيْهِ ҳуқуқ ва бурчлар; وَ مَا شَاكَلَ ذَلِكَ ва шу кабилар ва ҳоказо; مَا يَأْتِي қуйида келтирилади (баён қилинади, айтилади); مَا شَاءَ اللهُ! ғоят соз! жуда яхши! (*сўзма-сўз:* Оллоҳ хоҳлагани бўлади!); عَالَمُ مَا بَعْدَ الْحَرْبِ урушдан кейинги дунё; عَلَى مَا يُقَالُ айтишларича, одамлар айтганидек; بِمَا ... أَنَّ ...ганлиги сабабли, ...га кўра; ...гани учун, шунинг учун; ... لِمَا ...ганлиги учун, ... сабабли; 3) ...ган вақтда; ...ган жойда; يَوْمَ مَا رَأَيْتُهُ мен уни кўрган кунда; مَطْرَحَ مَا لَقِيتُهُ мен уни учратган жой; 4)-ма (*бўлишсизлик юкламаси*); مَا قَرَأَ у ўқимади; ... إِلَّا ... مَا фақат; مَا هِيَ إِلَّا لَحْظَةٌ حَتَّى رَأَيْتُهَا орадан фақат бир дақиқа ўтди-ю, мен у (аёл)ни кўрдим; وَ مَا إِنْ اقْتَرَبَ مِنْهَا ... إِلَّا أَنْ ذَهَبَ у ўша ондаёқ кетди; ... حَتَّى قَالَتْ у (аёл)га яқинлашиши биланоқ, у (аёл) дедики, ...; ... وَ مَا كَانَ لَهُ أَنْ унга ... дан бошқа чора қолмаган эди; وَ مَا لَنَا نَذْهَبُ ... بَعِيدًا учун узоққа боришимизнинг ҳожати йўқ; 5) эмас, йўқ, ...мас; مَا هُوَ بِعَدُوٍّ *ёки* مَا هُوَ عَدُوًّا у душман эмас; ... وَ مَا فِي رَيْبٍ فِي أَنَّ эканлигига ҳеч кандай шубҳа йўқ; مَا مِنْ وَاحِدٍ ... فَسَّرَ لَنَا бизга тушунтириб берадиган ҳеч ким йўқ; مَا عَلَيْهِشْ! *халқ.* майли!, бўлаверади!, ҳеч қиси йўқ!; أَثَارَ هَذَا ضَجَّةً مَا بَعْدَهَا ضَجَّةٌ бу шундай шов-шув келтириб чиқардики, уни хаёлга келтириш ҳам мумкин эмас; 6) қандайдир, аллақандай; كِتَابٌ مَا аллақандай (қандайдир) китоб; ... مَهْمَا нима бўлганда ҳам, қандай бўлганда ҳам; ... حَيْثُمَا бўлган жойда, қаерда бўлса (бўлганда) ҳам, қаерда бўлмасин; وَلَوْ إِلَى حَدِّ مَا лоақал бир қадар; 7) ҳозирча, то; ... مَا دُمْتُ حَيًّا ҳозирча (то) тирик эканман, то мен ҳаёт эканман,; لَا أُوَافِقُ عَلَى هَذَا مَا اخْتَلَفَ اللَّيْلُ وَ النَّهَارُ *маж.* мен бунга ҳеч қачон рози бўлмайман, мен бу билан ҳеч қачон келиша олмайман; ... مَا لَمْ ...магунча, ... маса; 8) مَا إِذَا ...микин; إِنَّمَا لَا تَدْرِي مَاذَا كَانَ يَفْهَمُهَا у (аёл) ўзини у тушунармиканлигини билмасди; ◊ مَا عَدَا бундан ташқари, буни ҳисобга олмай; كَمَا шунингдек, ...ни ҳам; ... га ўхшаб, ... сингари; قَلَّمَا камдан-кам, кам ҳолларда; طَالَمَا узоқ вақт давомида; ... رُبَّمَا эҳтимолки, ..., балки шундайдирки, ...; مَا جَرَيَاتٌ саргузашт, можаро, воқеа, ҳодиса, (*воқеаларнинг*) бориши, жараёни; مَا بَيْنَ а) остона, бирор нарсанинг арафаси; б) сарой аъёнлари; الْمَا بَيْنُ (*султон*) саройи

مَاجِسْتِيرٌ, مَاجِسْتِرٌ магистр (*илмий даража*)

مَا جُورٌ *кўп.* مَوَاجِيرُ тувак, сопол коса; ~ الْعَجِينِ хамир қорадиган катта идиш, тоғора, хамиртоғора

مَاخُورٌ, مَاخُورَةٌ кўп مَوَاخِيرُ фоҳишахона

مَادَامٌ *кўп.* ـَاتٌ мадам (хоним)

مَاذَا بُولَانٌ мадаполам, оқ сурп

مَارٌ авлиё

مَارْسُ март (*ой номи*)

مَارْسُ ўйин номи

مَارِسْتَانٌ *кўп.* ـَاتٌ жиннихона

مَارْشٌ *кўп.* ـَاتٌ *муз.* марш; الْـ~ الْعَسْكَرِيُّ ҳарбий марш

مَارْشَالٌ *кўп.* ـَاتٌ маршал

– مَارْشَالِيٌّ маршалга оид

– مَارْشَالِيَّةٌ маршаллик унвони, маршаллик

مَارْكِسِيٌّ 1. марксистик, Марксга оид; الْمَذْهَبُ الْـ~ *ёки* الْـ~ةُ марксистик таълимот, марксизм; 2. марксист, марксизм тарафдори

مَارْكَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) марка, белги; ~ مُسَجَّلَةٌ белгилаб қўйилга н савдо маркаси; 2) марка (*пул бирлиги*); 3) фишка (*ўйинларда*)

مَا رُونِيٌّ *кўп.* مَوَارِنَةٌ маронит

مَارِينَةٌ *кўп.* ـَاتٌ = مُورِينَةٌ

مَارِينُو: أَغْنَامُ الْـ~ меринос зотли қўйлар

مَازَّةٌ *халқ.* газак (*сол.* مَزَّةٌ)

مَازُوتٌ мазут

مَازُورٌ *зоол.* кўктўрғоқ (*қуш*), жиблажибон

مَاسٌ олмос; أَسْوَدُ ~ карбокадо (*техникада ишлатиладиган олмос нави*); كَاذِبٌ ~ сунъий олмос

مَاسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ олмос парчаси; ~ الْقِمَرَاتِيِّ ойнасоз олмоси

– مَاسِيٌّ олмосга оид; قِلَادَةٌ ~ـةٌ олмос шодаси; ◊ الْعِيدُ الْـ~ олмос тўй (*никоҳнинг 75 йиллигига бағишланган тўй*)

مَاسُورَةٌ *кўп.* مَوَاسِيرُ 1) қувур, трубка; 2) ствол

مَاسُونٌ *жам.* масонлар (XVIII *асрда Оврупода пайдо бўлган диний-фалсафий оқим вакиллари*)

– مَاسُونِيٌّ 1. масонликка оид; الْمَحْفِلُ الْـ~ масон маҳфили (ложаси); 2. масон

– مَاسُونِيَّةٌ: الْـ~ масонлик

مَاشٌ *бот.* мош

مَاشَالَةٌ, مَاشُولَةٌ қозиқ, сепоя ўрнатадиган, чуқур кавлайдиган машина

مَاشِكٌ *халқ.* مَاشَه *кўп.* مَوَاشِكُ омбир

مَاعُونٌ *қар.* معن

مَغْنِيزِيُومٌ = مَاغْنِسْيُومٌ

مَاكِنَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ машина

مَاكْيَاجٌ макияж, грим

مَاكِيتٌ макет (*бирор нарсанинг кичик нусхаси*)

مَاكِينَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ машина, аппарат; ~ الْخِيَاطَةِ тикув машинаси; قِسْمُ الْمَاكِينَاتِ машина бўлими

مَاكِيرٌ гримчи

مَالِحٌ *қар.* ملح

مَالِنْخُولِيَا, مَالِيخُولِيَا меланхолия

مَامَا она; ~ بَابَا وَ ота ва она

مَامُوتٌ мамонт

مَانَا *ат, от, мн.* Мона

مَانْجَةٌ, مَانْجُو *бот.* манго (*мевали ўсимлик*)

مَانْشِيتٌ *кўп.* اتٌ ـَ катта ҳарфли сарлавҳа; مَانْشِيتَاتُ الصُّحُفِ газеталардаги мақолалар сарлавҳаси; مِنَ الْـ~ إِلَى الْقَفْلَةِ *маж.* бошдан охиригача, ипидан игнасигача

مَانْغُو = مَانْجُو *қар.* مَانْجَةٌ

مَانِكَانٌ *кўп.* اتٌ ـَ манекен; манекенчи эркак, манекенчи аёл

مَانُولِيَا *бот.* Магнолия (*йирик хушбўй гулли доим яшил дарахт ёки бута*)

مَانَوِيَّةٌ монийлик, монехеизм

مَانِيزَا магнезия (*магнийнинг яшил порошоги*)

مَانِيزِيُومٌ магний

مَانِيفَاتُورَةٌ мануфактура, мануфактура моллари, газламалар

مَانِيفِسْتُو *кўп.* مَانِيفِسْتَاتٌ манифест, декларация

مَانِكَانٌ *кўп.* اتٌ ـَ = مَانِكَانٌ

مَاهِيَّةٌ моҳият, табиат, характер

مَاهِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ, مَهَايَا ойлик, мояна, ойлик иш ҳақи

مَاوِيٌّ (مَا *сўзидан, нисбий сифат*); قَصِيدَةٌ ~ـَةٌ қофияси مَا дан иборат бўлган қасида ёки шеър

مَا يِسْتِرَةٌ *дөнг.* грот-мачта

مَايُو май (*ой номи*)

مَايُوهٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) майка; 2) аёлларнинг чўмилиш кийими

مَغْنِيسِيَا *кимё.* магнезия, магний тузи

مَغْنِيسِيُومٌ *кимё.* магний

مَاكْيَاجٌ = مَكْيَاجٌ

مَاءٌ *қар.* موه

I مَاجَ (у) مُوجَةٌ аччиқ ва шўр бўлмоқ

– مَاجٌ аччиқ ва шўр сув

– مُوجَةٌ аччиқ ва шўрлик

I مَادَ (а) مَادٌ 1) юмшоқ ва мулойим бўлмоқ; 2) сувга қониб яшнамоқ (*ўсимлик ҳақида*)

– مَادٌ гуркираб яшнаб турган; ~ غُصْنٌ яшнаб турган новда

– مَؤُودٌ юмшоқ, мулойим, ёқимли; رَجُلٌ ~ мулойим киши; ~ غُصْنٌ юмшоқ (ҳали қотмаган) новда

مَارٌ адоват, кек

– مَرٌّ машаққатли, қийин; ~ أَمْرٌ қийин (оғир) иш

– مَرَّةٌ *кўп.* مَرَّاتٌ 1) адоват, душманлик, 2) нафрат

I مَاسَ (а) مَاسٌ одамларнинг орасига ғулу солмоқ, одамларнинг орасини бузмоқ (بَيْنَ الْقَوْمِ)

I مَاقَ (а) مَاقٌ йиғламоқ, кўз ёши тўкмоқ; IV أَمَاقَ нафас ололмай қолмоқ (*қаттиқ йиғлаганда*), томоғига бирор нарса тиқилмоқ (*йиғининг зўридан*)

– مَاقٌ *кўп.* مَآقٍ, آمَاقٌ кўзнинг чет бурчаги

– مَاقَةٌ 1) йиғи, кўз ёши қилиш; 2) қаттиқ йиғлаганда нафаснинг ҳиқичоққа ўхшаб чиқиши

– مَاقٌ = مُوقٌ

– مُوقٌ *кўп.* أَمَاقٌ, آمَاقٌ: الْعَيْنِ ~ кўзнинг бурун томонидаги чеккаси

– مَيِّقٌ йиғлоқи

I مَالَ *ёки* مَثَلَ (а) مَالٌ тайёрланмоқ, ҳозирланмоқ; جَاءَهُ أَمْرٌ مَا ~ لَهُ مَالًا унинг бошига ҳеч бир кутилмаган иш тушди

– مَالٌ семиз, баҳайбат (*одам*)

– مَالَةٌ *кўп.* مِثَالٌ боғ, равза

مَامَا маърамоқ, баърамоқ

– مَامَاةٌ маъраш, баъраш

I مَانَ (а) مَانٌ озиқ-овқат билан таъминламоқ; озиқ-овқат таъминотини ўз гарданига олмоқ

– مَانٌ[1] ер қазиш учун ишлатиладиган учига темир ўрнатилган даста

– مَانٌ[2] бел, ён, биқин

– مَانَةٌ[1] *кўп.* اتٌ ـَ киндик

– مَانَةٌ[2] *кўп.* اتٌ ـَ, مُؤُونٌ = مَانٌ[2]

– مُؤُونَةٌ *кўп.* مُؤَنٌ 1) озиқ-овқат, еб-ичиладиган нарсалар; таъминот; 2) қийинлик, вазминлик, оғирлик, қийинчилик; ◊ كَفَاهُ ~ شَيْءٍ кимнидир ишдан (*бирор н қилишдан*) қутқазмоқ; تَكَلَّفَ ~ الْمُتَوَسِّطِ لَهُ عِنْدَ ... ...лар орасида бўлиш билан ўз устига олмоқ

– مَئِنَّةٌ *ёки* مَئِنَّةٌ белги, ишора, аломат

I مَأَا (م،و) (у) مُؤَاءٌ тортмоқ, чўзмоқ; الْجِلْدَ ~ терини кенгайтириш учун ҳар томондан тортмоқ

I مَأَى (а) مَأْيٌ (*к.нингдир*) орасини бузмоқ, (*к.нингдир*) орасига нифоқ солмоқ (بَيْنَهُمْ); IV أَمْأَى 1) миқдори юзта бўлмоқ, юз миқдорга эга бўлмоқ; 2) миқдорини юзтага етказмоқ; V تَمَأَّى кенгаймоқ, чўзилмоқ

– مِائَةٌ *ёки* مِئَةٌ *кўп.* مِئُونَ, مِئَاتٌ юз (*рақам*); ~ـَانِ *ик.с.* икки юз; بِالْأُلُوفِ وَ الْمِئِينَ минглаб ва юзлаб; خَمْسُمِئَةٍ беш юз; الْـ~ юзинчи; فِي الْـ~ фоиз, процент; فِي عَشَرَةٍ ~ـَةٍ ўн фоиз (процент); بِالْـ~ ~ юз фоиз (процент), ҳаммаси, барчаси; دَفَعَ دُيُونَهُ عَلَى أَسَاسِ ~ بِالْـ~ қарзларни тўла (юз фоиз) тўламоқ (узмоқ); هُوَ رَجُلٌ عَسْكَرِيٌّ بِالْـ~ ~ у ҳақиқий ҳарбий киши (*сўзма-сўз:* ў юз фоиз ҳарбий киши)

– مِئَوِيٌّ 1) юзинчи; الْعِيدُ الْـ~ـَةُ юз йиллик байрам, юбилей; 2) юз фоизли; النِّسْبَةُ الْـ~ـَةُ фоиз (процент) нисбати

– مِئَوِيَّةٌ юз йиллик, аср

– مِئِينِيٌّ 1) юз қисм (бўлак) дан иборат; 2) юз баробар; ◊ الْمِقْيَاسُ الْـ~ الْمِئِينِيُّ Цельсий термометри

I مَتَّ (а/у) مَتٌّ 1) қариндош-уруғчиликбилан боғланган бўлмоқ; (*к. билан*) никоҳдан ўтиб, (*к. билан*) қариндош бўлмоқ (إِلَى); 2) (*к. билан*) алоқада бўлмоқ (إِلَى) (*к. ёки н. билан*) муносабатда бўлмоқ (إِلَى); لَا تَمُتُّ إِلَيْهِ بِسَبَبٍ (بِصِلَةٍ) у (аёл) нинг у билан ҳеч қандай муносабати йўқ

– مَاتَّةٌ *кўп.* مَوَاتُّ қариндошлик, қариндошлик муносабати

I مَتَأَ (а) مَتْءٌ: بِالْعَصَا ~ калтакламоқ, савамоқ, саваламоқ

I مَتَحَ (а) مَتْحٌ олмоқ (*сувни, билимни ва ҳ. к.*)

– مَتَّاحٌ узун, чўзиқ; ~ يَوْمٌ узун кун

– مَتْحٌ *эск.* сувни челаклаб олиш

– مَتُوحٌ: ~ بِئْرٌ саёз қудуқ, сувни чиқариб олиш осон бўлган қудуқ

I مَتَخَ (у,и) مَتْخٌ 1) суғуриб олмоқ, қўпормоқ, тортиб чиқармоқ; 2) кесмоқ, қирқмоқ; ◊ ~ الْجَرَادُ чигиртка тухум қўйиш учун думини ерга тиқди

I مَتَرَ (у) مَتْرٌ 1) чўзмоқ, узайтирмоқ, чўзиб узун қилмоқ; 2) кесмоқ, бўлмоқ, қирқмоқ

– مِتْرٌ, مِتْرٌ *кўп.* أَمْتَارٌ метр

– مِتْرِيٌّ метрга оид, метрик; الطَّرِيقَةُ الْـ~ـةُ *ёки* النِّظَامُ الْـ~ метрик система

مِتْرُو метро, метрополитен (*ерости т.-й*)

مِتْرُوبُولٌ метрополия (*мустамлакаларга эга бўлган давлат*)

مِتْرُوبُولِيتٌ митрополит (*епископларнинг олий унвони ва шу унвон эгаси*)

مَتِرْيُولُوجِيَا метеорология (*об-ҳаво ва б. фазовий ҳодисалар ҳақидаги илм*)

– مَتِرْيُولُوجِيٌّ 1. метеорологияга оид, метеорологик; 2) метеоролог

I (متع) مَتَعَ (*а*) مَتْعٌ (*н. нидир*) олиб кетмоқ (ب); (*н. нидир*) олиб қочмоқ (ب); مَتَعَ (*а*) مُتُوعٌ 1) куннинг ёйилган пайти, куннинг қоқ ўртаси бўлмоқ; 2) узун бўлмоқ; 3) (*н. дандир*) фойда кўрмоқ, фойдаланмоқ, манфаат кўрмоқ (ب); II مَتَّعَ 1) (*н. дандир*) фойдалантирмоқ, роҳатлантирмоқ (ب); 2) (*н. дандир*) ҳузур қилдирмоқ (ب); 3) (*н. биландир*) мукофотламоқ, тақдирламоқ (ب); 4) чўзмоқ, узайтирмоқ; ~ـهُ اللهُ! Оллоҳ унинг умрини узун қилсин! (узайтирсин!); IV أَمْتَعَ 1) роҳат (ҳузур) бағишламоқ; ~ نَفْسَهُ (*н. биландир*) ўзини роҳатлантирмоқ (ب); 2) қизиқтирмоқ; V تَمَتَّعَ (*н. дандир*) роҳатланмоқ, фойдаланмоқ (ب); ~ بِجَمِيعِ حُقُوقِهِ ҳамма ҳуқуқлардан фойдаланмоқ; X اسْتَمْتَعَ (*н. дандир*) фойдаланмоққа ҳаракат қилмоқ (ب) (*н. дандир*) фойдаланмоқ, лаззатланмоқ (ب)

– اسْتِمْتَاعٌ роҳат, лаззат; ~ بِـ лаззатланиб, роҳатланиб, роҳат қилиб

– تَمَتُّعٌ 1) роҳат, лаззат; 2) фойдаланиш ҳуқуқи; лицензия, патент

– مَاتِعٌ 1) узун, чўзиқ; 2) қизиқ, ажойиб; юксак, олий даражадаги, энг яхши

– مَتَاعٌ[1] 1) фойдаланиш; 2) ишлатиш; 3) роҳат, лаззат; лаззат берувчи нарса; 4) фойда, манфаат, наф

– مَتَاعٌ[2] *кўп.* أَمْتِعَةٌ 1) нарса, предмет; 2) юк; товар, мол; أَمْتِعَةُ الْمُسَافِرِ багаж, юк; 3) *халқ.* مَتَاعٌ *кўп.* مُتُوعٌ = بِتَاعٌ; كِتَابُ ~ـهُ унга қарашли китоб, унинг китоби; ◊ ~ الْبَيْتِ уй шароити, тартиби; ~ الدُّنْيَا дунё фароғатлари; سَقْطُ الْـ~ эски-туски нарсалар, суприндилар

– مُتْعَةٌ *кўп.* مُتَعٌ 1 роҳат (лаззат) берувчи нарса; ~ شَهِيَّةٌ иштаҳани қўзғатадиган таом бўлаги, лаззатли бўлак (луқма); 2) лаззат, роҳат; مِنْ بَابِ الْـ~ лаззат олиш ниятида; مُتَعُ الْحَيَاةِ ҳаёт шодликлари, гўзалликлари; ~ لَا تُدَانِيهَا ~ وَجَدَ فِيهِ бирор нарсадан катта лаззат (роҳат) топмоқ; ◊ ~ زَوَاجِ الْـ *юр. шар.* муваққат никоҳ; ~ الْمَرْأَةِ *ёки* ~ الطَّلَاقِ талоқ қилинган аёлга бериладиган совға

– مُتَمَتِّعٌ ҳаж ва умра қилиш ниятида эҳромга кирган киши

– مُمْتِعٌ роҳат (лаззат) берувчи; ажойиб, қизиқ

مَتْكٌ *бот.* чангдон (*ўсимликдаги*); ~ الذُّبَابِ пашшанинг ахлати (нажосати)

– مُتْكٌ лимонлар оиласига кирувчи дарахт; 2) шу дарахтнинг меваси (أُتْرُجٌّ *ёки* أُتْرُنْجٌ *деб ҳам аталади*)

I مَتَلَ (у) مَتْلٌ ҳаракатлантирмоқ, ҳаракатга келтирмоқ

I مَتَنَ (у) مَتَانَةٌ матонатли, чидамли бўлмоқ, кучли, салобатли бўлмоқ; مَتَنَ (у) مُتُونٌ 1) урмоқ, савамоқ, саваламоқ; 2) юрмоқ, кезмоқ; II مَتَّنَ матонатли (кучли, чидамли, салобатли) қилмоқ; 2) *спорт.* (*к. гадир*) олдиндан жанда (фора) бериб қўймоқ (ل); III مَاتَنَ (*тўлов, қарз ва ш.к.ларни*) қайтаришни чўзиб юбормоқ, пайсалга солмоқ; ~ الرَّجُلَ биров нима қилса, ўша иш билан жавоб қайтармоқ

– تَمْتِينٌ 1) мустаҳкамлаш, маҳкамлаш, бирлашиш, кучларни бирлаштириш; ~ أَوَاصِرِ الْمَوَدَّةِ дўстлик алоқаларини мустаҳкамлаш; 2) *спорт.* олдиндан жанда (*фора*) бериб қўйиш, гандикап

– مَتَانَةٌ матонат, мустаҳкамлик, маҳкамлик, чидамлилик, салобатлилик

– مَتْنٌ[1] *мз. мн. кўп.* مُتُونٌ, مِتَانٌ 1) орқа, уча (*белдан елкагача бўлган қисм*); 2) матн, текст; ~ اللُّغَةِ лексика; ~ الطَّرِيقِ йўлнинг юриш қисми, қопламаси; ~ السَّفِينَةِ палуба (*кемада*); ~ مَنْظُومَاتِ الْـ борт тизимлари (системалари); ~ عَلَى الطَّائِرَةِ самолёт (тайёра) бортида, самолётда; مَتْنَا الظَّهْرِ умуртқа поғонасини икки томондан ўраб турган мускул, дандана

– مَتْنٌ[2], مَتِينٌ мустаҳкам, чидамли, салобатли

– مَتِينٌ *эск.* метин, мустаҳкам, қаттиқ; الْـ ~ мустаҳкам (*Аллоҳнинг сифатларидан бири*)

– مُمَاتَنَةٌ "сендан мен ўтай" қабилида иш тутиш; ~ بَيْنَهُمَا у иккови ҳар доим "сендан мен ўтай" қабилида иш тутишади

(متو) I مَتَا (у) مَتْوٌ чўзмоқ, узайтирмоқ

مُتُوسِكْلٌ *кўп.* ـاتٌ мотоцикль

مَتَا = مَتِيٌّ مَتَى (и) (متي)

مَتَى *ат. от. мз.* Матфей, Матвей

مَتَى[1] қачон?, қайси вақтда?, қай вақтда?; إِلَى ~؟ қачонгача?; қайси вақтгача

مَتَى[2] (*предлог*) ўртасида, орасида; ~ وَضَعْتُهُ уни енгимнинг ичига тиқдим كُمِّي

I مَثَّ (у) مَثٌّ артмоқ; يَدَهُ ~ қўлини рўмолчага артди

– مَثَاثٌ лаб бўёғи, помада

I مَثَلَ (у) مُثُولٌ 1) намоён бўлмоқ, кўринмоқ, бўлмоқ, (*к. нингдир олдига*) турмоқ (أَمَامَ *ёки* بِحَضْرَتِهِ); ~ بَيْنَ يَدَيْهِ *маж.* бирор ким рўпарасида пайдо бўлмоқ (турмоқ); 2) (*кўзга*) кўринмоқ; 3) ўхшамоқ, ўхшаш бўлмоқ; 4) (*к. нидир*) майиб қилмоқ (ب); 5) ясамоқ (*ҳайкал ҳақида*); مَثَلَ (*у*) مَثْلٌ (*к. нидир*) жазоламоқ, (*к. гадир*) жазо бермоқ (ب); ~ بِالْقَتِيلِ қотилни жазоламоқ; II مَثَّلَ 1) тасвирламоқ, намойиш қилмоқ; 2) вакили бўлмоқ (*мас., давлатнинг*); 3) роль бажармоқ, ўйнамоқ; 4) намойиш қилмоқ, кўрсатмоқ (*мас, намуналарни*); (*н. нидир к. гадир*) мисол қилиб келтирмоқ (ب, ل); 5) (*н. нидир н. гадир*) ўхшатмоқ, қиёсламоқ (ب); 6) (*н. нидир н. бипандир*) солиштирмоқ (ب); 7) мужассамлаштирмоқ; ~ التِّمْثَالَ тасвирини (*тошда*) ясамоқ; 8) (*н. нидир*) майиб, мажруҳ қилмоқ (ب, ق); ~ بِجُثَّةٍ ўлдирилган одам жасадини таҳқирламоқ; 9) ўзлаштирмоқ, сингдирмоқ; ~ الطَّعَامَ таомни (овқатни) ҳазм қилмоқ; III مَاثَلَ 1) (*н. гадир*) ўхшатмоқ (ب); 2) (*к. гадир, н. гадир*) солиштирмоқ (ب) 3) (*к. дандир*) ўрнак олмоқ, (*к. гадир*) тақлид қилмоқ; 4) ўхшамоқ, ўхшалмоқ; IV أَمْثَلَ 1) ўрнак қилиб кўрсатмоқ; 2) намуна сифатида намойиш қилмоқ; 3) қасос олиш маъносида (*к. нидир*) қатл этмоқ; V تَمَثَّلَ 1) тасаввур қилмоқ, хаёл қилмоқ; 2) (*н. нидир*) ўзига ўрнак қилиб олмоқ (ب), (*к. гадир*) тақлид қилмоқ (ب); (*н. нидир*) ўрнак, мисол сифатида келтирмоқ (ب); 3) кўзга ташланмоқ, ўзини таништирмоқ; бўлмоқ; ~ أَمَامَ عَيْنَيْهِ кўзга ташланмоқ, кўз олдида пайдо бўлмоқ; ~ بَيْنَ يَدَيْهِ *маж.* бирор киши олдида пайдо бўлмоқ; 4) (*к. нингдир қаршисида*) қандайдир киши қиёфасида кўринмоқ (ل); тажассумланмоқ; 5) (*к. нингдир томонидан, мас, комиссияга*) тақдим этилмоқ (ب) 6) аралашиб кетмоқ, ўзлашиб кетмоқ; VI تَمَاثَلَ 1) бир-бирига ўхшамоқ, ўхшаш бўлмоқ, бир хил бўлмоқ; симметрик бўлмоқ; 2) бир хил, бир хил кўринишда бўлмоқ; 3) (*н. дандир*) тузалмоқ, фориғ бўлмоқ (مِنْ); 4) етилмоқ, пишиб етилмоқ; VIII اِمْتَثَلَ 1) бўйсунмоқ; أَمْرَهُ ~ кимнингдир буйруғига бўйсунмоқ; 2) ўрнак деб билмоқ, тақлид қилмоқ; X اسْتَمْثَلَ (*н. нидир*) ўрнак, мисол қилиб келтирмоқ (ب)

– اِمْتِثَالٌ бўйсуниш, итоат қилиш; ~ عَدَمُ

бўйсунмаслик, итоат қилмаслик

– أَمْثَلُ *мн.* مُثْلَى *кўп.* أَمَاثِلُ энг ҳурматли, эътиборли; юксак, аъло даражадаги; идеал; ўрнак олса арзийдиган; ... ذَلِكَ ~ бунинг энг яхши мисоли ...дир; أَمَاثِلُ الْقَوْمِ энг яхши, ўрнак олса арзийдиган одамлар; الْغَايَةُ الْمُثْلَى идеал, юксак орзу

– أُمْثُولَةٌ *кўп.* أَمَاثِيلُ ـَ ـاتٌ, сабоқ, насиҳат, панд

– تَمَاثُلٌ 1) ўхшашлик, бир хиллилик; 2) симметрия; مَرْكَزُ الـ~ симметрия маркази; 3) (*н. дандир*) форғ бўлиш, тузалиш (مِنْ); 4) *грам.* ассимиляция (*бир товушнинг иккинчи товушга ўхшаб талаффуз этилиши*); الـ~ الْاِتِّبَاعِيُّ прогрессив ассимиляция; الـ~ التَّخَلُّفِيُّ регрессив ассимиляция

– تِمْثَالٌ *кўп.* تَمَاثِيلُ 1) ҳайкал, монумент; ~ نِصْفِيٌّ бюст (*кўкрақдан юқори қисм тасвирланиб ишланган ҳайкал*); ~ مِنَ الشَّمْعِ шамдан (мумдан) ишланган ҳайкал; 2) манекен

– تَمَثُّلٌ ассимиляция, ўзлаштириш, ҳазм қилиш; ~ الطَّعَامِ овқатни ҳазм қилиш; ~ الْمَعَارِفِ билимларни ўзлаштириш

– تَمْثِيلٌ 1) тамоша, ўйин; دَارُ الـ~ театр; الـ~ الصَّامِتُ *ёки* الـ~ الْحَرَكَاتِيُّ *ёки* الـ~ الْإِيمَائِيُّ пантомима; 2) ваколатхона; عَلَى قَاعِدَةِ الـ~ لِلنِّسْبِيِّ тенг ваколатлилик асосида; نَفَقَاتُ الـ~ *дип.* ваколатхона сарф-харажатлари; 3) ассимиляция, ўзлаштириш

– تَمْثِيلِيٌّ 1) театрга оид; 2) вакилларга (вакилликка) оид

– تَمْثِيلِيَّةٌ *кўп.* ـَ ـاتٌ тамоша, пьеса; الـ~ الْغِنَائِيَّةُ опера; التَّمْثِيلِيَّاتُ الدِّينِيَّةُ мистериялар (*диний мазмундаги театр тамошалари*)

– مَاثِلٌ (*к. нингдир, н. нингдир*) олдида турган

– مَاثِلَةٌ қандил

– مُتَمَاثِلٌ ўхшаш, ўхшайдиган; مُذَكِّرَاتٌ ~ـَةٌ *дип.* ўхшаш (бир хил) ноталар

– مُتَّالٌ ҳайкалтарош

– مِثَالٌ *кўп.* أَمْثِلَةٌ, مُثُلٌ 1) мисол; عَلَى سَبِيلِ الـ~ мисол учун, мисол тариқасида; نَادِرُ الـ~ мисли кам, нодир, камёб; ... عَلَى ~ أَوْرَدَ мисол келтирмоқ; 2) ўхшашлик; الْمُثُلُ الْعُلْيَا идеаллар, олий орзулар; عَلَى ~ бирор нарсага ўхшаган; 3) модель, намуна; 4) кўрпа, тўшак

– مَثَالَةٌ[1] обрў-эътибор, қадр-қиймат; устунлик, ортиқлик

– مَثَالَةٌ[2] *кўп.* ـَ ـاتٌ сабоқ, дарс

– مِثَالِيٌّ 1. 1) идеал, намунавий; الْمَنْهَجُ الـ~ *ёки* الْمَذْهَبُ الـ~ идеал метод (йўл, услуб); 2) идеалистик; 2. идеалист

– مِثَالِيَّةٌ 1) идеаллилик; 2) идеализм

– مَثَلٌ *кўп.* أَمْثَالٌ, مُثُلٌ 1) ўрнак, намуна; ~ (قَدَّمَ) سَاقَ (*к. гадир*) мисол келтирмоқ, кўрсатмоқ (لِـ); الْمَثَلُ الْأَعْلَى *кўп.* الْمُثُلُ الْعُلْيَا 1) идеал; 2) ўхшашлик; ~ـُهُ كـ~ الْإِنْسَانَ الَّذِي ... у ...ган одамга ўхшайди; 3) мақол, матал; عَلَى رَأْيِ الـ~ мақолда айтилгандек, мақолда келтирилганидек; 4) масал, ҳикоят; سِفْرُ الْأَمْثَالِ *библ.* Ҳикоятлар китоби; 5) белги, сифат; ~ الشَّيْءِ нарсанинг сифати

– مِثْلٌ *кўп.* أَمْثَالٌ 1. ...га ўхшаш, ...дай, каби, сингари, ўхшаш; وَ أَمْثَالُهُ ва шунга ўхшашлар; ~ـُهُ ~ـَهُ *ёки* كـ~ـَهُ унга ўхшаш, у сингари; ~ـُهُ у сингари, у каби; كُلُّ رَجُلٍ آخَرَ ~ـُهُ у ҳам худди бошқа ҳамма сингаридир; ~ مَا ...га ўхшаган, ...лар каби; فِي ~ هَذِهِ الْأَحْوَالِ бунга ўхшаш ҳолатларда; بِالـ~ ўшандай; ўша даражада; مَبْدَأُ مُعَامَلَةٍ بِالـ~ ўзаро муомалалар (муносабатлар) принципи; بِالـ~ مُقَابَلَةُ الـ~ ўч, интиқом; *дип.* репрессиялар (*ғайриқонуний ҳаракатларга жавобан бир давлат томонидан иккинчи давлатга нисбатан кўрилган чоралар*); قَابَلَهُ بِالـ~ кимгадир у қилгандай иш, гап, қилиқ билан жавоб қайтармоқ, қилмишига мос жавоб қилмоқ; يَفُوقُ هَذَا الْمَبْلَغُ ثَلَاثَةَ أَمْثَالٍ مَجْمُوعِ رَوَاتِبِهِ бу сумма унинг ойлигидан уч баровар ортиқ; 2. ўхшашлик, эквивалент, тенг; أَجْرُ (أُجْرَةُ) الْمِثْلِ ўрнини қоплаш, компенсация

– مُثْلَةٌ *кўп.* ـَ ـاتٌ ўрнак бўладиган жазо

– مُثْلَةٌ *кўп.* مُثُولَاتٌ ўрнак, намуна

– مَثَلِيٌّ ўрнак бўладиган, намунавий

– مَثِيلٌ 1) ўхшаш, тенг, баровар; لَيْسَ لَهُ ~ унинг тенги (ўхшаши) йўқ; لَمْ يَرَ (يَعْرِفْ) لَهُ ~ـًا у бунга ўхшаш ҳеч нарсани кўрмаган (билмаган) эди; 2) ўхшаши йўқ; муносиб

– مُمَاثِلٌ ўхшаш, ўхшайдиган; مُذَكِّرَةٌ ~ـَةٌ *дип.* ўхшаш нота

– مُمَاثَلَةٌ ўхшашлик, аналогия

– مُمَثِّلٌ 1) вакил; سِيَاسِيٌّ ~ дипломатик вакил; 2) актёр, артист; سَاكِتٌ (صَامِتٌ) ~ статист (*спектаклда қатнашувчи, аммо сўзламайдиган актёр*)

– مُمَثِّلَةٌ *кўп.* ـَ ـاتٌ артистка, актриса. артист аёл

– مُمَثِّلِيَّةٌ *кўп.* ـَ ـاتٌ ваколатхона; الـ~ الدِّبْلُومَاسِيَّةُ дипломатик ваколатхона

مَثْمَثَ томмоқ, томчиламоқ, томиб турмоқ

مَثْمُودٌ сўраганларга бераверив ҳеч нарсаси қолмаган (*одам*)

I مَثَنَ (а) مَثْنٌ бавлини тутиб туришдан ожиз бўлмоқ

– أَمْثَنُ *мн.* مَثْنَاءُ сийдигини тута олмайдиган (*одам*), сийгак (*одам*)

مَثَانَةٌ *кўп.* ـَ ـاتٌ қовуқ; حَصَى (رَمْلُ) الـ~ қовуқдаги тош

– مَثْنٌ *мед.* систит, қовуқнинг шамоллаши

– مَثْنٌ = أَمْثَنُ

– مَثْنُونٌ қовуғидан шикоят қилувчи

I مَجَّ (*а/у*) مَجٌّ 1) тупуриб ташламоқ, чиқармоқ; бирор суюқликни оғизга олиб туфлаб ташламоқ; الدُّخَانَ ~ тутун чиқармоқ; 2) рад қилмоқ, ёқтирмаслик, севмаслик; هَذَا يَمُجُّهُ النَّظَرُ унга қараш ёқимсиздир; II مَجَّجَ пишмоқ, етилмоқ (*узум ҳақида*); IV أَمَجَّ 1) чопа (югура) бошламоқ (от ҳақида); 2) кезмоқ, сафар қилмоқ (одам ҳақида)

– مَاجٌّ *кўп.* مُجَّاجٌ ~ وَنَ кексалиги сабаб оғзидан тупуги (сўлаги) оқиб турадиган одам

– مَاجُوجٌ маъжуж (*халқ номи*)

– مَجٌّ мош, мошнинг донаси

– مُجَاجٌ сўлак, сўлакай; ◊ ~ النَّحْلِ асал, бол; ~ الْمُزْنِ ёмғир; ~ الْعِنَبِ май, вино

– مُجَاجَةٌ 1) сўлак, сўлакай; 2) шира, мева ва шунга ўхшашлар шираси (соки)

– مَمْجُوجٌ 1) чиқариладиган; 2) рад қилинаётган; нохуш, арзимас

I مَجَدَ (*у*) مَجْدٌ шуҳратли (шуҳрат тутган) бўлмоқ; مَجَدَ [2] (*у*) مَجْدٌ туяни ўтлатиб қорнини тўйдирмоқ; II مَجَّدَ шуҳратли қилмоқ, кўкларга кўтармоқ, мақтамоқ; IV أَمْجَدَ = II; V تَمَجَّدَ шуҳрат тутмоқ, кўкларга кўтарилмоқ, мақталмоқ; X اسْتَمْجَدَ улуғлашни талаб қилмоқ, шарафлашни тиламоқ

– أَمْجَدُ *кўп.* أَمَاجِدُ энг таниқли, энг шуҳратли

– تَمْجِيدٌ *кўп.* تَمَاجِيدُ шуҳрат туттириш, мақташ

– مَاجِدٌ *кўп.* أَمْجَادٌ 1) шуҳратли, шон-шарафли; 2) таниқли, машҳур; 3) олийжаноб

– مَاجِدَةٌ *ат. от.мн.* Можида

– مَجْدٌ 1) шон-шараф; الـ~ الْخَالِدُ لَهُ унга абадий шон-шарафлар бўлсин!; 2) улуғворлик; 3) олийжаноблик

– مَجِيدٌ *кўп.* أَمْجَادٌ 1. 1) шон-шарафли; الْكِتَابُ الـ~ Қуръони мажид; 2) шуҳратли, таниқли; 2. таниқли одам; ◊ انْتَقَلَ (شُيِّعَ) إِلَى الْأَمْجَادِ السَّمَاوِيَّةِ вафот этмоқ

– مَجِيدِيٌّ мажидий (*қиймати 20 пиастрга тенг бўлган Туркия тангаси*)

– مُمَجَّدٌ мақтовга сазовор, буюк, муаззам

I مَجَرَ (*у*) مَجْرٌ чанқамоқ, ташна бўлмоқ; IV أَمْجَرَ 1) (*н. нидир*) туянинг ҳали туғилмаган боласи эвазига сотмоқ; 2) қорнидаги қўзи катта бўлгани сайин озиб ўрнидан туролмайдиган бўлиб қолмоқ (*совлиқ қўй ҳақида*)

– أَمْجَرُ ўзи ориқ, лекин қорни катта (*одам*)

– مَاجُورٌ *алиф. б. қар.*

– مَجْرٌ[1] 1) туянинг қорнидаги (ҳали туғилмаган) боласи эвазига ниманидир бай қилиш (сотиш); 2) *эск.* кўп сонли қўшин

– مَجَرٌّ2 катта (кўпсонли) қўшин

– مَجَرُ: الْـ~ можарлар, венгерлар

– مَجَرٌ *кўп.* ـاتٌ венгер (можар) дукати (*пул бирлиги*); цехин; 2) можар (*18 карат ёки 3,54 гр, га тенг бўлган қимматбаҳо металлар ўлчов бирлиги*)

– مَجَرِيٌّ 1. можар (венгер)ларга оид; اللُّغَةُ الْـ~ـةُ можар (венгер) тили; 2. можар, венгер

مَجَرِيَّاتٌ *кўп.* (*сол.* مَاجَرِيَّاتٌ *қар.* مَا) *қар.* جَرِي

– مُمْجِرٌ *кўп.* مَمَاجِرُ эгизак туғадиган аёл

(مجس) II مَجَّسَ коҳин (*мажусийлар руҳонийси*) бўлмоқ, ўтга топинувчи бўлмоқ; V تَمَجَّسَ = II

– مَجُوسٌ *жам.* коҳин, ўтга топинувчи; сеҳргар, жодугар; عِبَادَةُ الْـ~ сеҳргарлар ибодати

– مَجُوسِيٌّ коҳин, ўтга топинувчи; сеҳргар, афсунгар, донишманд

– مَجُوسِيَّةٌ коҳинлар, ўтга топинувчилар дини

I مَجَعَ (у) مَجْعٌ, مَجْعَةٌ хурмо еб , устидан сут ичмоқ; مَجِعَ (а) *ёки* مَجُعَ (у) مَجَاعَةٌ уятсизлик қилмоқ, беҳаёлик қилмоқ;

– مَجْعٌ ахмоқ (*одам*)

– مَجَعَةٌ *ёки* مَجَعَةٌ *ёки* مُجَعَةٌ уятсиз беҳаё аёл

– مَجِيعٌ сутга қориб хамир қилинган хурмо

I مَجَلَ (у) مَجْلٌ, مُجُولٌ *ёки* مَجِلَ (а) مَجَلٌ кўп иш қилишдан қўл қавармоқ; IV أَمْجَلَ пуфаклар, шишлар билан қопланмоқ

– مَجْلَةٌ *кўп.* مَجْلٌ, مِجَالٌ (*сувли*) шиш, пуфак

مَجَلَّةٌ *қар.* جل

مَجْمَجَ 1) алжанг-булжанг, ажи-бужи қилиб ёзмоқ; 2) ноаниқ, тушуниб бўлмайдиган қилиб гапирмоқ, ғулдирамоқ

– مَجْمَجَةٌ 1) ажи-бужи ёзув; 2) ғулдираш

– مُمَجْمَجٌ ўқиб бўлмайдиган, тушунарсиз, ноаниқ, аниқ бўлмаган

I مَجَنَ (у) مَجَانَةٌ, مُجُونٌ 1) қўпол (адабсиз) бўлмоқ, хижолат тортмаслик, (*гапда, феъл-атворда*) уятни билмаслик; 2) ҳазил, мутойиба қилмоқ; III مَاجَنَ 1) ўзини эркин (бебош) тутмоқ; адабсиз муомала қилавермоқ; 2) (*к. биландир*) ҳазиллашмоқ; (*к. нингдир устидан*) кулмоқ; V تَمَجَّنَ қўпол ҳазил қилмоқ, ахлоқсизлик (адабсизлик) билан мазаҳ қилмоқ; VI تَمَاجَنَ ўзаро қўпол ҳазиллашишмоқ; (*к. нингдир устидан*) таҳқирона кулмоқ; ◊ الْخَطَرَ ~ ўт билан ўйнашмоқ

– تَمَاجُنٌ ахлоқсизлик; بِـ~ ахлоқсизларча, ахлоқсизлик билан

– مَاجِنٌ *кўп.* مُجَّانٌ 1) уялмайдиган, хижолат тортмайдиган; 2. 1) ҳазилкаш; 2) ахлоқсиз, адабсиз

– مُجَّانٌ 1. 1) уятсиз, ахлоқсиз; 2) текин; بِالْـ~ *ёки* ~ا текинга, бекорга, бепул, ҳақ тўламай; 2. ҳазилкаш

– مَجَّانِيٌّ текинга, бекорга, бепул, ҳақ тўламай (*олинган*)

– مَجَّانِيَّةٌ текинлик, бекоргалик; مَنْحُ الْـ~ (*ўқиш учун*) пул тўлащдан озод қилиш, озод бўлиш

– مُجُونٌ 1) уятсизлик; 2) масхарабозлик, ҳазилкашлик; 3) ахлоқсизлик, ахлоқи бузуқлик

– مُجُونِيٌّ ахлоқсиз, бузуқ ахлоқ эгаси

– مُمَجَّنٌ узун, чўзиқ ~ طَرِيقٌ узун йўл

I مَحَّ (а,у) مَحٌّ, مَحِحٌ эскирмоқ, эскимоқ, тўзимоқ (*кийим ҳақида*)

– مُحٌّ 1) энг яхши ҳар нарса; *кўч.м.* қаймоқ, ҳар нарсанинг қаймоғи; 2) тухум сариғи

– مَحٌّ кийилган, тўзғиб кетган (*кийим ҳақида*)

I مَحُتَ (у) مَحَاتَةٌ исиб кетмоқ, иссиқ бўлиб кетмоқ (*кун ҳақида*)

– مَحْتٌ *кўп.* مُحَتَاءُ иссиқ кун, исиб кетган кун

I مَحَجَ (а) مَحْجٌ йўнмоқ, пўстини армоқ; ~ تِ الرِّيحُ الْأَرْضَ шамол тупроқни ер юзидан суриб кетди

مَحَارٌ, مَحَارَةٌ *қар.* حور

I مَحَشَ (а) مَحْشَةٌ қилич билан уриб юзнинг терисини шилиб олмоқ (بِالسَّيْفِ); IV أَمْحَشَ куйдирмоқ, ёндирмоқ; VIII اِمْتَحَشَ куймоқ, ёнмоқ; غَضَبًا ~ ғазабдан (жаҳлдан) ёниб кетмоқ; الْخُبْزُ ~ нон куйиб кетди

– مَحَاشٌ рўзғордаги ашқал-дашқал нарсалар

– مُحَاشٌ куйган (ёнган) нарса, куйинди

I مَحَصَ (а) مَحْصٌ 1) тозаламоқ; 2) аниқ (очиқ) қилмоқ; الذَّهَبَ بِالنَّارِ ~ олтинни бошқа қоришмалардан тозаламоқ; II مَحَّصَ 1) тозаламоқ; 2) аниқламоқ, аниқлик киритмоқ; синамоқ, синаб кўрмоқ; ўрганмоқ, текширмоқ; IV أَمْحَصَ яна пайдо бўлмоқ; V تَمَحَّصَ 1) яна пайдо бўлмоқ; 2) тозаланмоқ; 3) аниқ (очиқ-ойдин) бўлмоқ; VII اِنْمَحَصَ 1) тозаланмоқ, аниқ, очиқ бўлмоқ

– تَمْحِيصٌ 1) тозаланиш; 2) аниқлаш; синов, синаб кўриш; ўрганиш, текшириш

– مُمَحِّصٌ 1. 1) текширувчи; 2) тозаловчи; 2 пуритан (XVI-XVII *асрларда Англия ва Шотландиядаги диний-сиёсий ҳаракат қатнашчиси, тарафдори*)

I (محض) مَحَضَ (а) مَحْضٌ сидқидиллик кўрсатмоқ, (*к. биландир*) сидқидил бўлмоқ; ~ هُ النَّصْحَ кимгадир сидқидилдан маслаҳат бермоқ, насиҳат қилмоқ; مَحُضَ (у) مُحُوضَةٌ тоза (асл) бўлмоқ, сохта бўлмаслик; соф қонли (аслзода) бўлмоқ; яхши зотли бўлмоқ; II مَحَّضَ тозаламоқ; IV أَمْحَضَ (*к. биландир*) сидқидилдан муносабатда бўлмоқ; لَهُ النَّصْحَ ~ кимгадир чин дилдан насиҳат қилмоқ; маслаҳат бермоқ; V تَمَحَّضَ (*н. гадир*) жон-дилдан (бус-бутун) берилмоқ (لِ); VIII اِمْتَحَضَ сув қўшилмаган тоза сут ичмоқ

– أُمْحُوضَةٌ *кўп.* أَمَاحِيضُ чин дилдан берилган маслаҳат

– مَحْضٌ1 соф, мусаффо, сохта бўлмаган; ~ عَرَبِيٌّ соф қонли араб; اِعْتَرَفَ بِهَذَا بِـ~ إِرَادَتِهِ у ўз хоҳиши билан буни тан олди

– مَحْضٌ2 сув қўшилмаган сут

– مُحُوضَةٌ тоза зотлилик, тоза насллилик, зоти (насли) тозалик

I مَحَقَ (а) مَحْقٌ 1) йўқ қилмоқ, яксон қилмоқ, вайрон қилиб ташламоқ; 2) ўчириб ташламоқ; узоқлаштирмоқ, четлаштирмоқ; 3) баракасини кеткизмоқ, баракасини ўчирмоқ; ~ هُ اللهُ! Оллоҳ уни ўз баракатидан бенасиб қилсин! IV أَمْحَقَ 1) ҳалок бўлмоқ, йўқ бўлиб кетмоқ, зим кетмоқ; 2) кичрая бошламоқ (*ой ҳақида*); V تَمَحَّقَ ҳалок бўлмоқ, йўқ бўлиб кетмоқ, зим кетмоқ; VII اِنْمَحَقَ = IV; VIII اِمْتَحَقَ *ёки* اِمَّحَقَ = IV

– مَاحِقٌ ҳалокатли; هَزِيمَةٌ ~ـةٌ ҳалокатли мағлубият; ~ يَوْمٌ жуда иссиқ кун; الصَّيْفِ ~ ёзнинг энг иссиқ кунлари

– مُحَاقٌ, مَحَاقٌ, مِحَاقٌ 1) кичрайиш (*ой ҳақида*), الْـ~ فِي الْقَمَرُ ой кичрайди, кичрайиб қолмоқда; 2) қамарий ой охири; ой ниҳоясидаги уч кеча

– مَحْقَةٌ баракасизлик, бебаракалик; التَّبْذِيرُ ~ لِلْمَالِ бойликни совуриш бебаракалиқдир

I مَحَكَ (а) مَحْكٌ *ёки* مَحُكَ (а) مَحْكٌ 1) арзимас нарсани деб тортишмоқ (сўкишмоқ, урушмоқ); 2) инжиқ (тирноқ остидан кир қидирадиган) бўлмоқ; (*к. нингдир*) иззат-нафсига тегмоқ; III مَاحَكَ арзимас нарсани деб тортишмоқ, тортишувга аралашмоқ, урушмоқ; тортишмоқ; IV أَمْحَكَ сўкишмоқ, урушмоқ; V تَمَحَّكَ 1) урушмоқ; 2) (*к. гадир*) ёпишиб олмоқ; (*к. нингдир*) иззат-нафсига тегмоқ (ب); (*н. гадир*) осилавермоқ (ب); 3) чап бермоқ, очиқчасига жавоб беришдан бўйин товламоқ; VI تَمَاحَكَ ўзаро тортишмоқ, жанжаллашмоқ

– مَاحِكٌ 1. мижғов, жанжалкаш; 2. бақироқ одам

– مَحِكٌ мижғов, жанжалкаш

– مُمَاحِكٌ тирноқ остидан кир қидирувчи, мижғов, жанжалкаш

– مُمَاحَكَةٌ *кўп.* ـاتٌ сўкишиш, уришиш; тортишув; тирноқ остидан кир қидириш

I (محل) مَحَلَ (а) مَحْلٌ 1) қуруқ (ҳосилсиз) бўлмоқ (*ер ҳақида*); 2) беҳосил бўлмоқ (*йил ҳақида*); 3) (*к. гадир қарши*) фитна-фасодлар тайёрламоқ, ташкил қилмоқ, пайдо қилмоқ (ب); بِصَاحِبِهِ ~ демаган нарсасини деди деб ўз дўстига бўҳтон қилмоқ; مَحُلَ (у) مُحُولٌ қуруқ (ҳосилсиз) бўлмоқ (*ер ҳақида*); III مَاحَلَ бир-

бирига ҳийла-найранг ишлатмоқ; IV أَمْحَلَ 1) беҳосил бўлмоқ (*йил ҳақида*); 2) ҳосилсизлик келтириб чиқармоқ; ◊ الْمَطَرُ ~ ёмғир ёғмади; V تَمَحَّلَ 1) ҳийла-найрангни ишга солмоқ; (*н. дадир*) бутун усталигини (маҳоратини) ишга солмоқ (فى); 2) (*бирор масалани ҳал қилиш салоҳиятига эга бўлмаганлиги учун*) бўйин товламоқ, важ, баҳона, рўкач қилмоқ; الْعُذْرَ ~ узр, баҳона ўйлаб топмоқ

– إِمْحَالٌ 1) ҳосилсизлик, қурғоқчилик; 2) очлик, очарчилик

– مَاحِلٌ 1) қуруқ, беҳосил (*ер ҳақида*); 2) ҳосилсиз (*йил ҳақида*)

– مُتَمَاحِلٌ узун, узоқ давом этадиган; رَجُلٌ ~ узун бўйли одам

– مَحَالٌ 1) ҳийла, найранг, айёрлик; 2) куч, қудрат; 3) (*Оллоҳ юборган*) жазо

– مَحَالَةٌ[1] *кўп.* مَحَالٌ *тех.* блок

– مَحَالَةٌ[2] *қар.* حول

– مَحْلٌ[1] 1) қурғоқлик, қурғоқчилик; 2) очлик, очарчилик; الْ~ وَ الْخَرَابُ очлик ва вайронлик; 3) ҳийла, найранг

– مَحْلٌ[2] *кўп.* مُحُولٌ ҳеч нарса унмайдиган; أَرْضٌ ~ ҳеч нарса кўкармайдиган ер

مَاحِلٌ = مُمْحِلٌ

I مَحَنَ (а) مَحْنٌ синамоқ, синаб кўрмоқ; مَحَنَ[2] (а) مَحْنٌ 1) бермоқ, ато этмоқ; 2) *эск.* (*терини*) юмшоқ қилмоқ, юмшоқламоқ, юмшатмоқ; VIII اِمْتَحَنَ имтиҳон қилмоқ, синаб кўрмоқ

– اِمْتِحَانٌ *кўп.* اتٌ имтиҳон, синов; أَجْرَى الْ~ имтиҳон ўтказмоқ

– مِحْنَةٌ *кўп.* مِحَنٌ 1) қийинчилик, бало, офат, ғам; 2) *эск.* синов

– مُمْتَحَنٌ синалаётган, текширилаётган, имтиҳон қилинаётган

– مُمْتَحِنٌ 1. имтиҳон қилувчи (олувчи); 2 имтиҳончи

I (محو) مَحَا (у) مَحْوٌ *ёки* مَحَى (а,и) مَحْيٌ узоқлаштирмоқ, четлаштирмоқ; (*изларни*) супуриб ташламоқ, йўқ қилмоқ; مِنَ الْوُجُودِ ~ ер юзидан супуриб ташламоқ; الْعَارَ ~ шармандаликни ювиб ташламоқ; مِنَ الْجَدْوَلِ ~ рўйхатдан ўчириб, чиқариб ташламоқ; لَا يُمْحَى *мажх.* унутилмас, унутилмайдиган; عَارٌ لَا يُمْحَى ювиб бўлмайдиган шармандалик; II مَحَّى супуриб ташламоқ, йўқ қилмоқ; VII اِنْمَحَى *ёки* اِمْحَى 1) супурилмоқ, йўқ бўлмоқ; 2) тўхтамоқ (*мас., юқумли касалликларнинг тарқалиши*)

– مَحَّايَةٌ *кўп.* اتٌ 1) латта (*чанг артиш учун*); 2) резинка, ўчириғич

– مَحْوٌ ўчириш, йўқ қилиш, йўқотиш, тугатиш; حَمْلَةُ الْأُمِّيَّةِ ~ саводсизликни тугатиш кампанияси; فُصُولُ الْأُمِّيَّةِ ~ саводсизликни тугатиш синфлари

– مَحْوَةٌ шимол шамоли, шимолдан эсадиган шамол

– مُمْحَاةٌ *кўп.* مَمَاحٍ = مَحَّايَةٌ

– مَمْحُوٌّ, مُمْحًى узоқлаштирилган, четлатилган; ўчирилган, йўқ қилинган

(مخ) II مَخَّخَ суяк илигини сўриб олмоқ; V تَمَخَّخَ: الْعَظْمَ ~ суякнинг илигини коқмоқ; VIII اِمْتَخَّ = II

– مُخٌّ *кўп.* مِخَاخٌ, أَمْخَاخٌ 1) бош мия; илик; 2) моҳият; (*бирор н. нинг*) танланган, олий қисми; ◊ أَكَلَ ~هُ *қар.* أَكَلَ

– مُخَاخَةٌ суякдан сўриб олинган илик

– مُخِّيٌّ мияга оид; نَزِيفٌ ~ мияга қон қуйилиши

– مُخَيْخٌ *анат.* кичик мия

– مَخِيخٌ *анат.* иликка оид, иликли (*суяк ҳақида*)

مُخْتَارٌ *қар.* خير

مَخْتَرَ ўзини катта тутмоқ, гердаймоқ; تَمَخْتَرَ 1) ўзини катта тутмоқ, гердаймоқ, кибрланмоқ; 2) кеккайиб у ёқ-бу ёққа юрмоқ, гердайиб қадам ташламоқ

– تَمَخْتُرٌ = مَخْتَرَةٌ

– مَخْتَرَةٌ 1) гердайиш, кеккайиш, кибрланиш; 2) кеккайиб, гердайиб юриш, қадам ташлаш

I مَخَرَ (а) مَخْرٌ денгиз кезмоқ, сузмоқ, юрмоқ (*кема ҳақида*); ◊ الْأَرْضَ ~ ер ҳайдамоқ; V تَمَخَّرَ орқани ўгирмоқ; الرِّيحَ ~ шамол эсаётган томонга орқани ўгирмоқ

– مَاخِرَةٌ *кўп.* مَوَاخِرُ 1) кема, корабль; 2) *эск.* тўлқинларни ёрувчи (*кема*)

مَاخُورٌ *кўп.* مَوَاخِرُ, مَوَاخِيرُ 1) = مَاخُورَةٌ; 2) майхона, қовоқхона; 3) ёмон ниятли (фосид) одамларнинг йиғини

مَخْرَقَ ёлғонламоқ, ёлғон сўзламоқ; عَلَى ~ عُقُولَ النَّاسِ одамлар миясини айнитмоқ

– مَخْرَقَةٌ ёлғон, ёлғон-яшиқ

– مُمَخْرِقٌ ёлғончи, ёлғон сўзловчи

I (مخض) مَخَضَ (а,и,у) مَخْضٌ 1) силкитмоқ, титратмоқ, қоқмоқ; 2) чиқармоқ, олмоқ; ~ اللَّبَنَ сутдан мой олмоқ; 3) (*масалани*) ўйлаб кўрмоқ مَخَضَ (а) مَخَاضٌ тўлғоқ тутмоқ; V تَمَخَّضَ 1) туғиш азобини тортмоқ, қийналиб туғмоқ, туғишда қийналмоқ; ~تِ الْحَامِلُ ҳомиладор аёлнинг ой-куни яқинлашди; 2) (*н. нидир*) яратмоқ, вужудга келтирмоқ (عَنْ); 3) олинмоқ (*ёг, мой ҳақида*); VIII اِمْتَخَضَ 1) олинмоқ (*ёг, мой ҳақида*); 2) қоринда қимирламоқ (*бола ҳақида*)

– مَاخِضٌ тўлғоғи бошланган аёл

– مَخَاضٌ[1] тўлғоқ, тўлғоқ тутиш

– مَخَاضٌ[2] *кўп.* қорнида боласи бор туялар

– مَخَاضٌ[3] кўкракдан чиқарилган; ابْنُ ~ бир ёшдан ўтиб кўкракдан чиқарилган ўғил бола

مَخَّاضَةٌ *кўп.* اتٌ жувозхона, ёг ишлаб чиқариладиган жой

– مَخِيضٌ[1] кув қилиш, сутдан мой олиш (чиқариш)

– مَخِيضٌ[2] кув қилинган сут, қаймоғи олинган сут

– مَخْضٌ, مُمْخَضٌ *кўп.* مَمَاخِضُ = مَخَّاضَةٌ

– مَمْخُوضٌ[2]

I مَخَطَ (у) مَخْطٌ бурун қоқмоқ; II مَخَّطَ (*к. нингдир*) бурнини артиб қўймоқ; V تَمَخَّطَ 1) = I; 2) бурунга сув олиб чаймоқ; VIII اِمْتَخَطَ 1) = V 2); 3) (*н.нидир*) тортиб олмоқ, олиб қўймоқ

– أَمْخَطُ мишиқи, мишиғини эплай олмайдиган

– مُخَاطٌ (*бурун*) суви; мишириқ; الشَّيْطَانِ ~ учиб юрувчи ўргимчак ипи (*толаси*)

– مُخَاطِيٌّ шиллиққа оид, шилимшиқ; غِشَاءٌ ~ *анат.* шиллиқ парда; مَادَّةٌ ~ шиллиқ, шилимшиқ

– مُخَيَّطٌ қуш тутиш учун ишлатиладиган елим (клей)

تَمَخْطَرَ нозу карашма билан юрмоқ

مُخْلٌ *кўп.* أَمْخَالٌ 1) даста (ричаг); 2) мисранг (лом)

– مَخْلَةٌ *кўп.* مِخَلٌ (*сол.* مِخْلَاةٌ *қар.* خلو) тўрва, халта

مَخْمَخَ (*суякдан*) иликни олмоқ

مَخْمَضَ оғиз чаймоқ

– مَخْمَضَةٌ оғиз чайқаш

I مَخَنَ (у) مَخْنٌ йиғламоқ, кўз ёши қилмоқ

– مَخْنٌ *ёки* مَخِنٌ узун, узун бўйли

– مَخَنٌّ *мн.* مِخَنَّةٌ узун бўйли киши, баланд бўйли одам

مَخْنَحِيٌّ *кўп.* مَخْنَحِيَّةٌ тамаки қоришмаси тайёрлайдиган киши

مَخْوَلَ лол қолдироқ, уялтирмоқ; боши берк кўчага киритиб қўймоқ

– مَخْوَلَةٌ ҳайрат, уялиш

I مَدَّ (а/у) مَدٌّ 1) ёймоқ, тарқатмоқ, кенгайтирмоқ; سُلْطَانَهُ عَلَى... ~ ҳокимиятни (салтанатни) ...гача кенгайтирмоқ; ~ بَصَرَهُ назарини (зътиборини) қаратмоқ (йўналтирмоқ); يَدَ الْمُسَاعَدَةِ (الْعَوْنِ) ~ ёрдам қўлини чўзмоқ (узатмоқ); اللهُ فى ~ عُمْرِهِ! Оллоҳ унинг умрини узун қилсин!; 2) солмоқ, ўтказмоқ (*йўл ҳақида*); طَرِيقًا ~ йўл солмоқ (ўтказмоқ); خَطًّا حَدِيدِيًّا ~ темирйўл линияси қурмоқ (ўтказмоқ); 3) узайтирмоқ, чўзмоқ (*муддатни*); 4) ёрдам

бермоқ, кўмаклашмоқ; мустаҳкамламоқ, асосламоқ; 5) кўпаймоқ, кўпайиб кетмоқ (*сув ҳақида*); النَّهْرُ ~ дарёда сув кўпайди (кўтарилди); ◊ الأَرْضَ ~ ерни ўғитламоқ; ~ الْقَلَمَ қалам (ручка)ни сиёҳга тегизмоқ; ~ الْحِبَالَ ~ عَيْنَهُ إِلَى ... ~ ...га тузоқ қўймоқ; ...لـ ...га кўз ташламоқ; جُذْرًا ~ илдиз отмоқ; فِي الْمَشْيِ ~ катта қадам ташлаб юрмоқ; الْمَائِدَةَ ~ стол (дастурхон) безатмоқ; رَقَبَتَهُ ~ бўйин чўзмоқ; II مَدَّدَ 1) чўзмоқ, узайтирмоқ, кенгайтирмоқ; 2) узайтирмоқ, чўзмоқ (*муддатни*); 3) ўтказмоқ (*мас. т. –й. ни*); 4) йиринг чиқармоқ, йирингламоқ, маддаламоқ; III مَادَّ чўзмоқ, чўзиб юрмоқ (*мас, тўловни*); IV أَمَدَّ 1) қўллаб-қувватламоқ, ёрдам (кўмак) бермоқ; 2) (*бирор н. билан*) таъминламоқ, (*н. нидир*) бермоқ, келтириб бермоқ (ب); أَمَدَّهُ اللهُ بِالصِّحَّةِ وَ النَّشَاطِ! Оллоҳ унга соғ-саломатлик ва куч-қувват берсин!; 3) узайтирмоқ; اللهُ فِي حَيَاتِهِ (عُمْرِهِ) ~ Оллоҳ унинг умрини узайтирсин!; 4) мадда (йиринг) ажратиб чиқармоқ; 4) перони сиёҳга ботиришга рухсат бермоқ; V تَمَدَّدَ 1) чўзмоқ, узайтирмоқ; ҳажмини кенгайтирмоқ, катталаштирмоқ; *физ.* кенгаймоқ; 2) чўзилмоқ; 3) ястанмоқ, чўзилмоқ; VIII اِمْتَدَّ 1) узаймоқ, чўзилмоқ, кенгаймоқ, ёйилмоқ; 2) катталашмоқ, чўзилмоқ; *физ.* кенгаймоқ; X اِسْتَمَدَّ 1) ёрдамга (мададга) чақирмоқ, ёрдам (мадад) сўрамоқ, қўллаб-қувватлашни сўрамоқ; 2) таъминланмоқ; 3) (*қаердандир*) олмоқ, қўлга киритмоқ (مِنْ)

– اِمْتِدَادٌ *кўп.* ـَاتٌ муддат, давом, масофа; узунлик; кенглик, фазо; الْقُرُونِ ~ عَلَى асрлар давомида; سَاعَتَيْنِ ~ عَلَى икки соат давомида; ◊ الْعُمْرِ ~ узун (узоқ) умр

– إِمْدَادٌ 1) мадад бериш, қўллаб-қувватлаш; 2) мадад, кўмак, ёрдам, қўллаб-қувватлаш; 3) таъминот; *саводо.* етказиб бериш; إِمْدَادَاتٌ *кўп.* а) *саводо.* етказиб беришлар; б) *ҳарб.* ёрдамчи кучлар

– أَمَدَّهُ ўриш (*ипли матода*)

– تَمَدُّدٌ 1) ҳажмнинг катталашуви (чўзилиши); *физ.* кенгайиш; قَابِلِيَّةُ الْـ~ кенгайиш қобилияти (имконияти)

– تَمْدِيدٌ 1) чўзиш, чўзилиш, кенгайиш; 2) узайтириш, чўзиш (*муддатни*); 3) ўтказиш, ётқизиш (*мас, т. -й. ни*); 4) маддаланиш, маддалаш

– مَادٌّ 1) чўзиладиган, узаядиган; 2) ёйилиб ётадиган (*мас, ўсимлик*)

– مَادَّةٌ *кўп.* مَوَادُّ 1) модда, материя, нарса; материал; سَامَّةٌ ~ заҳарли модда; مَوَادُّ الْإِعَاشَةِ озиқ-овқат; الْمَوَادُّ الْغِذَائِيَّةُ озуқа моддалари; ~ الْمَوَادُّ ёки مَوَادُّ خَامٍّ ~ ёки خَامٍّ ёки مَوَادُّ أَوَّلِيَّةٌ ёки أَوَّلِيَّةٌ الْـ~ الْحَيَوِيَّةُ *биол.* протоплазма; الْمَوَادُّ الْمُشْتَعِلَةُ тез ёнувчи моддалар, ёнилғи; الْمَوَادُّ شِبْهُ الْمَصْنُوعَةِ яримфабрикатлар; الْمَوَادُّ الْإِشْعَاعِيَّةُ (الْمُشِعَّةُ) радиоактив моддалар; الْمَوَادُّ الْبَلَاسْتِيكِيَّةُ пластик моддалар, пластмассалар; قَانُونُ بَقَاءِ الْـ~ *физ.* моддаларнинг сақланиш қонуни; 2) *физ.* модда (*масса*); 3) моддалар, воситалар; مَوَادُّ التَّجْمِيلِ косметик моддалар (воситалар); مَوَادُّ مُضَادَّةٌ لِحَيَاةِ الْمِيكْرُوبَاتِ *мед.* антибиотиклар; 4) моҳият, асос, замин; 5) модда (*қонун, шартнома, луғат ва б. лардаги*); 6) ўқув предмети; تَعْلِيمِيَّةٌ ~ таълим предмети; 7) модда; مَوَادُّ اللُّغَةِ лексика, сўз заҳираси (запаси)

– مَادِّيٌّ 1. 1) моддий, ашёвий; بَيِّنَةٌ ~ـَةٌ ашёвий далил; ~ـًا وَ أَدَبِيًّا моддий ва маънавий; 2) материалистик; الْمَذْهَبُ الْـ~ материализм, моддиюнчилик; 2. материалист, моддиюнчи

– مَادِّيَّاتٌ *кўп.*: الْـ~ барча моддий нарсалар

– مَادِّيَّةٌ моддийлик, ашёвийлик; الْـ~ *фалс.* материализм, моддиюнчилик; الْـ~ الدِّيَالِكْتِيكِيَّةُ диалектик материализм; الْـ~ التَّارِيخِيَّةُ тарихий материализм

– مَدٌّ 1) давомат; 2) чўзиш, узайтириш; الْبَصَرِ ~ кўриш масофаси; ~ بَيْنِي وَبَيْنَهُ قَدْرُ الْبَصَرِ у билан менинг ўртамизда кўриш масофасичалик оралиқ бор; 3) ётқизиш, ўтказиш (*йўл ҳақида*); 4) *грам.* мадда (آ) (*белгиси*); الْـ~ حُرُوفُ чўзиқ унлиларни ифодаловчи ҳарфлар (أَلِفُ الْـ~ وَ وَاوُ الْـ~ وَ يَاءُ الْـ~); 5) *кўп.* مُدُودٌ денгиз сувининг кўтарилиши; ~ وَ جَزْرٌ денгиз сувининг кўтарилиши ва қайтиши; الْـ~ الثَّوْرِيُّ революцион кўтаринкилик; ◊ يَدِهِ ~ عَلَى كَانَ кимгадир яқин бўлмоқ, кимнингдир қўл остида бўлмоқ

– مُدٌّ *кўп.* مِدَادٌ, أَمْدَادٌ мудд. (*18 3/4 л га тенг қумсимон н. ғар учун ўлчов бирлиги*)

– مَدَّادٌ ёйилиб ётган (*ўсимлик ҳақида*)

– مِدَادٌ *кўп.* أَمِدَّةٌ 1) сиёҳ; قَلَمٍ ~ авторучка; 2) ғунг, ўғит; 3) фасон, намуна; وَاحِدٍ ~ عَلَى доимо бир хил фасон (намуна) асосида

– مَدَّادَةٌ *кўп.* ـَاتٌ *ав.* самолёт қанотининг бўйлама хариси (бруси), ланжерон

– مَدَدٌ *кўп.* أَمْدَادٌ 1) мадад, ёрдам, кўмак, қўллаб-қувватлаш; 2) *ҳарб.* ёрдамга келган қисм

– مَدَّةٌ 1) ўриш (*ипли матода*); 2) *грам.* модда (~) (*белгиси*)

– مُدَّةٌ[1] *кўп.* مُدَدٌ муддат, вақт оралиғи, период, белгилаб қўйилган вақт; الْجُمْهُورِيَّةِ حُكْمِ رَئِيسِ ~ президентнинг ваколат муддати; قَصِيرَةٌ ~ қисқа муддат; أُسْبُوعٍ ~ فِي ҳафта давомида; ~ маълум муддат; مُنْذُ ~ бундан маълум вақт (муддат) илгари; ~ لِـ вақтинча, маълум муддатга; الْـ~ مُضِيُّ *юр.* белгиланган муддатнинг ўтиб кетганлиги; الْـ~ بِمُضِيِّ белгиланган муддатнинг ўтиб кетганлиги сабабли

– مُدَّةٌ[2] перони сиёҳга ботириш, ботириб олиш

– مَدَّةٌ мадда, йиринг

– مَدِيدٌ 1. узун, узоқ; مِنْ زَمَنٍ ~ аллақачон; رَجُلٌ ~ الْقَامَةِ عُمْرٌ ~ ўтиб қолган ёш, қарилик; узун бўйли одам; 2. мадид (*шеърий вазн номи*)

– مُسْتَمَدٌّ *кўп.* ـَاتٌ (*бирор н. нинг*) манбаи

– مُمْتَدٌّ 1. чўзиладиган, ёйилиб ётган; узун, чўзиқ; 2. кенглик, бўшлиқ

– مُمِدٌّ *эск.* ёрдамлашувчи, мададга келувчи

– مَمْدُودٌ 1) чўзилган, чўзиб қўйилган; 2) узун, узоқ муддатли; 3) жуда катта (*бойлик ҳақида*); 4) *грам.* мадда ҳаракати қўйилган

– مَمْدُودِيَّةٌ чўзилувчанлик

– مِدَالِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ медаль

– مِدَالْيُونٌ *кўп.* ـَاتٌ медальон

I مَدَحَ (а) مَدْحٌ мадҳ қилмоқ, мақтамоқ; шеърда мақтаб куйламоқ; II مَدَّحَ мақтамоқ, мадҳ қилмоқ; III مَادَحَ (*к. нидир*) мадҳ қилмоқ, мақтамоқ; نَفْسَهُ ~ а) ўз-ўзини мақтамоқ, мадҳ қилмоқ; б) кимнидир мақтамоқ, мадҳ қилмоқ; مَادِحْ نَفْسَهُ فَيُقْرِئْكَ السَّلَامَ! *мкл.* сен уни мақта, ундан сенга салом келади!; V تَمَدَّحَ 1) (*н. биландир*) мақтанмоқ, ўзини мақтамоқ (ب); 2) (*к. нидир, н. нидир*) мақтамоқ, мадҳ қилмоқ, шуҳратини ёймоқ (ب); VI تَمَادَحَ ўзаро бир-бирини мақтамоқ, мақташмоқ; VII اِنْمَدَحَ бошқалар томонидан мақтанилмоқ, мақталмоқ, мақталган бўлмоқ; VIII اِمْتَدَحَ мақтамоқ, мадҳ қилмоқ, юксакларга кўтармоқ

– أُمْدُوحَةٌ *кўп.* أَمَادِيحُ мақтов, мадҳ; мақтовли шеър, қўшиқ, қасида

– مَادِحٌ 1. мақтовчи, мадҳ қилувчи; 2. мақтаб, мадҳ қилиб турувчи, ёзувчи

– مَدَّاحٌ 1) маддоҳ, қасиданавис; 2) худони мадҳ қилувчи гадо; 3) маддоҳ (*кафеда*)

– مَدْحٌ *кўп.* أَمْدَاحٌ мадҳ, мақтов

– مَدْحَةٌ = مِدْحَةٌ

– مَدِيحٌ мадҳ, мақтов, қасида

– مَدِيحَةٌ *кўп.* مَدَائِحُ мақтовли шеър, қўшиқ, қасида

– مَدِيحِيٌّ мақтовли

– مَمَادِحُ *кўп.* мадҳ қилинадиган сифатлар, хусусиятлар

– مُمَدَّحٌ жуда мақтаб юборилган

– مَمْدُوحٌ 1. мадҳ қилинувчи (*қасидада*); 2. *ат. отл, мз.* Мамдуҳ

I مَدَخَ (а) مَدْخٌ ёрдам қилмоқ, ёрдам қўлини чўзмоқ, ёрдам кўрсатмоқ

– مَدُوخٌ = مُتَمَادِخٌ

– مَدُوخٌ шошқалоқ, ишни шошилиб бажарадиган

I مَدَرَ (у) مَدْرٌ сувамоқ, лой билан сувамоқ; الْحَوْضَ ~ ҳовузнинг ёриқ жойларини суваб беркитмоқ

مَدَرٌ *жам.* 1) тупроқ, ер; 2) қишлоқлар, шаҳарлар; أَهْلُ الْ~ ўтроқ аҳоли (أَهْلُ الْوَبَرِ *нинг акси*); 3) *эск.* зичлашиб қотиб кетган ер

– مَدَرَةٌ *кўп.* مَدَرٌ 1) тупроқ ёки лой гувалаги; 2) қишлоқ, шаҳар

– مَدْرَةٌ *ёки* مَدْرَةٌ лойхона, суваш учун тайёрланган катта лой

مُدَرَاءُ *кўп.* مُدِيرٌ *дан; қар.* دور

دَرَى *қар.* مِدْرَةٌ

I مَدَشَ (а) مَدْشٌ мускуллари кичрайиб озиб кетмоқ (*қўл ҳақида*)

– أَمْدَشُ *мн.* مَدْشَاءُ *кўп.* مُدْشٌ қўллари озиб, ингичкалашиб кетган *(одам)*

(مدل) V تَمَدَّلَ рўмолни бошга ўрамоқ ёки салла қилмоқ

مِدَالْيُونٌ *кўп.* ـَاتٌ =

I (مدن) مَدَنَ (у) مُدُونٌ (*қаердадир*) яшамоқ, истиқомат қилмоқ (ب); الْمَدِينَةَ ~ шаҳарга келмоқ; II مَدَّنَ 1) шаҳарлар қурмоқ, шаҳарларга асос солмоқ; 2) маданийлаштирмоқ, маданий қилмоқ; V تَمَدَّنَ маданийлашмоқ, маданиятли бўлмоқ

– تَمَدُّنٌ маданият, цивилизация

– تَمَدُّنِيٌّ маданийлаштирувчиликка оид

– مَدَائِنُ: الْ~ Бағдод яқинидаги тарихий шаҳар номи, Мадойин (*жоҳилия даврида Эрон шоҳларининг қасри шу ерда жойлашган*)

– مَدَائِنِيٌّ : الْمَدَائِنُ *сўзидан нисбий сифат*

– مَدَنِيٌّ 1. 1) маданий; 2) гражданликка оид; الطَّيَرَانُ الْ~ граждан авиацияси; الْحَقُّ الْ~ гражданлик ҳуқуқи; الدَّعْوَى الْ~ гражданлик даъвоси; الْقَانُونُ الْ~ гражданлик кодекси; ~ مُهَنْدِسٌ қурувчи муҳандис (инженер); 3) гражданга, ҳарбий бўлмаган кишига оид; 4) мадиналик; سُورَةٌ ~ةٌ *кур.* Мадина сураси, Мадинада нозил бўрган сура; 2. 1) гражданин, фуқаро; 2) шаҳарлик; Мадина шаҳри фуқароси, мадиналик

– مَدَنِيَّةٌ маданият, цивилизация

– مَدِينَةٌ *кўп.* مُدُنٌ, مَدَائِنُ шаҳар; حُرَّةٌ ~ эркин, озод шаҳар; مَكْشُوفَةٌ ~ очиқ шаҳар; السَّلَامِ ~ Тинчлик шаҳри, Доруссалом (*Бағдод ш. нинг сифати*); الْ~ Мадина шаҳри

I مَدَهَ (а) مَدْهٌ мақтамоқ, мадҳ этмоқ, кўкларга кўтармоқ

(مدى) III مَادَى 1) кечиктирилган муддат бермоқ; 2) тенглашмоқ, тенг бўлмоқ; إِنَّهُ لَا يُمَادَى *мажҳ.* уни ҳеч ким билан тенглаштириб бўлмайди; IV أَمْدَى = III; VI تَمَادَى 1) давом этмоқ, чўзилмоқ; الزَّمَنُ عَلَيْهِ فِي خِدْمَتِهِمْ ~ у узоқ вақт уларнинг хизматини қилди; 2) давом эттирмоқ; (*н. нингдир*) устида узоқ вақт тўхтамоқ (فِي); (*н. дадир*) қатъий турмоқ (فِي); (*н. нингдир*) охиригача бормоқ (فِي); فِي ~ الْقَوْلِ гапиришда давом этмоқ

– تَمَادٍ *эск.* давомийлик; қатъийлик; ўжарлик

– مَدًى 1) ҳад, чегара; وَصَلَ فِي مَسْأَلَةٍ إِلَى ~ أَقْصَى бирор масалада охирги чегарага бориб қолмоқ; 2) кенглик; муддат; масофа; давр, давом; الْ~ الْجَوِّيُّ ҳаво кенглиги, ҳаво чегараси; الْ~ الْحَيَوِيُّ ҳаёт мавжуд бўлган жой; عَلَى ~ السَّنَةِ йил давомида; ~ الْحَيَاةِ бутун умр давомида, умр бўйи, бутун умрга; ~ الْحَيَاةِ السِّجْنُ умрбод қамоқ; ~ عَيْنَيْهِ кўз (*назар*) етганича; кўриш майдони; ~ الْبَصَرِ кўриш масофаси; عَلَى ~ الْبَصَرِ кўриш имкони етгунча; ~ الصَّوْتِ овоз имконияти (диапазони); 3) ҳажм, ўлчов, соҳа, сфера; ~ التِّجَارَةِ савдо ҳажми, соҳаси, сфераси; 4) ҳаракат масофаси; узоққа ота олиш; بَعِيدُ الْ~ узоққа отувчи (*замбарак ҳақида*); узоққа уча олувчи (*самолёт ҳақида*); مُتَوَسِّطُ الْ~ ўртача узоққа ота олувчи (*замбарак ҳақида*); ўртача узоқликка уча олувчи (*самолёт ҳақида*); 5) муддат; 6) соҳа, сфера

– مَدَوِيٌّ 1) пичоқчи уста; 2) пичоқфуруш

– مَدِيٌّ *кўп.* أَمْدِيَةٌ 1) атрофига тош териб мустаҳкамланмаган ҳовуз; 2) ҳовуздан оқиб чиқиб айниб қолган сув

– مُدْيٌ ўлчов бирлиги

مِدْيَةٌ, مُدْيَةٌ, مَدْيَةٌ *кўп.* ـَاتٌ пичоқ, пакки, қаламтарош

(مدين) تَمْدَيَنَ маданийлашмоқ

– مُتَمَدِّنٌ маданий, маданийлашган

مُنْذُ = مُذْ

أَمْدَحُ сонлари, мояклари, орқалари бир-бирига ишқаланиб шилинган *(одам)*

تَمْذَحَجَ : تْ مَذْحَجٌ ~ *эск.* Мазҳиж қабиласи тарқалиб кетди

– مَذْحَجٌ Мазҳиж (қабила номи)

I مَذَرَ (а) مَذَرٌ айнимоқ. бузилмоқ (*тухум ҳақида*); II مَذَّرَ тарқалиб кетмоқ, ҳар томонга ташланмоқ, сочилиб кетмоқ; IV أَمْذَرَ босиб ётган тухумини айнитиб қўймоқ (*товуқ ҳақида*); V تَمَذَّرَ айниган бўлиб қолмоқ, бузилмоқ (*тухум ҳақида*)

– أَمْذَرُ ошқозони бузилиб ҳожатга тез-тез бораётган *(одам)*

– مَاذِرٌ айниган, бузилган, ачиган, чириган

– مَذَرَ: ~ شَذَرَ ҳамма жойда; ҳамма ёққа; ~ شَذَرَ ذَهَبَ النَّاسُ одамлар ҳамма ёққа тарқаб кетишди

– مَذِرٌ бузилган; ачиган, айниган; ифлосланган

I مَذَعَ (а) مَذْعٌ, مَذْعَةٌ *(к.гадир)* янгиликнинг бир қисмини етказиб, бошқа қисмини ўзида яширмоқ (لِ)

– مَذَّاعٌ *кўп.* مَذَاعِيعُ 1) ичида гап турмайдиган *(одам)*; 2) вафосиз, бевафо; 3) беқарор, тутуруқсиз, гапида турмайдиган; 4) ёлғончи, каззоб

I مَذَقَ (у) مَذْقٌ сув қўшиб қўймоқ, сув аралаштириб қўймоқ; الْوُدَّ ~ муҳаббатда носамимий бўлмоқ, носамимий муҳаббат эгаси бўлмоқ; III مَاذَقَ сидқидил бўлмаслик, икки юзламачи бўлмоқ

– مَذَّاقٌ 1. сидқидил бўлмаган; 2. иккиюзламачи

– مَذِيقٌ, مَذْقٌ, сув қўшилган; ~ لَبَنٌ сув қўшилган сут

– مَذَّاقٌ = مُمَاذِقٌ

I مَذَلَ[1] (а) مَذَلٌ (*сирли, яширин н. ни*) ишониб ошкор қилмоқ, очмоқ (ب); مَذَلَ[2] (а) مَذَلٌ увишиб қолмоқ, (*оғриқни*) сезмайдиган бўлиб қолмоқ (*мас. оёқ*); IX امْذَلَّ бўшашмоқ, сусаймоқ

– مَذْلٌ ориқ, қотма, чаққон *(одам)*

(مذهب) تَمَذْهَبَ (*қандайдир таълимотга*) эргашмоқ (فِي, ب); ~ بِمَذْهَبِ الْإِسْلَامِ ислом динини қабул қилмоқ; ~ فِي مَذْهَبِ النَّصْرَانِيَّةِ христиан динини қабул қилмоқ

مَاذِيٌّ асал, бол

I (مرّ) مَرَّ[1] (а/у) مَرٌّ, مُرُورٌ 1) бормоқ, (*бирор к. нинг ёнидан*) ўтмоқ (عَلَى, ب); ~ بِهِ (عَلَيْهِ) مَرَّ الْكِرَامِ кимнингдир ёнидан кеккайиб ўтмоқ; 2) ўтиб бормоқ, ўтиб кетмоқ; 3) (*н. нидир*) кесиб ўтмоқ (مِنْ); 4) топширмоқ (*мас, имтиҳон*); ўтмоқ (*мас, синовдан*); الْ~ امْتِحَانَ имтиҳон топширмоқ; ~ اخْتِبَارَاتٍ طِبِّيَّةٍ тиббий кўрикдан ўтмоқ; ◊ أَمُرُّ بِكُمْ بِالْحَوَادِثِ мен бўлиб ўтган ҳодиса ҳақида гапириб бераман; كَمَا ذَكَرْتُهُ ~ бу ҳақда юқорида айтилганидек, ...; مَرَّ[2] (и/а) مَرَارَةٌ 1) аччиқ бўлмоқ; 2) (*н. нидир*) аччиқ қилмоқ; II مَرَّرَ 1) (*қўлдан қўлга, мас, кўриш учун*) бермоқ, узатмоқ; *спорт.* узатмоқ (*мас, тўпни*); 2) (*к. нингдир йўлини*) ёритмоқ, (*чироқ, шам*) олиб келмоқ; 3) йўл бермоқ, (*к. нидир*) ўтказиб юбормоқ; 4) ўтказмоқ (*мас, кемани каналдан ёки*

бирор масалани парламентдан – فى); 5) ҳаётга жорий қилмоқ; الْمُخَطَّطَات ~ режаларни амалга оширмоқ; 6) аччиқ қилмоқ, заҳарламоқ; لَهُ حَيَاتَهُ ~ кимнингдир ҳаётини чидаб бўлмайдиган, заҳар, аччиқ қилмоқ; *к. нингдирг* умрини (ҳаётини) заҳарламоқ; IV أَمَرَّ 1) ўтказиб юбормоқ, йўл бермоқ; 2) (*электр токи*) ўтказмоқ; 3) (*к. кўздан*) ўтказмоқ, кечирмоқ; بِنَظَرِهِ ~ атрофга назар ташламоқ, (*атрофни*) кўздан кечирмоқ; مَشَارِيعَهُ ~ ўз режаларини ҳаётга татбиқ қилмоқ; 4) (*бирор н. билан*) ўраб олмоқ, иҳота қилмоқ (ب); 5) ўрамоқ, букламоқ, тахламоқ; 6) аччиқ қилмоқ; ~ مَا فُلَانٌ وَمَا أَحْلَى фалончи яхши ҳам, ёмон ҳам гап гапирмади; X اسْتَمَرَّ 1) чўзилмоқ, давом этмоқ; 2) (*н. нидир*) давом эттирмоқ (فى, ب); فى تَأْدِيَةِ شَهَادَةٍ ~ кўрсатмалар беришда давом этмоқ; 3) (*н. нидир*) аччиқ деб ҳисобламоқ; 4) *эск.* мустаҳкам бўлмоқ, қаттиқ бўлмоқ

– اسْتِمْرَارٌ 1) чўзилганлик, давомийлик, узлуксизлик; بِـ~ доимий, узлуксиз, кетма-кет; 2) давоми; قُوَّةُ الْـ~ *физ.* инерция

– أَمَرُّ *мн.* مُرَّى энг аччиқ; ◊ الْـ~ان *ик.с.* қашшоқлик ва куч-қувватдан кетганлик; ذَاقَ مِنْهُ الْـ~يْن (عَانَى, قَاسَى) у ундан кўп балоларни кўрди, у унинг бошига қандай кунларни солмади

– إِمْرَارٌ ўтказиш, ўтказиб юбориш

– تَمْرِيرٌ 1) узатиб, бериб юбориш; 2) ўтказиб қўйиш (*мас, кемани каналдан*); ўтказиш (*мас, бирор масалани парламентдан*); 3) ҳаётга татбиқ қилиш, жорий қилиш

– تَمْرِيرَةٌ *спорт.* узатиш (*мас, тўпни*)

– مَارٌّ *кўп.* مَارَّةٌ 1. ўтиб бораётган (кетаётган); 2. ўткинчи; ◊ ذِكْرُهُ الْـ~ юқорида зикр қилинган (айтилган)

– مَرٌّ ўтиш, давом; (الْوَقْتِ) الزَّمَنِ عَلَى ~ *ёки* الْأَيَّامِ عَلَى ~ вақт ўтиши билан, бутун вақт давомида

– مَرٌّ² *кўп.* مُرُورٌ 1) курак, бел, учи ўткир белкурак; 2) арғамчи, арқон, чилвир

– مُرٌّ 1. 1) аччиқ (*маза ҳақида*); عُشْبَةٌ ~ةٌ *бот.* газак (гажак) ўт; 2) оғир; хафа (ғамгин) қилувчи; 2. *шунингдек*: مَكَّةَ ~ *бот.* мирра (*хушбўй елим берадиган дарахт*); ~ الصَّحَارَى коллоквит (*елим дарахти*); خَشَبُ الْـ~ *бот.* кассия (*дуккакли ўсимликлар оиласига мансуб ўсимлик*); 3) *ат. от, мз.* Мурр

– مَرَّاتٌ *кўп.* кўп марта, бир неча марта

– مُرَارٌ *бот.* мурор (*туянинг лабини шишириб юборадиган ўсимлик*)

– مَرَّارٌ *ат. от, мз.* Маррор

– مُرَيْرٌ = مُرَارٌ

– مَرَارَةٌ *кўп.* مَرَائِرُ 1) алам; بِـ~ алам билан; 2) *анат.* ўт, сафро; ўт пуфаги; حَصْوَةُ الْـ~ ўт пуфагидаги тош

– مَرَّةٌ *кўп.* مَرَّاتٌ, مِرَارٌ бир марта; فى ~ مِنَ الْمَرَّاتِ *ёки* ذَاتَ ~ кунлардан бир кун, кунларнинг бирида; لِأَوَّلِ ~ биринчи марта; أَكْثَرَ مِنْ ~ кўп марта, бир неча марта; مَرَّتَيْنِ икки марта, икки бор; ثَلَاثَ مَرَّاتٍ уч марта; لِلْمَرَّةِ الْأَخِيرَةِ охирги (сўнгги) марта; أُخْرَى ~ яна бир марта; бошқа сафар; غَيْرَ ~ кўп марта, бир марта эмас; بِالْـ~ бутунлай, мутлақо; هَذِهِ الْـ~ бу сафар; بَعْدُ ~ мунтазам, доимо; كَمْ ~؟ неча марта?; مِرَارًا *ёки* جُمْلَةَ مِرَارٍ бир неча марта, кўп марта, тез-тез; баъзан, баъзида, гоҳо; وَاحِدَةً ~ бир варакай, бирданига; مِرَارًا وَ تَكْرَارًا кўп марта, бир неча марта

– مُرَّةُ: ~ أَبُو 1) Иблиснинг лақаби; 2) *ат. от, мз.* Мурра; 3) Мурра (*қабила номи*)

– مُرَّةٌ *кўп.* مُرَرٌ 1) ўт, сафро; 2) куч, қувват; 3) ўткир ақл; 4) *ат. от, мз.* Қалъа

– مُرُورٌ 1) ўтиш; الْأَيَّامِ ~ вақтнинг ўтиши; ~ الزَّمَنِ а) белгиланган муддатнинг ўтганлиги; б) *юр.* узоқ муддат фойдаланганлиги эвазига олинган мулк; مِرْصَدُ الْـ~ *астр.* меридиан доираси; 2) юриш, ҳаракат, бориш; تَذْكِرَةُ الْـ~ паспорт; рухсатнома; إِدَارَةُ الْـ~ йўл ҳаракати хизмати; حَرَكَةُ الْـ~ йўл ҳаракати; نِظَامُ الْـ~ (*шаҳардаги*) ҳаракат қоидаси; عَسْكَرِيُّ الْـ~ *ёки* شُرْطِيُّ الْـ~ ҳаракатни бошқарувчи; 3) *савдо.* транзит; تِجَارَةُ الْـ~ транзит савдо

– مُرُورِيٌّ *савдо.* транзитга оид

– مُرِّيٌّ (*иштаҳани очиш учун дастурхонга қўйиладиган*) шўр сув

– مُرِّيَّاتٌ *кўп.* аччиқ дорилар

– مَرِيرٌ¹ 1) аччиқ; 2) аламли, оғир; 3) кучли

– مَرِيرٌ² *кўп.* مَرَائِرُ 1. 1) узоқ давом этган; 2) қатъий, қатъиятли; собит, саботли; 2. 1) қатъийлик, қатъиятлилик; 2) доимийлик, изчиллик; 3) арғамчи, арқон

– مُرَيْرٌ *бот.* оқ баргли ўсимлик

– مُرَيْرَاءُ ғалла ичида учрайдиган қора аччиқ уруғ

– مَرِيرَةٌ = مَرِيرٌ²

– مُسْتَمِرٌّ давом этаётган; узоқ давом этадиган, доимий, узлуксиз; الثَّوْرَةُ الْـ~ةُ перманент революция (*узоқ давом этадиган, узлуксиз революция*); ~ تَيَّارٌ *эл.* ўзгармас ток; مَوْجَاتٌ ~ةٌ *радио.* сўниб борувчи тебраниш

– مَرَّ¹ ўтиш; الْأَيَّامِ عَلَى ~ вақтнинг ўтиши билан

– مَرَّ² *кўп.* اتٌ: 1) ўтиш, ўтиш жойи; штольня (*кўмир конлари, шахталарда*); تَحْتَرْضِيٌّ ~ ерости ўтиш жойи, ерости йўли; جَبَلِيٌّ ~ тоғдан ўтиш жойи; ضَيِّقٌ ~ тор тоғ оралиғи, тор дара; 2) йўлак, коридор; الْـ~ الْجَوِّيُّ ҳаво йўлаги (коридори); 3) хиёбон

– مُمَرٌّ *эск.* пишиқ (қаттиқ) қилиб эшилган (*арқон ҳақида*)

– مَمْرُورٌ ўтга (сафрога) оид

I (مرأ) مَرُؤَ (*у*) مُرُوءَةً эркак кишига хос хусусиятларга эга бўлмоқ; мард, довюрак бўлмоқ; مَرِئَ (*а*) مَرَاءَةً 1) фойда бермоқ; 2) фойдали бўлмоқ (*овқат ҳақида*); мазали бўлмоқ; مَرُؤَ² (*у*) = مَرِئَ; 3) *эск.* осон ҳазм бўладиган бўлмоқ; 4) *эск.* соғлом бўлмоқ (*мамлакат ҳақида*); V تَمَرَّأَ довюраклик, мардлик эгаси бўлмоқ, эркак киши хислатларини ўзида мужассамлаштирмоқ; X اسْتَمْرَأَ 1) мазали деб ҳисобламоқ; 2) (*н. дандир*) роҳатланмоқ; 3) (*бирор н. га*) жон деб рози бўлмоқ; ◊ مَرْعَى هَذَيَانِهِ ~ *куч.м.* чайнайвермоқ, чайналавермоқ

– أَمْرَأُ *эск.* энг осон ҳазм бўладиган, энг осон ейиладиган; энг соғлом

– امْرَأَةٌ (*артикль билан келганда* – الْمَرْأَةُ) *кўп.* نِسْوَةٌ, نِسْوَانٌ, نِسَاءٌ 1) аёл киши; 2) хотин

– امْرُؤٌ, امْرَأٌ (*артикль билан келганда* – الْمَرْءُ) 1) эркак киши; 2) эр

– مَرْءٌ 1) эркак киши; 2) эр; ◊ وَ يَكْفِي أَنْ يَعْرِفَ الْـ~ أَنَّ ... шуни билиш кифояки, ...; وَ مِنَ الصَّعْبِ عَلَى الْـ~ أَنْ يَجْزِمَ أَنَّ... буни ҳал килиш шунинг учун ҳам қийинки, ...

– مَرْأَةٌ *кўп.* نِسْوَةٌ, نِسَاءٌ 1) аёл киши; 2) хотин; الْـ~ الْمُسَلْسَلَةُ *астр.* Андромеда

– مُرُوءَةٌ, مُرُوءَةٌ 1) мардлик, довюраклик, шаън-шавкат; 2) саховат, кенг феъллилик; 3) некахлоқлилик, олийжаноблик

– مَرِيءٌ¹ *кўп.* أَمْرِئَةٌ, مُرُوءٌ қизилўнгач; ҳалқумдан ошқозонгача бўлган овқат йўли

– مَرِيءٌ² фойдали, ёқимли (*овқат ҳақида*); هَنِيئًا مَرِيئًا! ёқимли иштаҳа тилайман!; ош бўлсин!

I مَرَتَ (*у*) مَرْتٌ 1) текисламоқ, силлиқламоқ, текис (силлиқ) қилмоқ; 2) юмшатмоқ, эзғиламоқ, мулойим қилмоқ; 3) уқаламоқ

– مَارُوتُ Морут (*фаришта номи*)

I مَرَثَ (*у*) مَرْثٌ 1) эммоқ, сўрмоқ (*кўкракни, бармоқни- ғўдак ҳақида*); 2) юмшатмоқ, эзғиламоқ, мулойим қилмоқ; 3) силамоқ, эзғиламоқ. ишқаламоқ; 4) ҳўлламоқ, эритмоқ (*сувда-мас, дорини*)

I (مرج) مَرَجَ¹ (*а*) مَرَجٌ пароканда (бузилган) бўлмоқ; пароканда ҳолга келмоқ; مَرَجَ² (*а*) مَرْجٌ маҳкам ўрнашмасдан қимирлаб (ғиқиллаб) турмоқ; الْخَاتَمُ فِي الْإِصْبَعِ ~ узук бармоққа жипс

тушмади; مَرَجَ (у) مَرْجٌ 1) ўтлоққа (яйловга) чиқармоқ; 2) *эск.* аралаштириб юбормоқ (ب); II مَرَّجَ онанизм (капаки) билан шуғулланмоқ; IV أَمْرَجَ (*ҳайвонларни*) исталган жойда ўтлашга қўйиб юбормоқ; ~ نَفْسَهُ (لِسَانَهُ) فِي أَعْرَاضِ النَّاسِ тилга эрк бермоқ, фитна-фасод қилмоқ; ~ت النَّاقَةُ урғочи туя қорнидаги янги ҳомиласини тўшириб юборди

– تَمْرِيجٌ онанизм, капаки

– مَارِجٌ: ~ مِنْ نَارٍ тутунсиз олов

– مَرْجٌ[1] *кўп.* مُرُوجٌ ўтлоқ, яйлов

– مَرْجٌ[2], مَرَجٌ паркандалик, аралаш-қуралашлик, тартиб-сизлик; ~ وَ هَرْجٌ тартибсизлик, тўс-тўполон, ҳаяжон, ташвиш, бесаранжомлик

– مَرْجَانٌ *жам.* 1) маржон; 2) майда гавҳар; ~ سَمَكٌ а) денгиз қалқонбалиғи; б) тилла балиқ

– مَرْجَانَةٌ маржон

– مَرْجَانِيٌّ маржонга оид; صُخُورٌ ~ةٌ маржон рифлари, маржон қоялар; جَزِيرَةٌ ~ةٌ атолл (*ҳалқа шаклидаги маржонлар ороли*)

– مَرِيجٌ аралаш-қуралаш, чалкаш

مَرْجَحَ тебратмоқ; ذِرَاعَيْهِ فِي الْهَوَاءِ ~ қўлни қилич-қилич қилмоқ; تَمَرْجَحَ 1) тебранмоқ; 2) букилмоқ, буралмоқ

– مَرْجَحَةٌ тебраниш

– مُرْجُوحَةٌ, مُرْجَحَةٌ *қар.* رجح

(مرجل) تَمَرْجَلَ (*к. гадир*) инжиқлик қилмоқ, тирноқ орасидан кир қидирмоқ (عَلَى); (*к. гадир*) сурбетлик, бетакаллуфлик қилмоқ (عَلَى)

مَرْجُونَةٌ *кўп.* ـاتٌ тўқилган сават

I مَرِحَ (а) مَرَحٌ хурсанд бўлмоқ, шод бўлмоқ, қувонмоқ; дилхушлик қилмоқ, ўйнамоқ; шўхлик қилмоқ, чопқилламоқ (*тойчоқ ҳақида*); ~ وَ سَرِحَ озод (бўш) юрмоқ; IV أَمْرَحَ жуда хурсанд қилмоқ, беҳад шод қилмоқ

– مَرَاحٌ шодлик, хурсандлик, хуррамлик

– مَرَحٌ шодлик, хурсандлик; ~ فِي فَرَحٍ وَ катта шодликда, хурсандликда

– مَرِحٌ *кўп.* مَرْحَى, مَرَاحَى шод, хурсанд, хуррам, хушчақчақ

– مَرْحَى офарин!

– مُرَيِّحٌ жуда шод, жуда хушчақчақ

– مُمْرِحٌ хушчақчақ, шод, хуррам

مَرْحَبًا марҳабо!, хуш келибсиз! деб айтмоқ

I مَرَخَ (а) مَرْخٌ ёғламоқ, ёғ суртмоқ; II مَرَّخَ 1) ёғламоқ, ёғ суртмоқ; 2) хамирга сув қуймоқ. аралаштирмоқ; V تَمَرَّخَ ёғланмоқ, ёғ суртилмоқ

– مَرِخٌ 1) юмшоқ, мулойим; 2) сўлиган, сўлғин; лоҳас, ланж, суст

– مَرْخَاءُ тез ҳаракатланадиган туя

– مَرُوخٌ малҳам, малҳам дори; мой

– مِرِّيخٌ[1] *шунингдек:* الـ~ *астр.* Миррих, Марс; رَقَمُ الـ~ مَحَطَّةُ 1 «Марс-1» (*сайёралараро*) станцияси

– مِرِّيخٌ[2] танаси тез ёнадиган дарахт

I (مرد) مَرَدَ[1] (у) مُرُودٌ 1) (*к. гадир қарши*) қўзғолон, исён кўтармоқ (عَلَى); 2) (*н. нидир қилишда*) давом этмоқ; مَرَدَ[2] (у) مَرْدٌ намламоқ, эритмоқ; الصَّبِيُّ ثَدْيَ أُمِّهِ ~ чақалоқ онасининг кўкрагини эмди (сўрди); مَرُدَ (у) улкан, баланд бўйли бўлмоқ; II مَرَّدَ 1) (*шохдаги*) баргларни узмоқ; 2) (*бинони*) жуда баланд қурмоқ; (*иморатни*) силлиқламоқ; 3) لِلْحَمَامِ تَمْرِيدًا ~ каптарларга хона қурмоқ; V تَمَرَّدَ 1) (*к. гадир қарши*) исён қилмоқ, қўзғолон кўтармоқ (عَلَى); 2) туғёнга келмоқ, кучайгандан кучаймоқ (*бўрон ҳақида*); 3) ўзини киши ғашига тегадиган ҳолда тутмоқ

– أَمْرَدُ *мн.* مَرْدَاءُ *кўп.* مُرْدٌ кўса, соқолсиз; ◊ شَجَرَةٌ مَرْدَاءُ баргсиз дарахт; رَمْلَةٌ مَرْدَاءُ ўсимлик ўсмайдиган қумлоқ ер

– تَمْرَادٌ *кўп.* تَمَارِيدُ каптархона

– تَمَرُّدٌ норозилик, нафратланиш, ғазабланиш; фитна, ғулғула, ғалаён, исён

– مَارِدٌ *кўп.* مَرَدَةٌ 1. 1) исёнкор, бўйсунмовчи; 2) улкан, ғоят катта, гигант; 2. 1) новча, узун бўйли, ғоят баланд бўйли; 2) иблис, жин; 3) ҳаёсиз, одобсиз, беҳаё; 4) мустаҳкам, пишиқ, маҳкам

– مُتَمَرِّدٌ 1. қўзғолон кўтарган; ғазабга келган; бўйсунмаган; 2. исёнчи

– مَرَادٌ, مَرَّادٌ кўп مَرَارِيدُ бўйин, гардан

– مَرْدِيٌّ бахтсиз, бадбахт, бечора

– مُرْدِيٌّ *кўп.* مَرَادِيُّ 1) хода, узун ингичка ёғоч; 2) денгизчилар кемани ўзларидан итариш учун ишлатадиган узун ва ингичка хода; 3) гарпун (*кит ва б. катта балиқлар овлашда ишлатиладиган ярог*)

– مَرِيدٌ[1] 1) ҳаёсиз, одобсиз, беҳаё; 2) *эск.* ўжар, қайсар, инжиқ; *эск.* бўйсунмас

– مَرِيدٌ[2] юмшатиш учун сутга бўктириладиган хурмоқоқи

– مُرَيِّدٌ тез жаҳли чиқадиган одам

– مُمَرَّدٌ *эск.* силлиқланган, сайқалланган, текисланган

– مُمَرَّدٌ ўта катта, гигант, жуда баланд; صَرْحٌ ~ жуда баланд бино

مَرْدَقُوشٌ *бот.* маёран (*хушбўй ўтсимон ўсимлик*) (*сол.* بَرْدَقُوشٌ *ва* مَرْزَنْجُوشٌ)

I مَرَزَ (у) مَرْزٌ бармоқлар учи билан беозоргина чимчиламоқ, чимчимоқ

مِرْزَا мирза, мирзо

مَرْزَةٌ *ёки* مِرْزَةٌ бўлак, парча, қисм

مَرْزُبَانٌ *кўп.* مَرَازِبَةٌ *тар.* чегарага яқин ноҳия ҳокими (*Эронда*); сатрап (*вилоят ҳокими*)

– مَرْزَبَةٌ *кўп.* ـاتٌ *ёки* مِرْزَبَةٌ *кўп.* مَرَازِبُ темирчи болғаси

– مَرْزَنْجُوشٌ = مَرْدَقُوشٌ

I مَرَسَ (у) مَرْسٌ ҳўлламоқ; намламоқ; эритмоқ; يَدَهُ بِالْمِنْدِيلِ ~ қўлни дастрўмол билан артмоқ; الصَّبِيُّ إِصْبَعَهُ ~ чақалоқ бармоғини оғзига солиб сўрди; يَدَهُ ~ بِالْمِنْدِيلِ у қўлини дастрўмолга артди; III مَارَسَ (*қандайдир касб билан*) шуғулланмоқ; (*н. биландир*) машғул бўлмоқ, шуғулланмоқ; (*н. нидир*) амалга оширмоқ, бажармоқ; (*бирор н. устида*) ишламоқ; юзага чиқармоқ; иш кўрсатмоқ; السِّيَاسَةَ ~ сиёсат ўтказмоқ; ~ الْعَمَلَ иш бажармоқ; تَأْثِيرًا ثَوْرِيًّا ~ (*к. гадир, н гадир*) революцион таъсир кўрсатмоқ (عَلَى); V تَمَرَّسَ (*н. гадир*) суйканмоқ (*мас, мушук ҳақида*); 2) (*н. биландир*) артилмоқ (ب); (*к. ёки н. биландир*) тўқнашиб кетмоқ (ب) 4) тажриба, сабоқ олмоқ; VI تَمَارَسَ 1) кўрашмоқ, жон-жаҳд билан уринмоқ, жанг қилмоқ; 2) ўзаро келишмоқ, тортишмоқ (*мас., нарх, баҳо ҳақида*), савдолашмоқ

– مَارِسٌ *кўп.* مَوَارِسُ экин экилган ер бўлаги

– مَارَسَ *алиф. б. қар.*

– مُتَمَرِّسٌ 1. 1) амалиёт (практика) ўтаётган; 2) практикант

– مِرَاسٌ куч, кувват, ғайрат, энергия; ◊ سَهْلُ الـ~ гапга кўнадиган, итоаткор, ён берадиган; صَعْبُ الـ~ қатъиятли, бўйсунмайдиган; ўжар, қайсар, саркаш; شِدَّةُ الـ~ чидам, тоқат, сабот

– مَرَاسَةٌ куч, қувват, ғайрат, энергия

– مَرِسٌ 1) ғайратли; 2) тажрибали

– مَرَسَةٌ *кўп.* مَرَسٌ, أَمْرَاسٌ арғамчи, арқон; трос (*металл арқон*)

– مَرِيسٌ: رِيحُ الـ~ жанубий шамол

– مَرِيسَةٌ мариса (*арпадан тайёрланадиган пиво нави*)

– مَرِيسِيٌّ жанубий шамол

– مُمَارَسَةٌ 1) амалга ошириш, юзага чиқариш; (*ишни*) бажариш; машғулот; машқ; 2) тажрибалилик; ◊ بَيْعٌ بِالـ~ دُوسْتَونَا келишувга асосан сотиш; شِرَاءٌ بِالـ~ دُوسْتَونَا келишувга асосан сотиб олиш

مَارِسْتَانٌ *ёки* مَارِسْتَانَاتٌ *кўп.* مَارِسْتَانَاتٌ шифохона, касалхона

مَرْسِينٌ *бот.* мирт (*доимо яшил, хушбўй бута*)

I مَرَشَ (у) مَرْشٌ тимдаламоқ; VIII اِمْتَرَشَ (*н. нидир*) ўғирлаб олиб кетмоқ

– أَمْرَشُ мн. مُرْشٌ, مُرْشَاءُ кўп. ўта ёвуз (одам), ёвузлик қилувчи (одам)

– تَمْرِيشٌ озгина ёққан ёмғир

– مَرْشٌ кўп. مُرُوشٌ, أَمْرَاشٌ 1) ёмғир уст қисмини ювиб кетган ер; 2) ёмғир тез оқиб кетадиган ер

– مَرْشَاءُ 1) қопоғич (тишлоғич) ҳайвон; 2) ҳар турли ўтларга бой ер

مَرْشَالٌ кўп. اتٌ ـ маршал

مَرْشَبٌ биринж, бронза

I مَرِضَ (а) مَرَضٌ касал (бемор) бўлмоқ, касалланмоқ; II مَرَّضَ 1) касал боқмоқ, касалга қарамоқ, касални кўргани бормоқ; 2) касаллантирмоқ; IV أَمْرَضَ касаллантирмоқ; V تَمَرَّضَ кучсиз бўлмоқ; касалванд бўлмоқ; касалга чалинмоқ; VI تَمَارَضَ ёлғондан ўзини касал деб кўрсатмоқ, ўзини касалликка солмоқ; ёлғонкасал бўлмоқ; X اسْتَمْرَضَ = VI

– تَمَارُضٌ ёлғон касаллик

– تَمْرِيضٌ касал (бемор) ларга қараш, касал боқиш; مَدْرَسَةُ الـ~ фельдшерлик мактаби; тиббиёт ҳамширалари мактаби

– مُتَمَرِّضٌ кучсиз, камқувват, касалванд

– مَرَضٌ кўп. أَمْرَاضٌ касаллик, беморлик; مُعْدٍ ~ юқумли касаллик; وَبَائِيٌّ ~ эпидемик касаллик; أَمْرَاضٌ بَاطِنِيَّةٌ ички касалликлар; أَمْرَاضُ الْعَيْنِ кўз касалликлари; أَمْرَاضُ الْقَلْبِ юрак касалликлари; أَمْرَاضُ النِّسَاءِ аёллар касалликлари; أَمْرَاضٌ سِرِّيَّةٌ венерик (таносил) касалликлари; أَمْرَاضٌ عَصَبِيَّةٌ асаб касалликлари; أَمْرَاضٌ مِهْنِيَّةٌ касб касалликлари

– مَرِضٌ кўп. مِرَاضٌ касал, бемор

– مُرْضٌ қар. رضى

– مَرْضَانٌ 1) касал, бемор; 2) бечора, бечораҳол

– مَرْضِيٌّ касалликка оид; إِجَازَةٌ ـَةٌ касаллик сабаби билан берилган таътил

– مَرِيضٌ кўп. مَرْضَى 1. касал, бемор одам; ~ الْحُبِّ севги, муҳаббат азобини тортаётган; نَفْسِيٌّ ~ психик касал, бемор; 2. мижоз, пациент

– مِمْرَاضٌ тез-тез касалланиб турадиган, касалванд

– مُمَرِّضٌ фельдшер, санитар

– مُمَرِّضَةٌ кўп. اتٌ ـ оғир беморга қаровчи аёл; ҳамшира; санитарка

– مَمْرُوضٌ касалванд, камқувват, қувватдан кетган

I مَرَطَ (у) مَرْطٌ юлмоқ, юлиб олмоқ; II مَرَّطَ 1) кўп миқдорда юлмоқ; 2) узмоқ (мас, баргларни); V تَمَرَّطَ тушмоқ, тушиб кетмоқ (соч ҳақида)

– أَمْرَطُ мн. مُرْطٌ, مَرْطَاءُ кўп. 1) жуни (туки) йўқ, туксиз, жунсиз; 2) қоши ва киприклари туксиз (одам)

– مُرَاطَةٌ соч таралганда тўкилган қисми, соч тарандиси

– مِرْطٌ кўп. مُرُوطٌ чопон, ёмғирпўш (аёлларники)

– أَمْرَطُ = مَرِيطٌ

– مُرَيْطَاءُ мн. анат. киндикдан қовуққача бўлган қисм

مَرْطَبَانٌ кўп. اتٌ ـ кўза

(مرع) I مَرَعَ (а) مَرْعٌ 1) бўямоқ, сувамоқ (н. нидир) суртмоқ (ب); 2) эркалатмоқ, (тарбияни) бузмоқ; 3) йиртмоқ, йиртиб ташламоқ; مَرَعَ (у) مَرَاعَةٌ ўт-ўланга сероб бўлмоқ, кўкаламзор бўлмоқ; IV أَمْرَعَ ўсимликлар билан қалин қопланган бўлмоқ; VII انْمَرَعَ йиртилган, йиртиб ташланган бўлмоқ

– مَرْعٌ кўп. أَمْرَاعٌ яйлов

– مُرْعَةٌ[1] ёғ, мой

– مُرْعَةٌ[2] ёки مُرَعَةٌ кўп. مُرَعٌ ёки مِرْعَانٌ зоол. булдуруққа ўхшаш қуш

– مَرْعَى қар. رعى

– مَرِيعٌ 1) ёғли, мойли; ёғга, мойга оид; 2) ўсимликларга бой (жой)

– مُمْرِعٌ = مَرِيعٌ

– مَمْرُوعٌ кеккайган, такаббур, бурни кўтарилган

I مَرَغَ (а) مَرْغٌ кўпик отмоқ, кўпик сачратмоқ (туя ҳақида); II مَرَّغَ 1) қолмоқ, ётмоқ (чанг, тупроқда); هَيْبَتَهُ ~ кимнингдир обрў-эътиборини оёқости қилмоқ, топтамоқ, ерга урмоқ; 2) ифлос қилмоқ, чапламоқ, доғ қилмоқ, доғ қилдирмоқ; رَأْسَهُ ~ бошга ёғ (мой) суртмоқ, чапламоқ; 3) чўзмоқ, кечиктирмоқ, кейинга қолдирмоқ; IV أَمْرَغَ 1) чапламоқ, доғ қилмоқ, доғ қолдирмоқ; 2) кўпайтирмоқ; الْكَلَامَ ~ беҳуда гапларни кўпайтирмоқ; الْعَجِينَ ~ хамирни суюқ қилиб қўймоқ; IV أَمْرَغَ 2) ухлаганда оғиздан сўлак оқмоқ; V تَمَرَّغَ ағнаб ётмоқ, юрмоқ (чангда, тупроқда); ◊ فِي التَّرَفِ وَ الْبَذَخِ ~ дабдабали, ҳашамда тўлиб-тошиб яшамоқ

– مُتَمَرِّغٌ чангга ботган, тупроққа беланган

– مُتَمَرِّغٌ = مَرَاغٌ

– مَرَاغَةٌ 1) = مَرَاغٌ; 2) ҳайвонлар у ёқ-бу ёққа ағанайдиган жой

مَرْغَرِينٌ маргарин

مَرْفَعِينٌ зоол. сиртлон, ёлдор бўри (Суданда)

مُرْفِينٌ морфий

I مَرَقَ (у) مُرُوقٌ 1) тешмоқ, тешиб ўтмоқ; ~ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ камоннинг ўқи ҳайвонни тешиб, нариги томонидан чиқди; 2) лип этиб ўтиб кетмоқ, елиб ўтиб кетмоқ; ◊ مِنَ (عَنْ) الدِّينِ ~ диндан қайтмоқ, динга хиёнат қилмоқ; مَرَقَ (у) مَرْقٌ: الْقِدْرَ ~ қозонда қайнаётган сувни кўпайтирмоқ; الْجِلْدَ ~ терининг юнгини олмоқ; II مَرَّقَ 1) куйламоқ, қўшиқ (ашула) айтмоқ; 2) (хамирга) сув қўшмоқ; 3) ўтказиб юбормоқ, ўтишга рухсат бермоқ; IV أَمْرَقَ: الْقِدْرَ ~ қозонда қайнаётган сувни кўпайтирмоқ

– مَارِقٌ кўп. مَرَقَةٌ, مُرَّاقٌ 1. (шунингдек: عَنِ ~ الدِّينِ) тўғри йўлдан четга чиқувчи, тўғри йўлдан адашувчи; диндан қайтувчи; 2. 1) динсиз, радди мардум, радди маърака, якка мохов; 2) хоин, муртад

– مَارِقَةٌ кўп. тар. хорижийлар

– مَرَقٌ 1) гўштли, қайнатилган шўрва, бульон; 2) қайла, соус

– مَرِقٌ юмшоқ; нозик, эрка, нозиктабиат

– مَرَقَةٌ 1) қайла, соус; 2) гўштли қайнатилган шўрва, бульон

– مُرُوقٌ четга чиқиш, диндан четга чиқиш; диндан қайтиш; динсизлик, куфр

مُرْقُصٌ, مُرْقُصٌ ат. от, мз. Марк; الْكِرَازَةُ الـ~ قِبْطِيَّةُ патриархининг патриархияси (унга қарашли ер-мулк, диний жамоалар)

مَرْقَعَ, تَمَرْقَعَ 1) нозиклик, эркалик, нозиктабиатлилик қилмоқ; 2) нозик, эрка, нозиктабиат бўлмоқ; назокатли бўлмоқ; аёллик назокати эгаси бўлмоқ

– مَرْقَعَانٌ нодонтабиат, нодонсифат, нодонроқ, ақлсизроқ, жиннибашара

– مَرْقَعَةٌ 1) назокат, эркалик, нозиктабиатлилик; 2) аёллар назокати эгаси бўлиш

مَرْكَزَ марказлаштирмоқ; марказга қўймоқ (жойламоқ); бир ерга тўпламоқ; تَمَرْكَزَ марказлашмоқ; марказга қўйилмоқ, жойлашмоқ, ерга тўпланмоқ

– تَمَرْكُزٌ марказлашиш; бир ерга тўпланиш

– مَرْكَزٌ маркиз

تَمَرْكَسَ марксист (марксчи) бўлмоқ

مَرْكَشِيٌّ 1. Марокашга оид; 2. марокашлик

مَرْمَنٌ кўп. اتٌ ـ ошпаз бола, ошпазнинг шогирди

مَرْمَرَ 1. 1) аччиқланмоқ, хафа бўлмоқ; 2) аччиқ бўлмоқ; 3) заҳарламоқ (мас, ҳаётни); تَمَرْمَرَ 1) тўлқинсимон бўлиб кўтарилмоқ, жилмоқ, кўчмоқ (кум ҳақида); титрамоқ, силкинмоқ, қалтирамоқ; 2. нолимоқ, зўрланмоқ, ҳасрат (шикоят) қилмоқ

– مُرَامِرٌ нозик, ингичка

– مَرْمَرٌ 1) алебастр; 2) мармар

– مَرْمَرِيٌّ мармарга оид; ~ تِمْثَالٌ мармар ҳайкал

مُرْمُورَةٌ бадани нозик чўри аёл

مَرْمَرِيسٌ 1) силлиқ, силлиқланган, ғадир-будур эмас; 2) қаттиқ, метин

مَرْمَطَ ифлос қилмоқ, чапламоқ, кир қилмоқ, булғамоқ

– مَرْمَطَةٌ ифлос қилиш, чаплаш, кир қилиш, булғаш

– مُرْمَطٌ ифлос, кир бўлган, булғанган; بَدْلَةٌ ~ةٌ кир костюм

مَرْمُتُونٌ = مَرْمَطُونٌ

مَرْمُوطٌ *зоол.* суғур (*хайвон*)

مَرْمَغَ ағнатмоқ, судрамоқ (*чангда, тупроқда*); *кўч.м.* тупроққа белаб ташламоқ, оёқ ости қилмоқ

مَرْمَلَادٌ мармелад (*ширинлик*)

مَرْمِيسٌ каркидон

I مَرَنَ (*у*) مُرُونَةٌ, مَرَانَةٌ 1) эгилиб, букилувчан (эластик) бўлмоқ; 2) (*н. гадир*) ўрганиб колмоқ (عَلَى); 3) учиб ўтмоқ, ўтиб кетмоқ, ёнгинадан чопиб ўтмоқ; II مَرَّنَ 1) ўқитмоқ, (*н. гадир*) ўргатмоқ (عَلَى); 2) машқ қилдирмоқ; 3) эгилувчан қилмоқ; V تَمَرَّنَ 1) амалиёт (практика) ўтказмоқ, стажировкадан ўтмоқ; 2) (*н. гадир*) ўрганиб колмоқ (عَلَى); 3) машқ қилмоқ, гимнастика қилмоқ

– تَمَرُّنٌ 1) амалиёт, практика, стажировка; 2) ўқиш, ўрганиш

– تَمْرِينٌ *кўп.* تَمَارِينُ, ـاتٌ 1) амалиёт, практика; تَحْتَ الـ~ амалиётда ўрганаётган, стажёр; 2) машқ; تَمْرِينَاتٌ رِيَاضِيَّةٌ гимнастика машқлари

– مَارِنٌ 1) бурунниг юмшоқ қисми; 2) *эск.* қаттиқ ва мустаҳкам найза; 3) *кўп.* مَوَارِنُ *эск.* қаттиқ, кўпол (*оёқ ҳақида*)

– مُتَمَرِّنٌ 1) амалиёт ўтказаётган; 2. амалиётчи, практикант

– مِرَانٌ амалиёт, практика

– مَرَانَةٌ 1) амалиёт, практика; 2 эгилиб-букилувчанлик, эластиклик

– مُرَّانٌ *кўп.* مُرَّانٌ найза

– مَرْنٌ *кўп.* أَمْرَانٌ мўйна

– مَرِنٌ юмшоқ, эгилиб-букилувчи, эластик; ~ صَمْغٌ каучук

– مُرُونَةٌ юмшоқлик, эгилиб-букилувчанлик, эластиклик; 2) *ҳарб.* маневр қила олишлик

– مُمَرَّنٌ 1) ўрганган, тажрибали; 2) машқ қилган, машқдан ўтган, машқини олган

– مُمَرِّنٌ тренер, инструктор, машқ қилдирувчи, ўргатувчи

I مَرَهَ (а) مَرْهٌ 1) ифлосланмоқ, кирлашмоқ (*кўз ҳақида*); 2) сурма қўйилмаганликдан кўзнинг жияклари оқариб қолмоқ

– أَمْرَهُ *мн.* مَرْهَاءُ кўзи ифлосланган (*одам*); عَيْنٌ مَرْهَاءُ ифлосланган кўз; ~ سَحَابٌ оқ булут

– مُرْهَةٌ бошқа ранг аралашмаган тиниқ оқ ранг

مَرْوٌ *жам.* 1) *геол.* кремень (*чақмоқтош*), кварц; 2) *бот.* Миср майорани (*қар* مَرْدَقُوشٌ); 3) *бот.* райҳон навларидан бири

– مَرْوَانُ *ат. от, мз.* Марвон

– مَرْوَةٌ кремень, парчаси, кварц парчаси

مَرْوَةٌ, مُرُوءَةٌ *қар.* مرأ

مَرْوِيٌّ, مَرْوَزِيٌّ Марв шаҳрида яшовчи киши, марвлик

I مَرَى[1] (*и*) مَرْيٌ тан олмаслик, танимаслик; баҳслашмоқ, курашмоқ, талашмоқ; ~ حَقَّهُ кимнингдир ҳуқуқини тан олмаслик; مَرَى[2] (*и*) مَرْيٌ сути келсин учун туянинг елинини силамоқ (уқаламоқ); III مَارَى 1) (*н. гадир*) шубҳа билан қарамоқ (ب); 2) баҳслашмоқ, курашмоқ, талашмоқ; 3) баҳслашмоқ, жанжаллашмоқ; VI تَمَارَى ўзаро баҳслашишмоқ; VIII امْتَرَى 1) (*н. дандир*) шубҳаланмоқ (فِي); 2) чиқариб олмоқ; 3) соғиб олмоқ; X اسْتَمْرَى *эск.* қуйишга мажбур қилмоқ, зўрлаб тўктирмоқ

– امْتِرَاءٌ (*бирор н. га*) шубҳаланиб, шубҳа билан қараш (فِي)

– امْتِرَاءٌ = تَمَارٍ

– مِرَاءٌ шак, шубҳа; حَقِيقَةٌ لاَ ~ فِيهَا шак-шубҳасиз ҳақиқат, ... لاَ ~ فِي أَنَّ шу нарсага шак-шубҳа йўқки, ... لاَ جِدَالَ فِيهِ وَ لاَ ~ бу мутлақо шак-шубҳасиздир; مَا فِي ذَلِكَ ~ وَ لاَ شَكَّ бунга ҳеч шак-шубҳа йўқ

– مَرِيٌّ *кўп.* مَرَايَا серсут туя

– مَرِيَّةٌ *ёки* مُرْيَةٌ *кўп.* مَرَايَا = مِرَاءٌ

– مُمَارَاةٌ 1) шак, шубҳа; 2) тан олмаслик, баҳслашиш, талашиш

– مُمْتَرٍ *эск.* шубҳаланувчи, гумонсировчи

مَرْيَمُ *ат. от. мн.* Марям; الْعَذْرَاءُ ~ Бокира Марям, Бокира Мария; الْمَجْدَلِيَّةُ ~ Мария Магдолина; ◊ ~ بُخُورُ *бот.* цикламен (*Алп бинафшаси*)

مَرْيَمِيَّةٌ *бот.* шалфей, доривор маврак, мармарак

مَرِينُوسٌ, مَرِينُوسٌ *зоол.* меринос (*майин жунли қўй, унинг жуни ва ундан тўқилган мато*); أَغْنَامُ الـ~ меринос қўйлар

I (مز) مَزَّ[1] (*и/а*) مَزَّةٌ, مَزَازَةٌ 1) нордон (нордонсифат, нордон-ширин) бўлмоқ; 2) мазасиз бўлмоқ, таъмсиз (бемаза) бўлмоқ; مَزَّ[2] (*а/у*) مَزٌّ эммоқ, сўрмоқ; ҳўплаб ичмоқ; V تَمَزَّزَ сўрмоқ, сўриб ичмоқ (*суюқликни*)

– مَزٌّ, مُزٌّ нордонсифат, нордон-ширин

– مُزٌّ фазилат, қадр; ~ شَيْءٍ қадрли нарса, эътиборли нарса

– مَزَّةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) нордон, шўртак, тузланган, газак (*мас, пивога*); 2) ширин таъмли шароб

– مَزِيزٌ фазилатли, фозил, қадрли

I مَزَجَ (*у*) مَزْجٌ аралаштирмоқ, аралаштириб юбормоқ, (*н. нидир н. билан дир*) бирлаштирмоқ; III مَازَجَ 1) аралаштирмоқ, аралаш-қуралаш қилмоқ; аралаштириб қўймоқ; النَّهَارَ بِاللَّيْلِ ~ *маж.* кечаси-ю кундузи ишламоқ, меҳнат қилмоқ; тиним билмаслик; 2) қурамоқ, бир-бирига мосламоқ (*рангларни*); 3) (*одамлар билан*) муомала-муносабатда бўлмоқ; 4) банд қилиб турмоқ, кўнгил олиб турмоқ; VI تَمَازَجَ 1) аралашиб кетмоқ, ўзаро аралаш-қуралаш бўлиб кетмоқ; 2) ўзаро мос келмоқ (*мас, кийимларнинг ранги ҳақида*); VIII امْتَزَجَ (*н. билан дир*) аралашиб кетмоқ, бирлашиб қўшилиб кетмоқ (ب); X اسْتَمْزَجَ суриштириб билмоқ, аниқлаб билиб олмоқ, суриштирмоқ; رَأْيَهُ ~ кимнингдир раъйини (фикрини) суриштирмоқ, кимнингдир юрагига қўл солиб кўрмоқ

– امْتِزَاجٌ аралашиш, бирлашиш, аралашма

– تَمَازُجٌ 1) аралашиб кетиш, бирлашиб, қўшилиб кетиш; 2) ўзаро мос келиш (*мас, кийим ҳақида*)

– مِزَاجٌ *кўп.* أَمْزِجَةٌ 1) мижоз, темперамент, хулқ, атвор, табиат; دَمَوِيٌّ ~ сангвиник мижоз; ~ سَوْدَاوِيٌّ меланхолик мижоз; صَفْرَاوِيٌّ ~ холерик мижоз; لِمْفَاوِيٌّ ~ *ёки* بَلْغَمِيٌّ ~ флегматик мижоз; ~ الْحِدَّةُ жаҳлдорлик; 2) кайфият, ҳолат, руҳий ҳолат; مُعَكِّرُ الـ~ кайфияти йўқ (ёмон, бузуқ); مُنْحَرِفُ الـ~ ёмон кайфиятда; ўзининг касал эканини сезаётган; عَصَبِيُّ الـ~ асабий, асабга оид; 3) тан тузилиши, конституция; 4) мижоз; الْبَدَنِ ~ организм мижози; 5) *эск.* аралашма, қоришма

– مِزَاجِيٌّ рўмол, аёллар бошга ўрайдиган рўмол

– مَزْجٌ силжиш, жилиш, жойдан қўзғалиш; حِسَابُ الـ~ وَ الْخَلْطِ *мат.* силжитиш қоидалари

– مَزْجِيٌّ силжишга оид; қўшилган, қўшилиб кетган; الْمُرَكَّبُ الـ~ *ёки* التَّرْكِيبُ الـ~ *грам.* икки сўзнинг бир маъно берадиган бўлиб қўшилиши, қўшма сўз (*мас,* أَلِفْبَاءٌ *алифбо*)

– مَزِيجٌ 1) силжиган, жилган; 2. 1) таркиб; 2) аралашма; 3) аралаштириб эритилган

I مَزَحَ (*а*) مَزْحٌ ҳазиллашмоқ, ҳазил-мазах қилмоқ; III مَازَحَ (*к. билан дир*) ҳазиллашмоқ, ҳазиллашишмоқ; أَنَا لاَ أُمَازِحُكَ! мен ҳазиллашаётганим йўқ!; VI تَمَازَحَ ҳазиллашмоқ. ўзаро ҳазил қилишмоқ, ҳазиллашишмоқ

– مَازِحٌ 1. ҳазил-мазах қилувчи; ҳазилга оид; 2. ҳазилкаш

– مَزَّاحٌ катта (уста) ҳазилкаш, аскиячи, чечан

– مُزَاحَةٌ, مَزَاحٌ ҳазил, мазах

– مَزْحَةٌ ҳазил (мазахли) сўз

الْـ~ مَزْدَكِيَّةٌ: маздакийлик, маздакизм

I مَزَزَ (у) مَزٌّ (мазасини, таъмини билиш учун) ичиб кўрмоқ; V تَمَزَّزَ оз-оздан ичмоқ, майдалаб ичмоқ (*шаробни*)

– أَمْزُزٌ *мн.* مَزَازُ *кўп.* مُزٌّ أَمَازِزُ , бағри қаттиқ (*одам*), тошюрак (*одам*)

– مَازُوزٌ *зоол.* кўктўрғоқ (*қуш*)

– مَزٌّ[1] арпа ёки буғдойдан тайёрланган маст қилувчи ичимлик; мизр (*пиво нави*)

– مَزٌّ [2] аҳмоқ, тентак

– مَزِيزٌ *кўп.* أَمَازِزُ кучли, бақувват жасур, баҳодир

– مُزِيزَةٌ аёл қиёфасидаги жин, ажина (*сол.* عفريتة)

I مَزَعَ (*а*) مَزْعٌ 1) тез юрмоқ, ҳаракат қилмоқ; 2) узмоқ, йиртмоқ, йиртиб, майдалаб ташламоқ; 3) ёлғон гапирмоқ, мақтамоқ; II مَزَّعَ 1) майдалаб йиртиб ташламоқ, парчалаб ташламоқ; 2) титмоқ (*мас. пахтани, жунни*); V تَمَزَّعَ йиртилмоқ, майдаланмоқ

– مَزْعٌ ёлғончилик, мақтанчоқлик

– مُزْعَةٌ ,مِزْعَةٌ *кўп.* مُزَعٌ бурда, парча; ~ مِنْ لَحْمٍ أَوْ شَحْمٍ гўшт ёки ёғ парчаси

– مُمَزَّعٌ *эск.* майдалаб йиртилган, парча-бурда қилинган

I مَزَقَ (*и*) مَزْقٌ йиртмоқ, йиртиб ташламоқ; II مَزَّقَ йиртиб ташламоқ, парчаламоқ, парчалаб ташламоқ, бурдалаб ташламоқ; ~ عِرْضَهُمْ таҳқирламоқ, ҳақорат қилмоқ; ~ شَرَّ مُمَزَّقٍ бурдалаб ташламоқ; бутунлай йўқ қилмоқ, тор-мор келтирмоқ (*қўшинни*); ~ شَمْلَهُمْ إِرْبًا إِرْبًا парча-бурон қилмоқ; ~ الْقِنَاعَ عَنْ وَجْهِهِ (*к. нингдир*) ниқобини йиртиб ташламоқ; V تَمَزَّقَ парча-парча қилиб ташланмоқ; йиртиб ташланмоқ; ~ حِقْدًا وَ قَلَقًا (*н. дандир*) қаттиқ ғазаб ва ҳаяжонга тушмоқ (مِنْ)

– تَمَزُّقٌ йиртилганлик, парча-парча бўлганлик; узилиш, чўзилиш; الْـ~ الْعَضَلِيُّ пайларнинг чўзилиши

– تَمَزُّقٌ узилиш, узилиб кетиш; الْـ~ الْعَضَلِيُّ пайларнинг чўзилиши

– مِزَاقٌ: ~ فَرَسٌ ўта чопқир от

– مَزْقٌ 1) узилиш, йиртилиш; 2) тешик, йиртиқ

– مِزَقٌ *кўп.* مِزَقٌ مُشَتَّتَةٌ парча; сочилиб кетган, сочиб юборилган парчалар

– مُمَزَّقٌ 1. парчалаб ташланган; йиртиб ташланган; 2. узилиш, йиртилиш

مِزْلَقَانٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) тўғон, тўсиқ, дамба; 2) қиялик, яндама, ёнбағир; 3) темир йўлни кесиб ўтган йўл, темир йўлдан ўтиш жойи

مَزْمَزَ 1) кичик-кичик ҳўплаб ичмоқ; 2) қимирлатмоқ, лиқиллатмоқ

– مَزْمَزَةٌ 1) кичик-кичик ҳўплаб ичиш; 2) қимирлатиш, лиқиллатиш

I مَزَنَ[1] (у) مُزُونٌ, مَزْنٌ *(к.нингдир)* юзи ёришмоқ; مَزَنَ[2] (у) مُزُونٌ, مَزْنٌ кетмоқ, бош олиб кетмоқ; II مَزَّنَ *(к.нидир)* мақтамоқ, мадҳ этмоқ; *(к.нидир)* афзал кўрмоқ; орқасидан яхши гапларни гапирмоқ; الْقِرْبَةَ ~ мешни тўлдирмоқ

– مَازِنٌ 1) чумолининг тухуми; 2) Мозин (*қабила номи*)

– مَازِنَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ = مَزِيَّةٌ

مُزْنٌ *жам.* ёмғирли булутлар; ◊ حَبُّ الْـ~ дўл

– مُزْنَةٌ *кўп.* مُزَنٌ 1) ёмғирли булут; 2) ёмғир; жала, қаттиқ ёмғир

– مَزِيَّةٌ *кўп.* مَزَايَا 1) ортиқлик, имтиёз, фавқулодда ҳуқуқ; 2) хусусият, хос хусусият; 3) фазилат, кўрсатилган хизмат; ◊ الْـ~ *халқ.* елимшак

I مَسَّ (*и, а*) مَسٌّ 1) тегмоқ, тегиб кетмоқ, суртинмоқ; 2) тушмоқ (*бало-офат., ёмон кун ҳақида*); ~ سُوءٌ نُهُ унинг бошига ёмон кун тушди; 3) (*бирор н га*) тегиб кетмоқ, тегиб ўтмоқ (ب); (*бирор н. ни*) тилга олмоқ, зикр қилмоқ (ب); ~ بِالْحُرِّيَّاتِ ҳурлик (эрк) ка дахл қилмоқ; 4) (*н. дир қилиб*) таҳқирламоқ, иззат-нафсига тегмоқ; 5) қатъий талаб қилмоқ; (*н. гадир*) мажбур қилмоқ (*шароит ҳақида*); ◊ الْـ~ الْمَرْأَةَ аёлни жимо қилмоқ, аёл билан жинсий алоқа қилмоқ; ~ هُ بِسُوءٍ (بِأَذًى) кимгадир дилозорлик, ёмонлик қилмоқ; ~ تْ بِكَ رَحِمُ فُلَانٍ сиз фалоний билан жуда яқин бўлиб кетдингиз; III مَاسَّ тегишиб кетмоқ, ўзаро тегишиб кетмоқ; VI تَمَاسَّ ўзаро тегишиб турмоқ, алоқа (контакт) да бўлмоқ

– أَمَسُّ энг кечиктириб бўлмайдиган; (*н. гадир*) ортиқ даражада зарурат сезувчи (إِلَى); ... هُوَ فِي ~ الْحَاجَةِ إِلَى у ...га жуда-жуда ҳожатманд, унга ... жуда ҳам зарур

– تَمَاسٌّ 1) тегиб кетиш; 2) ўзаро тегиб туриш, алоқа (контакт)

– مَاسٌّ 1) тегиб турувчи, алоқадаги; ~ كَهْرَبَائِيٌّ *эл.* қисқа туташув; بَيْنَهُمَا رَحِمٌ ~ةٌ у иккиси жуда яқин қариндошдир; 2) кечиктириб бўлмайдиган, қатъиятли; حَاجَةٌ ~ةٌ ўта зарурат, катта эҳтиёж; بَيْنَهُمْ رَحِمٌ ~ةٌ улар жуда-жуда яқин бўлиб кетишган

– مَسٌّ 1) тегиб туриш, тегиш; ~ كَهْرَبَائِيٌّ *эл.* қисқа туташув; 2) ақлдан озиш, телбалик, жиннилик

– مَسَّاسٌ қўлида учи найзали калтак тутган пода ҳайдовчи

– مِسَاسٌ 1) тегиб туриш, тегиш; 2) ҳожат, зарурат; ~ عِنْدَ الْحَاجَةِ ҳожат (зарурат) бўлиб қолганда; ~ لَا *эск.* тегиб кетманг

– مَسَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ (*бир марта*) тегиб кетиш

– مَسُوسٌ 1) покиза, чучук сув; 2) шўр билан чучук ўртасидаги сув; 3) ташналикни қондирадиган (чанқоқликни босадиган) сув

– مَسِيسٌ тегиш, тегиб туриш

– مَمْسُوسٌ ақлдан озган, тентак

مِسْتَرٌ мистер, жаноб

مُسْتَرْدَهٌ *халқ.* хантал, горчица

مَسْتَكَةٌ 1) мастика (*мумсимон модда*); 2) мастика эритмаси; 3) *бот.* мастика дарахти (*мумсимон бўёқ, замазка кабилар тайёрланадиган модда берувчи дарахт*)

مَسْتَلَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ ёғочдан ясалган тик бочкасимон идиш

I مَسَحَ (*а*) مَسْحٌ 1) (*н. биландир*) бўямоқ, суртамоқ, ёғламоқ (ب); ~ جِرَاحَ الْحَرْبِ *маж.* уруш яраларини даволамоқ; 2) *черк.* ёғ суртиш маросимини ўтказмоқ (*одатда пешонага бут шаклида зайтун ёғи суртилади*); ~ الْمَرِيضَ بِالْمَسْحَةِ *черк.* ўлаётган ёки оғир касал ётган одам баданини зайтун ёғи билан мойламоқ; 3) тозаламоқ, мойламоқ (*этикни*); ~ أَحْذِيَتَهُ *кўч.м.* кимнингдир олдида ялоқилик қилмоқ, хушомад, лагонбардорлик, тилёғламалик қилмоқ; 4) (*қўлда*) артмоқ (*мас, кўз ёшини*); ~ نَظَّارَتَهُ кўзойнакни артмоқ; 5) (*н. дандир*) ювиб ташламоқ, артиб ташламоқ (عَنْ); тахтани рандаламоқ; ~ بِالسَّيْفِ қилич солмоқ, қиличдан ўтказмоқ; ◊ ~ فُلَانٌ رَقْمَ الْعَالَمِ فِي النَّثْرِ بِالْيَدَيْنِ фалончи икки қўлда силтаб кўтаришда (*янги*) жаҳон рекорди ўрнатди; ~ الدَّرْبُكَةَ тамбурин (*ноғорага ўхшаш музика асбоби*) чалмоқ; ~ لِحْيَتَهُ соқолни силамоқ, текисламоқ; ~ الْأَرْضَ а) ерни ўлчамоқ, топографик жадвал (съёмка) қилмоқ; б) *шунингдек*: ~ الْبَلَاطَ пол ювмоқ; ~ تْ بِوَجْهِهَا الْبَلَاطَ *маж.* ўз эрига зулм қилмоқ, ўз эрини хўрламоқ, оёқости қилмоқ; ~ رَأْسَهُ бошни силамоқ, кўнгилга қарамоқ, айтганини қилмоқ, эркалатиб юбормоқ; ~ النِّيلَ (*чўкиб кетганларни топиш мақсадида*) Нилни кавлаштирмоқ; ~ كُلَّ شِبْرٍ فِي مَكَانِ الْحَادِثِ воқеа-ҳодиса юз берган жойнинг ҳар қаричини (*қаттиқ синчиклаб*) текшириб чиқмоқ; II مَسَّحَ яхшилаб артмоқ, тозаламоқ; V تَمَسَّحَ 1) (*н. биландир*) артинмоқ (ب); 2) (*н. гадир, мас, мушукка*) сурканмоқ (ب); ◊ ~ لِلصَّلَاةِ таҳорат олмоқ; ~ بِالْأَرْضِ (بِالرَّمْلِ) тупроқ (*қум*) билан таяммум қилмоқ; ~ بِالْمَاءِ ювинмоқ; ~ بِأَذْيَالِهِ *ёки* ~ بِالْأَعْتَابِ وَ الْأَقْدَامِ (*бирор к. олдида*) эмакламоқ, хушомад қилмоқ; VIII امْتَسَحَ 1) артилган, тозаланган бўлмоқ; 2) чиқармоқ, чиқариб олмоқ,

ажратиб олмоқ

– أَمْسَحُ мн. مَسْحَاءُ кўп. مُسْحٌ 1) силлиқ, текис, япасқи; لَوْحَةٌ مَسْحَاءُ tabula rasa-текис (силлиқ) тахта (*эмиш: инсон янги туғилганда, текис, силлиқ тахта каби бўлар, кейинчалик у ифлосланар, яъни гуноҳкор бўлар экан*); 2) = أَمْشَقُ

– تِمْسَاحٌ кўп. تَمَاسِيحُ тимсоҳ; ~ أَمِيرِكَا аллигатор (*йиртқич тимсоҳ*); ◊ دُمُوعُ التَّمَاسِيحِ ёлғон йиғи

– تَمْسَحُ ёлғончи, алдоқчи; тилёғламачи

– مَاسِحٌ 1. 1) ёғловчи, ёғлаб турувчи; 2) тозаловчи, артувчи; ~ الْجُوخِ *маж.* лаганбардор, хушомадгўй; 2. мойловчи; ~ الأَحْذِيَةِ пойабзал мойловчи

– مَسَّاحَةٌ кўп. ـاتٌ ўчиргич, резинка

– مِسَاحَةٌ 1) топографик жадвал (съёмка); ~ تَثْلِيثِيَّةٌ тригонометрик съёмка; مَصْلَحَةُ الـ~ топографик бошқарма; عِلْمُ الـ~ топография; 2) кўп. ـاتٌ кенглик, майдон, ҳудуд; масофа; 3) *шунингдек*: ~ الْخَشَبِ қиринди, пайраҳа

– مَسْحٌ 1) ёғлаш; 2) *черк.* ёғ суртиш маросими (*қар.* مَسَحَ 2); 3) кир ювиш, тозалаш, артиш; 4) кўп. مُسُوحٌ ўлчаш; топографик жадвал (съёмка); الـ~ الْجُيُولُوجِيُّ геологик жадвал (*съёмка*); 5) *эск.* артиш; 6) *эск.* қилич билан жароҳатлаш

– مِسْحٌ кўп. أَمْسَاحٌ, مُسُوحٌ 1) дағал мато, дағал канап мато; 2) кигиз, жундан ишланган палос; 3) *эск.* терлик (*тўқим тагига солинадиган намат*) 4) роҳиб (монах)лар кийими

– مَسْحَاءُ кўп. مَسَاحَى, مَسَاحٌ 1) экин битмайдиган майда тошли (тошлоқ) ер; 2) кўкраги текис (билинмайдиган) аёл

– مَسْحَةٌ 1. 1) рангдаги нозик фарқ, асар, из, аломат; ~ مِنَ الْجَمَالِ عَلَيْهَا у (*аёл*) деярли гўзалдир; 2) мўйқалам билан берилган бўёқ; 3) *черк.* мой суртиш маросими; 2) оз-моз

– مَسِيحٌ кўп. مَسْحَاءُ, مُسْحَى 1) бўялган, суртилган; 2) *черк.* мой суртиш маросимидан ўтган; الـ~ Масиҳ; عِيسَى الـ~ Исо Масиҳ алайҳиссалом; قَبْلَ الـ~ милоддан аввал; بَعْدَ الـ~ милоддан кейин; الـ~ الدَّجَّالُ дажжол, иблис; 3) сийқа (*танга, чақа ҳақида*); 4) тер, бадандан чиқадиган тер; 5) ростгўй одам; 6) кумуш парчаси

– مَسِيحَةٌ кўп. مَسَائِحُ 1) кумуш парчаси; 2) камон, ёй (*қурол*)

– مَسِيحِيٌّ 1. масиҳий, христианликка оид; الدِّينُ الـ~ масиҳийлик, христианлик; 2. христиан динидаги киши

– مَسِيحِيَّةٌ: الـ~ масиҳийлик, христианлик

– مِمْسَحٌ, مِمْسَحَةٌ кўп. مَمَاسِحُ 1) полювғич (*ёғочдан қилинган асбоб*); швабра; 2) латта; ~ الأَرْجُلِ дағал пойандоз, оёқартқич

– مَمْسُوحٌ 1) бўялган, ёғланган; 2) сийқа (*танга, чақа ҳақида*); ўчиб кетган; ~ مِنَ الْمَعْنَى бемаъни, маъносиз; 3) силлиқ, рандаланган (*тахта ҳақида*)

I (مسح) مَسَحَ (*а*) مَسْحٌ 1) таниб бўлмайдиган қилмоқ, бузмоқ, бузиб кўрсатмоқ, қоронғи (туманли) қилмоқ (*маъно, фикр ҳақида*); ~ الطَّعَامَ овқатни бемаза тайёрламоқ; 2) *фольк.* ўзгартирмоқ, айлантирмоқ (*қандайдир бир ҳайвонга*); ~ هُ اللهُ قِرْدًا Оллоҳ уни маймунга айлантирсин!; ~ النَّاقَةَ туяни оздириб (ориқлатиб) юбормоқ; مُسِحَ *мажҳ.* мазасиз, бемаза қилиб тайёрланмоқ (*овқат ҳақида*); مَسُحَ (*у*) مَسَاحَةٌ мазасиз, бемаза бўлмоқ (*овқат ҳақида*); VII اِنْمَسَحَ 1) таниб бўлмайдиган, бузилган бўлмоқ; қоронғи, туманли бўлмоқ (*маъно, фикр ҳақида*); 2) ўзгармоқ, айланмоқ (*мас., қандайдир бирон ҳайвонга*)

– أَمْسَحُ жуда бемаза; ~ مِنَ الطَّبِيخِ الشَّايِطِ *қар.* شيط

– مَاسِحٌ[1] кўп. مُسَّاحٌ 1. бузадиган; 2. бузувчи

– مَاسِحٌ[2] мазасиз, бемаза

– مَسَاحَةٌ дидсизлик

– مَسْخٌ 1) бузиш; майиб қилиш; 2) ўзгариш, айланиш, бошқа шаклга кириш, метаморфоза; 3) *дин.* жон (руҳ) ларнинг кўчиши

– مِسْخٌ кўп. مُسُوخٌ фольк. 1. (*бирор ҳайвонга*) айланган; 2. 1) майиб, бадбашара; 2) тусини ўзгартирувчи, иккиюзламачи, мунофиқ

– مُسْخَةٌ масхара, масхарабоз

– مَسِيخٌ 1) бузилган, ўзгартирилган; الْفَرَنْسَوِيَّةُ الـ~ةُ бузилган француз тили

– مَمْسُوخٌ 1) бузилган, бузиб кўрсатилган; майиб (мажруҳ) қилинган; 2) бадбашара; 3) орик (*от ҳақида*); 4) *эск.* катта думбали, думбаси катта

مَسْخَرَ (*к. нидир, н. нидир.*) масхара қилмоқ, устидан кулмоқ; تَمَسْخَرَ (*к. нингдир*) устидан кулиб, масхара қилмоқ (عَلَى)

– مَسْخَرَةٌ кўп. مَسَاخِرُ 1) масхара қилинаётган нарса, устидан кулиш; 2) масхарабозлик; 3) маскарад

I (مسد) مَسَدَ (*у*) مَسْدٌ эшмоқ, ўрмоқ; ~ الْحَبْلَ арқон эшмоқ; II مَسَّدَ ишқамоқ, ишқаламоқ, силамоқ (*массаж қилмоқ*); ◊ ~ الشَّعْرَ сочларни силамоқ, текисламоқ; V تَمَسَّدَ ишқаланмоқ, массаж қилинмоқ

– تَمْسِيدٌ массаж, силаш, ишқалаш

– مَسَدٌ кўп أَمْسَادٌ 1) ювинғич (мочалка); 2) хурмо толаси; арғамчи, арқон (*хурмо толасидан ясалгани*); 3) туянинг жунидан тўқилган арқон; ~ شَدَّهُ إِلَى ... بِحِبَالٍ مِنْ ...га арқон билан қаттиқ боғлаб қўймоқ

– مَمْسُودٌ: ~ رَجُلٌ бўй-басти келишган одам

مِسْرَى миср о (*қибт тақвимининг 12-ойи*)

I مَسَطَ (*у*) مَسْطٌ бармоқлар билан эзиб чиқармоқ (*мас., мева ширасини, сувини*); сиқмоқ (*ювилган кийим-кечакни*); ичак ичидагиларини бармоқлар билан сидириб чиқармоқ (*ҳайвон сўйилганида*)

– مَاسِطٌ 1) ошқозонни бузадиган шўр сув; 2) туя еса ошқозони бузиладиган ёзда ўсадиган ўсимлик

– مَسِيطٌ ҳовуз тубида қолган қолдиқ сув

مَسْطَرِيٌّ *қар.* سطر

مِسْعٌ шимол шамоли, шимолдан эсадиган шамол

I مَسَكَ (*и*) مَسْكٌ 1) (*н. нидир*) олмоқ, ушлаб турмоқ (ب); 2) тутиб олмоқ, тутмоқ; 3) *мажҳ.* тутилган бўлмоқ; 4) (*бирор н. ни*) тутиб, уни ушлаб турмоқ (*мас., йиқилиб кетмаслиги учун* –ب); 5) *мед.* қабзият келтириб чиқармоқ; ◊ ~ الْحِسَابَ ҳисоб юритмоқ; ~ تِ النَّارُ بِالْبَيْتِ олов уйни ўраб олди, уй олов ичида қолди; ~ لِسَانَهُ жим турмоқ, тилни тиймоқ; ~ يَدَهُ қизғончилик қилмоқ, қурумсоқлик қилмоқ; II مَسَّكَ 1) бермоқ ёки ушлаб (тутиб) туришга мажбур қилмоқ; 2) мушк сепмоқ; IV أَمْسَكَ 1) олмоқ, ушлаб (тутиб) турмоқ; ушлаб (тутиб, илиб, чангаллаб) олмоқ; (*н. нидир*) суяб, кўтариб турмоқ (*туш. к. ёки* ب); ~ زِمَامَ نَفْسِهِ *маж.* ўзини тутиб олмоқ, ўзини қўлга олмоқ; ~ بِهِ الرِّمَقَ *ёки* ~ بِهِ نَفْسَهُ бирор нарса ёрдамида ҳаётини сақлаб қолмоқ; ~ عَلَيْهِ الأَوَدَ кимнидир (*моддий томондан*) қувватламоқ; 2) (*н. нидир*) тутиб турмоқ, (*н. нидир*) қайтармаслик, қайтариб бермаслик; 3) (*н. дандир*) ўзини тиймоқ, воз кечмоқ (عَنْ); 4) (*н. нидир*) тўхтатмоқ, бас қилмоқ (عَنْ); ~ عَنِ الْكَلَامِ гапирмаслик, жим турмоқ; ~ عَنِ الْبُكَاءِ йиғлашдан тўхтамоқ; ~ عَنِ التَّصْوِيتِ овоз беришдан ўзини тўхтатмоқ, овоз бермаслик; ◊ ~ الدَّفَاتِرَ ҳисобчилик дафтарини юритмоқ, бухгалтерия ҳисобини юритмоқ; ~ هُ فِي سِينٍ وَ جِيمٍ кимнидир сўроқ қилмоқ; V تَمَسَّكَ 1) (*н. гадир*) амал қилмоқ, суянмоқ; (*н. гадир*) тарафдор бўлмоқ (ب); (*н. гадир*) эргашмоқ (ب); 2) (*н. нидир*) қаттиқ тутмоқ (ب); (*н. гадир*) ёпишиб олмоқ (ب); (*н. нидир*) қатъий талаб қилмоқ (ب) VI تَمَاسَكَ бир-бирига суянмоқ; бирлашган, жипслашган бўлмоқ; ўзаро боғлиқ бўлмоқ; 2) ўзини тутмоқ, ўзини тутиб тура олмоқ; ◊ ~ مَا عَنْ أَنْ ...ни қилмасликдан ўзини тутиб тура

олмади; VII اِنْمَسَكَ 1) (*к. нингдир*) қўлларида бўлмоқ; 2) тутилган, қўлга туширилган бўлмоқ; X اِسْتَمْسَكَ 1) (*к. гадир, н. гадир*) таянмоқ, қаттиқ амал қилмоқ (ب); 2) (*н. нидир*) ушлаб турмоқ, сақлаб турмоқ (ب); 3) (*н. дандир*) ўзини тутмоқ, тийиб турмоқ (عَنْ, مِنْ); ◊ اِسْتَمْسَكَ بِوَلْهُ унинг сийдиги тутилиб қолган

– إِمْسَاكٌ 1) қизғончиқлик; 2) иқтисод; рад этиш, тийилиш; 3) *дин.* рамазон ойида рўзанинг бошланиши; 4) *мед.* қабзият; ~ الْمُزْمِنُ сурункали қабзият; ◊ ~ الدَّفَاتِرِ ҳисоб-китоб дафтари юритиш, бухгалтерия ҳисобини юритиш

– إِمْسَاكِيَّةٌ (*рамазон ойида қачон оғиз ёпиш, қачон оғиз очиш соатлари кунма-кун кўрсатиб қўйилган*) календарь, тақвим

– تَمَاسُكٌ 1) бирлашганлик, боғлиқлик, жипслашув; уланганлик, уланиш; قُوَّةُ ~ الـ уланиш қуввати, кучи; 2) бутунлик, компактлилик; 3) йиғинчоқлик, ўзини тута билиш; руҳий мувозанат

– تَمَسُّكٌ 1) тарафдорлик, издошлик; 2) доимийлик (*баҳо, нарх ҳақида*)

– مَاسِكٌ 1. 1) ушлаб турган; тутиб олган, тутиб олаётган; 2) қаттиқ; 2. (*бирор н. га*) эга, қўлида тутиб турувчи; ◊ ~ يَدُهُ у қизғончиқроқ; ~ الدَّفَاتِرِ ҳисобчи, бухгалтер

– مُتَمَاسِكٌ 1) бирлашган, жипслашган; 2) (*қаттиқ*) жипслашган; ~ بَيَادِقُ *шахм.* маташган пиёдалар; 3) ихчам, ўзини тутиб олган

– مَسَاكٌ[1] *кўп.* ـاتٌ тўғон, дамба

– مَسَاكٌ[2] бахиллик, зиқналик, қизғончиқлик

– مِسَاكٌ 1) бирикиш, жипслашиш кучи; 2) қисқич, бириктиргич

– مَسَاكَةٌ 1) қизғончиқлик; зиқна, хасис; 2) ҳеч нарсани (*мас., нурни, товушни*) ўтказмаслик

– مَسَّاكَةٌ *кўп.* ـاتٌ қисқич (скрепка)

– مُسْتَمْسِكٌ *эск.* ушлаб турувчи, тутиб турувчи; *эск.* риоя қилувчи

– مَسْكٌ[1] 1) тутиш, қўлга тушириш, қўлга олиш; 2) юритиш (*ҳисоб-китобни*); ~ الدَّفَاتِرِ التِّجَارِيَّةِ бухгалтерия, ҳисоб-китоб; ~ الْحِسَابَاتِ ҳисоб-китоб юритиш, ҳисобчилик

– مَسْكٌ[2] *кўп.* مُسُوكٌ, مُسُكٌ тери, жилд, чарм

– مُسُكٌ қизғанчиқроқ, зиқнароқ, хасисроқ

– مِسْكٌ мушк; – رُومِيٌّ ~ *бот.* тубероза, табаргул (*хушбўй оқ гулли ўсимлик*); غَزَالُ ~ الـ *зоол.* Хитой (Чин) кийиги (*одатда унинг киндиги ёнидан мушк олинади*); فَأْرَةُ ~ الـ ондатра; غُمْسُ ~ الـ *ёки* قُنْدُسُ الـ қоракўзан

– مُسْكَاتِيٌّ *бот.* мускат (*узум нави*)

– مُسْكَانٌ *кўп.* مَسَاكِينُ бай пули, бўнак, заколат

– مَسْكَةٌ тери парчаси, чарм бўлаги

– مَسَكَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) қоплама, покришка (*автомобиль ғилдирагида*); 2) билагузук; 3) болдирга тақиладиган оёқ узук, халхол

– مَسْكَةٌ, مُسْكَةٌ *кўп.* مُسَكٌ 1) ручка, даста; ~ الرِّيشَةِ (пероли) ручка; 2) таянч, суянчиқ; 3) шиқ-шиқ қулф, лўкидон, зашёлка; ◊ لَيْسَ لَهُ وَ لَوْ ~ مِنَ الْعَقْلِ унинг бир томчи (зиғирча) ҳам ақли йўқ; 4) қолдиқ; 5) тош, гиря (*машқ қилиш учун ишлатиладиган 5кг. лиги*)

– مُسْكَةٌ *кўп.* مُسَكٌ 1) қолдиқ, (*н.нингдир*) тагида қолган қисми; ~ فِيهِ مِنْ خَيْرٍ унда озгина (қиттак) яхшилик бор; 2) атрофини мустаҳкамлашга зарурат бўлмаган пишиқ қудуқ

– مُسَكَةٌ 1) қизғанчиқ, мумсик, зиқна, хасис; 2) чаққон, тутсакесар, саботли

– مُسْكَةٌ = مَسَاكَةٌ

– مَسْكَةٌ[1] гўнг, тезак

– مَسْكَةٌ[2] *кўп.* مِسَكٌ мушк парчаси

– مَسْكِيٌّ мушкли, мушкка оид

– مَسْكِيَّةٌ мушк бўйи, ҳиди

– مَسِيكٌ 1) қаттиқ ушлаб турган; 2) қизғанчиқ, мумсик, зиқна, хасис; 3) сув ўтказмайдиган, нам тортмайдиган

– مُمْسِكٌ 1) ушлаб, тутиб турадиган; 2) ғоят тежамкор, тежаб-терговчи; мумсик, хасис, қизғанчиқ, зиқна

– مُمَسَّكٌ мушк суртилган; мушк бўйи таратаётган; ~ صَابُونٌ атр совун

تَمَسْكَنَ мискинлик ҳолатига тушмоқ, бечораҳол бўлмоқ

مُسَالَا *ик.с.* : مُسَالَا الرَّجُلِ одамнинг икки қўли; одам соқолининг икки ёни; одамнинг бўйнидан биқинигача бўлган икки ёни

مَسْمَرَ михламоқ; تَمَسْمَرَ 1) михланган бўлмоқ; 2) *кўч.м.* михланиб қўйилмоқ; ◊ ~ تْ الْبَدْلَةُ عَلَى جِسْمِهِ унга костюм қўйиб қўйгандай тўшди

– مِسْمَارٌ *кўп.* مَسَامِيرُ *қар.* سمر

مَسْمَسَ чигаллашмоқ, мураккаблашмоқ,

– مَسْمَاسٌ енгил, осон

– مِسْمَاسٌ чигаллашиш, чигаллик, мураккаблик, мураккаблашганлик; هُوَ مِنْ ~ فِي أَمْرِهِ у бу масалада боши қотиб қолди (боши берк кўчага кириб қолди)

(مِسْيٌ) II مَسَّى 1) хайрли оқшом тиламоқ; مَسَّاكُمُ اللهُ بِالْخَيْرِ! оқшомингиз хайрли бўлсин!; 2) оқшомда келмоқ; بِهِ اللَّيْلُ ~ у оқшомда келди; III مَاسَى (*бирор н.* ни) кечқурун, оқшомда кутиб олмоқ; IV أَمْسَى 1) оқшом тушмоқ; 2) бўлмоқ, қилинмоқ; 3) кечқурун, оқшомда (*бирор жойда*) бўлмоқ

– أُمْسِيَّةٌ *кўп.* أَمَاسِيُّ, ـاتٌ кечки пайт, оқшом

– مَاسٍ (الْمَاسِي) енгил, эпчил, чаққон; رَجُلٌ ~ эпчил киши

– مَسَاءٌ *кўп.* أَمْسَاءٌ, أَمْسِيَةٌ оқшом; الـ~ «ал-Масо» (*Қоҳира газеталаридан бирининг номи*); ~ кечқурун, оқшомда; أَمْسِ ~ кеча кечқурун, кеча оқшомда; ~ الْخَيْرِ! *ёки* مَسَاؤُكُمْ بِالْخَيْرِ! оқшомингиз хайрли бўлсин!; ~ صَبَاحَ *қар.* صَبَاحَ

– مَسَائِيٌّ кечки, оқшомги; الصُّحُفُ الـ~ ـةُ кечки газеталар; الْجَامِعَةُ الـ~ ـةُ кечки университет

– مُمْسًى оқшом пайти, кеч, кечқурун; قَضَى مَصْبَحَهُ وَ مُمْسَاهُ (*бирор н.* устида) эрта-ю кеч ўтирмоқ (ишламоқ)

مُسْيُو мосье, жаноб

مُشْ халқ ...мас, эмас, йўқ; ~ مُمْكِنْ мумкинмас, мумкин эмас, имкони йўқ

I مَشَّ (*а/у*) مَشٌّ 1) сўрмоқ (*суяк ичидаги иликни*); 2) ҳўлламоқ, намламоқ; ~ النَّاقَةَ туяни соғиб елинида яна сут қолдирмоқ; ~ مَالَ فُلَانٍ фалонийнинг молидан оз-оздан олмоқ; II مَشَّشَ сўриб олмоқ (*суяк ичидаги иликни*); 1) ачиган, бузилган бўлмоқ (*тухум ҳақида*)

– مَشٌّ зардоб (*сутники*); ~ الـ حَارِقٌ زَيٌّ *халқ.* зардобдай шўр

– مُشَاشَةٌ *кўп.* مُشَاشٌ 1) суякнинг кемирчак қисми; 2) юмшоқ ер (тупроқ); فُلَانٌ لَيِّنُ الْمُشَاشِ фалоний яхши хулқли кишидир

– مَشُوشٌ 1) сочиқча, сочиқ; 2) рўмолча, дастрўмол

I مَشَجَ (*у*) مَشْجٌ аралаштирмоқ, қўшиб аралаштирмоқ

– مَشْجٌ *кўп.* أَمْشَاجٌ аралашма; ~ مِنَ الْأَلْوَانِ бўёқлар аралашмаси

– مَشِيجٌ[1] *биол.* гамета (*ирсий ҳужайра*)

– مَشِيجٌ[2] *кўп.* أَمْشَاجٌ аралашма, қоришма

I مَشَحَ (*а*) مَشْحٌ *дин.* оғир касал ёки ўлган одам баданига зайтун мойи суртмоқ

– مَشْحَةٌ *дин.* оғир касал ёки ўлган одам баданига зайтун мойи суртиш маросими

(مشدق) تَمَشْدَقَ 1) тушунарсиз (узуқ-юлуқ, секин) гапирмоқ; 2) мақтамоқ, йўқ хусусиятларни топмоқ, ёпиштирмоқ

(مشر) IV أَمْشَرَ ўсимлик ўсиб чиқмоқ; ~ تِ الْأَرْضُ ердан кўкат ўсиб чиқди

مُشَارَةٌ мушора (*Ироқда ер ўлчови бирлиги, 2500 кв. м га тенг*)

– مُشَرٌّ юзи ўта қизил одам

– مَشَرَةٌ: ~ الْأَرْضِ ердан униб чиққан илк кўкат

I مَشَطَ (*у*) مَشْطٌ тарамоқ, тароқламоқ (*сочни*);

II مَشَّطَ титмоқ, тароқламоқ (*жунни*); тарамоқ (*сочни*); (*шунингдек, кўч.м.*) тарамоқ; قَاعَ ~ الْبَحْرَ денгиз остини текширмоқ, тарошламоқ (*мас, чўкиб кетган кемаларни ахтариб*); V تَمَشَّطَ таранмоқ; VIII امْتَشَطَ = V

– تَمْشِيطٌ тараш, тароқлаш; (*кўч.м*) тараш; титиш; آلَةُ الـ~ титиш машинаси

– مَاشِطٌ 1. (*сочни*) тараётган; 2. сартарош

– مَاشَطَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ меҳмонхона ходимаси

– مُشَاطَةٌ таранди (*тараганда чиқадиган тук*)

– مَشَّاطَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ титиш машинаси

– مُشْطٌ, مِشْطٌ *кўп.* أَمْشَاطٌ тароқ; بُسْتَانِيٌّ ~ хаскаш, боғ хаскаши; التَّدْبِيل ~ *полигр.* китоб ва унинг бўлимлари охиридаги безак, лавҳа; الرِّجْلِ ~ *ёки* الْقَدَمِ ~ *анат.* оёқ кафти (*товон билан бармоқлар ораси*); الْيَدِ ~ панжа ўзаги, кафт орқаси; الْكَتِفِ ~ елкадаги кенг суяк, курак; ғижжак, скрипка хараги, эшаги; هُمْ كَأَسْنَانِ الـ~ *маж.* уларнинг ҳаммаси бир гўр (*сўзма-сўз: уларнинг ҳаммаси тароқнинг тиши каби*); ◊ عَلَى أَمْشَاطِ الْأَقْدَامِ оёқ учида

– مِشْطَةٌ (*жун, каноп кабилар толасини титиш, тозалашда ишлатиладиган*) тароқ

– مُشْطِيٌّ тароқсимон, тароққа ўхшаш

– مَشِيطٌ таралган

– مُمَشَّطٌ таралган; الصُّوفُ الـ~ таралган майин жун

I مَشَعَ (*и*) مَشْعٌ 1) (*пахтани*) титмоқ; 2) чапиллатмоқ, қаттиқ овоз чиқариб чайнамоқ, кавшамоқ; 3) ўғирламоқ, олиб кетмоқ, гум қилмоқ; الْغَنَمَ ~ қўйни соғмоқ; VIII امْتَشَعَ 1) ўғирламоқ, ўзиники қилиб олмоқ; ثَوْبَ ~ صَاحِبِهِ у дўстининг кийимини эгаллаб олди; مَا فِي الضَّرْعِ أَوْ مَا فِي يَدِ فُلَانٍ ~ елиндаги сутнинг ҳаммасини соғиб олмоқ *ёки* фалонийнинг қўлидагини тортиб олмоқ

I مَشَقَ (*у*) مَشْقٌ 1) (*пахтани, жунни*) титмоқ; 2) чўзмоқ, узайтирмоқ (*канопни*); 3) узмоқ, узиб ташламоқ; 4) қамчиламоқ, қамчи билан урмоқ; 5) тез бажармоқ, тез амалга оширмоқ; 6) مَشَقَ "оширмоқ"дан кейин; الثَّوْبَ ~ кийимн.и йиртмоқ; بِالسَّوْطِ ~ қамчин билан урмоқ; 7) ориқ от; IV أَمْشَقَ 1) қамчиламоқ, қамчи билан урмоқ; 2) қизил рангга бўямоқ; الثَّوْبَ ~ кийимни қизил тупроқ билан бўямоқ; V تَمَشَّقَ узилмоқ, узилиб кетмоқ; VIII امْتَشَقَ тутмоқ, қўлга олмоқ, қўлга туширмоқ; ~ السَّيْفَ қилични (*қиндан*) чиқармоқ; السِّلَاحَ ~ (*қўлга*) қурол олмоқ

– أَمْشَقُ юрганда сонлари бир-бирига ишқаланиб шилиниб кетадиган (*одам*)

– مُشَاقٌ, مُشَاقَةٌ тараганда тушадиган жунлар, чиқинди, чиқит; зиғир, канопнинг техникада ишлатиладиган дағал толаси, пакля

– مَشْقٌ[1] қизил, куюнди рангли охра (бўёқ)

– مَشْقٌ[2] ҳуснихат; намуналар (*ҳуснихат, рассомлик к. ларда*)

– مَشْقٌ = مَشِيقٌ

– مُشَاقٌ = مَشْقَةٌ

– مَشِيقٌ 1) қадди-басти расо, келишган, хушбичим, латиф, хиромон; 2) қотма, ориқ узун (*киши*); 3) ориқ от; ثَوْبٌ ~ қизил рангга бўялган либос

– مُمَشَّقٌ: ثَوْبٌ ~ қизил рангга бўялган либос

– مَمْشَقَةٌ *кўп.* مَمَاشِقُ тароқ (*каноп, жун ва б. лар учун*)

– مَمْشُوقٌ қадди-басти келишган, расо, хушбичим; الْقَدِّ ~ қадди расо

مَشْقِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ *тех.* шпиндель; الْمِخْرَطَةِ ~ токарлик дастгоҳи шпиндели

مِشْلَوْزٌ мағзи ширин ўрик

مِشْمِشٌ *жам.* ўриклар; لَوْزِيٌّ ~ *ёки* حَمَوِيٌّ ~ мағзи ширин ўриклар; كَلَابِيٌّ ~ аччиқ мағизли ўриклар; بَكْرَةٌ فِي الـ~ *мкл.* туянинг думи ерга текканда

– مِشْمِشَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ ўрик (*меваси ва дарахти*)

مُشْمُلَةٌ, مُشْمُلًا *бот.* мушмула (*жанубий мамлакатларда ўсадиган тиканли бута*)

I مَشَنَ (и) مَشْنٌ қамчиламоқ, қамчи билан урмоқ (بِالسَّوْطِ); النَّاقَةَ ~ туяни соғмоқ; VIII امْتَشَنَ 1) соғмоқ; النَّاقَةَ ~ туя елинидаги сутни батамом соғиб олмоқ; 2) ўғирламоқ, ёлғон билан йўл ўзлаштирмоқ; السَّيْفَ ~ қилич яланғочламоқ

مُشَانٌ, مِشَانٌ хурмо навларидан бири

(мошо) IV أَمْشَى ични юмшатмоқ (*дори-дармон ҳақида*); X اسْتَمْشَى ични юмшатадиган дори ичмоқ

– مَشُوٌّ ични юмшатувчи

– مَشُوٌّ = مَشُوٌّ

مَشْوَرَ юришга, айланиб юришга, сайр этишга мажбур қилмоқ

– مِشْوَارٌ *кўп.* مَشَاوِيرُ 1) юриш; 2) бирор жойга бориш, сайру тамошо; اسْتَصْحَبَهُ مَعَهُ فِي ~ кимнидир ўзи билан сайру тамошога олиб кетмоқ; 3) дам олмай югуриб ўтиш мумкин бўлган масофа, йўл; 4) хизмат сафари, топшириқ; хизмат; ضَرُورِيٌّ ~ عَلَيَّ мен иш (хизмат) юзасидан боришим керак; 5) ҳаракат (*поршенники*)

– مَشْوَرَةٌ[1] сайр, сайру тамошо

– مَشْوَرَةٌ[2] *кўп.* اتٌ ـَ – *қар.* شور

I مَشَى (*и*) مَشْيٌ 1) юрмоқ, ҳаракат қилмоқ; عَلَى الْأَقْدَامِ ~ пиёда юрмоқ; عَلَى قَدَمَيْنِ ~ икки оёқда юрмоқ (*эмаклаб эмас*); 2) марш қилиб (ҳарбийча қадам ташлаб) юрмоқ; 3) юрмоқ, ҳаракат қилмоқ (*машина ҳақида*); مَشَى[2] (и) مَشْيٌ сербола (серфарзанд) бўлмоқ; ◊ بَطْنُهُ ~ унинг қорни оғрияпти, ичи кетяпти; II مَشَّى 1) юришга (боришга) мажбур қилмоқ; ўтишга мажбур қилмоқ, жорий қилмоқ; مَشْرُوعَهُ ~ ўз режасини ўтказмоқ, жорий қилмоқ; 2) ҳаракатга келтирмоқ; الْأُمُورَ ~ ишни бажармоқ; 3) бўшашмоқ (*ич ҳақида*); III مَاشَى (*к. биландир*) ёнма-ён, бирга-бирга, тенг юрмоқ; IV أَمْشَى 1) боришга, юришга мажбур қилмоқ; 2) бўшашмоқ (*ич ҳақида*); ични кетказмоқ; V تَمَشَّى 1) юрмоқ, бормоқ, ҳаракат қилмоқ; 2) (*н, биландир*) тенг бўлмоқ (مَعَ); (*н.-гадир*) мос келмоқ (مَعَ); 3) (*н, гадир мос равишда*) ҳаракат қилмоқ; (*н. нингдир*) изидан бормоқ (عَلَى); 4) сайр қилмоқ, тамошо қилиб юрмоқ, ўйнаб юрмоқ; 5) (*н. гадир*) тарқалмоқ (عَلَى); VI تَمَاشَى 1) биргалашиб юрмоқ, бормоқ; 2) (*н. гадир*) эргашмоқ (عَلَى)

– تَمَاشٍ ҳаракат, эргашиш, ортидан бориш; تَمَاشِيًا مَعَ سِيَاسَةِ الْاقْتِصَادِ فِي ... ...даги иқтисод сиёсатига мос ҳолда

– مَاشٍ *мн.* مَاشِيَةٌ *кўп.* مُشَاةٌ 1. пиёда юраётган (бораётган); пиёда; عَلَى الْمَاشِي оёқда юриб, юриб бора туриб (*мас., емоқ*); 2. пиёда, пиёда юрувчи; *кўп.* пиёдалар (пехота); مُشَاةُ الْبَحْرِيَّةِ денгиз пиёдалари; ◊ لَا يَزَالُ عَلَى الْمَاشِي у ҳозирги вақтгача ишсиздир

– مَاشِيَةٌ *кўп.* مَوَاشٍ ҳайвонлар, чорва; الْمَوَاشِي الْحَيَّةُ тирик ҳайвонлар, тирик чорва

– مَشَّاءٌ 1) пиёда юрувчи одам, пиёда; 2) *фалс.* перипатетик. перипатетизм тарафдори

– مَشَّائِيَّةٌ: الـ~ *фалс.* перипатетизм (*Арасту томонидан асос солинган фалсафий оқим*)

– مَشَّايَةٌ кўп اتٌ ـَ 1) болалар аравачаси (*юришга ўргатиш учун*); 2) оралиқ, ўтиш жойи (*мас., қаторлар орасидаги*); 3) йўлак, коридор; 4) тахта зина (пиллапоя), кўприкча; 5) гилам пояндоз

– مَشْيٌ 1) пиёда юриш, ҳаракат, марш; 2) ҳарбийларча юриш (маршировка); عَلَى ~ الْأَقْدَامِ пиёдалаб

– مَشَيَانٌ 1) пиёда юриш; 2) ичбуруғ

– مِشْيَةٌ оёқ олиш, қадам ташлаш

– مَشِيَّةٌ = مَشِيئَةٌ *қар.* شيأ

– تَمْشَى *кўп.* تَمَاشٍ 1) ўтиш жойи, оралиқ; 2) йўлак, коридор; икки бинони бир-бирига улаб турувчи йўлак; 3) тахта зина (пиллапоя); 4) хиёбон; йўлка

تَمْشِيخٌ ўзини қари, кекса деб кўрсатмоқ

مَشِيمَةٌ *қар.* شيم

I مَصَّ (а/у) ёки مَصَّ (у/а) مَصٌّ 1) сўрмоқ, эммоқ; الثَّدْيَ ~ кўкрак эммоқ; الْقَصَبَ ~ а) шакарқамишни шиммоқ; б) аламларни бошдан кечирмоқ; 2) сўриб олмоқ; ютиб, сингитиб юбормоқ; V تَمَصَّصَ суюқ нарсани сўриб ичмоқ; кичик ҳўпламлар билан ичмоқ; VIII امْتَصَّ 1) эммоқ, сўрмоқ; 2) сўрмоқ, шиммоқ, ютиб (ҳазм қилиб) юбормоқ; сингдирмоқ

– امْتِصَاصٌ 1) сўриш, емиш; 2) сўриш, шимиш, ютиб (ҳазм қилиб) юбориш; сингдириш

– امْتِصَاصِيَّةٌ сўрилиш, ютилиш, шимилиш хусусияти

– مَاصٌّ 1) сўрувчи, эмувчи, шимувчи, ютувчи; للصَّوْتِ ~ овоз ютувчи; 2) шимувчи, сўрувчи

– مَاصَّةٌ *кўп.* مَوَاصُّ ,ـاتٌ 1) сўрувчи насос; 2) пипетка (*кўзга, бурунга ва б. ларга суюқ дори қуюувчи шиша асбоб*)

– مَصٌّ 1) сўриш, эмиш; 2) шимиш; ◊ قَصَبُ الْ~ шакарқамиш

– مَصَّاصٌ 1. сўрувчи, шимувчи, ютиб (ҳазм қилиб) юборувчи; الدِّمَاءِ ~ ёки دِمَاءِ الْبَشَرِ ~ қонхўр (*тамаъгир, юлғич, товламачилар ҳақида*) 2. 1) даволаш учун банка қўйган киши; 2) *тех.* шимиш ҳаракатини юзага чиқарувчи модда; 3) қон сўрувчи афсонавий жонвор, вампир

– مُصَاصٌ (*н.нингдир*) сараси, афзали, асли; هُوَ ~ قَوْمِهِ у ўз қавми ичида энг насаби улуғидир

– مَصَّاصَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) ёш бойўғли; 2) сифон (*юқоридаги идишдан қуйироқдаги идишга сув ўтказадиган шиша найча*); 3) чўпакка ўрнатилган (*хўрозқанд сингари*) сўрма қанд

– مُصَاصَةٌ сўриш, шимиш мумкин бўлган ҳар нарса; الْقَصَبِ ~ шакарқамиш кунжараси

– مَصَّاصِيَّةٌ шимиш, шимилиш хусусияти

– مُصَّانٌ шакарқамиш

– مَصَّةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) сўриш, сўрилиш; ичга тортиш; 2) ютим

– مَصُوصٌ *кўп.* مَصَائِصُ овқат; сиркалаб пиширилган гўшт

– مَصِيصٌ нам, рутубатли

– مَصِّيصٌ 1) гипс; 2) сувоқ; ◊ خَيْطُ ~ чизимча, каноп ип

– مَصِيصَةُ Шом ўлкасидаги шаҳарт номи

– مُمْتَصٌّ 1) сўрувчи, эмувчи; 2) шимувчи, ютувчи

– مِمَصٌّ *кўп.* ـاتٌ сифон, сифон найчаси

– مَمْصُوصٌ 1) сўрилган, шимилган; 2) ориқ, силласи қуриган

I مَصَحَ (а) مَصْحٌ 1) кетмоқ; 2) кеткизмоқ, йўқотмоқ(ب), الثَّوْبُ ~ кийим эскирди; ~ لَبَنُ النَّبَاتُ ўсимлик гулининг ранги ўчди; ~ النَّاقَةَ туянинг сути қочди (қочиб кетди)

I مَصَخَ (а) مَصْخٌ суғуриб олмоқ, суғуриб чиқармоқ; тортиб олмоқ

I مَصَدَ (у) مَصْدٌ сўрмоқ, оғизга олиб сўрмоқ; الصَّبِيُّ ثَدْيَ أُمِّهِ ~ чақалоқ онасининг кўкрагини эмди

– مَصَادٌ *кўп.* أَمْصِدَةٌ тоғнинг чўққиси

I مَصَرَ (у) مَصْرٌ (*мас. туяни*) бармоқ учида соғмоқ; II مَصَّرَ 1) одам кўчириб келиб жойламоқ, колонияга айлантирмоқ (*жой, ҳудуд ҳақида*); الْأَمْصَارَ ~ шаҳарлар қурмоқ; 2) Миср фуқаролигига қабул килмоқ, мисрлаштирмоқ; 3) (*мас. кийимни*) қизил тупроқ рангига бўямоқ; V تَمَصَّرَ 1) кўчириб келтирилган одамлар билан жойлаштирилган бўлмоқ, колонияга айланган бўлмоқ; 2) Миср фуқаролигига қабул қилинган бўлмоқ; мисрлашган бўлмоқ; 3) الْعَطِيَّةَ ~ совға-салом бермай қўймоқ *ёки* оз-оздан бермоқ; 4) النَّاقَةَ ~ туяни бармоқлар учи билан соғмоқ; VIII امْتَصَرَ : النَّاقَةَ ~ туяни бармоқ учлари билан соғмоқ; X اسْتَمْصَرَ мисрлаштирилмоқ

– مِصْرٌ *кўп.* أَمْصَارٌ шаҳар; пойтахт; ◊ الْ~انِ *ик.с.* Куфа ва Басра шаҳарлари; فِي كُلِّ عَصْرٍ وَ ~ ҳамма вақт ва ҳамма жойда (*сўзма-сўз: ҳамма асрларда ва ҳамма шаҳарларда*)

– مِصْرُ Миср; Қоҳира шаҳри

– مُصْرَانٌ *кўп.* مَصَارِينُ ичак-чавоқ

– مِصْرُولُوجِيٌّ мисршунос

– مِصْرُولُوجِيَّةٌ мисршунослик

– مِصْرِيٌّ 1. Мисрга оид; 2. мисрлик киши; Қоҳира шаҳрида яшовчи киши; الْقُطْرُ الْ~ Миср; الْ~ونَ الْقُدَمَاءُ қадимий мисрликлар

– مِصْرِيَّاتٌ *кўп.* Миср янгиликлари (*газетадаги бўлим*); Миср билан алоқадор ҳамма нарса; عَالِمُ الْ~ мисршунос

– مِصْرِيَّةٌ[1] *кўп.* ـاتٌ мисрлик аёл; Қоҳира шаҳрида яшовчи аёл

– مِصْرِيَّةٌ[2] келиб чиқиши мисрлик бўлган; Мисрга оид; Миср фуқаролиги

– مِصْرِيَّةٌ[3] *кўп.* مَصَارِيُّ майда чақа-танга; кўп пул

– مَصُورٌ *кўп.* مَصَائِرُ, مِصَارٌ елинига сут секин йиғиладиган (*қўй ёки туя*)

– مَصِيرٌ[1] *кўп.* مُصْرَانٌ *анат.* ичак

– مَصِيرٌ[2] *қар.* صير

– مُمَصَّرٌ қизил тупроқ рангига бўялган (*нарса*)

مَصْطَبَةٌ[2] *кўп.* مَصَاطِبُ 1) тош супа; мастаба; 2) кўтарма, супача (*уй пойдеворининг ташқи томони бўйлаб тупроқдан кўтарилган супача*)

مَصْطَكَى, مِصْطَكَى, مُصْطَكَى, مِصْطَكَى

(*сол.* مَسْتَكَةٌ) елим дарахтининг елими; شَجَرَةُ الْ~ елим (мастика) дарахти

I مَصَعَ[1] (а) مَصْعٌ 1) қимирлатмоқ, ҳаракатга келтирмоқ; ـتِ الدَّابَّةُ بِذَنَبِهَا ~ ҳайвон думини қимирлатди; 2) урмоқ, (*н. биландир*) урмоқ; فُلَانًا ~ фалонийни қамчи билан урмоқ; مَصَعَ[2] (а) مَصْعٌ 1) елинида сут қуримоқ *ёки* озаймоқ; 2) *эск.* жароҳатламоқ, ярадор қилмоқ; III مَاصَعَ ўзаро урушишмоқ, ўзаро жанг қилмоқ; бир-бири билан курашмоқ, олишмоқ

– مَاصِعٌ ялтирамоқ, ялтираб турган;

– مَصْعٌ қиличбоз, қилич билан жанг қилувчи; *эск.* эпчил (чаққон) жангчи

– مُصْعَةٌ *ёки* مُصَعَةٌ *кўп.* مُصَعٌ, مُصْعٌ тиконли бутанинг меваси

I مَصَلَ (у) مَصْلٌ 1) ивиб қолмоқ (*сут, қон ҳақида*); مُصْعَةٌ ёки مُصَعَةٌ кўп. مُصَعٌ, مُصْعٌ тиконли бутанинг меваси 2) сузмоқ, докадан ўтказмоқ (*сутни*) IV أَمْصَلَ 1) қўйнинг елинидаги сутни батамом соғиб олмоқ; 2) الْمَالَ ~ мол-мулкини беҳуда сарфлаб тугатмоқ; 3) تْ ~ қорнидаги ҳомила муддатидан олдин тушиб кетмоқ

– مَاصِلٌ озгина сут ёки озгина хайр-садақа;

– مُصَالَةٌ сузмадан оққан зардоб

– مَصْلٌ *кўп.* مُصُولٌ, أَمْصِلَةٌ зардоб, вакцина; الْ~ الْمُضَادُّ لِلْجَدَرِيِّ чечакка қарши вакцина; الْ~ الْوَاقِي مِنْ ... ...га қарши вакцина; ~ اللَّبَنِ сут (қатиқ) зардоби; الدَّمِ ~ қоннинг суюқ қисми, плазма, қон зардоби

– مَصْلِيٌّ зардобга оид

– مَصْلِيَّةٌ серозлилик, серозга оид

مَصْمَصَ 1) яламоқ, чапиллатмоқ, чапиллатиб қўймоқ; емоқ, сўрмоқ; شَفَتَيْهِ ~ лабларни яламоқ; الْعَظْمَ ~ а) суяк илигини сўрмоқ; б) суяк ғажимоқ; 2) (*оғизни*) чаймоқ تَمَصْمَصَ (*оғизни*) чайқамоқ

– مَصْمَصَةٌ 1) яланиш; чапиллатиш; сўриш, эмиш; الْإِعْجَابِ ~ ғоят хурсанд бўлганидан оғиз чапиллатиш; 2) чайқаш, чайиш (*оғизни*)

– مُصَامِصٌ ҳар бир нарсанинг софи, холиси; إِنَّهُ لَ ~ فِي قَوْمِهِ у қавми ичида энг насаби тозасидир

I (مضّ) مَضَّ[1] (а/у) مَضٌّ, مَضِيضٌ 1) азоб бермоқ, изтиробга солмоқ, азобламоқ; الْكُحْلُ يَمُضُّ الْعَيْنَ сурма кўзни ачиштириб куйдиради; 2) *эск.* оғизни куйдирмоқ (*сирка ҳақида*); مَضَّ[2] (у/а) مَضَضٌ, مَضَاضَةٌ (*н. дандир*) азоб чекмоқ (тортмоқ), изтироб тортмоқ (مِنْ); IV أَمَضَّ = I

– أَمَضُّ *эск.* энг азобли. ўта оғриқли

– مَضٌّ азобловчи, азоб берувчи,

азоблайдиган, оғритадиган, изтиробга соладиган

– مضٌّ ёки مضٌّ ёки مضٌّ (*н.нидир*) *хоҳлагани ҳолда ўнга йўқ дейишни билдирадиган ундов сўз*

– مَضَاضٌ тузли сув, шўр сув, намакоб

– مَضَاضَةٌ азоб, изтироб; хафагарчилик

– مَضَضٌ 1) азоб, уқубат, изтироб; قَاسَى ~ الْمَجَاعَةَ очлик азобини тортмоқ; ~ فِرَاقِه кимдандир айрилиш азоби; عَلَى ~ مِنْهُ хоҳламаган ҳолда, ўз истагига зид равишда, астойдил истамай, юрак ютиб; 2) қатиқ; ◊ هُوَ ~ عَلَى у бесаранжом (нотинч, хавф-хатарда, ҳавотирда, чўғ устида ўтиргандай)

– مَضِيضٌ азоб, уқубат, изтироб

– مُمِضٌّ азобли, уқубатли, оғир

I (مضر) مَضَرَ (*у*) مَضَرَ ёки مَضَرَ (*а*) مَضَرٌ, مُضُورٌ, مَضْرٌ ачиб қолмоқ (*сут ҳақида*); II مَضَّرَ Музар (مُضَرُ) қабиласига мансуб ҳисобламоқ; ~ اللهُ مُضَرَ فِي النَّارِ! Оллоҳ Музарни дўзахда куйдирсин!

– مَضِرٌ ачиган (*сут ҳақида*)

– مُضَرُ *ат. от, мз.* Музар (*шимолий араблар аждодининг бошлаб берувчиси*); بَنُو ~ шимолий араблар; ~ لُغَةُ классик (мумтоз) араб тили

– مَضِيرَةٌ қатиқ қўшиб тайёрланган овқат

I مَضَغَ (*а, у*) مَضْغٌ чайнамоқ, кавшамоқ; ◊ الْحِقْدَ ~ нафрат, кек сақламоқ, нафрат (*кек*)ни яширириб юрмоқ; الصَّمْتَ ~ жим турмоқ, индамаслик; الْكَلَامَ ~ чайналмоқ, тушунарсиз гапирмоқ

– مَاضِغٌ чайнаётган, кавшаётган; ~ان *ик.с.* (устки ва остки) жағлар; مَوَاضِغُ *кўп.* тишлар

– مُضَاغَةٌ 1) чайналаётган; 2) чайнаб ютилган емишнинг оғизда қолган қолдиғи; 3) сақич, чайналадиган резинка

– مُضْغَةٌ *кўп.* مُضَغٌ 1) чайналаётган нарсанинг кичик бир бўлаги (*мас, чайналадиган тамаки, сақич, резинка ва б. лар*), сақич; وَ أَصْبَحَتْ هَذِهِ الْأَحَادِيثُ ~ فِي الْأَفْوَاهِ бу гап-сўзлар жонга тегди; صَارَ ~ فِي أَفْوَاهِ النَّاسِ тилларда достон бўлмоқ, оғизга тушиб кетмоқ; ~ طَيِّبَةٌ (*бирор н. нинг*) яхши жойи; 2) гўштнинг, овқатнинг бўлаги, қисми; 3) *қур.* лахта қон (*янги пайдо бўлган ҳомила, эмбрион*); قَلْبُ الْإِنْسَانِ ~ مِنْ جَسَدِهِ юрак инсон жасадининг бир қисмидир

مَضْمَضَ (*оғизни*) чаймоқ, ювмоқ; الثَّوْبَ ~ кийим-кечакни ювмоқ; تَمَضْمَضَ (*таҳоратда*) оғизга сув олиб чаймоқ

– مَضْمَضَةٌ (*оғизни*) чайқаш, ювиш

I (مضى) مَضَى[1] (*и*) مُضُوٌّ, مُضِيٌّ 1) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ; (*н. нидир*) олиб кетмоқ (ب); ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (*вақт ҳақида*); عَلَى ذَلِكَ سِنُونَ ~ ундан кейин кўп йиллар ўтиб кетди; فِيمَا ~ ўтган замонларда, ўтмишда; 2) (*к. нидир*) бошламоқ, етакламоқ (ب); 3) (*н. нидир*) давом эттирмоқ, янада илгарилаб кетмоқ (ب, فِي) *шунингдек: бошқа феълнинг ҳозирги-келаси замон шакли олдида*); ~ يَقْرَأُ كِتَابًا ёки فِي قِرَاءَةِ كِتَابٍ у китоб ўқишда давом этаверди; عَلَى الْأَمْرِ ~ ишни битирмоқ, тамомламоқ; 4) имзо чекмоқ; ◊ إِلَى رَبِّهِ ~ ўлмоқ, вафот этмоқ; (بِسَبِيلِهِ) ~ ўлмоқ, ўлаётган бўлмоқ; مَضَى[2] (*и*) مَضَاءٌ кескир, ўткир бўлмоқ (*қилич ҳақида*); II مَضَّى 1) (*вақт*) ўтказмоқ; 2) (*жазони*) ўтамоқ; 3) имзо чекишга мажбур қилмоқ; IV أَمْضَى (*вақт*) ўтказмоқ, сарф қилмоқ; إِجَازَتَهُ ~ меҳнат таътилини ўтказмоқ; 2) тамомламоқ, тугалламоқ, битирмоқ; الْاِخْتِبَارَاتِ ~ тажриба, синовлар ўтказмоқ; 3) имзоламоқ, имзо чекмоқ, имзо қўймоқ; V تَمَضَّى тамомланган, бажарилган бўлмоқ

– أَمْضَى энг ўткир, энг кескир

– إِمْضَاءٌ *кўп.* ~ اتٌ имзо; مُسْتَعَارٌ ~ тахаллус; إِمْضَاءَاتٌ تَحْتَ النِّدَاءِ чақириқ остидаги имзолар; صَاحِبُ الْ~ имзо эгаси, имзо чеккан, имзолаган

– تَمْضِيَةٌ ўтказиш; الْوَقْتِ ~ вақт ўтказиш

– مَاضٍ *мн.* مَاضِيَةٌ 1. 1) мозийдаги, ўтмишдаги; الْمَاضِي мозий, ўтмиш; فِي الْمَاضِي мозийда, ўтмишда; الشَّهْرُ الْمَاضِي ўтган ой; 2) ўткир, кескир (*мас.*, пичоқ); مَاضِي الْعَزِيمَةِ қатъий қарор қилган; 2.: الزَّمَنُ الْمَاضِي ёки الْمَاضِي *грам.* ўтган замон; الْفِعْلُ الْمَاضِي ўтган замондаги феъл

– مَضَاءٌ ўткирлик, кескирлик (*мас.*, пичоқ ҳақида); الْعَزِيمَةِ ~ қатъий қарор қилганлик

– مَضِيٌّ 1) кетиш; 2) ўтиб кетиш (*вақт, муддат ҳақида*); الْمُدَّةِ الطَّوِيلَةِ ~ *юр.* муддат ўтиб кетганлик; بَعْدَ ~ يَوْمَيْنِ икки кун ўтгач, икки кундан кейин; بِ ~ الْأَيَّامِ вақт ўтиши билан, вақт ўтган сайин; 3) (*н. нингдир*) давоми, давом этиши (ب, فِي)

– مُمْضٍ *мн.* مُمْضِيَةٌ имзо чекувчи

– مُمْضًى имзоланган, имзо чекилган

I مَطَّ (*а/у*) مَطّ чўзмоқ; узайтирмоқ; чўзилтирмоқ; тортмоқ; شَفَتَيْهِ ~ лабларни таҳқирона чўзмоқ, қийшайтирмоқ, чўччайтирмоқ; II مَطَّطَ 1) (*бирор н. ни бажаришни*) чўзиб юбормоқ; 2) أَكْبَرُ сўзини أَكْبَارُ талаффуз этмоқ; 3) сўкмоқ, ҳақоратламоқ; V تَمَطَّطَ 1) чўзилувчан, ёпишқоқ бўлмоқ; 2) чўзилмоқ; فِي الْكَلَامِ ~ чўзилтириб, кенгайтириб, батафсил гапирмоқ

– مَطَّاطٌ 1. чўзилувчи, чўзиладиган; ёпишқоқ, елимшак; чўзилувчан; 2. 1) резина, каучук; 2) шина, резина ғилдирак (*автомобиль ва б.ларда*); (طَبِيعِيٌّ) تَرْكِيبِيٌّ ~ сунъий (табиий) каучук

– مَطَّاطِيٌّ каучукка оид; الْبَضَائِعُ الْ~ةُ каучукдан ясалган моллар

– مُطَيْطَاءُ қўлни орқа-олдинга силтаб мағрурона юриш

– مَطِيطَةٌ *кўп.* مَطَائِطُ ҳовуз тагидаги лойқа сув

I مَطَخَ (а) مَطْخٌ яламоқ (*мас. асални*); ~ الرَّجُلُ بِيَدِهِ одамни қўл билан урмоқ

I مَطَرَ (*у*) مَطْرٌ 1) ёғмоқ (*ёмғир ҳақида*); ~ت السَّمَاءُ ёмғир ёға бошлади; 2) тез югурмоқ; қочмоқ; IV أَمْطَرَ 1) қуймоқ (*ёмғир ҳақида*); ~ت السَّمَاءُ ёмғир қуя бошлади; 2) (*дўқ-пўписа*) ёғдирмоқ ◊ ~هُ وَابِلًا مِنَ الشَّكَاوَى кимнидир шикоятлар билан кўмиб юбормоқ; V تَمَطَّرَ 1) бир-биридан ўзишиб шошилиб келмоқ (*отлар ҳақида*); 2) ёмғирга дуч келмоқ, ёмғирга рўпара бўлмоқ, ёмғирга учрамоқ; X اسْتَمْطَرَ 1) ёмғир сўрамоқ, тиламоқ; 2) (*к. нингдир бошига бало, офат ва б.лар келишини*) тиламоқ, сўрамоқ; (*к. гадир*) ялиниб-ёлвориб тиламоқ (عَلَى); عَلَيْهِ اللَّعَنَاتِ ~ унга лаънатлар бўлишини тиламоқ; 3) (*к.дандир*) яхшилик, олижаноблик қилишни сўрамоқ (*туш. к. ёки* مِنْ)

– مَاطِرٌ ёмғирли, рутубатли (*кун ҳақида*)

– مَطَارٌ оғзи кенг қудуқ

– مَطَارَةٌ = مَطَارٌ

– مَطَرٌ *кўп.* أَمْطَارٌ ёмғир; خَفِيفٌ ~ майда ёмғир; غَزِيرٌ ~ кучли ёмғир, жала; ~ الْ مَاءُ ёмғир суви; مِقْيَاسُ الْ~ ёмғир ўлчагич

– مَطِرٌ ёмғирли

– مَطَرَةٌ[1], مَطْرَةٌ *кўп.* مَطَرَاتٌ жала, кучли ёмғир

– مَطَرَةٌ[2] фляга (*сув қуйиб олиб юриладиган идиш*), кичик фляга (темир қўзача)

– مَطَرِيَّةٌ *кўп.* ~ اتٌ шамсия, соябон, зонтик (*ёмғир пайтида ишлатиладигани*)

– مَطِيرٌ = مَطِرٌ; ~ مَوْسِمٌ ёмғирлар мавсуми

– مُمْطِرٌ = مَطِرٌ

– مَمْطَرَةٌ, مُمْطَرٌ *кўп.* مَمَاطِرُ сув ўтказмайдиган кийим, ёмғирпўш, плашч

– مَمْطُورٌ *эск.* ёмғир билан суғорилган, лалми

مَطْرَانٌ *кўп.* مَطَارِنُ, مَطَارِنَةٌ митрополит (*христианлик-да епископларнинг олий унвони ва шу унвон эгаси*); архиепископ

– مُطْرَانْخَانَةٌ, مَطْرَانْخَانَةٌ *кўп.* ~ اتٌ митрополит,

архиепископ ҳовлиси

– مَطْرَانِيَّةٌ, مُطْرَانِيَّةٌ митрополия (*митрополит қўл остидаги диний округ ва унинг маркази*)

I مَطَعَ (*а*) مَطْعٌ, مُطُوعٌ қочмоқ, қочиб қолмоқ; қўздан гум (ғойиб) бўлмоқ; V تَمَطَّعَ керишмоқ, узанмоқ, чўзилмоқ

(مطق) V تَمَطَّقَ 1) (*н. нидир*) мазза қилиб емоқ (ичмоқ) (ب); (*қандайдир овқатдан*) роҳат олмоқ, лаззатланмоқ, роҳатланмоқ (ب); 2) (*к. гадир*) мақтаб, таҳсин айтиб, маъқуллаб қичқирмоқ; (*н. нидир*) шодлик, хурсандлик билан қутламоқ

I مَطَلَ (*у*) مَطْلٌ 1) чўзмоқ, узайтирмоқ; тортмоқ; 2) (*арғамчи*) чўзмоқ, тортмоқ, тортиб қўймоқ; 3) қуймоқ, қолипга қуймоқ; (*темирни*) болғаламоқ, болғалаб шакл бермоқ; حَقَّهُ ~ *ёки* بِحَقِّهِ ~ ҳақини беришни орқага сурмоқ; III مَاطَلَ (*тўловни*) кечиктирмоқ, чўзиб юбормоқ; (*бирор н. да*) сансоларлик қилмоқ (ف); VIII امْتَطَلَ чўзилмоқ, узунлашмоқ, ўсиб кетмоқ

– مَطَّالٌ прокатчи (*металл ёювси, чўзилтирувчи ишчи*)

– مِطَالٌ *эск.* ортга суриш, кечиктириш

– مِطَالَةٌ (*темирни*) чўзиш, ёйиш (*ҳунар сифатида*)

– مَطْلٌ 1) чўзиш, сансоларлик; بِلاَ ~ وَ لاَ تَسْوِيفٍ чўзиб ва кечиктириб ўтирмасдан; 2) (*темирни*) чўзиш, болғалаш; خَاصَّةُ الْ~ чўзилувчанлик хоссаси; يَقْبَلُ الْ~ чўзиладиган, болғаланадиган (*темир ҳақида*)

– مَطُولٌ (*бирор н. ни бажариш ёки қарзни узишни*) пайсалга солаётган (чўзиб юраётган) киши

– مَطِيلٌ болғаланган, чўзилган, ёйилган

– مَطِيلَةٌ *кўп.* مَطَائِلُ тахталаб ёйилган темир, тунука

– مُمَاطَلَةٌ пайсалга солиш, сансоларлик

– مَمْطُولٌ 1) пайсалга солинган, кечиктирилган; 2) болғаланган, чўзилган, ёйилган, яссиланган

– مَمْطُولِيَّةٌ болғаланганлик, чўзилганлик, ёйилганлик

I (مطو) مَطَا (*у*) مَطْوٌ тез юрмоқ, шошмоқ, шошилмоқ; مَطِيَ (а) مَطًا чўзилиб кетмоқ, чўзилмоқ; *эск.* узун бўлмоқ, узаймоқ; IV أَمْطَى (*от, эшакка*) минмоқ; V تَمَطَّى 1) керишмоқ; 2) кеккайиб, гердайиб қадам ташламоқ (юрмоқ); 3) *эск.* чўзилмоқ, давом этмоқ; VIII امْتَطَى 1) (*от, эшакка*) минмоқ; 2) (*автомобиль, кема ва б. ларга*) чиқмоқ, ўтирмоқ

– مَطًا *кўп.* أَمْطَاءٌ орқа бел

– مَطْوٌ *кўп.* مِطَاءٌ, أَمْطَاءٌ хурмо дарахти (*меваси билан бирга*)

– مِطْوَاةٌ *қар.* طوى

– مَطْوَةٌ *кўп.* مَطَاوٍ 1) пайт; маҳал, вақт, соат; 2) пичоқча, қаламтарош, пакки

– مَطِيَّةٌ *кўп.* مَطَايَا, مَطِيٌّ миниладиган ёки юк ташиладиган ҳайвон; هَذَا ~ُهُ الْأَمِينَةُ *кўч. м.* у уни эшак қилиб олган (*яъни эшакдай ишлатади*); جَعَلَ مِنْهُ ~ لِ ... кимнидир ... учун қирол қилиб олмоқ

مَاظِيَّةٌ желе (*мева суви, шакар ва желатиндан тайёрланадиган ширин дирилдоқ овқат*)

مَظٌّ *бот.* ёввойи анор

I مَظَعَ (а) مَظْعٌ камоннинг (ёйнинг) ипини қуритиб силлиқламоқ; II مَظَّعَ = I

– مُظْعَةٌ ердаги ўт-ўланнинг тагида қолгани

مَعَ билан, билан бирга, ёнида, олдида, биргаликда; مَعَهُ كِتَابٌ унда (*унинг олдида*) китоб бор; ذَهَبَ مَعِي у мен билан кетди; مَعَ الْوَقْتِ вақт ўтиши билан; الْحَقُّ مَعَكَ! сен ҳақсан!; مَعَ الصَّبَاحِ эрталаб, эрта билан; ذَهَبَ مَعَ الصَّبَاحِ у эрталаб (эрта билан) кетди; 2) ... га қарамай; مَعَ ذَلِكَ шу билан бирга, шунга қарамай; ... مَعَ أَنَّ гарчи ...са ҳам; مَعَ كَوْنِهِ ضَعِيفًا ... у заиф бўлишига қарамай, ...; 3) учун; مَعَ الْاقْتِرَاحِ ٢٠ 20 (*киши*) таклиф учун (овоз бердилар); كَانَ مَعَهُ кимнингдир тарафида бўлмоқ, кимнидир ҳимоя қилмоқ; ким биландир бир хил фикрда бўлмоқ; أَنَا مَعَهُ мен унга қўшиламан, у билан бир хил фикрдаман; إِنِّي مَعَكَ قَلْبًا وَ قَالِبًا мен бутун жисму жоним билан сен томондаман (сен билан биргаман); 4) усти, устида, устидан, ...да; التَّحْقِيقُ مَعَ الْجَانِي жиноятчи устидан олиб борилаётган суриштирув; ◊ مَعَ الْمُؤْتَمَرِ الْآسِيَوِيِّ الْأَفْرِيقِيِّ Осиё ва Африка (*давлатлари*) конгрессида (*газета сарлавҳаси*); مَعَ الْبَاعَةِ وَ الْمَكْتَبَاتِ (*босилиб чиққан китоб*) киоскачилар томонидан ва китоб магазинларида (*сотилади*)

– مَعًا бирга, бирга ҳолда; бирга-бирга, бир вақтда

– مَعِيَّةٌ 1) шериклар, ширкат, компания; 2) аъёнлар, сарой аъёнлари

I مَعَجَ (*а*) مَعْجٌ тўлқинланмоқ (*денгиз ҳақида*); الْفَصِيلُ ضَرْعَ أُمِّهِ ~ бузоқ онасининг елинини калласи билан туртиб, тумшуғини жойлаб олди; الرِّيحُ تَمْعَجُ فِي النَّبَاتِ шамол ўт-ўланларни у ёқ-бу ёққа силкитаяпти; V تَمَعَّجَ эгилиб буралмоқ, эгри-бугри бўлмоқ, эгри-бугри қилмоқ

– مُتَمَعِّجٌ эгилиб бураладиган, эгри-бугри

I مَعَدَ (а) مَعْدٌ олиб қочмоқ, олиб қочиб кетмоқ; مُعِدَ *мажх.* қорин оғриғидан азоб тортмоқ (чекмоқ); ошқозон оғримоқ

– مَعْدٌ[1] қўпол, дағал

– مَعْدٌ[2] тезюрар туя

– مَعَدٌّ *ат. от, мз.* Маад (*шимолий араб қабилаларининг асосчиси*)

– مُعْدٌ *мн.* مُعْدِيَةٌ *қар.* عدو

– مَعِدَةٌ = مَعْدَةٌ; الْتِهَابُ الْ~ *мед.* гастрит (*ошқозон яллиғланиши*)

– مَعْدَةٌ кўп مَعِدٌ меъда, ошқозон; انْتَابَتْهُ آلَامُ الْ~ унинг меъдаси (ошқозони) оғриб қолди

– مَعِدِيٌّ 1) ошқозон (меъда)га оид; الْعَصِيرُ الْ~ ошқозон шираси; الْحُمَّى الْ~ *мед.* ошқозон безгаги; الْأَمْرَاضُ الْ~ ошқозон касалликлари; 2) ошқозон учун фойдали (*доривор воситалар ҳақида*)

– مُعَيْدِيٌّ муъайдий (*Ироқнинг жанубий ноҳияларида яшовчи* الْمَعْدَانُ *қабиласига мансуб одам; шунингдек: доимо машмаша, жанжал-тўполон қиладиган одам*)

– مَمْعُودٌ ошқозони касалланган бемор

تَمَعْدَدَ болалик давридан ўтиб, ўспирин бўлмоқ

I مَعَرَ (معر) (*а*) مَعْرٌ тушмоқ, тушиб кетмоқ, тўкилмоқ (*соч ҳақида*); مَعَرَ (*а*) مَعْرٌ мақтанмоқ; алдамоқ, шамғалат қилмоқ; ёлғонламоқ; IV أَمْعَرَ 1) камбағаллашмоқ, қашшоқлашмоқ, тўкилмоқ; 2) соч юпқалашмоқ, озаймоқ; V تَمَعَّرَ 1) тўкилиб кетмоқ (*соч ҳақида*), кал бўлмоқ; 2) الْوَجْهُ ~ юзнинг ранги ўзгариб сарғайиб кетмоқ

– أَمْعَرُ *мн.* مَعْرَاءُ *кўп.* مُعْرٌ 1) кал бўлаётган; 2) сочи (туки) жуда оз бўлган; 3) ўт-ўланлари сийрак (*ер*)

– مَعَّارٌ мақтанчоқ

– مُعَارٌ 1) югуртириб чиниқтирилган от; 2) думи юлинган от

– مَعِرٌ сочи юпқа, сочи сийрак (*одам*); أَرْضٌ ~ةٌ ўт-ўлан сийрак бўлган ер; *эск.* тўкилган (*соч, пат*); *эск.* туксиз, сочсиз, патсиз

– مَعَرَّةٌ машаққат; азият

أَمْعَزُ *мн.* مَعْزَاءُ *кўп.* مُعْزٌ тошлоқ (*ер*), тошлари кўп бўлган (*ер*)

مَعَزٌ = أَمْعُوزٌ

– مَاعِزٌ *кўп.* مَوَاعِزُ эчки, эркак эчки (مَعِيزٌ *ёки* مَعَزٌ *дан*)

– مَاعِزَةٌ *кўп.* مَوَاعِزُ эчки

– مَعَّازٌ эчкибоқар чўпон

– مَعْزٌ[1], مَعَزٌ *жам. кўп.* مَعِيزٌ, أَمْعُزٌ эчкилар

– مَعَزٌ[2] ернинг қаттиқ жойи

– مَعْزَةٌ *кўп.* مَعِيزٌ эчки

– مَعَزَى = مَعْزَى

– مَعَزِيٌّ эчкига оид

– مَعْزٌ = مَعِيزٌ

I مَعَسَ (*а*) مَعْسٌ босиб олмоқ, эзмоқ, майдалаб ташламоқ; الرَّجُلَ ~ одамга найза

урмоқ

– مَعَّاسٌ довюрак, жасур, баҳодир (*жангда*)

I مَعَصَ (*а*) مَعَصٌ оёқ пайлари чўзилиб қолмоқ

I مَعِصَ (*а*) مَعَصٌ (*к. дандир*) хафа бўлмоқ, ғазабланмоқ; (*к. гадир*) ғазаб қилмоқ (مِنْ); VIII اِمْتَعَضَ хафа бўлмоқ, (*к. дандир*) норози бўлмоқ, ғазабланмоқ (مِنْ)

– اِمْتِعَاضٌ хафа бўлиш, норозилик, ғазаб

(معط) I مَعَطَ (*а*) مَعْطٌ узмоқ, юлмоқ, юлиб ташламоқ (*соч, жун, патлар ҳақида*); ~ السَّيْفَ қилични қинидан чиқармоқ, қилич яланғочламоқ; مَعِطَ (*а*) مَعَطٌ туламоқ, туки тўкилмоқ; V تَمَعَّطَ (*касаллик ёки бошқа сабабдан*) сочи тўкилиб кетмоқ; VII اِنْمَعَطَ = V; VIII اِمْتَعَطَ = V

– أَمْعَطُ *мн.* مَعْطَاءُ *кўп.* مُعْطٌ сочсиз, кал

– مَعِطٌ = أَمْعَطُ

(معق) V تَمَعَّقَ ёмон хулқли бўлмоқ, хулқи ярамас бўлмоқ

– مَعْقٌ гиёҳ битмайдиган (ўсмайдиган) ер

– مَعِيقٌ чуқур; ~ بِئْرٌ чуқур қудуқ

(مق) V تَمَقَّقَ (*н.нидир*) оз-оздан, бўлиб-бўлиб ичмоқ

I مَعَكَ (*а*) مَعْكٌ 1) ишқамоқ, ишқаламоқ, силамоқ; 2) чўзмоқ, орқага сурмоқ; ~ بِدَيْنٍ қарзни тўламай чўзиб юрмоқ; 3) *эск.* (*курашда, баҳсда*) енгмоқ; لَا تَمْعَكْ بِعِرْضِكَ ёлғон ваъда бериб обрўйингни тўкма; II مَعَّكَ тупроққа ағанатмоқ, ётқизмоқ; V تَمَعَّكَ 1) тупроққа ағанамоқ (*ҳайвон ҳақида*); 2) оғзидан сўлаги оқмоқ (*ҳайвон ҳақида*)

– مَعِكٌ *эск.* ёлғон ваъда берувчи, ваъдасини бажармайдиган, алдовчи

– مَعْكَرُونَةٌ макарон

I مَعَلَ (*а*) مَعْلٌ 1) олиб қочмоқ, олиб қочиб кетмоқ; 2) қадамни тезлатмоқ, шошилиб-шошилиб юрмоқ

مَعْلَيْهِشْ (مَا+ عَلَيْهِ+ شَيْءٌ) *ёки* مَعَلَشْ *халқ.* ҳечқиси йўқ, бўлаверади!

مَعْمَعٌ ғайратли жўшқин аёл

– مَعْمَعَانٌ 1) апогей, энг олий (юқори) чегара, авж; 2) қизиган вақт; жуда иссиқ, қайноқ; ~ يَوْمٌ жуда иссиқ кун; ~ الْعَمَلِ ишнинг қизиган вақти; ~ الْمَعْرَكَةِ الْانْتِخَابِيَّةِ сайлов кампаниясининг қизиган даврида; ~ الصَّيْفِ ёзнинг ўртаси, ёз энг кучайган вақт, ёз чилласи, ёзнинг авжи

– مَعْمَعَةٌ *кўп.* مَعَامِعُ 1) тўс-тўполон; 2) кураш, жанг; 3) уриш; ўр-йиқит; 4) авж олиш, авжига чиқиш, ғазабга миниш (*ўт кетиш, бўрон ва б. ҳақида*); 5) авж; қизиган, кучайган вақт; ◊ ~ حَيَوِيَّةٌ ҳаёт қийинчиликлари

– مَعْمَعِيٌّ 1) шамолга қараб оғадиган, мослашиб олувчи, дарров мослашадиган; 2) мустақил фикри йўқ, мустақил фикр юрита олмайдиган

I مَعَنَ (а) مَعْنٌ 1) жилдираб оқмоқ (*сув*); 2) *эск.* узоқ вақт югурмоқ (*от ҳақида*); 3) *эск.* оқмоқ (*сув*); IV أَمْعَنَ (*бирор н. ни*) диққат, ҳафсала билан қилмоқ; ... النَّظَرَ فِي ~ (*бирор н. га*) диққат-эътибор билан қарамоқ, назар ташламоқ; فِي الْأَمْرِ ~ *эск.* шижоат билан ишламоқ; *эск.* сув тортиб чиқармоқ; ◊ ~ فِي الْهَرَبِ тез югурмоқ, югуришни тезлатмоқ; V تَمَعَّنَ (*бирор н. ни*) диққат-эътибор билан қилмоқ; (*н. гадир*) чуқурроқ кирмоқ (فِي)

– إِمْعَانٌ диққат, эътибор; эътиборлилик; чуқурлилик; ~ فِي الْعَمَلِ ғайрат, ишдаги ҳаракатчанлик; بِ~ диққат билан, диққат-эътибор билан

– تَمَعُّنٌ диққат-эътиборли муносабат, диққат-эътиборлилик, ҳафсалалилик; بِ~ ҳафсала билан, майда-чуйдаларигача ҳисобга олиб

– مَاعُونٌ[1] 1) идиш; *жам.* идиш-товоқ; ◊ ~ وَرَقٍ бир тахлам қоғоз, қоғоз тахлами; 2) уй-рўзғор анжомлари (*мас., қозон, болта ва ҳ. к.*)

– مَاعُونٌ[2] *кўп.* مَعَاوِينُ *ёки* مَاعُونَةٌ *кўп.* مَعَاوِينُ, ـَاتٌ лихтер (*портларда ишлатиладиган юк кемаси*); баржа (*шатакка олиб юриладиган ёки ўзи юрар ясси кема*); шаланда (*шатакка олиб юриладиган ясси юк кемаси*)

– مَاعُونٌ[3] 1) сув; 2) ёмғир, ёмғир суви; 3) итоат этиш; тоат; 4) закот

– مَاعُونِيٌّ *кўп.* مَاعُونِيَّةٌ баржа эгаси

– مُعَانُ Муон (*Фаластин жанубидаги қалъа номи*)

– مَعْنٌ 1) оз,оз миқдордаги; 2) осон, ўнғай, қулай; 3) *ат. от, мз.* Маън

– مُعْنَانُ жилға, сув йўли

– مَعِينٌ[1] *қар.* عين

– مَعِينٌ[2]: ~ مَاءٌ жилдираб оқаётган сув

عون *қар.* مُعِينٌ

I (معو) مَعَا (*у*) مُعَاءٌ миёвламоқ

– مَعَاءٌ *кўп.* أَمْعِيَةٌ ичак-чавоқлар

– مَعْوٌ пишиб майизак бўла бошлаган хурмо (*меваси*)

– مَعَوِيٌّ ичакка оид; الْحُمَّى الْـ~ـةُ *мед. қар.* حُمَّى; النَّزْلَةُ الْـ~ـةُ *ёки* الْالْتِهَابُ الْـ~ـةُ *мед.* ингичка ичакларнинг шамоллаши; энтерит

– مَعًى *кўп.* أَمْعَاءٌ ичак; الْـ~ـالْاِثْنَى عَشَرِيُّ ўн икки бармоқли ичак; الْـ~ـالْأَعْوَرُ кўр ичак; الْـ~ـالدَّقِيقُ ингичка ичак; الْـ~ـالْغَلِيظُ йўғон ичак; الْـ~ـالصَّائِمُ ориқ ичак; الْـ~ـاللَّفَائِفِيُّ (اللَّفِيفِيُّ) қорин билан қовурға орасидаги ичак; الْتِهَابُ الْأَمْعَاءِ *қар.* الْتِهَابٌ

مَعْيَرَ таъна қилмоқ, қораламоқ, сўкмоқ

مُغَاثٌ, مُغَاثَةٌ 1) ёввойи анор илдизи; 2) қусдирғич, қайт қилдирғич

I مَغَثَ (а) مَغْثٌ оғримайдиган қилиб енгилгина урмоқ, уриб қўймоқ

I مَغَدَ (а) مَغْدٌ сўрмоқ, оғизга олиб сўрмоқ; ~ الْفَصِيلُ أُمَّهُ бўталоқ онасини эмди

– مَغَدٌ *бот.* меҳригиёҳ ўтининг ёввойиси

(مغر) II مَغَّرَ охра билан бўямоқ

– أَمْغَرُ *мн.* مَغْرَاءُ *кўп.* مُغْرٌ қизғиш-жигарранг (*ранг ҳақида*)

– مَغَرٌ қизғиш-жигарранг

– مَغْرَةٌ[1], مَغَرَةٌ қизил охра

– مَغْرَةٌ[2] қизил рангли тупроқ

– مُغْرَةٌ = مَغَرٌ

– مَغْمَرَةٌ охра қазиб олинадиган жой

غرب *қар.* مَغْرَبَ

I (مغص) مَغَصَ (*а*) مَغَصٌ қоринда қаттиқ оғриқ азобини тортмоқ, сезмоқ, қориндаги санчиқ азобини тортмоқ; مُغِصَ *мажх.* = مَغَصَ; مَغَصَ (*а*) مَغْصٌ қоринда оғриқ пайдо қилмоқ; IV أَمْغَصَ (*қоринда*) оғриқ, санчиқ келтириб чиқармоқ; V تَمَغَّصَ қориндаги оғриқ азобини чекмоқ (тортмоқ); VII اِنْمَغَصَ = V

– مَغَصٌ[1], مَغْصٌ қориндаги санчиқ, ўткир санчиқ, оғриқ; ~ كَبِدِيٌّ жигардаги санчиқлар; ~ كُلْوِيٌّ буйракдаги санчиқлар

– مَغَصٌ[2] *кўп.* أَمْغَاصٌ туяларнинг энг сараси (яхшиси)

– مَمْغُوصٌ (*қориндаги*) оғриқ азобини тортаётган

I مَغَطَ (а) مَغْطٌ ўзига тортмоқ (*мас., магнит*); чўзмоқ, узайтирмоқ; II مَغَّطَ = I; V تَمَغَّطَ тортилмоқ, чўзилмоқ, узаймоқ; VIII اِمْتَغَطَ узаймоқ, чўзилмоқ

– مُتَمَغِّطٌ чўзилаётган; чўзилувчан, эгилувчан-букилувчан, қайишқоқ

–مُمَغَّطٌ ўта узун, ниҳоятда узун

مَغْطَسٌ магнитламоқ; تَمَغْطَسَ магнитланмоқ

I مَغَلَتْ[1] (а) مَغَلٌ эмизикли боласи бўла туриб ҳомиладор бўлмоқ; مَغَلَ[2] (а) مَغْلٌ овқатга қўшиб тупроқ еб қорни оғримоқ (*ҳайвон ҳақида*)

– مَغَالَةٌ алдамчилик, алдоқчилик, ёлғончилик; хиёнат

– مَغْلٌ *ёки* مَغَلٌ *кўп.* أَمْغَالٌ ҳомиладор аёлнинг кўкрак сути

– مَغْلَةٌ *кўп.* مَغَالٌ йилда икки марта туғадиган эчки ёки қўй

مَغْنَطَ = مَغْمَطَ

– مُمَغْمَطٌ магнитланган

مَغْمَغَ аралаштирмоқ, қориштирмоқ; ~ فى الْكَلَامِ тутилиб-тутилиб гапирмоқ

مَغْنَطَ магнитлаштирмоқ; تَمَغْنَطَ магнитланмоқ

– تَمَغْنُطٌ магнитланганлик; عَزْمُ الـ~ *физ.* магнит они

– مِغْنَاطٌ магнето

– مَغْنَاطِيسٌ, مِغْنَاطِيسٌ, مِغْنَطِيسٌ, مُغْنَطِيسٌ магнит, оҳанрабо; ~ كَهْرَبِيٌّ электромагнит; حَجَرُ الـ~ *мин.* магнетит (*магниттош*); عِلْمُ الـ~ магнетизм (*физиканинг бир бўлими*)

– مَغْنَطِيسِيٌّ, مَغْنَطِيسِيٌّ магнитга оид; الْإِبْرَةُ الـ~ـةُ магнит тили; الْانْحِرَافُ الـ~ магнит бурилиши; التَّأَثُّرُ الـ~ магнит индукцияси; الْجَذْبُ الـ~ *ёки* التَّجَاذُبُ (التَّقَارُبُ) الـ~ магнит тортиши; التَّنَافُرُ الـ~ магнит итариши; الزَّوْبَعَةُ (الْعَاصِفَةُ) الـ~ـةُ магнит бўрони; الْقُطْبُ الـ~ـةُ магнит қутби; الْكَهْرَبَاءُ الـ~ـةُ магнитли электр; الْمَجَالُ (الْحَقْلُ) الـ~ الْمُنْحَنَيَاتُ магнит майдони; خَطُّ الْاسْتِوَاءِ الـ~ـةِ магнит эгри чизиқлари; خَطُّ الزَّوَالِ الـ~ *ёки* الْهَاجِرَةُ الـ~ـةُ магнит экватори; نَوْمٌ تَنْوِيمًا ~ا гипноз қилмоқ, гипнозламоқ

– مَغْنَاطِيسِيَّةٌ, مَغْنَطِيسِيَّةٌ магнетизм; الْأَرْضِيَّةُ الـ~ ер магнетизми; مِقْيَاسُ الـ~ магнитометр

– مَغْنَطَةٌ магнитлаштириш

مُغْنَةٌ *шунингдек:* أَخْشَابُ الـ~ жанубда ўсадиган қизил дарахт (*одатда мебель учун ишлатилади*)

مَغْنِيزِيُومٌ *кимё.* магний

مَغْنِيسِيَا *шунингдек:* مَانِيزَا, مَنِيزَةٌ *кимё.* суюлтирилган магнезия, магний оксиди

مَغْنِيزِيُومٌ = مَغْنِيسِيُومٌ

مُغُوٌّ мушукнинг миёвлаши

I مَقَّ (у) مَقٌّ ёрмоқ, ёриб ташламоқ

أَمَقُّ *мн.* مَقَّاءُ энг узун, узоққа ёйилувчи

I (مقت) مَقُتَ (у) مَقْتٌ нафратланмоқ, ёмон кўрмоқ, ҳазм (тоқат) қилолмаслик, чидамаслик; مَقُتَ (у) مَقَاتَةٌ нафратланилган бўлмоқ, ёмон кўрилмоқ; II مَقَّتَ 1) қаттиқ нафратланмоқ; 2) (*к. гадир*) нафратланиладиган қилмоқ, ёмон кўрадиган қилмоқ (إِلَى); VI تَمَاقَتَ ўзаро нафратланмоқ, бир-бирига нафрат тутмоқ, бир-бирини ёмон кўрмоқ; VII اِنْمَقَتَ нафратланилган, ёмон кўрилган бўлмоқ

– مَاقِتٌ *эск.* ғазабланувчи, ёмон кўрувчи

– مَقَاتٌ ёйилиб (палак отиб) ётган ўсимлик

– مَقْتٌ нафрат; ёмон кўриш, ғазаб, кўролмаслик; кек; زَوَاجُ الـ~ ота вафотидан кейин унинг хотинига уйланиш (*жоҳилий давридаги одат*)

– مَقِيتٌ нафратланиладиган; жирканч, жирканиладиган

– مَمْقُوتٌ нафратланиладиган

مَقْدُونُسٌ (*сол.* بَقْدُونُسٌ) петрушка (*кашничсимон ўсимлик*)

I مَقَرَ (у) مَقْرٌ тузламоқ (*балиқни*); IV أَمْقَرَ = I

– مَقْرٌ *ёки* مَقَرٌ фармакологияда ишлатиладиган ўсимлик

– مَقَرٌ 1) аччиқ; 2) нордон

I مَقَسَ (у) مَقْسٌ (*н.нидир*) сув билан тўлдирмоқ; (*н.нидир*) сувга ботирмоқ, сувга солмоқ, сувга тиқмоқ

مَقْرَطَ демократлаштирмоқ; تَمَقْرَطَ демократлашмоқ, демократик бўлмоқ, демократ бўлмоқ

– مَقْرَطَةٌ демократлаштириш

I مَقَطَ (у,и) مَقْطٌ урмоқ; عُنُقَهُ ~ бўйнини синдирмоқ (узмоқ)

مِقَاطٌ 1) чилвир, арқон; 2) = قِمَاطٌ

I مَقَعَ[1] (а) مَقْعٌ ютоқиб ичмоқ; مَقَعَ[2] (а) مَقْعٌ отмоқ, ирғитмоқ; بِشَرٍّ ~ ёмонлик қилмоқ; II مَقَّعَ спиртли ичимлик ичмоқ; кайф қилмоқ; VIII اِمْتَقَعَ *мажх.* юзи (туси) ўзгармоқ, оқариб кетмоқ

– مُمْتَقِعٌ оқариб кетган (*юз ҳақида*)

I مَقَلَ (у) مَقْلٌ (*к. гадир, н гадир*) боқмоқ, қарамоқ; مَقَلَ (у) مَقْلٌ ботирмоқ, тиқмоқ, пишиб (чўктириб) олмоқ

– مُقْلٌ дўм навли хурмо меваси (*қар.* دَوْمٌ[2])

– مَقْلَةٌ сув тақсимлашда ишлатиладиган тош (*қадимда араблар сувни тенг тақсимлаш учун идиш ичига тош ташлаганлар ва ҳар бир одамга ўша тошни кўмадиган даражада сув улашганлар*)

– مُقْلَةٌ *кўп.* مُقَلٌ кўз; الْعَيْنِ ~ кўз соққаси; تَخَطُّرُ الْعَيْنِ ~ *мед.* нистагм (*кўз соққасининг ғайриихтиёрий равишда тез ҳаракат қилиб туриши, кўз титроғи – касаллик*)

مُقَامِقٌ ғўлдираб гапирувчи, бўғзида гапирувчи (*одам*)

مَقَّةٌ *қар.* ومق

I مَقَا (у) مَقْوٌ (مقو) ялтиратмоқ, жило бермоқ; السَّيْفَ ~ қилични ярақлатиб артмоқ; ~ الطِّسْتَ тоғарани тозалаб ювмоқ

I مَكَّ (а/у) مَكٌّ 1) сўрмоқ (*суякни*); 2) ҳалок қилмоқ, ҳалок этмоқ; ўлдирмоқ; V تَمَكَّكَ : الْعَظْمَ ~ суякдаги иликни сўриб олмоқ; VIII اِمْتَكَّ = I

– مَكُوكٌ *кўп.* مَكَاكِيكُ *ёки* مَكُوكٌ *кўп.* مَوَاكِيكُ 1) моки (*тўқимачиликда*): رِحْلَاتُ الـ~ мокисимон сафар (*давлат арбобларининг икки мамлакат ўртасида бир неча марта тўхтовсиз сафар қилганликлари ҳақида*); 2) ичимлик ичиладиган идиш, коса; 3) *тар.* маккук (*оғирлик ўлчови*)

مَكِّيٌّ 1. Маккага оид; سُورَةٌ ~ـةٌ Маккада нозил бўлган сура; ◊ ~ سَنَا *бот.* Маккаи сано; 2. маккалик, Маккада яшайдиган одам

تَمَكْتَبَ (مكتب) ёзув столига ўтирмоқ

I مَكَثَ (у) مَكْثٌ 1) (*қаердадир*) бўлмоқ, турмоқ, қолмоқ (بِ); 2) тўхтамоқ, кутмоқ, кутиб турмоқ; пайсалга солмоқ; V تَمَكَّثَ = I

– مَاكِثٌ *эск.* қолувчи, турувчи

– مُكْثٌ 1) секинлаб қолиш; ~ عَلَى шошмай, шошилмай, аста-секин; 2) *эск.* бўлиш, туриш, кутиш

– مُكُوثٌ (*бирор жойда*) бўлиш, туриш

تَمَكْحَلَ (مكحل) сурмадонни қўлга олмоқ

I مَكَدَ (у) مَكْدٌ, مُكُودٌ (*қаердадир*) истиқомат қилмоқ, яшамоқ (بِ), туриб қолмоқ

— مَاكِدٌ: ~ مَاءٌ тўхтамай оқиб турган сув, оқин сув; ~ نَاقَةٌ серсут туя

— مَكْدَاءُ: ~ نَاقَةٌ серсут туя

— مَكُودٌ *кўп.* مُكُدٌ, مَكَائِدُ: ~ نَاقَةٌ серсут туя

مَكْدَامٌ шоссе; رَصَفَ بِالـ~ шоссе қурмоқ (*йўлга асфальт, бетон ва б. лар ётқизмоқ*), (*йўлни*) шоссега айлантирмоқ

I مَكَرَ (у) مَكْرٌ макр қилмоқ, алдамоқ; (*к. гадир қарши*) макр қилмоқ (بِ); III مَاكَرَ алдашга, макр қилишга ҳаракат қилмоқ, уринмоқ; VIII اِمْتَكَرَ қизил рангга бўялмоқ

– مَاكِرٌ 1. макрли, ҳийлакор; алдамчи; 2. маккор одам

– مَكَّارٌ 1. маккор, алдамчи, айёр, ҳийлакор; 2. маккор одам, ҳийлакор одам

– مَكْرٌ 1) макр, ҳийла; 2) ёлғон; алдамчилик, найранг

– مَكْرَةٌ[1] *кўп.* مُكُورٌ ҳийла (найранг, макр, айёрлик) усули, йўли; лўттибозлик

– مَكْرَةٌ[2] *кўп.* مَكْرٌ, مُكُورٌ гулламайдиган ўсимлик нави

– مَاكِرٌ = مَكُورٌ

مِكْرُسْكُوبٌ *кўп.* ـ ـاتٌ микроскоп, заррабин

– مِكْرُسْكُوبِيٌّ 1) микроскопик, жуда майда, микроскоп (заррабин) дагина кўринадиган; 2) микроскоп (заррабин) га оид

مِكْرُوبٌ *кўп.* ـ ـاتٌ, مَكَارِيبُ микроб

– مِكْرُوبِيٌّ микробга оид

مِكْرُوفُونٌ микрофон

مَكَرُونَةٌ макарон

I مَكَسَ (и) مَكْسٌ 1) йиғмоқ, солиқ (бож, хирож) йиғмоқ; 2) нархни пасайтирмоқ (туширмоқ) (*савдода*); II مَكَّسَ 1) бож олмоқ (ундирмоқ); 2) бож тўламоқ; III مَاكَسَ савдолашмоқ, нарх-наво (баҳо) ҳақида тортишмоқ

– مَكَّاسٌ = مَاكِسٌ

– مَكَّاسٌ солиқ (бож, хирож) йиғувчи

– مِكَاسٌ *эск.* савдолашиш

– مَكْسٌ кўп مُكُوسٌ солиқ, бож, хирож; دَارُ الْمُكُوسِ божхона, таможня; ~ صَاحِبُ الْ солиқ (бож, хирож) йиғувчи

– مُمَاكَسَةٌ *кўп.* اتٌ : савдолашиш, нарх-наво (*баҳо*) ҳақида тортишиш

مِيكَائِيلُ *ва* مِيكَائِيلُ Микоил (*фаришта номи*)

I مَكُنَ (*у*) مَكَانَةٌ 1) мустаҳкам (бақувват, маҳкам) бўлмоқ; 2) кучга эга бўлмоқ; (*к. гадир*) таъсир кучига эга бўлмоқ (عِنْدَ); II مَكَّنَ 1) мустаҳкамламоқ, маҳкамламоқ; мустаҳкам қилиб ўрнатмоқ; 2) (*бирор н. қилишга*) имконият бермоқ (مِنْ); (*к. гадир*) ниманингдир устидан ҳокимлик бермоқ (فِي); IV أَمْكَنَ 1) имконли бўлмоқ, мумкин бўлмоқ; يُمْكِنُ мумкин; يُمْكِنُ الْقَوْلُ إِنَّ ... шуни айтиш мумкинки, ...; لَا يُمْكِنُ мумкин эмас; يُمْكِنُهُ ... أَنْ у ... (*и*) ши мумкин; فِي أَسْرَعِ مَا يُمْكِنُ имкон борича тезроқ; يُمْكِنُ *халқ.* эҳтимол, бўлиши мумкин; 2) (*бирор н. қилишга*) имкон бермоқ (مِنْ); (*к. гадир*) ниманингдир устидан ҳокимлик бермоқ (فِي, لِ); V تَمَكَّنَ 1) мустаҳкамламоқ, ўз ўрнини топмоқ; ~ فِي مَجْلِسِهِ жойни банд қилмоқ, ўтирмоқ; (*бирор иш қилиш*) имкониятига эга бўлмоқ (مِنْ); бирор нарса қилиш имконига эга бўлмоқ (مِنْ) 3) (*бирор н. ни*) эгалламоқ, ўрганмоқ, билмоқ (مِنْ); 4) (*к. нингдир олдида*) обрўли бўлмоқ, обрў-эътиборга эга бўлмоқ (عِنْدَ); 5) *грам.* флексиялар бўйича ўрганмоқ; X اسْتَمْكَنَ 1) мустаҳкамланмоқ, ўз ўрнини топмоқ; 2) (*н. дир қилмоқ*) имконига эга бўлмоқ (مِنْ); 3) (*н. нидир*) эгалламоқ, ўрганмоқ, билмоқ, эплай олмоқ (مِنْ)

– إِمْكَانٌ имкон, қудрат, куч, қувват; عَدَمُ الْ~ имконсизлик, имконнинг йўқлиги; عَلَى قَدْرِ الْ~ *ёки* بِقَدْرِ الْ~ имкон даражасида (борича, доирасида), қудрат етганича; عِنْدَ الْ~ имкон бўлган ҳолда (вақтда), имкон бўлиши биланоқ; ... فِي الْ~ الْقَوْلُ إِنَّ шуни айтиш мумкинки, ...; فِي ~نَا أَنْ نَقُولَ биз айтишимиз мумкин

– إِمْكَانِيَّةٌ *кўп.* اتٌ : имконият

– تَمَكُّنٌ (*бирор н. қилишга*) имконият, қобилият, қувват; 2) *грам.* флексиялар бўйича ўзгариш хусусияти (*уч келишикли турланиш ҳақида*)

تَمْكِينٌ 1) мустаҳкамлаш, маҳкамлаш; 2) ҳокимлик. имконият бериш

– مَاكِنٌ мустаҳкам, маҳкам, қатъий, чидамли, саботли

– مَاكِنَةٌ *кўп.* اتٌ : машина, дастгоҳ, станок

– مُتَمَكِّنٌ 1) ўрнини топган, мустаҳкамланган, маҳкамланган; 2) (*бирор н.* қилиш) имконини олган, имкони бор; 2) саботли, эътиборли, кучли, қувватли; 4) бой-бадавлат, тўқ-фаровон яшайдиган; 5) *грам.* флексия бўйича ўзгарувчи; الْ~ الْأَمْكَنُ уч келишикли флексия бўйича ўзгарувчи (*уч келишикли исм ҳақида*); الْ~ غَيْرُ الْأَمْكَنِ икки келишикли флексия бўйича ўзгарувчи (*икки келишикли исм ҳақида*); غَيْرُ الْ~ флексия бўйича ўзгармайдиган (*кўмакчи ва бошқалар ҳақида*)

– مَكَانٌ *кўп.* أَمْكِنَةٌ, أَمَاكِنُ *қар.* كون

– مَكَانَةٌ *қар.* كون

– مَكَانِيٌّ маконга оид, маконий

— مَكْنَةٌ *ёки* مَكَنَةٌ *кўп.* مَكَنَاتٌ, مَكْنَاتٌ чигиртканинг тухуми

– مَكْنَةٌ, مُكْنَةٌ[1] 1) имконият; 2) хусусият; қувват, куч, эп, эплаш; ... فِي ~هِ أَنْ у ...ни қилиши мумкин, у ...ни қила олади

– مَكْنَةٌ[2] *кўп.* اتٌ : مُكْنٌ, مَكَائِنُ машина, дастгоҳ, станок (*сол.* مَاكِنَةٌ); خَيَّاطَةٌ ~ тикув машинаси; قَصِّ شَعْرٍ ~ соч оладиган машинка

مَكَنِيكَا механика

– مِكَنِيكِيٌّ 1. механикага оид; 2. механик; ~ مُهَنْدِسٌ инженер-механик

– مَكِينٌ 1) қаттиқ, маҳкам, мустаҳкам; 2) *кўп.* مُكَنَاءُ собит, қатъиятли; қудратли

– مُمَكَّنٌ мумкин бўлган, имкони бор (бўлган), эҳтимол тутилган; ~ غَيْرُ мумкин бўлмаган, имкони йўқ (бўлмаган); مِنَ الْ~ أَنْ ... ... бўлиши мумкин, ... бўлиши эҳтимол

– مُمْكِنَاتٌ *кўп.* имкониятлар

مَكْنَنَ механизациялаштирмоқ

– مَكْنَنَةٌ механизация; ~ الزِّرَاعَةِ қишлоқ хўжалигини (*деҳқончиликни*) механизациялаштириш; ~ إِدْخَالُ техникани жорий қилиш

– مَكُونٌ қорни (ичи) тухумга тўла бўлган чигиртка

I (مكو) مَكَا (*у*) مُكَاءٌ, مَكْوٌ ҳуштак чалмоқ

– مُكَّاءٌ[1] *кўп.* مُكَاكِيُّ қуш; *эск.* қушча, чумчуқ

– مُكَّاءٌ[2] 1) ҳуштак чалиш; 2) ҳуштак

مَكًى *кўп.* أَمْكَاءٌ қуён ва ш.к. ларнинг уяси

مَكْيَاجٌ, مَاكِيَاجٌ грим; تَحْتَ الْ~ гримланган, грим қилинган; وَضَعَ لَهُ الْ~ кимгадир грим қилмоқ; فَتَاةُ الْ~ грим қилувчи аёл

I (ملّ) مَلَّ[1] (*и/а*) مَلٌّ зерикмоқ; مَلِلْتُ مِنْهُ *ёки* مَلَلْتُهُ бу мени зериктириб юборди, бундан мен зерикиб кетдим, бу менинг жонимга тегди; لَا يَمَلُّ مِنْ تَكْرَارِ الْقَوْلِ إِنَّ لَا يَمَلُّ ... у шуни такрорлашдан чарчамайдики, ...; مَلَّ[2] (*а/у*) مَلٌّ қўклаб чиқмоқ (*тикиш ҳақида*); амал-тақал, наридан-бери қилиб тикмоқ; مَلَّ (*у*) مَلٌّ (*н.нидир*) чўғ ичига тиқмоқ, чўққа қўммоқ; II مَلَّلَ ағдармоқ, тўнтармоқ; остин-устин қилмоқ; айқаш-уйқаш қилмоқ; IV أَمَلَّ 1) зериктирмоқ, жонга тегмоқ; 2) (*к. гадир*) буюрмоқ, диктовка қилмоқ (عَلَى); V تَمَلَّلَ 1) зерикмоқ; норози бўлмоқ, малол олмоқ, малол кўрмоқ; 2) у ёқ-бу ёққа ағдарилмоқ (*тўшакда*); 3) жонсараклик билан ҳаракат қилмоқ (*сол.* تَمَلْمَلَ, *қар.* مَلْمَلَ); (*ғам-ташвиш ёки оғриқдан*) у ёқ- бу ёққа ағдарилмоқ; 3) чарчамоқ, чарчоқлик ҳис қилмоқ; 4) (*қандайдир бир*) динни қабул қилмоқ; VIII امْتَلَّ 1) (*қандайдир бир*) динга кирмоқ; 2) (*нонни*) чўғда пиширмоқ; X اسْتَمَلَّ = مَلَّ[1]

– مَلَّ[1] 1) зерикувчи; 2) чарчаган, чарчоқ

– مَلَالٌ, مَلَالَةٌ 1) малолат, зерикиш; 2) чарчоқлик

– مُلَالٌ жонсараклик, ҳаяжон; чидамсизлик, сабрсизлик, тоқатсизлик

– مَلَالِيَّةٌ *эск.* куйлаш тури, татарча бир овозли ашула

– مَلَلٌ зерикиш; ~ بِلَا тўхтовсиз, чарчамай; ~ ذُو зерикувчи

– مَلَّةٌ иссиқ чўғ; иссиқ кул; ~ خُبْزٌ иссиқ кулда (*кул устида*) пиширилган нон; ~ لَحْمٌ чўғда пиширилган гўшт

– مُلَّةٌ[1] *кўп.* مُلَلٌ чок (қавиқ)нинг бир йўли (баҳяси)

– مُلَّةٌ[2] *кўп.* مُلَلٌ пружинали матрас, пружина сетка (*кроват учун*)

– مِلَّةٌ *кўп.* مِلَلٌ 1) *эск.* халқ, миллат; 2) диний мазҳаб, жамоа; 3) дин; أَبْنَاءُ الْ~ диндошлар, бир динга мансуб кишилар

– مَلُولٌ 1) зерикаётган; 2) чарчаган, чарчоқ; 3) тоқатсиз, чидамсиз, сабрсиз

– مُلَّى: ~ خُبْزٌ иссиқ кулда (кул устида) пиширилган нон

– مِلِّيٌّ 1) *эск.* миллий; халққа оид; 2) диний; ~ مَجْلِسٌ епархия мажлиси

– مَلِيلٌ[1] 1) зерикувчи; 2) чарчаган, чарчоқ

– مَلِيلٌ[2] чўғда (иссиқ кулда) пиширилган нон

– مُمِلٌّ 1) зериктирувчи, зерикарли; أَصْبَحَ ... هَذَا ~ا عِنْدَ бу ... учун зерикарли бўлиб қолди; 2) чарчатадиган

– مَمْلُولٌ зерикарли, зериктирувчи

– مِلٌّ *кўп.* اتٌ : майда танга-чақа (*Иордания динорининг мингдан бир қисми*)

مُلَّا мулла, мулло

مِلَّا (مَا+هُوَ+إِلَّا) *халқ.* ...дан бўлак киши

эмас

مَلَارِيَا безгак, малярия; حُمَّى الْـ~ безгак иситмаси

مَلَاَنَة *бот.* майда турк кўк нўхоти

I (مَلَأَ) مَلْأً (*а*) مَلْءٌ 1) (*бирор н. билан*) тўлдирмоқ (ب); بِالْهَوَاءِ ~ пудамоқ, дамламоқ, пудаб шиширмоқ, ҳаво тўлдирмоқ; الْخِزَانَ ~ وَ لَا يَزَالُ بِالْوُقُودِ бакни ёқилғи билан тўлдирмоқ; هَذَا يَمْلَأُ رَأْسِي бу нарса менинг бошимдан ҳеч чиқиб кетмаётир; 2) тўлдирмоқ; الْاِسْتِمَارَةَ ~ қоғоз (бланк)ни тўлдирмоқ; الْأُسْطُوَانَاتِ ~ بِالْأَغَانِي пластинкага қўшиқлар ёзмоқ; 3) эгалламоқ (*бирор амални, вазифани*); 4) (*к. гадир н. дадир*) ёрдам бермоқ (*туш. к.* عَلَى); ◊ (زِنْبُرَكَ) السَّاعَةِ ~ соатни бурамоқ; هِيَ تَمْلَأُ الْعَيْنَ кўзни қувонтирмоқ, ёқмоқ; هَذَا الْخَبَرُ يَمْلَأُ الْأَسْمَاعَ бу янгиликни ҳамма ерда эшитиш мумкин; مَلِئَ (*а*) مَلَأً тўлган бўлмоқ; مَلُؤَ (*у*) مَلَاءَةً, مَلَاءً 1) бойимоқ, бадавлат бўлмоқ; 2) шамолламоқ, тумов бўлмоқ; II مَلَّأَ тўлдирмоқ, тўлғазмоқ; III مَالَأَ (*к. гадир*) ёрдам бермоқ, қўмаклашмоқ (عَلَى); (*к. нингдир*) тарафини олмоқ, томонида бўлмоқ; IV أَمْلَأَ тўлдирмоқ, тўлғазмоқ; (*бўш қолган*) амални эгалламоқ; الْفَرَاغَ ~ вакуум (бўшлиқ)ни тўлғазмоқ; V تَمَلَّأَ (*к.- н. билан дир*) тўлмоқ (مِنْ); (*к-н билан дир*) тўлдирилган бўлмоқ (مِنْ); (*к.- н билан дир*) тўлдирмоқ (مِنْ); VI تَمَالَأَ 1) (*бирор н ҳақида*) шартлашиб, келишиб олмоқ (عَلَى); 2) (*к. гадир қарши*) биргалашиб ҳаракат қилмоқ, чиқишмоқ (عَلَى) 3) (*н. дадир*) бир-бирига ёрдам бермоқ, ёрдамлашишмоқ (فِي) VIII اِمْتَلَأَ 1) (*бирор к. н. билан*) тўлдирилган бўлмоқ, тўлган бўлмоқ (*туш. к.* بِ *ёки* مِنْ); حَنَقًا ~ وَ غَيْظًا даҳшатли ғазабга келмоқ; 2) тўймоқ, тўйинмоқ

– اِمْتِلَاءٌ 1) тўлганлик; دَمَوِيٌّ ~ тўлақонлилик; 2) *шунингдек*: الْجَسَدِ ~ семизлик, тўлалик

– مَالِئٌ *эск.* тўлдирувчи

– مُلَاءَةٌ, مِلَاءَةٌ *кўп* مُلَاءٌ = مِلَايَةٌ

– مِلَايَةٌ *кўп.* اتٌ 1) аёлларнинг устки кийими; ёпинчиқ; 2) чойшаб

– مَلَانٌ *мн.* مَلَانَةٌ, مَلَاًى *кўп.* مِلَاءٌ 1) тўла; 2) *шунингдек*: тўла, семиз

– مَلَأٌ *мн.* أَمْلَاءٌ жамият, йиғин, одамлар, омма; одамлар тўпи, уюшмаси; الْـ~ الْأَعْلَى а) киборлар жамияти, киборлар, оқсуяклар; б) фаришталар; عَلَى الْـ~ ҳамма (*омма олдида;* أَمَامَ الْـ~ *омма* (халқ) олдида, оммавий равишда; أَعْلَنَ عَلَى ~ الْعَالَمِ бутун олам олдида баёнот бермоқ, эълон қилмоқ; 2) киборлар, аъёнлар; 3) хулқ, ахлоқ

– مَلْءٌ тўлдириш, тўлғазиш

– مِلْءٌ *кўп.* أَمْلَاءٌ (*бирор. н. ни*) тўлдирадиган миқдор; الْيَدِ ~ *ёки* الْكَفِّ ~ ҳовуч, кафт (*мас, бир ҳовуч н.*); فَمٍ ~ оғиз тўла (*бирор н*); ~ الْقَدَحِ тўла қадаҳ, тўла стакан; ◊ أَكَلَ ~ الْبَطْنِ тўйиб овқатланмоқ (емоқ); تَنَفَّسَ الْهَوَاءَ ~ رِئَتَيْهِ кўкракни тўлдириб нафас олиш; جَرَى ~ سَاقَيْهِ оёқни қўлга олиб югурмоқ; бор куч билан қочиб қолмоқ; خَافَ ~ سَحْرِهِ қўрқиб кетмоқ; صَرَخَ بِـ~ فَمِهِ бор куч билан қичқирмоқ, томоқ йиртиб қичқирмоқ, бақирмоқ; ضَحِكَ بِـ~ شِدْقَيْهِ *ёки* فِيهِ (بِـ~) ضَحِكَ ~ оғиз тўлдириб кулмоқ; قَابَلُوا هَذَا بِـ~ الْأَسَفِ улар буни катта таассуф билан қабул қилдилар; قَامَ بِصَوْتٍ مِلْؤُهُ الصَّرَامَةُ у жиддий оҳангда деди; الْجُفُونِ ~ نَامَ қаттиқ ухламоқ

– مَلِيءٌ *ёки* مَلِيٌّ *кўп.* مِلَاءٌ , أَمْلِئَاءُ 1) тўлган, тўлдирилган; 2) бураб қўйилган, юрдирилган (*соат ва б. лар ҳақида*); 3) бой, бадавлат, ўзига тўқ

– مَلْيَانُ *халқ.* тўла; الْـ~ فِي الْفَارِغِ وَ تَكَلَّمَ *маж.* ўғирда сув туймоқ, фойдасиз гапларни ҳадеб гапириб ўтирмоқ; ◊ جَيْبُهَا ~ у (*аёл*) бой, бадавлат; لَعِبْنِهِ ~ тўлиб-тошган, тўлиб-тошиб кетган; ضَرَبَ النَّارَ فِي الْـ~ одамлар тўдасига қараб ўт очмоқ, одамларни ўққа тутмоқ (*полиция, қўшин ҳақида*)

– مُمَالَأَةٌ 1) ёрдамлашиш; қўллаб-қувватлаш; 2) майл, ҳавас; тарафкашлик;

– مُمَالِئٌ 1) ёрдамлашувчи; (*к. нидир*) қўллаб-қувватловчи; 2) майл, ҳавас эгаси; тарафкаш; олдиндан ўйлаб, режалаштириб қўйган (*киши*)

– مُمْتَلِئٌ тўла, семиз; الْجَسَدِ ~ семиз, тўла, гавдали одам

– مَمْلُوءٌ тўлиқ, тўлган, тўлдирилган, тўлғазилган

مَلَارِيَا безгак, малярия; حُمَّى الْـ~ безгак иситмаси

مُلْتٌ ундириб янчилган буғдой, арпа ва х. к

I مَلَثَ (у) مَلْثٌ устидан чиқмайдиган ваъдаларни бермоқ, қуруқ ваъда бермоқ

I مَلَجَ (*и,у*) مَلْجٌ (*кўкракни*) эммоқ; IV أَمْلَجَ эмдирмоқ, кўкрак тутмоқ, ўз сутини бериб боқмоқ; VIII اِمْتَلَجَ эммоқ, сўрмоқ

– أُمْلُوجٌ *кўп.* أَمَالِيجُ чўлда ўсадиган дарахт

– مَالِجٌ *кўп.* مَوَالِجُ куракча, белча (*сувоқчиликда*)

I مَلُحَ (ملح) (*у*) مُلُوحَةٌ тузланган (шўр) бўлмоқ; مَلَحَ (*а*) مَلْحٌ тузламоқ; الطَّعَامَ (اللَّحْمَ) ~ овқатни (гўштни) тузламоқ; مَلَحَ (*у*) مَلَاحَةٌ малоҳатли (гўзал, чиройли) бўлмоқ; II مَلَّحَ тузламоқ, тузлаб қўймоқ; III مَالَحَ 1) (*бирор к. никида*) туз-намак бўлмоқ; 2) (*к. нидир*) ўз боласига қўшиб эмизмоқ; IV أَمْلَحَ тузланган бўлмоқ; ◊ مَا ~هَا! у (*аёл*) қандай малоҳатли (гўзал)!; V تَمَلَّحَ 1) тузланилган бўлмоқ, тузланиб қўйилган бўлмоқ; тузланган бўлмоқ; 2) туз заҳираси (запаси) қилмоқ; 3) (*н. дандир*) роҳат олмоқ, топмоқ, роҳатланмоқ (ب); X اِسْتَمْلَحَ 1) тузланган (шўр) бўлмоқ; 2) малоҳатли, гўзал деб ҳисобламоқ; сўзга уста (чечан) деб билмоқ; (*расм, манзарадан*) роҳат олмоқ, қойил қолмоқ

– أَمْلَحُ *мн.* مَلْحَاءُ *кўп.* مُلْحٌ 1) (*шунингдек;* الْعَيْنِ ~) кўзида оқи бор; 2) қора аралаш оқ рангли; كَبْشٌ ~ оқ-қора рангли қўй

– أُمْلُوحَةٌ *кўп.* أَمَالِيحُ ўткир (ақлли) фикр, мулоҳаза; малоҳатли сўз

– أَمْلِحْ بِهِ زَيْدًا! مَا ~ Зайд қандай ажойиб!

– تَمْلِيحٌ тузлаш; اللُّحُومِ ~ гўшт тузлаш

– مَالِحٌ шўр, шўртанг; الْـ~ الْبَحْرُ денгиз; الْمِيَاهُ الْـ~ةُ денгиз суви

– مُسْتَمْلَحٌ малоҳатли сўз; қизиқ, ажойиб

– مَلَّاحٌ 1) денгизчи, матрос; كَوْنِيٌّ ~ космонавт; جَوِّيٌّ ~ *ав.* штурман (*самолётни бошқарувчи*); دَلِيلٌ ~ лоцман, штурман (*кемада*); آلِيٌّ ~ автопилот (*самолётда-автоматик бошқарув қурилмаси*); حُجْرَةُ الْـ~ штурман хонаси; إِبْرَةُ الْمَلَّاحِينَ компас, қибланома; مَلَّاحُو السَّفِينَةِ кема командаси; مَلَّاحُو الطَّائِرَةِ самолёт экипажи; 2) денгиз сайёҳи, денгизда сузиб юрувчи; 3) тузфуруш

– مُلَّاحٌ *бот.* олабута, шўра

– مَلَّاحَةٌ *кўп.* اتٌ 1) туз ишлаб чиқариш корхонаси, туз кони; 2) намакоб

– مَلَاحَةٌ 1) малоҳат, гўзаллик, чиройлилик; 2) тузланганлик

– مِلَاحَةٌ денгизчилик, кемачилик; сузиш; навигация; صَالِحٌ لِلْـ~ кема юрадиган; кемачиликка оид; السَّوَاحِلِيَّةُ الْـ~ каботаж (*икки порт орасида қатнайдиган кемалар ва шундай кемалар қатнови*); الدَّاخِلِيَّةُ الْـ~ *ёки* النَّهْرِيَّةُ الْـ~ дарё кемачилиги; الْجَوِّيَّةُ الْـ~ аэронавигация

– مُلَّاحِيٌّ *ёки* مُلَّاحِيٌّ донаси узун-узун оқ узум

– مِلَاحِيٌّ 1) кемачиликка, кема қатновига оид; 2) денгизчиликка, навигацияга оид

– مَلْحٌ қизиқ (ажойиб) янгиликлар

– مَلْحٌ кўз оқи; ◊ لَا أَرَى أَنَّ فِي عَيْنَيْكَ ~هَا! кўриб турибманки, сен уялмас (тортинмас) экансан!, уялмаслигингни (тортинмаслигингни) кўриб турибман!

– مِلْحٌ[1] *мз. мн. кўп.* أَمْلَاحٌ 1) туз; الطَّعَامِ ~ ош тузи; خَشِنٌ ~ йирик туз; نَاعِمٌ ~ майда туз; جَبَلِيٌّ ~ тош туз; الْبَارُودِ ~ *мин.* селитра;

جيرىٌ ~ *мин.* шеелит; اللَّيْمُون ~ *кимё.* лимон кислотали туз; النَّشَادِر ~ *кимё.* аммоний хлориди, навшадил; الأَمْلاحُ الْمَعْدَنِيَّةُ минерал тузлар; 2) «туз-намак»; 3) мажбурият, вазифа; (مِلْحَةٌ) ~ بَيْنَنَا биз ўзаро келишиб олганмиз, бизнинг ўзаро шартномамиз бор; 4) ўткир сўз; *кўч.м.* мағиз, туз (*мас. гапнинг мағзи, тузи*)

– مِلْحٌ² 1) тузли, тузланган, шўр; ~ مَاءٌ шўр сув, намакоб; 2) ўткир сўзли, ўткир сўзга оид

– مَلَحَةٌ кўз оқи; وَ الْـ~ عَلَى عَيْنِ مَنْ لاَ يُصَلِّي عَلَى النَّبِيِّ الْمُخْتَارِ! *дин.* мухтор пайғамбарга салавот айтмаганнинг кўзига оқ тушсин!

– مَلْحَةٌ¹ *кўп.* مُلَحٌ 1) ақлли, ўткир фикр, мулоҳаза; қизиқ ҳикоя; 2) ширинлик, лаззатли таом, овқат

– مَلْحَةٌ² қора аралаш оқ ранг, кулранг

– مِلْحَةٌ мажбурият

– مِلْحِيٌّ 1) тузланган; 2) шўр босган; الأَرْضُ الْـ~ـةُ шўр, ер шўри

– مُلُوحَةٌ 1) тузлилик; шўрланиш, шўр босиш (*ер ҳақида*); мулуха (*тузланган балиқ тури*)

– مُلُوحِيَّةٌ тузлилик

– مَلِيحٌ *кўп.* مِلاَحٌ, أَمْلاَحٌ 1) чиройли, гўзал, ёқимли, ёқимтой; !~ яхши!; عَلَقَةٌ ~ـةٌ яхшилаб калтаклаш, таъзирини бериш, сазо қилиш; *кўч.м.* тузлаш; 2) тузланган

– مُلَيْحَةٌ *бот.* шўра

– مُمَلَّحٌ тузланган; ~ سَمَكٌ тузланган балиқ

– مَمْلَحَةٌ *кўп.* مَمَالِحُ 1) туз корхоналари, туз конлари; 2) тузли (шўр) сув, намакоб

– مِمْلَحَةٌ туздон

– مَوَالِحُ *кўп.* нордон (шўртанг) мевалар, цитрус мевалари

– مُوَيْلِحٌ шўртанг, оз-моз тузланган

I مَلَخَ¹ (*а*) مَلْخٌ суғуриб олмоқ, чиқариб олмоқ, чиқармоқ; 2) (*суякни*) чиқармоқ, чиқариб қўймоқ; مَلَخَ¹ (а) مَلْخٌ тез юрмоқ, шитоб билан юрмоқ; مَلَخَ² (а) مَلْخٌ бемаза (тузсиз) бўлмоқ (*овқат ҳақида*); VIII اِمْتَلَخَ суғурмоқ, чиқармоқ, суғуриб, чиқариб олмоқ

– مَلاَخَةٌ тузсизлик, бемазалик (*овқат ҳақида*)

– مَلْخٌ чиқиш (*суяк ҳақида*); الْمَفْصِلِ ~ бўғимнинг чиқиши

– مُلُوخِيَّةٌ 1) *бот.* тугмагул, тугмачагул; 2) мулухия (*таом номи-кўкат, гурунч ва қўй гўштидан қуюқ қилиб тайёрланган шўрва*)

– مَلِيخٌ бемаза; тузсиз ва таъмсиз овқат

– مَمْلُوخٌ чиққан (*суяк ҳақида*)

مَلاَخِيتُ *мин.* малахит

I مَلَدَ (*а*) مَلْدٌ нозик, эгилувчан бўлмоқ (*мас, новдалар ҳақида*)

– أَمْلَدُ *мн.* مَلْدَاءُ *кўп.* مُلْدٌ нозик, эгилувчан; юмшоқ, мулойим; مَرْأَةٌ مَلْدَاءُ мулойим аёл

– أَمْلُودٌ *кўп.* أَمَالِيدُ нозик, эгилувчан

I مَلَذَ¹ (у) مَلْذٌ 1) олдинги оёқларини чўзиб тез чопиб кетмоқ (*от ҳақида*); 2) найза урмоқ; مَلَذَ² (у) مَلْذٌ ёлғон гапирмоқ, алдамоқ

I (ملس) مَلَسَ (а) مَلاَسَةٌ 1) силлиқ, текис бўлмоқ; 2) сирғанчиқ, сирпанчиқ бўлмоқ; مَلَسَ (*у*) مَلْسٌ суғурмоқ, суғуриб, чиқариб олмоқ; чиқармоқ; الإِبِلَ ~ туяни тез ҳайдамоқ, тез югуртирмоқ; II مَلَّسَ 1) силлиқ қилмоқ, силлиқламоқ, текисламоқ; силамоқ, текисламоқ (*сочни*); عَلَى رَأْسِهِ ~ кимнингдир бошини силамоқ; 2) сирғанчиқ, сирпанчиқ қилмоқ; 3) ёғламоқ, мойламоқ (*машинани*); V تَمَلَّسَ 1) сирпанчиқ, текис, силлиқ бўлмоқ; 2) жилмоқ, секин-аста билинтирмай кетмоқ; VII اِنْمَلَسَ *ёки* اِمَّلَسَ (*к.-н. гадир*) чап бермоқ, қочмоқ (مِنْ); XI اِمْلاَسَّ силлиқ бўлмоқ, силлиқланмоқ

– أَمْلَسُ *мн.* مَلْسَاءُ *кўп.* مُلْسٌ 1) силлиқ, текис; жилвирланган; 2) сирғанчиқ, сирпанчиқ

إِمْلِيسٌ *ёки* إِمْلِيسَةٌ *кўп.* أَمَالِسُ *ёки* أَمَالِيسُ гиёҳсиз чўл, ўт ўсмайдиган саҳро

– مَلِيسِيٌّ = إِمْلِيسِيٌّ

– مَلاَسَةٌ 1) силлиқлик, текислик; 2) сирғанчиқлик, сирпанчиқлик

– مَلاَّسَةٌ *кўп.* ـاتٌ ер текисловчи асбоб

– مَلَسٌ¹ малас (*аёлларга уст кийим тикиш учун ишлатиладиган мато ва ўша кийимнинг ўзи*)

– مَلَسٌ² : الظَّلاَمِ ~ ғира-шира пайт; шом билан хуфтон намози ўртаси; جَاءَنِي الظَّلاَمِ ~ у олдимга ғира-ширада келди

– مَلْسٌ 1) силлиқ, текис; ялтиллаб турган; 2) сирғанчиқ, сирпанчиқ

– مَلْسَاءُ *кўп.* أَمَالِسُ, أَمَالِيسُ ~ سَنَةٌ экин битмаган (ўсмаган) йил

– مُلُوسَةٌ = مَلاَسَةٌ

– مَلِيسَا, مَلِيسَا *бот.* маржон, бузина (*қизил мевали бута, дарахт ва унинг меваси*)

– مَلِيسِيٌّ данаксиз ширин анор

— مَلَّاسَةٌ = مَلاَسَةٌ

I (ملص) مَلَصَ (*а*) مَلَصٌ сирғанмоқ, сирпанмоқ; مَلَصَ (*у*) مَلْصٌ суғурмоқ, чиқармоқ, чиқариб олмоқ; IV أَمْلَصَ ташламоқ, бола ташламоқ; V تَمَلَّصَ билинтирмай кетмоқ, яширинмоқ; (*н. дандир*) бўйин товламоқ (مِنْ); 2) силлиқлигидан сирғалиб чиқиб кетмоқ; VII اِنْمَلَصَ *ёки* اِمَّلَصَ = V

– أَمْلَصُ силлиқ, текис; الرَّأْسِ ~ кал

– تَمَلُّصٌ 1) кетиш, қочиш; 2) бўйин товлаш

– مَلِصٌ сирғанчиқ, сирпанчиқ, силлиқ

– مَلِيصٌ 1. сирғанчиқ, сирпанчиқ, силлиқ; 2. чала туғилган бола, ташланган (вақтидан олдин туғилган) бола

I مَلَطَ (*у*) مَلْطٌ (*деворни*) сувамоқ; ◊ الشَّعْرَ ~ жун (тук)ларни йўқотмоқ (олмоқ); II مَلَّطَ сувамоқ, сувоқ қилмоқ; IV أَمْلَطَ 1) камбағаллашмоқ, камбағал бўлиб қолмоқ; 2) تْ ~ туғиш вақти етмай қорнидаги боласи тушиб кетмоқ

– أَمْلَطُ *мн.* مَلْطَاءُ *кўп.* مُلْطٌ туксиз, жунсиз, сочсиз

– مِلاَطٌ *кўп.* مُلُطٌ 1) сувоқ; 2) *эск.* туя ўркачининг ён томони

– مِلْطٌ *кўп.* مُلُوطٌ, أَمْلاَطٌ 1) мўлтони, қўли қинғир, алдамчи; 2) келиб чиқиши номаълум бўлган; خِلْطٌ ~ бетартиб, аралаш-қуралаш

– مَلْطٌ яланғоч; ~ عُرْيَانٌ мутлақо яланғоч

– مَلِيطٌ туксиз, жунсиз, сочсиз; қоиндаги ҳали тук чиқмаган ҳомила

مَالْطَةُ Мальта (*орол*); حُمَّى ~ Мальта иситмаси; ◊ ~ يُؤَدِّنُ فِي карга гапирмоқ (*сўзма-сўз:* Мальтада қичқирмоқ)

– مَالْطِيٌّ 1. Мальтага оид; 2. *кўп.* مَالْطِيَّةٌ мальталик

مَلاَعٌ чўл, саҳро, гиёҳ ўсмайдиган ер

مِلْعٌ кўп. أَمْلاَعٌ ахлоқсиз, беахлоқ, бузуқ

مَلْغَمَ амальгама ҳосил қилмоқ, амальгама югуртирмоқ, амальгама билан қопламоқ; تَمَلْغَمَ амальгамага айланмоқ

– مَلْغَمَةٌ 1) амальгама ҳосил қилиш; 2) амальгама

I مَلَقَ (*а*) مَلْقٌ лаганбардорлик (тилёғламалик) қилмоқ; مَلَقَ (у) مَلْقٌ *эск.* ўчирмоқ, артмоқ, артиб ўчирмоқ; الثَّوْبَ ~ кийимни ювмоқ; الْوَلَدُ أُمَّهُ ~ чақалоқ онасини эмди; بِالْعَصَا ~ калтакламоқ, калтак билан урмоқ; II مَلَّقَ 1) лаганбардорлик (тилёғламалик) қилмоқ; 2) текис қилмоқ, текисламоқ; III مَالَقَ = I; IV أَمْلَقَ камбағал бўлиб қолмоқ, камбағаллашмоқ; V تَمَلَّقَ (*к. гадир*) лаганбардорлик (тилёғламалик) қилмоқ (*туш к. ёки* لِ, إِلَى); VII اِنْمَلَقَ (*қавердандир*) сирғалиб чиқиб кетмоқ

– إِمْلاَقٌ қашшоқ аҳвол, ҳолат; қашшоқлик, камбағаллик, эҳтиёж, ҳожат

– تَمَلُّقٌ лаганбардорлик, тилёғламалик; хушомад; وَ تَزَلُّفٌ ~ тиз чўкиб сажда қилиш; ~ فِي хушомадгўйлик қилиб, хушомадгўйлик билан

– تَمْلِيقٌ лаганбардорлик, хушомад

– مُتَمَلِّقٌ 1. хушомадгўйликка оид; 2. хушомадгўй

– مَلاَّقَةٌ *кўп.* ـاتٌ тупроқ текислайдиган мослама; мола, каток (ер текислагич)

– مَلَقٌ¹ 1) лаганбардорлик, тилёғламалик,

хушомад; 2) меҳр, муҳаббат, ўта лутфлилик

– مَلَقٌ² *шунингдек:* ~ أَرْضٌ ҳосил йиғиштириб олингандан сўнг Нил дарёси тошқинига қадар бўш турадиган ерлар

– مَلِقٌ хушомадгўй

– مَلَقَةٌ¹ *кўп.* اتٌ. льё (*қадимги француз узунлик ўлчови, тахминан 4,5 км. га тенг*)

– مَلَقَةٌ² силлиқ тош

– مَمْلَقَةٌ = مَلَّاقَةٌ

I مَلَكَ (*и*) مُلْكٌ, مِلْكٌ, مَلْكٌ 1) мулкли (мулк эгаси, мулкдор) бўлмоқ; эгалламоқ; ўзини тутиб олмоқ; نَفْسَهُ ~ ўзини тутмоқ; زِمَامَ ~ الْمُبَادَرَةِ *маж.* ташаббусни қўлга олмоқ; الْمَرْأَةَ ~ уйланмоқ; 2) (*н. нидир*) бошқармоқ (عَلَى) 3) эпламоқ, журъат қилмоқ; ҳуқуққа эга бўлмоқ; لَا تَمْلِكُ إِهَانَتِي أَمَامَ النَّاسِ! одамлар олдида мени ҳақорат қилишга ҳуқуқинг (ҳаққинг) йўқ!; 4) (*хамир*) қормоқ; رَوْعَهُ ~ қурқувдан кейин ўзига келмоқ, қурқувдан қутилмоқ; II مَلَّكَ 1) (*к. гадир*) ҳокимликни (эгаликни) бермоқ (لِ); ҳадя (совға) қилмоқ; мулкдор (эга) қилмоқ; 2) (*к. н. нингдир*) устидан ҳоким (малик) деб эълон қилмоқ (عَلَى); IV أَمْلَكَ 1) эгаликка бермоқ; (*к. н. нингдир устидан*) ҳоким (малик) деб эълон қилмоқ (عَلَى); 2) уйлатмоқ; زَيْدًا فُلَانَةَ ~ Зайдни фалон аёлга уйлатмоқ; V تَمَلَّكَ 1) хусусий мулк олмоқ; хусусий мулк эгаси бўлмоқ, эгалламоқ; 2) тасарруф эгаси бўлмоқ; 3) малик (ҳоким) бўлмоқ; (*к. ёки н. нингдир*) ҳокимлигини қилмоқ (*туш. к. ёки* عَلَى); ... تَمَلَّكَتْهُ الْعَادَةُ унда ... одати ҳоким бўлиб қолди; VI تَمَالَكَ ўзини (*н. дандир*) тутиб (тўхтатиб) турмоқ (عَنْ); نَفْسَهُ ~ ўзини тута олмоқ; أَنْ ~ فَمَا صَرَخَ у ўзини тута олмай бақириб юборди; VIII امْتَلَكَ 1) эга бўлмоқ, бирор нарсаси бор бўлмоқ; 2) эгаликка олмоқ, эгалик қилмоқ; X اسْتَمْلَكَ эгалламоқ, эга бўлмоқ, ўзгартирмоқ, ўзиники қилиб олмоқ

– امْتِلَاكٌ (*бирор н. нинг*) эгалиги, мулкдорлиги; حَقُّ الْ~ الْفَرْدِيُّ *юр.* хусусий мулк ҳуқуқи

– تَمَالُكٌ ўзини тута билиш

– تَمَلُّكٌ 1) олиш, эришиш; 2) мулк; الْ~ *юр.* муддати ўтиб кетганлик ҳуқуқи

– تَمْلِيكٌ мулкни меросхўрга топшириш, ўтказиш; الْ~ دِيوَانُ ер эгалигини рўйхатга олиш идораси; 2) малик (подшо, қирол) деб эълон қилиш

– مَالِكٌ *кўп.* مُلَّاكٌ, مُلَّكٌ 1. 1) эгалик қилувчи; ~ يَوْمِ الدِّينِ *қур.* қиёмат кунининг молики (эгаси; эгалик қилувчиси) (*Оллоҳ ҳақида*); 2) ҳокимлик қилувчи; 2. 1) хусусий мулк эгаси, эгалик қилувчи, эга; 2) ҳоким; ~ الْأَرْضِ ер эгаси, заминдор; مُلَّاكُ الْأَطْيَانِ ер эгалари, заминдорлар; صِغَارُ الْمُلَّاكِ майда ер эгалари; ◊ الْحَزِينُ ~ қўтон, қарқара; 3) *ат.от, мз.* Молик

– مَالِكِيٌّ Имом Молик мазҳабидаги киши, моликий

– مَالِكِيَّةٌ: الْ~ *юр. шар.* Имом Молик таълимоти, мазҳаби, назарияси

– مَلَائِكِيٌّ *қар.* لَأْكٌ

– مَلَاكٌ, مَلَاكٌ *кўп.* مَلَائِكَاتٌ 1) асосий қисм; 2) асосий таркиб; кадрлар, шахсий состав (таркиб), штат (*идорада*); 3) тўй

– مَلَّاكٌ 1) ер эгаси, заминдор; 2) хусусий мулк эгаси

– مَلَكٌ *кўп.* مَلَائِكَةٌ малак; الْ~ الْحَارِسُ муҳофаза қилувчи малак; ~ الْحُبِّ севги фаришталари (купидон); ~ الْمَوْتِ жон олувчи малак, фаришта, Азроил; رَئِيسُ الْمَلَائِكَةِ архангел; ◊ (الْمَلَكِ) حَشِيشُ الْمَلَائِكَةِ *бот.* ойбўлтирғон, оқсарир (*ўтсимон ўсимлик*)

– مَلِكٌ *кўп.* مُلُوكٌ шоҳ, подшо, қирол; *шахм.* шоҳ; الشُّعَرَاءِ ~ шоирлар шоҳи (*мисрлик шоир Шавқийнинг унвони*); ~ الشَّطْرَنْجِ шахмат бўйича жаҳон чемпиони; دَاءُ الْمُلُوكِ *мед.* подагра (*модда алмашинувининг бузилиши туфайли юз берадиган бўғинлар касаллиги*)

– مُلْكٌ¹, مِلْكٌ *кўп.* أَمْلَاكٌ мулк, мол-мулк; صَاحِبُ الْ~ мол-мулк эгаси, мулк соҳиби; ~ ثَابِتٌ кўчмас мулк, амлок (*ер-сув, иморат ва б. лар*); ~ مَنْقُولٌ (*кўчириб бўладиган*) мулк, мол-мулк (*пул, товарга ўхшаш н. ва б.*); ~ مَحْبُوسٌ вақф; ~ مُشَاعٌ умумий мулк; ~ لِغَيْرِهِ ўзгалар, бошқалар мулки, бошқаларга, ўзгаларга тегишли мулк; ~ُهُ *ёки* يَدَيْهِ ~ унинг мол-мулки; عَوَائِدُ الْأَمْلَاكِ кўчмас мол-мулк учун солинган солиқ; كَانَ فِي ~ِهِ кимнингдир мол-мулки бўлмоқ; جَعَلَ صِنَاعَةَ الْفَحْمِ ~ًا لِلدَّوْلَةِ кўмир саноатини давлат мулкига айлантирмоқ

– مُلْكٌ² подшолик, шоҳлик, давлат

– مُلْكٌ³ ёввойи бурчоқнинг дони

– مِلْكٌ *эск.* эгалик қилиш; *кўп.* أَمْلَاكٌ *эск.* шахсий мулк

– مَلَكَةٌ¹ *кўп.* اتٌ. малака, иқтидор; хусусият, одат

– مَلَكَةٌ² = مُلْكٌ, مِلْكٌ

– مَلِكَةٌ *кўп.* اتٌ. малика (*шунингдек; шахм. фарзин*); ~ الْجَمَالِ гўзаллик маликаси; ~ الشَّطْرَنْجِ шахмат бўйича жаҳон чемпионкаси (*биринчи ўринни эгаллаган аёл*); ◊ ~ النَّحْلِ она асалари

– مَلَكُوتٌ шоҳлик, мамлакат; ~ اللهِ *ёки* ~ السَّمَاوَاتِ *дин.* Оллоҳ подшолиги

– مَلَكُوتِيٌّ *дин.* Оллоҳ подшолигига оид

– مَلَكِيٌّ 1. шоҳга, подшога, қиролга оид; ~ مَرْسُومٌ шоҳ фармони; 2. монархист, подшолик тузуми тарафдори

– مَلَكِيٌّ *тар.* маликия мазҳабига мансуб киши (*қар.* مَلَكِيَّةٌ)

– مُلْكِيٌّ 1) гражданликга, ҳарбий бўлмаганликка оид; ~ بَدْلَةٌ фуқаро кийими; 2. давлатга, ҳокимиятга оид

– مِلْكِيٌّ мол-мулкка, мулкка оид

– مِلْكِيَّةٌ, مُلْكِيَّةٌ *кўп.* اتٌ. 1) мулк; اجْتِمَاعِيَّةٌ ~ ижтимоий мулк; جَمَاعِيَّةٌ ~ коллектив, жамоат мулки; جَمَاعِيَّةُ لِوَسَائِلِ الْإِنْتَاجِ ~ ишлаб чиқариш воситаларига коллектив (*жамоат*) мулкчилиги; خَاصَّةٌ ~ хусусий мулк; رَأْسُمَالِيَّةٌ ~ капиталистик мулк; ~ عَامَّةٌ давлат мулки; 2) *шунингдек;* حَقُّ الْ~ мулкчилик ҳуқуқи; عَقَارِيَّةٌ ~ кўчмас мулкка эгалик ҳуқуқи; نَزْعُ الْ~ (*бошқалар*) ихтиёрига мулкни ўтказиш

– مَلَكِيَّةٌ подшолик, монархия; подшо ҳокимиятига асосланган давлат тузуми

– مَلِكِيَّةٌ: الْ~ маликия (*диний мазҳаб*)

– مُلُوكِيٌّ шоҳга, подшога, қиролга оид

– مُلُوكِيَّةٌ шоҳлик фазилати; 2) шоҳлик, подшолик, монархия

– مَلِيكٌ = مَلِكٌ

– مُمْتَلَكٌ бирор кишининг мулки бўлиб турган

– مُمْتَلَكَاتٌ *кўп.* 1) мулк; 2) доминион (*Британия империясига қарам бўлган, ташқи кўринишдан мустақил давлатлар-1947 йилгача*)

– مُمَلَّكٌ *эск.* ҳоким (подшоҳ) этиб тайинланган (қўйилган)

– مَمْلَكَةٌ, مَمْلُكَةٌ *кўп.* مَمَالِكُ империя, давлат, подшолик; عَبْدُ الْ~ *тар.* қуллик ота-онасидан мерос бўлиб ўтмаган қул

– مَمْلُوكٌ¹ 1. 1) бошқанинг қўл остида бўлган; бошқанинг мулки бўлган; 2) ақлдан озган, тентак; 2. мулк, мол-мулк

– مَمْلُوكٌ² *кўп.* مَمَالِيكُ оқ қул; *тар.* мамлук; إِنَّهُ جَمِيلُ كَالْ~ الْمَمَالِيكُ! *мтл.* у мамлукдай чиройли! (*мамлуклар-туркий ва кавказлик қуллардан олинган Миср султонлари жангчилари*)

– مَلْكِيكَرِبُ Малкикариб (*Яман подшосининг исми*)

مِلِّي: مِلِّيمِتْرٌ (миллиметр) *сўзининг қисқаргани*

مَلْمَلَ 1) шошмоқ, шошилмоқ; 2) ҳаяжонга келтирмоқ, тинчлигини бузмоқ, безовта қилмоқ; تَمَلْمَلَ 1) ҳаяжонланмоқ, тинчлиги бузилмоқ, безовта бўлмоқ; 2) қониқмаган бўлмоқ, норози бўлмоқ; 3) безовта бўлиб

юрмоқ, у ёқ-бу ёққа ағдарилмоқ; عَلَى فِرَاشِهِ ~ кроватда безовта бўлиб ағдарилавермоқ

– تَمَلْمُلٌ безовталик, ҳаяжон; безовта (ҳаяжонли) ҳаракатлар, ҳолатлар

– مَلْمَلَةٌ[1] = تَمَلْمُلٌ

— مَلْمَلَةٌ[2] филнинг хартуми (бурни)

مُلْمُولٌ сурма қўйиш учун ишлатиладиган чўп ёки шунга ўхшаш нарса

مَلَنْخُولِيَا, مَلَنْخُولِيَا меланхолия

I (ملو) مَلَا (у) مَلْوٌ югурмоқ, чопмоқ; II مَلَّى 1) (*к. гадир*) узоқ умр ато этмоқ (عَلَى *Оллоҳ ҳақида*); 2) буюрмоқ, ўз буйруғини ўтказмоқ; IV أَمْلَى 1) (*к. гадир*) буюрмоқ (عَلَى); إِرَادَتَهُ ~ (*к. гадир*) ўз иродасини ўтказмоқ (عَلَى) 2) (*к. гадир*) узоқ умр ато этмоқ (عَلَى-*Оллоҳ ҳақида*); V تَمَلَّى (*н. дандир*) роҳат, фароғат олмоқ (ب); X اسْتَمْلَى буюрмоқни, ирода ўтказмоқни сўрамоқ, илтимос қилмоқ

– إِمْلَاءٌ *кўп.* أَمَالٌ 1) диктант; 2) имло, тўғри ёзиш, орфография

– إِمْلَائِيٌّ 1) имлога, орфографияга оид, имловий; 2) *кўч.м.* ҳаммага маълум, ойдин, чайналган; الْوَعْظُ ~ чайналган, миси чиқиб кетган ваъз

مَلًا *кўп.* أَمْلَاءٌ 1) очиқ фазо, кенглик; 2) чўл, биёбон; ◊ الْمَلَوَانِ *ик.с.* кундуз ва кеча; كُلَّمَا تَنَاسَخَ الْمَلَوَانِ ҳар сафар кун ортидан тун келганида ...

– مَلَاوَةٌ *ёки* مُلَاوَةٌ *ёки* مِلَاوَةٌ вақтнинг кичкина бўлаги; قَدْ أَقَمْتُ عِنْدَكَ ~ сизникида озгина пайт яшаганман

– مَلْوٌ югуриш, чопиш

– مَلْوَةٌ[1] *кўп.* مَلَوَاتٌ малва (*2 қадаҳ* (*қар.* قَدَحٌ) *ёки 4, 125 л. га тенг ўлчов бирлиги*)

– مَلْوَةٌ[2] *ёки* مُلْوَةٌ *ёки* مِلْوَةٌ[1] = مَلَاوَةٌ

– مَلْوَةٌ[1] = مَلْوِينَةٌ

– مَلْوِينَةٌ 1) *тех.* чиғир (*юқорига юк кўтарадиган оддий машина*); *денг.* чиғир (*кема лангарини туширириб-чиқарадиган мослама*); 2) *шунингдек:* الطَّبْلِ ~ ноғора калтаклари

– مَلِيٌّ узоқ вақт; ~ا анча, узоқ муддатда; ~ا فَكَّرَ (*н. ҳақдадир*) яхшигина ўйлаб, фикрлаб кўрмоқ (عَنْ)

– مَلْيَانٌ *қар.* مَلًا

مِلْيَارٌ *кўп.* ـاتٌ миллиард, биллион; صَاحِبُ الْمِلْيَارَاتِ миллиардер

مِلِّيجِرَامٌ *кўп.* ـاتٌ миллиграм

مِلِّيمٌ *кўп.* ـاتٌ миллим (*Миср фунтининг 1/1000 қисмига тенг танга-чақа*)

مِلِّيمِتْرٌ, مِلِّيمَتْرٌ *кўп* ـاتٌ миллиметр

مِلْيُونٌ *кўп.* مَلَايِينُ миллион; صَاحِبُ الْمَلَايِينِ миллионер; ~ جُزْءٌ مِنْ миллиондан бир

مِلْيُونِيرٌ *кўп.* مِلْيُونِيرِيَّةٌ миллионер

مَمُوتٌ мамонт

مِمَّا = مِنْ (+ مَا) *қар.* مِنْ

مَنْ 1) ким? هُوَ ~؟ бу ким?; بَيْتُ ~؟ кимнинг уйи?; 2) ким ...са, у; ким ...са, ўша; لَا ~ يَعْمَلْ لَا يَأْكُلْ ким ишламаса, у (*ўша*) емайди, ишламаган, тишламайди; ... مِمَّنْ лардан ... кимки ...са, ўша ...

مِنْ 1) ...дан; الْأَيَّامِ ~ يَوْمًا кунлардан бир кун; خَرَجَ مِنَ الدَّارِ у уйдан чиқди; سَافَرَ مِنْ طَشْقَنْدَ у Тошкентдан жўнаб кетди; ~ سَاعَةٍ ذَهَبٍ олтин соат, олтиндан ясалган соат; إِذَا كَانَ الْكَلَامُ مِنْ فِضَّةٍ فَالسُّكُوتُ ~ ذَهَبٌ *мкл.* сўз-кумуш, сукут-олтин; 2) هُنَا ~ бу ердан; أَخَذْتُ هَذَا ~ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ бошдан охиригача; كَانَ ~ أَثَرِ هَذَا أَنَّ ... бунинг натижаси шу бўладики, ...; نَاضَلَ ~ بِمَزِيدٍ مِنَ الْقُوَّةِ бор куч-қувват билан, куч-қувват етганича курашмоқ; مِنْهُ *бухг.* дебет; 3) ...дан, орқали; دَخَلَ ~ النَّافِذَةِ у деразадан (дераза орқали) кирди; طَرِيقِ الْإِسْكَنْدَرِيَّةِ ~ Искандария орқали; 4) ...дан олдин (*бурун*); ...дан бери, ...дан бошлаб; أَيَّامٍ ~ бир неча кун аввал; الْآنَ ~ ҳозирдан бошлаб; يَوْمِ الْجُمُعَةِ ~ مَرِضَ ў жумадан бери (бошлаб) касал; 5) ...дан кўра, ...га қараганда; الْفِضَّةِ ~ أَثْقَلُ الذَّهَبُ олтин кумушга қараганда (кумушдан кўра) оғирроқ; هُوَ أَحْسَنُ مِنِّي у мендан яхшироқ, у менга қараганда яхшироқ; الطَّقْسُ الْيَوْمَ أَحْسَنُ مِنْهُ ҳаво бугун кечагига қараганда яхшироқ; يَكْتُبُ بِالْعَرَبِيِّ أَحْسَنَ مِمَّا يَتَكَلَّمُ у арабчада сўзлашдан кўра яхшироқ ёзади; فَالْأَمْرُ إِذًا أَخْطَرُ مِنْ أَنْ نَسْكُتَ عَلَيْهِ демак, масала биз жим туришимиз мумкин бўлмаган даражада жиддийдир; هُوَ أَضْعَفُ مِنْ أَنْ يَمْشِيَ إِلَى الْكُتَّابِ у мактабга пиёда бора олмайдиган даражада мадорсиздир; 6) ...га, олдига, ...га дахли (муносабати); الْحَوَادِثِ ~ مَوْقِفُهُ унинг воқеаларга дахли (муносабати, алоқаси); مَا ~ أَحَدٍ يَعْرِفُ هَذَا буни ҳеч ким билмайди, فَ~ دَوَاعِي الْأَسَفِ أَنَّ ... афсус, минг афсуски, ...; الْغَرِيبِ أَنَّ ~ ... шуниси ғалатики, ...; الْمَعْلُومِ أَنَّ ~ ... шуниси маълумки, ...; حُسْنِ حَظِّي ~ менинг бахтимга; سُوءِ حَظِّي ~ менинг бахтимга қарши; بَابِ الْمُصَادَفَةِ ~ тасодифан, тасодифга кўра; الْوِجْهَةِ الْاِقْتِصَادِيَّةِ ~ иқтисодиёт нуқтаи назаридан; ... الْمَسَائِلِ الَّتِي ~ مَسْأَلَةُ النَّقْلِ транспорт (нақлиёт) ҳақидаги масала шундай масалалар сирасига (қаторига) кирадики, улар ...; بَاحَثْتُهُ فِي شَتَّى الْمَوَاضِيعِ مِنْ أَدَبِيَّةٍ وَ سِيَاسِيَّةٍ мен у билан адабиётга доир ҳам, сиёсатга доир ҳам турли мавзуларни муҳокама қилдим; تُرْجِمَ هَذَا الْكِتَابُ إِلَى الْأُوزْبَكِيَّةِ وَ سَائِرِ اللُّغَاتِ ~ إِنْكِلِيزِيَّةٍ وَ فَرَنْسِيَّةٍ وَ أَلْمَانِيَّةٍ бу китоб ўзбек тилига ва инглиз, француз, немис каби бошқа тилларга ҳам таржима қилинган; ... قَائِلٍ بِأَنَّ ~ فَ وَ مِنْ قَائِلٍ шундайлар ҳам борки, улар ... дейдилар, бошқалар эса дейдиларки ...; أَسْدَى شُكْرًا لَهُ عَلَى مَا بَذَلَهُ ~ الْمُسَاعَدَةِ у унга қўллаб-қувватлагани учун ташаккур изҳор қилди (билдирди); ... لَوْ كُنْتُ مِنْكَ لَـ сенинг ўрнингда бўлганимда, ...; مَاذَا تَكُونُ أَنْتَ ~ هَذِهِ الْمَرْأَةِ? сен бу аёлнинг кими бўласан?; أَيْنَ أَنْتَ مِنْهُ! унинг олдида сенга йўл бўлсин!; وَ مَا ~ رَيْبَ أَنَّ шунга ҳеч шак-шубҳа йўқки, ...; وَ هَلْ ~ رَيْبَ فِي أَنَّ ...; يَا لَهُ ~ قَوْلٍ جَمِيلٍ қандай чиройли сўз!; كَمْ تَحْمِلُ هَذِهِ الْكَلِمَاتُ الْأَرْبَعُ مِنْ مَعَانٍ عَمِيقَةٍ! бу тўртта сўз қандай чуқур маънога эга!; الشَّيْخُوخَةُ تَهُدُّ ~ قُوَّةِ الْإِنْسَانِ وَ تَحُدُّ مِنْ نَشَاطِهِ қарилик инсон қувватига путур етказиб, унинг фаолиятини чеклаб қўяди; ... بَيْنَ الْمَزَايَا فَ~ ва афзалликлар орасида, ...; غَيْرِ ~ бе..., сиз; غَيْرِ مُنَاسَبَةٍ ~ مَا ҳеч қандай сабабсиз, бутунлай бесабаб; وَمِمَّا يُؤْسَفُ لَهُ أَنَّ ~ (مَا + مِمَّا) а) шуниси ...ки; وَ مِمَّا هُوَ جَدِيرٌ ~, ...; بِالذِّكْرِ أَنَّ зикр қилиниши лозим бўлган нарса шуки, ...; б) *боғланган қўшма гапдаги-ва*; حَدَثَتْ تَغَيُّرَاتٌ جِذْرِيَّةٌ فِي الْاِقْتِصَادِ مِمَّا أَدَّى إِلَى تَحْسِينِ الْحَيَاةِ иқтисодда туб ўзгаришлар юз берди ва у ҳаётнинг яхшиланишига олиб келди; ... ~ اقْتَرَبَ га яқинлашмоқ; ~ جَاءَ سَاعَتِهِ у ўша соатдаёқ (дарров) келди; يَقُولُ ~ هَذَا كَأَنَّهُ يَتْلُو у буни худди қоғоздан ўқиб бергандай гапиради; فَوْقَ ~ *ёки* ~ عَلَى ...дан, устидан; أَخَذَ طَبَقًا ~ عَلَى الطَّاوِلَةِ у тарелка (ликопча) ни столдан (стол устидан) олди; أَزَالَ أَثَرَ الْجَدَرِيِّ ~ عَلَى وَجْهِهِ у юзидаги чечак изларини йўқотди; عِنْدَ ~ (*к. нингдир*) олдидан; جِئْتُ ~ عِنْدَ صَدِيقِكَ мен сенинг дўстинг олдидан келдим

I مَنَّ (*а/у*) مَنٌّ 1) қисқартмоқ, калта қилмоқ, кесмоқ; 2) кучсизлантирмоқ; 3) (*к. гадир*) совға бермоқ, яхшилик қилмоқ, бермоқ (عَلَى); (*к. гадир*) олижаноблик қилмоқ (عَلَى); 4) (*к. гадир н. нидир*) таъна қилмоқ (ب, عَلَى); كُلَّ يَوْمٍ يَمُنُّ عَلَيْنَا بِالْأَكْلِ وَ الشُّرْبِ ҳар куни у бир парча нонни таъна қилади;

IV أَمَنَّ кучсизлантирмоқ, чарчатмоқ; V تَمَنَّنَ 1) қисқартмоқ, калта қилмоқ, кесмоқ; 2) (*н. нидир*) таъна қилмоқ (ب); VIII امْتَنَّ 1) қарздор, миннатдор бўлмоқ, ташаккур айтадиган бўлмоқ; 2) (*к. гадир н. нидир*) бермоқ тақдирламоқ (عَلَى) 3) (*к. гадир*) олижаноб бўлмоқ; 4) (*к. гадир н. нидир*) таъна қилмоқ

– امْتِنَانٌ *1)* миннатдорлик, мамнунлик; 2) ташаккур айтиш; мамнун бўлиш, мамнуният; ~ بِ мамнуният билан; ذِكْرُهُ بِ~ кимнидир мамнуният билан зикр қилмоқ (тилга олмоқ)

– مُمْتَنٌّ миннатдор бўлган, мамнун бўлган; أَنَا ~ لَكُمْ جِدًّا мен сиздан жуда мамнунман (миннатдорман)

– مَمْنُونٌ 1) мамнун бўлган, миннатдор бўлган; 2) қисқартилган, калта қилинган, кичрайтирилган; 3) кучсиз, мадорсиз

– مَمْنُونِيَّةٌ 1) мамнун (хурсанд) бўлиш, ташаккур (раҳмат) айтиш; 2) мамнуният, хурсандлик

– مَنٌّ[1] яхшилик, олижаноблик; ато (ҳадя) этилган нарса; 2) *библ.* манна (*яҳудийлар чўл кезиб юрганларида осмондан юборилган овқат*); ~ بَنِي إِسْرَائِيلَ *ёки* ~ السَّمَاءِ осмондан тушган манна; لَنْ يَجْنِيَ الْ~ وَ السَّلْوَى مِنْ وَرَاءِ ذَلِكَ *мтл.* бундан у на манна, на бедана олади (*бу на ошқатиқ, на бошқатиқ*); 3) *шунингдек:* ~ النَّبَاتِ *бот.* асал бўйи келадиган ўсимлик шудринги; ◊ ~ الْ حَشَرَةُ шира, ўсимлик бити

– مَنٌّ[2] *кўп.* манн (2 *ратлга тенг оғирлик ўлчови, қар.* رَطْلٌ)

– مَنٌّ[3] 1) қисқартиш, калта қилиш; أَعْطَى ~ عَطَاءً فِي غَيْرِ قِيرٍ қизғонмай, аямай бермоқ; 2) *эск.* таъна, маломат, гина- гудурат

– مَنَّانٌ олийжаноб, сахий, саховатли, қўли очиқ; الْ~ саховатли (*Оллоҳ сифатларидан бири*)

– مَنَّةٌ *кўп.* مُنَنٌ яшаш учун кураш кучи, чидамлилик, матонат, чидам, тоқат, тоқатлилик; شَدِيدُ الْ~ қудратли, жуда кучли; ضَعِيفُ الْ~ анча (жуда) заиф, кучсиз

– مُنَّةٌ *кўп.* مُنَنٌ куч, қувват

– مِنَّةٌ *кўп.* مِنَنٌ 1) яхшилик, олийжаноблик; саховат; ҳадя; 2) ташаккур, миннатдорлик; 3) *эск.* миннат, таъна, гина-кудурат

– مَنُونٌ *мн.* 1) тақдири азал, қисмат; رَيْبُ الْ~ тақдир ўйинлари, қисмат қўргуликлари; 2) ўлим; اغْتَالَتْهُ الْ~ у ўлди

– مَنُونَةٌ яхшиликни билувчи, миннатдор

— مَنِينٌ *кўп.* أَمِنَّةٌ, مُنُنٌ заиф,ожиз, кучсиз

I مَنَأَ (а) مَنْءٌ терини ошламоқ

– مَنِيئَةٌ ошлашга ажратилган (мўлжалланган) тери

مَنْتٌ *кўп.* مُنُوتٌ *эск.* мантия, плаш

مَنْتُولٌ ментол

مَنَاجِذُ *кўп.* крот (*ер остида яшовчи каламушсимон мўйнали ҳайвон, қар.* خُلْدٌ[2])

مَنَاةُ Манот (*қадимги араблар маъбудаларидан бири*)

مَنَاوِيشُ тўқ бинафшаранг

مَنْجَنِيزٌ, مَنْجَنِيزٌ марганец; الْ~ الْخَامُ марганец рудаси; حَدِيدِيٌّ ~ темир марганец, ферромарганец

مَنْجُونٌ *кўп.* مَنَاجِينُ сув чиқарадиган чиғирмашина

مَنْجَانِيزٌ = مَنْجَنِيسٌ

مَنْجَنِيقٌ *кўп.* ـَاتٌ, مَجَانِقُ, مَجَانِيقُ *тар.* манжаниқ, катапульта (*тош отадиган уруш қуроли*); ◊ الْمُسْتَرَاحِ ~ сув тўкиладиган бачок

مَنْجُو, مَنْجَةٌ манго (*дарахти ва меваси*)

مَنْجُوسٌ *зоол.* мангуста (*кичик йиртқич ҳайвон, бир тури илонларга ўч бўлади*)

I مَنَحَ (а) مَنْحٌ бермоқ, бериб қўймоқ; ҳадя қилмоқ, мушарраф қилмоқ; الرَّبَّ ~ унвонлар билан мукофотламоқ; III مَانَحَ ҳадя, мукофот эгаси қилмоқ, мукофотламоқ

– مَانِحٌ совға (ҳадя) қилувчи (берувчи)

– مَنْحٌ бериш, ҳадя қилиш, мукофотлаш, мушарраф қилиш

– مِنْحَةٌ *кўп.* مِنَحٌ 1) совға, ҳадя; мукофот; دِرَاسِيَّةٌ ~ стипендия; جَامِعِيَّةٌ ~ университет стипендияси; ~ تَلَقَّى стипендия олмоқ; 2) дотация

– مَنُوحٌ бошқа туялар сутдан қолганда қиш пайтида соғиладиган туя

– مَنِيحٌ қимор ўйинида ютуқ чиқмайдиган ўқ (*жоҳилиятда*)

مَنِيحَةٌ *кўп.* مَنَائِحُ жунини, сутини, боласини олиб, фақат ўзини қайтариш шарти билан (*к.гадир*) бериб турилган соғин ҳайвон

مَنْدَرَةٌ *кўп.* مَنَادِرُ қишлоқ хонадонидаги меҳмонхона

تَمَنْدَلَ рўмолчага артинмоқ, рўмолчани бошга ўрамоқ (*қар.* تَمَنْدَلَ *ва* تَنَدَّلَ)

مُنْذُ дан, ...дан бери, бўлган вақтдан; ... дан олдин; аллақачон; يَوْمَيْنِ ~ бундан икки кун олдин; وَقْتٌ قَرِيبٌ جِدًّا ~ яқингинада; ~ سَنَةٍ бир йилдан бери; زَمَنٍ ~ аллақачондан бери; الآنَ ~ бундан буён; ~ ثُمَّ ўша вақтдан бери (буён); ... مَا ~ ...ган вақтдан бошлаб

مُنْطَادٌ *қар.* طود

مَنْطُلُونٌ иштон, шим, панталон (*Судан*); رِجْلُ الْ~ иштоннинг (шимнинг) почаси

مَنْطُوفَلَةٌ туфли

مَنْطَقَ (*н. биландир*) белни боғламоқ (ب); تَمَنْطَقَ 1) (*н. биландир*) бели боғланмоқ (ب); 2) (*қуролни*) тақмоқ (ب)

I مَنَعَ (منع) (а) مَنْعٌ 1) (*н. гадир*) халақит бермоқ (عَنْ, مِنْ); ~ُهُ بِالْقُوَّةِ куч ишлатиб халақит бермоқ; 2) (*н. нидир*) ман қилмоқ, таъқиқламоқ (*туш. к. ёки* عَنْ, مِنْ) 3) олдини олмоқ (*н. дандир*) қайтармоқ, тўхтатиб қолмоқ (عَنْ, مِنْ); 4) (*к. дандир, н. дандир*) маҳрум қилмоқ (*туш. к. ёки* مِنْ) (*к. гадир н. нидир*) бермаслик, рад қилмоқ (عَنْ, مِنْ); 5) (*к. н. дандир*) ҳимоя (мудофаа) қилмоқ (مِنْ); 6) *мажҳ. грам.* турланмаслик; مَنُعَ (у) مَنَاعَةٌ кучли (қудратли, енгиб бўлмас) бўлмоқ; II مَنَّعَ 1) мустаҳкамламоқ, кучайтирмоқ; 2) (*н. гадир қарши*) иммунитет ҳосил қилмоқ (ضِدَّ); 3) қаттиқ туриб ман этмоқ; III مَانَعَ 1) (*н. дадир*) халақит бермоқ, қаршилик кўрсатмоқ, тўсқинлик қилмоқ (فِي); ~ دُمُوعَهُ кўз ёшларини тўхтатмоқ; 2) қаршилик қилмоқ, қарши чиқмоқ, қарши ҳаракат қилмоқ; V تَمَنَّعَ 1) қаршилик кўрсатмоқ; 2) эришиб (бажариб) бўлмайдиган бўлмоқ, имконсиз бўлмоқ; 3) (*н. дандир*) воз кечмоқ, ўзини тутмоқ (عَنْ); 4) мустаҳкамланмоқ, кучаймоқ; (*к. дандир*) ҳимоя қидирмоқ (ب); VI تَمَانَعَ ўзаро бир-бирларига халақит бермоқ, халақит беришишмоқ; VIII امْتَنَعَ 1) (*н. дандир*) тўхтатилган бўлмоқ, (عَنْ); 2) ман қилинган бўлмоқ, ман қилинмоқ; 3) (*н. нидир*) тўхтатмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) воз кечмоқ, ўзини тутмоқ (عَنْ, مِنْ); ~ عَنِ التَّصْوِيتِ овоз бериш вақтида бетараф қолмоқ; 4) (*қаердадир*) мустаҳкамланиб олмоқ (فِي); эришиб бўлмайдиган, имкониятсиз бўлмоқ, 5) (*ким. учундир*) имконсиз бўлмоқ (عَلَى); 6) (*к. гадир*) қаршилик кўрсатмоқ, қилмоқ (عَلَى)

– امْتِنَاعٌ 1) *н. дандир*) ўзини тутиш, воз кечиш (عَنْ); 2) имконсизлик, мумкин бўлмаганлик

– أَمْنَعُ ўта имконсизлик, иложсизлик; эришиш имкониятининг йўқлиги; ~ مِنْ عُقَابِ الْجَوِّ *мкл.* у осмондаги бургутдай қўл етмасдир (*яъни, уни тутиш имкони йўқдир*)

– تَمَنُّعٌ рад этиш, воз кечиш

– تَمْنِيعٌ иммунизация, иммунлаштириш

– مَانِعٌ 1. *кўп.* مَنَعَةٌ 1) халақит берувчи, тўсқинлик қилувчи; الرُّطُوبَةِ ~ нам ўтказмайдиган; қуруқ; التَّجَمُّدِ ~ *ав.* музлаб колишга қарши жиҳоз (асбоб); ~ةُ الصَّوَاعِقِ *қар.* صَاعِقَةٌ; الْمَاءِ ~ сув ўтказмайдиган; لِنُفُوذِ الْغَازِ ~ газ ўтказмайдиган (киролмайдиган); 2) имконсиз; баланд, эгаллаб бўлмайдиган; أَثْمَانٌ ~ةٌ баланд

(олиб бўлмайдиган) нарх, баҳо; 3) эҳтиёт чоралари; 2) *кўп.* مَوَانِعُ 1) тўсиқ, ғов, тўғаноқ; 2) айлантирилган тўсиқ; 3) қийинчилик; 4) қаршилик, монеълик; ~ لا монеълик (қаршилик) йўқ

– مُمَانَعَةٌ 1) қаршилик, қаршилик қилиш, монеълик, монеълик қилиш, қарши ҳаракат; 2) қарши фикр айтиш

– مُمْتَنِعٌ 1) рад қилувчи; 2) мумкин бўлмаган, эришиб бўлмайдиган; 3) имконсиз, имкони йўқ, имкониятсиз

– مَمْنُوعٌ 1) ман қилинган, таъқиқланган; الْبَضَائِعُ الْـ~ـةُ ман этилган моллар; ~ الدُّخُولُ кириш ман этилади; !~ التَّدْخِينُ чекиш ман этилади!, чекманг!; كُلُّ ~ مَتْبُوعٌ (مَرْغُوبٌ) *мтл.* барча ман этилган нарса ширИндир (*муқобили:* ўзганинг хотини қиздай кўринади); 2) *грам.* турланмайдиган, турланмовчи

– مَمْنُوعَاتٌ *кўп.* контрабанда йўли билан олиб келинадиган; تِجَارَةُ الْـ~ контрабанда савдоси (тижорати)

– مَمْنُوعِيَّةٌ ман қилинганлик, таъқиқланганлик

– مَنُوعٌ = مَنَّاعٌ

– مَنَاعَةٌ 1) мустаҳкамлик, қаттиқлик; 2) эришиб бўлмаслик; 3) *турли маъноларда*: иммунитет

– مَنْعٌ 1) тақиқ, ман; التَّجَوُّلِ ~ комендант соати (тақиқланган соатлар); 2) олдини олиш; 3) рад қилиш; ~ ذُو қизғончиқ, хасис, қурумсоқ; 4) монеълик, қаршилик, тўсқинлик қилиш; ◊ ... لِـ~ ...дан қутилиш учун, ... бўлмасин учун, ... бўлмасин деган ниятда, ...нинг олдини олиш ниятида

– مَنْعَةٌ маҳкамлик, куч; эришиб бўлмаслик, имконсизлик

– مَنَعَةٌ эгаллаб бўлмайдиган, мустаҳкамланган жой; мустаҳкамланган пункт; هُوَ فِي عِزٍّ وَ ~ унинг иззат-ҳурмати жойида

– مَنُوعٌ = مَانِعٌ 1)

– مَنِيعٌ 1) мустаҳкам, қаттиқ; 2) кучли, қувватли, бақувват; ~ جَيْشٌ кучли армия; 3) олиб бўлмайдиган, эгаллаб бўлмайдиган, енгиб бўлмайдиган (*тўсиқлар ҳақида*); حِصْنٌ ~ олиб бўлмайдиган қўрғон; ~ مَائِقٌ енгиб бўлмайдиган тўсиқлар; 4) иммунитетга эга

مَنْجَانِيزٌ = مَنْغَنِيسٌ, مَنْغَنِيزٌ

مَنَافٌ Маноф (*бут номи*)

مَنِكَانٌ манекен

I (منو) مَنَا (у) مَنْوٌ оғирликлар (қийинчиликлар) кечирмоқ, қийинчиликлар солмоқ; VIII اِمْتَنَى Минога келмоқ

– مَنَا ...нинг қаршисида (рўпарасида); دَارِ زَيْدٍ ~ دَارِي ҳовлим Зайднинг ҳовлиси қаршисидадир

– مَنًا *ик.с.* مَنَوَانِ *кўп.* أَمْنَاءٌ мано (*2 ратлга тенг оғирлик ўлчови, қар.* رَطْلٌ)

– مَنَاةُ Манот (*жоҳилия даврида араблар топинган бутлардан бирининг номи*)

I مَنَى (منى) (и) مَنْيٌ 1) *эск.* тайинламоқ, белгиламоқ; 2) *эск.* синамоқ

– مِنًى Мино

– مُنُولُوجٌ *кўп.* اتٌ монолог

مَنُولِيَا *бот.* магнолия

مَنُومِتْرٌ манометр

I مَنَى (*и*) مَنْيٌ 1) бошдан кечирмоқ; риёзат (кулфат) га солмоқ; 2) *мажз.* (*мағлубиятга*) учратилмоқ; (*жудолик*) чекмоқ (ب); مُنِيَ بِفَقْدِ وَالِدِهِ у отасидан айрилиб қолиш азобини чекди (кечирди); مُنِيَ بِهَزِيمَةٍ نَكْرَاءَ مَاحِقَةٍ тўла мағлубиятга учрамоқ; مُنِيَ بِخَسَائِرَ فَادِحَةٍ катта йўқотишларга учрамоқ; مُنِيَ لِـ... ◊ ...да муваффақият қозонмоқ; II مَنَى 1) истаклантирмоқ, орзулантирмоқ; نَفْسَهُ ~ بِالْأَمَانِيِّ وَ الْآمَالِ ўзига орзулар, умидлар билан таскин бермоқ; مَنَّاهُ بِالْأَمَانِيِّ кимнидир умидвор қилмоқ; 2) тўкмоқ, тўкиб юбормоқ, тўкиб ташламоқ; 3) (*уруғ, маний*) ташламоқ, ташлаб юбормоқ; III مَانَى сабр-бардош билан кутмоқ; IV أَمْنَى 1) тўкмоқ, тўкиб юбормоқ, тўкиб ташламоқ; 2) (*уруғ, маний*) ташламоқ, ташлаб юбормоқ; V تَمَنَّى 1) орзу (истак, тилак) билдирмоқ (айтмоқ); أَتَمَنَّى لَكُمْ نَجَاحًا сизга муваффақият тилайман; الْكِتَابَ ~ китоб ўқимоқ; 2) алдамоқ; الْحَدِيثَ ~ ёлғон қўшиб гапирмоқ; X اِسْتَمْنَى онанизм, капаки (*сунъий равишда уруғ, маний ташлатиш*) билан шуғулланмоқ

– اِسْتِمْنَاءٌ онанизм, капаки

– إِمْنَاءٌ 1) тўкиш; 2) эякуляция

– أُمْنِيَّةٌ *кўп.* أَمَانِيُّ, أَمَانٍ истак, орзу

– تَمَنٍّ истак, тилак билдириш

إِمْنَاءٌ = تَمْنِيَةٌ

– مُتَمَنَّيَاتٌ *кўп.* истаклар, тилак билдириш

– مَنَوِيٌّ *анат.* уруғга, манийга оид; الْحَبْلُ الْـ~ *анат.* уруғ, маний таёқчаси; السَّائِلُ (الْمَاءُ) الْـ~ уруғ маний суюқлиги, сперма; السَّيَلَانُ الْـ~ поллюция (*эркаклар уруғи, манийсининг ғайриихтиёрий равишда чиқиши, чиқиб кетиши*); الْحَيُّ الْـ~ *ёки* الْحَيَوَانُ الْـ~ *ёки* الْحُوَيْوِينُ الْـ~ сперматозоид; الْغُدَّةُ الْـ~ـةُ *анат.* уруғ, маний бези

– مَنًى 1) тақдир, қисмат; 2) ўлим

– مَنِيٌّ, مَنًى уруғ, маний, сперма; غُدَّةُ ~ التَّذْكِيرِ эркак балиқнинг уруғ бези ва суюқлиги

– مَنِيَّةٌ *кўп.* مَنَايَا 1) тақдир, қисмат; 2) ўлим; وَافَتْهُ الْـ~ у ўлди (вафот этди); بِنْتُ الْـ~ ўлим

– مَنِيَّةٌ, مُنْيَةٌ *кўп.* مُنًى истак, истак билдириш; орзу, мақсад; بَلَغَ مُنَاهُ مِنْهُ кимдандир ўз истагини талаб қилиш; وَ مُنَايَ لَوْ يَكُونُ هُنَاكَ ... мен шундай тилак қилдимки, оламда ... бўлса

مِنْيَاوِيٌّ Мино шаҳри ёки ноҳиясида яшовчи одам

مَنِيزَا магнезия

مَانِيفَاتُورَةٌ, مَنِيفَاتُورَةٌ манифактура, газламалар

– مَانِيفَسْتُو = مَنِيفَسْتُو

مَهْ! *ёки* مَهِ! бўлди қил!, бас қил!, тўхта!, тўхтат!

مَهَاةٌ юмшоқлик; гўзаллик, тароват

– مَاهِجٌ сув қўшилмаган сут

– مُهْجَةٌ *кўп.* مُهَجٌ 1) юрак; 2) қон; 3) жон; 4) ҳаёт; خَرَجَتْ ~ـهُ унинг жони чикди

I مَهَدَ (*а*) مَهْدٌ 1) текисламоқ; 2) ёймоқ, ёзмоқ; II مَهَّدَ 1) текисламоқ; 2) ёймоқ, ёзмоқ; 3) енгиллатмоқ; الطَّرِيقَ ~ йўлни текисламоқ, тош ётқизмоқ; 4) (*н. нидир*) тайёрлаб қўймоқ (ب) الْأَرْضَ ~ (*н. гадир*) ерни тайёрлаб қўймоқ (لِ); السَّبِيلَ لِـ... ~ йўл тайёрламоқ, йўл солмоқ; الْفِرَاشَ ~ жой солмоқ, тайёрламоқ (*ётиш, ухлаш учун*); الْعُذْرَ ~ узрни қабул қилмоқ, кечирмоқ; V تَمَهَّدَ 1) текисланмоқ; 2) тайёрланмоқ

– تَمْهِيدٌ 1) текислаш; 2) ёйиш, ёзиш; 3) енгиллатиш, осонлашиш; 4) тайёргарлик, ҳозирлик; لِـ... а) тайёргарлик сифатида; б) таъминлаш мақсадида; 5) кириш, муқаддима (*китобда*)

– تَمْهِيدِيٌّ тайёргарлик (ҳозирлик) кўришга оид; إِجْرَاءَاتٌ ~ـةٌ тайёргарлик тадбирлари (чоралари)

– مَاهِدٌ *эск.* ёювчи, текисловчи

– مُمَهَّدٌ 1) текис, тош ётқизилган; 2) енгил, осон

– الْـ~ الْمَادِّيَّةُ *кўп.* ёрдамчи воситалар; لِلتَّقَدُّمِ الْاجْتِمَاعِيِّ ижтимоий тараққиётнинг моддий асослари (воситалари)

مَهَادٌ *кўп.* مُهُدٌ, أَمْهِدَةٌ 1) жой, солинган кўрпа, постел; 2) текис ер, сайҳон

– مَهْدٌ *кўп.* مُهُودٌ бешик; *ҳад.* مِنَ الْـ~ إِلَى اللَّحْدِ бешиқдан қабргача; الْحَضَارَةِ ~ маданият бешиги; الْبَشَرِيَّةِ ~ башарият бешиги; قَضَى عَلَيْهِ فِي الْـ~ бирор нарсани бешикдалигидаёқ (янгилигидаёқ) йўқ қилмоқ (тугатмоқ, битирмоқ); أَحْبَطَ الْمُؤَامَرَةَ فِي الْـ~ фитнани бошдаёқ бартараф қилмоқ (битириб, фош қилмоқ)

I (مهر) مَهَرَ[1] (а,у) مَهَارَةٌ маҳоратли (уста, чаққон, иқтидорли, моҳир) бўлмоқ; مَهَرَ[2] (у) مَهْرٌ 1) маҳр белгиламоқ; 2) муҳр босмоқ; مَهَرَ بِتَوْقِيعِهِ бирор нарсага имзо чекмоқ, ўз имзоси билан бирор нарсани тасдиқламоқ; II مَهَّرَ маҳр бермоқ; III مَاهَرَ моҳирликда, санъатда беллашмоқ; IV أَمْهَرَ = II; V تَمَهَّرَ моҳир, уста, чаққон бўлмоқ (*бирор н. ни*) қила олмоқ

– مَاهِرٌ *кўп.* مَهَرَةٌ моҳир; 1) малакали; ~ عَامِلٌ малакали ишчи

– تَمْهِيرٌ: ~ فَرَسٌ боласи бор от

– مَهَارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ маҳорат, усталик; маҳорат билан

– مَهْرٌ *кўп.* مُهُورٌ, أَمْهَارٌ маҳр; ~ مُعَجَّلٌ никоҳдан ўтгандан кейиноқ бирданига бериладиган маҳр; ~ مُؤَجَّلٌ бўлиб-бўлиб *ёки* талоқ пайтида бериладиган маҳр; مَنْ خَطَبَ الْحَسْنَاءَ لَمْ يَبْخَلْ بِـ~ *мтл.* гўзал қизга харидор бўлган маҳрни аямайди

– مُهْرٌ[1] *кўп.* أَمْهَارٌ, مِهَارٌ, مِهَارَةٌ тойчоқ

– مُهْرٌ[2] *кўп.* مُهُورٌ маҳр

– مِهْرَانُ *ат. от, мз.* Миҳрон

– مُهْرَدَارٌ *кўп.* مُهْرَدَارِيَّةٌ муҳрдор, муҳрни сақловчи

– مُهْرَةٌ *кўп.* مُهَرٌ кичик байтал, ёш бия

– مَهْرِيٌّ *кўп.* مَهَارِيُّ (*ўйноқи*) туя (*бундай туя гўё маҳра қабиласидагина бўлар эмиш*)

– مَهِيرَةٌ *кўп.* مَهَائِرُ маҳри қиммат озод аёл

مَهَرَاجَا маҳараж (*Ҳиндистонда*)

مِهْرَجَانٌ, مِهْرَجَانٌ *кўп.* ـَاتٌ халқ байрами, тантанаси; фестиваль; ~ بَوَفَاءِ النِّيلِ Нилнинг тўла тошиши муносабати билан ўтказиладиган байрам; ~ خِطَابِيٌّ митинг; ~ الكَشَّافَةِ скаутлар (*кашшофлар*) йиғилиши (*ҳарбий-сиёсий характердаги болалар ташкилоти*)

(مهق) V تَمَهَّقَ орқама-орқа (пайдарпай) ичмоқ

– أَمْهَقُ *мн.* مَهْقَاءُ *кўп.* مُهْقٌ альбинос (*ранги ўзига хос бўлмаган, ғайритабиий ранг эгаси бўлган одам ёки ҳайвон*)

– مَهَقٌ альбинизм; сувдаги яшиллик

I مَهَكَ (а) مَهْكٌ уқаламоқ, уваламоқ; туймоқ, янчмоқ, майдаламоқ; VII اِنْمَهَكَ уқаланган (уваланган, туйилган, янчилган, майдаланган) бўлмоқ

– مَهْكَةٌ 1) ёшлик, ўспиринлик; 2) янгилик, бокир(а)лик; ~ الشَّبَابِ гуллаган ёшлик (ўспиринлик) даври

I مَهَلَ (а) مَهْلٌ 1) секин ҳаракат қилмоқ; 2) вақт (муддат, муҳлат) бермоқ; II مَهَّلَ вақт, муҳлат бермоқ; IV أَمْهَلَ кечиктирмоқ, кечиртириб турмоқ, шошилтирмаслик; чўзиб юрмоқ; секинламоқ; V تَمَهَّلَ (*н.нидир*) шошилмай, бамайлихотир бажармоқ; VI تَمَاهَلَ (*н. дадир*) секинлик кўрсатмоқ (ق); (*н. нидир*) чўзиб юрмоқ (ق); VIII اِمْتَهَلَ кечиктиришни (муддат беришни) сўрамоқ; X اِسْتَمْهَلَ 1) кечиктиришни (мудат беришни) сўрамоқ; (*н. дадир*) муддат (муҳлат) бермоқ (ق); (*н. нидир*) сабр билан кутмоқ (ق)

– إِمْهَالٌ 1) муддат, муҳлат бериш; 2) секинлатиш; ~ بِلَا تَرَدُّدٍ وَ иккиланмай (тараддудланмай) ва секинламай

– تَمَهُّلٌ секинлик; ~ وَ إِبْطَاءٌ пайсалга солиш ва судраш (чўзиб юриш)

– مُتَمَهِّلٌ 1) секинлик; 2) секинак

– مَهْلٌ 1) секинлик; ~ عَلَى шошмай, секин-аста; ~ секин, аста; ~ عَلَى ~ك! *ёки* секинроқ!; шошма!; 2) дам олиш

– مَهَلٌ 1) секинлик; 2) *эск.* марҳаматлилик, шафқатлилик, кўнгил бўшлик, юмшоқлик

– مُهْلٌ 1) эритиб суюлтирилган мис; 2) ёғнинг қуйқуми; 3) йиринг, мадда

– مُهْلَةٌ *кўп.* مُهَلٌ муҳлат, вақт, муддат; (*бажаришни вақтинча*) тўхтатиб туриш; ~ قَانُونِيَّةٌ *юр.* қонунда белгиланган имтиёзли кунлар

مُهَلَّبِيَّةٌ муҳаллабия (*киселнинг бир хили*)

مَهْمَا 1) нима бўлса ҳам; қандай бўлса ҳам; ~ يَكُنْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ нима бўлганда ҳам, ҳар ҳолда ...; ~ يَكُنْ مِنْ أَمْرٍ فَإِنَّ иш бўлганида ҳам, ҳар қалай ...; ~ كَانَ нима бўлишидан қатъий назар, нима бўлса ҳам; 2) қанча бўлса ҳам; қандай бўлса ҳам; ~ كَانَتِ الْفَائِدَةُ фойдаси (проценти) қанча бўлса ҳам, ...

مَهْمَطَ сўлитмоқ, бўшаштирмоқ, сулайтирмоқ

– مَهْمَطَةٌ бўшашганлик, сўлиганлик, сулайганлик

مِهْمَنْدَارٌ хизматкорлар бошлиғи, бош хизматкор, бош қарол

مَهْمَهَ 1) مَهْ مَهْ! жим бўл! демоқ; 2) пичирламоқ, чайналмоқ, ғулдирамоқ

– مَهْمَهٌ *кўп.* مَهَامِهُ саҳро, чўл; مَهَامِهُ التَّفْكِيرِ *маж.* хаёллар олами

– مَهْمَهَةٌ ғулдираш, чайналиш

I (مهن) مَهَنَ (а,у) مَهْنٌ 1) хизмат (меҳнат) қилмоқ; (*қандайдир*) касб билан машғул бўлмоқ; 2) ҳурмат кўрсатмаслик; назар-писанд қилмаслик; назарга илмаслик; 3) эскитмоқ, яроқсиз ҳолга келтирмоқ; مَهُنَ (у) مَهَانَةٌ тубанлашмоқ, пасткаш бўлмоқ; III مَاهَنَ ҳаракат қилмоқ, фаолият кўрсатмоқ, ишламоқ, меҳнат қилмоқ; (*қандайдир*) касб билан машғул бўлмоқ; IV أَمْهَنَ бўшаштирмоқ, заифлаштирмоқ, мадорсизлантирмоқ; VIII اِمْتَهَنَ 1) ўзига касб танламоқ; (*бирор н. билан*) шуғулланмоқ; 2) тубан (ифлос) ишни қўлга олмоқ; 2) ҳурмат қилмаслик, ҳурматсизлик кўрсатмоқ; назарга илмаслик; расво қилмоқ, камситмоқ, таҳқирона (қўпол) муносабатда бўлмоқ; ~ الْحَقَّ ҳуқуқини оёқости қилмоқ; 4) кийиб (ишлатиб) эскитмоқ, яроқсиз қилмоқ, яроқсиз ҳолга келтирмоқ

– اِمْتِهَانٌ 1) нафрат, ҳурматсизлик; назар-писанд қилмаслик; таҳқирона муносабатда бўлиш; 2) (*ҳуқуқни*) оёқости қилиш; 3) сийқаланиш, тўзиш, эскириш, ортиқ даражада ишлатиш (фойдаланиш)

– مَاهِنٌ *кўп.* مُهَّانٌ малай, қарол; қора ишчи

– مُمْتَهَنٌ 1) тубан, паст, жирканч, манфур; 2) эскирган, тўзиган; 3) чайналган, бемаза, бемаъни

– مَهْنَةٌ хизмат

– مِهْنَةٌ *кўп.* مِهَنٌ 1) машғулот, иш; 2) ҳунар, касб; الْمِهَنُ الْحُرَّةُ эркин касблар; أَصْحَابُ الْمِهَنِ الْحُرَّةِ эркин касб эгалари

– مِهَنِيٌّ касбга оид; ҳунарга оид; نَقَابَةٌ ~ةٌ касаба иттифоқи; الْمَدَارِسُ الْـ~ةُ ҳунар ўқув юртлари

– مَهِينٌ *кўп.* مُهَنَاءُ тубан, арзимас, манфур

مَهَاةٌ тароват, ҳусн

I (مهو) مَهُوَ (у) مَهَاوَةٌ суюқ, (серсув) бўлмоқ (*сут ҳақида*); مَهَا (у) مَهْوٌ қаттиқ урмоқ, урмоқ; IV أَمْهَى 1) сув қўшмоқ (*сутга, винога ва б. ларга*); 2) намламоқ (*мас, тиғни қайрашдан олдин*); 3) қайрамоқ, ўткирламоқ, кескир қилмоқ; 4) (*отни*) терлагунча ҳайдамоқ. чопмоқ, югуртирмоқ; X اِسْتَمْهَى тор-мор келтирмоқ, тумтарақай қилмоқ

– مَهَاةٌ *кўп.* مَهَا, مَهَوَاتٌ 1) ёввойи мол, кийик; 2) тоғ биллури (хрустали); 3) қуёш, офтоб

– مَهْوٌ[1] биллур, хрустал

– مَهْوٌ[2] суюқ, серсув, сув қўшилган сут

– مَهْوٌ[3] ингичка қилич

I مَهَى (и) مَهْيٌ қайрамоқ; IV أَمْهَى ўткирламоқ (*найза учини*); қайрамоқ (*мас, пичоқни*); X اِسْتَمْهَى тарқатиб (тирқиратиб) юбормоқ, тумтарақай қилмоқ; 2) бор куч билан ҳайдамоқ, чоптирмоқ (*от ҳақида*)

مَهَّصَ мақтамоқ

– مِهْيَاصٌ мақтанчоқ, лофчи

– مَهْصَةٌ мақтанчоқлик, керилиш, калондимоғлик, лофчилик

I مَاءَ (у) مَوَاءٌ миёвламоқ

– مَوَاءٌ миёвлаш

مَوَارْدِيٌّ аттор, атирфуруш

مُوبَذٌ *кўп.* مَوَابِذَةٌ *тар.* мубад (*зардуштийларда дин пешвоси*)

مُوبِيلِيَا *кўп.* ـَاتٌ мебель, уй жиҳозлари

I (موت) مَاتَ (у) مَوْتٌ 1) ўлмоқ, вафот этмоқ, жон топширмоқ, юрак уришдан

тўхтамоқ; جُوعًا ~ очликдан ўлмоқ; عَطَشًا ~ чанқоқликдан ўлмоқ; مَوْتَ رَبِّهِ ~ ўз ажали билан ўлмоқ; مِنَ الضَّحْكِ ~ кулавериб ўлмоқ; 2) тўхтамоқ (*шамол ҳақида*); ўчмоқ, ўчиб колмоқ (*олов ҳақида*); 3) ўз ўлимидан сўнг (*к. нидир, н нидир*) қолдирмоқ (عَنْ); 4) *шахм.* мот қилмоқ; II مَوَّتَ ўлдирмоқ, ҳаётдан маҳрум қилмоқ; نَفْسَهُ ~ ўзини ўлдирмоқ; IV أَمَاتَ 1) ўлдирмоқ; ўлимга олиб бормоқ (келмоқ); 2) (*ғазабни., қизиққонликни*) босмоқ, қайтармоқ, сўндирмоқ; نَفْسَهُ ~ (а) ўзини тутмоқ; б) зоҳидларча ҳаёт кечирмоқ (ўлмасдан бурун ўлмоқ), тарки дунё қилмоқ; VI تَمَاوَتَ 1) ўзини ўлган деб кўрсатмоқ; 2) (*бирор н. да*) ғайратсизлик, ҳафсаласизлик қилмоқ (кўрсатмоқ– فِي); X اسْتَمَاتَ ўзини тута олмаслик, ҳаётни хавф (таҳлика) остида қолдирмоқ; ўлимни писанд қилмаслик; жонни гаровга қўйиб курашмоқ; ◊ فِي اللُّعْبِ ~ берилиб, жон-жаҳд билан ўйнамоқ

– إِمَاتَةٌ ўлдириш, ҳаётдан (жондан) маҳрум қилиш; الشَّهَوَاتِ ~ ўз истакларини босиш (босиб олиш)

مَائِتٌ 1) ўлаётган; 2) ўлган, вафот этган; 3) мурда, майит

– مَاتٌ *шахм.* мот; هَدَّدَ بِالْ~ мот қилиш таҳдидини солмоқ; ضَرَبَ الْ~ بِنَقْلَتَيْنِ икки юришда мот қилмоқ

– مُسْتَمِيتٌ ўз ҳаётини аямайдиган, ўлимни назар-писанд қилмайдиган, таптортмас, довюрак, ёвқур; ... دَافَعَ دِفَاعَ الْ~ (*н. учундир*) ҳаётни гаровга қўйиб курашмоқ (عَنْ); *эск.* ўлим қидирувчи, изловчи

– مَمَاتٌ ўлим, мамот

– مُمَاتٌ ишлатилмай қолган, ўлган, ўлик (*сўз ҳақида*)

– مُمِيتٌ ўлдирадиган; ўлим келтирадиган, ҳалок қиладиган, ҳалокатга олиб келадиган; جُرْحٌ ~ ўлим келтирадиган жароҳат, яра; خَطَرٌ ~ ўлим хатари; سَمٌّ ~ ўлдирадиган заҳар; مَرَضٌ ~ ўлимга олиб борувчи; ◊ خَطِيئَةٌ ~ة энг оғир гуноҳ

– مَوَاتٌ 1) ўлик мол (нарса); أَحْيَى ~ عَوَاطِفَهُ ўзидаги ўлиб бораётган туйғуларни тирилтирмоқ; 2) деҳқончилик қилинмайдиган (ўлик) ер; 3) ишлатилмаётган (ўлик) капитал

– مَوْتٌ = مُوَاتٌ

– مَوْتٌ ўлим, ўлиш; أَبْيَضُ ~ а) табиий ўлим; б) тўсатдан келган ўлим; أَحْمَرُ ~ биров томонидан ўлдирилиш, мажбурий ўлим, қатл; أَسْوَدُ ~ бўғилиб ўлиш; زُؤَامٌ ~ тўсатдан келган ўлим; سَرِيرِيٌّ ~ клиник ўлим; ~ آخِرُ الْمَوَاشِي ҳайвонларнинг қирилиб кетиши; الْحَيَاةِ الْمَوْتُ! *мтл.* ўлимдан ёмон ҳеч нарса бўлмайди!; الْ~ لِلْقَتَلَةِ! қотилларга ўлим!; أَدْوَاتُ الْ~ ўлим келтирувчи қуроллар, қирғин қуроллари

– مَوْتَانٌ ҳайвонлар қирғини; шохли ҳайвонот вабоси

– مَوْتَانٌ 1) ўлик, мурда, жонсиз; 2) ҳамма нарсага бефарқ, тирик мурда, нодон, ақлсиз

– مَوَتَانٌ 1) жонсиз (жони йўқ) нарса; اشْتَرِ مِنَ الْ~ وَلَا تَشْتَرِ مِنَ الْحَيَوَانِ ер сотиб ол, ҳовли сотиб ол, лекин ҳайвон сотиб олма; 2) қайта ишланмаган (деҳқончиликка мосланмаган) ер

– مَوْتَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ўлим характери, тури

– مُوتَةٌ руҳий касаллик турларидан бири

– مَيِّتٌ *кўп.* مَوْتَى, أَمْوَاتٌ майит, ўлган, мурда, ўлик; صَبَابَةً ~ ўлгудай севиб қолган, ақлдан озгудай севувчи, ошиқ; صُوفٌ ~ ўлган ҳайвондан қирқиб олинган жун

– مَيْتٌ ўлик

– مَيْتٌ қишлоқ

– مَوْتَانٌ = مَيْتَانٌ

– مَيْتَةٌ *кўп.* مَيْتَاتٌ ўлимтик, ўлган ҳайвон гўшти; 2) ношаръий йўл билан сўйилган ҳайвон; 3) ўз ажали билан ўлган ҳайвон

– مِيتَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) ўлим характери, тури; ~ جُوعًا очликдан ўлиш; عَطَشًا ~ чанқоқликдан (ташналикдан, сувсизликдан) ўлиш; مَاتَ ~ الْأَبْطَالِ қаҳрамонларча ўлмоқ; 2) ўлим билан тугайдиган ҳолат

– مُوتُورٌ *кўп.* ـَاتٌ, مَوَاتِيرُ мотор

مُوتُوسِكْلٌ *кўп.* ـَاتٌ мотоцикл

مُوتِيلٌ *кўп.* ـَاتٌ мотель (*меҳмонхона турларидан бири*)

(موت) I مَاتَ (у) مَوْتٌ, مَوَتَانٌ 1) аралаштирмоқ, аралаш-қуралаш қилиб юбормоқ; 2) الشَّيْءَ ~ فِي الْمَاءِ н. нидир сувга солиб эритмоқ

I (موج) مَاجَ (*у*) مَوْجٌ, مَوَجَانٌ 1) жунбушга (ҳаяжонга, мавжга, тўлқинга) келмоқ (*оламон ҳақида*) 2) мавжланмоқ, тўлқинланмоқ (*денгиз ҳақида*); кўтарилмоқ (*тўлқин ҳақида*); 3) аралаш-қуралаш бўлиб кетмоқ, айқаш-уйқаш бўлмоқ; II مَوَّجَ 1) тўлқинлатмоқ (*мас, шамол ҳақида*); 2) жингалак қилмоқ (*сочни*); V تَمَوَّجَ 1) тўлқинланиб тарқалмоқ, тўлқинланмоқ, мавжланмоқ; 2) *физ.* тебранма ҳаракат қилмоқ; VI تَمَاوَجَ тўлқинланмоқ, мавжланмоқ, мавжга келмоқ, тўлқин бўлиб кўтарилмоқ

– تَمَوُّجٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) тўлқинсимон ҳаракат; 2) *физ.* тўлқин, тебраниш; التَّمَوُّجَاتُ الصَّوْتِيَّةُ товуш тебранишлари (тўлқинлари); التَّمَوُّجَاتُ الْقَصِيرَةُ *радио.* қисқа тўлқинлар

– مَائِجٌ 1) тўлқинланувчи; 2) тўлқинли, тўлқинсимон; 3) бўронли

– مَائِجٌ = مُتَمَوِّجٌ

– مُمَوَّجٌ тўлқинли, тўлқинсимон

– مَوْجٌ *кўп.* أَمْوَاجٌ *жам.* тўлқинлар; ◊ عَلَى أَمْوَاجِ الْأَثِيرِ эфирга

– مَوْجَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) тўлқин (*шунингдек: кўч.м.*); صَوْتِيَّةٌ ~ товуш тўлқини; ضَوْئِيَّةٌ ~ ёруғлик тўлқини; لَا سِلْكِيَّةٌ ~ радио тўлқини; طَوِيلَةٌ ~ *радио.* узун тўлқин; قَصِيرَةٌ ~ *радио.* қисқа тўлқин; مُتَوَسِّطَةٌ ~ *радио.* ўрта тўлқин; الْمَدِّ ~ (*денгиз ва океанларда*) сув кўтарилиш пайтидаги тўлқин; أَثَارَ ~ عَارِمَةً مِنَ الْاسْتِنْكَارِ бўронли ғазаб тўлқини; الْاحْتِجَاجَاتِ норозилик тўлқинларини келтириб чиқармоқ; السُّخْطِ ~ أَثَارَ ғазаб тўлқинларини қўзғамоқ; 2) *физ.* тебраниш; ◊ الشَّبَابِ ~ йигитлик, ўспиринлик гуллаган пайти

– مُودَةٌ *кўп.* ـَاتٌ мода, урф; عَلَى الْ~ мададаги, мода бўлган; آخِرُ ~ охирги мода

I (مور) مَارَ (*у*) مَوْرٌ 1) у ёқ-бу ёққа ҳаракат қилмоқ; ёйилиб кетмоқ (*суюқлик ҳақида*); 2) тўлқинланмоқ, мавжланмоқ (*денгиз ҳақида*); V تَمَوَّرَ орқа ва олдинга ҳаракат қилмоқ (юрмоқ, жилмоқ)

– تَمَوُّرٌ орқа ва олдинга ҳаракат

– تَمَوُّرِيٌّ тўлқинсимон; حَرَكَةٌ ~ةٌ тўлқинсимон ҳаракат

– مَارٌ *форс.* илон

– مَوَّارٌ 1) маятник (*соат капгири ва бошқа шунга ўхшаш асбоблар*); 2) тез учиб кетадиган ўқ (*камонники*); رِيحٌ ~ةٌ кучли (шиддатли) шамол

– مَوْرٌ[1] 1) босқилаб текисланган йўл; 2) *эск.* тебраниш

– مَوْرٌ[2] ҳавода учиб юрадиган чанг (ғубор); шамолда тўзиган тупроқ, тўзон

– مُورٌ: أَرْيَاحٌ ~ кучли (шиддатли) шамол

مُورَاتُورِيُومٌ *икт.* мораторий (*тўлов муддатини узайтириш*)

الْمَاوَرْدِيُّ Абу-л-Ҳасан Ал-Моварди (*фиқҳшунос*)

– مُورْفُولُوجِيَةٌ морфология

مُورْفِينٌ морфий

مُورِينَةٌ *кўп.* ـَاتٌ тўсин, хода ёғоч

مَوْزٌ бананфуруш, банан сотувчи

– مَوْزٌ *жам.* ـَاتٌ бананлар; هِنْدِيٌّ ~ ҳиндий банан, анжир

– مَوْزَةٌ *кўп.* ـَاتٌ банан

– مُوزٌ Америка буғуси

– مُوزَةٌ музей; الْ~ الْبِرِيطَانِيَّةُ Британия музейи

مُوزَايِيكٌ мозаика, қадама (терма) нақш, шу санъат

مَوْزَجٌ *кўп.* مَوَازِجُ, مَوَازِجَةٌ оёқ кийими, ботинка, туфли

I (موس) مَاسَ (*у*) مَوْسٌ қирмоқ, олмоқ (*сочни*

соқолни)

– مُوسٌ *кўп.* أَمْوَاسٌ устара; ~ الأَمْنِ хавфсиз устара

مُسْطَرْدَةٌ хантал, горчица

مُوسْلِينٌ муслин (*юпқа газлама тури*)

مُوسَوِيٌّ 1. Мусога оид; 2) Мусо динига эътиқод қилувчи, яҳудий

– مُوسَى[1] *ат. от, мз.* Мусо; ◊ ~ شَجَرَةُ *бот.* наматак, итбурун; ~ سَمَكُ *зоол.* камбала балиғи

– مُوسَى[2] *кўп.* مُوسَيَاتٌ, مَوَاسٍ *қар.* وسى

مُوسِيقَارٌ музикачи, музикант

مُوسِيقَى *мн. кўп.* مُوسِيقَاتٌ 1) мусиқа, музика; الْآلِيَّةُ ~ чолғу музикаси; الْجَازِ ~ жаз музикаси; الْبُوبِ ~ попмузика; الْغُرْفَةِ ~ камер музика (хонаки музика); الْغِنَائِيَّةُ ~ вокал музика; مُؤَلِّفُ الْ~ композитор; 2) оркестр

– مُوسِيقِيٌّ 1. музикага оид; آلَةٌ ~ةٌ музика асбоби; الْحَفْلَةُ الْ~ةُ концерт; ~ قَائِدُ дирижёр; 2. музикачи, музикант

– مُوسِيقِيَّةٌ мусиқийлик

(موص) I مَاصَ (у) مَوْصٌ ишқамоқ, ишқаламоқ; II مَوَّصَ - ювмоқ (*мас. кийимни*)

— مُوَاصَةٌ ювинди, мағзоба, мағзава

مُوصَةٌ *кўп.* ـَاتٌ (*сол.* مُودَةٌ); ~ جَرَانِيلُ модалар журналлари; خَيَّطَ عَلَى الْ~ мода бўйича кийим тикмоқ

مُوتُورٌ *кўп.* ـَاتٌ = مُوطُورٌ

مَوْعَةٌ: ~ الشَّبَابِ ёшликнинг гуркираган пайти

I (موق) مَاقَ[1] (у) مُوقٌ аҳмоқ (ақлсиз, нодон) бўлмоқ; مَاقَ[2] (у) مَوْقٌ арзон бўлмоқ, арзонлашмоқ (*товар ҳақида*)

– مَائِقٌ аҳмоқ, ақлсиз, нодон

– مَوَاقَةٌ аҳмоқлик, тентаклик

– مُوقٌ[1] аҳмоқлик, ақлсизлик, нодонлик

– مُوقٌ[2] *кўп.* أَمْوَاقٌ енгил туфли устидан кийиладиган туфли

مُوقٌ[3] *кўп.* أَمْوَاقٌ кўзнинг ёш тўпланиб оқадиган қисми

I (مول) مَالَ (а) مَوْلٌ 1) бой бўлмоқ; (*бирор н. га*) эга бўлмоқ (إِلَى); 2) пул (маблағ) билан таъминламоқ; II مَوَّلَ 1) бой қилмоқ, бойитмоқ; 2) пул (маблағ) билан таъминламоқ; 3) солиқ (*хирож*) солмоқ; V تَمَوَّلَ 1) бой бўлиб қолмоқ, бойиб кетмоқ; 2) ўзини пул (маблағ) билан таъминламоқ; 3) солиқ (хирож) тўлайдиган бўлмоқ, солиқ (хирож) солинган бўлмоқ; X اسْتَمَالَ бой бўлмоқ, бойимоқ, бойиб кетмоқ

– تَمْوِيلٌ 1) пул (маблағ) билан таъминлаш; 2) солиқ солиш

– مَالٌ[1] *кўп.* أَمْوَالٌ 1) мол, бойлик; ~ ذُو бой, бойлик эгаси; 2) мол-мулк; أَمْوَالٌ مَنْقُولَةٌ ҳаракатдаги мол-мулк; أَمْوَالٌ ثَابِتَةٌ ҳаракатда бўлмаган (турғун) мол-мулк; 3) пул, капитал; пул жамғармаси (фонди); أَصْحَابُ رُؤُوسِ الْأَمْوَالِ *ёки* رِجَالُ الْ~ капиталистлар; ذَوُو مُلُوكُ الْ~ الْأَمْوَالِ молиячилар, финансистлар; مُلُوكُ الْ~ капитал магнатлари; الْ~ الْاحْتِيَاطِيُّ заҳира фонди, резерв фонди; ~ الْأَطْيَانِ ер заҳираси (фонди); ~ ثَابِتٌ доимий капитал; ~ مُتَحَرِّكٌ ҳаракатдаги капитал; رَأْسُ الْ~ капитал, асосий капитал; بَيْتُ الْ~ хазина; أَمِينُ الْ~ хазиначи; ~ حَرَامٌ ҳаром, ғайриқонуний топилган пуллар; أَمْوَالٌ а) маблағлар, жамғармалар; б) олиқ-солиқлар; أَمْوَالٌ عَامَّةٌ *ёки* أَمْوَالٌ أَمِيرِيَّةٌ а) олиқ-солиқлар; б) давлат (хазина) пуллари; أَمْوَالُ الْأَطْيَانِ ер солиғи

– مَالٌ[2] бой, бадавлат; ~ رَجُلٌ бадавлат одам

– مَالِيٌّ 1. 1) пулга оид; النِّظَامُ الْ~ пул системаси; التَّضَخُّمُ الْ~ *қар.* تَضَخُّمٌ; 2) молияга оид; الدَّوَائِرُ الْ~ةُ молиявий доиралар; سَنَةٌ ~ةٌ *ёки* عَامٌ ~ молиявий йил; 2. 1) капиталист, 2) молиячи, финансист

– مَالِيَّةٌ молия; وِزَارَةُ الْ~ молия вазирлиги

– مُتَمَوِّلٌ 1. бой. 2. капиталист

– مُمَوِّلٌ пул (маблағ) билан таъминловчи

– مَوَّالٌ *кўп.* مَوَاوِيلُ қўшиқ, ашула

مُولِبْدَيْنٌ *кимё.* молибден

مُولَصٌ *кўп.* مَوَالِصُ тўлқин тўсувчи қурилма

مُولِبْدَيْنٌ = مُولِيبْدَنُم

مُومٌ 1) мум; 2) моки (*тикув машинасида*); 3) *мед.* плеврит, зотилжам

مَوْمَاةٌ *кўп.* مَوَامٍ беполён саҳро, кенг чўл

– مُومِيَا мумиё

– مُومِيَاءُ *кўп.* مُومِيَاءَاتٌ, مُومِيَاوَاتٌ = مُومِيَا

– مُومِيَةٌ *кўп.* ـَاتٌ = مُومِيَا

I (مون) مَانَ (у) مَوْنٌ озиқ-овқат билан таъминланмоқ; II مَوَّنَ озиқ-овқат билан таъминламоқ; таъминламоқ, қарамоқда тутиб турмоқ, боқмоқ; V تَمَوَّنَ озиқ-овқат билан таъминланмоқ; ўзига озиқ-овқат маҳсулотлари тайёрлаб қўймоқ, (*н. биландир*) таъминланмоқ, (*н. нидир*) заҳира қилиб қўймоқ (ب)

– تَمْوِينٌ таъминот; وِزَارَةُ الْ~ таъминот вазирлиги

– تَمْوِينِيٌّ таъминотга оид; بِطَاقَةٌ ~ةٌ озиқ-овқат вазирлиги (карточкаси)

– مَوَّانٌ *кўп.* مَوَّانَةٌ 1) оҳак узатиб турувчи ишчи; 2) ем-хашак тайёрловчи

– مُونَةٌ *кўп.* مُونٌ 1) озиқ-овқат; بَيْتُ الْ~ а) омбор, омборхона; б) буфет; 3) оҳак эритмаси

I (موه) مَاهَ (у,а) مَوْهٌ 1) сувга бой бўлмоқ (*булоқ ҳақида*); 2) сув қўшмоқ; II مَوَّهَ 1) суюлтирмоқ, сув қўшмоқ; 2) зарпўшт (*сиймпўшт*) қилмоқ; (*н. нидир*) қопламоқ, суртмоқ (ب); 3) чиройли қилиб кўрсатмоқ; кўзбойламачилик қилмоқ; алдамоқ, фирибгарлик қилмоқ; (*к. нингдир*) кўзини бўямоқ (عَلَى); *ҳарб.* ниқобламоқ, маскировка қилмоқ; 4) *эск.* тилло суви бермоқ, (*ниманидир*) кумуш рангга бўямоқ, бўямоқ (ب); IV أَمَاهَ сув қўшмоқ (*личоқни чархлаганда*) ҳўлламоқ

– تَمْوِيهٌ 1) зарпўштлаш, сиймпўштлаш; бойиш; 2) чиройли қилиб кўрсатиш; ёлғон, алдамчилик, кўзбойламачилик; *ҳарб.* маскировка, ниқоблаш; асбоб, қурол ва бошқаларни ола-була қилиб бўяб ниқоблаш; عَمَلِيَّةُ الْ~ тутунли тўсиқ

– تَمْوِيهِيٌّ ниқоблаш (маскировка)га оид

– مَاءٌ *кўп.* مِيَاهٌ, أَمْوَاهٌ, مِيَاهَاتٌ 1) сув; بَارِدٌ ~ совуқ сув; فَاتِرٌ ~ қайноқ сув; الشُّرْبِ ~ *ёки* الشَّفَةِ ~ ичимлик суви; عَذْبٌ ~ чучук сув; مُقَطَّرٌ ~ дистилланган сув; الْأَجَاجُ الْ~ шўр сув; الْبَحْرِ ~ денгиз суви; الْجِيرِ ~ оҳакли сув; الْ~ (الْعَسِرُ) الْقَاسِي қаттиқ сув; اللَّيِّنُ الْ~ юмшоқ сув; الْمِيَاهُ الْمَعْدَنِيَّةُ минерал сув; الْوَرْدِ ~ гул суви, гулоб; كُولُونِيَا ~ одеколон; الزَّهْرِ ~ норанжали сув (*лимонадга ўхшаш ичимлик*); الْبَاطِنِيُّ الْ~ ерости сувлари, сизот сувлар; الْمِيَاهُ الْإِقْلِيمِيَّةُ территориал (ҳудудий) сувлар; الثَّقِيلُ الْ~ *кимё.* оғир сувлар; أَشْبَهُ مِنَ الْ~ بِالْ~ икки сув томчисидай бир-бирига ўхшаш; 2) суюқлик; الْجُبْنِ ~ зардоб (*сутдаги*); التَّذْكِيرِ ~ уруғ суюқлиги (*эркак балиқларда*) غُدَّةُ التَّذْكِيرِ ~ уруғ ипчалари (*эркак балиқларда*); 3) шарбат; الْبَصَلِ ~ пиёз шарбати; الْحَيَاةِ ~ ароқ, водка; 4) кўзга тушган оқ; الْ~ الْأَزْرَقُ *ёки* الْ~ الْأَبْيَضُ *ёки* الْعَيْنِ ~ *мед.* катаракта (*кўз гавҳарининг хира тортиши*); أَخَذَ الْ~ *мед.* катарактани тузатиш; ◊ الْفِضَّةِ ~ *ёки* الْكَذَّابِ ~ *ёки* الْعُقَدِ ~ а) азот кислотаси, ўткир (*ароқ*); б) сиймпўшт қилиш учун ишлатиладиган суюқлик; النَّارِ ~ *ёки* الذَّهَبِ ~ а) хлорид кислотаси; б) зарпўшт қилиш учун ишлатиладиган суюқлик; الْ~ الْمَلَكِيُّ шоҳона водка (*aqua regia*); وَجْهِهِ ~ кимнингдир шаъни, қадр-қиммати; الشَّبَابِ ~ ёшлик, бокиралик (таровати, малоҳати); الْ~ حُورِيَّةُ *қар.* حُورِيَّةٌ; الْ~ ابْنُ сувда сузувчи қуш; السَّمَاءِ ~ ёмғир; السَّمَاءِ ~ بَنُو араблар; إِنَّ مِيَاهًا كَثِيرَةً مَرَّتْ تَحْتَ الْجُسُورِ مُنْذُ ذَلِكَ الْوَقْتِ ўшандан бери кўп сувлар оқиб ўтди; الْ~ ابْنُ сув қуши

– مَاوِيٌّ 1) сувга оид; 2) мовий, кўк

– مَاوِيَّةٌ *кўп.* مَاوِيٌّ 1) ойна, кўзгу; 2) مَاوِيَّةٌ *ат.*

от, мз. Мовия

– مَائِيٌّ 1) сувли; акварелга оид; الصُّورَةُ الْـ~ـةُ *ёки* التَّصْوِيرُ الْـ~ акварель билан ишланган суврат; ~ بُخَارٌ сув буғи; عَلَامَةٌ ~ـةٌ сувли белгилар (*пул, қимматбаҳо қоғозлар ва б. лар ичига ишланган*); النَّبَاتَاتُ الْـ~ـةُ сув ўсимликлари; 2) сувга оид; مَسَالِكُ ~ـةٌ сув йўллари; 3) сувли, нам; 4) гидравлик; مِكْبَسٌ ~ гидравлик пресс

– مَائِيَّةٌ (*ўсимликларнинг ҳаётий*) шираси; ◊ الْـ~ الْبَيْضَاءُ *мед.* катаракта

مَاهْ *форс. эск.* катта шаҳар, пойтахт

مَاهَانُ *ат. от, мз.* Моҳон

– مَاهِيٌّ = مَائِيٌّ

– مَاهِيَّةٌ *алиф.б.қар.*

– مُمَوَّهٌ 1) зарпўштланган; сурат, расм солинган; 2) чиройли қилиб кўрсатилган; ёлғон, сохта

مَيٌّ Майй (*аёллар исми*)

– مَيَّةُ Маййа (*аёллар исми*)

مَيْتٌ *қар.* موت

مَيِّتٌ *қар.* موت

مِيتَافِيزِيقِيٌّ 1. метафизикага оид; 2. метафизик олим

– مِيتَافِيزِيقَةٌ: الْـ~ метафизика (*фалсафий оқим*)

I (ميث) مَاثَ (*и*) مَيْثٌ намламоқ, ҳўлламоқ; эритмоқ; II مَيَّثَ намлатмоқ, ҳўллатмоқ; юмшатмоқ

– مَيْثَاءُ *кўп.* مِيثٌ юмшоқ (*тупроқ, ер ҳақида*)

مِيثُولُوجِيَا мифология (*қадимги Юнонистон ва Рим мамлакатлари халқлари яратган асотирлар мажмуи*)

I (ميح) مَاحَ (*и*) مَيْحٌ 1) гандиракламоқ, каловланмоқ, зўрға оёқда турмоқ; 2) чайқалиб, ўзини у ёқ-бу ёққа ташлаб юрмоқ; 3) кеккаймоқ, гердаймоқ, кибрланмоқ, ўзини катта тутмоқ; مَاحَ (*и*) مَيْحٌ, مَيْحَةٌ 1) қудуққа туширилмоқ ва сувга ботирилмоқ (*челак ҳақида*); 2) ҳовучлаб сув олмоқ; I مَاحَ (*и*) مَيْحٌ, مِيَاحَةٌ бермоқ, ато этмоқ; II مَيَّحَ 1) гандиракламоқ, каловланмоқ; 2) кеккайиб кибирланиб, ўзини катта тутиб юрмоқ (қадам ташламоқ); VI تَمَايَحَ = II; VIII امْتَاحَ 1) олмоқ, йиғмоқ; 2) сўрамоқ, илтимос қилмоқ; X اسْتَمَاحَ 1) илтимос қилмоқ, ялинмоқ; أَسْتَمِيحُ عُذْرَكُمْ узр сўрайман; أَسْتَمِيحُ عَفْوَكُمْ кечирим (афу) сўрайман; 2) (*н. нидир*) беришни сўрамоқ

مِيحَارٌ *қар.* بحر

I (ميد) مَادَ (*и*) مَيْدٌ, مَيَدَانٌ 1) гандиракламоқ, каловланмоқ, иккиланмоқ; تَمِيدُ الْأَرْضُ تَحْتَ أَقْدَامِهِمْ уларнинг оёғи остида замин йўқ бўлмоқда; 2) бош айланишини ҳис қилмоқ (сезмоқ); ~تِ الْأَغْصَانُ новдалар эгилди; 3) кеккаймоқ, гердаймоқ; V تَمَيَّدَ гандиракламоқ, каловланмоқ; VI تَمَايَدَ гандиракламоқ, каловланмоқ

– مَائِدٌ 1) гандиракловчи, каловланувчи; 2) бошни айлантирувчи

– مَائِدَةٌ *кўп.* مَوَائِدُ стол, овқатланадиган стол; овқат қўйилган стол; غِطَاءُ الْـ~ дастурхон; ~ الْقِمَارِ *ёки* الْـ~ الْخَضْرَاءُ карта ўйнайдиган стол; ~ الْـ~ الْمُقَدَّسَةُ *дин.* муқаддас тахт; ~ الْمُفَاوَضَاتِ *ёки* الْـ~ الْمُسْتَدِيرَةُ *дип.* доиравий стол; ~ الْكِتَابَةِ ёзув столи; ~ الزِّينَةِ зийнатланадиган (атир-упа қўядиган) столча; جَلَسَ إِلَى الْـ~ стол ёнига ўтирмоқ

– مَيْدَ = بَيْدَ

– مِيدَاءٌ 1) ўлчов миқдори; 2) узунлик (*йўлга оид*)

– مِيدَاءَ олдида, қаршисида

– مَيْدَانٌ *кўп.* مَيَادِينُ 1) майдон; 2) саҳна, арена, жабҳа, соҳа; ~ تَجَارِبِ الْأَسْلِحَةِ *ҳарб.* полигон (*ҳарбий техникани машқ қилинадиган, синаладиган майдон*); ~ الْحَرْبِ жанг ҳаракатлари саҳни (майдони), жанггоҳ; ~ السِّيَاسَةِ сиёсат майдони; ~ السِّبَاقِ ипподром (отчопар); ~ الْقِتَالِ жанг (уруш) майдони, жанггоҳ; ~ الْعَمَلِ فِي меҳнат соҳасида (жабҳасида); ~ الثَّقَافَةِ فِي маданият соҳасида; ~ الْعَالَمِيُّ فِي الْـ~ халқаро майдонда

– مَائِدَةٌ = مَيْدَةٌ

مِيدَالِيَةٌ *кўп.* ~ اتٌ медаль; ~ النَّجْمِ الذَّهَبِيِّ «Олтин юлдуз» медали

مِيدَالْيُونٌ медальон

مِيدَةٌ темирбетон асос, пойдевор (*девор учун*); тўсин, кўндаланг қўйилган тўсин

مِيدَى *кўп.* مَيَادِي *халқ. пиастрнинг қирқдан бирига тенг пул бирлиги*, танга, чақа; الْـ~ الْأَبْيَضُ يَنْفَعُ فِي الْيَوْمِ الْأَسْوَدِ *мтл.* қора кунингга пул йиғиб қўй (*сўзма - сўз*: оқ чақанинг нафи қора кунда тегади)

I (مير) مَارَ (*и*) مَيْرٌ (*оилани*) озиқ-овқат билан таъминламоқ; III مَايَرَ 1) (*оилани*) озиқ-овқат билан таъминламоқ; 2) тақлид қилмоқ; IV أَمَارَ озиқ-овқат топиб келтирмоқ; VIII امْتَارَ озиқ-овқат заҳираси (запаси) тайёрламоқ (қилмоқ)

– مَائِرٌ *кўп.* مُيَّارٌ, مَيَّارٌ, مَيَّارَةٌ озиқ-овқат билан таъминловчи (етказиб берувчи)

– مَيَّارٌ 1. озиқ-овқат топиб келтирувчи; 2. таъминловчи

– مِيرَةٌ *кўп.* مِيَرٌ озиқ-овқат, емиш

مِيرَاثٌ *кўп.* ورث

مِيرَالَايٌ *кўп.* مِيرَالَايَاتٌ полковник

مِيرُونٌ, مِيرُونٌ *черк.* миро (*христианларда чақалоқни чўқинтириш, подшога тож кийдириш каби маросимларда суртиладиган хушбўй мой*); ~ مُقَدَّسٌ муқаддас миро

– مِيرِيٌّ 1. хазинага, давлатга оид; ~ مَالٌ давлат солиғи; 2. 1) хазина; 2) ҳокимият

(ميز) II مَيَّزَ 1) ажратмоқ, фарқламоқ, юксак баҳоламоқ; ~ بَيْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ *ёки* ~ الْحَقَّ مِنَ الْبَاطِلِ ҳақиқатни ботил (ёлғон) дан ажратмоқ (фарқламоқ); ~ الصَّحِيحَ مِنَ الزَّائِفِ ҳақиқий (нарса) ни сохта (нарса) дан ажратмоқ (фарқламоқ); 2) (*н. нидир н. дандир*) ажратмоқ (عَنْ); (*н. нидир н. дандир*) ортиқ (баланд) кўрмоқ (عَلَى); (*н. биландир*) белгиламоқ, белгилаб қўймоқ (بِ); 4) имтиёзлар бермоқ; IV أَمَازَ (*бирор н. олдида иккинчисини*) афзал кўрмоқ (عَلَى); V تَمَيَّزَ фарқланмоқ, ажралиб турмоқ; ◊ ~ مِنَ الْغَيْظِ *ёки* غَيْظًا ~ қаттиқ ғазабга келмоқ, қутурмоқ; VI تَمَايَزَ 1) бир-биридан фарқламоқ (*мас, овозидан таниб*); 2) фарқланиб (ажралиб) турмоқ (*н. биландир -туш. к; н. дадир* – فِي); 3) фарқланмоқ; VII انْمَازَ (*н. дандир*) фарқланмоқ, (*н. дадир*) ажралиб турмоқ (عَنْ); VIII امْتَازَ фарқланмоқ, ортиқ (афзал) бўлмоқ, (*к. дандир*) юқори, яхшироқ бўлмоқ (عَلَى); 2) имтиёз эгаси (имтиёзли) бўлмоқ; X اسْتَمَازَ = VIII

– امْتِيَازٌ *кўп.* ~ اتٌ фарқ, ажратиб турган хусусият; 2) имтиёз, ортиқлик; 3) концессия (*ер, кон, корхона ва х. к. лардан фойдаланиш ҳақида давлат билан айрим капиталист ёки ширкат ўртасида тузилган шартнома*); صَاحِبُ الْـ~ концессионер, концессия эгаси; حَقُّ الْـ~ патент; الْامْتِيَازَاتُ الْأَجْنَبِيَّةُ *тар.* фақат бир томонгагина имтиёз берувчи тенгсиз шартнома, капитуляция (*колониал мамлакатларда*)

– أَمْيَزُ 1) анчагина ортиқ (юқори) кўриладиган; ~ مِنْ ... дан ортиқроқ (юқорироқ); 2) энг кучли фарқлаб (фарқлантириб) турувчи (*мас, хусусият*)

– تَمْيِيزٌ 1) ажратиб турувчи белги, фарқ; 2) тафовут; الْـ~ الطَّبَقِيُّ синфий тафовут

– تَمْيِيزٌ 1) ортиқ (юқори) туриш; الْـ~ الْجُمْرُكِيُّ божхона имтиёзлари; مَحْكَمَةُ الْـ~ кассацион суд; 2) ажралиш, фарқланиш; 3) дискриминация; ~ عِرْقِيٌّ *ёки* ~ عُنْصُرِيٌّ ирқий дискриминация; 4) соғлом маъно; سِنُّ الْـ~ вояга етиш; عَدِيمُ الْـ~ ақлга сиғмайдиган, бемаъни; 5) *грам.* чегаралаш, ажратиш, ажратиб қўйиш

– مُتَمَيِّزٌ имтиёз олган, имтиёзли, имтиёз эгаси

– مُمْتَازٌ 1) мумтоз, энг аъло, энг буюк, улуғ; 2) имтиёз олган, имтиёз эгаси, имтиёзли; 3)

махсус (*журнал сони ҳақида*); ◊ الدُّيُونُ الْـ~ةُ имтиёзли қарзлар

– مُمَيَّزٌ 1) ортиқ (юқори) кўриладиган; 2) имтиёз олган, имтиёз эгаси бўлган; ◊ عَدَدٌ ~ *мат.* номли сон (*ўлчов бирлиги кўрсатилган сон; мас, 6 метр, 3 гектар ва ҳ к.*)

– مُمَيِّزٌ 1) ажратувчи, фарқловчи; 2) ажратиб (фарқлаб) турувчи, характерли; صِفَةٌ ~ـةٌ характерли хусусият; 3) ақлли, доно, соғлом (*мас, фикр*)

– مَيْزٌ фарқлаш, ажратиш, ажратиб кўрсатиш, афзал билиш; ~ دُونَ фарқламай, ажратмай, дискриминация қилмай, дискриминациясиз

– مِيزٌ *ҳарб.* ошхона (*Ироқда*)

– مِيزَةٌ *кўп.* ـاتٌ фарқловчи, ажратиб турувчи белги; фарқловчи жиҳат (хусусият)

وزب *қар.* مِيزَابٌ

وزن *қар.* مِيزَانٌ

مِيزُونٌ *кўп.* ـاتٌ *физ.* мезон

I (ميس) مَاسَ (*и*) مَيْسٌ, مَيَسَانٌ 1) гандираклаб, каловланиб юрмоқ; гердайиб, кибр-ҳаво билан юрмоқ; 2) (*н. нидир*) тебратмоқ, қимирлатмоқ (ب); V تَمَيَّسَ = I

– مَائِسٌ гандираклаб, каловланиб юраётган; гердайиб, кибр-ҳаво билан юраётган

– مَيَّاسٌ гердайиб, кибр-ҳаво билан юраётган; гердайган, кибр-ҳаволи; ~ قَدٌّ келишган қад, қадди баст

– مَيْسٌ 1) якка шоти (*икки от қўшиладиган аравада*); 2) *бот.* қичитқи дарахт

– مَيْسٌ *денг.* кают-компания; ~ الضُّبَّاطِ зобит (*офицер*)лар кают-компанияси

– مِيسٌ *кўп.* أَمْيَاسٌ нишон, мўлжал, мишень

– مَيَسَانٌ гердайиб саллона-саллона юриш

(ميش) I مَاشَ (и) مِيشٌ 1) аралаштирмоқ, қориштирмоқ, қормоқ; 2) елиндаги сутнинг ярмини соғиб, ярмини қолдирмоқ; 3) янгиликнинг ярмини сўзлаб, ярмини яширмоқ

وضؤ *қар.* مِيضَةٌ, مِيضَاتٌ *кўп.* مِيضَاتٌ

I (مبط) مَاطَ (*и*) مَيْطٌ 1) узоқлаштирмоқ, четлатмоқ, олиб ташламоқ; 2) кетмоқ, жўнаб кетмоқ; узоқлашмоқ; ~ بِهِ бирор нарсани олиб кетмоқ; IV أَمَاطَ (*н. нидир бирор н. дан*) чиқариб олмоқ, олиб ташламоқ (عَنْ); اللِّثَامَ ~ عَنْ ... (*бирор н.*) юзидан ниқобни, ёпинчиқни олиб ташламоқ; VI تَمَايَطَ бир-биридан узоқлашмоқ, йироқлашмоқ

I (ميع) مَاعَ (*и*) مُيُوعَةٌ 1) оқадиган (суюқ) бўлмоқ; оқмоқ; ер устида ёйилиб оқмоқ; 2) эримоқ; муздан тушмоқ; 3) туманли, тушунарсиз, хира бўлмоқ; ◊ ~تْ نَفْسُهُ унинг кўнгли айниб қолди: II مَيَّعَ суюлтирмоқ, эритмоқ, суюқликка айлантирмоқ; ~ الْغَازَ газни суюлтирмоқ; IV أَمَاعَ эритмоқ; суюлтирмоқ, суюқликка айлантирмоқ; V تَمَيَّعَ эримоқ, суюқликка айланмоқ; (*кўз олдида*) туманлашиб йўқолмоқ (*бирор н. ҳақида*); VII اِنْمَاعَ эриган бўлмоқ; эримоқ, суюқликка айланмоқ

– إِمَاعَةٌ эриш; суюлиш, суюқликка айланиш

– تَمْيِيعٌ суюлтириш

– مَائِعٌ 1. 1) оқувчи, суюқ; 2) беқарор, туманли; الْقَرَارُ الْـ~ туманли, тушунарсиз қарор; الْمَوْقِفُ الْـ~ беқарор позиция; 2. суюқлик

– مَائِعِيَّةٌ оқувчанлик

– مَيْعَةٌ = مَيَاعَةٌ[1]

– مَيَعَانٌ суюқ ҳолат; ◊ ~ النَّفْسِ кўнгил айнитадиган ҳолат

– مَيْعَةٌ[1], مَيْعٌ, суюқлик, суюқ ҳолат; оқувчанлик, қатъиятсизлик, беқарорлик

– مَيْعَةٌ[2] 1) стиракс елими; شَجَرَةُ الْـ~ стиракс дарахти (*тропик ва субтропик мамлакатларда ўсадиган елим берувчи дарахт*); 2) бошланиш; гуллаган давр; ~ الشَّبَابِ (الصِّبَا) ёшликнинг гуллаган даври

– مُيُوعَةٌ 1) суюқ ҳолат; 2) мавҳумлик (*мас, гап, фикр*)

وعد *қар.* مَوَاعِيدُ *кўп.* مِيعَادٌ

وعس *қар.* مَوَاعِيسُ *кўп.* مِيعَاسٌ

وفى *қар.* مِيفَاءٌ

وقت *қар.* مَوَاقِيتُ *кўп.* مِيقَاتٌ

مِيكَا *мин.* слюда (*шаффоф минерал*)

مِيكَانِيكَا механик

– مِيكَانِيكِيٌّ 1. механикага оид; وَرْشَةٌ ~ـةٌ механика устахонаси, механика цехи; 2. механик

– مِيكَانِيكِيَّةٌ 1) механизм; 2) машина бажараётган иш; 3) механиклик

مِيكْرُوبٌ *кўп.* مَكَارِيبُ, ـاتٌ микроб

– مِيكْرُوبِيٌّ микробга оид, микробли

مِيكْرُوسْكُوبٌ *кўп.* ـاتٌ микроскоп

– مِيكْرُوسْكُوبِيٌّ 1) микроскопик, жуда майда (кичик); 2) микроскопга оид

مِيكْرُوفُونٌ *кўп.* микрофон

مَيْكَنَ машиналаштирмоқ

– مَيْكَنَةٌ машиналаштириш

I (ميل) مَالَ (*и*) مَيْلٌ, مَيَلَانٌ 1) эгилмоқ, оғмоқ; ~تِ الشَّمْسُ қуёш ботди; 2) (*к. гадир*) майл, мойиллик сезмоқ, қилмоқ (إِلَى); (*к. гадир*) ҳомийлик (ғамхўрлик) қилмоқ; раҳм-шафқат кўрсатмоқ (إِلَى); 3) (*к. никигадир*) бурилмоқ, кириб ўтмоқ (إِلَى); (*к. биландир қаергадир*) жўнамоқ, йўл олмоқ (إِلَى, ب); (*к. нидир қаергадир*) олиб бормоқ, олиб бориб қўймоқ (إِلَى, ب); 4) (*к. гадир н. гадир*) суянмоқ, таянмоқ (عَلَى); 5) (*к. нидир, н. нидир*) ёмон кўрмоқ, ёвлик қилмоқ (عَنْ); 6) (*к. дандир, н. дандир*) четлашмоқ, узоқлашмоқ, юз ўгирмоқ (عَنْ); مِيلَ *мажҳ.* эгилтирилган, оғилтирилган бўлмоқ; ◊ مَعَهُ ~ кимнингдир тарафига ўтмоқ; II مَيَّلَ 1) эгмоқ, оғдирмоқ; 2) (*н. дандир*) оғдирмоқ, четга бурмоқ, четга тортмоқ (عَنْ); 3) (*к. гадир*) мойил қилмоқ (نَحْوَ, إِلَى); 4) فِي الْأَمْرِ ~ (*н.дандир*) шубҳаланмоқ; ~ بَيْنَ الْأَمْرَيْنِ икки иш ўртасида иккиланмоқ; IV أَمَالَ = II; الْأَلِفَ ~ имола қилмоқ (*Қуръони каримни ўқиётганда – қар.* إِمَالَةٌ); V تَمَيَّلَ эгилмоқ, оғилмоқ; букилмоқ; гандиракланмоқ, тебранмоқ; ~تْ فِي مَشْيِهَا у (*аёл*) кибр-ҳаво билан (гердайиб, тебраниб) юрарди; VI تَمَايَلَ = V; X اسْتَمَالَ 1) эгмоқ, эгилтирмоқ, оғдирмоқ; 2) (*к. нидир*) ўз томонига эгмоқ, оғдирмоқ

– إِمَالَةٌ 1) эгаллаш; 2) имола (*чўзиқ* I - *ни ва* ـَ *ни «и»га яқинлаштириб ўқиш*)

– أَمْيَلُ[1] *мн.* مَيْلَاءُ *кўп.* مِيلٌ (*н. гадир*) кўпроқ мойил, мойилроқ

– أَمْيَلُ[2] *мн.* مَيْلَاءُ эгар устида қийшиқ ўтирадиган (*одам*)

– تَمَايُلٌ 1) тебраниш, гандираклаш; 2) эгилиб-букилиш, эластиклик

– مَائِلٌ 1) мойил; 2) эгик, яндама, қиялик; الْـ~ (السَّطْحُ) الْمُسْتَوَى яндама текислик

– مُتَمَايِلٌ 1) тебранаётган, гандираклаётган; 2) эгилиб-букилаётган, эластик

– مَمَالٌ яндамалик, қиялик даражаси

– مُمَالٌ *фон.* имола билан талаффуз этилган товуш (*қар.* إِمَالَةٌ 2)

– مَيَّالٌ (*н. гадир*) майл қўйган, (*н. нидир*) севадиган (لِ, إِلَى); ~ إِلَى إِنْكِلْتَرَا англофил (ингилизларни *севувчи*); ~ غَيْرُ холис, адолатли

– مَيْلٌ *кўп.* مُيُولٌ 1) қиялик, яндама; 2) мойиллик, симпатия; 3) (*н. гадир*) истак, (*н. гадир*) интилиш (إِلَى); 4) *астр.* оғиш

– مِيلٌ[1] *кўп.* أَمْيَالٌ 1) мил (*фарсаҳнинг учдан бирига ёки 1920 м га тенг*); إِنْجِلِيزِيٌّ ~ инглиз мили (*қуруқликдагиси 1609 м.*) بَحْرِيٌّ ~ а) денгиз мили (*1852 м.*); б) денгиз узели (*ўзел – узунлик ўлчови*); هَاشِمِيٌّ ~ 750 м.га тенг узунлик ўлчови; *қар.* ذِرَاعٌ مِعْمَارِيٌّ; 2) الْـ~ مِنَ الْأَرْضِ инсоннинг нигоҳи етиши мумкин бўлган жойнинг чеккаси

مِيلٌ[2] *кўп.* مُيُولٌ (*қош бўяш учун ишлатиладиган*) қалам; ◊ ~ الْجِرَاحِ *мед.* зонд (*ички аъзоларни текшириш ёки даволаш учун ишлатиладиган найсимон асбоб, найча*)

– مَيْلَاءُ 1) *эск.* у ёқ-бу ёққа ташлаб юрувчи (*аёл*); 2) *ат. от, мн.* Майло

– مَيْلَانٌ яндама, қия

– مَيْلَةٌ *эск.* ҳужум, бостириб бориш

مِيلَادٌ *қар.* ولد

مَيْمَنَةٌ *қар.* يمن

مِيمُوزَا *бот.* мимоза (*қўл тегса, барги юмилади*ган *ўсимлик*), тегсатовон

مَيْمُونٌ *қар.* يمن

مِينْ *халқ.* ким?

I (مين) مَانَ (*и*) مَيْنٌ ёлғонламоқ; VI تَمَايَنَ бир-бирини алдамоқ, бир-бирига фириб бермоқ

– مَائِنٌ 1. ёлғон; 2. ёлғончи

– مَيَّانٌ ёлғончи

– مَيْنٌ *кўп.* مُيُونٌ ёлғон, алдов

مِينَا *ёки* مِينَاءٌ[1] *кўп.* مَوَانِئُ, مَيْنٌ гавань, порт; الـ~ الْجَوِّيُّ аэропорт; ~ وُصُول бориладиган порт; ~ تِجَارَة حُرَّة *савдо.* Порт-франко; رُسُومُ الـ~ порт йиғимлари; عُمَّالُ الْمَوَانِئِ докерлар (*портдаги соқчилар*)

مِينَاءٌ[2] 1) бўёқ, сир; 2) циферблат (*соат ва б.ларнинг рақамлар ёзилган юзаси*)

مِينَةٌ *кўп.* ـَاتٌ = مِينَاءٌ[1]

مِينَاءٌ = مِينَى[1]

مِينِي جُوبٌ мини-юпка, калта юбка

مَيَّهٌ *халқ.* сув

ن

ن (نُونٌ) нун (*араб алифбосининг йигирма бешинчи ҳарфи, абжадда-50*)

ن рамазон (*ой номи*) сўзининг қисқартмаси

نَا: ~ ... бизнинг, бизни; كِتَابُنَا бизнинг китобимиз, китобимиз; رَآنَا у бизни кўрди

نَابَلْمٌ напалм; قَنَابِلُ الـ~ напалм бомбалари

نَارْجِيلٌ *жам.* кокос дарахтлари; لُبُّ الـ~ кокос ёнғоғининг мазаси

[1]– نَارْجِيلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ кокос дарахти

[2]– نَارْجِيلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ норжила (*чилимга ўхшаш чекиш асбоби – сол.* نَرْجِيلَةٌ)

نَارْدِينٌ *бот.* нардин (*хушбўй ўсимлик*)

– نَارْدِينِيٌّ нардинга оид

نَارَنْجٌ *жам.* 1) нордон апельсинлар, нордон пўртахоллар; 2) аччиқ померанецлар (*апельсинга ўхшаш хушбўй мева*)

– نَارَنْجَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) нордон апельсин, нордон пўртахол; 2) аччиқ померанец (*апельсинга ўхшаш хушбўй мева*)

نَازِلِيٌّ *зоол.* хех, мерлуза / *жонивор*)

نَازِيٌّ 1) нацистларга оид, гитлерчи фашистлар партиясига оид; الـ~ـَةُ нацизм; شَارَةُ ~ـَة учлари қайрилган салб (крест), свастика (*фашистлар белгиси*); 2) нацист, национал-социалист

نَاسٌ *кўп. қар.* أنس ва نوس

نَاسُوتٌ *кўп.* نَوَاسِيتُ 1) инсон табиати, одамга хос бўлган хусусият; 2) инсонийлик; 3) одам зоти, бани одам, одамлар

– نَاسُوتِيَّةٌ инсон табиати

نَاسُورٌ *кўп.* نَوَاسِيرُ *қар.* نوسر

نَاضُورْجِيٌّ *кўп.* نَاضُورْجِيَّةٌ қўриқловчи, назорат қилувчи; соқчилар вакили

نَافُوخٌ *кўп.* نَوَافِيخُ бош суягининг тепа қисми, мия (*сол.* يَافُوخٌ)

نَافُورَةٌ *кўп.* نَوَافِيرُ *қар.* نفر

نَاقُوسٌ *кўп.* نَوَاقِيسُ *қар.* نقس

نَامُوسٌ[1] *кўп.* نَوَامِيسُ 1) қонун; نَوَامِيسُ الطَّبِيعَة табиат қонунлари; ~ الْانْتِخَابِ الطَّبِيعِيِّ *биол.* табиат танланиш қонуни; 2) номус, виждон, ор-номус; 3) الـ~ *шунингдек:* الـ~ الْأَكْبَرُ *дин.* Жаброил алайҳиссалом

نَامُوسٌ[2] 1) айёр, эпчил, уста, чаққон; 2) сирдош, ишончли дўст, қадрдон дўст

نَامُوسٌ[3] *жам.* чивинлар, чивин-пашшалар

– نَامُوسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ – чивин, чивин-пашша

– نَامُوسِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ – пашшахона, чивин *ёки* пашшани ўтказмайдиган тўр *ёки* сетка

نَاوْلُونٌ *денг.* юк ташиш учун тўланадиган ҳақ

نَاوُوسٌ *кўп.* نَوَاوِيسُ мақбара, сағана, дахма; тош тобут; саркофаг

– نَايٌ *кўп.* ـَاتٌ най, сурнай; الـ~ الْأَفْرَنْجِيُّ флейта

– نَايَاتِيٌّ *кўп.* ـَاتٌ найчи, сурнайчи

نَايْلُونٌ нейлон; خُيُوطُ الـ~ нейлон толалари

I نَاجَ (а) نَيْجٌ тавба-тазарру қилмоқ; ~ تِ الرِّيحُ шамол кучайди

– نَوُوجٌ кучли шамол

I نَادَ (а) نَادٌ (*фалокатга*) йўлиқмоқ, учрамоқ, (*к.ингдир бошига*) мусибат тушмоқ

– نَادٌ бало, офат, кулфат; *эск.* бахтсизлик, мусибат, қийин кун

نَاوُرٌ наур (*баданни ўйиб чизиқча-татиуировкада ишлатиладиган зангор бўёқ моддаси*)

(نأش) I نَأَشَ (а) نَأْشٌ (*н.нидир*) зўрлик билан тортиб олмоқ, қўлга киритмоқ; VI تَنَاءَشَ 1) кечиктирмоқ, орқага сурмоқ; 2) узоқлаштирмоқ

– نَؤُوشٌ кучли, бақувват; зўравон

نَاطِلٌ *кўп.* نَيَاطِلُ *қар.* نطل

I نَأَمَ (а) نَئِيمٌ 1) овоз чиқармоқ, жарангламоқ; 2) овоз чиқармай инграмоқ, инқилламоқ

– نَأْمَةٌ 1) шитирлаган товуш; 2) куй, хиргойи; أَسْكَتَ اللهُ ~ـَهُ Оллоҳ унинг жонини олсин

نَأْنَأَ 1) заифлашмоқ, кучсизланмоқ; 2) (*н. нидир бажаришга*) кучи етмай қолмоқ (عَنْ); 3) (*н. нидир*) секинлик билан бажармоқ (فِي)

– نَأْنَأٌ ожиз, заиф

– نَأْنَأَةٌ 1) заифлик, кучсизлик; болалик давридаги кучсизлик, бўшанглик; 2) ислом динининг илк даври; مُنْذُ ~ الْإِسْلَامِ ислом дини оёққа турган даврдан бошлаб

– مُنَأْنَأٌ кучсиз, заиф, ҳолсиз, мадорсиз

I نَأَى (а) نَأْيٌ 1) (*қаердандир*) узоқлашмоқ, кетмоқ (عَنْ); 2) узоқлашиб кетмоқ; 3) (*к. нидир*) узоқлаштирмоқ (ب); III نَاءَى (*н. дандир*) қочмоқ, ўзини четга олмоқ, ўзини четга тортмоқ (عَنْ); IV أَنْأَى узоқлаштирмоқ, йироқлаштирмоқ; VI تَنَاءَى 1) бир-биридан узоқлашиб кетмоқ, ўзаро йироқлашиб кетмоқ; 2) (*н. дандир*) четлаштирилмоқ, узоқлаштирилмоқ (عَنْ); VIII انْتَأَى узоқлашмоқ, йироқлашиб кетмоқ; (*н. дандир*) четлатилмоқ (عَنْ)

– نَاءٌ узоқлашиш, йироқлашиш

– مُتَنَائِيَةٌ *мн.* مُتَنَائِيَاتٌ узоқ, узоқдаги, олисдаги

– مَنْأًى узоқ жой, яширинадиган жой, пана; كَانَ بِـ~ عَنْ ... ...дан ўзоқда бўлмоқ, ...дан йироқлашмоқ

– مُنْتَأًى узоқ (йироқ) йўл

– مُتَنَاءٍ = نَائِيَةٌ *мн.* نَاءٍ

[1]– نَأْيٌ узоқлик, йироқлик

[2]– نَأْيٌ *кўп.* أَنْآءٌ чодирга ёмғир суви кирмаслиги учун атрофига кавланган хандақ ёки ариқ

– نُؤِيٌّ *кўп.* أَنْآءٌ = نَأْيٌ[2]

(نبّ) I نَبَّ (и) نَبِيبٌ, نَبٌّ маърамоқ (*эчки ҳақида*); II نَبَّبَ тугун-тугун танали бўлмоқ (*ўсимлик ҳақида*)

– أُنْبُوبٌ *кўп.* أَنَابِيبُ 1) қувур, труба; ичи пўк цилиндр, ичи ғовак цилиндр; ~ مَرِنٌ шланка; ичак; أَنَابِيبُ الْبِتْرُولِ (النِّفْطِ) нефть қувурлари; أَنَابِيبُ الْمِيَاهِ водопровод, сув қувурлари; أَنَابِيبُ الْغَازِ газ қувурлари; أَنَابِيبُ مُمَوَّجَةٌ тарам-тарам новли трубалар; 2) *бот.* ўсимлик пояси бўғимлари оралиғи; қамиш поясининг бир бўғими; ◊ الـ~ الرَّنَّةِ кекирдак; الـ~ اللَّاسِلْكِيُّ *радио.* катод лампаси

– أُنْبُوبَةٌ *кўп.* أَنَابِيبُ трубка, трубкача; мой, упа, паста кабилар солинадиган юмшоқ қўрғошин идиш; ~ الْاخْتِبَارِ пробирка; الـ~ الْأَشِعَّةِ الْمَهْبَطِيَّةِ катод нурлари трубкаси

– أُنْبُوبِيٌّ қувурга (трубага) оид; қувурсимон, трубкасимон

– أُنْبُوبِيَّاتٌ *кўп.* узунчоқ бактериялар

I نَبَأَ (а) نَبْءٌ 1) баланд бўлмоқ, юқори бўлмоқ, кўтарилмоқ; 2) (*н. дандир*) ўгирилмоқ (عَنْ), (*н. дандир*) юз ўгирмоқ (عَنْ);

3) (*н. дандир*) ҳазар қилмоқ, жирканмоқ (عَنْ); 4) (*қаердандир*) чиқиб кетмоқ (مِنْ أَرْضٍ); 5) хабар бермоқ, хабар етказмоқ; II نَبَّأَ хабар бермоқ (қилмоқ), маълум қилмоқ; (*бирор н. ҳақида*) хабардор қилмоқ (ب); IV أَنْبَأَ 1) эълон (хабар) қилмоқ; 2) олдиндан айтмоқ, башорат қилмоқ; V تَنَبَّأَ 1) пайғамбар бўлмоқ, пайғамбарга айланмоқ; ўзини пайғамбар қилиб кўрсатмоқ; 2) (*бирор н ҳақида*) пайғамбарлик қилмоқ, (*н. нидир*) олдиндан айтмоқ (ب); بِالْغَيْبِ ~ олдиндан айтмоқ, фол (ром) очмоқ; X اسْتَنْبَأَ хабардор бўлмоқ, текшириб билмоқ, ўсмоқчилаб бировнинг сирини билиб олмоқ

– تَنَبُّؤٌ *кўп.* ـَاتٌ олдиндан айтиш, пайғамбарлик қилиш; ~ الطَّقْسِ *ёки* الْجَوِّيُّ الـ об-ҳаво маълумоти; بِالْغَيْبِ ~ олдиндан айтиш, фол (ром) очиш

– تَنَبُّئِيٌّ 1) пайғамбарга оид; 2) башоратли, башорат қилиб айтилган, доҳиёна

– مُتَنَبِّئٌ 1) ўзини пайғамбар деб эълон қилувчи; 2) пайғамбарлик қилувчи, олдиндан башорат қилувчи; 3) Мутаннабий (*шоир*)

– نَابِئٌ кутилмаганда пайдо бўлган нарса; ~ رَجُلٌ тўсатдан кириб келган киши; ~ سَيْلٌ кутилмаган сел

– نَبَأٌ *кўп.* أَنْبَاءٌ маълумот, хабар, янгилик; الْأَنْبَاءُ الْمَوْثُوقُ بِهَا ишончли хабарлар (маълумотлар)

– نَبْأَةٌ шитирлаган товуш

– نُبُوءَةٌ пайғамбарлик

– نُبُوءَةٌ = نُبُوَّةٌ

– نَبَوِيٌّ 1) пайғамбарга оид; башоратли, башорат қилиб айтилган; 2) пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломга тааллуқли;, пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломга мансуб; السُّنَّةُ الـ *қар.* سُنَّةٌ

– نَبِيٌّ[1], نَبِيءٌ *кўп.* أَنْبِيَاءُ пайғамбар; فَرَسُ الـ *зоол.* бешиктебратар; اسْمُ الـ حَارِسُكَ! пайғамбаримизнинг исми шарифлари сени асрасин! (*халқ. кўз тегмаслиги учун айтилади*)

[1]نَبِيءٌ (*қаёққадир*) бош олиб кетган *(одам)*

I نَبَتَ (*у*) نُبُوتٌ, نَبَاتٌ, نَبْتٌ 1) ўсмоқ, ўсиб чиқмоқ, кўкармоқ; 2) кўкариб чиқмоқ, ниш отмоқ, униб чиқмоқ; 3) (*к. дадир*) пишиб етилмоқ (عِنْدَ; *фикр, ғоя ҳақида*); 4) ҳосил бермоқ, маҳсулот бермоқ (*ер ҳақида*); II نَبَّتَ 1) (*дарахт*) ўтқазмоқ; (*уруғ*) сепмоқ, тикмоқ; 2) (*уруғни*) ўстирмоқ, ундирмоқ, кўкартирмоқ, ундириб чиқармоқ; етиштирмоқ; 3) майда баҳя олиб тикмоқ; IV أَنْبَتَ 1) (*экинни*) кўкартирмоқ, (*уруғни*) ундириб чиқармоқ; 2) ҳосил бермоқ (*ер ҳақида*); X اسْتَنْبَتَ ундириб чиқармоқ, экиб кўпайтирмоқ; ~ الْأَرْضَ ўсимликларни экиб кўпайтирмоқ; ~ الْحُبُوبَ فالرَّبِيعِ ўсимлик уруғларини тез ўсадиган ва етиладиган қилмоқ (*баҳорда*)

– مُسْتَنْبَتٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) кўчатзор, ниҳолхона, парваришхона; 2) *қ. х. биол.* экиш, ўстириш; مُسْتَنْبَتَاتُ الْبَكْتِرِيَا бактерияларни кўпайтириш

– مَنْبِتٌ *кўп.* مَنَابِتُ 1) экин ўстирадиган жой (*кўчатзор, дала ва ш. к*); ~ الْحَضَارَةِ маданият пайдо бўлган жой, маданият ўчоғи; 2) (*касаллик*) манбаи; ~ جَرَاثِيمِ الْأَمْرَاضِ касаллик тарқатувчи микробларнинг манбаи; 3) келиб чиқиш; ~ الْ فَرَنْسِيُّ келиб чиқиши француз; 4) ватан

– نَابِتٌ ўсувчи, кўкараб чиқувчи; ~ فُولٌ қайнатиб шиширилган (кўпайтирилган) ловия; ~ ذَقْنٍ соқол босиб кетган ияк

– نَابِتَةٌ *кўп.* نَوَابِتُ 1) навниҳол, янги ўсиб чиққан ўсимлик; 2) етишиб келаётган авлод

– نَبَاتٌ *кўп.* ـَاتٌ ўсимлик; نَبَاتَاتٌ ўт, ўт-ўлан, ўсимликлар; عَالَمُ النَّبَاتَاتِ ўсимликлар олами; النَّبَاتَاتُ الزَّيْتِيَّةُ мойли ўсимликлар, мой берадиган ўсимликлар; نَبَاتَاتُ الزِّينَةِ декоратив (*безак учун ўстириладиган*) ўсимликлар; النَّبَاتَاتُ الطِّبِّيَّةُ доривор ўсимликлар; نَبَاتَاتُ السِّيَاجِ чирмашиб ўсадиган ўсимликлар, жонли (яшил) девор; نَبَاتَاتُ الْمَمَاشِي сунъий равишда ўстириб текис қирқилган майса *ёки* майсазор, газон; عِلْمُ الـ ботаника, ўсимликшунослик; ~ الشِّيحِ эрман, шувоқ, явшон; أَكْلُ الـ ўтхўр, ўт еб яшайдиган (*ҳайвон ҳақида*)

– نَبَاتَةٌ *кўп.* ـَاتٌ баҳя, чок

– نَبَاتِيٌّ 1) ўсимликка оид; الزُّيُوتُ الـ ўсимлик мойлари; الْمَمْلَكَةُ الـ ўсимликлар олами; 2) ботаникага (ўсимликшуносликка) оид; 3) ўсимликларнинг ўсиши (кўкариши) га оид, вегетацион; 4) сабзавотларнинг ўзидангина тайёрланган; ўтхўр, ўт еб яшайдиган (*ҳайвонлар ҳақида*); 5) а) *шунингдек:* ~ عَالِمٌ ўсимликшунос, ботаник олим; б) гўштсиз, фақат сабзавотлардан тайёрланган овқат билан кун кўрувчи, вегетариан

– نَبَاتِيَّةٌ гўшт емаслик, вегетарианлик

– نَبْتٌ 1) ўсиш, кўкариш, ўсиб чиқиш; 2) ўсимлик, ўт, ўт-ўлан

– نَبْتَةٌ *кўп.* نَبَتَاتٌ ниш, ниҳол, ёш новда; ўсимлик, ўт, ўт-ўлан

– نَبُوتٌ *кўп.* نَبَابِيتُ таёқ, калтак, гурзи, чўқмор

– يَنْبُوتٌ *эск.* қўзоқли дарахт; *эск.* шох-шабба

نَبْتُونُ *астр.* Нептун

I نَبَثَ (*у*) نَبْثٌ кавлаб ташламоқ, қазиб ташламоқ, қазиб очмоқ, кавлаб чиқармоқ

– نَبَّاثٌ *эск.* қудуқ тозаловчи

– نَبِيثَةٌ *кўп.* نَبَائِثُ қудуқ ёки дарёдан қазиб олинган тупроқ

نَبَّاثَةٌ одамнинг думбаси

I نَبَحَ (*а*) نَبْحٌ (*к. гадир*) вовулламоқ, акилламоқ (عَلَى)

– نَابِحٌ = نَبَّاحٌ

– نَبَّاحٌ 1) вовулловчи, акиллайдиган, қопоғон; ~ كُلُّ كَلْبٍ بِبَابِهِ *мтл.* ҳар бир ит ўз эшигида вовуллайди; 2) *зоол.* қизғич, лойхўрак (*ботқоқликда яшайдиган қуш*)

– نُبَاحٌ вовуллаш, акиллаш, ҳуриш

– نَبِيحٌ = نُبَاحٌ

– نَابِحَةٌ *кўп.* نَوَابِحُ маҳмадона мутакаббир одам

– نَبْحٌ *ёки* نَبَحٌ қаварик, қаварчиқ, жисмоний меҳнат, ишқаланиш натижасида қўлда ҳосил бўладиган ичи сувлик пуфак

– نَبْحَاءُ *кўп.* نَبَاحَى: ~ أَرْضٌ тепалик, дўмса ер

نَبْحَةٌ гугурт

I نَبَذَ (*и*) نَبْذٌ 1) ташламоқ, олиб ташламоқ, ирғитиб юбормоқ; 2) рад қилмоқ, қайтармоқ; (*н. нидир*) қолдирмоқ, (*н. дандир*) қайтмоқ (*н. дадир*) келишолмай қолмоқ; ~ الطَّاعَةَ исён кўтармоқ, бўйсунмай қолмоқ, итоат этмай қўймоқ; ~ الْعَهْدَ ваъдага хилоф иш тутмоқ; 3) (*кўпинча хурмодан*) шароб тайёрламоқ; II نَبَّذَ 1) қайтармоқ, рад қилмоқ; 2) шароб тайёрламоқ; ~ التَّمْرَ хурмодан шароб тайёрламоқ; ~ الْعِنَبَ узумдан шароб тайёрламоқ; 3) ташламоқ, ирғитмоқ, отмоқ; III نَابَذَ 1) қаршилик қилмоқ, қарши турмоқ; 2) душманлик қилмоқ; ~ هُ الْحَرْبَ кимгадир қарши уруш эълон қилмоқ; 3) ташламоқ, тарк этмоқ, ажралмоқ, айрилмоқ; 4) рад қилмоқ, қайтармоқ; IV أَنْبَذَ шароб тайёрламоқ; VI تَنَابَذَ 1) урушмоқ, урушишмоқ; душманлик қилмоқ; 2) бир-бирини рад этмоқ; бир-бирини ташлаб кетмоқ; VIII انْتَبَذَ 1) четга ситилмоқ, ўзини четга тортмоқ, ўзини хилватга олмоқ; (*к. дандир*) узоқлашмоқ; 2) шароб тайёрламоқ, *(н.дандир)* шароб тайёрламоқ

– تَنَابُذٌ икки орага совуқлик тушиши, номувофиқлик, ихтилоф; ~ فِي الرَّأْيِ фикрлардаги ихтилоф

– مُنَابَذَةٌ рад қилиш, қайтариш; радия

– مَنْبَذَةٌ *кўп.* مَنَابِذُ ёстиқ, болиш

– مَنْبُوذٌ 1) рад этилган, тарк этилган, ташлаб юборилган; 2) *дин.* ҳайдалган, оқ қилинган (*Ҳиндистонда*); الْـ ـُونَ хор табақа вакиллари (*Ҳиндистонда*); 3) ташландиқ,

ташландиқ бола; 4) зинодан туғилган бола

– مُنْتَبِذٌ саф орқасида алоҳида турган киши (*намозда*)

– نَابِذٌ ирғитиб юборувчи, ташлаб юборувчи

– نَابِذَةٌ 1) *мн.* ирғитиб юборувчи, ташлаб юборувчи; الْقُوَّةُ الـ~ةُ марказдан қочма куч; 2) *шунингдек*; ~ آلَةٌ марказдан қочма куч таъсирида суюқликдаги оғир қисмларни енгил қисмлардан ажратадиган асбоб, центрифуга

– نَبَّاذٌ шароб тайёрловчи; шароб сотувчи, шаробфуруш

[1]– نَبْذٌ 1) рад этиш, қайтариш; ташлаб юбориш, тарк этиш; рад; الطَّاعَةِ ~ қулоқ солмаслик; итоат этмаслик, исён

[2]نَبْذٌ *кўп.* أَنْبَاذٌ озгина, оз; مِنْ ~ (*н. дандир*) озгина; ◊ أَنْبَاذُ النَّاسِ одамгарчиликдан чиққан кишилар, палидлар, ифлослар

[1]نُبْذَةٌ, نَبْذَةٌ томон, тараф; جَلَسَ ~ чеккага ўтирмоқ

[2]– نُبْذَةٌ *кўп.* نُبَذٌ 1) қисм, бўлим; 2) парча, кўчирма, цитата; 3) мақола, қайд, ёзма хотира, очерк,лавҳа; تَأْرِيخِيَّةٌ ~ тарихий очерк; 4) абзац; банд, пункт; فَرْعِيَّةٌ ~ банддаги *ёки* бобдаги кичик бўлим, қисм

[1]– نَبِيذٌ ташлаб юборилган, тарк этилган, рад қилинган

[2]– نَبِيذٌ *кўп.* أَنْبِذَةٌ шароб, хурмодан тайёрланган шароб; أَبْيَضُ ~ оқ вино; أَحْمَرُ ~ қизил вино; الزَّبِيبِ ~ узумдан тайёрланган шароб

I نَبَرَ (*u*) نَبْرٌ 1) (*к. гадир*) овозини кўтармоқ, бақирмоқ; (*к. нидир*) сўкмоқ, койимоқ; تْهُ زَيْنَبُ بِلِسَانِهَا ~ Зайнаб уни койиди; 2) урғу бермоқ, жумладаги айрим бир сўзни баланд овоз билан талаффуз қилмоқ; 3) (*н. нидир*) кўтармоқ, юқорига кўтармоқ; VIII انْتَبَرَ 1) минбарга кўтарилмоқ; 2) лат ейиш натижасида шишиб кетмоқ

– أَنْبَارٌ *кўп.* أَنَابِيرُ, أَنَابِرُ, ـاتٌ омбор, склад

– مُنْبَارٌ ичаклар; مَحْشِيٌّ ~ колбаса

– مِنْبَرٌ *кўп.* مَنَابِرُ минбар, кафедра

– نَبَّارٌ 1) бақироқ, кўп бақирувчи; 2) хушзабон, чиройли гапирадиган; رَجُلٌ ~ بِالْكَلَامِ ширинтил одам

– نَبَارِي наборий (*жўхорининг бир тури*)

– نَبْرٌ урғу, акцент

[1]– نَبْرٌ *кўп.* أَنْبَارٌ сўна, сўна пашша

[2]– نَبْرٌ омбор, склад (*қар.* أَنْبَارٌ)

– نَبْرَةٌ *кўп.* نَبَرَاتٌ 1) урғу; оҳанг; интонация, талаффуз; 2) (*оқим кучининг*) ўзгариб туриши; 3) шиш, шишиш

نِبْرَاسٌ *кўп.* نَبَارِيسُ чироқ, машъала; кўчага ўрнатилган чироқ

I نَبَزَ (*u*) نَبْزٌ тахаллус қўймоқ, тахаллус бермоқ, лақаб қўймоқ; 2) *эск.* сўкмоқ, ҳақоратламоқ (ب); II نَبَّزَ = I; III نَابَزَ бирор ким билан айтишиб қолмоқ; VI تَنَابَزَ 1) ўзаро бир-бирига ёмон лақаб қўймоқ; 2) бир-бири билан айтишиб қолмоқ

– نَبْزٌ *кўп.* أَنْبَازٌ лақаб, тахаллус

I نَبَسَ (*u*) نَبْسٌ (*н. нидир*) демоқ, талаффуз қилмоқ; لَمْ يَنْبِسْ بِنْتُ شَفَةٍ (بِكَلِمَةٍ) у ҳеч нарса демади; لَمْ يَنْبِسْ بِحَرْفٍ у бирор товуш чиқармади; دُوْنَ أَنْ يَنْبِسَ بِكَلِمَةٍ ҳеч нарса демасдан; II نَبَّسَ = I

– أَنْبَسُ *мн.* نَبْسَاءُ *кўп.* نُبْسٌ қовоғи солиқ, тунд

I نَبَشَ (*у*) نَبْشٌ 1) кавлаб очмоқ,кавлаб чиқармоқ; кавлаб олмоқ; قَبْرًا ~ қабрни очмоқ; (*талаш мақсадида*) қабрни титиб ташламоқ; II نَبَّشَ : الْقَبْرَ ~ титкилаб қидирмоқ, қидириб титиб ташламоқ, тинтув қилмоқ; X اسْتَنْبَشَ тадқиқ қилмоқ, чуқур ўрганмоқ

– أُنْبُوشَةٌ *кўп.* أَنَابِيشُ қазиб *ёки* кавлаб топилган нарса

– مِنْبَاشٌ *кўп.* مَنَابِيشُ темир косов

– مَنْبُوشٌ 1) кавлаб чиқарилган, қазиб топилган; 2) пахмоқ, бетартиб (соч)

– نَبَّاشٌ 1) кавлаб чиқарувчи, қазиб топувчи; 2) *шунингдек*: الْقُبُورِ ~ (*талон-тарож мақсадида*) қабрни очиб титувчи; 3) босқинчи, талончи

– نَبْشٌ кавлаш, қазиш; الْقُبُورِ ~ (*талон-тарож мақсадида*) қабрларни очиб титиш

– نَبِيشٌ кавлаб чиқарилган, қазиб топилган

I نَبَصَ (а) نَبْصٌ гапирмоқ, сўз олмоқ; مَا ~ بِكَلِمَةٍ у ҳеч нарса демади

I نَبَضَ (نبض) (*u*) نَبْضٌ урмоқ, уриб турмоқ, тепиб турмоқ (*юрак, томир ҳақида*); نَبَضَ (*у*) نُبُوضٌ оқиб чиқмоқ, оқиб тўкилмоқ (*сув ҳақида*); IV أَنْبَضَ 1) (*арқонни, чизимчани ёки камонинг ипини*) таранг тортиб турмоқ; 2) (*торларни*) чертиб чалмоқ

– مَنْبِضٌ *кўп.* مَنَابِضُ юрак уришини билиш учун томир кўриладиган жой; جَسَّ ~ـهُ кимнингдир томирини ушлаб юрак уришини аниқламоқ

– مِنْبَضٌ *кўп.* مَنَابِضُ (*пахта, жун ва ҳ.з. ларни*) титиш асбоби

– نَابِضٌ 1) уриб (тепиб) турган (*юрак ёки томир*); 2) *кўп.* نَوَابِضُ пружина; السَّاعَةِ ~ соат пружинаси; السِّلَاحِ النَّارِيِّ ~ *харб.* тепки

– نَبْضٌ юрак *ёки* томирнинг уриши; جَسُّ الـ~ *қар.* جَسَّ; جَسُّ ~ الْاِسْتِطْلَاعِ الْاِقْتِصَادِيِّ иқтисодий вазиятни суриштириб билмоқ (разведка қилмоқ); قَاسَ سُرْعَةَ ~ـهِ кимнингдир томир пульсини ўлчаб кўрмоқ; ~ـهُ ثَمَانُونَ فِي الدَّقِيقَةِ унинг юрак уриши минутига саксонта

– نَبَضَانٌ (*юрак ёки томир*) уриши, тепиши

– نَبْضَةٌ *кўп.* نَبَضَاتٌ томир уриши (тепиши)

I نَبَطَ (*u,у*) نَبْطٌ 1) оқмоқ, оқиб чиқмоқ, қуюлмоқ; отилиб чиқмоқ (ердан); 2) топмоқ, кашф қилмоқ; қидириб топмоқ; II نَبَّطَ 1) кавлаб сувгача етмоқ (*қудуқ кавлашда*); 2) топмоқ, кашф қилмоқ; қидириб топмоқ; 3) (*кимнингдир устидан*) кулмоқ (عَلَى), (*к. нидир*) мазах қилмоқ (عَلَى); 4) (*к. нидир*) қаттиқ танқид қилмоқ (عَلَى); IV أَنْبَطَ 1) кавлаб сувгача етмоқ (*қудуқ кавлашда*); 2) топмоқ, кашф этмоқ; қидириб топмоқ; X اسْتَنْبَطَ 1) кавлаб сувгача етмоқ (*қудуқ кавлашда*); 2) қидирмоқ, суриштириб билмоқ, ўрганмоқ; 3) ўйлаб чиқармоқ; кашф этмоқ, ихтиро қилмоқ; яратмоқ, вужудга келтирмоқ; (*янги навни*) чиқармоқ, яратмоқ; 4) сўрмоқ,ичига тортмоқ; тортиб чиқармоқ, қазиб олмоқ; الْبَتْرُولَ بِالصَّمَّامَاتِ ~ нефтни насослар ёрдамида тортиб чиқармоқ

– اسْتِنْبَاطٌ 1) ер остидан тортиб чиқариш, қазиб олиш; 2) кашфиёт, ихтиро килиш; (*янги навни*) яратиш, чиқариш; 3) умумий ҳолатдан жузъий хулоса (натижа) чиқариш

– اسْتِنْبَاطِيٌّ умумий ҳолатдан жузъий хулоса (натижа) чиқаришга оид

– أَنْبَطُ *мн.* نَبَطَاءُ *кўп.* نُبْطٌ қўлтиғининг ости ва қорни оқ ранг бўлган от

– مُسْتَنْبِطٌ 1) тадқиқотчи, тадқиқот ишлари олиб борувчи; 2) кашфиётчи, кашф этувчи

– مُسْتَنْبَطٌ топилган, кашф этилган, ихтиро килинган

– مُسْتَنْبَطَاتٌ *кўп.* кашфиётлар, ихтиролар

[1]– نَبَطٌ чуқурли, туб; *кўч.м.* ички моҳият, ички дунё; ~ـهِ لَا يُمْكِنُ إِدْرَاكُ уни мутлақо тушунтириб бўлмайди

[2]– نَبَطٌ *кўп.* أَنْبَاطٌ 1) *тар.* набатийлар; دِيَارُ الْأَنْبَاطِ Набатея, набатийлар юрти; 2) содда халқ, авом

– نُبْطَةٌ отнинг қўлтиқостида ва қорнида бўладиган оқ ранг (оқлик)

– نَبِيطٌ, نَبَاطٌ, نَبَاطِيٌّ, نَبَطِيٌّ 1) نَبِيطٌ: رَجُلٌ ~ـهِ элатига мансуб одам; الـ~ةُ элатига мансуб; набатий тили; 2) авомга оид; содда халққа оид; 3) а) *тар.* набатий одам; б) содда одам, оддий халқ вакили

– نَبِيطٌ *кўп.* أَنْبَاطٌ Куфа билан Басра ўртасидаги водийда яшаган элат

I نَبَعَ (*а*) نُبُوعٌ, نَبْعٌ 1) оқиб чиқмоқ, бошланмоқ (*дарё ҳақида*); 2) кўз очмоқ (*булоқ ҳақида*), булоқ бўлиб қайнаб чиқмоқ (*сув ҳақида*); 3) (*н. дандир*) келиб чиқмоқ (مِنْ); IV أَنْبَعَ 1) оқизмоқ, қуймоқ; 2) қуймоқ, томизмоқ

– مَنْبَعٌ *кўп.* مَنَابِعُ 1) (*дарё*) манбаи, боши, (*сувнинг*) бошланиш жойи, манбаи; 2) манба; مَنَابِعُ النِّفْطِ нефть манбалари

– نَبَّاعَةٌ 1) чақалоқнинг ҳали қотиб улгурмаган бош чаноғи тепаси; 2) (*одамнинг*) думбаси

– نَبْعٌ *кўп.* نُبُوعٌ 1) манба; (*дарё*) манбаи, боши; 2) *бот.* камон ва ўқ ясашда ишлатиладиган дарахт нави; ◊ ~ بالـ قُرِعَ الـ жанг қизиб кетди

– نَبَعَانٌ оқиб чиқиш, оқишнинг бошланиши, манбаи

– يَنْبُوعٌ *кўп.* يَنَابِيعُ манба, бошланиш жойи

I نَبَغَ (*у*) نُبُوغٌ 1) номдор (машҳур) бўлмоқ, бошқалар орасида ажралиб турмоқ, донг таратмоқ; 2) ташқарига чиқмоқ, ошкор бўлмоқ, тарқалиб кетмоқ (*сир ҳақида*); 3) (*н. дадир*) талантли (иқтидор эгаси) бўлмоқ (في) 4) кўринмоқ, пайдо бўлмоқ

– نَابِغٌ *кўп.* نُبَغَاءُ иқтидорли (талантли) одам

– نَابِغَةٌ *кўп.* نَوَابِغُ = النَّابِغَةُ نَابِغٌ Ан-Нобиға (*бир неча шоирлар тахаллуси*)

– نَبْغٌ тегирмондаги чанг (ғубор)

– نُبُوغٌ 1) ақли ўткирлик, ақллиликнинг баланд чўққиси; бошқалардан устунлик; 2) юксак қобилият, заковатлилик, закийлик, иқтидор, талант

I نَبَقَ (*у*) نَبْقٌ чиқмоқ, оқиб чиқмоқ; II نَبَّقَ : ~ الشَّجَرَ кўчатларни тартибли қилиб ўтқазмоқ

– أَنْبِيقٌ *кўп.* أَنَابِيقُ суюқликларни қайнатиш *ёки* ҳайдаш учун ишлатиладиган ёпиқ идиш

– نَبْقٌ, نَبَقٌ, نِبْقٌ, نَبِقٌ *жам.* ёввойи набқ (ююба) меваси; شَجَرَةُ الـ~ *бот.* набқ, ююба ўсимлиги (*қарағатга ўхшаш бута*)

نَبْقَةٌ *кўп.* نَبَقَاتٌ ёввойи набқ меваси

نَابِكٌ *кўп.* نَوَابِكُ тепалик ер, тепалик

نَبَكٌ *кўп.* أَنْبَاكٌ *эск.* конуссимон тепалик

– نَبْكَةٌ *кўп.* نَبَكٌ тепалик, қир, дўнглик

I نَبَلَ (نبل) (*у*) نَبَالَةٌ зоти улуғ бўлмоқ, насл-насаби яхши бўлмоқ; аслзода бўлмоқ; (*к. дандир, н. дандир*) устун бўлмоқ (عَنْ); نَبَلَ (*у*) نَبْلٌ ўқ отмоқ; II نَبَّلَ тарбияли (ахлоқли, фазилатли) қилмоқ, маънавий жиҳатдан яхшиламоқ; III نَابَلَ камондан ўқ отишда ғолиб келмоқ; V تَنَبَّلَ 1) тарбияли, ахлоқли бўлмоқ, маънавий жиҳатдан яхшиланмоқ; 2) келиб чиқиши аслзодалардан бўлмоқ; 3) *эск.* қуролланмоқ

– أُنْبُولَةٌ *кўп.* أَنَابِيلُ ампула

– مُتَنَبِّلٌ зоти тоза, аслзода

– نَابِلٌ *кўп.* نُبَّلٌ 1) ўқ билан қуролланган; 2) ёйчи, камончи, ёйотар; 3) камон ясовчи уста; ◊ ~ بالـ اخْتَلَطَ الْحَابِلُ بِالـ *қар.* حَابِلٌ

– نَبَّالٌ *кўп.* نَبَّالَةٌ ёйчи, камончи, ёйотар

– نَبَالَةٌ аслзодалик, зоти улуғлик

– نَبْلٌ аслзодалик, зоти улуғлик; оқсуяклик, зодагонлик

– نَبْلٌ = نُبْلٌ

– نِبْلٌ *тех.* ниппель

– نَبْلٌ *жам. кўп.* أَنْبَالٌ, نِبَالٌ ўқлар

– نَبْلَةٌ *кўп.* نَبَلَاتٌ ўқ

[1]– نُبْلَةٌ *кўп.* نُبَلٌ тош, табиий ҳожатдан кейин ишлатиладиган тош

– نُبْلَةٌ [2] *кўп.* نُبُلَاتٌ совға, ҳадя; ато

– نَبِيلٌ *кўп.* نُبَلَاءُ 1) оқсуяк, зодагон; ~ وَ وَضِيعٌ аслзода, оқсуяк (шу билан бирга камтар) (*инсон*); 2) дворян, аслзода

– نَبِيلَةٌ *кўп.* نَبَائِلُ ўлакса, ўлимтик, ўлиб ётган нарса

I نَبَهَ (نبه) *ёки* نَبُهَ (*у*) نَبَاهَةٌ 1) машҳур бўлмоқ, номи чиқмоқ, донғи чиқмоқ; иқтидорли бўлмоқ; 2) зиёли бўлмоқ; маълумотли (ўқимишли, билимли) бўлмоқ; نَبَهَ (*а*) نُبْهٌ 1) уйғонмоқ, уйқудан турмоқ; 2) (*н. гадир*) эътибор бермоқ (لِ), (*н. нидир*) кўз остига олмоқ; II نَبَّهَ 1) уйғотмоқ, уйқудан турғизмоқ, уйқусини бузмоқ; 2) (*иштаҳани*) очмоқ, қўзғамоқ; 3) (*н. гадир*) ундамоқ, истак туғдирмоқ, рағбатлантирмоқ (إِلَى); 4) (*к. нингдир*) эътиборини (*н. гадир*) қаратмоқ, тортмоқ (إِلَى, عَلَى); (*н. гадир*) ишора қилмоқ (إِلَى); (*бирор н ҳақида*) эслатмоқ (إِلَى); 5) огоҳлантирмоқ; IV أَنْبَهَ 1) уйғотмоқ; 2) (*н. гадир*) эътиборини қаратишга мажбурламоқ; V تَنَبَّهَ 1) уйғонмоқ, уйғониб кетмоқ, қўзғалмоқ; 2) ақли ривож топмоқ; 3) (*н. нидир.*) ҳис қилмоқ, кўрмоқ, тушунмоқ (لِ); 4) ўзига (ҳушига) келмоқ; ақл-ҳушини йиғиб олмоқ, кўриб хато йўлдан қайтмоқ; VIII اِنْتَبَهَ 1) уйғонмоқ, уйқудан турмоқ, жонланмоқ; сергакланмоқ, ухламай чиқмоқ; 2) (*н. гадир*) эътибор бермоқ, (*н. нидир*) кўз остига олмоқ (إِلَى, لِ); (*н. нидир*) тушунмоқ (إِلَى, لِ); 3) (*н. дандир*) эҳтиёт бўлмоқ (مِنْ); (*н. дадир*) мулоҳаза билан иш тутмоқ (مِنْ)

– اِنْتِبَاهٌ эътибор; ҳушёрлик; эҳтиёткорлик; بِـ~ диққат билан, эътибор билан; مِنْ غَيْرِ ~ эътибор бермаганликдан; عَدَمُ الـ~ эътиборсизлик, эҳтиётсизлик; اِسْتَرْعَى ~ هُ (*бирор н. га*) кимнингдир диққатини қаратмоқ; وَقَفَ وَقْفَةَ الـ~ тек турмоқ, жим турмоқ, смирно турмоқ; !!~ Смирно!

– تَنْبِيهٌ *кўп.* ~ ـَاتٌ 1) уйғотиш; 2) (*н. гадир*) ишора қилиш; 3) огоҳлантириш; 4) (*китоблардаги*) изоҳ

– مُتَنَبِّهٌ эътибор қиладиган, илтифотли; ҳушёр; эҳтиёткор

– مُنَبِّهٌ 1) уйғотувчи; 2) қўзғатувчи; 3) огоҳлантирувчи; 4) *шунингдек*; ~ ـةٌ سَاعَةٌ будильник соат, жаранглайдиган соат; 5) *ат. от, мз.* Мунаббиҳ

– مُنَبِّهَاتٌ *кўп. мед.* қўзғатувчи дорилар (воситалар)

– مُنْتَبِهٌ эҳтиёткор, ҳушёр

– نَابِهٌ *кўп.* نُبَهَاءُ 1) зиёли, ўқимишли, маълумотли, маданиятли; 2) ақлли; 3) машҳур, донғи чиққан, маълуму машҳур

– نَبَاهَةٌ 1) ақллиликнинг юқори чўққиси; 2) зиёлилик, ўқимишлилик, маълумотлилик; 3) шон-шуҳрат, донг

– نُبْهٌ зиёлилик, ўқимишлилик, маълумотлилик

– نَبِهٌ 1) зиёли; маълумоти кенг; 2) машҳур, номи чиққан

– نَبْهَانُ Набҳон (*қабила номи*)

– نَبِيهٌ *кўп.* نُبَهَاءُ 1) зиёли киши, ўқимишли киши; 2) машҳур, атоқли

– نُبَيْهٌ *ат. от, мз.* Нубайҳ

I نَبَا (نبو) (*у*) نَبْوٌ, نُبُوٌّ 1) узоқлашмоқ, узоқда бўлмоқ; 2) (*н. нидир*) кесмай *ёки* чопмай ўтиб кетмоқ (*қилич ҳақида* – عَنْ); (*н. нингдир устидан*) сакраб-сакраб кетмоқ, ҳаккалаб кетмоқ (*ўқ, снаряд ҳақида* – عَنْ); 3) (*н. нидир*) ёмон кўрмоқ (عَنْ); (*н. гадир*) чидолмай қолмоқ; (*н. дандир*) нафрат (ғазаб) билан узоқлашмоқ (عَنْ); 4) (*н. гадир нисбатан*) ноўрин, ножўя бўлмоқ (بِ), (*н. гадир*) мос келмай қолмоқ (بِ); ◊ ~ جَنْبُهُ عَنِ الْمَضْجَعِ хавотир бўлмоқ, хотиржам бўлмай қолмоқ; تَحْرِيفٌ يَنْبُو عِنْدَ السَّمْعِ қулоққа ёқмайдиган хато; تَنْبُو عَنْهُ الْعَيْنُ у кўрар кўзга ёқмайди; ~ السَّهْمُ عَنِ الْهَدَفِ ўқ нишонга тегмади; ~ الْمَكَانُ بِفُلَانٍ жой (ер) фалонийга маъқул келмади; IV أَنْبَى ~ السَّيْفَ қилични мўлжалдан узоқлаштирмоқ

– نَابٍ *мн.* نَابِيَةٌ 1) (*к. гадир*) ярамас, ёмон (عَنْ); ноўрин, ножўя; 2) маъқул эмас; 3) *эск.* кесмайдиган (*қилич*); أَلْفَاظٌ نَابِيَةٌ уят иборалар, одобсиз сўзлар

– نَبْوَةٌ [2] = نَبَاوَةٌ

– نُبُوٌّ 1) номувофиқлик, номутаносиблик; 2) ноқулайлик; 3) узоқлик

– نُبُوَّةٌ = نُبُوٌّ (*қар. шунингдек:* نبأ)

[1]– نَبْوَةٌ *кўп.* نَبَوَاتٌ 1) сачраб кетиш, сачраб орқага қайтиш (*ўқ ҳақида*); 2) хато отиш, хато кетказиш, нишонга тегизолмай қолиш; 3) ёмон кўриш; ~ الْقَوْسِ عَنْ ... *маж.* ...га бўлган қизиқишни йўқотиш

[2]– نَبْوَةٌ тепалик, баланд жой

– نَبَوِيٌّ *қар.* نبأ

[1]– نَبِيٌّ *қар.* نبأ

– نَبِيٌّ [2] тепалик жой, тепа жой

– نَبِيَّةٌ *қар.* نبأ

I نَتَأَ (*а*) نُتُوءٌ чиқиб турмоқ, дўппайиб чиқмоқ; ғўдайиб чиқиб турмоқ; ~ تِ الْقَرْحَةُ яра шишиб кетди; ~ تِ الْجَارِيَةُ чўри қиз балоғат ёшига етди; ~ عَلَى الْقَوْمِ одамларга яқин келмоқ

– نَاتِئٌ 1) дўппайиб турган, чиқиб турган; 2) дўмпайиб турган, дўмбоқ, бўртма, бўртиб чиққан, қабариб чиққан

– نَتْأَةٌ дўнглик, тепалик, адир

– نُتُوءٌ 1) дўнглик, туртиб чиқиб турган жой; 2) дўппайиб қолган жой; 3) ғурра, шиш; *анат.* ўсимта

I نَتَبَ (у) نُتُوبٌ = I نَتَأَ

I نَتَجَ (*и*) نَتْجٌ 1) (*н. дандир*) келиб чиқмоқ, (*н. нингдир*) натижасида ҳосил бўлмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) келиб чиқмоқ (مِنْ); 2) насл бермоқ, болаламоқ; أُنْتِجَتِ النَّاقَةُ туя болалади; IV أَنْتَجَ 1) ҳосил бермоқ; 2) насл бермоқ, болаламоқ; 3) ишлаб чиқармоқ, маҳсулот бермоқ; 4) (*қандайдир*) натижа бермоқ; 5) ой-куни яқинлашмоқ; ~ت النَّاقَةُ а) туянинг туғиш вақти келди; б) ҳомиладорлиги билинмоқ; X اسْتَنْتَجَ хулосага келмоқ, хулоса чиқармоқ

– اسْتِنْتَاجٌ *кўп.* ـاتٌ 1) хулоса; 2) натижа

– إِنْتَاجٌ ишлаб чиқариш; ишлаб чиқарилган маҳсулот; أَدَوَاتُ الْ~ *ёки* آلَاتُ الْ~ ишлаб чиқариш қуроллари; وَسَائِلُ الْ~ ишлаб чиқариш воситалари; عَلَاقَاتُ (عَلَائِقُ) الْ~ ишлаб чиқариш муносабатлари; الْ~ الْبَضَائِعِيُّ товар ишлаб чиқариш; إِفْرَاطُ الْ~ *ёки* كَثْرَةُ الْ~ *ёки* تَضَخُّمُ الْ~ ортиқча ишлаб чиқариш; مُسْتَوَى الْ~ ишлаб чиқариш даражаси; الْ~ الصِّنَاعِيُّ саноат ишлаб чиқариши; تَكَرُّرُ الْ~ қайта ишлаб чиқариш; تَكَرُّرُ الْ~ الْبَسِيطُ оддий такрорий ишлаб чиқариш; تَكَرُّرُ الْ~ الْمُتَّسِعُ кенгайтирилган такрорий ишлаб чиқариш; تَكَالِيفُ الْ~ ишлаб чиқариш харажатлари; سِعْرُ الْ~ таннарх

– إِنْتَاجِيٌّ 1) ишлаб чиқаришга оид; الْقُوَى (الْقُوَّاتُ) الْ~ ишлаб чиқариш кучлари; الْمُسْتَوَى الْ~ ишлаб чиқариш даражаси; الطَّاقَةُ الْ~ ишлаб чиқариш қуввати; الْعَلَاقَاتُ الْ~ ишлаб чиқариш муносабатлари; الْأَسَالِيبُ الْ~ الْحَدِيثَةُ ишлаб чиқаришнинг замонавий усуллари

– إِنْتَاجِيَّةٌ самарадорлик, унумдорлик; الْعَمَلِ ~ меҳнат унумдорлиги; التُّرْبَةِ ~ ҳосилдорлик

– مَنْتَجٌ ҳайвоннинг туғиш вақти

– مُنْتِجٌ 1) ишлаб чиқарувчи; الْقُوَى الْ~ ишлаб чиқариш кучлари

– مُنْتَجٌ 1) ишлаб чиқарилган; 2) маҳсулот

– مُنْتَجَاتٌ *кўп.* ишлаб чиқариш маҳсулотлари

– مُنْتَجَاتٌ = مَنْتُوجَاتٌ

– نَاتِجٌ 1) (*н. дандир*) келиб чиққан, (*н. нингдир*) натижасида ҳосил бўлган (عَنْ); 2) ишлаб чиқарувчи; 3) натижа; 4) ҳосил, маҳсулот; الْقُطْنِ ~ пахта ҳосили; 5) эркак ҳайвон (*буқа, қўчқор ва ҳ. к*)

– نِتَاجٌ *кўп.* أَنْتِجَةٌ 1) насл, болалаш (*ҳайвонларда*), янги насл, янги туғилган бола; الْمَوَاشِي ~ бузоқлар, бузоқча, ёш ҳайвонлар; الْخَيْلِ ~ тойчоқлар; 2) (*бирор н. нинг*) меваси, самараси; الْأَرْضِ ~ ер саховати; أَنْفُسِهِمْ ~ ўз меҳнатларининг самараси; 3) маҳсулот, ишлаб чиқарилган нарса

– نَتُوجٌ қорнида боласи бор, бўғоз (*ҳайвонлар ҳақида*)

– نَتِيجَةٌ *кўп.* نَتَائِجُ 1) хулоса; 2) оқибат, натижа; نَتِيجَتُهُ нимманингдир натижасида; بِالْ~ бунинг оқибатида, шунинг учун; مُقَدِّمَاتٌ وَ نَتَائِجُ *фалс.* далиллар ва хулосалар; 3) *мат.* ҳосила; 4) календарь, тақвим; الْجَيْبِ ~ чўнтак календари; 5) *эск.* ҳайвоннинг янги туғилган боласи

– مَنْتَجٌ *кўп.* مَنَاتِجُ баданнинг терлайдиган қисми (аъзоси)

I نَتَحَ (*а*) نَتْحٌ, نُتُوحٌ бадандан сергиб чиқмоқ (*мас. тер*)

– مَنْتَحٌ *кўп.* مَنَاتِحُ баданнинг терлайдиган қисми (аъзоси)

– نَتْحٌ 1) (*тернинг*) бадандан сергиб (ажралиб) чиқиши; *мед.* яллиғланиш натижасида гавда бўшлиғида тўпланадиган суюқлик; 2) *кўп.* نُتُوحٌ тер

– نُتُوحٌ дарахт елими (шираси)

I نَتَخَ (и) نَتْخٌ ажратиб олмоқ, суғуриб олмоқ, суғурмоқ; الضِّرْسَ ~ озиқ тишни суғурмоқ; ~تْهُ الْمَنِيَّةُ مِنْ بَيْنِ قَوْمِهِ ўлим уни аҳллари орасидан олиб кетди; الْبَازِي اللَّحْمَ ~ лочин гўштни чўқиб олиб қочди; إِلَيْهِ بِبَصَرِهِ ~ унга назар ташлади نَتَخْتُ الشَّوْكَةَ مِنْ رِجْلِي بِالْمِنْتَاخِ оёғимдан зирапчани қисқич билан олиб ташладим

– مِنْتَاخٌ тикан, зирапча кабиларни суғурадиган асбоб, қисқич, омбир

I نَتَرَ (*у*) نَتْرٌ 1) юлиб олмоқ, суғуриб олмоқ, тортиб чиқармоқ, судраб чиқармоқ; 2) сочиб юбормоқ, сочиб ташламоқ (*сол.* نَثَرَ); 3) *спорт.* бир силтов (зарб) билан кўтармоқ; 4) отмоқ, ирғитмоқ; 5) шиддат билан тортиб олмоқ; II نَتَّرَ сочиб юбормоқ, сочиб ташламоқ

– نَاتِرَةٌ *кўп.* نَوَاتِرُ таранг тортилган ипи (ватарй) узилган ёй

– نِتْرَاتٌ *кимё.* азот нитрат тузи, нитрат; الْبُوتَاسِيُوم ~ азот нитрат тузининг калийи, калийли селитра; الْبُوتَاسَا ~ *ёки* الْكَلْسِيُوم ~ *ёки* الْكِلْسِ ~ *ёки* الْجِيرِ ~ азот кислотасининг калийли тузи; калийли селитра; الصُّودِيُوم ~ натрийнинг азоткислотали тузи, натрийли селитра, Чили селитраси; النَّشَادِرِ ~ аммиакли селитра; الْفِضَّةِ ~ азоткислотали кумуш, кумуш нитрати; الطَّفْلَةِ ~ мовут тайёрлашда ишлатиладиган лой

– نِتْرَاتِيٌّ азоткислотали тузга оид; الطَّفْلُ الْ~ мовут тайёрлашда ишлатиладиган лой

نِتْرُغْلِيسِرِينٌ нитроглицерин

نِتْرُوجِينٌ азот

نِتْرِيكٌ азотли; ~ حَامِضُ азот кислотаси, кучли таъсир қиладиган ароқ, водка; أُكْسِيدُ ~ азот оксиди

I نَتَشَ (*и*) نَتْشٌ 1) тортиб (*суғуриб*) чиқармоқ, олиб чиқмоқ; (*сочларини*) юлмоқ; 2) ушлаб (тутиб) олмоқ; илиб кўтармоқ; عَلْقَهُ ~ кимнидир калтакламоқ, дўппосламоқ; ~ مَا ~تُ مِنْهُ شَيْئًا мен ундан ҳеч нарса олмадим; IV أَنْتَشَ ниш отмоқ, униб чиқмоқ

– مِنْتَاشٌ *кўп.* مَنَاتِيشُ кичкина омбир, омбирча, қисқич; мўйчинак

– مَنْتُوشٌ 1) ушлаб (тутиб олинган) олинган; 2) пулсиз, пули йўқ

– نَتْشٌ ниш, ниҳол

I نَتَضَ (у) نُتُوضٌ: الْجِلْدُ ~ темиратки каби касалликдан тери ялтираб қолди

I [1](نتع) نَتَعَ (*а, у*) نُتُوعٌ томиб (томчилаб) турмоқ (*мас., қон*); оқмоқ, жилдираб оқмоқ; [2]نَتَعَ (*и*) نَتْعٌ (*бирор оғир н. ни*) кўтармоқ; 2) кўтариб бормоқ; 3) халос қилмоқ, қутқармоқ

– نَتْعَةٌ 1) кўтариш; 2) қутқариш, халос этиш

I نَتَغَ (у,и) نَتْغٌ (*к.нидир*) ёмонламоқ, иғво қилмоқ, йўқ нарса билан туҳмат қилмоқ

I نَتَفَ (*и*) نَتْفٌ (*патни ёки сочни*) юлмоқ; ~ جِلْدَهُ وَ شَقَّ ثَوْبَهُ حَسْرَةً عَلَى ... ...га куйганидан сочларини юлиб, ёқаларини йиртмоқ; II نَتَّفَ 1) = I; 2) юлиб-юлиб ташламоқ; VI تَنَاتَفَ = I; VIII انْتَتَفَ = I

– مِنْتَافٌ *кўп.* مَنَاتِيفُ кичкина омбир, омбирча, қисқич

– مَنْتُوفٌ пати юлинган, туки юлинган; ~ الشَّعْرِ кўтир (қичима) бўлган

– نُتَافَةٌ юлиб олинган соч *ёки* пат

نُتْفَةٌ = نَتْفٌ

– نُتْفَةٌ *кўп.* نُتَفٌ 1) юлиш, териш; 2) бир чимдим, бир дамлам (*мас. чой*); озгина, жиндай, жиндак; مِنَ الْخِطَابِ ~ нуткдан олинган парча; 3) юлинган ўт

– نَتِيفٌ пати (туки) юлинган

I نَتَقَ (*и, у*) نَتْقٌ 1) қусмоқ, қайт қилмоқ; 2) силкитмоқ, тебратмоқ; الْجِلْدَ ~ терини шилмоқ; ~تِ الْمَرْأَةُ аёл серфарзанд бўлди; ◊

وَ إِذْ ~نَا الْجَبَلَ *қур.* биз тоғни баланд кўтардик

– نَاتِقٌ = مُنْتَاقٌ

– نَاتِقٌ серфарзанд аёл, болалари кўп хотин

– نَتْقٌ, نَتَاقٌ қусиш, қайт қилиш

(نتل) VI تَنَاتَلَ бири паст, бири баланд бўлиб киришиб ўсмоқ (*экинлар ҳақида*)

– نَتْلٌ *ёки* نَتَلٌ ичига сув тўлдирилган туяқуш тухуми (*ўтмишда уни одамлар қиш пайтида саҳрога йўллари тушганида кўмиб кетганлар ва ёзда шу ердан ўтганларида шундан чанқоқларини бостирганлар*)

I (نتن) نَتَنَ (*и*) نَتْنٌ сасимоқ, сассиқ ҳидли бўлмоқ; نَتَنَ (*у*) نُتُونَةٌ = نَتَنَ; II نَتَّنَ 1) сасимоқ, сассиқ ҳидли бўлмоқ; 2) чиримоқ, чириб бузилмоқ; 3) чиритмоқ, бузмоқ, айнитмоқ; IV أَنْتَنَ сасимоқ, сассиқ ҳидли бўлмоқ

– مُنْتِنٌ сассиқ (қўланса) ҳидли

– مُنْتَنٌ = مُنْتِنٌ

– مُنَتَّنٌ айниган, чириган, сасиган

– نَتَانَةٌ 1) чириш, айниш; 2) сассиқ (қўланса) ҳид

– نَتْنٌ = نَتَانَةٌ

– نَتِنٌ сассиқ (қўланса) ҳидли; 2) чириётган, бузилаётган; 4) хасис, қуримсоқ, зиқна, қоқбош

– نَتَانَةٌ = نَتُونَةٌ

– نَيْتُونٌ *бот.* сассиқ ҳидли дарахт

(نتو) I نَتَا (у) نُتُوٌّ шишмоқ (*бадан ҳақида*)

– نُتُوٌّ шиш (*бадандаги*)

نَتَايَةٌ *кўп.* نَتِيّ *халқ.* урғочи, мода, макён

I نَثَّ (*а/у*) 1) (*ярага*) мой *ёки* дори суртамоқ; 2) ошкор (фош) қилмоқ; نَثَّ (*и*) نَثِيثٌ, نَثٌّ сизмоқ, сизиб чиқмоқ; الزِّقُّ ~ мешкоп (саноч) тешилиб, ичидаги сиза бошлади

I نَثَرَ (*у*) نَثْرٌ, نَثَارٌ 1) сочмоқ, ёймоқ, ёйиб қўймоқ, сочиб ташламоқ; الْبُدْرَةَ ~ (*н. гадир*) упа сепмоқ (عَلَى); الدَّرَاهِمَ ذَاتَ الْيَمِينِ وَ ~ ذَاتَ الشِّمَالِ пулларни ўнг-сўлга сарфламоқ; الْوُعُودَ ~ ваъдаларни тўкиб ташламоқ; 2) (*н. биландир*) тўлдирмоқ, қопламоқ, қоплаб олмоқ (ب); 3) насрда (*асар*) ёзмоқ; 4) пишқириб, бурнидаги қабоҳат чиқиб кетмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); 5) миширмоқ; II نَثَّرَ сочмоқ, сочиб ташламоқ; VI تَنَاثَرَ 1) сочилмоқ, сочилиб кетмоқ, бўлинмоқ, парчаланиб кетмоқ; 2) сочилиб ётмоқ, бетартиб ҳолда сочилиб ётмоқ; 3) сочилиб тушмоқ, сочилмоқ (*хазон барглар ҳақида*); VIII اِنْتَثَرَ 1) сочилмоқ, тарқалмоқ; 2) бурунга сув олиб чаймоқ; X اِسْتَنْثَرَ бурунга сув тортиб чайқамоқ

– اِنْتِثَارٌ сочилиш, тарқалиш

– تَنَاثُرٌ = اِنْتِثَارٌ

– مُتَنَاثِرٌ сочилган, сочилиб ётган, сочилиб кетган

– مِنْثَارٌ 1) янгиликларни, миш-мишларни тарқатувчи; 2) минсор (*меваси тўкилиб кетадиган хурмонинг номи*); 3) шрапнел (сочма ўқ) (*Ироқда*)

– مَنْثُورٌ 1) сочилган, сочилиб ётган, сочилиб кетган; 2) насрда ёзилган; قَصِيدَةٌ ~ةٌ насрда ёзилган шеър (қасида); الشِّعْرُ الْ~ насрдаги шеър; 3) наср, проза; الْ~ الشِّعْرِيُّ насрда ёзилган (насрий) шеър; 4) *жам. бот.* салибгуллилар оиласига мансуб хушбўй ўсимлик; *шунингдек:* أَصْفَرُ ~ мансури асфар (*сариқ гулли декоратив ўсимлик*)

– نَاثِرٌ носир, прозаик, прозада ёзувчи

– نُثَارٌ сочиб юборилган парча-бурдалар; сочилиб ётган увоқлар, ушоқлар

– نِثَارٌ 1) тўй-маъракаларда сочилган қанд-қурслар, тангалар ва ҳ. к. лар; 2) байрам ва тантаналарда одамлар устидан сочилган тангачалар

– نُثَارَةٌ 1) тўкилма (*тоғ жинсларининг емирилишидан ҳосил бўлган тош парчалари уюми*); 2) қолдиқ, увоқлар, ушоқлар

– نَثْرٌ 1) сочиш, сочиб ташлаш; 2) наср, проза; الْ~ الْفَنِّيُّ бадиий проза

– نَثْرَةٌ бурун тешиги, коваги; الْ~ الْأَسَدِ *астр.* булут парчаси каби оқ доғи бор икки юлдуз

– نَثْرِيٌّ 1) насрий, прозаик; قَصِيدَةٌ ~ةٌ насрий шеър (қасида); 2) арзимас, арзимайдиган, майда; الْ~ةُ الْمَصَارِفُ (الْمَصْرُوفَاتُ) майда-чуйда чиқимлар, майда чуйда харажатлар

– نَثْرِيَّاتٌ *кўп.* ҳар хил майда-чуйдалар

– نَثُورٌ серфарзанд; رَجُلٌ ~ серфарзанд одам; امْرَأَةٌ ~ *кўп.* болали аёл

– نَثِيرٌ 1) сочиб юборилган, сочиб ташланган; 2) гуруҳ, группа

I نَثَطَ (*у*) نَثْطٌ (*н.нидир*) ерга тиқиб қимирламаслиги учун атрофидаги тупроқни босиб-босиб қўймоқ; II نَثَّطَ жойлаштирмоқ, яшаш учун жой бермоқ

I نَثَلَ (*и*) نَثْلٌ (*қудуқни*) тозаламоқ; الْكِنَانَةَ ~ ўқдондан ўқларни чиқариб, сочиб юбормоқ

– نُثَالَةٌ қудуқдан кавлаб чиқарилган тупроқ

– نَثْلَةٌ кенг зирҳли кийим; кенг тикилган куйлак

– نَثِلٌ тезак, таппи

(نثو) I نَثَا (у) نَثْوٌ гап тарқатмоқ, гап ёймоқ

I نَجَأَ (*а*) نَجْءٌ суқи кирмоқ, кўзи тегмоқ; V تَنَجَّأَ = I; VIII اِنْتَجَأَ = I

– نَجْأَةٌ: السَّائِلُ ~ қаттиқ суқланиб қараш; رُدُّوا السَّائِلَ بِاللُّقْمَةِ ~ *ҳад.* бир луқма бериш билан гадойнинг суқини қайтаринглар

– نَجْوٌ: الْعَيْنِ ~ رَجُلٌ кўзи тегадиган одам, кўзлик одам, суқлик одам

– نَجِيءٌ = نَجْوٌ

I نَجُبَ (*у*) نَجَابَةٌ зоти улуғ бўлмоқ, аслзодалардан бўлмоқ, аристократлардан бўлмоқ; 2) наслдор бўлмоқ; 3) жуда зўр бўлмоқ, аъло даражада бўлмоқ; نَجَبَ (*у,и*) نَجْبٌ дарахт танаси пўстлоғини шилмоқ; IV أَنْجَبَ туғдирмоқ, келтириб чиқармоқ; ҳосил бермоқ; مِنْ زَيْنَبَ كَثِيرًا مِنَ الْأَوْلَادِ ~ у Зайнабдан жуда кўп фарзанд кўрди; VIII اِنْتَجَبَ танламоқ, танлаб олмоқ, танлов ўтказмоқ; X اِسْتَنْجَبَ = VIII

– اِنْتِجَابٌ сайлов, танлов

– إِنْجَابٌ туғдириш, ҳосил қилиш

– نَجَّابٌ чопар, хат олиб борувчи, вакил (*тезюрар туя билан*)

– نَجَابَةٌ 1) аслзодалик, оқсуяклик, зотлилик, улуғлик; 2) қобилият, иқтидор, талант; شِدَّةُ الْ~ талантлилик

– نَجِيبٌ, نَجْبٌ[1] аслзода, оқсуяк, зотли, зотдор; 2) саховатли, қўли очиқ

– نَجْبٌ дарахтнинг ёки илдизининг пўстлоғи

– نَجِيبٌ *кўп.* نُجَبَاءُ, نُجُبٌ, أَنْجَابٌ 1) зоти улуғ, аслзода, аристократ; 2) насли тоза, наслдор; 3) қобилиятли, ақлли, талантли

– نَجِيبَةٌ *кўп.* نَجَائِبُ зотли от, зотли туя

I نَجَثَ (у) نَجْثٌ кавлаб чиқармоқ, қазиб чиқармоқ; X اِسْتَنْجَثَ 1) қазиб чиқармоқ; чиқармоқ, чиқариб олмоқ; 2) (*н. гадир*) қўнмоқ, рози бўлмоқ (لِ)

– نَجِيثٌ 1) тик ўрнатиладиган нишон, мўлжал; 2) халқдан яширилган сир; بَدَا ~ الْقَوْمِ одамларнинг сири ошкор бўлди

– نَجِيثَةٌ янгиликнинг ёмон (хунук) томони; الْبِئْرِ ~ қудуқдан чиқариб олинган тупроқ

I نَجَحَ (*а*) نُجْحٌ муваффақиятга эришмоқ, муваффақият қозонмоқ; ўнгидан келмоқ, муваффақиятли чиқмоқ; الْحَاجَةُ ~تِ ҳожат раво бўлмоқ; أَمْرُهُ ~ унинг иши осон кўчди (осонлик билан битди); II نَجَّحَ ютуқ олиб келмоқ, омад келтирмоқ, ютуқ келтирмоқ; IV أَنْجَحَ = II; ◊ الْحَاجَةَ ~ ҳожат чиқармоқ; X اِسْتَنْجَحَ : حَاجَتَهُ ~ ҳожатини чиқаришни сўрамоқ

– أَنْجَحُ энг муваффақиятли

– نَاجِحٌ муваффақиятли, омади келган

– نَجَاحٌ *кўп.* نَجَحَاتٌ, أَنْجِحَةٌ ютуқ, муваффақият, омад; عَدَمُ ~ муваффақиятсизлик, барбод бўлиш; أَحْرَزَ ~ا فِي ... ...да муваффақият қозонмоқ; حَالَفَهُ الْ~ унга омад ёр бўлди; لَقِيَ ~ا бахти кулмоқ, омади келишмоқ

– نُجْحٌ ютуқ, муваффақият, омад

– نَجِيحٌ 1) муваффақиятли, қулай; 2) оқилона, яхши (*мас., маслаҳат ва ш.к.*); 3) *ат. от, мз.* Нажиҳ

نُجَاحٌ йўтал овози

– نَجِيحٌ: الْمَاءِ ~ сувнинг овози

I نَجَدَ (*у*) نَجْدٌ 1) ёрдамлашмоқ, ёрдам бермоқ, қуллаб-қўлтиқламоқ; 2) نَجَدَ 1) терламоқ; 2) ғам-ғуссали бўлмоқ; نَجَدَ (*а*) نَجْدٌ 1) терламоқ; 2) *эск.* чарчамоқ, мадори қолмаган бўлмоқ; 3) *эск.* оғриқ сезмоқ; نَجُدَ (*у*) نَجَادَةٌ, نَجْلَةٌ баҳодир (шижоатли) бўлмоқ; II نَجَّدَ 1) (*мебель*) устини мато билан қопламоқ, устига қоқмоқ, сурмоқ; 2) кўрпа *ёки* кўрпача ичига (*пахта*) тиқмоқ, тиқиб тўлдирмоқ; 3) (*пахтани*) титмоқ; ~ الْبَيْتَ уйни нақшлар билан безамоқ, безатмоқ; уйни жиҳозламоқ; III نَاجَدَ 1) ёрдам бермоқ, қуллаб-қувватламоқ; ҳимоя остига олмоқ; 2) (*к.биландир*) урушмоқ, жанг олиб бормоқ; IV أَنْجَدَ 1) ёрдам бермоқ, қуллаб-қувватламоқ; 2) Нажд томон йўл олмоқ, Нажд томон йўлга тушмоқ; 3) *эск.* кўтарилмоқ, баландликка чиқмоқ; V تَنَجَّدَ 1) устига мато қопламоқ (*мебель ҳақида*); 2) титилмоқ (*пахта ҳақида*) X اسْتَنْجَدَ 1) ёрдам сўрамоқ; (*к. нидир*) ёрдамга чақирмоқ (*туш. к. ёки* ب); (*к. нингдир*) қуллашидан фойдаланмоқ (ب), (*к. нингдир*) ёрдамини ишга солмоқ (ب); 3) (*к. гадир нисбатан*) журъатлироқ мунсабатда бўлмоқ, бемалолроқ иш кўрмоқ (عَلَى)

– إِنْجَادٌ ёрдам кўрсатиш

– مُنْجِدٌ 1) ёрдам қилувчи, ёрдамчи; 2) (*ўқув*) қўлланмаси; ~ الطَّالِبِ فِي الرِّيَاضِيَّاتِ математикадан ўқув қўлланмаси; الْ~ فِي اللُّغَةِ وَ الْأَدَبِ وَ الْعُلُومِ ал-Мунжид (*араб тилининг изоҳли луғати*)

– مُنَجِّدٌ мебель қопловчи уста, кўрпа (кўрпача) қопловчи

– مَنْجَدٌ *кўп.* مَنَاجِدُ аёлларнинг бўйнидан кўкрак пастигача тақиладиган шода

– مَنْجَدَةٌ *кўп.* مَنَاجِدُ 1) *текст.* тасматароқ (*тола титадиган машиналарда ишлатилади*); 2) ҳайвоннинг юришини илдамлатиш мақсадида орқасидан уришга мўлжалланган таёқча

– مَنْجُودٌ ғам чекаётган, ғамгин, ғамда қолган

– نَاجُودٌ *кўп.* نَوَاجِيدُ 1) шароб, хамр, спиртли ичимлик; 2) шароб қуйиладиган идиш, шароб идиши

– مُنَجِّدٌ = نَجَّادٌ

– نَجَّادٌ қиличбанд; الْبُنْدُقِيَّةِ ~ милтиқнинг тасмаси; الْ~ طَوِيلُ *маж.* узун бўйли, баланд бўйли

– نَجَادَةٌ мебелларга мато қоплаш касби, қопламачилик

– نَجْدٌ 1) тер (*мас, пешона тери*); 2) *эск.* чарчаш, ҳориш; 3) *эск.* оғриқ, азоб

[1]– نَجْدٌ *кўп.* أَنْجَادٌ, نِجَادٌ 1) ясситоғлик, тепалик, ясси тоғ; 2) кўтарилган йўл, тепа йўл; йўл

– نَجْدٌ [2] *кўп.* نِجَادٌ, نُجُودٌ уй жиҳозлари (анжомлари) (*кўрпа-тўшак, гилам, ёстиқ каби*)

– نَجُدٌ *эск.* мард, ботир, жасур қўрқмас

– نَجِدٌ *кўп.* أَنْجَادٌ баҳодир, шижоатли, жасур

– نَجْدَةٌ *кўп.* نَجَدَاتٌ 1) ёрдам, қуллаш, қуллаб-қувватлаш; ~ه إِلَى خَفَّ кимгадир ёрдамга шошилмоқ; الْ~ بُولِيسُ ёрдам кўрсатиш полицияси; !الْ~ ёрдамга келинглар!, ёрдам беринглар!; 2) *ҳарб.* мадад, ёрдам, кўмак; 3) жасорат, жасурлик, мардлик

– نَجْدِيٌّ 1) Наждга оид; 2) наждлик киши

– نُجُودٌ кийик *ёки* туя подаларининг энг олдида юрадиган йўлбошчиси

– نَجِدٌ *кўп.* نُجَدَاءُ, نُجُدٌ = نَجَدٌ

I نَجَذَ (*у*) نَجْذٌ 1) тишламоқ, чақмоқ; 2) зериктирмоқ, безор бўлмоқ, жонга тегмоқ

– مَنَاجِذُ (خُلْدٌ *сўзидан кўп.*) кўрсичқонлар

– نَاجِذٌ *кўп.* نَوَاجِذُ 1) озиқ тиш; 2) ақл тиши; ضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ оғзи қулоғига етиб кулмоқ; عَضَّ عَلَى نَاجِذَيْهِ балоғат ёшига етмоқ, вояга етмоқ (*ўғил болаларга нисбатан*); ~ه عَضَّ عَلَى نَوَاجِذِهِ *ёки* نَجَذَ عَلَى *маж.* оғир кунларни чидам билан ўтказмоқ; أَبْدَتِ الْحَرْبُ نَاجِذَيْهَا *маж.* уруш жуда қаттиқ бўлган эди; أَبْدَى لَهُ عَنْ نَوَاجِذِهِ *маж.* кимгадир нисбатан дўшманлик қилмоқ

I [1]نَجَرَ (*у*) نَجْرٌ (*дарахтни, ёғочни*) рандаламоқ, йўнмоқ, тарашламоқ, қирмоқ; [2]نَجَرَ (у) نَجْرٌ исимоқ, исиб кетмоқ; الْمَاءَ ~ сувни қизитилган тош ёрдамида илитмоқ; [3]نَجَرَ (у) نَجْرٌ уриб итармоқ, уриб туртмоқ; الْإِبِلَ ~ туяни ҳайдамоқ; نَجَرَ (а) نَجْرٌ қаттиқ чанқамоқ, ташна бўлмоқ; II نَجَّرَ дурадгорлик қилмоқ, ёғочдан бирор нарса ясамоқ

– أَنْجَرَةٌ, نَجْرَةٌ *кўп.* أَنَاجِرُ лангар

– مِنْجَرٌ *кўп.* مَنَاجِرُ ранда

– مَنْجَرَةٌ *кўп.* مَنَاجِرُ дурадгорлик устахонаси

– مِنْجَرَةٌ сув иситиш мақсадида қиздирилган тош

– مَنْجُورٌ 1) рандаланган, йўнилган, тарашланган; 2) иморатнинг ёғоч ишлатилган қисми: ёғоч билан усти қопланган; 3) *тех.* ғалтакмашина, чиғир

– نَاجِرٌ ёз фаслидаги ой, ёз ойи

– نِجَارٌ насаб, насл-насаб, зот, табиат; характер

– نَجَّارٌ *шунингдек:* الْعَمَارَاتِ ~ дурадгор; الْأَثَاثَاتِ ~ дурадгор; الْ~ تَرْجَةُ дурадгорлик ишларини бажариш учун ишланган махсус дастгоҳ; بَابُ الْ~ مُخَلَّعٌ *мтл.* бўзчи белбоққа ёлчимас (сўзма-сўз: дурадгорнинг эшиги бузуқдир)

– نِجَارٌ, насаб, насл-насаб

– نِجَارَةٌ қиринди, қипиқ: пайраҳа

– نِجَارَةٌ дурадгорлик касби, нажжорлик

– نَجْرٌ 1) рандалаш, тарашлаш, йўниш; 2) иссиқлик, ҳарорат

– نَجْرٌ ташналик, ўта чанқоқлик

– نَجْرَانُ ташна, чанқоқ, ўта чанқоқ

[1]– نَجِيرَةٌ *кўп.* نَجَائِرُ айвон, шийпон, бостирма, омбор

– نَجِيرَةٌ [2] сут, ун ва ёғдан тайёрланадиган таом

نَجْرُو нижру, сорго (*бир йиллик 2 донли ўсимлик*)

I (نجز) نَجَزَ (*у*) نَجْزٌ тугатмоқ, ниҳоясига етказмоқ, бажармоқ; الْحَاجَةَ ~ ҳожатни чиқармоқ; نَجَزَ (*а*) نَجْزٌ тугамоқ, бажо бўлмоқ; II نَجَّزَ тугатмоқ, бажармоқ; III نَاجَزَ уришмоқ, курашмоқ, жанг қилмоқ; IV أَنْجَزَ 1) тугатмоқ, ниҳоясига етказмоқ, бажо келтирмоқ; тайёрламоқ, ишлаб чиқармоқ, ясамоқ; 2) (*ваъдага*) вафо қилмоқ; ~ الْحُرُّ مَا وَعَدَ *мкл.* мард одам ваъдаси устидан чиқади; 3) (*к. нидир*) йўқ қилмоқ, олдирмоқ (عَلَى); V تَنَجَّزَ 1) бажартирмоқ, бажарилишига эришмоқ; 2) бажарилмоқ, бажо бўлмоқ, бажо келтирмоқ; X اسْتَنْجَزَ 1) бажартирмоқ, бажарилишига етмоқ; 2) (*н. нидир*) ниҳоясига етказишни (тугатишни) сўрамоқ (илтимос қилмоқ)

[1]– إِنْجَازٌ бажариш, бажо келтириш; ниҳоясига етказиш

[2]– إِنْجَازٌ *кўп.* اتٌ ـَ ютуқ, муваффақият, ғалаба

– تَنَاجُزٌ кураш, жанг, олишув

– تَنَاجُزٌ = مُنَاجَزَةٌ

– مُنْجَزَاتٌ *кўп.* ютуқлар, муваффақиятлар, ғалабалар

– نَاجِزٌ 1) бажариб бўлинган; ниҳоясига (охирига) етказилган; тўла тайёр; 2) тезлик билан бажарилиш керак бўлган; ~ وَعْدٌ устидан чиқилган (амалга ошган) ваъда; ~ ٢ بِ ~ بِعْتُهُ мен уни юзма-юз сотганман (орқаваротдан эмас)

– نَجَازٌ охирига етказиш, тугатиш, бажариш, тамом қилиш

– نَجْزٌ, نُجْزٌ: حَاجَتَكَ ~ عَلَى أَنْتَ ҳожатингиз чиқиш арафасида турибди

I (نجس) نَجَسَ (*а*) نَجْسٌ бадани нопок бўлмоқ, бадани булғанмоқ; نَجُسَ (*у*) نَجَاسَةٌ = نَجِسَ; II نَجَّسَ баданни нопок қилмоқ (булғамоқ); IV أَنْجَسَ = II; V تَنَجَّسَ нопок бўлмоқ, булғанмоқ; X اسْتَنْجَسَ нопок ҳисобламоқ, мурдор

ҳисобламоқ

– تَنْجِيسٌ нопок қилиш, мурдор қилиш

– نَاجِسٌ: ~ دَاءٌ бедаво (тузалмас) дард

– نَجَاسَةٌ нажосат, ҳаромлик, ифлослик, мурдорлик

– نَجِسٌ *кўп.* أَنْجَاسٌ =

– نَجْسٌ 1) нопок, ҳаром, мурдор, нажосатли; 2) ёмон, ярамас; ◊ ~ دَاءٌ тузалмайдиган дард

– نَجِيسٌ нопок, ҳаром, мурдор; ◊ ~ دَاءٌ тузатиб бўлмайдиган дард

I [1]نَجَشَ (*у*) نَجْشٌ 1) бекорчи гапларни тарқатмоқ, сафсатабозлик қилмоқ; (*йиртқич ҳайвонни*) бир жойдан бошқа жойга ҳайдамоқ; 3) аврамоқ, авраб йўлга солмоқ, қизиқтирмоқ; ҳайдамоқ, ҳайдаб юрмоқ, ҳайдаб бормоқ; 3) (*нархни*) кўтармоқ; [2]نَجَشَ (*у*) نَجَاشَةٌ, نَجْشٌ шошилмоқ, шошилиб юрмоқ; VI تَنَاجَشَ бир-бирига қараб нарх кўтармоқ, ўзаро нархларни ошириб юбормоқ

– نَجَاشٌ (*ботинканинг*) баҳяси, ранти

– نَجَاشِيٌّ негус (*Ҳабашистон императорининг унвони*)

I (نجع) [1]نَجَعَ (*а*) نُجُوعٌ 1) фойда бермоқ, фойдали бўлмоқ; яхши таъсир қилмоқ, фойдаси бўлмоқ (*дори ҳақида*); 2) ҳазм бўлмоқ (*овқат ҳақида*); ◊ ~ُهُ إِلَى الرَّشَادِ кимнингдир ақлини киргизмоқ, эс-ҳушли қилиб қўймоқ; [2]نَجَعَ (*а*) نَجْعٌ яйлов қидирмоқ; II نَجَّعَ = I[1]; V أَنْجَعَ = I; V تَنَجَّعَ (*н. нидир*) қидирмоқ, ахтармоқ; VIII اِنْتَجَعَ 1) (*кўчиб келиш учун*) янги жой (*ер, яйлов*) қидирмоқ; ~ أَقَاصِيَ الْأَرْضِ узоқ-узоқ юртларга кетиб қолмоқ; 2) ёрдам сўраб мурожаат қилмоқ; X اِسْتَنْجَعَ (*н. нингдир*) яхшисини ахтармоқ

– أَنْجَعُ энг яхши шифо бўладиган, энг фойдали

– مُنْتَجَعٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) қидириб юрилган яйлов; 2) дам оладиган жой; ~ صَحِّيٌّ дам олиш уйи, санаторий

– مَنْجَعٌ *кўп.* مَنَاجِعُ ем-хашакка бой топилган яйлов

– نَاجِعٌ фойдали, шифо бўладиган; яхши таъсир қиладиган (*дори*); ~ أَبُو الْ ҳолва, ширинлик

– نَجَاعَةٌ 1) таъсирчанлик, таъсир қилишлик, даво, шифолик; ~ بِ фойдали, яхши томонга; 2) муваффақиятлилик, муваффақият; ~ بِ муваффақият билан (*Шимолий Африка*)

– نَجْعٌ *кўп.* نُجُوعٌ аҳоли яшайдиган кичкина пункт, қишлоқча

– نُجْعَةٌ 1) ўт-ўланга бой яйлов қидириш; 2) *кўч. м.* ҳавас (орзу) қилинган нарса

[1]– نَجِيعٌ 1) фойдали, шифо бўладиган; 2) туя учун барглар, сув ва ундан тайёрланган ем

[2]– نَجِيعٌ қон; қорайиб кетган қон

I نَجَفَ (*у*) نَجْفٌ (*мас., ўқни*) йўниб учли қилмоқ, тарашламоқ; VIII اِنْتَجَفَ қазиб (кавлаб) чиқармоқ; ~ الشَّاةَ қўй елинидаги охирги сутгача соғиб олмоқ

– مَنْجُوفٌ ичи кенг, ич қисми катта (*мас.* идиш, қабр, ғор ва ҳ.з.)

– نَجَافٌ эшик тепа қисмидаги токчага ўхшаш жой

[1]– نَجَفٌ *кўп.* نِجَافٌ 1) дўнг, тепалик; қир, адир; نَجَفٌ "адир"дан кейин; сув чиқмайдиган юқори ер; 2) тўғон

[2]– نَجَفٌ *жам.* қандиллар ◊ دُرُّ الـ~ *мин.* тоғ биллури, шаффоф кварц

– نَجَفَةٌ *кўп.* ـَاتٌ қандил

– نَجِيفٌ *кўп.* نُجُفٌ тиғи кенг бўлган ўқ (*камонникиқ*)

I (نجل) [1]نَجَلَ (*у*) نَجْلٌ 1) (*ўғилни*) вужудга келтирмоқ, туғмоқ; 2) отмоқ, иргитмоқ; 3) оёқ учи билан тепмоқ; 4) ~ تِ الْأَرْضُ ер ям-яшил бўлди (яшил тусга кирди); 5) ~ الْجِلْدَ терини шилмоқ; 6) *эск.* шикастламоқ (найза билан); نَجِلَ (*а*) نَجَلٌ катта чиройли кўзли бўлмоқ, катта чиройли кўзи бор бўлмоқ; ◊ نَجَلَ الْأَرْضَ ер ҳайдамоқ; X اِسْتَنْجَلَ суви кўпаймоқ, серсув бўлмоқ; ~ الْمَكَانُ ер (жой) серсув бўлди

– أَنْجَلُ *мн.* نَجْلَاءُ *кўп.* نُجْلٌ катта чиройли кўзли; ◊ طَعْنَةٌ نَجْلَاءُ ўлим зарбаси, ўлимга олиб борадиган зарба; ... سَدَّدَ (وَجْهَ) ضَرْبَةً نَجْلَاءَ فِي ...га ўлим зарбаси туширмоқ (бермоқ)

– إِنْجِيلٌ *алиф.*б.*қар.*

– مَنْجَلٌ *кўп.* مَنَاجِلُ ўроқ, чалғи, чалғили ўроқ; ~ مُطْرِقَةٌ وَ ўроқ ва болға; ◊ ~ سِنُّ الْ читтак; ~ أَبُو иссиқ мамлакатларда яшайдиган лайлакка ўхшаш қуш, ибис

– مَنْجَلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ *тех.* гира, исканжа

[1]– نَجْلٌ *кўп.* أَنْجَالٌ ўғил, фарзанд, авлод, насл, уруғ; келажак авлод

– نَجْلٌ [2] *кўп.* نِجَالٌ, أَنْجَالٌ 1) оқин сув, оқар сув; 2) насл; ~ هُوَ كَرِيمُ الـ у аслзодадир

– نَجَلٌ 1) кўзнинг гўзаллиги; 2) кўз косасининг ўрни, кўз бичимининг катталиги

– نَجَلَاوِيٌّ кўзлари катта ва чиройли одам

– نَجِيلٌ *бот.* буғдойиқ

نَجْلَزَ инглизлаштирмоқ; تَنَجْلَزَ инглизлашмоқ

I (نجم) [1]نَجَمَ (*у*) نُجُومٌ 1) (*юлдуз*) пайдо бўлмоқ, чиқмоқ; (*н. дандир*) келиб чиқмоқ (عَنْ), (*н. нингдир натижасида*) келиб чиқмоқ (عَنْ); 2) ўсмоқ, ўсиб чиқмоқ; 3) бўлак-бўлак қилиб тўламоқ; ~ الدَّيْنَ қарзни бўлак-бўлак қилиб тўламоқ; [2]نَجَمَ (*у*) نَجَامَةٌ юлдузларга қараб фол кўрмоқ; II نَجَّمَ 1) юлдузларга қараб фол кўрмоқ,мунажжимлик қилмоқ; келажакни олдиндан айтиб бермоқ; 2) (*қарзни*) бўлак-бўлак қилиб тўламоқ; бўлиб-бўлиб тўлаш муддатлари белгиланмоқ, тўловни қисмларга тақсим қилмоқ; V تَنَجَّمَ юлдузларга қараб фол кўрмоқ, мунажжимлик қилмоқ

– تَنْجِيمٌ юлдузларга қараб фол кўриш; عِلْمُ الـ~ астрология, илми нужум

– مَنْجَمٌ *кўп.* مَنَاجِمُ 1) келиб чиқиш, манба; 2) кон, конлар, шахта; ~ عَامِلُ шахтёр, руда кавловчи; مَنَاجِمُ الْحَدِيدِ темир конлари; مَنَاجِمُ الْفَحْمِ кўмир конлари

– مَنْجَمٌ *кўп.* مَنَاجِمُ тарози шайини, дастаси

– مُنَجِّمٌ мунажжим; لَا أَدْرِي وَ لَا الـ~ يَدْرِي *маж.* мен ҳам, мендан бошқалар ҳам билмайди

– نَجَّامٌ мунажжим

[1]– نَجْمٌ 1) бўлиб-бўлиб тўлаш; 2) *кўп.* نُجُومٌ навбатдаги тўлов бадали; نُجُومًا бўлиб-бўлиб, қисмларга бўлиб-бўлиб

[2]– نَجْمٌ *кўп.* أَنْجُمٌ 1) ўт, ўт ўлан; 2) кўчат, ниҳол; 3) пояси йўқ ўт-ўлан, ер бағирлаб ўсадиган ўт

[3]– نَجْمٌ *кўп.* نُجُومٌ юлдуз; ~ بِذَنَبٍ ёқи ~ مُذَنَّبٌ думли юлдуз, комета; النُّجُومُ الثَّوَابِتُ ҳаракатсиз юлдузлар: النُّجُومُ الْخُنَّسُ планеталар, сайёралар; النُّجُومُ *астр.* Сурайё (*Савр юлдузлар туркумидаги етти юлдуз*); عِلْمُ النُّجُومِ астрономия, илми нужум; نَحْوَ النُّجُومِ кўкларга, кўкларгача; ~ هَادٍ йўлчи юлдуз; عِبَادَةُ النُّجُومِ юлдузларга сиғиниш, юлдузпарастлик; ~ُهُ أَفَلَ *кўч. м.* унинг юлдузи сўнди (заволга кетди) أَصْبَحَ الـ~ اللَّامِعَ *маж.* порлоқ юлдузга айланмоқ; نُجُومُ الْفَنِّ الْعَرَبِيِّ араб санъати юлдузлари; أَرَاهُ النُّجُومَ فِي عِزِّ الظُّهْرِ онасини Учқўрғондан кўрсатмоқ, суробини тўғрилаб қўймоқ, адабини бериб қўймоқ (*сўзма-сўз:* куппа-кундузи унга юлдузларни кўрсатиб қўймоқ); 2) одам туғилиши билан мунажжимлар томонидан олинган юлдузлар жадвали, гороскоп; حَسَبَ الـ~ гороскоп тузмоқ; 3) пояси йўқ ўсимлик; 4) қарзни тўлаш вақти; 5) асос, таг; هَذَا الْحَدِيثُ لَا ~ لَهُ бу ҳадиснинг асоси (таги) йўқ; أَبُو الْ ~ тулки

– نَجْمَةٌ 1) юлдуз, юлдузча; الـ~ الْقُطْبِيَّةُ Қутб юлдузи; ~ الصُّبْحِ тонг юлдузи. Зуҳро (Венера); ~ الْمَسَاءِ оқшом юлдузи, Зуҳро (Венера); ~ السِّينَمَا кино юлдузи; ~ وِسَامُ الشَّرَفِ Ҳурмат Юлдузи ордени (*Миср Араб Республикасида*); 2) пояси йўқ ўсимлик; ◊ ~ الـ مِنَ эрта тонгдан, тонг азонда

– نَجْمِيٌّ юлдузга оид, юлдузга хос; سَنَةٌ ~ астр. юлдуз йили; ~ سِبَاقٌ спорт. турли томондан юриш бошлаб марказга бир вақтда етиб келиш пойгаси

– نَجِيمٌ ниш, ниҳол

– نُجَيْمَةٌ кўп. اتٌ ـَ 1) юлдузча; 2) астр. Марс билан Юпитер оралиғидаги кичик сайёралар

نَجْنَجَ (н.нидир) ман этмоқ, қайтармоқ (عَنْ)

I نَجَهَ (а) نَجْهٌ (к.нидир) қайтармоқ, тўхтатмоқ, монелик қилмоқ

I [1](нажо) نَجَا (у) نَجْوٌ, نَجَاءٌ, نَجَاةٌ 1) (н. дандир) нажот топмоқ (مِنْ); (н. дандир) қутулмоқ, холос бўлмоқ (مِنَ الْمَوْتِ بِأُعْجُوبَةٍ); ~ мўъжиза билан ўлимдан қутилиб қолмоқ; 2) шошилиб ўтиб (ўзиб) кетмоқ; 3) чопмоқ, шошмоқ, шошилмоқ; тезламоқ; [2]نَجَا (у) نَجْوَى (бирор сирни) ишониб айтмоқ; эск. қулоққа шивирламоқ; эск. яширинча айтмоқ; II نَجَّى (н. дандир) қутказмоқ, халос қилмоқ (مِنْ); III نَاجَى 1) (н. нидир) секингина ошкор қилмоқ (юрак ҳақида – ب); 2) (к. дандир) ҳеч кимга билдирмай сўрамоқ; маслаҳатлашмоқ; (к. биландир) юракдан суҳбат қурмоқ, суҳбатлашмоқ, дилдаги дардни гапириб юракни бўшатмоқ; 3) ҳеч кимга билдирмай алоқада бўлиб турмоқ; 4) шивирлаб намоз ўқимоқ, муножот қилмоқ; ◊ نَفْسَهُ ~ ўйга толмоқ, ўйга ботмоқ, ўзича хаёл қилмоқ; IV أَنْجَى қутқармоқ, халос қилмоқ, қутултирмоқ; VI تَنَاجَى юракдан суҳбатлашмоқ, дардини тўкиб солмоқ; ҳеч кимга сездирмай гаплашмоқ, яширин (пинҳоний) иш тутмоқ; шивир-шивир қилишмоқ; шивирлашмоқ; VIII اِنْتَجَى 1) = VI; 2) (к.нидир) сирдош деб билмоқ; X اِسْتَنْجَى 1) у ёқ бу ёқни ювмоқ, ювиниб олмоқ; 2) чора қидирмоқ, илож изламоқ, озодликка эришмоқ; 3) шошилмоқ; 4) ҳожатдан кейин ўрнини артмоқ ёки сув билан ювмоқ, истинжо қилмоқ

– اِسْتِنْجَاءٌ эск. ҳожатдан кейин покланиш (ювиниш)

– أَنْجَى эск. энг нажот берадиган, энг қутқарадиган

– تَنْجِيَةٌ қутултириш, халос этиш

– مُنَاجَاةٌ 1) муножот, махфий (хуфия) суҳбат; махфий (хуфия) маслаҳат, махфий кенгаш; ~ الْأَرْوَاحِ ўлганларнинг руҳи билан гаплашиш, спиритизм; ~ الْإِنْسَانِ لِنَفْسِهِ ўзи билан ўзи гаплашиш, ўзича гаплашиш; 2) (радиодан бериладиган) суҳбат

– مُنْجٍ: أَبُو الْمُنْجِي от (ҳайвон)

– مُنَجٍّ мн. مُنَجِّيَةٌ қутқарувчи, халоскор, нажоткор

– مَنْجَاةٌ 1) қутқариш, халос қилиш, озод этиш; 2) кўп. مَنَاجٍ хатарсиз жой, бехатар макон, бошпана; ... مِنْ ~ هُوَ بِ у ...дан озоддир; у ... ҳимоя этилган

– مَنْجًى кўп. مَنَاجٍ 1) бошпана, яширинб жон сақланадиган жой; хатарсиз жой; أَصْبَحَ ~ فِي مِنْ ... ...дан хавфсиз жойда бўлмоқ; كَانَ بِ~ عَنْ ... ...дан омон бўлмоқ; 2) тепа жой, тепалик

– نَاجٍ мн. نَاجِيَةٌ кўп. نَاجُونَ, نُجَاةٌ қутилиб қолган, қутқариб қолинган

– نَاجِيَةٌ тезчопар туя

– نَجًا маҳофа маҳкамланадиган ёғоч устунчалар

– نَجَاءٌ қутқарилиш, нажот топиш, халос бўлиш

– نَجَاةٌ 1) нажот, халос бўлиш, қутулиш; ~ حَبْلُ الـ тортиб чиқариб қутқариб қоладиган арқон; طَوْقُ الـ~ чўкаётган одамни қутқариш учун ташланадиган чамбарак; 2) бутунлик, жой-жойидалик; 3) дарахтнинг шохи (бутоғи)

[1]– نَجْوٌ кўп. نَجَاءٌ 1) нажас, нажосат, ахлат; 2) ёмғирли булут, ёмғир ёғадиган булут

[2]– نَجْوٌ тепалик жой, баланд жой

[3]– نَجْوٌ икки киши ўртасидаги махфий сир

نَجْوَةٌ кўп. نَجَاءٌ тепа жой, тепалик, адир, пасттекислик; إِنَّنَا فِي ~ مِنْ كُلِّ هَذَا маж. бизларда бу нарса содир бўлолмайди; هُوَ ~ بِ ... مِنْ ... маж. у ...дан омондадир; у ... дан четдадир; نَجْوَةٌ 2) эск. қутулиш

– نَجْوَى кўп. نَجَاوَى 1) махфий ибодат, муножот; 2) яширин суҳбат; махфий маслаҳат, махфий кенгаш; ўз-ўзича овоз чиқариб гаплашиш; 3) сир, махфий иш, махфий нарса

[1]– نَجِيٌّ кўп. أَنْجِيَاءُ энг яқин (сирдош) дўст; ишончли сирдош дўст (шахс)

[2]– نَجِيٌّ кўп. أَنْجِيَةٌ сир, махфий иш, махфий нарса

– نَجِيٌّ [3] тезкор, шошилинч, тез; ~ بَعِيرٌ тезюрар туя

– نَجًى ат. от, мз. Нажо

– نُجَيَّةُ ат. от, мз. Нужайя

I نَحَّ (и) نَحِيحٌ хирилламоқ, хир-хир қилмоқ

I [1]نَحَبَ (а) نَحْبٌ, نَحِيبٌ ҳўнграб йиғламоқ, ўпкаси тўлиб зор-зор йиғламоқ; [2]نَحَبَ (у) نَحْبٌ (н.нидир) бажаришни ўзига вазифа (вожиб) деб билмоқ; نَحَبَ [3] (и) نَحْبٌ йўталмоқ; الْبَعِيرُ ~ туяни йўтал тутди; III نَاحَبَ муҳокама қилмоқ; VIII اِنْتَحَبَ йиғисиғи қилмоқ, йиғламоқ

– نَحْبٌ[1] = اِنْتِحَابٌ

– مُنْتَحِبٌ эск. ҳўнграб йиғловчи, тўлиб-тошиб йиғловчи

– نُحَابٌ туянинг йўталиши, туя йўтали

[1]– نَحْبٌ ҳўнграб йиғлаш, тўлиб-тўлиб йиғлаш

[2]– نَحْبٌ 1) муддат, вақт; 2) назр-ниёз; 3) ўлим قَضَى ~ هُ а) ваъдасининг устидан чиқмоқ; б) ўлмоқ, вафот этмоқ; 4) жадаллаб юриш

– نَحِيبٌ ҳўнграб йиғлаш, тўлиб-тўлиб йиғлаш

I نَحَتَ (и, у) نَحْتٌ 1) (тош) ўймоқ, (тошга) ўйиб нақш солмоқ, ёзмоқ; ўйма нақшлар ясамоқ; تِمْثَالًا ~ ҳайкал ясамоқ; ~ كَلِمَةً грам. янги сўз ҳосил қилмоқ (яратмоқ); 2) (маккажўхорини) қайирмоқ; ◊ هُ ~ بِلِسَانِهِ бирор кишини ёмонлаб гапирмоқ, ёмонламоқ, ачитиб ғийбат қилмоқ

– مَنْحَتٌ кўп. مَنَاحِتُ ҳайкалтарош қалами

– مَنْحُوتٌ ўйилган; ўйиб нақш солинган; грам. янги ҳосил қилинган, янги яратилган (сўз)

– مَنْحُوتَةٌ кўп. اتٌ ـَ ҳайкал

– نَحَّاتٌ 1) тош ўйнувчи; 2) ҳайкалтарош

– نُحَاتَةٌ синиқ, парча, синиқ парчаси; кесик

– نَحَاتَةٌ ҳайкалтарошлик, ҳайкалтарошлик санъати

– نَحْتٌ ўйиш, ўйниш, кесиш, ҳайкал ясаш; ~ الْكَلَامِ грам. сўзларнинг яратилиши, пайдо бўлиши, ясалиши

– نَحِيتٌ ўйилган; ўйиб нақш солинган; ўймакорлик қилиб ишланган

- نَحِيتَةٌ табиат, феъл-атвор; هُوَ كَرِيمُ الـ ~ у яхши феълли кишидир

I نَحَرَ (а) نَحْرٌ (ҳайвон) сўймоқ; الصَّلَاةَ ~ намозни вақти кириши биланоқ ўқимоқ; VI تَنَاحَرَ 1) бир-бирини сўйишмоқ; 2) курашмоқ, жанг қилмоқ; тўқнашмоқ; (н. нидир деб) ўзаро душманлик қилмоқ (عَلَى); VIII اِنْتَحَرَ 1) ўзини ўлдирмоқ, ўз жонига ўзи қасд қилмоқ; 2) хасталик (бахиллик) қилмоқ; الْقَوْمُ ~ одамлар бир-бирлари билан бўғишдилар

– اِنْتِحَارٌ кўп. اتٌ ـَ ўзини ўзи ўлдириш; ~ يَابَانِيٌّ харакири

– اِنْتِحَارِيٌّ ўзини ўзи ўлдиришга оид

– تَنَاحُرٌ кураш; тўқнашув; келиштириб бўлмайдиган қарама-қаршилик; الْأَحْزَابِ ~ الـ фирқалар (партиялар) кураши; عَلَى ~ الـ الْحَيَاةِ ҳаёт (яшаш) учун кураш

– مُنْتَحِرٌ ўзини ўзи ўлдирувчи, ўз жонига ўзи қасд қилувчи

– مِنْحَارٌ эск. сўйиш қуроли; эск. катта туяларни сўювчи; إِنَّهُ لَمِنْحَارٌ بَوَائِكَهَا ҳақиқатдан ҳам у катта семиз туяларни сўювчидир ("у сахий ва меҳмондўст кишидир" маъносида)

– مَنْحَرٌ кўп. مَنَاحِرُ 1) бўйин, томоқ

(*ҳайвонларни бўғизлаганда пичоқ тортиладиган жой*); 2) аёлларнинг маржон, марварид тақадиган аъзоси, бўйни, кўкраги

– مَنْحُورٌ 1) сўйилган, пичоқ тортилган; 2) ғазабланган, аччиқланган, ғижинган, асабийлашган

– نَاحِرٌ *кўп.* نُحُرٌ *эск.* сўювчи, қассоб

– نَاحِرَانِ *ик.с.* одамнинг бўйнидаги икки томир

نَاحِرَةٌ *кўп.* نَوَاحِرُ ойнинг биринчи ёки охирги куни; ойнинг сўнгги туни (*ҳижрий-қамарий тақвим бўйича*)

[1]– نَحْرٌ сўйиш; عِيدُ الـ~ қурбон ҳайити (*зулҳижжа ойининг 10-куни*)

[2]– نَحْرٌ *кўп.* نُحُورٌ 1) бўйин, томоқ; кўкракнинг юқори қисми; 2) бошланиш; 3) *архит.* тахта буюмларда ранда воситаси билан ўйилган ариқчага ўхшаш чуқурлик; ~ النَّهَارِ кундузнинг бошланиш вақти; ◊ ارْتَدَّ هَذِهِ عَلَى ~هـ бу нарса унинг ўзгинасига қайтди; رَدَّ كَيْدَهُ عَلَى ~هـ кимнидир ўзининг қуроли билан ўрмоқ, у қилгандай иш билан жавоб қилмоқ

– نَحْرٌ билимдон, зўр иқтидор соҳиби (*олимларга қўйиладиган лақаб*)

– نَحْرٌ *кўп.* نَحَارِيرُ = نَحْرِيرٌ

– نَحِيرٌ сўйилган

– نَحِيرَةٌ *кўп.* نَحَائِرُ ойнинг биринчи куни; ойнинг сўнгги туни (*ҳижрий-қамарий тақвим бўйича*)

I نَحَزَ (*а*) نَحْزٌ кукунга айлантирмоқ, туймоқ, янчмоқ, туйиб майдаламоқ

– مِنْحَازٌ *кўп.* مَنَاحِيزُ 1) кели (ўғир) дастаси; 2) кели (ўғир)

نُحَازٌ *вет.* туяларда учрайдиган ўпка касали (*бунда туя жуда қаттиқ йўталади*)

– نَحِيزَةٌ *кўп.* نَحَائِزُ табиат, характер; طَيِّبُ الـ~ хуштабиат, хушхулқ; كَرِيمُ الـ~ оқсуяк, аслзода

I (نحس) نَحُسَ (*у*) نَحَاسَةً *ёки* نَحِسَ (*а*) نَحَسٌ бахтсиз бўлмоқ, бадбахт бўлмоқ; نَحَسَ (*у*) نَحْسٌ бахтсизлик келтирмоқ, бало олиб келмоқ, офат келтирмоқ; II نَحَّسَ 1) мис билан қопламоқ; 2) қаттиқлашмоқ, қотмоқ

– أَنْحَسُ энг бахтсиз, энг бахти қора; إِنَّهُ ~ مَخْلُوقٌ عَلَى وَجْهِ الأَرْضِ у ер юзидаги энг бахтсиз махлуқдир

– تَنْحِيسٌ мис билан қоплаш

– مَنَاحِسُ *кўп.* бадбахтлик, бахтсизлик олиб келадиган нарсалар

– مُنَحَّسٌ мис билан қопланган, устига мис юритилган

– مَنْحُوسٌ *кўп.* مَنَاحِيسُ бахтсиз, бадбахт; ~ الطَّالِعِ бахти қора

– نُحَاسٌ мискар, мискор

– نُحَاسٌ *ёки* [1]نُحَاسٌ *ёки* نِحَاسٌ табиат, характер; هُوَ كَرِيمُ الـ~ у хушфеълдир (хуштабиатдир)

[2]– نُحَاسٌ 1) мис; الـ~ الأَصْفَرُ сариқ мис, жез (*мис ва рух қоришмаси*); الـ~ الأَحْمَرُ қизил мис; 2) табиат, характер; 3) алангаси йўқ тутун

– نَحَاسَةٌ мискорлик, мискорлик касби

– نُحَاسَةٌ 1) мис танга, мис чақа; 2) мисдан ишланган идиш

– نُحَاسِيٌّ 1) мисга оид; الآلاتُ الـ~ةُ *муз.* мис чалғу асбоблари; 2) мис рангли

– نَحَّاسِيٌّ *кўп.* نَحَاحِسَةٌ *тар.* Наҳҳос пошо тарафдори, Наҳҳос пошонинг изидан борувчи

[1]– نَحْسٌ *кўп.* نُحُوسٌ бахтсизлик, бадбахтлик, омадсизлик; ~ عَجُوزٌ ёвуз кампир, ялмоғиз кампир

– نَحْسٌ[2], نَحِسٌ бахтсиз, бадбахт; омади юришмаган, омадсиз; ~ يَوْمٌ машъум кун

– نُحُوسَةٌ бахтсизлик, бадбахтлик, машъумлик

نُحْصٌ тоғ этаги, тоғнинг ости; أَصْحَابُ ~ *тар.* Уҳуд жангида ҳалок бўлган жангчилар

– نُحُوصٌ семизлигидан ҳомила ололмайдиган туя

– نَحِيصٌ = نَحُوصٌ

I نَحَضَ (а) نَحْضٌ: الْعَظْمَ ~ 1) суякнинг гўштини ажратмоқ, суякни тозаламоқ; السِّنَانَ ~ найзанинг учини ўткирламоқ; 2) *эск.* озмоқ, озиб кетмоқ; نَحُضَ (у) نَحَاضَةً *эск.* семирмоқ, семириб кетмоқ қорин, қўймоқ

– مَنْحُوضٌ ориқ, гўштсиз, камгўшт

– [1]نَحْضٌ *кўп.* نُحُوضٌ, نِحَاضٌ гўшт

[2]نَحْضٌ *эск.* гўштли, семиз

– نَحِيضٌ гўштли, сергўшт; семиз

نَحْطَةٌ *вет.* туялар ва отларда учрайдиган ўпка касаллиги

– نَحِيطٌ овоз чиқармай пиқ-пиқ йиғлаш

I نَحُفَ (*у*) نَحَافَةً озмоқ, озиб кетмоқ, ориқламоқ; IV أَنْحَفَ оздирмоқ, оздириб қўймоқ, ориқлатмоқ, ҳолдан тойдирмоқ, тинкасини қуритмоқ

– مَنْحُوفٌ ориқ, озғин, озиб кетган

– نَحَافَةٌ ориқлик, озғинлик, нимжонлик; ҳолдан кетганлик; الْقَوَامِ ~ қомати келишганлик

– نُحْفٌ ориқлик, озғинлик

– نَحِيفٌ *кўп.* نِحَافٌ, نُحَفَاءُ ориқ, озғин, ҳолдан тойган; الْقَوَامِ ~ қомати келишган

I نَحَلَ (نحل), نَحَلَ (*у*) *ёки* نَحَلَ (*а*) نُحُولٌ озмоқ, озиб кетмоқ, тинкаси қуримоқ; نَحَلَ (*а*) نَحْلٌ, نُحْلٌ 1) (*к. гадир*) бермоқ, тақдим этмоқ, ҳадя этмоқ; الْمَرْأَةَ مَهْرَهَا ~ хотинга маҳрини бермоқ; 2) (*к. гадир*) нисбат бермоқ, тегишли деб билмоқ, тўнкамоқ, ағдармоқ, тақмоқ (إِلَى, عَلَى); 3) ёлғон тўқимоқ, уйдирма қилмоқ; 4) эскирмоқ, тўзимоқ (*киймоқ ҳақида*); 5) соч тўкилмоқ; II نَحَّلَ 1) оздирмоқ, ориқлатиб юбормоқ, ҳолдан кетказмоқ; 2) сочнинг тўкилишига сабаб бўлмоқ, сочни тўкиб юбормоқ; IV أَنْحَلَ = II; V تَنَحَّلَ ўзиники қилиб олмоқ, ўзлаштириб юбормоқ, кўчирмачилик (плагиат) қилмоқ; VIII انْتَحَلَ 1) ўзига бошқа ном қабул қилмоқ; شَخْصِيَّتَهُ ~ ўзини ... қилиб кўрсатмоқ; ~ لِنَفْسِهِ صِفَةَ ... ўзига ...лик белгисини қабул қилмоқ; 2) динга эътибор қилмоқ, қабул қилмоқ; الإِسْلَامَ ~ исломга кирмоқ; ҳаққи йўқ нарсани ўзига ўзлаштирмоқ, ўзиники қилиб кўрсатмоқ, кўчирмачилик (*плагиат*) қилиб; الأَعْذَارَ لِـ... ~ (*к. нидир*) асоссиз равишда кечирмоқ; баҳоналар тузмоқ. важи корсон кўрсатмоқ, важи корсон қилмоқ

– إِنْتِحَالٌ *кўп.* اتٌ : 1) ўзиники қилиб олиш, ўзлаштириш; кўчирмачилик, плагиаторлик; 2) асоссиз равишда тасдиқлаш; الأَعْذَارِ ~ баҳоналар тўқиш, важи корсон кўрсатиш; 3) (*динга*) кириш, (*динни*) қабул қилиш

– مُنْتَحَلٌ ноқонуний ўзлаштирилган, асоссиз ўзиники қилиб олинган; اسْمٌ ~ тахаллус, лақаб, яхшироқ ном

– مُنْتَحِلٌ бошқаларнинг ишини ўзиники қилиб олувчи, плагиатор

– مَنْحَلٌ *кўп.* مَنَاحِلُ асалари яшиклари қўйилган жой

– مَنْحُولٌ 1) ўйлаб топилган, ичдан тўқилган; الرِّوَايَاتُ الـ~ةُ ичдан тўқилган (ясама) ҳикоялар; 2) эскиган, тўзиган

– نَاحِلٌ ориқ, озғин, тинкаси қуриган, мажолсиз

– نَحَّالٌ асаларичи, асалари парвариш қилувчи одам

– نَحَالَةٌ асалари кўпайтирувчи, асаларичилик

– نُحْلٌ 1) бериш, тақдим этиш, ҳадя қилиш; 2) совға, туҳфа

– نَحْلٌ *жам.* асаларилар; طَنَّانٌ ~ сариқ арилар; ذَكَرُ الـ~ эркак асалари; فَقِيرُ الـ~ арихона, асалари яшиги; مَلِكَةُ الـ~ *қар.* مَلِكَةٌ; تَرْبِيَةُ الـ~ асаларилари парвариш қилиш (боқиш), асаларичилик

– نَحْلَةٌ *кўп.* نَحَلَاتٌ асалари

– نُحْلَةٌ *кўп.* نُحَلٌ пилдироқ, бизбизак (*шунингдек:* الصَّبِيِّ ~)

[1]– نِحْلَةٌ *кўп.* نِحَلٌ 1) дин аҳкомлари, диний таълимот; 2) эътиқод, динга эътиқод қилиш; 3) совға, ҳадя; ~ ўз ихтиёри билан (бериш); ўрнига ниманидир талаб қилмасдан (бериш)

[2]– نِحْلَةٌ даъво

– نُحْلَى ҳадя, ҳадя этиш, инъом қилиш,

инъом

– نُحُولٌ ориқлик, озғинлик, тинкаси қуриганлик

– نَحِيلٌ *кўп.* نَحْلَى 1) ориқ, озғин, тинкаси қуриган; الْقَوَام ~ қомати келишган; 2) бечора

I نَحَمَ (*и*) نَحْمٌ, نَحِيمٌ йўталиб балғам ташламоқ, йўталиб балғам кўчирмоқ, томоқ қирмоқ, йўталиб қўймоқ

– نَحَّامٌ *эск.* тез-тез йўталувчи; *эск.* хасис, зиқна

– نُحَامٌ *жам.* қизил ғозлар, фламинголар

– نُحَامَةٌ қизил ғоз, фламинго

نَحْمِيَا *библ.* Несмия

نَحْنُ биз; الْمُوَقِّعِينَ ~ биз, қуйида имзо чекувчилар

نَحْنَحَ йўталиб балғам ташламоқ, йўталиб балғам кўчирмоқ, томоқ қирмоқ, йўталиб қўймоқ; تَنَحْنَحَ = نَحْنَحَ

– نَحْنَحَةٌ йўталиб балғам кўчириш, йўталиб балғам ташлаш

I (نحو) نَحَا (*у*) نَحْوٌ 1) (*қаергадир*) бормоқ, йўналмоқ, йўл олмоқ, мурожаат қилмоқ (*туш. к. ёки* إِلَى *ёки* نَحْوَ); نَحْوَهُ ~ кимнингдир изидан бормоқ; هَذَا النَّحْوَ ~ у шундай йўл тутди; بَصَرُهُ إِلَيْهِ ~ унга назар ташлади; 2) бир четга қўймоқ, бир четга суриб қўймоқ; (*н. дандир*) четлатмоқ, узоқлаштирмоқ (عَنْ); هُ~ فِي زَاوِيَةٍ ниманидир бир четга суриб қўймоқ; II نَحَّى 1) бир четга қўймоқ,бир четга суриб қўймоқ (*туш. к.*); 2) (*н. дандир*) четлатмоқ, узоқлаштирмоқ (عَنْ); ~ قَضِيَّةً عَنْ جَدْوَلِ الْأَعْمَالِ масалани кун тартибидан чиқармоқ (олиб ташламоқ); 3) (*н. нидир қилишга*) йўл бермай қўймоқ (عَنْ); III نَاحَى (*н. нингдир*) яқинида (атрофида) мавжуд бўлмоқ; IV أَنْحَى 1) (*бирор н. га*) йўналтирмоқ (عَلَى); ~ عَلَيْهِ ضَرْبًا кимгадир мушт билан ташланмоқ; ~بِاللَّائِمَةِ (بِاللَّوْمِ) (*к. нидир*) маломатларга кўмиб ташламоқ (عَلَى); 2) (*н. дандир*) тиймоқ, (*н. гадир*) йўл бермай қўймоқ (عَنْ); بَصَرُهُ ~ (*н. дандир*) назарини ўгирмоқ, кўзини узмоқ (عَنْ); V تَنَحَّى 1) *шунингдек*; ~ جَانِبًا четга сурилмоқ, ўзини четга (чеккага) олмоқ; 2) кетмоқ, узоқлашмоқ, четлатилмоқ; 3) (*н. нидир*) рад этмоқ, қайтармоқ (عَنْ); (*н. дандир*) воз кечмоқ, қайтмоқ (عَنْ), (*н. нингдир*) баҳридан ўтмоқ (عَنْ); ... لَهُ ~ (*н. дадир*) кимгадир ён бермоқ, кимгадир ён босмоқ; VIII انْتَحَى 1) узоқлашмоқ, кетмоқ; ёнлаб ўтмоқ, ўзини чеккага тортмоқ; 2) (*бирор н. томон*) йўл олмоқ; الْقَاعِدَةَ ~ қоидага амал (риоя) қилмоқ; 3) (*к. гадир, н. гадир*) суянмоқ, таянмоқ, ишонмоқ, орқа қилмоқ (عَلَى); 4) (*бирор н. га*) жон-жаҳди билан киришмоқ, интилмоқ (فِي)

– انْتِحَاءٌ йўналишни танлаб олмоқ; йўналганлик; *биол.* ўсимликларнинг ёруғликка интилиш қобилияти

– تَنْحِيَةٌ 1) четга, чеккага қўйиш; 2) (*н. дандир*) четлатиш (عَنْ); ўзоқлаштириш, йироқлаштириш; عَنْ مَنْصِبِهِ ~ вазифасидан олиб ташлаш; 3) (*н. гадир*) йўл қўймаслик (عَنْ)

– مَنْحًى *кўп.* مَنَاحٍ томон, тараф; تَغْيِيرَاتٌ جِذْرِيَّةٌ فِي جَمِيعِ مَنَاحِي الْحَيَاةِ ҳаётнинг барча соҳаларида таг-тубидан қилинган ўзгаришлар; دَرَسَ الْمَشْرُوعَ فِي مَنَاحِيهِ الْعَدِيدَةِ лойиҳани ҳар томонлама ўрганмоқ

– نَاحٍ *мн.* نَاحِيَةٌ *кўп.* نُحَاةٌ грамматика мутахассиси, грамматист

– نَاحِيَةٌ *кўп.* نَوَاحٍ, اتٌ : 1) томон, тараф; مِنْ هَذِهِ الـ~ бу томондан, бу масалада; مِنْ جَمِيعِ النَّوَاحِي ҳамма томондан; مِنْ ~ ... مِنْ ~ ... أُخْرَى (ثَانِيَةٍ) бир томондан ..., иккинчи томондан; ~ تَرَكَ четга суриб қўймоқ, кейинга қолдирмоқ; 2) нуқтаи назар; مِنْ ~ اقْتِصَادِيَّةٍ иқтисод нуқтаи назаридан; مِنْ ~ قَانُونِيَّةٍ қонун асосида, қонуний, расман; مِنْ ~ وَاقِعِيَّةٍ дарҳақиқат, ҳақиқатда, амалда; 3) ноҳия (*маъмурий ҳудуднинг номи*), туман, район

– نَحْوٌ *кўп.* أَنْحَاءٌ 1) 1) томон, тараф; مِنْ ~ي мен томонимдан; 2) чекка, қирғоқ; бурчак; 3) жой, район; فِي جَمِيعِ أَنْحَاءِ الْبِلَادِ мамалакатнинг ҳамма ерларида, барча жойларда, барча жойда; 4) услуб, тур, кўриниш; وَ ~هُ *ёки* ~ ذَلِكَ ва шунга ўхшашлар; عَلَى هَذَا الـ~ шу тариқа, шундай қилиб; عَلَى ~ وَاضِحٍ маълум бўлган ҳолатда, тушунарли, ... عَلَى ~ مَا ... дек; عَلَى ~ مَا تَرَى кўриб турганингдек; عَلَى ~ طَيِّبٍ жуда гўзал, ажойиб вазиятда; عَلَى ~ أَفْضَلَ энг яхши йўл билан; 5) грамматика, синтаксис; عِلْمُ الـ~ грамматика; الصَّرْفُ وَ الـ~ морфология ва синтаксис

– نَحْوَ 1) (*предлог сифатида*) هُ~ а) унинг ёнида; б) унга томон, у томон; в) унга нисбатан, унинг масаласида; 2) тахминан, қарийиб

– نَحْوِيٌّ 1) грамматикага оид; 2) грамматика билан шуғулланувчи, грамматист

– نَحْيٌ *кўп.* أَنْحَاءٌ меш, саноч (*мой учун*)

نَخْ нах (*аёллар куйлагининг бир тури*)

I نَخَّ (*а/у*) نَخٌّ 1) чўкмоқ, тиззаси билан чўкиб ўтирмоқ (*туя ҳақида*); 2) إِخْ إِخْ деб туяни чўктирмоқ; ◊ الْإِبِلَ ~ туяни шиддат билан ҳайдамоқ, тез етакламоқ; II نَخَّخَ = I

1– نُخٌّ суяк ичидаги илик

2– نُخٌّ, نَخٌّ *кўп.* أَنْخَاخٌ, نِخَاخٌ узун тўқилган гилам; бўйра

– نَخَّةٌ йирик шохли мол

– نُخَّةٌ = نَخَّةٌ

– نُخَاخَةٌ = نُخٌّ 1

I (نخب) نَخَبَ (*у*) نَخْبٌ танламоқ, сайламоқ, танлаб олмоқ; танлов қилмоқ; نَخَبَ (*а*) نَخَبٌ қўрқмоқ, қўрқоқ бўлмоқ, қўрқоқлик қилмоқ; VIII انْتَخَبَ 1) танламоқ, сайламоқ; 2) сайлов ўтказмоқ

– انْتِخَابٌ *кўп.* اتٌ : 1) сайлов; حُرِّيَّةُ الْانْتِخَابَاتِ сайлаш эркинлиги; أَهْلِيَّةُ الـ~ *ёки* حَقُّ الـ~ сайлаш ҳуқуқи; حَقُّ الـ~ الْعَامِّ умумсайлаш ҳуқуқи; انْتِخَابَاتٌ بِرْلَمَانِيَّةٌ (نِيَابِيَّةٌ) парламентга сайлов; انْتِخَابَاتٌ بَلَدِيَّةٌ шаҳар (қишлоқ) бошқарувига сайлов; انْتِخَابَاتٌ جُزْئِيَّةٌ қисман ўтказилган сайловлар; انْتِخَابَاتٌ عَامَّةٌ *ёки* انْتِخَابَاتٌ عُمُومِيَّةٌ умумий сайловлар; إِعَادَةُ الـ~ қайта сайлов; تَذْكِرَةُ (وَرَقَةُ) الـ~ сайлов бюллетени; دَائِرَةُ الـ~ сайлов округи; قَانُونُ الْانْتِخَابَاتِ сайловлар ҳақидаги қонун; نِصَابُ الـ~ сайлов ҳуқуқини чеклайдиган шарт; غَيْرُ لَائِقٍ لِلـ~ сайлашга арзийдиган; لَائِقٌ لِلـ~ сайлашга арзимайдиган, сайлашга нолойиқ; 2) танланиш; الـ~ الطَّبِيعِيُّ *биол.* табиий танланиш

– انْتِخَابِيٌّ сайловга оид; عَامِلٌ ~ حَقٌّ қонун чиқарувчи ҳокимият органларига вакиллар сайлаш ҳуқуқи; حَمْلَةٌ (حَرَكَةٌ, مَعْرَكَةٌ) ~ـةٌ сайлов компанияси; دَائِرَةٌ ~ـةٌ сайлов округи; لَجْنَةٌ ~ـةٌ сайлов комиссияси

– انْتِخَابِيَّةٌ танланишлик, сайланишлик

– مُنْتَخِبٌ сайловчи

– مُنْتَخَبٌ сайланган, танланган; 2) сараланган; 3) *спорт.* терма

– مُنْتَخَبَاتٌ *кўп.* танланган асарлар; 2) кўпчиликнинг фикрича пойгада биринчиликни олиши мўлжалланган от

– مَنْخُوبٌ қўрқоқ; الْفُؤَادِ ~ юраксиз, ҳурковуч

– مُنْتَخِبٌ = نَاخِبٌ

1– نَخْبٌ танлаш, саралаш

2– نَخْبٌ *кўп.* أَنْخَابٌ қадаҳ кўтариш, тост; أَنْخَابٌ وُدِّيَّةٌ дўстлик, биродарлик тостлари; شَرِبَ ~هُ кимнингдир соғлиғи учун ичмоқ; شَرِبَ ~ نَخَاحِهِ кимнингдир муваффақияти шарафига ичмоқ; تَبَادَلَ أَنْخَابَ الشُّرْبِ (*бирор киши билан*) ўзаро қадаҳ кўтаришмоқ (مَعَ)

– نُخْبَةٌ (*н. нингдир*) энг сараси, қаймоғи

– نُخْبَةٌ *кўп.* نُخَبٌ 1) = نَخْبَةٌ; 2) *кўп.* نُخَبَاتٌ

қўрқоқлар, юраксиз кишилар

– نَخِيبٌ *кўп.* نُخُبٌ қўрқоқ, юраксиз

I نَخَجَ (и) نَخْجٌ уриб кетмоқ, ювиб кетмоқ, оқизиб кетмоқ (*сел ҳақида*)

[1]نَخَرَ (نخر) (у) نَخْرٌ еб тешмоқ, еб қирқмоқ, емоқ, кемирмоқ, ямламоқ (*қурт ҳақида*); [2]نَخَرَ (у) نَخِيرٌ хуррак отмоқ, хуррак тортмоқ; نَخِرَ (а) نَخَرٌ чиримоқ, чириб кетмоқ, чириб бузилмоқ; *мед.* чириш касалига мубтало бўлмоқ (*тиш ёки суяк*)

– مِنْخَارٌ *кўп.* مَنَاخِيرُ бурун тешиги, бурун каваги, бўрун

– مَنْخَرٌ *кўп.* مَنَاخِرُ *анат.* бурун

– مِنْخَارٌ = مَنَاخِرُ *кўп.* مِنْخَرٌ, مَنْخَرٌ, مُنْخُرٌ, مِنْخَرٌ

– مَنْخُورٌ 1) еб ташланган, кемирилган, кемириб ташланган; 2) чириган, чириб кетган; *мед.* чириш касалига дучор бўлган

– مُنْخُورٌ *кўп.* مَنَاخِيرُ = مُنْخَرٌ

– نَاخِرٌ чириётган, чирий бошлаган; *мед.* чириш касали билан оғриган; ~ مَا بِالدَّارِ уйда ҳеч ким йўқ

– نَاخِرَةٌ чириган суяклар

– نَخِرٌ 1) чириётган, чирий бошлаган; 2) нураб битган (*тоғ жинслари ҳақида*)

– نَخْرٌ бузилиш, чириш; ~ الْعِظَامِ суяк чириши; суяк чириш касали, оқма

– نُخْرَةٌ *кўп.* نُخَرٌ 1) бурунннинг учи, уч қисми; 2) кучли шамол

– نَخِيرٌ хуррак

– نَخِيرَةٌ суяк чириши; суяк чириш касали, оқма

نَخْرَبَ тешмоқ, тешик ҳосил қилмоқ

– نُخْرُوبٌ *кўп.* نَخَارِيبُ 1) тешик; арихонанинг асаларилар кириб-чиқадиган тешиги; 2) асаларининг мум катаги; ўйиқ, чуқурча (*сол.* خرب) *қар.* نُخْرُوبٌ

I نَخَرَ (а) نَخْرٌ санчмоқ, санчиб тешмоқ, суқмоқ, суқиб олмоқ, санчиб олмоқ; ~ بِكَلِمَاتٍ аччиқ сўз айтмоқ, аччиқ-тизиқ гап қилмоқ

I نَخَسَ (а, у) نَخْسٌ 1) санчмоқ, санчиб тешмоқ; 2) хивич билан ҳайдамоқ (*ҳайвонни*); II نَخَّسَ = I; VIII انْتَخَسَ укол қилинавермоқ

– مِنْخَاسٌ *кўп.* مَنَاخِيسُ хивич; учи ўткир таёқ, калтак

– مِنْخَاسٌ = مَنَاخِسُ *кўп.*

– نَاخِسٌ туянинг дум томонида учрайдиган қўтир

– نَخَّاسٌ 1) молфуруш, ҳайвонфуруш, чайқовчи, олибсотар; 2) қулфуриш, қул олиб сотувчи; чўрифуруш, чўри олиб сотувчи

– نَخَّاسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ шпора (*отни ниқталаш учун этик пошнасига ўрнатилган жиҳоз*)

– نَخَاسَةٌ 1) чайқовчилик, олибсотарлик; 2) қулфуруўшлик

– نَخْسَةٌ *кўп.* نَخَسَاتٌ укол

– نَخِيسَةٌ эчки сути билан қўй сутининг аралашмаси

I [1]نَخَشَ (а) نَخْشٌ ҳайдамоқ, ҳайдаб бормоқ, ҳайдаб киргизмоқ, ниқтаб, уриб қадамини тезлаштирмоқ; [2]نَخَشَ (а) نَخْشٌ *ёки* نُخِشَ ориқламоқ, озиб кетмоқ

– نَخْشُوشٌ *кўп.* نَخَاشِيشُ жабра; 2) бурун катаги

I نَخَطَ (у) نَخْطٌ бурун қоқмоқ; VIII انْتَخَطَ = I

– نَخْطٌ *ёки* نُخْطٌ 1 одамлар, инсонлар; مَا أَدْرِي أَيُّ الـ ~ هُوَ унинг қанақа одам эканлигини билмайман

– نُخْطٌ *анат.* йўлдош ичида бўладиган суюқлик

I [1]نَخَعَ (نخع) (а) نُخُوعٌ 1) (*н. нидир*) тан олмоқ, инобатга олмоқ (ب); لَهُ بِحَقِّهِ ~ кимнингдир ҳуқуқини тан олмоқ; نَخَعَ (а) نَخْعٌ 1) сўймоқ, сўйиб ташламоқ, сўйиб ўлдирмоқ, бир пичоқ тортишда бўйнидаги оқ томирни ҳам кесиб юбормоқ; 2) силкитмоқ, тебратмоқ, титратмоқ; نَخِعَ (а) نَخَعٌ ўсимлик ёки дарахт танасида сув югурмоқ; V تَنَخَّعَ йўталиб балғам кўчирмоқ, тупуриб ташламоқ, балғам ташламоқ, балғам тупламоқ; VIII انْتَخَعَ ўз юртидан узоққа кетмоқ

– نُخَاعٌ *шунингдек;* شَوْكِيٌّ ~ орқа мия; ~ الْعَظْمِ илик; الـ~ الْمُسْتَطِيلِ чўзинчоқ мия, чўзиқ мия

– نُخَاعَةٌ балғам, шиллиқ, шилимшиқ

نَخَفَ (а,у) نَخْفٌ, نَخِيفٌ пишқириб балғам чиқармоқ (эчки ҳақида)

I نَخَلَ (у) نَخْلٌ эламоқ, элакдан ўтказмоқ; V تَنَخَّلَ эланиб, элакдан ўтиб тозаланмоқ; VIII انْتَخَلَ) элакдан ўтказмоқ; 2) танламоқ, сараламоқ

– مَنَاخِلِيَّةٌ *кўп.* مَنَاخِلِيُّ элакфуруш, элак сотувчи

– مُنْخُلٌ, مِنْخَلٌ *кўп.* مَنَاخِلُ элак; ~ سِلْكٍ сим элак

– نُخَالَةٌ кепак, элаганда чиққан чиқит; ◊ سَمُّ الـ~ маргумуш, сичқон дори

– نَخْلٌ *жам.* хурмо дарахтлари; ~ جَوْزِ الْهِنْدِ кокос пальмаси; عَلَى الـ~! жуда зўр, аъло даражада (*Ироқда*)

[1]– نَخْلَةُ Михаил (مِيخَائِيلُ *ёки* مِيخَائِيلُ *сўзидан қис. с.*)

[2]– نَخْلَةٌ *кўп.* نَخَلَاتٌ, نَخِيلٌ пальма; ~ الشَّمْعِ шам олинадиган пальма

– نَخِيلٌ *мн. жам.* пальмалар; زَيْتُ الـ~ пальма мойи

I نَخَمَ (а) نَخْمٌ балғам ташламоқ, балғам тупурмоқ; V تَنَخَّمَ = I

– نُخَامَةٌ балғам, шиллиқ, шилимшиқ

– نُخَامِيٌّ балғамга оид; ◊ الْغُدَّةُ الـ~ةُ гипофиз

نَخْنَخَ туяни чўккалатмоқ (чўктирмоқ)

I (نخو) نَخَا (у) نَخْوَةٌ 1) керилмоқ, гердаймоқ, димоғдорлик қилмоқ; 2) юмшатмоқ, камайтирмоқ, босмоқ, енгиллаштирмоқ (*мас., ғазабни*); VIII انْتَخَى 1) керилмоқ, гердаймоқ, димоғдорлик қилмоқ; (*к. дандир*) ўзининг устунлигини кўрсатмоқ (عَلَى); 2) юмшамоқ, камаймоқ, енгиллашмоқ

– نَخْوَةٌ 1) фахрланиш, ўз ориятини сеза билиш; димоғдорлик; 2) мардлик, жасорат, жасурлик

I نَدَّ (а/и) نَدِيدٌ, نُدُودٌ, نَدٌّ (*қаердандир*) қочмоқ, қочиб кетмоқ, қочиб қутулмоқ, жўнаб қолмоқ (عَنْ); يَجِبُ أَلَّا يُنَدَّ عَنِ الْبَالِ أَنَّ ... шуни эсдан чиқармаслик керак, ...; шуни назарда тутиш керак, ...; نَدَّتْ عَنْهُ صَرْخَةٌ (ضَحْكَةٌ) у бирдан бақириб (кулиб) юборди; II نَدَّدَ 1) (*н. нидир*) сўкмоқ, койимоқ, таҳқирламоқ (ب); (*к. нидир*) қаттиқ танқид қилмоқ (ب); 2) (*сирни*) ошкор қилмоқ; VI تَنَادَّ тарқалмоқ, атрофга тарқалишиб кетмоқ; ажралишиб кетмоқ

– تَنَادٌّ тарқалиш,ёйилиб кетиш; يَوْمُ الـ~ қиёмат

– تَنْدِيدٌ таҳқирлаш, қаттиқ танқид

– نِدٌّ *кўп.* أَنْدَادٌ 1) тенг, ўхшаш, бир хил; مَا لَهُ ~ унинг тенги йўқ, у бемисолдир; حَدِيثُ الـ~ ~ инсоннинг ўз тенги билан суҳбати; وَقَفَ مَوْقِفَ الـ~ ~ ўзини ўз тенгдоши билан тўрғандай тутмоқ; 2) тенг одам, тенгдош одам

– نَدٌّ *бот.* алоэ

– نَدِيدٌ тенг, ўхшаш, бир хил

I نَدَأَ (а) نَدْءٌ: اللَّحْمَ ~ гўштни пишириш учун чўққа кўммоқ

– نَدْأَةٌ 1) катта бойлик; 2) кўп сонли чорва

– نَدِيءٌ камалак

– نَدِيءٌ чўққа кўмиб пиширилган гўшт

I نَدَبَ (у) نَدْبٌ 1) йиғламоқ, ўлганга йиғламоқ; ўлган кишининг яхши хислатларини ҳисобламоқ (санамоқ); 2) вакил (делегат) қилиб жўнатмоқ; 3) топширмоқ; вакил қилмоқ, ваколат бермоқ; 4) (*к. нидир н. гадир*) жалб қилмоқ, чорламоқ, даъват этмоқ (عَلَى, إِلَى); 5) (*к. гадир*) бағишламоқ, бахш етмоқ; ~تْ فَاطِمَةُ نَفْسَهَا إِلَى ابْنِهَا Фотима ўзини ўғлига бағишлаган; نَدَبَ (а) نَدَبٌ битмоқ, тузалмоқ (*яра ҳақида*); II نَدَّبَ (*қирқ кун давомида ўлганга*) аза тутмоқ; ўлганни хотираб маъракa ўтказмоқ, худойи қилмоқ; IV أَنْدَبَ = نَدَبَ; VIII انْتَدَبَ 1) жўнатмоқ, командировка қилмоқ, ўзидан вакил қилиб жўнатмоқ; 2) вакил қилмоқ,

ваколатни тасдиқловчи ҳужжатни бермоқ; 3) *эск.* (*бирор н.га*) ўзини тайёр ҳисобламоқ, ўзини қодир ҳисобламоқ (ل)

– انْتِدَابٌ *кўп.* ـاتٌ : 1) делегация қилиш; 2) ваколат, мандат; 3) *сиёс.* бирор мустамлакани бошқариш ҳуқуқи

– انْتِدَابِيٌّ мандатга оид; مِنْطَقَةٌ ـةٌ мандат доираси, мандат ҳуқуқи берадиган чегара

– تَنْدِيبٌ (*ўлган одамга қирқ кун давомида*) аза тутиш; ўлганнинг хотираси учун қилинган маърака, худойи

– مُنْتَدَبٌ делегат қилмоқ жўнатилган; вакил қилинган; الدَّوْلَةُ الْـةُ الْحُكُومَةُ *ёки* мандатли давлат, бирор жойни бошқариш учун ҳужжат олган мамлакат; عُضْوُ الْإِدَارَةِ الْـ бошқарманинг ваколат олган аъзоси

– مُنْتَدِبٌ делегат қилиб жўнатувчи (юборувчи); мандат берувчи

– مَنْدَبٌ йиғи, ўлганга йиғлаш

– مَنْدَبَةٌ ўлган одамга мотам учун йиғилган одамлар гуруҳи

– مَنْدُوبٌ 1) *шар.* тавсия қилинган; 2) вакил, делегат; الْـ الْمَفْوَضُ мухтор вакил; ـ الْجَرِيدَةِ газета мухбири; 2) комиссар; الْـ السَّامِي олий комиссар

– نَادِبٌ 1) ўлган одамга мотам тутиб йиғловчи; 2) йиғичи, гирянда

– نَادِبَةٌ *кўп.* نَوَادِبُ йиғичи аёл,гирянда аёл

– نَدَّابٌ йиғичи, гирянда

– نَدَّابَةٌ йиғичи аёл, гирянда аёл

– نَدْبٌ чаққон, эпчил; ـ رَجُلٌ чаққон одам

– نَدَبٌ *кўп.* أَنْدَابٌ, نُدُوبٌ кесилган (тиғ теккан) жой; чандир, ямоқ

– نَدَبَةٌ *кўп.* نَدَبٌ – نُدْبٌ

– نَدْبَةٌ *ат. от, мз.* Надба

– نُدْبَةٌ 1) ўлган одамга мотам тутиб йиғлаш; 2) мунгли лирик куй; 3) дафн маросимида қўйланадиган қўшиқ

I نَدَحَ (а) نَدْحٌ кенгайтирмоқ; V تَنَدَّحَ : ـتِ الْغَنَمُ қўйлар ҳар томонга тарқалишиб, ёйилиб кетишди

– مُنْتَدَحٌ кенглик, эркинлик, ҳурлик, ҳуррият; فَلَا ـ مِنْ ... шунинг учун муқаррарки, ...; لَا ـ شُنِنَ учун шу нарса зарурки, ...; أَصْبَحَ لَا ـ عَنْ ... = مُنْدُوحَةٌ – مُنْتَدَحٌ муқаррар бўлмоқ, юз бериши аниқ бўлмоқ; لَا ـ عَنْ *ёки* لَا ـ مِنْ муқаррар ҳолатда, жуда-жуда зарур бўлган ҳолда; هَذِهِ مَعْلُومَاتٌ لَا ـ لَهُ عَنْهَا бу унга жуда-жуда зарур бўлган маълумотлардир; لَمْ يَجِدْ ـ عَنْ ... у ...дан қочиб қутилолмади; اسْتَرِحْ قَلِيلًا فَفِي الْوَقْتِ ـ! бироз дамингни ол, вақт ҳали етарли!

– نَدْحَةٌ, نُدْحَةٌ кенглик, бепоёнлик

I نَدَرَ (у) نُدُورٌ, نَدْرٌ 1) нодир (камёб) бўлмоқ, кам учрамоқ; 2) оз, оз сонли бўлмоқ; 2) (*н. дандир*) тушиб колмоқ, тушиб, кўриниб қолмоқ; 3) *эск.* чиқиб қолмоқ (*суяк ҳақида*); III نَادَرَ (*к. нидир*) латифалар айтиб овутмоқ, банд қилмоқ; IV أَنْدَرَ 1) туширмоқ (*н. дандир*) тушириб юбормоқ; 2) ноёб гап ёки нарсани олиб келмоқ; V تَنَدَّرَ (*бирор н ҳақида*) латифалар айтмоқ (ب); VI تَنَادَرَ ўзаро латифалар айтишмоқ, қизиқ ҳикоялар, латифалар билан бир-бирини овутмоқ

– أَنْدَرُ *кўп.* أَنَادِرُ хирмон

– مَنْدَرَةٌ *кўп.* مَنَادِرُ қишлоқ уйларида меҳмон қабул қилинадиган хона, меҳмонхона, зал

– نَادِرٌ 1) нодир, камёб, кам учрайдиган; الْـ الْوُقُوعِ кам содир бўладиган; فِي الْـ *ёки* الْـ بَعْضُ-بَعْضٍ баъзи-баъзида, гоҳ-гоҳ; مَعَادِنُ ـةٌ камёб металлар; وَ الْـ لَا حُكْمَ لَهُ *мтл.* истисно-қоида эмас; 2) ғайриоддий, одатдан ташқариги

– نَادِرَةٌ *кўп.* نَوَادِرُ 1) ноёб нарса, кам учрайдиган нарса, ажиб нарса, ғалати нарса; 2) қизиқарли воқеа, ажойиб ҳикоя, латифа; 3) ғайритабиий воқеа; ◊ نَوَادِرُ الْمُحْتَالِينَ ўғриларнинг ҳийла-найранглари

– نَدَارَةٌ 1) камёблик; 2) оз сонлилик, етишмаслик

– نَدْرٌ кам учрайдиган, ноёб

– نُدْرَةٌ, نَدْرَةٌ [1] 1) камёблик; 2) оз сонлилик; فِي الْـ *ёки* баъзан, гоҳо, гоҳида

– نَدْرَةٌ [2] *кўп.* نَدَرَاتٌ олтин *ёки* кумуш заррачаси

– نَدَرَى баъзан, баъзи ҳолатларда

– نُدُورَةٌ оз сонлилик, арзимаслик; (*н. нингдир*) камлиги

I نَدَسَ [1] (у) نَدْسٌ: بِالرُّمْحِ ـ найза тиқмоқ (санчмоқ); نَدَسَ [2] (а) نَدَسٌ ҳушёр (зийрак) бўлмоқ; III نَادَسَ суқишмоқ, бир-бирига найза суқишмоқ; ўзаро найзабозлик қилмоқ; V تَنَدَّسَ қулаб тушмоқ, ағанамоқ, йиқилмоқ; VI تَنَادَسَ бир-бирига лақаб қўймоқ, бир-бирини лақаби билан чақирмоқ

– مِنْدَاسٌ фаросатли, зийрак аёл

– نَدْسٌ қулоғи динг одам, қулоғи яхши эшитадиган одам

– نَدِسٌ зийрак, ҳушёр

I نَدَشَ (и) نَدْشٌ (*н.нидир*) қидирмоқ, изламоқ; الْقُطْنَ ـ пахтани титмоқ, титиб юмшатмоқ

I نَدَصَ (у) نُدُوصٌ, نَدْصٌ лип этиб ўтиб кетмоқ, елиб ўтмоқ; تْ عَيْنُهُ ـ унинг кўзи чақчайди ва косасидан чиқиб кетай деди

(ندع) II نَدَّعَ: تِ السَّمَاءُ ـ майдалаб ёмғир ёғаяпти

I نَدَغَ [1] (а) نَدْغٌ (*н. нингдир устига*) сепмоқ (*мас, шакарни*); نَدَغَ [2] (а) نَدْغٌ бармоқ билан ниқтамоқ, бармоқни тирамоқ; بِالرُّمْحِ ـ найза санчмоқ, найза тиқмоқ; بِالْكَلَامِ ـ гап билан узиб олмоқ, тил билан чақиб олмоқ; تِ الْعَقْرَبُ ـ чаён чақди; نُدِغَ الصَّبِيُّ чақалоқнинг қитиғи келди; II نَدَّغَ = I; III نَادَغَ ғамхўрлик қилмоқ, (*шеърда аёл кишини*) мақтаб куйламоқ; хушторлик қилмоқ, (*аёл кишига*) тегажоқлик қилмоқ

– مِنْدَغٌ 1) найза билан жанг қилувчи; 2) тили билан урушувчи, тили заҳар

– نَدَّاغَةٌ *кўп.* ـاتٌ : (*мас, шакарни*) сепишга мосланган идиш

– نَدْغَةٌ тирноқ чеккасидаги оқлик

I نَدَفَ (и) نَدْفٌ (*мас., пахтани*) титмоқ, тозаламоқ; تِ السَّمَاءُ بِالثَّلْجِ ـ қор ёғди; II نَدَّفَ : الْقُطْنَ ـ пахтани титмоқ

– مِنْدَفٌ, مِنْدَفَةٌ *кўп.* مَنَادِفُ (*пахта титадиган*) тароқ

– مَنْدُوفٌ титилган, тозаланган

– نَدَّافٌ титувчи, тозаловчи

– نُدْفَةٌ *кўп.* نُدَفٌ 1) тутам, даста; *кўп.* парча-парча, паға-паға; 2) оз миқдордаги сут

– نَدِيفٌ 1) титилган, тозаланган; 2) титилган пахта

I نَدَلَ (у) نَدْلٌ ушлаб олмоқ, тутиб олмоқ, илиб кўтармоқ; نَدِلَ (а) نَدَلٌ ифлосланмоқ, кир бўлмоқ; V تَنَدَّلَ: بِالْمِنْدِيلِ ـ 1) дастрўмолга артинмоқ; 2) дастрўмолни бошга ўрамоқ

– مِنْدَالَةٌ *кўп.* ـاتٌ : қозиқ қоқувчи машина, шиббалобчи машина

– مَنْدَلٌ [1] *кўп.* مَنَادِلُ тилсим билан фол очиш, олдиндан билиш, олдиндан кўриш; فَتَحَ الْـ фол очмоқ, фол кўрмоқ, олдиндан айтмоқ, олдиндан айтиб бермоқ

– مَنْدَلٌ [2] хушбўй ҳидли таёқ, ёғоч

– مَنْدَلِيٌّ атир турларидан бири

– مِنْدِيلٌ *кўп.* مَنَادِيلُ дастрўмол, рўмолча; ـ الْجَنِينِ қоғоноқ (*она қорнидаги болани ўраб олган парда*)

– نَادِلٌ *кўп.* نُدُلٌ официант; қарол, уй хизматкори

– نَدْلٌ [1] *кўп.* أَنْدَالٌ = نَدْلٌ

– نَدْلٌ [2] ифлослик, кирлик

– نَدْلٌ [3] *эск.* шошилиб ушлаш, шошилиб тутиш

I نَدَمَ (а) نَدَمٌ (*н. дандир*) пушаймон емоқ, (*н. гадир*) афсусланмоқ (عَلَى); الْنَّدَمَ الْمَرْءُ ـ ... عَلَى *ёки* نَدَمَ آدَمَ ـ (*н. дандир*) қаттиқ пушаймон бўлмоқ; II نَدَّمَ афсусланишга

олиб келмоқ, пушаймон едирмоқ; III نَادَمَ улфатчилик қилмоқ, биргалашиб ичишмоқ; V تَنَدَّمَ (*н. дандир*) пушаймон бўлмоқ (عَلَى); VI تَنَادَمَ биргалашиб ичкиликда қатнашмоқ

– تَنَدُّمٌ афсусланиш, пушаймон бўлиш

– مُنَادِمٌ дўст, ошна, жўра, улфат, ҳамтовоқ, бирга ичишадиган одам

– مُنَادَمَةٌ 1) дўстона муносабатлар, улфатчилик; 2) ичкиликбозлик; базми жамшид; 3) суҳбат, гурунг

– مَنْدَمٌ афсусланиш, пушаймон бўлиш

– نَادِمٌ *кўп.* نُدَّامٌ пушаймон бўлган одам

– نَادِمَةٌ *кўп.* نَوَادِمُ пушаймон аёл

– نَدَامَةٌ = مَنْدَمٌ

– نَدَمٌ афсус, надомат, пушаймон; نَدِمَ ~ آدَمَ *қар.* نَدِمَ

– نَدْمٌ бир томони чарм билан копланган ноғора

– نَدْمَانُ *мн.* نَدْمَى *кўп.* نُدَامَى афсусланувчи, пушаймон бўлувчи

– نَدْمَانٌ *кўп.* نَدَامَى ичкиликбозликда қатнашган, ҳамтовоқ, улфат

– نَدْمَانٌ *кўп.* نَدَامَاءُ, نُدَمَاءُ = نَدَامٌ

I نَدَهَ (а) نَدْهٌ 1) ҳайдамоқ, ҳайдаб бормоқ, ҳайдаб киргизмоқ; اِذْهَبِي فَلَا أَنْدَهُ سِرْبَكِ *жоҳилия даврида талоқ қилиш ифодаси* (*сўзма-сўз:* боравер, подангни ҳайдамайман); 2) бақирмоқ, (*к. нидир*) чақирмоқ

– نَدْهَةٌ *кўп.* نَدَهَاتٌ чақириқ, даъват, нидо, қичқириқ

– نُدْهَةٌ кўп миқдордаги чорва

I (ندو) نَدَا (у) نَدْوٌ 1) жамланмоқ, тўпланмоқ, йиғилишмоқ, йиғинга бормоқ; 2) сахий (қўли очиқ) бўлмоқ; نَدَى (а) نَدًا, نَدًى 1) нам бўлмоқ, ҳўлланмоқ, ивимоқ, ивиб кетмоқ; 2) баланд бўлмоқ (*овоз ҳақида*); ◊ يُنْدَى لَهُ جَبِينُهَا خِزْيًا у (аёл) бундан уяляпти; II نَدَّى ҳўлламоқ, намламоқ; III نَادَى 1) қичқирмоқ, чақирмоқ, чорламоқ; الْأَسْمَاءَ ~ фамилия билан чақирмоқ, йўқлама қилмоқ; 2) (*гувоҳни судга*) чақирмоқ (عَلَى); (*радио орқали*) чақирмоқ, даъват қилмоқ; 3) (*к. ҳақдадир*) эълон қилмоқ, жарчи солиб хабар қилмоқ (ب); نُودِيَ بِهِ مَلِكًا у қирол деб эълон қилинди; 4) (*к. баландир*) клубда бирга ўтиришмоқ; ◊ نَادَاهُ بِكَلِمَةِ السَّيِّدِ ... кимгадир «саййид» *ёки* "жаноб" деб мурожаат этмоқ; بِالْوَيْلِ وَ ~ الثُّبُورِ عَظَائِمَ الْأُمُورِ жанжал кўтармоқ; IV أَنْدَى 1) тўполон кўтармоқ; ҳўлламоқ, намламоқ; 2) сахий бўлмоқ, бағри кенг бўлмоқ; V تَنَدَّى 1) ҳўл бўлиб қолмоқ, нам бўлмоқ, суғорилмоқ, намиқиб қолмоқ, нам тортмоқ; 2) сахий бўлмоқ; VI تَنَادَى 1) (*клубда*) тўпланмоқ, йиғилишмоқ; 2) (*н. гадир*) бир-бирини ўзаро чорламоқ, даъват этмоқ (إِلَى); 3) биргалашиб эълон қилмоқ, хабар бермоқ; 4) (*қандайдир ном билан*) аталмоқ (ب); VIII اِنْتَدَى 1) шамолланмоқ, янгиланмоқ, салқин бўлмоқ; 2) (*клубда*) тўпланмоқ, йиғилишмоқ;

– أَنْدَى энг сифатли ёки сифатлироқ; энг яхши ёки яхшироқ; هُوَ ~ صَوْتًا مِنْهُ овози наригисиникидан кучлироқ ва яхшироқ

– تَنَادٍ даъват, чорлов. чақириқ (*қар.* VI تَنَادَى) ◊ يَوْمُ التَّنَادِي қиёмат куни, сўроқ-жавоб куни

– تَنْدِيَةٌ ҳўллаш, намлаш

– مُنَادٍ *мн.* مُنَادُونَ 1) жарчи, хабарчи; 2) Нил дарёсида сув тошқини ҳақида хабар берувчи одам

– مُنَادَاةٌ 1) эълон қилиш, хабар бериш; 2) чақириш, чақирув (*мас, радио орқали ёки гувоҳни судга ва ҳ. к.*)

– مُنَادًى *грам.* ундалмада мурожаат қаратилган шахс

– مُنْتَدًى *кўп.* مُنْتَدَيَاتٌ клуб

– مُنَدٍّ *мн.* مُنَدُّونَ ҳўлловчи, намловчи; ◊ الصُّوَرُ الْمُنَدِّيَةُ لِلْجَبِينِ беҳаё суратлар, уятсиз суратлар, парнографик суратлар

– مُنَدًّى ҳўлланган, намланган, ҳўл, нам

– مُنْدِيَةٌ *кўп.* ـَاتٌ уятсиз, беҳаё сўз *ёки* иш

1– نَادٍ *кўп.* أَنْدِيَةٌ, نَوَادٍ клуб; йиғин, мажлис; ◊ وَ وَادٍ ~ فِي كُلِّ ҳамма жойда, ҳамма ерда

2– نَادٍ шерик, улфат, ҳамнишин

– نَادِيَةٌ *кўп.* نَوَادٍ: ~ نَخْلٍ сувдан йироққа ўтқазилган хурмо дарахти

– نَدٌ *мн.* نَدِيَةٌ нам, ҳўл, зах

1– نَدًا шудринг, шабнам

2– نَدًا товушнинг етиб бориш масофаси

– نِدَاءٌ *кўп.* ـَاتٌ хитоб, мурожаат; нидо, наъра, ҳайқириқ, даъват, чақириқ; шиор; تَوَجَّهَ ~ بِـ (*к. гадир*) хитоб қилмоқ, мурожаат қилмоқ (إِلَى); ~ حَرْفُ *грам.* ундалма юкламаси

– نَدَاوَةٌ, نُدُوَّةٌ намлик, ҳўллик, захлик

– نَدْوَةٌ *кўп.* نَدَوَاتٌ 1) йиғин ўтказиладиган жой; форум; анжуман, симпозиум; ~ الشَّبَابِ الْعَالَمِيَّةُ жаҳон ёшлари анжумани; الـ~ الْعِلْمِيَّةُ илмий анжуман, илмий симпозиум; 2) клуб; الـ~ الْأَدَبِيَّةُ адабиёт клуби, адабий клуб; 3) жамият, йиғин; دَارُ الـ~ парламент; ◊ الـ~ الْعَسَلِيَّةُ шира (*ўсимликлардаги касаллик*); دُودَةُ الـ~ الْعَسَلِيَّةِ шира, ўсимлик бити

– نَدًى *кўп.* أَنْدَاءٌ 1) намлик, ҳўллик, захлик; 2) шудринг, шабнам; 3) саховат, бағри кенглик

– نَدِيٌّ 1) ҳўл, нам, зах; 2) хотин-қизларнинг энг баланд овози, сопрано; 3) овоз кучайтирувчи карнай; 4) клуб; 5) одамлар йиғини; ◊ الْكَفِّ ~ сахий, саховатли; الصَّوْتِ ~ а) овози баланд, баланд овозли; б) овоз кучайтирувчи карнай, мегафон

– نَدْمَانٌ 1) ҳўл, нам, зах; 2) сувли, серсув (*мевалар ҳақида*)

I (نذر) نَذَرَ (*и, у*) نَذْرٌ, نُذُورٌ тантанали равишда сўз бермоқ, назр атамоқ; نَذْرًا ~ لِلَّهِ Аллоҳ йўлида назр атамоқ; نَفْسَهُ ~ (*н. гадир*) ўзини бағишламоқ, бахшида қилмоқ; نَذَرَ (а) نَذَرٌ (*бирор н. ҳақида*) огоҳлантирилмоқ (ب); IV أَنْذَرَ 1) кўндирмоқ, унатмоқ, ишонтирмоқ; огоҳлантирмоқ, эҳтиёт қилмоқ; хабар қилмоқ, билдирмоқ, дарак бермоқ; 2) олдиндан хабар бериб қўймоқ, олдиндан огоҳлантирмоқ; ~ بِالْخَطَرِ хавф-хатар ҳақида олдиндан хабар бермоқ; VI تَنَاذَرَ бир-бирини огоҳлантирмоқ, бир-бирига хабар бермоқ; VIII اِنْتَذَرَ назр қилишни ўзига вожиб кўрмоқ

– اِنْذَارٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) кўндириш, унатиш; огоҳлантириш; نِهَائِيٌّ ~ таҳдид билан қилинган талаб, ультиматум; ~ دُونَ سَابِقٍ ҳеч қандай огоҳлантиришсиз; 2) тревога; ~ النَّارِ ёнғин тревогаси; ~ الْأَجْرَاسُ одам тўплаш учун уриладиган қўнғироқ; صَفَّارَاتُ ~ الْ ҳаво тревогаси

– مُنْذَرٌ эск. огоҳлантириладиган, олдиндан хабар бериладиган

– مُنْذِرٌ 1) кўндирувчи, унатувчи; огоҳлантирувчи; сигнал бериш асбоби; 2) *ат. от, мз.* Мунзир; ابْنُ الْ~ *тар.* Ибн ал-Мунзир (*араб подшоларидан бирининг номи*); الْمَنَاذِرَةُ *кўп.* Ибн ал-Мунзир асос солган шажара (династия)

– مَنْذُورٌ назр қилинган; (*Оллоҳга*) аталган, бахш этилган (لِلَّهِ)

– نَاذِرٌ назр қилувчи

– نَذْرٌ *кўп.* نُذُورٌ 1) назр қилиш, назр; أَوْفَى الـ~ ният қилган назрини адо этмоқ, бажармоқ; 2) назр қилинган, аталган нарса

– نُذْرٌ огоҳлантириш, хабар бериш, билдириш

– إِنْذَارٌ = نُذْرٌ

– نَذِيرٌ кўндирувчи, унатувчи; 2) даракчи, олдиндан хабар берувчи

– نَذِيرَةٌ *кўп.* نَذَائِرُ назр қилинган нарса

I نَذُلَ (у) نَذَالَةٌ, نُذُولَةٌ 1) пасткаш (разил. аблаҳ) бўмоқ; 2) қўрқоқ бўлмоқ

– نَذَالَةٌ 1) пасткашлик, разиллик, аблаҳлик; 2) қўрқоқлик

– نَذْلٌ *кўп.* أَنْذَالٌ 1) пасткаш, разил, аблаҳ; 2) қўрқоқ

– نُذُلَةٌ = نَذَالَةٌ

– نَذْلٌ = نُذَلاءُ *кўп.*

نَرْبِيجٌ *кўп.* نَرَابِيجُ 1) шланг, резина ичак; ~ السِّقَايَة сув сепадиган шланг (*Сурияда*); 2) чилимнинг оғизга олиб ичга тортиладиган ичаги

نَرْبِيشٌ *кўп.* نَرَابِيشُ = نَرْبِيجٌ

نَرْجِسٌ, نَرْجَسٌ *бот.* наргиз (*гул*)

– نَرْجِسِيَّةٌ, نَرْجَسِيَّةٌ *шунингдек:* الذَّات ~ ўзига бино қўйишлик, ўзини яхши кўришлик

نَرْجِيلَةٌ *кўп.* نَرَاجِيلُ чилим (*сол.* نَارْجِيلَةٌ²)

نَرْدٌ *жам.* 1) олти қиррали ўйин тоши, соққа; لَعْبَةُ الـ~ нард ўйини; 2) нард

نَارْدِينٌ = نَرْدِينٌ

– نَارْدِينِيٌّ = نَرْدِينِيٌّ

نَرْفَزَ асабийлаштирмоқ, асабига тегмоқ, аччиғини чиқармоқ

– نَرْفَزَةٌ асабийлантириш, асабийлик, тажанглик; ~ فِي асабий ҳолатда, тажанглик билан

نَرْكِيلَةٌ *кўп.* نَرَاكِيلُ = نَرْجِيلَةٌ

نَرَنْجٌ *жам.* нордон апельсинлар

نَرْوِيجِيٌّ, نُرُوجِيٌّ 1) Норвегияга оид; الـ~ة норвегияликлар тили; 2) норвегиялик

نَرْوَزَةٌ асабийлик, тажанглик

نَرْوَلٌ *зоол.* нарвал, яккашох (*тумшуғида битта шохсимон аъзоси бор ҳайвон*)

I نَزَّ (*а/и*) نَزُّ, نُزُوزٌ 1) томчилаб турмоқ, томиб турмоқ, сизиб ўтмоқ, тошмоқ, чиқиб кетмоқ (*сув ҳақида*); 2) тебранмоқ, дириллаб, титрамоқ (*тор ҳақида*); ◊ عَلَيْهِ اللُّومْبَاغُو فَجْأَةً ~ белида бирдан оғриқ пайдо бўлди; IV أَنَزَّ = I

– نَزٌّ 1) жонсарак, ҳаракатчан, серҳаракат; 2) сизиб турган (томиб турган) сув

– نَزَازَةٌ = نَزٌّ

– نُزَازَةٌ сизиб турган, томиб турган сув

– نُزَازَةٌ = نَزَازَةٌ

– نَزَّةٌ сезгирлик, жинсий майл, ҳирс, эҳтирос; ~ نَاقَةٌ енгил (эпчил) туя

– نَزِيزٌ 1) жонсарак, ҳаракатчан, серҳаракат; сезгир, ҳирсий, эҳтиросли

– مِنَزٌّ бешик

I نَزَأَ (*а*) نَزْءٌ, نُزُوءٌ одамларнинг орасига низо солмоқ, одамларни бир-бирига гижгижламоқ

I نَزَبَ (*и*) نَزْبٌ, نُزَابٌ овоз чиқармоқ, овоз қилмоқ

– نَزِيبٌ эркак кийик урғочисига ошганида ҳар иккиси бир-бирига чиқарадиган овоз

I نَزَحَ (*а, и*) نَزْحٌ, نُزُوحٌ 1) узоқ бўлмоқ, узоқда бўлмоқ, узоқлаштирмоқ; 2) сувини олиб ташлаб, қуритиб тозаламоқ (*қудуқни*); لَا يُنْزَحُ битмас-туганмас; الْمِيَاهَ ~ (*қаердадир*) сувни кетказмоқ (مِنْ); 3) (*қаердандир, қаергадир*) кўчиб ўтмоқ, кўчиб кетмоқ, ўтиб олмоқ (إِلَى, عَنْ); (*қаердандир, қаергадир*) кўчиб кетмоқ, эмиграция қилмоқ (إِلَى, عَنْ) (*шунингдек:* نُزِحَ بِهِ); (*қаергадир*) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (*мас, олтин ҳақида*); IV أَنْزَحَ (*қудуқни*) қуритмоқ, тозаламоқ; (*мас, қайиқдан*) сувни чиқазиб ташламоқ, олиб ташламоқ (مِنْ); VIII انْتَزَحَ 1) олиб ташланмоқ, тозаланмоқ; 2) (*қаердандир*) узоқлашмоқ, кўчиб кетмоқ (عَنْ)

– نَازِحٌ 1) узоқ, узоқдаги, узоқлашган; 2) тозаловчи, сувини қуритувчи; الْمَاءِ ~ а) қайиқдаги сувни олиб ташловчи; б) *денг.* буғ кучи билан ишлайдиган насос; الْمَحَارِيرِ ~ ахлатларни (нажасларни) тозаловчи одам; 2) эмигрант

– نَزَّاحٌ ахлатларни (нажасларни) тозаловчи одам

– نَزْحٌ *кўп.* أَنْزَاحٌ лойқа сув

– نَزِيحٌ, نُزُوحٌ узоқ, узоқдаги, узоқлашган

– نُزُوحٌ (*қаердандир, қаергадир*) кетиш, жўнаш, эмиграция; (*мас, олтиннинг*) ўтиб кетиб қолиши

I نَزُرَ (*у*) نَزْرٌ кам учрамоқ, кам топилмоқ, камёб бўлмоқ; оз бўлмоқ, оз сонли бўлмоқ; II نَزَّرَ озайтирмоқ, камайтирмоқ

– مَنْزُورٌ оз миқдордаги, оз

– نَزَارِ *ат. от, мз.* Низор

– نَزْرٌ¹, نَزِيرٌ 1) оз сонли; оз миқдордаги; ~ يَسِيرٌ а) оз миқдордаги; б) оз, озгина; 2) оз миқдор, оз сон

– نَزْرٌ² туянинг елинида бўладиган шиш

– نَزَرَةٌ *кўп.* نُزُورٌ а) фарзанди кам (кам фарзандли) аёл; б) сути кам (кам сутли) аёл

– نَزُورٌ *кўп.* نُزُرٌ а) фарзанди кам аёл; б) сути кам аёл

I [1](نزع) نَزَعَ (*и*) نَزْعٌ 1) узоқлаштирмоқ, четлатмоқ; ишдан олмоқ, амалдан бўшатмоқ; نُزِعَ عَنْ وَظِيفَتِهِ уни амалдан бўшатдилар; 2) суғуриб олмоқ, ажратиб олмоқ, йиртиб олмоқ, суғуриб чиқармоқ; يَدَهُ مِنَ الطَّاعَةِ ~ *маж.* кимгадир бўйсунмай қўймоқ; 3) (*н. дандир*) маҳрум қилмоқ, айирмоқ (مِنْ); (*к. дандир*) тортиб олмоқ, олиб қўймоқ, зўрлик билан тортиб олмоқ, зўрлик билан ажратиб олмоқ (مِنْ); مِنْهُ ~ حَقَّهُ кимнидир ҳуқуқидан маҳрум қилмоқ; ~ السِّلَاحَ (التَّسْلِيحَ) қуролсизлантирмоқ; ~ مُلْكِيَّةً мол-мулкини тортиб олиб қўймоқ; ~ الرُّتْبَةَ *ҳарб.* унвонини пасайтирмоқ; 4) (*кийимни*) ечмоқ; الْقِنَاعَ ~ *кўч.м.* ниқобни олмоқ, ниқобни олиб ташламоқ; ثِيَابَهُ ~ ечинмоқ; الثِّيَابَ عَنْهُ ~ *ёки* عَنْ غَيْرِهِ ثِيَابَهُ ~ кимнидир ечинтирмоқ; 5) (*терини*) шилмоқ, шилиб олмоқ; 6) (*қайсидир ишни*) бажаришдан тўхтамоқ (عَنْ); 7) *мед.* жон талашмоқ, ўлим талвасасида бўлмоқ; [2]نَزَعَ (*и*) نُزُوعٌ 1) (*н. нидир*) хоҳламоқ, истамоқ; (*н. гадир*) интилмоқ, ҳаракат қилмоқ (إِلَى); (*қандайдир*) тамойилда (тенденцияда) бўлмоқ, (*н. дир қилишни*) ўз олдига мақсад қилиб қўймоқ (إِلَى); (*н. нидир*) кўзламоқ (إِلَى), (*н. гадир*) қараб бормоқ (إِلَى); 2) (*н. нидир*) йўналтирмоқ, отмоқ, жўнатмоқ (ب); بِالسَّهْمِ ~ (*ёйдан*) ўқ отмоқ; 3) (*к. гадир*) ўхшамоқ (*туш.к. ёки* إِلَى); ◊ الْفُرْصَةَ ~ фурсатдан фойдаланмоқ; إِلَى أَهْلِهِ ~ бола-чақасини соғинмоқ; II نَزَّعَ ўзоқлаштирмоқ, четлатмоқ, тортиб олмоқ, тортиб олиб қўймоқ; III نَازَعَ бошлашмоқ, талашмоқ, эътибор билдирмоқ, қарши чиқмоқ, олишмоқ, довлашмоқ; 2) курашмоқ, жанг қилмоқ; тортиб олишга интилмоқ; 3) *мед.* жон талашмоқ, жон талвасасида бўлмоқ; ~تِ النَّفْسُ إِلَى شَيْءٍ бирор нарсани соғинмоқ; VI تَنَازَعَ 1) баҳслашмоқ, олишмоқ, довлашмоқ; 2) бир-бири билан жанг қилмоқ, олишмоқ; VIII انْتَزَعَ 1) тортиб олиб қўймоқ; маҳрум бўлмоқ; 2) четлатилмоқ, олиб ташланмоқ; 3) узоқлаштирмоқ; суғурмоқ, суғуриб чиқармоқ; узиб ташламоқ, йиртмоқ; ◊ الْفُرْصَةَ ~ фурсатдан фойдаланмоқ

– انْتِزَاعٌ тортиб олиш, маҳрум бўлиш; узоқлашиш

– أَنْزَعُ *мн.* نَزْعَاءُ *кўп.* نُزْعٌ: رَجُلٌ ~ пешонасининг икки томонидан сочи тўкилган одам

– تَنَازُعٌ 1) баҳс, жанжал; 2) кураш; الْبَقَاءِ ~ *биол.* яшаш учун кураш

– مُتَنَازَعٌ: عَلَيْهِ (فِيهِ) ~ баҳсга мавзу бўлган, талашилган, тортишилган

– مُنَازَعٌ: عَلَيْهِ (فِيهِ) ~ а) жанжалли, баҳсли; б) довлашиш, олишишга сабаб бўлган нарса

– مُنَازِعٌ 1) курашувчи, олишувчи, бахслашувчи; ~ بِلَا шак-шубҳасиз; 2) жон талвасасига олиб келувчи

– مُنَازَعَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) баҳс, жанжал, зиддият; 2) кураш, олишиш, довлашиш; 3) *мед.* жон талвасаси

– مَنْزَعٌ *кўп.* مَنَازِعُ 1) мақсад, интилиш; 2) йўналиш, оқим; ◊ لَمْ يَعُدْ لِلصَّبْرِ ~ ортиқча тоқат килиб бўлмайди

– مِنْزَعٌ ўқ (*ёйники*)

– مَنْزُوعٌ 1) тортиб олинган, олиб қўйилган; 2) (*н. дандир*) маҳрум бўлган, маҳрум қилинган;

مِنْطَقَةٌ ~ةُ السِّلَاحِ истеҳкомлар қуриш ва аскар сақлаш таъқиқланган жой (ер)

– نَازِعٌ *кўп.* نُزَّاعٌ, نَزَعَةٌ 1) бегона; 2) тортиб олувчи, суғуриб олувчи; 3) *эск.* ўз ўтлоғига интилаётган туялар

– نَازِعَةٌ *кўп.* نَوَازِعُ интилиш, майл, эҳтирос, ҳавас; نَوَازِعُ نَفْسِيَّةٌ самимий истаклар, самимий

тилаклар; النَّازِعَاتُ *қур.* кофирларнинг жонини шиддат билан олувчи фаришталар (79-1)

– نَزَّاعٌ (*н. гадир*) интилувчи (إِلَى); (*н. гадир*) мойил (إِلَى)

– نِزَاعٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) баҳс, жанжал, зиддият; لاَ ~ шак-шубҳасиз; ~ قَضَائِيٌّ суд орқали олишув, тортишув; (فِيه) لاَ ~ عَلَيْه шубҳасиз, эътироз қилинмайдиган;; ~ (فِيه) عَلَيْه жанжалли, ҳал қилинмаган, ихтилофли; مَثَارُ الـ~ мунозарага сабаб бўлган мавзу; 2) кураш; ~ الطَّبَقَات синфий кураш; 3) *мед.* жон талвасаси, ўлим олдидаги талваса

– نِزَاعَةٌ жанжал, тортишиш

– نِزَاعِيٌّ жанжал (тортишув, мунозара) га оид

– نَزْعٌ 1) узоқлаштириш, четлатиш; олиб ташлаш; 2) тортиб олиш, маҳрум қилиш; ~ السِّلاَح қуролсизланиш; ~ السِّلاَحِ العَامُّ التَّامُّ (الشَّامِل) умумий қуролсизланиш; مُؤْتَمَرُ ~ السِّلاَح қуролсизланиш бўйича конференция; ~ المُلْكِيَّة мол-мулкни тортиб олиш; ~ الثِّقَة ишончсизлик билдириш; 3) *мед.* жон талвасаси, ўлим олдидаги талваса

– نَزْعَةٌ *кўп.* نَزَعَاتٌ 1) ўзига хос хусусият, ўзига хослик; 2) интилиш, мақсад; 3) (*мас, адабиётдаги*) йўналиш, оқим; тенденция; 4) хусусият; мойиллик; дид; фикр, ишонч; الـ~ الجُمُود العَقَائِدِيّ догматизм; الـ~ الشُّوفِينِيَّة шовинизм; الـ~ الذَّاتِيَّة *фалс.* субъективизм; ذُو الـ~ الرُّوسِيَّة русофил (*русларга оид ҳар нарсани улуғловчи, унга тиз чўкувчи*)

– نَزَعَةٌ *ик. с.* نَزَعَتَان пешонанинг соч тўкилиши мумкин бўлган қисми

نَزُوعٌ *кўп.* نُزُعٌ, نِزَاعٌ юртини соғинган киши; بِئْرٌ ~ саёз қудуқ

– نُزُوعٌ (*н. гадир*) интилиш, хоҳиш, тортилиш

– نَزِيعٌ *кўп.* نُزَّاعٌ бегона, ёт, чет киши

نَزِيعَةٌ *кўп.* نَزَائِعُ ўзининг уруғидан (қабиласидан) бошқага турмушга чиққан аёл

I **نَزَغَ** (*а*) نَزْغٌ 1) (*к. ларнингдир орасига*) адоват солмоқ (بَيْنَ); (*к нидир н. гадир*) васваса қилмоқ, қизиқтирмоқ (*туш.к.* إِلَى); 2) *эск.* иғво қилмоқ, қораламоқ

نَزْغٌ *эск.* иғво қилиш, қоралаш; *эск.* йўлдан оздириш

– نَزْغَةٌ *кўп.* نَزَغَاتٌ 1) ёмон ният, бемаъни ният; نَزَغَاتُ السُّوءِ ёмон фикр-хаёллар; 2) қизиқтириш, мафтун қилиш, васваса қилиш, йўлдан оздириш; نَزَغَاتُ الشَّيْطَان шайтон васвасаси

I **نَزَفَ** (*и*) نَزْفٌ 1) қорқ билан қон олмоқ; 2) (*қудуқнинг*) сувини олиб тугатмоқ; 3) кўп қон кетмоқ, кўп қон йўқотмоқ; نُزِفَ *эск. мажх.* маст бўлмоқ, ақлдан озмоқ; IV أَنْزَفَ 1) қорқ билан қон олмоқ; 2) сувсиз қолмоқ, сув қуриб қолмоқ; 3) маст бўлмоқ; ақлдан бегона бўлмоқ, жинни бўлмоқ; X اسْتَنْزَفَ 1) сарфламоқ, тамом қилмоқ, тугатмоқ; 2) чўмичлаб олиб сувини тугатмоқ; эмиб *ёки* шимиб битирмоқ

– اسْتِنْزَافٌ тамом қилиш, тугатиш; (*мас. ресурсларни*) ишлатиб тугатиш

– اسْتِنْزَافِيٌّ тамом қилувчи, тугатувчи; حَرْبٌ ~ـةٌ тинкани қуритувчи уруш

– مَنْزَفَةٌ садуф (*қудуқдан сув чиқариш учун мослама*)

– مَنْزُوفٌ тинкаси қуриган, мадорсиз; кўп қон йўқотиб ҳолдан кетган; الطَّاقَة ~ ҳолсиз, мадорсиз

– نُزَافٌ *мед.* қон кетиш касали

– نَزْفٌ қувватнинг кетиши, мадорсизлик; қон кетгандан кейинги ҳолсизлик; الدَّم ~ қон кетиш

– نُزْفَةٌ *кўп.* نُزَفٌ озгина миқдор; مِنَ الْمَاءِ ~ озгина сув

1– نَزِيفٌ қон қуйилиши; الـ~ فِي الْمُخِّ *ёки* الـ~ الْمُخِّيُّ мияга қон қуйилиши

2– نَزِيفٌ 1) = مَنْزُوفٌ; 2) маст, кайфи бор

I **نَزِقَ** (*а*) نَزَقٌ 1) енгилтак бўлмоқ, тентаклланмоқ, бемулоҳаза бўлмоқ; 2) сержаҳл (жиззаки) бўлмоқ; II نَزَّقَ : الْفَرَسَ ~ сакраб олдинги оёқларини кўтариши учун отни урмоқ; VI تَنَازَقَ бир-бири билан сўкишмоқ, бир-бирини сўкмоқ

– نَزَقٌ 1) енгилтаклик, бемулоҳазалик,тадбирсизлик; 2) сержаҳллик, жиззакилик; 3) қизғинлик, ошиқиш, ҳовлиқиш, шиддат

– نَزِقٌ 1) енгилтак, бемулоҳаза, тадбирсиз; 2) сержаҳл, жиззаки

I **نَزَكَ** (*у*) نَزْكٌ 1) санчмоқ, суқмоқ, санчиб тешмоқ, санчиб ўтказмоқ; 2) (*бирор киши ҳақида*) ёмон гап гапирмоқ; айбламоқ, айбдор қилмоқ

نَزَّاكٌ танбеҳ берувчи, ёмонловчи

– نَيْزَكٌ *кўп.* نَيَازِكُ калта найза, найзанинг калтаси; 2) *астр.* учар юлдуз, метеор

– نَيْزَكِيٌّ метеорга оид

I (نزل) **نَزَلَ** (*и*) نُزُولٌ 1) (*н. дандир*) тушмоқ, пастламоқ (مِنْ); етган жойга бориб тушмоқ; *дин.* нозил бўлмоқ (*Қуръони Карим ҳақида*); 2) (*к. нидир*) туширмоқ, пастлатмоқ, етган жойга туширмоқ (ب); 3) пасаймоқ, тушмоқ (*нарх ҳақида*); босилмоқ, сусаймоқ, тинчиб қолмоқ (*вабо ва ш. к. лар ҳақида*); 4) ёғмоқ (*ёмғир ҳақида*); 5) (*меҳмонхонага*) тушмоқ, қўнмоқ, жойлашмоқ (ب ,فِي); 6) (*бирор н. га*) қўнмоқ (*қуш, самолёт ҳақида*); 7) (*бирор н. га*) марҳамат қилмоқ, илтифот кўрсатмоқ (عِنْدَ); (رَغْبَتِه) عِنْدَ مَصْلَحَتِه ~ кимнингдир талабини (хоҳишини) қондирмоқ; 8) (*н. гадир*) қўшилмоқ (عَلَى); (رَأْيِه) عَلَى حُكْمِه ~ кимнингдир қарорига (фикрига) қўшилмоқ; 9) дучор бўлмоқ, йўлиқмоқ, бошга тушмоқ (*фалокат ҳақида,* ب); 10) (*н. нидир*) рад қилмоқ, қайтармоқ (مِنْ ,ب); (*н. дандир*) қайтмоқ (مِنْ ,عَنْ), (*н. дир к. нингдир фойдасига*) ўтиб бермоқ, камитмоқ, чегирмоқ (لِ ,عَنْ); 11) (*к. гадир*) ташланмоқ (عَلَى); 12) (*қаергадир*) кирмоқ; ضَيْفًا ~ (*к. никигадир*) меҳмон бўлиб келмоқ (عَلَى); ~تْ فَاطِمَةُ مِنْهُ مَنْزِلاً حَسَنًا Фотима унда яхши таассурот қолдирди; نَزَلَ (*а*) نَزْلَةٌ шамолламоқ, шамоллаб қолмоқ; пилла чиқмоқ (тиш милки йиринглаб, газак олмоқ) II نَزَّلَ (*тўлов миқдорини*) туширмоқ, пайсайтирмоқ, (*нархни*) арзонлаштирмоқ; (*нархни ёки оғирликни*) пайсайтирмоқ, скидка қилмоқ; 2) *мат.* айирмоқ, олмоқ; 3) туширмоқ, пасайтирмоқ; 4) (*меҳмонни*) жойлаштирмоқ, жойламоқ; 5) (*бирор н. қадаб*) нақш солмоқ (ب); олтин қадаб нақш солмоқ; 6) *дин.* (*бирор н*) нозил қилмоқ; ◊ مِنَ الْعَرْشِ ~ тахтдан туширмоқ; دَرَجَتَهُ ~ мансаб *ёки* унвонни пасайтирмоқ; ذَقْنَهُ ~ соқол қўймоқ; آيَاتِ السُّخْطِ عَلَى ~ (*бирор к. га нисбатан*) ғазаб қўзғатмоқ; III نَازَلَ (*к. биландир*) олишмоқ, курашмоқ, уришмоқ; IV أَنْزَلَ 1) (*мас., кемадан*) тушмоқ (مِنْ); الْجُيُوشَ ~ қўшин, десант туширмоқ; 2) туширмоқ, пастлатмоқ; байроқни туширмоқ; 3) (*қаергадир*) жойлаштирмоқ, жойламоқ (ب); 4) пастлатмоқ; السِّعْرَ ~ нархни туширмоқ; الضَّابِطَ عَلَى الْعَسْكَرِيِّ ~ зобит (офицер) ни оддий солдатликка тушириб қўймоқ; 5) *дин.* (*бирор н.*) нозил қилмоқ; ◊ بِهِ الْخَسَارَةَ ~ кимгадир зарар келтирмоқ; ضَرْبَةً قَاصِيَةً فِي ... ~ ...га қақшатқич зарба бермоқ; عِقَابًا بِهِ ~ кимгадир жазо бермоқ; V تَنَزَّلَ (*н. дадир*) ён бермоқ, тан бермоқ, (*н. гадир*) кўнмоқ, рози бўлмоқ; (*н. дандир*) қайтмоқ, орқага қайтмоқ, чекинмоқ (عَنْ); 2) секин-аста пастламоқ, пастга тушмоқ; *кўч.м.* (...*гача*) пастламоқ, тушмоқ (إِلَى); VI تَنَازَلَ 1) (*н. биландир*) марҳамат қилмоқ, илтифот қилмоқ (ب); (*н. гадир*) ён бермоқ, (*н. гадир*) кўнмоқ, рози бўлмоқ; тан бермоқ, (*н. гадир*) кўнмоқ, рози бўлмоқ; (*н. дандир*) қайтмоқ, орқага қайтмоқ, чекинмоқ (عَنْ); عَنِ الْعَرْشِ ~ тахтдан воз кечмоқ; 2) курашмоқ, жанг олиб бормоқ; ◊ فَتَنَازَلْ بِالْبَحْثِ! марҳамат қилиб қидиринг!; X اسْتَنْزَلَ 1) тушишни илтимос қилмоқ

(сўрамоқ); اللَّعَنَات ~ лаънат ёғдирмоқ, қарғамоқ; الأَرْوَاح ~ руҳларни чорламоқ; 2) (*н. нидир*) юқоридан ташламоқ, туширмоқ; 3) (*н. нидир*) юқоридан, тепадан олмоқ; 4) *мат.* айирмоқ, олмоқ; 5) اسْتُنْزِلَ мансаби *ёки* унвони пастлатилмоқ

– إِنْزَال 1) тушириш; *ҳарб.* (*қўшин*) тушириш, десант; 2) жойлаштириш; жой бериш; 3) *дин.* нозил қилиш; 4) *эск.* меҳмондўстлик кўрсатиш, меҳмон қабул қилиш

– تَنَازُل (*н. дандир*) қайтиш, чекиниш (عَنْ); ён бериш, тан бериш, кўниш, рози бўлиш; ўтказиш; 3) марҳамат қилиш, илтифот; 4) кураш, жанг

– تَنَازُلِيّ аста-секин пастловчи; ضَرِيبَةٌ ~ةٌ муносиб равишда пасайиб борувчи солиқ

– تَنَزُّل *эск.* таназзул

– تَنْزِيل 1) тушириш, пастлатиш; 2) тушириш, пастлатиш; الأَثْمَان ~ нархларни тушириш; الْمَقَام ~ мансаб *ёки* унвонни пастлатиш; 3) чегириш, айириб қолиш; 4) *мат.* айирув, олув; 5) нақш бериш, зеб бериш; 6) *дин.* нозил қилиш, нозил қилинган нарса; الـ~ الْعَزِيز Қуръони Карим

– مُتَنَازَل узатилган, тан берилган, ён босилган; إِلَيْه ~ (*н. дир*) узатилган киши; ваколатли шахс, ишончли одам

– مُتَنَازِل 1) (*н. дандир*) қайтувчи (عَنْ), (*н. нидир*) рад этувчи (عَنْ); 2) ён босувчи, тан берувчи, кўринувчи, рози бўлувчи; 3) ишонч билдирган шахс

– مُنْزَل *дин.* нозил бўлган,нозил қилинган; الْكَلَام الـ~ *ёки* الْكِتَاب الـ~ Қуръони Карим; الْكُتُب الـ~ةُ нозил бўлган муқаддас китоблар

– مَنْزِل *кўп.* مَنَازِل 1) турар жой; квартира; хонадон; уй; صَاحِبُ الـ~ уй соҳиби (эгаси); أَهْلُ الـ~ оила; عِلْمُ تَدْبِيرِ الـ~ уй ишларини юритиш билимлари; 2) *астр.* ойнинг ҳолати; 3) ҳайвон ва қушлар сув ичадиган жой; 3) *эск.* жанг майдони, лагерь

– مُنْزِل *эск.* нозил қилувчи; *эск.* жойлашувчи; *эск.* меҳмондўстлик кўрсатувчи

– مُنَزَّل *эск.* туширилган; مَنْزِلَتُهُ ~ даражаси тенг, тенг даражали, бир-бирига айнан ўхшаш

– مُنَزِّل *эск.* туширувчи

– مَنْزِلَة *кўп.* مَنَازِل 1) даража, унвон; 2) (*ижтимоий*) ҳолат; обрў, ҳурмат, эътибор

– مَنْزِلِيّ уйга оид; التَّدْبِيرُ الـ~ уй хўжалиги

– مَنْزُول *кўп.* مَنَازِيل 1) наркотик модда (*афюннинг бошқа наркотик моддалар билан қоришмаси*); 2) фоҳишахона, исловатхона (*Ироқда*)

– مَنْزُولِيّ наркотик модда истеъмол қилувчи, гиёҳванд

– نَازِل *кўп.* نُزَّال 1) (*қаердандир*) тушувчи, тушиб келувчи; 2) турар жойни ижарага олувчи; ҳамхона; 3) *эск.* бир оз тўхтовчи, тўхтаб ўтувчи

– نَازِلَة *кўп.* نَوَازِل фалокат, бало, офат; نَزَلَتْ ~ بِهَا унинг бошига фалокат тушди; الـ~ الْمَالِيَّة молиявий кризис

– نَزَال пастга тушинг!

– نِزَال жанг, кураш, олишув

– نَزَالَة бадарға, сургун; колония; эммигрантлар, чет элдан келиб яшовчилар

– نَزْل *кўп.* أَنْزَال саховат. яхшилик, фазилат; رَجُلٌ كَثِيرُ الـ~ қўли очиқ одам

– نَزَل 1) кўпчилик йўл-йўлакай қўниб ўтадиган жой; 2) сув тўхтамайдиган қаттиқ ер

[1]– نُزُل, نَزْل *кўп.* أَنْزَال меҳмонхона, карвонсарой, қовоқхона

[2]– نُزُل (*н. нингдир*) энг олди, энг яхшиси

– نُزُل [3] *кўп.* أَنْزَال меҳмон учун ҳозирланган зиёфат

– نُزُل *кўп.* أَنْزَال 1) меҳмон учун ҳозирланган зиёфат; 2) озиқ-овқат

– نَزْلَة *кўп.* نَزَلَات 1) тушиш, пастлашиш; келиш, етиб келиш; الـ~ الْحَجّ *дин.* Маккаи мукаррамадан маҳмалнинг (*қар.* [1] مَحْمَل) Қоҳирага етиб келишига бағишланган тантанали маросим; 2) пастлик, қиялик, нишаб; ~ كُلُّ طَلْعَة وَ لَهَا *мкл.* ҳар бир тепаликнинг пастлиги ҳам бўлади (ойнинг ўн беши қоронғи бўлса, ўн беши ёруғдир); 3) шамоллаш; яллиғланиш, катар; الـ~ الْبَرْد тумов; الـ~ الشُّعَبِيَّة *ёки* الـ~ الصَّدْرِيَّة бронхит; الـ~ الْوَافِدَة грипп; الـ~ الْمَعِدِيَّة ошқозон яллиғланиши, гастрит; 4) марта, бор, сафар, гал; ~ أُخْرَى бошқа гал, нариги сафарда

– نُزُلَة зиёфат, меҳмоннавозлик

– نُزُول 1) чиқиш, келиш; тушиш; ~ عِنْدَ [1] رَغْبَتِه (عَلَى) унинг хоҳишига қараб; ~ فَعَلَ هَذَا عَلَى مَشِيئَتِه у бу ишни унинг раъйига қараб қилди; الـ~ الْأَمْطَار ёмғир ёғиши, ёғингарчилик; 2) (*самолётнинг*) қўниши, келиши; ~ إِجْبَارِيّ (اضْطِرَارِيّ) ноилож‌ликдан қўниш; 3) (*нархнинг*) тушиши); مُضَارِبٌ عَلَى الـ~ чайқовчи, олибсотар; 4) яшаш, турар жойда яшаш; أُجْرَةُ الـ~ яшаш учун тўланадиган тўлов, квартира ҳақи; 5) шамоллаш, яллиғланиш; نَزَلَ عَلَيْه الـ~ унинг мазаси қочиб қолди; 6) *эск.* қўл жанги

– نُزُولِيّ = مُضَارِبٌ عَلَى النُّزُول *қар.* نُزُول

– نَزِيل *кўп.* نُزَلَاء 1) меҳмон; 2) ҳамхона, яшовчи; Мисрда яшовчи; الـ~ الْمُسْتَشْفَى касалхонада даволанувчи бемор

نَزْنَزَ гўдак болани қўлда аллаламоқ (*она ҳақида*); парвариш қилмоқ, тарбияламоқ

– نَزْنَزَةٌ тарбиялаш, парваришлаб вояга етказиш

I نَزُهَ (*у*) نَزَهَ (*а*) نَزَاهَةٌ 1) (*ҳаво, иқлим ёки бирор жой*) тоза бўлмоқ, мусаффо бўлмоқ; 2) софдил (тўғри, ҳалол) бўлмоқ; бенуқсон (тўкис, бежирим) бўлмоқ, алоқаси (иштироки) йўқ бўлмоқ; порага учмайдиган бўлмоқ, сотилмайдиган бўлмоқ; 3) (*ёмон н. лардан*) узоқ (холи) бўлмоқ, пок бўлмоқ (عَنْ); نَزِهَتِ الْأَرْضُ ер ўт-ўланлар билан безанди; II نَزَّهَ 1) тозаламоқ, мусаффо қилмоқ, тузатмоқ; 2) (*н. дандир*) узоқлаштирмоқ, озод (холи) қилмоқ, диққатини бошқа ёққа бурмоқ (عَنْ); الْوَلَدَ عَنِ الْمَدْرَسَة ~ болани мактабга бермай қўймоқ, болани мактабда ўқитмай қўймоқ; 3) сайр қилдирмоқ, ўйнатиб келмоқ; кўнглини очмоқ, хурсанд қилмоқ; 4) мавҳумлаштирмоқ; V تَنَزَّهَ 1) сайр қилмоқ, ўйнаб келмоқ; 2) (*н. дандир*) узокда бўлмоқ, узоқлашмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) ўзини тиймоқ (عَنْ); (*н. нидир*) рад этмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) қайтмоқ (عَنْ); 3) кўнгилхушлик қилмоқ, хурсандчилик қилмоқ; 4) мавҳумлашмоқ

– أَنْزَهُ *эск.* энг софдил (ҳалол); *эск.* энг яхши (*жой*)

– تَنْزِيهٌ 1) (*барча ёмон н. лардан*) узоқлаштириш; 2) тозалаш, озода қилиш; 3) сайр қилдириш, хурсанд қилиш, кўнглини очиш; 4) мавҳумлаштириш

– تَنَزُّهٌ *кўп.* ـَاتٌ сайр қилиш, ўйнаб келиш; дилхушлик қилиш

– مُتَنَزَّهٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) бирор ўйин ўйнаш учун ажратилган майдонча; сайр қиладиган жой; 2) шоҳ кўча, проспект; 3) истироҳат боғи, парк

– مُتَنَزِّهٌ сайр қилувчи, ўйнаб юрувчи

– مُنْتَزَهٌ *кўп.* ـَاتٌ бирор ўйин ўйнаш учун ажратилган майдонча; сайргоҳ, сайлгоҳ; боғ, парк

– مَنْزَهٌ сайргоҳ, сайлгоҳ; боғ, парк

– مُنَزَّهٌ 1) мусаффоланган, тозаланган, тоза; 2) (*н. дандир*) холи (مِنْ,عَنْ); عَنِ ~ الْخَطَأ гуноҳдан пок

– نَزَاهَةٌ ҳимматлилик, саховатлилик, поклик, виждонлилик, порага учмаслик, сотилмаслик; бетарафлик, холислик, беғаразлик; ~ فِي виждонан

– نُزَاهَةٌ = نَزَهٌ

– نَزِهٌ *кўп.* نَزِهُونَ ҳимматли, саховатли; пок, виждонли, порага учмайдиган, сотилмайдиган; бетараф, холис, беғараз

– نُزْهَةٌ *кўп.* نُزَهٌ 1) сайр, сайл, саёҳат, экскурсия; дилхушлик, хурсандчилик; مَوَاضِعُ (أَمَاكِنُ) الـ~ кўнгилхушлик (дилхушлик) қиладиган жойлар; 2) қувонч, севинч, шодлик; 3) узоқдалик; هُوَ بِـ~ عَنْ كُلِّ مَا قِيلَ بِحَقِّه у ўзига нисбатан айтилган нарсаларнинг барчасидан узоқдадир

– نُزَهِيٌّ *кўп.* نُزَهِيَّةٌ 1) ўз роҳатинигина кўзлаб яшовчи; 2) исрофгар, исрофчи

[1]– نَزِيهٌ *кўп.* نُزَهَاءُ = نَزِهٌ

[2]– نَزِيهٌ холи,ҳеч ким мавжуд бўлмаган; ~ مَكَانٌ холи жой

I (نزو) نَزَا (*у*) نَزْوٌ, نُزُوٌّ, نَزَوَانٌ 1) сакрамоқ, ирғимоқ; 2) (*урғочи ҳайвонни*) қочирмоқ (عَلَى); الْفَحْلُ ~ айғир сакради (ирғиди, чопди), қочирди; 3) (*к. нидир*) қизиқтирмоқ (ب); به قَلْبُهُ ~ (*к. гадир томон*) интилмоқ (إِلَى); 4) (*к. дандир, н дандир*) қочмоқ, қочиб қутилмоқ, жўнаб колмоқ (إِلَى); II نَزَّى (*мас. буқани ғунажинга*) сакратмоқ, қўшмоқ, чоптирмоқ; IV أَنْزَى қочирмоқ, чотирмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); V تَنَزَّى 1) ўйноқламоқ, сакраб кетмоқ, безангламоқ; 2) урмоқ, тепмоқ (*юрак ҳақида*); кўтарилмоқ (*кўкрак ҳақида*); 3) (*н. нидир қилишга*) шошилмоқ, жадал қилмоқ

– نَزَاءٌ (*урғочи ҳайвонни*) қочириш

– نَزْوٌ (*урғочи ҳайвонни*) қочириш; 2) урғочи ҳайвонларнинг куйикиш даври

– نَزَوَانٌ 1) сакраш, чопиш; ирғиш, сапчиш; 2) шиддат, тутақиш, ўртаниш

– نَزْوَةٌ *кўп.* نَزَوَاتٌ 1) ирғиш, сапчиш; 2) шиддат, тутақиш, ўртаниш; 3) инжиқлик, қайсарлик; фантазия, тантиқлик, ғалатилик

- نَازِيٌّ 1) национал-социалистик; شَارَةٌ ~ةٌ учлари қайрилган салб, свастика, фашистлар рамзи; 2) национал-социалист, нацист

- نَازِيَّةٌ ичи саёз ёғоч идиш, ёғоч товоқ, ёғоч ликопча

– نَازِيَّةٌ: الـ~ нацизм

I نَسَّ [1] (*у,и*) نَسٌّ, نَسِيسٌ олдига солиб ҳайдамоқ (ҳайдаб бормоқ) (*мас. туяни*); نَسَّ [2] (*у,и*) نُسُوسٌ, نَسِيسٌ қуримоқ, қуриб қотмоқ (*мас.нон*)

– نَسِيسٌ жоннинг танада қолган қолдиғи

I نَسَأَ (*а*) نَسْءٌ 1) орқага сурмоқ, кейинга қолдирмоқ, муддатни чўзмоқ (узайтирмоқ); 2) қарзга (насияга) мол сотмоқ; II نَسَّأَ олдига солиб ҳайдамоқ (ҳайдаб бормоқ); IV أَنْسَأَ насияга (кредитга) мол сотмоқ; X اسْتَنْسَأَ (*қарзни тўлаш муддатини*) кечиктиришни сўрамоқ

– مَنْسَأٌ *эск.* чуқурлик, ўпирилган жой

– مِنْسَأَةٌ ҳасса, асо, чўпонлар калтаги

– نَسْءٌ сув қўшилган сут

– نَسَاءٌ 1) узоқ умр кўришлик, узоқ яшашлик; 2) = نَسِيئَةٌ

– نِسَاءٌ аёллар, хотин-қизлар (*қар.* نسو)

– نَسْأَةٌ 1) муддатни чўзиш, узайтириш; 2) насия, кредит

نَسِيءٌ *эск.* ортга суриш; бир ой муқаддаслигини иккинчи ойга ўтказиш; муқаддаслиги бошқага ўтказилган ой

– نَسِيئَةٌ 1) муддатни чўзиш, узайтириш; 2) насия, кредит; بالـ~ الْبَيْعُ насияга, кредитга мол сотиш; қарзга, насияга

I نَسَبَ (*и*) نَسْبٌ 1) келиб чиқишини, насл-насабини (*н. гадир*) мансуб деб ҳисобламоқ (إِلَى); 2) (*н. гадир*) мансуб ҳисобламоқ (إِلَى); (*н. биландир*) боғлиқ деб билмоқ (إِلَى); 3) (*авлларни*) куйламоқ, шеър билан мақтамоқ (ب); III نَاسَبَ 1) бир хил уруғдан (бир хил авлоддан) келиб чиқмоқ; 2) муносиб бўлмоқ, мос (мувофиқ) келмоқ; 3) (*никоҳ йўли билан*) чатишиб кетмоқ, қариндош бўлиб кетмоқ; VI تَنَاسَبَ 1) қариндош бўлмоқ, жигар бўлмоқ; 2) ўзаро мос (мувофиқ) келмоқ; 3) симметрик бўлмоқ, пропорционал (мутаносиб) бўлмоқ; VIII انْتَسَبَ 1) (*н. биландир*) ўхшаш бўлмоқ (إِلَى); 2) (*н. гадир*) мансуб бўлмоқ (إِلَى); 3) (*н. биландир*) боғланмоқ, алоқада бўлмоқ (إِلَى); кирмоқ, қабул килинмоқ (إِلَى); X اسْتَنْسَبَ 1) насл-насабини аниқлаб беришни сўрамоқ; насл- насабини текшириб кўрмоқ; 2) мувофиқ, мос деб билмоқ; маъқулламоқ

– انْتِسَابٌ 1) қариндошлик; 2) (*н. биландир*) муносабат, (*н. гадир*) мансублик, боғлиқлик; (إِلَى); 3) қўшилиш, кириш, аъзо бўлиш; طَلَبَ الـ~ فِي عُضْوِيَّةِ ... ...га қабул қилишларини сўраб ариза бермоқ

— أَنْسَبُ 1) энг муносиб, энг мос, энг мувофиқ; بِالـ~ الْأَسْعَارِ арзон нархда, кармон кўтарадиган нархда; 2) *эск.* насабни (*шажарани*) яхши биладиган

– تَنَاسُبٌ 1) муносабат, қуда-андачилик, қуда-андачилик томонидан қариндошлик, қариндошлик, ўзаро алоқа; 2) ўзаро нисбат, мослик, мувофиқлик; ўхшашлик; عَدَمُ الـ~ номувофиқлик, номуносиблик; الـ~ الْقُوَى кучлар нисбати; 3) симметрия; баравaрлик, баббараварлик; пропорционаллик, мутаносиблик; *мат.* пропорция; الـ~ الْبَسِيطُ оддий пропорция; الـ~ الْمُتَّصِلُ доимий пропорция; الـ~ طَرَفَا пропорциянинг чеккадаги ҳадлари; الـ~ وَسَطَا пропорциянинг ўрта ҳадлари; الـ~ الطَّرْدِيُّ тўғри пропорционаллик; الـ~ الْعَكْسِيُّ тескари пропорционаллик

– تَنَاسُبِيٌّ пропорционал, пропорцияга оид

– مُتَنَاسِبٌ мутаносиб, симметрик, мос; пропорционал; الْأَعْضَاءِ ~ келишган, қомати келишган; ~ غَيْرُ нопропорционал; ~ طَرْدًا (عَكْسِيًّا) *мат.* тўғри (тескари) пропорционал

– مُنَاسِبٌ 1) муносиб, мос, мувофиқ; فِي الـ~ الْوَقْتِ қулай вақтда; ~ غَيْرُ номувофиқ, мос келмаган, тўғри келмаган, тўғри келмайдиган; 2) *мат.* пропорционал; ~ طَرْدًا (عَكْسِيًّا) тўғри (тескари) пропорционал; 3) *мат.* пропорция; الـ~ الْبَسِيطُ оддий пропорция; الـ~ الْمُتَّصِلُ доимий пропорция; الـ~ طَرَفَا пропорциянинг чеккадаги ҳадлари; الـ~ وَسَطَا пропорциянинг ўрта ҳадлари; الـ~ الْوَسَطُ ўрта пропорционал; الـ~ وَسَطَا пропорциянинг ўрта ҳадлари

– مُنَاسَبَةٌ 1) мослик, мувофиқлик; яроқлилик; 2) муносиблик; 3) қариндошлик, алоқа, муносабат; بِهَذِهِ الـ~ бу билан боғлиқ ҳолда, шу муносабат билан; ~ مِنْ غَيْرِ مَا ҳеч бир сабабсиз, ҳеч бир баҳонасиз; بِالـ~ *ёки* لِلـ~ айтгандек, айтганча, айтмоқчи (*кириш сўз*); ~ وَ بِغَيْرِ بِـ~ бирор баҳонада ва ҳеч бир баҳонасиз; اسْتَعْمَلَ هَذِهِ الـ~ لِحِسَابِهِ бу имкониятни ўз фойдасига ишлатмоқ

– مُنْتَسِبٌ: ~ طَالِبٌ эркин тингловчи

– مِنْسَابٌ *кўп.* مَنَاسِبُ пропорционал поргор (циркул)

[1]– مَنْسُوبٌ 1) (*н. гадир*) мансуб, тегишли, оид; الـ~ الْاِسْمُ *грам.* нисбий сифат; 2) насл-насаби машҳур; 3) аъло, жуда зўр

– مَنْسُوبٌ *кўп.* مَنَاسِيبُ сувнинг кўтарилиш даражаси; ~ الْبَحْرِ денгиз сатҳи

– مَنْسُوبِيَّةٌ қариндошлик, қариндош-уруғчилик, ошна-оғайничилик, непотизм (*хизмат соҳасида ўз қариндош-уруғларига яхши шароитлар яратиб бериш*)

– نَسَّابَةٌ, نَسَّابٌ насл-насаб билан шуғулланувчи олим

– نَسَّابَةٌ қариндошлик

– نَسَبٌ *кўп.* أَنْسَابٌ 1) қариндошлик, насаб; شَجَرَةُ الـ~ *ёки* سِلْسِلَةُ الـ~ шажара, насл-насаб шажараси, генеалогия; ~ دَعْوَى الْوَلَدِ боланинг отаси бўлиш даъвоси; الْحَسَبُ وَ الـ~ аслзодалик, оқсуяклик; عَرِيقُ الـ~ аслзода, оқсуяк; رَفَعَ ~ـَهُ إِلَى ... ўзининг келиб чиқишини ...га тақамоқ; 2) алоқа, муносабат; رِيَاضِيٌّ ~ *мат.* логарифм; أَسَاسُ الـ~ *мат.* логарифм асоси

– نِسْبَةٌ *кўп.* نِسَبٌ 1) алоқа, муносабат; (*никоҳ асосидаги*) қариндошлик, қуда-андачилик; келиб чиқиши; بِالـ~ لِـ... *ёки* بِالـ~ إِلَى ...га нисбатан, ...га қиёсан; 2) ўзаро нисбат, ўзаро муносабат, пропорция; مِئَوِيَّةٌ ~ процент ҳисоби; 3) меъёр, размер, сон, миқдор; الْوَفَيَاتِ ~ ўлим сони, ўлим миқдори; 4) *мат.* прогрессия; حِسَابِيَّةٌ ~ арифметик прогрессия; هَنْدَسِيَّةٌ ~ геометрик прогрессия; الـ~ الرِّيَاضِيَّةُ учлик қоида (*берилган уч сондан тўртинчиси пропорционал сонни топиш усули*); الـ~ حُدُودُ пропорция ҳадлари; ~ عِلْمُ الْأَعْدَادِ логарифмлар; ◊ الـ~ اسْمُ *грам.* нисбий сифат

– نَسْبِيٌّ нисбий; мутаносиб, пропорционал; النِّيَابَةُ الـ~ـةُ *сиёс.* пропорционал вакиллик

– نِسْبِيَّةٌ нисбийлик; نَظَرِيَّةُ الـ~ *физ.* нисбийлик назарияси; مَذْهَبُ الـ~ а) *физ.* нисбийлик назарияси; б) *фалс.* релятивизм

[1]– نَسِيبٌ *шеър.* насиб, аёлларни мадҳэтиш, улуғлаш; қадимги араб қасидаларининг кириш қисми

[2]– نَسِيبٌ *кўп.* أَنْسِبَاءُ 1) туғишган, яқин қариндош; 2) аслзода, оқсуяк; 3) қариндош; 4) куёв, почча

نَاسُوتٌ *алиф. б. қар.*

I نَسَجَ (*у, и*) نَسْجٌ 1) тўқимоқ; ◊ الأَخْيِلَةَ حَوْلَ ~ ... ... ҳақида бўлмағур хаёлларга бормоқ; الشِّعْرَ ~ шеър тўқимоқ (ёзмоқ); عَلَى مِنْوَالِهِ ~ *ёки* نَسْجَهُ ~ кимгадир тақлид қилмоқ; ~ خُيُوطَ الْمُؤَامَرَةِ суиқасд (фитна) уюштирмоқ; ~ ـتِ الرِّيحُ التُّرَابَ шамол тупроққа келиб урилиб, унда йўл-йўл чизиқлар ҳосил қилди; 2) *эск.* ерни шудгор қилмоқ; 3) *эск.* сув юзини тўлқинлантирмоқ (*шамол*); VIII اِنْتَسَجَ тўқилмоқ

– مَنْسَجٌ *кўп.* مَنَاسِجُ тўқувчилик ишхонаси, фабрика

– مِنْسَجٌ *ёки* مِنْسَجٌ ҳайвоннинг гардан қисми; وَضَعَ رُمْحَهُ عَلَى ~ فَرَسِهِ у найзасини отининг ғарданига қўйди

[1]– مِنْسَجٌ *кўп.* مَنَاسِجُ 1) тўқув дастгоҳи; 2) *шунингдек:* التَّطْرِيزِ ~ чамбарак, керги

– مِنْسَجٌ [2] *кўп.* مَنَاسِجُ *анат.* бўйин билан курак ўртаси

– مَنْسُوجٌ тўқилган, тўқиб тайёрланган

– مَنْسُوجَاتٌ *кўп.* газламалар, газмоллар, текстил саноати маҳсулотлари

– نَسَّاجٌ тўқувчи

– نَسَّاجَةٌ тўқувчилик

– نَسْجٌ 1) тўқиш; 2) газлама, газмол

– نَسِيجٌ *кўп.* أَنْسِجَةٌ 1) газлама, газмол, текстил; الـ~ الْمُوصِلِيُّ юпқа газлама; مَعْمَلُ الـ~ тўқимачилик фабрикаси; 2) *анат.* тўқима; ◊ الْعَنْكَبُوتِ ~ ўргимчак уяси толаси; هُوَ ~ وَحْدِهِ у бемислдир, унинг мисли йўқдир; هَذَا مِنْ ~ـهِ бу унинг иши, бу ишни у қилган

I نَسَخَ (*а*) نَسْخٌ 1) кўчирмоқ, нусха олмоқ; بِالْيَدِ ~ қўлда кўчирмоқ; 2) тақлид қилмоқ; 3) бекор қилмоқ. йўқотмоқ; йўқ қилмоқ; بِهِ ~ (الْقِيَاسِيَّ) الرَّقْمَ бу билан у рекорд қўйди; II نَسَّخَ кўчиртирмоқ, кўчиришга мажбур қилмоқ; III نَاسَخَ сиқиб чиқармоқ, кўчириб юбормоқ, сиқиб чиқариб ўрнини эгалламоқ; VI تَنَاسَخَ 1) олдин-кейин келмоқ, бир-бирининг орқасидан келмоқ; 2) олдин-кейин ўрин алмашмоқ (*вақт, аср ва ҳ. к. ҳақида*); 3) *дин.* кўчиб ўтмоқ (*жонлар ҳақида*); VIII اِنْتَسَخَ 1) ўзи учун кўчириб олмоқ; 2) бекор қилмоқ, йўқ қилмоқ; X اِسْتَنْسَخَ 1) (*н. нидир*) кўчиришга эришмоқ; 2) кўпайтирмоқ, кўпайтириб тарқатмоқ

– تَنَاسُخٌ 1) кетма-кет, бирин-кетин ўтиш; الأَرْوَاحِ ~ жон (руҳ) ларнинг кўчиб ўтиши, метемпсихоз; 2) вақтнинг олдин-кетин алмашиши

– تَنَاسُخِيَّةٌ: الـ~ метемпсихоз оқими

– مُنْتَسَخٌ 1) кўчириб олинган, нусха олинган; 2) рад этилган, бекор қилинган, йўқ қилинган

– مِنْسَاخٌ *кўп.* مَنَاسِيخُ нусха кўчирадиган асбоб

– مُنْتَسَخٌ = مَنْسُوخٌ

[1]– نَاسِخٌ бекор қилувчи, рад этувчи

[2]– نَاسِخٌ *кўп.* نُسَّاخٌ кўчириб ёзувчи; нусха кўчирувчи

– نَسَّاخٌ кўчириб ёзувчи; нусха кўчирувчи

– نَسَّاخَةٌ 1) кўчириб ёзувчи аёл; нусха кўчирувчи аёл; 2) нусха кўчирадиган аппарат

– نَسْخٌ 1) кўчириб ёзиш; الْوَثَائِقِ ~ قَلَمُ ҳужжатлардан нусха кўпайтириш бюроси; 2) бекор қилиш, йўқ қилиш; 3) *шунингдек:* ~ خَطٌّ хатти насх (*араб ёзуви турларидан бири*)

– نُسْخَةٌ *кўп.* نُسَخٌ 1) нусха; طَبْقِ الأَصْلِ ~ аниқ олинган нусха; 2) кўчирма; (أَسَاسِيَّةٌ) أَصْلِيَّةٌ ~ асл нусха; ثَانِيَةٌ ~ бир нарсанинг иккинчи нусхаси, дублет; خَطِّيَّةٌ ~ қўлёзма; 3) рецепт

– نَسْخِيٌّ *шунингдек:* الـ~ الْخَطُّ хатти насх (*араб ёзуви турларидан бири*)

I نَسَرَ (*у*) نَسْرٌ 1) чўқиб узиб олмоқ; 2) шилиб олмоқ, ситиб олмоқ, юлиб олмоқ; II نَسَّرَ чўқиб узиб олмоқ; V تَنَسَّرَ чўқилмоқ, чўқиб узиб олинмоқ; ёрилмоқ, ёрилиб кетмоқ (*яра ҳақида*); йиртилмоқ, эскимоқ, тўзимоқ (*кийим ҳақида*); X اِسْتَنْسَرَ *фольк.* бургутга айланмоқ

– مِنْسَرٌ *кўп.* مَنَاسِرُ тўда, шайка

– مِنْسَرٌ [1], مِنْسَرٌ [1] *кўп.* مَنَاسِرُ (*ёввойи қушларнинг*) тумшуғи

– مِنْسَرٌ [2], مِنْسَرٌ [2] *кўп.* مَنَاسِرُ қўшиннинг олдинда юрадиган қисми, авангард

– نَاسُورٌ 1) *қар.* نوسر; 2) кўздан тинмай ёш оқиш касаллиги

– نُسَارِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ: бургут

– نَسْرٌ *кўп.* أَنْسُرٌ, نُسُورٌ бургут; الـ~ الْفَحَّاحُ Жанубий Америкада яшайдиган катта йиртқич қуш, кондор; ◊ الْحَافِرِ ~ от туёғи ичидаги гўшт; الـ~ الطَّائِرُ *астр.* Алтаир (*Бургут юлдузлар туркумининг алфа б-си*); الـ~ الْوَاقِعُ *астр.* Вега (*Лира юлдузлар туркумининг алфа б-и*); ~ ёки الـ~ ан-Наср (*Нуҳ алайҳиссалом давридаги бутнинг номи*)

– نَسْرَةٌ 1) (*дарахт*) бўлаги, парчаси; тараша; 2) (*гўшт*) тилими

– نَسْرِينٌ *бот. жам.* 1) наргисга ўхшаш гул; хушбўй оқ атиргул

نَوْسَرَ *алиф. б. қар.*

نَسْطُورِيٌّ *кўп.* نَسَاطِرَةٌ *тар. дин.* несторианлик тарафдори; الـ~ـةُ несторианлик

I نَسَعَ (а) نَسْعٌ, نُسُوعٌ кетмоқ, бормоқ; II نَسَّعَ: ـتِ الأَسْنَانُ ~ милк кўчиб тишлар қимирлаб қолди

– مِنْسَعَةٌ ўт-ўлан ўсиб узайиб кетадиган ер

[1]نِسْعٌ *кўп.* أَنْسَاعٌ, نُسُوعٌ камар, тасма, айил, қоринбоғ; الْيَدِ ~ *анат.* билак

[2]نِسْعٌ шимолдан эсадиган шамол

– مِنْسَعٌ = [2]نِسْعٌ

– مَنْسَعَةٌ ўт-ўлан тез ўсадиган ер

I نَسَغَ (а) نَسْغٌ кетмоқ, бормоқ; بِالسَّوْطِ ~ қамчиламоқ, хивичламоқ; الْخُبْزَةَ ~ нонни чекмоқ; بِكَلِمَةٍ ~ гижгижламоқ, орага низо солмоқ; اللَّبَنَ بِالْمَاءِ ~ сутга сув қўшмоқ

– مَنْسَغَةٌ чекич, новвойларнинг чекичи

نُسْغٌ ўсимликдан олинган сув, сок (*латекс*)

I نَسَفَ (*и*) نَسْفٌ 1) йўқ қилмоқ, тугатмоқ, қирмоқ, вайрон қилмоқ, хароб қилмоқ; 2) портлатмоқ, ўпирмоқ, қўпормоқ; ~ـهُ مِنَ الأَسَاسِ ниманидир таг-туги билан қўпормоқ; бирор нарсага торпедо билан атака қилмоқ; 3) (*донни*) шопирмоқ, елпиб тозаламоқ, эламоқ; (*чангни*) тўзитмоқ, тарқатмоқ; IV أَنْسَفَ тўзитмоқ, тарқатмоқ, сочиб юбормоқ; VI تَنَاسَفَ ўзаро сирлашмоқ, хуфия гаплашмоқ, бир-бирларини сирларидан воқиф қилмоқ; VIII اِنْتَسَفَ 1) йўқ қилмоқ, тугатмоқ, қирмоқ; 2) портлатмоқ, ўпирмоқ, қўпормоқ; ◊ ~ الْكَلَامَ шивирлаб гапирмоқ; اِنْتَسَفَ لَوْنُهُ унинг ранги ўзгарди

– مِنْسَفٌ *кўп.* مَنَاسِفُ 1) ғалвир, сим ғалвир; 2) иморатларни бузиш учун ясалган мослама

– نَاسِفٌ портлатувчи, қўпорувчи, ўпирувчи

– نَاسِفَةٌ динамит

– نَسَّافٌ портлатиш ишлари бўйича мутахассис, сапёр

– نُسَّافٌ *кўп.* نَسَاسِيفُ *зоол.* тумшуғи шохга ўхшаш жонивор

– نَسَّافَةٌ *кўп.* ـاتٌ: торпедалар билан қуролланган ҳарбий кема; миноносец.; торпеда катери

– نُسَافَةٌ 1) тўпон, қипиқ, сомон; кепак, элаганда чиққан чиқит; 2) қаймоқ

– نَسْفٌ портлаш, қўпориш; бузиш, вайрон

қилиш

– نَسَفٌ *мин. жам.* вулқонлардан чиққан қаттиқ шишасимон тоғ жинси, базальт

– نَسْفَانٌ тўлиб-тошиб турган (*мас. идиш*)

– نَسَفَةٌ *кўп.* نُسَفٌ, نِسَافٌ бир бўлак базальт

– نَسِيفٌ сир, махфий нарса

نَسِيفَةٌ *кўп.* نَسَائِفُ торпеда

I نَسَقَ (*у*) نَسْقٌ 1) (*марваридни*) ипга тизмоқ, ўтказмоқ; 2) бир гапни иккинчисига боғлаб гапирмоқ; II نَسَّقَ 1) (*марваридни*) ипга тизмоқ, ўтказмоқ; 2) тартиб билан териб (тизиб) қўймоқ; 3) тартибга келтирмоқ, тартибга солмоқ; мослаштирмоқ, ўзаро бир хил қилмоқ; мувофиқлаштирмоқ; саранжом-саришта қилмоқ, яхши ташкил этмоқ; 4) (*ишни*) тақсим қилмоқ; 5) (*штатларни*) қисқартирмоқ; 6) идиш-товоқларни чиройли териб дастурхон ясатмоқ; V تَنَسَّقَ ўзаро симметрик тарзда териб қўйилмоқ, тизилмоқ; 2) тартибга келтирилмоқ, обод бўлмоқ; VI تَنَاسَقَ 1) симметрик тарзда жойлашмоқ; 2) ўзаро уйғунлашмоқ, бир-бирига хил тушмоқ; мос тушмоқ, мослашмоқ; 3) ўзаро муносабатда бўлмоқ; VIII اِنْتَسَقَ симметрик тарзда жойлашмоқ

– تَنَاسُقٌ 1) симметриклик, симметрия; عَدَمُ الـ~ ассимметрия, симметриясизлик; عَدِيمُ الـ~ ассиммметрик, симметрик бўлмаган, симметрик эмас; 2) уйғунлик, ҳамоҳанглик, оҳангдошлик; мослик, мувофиқлик, бир-бирига уйғунлик; 3) иш, ҳаракат ва фаолиятларни бир-бирига мувофиқлаш, мослаш, тўғрилаш, уйғунлаш, координация; 4) ўзаро алоқа, ўзаро муносабат

– تَنَسُّقٌ хушбичимлик; ўлчовда (миқдорда, меъёрда) бир-бирига мувофиқлик

– تَنْسِيقٌ (*марваридни*) ипга ўтказиш; 2) тартибга солиш, тартибга келтириш; 3) тузилиш, механизм; الـ~ الدَّاخِلِيُّ ички тузилиш; 4) мослаштириш, координация; 5) (*штатларни*) қисқартириш; 6) *ҳарб.* эшелонларга бўлиш (ажратиш)

– مُتَنَاسِقٌ симметрик; الأَعْضَاءُ ~ хушбичим; التَّقَاطِيعُ ~ юз тузилиши (бичими) келишган аёл

– مُنَسَّقٌ 1) тартиб билан жойлашган; 2) батартиб, саранжом-саришта; 3) мутаносиб, симметрик; хушбичим, уйғун, мос; 4) (*штатларни қисқариши билан*) ишдан бўшатилган

– نَسَقٌ 1) олий даражадаги тартиб, тур, услуб, система; қатор, орқа-олдинлик, олдин-кейинлик; عَلَى ~ وَاحِد бир хил равишда; حُرُوفُ الـ~ *грам.* боғловчилар; كَانَ ~ (*к. билан*) уйғун бўлмоқ, мос келмоқ (مَعَ); 2) *ҳарб.* эшолон; ~ ثَغْرٌ бир хил шаклдаги олдинги тишлар

– نَسِيقٌ симметрик, хушбичим, уйғун, мувофиқ, мос

I (نسك) نَسَكَ (*у*) نَسْكٌ, نُسْكٌ, نُسُكٌ тақводор бўлмоқ, художўй бўлмоқ, диёнатли бўлмоқ; لِلّٰه ~ Оллоҳ таоло йўлида қурбонлик қилмоқ; الثَّوْبَ ~ кийимни ювиб покламоқ; نَسُكَ (*у*) نَسَاكَةً қаландар (дарвеш) бўлмоқ, тарки дунё қилмоқ; V تَنَسَّكَ 1) ишламоқ, фаолият кўрсатмоқ; 2) қаландарона ҳаёт кечирмоқ; 3) художўй бўлмоқ, зоҳид бўлмоқ; ибодат қилмоқ

– تَنَسُّكٌ *эск.* художўйлик, тақводорлик

– مَنْسَكٌ *кўп.* مَنَاسِكُ диний расм-русумларни бажарадиган жой; 2) қаландарлар кулбаси; 3) урф-одат, маросим, расм-русум; مَنَاسِكُ الْحَجِّ ҳаж маросимлари

– مَنْسَكٌ, مَنْسِكٌ қурбонлик сўйиладиган жой

– نَاسِكٌ *кўп.* نُسَّاكٌ 1) қаландар, таркидунё қилган киши; 2) *эск.* тақводор (тақво ишлар билан шуғулланувчи) киши; *эск.* зоҳид

– نَسْكٌ, نُسْكٌ, نُسُكٌ художўйлик, тақводорлик, худога ибодат қилиш; зоҳидлик, дин йўлида риёзат чекишлик, қаландарлик; مَعْهَدُ الـ~ қаландарнинг келиб тушган жойи

– نُسُوكٌ *эск.* диний маросимларни бажариш; *эск.* қурбонлик қилиш, қурбонлик

– نَسِيكَةٌ *кўп.* نَسَائِكُ, نُسُكٌ қурбонлик қилинган (сўйилган) ҳайвон

I (نسل) نَسَلَ (*у*) نَسْلٌ 1) болаламоқ, урчимоқ, кўпаймоқ, дунёга келтирмоқ, насл қолдирмоқ, туғмоқ, туғдирмоқ (*туш.к. ёки* ب) 2) (*газламани*) ип қилиб чувимоқ; 3) туламоқ, пўст ташламоқ (*қушлар, ҳайвонлар ҳақида*); 4) (*қаердандир*) суғуриб олмоқ, тортиб олмоқ (مِنْ); نَسَلَ (*у*) نُسُولٌ 1) (*тулаганда*) пати, жуни тўкилмоқ; 2) елкадан тушмоқ, тушиб кетмоқ (*кийим ҳақида*); 3) сизилмоқ, йиртилмоқ (ситилиб) кетмоқ, сўкилиб кетмоқ (*газлама ҳақида*); نَسَلَ (*у*) نَسْلٌ, نَسَلٌ шошилмоқ; II نَسَّلَ 1) (*газламани*) ип қилиб чувимоқ; 2) туламоқ, пўст ташламоқ (*қушлар, ҳайвонлар ҳақида*); IV أَنْسَلَ 1) болаламоқ, урчимоқ, насл қолдирмоқ; 2) туламоқ, пўст ташламоқ (*қушлар, ҳайвонлар ҳақида*); VI تَنَاسَلَ урчимоқ, кўпаймоқ, болалаб кетмоқ, кўпайишмоқ; 2) (*к. дандир*) дунёга келмоқ (عَنْ); 3) аста-секинлик билан ситилмоқ, тўзимоқ (*газлама ҳақида*)

– تَنَاسُلٌ кўпайиш; أَعْضَاءُ الـ~ болалаш, туғиш аъзолари, жинсий аъзолар; تَأَصَّلَ بِالـ~ урчиш йўли билан мастаҳкамланмоқ (*навнинг сифати ҳақида*)

– تَنَاسُلِيٌّ таносил, жинсий; ~ جِهَازٌ таносил аъзолари; الأَمْرَاضُ الـ~ةُ жинсий аъзолар касалликлари; الْغُدَدُ الـ~ةُ жинсий безлар

– نَاسِلٌ 1) келтириб чиқарувчи, кўпайтирувчи; 2) ситилган, титилган (*газлама ҳақида*)

– نُسَالٌ тулаганда тушиб кетадиган пат *ёки* жун

– نُسَالَةٌ 1) тулаганда тушиб кетадиган пат *ёки* жун; 2) газламадан суғуриб олинадиган иплар; 3) *шунингдек*: الكَتَّانِ ~ зиғирпоянинг дағал толаси, латтадан титиб олинган ип

– نَسْلٌ *кўп.* أَنْسَالٌ 1) насл, болалар, авлод; (*ҳайвоннинг*) боласи; (*асаларининг*) янги авлоди; إِصْلَاحُ الـ~ одам наслини биологик жиҳатдан яхшилаш ҳақидаги назария; انْقِرَاضُ الـ~ наслнинг қирилиб кетиши; تَحْدِيدُ الـ~ туғишни чеклаш; الْحَرْثُ وَ الـ~ жонли ва жонсиз инвентар; ... ~ هُوَ مِنْ у ...дан дунёга келган; 2) (*газламадан*) титиб, суғуриб олинган иплар

– نَسْلٌ *бот.* сут шираси, латекс; елиндан оқиб чиқиб турган сут

– نَسَلَانٌ шошилиш, тез чопиш, тез югуриш

– نُسُولٌ тулаш, пўст ташлаш

– نَسُولَةٌ зотли, наслдор ҳайвон

– نَسِيلٌ 1) = نُسَالٌ; 2) асалари яшиғи сеткасидан эриб тушган асал

I (نسم) نَسَمَ (*и*) نَسْمٌ 1) эсмоқ, оҳиста эсмоқ, елпимоқ; 2) бузилмоқ, айнимоқ, ўзгармоқ; نَسِمَ (*а*) نَسَمٌ бузилмоқ, айнимоқ, ўзгармоқ; II نَسَّمَ 1) эсмоқ (*шабада ҳақида*); 2) жонлантирмоқ; 3) (*н. нидир*) бошламоқ (فِي); فِي الأَمْرِ ~ ишни бошламоқ; III نَاسَمَ (*к.гадир*) яқинлашмоқ, яқин келмоқ; V تَنَسَّمَ 1) нафас олмоқ, ҳаво олмоқ; (*тоза ҳаводан*) нафас олмоқ; 2) (*н. нингдир*) ҳиди келмоқ (بِ); ◊ أَخْبَارَهُ ~ *ёки* ~ خَبَرَهُ (*к. нингдир ҳақида*) маълумот билишга уринмоқ

– مَنْسَمٌ *кўп.* مَنَاسِمُ 1) туя оёғининг кафти; туя оёғининг тирноғи; 2) туяқушнинг товони; 3) йўланиш, томон; إِلَى أَيْنَ ~ كَ؟ қайси томонга кетаяпсиз?

– نَسْمٌ *кўп.* أَنْسَامٌ нафас олиш, эсиш

– نَسَمٌ 1) бошланиш қисм, бошланиш пайт; الرِّيحِ ~ шамол бошланиши олдидаги ёқимли шабада, насим; 2) *эск.* енгил шабада; *эск. жам.* одамлар

– نَسْمَةٌ эсиш, билинар-билинмас эсиш

– نَسَمَةٌ *кўп.* نَسَمٌ, نَسَمَاتٌ 1) нафас олиш; حَتَّى ~ مِنْ حَيَاتِهِ آخِر сўнгги нафасигача; 2) жон, одам, киши (*саноқда*) 2) эсиш, шабада

– نَسِيمٌ *кўп.* نَسَائِمُ, أَنْسِمَةٌ шабада, насим, сабо; الْبَحْرِ ~ денгиздан эсадиган шабада; الـ~ شَمٌّ *қар.* عِيدُ شَمِّ الـ~

نَسْنَاسٌ *кўп.* نَسَانِيسُ 1) *фолк.* наснос (*бир оёқли одам*); 2) маймун

– نَسًا *кўп.* أَنْسَاءٌ *ик. с.* نَسَوَانِ *анат.* қуймуч нерви; عِرْقُ الـ~ *ёки* مَرَضُ عِرْقِ الـ~ *мед.* қуёнчиқ касали, ишиас

نِسَاءٌ (امْرَأَةٌ сўзидан кўп.) аёллар, хотин-қизлар; كَارَهُ الـ~ хотин-қизларни ёқтирмайдиган одам; عُمُومِيَّاتٌ ~ фоҳишалар, бузуқ аёллар

– نِسَائِيٌّ 1) аёлларга, хотин-қизларга оид; (النِّسْوِيَّةُ) الْحَرَكَةُ الـ~ хотин-қизлар ҳаракати; 2) нозик, танноз, мулойим

– نِسَائِيَّاتٌ кўп. хотин-қизларга тааллуқли ишлар, муаммолар ва ҳ. к.

– نِسَاءٌ = نِسْوَانٌ

– نِسَاءٌ = نِسْوَةٌ

– نِسْوِيٌّ хотин-қизларга оид

I نَسِيَ (а) نَسْيٌ 1) эсдан (ёддан) чиқармоқ, унутмоқ; لَمْ أَنْسَهُ وَ لَنْ أَنْسَاهُ! мен уни мутлақ унутмаганман ва унутмайман ҳам!; قَبْلَ أَنْ أَنْسَى айтганча, айтмоқчи, айтгандай (*кириш сўз*); وَ إِنْ أَنْسَ لاَ أَنْسَى مَا فَعَلَهُ унинг қилган ишини ҳеч унута олмайман; زَهْرَةٌ لاَ تُنْسَى *бот.* бўтакўз; 2) *эск.* бепарволик билан қарамоқ, эътиборсиз бўлмоқ; II نَسَّى унуттирмоқ, унутишга мажбур қилмоқ, калладан чиқариб юбормоқ; IV أَنْسَى = II; VI تَنَاسَى ўзини унутганга солмоқ, ўзини эслолмасликка солмоқ; 2) унутишга ҳаракат қилмоқ; бир-бирини унутишмоқ; 3) эътиборсиз қарамоқ, бепарво қарамоқ, кўз юммоқ, инкор этмоқ

– مَنْسَاةٌ ҳасса, асо

– مَنْسِيٌّ 1) унутилган, унутиб юборилган; أَصْبَحَ نَسْيًا مَنْسِيًّا афсонага айланмоқ, чўпчакка айланмоқ; 2) кўп. ـاتٌ хотирадан кўтарилган (*мас. мавзулар*)

– نَسِيٌّ = نَاسٍ

– نَسَّاءٌ хотираси заиф, эси кирди-чиқди

– نَسْيٌ 1) унутиш, эсдан (ёддан) чиқариш; 2) унутилган нарса; ◊ أَيَّامُ الـ~ ортиқча кунлар (*қибтий тақвим бўйича йил охиридаги 5 ёки 6 кун*)

– نَسِيٌّ кўп. أَنْسَاءٌ 1) эсдан чиқарилган, унутилган, ёддан чиққан; унутилиши керак бўлган нарса; يَعِيشُ وَحْدَهُ نَسْيًا مَنْسِيًّا у мутлақо унутилгани ҳолда ёлғиз яшайди; 2) кўчманчилар кўчаётганида қолдириб кетган ашё

– نَسِيٌّ 1) унутувчи, эсдан чиқарувчи, хотири паришон, эси кирди-чиқди; 2) *эск.* қолдирувчи

– نَسْيَانٌ хотири паришон, эси кирди-чиқди, эътиборсиз

– نِسْيَانٌ 1) унутиш, эсдан чиқариш; унутувчанлик, фаромушхотирлик; унутилиш, ёддан кўтарилиш; *мед.* хотиранинг йўқолиши; أَصْبَحَ (انْطَوَى) فِي زَوَايَا الـ~ унутилиб кетмоқ, унутилмоқ; دَفَعَهُ إِلَى زَوَايَا الـ~ ниманидир унутиб юбормоқ; آفَةُ الْعِلْمِ الـ~ *мкл.* илмнинг офати унутишдир; 2) тарк этиш, ташлаб қўйиш

I (نشّ)[1] نَشَّ (а/у) نَشٌّ (*пашшаларни*) ҳайдамоқ; [2] نَشَّ (а/и) نَشِيشٌ 1) қуримоқ, суви қочмоқ, нами кетмоқ; 2) намни сўриб олмоқ, ўзига тортиб олмоқ; 3) жизилламоқ, жазилламоқ (*мас. қовурдоқ*); қайнамоқ, булуқламоқ, қулқулламоқ; 4) сув оқмоқ (*идишдан*)

– مَنَشَّةٌ елпиғич, пашша ҳайдагич

[1]– نَشٌّ наш (*20 дирҳам (қар.* دِرْهَمٌ) *ёки* 18,7 *гр га. тенг бўлган оғирлик ўлчови*)

[2]– نَشٌّ қуруқ, нами йўқ

– نَشٌّ узоқ сақлаб турилган пишлоқ

– نَشَّاشٌ ўзига сингдирувчи, шимувчи, ютувчи; ~ وَرَقٌ босма қоғоз (*ортиқча сиёҳни шимиб олувчи қоғоз*); ◊ الدَّبَّانُ ~ *бот.* бурган

– نَشِيشٌ жизиллаш, жазиллаш, қулқуллаш, булуқлаш; сувнинг қайнагандаги овози

I نَشَأَ (а) نَشْءٌ, نُشُوءٌ ўсмоқ, катта бўлмоқ, ривожланмоқ; (*н. дандир*) пайдо бўлмоқ, келиб чиқмоқ (مِنْ); ~ تِ السَّحَابَةُ булут юқорилаб кетди, кўтарилди; II نَشَّأَ ўстирмоқ, парвариш қилмоқ; етиштирмоқ, тарбияламоқ, тарбия қилмоқ; IV أَنْشَأَ 1) тикламоқ, солмоқ, қурмоқ, бино қилмоқ, барпо қилмоқ; 2) асос солмоқ, асосламоқ, таъсис этмоқ, ўрнатмоқ, яратмоқ, ташкил этмоқ; ~ عَلاَقَاتٍ دِبْلُومَاسِيَّةً дипломатик алоқа ўрнатмоқ; 3) тузмоқ,битмоқ, иншо ёзмоқ, (*мақола*) ёзмоқ; 4) таҳрир қилмоқ; 5) ўстирмоқ, кўкартирмоқ; 6) яратмоқ, ҳал қилмоқ; ◊ ~ يَقُولُ у гапира бошлади, гапира кетди; ◊ مِنْ أَيْنَ أَنْشَأْتَ؟ қаердан чиқдингиз?; V تَنَشَّأَ ўсмоқ, ривожланмоқ, пайдо бўлмоқ; يَتَنَشَّأُ الْوَلَدُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ бола онасининг қорнида ривожланади; X اسْتَنْشَأَ (*янгиликларни*) пайқаб билиб олмоқ

– إِنْشَاءٌ 1) таъсис қилиш, асос солиш, асослаш; 2) яратиш, қуриш; إِعَادَةُ الـ~ қайта қуриш, реконструкция; 3) тузиш, иншо ёзиш, ижод қилиш, баён ёзиш (*шунингдек: мактабдаги*); دِيوَانُ الـ~ девонхона, канцелярия; 4) таҳрир қилиш; 5) *ад.* услуб, ёзиш услуби, стил; асар қурилиши, композиция

– إِنْشَائِيٌّ 1) қурилишга оид; الْمَوَادُّ الـ~ةُ қурилиш материаллари; 2) ижодий, ижодга оид, конструктив; الْعَمَلُ الـ~ яратувчилик меҳнати, ижодий меҳнат; 3) таҳририй; مَقَالَةٌ ~ةٌ редакцион мақола; 4) услубга оид, услубий, классик (*нутқ*); ~ مَوْضُوعٌ иншо мавзуси; الْعِبَارَاتُ الـ~ةُ *ёки* الأَلْفَاظُ الـ~ةُ нутқни безаб, чиройли кўрсатувчи сўзлар, услубий иборалар; النَّمَطُ الـ~ услуб, стил; الْجُمْلَةُ الـ~ةُ *грам.* буйруқ, илтимос, сўроқ, манъ этиш маъноларини ифодаловчи гап; 5) услуб билан шуғулланувчи, стилист

– تَنْشِئَةٌ ўстириш, кўкартириш, ривожлантириш, тарбиялаш

– مَنْشَأٌ 1) пайдо бўлиш жойи, келиб чиқиш; الـ~ الإِجْتِمَاعِيُّ ижтимоий келиб чиқиш; بَصْرِيُّ الـ~ Басрада туғилган; ~ الأَوْبِئَةِ вабо ўчоғи (манбаи), вабо пайдо бўлган жой; 2) сабаб

– مُنْشَأٌ асос солинган, таъсис этилган; 2) қурилган, бино қурилган, барпо этилган

– مُنْشَآتٌ кўп. елканлари кўтарилган кема

– مُنْشَأَةٌ кўп. مُنْشَآتٌ 1) қурилиш, иншоот, иморат; муассаса; ташкилот; ~ تِجَارِيَّةٌ савдо муассасаси; ~ صِنَاعِيَّةٌ саноат муассасаси; 2) устқурма; الـ~ وَ الأَسَاسُ базис ва устқурма

– مُنْشِئٌ 1) асосчи, асос солувчи, муассис; 2) қурувчи; 3) муаллиф, автор, тузувчи; 4) муҳаррир, редактор; услубчи, стилист

– نَاشِئٌ 1) (*н. дандир*) кўтарилиб келувчи, ўсувчи, пайдо бўлувчи (مِنْ); ёш, янги; 2) бошловчи; 3) ёш тажрибасиз одам

– نَاشِئَةٌ ёшлар, ёш авлод; ~ اللَّيْلِ туннинг бошланиш вақти

– نَشَاءٌ қар. نشو

– نَشْأَةٌ = نَشَاءَةٌ

– نَشْءٌ 1) ўсиш, пайдо бўлиш, ривожланиш; 2) кўп. نَشْأٌ ёш авлод, насл, бола-чақа

– نَشْأَةٌ = نَشَأَةٌ

– نَشَأَةٌ 1) пайдо бўлиш, вужудга келиш; 2) ўспиринлар, ёшлар; الـ~ الْحَدِيثَةُ ёш авлод; ~ أُولَى жоннинг танага кириши; ~ أُخْرَى жоннинг танадан чиқиши

– نُشُوءٌ пайдо бўлиш, бунёдга келиш, бунёд бўлиш; ўсиш, ривожланиш; مَذْهَبُ الـ~ *ёки* نَظَرِيَّةُ الـ~ эволюцион назария

– نُشُوئِيُّونَ: الـ эволюциончилар

I نَشَبَ (а) نَشْبٌ, نُشُوبٌ 1) санчилмоқ, сурилмоқ, қадалмоқ (*ваҳший қушларнинг тирноғи, чангали ҳақида* – فِي); (*этга*) ўсиб ботиб кетмоқ (*тирноқ ҳақида*– فِي); (*томоққа*) тиқилиб қолмоқ, тиқилмоқ (*суяк ҳақида* – فِي); 2) (*н. гадир*) ўралиб қолмоқ, илиниб қолмоқ (فِي, بِ); بِالشِّرَاكِ ~ тўрга тушиб қолмоқ; مَا ~ أَنْ قَالَ тез-орада у деди, кечиктирмай у деди; (*ўт*) кетмоқ, (*ёнғин*) чиқмоқ; чиқмоқ, бошланмоқ (*уруш ҳақида*); II نَشَّبَ 1) санчмоқ, суқмоқ, қадамоқ; III نَاشَبَ: ~ الْحَرْبَ (*уруш*) бошланмоқ, олиб бормоқ; IV أَنْشَبَ (*тирноқни*) суқмоқ, тиқмоқ; 2) бошламоқ; ~ مَعْرَكَةً жанг бошламоқ; V تَنَشَّبَ санчилмоқ, кирмоқ

– نَاشِبٌ камон ўқи эгаси

– نَشَّابٌ ёйчи, камончи, ёйотар

– نُشَابٌ *жам.* (*ёйнинг*) ўқлари

– نُشَّابٌ = نُشَّابٌ

1– نُشَّابَةٌ *кўп.* نَشَاشِيبُ , اتٌ ـَ (*ёйнинг*) ўқи; ~ صَيْدِ الْحِيتَانِ денгизда катта ҳайвонларни овлаш учун арқонга боғлаб ташланадиган найза

– نُشَّابَةٌ узун стрелка; ~ عَجَلَة аравага қўшилган икки от ўртасидаги шоти

– نَشَبٌ бойлик, мол-мулк; وَ لَمْ يُدْخِلْهُمْ مِنِّي وَ لاَ نَسَبٌ ~ уларни менга на бойлик, на қариндошлик яқинлаштира олмади

– نُشُوبٌ (*ёнғин ёки уришнинг*) чиқиши, бошланиши

I نَشَجَ (и) نَشِيجٌ ҳўнграб йиғламоқ

– نَشَّاجٌ *эск.* қулқуллаётган (қулдираётган) овоз (*мешдаги сувдан*)

– نَشَجٌ *кўп.* أَنْشَاجٌ сув ўзани, сув оқадиган ариқ

– نَشِيجٌ ҳўнграш, ҳўнграб йиғлаш

I نَشَحَ (а) نَشْحٌ, نُشُوحٌ тўйиб-тўйиб (қониб-қониб) ичмоқ

– نَشَّاحٌ (*н. биландир*) лим тўлган идиш

– نَشُوحٌ оз миқдордаги сув

I نَشَدَ (у) نَشْدٌ 1) ашула айтмоқ, куйламоқ, қўшиқ айтмоқ; 2) қидирмоқ, изламоқ, сўрамоқ, кутиштирмоқ; 3) (*бирор мақсадни*) кўзламоқ, (*н. гадир*) интилмоқ, ҳаракат қилмоқ; орзу қилмоқ, ҳавас қилмоқ, эзгу тилак қилмоқ; 4) қасам ичиб илтимос қилмоқ, ёлбормоқ, ялинмоқ, ўтинмоқ; III نَاشَدَ 1) (*н. гадир*) даъват қилмоқ, ундамоқ; 2) қасам ичиб илтимос қилмоқ, ёлбормоқ, ялинмоқ, ўтинмоқ; 3) (*н. нидир*) хоҳламоқ, истамоқ; IV أَنْشَدَ 1) (*н. нидир*) таъсирли қилиб ўқиб бермоқ, декламация қилмоқ; 2) ашула айтмоқ, қўшиқ айтмоқ; 3) қидирмоқ изламоқ; ◊ نَشَدْتُهُ فَأَنْشَدَ لِي نَشَدْتُهُ فَأَنْشَدَنِي *ёки* ундан сўраган эдим, у менга жавоб берди; уни сўроқлаган эдим (қидирган эдим), у қаердалиги ҳақида менга хабар берди; VI تَنَاشَدَ ўзаро декламация қилишмоқ; 4) билдирмоқ, танитмоқ; таъсирли қилиб ўқишда кимўзар ўйнамоқ; X اسْتَنْشَدَ 1) (*н. нидир*) таъсирли қилиб ўқиб беришни илтимос қилмоқ; 2) қидиришни илтимос қилмоқ

– إِنْشَادٌ *эск.* декламация қилиш, таъсирли қилиб ўқиш

– أُنْشُودَةٌ *кўп.* أَنَاشِيدُ қўшиқ, ашула, қасида, мадҳия, нашида, гимн

– مُنْشَدٌ 1) декламация қилмоқ, (*н. нидир*) таъсирли қилиб ўқувчи; 2) ҳонанда, қўшиқчи; диний қўшиқчилар ижроси

– مَنْشُودٌ изланган, қидирилган; кўнгилдаги, орзу қилинган нарса

– نَاشِدٌ *эск.* йўқолган нарсани қидирувчи

– نَشْدٌ, نَشْدَانٌ қидириш, излаш, ахтариш

– نَشِيدٌ 1) қасида, поэма; 2) ашула, қўшиқ, мадҳия, нашида, гимн; وَطَنِيٌّ ~ миллий гимн, қасида; الْمَوْتِ ~ дафн марши; ◊ الأَنَاشِيدُ ~ шоҳ асар, адабий ижоднинг дурдонаси

– نَشِيدَةٌ *кўп.* نَشَائِدُ ашула, қўшиқ, мадҳия, нашида, гимн

نُشَادِرٌ *шунингдек:* غَازُ الـ~ *кимё.* аммиак; سُلْفَاتُ الـ~ غَازُ الـ~ اللاَّمَائِيُّ сувсиз аммиак; نِتْرَاتُ الـ~ сульфат аммоний; нитрат аммоний, азоткислотали аммоний, аммиакли селитра; مِلْحُ الـ~ нашатир, хлорли аммоний, хлорид аммоний; رُوحُ الـ~ *ёки* مَاءُ الـ~ *ёки* مَحْلُولُ الـ~ нашатирли спирт, аммиакли сув

– نُشَادِرِيٌّ аммиакли; صَمْغٌ ~ аммониак (*аммиакли елим*)

I (نشر) نَشَرَ[1] (у) نَشْرٌ 1) халққа эълон қилмоқ, нашр қилмоқ, босиб чиқармоқ; (*янгиликни*) тарқатмоқ; 2) (*ҳид*) чиқармоқ; нур чиқармоқ, нурлантирмоқ; 3) (*мас., газетани*) ёзмоқ, ёймоқ, солмоқ, тўшамоқ; (*ювилган кирни*) осмоқ, ёймоқ; الْعَلَمَ ~ байроқ осмоқ, байроқ ўрнатмоқ; 4 (*мас., гўнгни*) сочиб юбормоқ; тарқатмоқ, таратмоқ; يَدَيْهِ فِي الْهَوَاءِ ~ қўлларини ҳавода силкитмоқ; 5) арраламоқ; نَشَرَ[2] (у) نُشُورٌ тирилтирмоқ, жон киргизмоқ; II نَشَّرَ 1) тарқатмоқ, ёймоқ, сочмоқ; 2) ёзмоқ, ёймоқ, тўшамоқ; (*ювилган кирларни*) дорга ёймоқ; 3) афсун (куф-суф) билан касални даволамоқ; IV أَنْشَرَ жонлантирмоқ, жон киритмоқ; V تَنَشَّرَ 1) тарқатмоқ, ёйилмоқ, таралмоқ; 2) ёзилмоқ, тўшалмоқ, солинмоқ; 3) сочилмоқ, сочилиб кетмоқ; VIII1 انْتَشَرَ) тарқалмоқ, таралмоқ; 2) сочилиб кетмоқ; ёйилмоқ, очилиб (ёзилиб) кетмоқ; *шахм.* ривожланмоқ; 3) нашр қилмоқ, босиб чиқарилмоқ; 4) солинмоқ, ёйилмоқ, ёзилмоқ; 5) ҳавога тўлмоқ, шишмоқ, дўмбира бўлмоқ

– انْتِشَارٌ 1) тарқалиш, ёйилиш; 2) машҳурлик; 3) *шахм.* ривожланиш

– انْتِشَارِيٌّ 1) тарқалишга, ёйилишга оид; 2) *шахм.* ривожланиш; نَقْلَةٌ ~ـَةٌ ривожланувчи юриш

– مُنْتَشِرٌ 1) кенг тарқалган, халққа эълон қилинган; 2) кўп учрайдиган; ҳаммага маълум

– مِنْشَارٌ *кўп.* مَنَاشِيرُ арра; تِمْسَاحٍ ~ шадабур арра (*тахта тиладиган арра*); حِيلَةٍ ~ лобзик; شَرْحٍ ~ камалак ғўлаша; شَرِيطٍ ~ лентасимон арра; كَهْرَبَائِيٌّ ~ электр арра; ◊ أَبُو ~ *зоол.* аррабалиқ

– مَنْشَرٌ *кўп.* مَنَاشِرُ кир қуритадиган жой

– مُنْشَرٌ *эск.* жонланган, тирилган

– مُنَشَّرٌ *эск.* ёйилган; *эск.* тўла очилган

– مَنْشَرَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ тахта тиладиган устахона, пилорама

– مَنْشُورٌ 1) халққа эълон қилинган, нашр қилинган, тарқатилган, босиб чиқарилган; 2) арраланган; الأَخْشَابُ الـ~ـَةُ арраланадиган, тилинадиган бинокорлик материаллари; 2) *кўп.* مَنَاشِيرُ, اتٌ ـَ а) (*ташкилотдаги*) буйруқлар; юқори органлардан қуйи ташкилотларга юбориладиган фармойиш; б) манифест, ташвиқот мақсадида тарқатиладиган ғайрирасмий варақа; варақа; в) *мат.* призма

– مَنْشُورِيٌّ призма шаклидаги, призматик

– نَاشِرٌ 1) тарқатувчи, эълон қилувчи, нашр қилувчи; 2) а) ношир; б) кўзойнакли илон, кобра; ◊ امْرَأَةٌ ~ـَةٌ жанжалкаш, минғир-минғир аёл; النَّاشِرَاتُ *кур.* булутларни ҳайдовчи шамоллар (77-3)

– نَاشِرَةٌ *кўп.* نَوَاشِرُ 1) *анат.* қўлдаги томирлардан ёки нерв толаларидан бири; 2) *ат. от, мз.* Ношира

– نَشَّارٌ арракаш

– نُشَارَةٌ қиринди, тўпон; الْخَشَبِ ~ ёғочдан чиққан чиқинди

– نِشَارَةٌ арракашлик касби, арракашлик

– نَشْرٌ 1) тарқатиш, ёйиш; الدَّعْوَةِ ~ ташвиқот олиб бориш; 2) нашр қилиш, босиб чиқариш; دَارُ الـ~ нашриёт; 3) (*ўтин*) арралаш; 4) тирилиш; يَوْمُ الـ~ *дин.* қиёмат куни, қиёмат; 5) хушбўй ҳид

– نَشْرٌ тарқалиб (бўлиниб) кетган одамлар; جَاؤُوا ~ا улар тарқоқ ҳолда келдилар

– نَشْرَةٌ *кўп.* نَشَرَاتٌ матбуот органи, бюллетень; الأَخْبَارِ ~ (*радио, телевидениеда*) сўнгги ахборот; أُسْبُوعِيَّةٌ ~ ҳафта хабарлари; بِبْلِيُوجْرَافِيَّةٌ ~ *ёки* لِلْمَطْبُوعَاتِ ~ библиографик бюллетень; جَوِّيَّةٌ ~ об-ҳаво бюросининг бюллетени; رَسْمِيَّةٌ ~ расмий бюллетень; شَهْرِيَّةٌ ~ ойлик хабарлар, ойнома; طِبِّيَّةٌ ~ (*мас, газетада босилган*) касаллик ҳақидаги маълумот

– نُشْرَةٌ афсун (куф-суф) билан даволаш

– نَشُورٌ *кўп.* نُشُرٌ хушбўй

– نُشُورٌ тирилиш; يَوْمُ الـ~ *дин.* қиёмат, қиёмат куни

– نَشِيرٌ 1) = مَنْشُورٌ 1); 2) халат, уй кийими

I (نشز) نَشَزَ[1] (*и,у*) نَشْزٌ 1) туртиб чиқиб турмоқ, ғўдайиб чиқиб турмоқ, кўтарилиб турмоқ; 2) ўриндан турмоқ (қўзғалмоқ); 3) *муз.* оҳангдошликни бузмоқ, уйғунсизлаштирмоқ; نَشَزَ[2] (*и*) نُشُوزٌ (*ўз эрига*) бўйсунмай қўймоқ; (*ўз эрини*) ёмон кўрмоқ (مِنْ, عَلَى, بِ); (*ўз хотинига*) қўпол муносабатда бўлмоқ (مِنْ, عَلَى); IV أَنْشَزَ 1) الْعِظَامَ ~ суякларни бир-бирига киритиб жойламоқ; 2) кўтармоқ, баланд қилмоқ, юқорилатмоқ

– نَاشِزٌ 1) кўтариб турган, кўтарилаётган; диккайиб турган (*соч*); баланд, юқори; 2) бўйсунмас, жанжалкаш, минғир-минғир; (ةٌ) ~ زَوْجَةٌ ўжар (қайсар, қийиқ) хотин; 3) *муз.* оҳангдошликни бузадиган;

уйғунсизлаштирадиган; نَغَمَاتٌ ~ةٌ бузуқ куй, бузуқ музика

– نَاشِزَةٌ *кўп.* نَوَاشِزُ жанжалкаш, ўжар, қайсар, қийиқ хотин

– نَشَازٌ 1) тепалик; кўтарилиш; 2) *муз.* оҳангдошликнинг бузилиши, диссонанс

– نَشْزٌ 1) тепалик, тепалик жой; 2) *муз.* оҳангдошликнинг бузилиши, диссонанс; غَنَى ~ بِصَوْتٍ ашулани бузиб куйламоқ, ашулани бузмоқ

– نَشْزٌ *кўп.* أَنْشَازٌ тепалик жой

– نُشُوزٌ 1) бўйсунмаслик, ўжарлик, қайсарлик; 2) хусумат, ғараз, ёқтирмаслик, жирканиш; 3) ажралиш, тарқалиш; *муз.* оҳангдошликнинг бузилиши, диссонанс

I نَشَصَ (у,и) نُشُوصٌ 1) кўтарилмоқ, баландламоқ; السَّحَابُ ~ булут юқорилаб кетди; الشَّعْرُ ~ соч (тук)тик бўлмоқ; تِ ~ الْمَرْأَةُ аёл эрини ёмон кўрди

– نَشَاصٌ *кўп.* نَشَائِصُ, نُشُصٌ устма-уст қават-қават булутлар

I نَشَطَ (*а*) نَشَاطٌ 1) ҳаракатчан бўлмоқ, серҳаракат бўлмоқ; қувноқ бўлмоқ, жонли бўлмоқ, жонланмоқ; 2) фаол бўлмоқ, актив бўлмоқ; نَشَطَ (*у*) نَشْطٌ тугмоқ, тугун тугмоқ; الْعُقْدَةَ ~ тугунни маҳкамламоқ; الدَّلْوَ مِنَ ~ الْبِئْرِ челакни қудуқдан тортмоқ; تْهُ الْحَيَّةُ ~ уни илон чақди; نَشَطَ (*и*) نَشْطٌ (*қаердандир*) чиқмоқ (مِنْ); مِنْ بَلَدٍ إِلَى بَلَدٍ ~ юртма-юрт кезмоқ; تِ الدَّابَّةُ ~ ҳайвон семирди; II نَشَّطَ 1) жонлантирмоқ, руҳлантирмоқ, далда бермоқ; фаоллаштирмоқ; ҳаракат қилишга ундамоқ; 2) рағбатлантирмоқ, қўзғамоқ; қизиқтирмоқ; 3) тугмоқ, тугун тугмоқ; IV أَنْشَطَ 1) жонлантирмоқ, руҳлантирмоқ, далда бермоқ; 2) рағбатлантирмоқ, қизиқтирмоқ; الْعُقْدَةَ ~ чилвир ёки арқондаги тугунни ечмоқ; V تَنَشَّطَ жонланмоқ, руҳланмоқ, дадилланмоқ; X اسْتَنْشَطَ жонланмоқ, актив бўлмоқ, фаоллашмоқ

– أَنْشَاطٌ : ~ بِئْرٌ чуқур бўлмаган (саёз) қудуқ

– أُنْشُوطَةٌ *кўп.* أَنَاشِيطُ тугун, банд; сурилувчи тугун; арқон, арғамчи

– تَنْشِيطٌ 1) жонлантириш,далда бериш, руҳлантириш; 2) қизиқтириш, рағбатлантириш; активлаштириш

– مُتَنَشِّطٌ жонли, жонлантирилган, қизиққан

– مُنَشِّطَاتٌ *кўп.* кучайтирувчи, тезлатувчи, стимул берувчи воситалар

– نَاشِطٌ 1) жонли, тетик; 2) фаол, актив, серҳаракат, ҳаракатчан; ~ ثَوْرٌ ёввойи ҳўкиз; ~ طَرِيقٌ магистраль йўлнинг шахобчаси; النَّاشِطَاتُ *қур.* мўъминларнинг жонларини осонлик билан олувчи фаришталар (79-2)

– نَشَاطٌ *кўп.* أَنْشِطَةٌ ,اتٌ : 1) эпчиллик, чаққонлик, тетиклик; жонланиш, қизиш; далиллик, қувноқлик; 2) фаолият, фаоллик, активлик, жаҳд, энергия; ~ بِ ғайрат билан, қизғин равишда, кескин; الْعَصَبِيُّ الْعُلْوِيُّ ~ال олий асаб системаси фаолияти; التَّخْرِيبِيُّ الْإِشْعَاعِيُّ ~ال қўпорувчилик ишлари; радиоактивлик

– نَشْطٌ *эск.* тортиш, чиқариш

– نَشْطَةٌ жонланиш, қизиш; эпчиллик, чаққонлик, тетиклик; дадиллик, қувноқлик

– نُشُوطٌ *зоол.* балиқ турларидан бири

– نَشِيطٌ *кўп.* نَشَاطٌ ,نُشَطَاءُ 1) фаол, актив, ғайратли,тиришқоқ; 2) жонли, тетик, серҳаракат, ҳаракатчан; жонланган; хурсанд, қувноқ; 3) активист

– نَشِيطَةٌ босқинчилар кўзлаган жойларига етмай туриб йўлда қўлга туширган ўлжалари

I (نشع) نَشَعَ[1] (*а*) نَشْعٌ чиқиб кетмоқ, тошмоқ, тошиб кетмоқ (*сув ҳақида*); نَشَعَ[2] (*а*) نَشْعٌ юлиб олмоқ, суғуриб олмоқ; II نَشَّعَ (*сувни*) тақсимлаб бермоқ, бўлиб бермоқ

– مُنَشَّعٌ намиққан, сувни ўзига шимиб олган; ҳўл, нам, ивиган

مَنْشَعَةٌ тамакидон, тамаки солинадиган идиш

– نَشَعٌ тошиб чиққан сув, тошиб кетган сув

– نُشُوعٌ бурнаки қилинадиган тамаки

I نَشَغَ (*а*) نَشْغٌ ўргатмоқ نَشَغْتُهُ الْكَلَامَ мен унга гап ўргатдим; الصَّبِيَّ ~ чақалоққа дори ичирмоқ; الْمَاءَ ~ ҳовучлаб сув ичмоқ

– مَنْشَغَةٌ бемор ёки чақалоқнинг овқати сақланадиган идиш

I (نشف) نَشَفَ (*а*) نُشُوفَةٌ қуримоқ, нами кетмоқ; қақраб (қовжираб) қолмоқ; суви қуриб қолмоқ (*қудуқ ҳақида*); نَشَفَ (*у*) نَشْفٌ қуритмоқ, сувини қочирмоқ; артмоқ; 2) (*босма қоғоз билан*) қуритмоқ; 3) шиммоқ, намни ўзига тортмоқ, ютмоқ; II نَشَّفَ 1) сингдирмоқ, шиммоқ; 2) қуритмоқ, сувни кетказмоқ; артмоқ; رِيقَهُ ~ *маж.* (*к. нидир*) безор қилмоқ, (*к. нингдир*) жонига тегмоқ; V تَنَشَّفَ артинмоқ

– تَنْشِيفٌ қуритиш; (*хўл н. ни*) артиш; ~ وَرَقٌ босма қоғоз, сиёҳ шимдириладиган қоғоз

– مِنْشَفٌ *кўп.* مَنَاشِفُ сочиқ, салфетка

– مَنْشَفَةٌ *кўп.* مَنَاشِفُ = مِنْشَفٌ

– نَاشِفٌ 1) қуруқ, қуриган; 2) қаттиқ; 3) хулқи ёмон, ёмон хулқли; ~ رَجُلٌ хасис одам

– نَشَّافٌ намни ўзига тортувчи, қуритувчи; ~ وَرَقٌ босма қоғоз, сиёҳ шимдириладиган қоғоз

– نَشَّافَةٌ *кўп.* اتٌ : 1) сочиқ; 2) кирювгич, губка; الْحِبْرِ ~ босма; ◊ الْحُبُوبِ ~ донқуритқич

– نُشَافَةٌ янги соғилган сут устидаги кўлик

[1]– نَشَفٌ қуруқлик

[2]– نَشَفٌ *жам. мин.* қаттиқ шинасимон тоғ жинси., базальт

– نَشَفٌ намни ўзига тортувчи; أَرْضٌ ~ةٌ қуруқ ер

– نَشَفَانٌ 1) ориқлик, беҳоллик, камқувватлик; 2) ақли заифлик

– نَشَفَةٌ *кўп.* نَشَفٌ, نُشُفٌ оёқ тагидаги кирни кетказиш учун ишқаланадиган тош

– نُشُوفَاتٌ *кўп.* қуритилган мевалар

– نُشُوفَةٌ қуруқлик

– نُشُوفِيَّةٌ қуруқлик, қурғоқчилик

I[1] نَشَقَ (*а*) نَشْقٌ 1) бурун билан нафас олмоқ, бурунга тортмоқ; 2) ҳидламоқ, искамоқ, ҳид (ис) сезмоқ; [2]نَشَقَ(*а*) نَشْقٌ, نَشَقٌ тузоққа илинмоқ, тузоққа тушмоқ; II نَشَّقَ (*тамаки, дори ва ш. к. ларни*) ҳидлатмоқ, искатмоқ; IV أَنْشَقَ = II; V تَنَشَّقَ 1) ҳидламоқ, бурунга тортмоқ, нафас олмоқ; 2) (*янгиликларни*) суриштириб билмоқ; VIII انْتَشَقَ الْمَاءَ فِي أَنْفِهِ ~ бурунга сув олмоқ (тортмоқ); X اسْتَنْشَقَ 1) (*мас. кокаинни*) ҳидламоқ, ичига тортмоқ; ~ الْمَاءَ فِي الْأَنْفِ бурунга сув тортмоқ; 2) (*янгиликларни*) суриштириб билмоқ, пайқамоқ

– اسْتِنْشَاقٌ *эск.* бурунни сув билан чайиш

– تَنْشِيقَةٌ бир чимдим бурнаки тамаки

– مَنْشَقَةٌ тамакидон, тамаки қутиси

– نَشْقٌ ичига тортиш; ҳидлаш, искаш

– نَشَقٌ бир ишга берилса, ундан ажратиб бўлмайдиган *(одам)*

– نُشْقَةٌ *кўп.* نُشَقٌ ҳайвоннинг бўйнига бойланадиган арқон

– نَشُوقٌ ,نَشُوقٌ бурнаки тамаки

I نَشَلَ (*у*) نَشْلٌ 1) тортиб олмоқ, суғуриб олмоқ, тортиб кетмоқ; 2) ўғирламоқ, ўғирлаб чиқмоқ, ўғирлаб олмоқ; 3) (*к. нидир*) олиб кетмоқ (*ўлим ҳақида*); VIII انْتَشَلَ (*қудуқдан сув*) чиқармоқ, олмоқ; (*қаердандир*) олиб чиқмоқ, тортиб чиқмоқ (مِنْ); 2) (*балодан*) қутқармоқ, халос этмоқ (مِنْ)

- مِنْشَالٌ *кўп.* مَنَاشِلُ қозондан гўштни олишга мўлжалланган чангакли темир таёқ

- مِنْشَلٌ = مِنْشَالٌ

– مَنْشَلَةٌ жимжилоқнинг узун тақиладиган жойи

– نَاشِلٌ этсиз, ориқ, гўштсиз; فَخْذٌ ~ةٌ ориқ сон

– نَشَّالٌ киссавур

– نَشْلٌ киссавурлик

– نَشِيلٌ зиравор қўшмасдан пиширилган гўшт

(نشم) II نَشَّمَ 1) ҳидланмоқ, ҳидланиб қолмоқ, сасимоқ, ҳиди келмоқ (*гўшт*

ҳақида); 2) (*н. нидир*) бошламоқ (فى); V تَنَشَّمَ (*н. нидир*) бошламоқ (فى)

– تَنْشِيمٌ *эск.* сасиб қолган гўшт ҳиди, ёмон ҳид

– مَنْشَمٌ *эск.* маншам (*янчилиши қийин бўлган хушбўй модда*)

– نَشَمٌ *бот.* нашам (*дарахт номи*): chadara velutina; (*бу дарахтдан камон ясалади*); الـ~ الأَسْوَدُ *бот.* элма (*қайрағочнинг бир тури*)

(نشن) II نَشَّنَ 1) (*н. нидир*) нишонга олмоқ, мўлжалга олмоқ (عَلَى); 2) белгиламоқ, белги қўймоқ; الْبَضَائِعَ ~ товарларга белги қўймоқ; маркаламоқ, марка босмоқ

– تَنْشِينٌ 1) нишонга олиш, мўлжалга олиш; 2) тамға босиш, белги қўйиш; الْبَضَائِع ~ товарларга белги қўйиш; маркалаш, марка босиш

– مُنَشِّنٌ *ҳарб.* нишонга олувчи, мўлжалга олувчи, наводкачи

– نِشَانٌ *кўп.* اتٌ . 1. нишон, мўлжал; 2) нишон, орден; босиш, фарқлаш учун қўйилган белги

– نِشَانْجِيٌّ *кўп.* نِشَانْجِيَّةٌ моҳир ўқчи, моҳир мерган

– نِشَنْكَاهٌ мўлжал, (*ўқли қуроллардан нишонга олиш жиҳози*); أَمَامِيٌّ ~ милтиқ нишони (қоровули); خَلْفِيٌّ ~ мўлжал рамкаси

– نِيشَانٌ = نِشَانٌ

[1] نَشْنَشَ 1) чаққон бўлмоқ, эпчил бўлмоқ, тезкор бўлмоқ; 2) жазилламоқ, вашилламоқ, вишилламоқ; [2] نَشْنَشَ шилмоқ, шилиб олмоқ; الْجِلْدَ ~ терини шилмоқ; تَنَشْنَشَ тирилмоқ, жон бермоқ

– نَشْنَاشٌ жонли, эпчил, чаққон, уддабурон, абжир; оёқ-қўли чаққон

– نَشْنَشَةٌ 1) эпчиллик, чаққонлик,; 2) шақиллаш, вашиллаш, вишиллаш

I (نشو) نَشَى (*а*) نَشْوٌ 1) маст бўлмоқ, кайфи ошмоқ, сархуш бўлмоқ; 2) хабардор бўлмоқ, янгиликни кутилаб билиб олмоқ;

– الرِّيحُ ~ искамоқ, ҳидламоқ; II نَشَّى крахмалламоқ; VIII اِنْتَشَى 1) маст бўлмоқ, кайфи ошмоқ; 2) крахмалланмоқ; X اِسْتَنْشَى 1) ҳидламоқ, искамоқ; 2) (*н. нидир ичиб*) маст бўлмоқ (فى, مِنْ)

– اِنْتِشَاءٌ маст бўлиш, кайфи ошиб қолиш

– مُنَشًّى крахмалланган

– نَشًا 1) *шунингдек*; الْحُبُوبِ ~ крахмал; الْبَطَاطِسِ ~ картошка уни; الـ~ يَاقَاتُ крахмалланган ёқалар; 2) ҳид, бўй, ис; 3) *бот.* бута

– نَشَاءٌ крахмал

– نَشْوٌ маст бўлиш, кайфи ошиш

– نَشْوَانُ *мн.* نَشْوَى نَشَاوَى *кўп.* 1) маст, кайфи бор; 2) ичиб маст бўлган; шод, хурсанд

– نَشْوَةٌ *кўп.* نَشَوَاتٌ маст бўлиш, кайфи ошиб қолиш; 2) *шунингдек*: الطَّرَبِ ~ хуш кайфият, хурсандлик, завқланиш, қувонч, сурур, кайф; 3) хушбўй, хушбўй ҳид, муаттар ҳид

– نَشْوِيٌّ маст қилувчи, кайфни оширувчи (*ичимлик*)

– نَشَوِيٌّ крахмалли; الْمَوَادُّ الـ~ـةُ *ёки* النَّشَوِيَّاتُ крахмалли моддалар

– نَشْيَانٌ миш-мишларни ва янгиликларни тарқатувчи

I نَصَّ (*а/у*) نَصٌّ 1) (*текстда н. ҳақидадир*) дейилмоқ (عَنْ); 2) (*н. нидир*) аниқламоқ, (*н. гадир*) ишора қилмоқ (عَنْ); 3) (*н. нингдир*) матнини тузмоқ; баён қилмоқ; كَلَامَ ~ الرِّسَالَةِ хатнинг матнини тузмоқ; 4) (*бир н. ни иккинчи н. устига*) жойлаштирмоқ, тахламоқ; 5) (*туяларни*) бор кучи билан ҳайдамоқ; 6) (*ҳикояни к. гадир*) тақамоқ, нисбат бермоқ, мансуб деб билмоқ (إِلَى); 7) қўтармоқ; II نَصَّصَ 1) тахламоқ, жойламоқ; 2) (*н. нингдир*) матнини тузмоқ, баён қилмоқ; 3) (*к. нингдир*) сўзини келтирмоқ, цитата (иқтибос) келтирмоқ

– تَنْصِيصٌ цитата (иқтибос) келтириш; عَلَامَةُ الـ~ *грам.* қавс

– مَنَصَّةٌ *кўп.* مَنَاصُّ ўриндиқ, кресло; минбар, кафедра; الْقَضَاءِ ~ судья креслоси; الْخَطَابَةِ ~ нотиқнинг минбари; التَّصْوِيرِ ~ рассомликда ишлатиладиган учоёқли дастгоҳ, мольберт; الْعَرُوسِ ~ келин ўтирадиган ўриндиқ

– مَنْصُوصٌ: عَلَيْهِ ~ матнда ифодаланган нарса

– نَصٌّ *кўп.* نُصُوصٌ 1) матн, текст; баён, аниқ маъно; الْمُعْتَمَدُ الـ~ *дип.* асл нусхага мос, мувофиқ бўлган матн; مِنْ كُلِّ شَيْءٍ ~ ҳар бир нарсанинг охири (ниҳояси); ◊ بِـ~ـهِ فَصِّهِ ва тўла-тўкис, ҳеч бир ўзгаришсиз, ўша сўзларнинг ўзи ёрдамида; 2) *эск.* жон-жаҳд билан югуриш; 3) *эск.* тез югуриш; 4) *эск.* чегара, чек

– نُصٌّ *халқ.* ярим; ~ (و) ~ *ёки* عَلَى ~ ўртача, ўрта, у ёқ ҳам эмас, бу ёқ ҳам эмас; ~ (و) ~ فِيلْمٌ ўртача фильм

– نَصَّةٌ *кўп.* اتٌ мода чумчуқ

– نُصَّةٌ *кўп.* نُصَصٌ кокил, зулф, гажак

– نَصِّيٌّ матн (текст) га оид

I نَصَأَ (а) نَصْءٌ 1) пешонадаги сочдан тутмоқ (ушламоқ); 2) *эск.* (*миниладиган ҳайвонларни*) ҳайдамоқ

I (نصب) نَصَبَ (*и*) نَصْبٌ 1) тик қилиб қўймоқ, ўрнатмоқ, тикламоқ, тиккайтирмоқ; (*байроқни*) баландликка ўрнатмоқ, ўрнатиб мустаҳкамлаб қўймоқ, тикмоқ; (*тузоқ, тўр*) қўймоқ, ўрнатмоқ; الْخَيْمَةَ ~ чодир ўрнатмоқ, тикмоқ; لَهُ الشَّرَّ ~ кимгадир ёвузликни ният қилмоқ; لَهُ الْحَرْبَ ~ кимгадир қарши уруш очмоқ; لَهُ هَدَفًا ~ (*бирор н. учун*) ниманидир мақсад қилиб қўймоқ (لِ); نَفْسَهُ خَبِيرًا ~ ўзини мутахассис қилиб кўрсатмоқ; 2) (*бирор мансабга*) тайин қилмоқ; 3) (*дарахт*) ўтқазмоқ; 4) (*к. нидир*) алдамоқ, товламоқ (عَلَى); 5) қийнамоқ, ҳолдан тойдирмоқ, тинкани қуритмоқ, ориқлатмоқ, оздирмоқ (*касаллик ҳақида*); 6) *грам.* отни тушум келишигида келтирмоқ; феълни истак майлига солмоқ; نَصَبَ (*а*) نَصَبٌ 1) чарчоқ сезмоқ, чарчамоқ, толиқмоқ; 2) чиранмоқ, кучаймоқ, зўриқмоқ; II نَصَّبَ (*бирор мансабга, ўринга*) қўймоқ, тайин қилмоқ; كُرْسِيٍّ فِى ~ـهُ кимнидир кафедрага қўймоқ; ... حَاكِمًا فِى ~ـهُ кимнидир ҳоким қилиб тайинламоқ; ◊ أُذُنَيْهِ ~ қулоқни диккайтирмоқ, диққат билан қулоқ солмоқ; III نَاصَبَ адоват қилмоқ, душманлик қилмоқ; الْعَدَاءَ ~ـهُ кимгадир душманлик қилмоқ; الْحَرْبَ ~ـهُ кимгадир қарши уруш эълон қилмоқ; IV أَنْصَبَ 1) толиқтирмоқ, ҳолдан тойдирмоқ, чарчатмоқ; 2) улушини, ҳиссасини тақсимлаб бермоқ; IV أَنْصَبَ : السِّكِّينَ ~ пичоққа соп (даста) ўрнатмоқ; V تَنَصَّبَ тайинланмоқ, тайин қилинмоқ; VIII اِنْتَصَبَ тик турмоқ, тўғри турмоқ; 2) кўтарилмоқ; وَاقِفًا ~ тўғриланмоқ, ростланмоқ, қаддини тикламоқ; сакраб ўрнидан турмоқ; 3) қўйилмоқ, ўрнатилмоқ; 4) тайинланмоқ, тайин қилинмоқ; لِلْحُكْمِ ~ (*судда*) ҳукм эълон қилиниши учун ўриндан турмоқ

– اِنْتِصَابٌ 1) туриш, тик туриш; 2) кўтариш, тиклаш; 3) эрекция (*эркаклар жинсий олатининг кўтарилиши*); الـ~ عَدَمُ жинсий ожизлик

– إِنْصَابٌ *эск.* толиқтириш, ҳолдан тойдириш

– أَنْصُبٌ *мн.* نَصْبَاءُ *кўп.* نُصْبٌ шохлари тик турган (*ҳайвон*); نَاقَةٌ نَصْبَاءُ кўкраги олдинга туртиб чиққан туя

– تَنْصِيبٌ (*мансабга, лавозимга*) тайинлаш, тайин қилиш

– مُنَاصَبَةٌ *эск.* душманлик, кўролмаслик, хуш кўрмаслик, ёқтирмаслик

– مُنْتَصَبٌ қадалган, ўрнатилган, кўтарилган, тикланган

– مَنْصِبٌ *кўп.* مَنَاصِبُ 1) мансаб, лавозим; мавқе, вазият; أَصْحَابُ (أَرْبَابُ) الْمَنَاصِبِ юқори лавозимдаги шахслар; الْوِزَارَةِ ~ вазирлик лавозими; 2) асос, бошланиш жойи; асл, негиз

– مَنْصَبٌ *кўп.* مَنَاصِبُ 1) ўчоқ; 2) *шунингдек*: ثُلَاثِيٌّ ~ уч оёқли темир таглик, уч оёқли столча

– مَنْصُوبٌ 1) тик қилиб қадалган; 2) тайин

қилинган; 2) тайинланган, қўйилган; *грам.* тушум келишигида келган *ёки* истак майлида келган

– مَنْصُوبَةٌ *кўп.* ـَ ـاتٌ *шахм.* доналарнинг вазияти

[1]– نَاصِبٌ *кўп.* نَوَاصِبُ, نُصَّابٌ 1) ҳолдан тойдирадиган, ҳолни қуритадиган, толиқтирувчи; 2) *тар.* халифа Алининг рақиблари, ўта суннийлар

[2]– نَاصِبٌ *кўп.* نَوَاصِبُ *грам.* отни тушум келишигида *ёки* феълни истак майлида бошқарувчи юклама

– نِصَابٌ *кўп.* أَنْصِبَةٌ, نُصُبٌ 1) бошланиш, бошланғич нуқта, асос; أَعَادَ (رَدَّ) النِّظَامَ إِلَى ~ه тартиб ўрнатмоқ, тартиб жорий қилмоқ; رَدَّ وَضَعَ الْعَدْلَ إِلَى ~ه адолатни қайта тикламоқ; الْأُمُورَ فِي ~هَا ҳамма нарсани жой-жойига қўймоқ; 2) соп, банд, даста, тутқа; 3) у *ёки* бу ишда қатнашиш ҳуқуқини чеклайдиган молиявий шартлар, мулк цензи (нисоби): الـ~ القَانُونِيُّ لِـ... ...да қатнашиш учун қонунда кўрсатилган ценз (нисоб); 4) кворум; الـ~ القَانُونِيُّ اكْتَمَلَ الـ~ مَفْقُودٌ! кворум йўқ!; кворум бор; 5) *эск.* илдиз, бошланиш; *эск.* қўндоқ; *эск. шар.* нисоб, мулкнинг закот тўлаш керак бўладиган энг қуйи миқдори (*мулк шу миқдордан оз бўлса, закот бериш шарт эмас*)

– نَصَّابٌ алдоқчи, фирибгар, аферист, ўғри, қароқчи

[1]– نَصْبٌ 1) ўрнатиш; тиклаш, қадаш, тик қилиш; 2) тайин қилиш, тайинлаш; 3) фирибгарлик, ҳийлагарлик; алдов, ёлғончилик; عِصَابَةُ ~ фирибгарлар тўдаси; 4) ўрнатилган, тикланган, барпо қилинган (*нарса*); ҳайкал, монумент; 5) касаллик; 6) *грам.* тушум келишиги; истак майли

[2]– نَصْبٌ *жам. кўп.* نُصُوبٌ кўчатлар, ниҳоллар

[1]– نَصَبٌ 1) оғир меҳнат, вазмин иш; оғирлик, қийинлик; 2) чарчаш, толиқиш, ҳолдан кетиш; 3) уқубат, кулфат, заҳмат

[2]– نَصَبٌ *кўп.* أَنْصَابٌ кўтарилган, ўрнатилган байроқ

[1]– نُصْبٌ, نُصُبٌ *кўп.* أَنْصَابٌ 1) ҳайкал, монумент; تِذْكَارِيٌّ ~ ҳайкал; 2) бут, санам

[2]– نُصْبٌ бало, офат; ёмонлик, ёвузлик

– نُصْبَ олдида; عَيْنَيَّ ~ кўзларим олдида; وَضَعَهُ ~ عَيْنَيْهِ ўз олдига бирор мақсад қўймоқ; бирор нарса ҳақида қайғурмоқ; ниманидир доим назарда тутмоқ

[1]– نَصْبَةٌ *кўп.* ـَ ـاتٌ 1) ёш кўчат, ёш ниҳол; 2) *шунингдек:* الطَّبْخِ ~ ўчоқ

[2]– نَصْبَةٌ 1) ҳийла, найранг, алдов; 2) *грам.* фатҳа

– نُصْبَةٌ 1) устун, столб; الْأَمْيَالِ ~ ҳар чақиримда ўрнатилган устун; сим тортиш *ёки* бошқа мақсадлар учун қилинган баланд минорасимон қурилма, мачта

– نَصِيبٌ *кўп.* أَنْصِبَاءُ, أَنْصِبَةٌ, نُصُبٌ 1) ҳисса, улуш, насиба; كَانَ مِنْ ~ه ... унинг қисмати ...дан иборат эди; لَيْسَ لِهَذَا الْخَبَرِ أَدْنَى ~ مِنَ الصِّحَّةِ бу хабарда заррача ҳам ҳақиқат йўқ; 2) тақдир, қисмат, толе, пешона; омад, ютуқ; 3) ҳовуз; يَا ~ лотерея; ◊ الْأَسَدِ ~ энг кўпи, энг кўп қисми

– نَصِيبَةٌ *кўп.* نَصَائِبُ ҳовуз *ёки* қудуқ атрофига терилган тош

I **نَصَتَ** (*и*) نَصْتٌ 1) индамай турмоқ, сукут қилмоқ, жим қолмоқ; тинглаш учун жим бўлмоқ; 2) (*н. нидир*) тингламоқ, охиригача қулоқ солмоқ (لِ); IV أَنْصَتَ (*н. гадир*) қулоқ солмоқ, эшитмоқ (لِ); V تَنَصَّتَ билдирмай эшитиб олмоқ; диққат билан тингламоқ

– تَنَصُّتٌ билдирмай эшитиб олиш

– مُتَنَصِّتٌ билдирмай эшитиб олувчи

– نَصْتٌ тинглаш, эшитиш, диққат билан эшитиш

– نُصْتَةٌ жим туриш, тик туриш

I **نَصَحَ** (*а*) نَصَاحَةٌ, نُصُوحٌ, نَصْحٌ 1) маслаҳат бермоқ, насиҳат қилмоқ; тавсия қилмоқ; 2) самимий бўлмоқ, чин кўнгилдан муносабатда бўлмоқ; 3) тўғри бўлмоқ (*фикр ҳақида*); ◊ ~تِ الْإِبِلُ الشُّرْبَ туя қониб сув ичди; الثَّوْبَ ~ кийим тикмоқ; الْعَسَلَ ~ асални мумдан ажратмоқ (тозаламоқ); III نَاصَحَ самимият билдирилмоқ; дўстона маслаҳат бермоқ; IV أَنْصَحَ суғормоқ, сув бермоқ, сув ичирмоқ; V تَنَصَّحَ насиҳатгўйларга тақлид қилмоқ; VIII انْتَصَحَ маслаҳатга қулоқ солмоқ, сабоқ олмоқ, ибрат олмоқ; بِالنَّصِيحَةِ ~ маслаҳатга қараб иш тутмоқ; X اسْتَنْصَحَ 1) маслаҳат сўрамоқ, консультация олмоқ; 2) насиҳатгўй ҳисобламоқ

– أَنْصَحُ энг самимий, энг садоқатли

– نَاصِحٌ 1) насиҳат қилувчи; самимий муносабатда бўлувчи; 2) маслаҳатгўй, ақл ўргатувчи; 3) тикувчи, мошиначи; الْجَيْبِ ~ покдил, оқ кўнгил; رَجُلٌ ~ الْجَيْبِ оқ кўнгил одам

– نَصَّاحٌ тикувчи, мошиначи

– نَصَاحٌ 1) ип; 2) сим

– نَصْحٌ 1) муносабатларнинг самимийлиги; 2) насиҳат

– نَصُوحٌ самимий, чин юрақдан қилинган; تَوْبَةٌ ~ чин юрақдан (астойдил) қилинган тавба

– نَاصِحٌ = نَصِيحٌ

– نَصِيحَةٌ *кўп.* نَصَائِحُ 1) чин кўнгилдан берилган маслаҳат, яхши насиҳат; 2) самимийлик, харихоҳлик

I **نَصَرَ** (*у*) نَصْرٌ 1) ёрдам бермоқ, ёрдам кўрсатмоқ; 2) ғалаба келтирмоқ, ғалабага олиб келмоқ; 3) (*н. дандир*) ҳимоя қилмоқ, халос қилмоқ, қутултирмоқ (عَنْ, مِنْ); II نَصَّرَ نُصِّرَتِ الْأَرْضُ ерга ёмғир ёғди; 1) христиан динига киритмоқ, насронийга айлантирмоқ; 2) чақалоқни тоғорада чўмилтириб чўқинтирмоқ (*христиан динида*); III نَاصَرَ 1) ҳимоя қилмоқ, тарафини олмоқ; 2) қўллаб-қувватламоқ, ёрдам бермоқ, ёрдамлашмоқ; шерик бўлмоқ, ҳамроҳ бўлмоқ, тарафдор бўлмоқ; V تَنَصَّرَ 1) христиан динини қабул қилмоқ; 2) тоғарада чўмилтириб чўқинтирилмоқ (*бола ҳақида*); 3) (*к. нидир*) ёнини олмоқ, тарафини олмоқ (لِ); VI تَنَاصَرَ ўзаро бир-бирига ёрдам бермоқ; VIII انْتَصَرَ (*к. нингдир устидан*) ғалаба қилмоқ, устун келмоқ (عَلَى); ғалабани тантана қилмоқ; 2) (*н. нидир*) қўлламоқ, ҳимоя килмоқ (لِ); (*н. нингдир*) тарафдори бўлмоқ, ҳимоячиси бўлмоқ (لِ); 3) (*к. дандир*) ўч олмоқ, қасдини олмоқ (مِنْ); X اسْتَنْصَرَ ёрдам сўрамоқ, ёрдамга чақирмоқ

– انْتِصَارٌ *кўп.* ـَ ـاتٌ ғалаба, зафар, зафар тантанаси; فُرْسِيٌّ ~ Пирр ғалабаси (*жуда қимматга тушган ғалаба*)

– تَنْصِيرٌ чўқинтириш (*христиан динида*)

[1]– مُسْتَنْصَرٌ *эск.* ёрдам сўровчи, ғалаба сўровчи, ҳимоя сўровчи; 2) Мустансир (*аббосий халифа*)

– مُنَاصِرٌ 1) (*к. нидир, н. нидир*) қўллаб-қувватловчи (لِ); 2) (*к. нингдир, н. нингдир*) тарафдори (لِ)

– مُنْتَصِرٌ ғалабага олиб борувчи, зафарли, музаффар

– مَنْصَرٌ *кўп.* مَنَاصِرُ тўда, гуруҳ, шайка

– مَنْصُورٌ 1) зафарли, музаффар, ғалабани тантана қилувчи; ғолиб, ғалабага эришган; 3) ат. от, *мз.* Мансур; 4) *эск.* ёрдам олувчи; 5) Ал-Мансур (*аббосий халифа*)

– نَاصِرٌ *кўп.* أَنْصَارٌ 1) ёрдам берувчи, ёрдамчи; 2) тарафдор, мухлис, мурид; أَنْصَارُ السِّلْمِ тинчлик тарафдорлари; أَنْصَارُ الْقَدِيمِ (الْحَدِيثِ) эскилик (янгилик) тарафдорлари; أَنْصَارُ مَاحٍ *фалс.* махистлар; الْأَنْصَارُ (*бир, с.* الْأَنْصَارِيُّ) Муҳаммад алайҳиссаломнинг Мадинаи мунавварадаги сафдошлари, ансорлар; أَخَذَ بِـ~ه кимгадир ёрдам қилмоқ; 2) *кўп.* حَرَكَةُ الْأَنْصَارِ партизанлар ҳаракати; 4) *ат. от, мз.* Носир

– نَاصِرِيٌّ 1) *дин.* Назаретга оид; 2) Назарет тарафдори; الـ~ Христос

– نَاصُورٌ *кўп.* نَوَاصِيرُ = نَاسُورٌ *қар.* نوسر

– نَصْرٌ 1) ёрдам; 2) ғалаба, зафар; أَحْرَزَ ~ا ғалаба қилмоқ, ғолиб келмоқ; عُقِدَ لَهُ الـ~ унга ғолиб бўлиш насиб этди; 3) *ат. от, мз.* Наср

– نَصْرَانِيٌّ *кўп.* نَصَارَى 1) христиан динига оид, насроний; христиан динидаги киши; الـ~ةُ христианлик, христиан дини, насронийлик, насроний дини

– نَصْرٌ = نُصْرَةٌ

– نَصِيرٌ *кўп.* نُصَرَاءُ ҳомий, ҳимоячи, тарафдор; ёрдамчи; шерик, ҳамкор; الْحُرِّيَّةِ ~ озодлик тарафдори

– نُصَيْرِيٌّ *кўп.* نُصَيْرِيَّةٌ нусайрий (*христиан динидаги оқимлардан бирининг вакили*); الـ~ةُ нусайрийлар оқими

I نَصَعَ (*а*) نُصُوعٌ 1) тиниқ оқ рангли бўлмоқ, қордек оппоқ бўлмоқ; ярқироқ рангли бўлмоқ, очиқ рангли бўлмоқ; 2) тоза бўлмоқ, покиза бўлмоқ; 3) ойдек равшан бўлмоқ (*ҳақиқат ҳақида*); IV أَنْصَعَ (*ҳақиқатни, қарзни ва ҳ. к. ни*) тан олмоқ (ب)

– مَنْصَعٌ *кўп.* مَنَاصِعُ 1) жамоат жойидаги ҳожатхона

– نَاصِعٌ оппоқ, қордек оқ; очиқ рангли, ярқироқ; الْبَيَاضِ ~ қордек оқ; 2) аниқ, равшан; шубҳасиз; ~ دَلِيلٌ аниқ, равшан исбот (далил); ~ أَبْيَضُ тиниқ оқ, оппоқ; أَصْفَرُ ~ сап-сариқ

– نَصَاعَةٌ 1) оқлик; ярқироқлик, очиқлик (*ранг ҳақида*); 2) тоза, покизалик; 3) аниқлик, равшанлик

– نَصْعٌ *ёки* نُصْعٌ *ёки* نِصْعٌ *кўп.* نُصُوعٌ оқ (оппоқ) рангли кийим

– نُصُوعٌ оқлик

– نَصِيعٌ 1) тоза, покиза; 2) аниқ, равшан

I نَصَفَ (*у*) نَصْفٌ 1) тенг иккига бўлмоқ, тенг икки қисмга бўлмоқ; 2) (*н. нингдир*) ярмини олмоқ; 3) (*н. нингдир*) ярмига етмоқ; 4) инсоф билан иш қилмоқ; 5) хизмат қилмоқ; II نَصَّفَ 1) тенг икки қисмга бўлмоқ; 2) (*н. нингдир*) ярмига етмоқ; الْبُسْرُ ~ хурмолар ярим пишди; III نَاصَفَ (*к. биландир*) тенг бўлишиб олмоқ; ярмини қайтиб бермоқ; IV أَنْصَفَ инсоф қилмоқ, инсоф билан иш тутмоқ; бетараф бўлмоқ, холис бўлмоқ; 2) хизмат қилмоқ; 3) ярим бўлмоқ, ярмига етмоқ; النَّهَارُ ~ кун ярмига етди; V تَنَصَّفَ 1) хизмат қилмоқ; 2) инсоф талаб қилмоқ, адолат талаб қилмоқ; (*к. дандир*) ўч олмоқ; 3) (*н. нингдир*) ярмига етмоқ; VI تَنَاصَفَ бир-бирига инсоф қилишмоқ; VIII انْتَصَفَ 1) (*н. нингдир*) ярмига етмоқ, ярмида бўлмоқ; ~ اللَّيْلُ тун ярим бўлди; 2) (*к. дандир аллакимга*) адолат талаб қилмоқ, инсоф сўрамоқ (لـ, فى); 3) теппа-тенг бўлишиб олмоқ; 4) ўч олмоқ, қасос олмоқ; X اسْتَنْصَفَ инсоф (*адолат*) қидирмоқ

– إِنْصَافٌ адолат, инсоф; холислик, бетарафлик; ~ بِـ инсоф билан ... ~ا لـ (*к. гадир*) адолат юзасидан; طَلَبَ الـ~ وَ الْقِسْطَاسَ тўла адолат ва инсоф тиламоқ; لَيْسَ مِنَ الـ~ ... أَنْ ... инсофдан эмас

– تَنْصِيفٌ тенг иккига бўлиш

– مُنَاصَفَةٌ тенг иккига бўлиш, тенг икки бўлакка ажратиш; بِالـ~ теппа-тенг, тенг шерикка, нисфикорликка; ~ тенг ярмидан, теппа-тенгдан

– مُنْتَصَفٌ ярим; اللَّيْلِ ~ ярим кеча

– مَنْصَفٌ йўлнинг ярми

– مُنْصِفٌ адолатли, инсофли; холис, бетараф

– مَنْصَفٌ *кўп.* مَنَاصِفُ хизматкор

– نَاصِفٌ *кўп.* نُصَّافٌ хизматкор

– نَاصِفَةٌ *кўп.* نَوَاصِفُ: الْمَاءِ ~ сув йўли, сув оқадиган ўзан, сув ўзани

1– نِصْفٌ *кўп.* أَنْصَافٌ ярим; ўрта; الدَّائِرَةِ ~ яримдоира; الْكُرَةِ ~ яримшар; الْقُطْرِ ~ радиус; اللَّيْلِ ~ ярим кеча; النَّهَارِ ~ пешин; ~ سَنَوِيٌّ яримйиллик, олти ойлик; شَهْرِيٌّ ~ ярим ойли, икки ҳафтали; فَرَنْسِيٌّ ~ ярим француз; أَنْصَافُ الْحُلُولِ дудмал қарор; عَارٍ ~ (*кўп.* ~ عُرَايَا *ёки* عُرَاةٌ) ярим ялонғоч; الشِّتَاءِ ~ *астр.* қишки қуёш туриши; الصَّيْفِ ~ *астр.* ёзги қуёш туриши

2– نَصَفٌ, نِصْفٌ 1) ўрта ёшлардаги; أَرْمَلَةٌ ~ ўрта ёшлардаги тул хотин; 2) ўртача ўлчовдаги (размердаги)

– نَصَفَةٌ, نَصَفٌ инсоф, адолат

– نَصْفَانُ *мн.* نَصْفَى ярим бўлган, ярмига етган; ~ إِنَاءٌ ярим тўлган идиш

– نَصْفِيٌّ яримга оид; ~ تِمْثَالٌ бюст; صُورَةٌ ~ةٌ белгача олинган суврат

– نَصِيفٌ 1) бош кийими (*салла, рўмол*); 2) = نِصْفٌ

I نَصَلَ (*у*) نُصُولٌ кўздан ғойиб бўлмоқ, йўқ бўлмоқ; йўқолмоқ, қўлдан кетмоқ; ранги ўчмоқ, ўчиб кетмоқ (*ранг ҳақида*); бўёғи кетиб қолмоқ (*мас, соч ва ш. к.*); خِضَابُ ~ اللَّيْلِ الْأَسْوَدُ тунги қоронғулик тарқалди; ~ السَّهْمُ а) (*камон*) ўқининг учидаги темири чиқиб кетмоқ; б) (*камон*) ўқи учидаги темири (*бирор н. га*) кириб санчилмоқ; ~ مِنْ بَيْنِ الْجِبَالِ тоғлар орасидан кўринмоқ (пайдо бўлмоқ); II نَصَّلَ 1) (*камон*) ўқи учига темир учлик киргизмоқ (ўрнатмоқ); 2) камон ўқи учидаги темир учликни олиб ташламоқ; IV أَنْصَلَ =II; V تَنَصَّلَ (*н. дандир*) ажрамоқ, бўлинмоқ, ажралиб чиқмоқ (مِنْ); 2) (*н. дандир*) озод бўлмоқ, қутулмоқ (مِنْ); زَيْدٌ مِنْ ذَنْبِهِ ~ Зайд гуноҳдан фориғ (*пок*) бўлди; 3) (*н. дадир*) манфаатсиз бўлмоқ; (*н. дандир*) четда турмоқ, бетараф қолмоқ (مِنْ); مِنْ كُلِّ تَبِعَةٍ ~ (مَسْؤُولِيَّةٍ) ҳар қадай масъулиятни ўзидан соқит қилмоқ

– مِنْصَالٌ *кўп.* مَنَاصِيلُ ўғир (кели) дастаси

– مُنْصُلٌ, مَنْصَلٌ *кўп.* مَنَاصِلُ қилич

– نَاصِلٌ ўз рангини йўқотган, бўзрайган; ранги ўчган,ранги ўчиб кетган

– نَصْلٌ *кўп.* نِصَالٌ тиғ, дам, қирра; қилич; ~ السَّيْفِ қиличнинг дами; ~ السِّكِّينِ пичоқнинг тиғи; وَقَعَ الـ~ عَلَى الـ~ қилич устига қилич тушди, жанг бошланди

– نَصِيلٌ *кўп.* نُصُلٌ бўйин билан бош ўртасидаги бўғим

نَصَمَةٌ бут, санам

نَصْنَصَ 1) ҳаракатлантирмоқ, қимирлатмоқ, жилдирмоқ; 2) тиззаларини ерга тираб, туриш учун ҳаракат қилмоқ (*туя ҳақида*)

(نصو) نَصَا (у) نَصْوٌ пешона сочидан тортмоқ (тутмоқ); VI تَنَاصَى 1) бир-бирининг пешонасидаги сочидан ушлаб тортишмоқ; 2) бирлашмоқ, маташмоқ

– نَاصِيَةٌ *кўп.* نَوَاصٍ, ـاتٌ 1) пешонадан ўстирилган кокил; النَّاسِ نَوَاصِي *маж.* атоқли кишилар; 2) (*уйнинг, кўчанинг*) муюлиши, бурилиш жойи; حَجَرُ الـ~ бурчакдаги тош; 3) отнинг тўпиғидаги кокили; النَّوَاصِي *маж.* отлар, тулпорлар; ◊ الْأُمُورِ ~ вазиятдан чиқишнинг калити; الْحَالِ ~ (امْتَلَكَ) قَبَضَ عَلَى ўзиники қилиб олмоқ; الطَّائِرَةِ ~ قَبَضَ عَلَى самолётни моҳирлик билан бошқармоқ; اللُّغَةِ ~ قَبَضَ عَلَى тилни яхши ўрганиб (ўзлаштириб) олмоқ; وَقَعَتِ الْمَسْؤُولِيَّةُ عَلَى أُمِّ ~ه жавобгарлик унинг елкасига тушди

(نصى) VIII انْتَصَى 1) танлаб олмоқ, саралаб олмоқ; الشَّعْرُ ~ соч узайди

– نَصِيٌّ *кўп.* أَنْصَاءٌ *жам. бот.* қуш қўнмас (*тиканли ўт*)

– نَصِيَّةٌ *кўп.* نَصِيٌّ ҳар нарсанинг танлаб олингани (энг афзали, энг сараси); ~ هَذِهِ ي мана булар мендаги нарсаларнинг энг яхшилари

I نَضَّ (*а/и*) نَضٌّ, نَضِيضٌ оқмоқ, оқиб ўтмоқ, оқиб кирмоқ; оз-оз бўлиб оқмоқ, жилдираб оқмоқ; II نَضَّضَ силкитмоқ, силкимоқ, қоқмоқ; X اسْتَنَضَّ: حَقَّهُ ~ ҳақини оз-оздан қилиб ундириб олмоқ

– نَاضٌّ танга пул; دَرَاهِمُ ~ةٌ нақд пул

– نَضٌّ нақд пул; танга пул; ~ا танга пул билан

– نُضَاضَةٌ сув ёки ҳар қандай суюқликнинг

қолдиғи; الرَّجُل ~ кишининг кенжа фарзанди, هُوَ ~ وَلَدُ أَبَوَيْهِ у ота-онасининг кенжасидир

– نَضِيضٌ *кўп.* نِضَاضٌ озгина сув ёки умуман суюқлик

I نَضَبَ (у) نُضُوبٌ 1) тугамоқ, тамом бўлмоқ; لاَ يَنْضُبُ тугамайдиган, тамом бўлмайдиган; 2) (*сигирнинг сути*) тугамоқ; сутдан чиқмоқ (*сигир ҳақида*); 3) ерга сингиб кетмоқ (*сув ҳақида*); 4) вафот этмоқ, ўлмоқ; ◊ مَاءُ وَجْهِهِ ~ уятни (шарм-ҳаёни) йиғиштирмоқ

– نَاضِبٌ 1) тугаган, тамом бўлган, қуриган; 2) унумсиз

– نُضُوبٌ тугаш, тамом бўлиш

I نَضَجَ (*а*) نَضْجٌ 1) пишмоқ, пишиб етилмоқ; 2) пишмоқ (*овқат ҳақида*); ~ تِ النَّاقَةُ туянинг ою-куни ўтиб кетди, лекин туғмади; IV أَنْضَجَ пишириб етилтирмоқ; 2) қайнатмоқ, пиширмоқ (*овқатни*)

– نَاضِجٌ 1) пишиб етилган; 2) қайнаб (қовурилиб) пишган

– نُضْجٌ, نَضْجٌ пишганлик, етилганлик; етуклик; الـ~ السِّيَاسِيُّ сиёсий етуклик

– نَضِيجٌ 1) = نَاضِجٌ; ~ طِينٌ қизғиш сариқ рангли куйдирилган балчиқ; 2) رَجُلٌ ~ الرَّأْيِ фикри пишган (мустаҳкам) одам

I نَضَحَ (*а*) نَضْحٌ 1) (*сув*) тўкмоқ, сепмоқ; (*н. биландир*) сепмоқ, суғормоқ (ب); ~ بِضَوْءِ الضُّحَى тонг нурини сочмоқ (тўкмоқ, сочмоқ) (*қуёш ҳақида*); ~ الزَّرْعَ экинни суғормоқ; ~ الشَّوَاءَ بِالدُّهْنِ қовурма устига ёғ солмоқ, сепмоқ; ~ الْعَطَشَ чанқоқликни қондирмоқ; 2) (*идишдан*) оқмоқ, сизмоқ; 3) суюқлик, нам ажратиб чиқармоқ; терламоқ; VIII اِنْتَضَحَ суғорилмоқ, сув сепилмоқ, сув тутилмоқ

– تَنَاضُحٌ *физ.* осмос (*аралашмаларнинг органик тўсиқлар орасидан секин-аста сизиб чиқиш ҳодисаси*)

– تَنَاضُحِيٌّ осмосга оид (*юқоридаги моддага қар.*)

– مِنْضَحٌ душ

– مِنْضَحَةٌ *кўп.* مَنَاضِحُ гулларга сув сепиш учун ишлатиладиган тешик-тешик жўмракли челак (лейка); шундай челакнинг жўмраги

– نَاضِحٌ *кўп.* نَوَاضِحُ суғорилаётган туя; *эск.* сув келтирувчи; *эск.* суғориш учун сув билан таъминловчи; *эск.* сув ташувчи ҳайвон (*туя ва ҳ.з*)

– نَضَّاحَةٌ *кўп.* اتٌ сув пуркагич, сув сепадиган челак (лейка)нинг жўмраги

– نَضَحٌ *кўп.* نُضُوحٌ, أَنْضَاحٌ ҳовуз

– نَضْحَةٌ тизиллаб оқиш

I نَضَخَ (*а*) نَضْخٌ (*н. биландир*) намламоқ, ҳўлламоқ, суғормоқ (ب); сепмоқ

– مِنْضَخَةٌ *кўп.* مَنَاضِخُ пульверизатор

– نَضَّاخٌ шариллаган, шариллаб оққан; عَيْنٌ ~ жала, қаттиқ ёмғир, шаррос; عَيْنٌ ~ةٌ сув отилиб чиқиб турадиган булоқ

– نَضْخٌ *эск.* ҳўллаш, намлаш; *эск.* куйлакдаги ёқимли ҳид қолдиғи

– نَضْخَةٌ бир ёғиб ўтган ёмғир

I نَضَدَ (*и*) نَضْدٌ бир-бирининг устига қўймоқ, тахламоқ; ёнма-ён, тартиб билан қўймоқ; II نَضَّدَ ёнма-ён, тартиб билан қўймоқ; *полигр.* ҳарф термоқ; V تَنَضَّدَ тартиб билан териб қўйилмоқ; қат-қат бўлиб жойлашмоқ (*тоғ жинслари ҳақида*); VIII اِنْتَضَدَ *эск.* (*қаердадир*) тўхтамоқ, жойлашмоқ (ب)

– مُنْتَضَدٌ *эск.* тўхташ жойи

– مَنْضَدَةٌ *кўп.* مَنَاضِدُ, اتٌ 1) стол, столча; тумбочка; ~ الْكُتُبِ этажерка, китоб тахлайдиган тахмон; 2) кроват, калавот

مَنْضُودٌ *эск.* бир-бирининг устига ёки яқинига жойлашган; *эск.* мевалари осилиб турган (*дарахт*); тўхтовсиз ёғаётган (*ёмғир*)

[1]– نَضَدٌ *кўп.* أَنْضَادٌ 1) кароват, калавот, тўшак, ўрин; 2) *эск.* устма-уст тахланган бир нега гилам, кийим

نَضَدٌ [2] *кўп.* أَنْضَادٌ иззат-ҳурмат, шараф, эҳтиром; أَنْضَادُ الْقَوْمِ одамлар жамоаси; одамлар сони; أَنْضَادُ الرَّجُلِ одамнинг амакилари ва тоғалари

– نَضِيدٌ устма-уст қўйилган, тахланган

– نَضِيدَةٌ *кўп.* نَضَائِدُ 1) тўшак, матрас, кўрпа; 2) ёстиқ, болиш

I نَضَرَ (*у*) نَضْرَةٌ, نَضَارَةٌ *ёки* نَضَرَ (*у*) نُضُورٌ *ёки* نَضِرَ (*а*) نَضَرٌ 1) яшнамоқ, гулгун бўлмоқ, бақувват бўлмоқ, ғайратли бўлмоқ (*ёшлик ҳақида*); 2) гўзал бўлмоқ, гўзаллашмоқ; 3) кўм-кўк турмоқ, кўкариб турмоқ (*ўсимлик ҳақида*); 4) очиқ бўлмоқ (*ранг ҳақида*); II نَضَّرَ яшнатмоқ, янгиламоқ; IV أَنْضَرَ 1) яшнатмоқ, гулгун бўлмоқ, бақувват бўлмоқ, ғайратли бўлмоқ; 2) = II

– نَاضِرٌ 1) гулгун яшнаб турган; 2) гўзал; ~ لَوْنٌ очиқ ранг (*қар.* فَاقِعٌ *ва* نَاصِعٌ); ~ أَخْضَرُ ям-яшил

– نُضَارٌ соф олтин, тоза олтин; سَلِيمٌ ~ соф ҳолда топилган олтин

– نَضَارَةٌ 1) гулгунлик, яшнаб турганлик; юзга югурадиган қизиллик; қон талашган соғлом юз;

~ الشَّبَابِ қирчиллама ёшлик; 2) гўзаллик, чирой, яшнаб туришлик

– نَضْرٌ 1) = نُضَارٌ 2) الـ~ *ат. от, мз.* Назр

– نَضِرٌ 1) яшнаб турган, ял-ял ёниб турган, гуллаган; 2) ажойиб, гўзал, чиройли; 3) кўм-кўк, яшил

– نَضْرَةٌ 1) ёрқинлик, тиниқлик; қизиллик, ял-ял ёнишлик; 2) шуъла, товланиш, ялтираш; النَّعِيمِ ~ жаннат таровати. تُعْرَفُ فِي وُجُوهِهِمْ ~ النَّعِيمِ юзларида жаннат таровати акс этиб турибти

– نَضِيرٌ 1) гуллаб-яшнаб турган, яшнаган; 2) гўзал, чиройли; 2) олтин, тилла

I نَضَفَ (*и*) نَضْفٌ сут эммоқ (*ҳайвон боласи ҳақида*); VIII اِنْتَضَفَ = I

– نَضَافَةٌ *халқ.* тозалик, поклик (*сол.* نَظَافَةٌ)

– نَضَفٌ *бот. жам.* ёввойи майоран (*ёқимли ҳид таратадиган ўт, алаф*)

– نَضَفٌ ифлос, тоза эмас

– نَضِيفٌ ифлос, тоза эмас

– نَضِيفٌ *халқ.* тоза, покиза (*сол.* نَظِيفٌ); ~ زَيِّ الصِّبْيِ بَعْدَ غَسِيلِهِ *халқ. мтл.* ювилган патнисдай топ-тоза

I نَضَلَ (*у*) نَضْلٌ (*к. дандир*) устун келмоқ; (*к. нингдир устидан*) ғолиб бўлмоқ; III نَاضَلَ (*н. учундир*) курашмоқ, кураш олиб бормоқ (مِنْ أَجْلِ); (*н. нидир*) ҳимоя қилмоқ, мудофаа қилмоқ (عَنْ); VI تَنَاضَلَ курашмоқ, урушмоқ, бир-бири билан солишмоқ; VIII اِنْتَضَلَ 1) жанг қилмоқ; 2) ким ўзарга отишмоқ; ~ سَهْمًا مِنْ كِنَانَتِهِ а) ўқдондан ўқни чиқармоқ; б) ўқдондаги ўқни сараламоқ (танламоқ); ~ رَجُلًا مِنَ الْقَوْمِ одамлари ичидан (*к.нидир*) танлаб олмоқ

– مُنَاضِلٌ курашчи, жангчи, ҳимоячи

– مُنَاضَلَةٌ кураш

– نِضَالٌ *кўп.* اتٌ кураш; الـ~ الطَّبَقِيُّ синфий кураш; الـ~ فِي سَبِيلِ السِّلْمِ тинчлик учун кураш

– نِضَالِيٌّ жанговар; ~ةٌ تَحِيَّةٌ (*к. гадир*) жанговар салом

– نِضَالِيَّةٌ кураша олишлик, жасурлик, ботирлик, енгилмаслик

نَضْنَضَ 1) қимирлатмоқ, ҳаракатга келтирмоқ, силкитмоқ; 2) тилини чиқариб қимирлатмоқ (*илон ҳақида*)

– نَضْنَاضٌ 1) қимирлайдиган, ҳаракатдаги; 2) тилини чиқараётган (*илон ҳақида*); 3) *шунингдек:* ~ اللِّسَانِ *кўч.м.* сергап, сўзамол, кўп гапирадиган

– نَضْنَضَةٌ 1) қимирлатиш, ҳаракатга келтириш; 2) тилини чиқариш (*илон ҳақида*)

I (نضو) نَضَا (*у*) نَضْوٌ 1) (*кийимни*) ечмоқ, ечиб ташламоқ; ~ عَنْهُ *ёки* ~ هُ مِنْ ثَوْبِهِ кимнидир ечинтирмоқ, кимнингдир кийимини ечмоқ; ~ ثَوْبَهُ عَنْ نَفْسِهِ ечинмоқ; 2) тортиб чиқармоқ, судраб чиқармоқ, суғуриб чиқармоқ; ~ السَّيْفَ مِنْ غِمْدِهِ қилични қинидан чиқармоқ; ~ الْبِلَادَ юртма-юрт кезмоқ; 3) ранги ўчмоқ, рангини йўқотмоқ, ўчиб кетмоқ; نَضَا الْفَرَسُ الْخَيْلَ от бошқа отларни қувиб ўтди; IV أَنْضَى ҳолдан тойдирмоқ, тинкасини қуритмоқ, мадорини

қуритмоқ; الثَّوْبَ ~ кийимини эскитмоқ; VIII انْتَضَى (*мас, қилични*) чиқармоқ, суғурмоқ; ~ الثَّوْبَ кийимини эскитмоқ

1– نَضْوٌ *кўп.* أَنْضَاءٌ орик, ҳолдан тойган, тинкаси қуриган

2– نَضْوٌ *кўп.* أَنْضَاءٌ 1) эски, тўзиган кийим; 2) орик туя

– نَضْوَةٌ тақа, нағал

– نَضِيٌّ *кўп.* أَنْضِيَةٌ 1) бўйин, елкадан қўлоққача бўлган аъзо; السَّهْمِ ~ ўқнинг патидан учигача бўлган қисми

I نَضَى (*и*) نَضْيٌ = نَضَا *қар.* نضو

I نَطَ (*а/и*) نَطٌّ 1) сакрамоқ, сакраб ўтмоқ. ҳатлаб ўтмоқ; السُّدُودَ ~ тўсиқлардан ўтмоқ; الحَبْلَ ~ арғамчидан сакраб ўтмоқ (*болалар ҳақида*); 2) (*ургочи ҳайвонни*) қочирмоқ (عَلَى); II نَطَّطَ 1) сакратмоқ. ҳатлатмоқ; 2) (*ҳайвонларни*) жуфтламоқ, қочирмоқ, чоптирмоқ; V تَنَطَّطَ сакратмоқ, ҳатлатмоқ

– نَطٌّ сакраш, ҳатлаш; حَبْلُ الـ~ болалар сакрайдиган арғамчи

– نَطَّاطٌ сакровчи; ~ جَرَادٌ *қар.* جَرَادٌ

– نَطَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ сакраш, сакраб ўйнаш; لُعْبَةُ الـ~ тўнка-тўнка ўйини (*бир-бирининг устидан сакраб ўтиш ўйини*)

– نَطِيطٌ сакраш; ◊ أَبُو ~ сўзанак, ниначи

مِنْطَبٌ сузгич, сузоғич, фильтр

– مَنْطَبَةٌ аҳмоқ, тентак

– مِنْطَبَةٌ = مِنْطَبٌ

– نِطَابٌ 1) бош; 2) бўйиндаги томир

I نَطَحَ (*а*) نَطْحٌ (*шох билан*) сузмоқ, сузишмоқ; III نَاطَحَ бир-бирини сузишмоқ; 2) тақалмоқ, тақалиб қолмоқ, тегмоқ; V تَنَطَّحَ жасорат йиғмоқ, журъат тўпламоқ, журъат қилмоқ; VI تَنَاطَحَ бир-бирини сузишмоқ; бир-бирига пешонасини тақамоқ; VIII انْتَطَحَ сузишмоқ, шохларини уриштирмоқ; أَمْرٌ لاَ يَنْتَطِحُ فِيهِ عَنْزَانِ (كَبْشَانِ) *мқл.* мутлақо ҳал бўлган масала (*сўзма-сўз:* икки эчки (қўй) ўзаро сузишмайдиган масала)

– مَنْطُوحٌ сузиб ўлдирилган *ёки* ярадор қилинган

– نَاطِحٌ 1) (*шохи билан*) сузувчи; 2) пешонаси билан сузувчи

– نَاطِحَةٌ *кўп.* نَوَاطِحُ (*шунингдек:* السَّحَابِ ~) осмонўпар иморат

– نَطَّاحٌ сузувчи, сузағич

– نَطْحَةٌ *кўп.* ـَاتٌ (*шох ёки бош билан*) сузиш

– نَطِيحٌ = مَنْطُوحٌ

نَوَاطِحُ *кўп.* қийинчиликлар, оғирликлар, оғир кунлар

I نَطَرَ (*у*) نَطْرٌ 1) пойламоқ, қўриқламоқ, соқчилик қилмоқ; 2) *халқ.* ёмғир ёғмоқ; ~ـَت السَّمَاءُ ёмғир ёғди

– نَاطِرٌ *кўп.* نُطَرَاءُ, نُطَّارٌ 1) қўриқчи, пойлоқчи; қоровул; 2) узумзор қоровули

– نَاطُورٌ *кўп.* نَوَاطِيرُ қоровул

– نُطَّارٌ полизга ўрнатилган қўриқчи

– نِطَارَةٌ қоровуллик касби

نَطْرُونٌ *ким.* натр, сода, карбон оксидли натрий

I نَطَسَ (*а*) نَطْسٌ олим бўлмоқ, илмли бўлмоқ; моҳир бўлмоқ, уста бўлмоқ; V تَنَطَّسَ 1) (*бирор масалада*) талабчан бўлмоқ (فِي); 2) интизомли (сўзининг устидан чиқадиган) бўлмоқ

– نَطَاسِيٌّ *кўп.* نُطُسٌ олим, ҳурматга сазовор, обрўли, моҳир (*табибга, врачга бериладиган ном*)

– نَطِسٌ билимдон, билимли; обрўли, эътиборли

– نِطِّيسٌ 1) олим, илм соҳиби; 2) билимдон табиб, врач

I نَطَعَ ранги ўзгармоқ, оқариб кетмоқ, бўзармоқ; V تَنَطَّعَ инжиқ (нозик табиатли) бўлмоқ, синчков бўлмоқ, дидли бўлмоқ; (*бирор масалада*) ўта талабчанлик қилмоқ, қаттиққўллик қилмоқ (فِي); VIII انْتَطَعَ ўзгармоқ, ўзгариб кетмоқ (*ранг ҳақида*)

1– نَطْعٌ *кўп.* نُطُوعَةٌ 1) қўпол; 2) қўпол одам

1– نِطْعٌ, 2نَطْعٌ *кўп.* نُطُوعٌ кунда, зеркунда; қатл қилишда тагга тўшаладиган чарм тўшама

2– نِطْعٌ *кўп.* نُطُوعٌ танглайнинг олдинги қисми

– نِطْعِيٌّ: الحُرُوفُ الـ~ةُ тиш (танглайолди) ундош товушлари (ط, د, ت)

– نُطُوعِيَّةٌ қўполлик

I1 نَطَفَ (*и*) نَطْفٌ 1) томмоқ, томчиламоқ; секин оқмоқ, жилдираб оқмоқ; 2) эриб тушмоқ, эриб оқиб тушмоқ (*шам ҳақида*); 3) кўз ёши тўкмоқ, йиғламоқ; 2نَطَفَ (*у,и*) نَطْفٌ, نَطَفَانٌ (*к. гадир*) айб қўймоқ, айбламоқ, ёмон отлиқ қилмоқ; II نَطَّفَ қулоққа исирға тақмоқ

– نَاطِفٌ 1) шакарқиём, қиём; 2) ширинликлар

– نَطَفَانٌ оқиш; الـ~ مَاءِ сувнинг оқиши

– نَطْفَةٌ *ёки* نُطْفَةٌ *кўп.* نُطَفٌ 1) зирак, исирға, балдоқ; 2) марварид донаси

– نُطْفَةٌ *кўп.* نِطَافٌ 1) тоза тиниқ сув; 2) *мас.*, сувнинг бир томчиси; 3) *кўп.* نُطَفٌ *биол.* уруғ, маний, сперма

– نَطُوفٌ: ~ لَيْلَةٌ тонггача ёмғир ёққан тун

I نَطَقَ (*и*) نُطْقٌ (*н. нидир*) гапирмоқ, баён қилмоқ (ب); талаффуз қилмоқ; нутқ товушларини ҳосил қилмоқ; بِالضَّادِ ~ *қар.* ضَادٌ; بِالحُكْمِ ~ ҳукм қилмоқ, ҳукмни эълон қилмоқ; (هَمْزَةً) القَافَ جِيمًا ~ қофни жим деб (ҳамза деб) талаффуз қилмоқ; بِاسْمِ فُلاَنٍ ~ *ёки* بِلِسَانِهِ ~ фалон киши номидан сўзга чиқмоқ (гапирмоқ); لَمْ يَنْطِقْ بِكَلِمَةٍ عَنْ ... ... ҳақида у ҳеч нарса демади; بِالشَّهَادَةِ ~ қаттиқ қўрққанидан калимаи шаҳодатни (*қар.* تَشَهَّدَ *ва* شَهَادَةٌ) такрорламоқ, ўқимоқ; II نَطَّقَ 1) белбоғ боғламоқ, камар боғламоқ, белга ўрамоқ; 2) гапиртирмоқ, гапиришга ундамоқ; IV أَنْطَقَ 1) гапиртирмоқ, гапиришга ундамоқ; 2) (*к. гадир*) сўз санъатини (сўзлаш санъатини) инъом қилмоқ; V تَنَطَّقَ ўз белига белбоғ боғламоқ, белига ўраб олмоқ, камар тақмоқ; VIII انْتَطَقَ (*н. нидир*) белига ўраб олмоқ, боғлаб олмоқ (ب); X اسْتَنْطَقَ 1) берилган гувоҳликни ёзиб олмоқ, сўроқ қилмоқ; 2) қайт қилмоқ, қусмоқ, рад қилмоқ; 3) гапиртирмоқ, гапиришга мажбурламоқ

– اسْتِنْطَاقٌ 1) сўроқ қилиш, сўроқ қилиб билиш; 2) қусиш, қайт қилиш, рад қилиш

– أَنْطَقُ *эск.* ўта сўзамол, нотиқ, чиройли гапирувчи

– مُسْتَنْطِقٌ 1) сўроқ қилувчи; 2) терговчи

– مَنْطِقٌ 1) нутқ, тил; 2) *шунингдек:* عِلْمُ الـ~ علم мантиқ, мантиқ, логика; صَاحِبُ الـ~ *маж.* Арасту (Аристотель); الأَشْيَاءِ ~ мантиқийлик, мантиқий жиҳатдан мувофиқлик; لَيْسَ مِنَ الـ~ أَنْ ... ...ишда ҳеч бир мантиқ йўқ, ...иш ҳеч бир мантиқдан эмас

– مِنْطَقٌ *кўп.* مَنَاطِقُ камар, белбоғ

– مِنْطَقَةٌ *кўп.* مَنَاطِقُ 1) камар, белбоғ; النَّجَاةِ ~ сувга чўкмаслик учун белга боғланадиган камар; الجَبَّارِ ~ *астр.* Орион юлдузлар туркуми пояси; 2) иқлимий минтақа, район, ҳудуд, зона; (الحَارَّةُ) الاسْتِوَائِيَّةُ الـ~ экватор минтақаси; тропик минтақа; الـ~ المُتَجَمِّدَةُ Арктика минтақаси; الشِّمَالِيُّ القُطْبِ ~ Арктика; الـ~ المُعْتَدِلَةُ ўртача минтақа, мўътадил минтақа; (مُحَرَّمَةٌ) مَمْنُوعَةٌ ~ ўтиш ман этилган минтақа (зона); حَرَامٌ ~ а) нейтрал зона; б) ўтиш, юриш ман этилган зона; مُحَايَدَةٌ ~ нейтрал зона; مَنَاطِقُ خَالِيَةٌ مِنَ الأَسْلِحَةِ النَّوَوِيَّةِ ядровий қуроллардан холи минтақалар; مُجَرَّدَةٌ مِنَ السِّلاَحِ ~ қуролсизлантирилган минтақа; 3) округ; عَسْكَرِيَّةٌ ~ ҳарбий округ; الـ~ الدُّوَلِيَّةُ шаҳарнинг маҳаллий маъмуриятга бўйсунмайдиган ва халқаро табақалар яшайдиган қисми; 4) доира, зона; نُفُوذٍ ~ таъсир доираси

– مِنْطَقِيٌّ минтақавий, минтақа (зона) га оид

– مَنْطِقِيٌّ 1) мантиқий; 2) диалектик; 3) *кўп.*

مَنَاطِقَةٌ а) логик; б) диалектик

– مَنْطِقِيَّةٌ 1) мантиқийлик; 2) диалектика; الـ~ الْمَادِّيَّةُ материалистик диалектика

– مَنْطُوقٌ 1) баён қилинган, ифодаланган, талаффуз қилинган; 2) маъно, мазмун; ~ الْكَلِمَة сўз маъноси; ~ النَّصّ матн мазмуни; ~ اللَّوَائِح кўрсатма *ёки* инструкциянинг матни, мазмуни; ~ الْحُكْم ҳукм матни; بِالـ~ сўзма-сўз

– مُنْطَبِقٌ мантиққа мувофиқ, мантиқан тўғри; гапга чечан, гапга уста, нотиқ

– نَاطِقٌ 1) нотиқ, гапирувчи; بِالضَّاد ~ *қар.* ضَادٌ; السِّينَمَا الـ~ةُ овозли кино; ~ غَيْرُ сўзсиз; ~ رَسْمِيٌّ қандайдир баёнот билан сўзга чиқувчи расмий шахс; жарчи, ёювчи; ~ بِلِسَان وِزَارَة бирор вазирлик номидан сўзга чиқувчи; 2) фикр юритувчи, ақли бор, ақлли; ~ حَيَوَانٌ инсон (*сўзма-сўз: фикр юритувчи ҳайвон*); 3) (*кинода*) диктор; ◊ مَا لَهُ ~ وَ لَا صَامِتٌ у одамнинг ҳеч вақоси йўқ

– نِطَاقٌ *кўп.* نُطُقٌ, أَنْطِقَةٌ 1) белбоғ, камар, тасма; 2) ноҳия, минтақа, зона; ضَرَبَ ~ًا مِنَ الصَّمْتِ حَوْلَهُ ниманидир қаттиқ сукунат билан ўрамоқ; 3) (*н. нингдир*) чегараси, ҳадди, доираси; миқёс, ҳажм; عَلَى ~ وَاسِع кенг кўламда, кенг миқёсда; عَلَى الـ~ الْعَالَمِيِّ жаҳон миқёсида; الـ~ وَاسِعُ кенг, кенг кўламдаги; الـ~ الصَّحِّيُّ التَّبِعَات вазифалар доираси; ~ الْحَجَر الصِّحِّيّ *ёки* касалликнинг тарқалишига йўл қўймаслик учун бирор жойни ўраб олиш, санитария кордони; 4) аёллар кийимининг бир тури; ذَاتُ النِّطَاقَيْن *тар.* икки белбоғ соҳибаси (*Абубакрнинг қизлари Асмога берилган тахаллус, Муҳаммад С.А.В. Маккайи мукаррамадан Мадинайи мунаввррага кетаётганларида ўз белбоғини иккига бўлиб, бирига у зотнинг озиқ-овқатларини туккан ва иккинчисига сув солинган мешни боғлаган*)

– نُطْقٌ = نَطْقٌ

– نُطْقٌ 1) нутқ, нутқ қобилияти; فَاقِدُ الـ~ гапириш қобилиятини йўқотган; 2) товуш талаффузи, артикуляция

– نُطْقِيٌّ нутқий, нутққа оид, талаффузга оид, фонетик, фонетикага оид

– نُطْقِيَّاتٌ *кўп.* фонология, тилшуносликнинг фонемалар ҳақидаги соҳаси

I **نَطَلَ** (*у*) نَطْلٌ 1) оғриқ *ёки* касал жойга иссиқ дори-дармон босмоқ, припарка босмоқ; 2) чўмичлаб (*қар.* نَطَّلَ) сув олмоқ; ~ الْمَاءَ суғориш учун сув чиқармоқ, тортмоқ; 3) *мас., узумни*) сиқмоқ, эзмоқ; II نَطَّلَ = I

– مِنْطَلٌ душ

– نَطْلٌ *кўп.* نِيَاطِلُ сут, шарбат кабилар чанадиган идиш

– نَاطِلٌ *кўп.* نِيَاطِلُ идиш тагида қолган (*сув, шароб, сут ва ҳ.з.*)

– نَطَّالٌ наттол, чўмич (*суғориш учун сув тортадиган, чиқарадиган чўмич*)

– نَطَّالَةٌ = نَطَّالٌ

– نُطْلَاءُ фалокат, ҳалокат

– نُطْلَةٌ бир ҳўплам (*сув, шароб, сут ва ҳ.з*)

– نَطُولٌ оғриқ *ёки* касал жойга босиладиган *ёки* қўйиладиган дори-дармон

– نَيْطَلٌ *кўп.* نَيَاطِلُ 1) суюқликларўлчанадиган идиш; 2) ҳалокат, фалокат; ўлим

– نَطْنَطَ чўзмоқ, чўзиб тортмоқ

– نَطْنَاطٌ *кўп.* نَطَانِيطُ = نَطْنَطٌ

نَطْنَطٌ *ёки* نُطْنُطٌ *кўп.* نَطَانِيطُ узун бўйли, новча, бўйи узун

(نطو) IV أَنْطَى бермоқ, ато этмоқ; X اسْتَنْطَى *фон.* طَعْ товуш бирикмасидаги ع товушини ن деб талаффуз қилиш

– اسْتِنْطَاءٌ *фон.* طَعْ товуш бирикмасидаги ع товушини ن сифатида талаффуз қилиш

– نَطْوٌ узоқлик, йироқлик

I **نَظَرَ** (*у*) نَظَرٌ 1) кўрмоқ; тамоша қилмоқ, кузатмоқ, кузатиб турмоқ; (*к. гадир*) қарамоқ; ~ مِنْ عَلُ إِلَيْهِ кимгадир назар-писанд қилмай қарамоқ; ~ إِلَيْهِ شَزْرًا кимгадир кўз қири билан қарамоқ, зимдан қарамоқ; ~ إِلَيْهِ نَظْرَةَ الْمَهَابَة وَ الْإِكْبَار кимгадир катта ҳурмат ва эътибор билан қарамоқ; ~ إِلَيْهِ بِعَيْنِ الْاعْتِبَار кимгадир ҳурмат билан қарамоқ; ~ بِعَيْنِ الْفَهْمِ إِلَيْهِ кимгадир уни тушунган ҳолда муносабатда бўлмоқ; ~ إِلَى الْحَقِيقَة عَيْنًا بِعَيْن ҳақиқатга тик (тўппа-тўғри) қарамоқ; 2) (*н. нидир*) кўрмоқ, кўриб чиқмоқ, муҳокама қилмоқ (فِي); ~ فِي الْأَكْتَاف القَضِيَّة муаммони кўриб чиқмоқ; ~ فِي أَسْرَار الْكَفّ фол очмоқ; ~ فِي خُطُوط *ёки* الْكَفّ кафтдаги чизиқларга қараб фол очмоқ; 3) (*кимнингдир орқасидан*) кузатиб юрмоқ, (*бирор к. ҳақида*) ғамхўрлик қилмоқ, қайғурмоқ (لِ); 4) икки томоннинг гапини эшитиб ажрим қилмоқ, жанжал мазмунига қулоқ солиб ҳукм чикармоқ (بَيْنَ وَ بَيْنَ); II نَظَّرَ 1) тўлов муддатини узайтирмоқ; 2) насияга, кредитга мол сотмоқ; 3) (*к. нидир к. биландир*) қиёсламоқ, солиштирмоқ (بَيْنَ وَ بَيْنَ); III نَاظَرَ 1) (*бирор н. ҳақида*) мунозара олиб бормоқ, тортишмоқ (فِي); 2) (*н. нидир*) бошқармоқ, идора қилмоқ; 3) ўхшамоқ, ўхшаш бўлмоқ; 4) рақобатлашмоқ, ким ошди ўйнамоқ, ким ўзди ўйнамоқ; 5) (*бир н. ни бошқа н. билан*) қиёсламоқ (بِ); IV أَنْظَرَ муддатни чўзмоқ, кутмоқ; V تَنَظَّرَ 1) яхшилаб кўздан кечирмоқ, кўрикдан ўтказмоқ; *тикилиб қарамоқ*, тикилмоқ; 2) бардош билан кутмоқ; VI تَنَاظَرَ 1) бир-бирига қарамоқ; 2) бир-бирига тўпарама-рўпара турмоқ, жойлашмоқ; симметрик бўлмоқ; 3) ўзаро баҳслашмоқ, мунозара олиб бормоқ, муҳокама қилмоқ, савол-жавоб қилишмоқ; 4) ўзаро рақобатлашмоқ, беллашмоқ; VIII انْتَظَرَ 1) кутмоқ, кутиб турмоқ, интизор бўлмоқ, мунтазир бўлмоқ; 2) муддатни чўзмоқ; X اسْتَنْظَرَ 1) кутмоқ, кутиб турмоқ; 2) муддатни чўзишни илтимос қилмоқ (сўрамоқ)

– انْتِظَارٌ 1) кутиш, кутиб туриш; عَلَى غَيْرِ ~ الـ~ أَشَدُّ مِنَ النَّار *мкл.* кутиш дўзахдан ҳам ёмондир; 2) муддатни чўзиш

– انْتِظَارِيٌّ кутишга (интизорликка) оид

– تَنَاظُرٌ 1) ўзаро рўпарама-рўпара туриш; 2) симметрия; اللَّا ~ симметриянинг йўқлиги, асимметрия; 3) мунозара, муҳокама, мубоҳаса, баҳс

– مُنَاظِرٌ 1) бир хил, баравар, тенг, ўхшаш, каби, сингари, монанд; 2) бошқарувчи, идора қилувчи; 3) рақиб, рақобатчи, қарши тараф

– مُنَاظَرَةٌ 1) мунозара, мубоҳаса, баҳс; муҳокама, дискуссия; 2) қаров, назорат, назорат қилиш; *мед.* кўрик

– مُنْتَظَرٌ кутилган, кутиб турган; غَيْرُ ~ кутилмаган

– مُنْتَظِرٌ кутувчи, кутиб турувчи

– مِنْظَارٌ *кўп.* مَنَاظِيرُ 1) телескоп, узоқни кўрсатадиган маҳсус дурбин; ~ الْغَوَّاصَة сув ости кемасининг дурбини, перископ; طَيْفِيٌّ ~ спектроскоп, спектрларни кузатиш асбоби; 2) дурбин, бинокль; кўзойнак, лорнет; 3) *шунингдек*: طِبِّيٌّ ~ *мед.* тиббий кўзгу

– مَنْظَرٌ *кўп.* مَنَاظِرُ кузатиш трубаси (*узоқни кузатадиган махсус дурбин*)

– مَنْظَرٌ *кўп.* مَنَاظِرُ 1) манзара, кўриниш, картина, панорама; مِنْ عَلُ ~ *ёки* مِنَ ~ الْجَوِّ жуда баланддан, осмондан кўринган манзара; 2) *театр.* саҳна безаги, декорация; 3) кузатиш нуқтаси (пункти)

– مُنْظَرٌ *эск.* кечиктирилган муддатни олган, кечиктирилган

– مَنْظَرَةٌ 1) меҳмонлар қабул қилинадиган хона, меҳмонхона; 2) томошабинлар

– مَنْظُورٌ 1) эътиборга олинган, кўринган, кўрилган, кўриб чиқиладиган; أَدَوَاتٌ ~ةٌ кўргазмали қуроллар; دَعْوَى ~ةٌ кўрилаётган, кўриб чиқилаётган иш, даъво; 2) кўзда тутилган, олдиндан эътиборга олинган; مَصْرُوفَاتٌ ~ةٌ олдиндан кўзда тутилган харажатлар; مَصْرُوفَاتٌ غَيْرُ ~ةٍ кўзда тутилмаган харажатлар; غَيْرُ ~ а) кўринмас, кўринмаган; б) олдиндан эътиборга олинмаган; 3) кутилган; مِنَ الـ~ أَنْ ...-ши (-иши) кутилмоқда; 4) олдда кўринган

манзара

– نَاظِرٌ *кўп.* نُظَّارٌ 1) назорат қилувчи, назоратчи, нозир; 2) идора қилувчи, бошқарувчи; 3) тамошабин; 4) қараб турувчи, нозир, инспектор; бошлиқ; ~ الْمَحَطَّة станция бошлиғи; ~ الْمِيرَاث меросни сақлаб берувчи, васий; ~ الْوَقْف *шар.* вақф қилинган нарсаларни сақловчи; 5) *тар.* вазир, министр; 6) кўз; ~ان *ик. с.* икки кўз, кўзлар; أَلْقَى بِنَاظِرَيْهِ إِلَى ... ...-га назар ташламоқ, қарамоқ; اخْتَفَى عَنْ نَاظِرَيْهِ кўздан ғойиб бўлмоқ; 7) кўз қорачиғи жойлашган қора доира (*кўз ичида*); 8) ان ~ *ик.с.* бурунниг икки томонида жойлашган икки томир

– نَاظِرَةٌ *кўп.* نَوَاظِرُ 1) кузатиб турувчи аёл, назоратчи аёл; 2) бошқарувчи аёл, мудира; 3) тамошабин аёл; 4) директор аёл; 5) кўз

– نَاظُورٌ 1) дала дурбини; 2) дала ёки ишком қоровули

– نَظَّارٌ кўзи ўткир, ўткир кўзли

– نَظَّارَاتِيٌّ *кўп.* نَظَّارَاتِيَّةٌ оптика мутахассиси, оптика маҳсулотлари билан савдо қилувчи

[1]– نَظَّارَةٌ тамошабинлар

[2]– نَظَّارَةٌ *кўп.* اتٌ 1) кўзойнак; ~ الْأَنْف бурун тепасига қистириб олинадиган кўзойнак; ~ شَمْسِيَّةٌ қуёшдан тўсадиган (қора) кўзойнак; ~ الْخَيْل (الْحِصَان) кўзпана (*ҳурковуч отнинг кўзига тутиладиган кўзлик*); بُوزُ ~ال пуштбурун (*юганнинг бурунлигидан манглайчасига қараб тик кўтарилган ўрта қайиш*); زِنَاقُ ~ال юганнинг бўйинга тақилган қисми; ذُو ~ال أَبُو ёки кўзойнакли киши; 2) дурбин, бинокль; ~ال الْحَرْبِيَّة дала дурбини; ~ الْمَسَارِح театр дурбини; ~ لِعَيْنٍ مُنْفَرِدَةٍ واحِدَة ёки бир кўз учун ишланган кўзойнак; ~ مُعَظِّمَةٌ катта қилиб кўрсатадиган ойна, лупа; ~ مُكَبِّرَةٌ микроскоп; ~ مُقَرِّبَةٌ узоқни кўрсатадиган дурбин; ~ الرَّصْدِ الْفَلَكِيِّ телескоп

[3]– نَظَّارَةٌ ҳибсга олинганлар учун махсус хона (*полицияда*)

– نَظَارَةٌ *кўп.* اتٌ 1) бошқариш, идора қилиш; 2) *тар.* вазирлик, нозирлик

– نَظَرٌ *кўп.* أَنْظَارٌ 1) кўриш, назар; طَوِيلُ ~ال ёки بَعِيدُ ~ال а) узоқни кўрувчи; б) узоқ келажакни кўра оладиган; قَصِيرُ ~ال а) яқинни кўрувчи; б) узоқ келажакни кўра олмайдиган; 2) қараш, назар; ثَاقِبُ ~ сезгир кўз, сезгир назар; بِصَرْفِ ~ال عَنْ ... ...га қарамасдан, ...га қарамай; فِي ~ الْعَالَمِ бутун дунё наздида, бутун данё назарида; ~هُمْ أَمَامَ уларнинг кўз олдида; أَلْفَتْ (شَدَّ) هَذَا أَنْظَارَ الْعُلَمَاءِ бу нарса олимларнинг эътиборини ўзига тортди; وَقَعَ ~هُ عَلَى ... унинг назари ...га тушди; 3) ёмон кўз, суқ; 4) хаёлда кўзга кўринган нарса; ~ إِلَى ... ёки ~ إِلَى ... بِالـ ёки ...لـ ни назарда тутиб, ...нинг бўлиши сабабли; 5) (*бирор ишни*) муҳокама қилиш (فِي); فِي هَذَا الْأَمْرِ ~ бу иш жанжалли, ҳал этилмаган; الْقَضِيَّةُ تَحْتَ ~ال муаммони ҳал этиш давом этмоқда; إِعَادَةُ ~ال فِي الْقَضِيَّةِ муаммони муҳокама этиш; أَعَادَ ~ال فِي ... (*н. нидир*) қайта кўриб чиқмоқ; 6) фикр, тасаввур, тушунча; فِي ~ي фикримча, менимча; فِي ~نَا бизнинг фикримизча, бизнингча; أَهْلُ ~ال оқиллар, ақлли кишилар

– نَظْرٌ каби, ўхшаш

– نَظْرَةٌ кейинга суриш, муддатни узайтириш

– نَظْرَةٌ *кўп.* نَظَرَاتٌ назар, қараш; *ад.* қисқача обзор; ~ لِأَوَّلِ бир қарашдаёқ, бир қарашданоқ; أَلْقَى ~ عَلَى ёки أَرْسَلَ ~ عَلَى ... ...га назар ташламоқ; عَرَفَهُ مِنَ ~ال الْأُولَى кимнидир бир кўришдаёқ танимоқ

– نَظَرِيٌّ 1) кўришга оид; 2) оптикага оид; 3) назарий; ~ا назарий жиҳатдан; 4) назариётчи

– نَظَرِيَّةٌ 1) назария; ~ الْمَعْرِفَة *фалс.* билиш назарияси; ~ الْكَمِّ (الْكُوَانْتَا) *физ.* квант назарияси; ~ الْقِيمَة *икт.* қиймат назарияси; ~ النِّسْبِيَّةِ الْعَامَّة *физ.* умумий нисбийлик назарияси; ~ النِّسْبِيَّةِ الْخَاصَّة *физ.* жузъий нисбийлик назарияси; ~ال وَ الْعَمَلِيَّةُ ёки ~ال وَ التَّطْبِيقِيَّةُ ёки ~ال وَ التَّطْبِيقُ назария ва амалиёт; دَمْجُ ~ال بِالتَّطْبِيقِ назарияни амалиёт билан қўшиб олиб бориш.; 2) таълимот, доктрина; 3) *мат.* қоида; теорема

– نَظِيرٌ *кўп.* نُظَرَاءُ 1) тенг, бир хил; муносиб, ўхшаш, каби, сингари; مُنْقَطِعُ ~ال ўхшаши йўқ, мисли йўқ, беназир, бемисл, беқиёс; لَيْسَ لَهُ ~ а) унга тенг келадигани йўқ; б) ўхшаши йўқ, мисли йўқ, нодир, ноёб; 2) (*курашда*) рақиб; ◊ السَّمْتُ ~ال ёки *астр.* надир (*осмон сферасининг горизонтда ерга туташ нуқтаси, зенитнинг акси*) فِي ~هُ ёки ~هُ а) ниманингдир ўрнига, ниманингдир эвазига; б) ниманингдир мукофоти учун

نَظِيرَةٌ *кўп.* نَظَائِرُ 1) ўхшашлик; 2) нусха, копия; 3) намуна, мисол; 4) *ад.* назира (*шеърий шакл*); 5) *физ.* изотоп; النَّظَائِرُ الْمُشِعَّةُ радиоактив изотоплар

I نَظُفَ (*у*) نَظَافَةً тоза бўлмоқ, покиза бўлмоқ; II نَظَّفَ тозаламоқ, покиза қилмоқ, озода қилмоқ; الْجُرْحَ ~ ярани тозаламоқ; الْمَرْأَةُ ~ аёлнинг қулоғига исирға осмоқ; V تَنَظَّفَ тоза қилинмоқ, покиза қилинмоқ

– تَنْظِيفٌ тозалаш, покиза қилиш; ~ الْبَيْتِ уй тозалаш

– مُنَظِّفٌ тозаловчи, озода қилувчи

– مُنَظِّفَاتٌ *кўп.* тозалайдиган воситалар, тозалаш воситалари; ~ كِيمَائِيَّةٌ кимёвий тозалаш воситалари

– نَظَافَةٌ тозалик, озодалик, покизалик

– نَظِيفٌ *кўп.* نُظَفَاءُ тоза, озода, покиза; ~ الْأَخْلَاقِ аъло хулқли, хулқи хуш

نَظِيفٌ нозик, латиф, мулойим

I نَظَمَ (*и*) نَظْمٌ 1) (*марваридни*) ипга ўтказмоқ, тизмоқ; 2) тартибга солмоқ, тартибга келтирмоқ; ташкил қилмоқ, уюштирмоқ; ~ الْقَرِيضَ ёки ~ الشِّعْرَ шеър ёзмоқ (битмоқ); II نَظَّمَ тартибга солмоқ, тартибга келтирмоқ; ташкил қилмоқ, уюштирмоқ; регулировка қилмоқ; *муз.* созламоқ; ~ اللُّؤْلُؤَ فِي خَيْطٍ марваридни ипга ўтказмоқ (тизмоқ); ~ الشِّعْرَ шеър тўқимоқ; IV أَنْظَمَ: ~ت الدَّجَاجَةُ товуқнинг қорнида тухум пайдо бўла бошлади; V تَنَظَّمَ ташкил бўлмоқ, ташкил қилинмоқ, регулировка қилинмоқ; VI تَنَاظَمَ йўлга солинмоқ, тўғриланмоқ, ташкил этилмоқ; тизилмоқ, терилмоқ (*мас, марварид ҳақида*); VIII انْتَظَمَ 1) тартибга тушмоқ, тўғрланмоқ, регулировка бўлмоқ; *муз.* созланмоқ; 2) тўғри бўлмоқ, мунтазам бўлмоқ; 3) тизилмоқ, терилмоқ; 4) (*н. нингдир*) сафига қўшилмоқ, (*н. нингдир*) таркибига кирмоқ (فِي سِلْكِ); ~ فِي الصُّفُوفِ сафларда турмоқ, сафланмоқ (*ўқувчилар ҳақида*); ~ فِي سِلْكِ الْوِزَارَةِ вазирликка ишга кирмоқ; ~ فِي سِلْكِ الدِّرَاسَةِ فِي ... مَعْهَدِ ... институтига ўқишга кирмоқ; ~ فِي الدِّرَاسَةِ (*танаффусдан сўнг*) дарсга кирмоқ; ~ فِي هَيْأَةٍ ... таркибига кирмоқ; 5) эгаллаб олмоқ; ўз ичига олмоқ; ~تْ جِسْمَهُ الرَّعْدَةُ унинг бутун танасини қалтироқ босди

– انْتِظَامٌ 1) интизом, тартиб; 2) мунтазамлик, тўғрилик; ~ عَدَمُ тартибсизлик, интизомнинг йўқлиги, мунтазамсизлик; ~ فِي ёки بِـ~ мунтазам равишда, муттасил; ~ فِي غَيْرِ тартибсизлик билан, тартибсиз равишда

– تَنْظِيمٌ 1) тартибга келтириш, тартибга солиш; тўғрилаш, регулировка қилиш; ташкил этиш, ташкил қилиш, уюштириш; *муз.* созлаш; ~ إِعَادَةُ ~ال қайта ташкил қилиш; مَصْلَحَةُ ~ال ободонлаштириш бўлими; خَطُّ ~ال *ҳарб.* саф; 2) уюшқоқлик, ҳамжиҳатлик; 3) *кўп.* اتٌ – ташкилот, муассаса; ~ال السِّرِّيُّ махфий ташкилот

– مُنْتَظِمٌ мунтазам, тўғри; баббаравар,

бир меъёрда; муттасил; ~ غَيْرُ тартибсиз, нотекис, бир меъёрда бўлмаган

– مُنَظَّمٌ тартибли, ободон, ободонлаштирилган; ташкил этилган, уюштирилган; 2) тўғри, бир меъёрдаги

– مُنَظِّمٌ 1) ташкилотчи, ташкил қилувчи, уюштирувчи; 2) хусусий театр *ёки* цирк эгаси

– مُنَظَّمَةٌ кўп اتٌ . ташкилот; سِرِّيَّةٌ ~ яширин ташкилот; الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ ~ *қар.* أُمَّةٌ

– مَنْظُومٌ 1) ташкил этилган, уюштирилган; 2) шеър, шеърият; 3) *эск.* тартиб билан жойлаштирилган; 4) *эск.* тизилган, бир-бири билан боғланган

– مَنْظُومَةٌ *кўп.* اتٌ . 1) шеър, шеърият, манзума; 2) система, тизим; الـ~ الشَّمْسِيَّةُ *астр.* Қуёш системаси

– نَاظِمٌ ташкил қилувчи, уюштирувчи; тўғриловчи, регулятор; 3) шеър битувчи, шеър ёзувчи, нозим

[1]– نِظَامٌ *кўп.* اتٌ . نُظُمٌ, أَنْظِمَةٌ 1) тартиб, тизим, система; الـ~ الْعَامُّ жамоат тартиби; الـ~ الْمَصْرِفُ банк тизими, банк системаси; الـ~ الشَّمْسِيُّ *астр.* Қуёш системаси; 2) тизим, режим; الـ~ الْحُكْمِ идора усули; الـ~ الْاِجْتِمَاعِيُّ ижтимоий тузум, формация; الـ~ الْاِشْتِرَاكِيُّ социалистик тузум; الـ~ الرَّأْسْمَالِيُّ капиталистик тузум; الـ~ النَّقْدِيُّ пул тизими, пул системаси; الـ~ الرِّقِّ қулдорлик тузуми; الـ~ الْإِقْطَاعِيُّ феодал тузум; الـ~ الْمَلَكِيُّ монархия тузуми; الـ~ الْجُمْهُورِيُّ республика тузуми; الـ~ السَّارِي ҳозирги тузум; 3) идоранинг иш тартиби, регламент; 4) низом, ички тартиб қоидалар; асосий қонун; دَاخِلِيٌّ ~ *ёки* أَسَاسِيٌّ ~ ички тартиб-қоида, ички устав; 5) интизом; الـ~ الْعَسْكَرِيُّ ҳарбий интизом

[2]– نِظَامٌ марварид тизилган (ўтказилган) ип

– نِظَامَنَامَةٌ устав, асосий қонун

– نِظَامِيٌّ 1) тузумга, тартиб-қоидага оид; ~ قَانُونٌ асосий қонун; конституция; 2) мунтазам; ~ جَيْشٌ мунтазам армия; عَسْكَرِيٌّ ~ (جُنْدِيٌّ) мунтазам армия аскари *ёки* хизматдаги аскар

– نَظْمٌ 1) (*марваридни*) ипга ўтказиш (териш, тизиш); 2) шеър ёзиш, шеър битиш; 3) назм, шеърият, поэзия; 4) *астр.* юлдузлар туркуми; مِنَ الْجَرَادِ ~ саф-саф бостириб келган чигирткалар; 5) *ат. от, мз.* Назм

نَعٌّ заиф, касалманд

– نُعَاعَةٌ *бот.* овқатга қўшиладиган юмшоқ ўсимлик

– نَعَّةٌ серхархаша (*бола*)

I نَعَبَ (*а*) نَعِيبٌ, نُعَابٌ 1) қағилламоқ, сайрамоқ (*ғўнғқарға, бойқуш ҳақида*); қағилламоқ; валдирамоқ, ёмон нафас қилмоқ, фалокатдан дарак бермоқ; 2) азон чақиришда бўйинни чўзиб, бошни у ёқ-бу ёққа бурмоқ (*муаззин ҳақида*)

– مُنْعَبٌ чопқир от

– مُنْعَبٌ = مِنْعَبٌ

– نُعَّابٌ 1) қорақарға, ғўнғқарға; 2) вайсақи, жангари; 3) тезюрар, тезчопар

– نَعْبٌ қағиллаш, валдираш, ёмон нафас қилиш; ~ رِيحٌ тез ўтиб кетадиган шамол

– نَعُوبٌ *кўп.* نُعُبٌ тезюрар, тезов; ~ نَاقَةٌ чопқир туя

– نَعِيبٌ = نَعْبٌ

I نَعَتَ (*а*) نَعْتٌ таъриф бермоқ, тасвирламоқ, тавсифламоқ, баҳо бермоқ; ~ـهُ بِأَشْنَعِ الْأَلْفَاظِ кимнидир энг ярамас сўзлар билан ҳақоратламоқ

– نَعْتٌ *кўп.* نُعُوتٌ тавсифлаш, таърифлаш, баҳо бериш; сифат; 2) номга (исмга) қўшиб айтиладиган сўз; أَطْلَقَ عَلَيْهِ أَقْسَى النُّعُوتِ кимнидир ярамас сўзлар билан сўкмоқ; кимнидир роса ҳақоратламоқ; 3) *грам.* сифат; аниқловчи; الـ~ الْحَقِيقِيُّ аслий сифат (*мас,* الرَّجُلُ كَرِيمٌ одам фазилатлидир); الـ~ السَّبَبِيُّ сабабий сифат (*сифатланмиш от билан мослашган от кесимли гаплдан ифодаланган сифат; мас,* الرَّجُلُ الْكَرِيمُ أَبُوهُ رَأَيْتُ *отаси фазилатли бўлган инсон;* الرَّجُلَ الْكَرِيمَ أَبُوهُ *отаси фазилатли бўлган инсонни кўрдим;* تَعَجَّبْتُ مِنَ الرَّجُلِ الْكَرِيمِ أَبُوهُ *отаси фазилатли бўлган инсондан таажжубландим*)

– نَعْتِيٌّ ифодаловчи, тасвирловчи, сифатини характерловчи

– مَنْعُوتٌ *грам.* аниқланмиш, сифатланмиш

نَعْثَلٌ аҳмоқ кекса одам

– نَعْثَلَةٌ кексаларнинг қадам ташлаши (оёқ олиши)

I نَعَجَ (*у*) نَعْجٌ, نُعُوجٌ тезлашмоқ, тез юрмоқ (чопмоқ, югурмоқ); نَعَجَ (*а*) نَعَجٌ қўй гўшти еб, ошқозон бузилмоқ; IV أَنْعَجَ семирмоқ (*туя ҳақида*); الْقَوْمُ ~ одамларнинг туялари семирди; X اسْتَنْعَجَ бўш келмоқ, ожизлик қилмоқ; совлиқ қўйга айланмоқ, совлиқ қўй бўлмоқ

– نَاعِجَةٌ [1] *кўп.* نَوَاعِجُ оқ рангли; مِنَ النِّسَاءِ أَوِ ~ النُّوقِ аёлларнинг ёки туяларнинг оқ ранглиси

– نَاعِجَةٌ [2] *кўп.* نَوَاعِجُ : ~ نَاقَةٌ тезчопар туя; أَرْضٌ ~ текис юмшоқ ер

– نَعْجَةٌ *кўп.* نَعَجَاتٌ, نِعَاجٌ совлиқ қўй; ~ رَجُلٌ иродаси бўш одам, мутеъ одам; نِعَاجُ الرَّمْلِ ёввойи буқа

I نَعَرَ [1] (*а*) نَعِيرٌ 1) (*бурундан*) овоз чиқармоқ; пинғилламоқ, димоғида гапирмоқ; 2) маърамоқ, бўкирмоқ, ўкирмоқ (*буқа ҳақида*); نَعَرَ [2] (*а*) نَعْرٌ 1) кетмоқ, бормоқ; ~ إِلَى فُلَانٍ фалонийнинг олдига келмоқ; مِنْ أَيْنَ ~تَ إِلَيْنَا қаердан етиб келдингиз?; نَعَرَ (*а*) نَعْرٌ *эск.* сўна чаққан бўлмоқ (*ҳайвон ҳақида*); ◊ الْعِرْقُ بِالدَّمِ ~ қон шариллаб оқди; II نَعَّرَ ғичирламоқ, ғичирғичир овоз чиқармоқ

– نَاعِرَةٌ новли тегирмон парраги

– نَاعُورَةٌ *кўп.* نَوَاعِيرُ нория, сувни тепага чиқариш механизми; чархпалак

– نَعَّارٌ 1) сершовқин, бақироқ; 2) *зоол.* саъва; 3) қон чиқиб турган томир ёки яра; 4) исёнкор, тўполончи; ~ عِرْقٌ қон гупурлаб уриб турган томир

– نَعَّارَةٌ *кўп.* اتٌ . نَعَاعِيرُ, пилдироқ, бизбизак (*болалар ўйинчиғи*)

نَعْرٌ *эск.* сўна чаққан; нотинч

– نَعْرَةٌ пинғиллаб гапирилган гап

[1]– نَعْرَةٌ такаббурлик, кибрланиш, гердайиш, димоғдорлик, иззатталаблик; الـ~ الدِّينِيَّةُ бир диндан бошқа динни эътиборга олмаслик, ўз динингигина маъқуллаш (тан олиш) الـ~ الْقَوْمِيَّةُ ўта миллатчилик, шовинизм

[2]– نَعْرَةٌ *кўп.* اتٌ . 1) оқим, йўналиш; 2) мойиллик, тамойил, боғланганлик, самимият, садоқат; 3) васвослик, савдойилик; шиддат, жўш, ҳаяжон; *кўп.* ҳамла, ҳужум қилиш; жанжал, низо, нифоқ, тортишув; النَّعَرَاتُ الْقَبَلِيَّةُ қабилалар ўртасидаги низо; أَثَارَ النَّعَرَاتِ (*кимнингдир ўртасига*) нифоқ солмоқ, жанжал қўзғамоқ (بَيْنَ); نَعَرَاتُ الْمُؤَذِّنِ азон (*намозга чорлов*)

[1]– نُعَرَةٌ *кўп.* اتٌ . نُعَرٌ, сўна, сўна пашша

[2]– نُعَرَةٌ, نُعْرَةٌ бурун; бурун тешиги

[3]– نُعَرَةٌ = نَعْرَةٌ [1]

[1]– نَعِيرٌ 1) шовқин, шовқин-сурон; 2) бўкириш, ўкириш, маъраш

– نَعِيرٌ [2] ; الْهَمِّ ~ ғамдан узоқ, ғамдан йироқ; беғам, беташвиш

I نَعَسَ (*а*) نَعْسٌ, نُعَاسٌ, نَعْسَةٌ мудрамоқ, мудраб ухламоқ; II نَعَّسَ ухлатмоқ, ухлатиб қўймоқ; мудратмоқ; IV أَنْعَسَ = I; VI تَنَاعَسَ ўзини мудраганга солмоқ, ухлаганга солмоқ

– مُنَعِّسٌ ухлатувчи, уйқу келтирувчи; *кўп.* اتٌ . уйқу келтирувчи дори- дармонлар

– نَاعِسٌ *кўп.* نُعَّاسٌ уйқули, мудроқ

– نُعَاسٌ 1) мудраш; 2) уйқу; серуйқулик, уйқудан бош қутармаслик

– نَعْسَانُ *мн.* نَعْسَى = نَاعِسٌ

– نَعْسَةٌ пинак, мудраш, уйқусираш

– نَعُوسٌ: ~ مَرْأَةٌ уйқучи аёл, мудроқи аёл

I نَعَشَ (*а*) نَعْشٌ қутармоқ, жонлантирмоқ; II نَعَّشَ қайтадан вужудга келтирмоқ, тикламоқ; II أَنْعَشَ 1) қайта тикламоқ, қайтадан вужудга келтирмоқ; 2) далда бермоқ, мадад бермоқ,

руҳлантирмоқ, жонлантирмоқ; VIII اِنْتَعَشَ қайта тикланмоқ, қайта вужудга келмоқ; 2) жонланмоқ, тикланмоқ; 3) тузалмоқ, ўзига келиб қолмоқ (*касалликдан кейин*); 4) ўрнидан турмоқ, туриб олмоқ (*йиқилган одам ҳақида*)

– اِنْتِعَاشٌ 1) қайта вужудга келиш, тикланиш; الْـ~ الْاِقْتِصَادِيُّ иқтисодий тикланиш; 2) жонланиш; 3) тузалиш, соғайиш

– إِنْعَاشٌ қайта тиклаш, кўтариш; الْـ~ الْاِقْتِصَادِيُّ хўжаликни қайта тиклаш; иқтисодни кўтариш

– مُنْعِشٌ жонлантирувчи, куч-қувват берадиган, жонбахш; ~ هَوَاءٌ тетиклантирадиган ҳаво

– مُنْعِشَاتٌ *кўп.* яхна ичимликлар

– مَنْعُوشٌ: ~ مَيِّتٌ тобутга солинган жасад

– نَعْشٌ мурда солинган тобут; дафн маросимидаги тобут қўйиладиган арава; ◊ بَنَاتُ ~ الصُّغْرَى *астр.* Кичик айиқ (*юлдузлар туркуми*); الْكُبْرَى ~ بَنَاتُ *астр.* Катта айиқ (*юлдузлар туркуми*)

(نعص) VIII اِنْتَعَصَ ўрнидан турмоқ, туриб олмоқ (*йиқилган одам ҳақида*)

نَعْصٌ ботқоқ жой

– نَعْصَةٌ ботқоқ

I نَعَظَ (*а*) نُعُوظٌ қўпмоқ (*жинсий аъзо тўғрисида*); IV أَنْعَظَ 1) қўптирмоқ; 2) қўпмоқ, жинсий эҳтирос қўзғолмоқ

– إِنْعَاظٌ қўпиш, жинсий эҳтирос

– نَاعُوظٌ қўптирадиган восита

I نَعَفَ (*а*) рад этмоқ, воз кечмоқ, бош тортмоқ, бўйин товламоқ; қаршилик қилмоқ, тўсқинлик қилмоқ; III نَاعَفَ = I

– نَعْفٌ *кўп.* نِعَافٌ тепалик жой, тепалик, қир

– نَعَفَةٌ кокил, зулф, пешонага тушиб турган соч

I نَعَقَ (*а*) نَعْقٌ, نَعِيقٌ қағилламоқ, қаҳқаҳламоқ (*ғўнғқарға, бойқуш ҳақида*); الْمُؤَذِّنُ ~ муаззин азон чақирди; الرَّاعِي بِغَنَمِهِ ~ чўпон қурай-қурайлаб қўйларини ҳайдади; II نَعَّقَ қаттиқ овоз билан қағилламоқ, қаҳқаҳламоқ

– نَاعِقٌ *ик.с.* نَاعِقَانِ *астр.* Жавзо туркумига кирувчи икки юлдуз

– نَعِيقٌ қағиллаш, қаҳқаҳлаш, бақириб-чақириш

I (نعل) نَعَلَ (*а*) نَعْلٌ 1) (*к. гадир*) шиппак *ёки* туфли кийдирмоқ; 2) (*отни*) тақаламоқ; тагчарм қоқмоқ, тагчарм қоқтирмоқ; 3) *халқ.* лаънатламоқ; نَعِلَ (*а*) نَعَلٌ 1) оёғи бут бўлмоқ, оёғига кийгулик нарсаси бор бўлмоқ; 2) шиппак киймоқ; II نَعَّلَ 1) оёқ кийим билан таъминламоқ; 2) тақаламоқ, тақа қоқмоқ; IV أَنْعَلَ = II; V تَنَعَّلَ 1) оёқ кийимли бўлмоқ, оёқ кийим киймоқ; 2) тақаланмоқ; VIII اِنْتَعَلَ 1) оёғи бут бўлмоқ, оёғига кийгулик нарсаси бор бўлмоқ; 2) тақаланмоқ; 3) оёқ кийим киймоқ

[1]– نَاعِلٌ оёқ кийими бор, оёқ кийим кийган; 2) тагчарм қоқилган (*оёқ кийим*); 3) тақаланган, тақа қоқилган

– نَاعِلٌ [2] ёввойи эшак, эшакнинг ваҳшийи

– نَعْلٌ *кўп.* أَنْعُلٌ, نُعُولٌ, نِعَالٌ 1) (*оёқ кийимнинг*) таг қисми; 2) шиппак; оёқ кийим; 3) тақа, нағал; السَّيْفِ ~ қиличнинг қини учидаги темир *ёки* кумуш қисм (*қоплама*); 4) гиёҳ битмайдиган тақир ер; ◊ (أَنَا) تَحْتَ ~كَ хизматингизга ҳозирман! (*сўзма-сўз:* мен оёқ кийимингиз тагчарми остидаман!)

– نَعْلَبَنْدٌ тақачи

I (نعم) نَعَمَ (а) نَعْمَةٌ 1) ҳузур-ҳаловатда яшамоқ, шод-хуррам яшамоқ, тўкин-сочин ҳаёткечирмоқ; 2) (*н. биландир*) роҳатланмоқ, маза қилмоқ (ب); 3) (*н. дандир*) хурсанд бўлмоқ (ب); (*н. нидир*) ҳавас билан тамошо қилмоқ (ب); أَنْعَمَ اللهُ بِكَ عَيْنًا ~ *ёки* أَنْعَمَ اللهُ بِكَ عَيْنًا = ~كَ عَيْنًا *қар.* بَالُهُ ~ хотиржам бўлмоқ; نَعُمَ (*у*) نُعُومَةٌ 1) мулойим бўлмоқ, нозик бўлмоқ; نَعُمَ هَذَا الرَّجُلُ! бу қандай ажойиб одам!; 2) майин бўлмоқ, майда бўлмоқ; II نَعَّمَ юмшатмоқ, майдаламоқ, майин қилмоқ; нозиклаштирмоқ, нозик қилмоқ; 2) эркаламоқ, эрка қилиб ўстирмоқ, ортиқча зеб-зийнатга ўргатмоқ; 3) турмуш фаровонлигини оширмоқ; 4) майдаламоқ, талқон қилмоқ; III نَاعَمَ роҳат-фароғатда яшамоқ; IV أَنْعَمَ 1) (*н. биландир*) мукофотламоқ, (*н. нидир*) мукофот қилиб бермоқ; саховат қилмоқ, бермоқ; (*н. нидир н. биландир*) йўқлаб келмоқ, йўқламоқ (عَلَى, ب); 2) (*н. нингдир*) ичига кириб бормоқ (ف); (*н. нидир*) жон-жаҳди билан бажармоқ (ف); النَّظَرَ ف ... ~ (*н. нидир*) диққат билан кўриб чиқмоқ; 3) хуш келадиган қилмоқ, кўнгилга ёқадиган қилмоқ; яхшилик қилмоқ, эзгулик қилмоқ; 4) (*к. гадир*) نَعَمْ «ҳа!» демоқ (لِ); ◊ فَعَلَ زَيْدٌ كَذَا وَ ~ Зайд фалон ишни зиёда қилиб бажарди; اللهُ بِكَ عَيْنًا! ~ Оллоҳ кўзингни севган кишингга доим тушадиган қилсин!; اللهُ صَبَاحَكَ! ~ *ёки* أَنْعِمْ صَبَاحًا хайрли тонг!; V تَنَعَّمَ 1) ҳузур-ҳаловатда яшамоқ, шод-хуррам яшамоқ, тўкин-сочин ҳаёт кечирмоқ; 2) (*н. биландир*) роҳатланмоқ, маза қилмоқ (ب)

– إِنْعَامٌ *кўп.* ـَاتٌ – 1) инъом, мукофот; хайр-эҳсон, эзгулик, хайр-саховат; 2) диққат-эътибор билан қараш, жаҳд қилиш; ~ُ النَّظَرِ диққат билан кўриб чиқиш; ~ِ диққат билан, жон-жаҳд билан

– أَنْعَمُ ўта фароғатли, энг роҳатбахш, энг бахтли

– تَنْعِيمٌ: الـ~ ат-Танъийм (*Маккаи мукаррамадаги жой номи*)

– مُتَنَعِّمٌ роҳат-фароғатда яшовчи, ҳузур-ҳаловатдаги

– مِنْعَامٌ валинеъмат, олийҳиммат

– مُنْعَمٌ 1) шарофатли, нажотбахш; 2) валинеъмат, олийҳиммат

– مُنَعَّمٌ 1) юмшоқ, мулойим, назокатли, хушмуомалали; 2) эрка, тантиқ, табиати нозик

– نَاعِمٌ 1) ҳузур-ҳаловатда яшовчи, роҳат-фароғатдаги; мамнун; ~ غَيْرُ норози, мамнун эмас; 2) юмшоқ, текис, силлиқ, нозик; بَشَرَةٌ ~َةٌ юмшоқ, силлиқ тери; ~ عَيْشٌ бахтли ҳаёт, бахтли турмуш; 3) майин, майда; ~ سُكَّرٌ шакар, оқ қанд упаси; ◊ الْبَالِ ~ хотиржам, ўзини босиб олган; اللِّسَانِ ~ ширинтил; ~ الْأَظْفَارِ ёш, кичик ёшдаги

[1]– نَعَامٌ *жам.* تَرْبِيَةُ الـ~ туяқушлар; туяқушларни кўпайтириш

– نَعَامٌ [2] *кўп.* نَعَائِمُ: الصَّادِرُ ~ الـ тўрт юлдузнинг номи; الْوَارِدُ ~ الـ Ой атрофидаги тўрт ёруғ юлдузнинг номи

– نَعَامَةٌ *кўп.* نَعَائِمُ, ـَاتٌ 1) туяқуш; ~ أُسْتُرَالِيَا *зоол.* Австралия туяқуши; أَخْفَى رَأْسَهُ كَالـ~ туяқуш каби калласини (*қўмга*) яширмоқ رَكِبَ جَنَاحَيِ الـ~ *маж.* тез ҳаракат қилмоқ; 2) жон, руҳ; نَعَامَتُهُ (شَالَتْ) نَفَرَتْ у вафот этди; ◊ الدِّمَاغِ ~ мия қобиғи; الْقَدَمِ ~ оёқнинг кафти

– نَعَامَةُ Наома (*от номи*)

– نُعَامَى жанубдан эсадиган шамол

– نَعَمْ ҳа, ҳўп, яхши (*тасдиқ юкламаси*); 2) *халқ.* нима дедингиз?, а? (*суҳбатдошнинг гапи эшитилмаганда ёки тушунарсиз бўлганда ишлатилади*)

– نَعَمٌ *кўп.* أَنْعَامٌ ҳайвон, чорва ҳайвони (*от, туя, мол, қўй каби*)

– نُعْمٌ 1) бахтли ҳаёт, ҳузур-ҳаловат; ~ يَوْمٌ *ёки* ~ يَوْمُ хурсандлик куни, омадлик кун; 2) *ат. от, мз.* Нуъм

– نِعْمَ қандай яхши, гўзал!

– نَعْمَاءُ бахт, роҳат-фароғат, ҳузур-ҳаловат; الـ~ وَ الْبَأْسَاءُ шод-хуррамлик ҳам, кулфат ҳам

– نُعْمَانُ Наъмон (*Тоифдан Арафотга чиқадиган йўлдаги водий номи*)

– نُعْمَانٌ қон; ◊ الـ~ شَقَائِقُ *бот.* айиқтовон гуллилар оиласига мансуб ўсимлик, пуфанак

– نَعْمَانُ *ат. от, мз.* Нуъмон

– نَعْمَةٌ 1) ҳузур-ҳаловат, фаровонлик, мўлчилик, фаровон турмуш, фаровонликдаги ҳаёт; 2) бахт, саодат

– نَعْمَةٌ *кўп.* نَعَمٌ, ـَ اتٌ 1) ҳузур-ҳаловат, фаровонлик, мўлчилик, фаровон турмуш; мол-мулк, бойлик, неъмат; واسِعُ الـ~ бойбадавлат; حَدِيثُ الـ~ уруш вақтида ва урушдан кейин қилбирлик йўли билан бойиган киши; 2) ҳадя, садақа, хайр-саховат; ~ الله *ёки* بِـ~ الله Оллоҳнинг марҳамати билан; وَلِيُّ الـ~ валийнеъмат, олийҳиммат; 3) қўлда ишланган нарса, қўл ҳунари маҳсулоти

– نُعْمَى 1) фаровонлик, фаровон турмуш; 2) ҳузур-ҳаловат, бахт

– نُعُومَةٌ мулойимлик, юмшоқлик, нозиклик; مُنْذُ ~ الأَظْفَارِ *маж.* илк болалик вақтидан

– نَعِيمٌ 1) бахтли ҳаёт, эсон-омонлик, соғ-саломатлик; 2) роҳат, ҳузур-ҳаловат, бахт, саодат; دَارُ الـ~ жаннат; ~ الحَيَاةِ умр лаззати, роҳати, ҳузур-ҳаловати; ~ البَالِ мамнун, тинч, сокин, хотиржам; ◊ ~ا қушдай енгил бўлинг! (*ҳаммомдан ёки сартарошхонадан чиққан кишига айтилади; бунинг жавоби;* أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْكَ)

– نُعَيْمٌ *ат. от, мз.* Нуайм

نَعْنَشَ қайта кучга кирмоқ, қайтадан куч йиғмоқ, қайта жонланмоқ

– نَعْنَشَةٌ қайта жонланиш, қайтадан куч йиғиш

– تَنَعْنَعَ (*к. ёки н. биландир*) узоқлашмоқ, узоқда бўлмоқ, узоқлашиб кетмоқ (عَنْ)

– نَعْنَاعٌ *бот.* қалампир ялпиз, жингалак баргли ялпиз; أَقْرَاصُ الـ~ ялпизли нонлар

– نَعْنَعٌ *бот.* = بَرِّيٌّ; نَعْنَاعٌ ~ ботқоқ ялпизи

I **نَعَى** (*а*) نَعْيٌ; نَعِيٌّ 1) ўлим ҳақида хабар бермоқ, ўлим хабарини бермоқ; 2) ўлганга йиғламоқ, (*н. дандир*) нолимоқ, шикоят қилмоқ, ҳасрат қилмоқ (عَلَى); ~ عَلَى الأَقْدَارِ тақдирдан (пешонадан) шикоят қилмоқ; X اسْتَنْعَى тарқалишиб кетмоқ (*одамлар ҳақида*)

– مَنْعِيٌّ ўлими, вафоти эълон қилинган киши

– مَنْعَاةٌ, مَنْعًى, *кўп.* مَنَاعٍ вафот ҳақидаги эълон

– نَاعٍ *мн.* نَاعِيَةٌ *кўп.* نُعَاةٌ вафот ҳақида хабар берувчи; نَعَاهُ النَّاعِي жарчи унинг вафоти ҳақида хабар берди

– نَعْوَةٌ, نَعْيَةٌ вафот ҳақидаги эълон, эълон, хабар; وَرَقَةُ الـ~ вафот қилганлик ҳақидаги ёзма хабар

– نَعِيٌّ 1) ўлим, вафот ҳақидаги хабар; 2) вафот қилганлик ҳақида хабар берувчи

I **نَغَبَ** (*а*) نَغْبٌ қултумлаб ичмоқ

– نُغْبَةٌ *кўп.* نُغَبٌ қултум, ютум

نَغْبَشَ (*қалам билан*) беихтиёр чизиқ тортмоқ (بِالْقَلَمِ), ҳар хил шаклларни чизиб ўтирмоқ (*мас, мажлис вақтида*)

– نَغْبَشَةٌ тортилган чизиқлар, чизиқлар, чизиб ташланган ҳар хил расмлар

I **نَغَرَ** (*а*) نَغَرَانٌ қайнамоқ, қайнаб тошмоқ, жўш урмоқ, вақир-вуқур қайнамоқ; ~ الرَّجُلُ одамнинг ғазаби қайнади; IV أَنْغَرَ бузилмоқ, айнимоқ, айниб қолмоқ (*тухум ҳақида*)

– نَاغِرٌ қайнаб турган, қайнаб тошган, жўш урган; كَأَنَّ بَيْنَهُمَا نَاغِرًا ~ا у иккиси ўртасида гўё қайнаб-тошиб турган қасос бордек

– نَغِرٌ ғазабдан қайнаб-тошган

– نُغَرَةٌ *кўп.* نُغَرٌ тумшуғи қизил қуш

I **نَغَزَ** (*а*) نَغْزٌ 1) қитиқламоқ, қитиғини келтирмоқ; 2) санчмоқ, санчиб олмоқ; укол (нағза) қилмоқ; ◊ ~ بَيْنَهُمْ (*к. ларнинг орасига*) совуқлик солмоқ (بَيْنَ), (*к. ларнидир*) уриштириб қўймоқ (بَيْنَ); II نَغَّزَ санчиб-санчиб олмоқ, кўп марта санчиб олмоқ

– نَغْزَةٌ укол, нағза

I **نَغَشَ** (*а*) نَغْشٌ ҳаракат қилмоқ, қимирламоқ; бесаранжом бўлмоқ, жонсарак бўлмоқ; III نَاغَشَ (*к. биландир*) ҳазилкашлик қилмоқ, тегишмоқ, ўйнашмоқ; (*аёл кишига*) тегажоғлик қилмоқ, хушомад қилмоқ; رَاكِبُ بَلَاشٍ وَ يُنَاعِشُ مَرْأَةَ الرَّئِيسِ *халқ.* яхшиликка ёмонлик қилмоқ (*сўзма-сўз:* кира тўламай кемага тушади-ю, боз устига (кемачининг) хотинига тегажоғлик қилади); V تَنَغَّشَ 1) ҳаракат қилмоқ, қимирламоқ; 2) (*н. биландир*) лиқ тўла бўлмоқ (بِـ); VIII انْتَغَشَ = V

– مُنَاغَشَةٌ тегишиш, ҳазилкашлик қилиш, ўйнашиш

– نُغَاشٌ, نُغَاشِيٌّ 1) паст бўйли, бўйи паст; 2) пакана, пастак, митти

– نَغْشَةٌ, نَغَشَةٌ танноз, кичиқли, ишвагар, ноз-карашмали, ўзига тортадиган, дилбар

I **نَغَصَ** (*а*) نَغْصٌ орзу рўёбга чиқмай қолмоқ; II نَغَّصَ бузмоқ, барбод қилмоқ, издан чиқармоқ; чидаб бўлмайдиган қилмоқ, тоқат этиб бўлмайдиган қилмоқ; (*умрни*) заҳарламоқ; (الْعَيْشَ) الْحَيَاةَ ~ ҳаётни (*умрни*) заҳарламоқ; IV أَنْغَصَ бузмоқ, барбод қилмоқ; (*ҳаётни*) чидаб бўлмайдиган қилмоқ, тоқат этиб бўлмайдиган қилмоқ; V تَنَغَّصَ 1) нотинч бўлмоқ, хавотир бўлмоқ, ташвиш чекмоқ; 2) қийин бўлмоқ, чидаб бўлмайдиган бўлмоқ (*ҳаёт ҳақида*)

– نُغْصَةٌ кўнгилсизлик, нохушлик, дилсиёҳлик, хафалик

I **نَغَضَ** (*у*) نَغْضٌ, نُغُوضٌ, نَغَضَانٌ қимирламоқ, ҳаракатга келмоқ; ~ السَّحَابُ булут қалинлашди; IV أَنْغَضَ қимирлатмоқ, ҳаракатга келтирмоқ; رَأْسَهُ ~ бошини сарак-сарак қилмоқ (*ҳайронликдан*)

– نُغْضٌ = نَاغِضٌ

– نَغَضٌ бўйиннинг паст қисми

– نَغَطِيٌّ *тар.* Нағатай (*татарлар ҳукмдорининг исми*)

نَغَفَةٌ *кўп.* نَغَفٌ туя ёки қўйнинг бурнида учрайдиган қурт

I **نَغَقَ** (*а,и*) نَغِيقٌ қағилламоқ, қағқағламоқ (*қарға ҳақида*)

I **نَغَلَ** (*а*) نَغْلٌ 1) оғриққа кирмоқ, оғриғи кучаймоқ, йирингламоқ, фасод бойламоқ (*яра ҳақида*); 2) (*бирор к. га нисбатан*) адоватда бўлмоқ, душманлик қилмоқ (عَلَى); 3) чирқмоқ, чирик чиқмон (*тери ошланганда*); ~ الحِقْدُ нафратланмоқ; ~ قَلْبُ زَيْدٍ عَلَى فَاطِمَةَ Зайд Фотимага кек сақлади

– نَغْلٌ, نَغِيلٌ никоҳсиз туғилган бола; *таҳқ.* ҳароми, пасткаш, разил

– نَغْلٌ одамлар орасидаги бузғунчилик

[1]– نَغْلٌ = نَغْلٌ

– نَغْلٌ [2] чирик, чириган

– نُغُولَةٌ никоҳсиз туғилиш

I **نَغَمَ** (*у*) نَغْمٌ 1) куйламоқ, куйлаб бермоқ; оҳангга солиб (қироат билан) талаффуз қилмоқ; 2) *муз.* бир пардадан иккинчи пардага ўтмоқ, маълум оҳангда гапирмоқ; II نَغَّمَ куйламоқ, оҳангга солиб куйламоқ; V تَنَغَّمَ = I; VI تَنَاغَمَ биргалашиб қушиқ айтмоқ, хор бўлиб куйламоқ; (*икки н. ўртасида*) уйғунликка, мувофиқликка эришмоқ (بَيْنَ وَ بَيْنَ)

– تَنْغِيمٌ 1) қуйлаш, куй, оҳанг, тарона; 2) *муз.* бир пардадан иккинчи пардага ўтиш

– مُنَغِّمٌ оҳангдор

– مَنْغُومٌ оҳангдор, хушоҳанг, ёқимли; بِصَوْتٍ ~ ёқимли (хуш) овоз билан

[1]– نَغَمٌ, نَغْمٌ *кўп.* أَنْغَامٌ куй, оҳанг тарона; حُلْوُ الـ~ оҳангдор, хушоҳанг, ёқимли

[2]– نَغْمٌ қулоққа айтилган гап

– نَغْمَةٌ *кўп.* نَغَمَاتٌ 1) куй, оҳанг тарона; 2) *муз.* тон

نَغْمَشَ қитиқламоқ, қитиғини келтирмоқ

– نَغْمَشَةٌ қитиқлаш, қитиғини келтириш

نَغْنَغَ ҳўлламоқ, намламоқ; تَنَغْنَغَ зеб-зийнатга кўмилиб кетмоқ

– نَغْنَغَةٌ ҳўллаш, намлаш

I (نغو) **نَغَا** (*у*) نَغْوٌ (*к. гадир*) гапирмоқ, (*к. биландир*) гаплашмоқ (إِلَى); III نَاغَى 1) (*ғўдакни*) юпатмоқ, овунтирмоқ, эркалатмоқ; 2) чуғурлашмоқ, пойма-пой гапирмоқ, ғўлдирамоқ (*ғўдак ҳақида*); 3) сайрамоқ, ғув-ғувламоқ, ғуриллашмоқ (*қуш ҳақида*); 4) (*аёл кишига*) хушомад қилмоқ, (*аёл кишининг*) кўнглини олмоқ

– نَغْوٌ нутқ, гап

– نَغْوَةٌ 1) сўз; 2) миш-миш, шов-шув

I نَغَى (*u*) نَغْيٌ = نَغَا *қар.* نغو

– نَغْوٌ = نَغْيٌ

– نَغْوَةٌ = نَغْيَةٌ

I نَفَّ (*a/y*) نَفٌّ бурун қоқмоқ, миширмоқ; ◊ الأَرْضَ ~ ерга экин экмоқ

– نَفَافٌ мишиқ, миширик

– نَفَافٌ = نَفَّةٌ

نَفَّاةٌ *кўп.* نُفَّاةٌ сийрак ўсган ўт-ўлан

I نَفَتَ (*u*) نَفْتٌ, نَفَتَانٌ 1) қайнамоқ, қайнаб тошмоқ (*қозон ҳақида*); 2) ғазабдан қайнаб тошмоқ (*одам ҳақида*)

– نَفُوتٌ: ~ قِدْرٌ қайнаб тошаётган қозон

– نَفِيتَةٌ хамир қоришга мўлжалланган ун

نَفْتَالِينٌ нафталин; ~ وَضَعَهُ فِي *кўч.м.* нимаанидир узоқ муддатга орқага сурмоқ

I نَفَثَ (*u, y*) نَفْثٌ 1) туфламоқ, тупурмоқ, балғам ташламоқ, балғам тупурмоқ; ~ الرَّاقِي فِي الْعُقْدَةِ фолбин (дам солувчи) тугунга ёнгилгина туфлади; 2) (*заҳар*) солмоқ, ажратмоқ (*илон ҳақида*); 3) суюқ чўғ модда (лава) чиқармоқ (*вулқон ҳақида*); ◊ السُّمُومَ ~ бало, офат тарқатмоқ; آخِرَ زَفْرَةِ حَيَاتِهِ ~ сўнгги нафасини чиқармоқ; الْحُزْنَ ~ ғам-ғуссани баён (ифода) этмоқ; الْغَضَبَ (الْغُلَّ) ~ (*к. ғадир*) ғазабни тўкиб солмоқ (عَلَى); الدُّخَانَ ~ (*оғиздан*) тутун чиқармоқ

– مُنَفِّثَاتٌ *кўп.* ўқчитувчи воситалар

– نَفَّاثٌ 1) туфловчи, тупурувчи; 2) реактив; ~ مُحَرِّكٌ реактив мотор

– نَفَّاثَةٌ туфловчи аёл, тупурувчи аёл; ◊ ~ فِي الْعُقَدِ *қур.* сеҳргар (*жодугар*) аёл; ~ *ёки* ~ طَائِرَةٌ реактив тайёра (самолёт)

– نَفْثٌ, نُفَاثَةٌ тупук

– نَفَّاثِيٌّ реактив

– نَفْثَةٌ *кўп.* نَفَثَاتٌ 1) (*заҳар*) ажратиш, солиш (*илон ҳақида*); حَلَّ بِنَفَثَاتِ مَاكِرَةٍ عُقْدَةَ جَمَاعَتِنَا *маж.* у ўзининг бузуқ фикр-мулоҳазалари билан жамоимиз ўртасида нифоқ солди; 2) (*вулқондан*) лава отилиб чиқиши; 3) тупук; шалоқ; 4) фикр; الْقَلَمِ الأُوْلَى ~ дастлабки адабий маҳсул; نَفَثَاتُ الْفُؤَادِ ғоялар, фикрлар

– نَفِيثٌ: ~ دَمٍ ярадан сизиб чиққан қон

I نَفَجَ (*u,y*) نَفْجٌ 1) сакрамоқ, ирғишламоқ; 2) (*кишимни*) кўтариб юбормоқ, кўтариб турмоқ (*кўкрак ҳақида*); 3) мақтанмоқ, керилмоқ; ~ الأَرْنَبُ ~ الْفَرُّوجَةُ жўжа тухумдан чиқди; الأَرْنَبُ ~ қуён сакраб қочиб кетди; V تَنَفَّجَ мақтанмоқ, керилмоқ, чиранмоқ, гердаймоқ; VIII اِنْتَفَجَ 1) сакрамоқ, ирғишламоқ; 2) мақтанмоқ, керилмоқ

– نَافِجٌ кўтариб турувчи; ◊ نَافِجُو الأَحْضَانِ мақтанчоқ одамлар, кибр-ҳавоси баланд, такаббур одамлар

– نَافِجَةٌ *кўп.* نَوَافِجُ 1) Сибирда яшайдиган шохсиз сутэмизувчи ҳайвоннинг киндиги ёнидаги мушк (хушбўй модда) чиқарадиган бези; 2) *маж.* хушбўй ҳид; 3) кутилмаганда қўзғолган шамол; ◊ نَوَافِجُ الأَدَبِ адабиётнинг ажойиб намуналари

– نَفَّاجٌ мақтанчоқ, керилган, гердайган

– نَفْجٌ мақтаниш, гердайиш, такаббурлик

I نَفَحَ (*a*) نَفْحٌ 1) тарқалмоқ, ёйилмоқ (*ҳид ҳақида*) 2) эсмоқ, турмоқ, қўзғолмоқ (*шамол ҳақида*); 3) (*н. нидир*) ато этмоқ, бермоқ, ҳадя қилмоқ (ب); ◊ تِ النَّاقَةُ бўталоқ тепди; تِ الرِّيحُ шамол кўтарилди (бошланди); III نَافَحَ (*бирор н. ўйлида*) курашмоқ, жанг қилмоқ; (*н. нидир*) ҳимоя қилмоқ, мудофаа қилмоқ (عَنْ); (*к. биландир*) курашмоқ, урушмоқ

– إِنْفَحَةٌ, إِنْفَحَّةٌ *кўп.* أَنَافِحُ 1) кавш қайтарувчи ҳайвонлар меъдасининг бир бўлими, ширдон; 2) сут зардобидан олинган томизғи, оқлиқ

– مِنْفَحَةٌ *кўп.* مَنَافِحُ = إِنْفَحَةٌ

– نَفَّاحٌ қўли очиқ, серсадақа, серэҳсон; ~ طَعْنَةٍ ~ қон отилиб чиқадиган даражадаги ярадорлик

– نَفْحَةٌ *кўп.* نَفَحَاتٌ 1) ҳид, ис, бўй; 2) эсиш, пудаш; 3) ато, ҳадя, совға; ◊ مِنَ الْعَذَابِ ~ азобнинг бир бўлаги

– نَفُوحٌ : ~ نَاقَةٌ елинидан сути оқиб турган туя

I نَفَخَ (*y*) نَفْخٌ 1) эсмоқ, келмоқ; пуфламоқ, дамламоқ (*мас, шарни*); فِي النَّارِ ~ оловни пуфлаб ёндирмоқ, аланга олдирмоқ; النَّارَ ~ بِالْمِنْفَاخِ босқон билан дам юбориб аланга олдирмоқ; الشَّمْعَةَ ~ шамни пуфлаб ўчирмоқ; 2) (*бирор одамда н. нидир*) йўқотмоқ (فِي); ~ فِيهِ رُوحًا جَدِيدًا бирор нарсага янги руҳ бахш этмоқ; فِي الْفَمِ ~ оғизда пуфлаш усули биалн (*сувга чўккан одамни*) ўзига келтирмоқ; 3) пуфлаб чалмоқ; فِي صَفَّارَةٍ ~ ҳуштак чалмоқ; نَفَخَ فِي الصُّورِ *эск.* сур (труба) чалмоқ; 4) гердаймоқ, кеккаймоқ; пишилламоқ; пишқирмоқ; شَدَقَيْهِ ~ кўкрак кермоқ, гердаймоқ; يَنْفُخُونَ أَوْدَاجَهُمْ ادِّعَاءً улар ҳаддан зиёда гердаймоқдалар; ◊ فِي بُوقِ الثَّوْرَةِ ~ қўзғолонни бошлаш учун сигнал бермоқ; هُوَ الَّذِي ~ فِي الصُّورِ وَ أَقَامَ هَذِهِ الْقِيَامَةَ бунақа тўполонни бошлаган мана шу (*сўзма-сўз:* сурни пуфлаб чалиб қиёматни бошлаган мана шу); إِنَّهُ لاَ يَنْفُخُ فِي غَيْرِ ضَرَمٍ буни бекорга қилмайди (*сўзма-сўз:* оловдан бошқани пуфламайди); II نَفَّخَ роса пуфламоқ, роса дамламоқ; مِنَ الأَعْمَاقِ ~ чуқур нафас чиқармоқ, хўрсинмоқ; V تَنَفَّخَ гердаймоқ, кеккаймоқ; дамланиб (пуфланиб) шишмоқ, ичи ҳавога тўлиб шишмоқ; VIII اِنْتَفَخَ дамланиб (пуфланиб) шишмоқ, ичи ҳавога тўлиб шишмоқ, шишиб кетмоқ, дўмбира бўлмоқ; سَحْرُهُ ~ *қар.* سَحَرَ; 2) дамланмоқ, пуфланмоқ, ҳаво билан тўлмоқ; шишмоқ; 3) гердаймоқ, кеккаймоқ أَوْدَاجُهُ غُرُورًا ~ تْ унинг димоғи шишиб кетган; النَّهَارُ ~ кун қиёмга келди, туш пайти бўлди

– اِنْتِفَاخٌ дамланиш, пудалиш; шишиб кетиш; ичи ҳавога тўлиш; الْبَطْنِ ~ қориннинг дамланиши, дам бўлиши; الرِّئَةِ ~ ўпканинг кенгайиши ва унда ҳавонинг тўпланиши; 2) шиш, қаварик шиш; ◊ تِيهًا ~ кеккайганлик, гердайганлик

– تَنَفُّخٌ гердайганлик, димоғдорлик; فِي ~ гердайиб, димоғдорлик билан

– تَنْفِيخٌ пуфлаб дамлаш; 2) пуфлаш, пуфлаб ёндириш; шиш, ғурра; қаварик; 3) *архит.* қуббанинг ички томондан эгилиши

– مُنْتَفِخٌ дамланган, пуфланган

– مِنْفَاخٌ *кўп.* مَنَافِيخُ 1) (*темирчининг*) босқони; 2) насос; дамлагич

– مِنْفَخٌ *кўп.* مَنَافِخُ = مِنْفَاخٌ

– مَنْفُوخٌ 1) дамланган, пуфлаб дамланган; 2) пуфлаб шишириладиган; ~ قَارِبٌ ҳаво билан дамланадиган қайиқ; 3) шухратпараст, мағрур, гердайган, кеккайган; الأَدْوَاجِ ~ димоғдор, бурни баланд; 4) тўла, семиз, қорни катта, катта қоринли

– نَافِخٌ 1) пуфловчи, дамловчи, пудовчи; كَانَ أَوَّلَ ~ فِي الصُّورِ *маж.* у бу ишнинг ташаббускори эди; مَا بِهِ دَيَّارٌ وَ لاَ ~ نَارٍ *мқл.* у ерда на ҳай бор-у, на ҳайдар бор, у ерда ҳеч вақо йўқ; مَا فِي الدَّارِ ~ ضَرَمَةٍ уйда ҳеч ким йўқ, уй бўм-бўш; 2) гердайган, таккаббур, мутакаббир

– نَافُوخٌ калланинг коқ ўртаси, бош суягининг тепа қисми (*сол.* يَافُوخٌ)

– نَفَّاخٌ гердайган, такаббур, мутакаббир

– نُفَّاخٌ 1) касаллик натижасида ҳосил бўлган қаварик; 2) шиш

– نُفَّاخَةٌ *кўп.* اتٌ : (*мас, сув устидаги*) пуфак, кўпик; балиқ пуфаги

– نَفْخٌ 1) пуфлаш, дамлаш, дамлаб шишириш; فِي الْفَمِ ~ الـ оғиздан пуфлаб сувга чўккан кишини ҳаётга қайтариш (*қар.* قُبْلَةُ الْحَيَاةِ); ~ آلاتُ الـ *муз.* пуфлаб чалинадиган чолғу асбоблари; كَانَ هَذَا ~ا فِي رَمَادٍ *маж.* бу ўзининг зарарига бўлган иш эди; 2) ўзини катта олиш, гердайиш, такаббурлик

– نَفْخَةٌ *кўп.* نَفَخَاتٌ 1) пуфлаб чиқариш; (*оғиздан*) тутун чиқариш; 2) (*шамолнинг*) зўрайиши; 3) гердайиш, кеккайиш, ўзини катта олиш

– نَفْذٌ *халқ.* = نَفَذَ

I نَفَدَ (*а*) نَفَدٌ, نَفَادٌ 1) сарф бўлмоқ, тамом бўлмоқ. битмоқ; صَبْرُهُ ~ унинг бардоши тугади, унинг сабр косаси тўлди; 2) сотилиб тамом бўлмоқ, тарқалиб тугамоқ (*нашр ҳақида*); IV أَنْفَدَ 1) тугатмоқ, тамом қилмоқ,сарфлаб тугатмоқ; 2) (*товарнинг*) сотилишига ёрдам қилмоқ; 3) озиқ-овқат ёки мол-дунё тамом бўлмоқ; الْقَوْمُ ~ одамларнинг емиши тугади; X اسْتَنْفَدَ 1) сарф қилмоқ, кеткизмоқ, ишлатиб юбормоқ; 2) тугатмоқ, сарфламоқ, тамом қилмоқ, соб қилмоқ, қуритмоқ; ютиб юбормоқ, тортиб кетмоқ, сарф қилдирмоқ, сарф қилишни талаб қилмоқ

– اسْتِنْفَادٌ ишлатиш, сарф қилиш, кеткизиш

– مُنَافِدٌ: ~ خَصْمٌ силлани қуритадиган, ҳолдан тойдирадиган низо, жанжал

– نَافِدٌ тамом бўлган, сарф бўлган; الصَّبْرِ ~ бесабр, беқаноат, сабр косаси тўлган

– نَفَادٌ 1) тугаш, тамом бўлиш; 2) йўқлик, мавжуд эмаслик, ҳозир эмаслик

– نَفْدَةٌ *кўп.* ـَاتٌ – *мол.* модда, пункт

I نَفَذَ (*у*) نُفُوذٌ, نَفَاذٌ 1) (*н. нингдир орасидан*) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ, кирмоқ (مِنْ); لاَ يَنْفُذُهُ الْمَاءُ сув ўтмайдиган, сув кирмайдиган; لاَ يَنْفُذُهُ الْمَطَرُ ёмғир ўтмайдиган, ивимайдиган,ҳўл бўлмайдиган; ўқ ўтмайдиган, ўқ тешиб ўтмайдиган; 2) (*н. нидир ичидан ёки орасидан*) чиқмоқ, чиқиб кетмоқ (مِنْ); (*н. биландир*) туташ бўлмоқ, қўшилган бўлмоқ, қўшилмоқ, (*қаергадир*) қарамоқ, чиқиб турмоқ (إِلَى *уй, бино ҳақида*); (*қаергадир*) олиб бормоқ, олиб чиқмоқ (إِلَى); 3) (*н. дандир*) чиқиб турмоқ, кўриниб турмоқ (مِنْ); 4) бажарилмоқ, бажо келтирилмоқ, амалга ошмоқ; амалда бўлмоқ, ўз кучида турмоқ (*қонун ҳақида*); السَّهْمُ! ~ *маж.* иш бажарилиб бўлди!, иш тамом бўлди!, ғишт қолипдан кўчиб бўлди!; 5) (*қаергадир*) етиб келмоқ, келмоқ, (*н. гадир*) етиб бормоқ, (*н. гадир*) етишмоқ, эришмоқ (إِلَى); 6) (*бирор соҳада*) моҳир бўлмоқ, устаси фаранг бўлмоқ (ب, فِي); II نَفَّذَ 1) бажармоқ, бажо келтирмоқ, ижро этмоқ, амалга оширмоқ; الأَمْرَ ~ буйруқни бажармоқ; 2) санчмоқ, санчиб тешмоқ, суқмоқ, суқиб тешмоқ; 3) (*қаергадир*) жўнатмоқ, юбормоқ (إِلَى); IV أَنْفَذَ 1) бажармоқ, бажо келтирмоқ, ижро этмоқ, амалга оширмоқ; 2) (*қаергадир*) юбормоқ, жўнатмоқ (إِلَى); 3) (*н. нингдир*) орасидан ўтказмоқ; тешмоқ, суқмоқ; (*н. нингдир*) орасидан ўтказмоқ; بَصَرَهُ إِلَى ~ ...-га кўз ташламоқ

– إِنْفَاذٌ 1) бажариш, бажо келтириш, ижро этиш, амалга ошириш; 2) жўнатиш, юбориш

– تَنْفِيذٌ ижро этиш, амалга ошириш, ҳаётга татбиқ этиш; الإِيقَافِ ~ (*мас. буйруқни*) маълум муддатга бекор қилиш; وَضْعِ الاتِّفَاقِ ~ шартномани кучга киритмоқ; مَوْضِعَ الـ دَخَلَ فِي دَوْرِ الـ кучга кирмоқ

– تَنْفِيذِيٌّ ижроий; السُّلْطَةُ الـ ـَةُ ижро этувчи ҳокимият; اللَّجْنَةُ الـ ـَةُ ижроий қўмитаси

– مُتَنَفِّذٌ 1) таъсирчан, таъсирли, нуфузли, эътиборли; 2) нуфузли киши, эътиборли одам

– مَنْفَذٌ, مَنْفِذٌ *кўп.* مَنَافِذُ 1) чиқиш (кириш, ўтиш) жойи; йўл; الْـ ـَ الْبَحْرِيُّ денгизга чиқадиган жой; 2) ҳаво киритадиган *ёки* чиқарадиган туйнук; 3) тешик, ёриқ; люк

– مُنَفِّذٌ ижро этувчи, ижрочи, бажарувчи; الْوَصِيَّةِ ~ васиятни бажарувчи киши

– نَافِذٌ 1) (*н. нингдир орасидан*) кирувчи, ўтувчи; 2) амалдаги, амалда қўлланиб турган (*қонун*); кучга кирган (*шартнома*); أَصْبَحَ ~ـًا кучга кирмоқ (*қонун ҳақида*); 3) нуфузли,эътиборли; الْكَلِمَةِ ~ сўзи ўтадиган, эътиборли, обрўли, нуфузли; الْمَفْعُولِ ~ самарали, натижа берадиган, амалдаги (*қонун ҳақида*); 4) нуфузли шахс, эътиборли одам

– نَافِذَةٌ *кўп.* نَوَافِذُ 1) дераза; 2) тешик, туйнук; дарча; люк; 3) эшик *ёки* дераза ўрни (*бинокорликда*)

– نَفَاذٌ 1) кириш, ўтиш; фаросат, заковат; амалга ошиш, бажариш; ◊ ~ لِـ... ...ни бажариш учун, ... юзасидан

– نَفَّاذٌ фаросатли, заковатли

1– نَفَذٌ 1) бажарилиш, амалга ошиш; 2) таъсир кучи, самара, фойда, натижа

2– نَفَذٌ *кўп.* أَنْفَاذٌ 1) туйнук, тешик, йўл; 2) (*бирор вазиятдан*) чиқиш; нажот йўли

– نُفُوذٌ 1) таъсир; ذُو ~ таъсирли, таъсирчан; مَنَاطِقُ الـ таъсир доираси; 2) амал, фаолият, таъсирчанлик; 3) обрў, эътибор; 4) кириш, суқулиб кириш

I نَفَرَ (*и, у*) نَفَارٌ, نُفُورٌ 1) (*н. дандир*) қўрқмоқ, хавфсирамоқ (مِنْ); لاَ تَنْفُرُ مِنْهُ الأُذُنُ қулоққа бу нарса ёқади (*сўзма-сўз:* бундан қулоқ қўрқмайди); 2) қочмоқ, қочиб кетмоқ; الدَّمُ ~ қон оқиб турибди, қон тирқираб оқмоқда; 3) (*қаергадир*) шошилмоқ (إِلَى); (*н. дандир*) четланмоқ, (*н. дандир*) узоқлашмоқ, йироқлашмоқ (عَنْ); 4) (*к. дандир*) нафратланмоқ, (*к. нидир, н. нидир*) ёмон кўрмоқ (مِنْ); 5) шишмоқ, шишиб кетмоқ; 6) бўртиб чиқмоқ, бўртма бўлмоқ; الحَاجُّ مِنْ مِنًى ◊ ~ ҳожи Минодан Маккага қайтди; II نَفَّرَ 1) қўрқитмоқ, хавф солмоқ; (*н. дандир*) чўчитиб ҳайдамоқ, кеткизмоқ (مِنْ); 2) ўзидан нарига итармоқ, туртмоқ; (*бирор кишига нисбатан*) нафрат уйғотмоқ, нафлатлантирмоқ; (*к. лар биландир*) алоқани уздирмоқ, узоқлаштирмоқ (بَيْنَ); ◊ ~ بَصَرَهُ إِلَيْهِ нимагадир кўз ташламоқ; النَّافِرُونَ ~ (*сафарбарлик эълон қилиб*) карнайчилар карнайларини чалдилар; III نَافَرَ 1) бир-биридан нафратланмоқ; бир-бири билан бегоналашиб кетмоқ, ўзаро можаролашмоқ, жанжаллашмоқ; 2) судлашмоқ, судда гапирмоқ; 3) қадр-қийматда ўзаро беллашмоқ; هُ ~ فِي الْحَسَبِ وَ النَّسَبِ ким биландир насл-насабда беллашмоқ, тортишишмоқ; IV أَنْفَرَ қўрқитмоқ, чўчитмоқ, ҳуркитмоқ, қочириб юбормоқ; VI تَنَافَرَ ўзаро бир-биридан нафратланмоқ; муросаси келишмай қолмоқ; ўзаро мувофиқ (тўғри) келмай қолмоқ; *физ.* ўзаро бир-бирларидан қочмоқ; X اسْتَنْفَرَ 1) (*к. гадир қарши*) қўзғамоқ (عَلَى); (*н. гадир*) ҳавас уйғотмоқ (لِ); сафарбар қилмоқ; 2) безовта бўлмоқ, изтиробга тушмоқ, сесканиб кетмоқ; 3) қўрқиб қочмоқ

– اسْتِنْفَارٌ сафарбарлик

– تَنَافُرٌ ўзаро нафратланиш; ихтилоф; жанжал; ўзаро қарама-қаршилик; *муз.* оҳангнинг бузилиши, оҳангдаги уйғунсизлик; *физ.* бир-биридан қочиш; الْـ ـَ الْمَغْنَطِيسِيُّ магнит таъсирида бир-биридан қочиш; الأَلْوَانِ ~ бўёқлардаги уйғунсизлик; الأَصْوَاتِ ~ *муз.* оҳангдаги уйғунсизлик; الْقُلُوبِ ~ *маж.* можаролар, ихтилофлар

– تَنْفِيرٌ 1) чўчитиб ҳайдаш; 2) нафрат уйғотиш; 3) бегоналашганлик, узоклашиб кетганлик

– مُتَنَافِرٌ оҳангдошликни бузадиган (*овоз ҳақида*); номувофиқ, бир-бирига тўғри келмайдиган; ножўя, номаъқул (*ибора ҳақида*)

– مُسْتَنْفِرٌ 1) қўрқиб қочувчи; 2) қочоқ, қочқин

– مَنَافِرَةٌ 1) адоват, муросасизлик; 2) обрў-эътиборда бир-биридан ўтиш, манмансираш; الشِّعْرِ ~ шоирлик маҳорати бўйича мусобақа, мушоара

– مُنَفِّرٌ ўзидан нари қилувчи, ўзидан узоқлаштирувчи, жиркантирадиган, нафратлантирадиган

– نَافِرٌ 1) жирканувчи, жирканиб узоқлашувчи; норози; 2) ёқимсиз, нохуш; تَأْلِيفٌ ~ *муз.* оҳангнинг бузилиши, оҳангнинг йўқлиги; 3) юраксиз, ҳадикчи, чўчийдиган; 4) шишиб кетган, қавариб кетган, қаварик; 5) дўппайиб чиқиб турган; бўртма, бўрттириб ишланган

– نَافُورَةٌ фаввора, фонтан

– نَافُورِيٌّ фонтанга (фаввора) оид; ◊ طَائِرَةٌ ـَةٌ реактив тайёра (самолёт)

– نِفَارٌ 1) ўзаро нафратланиш, адоват (хусумат) ҳисси; адоват, душманлик; нафрат, нафратланиш; 2) қайсарлик, ўзбилармонлик; 3) қочиш, жуфтакни ростлаш; 4) қўрқиш

– نَفْرٌ: يَوْمُ الـ~ ҳожилар Минодан қайтадиган кун

– نَفَرٌ *кўп.* أَنْفَارٌ 1) бир неча одамлар, одамлар гуруҳи, гуруҳ; учтадан ўнтагача бўлган одамлар гуруҳи; بِضْعَةُ أَنْفَارٍ مِنَ الْعَرَبِ бир неча араблар; أَنْفَارٌ مُسَلَّحُونَ қуролланган одамлар; 2) битта одам; 3) солдат; ~ُ قُرْعَة аскарликка олинган янги солдат; ~ُ الدَّرِيسَة *т-й.* таъмир бригадаси ишчиси; ◊ يَوْمُ الـ~ = يَوْمُ النَّفْرِ; *қар.* نَفْرٌ

– نَفْرَةٌ нафрат, жирканиш

– نُفْرَةٌ кўзмунчоқ, тилсим (*суқдан сақлайдиган*)

– نَفُورٌ қўрқоқ, ҳуркак, ҳадикчи, ёввойи

– نُفُورٌ 1) = نَفَارٌ; 2) يَوْمُ النَّفْرِ = يَوْمُ الـ~; *қар.* نَفْرٌ

1– نَفِيرٌ *кўп.* ـَاتٌ карнай, бурғу; يَوْمُ الـ~ *дин.* ҳожиларнинг Мино водийсидан Маккаи мукаррамага қайтадиган куни; الـ~ُ العَامُّ а) умумий сафарбарлик; б) тревога

2– نَفِيرٌ 1) гуруҳ, группа; 2) кўнгиллилардан иборат қўшин; ёрдам, мадад, кўмак; لَا (لَيْسَ) عِيرٌ فِي الْعِيرِ وَ لَا نَفِيرٌ فِي الـ~ *қар.*

– نَافُورَةٌ نَوَافِرُ = نَوْفَرَةٌ *кўп.*

نَفْرَالْجِيَا *мед.* невралгия

I نَفَزَ (и) نَفْزٌ, نُفُوزٌ тўрт оёғини бирдан кўтариб сакрамоқ (*кийик ҳақида*); II نَفَّزَ сакратмоқ, ирғишлатмоқ; ~ تِ الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا аёл боласини ўйнатди

I (نفس) نَفُسَ (у) نَفَاسَةٌ қимматбаҳо бўлмоқ, қиммат бўлмоқ; نَفَسَ (а) نَفْسٌ 1) (*н. нидир*) сақлаб турмоқ, ушлаб турмоқ (ب); 3) *эск.* бахил бўлмоқ (*н.нидир*) беришни хоҳламаслик (ب); 2) *шунингдек:* نُفِسَ 1) кўзи ёримоқ; 2) туғилмоқ; 3) (*к. гадир, н. гадир*) ҳавас қилмоқ (عَلَى); تَنَفَّسَ عَلَى أُخْتِهَا جَمَالَ صَوْتِهَا у (аёл) синглисининг чиройли овозига ҳавас қилади; II نَفَّسَ 1) тарқатмоқ (*ғамни*); ҳурсанд қилмоқ, хушламоқ; тасалли бермоқ; ~ عَنْ كَرْبِهِ ўз ғам-ташвишини тарқатиб юбормоқ; ~ عَنْ غَضَبِهِ فِي ... ғазабини ...-га тўкиб солмоқ; ~ عَنْ نَفْسِهِ юрагидагини баён қилмоқ, ифода этмоқ; 2) дамини чиқармоқ (*мас., шарнинг*); 3) кўзи ёримоқ, ҳомиладан бўшалмоқ, туғмоқ; III نَافَسَ 1) рақобат қилмоқ, беллашмоқ; (*н. нидир деб*) курашмоқ (عَلَى); 2) сахийликда сендан мен ўтай қабилида н.нидир қилишни хоҳламоқ; IV أَنْفَسَ қимматбаҳо бўлмоқ, қиммат бўлмоқ; V تَنَفَّسَ нафас олмоқ, нафасни ростлаб олмоқ, дам олмоқ; ~ بِعُمْقٍ чуқур нафас олмоқ; ~ الصُّعَدَاءَ енгил нафас олмоқ; ~ النَّفَسَ الْأَخِيرَ сўнгги нафасини чиқармоқ; ◊ ~ الصُّبْحُ тонг отди; VI تَنَافَسَ ўзаро рақобат қилишмоқ, мусобақалашмоқ, беллашмоқ

– أَنْفَسُ энг қиммат, энг қимматбаҳо

– تَنَافُسٌ рақобат, беллашув, мусобақа

– تَنَفُّسٌ нафас олиш; أَعْضَاءُ الـ~ *анат.* нафас олиш аъзолари; الـ~ اللَّاهَوَائِيُّ ҳавосиз нафас олиш; (الْاِصْطِنَاعِيُّ) الـ~ الصِّنَاعِيُّ تَشْغِيلُ сунъий нафас олдириш; مِيزَانُ الـ~ спирометр

– تَنَفُّسِيٌّ нафас олишга оид

– تَنْفِيسٌ ҳаво чиқариш; ثُقْبُ الـ~ туйнук, ҳаво йўли, ҳаво тортадиган тешик

– مُتَنَافِسٌ *эск.* хоҳловчи, истовчи

– مُتَنَفَّسٌ 1) *анат.* ҳаво чиқарадиган тешик; ҳаво йўли; 2) ҳаво йўли, чиқиш жойи; فَتَحَ ~ًا (*н. гадир*) туйнукни очмоқ (لِ)

– مُنَافِسٌ рақобатчи, рақиб

– مُنَافَسَةٌ рақобат, рақиблик, беллашув, кураш; ~ دُونَ рақобатсиз

– مُنَفِّسٌ *кўп.* مَنَافِسُ 1) *анат.* ҳаво чиқадиган тешик; ҳаво йўллари; 2) оғиз; 3) туйнук, ҳавони тортадиган тешик; ҳаво йўллари; 2) оғиз; 3) туйнук, ҳавони тортадиган тешик; 4) вентилятор

– مُنْفَسٌ: ~ مَالٌ *кўп.* мол-дунё

– مَنْفُوسٌ туғилган, дунёга келган

– نَافِسٌ ўқлар билан ўйналадиган қимор ўйинидаги тўртинчи ёки бешинчи ўқ

1– نَفَاسٌ = مُنَافَسَةٌ

2– نِفَاسٌ туғиш, кўз ёриш; кўз ёргандан кейинги поклaниш; чақалоқ туғилганидан кейин онадан оқадиган қон; حُمَّى الـ~ *мед.* туғаётган хотинларда бўладиган оғир инфекцион касаллик

– نَفَاسَةٌ қимматлик, қимматбаҳолик

– نِفَاسِيٌّ 1) туғишга оид; الْحُمَّى الـ~ *мед.* туғаётган аёлларда бўладиган инфекцион касаллик; 2) туққандан кейинги, туққандан кейин бўладиган; السَّائِلُ الـ~ кўзи ёриётган пайтдаги оқадиган суюқлик

– نَفَسٌ *кўп.* أَنْفَاسٌ 1) нафас олиш, нафас олиш; طُولُ الـ~ чуқур нафас олиш, чуқур олинган нафас; *кўч. м.* куч, қувват, иқтидор; قَصْرُ الـ~ зўрга нафас олиш, зўрга олинган нафас; нафас сиқилиш, ҳарсиллаш; *кўч.м.* заифлик, ожизлик, иқтидорсизлик; طَوِيلُ الـ~ ўпкаси соғлом, соғлом ўпкали; *кўч.м.* кучли, қувватли; قَصِيرُ الـ~ ўпкаси носоғ, носоғ ўпкали; *кўч.м.* заиф, иқтидорсиз; ~ُ دُخَانٍ тамаки тутунини ичга тортиш; أَخَذَ ~َهُ дам олмоқ, нафасни ростлаб олмоқ; أَرْسَلَ ~ًا нафас чиқармоқ; أَمْسَكَ أَنْفَاسَهُ нафасни ичига ютмоқ; تَعَلَّقَتْ (اِخْتَنَقَتْ) الْأَنْفَاسُ ҳамманинг дами ичига тушиб кетди; 2) буғ (*сувники*); 3) *ад.* услуб, стил; ◊ لَفَظَ ~َهُ الْأَخِيرَ жон бермоқ, жони узилмоқ; حَتَّى ~َهُ الْأَخِيرَ сўнгги нафасгача, жони узилгунча; فَاضَتْ أَنْفَاسُهُ у вафот этди; شَمَّ ~َهُ ўз кучини ҳис қилиб кўрмоқ; وَاحِدًا ~ًا бира тўла, бирданига

– نَفْسٌ *мн. кўп.* أَنْفُسٌ, نُفُوسٌ 1) дил, калб, кўнгил, юрак; (النَّفْسِ) بِشِقِّ الْأَنْفُسِ *қар.* شِقٌّ[1]; كَبِيرُ الـ~ бағри кенг,олийжаноб, олийҳиммат, мард; صَغِيرُ الـ~ пасткаш, разил, тубан; مَشْغُولُ الـ~ ташвишли, ташвишга тушган; مُنْقَبِضُ الـ~ қайғули, ғамгин, жуда хафа бўлган; تَرْوِيحُ الـ~ дам, истироҳат, ҳордиқ чиқариш; ضَبْطُ الـ~ совуққонлик, вазминлик; طِبُّ الـ~ психиатрия; عِلْمُ الـ~ психология; عَالِمُ الـ~ психолог; بَذَلَ الـ~ وَ النَّفِيسَ *қар.* بَذَلَ; لَنْ تَهْدَأَ لَهُ ~ унинг кўнгли ҳеч таскин тополмаётир; 2) қон; 3) одам, киши; 4) *грам.* шахс; 5) хоҳиш, ирода, ният, истак; иштаҳа; فَتَحَ ~َهُ иштаҳани очмоқ, иштаҳани қўзғатмоқ; لَيْسَ لَهُ ~ унинг иштаҳаси йўқ; جَاءَ فِي ~ِهِ مِنْ أَنْ у ўз ихтиёри билан келди; أَخَذْتُ ~ِي بِـ (فِي) ... *ёки* ... мен хоҳлайманки, ...; мен ...ни хоҳлайман; 6) тиришиш, жаҳд, интилиш, жаҳду жадал; 7) манманлик, кибр, ғурур, фахр, ифтихор; كَسَرَ ~َهُ ерга урмоқ, таҳқирламоқ, камситмоқ, хўрламоқ; 8) (*н. нингдир*) моҳияти; فِي ~ِ الْأَمْرِ аслида, аслини олганда: ҳақиқатан; 9) суқ, кўз тегиш, кўзикиш; 10) ўз; ~ُهُ унинг ўзи; بِـ~ِهِ у ўзи, ўз кучи билан; مَحَبَّةُ الـ~ ўзинигина яхши кўриш, худбинлик; الْاِعْتِمَادُ عَلَى الـ~ ўзига ишониш, ўз кучига ишониш; الثِّقَةُ بِالـ~ ўзига ишониб катта кетиш, гердайиш; فِي ~ِ الْبَلَدِ шаҳарнинг ўзгинасида, шаҳар марказида; الْإِنْسَانُ سَيِّدُ ~ِهِ инсон ўзига ўзи хўжайиндир; حَصَلَ الْعِلْمَ عَلَى ~ِهِ мустақил илм олмоқ (ўрганмоқ); 11) ўша-ўша нарса; الشَّيْءُ ~ а) ўша нарса, ўша нарсанинг ўзи; б) барибир; الْكَلَامُ ~ ўша гапнинг ўзи; الرَّجُلُ ~ а) одам ўзи; б) ўша одам, ўша одамнинг ўзи; ◊ بَيْنَ وَ بَيْنَ ~ِهِ ўзига ўзи, ичида

– نَفْسَاءُ ой-куни яқинлашган аёл

– نَفْسَاءُ = نَفْسَاوَاتٌ, نِفَاسٌ *кўп.*

– نَفْسَانِيٌّ 1) руҳий; 2) психик, психологик; ~ًا психик жиҳатдан; عَالِمٌ ~ психолог; 3) сезиладиган, сезиб бўладиган; 4) эгоистик

– نَفْسَانِيَّةٌ 1) эгоизм, худбинлик; 2) адоват, хусумат, ғараз

– نَفْسَاءُ = نَفْسَةٌ

– نُفْسَةٌ муҳлат, нафасни ростлаб олиш

– نَفْسِيٌّ = نَفْسَانِيٌّ: عَالِمٌ ~ психолог; تَحْلِيلٌ ~ психологик таҳлил, анализ; حَالَةٌ ~َةٌ кайфият;

~ психологик жиҳатдан

– نَفْسِيَّاتٌ *кўп.* 1) психологик ҳолатлар; 2) психологияга оид масалалар; 3) руҳий ҳолат

– نَفْسِيَّةٌ руҳият, психология; руҳий ҳолат

– نُفُوسٌ *кўп.* аҳоли, халқ, нуфус; دَفْتَرُ الـ~ *қар.* دَفْتَرٌ

– نَفِيسٌ қимматбаҳо, қиммат

– نَفِيسَةٌ *кўп.* نَفَائِسُ қимматбаҳо нарса

I نَفَشَ (*у*) نَفْشٌ 1) тутмоқ, тарамоқ, юлмоқ, термоқ (*мас., жунни, пахтани*); 2) (*патларини*) ҳурпайтирмоқ, тиккайтирмоқ (*қушлар ҳақида*); (*жунларини*) ҳурпайтирмоқ (*мушук ҳақида*); 3) бўртмоқ, шишмоқ, кўпчимоқ, кўтарилмоқ; نَفَشَ (*у*) نُفُوشٌ тунда подачисиз ўтламоқ (*қўй ёки туя ҳақида*); II نَفَّشَ (*пахтани*) титмоқ, тарамоқ; IV أَنْفَشَ тунда (*қўй ёки туяни*) ўтлатишга қўйиб юбормоқ; V تَنَفَّشَ 1) бўртмоқ, шишмоқ; 2) патларини ҳурпайтирмоқ (*қуш ҳақида*); VIII اِنْتَفَشَ 1) бўртмоқ, шишмоқ; 2) ҳурпаймоқ, тиккаймоқ

– مُنْتَفِشٌ 1) кўтарилган, ҳурпайган; 2) тик турган, ғўдайиб турган; ~ شَعْرٌ пахмайган, ҳурпайган соч; ~ أَنْفٌ кўтарилган бурун

– مَنْفُوشٌ *эск.* титлган, тола-тола қилинган

– نَفَّاشٌ наффош (*лимоннинг йирик нави*)

– نَفْشٌ юнг, жун; ◊ ~ عَفْشٌ эски-туски

I نَفَضَ (и) نَفْضٌ: بِبَوْلِهِ ~ бавл қилмоқ; ~ بِالْكَلِمَةِ шошилиб гапирмоқ; IV أَنْفَضَ : بِبَوْلِهِ ~ бавл қилмоқ; بِالْكَلِمَةِ ~ шошилиб гапирмоқ; ~ تِ الشَّاةُ بِبَوْلِهَا қўй бўлиб-бўлиб (қисиб-қисиб) бавл қилди; ~ فِي الضَّحْكِ ҳадеб кулавермоқ

I نَفَضَ (*у*) نَفْضٌ 1) силкитмоқ, қоқмоқ, қоқиб туширмоқ (*чангни*); ~ الْغُبَارَ عَنْ ... ...нинг чангини қоқмоқ; ~ الشَّجَرَةَ дарахтни силкитиб мевасини қоқмоқ; ~ مَنْ مَرَضِهِ тузалмоқ, соғаймоқ; 2) қалтиратмоқ, титратмоқ (*безгак ҳақида*); 3) (*н. нидир*) рад қилмоқ, қайтармоқ (عَنْ); (*н. дандир*) четлатилмоқ; ~ يَدَهُ مِنَ الْأَمْرِ *маж.* қўлни ювиб қўлтиққа урмоқ; нимадандир воз кечмоқ, нимадандир қўл силтамоқ; ~ يَدَهُ مِنَ الْمَسْؤُولِيَّةِ масъулиятдан бош тортмоқ; 4) (*ўлни*) суриштириб билмоқ; 5) қашшоқлашмоқ, қашшоқ бўлмоқ; II نَفَّضَ қаттиқ силкитмоқ, роса қоқиб тозаламоқ; тозаламоқ; ~ عَنْ كَاهِلِهِ نِيرَ الْاِسْتِعْمَارِ империализм зулмини елкасидан итқитиб ташламоқ; ~ عَنْهُ الْكَسَلَ ўзидан дангасаликни олиб ташламоқ, дангасаликдан қутулмоқ; IV أَنْفَضَ 1) сарф қилмоқ, сарфламоқ, харж қилмоқ, харжламоқ; 2) озиқ-овқатдан қийналиб қолмоқ, қашшоқлашмоқ; V تَنَفَّضَ силкитилмоқ, тозаланмоқ; VIII اِنْتَفَضَ 1) силкинмоқ, қоқилмоқ; 2) титрамоқ, қалтирамоқ; сесканмоқ, сесканиб кетмоқ; 3) (*бирор кишига қарши*) қўзғолмоқ, кўтарилмоқ; 4) сакрамоқ, сапчимоқ; X اِسْتَنْفَضَ қоқмоқ, силкитмоқ (*мас. дарахтни, кийимни*)

– اِنْتِفَاضٌ қўзғолиш, кўтарилиш; ~ مُسَلَّحٌ қуролли қўзғолон

– اِنْتِفَاضَةٌ *кўп.* اتٌ : 1) қўзғолон; инқилобий қўзғолон; 1) титраш, қалтираш

– إِنْفَاضٌ қашшоқланиш, муҳтожлик; خَالِي الْوِفَاضِ بَادِي الـ~ *қар.* وَفْضَةٌ

– أُنْفُوضَةٌ *кўп.* أَنَافِيضُ қоқилган, тўкилган мевалар

– مِنْفَضٌ *кўп.* مَنَافِضُ дон совурадиган машина; катта сим ғалвир

– مِنْفَضَةٌ *кўп.* مَنَافِضُ кулдон

– مِنْفَضَةٌ *кўп.* مَنَافِضُ (*бирор н. ни*) силкиш, қоқиш учун мослама; ~ التُّرَابِ чанг тозалайдиган супурги; ~ لِلسَّجَائِرِ кулдон

– نَافِضٌ: حُمَّى ~ةٌ баданни қалтиратадиган безгак

– نَفَّاضٌ безгак, титраш, қалтираш

– نِفَاضٌ болалар ошхўраги; болаларнинг белдан пастга киядиган кийими; ~ مَا عَلَيْهِ эгнида ҳеч вако йўқ

– نُفَاضٌ, نُفَاضَةٌ қоқиладиган, силкитиладиган нарса (*мас, барглар, мевалар ва ҳ. к*)

– نَفِضٌ: زَيْتُ الـ~ скипидар

– نَفَضٌ қоқилган, силкитилган (*барглар, мевалар ва ҳ.к.*)

– نَفَضَةٌ болалар ва ёшларнинг ҳарбий-сиёсий ташкилоти аъзолари; разведкачилар; патрул, соқчи

– نُفَضَةٌ, نُفْضَةٌ титраш, қалтираш

– نَفِيضَةٌ *кўп.* نَفَائِضُ = نَفَضَةٌ

I نَفَطَ (*а*) نَفْطٌ қаварик (пўрсилдоқ) билан қопланмоқ; نَفَطَ (*и*) نَفْطٌ 1) қайнамоқ; 2) ғазабланмоқ; аччиқланмоқ, аччиғи келмоқ; ~ تِ الْعَنْزَةُ эчки аксирди; II نَفَّطَ қавартирмоқ, пўрсилдоқ билан қоплатмоқ; V تَنَفَّطَ 1) қаварик (пўрсилдоқ) билан қопланмоқ; 2) ғазабланмоқ, аччиқланмоқ, аччиғи келмоқ

– مُنَفِّطٌ *кўп.* اتٌ : йиринг тортадиган малҳам, ярани ёрадиган дори

– نَفَّاطٌ *кўп.* نَفَّاطَةٌ, نَفَّاطُونَ нефтчи

– نَفَّاطَةٌ 1) нефть бор жой, нефтга бой ер; 2) нефть кони

– نَفَاطَةٌ нефтчилик, нефтчилик касби

1– نَفْطٌ, نِفْطٌ нефть; الـ~ الْخَامُ хом нефть; آبَارُ الـ~ нефть қудуқлари; مَنَابِعُ الـ~ нефть манбалари; زَيْتُ الـ~ скипидар

2– نَفْطٌ *жам.* қаварикдар, пўрсилдоқлар

– نِفْطٌ *гоҳо* نَفْطٌ ёғ, мой, жир

– نَفْطَةٌ қаварик, пўрсилдоқ

– نُفَطَةٌ сержаҳл, серзарда, жиртаки, жиззаки

– نَفْطِيٌّ нефтга оид

I نَفَعَ (*а*) نَفْعٌ фойдали бўлмоқ, фойдаси бўлмоқ, фойда келтирмоқ; (*бирор н. га*) ярамоқ (لِ); لَا يَنْفَعُ бефойда; لَا يَضُرُّ وَ لَا يَنْفَعُ у ҳеч нарсага ярамайди, унинг қўлидан ҳеч нарса келмайди; II نَفَّعَ фойда чиқармоқ, ишлатмоқ; (*к. гадир*) фойда келтирмоқ, фойда бермоқ (لِ); VIII اِنْتَفَعَ 1) (*н. дандир*) фойда олмоқ, фойда чиқармоқ (مِنْ); 2) фойдаланмоқ, (*н. нидир*) ишлатмоқ (بِ); X اِسْتَنْفَعَ ишлатмоқ, фойдаланмоқ, фойдали равишда ишлатмоқ

– اِنْتِفَاعٌ 1) фойдаланиш, ишлатиш; 2) фойда, ютуқ; манфаат; حَقُّ الـ~ *юр.* узуфрукт

– مُنْتَفِعٌ ишлатувчи, фойдаланувчи; *юр.* узуфруктдан фойдаланувчи

– مَنْفَعَةٌ *кўп.* مَنَافِعُ 1) манфаат; фойда, ютуқ; даромад, кирим; لِـ~هِ кимнингдир фойдасига; عَلَى أَسَاسِ تَبَادُلِ الْمَصْلَحَةِ وَ الـ~ ҳар икки томоннинг манфаати ва фойдаси асосида; 2) яхшилик, эзгулик; ◊ الْمَنَافِعُ الْعَامَّةُ *ёки* الْمَنَافِعُ الْعُمُومِيَّةُ а) ижтимоий ишлар; б) жамоат манфаати, эҳтиёжи; الْمَنَافِعُ الْأَدَبِيَّةُ وَ الْاِقْتِصَادِيَّةُ маънавий ва моддий қадриятлар; مَنَافِعُ الْبَيْتِ уйдаги хўжалик хоналари (*омбор, оғилхона ва ҳ.к.*); مَنَافِعُ الْغُرْفَةِ хонадаги зарурий жиҳозлар; مَنَافِعُ صِحِّيَّةٌ санитария муассасалари; مَنَافِعُ الدَّوْلَةِ давлат ташкилотлари

– مَنْفَعِيٌّ 1) манфаатпараст, фойданигина кўзда тутадиган; 2) манфаатпараст одам

– نَافِعٌ 1) фойдали, фойдаси тегадиган; ◊ الـ~ةُ ижтимоий ишлар; ~ أَبُو сирка, уксус; 2) *ат. от, мз.* Нофи

– نَفَّاعٌ фойдаси кўп тегадиган, кўп фойда келтирадиган

– نَفْعٌ 1) наф, фойда, ютуқ; 2) яхшилик, эзгулик; الـ~ الْعَامُّ умум манфаати

– نَفَعِيٌّ ҳамма нарсадан фойда кўзловчи, ғаразгўй, тамаъгир

– نَفَعِيَّةٌ 1) фойдалилик; манфаатпарастлик; 2) ғаразгўйлик, таъмагирлик

– نَفُوعٌ жуда фойдали

I 1(نفق) نَفَقَ (*у*) نَفَاقٌ 1) бозори чаққон бўлмоқ, сотилиб кетмоқ (*товар ҳақида*); 2) қизимоқ (*бозор, савдо ҳақида*); 3) сарф бўлмоқ, тамом бўлмоқ, битмоқ; 2نَفَقَ (*у*) نُفُوقٌ қирилиб кетмоқ, қирилиб битмоқ, ҳаром ўлмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); II نَفَّقَ сотмоқ, ўтказмоқ;

III نَافَقَ мунофиқлик қилмоқ, муғомбирлик қилмоқ; IV أَنْفَقَ 1) сарфламоқ, сарф қилмоқ, кеткизмоқ, совурмоқ, исроф қилмоқ; 2) (*ёшликни*) ўтказмоқ; 3) қашшоқлашмоқ, камбағаллашмоқ; X اسْتَنْفَقَ сарфламоқ, сарф қилмоқ, кеткизмоқ, совурмоқ, исроф қилмоқ; тамом қилмоқ, тугатмоқ, соп қилмоқ

– إِنْفَاقٌ 1) сарф қилиш, кетказиш, исроф қилиш; كُلُّ شَيْءٍ يَنْقُصُ بِالْـ~ إِلَّا الْعِلْمَ *мтл.* илмдан бошқа ҳамма нарса сарф қилиш билан озаяди; 2) қашшоқлашиш, камбағаллашиш

– مُنَافِقٌ мунофиқ, товламачи, иккиюзламачи; муғомбир

– مُنَافَقَةٌ мунофиқлик, иккиюзламачилик, товламачилик; муғомбирлик

– مِنْفَاقٌ исрофгар, нобудгар

– نَافِقٌ бозори чаққон, бозори илдам, харидоргир

– نَافِقَاءٌ *кўп.* نَوَافِقُ Африка қўшоёғи инларидан бири

– نَفَاقٌ *бозори чаққонлик, харидоргирлик*

– مُنَافَقَةٌ = نَفَاقٌ

– نَفَقٌ *кўп.* أَنْفَاقٌ ерости йўли, туннель; ~ الْقُطُرَاتِ темир йўл туннели; ~ الْـ~ الْهَوَائِيُّ *ёки* ~ الْهَوَاءِ аэродинамик труба

– نَفَقٌ *эск.* узоқ югуролмайдиган (*от*)

– نَفَقَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) сарфлаш, сарф қилиш, кетказиш; чиқим, сарф, харажат; ~ الْمَعِيشَةِ عَلَى кимнингдир ҳисобидан; тирикчилик қилиш учун зарур бўлган нарса; 2) *шунингдек.* شَرْعِيَّةٌ ~ алимент, нафақа; طَالَبَتِ الزَّوْجَةُ ~ لِابْنِهَا аёл ўғли учун нафақа талаб қилди

– نَافِقَاءٌ = نُفَقَةٌ

(نفل) I نَفَلَ (и) نَفْلٌ II نَفَّلَ ҳадя сифатида бермоқ, зиёда қилиб бермоқ; I; V تَنَفَّلَ 1) (*н. нидир*) керагидан ортиқ бажармоқ; 2) нафл намозини ўқимоқ; VIII انْتَفَلَ = V

– نَافِلَةٌ *кўп.* نَوَافِلُ (*вазифадагидан, мажбуриятдагидан ортиқ*) қўшимча бажарилган (*н.*); ... الْقَوْلِ إِنَّ ~ وَ مِنْ *ёки* ... الْقَوْلِ إِنَّ ~ яна шуни қўшимча қилиш мумкинки, ...; 2) *дин.* қўшимча ўқиладиган намоз, нафл намози; 3) ато, инъом; 4) ўлжа; 5) фарзанднинг фарзанди, набира, невара

– نَفَلٌ *кўп.* أَنْفَالٌ, نُفُولٌ 1) совға, ҳадя, инъом, туҳфа; 2) ўлжа, ғанимат; 3) *бот.* беда; ~ الْمَاءِ сувда ўсадиган учбарглик ўсимлик; 4) *бот.* қашқар беда

– نُفَيْلٌ *ат. от, мз.* Нуфайл

– نَوْفَلٌ *кўп.* ـُونَ ~ 1) сахий (саховатли) одам; 2) ато, совға, ҳадя; 3) денгиз; 4) *ат. от, мз.* Навфал

نَفْنَفَ шишмоқ, қавармоқ, бўртмоқ

– مُنَفْنَفٌ шишган, қаварган, териси халта бўлиб осилиб турган

– نَفْنَفٌ 1) атмосфера, ҳаво; 2) *кўп.* نَفَانِفُ қоятош; 3) икки тоғ ораси, дара; 4) деворнинг усти билан ости ораси; 5) қудуқнинг лабидан тубигача бўлган қисми;

– نَفْنَفَةٌ шишганлик, қаварганлик

– نَفْنُوفٌ *кўп.* نَفَانِيفُ аёллар кўйлаги; ~ الْعِيدِ байрам кўйлаги

I نَفَهَ (а) نَفْهٌ чарчаб ҳолдан кетмоқ (тоймоқ)

– مُنَفَّهٌ: ~ جَمَلٌ чарчаган (ҳолдан тойган) туя

– نَافِهٌ *кўп.* نُفَّهٌ ҳолдан тойган, чарчаган, чарчоқ

I (نفو) نَفَا (у) نَفْوٌ = نَفَى

– نَفَاوَةٌ ахлат, супуринди, чиқинди

I نَفَى (и) نَفْيٌ 1) инкор қилмоқ, рад этмоқ; ~ نَفْيًا بَاتًّا қатъиян рад этмоқ; 2) сургун қилмоқ, бадарға қилмоқ; ҳайдамоқ, ҳайдаб чиқармоқ; 3) *эск.* қалбаки эмаслигини аниқлаш учун пулни ёйиб кўймоқ; III نَافَى 1) (*к. гадир*) гап қайтармоқ, эътироз қилмоқ, эътироз билдирмоқ; (*бирор н. билан*) тўғри келмай қолмоқ; мувофиқ келмай қолмоқ; 2) таъқиб қилмоқ, таъқибга учратмоқ; VI تَنَافَى мувофиқ келмай қолмоқ, (*к. биландир*) зиддиятда бўлмоқ (مَعَ); VIII انْتَفَى 1) инкор этилмоқ, рад этилмоқ; 2) сургун қилинмоқ, бадарға қилинмоқ; 3) четлатилмоқ; йўқ бўлмоқ, ғойиб бўлмоқ; 4) ҳайдаб юбормоқ, ҳайдаб чиқармоқ, узоқлаштирмоқ; 5) (*н. дандир*) тонмоқ, қайтмоқ, воз кечмоқ, баҳридан ўтмоқ (مِنْ); 6) тўкилмоқ (*соч ҳақида*); 7) тинчимоқ, тўхтамоқ (*кураш ҳақида*); X اسْتَنْفَى ирғитмоқ, ирғитиб юбормоқ

– انْتِفَاءٌ 1) инкор этилиш, рад этилиш; 2) сургун, бадарға; 3) йўқлик, ғойиблик, мавжуд эмаслик; 4) тониш, қайтиш

– تَنَافٍ тўғри келмаслик, мувофиқ келмаслик, номувофиқлик

– مُنَافٍ *мн.* مُنَافِيَةٌ (*бирор н. га*) қарама-қарши, (*бирор н. билан*) зиддиятли, (*бирор н. га*) мувофиқ келмайдиган (لِ); ~ لِلْآدَابِ адабсиз, беадаб, ахлоқсиз

– مُنَافَاةٌ номувофиқлик, мос келмаслик.

– مَنْفَاةٌ (*н. нидир*) четлатувчи, узоқлаштирувчи; هِيَ مَدْعَاةُ الْهُمُومِ وَ ~ النَّعِيمِ бу ташвиш туғдиради ва роҳатни бузади

– مَنْفًى *кўп.* مَنَافٍ сургун қилинадиган, бадарға қилинадиган жой

– مَنْفِيٌّ 1) сургун қилинган, жўнатиб юборилган; 2) рад этилган, инкор қилинган; 3) манфий; أَرْسَلَهُ ~ إِلَى кимнидир ...га сургунга юбормоқ

– نَافٍ *эск.* рад этувчи, инкор қилувчи

– نَفَاءٌ, نَفَاةٌ чиқинди, супуринди, ахлат, нишхўрд

– نُفَايَةٌ *кўп.* ـَاتٌ = نَفَاءٌ

– نَفْيٌ 1) инкор қилиш, рад этиш; حَرْفُ ~ الْـ (أَدَاةُ) *грам.* инкор юкламаси; شَاهِدُ الْـ~ *юр.* ҳимоячи томони гувоҳи; شَهَادَةُ الْـ~ *юр.* қарама-қарши гувоҳлик бериш; أَجَابَ بِالْـ~ рад жавоб бермоқ, салбий жавоб бермоқ; 2) сургун, бадарғалик

– نَفِيٌّ 1) рад этилган, инкор қилинган; 2) сургун қилинган, бадарға қилинган

– نَفْيِيٌّ манфий, салбий

I نَقَّ (а/и) نَقِيقٌ 1) қурилламоқ, вақвақламоқ; 2) қурилламоқ, қағқағламоқ, қақаклашмоқ; 3) овоз чиқармоқ (*товуқ, каклик, жўрчи (йиртқич қуш), чаён, туяқуш, мушук ва ҳ.з. лар ҳақида*); 4) ҳасрат қилмоқ, нола қилмоқ, зорланмоқ, инграмоқ; (*тақдирдан*) нолимоқ

– نَقِيقٌ = نَقٌّ

– نَقَّاقٌ 1) қурилдоқ, қурилловчи; 2) йиғлоқи одам, доим зорлариб юрадиган одам

– نَقَّاقَةٌ *кўп.* ـَاتٌ қурбақа, бақа

– نَقِيقٌ 1) қуриллаш, вақвақлаш; 2) қағқаглаш., қақаглаш; 3) зорланиш, нолиш

I (نقب) نَقَبَ (у) نَقْبٌ 1) ер тагини ковлаб йўл қилмоқ, тагини ковлаб бормоқ; 2) тешик очмоқ, уриб тешмоқ; 3) кавламоқ, қазимоқ, қазиш ишларини олиб бормоқ, (*н. нидир*) қидирмоқ, разведка қилмоқ (عَنْ); ~ فِي الْأَرْضِ саёҳат қилмоқ, кезмоқ, жаҳонгаштаклик қилмоқ; نَقَبَ (а) نَقْبٌ йиртилмоқ, тешилмоқ; نَقُبَ (у) نَقَابَةٌ одамларга бош бўлмоқ; II نَقَّبَ қазув-қидирув ишларини олиб бормоқ; (*мас, нефть қидириб*) бурғуламоқ, пармалаб кавламоқ; 2) ниманингдир остидан (остини), тагидан (тагини) кавламоқ; 3) текширмоқ, тафтиш қилмоқ; ◊ فِي الْبِلَادِ ~ бошпана қидириб юртма-юрт кезмоқ; III نَاقَبَ 1) ўз обрўсини оширишга интилмоқ; 2) кутилмаганда учратиб қолмоқ; бемаврид рўпара келиб қолмоқ; V تَنَقَّبَ (*н. нидир*) текширмоқ, тафтиш қилмоқ (عَنْ); ҳижоб ёпинмоқ, чиммат тутмоқ; бурканмоқ, ёпиниб олмоқ, яширинмоқ; 3) ўвада бўлмоқ, эскимоқ, тўзимоқ; VIII انْتَقَبَ ҳижобга кирмоқ

– تَنْقِيبٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) текшириш, тафтиш қилиш, қидириш, излаш; (*мас., нефть қидириб*) бурғулаш, пармалаб кавлаш; الْـ~ عَلَى الْبُتْرُولِ нефть қидириш, разведка қилиш; الْـ~ الْجِيُولُوجِيُّ геологик қидирув; أَعْمَالُ الْـ~ қидирув ишлари; 2) қазилган жойлар

– مَنْقَبٌ *кўп.* مَنَاقِبُ тоғ йўли

– مِنْقَبَةٌ, مِنْقَبٌ *кўп.* مَنَاقِبُ 1) курак, белкурак; 2) лом, мисранг; 3) парма

– مُنَقِّبٌ қазув-қидирув ишларини олиб борувчи; археолог; қидирувчи, изловчи

– مَنْقَبَةٌ *кўп.* مَنَاقِبُ 1) обрў, иззат, мақтовга муносиб сифат; тақдирланарли иш; 2) тоғ йўли

[1]– نَاقِبٌ қазув-қидирув ишларини олиб борувчи

– نَاقِبٌ [2], نَاقِبَةٌ узоқ ётиш натижасида жонсиз бўлиб қолган *ёки* шилиниб кетган жой

– نَاقِبَةٌ одамнинг биқинига тошадиган яра

– نِقَابٌ *кўп.* نُقُبٌ ҳижоб, ниқоб; тўр, чиммат; كَشَفَ الـ~ عَنْ ... *кўч.м.* (*н. дандир*) ниқобни кўтармоқ; фош қилмоқ

- نِقَابٌ *ҳарб.* инженерлик қўшинлари аск - ри, сапёр

- نِقَابَةٌ *кўп.* اتٌ - бирлашма; касаба уюшм - си; الاِتِّحَادُ العَامُّ لِنِقَابَاتِ عُمَّالِ القُطْرِ المِصْرِيِّ *тар.* Миср ишчилар касаба уюшмасининг бош бирлашмаси

– نِقَابِيٌّ 1) касаба уюшмасига оид; الوَفْدُ الـ~ касаба уюшмаси делегацияси; 2) касаба уюшмаси арбоби

– نِقَابِيَّةٌ синдикализм (*ишчилар ҳаракатидаги оқим*)

– نَقْبٌ *кўп.* أَنْقَابٌ 1) тешик ёриқ; 2) тагидан (тагини) кавлаш; 3) тоғ йўли, тоғдаги сўқмоқ

– نُقْبٌ *кўп.* نِقَابٌ *эск.* тоғдаги йўлак; *эск.* ғор

– نُقْبَةٌ *кўп.* نُقَبٌ 1) юбка; 2) ранг, (н.нидир) ранги

[1]– نَقْبَةٌ *кўп.* نَقَبٌ из

[2]– نَقْبَةٌ ҳижоб ёпинишнинг йўли

– نَقِيبٌ *кўп.* نُقَبَاءُ 1) бошлиқ, раҳбар, раис; الكُلِّيَّةِ ~ декан; الأَشْرَافِ ~ Муҳаммад алайҳиссалом авлодлари бошлиғи; 2) шайинқисқич (*тарозудаги*); 3) *ҳарб.* капитан; (*флотда*) катта лейтенант; كَلْبٌ ~ тилчаси олиб ташланган ит (*овозини пасайтириш учун*)

– نَقِيبَةٌ 1) қалб, жон, руҳ; 2) табиат, характер; مَيْمُونُ الـ~ босиқ, хотиржам

I نَقَتَ (у) نَقْتٌ: الْعَظْمَ ~ суякнинг илигини қоқмоқ

I نَقَثَ (у) نَقْثٌ : الْعَظْمَ ~ суякнинг илигини қоқиб чиқармоқ; الشَّيْءَ الْمَدْفُونَ ~ кўмилган нарсани кавлаб чиқармоқ; II نَقَّثَ шошилмоқ, тезлашмоқ

I نَقَحَ (а) نَقْحٌ 1) (*ортиқча шохларни*) кесиб ташламоқ; 2) чертмоқ, урмоқ; II نَقَّحَ 1) қайта кўриб чиқмоқ; тўғриламоқ (*хатони*); (*лойиҳага*) тузатиш киритмоқ; 2) кўп марта урмоқ; الشِّعْرَ ~ шеърга тузатиш киритмоқ; 3) сараламоқ, яхшисини ёмонидан ажратмоқ; الْعَظْمَ ~ суякнинг илигини қоқиб чиқармоқ; ~ الجِذْعَ дарахт танасидаги ошиқча шохларни бутамоқ; V تَنَقَّحَ қайта кўриб чиқилмоқ; тўғриланмоқ (*хато ҳақида*)

– تَنْقِيحٌ қайта кўриб чиқилмоқ; тўғрилаш; ревизия

– نَقْحَةٌ *кўп.* نَقَحَاتٌ уриш, зарба, чертиш, чертки

I نَقَخَ (а) نَقْخٌ урмоқ, зарба бермоқ; دِمَاغَهُ ~ миясига урмоқ, миясини шикастламоқ

نُقَاخٌ тиниқ яхна сув

I (نقد) نَقَدَ (у) نَقْدٌ 1) танламоқ, танлаб олмоқ; 2) танқид қилмоқ, танқидий мулоҳаза, юритмоқ; 3) нақд пул бермоқ, нақд пул билан тўламоқ; 4) чўқимоқ, чўқиламоқ; сараламоқ; ~ هـ بِنَظَرِهِ ◊ кимгадир яширинча қарамоқ; نَقَدَ (а) نَقْدٌ чиримоқ, уваланмоқ (*тиш ҳақида*); III نَاقَدَ 1) *к. дандир*) ҳисобот талаб қилмоқ, сўрамоқ; 2) баҳслашмоқ, тортишмоқ; IV أَنْقَدَ пулни санаб қўймоқ, нақд пул билан тўламоқ; VIII اِنْتَقَدَ 1) танқид қилмоқ, танқидий мулоҳаза юритмоқ; танбиҳ бермоқ, койимоқ; 2) нақд пул билан олмоқ; ◊ ~ نَفْسَهُ مِنْ ... ўзини ...дан ажратмоқ; الدَّرَاهِمَ ~ қалбаки тангаларни ажратмоқ, бўлакламоқ; X اِسْتَنْقَدَ нақд пул олишга эришмоқ

– اِنْتِقَادٌ *кўп.* اتٌ - танқид, рецензия; танбиҳ бериш, койиш; الـ~ الذَّاتِيُّ ўз-ўзини танқид

– اِنْتِقَادِيٌّ танқидий; ~ مَوْقِفٌ مِنْ ... ...га танқидий кўз билан қараш

– أَنْقَدُ типратикан

– تَنْقَادٌ *эск.* яхши тангани ёмонидан ажратиш; *эск.* фарқлаш, ажратиш

– مُنْتَقَدٌ танқид остидаги, танқидга учраган; койишга лойиқ

– مُنْتَقِدٌ танқидчи, мунаққид

– مِنْقَادٌ *кўп.* مَنَاقِيدُ тумшуқ (*қушларда*)

– مَنْقَدٌ *кўп.* مَنَاقِدُ манқал, манқалдон

– نَاقِدٌ *кўп.* نُقَّادٌ, نَقَدَةٌ 1) танқидчи, мунаққид; 2) рецензиячи; نَاقِدٌ 3) эск. яхши тангани ёмонидан ажратувчи; эск. яхшини ёмондан фарқловчи

– مُنْتَقِدٌ = نَقَّادَةٌ, نَقَّادٌ

[1]– نَقْدٌ танқид, танқидий таҳлил; қоралаш, ёмонлаш, айблаш; ذَاتِيٌّ ~ *ёки* نَفْسِهِ بِنَفْسِهِ ~ ўз-ўзини танқид

[2]– نَقْدٌ *кўп.* نُقُودٌ 1) нақд пул, танга, чақа; بِالـ~ нақд пул билан, нақд пулга; ~ا нақд пул билан, нақд пулга; أَوْرَاقُ الـ~ қоғоз пул; تَضَخُّمُ أَوْرَاقِ الـ~ инфляция; 2) *шунингдек:* الـ~ الْعُمْلَةِ валюта; الـ~ الأَجْنَبِيُّ чет эл валютаси; الـ~ الْمَحَلِّيُّ маҳаллий валюта; الـ~ النَّادِرُ камёб валюта

نَقَدٌ *кўп.* نِقَادٌ, نَقَادَةٌ 1) қўйларнинг почалари калта зоти; 2) пакана (паст бўйли) бола; 3) *эск.* сифатли жун берадиган Баҳрайндаги паст бўйли қўйлар

– نُقَدٌ *бот.* рум мойчечаги

[1]– نَقْدِيٌّ танқидий, танқидга бағишланган; ~ مَقَالٌ танқидий мақола

[2]– نَقْدِيٌّ 1) пулга оид; ~ جَزَاءٌ пул билан тўланадиган жарима; ~ نِظَامٌ пул тизими, пул системаси; 2) тангага оид

[1]– نَقْدِيَّةٌ танқидий кўз билан

[2]– نَقْدِيَّةٌ нақд (*пул*)

I (نقذ) نَقَذَ (у) نَقْذٌ қутқармоқ, қутқариб қолмоқ; نَقَذَ (а) نَقْذٌ қутулмоқ, қутулиб қолмоқ, қутқарилмоқ; IV أَنْقَذَ қутқазмоқ, озод қилмоқ; نَفْسَهُ ~ қутулмоқ, қутулиб қолмоқ, жон сақламоқ; V تَنَقَّذَ (*н. дандир*) халос этмоқ, қутқазмоқ; X اِسْتَنْقَذَ (*к. нидир*) қутказишга эришмоқ; ҳожат чиқармоқ

– إِنْقَاذٌ қутқариш, қутқазиш, халос қилиш; *кўч.м.* сўнгги чора, охирги умид

– مُنْقِذٌ 1) қутқарувчи, нажоткор; 2) *ат. от, мз.* Мўнқиз

– نَقْذٌ = إِنْقَاذٌ

I (نقر) نَقَرَ (у) نَقْرٌ 1) тақиллатмоқ, тарақлатмоқ; عَلَى الْبَابِ ~ эшикни тақиллатмоқ; 2) тақиллатиб (тиқиллатиб) чалмоқ; 3) (*ноғора*) чалмоқ (عَلَى); (*торларни*) чертмоқ (عَلَى); عَلَى أَوْتَارِ الرَّحْمَةِ ~ *кўч.м.* одамнинг нозик торларини чертмоқ; فِي النَّاقُورِ ~ *қар.* نَاقُورٌ; 4) чўқимоқ, чўқиламоқ; чўқилаб ташламоқ (*қуш ҳақида*); (*мас, тумшуқ билан*) тешмоқ, уриб тешмоқ; 5) ўйиб гул туширмоқ, ўйиб гул солмоқ; (*тошга*) ўйиб нақш солмоқ (فِي); 6) суқмоқ, санчмоқ, суқиб тешмоқ; 7) (*чуқурни, қудуқни*) кавламоқ; кавлаб олмоқ, қазиб чиқармоқ, (*н. нидир*) қидириб кавлаб ташламоқ; (*н. нидир*) излаб топмоқ, қидириб топмоқ; نَقَرْتُ بِالرَّجُلِ мен бу кишини кўпчилик ичидан чақириб олдим; 9) (*сабзавотни*) кўммоқ; 10) (*бармоқни*) шақиллатмоқ, қарсиллатмоқ, (*тилни*) тақиллатмоқ; 11) танбеҳ бермоқ, койимоқ; ҳақорат қилмоқ, сўкмоқ; نَقَرَ (а) نَقْرٌ (*к. дандир*) жаҳли чиқмоқ, аччиғи келмоқ (عَلَى); II نَقَّرَ 1) кўп марта тақиллатмоқ; 2) жуда кўп чўқимоқ, тез-тез чўқимоқ; 3) билиб олишга уринмоқ; қидирмоқ, текширмоқ, тадқиқ қилмоқ; III نَاقَرَ баҳслашмоқ, жанжаллашмоқ, айтишмоқ, тортишмоқ; IV أَنْقَرَ (*бирор н. ни бажаришни*) бас қилмоқ, тўхтатмоқ (عَنْ); V تَنَقَّرَ (*н. нидир*) қидирмоқ, ахтармоқ; VI تَنَاقَرَ ўзаро баҳслашмоқ, бир-бири билан айтишмоқ; VIII اِنْتَقَرَ 1) тешилмоқ, уриб тешилмоқ; 2) (*к.нидир*) даъват қилмоқ, чорламоқ

– تَنَاقُرٌ баҳслар, ихтилофлар, зиддиятлар

– تَنْقِيرٌ 1) кўп марта тақиллатиш; 2) чўқиш; 3) қидириш, текшириш

– مُنَاقَرَةٌ *кўп.* اتٌ - айтишув, тортишув, жанжал; мунозара

– مِنْقَارٌ *кўп.* مَنَاقِيرُ 1) тумшуқ; 2) (*ҳайкалтарош*) қалами, искана; исканасимон пўлат асбоб, зубило; ◊ ~ أَبُو دنгиз балиғининг бир тури

– مُنْقُرٌ *кўп.* مَنَاقِيرُ 1) оғзи тор кичик қудуқ; 2)

серсув чуқур қудуқ

– مِنْقَرٌ *кўп.* مَنَاقِرُ 1) чўкич, кирка, кетмон; чўқмор, дастаки сўқа, лўм; 2) (*ҳайкалтарош*) қалами, искана; исканасимон пўлат асбоб, зубило

– نَاقِرٌ *кўп.* نَوَاقِرُ нишонга теккан ўқ

– نَاقِرَةٌ *кўп.* نَوَاقِرُ 1) тортишув, мунозара; даҳанаки жанг, уришиш, сўкишиш; 2) фалокат, офат

– نَاقُورٌ *кўп.* نَوَاقِيرُ *қур.* карнай; نَقَرَ فِي الـ~ карнай чалмоқ, жар солмоқ, овоза қилмоқ

– نَقَارٌ тортишув, мунозара, баҳс, жанжал

– نَقَّارٌ 1) қидирувчи, тадқиқотчи; 2) ўйиб нақш солувчи; 3) бурғи, тоғпарма; ◊ الْخَشَبِ ~ қизилиштон (*қуш*)

– نَقَّارَةٌ унча катта бўлмаган қўшноғора

– نُقَّارِيَّةٌ *кўп.* اتٌ. қўшноғора

[1]– نَقْرٌ 1) ўйиб нақш қилиш; (*тошга*) ўйилган нақш; 2) чўқиш; 3) (*ноғора*) чалиш, (*ноғоранинг*) тарақлаши; الـ~ آلاتُ *муз.* уриб чалинадиган чолғу асбоблари; الأَصَابِعِ ~ бармоқларни қарсиллатиш

[2]– نَقْرٌ, نَقِرٌ 1) тешикча; 2) чуқурлик, чуқурча; ёриқ, тирқиш; ёғочнинг учи кириб турадиган тешик (*икки ёғоч қисмни бириктириш учун*); (خَشَبٍ) وَ ~ لِسَانٌ тиқин ва тешик

– نَقِرٌ ғазабланган, аччиқланган

– نَقْرَةٌ *кўп.* نَقَرَاتٌ 1) зарба; чўқиш, тумшуқ билан уриш; 2) тақиллаш; телеграф аппаратининг такиллаши

– نُقْرَةٌ *кўп.* نُقَرٌ 1) ўйилган жой, чуқур, чуқурча; кемтик; الْعَيْنِ ~ *анат.* кўз косаси, кўз чаноғи; 2) қуйилган нарса, қуйма нарса; 3) гардандаги чуқур жой

– نُقْرَةٌ *вет.* ҳайвонларда учрайдиган тизза ости пайларининг қийшайиши

– نَقْرَةٌ *қар.* نَاقِرَةٌ

– نَقَرَى (*бирор тадбирда*) махсус таклифнома билан иштирок этиш; الـ دَعَوْتُهُمْ ~ мен уларни махсус таклиф қилдим

– نَقْوَارٌ ҳазилкаш, қизиқчи, масхарабоз; тўғри-нотўғрисини суриштирмай танқид қилаверувчи

– نَقْوَرَةٌ тўғри-нотўғрисини суриштирмай танқид қилиш, калака қилиш

– نَقِيرٌ 1) хурмо данагидаги ариқча; 2) *маж.* арзимас бирор нарса; لاَ يَمْلِكُ شَرْوَى ~ ёнида ҳемири йўқ; لاَ يُسَاوِي ~ ҳеч нарсага арзимайди; 3) зот, нав, насл-насаб; كَرِيمُ الـ~ оқсуяклардан, аслзодалардан; وَ لاَ يُظْلَمُونَ ~ *қур.* улар заррача ҳам (зиғирча ҳам) зулм кўрмайдилар

– نَقِيرَةٌ *кўп.* نَقَائِرُ кемача, кичик кема

– نُقَّارِيَّةٌ = نُقَيْرَةٌ

نَقْرَزَانٌ унча катта бўлмаган қўшноғора; ноғорача

– مُنْقَرِسٌ *мед.* подагра (бўғимларнинг қақшаб оғриши) касали билан оғриган, бўғим ва оёқ бармоқлари оғриғи касали билан оғриган

[1]– نِقْرِسٌ 1) *мед.* бўғин ва оёқ бармоқлари оғриғи; бўғин яллиғланиши; 2) малакали врач

- نِقْرِيسٌ тажрибали, малакали, билимдон (*мас, врач*)

I نَقَزَ (*у*) نَقْزٌ, نَقَزَانٌ 1) сакрамоқ, ирғимоқ; 2) қалтирамоқ. титрамоқ; II نَقَّزَ (*гўдакни*) тебратмоқ

– نَاقِزَةٌ *кўп.* نَوَاقِزُ (*ҳайвоннинг*) почаси, оёғи

– نَقَّازٌ *ёки* نُقَّازٌ 1) қуш; 2) чумчуқ

– نَقْزٌ *кўп.* نُقُوزٌ барглари тўкилган шох

– نَقِزٌ *кўп.* أَنْقَازٌ 1) (*мас. товарнинг*) сифатсизи, ярамаси; 2) (*одамларнинг*) пасткаши, тубани, разили

– نَقْزَةٌ *кўп.* نَقَزَاتٌ 1) сакраш, ирғишлаш; 2) титраш, қалтираш

– نَقِيزٌ оғриқ (*мас, тишники*)

I (نقس) نَقَسَ (*у*) نَقْسٌ (*қўнғироқ*) чалмоқ (النَّاقُوسَ); نَقَسَ (*а*) نَقْسٌ (*к. нингдир устидан*) кулмоқ; масхараламоқ; айбламоқ, айб қўймоқ; II نَقَّسَ: الدَّوَاةَ ~ сиёҳдонга сиёҳ қуймоқ; VIII انْتَقَسَ = نَقَسَ

– نَاقِسٌ нордон; لَبَنٌ ~ айниган сут; شَرَابٌ ~ нордон ичимлик

نَاقُوسٌ *кўп.* نَوَاقِيسُ қўнғироқ, сигнал учун ишлатиладиган занг; *муз.* зарб уриб чалинадиган лаппаксимон музика асбоби; ◊ الْخَطَرِ ~ قَرَعَ (دَقَّ) бонг урмоқ, сурон солмоқ, тревога кўтармоқ

– نَاقُوسِيٌّ қўнғироққа оид; الشَّكْلِ ~ қўнғироқсимон

– نَقْسٌ *кўп.* أَنْقَاسٌ, أَنْقُسٌ сиёҳ

I نَقَشَ (*у*) نَقْشٌ 1) нақш солмоқ; الْفَصَّ ~ (*узукка ўйиб*) нақш чизмоқ; التِّمْثَالَ ~ ҳайкал тарошламоқ; 2) тасвирламоқ, 3) ранг бермоқ, нақшламоқ; 4) зирапчани олиб ташламоқ; (*сочни ёки жунни*) юлиб олмоқ; الشَّوْكَةَ مِنْ رِجْلِهِ ~ оёғидаги тиконни олиб ташламоқ; مَرِيضَ الْغَنَمِ ~ қўйхонани тош ва тиканлардан тозаламоқ; II نَقَّشَ нақшламоқ; III نَاقَشَ муҳокама қилмоқ; фикр олишмоқ; музокара олиб бормоқ; баҳслашмоқ; نُوقِشَتِ الرَّسَائِلُ الْجَامِعِيَّةُ диссертациялар муҳокама қилинди; الْحِسَابَ ~هُ кимдандир ҳисобот талаб қилмоқ; VI تَنَاقَشَ бир-бири билан баҳслашмоқ, биргалашиб муҳокама қилмоқ; VIII انْتَقَشَ 1) нақш солинмоқ; 2) тасвирланмоқ; 3) (*зирапча ва ҳ.к. ларни*) чиқармоқ;

– مُنَاقِشٌ музокарада иштирок этувчи

– مُنَاقَشَةٌ *кўп.* اتٌ. муҳокама, дискуссия; музокара; بَرْلَمَانِيَّةٌ ~ парламентдаги муҳокама; فَتَحَ بَابَ الـ~ музокарани очмоқ (бошламоқ)

– مِنْقَاشٌ *кўп.* مَنَاقِيشُ 1) ўймакорнинг қалами, наққошнинг қалами; (*бўёқчининг*) мўйқалами; 2) мўйчинак

– مِنْقَشٌ *кўп.* مَنَاقِشُ = مِنْقَاشٌ

– مَنْقُوشٌ 1) нақшланган, нақш туширилган; 2) бўяб гул солинган; ранг-баранг, турли рангдаги

– مَنْقُوشَةٌ 1) مَنْقُوشٌ сўзининг муаннаси; 2) пирожний навларидан бири; شَجَّةٌ ~ суяккача етиб борадиган бошдаги яра

– نَقَاشٌ баҳс, тортишув, музокара; وَضَعَ الْقَضِيَّةَ عَلَى بِسَاطِ الـ~ масалани муҳокамага қўймоқ

– نَقَّاشٌ 1) наққош, ўйиб нақш солувчи; التَّمَاثِيلِ ~ ҳайкалтарош, скульптор; 2) бўёқчи

– نَقَاشَةٌ 1) наққошлик касби; 2) бўёқчилик касби

– نَقْشٌ *кўп.* نُقُوشٌ 1) нақш, безак; نُقُوشٌ تَزْيِينِيَّةٌ газламадаги гуллар; 2) ўйиб солинган нақш

– نُقُوشَاتٌ *кўп.* ўйма нақшлар

– نَقِيشٌ 1) идишга солиб қўйилган майда-чуйдалар; 2) ўхшаш, каби, ўрнини босувчи, ўрнида ишлатилувчи; مَا لَهُ ~ унинг ўхшаши йўқ, у бетакрордир

I نَقَصَ (*у*) نَقْصٌ, نُقْصَانٌ 1) эга бўлмай қолмоқ; кам бўлмоқ, етмай қолмоқ; لاَ يَنْقُصُهُ ... إِلاَّ унга ...гина етишмайди; لاَ يَنْقُصُهُ شَيْءٌ унинг ҳамма нарсаси бор; 2) озаймоқ, қисқармоқ; пасаймоқ, тушмоқ (*сув ҳақида*); 3) озайтирмоқ, пасайтирмоқ; (*обрўни*) тўкмоқ, туширмоқ; II نَقَّصَ озайтирмоқ, қисқартмоқ; пасайтирмоқ, туширмоқ; الثَّمَنَ ~ нархни туширмоқ; III نَاقَصَ савдо белгиламоқ, савдо эълон қилмоқ; IV أَنْقَصَ озайтирмоқ, қисқартирмоқ; V تَنَقَّصَ 1) (*к.нидир*) нуқсони бор деб ҳисобламоқ, айбдор деб билмоқ; 2) (*н. дандир*) озгина олмоқ; (*н. нидир*) озгина-озгина олмоқ; VI تَنَاقَصَ аста-секин озаймоқ, секинлик билан қисқармоқ, камаймоқ; الْقَمَرُ ~ охирги фазага етмоқ (*ой ҳақида*); VIII انْتَقَصَ 1) озаймоқ, камаймоқ, қисқармоқ; 2) озайтирмоқ, қисқартирмоқ, камайтирмоқ; 3) (*обрўни*) тўкмоқ, туширмоқ; (*к. нидир*) бадном қилмоқ, ёмонотлиқ қилмоқ; مِنْ ~ قَدْرِهِ кимнингдир обрўсини тўкмоқ; X اسْتَنْقَصَ 1) (*н. нидир*) озайтиришни сўрамоқ; нархни туширишни сўрамоқ, арзонлаштиришни илтимос қилмоқ; 2) оз, кам, етарли эмас деб ҳисобламоқ

– انْتِقَاصٌ озайтириш, камайтириш; مِنَ ~ الْقَدْرِ обрўни тўкиш

– إِنْقَاصٌ озайтириш, камайтириш,

пасайтириш

– أَنْقَصُ энг оз, энг тақчил, энг кам; ~ مِنْ ... дан оз

– إِنْقَاصٌ = تَنْقِيصٌ

– مُتَنَاقِصٌ аста-секин озаювчи, пастловчи, тушувчи

– مُنَاقَصَةٌ *кўп.* ـاتٌ савдо-сотиқ

– مَنْقَصَةٌ *кўп.* مَنَاقِصُ нуқсон, айб, иллат, камчилик

– مَنْقُوصٌ 1) озайтирилган, камайтирилган; кам, етарли эмас; 2) мукаммал эмас, нуқсонли, номукаммал

– نَاقِصٌ 1) озайтирилган; етарли эмас; номукаммал, ноқис, камчил, тақчил; ~ غَيْرُ تўла, мукаммал; ~ـةٌ صُورَةٌ охирига етказилмаган картина; ~ فِعْلٌ *грам.* ноқис феъл; 2) нуқсонли, иллатли; ~ الْعَقْلِ беақл, ақлсиз, ноқисулақл; 3) номукаммал, тўла эмас; ~ مَخْرُوطٌ *мат.* кесик конус; ~ هَرَمٌ *мат.* кесик пирамида; 4) чегириб ташланган; 5) *мат.* минус (-)

– نَاقِصَةٌ *кўп.* نَوَاقِصُ камчилик, иллат; صَحَّحَ نَوَاقِصَهُ кимнингдир камчилигини тузатмоқ

– نَقْصٌ 1) камчилик, етишмовчилик, кам чиқиш, кам келиш, етмай қолиш; 2) камайиш, озайиш, пасайиш; 3) нуқсон, айб; ~ أَمْرَاضُ الـ *мед.* авитаминоз (*витамин етишмаслиги*) касалликлари (*синга, зангла, пеллагра, рахит ва ҳ.к.*)

– نُقْصَانٌ 1) камайиш, озайиш; 2) нуқсон, айб, камчилик

– نَقِيصَةٌ *кўп.* نَقَائِصُ = مَنْقَصَةٌ

I نَقَضَ (*у*) نَقْضٌ 1) (*мас, шартномани*) бекор қилмоқ, бузмоқ, тўхтатиб қўймоқ; (*ваъдага*) хилоф иш тутмоқ, (*қонундан*) четга чиқмоқ; 2) (*иморатни*) бузмоқ, бузиб ташламоқ; 3) (*дарду ғамдан*) сочларини ёймоқ (*аёллар ҳақида*); 4) (*мас, калавани*) чувамоқ, ёзмоқ; 5) (*айбни*) рад қилмоқ, йўққа чиқармоқ; لَا يُنْقَضُ рад этиб бўлмайдиган; 6) (*суд қарорини*) бекор қилмоқ, нотўғри деб топмоқ; 7) йўққа чиқармоқ; ҳақиқий эмас деб эълон қилмоқ, бекор қилмоқ; ~ وُضُوءَهُ *шар.* таҳоратни яроқсизга чиқармоқ; ◊ ~ الْوَلَاءَ бўйсунишни бас қилмоқ, итоат этмай қўймоқ; III نَاقَضَ зид бўлмоқ, ихтилофда бўлмоқ; ~ الْعَقْلَ السَّلِيمَ соғлом ақлга тўғри келмай қолмоқ, зид келмоқ; IV أَنْقَضَ 1) оғир иш юклаб қийнамоқ; ~ الظَّهْرَ елкага вазминлик қилмоқ (*юк ҳақида*); 2) *эск.* овоз чиқармоқ (*бургут ҳақида*); ◊ ~ الْأَصَابِعَ бармоқларни қисирлатмоқ; ~ الْعِلْكَ сақични қарсиллатмоқ V تَنَقَّضَ 1) бузиб ташламоқ, текислаб ташламоқ (*иморат ҳақида*); 2) рад этилмоқ, бекор қилинмоқ; 3) чувалмоқ, чўзилмоқ; VI تَنَاقَضَ 1) бир-бирига зид келмоқ; бир-бири билан келишмай қолмоқ; 2) фарқ қилмоқ, кўзга ташланадиган даражада фарқ қилмоқ; VIII اِنْتَقَضَ 1) бекор қилинмоқ, бузилмоқ (*мас, шартнома ҳақида*); 2) риоя қилинмай қолмоқ; 3) бузиб ташланмоқ, вайрон бўлмоқ; 4) (*к. ёки н. гадир қарши*) қўзғалмоқ, қўтарилмоқ (عَلَى); 5) рад этилмоқ, бекор қилинмоқ; 6) чувалмоқ, ёзилмоқ, чўзилмоқ

– اِنْتِقَاضٌ 1) (*мас. шартноманинг*) бекор қилиниши, бузилиши; 2) қулаш, ағдарилиш, ўпирилиш; 3) қўзғолон, исён; 4) катаболизм

– أَنْقَاضٌ *кўп.* харобазорлар, вайроналар

– إِنْقَاضٌ *эск.* қичқириқ, бўкириш (*ҳайвон*)

– تَنَاقُضٌ *кўп.* ـاتٌ 1) ўзаро зиддият; ихтилоф, мослашмаганлик, номувофиқлик; وَقَعَ فِي الـ~ зиддиятга учрамоқ; 2) фарқ, кўзга яққол кўриниб турадиган фарқ; тўғри келмаслик; ~ ظَاهِرِيٌّ умум қоидаларга мувофиқ келмайдиган ғалати фикр, парадокс

– مُتَنَاقِضٌ 1) ўзаро қарама-қарши, зиддиятли; (*к. ёки н. гадир*) мос келмайдиган, номувофиқ; ~ الظَّاهِرِ умум қоидага мувофиқ келмайдиган, парадоксал; 2) тескари, зид, бошқача

– مُتَنَاقِضَاتٌ *кўп.* 1) қарама-қаршиликлар; 2) зиддиятлар

– مُنَاقِضٌ қарама-қарши; номувофиқ, мос келмаган; ~ ذَاتِهِ ўзига ўзи қарши чиқувчи

– مُنَاقَضَةٌ *кўп.* ـاتٌ зиддият; номувофиқлик, мослашмаганлик

– مَنْقُوضٌ 1) бузилган, синдирилган, вайрон қилинган; 2) чувалган, ёзилган (*калава ҳақида*); 3) риоя қилинмаган

– نَاقِضٌ *кўп.* نَوَاقِضُ *юр.* ниманингдир кучини йўқотувчи, бекор қилувчи нарса

– نُقَاضَةٌ 1) шағал; 2) ўралган сочнинг ёзилиб кетган қисми; эшилган арқоннинг ёзилган қисми

– نَقْضٌ 1) йўқ қилиш, бузиш, вайрон қилиш; 2) (*қонунни*) поймол қилиш, оёқости қилиш; 4) рад этиш; مُحْكَمَةُ الـ~ وَ الْإِبْرَامِ суднинг ҳукмини бекор қилишга ҳақли бўлган юқори суд; حَقُّ الـ~ вето

[1]– نَقْضٌ, نُقْضٌ *кўп.* أَنْقَاضٌ 1) синган, синиб тушган нарса; парча, бўлак, синиқ; 2) чақилган тош, майдаланган тош

– نَقْضٌ [2] *кўп.* أَنْقَاضٌ, نُقُوضٌ кўп йўл юришдан озиб кетган (озғин) туя

– نَقِيضٌ 1) (*бирор. н га*) тескари, зид; қарама-қарши; 2) қарама-қаршилик, фарқ; ~ طَرَفَا икки бир-бирига тескари томон; عَلَى ~ طَرَفَيْ бутунлай қарма-қарши; ~ هُمَا عَلَى طَرَفَيْ ўз иккиси бутунлай бир-бирининг тескариси; تَحَوَّلَ لِـ ~ نَفْسِهِ ўзининг тескариси бўлиб қолмоқ; وَ عَلَى الـ~ مِنْ ذَلِكَ бунга қарама-қарши равишда ...; 3) туя устидаги тахтиравоннинг *ёки* эгарнинг ғирчиллаган овози

– نَقِيضَةٌ *кўп.* نَقَائِضُ 1) қарама-қаршилик, зиддият, фарқ, контраст; ~ الْأَخْلَاقِ турли-туман характерлар; 2) *тар.* бошқа шоирнинг шеърини рад қилувчи шеър; 3) *фалс.* зиддият, антиномия

I نَقَطَ (*у*) نَقْطٌ 1) нуқта қўймоқ (*шунингдек; диакритик нуқталарни ҳам*); 2) томмоқ, томчиламоқ; II نَقَّطَ 1) нуқталар қўймоқ (*шунингдек; диакритик нуқталарни ҳам*); пунктир чизиқ чизмоқ; 2) томчиламоқ, томчилаб турмоқ; доғ қилмоқ, доғ туширмоқ; 3) (*мас, дорини*) томизмоқ; 4) (*янги келин-куёвга*) совға тутмоқ; (*янги келин-куёв олдига*) тангалар сочмоқ; 5) томмоқ, томчилаб оқмоқ

– مُنَقَّطٌ нуқталар билан қопланган; доғи бор, доғли; بِسَوَادٍ ~ қора нуқталар билан қопланган

– مَنْقُوطٌ 1) хол-хол, холдор; доғи бор, доғли; 2) нуқтали (*мас, ҳарф*) الْفَصْلَةُ (الشَّوْلَةُ) الـ~ـةُ *грам.* нуқтали вергул (;)

– نَقَّاطَةٌ *кўп.* ـاتٌ томизадиган найча

– نُقَطٌ *зоол.* хонбалиқ

[1]– نُقْطَةٌ *кўп.* نُقُوطٌ 1) янги келин-куёвга қилинган совға; 2) чойчақа; итга, ҳайвонга бериладиган луқма, бурда

[2]– نُقْطَةٌ *кўп.* نُقَطٌ, نِقَاطٌ 1) нуқта, пункт; ~ الْاِتِّصَالِ алоқа пункти, туташ жой, туташган жой; ~ الْارْتِكَازِ таяниш нуқтаси; таянч пункти; ~ التَّجَمُّدِ *физ.* музлаш нуқтаси; ~ الْغَلَيَانِ *физ.* қайнаш нуқтаси; ~ الْانْطِلَاقِ *ёки* الـ~ الْبِدَايَةِ *ёки* ~ الْبَدْءِ *ёки* ~ الْابْتِدَاءِ *ёки* ~ الْانْطِلَاقِيَّةُ бошланиш нуқтаси, старт; жўнаш нуқтаси; ~ النِّهَايَةِ финиш; ~ الْإِرْشَادِ йўлни, томонни кўрсатувчи белги, ориентир; ~ الْحُدُودِ чегара нуқтаси (пункти); ~ جَذْبٍ لِـ... ...га тортувчи нуқта; ~ جَوْهَرِيَّةٌ муҳим нуқта, аҳамиятли нуқта; ~ الْخِلَافِ ихтилофлар, зиддиятлар нуқтаси; ~ الضَّعْفِ заиф нуқта; ~ الْوُصُولِ бориш жойи, бориладиган жой; ~ الدَّائِرَةِ *мат.* айлана маркази; ~ (الرَّأْسِ) الذَّنَبِ *астр.* бирор планета *ёки* комета йўлининг Қуёшдан энг узоқ (яқин) нуқтаси; ~ النَّظَرِ нуқтаи назар; 2) соқчилик вазифасини бажарадиган жой, пост; ~ أَمَامِيَّةٌ олдинги пост; ~ الْبُولِيسِ полиция пости; ~ الْحِرَاسَةِ соқчилик пости; 3) *грам.* диакритик нуқта; الـ~ـانِ *ик.с.* икки нуқта (:) 4) томчи; نُقَطٌ لِلْأَنْفِ бурунга томизиладиган томчи; 5) *спорт.* очко; تَغَلَّبَ عَلَيْهِ بِالنُّقَطِ кимнингдир устидан очколар йиғиндиси бўйича ғолиб келмоқ; 6) *шунингдек:* الـ~ دَاءُ *мед.* мияга қон қуйилиши; 7) бир оз, озгина, жиндай; 8) *кўч.м.* туз; ◊ ~ عَنْبَرٍ хол; الـ~ السَّوْدَاءُ шармандалик доғи; ~ الْعَيْنِ кўзга тушган оқ, оқ

тушган кўз; النُّقَطُ الأَرْبَعُ дунёнинг тўрт томони (*Шимол, Жануб, Шарқ, Ғарб*); وَضَعَ النُّقَطَ عَلَى الحُرُوفِ 1) ҳеч бир ноаниқ ерни қолдирмай изоҳлаб бермоқ; 2) охирига етказмоқ, яна у масалага қайтмайдиган қилмоқ; ~ مِنْ وَ هَذِهِ بَحْرٍ бу денгиздан томчи холос

– نُقْطِيٌّ нуқтага оид; لاَ نُقْطِيَّةٌ *мед.* кўзнинг равшан кўрмаслик ҳолатларидан бири, астигматизм

– نُقَيْطَةٌ *кўп.* ـَاتٌ кичик бир томчи

I نَقَعَ (*а*) نَقْعٌ 1) ҳўлламоқ, намламоқ, ивитмоқ, бўктирмоқ; بِالْمَاءِ ~ чанқоғи босилмоқ; тўйиб сув ичмоқ; 2) (*ўт-ўланлардан*) ичимлик (настойка) тайёрламоқ; 3) бузилмоқ, айнимоқ (*сув ҳақида*); ◊ الْغُلَّةَ ~ *ёки* الْعَطَشَ ~ *ёки* الْغَلِيلَ ~ чанқоқни босмоқ, ташналикни қондирмоқ; *куч.м.* (*мас, истакни*) бажо келтирмоқ, қониқтирмоқ; غُلَّةَ قَلْبِهِ ~ ғазабини тўкиб солмоқ; IV أَنْقَعَ = I; VIII اِنْتَقَعَ *ёки* اِمْتَقَعَ: اِنْتَقَعَ لَوْنُهُ ранги ўзгармоқ; X اِسْتَنْقَعَ 1) туриб қолмоқ, кўлмак бўлиб қолмоқ (*сув ҳақида*); ботқоққа айланмоқ; 2) *эск.* (*сувда*) чўмилмоқ (فِي)

– أَنْقَعُ: ~ الرَّشْفُ *мтп.* қимирлаган қир ошар (*сўзма-сўз;* секин-секин ичиш чанқоқни тез қондиради)

– أُنْقُوعَةٌ сув тўпланадиган жой, селхона

– مُسْتَنْقَعٌ *кўп.* ـَاتٌ ботқоқ, ботқоқлик, сизот; غَازُ حُمَّى الْمُسْتَنْقَعَاتِ тўқай иситмаси, безгак; الْمُسْتَنْقَعَاتِ ботқоқ гази

– مُسْتَنْقِعٌ *эск.* чўмилувчи, чўмилаётган

– مَنْقَعٌ *кўп.* مَنَاقِعُ ботқоқлик, ботқоқлик жой

– مُنْقَعٌ қуриган, қуритилган мевалар

– مَنْقُوعٌ ивитма, настой

– نَاقِعٌ 1) ивитувчи, ҳўлловчи, намловчи; 2) кучли, ўлдирадиган (*заҳар ҳақида*); 3) кучқувват бахш этадиган (*ичимлик ҳақида*); مَاءٌ ~ чанқоқ босадиган сув

– نَقَّاعٌ ўзида йўқ яхши хислатларни бор қилиб кўрсатувчи *(одам)*

– مَنْقُوعٌ *кўп.* ـَاتٌ = نُقَاعَةٌ

– نُقَاعِيٌّ микроскопик; الْحَيَوَانُ الـ~ микроорганизм

– نُقَاعِيَّاتٌ *кўп.* фақат микроскопда кўринадиган бир ҳужайрали кичик жонивор

[1]– نَقْعٌ 1) ивитиш, бўктириш; 2) ивитма (настой) тайёрлаш

[2]– نَقْعٌ *кўп.* نُقُوعٌ, نِقَاعٌ 1) чанг, гард; 2) *кўп.* أَنْقُعٌ, نِقَاعٌ туриб қолган сув, кўлмак; 3) қудуққа тўпланган сув

– نُقُوعٌ қуриган, қуритилган мевалар

– نَقِيعٌ 1) қуриган мевалардан тайёрланган ивитма (настой); 2) серсув қудуқ

– نَقِيعَةٌ *кўп.* نَقَائِعُ 1) сафардан келган киши учун тайёрланадиган таом; 2) меҳмондорчилик учун сўйиладиган ҳайвон; النَّاسُ نَقَائِعُ الْمَوْتِ одамлар ўлим учун тайёрланадиган зиёфатдирлар

I نَقَفَ (*у*) نَقْفٌ 1) урмоқ, шикастламоқ, майиб қилмоқ; зарба бермоқ; ~ـُهُ بِالإِصْبَعِ кимнидир чертмоқ; ~ هَامَةَ الرَّجُلِ одамнинг бошини ёрмоқ; 2) тухумдан чиқмоқ

– مِنْقَافٌ денгиз чиғаноқларининг бир тури

– مَنْقُوفٌ 1) ранги заҳил ориқ *(одам)*; 2) кучсиз, заиф *(одам)*

– نَقَّافٌ синчковлик билан қаровчи, ҳар бир нарсага тикилиб боқувчи (*киши*)

– نَقْفٌ *кўп.* أَنْقَافٌ эндигина тухумдан чиққан жўжа

I نَقَلَ (*у*) نَقْلٌ 1) кўчирмоқ, ўтказмоқ; ташимоқ, бир жойдан бошқа жойга элтиб қўймоқ; олиб ўтмоқ; الْحِسَابَ ~ *бухг.* ҳисобга ёзиб қўймоқ, тиркаб қўймоқ; ~ الزَّرْعَ экилган нарсани кўчириб ўтказмоқ; ~ الْمَرَضَ (*к. гадир*) касалликни юқтирмоқ (إِلَى); 2) иш жойини ўзгартирмоқ; 3) (*бир тилдан бошқа тилга*) ўгирмоқ, таржима қилмоқ; 4) кўчириб ёзмоқ; 5) нақл қилмоқ; ҳикоя қилмоқ; الْحَدِيثَ ~ (*кимнингдир тилидан*) ҳадисни нақл қилмоқ (عَنْ); مُلْكِيَّةَ الأَشْيَاءِ ~ (*к. гадир*) нарсаларни мулк қилиб бермоқ (إِلَى); 6) иқтибос (цитата) келтирмоқ, айнан ўзини айтмоқ; (*қаердандир*) ўзлаштирмоқ, қабул қилмоқ (عَنْ); 7) (*қаердандир*) кўчиб кетмоқ (إِلَى); II نَقَّلَ 1) кўчирмоқ, ўтказмоқ, ўрнини ўзгартирмоқ; кўп марталаб ташимоқ; ~ ... طَرْفَهُ بَيْنَ ... وَ гоҳ унга, гоҳ бунга қарамоқ; الأَشْيَاءَ ~ нарсаларни бир жойдан бошқа жойга кўчирмоқ; ~ حَبَّاتِ السُّبْحَةِ тасбеҳ ўгирмоқ; 2) узатмоқ, ўзатиб бермоқ; 3) диктовка қилмоқ; 4) *шахм.* юрмоқ; III نَاقَلَ бир-бирига узатмоқ; (*н. нидир*) ўзаро алмаштирмоқ; 2) ўзаро бир-бирига ташишмоқ; V تَنَقَّلَ 1) кўчмоқ, ўрин алмашмоқ; кўчиб юрмоқ; бир жойдан бошқа жойга кўчмоқ; 2) нақл қилинмоқ, эълон қилинмоқ (*янгиликлар, миш-мишлар ҳақида*); VI تَنَاقَلَ бир-бирига ҳикоя қилишмоқ, нақл қилишмоқ, алиштиришмоқ; ~تْهُ الأَلْسُنُ у оғиздан-оғизга кўчиб юрибди; ~تْهُ الأَيْدِي у қўлдан-қўлга ўтиб юрибди; ~تْ إِلَيْنَا الأَنْبَاءُ бу хабарлар бизга етиб келди; VIII اِنْتَقَلَ 1) кўчиб ўтмоқ, кўчиб юрмоқ; (*қаёққадир*) кўчиб ўтмоқ (إِلَى); 2) (*қаёққадир*) жўнамоқ, жўнаб кетмоқ; 3) (*к. гадир*) ўтмоқ (*мас, мерос* إِلَى); бир қўлдан бошқа қўлга ўтмоқ (*мулк ҳақида*); 4) (*н. гадир*) ўтмоқ (إِلَى); ~ إِلَى الْهُجُومِ ҳужумга ўтмоқ; ~ إِلَى الدِّفَاعِ ҳимояга (мудофаага) ўтмоқ; ◊ ~ إِلَى الرَّفِيقِ *ёки* ~ إِلَى دَارِ رَبِّهِ ~ إِلَى جِوَارِ رَبِّهِ الأَعْلَى *ёки* ~ إِلَى رَحْمَةِ اللهِ الآخِرَةِ *ёки* вафот этмоқ, куни битмоқ

– اِنْتَقَالٌ 1) (*қаердандир қаергадир*) ўтиш, кўчиб ўтиш (إِلَى, مِنْ); 2) бериш, узатиш; 3) жўнаб кетиш, жўнаш; 5) вафот этиш

– اِنْتِقَالِيٌّ ўтишга оид; ~ عَهْدٌ ўтиш даври; ~ حُكُومَةٌ муваққат ҳукумат

– أَنْقَلُ : لِلْحَدِيثِ ~ *эск.* воқеа-ҳодисаларни энг кўп етказувчи (узатувчи)

– تَنَقُّلٌ *кўп.* ـَاتٌ ўтиш, кўчиб ўтиш; ўрин алмаштириш; حُرِّيَّةُ الـ~ *дип.* кўчиб ўтиш эркинлиги

– مُتَنَقِّلٌ 1) кўчиб юрувчи, кўчиб ўтувчи; 2) кўчма; сайёр, юртма-юрт юрадиган, кўчманчи, саёқ; الْمَسْرَحُ الـ~ сайёр театр

– مُنْتَقَلٌ 1) кўчма, кўчиб юрадиган, сайёр; 2) юқумли; 3) ҳаракатланадиган, силжима

– مَنْقَلٌ *кўп.* مَنَاقِلُ 1) кўчма ўчоқ, манқал; 2) эскирган оёқ кийими

– مِنْقَلٌ: ~ فَرَسٌ тезчопар от

– مَنْقَلَةٌ 1) ўтиладиган жой; (*йўлнинг*) бир этапи; 2) манқала (*ўйин номи*)

– مِنْقَلَةٌ *кўп.* مَنَاقِلُ транспортир

– مَنْقُولٌ 1) нақл қилинадиган, ўтказиладиган; 2) кўчириладиган; ташиб юриладиган; 3) кўчма, ҳаракатдаги (*мулк ҳақида*); ~ غَيْرُ кўчмас; مُلْكٌ ~ *ёки* أَمْوَالٌ ~ـَةٌ уй анжомлари (*ташиб юриш мумкин бўлган мулк*); ~ مُلْكٌ غَيْرُ кўчмас мулк; 4) (*қаердандир*) ўзлаштирилган, қабул қилинган (عَنْ); 5) кўчирилган, кўчириб ёзилган

– مَنْقُولَاتٌ *кўп.* уй анжомлари (*ташиб юриш мумкин бўлган мулк*); مَنْزِلِيَّةٌ ~ *ёки* الْمَنْزِلِ ~ уй анжомлари

– مَنْقُولِيَّةٌ ташиш, узатиш, ўтказиш имконияти

– نَاقِلٌ *кўп.* نُقَّالٌ, نَقَلَةٌ 1) нақл қилувчи, узатувчи; الْحَرَكَةِ ~ узатмалар қутиси; 2) элтувчи, ташувчи; 3) тилмоч, таржимон; 4) *эл.* ўзидан электр токи ўтказувчи; *радио.* сигналларни узатувчи, тарқатувчи; الصَّوْتِ ~ микрофон; 5) кўчириб ёзувчи, нусха кўчирувчи

– نَاقِلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) узатувчи, нақл қилувчи; 2) элтувчи, ташувчи; مُتَحَرِّكَةٌ ~ конвейер; 3) транспорт, транспорт кемаси; الْبِتْرُولِ ~ (النِّفْطِ) нефть ташувчи танкер; الْجُنُودِ ~ қўшинлар ташиладиган транспорт

– نَاقِلِيَّةٌ 1) юк ташиш ҳақи, кира ҳақи; 2) *эл.* ток ўтказувчанлик

– نَقَّالٌ беморларни ташувчи (санитар)

– نَقَّالَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) беморларни ташишга мўлжалланган замбил, носилка; 2) беморларни ташийдиган арава; 3) транспорт кемаси

– نَقَّالِيٌّ ҳаракатчан, кўчма, кўчиб юрувчи

– نَقْلٌ *кўп.* نُقُولٌ бир жойдан бошқа жойга кўчиш; бир жойдан бошқа жойга ўтиш; олиб ўтиш; ташиш; 2) транспорт; الـ~ النَّهْرِيُّ дарё транспорти; الـ~ الْجَوِّيُّ ҳаво транспорти; الـ~ مَصَارِيفُ транспорт харажати; وَسَائِلُ الـ~ транспорт воситалари; سَيَّارَةُ الـ~ юк автомобили; ~ مَرْكَبُ транспорт, транспорт кемаси; 3) кўчириш, узатиш; ~ الْحَرَكَةِ جِهَازُ *тех.* трансмиссия; 4) ўзлаштириш; ~ عَنْ ... (*к. нингдир*) гапига кўра ...; 6) кўчириб ёзиш, нусха олиш; 7) копия, нусха, кўчириб олинган нақш; 8) анъана, традиция; 9) қисқа йўл; ◊ ~ الدَّمِ қон қуйиш; ~ الْكُلَى عَمَلِيَّةُ *мед.* буйракни кўчириб ўтказиш операцияси (амалиёти)

– نَقْلٌ майдаланган тош, шағал

– نُقْلٌ *жам. кўп.* نُقُولٌ 1) ёнғоқлар; كَسَّارَةُ الـ~ ёнғоқ чақадиган омбир; 2) қуруқ, қуритилган мевалар; 3) ширинликлар; десерт

– نَقْلَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ *шахм.* юриш

[1]– نُقْلَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) бир жойдан бошқа жойга кўчиш, кўчиб ўтиш; 2) *шахм.* юриш

[2]– نُقْلَةٌ *кўп.* қўл билан кўчирилган (ёзилган) қисм

[3]– نُقْلَةٌ *кўп.* نُقَلٌ бўҳтон, чақимчилик, ғийбат, фисқ-фасод

– نُقَلِيٌّ *кўп.* نُقَلِيَّةٌ ёнғоқфуруш, қуруқ меваларни сотувчи

– نَقْلِيٌّ 1) анъанавий, традицион; 2) транспортга оид

– نَقْلِيَّةٌ 1) транспорт; 2) қовурилган саримсоқ пиёз (*таом*)

– نَقْلِيَّاتٌ *кўп.* 1) анъанавий фанлар, традицияга асосланган фан соҳалари; 2) транспорт

– نَقِيلَةٌ *кўп.* نَقَائِلُ оёқ кийимига солинадиган ямоқ

I نَقَمَ (*и*) نَقْمٌ (*к. нидир*) айбламоқ, (*к. дандир*) гина қилмоқ (عَلَى); 2) (*к. дандир*) қасос олмоқ (عَلَى, مِنْ); 3) (*к. гадир*) кек сақламоқ, (*к. гадир қарши*) тиш қайрамоқ (مِنْ); II نَقَّمَ (*к. дандир*) қасос олмоқ (عَلَى); VIII اِنْتَقَمَ (*к. дандир*) қасос олмоқ (مِنْ); (*бирор н. учун*) қасос олмоқ (لِ)

– اِنْتِقَامٌ интиқом, қасос, ўч; қасос олиш, ўч олиш; қаримта қайтариш, реванш

– اِنْتِقَامِيٌّ 1) қаримта қайтариш (*реванш*) га оид; 2) қаримта қайтарувчи, реваншист

– اِنْتِقَامِيَّةٌ реваншизм

– مُنْتَقِمٌ интиқом (қасос., ўч) олувчи, қасоскор

– نَاقِمٌ 1) қасос олувчи, қасоскор; 2) (*к. дандир*) норози; (*к. дандир*) аччиқланган كَانَ ~ عَلَى زَيْدٍ (عَلَى) у Зайддан аччиқланиб юрибди; 3) қасоскор

– نَقْمٌ қасос, ўч; кек, адоват; صَبَّ الـ~ عَلَى ... ғазабини ...га тўкиб солмоқ (...га сочмоқ)

– نِقْمَةٌ *кўп.* نِقَمٌ *ёки* نَقَمَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) қасос, ўч; 2) кек, адоват, қаҳр, ғазаб, хусумат, ғараз; норозилик; нафрат; 3) жазо, азоб; 4) офат, бало

– نَقِيمَةٌ: مَيْمُونُ الـ~ = مَيْمُونُ النَّقِيبَةِ *қар.* نَقِيبَةٌ

نَقْنَقَ 1) вақвақламоқ, вақилламоқ; 2) *эск.* қақилламоқ (*товуқ, туяқуш ҳақида*); 3) иштаҳа йўқлигидан хоҳламай оз-оздан чимчилаб овқат емоқ; ~ تِ الْعَيْنُ кўз кўр бўлиб қолди, кўрмайдиган бўлиб қолди

– نَقَانِقُ колбаса,сосиска

– نَقْنَقٌ *кўп.* نَقَانِقُ туяқушнинг нари (эркаги)

– نَقْنَقَةٌ 1) вақвақлаш, вақиллаш; 2) иштаҳасизлик билан овқатланиш; تَقْنَقَةٌ 3) эск. қақиллаш

I نَقَهَ (*а*) نَقَهٌ соғаймоқ, тузалмоқ; نَقَهَ (а) نَقْهٌ тушунмоқ, тушуниб етмоқ; زَيْدٌ لاَ يَفْقَهُ وَ لاَ يَنْقَهُ Зайд ҳеч нарсани тушунмайди; IV أَنْقَهَ даволамоқ, шифо бермоқ, тузатмоқ; VIII اِنْتَقَهَ = I

– نَاقِهٌ соғаювчи, тузалувчи; касалдан соғайган, лекин нимжон (беҳол)лиги кетмаган (*одам*)

– نَقَاهَةٌ соғайиш, тузалиш

– نَقَهٌ = نَقَاهَةٌ

– نُقُوهٌ = نَقَاهَةٌ

(نقو) I نَقَا (у) نَقْوٌ : الْعَظْمَ ~ суякнинг илигини қоқмоқ

– نَقًا *кўп.* أَنْقَاءٌ, نُقْيَانٌ қум дўмса, қум тепалик; қумдан ҳосил бўлган дўнглик

– نُقَاةٌ 1) овқатнинг нишхўрди; 2) ҳар бир нарсанинг ярамаси (ёмони)

– نِقْوٌ *кўп.* أَنْقَاءٌ иликлик суяк, илиги бор суяк

نِقْوَارٌ масхарабоз, қизиқчи

– نَقْوَرَةٌ 1) масхара қилиш, мазах қилиш, калака қилиш; 2) ғийбат, гап-сўз, ғиди-биди, миш-миш

I نَقِيَ (*а*) نَقَاءٌ, نَقَوَاةٌ, نُقَاوَةٌ тоза бўлмоқ, покиза бўлмоқ; II نَقَّى 1) тозаламоқ, пўстини олмоқ, оқламоқ, арчмоқ; 2) ажратмоқ, навларга ажратмоқ; IV أَنْقَى тозаламоқ, артмоқ; ◊ أَنْقَتِ الْإِبِلُ туя семирди; V تَنَقَّى тозаланмоқ, артилмоқ; VIII اِنْتَقَى 1) танлаб олмоқ, танламоқ, сараламоқ; 2) *биол.* танламоқ, ҳайвон *ёки* ўсимликнинг навини яхшилаш чорасини кўрмоқ

– اِنْتِقَاءٌ 1) саралаш, танлаш; 2) *биол.* селекция

– تَنْقِيَةٌ 1) оқлаш, тозалаш, пўстини олиш; 2) танлаш

– مُنْتَقًى *мн.* مُنْتَقَاةٌ танланган, сараланган

– مُنْقِيَةٌ : ~ نَاقَةٌ семиз (семирган) туя

– نَقَاوَةٌ = نَقَاءٌ

– نُقَاوَةٌ, نَقَاوَةٌ 1) тозалик, поклик; 2) энг яхши, сараланган, танлаб олинган

– نَقَائِيَّةٌ ахлоқни пок ва қаттиқ сақлашга уриниш, пуризм

– نُقَايَةٌ *кўп.* نُقَايَا, نُقَاءٌ 1) танлаш, саралаш; 2) (*меванинг*) данаги, уруғи

– نَقْيٌ *кўп.* أَنْقَاءٌ илик, суяк илиги

– نَقِيٌّ тоза, покиза, доғ тушмаган, ҳеч нарса аралашмаган

– نَقْيٌ = نَقِيٌّ

I نَكَأَ (а) نَكْءٌ 1) йиринг бойлаган ярани тешмоқ; 2) ярага тегиб оғритмоқ, ярани оғритмоқ; 3) зарба бермоқ

I (نكب) نَكَبَ (*у*) نَكْبٌ 1) бошга тушмоқ, йўлиқмоқ (*офат, бахтсизлик ҳақида* -ب); оғритмоқ, азоб бермоқ; ~ هُ الدَّهْرُ у тақдир кулфатини татиб кўрган; 2) (*йўлдан*) тойдирмоқ (عَنْ); نَكَبَ (*у*) نَكْبٌ, نُكُوبٌ 1) ўз йўналишини ўзгартирмоқ (*шамол ҳақида*); 2) (*бирор н. дан*) юз ўгирмоқ, бурилмоқ (عَنْ); 3) *эск.* ташламоқ (ب); *эск.* тўнтариб қўймоқ (*идишни*); نَكَبَ (а) نَكْبٌ (*йўлдан*) тоймоқ, четга чиқмоқ; ~ الْبَعِيرُ туянинг гарданида оғриқ пайдо бўлмоқ; ~ الرَّجُلُ одам ўз гарданидаги оғриқдан шикоят қилди; نَكَبَ кулфатни бошдан ўтказмоқ; (*н. дандир*) жафо чекмоқ (ب); (*н. биландир*) заҳарланмоқ, шикастланмоқ; نَكَبَ الْبَلَدُ بِالْاِحْتِلَالِ ўлка оккупациядан азоб чекарди; II نَكَّبَ 1) четга чиқмоқ, четга бурилмоқ; (*н. дандир*) чиқиб кетмоқ (عَنْ); 2) четлатмоқ, узоқлаштирмоқ; V تَنَكَّبَ 1) (*н. дандир*) ўзини четга олмоқ, ўзини тортмоқ, ўзини олиб қочмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) четга чиқмоқ, четга бурилмоқ (عَنْ); ~ عَنْ جَادَّةِ الصَّوَابِ тўғри йўлдан адашмоқ; ~ عَنْ طَرِيقِ الْمَعَاصِي осийлик йўлидан чиқмоқ; ~ بِهِ عَنْ ... кимнидир ...дан қайтармоқ; ~ الشَّارِعَ إِلَى ... кўчадан ...га томон бурилди; مَا تَنَكَّبَ أَنْ ... у ... (и) шни унутмади; 2) елкага олмоқ, елкада кўтариб бормоқ; ~ السِّلَاحَ қуролни елкага олмоқ

– أَنْكَبُ *мн.* نُكْبَاءُ бир елкаси иккинчисидан баланд бўлган (*одам*)

– مَنَاكِبُ *кўп.* қуш қанотининг олдинги тўрт патидан кейинги патлари

– مَنْكِبٌ *кўп.* مَنَاكِبُ 1) елка; عَرِيضُ الْمَنْكِبَيْنِ кенг елка́ли, елка́си кенг; 2) қўл ва елкани ташкил этувчи суяклар мажмуи; 3) тараф, томон; هُوَ فِي السَّعْيِ الْمُسْتَمِرِّ فِي مَنَاكِبِ الْأَرْضِ у бутун жаҳонни кезиб юрибди; 3) тепалик

– مَنْكُوبٌ 1) жабрланган, жафо кўрган, азоб тортган; 2) (*ҳалокат*) қурбони; *кўп.* مَنْكُوبُونَ жабрланганлар, жафо тортганлар

– نَاكِبٌ *эск.* йўналишини ўзгартирувчи

– نَكْبٌ *кўп.* نُكُوبٌ фалокат, ҳалокат, бахтсизлик

– نَكَبٌ туянинг елка ва гарданида учрайдиган касаллик (*унинг натижасида туя оқсоқланиб ва қийшайиб юради*)

– نَكْبَاءُ : ~ رِيحٌ асосий йўналишдан эмас, икки шамол йўналишининг ўртасидан эсадиган шамол

– نَكْبَةٌ *кўп.* نَكَبَاتٌ бахтсизлик, офат, фалокат; ҳалокат, катастрофа

– نَكِيبٌ ҳайвоннинг туёғи атрофи

I **نَكَتَ** (*у*) نَكْتٌ 1) ағдармоқ, йиқитмоқ, қулатмоқ; тўкмоқ, бўшатмоқ; холи қилмоқ; 2) ерни титиб ташламоқ, тупроқни сочиб ташламоқ (*хўроз ҳақида*); II نَكَّتَ пичинг қилмоқ, аския қилмоқ, киноя қилмоқ, ҳазил қилмоқ; (*к. нингдир устидан*) кулмоқ (عَلَى); فِي كَلَامِهِ ~ ҳадеб пичинг қилавермоқ; VIII اِنْتَكَتَ ағдарилмоқ, тўнтарилмоқ, қуламоқ

– تَنْكِيتٌ 1) масхара қилиш, мазах қилиб кулиш; 2) ҳазил, пичинг; аскияомиз ибора; 3) нуқталар *ёки* пунктир чизиқлар билан расм чизиш

– مُنَكِّتٌ ҳазилкаш, масхарабоз, мазаҳчи

– نَكَّاتٌ 1) аскиячи, аскиябоз, қизиқчи; 2) ҳазилкаш, масхарабоз, аямай танқид қилувчи

– نُكْتَةٌ *кўп.* نُكَتٌ, نَكَاتٌ 1) аскияомиз ибора, пичинг, киноя; ҳазил, латифа; تَبَادَلَ النُّكَتَ бир-бирига ўзаро ҳазил қилишмоқ; 2) кулгилилик, ўткирлик, қизиқлик, ғалатилик; 3) кичкина доғ, хол, зирахол

– نُكَتِيٌّ ғалати, ҳазиломиз, ўткир

I **نَكَثَ** (*у*) نَكْثٌ (*мас, ваъдага*) хилоф иш қилмоқ; (*берилган сўзга*) амал қилмай юрмоқ; (*шартномани*) бекор қилмоқ; الْحَبْلَ ~ чилвирни узмоқ; VIII اِنْتَكَثَ риоя қилмай қўймоқ, бузилмоқ

– نَاكِثٌ 1) риоя қилмай қўйган; 2) аҳдини бузувчи, ўз сўзида турмайдиган

– نَكْثٌ риоя қилмаслик; الْعَهْدِ ~ ваъдани (келишувни) бузиш

– نُكْثٌ *кўп.* أَنْكَاثٌ 1) эски кийим ёки чодирнинг бузиб янгилашга тайёрлангани; 2) *эск.* чувалган (*ип*); *эск.* титилган (ҳурпайган) (*газлама*)

– نَكِيثَةٌ *кўп.* نَكَائِثُ 1) риоя қилмаслик; 2) кучи етганича тиришиш; 3) табиат, феъл-атвор; 4) қийинчилик, қийин иш

I **نَكَحَ** (*а,и*) نَكَاحٌ 1) никоҳланмоқ, уйланмоқ, турмушга чиқмоқ; 2) қовушмоқ, жинсий алоқа қилмоқ; IV أَنْكَحَ уйлантирмоқ; турмушга бермоқ; X اِسْتَنْكَحَ уйланмоқ, хотинликка олмоқ; *эск.* уйланишни хоҳламоқ

– مَنَاكِحُ *кўп.* аёллар

– نَاكِحٌ эрли (эри бор) аёл

– نَاكِحَةٌ = نَاكِحٌ

– نِكَاحٌ *кўп.* أَنْكِحَةٌ 1) никоҳ; 2) қўшилиш, жинсий алоқа қилиш

I **نَكَدَ** (*а*) نَكَدٌ 1) қийин бўлмоқ, вазмин бўлмоқ (*ҳаёт ҳақида*); 2) бахтсиз бўлмоқ, бадбахт бўлмоқ; II نَكَّدَ 1) қийнамоқ, вазмин қилмоқ, қийинлаштирмоқ; 2) (*к. нидир*) бадбахт қилмоқ (عَلَى); III نَاكَدَ машаққатга қўймоқ, машаққатга солмоқ; жонга тегмоқ, безор қилмоқ, дилни сиёҳ қилмоқ, қасдма-қасдга бирор иш қилмоқ; V تَنَكَّدَ 1) қийин бўлмоқ, вазмин бўлмоқ; 2) бахтсиз бўлмоқ, бадбахт бўлмоқ; VI تَنَاكَدَ бир-бирига ёмонлик қилмоқ

– أَنْكَدُ *мн.* نَكْدَاءُ *кўп.* نُكْدٌ 1) бахти қора, пешонаси шўр; الْعَيْشُ الْ~ бахтсиз ҳаёт; 2) яхшилик қилмайдиган, яхшилик қилишни ўйламайдиган

– مُنَاكَدَةٌ *кўп.* ـَاتٌ машаққатга қўйиш; жонга тегиш, безор бўлиш; кўнгилсиз воқеа, нохуш воқеа

– مُنَكَّدٌ бахтсиз, бадбахт

– مَنْكُودٌ жуда хафа бўлган, ранжиган; бахтсиз, бадбахт; الْحَظِّ ~ бахти қора

– نَكَدٌ 1) оғирлик, вазминлик; омадсизлик, муваффақиятсизлик; бахтсизлик; وَ مِنْ ~ الطَّالِعِ أَنْ ... бахтга қарши, ...

– نَكِدٌ *кўп.* مَنَاكِدُ, أَنْكَادٌ 1) оғир, вазмин; 2) серзарда, жиртаки, жиззаки; ўжар, қайсар, терс; 3) яхшилик қилмайдиган; رَجُلٌ ~ яхшилик қилишни ўйламайдиган одам

– نَكْدَاءُ сутсиз (сут бермайдиган) туя

I **نَكَرَ** (*а*) نَكِرٌ, نُكْرٌ, نَكَرٌ 1) билмай қолмоқ; 2) танимай қолмоқ; 3) тан олмай турмоқ, инкор қилмоқ; لِلْجَمِيلِ ~ яхшиликни билмайдиган бўлмоқ, قَدْرَ ~ қадр-қимматга етмайдиган бўлмоқ; 4) маъқулламай турмоқ; II نَكَّرَ 1) таниб бўлмайдиган даражага келтирмоқ; яширмоқ, ниқобламоқ; таниб бўлмайдиган даражада ўзгармоқ; 2) *грам.* отни ноаниқ ҳолатга ўзгартирмоқ; III نَاكَرَ 1) курашмоқ; 2) маъқулламай турмоқ, салбий муносабатда бўлмоқ; IV أَنْكَرَ тан олмай қўймоқ, танимай қолмоқ; инкор этмоқ; рад этмоқ, қайтармоқ, тонмоқ, қайтмоқ; ابْنَهُ ~ ўз ўғлидан воз кечмоқ; 2) (*к. гадир*) танбеҳ бермоқ (عَلَى); 3) маъқулламай қўймоқ, (*н. нидир*) ўзига номуносиб ҳисобламоқ; جَهَامَةَ مِنْ أُمِّهِ ~ онасининг юзидаги тундлик унга ёқмади; لَمْ يُنْكِرْ شَيْئًا أَوَّلَ الْأَمْرِ аввалига у ўзи учун ҳеч қандай ёмон нарса кўрмади; وَ تُنْكِرُ عَيْنَيْكَ حِينَ ... ...ганда кўзларингга ишонмайсан; يُنْكِرُهُ النَّاسُ у одамларнинг аксидир; V تَنَكَّرَ (*к. дир*) таний олмайдиган бўлиб кетмоқ (لِ); 2) ўзини таниб бўлмайдиган қилиб олмоқ; кийимни ўзартирмоқ, ниқобланмоқ; مَلَابِسَ الرِّجَالِ ~ فِي у (аёл) эркаклар кийимини кийиб олди; 3) яширинмоқ; 4) тахаллус билан нашр эттирмоқ; 5) *грам.* ноаниқ ҳолатда бўлмоқ; 6) (*бирор к. ёки н. га нисбатан*) салбий муносабатда бўлмоқ (لِ); (*н. дандир*) тонмоқ, қайтмоқ (لِ); 7) (*бирор к. билан*) ихтилофда бўлмоқ, (*к. гадир*) зид бўлмоқ (لِ); يَتَنَكَّرُ هَذَا لِكُلِّ حَقِيقَةٍ مَوْضُوعِيَّةٍ бу ҳар қандай объектив ҳақиқатга зиддир; 8) (*к. дандир*) четлашмоқ, ўзини четга тортмоқ (لِ); 9) (*к. дандир*) жаҳли чиқмоқ, ғазабланмоқ, дарғазаб бўлмоқ, аччиқланмоқ (لِ); لَهُمُ الدَّهْرُ ~ қисматнинг зулмини улар кўп кўришган; VI تَنَاكَرَ 1) бир-бири билан зиддиятда бўлмоқ; 2) ўзини билмасликка, танимасликка солмоқ; 3) инкор қилмоқ, бекор қилмоқ; X اِسْتَنْكَرَ 1) салбий, бемаъни деб билмоқ; инкор қилмоқ; 2) тан олмай қўймоқ, эътиборсиз қолдирмоқ, аҳамият бермай қўймоқ; 3) билмай қолмоқ

– اِسْتِنْكَارٌ инкор қилиш, маъқулламаслик

– إِنْكَارٌ инкор қилиш, тан олмаслик; الْجَمِيلِ ~ яхшиликни билмаслик; الذَّاتِ ~ ўз манфаатидан кечиш, ўзидан (ўз жонидан) кечиш, фидокорлик, жонбозлик

– أَنْكَرُ *мн.* نَكْرَاءُ 1) ярамас, хунук,жирканч, чиркин; 2) катта, улкан (*офат ҳақида*); نَكْبَةٌ نَكْرَاءُ катта бахтсизлик

– تَنْكَارٌ маъқулламаслик, танбеҳ бериш

– تَنَكُّرٌ 1) яширириш; кийимни ўзгартириш, ниқобланиш; الْ~ حَفْلَةُ маскарад, маскараддагидек кийим кийиб ўтказиладиган тантана; الْ~ قِنَاعُ маскарадда кийиладиган ниқоб; الْ~ لِبَاسُ маскарад кийими; 2) *грам.* ноаниқлик, ноаниқ ҳолат (*отларда*)

– تَنَكُّرِيٌّ кийим алмаштиришга оид; ниқобли, ниқобланган; حَفْلَةُ رَقْصٍ ~ةٌ ниқоб кийиб ўтказиладиган кеча, маскарад

– تَنْكِيرٌ 1) бекитиш, яшириш; 2) ниқоблаш, ниқоб тортиш, ниқоб кийиш; 3) *грам.* отни ноаниқ ҳолатга келтириш

– مُتَنَكِّرٌ 1) кийимни ўзгартирган; 2) ниқоб тортилган, ниқобли; 3) грим қилинган, гримли; ◊ ~ا ўзини билдирмаслик учун бошқа фамилия билан юрувчи шахс

– مُسْتَنْكَرٌ 1) маъқулланмаган, танбеҳ берилган; номувофиқ; 2) ярамас, хунук, жирканч; бемаъни

– مُسْتَنْكِرٌ маъқулламовчи, қораловчи

– مُنَكَّرٌ *грам.* ноаниқ ҳолатдаги

– مُنْكَرٌ 1) танбеҳ олишга лойиқ; номуносиб, тўғри келмайдиган; 2) ярамас, бемаъни, жирканч, гуноҳкор, айбли, нахс, иллатли, уятли; 3) инкор этиладиган; 4) *дин.* Мункар (*ўлим фаришталарининг номи*); وَ نَكِيرٌ ~ Мункар ва Накир (*қабрга қўйилган кишини сўроққа тутадиган икки фаришталарнинг исмлари*)

– مُنْكَرَاتٌ *кўп.* бемаъни қилиқлар, адабсизлик, ахлоқсизлик, қабиҳлик, разолат

– مَنْكُورٌ 1) номаълум, ноаниқ; ~ غَيْرُ яшириб бўлмайдиган, очиқ-ойдин; 2) инкор этиладиган; ~ فَضْلٌ غَيْرُ инкор этиб бўлмайдиган фазилат

– نَاكِرٌ тан олмовчи, инкор қилувчи; ~ الْجَمِيلِ яхшиликни билмайдиган

– نُكْرٌ 1) инкор этиш, тан олмаслик; 2) нохушлик; 3) қулоқ эшитмаган бемаънилик; ~ الْعُرْفِ وَ ال яхшилик ва ёмонлик

– نُكْرَانٌ инкор этиш; ... أَنْ ~ لاَ... шуни инкор этиб бўлмайдики, ..., ... ни инкор қилиб бўлмайди; ~ الْمَعْرُوفِ *ёки* ~ الْجَمِيلِ яхшиликни билмаслик; ~ الذَّاتِ ўз манфаатидан кечиш, ўз жонидан кечиш, фидокорлик, жонбозлик; بِ~ الذَّاتِ жонбозлик билан

– نَكِرَةٌ 1) номаълум, ноаниқ; 2) *кўп.* ـَاتٌ 1) номаълум шахс; кўп сўзламай бажариладиган иккинчи даражали ролни ижро этувчи артистлар; 3) *грам.* ноаниқ ҳолатдаги от

– نَكِيرٌ 1) инкор қилинган; 2) номаълум; 3) танбеҳ остида қолган, ёмон; 4) инкор, инкор қилиш; тан олмаслик; شَدَّدَ عَلَيْهِ الـ~ кимнидир қаттиқ таъқиб қилмоқ; أَقَامَ عَلَيْهِ الـ~ кимнидир таъқиб қила бошламоқ; 5) Накир (*фаришталардан бирининг номи; қар.* مُنْكَرٌ)

نَكْرَزَ ҳазил қилмоқ, ҳазиллашмоқ

– تَنَكْرُزٌ = [2]نَكْرَزَةٌ; انْسِدَادِيٌّ ~ *мед.* инфаркт

[1]– نَكْرَزَةٌ 1) ҳазиллашиш, ҳазил қилиш; 2) ҳазил

[2]– نَكْرَزَةٌ *мед.* айрим тўқима *ёки* суякларнинг ўлик ҳолга келиши, некроз

I **نَكَزَ** (*у*) نَكْزٌ найзали нағал билан ҳайдамоқ, тезлатмоқ (*мас, отни ниқтаганда*), санчимоқ, найза суқмоқ; чақмоқ (*илон ҳақида*); الْمَاءُ ~ сув сингиб кетди

– نَاكِزٌ ~ بِئْرٌ суви тугаган қудуқ

– نَكَازٌ *кўп.* نَكَاكِيزُ қумда *ёки* чўлда яшайдиган бўғма илон

I **نَكَسَ** (*у*) نَكْسٌ 1) ағдармоқ, тўнтармоқ; 2) энгаштирмоқ, эгмоқ; (رَأْسَهُ) الرَّأْسَ ~ (*мас. уятдан*) бошини қуйи солмоқ; 3) касалликни қўзғатмоқ,қўзитмоқ; 4) نُكْسٌ а) касали қайталанмоқ; б) оёғи билан (*боши билан эмас*) туғилмоқ (*бола ҳақда*); 5) (*н. нидир*) тескари тартиб билан бажармоқ; II نَكَّسَ 1) ағдармоқ, тўнтармоқ; 2) энгаштирмоқ, қуйи солмоқ; رَأْسَهُ ~ бошни қуйи солмоқ; الْعَلَمَ ~ байроқни энгаштириб қўймоқ; 3) (*н. нингдир*) тартибини ўзгартирмоқ; V تَنَكَّسَ 1) қуйи туширилмоқ; 2) насли бузилмоқ, нави (сорти) айнимоқ; VIII انْتَكَسَ 1) тўнтарилмоқ, ағдарилмоқ; бош билан тушмоқ; 2) касал қайтарилмоқ, янгидан касал бўлмоқ; 3) орқага юрмоқ; 4) насли бузилмоқ, нави (сорти) айнимоқ

– انْتِكَاسٌ 1) бирор нарсанинг такрорланиши; 2) наслнинг бузилиши, навнинг айниши; *биол.* бирор катталашган одам аъзосининг асл ҳолига қайтиши, инволюция

– انْتِكَاسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ бирор нарсанинг такрорланиш ҳодисаси

– انْتِكَاسِيٌّ наслнинг, навнинг бузилишига оид

– تَنَكُّسٌ наслнинг бузилиши, дегенерация

– مُنْتَكِسٌ 1) ағдарилган, тўнтарилган; 2) насли бузилган, айниган

– مُنَكَّسٌ насли айниган, бузилган киши

– مَنْكُوسٌ 1) ағдарилган, тўнтарилган; ~ا орқа томон билан, нариги томондан; орқа билан; тескари томондан; ~ وَلَدٌ оёғи билан (боши билан эмас) туғилган бола; 2) такрорий, қайталанган

– نَاكِسٌ 1) орқага қайтаётган; 2) қайталанган (*касаллик ҳақида*); الْحُمَّى الـ~ةُ *мед.* кун оралатиб, кун ошиб тутадиган безгак; 3) қуйи солинган, осилтириб қўйилган; ~ الرَّأْسِ боши қуйи солинган (*киши*)

– نَكْسٌ ағдариш, тўнтариш; ◊ تَعْسًا لَهُ وَ ~ا! *ҳад.* йўқ бўлсин!

– نُكْسٌ касалликнинг қайталаниши

نَكْسٌ *кўп.* أَنْكَاسٌ 1) *эск.* кучсиз, дармони йўқ, заиф; 2) *эск.* кўрнамак, пасткаш; 3) яхшилик чиқмайдиган тубан одам; 4) бош қисми синиб, уч томони бош қилинган ўқ (*камонники*)

– نَكْسَةٌ *кўп.* نَكَسَاتٌ 1) ағдариш, тўнтариш; 2) қайталаниш, қўзиш, касалликнинг қайталаниши; 3) омадсизлик, мағлубият; مُنِيَ بِ~ هَذَا الشَّعْبُ бу халқ мағлуб бўлди; كَانَ هَذَا ~ قَاسِيَةً бу ...га тушган қаттиқ зарба бўлди; 4) турғунлик, касодлик, орқага қайтиш, кейинга кетиш, инқироз, таназзул; تُعَانِي الْبِلاَدُ ~ اقْتِصَادِيَّةً мамлакат иқтисодий турғунликни бошдан кечирмоқда

I **نَكَشَ** (*и/у*) نَكْشٌ 1) (*сочни*) тўзитмоқ, пахмайтирмоқ, ҳурпайтирмоқ; 2) (*н. ларни*) сочиб ташламоқ, титиб ташламоқ, титкилаб ташламоқ, қоқмоқ, силкитмоқ; 3) (*бирор н. билан*) тозаламоқ, тозалаб чиқмоқ (بِ); أُذْنَهُ ~ بِعُودٍ қулоқни гугурт донаси билан тозаламоқ; الْبِئْرَ ~ қудуқ ичидаги лойни олиб ташламоқ; VIII انْتَكَشَ (*мас., қудуқни*) тозаламоқ

– مِنْكَاشٌ *кўп.* مَنَاكِيشُ тозалаш қуроли; ~ الأَسْنَانِ тиш тозалагич; ~ النَّارِ косов

– مَنْكُوشٌ пахмайган, ҳурпайган, бетартиб; ~ الشَّعْرِ сочи пахмоқ, пахмоқ сочли

I **نَكَصَ** (*и*) نَكْصٌ, نُكُوصٌ 1) (*қаердандир*) чекинмоқ (عَنْ); 2) тисланмоқ, тисарилмоқ, орқага юрмоқ, кетга кетмоқ (юрмоқ); عَلَى ~ الأَعْقَابِ *ёки* عَلَى عَقِبِهِ ~ орқага тисартирмоқ, сўзидан қайтмоқ, фикридан қайтмоқ; II نَكَّصَ орқага қайтармоқ, тисарилмоқ; VIII انْتَكَصَ тисарилмоқ, тисланмоқ, чекинмоқ; عَلَى ~ عَقِبَيْهِ тисарилиб орқа оёқда турмоқ (*от ҳақида*)

– نُكُوصٌ 1) чекиниш; 2) орқага қайтиш, кетга кетиш

I نَكَظَ (*а*) نَكْظٌ (*н.нидир қилишга*) шошилмоқ; لِلْخُرُوجِ ~ чиқишга шошилмоқ; نَكَظَ (*у*) نَكْظٌ *эск.* оч бўлмоқ, очиққан бўлмоқ, қорни очган бўлмоқ

– نَكَظٌ *эск.* жон-жаҳди билан ҳаракат қилиш

I نَكَعَ (*а*) نَكْعٌ 1) оёқнинг таги билан тепмоқ; 2) (*н.дандир*) воз кечмоқ, қайтмоқ (عَنْ); حَقَّهُ ~ к.нингдир ҳақини бермай ушлаб турмоқ;

– أَنْكَعُ ранги қипқизил (*одам*)

– نَكْعٌ қизил, қизил рангдаги; ~ أَحْمَرُ тўқ-қизил, тўқ-қизил ранг

– نُكْعَةٌ сурбет, хира (*одам*)

I **نَكَفَ** (*у*) نَكْفٌ 1) ушлаб қолмоқ, тўхтатиб турмоқ; тўхтатмоқ, бас қилмоқ; غَيْثٌ لاَ يُنْكَفُ тўхтамай ёғаётган ёмғир; 2) илтифотсизлик билан рад қилмоқ, қайтармоқ; (*н. дандир*) ўзини тортмоқ, четлашмоқ (مِنْ, عَنْ); 3) четланмоқ, ўзини четга олмоқ, ўзини тиймоқ; بَحْرٌ لاَ يُنْكَفُ тубсиз денгиз; جَيْشٌ لاَ يُنْكَفُ сон-саноқсиз қўшин; II نَاكَفَ 1) баҳслашмоқ, айтишмоқ, гап қайтармоқ, эътироз билдирмоқ, даъвони рад қилмоқ; 2) *шунингдек*: ~ فِي الشِّرَاءِ нархда талашиб-тортишмоқ, савдолашмоқ (*олди-сотдида*); 2) безор қилмоқ, жонга тегмоқ; VI تَنَاكَفَ баҳслашмоқ; VIII انْتَكَفَ оқланмоқ, айбсиз деб топилмоқ, гуноҳсиз ҳисобланмоқ; X اسْتَنْكَفَ 1) ҳазар қилмоқ, жирканмоқ; уят ҳисобламоқ; 2) ўзини тортмоқ, четлашмоқ; (*н. нидир*) хушламай қўймоқ, яхши кўрмай

қолмоқ (مِنْ); 3) кеккаймоқ, гердаймоқ

– اِسْتِنْكَافٌ 1) илтифотсизлик, эътиборсизлик; 2) кеккайиш, гердайиш

– مُنَاكَفَةٌ 1) гап қайтариш, айтишиш, ўзаро низо, жанжал; 2) савдолашиш, нархни талашиш

– مَنْكُوفٌ *мед.* қулоқости безлари яллиғланган *(одам)*

– نَكَفٌ = نُكَافٌ

– نَكَفٌ *мед.* қулоқости безларининг яллиғланиши, паротит

– نَكَفَةٌ *кўп.* نَكَفٌ *анат.* қулоқости безлари

– نَكَفِيٌّ қулоқ остига оид; الْغُدَّةُ الـ~ةُ қулоқости безлари

– نَكَفِيٌّ инжиқ одам, тирноқ остидан кир қидирадиган одам

نِكْفُورُ *ат. от, мз.* Никифор

I (نَكَلَ) نَكَلَ[1] (*у*) نُكُولٌ *ёки* نَكَلَ (*а*) نَكْلٌ 1) (*қўрқиб ёки хавфсираб бирор н. дан*) воз кечмоқ, кечмоқ (عَنْ, مِنْ); بِوَعْدِهِ ~ ваъданинг устидан чиқмай қўймоқ; 2) (*к. нидир*) бошқаларга ибрат қилиб кўрсатмоқ (بِ); 3) қўрқоқ бўлмоқ, қўрқоқлик қилмоқ; نَكَلَ[2] (*у*) نُكْلَةٌ (*к. нидир*) ибрат бўлсин учун жазоламоқ (بِ); (*к. нидир*) жазоламоқ, (*к. гадир*) жазо бермоқ (بِ); II نَكَّلَ[1] 1) (*к. нидир*) қаттиқ жазоламоқ, қийнамоқ, эзмоқ (بِ); 2) (*н. нидир*) ибрат қилиб кўрсатмоқ; نَكَّلَ[2] никелламоқ, никель юргизмоқ; IV أَنْكَلَ (*н. дандир*) қайтармоқ,тиймоқ (عَنْ)

[1]– تَنْكِيلٌ намуна сифатида жазо бериш, қаттиқ жазоламоқ; қийнаш, эзиш, қаттиқ азоб бериш; репрессия

[2]– تَنْكِيلٌ никеллаш, никель билан қоплаш; الـ~ الْكَهْرَبَائِيُّ электролиз йўли билан никеллаш

– تَنْكِيلِيٌّ жазога оид; репрессив

– نَاكِلٌ қўрқоқ (юраксиз) ожиз одам

– نَكَالٌ намуна сифатида берилган жазо; أَذَاقَ الـ~ намуна сифатида жазоламоқ

– نَكْلٌ 1) кучли (қувватли) синалган одам; кучли (қувватли) синалган от

[1]– نِكْلٌ *кўп.* أَنْكَالٌ 1) кишан, банд, занжир; 2) юган сувлиғи

[2]– نِكْلٌ никель

– نَكْلَةٌ икки миллим қийматга эга бўлган танга

– نِيكَلٌ никель

I نَكَهَ (*а*) نَكْهٌ 1) (*к. нингдир бурни олдида*) нафас чиқармоқ (عَلَى,لِ); 2) ниманингдир ҳидини сезмоқ; نَكَهَ сассиққекирдак бўлмоқ, овқат ҳазм бўлмаганидан оғизда ҳид ўзгармоқ; X اِسْتَنْكَهَ 1) кимнингдир оғзини ҳидламоқ; 2) ичган-ичмаганлигини билиш учун оғзини ҳидлаб кўришни буюрмоқ

– نَكْهَةٌ 1) оғиздан келадиган ҳид; 2) ҳид, хушбўй ҳид; 3) ширин таъм

I نَكَى (*и*) نَكَايَةٌ 1) (*душманни*) тор-мор қилмоқ, мағлубиятга учратмоқ; 2) (*к. нидир*) қириб ташламоқ, қийратмоқ, нобуд қилмоқ; (*к. гадир*) қасдма-қасдга иш қилмоқ; VIII اِنْتَكَى ғижинмоқ, жаҳли чиқмоқ, қони қайнаб кетмоқ, чегарадан чиқмоқ

– أَنْكَى энг қаттиқ, энг оғир, энг ёмон; وَ الـ~ مِنْ ذَالِكَ бундан ҳам ёмони …

– نَاكٍ *мн.* نَاكِيَةٌ қийнайдиган,оғир,вазмин, мусибатли

– نَكَايَةٌ қасос, ўч; بِهِ ~ *ёки* مِنْ بَابِ الـ~ بِهِ кимдандир қасос олиш учун; 2) ёмонлик, ёвузлик; кек сақлашлик, ўч олишлик; لِلـ~ *ёки* ~ (*к. гадир*) қасдма-қасд

I نَمَّ (*а\и, у*) نَمٌّ 1) бўҳтон қилмоқ (*к. нидир*) чақмоқ, чақиштирмоқ (عَلَى); 2) (*к. ларнингдир орасига*) низо (нифоқ) солмоқ (بَيْنَ); 3) (*н. гадир*) ишора қилмоқ, (*н. гадир*) шоҳид бўлмоқ, гувоҳ бўлмоқ (عَنْ, عَلَى)

– نَمَّةٌ 1) ҳаракат; 2) ҳаёт

– نَمٌّ 1) бўҳтон; 2) *кўп.* أَنْمَاءٌ, نُمُونَ иғвогар, чақимчи

– نَمَّامٌ 1) иғвогар, чақимчи, ғийбатчи; 2) *бот.* жамбил; 3) *бот.* сув ялпизи

– نَمَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ иғвогар аёл, ғийбатчи аёл

– نَمَةٌ 1) чумоли; 2) бит

– نُمِّيٌّ *жам.* мис тангалар, чақа тангалар

– نُمِّيَّةٌ *кўп.* نَمَامِيُّ, ـَاتٌ мис танга, чақа

– نَمِيمَةٌ *кўп.* نَمَائِمُ бўҳтон, иғво, ғийбат

نَمُوذَجٌ, نَمُوذَجٌ *кўп.* نَمَاذِجُ, ـَاتٌ 1) намуна, андаза, қолип; 2) макет, модель; نَمَاذِجُ الطَّائِرَاتِ тайёралар моделлари

– نَمُوذَجِيٌّ, نُمُوذَجِيٌّ намунали, ўрнак бўладиган, ибратли, кўрик учун ўтказилган

I نَمَرَ (*а*) نَمْرٌ 1) ғазабланмоқ, жаҳли чиқмоқ; 2) йўл-йўл; тарғил бўлмоқ; II نَمَّرَ[1] ғазабланмоқ, жаҳли чиқмоқ; نَمَّرَ[2] номерламоқ, номер қўймоқ, рақамламоқ; V تَنَمَّرَ[1] йўлбарс каби ҳаракат қилмоқ; (*к. дандир*) жаҳли чиқмоқ (عَلَى); تَنَمَّرَ[2] номерланмоқ, номер қўйилмоқ, рақамланмоқ

– أَنْمُرٌ *мн.* نِمْرٌ *кўп.* نُمْرٌ 1) йўл-йўл, тарғил; 2) хол-хол, олачипор; 3) қоплон рангидаги (*от*)

– تَنْمِيرٌ 1) номерлаш, номер қўйиш; 2) номерация

[1]– مُنَمَّرٌ 1) йўл-йўл, тарғил; 2) хол-хол, олачипор

[2]– مُنَمَّرٌ номерланган, рақамланган

– نَمَّارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ билет ва ҳ. к. ларга номер урадиган машина

– نَمِرٌ 1) саломатлик учун фойдали, тоза (*сув ҳақида*); 2) الـ~ Намир (*қабила номи*)

– نَمِرٌ, نَمْرٌ *кўп.* نُمُورٌ, أَنْمَارٌ 1) *шунингдек:* الـ~ الْمُخَطَّطُ йўлбарс; 2) *шунингдек;* الـ~ الْأَبْرَدُ *ёки* الـ~ الْأَرْقَطُ қоплон; الـ~ الصَّيْدِ ов арслони; ~ أَمْرِيكَا йўлбарссимон йиртқич ҳайвон

– نَمِرَةٌ қадимда араблар кийган жундан тўқилган кийим

– نُمْرَةٌ *кўп.* نُمَرٌ 1) рақам, номер; الـ~ الرَّابِعَةُ ютуқ чиққан номер (*мас, лотереяда*); وَاحِدٌ ~ *халқ.* биринчи нав, олдинги сорт; 2) номер (*мас, концертда*); رَاقِصَةٌ ~ рақс номери; 3) доғ, қашқа

– نَمِرٌ = نَمْرٌ

– نُمَيْرٌ *ат. от, мз.* Нумайр

النُّمْرُودُ *ат. от, мз.* Нумруд

نَمْرُسِيٌّ *кўп.* نَمَارِسَةٌ идиш-товоқ билан савдо қилувчи

نَمْرَقَةٌ, نُمْرُقَةٌ *кўп.* نَمَارِقُ унча катта бўлмаган ёстиқ, болиш

I نَمَسَ[1] (*и*) نَمْسٌ ҳеч кимга айтмаслик шарти билан гапирмоқ; نَمَسَ[2] (и) نَمْسٌ (*мас. сирни*) яширмоқ, беркитмоқ; نَمَسَ (*а*) نَمْسٌ: السَّمْنُ ~ ёғ айниди, бузилди; III نَامَسَ (*к. гадир*) сирни очмоқ, ошкор қилмоқ

– نَامُوسٌ *алиф. б. қар.*

– نَمْسٌ *кўп.* نُمُوسٌ *зоол.* нимс (*ихневмон*) (*Шимолий Африка ва Олд Осиё минтақаларида тарқалган узун думли, каламушларга қирғин келтирувчи жонивор*); مِسْكِيٌّ ~ қора кузан

نَمْسَاوِيٌّ Австрияга оид; 2) австриялик

I نَمَشَ (*а*) نَمْشٌ сепкилли бўлмоқ, сепкилдор бўлмоқ; II نَمَّشَ 1) ясатмоқ, безатмоқ, безамоқ; 2) нуқталар билан расм чизмоқ

– أَنْمَشُ *мн.* نَمْشَاءُ *кўп.* نُمْشٌ сепкилли, сепкилдор

– نَمْشٌ *жам.* сепкиллар; الظُّفْرِ ~ тирноққа тушадиган оқ доғ; الْحِجَارَةِ الْكَرِيمَةِ ~ қимматбаҳо тошлар устидаги доғлар

– نَمِشٌ сепкилли, сепкилдор

I نَمَصَ (у) نَمْصٌ (*ўтни ёки тукни*) юлмоқ; V تَنَمَّصَ юз ёки пешонадаги тукни юлмоқ

– مِنْمَاصٌ мўйчинак, тук юлиш асбоби

– مِنْمَصٌ = مِنْمَاصٌ

– نَمِيصٌ чорва еб тугатганидан кейин яна ўсиб чиққан ўт

أَنْمُطٌ услуб, иш услуби

نَمَطٌ *кўп.* أَنْمَاطٌ, نِمَاطٌ 1) услуб, иш услуби, усул; عَلَى ~ وَاحِدٍ бир мақомда, бир услубда; عَلَى هَذَا الـ~ шундай қилиб;

الْعَمَلِ ~ иш услуби; وَاسِع ~ عَلَى кенг миқёсда; هُمْ أُنَاسٌ عَلَى ~ وَاحِد уларнинг феъл-атворлари бир хил; 2) *эск.* тўшакнинг юза қисми (авраси); *эск.* гилам; *эск.* тахтиравон устига ёпиладиган енгил, рангли жун материал; 3) андоза, қолип, стандарт; حَدِيثُ الـ~ янги хилдаги, янги модадаги, янги типдаги; عَتِيقُ الـ~ эски типдаги, эски модадаги; وَحَّدَ الـ~ бир қолипга солмоқ, бир андозада тайёрламоқ; 4) касби кори, манфаати умумий бўлган одамлар жамоаси

– نَمَطِيٌّ стандартдаги, бир қолипдаги, стандартга оид

– نَمَطِيَّةٌ бир андозадалилик, бир шаклда бўлишлик

– نَمِيطٌ пахта зараркунандаси

نَمَّاغَةٌ 1) бошнинг тепа қисми; 2) чақалоқ калла суягининг юмшоқ қисми

– نَمَغَةٌ 1) тоғнинг юқори қисми; 2) одамларнинг сараси, танлаб олингани; 3) янги туғилган чақалоқнинг бошига чиққан шиш

I نَمَقَ (у) نَمْقٌ ёзмоқ, битмоқ; чизмоқ; II نَمَّقَ 1) безатмоқ, безак бермоқ, безамоқ, бир оз зийнат бермоқ, гул солиб безамоқ, нақшламоқ; 2) чиройли ёзмоқ, чизмоқ

– تَنْمِيقٌ безаш, зийнат бериш, безатиш; بِلَا ~ муболағасиз, лоф-қоф қилмасдан

– مُنَمَّقٌ безатилган, зийнатланган, зийнатли, нақшинкор қилиб гул солинган; كَلَامٌ ~ бежама нутқ

– نَمِيقَةٌ *кўп.* نَمَائِقُ хат, чизув

نَمَكٌ маҳбусларга бериладиган овқат

– نَمَكِيٌّ эпчил, чаққон, қизиқувчан

I نَمَلَ (а) نَمْلٌ увишиб қолмоқ, қотиб қолмоқ, ухлаб қолмоқ (*тана аъзолари ҳақида*); رِجْلُهُ ~تْ унинг оёғи увишиб қолди, унинг оёғи ухлаб қолди; II نَمَّلَ шишмоқ, солқимоқ, солқиб қолмоқ, жонсиз бўлиб қолмоқ, шол бўлиб қолмоқ (*тана аъзолари ҳақида*); V تَنَمَّلَ = II

– أَنْمُلَةٌ, أَنْمَلَةٌ *кўп.* أَنَامِلُ бармоқ учи; قِيدَ ~ озгина, жиндай, мошдай (*сўзма-сўз:* бармоқ учича); كَانَ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ الْبُطُولَةِ قِيدُ ~ унинг чемпион бўлишига озгина қолди

-تَنْمِيلٌ увишиш, карахт бўлиш; жимирлаш

– مَنْمُولٌ чумолига тўла; طَعَامٌ ~ чумоли босган овқат

– نَمَّالٌ иғвогар, бўҳтончи, чақимчи

– نَمْلٌ увишиш, карахт бўлиш; жимирлаш; الرِّجْلِ ~ оёқнинг жимирлаши

– نَمِلٌ 1) бадани увишган, бадани карахт бўлган, жимирлашган; 2) чумолига тўла; 3) серҳаракат, ҳаракатчан; فَرَسٌ ~ الْقَوَائِمِ серҳаракат от, оёқлари бир жойда тинмайдиган от

– نَمْلٌ *жам.* чумолилар; الـ~ الْأَبْيَضُ қир чумолилари; عِشُّ الـ~ *ёки* قَرْيَةُ الـ~ *ёки* بَيْتُ الـ~ чумолилар уяси; آكِلُ الـ~ чумолихўр

[1]– نَمْلَةٌ *кўп.* نَمَلَاتٌ чумоли

– نَمْلَةٌ [2]1) ҳайвон туёғидаги ёриқ; 2) ёнбошга чиқадиган яра

– نَمْلَةٌ [3] чақимчилик, бузғунчилик, иғво

– نَمْلِيٌّ чумолига оид; الـ~ الْحَامِضُ чумоли кислотаси

– نَمْلِيَّةٌ *кўп.* نَمَالِيُّ, ـَاتٌ озиқ-овқат жавони

نَمْنَمَ 1) безамоқ, безатмоқ, бир оз безатмоқ; 2) қумнинг устида нақш ҳосил қилмоқ (*шамол ҳақида*)

– مُنَمْنَمٌ 1) нақш солинган, безатилган, безалган; 2) кичкина, майда; خَطٌّ ~ майда хат

– مُنَمْنَمَةٌ *кўп.* ـَاتٌ жуда кичик ҳажмдаги нарса

– نَمْنَمٌ бит уруғи, сирка

– نَمْنَمٌ (*шамолда ҳосил бўлган*) қум устидаги нақш, чизиқлар

– نَمْنَمَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) безак, зийнат, нақш; 2) жуда кичик ҳажмдаги нарса

– نُمْنُمَةٌ 1) бит уруғи, сирка; 2) тирноққа тушадиган оқ доғ

– نُمْنُمَةٌ *зоол.* 1) амиркон товуқ, амиркон хўроз; 2) қичитқи ўт босган ер

– نُمْنُمِيٌّ одамхўр, қонхўр, золим

I نَمَا (نمو) (у) نُمُوٌّ ўсмоқ, кўкармоқ, ўсиб чиқмоқ, унмоқ; ривожланмоқ; ◊ الْخَبَرُ إِلَيْهِ ~ у хабардор бўлди, унга хабар етиб келди; نَمَى (и) نَمَاءٌ 1) ўсмоқ, ривожланмоқ; 2) катталашмоқ, кўпаймоқ; الْحَدِيثَ إِلَى زَيْدٍ ~ суҳбатни Зайдга келтириб тақамоқ; الرَّجُلَ ~ إِلَى أَبِيهِ одамни отасига боғлиқ ҳисобламоқ; II نَمَّى 1) ўстирмоқ, етиштирмоқ; 2) (*к. гадир*) мансуб деб билмоқ, (*к. гадир*) тегишли деб ҳисобламоқ (إِلَى); IV أَنْمَى 1) ўстирмоқ, етиштирмоқ; 2) ривожлантирмоқ; 3) кўпайтирмоқ, кенгайтирмоқ, олдирмоқ (*пайванд ҳақида*); туттирмоқ (*пайванд ҳақида*); الصَّيْدَ ~ қўлга тушган овни яна ташлаб (қўйиб) юбормоқ; VI تَنَامَى мунтазам кўпаймоқ, кенгаймоқ; VIII انْتَمَى (*к. гадир*) ўзини мансуб деб билмоқ (إِلَى); (*н. гадир*) оид, тегишли бўлмоқ, қарашли бўлмоқ (إِلَى); (*н. нингдир*) таркибига кирмоқ (إِلَى); 2) ривожланмоқ, ўсмоқ; кўпаймоқ, кенгаймоқ

– انْتِمَاءٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) (*бирор н га*) мансублик; (*н. нингдир*) таркибига киришлик (إِلَى); 2) ривожланиш, ўсиш, кенгайиш

– انْتِمَائِيٌّ ривожланишга оид, ривожланаётган; ўсиб келаётган

– إِنْمَاءٌ 1) кўпайтириш, қўшиб кўпайтириш, ўстириш; 2) ривожлантириш; الـ~ الْاِقْتِصَادِيُّ иқтисодий ривожлантириш

– إِنْمَائِيٌّ кўпайтиришга оид; ривожлантирувчи

– أَنْمَى *эск.* энг ўсувчан, энг кўпаювчан; *эск.* ўта яшовчи

– تَنْمِيَةٌ 1 ўстириш, етиштириш; 2) ривожлантириш, кенгайтириш

– نَامٍ *мн.* نَامِيَةٌ 1) ўсувчи, кўпаювчи; 2) кенгаювчи; 3) олдинга босувчи, тараққий этувчи, ривожланаётган; الْبِلَادُ النَّامِيَةُ ривожланаётган мамлакатлар

– نَامِيَاتٌ *мед.* бурун-томоқ зонасидаги лимфатик безлар, аденоидлар

– نَامِيَةٌ *кўп.* نَوَامٍ 1) ўсимлик; 2) ғурра, шиш, ортиқ, дўмбоқ; الـ~ السَّرَطَانِيَّةُ *мед.* рак (саратон) шиши; 3) ўсиш қобилияти

– نَمَاءٌ 1) ўсиш, кўкариш; 2) ўсиш, тараққий қилиш

– نَمَاةٌ *кўп.* نَمًى 1) майда чумоли, қумурсқа; 2) бит уруғи, сирка

– مَتَاعِبُ الـ~ نُمُوٌّ, نَمِيٌّ ўсиш, ривожланиш; ривожланишдаги қийинчиликлар

II (نمى) نَمَّى: النَّارَ ~ олов устига ўтин ташлаб алангалатмоқ

I نَهَى (а) *ёки* نَهُوَ (у) نَهْيٌ, نَهَاءَةٌ пишмай қолмоқ, пишмас бўлмоқ (*мас. гўшт ҳақида*)

– نَهِيءٌ пишмаган, пишиб улгурмаган; لَحْمٌ ~ пишмаган гўшт

I نَهَبَ (а, у) نَهْبٌ 1) толон-торож қилмоқ, таламоқ; 2) елдек учирмоқ, елдек учириб олиб бормоқ; نَهْبًا ~ елдек учиб бормоқ, жуда тез бормоқ; الْأَرْضَ نَهْبًا ~ *ёки* ~ الْمَسَافَةَ نَهْبًا жуда тез босиб ўтмоқ; III نَاهَبَ талон-торож қилмоқ, таламоқ; IV أَنْهَبَ талон-торож қилишга қўйиб бермоқ; VI تَنَاهَبَ 1) биргалашиб талон-торож қилмоқ; ёппасига таламоқ; 2) жуда тез босиб ўтмоқ (*масофани*); VIII انْتَهَبَ ўғирламоқ, таламоқ, босиб олмоқ, тортиб олмоқ, тортиб олиб қўймоқ; الطَّرِيقَ ~ *маж.* масофани тез босиб ўтмоқ (*автомашина ҳақида*)

– تَنَاهُبٌ ёппасига қилинган талон-торож

– مَنْهُوبٌ таланган, талон-торож этилган

– مَنْهُوبَاتٌ кўп талаб тортиб олган нарсалар

– نَهَّابٌ босқинчи, талон-торож қилувчи

– نَهْبٌ талаш, талон-торож қилиш; السَّلْبُ وَ الـ~ талаш, талаб кетиш; ~ا وَ سَلْبًا босқинчилик билан, талончилик билан; 2)

кўп. نَهَابٌ босиб, талаб олинган нарса; كَانَ ~ مُقَسَّمًا *маж.* (*ташвишдан*) эсанкираб қолмоқ; كَانَ ~ا للدَّهْشَة وَ الاسْتِغْرَاب *маж.* у жуда ҳайратда қолди, ҳайратдан у қотиб қолди; 3) отнинг сакраб чопиши

– نُهْبَةٌ 1) талон-торож; 2) ўлжа, талаб олинган нарса

– نُهْبَى ўлжа, ғанимат

– نَهِيبَةٌ ўлжа, талаб олиб қўйилган нарса

نَهَابِرُ дўзах, жаҳаннам

– نُهْبُرَةٌ *кўп.* نَهَابِرُ чуқурлик; жар, тик жар

– نُهْبُورٌ *кўп.* نَهَابِيرُ 1) = نُهْبُرَةٌ; 2) қум ёки тупроқдан ҳосил бўлган дўм, тепалик

I نَهَتَ (*а*) نَهِيتٌ, نُهَاتٌ бўкирмоқ, ўкирмоқ, ҳайқирмоқ, наъра тортмоқ

– نَهَّاتٌ ҳангроқ (*эшак*), кўп ҳанграйдиган (*эшак*)

I (نَهَجَ) نَهَجَ (*а*) نَهْجٌ 1) (*йўл бўйлаб*) юрмоқ, (*н. нингдир*) изи бўйлаб бормоқ (عَلَى *ёки туш. к.*); 2) тушунтирмоқ, очиқ-ойдин қилмоқ; الطَّرِيقَ ~ йўлни тушунтириб бермоқ, йўлга солмоқ (*тўғри маънода*); 3) (*йўлни, масалани*) равшанлаштирмоқ; نَهَجَ (*а*) نَهْجٌ ҳансирамоқ, зўрга нафас олмоқ, бўғилмоқ; II نَهَّجَ ҳарсиллашга олиб келмоқ, нафас сиқилишга олиб келмоқ; IV أَنْهَجَ 1) (*йўл*) танламоқ, (*йўлдан*) бормоқ; 2) чарчатмоқ, толиқтирмоқ, толдирмоқ; ҳансиратмоқ, нафасини қисиб қўймоқ; 3) (*н. нидир*) аниқ-равшан қилиб қўймоқ; VIII اِنْتَهَجَ (*йўлдан*) бормоқ, (*йўл бўйлаб*) бормоқ, йўл танламоқ, йўлга тушмоқ; نَهْجَهُ (سَبِيلَهُ) ~ кимнингдир йўлидан бормоқ; ◊ سِيَاسَةً مُوْجَبَةً ~ ижобий сиёсат олиб бормоқ; سِيَاسَةً سَلْبِيَّةً ~ салбий сиёсат олиб бормоқ; X اِسْتَنْهَجَ: سَبِيلَهُ ~ кимнингдир йўлидан бормоқ

– مِنْهَاجٌ *кўп.* مَنَاهِيجُ 1) йўл; 2)) (*мас. машғулотнинг*) режаси, плани, программаси

– مِنْهَاجِيٌّ режадаги, режа асосидаги, программавий; الاقْتِصَادُ الـ~ планли хўжалик

– مَنْهَجٌ *кўп.* مَنَاهِجُ 1) йўл; 2) метод, услуб; مَنَاهِجُ الْبَحْثِ التَّعْلِيمِ ўқитиш услублари; методология; 3) программа, режа, план; تَدْرِيسِ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ ~ араб тили ўқитиш программаси

– نَاهِجٌ йўл, усул, аниқ-равшан йўл

– نَهْجٌ *кўп.* نُهُجٌ, أَنْهُجٌ 1) қатнов йўли, қатналадиган кенг йўл; 2) кўча (*Тунисда*); 3) усул, услуб, метод; йўналиш, сиёсат; ~ عُدْوَانِيٌّ агрессив сиёсат; ~ لَا غَالِبٌ وَ لَا مَغْلُوبٌ енгувчи ҳам, енгилувчи ҳам бўлмайдиган мақсадни кўзловчи сиёсат

– نَهِجٌ = نَهَجٌ

– نَهَجَانٌ нафас бўғилиши, нафас сиқилиши, ҳарсиллаш

– نَهِيجٌ оғир нафас олиш, ҳансираб нафас олиш, ҳансираш

I نَهَدَ (*а*) نُهُودٌ, نَهْدٌ 1) кўтарилмоқ, кўтарилиб кетмоқ; 2) думалоқ шаклга кирмоқ, дўппайиб қолмоқ (*қизларнинг кўкраги ҳақида*); 3) (*н. гадир*) интилмоқ, етишмоқ (إِلَى); III نَاهَدَ 1) баҳслашмоқ, гап айтишмоқ; 2) курашмоқ, жанг олиб бормоқ; V تَنَهَّدَ ҳансирамоқ, ҳансираб нафас олмоқ; VI تَنَاهَدَ 1) харажатни ўзаро тақсим қилиб олмоқ; ўртада пул тўплаб, ҳарифона (*бирор н.*) қилмоқ; 2) ўзаро баҳслашмоқ; 3) ўзаро бўлишиб олмоқ

– تَنَهُّدٌ оҳ тортиш, уҳ тортиш; оҳу афғон, оҳ-воҳ

– تَنَهُّدَةٌ хўрсиниш

– تَنْهِيدَةٌ *кўп.* ـَاتٌ хўрсиниш

– مُنَاهَدَةٌ 1) баҳс; 2) кураш, жанжал

– مَنْهَدَةٌ аёлларнинг сийнабанди, бюстгальтер

– نَاهِدٌ *кўп.* نُهُدٌ 1) думалоқ, диркиллаган (*қизларнинг кўкраги ҳақида*); ◊ غُلَامٌ ~ ёш йигит; 2) *эск.* душманга ташланувчи, ёвга қарши турувчи

– نَاهِدَةٌ *кўп.* نَوَاهِدُ ёш қиз

– نَهْدٌ *кўп.* نُهُودٌ 1) (*қизларнинг*) кўкраги; 2) тепалик, қирлик, қир; 3) чиройли, келишган от; 4) *эск.* (*эзгу ишларни кўзлаган*) мард киши; 5) Нажд (*Яман қабиласи номи*)

– نَهْدٌ ҳарифона йиғилган нарсанинг бир улуши

– نَهْدَاءُ *кўп.* نُهْدٌ 1) қумлоқ ер, қумли ер; 2) *эск.* кўкраги тўлишган (*қиз*)

– نَهْدَانُ тўла, тўлдирилган

– نَهِيدٌ 1) қаймоқ; 2) янги олинган ёғ; 3) хомашё

– نَهِيدَةٌ қалин бўлиб йиғилган қаймоқ

I نَهَرَ (*а*) نَهْرٌ 1) тирқираб оқмоқ, тизилиб оқмоқ, қуйилмоқ; ер устида оқиб, йўл қилиб олмоқ, йўл топиб олмоқ (*сув ҳақида*); النَّهْرَ ~ дарёни кавламоқ; 2) (*к. гадир*) бақирмоқ; бақириб ҳайдамоқ; IV أَنْهَرَ: ~ الدَّمَ 1) қон оқизмоқ, қон тўкмоқ; 2) кундузи кирмоқ; VIII اِنْتَهَرَ 1) сўкмоқ, ҳақоратламоқ; 2) бақириб, ўдағайлаб тўхтатмоқ; 3) (*бирор суюқликнинг оқишини*) тўхтатмоқ; X اِسْتَنْهَرَ 1) кенгаймоқ, катталашмоқ, (*мас, кийимдаги йиртиқ ҳақида*); 2) = I 1)

– اِنْتِهَارٌ 1) сўкиниш; 2) ўдағайлаш, жеркиб бериш

– أَنْهَرُ энг ёруғ; ~ نَهَارٌ *қар.* نَهَارٌ

– مَنْهَرَةٌ *кўп.* مَنَاهِرُ ҳовлилар ўртасида ахлат тўкиш учун ажратилган жой, ахлатхона

– نَهَارٌ[1] *кўп.* نُهُرٌ кун, кундузги кун; ~ا кундузи; ~ا وَ لَيْلًا куну тун; أَنْهَرُ ~ очиқ, чарақлаб турган кун; ~ لَيْلٍ кун ва тун; طُلُوعُ الـ~ тонг; ضَوْءُ الـ~ кундузги ёруғлик; مُنْتَصَفُ الـ~ пешин, туш, қиём, чошгоҳ; فِي رَابِعَةِ الـ~ куппа-кундузи; ◊ شَبُّ الـ~ *бот.* Чирмовиқ

نَهَارٌ[2] *кўп.* أَنْهُرٌ, أَنْهَرَةٌ 1) *зоол.* тўхтатувалоқнинг жўжаси; 2) *зоол.* бойқушнинг эркаги

– نَهَارِيٌّ кундузги

– نَهْرٌ 1) кенглик, мўл-кўллик; 2) дарё

– نَهْرٌ[1] *кўп.* أَنْهُرٌ, أَنْهَارٌ, نُهُورٌ 1) дарё; الـ~ الْجَلِيدِيُّ музтоғ, музхарсанг; ~ فَرَسٍ *қар.* ~ فَرَسٍ; ~ اللَّبَنِ *ёки* ~ الْمَجَرَّةِ *астр.* Сомон йўли; ~ السَّلَامِ Дажла дарёси; ~ الشَّرِيعَةِ Иордан дарёси; مَا بَيْنَ الـ~يْنِ Икки дарё оралиғи, Месопотамия; مَا وَرَاءَ الـ~ дарёнинг орқасидаги; Мовароуннаҳр, Трансокеания; 2) (*мас, газета*) устуни

– نَهْرٌ[2] бақириқ-чақириқ, ўдағайлаш, жеркиш

– نَهْرَةٌ ўдағайлаш, жеркиб бериш

– نَهْرِيٌّ дарёга оид; الـ~ الْمَرْفَأُ дарёнинг кемалар тўхтайдиган махсус жойи; الـ~ النَّقْلُ дарё транспорти; الـ~ السَّمَكُ дарё балиғи; الـ~ النَّبَاتُ сув ўти

– نَهِرٌ мўл-кўл, кўп сонли

– نُهَيْرٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) кичик дарё; 2) ирмоқ

I نَهَزَ (*а*) نَهْزٌ 1) туртмоқ, итармоқ, итариб юбормоқ; 2) (*н.нидир олиш учун*) ўриндан қўзғалмоқ, турмоқ; بِالدَّلْوِ فِي الْبِئْرِ ~ сувга тўлиши учун пақирни сувга урмоқ (*қудуқда*); 3) *эск.* юришга шайланиб бошини кўтармоқ (*ҳайвон ҳақида*); III نَاهَزَ 1) (*бирор н. га*) яқин келмоқ, яқинлашмоқ; етишмоқ, етмоқ, эришмоқ; الْأَرْبَعِينَ ~ у қирқ ёшга яқинлашиб қолди; ~ الْبُلُوغَ у балоғат ёшига яқинлашиб қолди; 2) (*фурсатдан*) фойдаланмоқ; VIII اِنْتَهَزَ фойдаланмоқ, фойдаланиб қолмоқ; الْفُرْصَةَ ~ (السَّانِحَةَ) (*берилган*) фурсатдан фойдаланиб қолмоқ; фурсатини топмоқ, қулай фурсатни кутмоқ; أَوَّلَ فُرْصَةٍ ~ (*бирор н. қилиш учун*) биринчи қулай фурсатдан фойдаланмоқ

– اِنْتِهَازٌ 1) фойдаланиш, ишлатиш; الـ~ الْفُرْصَةِ қулай фурсатдан фойдаланиш

– اِنْتِهَازِيٌّ 1) оппортунистик; 2) оппортунист

– اِنْتِهَازِيَّةٌ оппортунизм

– نَهَّازٌ: الْفُرَصِ ~ қулай пайтни топувчи; замонасоз, мунофиқлик билан шароитга мослашувчи

– نُهْزَةٌ *кўп.* نُهَزٌ қулай пайт, қулай момент

– نَهُوزٌ *эск.* (*бошини*) кўтарувчи

I نَهَسَ (*а*) نَهْسٌ = نَهَشَ (*а*) نَهْشٌ; VIII اِنْتَهَسَ олдинги тишлари билан узиб олмоқ, тишламоқ

– مَنْهُوسٌ орик, қотма, жиккак, этсиз *(одам)*

[1]– نَهْسٌ *эск.* олдинги (курак) тишлар билан узиб олиш; *эск.* чақиш

– نَهْسٌ *ёки* نُهَسٌ *кўп.* نُهْسَانٌ *зоол.* майда қушларни овлаб озиқланадиган қуш

I نَهَشَ (*а*) نَهْشٌ 1) тишламоқ, тишлаб узиб олмоқ; 2) чақмоқ (*мас. илон ҳақида*); 3) парчаламоқ, парча-бурда қилмоқ, тилка-пора қилмоқ; ◊ يَنْهَشُ الْحِقْدُ صَدْرَهُ қаҳр-ғазаб унинг ичини кемирмоқда; يَنْهَشُهُ الْغَيْظُ унинг ғазаби ошмоқда; الْعِرْضَ ~ бадном қилмоқ, обрўсини тўкмоқ

– نَهَّاشٌ чақувчи

نَهْشَلٌ 1) бўри; 2) бургут; 3) кексайиб қалтираб қолган киши; 4) Наҳшал (*қабила номи*)

I نَهَضَ (*а*) نُهُوضٌ 1) ўриндан турмоқ, уйғонмоқ; وَاثِبًا ~ сакраб ўриндан турмоқ; يَنْهَضُ سُؤَالُ ... (*бирор н. ҳақидаги*) масала кўндаланг бўлиб турибди; 2) жонланмоқ, кучаймоқ; ривожланмоқ, яна ривожга кирмоқ; 3) (*н. нидир*) кўтариб бормоқ, ташимоқ (ب); 4) (*н. нидир*) жонлантирмоқ, кучайтирмоқ (ب); (*н. нидир*) ривожлантирмоқ; 5) (*н. гадир*) тайёрланмоқ (لِ); (*бирор н. га*) киришмоқ (فِي); 6) кўтарилмоқ, учиб кетмоқ (*мас., тайёра ҳақида*); 7) (*к. гадир қарши*) исён кўтармоқ (عَلَى); III نَاهَضَ 1) қаршилик кўрсатмоқ; курашмоқ, жанг қилмоқ; 2) рақобатлашмоқ, мусобақалашмоқ; 3) (*қаергадир*) интилмоқ, жуда тез етиб бормоқ (إِلَى); IV أَنْهَضَ 1) турғизмоқ, ўриндан турғизмоқ; 2) уйғотмоқ; 3) (*бирор н. га*) ундамоқ, қўзғамоқ, истак туғдирмоқ (لِ); 4) (*к. гадир*) душман қилиб қўймоқ, душманчилик туғдирмоқ (عَلَى); VI تَنَاهَضَ *эск.* бир-бирига қарши турмоқ (*жанг қилиш учун*); VIII انْتَهَضَ кўтарилмоқ, ўриндан турмоқ; X اسْتَنْهَضَ 1) туришга мажбур қилмоқ; турғизмоқ; уйғотмоқ; 2) ундамоқ, қўзғатмоқ, мажбурламоқ; 3) яна қайта ривожлантирмоқ, жонлантирмоқ, тикламоқ

– مُنَاهَضَةٌ қаршилик, қаршилик кўсатиш, қарши иш қилиш

– نَاهِضٌ 1) кўтарилувчи, қўзғолувчи, ривожланувчи; 2) қайта тикланувчи, олдинда борувчи; 3) фаол, актив, ҳаракатчан; 4) қанотлари чиқиб, уча оладиган қушча (қуш боласи) ; 5) отнинг сон гўшти

– نَاهِضَةٌ *кўп.* نَوَاهِضُ: الرَّجُلِ ~ ота ёнида туриб унинг айтганини бажарадиган ини ёки хизматкор

– نَهَاضٌ : مِنَ الطُّرُقِ ~ йўлнинг паст-баланд (ўйдим-чуқур) жойи

– نَهْضٌ уйғониш, ўриндан туриш

– نَهْضَةٌ *кўп.* نَهَضَاتٌ 1) кўтарилиш, уйғониш; الْوَطَنِيَّةُ الـ~ миллий уйғониш; ~ عَصْرُ الـ *тар.* уйғониш даври; الْعِلْمِيَّةُ الـ~ илмий кўтарилиш; 2) қобилият; 3) наҳда (*Мисрдаги пахта навларидан бири*)

– نُهُوضٌ 1) туриш, кўтарилиш, уйғониш; 2) қайта ривожланиш; 3) (*н. нидир*) кўтариш, тиклаш (ب)

نَهْقَةٌ жозиба, назокат

I نَهَقَ (نَهْقٌ) (*а*) نَهِقَ *ёки* نَهَقَ (*а*) ҳанграмоқ

– نَاهِقَانِ *ик.с.* кўз ёши бези ёнидаги суяк (*туёқли ҳайвонларда*)

– نَاهِقَةٌ *кўп.* نَوَاهِقُ эшакнинг овоз чиқарадиган ҳалқуми

– نُهَاقٌ ҳанграш

– نَهِقٌ *кўп.* ёввойи хантал

– نُهَاقٌ = نَهْقٌ

– نَهْقَةٌ *кўп.* نَهَقَاتٌ (*эшакнинг*) ҳанграши

– نُهَاقٌ = نَهِقٌ

I نَهَكَ (نَهْكٌ) (*а*) نَهْكٌ, نَهَاكَةٌ 1) тинкасини қуритмоқ, ҳолдан тойдирмоқ, дармонсизлантирмоқ, ориқлатмоқ; 2) кийиб эскитмоқ,кийиб йиртмоқ; مِنَ ~ الطَّعَامِ أَوْ فِي الطَّعَامِ овқатни кўп еб юбормоқ (қўймоқ); 3) نَهَكَ а) тинкаси қуримоқ, ҳолдан тоймоқ, дармонсизланмоқ; б) эскирмоқ, эскиб йиртилмоқ; ◊ عِرْضَهُ ~ кимнидир обрўсизлантирмоқ, обрўсини кетказмоқ; نَهَكَ (*а*) نَهْكٌ, نَهْكَةٌ 1) ҳолдан кетказмоқ, мадорини қуритмоқ (*касаллик ҳақида*); 2) қаттиқ жазоламоқ; نَهَكَ (*а*) نَهْكٌ *эск.* шафқатсиз жазоламоқ; IV أَنْهَكَ 1) тинкасини қуритмоқ, ҳолдан тойдирмоқ,дармонсизлантирмоқ, ориқлатмоқ; 2) қаттиқ жазоламоқ; VIII انْتَهَكَ 1) тинкасини қуритмоқ, ҳолдан тойдирмоқ, ориқлатмоқ; 2) (*мас., қонунга*) риоя қилмай қўймоқ, (*мас., қонунни*) бузмоқ; لَا يُنْتَهَكُ дахлсиз; الْهُدْنَةَ ~ яраш аҳдига риоя қилмай қўймоқ; 3) зўрламоқ; обрўсини кетказмоқ; шарманда қилмоқ, ҳақоратламоқ, таҳқирламоқ; كَرَامَتَهُ ~ кимнидир беҳурмат қилмоқ, кимнингдир обрўсини кетказмоқ; حُرْمَةَ مَرْأَةٍ ~ аёлнинг номусига тажовуз қилмоқ, номусига тегмоқ; 4) *дин.* ҳаром қилмоқ, мурдор қилмоқ; беҳурмат қилмоқ, таҳқирламоқ

– انْتِهَاكٌ 1) тинкасини қуритиш, ҳолдан кетказиш; 2) (*мас., қонунга*) риоя қилмаслик; 3) зўрлик, зўравонлик; حُرْمَةِ مَرْأَةٍ ~ аёлнинг номусига тегиш, зўрлаш; 4) таҳқирлаш, сўкиш, ёмонлаш; 5) *дин.* ҳаром қилиш; ~ حُرْمَةِ الْمَعْبَدِ куфрлик, шаккоклик, мункирлик

– مُنْهِكٌ ҳолдан тойдирадиган, мадорсизлантирадиган

– مَنْهُوكٌ тинкаси қуриган, ҳолдан тойган, ориқлаб кетган; الْقُوَى ~ кучдан қолган

– انْتِهَاكٌ = نَهْكٌ

– نَهْكَةٌ 1) бўшашиш, ҳолдан тойиш, мадорсизланиш; заифлик, кучсизлик; 2) ориқлик

– نُهُوكٌ 1) бўшашиш, ҳолдан тойиш; ~ الْقُوَى дармонсизлик

نَهِكٌ 1) қўрқмас, ботир, баҳодир; 2) кескир (ўткир) қилич; 3) яхши хулқли, одобли; 4) *ат. от, мз.* Наҳик

I [1]نَهَلَ (*а*) نَهَلٌ (*биринчи марта*) ичмоқ, биринчи қултумни ичмоқ, чанқоқни қондирмоқ; [2] نَهَلٌ, مَنْهَلٌ (*а*) чанқамоқ, сувсамоқ; ◊ (الْمَعْرِفَةَ) الْعُلُومَ ~ билим олмоқ, илм олмоқ; IV أَنْهَلَ *эск.* сув ичирмоқ, биринчи марта суғормоқ (ичирмоқ)

– مَنَاهِلُ *кўп.* саҳрода сайёҳларнинг қўниб ўтадиган жойи

– مَنْهَالٌ *ат. от, мз.* Минҳол

– مَنْهَلٌ *кўп.* مَنَاهِلُ молларни суғорадиган *ёки* қушлар сув ичадиган жой; булоқ

– نَاهِلٌ *кўп.* نَهَلٌ , نَوَاهِلُ 1) чанқоқ, ташна; 2) сувга тўйган, сувга қонган; 3) *эск.* сув ичгани бораётган (*қуш*)

– نَهْلَةٌ = نَهَلٌ

– نَهْلَةٌ биринчи қултум

– نَهْلَسْتِيٌّ, نَهْلَسْتِيٌّ 1) нигилистик; 2) нигилист

– نَهْلَسْتِيَّةٌ, نَهْلَسْتِيَّةٌ нигилизм

I نَهِمَ (*а*) نَهَمٌ 1) очкўз бўлмоқ, (*н. дадир*) очкўзлик қилмоқ, баднафслик қилмоқ (فِي); 2) (*н. нидир бажаришга*) рағбати ошмоқ (فِي); نَهَمَ (*а,и*) نَهْمٌ, نَهْمَةٌ тез юриш учун бақириб олдинга ҳайдамоқ (*туяни, отни ва ҳ.к.*); ~ الْفِيلُ фил ўкирди (овоз чиқарди)

– مَنْهُومٌ 1) еб тўймас, очкўз, очофат; 2) (*бирор н. га*) қаттиқ қизиққан (ب); ~ انِ لَا يَشْبَعَانِ ~ بِالْمَالِ وَ بِالْعِلْمِ *ҳад.* икки нарсага қизиққан киши тўймайди; молга қизиққан ва илмга қизиққан

– نُهَامٌ *кўп.* نُهَّمٌ *зоол.* бойқуш, бойўғли

– نَهَامِيٌّ *ёки* نُهَامِيٌّ *ёки* نَهَامِيٌّ темирчи

– نَهَمٌ очкўзлик, баднафслик; بِـ~ очкўзлик билан, баднафслик билан

– مَنْهُومٌ = نَهِمٌ

– نَهْمَةٌ 1) орзу, ҳавас, армон; أَشْبَعَ ~ـهُ кимнингдир армонини ушатмоқ; 2) тўймаслик, очкўзлик

[1]– نَهِمٌ = نَهَمٌ

– نَهِيمٌ [2] йўлбарс ва филнинг овози

نَهْنَهَ (*н. нидир*) чекламоқ, тиймоқ, тийиб қўймоқ (مِنْ); 2) (*к. нидир ёки н. нидир*) ушлаб турмоқ, тўхтатмоқ (عَنْ); 3) (бақириб) ҳайдаб чиқармоқ, ҳайдамоқ; 4) чарчатмоқ, ҳолдан тойдирмоқ; тинкасини қуритмоқ; 5) ҳўнграмоқ, ҳўнграб йиғламоқ

– نَهْنَهَةٌ юпқа материалдан тикилган кийим

– نَهْنَهَةٌ 1) (*н. нидир*) чеклаш, тийиш (مِنْ); 2) (*н. дандир*) ушлаб туриш, тўхтатиб қолиш (عَنْ); 3) қийнаш, ҳолдан тойдириш; 4) ҳўнграш, ҳўнграб йиғлаш

I (نهو) نَهَا (*у*) نَهْوٌ (*н. нидир*) ман қилмоқ, таъқиқламоқ,таъқиқлаб қўймоқ (عَنْ); نَهُوَ (*у*) نَهَاوَةٌ ақлли бўлмоқ, доно бўлмоқ, мулоҳазали бўлмоқ; نَهَى (*а*) نَهْيٌ 1) (*н. нидир*) ман қилмоқ, таъқиқламоқ (عَنْ); 2) тугатмоқ, ниҳоясига етказмоқ; 3) (*к. гадир, н. гадир*) етмоқ, етиб бормоқ (إِلَى); ... إِلَيْهِ الْخَبَرُ أَنَّ ~ у билдики, ...; 4) (*бирор н. га*) олиб келмоқ (إِلَى); II نَهَّى (*к. гадир*) етказмоқ, етказиб бормоқ (إِلَى); الْخَبَرَ ~ маълум қилмоқ, билдирмоқ, хабар бермоқ; IV أَنْهَى 1) тугатмоқ; مَدْرَسَةً ~ мактабни тугатмоқ; أَعْمَالَهُ ~ ўз ишларини тугатмоқ; 2) (*н. нидир*) ниҳоясига етказмоқ; бажармоқ (ب); бас қилмоқ, тўхтатмоқ; ~ الْحَرْبَ урушни тўхтатмоқ; ◊ ... الْخَبَرَ إِلَى ~ (*к. нидир*) хабардор қилмоқ, (*к. гадир*) хабар бермоқ; ... أُنْهِيَ إِلَيْهِ الْخَبَرُ أَنَّ у билдики, ...; VI تَنَاهَى 1) охирига етмоқ, тугамоқ, максимум даражага чиқмоқ; 2) (*н. дадир*) ҳаддан ошмоқ (فِي); فِي الْبُعْدِ ~ жуда узоқ бўлмоқ; الْمَاءُ ~ сув тошмоқ (*дарёда, ҳовузда*); 3) (*к. гадир*) етказмоқ, хабар бермоқ (إِلَى); эшитилмоқ (*овоз ҳақида*); 4) (*н. дандир*) воз кечмоқ, (*н. нидир*) рад этмоқ (عَنْ); ... إِلَى سَمْعِهِ أَنَّ ~ унинг қулоғига етиб бордики, ...; 5) (*бирор н. ни бажаришни*) ташламоқ, тўхтатмоқ, бас қилмоқ (عَنْ); تَنَاهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ўзаро бир-бирига ниманидир ман қилмоқ; VIII انْتَهَى 1) тугамоқ, тамом бўлмоқ (*муддат ҳақида*); (*н. биландир*) тугамоқ, тамом бўлмоқ, охирига етмоқ (ب); لاَ يَنْتَهِي туганмас; 2) (*к. гадир*) қолмоқ, ўтмоқ (إِلَى -*мерос ҳақида*); 3) (*н. нидир*) тугатмоқ, тамом қилмоқ (مِنْ); 4) етиб келмоқ, етиб бормоқ; إِلَيْهِ الْخَبَرُ ~ бу хабар унга етиб борди, бу хабарни ў билди; X اسْتَنْهَى *эск.* ман қилишни (тақиқлашни) сўрамоқ

– انْتِهَاءٌ тугаш; ниҳоясига етиш; ◊ ~ُ الأَجَلِ ўлим

– إِنْهَاءٌ тугатиш, охирига етказиш; тўхтатиш; ~ُ الْحَرْبِ урушни тугатиш

– تَنَاهٍ сўнгги чек, охирги чек; чегара

– تَنْهَاءٌ *эск.* водийнинг сув ўз оқими билан етиб борадиган энг сўнгги чеккаси

– تَنْهِيَةٌ *кўп.* تَنَاهٍ сув тўпланадиган жой

– مُتَنَاهٍ *мн.* مُتَنَاهِيَةٌ 1) ҳаддига етиб борувчи, энг чеккадаги; ~ فِي الصِّغَرِ зиғирдак, ғоят кичкина; مُتَنَاهِيَةٌ فِي الْجَمَالِ жуда гўзал, ғоят чиройли; ~ لاَ *ёки* غَيْرُ ~ чеки йўқ, чексиз, беҳад; كَمِّيَّاتٌ غَيْرُ مُتَنَاهِيَةٍ *мат.* чексиз кичик миқдорлар; 2) энг юксак, ниҳоятда; بِدِقَّةٍ مُتَنَاهِيَةٍ ниҳоятда аниқлик билан

– مُنْتَهٍ *мн.* مُنْتَهِيَةٌ тугаётган (*муддат ҳақида*); ~ لاَ чексиз, ниҳояси йўқ

– مُنْتَهًى 1) ниҳоя; 2) чек, ҳад, чегара; بِ~ الدِّقَّةِ жуда-жуда аниқлик билан; بِ~ الْقُوَّةِ жуда катта куч билан; بِ~ الْوُضُوحِ жуда аниқ қилиб; إِنَّ هَذَا لَ~ الْجُرْأَةِ бу баҳодирликнинг энг юксаги; بَلَغَ مُنْتَهَاهُ ниманингдир энг юқори нуқтасига етмоқ, ниманингдир чегарасига етмоқ

– مَنْهِيٌّ *мн.* مَنْهِيَّةٌ тугатилган, тамомланган; ◊ عَنْهُ ~ ман қилинган, таъқиқланган

– نَاهٍ *мн.* نَاهِيَةٌ таъқиқловчи, ман қилувчи; ◊ نَاهِيكَ مِنْ ... а) сенинг учун шу кифояки, ...; б) ... уёқда турсин; в) мисол учун олайлик ...; г) қандай ажойиб!; هَذَا الرَّجُلُ نَاهِيكَ مِنْ رَجُلٍ бу одам қандай ажойиб одам!; هَذِهِ الْمَرْأَةُ نَاهِيكَ مِنْ مَرْأَةٍ! бу аёл қандай ажойиб аёл!

– نَاهِيَةٌ *кўп.* نَوَاهٍ бирор нарсани таъқиқловчи фармон, таъқиқлаш; амр, топшириқ; الأَوَامِرُ وَ النَّوَاهِي фармонлар ва таъқиқлар

– نُهَاءٌ шиша, бутилка; тоғ биллури

1– نَهَاءٌ ниҳоя, охир, [1] نَهَاءٌ ; النَّهَارِ ~ қуёшнинг юқори кўтарилган пайти, қиём

2– نَهَاءٌ алебастр, гипс

– نِهَايَةٌ 1) ниҳоя; ~ لِكُلِّ شَيْءٍ ҳар бир нарсанинг ниҳояси бор; خَطُّ الـ~ *ёки* عَلاَمَةُ الـ~ *спорт.* финиш; عُطْلَةُ ~ الأُسْبُوعِ *кар.* عُطْلَةٌ; ~ عِلاَجٌ сўнгги восита; 2) чек, чегара; ◊ الـ~ الْقُصْوَى *ёки* الـ~ الْعُظْمَى *ёки* الـ~ الْبُكْرَى максимум; الـ~ الصُّغْرَى минимум; لِلـ~ ниҳоятда, жуда, ҳаддан зиёд; لاَ ~ لَهُ бениҳоя, ниҳоясиз; إِلَى الـ~ охиригача; إِلَى غَيْرِ ~ *ёки* إِلَى مَا لاَ ~ чексизликка қадар; فِي الـ~ الأَمْرِ *ёки* فِي ~ الْمَطَافِ *ёки* فِي ~ ниҳоят, ва ниҳоят; ~ الْمَطَافِ пировардида, оқибатда

– نِهَائِيٌّ 1) сўнгги, охирги; مَحَطَّةٌ ~ةٌ охирги бекат; 2) тамомила, узил-кесил; بَلاَغٌ ~ *ёки* إِنْذَارٌ ультиматум; ~ حُكْمٌ охирги ҳукм; ... الْخَلاَصُ الـ~ مِنْ ...дан узил-кесил қутулиш; الْمُبَارَاةُ الـ~ةُ *ёки* الدُّورُ الـ~ финал мусобақаси, финал; بِصُورَةٍ ~ةٍ *ёки* ~ةً тамоман, узил-кесил; ~ لاَ бениҳоя, ниҳоясиз

– نِهَائِيَّةٌ охиргилик, чегаралик; ~ لاَ бениҳоялик, ниҳоясизлик, чексизлик

– نَهْوٌ 1) тугатиш; 2) (*н. нидир*) таъқиқлаш (عَنْ)

– نَهْيٌ таъқиқлаш, ман этиш; الأَمْرُ وَ الـ~ буюриш ва ман этиш; ҳокимият

– نُهًى ақл, идрок, зеҳн; фаҳм, фаросат, мулоҳаза; ذُو ~ وَ عَقْلٍ мулоҳазали, ақлли, фаросатли

– نُهِيٌّ *эск.* кўл, ҳовуз, ҳавза, сунъий кўл; الـ~ Ан-Ниҳй (*ҳовуз номи*)

– نُهَاءٌ = نُهًى

– نُهْيَةٌ *кўп.* نُهًى ақл, фаҳм, идрок

– نَهْيٌ ман қилувчи, таъқиқловчи; ман этилган

I (نوأ) نَاءَ (*у*) نَوْءٌ 1) азоб чекмоқ, қийналмоқ, толиқмоқ, чарчамоқ; оғир юкдан қадди букчаймоқ; بِالْحِمْلِ ~а) юкнинг оғирлигидан букилмоқ; б) юк кўтарган ҳолда ўрнидан турмоқ; 2) (*к. нидир*) босмоқ, эзмоқ, юк остида қолдирмоқ (ب); 3) узоқда бўлмоқ, узоқ бўлмоқ (*қар.* نَأَى); 4) қийналиб ўриндан турмоқ; ~ بِهِ الْحِمْلُ юк. *(к.гадир)* оғирлик қилмоқ; III نَاوَأَ 1) тўқнашлик қилмоқ, қаршилик қилмоқ; қаршилик кўрсатмоқ; курашмоқ, урушмоқ; 2) тортишмоқ олишмоқ; 3) (*к. гадир қарши*) душманлик компаниясини олиб бормоқ; IV أَنَاءَ қийинлаштирмоқ, қийин қилмоқ, эзмоқ; VI تَنَاوَأَ бир-биридан узоқда бўлмоқ; тарқалашиб кетмоқ

– مُنَاوَأَةٌ 1) қаршилик, тўқнашлик, тўқнашлик қилиш; кураш; 2) тортишиш, олишиш; ◊ الثَّوْرَةِ ~ُ контрреволюция

– مُنَاوِئٌ 1) қаршилик қилувчи, тўқнашлик қилувчи; 2) қарама-қарши, тескари; رِيحٌ ~ةٌ қарши томондан эсадиган шамол; 3) рақобатчи, рақиб

– مِنْوَأَةٌ метеорограф (*ҳаво босими, ҳарорати ва намлигини ҳамда шамолнинг кучи ва йўналишини ўзи ўлчаб берадиган асбоб*)

– مِنْوَئِيٌّ метеорографик

– مُنَاوَأَةٌ = نَوَاءٌ

1– نَوْءٌ *кўп.* أَنْوَاءٌ бўрон, қаттиқ шамол; ёмғир; *кўп.* метеорологик шароитлар; ◊ طَائِرُ الـ~ *зоол.* бўрон қуши

2– نَوْءٌ *кўп.* أَنْوَاءٌ, نَوْآنٌ ҳар тунда бир юлдузнинг ғарб томондан ботиб, шарқ томондан бошқасининг чиқиши (*бу юлдузлар 13 кунда алмашади ва бир йилда 28 ўринда ботади ва чиқади*)

I (نوب) نَابَ [1] (*у*) نَوْبٌ, نِيَابَةٌ бировнинг вазифасини бажармоқ, (*к. нингдир*) вакили бўлмоқ (عَنْ); (*к. нингдир*) номидан сўзга

чиқмоқ (عَنْ); نَابَ[2] (у) نَوْبَةٌ 1) содир бўлмоқ, юз бермоқ (*бахтсизлик ҳақида*); 2) келмоқ, зиёрат қилмоқ; 3) (*к. гадир*) тўғри келмоқ (*улуш, ҳисса ҳақида*); ~ إِلَى اللهِ Оллоҳга тавба қилмоқ; II نَوَّبَ вакил қилмоқ, ваколат бермоқ; III نَاوَبَ (*к. биландир*) навбатлашмоқ, навбатма-навбат иш қилмоқ, (*н. нидир*) навбати билан бажармоқ; 2) навбатчи бўлмоқ; IV أَنَابَ вакил қилмоқ, (*к. нидир*) ўз ўрнига жўнатмоқ (عَنْ); 2) кечирим сўраб ёлбормоқ; ~ إِلَى اللهِ Оллоҳга тавба қилмоқ; 3) қайтмоқ, қайтиб келмоқ; VI تَنَاوَبَ навбат билан алмаштирмоқ, бир-бирини алмаштирмоқ, бир-бирининг ўрнига турмоқ, алмашинмоқ; ~ عَلَى الْعَمَلِ ёки ~ الْعَمَلَ галма-галдан ишламоқ, навбати билан ишламоқ; يَتَنَاوَبُونَ الْعَمَلَ ~تُهُ улар галма-гал ишламоқдалар; ~تْهُ الْأَمْرَاضُ уни ҳар хил касалликлар навбати билан ўраб олди; VIII انْتَابَ 1) бошга тушмоқ; ~تْهَا أَفْكَارٌ كَثِيرَةٌ ~هُ الْيَأْسُ у умидсизликка тушди; ҳар хил фикрлар унинг кўнглини ғаш қилди; 2) вақти-вақти билан қайталанмоқ (*касаллик, тутқаноқ ҳақида*); ~تْهُ آلَامُ الْمِعْدَةِ унинг қорни қайтадан оғриб қолди; 3) вақти-вақти билан келиб кетмоқ, зиёрат қилмоқ; X اسْتَنَابَ 1) 1) (*к. нидир*) ўзининг вакили қилиб жўнатмоқ; 2) (*к. нидир*) ўзининг муовини қилиб таъйинламоқ

– اسْتِنَابَةٌ ваколат, вакиллик ҳуқуқи

– إِنَابَةٌ 1) вакил қилиш, ваколат бериш; делагат қилиб жўнатиш *ёки* таъйинлаш; 2) *эск.* Аллоҳга тавба қилиш (юзланиш)

– تَنَاوُبٌ 1) алмашиш, алмашиниш; 2) галма-галлик, навбатма-навбатлик; ~ بِالـ *ёки* ~ عَلَى الـ галма-гал, навбат билан; سِبَاقُ الـ~ سِبَاقٌ *қар.*

– مُتَنَاوِبٌ алмашинувчи, алмашиниб турувчи; даврий; ўзгарувчан; ~ تَيَّارٌ *эл.* ўзгарувчан ток

– مَنَابٌ 1) ўрин алмашиниш, ўрин босиш; ~ نَابَ هُ кимнингдир вазифасини вақтинча бажармоқ; 2) улуш, ҳисса

– مُنَاوِبٌ 1 навбатчилик қилувчи; صَيْدَلِيَّةٌ ~ةٌ навбатчи дорихона; ~ طَبِيبٌ навбатчи доктор; 2) навбатчи

– مُنَاوَبَةٌ 1) алмашиниш, ўрин алмашиш; ~ بِالـ *ёки* ~ навбати билан, галма-галдан; 2) навбатчилик; 3) даврийлик; 4) доира бўйлаб айланиш, доира шаклида айланиш; ~ زِرَاعِيَّةٌ алмашлаб экиш

– مُنَوِّبٌ вакил қилувчи, ваколат берувчи

– مُنِيبٌ қайтувчи, қайтиб келувчи; ~ إِلَى اللهِ Оллоҳга тавба қилувчи

[1]– نَائِبٌ *кўп.* نُوَّابٌ 1) бирор вазифани вақтинча бажариб турувчи; 2) ноиб, ўринбосар; муовин, ёрдамчи; ~ الرَّئِيسِ раис ўринбосари; ~ الْمَلِكِ подшоҳ ўринбосари; ~ الْقُنْصُلِ консул ўринбосари; ~ الْقَاضِي судя муовини; ~ ضَابِطٍ унтер-офицер; ~ عَرِيفٍ кичик сержант; ~ الْفَاعِلِ *грам.* кесими мажҳул нисбатдаги феълдан ифодаланган гапнинг эгаси; 2) депутат, ноиб; مَجْلِسُ النُّوَّابِ депутатлар палатаси; ◊ ~ عَامٌّ генерал прокурор, бош прокурор; ~ عُمُومِيٌّ *ёки* ~ الْأَحْكَامِ прокурор; الْحُمَّى الـ~ةُ ҳар куни қайтариладиган безгак

– نَائِبٌ[2], نَايِبٌ *халқ.* улуш, ҳисса, бирор нарсанинг муайян миқдори

– نَائِبَةٌ *кўп.* نَوَائِبُ 1) тақдир бевафоликлари, фалокат, офат, ҳалокат; نَوَائِبُ الْأَيَّامِ *ёки* نَوَائِبُ الدَّهْرِ тақдир зарбалари, офат фалокат; 2) солиқ

[1]– نَوْبٌ *кўп.* أَنْوَابٌ ҳодиса, воқеа

– نَوْبٌ [2] бир кеча-кундузлик йўл

– نُوبٌ асаларилар

– نَوْبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ, نُوَبٌ 1) навбат; بِالـ~ навбати билан, галма-галдан; ~ زِرَاعِيَّةٌ алмашлаб экиш; جَاءَتْ ~هُ унинг навбати келди; 2) навбатчилик; вахта; صَاحِبُ الـ~ навбатчи; قَامَ بِـ~ه навбатчилик қилмоқ; 3) тутқаноқ, кучайиш, зўриқиш, хуруж, касалликнинг вақти-вақти билан тутиб қолиши; ~ الْحُمَّى безгакнинг хуруж қилиши; ~ قَلْبِيَّةٌ юрак хуружи; ~ جُنُونٍ жинниликнинг тутиб қолиши; 4) концерт номери; 5) карнай чалиш; карнайдан берилган сигнал; ~ تَمَامٍ *ҳарб.* ҳарбийларни тўплаш учун казармаларда бериладиган кечки сигнал; 6) қулай фурсат, қулай имконият; 7) ноғора овози, ноғора қоқиш

– نُوبَةٌ *кўп.* نُوَبٌ бахтсизлик, фалокат, офат

– نَوْبَتْجِيٌّ *кўп.* نَوْبَتْجِيَّةٌ навбатчи; навбатчига оид, қоровул

– نَوْبَتْجِيَّةٌ 1) навбатчилик; вахта; قَامَ بِـ~ه навбатчилик қилмоқ, навбатчи бўлмоқ; 2) қўриқлаш, ҳимоя қилиш, қоровуллик хизмати

– نُوبِيٌّ 1) Нубияга оид; 2) нубиялик

– نِيَابَةٌ 1) (*к. нингдир*) вазифасини бажариб туриш (عَنْ); 2) (*к. нингдир*) вакили бўлиш (عَنْ); 3) депутат унвони; ◊ الْـ~ الْعُمُومِيَّةُ прокуратура; الْـ~ الْعَسْكَرِيَّةُ ҳарбий прокуратура; ~ أَمْنِ الدَّوْلَةِ الْعُلْيَا олий суд прокуратураси; بِالـ~ عَنْ ... ниманингдир номидан, кимнингдир берган ваколати асосида; بِالْأَصَالَةِ عَنْ نَفْسِي وَ بِالـ~ عَنْهُ أَرْجُو ... *қар.* أَصَالَةً; بِالـ~ ... вазифасини бажара туриб; رَئِيسٌ بِالـ~ раис вазифасини бажарувчи; ... عَنْ ~ (*к. нингдир*) ўрнига, бадалига, эвазига, бараварига

– نِيَابِيٌّ 1) *сиёс.* вакилликка оид; الْمَجْلِسُ الـ~ парламент; 2) парламентга оид; انْتِخَابَاتٌ ~ةٌ парламент сайловлари

نُوبَخْتُ Абу Саҳл ибн Нубахт (*фалакшунос олим*)

I (نوت) نَاتَ (у) نَوْتٌ (*нимжонликдан*) каловланмоқ, гандирак-ламоқ

– نُوتٌ қайд, ёзув, ёзиб қўйиш; الْـ~ الْمُحَاضَرَاتِ лекцияларни қайд этиш

– نُوتَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) нота, меморандум; 2) *муз.* нота; وَضَعَ ~ أَخِيرَةً فِي الْمُعْزُوفَةِ а) мусиқий асарнинг охирги нотасини ёзмоқ; б) *кўч. м.* бирор масалада қатъий хулосага келмоқ; 3) ёзув дафтарчаси

– نُوتِيٌّ *кўп.* نُوتِيَّةٌ, نَوَاتِيُّ денгизчи, матрос; نَوَاتِيُّ السَّفِينَةِ кема экипажи, командаси

I (نوح) نَاحَ (у) نَوْحٌ, نُوَاحٌ, نِيَاحَةٌ 1) йиғламоқ, ўлганга йиғламоқ; (ўлган одамга) уввос тортиб йиғламоқ, айтиб йиғламоқ (عَلَى); 2) ғув-ғувлашмоқ, ғувилламоқ; II نَوَّحَ ўлганга йиғламоқ; III نَاوَحَ 1) (*к. нингдир, н. нингдир*) рўпарасида турмоқ; 2) рўпарада турмоқ; V تَنَوَّحَ силкинмоқ, тебранмоқ, чайқалмоқ; VI تَنَاوَحَ 1) бир-бирига рўпарама-рўпара турмоқ; 2) бир-бирига қарши турмоқ, бир-бирига қаршилик қилмоқ; 3) кучли эсмоқ, қаттиқ эсмоқ (*шамол ҳақида*); галма-галдан ҳар томондан эсмоқ (*шамол ҳақида*)

– مُنَاحَةٌ ўлганга йиғлаш, йиғи

– نَائِحٌ йиғичи, гирянда (*азада ёлланиб йиғловчи киши*)

– نَائِحَةٌ *кўп.* نَوَائِحُ, ـَاتٌ, نَوْحٌ, نُوَّاحٌ, أَنْوَاحٌ йиғичи аёл, гирянда аёл (*азада ёлланиб йиғловчи аёл*)

[1]– نَائِحٌ = نَوَّاحٌ

– نَوَّاحٌ [2] қумрига ўхшаш қуш

– نَائِحَةٌ نَوَّاحَةٌ *кўп.* ـَاتٌ =

– نُوَاحٌ ўлганга йиғлаш

[1]– نُوَّاحٌ = نَوْحٌ

– نَوْحٌ [2] азада тўпланган йиғичи аёллар

– نُوحٌ Нуҳ (*алайҳиссалом*); سَفِينَةُ نُوحٍ *ёки* ~ فُلْكُ نُوحٍ Нуҳ алайҳиссаломнинг кемаси

– نَوْحَةٌ навҳа, дод-вой, фарёд, ўкириб йиғлаш, бақириқ

– نِيَاحَةٌ ўлганга йиғлаш, дод-вой, фарёд, ўкириб йиғлаш (*шунингдек, қар.* نيح)

(نوخ) II نَوَّخَ янги иқлимга мослаштирмоқ; IV أَنَاخَ 1) (*туяни*) чўкка туширмоқ, чўккалатмоқ; 2) (*қаердадир*) тўхтамоқ, яшамоқ, турғун бўлиб қолмоқ (ب); ◊ عَلَيْهِ الدَّهْرُ ~ ҳаёт унинг қаддини букиб қўйди; X اسْتَنَاخَ чўкка тушмоқ,

чўккаламоқ (*туя ҳақида*)

– مُنَاخٌ, مَنَاخٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) тўхтаб ўтиш жойи; лагерь; 2) иқлим, климат; الْـ~ الْقَارِّيُّ континентал иқлим; الْـ~ الدُّوَلِيُّ халқаро иқлим (вазият)

– مَنَاخَةٌ тўхтаб ўтиладиган жой

– مُنَاخِيٌّ, مَنَاخِيٌّ иқлимга оид; الظُّرُوفُ الْـ~ـةُ الْمُلَائِمَةُ қулай иқлимий шарт-шароит

نَوْخُذَا капитан (*кемадаги*)

نَوْخَذَةٌ *кўп.* نَوَاخِذَةٌ кема тортувчи

I (نود) نَادَ (*у*) نُوَادٌ, نَوْدٌ, نَوَدَانٌ эгилмоқ, букилмоқ; мудрамоқ, пинакка кетмоқ; V تَنَوَّدَ 1) тебранмоқ, силкинмоқ; 2) мудрамоқ, пинакка кетмоқ

نَوْدَلَ бесаранжом (нотинч) бўлмоқ (*қариликдан*)

– مُنَوْدِلٌ бесаранжом кекса одам; مَشَى الرَّجُلُ ~ـًا одам беҳолликдан бўшашганича кетди

– نَوْدَلٌ аёлларнинг дўппайган кўкраги

I (نور) نَارَ (*у*) نَوْرٌ нур сочмоқ, ёритиб турмоқ, чақнамоқ, чарақлаб турмоқ; II نَوَّرَ 1) ёритиб турмоқ, ёритмоқ; чароғон қилмоқ, чироқлар билан безамоқ; 2) (*чироқни*) ёқмоқ; الْمِصْبَاحَ ~ чироқни ёқмоқ; 3) гулламоқ (*дарахтлар ҳақида*); III نَاوَرَ 1) маневр қилмоқ; 2) ҳийлагарлик қилмоқ, ҳийла-найранг ишлатмоқ; ... ~ وَ دَاوَرَ لِكَيْ ... (*и*) ш учун у роса ҳийла-найранг ишлатди; IV أَنَارَ[1] 1) ёритмоқ; 2) الْعَقْلَ ~ маърифат тарқатмоқ; الْمَسْئَلَةَ ~ масалани тушунтирмоқ; 2) нур чиқармоқ, ёритмоқ; IV أَنْوَرَ[2] топилмоқ, кашф этилмоқ, чиқмоқ, чиқиб қолмоқ; V تَنَوَّرَ 1) ёритилмоқ, ёруғ бўлмоқ; 2) маърифатли бўлмоқ; 3) бадандаги тукларни кетказиш учун дори ишлатмоқ; النَّارَ ~ узоқдан олов кўриб қолмоқ; VI تَنَاوَرَ маневр қилмоқ; X اسْتَنَارَ (*бирор н. билан*) ёритилмоқ; 2) маърифатли бўлмоқ; билим олмоқ

– إِنَارَةٌ 1) ёритиш; 2) маърифатли қилиш

– تَنَاوُرٌ маневр қилиш

– تَنْوِيرٌ 1) ёритиш; 2) маърифатли қилиш; 3) гуллаш

– مُتَنَوِّرٌ маърифатли; الْـ~ ونَ зиёлилар

– مُسْتَنِيرٌ маърифатли, маълумотли, билимдон, маданиятли

– مَنَارٌ 1) ёруғлик манбаи турган жой; 2) *кўп.* مَنَارُ, مَنَائِرُ маёқ; الْمَاءِ ~ *эск.* сув ўлчагич

– مَنَارَةٌ *кўп.* مَنَائِرُ, مَنَارُ 1) маёқ; لاَ ~ سِلْكِيَّةٌ радиомаяк; رُسُومُ الْمَنَائِرِ маёқ солиғи; 2) (*маёқ ўрнатилган*) минора; 3) чироқ таглиги, чироқ ўрнатилган таглик

– مُنَاوَرَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) маневр; *кўп. ҳарб.т.-й.* усталик билан ҳаракат қилиш, чаққонлик билан иш кўриш; وَابُورُ الْـ~ маневр паровози; عَامِلُ الْـ~ поезд тузувчи; مُنَاوَرَاتٌ حَرْبِيَّةٌ ҳарбий маневрлар; 2) чаққон ҳаракат; ҳийла-найранг, найрангбозлик, махинация

– مِنْوَارٌ *кўп.* مَنَاوِيرُ 1) кўчага ўрнатиладиган фонар; 2) прожектор

– مَنْوَرٌ *кўп.* مَنَاوِرُ туйнук; ҳаво йўли, ҳаво тортадиган тешик, туйнук

– مُنَوَّرٌ ёритилган, ёритиб турилган; ёруғ; мунаввар; الْمَدِينَةُ الْـ~ـةُ Мадинаи мунаввара

– مُنِيرٌ нур сочиб турувчи, ёритувчи; ёруғ, ярқироқ, ялтираб турган; ◊ ~ جِسْمٌ *астр.* осмон ёритқичи

– نَائِرَةٌ *кўп.* نَوَائِرُ нафрат, ёвузлик, ёмонлик; الْـ~ الْحَرْبِ уруш олови

– نَارٌ *мн. кўп.* أَنْوُرٌ, نُورٌ, نِيرَانٌ 1) ўт, олов, аланга; بَابُ النَّارِ ўтхона эшиги; عِبَادَةُ الْـ~ ўтга чўқиниш; شَرِيطُ النَّارِ ўтни илаштирадиган шнур; 2) ёнғин; 3) *ҳарб.* ўт очиш, отиш, отишма; الْمَدَافِعِ ~ـُ тўпдан отилган ўқ, замбарақдан отилган ўқ; الْـ~ الْيُونَانِيَّةُ юнон ўти (*селитра, олтингугурт, елим ва ёниши осон ёғлардан тайёрланиб, қадимда урушларда қўлланилган ёндирувчи аралашма*); إِطْلَاقُ الْـ~ ўқ узиш, ўқ отиш; وَقْفُ إِطْلَاقِ الْـ~ ўқ отишни тўхтатиш; أَطْلَقَ الْـ~ عَلَى الْعَمْيَانِ *қар.* عَمْيَانٌ; وَ لاَ الْعَارُ الْـ~ *мқл.* шарманда бўлгандан ўлган яхши (*сўзма-сўз: шармандаликдан дўзах яхши*); ◊ الْـ~ дўзах; أَهْلُ الْـ~ дўзахийлар, дўзахга тушувчилар; حَجَرُ الْـ~ *мин.* олтингугурт ва темирдан иборат минерал; بَيْنَ وَ بَيْنَ ~يْنِ икки ўт орасида; الْـ~! *ҳарб.* ўт оч; ўқ узилсин!; قَعَدَ ~ عَلَى чўғ устида ўтиргандек бўлмоқ; أَوْقَدَ ~ الْحَرْبِ уруш оловини ёқмоқ; لَعِبَ بِالْـ~ ўт билан ўйнашмоқ

– نَارِيٌّ 1) оловли, оловга оид; 2) вулқонга оид; 3) ўқ отадиган; ~ سِلَاحٌ ўқ отадиган қурол; 4) ўтга чидамли; ~ طُوبٌ ўтга чидамли ғишт; ◊ أَلْعَابٌ ~ـةٌ *ёки* أَسْهُمٌ ~ـةٌ мушакбозлик, фейерверк; ~ خِطَابٌ алангали нутқ

– نُوَّارٌ *жам. кўп.* نَوَاوِيرُ гуллар; اللَّيْلِ ~ـُ *бот.* намозшомгул

– نُوَّارَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ гул

– نَوْرٌ *жам. кўп.* أَنْوَارٌ = نُوَّارٌ

– نَوَرٌ *жам.* 1) лўлилар; 2) дайдилар, саёқлар

– نُورٌ *кўп.* أَنْوَارٌ нур; الشَّمْسِ ~ـُ қуёш нури; الْقَمَرِ ~ـُ ой нури; كَهْرَبَائِيٌّ ~ электр нури; سُرْعَةُ الْـ~ ёруғлик тезлиги; ... أَلْقَى ~ـًا عَلَى ...ни ойдинлаштирмоқ, равшанлаштирмоқ; خَرَجَ إِلَى الْـ~ босилиб чиқмоқ (*китоб ҳақида*); ◊ ~ـُ الْعُيُونِ (*кўзнинг*) кўриши; عَلَيْكَ ~ офарин!; يَا عَيْنِي ~ азизим, кўзимнинг нури!; سَبْتُ الْـ~ *дин.* (*христианларда*) байрам олдидаги шанба; الْـ~ الْأَخْضَرُ яшил чироқ (*транспортнинг ҳаракати учун*)

– نُورَانِيٌّ нур сочиб турган, ёритиб турган; ярақлаб турган, порлаб турган, нуроний; الْآيَاتُ الْـ~ـةُ Қуръони каримнинг порлаб турган оятлари (نُورٌ *сўзи қўшилиб келган оятлари*)

– نُورَانِيَّةٌ нурланиш, ёруғлик сочиш; ярақлаш, ялтираш; шуъла, товланиш; ёруғлик

– نَوَّارَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ = نُوَّارَةٌ

– نُورَةٌ 1) оҳак; 2) бадандаги тукларни тўкадиган дори

– نُورِيٌّ, نَوَرِيٌّ[1] 1) лўли; 2) дайди, саёқ

– نُورِيٌّ ёруғликка оид; سَنَةٌ ~ـةٌ *астр.* ёруғлик йили (*нурнинг бир йил ичида босиб ўтадиган йўли*); ~ (جِرْمٌ) جِسْمٌ *астр.* осмон ёритгичи

– نُوَيْرَةُ *ат. от, мз.* Нувайра

– نِيَارٌ *ат. от, мз.* Ниёр

– نَيِّرٌ 1) нур сочувчи; ёруғ, товланувчи, порловчи; ~ عَقْلٌ ажойиб ақл; 2) шаффоф; 3) маърифатли; 4) *кўп.* اتٌ ـَ ёритгич; الْـ~انِ *ик. с.* Қуёш ва Ой; الْـ~ الْأَعْظَمُ Қуёш

نَوْرَجٌ *кўп.* نَوَارِجُ навраж (*ғаллани янчиш қуроли*)

نَوْرَسٌ, نَوْرَسٌ, نَوْرَسٌ денгиз (оқ чорлоғи) чайкаси (*балиқчи қуш*)

نُورَسْتَنِيَا *мед.* чарчаш ва озиш натижасида пайдо бўладиган асабий касаллик, неврастения

- نَوْرُوزٌ наврўз (*шарқ мамлакатларида янги йил бошланадиган кун*); عِيدُ الْـ~ يَنِ янги йил байрами

I (نوس) نَاسَ (*у*) نَوْسٌ, نَوَسَانٌ осилмоқ, осилиб турмоқ; чайқалиб, силкиниб турмоқ, тебраниб турмоқ; الْإِبِلَ ~ туяни етакламоқ, етаклаб юрмоқ; IV أَنَاسَ тебратмоқ, чайқатмоқ, силкитмоқ; V تَنَوَّسَ = I

– نَاسٌ *ёки* أُنَاسٌ (*аниқ ҳолатда фақат* النَّاسُ; *қар.* إِنْسَانٌ) одамлар; كَلَامُ الْـ~ одамлар нутқи; كُنْ مِثْلَ الْـ~! одамга ўхшагин!; ◊ ابْنُ الْـ~ яхши ойлада тарбия кўрган бола

– نَاسُوتٌ *кўп.* نَوَاسِيتُ *алиф. б. қар.*

– نَاسُوتِيَّةٌ *алиф. б. қар.*

– نَاوُوسٌ *алиф. б. қар.*

– نُوَاسٌ осилиб турган кокил; ~ أَبُو Абу Нувос (*Ҳорун ар-Рашид даврида яшаган шоир Ҳасан ибн Ғанийнинг тахаллуси*)

– نَوَّاسٌ силкиниб турган, чайқалиб турган, тебраниб турган

نَوْسَرَ оқмоқ, оқиб тешик ҳосил қилмоқ (*яра ҳақида*)

– نَاسُورٌ *кўп.* نَوَاسِيرُ жароҳатнинг кўзи, оқма яра (*сол.* بَاسُورٌ)

I (نوش) نَاشَ (*у*) نَوْشٌ 1) ушламоқ, ушлаб олмоқ; (*к.нингдир*) бошидан ёки соқолидан олмоқ (ушламоқ); 2) қамраб олмоқ, ўраб олмоқ (*ҳиссиёт ҳақида*); безовта қилмоқ, ножам қилмоқ; الْبَعِيرُ ~ туя сапчиб ўрнидан турди; III نَاوَشَ 1) тўқнашмоқ, олишмоқ, урушмоқ; VI تَنَاوَشَ 1) душман билан тўқнашмоқ, жангни бошламоқ; 2) олмоқ, ушламоқ, қўлга киритмоқ; بِالرِّمَاحِ ~ ўзаро найза санчишмоқ; VIII انْتَاشَ 1) олмоқ, қабул қилмоқ; 2) олиб чиқмоқ, судраб чиқармоқ; ~هُ مِنَ الْهَلَاكِ кимнидир ҳалокатдан қутқармоқ

– تَنَاوُشٌ *эск.* ютуқ, муваффақият; *эск.* олиш, эришиш

– مُنَاوَشَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ тўқнашиш, олишув, тўқиниш, жанг

– مُنَاوِشِيٌّ қизғиш-гунафша рангли

– نُوْشَةٌ, نَوْشَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ ичак терлама касаллиги

– نَوُوشٌ кучли, қувватли, бақувват

نُشَادِرٌ = نُوشَادِرٌ

I (نوص) نَاصَ (*у*) نَوْصٌ 1) (*н. дандир*) ўзини олиб қочмоқ, (*н. дандир*) бош тортмоқ; бўйин товламоқ (عَنْ); 2) пасаймоқ, хиралашмоқ (*мас, лампанинг ёруғи*); 3) ўтиб кетмоқ, ўзиб кетмоқ; VIII انْتَاصَ пасаймоқ, хиралашмоқ (*мас, лампанинг ёруғи*); (*н. дандир*) кечикмоқ

– مَنِيصٌ, مَنَاصٌ 1) бош тортиш, бўйин товлаш; 2) қочиб борадиган жой, бошпана; لَا ~ مِنْهُ муқаррар, қочиб қутилиб бўлмайдиган; لَمْ يَجِدْ ~ا مِنْ у ...дан қочиб қутилмайди

– نَوَّاصَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ тунда ёқиб қўйиладиган кичик чироқ

– نَوْصٌ *зоол.* ёввойи эшак

– نَوِيصٌ куч, қувват

(نوض) I نَاضَ (*у*) نَوْضٌ кезмоқ, юрмоқ, кезиб чиқмоқ

– نَوْضٌ *кўп.* أَنْوَاضٌ 1) дара, водий; 2) ~ مِنَ الْبَعِيرِ туянинг белидан охиригача бўлган қисми

I (نوط) نَاطَ (*у*) نَوْطٌ 1) осиб қўймоқ, илиб қўймоқ; 2) (*н. нидир*) ишониб топширмоқ (ب); نِيطَ بِهِ бирор нарсага оид бўлмоқ; نِيطَ عَلَيْهِ унга ишониб топширилган эди; II 1نَوَّطَ) осиб қўймоқ, илиб қўймоқ; 2) (*бирор н. га*) тобе қилиб қўймоқ, (*бирор н. билан*) боғлиқ қилиб қўймоқ (ب); 3) (*н. нидир*) топширмоқ, буюрмоқ, вазифа қилиб топширмоқ (ب); IV أَنَاطَ = II

تَنْوَاطٌ аёллар учун туя устига ўрнатиладиган тахтиравонга осиб қўйиладиган тақинчоқ (безак)

– تَنُوُّطٌ *жам. зоол.* тўқимачи (*қуш*)

– مَنَاطٌ 1) илиб *ёки* осиб қўйиладиган жой; 2) умид қилинган *ёки* севиладиган нарса; ~ الْآمَالِ орзу қилинган нарса; ~ الْفَزَعِ хавф-хатар манбаи; هُوَ بَعِيدٌ مِنِّي ~ الثُّرَيَّا *маж.* у мендан жуда-жуда узоқда; عُدَّ ~ الْآمَالِ ундан умидлар жуда катта

– مَنُوطٌ (*бирор н. га*) тобе, (*н. билан*) боғлиқ (ب)

– نَوْطٌ *кўп.* أَنْوَاطٌ 1) осиш, тортиш; 2) медальон; 3) алоҳида ютуқ белгиси (*шунингдек:* ~ الْجَدَارَةِ *ёки* ~ الْامْتِيَازِ); медаль, орден; ~ الْوَاجِبِ الْعَسْكَرِيِّ «Ҳарбий соҳадаги ютуқлари учун» медали (*Миср Араб Республикаси*); 4) брелок (*калитлар ҳалқаси*); 5) хурмоқоқи солинадиган саватча, корзинка

– نُوطَاتٌ *кўп.* ёзма ҳабар *ёки* маълумот, ёзув-чизув

– نَوْطَةٌ туянинг бўйнида ва тирсакларида учрайдиган шиш

– نِيَاطٌ 1) *анат.* сотомир, аорта; بِ ~ الْقَلْبِ *маж.* ич-ичидан, юрак-юрагидан; 2) *эск.* саҳродаги йўлнинг узунлиги, саҳронинг чексизлиги

– نَيِّطٌ 1) ўртамиёналик; кўп ҳам эмас, оз ҳам эмас; 2) сув тубидан эмас, ён-атрофидан келадиган қудуқ

(نوع) I نَاعَ (*у*) نَوْعٌ эгилмоқ, эгилиб турмоқ; II نَوَّعَ 1) турли шаклга солмоқ, кўринишини ўзгартирмоқ; 2) сараламоқ, хилламоқ; туркумламоқ, туркумларга ажратмоқ; V تَنَوَّعَ 1) турли-туман бўлмоқ, ҳар хил бўлмоқ; 2) турли навларда бўлмоқ; 3) ўз шаклини ўзгартирмоқ; X اسْتَنَاعَ қимирламоқ (*новдалар ҳақида*); الرَّجُلُ فِي السَّيْرِ ~ одам юришда олдинлаб кетди

– تَنَوُّعٌ ҳар хиллилик, ҳар хил навда бўлишлик

– تَنْوِيعَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ *шахм.* вариант

– مُتَنَوِّعٌ ҳар хил, турли шаклдаги

– مُنَوَّعٌ ҳар хил, турли хил

– مُنَوَّعَاتٌ *кўп.* турли-туман хабарлар (*газета рубрикаси*)

– نَوْعٌ *кўп.* أَنْوَاعٌ 1) нав, турли навлар; сорт; категория; عَلَى اخْتِلَافِ أَنْوَاعِهِمْ ҳар хил навдаги; 2) сифат; ◊ الْإِنْسَانِيُّ ~ الـ инсон насли; مَا ~ا маълум даражада; ~ مِنْ ... га ўхшаш бирон нарса; بِ ~ خَاصٍّ хусусан

– نُوعٌ ташналик, чанқоқлик

– نَوْعِيٌّ 1) турга оид; 2) сифатга оид; ~ا сифат нуқтаи назаридан; ◊ ~ ثِقْلٌ *физ.* солиштирма оғирлик

– نَوْعِيَّةٌ 1) сифат; 2) ҳар хиллилик, ҳар хил навда бўлишлик; 3) усул, восита

– نَوْعِيَّاتٌ *кўп.* хилма-хилликлар

– نُوَيْعٌ *кўп.* اتٌ ـَ кенжа тур

I (نوف) نَافَ (*у*) نَوْفٌ 1) юқори бўлмоқ, баланд бўлмоқ; 2) узун бўлмоқ, узаймоқ; 3) (*н. дандир*) орттириб юбормоқ, ошмоқ (عَلَى); II نَيَّفَ 1) (*н. дандир*) ошиб кетмоқ, аъло бўлмоқ (عَلَى); 2) (*н.дандир*) кўпаймоқ, ортмоқ, ошмоқ, зиёда бўлмоқ (عَلَى); IV أَنَافَ (*н. нингдир устида*) юксак бўлиб турмоқ (عَلَى); 2) (*н. дандир*) устун бўлмоқ, ошиб кетмоқ (عَلَى)

– نِيَافَةٌ = إِنَافَةٌ

– مَنَافٌ Маноф (*бут, санам номи*) *қар.* منف; عَبْدُ ~ Абду Маноф (*Муҳаммад С.А.В. бобоҳари боболарининг исми*)

– مُنِيفٌ баланд, юқори

– نَافٌ *кўп.* اتٌ ـَ бўйинтуруқ

– نَوْفٌ *кўп.* أَنْوَافٌ баланд ўркач

– نِيَافٌ баланд, юқори; қомати келишган, ҳушбичим

– نِيَافَةٌ ҳазрат (*олий даражадаги дин пешволарига мурожаат қилинганда ишлатилади*)

– نَيِّفٌ ортиқча, ошиқча; ~ وَ عَشَرَةٌ ўндан ортиқ; مَا بِ ~ عَلَى ... ...дан ортиқ

نَوْفَرٌ *бот.* = نِيلُوفَرٌ

نَوْفَرَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ фонтан, фаввора

نَوْفَلٌ *кўп.* ~ُونَ *қар.* نفل

نُوفَمْبَرُ ноябрь

(نوق) V تَنَوَّقَ[1] (*н. дадир*) назокат, нафосат изҳор қилмоқ; ораста бўлмоқ; V تَنَيَّقَ[2] = تَنَوَّقَ; X اسْتَنْوَقَ урғочи туяга ўхшаб қолмоқ, урғочи туя каби бўлмоқ; *маж.* илгариги куч-қудратдан қолмоқ; ~ الْجَمَلُ *маж.* у илгариги шон-шавкатини ва мол-дунёсини қўлдан бой берди; قَدْ يَسْتَأْسِدُ وَ يَتَنَمَّرُ جَبَانٌ يُوَاجِهُ النَّاسَ الْمُسَالِمِينَ وَ لَكِنَّهُ يَسْتَنْعِجُ وَ يَسْتَنْوِقُ أَمَامَ الْأَقْوِيَاءِ юввош одамлар орасида у ўзини шер ва йўлбарсдек тутади, бақувват одамлар олдида эса қўйга *ёки* урғочи туяга айланади

– نَاقَةٌ *кўп.* ـَ أَيْنُقٌ, أَوْنُقٌ, أَنْوُقٌ, نِيَاقٌ, نُوقٌ, اتٌ 1) урғочи туя; ~ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْأَمْرِ جَمَلٌ وَ لَا ~ *қар.* جَمَلٌ; ~ الْبَحْرِ *зоол.* дюгонь (*ҳайвон*); 2) *астр.* туя шаклида жойлашган юлдузлар туркуми; 3) қўлга тошадиган тошма

– نَيِّقٌ 1) нафис, нозик, кўркам, ораста, зебо; 2) аниқ, равшан, очиқ, тушунарли

– نِيقٌ *эск.* тоғнинг баланд чўққиси

I نَوِكَ (يَنْوَكُ) نَوَكٌ, نُوَاكٌ аҳмоқ бўлмоқ, ақлсиз бўлмоқ, беақл бўлмоқ; IV أَنْوَكَ аҳмоқ деб билмоқ, аҳмоқ ҳисобламоқ; X

اسْتَنْوَكَ = I

– أَنْوَكُ *мн.* نُوكَاءُ *кўп.* نُوكٌ аҳмоқ, нодон

– أَنْوَكُ = مُسْتَنْوِكٌ

– نُوَاكَةٌ аҳмоқлик, беақллик

I (نول) نَالَ (*у*) نَوْلٌ (*к. гадир н. нидир*) бермоқ, ато этмоқ, ҳадя қилмоқ (عَلَى, ب *ёки туш. к.*); II نَوَّلَ бермоқ узатмоқ, узатиб юбормоқ; III نَاوَلَ 1) топширмоқ, бермоқ; 2) *спорт.* узатмоқ, қўлдан-қўлга бермоқ; IV أَنَالَ бермоқ, тақдим қилмоқ; VI تَنَاوَلَ 1) ўз ичига олмоқ, қамраб олмоқ, тўхтаб олмоқ (*бирор масала ҳақида*), алоқадор бўлмоқ; بِالنَّقْدِ ~ танқидга дучор қилмоқ, танқид қилдирмоқ; 2) олмоқ, қабул қилмоқ; ~ تْ بِنَا الرِّكَابُ مَكَانَ كَذَا туялар бизни фалон жойга етказдилар; 3) емоқ, овқатланмоқ; طَعَامَهُ ~ овқат емоқ; ~ الْغَدَاءَ тушлик қилмоқ; 5) (*дори-дармон*) қабул қилмоқ; 6) (*чой. қаҳвани*) ичмоқ

– مُتَنَاوَلٌ етишиш даражасидаги; هَذَا فِي ~ يَدِنَا سَهْلٌ бу қўлимиз остида турибди; فَوْقَ ~ الظُّنُونِ وَ ◊ الْ~ الشُّبُهَاتِ етишиш осон бўлган ҳар қандай шак-шубҳадан ташқари

– مُنَاوِلٌ кучни ғилдирак ва тасмалар орқали иш ма́шиналарига узатувчи вал

1– مُنَاوَلَةٌ) топшириш, тақдим қилиш; 2) *спорт.* узатиш, қўлма-қўл қилиш

[1]– مِنْوَالٌ *кўп.* مَنَاوِيلُ 1) тарз, тариқа, сифат; عَلَى ~ِهِ нимадир каби, нимагадир ўхшаш; عَلَى هَذَا الْ~ عَلَى шу тариқа, шу йўл билан; ~ وَاحِدٍ бир усулда, бир хил йўл билан; نَسَجَ عَلَى ~ِهِ *маж.* кимгадир тақлид қилмоқ; هُمْ عَلَى ~ وَاحِدٍ улар мутлақо бир хилдир; 2) тўқув дастгоҳи, тўқув дўкони; ◊ لَا تَفْعَلْ ~ كَ هَكَذَا!сен бундай қилмаслигинг керак!

[2]– مِنْوَالٌ *кўп.* مَنَاوِلُ тўқув дастгоҳи, тўқув дўкони

– نَائِلٌ *эск.* совға, инъом, ҳадя

– نَائِلَةُ Ноила (*бут, санам номи*)

– نَوَالٌ 1) ато, ҳадя, хайр-эҳсон, инъом; 2) олиш, қабул қилиш, эга бўлиш, эришиш, топиш; ютуқ, ютуққа эришиш; ◊ ... أَنْ ~ كَ сен ...(и)шинг керак

– نَوْلٌ *кўп.* أَنْوَالٌ = مِنْوَلٌ; مَا ~ كَ (وَ لَا ~ كَ) أَنْ تَفْعَلَ كَذَا сен бундай қилишинг керак эмас

نَوْلُونٌ юк ташиш ҳақи, кира пули

I (نوم) نَامَ (*а*) نَوْمٌ 1) ухламоқ; ухлаш учун ётмоқ; уйқуга кетмоқ; тинч ётмоқ; أَدْلَجَ النَّاسُ وَ نِمْتَ сен ухлаб қолдинг; 2) тинчимоқ, тўхтамоқ (*денгиз, шамол ҳақида*); очмоқ (*олов ҳақида*); сусаймоқ, юришмай қилмоқ (*савдо ҳақида*); 3) донг қолмоқ, эсанкираб қолмоқ, қотиб қолмоқ; 4) (*н. нидир*) кўрмай қолмоқ, (*н. гадир*) эътибор бермай қўймоқ, (*бирор н. га нисбатан*) бепарво бўлмоқ (عَنْ); 5) (*к. гадир*) итоат қилмоқ, бўйсунмоқ (إِلَى); 6) (*к. гадир*) ишонмоқ, суянмоқ, орқа қилмоқ, умид боғламоқ (إِلَى); ◊ عَلَى أَكَالِيلِ ~ النَّصْرِ эришилган ғалаба билан хотиржам бўлмоқ; مِلْءَ جُفُونِهِ ~ жуда қаттиқ ухламоқ, қотиб ухламоқ; عَلَى أُذُنَيْهِ ~ *қар.* أُذُنٌ; II نَوَّمَ 1) ётқизмоқ, ухлатмоқ; ухлатиб қўймоқ; ~ بِالْكُلُورُوفُورْمِ хлороформ ёрдамида ухлатмоқ (*беҳуш қилмоқ*); 2) гипноз қилмоқ; IV أَنَامَ 1) ухлатмоқ; 2) ухлатиб қўймоқ; V تَنَوَّمَ уйқуда эҳтилом бўлмоқ, уйқуда булғаланиб қолмоқ; VI تَنَاوَمَ 1) ўзини ухлаганга солмоқ, ўзини ухлаган қилиб кўрсатмоқ; 2) (*бирор н. га*) ишонмоқ, орқа қилмоқ, умид боғламоқ (إِلَى); X[1] اسْتَنَامَ 1) (*к. гадир*) ишонмоқ, орқа қилмоқ, умид боғламоқ (إِلَى); ~ إِلَى الصُّدْفَةِ тасодифга умид боғламоқ; 2) (*бирор н. га*) қаттиқ берилмоқ, қунт билан киришмоқ (إِلَى); ~ إِلَى الْحَدِيثِ суҳбатга берилиб кетмоқ; ~ إِلَى اللَّعِبِ ўйинга берилиб кетмоқ 3) (*бирор н. га*) кўнмоқ тан бермоқ (لِ); 4) ухлаб қолмоқ, эътиборсизлик қилмоқ; X[2] اسْتَنْوَمَ уйқуда эҳтилом бўлмоқ, уйқуда булғаланиб қолмоқ

– إِنَامَةٌ 1) ухлашга ётқизиш; 2) ухлатиш; ~ يَقْظَةٍ ғафлатда қолдириш

– تَنْوِيمٌ 1) ухлашга ётқизиш; 2) ухлатиш; ◊ ~ مَغْنَطِيسِيٌّ гипноз

– مَنَامٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) уйқу; 2) туш кўриш; 3) ухлаш хонаси, хобгоҳ; мактаблар хузуридаги ётоқхона

– مَنَامَةٌ 1) тунги куйлак, пижама; 2) ичида ухлайдиган қоп

– مُنَوِّمٌ ухлатувчи, уйқуга ётқизувчи, уйқу келтирадиган; ~ دَوَاءٌ уйқу дори; الْحُبُوبُ الْ~ةُ уйқу ҳапдориси

– مُنَوِّمَاتٌ ухлатадиган воситалар

– مَنْوَمَةٌ ухлатадиган нарса

– مُنِيمٌ *кўп.* مَنَائِمُ *тех.* таглик, бирор нарсанинг остига қўядиган таглик; бирор нарсанинг устига қўйиладиган устлик

– نَائِمٌ *кўп.* نُوَّامٌ, نِيَامٌ 1) ухловчи, ухлаётган, уйқудаги; 2) карахт бўлган, қотиб қолган; لَيْلٌ ~ ҳамма ухлаб ётган тун

– نَؤُومٌ 1) уйқули; 2) уйқучи одам

– نُوَّامٌ 1) ўта уйқучилик, жуда кўп ухлашлик; 2) уйқу касали; узоқ ухлаб қолишлик касали, летаргия

– نَوَّامٌ уйқучи одам

– نَوْمٌ уйқу; ~ أَهْلِ الْكَهْفِ *маж.* қаттиқ уйқу, узоқ уйқу (*қар.* كَهْفٌ); قِلَّةُ الْ~ уйқусизлик, бедорлик, камуйқулик; قَمِيصُ الْ~ тунда кийиладиган кийим; غُرْفَةُ الْ~ ухлаш хонаси, хобгоҳ, хобхона; مَرَضُ الْ~ енгил уйқу касали; мудроқлик, уйқучилик; ◊ مَغْنَطِيسِيٌّ ~ гипноз; أَبُو الْ~ *бот.* кўкнор

– نَوْمَانُ: ~ يَا! ҳой, уйқучи одам!, эй, серуйқу одам!

– نَوْمَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) қисқа муддатли уйқу; 2) уйқу характери; نَامَ ~ أَهْلِ الْكَهْفِ *маж.* жуда қаттиқ ухламоқ (*қар.* كَهْفٌ); 3) *мед.* ҳушдан кетиш; қоқшол

– نُومَةٌ уйқучи одам

– نَوْمِيٌّ уйқуга оид; уйқули; الْيَقْظَةُ الْ~ةُ *мед.* уйқуда юриш, уйқуда беихтиёр турли ишлар қилиш

– مَنَامَةٌ = نِيمٌ

(نون) II نَوَّنَ *грам.* танвин ҳаракатини қўймоқ

– تَنْوِينٌ *грам.* танвин ҳаракати

– مُنَوَّنٌ *грам.* танвин билан талаффуз қилинадиган (*товуш*), танвин билан ёзиладиган (*ҳарф*)

– نُونٌ *кўп.* أَنْوَانٌ, نِينَانٌ 1) катта балиқ; 2) кит; 3) *кўп.* نُونَاتٌ, أَنْوَانٌ нун (ن) ҳарфи; 4) қилич; 5) қиличнинг тиғи (*дами*); ◊ ذُو الْ~ Зуннун

– نُونَةٌ юздаги кулдиргич

– نُونِيٌّ нун (ن) ҳарфига ўхшаш, нун (ن) каби

نَوْنَوَ миёвламоқ

– نُونُو гўдак, чақалоқ

– نَوْنَوَةٌ миёвлаш

(نوه) I نَاهَ (*у*) نَوْهٌ кўтарилмоқ, бош кўтармоқ; النَّبَاتُ ~ ўсимлик бош кўтарди; II نَوَّهَ 1) (*бирор н. га*) ишора қилмоқ (ب); (*н. нидир*) эсламоқ, эслаб ўтмоқ, кўрсатиб ўтмоқ, эслатиб ўтмоқ (ب); 2) (*бирор н. га*) имо-ишора қилмоқ, шама қилмоқ (ب); 3) (*к. нидир*)) мақтамоқ, мадҳ қилмоқ (ب); بِفُلَانٍ ~ к.нидир овоз чиқариб (баланд овозда) дуо қилмоқ

– تَنْوِيهٌ 1) эслатиб ўтиш, кўрсатиб ўтиш; имо-ишора, шама; 2) мақташ, мақтов, мадҳ

– مُنَوَّهٌ (*бирор к. томонидан*) кўрсатиб ўтилган, эслатиб ўтилган (ب); ◊ عَنْهُ ~ шама, имо-ишорага сабаб бўлган нарса

I [1]نَوَى (*и*) نِيَّةٌ 1) ният қилмоқ, бел боғламоқ; (*бирор н. га*) қасд қилмоқ, қаттиқ уринмоқ; 2) узоқлашмоқ; (*н. дандир*) узоқда бўлмоқ, узоқ бўлмоқ (عَنْ); 3) сақламоқ, асрамоқ, авайламоқ; نَوَاكَ اللهُ Оллоҳ сизнинг ҳамроҳингиз бўлсин ва сизни асрасин! (*сафарга кетаётган кишига айтилади*); [2]نَوَى (*и*) نَوَايَةٌ, نِيٌّ семирмоқ, семириб қолмоқ, семириб кетмоқ; II نَوَّى 1) ядро ташкил

этмоқ; 2) миёвламоқ; حَاجَتَهُ ~ к.нингдир ҳожатини чиқармоқ; III نَاوَى душманлик қилмоқ, душман бўлмоқ; VIII اِنْتَوَى ният қилмоқ, қарор қилмоқ

– اِنْتِوَاءٌ ният, ният қилиш, маҳкам бел боғлаш, кескин қарор бериш

– نَاوِيَةٌ *кўп.* نَوَاءٌ семиз туя, семирган туя

[1]– نَوَاةٌ *кўп.* نَوًى 1) данак, (*меванинг*) уруғи; ядро; ذَرِّيَّةٌ ~ *физ.* атом ядроси; تَحْطِيمُ الذَّرَّةِ ~ атом ядросини парчалаш; 2) *тех.* ўзак, ўқ

[2]– نَوَاةٌ набот (*5 дирҳамга тенг оғирлик ўлчови*)

– نُوَايَةٌ *кўп.* اتٌ (*меванинг*) данаги, уруғи

– نَوَوِيٌّ ядрога оид; الْفِزْيَاءُ الـ~ ядро физикаси; الْمُفَاعِلُ الـ~ ядро реактори; التَّفَاعُلَاتُ الـ~ ядро реакциялари; الْاِنْدِمَاجُ الـ~ ядро синтези; الْأَبْحَاثُ الـ~ ядровий тадқиқотлар; غِشَاءٌ ~ ядро қобиғи; جِبْلَةٌ ~ ядро плазмаси; الطَّاقَةُ الـ~ ядро энергияси; الْقِوَى الـ~ ядро таркибидаги кучлар; السِّلَاحُ الـ~ ядро қуроли; الرُّؤُوسُ الـ~ ядровий каллаклар

– نَوًى 1) олислик, узоқлик, йироқлик; 2) (*саёҳатдан кўзланган*) ният, мақсад; 3) *эск. жам.* хурмо данаклари

– نُوَيَّةٌ *кўп.* اتٌ ядроча

– نَوِّيٌّ *эск.* семириш, мой бойлаш

– نِيٌّ семизлик, ёғлилик

– نِيَّةٌ *кўп.* نَوَايَا اتٌ ният, мақсад, фикр; حُسْنُ الـ~ эзгу ният, беғаразлик; عَنْ حُسْنِ الـ~ эзгу ният билан, яхши мақсад йўлида; سُوءُ الـ~ ғаразгўйлик, ёмонлик; عَقَدَ الـ~ عَلَى ... ни ният қилмоқ; صَحَّتِ الـ~ عَلَى ...(и)ш яхши нияти бор эди; بَيَّتَ الـ~ عَلَى فِعْلِ شَيْءٍ ниманидир қилишни ният этмоқ; ◊ سَلَامَةُ الـ~ соддалик, оддийлик, табиийлик; عَلَى نِيَّاتِهِ а) содда, оқ кўнгил, ишонувчан; رَجُلٌ عَلَى نِيَّاتِهِ оқ кўнгил одам; б) тажрибасиз, ғўр

I (نيأ) نَاءَ (*и*) نَيْءٌ хом бўлмоқ; II نَيَّأَ 1) хом қўймоқ, хомлигича қолдирмоқ; 2) (*ишни*) чала (*охирига етказмай*) ташлаб қўймоқ

– نِيءٌ, نَيٌّ 1) пишмаган, хом, пишиб етилмаган; نِيءٌ пишмаган (чала пишган) гўшт; гўштнинг олов яхши тегмаган қисми; 2) охирига етказилмаган, чала, охиригача ишланмаган

I (نيب) نَابَ (*у*) نَيْبٌ 1) қозиқ тишига зарар етказмоқ; 2) тишламоқ, курак тишлар билан узиб олмоқ; II نَيَّبَ тишламоқ, тиши билан илиб олмоқ

[1]– نَابٌ *кўп.* أَنْيَابٌ, نُيُوبٌ қозиқ тиш; ◊ ~ الْجَمَلِ *бот.* бўтакўз; كَشَرَ عَنْ أَنْيَابِهِ тишларини иржайтирмоқ, тиржайтирмоқ; ~ُهُ أَزْرَقُ у ёмон одам, у нияти бузуқ одам; قَارَعَ بِالظُّفْرِ وَ الـ~ бор кучи билан солишмоқ, урушмоқ

– نَابٌ [2] *кўп.* أَنْيُبٌ, أَنْيَابٌ қари туя; الْقَوْمِ ~ одамларнинг улуғи, пешқадами; *эск.* қари урғочи туя

(نيت) I نَاتَ (и) نَيْتٌ беҳолликдан эгилиб (букчайиб) қолмоқ

نِيبْتُونٌ *астр.* Нептун

نِتْرَاتٌ = نِيتْرَاتٌ

نِيتْرُوجِينٌ *кимё.* азот

نِيتْرُونٌ *кўп.* اتٌ нейтрон

نِيتْرِيكٌ азотли, азотга оид; حِمْضٌ ~ азот кислотаси

(نيح) I نَاحَ (*и*) نَيْحٌ қотиб пишиқ (синмайдиган) бўлмоқ (*суяк ҳақида*); II نَيَّحَ 1) ўлим бермоқ, ўлдирмоқ (*Оллоҳ ҳақида*); 2) мустаҳкам (пишиқ) бўлмоқ (суяк ҳақида); ~ اللهُ عَظْمَهُ Оллоҳ унинг суякларини синмайдиган қилсин!; V تَنَيَّحَ вафот этмоқ, ўлмоқ

– مُتَنَيِّحٌ ўлган, вафот этган

– نِيَاحٌ ўлим, вафот этиш; (*христианларда*) ўлим (*шунингдек, қар:* نوح)

(نير) II نَيَّرَ : الثَّوْبَ ~ кийим устига бирор белги қўймоқ

[1]نِيرٌ *кўп.* أَنْيَارٌ 1) зулм, истибдод; تَخَلَّصَ مِنْ ~ الْاِسْتِعْمَارِ وَ الْاِسْتِغْلَالِ империализм ва эксплуатация зулмидан қутулмоқ; 2) бўйинтуруқ; 3) кийимнинг бичиғи, андазаси; 4) газламанинг арқоғи

– نِيرٌ [2] *кўп.* أَنْيَارٌ, نِيرَانٌ икки ҳўкизнинг бўйнидан ўтказиладиган ёғоч, бўйинтуруқ (*ер ҳайдашда*)

– نِيرَةٌ милк, тиш милки

نَيْرَبٌ 1) бўҳтон, иғво, туҳмат; 2) ёмонлик, ёвузлик; رَجُلٌ ~ *ёки* رَجُلٌ ذُو ~ ёвуз одам, ёмон одам

نَيْرُوزٌ = نَوْرُوزٌ

نَيْرَكٌ *кўп.* نَيَارِكُ *қар.* نرك

نَيْسَبٌ бир қатор орқама-орқа юраётган чумолилар

نِيسَانُ найсон, апрель; كِذْبَةُ ~ биринчи апрель ҳазили

نِيشَانٌ *кўп.* نَيَاشِينُ = نِشَانٌ

نِيصٌ *зоол.* жайра

(نيض) I نَاضَ (и) نَيْضٌ урмоқ, тепмоқ (*томир ҳақида*)

نَيْطٌ 1) жаноза; 2) ўлим, ўлиш; ажал; رَمَاهُ اللهُ بِالـ~ Оллоҳ унга ўлим берсин!

نِيطٌ *қар.* نوط

(نيطل) نَيْطَلٌ *қар.* نطل

(نيع) I نَاعَ (и) نَيْعٌ эгилмоқ, эгилиб осилмоқ (*шох ҳақида*)

– نَائِعٌ эгилган, эгик, букилган, букик

نِيفٌ *қар.* نوف

السِّرْوَالِ: نَيْفَقٌ ~ шалвор *ёки* иштоннинг кенг қисми

– نِيفَةٌ қовурма гўшт

نِيقٌ *қар.* نوق

(نيق) V تَنَيَّقَ (*шунингдек, қар.* تَنَوَّقَ) (*н. дадир*) синчков бўлмоқ (ق); табъи нозик бўлмоқ, диди нозик бўлмоқ (ق)

– نِيقٌ *кўп.* نِيَاقٌ, أَنْيَاقٌ тоғнинг энг юқори қисми, чўққиси

I (نيك) نَاكَ (*и*) نَيْكٌ жинсий алоқа қилмоқ

– مَنْيُوكَةٌ *кўп.* اتٌ бузуқ аёл, ғар, фоҳиша

نِيكَلٌ никель

– مُنَكَّلٌ никелланган

نِيكُوتِينٌ никотин

I (نيل) نَالَ (*а*) نَيْلٌ 1) олмоқ, қабул қилмоқ, эга бўлмоқ, касб этмоқ; эришмоқ, етишмоқ; (*ўйинда*) ютмоқ, ғолиб бўлмоқ, қўли баланд келмоқ; بُغْيَتَهُ ~ ниятига етмоқ, орзу қилган нарсасига етишмоқ; ~ حُظْوَةً (*к. нингдир*) марҳаматига сазовор бўлмоқ (لَدَيْهِ); جَائِزَةً ~ мукофот олмоқ; ~ حَقَّهُ ўз ҳуқуқини қўлга киритмоқ; ~ حُرِّيَّتَهُ озодликка эришмоқ; ~ دَرَجَةَ الدُّكْتُورَاهِ доктор даражасини олмоқ; رِضَاهُ ~ кимнингдир илтифотига сазовор бўлмоқ; عَطْفَهُ ~ (*к.нингдир*) меҳрига сазовор бўлмоқ; ~ نَجَاحًا فِي ... (*н. дадир*) ютуққа эришмоқ; 2) бошига тушмоқ (*мас., бахтсизлик*); ~ُهُ الْفَقْرُ وَ الْجُوعُ унинг бошига қашшоқлик ва очлик тушди; ~ُهُ التَّغَيُّرُ у ўзгариб кетди; 3) (*к. гадир*) тегишли бўлмоқ; 4) (*н. нидир*) озайтирмоқ, камайтирмоқ (مِنْ); 5) (*к. нидир*) хафа қилмоқ, ранжитмоқ, сўкмоқ, ҳақоратламоқ (مِنْ); (*к. гадир*) ёмонлик қилмоқ, зарар келтирмоқ (*туш. к ёки* مِنْ); مِنْ عِرْضِهِ ~ кимнидир бадном қилмоқ, қораламоқ; ~ُهُ بِسُوءٍ кимгадир зарар келтирмоқ, ёмонлик қилмоқ; 6) (*бирор н. га*) кўз олайтирмоқ, тажовуз қилмоқ; ◊ مِنْهُ الشَّيْبُ ~ унинг соч-соқоли оқарди; مِنْ نَفْسِي هَذَا الْحَدِيثُ ~ бу сухбат менда таассурот қолдирди; II نَيَّلَ 1) Нил бўёғи билан бўямоқ; 2) (*ерни*) Нил дарёси суви билан суғормоқ; IV أَنَالَ 1) бермоқ, тақдим қилмоқ; 2) бировнинг қўлини баланд қилмоқ, бировнинг ютишига имкон яратмоқ; V تَنَيَّلَ Нил бўёғи билан бўянмоқ

– تَنْيِيلٌ (*ерни*) Нил дарёси суви билан суғориш

– مَنَالٌ олиш, қўлга киритиш, етиштириш;

~ الْ عَسِيرُ صَعْبُ *ёки* ~ الْ етишиш қийин бўлган, қўлга киритиш мушкул бўлган (*н.*); ~ الْ سَهْلُ етишиш осон бўлган, қўлга киритиш осон бўлган (*н.*) ~ الْ قَرِيبُ эришиладиган, эришилиши осон бўлган; ~ الْ بَعِيدُ етишиб бўлмайдиган, етиб бўлмайдиган

– مَنْهَلٌ Нил дарёси сувини ўлчайдиган асбоб

– نَائِلٌ 1) олувчи, қабул қилувчи, қабул қилиб олувчи; 2) совға, ҳадя; 3) ютуқ, фойда; ~ لَمْ يَظْفَرْ بِ у ҳеч бир фойда олмади

– نَيْلٌ 1) олиш, қабул қилиш, қабул қилиб олиш; етишиш, эришиш; 2) имтиёз, фойда; 3) ғалаба, муваффақият

– نِيلٌ ,Нил бўёғи

– نِيلٌ: ~ الْ *ёки* ~ الْ نَهْرُ Нил дарёси; ◊ بَنُو ~ الْ мисрликлар; عَرَائِسُ ~ الْ *қар.* عَرُوسٌ

– نِيلَةٌ Нил бўёғи; زَهْرَةُ ~ الْ очқўк бўёқ, синька

– نِيلِيٌّ[1] кўк, мовий

– نِيلِيٌّ[2] 1) Нил дарёсига оид; ~ سَمَكٌ Нил балиғи; 2) Нил дарёсининг тошишига оид; ◊ ذُرَّةُ ~ الْ *бот.* дурра (*жўхорининг бир нави*)

نِيلَجٌ 1) тери остига нақш (*татуировка*) чизиладиган бўёқ; 2) Нил бўёғи

نِيلُوفَرٌ *бот.* нилуфар

نَيْلُونٌ нейлон; حَوَارِبُ ~ الْ нейлон пайпоқ

نِيمٌ *қар.* نوم

نِيمْبِرِشْتٌ *халқ.* чала пиширилган (*тухум*)

نِينَةٌ она

نِينَوِيَّه *ат. от, мз.* Нийнавайҳи

نِيَّةٌ *қар.* نوى

نِيُوبِيمٌ *кимё.* ниобий

نِيُوتْرُونٌ *физ.* нейтрон

نِيُونٌ неон; أَضْوَاءُ ~ الْ неон нурлари; أَنَابِيبُ ~ الْ неон найчалари (*рекламалардаги*)

– نِيُونٌ неонга оид; الأَضْوَاءُ الـ~ـةُ неон нурлари

ه

هـ (هَاءٌ) ҳо (*араб алифбосининг йигирма олтинчи ҳарфи; абжадда* - 5)

هـ *қиск.* هِجْرِيَّةٌ (سَنَةٌ) *дан ҳижрий (йил)*

هُ :ـه... III- шахс *бирикма олмоши*; унинг (мз.); كِتَابُهُ унинг китоби; 2) кишилик олмоши, III-шахс, туш.к. қўшимчаси; أَخَذْنَاهُ биз уни олдик.

هَا... унинг (*мн*); уни (*мн*), уларни (*жонсиз предметлар ҳақида*); كِتَابُهَا унинг (*мн.*) китоби; أَخَذْنَاهَا уни (*мн.*) олдик; биз уларни (*мас. китобларни*) олдик.

هَا мана; هَا هُوَ мана у; هَا أَنَا ذَا мана мен; وَ هَا أَنَا قَائِمٌ мана мен ҳам; وَ هَاكَ مَثَلاً آخَرَ мана сенга бошқа бир мисол; هَا هُنَا мана бу ерда; إِذَا شِئْتَ دَلِيلاً فَكَاهَهُ агар далил хоҳласанг, мана у

هَذَا (هَا+ذَا) бу (*мз.*)

هَذِه бу (*мн.*)

هَؤُلَاءِ булар

هَكَذَا хуллас, шундай қилиб

هَابِيلُ *Қур., ат. от, мз.* Ҳобил; *библ.* Авель

هَاتِ *мн.* هَاتِي бер!; هَاتُوا *мн.* هَاتِينَ беринглар!

هَاتُورُ 1) Ҳотур (*Қадимги мисрликлар илоҳаси*) 2) Ҳотур (*қибт тақвимининг учинчи ойи*)

هَاجَرُ *қур., ат. от. мн.* Ҳожар, *библ.* Агарь

هَارْمُونِي гармония, ҳар томонлама мутаносиблик, мослик

هَارُونُ *ат. от. мз.* Ҳорун, ~ أَبُو булбул

هَالٌ *бот.* ҳил, кардамон (*занжабилгуллилар оиласига мансуб ўтсимон доривор ўсимлик*), ~ حَبُّ الْ *қар.* حَبٌّ

هَالُوكٌ *бот.* Шумғия, шумгиёҳ

هَالِيُومٌ *кимё.* гелий

هَامُوشٌ *жам.* майда чивинлар

هَامُوشَةٌ *кўп.* ـاتٌ. майда чивин

هَامٌ *кўп.* هَوَامُّ хоним, аёл

هَاوُسَا: ~ الْ ҳовус тили

هَاوُونٌ кўп. هَوَاوِينُ қар. هون

هَأْهَأَ 1) ҳоҳоламоқ, қаттиқ кулмоқ; 2) بِالإِبِلِ ~ туяларни ҳай-ҳайлаб ўтлоққа ҳайдамоқ

– هَأْهَأَةٌ ҳоҳолаш, қаттиқ кулиш

هَبْ қар. وهب

I (هبّ) هَبَّ[1] (*а/и*) هُبُوبٌ, هَبِيبٌ 1) қутурмоқ, эсмоқ (*шамол ҳақида*) 2) чиқмоқ (*ёнғин, уруш ва б.лар ҳақида*) ~ تِ النَّارُ ёнғин чиқди. ~ تِ الْعَاصِفَةُ бўрон бошланиб кетди 3) уйғонмоқ, уйқудан турмоқ, مِنْ نَوْمِهِ ~ уйқудан турмоқ, уйқудан уйғонмоқ; 4) маълум муддат ғойиб бўлмоқ, йўқолиб кетмоқ; أَيْنَ هَبَبْتَ عَنَّا؟ қаерда қолиб кетдингиз? ◊ مِنْ أَيْنَ هَبَبْتَ؟ қаердан келдингиз?; هَبَّ[2] (*а/и*) هَبٌّ 1) (*к. дир қарши*) қўтарилмоқ (فِي) (*к. гадир*) хужум қилмоқ, ташланмоқ فِيهِ الْكَلْبُ ~ (فِي) унга ит ташланди. وَاقِفاً ~ ирғиб туриб кетмоқ. فِي ~ وَجْهِهِ الْمُعَارِضُونَ унга оппозициячилар қарши чиқдилар; 2) (*бирор н. га*) киришмоқ, (*бирор н. ни*) бошламоқ (إِلَى); يَكْتُبُ ~ у ёза бошлади, ёзишга киришди; 3) тез юрмоқ. (*қаергадир*) шошмоқ (إِلَى); كُلُّ مَنْ ~ وَدَبَّ *маж.* ҳар бир одам, ким бўлса ҳам, исталган бир одам. هَلْ هَذَا مُبَاحٌ لِكُلِّ مَنْ ~ وَدَبَّ؟ ҳар бир дуч келган одам бу ишни қилаверадими? لِلْحَرْبِ ~ қўлга қурол олмоқ فِي الْحَرْبِ ~ енгилмоқ, мағлуб бўлмоқ II هَبَّبَ 1) суғурмоқ, олмоқ, олиб ташламоқ. узмоқ, йиртмоқ 2) шошиб қилмоқ, қўл учида қилмоқ. 3) қурум (куя) суртмоқ, қора қилиб қўймоқ, қора қилмоқ. IV أَهَبَّ уйғотмоқ V تَهَبَّبَ 1) йиртилиб - титилиб кетмоқ; эскирмоқ (*кўйлак ҳақида*); 2) қурум (куя) суртилган бўлмоқ

– مَهَبٌّ, مَهَبَّةٌ *кўп.* مَهَابُّ шамолли томон, шамол уриб турган жой مِنْ أَيِّ مَهَبَّةٍ جَاءَتِ الْعَاصِفَةُ؟ бўрон қайси тарафдан келди?

– مُهَبَّبٌ қурум (куя) билан қопланган. نَهَارٌ ~ қора (бадбахт) кун

– هُبَابٌ жуда майда чанг

– هَبَابٌ қурум, куя, الْمِصْبَاحِ ~ чироқ қуруми. الرَّجُلِ ~ эркаклар жинсий аъзоси, олати; الْمَرْأَةِ ~ аёллар жинсий аъзоси

– هَبَّةٌ *кўп.* ـاتٌ. 1) шамол шиддати, енгил шамол эсиши; 2) 2) зарба; السَّيْفِ ~ اِحْذَرْ қиличнинг зарбидан эҳтиёт бўлинг!; 3) маълум вақт (муддат)

– هِبَةٌ *қар.* وهب

– هَبَّةٌ эркак ҳайвоннинг мастлиги, кўзининг қонга тўлиши

– هَبُوبٌ қум ва чанг тўзитадиган кучли шамол; чанг-тўзонли бўрон

– هُبُوبٌ шамолнинг увиллаши, чийиллаши

– هَبُوبٌ = هَبُوبَةٌ

I هَبَتَ (*и*) هَبْتٌ 1) (*бирор н. билан*) қаттиқ зарба бермоқ, қаттиқ урмоқ (ب); 2) ерга йиқитмоқ, ташламоқ, урмоқ; 3) *мажх.* а) аҳмоқ, нодон бўлмоқ; б) қўрқоқ, юраксиз бўлмоқ; II هَبَّتَ *эск. кўп.* марта жароҳатламоқ, ярадор қилмоқ; *эск.* бир неча марта қилич тиқиб олмоқ

– هَبِيتٌ 1) нодон, аҳмоқ; 2) қўрқоқ, юраксиз

I هَبَجَ (*а*) هَبْجٌ (*н. билан дир*) урмоқ, зарба бермоқ (ب): ~ هُ بِالْعَصَا кимнидир ҳасса билан урмоқ

مِهْبَجٌ кўп. مَهَابِجُ оғир (кели) дастаси (сопи)

– هَبَجٌ туя елинида учрайдиган шиш

I هَبَدَ (*и*) هَبْدٌ 1) (*бирор нарса билан*) урмоқ (ب): 2) пастга ташламоқ, тушириб юбормоқ; VII اِنْهَبَدَ 1) зарба емоқ; 2) ташлаб юборилган, тушириб ташлаб бўлмоқ

– هَبْدَةٌ 1) (*бирор нарса тушиб кетганда, йиқилганида чиқадиган*) бўғиқ овоз; 2) оғир йиқилиш

– هَبِيدٌ 1) *бот.* коллоквинт, заққум; 2) *бот.* коллоквинтнинг донаси (уруғи)

I هَبَذَ (и) هَبْذٌ тезлашмоқ, тезламоқ, тез юрмоқ, тез учмоқ

I (هبر) هَبَرَ[1] (у) هَبْرٌ катта-катта бўлакларга ажратмоқ (*мас., гўштни*) هَبَرَ[2] (у) هَبْرٌ (*к. гадир*) ҳужум қилмоқ, ташланмоқ (ق); هَبِرَ (а) هَبَرٌ семирмоқ, эт олмоқ (*туя ҳақида*)

أَهْبَرُ *мн.* هَبْرَاءُ *кўп.* هُبْرٌ сергўшт, серэт, семиз

– مَهَابِرُ : ابْنُ الْمَهَابِرِ аслзода

– هَبَّارٌ сертук (сержун) маймун

– هَبَارِيَةٌ соч кепаги

– هَبَّارِيَّةٌ : ابْنُ الْهَبَّارِيَّةِ Абу Яло Муҳаммад Ибну-л-Ҳаббббрийя (*шоир*)

– هُبَارِيَّةٌ: ~ رِيحٌ чангли шамол

– هَبْرٌ талиқ, ёғсиз гўшт, қора кесак (гўшт); *эск.* пастқам жой, пастлик

– هَبْرَةٌ 1 *кўп.* هَبَرَاتٌ гўшт парчаси

– هَبْرَةٌ 2 ҳужум, ташланиш

– هُبَارِيَةٌ = هِبْرِيَةٌ

– هَبِيرٌ *кўп.* هُبُرٌ атрофи тепалик бўлган бехавотир ер (жой)

– هُبَيْرَةٌ 1) *зоол.* сиртлон, ёлдор бўри; 2) *ат. от, мз.* Ҳубайра; ◊ ~ أَبُو қурбақа (*эркаги*); ~ أُمُّ қурбақа (*урғочиси*)

هِبْرِزِيٌّ 1) билагузук (*форсий элатларда*); 2) *эск.* форс чавандози; *эск.* келишган, хишбичим; *эск.* дадил, жасур, мард

I هَبَشَ (и) هَبْشٌ 1) тез юрмоқ, тўпламоқ; ~ لِعِيَالِهِ бола-чақалари учун касб-ҳунар қилмоқ; 2) (*қўлда, тирноқли чангалда*) тутмоқ, қаттиқ қисиб олмоқ; II هَبَّشَ эҳтиётқорлик билан йиғмоқ, тўпламоқ; ~ الْأُرْزَّ шоли оқламоқ; V تَهَبَّشَ 1) тўпламоқ 2) тўпланмоқ, жамламоқ

– مُهَبَّشٌ оқланган; الْأُرْزُّ الْ~ оқланган шоли

– هَابُوشٌ *жам.* майда чивинлар

– هَابُوشَةٌ *кўп.* ـاتٌ чивин

– هَبَّاشٌ осонлик билан жамлаб, эгалик қилувчи

I هَبَصَ (и) ёки هَبِصَ (а) هَبْصٌ фаоллашмоқ, жонлашмоқ

هَبْصَةٌ бир тўп пул, кўпгина пул

I (هبط) هَبَطَ[1] (у, и) هُبُوطٌ 1) тушмоқ, пастга тушмоқ; пастламоқ, қўнмоқ (*қуш ҳақида*); пасаймоқ, ерга қўнмоқ (*самоёт ҳақида*); ~ السُّلَّمَ шоти (нарвон) дан пастга тушмоқ; ~ بِالْمَظَلَّةِ парашютда тушмоқ; 2) пасаймоқ, тушмоқ (*нарх-наво ҳақида*); пасаймоқ (*сатҳ ҳақида*); 3) пасаймоқ, тушмоқ (*шамол ҳақида*); 4) (*н. нидир*) пастга туширмоқ (ب); 5) тушиб кетмоқ (*мас., уй томи*); йиқилмоқ (*девор ҳақида*); 6) (*бирор жойдан*) келмоқ; 7) *эск.* дам олиш учун (яшаш учун) тўхтамоқ, (қолмоқ); اهْبِطُوا مِصْرًا шаҳарда тўхтанглар! 8) (*қаврғадир*) жўнамоқ (إِلَى); ~ إِلَيْهِ الْوَحْيُ *унинг илҳоми келди*; ~ جِسْمُهُ مِنَ الْمَرَضِ у касалликдан озиб кетди; ~ إِلَى قَاعِ الْهَوَانِ маънавий жиҳатдан тубанлашмоқ; هَبَطَ[2] (у) هَبْطٌ 1) туширмоқ, пасайтирмоқ; 2) мадордан, қувватдан кетказмоқ (*касаллик ҳақида*); IV أَهْبَطَ 1) тушишга мажбур қилмоқ; туширмоқ; 2) туширмоқ, пасайтирмоқ (*нарх-наво ҳақида*); VII انْهَبَطَ пастламоқ, пастга қараб шўнғимоқ; X اسْتَهْبَطَ чорламоқ, чақирмоқ, келтирмоқ (*илҳомни*)

– أَهَابِيطُ *кўп.* парашютчилар

– إِهْبَاطٌ пасайтириш

– مَهْبِطٌ[1] пасайиш, қўниш

مَهْبَطٌ, مَهْبِطٌ[2] кўп مَهَابِطُ 1) (*бирор н. нинг*) пайдо бўлиш жойи, ўрни; 2) манба; 3) *кўч.м.* бешик, ватан; 4) қўнадиган жой, қўниш майдони; 5) одамлар зиёрат қиладиган, кўриб кетадиган жой; هُوَ ~ السُّيَّاحِ مِنْ جَمِيعِ أَنْحَاءِ الْعَالَمِ бу шундай жойки, бу ерда оламнинг ҳамма жойидан саёҳатчилар келадилар; 6) *эл.* катод; ~ مَصْعَدٌ وَ анод ва катод; ~ أَشِعَّةُ الْ~ катод нурлари; ◊ مُنْذُ طَلْعَةِ الصُّبْحِ حَتَّى ~ اللَّيْلِ эрта тонгдан қоронғи кечгача

– مَهْبَطَةٌ кўп. مَهَابِطُ парашют

– مَهْبُوطٌ ҳолдан тойган; ориқ, озғин

– هَابِطٌ 1. 1) пастга тушиб кетаётган, пастлаётган; ~ بِالْمَظَلَّةِ парашютчи; 2) ҳолдан тойган; ориқ, озғин; 2. *кўп.* هَوَابِطُ *геол.* сталактит (*ғор шипида ҳосил бўлиб, осилиб турадиган сумалаксимон оқиқ-томчи ҳосилалар*)

– هَابِطَةٌ кўп. هَوَابِطُ = مَهْبَطَةٌ

– هَبْطٌ 1) камайиш, озайиш; пасайиш; 2) пастлик, жарлик, жар

– هَبُوطٌ яндама, қиялик

– هُبُوطٌ 1) пасайиш, тушиш, қўниш (*самолёт ҳақида*); اضْطِرَارِيٌّ~ ғайриихтиёрий, мажбурий қўниш; ~ بَرْقِيٌّ юмшоқ қўниш (*космик кема ҳақида*); 2) пасайиш (*нарх-наво ҳақида*); тушиш, пасайиш, озайиш; ~ الدُّولَارِ доллар курсининг пасайиши; 3) келиш; 4) зиёрат қилиш, визит; 5) *мед.* а) коллапс (*юрак фаолиятининг кескин пасайиши, ҳолдан кетиш*); б) пролапс (*шу касалликнинг бошланиш нуқтаси*); в) пастга тушиб қолиш (*бачадон*)

– مَهْبُوطٌ = هَبِيطٌ

I هَبَعَ (а) هَبْعٌ, هُبُوعٌ бўйнини чўзиб-чўзиб юрмоқ (*туя ҳақида*)

I (هبل) هَبَلَ (у) هَبْلٌ нодон, аҳмоқ қилмоқ; هَبُلَ (у) هَبَالَةٌ аҳмоқ, нодон бўлмоқ; هَبِلَ (а) هَبَلَ (*болани*) йўқотиб қўймоқ (*она ҳақида*); ◊ ~ه أُمُّهُ у қандай ақлли; II هَبَّلَ 1) ишлаб топмоқ, қўлга киритмоқ; 2) калта фаҳм, бефаросат, аҳмоқ қилмоқ; 3) буғламоқ, буғда пиширмоқ; 4) гўштдор бўлмоқ, мускуллари қават-қават бўлмоқ; 5) *эск.*" هَبَلَتْكَ أُمُّكَ сени онанг йўқотган (ўлдириб қўйган) бўлсин" иборасини айтмоқ (демоқ); IV أَهْبَلَ фарзандлари ўлиб якка қолмоқ; V تَهَبَّلَ 1) ишлаб топмоқ, қўлга киритмоқ; 2) ваннада чўмилмоқ, ванна қабул қилмоқ; шунингдек: ~ بِالْبُخَارِ буғланмоқ; VII انْهَبَلَ аҳмоқ бўлмоқ; VIII اهْتَبَلَ 1) (*к. учундир*) ишлаб топмоқ, қўлга киритмоқ (لِ); 2) (*к. гадир*) ғамхўрлик қилмоқ (ب); 3) (*ёвни*) алдамоқ, (*унга*) чап бермоқ; 3) ғанимат билмоқ; ғанимат ҳисобламоқ; ◊ ~ الْفُرْصَةَ фурсатдан фойдаланиб қолмоқ; ~ كَ қар. هَبَلٌ

– أَهْبَلُ мн. هَبْلَاءُ кўп. هُبْلٌ 1. аҳмоқ, бефаросат, нодон; 2) овсар, эси паст, каллаварам

– مِهْبَلٌ енгил, ҳаракатчан

– مَهْبَلٌ кўп. مَهَابِلُ *анат.* мойлиқ, ҳазна, қин

– مُهَبَّلٌ 1) жуссали, норғил, гавдаси катта; 2) *эск.* "сени онанг йўқотган бўлсин» ибораси айтилган одам

– مَهْبَلِيٌّ қинга оид

– مَهْبُولٌ кўп. مَهَابِيلُ нодон, ақлсиз, калтафаҳм, эси паст

– هَابِيلُ *алиф.б.қар.*

– هَبَالَةٌ ақлсизлик, калтафаҳмлик, идиотизм, эси пастлик

– هَبَلٌ[1] калтафаҳмлик, эси пастлик, овсарлик

– هَبَلٌ[2] иш, машғулот; اهْتَبِلْ ~ كَ бор ўз ишингни қил, бор йўлингдан қолма!

– هُبَلُ Ҳубал (*қадимги араблар илоҳи номи*), Каъбадаги бутлардан бирининг номи (*жоҳилият даврида*)

– هَبِلٌ баланд бўйли, дароз, новча одам

– هَبْلَةٌ 1) сув буғи; 2) ҳаммом

– هَبُولِيٌّ: ~ بِالْ *кўп.* кўп (катта миқдорда)

– هَابِيلُ = هَبِيلٌ

– هَبِيلٌ аҳмоқ, бефаросат

هَبْهَبَ 1) йилтиллатмоқ, пирпиратмоқ, учирмоқ, тебратмоқ; 2) вовулламоқ, ҳурмоқ

– هَبْهَابٌ[1] сароб

– هَبْهَابٌ[2] тез, тезюрар

– هَبْهَبَةٌ 1) йилтиллаш, пирпираш, учириш; 2) вовуллаш, ҳуриш

– هَبْهَبِيٌّ[1] = هَبْهَابٌ[2]

– هَبْهَبِيٌّ[2] 1) чўпон, подачи; 2) қассоб; 3) хизматни ўринлатадиган хизматкор

I (هبو) هَبَا (у) هُبُوٌّ 1) ҳавода учиб юрмоқ (*чанг ҳақида*); 2) қочмоқ, тум-тарақай бўлиб кетмоқ

– هَبَاءٌ *кўп.* أَهْبَاءٌ (*ҳавода учиб юрган*) энг майда чанг; тўзон; ◊ ~ الْوَقْتَ ضَيَّعَ вақтни зое

кетказмоқ; (مَنْثُورًا) ~ ذَهَبَ (ضَاعَ) зое кетмоқ, шамолга совурилмоқ; كَانَ هَذَا الْوَعْدُ ~ مَنْثُورًا бу шамолга учирилган ваъда эди; ~ ذَهَبَ بِهِ бирор нарсани совурмоқ (зое кетказмоқ)

– هَبَاءَةٌ *кўп.* اتٌ . чанг зарраси, энг кичик зарра

– هَبْوَةٌ *кўп.* هَبَوَاتٌ, أَهْبَاءٌ ҳавода учиб юрган чанг

– هَبِيٌّ *мн.* هَبِيَّةٌ кичкина бола, болакай

I هَتَّ (*а*/*у*) هَتٌّ 1) таҳдид қилмоқ, қўрқитмоқ, (*к. гадир*) даҳшат солмоқ (*туш. к. ёки* عَلَى); 2) (*н. учундир*) сўкмоқ, таъна (миннат) қилмоқ (ب); 3) обрўсизлантирмоқ; 4) йиртмоқ, йиртиб ташламоқ (*мас. кийимни*); ~ الْمَاءَ сувни тўкмоқ, қуймоқ

– مَهَتٌّ эпчил, чаққон, илдам

I هَتَرَ (*и*) هَتْرٌ 1) ақлни хиралаштирмоқ (*қарилик ҳақида*); 2) парчалаб йиртмоқ, йиртиб ташламоқ; 3) қораламоқ, айб тақамоқ, ёмонламоқ, III هَاتَرَ сўкинишмоқ, айтишмоқ, сўкишишмоқ; IV أَهْتَرَ 1) *шунингдек: мажх.* ақлдан махрум бўлмоқ, калтафаҳм бўлиб қолмоқ; 2) тантирамоқ, алжирамоқ; VI تَهَاتَرَ 1) сўкишишмоқ; жанжаллашиш вақтида бир-бирини айбламоқ; 2) (*гувоҳлик беришда*) ўзаро зид фикрлар айтмоқ; X اسْتَهْتَرَ 1) ўйламай иш тутмоқ; 2) (*бирор н. га*) беписанд муноасабатда бўлмоқ (ب); (*н. нидир*) оёқости қилмоқ, бузмоқ (ب); ~ بِالْقَانُونِ қонунни бузмоқ; 3) ўзбилармон, бебош бўлмоқ; (*н. дадир*) бетакаллуфлик қилмоқ, (*н. нидир*) суиистеъмол қилмоқ (ب); ~ بِالْقُوَّةِ кучни суиистеъмол қилмоқ; 4) (*н. нидир*) аямаслик, (*н. гадир*) беписанд муносабатда бўлмоқ, эътиборсиз бўлмоқ (ب); (*н. билан*) ҳисоблашмаслик (ب); 5) бе́зорилик қилмоқ; 6) *мажх.* (*н. гадир*) кўр-кўрона, чин дилдан берилмоқ; (*бирор н. га*) қизиқмоқ (ب); X اسْتُهْتِرَ بِالْخَمْرِ *мжхл. эск.* майга берилиб кетмоқ (муккасидан кетмоқ)

– اسْتِهْتَارٌ 1) ақлсизлик, фаросатсизлик, ўйламай иш қилиш; 2) бебошлик, ахлоқсизлик, юзсизлик; 3) назар-писанд қилмаслик, ҳурматсизлик

– مُسْتَهْتِرٌ 1) алаҳлаётган, босинқираётган; 2) (*бирор. н. билан*) ўйламай, кўрқўрона қизиққан (ب); *эск.* бирор нарсага берилиб кетган (муккасидан кетган) ~ بِالشَّرَابِ ичкиликка ружу қўйган (*одам*)

– مُسْتَهْتَرٌ 1) ўйламай иш қиладиган, бемулоҳаза; 2) ҳеч нарса билан ҳисоблашмайдиган; 3) безорилик қиладиган

– مُهَاتَرَةٌ *кўп.* اتٌ . ўзаро сўкишиш, гап талашиш; жонга тегадиган, зерикарли тортишув

– مُهْتَرٌ ақлдан озган, бегона бўлган

– هُتْرٌ *кўп.* أَهْتَارٌ 1) аҳмоқона вайсақилик; 2) бемаънилик, тутуриқсизлик; ~ هَاتِرٌ ўта бемаънилик

– هِتْرٌ *кўп.* أَهْتَارٌ 1) ёлғон; ёлғончи; 2) бахтсизлик, фалокат

هَتْرَكٌ *зоол.* арслон

I هَتَفَ (*у*) هَتْفٌ 1) бақирмоқ; хитоб қилмоқ, ҳайқирмоқ; ~ بِالْغَيْبِ فِي حَقِّهِ кимнидир сўз билан таҳқирламоқ; 2) (*кимнидир*) чақирмоқ (ب); 3) (*к. нидир*) бақириб, қичқириб табрикламоқ, ура! деб қичқирмоқ (لِ); ~ بِحَيَاتِهِ кимгадир «яшасин!» деб қичқирмоқ; ~ بِسُقُوطِهِ кимгадир «йўқолсин!», «битсин!» деб қичқирмоқ; 4) шивирламоқ (*пинҳоний, яширин гап ҳақида*); 5) ғувғувламоқ (*мас. каптарлар ҳақида*); VI تَهَاتَفَ *эск.* бир-бирларини чақиришмоқ

– هَاتِفٌ кўп. هَوَاتِفُ 1. қичқираётган, хитоб қилаётган; 1) пинҳоний овоз (*виждон, кўнгилга келиш ҳақида*); ~ الْقَوْمِيُّ халқ овози; هَوَاتِفُ التَّأْنِيبِ таъна, гинани ичдан ҳис қилиш; ~ فَهَتَفَ بِهِ унга ҳотифдан хабар келдики, ...; 2) телефон; 3) *фольк.* чўл-биёбондаги кўзга кўринмайдиган яхши, олийжаноб руҳ (*у гўё сайёҳга қутулиш йўлини айтиб берар эмиш*)

– هَاتِفِيٌّ телефонга оид; ~ خَطٌّ телефон линияси, ~ مَرْكَزٌ телефон маркази (станцияси); ~ اتَّصَلَ (*к. билан*) телефонда боғланмоқ (ب)

– هُتَافٌ кўп. اتٌ . 1) овоз, ҳайқириқ, қичқириқ; ~ الْحَرْبِ жанговар ҳайқириқ; 2) хитоб, баланд овоз билан шарафлаш; ~ الاسْتِحْسَانِ маъқулловчи баланд овозлар; ~ الْفَرَحِ шодлик, хурсандлик қичқириқлари; овация

– هَتَّافٌ 1. (*тор сингари*) жарангловчи, овоз чиқарувчи; 2. телефончи, телефонист; ~ قَوْسٌ ~ةٌ овоз бериб турадиган ёй

– هَتْفَةٌ = هَتْفَةٌ

– هَتْفَةٌ товуш; овоз; қичқириқ, хитоб

– هَتَفِيٌّ = هَتَّافٌ

– هَتُوفٌ *эск.* овоз чиқарувчи (*камон*)

I هَتَكَ (*и*) هَتْكٌ 1) юлмоқ, юлиб олмоқ; узмоқ; йиртиб, парча-парча қилиб ташламоқ; ~ سِتْرَهُ кимнидир фош қилмоқ, ҳақиқий башарасини ошкор қилмоқ; 2) айбдор қилмоқ, шаънини булғамоқ, шарманда қилмоқ; 3) номусга тегмоқ, зўрламоқ; ~ عِرْضَ الْفَتَاةِ қизнинг номусига тегмоқ; II هَتَّكَ 1) шарманда қилмоқ, обрўсизлантирмоқ, сўкмоқ, таҳқирламоқ, ҳақорат қилмоқ; ~ الْأَسْتَارَ фош қилмоқ; 2) парчаламоқ, майда-майда қилиб йиртмоқ; 3) йўқ қилмоқ, қириб ташламоқ; V تَهَتَّكَ 1) йиртилган бўлмоқ; 2) ўзини шармандаю шармисор қилмоқ; ҳар қандай уятдан бегона бўлмоқ; ахлоқсиз-одобсиз бўлмоқ; 4) парчаланган, бели синган, вайрон қилинган бўлмоқ; VII انْهَتَكَ 1) (*н. гадир*) берилиб кетмоқ; (*н. нингдир ичига*) ботиб қолмоқ (فِي); 2) парчаланган, бели синган, вайрон қилинган бўлмоқ; 3) шарманда қилинган бўлмоқ; номусига тегилган бўлмоқ (*аёл ҳақида*); 4) йиртилмоқ, тешилмоқ

– تَهَتُّكٌ 1) шармандалик, уятсизлик; 2) ахлоқсизлик, бузуқлик; 3) ёрилиш, ёрилиб кетиш, очилиб кетган яра

– مُتَهَتِّكٌ 1) уятсиз, номуссиз, сурбет; 2) ахлоқсиз, бузуқ

– هَتْكٌ 1) бузилиш, узилиш; 2) номуссизлик, шармандалик; ~ النِّسَاءِ хотинларни зўрлаш

– هُتْكَةٌ шарманда қилиш; шармандалик

– هَتِيكَةٌ номуссизлик, шармандалик

I هَتَلَ (*и*) هَتْلٌ هُتُولٌ кетма-кет ёмғир ёғмоқ

هُتُلٌ: ~ سَحَائِبُ тинмай (эзиб) ёмғир ёғадиган булут

I (هتم) هَتَمَ (а) هَتْمٌ тишсиз бўлмоқ; هَتَمَ (и) هَتْمٌ олдинги тишларни уриб туширмоқ; IV أَهْتَمَ = I هَتَمَ

– أَهْتَمُ *мн.* هَتْمَاءُ *кўп.* هُتْمٌ 1) олдинги тишлари бўлмаган; тишсиз; ~ هَذَا كَالْفَتِّ لِلْ *қар.* فَتٌّ; 2) *ат. от, мз.* Аҳтам

– هُتَامَةٌ парча; (*узиб олинган*) парча

– هَتَمٌ тишсизлик, тишнинг йўқлиги

هَتْمَلَ шивирлаб гапирмоқ, шивирлашмоқ, ичида гапирмоқ

I هَتَنَ (*и*) هَتْنٌ, هَتَانَةٌ тўхтовсиз ёки жуда кўп оқмоқ, ёғмоқ (*кўз ёшлари, ёмғир ҳақида*); ~ تِ السَّمَاءُ тўхтовсиз ёмғир ёғарди; VI تَهَاتَنَ = I

– تَهْتَانٌ эзиб ёғаётган ёмғир

– هَاتِنٌ: ~ سَحَابٌ эзиб ёғаётган ёмғирли булут

– هَتُونٌ тўхтовсиз оқувчи, ёғувчи (*кўз ёшлари, ёмғир ҳақида*); мўл, кўп (*ёмғир ҳақида*)

(هتو) III هَاتَى бермоқ, ато этмоқ; هَاتِ يَا رَجُلُ эй одам, беринг

I هَثَمَ (*и*) هَثْمٌ талқон қилмоқ, (*н.нидир*) янчмоқ

– هَيْثَمٌ 1) *эск.* бургут боласи (жўжаси); 2) *ат. от, мз.* Ҳайсам

هَثْهَثَ аралашмоқ, аралаш-қуралаш бўлмоқ; ~ تِ السَّحَابَةُ ёмғир ва қор аралаш ёғди; ~ الْوَالِي ҳоким зулм қилди (ўтказди)

I (هجّ) هَجَّ (*а*/*у*) هَجٌّ 1) (*бинони*) бузмоқ,

йиқитмоқ; 2) (*к.дандир*) қочмоқ, яширинмоқ (مِنْ); (*ўзюртини*)ташлабкетмоқ,эмиграцияга кетмоқ; هَجَّ (и\у) هَجِيجٌ оловланмоқ. ёруғ аланга бермоқ (*ўт, олов ҳақида*); II هَجَّجَ 1) ватанни тарк этишга мажбур қилмоқ, қувғин қилмоқ; 2) алангалатмоқ, ёндирмоқ (*ўт, олов ҳақида*)

I هَجَأَ (а) هَجْءٌ ўтиб кетмоқ (*очлик ҳисси ҳақида*); الطَّعَامَ ~ овқатни емоқ; بَطْنَهُ ~ қоринни тўйғазмоқ; IV أَهْجَأَ қондирмоқ (*очликни*); V تَهَجَّأَ (*сол.* تَهَجَّى *қар.* هجو) бўғинлаб (ҳарфма-ҳарф) талаффуз қилмоқ, ўқимоқ

I هَجَدَ (у) هُجُودٌ 1) (*кечаси*) уйғоқ бўлмоқ; 2) (*кундузи*) ухламоқ; II هَجَّدَ ухлатмоқ; V تَهَجَّدَ 1) (*намоз ўқиб*) уйғоқ бўлмоқ; 2) тунда ухламоқ

– تَهَجُّدٌ таҳажжуд, тунни ухламай ибодат билан ўтказиш

– تَهْجِيدٌ ухлатиш

– مُتَهَجِّدٌ намоз учун тунда қоим турадиган киши

– هُجُودٌ кундузги уйқу

I هَجَرَ (у) هَجْرٌ 1) (*машғулотни*) тўхтатмоқ, ташламоқ; أَعْمَالَهُ ~ ўз ишини ташлаб юбормоқ; 2) (*хотинини*) ташлаб кетмоқ; بَيْتَ الزَّوْجِيَّةِ ~ *ёки* الأُسْرَةَ ~ оиласини ташлаб кетмоқ; 3) айрилмоқ; алоқа муносабатларини тўхтатмоқ; الْوَطَنَ ~ эмиграцияга кетмоқ, ватанни, юртни тарк этмоқ; 4) *мажз.* ташланган бўлмоқ; муомаладан чиқиб кетган бўлмоқ; эскирмоқ; 5) алаҳсирамоқ, босинқирамоқ; II هَجَّرَ 1) янги жойларга кўчирмоқ; кўчишга мажбур қилмоқ; эмиграцияга кетишга мажбур қилмоқ; (туғилган) юртдан сургун қилмоқ; 2) (*н.нидир қилишга*) шошилмоқ, ташаббус қилмоқ (إِلَى); 3) *эск.* кун қизиганда кетмоқ (саёҳат қилмоқ); III هَاجَرَ 1) бошқа ерга кўчиб кетмоқ, эмиграцияга кетмоқ; 2) иссиқ мамлакатларга кетмоқ (*қушлар ҳақида*); IV أَهْجَرَ 1) кетмоқ, тарк этмоқ; 2) бемаъни гапларни айтмоқ, жавраб ўтирмоқ; V تَهَجَّرَ пешин пайтида сайр қилмоқ, юрмоқ;; VI تَهَاجَرَ 1) бир-бирини тарк этмоқ, бир-биридан айрилмоқ; 2) бир-биридан қочиб юрмоқ, бир-бирига дуч келмасликка ҳаракат қилмоқ

– إِهْجِيرَاءٌ одат, ўрганиш; ўзига хос хусусият, ўзига хослик

– تَهَجُّرٌ иссиқ кунда кезиш, юриш, сайр қилиш

– تَهْجِيرٌ кўчириш, бошқа ёққа кўчириш (*мас., одамларни сув босган ерлардан*); экспатриация (*ўз ватанидан кўчириб юбориш*); иссиқ кунда кезиш, юриш; ◊ الْمَالِ ~ مِنَ الْبِلَادِ мамлакатдан пулни контрабанда йўли билан олиб чиқиб кетиш

– مَهَاجِرُ *кўп.* адабсиз сўзлар; беҳаё гап-сўзларни айтиш, беҳаё сўзлар билан сўкиниш

– مُهَاجِرٌ 1. кўчиб кетаётган, эмигрантликка кетаётган; الطُّيُورُ الـ ~ةُ учиб кетувчи қушлар; 2) муҳожир; эмигрант; الـ ~ *тар.* муҳожир (*Маккадан Мадинага Муҳаммад саллалоҳу алайҳи васаллам билан бирга жўнаб кетган киши*)

– مُهَاجَرَةٌ муҳожирлик, кўчиб кетиш; эмиграция

– مَهْجَرٌ *кўп.* مَهَاجِرُ 1) кўчиб бориладиган жой; 2) бегона юрт; 3) (*эмигрантлар*) тўп бўлиб, тўпланиб яшайдиган жой, колония

– مُهَجَّرٌ 1. кўчишга мажбур бўлган; 2) қочқин, кўчиб кетган,(келган) киши; эмигрант

– مَهْجَرِيٌّ 1) бегона юртларда яшаётган; 2) бегона юртга, эмигрантликка оид; الأَدِيبُ الـ ~ эмигрант ёзувчи; الأَدَبُ الـ ~ эмигрант адабиёти

– مَهْجُورٌ 1) ташлаб кетилган, қолдириб кетилган; 2) ташлаб қўйилган, эътиборга арзимайдиган, истеъмолдан чиққан, эскириб қолган; архаик (*сўз ҳақида*); 3) ёлғон, нотўғри, асоссиз, асоси йўқ

– هَاجَرَ *алиф. б. қар.*

– هَاجِرَةٌ *кўп.* هَوَاجِرُ 1) туш пайти, кун ўртаси; 2) туш пайтидаги иссиқ ҳарорат; 3) меридиан; مَغْنَطِيسِيَّةٌ ~ магнит меридиани; 4) беҳаё гаплар, беҳаё сўзлар

– هَاجِرِيٌّ[1] 1. 1) туш пайтидаги, кун ўртасидаги; 2) меридианга оид; 3) аъло даражадаги, энг яхши; 2. шаҳарлик

– هَاجِرِيٌّ[2] қурувчи, бинокор

– هَجَارٌ туянинг тўпиғини қорнига тортиб бойланадиган арқон

– هَجْرٌ 1) ҳажр, ташлаб кетиш, қолдириб кетиш, қолдириш; 2) пешин пайти, чошгоҳ; 3) кун ярмидаги иссиқ ҳарорат; 4) босинқираш, алаҳлаш; 5) йил

– هُجْرٌ адабсиз сўзлар; ёмон сўзлар, беҳаё гаплар; ғийбат

– هُجْرٌ = هَجْرَاءُ

– هِجْرَانٌ қолдириб кетиш, ташлаб кетиш; ҳижрон, айрилиқ

– هُجْرَةٌ *кўп.* هُجَرٌ янги пайдо бўлган аҳоли яшайдиган жой, катта қишлоқдан ажралиб чиққан янги қишлоқ (*кўпинча ваҳҳобийларда*)

– هِجْرَةٌ ҳижрат, кўчиб кетиш, эмиграция; الـ ~ ёки النَّبَوِيَّةُ الـ ~ ҳижрат (*Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламнинг Маккадан Мадинага 622 милодий йилда кўчишлари; мусулмон тақвими-календарининг бошланиши*); دَارُ الـ ~ Мадина шаҳри; الطُّيُورِ ~ қушларнинг (*иссиқ мамлакатларга*) учиб кетиши; طُيُورُ الـ ~ учиб кетувчи қушлар

– هِجْرِيٌّ ҳижратга оид; السَّنَةُ الـ ~ةُ ҳижрий йил; الْعِيدُ الـ ~ янги йил байрами (*ҳижрий йил бўйича*)

– هَجِيرَةٌ هَجِيرٌ 1) жазирама, кун қизиғи; 2) кун ярми, туш пайти

– هِجِّيرَةٌ одат, ўзига хос хусусият, хосса

– هِجِّيرَى = هِجِّيرَةٌ

هِجْرِسٌ *кўп.* هَجَارِسُ 1) тулки; 2) тулки боласи; 3) маймун

هَجْرَعٌ هِجْرَعٌ *ёки зоол.* този ит, овчи ит

I هَجَسَ (и, у) هَجْسٌ 1) пайдо бўлмоқ, бошга, мияга келмоқ (*фикр ҳақида*); 2) (*н. нидир*) шивирламоқ (ب - *пинҳоний суҳбат ҳақида*); تَهْجُسُ نَفْسُهُ بِمُرَجَّمَاتِ الظُّنُونِ қандайдир ички овоз унга ҳар хил гумонларни шивирлаб турарди; 3) (*н. дандир*) ҳаяжонга, ташвишга тушмоқ (ب); II هَجَّسَ бемаъни, аҳмоқона гапларни гапирмоқ

– هَاجِسٌ *кўп.* هَوَاجِسُ 1) гумон, фараз, фикр; ташвиш, ташвишли фикр; 2) яширин овоз; кўп. ташвиш, ҳаяжон; қандайдир ёмонликни олдиндан сезиш

– هَجَّاسٌ 1) товламачи, алдамчи, фирибгар; 2) мақтанчоқ

– هَجْسٌ 1) фикр, ғоя; 2) шовқин, шилдираш; 3) сафсата, бемаъни, пуч гаплар; ғовур-ғувур

(هجص) II هَجَّصَ сафсата сотмоқ, бемаъни, аҳмоқона гаплар гапирмоқ

– تَهْجِيصٌ сафсата, бемаъни гаплар, ишлар; بَلَاشِ ~ *халқ.* аҳмоқлик қилма!

– هَجَّاصٌ мақтанчоқ

– هَجَصٌ бемаънилик, бир пулга арзимайдиган гап (иш)

I هَجَعَ (а) هُجُوعٌ 1) ухламоқ; 2) тинчланмоқ, тўхтамоқ (*бўрон, оғриқ ва б. ҳақида*); IV أَهْجَعَ тинчлантирмоқ; қондирмоқ (*очликни*)

– مَهْجَعٌ *кўп.* مَهَاجِعُ хобхона, ётоқхона

– مَهْجَعٌ *ат. от, мз.* Миҳжа

– هَاجِعٌ 1) пинакка кетаётган, ухлаётган; 2) тинч, осуда, ҳаракатсиз турган

– هَجْعَةٌ қисқа уйқу, қуш уйқуси

– هُجُوعٌ 1) уйқу, мудраш; 2) енгиллашиш (*мас. касаллик*), тинчланиш, тинчиш

– هَجِيعٌ туннинг тонгга яқин қисми

هَجَفٌ 1) қариб вазминлаб қолган одам; 2) қариб қолган туяқуш

I هَجَلَ (у) هَجْلٌ меҳр билан қарамоқ, кўз сузмоқ (بِعَيْنِهِ)

– هَجْلٌ *кўп.* أَهْجَالٌ чуқурлик, икки тоғ орасидаги чуқур жой

– هَجَلَةٌ *кўп.* هَجَلَاتٌ *эск.* пастлик, дара

– هَوْجَلٌ 1) бирор белгисиз бўлган кенг

саҳро; 2) белги қўйилмаган йўл; 3) узун кеча (тун); 4) аҳмоқ (тентак) одам; 5) *эск.* йўл изи тушмаган поёнсиз саҳро; *эск.* тезюрар туя

I هَجَمَ (*у*) هُجُومٌ 1) (*к. гадир*) ҳужум қилмоқ (عَلَى); (*к. гадир қарши*) жанг олиб бормоқ (عَلَى); (*н. нидир*) ўраб олмоқ (عَلَى); 2) (*к. нингдир устига*) босиб келмоқ, кутилмаганда босмоқ (عَلَى); الشِّتَاءُ ~ қиш жуда эрта келди; 3) жим бўлмоқ, гапирмаслик; ~ الْبَيْتُ уй бузилиб кетди (вайрон бўлди); ~ مَا فِي الصَّدْرِ елинда боринни соғиб олмоқ; II هَجَّمَ 1) ҳужум қилишга мажбурламоқ; 2) (*н. гадир*) етакламоқ, бошламоқ; (*н. гадир*) қизиқтирмоқ; III هَاجَمَ ҳужум қилмоқ, бостириб бормоқ; IV أَهْجَمَ ҳужумга мажбур қилмоқ; V تَهَجَّمَ 1) (к. гадир қарши) ҳужум қилмоқ (عَلَى); 2) (*к. никигадир*) кутилмаганда келмоқ (عَلَى - *меҳмонлар ҳақида*); VI تَهَاجَمَ 1) ўзаро ҳужум қилишмоқ, жанг қилишмоқ; 2) бостириб келмоқ (*мас., тўлқин ҳақида*); 3) бузилмоқ, ювилиб кетмоқ (*мас., қирғоқлар*); VII اِنْهَجَمَ 1) йиқилмоқ, вайрон бўлмоқ (*мас., бино*); 2) оқмоқ, тўкилмоқ (*кўз ёшлари ҳақида*); ◊ ~ الرَّجُلُ эрта қаримоқ

– مُهَاجِمٌ ҳужумчи

– مُهَاجَمَةٌ ҳужум, штурм; ~ جَوِّيَّةٌ ҳаво ҳужуми

– مَهْجُومٌ *эск.* яксон бўлувчи, бузилувчи

– هَجَّامٌ 1. ҳужумкор, қўрқмас, ботир; 2. илон авровчи

– هَجْمَةٌ[2] *кўп.* هَجَمَاتٌ кутилмаган ҳужум; босқин; ташланиш; босиб келиш; ~ مُضَادَّةٌ ёки ~ مُعَاكِسَةٌ қарши ҳужум, контратака; ~ جَوِّيَّةٌ ҳаво ҳужуми; ... شَنَّ الْهَجَمَاتِ عَلَى ... га қарши жанг олиб бормоқ; ~ الشِّتَاءِ қишда совуқнинг кучайиши

– هَجْمَةٌ[2] сони қирқдан ёки етмишдан юзгача бўлган туялар подаси

– هَجُومٌ 1) кучли шамол; 2) тер ҳайдовчи (чиқарувчи); 3) *эск.* (*бирор н.га*) ташланувчи, тўсатдан ҳужум қилувчи

– هُجُومٌ 1) ҳужум; ~ مُعَاكِسٌ ёки ~ مُضَادٌّ қарши ҳужум, контратака; ~ مُفَاجِئٌ тўсатдан қилинган ҳужум; 2) (*касаллик*) хуружи; 3) *спорт.* ҳужум

– هُجُومِيٌّ ҳужумкор; ҳужум қилаётган; ~ تَحَالُفٌ агрессив иттифоқ

– هُجُومِيَّةٌ ҳужумкорлик, ҳужумкор кайфият (руҳ)

– هَجِيمَةٌ қуюқлашиб палла бўлган сут, қатиқ

I هَجُنَ (*у*) هُجُونَةٌ, هَجَانَةٌ, هَجْنَةٌ 1) айбли, камчиликли бўлмоқ; 2) безот, зотсиз, қони бузилган бўлмоқ; 3) *эск.* келиб чиқиши дурагай бўлмоқ (*одам ҳақида*); II هَجَّنَ 1) айбламоқ, тубан, ёмон, бемаъни деб билмоқ; 2) *биол.* чатиштирмоқ; اللُّغَةَ ~ тилни бузмоқ, ифлослантирмоқ (*мас., нотўғри гап тузиб*); X اِسْتَهْجَنَ 1) тубан, ёмон деб билмоқ (ҳисобламоқ); 2) ғайритабиий, ғалати деб билмоқ (ҳисобламоқ); 3) маъқул деб билмаслик, қораламоқ; уятли, уятга йўйиладиган ҳисобламоқ

– اِسْتِهْجَانٌ маъқулламаслик, қоралаш; أَثَارَ الْ~ маъқулламасликни келтириб чиқармоқ

– تَهْجِينٌ чатиштириш, гибридлаштириш

– مُسْتَهْجَنٌ 1) ёмон, беъмани; 2) ғайритабиий, ғалати

– مُهَجَّنٌ чатиштирилган, гибридлаштирилган

– مُهَجَّنَةٌ ҳали мевага кирмаган хурмо дарахти

– هَجَّانٌ кўп. هَجَّانَةٌ 1. туяда кетаётган; 2. туя кавалерияси аскари; *ҳарб.* فِرْقَةُ الْهَجَّانَةِ туяли аскарлар бўлинмаси

– هِجَانٌ *мз.мн.* сара, энг яхши, ҳурматга сазовор

– هُجْنَةٌ кўп. هُجَنٌ 1) айб, камчилик, етишмовчилик; 2) нотўғрилик; нотўғри ифода (*нутқда*)

– هَجْنَةٌ ғалатилик, ғайритабиийлик, ғайриадабийлик

– هَجِينٌ кўп. هُجُنٌ, هَجْنَاءُ 1. қони аралашган, қони бузилган, зотсиз; отаси араб, онаси зоти бетайин чўри бўлган (*киши*); аравага қўшиладиган (зотсиз) бия зотли арабий отдан туққан тойчоқ; 2. 1) аралашган, гибрид, метис; ~ حَيَوَانٌ чатиштирилган (гибрид) ҳайвон; 2) тез юрувчи туя

– هَجِينَةٌ *кўп.* هُجُنٌ, هَجَائِنُ тез юрувчи туя

هَجْهَجَ бўкирмоқ, ўкирмоқ (*буқа ҳақида*)

– هَجَاهِجُ: ~ مَاءٌ чучук ҳам, шўр ҳам бўлмаган сув

– هَجْهَجٌ *эск.* қўй ва эчкиларни ҳайдашда ишлатиладиган ундов сўз

I (هجو) هَجَا (*у*) هَجْوٌ, هِجَاءٌ 1) ҳажв қилмоқ, устидан кулмоқ; ҳақоратламоқ, айбламоқ; هُ~ بِقَصِيدَةٍ қасидада кимнидир ҳажв қилмоқ; هُ~ بِالنَّشْرِ кимнидир матбуотда айбламоқ; 2) нотўғри ўқимоқ; бўғинлаб (ҳарфма-ҳарф) ўқимоқ; II هَجَّى 1) (*сўзни*) транскрипцияламоқ; 2) бўғинлаб (*ҳарфма-ҳарф*) ўқимоқ; III هَاجَى бир-бирини айбламоқ, устидан кулмоқ; ҳажв қилмоқ (*шеърда*); IV أَهْجَى 1) сўкмоқ, ҳақорат қилмоқ, хўрламоқ; 2) حَقَّهُ ~ ҳақини бажо келтирмоқ, ҳақини адо этмоқ; V تَهَجَّى тўғри талаффуз қилмоқ, бўғинлаб ўқимоқ; VI تَهَاجَى бир-бирини ўзаро ҳажв қилмоқ, устидан кулмоқ

– أُهْجُوَّةٌ кўп. أَهَاجِيُّ 1) ҳажв, сатира; 2) эпиграмма; пасквиль

– أُهْجِيَّةٌ кўп. أَهَاجِيُّ = أُهْجُوَّةٌ

– تَهَجٍّ тўғри талаффуз, бўғинлаб (ҳарфма-ҳарф) ўқиш; حُرُوفُ التَّهَجِّي алифбо; كِتَابُ التَّهَجِّي алифбо китоби

– تَهْجِيَةٌ 1) тўғри талаффуз қилиш; ~ الْحُرُوفِ ҳарфлар талаффузи; 2) транскрипция; قَامُوسُ الْ~ транскрипцияли луғат; ضَبْطُ الْ~ орфография

– هَاجٍ *мн.* هَاجِيَةٌ 1). устидан кулувчи; 2) бировнинг устидан кулувчи; ~ بِالنَّشْرِ пасквиль ёзувчи; 3) ҳажвчи, сатирик

– هَجَاءٌ 1) устидан кулиш, ҳақоратлаш; 2) ҳажв; 3) тўғри талаффуз қилиш, ўқиш عِلْمُ الْ~ ёки ~ ضَبْطُ الْ орфография; حُرُوفُ الْ~ алифбо, алифбо китоби; عَلَى (حَسَبِ) حُرُوفِ الْ~ алифбо бўйича

– هَجَائِيٌّ 1) ҳажвий, сатирик; الشِّعْرُ الْ~ ҳажвий (сатирик) шеърият, шеър; 2) алифбога оид; الْحُرُوفُ الْ~ алифбо, алифбо китоби; رَتَّبَ حَسَبَ الْحُرُوفِ الْ~ алифбо бўйича жойлаштирмоқ

– هَجْوٌ 1) устидан кулиш, ҳақоратлаш; 2) енгил кулиш; 3) ҳажв, сатира; пасквиль

– هَجْوِيٌّ, هَجَوِيٌّ 1) кулгили, заҳархандали; 2) ҳажвий, сатирик

– هِجْيَانٌ устидан кулиш, масхара қилишлик

I (هدّ) هَدَّ (*а/у*) هُدُودٌ, هَدٌّ 1) вайрон қилмоқ, бузмоқ, бузиб ташламоқ (*мас., бинони*); 2) кучдан қолдирмоқ, саломатликни йўқотмоқ; هَذَا قِوَاهُ ~ бу унинг саломатлигини бузди, йўқотди; هَدَّ (*а/и*) هَدِيدٌ 1) гувиллаб бузилмоқ, вайрон бўлмоқ; ағдарилмоқ; 2) бузилмоқ, йўқолмоқ (*саломатлик ҳақида*); II هَدَّدَ (*бирор н. билан к. гадир*) таҳдид қилмоқ, хад қилмоқ (*ёки туш.к.*); V تَهَدَّدَ 1) таҳдид қилмоқ; 2) таҳдид, хавф- хатар остида бўлмоқ; VII اِنْهَدَّ бузилган, вайрон қилинган бўлмоқ; бузилмоқ; йиқилмоқ, ағдарилмоқ; ~ تْ صِحَّتُهُ унинг соғлиғи ёмонлашди, бузилди

– تَهَدُّدٌ таҳдид, қўрқитиш

– تَهْدِيدٌ кўп. اتٌ . таҳдид, қўрқитиш, дўқ-пўписа; الْ~ الذَّرِّيُّ атом таҳдиди

– تَهْدِيدِيٌّ таҳдид қилаётган

– مُهَدَّدٌ таҳдид қилинаётган

– مُهَدِّدٌ таҳдид қилувчи, қўрқитувчи

– مَهَدَّةٌ кўп. اتٌ . лом, мисранг (*ер кавлаш учун асбоб*)

– مَهْدُودٌ 1) вайрон қилинган; бузилган 2) *шунингдек:* ~ الْقُوَى ҳолдан тойган, кучдан кетган, умидсизликка тушган

– هَدٌّ 1) бузиш, бузилиш; 2) тушиб кетиш

(*мас. том*)

– هدٌّ *кўп.* هَدُّونَ *ёки* هِدُّونَ кучсиз (ожиз, заиф) бдам

– هَدَادٌ 1) юмшоқлик; 2) хотиржамлик; هَدَا دَيْكَ секин, хотиржам бўл!

هَدٌّ = هَدَدٌ

– هَدَّةٌ 1) босиб тушиш, тушиб кетиш, ўпирилиш; 2) девор ёки шунга ўхшаш нарса қулагандаги гумбурлаш

I هَدَأَ (*а*) هُدُوءٌ тинчланмоқ, пасаймоқ; لَا يَهْدَأُ لَهُ بَالٌ у тинчлана олмаяпти; ~ت الْعَاصِفَةُ бўрон тинчиди; جَاءَ حِينَ ~ت الْعَيْنُ وَالرِّجْلُ *маж.* у ҳамма ухлаб ётган пайтда келди; بِالْمَكَانِ ~ ўрнашмоқ; الصَّبِيَّ ~ чақалоқни кафт билан оҳиста уриб ухлатмоқ, аллаламоқ; هَدِئَ (а) هَدَأَ *эск.* букилган бўлмоқ, эгилган бўлмоқ; II هَدَّأَ тинчлантирмоқ, пасайтирмоқ; بَالَهُ ~ (رُوعَهُ) кимнидир тинчлантирмоқ; أَعْصَابَهُ ~ (ўз) асабларини тинчлантирмоқ; 2) пасайтирмоқ; السُّرْعَةَ ~ тезликни пасайтирмоқ; مِنْ رُوعِهِ ~ *ёки* رُوعَهُ ~ *ёки* خَاطِرَهُ ~ тинчлантирмоқ; هَدِّئْ رُوعَكَ тинчлан, ўзингни бос!; IV أَهْدَأَ = II

– أَهْدَأُ 1) мункайган, энгашган, энгашиб қолган; 2) бир елкаси энгашиб ичига кириб кетган (*одам*)

– تَهْدِئَةٌ *шунингдек:* الْخَوَاطِرِ ~ тинчланиш; ~ُ الرُّوعِ тинчланиш

– مُهَدِّئٌ тинчлантирувчи; عَقَاقِيرُ ~ةٌ тинчлантирувчи дорилар; حَبَّاتٌ ~ةٌ тинчлантирувчи ҳапдори

– هَادِئٌ оғир-вазмин, хотиржам, ювош, беозор; النَّفْسِ ~ُ *ёки* الْبَالِ ~ُ хотиржам, оғир-вазмин

– هَدْءٌ 1) тинчлик, сукунат; 2) туннинг тонгга яқин пайти

– هُدْءٌ туннинг тонгга яқин пайти

– هَدْأَةٌ туннинг тонга яқин пайти; بَعْدَ ~ مِنَ اللَّيْلِ бир-оз вақт ўтгандан кейин

– هَدَأَةٌ отнинг чопиш турларидан бири

– هُدُوءٌ тинчлик, сукунат; ~ ب тинч, хотиржамлик билан; الرُّوعِ ~ُ хотиржамлик, оғирлик, вазминлик, юраги кенглик; أُولِي ~ُ ҳеч нарсага парво қилмаслик (*сўзма-сўз:* олимпча хотиржамлик)

I هَدَبَ (*и*) هَدْبٌ кесмоқ, бўлмоқ, қирқмоқ; النَّاقَةَ ~ туяни соғмоқ; الثَّمَرَةَ ~ мевани териб (узиб) олмоқ; هَدَبَ (*а*) هَدَبٌ 1) узун киприкли бўлмоқ; 2) узун осилиб турадиган новдали бўлмоқ; II هَدَّبَ 1) попукли, шокилали қилиб безатмоқ; 2) новдалар осиб қўймоқ; V تَهَدَّبَ чор атрофдан осилиб турмоқ (*дарахт шохлари ҳақида*)

– أَهْدَبُ *мн.* هَدْبَاءُ *кўп.* هُدْبٌ 1) узун киприкли; 2) новдалари осилиб турган; ◊ أُذُنٌ هَدْبَاءُ осилиб турган қулоқ

– مُهَدَّبٌ *эск.* попукли қилиб тикилган; *эск.* жингалак

– هُدَّابٌ 1) *жам.* бурма; попук, шокила; 2) ~ُ النَّخْلِ хурмо дарахтининг узун-узун осилиб турадиган япроғи; الثَّوْبِ ~ُ материал энининг икки ёнида осилиб турадиган иплар

– هَدَبٌ *кўп.* أَهْدَابٌ узун ва ингичка япроқ

– هُدْبٌ *жам. кўп.* أَهْدَابٌ 1) киприклар; 2) бурма; попук, шокила; жияк; تَعَلَّقَ بِأَهْدَابِهِ бирор нарсага ёпишиб олмоқ

هَدِبٌ узун киприкли

– هُدْبَةٌ кўп. أَهْدَابٌ 1) киприк; 2) *эск.* попук, шокила

– هَيْدَبَى *эск.* илдам қадам, йўрғалаш

I هَدَجَ (*и*) هَدَجَانٌ омонат қадам ташлаб юрмоқ, зўрға оёқ судрамоқ; ~ت الرِّيحُ шамол чийиллади (овоз чиқарди); الظَّلِيمُ ~ туяқуш қалтираб (титраб) қадам ташлади; ~ت النَّاقَةُ туя боласи томон энгашди; IV أَهْدَجَ титрашга мажбур қилмоқ, титратмоқ, қалтиратмоқ (*мас. овозни*); титраттирмоқ, қалтираттирмоқ; V تَهَدَّجَ титрамоқ, қалтирамоқ, урмоқ; вибрация бўлмоқ

– مُتَهَدِّجٌ титраётган; вибрация бўлаётган

– هَوْدَجٌ *кўп.* هَوَادِجُ (*туя устига ўрнатилган*) аёллар тахтиравони

I (هدر) هَدَرَ[1] (*и*) هَدْرٌ, هَدِيرٌ 1) шовқинламоқ, гувилламоқ; авжига олмоқ (*мас., ўтхонадаги олов, тўлқин ҳақида*); 2) гумбурламоқ, гулдирамоқ (*момақалдироқ ҳақида*); 3) бўкирмоқ (*туя ҳақида*); 4) ғув-ғувламоқ, ғуриллама (*каптарлар ҳақида*); 5) қайнамоқ, жўш урмоқ; هَدَرَ[2] (и, у) هَدْرٌ 1) беҳуда тўкмоқ (*қонни*); 2) сарфламоқ, исроф қилмоқ; الدَّرَاهِمَ ~ пулни совурмоқ; 3) беҳуда кетказмоқ, йўқ қилмоқ, адо қилмоқ; صِحَّتَهُ ~ ўз саломатлигини адо қилмоқ; كَرَامَتَهُ ~ кимнингдир шаънини булғамоқ, эътиборини туширмоқ; الْإِصَابَةَ ~ *спорт.* хато қилмоқ, аниқ бўлган тўпни уролмаслик; 4) (*н. нингдир*) бахридан ўтмоқ; воз кечмоқ; 5) ҳалок бўлмоқ, беҳуда кетмоқ; II هَدَّرَ томоқда ғўлдирамоқ (*туя ҳақида*); IV أَهْدَرَ 1) (*бирор н. ни*) унутиб юбормоқ; (*бирор н. ҳақида*) ғамхўрлик қилмаслик; (*бирор н. ни*) ҳисобга олмаслик, назар - писанд қилмаслик; 2) бузмоқ, оёқости қилмоқ; الْأَدَبَ ~ одоб қоидасини бузмоқ; الْقَانُونَ ~ қонунни оёқости қилмоқ (бузмоқ); 3) бекор қилинган деб ҳисобламоқ; 4) دَمَهُ ~ бекорга (бефойда) қон тўкмоқ

– أَهْدَرُ *мн.* هَدْرَاءُ *кўп.* هُدْرٌ кеккайган, димоғдор, димоғи баланд

– مَهْدُورٌ 1) беҳуда тўкилган (*қон ҳақида*); دَمٌ ~ (*жазосиз*) тўкилган қон; الدَّمِ ~ُ қонини жазосиз тўкиш мумкин бўлган одам; қонундан ташқари одам; 2) беҳуда сарф қилинган; ◊ الشَّرَفِ ~ُ ор номусни йўқотган, беномус, беор

– هَادِرٌ усти қотиб (бет олиб) таги суюқ бўлган қатиқ

– هَدَّارٌ тўлқинли, шовқинли (*мас., денгиз*)

– هَدَّارَةٌ кўп. ـَاتٌ шаршара, шовва

– هَدْرٌ, هَدَرٌ, кераксиз йўқотиш; ~اً бекордан бекорга, беҳуда; ذَهَبَ مَالُهُ ~اً унинг пуллари беҳуда кетди; ذَهَبَ سَعْيُهُ ~اً унинг саъй-ҳаракати беҳуда кетди

– هُدْرٌ оғир (қаттиқ) йиқилиш, тушиб кетиш

– هِدْرٌ *кўп.* هِدَرَةٌ яхшилик чиқмайдиган тубан одам

– هَدِيرٌ 1) шовқин, бўкириш, тарақа-туруқ; 2) ғув-ғувлаш

هَدْرَجَ *кимё.* гидратламоқ (*бирор кимёвий модданинг сув билан бирикмасини ҳосил қилмоқ*)

– مُهَدْرَجٌ гидратланган; الزُّيُوتُ النَّبَاتِيَّةُ الْ~ةُ гидратланган ўсимлик мойи

– هَدْرَجَةٌ *кимё.* гидратлаш, гидрогенлаш

– هِيدْرُوجِينٌ *кимё.* гидроген, водород

I هَدَسَ (*и*) هَدْسٌ доимо (*к. ҳақдадир*) уқтиравермоқ (فِي)

I هَدَفَ (*у*) هَدْفٌ 1) (*бирор н. олдига*) яқинлашмоқ, келмоқ, (إِلَى); 2) (*н. нидир*) мақсад қилмоқ, (*н. гадир*) интилмоқ, (*бирор н. нинг*) пайида бўлмоқ (إِلَى); IV أَهْدَفَ = I; X اسْتَهْدَفَ (*к. ёки н. гадир*) нишон бўлмоқ (لِ); 2) (*н. гадир*) дуч келиб, йўлиқиб қолмоқ (لِ); 3) (*н. гадир*) интилмоқ, (*н. нидир*) мақсад қилмоқ (*туш. к. ёки* إِلَى)

– هَدَّافٌ 1) мерган; 2) спорт. натижа келтирган, ютуқ келтирган ўйинчи

– هَدَفٌ кўп. أَهْدَافٌ 1) ҳадаф, нишон; мишень; *ҳарб.* (ўққа тутиш, бомбардировка учун) объект, мўлжал, нишон; أَهْدَافٌ عَسْكَرِيَّةٌ ҳарбий объектлар; كَانَ ~اً (*н. учундир*) нишон, объект бўлмоқ (لِ); جَعَلَهُ ~اً (*н. учундир*) бирор нарсани нишон, объект қилмоқ (لِ); 2) гол; أَضَاعَ ~اً مُحَقَّقاً хато қилмоқ, аниқ бўлган голни уролмаслик; 3) етиб келиш паккаси; 4) баҳайбат (гавдали) одам

I (هدل) هَدَلَ[1] (*и*) هَدْلٌ осилтирмоқ, осилтириб қўймоқ; هَدَلَ[2] (и) هَدِيلٌ ғув-ғувламоқ (*каптар ҳақида*); هَدَلَ (а) هَدَلٌ осилиб турмоқ, осилмоқ; пастга туширилган бўлмоқ; II هَدَّلَ осилтирмоқ, осилтириб қўймоқ

– مُتَهَدِّلٌ осилиб турадиган; осилиб турган

– مُتَهَدِّلٌ = مُهَدَّلٌ

– هَادِلٌ осилиб тушган, осилган; ~ بَعِيرٌ лаби осилиб тушган туя

– هَدِيلٌ[1] ғув-ғувлаш

– هَدِيلٌ[2] 1) чўккан, чўкиб қолган (*қум ҳақида*); 2) тўкилиб тушган, тўкилиб турган

– هَدِيلٌ[3] каптарнинг пари

I هَدَمَ (*u*) هَدْمٌ 1) бузмоқ, вайрон қилмоқ, бузиб ташламоқ, олиб ташламоқ; 2) *мажх.* денгиз ёки ҳаво касали билан оғримоқ (*сузганда ёки учганда кўнгил айнимоқ*); II هَدَّمَ бузмоқ, олиб ташламоқ; бузиб ташламоқ, ҳаммаёқни вайрон қилмоқ; V تَهَدَّمَ[1] бузилмоқ, вайрон қилинмоқ, бузиб ташланмоқ; 2) кучни йўқотмоқ, мадордан қолмоқ, кучсизланмоқ; VII اِنْهَدَمَ бузилган, бузиб ташланган бўлмоқ; бузилиб тушиб кетмоқ, вайрон бўлмоқ; X اِسْتَهْدَمَ бузилмоқ. вайрон бўлмоқ

– تَهَدُّمٌ йиқилиш, ағдарилиш (*мас, девор*); ◊ ~ الْقُوَى кучсизлик, қувватнинг кетиши

– تَهْدِيمٌ бузулиш, вайрон бўлиш, олиб ташланиш

– مُتَهَدِّمٌ бузилиб, вайрон бўлиб, тўкилиб кетаётган; бузилган, эскирган; 2) кучсиз, қувватсиз, мадорсиз; қари, мункиллаган

– مُهَدَّمٌ 1) бузилган; 2) соғлиғи ёмон, бели букилиб қолган, бемадор

– مَهْدُومٌ бузилган, бузилиб кетган

– هَادِمٌ бузувчи, вайрон қилувчи, йўқ қилувчи; ~ اللَّذَّاتِ ўлим

– هَدَّامٌ 1) бузувчи; 2) вайрон қиладиган, вайронлик келтирадиган

– هُدَامٌ денгиз ёки ҳаво касали

– هَدَمٌ[1] = تَهْدِيمٌ

هَدَمٌ[2] қудуққа қирғоғидан ўпирилиб тушган тупроқ (қум); ~ دَمٌ фойдасиз тўкилган қон

– هِدْمٌ *кўп.* أَهْدَامٌ эски, тўкилиб кетаётган кийим; الْأَهْدَامُ الْبَالِيَةُ эски-туски, латта-путта

– هِدْمَةٌ *кўп.* هُدُومٌ кийим, кўйлак; ~ دُولَابُ الْ кийим жавони

– هِدْمِلٌ эски (тўзиган , эскирган) кийим-бош

– هِدْمِلَةٌ сердарахт қумлоқ ер

I هَدَنَ (*u*) هُدُونٌ хотиржам бўлмоқ; тинчланмоқ, тинчимоқ; II هَدَّنَ тинчитмоқ, хотиржам қилмоқ; تْ ~ она боласини ухлатиш учун тинчитди; III هَادَنَ ярашиш битими тузмоқ; VI تَهَادَنَ ярашмоқ; ярашиш битими тузмоқ

– مُهَادَنَةٌ ярашиш, ҳарбий ҳаракатларни тўхтатиш; ~ فِي النِّزَاعِ низони тўхтатиш, ярашиш

– هِدَانٌ *кўп.* هُدُنٌ *эск.* аҳмоқ, тентак, бефаҳм

– هِدَانَةٌ яраш, ярашиш

– هُدْنَةٌ кўп. هُدَنٌ 1) яраш, ярашиш; 2) хотиржамлик, тинчлик, сокинлик

– هُدُونٌ хотиржамли, тинчлик, сокинлик

هَدْهَدَ (*болани қўлга кўтариб*) аллаламоқ, тебратмоқ

– هُدْهُدٌ, هُدَاهِدُ *кўп.* هَدَاهِدُ, هُدَاهِدٌ *зоол.* ҳудҳуд, сассиқпўпишак

– هَدْهَدَةٌ аллалаш, тебратиш

I هَدَى (*u*) هَدْيٌ, هُدًى, هِدَايَةٌ 1) олиб бормоқ, бошлаб бормоқ; ~ الْعَرُوسَ إِلَى زَوْجِهَا келинни куёв олдига олиб бормоқ; 2) тўғри йўлдан бошлаб бормоқ; (*н. гадир*) йўл кўрсатмоқ (إِلَى); тўғри йўлга бошламоқ, йўналтирмоқ; раҳбарлик қилмоқ; кимгадир тақлид қилмоқ; 3) (*н. гадир*) олиб келмоқ (إِلَى); هَدَانِي تَفْكِيرِي إِلَى ... таффаккур қилиш мени ...га олиб келди; 4) (*к. гадир*) бермоқ, совға қилмоқ (لِ); II هَدَّى ҳадя (совға) эгаси қилмоқ, ҳадялар, совғалар билан кўмиб ташламоқ; III هَادَى ўзаро совғалар, ҳадялар беришмоқ, алмаштирмоқ, ҳадя (совға) беришмоқ; IV أَهْدَى 1) ҳадя (совға) қилмоқ, ҳадя келтирмоқ; (*китобни к. гадир*) бағишламоқ (لِ, إِلَى); 2) тақдирламоқ, мукофотламоқ; ~ وِسَامًا لَهُ кимнидир орден билан мукофотламоқ; 3) йўлланма бермоқ, йўлламоқ, жўнатмоқ, юбормоқ; V تَهَدَّى 1) тўғри йўл қидирмоқ; маслаҳат сўрамоқ; 2) (*н. гадир*) амал қилмоқ (ب); VI تَهَادَى 1) ўзаро ҳадялар, совғалар беришмоқ; 2) тебранмоқ, тўлқинланмоқ, ҳилпирамоқ (*мас, байроқ ҳақида*); гандиракламоқ, судралиб юрмоқ (*мас. чарчоқдан*); 3) (*н. гадир*) эришмоқ, (*н. гадир*) етиб бормоқ (إِلَى); تَهَادَتْ إِلَى أَسْمَاعِنَا أَنْغَامُ غِنَاءٍ қулоғимизга қўшиқ овози етиб келди; VIII اِهْتَدَى 1) тўғри йўлга тушиб олмоқ; 2) (*бирор н. ни*) таниб олмоқ, топмоқ, очмоқ (إِلَى); ~ إِلَى طَرِيقٍ тўғри йўл топмоқ; 3) (*к. нидир*) кутилмаганда учратиб қолмоқ (عَلَى); (*н. гадир*) амал қилмоқ (ب); (*н. нидир*) мўлжал, ориентир қилиб олмоқ (ب); 5) тузалмоқ (*хулқ ҳақида*); X اِسْتَهْدَى 1) тўғри йўл қидирмоқ; 2) тўғри йўлга бошлашни сўрамоқ; 3) (*бирор н. ни*) ҳадя (совға) қилишни сўрамоқ; 4) (*н. гадир*) амал қилмоқ (ب)

– اِهْتِدَاءٌ 1) қидириб топиш, топиш; 2) (*бирор к. га*) раҳбарлик қилиш (ب); ориентация (*турган жойни, йўналишни аниқлаш*)

– إِهْدَاءٌ 1) (ҳадя, совға) келтириш, топшириш; бағишлов (*мас., китобда*); 2) мукофотлаш, тақдирлаш

– أَهْدَى *эск.* ҳақиқий йўлдан борувчи, ишончли йўлбошчи

– مُهْتَدٍ *мн.* مُهْتَدِيَةٌ тўғри йўлдан бораётган

– مُهْدًى ҳадя қилинган; берилган, топширилган (*ҳадя*)

– مَهْدِيٌّ ҳадя қилинган; берилган; لَهُ ~ ҳадя олувчи киши; 2) тўғри раҳбарлик қилинган; ~ الْ Маҳдий

– هَادٍ *мн.* هَادِيَةٌ 1) *кўп.* هُدَاةٌ раҳбар, етакчи, бошлиқ; 2) *кўп.* هُوَّادٌ бўйин; 3) *эск.* тўғри (ҳақиқий) йўлдан олиб борувчи; 4) *эск.* олдинда борувчи, колоннани бошқариб борувчи

– هِدَاءٌ *эск.* олиб бориш; *эск.* келинни куёв уйига олиб бориш

– هِدَايَةٌ 1) тўғри йўлдан етаклаб бориш; 2) раҳбарлик

– هُدًى 1 1) тўғри йўл; 2) раҳбарлик, етакчилик; ◊ ~ عَلَى غَيْرِ а) кўркўрона, таваккалига; б) бош оққан ёққа

– هَدْيٌ[1] 1) тўғри йўлдан етаклаб юриш; 2) бошқариш, бошқарувчилик سَارَ عَلَى ~ه кимнингдир раҳбарлигида бормоқ; 3) тўғри йўналиш, йўл; ~ مَضَى عَلَى у ... га томон жўнади; ~ سَارَ عَلَى مَبَادِئِ عَدَمِ الْانْحِيَازِ қўшилмаслик принципларига амал қилмоқ; ~ قَامَ بِهَذَا عَلَى إِشَارَتِهَا у буни у (аёл) нинг ишорасига кўра қилди; 4) тўғри йўлдан бориш; ~ هَدَى ~ فُلَانٍ фалон кишининг йўлидан кетмоқ

– هَدْيٌ[2] қурбонлик қилинадиган ҳайвон

– هَدْيٌ[3] Маккадаги ҳарами шарифга эҳсон қилинган ноз-неъмат

– هَدِيٌّ[1] 1) = هَدْيٌ[2] 2) *эск.* янги келинчак; 3) *эск.* асир, маҳбус

– هَدِيٌّ[2] келин, келинчак

– هَدْيَةٌ йўл, усул, услуб, метод; фаолият йўсини, тарзи

– هَدِيَّةٌ кўп. هَدَايَا 1) ҳадя, совға; ~ تَذْكَارِيَّةٌ эсдалик, ёдгорлик учун қилинган совға (ҳадя); ~ الزَّوَاجِ тўй ҳадяси; ~ الْمُسَافِرِ ҳадя, совға (*мева-чева, ширинликлардан иборат*); 2) қурбонлик қилинадиган ҳайвон

– هَدْيَةٌ = هَدْيَةٌ

– هَوَادٍ: هَوَادِي النَّجْمِ *эск.* биринчи юлдуз; *эск.* ҳайвоннинг бўйни; *эск.* туннинг бошланиши

هَذَا *ик. с.* هَذَانِ, *мн.* هَذِهِ *ик. с.* هَاتَانِ *кўп.* هَؤُلَاءِ 1) бу; 2) шу; ~ لِ шунинг учун; ~ مَعَ шунга қарамай; ~ ... وَ ... яна шуни айтиш (қўшиб қўйиш) керакки, ...

I هَذَّ (у) هَذٌّ, هَذَذٌ кесмоқ, бўлмоқ; тезлик билан (шартта) кесиб юбормоқ

– هَذٌّ кескир, кескин, ўткир

– هَذَوَذٌ: ~ شَفْرَةٌ ўткир тиғли чопқи

I هَذَبَ (*u*) هَذْبٌ 1) ортиқча шох (новда) ларни кесиб ташламоқ; 2) тўғриламоқ, ортиқча жойларини олиб ташламоқ (*мас.,*

мақола ва б. лардан); II هَذَّبَ 1) тарбияламоқ, ўстирмоқ; таълим бермоқ, маълумотли қилмоқ; 2) ўргатмоқ, ўқитмоқ (*қушинни*); 3) тўғриламоқ, яхшиламоқ; 4) ортиқча шох (новда)) ларни кесиб ташламоқ; V تَهَذَّبَ 1) тарбия олмоқ, таълим (маълумот) олмоқ; 2) тўғриланмоқ, яхшиланмоқ (*феъл-атвор ҳақида*); 3) маданиятли, хушмуомала, тарбияли бўлмоқ

– تَهَذُّبٌ тарбиялилик, назокатлилик, маданиятлилик

– تَهْذِيبٌ 1) тарбия; таълим, маълумот; 2) ўқитиш, ўргатиш (*қушинни*); 3) тўғриланиш, яхшиланиш; 4) ўсиш, тараққий қилиш, камолот

– تَهْذِيبِيٌّ тарбия беришга оид

– مُتَهَذِّبٌ (*яхши*) тарбияланган, камолотга эришган; хуш муомала, назокатли, маданиятли

– مُهَذَّبٌ 1) тарбияланган, комил, юксак маълумотли, назокатли, маданиятли; 2) тўғриланган

– مَهَذِّبٌ тарбиячи, йўлга солувчи

I هَذَرَ (*у*) هَذْرٌ 1) жаврамоқ, вағир-вуғур қилмоқ; бемаъни гаплар гапирмоқ; 2) шовқинламоқ (*мас. мотор ҳақида*); II هَذَّرَ ҳазиллашмоқ, ҳазил қилмоқ; IV أَهْذَرَ кўп гапирмоқ, эзмаланмоқ

– مِهْذَارٌ вайсақи

– هَذَرٌ = هَذَّارٌ

هَذَارٌ ҳазиллар; бемаъни вайсақилик, бемаъни гап

– هَذِرٌ вайсақилик қилаётган, вайсақи

– هِذْرِيَانٌ 1) бемаъни гаплар гапирувчи; 2) гапга чечан (илдам); ишга (хизматга) чаққон

هَذْرَمَ 1) вайсақилик қилмоқ, вағир-вуғур қилмоқ; 2) тез ўқимоқ; وِرْدَهُ ~ тунги ибодатни тезгина бажариб тугатмоқ

– هَذْرَمَةٌ бемаъни вайсақилик

هُذْلُولٌ *кўп.* هَذَالِيلُ 1) тепалик, дўмса; 2) ариқ

– هُذْلُولِيٌّ: الْخَطُّ الْ~ *мат.* гипербола

– هُذَيْلٌ Ҳузайл (*қабила номи*)

I هَذَمَ (и) هَذْمٌ шошиб-пишиб (тез-тез) овқатланмоқ

– هُذَامٌ ўткир (кескир) қилич

هَذْمَلَ майда қадам ташлаб юрмоқ

هٰذِهِ бу (*мн.*); булар (*жонсиз. н. лар ҳақида*)

I هَذَى (*и*) هَذَيَانٌ алжирамоқ, гапни гапга қовуштирмай гапирмоқ

– هُذَاءٌ алжиш, алжираш; бемаъни гап

– هُذَاءٌ = هَذْيٌ

– هَذَيَانٌ = هُذَاءٌ; الْ~ الرُّعَاشِيُّ *мед.* алкоголизм оқибатидаги оғир руҳий касаллик

هَرٌّ жаноб

I (هرّ) هَرَّ (*а/и*) هَرِيرٌ 1) ирилламоқ, улимоқ, ғингшимоқ (*ит ҳақида*); хурилламоқ, хур-хур қилмоқ (*мушук ҳақида*); هَرَّ (а/и) هَرٌّ 1) оқмоқ, оқиб турмоқ; 2) ичакларни (ични) тозаламоқ, ич кетмоқ; III هَارَّ бетга қараб увилламоқ (*ит ҳақида*)

– هِرٌّ *кўп.* هِرَرٌ 1) мушук; ~ حَشِيشَةُ الْ *бот.* валеряна, чўл ялпизи (*доривор ўтсимон ўсимлик*); عَيْنُ الْ~ *мин.* мушуккўз (*сариқ ёки зангори рангли кварц турларидан бири*); زَيْدٌ لَا يَعْرِفُ ~ مِنْ بِرٍّ Зайд яхши-ёмоннинг фарқига бормайди; 2) *эск.* туяларни сув ичишга чақириш ёки ҳайдаб боришда ишлатиладиган ундов сўз; 3) *ат. от, мн.* Ҳирр

– هُرَارٌ ичкетиш, ичбуруғ

– هِرَّةٌ кўп. هِرَرٌ мушук; ~ حَشِيشَةُ الْ валеряна, чўл ялпизи (*доривор ўтсимон ўсимлик*)

– هَرِيرٌ увиллаш (*итники*)

– هُرَيْرَةٌ кўп. ـاتٌ мушукча, мушук боласи

I (هرأ) هَرَأَ (а) 1(هَرْءٌ) қайнатиб ҳил-ҳил қилиб пиширмоқ (*мас., гўштни*); 2) йиртмоқ, парча - бурон қилмоқ; латта-путта қилиб эскитмоқ (*мас., кўйлакни*); 3) қаттиқ ачиштирмоқ, ачитмоқ (*совун ҳақида*); совуқ бўлмоқ (*шамол ҳақида*); هُ الْبَرْدُ ~ у совқотиб кетди; ~ فِي كَلَامِهِ бемаъни гапларни вайсамоқ; هَرِئَ (а) هُرُوءَةٌ 1) қайнаб, ҳил-ҳил бўлиб пишмоқ, обдон қайнатилмоқ (*гўшт ҳақида*); 2) йиртилиб, парча - бурон бўлмоқ; эскириб кетган бўлмоқ (*мас., кўйлак*) II هَرَّأَ ҳил - ҳил қилиб қайнатиб пиширмоқ, ортиқ даражада пишириб юбормоқ; IV أَهْرَأَ = II; V تَهَرَّأَ 1) ортиқ даражада кўп қайнатилган бўлмоқ; 2) йиртилиб, парча-бурон бўлиб кетмоқ; кийилавериб, эскириб кетмоқ (*кўйлак ҳақида*); VIII اهْتَرَأَ 1) ортиқ даражада қайнатилмоқ; 2) парча-бурон бўлиб кетмоқ (*кўйлак ҳақида*); 3) бўлиниб, парчаланиб кетмоқ

– مُهْتَرِئٌ 1) кийилган, эскириб кетган; йиртилган, йиртилиб кетган; 2) ортиқ даражада пишириб юборилган

– مُهْرَأٌ пишган (пиширилган) гўшт

– مُهَرَّأٌ кўп қайнаган, қайнатилган

– هُرَاءٌ вайсақилик, бемаъни гап; ~ فِي ~ қип-қизил бемаъни гап, арзимас гап

– هَرِيءٌ ортиқ даражада пишириб юборилган; ◊ ~ نِظَامٌ чириган, чириб кетган тузум

I هَرَبَ (*у*) هُرُوبٌ, هَرَبٌ, هَرَبَانٌ югурмоқ, қочиб кетмоқ; *шунингдек*: ~ مِنَ الْجُنْدِيَّةِ дезертирлик қилмоқ, ҳарбий хизматдан қочмоқ; ~ مِنَ الْمَدْرَسَةِ мактабдан қочиб кетмоқ, дарсга бормаслик; ~ بِجِلْدِهِ *маж.* ўз жонини қутқармоқ II هَرَّبَ 1) қочишга ёрдам бермоқ; 2) тумтарақай қилиб юбормоқ; 3) *юр.* (*маҳбусни, қамоққа олинган кишини*) ғайриқонуний равишда озод қилмоқ; 4) (*хатга олинган*) нарсаларни ғайриқонуний равишда олиб қўймоқ; 5) яширинча (*контрабанда йўли билан*) ташимоқ, олиб келмоқ, олиб кетмоқ; ◊ ~ الْمُتَوَفَّى مِنَ الدُّنْيَا بِلَا تَصْرِيحٍ марҳумни рухсатсиз дафн этмоқ; ~ مَوْلُودًا إِلَى الدُّنْيَا بِلَا تَصْرِيحٍ янги туғилган болани руҳсатдан ўтказмаслик; IV أَهْرَبَ 1) қочирмоқ, қочишга ёрдам бермоқ; 2) қўрқиб қочиб қолмоқ, қўрқиб жуфтакни ростламоқ; V تَهَرَّبَ 1) (*н. дандир*) бўйин товламоқ, ўзини четга тортмоқ (олмоқ) (مِنْ); ~ مِنْ مَسْؤُولِيَّةٍ масъулиятдан ўзини четга олмоқ; 2) қутулиш чорасини изламоқ; чора қидирмоқ; VI تَهَارَبَ бирга қочмоқ; бирга қочиб қутулмоқ

– أَهْرَبُ *эск.* ўта қочаётган, жуда тез югурадиган

– تَهْرِيبٌ 1) қочишга қилинган ёрдам; 2) тумтарақай бўлиш; 3) *юр.* (*маҳбусни*) ғайриқонуний озод қилиш; 4) ғайриқонуний мол олиб кириш (чиқиш) (контрабанда); اشْتَغَلَ بِـ ~ الْبَضَائِعِ контрабанда билан шуғулланмоқ

– مَهْرَبٌ *кўп.* مَهَارِبُ 1) яширинадиган жой, бошпана; 2) четга тортиш, қутулиш; لَا ~ مِنْهُ чорасиз, албатта юз берадиган; لَمْ يَجِدْ ~ًا مِنْ ... у ...дан қутула олмади; 3) чора, илож, йўл; 4) *эск.* қочиш жойи, қочиш вақти

– مُهَرَّبٌ контрабанда йўли билан олиб келинган (олиб кетилган)

– مُهَرِّبٌ контрабандачи, контрабандист

– مُهَرَّبَاتٌ *кўп.* контрабанда моллари (товарлари)

– هَارِبٌ[1] қочиб кетаётган; қочган; 2. қочқин; ~ مِنَ الْجُنْدِيَّةِ дизертир (*ҳарбий хизматдан қочган киши*); وَلَا قَارِبٌ ~ مَا لَهُ унда ҳеч вақо йўқ; ~ الْمَاءِ катта ариқ, ўқ ариқ

– هَارِبٌ[2] арфа (*торли музика асбоби*)

– هِرَابٌ 1) кил (*кеманинг тубини маҳкам тутиб турувчи узунасига жойлашган тўсин*); 2) = هَرَبٌ

– هَرَبٌ 1) қочиш, тумтарақай бўлиш; أَرْكَنَ إِلَى الْ~ тумтарақай бўлмоқ; 2) дизертирлик

– هُرُوبٌ = هَرَبٌ

هَرْبَدَ йиртмоқ, майдалаб йиртиб ташламоқ; تَهَرْبَدَ йиртилмоқ, майдаланиб йиртилиб ташланмоқ

– هَرْبَدَةٌ майдалаб йиртиб ташлаш

هَرْبَذٌ *кўп.* هَرَابِذَةٌ, هَرَابِذُ *дин*; ўтпарастлар ибодатхонаси руҳонийси

I هَرَتَ (*и*) هَرْتٌ йиртмоқ, бўлак-бўлак қилиб йиртиб ташламоқ; عِرْضَهُ ~ (*к. нингдир*) обрўсини тушириб; اللَّحْمَ ~ гўштни яхшилаб пиширмоқ; هَرِتَ (а) هَرَتٌ *эск.* катта оғизли

бўлмоқ, оғзи катта бўлмоқ

– مُهَرَّتٌ *эск.* оғзи (жағи) катта, катта оғизли (жағли)

– هَارُوتُ Ҳорут (*фаришта номи*)

– هَرَّاتٌ арслон

– هَرُّوتٌ = هَرَّاتٌ

هَرِيتٌ оғзи катта, катта оғизли (*кўчма маънода эмас*) одам

هَرْثَمَةٌ 1) *зоол.* арслон; 2) *ат. от, мз.* Ҳарсама

I هَرَجَ (*и*) هَرْجٌ кучли ҳаяжонга тушмоқ, тўлқинланмоқ; فِي الْحَدِيثِ ~ кўп ва тушунарсиз гапирмоқ; الْفَرَسُ ~ от чопиб кетди, от тез чопди; هَرِجَ (а) هَرَجٌ иссиқдан ҳансирамоқ,; II هَرَّجَ (*к. гадир*) бақириб ҳаяжонлантирмоқ, аччиқлантирмоқ, ғашини келтирмоқ (ب); 2) ҳазиллашмоқ, кулдирмоқ; 3) маст қилмоқ (*май, вино ҳақида*); VI تَهَارَجَ ҳаяжонга келмоқ, тўлқинланмоқ (*оломон ҳақида*); 2) хусумат қилмоқ, урушишмоқ

– تَهْرِيجٌ 1) ҳаяжон; 2) мастлик; 3) (*к. нингдир*) ғашини келтириш (ب); 4) кўп сўзли ва бемаъни гап

– مُهَرِّجٌ 1) ҳазилкаш; 2) қизиқчи, мазхарабоз

– هَرَّاجٌ кўп чопадиган от

– هَرْجٌ ҳаяжон, тўлқинланиш; шовқин-сурон; وَ ~ مَرْجٌ кучли ҳаяжон, бошбошдоқлик

هِرْجَابٌ *кўп.* هَرَاجِيبُ узун бўйли (гавдали) одам

هَرْجَلَ 1) катта-катта қадам ташлаб юрмоқ; 2) оёқни зўрға судрамоқ, судралиб юрмоқ; 3) оёқ чалишмоқ (чалишиб кетмоқ) (*юришда*); 4) таваккалига ҳаракат қилмоқ

– مُهَرْجَلٌ тартибсиз, бош-учи йўқ; алғов-далғов

– هَرْجَلَةٌ 1) катта-катта қадам ташлаб юриш; 2) таваккалчилик لَا تَسْلُكْ طَرِيقَ الْ ~ таваккалига йўл тутма!; 3) *кўп.* اتٌ: тартибсизлик, бош-учи йўқлик, алғов-далғовлик, чалкашлик

I هَرَدَ (*и*) هَرْدٌ йиртмоқ, йиртиб ташламоқ (*мас., кийимни*); اللَّحْمَ ~ гўштни ҳил-ҳил қилиб пиширмоқ; عِرْضَهُ ~ (*к.нингдир*) обрўсини тўкмоқ

– مَهْرُودٌ сариқ рангга бўялган кийим

– هُرْدٌ илдиздан олинган сариқ бўёқ

هِرْدَبَّةٌ 1) кекса одам; 2) қўрқоқ, юраксиз одам

هَرْدَ بَشْتٌ 1) бемаъни, бўлмағур гап, тутуруқсиз гап; 2) эски-туски, ташландиқ нарсалар

هَرْدَمَ бузмоқ, бузиб ташламоқ (*бинони, қурилишни*)

– هَرْدَمَةٌ бузиш, бузиб ташлаш (*бинони*)

– هَرْدُومَةٌ парча, синиқ

I هَرَسَ (*у*) هَرْسٌ 1) майдаламоқ, янчмоқ, талқон қилиб туймоқ; 2) эзмоқ, ийламоқ (*мас., пишган картошкани*); 3) лат едирмоқ, шикастламоқ; контузияламоқ (*ташқи жароҳатсиз шикаст етказмоқ*); الطَّعَامَ ~ икки лўнжни тўлдириб овқат емоқ; VII انْهَرَسَ 1) майдаланган бўлмоқ; 2) эзилган, ийланган бўлмоқ

– مِهْرَاسٌ кўп. مَهَارِيسُ ҳовонча

– مَهْرُوسٌ 1) майдаланган, туйилган; 2) эзилган, ийланган; ~ بَطَاطِسٌ пюре (*картошкадан эзиб тайёрланган бўтқа*)

– هَرَّاسٌ *бот.* катта-катта тиканлари бор дарахт

– هَرَّاسٌ 1) каток, ғалтак машина (*ер текислаш, асфальт ётқизиш учун*); ҳариса таомини тайёрловчи ошпаз (*қар.* هَرِيسَةٌ)

– هَرَّاسَةٌ кўп. اتٌ . тери ийлайдиган, юмшатадиган қурилма; майдалаш машинаси; مُخَارِيَّةٌ ~ механик ғалтак машина (*қўлда ҳаракатлантириладиган ер текисловчи, асфальт ётқизувчи асбоб*)

– هَرِسٌ *зоол.* 1) мушук; 2) арслон; 3) эскирган (тўзиган) кийим; ~ مَكَانٌ катта-катта тиканли дарахтлар ўтқазилган жой (қар. هَرَّاسٌ)

– هَرِيسَةٌ ҳариса (а) *қайнатиб пиширилиб, гўшт ва қайнатилган буғдойдан тайёрланадиган овқат; б) ун, ёғ ва шакардан тайёрланадиган ширинлик*)

I (هرش) هَرَشَ (*у*) هَرْشٌ тимдаламоқ, қашимоқ; رَأْسَهُ ~ бош қашимоқ (*қийинчилик пайтида*); هَرِشَ (а) هَرَشٌ баджаҳл, жаҳлдор бўлмоқ; II هَرَّشَ гиж-гижламоқ; (*к. нингдир ўртасига*) душманлик уруғини сепмоқ, ёвлик келтириб чиқармоқ (بَيْنَ); III هَارَشَ 1) бир-бирига гиж-гижламоқ (*мас, хўрозларни*); 2) ўзаро тўполон, югур-югур қилмоқ, бақир-чақир қилиб ўйнамоқ; 3) тўқнашмоқ, тўқнаш, зид келиб қолмоқ; VI تَهَارَشَ 1) урушмоқ, тишлашмоқ, ғажишмоқ (*итлар ҳақида*); 2) ҳазиллашмоқ, ўйнамоқ

– مُهَارَشَةٌ 1) кураш, жанг, муштлашиш; 2) югур-югур, ўйин

– مَهْرُوشٌ эскирган; сийқаси чиққан (*босмахонадаги қуйма ҳарфлар - литерлар ҳақида*)

– مُهَارَشَةٌ = هِرَاشٌ

– هَرْشٌ 1) тимдалаш; 2) *мед.* қичима; 3) эскирганлик, ишдан чиққанлик; 4) *тех.* ейилиш, сийқаланиш, эскириш

– هِرْشٌ: الْ ~ *ат. от, мз.* Ҳирш

هَرْشَفَةٌ *кўп.* اتٌ (*намликни, ҳўлликни артиш учун ишлатиладиган*) латта

– هِرْشَفَةٌ 1) мўнкиллаган кампир; 2) қари туя

هَرَصَ қурт

– هَرِيصَةٌ *кўп.* هَرَائِصُ сув тўпланадиган жой

I هَرَضَ (у) هَرْضٌ йиртмоқ, йиртиб ташламоқ (*мас. кийимни*)

I هَرَطَ (у) هَرْطٌ обрўсини тўкмоқ (туширмоқ); فِي الْكَلَامِ ~ маъносиз гапларни деб валжирамоқ; VI تَهَارَطَ ўзаро сўкишишмоқ

– هِرْطَةٌ *кўп.* هِرَطٌ ориқ (озиб кетган) қўй

هَرْطَقَ кофир бўлмоқ

– هَرْطَقَةٌ кофирлик

– هَرْطُوقِيٌّ *кўп.* هَرَاطِقَةٌ кофир

هَرْطَمَانٌ, هُرْطُمَانٌ арпа

I هَرَعَ (а) هَرَعٌ *ёки* هَرِعَ (а) هَرَعٌ *шунингдек, мажх.* هُرِعَ (يُهْرَعُ) (*қаергадир*) (إِلَى) югурмоқ, чопмоқ, шошмоқ; IV أَهْرَعَ *шунингдек, мажх.* أُهْرِعَ шошилмоқ; ғазабдан, ожизликдан, қўрқувдан ёки совуқдан даҳшатга тушмоқ

– مَهْرُوعٌ жинни, телба

– هَرَعٌ, هُرَاعٌ тез юриш, тез югириш

– هَرْعَةٌ *ёки* هَرَعَةٌ *зоол.* бит

– هَيْرَعٌ 1) аҳмоқ (тентак) одам; 2) қўрқоқ, юраксиз одам; ~ رِيحٌ тез эсадиган шамол

I هَرَفَ (*и*) هَرْفٌ 1) мақтамоқ; 2) (*н. нидир, н. ҳақдадир*) гапириб, жавраб ўтирмоқ, гап сотмоқ (ب); لَا تَهْرِفْ بِمَا لَا تَعْرِفُ ўзинг билмаган нарса ҳақида жаврама!; IV أَهْرَفَ 1) тез мевага (ҳосилга) кирмоқ (*хурмо ҳақида*); 2) бойлиги кўпаймоқ, давлати зиёда бўлмоқ

I هَرَقَ (а) هَرْقٌ оқизмоқ, тўкмоқ; IV أَهْرَقَ *ёки* أَهْرَاقَ (يُهْرِيقُ) *ёки* أَهْرَاقَ (يُهْرِيقُ) = I; أَهْرَقَ دَمَهُ унинг қони тўкилди; *сол. шунингдек:* أَرَاقَ; XII اهْرَوْرَقَ оқмоқ, тўкилмоқ (*мас., кўз ёшлари ҳақида*)

– إِهْرَاقٌ тўкиш; оқизиш; الدِّمَاءِ ~ қон тўкиш

– إِهْرَاقَةٌ = إِهْرَاقٌ

– مُهْرَاقٌ, مُهْرِقٌ, أُمْهُرَقٌ, مُهَرَاقٌ тўкилган, оқизилган

– مُهْرَقٌ[2] кўп. مَهَارِقُ 1) ялтироқ қоғоз; 2) папирус (*қадимий қоғоз тури*); пергамент (*сув ва ёғ шимадиган қоғоз*); 3) ҳужжат, документ

– مُهْرَقَانٌ, مَهْرَقَانٌ, مُهْرُقَانٌ денгиз қирғоғи, соҳил

– مُهْرِيقٌ оқизувчи, тўкувчи

– هَرَاقَةٌ = هَرَّاقٌ; إِهْرَاقٌ الدِّمَاءِ ~ қон тўкувчи

– هِرَقْلُ ёки هِرَقْلُ 1) *ат. от, мз*, Ираклий; 2) *миф., ат. от, мз.* Геркулес, Геракль; 3) *кўп.* هَرَاقِلَةٌ *маж.* баҳодир, паҳлавон

– هِرَقْلِيٌّ баҳодирга, паҳлавонга оид

هُرَاكِلٌ гавдали, жуссали, баҳайбат (*одам*)

– هُرْكُولٌ *кўп.* هَرَاكِلَةٌ ҳарокила (*қорин териси қат-қат бўлиб букланган-тиришган катта кит*)

هَرْكَنَ 1) кийиб эскитмоқ; 2) бузмоқ, вайрон

қилмоқ

I (هرم) هَرِمَ (а) هَرَمٌ қартаймоқ, мўнкиллаб қолмоқ, кексаймоқ; هَرَمَ (и) هَرْمٌ майдаламоқ, увоқламоқ; II هَرَّمَ 1) майдаламоқ, увоқламоқ, майда бўлак қилиб кесмоқ; 2) қаритмоқ, мўнкиллаган қилмоқ, мўнкиллатмоқ; IV أَهْرَمَ қаритмоқ, мўнкиллаган қилмоқ

– أَهْرَامَاتٌ *кўп.* эҳромлар гуруҳи, пирамидалар гуруҳи

– تَهْرِيمٌ майдалаш, увоқлаш

– تَهْرِمَةٌ деворнинг юқори (тепа) қисми

مُهْرِمٌ *эск.* қариган (вақт)

مُهَرَّمٌ *эск.* қариган, қартайган

– مَهْرَمَةٌ кечқурун овқат емаслик, кечқурунлик қилмаслик

– هَرَامَةٌ кўп. ـَاتٌ 1) ошпичоқ, дасткалла

– هَرَمٌ[1] мўнкиллаганлик, қаригандаги бемадорлик, беқувватлик

– هَرَمٌ[2] кўп. أَهْرَامٌ 1) эҳром, пирамида; أَهْرَامُ مِصْرَ Миср эҳромлари, пирамидалари; ~ خُوفُو Хуфу (Хеопс) эҳроми (пирамидаси); الـ~ الْمُدَرَّجُ *қар.* مُدَرَّجٌ; هَرَمُ أَسْوَانَ الأَكْبَرُ *маж.* Катта Асвон тўғони; الأَهْرَامُ «Ал- Аҳром» (*Мисрдаги газета номи*); 2) *мат.* пирамида; ~ مَقْطُوعٌ кесик пирамида

– هَرِمٌ 1) жуда қари, жуда мўнкиллаган; ~ ةٌ مَرْأَةٌ шум кампир, жодугар, қари алвасти; إِنَّهَا بِنْتُ ~ ةٌ а) у ахир кампир-ку; б) у (аёл) синчков, ҳар нарсага қизиқувчидир; 2) *ат. от, мз.* Ҳарим

– هُرْمَانٌ ақл, заковат

– هَرَمَةٌ арслоннинг боласи

– هَرَمِيٌّ пирамида шаклида, пирамидага ўхшаш; الْعَضَلَةُ الـ~ ةُ *анат.* пирамида мушак; الشَّكْلُ الـ~ *мат.* пирамида

هَرْمَسَ қош чимирмоқ; ҳўмраймоқ, қовоқ солмоқ

– هُرَامِسٌ одамларга ташланадиган ўта йиртқич арслон

– هِرْمَاسٌ одамларга ташланадиган ўта ваҳший арслон

أَهْرَمَّ 1) шошилиб юрмоқ, тез юрмоқ; 2) йиғлоқи бўлмоқ, тез йиғлаб юбормоқ

هَرْمَلَ соч ёки жунни юлмоқ

هُرْمُونٌ кўп. ـَاتٌ . гормон; عِلْمُ الْهُرْمُونَاتِ эндокринология

هَارُونُ *ат. от, мз.* Ҳорун

هَرْهَرَ 1) қимирлатмоқ, жилдирмоқ; 2) (*н. нингдир*) устига бостириб бормоқ (عَلَى); (*к. гадир*) ташланмоқ (عَلَى); 3) оқмоқ, оқиб турмоқ

– هَرْهَرَةٌ[1] 1) қимирлатиш, жилдириш; 2) бостириб бориш, ҳужум қилиш

– هَرْهَرَةٌ[2] ўкириш, бўкириш, наъра тортиш

– هَرْهُورٌ шалдираб (шовуллаб) оқадиган кўпгина сув

– هِرْهِيرٌ илон турларидан бири

I (هرو) هَرَا (у) هَرْوٌ 1) калтак, сўйил, тўқмоқ билан урмоқ; 2) йиртмоқ, йиртиб ташламоқ; эскитмоқ

– هِرَاوَةٌ *кўп.* هِرَاوَى катта калтак (сўйил, таёқ), тўқмоқ; катта таёқ, асо

– هَرَوِيٌّ ҳиротлик, Ҳиротга оид (қар. هِرَاتُ)

هَرْوَلَ (*қаергадир*) шошмоқ, югурмоқ (إِلَى)

– هَرْوَلَةٌ тез югуриш

– هَارُونُ = هَارُونُ

هِرُوِينٌ героин (*наркотик модда*)

I هَرَى (и) هَرْيٌ 1) сўйил, тўқмоқ билан урмоқ; 2) йиртмоқ, йиртиб ташламоқ, бўлак-бўлак қилиб йиртмоқ, эскитмоқ; V تَهَرَّى йиртилмоқ, йиртиб ташланмоқ, эскитилмоқ; VII انْهَرَى йиртилган, парча-бурон қилинган, эскитилган бўлмоқ; VIII اهْتَرَى = V

– مَهْرِيٌّ юритилган, эскирган

– هَرَايَةٌ сув тўплаш мақсадида қоя ичига ўйилган ҳовузча

– هُرْيٌ *кўп.* أَهْرَاءٌ омбор, ғалла сақланадиган жой; الْحُبُوبِ ~ элеватор (*механизациялаштирилган катта ғалла омбори*)

– هُرْيَةٌ йиртилган, йиртиқ, эски эскирган

I هَزَّ (а/у) هَزٌّ 1) силкимоқ, силкитмоқ; тебрамоқ, тебратмоқ; رَأْسَهُ ~ бош чайқамоқ; ذَيْلَهُ ~ думни ликиллатмоқ; كَتِفَيْهِ ~ ёки ~ كَتِفَهُ елка қисмоқ; يَدَهُ ~ кимнингдир қўлини силкимоқ; الأُرْجُوحَةَ ~ бешик тебратмоқ; الضَّمِيرَ الإِنْسَانِيَّ ~ халқ фикрини (онгини) уйғотмоқ, мавжга келтирмоқ; 2) таъсир қилмоқ, раҳм-шафқат қўзғатмоқ; (*асабга*) тегмоқ; الأَعْصَابَ ~ асабга тегмоқ, асабни қақшатмоқ; II هَزَّزَ силкимоқ, силкитмоқ, тебрамоқ, тебратмоқ; رَأْسَهُ ~ бош чайқамоқ; ذَنَبَهُ ~ думни ликиллатмоқ; السَّيْفَ ~ қилич ўйнамоқ; V تَهَزَّزَ силкитилмоқ; тебранмоқ, тебратилмоқ; VII انْهَزَّ ҳаракатга келтирилган бўлмоқ; VIII اهْتَزَّ 1) силкинмоқ; тебранмоқ, тебратилмоқ; вибрация қилдирмоқ (титрамоқ); 2) (*н. дандир*) титраб кетмоқ, безовталикка тушмоқ, дирилламоқ (لِ); ~ فَرَحًا севинчдан, шодликдан ўзини унутмоқ; اهْتَزَّ قَلْبُهُ إِلَى ... *мажх.* (*н. дандир*) қаттиқ (чуқур) таъсирланмоқ

– اهْتِزَازٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) тебраниш, вибрация; 2) титраш, титроқ, дириллаш

– مُهْتَزٌّ 1) титраётган; қалтираётган; вибрация бўлаётган; طَرَبًا ~ қаттиқ таъсирланган, қойил қолган; 2. *дин.* титровчи (*Россиядаги диний мазҳаб*)

مَهَزَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ . катта сим ғалвир, ғалвирмашина; ғалвир

– مَهْزُوزٌ титраётган, титратилган

– هَزَّازٌ 1. 1) тебранаётган; كُرْسِيٌّ ~ тебранғич курси; 2) титрайдиган; 2. *тех.* вибратор

– هَزَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ . 1) тебратиш, тебраниш; 2) титраб кетиш; қалқиш; ларзага келиш; أَحْدَثَ ~ سِيَاسِيَّةً сиёсий шов-шув чиқармоқ; 3) *шунингдек.* أَرْضِيَّةٌ ~ ерости тебраниши

– هِزَّةٌ 1) қизиқиш, ҳаяжонланиш; 2) катта завқ, шавқ

– هَزِيزٌ 1) (*момақалдироқ*) гумбурлаши; 2) шамолнинг чийиллаган овози

I هَزَأَ (هَزَأَ) (а) هُزْءٌ, هُزُوءٌ *ёки* هَزِئَ (а) هَزْأٌ 1) (*к. нингдир устидан*) кулмоқ, масхараламоқ, таҳқирламоқ (بِ, مِنْ); 2) (*бирор н.-га*) беписанд, эътиборсиз бўлмоқ (بِ, مِنْ); V تَهَزَّأَ 1) (*бирор к. ёки н. дан*) кулмоқ; масхараламоқ, таҳқирламоқ (بِ, مِنْ); 2) (*н. гадир*) эътиборсиз муносабатда бўлмоқ (بِ, مِنْ); X اسْتَهْزَأَ 1) истеҳзо қилмоқ, кулмоқ, устидан кулмоқ, масхараламоқ; 2) (*бирор н. га*) нафрат билан, беписанд муносабатда бўлмоқ (بِ, مِنْ); 3) менсимай, қўпол муносабатда бўлмоқ

– اسْتِهْزَاءٌ 1) истеҳзо, масхаралаш, таҳқирлаш; 2) кулиш; кулиб, масхаралаш

– مُسْتَهْزِئٌ 1. 1) масхараловчи, таҳқирловчи; ҳўрловчи; 2) куладиган; ـًا ~ кулгили; кулиб, кулган ҳолда; 2) кулувчи

– مَهْزَأَةٌ 1) кулги; 2) кулинадиган, кулгили

– هَازِئٌ кулувчи

– هُزْءٌ, هُزُوءٌ, هَزْءٌ кулиш; таҳқирлаш

– هُزْأَةٌ кулгили, кулинадиган нарса

– هَازِئٌ = هُزْأَةٌ

– هُزْئِيٌّ кулгили

هِزَبْرٌ *ёки* هِزَبْرٌ *кўп.* هَزَابِرُ шер; ~ رَجُلٌ баланд бўйли, бақувват одам, полвон

I هَزَجَ (а) هَزْجٌ куйламоқ; жаранглаган овоз чиқармоқ; II هَزَّجَ куйламоқ, қўшиқ айтмоқ

– أُهْزُوجَةٌ *кўп.* أَهَازِيجُ қўшиқ; تَرْتَفِعُ الأَهَازِيجُ ҳамма ёқдан қўшиқлар эшитиларди, ҳамма ёқ қўшиққа тўлиб кетган эди

– هَازِجَةٌ *зоол.* қорамтир (кулранг) патли кичкина қушча

– هَزَجٌ *кўп.* أَهْزَاجٌ 1) шовқин, гулдираш; 2) ҳазаж (*аруздаги шеърий баҳр номи*)

I هَزَرَ[1] (и) هَزْرٌ кулмоқ, ҳазиллашмоқ; هَزَرَ[2] (и) هَزْرٌ (*н.биландир*) роса урмоқ, саваламоқ; II هَزَّرَ ҳазил қилмоқ, ҳазиллашмоқ

– هَزَّارٌ *кўп.* ـَاتٌ. булбул

– هَزَارٌ 1) ҳазил, ҳазиллашиб қилинган қилиқ; 2) бемаъни гап, қилиқ

– هَزَارَةٌ *форс. эск.* минг отлиқдан иборат отряд; ~ أَمِيرُ минг боши

I هَزَعَ (а) هَزْعٌ шошмоқ, шошилмоқ; II هَزَّعَ синдирмоқ, синдириб ташламоқ; V تَهَزَّعَ = I; VII اِنْهَزَعَ синмоқ (*мас. пиёла, стакан*); VIII اِهْتَزَعَ =I

– أَهْزَعُ ўқдондаги охирги ўқ; ◊ ~ مَا لَهُ унинг ҳеч вақоси йўқ; ~ مَا فِي الدَّارِ ҳовлида ҳеч ким йўқ; ~ مَا بَقِيَ فِي سَنَامِ بَعِيرِكَ туянгиз жуда озиб кетипти (*сўзма-сўз*: туянгизнинг ўркачида ҳеч нарса қолмапти)

– مِهْزَعٌ кели, ҳовонча, ўғир

– هَزِيعٌ[1] туннинг тонгга яқин қисми; الْـ~ الْأَوَّلُ مِنَ اللَّيْلِ туннинг биринчи хўроз қичқирган пайти; الْـ~ الْأَخِيرُ مِنَ اللَّيْلِ туннинг охирги хўроз қичқирган пайти

– هَزِيعٌ[2] аҳмоқ, тентак

I هَزَقَ (а) هَزْقٌ фаоллашмоқ, серҳаракат бўлмоқ; فِي الضَّحْكِ ~ ҳадеб кулавермоқ

– مِهْزَاقٌ 1) бир жойда тинчиб туролмайдиган (беқарор) аёл; 2) серкулги аёл

– هَزَقٌ момақалдироқнинг кучли гумбурлаши

– هَزِقٌ бачканалик билан кулаверадиган امْرَأَةٌ ~ـةٌ бир жойда қўним билмайдиган аёл

I (هزل) هَزَلَ (*и*) هَزْلٌ 1) ҳазил қилмоқ, ҳазиллашмоқ; 2) ориқ бўлмоқ; هَزَلَ (а) هَزْلٌ *ёки* هُزِلَ (يُهْزَلُ) هُزَالٌ ориқ, мадордан қолган бўлмоқ; فِي كَلَامِهِ ~ ҳазиллашмоқ, ҳазил гап қилмоқ; II هَزَّلَ мадорсизлантирмоқ, кучдан қолдирмоқ, чарчатмоқ, ҳолдан тойдирмоқ; III هَازَلَ ўзаро ҳазиллашмоқ; IV أَهْزَلَ чарчатмоқ, ҳолдан тойдирмоқ; VII اِنْهَزَلَ ориқ, озиб кетган бўлмоқ

– مَهْزَلَةٌ *кўп.* مَهَازِلُ комедия, юмористик ҳикоя

– مَهْزُولٌ *кўп.* مَهَازِيلُ ориқ, озиб кетган, қоқ суяк

– هَازِلٌ 1. ҳазил қилаётган, ҳазиллашаётган; 2) ҳазилкаш

– هَزَّالٌ ҳазилкаш

– هُزَالٌ ориқлик, озғинлик; شَدِيدُ الْـ~ жуда ориқ

– هَزْلٌ, هُزْلٌ 1) ҳазил-ҳузул қилиш; 2) ҳазил; ~اً ҳазиллашиб

– هَزِلٌ = هَازِلٌ

– هَزْلَانُ озиб кетган; озғин, ориқ

– هَزْلِيٌّ комик, кулгили; юмористик; رِوَايَةٌ ~ـةٌ комедия; رِوَايَةٌ ~ـةٌ غِنَائِيَّةٌ оперетта; صُورَةٌ ~ـةٌ карикатура

– هَزْلِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ комедия; غِنَائِيَّةٌ ~ оперетта

– هَزْلِيَّاتٌ *кўп.* ҳазил гаплар; кулгили ҳикоялар; ҳазиллар

– هَزِيلٌ *кўп.* هُزَّلٌ, هَزْلَى 1) ориқ, мадорсиз; 2) ёмон; ... صُورَةٌ ~ـةٌ عَنْ (*бирор к. нинг*) кўримсиз, ночор нусхаси

– هَزِّيلَى қўл чаққонлиги, фокус

I (هزم) هَزَمَ[1] (*и*) هَزْمٌ 1) тор-мор қилмоқ, зарба бермоқ, ғалаба қилмоқ; 2) мажх енгилмоқ, мағлуб бўлмоқ; هَزَمَ[2] (*и*) هَزِمَ 1) тебранмоқ, титрамоқ вибрация қилмоқ; 2) жарангламоқ, шовқинламоқ, гулдирамоқ; يَهْزِمُ الرَّعْدُ момақалдироқ гулдирамоқда; تَهْزِمُ الرِّيحُ шамол гувиллаётир; 3) қўл билан босиб чуқурча ҳосил қилмоқ; V تَهَزَّمَ дарангламоқ, дирингламоқ (*мас, ёй ипи ҳақида*); чириллаган овоз чиқармоқ, чирилламоқ; تِ الْقِرْبَةُ ~ мешкоп қуриди ва синиб кетди; VII اِنْهَزَمَ 1) мағлуб бўлмоқ, тор-мор бўлмоқ; тум-тарақай бўлмоқ; 2) қўрқоқлик қилмоқ; VIII اِهْتَزَمَ сўймоқ, бўғизламоқ; الشَّاةَ ~ қўйни бўғизламоқ; ~ الْفَرَسُ отнинг туёқ товушлари эшитилди

– اِنْهِزَامٌ мағлубият, тор-морлик; тум-тарақай бўлиб қочиш

– اِنْهِزَامِيٌّ 1. мағлубиятга оид; 2. мағлуб

– اِنْهِزَامِيَّةٌ таслимчилик

– تَهْزِيمٌ товуш, овоз

– مَهْزُومٌ тор-мор бўлган, мағлубиятга учраган

– هَزْمٌ мағлубият, енгилиш

– هَزْمٌ овоз, жаранг (*мас., торда, камон ипида*)

– هَزْمَةٌ кўп. هُزُومٌ, هَزْمٌ чуқурлик, пастлик; қўл билан босиб ёки эзиб ҳосил қилинган чуқурча

– هَزِيمٌ[1] 1) овоз, жаранг; гулдирак; шовқин; ~ الرَّعْدِ момақалдироқ гулдираши; ~ الرِّيحِ шамол гувиллаши; 2) тебраниш; ~ الْمَوْجَةِ *физ.* тўлқин тебраниши

– هَزِيمٌ[2] тор-мор қилинган, енгилган, мағлуб бўлган; тум-тарақай қилинган

– هَزِيمَةٌ[1] *кўп.* هَزَائِمُ мағлубият, енгилиш, тор-мор бўлиш; ~ الْـ نَصِيرُ таслимчи

– هَزِيمَةٌ[2] *кўп.* هَزَائِمُ суви кўп бўлган қудуқ هَوَاذِنُ Ҳавозин (*қабила номи*)

هَزْهَزَ 1) сурмоқ, жилдирамоқ; 2) титратмоқ, қалтиратмоқ; тебратмоқ; تَهَزْهَزَ титрамоқ, қалтирамоқ; тебранмоқ, силкинмоқ

– هَزْهَازٌ ялтироқ, ялтираган; ~ سَيْفٌ ярақлаган қилич

– هُزْهُزٌ *кўп.* هَزَاهِزُ жонсарак; тез, ҳаракатчан

– هَزْهَزَةٌ 1) тебраниш, силкиниш; 2) ҳаяжон, изтироб

I (هسّ) هَسَّ (*а/у*) هَسٌّ синдирмоқ, бўлак-бўлак, парча-парча қилиб ташламоқ; هَسَّ (а/и) هَسِيسٌ шивирлаб гапирмоқ

– هُسَّ 1) секинроқ!, тсс!; 2) *отни тўхтатиш учун айтиладиган сўз*

– هَسِيسٌ шивирлаш

– هِسْتِيرِيَا жазава, истерия

– هِسْتِيرِيٌّ жазавага, истерияга оид

هَسْهَسَ вишилламоқ, жазилламоқ (*товада пишаётган гўшт ҳақида*); تَهَسْهَسَ овоз чиқармоқ, овоз бермоқ (*тақинчоқлар ҳақида*)

– هَسْهَاسٌ қўйларни тунда ўтлатадиган чўпон (қўйчивон)

– هُسْهُسٌ *жам.* чивинлар, искабтопарлар

– هَسْهَسَةٌ вишиллаш, жазиллаш

I (هشّ) هَشَّ[1] (*и/а*) هَشَاشَةٌ 1) хурсанд, шод бўлмоқ; 2) (*к. биландир*) илтифотли бўлмоқ (لِ); (*к. гадир*) жилмаймоқ (لِ); (*кимнидир*) хушмуомалалик билан кутиб олмоқ (لِ); (*к. нингдир олдига*) хурсандчилик билан бормоқ (إِلَى) هَشَّ[2] (а/и) هُشُوشَةٌ 1) нозик, мўрт бўлмоқ; 2) карсиллайдиган бўлмоқ (*нон ҳақида*); 3) юмшоқ, мулойим бўлмоқ; هَشَّ (а/у) هَشٌّ 1) (*бирор н. билан*) ҳайдамоқ, қувмоқ (بِ); ~ الْبَقَرَةَ молни ҳайдамоқ; 2) (*бирор н. билан дарахтдаги*) баргларни қоқиб туширмоқ (بِ); الشَّجَرَةَ ~ بِالْعَصَا дарахт барларини калтак билан уриб туширмоқ; II هَشَّشَ хурсанд қилмоқ, шод қилмоқ; жонли қилмоқ, қизитиб юбормоқ

– هَاشٌّ хушчақчақ, шодмон; بَاشٌّ ~ хушчақчақ ва очиқ чеҳрали

– هَشٌّ 1) мўрт; қирсиллайдиган; уваланиб, уқаланиб кетадиган, тўкилиб кетадиган; ~ خُبْزٌ қирсиллайдиган нон; 2) юмшоқ, мулойим, хушфеъл; ~ الْمَكْسِرِ хушмуомала, кунгилочар; хизматга тайёр; мулойим, хушфеъл; 3) хушчақчақ, шодмон; 4) *шунингдек*: الْوَجْهِ ~ очиқ чеҳрали; أَنَا بِهِ ~ بَشٌّ мен ундан жуда хурсандман

– هَشِّ! киш!

– هَشَاشٌ 1) мўрт;; қирсиллайдиган; 2) юмшоқ, мулойим

– هَشَاشَةٌ 1) хушчақчақлик, шодлик, хурсандлик; 2) очиқ чеҳралилик, шодмонлик

– هَشُوشٌ: ~ نَاقَةٌ серсут туя; ~ شَاةٌ серсут қўй

– هُشُوشَةٌ мўртлик

– هَشَاشٌ = هَشِيشٌ

(هشك) II هَشَّكَ бола боқмоқ; (бола) тебратмоқ; V تَهَشَّكَ тебратилмоқ, аллаланмоқ

هَشِيلَةٌ эгасидан берухсат минилган от-улов

I هَشَمَ (*и*) هَشْمٌ синдирмоқ, синдириб ташламоқ; II هَشَّمَ майда-майда қилиб синдириб ташламоқ; الذُّرَّةَ ~ атомни парчаламоқ; الرَّأْسَ ~ бошни мажақламоқ, ёрмоқ; V تَهَشَّمَ 1) бўлиниб, парчаланиб кетмоқ; 2) бузилмоқ; VII اِنْهَشَمَ бўлинган, парчаланиб кетган бўлмоқ; VIII اِهْتَشَمَ соғмоқ (*мас.туяни*)

– تَهْشِيمٌ майда бўлакларга бўлиниш, парчаланиш; الذَّرَّةِ ~ атомнинг парчаланиши

– مُهَشَّمٌ парчаланган, мажақланган; ёрилган

– هَاشِمٌ 1) *эск.* синдирувчи; 2) *ат. от, мз.* Ҳошим

– هَاشِمَةٌ суякка бориб етадиган яра

– هَاشِمِيٌّ 1) Ҳошимийлар авлоди; ҳошимийларга оид; ~ مِيلٌ *қар.* مِيلٌ; 2. Ҳошимий

– هِشَامٌ 1) олийжаноблик, саховат; 2) *ат. от, мз.* Ҳишом

– هَشِيمٌ 1. 1) кучсиз, бемадор; 2) мўрт; 2. қуриб қолган ўсимликлар; қуруқ ўт, хашак; ~ عُودٌ يَابِسٌ қуруқ поя (*ўсимликда*); أَبْقَى النَّارَ فِي الْ~ хашакларга ўт қўймоқ

I هَصَّ (у) هَصٌّ эзиб синдирмоқ, кафтига олиб эзмоқ; мушт ичида сиқмоқ

– هَاصَّةٌ филнинг кўзи

– هُصَيْصٌ *ат. от, мз.* Ҳусайс

I هَصَرَ (*и*) هَصْرٌ синдирмоқ, ушатмоқ; ~ الْغُصْنَ шохни (новдани) эгмоқ ва синдирмоқ; VII اِنْهَصَرَ синдирилган, ушатилган бўлмоқ

– هَصَّارٌ арслон

– هَصُورٌ 1) даҳшатли, қўрқинчли; 2) *эск.* шер

– هَيْصَرٌ арслон

I هَصَمَ (и) هَصْمٌ синдирмоқ, ушатмоқ

هُصْهُصٌ 1) кучли, бақувват одам; 2) кучли, бақувват арслон

I هَضَّ (у) هَضٌّ синдириб майдаламоқ

– هَضَّاءُ 1) одамлар гуруҳи (жамоаси); 2) отлар галаси (подаси)

I هَضَبَ (и) هَضْبٌ: فِي الْحَدِيثِ ~ сергап бўлмоқ; сергаплик қилмоқ

– هَضْبٌ кўп терлайдиган от; терга ботган (чўмган) от

هَضْبَةٌ *кўп.* هِضَابٌ тепалик; ясситоғлик

هَيْضَلَةٌ 1) ўрта ёшли аёл; 2) гавдали туя;

I هَضَمَ (*и*) 1هَضْمٌ) ҳазм қилмоқ (*ошқозон ҳақида*); 2) ўзлаштирмоқ (*мас., дарсни*); 3) (*ҳуқуқни*) бузмоқ, оёқости қилмоқ; 4) синдирмоқ, майдаламоқ; 5) *эск.* тортиб олмоқ, маҳрум қилмоқ (مِنْ); هَضَمَ (а)هَضَمٌ *эск.* озғин бўлмоқ, ориқ бўлмоқ; V تَهَضَّمَ зулм қилмоқ, зўравонлик қилмоқ; VII اِنْهَضَمَ 1) (*ҳуқуқларни*) бузмоқ, оёқости қилмоқ; 2) хафа қилмоқ, ранжитмоқ, дилни оғритмоқ; 3) ҳазм бўлмоқ, ботмоқ (*ошқозонда овқат*)

– أَهْضَامٌ яхши ҳазм бўлиш хусусияти; طَعَامٌ ~ سَرِيعُ الْ~ тез ҳазм бўладиган овқат; طَعَامٌ بَطِيءُ الْ~ секин ҳазм бўладиган овқат

– أَهْضَمُ *мн.* هَضْمَاءُ *кўп.* هُضْمٌ хипча белли (*одам*), нозик бел (*одам*)

– مُهَضَّمٌ яхши ҳазм бўлишга ёрдам берувчи воситалар, нарсалар

– مَهْضُومٌ 1) ҳазм бўлувчи; 2) яхши ҳазм бўлувчи

– هَاضِمٌ ҳазм қилаётган; овқат ҳазм қиладиган

– هَاضُومٌ овқатни ҳазм қилдирадиган дори-дармон

– هَضْمٌ овқат ҳазм қилиш; سُوءُ الْ~ ошқозоннинг овқат ҳазм қилмаслиги; عُسْرُ الْ~ ошқозоннинг бузилиши; عَسِيرُ (ثَقِيلُ) الْ~ яхши ҳазм бўлмайдиган, қийин ҳазм бўладиган; *эск.* керак қисмни (керагини) тортиб олиш; *эск.* ҳаммасини бермай маълум қисмини олиб қолиш

– هَضْمَةٌ *кўп.* أَهْضَامٌ тутатқи (исириқ)нинг турларидан бири

– هَضْمِيٌّ овқат ҳазм қилишга оид; الْجِهَازُ الْ~ овқат ҳазм қилувчи аъзолар; الْقَنَاةُ الْ~ةُ қизилўнгач

– هَضُومٌ 1) овқат ҳазм қилишга оид; 2) овқат ҳазмига ёрдам берувчи

– هَضِيمٌ ҳазм бўлган (қилинган); ◊ ~ مَرْأَةٌ биқини нозик аёл, нозик биқин аёл

I هَطَرَ (и) هَطْرٌ калтакламоқ, урмоқ (*мас. итни*)

I هَطَعَ (*а*) هُطُوعٌ 1) (*қаергадир*) шошилиб, тез юриб бормоқ (إِلَى); 2) (*н.гадир*) диққат билан тикилиб қарамоқ; IV أَهْطَعَ 1) (*юрган вақтда*) бўйинни чўзмоқ (*туя ҳақида*); 2) бўйинни чўзиб бошини олдинга тортиб юрмоқ; فِي الْعَدْوِ ~ шошилмоқ, чопмоқ; ўнгу сўлига қарамай чопмоқ

– مُهْطِعٌ *эск.* олдинга интилувчи

I هَطَلَ (*и*) هَطْلٌ, هُطُولٌ 1) оқмоқ (*кўз ёши ҳақида*); 2) ёғмоқ, қуймоқ (*ёмғир ҳақида*); ~ تِ النَّاقَةُ туя секин-аста (зўрға-зўрға) юрди; VI تَهَاطَلَ кўп ёғмоқ, кўп оқмоқ

– تَهْطَالٌ ёмғир ёғиши

هَاطِلٌ *эск.* доимо қуйиб ёғувчи (*ёмғир*); шаррос ёмғир

– هَطَّالٌ 1) оқаётган, қуяётган; 2) (*жала бўлиб*) қуяётган, ёғаётган

– هَطْلٌ тўхтовсиз ёмғир

– هَطِلٌ серёғин, серёмғир, ёмғир кўп ёғадиган; ~ مَطَرٌ узоқ ёғадиган ёмғир

– هَطْلَاءُ *эск.* шаррос ёмғир

– هَطَلَانٌ тўхтовсиз ёмғир ёғиши, ёғингарчилик

– هَطْلَى : ~ نَاقَةٌ секин юрадиган туя

– هَيْطَلٌ *кўп.* هَيَاطِلُ тулки

I هَعَّ (*а/у*) هَعَّةٌ қусмоқ, қайт қилмоқ, кўнгил айнамоқ; қусуқ бўлмоқ

I (هفف) هَفَّ1 (*а/и*) هَفٌّ тез ўтиб кетмоқ; ўтиб кетмоқ; лип этмоқ; عَلَى الْبَالِ ~ лип этиб миядан ўтмоқ; فِي وَجْهِهِ ابْتِسَامَةٌ ~تْ унинг юзида йилт этиб кулги кўринди; هَفَّ2 (а/и) هَفِيفٌ 1) чийилламоқ (*шамол ҳақида*); 2) тарқалмоқ, билинмоқ (*ҳид, бўй ва ҳ. к. лар ҳақида*); ◊ ... نَفْسُهُ إِلَى ~تْ у ...ни жуда ҳам хоҳларди; VIII اِهْتَفَّ 1) лип этмоқ, йилт этмоқ; 2) ялт-юлт этмоқ, йилтилламоқ, ялтилламоқ

– مِهَفَّةٌ кўп. ـاتٌ чанг тозалайдиган кичкина супурги

– مَهْفُوفٌ 1) енгилтак, бетайин, бебурд; 2) ўзини йўқотиб қўйган, саросимага тушган, паришон

– هَفٌّ 1. 1) енгил; 2) енгилтак, бетайин, бебурд; 3) ўрими кечикиб далага сочилиб кетган ғалла (дон); 2. *жам.* майда балиқлар; ~ سَحَابٌ ёмғири йўқ булут, ёмғир ёғмайдиган булут; ~ شَهْدَةٌ асали кам бўлган (асали йўқ бўлган) мум

– هَفَّافٌ 1) ялтировчи; йилтилловчи, йилт-йилт қилувчи; 2) юпқа, шаффоф, тиниқ, ҳарир; 3) тез бўлиб ўтган, кўз очиб юмгунча, жуда қисқа (*учрашув ҳақида*); رِيحٌ ~ةٌ тез эсаётган шамол

– مَهْفُوفٌ = يَهْفُوفٌ

I هَفَتَ (*и*) هَفْتٌ 1) оғизга келганини гапирмоқ, ноўрин гапирмоқ; 2) қаттиқ оч қолмоқ, очликдан мадорсизланмоқ; 3) *мажз.* саросимага, хижолатга тушмоқ, ўзини йўқотиб қўймоқ; VI تَهَافَتَ 1) (*бирор н. га*) ташлаб тўлдирилмоқ; (*бирор н. нинг*) устига ёпилмоқ; (*н. нидир*) қилиш учун ташланмоқ (عَلَى); (*н. биландир*) қизиқмоқ; 2) орқама-орқа келмоқ, устма-уст содир бўлмоқ (*бирор ёмонлик ҳақида*)

– تَهَافُتٌ 1) интилиш; 2) катта талаб, эҳтиёж (*мас., товарга*); ёғилиб келиш (*мас., тамошабинлар ҳақида*); 3) қизиқиш; 4) тушиб кетиш, вайрон бўлиш; 5) ўта кучсизлик, кучдан кетиш, ҳолдан тойиш; ~

عَصَبِيٌّ асаб системасининг ҳолдан тойиши; 6) омонатлик, ишончсизлик (*мас., исбот ҳақида*)

– مَهْفُوتٌ ўзини йўқотган, довдираб қолган, хижолат чекаётган

– هَافِتٌ[1] оч

– هَافِتٌ[2] 1) кучсиз, паст (*овоз, товуш ҳақида*); 2) хатога оид

– هَفَاتٌ аҳмоқ, тентак

– هَفْتَانٌ оч қолган; очликдан мадори қуриган, кучсиз, мадорсиз

هَفْهَفَ 1) келишган (*элчил*) бўлмоқ; 2) ҳавода сузиб юрмоқ, учиб юрмоқ, сочилиб юрмоқ (*мас., сочлар ҳақида*); تَهَفْهَفَ келишган (*элчил*) бўлмоқ

– مُهَفْهَفٌ 1) юпқа, шаффоф; 2) бели ингичка, келишган; 3) ориқ; 4) ҳавода сузиб (учиб) юрган

– مُهَفْهَفٌ = هَفْهَافٌ

– هَفْهَفٌ янги, бузилмаган, муздаккина; ظِلٌّ ~ шабада эсиб турадиган соя (салқин жой)

I (هفو) هَفَا (*и*) هَفْوٌ, هُفُوٌّ 1) янглишмоқ, хато қилмоқ, мўлжалга уролмаслик; 2) ҳавода учмоқ, учиб юрмоқ; 3) очликдан тинкаси қуримоқ, оч қолмоқ; 4) (*бирор н. билан*) илинтирмоқ, қўлга олмоқ (туширмоқ), (*н. гадир*) бошламоқ, етакламоқ; (*н. гадир*) жалб қилмоқ (إِلَى); 5) шошмоқ, шошилмоқ; هَفَتْ نَفْسُهُ إِلَى ... *ёки* ... قَلْبُهُ إِلَى ~ (*бирор н. ни*) қаттиқ хоҳламоқ; ~ فِي الْمَشْيِ إِلَى ... (*қаергадир*) шошмоқ, шошилмоқ; ~ الْهَوَاءُ енгил шамол эсди; هَفَتِ الرِّيحُ шамол эсди; هَفَتِ الرِّيحُ بِالْمَطَرِ шамол ёмғирни тарқатиб юборди

– هَافٍ *мн.* هَافِيَةٌ оч қолган, оч

– هَفْوَةٌ *кўп.* هَفَوَاتٌ хатолик, янглишиш; хатога йўл қўйиш; وَقَعَتْ مِنْهُ ~ у хатога йўл қўйди, у хато қилди

مَهْفُوعٌ : فَرَسٌ ~ кўкраги устида доирачаси бор от

– هَفْعَةٌ 1) отнинг кўкраги устида бўладиган (учрайдиган) доира; 2) *астр.* Жавзо буржидаги бир-бирига яқин уч юлдузнинг номи

– هُفَعَةٌ кўп ётадиган ва кўп ухлайдиган одам

هَاقِلٌ сичқоннинг эркаги, эркак сичқон

– هِقْلٌ *эск.* ёш туяқуш

هَقِمٌ қаттиқ оч қолган киши

– هِقِمٌّ серовқат (овқатни кўп ейдиган) киши

– هَيْقَمٌ 1) кенг (катта) денгиз; 2) денгиз тўлқинининг овози

I هَكَّ (у) هَكٌّ орқадан секин ел чиқармоқ; بِالسَّيْفِ ~ қилич билан урмоқ; VII اِنْهَكَّ чўккканида ерга ёпишиб олмоқ (*туя ҳақида*); ~ مَا *давом ферли сифатида ишлатилади*; مَا يَنْهَكُّ يَكْتُبُ у ҳали ҳам ёзишда давом этаяпти

– هَكٌّ *кўп.* هَكَكَةٌ , أَهْكَاكٌ кучли ёмғир, жала

– هَكَّاكٌ: ~ رَجُلٌ елғонни ҳам ростдай қилиб гапирадиган (*одам*)

– هَكُوكٌ уятсиз (беандиша) одам

هِكْتَارٌ *кўп.* اتٌ ـَ гектар

هَكَذَا хуллас, шундай қилиб; وَدَوَالَيْكَ ~ ва ҳоказо

I هَكَرَ (и) *ёки* هَكِرَ (а) هَكْرٌ, هِكْرٌ, هَكَرٌ қаттиқ (кучли) ажабланмоқ, таажжубланмоқ; هُكِرَ (а) уйқу босмоқ, мудрамоқ, мудроқ келмоқ; V تَهَكَّرَ ажабланмоқ, ҳайрон қолмоқ, ҳайрон бўлмоқ

I هَكَعَ (*а*) هُكُوعٌ, هَكْعٌ, 1) турмоқ, серрайиб турмоқ; 2) бўлмоқ, яшамоқ; ~ تِ الْبَقَرَةُ تَحْتَ الشَّجَرَةِ сигир дарахт остида салқинлаб ётди; ~ عَظْمُهُ унинг суяги солинганидан кейин яна чиқди

– هُكَاعٌ йўтал

– هُكَعَةٌ аҳмоқ, тентак (*одам*)

(هكل) II هَكَّلَ 1) гердайиб, савлат тўкиб юрмоқ; 2) ўйнаб, гижинглаб юрмоқ (*от ҳақида*)

هيكل *алиф. б. қар.*

(هكم) II هَكَّمَ (*к. гадир ҳазил қўшиқ*) айтмоқ (لِ); V تَهَكَّمَ 1) (*к. ёки н. нингдир устидан*) кулмоқ, таҳқирламоқ (*туш. к. ёки* عَلَى); 2) тушиб, бузилиб кетмоқ (*бино ҳақида*); 3) (*к. гадир*) ғазаб қилмоқ (عَلَى); 4) (*н. дандир*) тавба қилмоқ (عَلَى)

– أُهْكُومَةٌ аччиқ кулги, заҳарханда, таҳқир

– تَهَكُّمٌ таҳқир; масхара қилиш, қаттиқ кулиш; ~ بِ қаттиқ кулиб, масхара қилиб

– تَهَكُّمِيٌّ таҳқирли, ҳақоратли, масхарали

– مُتَهَكِّمٌ 1. аччиқ қочиримли, кулгили; 2. тили аччиқ одам, заҳар одам

هَلْ ...ми?, эмасми? (*сўроқ юкламаси*); قَرَأْتَ هَذَا الْكِتَابَ؟ ~ сен бу китобни ўқиганмисан?; أَمْ ... ~ ...ми?, ...микан?; أَ تَتَحَدَّثُ جِدًّا أَمْ أَنْتَ = تَتَحَدَّثُ جِدًّا أَمْ أَنْتَ مَازِحٌ؟ *қар.* مَازِحٌ؟ أَ; ... مِنْ إِنْسَانٍ ~ ...диган одам топиладими (топилармикан)?, ...диган одам ахир борми?; ...لَكَ فِي؟ ~ ... сенга ёқадими?, сен ...ни хоҳлайсанми?; (هَلْ+لَا) هَلَّا ... эмасми ахир?; ◊ ~ مِنْ سَمِيعٍ وَ وَلَكِنْ مِنْ مُجِيبٍ؟ лекин ким эшитади- ю, ким жавоб қилади?

I هَلَّ (*а/и*) هَلٌّ 1) кўринадиган бўлмоқ, кўринмоқ, пайдо бўлмоқ; 2) чиқмоқ (*ой ҳақида*); 3) бошланмоқ (*мас., ой ҳақида*); الْمَطَرُ ~ кучли ёмғир ёғди; هِلَالُكَ! ~ янги ой сенга бахт келтирсин!; II هَلَّلَ шодланиб бақирмоқ; (*к. нидир*) шовқин-сурон билан қутламоқ (لِ); 2) (*к. нидир*) шарафламоқ, мақтамоқ, табрикламоқ (لِ); (*к. гадир*) мақтовли қўшиқ айтмоқ (لِ); ~ وَكَبَّرَ وَ مَجَّدَ ортиқ даражада мақтаб юбормоқ; 3) لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ сўзларини айтмоқ; IV أَهَلَّ 1) пайдо бўлмоқ (*ой ва, шунингдек, одам ҳақида*); 2) бошланмоқ (*ой ҳақида*); овозни баланд қилмоқ; بِالتَّلْبِيَةِ ~ «лаббайка» иборасини такрорламоқ (*ҳаж ёки умрада*); بِالْبَسْمَلَةِ ~ عَلَى الذَّبِيحَةِ қурбонликни «бисмиллоҳ» деб сўя бошламоқ; الصَّبِيُّ ~ янги туғилган чақалоқ йиғлади (овоз чиқарди); V تَهَلَّلَ 1) шодланмоқ, хурсанд бўлмоқ; 2) хурсандликдан ёнмоқ (*юз ҳақида*); ~تْ دُمُوعُهُ унинг кўз ёшлари қуйилиб кетди; ~ السَّحَابُ булут чарақлаб кетди (*чақмоқдан*); VII اِنْهَلَّ қуймоқ (*ёмғир ҳақида*); қуйилмоқ, оқмоқ (*кўз ёшлари ҳақида*); X اِسْتَهَلَّ 1) бошланмоқ; 2) (*н. нидир*) бошламоқ (بِ); 3) туғилган маҳалда йиғламоқ (*чақалоқ ҳақида*); 4) кўринмоқ (*янги ой ҳақида*); 5) ёш келмоқ, ёшланмоқ (*кўз ҳақида*); ~ تِ الْعَيْنُ кўз ёшланди, кўзга ёш келди

– اِسْتِهْلَالٌ 1) бошланиш, кириш, муқаддима; 2) *муз.* муқаддима, увертюра; интродукция (*даромад*)

– اِسْتِهْلَالِيٌّ бошланишга оид; киришга, муқаддимага оид

– تَهَلُّلٌ шодлик, хурсандлик

– تَهْلِيلٌ *кўп.* تَهَالِيلُ 1) нидолар, хитоблар, табрикловчи шодиёна бақириқлар; 2) шовқин билан маъқуллаш; 3) шарафлаш, мақташ, кўкка кўтариш

– مُتَهَلِّلٌ шодликка, хурсандликка оид; шодмон; الْوَجْهِ ~ ёниқ юзли

– مُسْتَهَلٌّ бошланиш, ибтидо

– مُهَلَّلٌ 1) шакли янги ойга ўхшаш, ўроқсимон; 2) *эск.* қотма, чайир (*бўри*)

– مُهَلِّلٌ — لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ —Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ иборасини айтувчи

– هِلٌّ бошланиш (*ой ҳақида*)

– هِلَالٌ *кўп.* أَهِلَّةٌ 1) ҳилол, янги ой, яримой; ойнинг иккинчи тунидан еттинчи тунигача ва ой охиридаги иккинчи тунидан олтинчи ёки еттинчи тунигача кўринадиган ой (*қамарий тақвим бўйича*); الْـ الْأَحْمَرُ Қизил Яримой; الْحَصْرِ ~ қавс; ~انِ *ик. с.* қавслар; الْـ مَحْصُورٌ بَيْنَ الْـ~يْنِ қавслар ичига олинган; الْخَصِيبُ *қар.* هِلَالَةٌ خَصِيبٌ *кўп.* اتٌ ـَ ҳилола (*ярим бўқша* (بُقْشَةٌ) *га тенг Ямандаги пул*

бирлиги); 2) овланадиган ҳайвонни тутишда ишлатиладиган темир чангак; 3) *ат. от, мз.* Ҳилол

– هِلَالِيٌّ 1) ойга оид; ~ شَهْرٌ қамарий ой; 2) шакли янги ойга ўхшаш, ўроқсимон; خَاصِرَةٌ ~ةٌ қар. خَاصِرَةٌ; خُبْزَةٌ ~ةٌ шохсимон булочка нон

– هَلَلٌ[1] қўрқув, қўрқиш

– هَلَلٌ[2] ўргимчак тўри (уяси)

– هَلَلٌ[3] ёмғирнинг бошланиши

– هَلَلَةٌ = هِلَالَةٌ

– هَلْلُوِيَا аллилуйя (*христианларда: Яҳвени мақтанг*)

– هَلُّولَةٌ бақириқ - чақириқлар

هَلَّا *қар.* هَلْ

I (هلب) **هَلَبَ** (*а*) هَلَبٌ тукли, жунли бўлмоқ; هَلَبَ (и) هَلْبٌ (*отнинг думини*) кесиб ташламоқ; (*от думидан*) қилларни юлмоқ, юлиб олмоқ; II هَلَّبَ жунни (тукни) юлмоқ, узмоқ

– أَهْلَبُ[1] *мн.* هُلْبٌ, هَلْبَاءُ кўп. هُلْبٌ тукли, жунли, пахмоқ; сочлари тик ўсган

أَهْلَبُ[2] *мн.* هَلْبَاءُ: ~ عَامٌ серёғин йил, унумдор йил; ~ عَيْشٌ тўкин-сочин ҳаёт

– مُهَلَّبِيَّةٌ муҳаллабия (*киселга ўхшаш ширин овқат*)

– مَهْلُوبٌ думи қирқиб ташланган

– هَالِبٌ ёмғирли; ~ةٌ لَيْلَةٌ ёмғир ёғиб чиққан тун

– هَلَّابٌ 1) ёмғирли совуқ шамол; 2) январнинг энг совуқ кунлари; ~ عَامٌ серёғин йил

– هَلَبٌ = أَهْلَبُ

– هِلْبٌ *кўп.* أَهْلَابٌ 1) лангар, якорь; 2) чангак, чангал

– هُلْبٌ *жам.* 1) қаттиқ соқол, дағал туклар; 2) бир дона от қили

– هُلْبَةٌ[1] *кўп.* هُلَبَاتٌ 1) бир дона қаттиқ соқол, дағал тук; 2) бир дона от қили

– هُلْبَةٌ[2] 1) қишнинг аёзли кунлари; 2) оғир (вазмин, машаққатли) кунлар

– هُلَبَّةٌ = هُلْبَةٌ[2]

هُلَاتٌ инсонда учрайдиган беҳоллик, сустлик, бўшашиш

– هَلْثَاءَةٌ *ёки* هِلْثَاءَةٌ бақир-чақир қилаётган одамлар жамоаси

– هُلْثَةٌ = هَلْثَاءَةٌ

I **هَلَجَ** (*и*) هَلْجٌ ўзи ишонмаган нарса ҳақида хабар бермоқ

– هَلْجٌ нотўғри хабар, ахборот

– هَلِيلَجٌ, إِهْلِيلَجٌ 1) *мат.* эллипс; 2) *бот.* ҳалила

– إِهْلِيلَجِيٌّ эллиптик

هَلِيدُوهْ қўйинглар! *форс.* هِلِيدَنْ *феълидан*

I **هَلَسَ** (*и*) هَلْسٌ 1) қуритмоқ, тинка-мадорини қуритмоқ (*касаллик ҳақида*); 2) алжирамоқ, бемаъни гапларни гапирмоқ; 3) *мажх.* а) сил билан касалланмоқ; б) ақлдан озмоқ; II هَلَّسَ 1) озмоқ; 2) ҳазиллашмоқ; 3) алжирамоқ, бемаъни гаплар гапирмоқ; IV أَهْلَسَ 1) қуритмоқ, тинка-мадорини қуритмоқ (*касаллик ҳақида*); 2) ҳирингламоқ, кулмоқ

– هُلَاسٌ сил, сил касаллиги

– هَلَّاسٌ ёлғончи, мақтанчоқ

– هَلْسٌ 1) сил, сил касаллиги; 2) ёлғон, бемаъни, бефойда гаплар, ваҳир-вуқурлар; 3) саёқлик, фосиқлик, бузуқ ҳаёт кечириш

I **هَلَعَ** (*а*) هَلَعٌ 1) безовталанмоқ, хавотир бўлмоқ; касалланмоқ (*юрак ҳақида*); 2) қўрққан бўлмоқ, қўрқув ҳис қилмоқ; ~ قَلْبُهُ у қаттиқ қўрқиб кетди, унинг юраги ўйнаб кетди

– هَلَعٌ 1) безовталик, хавотирлик; 2) қўрқув, қўрқиш; ~ًا فَرَّ қўрқиб қочмоқ

– هَلِعٌ хавотирланган, қўрқиб кетган

– هَلُوعٌ 1) қўрқоқ; 2) *эск.* безовта, нотинч

هَلُوفٌ 1. 1) тукли, жунли, сочли; 2) катта (узун) соқолли; 2. ёввойи чўчқа, қобон

– هَلُّوفَةٌ 1) ёлғончи, каззоб, ёлғон гапирувчи; 2) катта (патак) соқол; 3) кекса одам, чол

هَلْفُوتٌ, هَلْفُوتَةٌ паст

هَلْقَمَ очкўзлик билан емоқ

– هِلْقَامٌ 1) арслон; 2) узун бўйли гавдали одам

– هِلْقِمٌ 1) кучли; 2) оғзи катта (*кўчма маънода эмас*) одам; 3) баҳайбат аёл

– هَلْقَمَةٌ катта иштаҳа билан, очкўзлик билан ейиш

I **هَلَكَ** (*и*) هَلَاكٌ, تَهْلُكَةٌ, تَهْلَكَةٌ ҳалок бўлмоқ, йўқ бўлиб кетмоқ; ўлмоқ; ~ جُوعًا очликдан ҳалок бўлмоқ; II هَلَّكَ ҳалок қилмоқ, ўлдирмоқ; ~ مِنَ الضَّحِكِ кўздан ёш оққунча кулдирмоқ; IV أَهْلَكَ 1) ҳалок қилмоқ, йўқ қилмоқ; 2) истеъмол қилмоқ; VI 1تَهَالَكَ) (*к. ёки н. нингдир*) ортидан қувмоқ, югурмоқ (عَلَى); (*бирор к. нинг ёки н. нинг*) ортидан жон борича ташланмоқ, югурмоқ (عَلَى); 2) (*бирор н. ни*) қаттиқ ҳохламоқ, истамоқ (عَلَى); 3) (*бирор н. қила туриб*) кучни аямаслик, куч борича ҳаракат қилмоқ (عَلَى); 4) жуда қариган, мадорсизланган бўлмоқ; ◊ ~ عَلَى الْأَرْضِ ерга йиқилиб қолмоқ; ~ فِي مَشْيِهَا кеккайиб, гердайиб, тебраниб юрмоқ; VII اِهْتَلَكَ ўзини хавф остида қолдирмоқ; VIII اِهْتَلَكَ ўзини ҳалокат хавфи остида қолдирмоқ; X اِسْتَهْلَكَ 1) эскитмоқ; фойдаланмоқ, истеъмол қилмоқ, сарф қилмоқ; ~ الْمَالَ пулни совурмоқ, бекорга сарф қилмоқ; 2) узмоқ (*қарзни*); амортизацияни (*эскиргани учун ҳақни*) ҳисобламоқ; 3) тўлаб олмоқ; 4. (*н. дадир*) ўзини аямаслик, катта ғайрат (фидойилик) кўрсатмоқ (فِي)

– اِسْتِهْلَاكٌ 1) истеъмол қилиш; ~ الْ شَرِكَةُ матлубот жамияти; 2) (*қарзни*) узиш; амортизация; ~ الْ مَالُ амортизация фонди; ~ السَّنَدَاتِ облигациялар тўлови; 3) тўлаб олиш; 4) эскитиш; эскиш

– اِسْتِهْلَاكِيٌّ истеъмолга оид; الْبَضَائِعُ الْ~ةُ истеъмол моллари; الْمَوَادُّ الْ~ةُ истеъмол материаллари; الْجَمْعِيَّةُ الْ~ةُ матлубот жамияти; ~ةُ الْقِيمَةُ الْ истеъмол қиймати

– تَهْلُكَةٌ, تَهْلَكَةٌ,[1]تَهْلُكَةٌ ҳалокат; ~ فِي أَوْقَعَهُ кимнидир хавф- хатар остига қўймоқ;

– تَهْلُكَةٌ[2] ҳалокатга олиб келадиган нарса

– مُسْتَهْلَكٌ 1) истеъмол қилинадиган; 2) мажоқланган

– مُسْتَهْلِكٌ истеъмолчи, харидор, сотиб олувчи

– مُهْلَكٌ *эск.* ҳалокатга учровчи, ўлимга рўпара келувчи

– مُهْلِكٌ ҳалокатли, ҳалокат келтирувчи, ўлим келтирувчи; хавфли, хатарли

– مَهْلَكَةٌ *кўп.* مَهَالِكُ 1) хавфли, ҳалокатли жой; 2) хавф-хатар

– هَالِكٌ кўп. هَلْكَى, هُلَّكٌ, هَوَالِكُ 1) ҳалок бўлаётган; 2) ҳалок бўлган; ўлган; ~ دَيْنٌ унмайдиган қарз (*сўзма-сўз*: ўлган қарз)

– هَالِكِيٌّ темирчи, темирчи уста

– هَالُوكٌ шумғия, шумгиёҳ

– هَلَاكٌ ҳалокат, ўлим

– هَلَكٌ тоғнинг чўққиси билан этаги оралиғи (ораси)

– هُلْكٌ = هَلَاكٌ; أَدْرَكَهُ الْ ~ у ҳалок бўлди

– هَلْكَانٌ эскиган, эскирган

– هَلْكَةٌ, هَلَكَةٌ 1) бузилиш; ҳалок бўлиш; 2) хавф-хатар

– هَلُوكٌ[1] = هَالُوكٌ

– هَلُوكٌ[2] шаҳватпараст бузуқ аёл

هَلَامٌ териси билан қўшиб пиширилган бузоқ гўштили таом

– هُلَامٌ желатин, елимшак; илвираган, ивиган масса ~ الْبَحْرِ медуза

– هُلَامِيٌّ желатинга оид; илвираган, ивиган, юмшоқ танли; ◊ ~ حَيَوَانٌ моллюска

– هُلَامِيَّاتٌ *кўп.* юмшоқтанлилар, моллюскалар

– هَلِمٌّ чарчаган, дармондан кетган, бефарқ бўлиб қолган

– هَلُمَّ (*мн.* هَلُمِّي, *ик.с.* هَلُمَّا, *кўп. мз.* هَلُمُّوا, *кўп. мн.* هَلُمْنَ) шошил!, бу ёққа кел (бер)!; ~ بِنَا! биз билан юр!; ~ إِلَى ...нинг олдига кетайлик!; ~ سَاعِدْنِي عَلَى إِقَامَتِهِ! кел, уни

кўтаришда менга ёрдамлашиб юбор!; ◊ ~ وَ جَرَّ ёки هَلُمَّ جَرًّا ва шу кабилар

– هلمّان 1) кўп нарсалар; 2) кўп яхшиликлар

– هَلِيمٌ ёпишқоқ

هَلْهَلَ 1) юпқа қилиб тўқимоқ; 2) майдалаб ташламоқ; تَهَلْهَلَ йиртиб ташланмоқ, майдаланмоқ; эскирган, ишдан чиққан бўлмоқ (*кийим ҳақида*)

– مُهَلْهَلٌ 1) юпқа (*тўқима ҳақида*); 2) йиртиб, увадаси чиқиб кетган; الثِّيَاب ~ увада, йиртиқ кийимда; الاِقْتِصَادُ الْ~ ишдан чиққан иқтисод (экономика)

– الْمُهَلْهِلُ Ал-Муҳалҳил (*шоир Имру-л-Қайснинг лақаби*)

– هُلاَهِلٌ 1) омонат, мустаҳкам бўлмаган; 2) юпқа, шаффоф; 3) тиниқ сув

– هَلاَهِيلُ *кўп.* аёлларнинг шовқин-суронли қутлови (*Ироқда*)

– هَلْهَلٌ = هُلاَهِلٌ

– هَلْهَلَةٌ парча-бурон қилиб ташлаш, йиртиш

– هَلْهُولَةٌ *кўп.* هَلاَهِيلُ латта, латта-путта; *кўп.* увадалар

– هُلَيْهِلٌ хушчақчақ, шод, беғам, беташвиш

هَلْوَسَ алжимоқ; бемаъни нарсаларни гапирмоқ (*жинни ҳақида*)

– هَلْوَسَةٌ 1) алжиш, бемаънилик; 2) галлюцинация (*ўўқ н. ларнинг кўриниши, эшитилиши, сезилиши*)

هِلِيكُوبْتَرٌ вертолёт, геликоптёр

هِلِّينِيٌّ эллинизмга оид

– هِلِّينِيَّةٌ эллинизм (1) *эрамиздан олдинги* III-I *асрларда юнон ва Миср маданиятларининг қўшилиб ривожланган даври; 2) ўша даврдаги юнон тилидан ўтган сўз ёки ибора*)

هَلْيُومٌ *химё.* гелий

هَلْيُونٌ, هِلْيُونٌ *бот.* сарсабил (*кўп йиллик сабзавот ўсимлиги*)

هُمْ улар; уларнинг, уларни; كِتَابُهُمْ уларнинг китоби; نَظَرْنَاهُمْ биз уларни кўрдик

I (همّ) هَمَّ (*и/у*) هَمٌّ, مَهَمَّةٌ 1) қизиқтирмоқ; ташвишга солмоқ, ташвишлантирмоқ; хафа қилмоқ; 2) (*н. нидир*) қилмоқчи бўлмоқ, қилишни хоҳламоқ (ب); بِالْإِنْصِرَاف ~ у кетмоқчи бўлди (кетишни хоҳлади); 3) турмоқ, ўрнидан турмоқ; مِنْ مَقْعَدِهِ ~ у ўрнидан турди; هَمَّ (а/и) هَمِيمٌ, هَمٌّ ўрмаламоқ (*ҳашорат ҳақида*); ◊ الْحُبُّ ~ донни касаллантирмоқ (*узунтумшуқ- зараркунанда қўнғиз ҳақида*); هَمَّ (а/и) هَمَامَةٌ, هُمُومَةٌ жуда қари ёшга етмоқ; II هَمَّمَ (*болани*) аллаламоқ; IV أَهَمَّ 1) ташвишлантирмоқ; қизиқтирмоқ; لاَ يُهِمُّنِي هَذَا мени бу қизиқтирмайди; 2) қартайган бўлмоқ, қариганликдан мадорсиз бўлмоқ, кучдан қолмоқ; VII اِنْهَمَّ эримоқ, суюлмоқ (*ёғ ёки дўл ҳақида*); VIII اِهْتَمَّ 1) (*бирор н. дан*) ташвишга тушган, безовталанган бўлмоқ (ب); (*н. биландир*) қизиқмоқ; (*н. гадир*) диққатни қаратмоқ, эътибор бермоқ (ب); 2) (*н. ҳақдадир*) ғамхўрлик қилмоқ (ب); 3) (*н. нидир*) қилмоқчи, бажармоқчи бўлмоқ (ب)

– اِهْتِمَامٌ *кўп.* اتٌ 1) ғамхўрлик, ҳаракат, диққат, эътибор; ташвиш; 2) қизиқиш, манфаат, манфаатдорлик; عَدَمُ الْ~ манфаати йўқлик, бефарқлик; عَدِيمُ الْ~ манфаатдор бўлмаган; قَلِيلُ الْ~ оз манфаатдор бўлган; بِمَزِيدِ الْ~ катта қизиқиш билан; لاَ يَسْتَحِقُّ هَذَا كَبِيرَ الْ~ бу катта қизиқиш уйғотмайди; диққат, эътибор; أَبْدَى ~اً خَاصًّا (*бирор н. га*) махсус қизиқиш (*эътибор бериш*) (ب); أَلْقَى ~اً (*н. гадир*) диққат эътиборини қаратмоқ (ب)

– أَهَمُّ энг муҳим, жуда муҳим; مَا فِي هَذَا الْمَسْأَلَةِ ~ бу масалада энг муҳими мана шу

– أَهَمِّيَّةٌ муҳимлик, аҳамият; аҳамиятлилик; عَظِيمُ الْ~ жуда муҳим, катта аҳамиятли; عَدِيمُ الْ~ аҳамияти йўқ, аҳамиятсиз, муҳим бўлмаган; بَخَسَ الْ~ (*бирор н. нинг*) аҳамиятини пасайтирмоқ; أَعْطَاهُ ~اً ёки عَلَّقَ ~اً عَلَيْهِ бирор нарсани аҳамиятли деб билмоқ (хисобламоқ)

– تَهْمَامٌ *эск.* қайғуриш; *эск.* нотинчлик

– تَهْمِيمٌ қўшиқ айтиб аллалаш

– تَهْمِيمَةٌ алла

– مُهْتَمٌّ ташвишли, манфаатдор

– مُهِمٌّ 1. муҳим, аҳамиятли, жиддий; فِي الْ~ الْأَمْرِ ишнинг моҳияти; ... مِنَ الْ~ أَنَّ муҳими шуки, ...; 2. *кўп.* مَهَامُّ муҳим иш; مَهَامُّ الْأَعْمَالِ энг муҳим ишлар

– مُهِمَّاتٌ *кўп.* 1) жиҳозлар; керакли нарсалар; 2) ускуналар, жиҳозлар, аслаҳа-анжом; السِّكَكِ الْحَدِيدِيَّةِ ~ ёки سِكَّةِ الْحَدِيدِ ~ ёки النَّقْلِ وَالْحَرَكَةِ ~ *т. -й.* ҳаракатдаги состав (*яъни паровоз ва вагонлар*); 3) нарсалар, моддий ашёлар; ғамлаб қўйилган (*озиқ- овқат ва б. лар*); الْبِنَاءِ ~ қурилиш (бинокорлик) материаллари; الْوِقَايَةِ ~ профилактик моддалар (ашёлар); الْحَرْبِ ~ жанг учун ғамланган нарсалар; 4) муҳим ишлар

– مُهِمَّةٌ *кўп.* مَهَامُّ, اتٌ вазифа, топшириқ, миссия (*бажарилиши лозим бўлган вазифалар мажмуи*); муҳим иш; أَدَّى ~َهُ ўз вазифасини, миссиясини бажармоқ

– مَهْمُومٌ ташвишли, ташвишланган, жонсарак бўлган; хафа бўлган

– هَامٌّ 1) муҳим. жиддий; 2) қизиқ, қизиқтирувчи

– هَامَةٌ *қар.* هوم

– هَامَّةٌ *кўп.* هَوَامُّ 1) *қ.-х.* ҳашорат, зараркунанда; هَامَّةٌ *кўп.* هَوَامُّ 2) заҳарли, заҳари бор, заҳар соладиган (*мас. илон, чаён ва ҳ.з*)

– هَمٌّ *кўп.* هُمُومٌ 1) ғамхўрлик; жонсараклик; هُمُومٌ уриниш, югур-югур, оворагарчилик; يَعْصِرُ الْ~ قَلْبَهَا ташвиш у (аёл) нинг юрагини қисади; مُثْقَلٌ بِالْهُمُومِ ташвишларга тўлиб кетган; مُضْنًى بِالْهُمُومِ ташвишлар остида эзилиб кетган; صَرَفَ ~َهُ إِلَى ... (*к. ҳақдадир*) ғамхўрлик қилмоқ, (*к. гадир*) диққат-эътибор қилмоқ; ... لاَ ~ لَهُ إِلاَّ أَنَّ унинг ташвиши битта - фақатгина ...; 2) мақсад, ният, ўй, қасд; 3) ғам, ғам-ғусса

– هِمٌّ кўп. أَهْمَامٌ мўнкиллаган чол; қари, қартайган одам

– هَمَّامٌ 1) ғайратли, чарчамас, тиниб-тинчимайдиган; 2) *ат. от, мз.* Ҳаммом

– هُمَامٌ *кўп* هُمَامٌ. 1. шавкатли, жасур; олийжаноб; 2. қаҳрамон, ботир; 3) ҳиммати буюк подшоҳ; 4) арслон

– هِمَّةٌ[1] *кўп.* هِمَمٌ 1) ғайрат, интилиш, тиришқоқлик, ҳафсала, қунт; 2) фаолият; صَاحِبُ الْ~ ёки عَالِي الْ~ тиришқоқ, ғайратли; قَاعِدُ الْ~ дангаса, ғайратсиз; بَرَّدَ ~َهُ кимнингдир ҳафсаласини пир қилмоқ, ғайратини сўндирмоқ; هَمَدَتْ ~َهُ унинг ҳафсаласи пир бўлди; 2) ташвишлар, югур-югурлар

– هِمَّةٌ[2] *кўп.* اتٌ мўнкиллаган кампир; қари, қартайган кампир

– هَمِيمَةٌ *кўп.* هَمَائِمُ майда-майда ёғадиган ёмғир

هُمَا улар иккови; улар икковини, улар икковининг (*мз. мн.*); نَظَرْنَاهُمَا биз улар икковини кўрдик

هُمَايُونِيٌّ шоҳликка, императорликка, подшоҳликка оид; султонга оид; الْأَمْلاَكُ الْ~ةُ султон мулклари (*қадимги Туркияда*)

I هَمَجَ (у) هَمْجٌ очиқмоқ, қорни очмоқ, ~ تِ الْإِبِلُ مِنَ الْمَاءِ туя сувни бир симиришда қонгунича ичди; هَمِجَ (*а*) هَمَجٌ оч бўлмоқ, оч юрмоқ

– هَامِجٌ эътибордан четда қолган нарса (*подачисиз қўй подаси, лашкарбошисиз қўшин каби*)

– هَمَجٌ[1] очлик

– هَمَجٌ[2] 1) *жам.* ёввойилар, варварлар; 2) ҳар қандай қаланғи-қасанғилар, одамгарчиликдан чиққан кишилар,

ювиндиҳўрлар; 3) чивинлар

– هَمَجَةٌ ориқ (озиб кетган) қўй

– هَمَجِيٌّ 1. ёввойиликка, варварликка оид; 2. ёввойи, варвар

– هَمَجِيَّةٌ ёввойилик, варварлик

I هَمَدَ (*и*) هُمُودٌ ўчмоқ (*аланга ҳақида*); пасаймоқ (*шамол ҳақида*); тинчимоқ (*овоз ҳақида*); совимоқ, сўнмоқ (*ғайрат, ҳафсала ҳақида*); ◊ الرَّجُلُ ~ ўлмоқ; الثَّوْبُ ~ кийим чириди (ўвадаси чиқди); II هَمَّدَ 1) ўчирмоқ, сўндирмоқ; 2) тинчитмоқ, тинчлантирмоқ; совутмоқ (*ҳафсалани*); IV أَهْمَدَ 1) ўчирмоқ, сўндирмоқ; فِي الْمَكَانِ ~ қаердадир яшаб (туриб) қолмоқ; 2) ўлдирмоқ

– تَهْمِيدٌ 1) ўчириш, сўндириш; 2) ўзини лоҳас (ёмон) сезиш, лоҳаслик

– مُهَمَّدٌ чарчаган, ўзини лоҳас (ёмон) сезаётган, лоҳас

– هَامِدٌ 1) ўчган, сўнган; 2) тинч, босиқ; 3) инерт, ғайратсиз, ҳафсаласиз, жонсиз; جُثَّةٌ ~ةٌ жонсиз тана; الْغَازَاتُ الْـ~ةُ инерт газлар; أَرْضٌ ~ةٌ ўсимлик ўсмайдиган ер

– هَمْدَانُ 1) тинч, босиқ; 2) Ҳамдон (*қабила номи*)

– هَمْدَةٌ ўлим билан қиёматнинг ўртаси, ўлимдан қиёматгача ўтадиган вақт

– هُمُودٌ 1) ўчиш сўниш; 2) тинчланиш; сукунат, тинчлик, ҳаракатсизлик, сокинлик

هَمَاذِيٌّ 1) тезлик; إِنَّهُ لَذُو ~ فِي جَرْيِهِ у жуда чопқир (жуда тез чопади); 2) тезчопар туя; 3) шиддатли ёмғир; 4) жазирама иссиқ

I هَمَرَ (*и/у*) هَمْرٌ 1) тўкмоқ, тўкиб юбормоқ; مَا ~ فِي الضَّرْعِ елинда борини соғиб олмоқ; ~ لِفُلَانٍ مِنْ مَالِهِ мол-давлатидан фалонийга бермоқ; 2) тўкилмоқ, оқиб кетмоқ; 3) жаврамоқ, ирилламоқ, бўкирмоқ, ҳайқирмоқ; 4) тишламоқ; VII انْهَمَرَ оқмоқ, оқиб турмоқ

– مُنْهَمِرٌ *эск.* шовиллаб қуюлувчи

– مِهْمَارٌ маҳмадона, вайсақи, сергап

– هَمْرَةٌ 1) жавраш, ириллаш, бўкириш, ҳайқириш; 2) кучли ёмғир, жала

– يَهْمُورٌ 1) меҳмондўст, меҳмоннавоз, меҳмонни хуш кўрувчи; 2) сергап, кўп гапирадиган; 3) жуда кўп қум

هَمْرَجَةٌ янгиликларни чалкаштириш

I هَمَزَ (*и/у*) هَمْزٌ 1) санчмоқ; 2) ниқталмоқ (*мас., отни*); 3) гиж-гижламоқ, ундамоқ, қўзғамоқ, уйғотмоқ; 4) сўкинмоқ, қабиҳ сўзларни айтмоқ; 5) *грам.* ҳамза белгисини қўймоқ; ҳамзали талаффуз қилмоқ; 6) сиқмоқ, эзмоқ (*мас. узумни*)

– مِهْمَازٌ *кўп.* مَهَامِيزُ 1) миҳмоз (*отлиқлар этигига ўрнатилган темир ниқтағич*); الْـ~ شَوْكَةُ миҳмоз санчқиси; 2) ўткир, санчадиган нарса; 3) найзанинг учи, ниш; 4) *бот.* кўз тикон

– مِهْمَزٌ *кўп.* مَهَامِزُ 1) миҳмоз; 2) найза учи, ниш

– مَهْمُوزٌ 1) миҳмозли; 2) *грам.* ҳамзали, ҳамзаси бор

– هَامِزٌ = هَمَّازٌ

– هَمَّازٌ туҳматчи, ғийбатчи

– هَمْزٌ ғийбат қилиш, ёмонлаш, фисқ-фасод қилиш

– هَمْزَةٌ *кўп.* هَمَزَاتٌ 1) чақиш (*ари ҳақида*); 2) *грам.* ҳамза; الْقَطْعِ ~ ажратувчи ҳамза; الْوَصْلِ ~ а) бириктирувчи ҳамза; б) *кўч.м.* бирлаштирувчи бўғин; ◊ هَمَزَاتُ الشَّيْطَانِ *кур.* шайтон васвасаси

– هُمَزَةٌ = هَمَّازٌ. لُمَزَةٌ ~ قَطَعَ الطَّرِيقَ عَلَى كُلِّ ~ *маж.* барча туҳматчи ва иғвогарлар йўлини тўсмоқ; وَيْلٌ لِكُلِّ ~ لُمَزَةٍ! *кур.* ҳамма туҳматчи ва иғвогарга балолар келсин!

– هَمَزَى: ~ رِيحٌ овоз чиқарадиган кучли шамол; ~ قَوْسٌ ўқни зарб билан итарадиган камон (ёй)

– هَمِيزٌ: رَجُلٌ ~ الْفُؤَادِ ҳушёр (зийрак) одам

I هَمَسَ (*и*) هَمْسٌ (*к. гадир*) шивирламоқ (إِلَى); ~ فِي أُذُنِهِ кимнингдир қулоғига шивирламоқ; II هَمَّسَ *фон.* жарангсизлантирмоқ; VI تَهَامَسَ 1) шивирлашмоқ; 2) (*н. нидир*) бир-бирига шивирлаб айтмоқ (ب)

– مَهْمُوسٌ 1) шивирлаб айтилган; 2) *шунингдек:* الْـ~ الصَّوْتُ *фон.* жарангсиз

– هَمَّاسٌ ўлжасини тилка-пора қиладиган арслон

– هَمْسٌ шивир-шивир; ~ًا ёки ~ بِ шивирлаб

– هَمْسَةٌ *кўп.* هَمَسَاتٌ шивирлаш; *кўп.* миш-мишлар

I هَمَشَ (*у*) هَمْشٌ тишламоқ; هَمَشَ (*а*) هَمْشٌ ёлғон гапни кўп гапирмоқ

– هَامِشٌ *кўп.* هَوَامِشُ 1) ҳошия, ҳошиялар (*китобда*); الْحَوَادِثِ ~ воқеа-ҳодисалар шарҳи; 2) чекка, чет; ◊ وَضَعَهُ عَلَى الْـ~ бирор нарсани узоқ муддатга ташлаб қўймоқ

– هَامِشِيٌّ 1) ҳошияларга ёзилган; 2) чеккадаги, четдаги; 3) қўшимча, тўлдирилган

– هَامُوشٌ *алиф. б. қар.*

– هَمْشَى: ~ امْرَأَةٌ сергап (вайсақи) аёл

I هَمَطَ (*и*) هَمْطٌ зулм қилмоқ, золимлик қилмоқ; الْمَالَ ~ мол-давлатни зўрлик билан тортиб олмоқ; VIII اهْتَمَطَ : عِرْضَ فُلَانٍ ~ к.нингдир обрўсини туширмоқ; ҳақоратламоқ

I هَمَعَ (*а*) هَمْعٌ кўз ёши оқизмоқ, тўкмоқ; ~ الطَّلُّ عَلَى الشَّجَرِ дарахтдаги шудринг оқиб тушди; V تَهَمَّعَ оқмоқ, оқиб тушмоқ (*кўз ёши ҳақида*); ёлғон йиғи қилмоқ, ёлғон йиғламоқ, ўзини йиғлагандек кўрсатмоқ

– هَامِعَةٌ *кўп.* هَوَامِعُ кўздан оққан дарё ёшлар

– هَمْعٌ: ~ سَحَابٌ ёмғирли булут

– هَمُوعٌ *эск.* оқувчи, қуюлувчи

– هَيْمَعٌ тўсатдан келган ўлим, тасодифий ўлим

I هَمَكَ (*у*) هَمْكٌ 1) (*н. гадир*) ундамоқ, мажбур қилмоқ (فِي); 2) *мажх.* (*н. гадир*) чўккан, ич-ичига кириб кетган бўлмоқ (فِي); 3) эзмоқ, ийламоқ (*мас., картошкани*); VII انْهَمَكَ (*н. гадир*) чўмилиб кетмоқ, бутунлай берилиб кетмоқ (فِي)

– انْهِمَاكٌ (*н. гадир*) чўкиб кетишлик, берилиб кетишлик (فِي); (*н. биландир*) доимо банд бўлиш, (*н. гадир*) қаттиқ қизиқиш (فِي)

– مُنْهَمِكٌ (*н. гадир*) чўкиб кетган, ич-ичига кириб кетган (فِي); (*бирор н. га*) бутунлай берилиб кетган (فِي)

– مَهْمُوكٌ эзилган, ийланган; ~ بَطَاطِسٌ эзилган, ийланган картошка, пюре

– هَمَكٌ дарахтга ёки устунга боғланган беланчак, гамак

– هَمَكَةٌ оғир аҳвол, қийинчилик

I هَمَلَ (*и/у*) هَمْلٌ, هَمَلَانٌ 1) тўкмоқ, оқизмоқ; 2) *эск.* ёш билан тўлмоқ (*кўз*); ~ تِ الْإِبِلُ туялар назоратсиз ўтлади; ◊ ~تْ عَيْنُهُ кўз ёши тўкмоқ; ~تِ السَّمَاءُ ёмғир ёға бошлади; IV أَهْمَلَ 1) ҳисобга олмаслик; диққат-эътиборсиз муносабатда бўлмоқ; ғамхўрлик қилмаслик; ташлаб қўймоқ, бир ёққа суриб қўймоқ; унутиб юбормоқ; фойдаланмаслик, (*бирор н. ни*) фойдаланмай ушлаб (тутиб) турмоқ; 2) диакритик нуқталарни қўймай (арабча) ёзмоқ; VI تَهَامَلَ (*н. дадир*) эътиборсизлик қилмоқ (فِي); (*н. гадир*) эътиборсиз муносабатда бўлмоқ (فِي); VII انْهَمَلَ 1) қуймоқ, қаттиқ ёғмоқ (*ёмғир ҳақида*); أَوَّلُ الْغَيْثِ قَطْرٌ ثُمَّ يَنْهَمِلُ *мкл.* тома-тома кўл бўлур (*сўзма-сўз:* ёмғир бошланиши- томчи, кейин эса пақирдан қуйгандай бўлади); 2) *эск.* ёш билан тўлмоқ (кўз)

– انْهِمَالٌ *эск.* оқиш, қуйилиш

– إِهْمَالٌ 1) эътиборсизлик, назар-писанд қилмаслик; эътиборсиз муносабатда бўлиш; унутиш; الْـ~ زَوَايَا унут бўлиш; 2) бепарволик, камчилик; ~ بِ ёки ~ فِي бепарволик билан, эътиборсизлик билан; 3) ташлаб қўйилганлик, харобалик

– مُهْمَلٌ 1. 1) назарга илинмаган; ташлаб қўйилган; 2) фойдаланишга яроқсиз, эскирган; 3) диакритик нуқталари йўқ (*араб хати ҳақида*) 2. *кўп.* اتٌ назарга илинмайдиган, эътибор қилинмайдиган

нарса; سَلَّةُ الْمُهْمَلَاتِ қоғоз ташланадиган сават; *кўп.* ечилиши (ҳал қилиниши) узоқ вақтга кечиктирилган масала (иш); ◊ ~ التَّوْقِيعِ числоси (куни) қўйилмаган; ~ الْهَيْئَةِ (الْهَيْأَةِ) имзосиз, аноним; кўринишда эътиборга лойиқ бўлмаган, диққатни тортмайдиган

– مُهْمَلٌ назар-писанд қилмайдиган; беэътибор, бепарво

– مَهْمُولٌ хароб, ташландиқ, ташлаб қўйилган

– هَمَلٌ 1) ўз-ўзига ташлаб қўйилган, қаровсиз; 2) кечаю-кундуз қаровсиз ўтлаб юрган туялар; 3) ўнг келган томонга оқаётган сув; ◊ ~اً тартибсиз равишда

هَمْلَجَ йўрғалаб юрмоқ

– مُهَمْلِجٌ = هِمْلَاجٌ

– هِمْلَاجٌ *кўп.* هَمَالِيجُ йўрға (*от*)

– هَمْلَجَةٌ йўрғалаш, йўрғалаб юриш

هَمَلَّعٌ *мн.* هَمَلَّعَةٌ тутуруқсиз одам; субути йўқ одам

هَامَانُ Ҳомон (Омон) (*Фиръавннинг вазири*)

هَمْهَمَ 1) бўкирмоқ; жаврамоқ; пичирламоқ; 2) визилламоқ; шовқин солмоқ; гумбурламоқ (*момақалдироқ ҳақида*);

– هَمْهَمَةٌ *кўп.* اتٌ 1) бўкириш; жавраш; пичирлаш; 2) визиллаш; шовқин; гумбур-гумбур

I (هو) هَمَا (*у*) هَمْوٌ оқмоқ, тўкилмоқ

I هَمَى (*и*) هَمْيٌ 1) 1) оқмоқ, тўкилмоқ; 2) оқизмоқ, тўкмоқ, тўкиб юбормоқ; هَمَتِ السَّمَاءُ *қар.* سَمَاءٌ

– هَمْيَانٌ *кўп.* هَمَايِينُ ҳамён

I هَنَّ (и) هَنِينٌ, هَنٌّ йиғламоқ

– هَانَّةٌ кўз косаси ичидаги ёғ

– هَنٌّ *кўп.* اتٌ ~ 1) нарса; 2) ёмон хислат, хусусият; فِي فُلَانٍ هَنَّاتٌ фалонийнинг ёмон жиҳатлари бор

هَنٌّ *ик.с.* هَنَانِ, هَنَوَانِ *кўп.* هَنُونَ нарса (*сол.* هَنَةٌ)

هُنَّ *мн.* улар; уларнинг, уларни; كِتَابُهُنَّ уларнинг китоби; نَظَرْنَاهُنَّ биз у (аёл) ларни кўрдик

هُنَا бу ер; ~ إِلَى а) бу ёққа; б) шу вақтгача, шу ергача; هَهُنَا мана бу ерда; ~ مِنْ бу ердан; ~ مِنْ هُنَاكَ وَ مِنْ هُنَاكَ у ёқ-бу ёқдан; ~ وَ هُنَاكَ у ер-бу ерда; ~ الْقَاهِرَةِ *радио.* Қоҳирадан гапирамиз! (*сўзма-сўз*: бу ер Қоҳира!)

– هُنَاكَ 1) у ерда; 2) (у ерда) бор; ~ إِلَى а) у ёққа; б) ўша ергача; ~ مِنْ у ердан

– هُنَالِكَ у ерда; ~ إِلَى آخِرِ مَا ва ҳоказо (ва ҳ.к.)

I (هنأ) هَنَأَ (*а*) هَنْءٌ 1) фойдали бўлмоқ (*овқат ҳақида*); 2) ёқимли бўлмоқ; لَمْ يَهْنَأْهُ هَنْءٌ النَّوْمُ унинг уйқуси келмас эди; هَنَأَ (у,и) бўёқ билан бўямоқ, الْإِبِلَ ~ туяни бўямоқ; هَنِئَ (а) هَنَاءً, هَنَاءَةً, 1) (*бирор н. дан*) роҳатланмоқ, қониқиш олмоқ (ب); 2) бахтли бўлмоқ; (*н. дадир*) муваффақият қозонмоқ (ق); 3) *эск.* осон бўлмоқ, қийинчиликсиз қўлга киритилмоқ; 4) *эск.* осон ҳазм бўлмоқ (*овқат*); II هَنَّأَ 1) (*н. биландир*) табрикламоқ, қутламоқ (ب); 2) бахтли қилмоқ; V تَهَنَّأَ (*н. дандир*) роҳатланмоқ, қониқиш олмоқ, бахтли бўлмоқ (ب); 2) بِالطَّعَامِ ~ овқат ширин татимоқ, мазали туюлмоқ

– تَهْنِئَةٌ *кўп.* تَهَانِئُ табрик, қутлов; قَدَّمَ التَّهَانِئَ (*к. гадир*) табрик топширмоқ (إِلَى)

– مُهَنِّئٌ 1. табрикловчи, қутловчи; 2. табриклайдиган одам

– هَانِئٌ 1) хизматкор, малай; 2) *ат. от, мз.* Ҳоний

– هَنَاءٌ бахт; қониқиш; беҳбудлик, саодатлилик; гуллаб-яшнаш; ◊ بِالْ~ соғлик учун!, соғ бўлайлик!

– هَنَاءٌ[1] қора ёғ, смола, гудрон

– هَنَاءٌ[2] хурмо мевасининг ғужуми (боши)

– هَنَاءَةٌ = هَنَاءٌ

– هَنِئٌ 1) ёқимли, яхши (*овқат ҳақида*); самарали, фойдали, яхши натижаберадиган; 2) осонлик билан қўлга киритилган нарса; ~اً مَرِيئاً! соғлик учун!, саломатлик учун!; ош бўлсин!

هَنْبٌ *бот.* манго (*дарахти ва меваси*)

هَنْبَتَةٌ бўшашиш, ҳолсизлик, беҳоллик

هَنْبَثَةٌ *кўп.* اتٌ, هَنَابِثُ 1) оғир, қийин иш; 2) бемаъни, асоссиз гап, ёлғон-яшиқ

هِنْبِرٌ *кўп.* هَنَابِيرُ 1) хўтик, кичкина эшак, эшак боласи; 2) сиртлон боласи

– هِنْبِرَةٌ урғочи хўтик; урғочи эшак

هُنْجَارِيٌّ 1. можар (венгер) ларга оид; 2. можар (венгер)

(هند) II هَنَّدَ 1) бойқуш каби қичқирмоқ; 2) (*қилич*) чархламоқ; 3) мулойимлик билан юрагига ишқ солмоқ; بِقَلْبِهِ تْ ~ у (аёл) эркак киши билан (*қаёққадир*) кетди; ◊ فِي الْعَمَلِ ~ ишда хатога йўл қўймоқ

مُهَنَّدٌ ҳиндий пўлатдан (*қилич сифати*)

– هِنْدٌ *шунингдек:* الْ~ 1) ҳиндларга (*Америка қитъасининг ерли аҳолисига*) оид; الْحُمْرُ الْ~ ҳиндлар, қизил танлилар; 2) *ат. от, мн.* Ҳинд

– هِنْدِيٌّ 1. 1) америкалик ҳиндларга оид; 2) ҳиндий, ҳиндларга оид; اللُّغَةُ الْ~ ҳинди, ҳинд тили; اللُّغَاتُ الْ~ الْأُورُبِّيَّةُ ҳинд-оврупо тиллари; 2. ҳинд (*америкалик*); ~ أَمِيرِكِيٌّ ҳинд, қизил танли; ◊ الْأَرْقَامُ الْ~ ҳинд (араб) рақамлари (*яъни, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0*); ~ دِيكٌ ғулғул товуқ (*сўзма-сўз*: ҳинд хўрози)

– هُنُودٌ *жам.* (*америкалик*) ҳиндлар; ~ أَمِيرِكَا Америка ҳиндлари

هِنْدَبٌ *бот.* сачратқи, цикорий

– هِنْدَبٌ = هِنْدِبَاءُ, هِنْدِبِيٌّ

هَنْدَزَ 1) (*қандайдир*) тартибда жойлаштирмоқ; ўрнаштирмоқ; 2) ўлчамоқ, ҳисобламоқ; 3) инженер бўлиб ишламоқ

– مُهَنْدِزٌ инженер

– هِنْدَازٌ андоза, андаза; أَعْطَاهُ بِلَا ~ وَلَا حِسَابٍ унга ўлчаб ўтирмай (ағдариб-тўнғариб, беҳисоб, кўп миқдорда) берди

– هِنْدَازَةٌ *кўп.* اتٌ ҳиндоза (0,656 *м.га тенг мато узунлиги ўлчови*)

هَنْدَسَ 1) инженер бўлиб ишламоқ; 2) ўлчамоқ, ҳисобламоқ; 3) жойлаштирмоқ, ўрнаштирмоқ

– مُهَنْدِسٌ инженер; механик; الْ~ التَّعْدِينِيُّ инженер-металлург; ~ الرَّيِّ инженер-ирригатор; الْ~ الرِّيَاضِيُّ геометрия мутахассиси, геометр; الْ~ الزِّرَاعِيُّ агроном; ~ الطَّيَرَانِ авиоинженер; الْ~ الْعَسْكَرِيُّ ҳарбий инженер; الْ~ الْكَهْرَبَائِيُّ инженер- электрик; الْ~ الْكِيمَاوِيُّ кимёгар-инженер; الْ~ الْمِعْمَارِيُّ қурувчи инженер; архитектор; الْ~ الْمِيكَانِيكِيُّ инженер- механик; الْ~ النِّفْطِيُّ нефтчи инженер

– مُهَنْدَسْخَانَةٌ инженерлик ўқув юрти

– هِنْدَازَةٌ = هِنْدَاسَةٌ

– هِنْدُسْتَانِيٌّ 1. ҳиндустон (тили) га оид; 2. ҳиндустон (тили)

– هَنْدَسَةٌ 1) *шунингдек:* عِلْمُ الْ~ ҳандаса, геометрия; الْ~ التَّحْلِيلِيَّةُ аналитик (таҳлилий) геометрия; الْ~ النَّظَرِيَّةُ назарий геометрия; الْ~ الْمُسْتَوِيَةُ *ёки* الْ~ السَّطْحِيَّةُ *ёки* الْ~ السُّطُوحِ планиметрия; الْ~ الْفَرَاغِيَّةُ стереометрия; тавсифий геометрия; 2) инженерлик соҳаси; инженер вазифасида ишлаш; مَدْرَسَةُ الْ~ инженер политехника мактаби; جُنْدُ الْ~ *ҳарб.* инженер қўшинлари; сапёрлар; جُنْدِيُّ الْ~ инженер қўшинлари солдати; сапёр; 3) план (режа) тузиш; 4) қурилиш; ◊ ~ الْبِنَاءِ *ёки* الْ~ الْمِعْمَارِيَّةُ меъморлик, архитектура; ~ الزِّرَاعَةِ агрономия

– هَنْدَسِيٌّ геометрик, ҳандасага оид; شَكْلٌ ~ геометрик фигура (шакл); قَلَمٌ ~ чизмачилик қалами; ◊ مَشْرُوعٌ ~ архитектура плани (проекти)

– هَنْدُوسٌ *жам.* америкалик ҳиндлар

– هِنْدُوسِيٌّ америкалик ҳинд

هَنْدَمَ 1) мувозанатли (симметрик) жойлаштирмоқ; 2) нафис, симметрик қилмоқ; 3) безамоқ, ясантирмоқ, гўзал қилмоқ; тартибга келтирмоқ; 4) (*тошни*) тарашламоқ; (*махтани*) рандаламоқ; تَهَنْدَمَ 1) мувозанатли (симметрик) равишда жойлаштирилмоқ; 2) чиройли, нафосатли қилиб ишланган бўлмоқ; 3) ўзига оро бермоқ; кийимни тартибга келтирмоқ; ўзини тартибга келтирмоқ

– مُهَنْدَمٌ 1) гўзал, симметрик қилинган; 2) нафис; 3) тарошланган; рандаланган; 4) чиройли, келишган; 5) маълум даражада таъмирланган, ремонт қилинган

– هِنْدَامٌ 1) симметрия; 2) гўзал ташқи кўриниш; 3) гўзал кийим, чиройли костюм; 4) гўзал, чиройли, келишган қадду қомат

– هَنْدَمَةٌ симметрик жойлашиш, симметрия, мувозанатли, мавзун

I هَنَعَ (а) هَنْعٌ букмоқ, эгмоқ, қайирмоқ, тахламоқ; هَنِعَ (а) هَنَعٌ 1) қомати (гавдаси) эгик бўлмоқ (*одам ҳақида*); 2) бўйни эгри (эгилган) бўлмоқ (*туя ҳақида*)

أَهْنَعَ 1) қомати эгик (*одам*); 2) бўйни эгилган (*туя*); 3) эгарнинг устида у ёки бу томонга қийшиқ ўтирган (*одам*); 4) бўйни пастга эгилган (*туя*) (*арабларда бу туянинг салбий томони ҳисобланади*)

– هَنَعٌ 1) қоматдаги эгиклик; 2) туянинг бўйнидаги эгрилик

– هَنْعَاءُ: ~ نَعَامَةٌ бўйни эгри туяқуш; ~ أَكْمَةٌ кичкина тепалик

– هَنْعَةٌ 1) туянинг остига қилинган белги; 2) *астр.* Жавзо буржи чап томонида бир чизиқда турган беш юлдуз

هُنْغَارِيٌّ 1. мажор (венгер) ларга оид; الْ ~ةُ можар (венгер) тили; 2. можар, венгер

(هنف) II هَنَّفَ 1) шошмоқ, шошилмоқ; 2) (*к. биландир*) ҳазиллашмоқ, ўйнашмоқ; III هَانَفَ таҳқирламоқ, кулмоқ, кулги қилмоқ, масхара қилмоқ IV أَهْنَفَ 1) таҳқирламоқ, масхара қилмоқ, 2) ғингшимоқ, ҳиқиллаб йиғламоқ, йиғламоқ; VI تَهَانَفَ масхаралаб (истеҳзоли) кулмоқ

هَنَقٌ оғриниш, хафалик; безовталик, ножамлик

هَنْكٌ 1) акссадо; 2) қўшилиб ашула айтиш

هَنْكَرَ югуриб-елмоқ, бетартиб ҳаракат қилмоқ

– هَنْكَرَةٌ елиб-югуришлик, оворагарчилик, бетартиб ҳаракат қилишлик

هَانِمٌ *алиф. б. қар.*

هَنَمٌ *жам.* қуритилган хурмолар

– هَنَمَةٌ *кўп.* ـَاتٌ хурмо

هَنْهَنَ (*болани*) ашула айтиб аллаламоқ

– هَنْهَنَةٌ ашула айтиб аллалаш

– هَنْهُونَةٌ *кўп.* ـَاتٌ алла, бешик қўшиғи

هَنَةٌ *ик. с* هَنَتَانِ *кўп.* ـَاتٌ, هَنَوَاتٌ, 1. (*майда-чуйда*) нарса, майда-чуйда; 2. аллақандай нарса

– هُنَيَّةٌ 1) кичик нарса; 2) = هُنَيْهَةٌ

هَنْوٌ вақт, пайт; ~ مِنَ اللَّيْلِ مَضَى туннинг бир қисми ўтди

– هُنَيَّةٌ, هُنَيْهَةٌ вақтнинг кичик бир қисми; он; ... حَتَّى ~ إِنْ هِيَ إِلاَّ ҳеч қанча вақт ўтмай туриб ...; هُنَيْهَةً қисқа бир вақтга, бир онга

هُوَ у (*мз*); ◊ ~ أَنَا у (бу) мен; ~ ذَا ана у; كَمَا ~ у худди шундай; إِنَّ الْمَوْقِفَ لَمْ يَتَغَيَّرْ بَلْ هُوَ هُوَ كَمَا كَانَ аҳвол ўзгаргани йўқ, аввал қандай бўлса, мутлақо ўшандай турибди

– هُوِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) моҳият; 2) шахсият; بِطَاقَةُ الْ~ (تَذْكِرَةُ, شَهَادَةُ) *ёки* الْ~ шахсий гувоҳнома; رَجُلٌ مَجْهُولُ الْ~ шахси аниқланмаган одам; لَمْ يَتَكَلَّمْ بِشَيْءٍ عَنْ ~ هِ у ўзининг кимлиги ҳақида ҳеч нарса демади

هَاءَ (هوء) (у) هَوْءٌ 1) (*бирор н. га*) қувонмоқ, шод, хурсанд бўлмоқ (بِ); 2) (*н. гадир*) интилмоқ, (*н. нингдир*) пайида бўлмоқ (إِلَى); بِنَفْسِهِ إِلَى الْمَعَالِي ~ у юксак кўрсаткичларга (муваффақиятларга) интилди

– هَوْءٌ 1) мўлжал, мақсад, интилиш; 2) ҳиммат

مُهْوَأَنٌّ *кўп.* مُهْوَئِنَّاتٌ 1) узоқ жой, узоқ юрт; 2) пастлик ер, нишоб ер

I (هوب) هَابَ (у) هَوْبٌ яқинлашмоқ, яқин келмоқ

– هَوْبٌ 1) узоқлик, йироқлик; 2) аҳмоқ, тентак; 3) сергап, вайсақи; 4) аланганинг иссиғи (тафти)

هَوْبَرٌ *бот.* савсан, нилуфар

هُوتَةٌ *кўп.* هُوَتٌ 1) жарлик; 2) чуқур хандақ, зовур

I هَوِجَ (а) 1(هَوَجٌ) ўйсиз (фикрсиз, ақлсиз) бўлмоқ; аҳмоқ бўлмоқ; 2) қутурган, кучли, бағри тош, золим бўлмоқ

– أَهْوَجُ *мн.* هَوْجَاءُ *кўп.* هُوجٌ 1) ўйсиз, фикрсиз, ақлсиз; аҳмоқ; 2) кучли, бағритош, золим; عَاصِفَةٌ هَوْجَاءُ кучли бўрон; الْحَرْبُ الْهَوْجَاءُ даҳшатли уруш

– هَوَجٌ ақлсизлик, ўйсизлик, енгилтаклик

– هَوْجَاءُ 1) кучли шамол; қуюн, гирдоб, довул; 2) тезчопар туя

هَوْجَلٌ *қар.* هجل

I (هود) هَادَ (*и*) هَوْدٌ 1) яҳудий бўлмоқ; 2) тавба қилмоқ; II هَوَّدَ 1) яҳудий динига ўтказмоқ; яҳудийлаштирмоқ; 2) (*баҳони*) туширимоқ, ҳаммабоп қилмоқ; 3) секин юрмоқ (бормоқ); секин, шошмай гапирмоқ; 4) маст қилмоқ; III هَاوَدَ 1) марҳаматлилик, кўнгилчанлик кўрсатмоқ, келишмоқ; 2) ўртамиёна, мўътадил бўлмоқ; 3) ён бермоқ, ён берувчи бўлмоқ; V تَهَوَّدَ 1) яҳудий динига кирмоқ; 2) тавба қилмоқ, солиҳ амаллар билан машғул бўлмоқ

– تَهَوُّدٌ 1) тавба қилиш; 2) солиҳ иш билан шуғулланиш, яхши иш қилиш

– تَهْوِيدٌ[1] яҳудийлаштириш

– تَهْوِيدٌ[2] секин юриш, секинлашиш

– مُتَهَاوِدٌ ўртача, ҳаммабоп (*нарх, баҳо ҳақида*)

– مُهَاوَدَةٌ марҳаматлилик, кўнгилчанлик, ён берувчилик; ~ لاَ هَوَادَةَ فِيهِ وَلاَ ҳеч қандай ён бериш ва кўнгилчанлик қилинмасин!

– هَائِدٌ *кўп.* هُودٌ *эск.* тавба қилувчи

– هَوَادَةٌ 1) кўнгилчанлик, марҳаматлилик; кўнгилчан, марҳаматли бўлишлик; ~ عَدَمُ келишолмаслилик; ~ فِي غَيْرِ шафқатсизлик билан; 2) ўртамиёнаҳлик, мўътадиллик

– هُودٌ *жам.* яҳудийлар, яҳудий динидагилар

– هُودٌ *қур.* Ҳуд алайҳиссалом

– هُودُ = يَهُودُ

– يَهُودِيٌّ 1. яҳудийларга, яҳудий динидагиларга оид; 2. яҳудий, яҳудий динидаги одам

– يَهُودِيَّةٌ 1) яҳудийлик, яҳудий динида бўлишлик; иудаизм, ибронийлик; 2) яҳудийлар зотидан бўлиш

هَوْدَجٌ *қар.* هدج

هَوْدَعٌ *зоол.* туяқуш

I (هور) هَارَ (у) هَوْرٌ, هَؤُورٌ 1) қуламоқ, тушиб кетмоқ; 2) йиқитмоқ (*бинони*); ағдариб ташламоқ, йиқитмоқ; II هَوَّرَ 1) хавф-хатарда қолдирмоқ; 2) қулатмоқ, йиқитмоқ, бузмоқ, бузиб ташламоқ; V تَهَوَّرَ 1) ақлсиз, хато қиладиган, ўйлаб кўрмайдиган бўлмоқ; فِي ~ الْكَلاَمِ ўйламай гапирмоқ; 2) ақлсиз бўлмоқ; таваккалига, ўйламай-нетмай ташланмоқ; 3) тушиб кетмоқ, вайрон бўлмоқ; 4) ўтмоқ (*вақт ҳақида*); VII انْهَارَ бузилмоқ, тушиб кетмоқ, пастга тушиб кетмоқ; ~تْ آمَالُهُ унинг умидлари пучга чиқди; ~تْ أَعْصَابُهُ унинг асаблари бузилди

– انْهِيَارٌ 1) тушиб кетиш, йиқилиш; ~ ثَلْجِيٌّ (جَلِيدِيٌّ) кўчки; ~ الأَرَاضِي ер ўпирилиши (кўчиши, чўкиши); 2) бузилиш, вайрон бўлиш; 3) тез тушиш; ~ فِي أَثْمَانٍ баҳо (нарх) нинг тез тушиши; 4) бузилиш, ишдан чиқиш; ~ عَصَبِيٌّ асабларнинг бузилиши; 5) тезликнинг йўқолиши; ~ حَلَزُونِيٌّ *ав.* штопор, самолётнинг пастга қараб шўнғиши

– تَهَوُّرٌ 1) ақлсизлик, ўйлаб қилмаслик, хато; 2) ўзини тутолмаслик; тентаклик; فِي ~ الْكَلاَمِ тилга эҳтиётсизлик, вайсақилик

– مُتَهَوِّرٌ 1) ўйланмаган, хато қиладиган; 2) ўзини тутолмайдиган, тийила олмайдиган; тентак

– هَار *мн.* هَارِيَةٌ тушиб кетаётган, вайрон бўлаётган

– هَوَارِيٌّ *кўп.* هَوَّارَةٌ (*муваққат қўшиндаги*) бадавий чавандоз, отлиқ аскар

– هَوْرٌ[2] *кўп.* أَهْوَارٌ кўл, кўрфаз, қўлтиқ

– هَوْرٌ[2] *кўп.* أَهْوَارٌ қўйлар подаси

– هَوَرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) хавфли, хатарли жой; 2) хавф, хатар

– هَيَّارٌ кўчки; ثَلْجِيٌّ ~ қор кўчкиси

– هَيِّرٌ 1) ақлсиз; ўйлаб кўрилмаган; 2) ўзини тутолмайдиган

هُورْمُونٌ *кўп.* ـَاتٌ гормон

هَوْزَبٌ кучли (бақувват) туя

I (هوس) هَوَسَ (*а*) هَوَسٌ 1) чорасиз (боши берк кўчада) қолмоқ; нима қилишни била олмаслик; мияси гангиб қолмоқ; 2) ақлдан озмоқ, жинни бўлмоқ; هَوَسَ (а) هَوْسٌ 1) хижолат қилмоқ, қийин аҳволга солиб қўймоқ, миясини гангитмоқ; 2) ақлдан оздирмоқ, жинни қилиб қўймоқ; V تَهَوَّسَ жинни бўлмоқ; васвос бўлиб қолмоқ; VII اِنْهَوَسَ = V

– أَهْوَسُ *мн.* هَوْسَى, هَوْسَاءُ 1) мечкай, еб тўймас, юҳо, қизғончиқ; 2) (*бирор н. га*) ишқибоз бўлган; (*бирор н. дан*) эс-ҳушини йўқотган

– مُتَهَوِّسٌ 1. ақлдан озган, жинни бўлиб қолган; 2. 1) эс-ҳушини йўқотган; васвос; 2) фанатик, ўта кетган мутаассиб

– مُهَوَّسٌ 1) ақлдан озган, жинни бўлиб қолган; 2) эс-ҳушидан ажраган, аҳмоқ, ақлдан озган

– مَهْوُوسٌ 1) фанатик, ўта кетган мутаассиб; 2) васвос

– هَوَّاسٌ ебтўймас, мечкай, юҳо

– هَوَسٌ 1) ақл-ҳушидан ажраганлик; кўр-кўрона қизиқиш, ҳавас, интилиш, васваса; 2) ақлдан озиш, жинни бўлиб қолиш; الْـ~ الْوَطَنِيُّ шовинизм (*ўз миллатини бошқа миллатлардан мумтоз деб ҳисоблаш*)

– هَوْسَةٌ[1] ақлдан озиш хуружи, васваса

– هَوْسَةٌ[2] *кўп.* هَوَسَاتٌ қўшиқ, ашула (*Ироқда*)

– هَوِيسٌ[1] фикр, ғоя

– هَوِيسٌ[2] *кўп.* هَوَاوِيسُ, ـَاتٌ, أَهْوِسَةٌ (*дарёдаги*) шлюз (*сув сатҳи турлича бўлган бир жойдан иккинчи жойга кемаларни ўтказиш учун хизмат қилувчи гидротехник иншоот*); بَابُ (بَوَّابَةُ) الْـ~ шлюз дарвозалари

هَاوَسَا *алиф. б. қар.*

I (هوش) هَاشَ (*у*) هَوْشٌ 1) ўзини бебош (тўполончи) тутмоқ; шовқин-сурон қилмоқ, ғалаён қилмоқ (*оломон ҳақида*); тартибсизлик, тўполон, жанжал қилмоқ; هَوَشَ ўзини бебош, тўполончи тутмоқ, қаттиқ ҳаяжонга келмоқ; тўлқинланмоқ; II هَوَّشَ 1) хижолат қилмоқ, хафа қилмоқ; 2) мавжга, ғалаёнга келтирмоқ; душманлик уруғини сепмоқ; тартибсизлик келтириб чиқармоқ; الدُّنْيَا ~ шовқин-сурон кўтармоқ; الشَّعْرَ ~ сочларни тўзғитмоқ, ҳурпайтирмоқ; 3) (*к. гадир*) гижгижламоқ (عَلَى); 4) (*к. нидир*) бақириб ҳайдамоқ (عَلَى); V تَهَوَّشَ аралаш-қуралаш бўлмоқ, аралашиб кетмоқ

– تَهْوِيشٌ 1) ғалаён, жунбушга келиш, ҳаяжон; 2) гижгижлатиш; 3) шовқин-сурон, ур-йиқит; 4) уйдирма, ёлғон-яшиқ

– مَهَاوِشُ *кўп.* ўғирланган ёки тортиб олинган мол-дунё, бойлик

– هَايِشَةٌ, هَائِشَةٌ *фольк.* аждаҳо, аждарҳо

– هَوْشٌ кўпгина, кўп сонли; جَاءَ بِالْـ~ وَالْبَوْشِ у жуда кўп одамларни олиб келди

– هَوَشٌ озғинликдан қориннинг кичрайиши

– هَوْشَةٌ *кўп.* هَوَشَاتٌ 1) ғалаён, тартибсизлик; 2) жунбушга келиш, ҳаяжон; 3) шовқин-сурон, ур-йиқит; إِيَّاكُم وَ هَوَشَاتِ اللَّيْلِ тунги бало-офатлардан эҳтиёт бўлинглар!; إِيَّاكُم وَ هَوَشَاتِ السُّوقِ! бозорда адашиб қолишдан эҳтиёт бўлинглар!

I (هوع) هَاعَ (*у*) هَوْعٌ қайт қилмоқ; II هَوَّعَ қайт қилдирмоқ; V تَهَوَّعَ қайт қилмоқ, қусмоқ

هَوْفٌ 1) иссиқ шамол; 2) изғирин (совуқ) шамол; 3) аҳмоқ (тентак) одам

(هوك) I (هوك) هَوَكَ (а) هَوَكٌ аҳмоқ (тентак) бўлмоқ; V تَهَوَّكَ ўзини йўқотиб қўймоқ, ҳайратланмоқ, ҳайрон бўлмоқ

– أَهْوَكُ 1) аҳмоқ (*одам*); 2) ҳайратда қолган (*одам*), ҳайрон бўлган (*одам*)

– مُتَهَوِّكٌ ҳайратда қолган, ҳайрон бўлган

– هَوَكٌ аҳмоқлик, тентаклик

هُوكِيٌّ хоккей

I (هول) هَالَ (*у*) هَوْلٌ қўрқитмоқ, чўчитмоқ, ҳуркитмоқ; II هَوَّلَ 1) қўрқитмоқ, чўчитмоқ; (*к. гадир бирор н. билан*) таҳдид қилмоқ (عَلَى, ب); 2) (*н. нидир*) орттириб кўрсатмоқ, муболаға билан кўрсатмоқ (ب); 3) яхши кийим ва тақинчоқлар билан безанмоқ (*аёллар ҳақида*); V تَهَوَّلَ *эск.* қўрқинчли бўлмоқ, даҳшатли бўлмоқ; VIII اِهْتَالَ қўрқмоқ, қўрқувга тушмоқ; X اِسْتَهْوَلَ (*бирор н. ни*) қўрқинчли, даҳшатли деб ҳисобламоқ

– تَهَاوِيلُ *кўп.* 1) қўрқувлар, даҳшатлар; 2) турли рангдаги безаклар

– تَهْوِيلٌ 1) қўрқитиш; 2) муболаға қилиш, орттириб кўрсатиш

– مَهِيلٌ = مَهَالٌ

– مَهُولٌ қўрқинчли, даҳшатли; فَيَضَانٌ ~ даҳшатли сел

– مُهَوِّلٌ қўрқитувчи, қўрқувга солувчи

– مَهِيلٌ қўрқинчли, қўрқув солувчи; مَكَانٌ ~ қўрқинчли жой

– هَالٌ[1] сароб

– هَالٌ[2] *шунингдек:* حَبُّ الْـ~ *бот.* ҳол (*занжабилгуллилар биласига мансуб доривор ўсимлик*)

– هَالَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ёғду, ёруғлик гардиши, ореол; *черк.* санамлар суврати боши атрофига чизилган зарҳал гардиш; тож; تَحْتَ عَيْنِهِ هَالَاتٌ سَوْدَاءُ унинг кўзлари остида халтачалар (кўкарган жойлар) бор; ой атрофидаги шуъла, нур доираси (тож)

– هَالِيٌّ: قَمَرٌ ~ сохта ой

– هَائِلٌ 1) қўрқинчли, даҳшатли; 2) жуда катта, баҳайбат; الْحَجْمِ ~ ҳажми жуда катта

– هَوْلٌ *кўп.* هُؤُولٌ, أَهْوَالٌ 1) қўрқинч, даҳшат; يَا لَلْـ~! қандай даҳшат!; وَ يَا ~ مَا قَرَأْتُ мен ўқиган нарса қандай даҳшатли!; قَاسَى أَهْوَالاً شِدَادًا مِنَ الْبَرْدِ даҳшатли совуқни бошдан кечирмоқ; 2) тантанаворлик; الْمَجْلِسِ ~ мажлиснинг тантанаворлиги; أَبُو الْـ~ сфинкс; اتَّخَذَ طَرِيقَةَ أَبِي الْـ~ жим бўлиб, гапирмай қутулмоқ

– هُولَةٌ афсонавий баҳайбат махлуқ, қўриқчи (*полизга ўрнатилган*)

هَؤُلَاءِ булар

هُولَنْدِيٌّ 1. Голландияга оид; 2. голланд

(هوم) II هَوَّمَ мудрамоқ, пинакка кетмоқ; уйқусираб бошини сарак-сарак қилмоқ; V تَهَوَّمَ = II

– تَهْوِيمٌ мудраш, пинакка кетиш; серуйқулик, уйқудан бош кўтармаслик

– هَامَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) бош, калла; 2) каллак, бош, уч; الرَّأْسِ ~ уч, тепа, чўққи; هَامَاتُ النَّخِيلِ хурмонинг учи, тепаси; 3) бойўғли; 4) одамларнинг улуғи, бошлиғи, йўлбошчиси; هُوَ ~ الْيَوْمِ أَوْ غَدٍ у бугун ё эртага ўлади

I (هون) هَانَ (*у*) هَوْنٌ 1) енгил, осон бўлмоқ; فَلَا يَهُونُ عَلَيْهِ أَنْ ... унинг учун ... жуда оғир, қийин; 2) аҳамиятсиз, номуҳим бўлмоқ; ~ يَهُونُ عَلَيْهِ هَذَا الْأَمْرُ бу ишга у бефарқ эди; إِلَى جَانِبِ ... ...га солиштирганда, бу арзимас нарса; الْخَطْبُ ~ لَوْ ... агар ... бўлганда (бўлмаганда), бунчалик қийинчилик бўлмасди; مَا أَهْوَنَهُ! бу қандай аҳамиятсиз!; бунинг ҳеч қандай аҳамияти йўқ!; бу қандай осон! هَانَ (у) هَوَانٌ тубан, паст бўлмоқ; II هَوَّنَ 1) енгиллатмоқ, осонлаштирмоқ; 2) (*бирор н. нинг*) таъриф- тавсифини (*к. гадир*) енгил, осон деб кўрсатмоқ (عَلَى); хаспўшламоқ (*мас., айбни, қусурни*); هَوِّنْ عَلَيْكَ! буни жиддий нарса деб ҳисоблама!; тинчлан!; ўзингни бос!; IV أَهَانَ хор қилмоқ, ҳўрламоқ, таҳқирламоқ, нафратланмоқ; عِنْدَ الْامْتِحَانِ يُكْرَمُ الْمَرْءُ أَوْ يُهَانُ *мкл.* синов

пайтида одам ё иззат-икром топади, ё хор бўлади (*муқобили: олтин ўтда, одам меҳнатда билинади*); VI تَهَاوَنَ 1) (*бирор н. ни*) эътиборга олмаслик; 2) (*н. дадир*) диққат-эътиборсиз бўлмоқ, хато қилмоқ (ب, ف); (*н. дадир*) эҳтиётсизлик қилмоқ (ف); 3) таҳқирламоқ, назарга илмаслик, мазах қилмоқ; X اسْتَهَانَ 1) (*н. нидир*) арзимас, эътиборга нолойиқ деб ҳисобламоқ (ب); (*бирор н. ни*) эътибордан четда қолдирмоқ (ب); (*н. дандир*) нафратланмоқ (ب); ~ بِالْمَوْتِ ўлимни писанд қилмаслик; قُوَّةٌ لاَ يُسْتَهَانُ بِهَا *мажх.* бу ҳисобга олишга (эътибор қилишга) лойиқ кучдир; 2) = IV

– اسْتِهَانَةٌ (*бирор н. ни*) назар- писанд қилмаслик (ب); нафратланиш; ~ بِ назар писанд қилмай

– إِهَانَةٌ таҳқирлаш, ҳақоратлаш, назар писанд қилмаслик

– أَهْوَنُ осонроқ; الشَّرَّيْنِ ~ икки ёмонликдан бир қадар (бир оз) яхшироғи; الْكُلِّ ~ энг осон, энг енгил

– تَهَاوُنٌ диққатсизлик, диққат қилмаслик, юзакилик, эҳтиётсизлик; ҳафсаласизлик, бепарволик, беғамлик

– تَهْوِينٌ 1) енгиллашиш, осонлашиш; 2) кичрайтириш, озайтириш, пасайтириш

– مُتَهَاوِنٌ эҳтиётсиз, юзаки иш қиладиган, диққат-эътибор қилмайдиган

– مُهَانٌ ҳўрланган, таҳқирланган

– مَهَانَةٌ ҳўрлаш

– مَهَاوِينُ *кўп. эск.* қадрига етмайдиганлар

– مُهِينٌ ҳўрловчи, таҳқирловчи

– هَاوُونٌ, هَاوُونٌ *кўп.* هَوَاوِينُ ҳовонча; ◊ يَدُ الْ~ ўғир (кели) дастаси, соп; ~ مِدْفَعُ الْ 1) мортира, замбарак; 2) миномёт

– هَوَانٌ ҳўрланиш, бадбахтлик, шармандалик; أَذَاقَهُ أَشَدَّ الْ~ кимнидир қаттиқ ҳўрламоқ

– هَوْنٌ 1) ҳовонча; ўғир (кели) дастаси, соп; 2) енгиллик, осонлик; 3) осойишталик, тинчлик, сокинлик, вазминлик, оғирлик; عَلَى ~ёки ~اً а) енгил, осон; б) шошмай, оғирлик билан; مَشَى ~اً секин, шошилмай юрмоқ

– هُونٌ ҳўрланиш, шармандалик; عَذَابُ الْ~ *эск.* шармандали жазо

– هُونٌ *халқ.* бу ерда, шу ерда

– هُوَيْنَى, هُوَيْنَا секинлик, шошмаслик, беғамлик, сокинлик, оғирлик, вазминлик; سَارَ (مَشَى) الْ~ секин, шошилмай юрмоқ

– هَيِّنٌ, هَيْنٌ 1) енгил, осон; لَيْسَ هَذَا بِالأَمْرِ الْ~ бу осон иш эмас; ... عَلَيْكَ أَنْ تَقُولَ ~ ... деб айтавериш сенга осон; 2) аҳамиятсиз, аҳамияти кам, арзимас, арзимайдиган

– هَيْنَةٌ 1) енгиллик, осонлик; عَلَى ~ وَ رِفْقٍ енгил ва мулойим бўлиб, юмшоқ ҳолда; عَلَى ~ а) осон, енгил; б) секин, астагина; 2) қулайлик; 3) секинлик, оғирлик, вазминлик, осойишталик

هَوَاءٌ қуруқ гап, сафсата

– هَوْهَاءَةٌ аҳмоқ (тентак) одам

هَوْهَوَ вовилламоқ

– هَوْهَوَةٌ вовиллаш

I (هوى) هَوَى (*и*) هَوَيَانٌ, هُوِيٌّ 1) йиқилмоқ, тушмоқ; пастга шўнғимоқ (*қуш ҳақида*), шўнғимоқ (*самолёт ҳақида*); 2) (*н. нидир*) туширмоқ (ب); (*баҳони, нархни*) пасайтирмоқ (ب); уриб туширмоқ (*мас., самолётни-* ب); 4) эсмоқ (*шамол ҳақида*); 5) ўлмоқ; هَوِيَ (а) هَوًى 1) севмоқ; 2) хоҳламоқ, истамоқ,; II هَوَّى 1) шамоллатмоқ (*мас., хонани*); очиқ ҳавога олиб чиқмоқ; 2) (*бирор н. билан*) елпимоқ (ب); بِمِرْوَحَةٍ ~ елпиғич билан елпимоқ; III هَاوَى 1) лаганбардорлик қилмоқ, ялоқилик қилмоқ, тилёғламалик қилмоқ; 2) шамоллатмоқ; 3) қадами тезлашмоқ, қадам ташлаши шиддатли тус олмоқ; IV أَهْوَى 1) йиқилмоқ; юқоридан (*к. ёки н. нингдир*) устига (*н. биландир*) тепадан ташланмоқ (ب, عَلَى, إِلَى, لِ); 2) (*н. нидир*) туширмоқ (ب); 3) (*н. биландир*) елпинмоқ (ب); ... بِيَدِهِ عَلَى ~ (*к. нидир*) қўл билан урмоқ; 4) (*бирор н. ни*) чўзмоқ, узатмоқ (ب); بِيَدِهِ إِلَيْهِ ~ кимгадир қўл чўзмоқ, узатмоқ; 5) бермоқ, яхши кўрмоқ; V تَهَوَّى шамоллатилмоқ (*хона ҳақида*); VI تَهَاوَى 1) ташланмоқ; 2) кўпгина, тўп-тўп бўлиб тўкилмоқ, тушиб кетмоқ; ~ كَأَوْرَاقِ الْخَرِيفِ куздаги барглар каби тўкилмоқ; 3) аста-секин тўкилмоқ; аста-секин юмалаб тушмоқ (*кўз ёшлари ҳақида*); صِحَّتُهُ تَتَهَاوَى унинг саломатлиги ёмонлашмоқда; VII انْهَوَى 1) йиқилмоқ, ағдарилмоқ; 2) тентак, ақлдан озган бўлган; 3) инжиқ, серхархаша бўлмоқ X اسْتَهْوَى 1) (*бирор н. билан*) ўзига қаратмоқ, ийдирмоқ, кўнглини олмоқ, асир қилмоқ, мафтун қилмоқ (ب); عَقْلَهُ ~ кимнидир мафтун қилмоқ, ақлини ўғирламоқ; أَفْئِدَةَ ~ السَّامِعِينَ тингловчилар юрагини асир қилмоқ; 2) йўлдан урмоқ; бузмоқ; 3) шамоллаб қолмоқ

– اسْتِهْوَاءٌ 1) мафтун қилиш, асир қилиш; 2) йўлдан оздириш (уриш); авраш, афсун қилиш; 3) шамоллаш

– أَهْوَى севимлироқ, маҳбуброқ, кўнгил тусайдиганроқ; إِلَيَّ مِنَ الْعَارِ الْمَوْتُ ~ мен учун шармандаликдан ўлим яхшироқдир

– أُهْوِيَّةٌ 1) чуқурлик, жарлик; 2) атмосфера

– تَهْوِيَةٌ (*хонани*) шамоллатиш, ҳавосини тозалаш (*янгилаш*); حَسَنُ الْ~ яхши шамоллатиладиган

– مُهَاوَاةٌ 1) кўнгил олиш, эрка-татай қилиш; 2) шамоллатиш (*хона ҳақида*)

– مَهْوَاةٌ 1) чуқурлик, жарлик; 2) атмосфера

– مِهْوَاةٌ 1) вентилятор; 2) елпиғич

– مَهْوًى[1] 1) *кўп.* مَهَاوٍ 1) йиқилган, ағдарилган жой; 2) жарлик, чуқурлик; بِئْرٌ بَعِيدَةُ (عَمِيقَةُ) الْ~ чуқур қудуқ; 3) атмосфера

– مَهْوًى[2] севиладиган нарса ёки одам اللُّغَةُ أَفْئِدَتِنَا وَ أَرْوَاحِنَا هِيَ ~ тил-биз учун энг севимли нарса; صَارَ الأَفْئِدَةَ ~ у одамлар муҳаббатини ўзига жалб қилди

– هَاوٍ[1] *мн.* هَاوِيَةٌ *кўп.* هُوَاةٌ 1. 1) севувчи; 2) тушаётган, тушувчи, йиқилувчи; النُّجُومُ الْهَاوِيَةُ учиб тушаётган юлдузлар; 2. ҳаваскор, ҳавасманд; هَاوِيالاَّ سِلْكِيٌّ радиоҳаваскор; هَاوِي الطَّوَابِعِ *ёки* هَاوِي طَوَابِعِ الْبَرِيدِ филателист (*почта маркаларини йиғиш ҳавасманди*)

– هَاوٍ[2] чигиртка

– هَاوِيَةٌ 1) жарлик, чуқурлик; الْ~ *ёки* ~ жаҳаннам чуқурлиги, жаҳаннам; 2) атмосфера

– هَوَاءٌ *кўп.* أَهْوِيَةٌ 1) ҳаво, атмосфера; الْ~ الطَّلْقُ тоза ҳаво; ~ الْبَحْرِ денгиз ҳавоси; الْ~ الْمَضْغُوطُ қисилган ҳаво; مَنَافِخُ الْ~ ҳаво насоси; ~ الْ سَلْكُ ҳавода учиш; عِلْمُ الْ~ аэрология; 2) шамол, ел; 3) иқлим; 4) об-ҳаво; 5) инжиқлик, ўй-хаёл (фантазия); 6) қўрқоқ, юраксиз; 7) бўшлик; ◊ الْ~ الأَصْفَرُ вабо; ~ أَفْئِدَتُهُمْ *қур.* уларнинг ақллари йўқ, улар ақлсиздирлар

– هَوَّاءٌ ҳаваскор, ҳавасманд

– هَوَائِيٌّ 1. 1) ҳавога, атмосферага оид; пневматик; ~ مِينَاءٌ аэропорт; ~ مَطَبٌّ ҳаво ўпқони (*осмондаги ҳавоси сийрак жой*); الْمِطْحَنَةُ الْ~ شمال тегирмони; ~ آلَةٌ а) пуфлаб чалинадиган музика асбоби; б) пневматик асбоб; ~ لاَ ҳавосиз; 2) ғалати қилиқли, тантиқ; 2. *кўп.* ~ اتٌ антенна (*шунингдек:* ~ خَطٌّ *ёки* ~ سِلْكٌ); الإِرْسَالِ ~ узатувчи антенна; الاسْتِقْبَالِ الْ~ قبول қилувчи антенна; إِطَارِيٌّ ~ рамали антенна

– هَوَائِيَّاتٌ *кўп.* 1) ҳаво кенгликлари; عِلْمُ الْ~ пневматика; 2) антенналар

– هَوَايَةٌ *кўп.* ~ اتٌ қизиқиш, ҳавас; севимли машғулот, ҳобби; طَوَابِعِ الْبَرِيدِ ~ филателияга (*почта маркалари йиғишга*) қизиқувчи

– هِوَايَةٌ = هَوَايَةٌ

– هَوَّايَةٌ *кўп.* ~ اتٌ вентилятор

– هُوَّةٌ *кўп.* هُوًى чуқурлик, жар, жарлик; اتَّسَعَتْ ~ الْخِلاَفِ ... بَيْنَ ... وَ بَيْنَ ... билан

...нинг ораларидаги келишмовчилик чуқурлашиб кетди

– هَوَوِيٌّ севгига оид

– هَوًى *кўп.* أَهْوَاءٌ 1) севги; ҳаво, ҳавасмандлик, қизиқиш, интилиш, мафтунлик; فِي الْـ~ ошиқ, севиб қолган; الْـ~ الْعُظْمَى Афлотун севгиси (*жинсий иштиёқдан йироқ бўлган севги*); بِنْتُ الْـ~ ҳавойи аёл, суюқ оёқ аёл; 2) севиладиган нарса ёки одам; 3) ғалати қилиқ, инжиқлик; أَهْوَاءُ الطَّبِيعَةِ табиат инжиқликлари; عَلَى هَوَاهُ унинг истагига мувофиқ, унинг хоҳишича, у хоҳлагандай; تَصَرَّفَ عَلَى هَوَاهُ فِي ... (*бирор н. ни*) ўз хоҳишича тасарруф қилмоқ

– هَوًى *ва* هُوِيٌّ 1) қилиқли, инжиқ; 2) жаранг, шовқин (*қўлоқлардаги*); 3) *эск.* туннинг маълум бир қисми

– هَوِيَّةٌ 1) чуқур ўра, чуқур қудуқ; 2) қизиқиш, ҳобби

– هُوَ هُوِيَّةٌ *қар.* هُوَ

هِيَ у (*мн.*); улар (*жонсиз н.лар ҳақида*); ◊ أَمَّا الْقَوَاعِدُ فَـ~ қоидалар ҳақида шуни айтиш керакки, улар худди илгаригидай (ўзгармаган)

(هِيَّ) هَيَّ *шунингдек:* هَيَّا тезроқ!; олға!; هَيَّانُ بْنُ بَيَّانَ ~ بْنُ بَيٍّ *ёки* а) келиб чиқиши (*кимнинг боласи эканлиги*) номаълум; б) тирранча, жўжахўроз; маҳмадона

I (هيأ) هَاءَ (*а*) ёки هَيُؤَ (*у*) هَيْأَةً 1) (*қандайдир*) шаклга, қўринишга эга бўлмоқ; савлатли ташқи қўринишга эга бўлмоқ, басавлат бўлмоқ; 2) (*н. гадир*) интилмоқ, (*н. нидир*) қаттиқ хоҳламоқ (إِلَى); 3) (*бирор н. га*) тайёрланмоқ, ҳозирланмоқ (لِ); II هَيَّأَ 1) тайёрламоқ, ҳозир қилмоқ; яратмоқ, пайдо қилмоқ; тартибга келтирмоқ; (*н. гадир*) хозирламоқ, тайёрламоқ, ёқтирмоқ نَفْسَهُ ~ ўзини (*н. гадир*) тайёрламоқ (لِ); الظُّرُوفَ ~ الْمَلَائِمَةَ (*н. учундир*) яхши шароитлар яратмоқ (لِ); 2) (*к. нингдир*) кўнглини олмоқ, (*к. билан*) яхши муомалада бўлмоқ; III هَايَأَ 1) (*қандайдир масалада*) келишувга, битимга эришмоқ (فِي); هُ فِي دَارٍ كَذَا ~ фалонийнинг ҳовлисида бир муддат у, яна бир муддат наригиси яшади; V تَهَيَّأَ 1) тайёр бўлмоқ; (*н. гадир*) тайёрланмоқ, ҳозирланмоқ (لِ); яратилмоқ, пайдо бўлмоқ ~ لَهُ الْأَمْرُ ким учундир имкониятли бўлмоқ; تَهَيَّأْ! *харб.* смирно! (жим. тек тур!); 2) энг яхши кўйлакларни киймоқ; ◊ لَهُ ~ у ўйладики, ...; у фикр қилдики, ...; VI تَهَايَأَ ўзаро келишмоқ, келишишмоқ

– تَهْيِئَةٌ, تَهْيِيءٌ тайёрланиш, ҳозирлик кўриш

– مُهَايَأَةٌ *юр. шар.* умумий мол-мулкдан фойдаланиш шартлари ҳақида дўстона келишув

– مُهَيَّأٌ муҳайё, тайёрлаб, ҳозирлаб қўйилган, муҳайё қилинган

– مُهَيَّآتٌ, مُهَيَّئَاتٌ *кўп.* бесўнақай, катта товарлар, моллар

– هَيْأَةٌ, هَيْئَةٌ *кўп.* هَيْآتٌ, هَيْئَاتٌ 1) намуна, шакл; 2) кўриниш қиёфа; қадду баст, тана; عَرَفَهُ بِالْـ~ бирор кишини ташқи кўринишидан таниб (билиб) олмоқ; 3) состав, хайъат; ~ التَّحْرِيرِ редакция, таҳрир ҳайъати; ~ تَامَّةٌ пленум; ~ الْمَحْكَمَةِ суд ҳайъати; مُوَظَّفٌ دَاخِلَ الْـ~ штатдаги (ойлик оладиган, доимий) хизматчи; مُوَظَّفٌ خَارِجَ الْـ~ штатда бўлмаган (вақтинча олинган) хизматчи; اجْتَمَعَ الْمَجْلِسُ بِكَامِلِ ~ه палата (аъзолари) тўлалигича йиғилди; 4) корпус; ~ السُّفَرَاءِ дипломатик корпус; 5) ҳайъат; ~ الْعُلَمَاءِ уламолар ҳайъати; 6) ташкилот, идора; ~ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ Бирлашган Миллатлар Ташкилоти; ~ أَرْكَانِ الْحَرْبِ бош штаб; ~ التَّشْرِيعِيَّةِ қонун чиқарувчи орган, идора; ~ الرِّئَاسَةِ раёсат ҳайъати, президиум; 7) комиссия, комитет; ~ الْبَرْلَمَانِيَّةِ парламент комиссияси; ~ التَّفْتِيشِيَّةِ тафтиш, назорат комиссияси; ◊ عِلْمُ الْـ~ астрономия; ~ الْاجْتِمَاعِيَّةِ инсоният жамияти; ~ الْحَاكِمَةِ ҳукумат, ҳукумат аъзолари

– هَيْئَةٌ = هِيئَةٌ

– هَيِّئٌ басавлат, савлатли

I (هيب) هَابَ (а) هَيْبٌ 1) (*к. нингдир олдида*) ҳайбатидан қўрқмоқ; қўрқмоқ; لَا يَهَابُ الْمَوْتَ بَلْ إِنَّ الْمَوْتَ يَهَابُهُ *мтл.* у ўлимдан эмас, ўлим ундан қўрқади (*жасур одам ҳақида*); 2) ҳурмат, эҳтиром ҳиссини туймоқ, ҳурмат, эҳтиром билан қарамоқ; (*к. нидир*) ортиқ даражада иззат-икром қилмоқ; II هَيَّبَ қўрқув солмоқ; (*к. нидир*) қўрқитмоқ (عَلَى); (*к. гадир*) таҳдид қилмоқ (عَلَى); IV أَهَابَ 1) (*к. нидир н. гадир*) чақирмоқ, отлантирмоқ (إِلَى, بِ); 2) бақириб ҳайдамоқ (*мас., подани* - بِ); 3) *эск.* қўрқув ҳиссини уйғотмоқ, қўрқитмоқ, ваҳима қилмоқ (солмоқ); V تَهَيَّبَ 1) қўрқитмоқ, даҳшат солмоқ; 2) қўрқмоқ, даҳшатга тушмоқ; ҳурмат-эҳтиром қилмоқ, ортиқ даражада эҳтиром кўрсатмоқ; (*к. нингдир*) салобатидан қўрқмоқ; VIII اهْتَابَ 1) қўрқмоқ; 2) ҳурмат, эҳтиром кўрсатмоқ

– مُتَهَيِّبٌ қўрқадиган, жасоратсиз

– مَهَابٌ 1. хавфли; 2. қўрқиш керак бўлган одам *ёки* нарса

– مَهَابَةٌ 1) қўрқув, даҳшат; 2) ҳурмат, эҳтиром; 3) маҳобат; 4) улуғлик, буюклик

– مَهُوبٌ 1) даҳшатли; қўрқинчли; 2) тантанали, тантанавор

– مَهِيبٌ 1) ҳурматли, эҳтиромга лойиқ; 2) аҳамиятли, муҳим; тантанали, тантанавор; 3) = مَهُوبٌ

– هَائِبٌ 1) қўрқаётган, қўрқадиган; 2) ҳурмат қиладиган, эҳтиром кўрсатадиган

– هَيَّابٌ қўрқувчи, жасоратсиз, уятчан

– هَيْبٌ ҳавоза, лайлак (*юк, сув кўтарадиган қурилма*)

– هَيِّبٌ = هَيَّابٌ

– هَيْبَانٌ[1] одамлар ҳайиқадиган (ҳурмат қиладиган) киши

– هَيْبَانٌ[2] туя оғзида ҳосил бўладиган кўпик

– هَيْبَةٌ 1) қўрқув, (*к. нингдир*) ҳайбати; 2) ҳурмат, эҳтиром; 3) қадр-қиммат, ҳурматлилик, нуфуз, нуфузлилик; 4) улуғлик, улуғворлик, тантанаворлик

– هَيُوبٌ 1) қўрқувчи, қўрқоқ; 2) ҳурмат қиладиган, эҳтиром кўрсатадиган

(هيت) II هَيَّتَ (*к. гадир*) бақирмоқ (بِ); 2) (*к. нидир*) чақирмоқ (بِ)

– هَيْتَ! *шунингдек:* لَكَ! ~ бу ёққа кел!

– هَاتِ! / *алиф. б. қар.*

(هيث) I هَاثَ (и) هَيْثٌ, هَيَثَانٌ бермоқ, ато этмоқ, бериб юбормоқ

– هَيْثٌ ҳаракат, қимирлаш, ҳаракат қилиш

هثم *қар.* هَيْثَمٌ

(هيج) I هَاجَ[1] (*и*) هَيَجَانٌ 1) ҳаяжонланмоқ, ҳаяжонга тушмоқ, тўлқинланмоқ; 2) қутурмоқ, тўлқинланмоқ (*денгиз ҳақида*); 3) ўзини қуюшқондан ташқари тутмоқ (*бемор ҳақида*); هَائِجُهُ ~ ғазабга келмоқ; ~ وَ مَاجَ қаттиқ шовқинламоқ, ғалаён қилмоқ; 4) қуримоқ, қуриб қолмоқ (*ўсимлик ҳақида*); ~ تِ الْأَرْضُ ердаги ўт-ўланлар қурий бошлади; هَاجَ[2] (и) هَيْجٌ ғалаёнга, ҳаяжонга келтирмоқ; II هَيَّجَ 1) тўлқинлантирмоқ, ҳаяжонга келтирмоқ; ~ الشَّهِيَّةَ иштаҳасини қўзғатмоқ; ~ الْغَضَبَ ғазабини келтирмоқ; 2) ташвиқот юритмоқ; III هَايَجَ = II; IV أَهَاجَ тўлқинлантирмоқ, ҳаяжонга солмоқ; қўзғамоқ; ~ فُضُولَهُ кимнингдир қизиқишини уйғотмоқ, қўзғатмоқ; V تَهَيَّجَ ҳаяжонланмоқ, ҳаяжонга тушмоқ; VI تَهَايَجَ бир-бирига урилишиб кетмоқ; VIII اهْتَاجَ ҳаяжонга солинмоқ, ҳаяжонланмоқ, ҳаяжонланган бўлмоқ

– إِهَاجَةٌ ҳаяжон, ғалаён, қўзғолиш

– تَهَيُّجٌ 1) ғалаён; 2) қаттиқ қўзғолиш

– تَهْيِيجٌ 1) ғазабланиш, аччиқланиш, ғалаён; 2) ташвиқот; 3) *эл.* индукция

– مُتَهَيِّجٌ ғалаён қилаётган, ҳаяжондаги; ғазабланган

– مَهَاجٌ *тех.* стартёр (*бирор механизмни юргизиб юборувчи жиҳоз*)

– مُهْتَاجٌ ҳаяжонга тушган; ~ الْأَعْصَابِ асаблари бузилган

– مُهَيَّجٌ қўзғатилган, кутилмаган, келтириб чиқарилган

– مُهَيِّجٌ 1. 1) ғалаёнга олиб келувчи, қўзғатувчи; 2) ғазабга солувчи; 2. 1) ғазабни, ғашни келтирадиган; 2) ташвиқотчи

– هَائِجٌ 1. ҳаяжонга келган, тўлқинланган; ғазабнок, дарғазаб; ўзини тутолмайдиган; 2. ғазаб; هَاجَ ثُهُ *қар.* هَاجَ

– هِيَاجٌ ҳаяжонланиш, ғалаён; ғазаб, ғазабноклик; يَوْمُ الْ ~ уруш бўлаётган кун

– هَيْجٌ 1. ҳаяжонланиш, ғалаён; 2) жанг, уруш

– هَيْجَى, هَيْجَاءُ, هَيْجَا жанг, уруш

– هَيَجَانٌ 1) ҳаяжон, ғалаён; 2) ғазабноклик, қутуриш; 3) куйикиш (*ҳайвонларда*)

– هَيْجَةٌ 1) ҳаяжонланиш, кучли жунбушга келиш; 2) (*ғазабнинг*) оловланиши

– هَيُوجٌ *эск.* ҳаяжонлантирувчи; васвасага солувчи

(هيد) II هَيَّدَ шошилмоқ, шошилиб юрмоқ, тез юрмоқ

هَيْدَبِي *қар.* هدب

هِيدْرُوجِينٌ *кимё.* водород; الْ ~ الثَّقِيلُ оғир водород, дейтерий

– هِيدْرُوجِينِيٌّ водородга оид; قُنْبُلَةٌ ~ ةٌ водород бомбаси

هِيدْرُوكَارْبُونٌ *кўп.* اتٌ *кимё.* углеводород

هِيدْرِيٌّ *кимё.* таркибида сув бор; الْمُرَكَّبَاتُ الْ ~ ةُ гидратлар (*таркибида сув бор моддалар*)

(هير) II هَيَّرَ 1) бузмоқ, йўқ қилмоқ; битирмоқ; 2) ағдармоқ, йиқитиб ташламоқ; 3) (*бирор н. ни*) тез бажармоқ, шошмоқ; V تَهَيَّرَ бузилмоқ, ағдарилмоқ, йиқитиб ташланмоқ (*бино ҳақида*)

– هَيَارٌ кўчки

– هَيْرٌ шимол шамоли, шимолдан эсадиган шамол

هَيْرَعٌ *қар.* هرع

هِيرُوغْلِيفٌ иероглиф (*хат, ёзиш тури*)

– هِيرُوغْلِيفِيٌّ иероглифга оид; الْخَطُّ الْ ~ *ёки* الْكِتَابَةُ الْ ~ ةُ иероглиф ёзуви

– هِيرُوغْلِيفِيَّةٌ 1) *жам.* иероглифлар; 2) иероглифика, иероглифшунослик

– هِيرُوِينٌ героин (*наркотик модда*)

(هيس) I هَاسَ (*и*) هَيْسٌ жадаллаб юрмоқ, жадалламоқ

هِسْتِيرِيَا = هِيسْتِيرِيَا

I (هيش) [1] هَاشَ (*и*) هَيْشٌ 1) ҳаяжонланмоқ, тўлқинланган бўлмоқ; 2) шовқин-сурон қилмоқ, авжга минмоқ; [2] هَاشَ (*и*) هَيْشٌ секин-асталик билан соғмоқ (*мас. туяни*)

– هَايِشَةٌ қорин териси қат-қат бўлиб букланган тиришган катта кит

– هَيْشَةٌ 1) ҳаяжон, тўлқинланиш, ғалаён; 2) шовқин-сурон

– هِيشٌ, هِيشَةٌ *кўп.* هِيَشٌ чакалак, чакалакзор

I (هيص) هَاصَ (*и*) هَيْصٌ 1) шовқин кўтармоқ, шовқинламоқ, ғалва қилмоқ (*оломон ҳақида*); 2) ўз роҳатини кўзлаб вақт ўтказмоқ, вақтихушлик қилмоқ; II هَيَّصَ 1) шовқин чиқармоқ, ғалва чиқармоқ; 2) вақтихушлик, хурсандчилик қилмоқ

– تَهْيِيصٌ бақир-бақир, шовқин- сурон, ғалва

– مِهْيَاصٌ хушчақчақ, шодмон одам; мақтанчоқ, катта оғиз, катта гап

– هَيْصَةٌ 1) ғалаён, ҳаяжон; 2) шовқин, ғалва, бетартиблик

هَيْصَرٌ *қар.* هصر

هَيْصَمٌ алебастр

I (هيض) هَاضَ (*и*) هَيْضٌ 1) синдирмоқ (*мас., суякни, қанотни*); جَنَاحَيْهِ ~ *кўч. м.* кимнингдир қанотини синдирмоқ, қайирмоқ; суякни солгандан кейин яна синдирмоқ; 2) зулм қилмоқ, азоб бермоқ, эзмоқ; ~ تْهُ شِدَّةُ الْمَسْئُولِيَّةِ уни катта маъсулият эзарди; 3) (*касаллик*) хуружини келтириб чиқармоқ, қўзғатмоқ; ~ تْهُ حُمَّى унинг безгаги қўзиб қолди; 4) орқасидан ахлат чиқармоқ (*қушлар ҳақида*); VII انْهَاضَ : الْعَظْمُ ~ суяк солинганидан кейин яна синмоқ

– مَهِيضٌ синган; ◊ الْجَنَاحِ ~ қаноти синган, қирқилган; *кўч. м.* қаноти қайрилган, кучсиз, ҳеч нарсага ярамайдиган

– هَيْضَةٌ 1) хуруж, қўзиш (*касаллик ҳақида*); 2) ичбуруғ; 3) *шунингдек:* الْ ~ الْوَبَائِيَّةُ *ёки* الْ ~ الْآسِيَوِيَّةُ вабо, ўлат; الدُّجَاجِ ~ товуқ ўлати; 4) брқадан ахлат чиқариш; 5) қусиш, қайт қилиш; بِالرَّجُلِ ~ бу одамнинг ҳам оғзидан, ҳам орқасидан кетаяпти

هَيْضَلَةٌ *қар.* هضل

I (هيط) هَاطَ (*и*) هَيْطٌ бақирмоқ, шовқинламоқ, шовқин-сурон кўтармоқ; VI تَهَايَطَ тўпланишиб, муросага келишмоқ

– هِيَاطٌ бақириқ, шовқин-сурон; ◊ هُمْ ~ وَ مِيَاطٌ فِي уларнинг ўртасида катта келишмовчиликлар бор

هَيْطَلَ *қар.* هطل

(هيع) I هَاعَ (и) هَيْعٌ, هَيْعَةٌ қўрқмоқ, қўрқоқ бўлмоқ

– هَائِعٌ қўрқоқ, юраксиз

– هَائِعَةٌ кучли овоз, бақириқ

– مَهْيَعَةُ: الْ ~ Шом ўлкасидан ҳаж зиёратига борадиганларнинг миқоти (*қар.* مِيقَاتٌ)

– هَيْعَةٌ қулоқни танг қиладиган, кучли қичқириқ

هَيْعَرَةٌ бир жойда қўним билмас аёл, бир жойда ўлтира олмайдиган аёл

I (هيف) هَيِفَ (*а*) هَيَفٌ келишган, гўзал, бежирим бўлмоқ; هَافَ (и) هَيْفٌ 1) ҳайф бўлмоқ, зое кетмоқ, муваффақиятсиз чиқмоқ; 2) қочиб кетмоқ, қочиб қолмоқ; 3) чанқамоқ, ташна бўлмоқ; II هَيَّفَ қулай пайтдан маҳрум қилмоқ; VIII اهْتَافَ сувсамоқ, чанқамоқ

– أَهْيَفُ *мн.* هَيْفَاءُ *кўп.* هِيفٌ келишган, гўзал, бежирим, хипчабел; غَادَةٌ هَيْفَاءُ келишган қиз; هَيْفَاءُ الْقَدِّ қадди-қомати келишган

مِهْيَافٌ 1) чанқоқ (ташна) одам; 2) жуда тез чанқайдиган одам; 2 *эск.* ўта ташна, чанқоқ (*туя ҳақида*)

– هَائِفٌ 1) ҳайф кетган, муваффақиятсиз, зое кетган; 2) чанқоқ, ташна; 3) чекланган, ўртача, узоққа боролмайдиган

– هَيْفٌ иссиқ, қайноқ шамол, гармсел

– هَيَفٌ белнинг хипчалиги, қориннинг ичига кирганлиги

– هَيْفَانُ 1) ҳайф кетган, натижасиз; 2) чанқоқ, ташна

هَيْقٌ *кўп.* أَهْيَاقٌ, هُيُوقٌ 1) туяқуш; *эск.* эркак туяқуш; 2) *эск.* баланд ва нозик

هَيْقَمٌ *қар.* هقم

هَيْكَلٌ 1. катта, улкан; 2. *кўп.* هَيَاكِلُ 1) ибодатхона, храм; الْكَنِيسَةِ ~ бутхона меҳроби; 2) катта бино, баҳайбат нарса; 3) тана, суяк, жусса, скелет; 4) рама; шасси (*мас., автомобилда*); 5) қурилиш, тузилиш, ички қурилиш (тузилиш); الْاقْتِصَادِ ~ иқтисод қурилиши, структураси; 6) ҳар қандай ҳайвоннинг гавдалиги, баҳайбати; ◊ الْبِنَاءِ ~ синч, бино синчи; الْ ~ الْعَظْمِيُّ *анат.* скелет; مِنْ خَشَبٍ ~ манекен; فَرَسٌ ~ баланд от

– هَيْكَلِيٌّ 1) скелетга оид; скелетга ўхшаш; طَلَقَةٌ ~ ةٌ ўқ макети; ўқув мақсадлари учун ясалган ўқ (патрон); 2) сохта; مَوَاقِعُ ~ ةٌ *ҳарб.* сохта позициялар; 3) қурилиш (тузилиш) га оид

– هَيْكَلِيَّةٌ структура, қурилиш, тузилиш

I (هيل) هَالَ (*и*) هَيْلٌ (*қаёққадир*) сочмоқ, сочиб юбормоқ (عَلَى); الدَّقِيقَ فِي الْجِرَابِ ~ унни ўлчаб ўтирмай қопламоқ; II هَيَّلَ (*қаёққадир*) сочмоқ, сочиб юбормоқ, сепмоқ (عَلَى); супуриб кетмоқ, олиб кетмоқ (*мас., чанг, тўзонни- шамол ҳақида*) IV أَهَالَ = I; VII انْهَالَ (*н. нингдир устига*) сочилмоқ, ёғмоқ, дўлдай ёғмоқ (عَلَى - *ўқлар, снарядлар ҳақида*); 2) (*қаергадир*) катта миқдорда келмоқ (عَلَى - *товарлар ҳақида*); 3) тушиб кетмоқ; ◊ ~ عَلَيْهِ بِالضَّرْبِ *ёки* عَلَيْهِ ضَرْبًا ~ кимгадир мушт билан ташланмоқ

– انْهِيَالٌ ўпирилиш, қулаш, тўкилма; *геол.* кўчки

– مَهِيلٌ тўкилган, тўкиб қўйилган

– هَيْلٌ 1) қум; қум тўпи; 2) *бот.* кардамон, ҳил; حَبُّ الْـ~ ҳил уруғи; ◊ الْـ~ وَ الْهَيْلَمَانُ катта бойлик; أَغْرَاهُ بِالْـ~ وَ الْهَيْلَمَانِ олтин тоғлар ваъда қилмоқ; يَطْمَعُ فِى الْـ~ وَ الْهَيْلَمَانِ унинг талаб қиладиган нарсалари жуда кўп

– هَيَلَانٌ қум уюми

– هَيْلَلَةٌ ҳайлала (لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ *иборасининг номи*)

– هَيْلَمَانٌ кўп сонли подалар; الْهَيْلُ وَ الْـ~ *қар.* هَيْلٌ

– هَيُولٌ ҳавода учиб юрган чанг

– هَيُولَى *кўп.* هَيُولَيَاتٌ *ёки* هَيُّولَى *кўп* هَيُّولَيَاتٌ *фалс.* бирламчи модда; материя, модда; мазмун, моҳият; الصُّورَةُ وَالْـ~ шакл ва моҳият

– هَيُولَانِيٌّ, هَيُولِيٌّ моддий, моддага оид; материяга оид, ашёвий

هَيْلَمَةٌ: ~ وَ بَهْوَرَةٌ катта оғизлилик, мақтанчоқлик, кеккайиш

هَيْلَنِيٌّ 1) 1. эллинларга оид; الْعَالَمُ الْـ~ эллинист; 2. эллин

I (هيم) هَامَ هَيْمٌ (*и*) هَيَمَانٌ 1) кезмоқ, кезиб юрмоқ, адашмоқ, адашиб юрмоқ; югурмоқ, чопмоқ (*мас., қутурган ит ҳақида*); 2) ақлдан оздирмоқ, асир қилмоқ; ~ُهُ الْحُبُّ у ақлдан озар даражада севиб қолган; 3) (*к. нидир*) қаттиқ севмоқ, (*к. нидир деб*) ақлдан бегона бўлмоқ (ب); (حُبًّا) بِهَا عِشْقًا ~ у у (аёл) ни ақлдан озар даражада севарди; 4) ташна бўлмоқ, қаттиқ хоҳламоқ; ◊ ~ عَلَى وَجْهِهِ бош оққан ёққа кетмоқ; II هَيَّمَ 1) йўлдан оздирмоқ, адаштирмоқ; 2) ақлдан оздирмоқ, жинни қилмоқ (*севги ҳақида*); V تَهَيَّمَ : الْهَوَى مَحْمُودًا ~ ишқ Маҳмудни жинни қилиб қўйди; X اسْتَهْيَمَ *мажх.* қаттиқ ошиқ бўлмоқ, қаттиқ севиб қолмоқ

– أَهْيَمُ *мн.* هَيْمَاءُ *кўп.* هِيَمٌ ташна, чанқоқ, ташналик азобини тортаётган

– مُسْتَهَامٌ қаттиқ севиб қолган

– مَهَامَةٌ чўл, биёбон

– هَامَةٌ *кўп.* هَامٌ бош; الْقَوْمِ ~ қавм оқсоқоли

– هَائِمٌ *кўп.* هُيَّامٌ 1) адашиб юрган; 2) ақлдан озар даражада севиб колган; ◊ عَلَى وَجْهِهِ ~ боши оққан ёққа кетаётган

– هَيَامٌ қўлда турмайдиган (майин) қум

– هَيَّامٌ, هُيَامٌ 1) қаттиқ севги; 2) қаттиқ чанқоқлик, ташналик

– هَيْمَانُ[1] *мн.* هَيْمَى *кўп.* هِيَامٌ *ёки* هِيمٌ сувсаган от, чанқоқ от

– هَيْمَانٌ[2] *мн.* هَيْمَى қаттиқ севиб қолган

– هَيَمَانٌ 1) қаттиқ севги; 2) адашиб юриш

– هَيُومٌ 1) йўлдан адашган; 2) довдираб, уялиб қолган

هَيْمَنَ 1) омин демоқ; 2) (*к. нидир*) эҳтиёт қилмоқ, аямоқ, (*к. ёки н. нингдир*) ғамини емоқ (عَلَى); 3) (*н. нидир*) бошқармоқ, назорат қилмоқ (عَلَى); (*к. ёки н. нидир*) кузатиб турмоқ, кузатув олиб бормоқ (عَلَى); *эск.* (*н.нингдир*) ортидан кузатмоқ (عَلَى); 4) *эск.* кўриқламоқ, ҳимоя қилмоқ, асрамоқ; 5) (*к. ёки н. нингдир устидан*) бошлиқ бўлмоқ (عَلَى)

– مُهَيْمِنٌ 1) васий; сақловчи, тартиб назоратчиси; 2) контролёр, назоратчи; *эск.* кузатувчи, сақловчи; *эск.* гувоҳ

– هَيْمَنَةٌ 1) васийлик, ғамхўрлик; 2) назорат, кузатувчи, контроль; 3) раҳбарлик, бошлиқлик; гегемония, ҳукмронлик

– هَيْمُوغْلُوبِينٌ гемоглобин

(هين) II هَيَّنَ енгиллатмоқ, енгил қилмоқ; هَيِّنْ نَفْسَكَ وَلَا تُهَيِّنْ بَهِيمَتَكَ *мтл.* ўзингни енгиллат, аммо ҳайвонингни эмас; X اسْتَهَانَ таҳқирламоқ, хўрламоқ; мазаҳ (калака) қилмоқ

هَيِّنٌ, هَيْنٌ *қар.* هون

هَيِّنَةٌ *қар.* هون

هَيْنَمَ секин пичирламоқ; *эск.* шивирламоқ, минғирламоқ; بِكَلَامٍ ~ сўзларни пичирлаб айтмоқ

– هَيْنَمَةٌ секин пичирлаш; *эск.* минғирлаш, шивирлаш, паст овоз

هَيْهَاتَ, هَيْهَاتِ, هَيْهَاتُ қандай узоқ!; қандай катта фарқ бор-а!; ... أَنْ ~ ...ни кутиш мумкин эмас; даргумон, шубҳали, ишониб бўлмайди; ~ أَنْ يَفُوتَهَا شَيْءٌ وَ у (аёл)дан бирор нарсанинг ўтиб кетиши даргумон; لَهُ أَنْ يَفْعَلَ ذَلِكَ ~ унинг бу ишни қилиши даргумон; ~ أَنْ يَنْجَحَ هَذَا الْاقْتِرَاحُ бу таклифнинг ўтиши шубҳалидир ◊ !~ لَكِنْ лекин афсус!

و

و (وَاوٌ) вов (*араб алифбосининг йигирма еттинчи ҳарфи; "у" унлиси учун чўзиқлик белгиси; ҳамзага таглик бўлиб келади; абжадда - 6*)

وَكَالَةُ الْأَنْبَاءِ الْعَرَبِيَّةُ و. ا. ع: *сўзларининг қисқартмаси, қар.* وَكَالَةٌ

وَ[1] 1) ва, ҳам, ҳамда; رِجَالٌ ~ نِسَاءٌ эркаклар ва аёллар; أَنَا ~ أَنْتَ сен ва (ҳам) мен; 2) *мат.* қўшув. плюс; أَرْبَعَةٌ ~ خَمْسَةٌ беш қўшув (плюс) тўрт; 3) билан; إِنَّ ذَلِكَ لَا يَتَّفِقُ ~ رَغَبَاتِهِ бу унинг орзулари билан мос (мувофиқ) эмас; 4) ...да, вақтда, пайтда, ҳолда; ~ الْحَالَةِ هَذِهِ бундай вақтда; бундай ҳолда; يَفْتَحُ الْبَابَ وَ هُوَ مُوجِسٌ у қўрққан ҳолда эшикни очади; 5) аммо, эса; إِلَّا ~ акс ҳолда; بَعْدُ ~ энди эса, аммо энди (*одатда хатда асосий масалага ўтишдан олдин ёзилади*); 6) шунчалик кўп!, қанча, қанчалар!; كَأْسٌ شَرِبْتُ ~ шунча кўп (қанчалар кўп) қадаҳ ичдимки ...! 7) *ортиқча ёрдамчи сўз;* رَبَّنَا ~ لَكَ الْحَمْدُ! эй парвардигоримиз, ҳамду сано сенга муносибдир!; ◊ إِنْ ~ гарчи, агар, агарда; ~ لَوْ гарчи, агар, агарда, агарчи; لَكِنْ ~ *ёки* ~ لَكِنَّ аммо, лекин, бироқ

وَ[2] *қасам юкламаси;* اللهِ! ~ Оллоҳ ҳаққи қасам ичаман!

وَا *афсус, ҳайрат, шодлик туйғуларини ифодаловчи юклама;* آهْ қўшимчаси билан тугайдиган отлардан олдин ишлатилади; أَسَفَاهْ ~ афсус!, эсизгина!; فَرْحَتَاهْ ~ қандай яхши!, қандай хурсандлик! خَجْلَتَاهْ ~ қандай хижолатлик!; қандай уят!; қандай шармандалик!; وَيْلَاهْ ~ қандай мусибат!, қандай оғир ғам! қандай ёмон мусибат!

وَابُورٌ *кўп.* اتٌ . машина, буғ машинаси; паровоз; *шунингдек:* الْبَحْرِ ~ пароход; ~ رَقَّاصٌ парракли пароход; الرُّكَّابِ ~ пассажир пароходи *ёки* поезди; الطَّارَةِ ~ ғилдиракли пароход; الْقُطْرِ ~ шатакка олиб юрувчи (буксир) пароход; بُخَارِيٌّ ~ буғ машинаси; (الْجَازِ) الْغَازِ ~ ёки بِرِيمُوسٍ ~ примус; الْحَرْثِ ~ трактор; الْحَرِيقِ ~ ўт ўчириш машинаси; الْحَلِيجِ ~ пахта тозалаш машинаси; الرَّيِّ ~ суғориш машинаси; الزَّلَطِ ~ буғ катоги; الطَّحِينِ ~ тегирмон; السِّبِيرْتُو ~ спирт лампа; الْمِيَاهِ ~ юқорига сув чиқарувчи машина; الْبِضَاعَةِ ~ юк поезди; الْعَادَةِ ~ шаҳар атрофига қатнайдиган поезд; وَرْدِيَّةٌ ~ вагонлар ўрнини алмаштирадиган, бошқа йўлга ўтказадиган паровоз

وَاتٌ = وَاطٌ

وَاحٌ, وَاحَةٌ *кўп.* اتٌ : воҳа

– وَاحِيٌّ воҳада яшовчи одам

وَادْ *халқ.* йигит

وَاطٌ *эл.* ватт; سَاعَةٌ ~ ватт-соат

وَاقٌ *шунингдек:* أَبُو الْـ~ *зоол. жам.* қундузсимон ҳайвон

وَاهًا, وَاهَا, وَاهٍ, وَاهَ *бирор нимадан ҳайратга тушиш* (ب), *бирор нимага қойил қолишни* (عَلَى), *бирор нимадан афсусланишни ифодаловчи юклама;* بِهِ ~ *ёки* لَهُ ~ у қандай гўзал!; عَلَيْهِ ~ афсус, унга қандоқ ачинаман-а!; عَلَى مَا فَاتَ ~ афсус, бу қўлдан чиқди!

وَاوِيٌّ *кўп.* وَاوِيَّةٌ чиябўри, шоқол

I وَأَبَ (*и*) وَأْبٌ (*к.дандир*) уялмоқ, хижолат

бўлмоқ (مِنْ)

– وَأْبٌ *кўп.* أَوْآبٌ катта ҳажмли туя, бесўнақай туя

– وَأْبَةٌ[1] қояларда сув тўпланадиган чуқурлик жой

وَأْبَةٌ[2] *кўп.* ـَاتٌ воба (*1/6 ардабга ёки 16 қадоқга ёки 33 л га тенг ўлчов бирлиги*)

I وَأَدَ (*и*) وَأْدٌ 1) (*янги туғилган қиз болани*) тириклай кўммоқ (*қадимги арабларда*); 2) *кўч.м.* тириклай кўммоқ; أَمَلَهُ ~ ўз умидларини кўммоқ; V تَوَأَّدَ секин, шошилмай ҳаракат қилмоқ; VIII اِتَّأَدَ (*н. дадир*) секин, шошилмай ҳаракат қилмоқ (فِي); 2) ўйлаб, шошилмай, эҳтиёткорлик билан ҳаракат қилмоқ

تُؤَدَةٌ 1) секин юриш; 2) секинаклик, оғирлик; 3) эҳтиёткорлик; 4) босиқлик, совуққонлик, саботлилик; ~ عَلَى *ёки* ~ فِي *ёки* ~ بِـ ёки оғирлик билан, босиқли билан; عَمِلَ بِـ~ وَ بِرَوِيَّةٍ ақл билан иш тутмоқ

– مَوْءُودَةٌ, مَوْؤُودَةٌ тириклай кўмилган (*янги туғилган қиз ҳақида-қадимги арабларда*)

– وَأْدٌ (*бирор оғир н. нинг ағанаши, тушиб кетиши вақтида чиқадиган*) гуп этган овоз

– وَئِيدٌ[1] секинак, оғир, босиқ, эҳтиёткор; ~اً оғирлик, босиқлик билан, эҳтиёт бўлиб

– وَئِيدٌ[2] кучли овоз, ҳайқириқ

– وَئِيدَةٌ = مَوْؤُودَةٌ

I وَأَرَ (*и*) وَأْرٌ қўрқитмоқ, қўрқитиб юбормоқ; X اِسْتَوْأَرَ қўрқиб қочиб кетмоқ

وَئِيصَةٌ одамлар гуруҳи, жамоат

I وَأَلَ (*и*) وُؤُولٌ, وَأْلٌ (*қаердадир*) бошпана қидирмоқ (إِلَى); III وَاءَلَ нажот сўрамоқ, нажот кутмоқ

– مَوْئِلٌ 1) бошпана, турар жой; 2) одамлар йиғиладиган жой; 3) йиғилиш, тўпланиш

– وَأْلٌ *эск.* қутулиш

– وَائِلٌ 1) *эск.* бошпана қидирувчи; 2) Воил (*қабила номи*)

– وَأْلَةٌ ҳайвонларнинг тўплаб қўйилган гўнги, тезаги

(وءم) III وَاءَمَ 1) дўст, ҳамжиҳат, тинч бўлиб яшамоқ; аҳил бўлмоқ, иттифоқ бўлмоқ; 2) мос келмоқ, муносиб бўлмоқ; ҳамоҳанг, мос бўлмоқ; VI تَوَاءَمَ ўзаро ҳамоҳанг, мос бўлмоқ

– مُوَاءَمَةٌ ҳамжиҳатлик, якдиллик, ҳамоҳанглик, мослик, гармония

– وِئَامٌ = مُوَاءَمَةٌ; لَوْ لَا الْـ~ لَهَلَكَ الْأَنَامُ *мкп.* ҳамжиҳатлик бўлмаганда, одамлардан ном-нишон қолмасди

وَأْوَأَ 1) дудуқланмоқ; 2) вовулламоқ (*ит ҳақида*); улимоқ (*шоқол ҳақида*)

– وَأْوَأَةٌ 1) дудуқланиш; 2) вовуллаш, улиш

I وَأَى (*и*) وَأْيٌ ваъда бермоқ

– وَأْيٌ ваъда

– وَأْيٌ ёввойи эшак

– وَئِيَّةٌ 1) катта қоп, қанор; 2) қорни катта туя

I (وبأ) وَبِئَ (*а*) وَبْءٌ وُبُوءٌ, وَبَاءٌ (*у*) وَبُؤَ *ёки* وَبَاءَةٌ, وَبَاءٌ вабо юқтириб олмоқ, вабо билан оғримоқ; وُبِئَ *мажх.* = وَبِئَ; وَبَأَ (*а*) وَبْءٌ қўл билан ишора қилмоқ; (*к. ёки н. нидир*) кўрсатмоқ (إِلَى); IV وَبَأَ = أَوْبَأَ

– مَوْبُوءٌ 1) ўзига вабо юқтирган, вабо билан касалланган; 2) касалланган (*мас., чигит ҳақида*)

– وَبْأٌ *кўп.* أَوْبَاءٌ вабо; юқумли эпидемик касаллик

– وَبَاءٌ *кўп.* أَوْبِئَةٌ 1) вабо; 2) *шунингдек*: وَافِدٌ ~ юқумли эпидемик касаллик, эпидемия; ~ الْكُولِيرَا вабо эпидемияси; مُسْتَوْطِنٌ ~ эпидемик касаллик; عِلْمُ الْأَوْبِئَةِ эпидемиология

– وَبَائِيٌّ 1) вабога оид; 2) эпидемияга оид, юқумли касаллик тарқатувчи; أَجْرَةٌ ~ةٌ юқумли касаллик тарқатувчи буғлар

– وَبَائِيَّاتٌ *кўп.* юқумли касалликлар; عِلْمُ الْـ~ эпидемиология

– وَبِيءٌ, وَبِئٌ 1) вабога оид; 2) ўзига касал юқтирган

(وبخ) II وَبَّخَ танбеҳ бермоқ, сўкмоқ, тазарру бермоқ; ҳайфсан бермоқ; ◊ ~هُ ضَمِيرُهُ унинг виждони азоб берарди, унинг виждони қийналарди

– تَوْبِيخٌ *кўп.* ـَاتٌ (қаттиқ) ҳайфсан, танбеҳ; (қаттиқ) огоҳлантириш; танбеҳ бериш

I وَبَدَ , (يَوْبَدُ) وَبَدٌ 1) аҳволи ёмонлашмоқ, ёмон аҳволга тушмоқ; 2) мол- давлати камаймоқ

– وَبْدٌ *ёки* وَبَدٌ[1] тоғларда сув тўпланадиган чуқурлик

– وَبَدٌ[2] ҳаёт вазминлиги, қийинлик, вазиятнинг ёмонлиги

I وَبَرَ (*а*) وَبَرٌ юмшоқ туклар билан қопланган бўлмоқ; қалин тук (жун) билан қопланган, жунли бўлмоқ IV أَوْبَرَ жунли бўлмоқ; қалин тук (жун) билан қопланган бўлмоқ

– أَوْبَرُ *мн.* وُبْرَاءُ *кўп.* وُبْرٌ юмшоқ туклар билан қопланган, тукли; жун, тук билан қопланган

– مُوَبَّرٌ пахмоқ, тук билан қопланган, тукли (*мато ва б. ҳақида*)

– وَابِرٌ : ~ مَا بِالدَّارِ ҳовлида ҳеч ким йўқ

– وَبَرٌ тук, жун билан қопланган; пахмоқ

– وَبَرٌ[1] *кўп.* وُبُورٌ, وِبَارٌ, وِبَارَةٌ *зоол.* вабр (*lanin hyrax*)

– وَبْرٌ[2] қиш охирида қайтиб келадиган совуқ кунлардан бири

– وَبَرٌ *кўп.* أَوْبَارٌ 1) (*бадандаги*) юмшоқ туклар; 2) жун, тук; طَوِيلُ الْـ~ узун толали (*пахта ҳақида*); الْجَمَلِ ~ туя жуни; 3) *шунингдек*: أَوْبَارٌ тук (*матодаги*); قُمَاشٌ بِـ~ тукли мато; ◊ أَهْلُ الْـ~ қўчманчилар, бадавийлар (*сол.* أَهْلُ الْمَدَرِ *қар.* مَدَرٌ)

– وَبَرَةٌ 1) бир дона тук; 2) бир дона жун; 3) *ат. от, мз.* Вабара

(وبش) II وَبَّشَ (*бирор ишга*) ҳар томондан киришмоқ (فِي)

– وَبْشٌ *кўп.* أَوْبَاشٌ 1) тубан одам; хулиган; *кўп.* қаланғи-қасанғилар, жанжални пулга сотиб оладиганлар, хулиганлар; أَوْبَاشُ الْكَلَامِ бемаъни гап, бош-учи йўқ гап-сўзлар; 2) *сол.* أَبْوَاشٌ بَوْشٌ *кўп.*

– أَبَاشَةٌ қаланғи-қасанғилар, палидлар, одамгарчиликдан чиққан кишилар

– أَوْبَاشِيَّةٌ безорилик

I وَبَصَ (и) وَبْصٌ ялтирамоқ, чақнамоқ, ~ الْجَرْوُ кучук кўзини очди; II وَبَّصَ : الْجَرْوُ ~ янги туғилган кучук кўзларини очди

I وَبَطَ (у) وَبْطٌ, وَبَطٌ заифлашмоқ, беҳол бўлмоқ, ҳолсизланмоқ

– وَابِطٌ қўрқоқ, юраксиз

I وَبَقَ (*и*) وُبُوقٌ *ёки* وَبِقَ (*а*) مَوْبِقٌ ҳалок бўлмоқ, ҳалокатга учрамоқ; IV أَوْبَقَ 1) ҳалок қилмоқ, ҳалокатга олиб келмоқ; 2) таҳқирламоқ

– مَوْبِقٌ *кўп.* مَوَابِقُ 1) ҳалок бўлинган жой, ҳалокат юз берган жой; 2) турма, ҳибсхона; 3) Мавбиқ (*дўзахдаги жойлардан бирининг номи*)

– مُوبِقٌ 1) *эск.* ўлимга олиб борувчи: 2) *эск.* оғир ғуноҳ

– مَوْبِقَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) жиддий қонунбузарлик, зулм, жиноят; 2) қаттиқ гуноҳ; رَكِبَ الْمَوْبِقَاتِ хавф-хатарларни назар-писанд қилмаслик; فَعَلَ الْمَوْبِقَاتِ тубан ишлар қилмоқ

I وَبَلَ (وبل) وَبْلٌ (*у*) وَبَالٌ, وَبَالَةٌ соғликка зарарли бўлмоқ (*мас., иқлим ҳақида*); وَبَلَ (*у*) وُبُولٌ, وَبْلٌ қуймоқ (*ёмғир ҳақида*); ~تِ السَّمَاءُ жала қуйди; وَبْلٌ , يَبِلُ وَبَلَ *эск.* ўз ўлжасини таъқиб қилиб бормоқ (*овчи ҳақида*); وَبَلَ (يَوْبَلُ), وَبَالٌ *эск.* носоғлом бўлмоқ (*ер ҳақида*); *эск.* чидаб бўлмас даражада бўлмоқ X اِسْتَوْبَلَ *эск.* носоғлом ҳолда кўрмоқ (юртни)

– وَابِلَةٌ серовқатликдан келиб чиқадиган вазминлик

– وَابِلٌ жала; مِنَ الرَّصَاصِ ~ *маж.* ўқлар жаласи, ёмғири; أَمْطَرَ عَلَيْهِ ~اً مِنَ الشَّتَمِ *маж.* кимгадир ҳақоратлар ёғдирмоқ

– وَابِلَةٌ *анат.* пай, пайлар

– وَبَالٌ 1) соғлиққа зарар қилиш, соғлиққа зарар шароитлар; 2) бало, офат;; 3) зарар, ҳалокатлилик; (*бирор н. нинг*) оғирлиги, қийинлиги; оғир оқибатлар

– وَبْلٌ жала

— أَبَلَةٌ = وَبِلَةٌ

– مَوْبِلٌ 1) катта ва йўғон таёқ; 2) бир бойлам ўтин

– وَبِيلٌ[1] 1) соғлиққа зарарли, ҳалокатли, хатарли; 2) зарарли, ҳалокат келтирувчи; оғир

– وَبِيلٌ[2] 1) катта калтак, таёқ; 2) вабил (*ўйинда тўп, шар урадиган таёқ*); أَبِيلٌ عَلَى ~ ҳассага таянган кекса одам

– وَبِيلَةٌ *кўп.* وُبُلٌ шох-шабба, ўтин боғлами

I وَبَهَ (*а*) وَبْهٌ = أَبَهَ; لَا يُوبَهُ بِهِ (لَهُ) арзимас, аҳамиятсиз; IV أَوْبَهَ (*к. гадир*) эътибор бермоқ (ب, لِ)

I وَتَحَ (*у*) وَتَاحَةٌ оз бўлмоқ, оз миқдорда бўлмоқ; арзимас бўлмоқ; IV أَوْتَحَ: الْعَطَاءَ ~ оз бермоқ, оз ато қилмоқ, атони озайтирмоқ

– وَتْحٌ оз, арзимас (қийматсиз) нарса

– وَتِحٌ арзимас, оз миқдордаги; رَجُلٌ ~ зиқна (хасис) одам

مِيتَحَةٌ асо, ҳасса, таёқ

I وَتَدَ (*и*) وَتْدٌ қоқмоқ, киргизмоқ, суқмоқ (*мас., қозиқни*); ◊ فِي بَيْتِهِ ~ уйда қолмоқ; II وَتَّدَ 1) = I; 2) белги қозиғи қоқмоқ; ◊ فِي بَيْتِهِ ~ уйда қолмоқ; IV أَوْتَدَ = I

– تَوْتِيدٌ қозиқ қоқиш; белги қозиқлари ўрнатиш

– مِيتَدَةٌ болға, болта

– وَتَدٌ, وَتِدٌ *кўп.* أَوْتَادٌ 1) (*чодир*) қозиғи; белги қозиғи; الْمَسَّاحِ ~ танобчи (ер ўлчовчи) нинг қозиғи; 2) устун; كَأَنَّ أَلْسِنَتَهُمْ رُبِطَتْ إِلَى أَوْتَادٍ *маж.* улар оғзига тош солгандай жим турардилар; ◊ أَوْتَادُ الْأَرْضِ тоғлар; أَوْتَادُ الْبِلَادِ мамлакат устунлари

I وَتَرَ (*и*) وَتْرٌ, تِرَةٌ 1) тарангламоқ, тортмоқ (*торларни*); 2) ранжитмоқ, чекламоқ, чеклаб қўймоқ; 3) зулм қилмоқ; мажбур қилмоқ, зўрлик қилмоқ; مَالَهُ ~ молини озайтирмоқ; حَقَّهُ ~ (*к.нингдир*) ҳақига хиёнат қилмоқ; 4) *эск.* тоқ қилмоқ, ёлғиз, якка қилмоқ; 5) *эск.* зиён етказмоқ; II وَتَّرَ 1) қаттиқ, жуда таранг қилиб тортмоқ (*мас., торларни*); (*вазиятни*) кескинлаштирмоқ; (*вазиятни*) кучайтирмоқ, ўткирлаштирмоқ; الْعَلَاقَاتِ بَيْنَ ... وَ بَيْنَ ... ~ ... билан ...нинг орасидаги алоқаларни кескинлаштирмоқ; III وَاتَرَ 1) (*ишни*) оралатмоқ, галма-гал қилмоқ, дам олиб -дам олиб қилмоқ; 2) кетма-кет жўнатавермоқ (*мас. мактубни*); الصَّوْمَ ~ рўзани бир кун тутиб, бир кун ёки икки кун тутмаслик; IV أَوْتَرَ 1) қаттиқ таранг қилиб тортмоқ (*мас., ёй ипини*); 2) (*бирор н. ни*) тоқ марта (жуфт марта эмас) қилмоқ; V تَوَتَّرَ тўхтовсиз келиб турмоқ, кетма-кет келмоқ, доимий келиб турмоқ; изма-из юрмоқ; такрорланмоқ, такрорланиб турмоқ; VI تَوَاتَرَ кетма-кет, изма-из бўлмоқ, орқама-орқа бўлмоқ

– تَتْرَى бирма-бир, бирин-кетин, доимий, изма-из

– تِرَةٌ ўч, қасос, интиқом

– تَوَاتُرٌ 1) кетма-кет келиш; 2) изма-излик, кетма-кетлик, мунтазамлик; такрорийлик, такрорланиш даражаси; عَلَى الْ~ кетма-кет, мунтазам; тўхтовсиз; 3) *физ.* частота (*тебранма ҳаракатнинг тезлик даражаси*)

– تَوَتُّرٌ 1) кескинлик, таранглик, ўткирлашиш; الْ~ الدُّوَلِيُّ халқаро кескинлик; الْ~ السِّيَاسِيُّ сиёсий кескинлик; الْعَلَاقَاتِ ~ муносабатларнинг кескинлашуви; الْ~ الْعَصَبِيُّ асабларнинг таранглашуви; 2) *эл.* кучланиш; الْ~ الْكَهْرَبَائِيُّ электр кучланиши; خَطُّ الْ~ الْعَالِي *ёки* خَطُّ عَالِي الْ~ юқори кучланишли линия

– مُتَوَاتِرٌ 1) изма-из, кетма-кет келаётган (бораётган); 2) мунтазам, тўхтовсиз; 3) *юр. -шар.* ишончли, шаксиз; الْحَدِيثُ الْ~ ишончли ҳадис

– مُتَوَتِّرٌ (*қаттиқ*) тортилган, таранг, кескин

– مَوْتُورٌ 1. хафа қилинган, манфаати қисилган; кин (адоват) сақлаб юрган, ўч (қасос) олмоқни ният қилиб юрган; 2. яқин қариндошини йўқотган, аммо унинг ўчини олмаган одам

– وَتْرٌ 1) وَتْرٌ[1] тоқ, жуфтсиз; ёлғиз; 2) витр (*ҳожилар ҳаж мавсумида Арафот тоғида ўқишадиган намоз*)

– وَتْرٌ[2] қасос, ўч, қасд

– وَتَرٌ *кўп.* أَوْتَارٌ 1) тор сими; لَمَسَ الْ~ الْحَسَّاسَ нозик туйғуларга таъсир қилмоқ; ضَرَبَ عَلَى أَوْتَارِهِمْ кимгадир тақлид қилмоқ; 2) (*камон, ёйдаги*) ип; 3) пай, чандир; أَوْتَارُ الْحَنْجَرَةِ الصَّوْتِيَّةِ товуш пайчалари; 4) *мат. шунингдек:* ~ الْقَوْسِ хорда (*эгри чизиқнинг икки нуқтасини туташтирувчи тўғри чизиқ*); الزَّاوِيَةِ الْقَائِمَةِ ~ гипотенуза; 5) *шахм.* диагонал; طَوِيلٌ ~ узун диагонал; قَصِيرٌ ~ қисқа диагонал

– وَتَرَةٌ *кўп.* وَتَرٌ, اتٌ 1) сузиш пардаси (*ўрдак, ғоз ва б. ларда*) ذَوَاتُ الْ~ пардали оёғи бор; الْأَصَابِعِ ~ бармоқлар орасидаги парда; 3) қулоқ, бурун кемирчаги; الْأَنْفِ ~ бурун пардадевори

– وَتَرِيٌّ торга оид; فِرْقَةٌ مُوسِيقَى ~ة торли оркестр; الْآلَاتُ الْ~ة торли музика асбоблари

– وِتْرِيٌّ, وَتْرِيٌّ тоқ (*жуфт эмас*); عَدَدٌ ~ тоқ сон

– وِتْرِيَّةٌ, وَتْرِيَّةٌ тоқлик

– وَتِيرَةٌ *кўп.* وَتَائِرُ, اتٌ 1) намуна; عَلَى ~ وَاحِدَةٍ бир хил, бир-бирига ўхшаш; عَلَى ~ وَاضِحَةٍ аниқ, ойдин, маълум; 2) ҳаракат ҳолати, равиши; الْعَمَلِ ~ иш суръати; وَتَائِرُ النُّمُوِّ ўсиш суръати; بِوَتَائِرَ (بِوَتِيرَاتٍ) سَرِيعَةٍ тез суръат билан; مُتَعَاظِمَةٍ بِ~ ҳамиша ортиб бораётган суръат билан; 3) (*бурундаги*) кемирчак; (*бармоқлар орасидаги*) сузиш пардаси; 4) (*тоғ остидаги, пойидаги*) сўқмоқ йўл; 5) атиргул

وَتْشٌ 1) (*ҳар нарсанинг*) ози,оз миқдордагиси; 2) одамларнинг ярамаси, пасткаши, тубани

يَتِمَ *қар.* مُوتِمٌ

I وَتَغَ (يَوْتَغُ) وَتْغٌ 1) гуноҳ қилмоқ, гуноҳкор бўлмоқ; 2) ҳалок бўлмоқ, ҳалокатга дучор бўлмоқ; IV أَوْتَغَ (1) ҳалок қилмоқ, ҳалокатга олиб келмоқ; 2) ҳибсга олмоқ, қамамоқ

(وتن) III وَاتَنَ (*к. дандир*) ажралмай бирга юриб-бирга турмоқ

– وَاتِنٌ *кўп.* وُتَّنٌ 1) ўрнида қимирламай турган (*одам*); 2) оқмайдиган кўлмак сув

وَتِينٌ[1] *кўп.* وُتُنٌ, أَوْتِنَةٌ аорта, шотомир

– وَتِينٌ[2] қимирламай ўтирган

(وتى) III وَاتَى қулай бўлмоқ; йўлчи бўлмоқ (*шамол ҳақида*); мос келмоқ, тўғри келмоқ (*сол.* أَتَى III)

– مُوَاتٍ *мн.* مُوَاتِيَةٌ қулай, йўлчи (*шамол ҳақида*); мос, тўғри келувчи

I (وثأ) وَثَأَ (а) وَثْءٌ 1) яраламоқ, лат едирмоқ, контузияламоқ (жароҳатсиз шикаст етказмоқ); 2) пайларни чўзмоқ; وَثِئَ (а) وَثَأٌ лат еган бўлмоқ, контузия олган бўлмоқ; IV وَثَأَ = أَوْثَأَ

– وَثَاءَةٌ 1) лат ейиш; контузия; 2) пай чўзилиши

– وَثْءٌ 1) = وَثَاءَةٌ 2) суякка етиб бормаган (этнинг ўзида бўладиган) касаллик

– وَثِيءٌ лат еган, контузияланган

I وَثَبَ (*и*) وَثْبٌ, وَثَبَانٌ, وُثُوبٌ, وَثِيبٌ 1) ирғимоқ, ирғишламоқ; сакрамоқ, сакраб турмоқ; (*бирор н. устидан*) ирғиб ўтмоқ (فَوْقَ); وَاقِفًا ~ ирғиб турмоқ, тез ўриндан турмоқ; 2) сапчиб (дик этиб) турмоқ; 3) (*к. гадир*) ташланмоқ (عَلَى); 4) (*н.нингдир устидан*) ирғиб туриб кетмоқ (مِنْ, عَنْ); 5) (*н. гадир*) интилмоқ (إِلَى); 6) ирғимоқ, бўғоз қилмоқ (عَلَى *-айғир ҳақида*); 7) (*к. гадир қарши*) исён қилмоқ, қўзғалмоқ (ضِدَّ); II وَثَّبَ 1) ирғишлашга, ирғишга мажбур қилмоқ; 2) гиж-гижламоқ; 3) ўтқазмоқ, ўтирғизмоқ, ўтиришга ундамоқ; 4) الْوِسَادَةَ ~ ـهُ к.нидир болиш устига ўтқизмоқ; ~ ـهُ وَثَابًا к.гадир жой солмоқ; ◊ الْخَيَالَ ~ хаёл (фантазия)ни қўзғатмоқ; III وَاثَبَ 1) (*к. дандир*) олдинроқ ташланмоқ; 2) ташланишмоқ; IV

أَوْثَبَ = II; V تَوَثَّبَ 1) (*к. гадир*) ташланмоқ, ҳужум қилмоқ (عَلَى); ... يَتَوَثَّبُ السُّؤَالُ عَلَى فَمِي *маж.* менда савол туғиладики, ...; 2) ирғиб турмоқ; 3) куч-қувватли, ҳаётсевар, жонли, ғайратли бўлмоқ; 4) (*н. гадир*) шошмоқ, интилмоқ (لِ, إِلَى); ~ لِلتَّحَرُّرِ озодликка интилмоқ; ◊ عَلَيْهِ فِي أَرْضِهِ ~ кимнингдир ерига ғайриқонуний равишда жойлашиб олмоқ; VI تَوَاثَبَ 1) ирғишламоқ, ҳаккалак отиб юрмоқ; 2) ўзаро урилиб, урилишиб кетмоқ

– تَوَثُّبٌ 1) ирғиб туриш; 2) ғайратлилик, жонлилик, ҳаётсеварлик; 3) *эск.* сакраб яқинлашиш

– مُتَوَثِّبٌ 1) ташланаётган, ҳужум қилаётган; 2) ирғиб тураётган; 3) ҳаётни севадиган, жонли, куч-қувватга тўлган, ғайратли; الْعَقْلُ ~ тийрак ақлли

– وَثَّابٌ[1] 1) ирғиётган; 2) бой, жўшқин (*хаёл, фантазия ҳақида*); 3) юракли, жасоратли, ишбилармон; 4) (*н. гадир*) интилувчи (إِلَى); ~ إِلَى الْعُلَى шуҳратпараст, иззатталаб

– وَثَّابٌ[2] *мед.* невралгия

– وِثَابٌ каравот ва қўрпа-тўшак

– وَثْبٌ ирғиш; ирғишлаш; ~ الْعَالِي *спорт.* баландликка сакраш; ~ الطَّوِيلِ *спорт.* узунликка сакраш; ~ بِالزَّانَةِ *спорт.* лангарчўп билан сакраш; ~ نَزَلَ عَنْ ... бирор нарса устидан ирғиб тушмоқ

– وَثْبٌ = وَثَبَانٌ

– وَثْبَةٌ *кўп.* وَثَبَاتٌ 1) ирғиш, сакраш; ~ عُرْوِيَّةٌ واحِدَةٌ бир ирғиб, бир сакраб; ~ сальто-мортале (*ҳавода умбалоқ ошиш*); ~ الْفِكْرِ *кўч. м.* тафаккур парвози; кўтарилиш, уйғониш, ҳаракат; (*инқилобий*) чиқиш; ~ تَحْرِيرِيَّةٌ озодлик ҳаракати

– وَثْبَةٌ ирғиб туриш, ирғишлаш ҳолати; وَثَبَ ~ الْأَسَدِ у арслондай ирғишлади

– وَثْبٌ = وُثُوبٌ

– وَثْبٌ = وَثِيبٌ

I وَثَجَ (у) وَثَاجَةً 1) ўт-ўлан қалин ўсмоқ; 2) сергўшт бўлмоқ, семиз бўлмоқ (*ҳайвон*); X اسْتَوْثَجَ ўт-ўлан қалин ўсиб, бир-бирига киришиб кетмоқ

– مُوثَجَةٌ: ~ أَرْضٌ ўт- алафлари қалин ўсган ер

– وَثِيجٌ қуюқ, қалин

I وَثَرَ (وثر) (يَوْثُرُ) وَثَارَةً юмшоқ бўлмоқ (*мас., қўрпа, ётар жой ҳақида*); وَثَرَ (*u*) وَثْرٌ юмшоқ қилиб ёзмоқ (*мас., қўрпани*) II وَثَّرَ = وَثَرَ

– مَوْثُورٌ нозик, эрка, ипакойим

– مِيثَارٌ *ёки* مِوَاثِرُ *кўп.* кимхоб ёки ипакдан ишланган ўриндиқ

– مِيثَرَةٌ 1) *кўп.* مَيَاثِرُ, مَوَاثِرُ ёстиқ, болиш; юмшоқ бўлсин учун эгар устига қўйиладиган болишча; 2) *кўп.* مَوَاثِرُ : الْفَرَسِ مَيَاثِرُ ~ отнинг ёли

– وِثَارٌ қўрпа, ётар жойнинг юмшоқлиги

– وَثَارَةٌ *ёки* وِثَارَةٌ қўрпа- тўшакнинг юмшоқлиги

– وَثْرٌ шорт, калта шим, иштон

– وَثِيرٌ, وَثْرٌ юмшоқ

I وَثَقَ (وثق) (*u*) وَثْقٌ, وُثُوقٌ, ثِقَةٌ, مَوْثِقٌ (*к. гадир*) ишонмоқ, ишониб топширмоқ, суянмоқ (ب); مَصَادِرُ يُوثَقُ بِهَا *мажҳ.* ишониладиган манбалар; وَثُقَ (*у*) وَثَاقَةً 1) мустаҳкам, қаттиқ, маҳкам, ишончли бўлмоқ; 2) (*н. гадир*) ишонган, эътиқод қўйган бўлмоқ (مِنْ); II وَثَّقَ 1) маҳкамламоқ, мустаҳкамламоқ, кучайтирмоқ; ~ الْعَلَاقَاتِ алоқаларни мустаҳкамламоқ; 2) тасдиқламоқ, тасдиқлаб бермоқ (*мас., ҳужжатга имзо чекиб*); ~ الْوَثِيقَةَ ҳужжатни имзолаб тасдиқламоқ; III وَاثَقَ ўзаро шартнома билан бир-бирини алоқага киритмоқ; шартнома тузмоқ; IV أَوْثَقَ (*бирор н. билан*) боғламоқ (ب); ~ـهُ بِالْحَبْلِ кимнидир арқон (арғамчи) билан боғламоқ; V تَوَثَّقَ 1) маҳкам, мустаҳкам, кучли бўлмоқ; ~ـتْ عُرَى ... الصَّدَاقَةِ بَيْنَ ... وَ بَيْنَ ... билан ...нинг ўртасида дўстлик иплари мустаҳкамланди; 2) (*н. дадир*) ишончли, қатъиятли бўлмоқ (فِي); ~ فِي الْأَمْرِ нимададир қатъий ҳаракат қилмоқ; VI تَوَاثَقَ бир-бири билан шартнома тузмоқ, ўзаро ваъдалашмоқ, келишишмоқ; X اسْتَوْثَقَ 1) (*н. гадир*) ишонч ҳосил қилмоқ, (*н. нингдир*) тўғрилигига ишонмоқ (مِنْ); 2) мустаҳкамланмоқ (*алоқа, муносабатлар ҳақида*); 3) (*к. дандир*) ҳужжат олмоқ (مِنْ)

– أَوْثَقُ *мн.* وُثْقَى энг мустаҳкам, ишончли; الْعُرْوَةُ الْوُثْقَى энг мустаҳкам боғлиқлик (*ислом назарда тутилади*)

– تَوْثِيقٌ 1) мустаҳкамланиш, кучайиш; 2) (*имзо билан*) тасдиқлаш; مَكْتَبُ الْ~ нотариал идора

– ثِقَةٌ[1] (*к. гадир, н. гадир*) ишонч, эътиқод (ب, فِي); ~ فِي *ёки* ~ بِـ ишонч билан; ~ـهُ فِي نَفْسِهِ ўзига ишонч; الْ~ بِالنَّفْسِ ўзига ишониш; عَدَمُ الْ~ ишончсизлик; إِعْلَانُ عَدَمِ الْ~ ишончсизлик билдириш; أَهْلُ الْ~ ишончли одамлар; أَنَا عَلَى ~ وَطِيدَةٍ بِأَنَّ ... *ёки* لِي وَطِيدُ الْ~ بِأَنَّ мен қаттиқ ишонаманки, ...; أَحْوُ ~ ишонса бўладиган, ишончга сазовор, ишонч қозона оладиган; نَالَ الْ~ ишонч қозонмоқ; كَانَ عَظِيمَ الْ~ بِمُسْتَقْبَلِ الشَّعْبِ халқнинг истиқболига қаттиқ ишонмоқ; فَقَدَ الْ~ (*н. гадир бўлган*) ишончни йўқотмоқ (ب); وَضَعَ الْ~ فِيهِ кимнидир ўз ишончига сазовор қилмоқ

– ثِقَةٌ[2] *кўп.* ـَاتٌ ишончли одам; ишончга сазовор одам; обрў-эътиборли шахс; (*н. дадир*) обрўли, фикрига ҳамма қулоқ соладиган шахс; ~ فِي ... هُوَ ~ у ...да катта эътиборли (обрўли) киши

– مَوْثِقٌ *кўп.* مَوَاثِقُ шартнома, битим

– مُوثَقٌ *эск.* боғланган, кишанланган

– مُوثَقٌ 1. 1) мустаҳкамловчи, кучайтирувчи; 2) тасдиқловчи, ҳақиқий эканлигига қул қўйиб шоҳидлик берувчи; 2. *шунингдек:* ~ الْعُقُودِ нотариус

– مَوْثُوقٌ ишончга сазовор, ишончли; ~ بِهِ ҳақиқий, ишончли; مِنَ الْمَصَادِرِ الْ~ بِهَا ишончли манбалардан; الْأَخْبَارُ الْ~ بِهَا ишончли маълумотлар, хабарлар

– مِيثَاقٌ *кўп.* مَوَاثِيقُ, مَيَاثِيقُ 1) шартнома, битим, пакт; ~ عَدَمِ الْاعْتِدَاءِ ҳужум қилмаслик ҳақида битим; ~ السَّلَامِ Тинчлик битими; 2) устав; 3) хартия (шартнома); الْ~ الْأَكْبَرُ *тар.* Улуғ хартия; ~ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ Бирлашган Миллатлар хартияси

– مِيثَاقِيَّةٌ *тар.* чартизм, чартистлик (*инглиз ишчиларининг 19-асрнинг 30-50 йилларидаги биринчи оммавий инқилобий ҳаракати*)

– وَاثِقٌ (*бирор н. га*) ишонган (مِنْ)

– وِثَاقٌ, وَثَاقٌ *кўп.* وُثُقٌ 1) арғамчи, арқон; ~ـهُ شَدَّ кимнидир боғлаб қўймоқ; (فَكَّ) حَلَّ ~ـهُ кимнидир ечиб қўймоқ; 2) кишан, тугун, боғланиш

– وَثَاقَةٌ маҳкамлик, мустаҳкамлилик, ишончлилик

– وَثَائِقِيٌّ ҳужжатли; ~ فِيلْمٌ ҳужжатли фильм

– وَثِقٌ маҳкам, мустаҳкам, қатъий; ~ الْعُرَى бузилмас, узилмас; 2) ишончли

– وُثُوقٌ ишонч

– وُثُوقِيٌّ 1. фидеизмга оид; 2. фидеизм тарафдори, фидеист

– وُثُوقِيَّةٌ фидеизм (*диний эътиқодни ақл-идрокдан, илм- фандан юқори қўювчи таълимот*)

– وَثِيقٌ *кўп.* وِثَاقٌ қаттиқ, мустаҳкам, кучли; ~ ارْتِبَاطٍ кучли (мустаҳкам) боғлиқлик; ~ الصِّلَةِ بِـ... ... билан мустаҳкам боғлиқ бўлган; الْ~ الْارْتِبَاطِ (*бирор к. ёки н. билан*) мустаҳкам боғланган (ب)

– وَثِيقَةٌ *кўп.* وَثَائِقُ 1) васиқа; ~ الْمُلْكِيَّةِ мулк эгалиги ҳақидаги васиқа, ҳужжат; ~ التَّأْمِينِ полис (*суғурта ҳужжати*); ~ الزَّوَاجِ никоҳ шаҳодатномаси; 2) ишонч

I وَثَمَ (*u*) وَثْمٌ майдаламоқ, синдириб майдаламоқ

– وَثِيمَةٌ тўплаб қўйилган ўт-ўланлар

وَثَلٌ хурмо толасидан эшилган арғамчи, каноп арғамчи

– وَثَلٌ = وَثَائِلُ, وَثِيلَةٌ, وَثِيلٌ кўп.

وَثَنٌ кўп. وُثُنٌ, أَوْثَانٌ бут, санам; عِبَادَةُ الْأَوْثَانِ бутпарастлик, санамларга ибодат қилиш

– وَثَنِيٌّ 1. мажусийликка (бутпарастликка) оид; 2. мажусий, бутпараст

– وَثَنِيَّةٌ мажусийлик, бутпарастлик

I وُثِيَ (а) وَثْيٌ (к.нингдир) қўли шикастланмоқ

I وَجَّ (а/у) وَجٌّ 1) ёнмоқ, тутамоқ; 2) қочиб кетмоқ, қочмоқ

– وَجٌّ[1] Тоиф яқинидаги қишлоқ

– وَجٌّ[2] папирус дарахти илдизидан тайёрланадиган дори

I وَجَأَ (يَجَؤُ) وَجْءٌ 1) урмоқ (мас. ханжар, мушт билан); шапалоқламоқ; 2) бичмоқ, ахта қилмоқ; V تَوَجَّأَ = I

– وِجَاءٌ эск. бичиш, ахта қилиш

– وَجِيئَةٌ янчиб талқон қилинган чигиртка ёки хурмоқоқи (ёгда қовуриб ейиш учун)

I وَجَبَ (وجب)[1] (и) وَجْبٌ, وُجُوبٌ 1) (к. гадир) эргашмоқ, изидан юрмоқ, унинг йўлига риоя қилмоқ; (к. учундир) мажбурий бўлмоқ, бурч бўлмоқ, вожиб бўлмоқ (عَلَى); ... يَجِبُ عَلَيْهِ أَنْ у ...ни қилиши керак; унга вожибки, ...; كَمَا يَجِبُ вожиб бўлганидай, зарур бўлганидай; 2) ботмоқ (қуёш ҳақида); 3) ич-ичига кириб кетмоқ, киртайиб қолмоқ (кўз ҳақида); وَجَبَ[2] (и) وَجِيبٌ, وَجَبَانٌ тез-тез урмоқ (юрак ҳақида); وَجَبَ[3] (и) وَجْبَةٌ 1) гупиллаб тушмоқ, ағдарилмоқ; 2) ўзидан кетиб, ўлиб қолмоқ; 3) бир кунда бир марта овқатланмоқ; وَجُبَ (у) وُجُوبَةٌ қўрқув ҳис этмоқ, қўрқоқлик қилмоқ; II وَجَّبَ 1) вожиб қилмоқ, бажаришни мажбурий қилмоқ; 2) бир кунда бир марта овқатланмоқ; ◊ الضَّيْفَ ~ меҳмонни хурсандлик билан кутиб олмоқ; النَّاقَةَ ~ туяни бир кеча-кундузда бир мартагина соғмоқ; III وَاجَبَ (кимошди савдосида тўқмоқни урмоқ, бирор н. нинг сотилганини) эълон қилмоқ, (к. гадир) сотилганини айтмоқ (لِ); IV أَوْجَبَ 1) вожиб қилмоқ; бажаришни мажбурий қилмоқ; 2) сабаб бўлмоқ (мас., ёнғинга); келтириб чиқармоқ (мас., афсусни); 3) тан олмоқ, тасдиқ этмоқ; لَهُ حَقَّهُ ~ кимнингдир ҳақ-ҳуқуқини жойига қўймоқ, ҳурматини бажо келтирмоқ; 4) бир кунда бир марта овқатланмоқ; V تَوَجَّبَ (к. учундир) вожиб бўлмоқ; (к. гадир) вожиб этилмоқ (عَلَى); ... يَتَوَجَّبُ عَلَيْهِ أَنْ унга вожибки, ...; 2) (к. учундир) зарур, керак бўлмоқ (عَلَى); 3) (к. гадир) берилиши керак бўлмоқ (لِ) X اسْتَوْجَبَ 1) талаб қилинмоқ (мас., сарфлар); 2) муносиб, сазовор бўлмоқ (мас., жазога, للتَّأْدِيبِ); 3) вожиб, зарур деб ҳисобламоқ

– إِيجَابٌ 1) вожиб қилиш; вожиблик, мажбурийлик; لِإِجْرَاءِ الْ~ вожибнинг ҳаммасини бажариш учун; 2) тан олиш, тасдиқлаш, ижобий муносабат, розилик; بِالْ~ тасдиқлаб, рози бўлиб; أَجَابَ (رَدَّ) بِالْ~ ижобий (рад) жавоб қилмоқ; 3) мос келиш, мослик; ... لِـ~ ...га биноан, ...га мос ҳолда, ...га кўра; مَرَاجِعُ الْ~ лозим (керакли) йўл-йўриқлар, инструкциялар; 4) юр. таклиф; الْ~ وَ الْقَبُولُ таклиф ва қабул

– إِيجَابِيٌّ 1. 1) ижобий (жавоб ҳақида); позитив; ~ا ижобий; الْحِيَادُ الْ~ сиёс. позитив нейтралитет; الْفَلْسَفَةُ الْ~ةُ позитив фалсафа, позитивизм (ҳамма ҳақиқий, позитив билимлар аниқ фанларнинг маҳсулидир, фалсафа эса бундай билимларни беролмайди, шунинг учун унинг кераги йўқ деган ғояга асосланган таълимот); 2) эл. мат. мусбат; الْقُطْبُ الْ~ мусбат қутб; الْكَمِّيَّةُ الْ~ةُ мусбат миқдор; 2. кўп. ـاتٌ фото. позитив (сувратнинг оққа кўчирилгани); 2 (бирор н. даги) ижобий томон

– إِيجَابِيَّةٌ ижобийлик, позитивлик

– جِبَّةٌ вожиблик, мажбурийлик, зарурлик

– مُوجَبٌ 1) ижобий (жавоб ҳақида); 2) эл. мусбат; ~ قُطْبٌ мусбат қутб; 3) грам. бўлишли

– مُوجِبٌ 1. вожибликни, заруриятни келтириб чиқарувчи, вожиб қилувчи; сабаб бўлувчи; الْوُجُودِ ~ёки بِذَاتِهِ ~ юр. шар. борлиги ҳақ бўлган, Оллоҳ; 2. кўп. ـاتٌ 1) сабаб, асос; ~ فِي غَيْرِ ... сабабсиз; لَا ~ لِـ ... учун ҳеч қандай асос йўқ; ~ه بِـ га мувофиқ ... га асосан, ...га кўра; 2) вожиблик, зарурлик; ◊ الْ~ ўлим

– مُوَجَّبٌ бир кунда бир марта овқатланадиган киши

– مُوجِبَةٌ 1) ҳаракат, қилмиш; 2) сабаб

– مُوجَبَةٌ кўп. ـاتٌ грам. тасдиқ гап

– وَاجِبٌ 1) вожиб, зарурий, мажбурий; ~ الْوُجُودِ ёки بِذَاتِهِ ~ юр-шар. борлиги ҳақ бўлган, Оллоҳ; 2) тез-тез ураётган (юрак ҳақида); 2. кўп. ـاتٌ вожиблик, бурч; вазифа; نَرَى مِنَ الْ~ ... نَرَى مِنْ ~نَا أَنْ ... ёки عَلَيْنَا أَنْ биз шуни ўзимизнинг бурчимиз деб ҳисоблаймизки, ...; لَا شُكْرَ عَلَى الْ~! ташаккурга арзимайди!, арзимайди!; 3) қатл этилган, ўлик

– وَجْبٌ = وَجَابَةٌ

– وَجْبٌ қўрқоқ, юраксиз

– وَجْبَةٌ кўп. وَجَبَاتٌ 1) овқат ейиш, бир марталик овқат (нонушта тушлик ва ҳ.к); 2) контингент (янги армияга чақирилган кишилар мажмуи); 3) (бирор н. нинг) маълум бўлаги, қисми, миқдори (مِنْ); ~ نَاشِفَةٌ қуруқ паёк; 4) гупуллаш (бирор н. тушиб кетгандаги овоз); 5) сунъий тиш, протез (Сурия); 6) смена (ишчиларники) ~ رَئِيسُ الْعَمَلِ ишчилар сменаси бригадири, бошлиғи; 7) юқоридан тушаётган нарсанинг овози

– وُجُوبٌ вожиблик, зарурлик, мажбурлик

– وُجُوبِيٌّ вожиб, мажбурий, зарурий

– وَجِيبٌ эск. юрак уриши

I (وجد) وَجَدَ[1] (и) وَجْدٌ, وِجْدَانٌ 1) топмоқ, қидириб топмоқ; مَطْلُوبَهُ ~ талаб қилинганни топмоқ; ... نَفْسَهُ أَمَامَ (فِي) ~ ...нинг қаршисида (олдида) бўлиб қолмоқ; 2) дуч келмоқ, рўпара келмоқ, тўқнаш келмоқ; 3) эришмоқ; 4) сезмоқ, ҳис қилмоқ; 5) (к. дандир) хафа бўлмоқ, ғазабланмоқ (عَلَى); 6) мажх. бор бўлмоқ, мавжуд бўлмоқ; يُوجَدُ бор, мавжуд; وَجَدَ (يَوْجَدُ) وَجْدٌ 1) (к. гадир) аза тутмоқ (لِ); 2) (к. нидир) севмоқ (بِ); وَجَدَ[2] (и) وُجْدٌ, وَجْدٌ бой, давлатманд бўлмоқ; IV أَوْجَدَ 1) ижод қилмоқ, яратмоқ, ишлаб чиқармоқ; кашф қилмоқ, ихтиро қилмоқ; етиштирмоқ (мас., янги навни); излаб топмоқ, қидириб топмоқ, топмоқ; 2) (н. нидир) олишга имкон бермоқ; ~ه مَطْلُوبَهُ бирор кишининг излаган нарсасини топишга имкон бермоқ; 3) (н. гадир) мажбур қилмоқ (عَلَى); 4) бойитмоқ, бой қилмоқ; V تَوَجَّدَ 1) (к. гадир) аза тутмоқ, мотам тутмоқ (لِ); 2) (к. гадир) қаттиқ муҳаббат қўймоқ (بِ); 3) (к.дандир) ғамгин, хафа бўлмоқ (لِ); VI تَوَاجَدَ 1) (қаердадир) бор бўлмоқ, мавжуд бўлмоқ, турган бўлмоқ (فِي); (к. ёки н. билан дир қаердадир) бирга бўлмоқ (فِي, مَعَ); (биргалашиб, ёнма-ён) яшамоқ; 2) ёлғондан ўзини севадиган қилиб кўрсатмоқ; VII اِنْوَجَدَ турмоқ, бор бўлмоқ, мавжуд бўлмоқ

– أَوْجَدُ эск. ўта ҳиссиётли, энг ишқибоз, ихлосманд

– إِيجَادٌ 1) ижод, ижод этиш, яратиш; 2) кашфиёт, ихтиро; 3) қидириш, қидириб топиш; الثَّرْوَةِ ~ ик. капитал тўплаш

– تَوَاجُدٌ (ёнма-ён) яшаш

– جِدَةٌ 1) ҳиссиёт, туйғу, сезги; 2) ҳаяжон, туйғулар олови; 3) ғазаб; 4) бойлик, давлатмандлик

– مُوجِدٌ 1. ижод қилувчи, яратувчи, ишлаб чиқарувчи; 2. ижодкор; муаллиф, автор

– مَوْجِدَةٌ 1) ҳиссиёт, туйғу, сезги; 2) ғазаб туйғуси; душманлик, нафрат, кўролмаслик туйғуси

– مَوْجُودٌ 1) зарур; бор бўлган, мавжуд бўлган; 2) яшаётган, нақд, реал

– مَوْجُودَاتٌ кўп. 1) мавжудот, оламда бор бўлган ҳар нарса; 2) савдо. мол. актив; авуарлар

وَاجِدٌ 1) топувчи; 2) (к. гадир) ғазаб

қилаётган (عَلَى); 3) (*к. нидир*) севиб қолган (ب); 4) бой

– وَجْدٌ[1] топиш

– وَجْدٌ[2] 1) тўлқинланиш, мавжланиш, қизиш; 2) кучли севги, интилиш; 3) ғазаб; 4) шодлик; хушчақчақлик, жазава; 5) бойлик, мўл-кўллик, давлатмандлик

وُجْدٌ, وِجْدٌ бойлик, мўл-кўллик, давлатмандлик

وِجْدَانٌ *кўп.* اتٌ 1) туйғу, сезиш, сезги, ҳиссиёт; 2) виждон, онглилик, ~ حَسَبَ виждонан; 3) ички маънавий дунё; 4) қалб, юрак; 5) интуиция (*ички ҳис, сезги, сезгирлик*)

– وِجْدَانِيٌّ 1) виждоний, виждонга, онглиликка оид; маънавий; руҳий; الْحَالَةُ الْـ~ـةُ руҳий (ички) ҳолат; الْحَيَاةُ الْـ~ـةُ маънавий ҳаёт; الشِّعْرُ الْـ~ـةُ лирик шеърият; 2) интуицияга оид; الشُّعُورُ الْـ~ـةُ интуитив туйғу

– وِجْدَانِيَّاتٌ интуиция билан ҳис қилинадиган ҳар нарса

– وِجْدَانِيَّةٌ лиризм

– وُجُودٌ борлиқлик, мавжудлик, яшаш; борлик, мавжуд бўлиш; ҳозир бўлиш; عَدَمٌ ~ йўқ бўлиш, мавжуд эмаслик; كُلِّيُّ الْـ~ ҳар ерда мавжудлик (бор бўлиш, ҳозирлик); عِلْمُ الْـ~ *фалс.* илми вужуд, онтология; غَابَ عَنِ الْـ~ ҳушдан кетмоқ; خَرَجَ (ظَهَرَ, بَرَزَ) إِلَى الْـ~ дунёга келмоқ, туғилмоқ; زَالَ مِنَ الْـ~ йўқ бўлмоқ, ўз умрини тугатмоқ; 2) моҳият, мазмун

وُجُودِيٌّ борлиққа, яшашга оид; ~ فَيْلَسُوفٌ вужудия (*экзистенциализм*) фалсафаси вакили; الْفَلْسَفَةُ الْـ~ـةُ вужудия (*экзистенциализм*) фалсафаси

– وُجُودِيَّةٌ борлиққа алоқадор бўлган ҳар нарса; الْـ~ вужудия (*экзистенциализм*)

(وجذ) IV أَوْجَذَ мажбурламоқ, мажбур қилмоқ

– وَجْذٌ *кўп.* وِجَاذٌ тоғда сув тўпланадиган ҳовузча (чуқурча)

I (وجر) وَجَرَ (*а*) وَجْرٌ (*бирор нарса олдида*) титраб-қақшамоқ, қалтирамоқ, (*бирор нарсадан*) қўрқмоқ (مِنْ); وَجَرَ (*и*) وَجْرٌ 1) оғизга қуймоқ (*дори ҳақида*); 2) дори ичирмоқ; ~ الصَّبِيَّ болага дори ичирмоқ; IV أَوْجَرَ = وَجَرَ; VIII اتَّجَرَ дори билан шифо топмоқ

– مِيجَارٌ *кўп.* مَوَاجِيرُ 1) ракетка (*пинг-понг, теннис ва б.*); 2) чиллак; 3) жезл (асо, калтак)

– مِيجَرٌ *кўп.* مِيجَرَةٌ беморнинг оғзидан дори юбориш учун ишлатиладиган асбоб

– وِجَارٌ *кўп.* أَوْجِرَةٌ, وُجُرٌ бўри уяси, айиқ уяси; ин, уя

– وَجْرٌ *кўп.* أَوْجَارٌ 1) ғор; 2) *эск.* қўрқинч

– وَجَرَةٌ, وَجْرَةٌ *кўп.* أَوْجَارٌ 1) чуқурлик; 2) *ҳарб.* хандақ; бўри тутиш учун кавлаб қўйилган чуқурлик (*овчиликда*)

– وَجُورٌ (*беморнинг оғзидан юборилиадиган*) дори дозаси, миқдори

I (وجز) وَجَزَ (*и*) وَجْزٌ, وُجُوزٌ (*нутқда*) қисқа, мухтасар бўлмоқ (فِي); وَجُزَ (*у*) وَجَازَةٌ мухтасар бўлмоқ (*нутқ ҳақида*); IV أَوْجَزَ 1) қисқа, мухтасар гапирмоқ; 2) қисқартмоқ, калта қилмоқ; X اسْتَوْجَزَ қисқартмоқ, қисқа баён қилмоқ

– إِيجَازٌ 1) қисқалик, мухтасарлик; ~ بِـ *ёки* بِالْـ~ *ёки* بِطَرِيقِ الْـ~ қисқача; 2) қисқартириш

– مُوجَزٌ 1. 1) қисқа, мухтасар; 2) қисқартилган; 2. қисқача баён, резюме

– وَجَازَةٌ қисқалик, мухтасарлик

– وَجْزٌ[1] қисқалик

– وَجْزٌ[2], وَجِيزٌ қисқа, сиқиқ, мухтасар; فِي فَتْرَةٍ وَجِيزَةٍ қисқа бир вақт ичида

I وَجَسَ (*и*) وَجْسٌ 1) қўрқмоқ; (*ёмон н. ни*) олдиндан сезмоқ; 2) яширин, кўринмайдиган бўлмоқ; IV أَوْجَسَ қўрқув ҳис этмоқ, ёмонликни ҳис қилмоқ, сезмоқ, хавфсирамоқ; V تَوَجَّسَ хавфсирамоқ, қўрқмоқ; الصَّوْتَ ~ товушга хавфсираб қулоқ солмоқ; الطَّعَامَ (الشَّرَابَ) ~ овқатни хавфсираб татиб (ичиб) кўрмоқ; ~ شَرًّا ёмонликни олдиндан сезмоқ

– أَوْجَسُ[1] вақт, муддат

– أَوْجَسُ[2] оз миқдордаги таом ёки сув

– تَوَجُّسٌ қўрқувлар, хавфсирашлар

– مُوجِسٌ *эск.* қўрқувни олдиндан ҳис қилувчи

– وَاجِسٌ ваҳима, ёмонликни олдиндан ҳис қилиш

– وَجْسٌ 1) қўрқув, ваҳима; 2) шарпа, секин эшитилган товуш

I (وجع) وَجَعَ (يَوْجَعُ) وَجَعٌ 1) оғриқ сезмоқ; 2) қийналмоқ, азоб чекмоқ; وَجَعَ (يَوْجَعُ) وَجْعٌ азоб бермоқ, қийнамоқ, оғритмоқ; ~ رَأْسُهُ унинг боши оғрияпти; مَاذَا يَوْجَعُكَ؟ сенинг қаеринг оғрияпти?; IV أَوْجَعَ; وَجَعَ V تَوَجَّعَ 1) оғриқ азобини чекмоқ, оғриқдан қийналмоқ; 2) (*к. учундир*) азоб тортмоқ, (*к. гадир*) ҳамдардлик билдирмоқ (لِ); 3) оғриқдан шикоят қилмоқ

– أَوْجَعُ *эск.* энг азобли (*оғриқ ҳақида*)

– إِيجَاعٌ оғритиш, оғриққа сабаб бўлиш

– تَوَجُّعٌ 1) оғриқдан азоб чекиш; 2) оғриқдан шикоят қилиш

– مُوجِعٌ оғритувчи, азоб берувчи, оғриқли

– مَوْجُوعٌ оғриётган; الضِّرْسُ الْـ~ оғритадиган тиш, оғриётган тиш

– وَجَعٌ *кўп.* أَوْجَاعٌ, وِجَاعٌ 1) оғриқ; الْأُذُنِ ~ қулоқ оғриғи; الْبَطْنِ ~ қорин оғриғи; الرَّأْسِ ~ бош оғриғи; السِّنِّ ~ тиш оғриғи; الْعَيْنِ ~ *мед.* офтальмия; 2) азоб-уқубат

– وَجَعٌ оғриқдан азобланаётган

– وَجْعَاءُ *эск.* орқа қисм, кет

– وَجِيعٌ азобли, оғриқли

I وَجَفَ (*и*) وَجْفٌ, وَجِيفٌ, وُجُوفٌ 1) ҳаяжонланмоқ; ўйнамоқ, урмоқ (*юрак ҳақида*); 2) йўртмоқ, йўртиб чопмоқ; IV أَوْجَفَ 1) ҳаяжонлантирмоқ, тўлқинлантирмоқ; (*юракни*) ўйнашга, уришга мажбур қилмоқ; 2) йўртиб чоптирмоқ; 3) (*бирор ёққа*) чуқур кириб бормоқ, ундан ҳам узоқроққа тез кетмоқ (فِي); чоптирмоқ, югуртирмоқ (*отни*); الْبَابَ ~ эшикни ёпмоқ; فَأَوْجَفَ ~ уни (*мас., отни ёки туяни*) чоптиравериб оздириб юбормоқ; الْبَابَ ~ эшикни ёпмоқ, беркитмоқ; X اسْتَوْجَفَ (*юракни*) уришга, ўйнашга мажбур қилмоқ; الْحُبُّ فُؤَادَهُ ~ муҳаббат унинг юрагини бутунлай эгаллаб олди

– إِيجَافٌ йўртиш, йўртиб юриш (*аллюр*)

– وَاجِفٌ ураётган, ўйнаётган; қўрқаётган, қўрқиб қалтираб турган; الْقَلْبُ ~ юраги ўйнаётган; وَقَفَ ~ الْقَلْبُ у хавотирланиб тўхтади

– وَجِيفٌ от ёки туянинг йўрғалаш турларидан бири

وُجَاقٌ *кўп.* اتٌ 1) ўчоқ; кема печкаси; النَّارِ ~ иситиш печкаси; الطَّبْخِ ~ овқат пиширадиган ўчоқ; 2) яничарлар ҳарбий корпуси

– وُجَاقِلِيٌّ *кўп.* وُجَاقِلِيَّةٌ *тар.* яничар (*XVIII-XIX асрларда Туркиядаги пиёда аскар*)

I وَجَلَ (يَوْجَلُ) وَجَلٌ, مَوْجَلٌ, مَوْجِلٌ қўрқмоқ, журъатсизлик қилмоқ; IV أَوْجَلَ қўрқитмоқ, хавфсиратмоқ

– مَوْجِلٌ қўрқинчли жой, хатарли жой

– وَجَلٌ *кўп.* أَوْجَالٌ қўрқув, ваҳима, хавфсираш; журъатсизлик; ~ فِي журъатсизлик билан

وَجِلٌ *кўп.* وِجَالٌ қўрқоқ, журъатсиз

I وَجَمَ (*и*) وَجْمٌ, وُجُومٌ 1) (*қўрқув, ғазаб ёки тантанали маросимлар вақтида*) гапиролмай қолмоқ, тилдан қолмоқ, ҳеч овоз чиқармаслик; 2) (*к. гадир*) жимгина боқиб турмоқ; 3) хафа бўлиб кўринмоқ (*юз ҳақида*); 4) ўйга чўммоқ, ўйлаб қолмоқ

– وَجْمٌ, وَاجِمٌ 1) гапирмайдиган. жим турадиган; 2) хафа, ғамгин

– وَجْمٌ *эск.* маъқулламаслик; журъатсизлик; *эск.* ғазаб

– وَجَمٌ *кўп.* وُجُومٌ, أَوْجَامٌ чўл-саҳроларда адашмаслик учун қўйилган белги

– وُجُومٌ гапирмаслик; жим туришлик; 2) хафалик, қовоғи осилганлик, журъатсизлик; ғамгинлик; ~ بِـ ғамгин

I وَجَنَ (и) وَجْنٌ отмоқ, ирғитмоқ; ~ الثَّوْبَ материални оҳорламоқ, кудунгламоқ

– مُوَجَّنٌ лунжлари осилган ва ботлари катта *(одам)*

– مِيجَنَةٌ *кўп.* مَيَاجِنُ кудунггарнинг тўқмоғи

– وَجْنَاءُ юзлари катта - катта туя

– وَجْنَةٌ *кўп.* وَجَنَاتٌ юз, бет, лунж

– وَجْنِيٌّ юз, бет, лунжга оид; ~ عَظْمٌ янок суяги, янок

– وَجِينٌ *кўп.* وُجْنٌ даранинг қирғоғи, чети

I (وجه) وَجَهَ (يَوْجَهُ) وَجَاهَةً 1) аслзода. оқсуяк, олий насабли бўлмоқ; 2) муҳим аҳамиятли бўлмоқ; وَجَهَ (يَجِهُ) وَجْهٌ юзга урмоқ, шапалоқламоқ; II وَجَّهَ 1) йўналтирмоқ, жўнатмоқ; (*к. гадир*) юбормоқ; (*к. нингдир*) манзилига жўнатмоқ (إِلَى); ~ إِلَيْهِ سُؤَالاً кимгадир савол бермоқ; ~ سِلَاحَهُ إِلَى куролни ...га қаратмоқ; ~ ضَرْبَةً قَاصِمَةً қақшатқич зарба бермоқ; ~ كَلَامَهُ إِلَى ... ...га сўз билан мурожаат қилмоқ; ~ نَشَاطَهُ إِلَى... кимнингдир фаолиятини ...га йўналтирмоқ; ~ وَجْهَهُ لِلْقِبْلَةِ юзни қиблага қаратмоқ (*қар.* قِبْلَةٌ); 2) (*кўзни, эътиборни, диққатни*) йўналтирмоқ, қаратмоқ; ~ التِفَاتَهُ إِلَى ... (نَظَرَهُ) кимнингдир диққатини ...га қаратмоқ; 3) (*айблов*) эълон қилмоқ; ~ تُهْمَةً إِلَى ... (*к. нидир*) айбдор деб ҳисобламоқ, айбламоқ; 4) (*қаергадир*) жўнамоқ (إِلَى); 5) афзал кўрмоқ, ҳурмат кўрсатмоқ; III وَاجَهَ 1) юзма-юз, рўпара турмоқ; (*бирор к. ёки н. нинг рўпарасида*) турмоқ; 2) шахсан кўришмоқ; кўришмоқ (*мас. маҳбус билан*); (*к. нидир*) учратмоқ; 3) хавф солмоқ; 4) (*к. биландир*) юзлаштирмоқ (ب) (*к. биландир н. биландир*) юзма-юз, рўпара қилмоқ (ب); 5) (*бирор н. нинг*) рўпарасида турмоқ; IV أَوْجَهَ афзал билмоқ, ҳурмат кўрсатмоқ; шуҳратли қилмоқ, аслзода қилмоқ; V تَوَجَّهَ (*к. гадир*) мурожаат қилмоқ (إِلَى); 2) (*қаергадир*) жўнамоқ, йўналмоқ, ҳаракатланмоқ (نَحْوَ,) VI تَوَاجَهَ юзма-юз дуч келмоқ, рўпарама-рўпара турмоқ (бўлмоқ); VII اتَّجَهَ 1) қарамоқ, бурилиб қарамоқ; ... عَنْ ~ ...дан четга бурилмоқ; 2) (*қаергадир*) жўнамоқ, йўналмоқ (إِلَى); 3) (*к. нингдир*) бошидан ўтмоқ, бошига тушмоқ (*воқеа ҳақида* –لِ) ~ لَهُ الرَّأْيُ ◊ бунинг миясига бир фикр келди

– اتِّجَاهٌ *кўп.* اتٌ 1) йўналиш, (*ҳаракат*) чизиғи; *денг.* румб, пеленг; 2) оқим; йўналиш; тамойил

– تُجَاهَ, تِجَاهَ қарама-қарши томон; ~ فِي هـ ким ёки нимага қарши, рўпарама-рўпара; рўбарў

– تِجَاهَ, تُجَاهَ рўпарада

– تَوْجِيهٌ йўналиш. йўналтириш; тўғрилаш, мўлжаллаш; ориентирлаш; الْـ~ الإِلِكْتُرُونِيُّ электрон ориентирлаш; ~ إِلَى الْهَدَفِ мўлжалга, нишонга тўғрилаш; ~ الْـ جِهَازُ йўналтирувчи жиҳоз, қурилма (*ракеталарда*); عَجَلَةُ (طَارَةُ) الْـ~ рул чамбараги, рул; штурвал (*кема, самолётда*)

– تَوْجِيهَاتٌ *кўп.* директивалар, топшириқлар, кўргазмалар, кўрсатмалар

– تَوْجِيهِيٌّ кўрсатма берувчи, йўлловчи, инструктив; ~ اجْتِمَاعٌ инструктив йиғилиш; أَرْقَامٌ ~ةٌ контрол рақамлар; الْـ~ الْفَصْلُ (الْقِسْمُ) қўшимча синф (ўрта мактабда)

– شَهَادَةُ الْـ~: تَوْجِيهِيَّةٌ етуклик аттестати

– تَوَجُّهٌ *эск.* жўнаш

جِهَةٌ *кўп.* اتٌ : жиҳат, томон, тараф, йўналиш; ~ ... إِلَى томонга, йўналиш бўйича; ~ الشِّمَالِ مِنْ шимол томондан; مِنْ ~ي а) мен томондан; б) менга қолса; مِنْ ~ه а) у томондан; б) унга қолса; مِنْ ~ وَ ... مِنْ ~ أُخْرَى ... бир томондан ... бўлса, бошқа томондан ... дир; مِنْ ~ كُلِّ ҳамма томондан; مِنْ ~ (*бирор н.га*) келганда; مِنْ ~ الْمَبْدَأِ принципга қараганда, кўра; الْجِهَاتُ الْأَصْلِيَّةُ *ёки* الْجِهَاتُ الْأَرْبَعُ *ёки* الْجِهَاتُ дунёнинг тўрт томони; 2) раён, ҳудуд, жой; 3) (*давлат*) идораси, ташкилоти, органи; الْجِهَاتُ الْمُخْتَصَّةُ лозим бўлган идоралар, органлар

– جِهَوِيٌّ районга, ҳудудга, жойга оид

– مُتَّجَهٌ *кўп.* اتٌ : йўналиш

– مُوَاجَهَةٌ 1) қарши туриш, юзма-юз учрашиш; ~ юзма-юз; جَلَسَ فِي ~ه кимнингдир рўпарасида ўтирмоқ; 2) учрашув; 3) юзлаштириш; 4) фронт, жабҳа; 5) конфронтация, бир-бирига қарама-қарши бўлиш

– مُوَجَّهٌ йўналтирилган, йўлга солинган; ~ صَارُوخٌ бошқариладиган ракета

– مُوَجِّهٌ 1) йўналтирувчи, бошқарувчи; 2.1) рулга, штурвалга оид; 2) раҳбар, бошлиқ

– مُوَجِّهَةٌ *кўп.* اتٌ : рул

– وَاجِهَةٌ *кўп.* اتٌ : *шунингдек:* ~ الْبِنَاءِ бино илди, фасад; (*танганинг, рўпнинг ва б.нинг*) юз томони; 2) битрина, кўргазма; 3) *харб.* фронт

– وَجَاهٌ 1) (*бирор н.нинг*) қаршисида, рўпарасида туриш; юзма-юз учрашиш; ~هَا у(аёл) нинг рўпарасида; 2) қарама-қарши томон, қарши томон

– وَجَاهَةٌ 1) аслзодалик; қадр-қиммат; ذُو ~ аслзода; أَهْلُ الْـ~ аслзодалар; 2) аҳамият; аҳамиятлилик, муҳимлик; 3) тўғрилик, асосланганлик

– وَجَاهِيٌّ *юр.* қарама-қарши (*кўргазма ҳақида*)

– وَجْهٌ *кўп.* أَوْجُهٌ, وُجُوهٌ 1) юз, бет; الْتَقَى ~ (ب) لِـ بِـ ким биландир юзма-юз учрашмоқ; أَهَانَهُ فِي ~ه кимнингдир юзига қараб туриб ҳақорат қилмоқ; كَانَ ~ لِـ (*бирор н.олдида*) юзма-юз турмоқ (أَمَامَهُ); 2) афт, башара, ташқи кўриниш, қиёфа; أَوْجُهُ الشَّبَهِ ўхшашлик белгилари; 3) олд, олд томон, (*бирор н.нинг*) юзи; ~ الْكُلُونِ эшик қулфи бурнини беркитиб турадиган метал қоплама; 4) *шунингдек:* ~ الْوَرَقِ варақ, бет; 5) томон, тараф, йўналиш; مِنْ كُلِّ الْوُجُوهِ ҳамма томондан, ёқдан; ~ه مَضَى عَلَى ўз йўлидан бормоқ; 6) юза, бет, сатҳ; ~ الْأَرْضِ ер сатҳи, юзаси; ~ الْبَحْرِ денгиз сатҳи, юзаси; 7) авра; ~ السِّكَّةِ танганинг юз томони; 8) тур, нав, категория; أَنْفَقَ عَلَى وُجُوهِ الْبِرِّ пулларни саховат йўлида сарф қилмоқ; 9) усул, равиш, ҳол; йўл; بِـ~ الْإِجْمَالِ қисқа равишда, жамланган, якунланган ҳолда; ~ آخَرَ عَلَى бошқача усулда, бошқачасига; بِـ~ مَا қандай йўл билан бўлса ҳам; بِـ~ مِنَ الْوُجُوهِ қандайдир бир йўл билан; ~ (أَحْسَنِ) خَيْرِ عَلَى энг яхши усулда; ~ أَكْمَلِ عَلَى *ёки* ~ الْـ~ الْأَكْمَلِ عَلَى энг юксак ҳолда; ~ هَذَا الْـ~ عَلَى шундай қилиб; عَلَى ~هـ керакли, зарур ҳолда, равишда, талаб қилинган даражада; ~ التَّالِي الْـ~ عَلَى *ёки* ~ الْآتِي الْـ~ عَلَى қуйидагича, мана бундай, қуйидаги ҳолатда; بِـ~ عَامٌّ *ёки* الْعُمُومِ عَلَى умуман; بِـ~ خَاصٍّ *ёки* الْخُصُوصِ عَلَى хусусан; بِـ~ التَّقْرِيبِ *ёки* ~ التَّقْرِيبِ عَلَى тақрибан, тахминан; عَلَى ~ التَّحْقِيقِ аниқроқ айтганда, аниқроқ қилиб айтганда; ~ الدِّقَّةِ عَلَى аниқ, ўхшатиб; 10) сабаб, асос; ~ لِـ... لَا ... учун асос йўқ; مِنْ ~ حَقٍّ غَيْرِ асоссиз, ҳеч қандай сабабсиз, асоссиз; ~ الدَّهْرِ عَلَى доимо, абадий; 11) жиҳат; маъно, мазмун; مِنْ بَعْضِ الْوُجُوهِ баъзи жиҳатдан; مِنْ كُلِّ الْوُجُوهِ ҳамма томондан; ذُو ~يْنِ الْـ~يْنِ *ёки* بِـ~يْنِ а) иккиюзламачи; б) икки маъноли; كَلَامٌ (قَوْلٌ) ذُو ~يْنِ икки маъноли гап, сўз; 12) қатлам; ~ بُوَيَةٍ бўёқ қатлами; 13) аслзода шахс, аслзода зот; аслзода; وُجُوهُ الْبِلَادِ аслзодалар, аслзода одамлар, машҳур кишилар; ◊ لِـ ~ اللهِ а) худо ҳаққи; б) бекорга, текинга, худо йўлида; ~ السَّاعَةِ соат сиферблати; ~ مُسْتَعَارٌ ниқоб, сохта қиёфа, сиртдан кўриниш; ~ النَّهَارِ кундузи; أَوْجُهُ الْقَمَرِ ой фазалари; مَاءُ الْـ~ шаён, қадр-

қиммат, обрўъ-эътибор; ~ه فى кимнингдир олдида; أَغْلَقَ الْبَابَ فى ~ه кимнингдир юзига эшикни беркитмоқ; وَقَفَ فى ~ه *қар.* وَقَفَ ; رَجَعَ و ~هُ مِثْلُ قَفَاهُ орқага тисарилмоқ; остона ҳатламай орқага қайтмоқ; أَخَذَ عَلَيْهِ ~ًا бирор киши олдида ортиқча қилиқ (гап) қилмоқ; بَيَّضَ ~هُ а) кимгадир эҳтиром кўрсатмоқ; б) ўзини *ёки* бошқа бировни оқламоқ; سَوَّدَ ~هُ ўзини *ёки* бошқа бировни қораламоқ; اسْوَدَّ ~هُ шарманда бўлмоқ; أَكَلَ ~هُ кимдандир ўпкаламоқ, гина қилмоқ; اِبْيَضَّ ~هُ ўзини оқламоқ; ... كَسَبَ بَيَاضَ الْ~ عِنْدَ ўзини ...нинг олдида оқламоқ; غَابَ ~هُ у вафот этди

– وُجْهَةٌ, وِجْهَةٌ *кўп.* اتٌ 1) томон, тараф, йўналиш, бориладиган жой; ~نَا الْقَاهِرَةُ биз Қоҳирага йўл оламиз; 2) мақсад, мўлжал, нишон; 3) витрина; الزُّجَاجِ ~ ойна витрина; 4) *шунингдек:* النَّظَرِ ~ нуқтаи назар; مِنْ هَذِهِ الْ~ шу (бу) нуқтаи назардан; مِنَ الْ~ الْقَانُونِيَّةِ юридик нуқтаи назардан, қонун нуқтаи назардан; مِنَ الْ~ الْعِلْمِيَّةِ илмий нуқтаи назардан; تَبَادَلَ وِجْهَاتِ النَّظَرِ مَعَ ... ким биландир нуқтаи назар алмашмоқ, ўртоқлашмоқ

– وَجْهِيٌّ юз (бет) га оид, юз томон

– وَجِيهٌ[1] *кўп.* وُجَهَاءُ таниқли, машҳур одам, аслзода, аслзода шахс

– وَجِيهٌ[2] жиддий, асосли; سَبَبٌ ~ асосли сабаб

(وجى) I وَجَى (и) وَجْيٌ *(к.нидир)* фойдаси тегмайдиган деб ҳисобламоқ, манфаатсиз деб билмоқ; وَجِيَ (а) وَجًى ялангоёқ юриб, оёқнинг таги ҳилвирамоқ; *эск.* кўп юрганидан, югурганидан товонини, туёғини қавартириб (шилиб) олмоқ; *эск.* товони, туёғи қаварганидан азоб тортмоқ; V تَوَجَّى = وَجِيَ (а) وَجًى

– وَجًى *эск.* қаварганидан (шилинганидан) бўладиган оғриқ, азоб

I وَحَدَ (يَحِدُ) وَحْدَةً, وَحْدٌ, حِدَةٌ *ёки* وَحَادَةٌ (يَوْحُدُ) وَحُدَ 1) бир бўлмоқ; 2) ягона, якка-ю-ёлғиз бўлмоқ; ёлғиз бўлмоқ; II وَحَّدَ 1) бирлаштирмоқ, бир хиллаштирмоқ, унификация қилмоқ; *мол.* консолидация қилмоқ (*давлатнинг қисқа муддатли қарзларини узоқ муддатли ёки бемуддат қарзга айлантирмоқ*); 2) لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ демоқ; اللّٰهَ ~ ягона Оллоҳ динига эътиқод қилмоқ; IV أَوْحَدَ ; اللّٰهُ ~هُ Оллоҳ уни замонасининг ягонаси қилиб яратди; V تَوَحَّدَ 1) бирлашмоқ; 2) якка, ягона бўлмоқ; 3) узлатда яшамоқ; ёлғиз, якка яшамоқ; 4) бирор киши томонидан(*н. дир*) қилмоқ (ب); برأيه ~ бу фикрга бир киши томонидан тарафдор бўлмоқ; 5) *мол.* консолидация қилинмоқ (*қар. II 1*); VI تَوَاحَدَ ўзаро бирлашмоқ; ◊ ~ هَا بِعِنَايَتِهِ у фақат унинг ўзига (*мн.*) эътибор берди; VIII اتَّحَدَ 1) бирлашмоқ, иттифоққа кирмоқ, иттифоқ ташкил қилмоқ; 2) тўғри, мос келмоқ, ўхшамоқ (*фикрлар ҳақида*); 3) қўшилмоқ, рози бўлмоқ

– اتِّحَادٌ 1) бирлик; 2) *кўп.* бирлашиш, иттифоқ; الْجُمْهُورِيَّاتِ السُّوفِيَاتِيَّةِ الْإِشْتِرَاكِيَّةِ ~ Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи (СССР); فِيدِرَالِيٌّ ~ федерация الْآرَاءِ ~ бир ёқадан бош чиқариш, бир тан, бир жон бўлиш; بِ~ الْآرَاءِ бир овоздан; بِالْ~ биргаликда; الْاتِّجَاهِ ~ конвергенсия (*биол. турли организмларда бир хил ташқи муҳит таъсирида ўхшаш белгиларнинг пайдо бўлиши; омт. иккала кўз ўқ чизиғининг бир нуқрада учрашуви*)

– اتِّحَادِيٌّ 1.1) иттифоқ таркибига кирувчи; 2) федератив, федерал; دَوْلَةٌ ~ةٌ федератив давлат; حُكُومَةٌ ~ةٌ федерал ҳукумат; 2.иттифоқ аъзоси

– أَوْحَدُ *кўп.* أَحْدَانٌ ягона, ўз жинсида якка-ю-ёлғиз

– تَوَحُّدٌ 1) бирлашганлик; 2) ёлғизлик; ~ الزَّوْجَاتِ моногамия, бир никоҳлилик

تَوْحِيدٌ 1) бирлаштириш; унификация (бирхиллаштириш); دِينُ الْ~ *ёки.* الْ~ ягона худога эътиқод қилиш, монотеизм; 2) *мол.* консолидация

– حِدَةٌ ажралиб қолганлик, яккаланганлик, алоҳидалик, яккалик, битталик; عَلَى ~ а) алоҳида, алоҳида ҳолда; б) четда, ичида (*бирор гап айтиш ҳақида*); كُلُّ عَلَى ~ ҳамма алоҳида-алоҳида

– مُتَّحِدٌ бирлашган; қўшилган; جَبْهَةٌ ~ةٌ ягона фронт; الْاتِّجَاهِ ~ *биол.,онт.*конвергансияга оид; умумий, الْمُتَّحِدُونَ бир хил фикирга келганлар

– مُتَوَحِّدٌ 1. ягона, фавқулодда; 2. зоҳид, тарки дунё қилган киши

– مَوْحَدَ مَوْحَدَ битта-битта, биттама-битта, биттадан бўлиб, бир донадан

– مُوَحَّدٌ 1) бирлашган; 2) *мол.*консолидация қилинган; 3) *грам.*бир нуқтали (*ҳарф ҳақида*)

– مُوَحِّدٌ 1.1) бирлаштирувчи; 2) ягона худога эътиқод қилувчи; 2. монотеист; الْ~ونَ *тар.* ал-Муваҳҳидлар; دَوْلَةُ الْ~ينَ *тар.* ал-Муваҳҳидлар давлати

– وَاحِدٌ *кўп.* وُحْدَانٌ 1. якка, ягона; كُلُّ ~ ягона, бус-бутун; 2.1) бир; كَهٰذَا ~ًا шундай; أَيُّ ~ًا кимдир, аллаким, қандайдир бир киши; ~ًا إِثْرَ آخَرَ *ёки* ~ًا бирин-кетин, бирма-бир; كُلُّ ~ ҳар бири алоҳида; أَيُّ ~ исталган (одам), ҳар қандай (одам); وُحْدَانًا وَ جَمَاعَاتٍ *ёки* زِرَافَاتٍ وَ وُحْدَانًا гуруҳ-гуруҳ ва бирма-бир; 2) бир; الْعَدَدُ الْأَوَّلُ وَ هُوَ الَّذِى لَا يَقْبَلُ الْقِسْمَةَ وَ الْ~ إِلَّا عَلَى نَفْسِهِ туб сон фақат ўзига ва бирга бўлинади холос (*мас., 3,5,7,11 ва б.*); 3. бирор киши, бирор ким, кимдир; ~ لَا وَ ҳеч ким; ҳеч қандай

– وَاحِدَةٌ 1. ягона; 2. бир; 3. қандайдир, аллақандай; 4. *муз.*такт; ◊ بِ~ ~ жонга жон, қонга қон; فَهٰذِهِ ~ وَ الْأُخْرَى (الثَّانِيَةُ) أَنَّ... бу бир, аммо иккинчиси шуки,...

– وَاحِدِيَّةٌ *фалс.* воҳидийя, монизм (*дунёнинг негизи битта руҳ ёки материя - деб билувчи фалсафий таълимот*)

– أُحَادَ مَوْحَدَ = وُحَادَ وُحَادَ ; *сол.*

– وَحْدٌ битталик; هُوَ ~هُ у битта холос, у ягонадир; هِيَ ~هَا у (*мн.*) битта холос, у ягонадир

– وَاحِدٌ = وَحَدٌ

– وَحَدٌ = وَحْدٌ

– وَحْدَانِيٌّ 1) якка-ю-ягона, ёлғиз; бошқа учрашмайдиган; ابْنٌ ~ якка ўғил; 2) сўққабош, бўйдоқ, уйланмаган

– وَحْدَانِيَّةٌ 1) ваҳдоният, яккалик, ягоналик; 2) якка-ю-ёлғизлик; бошқа учрамайдиганлик; 3) ёлғизлик, яккалик; 4) *дин.*монотеизм, яккахудолилик

– وَحْدَةٌ *кўп.* اتٌ 1) бирлик; وَاحِدَةٌ ~ *ёки* مُتَكَامِلَةٌ ~ бир бутун; الزَّوَاجِ ~ моногамия, якка никоҳлилик; الْ~ السَّكَنِيَّةِ турар жой комплекси; الْ~ الْعَرَبِيَّةِ араблар бирлиги, иттифоқи; الْمُحْتَوَى وَ الشَّكْلِ ~ *фалс.* мазмун ва шакл бирлиги; مَذْهَبُ الْوُجُودِ ~ *фалс.* пантеизм (*табиат, худонинг зуҳуридир деб ҳисоблайдиган таълимот*); 2) (*ўлчов*) бирлиги; الْقِيَاسِ ~ ўлчов бирлиги; الزَّمَنِ ~ вақт ўлчови бирлиги; 3) *шунингдек:* الْجَيْشِ ~ *ҳарб.* ҳарбий қўшилма *ёки* қисм; 4) ёлғизлик, яккалик

– وَحْدَوِيٌّ 1. бирлаштирувчи, иттифоқлаштирувчи; 2.бирлик,бирлаштириш тарафдори

– وَحْدَوِيَّةٌ бирлик

– وَحِيدٌ ёлғиз, якка-ёлғиз; الْ~ الْابْنُ ёлғиз ўғил; الطَّرَفِ (الْجَانِبِ) ~ бир томонлама, бир ёқли; الْخَلِيَّةِ ~ бир ҳужайрали; الْقَرْنِ ~ а) бир шохли; б) зоол. яккашох, нарвал (*тумшуғида шохсимон тиши бўлган денгиз ҳайвони*); النَّمَطِ ~ ўхшаш, бир хил; 2) ёлғиз, якка

I وَحَرَ (يَوْحَرُ) وَحَرٌ [1] ҳашорат тушган овқатни еб ёки ҳашорат тушган суюқликни ичиб, заҳарланмоқ; الطَّعَامُ ~ овқатга ҳашорат тушмоқ; وَحَرَ [2] (يَيْحَرُ, يَوْحَرُ) وَحَرٌ ғазабланмоқ, ғазаби қайнамоқ

– وَحَرٌ ғазаб

– وَحَرَةٌ *кўп.* وَحَرٌ заҳарли ҳашорат

I وَحُسَ (*а*) وَحْسٌ хижолат қилмоқ, чорасиз қолмоқ

وَحْسَةٌ чорасиз ҳолат

I (وحش) وَحُشَ *ёки* وَحِشَ (يَوْحَشُ) وُحُوشَةٌ ваҳший, ёввойи бўлмоқ; وَحَشَ (يَحِشُ) 1) (*к .нингдир*) олдига узоқ вақт келмаслик; соғинтирмоқ; أَنْتَ أَوْحَشْتَنَا = أَنْتَ ~ *қар.* IV; 2) (*н. нидир*) ташламоқ, ташлаб юбормоқ (ب); بِثَوْبِهِ أَوْ سِلَاحِهِ ~ кийимни ёки қуролни ирғитмоқ; II وَحَّشَ 1) ваҳшийлаштирмоқ, ваҳший қилмоқ; 2) шип-шийдам қилмоқ, ҳеч нарса қолдирмаслик; 3) етиб олишларидан қўрқиб кийим ва қуролларини ташлаб қочмоқ; IV أَوْحَشَ 1) ҳеч нарса, ҳеч ким йўқ жойга айлантирмоқ; 2) соғинишга мажбур қилмоқ, соғинтирмоқ; أَنْتَ ~ сен бизни бутунлай унутиб юбординг, сени кўришдан хурсандмиз; биз сени соғинганмиз; 3) қорни очмоқ, оч қолмоқ; V تَوَحَّشَ 1) ёввойилашмоқ, ваҳшийлашмоқ; қўполлашмоқ; 2) шип-шийдам, ҳеч ким яшамайдиган бўлмоқ; X اسْتَوْحَشَ 1) ётсирамоқ; ўзини ёлғиз, якка ҳис қилмоқ; 2) (*к. гадир, н. гадир*) нафратли, жирканч муносабатда бўлмоқ (مِنْ); 3) ёввойи, шип-шийдам, одам яшамайдиган бўлиб қолмоқ; 4) (*к. нидир*) соғинмоқ (لِ)

– إِيحَاشٌ ташландиқлик, шип-шийдамлик

– تَوَحُّشٌ 1) ёввойилик, ёввойига айланиш, ваҳшийлашиш; 2) қўполлашиш, қўполлик

– مُتَوَحِّشٌ 1.1) ёввойи, ваҳшийлашган; 2) қўпол; 2.ёввойи одам, ёввойи

– مُسْتَوْحِشٌ 1) ёввойи, ёввойилашган; 2) якка, ёлғиз

– مُوحِشٌ ҳеч ким яшамайдиган, шип-шийдам; 2) ғамгин, тушкун, қовоғи олинган

– مَوْحُوشٌ : أَرْضٌ ~ةٌ ваҳший ҳайвонлар кўп бўлган ер

– وَحَاشَةٌ хунуклик, бадбашаралик

– وَحْشٌ[1] *кўп.* وُحُوشٌ 1) ваҳший, ёввойи ҳайвон; الْوُحُوشُ الضَّارِيَةُ қонхўр ёввойи ҳайвонлар; انْقَلَبُوا إِلَى وُحُوشٍ مَسْعُورَةٍ *маж.* улар қутурган ваҳшийларга айланиб қолдилар; 2) (*афсонавий*) баҳайбат махлуқ; 3) *ҳақ.* ҳайвон

– وَحْشٌ[2] 1) ваҳшийлик, ёввойилик; حِمَارُ ~ ёввойи эшак, гур; 2) шип-шийдамлик; مَكَانٌ ~ шип-шийдам, бўм-бўш жой, макон

– وحش халқ. аҳмоқона, ёмон, хунук, бадбашара

– وَحْشَةٌ 1) ёлғизлик, яккалик; 2) одам яшамаслик, бўм-бўшлик; 3) ётлик, хуш кўрмаслик; одамовилик; 4) хафалик, ғамгинлик; умидсизлик; 5) хавотирлик, жонсараклик; 6) ёлғизликдан юракнинг сиқилиши

– وَحْشِيٌّ 1) ваҳший, ёввойи; الْحِمَارُ الْ~ ёввойи эшак, гер; 2) ёввойиларча, ғазабли, ғазабнок; ваҳшиёна, ёвузларча; 3) ташқи, сиртқи; 4) эскирган, архаик (*гап ҳақида*)

– وَحْشِيَّةٌ 1) ваҳшийлик, ёввойилик; 2) ҳайвонлик; ғазаблилик, ғазабноклик

– وَحْشِيَّاتٌ *кўп.* ваҳшийликлар, ёвузликлар

I وَحَفَ (يَوْحَفُ) وَحَافَةٌ 1) қалин бўлмоқ (*ўт-алаф ҳақида*); 2) қуюқ, қалин бўлмоқ (*соч ҳақида*); II وَحَّفَ (*к.нидир*) асо билан урмоқ, ҳасса билан калтакламоқ

– مُوَحَّفٌ: ~ بَعِيرٌ ориқ туя

– وَحْفٌ қалин, қуюқ; مِنَ الْأَجْنِحَةِ ~ серпат (пати қалин) қанот; ~ عُشْبٌ қалин ўт

– وَحَفٌ чиройли қалин соч

– وَحْفَاءُ *кўп.* وَحَافٍ қора тошлар кўп бўлган тошлоқ ер

I وَحَلَ (يَوْحَلُ) وَحْلٌ, مَوْحَلٌ 1) ботқоққа (лойга) тушиб қолмоқ, ботқоққа (лойга) ботиб қолмоқ; 2) *кўч.м.* чорасиз қолмоқ, ботқоққа ботмоқ; وَحَلَ (*и*) وَحْلٌ 1) ботқоққа (лойга) ботирмоқ; 2) *кўч.м.* чорасиз қолдирмоқ, ботқоққа ботирмоқ; II وَحَّلَ 1) лой суртмоқ, чапламоқ; 2) лой суртилган бўлмоқ, ифлос бўлмоқ; ~تِ الْأَرْضُ пилчиллаб, балчиқ бўлиб кетди (*ёмғирдан кейинги йўл ҳақида*); ~تِ الدُّنْيَا ҳамма ёқ лой, балчиқ; IV أَوْحَلَ ботқоққа, лойга ботирмоқ; V تَوَحَّلَ лойга ботмоқ, лойга ботган, ифлосланган бўлмоқ; الْمَكَانُ ~ бу жой ботқоқлик, лойли; X اسْتَوْحَلَ ифлос, лойланган бўлмоқ

– مُتَوَحِّلٌ лойли, балчиқли; ифлос

– مَوْحَلٌ *кўп.* مَوَاحِلُ балчиқли жой

– مُوحَلٌ лойли, балчиқли, ифлос

– مُوَحَّلٌ лойга ботган, лой суртилган, чапланган

وَحْلٌ, وَحَلٌ *кўп.* وُحُولٌ, أَوْحَالٌ лой, балчиқ; ◊ الدُّنْيَا أَوْحَالٌ ҳамма ёқ лой, дунёни лой босган

– مُوحَلٌ = وَحِلٌ

– وَحْلَانٌ 1) қийин аҳволга солиб қўйилган; 2) *кўч.м.* лойга (ботқоққа) ботиб қолган, чорасиз қолган

– وَحْلِيٌّ лойли, балчиқли

I وَحَمَ (تَوْحَمُ) وَحَمٌ бошқоронғи бўлмоқ (*ҳомиладор аёл ҳақида*); II وَحَّمَ 1) бошқоронғи бўлган нарсани топиб едирмоқ; V تَوَحَّمَ нозиктабиат, инжиқ бўлмоқ (*ҳомиладор аёл ҳақида*); 2) (*н. нидир*) қаттиқ хоҳламоқ (عَلَى)

– وَاحِمٌ ўткир, қаттиқ (*оғриқ ҳақида*)

– وَحَمٌ, وَحَامٌ, وَحَامٌ бошқоронғилик (*ҳомиладор аёллар ҳақида*)

– وَحْمَةٌ хол

– وَحْمَى *кўп.* وَحَامَى, وَحَامٌ 1) инжиқлик қилиш (*ҳомиладор аёллар ҳақида*); 2) бошқоронғи аёл

– وَحِيمٌ ҳаво ўта исиган кун, қаттиқ исиган кун

وَحْوَحَ 1) қақшамоқ, титрамоқ (*оғриқдан*); титрамоқ (*совуқдан*); 2) (*иситиш учун*) қўлга пуфламоқ, уҳламоқ

– وَحْوَحَةٌ 1) қақшаш; титроқ; 2) пуфлаб, уҳлаб қўл иситиш

I وَحَى (*и*) وَحْيٌ 1) (*к. гадир*) ваҳий келмоқ, (*к. нингдир*) кўнглига солмоқ (إِلَى); 2) (*к. гадир*) сирларни айтмоқ, очмоқ (إِلَى, لِ); 3) *дин.* ваҳий юбормоқ; 4) (*бирор н. ни*) тез қилмоқ; II وَحَّى тезлаштирмоқ, тезлатмоқ, шошилтирмоқ; IV أَوْحَى 1) илҳомлантирмоқ, таъсир қилмоқ; 2) (*к. гадир*) сир айтмоқ, сирни маълум қилмоқ (إِلَى, لِ); 3) яширинча кўнгилга солмоқ; V تَوَحَّى шошилмоқ, шошмоқ; X اسْتَوْحَى 1) илҳом қидирмоқ, илҳомланмоқ; 2) юқоридан кўрсатма изламоқ, олмоқ; (*бирор н. ни*) йўлланма қилиб олмоқ (مِنْ)

– اسْتِيحَاءٌ кўрсатма, йўлланма, илҳом олиш

– أَوْحَى тезроқ, энг тез, тезюрар

– إِيحَاءٌ илҳом, таъсир; ذَاتِيٌّ ~ ўзига ўзи таъсир; ~ بِ (*к. нингдир*) таъсири билан (مِنْ)

– إِيحَائِيٌّ таъсирли, ўзида таъсирни жамлаган, таъсири бор

– إِيحَائِيَّةٌ таъсирчанлик

– مُوحٍ *мн.* مُوحِيَةٌ илҳомлантирувчи, таъсир қилувчи, таъсирчан

– مُوحًى: ~ بِهِ таъсирланган

– وَاحٍ *мн.* وَاحِيَةٌ 1. таъсир қилувчи, таъсирчан; 2. симсиз телеграф станцияси

– وَحًا الْوَحَا الْوَحَا: тезроқ, тез-тез (*«шошилинг; маъносида*) *сол.* بِدَارِ

– وَحْيٌ *кўп.* وُحِيٌّ илҳом, таъсир; *дин.* ваҳй

– وَحًى *кўп.* وُحِيٌّ 1) овоз, товуш; 2) *эск.* шовқин; 3) *эск.* шошилинч

– وَحِيٌّ тез, кутилмаган, тўсатдан бўлган; ~ مَوْتٌ тўсатдан келган ўлим

– وَحِيٌّ илҳомга, таъсирга оид

I وَخَدَ (и) وَخْدٌ, وَخِيدٌ сакраб-сакраб тез югурмоқ (*туя ҳақида*)

– وَخَّادٌ *эск.* тез чопувчи (*туя*)

وَخْرَى *халқ.* кеч, муайян вақтнинг охирида

I وَخَزَ (*и*) وَخْزٌ 1) санчиб оғримоқ, қаттиқ оғриқ бермоқ; 2) (*нина, тўғнағич*) тиқмоқ; 3) азоб бермоқ, қийнамоқ (*виждон ҳақида*)

– وَخَّازٌ санчадиган, санчувчи; ўткир, кучли, қаттиқ; ~ أَلَمٌ қаттиқ оғриқ хуружи

[1]– وَخْزٌ санчиш, санчиб оғриш; санчиқлар; الضَّمِيرِ ~ виждон оғриғи; الْإِبْرِ ~ سِيَاسَةُ нина тўғнағич санчиш сиёсати; بِالْإِبْرِ ~ *мед.* игнатерапия (игна билан даволаш); 2)

қаттиқ оғриқ, санчиқ; 3) ўткирлик, заҳарлик, аччиқлик

– وَخْزٌ² ҳар нарсанинг ози (оз миқдордагиси)

– وَخْزَةٌ ҳуқна, укол, укол йўли билан дори юбориш

I وَخُشَ (у) وَخَاشَةٌ, وُخُوشَةٌ ярамас бўлмоқ, разил бўлмоқ; IV أَوْخَشَ аралаштирмоқ

– وَخَاشَةٌ разиллик, тубанлик, пасткашлик

– وَخْشٌ *кўп.* أَوْخَاشٌ паст, разил, тубан, пасткаш

I وَخَضَ (и) وَخْضٌ урмоқ; بِالرُّمْحِ ~ найза тиқмоқ; ~ـهُ الشَّيْبُ бошидаги сочи мош-гуруч бўлиб қолди

– وَخِيضٌ урилган, калтак еган, калтак остида қолган

I وَخَطَ (и) وَخْطٌ (*бирор н. билан*) урмоқ; ◊ ~ـهُ الشَّيْبُ *ёки* رَأْسَهُ الشَّيْبُ ~ унинг боши (сочи) оқариб кетди

I وَخَفَ (и) وَخْفٌ (*теридан*) ёғни, елимни ювиб ташламоқ, кетказмоқ

I (وخم) وَخَمَ (يَوْخُمُ) وَخَامَةٌ 1) соғлиққа зарарли бўлмоқ (*иқлим, шароит, ҳудуд ҳақида*); 2) ҳазми қийин бўлмоқ (*овқат ҳақида*); وَخِمَ (يَوْخَمُ) ҳазм қилмайдиган ошқозони бор бўлмоқ (*сол.* تَخَمَ); II وَخَّمَ ухлашни хоҳламоқ; мудрамоқ; V تَوَخَّمَ ёқмай қолмоқ, маъқул келмай қолмоқ; VIII اِتَّخَمَ = وَخِمَ; X اِسْتَوْخَمَ 1) соғлиққа зарарли деб билмоқ (*иқлим, шароит, ҳудуд ва б. ҳақида*); 2) ҳазми қийин деб ҳисобламоқ (*овқат ҳақида*)

– أَوْخَمُ энг зарарли

– تُخَمَةٌ *кўп.* تُخَمٌ жуда тўйиш, тўйиб кетиш; ошқозоннинг ҳазм қилмаслиги

– مُوَخَّمٌ чалауйқу, мудраётган

– وَخَامَةٌ (*соғлиқ учун*) зарарли, зарарли шароитлар (*жой ҳақида*)

– وَخِمٌ = وَخْمٌ

– وَخَمٌ 1) серуйқулик; 2) апатия (*ҳамма н. га бефарқлик*)

– وَخْمٌ 1) зарарли, оғир (*овқат ҳақида*); 2) зарарли (*соғлик учун*); 3) ифлос, кир

– مُوَخَّمٌ = وَخْمَانٌ

– وَخَامَةٌ = وُخُومَةٌ

– وَخِيمٌ 1) зарарли, ҳалок қилувчи, оғир; ҳазми оғир, қийин (*овқат ҳақида*); 2) хавфли, хавф-хатарли; الْعَوَاقِبِ ~ ёмон (хавфли) натижаларга олиб келувчи

I وَخَى (и) وَخْيٌ 1) (*бирор*) мақсадга эга бўлмоқ, мақсадни кўзламоқ; 2) йўланмоқ, йўл олмоқ; II وَخَّى = I; III وَاخَى биродарлашмоқ (*сол.* آخَى); V تَوَخَّى 1) бирор нарса қилмоқчи бўлмоқ, мақсадни кўзламоқ; (*қаергадир*) йўл олмоқ; (*н. гадир*) интилмоқ; 2) (*бирор н. га*) амал қилмоқ; 3) амалга оширмоқ; 4) билдирмоқ, намоён қилмоқ (*ҳиссиётлар ҳақида*); X اِسْتَوْخَى сўрамоқ, сўраб-суриштирмоқ

– مُوَاخَاةٌ биродарлашиш, ака-ука тутиниш

– وَخْيٌ = وَخًى

– وَخًى *кўп.* وُخِيٌّ, وِخِيٌّ ният, мақсад, мўлжал

I وَدَّ (и/а) وَدٌّ 1) севмоқ, яхши кўрмоқ; 2) хоҳламоқ, истамоқ; وَدِدْتُ لَوْ شَهِدْتُهُ سَعِيدًا! мен унинг бахтли бўлишини жуда-жуда истайман!; III وَادَّ севмоқ; дўстлашмоқ, дўст тутмоқ; V تَوَدَّدَ (*к. гадир*) севги, муҳаббат, симпатиясини ошкор (намоён) қилмоқ, билдирмоқ (إِلَى); 2) (*к. нингдир*) муҳаббатини қозонишга интилмоқ, хушомадгўйлик қилмоқ; дўстлашмоқ; VI تَوَادَّ севишишмоқ; яхши (дўстона) муносабатларда бўлмоқ

– أَوَدُّ энг севимли; مَا عَلَيَّ! ~ менга бундан яхшиси (ортиғи) йўқ!, мен учун энг яхшиси шу!

– تَوَادٌّ севги, муҳаббат, дўстона муносабатлар

– تَوَدُّدٌ севги, муҳаббатга сазовор бўлиш; хушомадгўйлик

– مَوَدَّةٌ 1) севги, муҳаббат; яқинлик., меҳр; симпатия; أَوَاصِرُ الْ~ муҳаббат, севги ришталари; истак, хоҳиш, майл

– وُدٌّ, وِدٌّ, وَدٌّ 1. севувчи, садоқатли; дўстона; 2. 1) севги; дўстлик; мойиллик, меҳр, симпатия; خَطَبَ ~ـهُ кимларнингдир меҳрини қозонмоқ; بِـ~ـي (*шу сўздан халқ* بِدِّي) мен хоҳлайман; كَانَ بِـ~ـي لَوْ ... мен хоҳлардимки, ...; 2) истак, хоҳиш, майл; 3) (وَتَدٌ *дан қисқарган шакл*) қозиқ (*Наждда*); 4) Нуҳ алайҳиссалом қавмларидан бири топинган бут

– مَوْدُودٌ 1) *эск.* севимли; 2) *ат. от, мз.* Мавдуд

وَدٌّ 1) *эск.* севги, муҳаббат, меҳрибонлик; 2) *эск.* дўст, ўйнаш; 3) *эск.* қозиқ; وَدٌّ² Нуҳ алайҳиссалом замонларида одамлар топинган бутларидан бири

– وُدَادٌ, وِدَادٌ, وَدَادٌ севги, муҳаббат; меҳр, симпатия

– وُدَادِيٌّ, وِدَادِيٌّ, وَدَادِيٌّ севгига, дўстликка оид

– وَدِيدٌ, وَدُودٌ *кўп.* وُدَدَاءُ 1) севувчи; 2) ёқимли, истараси иссиқ

– وُدِّيٌّ, وِدِّيٌّ, وَدِّيٌّ севгига, дўстликка оид; عَلَاقَاتٌ ~ـةٌ дўстлик алоқалари; تَبَادُلٌ ~ لِلْآرَاءِ дўстона фикр олишув

– وَدِيدٌ *кўп.* أَوِدَّةٌ, أَوِدَّاءُ севимли, севикли

I وَدَأَ (а) وَدْءٌ текисламоқ, бир текис қилмоқ; بِالْقَوْمِ ~ одамларга ёмонлик қилмоқ

– مُوَدَأَةٌ ҳалокат ёқаси, ҳалокат содир бўладиган жой

I وَدَجَ (и) وَدْجٌ ҳайвоннинг бўйинтомирини қирқмоқ (*сўйишда*); II وَدَّجَ = I; بَيْنَ الْقَوْمِ ~ одамларни бир-бирига яраштирмоқ, сулҳ тузмоқ

وَدَجٌ *кўп.* أَوْدَاجٌ бўйиндаги кўк томир; ~ـانِ *ик.с.* ака-ука; ◊ نَفَخَ أَوْدَاجَهُ кеккаймоқ; фахрланмоқ, ифтихор қилмоқ; اِنْتَفَخَتْ أَوْدَاجُهُ نَفَخَ غُرُورًا *қар.*

– وَدَجٌ = وِدَاجٌ

– وِدَاجِيٌّ бўйинга оид

– وِدَاجِيٌّ = وَدَجِيٌّ

(ودح) IV أَوْدَحَ бўйсунмоқ, эргашмоқ, бўйин синмоқ; تِ الْإِبِلُ ~ туя семирди

(ودر) II وَدَّرَ 1) исроф қилмоқ; الْمَالَ ~ пулни исроф қилмоқ; 2) хавф -хатарга йўлиқтирмоқ

I وَدَسَ (и) وَدْسٌ (*н.нидир*) яширмоқ (عَلَى); الرَّجُلُ ~ у одам кетди; الْمَكَانُ ~ ер ўт-алаф билан қопланди; IV أَوْدَسَ: تِ الْأَرْضُ ~ ернинг устини қоплайдиган ўт униб чиқди

I وَدَصَ (и) وَدْصٌ (*к.гадир*) айтмоқчи бўлган гапини охиригача айтмай турмоқ (охиригача айтмамоқ)

I (ودع) وَدَعَ (يَدَعُ) وَدْعٌ 1) қолдирмоқ; مَا ~ مَجَالًا لِلشَّكِّ шак-шубҳага ўрин қолдирмаслик; 2) имкон бермоқ; йўл қўймоқ; марҳамат қилмоқ; دَعْ! марҳамат қилиб бер!; دَعْهُ يَكْتُبُ у ёзсин; دَعْهُ يَلْعَبُ у ўйнасин; لِنَدَعْ لَهُ الْقَوْلَ унга сўз навбатини берайлик, унга сўз берайлик; دَعْنَا نَرَى مَا فِيهِ! қани кўрайлик-чи, унда нима бор экан!; دَعُونَا نَتَكَلَّمُ بِصَرَاحَةٍ! келинг, очиқчасига гаплашайлик; لَمْ يَدَعْ أَنْ يُعَاتِبَهُ у уни ғадаблаш, сўкиш имкониятини қўлдан бермасди; ... فَلْنَدَعْ لَهُمُ الْأَمْرَ уларга бу ишни топшириб қўяйлик-чи; مَالَهُ فِي الْمَصْرِفِ ~ пулни банкка қўймоқ; الْبَضَائِعَ فِي الْمَخْزَنِ ~ товарларни сақлаш учун омборга топширмоқ; 3) (*пул*) қўймоқ; сақлаш учун қўймоқ; ишониб топширмоқ; دَعْ عَنْكَ! бас қил! тўхта!; ◊ وَدَاعَةٌ (يَوْدُعُ) وَدُعَ 1) беозор, мулойим, ювош бўлмоқ; 2) оддий, содда, камтар бўлмоқ; II وَدَّعَ 1) хайрлашмоқ, видолашмоқ, кузатмоқ; الْوَدَاعَ الْأَخِيرَ ~ـهُ кимнидир сўнгги йўлга кузатмоқ; 2) қолдирмоқ, ташлаб кетмоқ; ~ـنَاكُمْ! алвидо!, хайр!; III وَادَعَ ярашмоқ, душманлик ҳаракатларини тўхтатмоқ; IV أَوْدَعَ 1) (*пулни*) қўймоқ; сақлаш учун бермоқ, ишониб топширмоқ, топширмоқ; السِّرَّ ~ـهُ кимгадир сирни ишонмоқ, ишониб айтмоқ; كِتَابَهُ شَيْئًا ~ ўз китобига бирор нарсани ёзиб қўймоқ; وَثِيقَةً فِي الْمَحْفُوظَاتِ ~ ҳужжатларни архивга топширмоқ; 2)

қамаб қўймоқ, жойламоқ, ётқизмоқ; солмоқ (*мас, қамоққа, жиннихонага*); الْجُثَّةَ الْقَبْرَ ~ маййитни қабрга қўймоқ; VI تَوَادَعَ 1) ярашишмоқ, ўзаро ярашмоқ; 2) хайрлашишмоқ; VIII اِتَّدَعَ хотиржам бўлмоқ; роҳат ва ҳузур-ҳаловатда бўлмоқ; X اِسْتَوْدَعَ (*бирор н. ни*) сақлашни сўрамоқ; сақлашга бермоқ; ишониб топширмоқ, топшириқ бермоқ; السِّرَّ ~ (*к. гадир*) сирни (ишониб) айтмоқ; 2) *мажз. ҳарб.* ярим ҳақ олмоқ; 3) сақлаш учун бермоқ, (*пул*) қўймоқ; نَسْتَوْدِعُكُمُ اللّٰهَ! *хайр, сизни Оллоҳга топширдим!*

– اِسْتِيدَاعٌ *ҳарб.* 1) захира, запас; ضَابِطُ (جُنْدِيُّ) الْ~ захира (запас)даги офицер (солдат); أَحَالَهُ إِلَى الْ~ кимнидир захира (запас) га чиқармоқ; مَخْزَنُ الْ~ а) товар омбори; б) божхона омбори, пакгауз; 2) *ҳарб.* ярим ойлик (маош) олиш; فِي الْ~ ярим ойлик (маош) оладиган

– إِيدَاعٌ 1) қўйиш; сақлаш учун топшириш; دَفْتَرُ الْ~ (*омонатчининг*) омонат дафтарчаси; 2) (*қаергадир*) жойлаш, қамаб қўйиш; 2) *кўп.* إِيدَاعَاتٌ омонат (*пул*)

– تَوْدِيعٌ видолашиш, хайрлашиш, кузатиш

– دَعَةٌ 1) юмшоқлик, беозорлик; 2) хотиржамлик, сокинлик, ҳордиқчиқариш, дам олиш; الْعَيْشِ ~ (*яшаш учун*) қулайликлар

– مُسْتَوْدَعٌ[1] *кўп.* اتٌ 1) омбор, омборхона; الْأَرْزَاقِ ~ озиқ-овқат омбори; الْأَسْلِحَةِ ~ (الذَّخِيرَةِ) қурол-аслаҳа (ўқ-дори) омбори; الْحُبُوبِ ~ ғалла омбори, элеватор; النِّفْطِ ~ нефть омбори; مُسْتَوْدَعَاتُ التَّبْرِيدِ совутгичлар, холодилниклар; 2) бак (*суюқлик идиши*), резервуар; 3) (*машиналар турадиган*) сарой, депо, парк

– مُسْتَوْدَعٌ[2] *ҳарб.* ярим ойлик (маош) оладиган

– مُسْتَوْدِعٌ омонатчи, ишонч қоғози берувчи

– مُودَعٌ омонат қўйиладиган, ишониб топшириладиган; لَدَيْهِ ~ *ёки* إِلَيْهِ ~ ишониб пул топшириладиган шахс; сақлаб берувчи, депозитарий

– مُودِعٌ омонатчи, омонат қўювчи

– مُوَدِّعٌ видолашувчи, хайрлашувчи

– مِيدَعٌ, مِيدَعَةٌ *кўп.* مَوَادِعُ 1) пешпарда, ошхона пешпардаси, фартук; 2) ҳар куни кийиладиган (байрамларда эмас) кийим, кундалик кийим; иш кийим

– وَادِعٌ[1] камгап, беозор, мулойим, камтар; оддий, содда

– وَادِعٌ[2] 1) сақлаш учун берувчи, топширувчи; 2) омонатчи, депонент

– وَدَاعٌ, وِدَاعٌ видолашиш, видолашув, хайрлашув, кузатиш; الْ~ الْأَخِيرُ сўнгги, охирги видолашув; حَفْلَةُ الْ~ тантанали видолашув; خُطْبَةُ الْ~ видолашув нутқи, хутбаси; زِيَارَةُ الْ~ видолашув учун келиш; نَظْرَةُ الْ~ видоли қараш, боқиш; الْ~! алвидо!

– وَدَاعَةٌ беозорлик, мулойимлик; оддийлик, соддалик, камтарлик; بِ~ мулойимлик билан, беозорлик билан

– وَدَاعِيٌّ, وِدَاعِيٌّ видога оид, видолашувга оид

– وَدْعٌ[1] 1) омонат қўйиш, сақлаш учун бериш; 2) сақлаш учун топшириш; 3) рухсат бериш, йўл қўйиш; 4) қолдириш; 5) қабр, гўр

– وَدْعٌ, وَدَعٌ *жам.* денгиз чиғаноқлари; ضَرَّابُ الْ~ чиғаноқларда фол кўрувчи; ضَرَبَ الْ~ الرَّمْلَ чиғаноқ ва қумда фол кўрмоқ

– وَدَعَةٌ *кўп.* اتٌ чиғаноқ

– وَدِيعٌ[1] 1) беозор, гапга кирувчи; мулойим; الْأَخْلَاقِ ~ мулойим хулқли; 2) содда, оддий, камтар

– وَدِيعٌ[2] *кўп.* وُدَعَاءُ омонат ишониб топшириладиган одам, депозитарий

– وَدِيعَةٌ *кўп.* وَدَائِعُ сақлаш учун қолдирилган омонат; омонат; депозит; وَدَائِعُ التَّوْفِيرِ сақлаш учун қўйилган пуллар; وَدَائِعُ تَحْتَ الطَّلَبِ талаб қилиб (сўраб) олинадиган омонатлар; وَدَائِعُ ثَابِتَةٌ *ёки* وَدَائِعُ لِأَجَلٍ муддатли омонатлар; وَدَائِعُ جَارِيَةٌ жорий ҳисобга қўйилган омонатлар; صَاحِبُ الْ~ омонат эгаси; أَصْحَابُ الْوَدَائِعِ омонат эгалари, омонатчилар

I وَدَفَ (и) وَدْفٌ эримоқ, оқмоқ, эриб оқмоқ; الْإِنَاءُ ~ идишдан оқмоқ, томчиламоқ

– وَدْفَةٌ ям-яшил боғ

– وَدِيفَةٌ = وَدْفَةٌ

I وَدَقَ (и) وَدْقٌ яқинлашмоқ (إِلَى); السَّمَاءُ ~ ёмғир ёғди; الْمَطَرُ ~ ёмғир томчилади

وَدْقٌ ёмғир

– وَدْقَةٌ *ёки* وَدَقَةٌ *кўп.* وَدَقٌ *ёки* وَدَقٌ кўзнинг оқида учрайдиган қизил нуқта

– وَدُوقٌ буқаталаб бўлган ҳайвон

– وَدِيقٌ = وَدُوقٌ

– وَدِيقَةٌ *кўп.* وَدَائِقُ 1) кичик ўтзор, ўтлоқ, майсазор; 2) жазирама, кучли ҳарорат

I (ودك) وَدَكَ (يَوْدُكُ) وَدُكَ *ёки* وَدَاكَةً (يَوْدُكُ) ёғли бўлмоқ; II وَدَّكَ 1) ёғ солмоқ, мой қўймоқ; мой, ёғ қўшмоқ; 2) ўргатмоқ, ўқитмоқ; машқ қилдирмоқ

– وَادِكٌ ёғли, мойли; семиз; دُجَاجَةٌ ~ةٌ семиз товуқ

– وَدَكٌ *кўп.* أَوْدَاكٌ ёғ, думба ёғи

– وَادِكٌ = وَدَكٌ

– وَادِكٌ = وَدُوكٌ

– وَادِكٌ = وَدِيكٌ

(ودن) I وَدَنَ (и) وَدْنٌ, وَدَانٌ ҳўлламоқ, намламоқ; VIII اِتَّدَنَ 1) ҳўлламоқ, ҳўл қилмоқ; ҳўл бўлмоқ; II وَدَّنَ мулойим, юмшоқ қилмоқ, юмшатмоқ

– مُوَدَّنٌ туғма нуқсони бор, туғма нуқсонли

– مَوْدُونٌ ориқ бола, ориқ чақалоқ

– وَدَّانٌ ёввойи қўй

– وَدْنٌ *кўп.* وِدَانٌ, أَوْدَانٌ *халқ.* қулоқ; (*бирор н. нинг*) қулоғи, банди (*мас, қозоннинг, қадаҳнинг*); ◊ الْأَرْنَبِ ~ *бот.* қуёнқулоқ (*қалпоқсимонлилар оиласига мансуб ўсимлик*); بَيْتُهُ جَنْبَ الْ~ унинг уйи яқингина жойда, у тумшуғимиз тагида яшайди; نَامَ عَلَى وِدَانِهِ донг қотиб (ўлиқдай) ухламоқ

– وَدْنَةٌ *бот.* 1) тошўт (*илдизбаргли ўт*); 2) тугмагўлли ўт

(وده) X اِسْتَوْدَهَ: الْإِبِلُ ~ تِ туялар тўпланди ва етаклаб олиб кетилди

I وَدَى[1] (*и*) وَدْيٌ (*ўлдирилган одам учун*) хун, товон тўламоқ; وَدَى[2] (и) وَدْيٌ оқмоқ, оқиб ўтмоқ; II وَدَّى (*сол.* أَدَّى) 1) етаклаб бормоқ; 2) тўламоқ; IV أَوْدَى 1) ўлмоқ, ҳалок бўлмоқ; 2) (*к. нидир*) ҳалок қилмоқ (ب); (*к. нидир*) олиб кетмоқ (*ажал, ўлим ҳақида* ب); بِهِ الْمَوْتُ ~ уни ажал олиб кетди; بِهِ إِلَى الدَّمَارِ ~ кимнидир ҳалокатга маҳкум қилмоқ; بِحَيَاتِهِ ~ кимнидир ҳаётдан маҳрум қилмоқ; بِصِحَّتِهِ ~ кимнидир соғлиғидан ажратмоқ; بِمَالِهِ ~ мол-дунёни, пулни йўқ қилмоқ; 3) *эск.* қуролланмоқ, тиш-тирноғигача қуролланган бўлмоқ; VIII اِتَّدَى тўланган хунни олмоқ

– دِيَةٌ кўп اتٌ хун, товон, хун ҳақи, ўлдирилган одам учун тўланадиган товон

– مُودٍ *эск.* тиш-тирноғигача қуролланган

– وَادٍ *кўп.* وِدْيَانٌ, أَوْدِيَةٌ 1) водий; وَادِي النِّيلِ Нил водийси; خَطُّ الْوَادِي водий туби, энг паст ери; 2) қуриб қолган дарё изи; 3) *шунингдек:* ضَيِّقٌ ~ дара; ◊ ~ كُلِّ فِي ҳамма ерда, ҳамма жойда; كِتَابُهُ فِي ~ وَ كِتَابُ التَّارِيخِ فِي ~ унинг китоби бошқа-ю, тарих китоби бутунлай бошқа; وَاحِدٌ مِنْ ~ бир гўр, бир хил; ذَهَبَتْ هَذِهِ الْمُلَاحَظَةُ كَصَرْخَةٍ فِي ~ أَوْ نَفْخَةٍ فِي رَمَادٍ бу мулоҳазага ҳеч ким қулоқ солмади; نَزَلَتْ كَلِمَتُهُ بِ~ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ унинг сўзлари ҳосилсиз ерга тушгандай бўлди, унинг сўзлари беҳуда кетди

– وَدِيَّةٌ *кўп.* وَدِيٌّ хурмо дарахтининг ёнидан чиқиб кўклаган шох (*уни кесиб олиб ўтказиш мумкин*)

I وَذَأَ (а) وَذْءٌ сўкмоқ, ҳақоратламоқ; айбламоқ; VIII اِتَّذَأَ тўхтатиб қолинмоқ

وَذَحٌ *кўп.* وُذْحٌ қуйнинг жунига ёпишган ахлати

I وَذَرَ (يَذِرُ) وَذْرٌ (*бу сўз мазкур маънода фақат ҳозирги-кўласи замонда ва буйруқ майлида қўлланилади* (ذِرْ , يَذَرُ) *қолган замон ва майлларда* تَرَكَ *(у) феъли ишлатилади*); (*тинч*) қўймоқ, ташлаб кетмоқ; النَّارُ لاَ تَبْقِي وَ لاَ تَذَرُ ўт (олов) ҳеч нарсани аямайди

– وَذْرَةٌ: مِنَ اللَّحْمِ ~ гўшт парчаси (бўлаги)

(وذف) V تَوَذَّفَ виқор билан юрмоқ, ғоз юриш қилмоқ, кеккаймоқ

وَذَالَةٌ қассобнинг тарозига қўймай кесиб берган гўшт бўлаги

– وَذِيلَةٌ *кўп.* وَذَائِلُ, وَذِيلٌ 1) кумуш парчаси, бўлаги; 2) ойна; кўзгу

I وَذَمَ (يَوْذَمُ) وَذْمٌ: ~ تِ الدَّلْوُ челакнинг боғичи узилди; II وَذَّمَ: الْكَلْبَ ~ итнинг бўйнига занжир солмоқ, итни занжирламоқ

– وَذَمٌ *кўп.* وُذُومٌ, أَوْذَامٌ 1) челакка боғланган боғич; 2) сўгал; 3) *эск.* ортиқча, қўшимча

– وَذَمَةٌ *кўп.* وِذَامٌ қорин ва ичак-чавоқ

– وَذِيمَةٌ *кўп.* وَذَائِمُ бойликнинг худо йўлида сарфлаш учун ажратилган қисми

وَذْيَةٌ айб, нуқсон

وَرَّاقِي *халқ.* орқага оид

I (ورب) وَرَبَ (*и*) وَرْبٌ (*бирор н. ни*) қийшайтириб термоқ, жойламоқ, қийшайтирмоқ; الْبَابَ ~ эшикни қия очмоқ; وَرَبَ (يَوْرَبُ) وَرَبٌ бузилмоқ; II وَرَّبَ ҳар хил тушунадиган қилиб гапирмоқ, (*бирор н. га*) тўғри жавоб беришдан бўйин тортмоқ (عَنْ); III وَارَبَ 1) *бирор н.* ни) қия, қийшиқ жойлаштирмоқ, ўрнатмоқ; 2) тўғри жавобдан бўйин товламоқ; имо-ишоралар билан гапирмоқ; 3) алдамоқ, фириб бермоқ

– تَوْرِيبٌ тўғри жавобдан бўйин товлаш

– مُوَارَبَةٌ 1) тўғри жавобдан бўйин товлаш; 2) имо-ишоралилик; بِلاَ ~ وَلاَ مُدَارَاةٍ *ёки* فِي غَيْرِ مُدَارَاةٍ وَ لاَ ~ яширмай, очиқ-ойдин; 3) ёлғон, алдов, фириб

– مَوْرُوبٌ 1) қия, қийшиқ жойлаштирилган, ўрнатилган; 2) қия, қийшиқ; 3) қия очилган (*эшик ҳақида*)

– وَارِبٌ қинғир, қийшиқ, қия кетаётган, йўналган; بِالْ~ қиялатиб, қийшайтириб

– وَرَبٌ, وَرْبٌ, وِرَابٌ қиялик; қия йўналиш; بِالْ~ қинғир, қийшиқ, қия

I وَرِثَ (*и*) وِرَاثَةٌ (*н. нидир к. дандир*) мерос қилиб олмоқ (عَنْ); II وَرَّثَ васият қилиб қолдирмоқ; кимнидир ворис қилиб таъйинламоқ; بِوَصِيَّةٍ ~ (*н. нидир*) васият қилиб қолдирмоқ; 2) (*таъсир*) кўрсатмоқ, пайдо қилмоқ, юзага чиқармоқ; IV أَوْرَثَ мерос қилиб бермоқ, мерос қилиб қолдирмоқ; VI تَوَارَثَ 1) мерос бўлиб ўтмоқ; 2) бир-биридан мерос бўлиб қолмоқ

– إِرْثٌ мерос, мерос бўлиб қолган нарса

– تُرَاثٌ = إِرْثٌ; الْ~ الثَّقَافِيُّ маданий мерос; الْ~ الْفِكْرِيُّ ғоявий мерос

– تَوَارُثٌ мерос бўлиб ўтиш

– مُوَرَّثٌ мерос қилиб олинган

– مُوَرِّثٌ васият қилувчи, мерос қолдирувчи

– مُوَرِّثَةٌ васият қилувчи аёл, мерос қолдирувчи аёл

– مُوَرِّثَاتٌ *кўп. биол.* генлар

– مَوْرُوثٌ мерос қилиб олинган

– مِيرَاثٌ *кўп.* مَوَارِيثُ мерос

– وَارِثٌ *кўп.* وَرَثَةٌ, وُرَّاثٌ 1. мерос олувчи; 2) ворис, меросхўр; شَرْعِيٌّ ~ қонуний ворис, меросхўр

– وَارِثَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ворис, меросхўр аёл

– وِرَاثَةٌ 1) мерос олиш; 2) ирсийлик

– وِرَاثِيٌّ ирсий; أَمْرَاضٌ ~ةٌ ирсий касалликлар

– وِرَاثِيَّةٌ ирсийлик

– وِرْثٌ = إِرْثٌ

– وِرْثَةٌ 1) мерос; 2) *биол.* ген

– وَرِيثٌ *кўп.* وُرَثَاءُ ворис, меросхўр

– وَرِيثَةٌ ворис аёл, меросхўр аёл

I وَرَخَ (يَوْرَخُ) وَرْخٌ суюлиб бўшашиб кетмоқ (*хамир ҳақида*); II وَرَّخَ *қар.* أَرَّخَ

– وَرِيخَةٌ *кўп.* وَرَائِخُ сув кўп қўшилганидан бўшашиб кетган хамир

I وَرَدَ (*и*) وُرُودٌ 1) келмоқ, етиб келмоқ; тушмоқ (*фойда ҳақида*); 2) (*к. нингдир*) олдига келмоқ (عَلَى); ~ نِي مِنْهُ الْمَكْتُوبُ мен ундан хат олдим; 3) бор бўлмоқ, учрамоқ, ёзилмоқ (*мас, текстда* فِي); 4) (*бирор н. дан*) олмоқ (مِنْ); 5) *мажх.* ўқтин-ўқтин тутадиган безгак билан касалланмоқ; وَرْدَةً (*у*) وُرُودَةً *эск.* қизғиш бўлмоқ; *эск.* сарғиш бўлмоқ (*шер, от ҳақида*); II وَرَّدَ 1) (*товар*) етказиб бермоқ; 2) (*пул*) бермоқ, топширмоқ; 3) (*юзни*) қизартирмоқ; 4) гулламоқ (*дарахт ҳақида*); 5) ёзиб қўймоқ (*мас., кирим-чиқимлар дафтарига*); IV أَوْرَدَ 2) олиб бормоқ, етказиб бермоқ; 2) (*фойда*) етказмоқ, келтирмоқ; 3) иқтибос (цитата) келтирмоқ; V تَوَرَّدَ 1) етказиб берилмоқ; 2) қизармоқ, қизариб кетмоқ; 3) бўялмоқ; VI تَوَارَدَ 1) бошқалар билан биргалашиб бўлмоқ; 2) кетма-кет, бирин-кетин юрмоқ; 3) мос келмоқ, ўхшаш бўлмоқ (*фикр ҳақида*); X اسْتَوْرَدَ (*қаердандир*) олиб келмоқ, келтирмоқ. импорт қилмоқ (مِنْ); (*қаердандир*) ёздириб (*товар*) олмоқ (مِنْ); 2) (*қаердандир*) олмоқ (مِنْ)

– اسْتِيرَادٌ олиб келиш, келтириш, импорт; الْ~ (تَرْخِيصٌ، إِذْنُ) إِجَازَةُ импорт лицензияси

– إِيرَادٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) фойда, кирим; 2) **иқтибос** олиш, цитата олиш

– إِيرَادِجِيٌّ *кўп.* إِيرَادِجِيَّةٌ 1. фойда ҳисобига яшовчи; 2. судхўр

– تَوَارُدٌ 1) биргалашиб ёки бир вақтда келиш; 2) тўғри келиб қолиш; ~ الْخَوَاطِرِ фикрларнинг мос, тўғри келиши

– تَوْرِيدٌ 1) олиб келиш, етказиб бериш; 2) импорт

– تَوْرِيدَاتٌ *кўп.* етказиб берилган (*товарлар*)

– مُتَوَرِّدٌ қизил югурган, қизариб кетган, қизариб кўринган

– مُسْتَوْرِدٌ 1. олиб келувчи, етказиб келувчи; 2. импортёр

– مَسْتُورَدٌ олиб келинадиган, импорт қилинадиган; الْبَضَائِعُ الْ~ةُ импорт қилинган моллар

– مَوْرِدٌ *кўп.* مَوَارِدُ 1) манба, ресурслар; مَوَارِدُ طَبِيعِيَّةٌ табиий ресурслар; لَيْسَ لَهُ ~ الرِّزْقِ унинг яшаш учун манбалари йўқ; 2) фойда, маблағ; 3) йўл

– مُوَرَّدٌ қизил, ол; қип-қизил

– مُوَرِّدٌ 1. олиб келувчи; 2) етказиб берувчи, келтирувчи

– مَوْرِدَةٌ[1] 1) (*пода*) сув ичадиган жой; 2) паромни қирғоққа боғлайдиган жой

– مَوْرِدَةٌ[2] ҳалокат, ҳалок бўлиш

– مَوْرُودٌ *эск.* бориладиган (зиёрат қилинадиган) (*нарса*)

– وَارِدٌ[1] *кўп.* وُرَّادٌ , وُرُودٌ 1) олиб келинаётган, келаётган; 2) *эск.* сув ичадиган жойга бораётган

– وَارِدٌ[2] йўл

– وَارِدٌ[3] баҳодир, қўрқмас, шижоатли

– وَارِدَاتٌ *кўп.* 1) олиб келинган моллар, импорт; الْ~ وَ الصَّادِرَاتُ импорт ва экспорт; 2) фойдалар, киримлар

– وِرْدٌ *кўп.* أَوْرَادٌ 1) манба; 2) (*ҳайвон*) суғориладиган жой; كَرِيهُ الْ~ وَ الصَّدْرِ ичишга яроқсиз (*сув ҳақида*); 3) тунинг ибодатга мўлжалланган кисми; 4) Қуръони Каримнинг тунда ўқиладиган қисми; қисқа ибодат; 5) тилхат ёки солиқ тўланганги ҳақида ҳужжат; 6) *эск.* сувнинг бир улуши; 7) *эск.* сув ичиш жойига келаётган одамлар тўдаси; 8) *эск.* қушлар галаси; ◊ حُمَّى الْ~ *мед.* ўқтин-ўқтин тутадиган безгак

– وَرْدٌ 1) *жам.* атиргуллар; خَشَبُ الْ~ атиргул дарахти; مَاءُ الْ~ атиргулли сув; الْحَبِّ ~ *бот.* Осиё айиқтовони (*заҳарли ўт*); الْحِمَارِ ~ *бот.* самбитгул; اللَّيْلِ ~ *бот.* намозшомгул; النِّيلِ ~ *бот.* синил (*гул*); جَبَلِيٌّ ~ *ёки* بَرِّيٌّ ~ *бот.* наъматак, итбурун; 2) тўрик от; 3) йўлбарс

– وَرْدَانُ: بِنْتُ (ابْنُ) ~ *кўп.* بَنَاتُ (أَبْنَاءُ) ~ суварак, қизғиш суварак

– وَرْدَةٌ[1] *кўп.* اتٌ ـَ атиргул; الرِّيَاحِ ~ *метео.* муайян бир жойда эсувчи шамоллар йўналишини кўрсатадиган тасвир

– وَرْدَةٌ[2] *кўп.* وَرَدٌ шайба, винт ва болт ўртасига қўйиладиган мослама

– وُرْدَةٌ атиргул ранги

– وَرْدِيٌّ атиргул рангли; қизил; الْطَّفْحُ ~ *қар.* طَفْحٌ

– وَرْدِيَّاتٌ *кўп. бот.* атиргулга оид; атиргулдошлар; فَصِيلَةُ ~ атиргулбошлар оиласи

– وَرْدِيَانٌ وَرْدِيَّاتٌ *кўп.* 1) тунги соқчи, қоравул; 2) маёқ қоравули (соқчиси)

– وَرْدِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) вахта, навбатчилик; смена, навбат (*ишчиларга оид*); қўриқлаш, соқчилик; ~ عَلَى а) соқчиликда; б) навбатчиликда; хизмат вазифасини бажараётган вақтда; تَعْمَلُ الْمَصَانِعُ فِي ثَلَاثِ وَرْدِيَّاتٍ бу заводлар уч смена ишлайди; 2) *мед.* розеола (*терида баъзи касалликлар вақтида пайдо бўладиган тўқ қизил рангли хол*)

– وُرُودٌ 1) келиш, етиб келиш; الدَّمِ ~ қон қуйилиш; 2) (*ҳайвонлар*) сув ичадиган жой

– وَرِيدٌ *кўп.* أَوْرِدَةٌ вена томири; حَبْلُ ~ бўйиндаги вена томири; الْبَابِيُّ ~ катта вена (*барча ошқозон-ичак системасидаги қонни тўплаб жигарга юборувчи вена*); بَاتَ هَذَا الْحَادِثُ مِنَّا بِقُرْبِ حَبْلِ ~ *маж.* бу ҳодиса тумшуқ тагида турибди, яъни яқин-орада бўлади

– وَرِيدِيٌّ вена томирига оид; الدَّمُ ~ вена томиридаги қон; الْالْتِهَابُ ~ *мед.* вена томирининг шамоллаши, флебит

وَرْدَلٌ баҳя (*оёқ кийимида*)

(ورس) II وَرَّسَ (*сариқ дарахт-Metesceylon tinctorium-дан олинган ранг ёрдамида матони*) сариқ рангга бўямоқ (*қар.* وَرْسٌ); IV أَوْرَسَ: 1) الْمَكَانُ ~ сариқ дарахт кўпайиб кетмоқ; 2) япроқ чиқармоқ (*дарахт ҳақида*); варс ўсимлиги (*қар.* وَرْسٌ) ўсиб чиқмоқ ёки кўпаймоқ (*ер ҳақида*)

– وَرْسٌ *бот.* сариқ дарахт (*Metesceylon tinctorium*)

– وَرْسِيٌّ сариқ

– وَرِيسٌ сариқ рангга бўялган

I (ورش) وَرَشَ (*и*) وَرْشٌ (*к. нингдир олдига*) чақирилмасдан келмоқ, таклифсиз кирмоқ (عَلَى); ◊ لَا تَرِشْ عَلَيَّ! гапимни бўлма! (бўлмай тур!); وَرَشَ (يَوْرُشُ) وَرْشٌ ғайратли, шўх бўлмоқ; II وَرَّشَ (*к. нингдир ўртасига*) душманлик солмоқ (بَيْنَ);

– وَارِشٌ чақирилмаган меҳмон

– وَرَشٌ[1] ғайратлилик, шўхлик

– وَرَشٌ[2] қоринда бўладиган оғриқ

– وَرِشٌ ғайратли, жонли, хушчақчақ, шўх; ~ نَوْمٌ нотинч уйқу

– وَرَشَانٌ *кўп.* وَرَاشِينُ, وِرْشَانٌ говкаптар, ёввойи каптар

– وَرْشَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ, أَوْرَاشٌ, وَرَشٌ, وُرَشٌ 1) устахона (*мас, чилангар, рассомники*); 2) фабрика цехи; إِصْلَاحِ السَّيَّارَاتِ ~ авторемонт устахонаси; الْحَرَكَةِ ~ ҳаракатлантирувчи қисмлар цехи; الْخَرَّاطِينَ ~ токарлик цехи; ~ الْعُدَدِ асбобсозлик цехи; الْعَرَبَاتِ ~ вагон цехи; الْمَرَمَّاتِ (الْإِصْلَاحِ) ~ таъмирлаш цехи; 3) фабрика, кичик завод

(ورط) II وَرَّطَ (*бемаъни, ёмон ишга*) қўшмоқ, тортмоқ, аралаштирмоқ (فِي); оғир аҳволга солиб қўймоқ; نَفْسَهُ ~ ёмон ишга аралашиб қолмоқ; IV أَوْرَطَ = II; V تَوَرَّطَ оғир аҳволга тушиб қолмоқ; (*бирор н. га*) кўмиб қўймоқ, ботириб қўймоқ (فِي); (*бирор н. га*) аралашиб, боғланиб қолмоқ (فِي); فِي الْاسْتِدَانَةِ ~ қарзга ботмоқ; فِي الْخَطَأِ ~ хато қилмоқ; فِي الشَّرِّ ~ камчиликларга кўмилиб кетмоқ; X اسْتَوْرَطَ = V

– مُتَوَرِّطٌ *эск.* (ҳалокатга) юз тутаётган, кетаётган, интилаётган

– مُوَرَّطٌ, مَوْرُوطٌ хижолатли, оғир аҳволга тушиб қолган; бемаъни ишларга аралашиб қолган

– وَرْطَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ, وِرَاطٌ қийин, оғир аҳвол; бало-офат, кўнгилсизлик; أَوْقَعَهُ فِي ~ кимнидир бемаъни ишга аралаштирмоқ

I (ورع) وَرَعَ (يَوْرَعُ) وَرَعٌ ёки وَرِعَ (يَرِعُ, يَوْرَعُ) وُرُوعٌ, художўй бўлмоқ; V تَوَرَّعَ қўрқмоқ, виждонли бўлмоқ, (*н. нидир*) қилишдан ҳайиқмоқ (عَنْ); диёнатли бўлмоқ

– وَرَعٌ художўйлик, диёнатлилик; بِلَا ~ وَ لَا حَيَاءٍ диёнатсизлик ва беҳаёлик билан

– وَرِعٌ *кўп.* أَوْرَاعٌ художўй, диёнатли

I وَرَفَ (*и*) وَرْفٌ 1) яшил бўлмоқ; қуюқ, сербарг бўлмоқ (*дарахт ҳақида*); 2) узун, чўзилган бўлмоқ (*соя ҳақида*); 3) кенг бўлмоқ; II وَرَّفَ = I; IV أَوْرَفَ = I

– وَارِفٌ 1) яшил, гуллаётган, сербарг, қуюқ бўлган (*дарахт ҳақида*); 2) узун, чўзиқ; الظِّلُّ ~ узун, чўзиқ соя; 3) кенг, энли

I وَرَقَ (*и*) وَرْقٌ 1) барглар билан қопланмоқ (*дарахт ҳақида*); 2) баргларни узмоқ, юлмоқ; الشَّجَرَةَ ~ дарахтлар баргини юлмоқ, узмоқ; II وَرَّقَ 1) барглар билан қопланмоқ (*дарахт ҳақида*); 2) баргларни узмоқ, юлмоқ; ~ الشَّجَرَةَ дарахт баргини узмоқ; 3) қоғоз, обой билан қопламоқ; IV أَوْرَقَ 1) барглар билан қопланмоқ; 2) бой бўлмоқ; 3) имтиҳонда йиқилмоқ; 4) овдан қуруқ қайтмоқ; V تَوَرَّقَ қоғоз билан елимланмоқ

– أَوْرَقُ *мн.* وَرْقَاءُ *кўп.* وُرْقٌ кулранг

– رِقَةٌ чекилган тангалар

– مُوَرَّقٌ 1) ёзув қоғозлари билан савдо қилувчи киши; *шунингдек,* (الْحِيطَانِ) الْجُدْرَانِ ~ деворга обой ёпиштирувчи (қопловчи) уста

– مُورَقٌ барглар билан қопланган (*дарахт ҳақида*)

– وَارِقٌ барглар билан қопланган (*дарахт ҳақида*); яшил

– وَرَّاقٌ 1) қоғозфуруш; девонхона (канцелярия) ёзув-чизув асбоблари билан савдо қилувчи киши; 2) букинист (*эски камёб китоблар йиғувчи, сотувчи*); 3) котиб, (*қўлёзмаларни*) кўчирувчи; 4) тангаси кўп, кўп тангали; رَجُلٌ ~ тангаси кўп одам

– وَرَاقَةٌ 1) қоғоз ишлаб чиқариш; 2) қоғоз савдоси; девонхона (канцелярия) ёзув-чизув асбоблари савдоси

– وَرَقٌ *кўп.* أَوْرَاقٌ 1) барглар; تِبْغُ ~ баргли тамаки; الْخَرِيفِ ~ سَقَطَ *маж.* муваффақиятсизликка учрамоқ, ўнгидан келмаслик; 2) қоғоз; أَبْيَضُ ~ оқ қоғоз; التَّمْغَةِ ~ гербли (тамғали) қоғоз; (الْحِيطَانِ) الْجُدْرَانِ ~ *ёки* لِتَغْطِيَةِ الْحِيطَانِ ~ обойлар; الدِّبَّانِ ~ пашша тутадиган елимли қоғоз; الرَّسْمِ ~ расм чизиладиган қоғоз; السَّجَائِرِ ~ папирос қоғози; شَفَّافٌ ~ шаффоф қоғоз, калка қоғоз; الطَّبْعِ ~ босмахона қоғози; عَبَّادِ الشَّمْسِ ~ *кимё.* лакмус қоғози; الْكِتَابَةِ ~ёзув қоғози; الشَّاهِدَةِ ~ *ёки* الْكَرْبُونِ ~ қора қоғоз *ёки* нусха кўчиришда ишлатиладиган қоғоз; لِلْحَزْمِ وَ ~ الرَّبْطِ ўрайдиган (упаковка қиладиган) қоғоз; لَفٍّ ~ (*бирор н.*) ўраб бериладиган қоғоз; ~ مُرَمَّلٌ *ёки* الصَّنْفَرَةِ ~ эговлаш (наждак) қоғози; الْمُسْتَرَاحِ ~ туалет қоғози; مُسَطَّرٌ ~ чизиқли, чизиқ тортилган қоғоз; مُشَمَّعٌ ~ мумли қоғоз (*нусха кўчириш аппаратларида ишлатилади*); مَضْغُوطٌ ~ папье-маше; مُفَضَّضٌ ~ станиолл (*қалайдан ясалган зар қоғоз*), фольга; مُقَوًّى ~ картон, муқова қоғози; الْمُوسِيقَى ~ нота (музика ёзуви) қоғози; (نَشَّافٌ) نَشَّافٌ ~ босма, сиёҳ шимадиган қоғоз; الْيَانَصِيبِ ~ лотерея билетлари; الْأَوْرَاقُ النَّقْدِيَّةُ қоғоз пуллар; кредит билетлари; الْأَوْرَاقُ الْمَالِيَّةُ қимматбаҳо қоғозлар; أَوْرَاقُ الْانْتِخَابِ овоз бериш бюллетени; أَوْرَاقُ الْاعْتِمَادِ ишонч ёрлиқлари; أَوْرَاقُ الْبُرُوفَاتِ корректура; أَوْرَاقُ اللُّعْبِ *ёки* أَوْرَاقُ الشَّدَّةِ карталар (*ўйнайдиган*); كَشَفَ ظَلَّ حِبْرًا عَلَى الْ~ қоғоздагина бор холос; عَنْ جَمِيعِ أَوْرَاقِهِ ҳамма режа, ниятларни очмоқ, маълум қилмоқ; 3) кумуш тангалар, пул; 4) давлат, бойлик

– وُرْقٌ, وِرْقٌ, وَرْقٌ кумуш, кумуш тангалар

– وَرَقٌ 1) = وَارِقٌ; 2) *кўп.* أَوْرَاقٌ, وِرَاقٌ чекилган тангалар

– وَرَقَاءُ *кўп.* وَرَاقَى 1) каптар; 2) *ат. от, мз.* Варқо

– وَرَقَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) *бот.* барг, баргча; ~ التُّوتِ гулбарг; ~ التِّينِ анжир барги; 3) қоғоз варағи; билет; карта; ~ الامْتِحَانِ имтиҳон билети; ~ الْبَرِيدِ почта картаси; ~ دَعْوَةٍ таклифнома; ~ اللُّعْبِ ўйналадиган карта; ~ رَابِحَةٌ кузир (*карта ўйинида*); ~ الْيَانَصِيبِ лотерея белети; ~ مُهِمَّةٌ فِي ... إِنَّهَا *кўч. м.* бу ...дагиларнинг нуфузлиларидан; 3) қоғоз, ҳужжат; ~ الْبَنْكِ банкнот (пул); ~ مَالِيَّةٌ а) кредит билети; б) қимматбаҳо қоғоз; ~ الاتِّهَامِ айблов ҳужжати; ~ مُرُورٍ пропуск, кириш учун рухсатнома; 4) пластинка; ~ مَعْدَنِيَّةٌ металл пластинка; 5) кичкина газета, газетача; 6) *ат. от, мз.* Варақа

– وُرْقَةٌ оч қора ранг

– وَرَقِيٌّ 1) қоғозга оид; ~ـَةٌ نُقُودٌ ~ـَةٌ қоғоз пуллар; ~ـَةٌ عُمْلَةٌ ~ـَةٌ қоғоз валюта; فُوطَةٌ ~ـَةٌ қоғоз дастрўмол, салфетка; 2) баргли; ~ نَبَاتٌ баргли ўсимлик

– وَرِيقٌ сербарг, барги кўп

– وُرَيْقَةٌ *кўп.* ـَاتٌ кичкина газета, газетача

I وَرَكَ (*и*) وُرُوكٌ ёнбошлаб ётмоқ; II وَرَّكَ оёқларни чордона қургандек букиб, эгарга ўтирмоқ; V تَوَرَّكَ думбани (*қаергадир*) қўймоқ; ~ عَلَى الْيُمْنَى думбани ўнг оёқ устига қўймоқ, ўнг оёқ устида ўтирмоқ (*намозда*); ~ عَلَى الدَّابَّةِ бир ённи эгарга қўйиб, оёқни букламоқ (*от устида*)

– أَوْرَكُ *мн.* وَرَكَاءُ *кўп.* وُرْكٌ *эск.* ёнбоши катта, катта ёнбошли

– وَرَاكٌ *кўп.* وُرْكٌ *эск.* эгарнинг чавандоз оёғини қўядиган қисми

– وَرْكٌ, وُرْكٌ *мн. кўп.* أَوْرَاكٌ сон, ёнбош

وَرَلٌ *кўп.* أَوْرَالٌ, وِرْلَانٌ *зоол.* эчкиэмар; ~ النِّيلِ Нил эчкиэмари; ~ الأَرْضِ (*фақат қуруқликдагина яшайдиган*) эчкиэмар

I وَرَمَ (يَرِمُ) وَرَمٌ шишган, шишиб кетган бўлмоқ; ◊ أَنْفُهُ ~ аччиқланмоқ; II وَرَّمَ шиширмоқ, шиш ҳосил қилмоқ; ◊ بِأَنْفِهِ ~ кеккаймоқ, керилмоқ; أَنْفَهُ ~ кимнидир аччиқлантирмоқ, хафа қилмоқ; V تَوَرَّمَ шишмоқ, шишиб кетмоқ; аланга олдирмоқ

– مُوَرَّمٌ шишган, шишиб кетган; ~ الأَقْدَامِ оёқлари шишиб кетган

– وَارِمٌ шишган, шишиб кетган

– وَرَمٌ *кўп.* أَوْرَامٌ шиш, ғурра, ўсма; ~ سَلِيمٌ *ёки* ~ حَمِيدٌ зарарсиз шиш; ~ خَبِيثٌ ҳалокатли шиш; ~ سَرَطَانِيٌّ саратон (рак) шиши; ~ شَحْمِيٌّ *ёки* ~ دُهْنِيٌّ липома, ёғлиқ шиш, ёғ тўқималаридан иборат ўсма; ~ عَظْمِيٌّ остеома; ~ غُدِّيٌّ *ёки* ~ غُدَدِيٌّ аденома; ~ لَحْمِيٌّ саркома; ~ لِيفِيٌّ фиброма; ~ وِعَائِيٌّ ангиома

وَرَنٌ *жам. зоол.* эчкиэмарлар

– وَرَنَةٌ *кўп.* ـَاتٌ эчкиэмар

وَرْنَشَ локламоқ, лок билан бўямоқ

– وَرْنِيشٌ локлаш, лок; أَحْذِيَةٍ ~ этик мойи, гуталин; دَهَنَ بِالْ~ локламоқ, лок билан бўямоқ

وَرَنْكٌ *зоол.* скат (*думи ингичка япалоқ денгиз балиғи*)

وَرْنِيَّةٌ *тех.* верньер

I وَرَهَ (يَوْرَهُ) وَرَهٌ аҳмоқ (нодон, ақли калта) бўлмоқ

– أَوْرَهُ *мн.* وَرْهَاءُ *кўп.* وُرْهٌ аҳмоқ, нодон, ақли калта, ақлсиз

– وَرَهٌ аҳмоқлик, нодонлик, ақлсизлик

– وَرَهٌ: مِنَ السَّحَابِ ~ ёмғирли булут

I وَرَى (*и*) وَرْيٌ 1) учқун чиқармоқ (*чақмоқтош ҳақида*); 2) яра босмоқ, жароҳат тошмоқ; ~ الْقَيْحُ جَوْفَهُ унга бутунлай яра тошиб кетди; II وَرَّى 1) (*н. нидир*) яширмоқ, пинҳон тутмоқ, беркитмоқ (*туш. к ёки* ب); 2) (*н. ҳақидадир*) ноаниқ, имо-ишоралар, шама, қочиримлар билан гапирмоқ (فِي); 3) (*одамлар диққатини асосий мақсаддан четга тортиш ниятида н. нидир*) ёлғондан қилмоқ, қилаётганга солмоқ (عَنْ, بِ); 4) учқун, ўт чиқармоқ; 5) *халқ.* кўрсатмоқ; وَرِّنِي! кўрсат менга!; III وَارَى пинҳон тутмоқ, яширмоқ; ~ الْمَيِّتَ التُّرَابَ маййитни тупроққа топширмоқ; ~ الْمَيِّتَ فِي مَقَرِّهِ الأَخِيرِ маййитни дафн этмоқ; ~ الْجُثْمَانَ الثَّرَى (*маййит*) танасини (*қаердадир*) тупроққа топширмоқ (فِي); IV أَوْرَى 1) ўт, учқун чиқармоқ; 2) *халқ.* кўрсатмоқ; V تَوَرَّى 1) яширинмоқ, яшириниб юрмоқ; йўқолмоқ, кўздан пинҳон бўлмоқ; ~ عَنِ الأَبْصَارِ (الأَنْظَارِ) кўздан яширинмоқ, кўзга кўринмаслик; VI تَوَارَى яширинмоқ, ҳижобга кирмоқ, билинмас бўлмоқ; X اسْتَوْرَى ўт, учқун чиқармоқ; ◊ ~ زِنَادُ غَيْظِهِ кимнингдир ғазабини қўзғамоқ

– تَوْرَاةٌ Таврот; أَهْلُ الْ~ яҳудийлар

– تَوْرِيَةٌ 1) яшириш, пинҳон тутиш, беркитиш; муғомбирлик, айёрлик, ёлғондакамлик; 2) иккиюзламачилик, мунофиқлик, фирибгарлик; 3) имо-ишора, шама; сўз ўйини; بِالْ~ имо ишора билан, шама қилиб; 5) *халқ.* кўрсатиш, кўрсатиб туриш

– مُوَارَاةٌ яшириш, беркитиш, пинҳон тутиш; ~ بِلَا яширмай, очиқчасига

– مُورٌ *мн.* مُورِيَّةٌ ўт, чақмоқ чиқарувчи; الْمُورِيَّاتُ *эск.* ўгурганида оёқларидан ўт чиқадиган отлар

– وَرَاءَ 1) орқа. орқа томон; ~ـَهُ кимнингдир, ниманингдир томонидан; ~ مِنْ ظَهْرِهِ кимнингдир орқасидан, кимнидир орқа қилиб; ~ الْبِحَارِ денгизлар ортидан; ~ مَا الطَّبِيعَةِ а) қандайдир ғайритабиий нарса; б) метафизика; ~ إِلَى الْ~ орқага; تَرَكَ ~ـَهُ ўзидан кейин колдирмоқ; وَقَفَ ~ ذَلِكَ бу нарсанинг ортида (*яширин тўртки бериб*) турувчи бўлмоқ; إِنَّهُ هُوَ ~ هَذِهِ الْحَوَادِثِ бу ҳодисаларнинг ортида мана ким турган экан; ~ هَذَا أَصَابِعُهُمْ الأَمْرِ бу ишга улар ҳам аралашганлар; 2) олд,олд томон, олдинги қисм; كَانَ ~ـُهُمْ مَلَكٌ қур. уларнинг олдиларида подшоҳ турарди; 3) невара, набира; ◊ ~ ~ аста-секин; ~ مِنْ ذَرِيعَةِ الدِّفَاعِ ...ни ҳимоя қилиш баҳонаси билан; ~ هَذَا مِنْ قُوَاهُ бунга унинг қуввати етмайди; ~ أَكَمَةٍ مَا ~ـَهَا قَدْ أَيْقَنْتُ أَنَّ *қар.* أَكَمَةٌ; ~ ذَلِكَ الْغَرَضُ مِنْ унинг мақсади шуки ...; ~ ذَلِكَ جَنَى مِنْ бунинг натижасида у ...ни олди; ~ سَعَى ...га интилмоқ; سَعَى ~ صَدَاقَتِهِ кимнингдир дўстлигига эришмоқ

– وَرَائِيٌّ орқада турувчи, орқадаги; ~ مَا нариги тарафдаги, у дунёдаги

– وَرَى: الْ~ одамлар, одам зоти

– وَرِيٌّ семиз, лаққа; ~ لَحْمٌ лаққа гўшт, талиқ гўшт

I وَزَّ (*а/у*) وَزٌّ (*к. гадир қарши*) гижгижламоқ (عَلَى)

– إِوَزٌّ, وَزٌّ *жам.* ғозлар; ~ عِرَاقِيٌّ оққушлар; ◊ رِجْلُ الْ~ олабута, шўра

– وَزَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ ғоз; فَرْخُ الْ~ ғоз боласи, жўжа ғоз, ғозча

I وَزَبَ (*и*) وُزُوبٌ оқмоқ, оқиб турмоқ, оқиб тушиб кетмоқ (*сол.* أَزَبَ)

– مِيزَابٌ *кўп.* مَيَازِيبُ 1) нов, тарнов; 2) (*милтиқ стволи ўчидаги*) чизиқ чуқурча; ◊ انْفَتَحَتْ مَيَازِيبُ السَّمَاءِ осмоннинг таги тешилди, ёмғир шаррос (челаклаб) қуяяпти

I وَزَرَ (*и*) وَزْرٌ, وِزْرٌ 1) оғир юкни, оғирликни ташимоқ, олиб юрмоқ; 2) гуноҳ, айб қилмоқ; 3) ғолиб бўлмоқ, ғалаба қилмоқ; وَزَرَهُ, وِزْرٌ, وَزْرٌ (يَوْزُرُ) وَزَرَ гуноҳ қилмоқ, ёмон иш қилиб қўймоқ; II وَزَّرَ вазир (министр) этиб таъйинламоқ; III وَازَرَ ёрдамлашмоқ, кўмаклашмоқ (*сол.* أَزَرَ); ~ـُهُ فِي ... муносабати билан кимгадир ҳамдардлик қилмоқ; V تَوَزَّرَ вазир (министр) бўлмоқ; VIII اتَّزَرَ 1) гуноҳ, айб қилиб қўймоқ; (*н. билан*) ўзига боғлаб, танғиб олмоқ (بِ); пешбанд боғлаб олмоқ (وِزْرَةً *сол.* أَزَرَ);

X اسْتَوْزَرَ 1) вазир этиб тайинламоқ; 2) вазирликка эришмоқ; 3) вазир бўлмоқ

– اسْتِيزَارٌ вазир этиб таъйинланиш (таъйинлаш)

– وَازِرٌ *эск.* оғир юкни (оғирликни) олиб юрувчи

– وِزَارَةٌ *кўп.* اتٌ. вазирлик, вазорат; ~ الأَشْغَال العُمُومِيَّة ижтимоий ишлар вазирлиги; ~ الأَوْقَاف вақфлар вазирлиги; ~ البَحْرِيَّة денгиз флоти вазирлиги; ~ التِّجَارَة савдо вазирлиги; ~ التَّمْوِين таъминот вазирлиги; ~ الخَارِجِيَّة ташқи ишлар вазирлиги; ~ الدَّاخِلِيَّة ички ишлар вазирлиги; ~ الزِّرَاعَة қишлоқ хўжалиги вазирлиги; ~ الحَرْبِيَّة ҳарбий вазирлик; ~ العَدْل *ёки* ~ الحَقَّانِيَّة адлия вазирлиги; ~ المَالِيَّة молия вазирлиги; ~ التَّرْبِيَة و التَّعْلِيم ёки ~ المَعَارِف маориф вазирлиги; ~ الصِّحَّة العُمُومِيَّة соғлиқни сақлаш вазирлиги; ~ المُوَاصَلَات алоқа йўллари вазирлиги; 2) вазирлар маҳкамаси (кабинети); رَئِيسُ الـ~ вазирлар маҳкамаси (кабинети) раиси; وَكِيلُ الـ~ вазир ўринбосари (ёрдамчиси); وَكِيلُ ~ الخَارِجِيَّة ташқи ишлар вазири ўринбосари

– وِزَارِيٌّ вазирликка оид; لَجْنَةٌ ~ةٌ вазирлик комиссияси

– وَزَرٌ 1) тоғ; 2) бошпана, қочиб бориладиган жой

– وِزْرٌ *кўп.* أَوْزَارٌ 1) оғирлик, юк; وَضَعَتِ الحَرْبُ أَوْزَارَهَا *маж.* уруш тамом бўлди; 2) гуноҳ, гуноҳ қилиш; 3) масъулият; ... الـ~ عَلَيْكَ إِذَا агар ... бўлса, сен масъул бўласан (жавобгар бўласан); حَمَّلَهَا ~ هَذَا العَمَل у бу ишнинг масъулиятини у (*аёл*) елкасига юклади

– وَزَرَةٌ *кўп.* اتٌ. (*дөвор*) рахи

– وِزْرَةٌ *кўп.* وِزَرَاتٌ белбоғ, пешбанд

– وَزِيرٌ *кўп.* وُزَرَاءُ 1) вазир, министр; ~ الخَارِجِيَّة ташқи ишлар вазири; ~ الدِّفَاع мудофаа вазири; الـ~ المُفَوَّض мухтор вазир; مَجْلِسُ ~ الوُزَرَاء вазирлар мажлиси (совети); ~ بِلَا وِزَارَة портфел (амал)сиз вазир; الـ~ الأَعْظَم *тар.* вазири аъзам; 2) *шахм.* фарзин; 3) *эск.* ёрдамчи, шерик, ҳамтовоқ

– وَزِيرِيٌّ вазирга қарашли (оид)

I وَزَعَ (*а*) وَزْعٌ 1) тутиб турмоқ, тўхтатиб қолмоқ. жиловламоқ; 2) (*н. гадир*) интилтирмоқ, йўлламоқ, чорламоқ (ب); II وَزَّعَ 1) (*к. нингдир ўртасида*) тақсимламоқ, бўлмоқ, (*к. гадир*) бўлиб бермоқ, тарқатмоқ (عَلَى); ~ الأَدْوَار (...*лар ўртасида*) ролларни тақсимламоқ (فِيمَا بَيْنَ ...); 2) тарқатмоқ; (*низом, йўл-йўриқларни*) жўнатмоқ; (*хатларни хонадонларга*) тарқармоқ (*почтачи ҳақида*); ~ مَنْشُورَات варақа (прокламация)лар тарқатмоқ; 3) жойлаштирмоқ, ўринлаштирмоқ; *ҳарб.* (*қўшинларни*) жойлаштирмоқ, дислокация қилмоқ; 4) *муз.* оркестрлаштирмоқ; IV أَوْزَعَ 1) кўнгилга солмоқ (*Оллоҳ ҳақида*); 2) (*н. гадир*) йўналтирмоқ, йўлламоқ (ب); V تَوَزَّعَ 1) тақсимланмоқ, бўлинмоқ; 2) тарқатилмоқ (*мас, прокламация*); жўнатилмоқ, юборилмоқ; (*турли жойларга*) юборилмоқ, тарқатилмоқ; 3) жойлашмоқ, ўринлашмоқ; *ҳарб.* дислокация қилинмоқ, жойлашмоқ (*қўшин ҳақида*); 4) қийнамоқ, куйдирмоқ (*туйғулар, ҳислар ҳақида*); VI تَوَازَعَ ўзаро тақсимламоқ, ўзаро бўлиб олмоқ; VIII اتَّزَعَ жиловланмоқ, ушланиб турмоқ, ушланиб қолмоқ; X اسْتَوْزَعَ: اللَّهَ شُكْرَهُ ~ Оллоҳдан ўзига шукроналик сўрамоқ

– أَوْزَاعٌ 1) аралашма, конгломерат (*хилма-хил н. ларнинг тасодифий аралашмаси*); 2) Авзо (*Ҳамадон қабиласидаги уруғлардан бири*)

– تَوَزُّعٌ тақсим, тақсимланиш; жойлашиш, жой-жойига қўйиш; ~ القُوَى кучларни жой-жойига қўйиш, жойлаштириш

– تَوْزِيعٌ 1) тақсимлаш, бўлиш, тарқатиш; ~ الأَرْبَاح фойдаларни (девидентларни) тақсимлаш; ~ الجَوَائِز мукофотларни тарқатиш; ~ الضَّرَائِب солиқлар улуши; سُوءُ الـ~ ёмон тақсим, нотўғри тақсимлаш; لَوْحَةُ الـ~ *эл.* тақсимловчи асбоб ўрнатилган тахта; 2) жўнатиш, элтиб (етказиб) бериш (*хат, телеграмма ҳақида*); 3) *ҳарб.* жойлашиш, жойлаштириш, дислокация; 4) оркестрлаштириш, оркестрга мослаш; 5) *кўп.* اتٌ. *спорт.* комбинация (*ҳаракат ёки юришлар мажмуи*); حَضَّرَ بَعْضَ التَّوْزِيعَات комбинациялардан бирини тайёрламоқ

– مُوَزِّعٌ бўлинувчи, тақсимланувчи; тақсимланадиган; азоб чекаётган (*ҳис, туйғулардан*); كَانَ قَلْبُهَا ~ًا بَيْنَ سَعَادَةٍ وَ خَوْف у (*аёл*) нинг қалбини гоҳ шодлик, гоҳ қўрқув пармаларди

– مُوَزِّعٌ 1) тақсимловчи, бўлувчи; 2) юборувчи, жўнатувчи; элтиб, етказиб берувчи; ~ البَرِيد почтачи, почтальон

– وَازِعٌ 1) ўзини тутиб туриш манбаи; 2) бирор нарсага ундовчи сабаб, стимул, манфаат; بِ~ نَفْسِه ўз ихтиёри билан, ўз истаги билан; 3) ибратли мисол; 4) *кўп.* وَزَعَةٌ сафни тўғрилаб тартибга солувчи (*армияда*); 5) *эск.* монелик кўрсатувчи, қаршилик кўрсатувчи; 6) *эск.* бошлиқ, раҳбар

– وَزِيعَةٌ *кўп.* وَزَائِعُ улуш, бўлак

I وَزَغَ (и) وَزْغٌ *эск.* онда-сонда жилдиратиб сиймоқ (*туя ва бошқа ҳайвонлар ҳақида*) (ب); II وَزَّغَ: الجَنِينُ ~ ҳомиланинг борлиги билиниб қимирлай бошлади; IV أَوْزَغَ: بِالبَوْل ~ бўлиб-бўлиб, қисиб-қисиб бавл қилмоқ

أَوْزَاغٌ *кўп.* заиф одамлар, ожиз кишилар

إِيزَاغٌ *эск.* вақти-вақти билан жилдиратиб сийиш

وَزَغٌ 1) титраш, қалтираш; 2) қўрқоқ одам, юраксиз одам

وَزَغَةٌ *кўп.* وَزَغٌ, أَوْزَاغٌ, وِزْغَانٌ қурт турларидан бири

I وَزَفَ (*и*) وَزِيفٌ шошилмоқ, тезлашмоқ

– وَزِيفٌ тез юриш, шошилиб юриш

وَزَالٌ *бот.* сариқ гулли, дуккакли чўл ўсимлиги

– وَزَلٌ = وَزَالٌ

I وَزَمَ (и) وَزْمٌ кунда бир марта овқатланмоқ

– وَزْمَةٌ кунда бир марта овқатланиш

– وَزِمَةٌ бойлам, боғ

I (وزن) وَزَنَ (*и*) وَزْنٌ, زِنَةٌ 1) тортмоқ, оғирлигини ўлчаб, тортиб кўрмоқ; (*к. гадир*) тортиб бермоқ, вазнига қараб сотмоқ (لِ); 2) *бухг.* балансламоқ, кирим-чиқимларни балансга келтирмоқ; 3) *адаб.* шеърни вазнга мос қилиб ўқимоқ (*мас, арузда*); ◊ ~ المَسْأَلَةَ بِمُخْتَلَفِ المَوَازِينِ масалани ҳар томонлама ўйлаб кўрмоқ (тарозига солмоқ); ~ الحَائِطَ деворни адилак (шоқул) асбоблари ёрдамида тўғрилаб урмоқ (тикламоқ); وَزَانَةً (يَوْزُنُ) وَزُنَ 1) совуққон, жиддий бўлмоқ; соғлом фикр эгаси бўлмоқ; 2) вазни оғир бўлмоқ; III وَازَنَ 1) (*н. ни н. биландир*) солиштирмоқ, қиёсламоқ; (*н. нинг н. дандир*) фарқини аниқламоқ (بَيْنَ ... وَ ...); 2) вазни (оғирлиги) бир хил бўлмоқ; тенг қилмоқ; 3) бошқармоқ; 4) *бухг.* балансламоқ; VI تَوَازَنَ тенг қилмоқ; тенг, баробар бўлмоқ; VIII اتَّزَنَ 1) тенг бўлмоқ, тенглашмоқ; 2) мувозанатини сақламоқ; 3) бир текисда, доимий бўлмоқ

– اتِّزَانٌ 1) мувозанат; حَفِظَ الـ~ мувозанатни сақламоқ; 2) ўзини босиб олмоқлик, босиқлик; ~ العَقْل босиқлик, совуққонлик; 3) бир текислик, мунтазамлик; بِ~ رَتِيبٍ а) бир текисда; б) мунтазам

– تَوَازُنٌ мувозанат, тенглик; ~ القُوَى *ёки* ~ الدُّوَلِيُّ *ёки* ~ السِّيَاسِيُّ الدُّوَلِيَّة сиёсий мувозанат; ~ القُوَى *физ.* кучлар мувозанати; عِلْمُ ~ القُوَى статика (*механиканинг жисмлар мувозанати ҳақидаги бўлими*); عِلْمُ ~ المَوَائِع (السَّوَائِل) гидростатика

– زِنَةٌ 1) (*тарозида*) тортиш; 2) оғирлик, вазн

– مُتَّزِنٌ 1) бир текисда, бир ўлчовда, тенг миқдорда, тенг; 2) босиқ, совуққон

– مُوَازِنٌ 1. босиқ, совуққон қиладиган, тенг ўлчовли; (*бирор н. билан*) тенглашадиган, баробарлашадиган, тенг; 2. стабилизатор

– مُوَازَنَةٌ 1) қиёслаш, солиштириш; 2)

босиқлик, совуққонлик; 3) мувозанат; 4) баланс чиқариш, баланс; 5) посанги

– مَوْزُونٌ 1) ўйлаб қурилган; 2) ҳар томонлама, чуқур ўйланган; 3) арзирли, арзийдиган; 4) босиқ, совуққон; 5) бир текисда, оҳангдор талаффуз; سَارَ بِخُطًى ~ة бир текисда қадам ташлаб бормоқ; 6) маст бўлган, маст; 7) *эск.* тарозида тортиладиган, тортилган, ўлчанадиган, ўлчанган

– مِيزَانٌ *кўп.* مَوَازِينُ, مَيَازِينُ 1) тарози; ~ طَبْلِيَّة платформа-тарози; ~ الدَّيْنُونَة *дин.* ҳақиқат тарозиси; 2) ўлчов; ~ الثِّقْلِ النَّوْعِيِّ لِلسَّوَائِلِ ареометр; ~ ثِقْلِ الْهَوَاءِ барометр; ~ الْحَرَارَةِ термометр; ~ ضَغْطِ الْبُخَارِ манометр; ~ الْقُوَّةِ динамометр; ~ الْحَائِطِ *ёки* ~ الْبِنَاءِ шоқул; ~ الْمَاءِ шайтон, сув сатҳини ўлчаш асбоби; ватерпас; 3) баланс; ~ الْحِسَابِيُّ (التِّجَارِيُّ) ҳисоб (савдо) баланси; ~ الْمَدْفُوعَاتِ тўлов баланси; 4) адолат, одиллик, холислик; 5) *муз. адаб.* ўлчов, вазн; الْمَوَازِينُ الثُّنَائِيَّةُ *муз.* 1/2 ўлчов; الْمَوَازِينُ الثُّلَاثِيَّةُ *мз.* 3/4 ўлчов; ◊ بُرْجُ الْ~ *астр.* Мезон буржи; اسْتَقَامَ ~ النَّهَارِ кун ярим бўлди, кун пешин бўлди

– مِيزَانِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) бюджет; ~ الْحُكُومَةِ давлат бюджети; أَبْوَابُ الْ~ бюджет моддалари (боблари); 2) тенглик, мувозанат; ◊ ~ الْحِسَابَاتِ баланс; ~ الْأَرَاضِي нивелирлаш (*ер сатҳининг паст-баландлигини ўлчаш*)

– وَازِنٌ *1.* тортувчи, ўлчовчи; 2) тарозидор; 3) тош босадиган; ~ دِرْهَمٍ соф, қадрли танга

– وَزَانَ *грам.* ... билан мос, ... парадигмасига (шаклига) мувофиқ; وَ الْأَتُونُ ~ رَسُولٍ: أَتُونٌ сўзи رَسُولٌ шаклига мувофиқ (мос равишда) тузилган

– وَزَانَةٌ тарозибонлик касби

– وَزَّانٌ тарозибон

– وَزْنٌ[1] (*тарозида*) тортиш

– وَزْنٌ[2] *кўп.* أَوْزَانٌ 1) вазн, оғирлик; انْعِدَامُ الْ~ вазнсизлик; النَّوْعِيُّ الْ~ солиштирма оғирлик; الْ~ الْجَوْهَرِيُّ *ёки* الْ~ الذَّرِّيُّ *физ.* атом оғирлиги; الْ~ الصَّافِي соф оғирлик (нетто); الْ~ الْقَائِمُ идиш билан биргаликдаги оғирлик (брутто); الْ~ الْفَارِغُ *ёки* الْ~ الْمَطْرُوحُ идиш, тара; الْ~ الْخَفِيفُ *спорт.* енгил вазн; الْ~ الثَّقِيلُ *спорт.* оғир вазн; الْ~ الْمُتَوَسِّطُ *спорт.* ўрта вазн; الْ~ نِصْفُ الْمُتَوَسِّطِ *спорт.* ярим ўрта вазн; ~ الْوَرَقَةِ *спорт.* варақ вазни; ~ الرِّيشَةِ *спорт.* пат вазни; ~ الدِّيكِ *спорт.* хўроз вазни; ~ الذُّبَابَةِ *спорт.* пашша вазни; 2) аҳамият; أَقَامَ لَهُ ~ًا مَا бирор нарсага қандайдир аҳамияти бор деб қарамоқ; ~ لَهُ а) салмоқли; б) аҳамиятли, муҳим; عَدِيمُ الْ~ а) салмоқсиз; б) аҳамиятсиз, муҳим бўлмаган; لَا ~ لَهُ бунинг ҳеч қандай аҳамияти йўқ; 3) *муз.* ўлчов; 4) *грам.* парадигма, шакл, сўз ясаш қолипи; 5) *адаб.* вазн, шеърий ўлчов

– وَزْنَةٌ *кўп.* وَزَنَاتٌ 1) тарози тош, қадоқ тоши; 2) *тар.* талант (*Юнонистон ва Сурияда пул ва оғирлик ўлчов бирлиги*)

– وَزِينٌ[1] тоши оғир, ишонтирадиган (*мас, сабаб*); ◊ الْخُطَى ~ савлатли, басавлат, обрў-эътиборли; الرَّأْسِ ~ босиқ, совуққон; الرَّأْيِ ~ соғлом (*мас, фикр, муҳокама*)

– وَزِينٌ[2] колоквинт (заққум) ўсимлигининг янчилган дони (уруғи)

وَزْوَزَ 1) майда қадам ташлаб (қилпиллаб) юрмоқ; 2) енгил сакрамоқ

– وَزْوَازٌ эпчил (чаққон) киши

I وَزَى (*и*) وَزْيٌ тораймоқ, қисқармоқ, буришиб колмоқ, тортилмоқ (*мас, ювилгандаги мато*); III وَازَى 1) мос, мувофиқ келмоқ; ўхшамоқ; 2) параллел юрмоқ, параллел бўлмоқ; 3) (*бирор н. нинг*) қаршисида, рўпарасида бўлмоқ, турмоқ; VI تَوَازَى параллел бормоқ, параллел бўлмоқ

– تَوَازٍ параллеллик, параллелизм; تَوَازِي الْقُوَى *мат.* кучлар параллеллограми

– تَوَازِيَةٌ параллелизм

– مُتَوَازٍ *мн.* مُتَوَازِيَةٌ параллел; (الشَّكْلُ) الْمُتَوَازِي الْأَضْلَاعِ параллелограм; (الْجِسْمُ) الْمُتَوَازِي السُّطُوحِ параллелепипед; خُطُوطٌ مُتَوَازِيَةٌ параллел чизиқлар; الْمُتَوَازِيَانِ *икки. с. спорт.* параллел бруслар (*гимнастика жиҳози*); الْمُتَوَازِيَانِ الْمُسْتَقِيمَانِ икки параллел тўғри чизиқ

– مُتَوَازِيَاتٌ *кўп. геогр.* паралеллар

– مُوَازٍ *мн.* مُوَازِيَةٌ паралеллга оид, параллел (*равишдаги*)

– مُوَازَاةٌ параллеллик; عَلَى ~ параллел равишда (ҳолда)

– وَزًى паст бўйли миқти одам

I وَسَبَ (и) وَسْبٌ ўт-ўланлари кўпаймоқ (*ер ҳақида*); IV أَوْسَبَ 1) серўт бўлмоқ, ўт-алафи қалин бўлмоқ (*ер ҳақида*); сержун бўлмоқ (*одам, қўй ҳақида*)

– وَسْبٌ ўт-ўлан, ўт-алаф

وَسِجٌ туянинг юриш усулларидан бири (*бу усулда туя тез қадам ташлайди*)

I وَسَخَ (يَوْسَخُ) وَسِخَ ифлос, лой чапланган бўлмоқ; II وَسَّخَ ифлос қилмоқ, лой чапланган бўлмоқ; ◊ اسْمُهُ ~ кимнингдир номусини булғаламоқ, номига доғ туширмоқ, обрў-эътиборини булғаламоқ; IV أَوْسَخَ = II; V تَوَسَّخَ булғанмоқ, ифлос бўлмоқ, лой чапланган бўлмоқ; VIII اتَّسَخَ = V

– اتِّسَاخٌ ифлосланганлик, булғанганлик, лой чапланганлик

– مُتَّسِخٌ ифлос, булғанган, лой чапланган

– وَسَاخَةٌ булғанганлик; иқиртлик, пала-партишлик; وَسَائِخُ *кўп.* лой, ифлослик, кир-чир

– وَسَخٌ *кўп.* أَوْسَاخٌ ифлослик, кир-чир; ~ الْأُذُنِ қулоқ кири

– وَسِخٌ иқирт, пала-партиш; ифлос, булғанган, кирланган

(وسد) II وَسَّدَ 1) бош остига (*бирор н.*) қўймоқ; 2) (*ухлашга*) ётқизмоқ; 3) (*к. гадир*) юкламоқ, топширмоқ (عَلَى); الْوَظِيفَةَ ~ (*к. гадир*) лавозим, мансаб бермоқ (إِلَى); IV أَوْسَدَ: الْكَلْبَ بِالصَّيْدِ ~ итни ов орқасидан чопишга ундамоқ; ~ الْكَلْبَ итни (*бошқа ҳайвонга*) гижгижламоқ (ب); V تَوَسَّدَ ўз боши остига (*бирор н.*) қўймоқ; ◊ الثَّرَى ~ ўлмоқ, вафот этмоқ, тупроққа бош қўймоқ

– مُوَسَّدٌ текисланган, текис

– وَسَادٌ *кўп.* وُسْدٌ, وُسُدٌ ёстиқ, болиш

– وَسَادَةٌ, وَسَادَةٌ, وُسَادَةٌ *кўп.* ـاتٌ *ёки* وَسَائِدُ болиш, ёстиқ; هَوَائِيَّةٌ ~ ҳаво ёстиғи (*техникада*)

I وَسَطَ (*и*) وَسَطٌ ўртада, марказда турмоқ (бўлмоқ); وَسُطَ (يَسُطُ) وَسَاطَةً одамлар орасида обрўли (эътиборли) бўлмоқ; II وَسَّطَ 1) ўртага, марказга ўтқизмоқ, жойламоқ; 2) (*к. нидир*) даллол қилмоқ, ўртачи, воситачи қилмоқ; 3) (*н. нидир*) тенг иккига бўлмоқ; V تَوَسَّطَ ўртани, марказни эгалламоқ; ўртада, марказда турмоқ, бўлмоқ; (*бирор н. да*) ўртача йўл тутмоқ (فِي); 2) (*к. ларнингдир ўртасида*) даллол, воситачи бўлмоқ (بَيْنَ, لِ); (*н. дадир*) воситачилик қилмоқ (فِي); VI تَوَاسَطَ марказга, ўртага етиб бормоқ, аста-секин ўртани эгалламоқ; ўртада бўлмоқ

– وَسَطٌ *кўп.* أَوْسَاطٌ *мн.* وُسْطَى *кўп.* وُسَطٌ 1. ўртадаги, ўртада жойлашган; ўрта; أَوْسَاطُ الشَّهْرِ ой ўртаси; أَوْسَاطُ إِفْرِيقِيَا Африканинг марказий вилоятлари; الطَّبَقَةُ الْوُسْطَى ўрта табақа; الْعُصُورُ الْوُسْطَى *ёки* الْقُرُونُ الْوُسْطَى ўрта асрлар; الْوُسْطَى ўрта бармоқ; 2. *муз.* терсия

– تَوَسُّطٌ 1) марказлилик, ўртача ҳолат; 2) даллоллик, воситачилик; 3) ўрта-миёналик, одамийлик

– مُتَوَسِّطٌ 1. 1) ўртани, марказни эгаллаб турган; 2) ўрта; الْمَوْجَاتُ الْ~ةُ *радио.* ўрта тўлқинлар; الْحَجْمِ ~ ўрта ҳажмдаги, ўлчовдаги; الْقَامَةِ ~ ўрта бўйли; النَّوْعِ ~ ўртача навли, иккинчи нав (сорт)ли; الْأَصْوَاتُ الْ~ةُ *фон.* ўрта ундошлар (ر, ل, م, ن); 3) даллоллик қилувчи, воситачилик қилувчи; 2. 1) ўртаҳол (*деҳқон ҳақида*); 2) ўртача катталик; ўртача даража; *мат.* ўрта арифметик; 3) даллол, воситачи

– وَاسِطٌ Восит (*Куфа билан Басра ўртасидаги қишлоқ номи*)

– وَاسِطَةٌ *кўп.* وَسَائِطُ 1) восита; ёрдам, усул, йўл; ... ~ بِ (*бирор н.*) воситасида, ёрдамида; بِهٰذِهِ الـ~ шунинг ёрдамида, шунинг учун; ~ النَّقْلِ транспорт воситаси; اتَّخَذَ الْوَسَائِطَ اللاَّزِمَةَ зарур чораларни кўрмоқ; 2) (*шода*) ўртасидаги энг йирик марказий гавҳар; ◊ هُوَ ~ عِقْدِهِمْ *ёки* هُوَ ~ قِلاَدَتِهِمْ улар орасида у энг эътиборли шахсдир

– وِسَاطَةٌ, وَسَاطَةٌ воситачилик; (*ҳимоя қилиб*) ўртага тушиш, илтимос, илтимос билан мурожаат этиш; بِـ~ه бирор нарса воситаси билан, воситасида; قَدَّمَ ~ه (*к. гадир*) ўз воситачилигини таклиф қилмоқ (لِ)

– وَسْطٌ ўрта; جَلَسَ وَسْطَهُمْ у улар орасида ўтирарди

– وَسَطٌ *кўп.* أَوْسَاطٌ 1) ўрта, марказ; ~ الشِّتَاءِ қиш ўртаси; ~ الطَّرِيقِ йўл ўртаси; فِي ~ اللَّيْلِ тун ўртасида, ярим кечада; فِي ~ الْمَدِينَةِ шаҳар марказида; 2) шароит, соҳа, доир; فِي ~ نَا орамизда, бизнинг шароитимизда; الْأَوْسَاطُ الدِّبْلُومَاسِيَّةُ дипломатик доиралар; الْأَوْسَاطُ التِّجَارِيَّةُ савдо (тижорат) доиралари; 3) ўртача сон; الـ~ الْحِسَابِيُّ ўртача арифметик (*сон*); الـ~ الْهَنْدَسِيُّ ўртача геометрик (*сон*); الـ~ الْمُنَاسِبُ ўртача пропорционал; 4) (*изоҳловчи вазифасида*) ўрта; الـ~ الْحَلُّ компромис, ўртадаги (ўзаро) келишув; الـ~ الْأَمِيرِكِيُّ ўртаҳол америкалик; الـ~ السَّبِيلُ ўрта йўл, ўрта чизиқ; الـ~ الْأَشْيَاءُ ўртамиёна, одми нарсалар

– وُسْطَانِيٌّ ўрта, ўртадаги

– وَسَطِيٌّ ўрта; ~ حَلٌّ компромис; ~ا ўрта ҳисобда, ўртача

– وَسُوطٌ кигиздан тикилган чодир

– وَسِيطٌ 1. ўрта; الـ~ الْعُمُرُ ўртача ёш, ўртача умр; 2. *кўп.* وُسَطَاءُ 1) даллол, ўртачи; воситачи; 2) ҳомий, илтимосчи, орага тушувчи; 3) *савдо.* маклёр, комиссионер (воситачи); 4) медиум (*спиритлару - дунёдаги ўлганлар руҳи билан сўзлашамиз дегувчилар фаолиятида*)

وَسَطَ ўртага, марказга қўймоқ, ўтқазмоқ; تَوَسَّطَ ўртага, марказга ўтирмоқ; ўрта (марказий) ўринни эгалламоқ

I وَسَعَ (يَوْسَعُ) (وسع) وَسَاعَةً кенг, кенгу мўл бўлмоқ; وَسُعَ (يَسَعُ) وَسِعَ, وُسْعٌ, سَعَةٌ 1) кенг, кенгу мўл бўлмоқ; кўп нарса сиғадиган бўлмоқ; сиғдирмоқ, эгалламоқ; 2) имкон берилган, имконли бўлмоқ; وَ الدُّنْيَا لاَ تَسَعُ فَرَحَهُ! унинг хурсандлиги бутун дунёга сиғмасди!; لاَ يَسَعُكَ أَنْ تَفْعَلَ هٰذَا а) буни қилолмайсан; б) сен буни қилмаслигинг керак; ... يَسَعُنِي мен қила оламан, менинг кучим етади; لاَ يَسَعُنَا ... биз ...ни қила олмаймиз; لاَ يَسَعُنَا إِلاَّ أَنْ نَقُولَ ... биз фақат айтишимиз мумкинки ...; فَتَحَ عَيْنَيْهِ مَا ~ أَنْ يَفْتَحَهُمَا у имкони борича кўзини очди; 3) *эск.* қучмоқ, ўз ичига олмоқ; 4) *эск.* имкони бор бўлмоқ, қўлидан келадиган бўлмоқ; يَسَعُكَ أَنْ تَفْعَلَ ذٰلِكَ сен уни қила оласан; II وَسَّعَ 1) кенгайтирмоқ; ~ الْخَرْقَ *ҳарб.* ёриб ўтишни кенгайтирмоқ; 2) (*к. гадир*) жой бермоқ, бўшатмоқ (لِ); IV أَوْسَعَ 1) кенгайтирмоқ, кўпайтирмоқ; ~ صَدْرَهُ لأَسْئِلَتِهِ кимнингдир саволларини сабр-тоқат билан тингламоқ; 2) (*н. нидир*) кўп, катта миқдорда қилмоқ; ~ النَّفَقَاتِ катта сарф қилмоқ; ~ه دَرْسًا бирор нарсани талаб қилинган даражада ўрганмоқ; ~ شَرْحًا атрофлича, кенг изоҳламоқ, тушунтирмоқ; ~ ضَرْبًا қаттиқ калтакламоқ; 3) бойитмоқ, (*к. гадир*) бойликлар совға қилмоқ (عَلَى); ~ اللهُ عَلَيْكَ Оллоҳ сени бой-бадавлат қилсин!; 4) бой бўлмоқ; V تَوَسَّعَ 1) кенгаймоқ, кўпаймоқ; 2) (*н. нидир*) кўп, катта миқдорда қилмоқ (فِي); ~ فِي الْكَلاَمِ кўп гапирмоқ, вайсақилик қилмоқ, жаврайвермоқ; ~ فِي النَّفَقَاتِ катта сарфлар қилмоқ; ~ فِي أَشْغَالِهِ ўз ишини кенгайтирмоқ; 3) *эск.* (*н. нидир қилишдан*) уялмаган бўлмоқ (فِي); VIII اتَّسَعَ 1) кенгаймоқ, кўпаймоқ, ўсмоқ, ошиб бормоқ; 2) (*н. нидир*) етарли даражада жойлаштирадиган, сиғдирадиган бўлмоқ (لِ); (*н. нидир*) ўзида сақламоқ, ўз таркибида тутмоқ (لِ); 3) бой бўлмоқ; X اسْتَوْسَعَ 1) кенг, кенгу мўл деб ҳисобламоқ; 2) кенгаймоқ

– اتِّسَاعٌ 1) кенгайиш, ўсиш; 2) кенглик, бепоёнлик, энлилик; 2) катта ўлчов, ҳажм; сиғдирувчанлик; 4) амплитуда (*тебраниш кенглиги, ҳолатлар орасидаги масофа*); қўлам; 5) *грам.* сўзни маъносига ёки грамматик қоидага кўра эркин ишлатиш

– أَوْسَعُ энг кенг, энг бепоён

– تَوَسُّعٌ 1) ҳажмнинг кенгайиши, ўсиши; 2) экспансия (*янги территорияларни босиб олишга интилиш*)

– تَوَسُّعِيٌّ экспансионистик; سِيَاسَةٌ ~ةٌ экспансионистик сиёсат

– تَوْسِعَةٌ кенгайтириш, ўстириш, бойитиш

– تَوْسِيعٌ кенгайтириш, ўстириш, бойитиш

– سَعَةٌ 1) кенглик, бепоёнлик; ~ الصَّدْرِ юракнинг кенглиги, кенг бағирлилик, олийжаноблик; ~ الْاِطِّلاَعِ *ёки* ~ الْمَعْلُومَاتِ *ёки* ~ الْمَعْرِفَةِ кучли эрудиция, юксак маълумотлилик, билимлилик, иқтидорлилик; 2) ҳажм, сиғдира олишлик; ~ كَهْرَبِيَّةٌ *эл.* сиғим; 3) мўл-кўллик, фаровонлик, эркинлик, бойлик; ~ بِـ *ёки* ~ عَنْ мўл-кўл; ذُو ~ бой; ~ الْعَيْشِ фаровон турмуш; ~ أَنْفَقَ بِـ кўп сарф қилмоқ; 4) амплитуда; ~ النَّبْضِ томир уриши амплитудаси; ◊ عَلَى الرُّحْبِ وَ الـ~! хуш келибсиз!

– مُتَّسَعٌ 1) етарли миқдордаги жой, кенглик; 2) етарли даражадаги вақт; سَيَكُونُ لَدَيَّ ~ مِنَ الْوَقْتِ لـ... ... учун менинг етарли вақтим бўлади

– مُتَّسِعٌ 1) кенг, бепоён; 2) йўғон (*дарахт ҳақида*)

– مُوسِعٌ бой, фаровон, ўзига тўқ

– مُوَسَّعٌ кенгайтирилган; الْاِجْتِمَاعُ الـ~ кенгайтирилган мажлис

– مُوَسِّعَةٌ кенгайтирадиган (*мн.*); пойабзални шонга тортиш учун ишлатиладиган жиҳоз

– مَوْسُوعَةٌ *кўп.* ~اتٌ энциклопедия, қомус; маълумотнома (справочник); луғат; ◊ هُوَ ~ حَيَّةٌ у тирик қомус

– مَوْسُوعِيٌّ 1. қомусий; 2. қомусчи; ~ أَدِيبٌ қомусий ёзувчи

– وَاسِعٌ *шунингдек:* ~ النِّطَاقِ кенг, бепоён, кўп нарса сиғдирувчи; ~ الْاِنْتِشَارِ кенг тарқалган; ~ ثَوْبٌ кенг кийим; ~ سَهْلٌ бепоён текислик; ◊ ~ الْحِيلَةِ топқир

– وَسَعٌ 1) кенглик, бепоёнлик; 2) фазо, очиқ фазо

– وُسْعٌ (*бирор н. қилишга етарли*) куч, қобилият, имконият; ... فِي ~ه أَنْ ...ни у қила олади, ...га унинг кучи етади; لَيْسَ فِي ~ه أَنْ ... ...га унинг кучи етмайди, ...ни у қила олмайди; بَذَلَ ~ه имкони бор ҳамма нарсани қилмоқ; 2) *эл.* сиғим

– وَسَعَايَةٌ *кўп.* ~اتٌ очиқ жой, очиқ майдонча

– وُسْعَةٌ 1) кенглик, бепоёнлик; 2) кенглик, ҳажм; 3) етарли миқдордаги (*жой, вақт*); لَمْ يَجِدْ ~ مِنَ الْوَقْتِ لـ... ... учун унинг етарли вақти бўлмади; 4) сероблик, мўл-кўллик

– وَسِيعٌ *кўп.* وِسَاعٌ кенг, бепоён; сиғимли

– يُوسُفُ *ат. от, мз.* Юсуф

I وَسَقَ (*и*) وَسْقٌ 1) юкламоқ; (*к. нингдир елкасига*) қўймоқ, юкламоқ; 2) юк қилиб туширмоқ; уринтирмоқ; 3) жамламоқ, йиғмоқ, тўпламоқ; IV أَوْسَقَ 1) юкламоқ; ~ الْبَعِيرَ туяга юкламоқ; 2) кўп мевали, серҳосил бўлмоқ (*мас, хурмо ҳақида*); VII انْوَسَقَ юкланган, юклатилган бўлмоқ; VIII اتَّسَقَ 1) тўла, тўлин бўлмоқ (*ой ҳақида*); 2) шинам, қулай бўлмоқ; тартибга келтирилган бўлмоқ; 3) уйғунлашган, ўзаро мослашган бўлмоқ; мувофиқлашган бўлмоқ; доимий, бир текисда бўлмоқ; (*н. билан*) мувофиқлашган бўлмоқ (مَعَ); 4) тартибга тушмоқ, интизомга тушмоқ;

5) жам бўлмоқ, жамланмоқ, тўпланмоқ; X اسْتَوْسَقَ 1) тузалмоқ, кучга кирмоқ (*касалдан турган одам ҳақида*); 2) (*к. учундир*) имконли бўлмоқ (لِ); لَهُ النَّصْرُ ~ у ғалабага эришди

– اتِّسَاقٌ 1) шинамлик, қулайлик; тартибга келтирилганлик; 2) мослик, уйғунлик, мунтазамлик; мувофиқлашганлик; عَدَمُ الـ~ *мед.* артимия (*томирнинг номунтазам уриши*)

– مُتَّسِقٌ 1) шинам, қулай; тартибга келтирилган; мослик, уйғунлик, мувофиқлик, мунтазамлик, доимийлик, бир текисдалик

– مُسْتَوْسِقٌ *эск.* тўпланган, жамланган, йиғилган

– مَوْسُوقٌ юкланган, юк ортилган

– مِيسَاقٌ *кўп.* مَيَاسِيقُ, مَآسِيقُ учганида қанотини тарсилла́тадиган (қарсиллатадиган) каптар

– وَسْقٌ 1) топшириқ, иш, вазифа; 2) *кўп.* أَوْسُقٌ, وُسُوقٌ юк; (қўл) юки, багаж; الْمَرْكَبِ ~ тоннаж; кема юки, кеманинг юк кўтариш қуввати; 3) туяга юк юклаш; 4) васқ (*унсимон моддалар учун ўлчов бирлиги, олтмиш соага тенг, қар.* صَاعٌ)

– وَسْقَةٌ кема юки

– وَسِيقَةٌ: مِنَ الإِبِلِ ~ туялар подаси (жамоаси)

وِسْكِي виски (*спиртли ичимлик*)

I وَسَلَ (*и*) وَسِيلَةٌ 1) висол истамоқ; 2) висолга эришмоқ; II وَسَّلَ: زَيْدٌ إِلَى رَبِّهِ ~ Зайд ўз тангрисига етишди; V تَوَسَّلَ 1) (*к. нингдир*) воситага эришмоқ (إِلَى); (*к. гадир*) ялинмоқ, ўтинмоқ, илтимос қилмоқ (إِلَى); 2) (*бирор н. дан*) восита сифатида фойдаланмоқ (بِ); (*бирор н. ни*) ишга солмоқ (بِ); (*бирор н. дан*) фойдаланмоқ (بِ)

– تَوَسُّلٌ *кўп.* ـاتٌ ўтинч, илтимос

– وَسِيلَةٌ *кўп.* وَسَائِلُ 1) восита, усул; асбоб (*восита сифатида*); وَسَائِلُ الاحْتِيَاطِ эҳтиёт чоралари; وَسَائِلُ الرَّاحَةِ қулайликлар; وَسَائِلُ الْمَوَاصَلَاتِ бориш-келиш воситалари; وَسَائِلُ النَّقْلِ транспорт воситалари; وَسَائِلُ مُضَادَّةٌ لِلدَّبَّابَاتِ اتَّخَذَ هَذَا ~ إِلَى ... танкка қарши воситалар; ... учун у восита сифатида буни танлади; 2) подшоҳларнинг даражаси; ◊ بِـ~ مَا қандай (нима) қилиб бўлса ҳам

I وَسَمَ (*и*) وَسْمٌ 1) қуйдириб тамға (туғро) босмоқ, тамға (туғро) босмоқ; ~هُ بَصْمَةَ الْعَارِ кимгадир шармандалик тамғасини босмоқ; 2) (*бирор н. билан*) белги қўймоқ, белгиламоқ (بِ); وَسُمَ (*у*) وَسَامٌ, وَسَامَةٌ чиройли бўлмоқ, хушрўй бўлмоқ, гўзал юзли бўлмоқ; II وَسَّمَ ҳаж мавсумига шоҳид бўлмоқ; V تَوَسَّمَ 1) кўрмоқ, кузатмоқ; эътибор бермоқ, белгиламоқ, фарқламоқ; 2) диққат билан қарамоқ, тикилмоқ; وَجْهَهُ ~ кимнингдир юзига диққат билан тикилмоқ; 3) кутмоқ; فِيهِ الْخَيْرَ ~ кимдандир хайрли (яхши) нарса кутмоқ; 4) баҳорнинг дастлабки ёмғиридан ўт-алаф кутмоқ; 5) *мажх.* кўринадиган, билинадиган, сезиладиган бўлмоқ; VIII اتَّسَمَ (*бирор н. билан*) фарқланмоқ, хусусиятга эга бўлмоқ (بِ); 2) тамғали, туғроли бўлмоқ

– سِمَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) тамға, туғро; 2) белги; عِلْمُ السِّمَاتِ *линг.* семиотика; 3) хусусият, сифат; 4) аломат, ифода (*мас, юздаги ғам аломати, ифодаси*); 5) виза; ~ الدُّخُولِ келиш визаси; ~ الْخُرُوجِ *ёки* ~ الْعَوْدَةِ чиқиб кетиш, жўнаб кетиш визаси; ~ الْمُرُورِ транзит виза (*бир мамлакатдан ўтиш визаси*); ~ الاعْتِمَادِ эркин яшаш ва кўчиб юриш (ҳаракат қилиш) визаси

– مُتَوَسِّمٌ *эск.* диққат билан қаровчи, назар солувчи

– مَوْسِمٌ *кўп.* مَوَاسِمُ 1) мавсум, вақт, сезон (*йиғим-терим ва б. ҳақида*); ~ الاصْطِيَافِ курорт мавсуми; ~ الْحَجِّ ҳаж мавсуми; ~ الْبَلَحِ хурмо (териш) мавсуми; ~ الْحَصَادِ ўрим мавсуми; ~ الْقُطْنِ пахта (териш) мавсуми; مَيِّتٌ ~ курортларда иш тўхтаган мавсум; 2) байрам; أَيَّامُ الْمَوَاسِمِ وَ الأَعْيَادِ байрам ва дам олиш кунлари; 3) ярмарка; الـ~ الأَدَبِيُّ *тар.* адабий ярмарка

– مَوْسِمِيٌّ мавсумий; الرِّيحُ الـ~ةُ муссон; الْعُمَّالُ الـ~ونَ мавсумий ишчилар; الْمَطَرُ الـ~ мавсумий ёмғир

– مَوْسُومٌ 1) тамғаланган, туғроланган; 2) (*н. билан*) белгилаб қўйилган (بِ); ~ بِخَتْمٍ муҳрлаб қўйилган; 3) нишонланган; الذَّرَّاتُ الـ~ةُ нишонланган атомлар

– مِيسَمٌ[1] *кўп.* مَوَاسِمُ, مَيَاسِمُ 1) тамға, туғро (*асбоб*)

– مِيسَمٌ[2] *кўп.* مَيَاسِمُ *ёки* مَوَاسِمُ чорва ёки бошқа нарсага тамға (туғро) босиш асбоби; 2) тамға, туғро; тамға изи; وَسَمَ بِـ~هِ ўз изини қолдирмоқ; 3) *бот.* тумшуқча, оғизча

– مِيسَمٌ[3] гўзаллик, ҳусн

– وِسَامٌ *кўп.* أَوْسِمَةٌ, ـاتٌ орден, медаль; ~ الأَمِيرِ تَيْمُورَ Амир Темур ордени; ~ الْجُمْهُورِيَّةِ الْعَرَبِيَّةِ الْمُتَّحِدَةِ *тар.* БАР ордени; ~ جَوْقَةِ الشَّرَفِ шарафли легион ордени; ~ رِبْطَةِ السَّاقِ Рубта ордени (*Англияда*); حَاصِلُ (صَاحِبُ) الـ~ нишондор, (*орден*) нишондори

– وَسَامَةٌ гўзаллик, ёқимлилик, кўркамлилик, чиройлилик

– وَسْمٌ *кўп.* وُسُومٌ 1) тамға, туғро; тамға изи; 2) белги; 3) куюк изи, куйгандан қолган доғ (*бадандаги*)

– وَسْمَةٌ 1) тамға, туғро; тамға изи; ~ عَارٍ шармандалик тамғаси; 2) *бот.* васма (*кўпйиллик тропик ўсимлик; баргидан нил бўёғи-тўқ кўкранг бўёқ олинади*)

– وَسْمَةٌ = وَسِمَةٌ

– وَسْمِيٌّ баҳордаги биринчи ёмғир

– وَسِيمٌ гўзал, ёқимли, кўримли, чиройли

I وَسَنَ (يَوْسَنُ) وَسْنٌ 1) мудрамоқ; 2) (*ёмон ҳид таъсирида*) беҳуш бўлиб йиқилмоқ; X اسْتَوْسَنَ = I

– سِنَةٌ мудраш, енгил (*қуш*) уйқу; مِنَ النَّوْمِ ~ қаттиқ уйқу; أَخَذَتْهُ ~ النَّوْمُ у мудрай бошлади, у уйқуга кетди

– وَسَنٌ 1) = سِنَةٌ; 2) уйқудан кейинги бўшашиш (ланжлик)

– وَسِنٌ мудрайдиган, уйқучи

– وَسْنَانُ *мн.* وَسْنَى 1) = وَسِنٌ 2) وَسْنَانَةُ الطَّرْفِ кўзлари ҳорғин (*қиз, аёл*)

وَسْوَسَ 1) васваса қилмоқ, (*к. нингдир юрагига*) ёмон ният солмоқ (إِلَى, بِ *шайтон ҳақида*); ваҳимага солмоқ; ~ فِي صُدُورِ النَّاسِ *қур.* инсонларнинг дилларига васваса солмоқ; 2) енгил, паст овоз чиқармоқ, шилдир-шилдир қилмоқ; ◊ ~ الْقُطْنُ куртакламоқ (*пахта ҳақида*); تَوَسْوَسَ 1) ташвишланмоқ, шубҳаланмоқ, васвасага тушмоқ, хавфсирамоқ, шубҳа (ташвиш)га ботмоқ; 2) васвос бўлмоқ, ирим-сиримларга ишонадиган бўлмоқ

– مُوَسْوَسٌ 1) хотиржамлигини йўқотган, ташвишланаётган, хавфсираётган; 2) бадгумон; ҳар нарсадан шубҳаланадиган, ирим-сиримларга ишонадиган; 3) руҳан эзилган, (*бирор н. деб*) ақлидан айрилган

– وَسْوَاسٌ *кўп.* وَسَاوِيسُ 1. *қур.* васвос қилувчи (шайтон), васвос (*шайтоннинг сифати*); 2. 1) йўлдан озиш, васвасага берилиш, шайтон васвасаси, ёмон ниятларга берилиш; 2) васваса, (*бирор н. нинг*) васвасасига тушиб қолиш; Idee fIXe, миядан кетмайдиган фикр; 3) ғамгинлик, меланхолия; 4) хавфсираш, ташвиш, ваҳима; 4) қимматбаҳо металл жаранги; ◊ الْقُطْنِ ~ куртак очиш (*пахта ҳақида*)

– وَسْوَسَةٌ, وِسْوَاسٌ *кўп.* وَسَاوِسُ 1) васваса, йўлдан оздириш, йўлдан озиш; رَكِبَهُ الـ~ у васвасага тушиб қолди; 2) хавфсираш, ташвиш; 3) енгил жиринг (*қимматбаҳо н. лар, идиш ҳақида*); енгил шитирлаш

I وَسَى (*и*) وَسْيٌ соқол олмоқ; III وَاسَى кўнгил сўрамоқ; ҳамдардлик изҳор қилмоқ (*сол.* آسَى); IV أَوْسَى 1) соқол олмоқ; 2) соч олмоқ, соч олдирмоқ

– مُوَاسَاةٌ кўнгил сўраш; ҳамдардлик билдириш

– مُوسَى *мз. мн. кўп.* مَوَاسٍ, مُوسَيَاتٌ устара, олмос; (*шунингдек: алфф. б. қар*)

– وَسِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ катта мулк (ер)

I وَشَّ (*а/и*) وَشِيشٌ (*қулоқда*) чийилламоқ; вишилламоқ; II وَشَّشَ ҳақорат қилмоқ, адабсиз сўзлар билан сўкмоқ; беадаб сўзлар айтмоқ

– تَوْشِيشٌ беадаб сўзларни айтиш

– وَشٌّ, وِشٌّ *кўп.* وُشُوشٌ *халқ.* юз, сатҳ; ~ دُهَانٍ бўёқ қатлами

– وَشٌّ жаранг, шовуллаш; ~ الْأَذَانِ қулоқ шовуллаши

– وَشِيشٌ шовуллаш, вишиллаш

وِشْبٌ *кўп.* أَوْشَابٌ 1) оломон, тўда, тўп, қаланғи-қасанғилар; 2) супурунди, ахлат; نَقَّى اللُّغَةَ مِنْ أَوْبَاشِهَا тилни уни бузувчи сўзлардан тозаламоқ; (*сол.* وَبَشٌ *кўп.* أَوْبَاشٌ)

I وَشَجَ (*и*) وَشْجٌ новда чиқармоқ (*шох ҳақида*); V تَوَشَّجَ ўралиб, шохлаб кетмоқ; VI تَوَاشَجَ ўзаро ўралиб, аралашиб кетмоқ; ўзаро боғланган бўлмоқ

– مُتَوَاشِجٌ ўзаро боғлиқ

– وَاشِجَةٌ ҳамжинслик, қариндошлик, қардошлик

– وَشِيجٌ *эск.* қамиш илдизи; *эск.* найза дастаси тайёрланадиган дарахт

– وَشِيجَةٌ[1] *кўп.* وَشَائِجُ қариндошлик алоқалари, занжирлари; وَشَائِجُ النَّسَبِ қариндошлик, насаб занжирлари

– وَشِيجَةٌ[2] *кўп.* وَشَائِجُ қулоқ томири, қулоқдаги томир

– وَشِيجَةٌ[3] *кўп.* وَشَائِجُ икки ёғоч ўртасига тўқиладиган тўр учун эшилган тола (*ўрилган ғаллани ташиш учун*)

(وشح) II وَشَّحَ 1) (*к. нингдир белига*) белбоғ, камар боғламоқ; 2) (*к. нидир*) кийинтирмоқ; 3) безамоқ; 4) (*н. нидир*) олдини олмоқ (ب); (*н. нидир*) муқаддима қилмоқ (ب); V تَوَشَّحَ (*н. нидир елкадан ошириб*) киймоқ; 2) ўзига белбоғ, камар боғламоқ; ~ بِسَيْفِهِ қилич боғламоқ; VIII 1اِتَّشَحَ) белга боғламоқ; ~ بِالسَّيْفِ белга қилич боғламоқ; 2) (*н. нидир*) киймоқ (ب); ~ بِالثِّيَابِ الْبَيْضَاءِ оқ кийим киймоқ

– تَوْشِيحٌ 1) белни боғлаш; 2) халқшеърининг бир жанри; تَوَاشِيحُ *кўп.* бандлардан тузилган шеър; التَّوَاشِيحُ الدِّينِيَّةُ диний мавзуъдаги шеърлар, қўшиқлар; 3) *муз.* увертюра, прелюдия, муқаддима

– مُتَوَشِّحٌ *эск.* елкасига шарф ташлаб олган

– وِشَاحٌ[1], وُشَّحٌ *кўп.* أَوْشِحَةٌ, وَشَائِحُ 1) шарф; 2) гулли, гулдор белбоғ, камар; 3) елка орқали боғланадиган тасма, қайиш, боғ; صِفْرُ الْوِشَاحَيْنِ *эск.* бели ингичка, хипча белли

– وِشَاحٌ[2] *кўп.* أَوْشِحَةٌ, وُشُحٌ қилич

– وِشَاحَةٌ қилич

I وَشَرَ (*и*) وَشْرٌ арраламоқ; ~ الْأَسْنَانَ тишларни ўткирламоқ; VIII اِتَّشَرَ тишларни ўткирлаб қўйишни илтимос қилмоқ; X اِسْتَوْشَرَ = VIII

– مَوْشُورٌ *кўп.* مَوَاشِيرُ призма

– مَوْشُورِيٌّ призмага оид

– مِيشَارٌ кўп مَيَاشِيرُ, مَوَاشِيرُ арра

I وَشَظَ (*и*) وَشْظٌ маҳкамламоқ, қотирмоқ; ~ الْفَأْسَ болтани дастага (*пона ёрдамида*) маҳкам ўрнатмоқ

– وَشِيظٌ[1], وَشِيظَةٌ кўп وَشَائِظُ пона

– وَشِيظٌ[2] *кўп.* أَوْشَاظٌ бошқа қабила ёки жамоадан қўшилиб қолган одам

I وَشَعَ[1] (يَشَعُ) وَشْعٌ (*ипни*) ўрамоқ; وَشَعَ[2] (а) وَشْعٌ, وُشُوعٌ чиқмоқ, кўтарилмоқ; ~ الْجَبَلَ тоққа кўтарилмоқ; II وَشَّعَ 1) (*ипни*) ўрамоқ; 2) белгиламоқ, белги қўймоқ; ~ـهُ الشَّيْبُ *маж.* унинг сочи оқариб кетди; 3) атрофни (*шохдевор, панжара билан*) тўсмоқ; IV أَوْشَعَ гулламоқ, гуллаб турган бўлмоқ; V تَوَشَّعَ кўтарилмоқ; ~ تِ الْغَنَمُ فِي الْجَبَلِ қўйлар ўтлагани тоққа чиқиб кетишди

– وَشِيعٌ 1) (*жонли*) тўсиқ (*кўкариб турган ўсимликлардан ҳосил қилинган тўсиқ*); 2) атрофи шох-шабба билан ўралган қўрғон; 3) дарахтдан қуриб тушган шох (*новда*)

– وَشِيعَةٌ *кўп.* وَشَائِعُ 1) моки (*тўқув дастгоҳидаги*); 2) найча; ғалтак (*тикув машиналарида*); ~ الْخَيْطِ ип ғалтаги; ~ التَّأْثِيرِ (التَّحْرِيضِ) *эл.* индикцион ғалтак

وَشْعٌ оз, оз миқдордаги

I وَشَقَ (*и*) وَشْقٌ 1) қуритмоқ, қоқламоқ (*гўштни* - اللَّحْمَ); 2) тирнамоқ, тимдаламоқ

– وَاشِقٌ 1) оз миқдордаги сут; 2) Вошиқ (*итнинг номи*)

– وَشَقٌ *зоол.* силовсин

– وَشِيقَةٌ, وَشِيقٌ *кўп.* وَشَائِقُ қуритилган, қоқланган гўшт

I وَشَكَ (يَوْشُكُ) وَشْكٌ тез, тезкор бўлмоқ; II وَشَّكَ = I; IV أَوْشَكَ: ... أَنْ ~...ни қилиш арафасида бўлмоқ; ~ أَنْ يَنْسَى وَعْدَهُ حَتَّى у ўз ваъдасини унутишига оз қолди

– أَوْشَكُ *эск.* тезроқ; тайёр бўлай деган

– وَشْكٌ, وُشْكٌ, وَشَكَانٌ, وُشْكَانٌ тезлик, тезкорлик; ... ~ عَلَى ...нинг арафасида, ...га яқин, ... олдида; ~ عَلَى الصُّدُورِ чиқиш арафасида (*мас., нашрдаги китоб ҳақида*)

– وَشِيكٌ яқинда, тез қунда, тез вақт ичида, тезда; ~ الْحُدُوثِ (الْوُقُوعِ) тез кунда амалга ошадиган, воқеъ бўладиган; ~ الْحَلِّ ҳал қилиниши яқинлашган; ~ الصُّدُورِ тез кунда чиқадиган (*мас., нашр ҳақида*); ~ا тез, зудлик билан; ~ا عَادَ у зудлик билан (тез, шошиб) ортига қайтди

I وَشَلَ (*и*) وَشْلٌ, وَشَلَانٌ томчилаб тушмоқ, томмоқ

– وَاشِلٌ оқиб турган, томиб турган; ~ مِنَ الْجِبَالِ сув сизиб турадиган тоғ; ~ الْحَظِّ هُوَ ў омади келишмаган (бахти юришмаган) одамдир

– وَشَلٌ *кўп.* أَوْشَالٌ (*бирор н. ичидан томиб турган*) сув томчиси; ◊ ~ مِنْ مُحِيطٍ денгиздан томчи, оз, жуда оз; جَاءَ الْقَوْمُ أَوْشَالًا одамлар изма-из (орқама-орқа) келишди

— وَشُولٌ: ~ نَاقَةٌ 1) серсут туя; 2) камсут туя

— وُشُولٌ 1) бойликнинг озлиги, озгина бойлик; 2) етишмаслик, озлик, камлик

I وَشَمَ (*и*) وَشْمٌ 1) баданга игна билан ёзувлар, нақшлар қилмоқ, татуировка қилмоқ; 2) (*бирор н. билан*) белги қўймоқ; II وَشَّمَ = I; IV أَوْشَمَ униб чиқмоқ (*ўсимлик ҳақида*); ~ الْبَرْقُ чақмоқ ёришиб ўтди; X اِسْتَوْشَمَ баданга нақш (татуировка) чизишни илтимос қилмоқ

– مَوْشُومٌ *эск.* баданига нақш (татуировка) тушириллган, йўл-йўл қилинган, йўл-йўл

– وَشْمٌ (*баданга*) нақш (татуировка) қилиш; 2) *кўп.* وِشَامٌ, وُشُومٌ (*бадандаги*) нақш, татуировка

– وَشْمَةٌ[1] *кўп.* وَشَمَاتٌ татуировкадаги суврат; белги; الْوَشَمَاتُ الزُّرْقُ татуировканинг кўк белгилари

– وَشْمَةٌ[2] ёмғир томчиси, бир томчи ёмғир; ~ مَا أَصَابَتْنَا الْعَامَ бу йил бизда бир томчи ҳам ёмғир ёғмади

– وَشِيمَةٌ душманлик, ёвлик, кек, ёвузлик, ёмонлик, жаҳл, дарғазаблик

وِشْنَةٌ қуритилган олча, қуруқ олча

I وَشْوَشَ 1) шивирлаб гапирмоқ, шивирламоқ; 2) вишилламоқ (*мас., қайнаётган чойнак ҳакида*); تَوَشْوَشَ (*к. ёки н. ҳақдадир*) шивир-шивир қилмоқ (عَلَى)

– وَشْوَاشٌ эпчил, чаққон, енгил

– وَشْوَشَةٌ 1) шивирлаш; 2) вишиллаш (*мас, чойнак*)

I (وشى) وَشَى[1] (*и*) وَشْيٌ 1) гул солмоқ, безамоқ; 2) кашта тикмоқ, кашта билан безамоқ, чиройли қилмоқ; 3) зийнат бермоқ, зийнатламоқ (*мас., ҳикояни*); ёлғонламоқ, ёлғон гапирмоқ; وَشَى[2] (*и*) وِشَايَةٌ 1) (*к. гадир н. ҳақда*) зимдан хабар бермоқ, чақув қилмоқ, туҳмат қилмоқ (إِلَى, ب); (*к. нингдир*) ғийбатини қилмоқ (ب); 2) (*н. нидир*) бермоқ, (*н. ҳақидадир*) гапирмоқ, гувоҳлик бермоқ (عَنْ); لَا يَشِي مَنْظَرُهُ عَنْ نَدَمٍ унинг кўринишидан

тавба қилганлиги билинмаётир; وَشَى[3] (يَشِي) وَشْيٌ кўпаймоқ, *кўп.* бўлмоқ; II وَشَّى 1) (*к. гадир*) туҳмат қилмоқ, туҳмат тўқимоқ (ب) 2) кашта тикмоқ, кашта билан безатмоқ

– تَوْشِيَةٌ 1) туҳмат; 2) кашта, кашта билан безаш, безатиш; 3) йирик нақш, жимжимали гул, безаклар

– شِيَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) ола-була ранг; أَلْوَانُ الْخَيْلِ وَ شِيَاتُهَا отларнинг соф (бир хил) ва ола-була ранглари; 2) хол, нишон (*от ҳақида*); айб, қусур, камчилик; 3) бошқа ранглардан ажралиб (фарқ қилиб) турган ранг (*мас. газламада*)

– مُوَشًّى кашта қилинган, кашта қилиб тикилган

– مُوَشَّى = مَوْشِيٌّ

– وَاشٍ[1] *мн.* وَاشِيَةٌ *кўп.* وُشَاةٌ чақимчи, ғийбатчи, туҳматчи; гап-сўз қилиб юрувчи

– وَاشٍ[2] *мн.* وَاشِيَةٌ *кўп.* وُشَاةٌ, وَاشُونَ 1) серфарзанд, сербола; 2) чорваси кўп, ҳайвони кўп

– وَشَّاءٌ каштафуруш

– وِشَايَةٌ *кўп.* ـَاتٌ чақув, чақимчилик; туҳмат; ғийбат

– وَشْيٌ *кўп.* وِشَاءٌ 1) ола-була ранг; 2) йирик нақш, жимжимали гул, безаклар

I وَصَبَ (*а*) وَصَبٌ касал бўлмоқ; тоби қочмоқ; وَصَبَ (*и*) وُصُوبٌ давом эттирмоқ, барқарор бўлмоқ; II وَصَّبَ қаттиқ касал бўлмоқ; IV أَوْصَبَ касал қилмоқ; V تَوَصَّبَ = I

– وَاصِبٌ сурункали, доимий; مَفَازَةٌ ~ ـةٌ беполён саҳро; وَاصِبًا *эск.* абадий, доим

– وَصَبٌ *кўп.* أَوْصَابٌ касаллик, беморлик, узоқ давом этган касаллик; *кўп.* 1) касалликлар; 2) қийинчиликлар; أَوْصَابُ الْحَيَاةِ ҳаёт қийинчиликлари

– وَصَبٌ *кўп.* وِصَابٌ, وَصَابٍ касал, бемор

I وَصَدَ (*и*) وَصْدٌ қаттиқ (пухта) бўлмоқ; II وَصَّدَ жуда қаттиқ (пухта) беркитмоқ; IV أَوْصَدَ беркитмоқ, ёпмоқ (*мас, эшикни*); X اسْتَوْصَدَ тоғ тепасида чорва учун тошлардан қўра ясамоқ

– مُوصَدٌ бекик, ёпиқ, беркитиб, ёпиб қўйилган

– وَصِيدٌ *кўп.* وُصُدٌ 1) остона (*эшикники*); 2) илдизи бир-бирига яқин жойлашган ўсимлик

وِصْرٌ 1) *кўп.* أَوَاصِرُ алоқа, боғлиқлик; 2) *кўп.* أَوْصَارٌ (*мулк эгалари ҳуқуқини берувчи*) ҳужжат

– وَصِيرَةٌ *кўп.* وَصَائِرُ (*мулк эгалиги ҳуқуқини берувчи*) ҳужжат

وَصَعٌ чумчуқдан ҳам кичик қуш

I وَصَفَ (*и*) وَصْفٌ 1) васф қилмоқ, тасвирламоқ; فَرَحٌ لاَ يُوصَفُ таърифлаб бўлмайдиган хурсандлик; 2) баҳо бермоқ, даражасини белгиламоқ, аниқламоқ, характерламоқ; 3) (*к. гадир дори*) ёзиб бермоқ (لِ); وَصَفَ (يَوْصُفُ) وَصَافَةً 1) хизмат ёшига етмоқ; 2) хизматни кўнгилдагидек бажармоқ; II وَصَّفَ кенг васф қилмоқ, тасвирламоқ, тавсифламоқ; III وَاصَفَ *савдо.* товарни ғойибона (кўрсатмай) таърифлаб сотмоқ; VI تَوَاصَفَ 1) ўзаро васф қилишмоқ; 2) биргалашиб васф қилишмоқ; VIII اتَّصَفَ (*қандайдир*) хусусиятлар, белгилар, сифатлар билан ажралиб турмоқ, фарқланмоқ (ب); X اسْتَوْصَفَ дори ёзиб беришни сўрамоқ; табибга маслаҳат сўраб мурожаат қилмоқ

– اتِّصَافٌ ўзига хос, характерли белги, характеристика, даража

– تَوْصِيفٌ тавсиф, баҳо, даража

– صِفَةٌ *кўп.* ـَاتٌ сифат, ўзига хос хусусият, характер, хусусият; الْـ~ الْمُؤَهَّلَةُ ижобий тавсиф (характеристика); الصِّفَاتُ الْمُمَيِّزَةُ ажратиб турувчи хусусиятлар; 2) *грам.* сифат; ◊ بِـ~ رَسْمِيَّةٍ расман; بِـ~ سِرِّيَّةٍ махфий, яшринча; بِـ~ وَقْتِيَّةٍ вақтинча; بِـ~ دَوْرِيَّةٍ вақти-вақти билан, даврий равишда; بِـ~ خَاصَّةٍ а) айниқса, хусусан; б) жумладан, чунончи; بِـ~ عَامَّةٍ умуман; بِـ~ـهِ مُهَنْدِسًا инженер сифатида

– مُسْتَوْصَفٌ *кўп.* ـَاتٌ касалхона; диспансер; амбулатория; поликлиника

– مُوَاصَفَةٌ *кўп.* ـَاتٌ муфассал тавсиф, кенг изоҳ; тафсилотли рўйхат; هَنْدَسِيَّةٌ ~ смета, ҳандасият; بَيْعٌ ~ товарни кўрсатмасдан сотиш

– مَوْصُوفٌ 1) (*қандайдир*) хусусиятга молик, эга бўлган; 2) тавсифланаётган; الْاِسْمُ الْـ~ *грам.* от; 3) таъйинлаб ёзиб берилган (*дори ҳақида*); ◊ الْعَامِلُ الْـ~ малакали ишчи (*кўп.* الْعُمَّالُ الْمَوْصُوفُونَ)

وَصَّافٌ 1. вассоф, васф қилувчи; белги, сифатларни кўрсатувчи; الْعِبَارَاتُ الْـ~ـةُ васфий иборалар; 2. 1) (*бирор н. ни*) яхши васф қилувчи киши; 2) тажрибали табиб

– وَصْفٌ *кўп.* أَوْصَافٌ 1) васф; لاَ يُمْكِنُ ~ـهُ *ёки* إِنَّهُ يَفُوقُ الْـ~ уни васф қилиш имкони йўқ, васфи йўқ, у васфга муҳтож эмас, у таърифдан ташқари; التُّهْمَةِ ~ айблов даражаси (баҳоси), квалификацияси; نَحْنُ فِي غِنًى عَنْ ~ـهِ уни васф қилмоғимизнинг ҳожати (зарурати) йўқ; 2) белги; 3) сифат; تَكَلَّمَ بِـ~ـهِ سِكْرِتِيرًا ... у ...нинг секретари сифатида нутқ сўзлади

– وَصْفَةٌ *кўп.* وَصَفَاتٌ 1) дастур, йўл-йўриқ, инструкция; истеъмол қилиш йўли, усули; андоза, қолип; 2) *мат. физ. кимё.* формула

– وَصْفِيٌّ васфий, васфга оид

– وَصِيفٌ *кўп.* وُصَفَاءُ 1) хизматкор, қарол; маҳрам, паж (*зодагонлар ёки подшо ҳузурида хизмат қилувчи ўғил бола, ўсмир*); 2) ёш йигит; 3) *ат. от, мз.* Васиф

– وَصِيفَةٌ *кўп.* وَصَائِفُ, ـَاتٌ 1) оқсоч, хизматкор аёл; الْمَلِكَةِ ~ (*маликанинг зодагонлар оиласидан чиққан хизматкори*); 2) ёш қиз

I وَصَلَ[1] (وصل) (*и*) وُصُولٌ 1) (*қаергадир*) келмоқ (*туш. к. ёки* إِلَى); 2) (*к. нинг ёки н. нинг олдига*) етиб бормоқ (إِلَى); ~ـنِي الْمَكْتُوبُ мен хат олдим; إِلَى عِلْمِهِ ~ унга (бу гап, ҳол) етиб борди, у билди; إِلَى الْحُكْمِ ~ ҳукумат (*тепаси*) га келмоқ; إِلَى الْغَايَةِ الْمَرْجُوَّةِ ~ орзу қилган мақсадга етмоқ; ... بِهِ الْأَمْرُ إِلَى ~ унинг иши шунга бориб етдики, ...; وَصَلَ[2] (*и*) صِلَةٌ, وَصْلٌ 1) (*бирор н. билан*) бирлаштирмоқ, боғламоқ (ب); 2) мукофотламоқ, сийламоқ (ب); ~ـهُ بِصِلَةٍ у уни совға билан сийлади; 3) (*к. гадир*) يَا لَفُلاَنٍ деб мурожаат қилмоқ (*жоҳилийя даврида*); ◊ اللَّيْلَ بِالنَّهَارِ ~ (*бирор н. устида*) кечаю-кундуз ишламоқ (فِي); II وَصَّلَ 1) етказмоқ, етказиб бермоқ; 2) кузатмоқ, кузатиб бормоқ; 3) ўтказмоқ (*водопровод, электр, канализация ва б. лар*); 4) (*бирор н. билан*) боғламоқ, уламоқ (ب); 5) *эл.* ўтказгич бўлмоқ; III وَاصَلَ 1) (*бирор н. ни*) тўхтовсиз, узлуксиз қилмоқ; 2) давом эттирмоқ; ~ لَيْلَهُ بِنَهَارِهِ кечаси-ю кундузи ишламоқ, тўхтовсиз, доим ишламоқ; 2) алоқани узмай турмоқ, алоқада турмоқ (бўлмоқ); 3) жинсий алоқада бўлмоқ; IV أَوْصَلَ 1) (*қаергадир*) олиб бормоқ, кузатиб бормоқ (إِلَى); 2) (*қаергадир*) етказиб бормоқ (إِلَى); 3) ўтказмоқ (*мас. электр ҳақида*); (*н. гадир*) боғламоқ, (*н. гадир*) уламоқ (ب); V تَوَصَّلَ (*қаергадир*) етиб бормоқ (إِلَى); 2) (*н. надир*) эришмоқ (إِلَى); (*н. нидир*) қўлга киритмоқ, (*н. нидир*) олиш йўлини топмоқ (إِلَى); (*н. нидир*) топмоқ (عَنْ); VI تَوَاصَلَ 1) тўхтовсиз, доимий бўлмоқ, давом этмоқ; 2) дўстлик иплари боғланган бўлмоқ; ўзаро алоқада, муносабатда бўлмоқ; VIII اتَّصَلَ 1) (*н. биландир*) бирлашмоқ, туташмоқ, муносабатда бўлмоқ (ب); 2) алоқа ўрнатмоқ; (*н. гадир*) алоқадор бўлмоқ, (*н. биландир*) алоқада бўлмоқ (ب); بِـ~ تِلِيفُونِيًّا ким биландир телефонда алоқа боғламоқ; 3) доимий, узлуксиз бўлмоқ, давом этмоқ; 4) (*қаергадир*) келмоқ, етиб келмоқ (إِلَى); 5) (*к. биландир*) қариндошлик муносабатида бўлмоқ (إِلَى); 6) (*к. гадир*) يَا لَفُلاَنٍ деб мурожаат қилмоқ (*жоҳилийя даврида*); ◊ ... بِهِ أَنَّ ~ـتِ у билдики, ...;

~ت النَّارُ بِـ... биз маълумот олдик; (*оловда*) товланмоқ; X اسْتَوْصَلَ боғланишни, уланишни сўрамоқ, илтимос қилмоқ

– اتِّصَالٌ *кўп.* اتٌ 1) бирлашиш, уланиш; алоқа; ~ الْجِنْسِيُّ الْـ жинсий алоқа; قَوْسُ الْـ~ *муз.* лига (*ноталар тепасига қўйиладиган қавссимон белги*); 2) мулоқот; алоқа, муносабат; لاَ ~ سِلْكِيٌّ радиоалоқа; ~ تِلِيفُونِيٌّ телефон алоқаси; ضَابِطُ الْـ~ *қар.* ضَابِطٌ; صِلَةٌ *ёки* حَلْقَةُ الْـ~ боғловчи тугун; ~ عَلَى كَانَ (*к. ёки н. биландир*) алоқани тутиб турмоқ (ب); 3) доимийлик, узуксизлик

– اتِّصَالِيَّةٌ доимийлик, узуксизлик

– إِيصَالٌ[1] *кўп.* اتٌ квитанция, тилхат; ~ بِمَبْلَغِ ... сўмга берилган тилхат, квитанция; دَفْتَرُ الْإِيصَالاَتِ квитанциялар дафтарчаси

– إِيصَالٌ[2] 1) етказиб бериш; *эл.* ўтказиш; 3) (*бирор н. билан*) боғлаш, (*бирор н. га*) улаш (ب); عَلاَمَةُ الْـ~ *муз.* легато (*музика асари ижросида бир товушдан иккинчи товушга тўхтовсиз ва силлиқ ўтиш*)

– إِيصَالِيَّةٌ *эл.* ўтказувчанлик

– تَوَاصُلٌ 1) ўзаро алоқаларни сақлаб туриш; 2) давомийлик, узлуксизлик; доимийлик, муттасиллик; ~ بِـ муттасил, давомий, узлуксиз равишда; ~ узлуксизлик билан

– تَوْصِيلٌ 1) ўтказиш (*водопровод, электр, канализация ва б. лар ҳақида*); ~ التَّيَّارِ الْكَهْرَبَائِيِّ электр ўтказиш; 2) етказиб бериш; 3) (*н. биландир*) боғлаш, бирлаштириш; ~ جِهَازُ الْحَرَكَةِ трансмиссия; ذِرَاعُ الْـ~ шатун (*поршень ва двигателни бирлаштирувчи жиҳоз*); 4) *эл.* улаш,. туташтириш; الْـ~ بِالتَّوَازِي *ёки* عَلَى التَّوَازِي الْـ~ параллел улаш; الْـ~ بِالتَّوَالِي *ёки* عَلَى التَّوَالِي الْـ~ кетма-кет улаш; ~ إِلَى الْأَرْضِ erga туташтириш; 5) *эл.* ўтказувчанлик

– تَوْصِيلَةٌ *кўп.* اتٌ *тех.* тармоқ, шахобча; *эл.* улаш, улаб қўйиш

– تَوْصِيلِيَّةٌ *эл.* ўтказувчанлик

– صِلَةٌ *кўп.* اتٌ 1) алоқа; الْـ~ الْوُثْقَى қаттиқ, мустаҳкам алоқа; لَمْ تَصِلْ بِي ~ وَ لاَ وُصْلَةٌ менинг ҳеч қандай алоқам йўқ эди; 2) қариндошлик алоқалари; 3) ҳалқа; ~ الْاتِّصَالِ бирлаштирувчи ҳалқа; 4) мукофот, сийлов, совға, ҳадя; ~ لِلْبَحْثِ давомий бор; لاَ يَمُتُّ إِلَيْهِ بِـ~ унинг бунга ҳеч алоқаси йўқ

– مُتَّصِلٌ 1) бирлашган, боғланган, уланган; 2) туташган, ёндош бўлган; қўшилган; 3) муттасил, доимий; 4) *грам.* муттасил, қўшма (*олмош ҳақида*)

– مُتَوَاصِلٌ муттасил, узлуксиз, доимий, узоқ давом этадиган, сурункали; ~ تَصْفِيقٌ узоқ давом этган қарсаклар

– مُسْتَوْصِلَةٌ (*к.нингдир*) сочига улама улайдиган аёл

– مُوَاصَلَةٌ *кўп.* اتٌ 1) алоқа, йўл; خَطُّ الْمُوَاصَلاَتِ алоқа линияси; طُرُقُ الْمُوَاصَلاَتِ алоқа йўллари; الْمُوَاصَلاَتُ الْجَوِّيَّةُ ҳаво йўллари; وِزَارَةُ الْمُوَاصَلاَتِ (*темир*) йўллар вазирлиги; 2) бирлашиш, уланиш, кесишиш; 3) темир йўл узели (ҳалқаси); 4) давомий; муттасиллик, доимийлик

– مَوْصِلٌ *эск.* боғлаш жойи; ~ الْبَعِيرِ туянинг орқаси билан сони ўртаси

– مُوَصِّلٌ 1. 1) кузатувчи; 2) боғловчи; 3) *эл.* ўтказувчи; 2. *кўп.* اتٌ *эл.* ўтказгич; ~ نِصْفِيٌّ *ёки* ~ شِبْهُ (*кўп.* أَشْبَاهُ مُوَصِّلاَتٍ) ярим ўтказгич; ~ جَيِّدٌ яхши ўтказгич; ~ رَدِيءٌ ёмон ўтказгич; ~ أَرْضِيٌّ erga туташтириш

– مَوْصُولٌ уланган, боғланган; الْاسْمُ الْـ~ *грам.* нисбий олмош

– وَاصِلٌ 1. 1) келувчи, келадиган; 2) боғловчи, боғлайдиган; бирлаштирадиган, туташтирадиган; 2) وَاصِلْ *халқ.* ҳеч қачон, бутунлай ...мас, умуман ...эмас

– وَاصِلَةٌ сочига улама улайдиган аёл

– وَصَالٌ 1) алоқа; 2) висол, ишқий алоқа; жинсий алоқа

– وَصْلٌ[1] 1) васл, бирлашиш, алоқалашиш; حَلْقَةُ الْـ~ алоқа ҳалқаси; هَمْزَةُ الْـ~ *грам.* боғловчи ҳамза; 2) алоқа, муносабат; 3) ўхшаш, каби, мисл; ~ هَذَا бунинг каби

– وَصْلٌ[2] *кўп.* وُصُولاَتٌ тилхат, квитанция

– وَصْلٌ, وِصْلٌ *кўп.* أَوْصَالٌ бўғим; حَلَّ أَوْصَالَهُ бўлмоқ, бўлакларга ажратмоқ; ◊ ارْتَخَفَتْ أَوْصَالُهُ унинг оёқлари қалтираб кетди

– وَصْلَةٌ *кўп.* وَصَلاَتٌ 1) антракт (*театрдаги танаффус*); 2) *грам.* васла

– وُصْلَةٌ *кўп.* وُصَلٌ 1) алоқа, муносабат; ҳалқалар; ~ بَيْنَ كَلِمَتَيْنِ чизиқча (*икки сўз орасидаги*); дефис; 2) *тех.* шатак; тармоқларга улаш учун ишлатиладиган кичик труба, уловчи муфта

وَصُولٌ *эск.* қариндошлик, дўстлик, севги алоқаларини узмайдиган; *эск.* сахийлик билан инъом этувчи; *эск.* қўли очиқ

– وُصُولٌ 1) келиш; مَكَانُ الْـ~ келиш (бориш) жойи; 2) (*бирор н. ни*) олиш, (*биро н. га*) эришиш, етишиш, етиш, етишиш

– وُصُولِيٌّ амалпараст

– وُصُولِيَّةٌ амалпарастлик

– وَصِيلٌ 1) боғланган, бирлашган, уланган; 2) ажралмас, айрилмас (*дўст ҳақида*)

[1]– وَصِيلَةٌ *кўп.* وَصَائِلُ тўқима; тўл-тўл мато

[2]– وَصِيلَةٌ 1) уч марта урғочи эгизак туққан она эчки (*жоҳилийя даврида. Агар еттинчиси така туғилса, уни худолари йўлида қурбон қилганлар. Агар эгизак така ва урғочи туғилса, урғочисининг шарофати билан такани тирик қолдирганлар. Лекин она эчкининг сути аёллар учун ҳаром ҳисобланган*); 2) *эск.* ўн йил давомида ҳар йили бола туққан туя

[3]– وَصِيلَةٌ *кўп.* وَصَائِلُ кенг бепоён ер

I وَصَمَ (*и*) وَصْمٌ 1) шармандa қилмоқ, доғ туширмоқ, тамға босмоқ; ~ بِعَارٍ (بِالْعَارِ) шармандалик тамғасини босмоқ, шармандa қилмоқ; 2) (*бирор н. ни қиздириб ёки синдириб*) ишдан чиқармоқ, бузмоқ; 3) *эск.* ёғочни ёриб дарз қилмоқ; II وَصَّمَ 1) = V; 2) бўшашмоқ, ҳолсизланмоқ; V تَوَصَّمَ беморлик ҳис қилмоқ, ўзини ёмон сезмоқ

– تَوْصِيمٌ беморлик, касалланганлик

– مُوْصُومٌ дарз кетган; устидан дарз кетган

– وَصْمَةٌ *кўп.* وَصَمَاتٌ доғ, айб, шармандалик; *шунингдек:* ~ عَارٍ шармандалик доғи; غَسَلَ الْـ~ عَارٍ فِي шармандалик доғини ювмоқ; جَبِينِهِ ~ унинг юзида шармандалик доғи бор

وَصْوَصَ 1) билинтирмай қарамоқ, мўраламоқ, тешикдан мўраламоқ; 2) астойдил кўриш учун қовоқни қисиб қарамоқ; الْجِرْوُ ~ кучук кўзини очди

– وَصْوَاصٌ *кўп.* وَصَاوِيصُ 1) тешик, тирқиш; 2) жўжа (*Сурияда*)

– وَصْوَصٌ *кўп.* وَصَاوِصُ = وَصْوَاصٌ

– وَصْوَصَةٌ 1) кўз остига олиб қўйиш; 2) кузатиш, ер остидан қараш, тешик (тирқиш) орқали қараш

I وَصَى (*и*) وَصْيٌ (*н. биландир*) бирлаштирмоқ; II وَصَّى 1) (*н. ҳақдадир*) кўрсатма бермоқ, (*н. нидир*) тавсия қилмоқ (ب); 2) (*н. нидир*) буюртма қилиб бермоқ (عَلَى); 3) (*н. нидир к. гадир*) васиятнома билан қолдирмоқ, васият қилмоқ (ب, لِ); IV أَوْصَى 1) (*н. нидир к. гадир*) васият қилмоқ; 2) (*н. нидир*) буюрмоқ (ب); (*н. ҳақдадир*) буйруқ, фармон қилмоқ (ب); 3) (*н. нидир к. гадир*) бажаришни топширмоқ (ب, لِ); 4) (*н. нидир*) тавсия қилмоқ, (*н. қилиш ҳақида*) маслаҳат бермоқ (ب); أَوْصَاهُ بِكِتْمَانِ السِّرِّ кимгадир сирни махфий тутишни тавсия қилмоқ; ~ بِهِ خَيْرًا бирор киши билан яхши муомала қилишни маслаҳат бермоқ; أَوْصَتْهَا أُمُّهَا بِأُخْتِهَا خَيْرًا она қизига синглиси билан яхши муносабатда бўлишни буюрди; 5) васий қилиб тайинламоқ; VI تَوَاصَى (*н. нидир*) ўзаро тавсия қилишмоқ (ب); X اسْتَوْصَى 1) (*н. нидир бирор к. га нисбатан*) бажаришни ўзи учун мажбурий деб ҳисобламоқ (ب); 2) (*к. дандир бирор н. ни бирор к. га нисбатан*) ўзи учун васият деб ҳисоблашни сўрамоқ, илтимос қилмоқ (ب); اسْتَوْصَيْتُهُ بِكَ خَيْرًا мен ундан сен билан яхши муомалада бўлишни илтимос қилдим; ~ بِهِ خَيْرًا ким биландир

доим яхши муомалада бўлмоқ; ◊ اسْتَوْصِ بِالأَجْرِ خَيْرًا! нархингни баландлатма!

– إِيصَاءٌ 1) васият, васийлик топшириқлари; 2) васийни таъйинлаш

– تَوْصِيَةٌ *кўп.* اتٌ 1) (*к. гадир*) васиятга кўра бериш, топшириш; 2) *кўп.* اتٌ, تَوَاصٍ тавсия, маслаҳат; ~ الْ خِطَابُ (كِتَابُ) тавсиянома; ~ الْ شَرِكَةُ *савдо.* коммандитликка (*айрим шериклари ишда фаол қатнашмасликка*) асосланган ширкат; 3) буюртма; مَصْنُوعٌ بِالْ~ буюртма билан тайёрланган, ясалган

– مُوْصٍ *мн.* مُوصِيَةٌ *ёки* مُوَصٍّ *мн.* مُوَصِّيَةٌ васият қилувчи; ~ شَرِيكٌ ишда фаол қатнашмайдиган шерик, компания, коммандист; *эск.* васият қилувчи

– مُوَصًّى (*к. дир томонидан*) васият қилинган (بِ); لَهُ ~ васият бўйича олувчи, меросхўр; إِلَيْهِ ~ васий; ◊ عَلَيْهِ ~ буюртма (ли); عَلَيْهِ ~ خِطَابٌ буюртма (ли) хат

– وَصَاةٌ 1) васият; 2) фармон, фармойиш; тавсия, маслаҳат; *мед.* рецепт

– وَصَاةٌ = وَصَايَةٌ

– وِصَايَةٌ 1) васийлик; васийнинг мажбуриятлари; 2) васийлик қилиш; مَجْلِسُ الْ~ а) васийлар раҳбарияти; б) регентлар совети (*регент-муваққат, бўйсунадиган ҳоким, подшо*)

– وَصِيٌّ *кўп.* أَوْصِيَاءُ 1) васий; (عَلَى) الْعَرْشِ ~ регент; 2) васият қилувчи

– وَصِيَّةٌ *кўп.* وَصَايَا 1) васият; ўгит; تَرِكَةٌ بِلَا~ васиятсиз қолдирилган мерос; الْوَصَايَا الْعَشْرُ *библ.* ўн ўгит; 2) истак, ирода, фармон; буйруқ

I وَضُؤَ (يَوْضُؤُ), وُضُوءٌ тоза бўлмоқ; II وَضَّأَ ювмоқ; V تَوَضَّأَ ювинмоқ, таҳорат қилмоқ (*намоздан олдин ёки таҳорат ушалгандан кейин*)

– تَوَضُّؤٌ таҳорат олиш, ювиниш

– مِيضَأَةٌ, مِيضَاءَةٌ *кўп.* اتٌ *халқ.* = مِيضَاءَةٌ

– مِيضَاءَةٌ *кўп.* اتٌ *ёки* مِيضَأَةٌ *кўп.* مَيَاضِئُ (*масжиддаги*) таҳоратхона; таҳорат обдастаси

– وَضَّاءٌ ёрқин, ёруғ; الْمُسْتَقْبَلُ الْ~ ёрқин келажак

– وَضَاءَةٌ тозалик

– وُضُوءٌ таҳорат, ювиниш; نَقَضَ الْ~ *дин.* таҳоратни бузмоқ

– وَضُوءٌ таҳорат учун мўлжалланган сув

– وَضِيءٌ *кўп.* وِضَاءٌ, أَوْضِيَاءُ 1) тоза; 2) чиройли, гўзал; ~ قَسِيمٌ жуда чиройли

(وضب) II وَضَّبَ 1) тартибга келтирмоқ; супуриб-сидирмоқ; тозаламоқ; 2) тўғриламоқ, мосламоқ; 3) тайёрламоқ, тайёрлаб қўймоқ; (*ҳибсга олинганларни*) калтакламоқ (*полиция ҳақида*); ◊ وَرَقَ ~ اللُّعَبِ (أَوْرَاقَ) картани аралаштирмоқ, чийламоқ; V تَوَضَّبَ 1) тартибга келтирилмоқ; 2) калтакланмоқ

– تَوْضِيبٌ 1) тартибга келтириш; 2) тўғрилаш, мослаш; 3) тайёрлаш; тайёргарлик кўриш, тайёрлаб қўйиш; 4) *полигр.* марзан; 5) калтаклаш

I وَضَحَ (*и*) وُضُوحٌ аниқ, очиқ, кўриниб турган бўлмоқ; аниқланмоқ; II وَضَّحَ аниқлик киритмоқ, тушунтирмоқ, тушунча бермоқ; ~ بِالْفَانُوسِ السِّحْرِيِّ проекцион фонус ёрдамида намойиш қилмоқ; IV أَوْضَحَ аниқ, кўриниб турадиган қилмоқ, тушунтирмоқ, шарҳламоқ, тушунча бермоқ; V تَوَضَّحَ 1) аниқ, кўзга кўриниб турган бўлмоқ; 2) тушунтирилган бўлмоқ; VIII اتَّضَحَ 1) аниқланмоқ, очилган бўлмоқ; 2) тушунтирилган бўлмоқ; 3) узоқдан яхшироқ кўришга интилмоқ; X اسْتَوْضَحَ 1) тушунтириб беришни сўрамоқ, аниқликка эришмоқ, аниқламоқ; 2) (*н. нидир*) яхши ўрганишга, билишга ҳаракат қилмоқ (*туш. к ёки* عَنْ); 3) (*н.гадир*) астойдил қараш учун қўлни кўз устига қўймоқ (*т.к. ёки* عَنْ *билан*)

– اتِّضَاحٌ 1) аниқлаш, топиш; 2) аниқлик, кўриниб турганлик, маълумлик

– اسْتِيضَاحٌ тушунтирадиган, тушунча берадиган; намойиш қиладиган, кўрсатадиган

– أَوْضَاحٌ соф, тоза танга

– إِيضَاحٌ *эск.* тушунтириш, изоҳлаш

– تَوْضِيحٌ тушунтириш; аниқлаш, ойдинлаштириш

– تَوْضِيحِيٌّ тушунтиришга оид (*мас, тушунтириш хати*)

– مُتَّضِحٌ аниқ, маълум, кўриниб турган

– مُوَضَّحٌ аниқланган, тушунтирилган; كَالْ~ عَالِيهِ юқорида тушунтирилганидек

– وَاضِحٌ 1) аниқ, кўзга кўриниб турган; ~ الْأَمْرُ масала аниқ; بِنَفْسِهِ ~ ўз-ўзидан кўриниб турган; ... مِنَ الْ~ أَنَّ шуниси кўриниб турибдики, ...; 2) тиниқ; ~ غَيْرُ тиник бўлмаган

– وَاضِحَةٌ *кўп.* أَوَاضِحُ кулганда кўриниб турадиган тиш

– وَضَّاحٌ 1) жуда ёрқин, тиниқ, ловуллаб турган (*қуёш ҳақида*); 2) кўзга кўриниб турган; 3) оқ рангли, оқ рангдаги; 4) гўзал юзли, чиройли

– وَضَحٌ *кўп.* أَوْضَاحٌ 1) нур; ~ الصُّبْحِ тонг нури; 2) тонг; ◊ ~ النَّهَارِ فِي куппа-кундуз куни; 3) кумушдан ишланган тақинчоқ, кумуш тақинчоқ

– وُضُوحٌ 1) аниқлик, кўзга кўриниб турганлик; ~ الشَّمْسِ وَاضِحٌ қуёшли кундай аниқ; аниқлик билан, аниқ ҳолда; ~ بِجَلَاءٍ وَ ғоят, мутлақо аниқ; 2) аниқлик, тиниқлик

وَضَرٌ *кўп.* أَوْضَارٌ ифлослик, ёғ билан ифлосланганлик; ёғли доғ; صَبَّ عَلَى رَأْسِهِ أَوْضَارَ النُّعُوتِ وَ الْأَوْصَافِ *маж.* кимнингдир бошига ифлос сўзларни ёғдирмоқ

I (وضع) وَضَعَ (*а*) وَضْعٌ 1) қўймоқ, солмоқ; қўйиб қўймоқ; ~ هُ فِي غَيْرِ مَوْضِعِهِ бирор нарсани ўз жойига қўймаслик (бошқа жойга қўймоқ); ~ هُ عَلَى حِدَةٍ бирор нарсани алоҳида қўймоқ, бирор нарсани четга қўймоқ; ~ الْقَضِيَّةَ عَلَى بِسَاطِ الْبَحْثِ масалани муҳокамага қўймоқ; ~ تَحْتَ أَنْظَارِهِ قَضِيَّةً бирор киши зътиборига масала таклиф қилмоқ; ~ مُهِمَّةً فِي ... масаласини, вазифасини қўймоқ; ~ أَمَامَهُ مُهِمَّةً бирор киши олдига масала қўймоқ; ~ هُ الشُّرُوطَ لِ... (*к. гадир*) шартлар қўймоқ; ~ هُ وَجْهًا لِوَجْهٍ أَمَامَ ... кимнидир ...нинг олдига юзма-юз қўймоқ, яккама-якка қўймоқ; ~ هُ أَمَامَ أَمْرَيْنِ لَا ثَالِثَ لَهُمَا: ... إِمَّا ... وَ إِمَّا ... бирор кишини икки йўл: ё ...ни, ё ...ни танлашга олиб келмоқ; ~ هُ فِي مَوْضِعِ اخْتِيَارٍ بَيْنَ ... وَ ... بَيْنَ бирор кишини у *ёки* буни танлашга олиб келиб қўймоқ (икки ўт орасида қолдирмоқ); ~ الْأَسَاسَ (الْأُسُسَ) *ёки* ~ أَسَاسًا (*бирор н. га*) асос солмоқ (لِ); (*бирор н. ни*) бошлаб бермоқ (لِ); ~ حَدًّا لِ... (*бирор н. ни*) охирлатмоқ, тўхтатмоқ, ҳаддига етказмоқ; 2) (*муҳр*) босмоқ, қўймоқ; ~ خَتْمًا (*н. гадир*) муҳр босмоқ, қўймоқ (عَلَى); 3) (*қаергадир*) жойлаштирмоқ, ўтқазмоқ (فِي); ~ الْبَعِيرُ туянинг юриши тезлашмоқ; 4) (*к. гадир н. нидир*) кийдирмоқ (عَلَى); ~ تْ لِثَامًا عَلَى وَجْهِهَا у (*аёл*) юзини парда билан беркитди; ў (*аёл*) юзига парда тортди; ~ طَرْبُوشًا عَلَى رَأْسِهِ у бошига тарбуш (ҳожи дўппи) кийди; 5) (*к. нингдир, н. нингдир устидан*) олмоқ (عَلَى); 6) қўймоқ, ўрнатмоқ (*мас, чекловчи белгилар ҳақида*); 7) ишлаб чиқмоқ, тузмоқ (*мас. режа, рўйхат ҳақида*); 8) ёзмоқ, яратмоқ; ўйлаб чиқармоқ, ихтиро қилмоқ; 9) туғмоқ (*аёл ҳақида*); 10) (*к. нидир*) камситмоқ (*туш.к. ёки* مِنْ); ~ مُتَكَبِّرًا وَ رَفَعَ مُتَوَاضِعًا мутакаббирни ерга урмоқ ва камтарни улуғламоқ; ~ نَفْسَهُ ўзини ерга урмоқ; 11) *мажх.* зарар кўрмоқ; وُضِعَ فِي تِجَارَتِهِ савдо-сотиқда зарар кўрмоқ, синмоқ; ◊ ~ هُ خَارِجَ الْقَانُونِ кимнидир қонундан ташқари деб эълон қилмоқ; ~ قَيْدَ الْإِقَامَةِ الْجَبْرِيَّةِ кимнидир яшаш жойидан бошқа ёққа чиқмасликка мажбур қилмоқ; ~ تِ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا уруш тугади, тамом бўлди; ~ فِي الْأَدْرَاجِ (*бирор н. ни*) орқага сурмоқ, кейинга қолдирмоқ, кечиктирмоқ; ~ الثِّقَةَ (ثِقَتَهُ) ишонмоқ, ишонч билдирмоқ;

وُضِعَ الْاِتِّفَاقُ مَوْضِعَ التَّنْفِيذِ *мажҳ.* битим кучга кирди; نُصْبَ عَيْنِهِ (عَيْنَيْهِ) ~ه бирор нарсани кўздан қочирмаслик; бирор нарсани унутиб қўймаслик, бирор нарса ҳақида ғамхўрлик қилмоқ; ... يَدَهُ عَلَى ~ (*бирор н. га*) чанг солмоқ, (*бирор н. ни*) эгаллаб олмоқ, қўлга киритмоқ; ~ الشَّيْءَ مِنْ يَدِهِ а) қўлдан чиқармоқ; б) ташлаб, итқитиб юбормоқ; ضَعَةٌ, ضِعَةٌ, وَضَاعَةٌ (يَوْضُعُ) وَضُعَ 1) паст бўлмоқ, келиб чиқиш паст бўлмоқ; 2) аҳамиятсиз бўлмоқ; 3) оддий, камтар бўлмоқ; II وَضَّعَ 1) астар қопламоқ; 2) الْجُبَّةَ ~ авра билан астар ўртасига пахта солиб жубба (*қар.* جُبَّةٌ) тикмоқ; III وَاضَعَ (*бирор н. ҳақида*) шартлашмоқ, келишмоқ, шартнома тузмоқ (عَلَى, فِي); IV أَوْضَعَ (*қаергадир*) шошмоқ (إِلَى); шоширмоқ, шошилтирмоқ; أَوْضَعَ فِي تِجَارَتِهِ *мажҳ.* савдода зарар кўрмоқ; V تَوَضَّعَ 1) солинмоқ, тўлдирилмоқ; 2) солинган, жойлаштирилган бўлмоқ; VI تَوَاضَعَ 1) камтар, итоаткор, тавозели бўлмоқ; 2) пастга урилмоқ, ўзини пастга урмоқ; 3) (*н. ҳақдадир*) келишиб олмоқ, шартлашиб олмоқ, тил бириктирмоқ (عَلَى); VIII اتَّضَعَ 1) камтар, тавозели бўлмоқ; 2) пастга урилмоқ, ўзини пастга урмоқ; туянинг бошини пасайтирмоқ (*миниш осон бўлиши учун*); 3) тубан, адабсиз, беҳаё бўлмоқ

– اتِّضَاعٌ 1) камтарлик, оддийлик, одмилик, итоатлилик, тавозелилик; 2) тубанлик

– أَوْضَعُ *эск.* энг паст, ўта тубан; *эск.* энг камтар

– تَوَاضُعٌ 1) камтарлик, итоатлилик, тавозелилик; التَّظَاهُرُ بِالْ~ сохта (зоҳирда) камтарлик; 2) тубанлик; 3) тил бириктириш, келишиш

– تَوَضُّعٌ шаклланиб қолган шароит, вазият

– ضَعَةٌ, ضِعَةٌ 1) пастга урилиш; 2) тубанлик; مَكَانَةٌ ~ кимнингдир тубан ҳолати

– مُتَّضِعٌ 1) камтар, оддий, одми; тавозели; 2) тубан; 3) аҳамиятсиз, муҳим бўлмаган

– مُتَّضِعٌ = مُتَوَاضِعٌ

– مُوَاضَعَةٌ[1] *кўп.* اتٌ ـَ шакл; шартли шакл

– مُوَاضَعَةٌ[2] 1) савдони тарк этиш, савдо-сотиқни ташлаб қўйиш; 2) гаров боғлашиш

– مَوْضِعٌ *кўп.* مَوَاضِعُ 1) мавзеъ, жой, ўрин; وَضَعَ الْأَشْيَاءَ فِي مَوَاضِعِهَا الصَّحِيحَةِ нарсаларни ўз жойига қўймоқ; فِي غَيْرِ ~ه а) ўз жойида эмас; а) ўринли эмас; ўринсиз равишда; فِي ~ه а) ўз ўрнида; ўз жойида; б) ўринли, ўрни келганда; أَصْبَحَ ~ الْاِهْتِمَامِ эътибор қозонмоқ; أَصْبَحَ ~ الدِّرَاسَةِ وَ الْبَحْثِ ўрганиш ва тадқиқот мавзуси бўлмоқ; ~ الْجُغْرَافِيُّ жўғрофий ўрин; وَضَعَ الْقَانُونَ ~ التَّنْفِيذِ қонунни кучга киритмоқ; وَضَعَهُ فِي ~ الْاِخْتِيَارِ ... بَيْنَ ... وَ بَيْنَ ... бирор кишини ... билан ...ни танлаш ҳолатига келтирмоқ, ё ... ни, ё ...ни танлаш ҳолатига келтирмоқ,; 2) (*бирор н.* нинг) мавзуи, сабаби; ~ آمَالٍ умидлар, орзулар сабабкори, орзу қилинган нарса; ~ الْإِعْجَابِ завқ-шавқ, мафтунлик сабабкори, предмети; لَا يَعْرِفُونَ مَوَاضِعَ هَذَا الْكَلَامِ буни айтишни ўрни қаер эканини улар билишмайди; ~ الْاِخْتِيَارِ وَضَعَهُ синовдан, имтиҳондан ўтказмоқ, синаб кўрмоқ; ~ الْاِعْتِبَارِ وَضَعَهُ кимгадир ҳурмат-эҳтиром билан муносабатда бўлмоқ

– مُوضِعٌ *эск.* шошилувчи

– مَوْضِعِيٌّ маҳаллий, шу жойга оид

– مَوْضُوعٌ 1. 1) жойлаштириш; 2) тўқилган, ёлғон-яшиқдан иборат; حَدِيثٌ صَحِيحٌ أَوْ ~ *тар.* саҳиҳ (тўғри, ҳақиқий) ёки тўқима ҳадис; الْقَوَانِينُ الْوَضْعِيَّةُ = الْقَوَانِينُ الْ~ةُ *қар.* وَضْعِيٌّ; 2. *кўп.* مَوَاضِيعُ, ـَ اتٌ 1) мавзу, сюжет; (*ўзаро суҳбат*) сабабкори; فِي الْ~ دَاخِلَ *ёки* ... мавзуида; خَارِجَ الْ~ *ёки* خَارِجٌ عَنِ الْ~ мавзудан бошқа, мавзуда эмас; ~ سَاعَةٍ долзарб мавзу; 2) кўриб чиқилаётган, ўрганилаётган масала; 3) асосий фикр, тезис; رُؤُوسُ الْمَوَاضِيعِ асосий фикрлар, тезислар; 4) ـَ ишнинг моҳияти (мағзи); 5) (*бирор н. нинг*) объекти, предмети, мавзуи

– مَوْضُوعَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ моҳият, асос, асосий фикр

– مَوْضُوعِيٌّ 1) объективликка оид; بِصُورَةٍ ~ة объектив равишда; 2) мавзуга оид, мавзуга алоқадор

– مَوْضُوعِيَّةٌ 1) объективлик; ~ بِ объектив равишда; 2) *фалс.* объективизм (*ижтимоий ҳаёт ҳодисаларини абадий деб ҳисобловчи фалсафий оқим*)

– وَاضِعٌ[1] 1) териб, тахлаб қўювчи; 2) ёзадиган, тузадиган; 2. 1) ёзувчи, тузувчи; 2) хўжайин, эга, соҳиб; 3) *шунингдек:* وَاضِعَةٌ яқинда туғадиган ёки туққан аёл; 4) юзидан парда (ҳижоб) олган аёл; ◊ الْيَدِ ~ (*бирор н. ни*) эгаллаб олган

– وَاضِعٌ[2] 1) камтар; مُوَلَّدًا ~ кибор бўлмаган; 2) бўйсунувчи

– وَضَّاعٌ *эск.* тезчопар (*туя*)

– وَضَاعَةٌ 1) ерга урилганлик, ерга уриш, тубанлик; 2) тавозелилик, тавозе; 3) оддийлик, соддалик, одмилик

– وَضْعٌ[1] 1) жойлаш, жойлаштириш; ўрнатиш; қўйиш (*мас. масалани*); 2) териш (*мас, ғиштни*); 3) яратиш, ёзиш (*мас, китобни ва ҳ.к.*); 4) туғиш; الْ~ آلَامُ туғиш азоблари, тўлғоқ азоблари; الْ~ حَدِيثُ а) яқиндагина яратилган, ёзилган; б) ـَ янги туғилган

– وَضْعٌ[2] *кўп.* أَوْضَاعٌ 1) ташкил этиш (бўлиш); шакл; الْأَوْضَاعُ الْاِجْتِمَاعِيَّةُ ижтимоий тартиблар; 2) ҳолат, жойлашиш, вазият; الْ~ السِّيَاسِيُّ сиёсий вазият; ... خَلَقَ ~ًا خَطِرًا فِي ...да хавфли вазият пайдо қилмоқ; 3) авзо, ўзини тутиш, қад-бастининг вазияти, ҳолати; 4) *грам.* шакл; أَوْضَاعُ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ араб тилининг шакли; 5) *ҳарб.* *шахм.* ҳолат, вазият, позиция

– وَضْعَةٌ ҳолат, авзо

– وَضْعِيٌّ позитив; амалий; الْعُلُومُ الْ~ةُ амалий фанлар (илмлар); الْقَانُونُ الْ~ *юр.* позитив ҳуқуқ; 2) шартли; 3) инсон томонидан жорий қилинган; الْقَوَانِينُ السَّمَاوِيَّةُ (الْقَوَانِينُ الْ~ةُ *илоҳий қонунларга зид равишда*) инсон томонидан жорий қилинган қонунлар; 4) жойланишига қараб тузилган (*мас, тартиб номерлари*); 5) бирор жой (*мас, одам баданидаги*); التَّخْدِيرُ الْ~ *мед.* бирор жой анестезияси

– وَضْعِيَّةٌ 1) вазият, ҳолат, ситуация; ~ الْفَلَّاحِ деҳқоннинг аҳволи; 2) *шахм.* вазият; ҳолат, позиция; 3) *фалс.* позитивизм

– وَضِيعٌ *кўп.* وُضَعَاءُ 1) паст, паст табақадан чиққан; оддий, аслзода бўлмаган; رَفِيعٌ وَ ~ аслзода ва паст; 2) камтар

– وَضِيعَةٌ *кўп.* وَضَائِعُ 1) солиқ, ўлпон; 2) гаров; 3) гаровга олинган одам; 4) арзон қилиб бериш, нархнинг бир қисмидан кечиш; 5) зарарлар; 6) одамларнинг юк-тақи

I وَضَمَ (*и*) وَضْمٌ гўштни кундага қўймоқ (*майдалаш учун*); IV أَوْضَمَ = I

– وَضْمٌ *кўп.* أَوْضَامٌ тўнка, кунда, қассобнинг тўнкаси (кундаси); ◊ جِلْدٌ عَلَى عَظْمٍ وَ عَظْمٌ عَلَى ~ териси-ю суяги

– وَضِيمَةٌ мотам таоми, мотамда ейиладиган таом

I وَضَنَ (*и*) وَضْنٌ *эск.* икки тахламоқ, икки буклаб тахламоқ; *эск.* ўрмоқ, тўқимоқ, (*қайишни*)

– مَوْضُونَةٌ[1] 1) тўқиб тайёрларган совут; 2) қимматбаҳо тошлар қадаб тўқилган совут

– مَوْضُونَةٌ[2] қимматбаҳо тошлар билан безатилган

– وَضِينٌ *кўп.* وُضُنٌ 1) чарм ёки жундан тўқилган белбоғ (қоринбоғ); 2) маҳофани туяга маҳкамлашда ишлатиладиган қоринбоғ

وَطٌّ *эл.* ватт

I وَطَأَ (وَطْأٌ) وَطِئَ (يَطَأُ) وَطْءٌ 1) депсамоқ; (*бирор н. ни*) босиб ўтмоқ; (*бирор н. ни*) босиб олмоқ (*оёқда*); لَمْ تَطَأْهُ قَدَمٌ инсон оёғи (қадами) етмаган жой; 2) эзмоқ; 3) (*отга*) минмоқ; 4) паст бўйлик бўлмоқ; 5) (*аёл киши билан*) жинсий алоқада бўлмоқ; وَطَأَ (*а*) وَطْءٌ 1) депсамоқ, депсаб қотирмоқ; текисламоқ; 2) тайёрламоқ; ~ الْفِرَاشَ жой (кўрпа) солмоқ, ёзмоқ; 3) пасайтирмоқ, туширмоқ; وَطُؤَ (*у*)

وُطُوءَةٌ, وَطَاءَةٌ паст бўлмоқ, пастликдан иборат бўлмоқ, нишаб бўлмоқ; II[1] وَطَّأَ 1) тайёрламоқ; ... لَهُ سَبِيلاً إِلَى ~ ... учун кимгадир замин тайёрламоқ (ҳозирламоқ); 2) текисламоқ; 3) (*ғояларни*) оммалаштирмоқ, ҳамма (омма) учун тушунарли қилмоқ; II[2] وَطَّى пасайтирмоқ, туширмоқ; III وَاطَأَ 1) (*к. биландир*) тил бириктирмоқ, ўзаро келишиб олмоқ; 2) (*аёл билан*) жинсий алоқада бўлмоқ; IV أَوْطَأَ *эск.* топталамоқ, тепкилатмоқ; الأَرْضَ ~ *ёки* بِالأَرْضِ ~ (*бирор*) ҳудудга киритмоқ; V تَوَطَّأَ пасаймоқ, тушмоқ; VI تَوَاطَأَ (*к. ёки н. гадир нисбатан*) яширин тил бириктирмоқ, ўзаро келишмоқ, келишиб ҳаракат қилмоқ (عَلَى); تَوَاطَؤُوا عَلَى الْعِصْيَانِ улар исён кўтариш ҳақида яширин тил бириктирдилар; X اسْتَوْطَأَ қуйида деб, пастда деб ҳисобламоқ

– تَوَاطُؤٌ яширин битим (келишув), яширин тил бириктириш; ... بِالْ~ مَعَ ... билан тил бириктириб (бириктирган ҳолда)

– تَوْطِئَةٌ, تَوْطِيَةٌ 1) тайёрланиш, ҳозирлик кўриш; ... لِ ~ олдиндан; ...ни бошлашдан олдин; тайёрлаб, ҳозирлаб; 2) (*китобдаги*) кириш, муқаддима; 3) оммалаштириш; 4) пасайтириш

– مُوَاطَأَةٌ яширин битим, яширин тил бириктириш; (*к. биландир*) тил бириктирувга (келишувга) кўра (ب)

– مَوْطِئٌ = مَوْطَأٌ

– مَوْطُوءٌ топталган, депсалган

– مَوْطِئٌ *кўп.* مَوَاطِئُ 1) оёқ қўйиладиган, топталадиган (депсаланадиган) жой; ~ قَدَمٍ қадам қўйиш мумкин бўлган жой; مَوَاطِئُ الأَقْدَامِ *маж.* ер; 2) оёқ излари; 3) оёқ остига қўйилган нарса, зина, зинапоя

– وَاطِئٌ 1) паст, паст бўйли; 2) қуйи, паст (*нав, сорт ҳақида*)

– وَطَاءٌ пастлик, чуқурлик, тубанлик

– وَطْءٌ 1) деспиниш; қадам қўйиш; 2) жинсий алоқа; 3) паст жой, чуқур жой, пастлик

– وَطْأَةٌ 1) тазйиқ, зулм, азоб, истибдод; ~ الضَّنْكِ қашшоқлик азоби; تَحْتَ ~ الْعَوْزِ وَ الْحِرْمَانِ камбағаллик ва қашшоқлик исканжасида (остида); 2) оғирлик; الْ~ (ثَقِيلُ) شَدِيدُ оғир, қийин; الْ~ خَفِيفُ йенгил, осон, юмшоқ; ~ الْمَرَضِ касаллик (беморлик) азоби, қийинчилиги, оғирлиги; الْ~ الشَّدِيدَةُ الْحُمَّى оғир (*келган*) безгак; 3) оёқ тагининг изи, оёқнинг таги

– وَطِئٌ паст, паст бўйли

– وَطِيئَةٌ данаги олиниб сут билан қорилган хурмо

وَطْبٌ *кўп.* أَوْطَابٌ, وِطَابٌ меш (*сув, сут учун*); خَالِي الْوِطَابِ *маж.* қуруқ қўл билан; صَفِرَتْ وِطَابُهُ у ўлди ёки ўлдирилди (сўзма-сўз: унинг меши бўш қолди (бўшади)

– وَطْبَاءُ кўкраги катта (*аёл*), кўкрақдор (*аёл*)

(وطح) VI تَوَاطَحَ бир-бирига узатмоқ, қўлма-қўл қилмоқ; الْقَوْمُ ~ одамлар бир-бирига ёмонлик қилишди

– وَطْحٌ (*қушнинг*)оёғи ёки тумшуғига ёпишган қабоҳат (нажас)

I وَطَدَ(*u*)وَطْدٌ маҳкамламоқ, мустаҳкамламоқ; ◊ الأَرْضَ ~ ерни қотирмоқ, депсаб қотирмоқ; II وَطَّدَ маҳкамламоқ, мустаҳкамламоқ; бир маромга келтирмоқ; أُسُسَ السِّلْمِ ~ тинчлик заминини мустаҳкамламоқ; ... أَقْدَامَهُ فِي ~ қаердадир мустаҳкам туриб (ўрнашиб) олмоқ; عُرَى الصَّدَاقَةِ ~ дўстлик ришталарини мустаҳкамламоқ; ثِقَتَهُ ~ (*н. гадир*) кимгадир тўла ишонмоқ (فِي); عَزْمَهُ ~ (*н. гадир*) қатъий азм қилмоқ (عَلَى); V تَوَطَّدَ мустаҳкамланмоқ, маҳкамланмоқ; бир маромга келмоқ

– تَوْطِيدٌ 1) мустаҳкамлаш, маҳкам бўлиш; الْعَلاَقَاتِ الْوُدِّيَّةِ ~ дўстлик алоқаларини мустаҳкамлаш; السِّلْمِ ~ тинчликни мустаҳкамлаш; 2) тупроқни шиббалаш, депсаб қотириш

– مِيطَدَةٌ *кўп.* مَوَاطِدُ, مَيَاطِدُ 1) шиббалаш; 2) шиббалаш асбоби

مَهْرٌ пишган (пиширилган) гўшт

– وَطَدٌ *кўп.* أَوْطَادٌ тоғ

– وَطِيدٌ мустаҳкам, қаттиқ; турғун, барқарор, мустаҳкам; سِلْمٌ ~ мустаҳкам тинчлик; وَ أَمَلِي ~ فِي أَنَّ ... мен шунга қатъий ишонаманки, ...

– وَطِيدَةٌ *кўп.* وَطَائِدُ 1) пойдевор, фундамент; 2) ўчоқнинг оёғи

وَطَرٌ *кўп.* أَوْطَارٌ мақсад, истак, орзу; قَضَى ~هُ منْهُ ўз истаган (орзу қилган) ини бирор кишидан олмоқ

I وَطَسَ (*u*) وَطْسٌ 1) урмоқ, шапалоқламоқ, шапалоқ урмоқ; 2) оёқ билан босмоқ, босқиламоқ; тепмоқ; VI تَوَاطَسَ ўзаро уришишмоқ, шапалоқлашишмоқ, урилишиб кетмоқ

– وَطِيسٌ 1) (*жангнинг*) энг қизиган пайти, авж нуқтаси; الْجِدَالِ ~ حَمِيَ қизғин тортишув авж олди; 2) тандир, танур

I وَطَشَ (*u*) وَطْشٌ урмоқ, шапалоқламоқ, шапати урмоқ; لَنَا بِشَيْءٍ ~ مَا у бизга ҳеч нарса бермади; II وَطَّشَ (*ўзидан к.нидир*) даф қилмоқ, қайтармоқ; ўзини ҳимоя қилмоқ; إِلَيْهِمْ ~ ضَرَبُوهُ فَمَا уни уришди, лекин у уларни ўзидан даф қилмади (ўзини ҳимоя қилмади)

I وَطَفَ (يَوْطَفُ) وَطَفٌ 1) қалин (қуюқ) қошли бўлмоқ, қалин (қуюқ) қошга эга бўлмоқ; 2) киприги қуюқ бўлмоқ, қалинкиприк бўлмоқ; 3) *эск.* жала қуймоқ

– أَوْطَفُ *мн.* وَطْفَاءُ *кўп.* وُطْفٌ қалин (қуюқ) қошли; سَحَابَةٌ وَطْفَاءُ намга кўп тўйинганлигидан ерга яқинлашиб қолган булут; *эск.* ёмғирли булут

– وَطْفٌ *эск.* қаттиқ жала

– وَطَفٌ қош ёки киприкнинг қуюқлиги

وِطَاقٌ *кўп.* اتٌ чодир; дўкон

I وَطَنَ (*u*) وَطْنٌ (*қаердадир*) яшамоқ, ватан тутмоқ (ب); II وَطَّنَ 1) (*н. гадир*) ҳозирламоқ, тайёрламоқ, ўргатмоқ (عَلَى); ... نَفْسَهُ عَلَى ~ (*н. гадир*) ўзини тайёрламоқ, ҳозирламоқ, ўргатмоқ; نَفْسَهُ عَلَى الْقَدَرِ ~ тақдирга (қисматга) суянмоқ, ўзини топширмоқ; الْعَزِيمَةَ عَلَى الانْتِحَارِ ~ у ўзини ўлдиришга азм (қарор) қилди; 2) ўз ватани қилиб танламоқ, келиб яшамоқ; 3) кўчириб келтирмоқ, жойлаштирмоқ; 4) бошқа давлат фуқаролигига ўтказмоқ; III وَاطَنَ (*к. биландир*) бир ватанда яшамоқ; бир хил фуқароликка эга бўлмоқ; ватандош бўлмоқ; IV أَوْطَنَ (*қандайдир бирор мамлакатни*) ўз ватани этиб танламоқ; V تَوَطَّنَ 1) (*қандайдир бирор мамлакатни*) ўз ватани этиб танламоқ; (*қаердадир*) яшамоқ, ватан тутмоқ (فِي); 2) бошқа давлат фуқаролигига ўтмоқ; VIII اتَّطَنَ ватан деб тан олмоқ, ватан деб қабул қилмоқ; X اسْتَوْطَنَ 1) (*бирор мамлакатни*) ўзининг янги яшаш жойи этиб танламоқ; (*қаергадир*) кўчиб келмоқ, жойлашмоқ; (*н. нидир*) колония қилиб олмоқ (*туш. к. ёки* ب); ўзига янги ватан танламоқ; янги ерларни ўзлаштирмоқ; 2) бошқа давлат фуқаролигига ўтмоқ

– اسْتِيطَانٌ 1) (*бошқа мамлакатга*) кўчиш, колонияга айлантириш; 2) янги жойда (*мас. бошқа мамлакатда*) яшаш; янги ерларни ўзлаштириш; مِنْطَقَةٍ ~ минтақани ўзлаштириш, яшаш жойига айлантириш; 3) бошқа давлат фуқаролигига ўтиш, ўтказиш

– تَوَطُّنٌ 1) яшаш жойини танлаш; (*қайердадир*) жойлашиш, ватан тутиш (فِي); 2) бошқа давлат фуқаролигига ўтиш, ўтказиш

– تَوْطِينٌ 1) ҳозирлик, тайёргарлик, ўрганиш; 2) ўзига ватан, яшаш жойи танлаш; 3) бошқа давлат фуқаролигига ўтиш, ўтказиш; مَسْأَلَةُ التَّهْجِيرِ وَ الْ~ ватандан кўчиб кетиш ва бошқа давлат фуқаролигига ўтиш масаласи

– مُتَوَطِّنٌ юқумли, эпидемик (*касаллик ҳақида*)

– مُسْتَوْطِنٌ ерли, маҳаллий; юқумли, эпидемик; الأَمْرَاضُ الْ~ юқумли касалликлар (*мас. бильгарциоз, анкилостомидоз ва б. лар*)

– مُسْتَوْطَنَةٌ *кўп.* اتٌ . мустамлака, колония, янги яшаш жойи

– مُوَاطِنٌ 1) ватандош, ҳамюрт; يَا مُوَاطِنِيَّ الْكِرَامَ менинг азиз ватандошларим!; 2) фуқаро; ~ شَرَف фахрий фуқаро; ~ الْعَالَم космополит (*ҳар қандай киши дунё фуқаросидир деб ҳисобловчи назария тарафдори*)

– مُوَاطَنَةٌ (*к. биландир*) бир ватанда яшаш, ватандошлик; фуқаролик; حَقُّ الْ~ фуқаролик ҳуқуқи

– مَوْطِنٌ *кўп.* مَوَاطِنُ 1) ватан, туғилган жой; 2) (*бирор н. нинг*) ўчоғи; 3) бирор нарса сақланадиган жой; ареал (*ўсимлик ёки ҳайвонларнинг бирор тури тарқалган жой*); الْفِيَلَة ~ филлар тарқалган (яшайдиган) жой; ~ الضَّعْف кучсиз, заиф жой; ~ الْفَحْم الْحَجَرِيّ тошкўмир чиқадиган жой, кон; 4) жанг манзараларидан бири, жанг майдони

– مِيطَانٌ 1) от пойгасида старт бериладиган пункт; 2) ғоя, фикр, идея

– وَطَنٌ *кўп.* أَوْطَانٌ 1) ватан, туғилган жой; 2) она юрт; حُبُّ الْ~ ватанпарварлик, ватанга муҳаббат, патриотизм; ~ه فَاقِدُ кўчирилган шахс, одам; الْ~ الْأُمُّ ёки الْ~ الْأَصْلِيُّ она-Ватан; الْ~ أَوِ الْمَوْتُ! ватан ё ўлим!

– وَطَنِيٌّ 1. 1) ватанга оид; الْمَصْنُوعَاتُ الْ~ةُ ватанда ишлаб чиқарилган маҳсулотлар; 2) миллий; الْحُكُومَةُ الْ~ةُ миллий ҳукумат; الْحَرَكَةُ الْ~ةُ миллий ҳаракат; الْحُقُوقُ الْ~ةُ миллий ҳуқуқлар; اللُّغَةُ الْ~ةُ она тили, миллий тил; النَّعْرَةُ الْ~ةُ шовинизм (*ўз миллатини ўзга миллатлардан устун, мумтозроқ деб ҳисобловчи назария*); 3) ватанпарварликка оид; ~ لَا ватанпарвар бўлмаган; 2. 1) тубжойлик, шу ерлик одам; 2) бирор жойда туғилган одам; 3) ватанпарвар; миллатчи; الْ~ونَ الْإِصْلَاحِيُّونَ миллатчи-реформистлар

– وَطَنِيَّةٌ 1) миллий онг; 2) ватанпарварлик; миллатчилик

وَطْوَاطٌ *кўп.* وَطَاوِيطُ 1) кўршапалак; 2) қалдирғоч; 3) ақлий заиф (фикри ожиз) одам

وطأ *қар.* وطى

I وَظَبَ (*и*) وُظُوبٌ (*бирор н. ни*) доимо, узлуксиз қилмоқ; III وَاظَبَ 1) (*н. дадир*) саботли, собит, матонатли, қатъиятли бўлмоқ (عَلَى); (*н. дадир*) тиришқоқ, ғайратли бўлмоқ (عَلَى); (*н. нингдир устида*) доимий, ғайрат билан ишламоқ (عَلَى); (*н. биландир*) шуғулланмоқ, машғул бўлмоқ (عَلَى); (*к. гадир, н. гадир*) қараб турмоқ (عَلَى)

– مُوَاظِبٌ қатъиятли, собит, матонатли; тиришқоқ, сергайрат; ~ عَلَى الْحُضُورِ доимий иштирок этиб, қатнашиб турувчи

– مُوَاظَبَةٌ доимийлик, барқарорлик, узлуксизлик; саботлилик, қатъиятлилик; тиришқоқлик, ғайратлилик; ~ عَلَى الْحُضُورِ доимий иштирок, қатнашув

– مَوْظُوبٌ: ~ رَجُلٌ мол-дунёсига орқама-орқа офат келган одам

I وَظَرَ (يَوْظُرُ) وَظْرٌ семирмоқ, тўлишмоқ

(وظف) II وَظَّفَ 1) (*к. гадир*) амалдорлик бермоқ, амалга таъйинламоқ; 2) (*капитал-маблағ*) солмоқ, ётқизмоқ, сарфламоқ; V تَوَظَّفَ 1) амалга таъйинланган бўлмоқ; (*қаердадир*) хизмат қилмоқ, вазифа бажармоқ (فِي); 2) амалдор бўлмоқ

– تَوْظِيفٌ 1) амалга таъйинланиш; (*капитал-маблағ*) солиш; اتٌ . *кўп.* йирик қурилишга ажратилган маблағлар

– مُوَظَّفٌ 1) хизматчи; نَقَابَةُ الْ~ينَ хизматчиларнинг касаба иттифоқи; 2) амалдор, амалдор шахс

– وَظَائِفِيٌّ физиологик, физиологияга оид

– وَظِيفٌ *кўп.* وُظُفٌ, أَوْظِفَةٌ (*туёқли ҳайвонлардаги*) илик суяги; 2) (*от туёғи тепасидаги*) попук; 3) от ёки туянинг тўпиғидан тиззасигача бўлган қисми

– وَظِيفَةٌ *кўп.* وَظَائِفُ 1) амал, мансаб; صَاحِبُ الْ~ мансаб эгаси, амалдор; بِحُكْمِ الْ~ вазифасига кўра, вазифаси бўйича; ~ بَلَا عَمَل синскура; ظَفَرَ بِ~ه мансаб, амал олмоқ; 2) мояна, ойлик; 3) (*ўқувчига берилган*) уй вазифаси, вазифа, топшириқ; 4) вазифа, бажариладиган фаолият, функция (*мас, одам аъзосининг*); الْ~ النَّحْوِيَّةُ لِلْكَلِمَةِ *грам.* сўзнинг синтактик вазифаси; عِلْمُ وَظَائِفِ الْأَعْضَاءِ физиология; عَالِمُ بِوَظَائِفِ الْأَعْضَاءِ физиолог олим; أَدَّى ~ه قَامَ بِ~ه ёки фаолият кўрсатмоқ, ишламоқ; ўз вазифасини бажармоқ

– وَظِيفِيٌّ 1) мансабга оид; الْهَيْكَلُ الْ~ لِلدَّوْلَةِ давлатдаги мансабдорларнинг шахсий состави; 2) фунционал

وَعٌّ 1) шақал; 2) чақалоқ йиғисининг овози

I وَعَبَ (*и*) وَعْبٌ тортиб олмоқ, ҳаммасини олиб қўймоқ; IV أَوْعَبَ 1) (*қаергадир*) жойламоқ, жойлаштирмоқ, олиб кирмоқ (فِي); 2) (*н.нингдир*) ҳаммасини олиб қўймоқ; X اسْتَوْعَبَ 1) тўла ўзлаштирмоқ) *мас, дарсни*); эслаб, ёдлаб қолмоқ; 2) эгалламоқ, тушунмоқ, қабул қилмоқ; 3) ҳаммасини тўла олиб қўймоқ; 4) жойлаб олмоқ, ўзида сақламоқ; 5) илдизи билан-таг-томири билан йўқ қилмоқ, кириб ташламоқ

– اسْتِيعَابٌ 1) ўзлаштириш (*мас, дарсни*); 2) эгаллаб олиш, тушуниш; 3) *шунингдек*: قُوَّةُ الْ~ ёки قُدْرَةُ الْ~ сиғим; 4) таг-томири билан йўқ қилиш

I وَعَثَ (يَوْعَثُ) وَعْثٌ ўтиш қийин бўлмоқ (*йўл ҳақида*)

– مَوْعُوثٌ аслзода бўлмаган (*одам*)

– وَعْثٌ *кўп.* أَوْعَاثٌ, وُعُوثٌ 1) ўтиш қийин бўлган жой (*йўлда*); 2) қийинчилик

– وَعْثَاءُ 1) қийинчилик, оғирлик; ~ السَّفَرِ йўл, сафар қийинчиликлари; 2) чарчоқлик, ҳорғинлик, чарчаш

I وَعَدَ (*и*) وَعْدٌ 1) сўз бермоқ; (*н. нидир*) ваъда қилмоқ (بِ); 2) таҳдид қилмоқ, қўрқитмоқ; III وَاعَدَ ваъдалашмоқ, ўзаро келишмоқ, шартлашмоқ; учрашув таъйин қилмоқ, белгиламоқ; муддат белгиламоқ, таъйин қилмоқ; IV أَوْعَدَ 1) ваъда қилмоқ; 2) таҳдид қилмоқ; V تَوَعَّدَ қўрқитмоқ; таҳдид қилмоқ VI تَوَاعَدَ ўзаро ваъдалашмоқ, шартлашишмоқ; (*н. ҳақдадир*) тил бириктирмоқ, ўзаро келишмоқ (عَلَى, فِي); VIII اتَّعَدَ ўзаро шартлашишмоқ

– تَوَعُّدٌ таҳдидлар

– تَوَعُّدِيٌّ таҳдид қилувчи

– عِدَةٌ *кўп.* اتٌ . ваъда

– مُوَاعَدَةٌ 1) келишув, шартлашув; 2) учрашув

– مَوْعِدٌ *кўп.* مَوَاعِدُ 1) ваъда, мажбурият; أَخْلَفَ ~ه ваъдани бузмоқ; ~ الْ أَرْضُ *библ.* жаннатосо, жаннатга ўхшаш, бориб кўриш орзу қилинадиган ер; 2) муддат, вақт, фурсат; مَضْرُوبٌ (مُحَدَّدٌ) ~ белгиланган муддат; 3) учрашув, висол, шартлашилган учрашув; حَدَّدَ لَهُ ~ًا кимгадир учрашув белгиламоқ; كَانَ عَلَى ~ مَعَ ... билан учрашмоқ; عَلَى ~ غَيْرِ келишмасдан, шартлашмай

– مَوْعُودٌ 1. ваъда қилинган; белгиланган; 2. *кўп.* مَوَاعِيدُ ваъда

– مِيعَادٌ *кўп.* مَوَاعِيدُ 1) вақт, маълум муддат; ~ الْ فِي ўз вақтида; عَلَى غَيْرِ الْ~ ўз вақтида эмас; муддатидан олдин, кутилмаганда, тўсатлан; بَيَانُ مَوَاعِيدِ سِكَّةِ الْحَدِيدِ поездлар ҳаракати жадвали; مُحَافِظٌ عَلَى الْمَوَاعِيدِ ишни пухта ва ўз вақтида қиладиган; ~ لِكُلِّ شَيْءٍ ҳар нарсанинг ўз вақти бор; 2) учрашув; اتَّفَقَ مَعَهُ عَلَى الْ~ ким биландир учрашув ҳақида шартлашишмоқ; 3) ваъда; ~ الْ أَرْضُ *библ.* жаннатосо, жаннатга ўхшаш, бориб кўриш орзу қилинадиган ер; ◊ ~ الْمَرْأَةِ ҳайз кўриш, ҳайз

– وَاعِدٌ ваъда қилувчи; умид қилса бўладиган одам

– وَعْدٌ *кўп.* وُعُودٌ 1) ваъда; أَخْلَفَ بِ~ه ваъданинг устидан чиқмаслик; وَفَى بِ~ه ваъдани бажармоқ, ваъданинг устидан чиқмоқ; 2) *эск.* таҳдид

– وَعْدَةٌ *кўп.* اتٌ . 1) ваъда; 2) муддат, фурсат, вақт; مُعَيَّنَةٌ ~ маълум муддат

– وَعِيدٌ таҳдидлар; يَوْمُ الْ~ *дин.* қиёмат куни;

نَفَّذَ الْـ~ لاَ الْوُعُودَ ваъдани эмас, таҳдидни адо этмоқ

– وَعِيدِيٌّ таҳдид қилувчи

I (وعر) وَعَرَ (и) وُعُورٌ ёки وَعُرَ ёки وَعَرَ (يَوْعُرُ), وَعَارَةٌ, وَعَرٌ (يَوْعَرُ) нотекис бўлмоқ, ўнқир-чўнқир бўлмоқ; II وَعَّرَ 1) ўнқир-чўнқир қилмоқ; 2) (*к.нингдир*) хоҳиш- истагига тўсқинлик қилмоқ; الْمُتَكَلِّمَ ~ гапираётган одамнинг гапини бўлмоқ; V تَوَعَّرَ 1) нотекис бўлиб қолмоқ, ўнқир-чўнқир бўлиб қолмоқ; 2) нутқ сўзлаётган вақтда қийналмоқ; فِي الْمُحَادَثَةِ ~ у гапининг учини йўқотиб қўйди; الأَمْرُ عَلَيَّ ~ иш менга қийинлик қилди, иш менга оғирлик қилди; X اسْتَوْعَرَ нотекис, ўнқир-чўнқир деб ҳисобламоқ (*кўча, йўл, бирор жой ҳақида*)

– أَوْعَرُ *эск.* энг нотекис, ўта ўнқир-чўнқир

– وَاعِرٌ[1] нотекис, ўнқир-чўнқир, машаққатли (*йўл ҳақида*)

– وَاعِرٌ[2] даҳшатли, қўрқинчли

– وَعِرٌ[1] وَعْرٌ *кўп.* وُعُورٌ, أَوْعَارٌ нотекис, ўнқир-чўнқир, ўтиш қийин бўлган жой

– وَعْرٌ[2] қийин, оғир, машаққатли; ~ جَبَلٌ юриш қийин бўлган тоғ; ~ مَطْلَبٌ бажарилиши қийин бўлган илтимос

– وُعُورَةٌ нотекислик, ўнқир-чўнқирлик (*йўл ҳақида*); *кўч.м.* машаққатлилик

– وَعِيرٌ = وَاعِرٌ[1]

I وَعَزَ (и) وَعْزٌ ишонтирмоқ, таъсир қилмоқ, имо-ишора қилмоқ; (*к. гадир*) маслаҳат бермоқ (إِلَى); IV أَوْعَزَ 1) ишонтирмоқ, таъсир қилмоқ, (*к. гадир н. нидир*) маслаҳат бермоқ (بِ, إِلَى); (*к. нидир н. гадир*) ундамоқ, гижгижлатмоқ (بِ, إِلَى); (*н. нидир*) уюштирмоқ, юзага чиқармоқ; 2) буюрмоқ, фармон бермоқ, буйруқ қилмоқ; 3) ишора қилмоқ

– إِيعَازٌ ишонтириш, таъсир қилиш, маслаҳат бериш; васваса, ғаламаслик; уюштириш, юзага чиқариш; ~ مِنْهُ кимнингдир васвасаси, ғижгижлаши билан

– إِيعَازِيٌّ имо-ишора қилувчи, айтиб бериб турувчи, маслаҳат берувчи

– مُوعَزٌ уюштирилган, ташкил қилинган (بِهِ); مَقَالَةٌ ~ بِهَا уюштирилган мақола

– مُوعِزٌ 1. таъсир қилувчи, имо-ишора қилувчи, маслаҳат берувчи; 2. маслаҳат берадиган одам; уюштирувчи, ташкил қилувчи

I وَعَسَ (и) وَعْسٌ 1) қаттиқ депсамоқ, тепкиламоқ; 2) тажриба билан тобламоқ, ақлли қилиб қўймоқ (*тақдир бевафоликлари ҳақида*); الدَّهْرُ ~ هُ унинг катта ҳаётий тажрибаси бор; III وَاعَسَ 1) бўйнини чўзиб, катта-катта қадам ташлаб юрмоқ (*туя ҳақида*); 2) тунда кезишмоқ, юришмоқ

– أَوْعَسُ *мн.* وَعْسَاءُ *кўп.* وُعْسٌ билқиллама қум билан қопланган (*ер ҳақида*)

– وَعْسٌ = مَوَاعِيسُ *кўп.* مِيعَاسٌ

– وَعْسٌ *кўп.* أَوْعَاسٌ майда, билқиллама қум

– وَعْسَاءُ *шунингдек:* الرِّمَالِ ~ қумли тепа, қумтепа

وَعَاطٌ *бот.* сариқ атиргул

I وَعَظَ (и) وَعْظٌ 1) ваъз айтмоқ; 2) таълим-тарбия бермоқ, насиҳат қилмоқ; 3) оқибатни эсга солмоқ, огоҳлантирмоқ; VIII اتَّعَظَ (*н. дандир*) сабоқ чиқармоқ, олмоқ (مِنْ); (*н. дандир*) сабоқ, ўқув олмоқ (بِ); 2) (*исботлардан*) қониққан бўлмоқ, ишончга эга бўлмоқ (بِ); VIII أَتَّعَظَ насиҳатни қабул қилмоқ

– عِظَةٌ *кўп.* عِظَاتٌ ваъз, насиҳат

– مَوْعِظَةٌ *кўп.* مَوَاعِظُ мавъиза, ваъз, ваъзхонлик, насиҳат, панд-насиҳат қилиш; эҳтиёткорлик, сабоқ

– وَاعِظٌ *кўп.* وُعَّاظٌ воиз, ваъз айтувчи

– وَعْظٌ ваъз, панд-насиҳат; الْـ~ الإِمْلاَئِيُّ ҳаммага маълум, чайналган ваъз

– وَعْظَةٌ *кўп.* وَعَظَاتٌ ваъз, панд-насиҳат

وَعِقٌ ёвуз; мижғов, жанжалкаш, бошқалар билан муроса қилолмайдиган, гап уқмас

– وَعِيقٌ юрганида ҳайвоннинг қорнидан чиқадиган товуш

I وَعَكَ (и) وَعْكٌ 1) иссиқ, нафас қисадиган бўлмоқ; 2) бемор, носоғлом бўлмоқ; V تَوَعَّكَ ўзини бемор, носоғлом ҳис қилмоқ

– تَوَعُّكٌ бемор, носоғлом ҳолат, беморлик

– مُتَوَعِّكٌ *шунингдек:* الصِّحَّةِ ~ ўзини бемор ҳис этувчи, касал, бемор

– مَوْعُوكٌ 1) = مُتَوَعِّكٌ; 2) безгак тутган, безгакда қолган

– وَعِكٌ бемор, касал

– وَعْكٌ 1) жазирама иссиқ, дим ҳаво; 2) касал ҳолат, беморлик; енгил безгак

– وَعْكَةٌ 1) жазирама иссиқ, дим ҳаво; 2) касал ҳолат, беморлик; 3) жанг майдони

– وَعِيكٌ тўпланиш, ур-йиқит

(وعل) V تَوَعَّلَ юқорига кўтарилмоқ

– وَعْلٌ[1] *кўп.* أَوْعَالٌ, وُعُولٌ ёввойи эчки; тоғ эчкиси; ~ هِنْدِيٌّ кийик, оху, ғазал

– وَعْلٌ[2] бошпана, қочиб бориладиган жой; مَا لَكَ عَنْهُ ~ сен бунга мажбурсан

– وَعِلٌ *кўп.* أَوْعَالٌ, وُعُولٌ тоғ эчкиси; تَظْهَرُ التُّحُوتُ عَلَى الْوُعُولِ *мқл.* бечоралар зўрларни енгадилар (*сўма-сўз: қаланғи-қасанғилар тоғ эчкиси тепасида кўринадилар*)

– وَعْلَةُ *ат. от, мз.* Ваъла

I وَعَمَ (и) وَعْمٌ салом бермоқ; عِمْ صَبَاحًا! (*мн.* عِمِي) эртангиз хайрли бўлсин!, хайрли тонг!; عِمْ مَسَاءً (*мн.* عِمِي) хайрли кеч!

(وعن) V تَوَعَّنَ семирмоқ, семириб кетмоқ; ~ تِ الدَّابَّةُ ҳайвон семирди, етилди

– وَعْنٌ *кўп.* وِعَانٌ бошпана, қочиб бориладиган жой, паноҳ

– وَعْنَةٌ *кўп.* وِعَانٌ қаттиқ ер, ўт ўсмайдиган ер

وَعْوَعَ 1) улимоқ; ҳурмоқ, вовулламоқ; 2) шовқин-сурон кўтармоқ, шовқинламоқ

– وَعَاوِعُ *кўп. эск. жам.* жасурлар, ботирлар, мардлар

– وَعْوَاعٌ шовқин-сурон кўтараётган одамлар гуруҳи

– وَعْوَعٌ *кўп.* وَعَاوِعُ чиябўри, шоқол

– وَعْوَعَةٌ улиш, вовуллаш, ҳуриш

I وَعَى (и) وَعْيٌ 1) сиғдирмоқ, ўзига жойламоқ (*идиш ҳақида*); 2) эсламоқ, эслаб қолмоқ, ёдда тутмоқ; 3) тушунмоқ, ақли етмоқ, фаҳмламоқ, идрок қилмоқ; 4) ўз ҳушида бўлмоқ, ҳушсиз бўлмаслик; لاَ يَعِي شَيْئًا مُدَّةَ أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ سَاعَةً 24 соат давомида ўзига (ҳушига) келмаслик; 5) онгли, тушунган бўлмоқ; 6) ўзини эҳтиёт қилмоқ, диққат-эътиборли бўлмоқ; ◊ الْجُرْحُ ~ ярадан йиринг оқди; الْعَظْمُ ~ суяк солинди (ўрнига тушди); II وَعَّى 1) (*бировни*) огоҳлантирмоқ, олдиндан огоҳлантирмоқ; (*к. нингдир*) эътиборини қаратмоқ, тортмоқ, жалб қилмоқ; 2) онгни уйғотмоқ, онглилигини оширмоқ; панд-насиҳат қилмоқ, ақл ўргатмоқ; билдирмоқ, ўргатмоқ, маълумотли қилмоқ; 3) маърифий ташвиқот олиб бормоқ, (*н. нидир*) ташвиқ қилмоқ (بِ); IV أَوْعَى 1) (*идишга*) сақлаш учун қўймоқ, солиб қўймоқ; 2) ўзида сақламоқ; (*бирор н. ни юрагида*) яширин тутмоқ; ёдлаб қолмоқ; V تَوَعَّى кўз-қулоқ бўлиб турмоқ; (*н. дандир*) ўзини эҳтиёт қилмоқ (مِنْ); X اسْتَوْعَى 1) ўзини эҳтиёт қилмоқ; 2) ўзлаштирмоқ, ёдда сақлаб қолмоқ, ёд олмоқ

– أَوْعَى! أُوعَى *ёки халқ.* أُعَى *ёки* أُوعِ *ёки* اوْعَ! эҳтиёт бўл!; تَقَعْ! ~ эҳтиёт бўл, йиқилиб кетма!; ~ مِنْهُ! ундан эҳтиёт бўл!

– تَوْعِيَةٌ 1) огоҳлантириш, олдиндан эҳтиёт чораларини кўриш; 2) онгнинг уйғониши, онглиликнинг ошиши; ақл ўргатиш, маърифатли қилиш; 3) маърифий ташвиқот, тарғибот; ғоявий тарбия; دَوْرُ الْـ~ маърифий роль

– وَاعٍ *мн.* وَاعِيَةٌ 1) эсда (ёдда) сақловчи (тутувчи); 2) ҳушёр; эҳтиёткор, диққат-эътиборли; 3) онгли; ~ نِصْفُ ярим онгли; لاَ ~ онгсиз

– وَاعِيَةٌ 1) онг; 2) онглилик

– وِعَاءٌ *кўп.* أَوْعِيَةٌ 1) идиш; *шунингдек: биол.* томир; الأَوْعِيَةُ الدَّمَوِيَّةُ қон томирлари; الأَوْعِيَةُ التَّاجِيَّةُ юрак қон томирлари; الأَوْعِيَةُ الشَّعْرِيَّةُ капилляр томирлар; 2) *эск.* омбрхона

– وِعَائِيٌّ томирга оид; ~ نَسِيجٌ томирли тўқима

– وَعْيٌ 1) ёдда, хотирда сақлаб туриш; 2) ҳуш, онг; غَائِبٌ عَنِ الْ~ ҳушсиз (беҳуш) ҳолатдаги (*одам*); خَرَجَ عَنْ ~ِهِ ўздан кетмоқ, (*ғазабдан*) ҳушдан кетмоқ; فَقَدَ ~َهُ ҳушдан кетмоқ, ҳушни йўқотмоқ; عَادَ إِلَى الْ~ ҳушга келмоқ, кўзни очмоқ; أَعَادَ إِلَيْهِ ~َهُ кимнидир ҳушига келтирмоқ; 3) онглилик, онг; الْ~ُ الطَّبَقِيُّ синфий онг; ~ُ اللاَّ а) ҳушсиз ҳолат; كَانَ بِحَالَةِ ~ِ اللاَّ у ҳушсиз ҳолатда эди; б) ҳушсизлик, онгсизлик; ~ بِلاَ онгсиз равишда; مِنْ دُونِ ~ёки فِي غَيْرِ ~ёки عَنْ غَيْرِ ~ёки مِنْ غَيْرِ ~ёки ҳушсиз, беҳуш ҳолда; ~ عَنْ онгли равишда; وَ إِدْرَاكٍ عَنْ ~ тўла онгли (идрокли) ҳолда; 4) диққат, диққат-эътиборлилик; ◊ مَا لِي عَنْهُ ~ мен уни бажаришим керак (шарт)

وَغْبٌ [1] *кўп.* وِغَابٌ, أَوْغَابٌ وِغَابٌ, أَوْغَابٌ 1) (*н.нингдир*) ярамаси, сифатсизи; 2) баданида ожизлик (заифлик) бор одам

وَغْدٌ [2] *кўп.* وِغْدَانٌ, وُغْدَانٌ, أَوْغَادٌ 1. 1) ақлсиз, аҳмоқ, бефаросат; 2) тубан, аблаҳ, паст; 2. 1) қул; хизматкор, малай; 2) аблаҳ, юзсиз, қабиҳ; 3) ютуқ чиқмайдиган (ютуқсиз) ўқ (*қимор ўйинида*)

I وَغَرَ (يَوْغَرُ) وَغْرٌ (*к. гадир қарши*) ғазаби қайнамоқ (عَلَى); II وَغَّرَ 1) (*к. гадир қарши*) ғазаб қайнаттирмоқ (إِلَى); 2) (*к.гадир қарши*) нафрат қўзғамоқ; IV أَوْغَرَ душманлик туйғусини, ғазаб, нафрат келтириб чиқармоқ; ... الصُّدُورَ عَلَى...га қарши ғазаб қўзғотмоқ; ... صُدُورَهُ عَلَى ~ ...га қарши кимнингдир ғазабини қўзғамоқ; الْمَاءَ ~ сувни иситмоқ; V تَوَغَّرَ ғазаби қайнамоқ

– وَغْرٌ душманлик туйғуси, алам, ғазаб

– وَغْرَةٌ ўта иссиқлик; لَقِيْتُهُ فِي ~ الْهَاجِرَةِ уни мен қуёш тик келган пайтда учратдим

– وَغِيرٌ қизиган тош устига қўйиб пиширилган гўшт

– وَغِيرَةٌ ичига қизиган тош солиб илитилган сут

وَاغِشٌ 1) ҳашарот; 2) *кўч.м.* тиланчи

I وَغَفَ [1] (и) وَغْفٌ, وُغُوفٌ заифлашмоқ, хиралашмоқ (*кўз ҳақида*); وَغَفَ [2] (и) وَغْفٌ, وُغُوفٌ шошилмоқ, илдамламоқ, югурмоқ, шошилиб югурмоқ; IV أَوْغَفَ = وَغَفَ [2]

I وَغَلَ (*и*) وُغُولٌ 1) (*қаергадир*) чуқур кириб бормоқ, янада илгарироқ бормоқ, татбиқ қилинмоқ (فِي); 2) (*к. нингдир олдига*) таклифсиз келмоқ, чақирилмасдан келмоқ (عَلَى); IV أَوْغَلَ 1) (*н. нингдир*) ичига чуқур кириб бормоқ, (*н. нингдир*) ичига кирмоқ (فِي); فِي السَّيْرِ ~ тез юрмоқ, шошиб юрмоқ, шошмоқ; 2) (*қаергадир*) юрдирмоқ, жилдирмоқ, (*н. нидир*) ичкарироққа сурмоқ, туртиб киритмоқ (فِي); 3) узоқлашмоқ, узоқлашиб кетмоқ; V تَوَغَّلَ 1) татбиқ қилинмоқ, (*н. нингдир ичига*) чуқур кирмоқ (فِي); (*н. гадир*) ботиб қолмоқ (فِي); فِي الأَجْرَامِ ~ жиноятчилик ботқоғига ботиб қолмоқ; فِي الدُّيُونِ ~ қарзга ботиб қолмоқ; 2) ~ فِي الْبِلاَدِ юртма-юрт кезмоқ

– إِيغَالٌ 1) ич томонга ҳаракат, кириб бориш; 2) ичкарига суриш, киритиш

– مُوْغَلٌ чуқур татбиқ қилинган; *эск.* чуқур кириб борувчи

– وَاغِلٌ 1. чуқур кириб борган; 2. 1) чақирилмаган меҳмон; 2) текинхўр

– وَغْلٌ *кўп.* أَوْغَالٌ 1) чақирилмаган меҳмон; 2) текинхўр

I وَغَمَ (и) وَغْمٌ (*бирор. хабарни, янгиликни*) яхши ўрганмасдан (текширмасдан) тарқатмоқ; وَغَمَ (а) وَغْمٌ *эск.* ёмон кўрмоқ, (*к.гадир*) ғазабини сочмоқ (عَلَى)

– وَغْمٌ *кўп.* أَوْغَامٌ кек, адоват, кин; ◊ رَجُلٌ ~ ичида кек сақлайдиган одам; *эск.* ёмон кўриш, ёқтирмаслик; *эск.* уруш

V تَوَغَّنَ (وغن) 1) жангда олдинлаб кетмоқ, жангда олдинга юрмоқ; عَلَى الْمَعَاصِي ~ гуноҳ ишларга қаттиқ берилиб кетмоқ

وَغًى, وَغْيٌ 1) жанг; سَاحَةُ الْ~ жанг майдони; 2) шовқин, ур-йиқит; 3) уруш

I وَفَدَ (*и*) وُفُودٌ, وَفْدٌ (*қаергадир*) келмоқ (إِلَى), (عَلَى); II وَفَّدَ делегат (вакил) қилиб жўнатмоқ; IV أَوْفَدَ жўнатмоқ, юбормоқ; делегат (вакил) қилмоқ, иш хизматига юбормоқ; VI تَوَافَدَ (*қаергадир*) йиғилмоқ, тўпланмоқ (عَلَى)

– إِيفَادٌ жўнатиш, юбориш; делегат қилиш, иш хизматига жўнатиш

– مُوَفَّدٌ делегат (вакил) қилинган. делегат (вакил) қилиб жўнатилган; الْ~ُ الْبَابَوِيُّ папа легати (*Рим папасининг дипломатик вакили*)

– وَافِدٌ 1. 1) *кўп.* وَفْدٌ келаётган, келадиган; 2) юқумли, эпидемик; الْأَمْرَاضُ الْ~َةُ юқумли касалликлар; 2. 1) делегат (вакил); 2) элчи; 3) монахларнинг шогирди, хизматкори; ~ان *ик с.* икки лунж; الْ~ مِنَ الْإِبِلِ чопишда ўзиб кетган туя

– وَافِدَةٌ *кўп.* ~َاتٌ юқумли касалликларнинг тарқалиши, эпидемия; إِسْبَانِيُولِيَّةٌ ~ испан касаллиги (*гриппнинг бир тури*)

– وِفَادَةٌ келиш; شَكَرَ عَلَيْهِ الْحُسْنَ الْ~ яхши кутиб олганлиги учун миннатдорчилик билдирмоқ; أَحْسَنَ ~َهُ кимнидир яхши кутиб олмоқ

– وَفْدٌ *кўп.* أَوْفَادٌ, وُفُودٌ делегация, депутация; الْ~ُ الثَّقَافِيُّ маданият арбоблари делегацияси; الْ~ُ الْمِصْرِيُّ *тар.* Вафд (*Мисрдаги партиянинг номи*); 2) саёҳатчилар гуруҳи

– وَفْدِيٌّ *тар.* 1. Вафдга оид; Вафд партияси аъзосий, вафдчи

– وُفُودٌ келиш

I (وَفَرَ) وَفَرَ (и) وُفُورٌ, وَفْرٌ 1) кўп, кўп сонли бўлмоқ; ўсмоқ, кўпаймоқ, ортиб бормоқ; 2) кўпайтирмоқ, ўстирмоқ, орттирмоқ; 3) эҳтиётламоқ; وَفَرَ (يَوْفُرُ) وَفَارَةٌ мўл, сероб, кўп бўлмоқ; II وَفَّرَ 1) эҳтиётламоқ, иқтисод қилмоқ; тўпламоқ, кўпайтирмоқ, йиғмоқ; 2) қисқартмоқ, бўшатмоқ; 3) бермоқ, таъмин қилмоқ; لَهُ جَمِيعَ الْوَسَائِلِ ~ кимгадир ҳамма маблағни бермоқ; ◊ عَلَيْهِ مُؤُونَةَ هَذَا الْمَشْهَدِ ~ у уни бу тамошодан қутқазди; عَلَيْهِ التَّعَبَ ~ кимнидир (*бирор н. қилиш*) меҳнатидан қутқармоқ; IV أَوْفَرَ орттирмоқ, кўпайтирмоқ; V تَوَفَّرَ 1) (*қаердадир*) бор бўлмоқ (فِي); 2) кўп, сероб бўлмоқ; (*н. гадир*) етмоқ, етарли бўлмоқ (لِ); 3) эҳтиёт қилинмоқ, иқтисод қилинмоқ; тўпланмоқ; 4) (*н. гадир*) бутунлай берилиб кетмоқ (عَلَى); 5) *эск.* (*к.гадир*) ҳурмат-эҳтиром кўрсатмоқ (عَلَى); VI تَوَافَرَ 1) (*қаердадир*) бор бўлмоқ (فِي); 2) аста-секин ўсмоқ, кўпайиб бормоқ; сероб, мўл бўлмоқ; X اسْتَوْفَرَ тўла-тўкис бажармоқ; الْحَقَّ ~ ҳақни тўла адо этмоқ, тўламоқ

– أَوْفَرُ бекаму кўст, тўла

– تَوَافُرٌ 1) мўл-кўллик, сероблик; 2) нақд бўлиш, бор бўлиш

– تَوَفُّرٌ (*бирор н. нинг*) мўл-кўл борлиги, сероблиги; ... الشُّرُوطِ ~ عِنْدَ... шарт-шароитлар бўлган тақдирда

– تَوْفِيرٌ 1) мўл-кўллик; кўпайиш, ўсиш; 2) сақлаб кўпайтириш, тўплаш, йиғиш, иқтисод қилиш; صُنْدُوقُ الْ~ омонат кассаси; دَفْتَرُ الْ~ омонат кассаси дафтарчаси; 3) қисқартиш, ишдан бўшатиш; 4) борлик, мавжудлик, нақдлик; عَدَمُ ~ йўқлик, мавжуд эмаслик; 5) бериб қўйиш, таъминлаш

– مُتَوَفِّرٌ 1) мавжуд, бор бўлган; 2) мўл-кўл мавжуд бўлган; 3) йиғиб тўпланган, жамғарилган; 4) ўзини (*бирор н. га*) бутунлай бағишланган (عَلَى)

– مُتَوَفِّرَاتٌ *кўп.* жамғарма, жамғарилган пуллар

– مُوَفِّرٌ 1. иқтисод қилувчи, тўпловчи, жамғарувчи; 2) *кўп.* ~َاتٌ *тех.* экономайзер (*мас. машинада ёнилғи қандай сарф бўлаётганини кўрсатиб турувчи жиҳоз*)

– مَوْفُورٌ тўла, мўл-кўл, бой, сероб; الْحُسْنِ ~ жуда чиройли

– وَافِرٌ 1) мўл-кўл, сероб, вофир; катта, улкан; الْعَدَدِ ~ кўп сонли, кўп ададли; الْمَالِ ~ а) бой; б) кўп пул; 2) вофир (*шеърий вазн*

номи)

– وَفَارَةٌ мўл-кўллик, сероблик

– وَفْرٌ 1) жамғарма, иқтисод қилиш; 2) *кўп.* وُفُورٌ мўл-кўллик, сероблик, бойлик; ◊ مَرْفُوتٌ بِالْ~ штат қисқариши сабабли ишдан бўшаган

– وَفْرَاءُ тўла, лим, лим тўла; ~ أُذُنٌ катта қулоқ, шалпанг қулоқ; ~ أَرْضٌ ўт-алафга тўла ер

– وَفْرَةٌ *кўп.* وِفَارٌ сероблик, кўплик; بِ~ мўл-кўл, сероб, мўл-кўл ҳолда

– وَفُورَاتٌ *кўп.* жамғарилган пуллар, жамғарма

– وَفِيرٌ 1) мўл-кўл, сероб; 2) вафир (*пахта нави номи*)

(وفز) X اِسْتَوْفَزَ 1) тайёр бўлиб турмоқ (*ўриндан туриш, иргиб туриб кетиш учун*); 2) типирчилаб ўтирмоқ, кўнгил ножам бўлиб ўтирмоқ

– مُسْتَوْفَزٌ жонсарак, бесаранжом

– وَفْزٌ, وَفَزٌ *кўп.* أَوْفَازٌ шошма-шошарлик, жўнашга (кетишга) тайёр ҳолат, тайёргарлик; نَحْنُ عَلَى وَفْزٍ *ёки* نَحْنُ عَلَى وِفَازٍ *ёки* نَحْنُ عَلَى أَوْفَازٍ биз жўнашга тап-тайёрмиз

I وَفَضَ (*и*) وَفْضٌ тез югурмоқ, тез чопмоқ; IV أَوْفَضَ шошилмоқ, тезламоқ, тез ҳаракат қилмоқ; X اِسْتَوْفَضَ = IV

– أَوْفَاضٌ *кўп.* турли элат ва қабилалардан тўпланган одамлар гуруҳи

– وَفَضَةٌ *кўп.* وِفَاضٌ халта; ◊ خَالِي الْوِفَاضِ чўнтакда ҳемири йўқлик; مَمْلُوءُ الْوِفَاضِ чўнтаги тўла, бой; خَالِي الْوِفَاضِ بَادِي الْأَنْفَاضِ пулсиз, озиқ-овқатсиз

وِفَاعٌ бутилка қопқоғи

– وَفِيعَةٌ 1) перо (риша) тозалайдиган латта; 2) хурмо япроғидан тўқилган корзинка

I وَفَقَ (*и*) وَفْقٌ тўғри келмоқ, мос келмоқ; II وَفَّقَ 1) тўғриламоқ, тузатмоқ, мосламоқ, мослаштирмоқ; ~ الْخِلَافَاتِ ўзаро келишмовчиликларни текисламоқ; 2) (*к. нидир к. билан*) яраштирмоқ (بَيْنَ); (*к. ларнингдир ўртасида*) тинчлик, келишув ўрнатмоқ (بَيْنَ); 3) кўмаклашмоқ, ёрдам бермоқ; 4) *мажх.* муваффақиятга (ютуққа, бахтга) эга бўлмоқ; وُفِّقَ إِلَى حَلِّ هَذِهِ الْمَسْأَلَةِ у бу масалани ҳалқилишга муваффақ бўлди; وُفِّقْتُ لَهُ у мени тасодифан учратиб қолди; III وَافَقَ 1) (*н. гадир*) рози бўлмоқ, (*н. гадир*) розилик бермоқ (عَلَى); (*н. гадир*) рухсат бермоқ, маъқулламоқ, (*қарор*) қабул қилмоқ (عَلَى); 2) мос келмоқ, тўғри келмоқ; мос тушмоқ, ўхшамоқ; ярашмоқ (*кийим ҳақида*); الطَّعَامُ الْوَاحِدُ لَا يُوَافِقُ كُلَّ الْأَمْزِجَةِ *мтл. сўзма-сўз*: бир овқат ҳамманинг мижозига тўғри келавермайди; 3) (*бошқа биров билан*) сиғиша олмоқ, мос келмоқ (*туш. к.*); 4) тасодифан, иттифоқо учрашиб қолмоқ; V تَوَفَّقَ муваффақиятга, бахтга эришмоқ, ютуқни қўлга киритмоқ; VI تَوَافَقَ (*бирор н.* билан) мос, ўхшаш ҳолда бўлмоқ (مَعَ); (*бирор к. билан*) муросада, келишувда бўлмоқ (مَعَ); VIII اتَّفَقَ 1) ўхшамоқ, мослашмоқ; (*бирор н. билан*) мос, ўхшаш бўлмоқ (مَعَ); 2) (*бирор н. ҳақида*) шартлашмоқ, келишмоқ, тил бириктирмоқ (عَلَى); 3) шартнома, битим, конвенция тузмоқ; 4) (*к. гадир*) муяссар бўлмоқ, (*к. нингдир иши*) ўнгидан келмоқ (لِ); 5) (*к. нингдир*) бошидан ўтмоқ (لِ); ◊ حَيْثُمَا ~ тўғри келган жойда; ~ كَيْفَمَا а) наридан бери, қўл учида; б) ҳар қандай йўл билан; X اِسْتَوْفَقَ нажот, омад, ютуқ, бахт сўрамоқ

– اتِّفَاقٌ 1) иттифоқ, розилик, умумий фикрдалилик; ~ الْآرَاءِ бир овозлилик, иттифоқлилик; بِ~ الْآرَاءِ бир овоздан; 2) мослик, бир хиллик, ўхшашлилик; ~ الْعَادَاتِ одатларнинг ўхшашлиги; 3) *кўп.* اتٌ شартнома, битим; الْ~ *тар.* Антанта; دُوَلُ الْ~ *тар.* Кичик Антанта; الْ~ الْجِنَائِيُّ жинояткорона тил бириктириш; 4) тасодиф; بِالْ~ *ёки* ~ًا тасодифан, иттифоқо

– اتِّفَاقِيٌّ 1) тасодифий; 2) келишилган; шартнома (битим) га оид

– اتِّفَاقِيَّةٌ *кўп.* اتٌ битим, конвенция, шартнома; الْ~ التِّجَارِيَّةُ савдо битими; الْ~ الْعَسْكَرِيَّةُ ҳарбий битим

– تَوَافُقٌ 1) ўзаро келишув; 2) мослик, мувофиқлик; ўхшашлик, келишиб олиш; بِالْ~ مَعَ ... ... билан келишувга мувофиқ, ...га мос (мувофиқ) ҳолда; 3) *муз.* гармония (*музика назарияси бўлими*)

– تَوْفِيقٌ 1) келишиш, битишиш, ярашиш, тинчланиш; لَجْنَةُ الْ~ келиштирувчи, яраштирувчи комиссия; 2) кўмак, ёрдам; 3) муваффақият, ютуқ, бахт

– مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: ~ у ҳақда битимга келинди; келишилган; ... وَ مِنَ الْ~ عَلَيْهِ مَبْدَئِيًّا أَنَّ ... шу ҳақда аслини олганда келишиб олинганки, فِي حُكْمِ الْ~ عَلَيْهِ أَنْ يَسْتَمِرَّ الْمُؤْتَمَرُ مُنْعَقِدًا حَتَّى ...; ... ... шартномага биноан конференция ўз ишини ... бўлгунга қадар давом эттиради

– مُتَّفِقٌ мос келувчи; мос, ўхшаш, бир хил

– مُتَوَافِقٌ 1) муваффиқиятли; бахтли

– مُوَافِقٌ 1) маъқул, мақбул қилувчи; ~ أَنَا мен розиман; 2) мос келувчи; тўғри келувчи (келадиган), қулай; қабул қилса бўладиган; ~ غَيْرُ тўғри келмайдиган

– مُوَافَقَةٌ 1) (*н. нидир*) маъқул қилиш, (*н. билан*) келишиш (عَلَى); санкция, розилик, рухсат; (*қарор*) қабул қилиш (عَلَى); *дип.* агреман (*бирор мамлакатга элчи сифатида тавсия этилган кишининг келишига шу мамлакат ҳукуматининг розилиги*) 2) мос келиш, ўхшаш бўлиш, тўғри келиш; 3) тасодифий учрашув

– مُوَفَّقٌ муваффақиятли, бахтли; غَيْرُ ~ муваффақиятсиз, бахтсиз

– وِفَاقٌ 1) битим; 2) розилик, ярашиш, аҳиллик; إِنْ لَمْ يَكُنْ ~ فَفِرَاقٌ *мкл.* агар аҳиллик бўлмаса, ажралишингиз; 3) мос келиш; ~ًا لِ (*бирор н. га*) мувофиқ ҳолда, (*бирор н. билан*) боғлиқ ҳолда, мос равишда

– وَفْقٌ[1] *кўп.* أَوْفَاقٌ битим, шартнома

– وَفْقٌ[2] мослик, розилик; ~ًا لِ... *ёки* ... ~ (*н. гадир*) асосан, мувофиқ равишда; ...га асосан; бўйича; ~ الْحُرُوفِ الْأَبْجَدِيَّةِ алифбо бўйича; ◊ عَلَى ~ الْمَرَامِ кўнгилдагидек

I وَفَلَ (*и*) وَفْلٌ пўстини шилмоқ, (олмоқ), тозаламоқ

وَافِلٌ черков бошлиғи, ҳакам (*насронийларда*)

– وَفِيلَةٌ черков бошлиғи лавозими, ҳакамлик лавозими (*насронийларда*)

I وَفَى (وفى)[1] (*и*) وَفَاءٌ 1) (*н. нидир*) бажармоқ, амалга оширмоқ (بِ); (*аҳдга*) содиқ бўлмоқ, вафо қилмоқ; بِوَعْدِهِ ~ ваъдага вафо қилмоқ; نَذْرَهُ ~ онт, қасамни бажармоқ; 2) *шунингдек*: بِالدَّيْنِ ~ қарзни узмоқ; وَفَّى[2] (*и*) وَفًّى 1) вазни, оғирлиги тўла бўлмоқ, тенг баҳоли бўлмоқ, тенг бўлмоқ, тенглашмоқ; 2) (*н. гадир*) етарли, етадиган бўлмоқ (بِ); қопламоқ; بِالْحَاجَةِ ~ ҳожатни, талабни қопламоқ; ~ بِنَفَقَاتِ الْإِنْتَاجِ ишлаб чиқариш сарфларини қопламоқ; بِالطَّلَبِ ~ талабни қопламоқ, қондирмоқ; بِمَطَالِبِهِ ~ кимнингдир талабини (эҳтиёжини) қондирмоқ; بِالْغَرَضِ ~ мақсадга мос (мувофиқ) келмоқ; بِالْغَايَةِ الْمَنْشُودَةِ ~ орзу қилинган мақсадга мос бўлмоқ; II وَفَّى 1) тўла-тўкис тўламоқ; الدَّيْنَ ~ қарзни узмоқ (тўламоқ); 2) тўла қаноатлантирмоқ; بِالْغَرَضِ ~ الْمَقْصُودِ қўйилган мақсадни амалга оширмоқ; ◊ وَفَّاهُ حَقَّهُ бирор кишининг ҳурматини жойига қўймоқ; III وَافَى 1) келмоқ; етишмоқ; 2) кириб келмоқ (*байрам, таътил кунлари ҳақида*); 3) топмоқ; وَافَتْهُ الْمَنِيَّةُ *ёки* وَافَاهُ الْأَجَلُ *ёки* وَافَاهُ الْقَدَرُ الْمَحْتُومُ у вафот топди, у вафот этди; 4) (*н. нидир*) юбормоқ, жўнатмоқ, етказиб бермоқ (بِ); (*н. билан*) таъминламоқ; 5) бажармоқ; 6) тўла-тўкис тўламоқ; IV أَوْفَى 1) тўлдирмоқ, охирига етказмоқ; عَلَى السِّتِّينَ ~ у олтмиш ёшга тўлди; أَوْفَتِ السَّاعَةُ عَلَى الثَّامِنَةِ ҳозир роппа-роса соат саккиз; 2) садоқат сақламоқ, (*н. нидир*) бажармоқ (*туш к. ёки*

(ب); بِوَعْدِهِ ~ ваъдани бажармоқ; 3) тўла-тўкис, ҳаммасини тўламоқ; حُقُوقَهُ ~ лозим нарсани тўла-тўкис тўламоқ; 4) (*к. нидир н. нингдир*) олдига олиб бормоқ (عَلَى, ب); 5) (*н. нингдир*) олдига яқин келмоқ (إِلَى); V تَوَفَّى 1) тўла, тўла-тўкис олмоқ; 2) *мажж.* ўлмоқ, вафот этмоқ; تُوُفِّيَ إِلَى رَحْمَةِ اللّٰهِ *ёки* تَوَفَّاهُ اللّٰهُ *ёки* تُوُفِّيَ у Оллоҳ раҳматига борди, у ўлди, у вафот этди; 3) (*н. нидир*) ўз ўлимидан кейин қолдирмоқ (عَنْ); VI تَوَافَى аста-секин тўпланмоқ, бир жойга йиғилмоқ; аста-секин гуруҳ-гуруҳ бўлмоқ; X اسْتَوْفَى 1) тўла-тўкис олмоқ, тўла йиғиб олмоқ (*мас, иш ҳақини, бировдаги қарз пулларни*); 2) (*н. нидир*) бажаришни талаб қилмоқ; 3) охирига етказмоқ, тўла-тўкис бажармоқ, тамомламоқ, тўлдирмоқ; ~ الْخَانَاتِ графаларни тўлдирмоқ; 4) (*муддат охиригача*) тўла ўтирмоқ; ~ مُدَّةَ الْحُكْمِ كُلَّهَا қамоқда муддат охиригача ўтирмоқ; 5) тўла қониқтирмоқ; ~ الشُّرُوطَ шартларни тўла қониқтириб бажармоқ; ~ حَاجِيَّاتِهِ ўз ҳожатларини тўла-тўкис қониқтирмоқ

– اسْتِيفَاءٌ 1) бажариш; 2) тўла-тўкис қониқтириш; 3) тўловни тўла-тўкис бериш; 4) тўла мавжудлик, борлик; ~ الْمُسْتَنَدَاتِ اللَّازِمَةِ зарур ҳужжатларнинг ҳаммасининг мавжудлиги, борлиги; ~ عَدَمُ мавжуд эмаслик, йўқлик; عَدَمُ ~ الْمُسْتَنَدَاتِ الشَّرْعِيَّةِ қонуний ҳужжатларнинг мавжуд эмаслиги, йўқлиги; 5) олиш

– مُتَوَفٍّ *эск.* жонни олувчи (*Аллоҳ*)

– مُتَوَفًّى *эск.* ўлим жойи, вақти

– مُوَافَاةٌ *эск.* ишончлилик, сидқидиллик

– مُوفٍ *эск.* риоя қилувчи, бажарувчи (*мажбуриятни*)

– مُوَفٍّ *эск.* тўлалигича тўловчи (қайтарувчи)

– إِيفَاءٌ 1) ижро этилиш, бажарилиш; عَدَمُ ~ а) бажармаслик; б) тўламаслик; 2) тўла-тўкис тўлаш; عَدَمُ ~ قَادِرٌ عَلَى الْـ тўлашга қодир; عَدَمُ ~ الدَّيْنِ қарзни тўламаслик

– تَوْفِيَةٌ 1) тўла-тўкис тўлаш; 2) тўла қониқтириш, қониқиш, қониқиш олиш

– مُتَوَفًّى ўлган, вафот этган

– مُسْتَوْفًى 1) тўла-тўкис тўланган; 2) тўла

– مُوَافَاةٌ 1) келиш, (*н. нидир*) жўнатиш (ب); 2) ижро, бажариш; 3) тўла-тўкис тўлаш (мажбуриятни)

– مِيفَاءٌ тўлай оладиган, тўлашга қодир

– مِيفًى тандирнинг ўрта қисми; ғишт пишириладиган цех

– وَافٍ *мн.* وَافِيَةٌ тўла, муфассал, кенг, атрофлича; (*н. нидир*) етарли (ب); غَيْرُ ~ етарли эмас, тўла бўлмаган; ~ بِالْغَرَضِ мақсадга мувофиқ, мақсадга мос келадиган

– وَفَاءٌ 1) садоқат, содиқ туриш, тўғрилик; 2) тўлалик; ~ النِّيلِ (*тошқин пайтида*) Нил дарёси сувининг энг баланд даражаси; 4) (*ваъдани*) бажариш, вафо; لِلْـ ~ لِ... *ёки* ...ни бажариш мақсадида

– وَفَاةٌ *кўп.* وَفَيَاتٌ вафот этиш, ўлим. ўлим ҳодисаси; ~ الْـ بَعْدَ ўлимдан кейинги; بَصْرِيُّ ~ الْـ Басрада вафот топган; أَدْرَكَتْهُ الْـ ~ у вафот қилди

– وَفِيٌّ 1. 1) тўла, тўлиқ; 2) содиқ, садоқатли, вафодор, тўғри; 2. *кўп.* أَوْفِيَاءُ содиқ, вафодор одам; الْأَوْفِيَاءِ ~ энг садоқатли

I وَقَبَ (*и*) وُقُوبٌ 1) ботиб қолмоқ, ичига ботмоқ (*кўз ҳақида*); 2) тутилмоқ (*ой ҳақида*); 3) кирмоқ. туташмоқ; الظَّلَامُ ~ қоронғи тушди; ~ تِ الشَّمْسُ қуёш ботди

– وَقْبٌ *кўп.* وُقُوبٌ, أَوْقَابٌ ботиқлик, чуқурлик. тешик

– وَقْبَةٌ *кўп.* وَقَبَاتٌ = وَقْبٌ

I وَقَتَ (*и*) وَقْتٌ вақт белгиламоқ; II وَقَّتَ 1) вақтни аниқламоқ, белгиламоқ; 2) вақтни тақсимламоқ; 3) вақтни тайинламоқ; VI تَوَاقَتَ бир вақтнинг ўзида бўлиб ўтмоқ

– أُوَيْقَةٌ *кўп.* اتٌ *вақт сўзининг кичрайтирилгани*, вақтча

– تَوْقِيتٌ 1) вақтни ҳисоблаш, ҳисоблаб чиқиш, аниқлаш; فِي السَّاعَةِ الْعَاشِرَةِ مِنْ ~ الْمَدِينَةِ الْمُنَوَّرَةِ Мадина вақти билан соат ўнда; بِـ~ الْقَاهِرَةِ Қоҳира вақти билан; الْـ~ الْعَرَبِيُّ вақтнинг арабий ўлчови; الْـ~ الْأَفْرَنْجِيُّ вақтнинг оврупоча ўлчови; الْـ~ الْمَحَلِّيُّ маҳаллий вақт; ~ الصَّلَوَاتِ намоз (ибодат) вақти жадвали; 2) вақт хизмати; ◊ عَلَامَاتُ الْـ~ *грам.* тиниш белгилари

– مُتَوَاقِتٌ синхрон равишда бўлиб ўтадиган

– مَوْقِتٌ *кўп.* مَوَاقِتُ белгиланган вақт

– مُوَقَّتٌ *шунингдек:* مُوَقَّتٌ 1) маълум вақтга белгиланган, мўлжалланган; 2) муваққат, қисқа вақт ичида бўладиган, вақтинча; حُكُومَةٌ ~ةٌ муваққат ҳукумат; بِصُورَةٍ ~ةٍ *ёки* ~ًا вақтинча, муваққат

– مُوَقِّتٌ 1. 1) етакчи, асосий хронометраж (*вақтни аниқ ўлчаш*); 2) ишни аниқ, ўз вақтида пухта бажарадиган; 2. хронометраж қилувчи, вакт ўлчовчи

– مَوْقُوتٌ 1) маълум вақтга белгиланган, вақти (муддати) чекланган; вақтинча, муваққат; قُنْبُلَةٌ ~ةٌ белгиланган вақти келиб портлайдиган бомба; соат механизми ўрнатилган бомба; 2) вақтга боғлиқ бўлган, вақт билан белгиланадиган; муайян вақтда фарз бўлган

– مِيقَاتٌ *кўп.* مَوَاقِيتُ 1) муддат, маълум белгилаб қўйилган вақт; 2) мавсум, палла, вақт, муддат; *кўп.* жадвал; 3) ҳаж ва умра зиёратига келган кишиларнинг эҳром боғлайдиган жойи

– مِيقَاتِيٌّ хронометраж қилувчи, вақт ўлчовчи

– وَقْتٌ *кўп* أَوْقَاتٌ 1) вақт, вақт даври; ~ أُورُبَّا الْوُسْطَى ўрта Оврупо вақти; ~ إِضَافِيٌّ *спорт.* қўшимча вақт; ~ قَرِيبٍ فِي яқин вақт ичида; فِي أَقْرَبِ (أَقْصَرِ, أَقَلِّ, أَسْرَعِ) ~ مُمْكِنٍ имкони борича яқин (қисқа) вақт ичида; ~ السِّلْمِ فِي тинчлик даврида, тинч даврда; ~ الْـ الْحَاضِرِ فِي ҳозирги вақтда; ~ هَذَا فِي бизнинг вақтимизда, замонамизда; فِي أَوْقَاتِ الْعَمَلِ فِي أَوْقَاتِ الدَّوَامِ *ёки* иш, хизмат вақтида; فِي غَيْرِ أَوْقَاتِ الْعَمَلِ الرَّسْمِيَّةِ хизматдан ташқари вақтда; ~ الْـ إِشَارَةُ *радио.* вақт сигнали; أَهْلُ الْـ~ замондошлар; أَوْقَاتُ (الْفَضَاءِ) الْفَرَاغِ бўш вақт, дам олиш вақти; أَصْبَحَ هَذَا مَسْأَلَةَ ~ вақт масаласи бўлмоқ, бўлиб қолмоқ; سَايَرَ الْـ~ вақтга мослашмоқ, вақт билан бирга қадам ташламоқ, вақт билан ҳисоблашмоқ; صَرَفَ الْـ~ вақт ўтказмоқ; قَتَلَ الْـ~ вақтни исроф қилмоқ, зоеъ кетказмоқ; 2) вақт, пайт, он; ~ الْأَكْلِ овқатланиш вақти; ~ الرُّقَادِ уйқу вақти; كَانَ الْـ~ صَبَاحًا тонг пайти эди; الْـ~ لَيْلٌ тун, кеча; 3) мавсум, пайт; أَوْقَاتُ السَّنَةِ йил фасллари; إِنَّ الْـ~ شِتَاءٌ ҳозир қиш; ◊ فِي ~ هِ ўз вақтида, ўз муддатида; فِي غَيْرِ ~ هِ ўз вақтида эмас; فِي نَفْسِ الْـ~ *ёки* فِي نَفْسِهِ худди ўша вақтда (пайтда); فِي ~ وَاحِدٍ бир вақтнинг (пайтнинг) ўзида) لِلْـ~ *ёки* لِ ~ هِ тезда, ўша пайтнинг ўзида; مَعَ الْـ~ вақти келганда, вақти билан; مِنْ ~ هَا *ёки* مِنْ ذَلِكَ الْـ~ ўша вақтдан бери; مِنْ ~ لَآخَرَ *ёки* مِنْ ~ لِ *ёки* إِلَى آخَرَ вақти-вақти билан; فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَوْقَاتِ баъзан, баъзи вақтларда; بَعْضِ الْأَوْقَاتِ кўпинча, кўп вақтларда, аксар вақтда; ~ًا مَا қачонлардир; ~ هَا *ёки* ~ ئِذٍ *ёки* ~ ذَاكَ у (ўша) вақтда; فَاتَ ~ هُ унинг вақти энди ўтди

– وَقْتِيٌّ вақтинча, қисқа вақтдаги, муваққат, омонат, ўткинчи; ~ًا вақтинча, вақтинчалик

I وَقَحَ (*и*) وَقَاحَةٌ 1) уятсиз, ҳаёсиз, юзсиз, безбет, сурбет, виждонсиз бўлмоқ; 2) қаттиқ, мустаҳкам бўлмоқ (*туёқ ҳақида*); II وَقَّحَ қотирмоқ; ~ حَافِرَ الدَّابَّةِ ҳайвоннинг туёғини қотирмоқ; V تَوَقَّحَ уятсиз, ҳаёсиз, юзсиз, безбет, сурбет бўлмоқ; виждонсиз бўлиб қолмоқ; ҳар қандай уятни йўқотмоқ; (*бирор к. га нисбатан*) юзсизлик билан муносабатда бўлмоқ (عَلَى); VI تَوَاقَحَ ҳаёсиз, безбет бўлмоқ; (*бирор к. га нисбатан*) ўзини беҳаё, безбет, сурбет тутмоқ (عَلَى)

– قَحَةٌ юзсизлик, уятсизлик, беҳаёлик, сурбетлик, суллоҳлик

– وَقَاحٌ *кўп.* وُقُحٌ 1) = وَقِحٌ; 2)*эск.* қаттиқ, мустаҳкам (*туёқ*)

– وَقَاحَةٌ = قَحَةٌ: ~ بِـ уятсизлик билан, сурбетлик билан

– وَقِحٌ виждонсиз, уятсиз, беҳаё, сурбет, суллоҳ

– وَقَاحَةٌ = وُقُوحَةٌ

– وَقِحٌ = وَقْحٌ; الْوَجْهِ ~ юзсиз, безбет, сурбет

I وَقَدَ (*и*) وَقَدَانٌ, وُقُودٌ ёнмоқ, ёниб кетмоқ, ёниб битмоқ; II وَقَّدَ 1) ёндирмоқ, ўтин қилиб ишлатмоқ; 2) (*ақлни*) ўстирмоқ; IV أَوْقَدَ ёқмоқ (*мас., чироқни, шамни*); ёқмоқ (*мас. оловни*); فِيهِ النَّارَ ~ бирор нарсани ёндирмоқ; V تَوَقَّدَ 1) ёндирилмоқ; тутамоқ, ёнмоқ; 2) йилтилламоқ; ялтилламоқ, ялтирамоқ; VIII اتَّقَدَ ёниб кетмоқ; тутамоқ, ёнмоқ; غَضَبًا ~ *маж.* ғазаб ўтида ёнмоқ; X اسْتَوْقَدَ ёқмоқ, ёндирмоқ

– إِيقَادٌ ёқиш, ўт ёқиш

– مُتَّقِدٌ ёнаётган, ёниб тугаётган

– مُتَوَقِّدٌ 1) ёнаётган, аланга олаётган; 2) ғайратли, ўт-олов; الذِّهْنِ ~ ўткир, теран ақл эгаси

– مُسْتَوْقَدٌ ўчоқ, печка

– مَوْقِدٌ *кўп.* مَوَاقِدُ ўчоқ, печка; горн (*домна печининг пастки, ўт ёқадиган қисми*); ~ (النِّفْطِ) الْكِيرُوسِينِ керосин (нефть) ўчоғи; غَازِيٌّ *ёки* الْبُوتَاجَازِ ~ газ ўчоғи; الْكُحُولِ ~ спирт чироғи

– مُوقِدٌ = مَوْقُودٌ

– مَوْقُودٌ ёндирилган, ёнаётган

وَاقِدٌ 1) *эск.* ёнувчи, ёнадиган; 2) *ат. от, мз.* Воқид

– وَقَّادٌ 1. 1) ёнаётган; 2) нур сочаётган, ёруғ, ёрқин (*юлдуз ҳақида*); 2. ўт ёқувчи, гўлах

– وَقُودٌ = وَقَّادٌ

– وَقْدٌ 1) 1) ёниш; 2) ёқилғи, ёнилғи

– وَقْدَةٌ чўғ, ўт, аланга; الْحَرِّ ~ *ёки* الْقَيْظِ ~ кучли иссиқлик, кучли ҳарорат, жазирама иссиқлик

– وَقُودٌ ёқилғи, ёнилғи; جَافٌّ ~ қуруқ ёқилғи; جَامِدٌ ~ қаттиқ ёқилғи; ذَرِّيٌّ ~ атом ёқилғиси; سَائِلٌ ~ суюқ ёқилғи; زَيْتُ الْـ мазут; مَحَطَّةُ الْـ ~ ёғ қуйиш станцияси; مَخْزَنُ الْـ ~ ёнилғи, ёқилғи омбори

– وَقِيدٌ = وَقُودٌ; الْحَرْبِ ~ уруш еми

I وَقَذَ (*и*) وَقْذٌ 1) қулатмоқ, ҳалок қилмоқ; 2) ҳолдан тойдирмоқ (*мас. касаллик ҳақида*); 3) сулайиб қолгунча калтакламоқ

– مَوْقُوذٌ 1) оғир бемор; 2) ўласи қилиб калтакланган; شَاةٌ ~ةٌ калтаклаб ўлдирилган қўй

– وَقْذَةٌ: الدَّاءِ ~ касалликдан кейинги ўта мадорсизлик

I وَقَرَ (وقر) وَقَارٌ (يَوْقُرُ) وَقْرٌ, وَقَارَةٌ 1) жиддий, виқорли бўлмоқ; 2) улуғвор бўлмоқ; وَقَرَ (и) وَقْرٌ 1) аҳмоқ, нодон бўлмоқ; أُذُنُهُ ~تْ у кар; 2) чуқур таъсирланмоқ, юракка ўрнашиб қолмоқ; ... فِي نَفْسِهِ أَنَّ ~ унинг юрагига шу нарса ўрнашиб қолдики, ...; ◊ الْعَظْمِ ~ чигилини ёзмоқ (*мас., оёқнинг*); وَقَرَ (يَوْقَرُ) وَقْرٌ кар бўлмоқ; أُذُنُهُ ~تْ у кар; II وَقَّرَ 1) ҳурмат қилмоқ, ҳурматини жойига қўймоқ; 2) улуғламоқ, шарафламоқ; IV أَوْقَرَ 1) оғирлик солмоқ, ташвишга қўймоқ, эзмоқ; 2) оғир юк қўймоқ; 3) мева оғирлигидан эгилмоқ (*дарахт ҳақида*); V تَوَقَّرَ виқорли, жиддий, улуғвор кўринишга эга бўлмоқ

– تَوَقُّرٌ виқорли, жиддий, улуғвор кўриниш; салобатлилик, виқорлилик, жиддийлик

– تَوْقِيرٌ ҳурмат, эҳтиром

– مُوَقَّرٌ ҳурматли, ҳурмат қилинадиган, эҳтиромга сазовор; кўпни кўрган, тажрибали

– مُوقَرٌ = مُوَقَّرٌ

– مُوقَرٌ: نَخْلَةٌ ~ةٌ меваси кўп хурмо дарахти

– وَقَارٌ, وَقَارَةٌ виқорлилик, жиддийлик, салобатлилик; улуғворлик; шаън, қадр-қиймат

– وَقْرٌ 1) карлик; 2) *кўп.* أَوْقَارٌ 1) чуқурлик, ботиқлик; 2) *эск.* дарз, ёриқ

– وِقْرٌ *кўп.* أَوْقَارٌ оғирлик, юк

– وَقْرَةٌ чуқурлик, ботиқлик

– وَقُورٌ ҳурматли, виқорли, жиддий; салобатли

I وَقَسَ[1] (*и*) وَقْسٌ ажратмоқ, шилмоқ (*терини*); وَقَسَ[2] (и) وَقْسٌ (баданга) қичима (қўтир) тошмоқ

وَقْسٌ, وَقَسٌ сомон, похол

I وَقَصَ (*и*) وَقْصٌ синдирмоқ, узмоқ; عُنُقَهُ ~ бирор кишига шикаст етказмоқ, панд бермоқ; وَقَصَ (يَوْقِصُ) وَقَصٌ қисқа бўйинли бўлмоқ, бўйни қисқа бўлмоқ; II وَقَّصَ олов устига тараша ташламоқ; IV أَوْقَصَ калта бўйинли бўлмоқ, бўйни калта бўлмоқ; V تَوَقَّصَ 1) ўртамиёна суръат билан юрмоқ (*ҳайвон ҳақида*); 2) чопмоқ, югурмоқ (*туя ҳақида*)

أَوْقَصُ *мн.* وَقْصَاءُ *кўп.* وُقْصٌ бўйни калта (*одам*), калта бўйинли одам; عُنُقٌ *ёки* عُنُقٌ ~ وَقْصَاءُ калта (қисқа) бўйин

– وَقَّاصٌ *ат. от, мз.* Ваққос

– وَقَصٌ[1] *кўп.* أَوْقَاصٌ оловга тез илашадиган ингичка тараша

– وَقَصٌ[2] молни осиш (*қурбонликда*)

I وَقَطَ (и) وَقْطٌ товуқни босмоқ, товуқнинг устига чиқмоқ (*хўроз ҳақида*)

– وَقْطٌ *кўп.* أَوْقَاطٌ ёмғир суви тўпланадиган чуқурлик

– وَقَطٌ *кўп.* وِقَاطٌ = وَقْطٌ

I وَقَظَ (*и*) وَقْظٌ ўлгунча калтакламоқ, урмоқ

I وَقَعَ[1] (يَقَعُ) وُقُوعٌ 1) йиқилмоқ, тушмоқ, тушиб кетмоқ; تَقَعُ الْمَسْؤُولِيَّةُ عَلَى عَاتِقِهِ *куч.м.* масъулият унинг бўйнига тушади; عَلَيْهِ ~تْ الْعَيْنُ кимнидир кўриб қолмоқ, кимгадир кўз тушмоқ; سَهْمِهِ فِي ~ чекига тушмоқ; الْحَقُّ عَلَيْهِ ~ у айбдор деб топилди; عَلَى امْرَأَةٍ ~ *ёки* بِامْرَأَةٍ ~ жинсий алоқада бўлмоқ; 2) тушиб қолмоқ, қўлига тушмоқ; بَيْنَ يَدَيْهِ ~ кимнингдир қўлига тушмоқ; فِي يَدِهِ كِتَابٌ ~ унинг қўлига мактуб тушиб қолди; قَبْضَةِ الشُّرْطَةِ فِي ~ полиция қўлига тушмоқ; الْأَسْرِ فِي ~ асирга тушмоқ; الْفَخِّ فِي ~ тузоққа тушмоқ; 3) (*н. нингдир ичига*) тушиб кетмоқ (қолмоқ) (فِي); حَيْرَةٍ فِي ~ у ҳайратга тушди; الْخَطَأِ فِي ~ у хато қилди; حُبِّهَا فِي ~ у у (*аёл*) ни севиб қолди; 4) воқеъ бўлмоқ, бўлиб колмоқ; 5) жойлашмоқ, жойлашган бўлмоқ (*мас. шаҳар ҳақида*); 6) тўғри келиб қолмоқ (*қайсидир кунга*); 7) (*бирор н. ҳаракати остига*) тўғри келиб қолмоқ (تَحْتَ); 8) (*бирор к. ёки н. нинг изига*) тушмоқ (عَلَى); (*бирор н. устига*) қўнмоқ (*қуш ҳақида*-عَلَى); 10) қонуний кучга эга бўлмоқ, ўз кучида бўлмоқ; لَا يَقَعُ هَذَا الطَّلَاقُ бу талоқ қонун кучига эга эмас; 11 (*н. ларгадир*) ажралиб, бўлиниб кетмоқ (فِي); يَقَعُ الْكِتَابُ فِي ثَلَاثٍ وَ تِسْعِينَ صَفْحَةً бу китобда тўқсон уч саҳифа бор (*сўзма-сўз: бу китоб тўқсон уч саҳифага бўлинган*); 12) қайрамоқ; النَّصْلَ ~ ханжарни қайрамоқ; ◊ فِي نَفْسِهِ (قَلْبِهِ) أَنَّ ~ ... унинг миясига келдики, ...; الْقَوْلُ عَلَيْهِ ~ у гапириши керак эди; مِنْهُ مَوْقِعًا حَسَنًا ~ *ёки* ~ مَوْقِعَ الْقَبُولِ مِنْ قَلْبِهِ (فِي نَفْسِهِ) кимгадир ёқмоқ; الْخَبَرُ وَقْعًا حَسَنًا ~ бу хабар яхши таассурот қолдирди; بَعْضِهِمْ فِي ~وا улар бир-бирлари билан учрашиб қолдилар; الْكَلَامُ فِي نَفْسِهِ ~ бу сўзлар унга таъсир қилди; فِي الْكَلَامِ ~ а) ортиқча гап қилмоқ, кераксиз гапни айтиб юбормоқ; б) *мажх. куч.м.* исканжага, қийин-қистовга олинмоқ; بِلِسَانِهِ ~ ортиқча гапирмоқ, жаврайвермоқ; وَقَعَ[2] (*а*) وَقِيعَةٌ (*к. ҳақдадир*) ғийбат қилмоқ, ёмон фикр билдирмоқ (فِي); II وَقَّعَ 1) (*н. нидир*) имзоламоқ (عَلَى *ёки туш.к.*); بِالْحُرُوفِ الْأُولَى ~ *дип.* розилик билдирмоқ, тасдиқламоқ (*рамзий равишда тасдиқлангунга қадар халқаро шартномага исм ва фамилиясининг бош*

ҳарфларини қўйиб, олдиндан ўз розилигини билдирмоқ); 2) (*музика асбобида*) чалмоқ, ижро этмоқ (عَلَى); عَلَى الْبِيَانُو ~ роялда музика чалмоқ; أَوْتَارَ عُودِهِ ~ удда музика чалмоқ; ~ عَلَى الْوَتَرِ الْحَسَّاسِ *маж.* ҳис-туйғу торларини чертмоқ; 3) (*к. гадир*) жазо бермоқ (عَلَى); الْعُقُوبَةَ عَلَيْهِ ~ кимнидир жазога тортмоқ, жазоламоқ; الْغَرَامَةَ عَلَيْهِ ~ кимнидир жаримага тортмоқ, кимгадир жарима солмоқ; حَجْزًا ~ عَلَى ... ...га арест, таъқиқ солиб қўймоқ; 4) (*н. гадир*) дучор, гирифтор қилмоқ (فِي); (*қаергадир*) туширмоқ, ташламоқ (فِي); 5) (*к. гадир*) туҳмат, бўҳтон қилмоқ; иғво қилмоқ (فِي); 6) (*к. нидир к. биландир*) уриштириб қўймоқ (بَيْنَ); 7) *муз.* гармониялаштирмоқ; 8) қайрамоқ, ўткирлаштирмоқ; النَّصْلَ ~ ханжарни қайрамоқ; ◊ نَفْسَهُ ~ ортиқча гапирмоқ, гапириб юбормоқ; الْكِتَابَ ~ китоб охирига ўз исмини ёзиб қўймоқ; ~ تِ الْإِبِلُ туя чўккалади; ~ تِ الْحِجَارَةُ حَافِرَهُ тош парчаси унинг оёғини шилиб ташлади; III وَاقَعَ 1) жанг қилмоқ; 2) жинсий алоқада бўлмоқ; IV أَوْقَعَ 1) ағдармоқ, ташламоқ; ~ هُ عَلَى الْأَرْضِ кимнидир ерга ағдармоқ, йиқитмоқ; ~ هُ أَرْضًا кимнидир ерга йиқитмоқ; ~ عَلَيْهِ الْقِصَاصَ أَوْ الْجَزَاءَ кимнидир жазоламоқ, жазога тортмоқ; ~ هُ صَرِيعًا кимнидир ўлдирмоқ; ~ بِالْعَدُوِّ душманга ташланмоқ, ҳужум қилмоқ; 2) (*н. гадир*) гирифтор, дучор қилмоқ (فِي); ~ تَحْتَ الشُّبْهَةِ обрўсизлантирмоқ, шубҳа остига олмоқ; ~ فِي الْارْتِبَاكِ оғир аҳволга солиб қўймоқ; ~ يَدَهُ *кўч.м.* (*н. гадир*) чанг солмоқ; 3) (*к. ларнингдир ўртасига*) ёвлик, душманлик солмоқ (بَيْنَ); ~ الْخَسَارَةَ (*к. гадир*) зарар, йўқотиш етказмоқ (ب); ~ الرُّعْبَ فِي قُلُوبِ النَّاسِ одамлар юрагига ваҳима (ғулғула, қўрқув) солмоқ; 4) *кўч.м.* (*к. нидир*) чўктирмоқ, ботирмоқ (ب); 5) (*музика асбобини*) созламоқ; ◊ نَفْسَهُ ~ оғиздан гуллаб қўймоқ; V تَوَقَّعَ кутмоқ; (*бирор н. дан*) хавфсирамоқ; VI تَوَاقَعَ бир-бирига ташланмоқ, ўзаро жанг қилмоқ; تَوَاقَعَتْ فِيهِ النِّصَالُ عَلَى النِّصَالِ ханжарлар ишга тушди, жанг бошланди; X اسْتَوْقَعَ кутмоқ; хавфсирамоқ

– إِيقَاعٌ 1) гирифтор қилиш; йўлиқтириш; 2) ағдариш; ташлаш; ~ الْقِصَاصِ (*к. гадир*) жазо бериш (عَلَى); 3) *кўп.* اتٌ *муз.* ритм, такт

– إِيقَاعِيٌّ ритмга оид, ритмик; ~ رَقْصٌ ритмик рақс

– تَوَقُّعٌ кутиш

– تَوْقِيعٌ 1) жазолаш; 2) имзолаш, имзо чекиш; الْ~ بِالْحُرُوفِ الْأُولَى *дип.* рози бўлиш, розилик, билдириш, тасдиқлаш (*расмий равишда тасдиқлангунга қадар халқаро шартномага исм ва фамилиясининг бош ҳарфларини қўйиб, олдиндан ўз розилигини билдириш*); 3. *кўп.* اتٌ ,تَوَاقِيعُ имзо; مُهْمَلُ الْ~ имзосиз, аноним; تَحْتَ ~ هِ унинг имзоси остида, имзоси билан; 4) *муз.* гармония; الْ~ حَسَنُ гармоник, оҳангдор; 5) ритм

– تَوْقِيعَاتٌ *кўп.* унвонларда кўтарилишлар

– تَوْقِيعِيٌّ 1) гармоник; 2) ритмикага оид, ритмик

– مُتَوَقَّعٌ кутилаётган; келгуси, келажакдаги, бўлғуси; مِنَ الْ~ أَنَّ кутилаётирки, ...; шуни кутиш мумкинки, ...

– مُوَاقِعٌ *эск.* боғланувчи, алоқа қилувчи; *эск.* (*бирор жойга*) борувчи, тушувчи

– مُوَاقَعَةٌ жимоланиш, жинсий алоқа

– مُوَقَّعٌ عَلَيْهِ: ~ имзоланган, имзо чекилган

– مُوَقِّعٌ имзо чекаётган, имзо чеккан; نَعْرِضُ نَحْنُ الْ~ِينَ أَدْنَاهُ (عَلَى الْبَيَانِ) مَا يَلِي биз, қўйида (*баёнотга*) имзо чекувчилар, тубандагиларни таклиф қиламиз; ...

– مَوْقِعٌ *кўп.* مَوَاقِعُ 1) мавқеъ, ўрин, жойлашиш ўрни; 2) воқеа бўлиб ўтган (ўтадиган) жой; 3) позиция, вазият, шароит, тутилган йўл; ◊ مِنْ ~ الْقُوَّةِ куч ишлатиш йўли билан; وَقَعَ فِي نَفْسِهِ ~ الْقَبُولِ ёқмоқ, хуш келмоқ, яхши кўринмоқ, севилмоқ; وَقَعَ مِنْ نَفْسِهِ ~ أَلِيمًا (حَسَنًا) кимдадир ёмон (яхши) таассурот қолдирмоқ; وَ كَانَ هَذَا الْمَنْظَرُ يَقَعُ مِنْ نُفُوسِنَا ~ الْارْتِيَاحِ бу тамошадан биз роҳатландик; لَا تَقَعُ مِنْهُ الزِّيَارَاتُ ~ الرِّضَاءِ бу келишлар унга унчалик ёқмайди; مَوَاقِعُ الْغَيْثِ ёмғир ёққан жой (территория)

– مَوْقَعَةٌ *кўп.* مَوَاقِعُ жанг майдони; жанг

– مِيقَعَةٌ *кўп.* مَوَاقِعُ 1) қайроқ тош; ~ مِنْ جِلْدٍ қайроқ тасмаси; ~ الطَّائِرِ қушнинг учиб келиб қўнадиган жойи; 2) газлама оҳорловчининг тўқмоқсимон асбоби, кудунг; 3) болға

– وَاقِعٌ 1. 1) пастга тушиб кетаётган, йиқилаётган, ағдарилаётган, қулаётган; 2) воқе бўлаётган, бўлиб ўтаётган; اسْتِسْلَامٌ بِالْأَمْرِ الْ~ воқе бўлган нарсага мусаллам бўлиш, бўйин эгиш, рози бўлиш; (جَعَلَهُ) أَمَامَ الْأَمْرِ الْ~ кимнидир воқеа-ҳодиса ёки бирор иш воқе бўлгандан кейин хабардор қилмоқ; 3) амалдаги, жорий, ўз кучини йўқотмаган, воқе бўлиб турган; 4) қўнаётган, қўниб турган (*қуш ҳақида*); النَّسْرُ الْ~ *астр.* Вега (*Лира юлдузлар туркумидаги энг ёруғ юлдуз*); 5) жойлашган; عَلَى جَبَلٍ ~ مَنْزِلٌ тоғ устига жойлашган уй; 2. 1) воқелик, факт; الْ~ أَنَّ ... шу нарса фактки, ...; فِي ~ الْأَمْرِ ёки فِي الْ~ ҳақиқатда, аслини олганда, аслида; يُبَرْهِنُ عَلَى ذَلِكَ ~ أَنَّ ... бунинг исботи шу нарсаки, ...; 2) ҳисоб, ҳисоблаш; فِي ~ وَاحِدٍ أَلْفٍ мингтага биттадан деб ҳисоблаб

– وَاقِعَةٌ *кўп.* وَقَائِعُ 1) воқеа, ҳодиса, факт; الْ~ *дин.* қиёмат куни; وَقَائِعُ الدَّعْوَى *юр.* даъвонинг фактик томони; مَحْضَرُ وَقَائِعِ الْجَلْسَةِ мажлис протоколи, қарори; ~ مُزَوَّرَةٌ сохта ҳужжат; 2) жанг

– وَاقِعِيٌّ 1. 1) фактик, ҳақиқий, реал; 2) реалистик; 2. реалист; реализм вакили

– وَاقِعِيَّةٌ 1) борлиқ; реалистлилик, ҳаққонийлик; ~ بِ نَظَرَ إِلَى ... ...га ҳаққоний қарамоқ, муносабатда бўлмоқ; 2) реализм; الْ~ الْاشْتِرَاكِيَّةُ социалистик реализм; 3) *кўп.* اتٌ ҳақиқий воқелик, факт

– وَقَاعٌ жинсий алоқа қилиш

– وَقَّاعٌ ,وَقَّاعَةٌ чақимчи, ғийбатчи, гап ташувчи

– وَقْعٌ 1) тушиш, йиқилиш, қулаш, ағдарилиш; 2) (*ағдарилганда, йиқилганда, юрган вақтда чиқадиган*) тақиллаш, гупиллаш; ~ الْأَقْدَامِ қадам товуши, тақиллаш; оёқ товуши; 3) (*қандайдир ҳаракатнинг*) бўлиб ўтиши жараёни, бўлиб ўтиши; 4) таассурот, таъсир, эффект; وَ كَانَ لِكَلَامِهِ ~ شَدِيدٌ унинг сўзлари катта таассурот қолдирди; 5) булут, сийрак булут; 6) тош

– وَقَاعٌ = وَقْعٌ

– وَقْعَةٌ *кўп.* وَقَعَاتٌ 1) тушиш, ағдарилиш, йиқилиш, қулаш; 2) зарба; тақ-тук; 3) навбатдаги овқат (*нонушта, тушлик ёки кечки овқат*); 4) *ҳарб.* ҳужум, босқин; жанг

– وُقُوعٌ 1) йиқилиш, тушиш, ағдарилиш, қулаш; 2) (*қандайдир ҳаракатнинг*) бўлиб ўтиши; бўлиб ўтиш; بَعِيدُ الْ~ бўлиши мумкин бўлмаган, қўлдан келмайдиган; имконсиз; قَرِيبُ الْ~ яқинда бўладиган, албатта бўладиган; كَثِيرُ الْ~ тез-тез бўлиб турадиган

– وَقِيعٌ *кўп.* وُقُعٌ ўткирланган тиғ, ўткир тиғ

– وَقِيعَةٌ *кўп.* وَقَائِعُ ,وَقَاعٌ 1) воқеа, ҳодиса, факт; 2) уруш, жанг; 3) ғийбат; фисқу-фасод; فِي ~ النَّاسِ одамларни ғийбат қилиш, одамлар ғийбати; 4) қўнқ, қўндоқ (*товуқхонада*)

I وَقَفَ (*и*) وُقُوفٌ 1) тўхтатмоқ; турмоқ; ~ تِ عَلَى شَفِيرِ الْهَلَاكِ ҳалокат ёқасида бўлмоқ; ~ تِ الْجَرِيدَةُ عَنِ الصُّدُورِ газета чиқишдан тўхтади; ~ فِي الْمَسْأَلَةِ иккиланмоқ, тараддудланмоқ; ~ دُونَهُ وَجْهَهُ ёки ~ ضِدَّهُ қаршилик қилмоқ, кимгадир халақит бермоқ; ~ مَعَهُ ضِدَّ ... (*к. гадир қарши*) кимнингдир тарафида турмоқ; ~ إِلَى جَانِبِهِ ёки ~ بِجَانِبِهِ кимнингдир тарафига ўтмоқ; 2) ўрнидан турмоқ, кўтарилмоқ, турмоқ; ~ عَلَى

قَدَمَيْهِ оёққа турмоқ; عَلَى رُؤُوسِ أَصَابِعِهِ ~ оёқ учида турмоқ; شَعْرِي مِنَ الرُّعْبِ ~ қўрқувдан сочларим тикка бўлиб кетди; حِدَادًا ~ (*к. нингдир*) азаси муносабати билан тик турмоқ (عَلَى); ... فَتْرَةَ صَمْتٍ تَخْلِيدًا لِذِكْرَى ~ ...нинг хотирасига бир минут сўкут сақлаш учун ўриндан турмоқ; 3) вазият эгалламоқ; مَوْقِفَ عَدَاءٍ ~ (*к. га ёки н. га нисбатан*) душманлик вазиятида бўлмоқ (مِنْ, إِزَاءَ); 4) (*н. нидир*) билмоқ; (*н. биландир*) танишмоқ; (*н. дандир*) огоҳ, хабардор бўлмоқ (عَلَى); ~ عَلَى أَثَرِ изига тушмоқ; عَلَى ذَنْبِهِ ~ гуноҳини бўйнига қўймоқ; 5) *грам.* қироатда вақф (паузал) шаклга амал қилмоқ; عَلَى ~ الْكَلِمَاتِ сўзларни вақф қилиб (паузвл шаклда) талаффуз қилмоқ; عَلَى التَّاءِ ~ الْمَرْبُوطَةِ بِالتَّاءِ الْمَمْدُودَةِ у «тои марбута» ни «тои мамдуда»ҳисоблади; ◊ هَذَا عَلَيْكَ بِكَمْ؟ ~ бу сенга неча пулга (қанчага) тушди?; وَقَفَ[2] (*и*) وَقْفٌ 1) тўхтамоқ, тутмоқ, ҳибсга олмоқ, (*н. дандир*) ушлаб турмоқ, ушлаб қолмоқ, четлатмоқ (عَنْ); عَنِ الْعَمَلِ ~ ишдан четлатмоқ; 2) (*савоб мақсадида к. гадир*) вақф қилмоқ, вақф сифатида васият қилиб қолдирмоқ (عَلَى); 3) (*н. ҳақдадир*) хабардор қилмоқ, огоҳ қилмоқ; (*н. биландир*) таништирмоқ (عَلَى); 6) *эск. (к.нидир)* кутмоқ (لِ); II وَقَّفَ 1) туришга, ўриндан туришга мажбур қилмоқ; 2) (*бирор н. билан*) таништирмоқ (عَلَى); الْقَارِئَ ~ қироат қилувчини (қорини) вақф қилиб (паузал шаклда) талаффуз қилишга ўргатмоқ; 3) тутмоқ, ҳибсга олмоқ; 4) (*к. гадир, н. гадир*) бағишламоқ (عَلَى); 5) (*к. учундир*) вақф белгиламоқ (عَلَى); IV أَوْقَفَ 1) туришга мажбур қилмоқ; турғазмоқ; ўз ҳаддини, ўрнини кўрсатмоқ; ~هُ عِنْدَ حَدِّهِ *кўч. м.* кимгадир ўз ўрнини кўрсатмоқ, ҳаддини билдирмоқ; ~هُ عَلَى حَدِّهِ *кўч. м.* кимнингдир ақлини киргизиб қўймоқ; 2) тўхтатиб қўймоқ, бас қилмоқ; тўхтатмоқ; ~ الْجَرِيدَةَ газета чиқаришни тўхтатиб қўймоқ (турмоқ); الْعَمَلَ ~ ишни тўхтатмоқ; النَّزْفَ ~ қон кетишни тўхтатмоқ; تَنْفِيذَ الْحُكْمِ الْجِنَائِيِّ ~ ҳукм ижросини тўхтатмоқ; اهْتِمَامًا عَلَى ... ~ а) ...га ўз диққат-эътиборини тўпламоқ; б) ...га бирор киши эътиборини қаратмоқ, жалб қилмоқ; 3) (*н. дандир*) четлатмоқ (عَنْ); ~ عَنِ الْعَمَلِ ишдан четлатмоқ; 4) (*н. ҳақдадир*) огоҳлантирмоқ, хабардор қилмоқ (عَلَى); 5) (*н. гадир*) бағишламоқ (عَلَى); حَيَاتَهُ عَلَى ... ~ ўз ҳаётини (*н. гадир*) бағишламоқ; 6) ҳибсга, қамоққа олмоқ; 7) (*к. гадир*) вақф сифатида васият қилиб қолдирмоқ (عَلَى); V تَوَقَّفَ 1) тўхтамоқ; فِي الْأَمْرِ ~ (*н. дадир*) иккиланмоқ, тараддудланмоқ; ~تْ الْقِطْعَةُ فِي حَلْقِهِ овқат унинг ҳалқумига (томоғига) тиқилиб қолди; 2) (*н. гадир*) асосланмоқ, устига қурилмоқ (عَلَى); 3) (*н. гадир*) боғлиқ бўлмоқ (عَلَى); 4) (*н. дир қилишни*) тўхтатмоқ, бас қилмоқ (عَنْ); (*н. нидир*) рад қилмоқ, воз кечмоқ; (*н. нидир*) бажармаслик, ижро этмаслик (عَنْ); عَنِ الدَّفْعِ ~ (*солиқ*) тўлашдан бош тортмоқ, тўламаслик; ~تِ الْجَرِيدَةُ عَنِ الصُّدُورِ газета чиқмай қолди; VI تَوَاقَفَ (*жангда*) юзма-юз, рўпарама-рўпара турмоқ; ўзаро жанг қилмоқ; X اسْتَوْقَفَ 1) тўхтатмоқ, тўхташни илтимос қилмоқ (сўрамоқ); 2) (*к. дандир*) кутиб туришни сўрамоқ; ◊ الْأَنْظَارَ ~ *ёки* النَّظَرَ ~ ўзига диққат-эътиборни қаратмоқ (жалб қилмоқ); نَظَرَهُ ~ (*н. гадир*) кимнингдир диққат-эътиборини қаратмоқ (إِلَى)

– إِيقَافٌ 1) тўхташ, тиниш; إِطْلَاقَ النَّارِ ~ ўқ отишни тўхтатиш; 2) тўхтатиб туриш, тутиб туриш; تَنْفِيذِ الْحُكْمِ ~ суд ҳукмини тўхтатиб туриш; 3) (*н. дандир*) четлатиш (عَنْ); عَنِ ~ الْوَظِيفَةِ вазифасидан четлатиш; 4) ҳибсга (қамоққа) олиш

– تَوَقُّفٌ *1)* тўхташ; 2) (*к. гадир, н. гадир*) қарамлик (عَلَى); 3) (*н. дадир*) иккиланиш, тараддудланиш (فِي); 4) (*н. нингдир*) тўхташи (عَنْ); (*н. нидир*) рад қилиш (عَنْ); عَنِ الدَّفْعِ ~ (*тўлов*) тўлашдан бош тортиш

– تَوْقِيفٌ *1)* (*фаолиятнинг*) тўхташи, тўхтатиб турилиши; تَنْفِيذِ الْحُكْمِ ~ ҳукм ижросининг кечиктирилиши; 2) қўлга, ҳибсга олиш; 3) ишонтириш, ихлос туғдириш; (*худо томонидан кўнгилга солинган*) илҳом

– تَوْقِيفَاتٌ *кўп.* пул ўтказиш (*мас. нафақа жамғармаси ҳисобига*)

– تَوْقِيفِيٌّ келиб чиқиши илоҳий бўлган, худо томонидан кўнгилга солинган

– مُتَوَقِّفٌ 1) тўхтаётган; 2) (*к. гадир, н. гадир*) қарам бўйган (عَلَى)

– مَوْقِفٌ *кўп.* مَوَاقِفُ 1) бирор нарсанинг турган жойи; вазият, аҳвол, ҳолат; الْ~ السِّيَاسِيُّ сиёсий вазият (аҳвол, ҳолат); ~ الشَّاهِدِ (*суд вақтида*) гувоҳ ўтирадиган жой; 2) (*к. гадир, н. гадир нисбатан*) муносабат, ёндошиш, позиция; الْمُدَافِعِ ~ اتَّخَذَ لِنَفْسِهِ (. *нингдир*) ҳимоячиси позициясида турмоқ (عَنْ); وَقَفَ مِنْ هَذِهِ الْحَوَادِثِ ~ غَيْرِ الْمُكْتَرِثِ у бу ҳодисаларга лоқайд муносабатда бўлди; اتَّخَذَ ~ اللَّامُبَالَاةَ (*к. гадир, н. гадир*) у лоқайд муносабатда бўлди; اتَّخَذَ ~ التَّأْيِيدِ لِلْاقْتِرَاحِ (إِزَاءَ); *ёки* اتَّخَذَ ~ الْمُؤَيِّدِ لِلْاقْتِرَاحِ у бу таклифни қувватлаб гапирди; اتَّخَذَ ~ الْمُعَارِضَةِ لِلْاقْتِرَاحِ *ёки* اتَّخَذَ الْ~ الْمُعَارِضَ لِلْاقْتِرَاحِ у бу таклифга қарши гапирди; اتَّخَذُوا ~ًا مُوَحَّدًا مِنْ ... ...га нисбатан улар бир хил позицияни эгалладилар; 3) саҳна; кўриниш; 4) муҳим, катта аҳамиятга эга бўлган воқеа, ҳодиса; 5) гапириш, нутқ сўзлаш (*мас. мажлисларда*); 6) маҳбуслар турадиган бино, уй; 7) бекат, тўхташ жойи (*транспорт учун*); 8) *шахм.* вазият

– مُوقِفٌ 1. тўхтаётган; 2. тормоз

– مَوْقُوفٌ 1) тўхтатилган; ҳибсга олинган; ~عَقَارٌ бировнинг ихтиёрига ўтказилмайдиган ер-мулк; 2) *грам.* паузали шаклда (*сўз ҳақида*); 3) (*н. дандир*) четлатилган (عَنْ); 4) (*к. гадир, н. гадир*) боғлиқ бўлган (عَلَى); 5) (*вақф сифатида*) савоб мақсадида васият қилинган

– وَاقِفٌ *кўп.* وُقُوفٌ 1) тўхтаб турган, тўхтаётган; турғун, қўлмак (*мас. сув ҳақида*); هَبَّ ~ًا ўрнидан турмоқ; 2) (*н. дандир*) боҳабар; (*н. нидир*) биладиган, билувчи; الْمَقَامَاتُ الْ~ةُ عَلَى سَيْرِ الْأُمُورِ ишнинг боришидан бохабар доиралар; 3) васият қилувчи; ~ الْوُقُوفِ вақф тузувчи, таъсис этувчи

– وَقَّافٌ 1) *эск.* ўз ўрнида қолувчи; 2) жангда иштирок этаётган; 3) *эск.* секин ҳаракат қилувчи

– وَقْفٌ[1] 1) туриш; 2) бекат; 3) пауза; نُقْطَةُ الْ~ *грам.* нуқта

– وَقْفٌ[2] *кўп.* أَوْقَافٌ, وُقُوفٌ 1) вақф, савоб мақсадида қилинган нарса, вақф мулки; бировнинг ихтиёрига ўтказилмайдиган мол-мулк; خَيْرِيٌّ ~ савоб мақсадида васият қилинган вақф мол-мулки; أَهْلِيٌّ ~ оилавий вақф мол-мулки; أَوْقَافٌ مَضْبُوطَةٌ давлат ихтиёрида бўлган вақф мол-мулки; نَاظِرُ الْ~ вақф мол-мулки нозири; وِزَارَةُ الْأَوْقَافِ вақфлар вазирлиги; 2) дахлсиз хусусий мулк; كَانَ ~ًا عَلَى ... кимгадир бутунлай мансуб бўлмоқ; نَهْرُ الْجَرِيدَةِ هُوَ ~ُ الْقِصَّةِ газетанинг устуни ҳикоя учун ажратилган; الْأَحْلَامُ ~ عَلَى مَنْ يَسْتَطِيعُ أَنْ يَنَامَ *мтл. сўзма-сўз;* туш кўриш ухлай оладиганларнинг насибасидир

– وَقْفٌ[3] 1) фил суягидан ишланган билакузук; 2) билакузук

– وَقْفَةٌ *кўп.* وَقَفَاتٌ 1) ўрнидан туриш; ~ حِدَادًا (*к. нингдир*) азаси муносабати билан ўриндан туриш (عَلَى); 2) бекат, тўхтаб туриш жойи; қисқа вақт келиб туриб кетиш; 3) туриш; عَرَفَاتٍ ~ ҳожиларнинг Арафот тоғидаги ибдати; 4) *грам.* нуқта; 5) (*қадбаст*) вазияти, кўриниши; 6) чиқиш, нутқ сўзлаш; وَقَفَاتٌ وَطَنِيَّةٌ миллий масала бўйича чиқиш, нутқ сўзлаш; ◊ الْعِيدِ ~ байрам, ийд

(*ҳайит*) арафаси

– وَقْفِيٌّ вақфга оид

– وَقْفِيَّةٌ вақф белгилаш ҳақидаги васиқа, ҳужжат

– وُقُوفٌ 1) ўриндан туриш; !~ا тур!, туринг!; 2) туриш; 3) бекат; 4) ҳаракатсизлик, тек туриш; ~ الْحَال турғунлик, депрессия; 5) (*к. билан*дир) танишиш (عَلَى)

– وَقِيفٌ 1) кузатувчи; 2) назоратчи

(وقل) V تَوَقَّلَ (*н. нингдир*) тепасига кўтарилмоқ, чиқмоқ

I وَقَمَ (и) وَقْمٌ ҳайвонни тўхтатиш учун жиловни тортмоқ; II وَقَّمَ (*к.нидир*) тизгинламоқ, бўйсундирмоқ; V تَوَقَّمَ 1) таҳдид қилмоқ, пўписа қилмоқ; ~ الْكَلَامَ гапни ёдлаб англамоқ; ~ الصَّيْدَ овланган нарсани ўлдирмоқ; 2) бирин-кетин ёд олмоқ ва тагига етмоқ (*гапни*)

– مَوْقُومٌ хафа, ғамгин, диққат

I وَقَهَ وَقَهَ *ёки* وَقَهَ (и) وَقْهٌ итоат этмоқ, бўйсунмоқ

– وَقْهَةٌ итоат, итоаткорлик, итоат этиш

أُوقَةٌ = ـَاتٌ кўп وِقَةٌ, وُقَّةٌ

وَقْوَقَ қичқирмоқ, қағилламоқ, ку-ку қилмоқ (*қушлар ҳақида*); 2) вовулламоқ (*ит ҳақида*)

– وَقْوَاقٌ[1], وَقْوَقٌ какку

– وَقْوَاقٌ[2] қўрқоқ, юраксиз

– وَقْوَقَةٌ қичқириқ, қағиллаш, ку-ку қилиш; 2) вовуллаш

I وَقَى (*и*) وَقْيٌ, وِقَايَةٌ 1) қўриқламоқ, пойламоқ, сақламоқ, эҳтиёт қилмоқ; беркитмоқ; 2) эҳтиётламоқ, ҳимоя қилмоқ; ق الشَّاهَا *шахм.* шоҳга шоҳ!; II وَقَّى = I; V تَوَقَّى эҳтиёт бўлмоқ, ўзини эҳтиёт қилмоқ; ~ اللهَ *дин.* Оллоҳдан қўрқмоқ; VIII اتَّقَى 1) эҳтиёт бўлмоқ, ўзини эҳтиёт қилмоқ; ҳимоя қилмоқ; 2) (*н. дандир*) четлашиб, эҳтиёт бўлиб юрмоқ; қўрқмоқ; ~ اللهَ *дин.* Оллоҳдан қўрқиб юрмоқ

– اتِّقَاءٌ 1) ўз-ўзини ҳимоя қилиш; эҳтиёт чораларини кўриш; 2) қўрқув; 3) ўзини четга тортиб, эҳтиётлаб юриш

– تُقَاةٌ = تَقِيَّةٌ

– تَقْوَى тақво, худодан қўрқиш; диндорлик

– تَقْيٌ тақводорлик, худодан қўрқишлик; диндорлик

– تَقِيٌّ *кўп.* أَتْقِيَاءُ, تُقَاةٌ тақволи, худодан қўрқадиган; диндор

– تَقِيَّةٌ 1) парҳезкорлик, эҳтиёткорлик; ўйлаб иш қилишлик; 2) *тар.* диний ёки сиёсий эътиқодни пардалаб юриш

– تَوْقِيَةٌ ҳимоя, эҳтиёткорлик, парҳезкорлик; ўзини эҳтиёт қилиш

– مُتَّقٍ *мн.* مُتَّقِيَةٌ = تَقِيٌّ

– وَاقٍ *мн.* وَاقِيَةٌ 1) қўриқловчи, ҳимоя қилувчи; 2) эҳтиёткор, эҳтиёт қиладиган; ~ قِنَاعُ эҳтиёт ниқоби; قِنَاعٌ ~ مِنَ الْغَازَاتِ газдан сақловчи ниқоб, противогаз; مِظَلَّةٌ وَاقِيَةٌ парашют

– وَاقِيَةٌ 1) ҳимоя; 2) *кўп.* أَوَاقٍ сақловчи, ҳимоя қилувчи восита

– وِقَاءٌ 1) ҳимоя, сақлов; 2) сақловчи, ҳимоя қилувчи восита

– وِقَائِيٌّ ҳимоя қилувчи, сақловчи, олдини олувчи; олдини оладиган (*чора ҳақида*); الطِّبُّ الْـ~ профилактик тиббиёт; الْجِنْسُ الْـ~ (*жиноятнинг*) олдини олиш мақсадида ҳибсга олиш; الْحَرْبُ الْـ~ةُ олдини олувчи уруш (*урушга тайёрланаётган душман ҳужумини қайтариш мақсадида қилинган уруш*)

– وِقَايَةٌ 1) сақлаш, огоҳ қилиш, эҳтиётлаш, олдини олиш, профилактика; 2) ҳимоя, қўриқлаш; ~ مِنَ الْغَازَاتِ газга қарши ҳимоя; الْـ~ خَيْرٌ مِنَ الْعِلَاجِ *мқп.* даволашдан кўра олдини олиш яхши; ◊ نُونُ الْـ~ *грам.* I шахс олмошига қўшилиб ёзиладиган нун (*мас,* حَمَدَنِي, مَنِّي *сўзларидаги каби*)

– أُوقِيَّةٌ = وُقِيَّةٌ

(وكأ) IV[1] أَوْكَأَ тияб қўймоқ, тиргак билан тикка қилмоқ; IV[2] أَتْكَأَ орқасига болиш қўйиб ўтқизиб қўймоқ (*беморни*); V تَوَكَّأَ (*н. гадир*) суянмоқ, таянмоқ (عَلَى); ~ عَلَى عَصَاهُ асо (ҳасса) га таянмоқ; VIII اتَّكَأَ (*н. гадир*) таянмоқ, суянмоқ (عَلَى); (*к. гадир, н. гадир*) суянмоқ (عَلَى); ~ عَلَى الْحَائِطِ деворга суянмоқ; ◊ ~ عَلَى السَّرِيرِ калавот (кроват) га ёнбошламоқ

– اتِّكَاءٌ суяниш, таяниш

– تُكَأَةٌ[1] 1) суянчиқ; таёқ, ҳасса; 2) *кўч. м.* баҳона, баҳонаи сабаб

– تُكَأَةٌ[2] дангаса, ишёқмас

– تَكِيَّةٌ *кўп.* تَكَايَا 1) такия (*дарвешлар ётадиган жой*); 2) қаровсиз кексалар бошпанаси (макони), ғарибхона, доруложизин

– تَوَكُّؤٌ таяниш, суяниш

– مُتَّكَأٌ *кўп.* مُتَّكَآتٌ 1) таянч, қўллаб-қувватлаш; 2) курси; кат, диван

– مُتَّكِئٌ (*н. гадир*) суяниб турган (عَلَى); (*н. гадир*) таяниб турган (عَلَى)

I وَكَبَ (*и*) وُكُوبٌ, وَكَبَانٌ 1) виқор билан, тантанавор юрмоқ, аста-секин ҳаракат қилмоқ; 2) ўриндан турмоқ, тик турмоқ; وَكَبَ (يَوْكَبُ) وَكْبٌ пиша бошламоқ (*узум ҳақида*), қорая бошламоқ (*хурмо ҳақида*); II وَكَّبَ = I; IV أَوْكَبَ : الطَّائِرُ ~ қуш қанотларини уриб учишга ҳозирланди; III وَاكَبَ виқор билан бирга юрмоқ; (*одамлар гуруҳини, кемаларни ва б. ни*) етаклаб, бошлаб юрмоқ, соқчилик қилиб кузатиб бормоқ; ~ الْمَوْكِبَ тантанали юришда қатнашмоқ, тантанали юришни етаклаб бормоқ, тантанавор юрмоқ

– مَوْكِبٌ *кўп.* مَوَاكِبُ 1) тантанавор юриш; ~ الْمَشَاعِلِ машъалали юриш; ~ الْجَنَازَةِ дафн маросими юриши; 2) отлиқлар тўдаси; 3) ўзини кўрсатиш учун туяга минган кишилар гуруҳи

– وَكَبَانٌ аста-секинлик билан (тантанавор) юриш

وَكْتَةٌ *кўп.* وَكَتٌ бир рангдаги нарсага бошқа рангда тушган нуқта (хол)

I وَكَدَ (*и*) وَكْدٌ 1) ўз олдига мақсад қўймоқ; ~ هُ عَلَى نَفْسِهِ (*бирор н. қилишга*) қарор қилмоқ; 2) (*қаердадир*) бўлмоқ (ب); 3) *эск.* (*бирор н.ни*) боғламоқ, маҳкамламоқ; II وَكَّدَ 1) қувватламоқ, тасдиқламоқ; ишонтирмоқ, ишонч ҳосил қилдирмоқ; 2) = I; IV أَوْكَدَ = II; V تَوَكَّدَ қувватланмоқ, тасдиқланмоқ; ишонмоқ, ишонч ҳосил қилмоқ; (*н. гадир*) ишонган бўлмоқ (مِنْ, *сол.* تَأَكَّدَ *қар.* أَكَدَ)

– تَوْكِيدٌ 1) ишонтириш; тасдиқлаш, қувватлаш, асослаш; بِالْـ~ ишонч билан, шубҳасиз; ~ نُونُ الْـ *грам.* таъкид юкламасидаги «ن» (нун) ҳарфи; 2) *лингв.* эмфоза, таъкид, кучайтирув

– تَوْكِيدِيٌّ тасдиқлайдиган, маъқуллайдиган, ижобий

– مُتَوَكِّدٌ ишонган, ишончи мустаҳкам

– وَكَادٌ *кўп.* وَكَائِدُ соғиш пайтида сигир бойлаб туриладиган арқон (чилвир)

– وَكْدٌ мақсад, истак, орзу

– وُكْدٌ интилиш, ҳафсала, уриниш, ҳаракат

– وَكِيدٌ ўзига ишонган; аниқ, ишончли; шак-шубҳасиз; ижобий

I وَكَرَ (и) وَكْرٌ (*мас. идишни*) тўлғазмоқ, тўлдирмоқ; II وَكَّرَ тўлдирмоқ, тўлғазмоқ; ~ الْإِنَاءَ идишни тўлғазмоқ; IV أَوْكَرَ = I; V تَوَكَّرَ қорни тўймоқ; ~ الصَّبِيُّ боланинг қорни тўйди

وَكْرٌ *кўп.* وُكُورٌ, أَوْكَارٌ ин, уя; ~ الزَّنَابِيرِ *ўз маъносида ва кўч. м.* ари уяси; ~ اللُّصُوصِ қароқчилар уяси; ~ النَّارِ *ҳарб.* ўт очиш нуқтаси

– وَكْرَةٌ[1] *кўп.* وُكَرٌ ин, уя

– وَكْرَةٌ[2] *ёки* وَكَرَةٌ бино қуриб битказилиш шарафига тайёрланадиган таом

– وَكَرَى тезюрар туя

– وَكْرَةٌ = وَكِيرٌ

– وَكْرَةٌ = وَكِيرَةٌ

I وَكَزَ (*и*) وَكْزٌ мушт билан урмоқ; (*бирор н. билан*) зарба бермоқ (ب); туртмоқ, мушт билан жағига туширмоқ

I وَكَسَ (и) وَكْسٌ арзон баҳоламоқ, аҳамиятни пасайтирмоқ, етарли даражада баҳоламаслик; озайтирмоқ; 2) *эск.* озаймоқ; 3) *мажз.* зарар кўрмоқ; II وَكَّسَ = I; IV أَوْكَسَ = I

– أَوْكَسُ энг паст, арзимас

– وَكْسٌ 1) баҳонинг тушиб кетиши; етарли баҳоламаслик; 2) зарар; بَاعَ بِالْـ~ ўзига зарар кўриб сотмоқ

I وَكَظَ (и) وَكْظٌ даф этмоқ, четлатмоқ, чеккага суриб қўймоқ

I وَكَعَ (يَوْكَعُ) وَكَاعَةٌ қаттиқ бўлмоқ; وَكَعَ (يَكَعُ) وَكْعٌ чақмоқ, заҳар солмоқ (*мас.чаён ҳақида*)

– مِيكَعَةٌ *кўп.* مِيكَعٌ омоч

– وَكِيعٌ 1) мустаҳкам, пишиқ; 2) *ат. от, мз.* Вакиъ

I وَكَفَ (и) وَكْفٌ, وُكُوفٌ, وَكِيفٌ, وَكَفَانٌ оқмоқ, оқиб турмоқ, тешилиб оқиб қолмоқ; الْبَيْتُ ~ уйнинг томидан чакка ўтмоқ; IV أَوْكَفَ *ёки* آكَفَ эшакни эгарламоқ; V تَوَكَّفَ кутмоқ, кутиб турган бўлмоқ

– وَكَافٌ = إِكَافٌ

– تَوَكَّافٌ *эск.* томчилаш; *эск.* оқиш

– وَاكِفٌ 1) ёмғир; 2) томувчи, томиб турувчи; 3) *эск.* оқувчи; *кўп.* وَاكِفَاتٌ *эск.* оқаётган кўз ёшлар

– وَكَافٌ *кўп.* وُكُفٌ эшакдаги эгар, эшак эгари

– وَكْفٌ (*н. гадир*) оқиб тушиш

– وَكَفٌ *кўп.* أَوْكَافٌ 1) айб, уят иш; هَذَا الْأَمْرُ عَلَيْكَ ~ бу иш сизга уят; 2) тоғ ёнбағирлиги, тоғ этаги

وَكْفٌ кунда, зеркунда, теглик

– وَكِيفٌ, وُكُوفٌ, وَكَفَانٌ (томиб) оқиб кетиш (туриш)

– وُكُوفٌ : ~ سَحَابٌ ёмғир томчилаб турган булут

I وَكَلَ (и) وُكُولٌ, وَكْلٌ (*к. гадир н. нидир*) топшириқ қилмоқ, ишониб топширмоқ (إِلَى *туш. к. ёки* ب); (*к. гадир*) ишонмоқ, таваккул қилмоқ; بِاللَّهِ ~ *дин.* Оллоҳга таваккул қилмоқ; II وَكَّلَ топширмоқ, ишониб топширмоқ; вакил қилмоқ; ўз вакили қилиб тайинламоқ; III وَاكَلَ (*к. гадир*) ишонмоқ; IV أَوْكَلَ (*к. гадир*) топширмоқ, ишониб топширмоқ (إِلَى); بِاللَّهِ ~ *ёки* عَلَى اللَّهِ ~ Оллоҳга таваккул қилмоқ, Оллоҳ хоҳишига ишонмоқ, суянмоқ; V تَوَكَّلَ 1) ишонч (*қоғози*) олмоқ, вакил қилинмоқ (бўлмоқ); ваколат олмоқ; 2) (*н. гадир*) таваккул қилмоқ, ишонмоқ (عَلَى); عَلَى ~ اللَّهِ Оллоҳга таваккул қилмоқ; 3) فِي الْأَمْرِ ~ ўз ожизлигини айтиб бировга суянмоқ, ишонмоқ; VI تَوَاكَلَ 1) бир-бирига ишонмоқ; ўзгаларга ишонмоқ, таянмоқ; 2) ўз кучига ишонмоқ, таянмоқ; 3) хотиржам, беғам бўлмоқ; ҳафсаласиз, ғайратсиз бўлмоқ; тақдирга таваккул қилмоқ, ўз ихтиёрини топширмоқ; лоқайд бўлмоқ, лоқайдлик кўрсатмоқ; 4) (*н. дандир*) воз кечмоқ, юз ўгирмоқ (عَنْ); VIII اتَّكَلَ 1) (*к. гадир*) тўла-тўкис ихтиёрини топширмоқ, (*к. дандир*) умид қилмоқ, (*к. гадир*) ишонмоқ (عَلَى); عَلَى اللَّهِ ~ Оллоҳга ўз ихтиёрини топширмоқ, таваккул қилмоқ; 2) хотиржам, беғам бўлмоқ, лоқайд, ғайратсиз бўлмоқ

– اتِّكَالٌ 1) ишонч, ишониш; 2) хотиржамлик, беғамлик, лоқайдлик, ғайратсизлик; الْـ~ بِمَا يَأْتِي بِهِ الدَّهْرُ қисматдан умидворлик

– اتِّكَالِيٌّ текинхўр

– الْـ~ الْغَبِيَّةُ: اتِّكَالِيَّةٌ *фалс.* фидеизм (*диний эътиқодни илм-фандан юқори қўювчи таълимот*)

– تُكْلَانٌ вакил қилиб белгилаш, ишониш, ваколат топшириш

– وَكْلٌ = تُكْلَةٌ

– تَوَاكُلٌ 1) ўзаро ишонч; 2) ўзига ишонч, бино қўйиш; 3) ташвишсизлик, беғамлик; лоқайдлик; ғайратсизлик

– تَوَكُّلٌ 1) ваколат олиш; 2) таваккул (*қилиш*); 3) ўз ожизлигини изҳор қилиш ва бошқага суяниб иш қилиш

– حُكُومَةُ صَنْعَاءَ الْـ~ةُ: تَوَكُّلِيٌّ *тар.* Ямандаги ҳукуматнинг сифати

– تَوْكِيلٌ 1) топшириш, ишониб бериб қўйиш; ваколат бериш; 2) *кўп.* اتٌ ваколат, ишонч

– مُتَّكَلٌ 1 (*к. гадир, н. гадир*) ишонувчи, таваккал қилувчи (عَلَى); عَلَى اللَّهِ ~ Оллоҳга таваккал қилувчи

– مُتَوَاكَلٌ бошқаларга ишонувчи, беғам, беташвиш, фаолиятсиз

– مُتَوَكِّلٌ 1) = مُتَوَاكَلٌ; 2) الْـ~ Мутаваккил (*аббосий халифа*)

– مُوَكَّلٌ (*н. дир қилишга*) топшириқ олган (ب); (*н. гадир*) ваколат олган (ب); топширилган ишга масъул бўлган (ب)

– مُوَكِّلٌ ваколат берган; الْـ~ الْمُحَامِي *юр.* ҳимоя қилинадиган; ҳимоя қилиниши керак бўлган

– وَكَالَةٌ[1], وِكَالَةٌ 1) ваколатхона; سِيَاسِيَّةٌ ~ дипломатик ваколатхона; 2) *кўп.* اتٌ ваколат; النَّائِبِ ~ ноиб (депутат) нинг ваколати; بِالْـ~ ваколати тугагунча (*давомида*), вақтинча; رَئِيسُ الْوُزَرَاءِ بِالْـ~ премьер-министр вазифасини вақтинча бажарувчи; 3) агентлик; الْـ~ الْأَنْبَاءِ الْعَرَبِيَّةُ Араб информацион агентлиги

– وَكَالَةٌ[1] *кўп.* وَكَائِلُ карвонсарой, арзон меҳмонхона

– وَكَلٌ *кўп.* أَوْكَالٌ ҳеч нарса қўлидан келмайдиган, бўшашган, ландавур одам (*ҳамма ишини бошқаларга қилдирадиган одам*)

– وُكَلَةٌ ҳамма ишни бошқаларга қилдирадиган ландавур одам

– وَكِيلٌ *кўп.* وُكَلَاءُ 1. вакил, вакил қилинган; 2. 1) агент; قُنْصُلٌ ~ *дип.* консул агенти; 2) ёрдамчи, ўринбосар; الْوِزَارَةِ ~ премьер-министрнинг ёрдамчиси (ўринбосари); قُنْصُلٌ ~ вицеконсул; مُدِيرٌ ~ мудир ўринбосари; أَنْبَاشِيٌّ ~ ўнбоши, ефрейтор; الدَّعْوَى ~ *юр.* адвокат; 3) ҳимоячи, ҳомий

I وَكَمَ (и) كَمَةٌ 1) (*н.дандир*) ғамгин бўлмоқ, ғам емоқ, қайғуга тушмоқ; 2) ранжитмоқ, оғринтирмоқ, хафа қилиб қўймоқ; وُكِمَتِ الْأَرْضُ ер пайҳон қилинди (босқилаб ташланди)

– مَوْكُومٌ ғам-ташвишли, ташвишда қолган, ғамда қолган, қайғули

I وَكَنَ (и) وُكُونٌ, وَكْنٌ *шунингдек:* عَلَى الْبَيْضِ ~ тухум босиб ётмоқ, жўжа чиқармоқ; فِي ~ الْمَسْجِدِ масжидда ўтирмоқ; V تَوَكَّنَ (*бирор иш қилиш*) имкониятига эга бўлмоқ

– مَوْكِنٌ қушнинг тоғ ёки девордаги уяси

– وَكْنٌ *кўп.* وُكُونٌ 1) ин, уя (*қушники*); 2) қушнинг қочиб учиб борган жойи

– وَكْنَةٌ *кўп.* وُكُونَاتٌ = وَكْنٌ

وَكْوَاكٌ 1) қўрқоқ, юраксиз; 2) майдақадам одам

I وَكَى (и) وَكْيٌ (*қоп, мешнинг*) оғзини бўғмоқ; IV أَوْكَى = I; أَوْكِ حَلْقَكَ! жим тур, гапирма!

– وَكَاءٌ *кўп.* أَوْكِيَةٌ (*қоп, меш оғзини бўғиш учун ишлатиладиган*) ип, шовун

وَلَا *халқ.* ёки

I وَلَبَ (и) وُلُوبٌ кирмоқ

– وَالِبَةٌ 1) илдиздан чиққан янги новда (ўсимлик); 2) (*одам ёки ҳайвоннинг*) сулоласи, насли, авлоди

I وَلَثَ (и) وَلْثٌ урмоқ, калтакламоқ; بِالْعَصَا ~ калтак билан урмоқ

وَلْثٌ 1) озгина ёққан ёмғир; 2) идишда ортиб қолган шароб

I وَلَجَ (и) وُلُوجٌ (*қаергадир*) кирмоқ, суқилиб кирмоқ (إِلَى, فِي); طَرِيقَةٌ ~ кимнингдир йўлига кирмоқ; кимгадир тақлид қилмоқ; IV أَوْلَجَ (*қаергадир*) киритмоқ, (*қўшимча*) киритмоқ (فِي); V تَوَلَّجَ 1) кирмоқ, суқилиб кирмоқ; 2) (*бирор н. ни*) ўз устига олмоқ

– إِيلَاجٌ 1) кириш, киритиш; 2) киритилган қўшимча

– تُلَجٌ бургут боласи, бургутча

– تَوْلَجٌ ин, уя (*ёввойи, ваҳший ҳайвонларники*)

– لَجَةٌ суқилиб кириш, кириб олиш

– مَوْلَجٌ *кўп.* مَوَالِجُ кириш жойи, кириладиган жой

– وَالِجَةٌ қоиндаги қаттиқ оғриқ

– وَلَّاجٌ ҳамма ерга (суқилиб) кирадиган; ◊

~ خَرَّاجٌ сувдан қуруқ чиқадиган

– وَلْجٌ қумлоқ жойдаги йўл

– وَلْجَةٌ *кўп.* اتٌ 1) грот, валажа (*денгиз қирғоғидаги тик қояларда ҳосил бўлган ғор*); 2) кириш, кирадиган жой

– وُلُوجٌ *эск.* кириб бориш, суқилиш

– وَلِيجَةٌ[1] *кўп.* وَلَائِجُ дўст, ўртоқ, улфат

– وَلِيجَةٌ[2] чуқур жой, қаър; . . . قَرَّرَ فِي ~ نَفْسِهِ أَنْ у юраги қаърида шунга қарор қилдики, . . .

(وَلْخ) IV أَوْلَخَ узайиб, катта бўлиб кетмоқ (*ўт-алаф ҳақида*); VIII ائْتَلَخَ аралашмоқ, аралашиб кетмоқ, аралаш-қуралаш бўлмоқ

– وَلِخٌ шохлаб кетган баланд ўт-алаф

I وَلَدَ (*и*) وِلَادَةٌ 1) (*к. дандир*) туғмоқ (مِنْ); авлод пайдо қилмоқ, етиштирмоқ, болаламоқ; كَمَا ~تْهُ الْأُمُّ қип яланғоч; 2) *мажх.* туғилмоқ; II وَلَّدَ 1) туғилаётган вақтда ёрдамлашмоқ; доячи (акушерка) вазифасини бажармоқ; 2) тарбияламоқ, тарбия қилмоқ; 3) *эл.* генерация қилмоқ; IV أَوْلَدَ 1) ҳомиладор қилмоқ, (*авлод*) пайдо қилмоқ; هَا ~ابْنًا у (*аёл*) ундан ўғил туғди; 2) ой-куни яқинлашмоқ, туғиш вақти етиб келмоқ; V تَوَلَّدَ 1) туғилмоқ; 2) (*к. дандир, н. дандир*) келиб чиқмоқ (مِنْ); 3) *эл.* генерацияланмоқ; VI تَوَالَدَ кўпаймоқ, авлод тарқатмоқ; VII انْوَلَدَ туғилган бўлмоқ; X اسْتَوْلَدَ 1) (*микроб, бактериялар*) тарқатмоқ, кўпайтирмоқ; 2) (*к. нидир*) она қилмоқ, она қилиб қўймоқ; هَا ~ الْأَبْنَةَ у (*аёл*) ундан қиз туғди; 3) пайдо қилмоқ, ясамоқ (*мас, янги сўзни*)

– تَلِيدٌ, تُلْدٌ, تَالِدٌ *қар.* تلد

– تَوَلُّدٌ таваллуд топиш, туғилиш; الْ~ التَّلْقَائِيُّ ўзидан кўпайиш, ажралиб кўпайиш (*мас, амёбалар*); نَامُوسُ ~ الْأَحْيَاءِ биогенетик қонун

– تَوْلِيدٌ 1) туғиш пайтидаги ёрдам; صِنَاعَةُ الْ~ доялик акушер(*ка*)лик; قِسْمُ الْ~ акушерлик бўлими; مُسْتَشْفَى لِلْ~ туғруқхона; 2) эл. генерация; 3) *грам.* янги сўзлар ясаш, неологизмлар (янги сўз)лар жорий қилиш

– وَلَدَةٌ[1] туғилиш

– وَلَدَةٌ[2] *кўп.* اتٌ, لِدُونَ тенгдош, бир қурам; бир туғишган, кўкалдош; бирга тарбия топган

– مُسْتَوْلَدٌ *кўп.* اتٌ туғруқхона

– مَوْلِدٌ *кўп.* مَوَالِدُ 1) туғилган жой, ватан; أُوزْبَكُ الْ~ келиб чиқиши жиҳатидан ўзбек; بَصْرِيُّ الْ~ Басрада туғилган; لُغَةُ الْ~ она тили; 2) мавлид (*кўпинча бирор азиз-авлиёга оид*); النَّبِيِّ ~ الْ~ النَّبَوِيُّ ёки Муҳаммад саллалоҳу алайҳи васалламнинг туғилган кунлари (رَبِيعُ الْأَوَّلِ *рабиъул аввал ойининг 12-куни*); 3) рождество байрами (*христианларда: янги йил*) 4) байрам ярмаркаси

– مُولِدٌ ярмарка; سَاقِيَةُ الْ~ ярмарка карусели

– مُوَلَّدٌ 1. 1) келиб чиқиши аралаш (чатиш) бўлган; 2) *грам.* янги пайдо бўлган ёки бошқа тилдан олинган (*сўз ҳақида*); неологизм; 2) чатиш, дурагай (*ҳайвонлар ҳақида*); мулат, метис; ◊ ~ شَاعِرٌ (*араб адабиётида*) классик даврдан кейин яшаган шоир

– مُوَلِّدٌ 1. 1) туғдирувчи, юзага чиқарувчи, пайдо қилувчи; 2) *кўп.* ~وْنَ туғиш пайтида ёрдамлашувчи; 2. 1) *кўп.* اتٌ генератор; الْ~ الْكَهْرَبَائِيُّ эл. электр токи генератори; 2) акушер (*ҳомиладорларга, туғадиган ва туққан аёлларга тиббий ёрдам кўрсатувчи врач*)

– مُوَلِّدَةٌ *кўп.* اتٌ акушерка

– مَوْلِدِيٌّ 1) туғиш, туғилишга оид; 2) туғишган, ўз

– مَوْلُودٌ 1. туғилган; 2. *кўп.* مَوَالِيدُ гўдак, янги туғилган бола, фарзанд; الْ~ لَهُ ота

– مِيلَادٌ[1] *кўп.* مَوَالِيدُ 1) туғилиш, таваллуд топиш; شَهَادَةُ الْ~ туғилиш гувоҳномаси; 2) *дин.* рождество; عِيدُ الْ~ рождество байрами (*Исо алайҳиссалом туғилган кунларига бағишланган христианлар байрами*); قَبْلَ الْ~ бизнинг эрамизгача, милоддан аввал; بَعْدَ الْ~ бизнинг эрамиздаги, милод даврида; ~ بَابَا Қорбобо

– مِيلَادِيٌّ милодий (*йил*); السَّنَةُ الْ~ милодий йил; الْقَرْنُ الرَّابِعُ الْ~ милодий сананинг тўртинчи асри

– وَالِدٌ 1. волид, туғдирувчи; 2. ота; الْ~ انِ *ик.с.* ота-она; ~ شَاةٌ бўғоз совлиқ

– وَالِدَةٌ *кўп.* اتٌ она, волида

– وَالِدِيٌّ ота-онага оид, отага оид

– وِلَادَةٌ 1) туғилиш; يَوْمُ الْ~ туғилган кун; 2) туғиш; قِسْمُ الْ~ туғиш хонаси (*шифохонада*); حَدِيثُ الْ~ янги туғилган бола; كَثِيرُ الْ~ кўп туғувчи; طَبِيعِيَّةٌ ~ табиий, нормал туғиш; قَيْصَرِيَّةٌ ~ кесарев жарроҳлиги йўли билан болани олиш; مُعَجَّلَةٌ ~ вақтидан олдин туғиш; فَجَائِيَّةٌ ~ кутилмаганда туғиш; عِلْمُ الْ~ акушерлик; مَدْرَسَةُ الْ~ акушерлик мактаби

– وِلَادَةٌ кўп туғадиган (*аёл ҳақида*)

– وَلَدٌ, وُلْدٌ, وِلْدٌ бола, фарзанд; 2) авлод, аждод; ◊ بَيْتُ الْ~ *анат.* бачадон

– وَلَدٌ *кўп.* أَوْلَادٌ, وِلْدَةٌ, وُلْدٌ 1) бола, гўдак, фарзанд; *кўп.* болалар; авлод-аждодлар; ~ الزِّنَاءِ ҳароми, ҳаромдан туғилган, никоҳсиз туғилган; 2) ўғил, ўғил бола; 3) *карт.* валет; ◊ أَوْلَادُ السَّعْدَاءِ ташландиқ болалар; أَوْلَادُ الْعَرَبِ араблар

– وَلَدَنَةٌ болалик, гўдаклик

– وَلْدَةٌ туғиш; وَلَدَتِ اثْنَيْنِ فِي ~ у эгизак туғди

– وُلُودٌ 1) тез-тез туғадиган (*аёл*); 2) серпушт, кўп туғадиган

– وَلْدَنَةٌ = وُلُودِيَّةٌ

– وَلِيدٌ *кўп.* وِلْدَانٌ, وِلْدَةٌ 1) бола, фарзанд; 2) ўғил бола; 3) маҳсул, самара, мева; оқибат, натижа, якун; الْبَحْثِ ~ тадқиқот натижаси; هَذَا كَانَ ~ اسْتِعْجَالِي бу менинг шошқалоқлигимнинг оқибати бўлди; 4) қул; 5) *ат. от, мз.* Валид; ◊ أُمُّ الْ~ товуқ

– وُلَيْدٌ болагина, болаш

– وَلِيدَةٌ *кўп.* وَلَائِدُ 1) қиз, қизча; 2) мева, маҳсул, натижа, оқибат, якун; 3) чўри, қул аёл; 4) *грам.* янги шаклланган сўз, неологизм

I وَلَسَ (*и*) وَلْسٌ алдамоқ, лақиллатмоқ, пудамоқ; III وَالَسَ 1) ёлғонламоқ; 2) иккиюзламачилик қилмоқ; 3) дудмал, киноялі қилиб гапирмоқ; IV أَوْلَسَ (*н. нидир*) нотўғри қилиб бировга етказмоқ (ب)

– مُوَالَسَةٌ алдов, алдоқ, ёлғон, лақиллатиш, фирибгарлик

– وَلَّاسٌ *зоол.* бўри

– وُلْطٌ *эл.* вольт

– وُلْطُمِتْرٌ *эл.* вольтметр

I وَلِعَ (*и*) وُلُوعٌ, وَلْعٌ 1) (*к. гадир*) қаттиқ муҳаббат қўйган бўлмоқ (ب); (*н. биландир*) қизиққан бўлмоқ (ب); 2) қизиқмоқ; II وَلَّعَ 1) (*к. гадир*) интилтирмоқ, қизиқтирмоқ, қаттиқ муҳаббат қўйдирмоқ (ب); (*н. гадир*) қизиқиш пайдо қилмоқ (ب); 2) (*ўт*) ёқмоқ; 3) (*н.нингдир устига*) оқ нуқталар қўймоқ; IV أَوْلَعَ 1) интилиш туғдирмоқ; 2) *мажх.* (*к. гадир, н. гадир*) қаттиқ берилмоқ, қизиққан бўлмоқ (ب); 3) (*ўт*) ёқмоқ; V تَوَلَّعَ 1) (*к. гадир*) қаттиқ муҳаббат қўймоқ (ب); (*н. биландир*) қаттиқ қизиқмоқ (ب); 2) ёнмоқ, ёниб кетмоқ

– مُولَعٌ (*к. нидир*) севиб қолган (ب); (*н. гадир*) қизиққан (ب);

– وَالِعٌ[1] ёқилган, ёниб турган

– وَالِعٌ[2] *кўп.* وَلَعَةٌ ёлғончи, фирибгар, каззоб

– وَلَّاعَةٌ *кўп.* اتٌ зажигалка

– وَلْعٌ *кўп.* أَوْلَاعٌ (*к. гадир*) оташин муҳаббат (ب); (*н. гадир*) қизиқиш (ب), васвос

– مُولَعٌ = وَلْعٌ

– وَلْعَةٌ *кўп.* وَلَعَاتٌ 1) гугурт; 2) = وَلَعَةٌ

– وَلَعَةٌ *кўп.* اتٌ, وَلَعٌ ёнаётган, қизиб чўғ бўлиб турган кўмир

– وَلُوعٌ ошиқ

– وُلُوعٌ муҳаббат, ошиқлик, ҳавас; شَدِيدُ الْ~ қаттиқ қизиқадиган, қаттиқ муҳаббат қўйган

– وَلِيعٌ дарахт гулининг косаси

I وَلَغَ (и) وُلُوغٌ ялаб (шилп-шилп қилиб) ичмоқ, яламоқ (*ит ҳақида*); يَأْكُلُ لُحُومَ النَّاسِ وَ يَلِغُ فِي دِمَائِهِمْ *маж.* у одамларнинг қони ва тери орқасидан бой бўлади; IV أَوْلَغَ الْكَلْبَ ~ итга сув ичирмоқ, иттуваккга сув қуймоқ

– مُسْتَوْلِغٌ ёмон ишлардан уялмайдиган одам, тубан одам

– وَلْغَةٌ кичкина челак, челакча, пақирча

(ولف) I وَلَفَ (и) وَلْفٌ 1) орқама-орқа чақмоқ (*чақмоқ ҳақида*); 2) кўплашиб (биргалиқда) келмоқ (*одамлар ҳақида*); II وَلَّفَ 1) дўстликка йўл бермоқ, йўл очмоқ, ҳомийлик қилмоқ; 2) *радио.* созламоқ, бирор тўлқинни қабул қилишга созламоқ (*сол.* أَلَّفَ); 3) бирлаштирмоқ, тузмоқ; аралашма ҳосил қилмоқ (*сол.* أَلَّفَ); III وَالَفَ дўстлашмоқ

– تَوْلِيفٌ 1) дўстликка йўл очиш, ҳомийлик қилиш, имкон яратиш; 2) *радио.* созлаш

– تَوْلِيفَةٌ *кўп.* تَوَالِيفُ бирлашиш, аралашма, тузилиш

– وِلَافٌ туёқларни бирлаштириб чопиш (*от ёки туя ҳақида*)

– وِلْفٌ (*сол.* إِلْفٌ) дўст, улфат

– وَلِيفٌ[1] = وِلْفٌ

– وَلِيفٌ[2] орқама-орқа чақнаган чақмоқ

I وَلَقَ (и) وَلْقٌ 1) ёлғон гапиришда, алдашда давом этмоқ; 2) шошилмоқ, тезламоқ; 3) урмоқ, بِالسَّيْفِ ~ қилич билан урмоқ; IV أَوْلَقَ жиннилик касалига учрамоқ, жинни бўлмоқ

– أَوْلَقُ жиннилик, телбалик

– مَأْلُوقٌ жинни, телба, мажнун

– وَلِيقَةٌ ун, ёғ ва сутдан тайёрланадиган таом

(ولم) IV أَوْلَمَ *шунингдек:* الْوَلَائِمَ ~ зиёфат бермоқ, банкет бермоқ

أَوْلَقُ тентаклик, жиннилик, жунун

– وَلْمٌ, وَلَمٌ айил, қоринбоғ

– وَلِيمَةٌ *кўп.* وَلَائِمُ 1) зиёфат; банкет; ~ الْعُرْسِ тўй зиёфати; 2) никоҳ тўйидаги зиёфат

I وَلَهَ (а) وَلَهٌ 1) ҳаяжонланмоқ, ўзини йўқотиб қўймоқ; 2) қаттиқ ҳафа бўлмоқ; 3) кучли муҳаббатдан ўзини йўқотмоқ; II وَلَّهَ ҳаяжонлантирмоқ; ақлдан оздирмоқ; ўзини йўқотиб қўймоқ; الْمَرْأَةُ ~ аёлни боласидан ажратиб (алоҳида қилиб) қўймоқ; IV أَوْلَهَ ҳаяжонга солмоқ, ақлдан оздирмоқ; V تَوَلَّهَ ҳаяжонлантирмоқ; ақлдан озмоқ; VIII اِتَّلَهَ = V

– وَالِهٌ ҳаяжонга тушган; ақлдан озган

– وَلِهٌ ҳаяжон, ҳаяжонланиш; ақлдан озиш

– وَلْهَانُ *мн.* وَلْهَى ҳаяжонга тушган; ақлдан озган, ўзини тутолмаган

وَلْوَلَ 1) улимоқ, бақирмоқ, оҳ-воҳ қилмоқ; وَا وَيْلَاهُ иборасини демоқ (гапирмоқ) (*қар.* وَا); 2) дирингламоқ (*камон ёйи овози ҳақида*)

I وَلَى (وَلِيَ)[1] وَلْيٌ (يَلِي) 1) яқин бўлмоқ, қўшилмоқ, эргашмоқ; 2) (*қўйида*) келмоқ, давом этмоқ; فِيمَا يَلِي қуйида келадиган; كَمَا يَلِي ёки مَا يَلِي қуйида келтирилган каби; وَلِيَ[2] (وَلَايَةً) (يَلِي)[1] бошқармоқ, волийлик қилмоқ; 2) мудирлик қилмоқ, идора қилмоқ; وَظِيفَةَ الْمَأْذُونِ қози ёрдамчиси вазифасини бажармоқ; II وَلَّى волий (бошлиқ) қилиб тайинламоқ, (*ҳокимият, ваколатга*) эга қилмоқ; ثِقَتَهُ ~ кимгадир ишонч билдирмоқ; 2) (*амалга, вазифага*) таъйинламоқ; 3) топширмоқ, ваколат бермоқ; 4) жўнатмоқ, йўналтирмоқ, бурмоқ, қаратмоқ; (وَجْهَهُ (إِلَى) ~ ... а) ўз юзини ...га бурмоқ, қаратмоқ; б) ...га жўнамоқ; ~ هَارِبًا ёки مُدْبِرًا тум-тарақай бўлиб қочмоқ; وَلَّاهُ ظَهْرَهُ (دُبُرَهُ) кимгадир орқасини ўгирмоқ; б) кимдандир узоқлашмоқ, уни ташлаб кетмоқ; в) кимдандир юз ўгирмоқ, воз кечмоқ; وَرَاحَ ~ изсиз йўқолмоқ, бедарак кетмоқ, яширинмоқ; وَلَّاهُ اهْتِمَامًا бирор нарсага диққат-эътиборни қаратмоқ; وَلَّاهُ عِنَايَةً кимгадир иноят қилмоқ; III وَالَى 1) дўстликда бўлмоқ, дўстона муносабатда бўлмоқ; 2) айтганини қилмоқ; меҳрибонлик қилмоқ, ёрдам қилмоқ, парвариш қилмоқ; النَّبَاتَاتِ ~ ўсимликларни парвариш қилмоқ; 3) қўллаб-қувватламоқ; 4) (*бирор н. билан шуғулланишни*) давом эттирмоқ, (*бирор н. ни*) тўхтовсиз, мунтазам давом эттирмоқ, (*бирор н. билан*) қаттиқ шуғулланмоқ; IV أَوْلَى 1) топширмоқ, топшириқ бермоқ; (*к. нидир ҳокимиятга, ваколатга*) эга қилмоқ; أَوْلَاهُ ثِقَتَهُ кимгадир ишонмоқ; 2) (*мас., ҳизмат*) кўрсатмоқ; ~ مَعْرُوفًا марҳамат қилиб илтимосни бажармоқ; أَوْلَاهُ فَضْلًا кимгадир иззат-ҳурмат кўрсатмоқ; ~ الْاِحْتِرَامَ (*к. гадир*) эҳтиром кўрсатмоқ; أَوْلَاهُ اهْتِمَامًا кимгадир диққат-эътибор кўрсатмоқ (қилмоқ); عِنَايَتَهُ ~ нимагадир эътибор бермоқ; أَوْلَاهُ كَثِيرًا مِنَ الْعِنَايَةِ нимагадир катта эътибор бермоқ; V تَوَلَّى 1) волий (ҳоким) бўлмоқ, (*бирор н. ни бошқаришни*) ўз устига олмоқ, мудирлик, бошлиқлик қилмоқ; الْحُكْمَ ~ ҳокимият тепасига келмоқ; زِمَامَ السُّلْطَةِ ~ *маж.* ҳокимиятни ўз қўлига олмоқ; 2) (*мас, масъулиятни*) ўз устига олмоқ; (*бирор н. га*) киришмоқ; (*ишни*) қилмоқ, бажармоқ; إِبْلَاغَ ~ هَذَا الْخَبَرَ (*к. гадир*) бу хабарни етказишни ўз устига олмоқ (لِ); 3) (*мавқеъ*) тутмоқ; أَعْمَالَ ~ السِّكْرِتِيرِيَّةِ секретар вазифасини бажармоқ; 4) (*н. нидир*) қўлга киритмоқ, (*н. гадир*) эга бўлмоқ; 5) эгаллаб олмоқ, ични ёндирмоқ (*бирор ҳис-туйғу ҳақида*); تَوَلَّتْهُ الدَّهْشَةُ у ҳайратга, даҳшатга тушди; تَوَلَّاهُ الْغَضَبُ у ғазабга келди; تَوَلَّاهُ الْيَأْسُ чорасизлик унинг ичини ёндирарди; 6) (*к. дандир*) юз ўгирмоқ (مِنْ); (*н. нидир*) рад қилмоқ, (*н. дандир*) воз кечмоқ (مِنْ); VI تَوَالَى 1) бир-бирининг ортидан тўхтовсиз бормоқ; алмашинмоқ; 2) тўхтовсиз, изчил бўлмоқ; давом этмоқ; X اسْتَوْلَى 1) (*н. гадир*) эга бўлмоқ,(*н. нидир*) қўлга киритмоқ (عَلَى); الضَّحْكُ عَلَيْهِ ~ унинг кулгиси қистади; 2) (*ойлик, мерос*) олмоқ (عَلَى); 3) реквизиция қилмоқ (*мол-мулкни мажбурий равишда давлат ёки ҳарбий ҳокимият ихтиёрига олмоқ*)

– اسْتِيلَاءٌ 1) (*н. нидир*) эгаллаш, истило қилиш, босиб олиш (عَلَى); 2) олиш (*мас, ойликни-*عَلَى); 3) реквизиция

– أَوْلَوِيَّةٌ 1) биринчилик; حَقُّ الْ~ биринчилик ҳуқуқи; كَانَ لَهُ الْ~ биринчи бўлмоқ, биринчиликни қўлга киритмоқ; 2) бирламчилик

– أَوْلَى *мн.* وُلْيَا энг муносиб; (*н. учундир*) энг мос, энг тўғри келадиган (بِ); مَا أَوْلَاهُ بِأَنْ ... ...ганда қандай яхши бўларди, ...ганда энг яхши иш бўларди; بِالْ~ энг яхшиси; ~ مِنْ بَابِ янада, яна ҳам; أَوْلَوِيَّاتٌ *кўп.* энг мос, тўғри келувчи чоралар (тадбирлар); ◊ لَكَ! ~ эҳтиёт бўл!, сени ҳалокатга олиб кетадиган нарса яқинлашди, кўзингни оч! (*огоҳлантириш, таҳдид*)

– إِيلَاءٌ эга бўлиш (*мас, ишончга*); қилиш, бериш; مَعْرُوفٍ ~ хизмат (яхшилик) қилиш; اهْتِمَامٍ ~ (*н. гадир*) диққат-эътибор бериш (لِ); التَّعْلِيمِ الْأَهَمِّيَّةَ الْمَطْلُوبَةَ ~ таълимга зарур эътиборни қаратиш (бериш)

– تَوَالٍ 1) доимийлик, давомийлик, изчиллик; عَلَى التَّوَالِي доимо; изчил; بِ~ изчил равишда; عَلَى تَوَالِي (بِتَوَالِي) الْأَيَّامِ вақт ўтиши билан; 2) *эск.* бир-бирининг кетидан бориш; бирин-кетинлик

– تَوَلٍّ 1) бошқаришни ўз устига олиш; 2) *эск.* чекиниш, қочиш

– تَوْلِيَةٌ ҳоким қилиб тайинлаш

– مُتَوَالٍ *мн.* مُتَوَالِيَةٌ 1. доимий, узулуксиз, тўхтовсиз, изчил; 2. الْمُتَوَالِي *кўп.* الْمَتَاوِلَةُ мутавалли (*шиалар тариқатидан бирининг номи*)

– مُتَوَالِيَةٌ *кўп.* مُتَوَالِيَاتٌ *мат.* прогрессия; هَنْدَسِيَّةٌ ~ геометрик прогрессия; عَدَدِيَّةٌ ~ ёки حِسَابِيَّةٌ ~ арифметик прогрессия

– مُتَوَلٍّ *мн.* مُتَوَلُّونَ мутавалли, бошқарувчи; مُتَوَلِّي الْأَعْمَالِ иш бошқарувчи

– مُتَوَلِّيَةٌ мутаваллият (*мас, масжид бошқаруви*); رَئِيسُ الْـ бошқарув раиси

– مُوَالٍ *мн.* مُوَالِيَةٌ 1. (*к. нидир*) қўлловчи, қўллаб-қувватловчи; (*к. гадир*) дўстона муносабатда бўлувчи (لِ); الْمُوَالِي لِلإِنْكِلْتِرَا англофил (*Англияга ва англизларга хос барча н. ларни ёқловчи киши*); 2. вассал, қарам

– مَوَالٌ *кўп.* مَوَاوِيلُ 1) халқ қўшиғи; 2) романс

– مُوَالَاةٌ 1) дўстона муносабат, дўстлик; 2) (*қандайдир ҳаракат, фаолиятнинг*) доимийлиги, узлуксизлиги, изчиллиги; 3) ҳомийлик, ҳимоя қилиш; 4) *эск.* иттифоқ; 5) *эск.* муҳаббат, севги

– مَوْلَوِيٌّ *кўп.* مَوْلَوِيَّةٌ мавлавий дарвеш (*Жалолиддин Румий розияллоҳу анҳу тариқатига мансуб дарвеш*)

– مَوْلًى *кўп.* مَوَالٍ 1) жаноб; يَا مَوْلَايَ! жаноб, жаноблари!; يَامَوْلَانَا! ё (*эй*) жаноб!, жаноб олийлари! (*ҳокимга мурожаатда айтилади*); الْـ عَزَّ وَ جَلَّ *қур.* Оллоҳ; 2) ҳомий; 3) *тар.* озод қилинган қул, чала ҳуқуқли фуқаро; 4) қўшни; 5) озод қилувчи; 6) амакивачча; 7) ёрдамчи; 8) иттифоқчи

– مَوْلِيٌّ *эск.* баҳорда иккинчи ёмғир билан суғорилган (*ер*)

– مَوْلَاةٌ хонима

– وَالٍ *кўп.* وُلَاةٌ ҳоким, волий; ҳокимият вакили; губернатор; وُلَاةُ الْأُمُورِ (الْأَمْرِ) ҳоким-ликдагилар, бошлиқлар

– وَلَاءٌ 1) дўстлик, яхшиликни кўзлаш; 2) яқинлик, қариндошлик; 2) садоқат, содиқлик; вафолилик; 4) *тар.* ёрдам, кўмак; ҳомийлик (*озод қилинган қулга, чала ҳуқуқли фуқарога нисбатан*)

– وَلَاءٌ изчиллик; عَلَى الْـ *ёки* изчил, изчил равишда

– وَلَائِيٌّ дўстликка оид, дўстона

– وِلَايَةٌ васийлик, васийлик қилиш; عَلَى الْأَوْلَادِ (الْأَطْفَالِ) болаларга васийлик қилиш; الْعَهْدِ тахт ворислиги

– وِلَايَةٌ *кўп.* اتٌ 1) (*бирор н. ни*) бошқариш; 2) вилоят, область, штат; 3) *черк.* авлиёлик, валийлик; أَهْلُ الْـ валийлар

– وَلْيٌ яқинлик, яқин туришлик; تَبَاعَدَ بَعْدَ ~ ўзаро бир-биридан узоқлашиб кетмоқ

– وَلِيٌّ *кўп.* أَوْلِيَاءُ 1. яқин; туғишган, қариндош; اللّٰهِ ~ *дин.* Оллоҳнинг дўсти; دَارُ ~ қўшни уй; الدَّمِ ~ ўлдирилган кишининг қон-қариндоши; қонга қон олувчи қасоскор; 2. 1) васий, ҳомий; أَمْرِ الطَّالِبِ ~ ўқувчи васийси (ҳомийси); الْوَقْفِ ~ вақф мулкининг васийси; الْـ ~ ҳокимият устида турувчи; الْأَمْرِ ~ ҳокимият вакили; أَوْلِيَاءُ الْأُمُورِ ҳокимлар; 2) мулкдор, мулк эгаси; الْعَهْدِ ~ тахт вориси; النِّعَمِ ~ яхшилик қилувчи, ҳомий; 3) авлиё, валий; التَّوْفِيقِ ~ وَ اللّٰهِ *дин.* Оллоҳ муваффақиятлар келтирувчидир

– وَلِيَّةٌ[1] *кўп.* اتٌ 1) авлиё аёл; 2) қари, кучдан қолган аёл

– وَلِيَّةٌ[2] *кўп.* وَلَايَا терлик (*тўқим тагига солинадиган намат*)

I وَمَأَ (يَمَأُ) وَمْأً бош ирғамоқ, имо-ишора қилмоқ; IV أَوْمَأَ 1) ишора қилмоқ; بِرَأْسِهِ ~ бош ирғамоқ; 2) (*н. гадир*) ишора қилмоқ, (*н. нидир*) имо билан кўрсатмоқ (إِلَى)

– إِيمَاءٌ имо-ишора қилиш; فَنُّ الْـ пантомима санъати

– إِيمَاءَةٌ *кўп.* اتٌ, إِيمَاآتٌ 1) имо, ишора, ҳатти-ҳаракат; الرَّأْسِ ~ бош қимирлатиш; 2) имо-ишора

– إِيمَائِيٌّ имо-ишора билан ифода этиладиган; التَّمْثِيلُ الْـ пантомима

– مُومَأٌ إِلَيْهِ: ~ юқорида кўрсатилган, юқорида зикр қилинган

I وَمَدَ (يَوْمَدُ) وَمْدًا 1) ҳаво иссиқ ва дим бўлмоқ; 2) ғазабланмоқ, ғазаби қайнамоқ

وَمْدٌ иссиқлик, димлик

– وَمْدٌ иссиқ, дим (*ҳаво ҳақида*)

I وَمَسَ (*и*) وَمْسٌ (*н. биландир*) ишқамоқ, ишқаламоқ (ب); IV أَوْمَسَتْ фоҳиша бўлмоқ

– مُومِسٌ, مُومِسَةٌ *кўп.* اتٌ مَوَامِسُ фоҳиша

I وَمَضَ (*а*) وَمِيضٌ ялт этмоқ (*чақмоқ ҳақида*); IV أَوْمَضَ 1) ялт этмоқ (*чақмоқ ҳақида*); 2) кўз қисмоқ; بِعَيْنِهِ ~ а) яширин кўз ташламоқ, қарамоқ; б) яширин имо-ишора қилмоқ, кўз қисмоқ

– وَمْضٌ чақмоқнинг ялт-юлти; فُسْفُورِيٌّ ~ фосфорнинг ялтиллаши, ёниши

– وَمْضَةٌ *кўп.* اتٌ 1) чақмоқ чақиши; 2) он, фурсат

– وَمِيضٌ ялтиллаш (*чақмоқ ҳақида*); فُسْفُورِيٌّ ~ фосфорнинг ялтиллаши, ёниши

I وَمَقَ (*и*) وَمْقٌ латофатли севмоқ, меҳрибонлик билан севмоқ

– مَقَةٌ латиф севги

– مَوْمُوقٌ 1) маъшуқ, севилган, севикли; 2) орзу қилинган (*мақсад ҳақида*)

– وَامِقٌ севинч, муҳаббат эгаси

(ومى) IV أَوْمَى *сол.* أَوْمَأَ *эск.* ишора қилмоқ, имо қилмоқ (إِلَى)

– مَوْمَاةٌ *кўп.* مَوَامٍ *эск.* сувсиз саҳро

– مُومًى إِلَيْهِ: ~ *эск.* ишора қилинган, кўрсатиб ўтилган

I وَنَّ (*а/и*) وَنٌّ чийилламоқ, визилламоқ (*ўқ ҳақида*); II وَنَّنَ маст бўлмоқ; тўйиб ичмоқ

– مُوَنَّنٌ оз-моз ичган, ширакайф бўлган

– وَنٌّ 1) заифлик, ожизлик; 2) бармоқ билан чалинадиган қайроқ

(ونب) II وَنَّبَ таъна қилмоқ, сўкмоқ, койимоқ (*сол.* أَنَّبَ)

(ونس) II وَنَّسَ улфат бўлмоқ, улфатчиликка қўшилмоқ (*сол.* أَنَّسَ)

– وَنَسٌ *зоол.* гага (*Шимолий қутб сувларида яшайдиган қимматбаҳо парли ўрдак*)

وَنَّاشٌ (*юк кўтарувчи*) кран бошқарувчиси

– وِنْشٌ *кўп.* اتٌ ,أَوْنَاشٌ *тех.* юк кўтарувчи кран; دَوَّارٌ ~ доиравий кран, айланма кран; عَائِمٌ ~ сузиб юрувчи кран; الْيَدِ ~ чиғир (*юк кўтарадиган машина*); الْـ رَافِعَةُ ذِرَاعِ *ёки* кран хартуми (стреласи)

(ونق) IV أَوْنَقَ қойил қолдирмоқ, ёқмоқ (*сол.* آنَقَ)

– مُونِقٌ қойил қолдирадиган; гўзал, чиройли

I وَنَمَ (*и*) وَنْمٌ ахлатламоқ, нажас чиқармоқ (*пашша ҳақида*)

وَنِيمٌ, وَنْمٌ пашша нажосати, чиқиндиси

I وَنَى (*и*) وُنِيٌّ, وَنْيٌ дармонсизланмоқ, чарчамоқ, ҳолдан кетмоқ, бўшашган бўлмоқ; لَا يَنِي يُفَكِّرُ ... فِي у ... ҳақда ўйлашдан чарчамайди; II وَنَّى 1) (*бирор ишда*) секинаклик қилмоқ; (*ишда*) ҳафсаласизлик қилмоқ; 2) (*н. нидир*) секинлатмоқ; IV أَوْنَى чарчатмоқ, ҳолдан тойдирмоқ; VI تَوَانَى 1) чарчаган, бўшашган бўлмоқ; 2) секинак бўлмоқ, секинаклик қилмоқ; ҳафсаласизлик кўрсатмоқ; مَا ~ أَنْ ... секинаклик қилмаслик; (*н дир қилиш*) имкониятини бой бермаслик; 3) (*н. дандир*) воз кечмоқ (عَنْ); (*н. нидир*) назар-писанд қилмаслик (عَنْ)

أَنَاةٌ : ~ امْرَأَةٌ секинак аёл, камҳаракат аёл

– تَوَانٍ 1) секинлик; 2) шошмаслик; بِلَا ~ секинаклик қилмай; 3) бемадорлик, бўшашганлик; بِغَيْرِ ~ чарчамай, тўхтовсиз; 4) бўшашганлик, ғайратсизлик; 5) эътиборсизлик қилиш, эътибордан соқит қилиш

– مُتَوَانٍ *мн.* مُتَوَانِيَةٌ 1) секинак; бўшашган, ғайратсиз; 2) бемадор, бўшашган

– مِينَاءٌ *алиф. б. қар.*

– وَانٍ *мн.* وَانِيَةٌ = مُتَوَانٍ

– وَنَاءٌ 1) мадорсизлик, кучсизлик; чарчоқлик, чарчаш; 2) секинаклик; ҳафсаласизлик, ғайратсизлик

– وَنَاةٌ : ~ امْرَأَةٌ секинак аёл, камҳаракат аёл

– وَنَاءٌ = وَنًى

I وَهَبَ (يَهَبُ) وَهْبًا 1) (*к. гадир*) совға қилмоқ, бермоқ; (*к. нидир*) совға эгаси қилмоқ (*туш. к. ёки* لِ); 2) бағишламоқ; حَيَاتَهُ ~ (*к. гадир*) ўз ҳаётини бағишламоқ (لِ); نَفْسَهُ جَسَدًا وَ رُوحًا ~ (*бирор н. га*) ўзининг бор-йўғини бағишламоқ (لِ); 3) совға қилмоқ, қурбонлик қилмоқ; 4) чой

пули бермоқ ◊ ... هَبْ أَنَّ ёки ... لَنَهَبْ أَنَّ ... ган деб ҳисоблайлик; V تَوَهَّبَ ваҳҳобийлик таълимотини қабул қилмоқ; VII اِنْوَهَبَ совға қилинган бўлмоқ; VIII اِتَّهَبَ совға (ҳадия) ни, инъомни қабул қилмоқ; X اِسْتَوْهَبَ совға қилиб беришни сўрамоқ, ялиниб сўрамоқ

– إِيهَابٌ қурбонлик қилиш; ҳадя, совға

– مَوْهِبٌ *эск.* ҳадя, совға

– مَوْهِبَةٌ *кўп.* مَوَاهِبُ иқтидор, иқтидорлилик; талант; اَلْمَوَاهِبُ الْفِطْرِيَّةُ табиий иқтидорлар

– مَوْهُوبٌ 1) ҳадя, совға олган; لَهُ ~ ҳадя, совға олувчи; 2) совға қилинган; 3) иқтидорли, талантли; 4) туғма; صِفَاتٌ ~ةٌ туғма хислатлар (сифатлар)

– هِبَةٌ *кўп.* ـاتٌ совға, ҳадя, инъом; садақа (*пул билан*); عَقْدُ الْـ~ ҳадявий ёзув, дастхат; مِصْرُ ~ُ النِّيلِ Миср - Нил ҳадясидир

– وَاهِبٌ ҳадя (совға) қилувчи

– وَهَّابٌ ваҳҳоб, ҳамма нарсани совға қилувчи (*Оллоҳи карим сифатларидан бири*)

– وَهَّابِيٌّ 1. ваҳҳобийликка оид; اَلْـ~ةُ ваҳҳобийлик; 2. ваҳҳобий, ваҳҳобийлик тарофдори

– وَهْبٌ 1) ҳадя (совға) қилиш; 2) *ат. от, мз.* Ваҳб

– وَهْبَةٌ[1] пулдан совға қилиш; совға қилиб берилган пул, чойчақа, чойпули

– وَهْبَةٌ[2] *ат, от, мз.* Ваҳба

– وَهُوبٌ сахий, саховатли, қўли очиқ, энг сахий

(وهت) IV أَوْهَتَ сасимоқ, ҳидланмоқ; اَللَّحْمُ ~ гўшт ҳидланди

I وَهَثَ (и) وَهْثٌ, هثة (*н.нингдир*)ичига кириб кетмоқ, ботиб кетмоқ

I وَهَجَ (*и*) وَهْجٌ ёнмоқ, тутамоқ; чўғ бўлмоқ; IV أَوْهَجَ алангалатмоқ, ёндирмоқ; лахча чўғ қилмоқ; V تَوَهَّجَ 1) ёнмоқ, тутамоқ; чўғ бўлмоқ; 2) ялтилламоқ, ялт-юлт қилмоқ

– أَوْهَجُ 1) жуда иссиқ; 2) ақлсиз, енгилтак, ўйламай иш қиладиган, таваккалчи (*сол.* أَهْوَجُ)

– مُتَوَهِّجٌ тутаётган; чўғ бўлиб қолган (турган)

– وَهَّاجٌ 1) ёнаётган, тутаётган; 2) ёруғ, ёрқин, нур сочаётган, кўзни қамаштирадиган; نُورٌ ~ кўзни қамаштирадиган нур

– وَهَجٌ аланганинг иссиғи

– وَهِيجٌ, وَهَجٌ, وَهَجَانٌ 1) аланга, иссиқлик, чўғ; 2) кучли нур, кўзни қамаштирадиган нур

(وهد) II وَهَّدَ текис қилмоқ, текисламоқ

– أَوْهَدُ пастлик, энг паст (*мас, жой, ер ҳақида*)

– وَهْدَةٌ *кўп.* وِهَادٌ 1) пастлик, чуқурлик; 2) чуқур, жар, жарлик; дара, ернинг ёрилган жойи; 3) хатарсиз жой, хотиржам ўтириладиган жой

I وَهَرَ (*и*) وَهْرٌ 1) қўрқитмоқ; 2) қийин аҳволга солиб қўймоқ, чорасиз ҳолга солмоқ; V تَوَهَّرَ лол қолдирмоқ, ҳайратга солмоқ, довдиратиб қўймоқ

– مَوْهُورٌ қўрқитилган, қўрқиб қолган; довдираб қолган

– وَهَرٌ 1) қаттиқ иссиқлик (*бу ҳолда тутун ҳавода муаллақ туриб қолади*); 2) сароб

– وَهْرَانٌ қўрқиб қолган, ҳаяжондаги; довдираб турган

– وَهْرَةٌ 1) қўрқув, ҳаяжон; 2) каловланиб қолиш

I وَهَزَ (и) وَهْزٌ қўл билан босмоқ, эзмоқ, ~ اَلْقَمْلَةَ بَيْنَ الْأَصَابِعِ битни бармоқлар орасига олиб эзмоқ

(وهس) III وَاهَسَ ўзаро ёмонлашмоқ, ёмон муносабатда бўлмоқ; уришишмоқ

– وَهَّاسٌ арслон

– وَهْسٌ 1) ёмонлик, ёвузлик; 2) чақимчилик, ғийбат, иғво

I وَهَصَ (*и*) وَهْصٌ 1) қаттиқ тепмоқ, қаттиқ босқиламоқ; 2) синдирмоқ, майдаламоқ; янчмоқ

I وَهَطَ (*и*) وَهْطٌ 1) синдирмоқ; 2) топтамоқ; 3) урмоқ

I وَهَفَ (и) وَهْفٌ, وَهِيفٌ қўкариб, япроқ чиқармоқ (*ўсимлик ҳақида*)

I وَهَقَ (*и*) وَهْقٌ арқон, арғамчи ёрдамида тутмоқ; III وَاهَقَ (*туялар*) юришаётганда бўйинларини чўзиб олдинга интилишмоқ; IV أَوْهَقَ арқон, арғамчи ташламоқ (*ов вақтида*); V تَوَهَّقَ қуёшда қизимоқ (*чўлдаги тош ҳақида*); VI تَوَاهَقَ (*бирор нарсани бажаришга*) кўпчилик бўлиб тенг киришишмоқ; 2) бўйнини чўзиб-чўзиб (лўкиллаб) юрмоқ (*туя ҳақида*); 2) бир-бири билан чопишмоқ

– وَهْقٌ, وَهَقٌ *кўп.* أَوْهَاقٌ, وُهُوقٌ арқон, арғамчи, сиртмоқ; أَوْهَاقُ الْمَرَضِ *кўчм.м.* касаллик сиртмоғи;

I (وهل) وَهَلَ (يَهِلُ) وَهْلٌ баҳоламоқ, биринчи қарашдаёқ баҳо бермоқ; وَهَلَ (*и*) ниманингдир биринчисини, аввалини учратмоқ; وَهَلَ (يَوْهَلُ) وَهِلَ 1) қўрқмоқ, қўрқув ҳис қилмоқ; 2) кучсиз, ожиз бўлмоқ; II وَهَّلَ даҳшатга туширмоқ, қўрқитмоқ

– مُسْتَوْهِلٌ *эск.* кучсиз, ожиз; қўрқоқ, ҳуркак

– وَهَلٌ қўрқув

– وَهِلٌ даҳшатга тушган, қўрқиб кетган

– وَهْلَةٌ (*бирор н. билан*) биринчи танишув; لِأَوَّلِ ~ биринчи қарашда; биринчи мартадаёқ

I (وهم) وَهَمَ (يَهِمُ) وَهْمٌ 1) ўйламоқ, тасаввур қилмоқ; орзу қилмоқ; 2) (*н. нидир*) нотўғри тушунмоқ, (*н. ҳақдардир*) нотўғри тасаввурга эга бўлмоқ (فى); 3) қўрқитмоқ, ташвишга солмоқ, ваҳимага солмоқ; وَهَمَ (يَوْهَمُ) وَهْمٌ (*н. дадир*) хато қилмоқ, янглишмоқ (فى); فى ~ اَلْحِسَابِ ҳисобда адашмоқ; II وَهَّمَ тушунтирмоқ; IV[1] أَوْهَمَ 1) тушунтирмоқ; 2) ўйлашга мажбур қилмоқ; 3) (*н. ҳақдадир*) ёлғон фикрга ишонтирмоқ (ب); 4) ўзини (*к. дир деб*) таништирмоқ (ب); 5) тушириб қолдирмоқ; ~ فى اَلْحِسَابِ مِئَةً ҳисобда 100 рақамини тушириб қолдирмоқ; IV[2] أَتْهَمَ (*н. дадир*) айбдор қилмоқ (ب); (*н. нидир*) гуноҳ, айб деб тақамоқ (ب); V تَوَهَّمَ ўйламоқ, ҳисобламоқ, шубҳа қилмоқ; тасаввур қилмоқ; VIII اِتَّهَمَ шубҳа остига олмоқ, (*н. дадир*) айбламоқ (ب)

– اِتِّهَامٌ *кўп.* ـاتٌ айблаш; قَرَارُ الْـ~ *ёки* وَرَقَةُ الْـ~ *юр.* айбнома

– اِتِّهَامِيٌّ айбловга оид; هَيْئَةُ الْمُحَلَّفِينَ الْـ~ةُ *юр.* суд маслаҳатчилари

– إِيهَامٌ нотўғри тасаввурни сингдириш, унга ишонтириш, хатога йўллаш

– تُهْمَةٌ *кўп.* تُهَمٌ айблов; بَاطِلَةٌ ~ туҳмат, ёлғон айблов; ~ بِـ айблов бўйича

– تَهِيمٌ айбдор; шубҳа остига олинган, гумондор

– تَوَهُّمٌ 1) тасаввур; тасаввур кучи; 2) тахмин, гумон; шубҳа

– مُتَّهَمٌ 1. айбдор; гумондор, гумон остига олинган; 2. судланувчи

– مُتَّهِمٌ 1. айбдор қилувчи; 2. айбловчи

– وَاهِمٌ 1) тасаввур қилувчи; 2) хато қилувчи, янглишувчи; 3) хато, хатога оид

– وَاهِمَةٌ тасаввур

– وَهْمٌ *кўп.* وُهُومٌ, أَوْهَامٌ 1) тасаввур; иллюзия; тўқима нарса, фикция; وَقَعَ فى ~ى أَنَّ ... менга шундай туюлдики, ...; 2) фикр, ғоя; 3) шубҳа, хатар; қўрқув; 4) янглишиш, адашиш, хато

– وَهْمِيٌّ тасаввур қилинган; ёлғон, иллюзиядаги, тўқима, сохта; مُشْكِلَةٌ ~ةٌ сохта проблема, муаммо

– وَهْمِيَّةٌ тасаввур кучи, тасаввур қобилияти

I وَهَنَ (*и*) وَهْنٌ кучсиз, мадорсиз бўлмоқ; кучсизланмоқ, мадордан кетмоқ, кучдан қолмоқ; لَا يَهِنُ тиним билмайдиган; عَظْمُهُ ~ وَ ذَهَبَتْ رِيحُهُ *маж.* мутлақо кучдан қолдирмоқ; 2) кучсизлантирмоқ; II وَهَّنَ кучдан қолмоқ; IV أَوْهَنَ 1) кучсизлантирмоқ; кучдан қолмоқ; اَلْعَزْمَ ~ эсанкиратмоқ, эсанкиратмоқ (довдиратиб, гангитиб) қўймоқ, саросимага туширмоқ; 2) *эск.* тун ярмида кирмоқ

– أَوْهَنُ энг заиф, энг нимжон; *эск.* энг кучсиз, энг нимжон

– مَوْهِنٌ ярим тун

مُوهِنٌ *эск.* ҳолдан толдирувчи; *эск.* ярим тунда келувчи; أَتَاهُ مُوهِنًا унинг олдига у тун ярмида келди

– وَاهِنٌ кучсиз, мадорсиз; (*шунингдек:* ~ الْعَزْمِ) шалвираган, мадорсиз; ◊ ~ مِنَ اللَّيْلِ ярим кеча, ярим тун

– وَاهِنَةٌ *анат.* қовурғанинг пастки қисми

– وَهْنٌ 1) = مَوْهِنٌ; 2) *эск.* кучсизлик, дармонсизлик, ожизлик; 3) *эск.* ярим тун

– وَهْنَانَةٌ дангаса (ишёқмас) аёл

وَهْوَهَ 1) оҳ-воҳ қилмоқ, додламоқ (*хотин-қизлар ҳақида*); 2) секин ирилламоқ (*шер ҳақида*); ғингшимоқ (*ит ҳақида*)

I وَهَى (*и*) وَهْيٌ, وَهِيَ 1) кучсиз бўлмоқ; 2) йиртилмоқ, тешилмоқ; ёрилмоқ; الْحَائِطُ ~ деворнинг таги кетиб қолди, девор қулай деб қолди; IV أَوْهَى 1) кучсизлантирмоқ; 2) синдирмоқ; ضَرَبَ زَيْدًا فَ ~ يَدَهُ у Зайдни уриб қўлини синдирди

– أَوْهَى энг кучсиз

– وَاهٍ *мн.* وَاهِيَةٌ *кўп.* وُهَاةٌ кучсиз, арзимас, муҳим бўлмаган, аҳамиятсиз, қониқарсиз; ~ عُذْرٌ кучсиз (ишончсиз) узр

– وَاهَا, وَاهًا, وَاهٍ, وَاهَ *алиф. б. қар.*

وَىْ[1] таажжубни ифодаловчи сўз. ~كَ сенга нима бўлди!; ~ لِعَبْدِ اللّٰهِ Абдуллоҳга ҳайронман

وَىْ[2] ~! вой

~كَ: وَيْبَ шўринг қуриди, ҳолингга вой; ~ زَيْدٍ *ёки* لِزَيْدٍ ~ Зайднинг шўри қуриди

– وَيْبَةٌ *кўп.* ـاتٌ = وَأْبَةٌ

وَيْحَ 1) ғам, ташвиш; لَهُ ~ *ёки* لَا لَهُ ~ *ёки* ~هُ унинг ҳолига вой!; 2) *хурсандликни ифодаловчи сўз.* ~كَ сенга қандай яхши!; ~ زَيْدٍ *ёки* لِزَيْدٍ ~ Зайдга яхши бўлди

وِيسْكِي *тар.* хирож (*Туркияда*); солиқ

وِيسْكِي виски (*алкоголли ичимлик тури*)

وَيْلٌ, وَيْلَكَ = وَيْكَ! *қар.*

وَيْكَةٌ *бот.* вайка (*ўсимлик*)

وَيْلٌ[1] ғам, алам, ташвиш; الْـ~ وَ الثُّبُورُ умумий тарбиясизлик, хаос, бошбошдоқсизлик; أَعْلَنَ الْـ~ وَ الثُّبُورَ шовқин-сурон, тўполон кўтармоқ; لَهُ ~ *ёки* وَيْلَهُ! унинг ҳолига вой!; وَيْلَكَ! сенинг ҳолингга вой!; الْـ~ لَهُ لَوْ ... агар ... бўлмаса, унинг ҳоли вой бўларди

وَيْلٌ[2] дўзахнинг энг олови кучли қисми

– وَيْلَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) бахтсизлик, ғам, ташвиш, фалокат; 2) шармандалик

وَيْنٌ қора узум, қорақизил узум

وَيْهَ *ёки* وَيْهِ *ёки* وَيْهًا *ҳавасини келтириш, қизиқтириш маъноларида ишлатилувчи сўз*

ى

ى (يَاءٌ) ё (*араб алифбосининг йигирма саккизинчи ҳарфи; чўзиқ «у» ни ифодалайди; ҳамзага таглик бўлиб келади; абжадда-10*)

ى: ى ... I шахс бирликдаги қўшилувчи олмош; بَيْتِي уйим; عَصَايَ ҳассам (асоим); مُعَلِّمُوِي ўқитувчиларим; مَعِي мен билан; ضَرَبَنِي у мени урди

يَا[1] *ундов сўз.* о!, эй!; مَامَا! ~ о, она!; رَفِيقُ ~! эй, ўртоқ!; رَبُّ ~ эй, худо!; لَا! ~ *ёки* اللّٰهُ ~! а) олға!, кетдик!, жўнадик!; б) марҳамат қилинг!, марҳамат!; لَا! ~ لَا اسْرَعُوا! ~ қани, тезроқ, тезроқ!; أَيُّهَا! ~ о, эй!; أَيُّهَا الرَّفِيقُ ~ эй, ўртоқ!; تُرَى ~ *қар.* رَأَى; هْ ... ~ ... *эркалатиб қилинадиган мурожаат қўшимчаси!*; أُمَّاهُ! ~ эй, онажон!; أُخَيَّاهُ! ~ эй, сингилжон!

يَا[2] эҳ!; لَيْتَ! ~ эҳ, кошки шундай бўлса!; لَلْمُفَاجَأَةُ اللَّذِيذَةُ! ~ эҳ, қандай яхши тасодиф!; لَلْعَارُ! ~ эҳ, қандай шармандалик!; لَلْخِزْيِ! ~ уялмайсизми!, уялинг-э!; لَهُ مِنْ قَوْلٍ جَمِيلٍ ~ қандай чиройли гап!; لَكَ مِنْ رَجُلٍ شَهْمٍ! ~ сен қандай олижаноб одамсан!; فَ ~ حَبَّذَا ... لَوْ ... бўлганда, қандай яхши бўларди!; ~ مَا кўп марта, тез-тез, бир неча марта; ~ مَا رَأَيْتُ! мен жуда кўп кўрганман!, жуда кўп нарсаларни кўрганман!; دُوبُ ~ *қар.* دُوبُ

يَا[3]: ~ ... ~ *халқ.* ёки, ... ёки; كَانَ ~ مَا كَانَ бир бор экан, бир йўқ экан (*эртаклар бошланмаси*); مَا كَانَ ~ مَجْمُوعَةُ كَانَ эртаклар тўплами

يَابَانِيٌّ 1. Японияга, японларга оид; الْـ~ *ёки* اللُّغَةُ الْـ~ япон тили; 2. япон

وَ ~ مَاجُوجُ: يَاجُوجُ Яжуж ва Мажуж

يَاخُورٌ *кўп.* يَوَاخِيرُ 1) отхона; 2) фоҳишахона

يَارْدَةٌ *кўп.* ـاتٌ ـ ярд (*узунлик ўлчови; мас. Англияда-94, 44 см. га тенг*)

يَازَرْجَةٌ астрология (илми нужум)

– يَازَرْجِيٌّ *кўп.* يَازَرْجِيَّةٌ астролог

يَاسَرْجِيٌّ *кўп.* يَاسَرْجِيَّةٌ қул савдогари

– يَسَرْجِيٌّ *кўп.* يَسَرْجِيَّةٌ = يَاسَرْجِيٌّ

يَاسْمِينٌ = يَسْمِينٌ

يَاسِينُ Ёсин (*Қуръони каримнинг 36-сураси*); الْبَيْتُ مَحْفُوظٌ بِـ~ уйга қулф солинмаган (*сўзма-сўз:* уй ёсин (يَاسِين) сураси қўриғида)

يَاظٌ *кўп.* أَيَّاظٌ танга-чақанинг орқа томони; ~ طُرَّةٌ أَمْ танганинг юзими ё орқасими?

يَافِثُ *ат. от. библ.* Яфет; Ёфас

– يَافِثِيٌّ 1. яфетик; اللُّغَاتُ الْـ~ةُ яфетик тиллар; 2. яфет (ёфас) одами

يَافِطَةٌ *кўп.* ـاتٌ, يُفُطٌ 1) ёзув (*эшик устидаги*); الشَّارِعِ ~ кўча номи битилган ёзув; 2) этикетка, ёрлиқ; 3) плакат; انْتِخَابِيَّةٌ ~ сайлов плакати; 4) эълонлар тахтаси

يَافُوخٌ *кўп.* يَوَافِيخُ *ёки* يَأْفُوخٌ *кўп.* يَآفِيخُ *қар.* يفخ

يَاقَةٌ *кўп.* ـاتٌ ـ ёқа; عِرْوَةٌ ~ тугмали ёқа; مَقْلُوبَةٌ ~ қайирма ёқа; وَاقِفَةٌ ~ тик ёқа; الْيَاقَاتُ الْمُنَشَّاةُ крахмалланган ёқа

يَاقُوتٌ *кўп.* يَوَاقِيتُ *мин.* ёқут; أَحْمَرُ ~ *ёки* رُمَّانِيٌّ ~ қизил ёқут; أَخْضَرُ ~ яшил ёқут; أَزْرَقُ ~ кўк ёқут; أَصْفَرُ ~ сариқ ёқут; بَنَفْسَجِيٌّ ~ бинафша ёқут; زَعْفَرَانِيٌّ ~ заъфарон ёқут; جَمْرِيٌّ ~ лаъл; *юнон.* зумрад, ёқут; يَاقُوتُ Ёқут (*географик луғат муаллифи*)

– يَاقُوتَةٌ ёқут парчаси

يَامٌ Нуҳ алайҳиссаломнинг тўфонда ҳалок бўлган ўғилларининг исми

يَامَا *қар.* يَا[2]

يَامِيشٌ 1) овқат, емиш; 2) қуруқ мевалар (*ёнгоқ, майиз, баргак, прессланган хурмо*); رَمَضَانَ ~ қуруқ мевалар

يَانُسُونٌ *бот.* 1) арпабадиён; 2) анис (*олма нави*); 3) янсон (*хушбўй ҳидли ўсимлик*)

يَا نَصِيبُ лоторея, ёнасиб, чек

يَانْكِيٌّ *кўп.* يَانْكُيُّونَ янки (*америкаликлар*)

يَاوَرٌ *кўп.* يَاوَرِيَّةٌ, يَاوَرَانٌ адъютант, ёвир (ёрдамчи)

يَاوِيٌّ: ~ةٌ قَصِيدَةٌ қофияси ى билан тугайдиган қасида

يَايٌ *кўп.* ـاتٌ ـ пружина

يَأْمُورٌ *кўп.* يَآمِيرُ *зоол.* нарвал, яккашох (*тумшуғида шохсимон тиши бўлган китсимон денгиз ҳайвони*)

I يَئِسَ (*а*) يَأْسٌ 1) (*н. дадир*) маъюс бўлмоқ, умидсиз қолмоқ, умидсиз бўлмоқ (مِنْ); 2) билмоқ, хабардор бўлмоқ; 3) *сол.* أَيِسَ; IV أَيْأَسَ 1) маъюслантирмоқ, умидсиз қолдирмоқ; умидсизлантирмоқ; 2) أَيْأَسَتْ туғишдан қолмоқ; туғиш ёшидан ўтмоқ; X اسْتَيْأَسَ (*н. дадир*) маъюс, умидсиз бўлмоқ (مِنْ)

– مَيْئُوسٌ маъюс бўлган, умидсизланган; حَالَةٌ ~ مِنْهَا оғир, мушкул аҳвол

– يَائِسٌ 1) маъюс, умидини узган; 2) маъюс; مُحَاوَلَةٌ ~ةٌ энг сўнгги уриниш

– يَائِسَةٌ *кўп.* ـاتٌ ـ қари қиз, бўроз

– يَأْسَةٌ маъюслик, умидсизлик

– يَأْسٌ маъюслик; أَخْلَدَ إِلَى الْـ~ маъюсликка тушмоқ; عَلَكَهُ الْـ~ у маъюс бўлиб қолди; ◊ سِنُّ الْـ~ климакс даври

– يَؤُسّ эск. умидсизликка тушган, умидини узган

– يَائِسٌ = يَئُوسٌ

يُؤْيُؤٌ кўп. يَآيِئُ зоол. қийғир, қирғий

يَبَابٌ мз. мн. 1. чўлга, биёбонга оид; ~ خَرَابٌ чўл-биёбонга айланган, хароб бўлган; مَنْزِلٌ ~ خَرَابٌ хароб уй; 2. чўл, биёбон

يَبْرُوحٌ бот. меҳригиёҳ, мандрагара

I يَبِسَ (и) يُبْسٌ, يَبَسٌ қуруқ бўлмоқ, қуримоқ; قَدْ ~ حَلْقِي томоғим (ҳалқумим) қуриб қолди; II يَبَّسَ қуритмоқ; IV أَيْبَسَ қуритмоқ, қуритиб олмоқ; V تَيَبَّسَ 1) қуриган бўлмоқ; 2) қотиб қолган бўлмоқ; VIII اِتَّبَسَ қуримоқ, қуруқ бўлмоқ- تَيَبُّسٌ 1) қуриш, қуриб қолиш; 2) қотиб қолиш; الْـ~ الْمَيِّتِ rigor mortis (ўликнинг қотиб қолиши)

– يَابِسٌ қуруқ; الْـ~ الْأَخْضَرَ وَ (أَكَلَ) أَحْرَقَ хўл-қуруқни баравар йўқ қилмоқ (ёнғин ҳақида)

– يَابِسَةٌ қуруқлик, ернинг қуруқ қисми

– يَبِسٌ[1] қуруқ, қуриган

– يَبَسٌ[2] жинсий аъзолар

– يَبْسٌ = يَبَسٌ[1]

– يُبْسٌ, يَبَسٌ қуруқлик

– يُبُوسَةٌ қурғоқчилик

– يَبِيسٌ қуруқ, қуриган (мас, ўсимлик)

يَتُوعٌ бот. сутлама, ихрож (заҳарли оқ шира чиқарадиган ўт-алаф)

I يَتِمَ (и) يُتْمٌ етим бўлмоқ, етим қолмоқ; II يَتَّمَ етим қолдирмоқ, етим қилмоқ; IV أَيْتَمَ = II; V تَيَتَّمَ етим қолмоқ

– يُتْمٌ мн. кўп. يَتَامَى болалари етим қолган аёл

– يَتِيمٌ 1) етимхона; 2) мотам йиғини; дафн (қар. مَأْتَمٌ)

– يَتِيمٌ 1. етим қолган; 2. етим

– يُتْمٌ, يَتَمٌ, يَتْمٌ етимлик

– يُتْمٌ отасиз етим (одамларда); 2) онасиз етим (ҳайвонларда)

– يَتِيمٌ кўп. يَتَامَى, أَيْتَامٌ 1) етим; الْأَبِ ~ отасиз етим; الْأُمِّ ~ онасиз етим; لَطِيمٌ ~ чин етим (ота-онасиз етим); مَلْجَأُ الْأَيْتَامِ етимлар уйи; 2) яккаю-ёлғиз, уникум; الدُّرَّةُ الْـ~ـةُ камёб дур, гавҳар, дурри ятим; النُّسْخَةُ الْـ~ـةُ камёб нусха (қўлёзма); الْفُرْصَةُ الْـ~ـةُ камёб (жуда оз бўладиган) ҳодиса; الْجُمْعَةُ الْـ~ـةُ рамазон ойининг охирги жумаси

(يتن) II يَتَّنَتْ ҳомила туғилганида оёғи билан (боши билан эмас) тушмоқ; IV أَيْتَنَتْ чақалоқни боши эмас, оёқ томонидан туғмоқ

— مَوْتُونٌ боши билан эмас, оёқлари билан туғилган (чақалоқ)

— يَتْنٌ оёқ томондан туғилиш (чақалоқ ҳақида)

يَأْجُوجُ = يَجُوجُ

يَحْبُورٌ хушчақчақ, шодон; мамнун, мамнун бўлган

مِيحَارٌ 1) салтанат ҳассаси; гурзи, чўқмоқ; 2) таёқ, ҳасса, боши эгри ҳасса

يَحْمُورٌ 1. қизил; 2. 1) гемоглобин; 2) кўп. يَحَامِيرُ зоол. қулон

يَحْمُومٌ 1) қоралик, қорамтирлик; 2) қурум

يَخْيَا ёки يَخْيِي ат. от. мз. Яҳё

يَخْتٌ кўп. يُخُوتٌ яхта (спорт ёки саёҳат учун ишлатиладиган кичикроқ кема)

يَخْضُورٌ хлорофил (ўсимликка яшил ранг бериб турадиган модда)

يَخْنَةٌ ёки يَخْنِي яхна, яхна гўшт; рагу

يَدٌ мн. кўп. أَيْدٍ, أَيَادٍ 1) қўл; أَخَذَهُ مِنْ ~ـهِ кимнингдир қўлидан ушламоқ, олмоқ; طَلَبَ ~ـهَا (к. дандир) у (аёл) нинг қўлини сўрамоқ (яъни қизга харидор бўлмоқ-مِنْ); 2) ҳайвонларнинг олдинги оёқлари (қўллари); 3) даста; الْفَأْسِ ~ катта болта; 4) хайру саховат; ҳиммат, яхшилик (бу ҳолда кўпинча кўп. الْأَيَادِي шаклида ишлатилади); 5) куч, кувват; 6) ноз-неъмат, ризқ, эҳсон; الْأَيَادِي الْبَيْضَاءُ тақдирлашга лойиқ хизматлар; صَاحِبُ الْأَيَادِي الْبَيْضَاءِ тақдирлашга лойиқ хизматлар соҳиби, мурувватли, хайру саховатли одам; أَسْدَى إِلَيْهِ ~ـا جَدِيدَةً кимгадир яна бир ҳиммат қилмоқ; ◊ الْـ~ الْعَامِلَةُ ёки الْأَيْدِي الْعَامِلَةُ ишчи кучлари; الْجَوْزَاءِ ~ астр. Жавзо (Фион) юлдузлар туркумининг альфа @ си; ~ سَاعَةٍ қўл соати; ~ شُغْلٍ қўл ҳунар, каштачилик; ~ عَرَبَةٍ замбилғалтак; فِي مُتَنَاوَلِ ~ـهِ кимнингдир олдида, яқинида; مَدَّ ~ـهُ الْمُسَاعَدَةَ ёрдам (мадад) қўлини чўзмоқ; رَفَعَ وَضَعَ فِي ~ـهِ عَلَى ... ...га қўл кўтармоқ; بَيْنَ ~ـَيْهِ кимнингдир қўлига тушиб қолмоқ; مَثَلَ بَيْنَ (قَدَّامَ) ~ـَيْهِ унинг олдида, рўпарасида; ضَرَبَ وَجْهَهُ بِـ~ـَيْهِ; مَثَلَ қар. хафаликдан ўз юзига урмоқ; تَحْتَ ~ـهِ унинг ихтиёрида, унда; تَعَلَّمَ عَلَى ~ الْأُسْتَاذِ профессор қўл остида таълим олмоқ; عَلَى ~ الْأَطِبَّاءِ табиблар қўли билан, табиблар ёрдамида; ... فِي ~ لَهُ унинг ...да қўли бор, унинг ...га алоқаси бор; الظُّرُوفُ لَا ~ لَهُ فِيهَا ҳеч кимга алоқадор (боғлиқ) бўлмаган шароитлар (ҳолатлар); كَانَ لَهُ الْـ~ الطُّولَى ...да унинг катта хизматлари бор; صَاحِبُ الْـ~ الطُّولَى а) сахий, саховатли, қўли очиқ; б) (бирор н. учун) кўп хизмат қилган; أَخَذَهُ بِـ~ـهِ а) кимнидир қўлламоқ; б) кимнингдир қўлидан ушламоқ (тутмоқ); ~ بَيْضَاءُ мурувват, яхшилик; ضَاقَتْ ~ـهُ унинг қўли қисқа бўлиб қолди, у камбағаллашиб қолди; خَفِيفَةٌ ~ـهُ унинг қўли қинғир; طَوِيلَةٌ ~ـهُ а) қўли узун, қўлидан ҳар иш келадиган; б) қўли қинғирроқ; قَصِيرَةٌ ~ـهُ қўли қисқа, қўлидан иш келмайдиган; مَفْتُوحَةٌ ~ـهُ унинг қўли очиқ; يَمْشِي ~ مِنْ وَرَاءِ وَ ناشِفَةٌ ~ـهُ у қурумсоқ, хасис; وَضَعَ ~ مِنْ قُدَّامِ халқ. унинг қўли қуруқ кетди; وَضَعَ ~ـهُ عَلَى ... ниманидир қўлга киритмоқ; الْجُمْهُورُ ~ـهُ عَلَى قَلْبِهِ халқ нафас олмай кутиб турарди; لَمْ يَضَعْ ~ـهُ عَلَى خَدِّهِ у ҳаракатсиз, қўлини чалмаштириб ўтиргани йўқ; هُمْ عَلَى ~ واحِدَةٍ уларнинг тили битта; عَمِلُوا ~ـًا واحِدَةً қўлни-қўлга берибҳаракат қилмоқ; يَجِبُ أَنْ نَكُونَ ~ـًا واحِدَةً وَ قَلْبًا واحِدًا وَضَمِيرًا واحِدًا لِكَيْ ... (حَتَّى) ... учун биз бир бўлиб ҳаракат қилишимиз керак; أَصْبَحُوا ~ـًا واحِدَةً وَلِسَانًا واحِدًا ...да улар тил бириктирган эдилар; يَضْرِبُونَ ~ـًا بِـ~ـهِ وَ يَقُولُونَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَظِيمِ улар қўлларини ёзганларича لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَظِيمِ дердилар холос, яъни ҳеч нарса қилмас эдилар; ذَهَبُوا (تَفَرَّقُوا) أَيْدِي سَبَا улар ҳар томонга тарқаб кетдилар; خَسِرَ كُلَّ مَا مَلَكَتْ ~ـاهُ у ҳамма нарсасини қўлдан чиқарди; يَأْخُذُ بِالْـ~ الْيُمْنَى مَا كَانَ يُعْطِيهِ بِالْـ~ الْيُسْرَى у бир қўлида беради-ю, аммо иккинчисида қайтариб олади; سَقَطَ فِي ~ـهِ маҳҳ. у нима қилишини билмас эди; у чорасиз қолган эди; لَا أَفْعَلُهُ ~ الدَّهْرِ бунга мен ҳеч қачон қўл урмайман; اخْتَطَفَتْهُ ~ الْمَنُونُ вафот этмоқ

– يَدَوِيٌّ 1) қўлга оид; حِرْفَةٌ ~ـةٌ қўл ҳунари; صِنَاعَةٌ ~ـةٌ каштачилик; 2) югурдак, дастёр

– يَدَوِيٌّ = يَدِيٌّ

يَدَسٌ болалар ўйини номи; عَظْمُ الْـ~ тўш суяк (товуқ суяги)

أَيْدَعُ бот. заъфарон (зиравор ўсимлик)

أَيِرٌّ қаттиқ, пишиқ, мустаҳкам; حَجَرٌ ~ қаттиқ тош

يَرْبُوعٌ кўп. يَرَابِيعُ зоол. Африка қўшоёғи

I يَرِعَ (а) يَرَعٌ қўрқмоқ

– يَرَاعٌ 1) перо, қалам; 2) қамиш; 3) тиллақўнғиз

– يَرَاعَةٌ 1) = يَرَاعٌ; 2) кларнет (музика асбоби)

– يَارُوقٌ ат. от, мз. Ёруқ

– يَرَقَانٌ 1) қоракуя (ўсимлик касали); 2) мед. ярақон (сариқ)

– مَيْرُوقٌ 1) қоракуя тушган; 2) ярақон (сариқ) билан касалланган

يَرَقَةٌ = يَرَقَانَةٌ

يَرَقَةٌ *кўп.* ـاتٌ *зоол.* (*капалак, чивин, чувалчанг ва б. лар тухумидан чиққан*) қурт

رقع *қар.* يَرْقُوعٌ

يَرْمَعٌ *кўп.* يَرَامِعُ ялтироқ оқ рангли тош

يَرَنَّا *ёки* يُرَنَّا хина (*ўсимлик*)

– يُرَنَّاءٌ = يُرَنَّا

يَرُونٌ 1) ҳайвондан чиқадиган тер; 2) филнинг мияси

يَرْوَزَ яровизация қилмоқ (*баҳорикор, лалмикорликка мосламоқ*)

– يَرْوَزَةٌ яровизация (*баҳорикор, лалмикорликка мослаш*)

يَازَرْجَةٌ = يَزَرْجَةٌ

– يَزَرْجِيٌّ *кўп.* يَزَرْجِيَّةٌ = يَازَرْجِيٌّ

يَزَكٌ *форс. эск.* қоровул бошлиғи, патруль бошлиғи; *эск.* шпион, жосус

يَزِيدُ *ат. от. мз.* Язид

– يَزِيدِيٌّ язидий (*диний мазҳаб вакили*)

– يَزِيدِيَّةٌ язидийлик

يَسٌّ, يَسٌّ яс (*ҳайвонни тўхтатиш учун айтиладиган сўз, мас., иши дегандай*)

يَسَقْجِيٌّ *кўп.* يَسَاقْجِيَّةٌ = يَسَقْجِيٌّ

يَشَبٌ яшма (*рангдор тош*)

I (يسر) يَسِرَ (*а*) يَسَرٌ енгил, осон бўлмоқ; қулай бўлмоқ; يَسُرَ (*у*) يُسْرٌ 1) енгил, осон бўлмоқ; қулай бўлмоқ; 2) кичик, аҳамиятсиз бўлмоқ; يَسَرَ (*и*) يَسْرٌ қимор ўйнамоқ, пулга қимор ўйнамоқ; II يَسَّرَ 1) енгиллатмоқ, осонлаштирмоқ; қулайлаштирмоқ, қулай қилмоқ; мослаштирмоқ, мосламоқ; 2) муваффақият қозонмоқ; III يَاسَرَ 1) (*к. гадир*) мулойим муносабатда бўлмоқ; (*к. нингдир гапига*) кўнадиган, кирадиган бўлмоқ; 2) сўл (*чап*) томонда юрмоқ; IV أَيْسَرَ 1) бойлик бермоқ; (*н. биландир*) бойитмоқ (ب); 2) бой, давлатманд бўлмоқ; 3) ютуққа эришмоқ; гуллаб-яшнамоқ; ◊ ~ت الْمَرْأَةُ осон туғмоқ; V تَيَسَّرَ (*к. учундир*) енгил, осон, имкониятли бўлмоқ (لِ); (*к. нингдир*) қўлидан кетмоқ (لِ); 2) ютуққа эришмоқ; гуллаб-яшнамоқ; VI تَيَاسَرَ бошқалар билан бирликда майсир (*қар.* مَيْسِرٌ) ўйнамоқ; 2) чап (сўл) га кетмоқ; X اسْتَيْسَرَ 1) = V; 2) = اسْتَأْسَرَ *қар.* أَسَرَ

– أَيْسَرُ[1] осонроқ, енгилроқ

– أَيْسَرُ[2] *мн.* يُسْرَى 1. 1) чап, сўл; الْجَانِبُ الْـ~ *ёки* الْجِهَةُ الْيُسْرَى чап (сўл) томон (тараф); الْيَدُ الْيُسْرَى чап (сўл) қўл; 2) *сиёс.* сўл; جَنَاحُ الْـ~ الْحِزْبِ партиянинг сўл қаноти; 2. *кўп.* يُسْرٌ чапақай

– تَيَسُّرٌ 1) осонлик, енгиллик, имкониятлилик; ~ عَدَمُ имкониятсизлик; 2) ютуққа эришиш; гуллаб-яшнаш

– تَيْسِيرٌ 1) осонлик, енгиллик; 2) *кўп.* ـاتٌ енгиллик, имтиёз

– مُتَيَاسِرٌ *эск.* чапга бурилувчи, қайрилувчи

– مُتَيَسِّرٌ 1) осон, енгил, имкониятли; 2) ютуққа эришаётган; 3) *шунингдек:* ~ الْحَالِ давлатманд

– مُوسِرٌ бой, давландманд

– مَيْسِرٌ 1) қимор; пулга ўйнаш; 2) майсир (*қадимги арабларда қимор ўйини*); ~ الشَّطْرَنْجُ الْعَجَمِ *мтл.* шахмат ажамликларнинг қимори; 3) *тар.* майсир (қимор) ўйини (*бир гуруҳ эркаклар туяни қарзга олиб сўядилар, уни 10 ёки 28 бўлакка бўладилар. Ўйин иштирокчилари ўқларини қопга солиб, уни аралаштирадилар ва ўқни тортадилар. Туянинг бирор қисмини ютиб олганлар пул тўламайдилар. Туянинг пулини тўлаш ютқазганларга қолади*)

– مُيَسَّرٌ 1) енгиллашган, осонлашган; 2) муваффақиятли, ютуқли; وَ كُلُّ ~ لِمَا خُلِقَ لَهُ ютуқ имкони борга муяссар бўлади; 3) оммабоп қилиб ёзилган (*китоб ва б. лар ҳақида*); 4) бой. давлатманд

– مَيْسَرَةٌ *кўп.* مَيَاسِرُ 1) чап (сўл) томон; مَقَامَاتُ الْـ~ *сиёс.* сўл доиралар; 2) *ҳарб.* чап қанот

– مَيْسُرَةٌ, مَيْسُرَةٌ давлатмандлик; мўл-кўллик, серобликк, бойлик

– مَيْسُورٌ[1] 1) енгил, осон, имконияти бор, амалга ошириладиган; ~ غَيْرُ қийин, оғир; أَبْوَابُ الرِّزْقِ ~ غَيْرُ ... مِنَ الْـ~ أَنْ эҳтимолдирки, ...; ~ غَيْرُ *мкл.* ризқ эшиклари осон очилмайди; 2) муяссар бўладиган; ... لَيْسَ فِي ~هِ أَنْ ... унга муяссар бўлмайди

– مُوسُورٌ[2] *кўп.* مَيَاسِيرُ = مُوسِرٌ

– يَاسِرٌ *кўп.* أَيْسَارٌ 1) қиморбоз, қимор ўйновчи; 2) қиморга тикилган ҳайвонни сўювчи; 3) қассоб; 4) *эск.* қимор ўйинида ўйинга тикилган туяни сўювчи (*одам*); 5) *эск.* сўйилган туя гўштини тақсимловчи; 6) *ат. от, мз.* Ёсир

– يَسَارٌ 1) давлатмандлик; бойлик; ذُو الْـ~ бой, давлатманд; 2) чап (сўл) томон (тараф); ~ الْـ عَنِ чапдан, сўлдан; أَهْلُ الْـ~ *сиёс.* сўллар; عُضْوُ الْـ~ суд раисининг чап томонида ўтирадиган суд аъзоси; 3) чап томон (борт); ~ السَّفِينَةِ кеманинг чап томони (борти); 4) *мн.* чап қўл; 5) *бот.* ёнғоқнинг бир тури; 6) *эск.* ювошлик, беозорлик; 7) *ат. от, мз.* Ясор

– يَسَارِيٌّ 1) чап томондаги; *сиёс.* сўл; شِعَارَاتٌ ~ةٌ сўл шиорлар

– يَسَارِيَّةٌ сиёсатда сўл йўналиш, сўллик

– يَسَرٌ *эск.* енгиллик, қисқалик; *эск.* енгил, қисқа; *кўп.* أَيْسَارٌ *эск.* қимор ўйинида ўқларни олувчи; *эск.* қимор ўйинида иштирок этувчилар гуруҳи; طَعَنَهُ يَسَرًا *эск.* юзма-юз туриб, найза билан жароҳатлади, ярадор қилди; وَتَمَنَّى النَّزْعَ فِي يَسَرِهِ у унинг қоқ юзига ўқ отмоқчи бўлди

– يُسْرٌ[1] 1) енгиллик, осонлик; ~ب осон, енгиллик билан; 2) давлатмандлик, бойлик, мўл-кўллик; 3) муваффақият қозониш, гуллаб-яшнаш

– يُسْرٌ[2] қора маржон

– يُسْرَى *мн. кўп.* يُسْرَيَاتٌ 1) чап қўл; 2) чап (сўл) тараф; 3) *эск.* бахт-саодат, жаннат

– يَسْرَةٌ чап, сўл тараф; ~ чапга, сўлга

– يَسِيرٌ[1] 1) кичик, аҳамиятсиз; 2) енгил, осон; ... مِنَ الْـ~ أَنْ تُلَاحِظَ сен шуни осонгина фаҳмлашинг мумкинки, ...

– يَسِيرٌ[2] *жам.* асирлар, қуллар (*сол.* أَسِيرٌ)

– يَسِيرِيٌّ *кўп.* يَسِيرِيَّةٌ қул савдогари

يَسْرُوعٌ *кўп.* يَسَارِيعُ = أُسْرُوعٌ *қар.* سرع

الْيَسَعُ Илёс алайҳссалом (*пайғамбар*)

يَسَقْجِيٌّ *кўп.* يَسَقْجِيَّةٌ элчихона қоравули, элчихона қўриқчиларининг вакили; элчихонадаги қуролланган хизматкор

يَاسَمٌ = يَاسَمِينٌ

يَسْمِينٌ ёсамин, жасмин; ~ أَبْيَضُ оқ ёсамин; ~ أَصْفَرُ сариқ ёсамин; ~ الْبَرِّ ёввойи ёсамин; ~ حِجَازِيٌّ Ҳижоз ёсамини; ~ اللَّيْلِ тун ёсамини, араб ёсамини; ~ هِنْدِيٌّ ҳинд ёсамини

يَسُوعُ *ат.от.мз.* Иусус, Исо; ~ الْمَسِيحُ Иисус Христос, Исо Масиҳ

– يَسُوعِيٌّ *кўп.* يَسُوعِيَّةٌ 1. иезуитларга оид; 2. иезуит (*католик монахлар таълимоти тарафдори*)

يَشْبٌ *мин.* яшма (*кўкимтир тош*)

يَشْمٌ *мин.* нефрит (*яшил ёки сутранг ярми шаффоф минерал*)

يَشْمَقٌ ёпинчиқ, чиммат

يَشْمَكٌ = يَشْمَقٌ

يَصْبٌ = يَشْبٌ

يَصْفٌ = يَشْبٌ

يَصَرُ *кўп.* أَيَاصِرُ қуруқ ўт, қуриган ўт, хашак

يَطَقٌ *кўп.* ـاتٌ 1) калавот, койка; 2) каюта (*кемадаги хона*)

يَطَقَانٌ ятаган, эгри қилич, шамшир

يَعْبُوبٌ *қар.* عبّ

I يَعَرَ (и) يُعَارٌ маърамоқ (*қўй ёки эчки ҳақида*)

– يَعْرٌ *кўп.* يِعَارٌ арслон ёки бўрини ушлаш учун унинг йўлидаги чуқурга бойлаб қўйиладиган қўзичоқ

– يَعْرَةٌ = يَعْرٌ

يَعْرُبُ *ат. от, мз.* Яъруб (*жанубий араблар бобокалони исми*)

– يَعْرُبِيٌّ Яърубга оид

يَعْسُوبٌ *қар.* عسب

يَعْضِيضٌ *бот.* хондрилла (*каучук олинувчи*

ўтсимон ўсимлик)

يَعْفُورٌ кўп. يَعَافِيرُ зоол. кийик, оҳу

يَعْقُوبٌ қар. عقب

يَعْلُولٌ қар. علّ

يَعْمُورٌ қар. عمر

يَعْمَلٌ қар. عمل

(يغم) II يَغَّمَ таламоқ, ўғирламоқ, шилмоқ

– يَغْمَجِيٌّ кўп. يَغْمَجِيَّةٌ талончи, ўғри

– يَغْمَةٌ ўғирланган, талон қилинган нарса, ўлжа

يَغْمُورٌ ёмғирпўш, плашч

يَغْنِيشٌ товламачилик, алдамчилик; ёлғон

I يَفَخَ (а) يَفْخٌ бошнинг тепасига урмоқ

– يَافُوخٌ кўп. يَوَافِيخُ ёки يَأْفُوخٌ кўп. يَآفِيخُ 1) уч, тепа, юқори қисм, чўққи; 2) бошнинг тепа қисми

يَافَطَةٌ кўп. يُفَطٌ, ـَاتٌ = يَافُوخٌ

I يَفَعَ (а) يَفْعٌ етук ёшга тўлмоқ, етук бўлмоқ; IV أَيْفَعَ = I; V تَيَفَّعَ = I; 2) тепаликка кўтарилмоқ, юқорига чиқмоқ; 3) тепаликда олов ёқмоқ

– يَافِعٌ 1. етук ёшдаги; 2. йигит

– يَفَاعٌ тепалик, дўнглик, баландлик

– يَفَاعَةٌ йигитлик, етуклик; ~ الشَّبَابِ ёшликнинг етук, гуллаган даври

– يَفْعٌ етук йигитлик ёши

– يَفَعٌ кўп. أَيْفَاعٌ 1) йигит; 2) тепалик, дўнглик, баландлик

– يَفُوعَةٌ йигитлик, етуклик

يَفَنٌ кўп. يُفْنٌ кекса одам, мўйсафид киши

I يَقَّ (а) يُقُوقَةٌ оқармоқ, оқ рангга кирмоқ

– يَقَقٌ[1] أَبْيَضُ ~: тиниқ оқ

– يَقَقٌ[2] хурмо дарахти устидаги оқ ёғга ўхшаш нарса

يَقْطِينٌ 1) ошқовоқ; 2) палак отиб ўсадиган полиз экинлари (*қовун, тарвуз каби*); 3) *ат. от, мз.* Яқтин

I يَقِظَ (а) يَقَظٌ 1) уйғоқ бўлмоқ, ухламаслик; 2) ҳушёр бўлмоқ, ҳушёр турмоқ; диққат-эътиборли бўлмоқ; II يَقَّظَ 1) уйғотмоқ, уйқудан уйғотмоқ; 2) ғайратлантирмоқ, қўзғатмоқ; 3) огоҳлантирмоқ, ҳушёр бўлишга чақирмоқ; IV أَيْقَظَ 1) уйғотмоқ, уйқудан уйғотмоқ; 2) эсга солмоқ, хотирага солиб қўймоқ; V تَيَقَّظَ 1) ҳушёр бўлмоқ, диққат-эътиборли бўлмоқ; 2) (*н. нидир*) хотирламоқ, эсламоқ (إِلَى); X اسْتَيْقَظَ 1) уйқудан уйғонмоқ; 2) уйқудан уйғотмоқ

– إِيقَاظٌ туриш, уйқудан туриш (уйғониш) пайти

– تَيَقُّظٌ ҳушёрлик, диққат-эътиборлик; эҳтиёткорлик

– مُتَيَقِّظٌ ҳушёр, диққат-эътиборли, сергак

– مُسْتَيْقِظٌ уйғонган, уйғоқ

– يَقِظٌ = يَقْظٌ

– يَقْظٌ ҳушёр

– يَقْظَانُ мн. يَقْظَى кўп. يَقَاظَى 1) ухламаётган, уйғоқ; 2) ҳушёр, диққат-эътиборли, сергак; ~ أَبُو الْ хўроз

– يَقْظَةٌ, يَقَظَةٌ 1) уйғоқлик; 2) ҳушёрлик; эҳтиёткорлик, сергаклик; يَقَظَةٌ 3) *ат. от, мз.* Яқаза ◊ فِي ~ الْ ўнгда (*тушда эмас*); فِي ~ هِ وَ نَوْمِهِ ўнгда ҳам, тушда ҳам

يُوقَلَمَةٌ ўқлама, инспекция, текшириш

I يَقَنَ (а) يَقَنٌ 1) ҳақиқий, чин, ишончли бўлмоқ; 2) ишонмоқ; IV أَيْقَنَ (*н. дадир*) ишонч ҳосил қилмоқ (*туш. к. ёки* بِ); V تَيَقَّنَ = IV; X اسْتَيْقَنَ 1) = IV; 2) шаксиз билмоқ

– اسْتِيقَانٌ ишончлилик, комил ишонч

– إِيقَانٌ комил ишонч, ишончлилик, имони комиллик; эътиқод

– مُتَيَقِّنٌ ишончи комил, қатъий ишонган

– مُسْتَيْقِنٌ = مُوقِنٌ

– مُوقِنٌ (*н. гадир*) ишончи комил (بِ); ... بِأَنَّ ~ وَ إِنَّنِي ахир мен шунга қатъий ишонаманки, ...; ахир шунга ишончим комилки, ...

– مِيقَانٌ енгилтак, лақма

– يَقَنٌ[1], يَقِنٌ комил ишончлилик, ишонч; عَلَى وَجْهِ الْ ~ ҳеч шубҳасиз, шаксиз

– يَقَنٌ[2], يَقِنٌ, يَقْنٌ енгилтак, лақма

– يَقَنَةٌ = يَقَنٌ

– يَقِينٌ ишончли билиш; чуқур эътиқод; خَيْرُ الْ ~ чинакам билим; حَقُّ الْ ~ шубҳасиз ҳақиқат, ўзгармас ҳақиқат; أَنَا عَلَى ~ مِنْ أَنَّ ... мен шунга қаттиқ ишонаманки, ...; وَ عَلِمَ عِلْمَ ~ نَا أَنَّ فِي ... биз ишонамизки, ...; الْ ~ шак-шубҳасиз билмоқ; ~ا шаксиз, ҳеч шубҳасиз

– يَقِينِيٌّ шаксиз, шубҳасиз, чинакамига маълум бўлган; عَلَى وَجْهِ ~ шубҳасиз равишда; الْفَلْسَفَةُ الْ ~ةُ *фалс.* позитивизм

– يَقِينِيَّاتٌ кўп. шубҳасиз ҳақиқатлар, аксиомалар

يَكٌّ бир (*нард ўйинида*)

يَكُ = لَمْ ~: لَمْ يَكُنْ (*қар.* كَانَ)

يَكَلْنْجِيٌّ кўп. يَكَلْنْجِيَّةٌ боцман

يَكُونُ 1. якун; الْعُمُومِيَّةُ الْ ~ умумий якун; 2. жами, ҳаммаси

I يَلَّ ёки يَلَلَ (يَيْلَلُ), يَلِلَّ, يَلَلٌ тишлари эгри-бугри бўлмоқ

– أَيَلُّ мн. يَلَّاءُ кўп. يُلٌّ тишлари калта-култа, қинғир-қийшиқ одам

يَلَبٌ 1) пўлат; 2) чармдан тикилган зирҳли кийим; 3) чармдан тикилган бош кийими

يَلَقٌ = يَقَقٌ[2]

يَلَكٌ кўп. ـَاتٌ сийнабанд, лифчик

(يلمع) يَلْمَعٌ кўп. يَلَامِعُ қар. لمع

يَلْمَقٌ кўп. يَلَامِقُ устки кийим, қабо

يَلْمَلَمُ яманликларнинг мийқоти (*қар.* مِيقَاتٌ)

يَلَنْجَجٌ хушбўй ҳидли тутатқи

– يَلَنْجُوجٌ = يَلَنْجَجٌ

(يمّ) I يَمَّ мажх. (يُمُّ) يَمٌّ денгизга ташланмоқ (ирғитилмоқ, улоқтирилмоқ) II يَمَّمَ 1) (*қаергадир*) жўнамоқ, мурожаат қилмоқ, қарамоқ, бормоқ (إِلَى *ёки* نَحْوَ ... *ёки* شَطْرَ ...); وَجْهَهُ شَطْرَ الْكَعْبَةِ ~ юзини Каъбага қаратмоқ; 2) таяммум қилдирмоқ; V تَيَمَّمَ 1) мақсад, ният қилмоқ; 2) *дин.* (*сув бўлмаган вақтда*) таяммум қилмоқ

مُيَمَّمٌ эск. жўнаб кетаётган, интилаётган

– يَمٌّ кўп. يُمُومٌ денгиз

– يَمَامٌ *жам.* ёввойи каптарлар, ғурраклар, қумрилар

– يَمَامَةٌ[1] кўп. ـَاتٌ ёввойи каптар, ғуррак, қумри

– يَمَامَةٌ[2]: زَرْقَاءُ الْ ~ *тар.* (*уч кунлик масофадаги отлиқни кўра оладиган аёлнинг исми*); أَبْصَرُ مِنْ زَرْقَاءِ الْ ~ кўзи жуда ўткир

– يَمَامٌ = يَمٌّ

يَمْؤُودٌ қар. مأد

يَمَكٌ емак, овқат, маълум муддатга бериладиган озиқ-овқат

– يَمَخَانَةٌ ёки يَمَكْخَانَةٌ кўп. ـَاتٌ умумий ошхона, емакхона

يَامِيشٌ = يَمِيشٌ

I يَمَنَ (у) يَمْنٌ бахтли, саодатли бўлмоқ; II يَمَّنَ ўнгга юрмоқ; III يَامَنَ = II; IV أَيْمَنَ Яманга жўнамоқ; V تَيَمَّنَ 1) (*н. дадир*) яхшилик аломатини кўрмоқ (بِ); 2) табаррук бўлмоқ, муборак бўлмоқ; VI تَيَامَنَ 1) ўнгга юрмоқ; 2) Яманга жўнамоқ

– أَيْمَنُ мн. يُمْنٌ кўп. يُمْنٌ, أَيَامِنُ 1. ўнгдаги, ўнг; ўнг томонда турган; الْيَدُ الْيُمْنَى ўнг қўл; 2. ўнг қўлидан яхши фойдалана оладиган одам, ўнгақай

– مُيَمَّنٌ яхши таъсир кўрсатадиган, қулай, ўнгай, бахтли, саодатли

– مَيْمَنَةٌ кўп. مَيَامِنُ 1) ўнг томон, ўнг тараф; مَقَامَاتُ الْ ~ *сиёс.* ўнг доиралар; 2) *харб.* ўнг қанот; 3) бахт, саодат

– مَيْمُونٌ[1] кўп. مَيَامِينُ 1) бахтли, саодатли, қулай, ўнг келадиган; хушбахт, худо марҳамат қилган; عَلَى الطَّائِرِ الْ ~! оқ йўл!; 2) *ат. от, мз.* Маймун; أَبُو الْ ~ асал

– مَيْمُونٌ[2] маймун

– يَمَانٍ мн. يَمَانِيَّةٌ Яманга оид.

– يَمَانِيٌّ 1. Яманга оид, яманий; 2. яманлик; ◊ ~ حَجَرٌ *мин.* лаъли яманий

– يَمَنٌ ўнг томон (тараф); بِلَادُ الْ~ Яман; ◊ بِنْتُ الْ~ қаҳва

– يَمْنَةٌ ўнг томон (тараф); ~ ўнгта

– يَمَانٍ = يَمَانٌ = حَجَرٌ ~ يَمَانِيٌّ *қар.* يَمَانِيٌّ ~ بُنٌّ мокко қаҳваси; ~ خَطٌّ муснад (*ҳимярийлар хати, қар.* مُسْنَدٌ)

– يُمْنَى *мн. кўп.* يُمْنَيَاتٌ 1) ўнг қўл; 2) ўнг тараф (томон)

– يَمِينٌ[1] *мн. кўп.* أَيْمُنٌ, أَيْمَانٌ, أَيْمَانَاتٌ, ~ اتٌ 1) қасам, онт; حَلْفُ الْ~ *ёки* ~ الْإِخْلَاصِ *ёки* ~ الْإِمَالَةِ *ёки* ~ الطَّاعَةِ садоқат ҳақида қасам, онт; ~ الصَّبْرِ ёлғон қасам, қасамхўрлик, қасамни бузиш; كَاذِبَةٌ ~ ёлғон қасам; مُغَلَّظَةٌ ~ даҳшатли қасам; أَدَّى الْ~ *ёки* أَقْسَمَ الْ~ қасам ичмоқ, қасамёд қилмоқ; (بِأَيْمَانَاتٍ) أَقْسَمَ بِأَيْمَانٍ ... مُغَلَّظَةٍ بِأَنَّ ... деб қасам ичмоқ; أَيْمُنُ اللّٰهِ! *ёки* أَيْمُ اللّٰهِ! Оллоҳга қасам!, Оллоҳ номини ўртага қўйиб қасам ичаман!; 2) куч, қувват

– يَمِينٌ[2] 1. ўнгдаги, ўнг томонда турган; ~ًا а) ўнгта; б) ўнгдан; ذَاتُ الْ~ ўнгта, ўнг томонга; عُضْوُ суд раисининг ўнг томонида ўтирган суд аъзоси; 2. 1) ўнг томон (тараф); ~ُ السَّفِينَةِ кеманинг ўнг томони (борти); إِلَى ~ الدَّاخِلِ ўнгдан; أَهْلُ الْ~ *сиёс.* ўнглар; 2) *мн.* ўнг қўл; 3) куч, қувват; барака, баракат; فُلَانٌ عِنْدَنَا بِالْ~ фалончининг бизда эътибори баланд (юқори); ◊ مُلْكُ الْ~ бойлик, мол-дунё

– يَمِينِيٌّ 1) ўнгта бураладиган, ўнг томонли; (*мас. Милтиқ стволидаги арақча ҳақида;* 2) *сиёс.* ўнг; الْأَوْسَاطُ الْ~ةُ ўнг доиралар; الْعَنَاصِرُ الْ~ةُ ўнг унсурлар; الْأَعْرَافُ الْ~ةُ ўнг оғмачилар

– يَمِينِيَّةٌ сиёсатда ўнг йўналиш

يَنَالُ *ат. от, мз.* Янол

يَنَايِرُ январь

يَنْبُوتٌ қўзоқлилар оиласига мансуб кўпйиллик тиканли дарахт

يَنْبُوعٌ *кўп.* يَنَابِيعُ булоқ, манбаъ حَارٌّ ~ қайноқ булоқ

يَانْسُونٌ = يَنْسُونٌ

I يَنَعَ (*а*) يَنْعٌ пишмоқ, етилмоқ; IV أَيْنَعَ = I

– إِيْنَاعٌ етилганлик, пишганлик

– يَانِعٌ 1) етилган, пишган; الْعُودُ ~ пишиб етилган; 2) қизил

– يَنِيعٌ = يَنْعٌ

– يَنِيعٌ етилган, пишган

يَنْكِيٌّ *кўп.* يَنْكِيُّونَ янки (*америкалик*)

يَنَمٌ ўсимлик

يَهْفُوفٌ енгилтак, бебурд, беқарор; ақлсизроқ

أَيْهَمُ *мн.* يَهْمَاءُ 1) чўлга, биёбонга оид; 2) тик ва баланд (*мас., тепалик*); 3) юлдузсиз (*тун ҳақида*); 4) аҳмоқ (*одам ҳақида*); 5) кар, қулоғи кар (*одам*); 6) журъатли, баҳодир (*одам*)

– يَهْمَاءُ *мн.* чўл, биёбон, саҳро; (يَهْمُورٌ) *қар.* يَهْمُورٌ همر

يَهُودُ *қар.* هود

يَهُودَا Яҳудо; ~ بَاعَهُ بِفِضَّةٍ кимнидир сариқ чақага сотмоқ

يَهْوَه *дин.* Яҳва

يَهْيَرٌ қаттиқ тош

يُوَانٌ юан (*Хитойда пул бирлиги*)

يُوبِيلٌ юбилей; الْ~ الْفِضِّيُّ кумуш юбилей; الْ~ الذَّهَبِيُّ олтин юбилей

يُوجَا ёглар (*сол.* يُوغَا); رِيَاضَةُ الْ~ ёглар гимнастикаси

يُوحٌ қуёш; ! جَعَلَكَ اللّٰهُ أَعْمَرَ مِنْ نُوحٍ وَأَنْوَرَ مِنْ يُوحٍ Оллоҳ Сизга Нуҳдан ҳам узун умр берсин ва сизни қуёшдан ҳам нурли қилсин!

يُوحَنَّا *ат.от.мз.* Иоанн, Иван

يُوجِينِيَّةٌ евгеника (*одамлар наслининг ирсий соғломлиги ва уни яхшилаш йўллари ҳақидаги таълимот*)

يُودٌ *кимё.* йод; صِبْغَةُ الْ~ йодли эритма

– يُودَاتٌ йодли туз

– يُودُورٌ ёдид

– يُودُوفُورْمٌ йодоформ

– يُودِيٌّ йодли

يُورَانِيُومٌ *кимё.* уран; عَنَاصِرُ مَا وَرَاءَ الْ~ трансуранли элементлар

يُورُوبَا юрублар қабиласи; لُغَةُ الْ~ юруб тили

يُوزْبَاشِيٌّ *кўп.* يُوزْبَاشِيَّةٌ *ҳарб.* юзбоши, капитан

يُوسُفُ *ат. от.мз.* Юсуф, Иосиф; ◊ ~ أَفَنْدِيٌّ мандаринлар; أَفَنْدِيَّةٌ ~ (*кўп.* أَفَنْدِيَّاتٌ ~) мандарин

– يُوسُفِيٌّ мандарин

يُوطُوبِيَا утопия

– يُوطُوبِيٌّ утопияга оид, утопик

يُوغَا йоглар (*сол.* يُوجَا)

– يُوغِيَّةٌ йогизм, йогчилик

يُوغُرْتٌ юғурт (*қатиқдан тайёрланган чанқоқбосди ичимлик–айрон*)

يُولْيُو, يُولْيُو, يُولِيَه июль (*ой*)

(يوم) III يَاوَمَ кунбай мардикор олмоқ

– أَيُومٌ : ~ يَوْمٌ ойнинг сўнгги куни

– مُيَاوِمٌ *шунингдек:* عَامِلٌ ~ кунбай мардикор

– مُيَاوَمَةٌ кунбай иш; عُمَّالُ الْ~ кунбай мардикорлар; عَمِلَ بِالْ~ кунбай ишламоқ

– يَوْمٌ *кўп.* أَيَّامٌ 1) кун, сутка; الْ~ бугун, ҳозир; ~ًا бир кун; فِي الْ~ кунида; فِي الْ~ ذَاتِهِ ўша куннинг ўзида; بَعْدَ ذَلِكَ بِأَيَّامٍ бундан бир неча кун ўтгач; حَتَّى ~نَا هَذَا *ёки* إِلَى الْ~ бугунча, шу кунга қадар; ҳозиргача; ~ًا فَ~ًا кун бакун; ~ بَعْدَ ~ًا кундан кунга; كُلَّ ~ ҳар куни; ~ذَاكَ *ёки* ~هَا *ёки* ~ئِذٍ ўша куни, ўшанда; أَيَّامَئِذٍ ўша кунларда, ўша вақтларда, ўшанда; ... ~هَا سَيَعْرِفُ أَنَّ ўша куни у билдики, ...; أُجْرَةُ الْ~ кунбай иш ҳақи; ~ُ الْأَحَدِ якшанба; رَأْسُ السَّنَةِ ~ُ Янги йил куни; الْجَلْسَةِ ~ُ мажлис куни; الْعُطْلَةِ ~ُ байрам куни; أَيَّامُ الْعُطْلَةِ الرَّسْمِيَّةِ дам олиш кунлари, байрамлар; الْ~ُ الْآخِرُ *ёки* الْحِسَابِ ~ُ *ёки* الدِّينِ *дин.* қиёмат куни; لَمْ يَحْدُثْ هَذَا بَيْنَ ~ وَضُحَاهُ бу воқеа бирданига бўлгани йўқ; 2) вақт, пайт; كَانَ مُعَلِّمًا ~ ўзи ўқитувчи бўлган вақтда; ... أَيَّامَ كَانَ ...ган вақтда, ...ган пайтда; حَتَّى الْ~ ҳозиргача, шу чоққача; ◊ ~ أَبْيَضُ (*кўп.* أَيَّامٌ بَيْضَاءُ) бахтли кун; أَسْوَدُ ~ (*кўп.* أَيَّامٌ سَوْدَاءُ) қора (фалокатли) кун; مَشْهُودٌ ~ хотирда қоладиган кун; ابْنُ ~ه ўткинчи, вақтинчали; ابْنُ الْ~ ҳозирги замон одами; ابْنُ الْأَيَّامِ тажрибали эркак (одам); قُوتُ ~ه ризқу рўз; ~ًا مِنَ الْأَيَّامِ *ёки* ذَاتَ ~ًا кунлардан бир кун; عَلَى تَوَالِي الْأَيَّامِ вақт ўтиши билан; الْأَيَّامُ а) эсда қоладиган кунлар; б) (*к. нингдир*) ҳаётида бўлиб ўтган воқеалар; أَيَّامُ الْعَجُوزِ = بَرْدُ الْعَجُوزِ *қар.* بَرْدٌ[2]; أَيَّامُ الْعَرَبِ *тар.* араблар урушлари

– يَوْمِيٌّ 1) кундалик; ~ًا ҳар куни; جَرِيدَةٌ ~ةٌ кундалик газета; 2) суткага оид; 2) кунбай; أُجْرَةٌ ~ةٌ кунбай ҳақ; 4) ўткинчи, вақтинчалик; الْخُبْزُ الْ~ُ ◊ الصِّحَافَةُ الْ~ةُ вақтли матбуот; ризқу рўз

– يَوْمِيَّةٌ *кўп.* ~اتٌ . 1) кунбай иш ҳақи; 2) кундалик дафтар; 3) *шунингдек:* الزَّفْرَةُ الْ~ُ *савдо.* кундалик кирим-чиқим дафтари

– يُونَانُ : الْ~ *жам.* юнонлар, греклар

– يُونَانِيٌّ 1. юнонларга оид; الْ~ةُ юнон (грек) тили; 2. юнон, грек

– يُونَانِيَّةٌ келиб чиқиши юнонча бўлган (*мас, сўз*); юнонизмлар

يُونُسُ *ат, от, мз. қур.* Юнус; *библ.* Иона; ◊ ~ سَمَكٌ денгиз чўчқаси; дельфин

يُونِسْكُو ЮНЕСКО

يُونِيفُورْمٌ униформа, форма кийим

– يُونْيُو июнь (*ой*)

أَبِنَان Абонон (Нажддаги икки тоғ номи)
آنَاى Мовий Нил дарёси
أَبْخَازِيَا Абхазия
الأُبُلَّة Убулла шаҳри (Ироқда)

أُبِنِي Убно (Фаластиндаги жой номи)
أَبْهَا Абҳа шаҳри
أَبُو تِيج Абу Тиж шаҳри
أَبُو زَعْبَل Абу Заъбал шаҳри
أَبُو ظَبِي Абу Даби шаҳри
أَبُو قُرْقَاص Абу Қурқос шаҳри
أَبُو قِير Абу Қир шаҳри
أَبُو مُوسَى Абу Мусо ороли
أَبِيجَان Абийжан шаҳри
الأَبْيَض Ал Убаййид шаҳри

أَبِيوَرْدُ Абивард (Хуросондаги шаҳар)
أَتَاوَة, أَتَاوَة Оттава шаҳри
اتِّحَادُ الجُمْهُورِيَّاتِ الاِشْتِرَاكِيَّةِ السُّوفِيَاتِيَّة *тар.* Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи (СССР)
الاتِّحَادُ السُّوفِيَاتِيُّ *тар.* Совет Иттифоқи

إِتِل Итил (Волга дарёсининг номи)
إِتْنَا Этна вулқони
أَثِينَا Афина шаҳри
أَثِيُوبِيَا Эфиопия
أَجَا Ажаа тоғи

أَجَاءُ Ажо (Тай қабиласи яшайдиган ердаги тоғ қоясининг номи)

أُحَاظَة Уҳоза (Ямандаги қабилалардан бирининг асосчиси)

الأَحْصُ Ал-Аҳас (Нажддаги жой номи)
أَخْمِيم Ахмим шаҳри
أَدِرْنَة Адирна шаҳри
أَدْفُو Адфу шаҳри
أَدْفِينَا Адфийна шаҳри
أَدْكُو Адку шаҳри
أَدِنْدَان Адиндан ороли
أَدِّسْ أَبَابَا Аддис-Абеба шаҳри
أَذَرْبَيْجَان, أَذَرْبِيجَان Озарбайжон
أَرَارَات Арарат тоғи
الأَرَاضِي المُنْخَفِضَة Нидерландия (Голландия)
أَرْبِيل Арбил (шаҳар ва музофот)
أَرْسْلَانْ بَابْ Арслонбоб
الأَرْجَنْتِين Аргентина
الأَرْخَبِيلُ الهِنْدِيُّ Малайя архипелаги
1 الأُرْدُنّ *шунингдек:* الأُرْدُنِّيَّة Иордания, Урдун; 2) Иордан дарёси
الأَرْض المُقَدَّسَة Фаластин
أَرْض النَّار Оловли Ер ороли
أَرْضَرُوم Арзирум шаҳри
أَرْكَنْج Урганж шаҳри
إِرْلَنْدَا Ирландия

إِرَمّ тар. Эрам (Од қабиласи яшаган шаҳар ёки вилоят номи)
أَرْمَنْت Армант шаҳри
أُورْمِيَة, أُرْمِيَا Урмия кўли
أَرْمِينِيَا, أَرْمِينِيَا Арманистон
أَرْوَاد Арвад ороли
أُرُوبَّا Оврупо, Европа

أَرْوَى Арво (булоқ номи)
أَرِيحَا *тар.* Арийҳо шаҳри, Иерихон
أَرِيوَان, أَرِيفَان Ереван шаҳри

أَزَاق Азов (Россиядаги шаҳар номи)
أُوزْبَكِسْتَان, أُزْبَكِسْتَان Ўзбекистон
إِزْمِير Измир шаҳри

ГЕОГРАФИК НОМЛАР

أَسَكَة Асака шаҳри
إِسْبَانِيَا Испания
الإِسْتَانَات Ал-Истонот (Эрондаги жой номи)
إِسْتَنْبُول, إِسْنَامْبُول Истамбул шаҳри
الأَسْتَانَة *тар.* Остона; Константинополь шаҳри
أَسْتَرَاخَان Астрахань шаҳри
أُسْتُرَالِيَا Австралия
إِسْتُوكْهُولْم Стокгольм; Стокгольм шаҳри
إِسْتُونِيَا Эстония
إِسْرَائِيل Исроил
إِسْطَنْبُول, إِسْطَامْبُول *қар.* إِسْتَانْبُول
الإِسْكَاف Ал-Искоф (Ироқдаги шаҳар)
إِسْكَنْدَرُونَة Искандарина шаҳри
الإِسْكَنْدَرِيَّة Искандария (*шаҳар ва музофот*)
إِسْكَنْدِنَافِيَا, إِسْكَنْدِنَافَوَة Скандинавия; Искандинавия
إِسْلَام آبَاد Исломобод шаҳри
إِسْلَنْدَة, إِسْلَانْدَا Исландия
الإِسْمَاعِيلِيَّة Исмоилия (*шаҳар ва музофот*)
أَسْمَرَة Асмара шаҳри
أَسْنَا Асна шаҳри

أَسْنُمَة Аснума (қумлик жой номи)
أَسْوَان Асвон (*шаҳар ва музофот*)
أُسْوِج, أُسُوج Швеция
آسِيَا Осиё
آسِيَا الصُّغْرَى Кичик Осиё
آسِيَا الوُسْطَى Ўрта Осиё

أُسَيْس Усайс (жой номи)
أَسْيُوط Асьют (*шаҳар ва музофот*)
إِشْبِيلِيَة, إِشْبِيلِيَا Севилия шаҳри (Испанияда)
آشُور *тар.* Ашур; Ассирия
إِصْفَهَان, إِسْبَهَان Исфаҳон шаҳри

إِصْطَخْر Истахр, Персепол (Эрондаги шаҳар)

الأَضَارِع Ал-Азори (жой номи)

أَطْرَابُلُس Триполи (Ливандаги шаҳар номи) қар. طَرَابُلُس
أَطْلَنْطِيقِيّ, أَطْلَانْطِيّ, الأَطْلَسِيّ Атлантика океани
أَطْنَة Атона шаҳри

أَعْكَش Аъкуш (Куфа яқинидаги жой номи)
أَغَادِير Ағодир шаҳри

أَغْمَات Ағмот (Мағрубидаги қалъа номи)
إِفْرِيقِيَا, أَفْرِيقِيَا Африка
أَفْرِيقِيَا الاِسْتِوَائِيَّة Эвкториал Африка
أَفْرِيقِيَا الجَنُوبِيَّة Жанубий Африка
أَفْرِيقِيَا الشَّمَالِيَّة Шимолий Африка
أَفْرِيقِيَا الغَرْبِيَّة Ғарбий Африка
أَفْرِيقِيَا الوُسْطَى Марказий Африка
أَفْرِسْت, أَفْرِيسْت Эверест чўққиси
أَفْرِيقِيَا *қар.* إِفْرِيقِيَا
أَفْغَانِسْتَان Афғонистон
آق قُورْغَان Оққўрғон

أَقْتُد Ақтуд (жой номи)
أَكْرَا Акра шаҳри

أَكْنَان Акнон (Маккайи мукаррама яқинидаги водий номи)
الإِكْوَادُور Эквадор
الاَسْكَا Аляска ярим ороли
الآلْت Олот тумани

أَلَال Алол (Арафот водийсидаги тоғнинг номи)

إِلْب Эльба дарёси
أَلْبَانِيَا Албания
أَلْتِي أَرِيق Олтиариқ
أَلْتِين كُول Олтинкўл

أَلْعَس 2 Алъас (тоғ номи)
أَلْمَا آتَا Алмати шаҳри
أَلْمَالِيق Олмалиқ
أَلْمَانِيَا Олмония, Германия
أُمّ دُرْمَان Умм Дурмон шаҳри
أُمّ القُرَى Макка шаҳри
الإِمَارَاتُ العَرَبِيَّةُ المُتَّحِدَة Бирлашган Араб Амирлиги
الأَمَازُون Амазонка дарёси
أَمِرِيكَا, أَمِيرِيكَا Америка
أَمْرِيكَا الجَنُوبِيَّة Жанубий Америка
أَمْرِيكَا الشَّمَالِيَّة Шимолий Америка
أَمْرِيكَا اللاَّتِينِيَّة Лотин Америкаси
أَمْرِيكَا الوُسْطَى Марказий Америка
أَمْسْتِرْدَام Амстердам шаҳри
أَمُودَارْيَا, أَمُودَرْيَا Амударё дарёси
أَمُور Амур дарёси

الأَنْبَار Ал-Анбор (Фурот дарёси бўйидаги шаҳар номи)
أَنْجِرِين Ангрен шаҳри
إِنْجِلْتِرَا Англия
أَنْجُولا Ангола
أَنْدَلُس Андалусия (*тар. вилоят*)
إِنْدُونِيسِيَا Индонезия
أَنْدِجَان Андижон

أَنْطَاكِيَة Антокия (Антиохия) (Туркиядаги шаҳар номи)

أَنْطَرْطُوس Антартус (Сурия даги шаҳар номи)

الأَنْعَمَان Ал-Анъамон (Ямандаги икки водий номи)
أَنْغُولا = إِنْجُولا
أَنْقَرَة Анқара шаҳри
إِنْكِلْتِرَا = إِنْجِلْتِرَا

الأُنَيْعِم АЛ-Унайъим (жой номи)

الأَهْوَاز Ал-Аҳвоз (Эрондаги вилоят номи)
أُوبْ Обь дарёси
أُوتَوَا, أُوتَاوَا Оттава шаҳри
أُوجّ قُورْغَان Учқўрғон шаҳри

أُولَاس Авлос (Тарсус яқинидаги қалъа номи)
أُدِيرْ Одер дарёси
أُودِيسَا Одесса шаҳри
أُورَال Урал дарёси
أُورُبَّا Европа, Оврупо
أُورُبَّا الشَّرْقِيَّة Шарқий Оврупо
أُورُبَّا الغَرْبِيَّة Ғарбий Оврупо
أُورُشَلِيم Иерусалим шаҳри
أُورُغْوَاي, أُورُجْوَاي (*шунингдек:* الأُورُغْوَاي) Уругвай
أُورْفَا Урфа шаҳри
أُوسَاكَا, أُوزَاكَا Осака шаҳри
أُوسْتُرَالِيَا Австралия
أُوسْتُرِيَا Австрия
أُوسْلُو Осло шаҳри
أُوش Ўш шаҳри
أُغَانْدَة, أُوغَنْدَا, أُوغَنْدَة Уганда
أُوفَا Уфа шаҳри
أُوقِيَانِيَا Океания ороли
أُوكْرَانِيَا Украина
أُولَانْبَاتُور Улан-Батор
أُونْتْشِي Уйчи

الإِيَالَةُ التُّونِسِيَّةُ Тунис
إِيرَانُ Эрон
إِيزَبَاسْكَانُ Избоскан
إِيسْلَانْدَا Исландия
إِيسِّيقْ كُولُ Иссиққўл
إِيطَالِيَا Италия
أَيْلَةُ Айла (форс кўрфазидаги шаҳар номи)
بَابُ Поп
بَابُ التِّينِ Бобу-т-Тийн (Бағдоддаги маҳалла номи)
بَابُ الطَّاقِ Бобут – Тоқ (Бағдоддаги маҳалла номи)
بُغَازُ بَابِ الْمَنْدَبِ *қар.* بَابُ الْمَنْدَبِ
1 (بَابِلُ) *тар.* Бобил; 2) Бобил (*музофот*)
بَادُورِيَا Бодуриё (Бағдод яқинидаги жой)
بَارَاغْوَاي, بَارَاخْوَاي Парагвай
بَارِمَّا Боримма (Дажаланинг шарқидаги аҳоли яшайдиган жой)
بَارِيسُ Париж шаҳри
بَاسْتْ دَرْغَامُ Пастдарғом
بَاشْكِيرْدِسْتَانُ Бошқирдистон
بَاطُومُ Батуми шаҳри
بَاغَاتُ Боғот
الْبَاكِسْتَانُ, بَاكِسْتَانُ Покистон
بَاكُو Боку шаҳри
بَالِسُّ Болис (Суриядаги шаҳар номи)
بَالِيقَشِي Балиқчи
بَامَاكُو Бамако шаҳри
بَامِير Помир
بَانَامَا Панама
بَانْدُونْغُ Бандунг шаҳри
بَانْكُوكُ Бангкок
بَانِيَاسُ Банийас шаҳри
بَايُوتُ Боёвут
بَايْسُونُ Бойсун
بَايْ قُونْغُورُ Бойқўнғир, Байканур
بَايْكَالُ Байкал кўли
بِئْرُ السَّبْعِ Биэрус-Сабъи шаҳри
الْبَسْفِيَّةُ Ал-Басония (Дамашқ яқинидаги жой номи)
بَجَاوَةُ Бажова (Нубиядаги энг зотли туялар етиштириладиган вилоят номи)
الْبَحْرُ الْأَعْظَمُ *ёки* الْبَحْرُ Нил дарёси
1 (الْبَحْرُ الْأَبْيَضُ) Оқ денгиз; 2) Ал-Баҳрул-Абйад дарёси
الْبَحْرُ الْأَبْيَضُ الْمُتَوَسِّطُ Ўрта Ер денгизи
بَحْرُ آرَالَ Орол денгизи
بَحْرُ الْأَرْخَبِيلِ Эгей денгизи
الْبَحْرُ الْأَزْرَقُ Ал-Баҳр-ал-Азрақ дарёси
بَحْرُ أَزُوفَ Азов денгизи
الْبَحْرُ الْأَسْوَدُ Қора денгиз
بَحْرُ أُخُوتْسْكَ Охота денгизи
(بَحْرُ أَيْجَه (أَيْجَا Эгей денгизи
الْبَحْرُ الْإِيُونِيُّ Иония денгизи
بَحْرُ بَارِنْتْسَ Варенс денгизи
بَحْرُ الْبَلْطِيقِ Болтиқ денгизи
بَحْرُ بِهْرِنْغَ Беринг денгизи
بَحْرُ الْجَبَلِ Баҳр-ал-жабал дарёси
بَحْرُ الْخَزَرِ Каспий денгизи
بَحْرُ الرُّومِ = الْبَحْرُ الْأَبْيَضُ الْمُتَوَسِّطُ
بَحْرُ الزَّرَافِ Баҳр-аз-Зароф дарёси
بَحْرُ الشَّرِيعَةِ Урдун дарёси
بَحْرُ الشَّمَالِ Шимолий денгиз
بَحْرُ الظُّلُمَاتِ Атлантика океани
بَحْرُ الْغَزَالِ Баҳр-ал-ғазал дарёси
الْبَحْرُ الْقَزْوِينِيُّ *ёки* بَحْرُ قَزْوِينَ Каспий денгизи
بَحْرُ الْقُلْزُومِ *эск.* Қизил денгиз
بَحْرُ كَارَا Кара денгизи
الْبَحْرُ الْكَارِيبِيُّ Кариб денгизи
الْبَحْرُ الْمَيِّتُ *ёки* بَحْرُ لُوطٍ Ўлик денгизи
الْبَحْرُ الْمُتَجَمِّدُ الشَّمَالِيُّ Шимолий Муз океани
بَحْرُ مَرْمَرَةَ Мармар денгизи
بَحْرُ يُوسُفَ Баҳри Юсуф дарёси
بَحْرَةُ Баҳра шаҳри
1 (الْبَحْرَيْنِ) Баҳрайн ороллари; 2) Баҳрайн давлати
الْبُحَيْرَةُ Буҳайра (*музофот*)
بُحَيْرَةُ أَلْبَرْتَ Альберт кўли
بُحَيْرَةُ تَانَا Тана кўли
بُحَيْرَةُ تْشَادَ Чад кўли
بُحَيْرَةُ تِمْسَاحَ Тимсоҳ кўли
بُحَيْرَةُ جَلِيلَ Жалил кўли
بُحَيْرَةُ الْحَبَّانِيَّةِ Ҳаббания кўли
بُحَيْرَةُ حِمْصَ Ҳамсо кўли
بُحَيْرَةُ الْحَوْلَةِ Ҳавла кўли
بُحَيْرَةُ رُودُلْفَ Рудольф кўли
بُحَيْرَةُ طَبَرِيَّةَ Табария кўли
بُحَيْرَةُ فِيكْتُورِيَا نْيَانْزَا Виктория-Ньянза кўли
بُحَيْرَةُ قَارُونَ Қорун кўли
بُحَيْرَةُ لَادُوجَا Ладога кўли
بُحَيْرَةُ لُوطٍ Ўлик денгиз
بُحَيْرَةُ الْمَرْجِ Марж кўли
الْبُحَيْرَةُ الْمُنْتِنَةُ *эск.* Сассиқ кўл (Ўлик денгиз)
بُحَيْرَةُ الْمَنْزَلَةِ Манзала кўли
بُحَيْرَةُ نُوَّ Нав кўли
الْبُحَيْرَاتُ الْمُرَّةُ Шўр кўллар
بُخَارِسْتُ Бухарест шаҳри
بُخَارَى Бухоро шаҳри
بُخْتَا آبَادُ Пахтаобод
بُخْتَكَارُ Пахтакор
بُخْنْيَانُ Пхеньян шаҳри
بُدَابَسْتُ Будапешт шаҳри
بَدْرٌ Маккайи мукаррама билан Мадинайи мунаввара ўртасидаги жой номи
بَدَلَانُ بدل Бадалон (*жой номи*)
بَدَنَةُ Бадана шаҳри
الْبَذَنْدُونُ Ал- Базандун (Туркиядаги қишлоқ номи)
بَرَاثَا Баросо (Бағдоддаги квартал номи)
بْرَازَافِيلُ Браззавиль шаҳри
بْرَازِيلُ, بَرَازِيلُ Бразилия
بْرَاغُ Прага
بَرْبَرُ Барбар шаҳри
الْبُرْتُغَالُ, بُرْتُغَالُ Португалия
بُرْجُ مُلَّا Бурчмулла
الْبَرَدَانُ Ал-Барадон (Дожла бўйидаги шаҳар номи)
بَرَدَى Барада дарёси
بَرْدَعَةُ *эск.* Бардаа (Закаовказьедаги шаҳар номи)
بَرْزَخُ السُّوَيْسِ Сувайс бўйини
بَرْكُ الْغِمَادِ Барку–л–ғумод (Маккай мукарраманинг жанубий – ғарбидаги жой номи)
الْبُرُّسُ Бўруллус кўли
بَرْلِينُ Берлин шаҳри
بُرْمَا Бирма
بِرْمِنْجَامُ Бирмингем шаҳри
بَرْنُ Берн шаҳри
بْرُوكْسِلُ *ёки* بْرُوسِلُ Брюссель шаҳри
بْرِيتُورِيَا Претория шаҳри
بْرِيدَةُ Бурадия шаҳри
بِرِيطَانِيَا Британия
بِرِيطَانِيَا الْعُظْمَى Буюк Британия
بُسْتَانْ لِيقُ Бўстонлиқ
بُسْطُونُ Бостон шаҳри
الْبُسْفُورُ Босфор бўғози
بُسَيْطَةُ Бусайта (Сурия саҳросидаги жой номи)
بَشْ دَغْ тир. Беш тоғ, Пятигорск
الْبَصْرَةُ Басра (*шаҳар ва музофот*)
بُصْرَى Бусро (Суриядаги шаҳар)
الْبَطَائِحُ Ал-Батоиҳ (Васит ва Басра шаҳарлари ўртасидаги жой номи)
بَطُومُ Батуми шаҳри
بَعْقُوبَةُ Баъқуба шаҳри
بَعْلَبَكُ Баълабек шаҳри
بُغَازُ بَابِ الْمَنْدَبِ Боб-ал-Мандаб бўғози
بُغَازُ بِهْرِنْجَ Беринг бўғози
بُغَازُ جَبَلِ طَارِقٍ Гибралтар бўғози
بُغَازُ مَاجِلَانَ Магеллан бўғози
بُغَازُ الْمَنْشِ Ла-манш бўғози
بَغْدَادُ Боғдод
بَغْرَاسُ Боғрос (Суриядаги қалъа номи)
بُغُوتَا Богота шаҳри
بَقْعَاءُ الْعَقِيقِ Бақъоу-л-Ақиқ (жой номи)
الْبَكَرَاتُ Ал-Бакарот (Ямандаги жой номи)
بَكَّةُ *эск.* Бакка (Маккайи мукарраманинг қадимги номи)
بَكِينُ Пекин шаҳри
بِلَادُ الْأَرْمَنِ Арманистон
بِلَادُ الْأَفْغَانِ Афғонистон
بِلَادُ الْبَرَابِرَةِ Нубия
بِلَادُ الْبُلْغَارِ Булғория
بِلَادُ التُّبَّتِ Тибет
بِلَادُ التُّرْكِ Туркия
بِلَادُ الْحَبَشِ Ҳабашистон, Эфиопия
بِلَادُ الرُّوسِ Россия
بِلَادُ السُّودَانِ Судан
بِلَادُ الصَّعِيدِ Юқори Миср
بِلَادُ الصِّينِ Хитой
بِلَادُ الْعَجَمِ *тар.* 1) Эрон; 2) Араб бўлмаган юртлар, Ажам
بِلَادُ الْعَرَبِ Арабистон
بِلَادُ الْفَلَمَنْكِ Голландия
بِلَادُ الْقَبَائِلِ Қобилия (*тоғликдаги вилоят*)
الْبِلَادُ الْوَاطِئَةُ Нидерландия
بِلْبَيْسُ Бильбайс шаҳри
الْبَلْجِيكُ, بَلْجِيكَا Бельгия
بَلْخُ Бахл (шаҳар номи)
بُلْغَارِيَا Булғория
بِلْغْرَادُ Белград шаҳри
الْبَلْقَاءُ Ал-Балқо (Иорданиядаги вилоят номи)
بِلْقَاسُ Билқос шаҳри
الْبَلْقَانُ Болқон
بَلَنْسِيَا, بَلَنْسِيَّةُ Валенсия шаҳри
الْبَلَيَارُ Балияр ороли
بُمْبَايُ Бомбей
الْبَنْجَابُ, بَنْجَابُ Панжоб
بَنْجَلَادِيشُ Бангладеш
بَنْدَرُ عَبَّاسٍ Бандар-Аббос шаҳри
الْبُنْدُقِيَّةُ Венеция шаҳри
بِنْزَرْتُ Бизерта шаҳри
بَنْغِي Банғи шаҳри
بَنْكُوكُ = بَانْكُوكُ
بَنَمَا = بَانَامَا
بَنْهَا Банҳа шаҳри
بْنُومْ بِنْهِ, بْنُومْ بِنْ Пномпень шаҳри
بَنِي سُوَيْفُ Бани-Сувайф (*шаҳар ва музофот*)

بَنِي غَازِي Баниғозий шаҳри
بَهْرَاءُ Баҳро (Сурия даги тоғ тизмаси номи)
بَيلَاي Бҳилаи шаҳри
بُو По дарёси
بُوَانِسْ آيْرِسْ Буэнос-Айрес шаҳри
بُوَايْدَا Бувайда
بُوتْسْدَامُ Постдам шаҳри
بُوجُومْبُورَا Бужумбура шаҳри
بُخَارِسْتْ Бухарест
بُورْ تَوْفِيق Порт-Тавфиқ шаҳри
بُورْ سَعِيد Порт-Саид шаҳри
بُورْ سُودَانْ Порт-Судан шаҳри
بُورْتُونُوفُو Порто-Ново шаҳри
بُورْمَا Бирма
بُورْنِيُو Борнео ороли
بُورُونْدِي Бурунди
الْبُوَيْرَةُ Ал-Бувайра (Жазоирдаги қишлоқ номи)
بُوزُ Бўз
بُوسْطُنْ Бостон шаҳри
الْبُوسْفُورُ Босфор бўғози
بُوشَنْجُ Бушанж (Ҳирот яқинидаги шаҳар номи)
بُوكَا Бўка
بُولُونْيَا, بُولُونْدَا, بُولَنْدَا Польша
بُولُونْغُورُ Бўлунғур
بُولِيفْيَا Боливия
بُولِينِيزْيَا Полинезия
بُومْبَايْ Бомбай шаҳри
بُونْ Бонн шаҳри
بَيَّاسُ Байёс (Ўрта Ер денгизи соҳилидаги шаҳар номи)
بَيْتُ الدِّين Байт-уд-Дин шаҳри
بَيْتُ الْفَقِيه Байт-ул-Фақиҳ шаҳри
بَيْتُ لَحْم Байтул-Лаҳм шаҳри, Вифлеем
بَيْتُ الْمَقْدِس Байт-ул-Қуддус, Иерусалим шаҳри
الْبَيْدَاءُ Ал-Байдо (жой номи)
بِيرْنُ Берн шаҳри
الْبِيرُو, بِيرُو Перу
بَيْرُوتُ Байрут шаҳри
بِيزَرْتُ (*шунингдек*: بِنْزَرْتُ) Бизарта шаҳри
بِيزَنْطِيَا *тар.* Византия
بَيْسَانُ Байсон (Фаластиндаги шаҳар номи)
بِيشْكِكُ Бишкек
بِيكْ آبَادْ Бекобод
بِيُونِسْ آيْرِسْ Буэнос-Айрес
بِيُونْغْ يَانْغْ Пхеньян
تَاجُ الله Тожиллоҳ тоғи
تَاجِيكِسْتَانْ Тожикистон
تَاحِيَا تَاشْ Тахиатош
تَاشَاوُوزْ Тошовуз
تَاشْكَلَاقْ Тошлоқ
تَالْدِي قُورْغَانْ Толдиқўрғон
تَالِي مَرْجَانْ Толимаржон
تَالِينْ Таллин
تَامَرَّا Томарро (Бағдод яқинидаги жой номи)
التَّامِيزُ Тамиз дарёси
تَايْلَنْدُو, تَايْلَانْدْ Таиланд
تَايْوَانْ Тайвань ороли
تَبَالَةُ Табола (Яман ва Тиҳомадаги жой номи)
التِّبْتُ, تِبْتْ Тибет
تَبْرِيزُ Табриз шаҳри
تِبِيلِيسِي Тбилиси шаҳри
التَّحْرِيرُ Ат-Таҳрир (*музофот*)

تَخْتَه كُوبِرْ Тахтакўпир
تَدْمُرُ Тадмур шаҳри
تُرْبَانُ Турбон (жой номи)
تُرْكِسْتَانُ Туркистон
تُرْكْمَانِيَا Туркманистон
تُرْكِيَا Туркия
تِرْمِذُ, تِرْمِذْ Термиз
تَشَادُ Чад
تَشَادَكُ Чадак
تُشُوسْتُ Чуст
تْشِيرْتْشِيقُ Чирчиқ
تْشِيكُوسْلُوفَاكِيَا Чехословакия
تْشِيكِيَا Чехия
تْشِيلِي Чили
تْشِيمْبَايْ Чимбой
تْشِيمْكَنْتْ Чимкент
تْشِيمْقُورْغَانْ Чимқўрғон
تْشِيمْيَانْ Чимён
تِطْوَانُ Титвон шаҳри
تَعِزُّ Таиз шаҳри
التُّفُّ Ат-Тўфф (жой номи)
تِفْلِيسُ Тбилиси шаҳри
تَكْرِيتُ Такрит (Месопотамиядаги шаҳар номи)
تَلُّ أَبِيبَ Тель-Авив шаҳри
التَّلُّ الْكَبِيرُ Ат-Тель-ал-Кабир шаҳри
تَلَاسُ Талас
تَلَمْسَانُ Таламсан шаҳри
تِمْبُكْتُو Тамбукту шаҳри
تَنْزَانِيَا Танзания
تِهَامَةُ Тиҳома (*вилоят*)
تِهَامَةُ الْحِجَاز Ҳижоз Тиҳомаси
تِهَامَةُ الْيَمَن Яман Тиҳомаси
تُورَانُ Турон
تُورَاقُورْغَانْ Тўрақўрғон
تُورْتْ كُولْ Тўрткўл
تُورْسُنْ زَادَه Турсунзода
تَوْزَرُ Тавзар (Тунисдаги шаҳар номи)
تُوضَحُ Тўзиҳ (жой номи)
تُوغُولَانْدْ, التُّوغُو, تُوغُو Того
تُوقْتَه غُولْ Тўқтағул
تُوقْمَاقْ Тўқмоқ
تُولُونْ Тулон шаҳри
تُونُسُ Тунис
تُوىْ تِيه Тўйтепа
التَّيَّا Ат-Тайё (жой номи)
تِيَانْ شَانْ Тянь-Шань
تِيرَانَا, تِيرَانَةُ Тирана шаҳри
التِّينَاتُ Ат-Тийнот (шаҳар номи)
ثَابُورُ = طَابُورُ
ثَهْلَانُ Саҳлон (тоғ номи)
ثَوْرُ Савр (Маккайи мукаррама яқинидаги тоғ номи)
الْجَابُونُ, جَابُونُ Габон
جَارْقُورْغَانْ Жарқўрғон
جَاكَارْتَا Жакарта
جَامَايْكَا Ямайка ороли
جَامْبَايْ Жамбой
جَامْبُولْ Жамбул
جَامْبِيَا Гамбия
الْجَامِعَان Ал-Жамиони (Бағдод яқинидаги қишлоқ номи)
جَاوَه, جَاوَةُ Ява ороли
جِبَالُ أَبِنِّين Апеннин тоғлари
جِبَالُ الْأَطْلَس Атлас тоғлари
جِبَالُ الْأَلْب Алп тоғлари

جِبَالُ الْأَلْتَاي Олтой тоғлари
جِبَالُ أُنْتِي طَوْرُسْ Антитавр тоғлари
جِبَالُ الْأَنْد Анд тоғлари
جِبَالُ أُورَالْ Урал тоғлари
جِبَالُ الْبَلْقَان Болқон тоғлари
جِبَالُ الْبِيرِنِه Пиренея тоғлари
جِبَالُ تِيَانْ شَانْ Тянь-Шань тоғлари
جِبَالُ الْهِمَلَايَا Ҳимолай тоғлари
جِبَالُ طَوْرُسْ Тавр тоғлари
جِبَالُ الْكَرْبَات Карпат тоғлари
جِبَالُ النُّوبَة Нубия тоғлари
جِبَالُ هِمَالَايَا = جِبَالُ الْهِمَلَايَا
الْجَبَلُ Жабал (Дажла дарёсининг шарқий қисмидаги вилоятларнинг умумий номи, улар Жибол деб ҳам аталади.)
الْجَبَلُ الْأَبْيَضُ Монблан тоғи
الْجَبَلُ الْأَخْضَرُ Ал-Ахдар тоғи
جَبَلُ أُمِّ عُمَرْ Умм-Шаммар тоғи
جَبَلُ الْأَوْلِيَاء Авлиё тоғи
جَبَلُ الْبَلْقَان Болқон тоғи
جَبَلُ حَمَّادَة Ҳаммада тоғи
جَبَلُ الدُّخَان Духон тоғи
جَبَلُ الدُّرُوز Жабали Друз тоғи
جَبَلُ الزَّيْتُون Жабали Зайтун тоғи
جَبَلُ سِنْجَارْ Синжар тоғи
جَبَلُ سِينَاءَ Сино тоғи
جَبَلُ الشَّايِب Шайиб тоғи
الْجَبَلُ الشَّرْقِيُّ Шарқий тоғ, Антиливан тоғи
جَبَلُ الشَّيْخ Жабал-уш-Шайх тоғи, Хирмон тоғи
جَبَلُ طَارِق Гибралтар
جَبَلُ عَنَاقَة Атоқа тоғи
جَبَلُ كِلِمَنْجَارُو Килиманжаро тоғлари
جَبَلُ لُبْنَانْ Жабалу Лубнан, Ливан тоғлари
جَبَلُ مُوسَى = جَبَلُ سِينَاءَ
جَبُّولُ Жаббул (Дажла дарёсининг шарқий қисмидаги шаҳар номи)
جَبَلَةُ Жабола (Нажддаги тоғ тизмаси)
جُبِّي Жуббо (Икки дарё оралиғидаги шаҳар номи)
جِدَّةُ Жидда шаҳри
الْجُرَاوِيُّ Ал-Журовий (булоқ номи)
جِرْجَا Жиржа, Гирга (*музофот*)
جُرْجَانُ Журжон (Шарқий Эрондаги вилоят номи)
جَرْجَرَايَا Жаржароё (Дажла бўйидаги шаҳар)
جُرْفُ Журф (Мадижон мунаввара яқинида жойлашган Сурияга томон йўл устидаги жой номи)
الْجَزَائِرُ Жазоир
الْجَزَائِرُ الْجَوَالِدُ الْجَزَائِرُ الْخَالِدَاتُ *ёки* Канар ороллари
جَزَائِرُ سَيْشَلْ Сейшаль ороли
جَزَائِرُ كَنَارِيَا Канар ороли
جَزَائِرُ كُورِيلْ Куриль ороли
جُزُرُ الْأَنْتِيلْ Антиль ороли
جُزُرُ الْبَالِيَارْ Болиёр ороли
جُزُرُ سَيْشِيلْ = جَزَائِرُ سَيْشَلْ
جُزُرُ الْمَلَايُو Малайя архипелаги
الْجَزِيرَةُ Месопотамия
الْجَزِيرَةُ Икки дарё оралиғи; тар. Испания
جَزِيرَةُ أَرْضِ النَّار Оловли Ер ороли
الْجَزِيرَةُ الْخَضْرَاءُ Алжазирас, Алхасирас шаҳри
جَزِيرَةُ رُودُوسْ Родос ороли
جَزِيرَةُ سَنْتْ هِيلَانَه Муқаддас Елена ороли
جَزِيرَةُ الْعَرَب Арабистон, Арабистон ярим ороли
جَزِيرَةُ كِرِيتْ Крит ороли

جَزِيرَةُ الْمَنَامَة Баҳрайн ороли
جِسْرُ مَنْبِج Жисру Мамбиж (Фурот дарёси бўйидаги шаҳар номи)
الْجِفَارُ Ал-Жифор (Фаластин ва Миср ўртасидаги жой номи)
جَلَالُ آبَاد Жалолобод
جَلَالُ قُدُوق Жалолқудуқ
جَلِيل Жалил (Фаластин шимолидаги жой номи)
جِلُّق Дамашқ шаҳри
جُمْهُورِيَّةُ أَزَرْبَيْجَان Озарбайжон Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ أَرْمِينْيَا Арманистон Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ أُزْبَكِسْتَان Ўзбекистон Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ إِسْتُونْيَا Эстония Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ إِفْرِيقْيَا الْجَنُوبِيَّة Жанубий Африка Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ إِفْرِيقْيَا الْوُسْطَى Марказий Африка Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ أَلْبَانْيَا Албания Жумҳурияти
الْجُمْهُورِيَّةُ الأَلْمَانِيَّةُ الاتِّحَادِيَّة Германия Федератив Жумҳурияти
الْجُمْهُورِيَّةُ الإِنْدُونِيسِيَّة Индонезия Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ أُكْرَانْيَا Украина Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ بُلْغَارِيَا الشَّعْبِيَّة Булғория Халқ Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ بَنْجَلادِيش الشَّعْبِيَّة Бангладеш Халқ Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ بُولُونْيَا Польша Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ بِيلُورُوسْيَا Белорусия Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ تَاجِكِسْتَان Тожикистон Жумҳурияти
الْجُمْهُورِيَّةُ الْعِرَاقِيَّة Ироқ Жумҳурияти
الْجُمْهُورِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ السُّورِيَّة Сурия Араб Жумҳурияти
الْجَمَاهِيرِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ اللِّيبِيَّةُ الاشْتِرَاكِيَّةُ الشَّعْبِيَّة Ливия Араб Социалистик Халқ Жамоҳириясси
الْجُمْهُورِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ الْمُتَّحِدَة Бирлашган Араб Жумҳурияти
الْجُمْهُورِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ الْيَمَنِيَّة Яман Араб Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ غِينْيَا Гвинея Жумҳурияти
الْجُمْهُورِيَّةُ الْفِضِّيَّة Аргентина Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ فِيتْنَام Вьетнам Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ قَازَاقِسْتَان Қозоғистон Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ قُبْرُص Кипр Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ قِرْغِيزِيَا Қирғизистон Жумҳурияти
الْجُمْهُورِيَّةُ الْكُوبِيَّة Куба Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ كُورِيَا الْجَنُوبِيَّة Жанубий Корея Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ كُورِيَا الشَّمَالِيَّة Шимолий Корея Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ لاتْفِيَا Латвия Жумҳурияти
الْجُمْهُورِيَّةُ اللُّبْنَانِيَّة Лубнон (Ливан) Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ لِتْفَانْيَا Литва Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ مِصْرَ الْعَرَبِيَّة Миср Араб Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ مُورِيتَانْيَا (مُورِطَانْيَا) الإِسْلامِيَّة Мавритания Ислом Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ مُولْدُوفَا Молдово (Молдавия) Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ مُونْغُولْيَا Мўғулистон Жумҳурияти
الْجُمْهُورِيَّةُ الْهِنْدِيَّة Ҳиндистон Жумҳурияти
جُمْهُورِيَّةُ هُنْغَارِيَا Венгрия Жумҳурияти
الْجُمَيْعِي Ал-Жумайъ (жой номи)
الْجَنَابُ Ал-Жиноб (жой номи)
جَنْبٌ Жамб (Ямандаги булоқ номи)
الْجَنْج Ганга дарёси
جِنْوَا Генуя шаҳри
جِنِيف Женева шаҳри
جَوَاتِيمَالا Гватемала шаҳри ва давлати
الْجِوَاءُ Ал-Живо (жой номи)
الْجُودِيُّ Ал- Жудий (Арарат тоғи)
جَوْشَنٌ Жавшан (Ҳалаб яқинидаги тоғ номи)
الْجَوْفُ Ал-Жавф шаҳри
جُومَا لُونْغْمَا Жамолунгма тоғи
جَيْحَانُ Жайҳон (Кичик Осиёдаги дарё номи)
جَيْرُونُ Жайрун (Дамашқдаги колонналар номи)
جَيْحُونُ Жайҳун (Амударё)
جِزَّاخ Жиззах
جِيزَان Жизон шаҳри
الْجَمَاجِمُ Дайру-л-Жаможим (Куфа яқинидаги жой номи)
الْجِيزَةُ Жиза, Гиза, Ал-Гиза шаҳри ва вилояти
الْحَاجُّ تَرْخَانُ тар. Астрахан (шаҳар номи)
حَاقَةُ حوق Ҳоқа (жой номи)
الْحَائِلُ Ал-Ҳосил (Ғарбий Нажддаги тоғлик жой номи)
الْحَبَّانِيَّةُ Ҳаббония
حَبْرُونُ = الْخَلِيلُ
حَتُّن Ҳусун (жой номи)
الْحَجَارُ Ҳижоз
الْحَدَثُ Ал-Ҳадас (шаҳар номи)
الْحُدَيْبِيَّةُ Ал-Ҳудайбийя (Маккайи мукаррама яқинидаги водий номи)
الْحُدَيْدَةُ Ҳудайда шаҳри
الْحَرْبِيَّةُ Ал- Ҳарбия (Бағдоддаги квартал номи)
حَرَّانُ Ҳаррон (Икки дарё оралиғидаги шаҳар номи)
الْحَرْبِيَّةُ Ал- Ҳарбия (Бағдоддаги квартал номи)
حَرَض Ҳарад шаҳри
حَرْمُونُ = جَبَلُ الشَّيْخ
الْحَرِيم Ал-Ҳарим (Боғдоддаги квартал номи)
حُرَيْمَلَة Ҳураймала шаҳри
حَزْنٌ Ҳазн (жой номи)
الْحَزْوَرَةُ Ал-Ҳазвара (Маккайи мукаррамадаги бозор номи)
الْحَسَاءُ Ал-Ҳаса вилояти
حُسَمٌ Ҳусам (жой номи)
حَضْرَمَوْت Ҳадрамавт вилояти
حِطِّين Ҳиттин (Фаластиндаги қишлоқ номи)
حَفِير Ҳафир (Басра яқинидаги жой номи)
حَقُّ الْعِبَاد Ҳаққулобод
حَلَب Ҳалаб, Алеппо шаҳри ва вилояти
حَلْفَا Ҳалфа шаҳри
الْحِلَّة Ҳилла шаҳри
حُلْوَان Ҳулвон шаҳри
حِلِّيت Ҳиллат (жой номи)
حَمَى, حَمَاة Ҳама шаҳри
حِمْص Ҳимс шаҳри ва муҳофазаси
حَمَلايَا = جِبَالُ الْحَمَلايَا
الْحُمَيْمَة Ал-Ҳумайма (Сурия даги шаҳар)
حَنُّو Ҳинв (жой номи)
حَوْرَان Ҳоврон вилояти
حُورِيب Ҳориб тоғи
حَيْدَرْ آبَاد Ҳайдаробод шаҳри
الْحِيرَة *тар.* Ҳиро
حَيْفَا Ҳайфа шаҳри
الْخَابُورُ الأَصْغَر Кичик Хобир
الْخَابُورُ الأَكْبَر Катта Хобир
خَاتِيرْتْشِي Хатирчи
الْخَارِجَة Хорижа шаҳри
خَارَزَنْج Хорзанж (Нишопур яқинидаги минтақа)
خَاوَاص Ховос
الْخَبِيرَتَان Ал-Хабийратон (жой номи)
خُتَّلان тар. Хутталон (Самарқанд яқинидаги минтақа номи)
10
خُرَاسَان Хуросон
خَرْبُوتُ=خَرْبُوط Харпут шаҳри
الْخَرْطُوم Хартум шаҳри
الْخَرْطُومُ الْبَحْرِيَّة Ал-Хартум ал-Баҳрия шаҳри
الْمُحَرَّم Ал-Мухаррим (Бағдоддаги квартал)
الْخُضَابُ Ал-Хузоб (жой номи)
خُفَاف Хуфоф (*жой номи*)
خِلَاط Хилот (Арманистондаги шаҳар номи)
خَلِيجُ إِسْكَنْدَرُونَة Искандария кўрфази
خَلِيجُ السَّلُوم Саллум кўрфази
خَلِيجُ السُّوَيْس Сувайш кўрфази
خَلِيجُ عَدَن Адан кўрфази
الْخَلِيجُ الْعَرَبِيُّ Арабистон (Форс) кўрфази
خَلِيجُ الْعَقَبَة Ақаба кўрфази
الْخَلِيجُ الْفَارِسِيُّ *ёки* خَلِيجُ فَارِس Форс кўрфази
خَلِيجُ فِنْلَنْدَا *ёки* خَلِيجُ فِلانْدَا Фин кўрфази
الْخَلِيل Ал-Халил шарҳи
خَوَاجَه آبَاد Хўжаобод
خَوَاجَايلي Хўжайли
خَوَاجَه كَنْت Хўжакент
خَوَارِزْم Хоразм
خَوَانْقَا Хонқа
خُوزِسْتَان Хузистон (Эрондаги вилоят номи)
خِيرُوشِيمَا Хиросима шаҳри
خَيْمَة Хайма (жой номи)
خِيوَة Хива
دَارُ السَّلَام Дорус-Салом шаҳри
الدَّارُوم Ад-Дорум (Фаластиндаги шаҳар номи)
دَارِين Дорин (Ливандаги қишлоқ номи)
دَاغِسْتَان Доғистон
دَاكَا Дакка шаҳри
الدَّامِر Дамир шаҳри
الدَّانُوب Дунай дарёси
دَانِمَرْك, دَانِمَرْكَة, الدَّانِمَرْك Дания
دَامُوَى Дагомея
الدَّبَّة Ад-Дабба (жой номи)
دِبَيْ Дибай шаҳри
دِجْلَة Дажла дарёси
الدَّرْدَنِيل Дарданел бўғози
دِرِسْدِن Дрезден шаҳри
الدَّسْكَرَة Ад-Даскара (Бағдод яқинидаги шаҳарча)
دَسُوق Дасуқ шаҳри
الدَّقَهْلِيَّة Дақаҳлия музофоти
دَكَر = دَاكَار
دَكَرْنَس Дакарнас қишлоғи
دِلْتَا النِّيل Нил дельтаси
دِمَشْق Дамашқ шаҳри
دِمَّا Димиммо (Фурот қирғоғидаги шаҳарга)
دَمَنْهُور Даманҳур шаҳри

دِمْيَاطُ Димёт шаҳри ва музофоти
الدَّنَا Ад-Дано (жой номи)
دَنْقَلَةُ Дунқула вилояти
دَنْغَرْكُ=الدَّنَغَارِكُ
دَنْيَرُ Днепр дарёси
الدَّنَغَارِكُ=الدَّنَمَارِكُ
دَهْلَكُ Даҳлақ архипелаги
دَهْلِي Деҳли шаҳри
الدَّهْنَاءُ Даҳна саҳроси
دَهُوكُ Даҳук шаҳри ва музофоти
دُوشَنْبَهُ Душанбе шаҳри
دُرْمَانُ Дўрмон
الدَّوُّ Ад-Дав (Маккайи мукаррама ва Басра ўртасидаги саҳро)
دُورُ الحَرْبِ Дуру-л-Хариб (Сурра – манрао яқинидаги аҳоли яшайдиган жой)
دُومَةُ: دُومَةُ الجَنْدَلِ Думату-л-Жандал (Мадинайи мунаввара билан Дамашқ ўртасидаги шаҳар)
الدُّوَيْمُ Ад-Дувайм шаҳри
دِيَارُ بَكْرٍ Диёр бакр (Туркия шарқидаги шаҳар номи)
دِيَالَى Диёла дарёси ва музофоти
دَيْرُ الزُّورِ Дайруз-Завр шаҳри ва музофоти
دَيْرُ القَمَرِ Дайрул-Қамар шаҳри
دَيْرُوطُ Дайрут шаҳри
دَيْلَمُ Дайлам вилояти
دَيْلَمُ Дайлам (Каспий денгизи жанубий-ғарбий қирғоғидаги тоғлиқ минтақа номи)
دِينَاوُ Денов
دِهْقَانْ آبَادُ Деҳқонобод
دِينَوَرُ тар. Динавар (шаҳар номи)
الدَّيْنَوِيَّةُ Девония шаҳри
ذَاتُ أَجْدَالٍ Зоту Аждол (жой номи)
ذَاتُ إِصَادٍ Зоту Исод (булоқ номи)
ذَاتُ الحَرْمَلِ Зоту-л-Ҳармал (жой номи)
ذَاتُ الغَمْرِ Зоту-л-Ғамр (жой номи)
ذِرْوَةُ Зирва (Мисрдаги қишлоқ номи)
الذَّنَائِبُ Ал-Зоноий (Нажиддаги жой номи)
ذُو حُسَا Зу Ҳусо (водий номи)
ذُو دَوْرَانَ Зу-даврон (Маккайи мукаррама яқинидаги жой номи)
ذُو الرِّمْثِ Зу-р-Римси (жой номи)
ذُو الْمَاوَيْنِ Зу-л-Мувайн (жой номи)
ذُو الْمَرْوَةِ Зу-л-Марва (аҳоли яшайдиган жой номи)
ذُو الْمُرَيْقِبِ Зу-л- Мурайқиб (жой номи)
ذُو نَخِيقٍ Зу наҳиқ (ҳовза номи)
ذُو هَاشٍ Зу Ҳош (жой номи)
رَابِغُ Робиғ шаҳри
رَأْسُ بَنَاسٍ (بَانَاسٍ) Банас, Раъсу-Банас бурни
رَأْسُ تَنُّورَةَ Раъсу-Таннура
رَأْسُ الرَّجَاءِ الصَّالِحِ Яхши Умид бурни
رَأْسُ غَارِبٍ Раъсу-Ғориб шаҳри
رَأْسُ مُحَمَّدٍ Муҳаммад бурни
رَاشَيَّا Рашайя қишлоғи
رَامِتَانُ Ромитан
رَانْكُونُ, رَانْجُونُ, رَانْغُونُ Рангун шаҳри
رَاوَنْدُوزُ Рованду шаҳри
رِبَاطُ الفَتْحِ ёки رِبَاطُ الرَّبَاطِ Рабат шаҳри
الرُّبْعُ الخَالِي Рубъул-Холи саҳроси

رَحَا بَطَانٍ Раҳо- Битон (жой номи)
رَحْرَحَانُ Раҳраҳон (тоғ номи)
رَحْمَانُ Рахмон (ҳузайлилар юртидаги жой номи)
الرَّذُّ Ар-Разз (шаҳар номи)
رِشْتَانُ Риштон
الرَّشِيدُ Рашид шаҳри
الرُّصَافَةُ Ар-Русофа (Сурия даги шаҳар номи)
رَفَحُ Рафақ (Сино ярим ороллдаги шаҳар номи)
الرَّقَّةُ Ар-Раққа (Фурот дарёси қирғоғидаги шаҳар номи)
الرَّقْمَتَانِ ик. с. Ар-Рақматон (жой номи)
الرَّقِيمُ Ар-Рақим (шаҳар номи)
رَكَكُ Ракак (жой номи)
الرَّمَادِي Рамадий шаҳри
الرَّمْلَةُ Ар-Рамла (Фаластиндаги шаҳар)
رُنْدَةُ Рунда (жанубий Испаниядаги шаҳар номи)
الرُّهَا Раҳо шаҳри
الرُّهَيْمَةُ Ар-Руҳайма (булоқ номи)
رَوَ البِنْدِي Равалпинди шаҳри
رُوَاتُ Руват (Фаластиндаги шаҳар)
رُوَانْدَا Руанда
الرَّوْحَاءُ Ар-Равҳо (жой номи)
رَوَنْدُوزُ Равандуз шаҳри
رُودُسُ Родос ороли
رُودِيسْيَا الجَنُوبِيَّةُ Жанубий Родезия
الرُّوسْيَا, رُوسْيَا Россия
رُوسْيَا البَيْضَاءُ Белоруссия
رُومَا Рим шаҳри
رُومَانْيَا Руминия
رُونُ Рона дарёси
رُوهْرُ Руҳр дарёси
الرَّيُّ Ар-Рай (Эрондаги шаҳар)
الرِّيَاضُ Ар-Риёд шаҳри
رِيحَا Рийҳо (Фаластиндаги шаҳар)
رِيغَا Рига шаҳри
رِيكْيَافِيكُ Рейкьявик
رِيُو (الرِّيُو) دِي جَانِيرُو Рио-де-Жанейро
الزَّابُ Аз-Зоб (дарё номи)
(الزَّابَانِ الزَّابُ الْكَبِيرُ وَالزَّابُ الصَّغِيرُ) иккита Зоб (катта Зоб ва кичик Зоб; ҳар иккови сувини Дажлага қуяди)
زَامْبُو Захо шаҳри
زَامْبِيَا Замбия
الزَّاهِرَةُ Аз-Зоҳира (Испаниядаги шаҳар номи)
زَبُرُ Заир
زَبْطَرَةُ Зибатра (Туркиядаги шаҳар номи)
زَبِيدُ Зубайд шаҳри
الزُّبَيْدِيَّةُ Зубайдия шаҳри
زَحْلَةُ Захла шаҳри
زَرَافْشَانُ Зарафшон
زَرُودُ Заруд (Бағдод- Макка йўлидаги қумли жой номи)
زُغَرُ Зуғар (Ўлик денгиз қирғоғидаги шаҳар)
زَفْتَى, زِفْتَةُ Зифта шаҳри
الزَّقَازِيقُ Заҳозиқ шаҳри

زَمْبَرَى Замбази дарёси
زَنْجَبَارُ, زَنْزِبَارُ Занзибар ороли ва шаҳри
زَنْدَوَرْدُ Зандавард (Ироқдаги шаҳар)
زِيلَانْدَةُ الجَدِيدَةُ Янги Зеландия ороли ва давлати
سَاحِلُ الذَّهَبِ Олтин Қирғоқ
سَاحِلُ العَاجِ Фил Суяги қирғоғи
سَارِي آسْيَا Сариосиё
سَامَانُ Сомон (Рай яқинда бўйраси билан машҳур бўлган қишлоқ номи)
السَّامَرَّاءُ Сомарро шаҳри
سَانْ فَرَنْسِيسْكُو Сан-Франциско шаҳри
سَانْ مَرِينُ Сан-Марино шаҳри ва давлати
سَانْتُو دُومِينْجُو Санто-Доминго шаҳри
سَانْتِيَاغُو Сантьяго шаҳри
سَاوَةُ ёки سَاوَى Сова (Қазвин яқинидаги шаҳар номи)
سَايَانُ Саян
سَايْغُونُ Сайгон
سَبَاسْتُوبُولُ Севастополь шаҳри
سَبْتَةُ Сабта шаҳри
سِجِسْتَانُ Сижистон (Эрондаги вилоят)
سَجِيجَانُ Сажийжон (жой номи)
سَخَالِينُ Сахалин ороли
السَّرَا тар. Сарой (Олтин Ўрда пойтахти)
سَرَخْسُ Сарахс (Хуросондаги шаҳар)
سَرْدِينْيَا Сардиния ороли
سَرَقُسْطَةُ Сарагоса шаҳри
سُرَّ مَنْ رَأَى қиск. سَامَرَّا Суррраманрао (қисқ Сомарро) (Дажла дарёси шарқидаги шаҳар)
سَرُوجُ Саруж (шаҳар номи)
سْرِي لَانْكَا Шри Ланка ороли ва давлати
السَّعْدُ Ас-Саъд (Маккайи мукаррама яқинидаги булоқ номи)
السَّعُودِيَّةُ Саудия Арабистони
السَّفْحُ Ас-Сафҳ (жой номи)
سَفَاكِسُ Сфакс шаҳри
سُقُطْرَةُ, سُقُطْرَاءُ Суқутра ороли
سْكَانْدِنَافِيَا Скандинавия
سُلَاوَ Целебес ороли
السُّلَّانُ Ас-Суллон (Тиҳомадаги жой номи)
سَلَانِيكُ Салоники шаҳри
سِلْسِلَةُ لُبْنَانَ الشَّرْقِيُّ Антиливан тоғлари
سِلْسِلَةُ لُبْنَانَ الغَرْبِيُّ Ливан тизмаси
السُّلْطَانِيَّةُ Султония шаҳри
سَلْعُ Сал (тоғ номи)
سَلْفَادُورُ, سَلْفَادُورُ Сальвадор
سَلْمَى Салмо (Тай қабиласи ҳудудидаги тоғ номи)
سَلَمِيَّةُ Саламя (Сурия даги шаҳар номи)
السُّلُومُ Ас-Саллум шаҳри
السُّلَيْمَانِيَّةُ Сулаймония шаҳри ва музофоти
سَمَالُوطُ Самалут шаҳри
السَّمَاوَةُ Самова шаҳри
سَمَرْقَنْدُ Самарқанд
سُمَيْسَاطُ Сумайсот (Фурош соҳилидаги шаҳар)
سَمَّهْرُ 1) Самҳар (шаҳар номи, келтирилган; 2) самҳар найза тайёрловчи устанинг исми)
سَنَّارُ Саннар шаҳри
السُّنْبُلَاوَيْنِ Самбалавайн қишлоғи
سِنْجَارُ Санжар шаҳри ва тоғи

سَنْجَةٌ Санжа (шаҳар номи)
السُّنْحُ Ас-Сунҳ (Мадинайи мунавварадаги квартал номи)
السِّنْدُ Ас-Синд (Покистондаги вилоят)
سنغافورة Сингапур ороли, шаҳри ва давлати
السِّنغال Сенегал
سَهْرَوَرْدُ Суҳравард (Эрондаги шаҳар номи)
سُوَاكِنُ Сувакин шаҳри
السُّوبَاطُ Субот дарёси
سُوتْشِي Сочи шаҳри
سُوخُ Сўх дарёси
سُوخُومُ Сухуми шаҳри
سُودَاقُ Судоқ (Қримдаги шаҳар)
السُّودَانُ Судан
سُورْخَانْ دَرْيَا Сурхондарё дарёси ва вилояти
سُورَى Сувро (Ироқдаги шаҳар)
سُورِيَةُ, سُورِيَا Сурия
السُّوسُ الأَقْصَى, السُّوسُ Сус шаҳри
سُوكُوتُو Сокото шаҳри
السُّومَالُ Сомали
سُومَاتْرَا, سُمَتْرَطُ, سُومَتْرَا Суматра ороли
سُوهَاجُ Суҳаж шаҳри ва музофоти
السُّوَيْسُ Сувайс шаҳри ва музофоти
سُويسْرَا Швейцария
السِّيُّ Ас-Сий (жой номи)
سِيَامُ Сиам (Таиланд)
سِيبَسْتُوبُولُ Севастополь шаҳри
سِيبِرْيَا Сибирь
سَيْحُونُ Сайҳун, Сирдарё
سِيدْنِي Сидней шаҳри
سِيدِي جَابِرُ Сиди Жобир шаҳри
سِيرْدَارْيَا = سَيْحُونُ
سِيرْدَرْيَا Сирдарё шаҳри ва вилояти
سِيرَالِيُونُ Сьерра-Леоне
سِيرَوَانُ Сийравон (Жиболдаги жой номи)
سِيلَانُ, سَيْلَانُ Цейлон
سِينُ Сена дарёси
سِينَاءُ Сино, Синай
АН.да бор
سِيوَاسُ Сивас шаҳри
سِيُولُ Сеул шаҳри
سِيوَةُ Сива воҳалари
شَارْتَاغُ, شَارْتَاقُ Чортоқ
شَارْجُوِي Чоржўй
شَارْدَرَةُ Чордара
شَارِعُ Шори (тоғ номи)
الشَّارِقَةُ Шаржа шаҳри
شَارْوَاقُ Чорвоқ
شَافِرْكَانُ Шофиркон
1 الشَّامُ, الشَّأْمُ) Сурия; 2) Дамашқ шаҳри
شَامَاتٌ сурия шаҳарлари, вилоятлари
شَاهَرْدَانُ Шоҳимардон
شَاوَاتُ Шовот тумани
شِبْهُ جَزِيرَةِ سِينَاءَ Сино ярим ороли
شُبَيْثُ Шубайс (жой номи)
شِبِينُ الْقَنَاطِرِ Шибин-ул-Қанотир шаҳри
شِبِينُ الْكُومِ Шибин-ул-Кум шаҳри
الشَّرَاةُ Аш-Шарот (Фаластиндаги жой номи)
الشَّرَبَّةُ Аш-Шаробба (жой номи)
شُرْبَةُ Шурба (жой номи)
شِرْبِينُ Ширбин шаҳри
الشَّرْقُ الأَدْنَى Яқин Шарқ
الشَّرْقُ الأَوْسَطُ Ўрта Шарқ
شَرْقَاطُ Шарқот шаҳри
الشَّرْقِيَّةُ Шарқия музофоти

شَشْنَقَارُ Шашнақор (Синддаги жой номи)
شَطُّ الْعَرَبِ Шаттул-Араб дарёси
الشَّغُورُ Аш-Шағур (булоқ номи)
شَمَّاسِيَّةُ, الشَّمَالُ الإِفْرِيقِيُّ, شِمَالُ إِفْرِيقِيَا Шаммосия (Бағдоддаги квартал номи) Шимолий Африка
شَمَامُ Шамом (Нажддаги тоғ)
شَنْدِي Шанди шаҳри
شَنْغَايُ Шанхай шаҳри
الشَّهْبَاءُ Ҳалба (Алеппо) шаҳри
شَهْرِخَانُ Шаҳрихон
شَهْرَزُورُ Шаҳразур (Курдистондаги шаҳар ва вилоят номи)
شَهْرِسَبْزُ Шаҳрисабз
شَهْرِسْتَانُ Шаҳристон (Хуросондаги шаҳар)
شُورْشِي Шўрчи тумани
الشِّيحُ Аш-Шийҳ (жой номи)
شَيْخُ عُثْمَانَ Шайх-Усмон шаҳри
شِيرَآبَادُ Шеробод
شِيرَازُ Шероз
شَيْزَرُ Шайзар (Сурия даги шаҳар)
شِيكَاغُو Чикаго шаҳри
شِيلِي, شِيلِه Чили
شِينْ آبَادُ Чинобод
شِينَارُ Чиноз
الصَّالِحِيَّةُ Ас-Солиҳия шаҳри
صَحْرَاءُ الأَحْقَافِ Аҳқоф саҳроси
صَحْرَاءُ سِينَاءَ Сино саҳроси
الصَّحْرَاءُ الْغَرْبِيَّةُ ёки صَحْرَاءُ الْعَرَبِ Арабистон саҳроси
الصَّحْرَاءُ الْكُبْرَى Саҳрои Кабир
صَحْرَاءُ لِيبِيَا Ливия саҳроси
صَحْرَاءُ النَّجَبِ Нажаб саҳроси
صَحْرَاءُ النُّفُودِ Нуфуд саҳроси
صَحْرَاءُ النُّوبَةِ Нуба саҳроси
الصَّرَاةُ Ас-Сорот (Бағдод яқинидаги шаҳар номи)
صَرْصَرُ Сарсар (Ироқдаги шаҳар номи)
صَعِيدُ مِصْرَ, الصَّعِيدُ Юқори Миср
الصَّغَانِيَانُ Ас-Саъониён (Мовароуннаҳрдаги шаҳар номи
الصَّفَا Сафо (*Маккадаги тепалик*)
صَفَدُ Сафад шаҳри
صِفِّينُ Сиффийн (тар. Фурот дарёси соҳилида ҳазрати Али билан Мувония ўртасида жанг бўлиб ўтган жой номи)
صِقِلِّيَةُ Сицилия ороли
صَنْعَاءُ Санъо шаҳри
صَنُوبُ Синуб (шаҳар номи)
صُنَيْبِعَاتُ Сунайбиот (жой номи)
صَهْيُونُ Сион тоғи
صُورُ Савар (булоқ номи)
صُورُ Сур шаҳри
صُوفِيَا София шаҳри
الصُّومَالُ Сомали
صَيْدَا Сайда шаҳри (*тар. Сидон*)
الصَّيْمَرَةُ Ас-Саймара (шаҳар номи)
الصِّينُ Хитой
ضَرْغَدُ Зарғад (тоғ ёки тошли жой номи)
ضَرِيَّةُ Зарийя (Нажиддаги минтақа номи)
ضَلْفَعُ Залфа (жой номи)
ضُمَيْرُ Зумайр (тоғ номи)
ضِيمُ Зим (ҳузайлийлар юртидаги водий номи)

الطَّائِفُ Тоиф шаҳри
طَابُورُ Фавор тоғи
طَاجِكِسْتَانُ Тожикистон
طَالَقَانُ Толоқон (Ҳуросондаги шаҳар номи)
طَاهِيتِي Таити ороли
الطَّائِفُ Ат-Тоиф (Ҳужоздаги шаҳар номи)
طَبَرِسْتَانُ Табаристон (Эрондаги вилоят номи)
طُبْرُقُ Тубруқ шаҳри
طَبَرِيَّةُ, طَبَرِيَا Тиверия, Тивериада шаҳри
الطَّبَسَانُ Ат-Табасон (Куҳистондаги асосий шаҳар номи)
طَخَارِسْتَانُ Тахористон (Хуросондаги вилоят номи)
طَرَابِزُونُ Трабзон, Трапезунд шаҳри
طَرَابُلُسُ الشَّامِ (الشَّرْقِ) ёки طَرَابُلُسُ Тороблус шаҳри (*Ливанда*)
1 طَرَابُلُسُ الْغَرْبِ) Типолитания; 2) Триполи шаҳри, Тараблус-ул-Ғарб (*Ливияда*)
طَرْسُوسُ Тарсус шаҳри
طَرْطُوسُ Тартус шаҳри
الطَّرَفُ الأَغَرُّ ёки طَرَفُ الْغَوْرِ Тарафул-ғавр
طَشْقَنْدُ Тошкент
طَفُّ Тафф (Куфа яқинидаги жой номи)
طَلْحَا Тальхо шаҳри
طُلَيْطِلَةُ Тулайтила шаҳри, Толедо
طَنْجَةُ Танжер шаҳри
طَنْطَا Танта шаҳри
طَهْرَانُ Теҳрон шаҳри
طُوَالَةُ Тувола (Мисрдаги қишлоқ номи)
الطُّورُ ёки طُورُسِينَاءَ Сино
طُوسُ Тус (Хуросондаги шаҳар номи)
طُوكْيُو Токио
طُولْ كَرْمِ Тулкарам шаҳри
طُونَةُ Дунай дарёси
طُوًى Туво (водий номи)
الطِّيبُ Ат – Тиб (шаҳар номи)
طِيبَةُ *тар.* Фива шаҳри
طَيْزَنَابَاذُ Тийзанабоз (Куфа ва Қодисийя ўртасидаги майи билан машҳур бўлган шаҳар)
طَيْسَفُونُ, طِيسْفُونُ *тар.* Ктесифон шаҳри
ظَفَارُ Зуфар шаҳри
الظَّهْرَانُ Даҳрон (Заҳрон) шаҳри
الْعَارِضُ Арид вилояти
عَارِمَةُ Орима (Нажддаги жой ва тоғ номи)
الْعَاصِي Ал-Аси, Оронт дарёси
عَاقِلُ Оқил (Ямомадаги тоғ номи, Нажддаги водий номи)
عَانَاتُ Онот (сурия даги қишлоқ номи)
عَانَةُ Она (Фурот дарёси ёнидаги шаҳар, ўзининг майи (шароби) билан машҳур бўлган)
عَبَّادَانُ Ободон шаҳри
عَبَّادَانُ Аббодон (Форс кўрфазидаги шаҳар)
عَبْدَاسِي Абдосий (Ироқдаги шаҳар)
الْعُبَيْدُ Убаййид шаҳри
الْعَتِيقَةُ Ал-Атиқа (Бағдоддаги маҳалла номи)
عَجْلُونُ Ажлун тоғи ва қишлоғи
عَدَنُ Адан шаҳри
الْعِرَاقُ Ироқ

عَرَبَايَ Арабоя (Текрит билан Самара ўртасидаги қишлоқ)
الْعَرَبِيَّةُ السُّعُودِيَّةُ Саудия Арабистони
عَرَفَةُ Арафа шаҳри
عِرْنَانُ Ирнон (жой номи)
الْعَرُوضُ Аруд вилояти
عُرَيْتِنَاتٌ Урайтинот (жой номи)
الْعَرِيشُ Ал-Ариш шаҳри
عَزْوَرُ Азвар (Маккайи мукаррама яқинидаги тоғ номи)
عَسْعَسٌ Асъас (тоғ номи)
عُسْفَانُ Усфон (Маккайи мукаррама яқинидаги булоқ номи)
عَسْقَلَانُ Асқалон (Фаластиндаги шаҳар номи)
عَسْقَلَانُ Асқалан шаҳри
عَسْكَرُ الْمَهْدِيِّ Асқару-л-Маҳдий (Дажла дарёси қирғоғидаги шаҳар)
عَسِيبٌ Асиб (тоғ номи)
عَسِيرٌ Асир вилояти
عِشْقُ آبَادُ Ашхабод шаҳри
عَطِبَرَةُ Атбара дарёси ва шаҳри
الْعَقَبَةُ Ақаба, Ал-Ақаба шаҳри
عُقْدَةُ الْجَوْفِ Ўқдату-л-Жавф (Сурия саҳросидаги жой номи)
الْعُقَيْرُ Уқайр шаҳри
الْعَقِيقُ Ақиқ шаҳри
عَكَا, عَكَّةُ Акка шаҳри
Уқбаро (Дажла дарёси қирғоғидаги шаҳар)
الْعَلْثُ Ал-Алс (Дажла бўйидаги қишлоқ номи)
الْعَمَارَةُ Амара шаҳри
عُمَانُ Умон вилояти
عَمَّانُ Аммон шаҳри
عَمْشِيتُ Амшит қишлоғи
عَنَّابَةُ Аннаба шаҳри
عُنَيْزَةُ Унайза шаҳри
عُوَارِضُ Увориз (тоғ номи)
الْعَوَاصِمُ Ал-Авосим (Сурияниинг Византия билан чегарадош вилояти номи)
(نَهْرُ) الْعَوْجَاءِ Авжа дарёси
عُوَيْرِضَاتٌ Увайризот (жой номи)
الْعِيرَاتُ Ийрот (жой номи)
عِيسَابَاذُ Ийсобоз (Бағдод яқинидаги жой)
عَيْنَتَابُ Айнтаб шаҳри
عَيْنُ زَرْبَةَ Айнзарба (Туркиядаги шаҳар)
عَيْنُ الْعُلَا Айну-л-Ало (жой номи)
الْعُيَيْنَةُ Уяйна шаҳри
غَازِلِي Газли
غَافٌ Ғоф (Уммондаги жой номи)
غَانَا Гана
غَانْجُ Ганга дарёси
غَدَامِسُ Ғадомис шаҳри
الْغَرْبِيَّةُ Ғарбия музофоти
الْغَرْدَقَةُ Ғардақа шаҳри ва музофоти
غُرُونْلَانْدَه Гренландия ороли
غَزَّةُ Ғаза шаҳри
غَزَالْ كَنْتُ Ғазалкент
غَلَّه آرَالْ Ғаллаорол
غَلَابَاتُ Ғаллабот шаҳри
غَمْرُ ذِي كِنْدَةَ Ғамр зи-Кинда (Маккайи мукаррама яқинидаги жой номи)
غُنْدَارُ Гондар шаҳри
الْغُمَيْصَاءُ Ал-Ғумайсо (Маккайи мукаррама яқинидаги жой номи)
غُوَاتِيمَالَا Гватемала шаҳри ва давлати
غُوبِي Гоби саҳроси
الْغَوْرُ Ал-Ғавр (Ўлик денгиздаги гирдобли жой)
غُوزَارُ Ғузор
غَوْلٌ Ғавл (жой номи)
غُولْفْ سْتِرِيمْ Гольфстрим
غُوَيَانَا Гвиана
غِيخْدُوَانُ Ғиждувон
غِينِيَا Гвинея
غِينِيَا بِسَاوُ Гвинея-Бисау
غِينِيَا الْجَدِيدَةُ Янги Гвинея ороли
الْفَاتِيكَانُ Ватикан
فَارِسْكُورُ Фарискур шаҳри
فَارُوسُ Фарос ороли
فَارِيشُ Фориш
فَاسُ Фас шаҳри
الْفَاشِرُ Ал-Фашир шаҳри
فَاقُوسُ Фоқус шаҳри
فَدَكُ Фадак (Маккайи мукаррама яқинидаги жой номи)
الْفُرَاتُ Фрот дарёси
الْفَرْدُ Ал-Фард (жой номи)
فَرَسَانُ Фарасон ороли
فَرْسُوفِيَا Варшава шаҳри
فَرْشُوطُ Фаршут шаҳри
فَرْصُوفِيَا = فَرْشُوفِيَا
فَرْغَانَه Фарғона
الْفِرْكُ Ал-Фирк (Бағдод яқинидаги жой номи)
فُرْمُوزَا Формоза ороли (Тайвань)
فَرْهَادُ Фарҳод
فَرَنْسَا Франция
فَرُوقُ Фаруқ (жой номи)
فِرِيتَاوُنُ Фритаун шаҳри
الْفَشْنُ Фашн шаҳри
فَلَسْطِينُ Фаластин
فَلُّوجَةُ Фалужа (Ироқдаги вилоят номи)
فْلُورِيدَا Флорида
فَمُ الصُّلْحِ Фаму-с-Силҳ (Дажла бўйидаги шаҳар)
فَنِزُوِيلَا, فَنْزُوَالَا Венесуэла
فِنْلَنْدَه, فِنْلَنْدَا Финландия
فِينِيقِيَّةُ *тар.* Финикия
فُورْلَامِي Форт-Лами шаҳри
فُولْتَا الْعُلْيَا Юқори Вольта
فُولْجَا, فُولْغَا Волга дарёси
فُولْغُوغِرَادُ Волгаград
فِيَتْنَامُ, الْفِيَتْنَامُ Вьетнам
فِيرُوزَبَادُ Фирузобод (Эрондаги шаҳар номи)
فِيسْتُولُ Висла дарёси
فِيلَادِلْفِيَا Филадельфия шаҳри
فِيلْنُوسُ Вильнюс шаҳри
الْفِيلِبِّينُ Филиппин
فِينَا, فِينَّا Вена шаҳри
فِينْتِيَانُ Вьентьян шаҳри
فِينِيسِيَا, فِينِسِيَا Венеция шаҳри
الْفَيُّومُ Файюм, Ал-Файюм шаҳри ва музофоти
قَابِسُ Қобис шаҳри
الْقَادِسِيَّةُ Ал-Қодисия (Куфа яқинидаги шаҳар)
قَادِيشَا Қадиша дарёси
قَارَاغَانْدَا Қарағанда
قَارَاقَالْبَاغِسْتَانُ Қорақалпоғистон
قَارْشِي Қарши шаҳри
قَارَه أُوزَاكُ Қораўзак
قَارَه دَرْيَا Қорадарё
قَارَه سُو Қорасув
قَارَه قُومُ Қоракўм
قَارَه كُولُ Қоракўл
قَازَانُ Қозон шаҳри
قَاشْغَارُ Қошғар шаҳри
قَاشْقَه دَرْيَا Қашқадарё
الْقَاطُولُ Ал-Қотул (Сурра манрао шаҳрини сув билан таъминловчи канал номи)
قَامَاشِي Қамаши
الْقَاهِرَةُ Қоҳира шаҳри
قَايْرَاقُ قُومُ Қайроққум
قِبْرَاسُ Қибрай
قُبْرُصُ Кипр ороли
الْقُدْسُ Қуддус шаҳри
قُدَيْدٌ Қудайд (Маккайи мукаррама яқинидаги жой номи)
قَدِيرُ Қадир шаҳри
قُرَّانُ Қуррон (жой номи)
قَرْطَاجَا *тар.* Карфаген шаҳри
قُرْطُبَةُ Кордова шаҳри
قِرْغِيزِيَا Қирғизистон
الْقَرْمُ Қрим
قُرْنَةُ Қурна шаҳри
قَزْوِينُ Қазвин шаҳри
قُسْطَنْطِينَةُ, قُسْطَنْطِينُ Константа шаҳри
قُسْطَنْطِينِيَّةُ *тар.* Константинополь шаҳри
الْقُسُومِيَّاتُ Ал-Қусумийёт (жой номи)
قَصْرُ بْنُ هُبَيْرَةَ Қаср ибн Ҳубайра (Ироқдаги шаҳар)
الْقُصَيْبَاتُ Ал-Қусайбот (жой номи)
الْقَصِيمُ Қасим вилояти
قَضَةُ Қиза (тоғ номи)
قَطَرُ Қатар яримороли ва давлати
قُطْرُبُّلُ Қутраббул (Бағдод яқинидаги шароби билан ном чиқарган аҳоли яшайдиган жой)
قَطَنُ Қатан (Хазрамовт водийсидаги шаҳар номи)
الْقَطِيفُ Қатиф шаҳри
قَلْبَاءُ қалбо (жой номи)
قَلْيُوبُ Қалюб шаҳри
الْقَلْيُوبِيَّةُ Қалюбия музофоти
قُنَا Қуно (Миср жанубидаги шаҳар номи)
قِنَا Қино шаҳри ва музофоти
قُنَا Қуно (Миср жанубидаги шаҳар номи)
قَنَاةُ بَانَامَا Панама канали
قَنَاةُ السُّوَيْسِ Сувайс канали
قَنَاةُ فَرْغَانَةَ الشَّمَالِيَّةُ Шимолий Фарғона канали
قَنْدَهَارُ Қандаҳор шаҳри
قِنَّسْرِينُ Қиннасрин шаҳри
الْقَنْطَرَةُ Қантара шаҳри
قُنْفُذَةُ Қунфуда шаҳри
قُرْغَانْ تِيبَه Қўрғонтепа
قُسْتَانَايُ Қустанай
الْقَوَادِمُ Ал-Қаводим (жой номи)
قُوصُ 1) Қус шаҳри; 2) Қус ороли
قُوقَانُ Қўқон
قُومْ قُورْغَانُ Қумқўрғон
قُونْغِيرَاتُ Қўнғирот
قُووَا Қува

قُوَاسَاىُ Қувасой
قُوبِلِيقُ Қўйлиқ
القَوْقَازُ, القَوْقَاسُ Кавказ
القَيْرَوَانُ Қайравон шаҳри
قِيزِلْ تِپَه Қизилтепа
قِيزِلْ قُومُ Қизилқум
قَيْصُومٌ Қайсум (жой номи)
كَابُول Кобул шаҳри
كَبْدُ الْوِهَاد Кабду-л-Виҳод (Води-л-Қуро яқинидаги жой номи)
كَتَّه قُورْغَانُ Каттақўрғон
كَاتْمَنْدُو Катманду шаҳри
الْكَرْپَاتُ Карпат тоғи
كَاسَانُ Косон
كَاسَانْ سَاىْ Косонсой
الْكَاظِمِيَّةُ Казимия шаҳри
كَالِيفُورْنِيَا Калифорния яримороли
كَالِّه Па-де-Кале бўғози
كَامْپَالَا Кампала шаҳри
كَامْتْشَاتْكَا Камчатка яримороли
الْكَامِرُونُ Камерун
كَانْ بَادَامْ Конибодом
كَتَابُ Китоб
كَجَرَةُ Кагара дарёси
الْكَرَابُ Ал-Кароб (ҳузайийлар юртидаги водий номи)
كَارَتْشِى, كَرَاتْشِى Карачи шаҳри
كَرْبَلَاءُ тар. Карбало (Ҳазрати Алининг ўғиллари имом Ҳусайн ўлдирилган жой номи)
الْكَرْخُ Ал-Карх (Бағдод ғарбидаги квартал номи)
كُرْدِسْتَانُ Курдистон
كُرْدُفَانُ Курдуфан ясси тоғи
الْكَرْشُ Керчь (шаҳар номи)
كِرْكُوكُ Киркук шаҳри ва музофоти
كَرْمَانُ Кармон шаҳри
كَرْمَنْشَاهُ Карманшоҳ шаҳри
الْكَرْمَلُ Кармал тоғи
الْكَرْنَكُ Карнак шаҳри
كْرُونْشْتَادْتْ Кронштадт шаҳри
كْرِيتْ, كْرِيدُ Крит ороли
كُسْتَارِيكَا Коста-Рика
كَسْكَرُ Каскар (Дажла дарёси қирғоғидаги шаҳар)
كَشُّ Кеш (Мовароуннаҳрдаги шаҳар номи)
الْكَفَافُ Ал-Киффоф (Фаластиндаги жой номи)
كَفْرُ الدَّوَّارُ Кафруд-Даввор
كَفْرُ الزَّيَّاتُ Кафруз-Зайят шаҳри
كَفْرُ سُلَيْمَانَ Куфру-Сулаймон шаҳри
كَفْرُ الشَّيْخُ Куфру-Шайх шаҳри ва музофоти
كَفَرْبَيَّا Кафарбайё (шаҳар номи)
الْكُلَابُ Ал-Кулоб (жой номи)
كَلْكُتَا Калькутта шаҳри
كَلْوَذَى Калвоза (Бағдод яқинида Дожла дарёси ёнидаги шаҳар номи)
كَمْبُودِيَا Комбоджа
الْكَمِرُونُ Камерун
كَمْشَاتْكَا Камчатка яримороли
الْكُنَاسَةُ АЛ-Куноса (Бағдод яқинидаги квартал номи)
كَنْدَا Канда
كَنْيَانُ тар. Канъон
الْكُنْغُو Конго
الْكَنْكُ Ганга дарёси
الْكَنِيسَةُ Канийса (Кичик Осиёдаги шаҳар номи)
كُوبَا Куба
كُوپِنْهَاجِنْ, كُوپِنْهَاغِنْ Копенгаген шаҳри
الْكُوتُ Кут шаҳри
كُوثَرَابَّا Қусоробба (ироқдаги шаҳар)
كُوتُ الْعَمَارَةِ Кутул-Амара шаҳри
كُودُوكُ Кудук шаҳри
كُورْسِيكَا Корсика ороли
كُورِيَا Корея
كُورِيَا الْجَنُوبِيَّةُ Жанубий Корея
كُسْتَارِيكَا Коста-Рика
كُوشْكَه Кушка шаҳри
الْكُوفَةُ тар. Куфа шаҳри
كُوكَجَه تَاوْ Кўкчатов
كُولَابُ Кўлоб
كُولِسْتَانُ Гулистон
كُولُومْبُو Коломбо
كُولُومْبِيَا Колумбия шаҳри
كُومْ أُمْبُو Ком-Омбо, Кум-Умби шаҳри
كُونَاكْرِى Конакри шаҳри
الْكُونْغُو = الْكُونْغُو
كُونْسْتَنْزَا Констанца шаҳри
الْكُوَيْتُ 1) Кувайт; 2) Ал-Кувайт шаҳри
كِيتُو Кито шаҳри
كِيشِينِيفُ Кишинёв
كِيلِسُ Келес
كِيلِيمَانْجَارُو Килиманжаро тоғи
كِينْشَاسَا Киншаса шаҳри
كِينِيَا Кения
كِيفُ Киев
لَاتْفِيَا Латвия
لَاجُوسُ Лагос
اللَّاذِقِيَّةُ Лозиқия шаҳри
لَانَا Лена дарёси
لَاهَايُ Гаага шаҳри
لَاهُورُ Лоҳур шаҳри
لَاوُسُ Лаос
اللَّبَابُ Ал-Лабаб (жой номи)
لِبْرِفِيلُ Либревиль шаҳри
لُبْنَانُ Лубнон, Ливан
لِتْوَانِيَا Литва
اللَّجُونُ Ал-Лажун (Суриядаги шаҳар номи)
لَجُّ Лаҳж шаҳри
لِشْبُونَةُ Лиссабон шаҳри
اللُّقَاطَةُ тар. Луқота (Фазора қабиласи қўниб ўтадиган жой номи)
لُكْسَمْبُورْجُ, لُكْسَمْبُورْجُ Люксембург шаҳри ва давлати
اللُّكِيكُ Ал-Лакийк (жой номи)
لُنْدُنُ Лондон шаҳри
لِينِينْغْرَادُ тар. Ленинград
لِيبِيَا, لُوبِيَا Ливия
لُوسَاكَا Лусака
لُوكْسَمْبُورْغُ, اللُّوكْسَمْبُورْجُ, لُوكْسَمْبُورْجُ = لُكْسَمْبُورْجُ
لُومَه Ломе шаҳри
لِيبِيرِيَا Либерия
لِيبْزِيغُ Лейпциг шаҳри
لِيتْوَانِيَا = لِتْوَانِيَا
لِيسُوتُو Лесото
لِيفَرْپُولُ Ливерпул шаҳри
لِيمَا Лима шаҳри
لِيمَاسُولُ Лимасол шаҳри
لِينَا Лена дарёси
مَا وَرَاءَ النَّهْرَيْنِ тар. Месопотамия
مَا وَرَاءَ الْقَوْقَاسِ Кавказорти
مَا وَرَاءَ النَّهْرِ тар. Мовароуннаҳр
الْمَاجَرُ Ал-Можар (шаҳар номи)
مَا خَاتْشْقَالَا Махачқала шаҳри
مَارْسِيلْيَا Марсель шаҳри
مَارُو, مَارِى Мари
مَا زَانْدَرَانُ Мозандарон
مَاسَبَذَانُ Мосабазон (Жабал вилоятидаги жой номи)
الْمَاطِرُ Ал- Мотир (Бағдод яқинидаги жой)
مَالْطَةُ Мальта ороли
مَالِى Мали
مَالَقَه Малага шаҳри
مَالِيزِيَا Малайзия
الْمَانْشُ Ла-Манш бўғози
مُبَارَكُ Муборак шаҳри
مُتَالِعٌ Мутоли (тоғ номи)
الْمَجَرُ Венгрия
مَجْرِيطُ Мадрид шаҳри
الْمَحْرُوسَةُ Қоҳира шаҳри
الْمُحَصَّبُ Ал-Муҳассаб (Маккайи мукаррама яқинидаги жой номи)
الْمَحَلَّةُ الْكُبْرَى Ал-Маҳалла-ал-Кубро шаҳри
الْمُحَمَّرَةُ Муҳаммара шаҳри
الْمُحَصَّبُ Ал-Муҳассаб (Маккайи мукаррама яқинидаги жой номи)
الْمُحِيطُ الْأَطْلَسِيُّ Атлантика океани
الْمُحِيطُ الْمُتَجَمِّدُ الشِّمَالِيُّ Шимолий Муз океани
الْمُحِيطُ الْهَادِئُ Тинч океани
الْمُحِيطُ الْهِنْدِيُّ Ҳинд океани
مُخَا Моха шаҳри
مَخْرِئٌ Мухри (тоғ номи)
الْمُخَرَّمُ Ал-Мухаррим (Бағдоддаги квартал)
الْمَدَائِنُ тар. Мадойин шаҳри, Ктесифон
مَدْرِيدُ Мадрид шаҳри
مَدَغَشْقَرُ Мадагаскар ороли
مَدْيَنُ Мадян (тарихий мамлакат номи)
الْمَدِينَةُ الْمُنَوَّرَةُ ёки الْمَدِينَةُ Мадина шаҳри
الْمَذَارُ Ал-Мазор (Ироқдаги шаҳар номи)
مَرَّاكُشُ Марокаш
الْمِرْبَدُ Ал-Мирбад (Басрадаги квартал номи)
الْمِرْبَدَانُ Ал-Мирбадон (жой номи)
مُرْتَفَعَاتُ الْجُولَانِ Жулан (Голан) тепалиги
مَرْجَانُ بُولَاقُ Маржонбулоқ
مَرْحَةُ Марҳамат
مِرْزَاتْشُولُ Мирзачўл
مَرْسَى مَطْرُوحٍ Марса-Матруҳ шаҳри
مَرْسِيلْيَا Марсель шаҳри
مَرْسِينُ Марсин шаҳри
مُرْسِيَةُ Мурсия (Испаниядаги шаҳар)
مَرْعَشُ Маръаш (Туркиядаги шаҳар)
مُرْغَابُ Мурғоб дарёси
مَرْغِيلَانُ Марғилон шаҳри
مَرْوٌ Марв (Хуросондаги тарихий шаҳар)
مَرْوُ الرُّوذِ Марварид (Хуросондаги шаҳар)
الْمَرْوَةُ Марва (*Маккадаги тепалик*)
مَرْوَى Марва шаҳри
مَرْيُوطُ Марьют канали
مَزَارُ شَرِيفُ Мозори Шариф шаҳри
مَزُونُ Мазун (Уммондаги вилоят номи)
مَسْقَطُ Масқат шаҳри
مُسْلِخُ Муслиҳ (тоғ номи)
مِسُّورِى Миссури дарёси

مسيسيبي Миссисипи дарёси
الْمَشْهَدُ Машҳад шаҳри
1 مِصْرُ) Миср; 2) Қоҳира шаҳри
مِصْرُ الْجَدِيدَةُ Гелиополис шаҳри
مِصْرُ الْقَاهِرَةُ Қоҳира шаҳри
الْمُصَلَّى Ал-Мусалло (жой номи)
مَضِيقٌ Мазиқ (жой номи)
مَضِيقُ بَابِ الْمَنْدَبِ *қар.* بُغَازُ بَابِ الْمَنْدَبِ
مَضِيقُ بَهْرِنْجَ *қар.* بُغَازُ بَهْرِنْجَ
مَضِيقُ جَبَلِ طَارِقٍ *қар.* بُغَازُ جَبَلِ طَارِقٍ
مَضِيقُ الدَّرْدَنِيلِ Дарданель бўғози
مَضِيقُ مَاجِلَانَ Магеллан бўғози
مَضِيقُ هُرْمُزَ Ормуз бўғози
الْمَطَرِيَّةُ Ал-Матария шаҳри (Гелиополис)
الْمِعَا Ал-Мио (жой номи)
الْمُعْتَرِضَةُ Ал-Муътариза (тоғ номи)
مَعْدِي كَرِبَ Маъдикариб
مَعَرَّةٌ Маарра (Суриядаги шаҳар номи)
مَعَرَّةُ النُّعْمَانِ Маъарратун-Нуъмон шаҳри
مَعْلُولَا Маълула шаҳри
الْمَعْمُورَةُ Ал-Маъмура шаҳри
مَغَاغَةُ Мағоға шаҳри
1 الْمَغْرِبُ) Мағриб; 2) *шунингдек;* الْمَغْرِبُ الْأَقْصَى Марокаш
الْمَغْرِبُ الْأَدْنَى Тороблис (Триполи) шаҳри
الْمَغْرِبُ الْأَوْسَطُ Жазоир давлати
الْمَغَازَةُ Ал-Мафоза шаҳри
مَفْتَحٌ Мафтаҳ (Ироқдаги шаҳар)
مَقَدِيشُو *ёки* مَقَدِيشْيُو Могадишо шаҳри
الْمُقَطَّمُ Муқаттам тоғи
الْمَكْسِيكُ Мексика
مَكْسِيكُو Мехико шаҳри
مُكَلَّا Мукалла шаҳри
مِكْنَاسُ Микнас шаҳри
مَكَّةُ *ёки* مَكَّةُ الْمُكَرَّمَةُ Макка шаҳри
مَكْوَارُ Маквар шаҳри
مِلْبُورْنُ Мельбурн шаҳри
مُلْتَانُ Мултон (Покистондаги шаҳар номи)
مَلَطْيَةُ Малатйа (Туркиядаги шаҳар номи)
مَلَقَّةُ Малаққа шаҳри
مَلَكَالُ Малакаль шаҳри
الْمَلَّوْنُ Ал-Маллун (ҳудуд номи)
مَلْوَى Мальва шаҳри
الْمَمْلَكَةُ الْعَرَبِيَّةُ السَّعُودِيَّةُ Саудия Арабистони қироллиги
الْمَمْلَكَةُ الْأُرْدُنِيَّةُ الْهَاشِمِيَّةُ Ҳошимий Иордания қироллиги
الْمَنَامَةُ Манама шаҳри
مَنْبِجُ Манбиж (суриядаги шаҳар номи)
مُنْجَلَا Мунжалла шаҳри
مَنْدَلِي Мандали шаҳри
الْمَنْزِلَةُ Манзала канали
مَنْشُورِيَا Маньчжурия
الْمَنْصُورَةُ Мансура шаҳри
مَنْجٌ Манъиж (жой номи)
مُنْغُولِيَا Мўғулистон
مَنْفُ *тар.* Мемфис шаҳри
مَنْفَلُوطُ Манфалут шаҳри
مَنُوفُ Мануф шаҳри
الْمَنُوفِيَّةُ Мануфия **музофоти**
الْمِنْيَةُ Минья шаҳри **ва музофоти**
مَهْرَةُ Маҳра вилояти
مُورِيَانُ Муриён (**Хузистондаги** жой номи)
مُورِيطَانِيَا *ёки* مُورِطَانِيَا **Мавритания**
مُوزَامْبِيقُ *ёки* الْمُوزَانْبِيقُ *ёки* مُوزَنْبِيقُ **Мозамбик**

مُوسْكُو Москва
الْمَوْصِلُ Мавсил шаҳри, Мосул
مُلْدُوفَا, مُولْدَافِيَا Молдавия, Молдово
مُونْتْرِيَالُ Монреаль шаҳри
مُونْتِيفِيدِيُو Монтевиедо шаҳри
مُنْرُوفِيَا Монровиян шаҳри
مُونِيخُ Мюнхен шаҳри
مُوينَاقُ Мўйноқ
مُوبُونُ قُومُ Мўюнқум шаҳри
مِيتُ غَمْرٍ Мит-Ғамр шаҳри
مِيسُورِي Миссури дарёси
مِيسِيسِيبِي Миссисипи дарёси
مِيكُنْجُ Меконг дарёси
مِيلَانُو Милан шаҳри
مِينْسْكُ Минск шаҳри
نَابُلُسُ Набулус шаҳри, Набулус
نَابُولِي Неаполь шаҳри
نَابُلُسُ Нобулус (Фаластиндаги шаҳар)
نَارْوَايُ Норпой
نَارَكُ Норак шаҳри
نَارِنُ Норин дарёси ва тумани
النَّاصِرَةُ Ан-Носира шаҳри
النَّاصِرِيَّةُ Носирийя шаҳри
النَّخَبُ *тар.* Нажаб
نَجْدٌ Нажд
نَجْرَانُ Нажрон
نَجْعُ حَمَّادِي Нажъу-Ҳаммади
النَّجَفُ Нажаф
نَخْلَةُ Нахла (Маккайи мукарраманинг шарқидаги жой)
النُّخَيْلُ Ан-Нухайл (жой номи)
نُرُوجُ Норвегия
نَسَا Насо (Хуросондаги шаҳар номи)
نَسَفُ Насаф (Марказий Осиёдаги шаҳар номи)
نَصِّيبِينُ Ниссибийн (Месопотамиядаги шаҳар номи)
النُّعْمَانِيَّةُ Ан-Нуъмониййа (Дажла дарёси ёнидаги шаҳарча)
نَغَرٌ Нағар (жой номи)
النُّفُودُ Нуфуд саҳроси
نِمْسَا *ёки* النِّمْسَا Австрия
نَنْغَانُ *ёки* نَنْغَانُ Наманган
نَمُولَةُ Намула шаҳри
نَهْرُبُوقٍ Наҳру-Буқ (Бағдод яқинидаги жой номи)
نَهْرُبِينٍ Наҳру-Бин (Ироқдаги жой номи)
نَهْرُ الْأُرْدُنِّ Урдун .(Иордан) дарёси
نَهْرُ الْأَمَازُونِ Амазонка дарёси
نَهْرُ أُورَالَ Урал дарёси
نَهْرُ الْخَابُورِ Хобур дарёси
نَهْرُ الزَّابِ الْأَسْفَلِ Қуйи Заб дарёси
نَهْرُ الزَّابِ الْأَعْلَى Юқори Заб дарёси
نَهْرُسَابُسَ Наҳру-Собус (Ироқдаги шаҳар ваш у номдаги канал)
نَهْرُ السَّلَامِ Дажла дарёси
نَهْرُ السِّينِ Сена дарёси
نَهْرُ الشَّرِيعَةِ Иордан дарёси
نَهْرُ عَطْبَرَةَ Атбара дарёси
نَهْرُ عَكَّارَ Аккар дарёси
نَهْرُ الْقَنَوَاتِ Наҳр-ул-қанавот (Дамашқ яқинидаги канал номи)
نَهْرُ كَرْخَايَا Кархоё канали (Бағдодда)
نَهْرُ الْكَلْبِ Калб дарёси

نَهْرُ الْمِزَّةِ : مِزَّةٌ Мизза канали (Дамашқ яқинида)
نَهْرُ الْمَلِكِ Наҳру-л- Малик (Ироқдаги шаҳар ва минтақа номи)
نَهْرَوَانُ Наҳравон (Бағдод ва Восит ўртасидаги шаҳар номи)
نَوَائِيُّ Навоий
النُّوبَةُ Нубия
نُورْ آتَه Нурота
النُّرْوِيجُ Норвегия
نُوفْغُورُودُ Новгород
نُوكُوسُ Нукус
نِيبَالُ Непал
نِيبِتْ دَاغُ Небит- Тоғ
نِيجَرُ *ёки* النِّيجَرُ Нигар
نِيجِيرِيَا Нигерия
نَيْرَبُ Найраб (Дамашқ яқинидаги аҳоли яшайдиган жой номи)
نِيرَمَانُ Нийрамон (Ҳамадондаги аҳоли яшайдиган жой номи)
نَيْرُوبِي Найроби шаҳри
نَيْسَابُورُ Нишопур (Хуросондаги шаҳар номи)
نِيقُوسِيَا Никосия шаҳри
نِيكَارَاجُوَا Никарагуа
نِيكَارَاغُوَا = نِيكَارَاجُوَا
النِّيلُ Нил дарёси
النِّيلُ الْأَبْيَضُ Оқ Нил дарёси
النِّيلُ الْأَزْرَقُ Кўк Нил дарёси
النِّيلُ الْأَصْفَرُ Собат дарёси
نِيمَانُ Неман дарёси
نِيُو دِلْهِي Нью-Деҳли шаҳри
نِيُو زِيلَانْدِي Янги Зеландия ороли ва давлати
نِيُو يُورْكُ Нью Йорк шаҳри
الْهَارُونِيَّةُ Ал-Ҳаррунийя (Ироқдаги шаҳар номи)
الْهَاشِمِيَّةُ Ал-Ҳошимийя (Куфа яқинидаги шаҳар)
هَافَانَا Гавана шаҳри
الْهَافُ Ҳафир шаҳри
هَانُوي Ҳаной шаҳри
هَايِتِي Гаити ороли ва давлати
هَبَاءَةُ Ҳабоа (ғатафонийлар юртидаги жой номи)
هَجَرُ Ҳажар Арабистон яримороли жанубий ҳудудларидагилар лаҳжасида "шаҳар" маъносида ишлатилади. Мас: هَجَرُ الْبَحْرَيْنِ Ал-Баҳрайн шаҳри
هِرَاتُ Ҳирот шаҳри
هِرَاةُ = هِرَاتُ
هَرَرُ Ҳарар шаҳри
الْهُفُوفُ Ҳуфуф шаҳри
الْهَكَّارِيَّةُ Ал-Ҳаккорийя (Месопотамиядаги вилоят номи)
هِلْسِنْكِي Хельсинки шаҳри
الْهَلْيُوبُولِسُ *қар.* الْمَطَرِيَّةُ
هِمَالَايَا *Ҳимолой*
هَمْبُورْجُ Гамбург шаҳри
الْهِنْدُ Ҳиндистон
الْهِنْدُ الصِّينِيَّةُ Ҳиндихитой ярим ороли
هِنْدُكُوشُ Ҳиндикуш
هِنْدُورَاسُ Гандурас
هِنْدُوسُ Инд дарёси
هِنْدُوسْتَانُ Ҳиндистон яримороли
هُنْغَارِيَا Венгрия
هُولَنْدَه, هُولَنْدَا, هُولَانْدَا Голландия

هُونْدُورَاسْ = هُنْدُورَاسْ
هِيتْ Ҳит шаҳри
هِيرُوشِيمَا Хиросима шаҳри
وَبْ كَنْتْ Вобкент

وَاحِفٌ Воҳиф (жой номи)
الْوَاحَةُ الْبَحْرِيَّةُ Баҳрия воҳаси
الْوَاحَةُ الْخَارِجَةُ Хорижа воҳаси
الْوَاحَةُ الدَّاخِلَةُ Дохила воҳаси
وَاحَةُ سُرْخَانَ Сурхон воҳаси
وَاحَةُ سِيوَه Сива воҳаси
وَاحَةُ الْفَرَافِرَةِ Фарофира воҳаси
وَادِلُ Водил
وَادِى حَامِد Водий-Ҳомид шаҳри
وَادِى الْحِجَارَةِ Гвадалахара шаҳри
وَادِى حَلْفَا Водий-Халфа шаҳри
وَادِى فَرْغَانَةَ Фарғона водийси
الْوَادِى الْكَبِيرُ Ал-Водий-ал-Кабир дарёси
وَادِى النَّطْرُونِ Вади-н-Натрун
وَادِى النِّيلِ Нил дарёси
وَادِى الْوَلِيدِ Вальядолид шаҳри, Водий-ал-Валид

وَارِدَاتٌ Воридот (жой номи)
وَارْسُو Варшава шаҳри
وَرْصُوفِيَا = وَارْسُو
وَاشِنْطُونُ Вашингтон

وَجْرَةُ Важра (Маккайи мукаррама билан Басра ўртасидаги ёввойи ҳайвонлари *кўп.* жой номи)
الْوَجْهُ الْبَحْرِيُّ Қуйи Миср
الْوَجْهُ الْقِبْلِيُّ Юқори Миср
وَشِنْطُونُ = وَاشِنْطُونُ
الْوَقِيطُ Ал-Вақит (жой номи)
الْوِلَايَاتُ الْمُتَّحِدَةُ الْأَمْرِيكِيَّةُ Америка Қўшма Штатлари
وَهْرَانُ Оран шаҳри
وِيلْزُ Уэльс
الْيَابَانُ Япония
يَاكَتْسُ Ёркент шаҳри
يَازْيَاوَانُ Ёзёвон
الْيَاسِرِيَّةُ Ал- Ёсирийя (Бағдод яқинидаги шаҳарча)
يَافَا Яффа шаҳри
يَاقُوتْسْكُ Якутск шаҳри
يَاقُوتِيَا Ёқутстон
يَالْطَا Ялта шаҳри
يَانِسَايُ Енисей дарёси
يَاوُنْدَا Яунда
يَابَانُ Яйпан
يَثْرِبُ *тар.* Ясриб шаҳри

يَذْبُلُ Язбул (Нажиддаги тоғ номи)
الْيَرْمُوقُ Ярмуқ шаҳри

يُسْرٌ Юсур (жой номи)
الْيَعْمَرِيَّةُ Ал-Яъмарийя (булоқ номи)
الْيَعْمَلَةُ Ал-Яъмала (жой номи)
يَكَه بَاغ Яккабоғ

يَمَامَةُ Ямома (Ҳижоз билан Баҳрайн ўртасидаги вилоят номи)
الْيَمَنُ Яман

يُمْنٌ Юмн. (жой номи)
يَنْبُوعُ Янбу шаҳри
يَنْجِى آبَادُ Янгиобод шаҳри
يَنْجِى أَرِيقُ Янгиариқ
يَنْجِى بَازَارُ Янгибозор
يَنْجِى قُورْغَانُ Янгиқўрғон
يَنْجِى يُولُ Янгийўл
يَنْجِى يِرُ Янгиер
يُوغُوسْلَافِيَا Югославия
يُوغُوسْلَافِيَا = يُوغُوسْلَافِيَا
يُوكُوهَامَا Йокогама шаҳри
الْيُونَانُ Юнонистон (Греция)

МУЗАККАР ШАКЛЛИ МУАННАС СЎЗЛАР

أُذُنٌ қулоқ
أَرْضٌ ер
أَرْنَبٌ қуён
إِسْتٌ одам думбаси
بِئْرٌ қудуқ
جَحِيمٌ дўзах
جَنُوبٌ жануб шамоли
جَهَنَّمُ жаҳаннам
حَرْبٌ уруш
حَرُورٌ гармсел
دَارٌ ҳовли
دَبُورٌ ғарб шамоли
رِجْلٌ оёқ
رِيحٌ шамол

سَاقٌ болдир
سَقَرُ дўзах
سَمُومٌ *кўпинча мз.* иссиқ шамол
سِنٌّ ёш, умр; тиш
شَمَالٌ шимол шамоли
شَمْسٌ қуёш
صَبًا, صَبَى шарқ шамоли
صَبِغٌ сиртлон
عَرُوضٌ аруз
عَصًا асо
عَقِبٌ оёқ товони
عَيْنٌ кўз
فَأْسٌ болта
فَخِذٌ, فَخْذٌ оёқ сони

قَدَمٌ оёқ таги
كَأْسٌ қадаҳ
كَتِفٌ, كَتْفٌ елка
كِرْشٌ қорин
كَفٌّ кафт
نَارٌ олов
نَعْلٌ шиппак
نَفْسٌ жон
هَيْفٌ иссиқ шамол
وَرِكٌ оёқ сони
يَدٌ қўл
يَسَارٌ чап қўл
يَمِينٌ қасам; ўнг қўл

ККАЛА ЖИНСДА ҚЎЛЛАНИЛАДИГАН ОТЛАР

[illegible] қўлтиқ
[illegible] бармоқ
[illegible] заҳарли илон
[illegible] *кўпинча мз.* ҳол
[illegible] ҳарф
[illegible] шароб
[illegible] сонут
[illegible] чанг
[illegible] [illegible]
[illegible] *кўпинча мз.* [illegible]
[illegible] *кўпинча мз.* [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] шамшир

سِكِّينٌ пичоқ
سُلْطَانٌ *кўпинча мз.*ҳокимият
سِلْمٌ *кўпинча мз.* тинчлик
سَمَاءٌ *кўпинча мз.* осмон
ضُحًى *кўпинча мз.* эрталабги пайт
طَرِيقٌ йўл
عَجُزٌ орқа
عَضُدٌ билак
عُقَابٌ *кўпинча мн.* бургут
عَقْرَبٌ *кўпинча мз.* чаён
عُنُقٌ *кўпинча мз.* бўйин
عَنْكَبُوتٌ *кўпинча мз.* ўргимчак
فِرْدَوْسٌ *кўпинча мз.* жаннат

فَرَسٌ от, бия
فُلْكٌ кема
قِدْرٌ қозон
قَفًا гардан
قَوْسٌ камон (қурол)
كَبِدٌ жигар
لِسَانٌ *кўпинча мз.* тил
مِسْكٌ *кўпинча мз.* мушк
مِلْحٌ туз
مَنْجَنِيقٌ *кўпинча мз.* манжаниқ (тош отиш асбоби)
مُوسَى олмос
وَرَاءٌ *кўпинча мз.* орқа

АЙРИМ СЎЗ ВА ИБОРАЛАРДАН ҲОСИЛ ҚИЛИНГАН НИСБИЙ СИФАТЛАР

أُمَيَّةُ *қабила номи* أَمَوِيٌّ
بَهْرَاءُ *қабила номи* بَهْرَانِيٌّ
بَادِيَةٌ саҳро بَدَوِيٌّ
الْبَحْرَيْنِ *орол ва давлат номи* بَحْرَانِيٌّ
تِهَامَةُ *вилоят номи* تِهَامِيٌّ, تَهَامِيٌّ
تَيْمُ اللَّاتِ Лот исмли бутга топинувчи تَيْمَالِيٌّ
ثَقِيفٌ *араб қабилаларидан бирининг номи* ثَقَفِيٌّ
جُمَّةٌ عَظِيمَةٌ бошдаги ҳурпайган соч جُمَّانِيٌّ
جُذَيْمَةُ *тар. қабила бошлиғининг исми* جُذَيْمِيٌّ
حُلْوَانُ *Ироқдаги шаҳар номи* حُلْوَانِيٌّ
حَرُورَاءُ *Ироқдаги жой номи* حَرُورِيٌّ
(الْحَرَمَانِ مَكَّةُ وَ الْمَدِينَةُ) Макка ва Мадина шаҳарлари حَرَمِيٌّ
حَضْرَمَوْتُ *Ямандаги провинция номи* حَضْرَمِيٌّ
(دَيْرٌ (دَيْرُ الزُّوْرِ, دَيْرُ الْقَمَرِ) *жой номи* دَيْرَانِيٌّ
دَارَيَّا *Сурия ва Ливандаги жой номи* دَارَانِيٌّ
رُوحٌ жон, руҳ رُوحَانِيٌّ
رَبٌّ раб, тангри رَبَّانِيٌّ

رَبَّةُ عَظِيمَةٌ **йўтон бўйин** رَبَّانِيٌّ
رَامُ هُرْمُزَ *Эрондаги шаҳар номи* رَامِيٌّ
رَيٌّ *Эрондаги шаҳар номи* رَازِيٌّ
الشَّامُ Сурия; Дамашқ (الشَّامِي) شَامِيٌّ
شَعْرٌ كَثِيرٌ **қалин соч** شَعْرَانِيٌّ
صَدْرٌ كَبِيرٌ **катта кўкрак** صَدْرَانِيٌّ
صَنْعَاءُ Сана (шаҳар) صَنْعَانِيٌّ
طَيِّءٌ *қабила номи* طَائِيٌّ
بَنُو عُبَيْدَةَ *Ироқдаги араб қабилаларидан бири аҳли* عَبْدِيٌّ
عَبْدُ الْقَيْسِ *Баҳрайндаги қабилалардан бири* عَبْقَسِيٌّ
عَبْدُ شَمْسٍ қуёшга топинувчи عَبْشَمِيٌّ
عَبْدُ الدَّارِ *киши номи* عَبْدَرِيٌّ
عَبْدُ اللهِ *киши номи* عَبْدَلِيٌّ
الْفَرَاهِيدُ *жой номи* فُرَهُودِيٌّ
قُرَيْشٌ *араб қабилаларидан бирининг номи* قُرَشِيٌّ
كَانَ كُنْتُ *феълининг ўтган замон 1шахс*

бирлик шакли كُنْتِيٌّ
لِحْيَةٌ عَظِيمَةٌ катта соқол لِحْيَانِيٌّ
مَرْوُ الشَّاهْجَانِ *тар. Туркманистон ҳудудидаги шаҳар номи* مَرْوَزِيٌّ
امْرُءُ الْقَيْسِ *жоҳилийя шоирларидан бирининг номи* مُرْقِسِيٌّ
هَجَرُ *айрим шаҳар номлари олдида учрайдиган қўшимча* هَاجَرِيٌّ
араб қабилаларидан бирининг номи هُذَيْلٌ هُذَلِيٌّ
الْأَنْبَاطُ *Фаластин жанубида яшаган элат номи* (النَّبَاطِي) نَبَاطٌ, نُبَاطِيٌّ
النَّاصِرَةُ *Фаластиндаги шаҳар номи* نَصْرَانِيٌّ
(الْيَمَانِ) يَمَانٌ الْيَمَنُ *давлат номи*
Ушбу нисбий сифатлар المنجد في اللغة китобидан олинган.

ШАРТЛИ ҚИСҚАРТМАЛАР

ав. - авиация
авто. - автомобиль саноати
ад. - адабиёт, адабиётшунослик
алг. -алгебра
алиф. б. қар. - алифбо бўйича қаранг
анат. - анатомия
археол. - археология
архит. - архитектура, меъморчилик
ас. - асосан
астр. - астрономия
ат. от. - атоқли от
б. к. - бош келишик
библ. - библия ибораси
биол. - биология
бир. - бирлик сон
бир м. - бир марталик от
бирж. - савдо биржаси
бирор к. - бирор ким ёки бирор киши
бирор н. - бирор нима ёки бирор нарса
бот. - ботаника
бошқ. - бошқа, бошқалар
бошқ.с. -
ва б. - ва бошқалар
ва ш.к. - ва шу кабилар
ва ҳ.к. - ва ҳоказо
вет. - ветеринария
геогр. - география
геод. - геодезия
геол. - геология
геом. - геометрия
грам. - грамматика
д. - дарё
д. с. - донани билдирувчи сўз
давл. - давлат
ден. - денгиз
дин. - диний истилоҳ
дип. - дипломатия
дўқ. - дўқ-пўписа
ж. т. - жонли тил ибораси
жам. - жамловчи от
зид. - қарама-қарши маъноли сўз
зоол. - зоология
ибр. - иброний сўз
ик.к. - икки келишикли сўз
ик. с. - иккилик сон
исп. - испанча сўз
ист. - истеҳзоли сўз, ибора
ит. - итальянча сўз
иқт. - иқтисод
к. - ким
карт. - карта
ким. - кимё
кич. - кичрайтма от
кон. - кончилик
кўп. - кўплик сон
кўч. м. - кўчма маънода
кўп.- кўп - кўпликдан кўплик
лингв. - лингвистика
лот. - лотинча сўз
маж. - мажозий ибора
мажҳ. - мажҳул нисбат
мас. - масалан
масд. - масдар
мат. - математика
махс. - махсус
мед. - тиббиёт, медицина
мз. - музаккар жинс
мин. - минералогия
миф - мифология
мн. - муаннас жинс
мол. - молия истилоҳи
мос. кел. - мос келади
мс. - масдар
мтл. - матал
муз. - музика
мқл. - мақол
н. - нима
наф.с. - нафис саньат
нис.с. - нисбий сифат
ол. - олмош
ор. - орол
ором. - оромийча сўз
полигр. - полиграфик истилоҳ
псих. - психология
р. - равиш
радио. - радиотехника
с. - сон
савдо. - савдо-сотиқ
сан. - санъат
сиёс. - сиёсий истилоҳ
сол. - солиштиринг
спорт. - физкультура ва спорт
сур. - сурёнича сўз
с.-с. - сўзма-сўз
сўз. т. - сўзлашув тили
сўк. - сўкиниш
сўр. - сўроқ олмоши, юкламаси
т. й. - темир йўл транспорти
т. к. - тушум келишиги
т.с. - тасвирий саньат
т.ю. - таъкид юкламаси
тар. - тарих
тасд. юк. - тасдиқ юкламаси
таҳқ. - таҳқирловчи ибора
театр. - театр истилоҳи
текст. - текстил саноати
тех. - техника
топ. - топография
тур. м. - турли маъноларда
турк. - туркий сўз
фалс. - фалсафа
феьл.от - феьл маъносидаги от
физ. - физика
физиол. - физиология
фольк. - фольклор
фон. - фонетика
форс. - форсча сўз
франц. -французча сўз
фото. - фотография
халқ. - шева, лаҳжа
христ. - христиан динида
черк. - черков ибораси
чиз. - чизмачилик
ш. - шахс, феъл ёки олмош шахси
ш. к. - шу каби
шар. - шариат истилоҳи
шахм. - шахмат
шаҳ. - шаҳар
шев. - шева
эл. - электр, электротехника
эск. - эскирган сўз, ибора
этн. - этнография
юн. - юнонча сўз
юр. - юридик истилоҳ
яр. ор. - ярим орол
қ. к. - қаратқич келишиги
қ. х. - қишлоқ хўжалиги
қар. - қаранг
қисқ. - қисқартма
қур. - қуръони карим
ҳад. - ҳадиси шариф
ҳарб. - ҳарбий истилоҳ
ҳақ. - ҳақоратлаш
ҳис. - ҳисоб- китоб, бухгалтерия

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1.Баранов Х.К.:Арабско - русский словарь, М.,Русский язык, 1977
2.Борисов В.М., Русско - арабский словарь, М., Русский язык,1981
3.Географический энциклопедический словарь, М., 1989
4.Дипломатический словарь, М., 1960
5.Жизнь животных, М., 1969
6.Жизнь растений, М., 1978
7.Русско -арабский медицинский разговорник., М., 1980
8.Русча -ўзбекча луғат,Тошкент, 1984
9.Сельскохозяйственная энциклопедия, М.,1953
10..Синельников Р.Д., Атлас анатомии человека, М.,1963
11.Философская энциклопедия, М.,1967
12.Энциклопедический словарь, М.,1963
13.Ўзбек тилининг изоҳли луғати, 2 томли, М.,Рус тили, 1981
14.Ўзбекча - русча луғат, Боровков А.К., Акобиров С.Ф. таҳрири остида., М 1959
15 القاموس الجديد للطلاب، الشركة التونسية للتوزيع-المؤسسة الوطنية الجزائرية للكتاب، 1984
16 مختار الصحاح للشيخ الإمام محمد بن أبي بكر بن عبد القادر الرازي، مكتبة لبنان، 1988
17 المنجد في اللغة، المطبعة الكاثوليكية، بيروت، 1960

МУНДАРИЖА

Сўзбоши....3
Луғатдан фойдаланиш ҳақида....4
ا. ҳарфи. Абдулҳай Нишонов тузган....6
ب. ҳарфи. Маҳмуджон Муҳиддинов тузган....41
ت. ҳарфи. Юнусхон Раҳматуллаев тузган....90
ث. ҳарфи. Муҳаммад Юсупов тузган....103
ج. ҳарфи. Юнусхон Раҳматуллаев тузган....112
ح. ҳарфи. Муҳаммад Юсупов тузган....152
خ. ҳарфи. Маҳмуджон Муҳиддинов тузган....212
د. ҳарфи. Юнусхон Раҳматуллаев тузган....250
ذ. ҳарфи. Муҳаммад Юсупов тузган....280
ر. ҳарфи. Муҳаммад Юсупов тузган....288
ز. ҳарфи. Одилжон Носиров тузган....335
س. ҳарфи. Муҳаммад Юсупов тузган....354
ش. ҳарфи. Одилжон Носиров тузган....407
ص. ҳарфи. Одилжон Носиров тузган....445
ض. ҳарфи. Одилжон Носиров тузган....474
ط. ҳарфи. Одилжон Носиров тузган....488
ظ. ҳарфи. Одилжон Носиров тузган....513
ع. ҳарфи. Одилжон Носиров тузган....517
غ. ҳарфи. Одилжон Носиров тузган....579
ف. ҳарфи. Одилжон Носиров тузган....603
ق. ҳарфи. Муҳаммад Юсупов тузган....642
ك. ҳарфи. Одилжон Носиров тузган....699
ل. ҳарфи. Одилжон Носиров тузган....736
م. ҳарфи. Одилжон Носиров тузган....768
ن. ҳарфи. Муҳаммад Юсупов тузган....800
ه. ҳарфи. Одилжон Носиров тузган....866
و. ҳарфи. Одилжон Носиров тузган....892
ى. ҳарфи. Одилжон Носиров тузган....938
Географик номлар. Маҳмуджон Муҳиддинов тузган....
Музаккар шаклли муаннас сўзлар....
Иккала жинсда қўлланиладиган сўзлар....
Айрим сўз ва иборалардан ҳосил қилинган нисбий сифатлар....
Шартли қисқартмалар....
Фойдаланилган адабиётлар....
Мундарижа....

Босишга рухсат этилди 25.10.2018 й. Бичими 840x587. 1/32. Arial гарнитураси. Офсет босма.

Босма тобоғи 26. Шартли босма тобоғи 25.31. Адади 2000 нусха. Буюртма номер №1052. Баҳоси келишилган нархда.

КБК 86.38я2 Ю-91

“Business print plus” МЧЖ босмахонаси, Тошкент шаҳри Сугалли ота 5.

e-mail: business_print@mail.ru

قاموس

النّعيم الكبير

العربيّ الأوزبكيّ